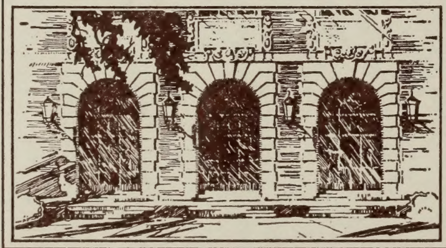

fm 1906/1907 – 1909
Nos. 2-4

VOLNÁ MYŠLENKA

ČASOPIS
VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH.

ROČNÍK II. —4
1906 - 1907

PRAHA-VINOHRADY 1907.
REDAKTOR JULIUS MYSLIK. □ VYDAVATEL KAREL PELANT.
KNIHTISKÁRNA DYK A RYBA, VRŠOVICE.

OBSAH:

ČLÁNKY.

BÁSNĚ.

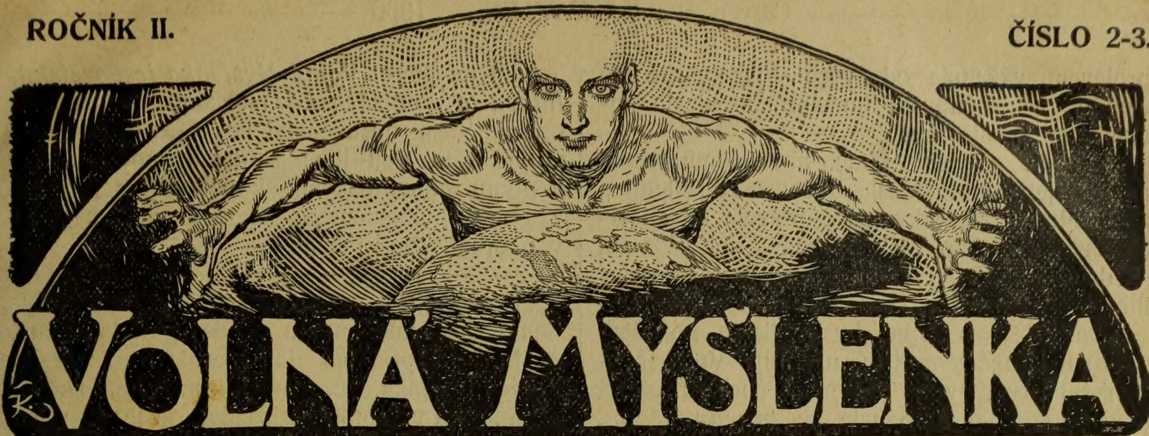
SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

PŘEHLED.

OD REDAKCE.

VÝCHOVA A ŠKOLSTVÍ.

ROČNÍK II. ČÍSLO 2-3.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. ČERVEN 1906

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

Co jest Volná Myšlenka?

M. Po prvním roku umlčování a přezírání, kdy se o našich snahách téměř nemluvilo a kdy naše úvahy, namnoze takřka k diskusi vybízející, nechávány bez odezvy, nastává nám, jak se zdá, rok boje. Soudíme tak z toho, jak bylo přijato časopisy první číslo II. roč. „Volné Myšlenky“.

Sotvaže vyšlo, ozval se katolický denník *„Čech“* dlouhým poplašným článkem, volaje na nás jako „na zednářskou odnož v Čechách“ c. k. policii. Za ním přispěchaly *„Naše Listy“* a *„Obnova“* a za krátko jistě přijde ještě „Sv. Vojtěch“ a ostatní římské listy se svatým titulem.

Z církevních orgánů protestantských přivítal nás hrubou střelbou *„Hus“* a z pokrokového tábora dává nám v *„Přehledu“* dr. E. Chalupný post festum za celý první ročník generální levity.

Tedy pozornosti pojednou taková přemíra, že nelze nám zde ani z daleka zpracovati všechno to, čím jsme v projevech těch byli zasypáni, aniž bychom tím nezaplnili nejméně celé jedno číslo „Volné Myšlenky“ od první strany do poslední.

A mimo to jsme přesvědčeni, že lépe bude pro nás, pro naše čtenáře i pro tu naši propagační práci, když místo neplodného pření se o neujasněné pojmy uvedeme tuto v určitých větách hlavní zásady a snahy světového sdružení Volné Myšlenky.

Bylo to na kongresu Volné Myšlenky v Římě r. 1904, kdy v sedmé komisi, jíž přikázány referáty o bodu programu „dogma a věda“, a na to i v generální schůzi kongresu přijata byla k návrhu profesora Ferd. *Buissona* zástupci všech súčastněných národností tato definice Volné Myšlenky:*)

*) Pro „Volnou Myšlenku“ přeložil *R. N.*

I. *Všeobecná definice Volné Myšlenky.*

Volná Myšlenka není doktrinou (naukou), nýbrž metodou, t. j. způsobem, jak vésti své myšlení, a tím i jednání, ve všech oborech života společenského i jednotlivcova.

Metoda tato nevyznačuje se tvrzením určitých jednotlivých pravd, nýbrž všeobecným závazkem vyhledávati pravdu v jakémkoli řádu jednotně přirozenými prameny ducha lidského, jedinými světly rozumu a zkušenosti.

Volná Myšlenka může býti posuzována buď teoreticky v řádu intelektuelním, buď prakticky v řádu společenském.

V obou případech se určuje těmito dvěma pravidly.

II. *Dvě pravidla Volné Myšlenky v řádu teoretickém či intelektuelním.*

Pravidlo první: Volná Myšlenka nemůže přiznati žádné autoritě práva, aby se stavěla proti rozumu lidskému nebo dokonce nad něj, a vyžaduje tudíž, aby její přívrženci výslovně zavrhli nejen každou vnucenou věrouku, ale i každou autoritu, jež si osobuje právo vnucovati věrouky (nechať tato autorita založena je na zjevení [božím], zázracích, tradici, na neomylnosti jednoho člověka nebo jedné knihy, nechať nařizuje skláněti se před dogmaty nebo aprioristickými [předem danými] principy náboženskými nebo filosofickými, před rozhodnutím veřejné moci nebo hlasy většiny, nechať obrací se k jakékoli formě, nátlaku činěného zevně na jednotlivce, aby ho pohnula k tomu, by na svou osobní zodpovědnost neužíval normálně svých schopností).

Pravidlo druhé. Volná Myšlenka, nemohouc se spokojiti vzhledem ke každému dogmatu a každému kredu s tímto negativním

projevem, vyžaduje od svých stoupenců činné úsilí při uskutečňování humanitního ideálu humanitními prostředky.

Zpečuje se však tomu, aby jejímu vlastnímu pojetí tohoto ideálu dával se absolutní a nezměnitelný ráz, jaký mu neprávem dávají náboženství, kterýžto však neuznává ani věda ani svědomí lidské, jež obojí podrobeny jsou poměrnému pohybu a zákonu pokroku.

Daleka jsouc toho, by podlehla pokušení sestrojiti konečný systém, navrhuje Volná Myšlenka lidstvu, by — jak tomu chce přirozená povaha věcí — domáhala se *pravdy vědou, dobra morálkou, krásy uměním.* A je-li v každou dobu svého vývoje ochotna podati zprávu o přítomném výsledku svého badání, jest též vždy ochotna jej doplniti a opraviti, připojujíc k objevům dnešním objevy zítřejší.

III. *Dvě pravidla Volné Myšlenky v řádu praktickém či socialním.*

Pravidlo první. Volná Myšlenka nemůže se spokojiti se zásadami čistě spekulativními, jež by se týkaly pouze individuelní myšlenky; jí náleží poskytnouti životní pravidlo právě tak pro společnosti, jako pro jednotlivce.

Upotřebena ve společnostech je metodou, jež spočívá v tom, že chce podrobiti rozumovým zákonům organisaci společenskou.

Společnost prodchnutá touto metodou má prvním úkolem odstraniti ze všech oborů (správy, spravedlnosti, vyučování, dobročinnosti atd.) veškeren konfesionelní ráz, čímž třeba rozuměti, že musí učiniti je nejen nestranné mezi všemi náboženskými vyznáními, nýbrž znepřízněné a odporné každému náboženskému vlivu, přísně vyloučiti z nich každý zjevný i tajný dogmatismus.

Úplná světskost státu jest prosté a jednoduché uzpůsobení kolektivnímu životu společnosti. Spočívá v odloučení církví od státu, nikoli ve formě rozdělení právomocí mezi dvě mocnosti stavěné na roveň, ale tak, že by se každému náboženskému mínění zajistila tatáž svoboda jako všem míněním, a že by se jim odepřelo všeliké právo zasahovati do veřejných záležitostí.

Pravidlo druhé. Poněvadž Volná Myšlenka jest dokonalá teprve tehdy, když počíná uskutečňovati společenský ideál humanitní, musí usilovati o zřízení takové vlády, pod níž žádná lidská bytost nebude moci býti obětována ani nedbána od společnosti, a následkem toho přímo nebo nepřímo uvedena neb ponechána v praktické nemožnosti přivésti k platnosti všechna svá lidská práva a vyplniti své člověcké úkoly.

Volná Myšlenka jest tudíž logicky tvůrkyní společenské vědy, společenské morálky a společenské estetiky, které zdokonalujíce se právě pokroky společenského svědomí ustaví vládu spravedlnosti: společenská spravedlnost jest jen rozumem využitým od lidstva na jeho vlastní vládu.

Jinými slovy: *Volná Myšlenka jest světská, lidová a společenská* (sociální), to jest, že ona jménem důstojenství lidské osobnosti zavrhuje toto trojí jho: škodnou moc autority v oboru náboženském, škodnou moc privileje v oboru politickém a škodnou moc kapitálu v oboru hospodářském.

— — — — — — — — — — — — —

Prohlašujíce, že tato definice Volné Myšlenky jest také naším krédem, podotýkáme, že jsme si při tom dobře vědomi, že česká Volná Myšlenka, jak jsme ji sami svými skrovnými silami vytvořili, nedosahuje ještě ve všem tohoto svého světového ideálu, ale to jen prostě proto, protože jest to vůbec nemyslitelno a za daných poměrů naprosto nemožno, aby za několik měsíců snahou jen několika jednotlivců, i jinak prací přetížených, z ničeho nic, vzrostla rázem nová vědecká kultura a celý nový synthetický *bezvadný* celek. Všechno, co nového kdy přišlo na svět, musilo své fáse vývoje nezbytně prodělati. Musilo se učiti, zkušenostmi tříbiti a dle poměrů formovati. Ani česká Volná Myšlenka nespadla s nebe hotová a bezvadná. Ale to, že si je toho všeho vědoma, že zná příčiny svých nedokonalostí a že má při tom pevný, ale přece nedogmatický ideál, k němuž je odhodlána energicky se propracovávati, činí ji právě silnou, protože pokrokovou a vývoje schopnou.

Tak nazíráme na českou Volnou Myšlenku my a jistě i naši přátelé, kteří ji posuzují nestranně *se zřetelem ke všem poměrům a podmínkám* a nikoliv dle různých škatulek a schemat.

Pevné přesvědčení, chuť k práci i živé vědomí její potřeby, schopnost zaujati se celou bytostí pro věc za dobrou uznávanou, odvaha k vyvozování důsledků z pravd poznaných a ochota k upuštění od zásad vyvrácených, to jsou okolnosti, jež vedou nás dnes ku předu, a jak pevně doufáme, i budoucně povedou. Od nepřátel žádáme poctivost, od indifferentních nestrannost, od přátel dobrou vůli a od přívrženců uvědomělost a ochotu k spolupráci.

A připraveni i na to, že ani tyto skromné požadavky nebudou vždy a na všech místech splněny, jdeme s plnou důvěrou budoucnosti vstříc, přesvědčeni, že „světa dobudeme".

Redakce.

LADISLAV KUNTE:

Povaha katolicismu a potřeby kultury.

(Pokračování.)

II.

S názory, jichž povahu jsme právě vylíčili, jest v dokonalém souhlase názor o naprosté bezvýznamnosti života, uvažujeme-li život sám o sobě. Jen jakožto prostředek k cíli nabývá život významu. Cílem posledním jest nebe,

bezprostředním pak vstup do nebe, to jest smrt. Tak jsou těžisko i význam života přesunuty v imaginární záhrobí.

Zde na zemi nemáme místa trvalého; jsme tu poutníky jen, povolanými k tomu, abychom se stali jednou občany nebeského státu. Tam jest třeba upírati zraky. Avšak dojití cíle nezávisí jen na nás, ani hlavně na nás; nekonečně víc než na našem přičinění závisí ono na „milosti boží". To jest: člověk jest jen v míře pranepatrné určovatelem svého jednání a života vůbec; uvidíme, jak snadno svádí tento názor k fatalismu.

Cesta k cíli — nebi — není nikterak pohodlná, nýbrž úzká, obtížná. Život jest bojem. Nepřítelem, s nímž jest nám zápasiti, jest tělo, svět, ďábel.

Katolický názor o těle souvisí bezprostředně s názorem platónské co pozdější platonistické filosofie, na kterou zase měly vliv názory orientální, spatřující v těle — a hmotě vůbec — princip zla a vší nedokonalosti. Jenže v katolicismu, jako ostatně ani v oné filosofii, nerozumí se tělem jen hmota, nýbrž stavy a vlastnosti psychické, či spíše fysiopsychické: především pudy a chtíče, jež člověka strhují s cesty k nebi. Jsou přirozené ovšem; ale tím nepřestávají býti zlé — a jest nutno tedy potírati, „umrtvovati" je — poněvadž právě přirozenost naše jest hříchem dědičným pokažena. Bizarní názor: člověk jest nepřítelem sám sobě. Jak bude moci sebe přemoci? Ovšem ne sám, ale pomocí „milosti boží".

Druhým nepřítelem spásy je svět: neurčitý souhrn všeho toho, co člověka připoutává k zemi a k lidem a odvrací jeho zájem od vlastního cíle. Radovánky, bohatství, moc a sláva — taková jsou domnělá dobra světa, prázdná to slupka klamající člověka lesklým povrchem, pod nímž se tají shnilé jádro. Jak by mohl „stále mysliti na smrt a poslední věci", kdo myslí na dobra světa? Jest tudíž nutno „odumříti" světu.

Takový jest to tedy úkol: zříkati se „těla" i „světa"; prostředkem k tomu je sebeumrtvení, sebepopírání, vystříhání se styků se světem a především modlitba, poněvadž vlastní silou člověk na těžký ten úkol nevystačí.

Máme tu před sebou v ryzí podobě asketický ideál, dle něhož úlohou životní jest *tlumení života*, a jehož vtělení by byl asi život klášterní, arci jen potud, pokud by odpovídal intencím svých zakladatelů, klášterní život právě v ideální své podobě.

Nejmocnějším však nepřítelem člověkovým jest ďábel, zlý duch, od něhož přicházejí zlá vnuknutí a pokušení všeho druhu, a který i „těla" i „světa" užívá za nástroje ku svým účelům: „hubiti lidské duše", t. j. přivésti je do pekla, říše temnot. Tato říše, ovládaná ďábly, kteří zde nejhroznějším způsobem mučí duše odsouzencův a později budou mučit i těla, jest opakem nebe, říše „světla věčného". Staré názory přírodních mythologií a kultů zejména orientálních se ozývají v těchto představách, se svými protivami dne i noci, říše Ormuzdovy a Ahrimanovy. Jako Ahriman vede i katolický Satan pomocí svých pekelných vojsk ustavičnou válku proti Bohu, aby co nejvíce poddaných jeho odvedl do svého zajetí a zalidnil jimi svou říši, která také bývá umísťována v podzemí. Patrně jest poměr Satanův k Bohu dosti autonomní, může-li takto s ním válčiti a překážeti mu v jeho díle.

Ale ďáblové jakožto výlupkové vší škodolibosti a zlomyslnosti nespokojují se jen tím: zajmouti duši člověka, nýbrž škodí člověku i mnohonásobným způsobem jiným. Nemoci, neštěstí všeho druhu, zejména pohromy živelní jsou jejich dílem. Authentickým svědectvím těchto názorů jsou zejména církevní modlitby. V římském rituálu pro círk. provincii pražskou (Manuale ritur non etc. vydání z r. 1893) čteme na př. modlitbu, v níž se přednáší prosba bohu, aby „zlého ducha *v povětří*, jenž pokolení lidskému vezdy škoditi hledí, pravicí moci své přemáhal" (str. 304), v jiné modlitbě mluví se o „nepřátelských vládcích vzduchu" (310) a bouře, blesky a krupobití se nazývají „nástrahami zlého nepřítele" (tamže), kdežto o bohu praví se tu naopak, že „oblohu mračny pokrývá a zemi deště tvoří, vítr jižní přenáší a pravicí svou větru východnímu váti káže" atd. Jsou to vesměs představy známé ze všech přírodních kultů; ale jsou ještě frapantnější doklady tohoto příbuzenství; praví-li se na příklad v modlitbě (l. c. str. 355.): „vzýváme Bože všemohoucí, milost tvou, abys *proudící se deště zastavil a nám na obličej svůj v jasnosti* patřiti dopustil", svědčí celá souvislost o tom, že bohem tu vlastně jest — slunce, tedy sluneční bůh.

Jak ze všeho vidíme, jest objektivism těchto názoru dokonalý. Centrum života, význam jeho a cíl jsou přesunuty do záhrobí. Kriteriem pravdy není vlastní rozum, ale tvrzení autority. Ani svého jednání člověk není pánem: dobří i zlí duchové jím vládnou; sám jest pouze hříčkou v jejich rukou. Co v pravdě dobrého, „pro život věčný záslužného", člověk koná, není vlastně jeho dílem, nýbrž dílem milosti boží, za kterou jest možno toliko prositi, které však zasloužiti si možno není. Zdar v práci, a právě tak i děje v přírodě, vše to jsou účinky nadpřirozených příčin, volné činy duchových inteligencí — mocí. Člověk není ani pánem svých myšlenek; i ty bývají někdy pořádány milostí boží (cf. modlitbu: „pořádej naše myšlení, spravuj naše slova, řídiž naše skutky"), vnukány anděly anebo jsou výsledky dorážení ďáblova, který především na obrazotvornost rád působí. Vše přichází člověku

z venčí (odtud objektivism) a vše míří k cíli, který je mimo člověka a mimo jeho život, t. j. mimo nám jedině známý vezdejší život pozemský.

Takto jsa uzpůsoben po stránce pojmové, jest tento životní názor, přihlížíme-li k jeho citovému zabarvení a k jeho vlivu na jednání, značen dvěma výstřednostmi: lehkomyslným fatalistickým optimismem a trapnou pesimistickou úzkostlivostí.

Páteru Rohovi z Tovar. Jež. byla prý kdysi v Hamburce kterýmsi protestantským kazatelem položena otázka, proč prý „jsou katolíci vesměs veselejší, či snad mám říci lehkomyslnější nežli protestanté".*) Katolický spisovatel, který uvádí tuto otázku, ničeho proti ní nenamítá; katolicism jest mu jako Rohovi náboženstvím radosti.

Lehkomyslnosti, řekli bychom raději s protestantem. Jestliže osudy člověka závisí v míře tak nepatrné na něm samém, jak jsme právě viděli, a tak převážně na bohu a jeho vůli, bylo by zbytečno rmoutiti se z nehod, jež člověka potkávají. Pán bůh dal, pán bůh vzal. A bylo by také zbytečno starat se, neboť ne člověka přičinění, ale požehnání boží zaručuje zdar. Jsme všichni v ruce boží; a stará-li se bůh o ptactvo a kvítí, jež neseje, aniž žne, zdaž se nepostará o nás? Bez jeho vůle ani vlas nesejde s naší hlavy. Mimo to: nač se starat o věci tohoto světa, když všecko je to marnost? Oddejme se jen řízení prozřetelnosti boží, třebas bychom ho nechápali. Jediné co přináší opravdový užitek je modlitba a služba boží v užším smyslu, t. j. ony úkony, které usnadňují nebo zajišťují spásu duše; vše ostatní je služba světu, hřích nebo marnost.

Není tato bezstarostnost zároveň lehkomyslností? Vědomí, že vše co se děje v životě lidském i v přírodě, děje se z vůle nebo z dopuštění božího, samo o sobě jest s to, aby člověka přimělo resignovat na marná úsilí, jichž význam jest tak nepatrný a výsledek tak nicotný — neboť co zmůže člověk proti bohu? — a tím aby jej přivedlo k lehkomyslnosti. Nedá se upříti, že tato vlastnost může za některých mimořádných okolností býti velmi cenná a snad nenahraditelná. V dobách těžkých zkoušek krisí chrání tato trpná odevzdanost a důvěra v řízení boží člověka před zoufalstvím aneb aspoň usnadňuje mu snášení takových svízelů. Katolík i v neštěstí dovede se radovati, je-li jeho přesvědčení dosti utvrzeno; chudoba, „kříž" (slovo, kterého bývá užíváno jako symbolu všech nepříjemností, jež člověka mohou potkati), jsou lehce snášeny a mohou býti i vyhledávány — bývají i modlitby za „kříž". Zejména pro lidi dřívějších věků, často surových a rozháraně bouřlivých, mohla tato oddanost do vůle boží, dávající jim zapomínati na přítomná utrpení a sílící je nadějí v příští slávu, k níž nejjistěji vede cesta „kříže", míti veliký význam. A jestliže v každém případě potřeby samy směřují k vytvoření prostředků, jimiž by byly ukojeny; pochopíme snadno, proč právě bouřlivé a těžké doby — na př. doby hladu, moru neb války — vzněcovaly v lidech toto smýšlení a tím utvrzovaly v nich náboženského ducha.

Avšak líc není bez rubu. Cenný za určitých okolností vliv katolické odevzdanosti jest za okolností jiných a po jiné stránce neblahý. Navykajíc člověka přílišnému spoléhání na boha a nadpřirozené moci vůbec, učí jej zároveň podceňovati význam vlastního úsilí, přikládati modlitbě a bohoslužebným úkonům vůbec význam větší než svépomoci a práci vůbec. Tím lze si vysvětliti odpor, který katolické obyvatelstvo projevuje na př. proti technickým pokrokům, vynálezům a pod.; katolíkovi se zdá, že účelem těchto vymožeností jest sesaditi boha s jeho trůnu, že svádějí člověka, aby spoléhal víc na sebe, na svůj důvtip a práci než na boha a seslabují tak význam modlitby a pomoci boží. Nechybělo a nechybí dosud lidí, kteří neváhají prohlásiti všecky tyto vynálezy za dílo ďáblovo.

Tyto rysy, velmi známé, projevují se nejvýznačněji v obyvatelstvu jižních zemí, kde katolicism se vytvářel a odkud se šířil na sever. Veselá mysl Italů a Španělů, jistá lehkomyslnost a z ní vyplývající lenost, která se nikde nejeví tak zřejmě ovšem jako na poli ekonomickém, ač na poli úsilí duchovního (zvláště ve vědě) není menší, a kontrastující s ní horlivost v úkonech vnější bohopocty, která má ráz hodně divadelní, bývají často uváděny jakožto vlastnosti těch národů; jsou to však zároveň vlastnosti katolicismu a shledáváme je pak také u ostatních národů katolických v míře větší nebo menší dle toho, jak hluboké u nich katolictví zapustilo kořeny. Je víc než pravděpodobno, že uvedené rysy katolictví byly v první řadě determinovány zmíněným charakterem jižních národů románských, ačkoliv i ony samy zase přispívaly pak k utvrzení a udržení tohoto charakteru. Bude jen jiným způsobem výrazu, nazveme-li tento ráz katolického názoru životního *fatalismem*. Odevzdanost do vůle boží vyšlá z vědomí, že vše, co jest a co se děje, děje se z vůle boží aneb z božího dopuštění, a že člověk je příliš sláb, aby na úradcích božích něco měnil, — čehož ostatně není ani třeba, jelikož co bůh činí, dobře činí — co jest jiného nežli fatalism? Netýká se jen života jednotlivcova; názor na dějiny jest stejně fatalistický. Vidíte národ šťastný, těšící se dobré vládě, míru a blahobytu. Chcete věděti příčinu tohoto národního blaha; není jí nic jiného než nějaká cnost, kterou bůh tímto způsobem odměňuje. Chtěli byste věděti, proč jest některý

*) Hamerle, Katolická církev koncem 19. stol. Praha, Kotrba 1900.

národ mírumilovný, jiný výbojný? Proto, praví katolický filosof dějin*), že bůh zve jeden k pokoji, kdežto druhý puditi chce na pole válečné, z důvodů, které podává jenom bible a spisovatelé inspirovaní. Je-li obdařen jeden národ institucemi pevnými a trvalými, jichžto působením rozvíjí se obchod a průmysl, kdežto druhý má jen ústavu vojenskou a přechodní, jest to proto, že pán všehomíra volá první národ k poslání civilisačnímu, kdežto druhému, na př. říši řecké, určuje úkol příležitostný (l. c. str. 53): „Co jsou oku víry výboje a zříceniny? Dobyvatelé nejsou pouze šťastnými loupežníky, pustošiteli zemí; oni stávají se nástroji nebeských rozsudků, ruka boží je pohání; ona vede jednoho proti Asii, kterou chce zvrátiti, druhého vrhá proti Africe, kterou chce trestati; provádí tohoto hrdinu Evropou, kterou chce zpustošiti. Trosky říší jsou jen stále trvajícími pomníky pomsty Věčného“ (l. c. str. 59). (Pokračování.)

F. V. KREJČÍ:

Všecko nebo nic.

Mezi bludy, které straší v hlavách mnoha dnešních lidí a brání jim dospěti k jasným a přesným pojmům o náboženství, jest sotva některý osudnější nežli názor, *že náboženství jest něco, z čeho si může každý libovolně vybírat, co se mu hodí.* Tento předpoklad jest jedním z hlavních příčin zmatků, nejasností a polovičatostí, jimiž se vyznačuje myšlení o náboženství i u lidí, za velmi moderní se pokládajících.

S tímto bludem shledáváme se na celé dlouhé stupnici různých intelligencí, od pobožného venkovana až třebas k universitnímu professoru. Ten venkovan chodí do kostela a k zpovědi, věří v trojici, svátost oltářní i božství Kristovo, bere si k srdci kázání velebníčkovo, ale stěží by se dal přesvědčit, že otec jeho trápí se skutečně v plamenech očistce anebo duše jinověrce, jejž znal jako hodného člověka, dokonce v pekle. Zde končí jeho víra. Jeho lidský cit a smysl pro spravedlnost, nabytý životní empirií, vzpírá se proti výslovnému znění dogmatu. Věří, co se mu líbí, a co se mu nelíbí, zamítá nebo při nejmenším na to nemyslí.

O nějaký stupeň výše stojí průměrný polovzdělanec, žijící městským způsobem, čtoucí noviny a považující se za duševně probudilého. Nechodí do kostela ani k zpovědi, láteří na kněze, umí vypravovat historky o farských kuchařkách, a nevěří v zázraky ani dogmata, u nichž rozpor se zdravým rozumem zdá se mu tuze do očí bijící. Jsou však mezi těmito dogmaty jiná, jichž se jeho rozum neodváží kriticky dotýkat a tento nejasný vztah k nim — spíše trpná bázeň než činná víra — tvoří obsah jeho „náboženství“. Obsah tento je velmi hubený, ale nicméně náš probudilý občan nedal by si toto „náboženství“ tak hned vzít, neboť „v něco se věřit musí“. V co? Patrně opět v to, co se komu líbí. Výběr je velmi bohatý. Církev má v zásobě dogmata všeho druhu, od takových, jež jsou střiženy pro fantasii svatohorských poutnic až k takovým, která může připustit i náš probudilý občan, aniž se mu zdá, že by musil slevovat ze své probudilosti. Církev na něm také nežádá, aby věřil vše. Katechism je jen pro děti, kdo opustil jednou školu, toho nikdo neodváží se přidržovat k přesnému plnění jeho příkazů. Náš probudilý občan nechodí do kostela ani k zpovědi a postí se nanejvýš jen v pašijovém témdni. Po celý život se ho církev neptá, je-li skutečně věrným jejím synem. Ale když se blíží konec, rozpomene se náš probudilý občan na pána boha, jenž v jeho životě hrál věru malou úlohu, zalekne se možnosti posmrtných trestů a nikoliv z vnitřní nutnosti víry, nýbrž jen ze snahy zabezpečiti se pro každý případ — dá k svému loži zavolat kněze. Přijímá svátosti, jichž významu nikdy nevěřil a odchází se světa „jako řádný křesťan a katolík“, ačkoliv nevěřil ani desetině z toho, co církev, k níž formálně náležel, k věření předkládá a z čeho činí nezbytnou podmínku věčné spásy!

Takový jest asi „náboženský“ stav u lidí prostšího duševního života. Jen revolučně smýšlející vrstvy proletariátu činí tu výjimku. Ale blud, o němž mluvím, lze stopovati až mezi vzdělance. Lze dnes mluviti o celém jednom směru v kruzích intelligence, jenž zamítá církevní nauku a klerikalism jen proto, aby proti nim hájil zájem „pravého“ náboženství. Kde je to náboženství, odkud je vzal? Zkonstruoval si je libovolně. Ne už tím způsobem, že by — jako oni prostí občánkové — vybíral si z církevních dogmat ta, jež nejméně překážejí jeho soudnosti, ale tím, že si z historické znalosti náboženského a filosofického vývoje vyvodí jisté pojmy, jimž přikládá karakter náboženských myšlenek, ačkoliv ho ve skutečnosti nemají.

Tak na př. již sám pojem *křesťanství*, jejž směr tento nejraději zdvihá proti církvi. Všecko toto křesťanství, s nímž se natropí tolik hluku, je duševním produktem jistých dnešních povah, altruisticky, moralisticky nebo mysticky založených, nikterak však návratem ke skutečné nauce Kristově. Zcela libovolně bylo z myšlenek Kristových vybráno, co se zamlouvá modernímu smyslu humanistickému, sociálnímu a ethickému, a co se nehodilo, bylo zanecháno stranou. A každý z těchto moderních křesťanů má svého Krista: jeden altruistického, druhý poetického, třetí sociálně odbojného. Z myšlenek, jež hlásal před devatenácti sty lety jeden ze zakladatelů

*) *Louis Leroy*, Katolická filosofie dějin. Přeložil Vojtěch Kameš. V Praze, u Kotrby.

starých náboženstev v daleké zemi židovské, v podmínkách kulturních a sociálních zcela jiných, nežli jsou dnešní, vybírají si tito domnělí obrozovatelé náboženství, co jim je právě vhod, přisuzují tomu absolutní platnost pro všecky časy a přikládají těmto svým libovolným konstrukcím, tvořeným jen rozumově, bez fantasie a mythu, význam a platnost skutečného náboženství.

Tento názor, že náboženství jest něco, z čeho lze dle libosti si vybírat, jest pak hlavní příčinou, proč tolik lidí i velmi intelligentních nedovede v náboženské otázce dospět k plné jasnosti. Domnívají se, že moderní rozumovost a filosofičnost dá se zcela dobře sloučit s náboženským cítěním, jestliže se dogmatický obsah církevního náboženství hodí přes palubu a jestliže se zůstane při několika základních pojmech, jejichž absurdnost tak příliš nekřičí. I dochází pak k tomu podivnému divadlu, že právě lidé, kteří nejvíce se rozčilují nad klerikalismem a církevní naukou, drží se zuby nehty několika náboženských myšlenek, které by bez církevní nauky vůbec neexistovaly. Neboť i tyto základní myšlenky (víra v boha a nesmrtelnost a j.) i dogmata církevní, která se nejvíce příčí rozumu, vyrostly na společném kmeni a jsou součástmi jednoho celku.

Každé náboženství jest systém dogmat a morálních příkazů, jež tvoří vespolek celek, udržovaný v organické souvislosti zvláštní onou methodou myšlení, od vědecké methody se různící, jíž právě říkáme náboženství. Kdo se nedovede postavit už na půdu této methody, to jest, kdo má příliš mnoho kritičnosti než aby připustil mythus, legendu a nadpřirozené zjevení, ten marně se pokouší zachránit z trosek víry některé zbytky. Klame tím sebe i jiné a pomáhá šířit jen zmatek.

V náboženství platí spíše než kde jinde: *všecko nebo nic*. Kdo řekne zde A, musí říci B i vše ostatní. Nežijeme už v dobách, kdy náboženství se tvořilo a rostlo. Před námi — či vlastně za námi — stojí ono něco jako daného, vypracovaného, dovršeného. Je svým zvláštním světem, jenž má logiku a zákonnost, od naši logiky a našich pojmů zákonnosti naprosto rozdílnou. Kdo do tohoto světa vkročí, musí potlačiti námitky rozumu a musí věřit „quia absurdum est“. Zde neplatí žádné výhrady, žádné vypočítavé vybírání a chytrácké smlouvání.

Buď *jsem* člověkem náboženským a pak naplním celou svou bytost myšlenkou na nadpřirozeno, rozplynu se celým srdcem v představě boha, podřídím každý svůj krok zřetelům věčné spásy, nedovedu na svět hledět jinak než mystickým zrakem, vidícím za všem vztahy k věčnosti, a celý svět bude míti v mých očích kouzlo nadpozemské báje, čarovnou zář legendy a mysteria. Čím mi proti tomu budou pak námitky rozumu a vědy?

Anebo toho všeho nedovedu a hlas rozumového poznání je v mém nitru příliš silným než aby takovýto obraz světa připustil. Pak *nejsem* však člověkem náboženským a jestliže záplatuji svůj děravý životní názor kusy vytrženými ze starých nauk náboženských, dávám na jevo jen slabost a bojácnost svého myšlení.

Kdo nedovede žíti ani dokonale nábožensky (a kdo to dnes dovede?) ani dokonale beznábožensky, má právo sice, líbí-li se mu, směšovat spolu prvky obou světů, ale nemá naprosto práva vyvyšovat se nad lidi, kteří půdu náboženskou naprosto opustili, a domnívat se, že jeho životní názor je vyšší jejich názoru. Je-li někdo tak sláb, že nemůže žít bez víry v nadpřirozeno, je to jeho soukromou lidskou věcí, jíž dovedeme konečně u něho pochopit. Ale nesmí z toho vyvozovat měřítko pro jiné a svou slabost vydávat za jakousi vyšší moudrost.

Nikdo nemůže nikomu překážet, aby si nestvořil svého boha a nevybral si z představ náboženských to, co potřebuje pro svou potřebu. Ale zůstane to vždycky známkou slabosti a nesmí to být zaměňováno s filosofickým poznáním, neboť základní podmínkou tohoto poznání jest, že hledá pravdu, že neustupuje před ní, byť byla sebe krutější, a že pro ně rozhodujícím je, *co jest a co není*, a nikoliv to, co si kdo přeje a co ve své slabosti potřebuje.

MUDr. KAREL HELBICH:

Náboženská pověra a medicina.

Medicina a náboženství jsou ve své podstatě úplně rozdílné projevy kulturního žití; neboť náboženství zabývá se poměrem člověka k božstvu, tedy věcí čistě abstraktní, kdežto medicina směřuje k co nejkonkretnějšímu, totiž ku poznání lidského těla ve zdraví i nemoci. Medicina i náboženství byly průvodci člověčenstva od nepamětných dob, a protože obě určovaly lidské blaho, často se stýkaly. Tyto styky jevily sice zhusta ráz harmonické součinnosti, častěji však se projevily více či méně ostrými konflikty, protože náboženství i medicina měly rozdílné názory o blahu lidstva. Jejich vzájemný poměr závisel především od celkového světového a životního názoru, jaký svým vyznavačům to které náboženství vštěpovalo.

V těsném svazku vidíme obě tyto složky kulturního života u všech národů a kmenů v době, kdy vystupují z temné neznámé minulosti na forum dějin. Jeho původní podobu vidíme ještě dnes v kultu čarodějů a fetišů u národů kulturou nedotčených. V těchto i nejblíže příštích fásích vývoje kryl se pojem „kněz“

s pojmem „lékař“. Kněžstvo *všech* náboženství vykonávalo praxi léčitelskou, a nasbíralo tak hojnost poznatků empirických, z nichž vznikala všady medicinská věda, která rozrůstajíc, se osamostatňovala a s náboženstvím se namnoze křižovala.

Dobro, které takto náboženství medicině prokázalo, jest však vyváženo a převáženo medicinskou *pověrou*, které *kde jaké* náboženství dalo vzniknout. A nejen, že náboženství tuto medicinskou pověru *vyvolalo a živilo*, ono ji také celou svou autoritou, která, jak známo, nebyla nikdy nepatrná, *hájilo*, a opovážlivce, kteří dobrodiním této nábožensko-medicinské pověry nedůvěřovali, poučovalo namnoze i ohněm a mečem.

A nečinilo tak snad jen *některé* náboženské vyznání, nikoli, všechna bez rozdílu se chovala jako ochránci medicinské pověry. Při různosti náboženských vyznání nelze hledati asi příčinu tohoto stejného chování jinde než *v kněžstvu. Kněži všech vyznání byli předními nositeli medicinské pověry.* Medicinskou pověrou zoveme totiž víru, že lze veškeré projevy tělesného života vysvětlit a na ně působit silami nadpřirozenými, bez ohledu na jejich pozemskou povahu.

Proč na se vzali tedy povolaní zástupci božstev takovou, ne právě čestnou úlohu, totiž fedrovat pověru i v medicině? Snadno vysvětlitelno: oni zastupovali theistický názor světový, který jim byl k osobnímu i třídnímu prospěchu, medicina však vedla vždy a všude ku fysikálně-mechanickému názoru na svět, který s nadzemskými činiteli vůbec nepočítal. Mezi těmito a lidmi však kněží všude dělali prostředníky, a přinášeli také od nebešťanů pomoc trpícímu lidstvu. Že vlády takto ve všech medicinsko-přírodních věcech nabyté, by se bylo kněžstvo *dobrovolně* vzdalo, nemůže věru nikdo očekávat. *Každý* vládnoucí se tuze brání, sáhá-li kdo po jeho moci, nelze to zazlívat ani kněžím *všech* kultů; nelze však schválit způsob, jakým se bránili; to může pouze ten, kdo *v každém* hnutí sluhy nebes čuje kus svatosti.

Aby si boj ten usnadnili, ba vůbec umožnili, vzbudili kněží v lidu víru, že znají i *skryté* síly přírody, a že tato jest jich poslušna, tak že ovládají věčný koloběh látek se vznikem, bytím a zanikáním podobně jako vidí do minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Takový kněz byl tím spíše obklopen v očích lidu nadpozemskou gloriolou, a těšil se pověsti muže zázračného.

Vidíme tak u *všech* náboženství, nejvýznačněji ze starých u Médů a Peršanů. Jejich kněží rekrutovali se výhradně z jediného kmene, totiž z kmene *Magů*. Jméno toto, původně kněžím vlastní, dáváno potom každému, kdo je v jejich konání následoval. A k tomu ochotných našlo se i z jiných kmenů záhy více než dost, asi proto, že poznali, že kněžská živnost není z nejhorších. Tak vznikl vedle *kmene* Magů stav magů, jehož příslušníci byli kouzelníci, zázrační muži a lékaři, kteří léčili všechny tělesné i duševní choroby svých bližních. Magové-kněží museli si to dát líbit, vždyť sami dali k tomu popud. Něco podobného vidíme o několik staletí později u Keltů: jejich kněží, výhradně muži, sluli druidé, ale vedle nich vyskytují se zázračné věstkyně, t. zv. druidky.

Magové, kteří z kněžstva vyšli, dopomohli medicinské pověře k ohromnému rozkvětu. Svou činnost rozprostřeli ve starověku po celém tehdy známém světě, všichni vynikající muži těchto staletí zabývali se jejich tajemným uměním. Nejlépe dařilo se magii ve starém Římě za vlády císařů; činnost magů byla však tak všestranná, že zasahovala do všech oborů lidské činnosti, a byla provázena takovými výsledky, že konečně pozdější císařové začali proti nim vystupovati, ovšem s výsledkem velice nepatrným, jak bývá u všech podobných repressivnních opatření.

V čem spočívala jejich *medicinská* činnost? Léčili, a to veškeré neduhy; léčíce, ubírali se však cestami různými: jedni podávali, jako naši moderní mastičkáři, různé léky, aby vzbudili zdání, že nemoci rozumí a účinky léků znají, většina však omezila se na čáry a kouzla.

Za lék hodilo se všechno, čím divnější a nesmyslnější, tím lépe, vždyť jednalo se přede vším o to, vzbudit pozornost. Proto užívány za léky: zlato, stříbro, drahokamy, perly, tedy věci, které obecně byly známé jako cenné. Stejnou pozornost však vzbudilo léčení věcmi hnusnými, ku př. lidskými výměty, krví, částkami mrtvol, ku př. moučkou z lidských kostí. Pohlédneme-li se ještě dnes po lidovém léčení, najdeme v něm dosti podobných léků, na důkaz buď zachované tradice magů, anebo na důkaz stejného nedostatku intellektu u valné části lidí našeho věku jako u současníků starověkých. Také kouzla a čáry magů žijí do dnes, namnoze v původní podobě, většinou ne změněné pod názvem sympatického a podobného léčení. Jako ony vzniklo z magie zaříkávání nemocí, buď slovem buď písmem, které i dnes má ještě mnoho důvěřivců za nejlepší pomoc v nemoci. Zvlášť účinným stalo se zaříkávání, když zaříkávací formule, ovšem nesrozumitelná, se na destičku anebo něco podobného napsala a nemocnému na krk zavěsila; vznikly tak talismany a amulety, které nejen že nemoce léčily, ale i před nimi chránily. Jak povědomo, není jich a víry v ně ani 20. století ještě prosto.

Ač způsoby léčení magů a prostředky jimi užívané byly nesčetné, jsou některé představy o léčení u všech národů totožné; tak zrodili se a vymřeli národové, zbudována byla a rozpadla se náboženství, přišly filosofické systémy,

světy převráceny na ruby, ale nauka o léčebné a ochranné moci provazu z oběšence vládne dosud tisícům; a tisíce jiných opět přísahá na léčebnou hodnotu křižovatky, úplňku měsíčního, půlnoci a pod. A mystický vliv různých čísel, jako 3. 7. a 9., a což teprve nešťastné 13. straší ještě po století páry a elektřiny v hlavách mas a t. zv. inteligence jako ve středověku.

Podám několik ukázek magické mediciny, a to z kompilačního díla o ní, které sepsal Marcellus Empiricus, svého času ministr dvou byzantských císařů, Theodosiů I. a II. Patřilo totiž za jeho doby k dobrému tónu, aby se každý zabýval medicinou, třeba s jeho povoláním nikterak nesouvisela a on jí ani za mák nerozuměl. (Tout comme chez nous).

Prostředek proti bradavicím: „Polož se 20. dne měsíce na znak na mez a natáhni ruce za hlavu; co ti při tom přijde pod ruku, uchop, a potři tím bradavice.“

Proti kuřím okům: „Padá-li hvězda, rychle kuří oko podvaž, a nalej ihned trochu octa na veřej dveří.“

Proti bolení hlavy: „obvaž hlavu provazem z oběsence“.

Proti bolení břicha: „kdo má koliku, ať usedne na židli, a odříkává pro sebe: per te diacholon, diacholon, diacholon!“

Proti padoucnici: „nos hřeb z kříže na rameni“.

Proti očním nemocem: „Chyť na den Jovišův, v měsíci září, když měsíce ubývá, zelenou ještěrku, vypíchni jí měděnou jehlou oči a vlož je do zlatého pouzdra, které nos jako amulet na krku“.

Tolik o medicinské stránce magia, vlastní dcery náboženství, která v mnohých lidových pověrách a úkonech prostonárodního léčení dochovala se až na naše časy. Nebyla však ona jediným výhonkem medicinské pověry, vzniklé na základě náboženském. Jiný její projev máme v t. zv. *spánku chrámovém.*

Dětsky naivní víra v božstvo nesla sebou víru, že bůh jediný může nemoci odpomoci, zvláště když jednotlivé výkony tělesné připisovány podobně jako některé zjevy přírodní určitým bohům. Což přirozenějšího, že takový bůh musel i v nemoci pečovat o to ústrojí, které si oblíbil. Tak platila *Isis* v Egyptě a *Pallas Athene* Řekům za ochranitelku oka, epyptská bohyně *Bastet* pečovala o plodnost žen, a její krajan, bůh *Thoth* obíral se zažívadly zbožných věřících a to patrně s výsledkem, neboť stavěli mu v Egyptě sochy, které držely v ruce jeho vynález, klystýr. Bůh *Inhotep* Egypťanů a *Asklepios* Řeků byli patrně universálnější, jaksi znalci veškerého lékařství, neboť věnovali svou péči veškerému tělu. Jenže, jak měl nemocný vstoupit ve styk s povolaným pro tu kterou nemoc bohem? Přímo to přeci nešlo, obyčejný smrtelník neznal božské zvyky. A kdo jiný mohl sprostředkovat styk nemocného s bohem než jenom nejbližší a s ním obeznámený pozemšťan, kněz? Ani tento však nemohl přeci přímo se dotazovat boha na toho kterého nemocného, mohl pouze zjednat příležitost, aby buh se mohl nemocnému dle libosti projevit, ať přímo, ať nepřímo. Bůh však sídlil jedině v chrámu: sem tedy musel nemocný přijít a čekat, až bude moci strávit s bohem nerušenou chvíli, což bylo možno pouze v noci.

Proto byly zpravidla svatyně různých bohů v noci obývány nemocnými různého druhu. A následek? Neobvyklé okolí, bolest, strádání z nemoce, snad i horečka, pozornost napjatá v očekávání věcí budoucích povzbudily ovšem obrazotvornost do krajní míry. Což divu, že bylo mnoho těch, kdož *viděli* boha, jak jejich rány ošetřuje, *slyšeli* ho, jak udílí jim své rady. Nezdálo-li se nemocnému nic ve stavu bdělém, zpravídla usnul, a měl aspoň nějaký sen. Nehodil-li se tento nikterak k jeho nemoci a nemocný nedovedl si ho žádaným směrem vyložit, inu, byl tu ochotný a věci znalý kněz, který věděl, jak se jeho bůh vyjadřuje, a sen nemocnému šikovně a vhod vyložil. Neměl-li však nemocný vůbec snu, nechtěl asi bůh s ním vstoupit v přímý styk a projevil se pouze svým kněžím. Některý z nich měl jistě významný sen, který pomohl nemocnému — i kněžím.

Že i kněžím bylo spomoženo dokazuje nám nepřímo řecké drama. V jedné scéně svého dramatu „Bohatství“ (Plutos) líčí *Aristophanes*, (řecký dramatik, žil v 6. století před Kristem) svým satyrickým způsobem takové chrámové léčení. Takto: Bůh Asklepios zjeví se osobně v chrámu, provázen svou dcerou *Panakeion.* Jde shlédnout shromáždění nemocných. První na něhož vrazí jest chuďas, *Neokleides*, stížený hnisavým zánětem očí; bůh obrátí mu víčka a potře je nějakým lékem, který však tak hrozně pálí, že ubožák horem pádem ubíhá z chrámu, a vícekráte se neodváží, boha znovu obtěžovat. Druhý nemocný je *Plutos*, zosobněný kapitál; je slepý. U něj počíná si bůh *Asklepios* docela jinak: omaká mu pozorně hlavu, vytáhne lněný šátek a pozorně jím otře víčka. Potom zavolá *Panakeiu*, která hlavu nemocného boháče přikryje červeným šatem, potom *Asklepios* zahvizdne a připlazí se dva velcí hadové, kteří vklouznou pod purpurový šat, aby nemocnému olízali oči. A za chvíli bohatec vidí“.

Netřeba dokládati, že různé toto jednán mělo svou příčinu právě v sociálním postavení nemocného. *Kněz* ovšem žádnou odměnu ani nežádal, ani nepřijal, ale *bohu* muselo být obětováno: ať to byl kohout chudáka, ať beran zámožnějšího, *něco* se muselo obětovat, a bylo toho někdy až dost, tak ku př. vystavěl *Lykurgos Minervě* nový chrám v uznání za to, že mu vyléčila poraněné oko. Zjevné nevděč-

níky bůh také trestal, čteme aspoň tak na jedné mramorové votivní desce v chrámu *Asklepiova v Epidauru*, totiž o slepci jménem *Hermon z Thasos*, který spánkem v chrámu nabyl opět zraku. Byl však držgrešle a vytratil se bez honoráře, totiž bez oběti. Dopálený bůh mu mžikem opět zatemnil zrak, a milý *Hermon* musel volky nevolky jít se poznovu vyspat na studených dlaždicích chrámových. Mnoholi musel podruhé zaplatit a jak to vůbec skončilo dotyčná deska nevypravuje.

Jak vidět, posmívalo se už 6. století před Kristem *v Aristophanovi* tomuto líčení; není to s podivem, vždyť *Aristophanes* byl současníkem největšího lékaře starověku *Hippokrata*. Přece však udržel se nemrav chrámového spánku až do dob římských císařů. Příklad vypravuje *Suetonius*, když císař *Vespasian* dlel v *Alexandrii*, přistoupili k němu slepec a chromý s prosbou, aby tomuto potřel svou císařskou rukou údy a onomu plivl do očí. Takovou radu jim totiž vyřídili od svého boha kněží *Serapisovi*. Osvícený *Vespasian* odmítl však s rozhořčením tak učinit, snad se také obával z neúspěchu úbytku své císařské autority. Teprve když kněží Serapisoví ho zapřísahali a se za úspěch zaručili, vyhověl oné prosbě. A pomohlo to, stojí tak aspoň psáno.

Se zaniknutím antických kultů neuložil se však do hrobu chrámový spánek; změnil se za vlády křesťanství pouze v kostelní, a těšil se u křesťanských národů nemenší oblibě, než 1000 let před tím, u t. zv. pohanů. Z důvodů uvedených u starověkých kněží pěstovali i křesťanští kněží s oblibou toto odvětví své světské činnosti. Četní církevní spisovatelé, a nejen ti menšího významu, vypravují o různých případech vyléčení za spánku v kostele. Cituji jeden z *Řehoře z Tours:* žena Fedamia v místě Brioude (nynějším městě v departement Haut-Loire ve Francii) byla dlouhá léta chromá. Protože neměla co jíst, odnesli ji příbuzní do kostela sv. Juliana, aby tam žebrala a současně prosila svatého patrona za uzdravení. A milý svatý se dal prosit, vždyť to byla žebračka — 18 roků v kostele spala, než se jí zjevil v noci muž, který ji vzal za ruku a dovedl ji ke hrobu světcovu, na němž jí kázal se modliti. Uposlechla a rázem byla uzdravena.

Ne tak dlouho potřeboval čekat na své uzdravení Veranus, otrok jistého kněze, jak nám jmenovaný kněžský autor sděluje. Když byl už nemocí tak sklíčen, že nemohl se ani hnout, zaslíbil ho jeho pán a majitel stavu kněžskému, uzdraví-li se, a kázal ho dopravit do kostela. A hle! už pátou noc objevil se mu sv. Martin, který mu údy narovnal, a arci ho uzdravil. A vděčný Veranus pěl pak co sluha boží ještě řadu let chválu dobrotivého světce.

(Dokončení.)

❧ ❧ ❧

MAURICE VERNES,
ředitel „Ecole Pratique des Hautes Etudes*) v Paříži.

Dějiny náboženství v státním vyučování.

V následujících řádcích pokusíme se ospravedlniti vzhledem k pamětihodnému aktu, jakým je zrušení konkordatu z r. 1801 a odluka církví a státu, zavedení podstatných námětů z dějin náboženství v různé stupně státního vyučování.

Mluvme otevřeně. Nemohlo býti vážné otázky o nestrannosti a světskosti, pokud stát bral na se úlohu protektora náboženství. Dobře jsme to viděli při velkých zákonech, jež organisovaly základní vyučování, pokud bylo závazné, bezplatné a světské: neodvislost vzhledem k vyznáním státem uznaným byla čistě pouze dle jména a nemohlo tomu býti jinak.

Budeme jistě ještě nějaký čas cítiti neustále tíži této obojetné situace; ale závisí od přátel pokroku, totiž od přesvědčených racionalistů, k nimž se obracím, aby zkrátili neodlučitelná tápání tohoto velkého díla duševního i morálního osvobození, jež spočívá v tom, že náboženství se budou příště pokládati ne za doktriny, před jichž autoritou se skláníme, nýbrž za přirozené instituce, za souhrny úkonů a ponětí neodlučitelných od dějin civilisace, za kapitolu v sociálním „vývoji.

Nahražení doktrinářské methody, jež předstírá, že udržuje pravdu a učí jí, a která přijata jest od člověka s pokorou, jakožto sdělení pocházející z nadpřirozeného pramene, nahražení této methody methodou historickou, to jest přesnou kritikou fakt a důkazů, neobejde se bez protestů; ale všeobecné hnutí myšlenkové nás k tomu vede a mohu říci, nás k tomu nutí tak naléhavým způsobem, že ani naši protivníci neupírají jeho principu, omezujíce se na výhrady v uzpůsobování jeho.

Dogmatická, mravní indiference, skepticism! uslyšíte ještě nějaký čas bručeti do uší tyto výtky nebo žaloby, kdysi tak vážné a schopné, by přivodily nejhroznější následky. U chladnokrevných duchů úvaha bez odkladu odkáže věci ty na své místo.

A jako odluka církví a státu se děje ve Francii dnes s prostotou a klidem nevyhnutelného rozloučení, právě tak studia odnášející se k obsahu a k úloze hlavních náboženství představují souhrn základních myšlenek a závěrů dosti zralých, dosti prozkoušených, abychom mohli hladce zjednati si přístup k látce vyučování určeného pro občany kraje s demokratickým zřízením.

* * *

Státní vyučování v různých svých stupních má za účel, by učinilo žákům pochopitelnými

*) „Praktická škola vysokého učení."

dle jejich průpravy a času, jejž mají k disposici, podstatné podmínky veškeré společenské organisace. Skoro by stačilo zavésti nutnost, by si každý opatřil posudek o faktech, jež zaujímaly důležité místo v civilisacích starověku, středověku a časů moderních.

Od prvního rozmachu pokroku vidíme, že národové, jež s jistou domýšlivostí označujeme jako divoké či necivilisované, zavádějí jakýsi pořádek do hrubých a naivních bohoslužebných úkonů, jimiž uctívají nadpřirozené, bytosti sídlící v kamenech, stromech a pramenech, nebo pojící se k duši zemřelých, nebo připoutané k předmětům t. zv. fetišům a amuletům.

Tehdy, kdy se kmen národní ustaví v národní stát, náboženství ihned bere na se ráz státní; není to pouze v zájmu jednotlivců a rodin, jest to zvláště v zájmu země při nebezpečných srážkách s mocnými sousedy, že přinášejí své prosby, vzývání a oběti v chrámech vystavěných na počest ochranného boha, toho boha, jenž byl zvolen mezi četnými kandidáty za najatého ochrance národního státu.

V prvním z těchto dvou stupňů sluje obyčejně náboženství *animismem* nebo *polydemonismem;* v druhém uznává boží rodina pána, hlavního boha. Jest to *monolatrie* upravená více méně pravidelně. Uvedu Vás snad v podiv, řeknu-li, že mezi oběma náboženskými typy, jež jsem právě vymezil vidím nanejvýše dva odstíny, dvě stránky, jež se ve skutečnosti ničím neliší. V skutku mnohobožství divokých kmenů uzpůsobí se bez obtíže v monolatrii, to jest ve vzývání jediného boha umístěného na vrcholku hierarchie. Ať jednotlivec, ať rodina, ať organisovaná skupina, právě jako národ uznávají subordinační poměr, více nebo méně ustálený, mezi nejvyšším bohem, hlavními bohy, polobohy, svatými.

Jest to prostě uplatnění principu despotické monarchie; Pán světa — nebo, chcete-li, božstvo zaujímající první místo — jest mocnářem, jejž obklopuje dvůr. K němu lze se bezpečněji dostati pomocí oddanného prostředníka než cestou přímou. V katolicismu doktrinářská pojednání uznávají nejpřísnější monotheism, což však nevylučuje Trojici, což nevylučuje rozhodný vliv provozovaný svatou Pannou „matkou boží“, což nevylučuje přímluvu svatých, což se neprotiví tomu, by věřící si nevolil určité svatyně, aby tam vzýval svého mocného patrona. Matka boží Lourdská není totožná s matkou boží Salettskou.

Tyto úvahy nejsou nové: stačí je připomenouti Vaší pozornosti.

V každém náboženství, to jest v celku aktů, jimiž věřící nebo skupina věřících zamýšlí si zajistiti přízeň jedné nebo více nadpřirozených mocností, rozeznáváme zcela přirozeně k u l t, což je náboženská praktika, pak d o g m a, což je ospravedlnění tvrzení spojených s kultem; konečně *morálka*, jež je pravidlem chování pro ty, kdož hlásí se k onomu náboženství.

Náboženství projevuje se skutečně v kultu, to jest v úkonech; doktrina předpokládá přirozenou intelektuelní práci vyvrátiti námitky; morálka jest výplodem smlouvy. Ani dogma ani morálka nám neposkytují čisté známky zbožnosti; mezi katolicismem lidovým a vědeckým, mezi budhismem masy a budhismem učitelů jest propast.

Půjdu ještě dále: Neváhám prohlásiti, že kulty necivilisovaných nebo skupin ustavených v národní stát budou stále nejpřesněji definovány významem *polydemonism*, jinak řečeno množstvím bytostí a sil nadpřirozených. Na druhém místě konstatuji, že božstvo se zálibou se zdržuje na jednom místě spíše než na druhém; ono jest *lokalisováno* a třeba je vyhledávati na místě, k němuž pojalo oblibu.

Přes to, že křesťansko-katolické dogma je monotheistické, velká náboženská hnutí časů nám potvrdila nejbrutálnější potvrzení lokalisací božstev: Lurdy, Saletta a j. Totéž platí pro islam, kde kult svatých zaujímá největší množství pobožnosti; totéž platí pro budhism, který — bez péče doktriny — vyhnal materialism nadpřirozených lokalisací na stupeň nejžalostnější.

Mluvil jsem právě o monolatrii, což jest potvrzení svrchovanosti hlavního božstva, vzývaného takovým národem, nad ostatními nadpřirozenými bytostmi, jež jsou rovněž předměty kultu. Právě jsem vyslovil slovo monotheism, jenž je tvrzením jediného principu síly i směru — aniž přece vylučuje důležité postavení zaujaté pannou a svatými. Jest to snad nedopatřením? Nikoliv: to je úmyslné.

Chci vskutku popírati pravost myšlenky, velmi všeobecně hájené, že jest podstatný rozdíl mezi náboženstvími národními a světovými.

Jaké jsou náboženství činící nárok na světovost, taková jako je židovství, křesťanství, islam? Jest to náboženství národní, které rozšiřuje své hranice.

Katolictví nám poslouží příkladem. Ono odvozuje se ze židovství, národního náboženství lidu israelského. V stoletích před Augustem a Tiberiem židovství hlásalo touhu, by spatřilo své nauky přijaté osobami cizího původu s tou podmínkou, že vstoupí do náboženské společnosti israelské a dají se obřezati. Sliby, jež dal Abraham rodnému a politickému potomstvu, byly pokládány za upotřebitelné pro kohokoliv, kdož by vstoupil do společnosti židovské.

Křesťanství přejalo a zdůraznilo právě toto chování, ale přestalo činiti z obřízky nevyhnutelnou nutnost. Slíbilo židovsko-křesťanskou spásu komukoliv, kdož by doznal, že uznává očekávaného Mesiáše, jinak řečeného Krista, v osobě agitátora Ježíše Nazaretského, který byl popraven za Tiberia, vyšel však slavně

z hrobu, aby se v krátkosti stal slavným pánem, přetvoření dosavadního pořádku.

Tato krátká analysa postačí k důkazu, že křesťanství jest pouze větví židovství, otevřenou, rozšířenou, schopnou přijmouti každou osobu dobré vůle, že však jeho východisko je národnostní, třeba by nastal vývoj z „Israele tělesného“ v „Israele duchovního“. Křesťanství jest pouze zduševněný a misionářský nacionalism. Arabské náboženství Mohamedovo skytá obdobné divadlo.

Co pomohlo usnadniti smísení typu národně-náboženského a typu světově-náboženského, jest nárok křesťanství na katolictví; ale katolictví značí prostě jednotu, jednotu v úkonech, jednotu ve věrouce. Připusťme, že by byl dosažen cíl, jejž si kladlo křesťanství: na jedné straně jeho misionářská propaganda mu získá celý svět; na druhé straně jednáním, jež v historii obdrželo jméno inkvisice, hledání a potlačování kacířství, udrží jednotu nejpřísnější u věřících, kteří budou ze všech národů.

A tu ještě, jest to cíl, který si vytkl islam — je zároveň misionářské a výlučné; — to bylo též prvním přáním protestantské reformy v 16. stol., když doufala dojíti svého cíle, aniž by zlomila jednotu církevní.

Tím ani židovství, ani křesťanství, ani islam nejsou náboženství v pravdě světová stavíce všechny lidi před tváří božstva v stav rovnosti. Jest jedno zjevení vlastní určitému národu; toto zjevení jest předkládáno ostatním národům, připuštěným k tomu, by sdíleli jeho privileje.

(Pokračování.)

INŽ. F. HANUŠ:

Spiritismus a poznání.

(Pokračování.)

Přikročíme ihned k tomu ukázati na nedostatečnosti uvedených hypothes: Vědomá psyche vázaná na mozek, nám nevědomá na míchu; prvé náleží záležitosti vnější těla, druhé jeho vnitřní, výživa; vědomí jich ale musí být úplně oddělená a zcela jiná. Mozek — slouží specielně k otisku vnějšího světa, obdobně knize, kde všecko napsáno, co člověk ví, a k myšlení, které v podstatě jest pouze vzplývání k vědomí jednotlivých jeho otisků (představ); to jest ve skutečnosti já osoby, její u každého] zvláštní charakter a rysy. Co se týče druhé „duše“, jejíž vědomí pro první skryto, ta zvláštního charakteru nemá; ona ve všech lidech vykonává totéž vyživování vnitrné, v kterém jest velikým mistrem, ale všude jest to tentýž úkon, který ji tudíž dává všude tentýž *stejný charakter.*

Viděti z tohu, že tato nám nevědomá psyche, zabývající se pouze vnitrnou prací v těle, vázaná na míchu jednoho člověka, nemůže míti žádného spojení s mozkem druhého člověka, jelikož k tomu schází velice složitý můstek materielní; aniž vůbec mozek a nervstvo může vyvrhovati ze sebe nějakou nervovou sílu a vykonávati jí jevně účinky plastické a mechanické mimo tělo. Z těla sálá jistě teplo, které bude intensivnější při práci, odráží se světlo a není pochybnosti, jistě též odchází elektřina, avšak veškerá tato působnost jest pro tělo druhého člověka cítit pouze při bezprostřední blízkosti neb doteku; a jen zvláště ohromně citlivými přístroji měřícími dá se pozorovati též ve větší dálce, účinek ten jest však velice nepatrný, jedva stačící na rozvlnění vzduchu k pozvednutí *nejjemnějšího prášku!*

Nyní co se týče účinků vzdálených hvězd na naši zem, z kterých ovšem největší má slunce. Účinky posledního jsou ovšem ohromné na atmosféru, hydrosféru a lithosféru co se týče jevů gravitačních a tepla, ale velice nepatrné co se týče pohybu mechanického, způsobeného paprsky slunečními, zřejmého pouze velice citlivými přístroji, jako jest na př. radiometr Crookesa. Co se týče vzdálených nám sluncí „stálicových“, účinky jejich jsou velice nepatrné, což má příčinu v jejich ohromné vzdálenosti od země, která při nejbližší obnáší asi 4 roky světelné, to jest doba, kterou třeba, aby světlo z nich dopadlo až na naši zemi. To však illustruje nemožnost počítání s jakýmikoliv hvězdnými (astrálními) silami při zvedání stolů atd. při séansích spiritistických (někteří spiritisté mají za to, že duše zemřelých, nalézající se na oněch vzdálených hvězdách, ty projevy způsobují).

Mnohem intelligentnějším zastancem spiritismu oproti Aksakovu jest filosof Du Prel,*) který dokazuje, že spiritism jest obohacení vědy, fenomeny jeho že nejsou podvodem, ale považovány za takový následkem neznalosti jich; tvrdí, že snesou vědeckého prozkoumání, jakému skutečně prý podrobeny byly.

Ku spojení spiritismu s vědou. Du Prel, vycházeje od darvinismu přes „filosofii techniky“ E. Kappa, která ukazuje, že rozličné technické problémy v člověku ukazují se předřešenými (ku př. v oku: Camera obscura), přichází tím k úsudku, „že duch jest pokračováním přírody“. My k tomu musíme podotknouti, že netřeba si tu nezbytně mysleti „ducha přírody“, to „předřešení“ jest prostě příklad jednoho ze složitých jevů, jež resultátem jsou po nesčíslně mnoho pokusech přírodou přímo *reaktivností hmoty,* (některé překrásné doklady technického řešení viz též v Carus Sterneově Werden u. Vergehen); ostatně všechny výtvory přírody vůbec ukazují takovou dokonalost konstrukce; ale musíme ku porozumění toho tvoření pozorovati vývoj oka ne hned u ssavce, ale od nálevníka až po člověka (viz na př. Vejdovského Zoologii); i tak

*) Der Spiritismus von Dr. Carl du Prel (Lipsko, Reclamova bibliotheka).

též vývoj ostatních čivových orgánů, ale i mozku a rozumu; dále třeba podotknouti, že veškeré toto tvoření u bytostí organisovaných jest jen jeden z těch případů složitějších zákonitostí, vyvolaných účinkem hmoty, ku kterým jednoduchými příklady buďtež: forma kapky vody co koule při pádu; postavení se tyčinky železné vždy určitě k magnetismu zemskému, utvoření se vždy každého krystallu po přesné do nejmenších zlomků sekundy odpovídajících úhlů ploch, nevyhnutelná reaktivnost spojení nebo odpuzení jednoho prvku oproti druhému, quantitativně do billiontin milligrammu vládnoucí při tom poměry slučování atd.

Du Prel dále přichází na základě analogie k tomu, že „jsou-li zde na zemi bytosti s hotovou camerou obscurou (v oku), na jiných hvězdách mohou být též s mikroskopem, teleskopem neb spektroskopem." Proti tomu možno namítnouti následující: Veškeré bytosti organisované zemské, ať rostliny, ať živočichové, jsou ustrojeny tak, *jak potřebují*, hmota vyvíjí pouze ty orgány, které pro existenci jsou nutné, jiné ne, to jest právě resultátem té reaktivnosti hmoty čili „stvoření" jejího; proč by na př. museli bytosti míti teleskop a spektroskop na jiných hvězdách nepochopuji, a jsem přesvědčen též že nemají. Oko a ucho máme především *k vyvarování se od dále se nalézajícího nebezpečí*, a k nalezení potravy v dáli od našeho těla, jako hmat jest nám pojištěním od blízkého nebezpečí, abychom se mu mohli vyhnouti. Spektroskop byl by snad „potřebným instrumentem" pro hvězdy, které jedna proti druhé se blíží ohromnou 20 a více kilometrovou rychlostí, aby navzájem se nesetkaly a nerozbily, což by po našem lidském mínění znamenalo neštěstí, ale kdož ví, snad to pro hvězdy „štěstím" neb lhostejným, jistě ale jejich obrozením; nesmíme právě všechno srovnávati s naším lidským „dokonalým" a „účelným".

Živé bytosti na jiných hvězdách. Totožnost hmoty a její zákonů v celém vesmíru, mimo několika málo z jinýcų hvězd nám známých a na zemi nenalezených prvků), připojení žití a myšlení pouze na určité bílkovinné látky, na oxydaci a desoxydaci, vývoj a přijímání tepla, ústrojstvo organismů po principech užitečnosti a přispůsobení se okolnostem, ukazují na to — jelikož to jsou všeobecné zákony — že živé a myslící bytosti také na jiných hvězdách jedva na jiných principech jsou postrojeny, jaké již na zemi žili, žijí neb žíti budou; ale mimo to ve velkosti, formě a délce života zvláštním poměrům na těch hvězdách přispůsobeny budou.

Na konec přispůsobenost spór bakterií k velice nízkým teplotám, ukazuje na přispůsobenost jich též prostoru mezihvězdnému, což by poukazovalo k tomu, že není nemožné šíření se života prachem mezisvětovým od hvězdy k hvězdě; což jestli by se osvědčilo pravdivým bylo by direktním důkazem totožnosti živé hmoty v celém vesmíru.

Jelikož rozumnost nemůžeme si představit založenou na jiných než určitých velice labilních látkách, které ve zvířecí nervové soustavě a mozku obsaženy jsou, vyžaduje to taktéž obdobné poměry. Jakkoliv uznati musíme billiony slunečních soustav, přece v těchto soustavách nalézá se jen málo hvězd, které mají takové poměry teploty, na kterých takové látky a tedy i rozumné bytosti jsou možny. Ze známých nám planet naši soustavy odpovídá tomu ještě nejvíce Venuše, která co mladši země, prodělává nyní snad svou silurskou nebo kamenouhelnou epochu. Duchové spiritistů bez hmoty zakládají se jistě na klamu neb hallucinaci: třeba že hmotě neupíráme vědomí.

Než slyšme dále Du Prela: „Malá korektura mozku by dala nám docela jiný obraz světa; náš organismus přispůsoben jen určitým chvěním étheru; neznáme kolik takových jest a bytosti přispůsobené jiným chvěním musí míti jiný obraz světa, vědomosti a účinky". K tomu poznamenáváme toto: V mozku máme otisk skutečna, jak nám jej dodávají naše čivové orgány. Jisté druhy světelného chvění ethéru sice necítíme, jako ty, co leží před barvou červenou a za fialovou, nemáme čivový orgán pro magnetismus, elektřinu; ale dovedeme si představiti co by bylo, jest-li bychom takových měli; cítili bychom ke všemu, jako nyní vítr, též elektrické proudy; ostatní by zůstalo při starém; rovněž tak si dovedeme představit, jak člověku jest, jest-li by mu udělali na mozku tu korrekci, odebrali mu kousek mozku: bude to to samé, jak svět připadá slepému, hluchému atd. I u nás příroda takový svět tvoří, jako slepé živočichy v jeskyních, hluché ryby; činíc je všude takými, jak to potřebují. Co se týče těch druhů chvění ethéru, fysika nás dosti obeznámila, kolik jich jest, které pociťujeme a které ne a podle toho co víme — jestli bychom poznávali veškeré možné druhy chvění ethéru, pochybujeme, že obraz světa bude vypadatí jinak, nežli nám dává *rozum* dnes. Smyslové orgány naše ovšem jsou nedokonalé, ale rozmanitými pomocnými přístroji a vynálezy (mikroskopem, dalekohledem, spektroskopem, váhami, fotografií, teploměry, elektroskopy, magnetickou jehlou, barometrem, měřícimi přístroji atd.) zdokonaleny do té míry, že jedva si k tomu ještě přáti mnoho. Tudíž i vědomosti druhých rozumných bytostí na jiných hvězdách jedva možno si představiti jinakého druhu nežli lidské jsou a budou. Spiritismu ale hodí se ty zcela jinaké nemožné bytosti na jiných hvězdách s účinky až na zeměkouli sahajícími, ti Aksakovští spiriti = duchové, kteří mají nejen jinou formu těla ale i složení z nějakých neviditelných (a neznámých!) látek,

kteří jsou schopni ostatní hmoty prostupovati a kterým snad odpovídá jedině *éthér*, a které ovtádají lidské tělo a duši (co roušku!).

Takové bytosti *neviditelné* a druhými hmotami prostupující, *rozumové, bez hrubého hmotného podkladu*, jak jsme již doložili, jsou však holou nemožností. Jsou tedy nemožnými nejen na hvězdách, ale též na zemi. Člověk když umírá, tělo jeho přestává funkcionovati, mozek se rozrušuje prvým. Duch, myšlení, rozum, vědomí nynější, vtělené v mozku, přicházejí taktéž v nivec.

Jedině ta část ducha zůstává po smrti živou, která byla vtělena v nezrušitelnou hmotu, kterou jest na př. *kniha* neb umělecké dílo neb každá práce vůbec, zanechávající trvalou stopu. Kniha jest obzvláště důležitá, skutečná *materialisace lidského ducha*, která má ovšem cenu pro potomstvo jen tenkráte; zná-li ji čísti; ona jest prostředkem nepřetržitého udržování lidského poznání, jeho stálého vzrůstu.

Než dále k panu Du Prelovi: „Tak z dnešních věd astronomie a darwinismus podávají tedy jakési můstky spiritismu; occultismus dá se vůbec definovati transcedentálním darwinismem!

Kontaktní body mezi oněmi dvěma světy, skutečným a transcedentálním, tvoří fenomeny *spiritistické* a *somnambulistické*". K schopnostem somnambulním náleží prý nesporně dálnovidnost a dálnodějství, jehož nositelem nemůže být mozek. Toho nosičem jest ona *druhá duše* (rovněž Aksakova), která však má být nesmrtelnou, která prý není závislou na těle (!)

To jest ovšem veliká mýlka tvrdit, že se somnambulismem spojena dálnovidnost atd.; somnambulním spánkem, ani hypnosou nezískají se žádné nové quality psyche, které by tam již nebyly, ale častěji se pod ním skrývá úmyslné klamání (*spánek* neb „trans" medií jest klamem). V tom liší se spiritismus od vědy, že on ty různé *„fenomeny"* uznává za fakta, kdežto věda ne, a sice proto, že jedná se vždy o dáta, která buď nejsou dokázána, neb leží v mezích možných mýlek. Celou ohromnou sbírku takových prý zjištěných a hodnověrných fakt podává zmíněný spis Aksakova. Jen krátce: On ukazuje nám tu sbírku fotografií, pocházejících ze spiritistických seancí, v kterých vidět jakési zářivé fluidum nad hlavami neb okolo sedících, ale i všelijaké mlhavé vidiny od formy pouhého zářného oblaku a hvězdy až do lidských obrysů (dělá to dojem jakoby to bylo mazáno prstem před vyvoláváním positivu, a dá se to na jakýchkoliv fotografiích docíliti během 1 sekundy); to jsou ty zjištěné transcendentální fotografie Billy-ho. V jiných 9 obrázcích vidíme fotografie „skutečných" zjevení; fotografie sádrové formy ruky materialisovaného ducha i v srovnání s rukou media, na konec fotografii „materialisovaného ducha" s mediem, kterou fotografoval sám pan Aksakov. Podobné jiné ruce objevovaly se prý i v sezeních, které odbýval pan Crookes, anglický fysik, který taktéž fotografoval medium a zjevení pohromadě. Uvádí se tam za příklad dále, že nedodělaný román Dickensa „Edwin Drood", dokončilo nevzdělané psychografické medium, jak by to lépe neudělal Dickens sám.

Dále uvádí se tu o mediumovém výkladu protichodu měsíců Urana a předpovědi dvou měsíců Martových, které později ukázaly se správnými; o jistém desítijazyčném mediu, o hře na piano 13leté dívky, která se neučila hře, Beethovenova valčíku; o různých udajích při sezeních duchů zemřelých, které objevily se správnými.

Na konec i sám p. Du Prel súčastňuje se s jinými spiritisty 7 seancí spiritistických v Miláně, na pozvání s Aksakovem, Schiaparellim a 4 jinými professory a filosofy, kteří s mediem se již znali (!). Mediem sloužila jim Eusapia Paladino za cenu 3000 lir, která proslula již „zásluhou", že obrátila k spiritistické víře dříve Lombrosa. Medium Eusapia jest 35letá, vdaná, bezdětná, dobře proporcionovaná; sezení odbývala se v domě jednoho z těch fysiků; byly tu aparáty na náhlé opatření světla hořčíkového, 3 fotografické apparáty, váha a kartony natřené světelnou massou ze sirníku vápenatého. Ujednáváno bylo stran experimentů se souhlasem „Johna", „kontrolního ducha", jednak klepáním v stole a často mluvil „John" skrze medium (i v normálním jeho stavu: Du Prel domnívá se, že ten duch tu dámu suggeroval) ale i v „transu" (kdy medium mělo svrchu obráceny pupilly!) a mluvilo zvláštním upachtěným tónem (rozmluvy bývaly přerušovány slovy ano, ne, žádáním tmy). Sedělo se ve tmě okolo čtyřhranného stolu se čtyřma nohama, váhy 8 kg. Ruce media drženy sousedy, na jeho nohy položeny taktéž sousední a nejčastěji ležela na kolenách jeho též ještě ruka jednoho ze sousedů (!). Pod nožkama stolu upevněny *kladky*, aby nebyl tak těžkým k pohybu postrannímu v „transu"! Skutečně konstatován pohyb postranní, když všechny ruce vyzvednuty náhle; horizontální zvednutí stolu (i při světle svíčky, které zvýšeno v momentu fotografie hořčíkovým) až 30—40 cm; dále též i zvětšení (1—2 kg) a zmenšení (až 10 kg) váhy media, když sedadlo její nalézalo se na „ne bez námitek k tomu hodící se" váze. Jiná nenalézala milosti u „Johna". Jen v temnotě vyzvednuto medium se sedadlem na stůl! (Po našem mínění vše to poukazuje na silné spolupracovnictví alespoň *dvou* z přísedících.) „Materialisaci" jakési hlavy připouštěl p. Schiaparelli „až k jistému stupni", obdrženém po dojmu v temnu, hmatem. Ruce se objevily při sezeních, kde medium nalézalo se před temnou komorou utvořenou záclonami, příčem dvě přední splývaly

přes ramena media, ponechávajíce hlavu, ruce, kolena a nohy svobodny. „**Komora měla více dveří na venek;** tyto ale byly zavřeny a zalepeny“ (!). Zvedání záclon, ale i dotýkání se ramen a nohou, dokonce odstavování stolic se sedícími, dokonce potřásání ruk přítomným (za záclonou) neznámou rukou nasvědčují dosti panu Du Prelovi o materialisaci ruk. Hledění však okem sa záclonu ruce nedovolovaly, „že prý lidské oko vykonává magnetické účinky škodlivé“ (!). Ruka byla někdy i velkou, vzrostlou, jindy dětskou. (Mimochodem: Medium nemajíc dětí, přijalo za své dva sirotky.) Fenomény se v temnu stupňovaly. Při světle prý bylo pozorovati, že užíval „John“ i prostoru uzavřeného sukněmi media za temnou komoru(!), několikráte šaty se vydmuly, jakoby tam účinkovala ruka neviditelná, ve směru předmětu, na který se mělo účinkovat, na př. naproti noze stolu, který se zvedal neb pošínoval.

Než dosti toho; nemůžeme ovšem zde uváděti celé vypravování, ale pouze nejcharakterištější, aby každý mohl si učiniti úsudek o takových sezeních, o hodnověrnosti vypravovaných „fenomenů“ a po tomto příkladu mohl souditi o všech ostatních, zvláště an tento případ měl vlastně sloužiti důkazem skutečné pravosti spiritistických fenoménů.

Do jakého stupně jde lehkověrnost pana Du Prela ukazuje, že mluvě o možnosti podvádění, dopouští následující druhy: „1. mediemi, (jelikož to dobře placené zaměstnání), 2. duchem (bez vědomí media!), užívajícího ruku jeho k udeření na stůl, 3. duchem, odpoutávajícího přivázanou (k vůli kontrole) ruku media, 4. animistický fenomen: jestli upotřebena ruka „protichůdce“ (té druhé duše) media k fotografování neb zhotovení otisků, 5. spiritistický: kdy medium zcela passivní“.

Pan Du Prel považuje u Eusapie podvod media vyloučen, ale ostatní 4 kategorie možnými! K čemuž ovšem předpokládati se musí, tento duch skutečně existujícím, který vlastně chtěl se těmi sezeními dokázati; a to jest jeden z *dokladů fenomenálních* spiritismu od r. 1893!

(Dokončení.)

ELISÉE RECLUS:

Člověk a země.

(Otiskujeme tuto předmluvu k slavné knize Reclusově, k níž nakreslené illust. F. Kupky vzbudily na výstavě jeho takovou pozornost.)

Člověk jest příroda, která uvědomuje sama sebe.

Jest to několik let, co jsem dopsal poslední řádky delšího díla „Nová geografie světová“ a vyslovil přání, abych mohl studovati Člověka v postupu věků, jako jsem jej pozoroval v rozličných krajinách globu a stanovil důsledky sociologické, k nimž jsem dospěl. Načrtl jsem plán nové knihy, kde by byly vyloženy podmínky půdy, klimatu, všechny okolnosti, ve kterých události dějin se staly, kde by se ukázala shoda Člověka a Země, kde by se vysvětlilo jednání národů, od příčiny k účinku, v jejich harmonii s vývojem planety.

Onu knihu dnes předkládám čtenáři.

Zajisté, věděl jsem předem, že žádný výzkum mně nedá odkrýti onen zákon lidského pokroku, jehož vábný zjev se zjevuje stále na našem obzoru, a jenž před námi prchá a mizí, aby se utvářel znovu. Zjevivše se jako bod v nekonečnosti prostoru, neznajíce ničeho o našem povstání a našem konečném osudu, nevědouce ani, patříme-li k jedinému zvířecímu rodu, či zda více lidstev se zrodilo postupně, aby zhaslo a znovu vstalo z mrtvých, zbytečně bychom se namáhali, abychom formulovali pravidla vývoje do neznáma, a bili do mlhy, chtějíce jí dáti formu přesnou a konečnou.

Nikoliv, ale můžeme aspoň v tomto pochodu věků, který nálezy archeologů prodlužují neustále do dob, jež zoveme nocí minulosti, rozpoznati intimní svaz, jenž poutá postup lidských činů k činnosti sil zemských: jest nám dovoleno sledovati v čase, že každé období života národů odpovídá změně prostředí, pozorovati kombinovanou činnosť Přírody a Člověka samého, reagujících vůči Zemi, která je splodila.

Pohnutí, které pociťuje při pozorování všech krajin planety v jejich nekonečné změně a v harmonii, jež jim dává vždy hybná činnosť sil etherických, jest stejné jako něha věcí, kde prociťujeme nekonečný průvod lidstva pod pláštěm štěstí neb neštěstí, ale vždy ve stavu harmonického chvění se Zemí, jenž je nese a živí, s nebem, které je osvětluje a sdružuje k energiím kosmickým. A jako povrch krajin nám rozvíjí nekonečná sídla krásy, která obdivujeme celou silou své bytosti, tak i běh historie nám ukazuje v postupu událostí scény ohromující velikosti, kterých si teprvé zvykáme studovati a znáti. Historická geografie soustřeďuje v neporovnatelných dramatech, ve skvělých skutečnostech, co jen může fantasie na mysl přivésti.

V naší době přiostřené krise, kdy společnost se hluboce zachvívá, kdy proud evoluce stává se tak rychlým, že člověk jat závratí hledá nový bod opory pro směr svého života, studium historie jest tím cennější neboť tají rozsah stále se zvětšující podává řadu příkladů nejvzácnějších a nejrozmanitějších. Postup věků stává se pro nás velkou školou, jejíž naučení se roztřiďují před naším duchem a končí v seskupení se v základní zákony.

První druh událostí, kterou konstatuje historik, nám ukazuje, jak následkem nestejného rozvoje individuí a společností, lidské skupiny vyjma kmenů zůstavších v primitivní prostotě se rozdvojují v tak zvané třídy neb kasty, ne pouze rozdílné, ale protichůdné svými zájmy a snahami, ano i otevřeně nepřátelské ve všech periodách

krise. Takovým jest, v mnoha tisíci formách snahou dějů, které pozorujeme ve všech krajích země, s nekonečnou rozličností, již způsobují sídla, podnebí a směsice událostí, čím dále tím více zauzlených.

Druhý kolektivní fakt, nutný důsledek rozdvojení sociálního tělesa jest stálé kolísání porušené rovnováhy individua k individuu, třídy k třídě kolem osy klidu: násilí na spravedlnosti přivolává pomstu. Z toho neustálé záchvěvy. Ti, kdož velí, chtějí zůstati pány, kdežto podrobení projevují snahy, aby dosáhli svobody a pak strhnuti energií svého rozmachu, hledí zříditi moc k svému prospěchu. Tudíž občanské války, komplikované válkami cizími, rozdrcení a zničení následují ve stále pokračující změti, různě končící dle tlaku neb prvků zápasu. Aneb utlačení se podrobí, vyčerpávajíce svou sílu odporu: pak zvolna zmírají a hasnou, nemajíce více iniciativy, která tvoří život; aneb jsou to smělé požadavky svobodných lidí, kteří přicházejí na povrch a můžeme pak v chaosu události rozeznávati pravé revoluce, to jest změny vlád politických, hospodářských a sociálních, jež vznikly pochopením podmínek současného prostředí a energií osobních popudů.

Třetí skupina fakt, pojící se k studiu člověka všech věků a všech zemí nám dosvědčuje, že žádná evoluce v existenci národů nemůže být stvořena než jen osobním úsilím. *V osobě lidské, v tomto prvotním prvku společnosti třeba hledati popudový náraz na prostředí, určený, aby se proměnil ve volné akce, jež šíří idey, súčastní se díla a mění vzhled národů.* Rovnováha společnosti jest nestálou jen bráněním individuím v jejich volném rozpjetí. Volná společnost se rozšiřuje svobodou, poskytnutou v úplném rozvití každé lidské bytostí, této první základní buňce, která se připojuje a sdružuje jak se jí líbí k ostatním buňkám měnícího se lidstva. V přímém poměru této svobody a volného rozvoje individua získávají společnosti na ceně a na ušlechtilosti; člověk jest to, jenž plodí tvořivou vůlí, která buduje a znovuzřizuje svět.

Zápas tříd, hledání rovnováhy a vlastní rozhodnutí individua, toť jsou tři druhy fakt, které nám předvádí studium geografie sociální a které v chaosu věcí se ukazují dosti stálými, abychom jim mohli dáti jméno „zákony“. Jest již mnoho vykonáno, když je známe, a dle nich můžeme říditi svá vlastní jednání a svůj podíl práce ve společném ručení společnosti, v harmonii se vlivy prostředí dnes známými a vyzkoušenými. Pozorování Země nám vysvětluje události historie a toto opět vede nás ku hlubšímu studiu naší planety k uvědomělejší solidaritě naší bytosti, současně tak malé a tak veliké, s celým ohromným kosmem.

❦ ❦ ❦

FR. JOS. BLANSKÝ:

Havlíček a volná myšlenka.

Dílo Havlíčkovo postaveno jest na pevných myšlenkových základech. Havlíček nepromluvil slova, nenapsal řádky, článku, neučinil nic, aby neměl na mysli určitý cíl, myšlenku, ideu, Ohledně otázky eminentně náboženské a hierarchie církevní uložil své názory, formuloval, systematisoval v „Epištolách Kutnohorských“; v nich uložil svou životní filosofii co určitý systém, v nich jeví se člověkem myšlenkově, filosoficky hluboce založený.

Jako nejdůležitější řešil v „Epištolách“ na prvním místě otázku o přesvědčení náboženském. Tolerance jest mu požadavkem humanitním. Existence různých náboženství a snaha jednoho každého po důkazu pravosti ukazuje zřejmě, že pravdy náboženské jsou jen subiektivními, nejsou jistotami — jak nazývá pravdy obiektivní. To však mu k odůvodnění tolerance nestačí; jde až ke kořenu samé věci: Na otázku, co jest náboženství, odpovídá, že jest to pojem, představa člověkova o jeho původu, o původu světa, o poměru k stvořenému, o cíli jeho. Tu představu tvoří si každý dle své duševní zdatnosti, podle nadání, vzdělání a dle jiných okolností, jež mají zde veliký význam. Tím je tedy eo ipso, a priori řečeno, že náboženství není jedno, podle toho má tedy každý právo si utvořiti náboženství, jaké sám chce a může; jen když jest upřímné, když slova a skutky souhlasejí s nitrem.

Tedy volnost ze stanoviska více subiektivního, ale opravdovost, upřímnost ze stanoviska obiektivního!

Havlíček rozděluje podle toho náboženství na pravá a nepravá ve smyslu: upřímná a neupřímná. Jiného rozdělení nepřipouští.

Náboženství není mu vědou. „Věda a víra“, praví, „oheň a voda jsou již na sobě pojmy protivné; kde nastává věda, tam přestává víra a kde přestává víra, tam nastává věda“. Proto nechce důkazů pro náboženství. „Že vyšší boží moc a ne náhoda všechno na světě řídí, to náleží do oboru víry, to nemohu dokázat, nýbrž jen věřiti dle předpisů církve, a všechny důkazy vědecké jsou jen věci samé na škodu, poněvadž se s nimi přijde k podobným resultátům, jako když se onen kazatel divil moudrosti a prozřetelnosti Boží proto, že nechala téci veliké řeky tudy, kde stojí veliká města“. Havlíček jde tu tak daleko, že z hlediska náboženského by ani pravdu obiektivní, vědecky dokázanou, neprohlásil, neuznal za obiektivní. V tomto případě jest mu přece jen pravdou subiektivní.

Jest to snad trochu divné u muže tak seriosního, beze všech předsudků, přístupného pravdě, bystrého . . . jest to snad divné, obzvláště, povážíme-li, že nechce v náboženství nic trans-

cendentálního, metafysického: „Budu jednati jen o věcech, které se dají pouhým rozumem pochopiti a posouditi, neboť dle mého mínění nemá žádný rozumný člověk hádati o věcech, které se pouhým rozumem pochopiti a posouditi nedají“. Než to si dovedeme vysvětliti, připomeneme-li si Havlíčkovu liberálnost, s ní spojenou tolerantnost v každém ohledu a zvláště v náboženském přesvědčení, připomeneme-li si jeho názor o náboženství.

Důslednou tolerancí neguje Havlíček samospasitelnost církve katolické. Zdálo by se snad, že není tím tolerantní, že není věren svým zásadám, protože přechází na pole dogmatické. Avšak tu rozhoduje ta okolnost, že jí neguje důslednou tolerancí a ne dogmatickými důvody. Hlásati, že církev katolická jest samospasitelna, je nanejvýše netolerantní, to je veliká pýcha. To je důkaz Havlíčkův. Rovněž z toho, že se staví proti kněžskému coelibátu, mohl by někdo vyvozovat, že není důsledný. Než — jako ve příčině negace samospasitelnosti — nutno přihlédnouti k příčinám, pohnutkám, pro které tak činí. Havlíček staví se proti coelibátu ze skutečné potřeby, jak sám praví. Kněžstvo jako zvláštní kasta oddalována jest od ostatního života a kde se ho zúčastní, stává se nástrojem hierarchie — nástrojem politické reakce a tedy nám, národu utiskovanému, velice mnoho škodí. Kdyby kněžstvo přestalo býti uzavřenou kastou — což by se stalo odstraněním coelibátu a jinými menšími reformami — mohlo by se lvím podílem zúčastniti na našem obrození. Tedy veden jest tu motivem vlasteneckým. Můžeme si živě představit, jak liberálnímu Havlíčkovi, důslednému zastanci a obránci svobody a spravedlnosti, bylo trnem v oku, že kněžstvo je nástrojem politické reakce. Nedivíme se, že se přičiňoval, aby odstranil hlavní zlo, příčinu toho — coelibát. Pravím hlavní příčinu, ne jedinou, poněvadž to vskutku není jedinou příčinou, čehož si byl ostatně Havlíček dobře vědom. Oba tyto motivy byly mocnější prvého, tolerance, ač důsledné.

Tolerance a tedy volnost, ale při tom upřímnost v přesvědčení náboženském, jest heslo Havlíčkovo.

ARTUR KLADIVO:

Studentstvo a boj proti klerikalismu.

Studentstvo jako část národa duševně pracujícího, jako část intelligence, jest vždycky stoupencem pokrokovějších myšlenek; inklinuje k radikalismu, není tak kompromisním jako ostatní starší vrstvy. Přímo, bez ohledu na okolnosti, jež zdržují ostatní v uskutečňování určitých cílů, sáhne vždy student k dosažení svého požadavku. Tím myslím právě se stává, že studentstvo angažováno bývá v prvních řadách v boji o určité cíle. Jako část celku přechází s inteligencí vůdčí, s průkopníky nových myšlenek vždycky společně. V době probuzení studentstvo bylo národním buditelem jako intelligence; v době, kdy širší veřejnost začala se v politice uplatňovati, byl student vždy politicky činným (r. 1848). Průkopní vrstvy připravily půdu pro práci, do práce uvedly a tím pro ně bylo dílo hotovo. Další práce zůstala druhým, kteří začali později chápat účel prvých. Studentstvo dychtící po novém nesúčastnilo se již tohoto polohotového díla, šlo dále. Jako buditelské činnosti zanechalo studentstvo také politiky a přišlo vždy s prvními zástupci myslících tříd do nové fase. Každé moderní hnutí mělo ve studentstvu svoje stoupence. Otázkou, jíž zabývala se inteligence, zabývalo se i studentstvo. To je myslím rozdíl českého studenta od studenta jiných národů.

U nás, v tomto roce tak myšlenkově bohatém, studentstvo po delší době vstoupilo zase před širší veřejnost. V bouřích listopadových pro všeobecné hlasovací právo, v nichž pokrokové studentvo postavilo se úplně na stranu dělnictva, později zase v aféře Judově.

Vystoupilo proti denunciaci faráře Dostála, a strženo myšlenkovým proudem, jenž denunciací byl vyvolán, súčastnilo se celého hnutí protikleriálního, proticírkevnického a řekněme přímo u některých i protináboženského.

Dlouho tajily se mezi studentstvem, vlastně tajil každý v sobě myšlenky o náboženství, ale neprojevoval je; snad, že nebyl vybídnut, snad se mu nezdály akutními. Myslím, že prvá příčina je správnější. Scházel tu moment, jehož bylo nutně třeba, který by vyvolal hnutí, přemyšlení. Moment se vyskytl, studentstvo počalo myslit intensivněji, myšlenky se koncentrovaly, nedodělané se dodělávalo. Vystoupilo se proti denunciaci Dostálově, vystoupilo se pro svobodu, pro její propagaci. Z počátku jen denunciace byla hlavním momentem, čím dále tím více inklinovala však věc k myšlenkovému hnutí v otázce náboženské, toho, čeho se Lutinov bál (pro co denuncoval) — říci pravdu veřejně a z čehož správně učiněn byl důsledek na celý církevní systém, chopila se myslící veřejnost a tím předvedeno bylo celé těžiště na boj pro svobodu myšlení tedy také logicky na boj těm, kteří proti svobodě se staví, proti reakci. A celé toto hnutí zaujalo veřejnost tak, že bylo *hlavní* v celém tom komplexu otázek, otázka denunciace ustupovala do pozadí. Tím vysvětluji si tu okolnost, že při denunciaci proti prof. Holému nenalezlo se už tolik sympatií jako prof. Judovi; myšlenka, že z politických důvodů nepostavili se někteří k prof. Holému, byla vydupána určitými politickými stranami samými.

A tak také studentstvo přešlo od akce proti vlastní denunciaci do myšlenkového proudu

o náboženství, jenž byl důsledkem vlastní afairy Judovy. Případ Judův vyvolal mezi studentstvem hnutí, které u dosti velké části studentstva bylo nejen vnější, ale které vyvolalo také určitý vnitřní myšlenkový proud. Prof. Masaryk vybízí, aby se o věci přemýšlelo, aby každý sepsal svoje vzpomínky, týkající se vnitřního vývoje v myšlení o náboženství a studentstvo počíná mysliti. Schůze u Helmů svojí opravdovostí přesvědčuje všechny posluchače o nemožnosti náboženství na školách, řeč v Typografické Besedě, jež strhuje spousty studentů, je již skvělou manifestací proticírkevní. Potud prof. Masaryk je v čele hnutí; profesor Masaryk toto hnutí vyvolal, on přinutil a vybídl, aby se o věci myslilo. Ale už po schůzi v Typografické Besedě sdružují se radikálnější vrstvy v určité tábory, jichž názor se nekryje s názorem prof. Masaryka na náboženství. Žádají více; prof. Masaryk je theista, oni atheisté.

Schůze u Helmů a v Typografické Besedě jsou důležité. Řeč o jednom thematu; skoro týmiž slovy opakuje prof. Masaryk na druhé schůzi slova z řeči prvé. A výsledek obou? Vyvolávají vzrušení, vyšetřování, soudy, vnitřní positivní přemyšlení a práci. Časopisy počínají přinášeti úvahy o náboženství, mluví se o těch věcech na schůzích, začíná si jich všímati veřejnost. Ve studentstvu každý počíná mysliti o tom, proč je s náboženstvím hotov, od počátku pozoruje vývoj, který se v něm odehrával od dob fanatické zbožnosti až do dnešního dne, kdy je s náboženstvím hotov, a kdy je už faktickým nevěrcem. A tyto myšlenky si jednotlivci píší, znám případy, četl jsem několik takových; různily se velice všechny, žádný neměl něco společného v počátcích, ale čím dále, tím více se sbližovaly, podobaly se, až v konci splynuly úplně. Většině z nich ideálem — vystoupit z církve. Zde mohu říci klidně. Jen okolnosti, boj o místa zdržuje všechny od tohoto kroku. Poměry rodinné zde také působí; ale hlavně, myslím, otázka chleba.

My, kteří jsme studenti a více si života studentského všímáme, pozorujeme toto hnutí a nutně cítí se potřeba hnutí to organisovati. A tu myslím: nejen vnitřní, ale i organisaci vnější, musíme se znát. Vždyť vlastně ta organisace už je hotova. Kolik z nás pracuje v té věci na svou pěst! Spojením zmohutníme. My té organisace nevidíme. Ale cítíme jen, jak za hesly v této otázce jdou lidé, pracovníci, každého pokrokového cosi vhání do toho proudu, jenž chce to, co my cítíme.

To vidí naši nepřátelé. Ten proud našich pokrokových myšlenek budí reakci, což se jeví v jejich organisaci. Organisují se v kongregace, přímo proti nám v katolickou ligu. Ta jejich organisace je vynucená námi, pošlá z reakce proti nám. Pravím vynucená, všelijak sehnaná, chceme-li chycená na peníze a proto pro skutečně slušné lidi absolutně nemožná. Těch se nebojíme. Nebudeme pracovati a ubíjeti jen je. Nesmíme pracovati pouze negativně, proti nim, positivní práce zde prospěje více a nebude bez účinků negativních.

Organisaci vnější představoval jsem si jako spolek všeho pokrokového, protiklerikálního studentstva, dospěl jsem však k tomu, že k uskutečnění jeho pro překážky se strany úřadu došlo by teprvé po dlouhém protahování, došlo-li by k němu vůbec. Tu myslím, že vyplnil by toto místo dobře studentský odbor české sekce Volné Myšlenky.

Na věc tuto byl jsem uveden kolegou, který ve věci té pracuje, a myslím, že by se dala provést dobře. Velikou výhodou jeho by bylo to, že v brzké době dal by se uskutečniti, snad ještě před koncem letního semestru.

Z dotazníku o otázce náboženské, který byl v letošním Studentském Almanachu uveřejněn, vidíme, že zájem o věc mezi studentstvem opravdu je. A jaké smýšlení o náboženství skutečně jest, dokazují tyto číslice: z 42 kolegů vysokoškolských, z nichž bylo:

vyznání *katol.*	35	*bylo:*	přímých atheistů	15
vyzn. ev. *reform.*	3		úplně indiferent.	15
židovského . .	3		věřících křesťanů	5
bez vyznání . .	1		deistů	3
			v krisi přechodní	3
			pantheista	1

Tedy více než dvě třetiny bylo s náboženstvím *úplně hotovo.* Takový byl výsledek v jednom akad. spolku.

V brzké době chceme provésti dotazníkovou akci o otázce náboženské mezi vším studentstvem. Mohla by to být první positivní práce studentského sdružení české sekce Volné Myšlenky a byla by to práce veliká; ukázala by světu nitro českého studenta, jenž dovede myslit. Pak by byla docela oprávněna slova, jež prof. Masaryk letos napsal o českém studentstvu: — „myslím, že se nemýlím, pravím-li, že je v posledních letech ve studentstvu znát obrat k lepšímu, vidím širší rozhled po světě domácím a cizím, vidím nejen pilnost, ale také studium inteligentnější, cítím větší opravdovost.“

EDVARD BENEŠ:

Reforma školy v Anglii.

Jako ve Francii se zabývají otázkou laicisování (posvětštění) veškerého života, jak veřejného, tak i soukromého, v čemž ovšem vrcholu dosaženo odhlasováním odluky, tak i v Anglii rozvinul se podobný boj, jenž jest nejlépe charakterisován návrhem na reformu obecného, veřejného školství, kterýžto návrh a jeho provedení, jak se zdá, bude hlavním dílem nynějšího kabinetu. Reforma sama vyvolala po

celé Britanii velké pohnutí a velice živou diskussi.

V Anglii byla dosud náboženská otázka spojována s vyučováním více snad nežli v ostatních zemích. Liberální vláda má dosti velkou většinu, ale přece dosud neodvážila se k větším reformám, zakazujíc jedině užívání dogmatického katechismu a konfessionelních formulí, nechávajíc však výklad zákona a modlení ve škole stále. Tím vláda jest spoluvinnou, že škola byla až do posledního, nynějšího okamžiku v rukou výhradně kněžstva, které ovšem strhlo ohromný poplach, když přítomným zákonem mělo býti vlivu svého zbaveno. A při tom nelze činiti rozdílu mezi církví římskou a vyznáními protestantskými. Anglikánská církev rovněž po způsobu Říma musí znetvořovati dětské mozky, aby si udržela pro budoucnost vyznavače.

Před rokem 1870 nebylo školství, ve vlastním slova smyslu, státního a veřejného; byly to většinou školy soukromé, církevní. Od r. 1870 nastaly boje mezi jednotlivými církvemi, které vedle favorisované církve anglikánské chtěly míti také vliv na výchovu. Proto vytvořeny „Board Schools“ na státní útraty, obyvatelé volili si učitele, náboženství se zde vyučovalo, ale škola nesměla míti nátěr konfessionelní a rodiče byli oprávněni neposílati svých dětí do náboženských hodin. Ústupky tyto církev anglikánská pokládala za prospěch pro sekty nonkonformistů, kteří vyučovali náboženství jako ve školách officielních, a proto počala společně s katolíky prudkou kampaň proti tomuto zákonu, chtějíc vyučování úplně konfessionelně vyhraničené.

Úsilí to mělo r. 1902 úspěch a tak zaveden znovu monopol vyučování konfessionelního tím, že v „Board Schools“ (školní síně, školy) spojovala se škola církevní se školou veřejnou, ke které se sice trochu přizpůsobila, ale podržela většinu v administraci, jejíž členové určovali způsob vyučování náboženství. Nonkonformisté ovšem protestovali velice důrazně, neboť v 8000 místech jsou jenom školy anglikánské a děti všech vyznání jsou nuceny býti tu při vyučování náboženství, které jest jiné nežli slyší doma. Na administraci a školu mnoho vlivu míti nemohou, poněvadž mají ve správě pouze dva zástupce proti čtyřem anglikánským. V některých částech země vyvolalo to opravdovou vzpouru, neboť obyvatelstvo dávalo se raději zavírati nežli by platilo na školy, jež stály proti němu.

Byl to výsledek konservativní politiky Balfourovy, a liberálové nemohli tomu zabrániti, poněvadž konservativci měli v rukou moc po dvacet posledních let a vliv liberalismu byl tedy omezen. Tu však přišly poslední volby, které ukázaly smýšlení největší části lidu: liberální strana, která postavila do programu jako jeden z hlavních článků reformu školství, dosáhla ohromnou většinou úplného vítězství ovšem za značné pomoci nonkonformistů, které si takto získala úplně.

Vláda dostála slibu a předložila návrh zákona, dle kterého svobodné školy církevní musí býti prodány nebo pronajaty školní radě, jež administraci povede, mají-li bráti účast na školním rozpočtu státním, professoři a učitelé budou jmenováni státem, náboženství bude se vyučovati mimo hodiny školní. Ovšem hned jest to omezeno tím, že zakladatelé škol svobodných mohou při prodání neb pronajmutí určiti, že se má dvakráte týdně učiti náboženství toho neb onoho vyznání. Pak i katolíkům učiněn ústupek, že totiž může se vyučovati jejich náboženství mimo hodiny školní od učitele, nepatřícího škole.

Reformou tou nebyla spokojena skoro ani jediná strana. Anglikáné volají, že školy jsou jim uloupeny, že děti jsou vychovány proti vůli rodičů v nevíře, biskupové pořádají meetingy a naříkají na pronásledování, nonkonformisté vytýkají, že jediné vyznání má přednost a že se zase zavádí škola konfessionelní. Tím by se zdálo, že odluka školy a církve jest ještě daleka úplného svého rozřešení, poněvadž vznikla ta nespokojenost. Ale právě proto zákon bude později snad velmi znatelně změněn a jistě ku prospěchu volného myšlení a svobodného vyučování. Ačkoli není dokonalý, přece dnes v principu v Anglii jest jen *škola veřejná — nekonfessionelní*, školy soukromé existovati nemohou.

Kromě toho lze připomenouti velikou snahu sekularistů, t. j. přívrženců laického vyučování, kteří postavili se s největší rozhodností proti klausuli, která zachovává vyučování náboženské a udržuje je v programu školním.

Z rozhodného boje, jak katolíků, tak anglikánů proti reformě, kteří se pokládají za „okradené a oloupené“ jest patrno, jaký proud se žene přes celou západní Evropu, a zvláště ovšem Francii s Anglií. Tomu nasvědčuje i nedávný návrh ve sněmovně anglické na omezení zbrojení. Oba národy sledují veliký cíl, definitivní vyvlastnění náboženského prvku z veřejného života a konečné osvobození lidského ducha od těžké můry, která naň po celá staletí doléhala.

BUDIL:

Dvojí jubileum vpádu Jezovitů do Čech.

Českých knížek hubitelé lití
plesnivina, moli, jezoviti.
K. Havlíček-Borovský.

Na letošní rok na měsíce duben a květen připadá dvojí jubileum příchodu do Čech členů pověstného řádu Tovaryšstva Ježíšova, krátce a jadrně *Jezovitů* zvaných. A sice 18. dubna bylo tomu 350 let, co tito „českých knížek hubitelé lití“, jak je Havlíček nazval, poprve

přišli do Čech a ke konci května bylo tomu 40 let, kdy po obnovení svého, papežem Klimentem XIV. zrušeného, řádu znovu se nastěhovali do Prahy.

O tom, jaký význam mají tyto vpády tovaryšů Loyolových pro náš český národ, daly by se napsati a také jsou napsány celé knihy. My zde jen stručně chceme jejich neblahého významu v tuto jubilejní dobu vzpomenouti.*)

Když 18. dubna 1556 z Říma do Prahy dorazili první Jezoviti, povolaní sem králem Ferdinandem I., který je také hojně penežitě podporoval, bylo jich dohromady dvanáct a jejich neoblíbenost byla taková, že si ze strachu před lidem vyžádali na místodržícím, aby byli z Klementina na hrad pražský a zpět doprovázeni stráží vojenskou. Avšak Jezovité tímto odporem lidu i duchovenstva pražského zmásti se nedali. Již r. 1566 zahájili své pověstné misie po Čechách a r. 1577 vyvolali ohromnou bouři v Praze svým prohlášením, že Husité k dobrému se neskloní, *dokud brannou mocí nebudou podmaněni.*

A i všemožným jiným spůsobem se přičiňovali o rozbroj mezi náboženskými vyznáními v Čechách, který jim šel k duhu. Oni to byli, kteří štvali krále proti stavům, oni byli jedna z příčin, jež přivodily pak násilné shození z oken hradu pražského místodržících Slavaty a Martinice, svých věrných nástrojů.

Proto také týden po tomto dějinném výjevu, jímž zahájena třicetiletá válka, vydán direktoriem, jež převzalo správu Čech, rozkaz, jímž se Jezovité z celých Čech vypovídají (1. června 1618), což se pak stalo i na Moravě (8. května 1619).

Ale po vítězství katolických vojsk nad protestantskými stavy na Bílé Hoře 8. listopadu r. 1620 vidíme, jak Jezovité 23. listopadu t. r. vracejí se opětně již do Prahy, aby zde i v Čechách započali teprve jak se patří svojí činnost „k větší cti a slávě boží“.

Dějepisec Bílek praví o tom ve svém spise „Dějiny řádu Tovaryštva Ježíšova“ na str. 489: „Po bitvě bělohorské vtrhli jesuité v průvodu vojsk Ferdinandových do zemí království Českého, aby v nich dokonali *dílo zkázy a zhouby*, které sosnováním vzpoury byli započali, totiž, *aby z kořene vyplenili národ kacířů*, jak předky naše nazývali. Žádný národ nezakusil tolik útrap od těchto zbožných synů církve katolické jako národ Český. Neboť jesuité způsobili ono ohromné a strašné pronásledování, které počalo proti Čechům poraženým. V jesuitských kolejích konány byly porady o krutém pronásledování všech účastníků předešlého povstání. Dle jejich dobrého zdání pokutováni byli nejenom náčelníci této vzpoury na hrdle, cti i statcích svých, nýbrž i všichni účastníci povstání stavu vyššího i městského, jakož i města královská na veškerém jmění svém, ačkoliv hned po bitvě bělohorské vévoda bavorský Maximillian, jakožto nařízený cís. komisař v království Českém, jménem císaře a krále všechněm obyvatelům beze všeho rozdílu a výminek ochranu a bezpečnost jejich života i jmění byl přislíbil. Ale tomuto slibu se nedostálo; neboť dle výroku jesuitů nebyl císař povinen zachovati slib daný kacířům.“

„A proto *řád jesuitský zapsán jest na nejkrvavější list dějin národa Českého na věčnou hanbu a kletbu jeho.*“

„Ale i po popravě na náměstí Staroměstském vykonané řád tento až do zrušení svého r. 1773 činnost svou obracel *na zahubení národa Českého.* Hned po svém opětném usazení se v zemích království Českého započali v nich jesuité na novo kleté své *dílo zatemňování, odnárodňování a duševního vraždění*; oni byli původcové onoho krutého pronásledování nekatolíků v tak zvané reformaci katolické.“

A stopujeme-li i další činnost jejich až po naše časy, vidíme, že nikde Jezovité nescházeli, kde šlo o to, *udržeti lid v co nejhlubší porobě.* Oni ničili české knihy v desetitisících výtiscích (Koniáš!), oni zavedli po všech katolických zemích největší čachr s Ježíšovým učením, jaký kdy křesťanské doby uzřely, oni vymýšleli nejrafinovanější prostředky k balamucení a ohlupování lidu. Nic nebylo jim dost špatno, aby toho ve prospěch svůj a církve nepoužili ve smyslu pověstného hesla svého řádu: Účel světí prostředky.

Dnes nemají již toho významu jako v dřívějších dobách. Ale stopy činnosti jejich znáti přece jsou všude: *příslovečné jezovitství zažralo se vlivem jejich staleté výchovy hluboko do masa našeho národa.* Jest málo u nás sice Jezovitů, kteří přímo k řádu Loyolovu náležejí, *ale za to je u nás nesmírně Jezovitů bez kuten*, na všech stranách a ve všech vrstvách. Jejich zhoubná působnost jeví se všude, ve veřejnosti i v soukromí, otravuje celý náš společenský život, číníc jej neupřímný, pokrytecký, falešný, krátce *jezovitský.*

A proti tomu všemu nutno pracovati vždy a všade.

„Pryč s Jezovity!“ Toto heslo budiž dále námi všemi, kteří usilujeme o zpravdivění našeho života, opětně zvednuto na štít. A znamenej pro nás *boj s Jezovity všemi*, ať jsou to již přímí následovníci těch, kteří před 350 lety vpadli do Čech, anebo jich třeba i nevědomí odchovanci!

Byly doby, kdy klerikálové upalovali kacíře; pracujme k tomu, aby nyní zase klerikálové upalovali před kacíři.

*) Kdo chceš podrobnějšího poučení o působnosti jich dosíci, přečti si obsáhlý spis: Dějiny Tovaryšstva Ježíšova od Tomáše V. Bílka. Cena K 9·20.

KAREL PELANT:

Arnold z Brescie.

(Dokončení.)

Arnoldovi nastávají nyní zlé časy; skrývá se u přátel v různých místech, v Kostnici jest prozrazen a uchyluje se do Curychu. Tam občanstvo po vystoupení na kazatelně, kdy skvělou řečí dobyl si rázem srdce posluchačů, zařizuje mu učitelskou stolici a ujišťuje ho svou ochranou. Vskutku, město Curych chrání Arnolda a tento neutuchá v boji: vyučuje, káže, píše traktáty; jeho obor se rozšiřuje. Není to více nepřítel zlořádů jen v církvi, ale v celém zřízení společenském; kárá vady šlechty i měšťanstva, ujímá se nevolnického lidu selského; v živých barvách líčí jeho krutý stav, volaje po nápravě, stává se obhájcem i těch nejchudších, úplně bezprávných.

Roku 1143 umírá papež Innocenc II., znamenitý obchodník se světskými panstvími, jehož pestrá historie tvoří rovněž krásnou stránku dějin papežství, a na trůn se dostává jako Coelestin II. kardinál Guido di Castello, žák Abélardův a přítel Arnoldův. Snad by tento muž vykonal pomocí Arnoldovou nápravu církve, neboť povolává jej k sobě do Říma: ale umřel již za rok a jeho nástupce Lucius II. byl opětně z řady starých, vládu světskou milujících papežů.

V řadách lidu římského tehdy vládl duch republikánský; Římané syti všelijakého mistrování od papežů, císařů a šlechty většinou cizího rodu, nasyceni ještě tradicemi starého republikánského Říma, nenáviděli každé cizí panství a snili o zřízení staré republiky římské, se senátem jako vládou v čele. Mezi tím, co Italie počala se lišiti v Guelfy (strana papežská, více měšťanská) a v Ghibelliny (strana císařská, aristokratická), Řím veden jsa obrazy své staré slávy, chtěl se uplatniti sám a povstal proti papeži. Arnold, cítě s lidem, postavil se v čelo hnutí. Lucius II. po jednoročních půtkách s Římany zemřel a po něm nastoupil 1145 papež Eugen II., žák sv. Bernarda, jenž proti spojenému úsilí Římanů podlehl opět, takže musil opustit město. Republikáni opanovali celý Řím a upravili státní zřízení dle vzoru římské republiky; Arnold z Brescie jako učenec pomáhal budovati římský stát, jakým byl za doby nejsilnějšího svého demokratismu, za doby Gracchův a Mariovy. Zároveň Římané si vzpomněli, že němečtí císařové mají přijímati korunu římskou z jejich rukou, nikoliv z papežových; tím chtěli zlomit moc, která vycházela z rukou toho, jenž dával nejpřednější korunu světa. Eugen III. prchl z Říma, zdržoval se však neustále po blízku na různých hradech a místech v rozlehlé Campagni a pokoušel se stále o dobytí města, jednou s pomocí svých vasalů, jindy zase za přispění krále sicilského Rogera; úspěchy však žádné nekynuly, vojsko papežské bylo vždy odraženo, a papež odebral se pokořen po pětiletých nájezdech na Řím do Francie; konečně uzavřen mír 1152, kde Římané však neupustili od svých požadavků a sice hlavně naléháním Arnoldovým, jenž jako nepřítel papežství nechtěl ani tento smír uznati.

Tu 9. března 1152 vstoupil na německý trůn Bedřich I. Barbarossa a jak papež, tak i Římané vyzvali jej, aby přijal z rukou jejich římskou císařskou hodnost. Císař neodpověděl, za to sebral vojsko a táhl do Italie. V ten čas zemřel Eugen III. a papežem stal se 1154 Hadrian IV. (Mikuláš Breakspear), drsný, tvrdý to člověk. Prvním jeho činem bylo, že zatarasiv se v paláci Lateránském, žádal Římany za vydání úhlavního nepřítele svého, Arnolda z Brescie; věděl, že dokud bude tento muž na živu, marné jsou touhy na ovládnutí Říma a zmocnění se moci; čas kvapil, neboť Bedřich blížil se již do střední Italie.

Římané, znajíce cenu Arnoldovu, odpověděli papežovi psaním, že raději zahynou pod zříceninami svých domů, nežli aby se takové zrady na svém vůdci dopustili; a také nastalo v Římě jitření mezi lidem, jenž se o této hanebnosti dozvěděl. Jistý kardinál, jenž se ubíral k papeži, byl shluklým davem utlučen; Římané, jak se zdálo, v odporu svém proti papežství zvítězí.

Ale massa tato dosud byla v myslích svých zotročena církví a pověry naplňovaly dav, jenž s mocí papežskou rozešel se jen zevně; dosud Římané slepě věřili v moc církve a to bylo zkázou jejich snažení. Papež totiž rozzloben nad odpovědí prohlásil, že dokud nebude Arnold Brescijský vydán, nad městem bude vládnouti *interdikt*.

Dnes nemůžeme si při pokročilém století ani představiti, co tehdy interdikt znamenal; v skutečnosti byl to pouhý zákaz konání mší a rozdávání svátostí; kněží přestali krátce vykonávat své zaměstnání. Středověká mysl, spoutaná v osidla církve, však tento stav zvětšila si ve své fantasii do příšernosti: kdo umřel, umřel bez posledního pomazání a tu domnívali se, že přišel zesnulý do pekla; kdo chtěl se ženiti, odložil to, neboť sňatek bez církve zdál se mu býti neplatným a při tom něčím strašlivě hříšným a nemravným; kdo něco spáchal, čehož se jinde pohodlně zbavil ve zpovědnici, ten cítil, že hřích na něm sedí a že se jej zbavit nemůže; hřbitovy jako majetek církevní byly zavřeny a mrtvoly musily být pochovány jinde, v tak zvané „neposvěcené“ místo, což zdálo se být novou hrůzou, dětí nebyly křtěny, takže jako pohané vzbuzovaly u zaslepených lidí ošklivost atd. atd. Středověkým církevním názorem, jenž věřil na ďábla a boha, na moc kněžstva, které dle tehdejšího mínění mělo v rukou obě tyto říše a jež rozhodovalo svými „svátostmi“ nad osudem duší věřících, stal se interdikt příšernou silou, všechno zdrcující.

A tak lid římský, jenž dokázal dosti velikou politickou vyspělost, zde v říši myšlenkové zjevil se malicherným; zprvu snášel interdikt klidně asi 14 dní; na Velikonoce však, kdy scházely hlučné a pompesní církevní parády, v kterých si nižší třída z nedostatku lepších zábav libovala, nastalo jitření a vzbouření proti senátu. Senát byl ohrožen a tu v největší tísni odebral se k papeži, slibuje mu vydati Arnolda, když povolí opětně církevní úkony.

Arnold zoufaje nad touto zradou prchl z Říma a bloudil v Campagni; jedenkráte v Oericuli padl do rukou kardinálu Oddonovi, byl však jistým přítelem, hrabětem, vysvobozen a pečlivě ukryt na jeho hradě.

Papežská msta však neznala mezí; Arnold, jediný vážný odpůrce Říma a zbídačelé, krví a penězi se brodící církve musil býti odstraněn. Poněvadž jeho síly nestačily, vzkázal Bedřichu I. Rudovousovi, jenž se blížil již Římu, *že jej uzná za císaře a že jej vlastnoručně korunuje, zaopatří-li mu Arnolda.* Císař, jemuž kynuly bitky s papežskými a odpor papežův a jenž toužil být již korunovaným císařem římským, svolil. Osud Arnolda, muže, jenž od papeže byl koupen za celé císařství římské, byl spečetěn.

Zbrojnoši císařští vydali se na hrad, kde Arnold byl uschován, zatkli jej a vydali papežskému legátovi, jenž radostně přijal v uschování tuto vzácnou kořisť. Arnold pak byl tajně dopraven do Vatikánu, neboť Římané znovu byli povstali, nechtějíce pustiti Němců do města, dokud by císař nesvolil ku korunovaci z rukou jejich. Císař Barbarossa však rovněž kradmo dostal se do Vatikánu a byl v basilice sv. Petra v tichosti, která špatně slušela k celému tak významnému aktu, na římského císaře korunován. Římané dozvěděvší se o tomto svém podvedení a pohaně, rozlítili se a udeřili na Vatikán; nastal strašlivý boj 18. června 1155, jenž trval celý den a celou noc.

Papež vida zuřivý útok Římanů a obávaje se vydání Arnoldova, skutečného a opravdového protivníka — císaře bylo možno oblouditi a zničiti, jakož se to skutečně pak 1177 stalo — dopustil se podlého činu. Ač schovával Arnolda pro slavný soud, aby na něm ukázal moc papežskou, dal jej v této tísni na kvap odsouditi — za jeden den! — a zároveň bez odvolání též popraviti.

Několik hodin po rozsudku byla hotova šibenice a hranice a Arnold předán spěšně katům. *V největší rychlosti byl oběšen a jakmile přestal dýchati, hozeno tělo jeho na hranici. A když dohořela, vmetán jeho popel do Tibery, aby ani prášek po něm nezůstal . . .*

Římané byli od Vatikánu odraženi Jindřichem Lvem saským.

Papežská msta byla ukojena a císař Barbarossa za pochopské služby své dočkal se, že musil 1177 v Benátkách, v předsíni chrámu sv. Marka pokořen kleknouti a políbiti nohu papežovu; a ještě by byl papež vložil císaři na krk nohu, kdyby lužický jeden pán, Jindřich ze Starého Sedla (Slovan!), nebyl třeskl hněvně na meč a tak papeže nezarazil . . .

Tak zhynul Arnold z Brescie, filosof, republikán, reformator. Předešel svým duchem příliš svoji dobu, která nebyla jej hodna; tkvěla ještě příliš ve tmách středověku, než-li aby zachránila jej životu a provedla jeho idey. Hrůza před prázdným fantomem interdiktu, jemuž se dnes smějeme a jenž dnes by znamenal zničení církve, kdyby tak nemotornou zbraň ještě chtěla užíti, vydala Arnolda smrti; nebyla půda tak zorána, aby símě mohlo zapadnouti a vzrůsti. A tak příklad Arnolda z Brescie učí nás o promyšlené práci drobné, široké, rozsáhlé, která není sice zaznamenána jako veliký čin v dějinách, ale která jest naprosto nutna pro to, aby veliké myšlenky duševních hrdinů zapustily v široké masse své kořeny. Pracujme v lidu, aby den rozhodnutí našel jej připraven, tak napomíná nás zjev Arnoldův.

To pochopili republikáni italští a dali vytesati na pomník v jeho rodném městě, Brescii, kde Arnold tkví se vztaženou, lid napomínající pravicí, co jeho druhá ruka stiská knihu, tato jeho památná slova:

Pracujte stále; nevíte, kdy přijde den osvobození!

LITERATURA A UMĚNÍ

Kupkovo umění.

(Ke Kupkově výstavě v Praze)

Trvají ještě hádky o tom, zda jest oprávněno umění čisté, jen pro krásu tvořící (umění pro umění) či zda za umění má se považovati též ono, které chová v sobě neb propaguje určité idey, snahy neb názory, krátce umění tendenční. Na hádky tyto budou se dívat příští století právě s takovým útrpným úsměvem, jako se díváme dnes na ariánské hádky o homousion neb homoiusion, to jest, zdali Kristus byl bohu úplně roven neb bohu tak podoben, že mu byl roven. Oba tyto spory jsou zvláštním zjevem duševních omylů lidstva, jež ulpí ve dvou táborech na pouhých slovech a začne se o ně příti, nevšímajíc si, že pravda spočívá zcela jinde; dnes jsou spory o podstatě božství Kristova odbyty, poněvadž naše rationalistické stanovisko se s nimi jako s malichernostmi nezabývá a právě tak ubohými budou kdysi tyto esthetické spory o čistém a zabarveném umění. Bude to doba, kdy se i esthetické názory musí zbavit mysticismu, spíše řečeno pověry, jež dnes v ní tak hluboce tkví. Umění považuje se totiž dnes za cosi zázračného, (UMĚNÍ), nadpřirozeného, umělec vůbec za jakéhosi kouzelníka, čaroděje, vládce nad neznámými silami; a jaká jest skutečnost? Umělec jest vždy a jen *člověkem* — od mazala („kičaře") po hlubokého, vývoj lidstva *předbíhají-*

ciho jedince, genia, ale vždy jen člověka, jenž však nikdy *nepřestoupí* rozsah přírody; a jeho umění buď jest ubohá kopie jevů až zase k projevům myšlenek, jež budou pochopeny množstvím až za staletí a pro něž ohromná většina lidstva až na několik kongeniálních hlav nemá pochopení. Mezi tím ovšem řada umělců, a tím jejich umění všech odstínů, pověstných, dobrých, výborných i znamenitých, vždy ale lidských, vždy s celým aparátem vyjadřování pohybujících se v rámci životních a přírodních fakt. Měřítkem může být jen *dokonalost, s jakou dosáhl svého zamýšleného účele.* A jako dnes opuštěn jest směšný názor, jenž na příklad stavěl sochařství nad malířství, hudbu nad architekturu atd. a umění dnes uznána jsou za rovnocenná, tak i jednou budou obory vyjadřovací uznány za stejně oprávněny, neruší-li ovšem esthetické hodnoty vůbec; je oprávněn umělec, jenž podává nám čiré krásno, nahé tělo, krajinnou náladu, půvabnou tvář neb studium světla a tím vzbouzí v nás čistý, nezkalený, ryzí požitek esthetický, právě tak jako umělec, jenž vkládá do svých děl myšlenky filosofické, reformatorské, poetické, krátce idey všech druhů a odstínů. Řekněte, že jen umění pro umění jest oprávněno, a Rodin, Mennier, Steinlen, Wiertz, Goya a celé legie podobných nejsou umělci, neboť propagují svým uměním své myšlenky: Rodin filosofuje o lidstvu, Mennier líčí tyranii a utrpení práce, Steinlen bídu proletariátu, Wiertz jest antimilitaristou, Goya republikánem a řekněme třeba Bílek křesťanským mystikem; ani jeden v nich není l' art pour l' artista a nejsou ti snad umělci? *Jediné* kriterion může býti úvaha, *co chtěl a jakými prostředky cíle svého dosáhl; jediné,* nutno opakovati, poněvadž ani forma ani technika nemohou být pravoplatnými rozhodčími. K té či oné myšlence nehodí se ta či ona forma; jako voda nepije se z kalíšků a víno ze štoudví, tak i pro myšlenku jest zákonitě nutná forma, bez níž je zabita. Kdyby Rodin, tolik pohrdající formou, svou filosofii odíval v Begasovy ulízané tvary, kdyby Goya realisticky illustroval a Steinlen byl hladkým a sladkým jako Marold, přírodopisec bohaté buržoasie, byli by to umělci onoho řádu, v jakých jde jich spravedlivě dvanáct na tucet; že však nalezli pro myšlenku i přiléhající výraz, Rodin mohutné tvary se silou prahor, Wiertz allegorie, Goya otrávené a nenávistné své vidiny a tak do nekonečna, jest jejich umění veliké. Tedy ani krásno formálně dokonalé, ani myšlenky třeba hluboké, podané však v nenáležitém oděvu, netvoří veliké umění, ale spojení myšlenky s příslušnou formou. A tím padá absolutnosť buď umění formalistního (l' art pour l' art) i čistě tendenčního (na př. socialistické některé allegorie, kde výraz nedostihuje veliké touhy a ideálu, jež měly být do nich vloženy), hádky o oprávněnost pak jsou zbytečným ubíjením času právě tak jako hádky náboženské (i novověku).

Ale k čemu toto vše?

Kupka zdá se býti mnohým lidem, neujasnivším si dosud tento poměr, příliš tendenčním; tak prý, že tendence prý převažuje a umění ustupuje. Jest vidna stopa mysticismu v onom pojmu „umění"; jaké „umění"? Chce-li Kupka vyjádřit myšlenku protikapitalistickou, protimilitaristickou neb protináboženskou a chce-li ji dle svého životního názoru vyjádřit nenávistně, úderově, s prudkostí protivníka, jenž mnoho od soka vytrpěl, musí tak naprosto nutně vyjádřiti způsobem, jenž tvoří to, co zoveme Kupkou; není možno, aby snad smělé a bezprostředně vrhané své útoky nějak propracovával, ozdoboval, s nimi se nimral, „štěničkoval", jak praví výstižně sami malíři. Představte si myšlenky Kupkovy vyjádřeny sladkým teatralismem Brožíkovským neb realismem ku př. Leiblovským aneb vůbec nějakým jiným rázem nežli Kupkovým. Jaké nestvůry a ubohosti by se tu vyskytly! Byla učiněna znamenitá parallela s Holárkem, jenž ztroskotal jen proto, že k líčení svých výbojů proti Válce a jiným společenským zlům užil techniky pérové, pomalé a něžné, kdežto látka vyžadovala vášnivých úderů štětcem neb uhlem; Kupka právě proto, že idey své podal ve formě jí patřící, tvoří umělecká díla; odmyslete myšlenky jeho od formy a byla by to jen illustrační, třeba dokonalá technika, oděјte jeho myšlenky třeba v propracovanější, detailovou formu a budou tu kabinetní kousky, které by vábily tříští svých podrobností, ale při nichž myšlenka by stávala se druhotnou, podružnou a snad vůbec unikající. Umění Kupkovo jest *celkem* — líšení jeho na tendenci a pak na nějaké zvláštní tajemné a záhadné „umění" jest jen pověra v nějakou nadpřirozenosť, v jakous abstrakci nikde neexistující, podobné starým Jahvům, Allahům, Zevům et tutti quanti.

Tvrzení o tendenčnosti Kupkově jest nejasným vědomím toho, že není výlučným umělcem l' art pour l' artistou. Není, ač by jím mohl, kdyby chtěl, býti od hodiny. Prohlédněme jeho ovládání forem, jeho úžasnou znalosť lidského těla v Reclusově cyklu; všimněte si. že úhel, péro, pastell, olej, leptací jehla, guache, lithografický kámen jsou mu pomůcky tak zběžné, že v každém jich oboru může se vykázati znamenitými díly, tedy že i technika jest u něho věcí překonanou. Člověk, jenž leptá Lesní žínku a maluje Radosti života, nehledě k řadě rovnocenných prací, člověk, jenž má jak realistický postřeh věcí (Kluziště v Nizze) i rozsáhlou znalosť psychy s prostředky ji zachycujícími ve tváři, gestu a póse, pro toho jest umění čistě formální věcí překonanou; lidský duch, jeho idey, jeho touhy a práce za ideálem Dobra a Krásna jest mu stupněm vyšším a on své ruky a zoru používá k tomu, aby jej uplatnil, aby přiblížil na zemi říši světla, po níž všichni bez rozdílu voláme a my bojovnější se rveme. Kupka mohl by zcela lehce postaviti nahou dívku pod strom, zachytit reflexy a dát nějaký titul, „Nymfa" neb „Jarní den", neb „V rozpuku mládí" jak to s úsměvem čteme v katalocích výstav, mohl by vyráběti „Sladké otázky", „V roztoužení", „První psaní", „První setkání", „První polibek" atd. atd., což se vše hledá a platí — ale Kupka jest především — *člověkem.* „Člověk jsem a nic lidského

mi není cizí“ pravil Horác a říká si zajisté též Kupka; proto nezavírá oči před vířícím a kypícím životem kolem něho, vidí proudy a zápasy, střetání sil, lidskou hloupost, bídu a špatnost a lidské ideály; a směle vstupuje v první řadu bořitelů shnilého dneška, harcuje jako tisíce jiných rytířů proti draku sedmihlavému za vysvobození princezny Lidskosti. Tendence — na tu právě může být hrdým; statisíce umělců před ním tvořilo bez tendence, to jest vyráběli tak, aby nikde nenarazili, až Kupka osměluje se hlasitě zvolati svoje Credo; prohlašuje mužně své přesvědčení, jež bývá u jiných pečlivě uzamknuto v kterémsi kumbálku vědomí, co na světlo přicházejí jen v uměleckých výtvorech škrabošky, kleštěnci neb horkostudené kaše. Tendence — a té jest nám právě tolik třeba, u nás, kde devadesát devět procent všeho konání děje se bez tendence, opatrnicky, indiferentně a kdy národ náš podobá se hromadě prvků, které nelze zařaditi ani mezi rostliny ani jestě mezi živočichy: kdy žije se životem vegetativním, polovědomým, připravujícím vše pro potravu toho, kdož tendenci má a kdož ji uplatňuje. Mohli bychom býti Kupkovi vděčni za to. že ve víru Paříže nedal se mohutným svým tvořením do služeb tohoto města rozkoše tak skvěle stoupence svého života odměňující a že raději zvolil dráhu bojovníka za ideály, jichž jas spícímu lidstvu není ještě znám. *Karel Pelant.*

F. Hanuš: **Hledání boha.** (Problém hmoty, druhá osoba, vědomí hmoty, nesmrtelnost duše, rozum a hmota.) Nákl. Hejdy a Tučka v Praze, cena 60 h. Hmota je věčná a reaktivná. Není hmoty neživé. I kámen žije: krystalisace je toho dokladem. A hmota má také své „vědomí“. Ovšem nesmíme je antropomorfisovat. Vědomí hmoty autor demonstruje na člověku. Naše osoba zná pouze určité reakce, určitými směry přicházející a určité intensity, na určitá místa těla namířené (t. j. světlo, a to jen některé, vnímáme pouze okem, zvuk uchem a p.), neuvědomujeme si a nemáme vědomého vlivu na proces dýchací, zažívací, oběh krve atd. Tyto nejdůležitější funkce dějí se velmi účelně, lze říci velmi rozumně, ale — bez našeho vědomí — to je ta nám neznámá „druhá osoba“. Víme-li o sobě tak málo, je představa nějaké nehmotné „duše“ docela libovolnou a absurdní. Jako má svoje vědomí ta naše „druhá osoba“, má vědomí i ostatní hmota. Jistě mají vědomí zvířata, i nejnižší. U rostlin jeví se zřetelně různými tropismy. Vědomí má i každá buňka, i kámen. Vědomí není privilegiem jedné látky, nutno je přiznati hmotě vůbec. U t. zv. mrtvé hmoty jeví se vědomí její chemismem. Jako člověk složený z nesčetných buněk má jisté svoje individuelní vědomí, stejně nutno připustiti vědomí velkých těles hmotných: země, planet a hvězd vůbec. I ony se rodí, vyvíjejí a stárnou. Rostliny, živočichové, minerály jsou jakoby buňkami toho velkého těla. Podobný je pak poměr hvězd a Kosmu, i tento má zas svoje nejvyšší vědomí. Není třeba připisovat hmotě antropomorficky rozum: jí stačí věčnost a reaktivnost na tvorbu ještě myriad rozumných bytostí. — To je stručný obsah. Hledá-li autor „boha“ — t. j. novou, dnešnímu stavu vědění odpovídající positivní odpověď na odvěký problém života a jeho smyslu — mám za to, že je pravdě blízko. Poznatak, že všecko žije, a poznatek organické vývojové souvislosti všeho živého stačí, by na troskách odumřelých představ náboženských vzklíčily nové mravní hodnoty. Doporučuji upřímně malý tento spisek všem myslícím lidem. Vytýkám, že je trochu příliš stručný a že na dnešní „všeobecné vzdělání“ činí poněkud vysoké nároky. Doporučovalo by se, pojednat o věci šíře a pro lidového čtenáře srozumitelněji. *Th. B.*

Morálka bez boha. O prvním svazku knihovny Volné Myšlenky, jenž vzbudil značnou pozornost zejména v řadách intelligence, studentstva a dělnictva, napsal v „České Mysli“, orgánu Filosofické Jednoty v Praze v č. 3. ze dne 1. května 1906 prof. dr. Frant. Krejčí tento posudek: „Morálka bez boha. Knihovna Volné Myšlenky. 1906. Str. 48. Cena 40 h. — Soubor stručných referátů, které podali o tomto předmětě na kongresu Volné Myšlenky v Paříži 1905 G. Séailles, A. Thalamas, Em. Laurent, A. Baillon, F. Buisson, a k nimž úvodní slovo napsal F. V. Krejčí. Jedná se v nich o základních pojmech ethiky positivistické, hlavně o determinismu a poměru vědecké ethiky k náboženské. Hlavní zásady ethiky takové jsou shrnuty v posledním referátě prof. Buissona. Proč positivistická morálka jest bez boha, vyloženo je v úvodě vhodnou variací Nietzscheova: der alte Gott ist todt, wir haben ihn erschlagen. Titul Morálka bez boha, při němž takovým Jemelkům a Marešům naskakuje husí kůže, neznamená nic jiného než jako by se řeklo: přírodověda bez boha. V tomto posledním případě to, co je epithetem vyjádřeno, rozumí se každému samo sebou, a je to zbytečné připomínati. Bylo by to také o mravovědě zbytečno připomínati, kdyby neosobovala si náboženstva výlučně právo stanoviti normy liského jednání a kdyby opět a opět se netvrdilo, že bez náboženství mravní život není možný, z čehož plyne důsledek: atheista je eo ipso člověk nemravný. Morálka positivistická však musí býti taková, aby její zásady musil uznati člověk každého vyznání i atheista: staví mravnost nad náboženství a nevystavuje své normy jako příkazy boží, nýbrž jako nezbytné důsledky snahy sebezachovati. Jest tedy bez boha, ale tomu, kdo jej má, jej nebere.“ *Ki.*

Česká grafika. S rozvíjející se lidskou vzdělaností vznikají i vyšší požadavky esthetické; proti aristokratismu umění (l'art pour l'artismu) staví se snahy umění ve všem a pro všechny, vítězící, poněvadž odpovídají správněji duchu doby. Že někdy tyto snahy buď přestřelí neb přílišnou popularisací umění (vážnou snahou uměleckou) poněkud zdiskretují, toť ovšem také faktum; těchto podružných však zjevů vždy při každé nové dráze se vyskytující využitkovávají přeestetické bytosti k útokům na hlavní proud, jenž žádá celý život a každého jednotlivce mít vyzlacenu krásnem a tak způsobit zjemnění celého lidstva, a nechce připustit, aby umění bylo privilegiem několika, kteří výlučnými požitky nadáni pohlíží pak na ostatní lidstvo jako na inferiorní kmen. Stoupencem tohoto názoru jest p. V. Preissig, akademický malíř na Král. Vinohradech, Chodská ul. 7; proto prakticky zasáhl do života a chce zdobiti ony věci, na které se dosud ve všedním životě zapomínalo, ač tak hojně kolují v našich rukou: tiskopisy všech druhů až po naše visitky, vazby knih atd. atd., krátce všude tam, kde možno položiti zdobu, ornament a to jest vlastně celá říše věcí kolem nás. I jinak chce vychovávati publikum; dosud schází u nás smysl pro grafická díla (lepty, lithografie, dřevoryty a pod.); p. Preissig podniká právě vydání takových prací pod názvem Česká grafika, ve volných lhůtách to vycházející sešity s uměleckým listem z některého oboru grafiky. Každý bude sám o sobě ke koupi a tudíž možno si dle své libosti a vkusu vybrati (cena 5 K jedné práce). Počátek učinil se svým barevným leptem, dekorativně neseným výhledem v podzimní kraj, elegicky laděný ve směsi

svých těžkých, hnědých, rezavých a blízkost zániku věštících barev. Počet výtisků omezen, tak aby se jedině dokonalé práce do rozprodeje dostaly. Pro příští čísla uchystány jsou práce Viktora Strettiho a M. Jiránkovy. Jak praveno, publikum naše musí být teprve vychováváno ke smyslu pro takové podniky a proto bude mít p. Preissig v počátcích práci krušnou, ale záslužnou a po čase též úspěšnou; zdar mu musí přáti každý, kdo přál by si míti nahraženy špatné a nehezké stránky našeho života věcmi vyššími, krásnými, radostnějšími.

Kupkovo album. Výsledkem putování obrazů Kupkových po českých městech jest „Kupkovo album", výbor reprodukcí nejpozoruhodnějších jeho prací. Vychází redakcí J. Hájka nákladem Jindřicha Levého v Čáslavi. Celé album obsahovati bude 33 obrazů a státi bude 15 K. Album vychází v sešitech po 2 K 50 h, pro závazné odběratele celého díla po 1 K 50 h. — Dosud vyšly 2 sešity. První obsahuje reprodukce obrazů „Cesta ticha", „Studie k tanci" a „Blázni". Druhý pak titulní a závěrečný list cyklu „Náboženství" a list věnovaný náboženství katolickému. Po všem tom, co jsme v listě našem již napsali o Kupkovi a jeho umění, nemusíme zajisté již zvláště toto Album jeho prací doporoučeti. Rozumí se to vlastně mezi námi namo sebou. Kdo můžeš, opatř si je. Spolky pokrokové a dělnické především. A kdo nemůžeš pro nedostatek peněz koupiti celé dílo, kup si tedy alespoň druhý sešit (sešity prodávají se také jednotlivě), který je trestí celého cyklu náboženství. Sundávejte již jednou se zdí svých příbytků většinou nevkusné „svaté obrazy" a nahražujte je Kupkou. Bude v tom také krok k úplnému, vnitřnímu i vnějšímu osvobození se od vlivu klerikalismu. *M.*

Kupkova výstava v Brně. V krátkém čase zavítá konečně i do Brna výstava proslavených děl malíře Kupky. Uspořádá ji Spolek Volných Myslitelů v Dělnickém domě (Jusova ul.) od 10. června do 1., případně 8. července. O pěknou úpravu bude co nejlépe postaráno. Jest nutno, by již nyní byla zahájena čilá agitace. Zejména upozorňujeme venkov, by výstavu tuto hromadně navštěvoval. Přihlášky, dotazy a jiné řízeny buďtež na předsedu Spolku Volných Myslitelů v Brně Karla Vaňka, Jusova ul. č. 8a.

PŘEHLED

Od redakce.

Číslo toto jest dvojité. Vydali jsme je takto proto, jelikož se nám nahrnulo velice mnoho látky. Naproti tomu 1. srpna (v době prázdnin) číslo nevyjde. (1. července vyjde číslo jako obvykle.) Prosíme, aby to odběratelé naši vzali laskavě na vědomí.

K příštímu číslu bude přiložen titulní list a obsah I. ročníku. Dosud nebylo jej možno uspořádati.

Třetí vydání 1. čísla I. ročníku již vyšlo. Ježto první i druhé vydání 1. čís. I. roč. byla úplně rozebrána, ač stále nové poptávky po něm docházely, dali jsme vytisknouti vydání třetí. Právě těchto dnů nás vydání to, jež jsme dali zhotoviti v anastatickém ústavě v Berlíně, došlo, takže lze opět celý první ročník obdržeti. Připomínáme však, ježto celých prvních ročníků máme jen asi 50, že zasíláme I. roč. pouze za obnos (K 2·60) předem zaslaný. Čísla 1., 2., 3., a 4. se jednotlivě neprodávají, ježto jich máme velmi málo. Bude se nám brzy nedostávati zejména číslo 4.; také 2. máme málo výtisků. Prosíme tedy, aby nám je ten, kdo je nepotřebuje, laskavě zaslal; odečteme mu za ně plný obnos od účtu. — Současně podotýkáme, že ochotně zašleme některých pozdějších čísel, jichž máme více, našim přátelům zdarma k agitaci (i více exemplářů) jen za náhradu poštovného. Kdo chceš tedy jimi, zejména o prázdninách agitovati, dopiš nám o ně. Konečně prosíme o laskavé sdělení dalších adres pokrokových lidí, jimž bychom měli poslati „Volnou Myšlenku" na ukázku. Za ochotu tuto předem díky!

Výchova a školství.

Laické školství v Australii. Přivrženci náboženského vyučování v anglických školách prohlašovali v poslední době, že mravnost v Australii se stále horší a zločinnosti tam přibývá od té doby, co jest zavedeno školství úplně laické. Kontrotor státních vězení v Australii okamžitě zahájil pátrání a vyšetřil, že tvrzení to jest úplně lživé, neboť statistika dokazuje úplný opak. Zločinnost dle statistiky se velice značně zmenšila hlavně na jihu v Nouvelle Galles během posledního roku. A za posledních 13 let, co trvá laické vyučování, se zmenšil počet uvězněných pro celou Australii právě o 50%. Všeobecně se doznává, že zločinů jest v Australii daleko méně nežli poměrně v Anglii. Také v Sydneyi jest proti Londýnu, který má náboženskou výchovu, nepoměrně malý počet zločinů. Katolické theorie bývají vždy povedené, ale skutečná fakta na štěstí odhalují nejlépe pravdu. *E. B.*

Náboženství.

K vývoji náboženstev. „Kdo tvoří nějaké náboženství, neví, co činí. Řekl bych bezmála totéž o těch, kdož zakládají velké instituce lidské, řády klášterní, pojišťující společnosti, národní gardu, banky, trusty, syndykáty, akademie a konservatoře, tělocvičné jednoty, potravní a vzdělávací spolky. Tyto ústavy neodpovídají obyčejně dlouho intencím svých zakladatelů, a mnohdy se přihází, že se vyvinou v pravý opak. Ještě po dlouhých letech lze při nich rozeznati některé známky jejich původního určení. Pokud jde o náboženství, mění se při nejmenším u národů, jejichž život je pohnutý a mysl čilá, bez ustání a tak dokonale, podle vůle citů a zájmů svých věřících a svých kněží, že po uplynutí jen mála roků nechovají v sobě již nic z ducha, jenž je stvořil. Bohové se mění více než lidé, poněvadž mají méně přesnou podobu a poněvadž trvají déle. Jsou mezi nimi, kteří se zlepšují, stárnouce; jiní se kazí v pozdějším věku. Než uplyne jedno století, stane se bůh nepoznatelným. Bůh křesťanů se přetvořil snad úplněji než kterýkoli jiný. To tkví bezpochyby v tom, že náležel postupně velice různým civilisacím a rasám, Latincům, Řekům, Barbarům, všem národům, povstalým na troskách Říše římské. Zajisté, je daleko od ztrnulého Apollina Daedalského ke klassickému Apollinovi Belvederskému. Ještě dále jest od efebního Krista z Katakomb k asketickému Kristovi našich kathedrál. Tato osoba křesťanské mythologie překvapuje počtem a růzností svých metamorfos. Po planoucím Kristovi svatého Pavla následuje od II. století Kristus synoptiků, chudý Žid, nejasně kommunistický, jenž se téměř ihned stává se čtvrtým evangeliem jakýmsi mladým Alexandrincem, velice slabým žákem gnostiků. A později, abychom upřeli zřetel jenom k římským Kristům a stanuli pouze u nejproslulejších, měli jsme panujícího Krista Řehoře VII., krvelačného Krista svatého Dominika, Krista, vůdce tlup Julia II., atheistního a uměnímilovného Krista Lva X., nevábného a dvojsmyslného Krista Jesuitů, Krista, ochránce továren, obránce kapitálu a nepřítele socialismu, jenž zkvétal za pontifikátu Lva XIII. a jenž vládne dosud. Všech těchto Kristů, kteří nemají mezi sebou nic společného mimo jméno, nepředvídal svatý Pavel. V podstatě nevěděl nic více než Gallio o budoucím bohu."

Anatole France: Na bílé skále.

Kulturní boj

K oslavám Havlíčkovým. Žádáme naše přátele, aby se všade činně súčastnili všech oslav, pořádaných k uctění památky Karla Havlíčka. Hleďte svým účastenstvím při nich vtiskovati jim co nejostřejší ráz protiklerikální a zamezte každým způsobem, aby vlivem polovičatých lidí, městských rad a p. nestaly se z oslav těchto vlastenecké fidlovačky. Vzpomínejte zejména také při nich, jakým byl Havlíček zapřísáhlým nepřítelem klerikálního udavačství, jež nyní také silně u nás bují a zároveň spojujte s tím vzpomínku na 350leté jubileum příchodu Jezovitů do Čech, jež Havlíček za pravou pohromu pro českou kulturu vždy považoval. Pamatujte, že nejlepším uctěním Havlíčkovy památky jest šíření jeho zásad. Proto šiřte v tu dobu zejménajeho spisy!

K oslavám památky Mistra Jana Husa. Česká sekce Volné Myšlenky súčastní se činně manifestací, schůzí a přednášek, pořádaných k uctění památky M. Jana Husa. Zejména obešle přednášky dobrými řečníky. K tomu účelu nabídli dosud české sekci své síly: spisovatel F. V. Krejčí, red. Lad. Kunte, red. Karel Pelant, red. Julius Myslík, JUDr. Th. Bartošek, JUDr. K. P. Dražďák. Veškery žádosti o přednášky řiďte na redakci Volné Myšlenky. — Spojujte oslavy Husovy s propagací odluky církve a státu, jako jednoho z pramenů církevního potlačování odchylného přesvědčení!

„Daltonisté“. V poslední době navykla si většina z těch, kdož s námi nesouhlasí, používati z nedostatku věcných důvodů proti nám přídavku „daltonistů“, t. j. lidí, kteří podobně jako někteří nemají smysl pro rozpoznávání barev, nemají schopností pro postřehování obsahu a významu náboženství.*) S tímto argumentem začaly „Rozhledy“ (Pelcl), pak to přejal „Hus“, pak „Nový Život“ (Dostál-Lutinov), pak „Naše Doba“**), pak „Obnova“ a nyní posléze dr. Chalupný v „Přehledu“. Když tady tak máme všechny ty boží bojovníky z pokrokového i klerikálního tábora pohromadě před sebou, a když slyšíme jak hudou proti nám jednu písničku, tak se nám namanuje otázka: mluví to ti klerikálové s pokrokovci pokrokově anebo ti pokrokovci s klerikály klerikálně? Čtenáři! Odpověz si laskavě na to sám! *M.*

Klerikálové jásají, kolik statečných katolíků jim podepsalo jejich „mohutný“ protest proti zamýšlené opravě manželského práva. Ale jásají předčasně. Počet podpisů sehnaných všelijakými machinacemi, hlavně zneužíváním úřadu duchovního a nabádáním k zneužívání úřadů samosprávných, nerepresentuje nikterak počet jejich věrných bojovníků, ba ani ne počet těch, kteří i nadále chtějí se nechat trpělivě od nich balamutiti. Zajímavým dokladem toho jest projev, zaslaný „Právu Lidu“ a otištěný pak také v jiných listech. Zní: „Já, podepsaný starosta obce Velkého Jeníkova prohlašuji tímto, že jsem petici proti reformě manželského práva, kterou mi farář poslal, abych ji podepsal a podpisovati dal, podepsal proto, že znaje věc jen z kázání, nevěděl jsem, oč se v pravdě jedná. Byv nyní poučen, odvolávám svůj podpis a lituji, že můj podpis mnohé jiné svedl. Ve Velkém Jeníkově dne 7. května 1906. Jan Říha, starosta.“ — Pánové! Kdo se směje naposledy, ten se směje nejlépe. *—ý*

Založení akademické katolické ligy v Praze dokumentuje nejlépe, že to s církví katolickou jde dolů, když už si musí pomáhati takovými effekty, jakým je zvyklý čtenář moderních krváků Dra. K. Maye. Myslíme však, že na něco podobného inteligence se dnes nechytne. Ostatně celá katolická liga sestává z několika málo studentů úpících pod terorem egyptských hrnců masa kolleje Arnošta z Pardubic, z několika vychovatelů a j., kteří jsou v lize drženi jen otázkou svého břicha. K charakteristice ligy, její bojovníků dovoluji si poznamenati jedno: v její čestné radě zasedá člověk, který sám o sobě prohlásil, že je atheistou, jemu že na př. přísaha není žádnou posvátnou funkcí, jemu, když někdo chce věřit, že mu musí věřit na čestné slovo atd. Je to Engel. Ani slovo kollega jsem nechtěl před jméno jeho napsat; za takové kollegy se člověk musí stydět. Stal se vychovatelem — a nyní tvoří jeden z údů ušlechtilého sdružení. A takových lidí nalezli bychom v lize více. Zajímavo je, že na ustavující valné hromadě hrabě Schönborn citoval verše Nerudovy. *L. Velinský.*

Zbrojení českého klerikalismu. V neděli dne 17. června koná se v Praze ustavující sjezd sdružené strany katolické. Znamená to krok k jednotné straně klerikální v Čechách, kde dosud tři strany toho druhu, katolicko-národní, křesťansko-sociální a křesťansko-demokratická, odděleně působily. Současně činí se pokus organisovati klerikální studentstvo v ligu klerikální. Zjevy tyto, třebas jsou v život uváděny s větším hlukem, nežli toho zaslouží, nesmíme nechati nepovšimnuty. Jest nutno, abychom jako protiváhu proti sdruženým klerikálům hleděli sdružiti všechny antiklerikální živly všech stran v jeden celek, kterým právě může byti organisace Volné Myšlenky. Doufáme, že tato potřeba jednotné protiklerikální organisace s jednotnou taktikou se také u nás plně uzná. *M.*

„Bez víry není smíru s životem“, prohlašuje orgán evanj. reformované církve „Hus“ v květnovém čísle. Týmž právem, jakým toto bylo proneseno, může třeba zase alkoholik prohlásiti, že bez alkoholu nestojí vlastně život za nic. Oba tyto výroky měly by asi tak stejnou cenu; takovou, jako všechna libovolná tvrzení, jednotlivci jménem všeho lidstva prohlašovaná. Za odpověď už pro svou neomalenost ani nestojí. — V témž článku tvrdí ještě „Hus“, že „názor na život a smrt všechen vztah k transcendentnu*) vylučující třeba označit jako pospolitě **nebezpečný, ohrožující život(!!!)** vlastní i cizí.“ Toto tvrzení, jímž obratem ruky všichni nevěřící označeni za nebezpečné lidi, za kandidáty sebevraždy a snad i zákeřníky a vrahy, je už však tak neslýchaným klerikálním sprosťáctvím, že jsme se neudrželi ihned na ně odpověděti. Za nepřítomného pisatele z „Husa“ přijalo odpověď tuto naše redakční plivátko. *M.*

Jak pravdivé skoro veskrze jsou zprávy o kněžích v pokrokových listech toho svědectvím je nejlepším zpráva o valné hromadě klerikální Tiskové Ligy. Tato organisace má mimo jiné především ten účel, že sleduje pokrokové časopisy a zprávy o nepěkném chování se kněží, jež se v nich tak často vyskytají, zasílá vystřiženy dotyčným duchovním s výzvou, aby je opravou dle § 19. tisk. zák. popřeli. Nuže roku 1905 poslala Tisková Liga takových výstřižků **623,** ale oprav na základě těchto výtisků bylo podáno jen **50!** To znamená, že v ostatních **573** případech se „napadení“ kněží ani neodvážili časopisům opravy zaslati! A připomeneme-li si ještě, že většina z těch 50 oprav, které byly listům zaslány a jež na základě zákona musily býti uveřejněny, i kdyby holou lež tvrdili, bylo opětně redakcemi vyvráceno, vidíme, jak ohromné procento zpráv o nepěkném jednání katolických kněží, klášterů a institucí jest naprosto pravdivo a zaručeno a že výjimky z toho, kde se přestřelí, jsou jen pranepatrny. Ostatně je to pochopitelno. Každý redaktor pokrokového listu ví, že takovému knězi jde všechno ku pomoci, zvláště soudy, a nedá jistě do listu o něm než zprávu zcela zaručenou.

*) Populárně by se řeklo; Mluví jako slepí o barvách.

**) Poukázali jsme s údivem na to již v č. 12. roč. I. Nyní se však dovídáme, že letos píše „Rozhledy po životě náboženském“ v „Naší Době“ jeden protest. farář. Pak se ovšem již nedivíme. *Red.*

*) Transcendentno = nadsmyslno. Pozn. r. V. M.

Národohospodářský problém, který nebude rozřešen národohospodáři. V „Moravském Kraji“ nadhazuje red. Svozil tuto otázku: „Je jistě národněhospodářským problémem, jak mohou naše kostely, tedy budovy neobydlené, uživit každý jednoho neb více pánů.“ Ba právě, to jest jistě zajímavý národohospodářský problém. Ale je jisto, že národohospodáři to nebudou, kteří jej rozřeší. To učiní jiní sociální činitelé a jinou methodou, než národohospodářskou . . .

Militarism a pacifism.

Proti válkám vystoupil velmi ostře kněz P. Jan Brinck, na socialistické schůzi v Antverpách. Mluvil v sutaně. Pravil mezi jiným: „Buďte sjednoceni, vy, kteří jste nuceni sloužiti kapitalismu, až vypukne válka, neboť války jsou dnes jenom vyprovokovány zájmy kapitalistů. Najdete po svém boku žida i křesťana, věřícího i volného myslitele . . . V těchže řadách jste zmrzačeni a pobíjeni, tož buďte bratry v dobrém boji pro spravedlnost a svůj blahobyt. Sám Kristus, když kupčíky vyhnal z chrámu, provedl revoluční skutek. Revoluční cit, toť rozhořčení rodící se z hanebného vykořisťování kapitalistického, jež vede ke katastrofám jako bylo neštěstí v Courriéres.“ — Dlouho však podobné řeči Brinck neved. Za krátko potom byl z Belgie vypovězen a musil ji ihned opustiti. V Belgii je vláda úplně v rukou katolických klerikálů; kdož by se tedy divil, že se tam veřejně proti válkám takovýmto způsobem mluviti nesmí!

Z církevních obzorů

Papež a španělská královna. Princezna Ena z Battenbergu, španělská královna, musila se obrátiti na víru katolickou nežli mohla se státi ženou Alfonsovou. Podmínky byly těžké, ale trůn už za to stojí. Papež předložil jí toto prohlášení: „Já podepsaná, majíc před očima nejsvětější evangelium, jehož se dotýkám, a vědouc, že nikdo nemůže býti spasen, kdo nemá tu víru, kterou hájí, hlásá a vyučuje svatá církev katolická, apoštolská a římská, s největší bolestí lituji, že jsem proti ní hřešila, poněvadž jsouc zrozena mimo ni dostala jsem a věřila naukám protivným jejímu vyučování. Chci věřiti, že svatá církev katolická, apoštolská a římská jest jediná a skutečná církev Ježíše Krista na zemi, jejímž všem článkům věřím; schvaluji a odsuzuji také vše, co schvaluje a odsuzuje ona a chci zachovati vše, co mně poručí.“ Princezně se to zdálo příliš kruté, začalo se vyjednávati, ale papež byl neoblomný. Věděl, že za trůn se takový bagatel, jako je svědomí, snadno prodá. A prodalo. Ena jest nyní výtečnou dcerou svaté církve katolické, apoštolské, římské a jediné. *E. B.*

Řádění církve v Kanadě. V Kanadě zuří klerikalism v oboru školství tak, jako snad nikde jinde. Obecné školství jest v jeho rukách a proto lze si vysvětliti jeho žalostný, přímo hanebný stav. Učitelé nemají zkoušek a diplomů, učitelek vůbec skoro není; tak nedávno jeden inspektor konstatoval, že v jeho okresu ze sta učitelů a učitelek 24 jest naprosto neschopných, 29 nemá jich žádného předběžného vzdělání, 25 jich nemá zákonitý věk, z nichž někteří nedosahují ani 15 roků. Zbývá 26% lidí, kteří mohou jakž takž konati svou povinnost. Školství střední není o nic lepší. Z literatury 17. století smí se mluviti o Bossuetovi, Boileauovi a Corneillovi. Z 18. století — n i c, ú p l n ě n i c . . . Mill, Kant, Spinoza, Darwin, Spencer jsou neznámí. A na universitách totéž. Mladý professor, který se odvážil promluviti několik slov o Pavlu Ludvíku Courierovi, zažil ohromný škandál. Tak se pracuje k rozvoji věd a školství ve „svobodné“ Americe. *Ráz.*

Zkrachovaní papeži. V nedávné výroční zprávě z Vatikánu, v H i e r a r c h i i k a t o l i c k é na r. 1906 zavedena nová význačná reforma: byla odstraněna chronologie papežů. Zdálo by se nám to ničím, poněvadž o takové věci se málo interessujeme, ale věc ta jest následkem vážných nesnází. Minulého roku přikročilo se trochu k historické kritice papežů a ukázalo se, že jest nutno několik jich vymazati z těch posvátných historií, poněvadž francouzský historik Duchesne dokázal, že existence mnohých jest nad míru pochybná. Hned počali neústupní zastanci církve brojiti proti neomylnému, že se přece jen mýlí, když přistupuje na takové koncese vědě, neboť pak prý by pomalu nevěděl a nemohl se zastaviti při ústupcích, a ze svaté víry by nezbylo ani zbla. Římský pontifex dostal strach z tak vážných námitek a aby uklidnil a učinil zadost všem, rozhodl se odstranití chronologii papežů. Církev svým vtipem a svou lží si vždycky dovedla pomoci — ovšem nikoli u soudných lidí. *B.*

Odluka církve v Brasilii. Vláda republiky brasilské navrhla Vatikánu obnovení konkordátu, který byl zrušen po pádu císařství. Svatá stolice prozkoumavši dobře tuto vážnou otázku, odpověděla k návrhu záporně. Nechce konkordát, chce odluku. Snad se jí ten režim velice líbí ve Francii? ptáte se. Nikoli, důvody jsou jiné. V a t i k á n s o u d í, ž e b y o d l u k o u v B r a s i l i i m n o h e m v í c e z í s k a l n e ž l i z t r a t i l. Tu pak není třeba mluviti o náboženství a svobodě. Měšec je plný. Katolíci se po odluce organisovali v politickon stranu a získali mnohem více moci nežli měli dříve. A republikánská vláda chtěla konkordát, aby trochu mohla dostati do područí zpupnou stranu klerikální. Jak však si vysvětlíme tuto vatikánskou logiku, která proto, co schvaluje v Brazilii, štve a nadává ve Francii? Ono rozluštění jest velmi snadné, víme přece všichni, že cesty boží jsou a zůstanou neproniknutelny a nevyzpytatelny. *Ráz.*

Nový svatý. Známo jest všeobecně, že Pius IX prováděl mnohé podivné věci — jako prohlášen encykliky Syllabus, prohlášení neposkvrněného početí a své vlastní neomylnosti — nač by obyčejný člověk nikdy nepřišel, ale nebylo dosud známo, že prováděl zázraky. To se právě dokazuje ve Vatikáně v procesu, který byl podniknut za tím účelem, aby se mohl Pius IX. prohlásiti za svatého, jenž jistojistě sedí dnes v ráji. Zázraků jest spousta a většinou s dětmi, analfabety a klášterníky. Tak hned při smrti, jak jest možno čísti v žurnálu „I t a l i e“, učiněn v Číně a v Belgii zázrak se sedmiletým a devítiletým dítětem, z nichž prvé, vidouc papeže letěti, volalo: „Hleďte, hleďte, papež letí!“ A druhé — byl to mladý Číňan — pronesl celé to neštěstí, jež stihlo svět, určitěji, ovšem po čínsku: „Papež umřel!“ Dále vykonal Pius IX. mnoho jiných zázraků, uzdravoval, když se na ránu přiložil kus jeho podobizny, kus látky z oděvu, kus jeho nohavice, jedno peříčko z jeho podušky, jedno stéblo z jeho slamníku atd. atd. Vyšetřování děje se velmi dokonale a podrobně a tak se zdá, že ty jeho podobizny, nohavice a slamníky mu přece pomohou mezi svaté. *Ráz.*

Klerikální krvežíznivci. Jest ještě v dobré paměti výrok klerikálního denníku „Č e c h a“ u příležitosti krvavého potlačení ruské revoluce, že „krev lidská neměří se na náprstky“. Nyní zase jiný katolický klerikál z druhého kněžského tábora, soustředěného kolem Škrdlovy „Vlasti“, projevuje podobnou mírně řečeno ležérnost při posuzování ceny lidského života. Činí tak v květnovém čísle „Vlasti“ v posudku knihy dra B. Foustky: „Slabí v lidské společnosti“, o které mimo jiné praví: „Mezi příčiny úpadku národa španělského počítá dr. Foustka i činnost inkvisice; bylo prý u p á l e n o z a ž i v a **32.000** o s o b. I je-li ten p o č e t s p r á v n ý, j e

zajisté **tak nepatrný**, že ho nelze uváděti za příčinu úpadku milionového národa“ . . . Nehledě ani k tomu, že těmito zavražděnými není ani z daleka vyčerpán výčet obětí hrůzného řádění španělské inkvisice, že se k těmto desetitisícům mrtvých musí připočísti statisíce žalářovaných, pokutovaných, všelijak trýzněných a pronásledovaných a miliony v duševní porobě násilně držených, jest to zajisté příznačné pro povahu katolického klerikála, když mu 32 tisíc upálených a všechna mravní hrůza z toho vzešlá jest „tak nepatrným“, že to dle něho ani na duševní úpadek takto vražděného národa nemůže míti velkého vlivu . . . Kdyby ve jménu Ježíšově byl upálen jen jediný člověk, bylo by to již hrozným svědectvím pro takovéto jeho následovníky a vám jest 32 tisíc takovýchto krvavých obětí ještě málo? Krvelačné šelmy jste a ne vyznavači Ježíšova učení! *M.*

Konference zástupců evangelických reformovaných církví, jež náleží k t. zv. „Allianci reformované“, konati se bude letos poprve v Praze. Bude to, jak se v provolání praví, jakýsi koncil reformovaný v malém měřítku. Datum a program dosud neoznámeny. Bude se rokovati dva dny o různých nábožensko-církevních otázkách v českém a anglickém jazyku. Po konferenci navštíví cizí delegáti venkovské sbory ref. církve. Svolavatelé slibují si od konference této značné posílení své církve.

Kšefty katolické církve. Ke zprávě naší pod tímto názvem uveřejněné v č. 9. I. roč. můžeme dnes přinésti doklad, illustrující působení katolických klerikálů i po stránce jiné. Dostal se nám do rukou ústřižek průvodní adresy, z něhož vysvítá, že ony „plaskořezby“, jež prodávány jsou ve prospěch stavby českého kostela v Bratříkovicích ve Slezsku, objednány jsou u zcela německé firmy „Wiener Gesellschaft für Glasindustrie“ ve Vídni XVII., jež je přímo objednatelům dodává. Jak při tom šetřeno národnosti objednatelů, vidno z toho, že razítko firmy na uvedeném odstřižku, ač zásilka zaslána českému adresátu, je úplně německé. Text pak, který razítko doprovází, zní doslova takto: „Na účet i ve prospêch Kostelní jednoty v Bratřykovich.“ — Klerikálové stavějí se před lidem jako velicí vlastenci; zde je dokument toho, jak i toto vlastenectví jejich jest humbukem. — Podotýkáme ještě, že „plaskořezby“ bratříkovické hojně našly odbytu v obcích, jež patří k farnosti babické (na Moravě), kde působí katolický „modernista“ Jakub Deml, vydavatel „Studia“ a veliký propagator děl Bílkových. Z toho, že panáček tento propaguje současně Bílka a při tom nevkusné jarmareční výrobky vídeňské sklárny, viděti nejlépe, k čemu Bílek kněžím slouží. Chudším ovečkám dávají ohavné tuctové mazanice, bohatším práce Bílkovy; obojí pak k udržování a podporování svého vlivu. Snad si toho ani Bílek není vědom, ale pravda je to, že jeho díla, třeba z nejčistších vznětů vyšlá, slouží přičiněním různých těch Demlů, Dostálů a j. nejčernější klerikální reakci stejně tak, jako co jiného, co je ve spojení s klérem.

„Ecclesia bibens“. (Církev bumbající.) V sobotu dne 19. května počalo na vídeňské radnici obvyklé zemské „chutnání vína“, všeobecně přístupné. Letoší chutnání obohaceno o jednu atrakci, „kabinet rarit“, ukázky starých dolnorakouských vín z let 1797, 1834, 1848, 1868 atd. To všecko by nás tak nezajímalo jako okolnost, že na tomto „kabinetu rarit“ béřou hlavní účast svaté dolnorakouské kláštery. Tak páter Konrad Köllner ze Skotského kláštera poslal ukázky 110 let starého grinzingského, opat Karel z Melku ukázky gumpoldskirchenského „Spiegelu“, který prý vzbudí nemalý obdiv všech znalců vína, kláštery ve Zwettlu a i Lilienfeldu pfaffstättenské a nussberské z první polovice minulého století atd. Kristus prý pil kalich hořkosti na hoře Olivetské a při tom se krví potil, jeho sluhové pijí grinzingská vínečka z r. 1797, až se také potí, jenom že ne krví. „Právo Lidu“.

Galerie denunciantů.

Případ prof. Masaryka. Čtenářům našim jistě je případ tento znám z denních i jiných listů. Opakujeme tedy jen stručně, že prof. Masaryk, když byl na studentské schůzi, jednající o denunciaci faráře Dostála-Lutinova vůči prof. Judovi, se vyslovil o katechetech, kteří takto jednají, jako o denunciantech vládou placených, byl obžalován úhrnem 308 katechety pro urážku na cti a mimo to i státním zastupitelstvím pro zločin urážky náboženství, když na téže schůzi vyslovil pochybnost o mravní hodnotě takového náboženství, jehož bůh stavěn jest v ochranu c. k. policie. Žaloby tyto, jež vzbudily pozornost nejen v celém českém pokrokovém světě, ale i za hranicemi, dopadly však špatně pro žalobce. Prof. Masaryk byl osvobozen v obou případech a jak katecheti, tak státní zastupitelství odnesli si z těchto skandálních a protikulturních procesů notně ostudy. Avšak současně ukázalo se při tom, jak ledabylé a jak povrchní úředníky vysílá c. k. policejní ředitelství pražské na schůze k intervenci. Ukázalo se dokonce, že c. k. policie pražská posílá na schůzi kontrolovat vývody řečníků úředníky, kteří ani dobře česky neumí! A na základě jich svědectví, svědectví to osob, které nedovedou přeložiti správně ani ty nejjednodušší věty, neostýchá, lépe řečeno nestydí se podati žalobu pro urážku na cti ani na osobu takového významu, jako je prof. Masaryk. Co nám taková věc praví? Že naše veřejná bezpečnost, naše svoboda, naše přesvědčení za takovýchto poměrů jsou nanejvýš ohroženy. A proto jest zase nejvyšší čas, abychom se již jednou vzchopili k činu, abychom se připravovali, organisovali a společnou prací a vzájemnou pomocí se proti všemu znásilňování svého svědomí co nejdůrazněji chránili. A zejména abychom se rozhodně a důsledně postavili proti všem denunciantům, ať jsou kdekoliv. Žádný styk s nimi, žádný společenský život, žádný ohled, to musí býti vodítkem našeho jednání vůči nim. Jen tak, dáme-li jim pocítiti co nejvíce následků jich jednání, odvrátíme je od pokračování v této cestě. Jsme toho povinni všem těm, kterým spolu s jich rodinami hrozí z takových denunciací nebezpečí. Jedním z takových účinných prostředků, jaké máme na mysli, jest také brožura, kterou vydal právě prof. Masaryk pod názvem „Zrcadlo katechetům“. Je to vylíčení průběhu jeho procesu s katechety, je to úplný seznam těch 308 katechetů (i s udáním míst, kde působí), kteří tuto žalobu podali a jest to zároveň sbírka dokladů kněžských denunciací (65 případů!). Přečtěte si ji všichni (stojí 80 hal.). Uznáte pak, že je rozhodně nutno proti takovýmto soustavným ničením pokrokových pracovníků, zejména učitelů, také už jednou soustavně vystupovati. *M.*

Farářem denuncovaný učitel. Farář Pernica v Hovoranech u Čejče na Moravě denuncoval dle sdělení „Nové Slovače“ z 14./4. 1906. u školních úřadů tamního učitele a spisovatele R. Sedláčka, že prý štve proti němu a že se dopustil urážky náboženství tím, že nechal na stole ležet „Rudé Květy“, jež si pak někteří mladíci přečetli.

Kaplanem a katechetou denuncovaný farář. Dle „Rovnosti“ ze dne 7./4. 1906. ve Strážnici na Moravě pověstný kaplan Rectus-Hofer a katecheta Tauber, svého představeného faráře, jakožto člena místní školní rady denuncovali u konsistoře, že ne dosti ostře vystupuje proti řediteli tamějších škol panu Úlehlovi. Následkem toho nucen byl farář vzdáti se členství místní školní rady ve

prospěch katechety Taubera, jehož první činnost obrátila se proti nenáviděnému řediteli p. Úlehlovi.

Vyzvání k soustavným denunciacím. Katolická revue „Vlast“ v květnovém čísle otiskuje toto vyzvání Tiskové ligy klerikální na katolické kněze: „Soc. demokraté při pohřbech svých soudruhů počínají dávati na kříž na rakvi červený karafiát. Jelikož jest to demonstračním projevem na náboženském předmětě (kříži), budiž vždy zakročeno o odstranění karafiátu s kříže. **K provedení toho stojí ochrana zákona § 122 t. r.** Na rakev mimo kříž se to nevztahuje.“ — Vyzvání toto není ničím jiným, nežli pokynem, aby kněží zakročováním pro odstranění karafiátů z rakví vyvolávali při pohřbech sociálních demokratů pohnuté scény a aby pak všechny, kdož rozhořčeni nesnášelivostí katolických „sluhů božích“ dali by se následkem toho unésti k „závadnému“ výroku, **udávali pro zločin rušení náboženství dle § 122 tr. z.***) Ježto výzva tato vychází z ústředí jedné katolické organisace kněžské a bude jí zajisté kněžími dbáno, a ježto úřady naše při projednávání zločinů rušení náboženství dají více na svědectví jediného klerikálního kohouta nežli na deset řádných občanů-neklerikálů, upozorňujeme na tento nový klerikální manévr, kterým mají býti protiklerikální dělníci připravováni do žalářů třeba několikaměsíčních, a podotýkáme, že jest velmi snadno tomuto nebezpečí vyhnouti se tím, pakliže onen, jak „Vlast“ praví, „náboženský předmět“ (t. j. kříž) jednoduše na rakev dáti nedáme a pakliže mimo to tak malou lásku k bližnímu prozrazující „sluhy boží“ k pohřbu zváti vůbec nebudeme. Pak tato pasť, kterou kněží na svobodomyslné občany nalíčili, sklapne úplně bez výsledku!

M.

Klerikální mstivost i denunciantství. Katolický farář Fr. Vítek ze Ždírce u Polné, poslal učiteli F. Jankovskému, s nímž se nepohodl o štolu, dopis, ve kterém mu mimo jiné takto vyhrožoval: „Ostatně si dejte dobrý pozor na sebe, každý Váš krok a každé slovo se pozoruje, jakmile to nejmenší uslyším, vynasnažím se, aby Jste byl odstraněn ze Šicensdorfu, jako jsem již učinil dvěma říd. učitelům na mé farní osadě“... Pro tuto vyhrůžku podal učitel na hlasatele lásky k bližnímu žalobu pro vyhrožování. U soudu farář však zkrotl, zavázal se protokolárně, že ani žalobce ani jeho kolegy na příště nebude na existenci poškozovati, zaplatil útraty soudní a 10 korun na Ú. M. Školskou. Pak mu učitel odpustil a vzal žalobu zpět. — Bylo by dobře, aby každý takto hleděl klerikální udavače chytiti za ruku, pak by jistě byl brzy od nich pokoj. Ale pokud se tak soustavně nebude činiti, budou tito svobodomyslné jednotlivce nadále ničit.

M.

Udavačství bez konce ... Klerikální revue „Vlasť“, kterou rediguje páter Tomáš Škrdle, otiskuje v čísle květnovém vytrženou větu z „České Mysli“ o české sekci Volné Myšlenky a proloženým písmem se zjevným úmyslem denunciačním dodává: „Připomínáme jen tolik, že redaktoři tohoto časopisu jsou universitní profesoři Čáda, Drtina, Krejčí“... Ejhle, zase jedna udavačská duše se přihlásila!

M.

A ještě denunciace! V témž čísle téže revue jest ještě toto denunciantství: „Způsob jakým tento otravný plátek (Zář) píše, s jakými lžemi zcela beztrestně zlehčuje učení a zařízení církve, k níž náleží valná většina státních občanů, ač se to příčí § 303. tr. zák., jest pro posouzení našich poměrů charakteristický.“

*) Podobný případ stal se právě nedávno ve Snihoticích u Olomouce. Vyličujeme jej na jiném místě.

Denunciantství sluhů církve. Kdoby ještě pochyboval, že dnešní sluha církve nemusí býti a není zároveň nejprohnanější denunciant, má zde nový důkaz z Belgie. Dne 31. ledna sešli se hlavní hodnostáři církve belgické na schůzi, ve které primas belgický, arcibiskup a kardinál Gosseus pronesl oslovení, kterým se pak zabývala také sněmovna a v němž pravil: „K zavedení pořádku ve farnosti, rozdělí farář jednotlivé funkce svým pomocníkům, rozdělí farnosti na 2, 3, 4 nebo 5 oddílů a do každého stanoví vikáře, aby bděl nad určeným mu stádem. — Tak bude možno pro každou lidnatou ulici stanoviti jistou osobu, aby dávala zprávy o obyvatelích. Vikář mající na starosti to neb ono oddělení, pořídí soupis o všech osobách nebo aspoň o všech otcích rodiny, obnoví jej každé tři měsíce a bude vésti pečlivý záznam o těch, kteří vzdalují se kostela a svátostí nebo jichž chování stálo by proti předpisům církve. Jak všem známo, jest tento „Liber status animarum“ předepsán římskými úřady, které také udávají, jaké zprávy do podrobna se mají podávati.“ Zde je nejlépe viděti, co jsou církevní sluhové a co činí církev. Denunciantství jest u ní předepsáno římskými úřady a když by se řeklo, že někteří katecheti jsou placenými denuncianty, odváží se tito k drzým žalobám. Církev mluví sama za všecky žaloby a kardinál Gosseus jest nejlepším toho svědkem.

E. B.

Katolický farář v honbě za ovečkou. Redaktor „Volné Myšlenky“ a jeho žena obdrželi těchto dnů obsílku od c. k. okres. hejtmanství na Kr. Vinohradech s vyzváním, aby se k úřadu tomu dostavili „k výslechu pro nepokřtění svého dítěte“. Protože se jim však v poslední době žádné dítě nenarodilo, šel tam redaktor náš sám, aby se vyptal, cože to vlastně za celou věcí vězí. A tam zvěděl, že farář Frant. Dusil ve Vršovicích, kde dříve redaktor náš bydlil, udal jej na hejtmanství, že prý se jeho manželce 5. května 1905 narodil chlapec, jehož se oba manželé „zdráhají dáti pokřtíti“. A na základě tohoto římsko-katolického udání zavedlo pak hejtmanství vinohradské ono šetření. Výslech redaktora našeho nebyl však dlouhý. Týž prohlásil, že se jeho ženě r. 1905 žádné dítě nenarodilo, nýbrž již r. 1904, které ovšem nedal pokřtíti, **protože není katolíkem**. Dal je zapsati v úřední matriku c. k. okres. hejtmanství vinohradského jako bez vyznání, k čemuž je úplně oprávněn, ježto je sám i s manželkou bez vyznání a oba jako takoví byli občansky oddáni. Když prohlášení toto zjištěno zápisem v úřední matrice (dříve na hejtmanství na to nepřišli pro zmíněnou chybu v letopočtu, farním úřadem ve Vršovicích zaviněnou), celá záležitost tím vyřízena. Tak selhala honba vršovického faráře za novou ovečkou. Ale je to vskutku charakteristické pro nehoráznou drzost takového katolického faráře: učiní na rodiče dítěte udání, nechá je předvolati k výslechu a způsobí jim tím zbytečnou pochůzku, **aniž by mu vůbec napadlo přesvědčiti se, jsou-li vskutku také katolíky.** — A v takovýchto rukou nalézají se matriky milionů občanů! Žádný pokoutní písař nepočíná si jistě s takovou ledabylostí, ba přímo nedbalostí, s akty svých svěřenců, jako takový klerikální zazobanec, kterému je první starostí dobré najedění se a pak vyspání, s tak důležitými zápisy, jako jsou údaje o narození. Rok sem, rok tam, to mu je jedno. Není už na čase, abychom účinně pracovali k tomu, aby kněžím byly vzaty matriky narozených z rukou, aby se takovéto případy díti nemohly?

M.

Dokumenty klerikalismu

Pověra v lékařství. V květnovém čísle „Volné Myšlenky“ uveřejnili jste dokument lidové bezhlavosti při léčení, s výzvou ke čtenářstvu, aby podobné věci redakci zasílalo. Není to ojedinělý případ ohlupování lidu. Jděte z Prahy na sever, na jih, západ, jděte v kteroukoliv stranu, do měst i do zapadlých vesnic, všude najdete takovéto léčení. Podávám několik „receptů“ na ukázku. Sebrány jsou na kralupsku jenom ve třech vesnicích.

Dávní (návní) kosť zamačkává se kostí ze hřbitova a při tom se říká: Nerosť, nerosť znamení, jako nerostlo kamení od syna božího narození.

Na nátku: Pán bůh, pán bůh milý, po jeho božské milosti, já jsem N. N. křtěná, do kostela přinešená, svatými slovy obnešená; já si chci na nátku žehnati, z mých oudů, z mých kloubů, z mého těla sehnati. Šel tudy milosrdný pán Ježíš jednou cestou, nátka jest šla druhou cestou. Nátka již ho minula; odejdi z mého těla, z mých oudů, z mých kloubů. K tomu mi a t. d.

Na stříli v uších: Stříli, stříli, jste-li z vody, jděte do vody; jste-li ze skal, jděte do skal; jste-li z větru, jděte do větru. K tomu mi a t. d.

Nemůže-li se nemoc určitě poznati, je zaříkání na všecko: Pán Ježíš začal, já s pomocí jeho začínám žehnat na nátku, na růži, na stříli, aby nerostlo znamení, jako nerostlo kamení od syna božího narození. K tomu mi a t. d. Zase žehnání a křižování bez konce.

Ani zvířata těchto zaříkání nezůstanou ušetřena.

Koňské krtice zaříkávají se takto: Šla panna Maria do Egypta žehnat svého nejmilejšího synáčka. Potkala zlé krtice a ptala se jich: Kam jdete? — My jdeme do života N. (jméno koně). — A co tam budete dělat? — V jeho těle bouřit krev. — Já vás nepropouštím, já vás odesílám do lesů tmavých, tam jsou tři studnice, první plná krve, druhá plná vody, třetí plná mlíka. Napijte a vykoupejte se, vy zlé krtice, v které se vám líbit bude. — Já to nedělám vlastní mocí, ale Krista pána mocí. K tomu mi a t. d.

Když se žene dobytek prvně na pastvu, říká se: Dej, bože, dobytečku nějakou pastvičku, od milý matičky boží. Svatý, svatý, zavaž vlkům hrdla i vlčicím, čarodějníkům i čarodějnicím, ďábelníkům i ďábelnicím, kouzelníkům i kouzelnicím. K tomu mi dopomáhej a t. d.

To jsou případy ze tří vesnic, a ještě ne všecky. Sebrané z celých Čech vzrostly by v objemnou knihu, jež by příštím generacím makavě dokazovala, jaké hlouposti staří věřili. *A. K. Lomoz.*

Chraň se koňského zadku, panského předku a kněze ze zadu i ze předu. Toto ponaučení, jež nalézáme mezi příslovími českými (viz Čelakovského sbírku) bude pomalu nutno dáti vytisknouti palcovým písmem jako plakát a vyvěsiti jej jako výstrahu všade, kde žijí svobodní lidé, aby vyvarováno bylo již jednou těm stále a stále se opakujícím případům, že lidé, přicházející ve styk s knězem pro sebe nepatrnější projev, mnohde jen pro slůvko, vyprovokovaným skoro vždy zpupným chováním knězovým, jsou zatýkáni, vyšetřováni a do žaláře odsuzováni pro rušení náboženství. Před čtyřčleným senátem krajského soudu v Olomouci projednával se nedávno takový případ. Frant. Procházka, dělník ze Snihotic a jeho rodiče Klement a Marie Procházkovy byli obžalováni pro přečin rušení náboženství, jehož se měli dopustiti při pohřbu Františka Procházky, pětiletého chlapečka. S farářem P. Smykou ujednali za výkrop 5 K 40 h, kterýžto obnos ihned zaplatili. Pro chudého nádenníka jistě krvavé peníze! Procházka i jeho příbuzní byli pevně přesvědčeni, že farář půjde s pohřbem již od kostela. Avšak k nemalému rozhořčení účastníků farář s průvodem nešel, nýbrž dostavil se na hřbitov, když tam již přes čtvrt hodiny na něho účastníci čekali. A tu prý Marie Procházková vytkla mu u hřbitovního vchodu, že se nedostavil, že je to hanba, že nešel s pohřbem a že se za to může stydět. Frant. Procházka pak u hrobu domlouval faráři, že měl na průvod čekat, když si nechal zaplatit. Na to připomenutí vytáhl farář z kapsy zlatku a vhodil ji na rakev dítěte. (!!) Na to prý zvolal František Procházka: „Nechte si to, já to nechci, já vám ještě přidám, vy nestydo!“ Klement Procházka pak podotkl, že kněz toliko s oběšencem nejde a že zemřelý chlapec nebyl také židákem. Také z řad ostatních účastníků mnozí reptali, poukazujíce k tomu, že každý pastýř jde se svým stádem. — Přelíčení skončilo sice osvobozením Procházkové, avšak odsouzením Františka a Klementa Procházkových ku trestu vězení v trvání 48 a 24 hodin! Soud poznamenal sice výslovně, že obžalovaní dali se ku svým výrokům strhnouti jen tím, že farář hodil na rakev zlatku, což zajisté se dotklo každého velmi bolestně a urážlivě, ale přes to oba odsoudil. Divná to věru logika, která je možna jen u rakouských soudů. To je vskutku neslýchané: Vytkněte faráři lakotnost a hrabivost, a on, nejen on, i rakouský soudce z toho udělá rušení náboženství. Právem se tudíž „Duch Času“ táže: Je křesťanské náboženství a farářova kapsa jedno a totéž?

Jak klerikalism v pravém slova smyslu vrtačí lid, toho dokladem byly události, jež se udály při výbuchu sopky Vesuv u Neapole v Italii. Tam se ukázalo, jaké bezhlavé a chabé lidi vychovává římská dresura. Když vyhrnuly se první proudy lávy a déšť kamení, popela a písku z krateru Vesuvu, tu tamní dlouholetým klerikálním útlakem ztupělý lid místo toho, aby pomýšlel na záchranu a na všemožné napravení následků pohromy, utekl se k sochám „svatých“ a „světic“ a od nich čekal záchranu! Místo toho, aby vytahoval raněné ze ssutin, aby zbavoval střechy tíži popela a písku, místo stavění hrází a příkopů, sbíhal se v procesí a proti proudům lávy stavět — sošky „svatých“ . . . Ba jeho bezhlavost byla taková, že před zemětřesením místo do polí, kde nebezpečí bylo poměrně nejmenší, se tlačil jako dav zpitomělých ovcí do kostelů, jichž vysoké zdi a klenby velmi málo příčným nárazům vzdorující padaly mu pak na hlavu a v stech jej zabíjely . . . Není ani možno vylíčiti onu úžasnou mravní slabost a skleslost, jež se projevila v okolí Neapole, v kraji sv. Januária, v lidu katolické víře slepě a fanaticky oddaném! Kněží katoličtí ovšem se všemožně přičinili, aby ustrašený lid ještě více poblázněnili: když v Torre del Annunziata proud lávy z Vesuvu patrně následkem povahy terénu minul místní kostel, vyhlášeno to ihned za velký zázrak, jenž ovšem ihned roztrouben do světa. Tím byl lid jiných měst ještě více utvrzen ve víře, že jej zachrání od zkázy jen pánbu a svatí. V Neapoli vystavena v mimořádnou dobu socha sv. Januaria, a zbožný lid se svými pastýři srážel se v procesí, jež motala se ulicemi Neapole od rána do noci, přenechávajíce starost o záchranné práce italské vládě, nalézající se v poloviční církevní klatbě . . . Zprávu o onom velikém zázraku v Torre del Annunziata přinesl také pražský „Čech“ dne 10. dubna roku 1906. A druhý den na to přinesly denní listy pražské a i sám „Čech“ telegrafickou zprávu, že — v Ottajanai sřítila se pod tíží popela střecha kostela během bohoslužeb a že 105 osob zabito! . . .*) Případ tento, který pohnul krále

*) Představme si nyní, jaké barnumství by se dělalo s oním „velikým zázrakem“ v Torre del Annunziata, kdyby byl náhodou po vystavení sochy sv. Januária Vesuv vskutku soptit přestal. Blednoucí sláva této „zázračné“ sochy byla by ovšem zachráněna na několik století. Takhle se však o nezdařeném pokusu tomto bude hezky mlčet.

italského k ostrému odsouzení tohoto nesvědomitého vhánění bezhlavého lidu do kostelů, v místa to pro povahu stavby v době zemětřesení nejvýše nebezpečná, zůstane však pro nás povždy velice poučným. Poukazování na to, jak každý i ten nejzatvrzelejší nevěrec rázem se v okamžiku neštěstí neb nebezpečí obrací opět k bohu, to patří k nejoblíbenějším a dle mínění jich k „nejsilnějším“ důvodům, jež kněží udávají proti nevěrcům. Mají do jisté míry pravdu: takových případů je ne na sta, ale na tisíce, že lidé, jichž „nevěra“ jest vlastně spíše lhostejností k věcem náboženským, aneb u nichž vlivy dědičné, výchovné, prostředí a pod. přemohou v slabé chvíli důvody rozumu, v případech podobných „vrací se“ k opuštěné aneb jen zanedbané víře; ale výjevy z letošní katastrofy vesuvské nám nejlépe ukazují, kam to vede. Takový člověk ztrácí pak sama sebe; vrhá se na kolena, drmolí modlitby, třesoucími se prsty louská růženec, očekávaje s hůry zázraky a — nechá si všechno padati na hlavu. Místo aby utíkal z míst nebezpečných, leze vlastně zkáze pod ruku a místo zachránění se — hyne. *M.*

Nepokřtěný žid tajemníkem spolku sv. Bonifáce. „Právo Lidu“ sděluje, že dosud nepokřtěný ale přestup k církvi katolické přislíbivší policejní praktikant(!) dr. Hirsch jest sekretářem klerikálního spolku sv. Bonifáce. Časopisy zprávu tu zaznamenávají s velkým údivem. Vlastně to však není už dávno nic nového, že většině lidí je náboženství jen řemeslem a obchodem a to katolickým klerikálům především. Toto je jen toho křiklavým dokladem.

Z našeho života

Proti klerikalismu. Redaktor Jos. Svozil z Brna přednášel v neděli 29. dubna ve Březové o státu a církvi a úkolech volných myslitelů. Přednáška byla dosti četně navštívena; třetina byla žen. Přednášející vysvětlil zhoubný vliv církve oproti státu, školství a výchově vůbec, načež objasnil stanovisko volných myslitelů vůči jiným stranám politickým a pokrokovým. Doufám, že soudruzi, kteří byli toho mínění, že volným myslitelem může býti též každý klerikál, kteří oháněli se heslem „V. M.“ a při tom věřili v různá „znamení smrti“ a tak zv. „můry“, kteří nemohli pochopiti, že možno žíti mimo církve a kteří dosud stavěli se i proti propagaci „Volné Myšlenky“, že nyní zaujmou přátelštější stanovisko a nám takto boj proti klerikalismu usnadní! *Klimek.*

Důležité ustanovení v záležitosti náboženské svobody usneseno bylo říšským sněmem v Německu 2. května 1906. Toho dne přijat byl v druhém čtení zákon, dle něhož jest pro celou říši platno ustanovení úplné svobody víry a svědomí. Požívání občanských a státoobčanských práv je neodvislo od vyznání náboženského. Až dosud byla tato svoboda vyznání v jednotlivých spolkových státech, z nichž německá říše sestává, v některých směrech omezena. Veliké důležitosti jest však zejména dodatečné ustanovení, jež současně k návrhu sociálně demokratických poslanců bylo přijato, a sice to, že děti nesmějí býti proti vůli rodičů nuceny k účasti na náboženském vyučování nebo na bohoslužbě. My, kteří máme to potěšení žíti zde v Rakousku a viděti tady, jak rodičové jsou úřady všemi prostředky donucováni dávati své dítky vyučovati náboženským věrám, jež neuznávají, a posílati je na náboženské úkony, v jichž užitečnost a rozumnost nevěří, nejlépe dovedeme posouditi, jak ohromně cenným jest toto ustanovení, usnesené říšským sněmem německým. Bude zajisté jednou z předních našich snah domáhati se úsilovně, aby podobné ustanovení pojato bylo také do našeho zákonníka, a tím a dalšími ustanoveními, jichž se dále domáháme, ze svobody náboženské, kterou máme dosud jen na papíře, byla vybudována i v naší říši plná a skutečná svoboda přesvědčení. Opičí-li se Rakousko po Německu ve věcech kultuře škodících (v militarismu a p.), donuťme je, aby je následovalo i v záležitostech rozvoji myšlenkovému prospěšných. *M.*

Kaleidoskop.

Spalování mrtvol v Anglii. Jako v Německu, tak i v Anglii se čím dále tím více šíří způsob pohřbívání ohněm, spalováním. Spalování mrtvol bylo zavedeno do Anglie r. 1885 a hned toho roku postavena tři krematoria. V Manchestru postaveno krásné krematorium v r. 1892, v Glasgowě r. 1895, v Liverpoolu r. 1897, v Hullu r. 1901, v Leedsu a Sheffieldu r. 1905. R. 1886 bylo všech krematorií ve Spojeném království 10, r. 1892 bylo jich již 107, r. 1901 stoupl počet na 445, r. 1904 na 569 a konečně loni dostoupil čísla 604. Jest třeba podotknouti, že veřejná správa nedívá se na to nijak nepříznivě, poněvadž jest čím dále tím větší nedostatek hřbitovního místa, Počet krematorií den co den vzrůstá a přirozeno, že správy církevní nejsou tím nadšeny. *B.*

Katolická přírodověda. Vzpomeneme-li, že katolická církev trvá dosud na biblickém výkladu stvoření světa, nemůžeme ani očekávati od jejích mužů, kteří ořou pole vědy, velkých moudrostí; ale přece jen to, co tak mnohý sluha církve mnohdy v rozhovoru o vědeckých otázkách prosloví, přivede nás v ustrnutí. Tak na příklad katolická revue „Vlasť“ přinesla v 1. a dalších číslech roč. 1905/6 pojednání „Mojžíš a Darwin“. To, co tam autor, Bedřich Jiříček, při rozebírání otázky vzniku světa píše, je opravdu úžasné. Tvrdí na př. s vážnou tváří, chtěje ukázati, že vesmír nemůže trvati od věčnosti, nýbrž že musil býti stvořen: „Byl-li však pohyb od věčnosti ve hmotě, pak by pohyby od věčnosti tak pokročily, že by byly se vším hotovy, co vůbec učiniti mohly. Vše by bylo v koncích.“ Takové směšnosti troufá si ještě dnes napsati katolický „odborný spisovatel“ v přední katolické revui! Představme si nyní, má-li katolická církev mezi svými spisovateli takovéto genie,*) jaké pak teprve má obyčejné ovečky! *M.*

Za tolik peněz tak málo muziky! Spolek Sv. Bonifáce vybral za rok pro své účely na čtvrt milionu korun. Jestli výsledky jeho práce odpovídají tak obrovským obnosům, silně pochybujeme.

Tisková liga klerikální (P. Škrdle) usnesla se koupiti I. svazek Knihovny Volné Myšlenky „Morálka bez boha“ a „rozebrati“ jej. Současně vyšla v „Našich Listech“ (T. J. Jiroušek) zdrcující kritika II. svazku naší knihovny „Co schází naší škole“. — Zdá se nám, že letos ušetříme hodně na reklamě. *M.*

Svatý pro automobilisty. Každý svatý má v nebi určitý ressort; je to jako v ministerstvech, kde president nemůže všechno vyřídit a všemu rozumět a kde má ku pomoci hojně odborných šefů; jest známo, že sv. Apolena má na starosti zuby, sv. Alojs cudnost, sv. Florián hasičství, sv. Veronika bolesti spodního trupu, sv. Viktor ztracené věci (ovšem nemá-li je už čert, neboť ztracená věc bývá obyčejně „v pekle“) atd. atd. Nyní však objevily se v lidské společnosti automobily a tu shledáno, že žádný svatý tento podnik neopatruje. To jest ovšem vada, poněvadž jezdí na nich i zbožní katolíci, kteří se přece na nějakého patrona před jízdou a během jízdy chtějí spolehnouti; a ponechat křesťany bez ochrany nebes a tudíž ďáblu na auto-

*) Katolický mudrc píše také mezi jiným: „Dle nebulární víry(!) působí gravitace zhušťování hmoty, což má v zápětí zvýšení teploty. Teplota však všecka ve hmotě nezůstane, nýbrž většinou se vykouří(!) do prázdného prostoru . . .“ Zdá se, že tento zbožný vědec nezná jiné teplo, nežli to, co denně vidí v kamnech!

mobilu, to naprosto nejde. Důmyslná církev katolická však nalezla odpomoc; ačkoliv nebyl v legendách svatých nalezen nikdo, kdo jezdil na automobilu, byl pověřen touto úlohou sv. Krištof, který prý přenášel Krista Pána jako děťátko přes vodu. Jelikož se v této funkci výborně osvědčil, shledáno, že krom Pána Našeho může opatrovati i drobnější lidskou smeť, a také byl jmenován ihned patronem automobilů; v Paříži prodávají katolickým automobilistům medaile, na nichž na jedné straně jest slušná moderní 20koňovka a na druhé sv. Krištof s nápisem: Svatý Krištofe, opatruj cesty naše! — Teď je však otázka, jaký svatý bude vyvolen pro automobilní čluny, které začínají rovněž konkurenci člunům obyčejným. Možná, že s tím souvisí chystané jmenování Krištofa Kolumba za svatého . . .

Obyvatelé paláců nebeských mají podivné způsoby dáti se slyšeti. Chtějí-li trochu více tuku nebo kadidla, ať to jasně řeknou, místo aby se vyjadřovali hromem, mračny, vranami, voly, bronzovými sochami a dětmi o dvou hlavách. Uznejž, Lucie, že jest jim velmi snadným věštiti nám neštěstí, kdyžtě podle přirozeného běhu věcí není dne, jenž by nepřivodil nějaké soukromé nebo veřejné nehody.

Anatole France: Na bílé skále.

Volební propaganda. K volbám do sněmu užívají nyní katolíci a klerus francouzský všech možných i nemožných prostředků, aby získali hlasy a odstrašili buď katolíky přesvědčené nebo liberály od volení kandidáta liberálního. V Bordeaux vyvěsili kněží po kostelích toto prohlášení: „Nezvolí-li katolíci a liberálové jiné poslance místo těch, kteří hlasovali pro rozluku, bude tento kostel zavřen!“ To je jenom strašák, jinde na venkově užívá se osvědčených kos, vidlí a motyk. *B.*

Nezaručená zpráva. Následkem interpellace českých poslanců o křiklavém případu hlavního svědka v procesu proti prof. Masarykovi, policejního praktikanta Gellnera, o kterémž se prokázalo při přelíčení, že ani správně česky neumí (překládal: „má-li učitel“ = „der kleine Lehrer“, a „dle pravdy postupovati“ = nach Wahrheit avancieren!) došel prý na c. k. policejní ředitelství v Praze od ministerstva spravedlnosti tento telegram: Der kleine Gelner wird nicht avancieren.

Opravené pořekadlo. Teď prý se nebude u nás již říkati: Nevíme dne ani hodiny, kdy nás smrt sebéře, nýbrž: Nevíme dne ani hodiny, kdy nás sebere policie pro urážku náboženství (na udání některého vládou placeného denuncianta). *M.*

❧ ❧ ❧

JOSEF ROSENZWEIG-MOIR:

Ze šera klášterů . . .

Ze šera klášterů když vyšli na vzduch čistý,
ze přítmí dusného, kde hnili po věky,
kde spáti nechali trpící, bledé Kristy —
před sebou viděli svět širý, daleký.

Radostným životem továrny žily, města,
i v chaty vesniček dech teplý jara sáh'.
Do modrých obzorů se zatáčela cesta
a ohně naděje hořely na horách.

Na pole kvetoucí zář sluneční se lila,
obloha jásavá se smála do dáli.
A v zemi dřímala nesmírná skrytá síla,
jež v ráno nejbližší se bouřně provalí.

Na výlohy s obesláním kongresu Volné Myšlenky v Paříži odvedli dále: Nevěrci od Beilů v Dönis-Grottau K 2·80. K tomu dle výkazu z č. 8. „V. M.“ K 433·71, činí úhrnem K **436·51**. Z toho vydáno: Poplatek delegační K 4·82 (5 Fr.), příspěvek na výlohy kongresu K 4·82 (5 Fr.), cestovné delegáta K 358·—, výlohy na korespondenci 3·27, protokol 3·36, to jest úhrnem vydání K **374·27**. Zbývá K **62·24**, jež předány Spolku Aug. Smetana, který je určil výhradně k zakoupení knih pro knihovnu spolkovou.

Do světa! Každého, kdo by chtěl o prázdninách rozmnožit svůj duševní fond o velikou řadu poznatků jaké podává cesta do cizích zemí, upozorňujeme na III. českou výpravu na jih; pořádá ji pražský spolek „Julius Verne“, 11.—16. srpna za tím účelem, aby co možná nejširším vrstvám umožnil nejlevněji a nejpohodlněji cestu v cizí kraje. Program výletu co nejstručněji jest tento: Vídeň, Semmering, Alpské země, Postojenské jeskyně, Terst, plavba po moři, Benátky (2 dny), Lido, laguny, Miramare a zpět; mezitím ovšem řada požitků krajinných i shlédnutí pamětihodností. Celé cestovní zaopatření (strava, noclehy atd.) jest pouze 105 K (v druhé třídě 115 K) což jest cena vzhledem k nemožnosti, aby jednotlivec za ni tak rozsáhlou cestu vykonal, velice mírná! Podrobnosti i pochvalná uznání celých set bývalých účastníků shlédne čtenář v illustr. prospektu, jejž zašle na požádání p. Fr. Motyčka, závod holičský, Praha-II. Smečky 27. Přáli bychom každému čtenáři, aby mohl shlédnouti ony nádherné kraje, neboť cesta jimi svojí krásou bude vzpomínkou pro celý život nezapomenutelnou.

Právní rádce.

Tannwald: Dotyčné vyřízení o výstupu z církve jest nezbytným pro občanský sňatek. Jen v tom případě by to nepotřebovala, kdyby na křticím listu bylo farním úřadem již stvrzeno vystoupení z církve. Vyřízení o výstupu nechť prostě reklamuje na hejtmanství; nejlépe rekomandovaným dopisem.

Listárna redakce.

Ze zaslaných prací, pokud nebylo to již v minulém čísle oznámeno, otiskneme dále: Proč setrvává naše intelligence v církvích. — Kdo vlastně drží celý klerikalismus. — Pohanský klerikalism ve výchově. — Několik slov o autoritářství a volnosti myšlení. — Náboženská pověra v proletariátu. — Prosíme autory o sečkání. Na vše časem dojde. Máme látky tolik, že nám při každém čísle na několik dalších čísel rukopisů zbyde. Nestačíme již v měsíčníku na zpracování veškerého materiálu, jejž doba přinese. Budeme musit rozhodně od podzimu vycházeti čtrnáctidenně.

J. V. 36.: Otázka to je příliš vzdálena programu našeho listu. Mimo to jest to velmi sporná věc, ve které ještě nelze konečné názory pronášeti. Ostatní ovšem hájiti budeme vždy do důsledku. — **K. L.**: Zavděčil byste se nám, kdybyste si pro nás knihu tu vypůjčil. Překlad bychom si již obstarali. Časopis „E. K.“ si z „D. A.“ vypůjčíme. Za laskavé rady srdečný dík! — **A. K. L.**: Díky! Otiskneme! I další vítáno.

Blankety pro ohlášení vystoupení z církve obdržeti lze v administraci „Volné Myšlenky“ za 5 hal., poštou za 10 hal. Blankety ty jsou tištěny na archu psacího papíru a jsou tak upraveny, že stačí je prostě vyplniti a na hejtmanství nebo magistrát zaslati.

Svoboda školy v Čechách nejvýš ohrožena!

V poslední chvíli dovídáme se, že *zemská školní rada chce vydati k říšskému školnímu a vyučovacímu řádu* *taková* ***prováděcí nařízení, jež neznamenají nic jiného, nežli administrativní cestou provedenou školu konfesionelní.***

Docházka obřadů církevních má býti postavena na roveň s docházkou školní, zameškání „náboženského cvičení“ má býti učiteli kontrolováno, do výkazů zaznamenáváno a všemožným šikanováním dětí a rodičů (předvoláváním před správce školy, školní radu a okresního hejtmana) provázeno, katecheta má dostati zcela výminečné postavení ve škole, všecko ve škole, i sám správce školy má býti jemu v područ dán. *Zároveň katolickému náboženství dáno* ***zcela výminečné*** *postavení ve škole oproti* ***všem*** *ostatním náboženským vyznáním.*

Jest nutno ***okamžitou a co nejdůraznější*** *akcí všeho pokrokového občanstva* tento klerikální útok na svobodu školy odraziti a provedení jeho zmařiti. Česká sekce Volné Myšlenky spolu s pokrokovými stranami zahájí *co nejrozhodnější akci na odvrácení tohoto nebezpečí.* Aby však mělo to výsledku, musí každý přítel pokrokové školy přiložiti společně ruku k dílu. *Jest zejména na rodičích, aby s důrazem vystoupili proti takovému atentátu na volnost svých dítek.* ***Pořádejte ihned schůze rodičů s učiteli,*** usnášejte se v nich *na rozhodných protestech k ministerstvu vyučování,* jež bude v několika snad dnech o záležitosti následkem veta svobodomyslných členů zemské školní rady rozhodovati.

Česká sekce Volné Myšlenky usnesla se pro případ, že by přes tyto protesty přešlo se k dennímu pořádku a že by prováděcí nařízení zemské školní rady přes to vydáno, ***zahájiti rozsáhlou agitaci pro vystupování z církve, pro rozluku církve od státu,*** *pro zreorganisování složení zemské školní rady* a jiné krajní požadavky.

Zároveň vydá spolu se zástupci pokrokových stran ***vyzvání k pasivnímu odporu rodičů.***

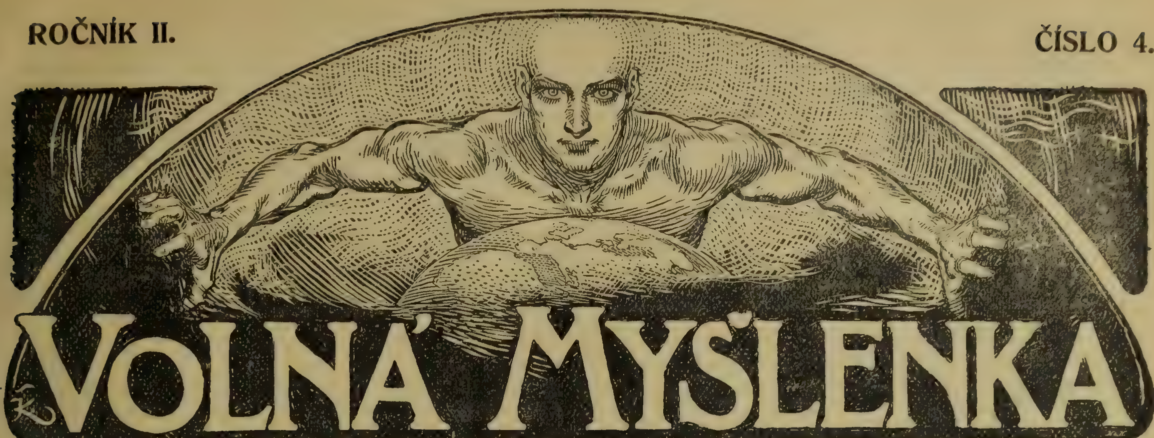
Komu leží svoboda školy na srdci, stopuj tento zápas, účastni se všech projevů a pomoz předejíti tomuto neslýchanému klerikálnímu úskoku.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352.

Vydavatel (jménem vydavatelstva) **KAREL PELANT**. — Redaktor **JULIUS MYSLÍK**. — Knihtiskárna **DYK a RYBA** Praha-Vršovice.

Po konfiskaci nové vydání.

ROČNÍK II. ČÍSLO 4.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA **ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH.** 1. ČERVENEC 1906

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

JULIUS MYSLÍK:

Útok klerikálů na školu národní.

V minulém čísle zaznamenali jsme, že naší škole obecné a měšťanské hrozí veliké nebezpečí sklerikalisování pomocí nařizovacího předpisu zemské školní rady v Čechách k řádu školnímu a vyučovacímu.

Současně vydali jsme provolání k rodičům dítek školou povinných a ke všem přátelům volné školy národní, jež otiskla celá řada českých listů a následkem něhož rozvířeno bylo po celých Čechách mocné hnutí protestní.

Že tento poplach nebyl bezdůvodným, uvidíme z dalšího.

Je známo, že loňského roku 29. září vydalo ministerstvo vyučování nový řád školní a vyučovací, kterým zrušen byl nejen starý školní řád, ale i všechny ostatní k předmětům tohoto nařízení vztahující se nařízení a výnosy, pokud odporují předpisům tohoto nařízení nebo jsou jimi nahrazeny (§ 223. ř. šk. a v.)

Již při projednávání tohoto řádu v ministerstvu vyučování pobouřena byla pokroková veřejnost zprávou, že v řádu tomto obsažena jsou mnohá ustanovení, jež znamenají krok do zadu ve vývoji národního školství. Avšak nátlakem veřejného mínění a učitelských korporací podařilo se některá nejkřiklavější ustanovení z řádu toho odstraniti, takže na konec obdrželi jsme řád, jenž sice nikterak není ideálem pokrokového člověka, ale přece jen zásady pokroku a volného vývoje nebije tak hrubě ve tvář.

Než klerikálové nedali se tímto svým částečným nezdarem odstrašiti. Co nepodařilo se jim dostati přímo do školního a vyučovacího řádu, to pokusili se vpašovati v rámec školních předpisů cestou jinou, snazší, kratší, ale také pokoutnější.

Dle ustanovení § 221. řádu škol. a vyuč. má zemský úřad školní každé země vydati „podrobnější nařízení, *kterých jest třeba, aby tento řád školní a vyučovací byl proveden*“. Tohoto ustanovení právě využili v Čechách klerikálové k tomu, aby podloudným způsobem vpravili v školní pravidla ustanovení, která neznamenají nic více a nic méně nežli zajištění úplné vlády kněží katolických ve škole obecné a měšťanské.

Ač § 221. ř. šk. a v. neznamená vlastně nic jiného, nežli pověření zemských školních rad k vydání *formálních* ustanovení potřebných k tomu, aby šk. a v. řád byl uveden v život, zemská školní rada v Čechách vyložila si tento odkaz šk. a v. řádu tak, jako by měla a směla k němu vydati *nejen vysvětlivky, ale i doplňky.* A vskutku také tak učinila a sice měrou takovou, že v ***prováděcí (!!!)*** *předpis svůj pojala ustanovení, jež v školním a vyučovacím řádu* ***vůbec obsažena nejsou.***

Že tomu vskutku tak jest a v jakém duchu tak zemská školní rada, ve které vysoká hierarchie katolická má čtyři bojovné zástupce, učinila, o tom svědectvím jest nejlépe § 67. šk. a v. ř. a interpretace k němu zemskou školní radou vydaná.

Školní řád v § 67. ustanovuje:

Učitelé mají nepřetržitě k tomu působiti, aby dosažena byla pravidelná a včasná n á v š t ě v a š k o l y.

Jejich povinností jest, k návštěvě š k o l y nejpřísněji dohlédati, příčiny nepravidelné š k o l n í návštěvy nebo nepřesnosti u jednotlivých školních dítek vypátrati, o odstranění těchto nepřístojností pečovati, hodnověrnost přednesených důvodů omlouvacích důkladně zkoušeti, každé svémocné nepřijití nebo pozdní příchod dítěte přiměřeně potrestati a rodičům nebo jejich zástupcům pro nápravu oznámiti.

Učitelé mají při potrestání neomluveného zameškání školy spolupůsobiti tím, že je prokáží, a třeba-li toho, dati podnět k zakročení opatrovnického soudu proti rodičům nebo jejich zástupcům svých povinností nedbalým podle čtvrté hlavy školního a vyučovacího řádu.

Zemská školní rada v prov. předpisu k § 67. dokládá:

„Povinnost učitelů dohlédati k návštěvě školy, týká se **také** dozoru k návštěvě prohlášených náboženských cvičení. Není možná aby dozor tento obstarával výhradně jen učitel náboženství, poněvadž by mu to někdy vůbec ani nebylo možno, na př. když slouží mši, když má několik škol společné služby boží aneb když účastní se náboženského cvičení příliš veliký počet dítek. Také učitel, jenž při školní bohoslužbě provází zpěv dětí hrou na varhany (!), nemůže z pravidla k dětem dohlížeti. Jak je dozor tento vykonávati, rozhodne na vícetřídních školách místní učitelská konference, při čem přihlížeti jest k tomu, aby jednomu učiteli nebylo dozírati k více dětem, než jest skutečně možno. O osvobození jednotlivých žáků od návštěvy ohlášených náboženských cvičení, jakož i o tom, má-li obmeškání jich býti omluveno čili nic, rozhoduje správce školy, pokud se týče třídní učitel, ve srozumění s učitelem náboženství a vznikne-li v té věci spor, okresní školní rada!“

Na ustanovení k paragrafu tomuto nejlépe jest vidno, jak *libovolně* počínala si zemská školní rada v Čechách při sdělávání svého nařizovacího předpisu. *Docela samovolně* zařadila v svůj prováděcí předpis k jednotlivým paragrafům školního řádu ustanovení, o *kterých v nich vůbec řeči není!* A jak stranicky si při tom počínala, vidno ze samého znění citované části, ve které nejen ustanovuje se, aby učitel zastupoval katechetu v dozoru na děti (praví se tam: „*na př.* když slouží mši“; toto *na příklad* znamená, že *také jindy*, tedy také když je na farské neb jiné hostině, na křtinách, svatbách atd., tedy *za výdělkem*), ale i toho svého kolegu, který právě *hraje na varhany*, za kterou práci *je placen!*, čili, že *pokrokoví učitelé budou nuceni zdarma zastupovati katechety a ony své kolegy, kteří ze sloužení klerikalismu mají osobní* ***hmotný*** *prospěch!*

Vedle toho tato prazvláštní „interpretace“ zemské školní rady k tomuto paragrafu šk. a v. ř. jest také povážlivou v tom smyslu, že ustanovuje se, aby osvobozování žáků od návštěvy náboženských cvičení nedával třídní učitel neb správce školy sám, nýbrž „*ve srozumění*“ s učitelem náboženství. To znamená, že učitel, který na zameškání náb. cvičení a na důvody jeho nazírati bude *lidsky*, dostane se častokráte do rozporu s katechetou, posuzujícím důvody ty s hlediska „vyššího“, tedy *ne lidského*, protože však zemská šk. r. stanoví, že ve sporech takových rozhoduje okresní školní rada, je zde očividné nebezpečí, že rozumný a pokrokový učitel měl by „naději“ býti každé chvíle poháněn k soudu před okresní školní radu. Jest tedy tento výklad z. šk. r. k § 67. šk. a v. ř. pro učitele přímým nebezpečím.

Podobná ničím neodůvodněná libovůle zemské školní rady jeví se i ve výkladu k čl. 70. § 70. škol. a vyuč. řádu zní:

Zameškání školy buď denně zapisováno podle polovičních školních dnů ve třídním výkaze, úhrnný počet školních dítek, které některého půldne do třídy nepřišly, bude kromě toho zapisován třídním učitelem do třídní knihy.

Zameškání, jejichž omlouvací důvod jest znám nebo která až do zdělání výkazu o zameškání školy dostatečně jsou omluvena, buďtež označena za omluvena, všechna pak ostatní za neomluvena.

Zákonně předepsané výkaz o zameškání školy budou zdělávány podle tříd od třídních učitelů, potom budou od správce školy sebrány a sestavené místnímu úřadu školnímu předloženy.

Zemský úřad školní upraví řízení ve příčině oznámeného, avšak neomluveného zameškání **školy.**

Nuže k tomuto docela přijatelnému ustanovení školního a vyučovacího řádu vydala zemská školní rada tento násilný výklad:

„Obmeškání náboženských cvičení budiž poznamenáno vždy, pokud se týče neděle; pokud se týče všedních dnů, jen tenkráte, jsou-li dítky příslušného vyznání podle předpisů pro školu platných zavázány k návštěvě cvičení takových a navštívilo-li příslušné dítě školu v půlden po povinných službách božích následující. Na vícetřídních školách rozhoduje učitelská konference, jak jest obmeškání takových cvičení vyšetřovati a zaznamenávati. — Neuzná-li se odmeškání náboženského cvičení omluveným, a nebylo-li téhož dne obmeškáno také školní vyučování, proti němuž bylo by postupovati způsobem, nařízeným v zákoně z 19. února r. 1870 č. 22. z. z., budiž dítě, o něž jde, nejdříve po příčině obmeškání tázáno, a nemůže-li důvodné omluvy uvésti, napomenuto nejen od učitele náboženství, nýbrž **i od učitele třídního,** pokud se týče od správce školy. Zůstane-li napomenutí toto bez výsledku, buďtež **rodiče dítěte** nebo jejich zástupci **od správce školy** předvoláni a na povinnost svou upozorněni. Shledá-li se při tom, že náboženské cvičení bylo obmeškáno vinou dítěte, budiž přiměřeně užito trestů, předepsaných v § 82. ř. šk. a v.*); ukáže-li se však, že vina jest na straně rodičů, oznámí správa školy, předkládajíc výkaz zameškání školy, jména jejich místní školní radě, která rodiče předvolá a buď je opět na povinnost upozorní anebo činí-li rodiče tvrdošijný odpor, předloží okresní školní radě přiměřené návrhy. Trestati obmeškání náboženských cvičení

---

*) § 82. šk. a v. ř. zní:

„Přípustnými školními tresty jsou: důtka učitelem, třídním učitem nebo školním správcem; postavení mimo lavici; vyloučení ze zábav nebo ze školních výletů; zadržení po škole s přiměřeným zaměstnáním za dozoru učitelova; obeslání před učitelskou konferenci nebo před předsedu okresního úřadu školního; pohrůžka vyloučením a konečně vyloučení samo.

Všechny jiné tresty jmenovitě trestání na těle jsou nepřípustny“.

Tedy: byli-li by žáci trestáni pro zameškání náboženského cvičení zadržením ve škole, musil by učitel tam s nimi zůstati. Tedy učitel by si to odnesl také, že dítě některé nepřišlo do kostela!

pokutou peněžitou nebo vězením v případě tom se nedoporoučí (!), poněvadž tresty takové ohrožovati by mohly účel, který náboženská cvičení sledují; avšak možno je předvolati rodiče tak, jako při obmeškání vyučování školního do sídla školní rady, aby dostalo se jim zde **důtklivé výstrahy** (!). Jen v tom případě, kdyby ani tento prostředek pomoci nezjednal a kdyby rodiče náboženské výchovy dětí vůbec zameškávali, bylo by proti nim užiti **přísnějších trestů.**"

Tento výklad, který nelze naprosto srovnati s ř. šk. a vyuč. a který je přímo *neslýchaným útokem na práva a svobodu rodičů dítek školou povinných,* zasluhuje především, aby mu byla věnována náležitá pozornost.

Všimněme si především toho úžasného eskamotérství, s jakým zemská školní rada zaměňuje ustanovení řádu školního o zameškání návštěvy ***školy*** se zameškáním ***náboženských cvičení.*** To již není prostá neomalenost, ale to již je výsklebek zdravému lidskému rozumu, když se takovýmto způsobem fixlují pojmy. Či snad troufá si zemská školní rada vážně hájiti názor, že školní vyučování a náboženská cvičení jsou pojmy totožné? Za tak zabedněné nemůžeme pány v klerikách a byrokratických kabátech v z. šk. radě zasedající považovati, ale za to jim do očí pravíme, že *jsou si dobře vědomi svého nesprávného jednání* a že takovýmto způsobem buď sami ze své vůle aneb jako poslušní služebníci svých pánů *chtějí dostati do rámce školních předpisů ustanovení, která by nikdy ani v parlamentě a ani v ministerstvu vyučování,* pokud tam ovšem odborníci budou rozhodovati a ne kamarila, *schválena nebyla.*

Abychom k poznání tomu došli, k tomu stačí, pakliže díváme se na docházku dítek na náboženská cvičení se střízlivého hlediska praktické zkušenosti a nikoliv od zeleného stolu byrokratů, kteří o svízelích života nemají namnoze ponětí. Jen vzpomeňme si, co to znamená pro takového malého školáčka neb drobnou školačku návštěva kostela za sychravých dnů podzimních, za mrazů a plískanic zimních a za rozbředlých dnů jarních! Podle ministerského výnosu z r. 1873 musí býti *ve škole* teplo nejméně 13° R. *Ale kde se dbá toho, aby takového tepla bylo dosaženo i v kostele?* Tam musí děti, často nedostatečně oděny, státi hodinu i dvě na studené kamenné dlažbě s odkrytými hlavami a mnohdy ještě v průvanu. *Každá lepší hospoda dnes má, protože musí míti, více zdravotnických opatření nežli i ten nejlepší kostel,* protože v každé hospodě dnes musí býti zdravotní plivátko, ventilace a pod., čeho by každý v kterémkoliv kostele darmo hledal. *V kostele se naprosto nedbá zdravotnických předpisů, ba často právě přímo* ***proti nim se jedná,*** jak vidno nejlépe ze zařízení společných kropenek (lidé s kožními nemocemi, se svrabem na rukou namáčejí tam prsty stejně jako lidé zdraví), z obyčeje (pro děti namnoze *povinně* zavedeného) líbání soch a pod. Všude je nutno při každém větším shromáždění lidu dbáti *bezpečnostních* opatření. *Při každé sebe menší zábavě v hostinci musí býti hasič a strážník, ale v kostele i při největších slavnostech, kdy třeba sta svící hoří v bezprostřední blízkosti papírových neb i jiných snadno zápalných okras,* ***není jediného ustanoveného pořadatele.*** Kam to vésti může a vede, viděli jsme nedávno ve Vídni při panice v kostele starolerchenfeldském, bylo to viděti také v kostele v Kostelci n. Orl., kde dětem se vzňaly vlasy od svící, jež hořící museli držeti v rukou atd.

A při jiných „náboženských cvičeních" není to o nic lepší. Vzpomeňme jen procesí při „křížových dnech". Děti musí kolik hodin jíti v únavném pomalém pochodu; hoši musí míti smeknuto, třeba by slunce sebe více pražilo.

A vedle toho takovým přidržováním k zbytečně častým náboženským cvičením *skracuje se dítě o nezbytný mu odpočinek.* Je-li ono „náboženské cvičení" ve všední den, okrádá se dítě o hodinu spánku, protože o tu hodinu musí dříve vstávati. Je-li to v neděli, okrádá se o nedělní odpočinek. *Všade dnes se zavádí nedělní klid, v průmyslu, v obchodech, v kancelářích, zkrátka všade,* ***jen dítěti se tento nutný nedělní klid nedopřává.***

Přirozeně, že také matka dítěte se tím připravuje o možnost v neděli po celotýdenní dřině si déle na loži odpočinout, protože musí brzy vstávati, aby dítě (je-li jich více, tím hůře) v čas oblékla a do kostela připravila.

A nyní přichází zemská školní rada a hrozí šikanami, tresty a pokutami dětem a rodičům pro zameškání těchto všestranně tak obtížných a namnoze zbytečných úkonů!

A k tomu činí tak způsobem, který vzbuzuje v nás neodolatelně dojem *podloudnictví,* kteréhož pocitu nemůžeme se zbaviti tím spíše, že pro tento náhled mluví i četné jiné důvody.

Podívejme se jen dále na tento výklad § 70., ve kterém tolik jsou znáti stopy černých prstů.

Když byl pojem návštěvy školy sfixlován v pojem návštěvy náboženských cvičení, přichází se s ustanovením, že dítě nemá býti napomenuto jen od učitele náboženství pro zameškání náboženských cvičení, ale i od *učitele třídního* aneb *správce školy.* Také rodičové, předvolaní z téže příčiny, nemají býti obesláni katechetou a na faru, nýbrž ***správcem školy*** a to ***do školy*** a oznámení na ně okresní školní radě nemá činiti katecheta, nýbrž opět ***správce školy.***

Při výkladu § 67. viděli jsme, že zemská školní rada *nedala* učiteli třídnímu aniž správci školy ani tolik právomoci, aby sami dítě osvobozovali od návštěvy náboženských cvičení; k tomu určila také potřebu svolení učitele ná-

boženství. Avšak *zde pojednou dává se více výkonné moci učiteli a správci školy nežli učiteli náboženství.* Myslíte snad, že proto aby vážnost učitele neb ředitele byla zvýšena? Ale kdež! Právě naopak: zemské školní radě, vlastně pánům katolickým hierarchům v ní rozhodujícím, jedná se o to, *aby rozhořčení rodičů nad těmito drakonickými opatřeními nesneslo se na hlavu kněze, v jehož zájmu byla vydána, ale* ***na hlavu třídního učitele a správce školy!*** Oni to mají býti, kteří *mají odnášeti hněv předvolávaných, šikanovaných a trestaných rodičů,* oni mají snímati hříchy katechetů, kteří si mohou škodolibě mnouti ruce, když některému pokrokovému učiteli neb správci školy, který je jim trnem v oku, rozzlobený otec, neznaje své pravé škůdce, řádně vyčiní.

Stejné jezovitství je i v dalším odstavci, ve kterém se praví, že trestati vězením a pokutou obmeškání náb. cvičení se nedoporučuje, avšak při tom se zavádí jiný způsob, *šikanování,* t. j. předvolávání rodičů do sídla okresní školní rady (okresního hejtmanství), *které opatření je namnoze horší, nežli trest pokutou,* protože znamená pro postiženého *promeškaný čas* a tím hmotnou ztrátu, *tělesnou námahu* cestou do okresního města a *mravní pokoření* důtkou mu způsobené, tedy trest trojnásobný.

Fialoví pokrytci ze zemské školní rady tím ovšem na venek učiní se hezkými, oni tresty pokutou a vězením „nedoporučují“, ale ovšem účele svého, dáti rodičům co proto, naznačeným způsobem přes to dosáhnou.

Že však při tom přese vše si nechali otevřená zadní vrátka „přísnějších trestů“, to u těchto křesťanských duší nijak nezaráží.

Takovou tedy past nalíčili čihaři ze zemské školní rady rodičům dítek školou povinných! Uvidíme, jestli a kolik hloupých lidí do ní chytnou.

Ale tím není ještě nijak vyčerpána řada těch ustanovení nař. předpisu zemské školní rady, v nichž se církevní vlivy uplatnily. Vizme na př. prováděcí předpis k § 134. Paragraf ten jedná o hospitačním právu správců škol, kteří mají „choditi častěji do vyučovacích hodin *všech* učitelských sil na škole působících a k tomu působiti, aby shledané snad nepořádky a vady byly odstraněny“. Ač tento paragraf výslovně praví, že *bez újmy tohoto dozorčího práva* jest bezprostřední dozor k náboženskému vyučování vyhrazen příslušné církvi neb náboženské společnosti, zemská školní rada přidala si k tomu toto ustanovení:

„Správce školy jest oprávněn a pro případ potřeby také **povinen obcovati** vyučování náboženskému; je oprávněn a povinen s učitelem náboženství o záležitostech týkajících se školního pořádku (!) a o výchovných (!) prostředcích, zvláště těch, jež hledí ku kázni školní, se dorozuměti, avšak nepřísluší mu vykonávati vliv na obsah a způsob vyučování náboženství. Náleží-li učitel náboženství duchovní správě, není správce školy oprávněn, dávati mu napomenutí a **pokyny** (!!) a činiti mu výtky. Má-li správce školy za to, že takový učitel náboženství zanedbává svých povinností, má o tom podati zprávu okresní školní radě, které pak náleží, aby šetříc ustanovení § 129. ř. š. zjednala pomoc.“

Ještě scházelo, aby slavná zemská školní rada ustanovila, že správce školy je *povinen* trpěti posvěceným učitelům náboženství *všechno,* co ve škole s dětmi činí, snad i to, co tak často zaznamenávají časopisy pod pověstným titulem *„Zase jeden!“* a že má jemu při setkání poníženě ruku políbiti. Že nejsme od toho daleko vidno z toho, co zemská školní rada dokládá k § 144.; praví:

„Jak zkušenost učí, jest učitelům, ustanoveným církví nebo náboženskou společností, účastenství na poradách učitelských velmi stíženo jednak jinými úředními povinnostmi (na př.: visitačními, posvícenskými, svatebními i jinými hostinami atd. Pozn. red. V. M.), jednak tím, že týž duchovní často vyučuje na několika školách od sebe daleko vzdálených. Vzhledem k tomu zprošťují se k žádosti katolických úřadů církevních v Čechách učitelé katolického náboženství, kteří k duchovní správě náležejí, na základě § 2. zák. ze dne 25. května 1868, ř. z. č. 48, povinnosti, navštěvovati učitelské konference těch škol, kde náboženství vyučují.“

Z toho by ovšem nikterak učitele hlava nebolela. Bude-li scházeti katecheta při školní konferenci, žádná škoda. To tam bude jen o jednoho policajta méně. Ale zemská školní rada hned zase ustanovuje;

„Jinak jest však velmi žádoucí, aby učitel náboženství přítomen byl aspoň při těch poradách, v nichž jedná se o zvláště důležitých, jeho předmětu spolu se týkajících záležitostech, na př. o dozoru k dětem při náboženských cvičeních, o propouštění žáků ze školy, o kázni školní a j. pod. Správce školy nechť tedy při pozvání ke konferenci sdělí po rozumu § 145., odst. 5. ř. šk. a v. nejen denní pořádek, nýbrž nechť zvláště (!) také upozorní učitele náboženství, k duchovní správě náležejícího, n. př. **podtržením červenou tužkou,** na ty předměty denního pořádku, které přítomnost jeho v poradě činí žádoucí. Nemůže-li takový učitel náboženství přes to dostaviti se do porady a není-li možno poradu odložiti (!!), budiž mu při nejbližší (!) příležitosti protokol o konferenci sepsaný dán k nahlédnutí (!) a k podpisu po rozumu § 148., odst. 3. řádu šk. a v. Ku přání takového učitele náboženství může se porada o předmětech, jež zvláště jeho se dotýkají, do jiné konference přeložiti.“ (!)

Zde v tomto ustanovení vidíme již zcela jasně, o co se zemské školní radě jednalo: co nejvíce a co nejokázaleji prohlásiti, *že učitel náboženství, takový farář, katecheta či kaplan, je něco více nežli obyčejná „učitelská síla“,* že je to ve škole *něco extra,* co je tak povýšené nad ostatní plebejce ve škole, že se ani mezi ně nemůže podepisovati . . . Ano, k tak směšným důsledkům v tomto svém počínání zemská školní rada došla, že dokonce při

výkladu paragrafu 148. škol. a vyuč. řádu ustanovuje o zápisu protokolu učitelské konference:

„Předseda konference nechť se podepíše na levé, ostatní osoby učitelské (!) na pravé straně; byl-li místní školní dozorce neb učitel náboženství, náležející k duchovní správě, jednání konference přítomen, nechť podepíše se **uprostřed** mezi podpisy předsedy konference a ostatních osob učitelských!"

Ale budiž! Tento paragraf snad nejodpornější ze všech svojí malicherností a směšností, v jednom přece lze schváliti, neboť *zemská školní rada jim* ***officielně*** *dotvrzuje to, co my již ode dávna tvrdíme, že totiž učitel náboženství, ať už je to katecheta, kaplan nebo farář,* ***mezi učitele ostatní vůbec nepatří.***

A to je také to jediné cenné, co lze v nařízení předpisu zemské školní rady, pokud se to vztahů mezi školou a náboženstvím týče, nalézti. Vše ostatní jest jediná provokace pokrokových názorů vychovatelských, jediná velká urážka pokrokových ideí.

V mysli svobodomyslného člověka nemohou tyto nařizovací předpisy nežli vzbuditi nejvyšší rozhořčení a odpor, neboť *jimi nechce se ničeho méně dosáhnouti, nežli* ***zavésti prostou administrativní cestou školu konfesijní!***

V parlamentě by toho klerikálové jistě nedosáhli; nuže zde má býti toho docíleno pomocí oktrojírky, odkývané na pokyn vídeňské biskupské konference byrokratickou a klerikální většinou zemské školní rady!

Učitel, dítě i jeho rodičové mají býti tímto dáni v područí katechetů, farářů a kaplanů, o škole má se na dále více rozhodovati na faře, nežli v úřadovně ředitelů škol.

Podívejte se, co si vše dnes namnoze katoličtí kněží dovolují ve škole; sečtěte všechny ty případy jejich nesnášelivosti, hašteřivosti a často i zvůle, denunciantství a mstivosti! A nyní uvažte, jak by to potom ve škole chodilo, kdyby to měli od zemské školní rady černé na bílém, že jsou něco víc, nežli učitel a i nežli ředitel. *Kolik škol pak bude v Čechách, na kterých tyto poměry nepovedou k neustálým konfliktům?* Kolik pokrokových učitelů a správců škol nedostane se za rok několikráte před okresní školní radu?

Kdo nemá klapky na očích a kdo není klerikální zelota musí nahlédnouti, že tato nařizovací ustanovení zemské školní rady jsou prostě nepřijatelná a neproveditelná. Kdo má jen trochu zájmu na vývoji národního školství musí se vzepříti těmto úmyslům klerikálů, dostati školu pod kněžskou moc. S povděkem zaznamenáváme, že se tak také všade po Čechách děje. Jsou svolávány protestní schůze, velice četně navštěvované, jsou přijímány protesty a zasílány ministerstvu vyučování. Také již ve veřejnosti vyskytly se zprávy, že ministr vyučování prohlásil, že zastavil nařizovací předpis tento a že se přičiní, aby neodporoval zákonu. Avšak tímto prohlášením ministerským dali se velmi mnozí svésti ke klamné domněnce, že tím je již úmysl klerikálů zmocniti se školy úplně odražen. Ale tomu není tak. Ministr vyučování musil zatím zastaviti prováděcí předpis zemské školní rady, protože bylo proti němu některými svobodomyslnými členy zemské školní rady podáno minoritní votum. Pokud toto votum nebude vyřízeno, musil býti nařizovací předpis zastaven. *Ale tím není ještě nikterak řečeno,* ***jak toto votum bude vyřízeno,*** *zda-li ve smyslu pokrokovém, aneb zda-li dokonce nebude zamítnuto!* Tedy příčina k založení rukou tu naprosto ještě není, ba bylo by přímo neštěstím pro věc pokroku, protože klerikálové zatím zahájili velkou protiagitaci petiční. Pomocí svých farských expositur venkovských rozeslali na všechny strany balíky petic, jichž podpisy jsou často podloudným způsobem vylákávány nejrůznějším lživým předstíráním.

Jest tedy nevyhnutelno ***dále rozhodně v započaté akci pokračovati.*** Ježto věc spěchá, nelze všade schůze pořádati, *ale ode všad lze poslati protest* (ministru vyučování, ministru-krajanu dru Pacákovi a předsedovi zemské školní rady místodržiteli Coudenhoveovi). Nechť není jediné obce, odkud by protest takový zaslán nebyl. Nejen však z obecních a okresních výborů, z místních školních rad a jiných veřejných korporací, ale i *ze všech spolků politických, vzdělávacích, tělocvičných i jiných nechť jsou protesty tyto posílány.* Pro nás jistě takové papírové petice nemají přesvědčivé ceny, ale *pro pány v ministerstvu, nežijící v přímém styku s lidem, jsou směrodatným měřítkem pro posouzení mínění veřejného.* Nuže, platí-li tento prostředek na ony pány, použijeme jej v míře co největší.

Nemysleme ovšem při tom, že jsme přijetím a odesláním takového protestu již všechno vykonali. To bychom opomenuli vypořádati se s tím, kdo celý ten útok na školu přivodil. A tím původcem není nikdo jiný, nežli *katolická církev.* Správně vystihl celou věc „Český Učitel", když 13. června 1906 napsal: „Nařízení zemské školní rady není jejím vlastním dílem, *ale dílem vysoké hierarchie rakouské.* Zemská školní rada je pouhým nástrojem, *vykonavatelem toho, na čem shodli se kardinálové a biskupové* a co byrokratickou vládou naší prostě bylo nařízeno." Dobře. Pak ale nutno vypořádati se především s těmito původci. A s těmi není jiná řeč možná a jinak nelze jim na kůži, nežli — ***vystoupením z církve.*** To pro pokrokového českého člověka, který boj proti klerikalismu béře do opravdy, musí býti již jednou samozřejmým. Co ještě čekáte od této společnosti, která takto nestydatě sáhla po

škole? *Co ještě bude musit proti Vám učiniti, nežli proti ní zaujmete toto jedině důsledné a také jedině účinné stanovisko?*

Neklamte se tvrzením, že je to formalita. Církev jedině ohromným počtem svých příslušníků a svým bohatstvím, které zase tímto počtem jest podmíněno, drží se u moci. Její učení přece na váhu nepadá. Vždyť jí nevěří snad ani desctina její příslušníků! A pokavad bude míti tolik členů v matrikách, pokavad bude se moci dovolávati své početní síly, *jako to právě činí v protipetici proti protestům v záležitosti této, kde se* ***výslovně dovolává svých 92% příslušníků, jež v Čechách má,*** dotud všechen boj proti ní bude polovičatým.

Uvažte jednu věc. V těchto dnech vzpomínáme všichni památky Mistra Jana Husi, který dal se raději upáliti, nežli by od svého přesvědčení ustoupil. Uvažme, co by dělal v době nynější, kdyby dnes žil a do konfliktu s církví se dostal? Šel by do Kostnice? Sotva asi, protože dnes na koncily církevní málokdo by něco dal a Hus asi zejména. Nuže, co by tedy asi dělal? Jistě to, co Kunte, Svozil, Rouček a jiní: *vystoupil by z církve*! — Řekněte nyní, vy vsichni, kteří tak Husa velebíte, jak daleko jste za jeho vzorem! Nikdo na Vás přece nechce, abyste se dalí zavřít, mučit, upálit, ale *vystoupit ze spolku, jehož předsednictvo, které svrhnouti nemůžete, takhle s Vámi, s Vašimi dětmi, se školou, s učiteli a se vším všudy zachází, měli byste do jednoho!*

Nebo budete vzpomínati Havlíčka .... Ten šel pro své přesvědčení do Brixenu! A co vy? *Váháte učiniti něco, co Vám nikdo zabrániti nemůže,* co stojí jen arch papíru a pro co se nikomu nemůže stát nic více, nežli že snad nad ním spráskne ruce nějaká modlivá babka.

Anebo, co Komenský? Ten se dal pro své přesvědčení štvát ze země do země. Neudělal by také on dnes to, co nahoře pověděno o Husovi? A tak bychom mohli vykládat do nekonečna. Snad nadarmo, ale snad také s výsledkem. A vlastně můžeme již nyní o výsledku mluvit, neboť již nyní v Čechách několik set osob odpovědělo církvi na její choutky na školu — výstupem z církve. A to je také jediné východisko z celé věci. Dokud se to nestane neodolatelným příkazem všech pokrokových lidí, *dotud tu takovéto i jiné aféry budeme míti stále.* Když údála se ostudná aféra se svatováclavskou záložnou, tu myslili mnozí naivní optimisté, že už je amen s českým klerikalismem. A ejhle! Od té doby máme s ním co činiti ve větším slohu již *po čtvrté*: 1. v záležitosti Judově, 2. v procesech Masarykových, 3. v štvanici proti reformě manželského práva a 4. nyní posléze v této aféře školské.

Otevře již to jednou konečně nám všem oči dokořán?

Či snad budeme pořáde je zase zavírati, abychom je po každém novém klerikálním útoku na svobodu a pokrok vždy znovu zase udiveně otevírali?

Či si snad ještě počkáme na novou Bílou Horu, aby to potom zase s námi Čechy mohlo začít znovu od repetice?

IVAN MARKOVIČ RADECKIJ:*)

O boji za svobodu školy v Čechách.

Velmi rád jsem navštívil dvě schůze v Praze, na nichž se projednával zápas české pokrokové společnosti proti snahám klerikálů, chtějících docela dostati do svých rukou výchovu mládeže. S potěšením jsem pozoroval vřelý protest tisíců českého lidu proti těmto snahám klerikálním.

Na první schůzi („u Čížků". Pozn. red.) jsem viděl toliko nespokojené s klerikalismem, neboť nikdo na této schůzi klerikalismu nehájil. Ale na druhé schůzi, ve velkém sále na Žofíně, kde bylo neméně než 2000 posluchačů, byli přítomni také obhájcové klerikálů. Uviděl jsem prostého občana, který kuriosním svým hájením klerikalismu vzbuzoval homerický smích. Sám nevěděl, co chce, proč mluví, a byl by býval rád, aby i ostatní ničeho nevěděli a věřili jeho pověrám. Ale publikum mu odvětilo důstojně — — smíchem. Druhý obhájce klerikálů, třeba že byl malého rozumu, prokázal ve své řeči nejen velkou znalost svého klerikálního řemesla (je redaktorem časopisu k mému překvapení na potupu českého jména „Čechem" nazvaného), ale i patrné příznaky manie velikášství. Zdálo se, jakoby tento redaktor „Čecha", mávaje pěstí ve vzduchu a s rozhodností tluka na stůl, násilně chtěl zahnat posluchačstvo do ráje — nevědomosti, tak milého klerikálům. Bylo smutno viděti člověka, který před intelligentním posluchačstvem simuloval nadšení „ideou", zjevně nemysle na zdravou výchovu mládeže. Srdečně jsem byl rád, že klerikálové mají ve svých službách toliko takové omezené lidi, které každý, kdo poslouchal jen hlasu svého svědomí a logiky rozumu, snadno prohlédne.

Jediné, co bylo v řeči redaktora „Čecha" silné, to byly jeho jezuitské způsoby boje s odpůrci. V tom je pomazaným mistrem. Redaktor „Čecha" uváděl citáty z Havlíčka a z velkého českého paedagoga Jana Amosa Komenského, aby jich jmény kryl svou stranu ďábelské tmy.

*) Ivan M. Radeckij, ruský paedagog z Oděsy, na své studijní cestě po Evropě zavítal v květnu t. r. do Prahy. Konal zde dvě přednášky (v Ústř. spolku českých žen a v Ženském klubu) a mimo to byl přítomen také dvěma protestním schůzím proti pokusu sklerikalisovati školu v Čechách, jež svolány byly českou sekcí Volné Myšlenky. Zde jsou dojmy jeho, jež si ze schůzí těch odnesl a jež nám rusky napsal.

Avšak fixlování se mu nepovedlo; byl usvědčen a odbyt.

Kdo jen jednou viděl děti v klerikálních školách vlašských, polských a jiných, ten dobře ví, jací tam jsou velcí mučedníci života. Nemůže se neotřásti jen při pomyšlení, že jsou nešťastní, zatemnělí rodičové, kteří dávají své děti do takových škol zatemnělosti a rozumové chudoby. A bratři Ignácovi a Torquemadovi, tito ničitelé a hasitelé světla a pravdy, odvažují se Čechům drze vpašovati svůj klerikální systém vychovávání mládeže! Ať jest proklet středověk otroctví a duchovní chudoby. Ať jsou prokleti všichni ti, kteří by chtěli vzkřísiti toto jezuitské středověké peklo na zemi. Není a nesmí býti návratu k ďábelské temnotě! Lidstvo musí napnout všechny své síly, aby se zcela osvobodilo od pout klerikálního jezuitismu, absolutismu v každé formě, otroctví, tmy a ubohosti.

Zdechající a již se rozkládající římský klerikalismus v předsmrtné agonii svým jedovatým dechem chce otráviti dospívající pokolení ve XX. století. Nebohý zastance jezuitského ráje, redaktor „Čecha“, nestydí se dovolávati se velikého paedagoga, který zápasil celý život, plný utrpení, pro svobodu školy a harmonický rozvoj duše a těla dětí. *Komenský nikdy nehájil jezuitský systém katolické výchovy, ale katolické duchovenstvo ho pronásledovalo a celý život mu otravovalo.* A nyní nevzdělaný, prodejný obhájce církevního otupování, redaktor „Čecha“, rouhavě se opovažuje dovolávati se jeho jména k svým nečistým záměrům.

Velmi rád jsem viděl a slyšel, jak intelligentní obecenstvo, prostí občané, neznalí kasuistické morálky, poslouchajíce jen hlasu svého svědomí a logiky rozumu, velmi energicky protestovali proti nestydatosti mazaného redaktora. Sta dělníků na této schůzi rozumělo ceně jeho důkazů a on mluvil do prázdnoty v přeplněném sále.

Ale žel, je dosud mnoho ještě nešťastných, nebohých a zatemnělých, kteří jako slabé mouchy padají do šikovně nastavené pavučiny klerikalismu, celé věky pletené jezovity. Tito nešťastníci, poslouchajíce podobná slova klerikálů, nemyslí, ale doufají, že dostanou se do nebe, ale upadají v osidla pekla, ve kterém se dusí.

Viděl jsem nesčetně rozličných druhů škol a různých výchovných institucí. Ale *ve školách klerikálních viděl jsem soustavné otupování a mrzačení mládeže.* Není ani jedné země, ani jednoho národa, kde by klerikálové vychovávali svobodné, poctivé, spravedlivé a pracemilovné občany. Proto se lekám jejich choutky, aby dostali české školství zcela do rukou. Vzpomeňte si jen na mou vlast — na Rusko. Zde pravoslavné duchovenstvo mělo a má až doposud veliký vliv na výchovu dospívající mládeže: Hasitel světla, ministr vyučování hrabě Tolstoj, dal do systému klasického vzdělání také „náboženskou“ výchovu, která ničí intelekt a otupuje mládež. Tento ohavný systém energicky ochraňoval a podporoval pověstný jezovita Konstantin Podědonoscev. A víte, kam přivedla tato výchova, kolik zla a neštěstí způsobila ruskému národu? Ubohý lid ruský je vesměs nevzdělaný. Rusko má nyní průměrně 75% analfabetů, ale jsou gubernie, ve kterých je 85% analfabetů a také, kde jsou jen analfabeti. A ještě v této kritické chvíli pravoslavné duchovenstvo snaží se zabrat do svých rukou všechny lidové školy, zvláště nižší. V některých guberniích se jim to podařilo, ale právě v těchto guberniích, kde jsou oni pány, panuje také neproniknutelná tma a ubohost. Musím připomenouti, že tam kde klerikálové otevrou svojí školu církevní, ihned usilují, aby zavřena byla místní škola ministeriální, která je lepší. A následek jejich počínání je, že nikde není tolik atheistů a indiference náboženské mezi inteligencí a tolik sekt zejména racionalistických nebo omezování se toliko na rituelní obřady u lidu, jako v dnešním Rusku. Je nám líto, že massy lidu ruského v dětském věku se mrzačí klerikalismem, ale také s potěšením pozorujeme, že pravoslavní klerikálové už prohrávají.

Maje na mysli neštěstí z klerikalismu v Rusku a uvažuje o nebezpečí stejného klerikalismu v Rakousku a v milých mi slovanských Čechách, z celého srdce sympatisuji s protestujícím lidem českým proti útoku klerikálů na školu a obracím se k těm, kteří dosud neuvažovali a neprohlédli:

Rodičové! Chcete-li míti ze svých dětí ničemné otroky, pokorně nosící potupná pouta otroctví, chcete-li viděti své potomstvo bez charakteru a zmrzačené jak fysicky tak i duševně, dejte si je do škol klerikálních! Ale chcete-li míti děti, naději lepší budoucnosti, aby byli svobodny a rozuměly své lidské a občanské důstojnosti, utíkejte od těch škol tmy a dávejte je do škol založených na skutečně paedagogických osnovách harmonického rozvoje rozumu a ducha.

Přál bych si, aby ve slovanské zemi se ujal systém americko-anglické výchovy, aby každý Čech všestranně mohl vyvinouti svou individualitu.

Americký paedagog Max Alister, ředitel institutu Drexela poukazuje na tento ideál výchovy: „Nepotřebujeme ani athletů, ani učenců vysedávajících se slabým a chorým tělem, ani asketů, stejně pohrdajících pravidelným vývojem těla a kulturou rozumových schopností. Tento veliký, pohyblivý a vlnící se svět, ve kterém my musíme žíti a působiti vyžaduje *lidi s čerstvým tělem, silným svalstvem a nervy, lidi s živým a činným rozumem, silným charakterem a silnou vůlí, lidi schopné myšlení, práce a nezmarné uprostřed těžkostí a povinností života.*“

❧ ❧ ❧

Česká sekce Volné Myšlenky.

Jakmile vyskytly se v „Národních Listech“, (27. V. 06) a v „Právu Lidu“ (29. V. 06) poplašné zprávy o chystaném nařízení zemské školní rady k školnímu a vyučovacímu řádu, ihned sešli se členové výboru, pokud na rychlo svoláni býti mohli, aby učiněno bylo co možno vše k zmaření tohoto výnosu, dokud ještě nebude veřejně vyhlášen. Již ve středu (30. V. 06) oznámena v dennících první protestní schůze na pátek 1. června „u Čížků“; ve „Volné Myšlence“, k tisku již přichystané, vypuštěna celá strana sazby a nahrazena provoláním, jež zároveň vydáno jako samostatný leták. Zároveň rozesláno hektografované upozornění většině českých svobodomyslných listů. Po schůzi „u Čížků“, která byla prvním signálem, svolána veliká schůze na Žofín na 8. června. Zatím rozesláno provolání podepsané českou sekcí V. M. všem listům. Z denníků otiskly je „Národní listy“, „Čas“ a „Právo Lidu“; mimo to několik desítek jiných listů českých v Praze i na venkově. Ale také cizí žurnalistika informována. Rozeslány byly totiž informační zprávy německým denníkům v Praze, na českém severu, ve Vídni i v říši německé a prostřednictvím francouzského sekretariátu v Paříži zaslány zprávy listům francouzským, italským, belgickým, anglickým, švýcarským a španělským. Po většině zprávy ty otištěny byly, budíce tak zájem našich přátel zahraničních o náš zápas.

K české veřejnosti mimo zaslána v listech obráceno se pak ještě zejména zvláštním provoláním, ve kterém ohlášen nejen boj proti uvedeným nařizovacím předpisům, ale i za odstranění vyučování náboženství ze škol, za rozluku církve od státu, za reformu složení zemské školní rady a pro vystupování z církve. Provolání toho dosud (do 2. července) rozšířeno 55.000 výtisků v nejrůznějších částech Čech. V provolání tom zvláště apelováno na rodiče, aby svolávali protestní schůze a zasílali protesty ministerstvu vyučování. To se také stalo a ihned po schůzi „u Čížků“ ohlašovány schůze v nesčetných místech. Nejprve byly tyto schůze obesílány hlavně jen řečníky z české sekce V. M., ale za krátko uchopily se akce té také všechny ostatní české strany svobodomyslné, zejména sociálně demokratická a strana pokroková. Na mnohých místech pořádány schůze všemi stranami společně, při čemž hlavním referentem pravidelně byl příslušník Volné Myšlenky. Tak dříve nežli jsme se sami nadáli, uskutečnilo se to, co jsme projevili o úkolech české sekce v čísle 1. „V. M.“, že totiž „Volná Myšlenka chce býti mravním svazem a vedle nich (politických stran) a kde to možno i s nimi pracovati proti všemu útisku“, že chce „boj proti klerikalismu dosud málo soustředěně vedený, regulovati a v promyšlenou soustavu uváděti“ a „býti tak jaksi doplňkem stávajících stran politických“.

Krátce učinili jsme vše, co jsme mohli a také i nadále činiti hodláme. Prosíme však všechny přátele naše, aby nás v akcích těchto všestranně podporovali. Zejména žádáme, ježto boj tento jest velmi nákladný, o podporu hmotnou a to zejména od těch, kteří činně do boje zasáhnouti nemohli. Příspěvky kvitovány budou v příštím čísle. Nezapomínejme, že boj tento proti nařizovacím předpisům zemské školní rady jest jen episodou ve velikém boji proti klerikalismu a tento zase jen částí celkového zápasu proti duševnímu despotismu. Ať tedy dopadne přítomný zápas jakkoliv, bude nutno dále pracovati, dále bojovati. Ak tomu třeba nejen nadšení a ochoty k práci, ale i prostředků hmotných a o ty všechny naše přátele žádáme. Přítomným bojem ukázali jsme, že úkol svůj chápeme vážně a svědomitě a že nejsme v něm žádnými nováčky. Nuže, umožněte nám svým přispěním, abychom i nadále v zápase započatém obstáli a nejen to, ale i v něm zvítězili!

* * *

Uvádíme tuto přehled boje proti nařizovacím předpisům zemské školní rady. Jest to výčet schůzí a táborů lidu. Jest z něho viděti, jak velikého rozměru hnutí toto nabylo. Sestavovali jsme seznam ten teprve před vydáním tohoto čísla, tedy jistě mnohou schůzi jsme ještě přehlédli. Při tom nejsou zde zaznamenány projevy obcí, okresů, školních rad, učitelských a jiných spolků, protože seznam ten nemohl by býti vůbec úplný, jelikož jen malá část projevů těch byla v časopisectvu zaznamenána.

Na Žižkově v Bezovce 29. května při schůzi o volební opravě přihlásil se ke slovu redaktor J. Myslík a upozorňuje na chystaná nařízení zemské školní rady, vyzývá k protestům a k účasti na schůzi „u Čížků“. Předseda občan Zavadil při zakončení schůze ohlašuje akci pro houfné vystupování z církve. (Bouřlivý souhlas.)

V Praze „u Čížků“ konána schůze již 1. června, svolaná českou sekcí Volné Myšlenky. Ježto nebyl čas již na oznámení veřejné schůze lidu, byla pořádána ochotou Polit. klubu čes. strany pokrokové jako spolková schůze téhož. Účast byla veliká. Referovali redaktoři Lad. Kunte a Jul. Myslík. Dále promluvili ještě red. Srba a prof. Masaryk. Schůze tato byla prvním signálem, kterým byla široká veřejnost upozorněna na hrozící nebezpečí a byla přípravou pro velikou manifestační schůzi protestní, svolanou českou sekcí Volné Myšlenky do sálu restaurace na Žofíně 8. června. Účastenství bylo obrovské. Referovali spisovatel F. V. Krejčí, dr. V. Bouček, red. Pelant, načež ještě promluvili se za studenty F. X. Hodáč, dále p. Vohryzek. Klerikálové dostavili se do schůze s úmyslem tuto rozbiti. Způsobili již značný hluk při volbě předsednictva a také v průběhu schůze neustále vyrušovali, ale přece jen vzpomenutý úmysl se jim nepodařil. Dva z nich, a sice p. Sedmidubský a redaktor „Čecha“ p. Václ. Myslivec také přihlásili se o slovo, které jim také dáno bylo. Mluvili oba a třebas uráželi shromáždění, takže několikráte během jejich řečí došlo k bouřlivým protestům, přece jen svůj názor mohli volně pronésti, což naprosto by se nemohlo státi naopak, by na schůzi klerikální mohl mluviti řečník pokrokový. Avšak za zaznamenání stojí, že redaktor Václ. Myslivec odplatil tuto loyálnost předsednictvu schůze tím, že je pak v „Čechu“ nejhrubším způsobem napadl. Klerikálním řečníkům odpovídali redaktor Kunte, dr. Bouček, red. Pelant a v závěru předseda

schůze red. Myslík. Schůze tato vzbudila všade veliký rozruch a bylo o ní nejen v časopisech pražských a českých venkovských, ale i ve velkých dennících vídeňských referováno.

V Kobylisích konala se schůze v pondělí dne 4. června. Referovali občan Václav Šturc a redaktor Julius Myslík. Návštěva byla veliká; výzva ku vystupování z církve přijata s velkým souhlasem. Resoluce jednohlasně schválena. Mnoho osob vystoupilo z církve.

Na Novém Smíchově pořádána schůze v neděli 10. června „U pěti bratrů". Referoval redaktor Myslík. Velmi mnoho bylo přítomno žen. Resoluce jednohlasně schválena. Několik osob vystoupilo z církve.

V Libochovicích. 10. června. Veřejná schůze lidu v 10 hodin dopoledne, pořádaná pokrokovým občanstvem. Návštěva asi 300 lidí, většinou dělnictvo, z části učitelstvo, trochu inteligence. Zaslána resoluce do Vídně. Řečník K. Pelant.

V Hloubětíně 10. června konána důvěrná schůze jako příprava ke schůzi veřejné. Ref. občan Kunstovný. Resoluční protest přijat jednohlasně. 12 osob vystoupilo z církve.

V Ml. Boleslavi konal se v neděli 10. června tábor lidu. Referoval dr. Karel Dražďák za veliké účasti.

V Libni, 13. června. Veřejná schůze lidu o osmé hodině večer, pořádaná organisací socialně demokratickou; návštěva asi 1200 lidí, většinou dělnictvo, četně občanů. Policie vyslala četně mužů ze zbytečných obav. Voláno: Vystupujme z církve! Resoluce zaslána do Vídně. Řečník K. Pelant.

V Nymburce byla schůze ve čtvrtek 14. června ve 2 hod. odpoledne. Referoval redaktor Myslík. Resoluce schválena. Několik osob vystoupilo z církve.

V Brně. 14. června. Přednáška ve spolku svobodných myslitelů: Lidská myšlenka a její nepřátelé. Účast asi 200 lidí, tísnících se v stoje tak, že řečníkovi zbylo jen místo na židli, kde stoje přednášel. Upozorněno, aby Morava stála rovněž na stráži a hájila školu. Řečník K. Pelant.

V Košířích byla veliká schůze v sobotu dne 16. června. Sál byl přeplněn. Mluvili učitel Václav Beneš a redaktor Julius Myslík. Resoluce schválena jednohlasně. Výzva k připravení se na hromadné vystupování z církve souhlasně přijata.

Na Žižkově. 16. června. Důvěrná schůze soc. demokratické organisace II. sekce. Účastníků as 80. Po přednášce velká debata o vystupování z církve, vesměs souhlasná. Byla resoluce do Vídně zaslána. Řečník K. Pelant.

Ve Vysokém Mýtě. 17. června. Veřejná schůze lidu pořádaná politickým spolkem. Účast asi 250 lidí. Z hejtmanství vyslán nezkušený mladík, p. Ehrlich (ze živnostenského referátu!), nemající špetky politického rozhledu a intervenčních zkušeností. Výsledkem byly konflikty: napomínal řečníka, když se zmínil o klerikalismu, že nesmí o tom mluviti, jelikož politický spolek podal na hejtmanství jenom program: „Nařízení zemské školní rady" a ne „O klerikalismu". V každém řečnickém obratu viděl urážku sebe a hrozil asi třikráte rozpuštěním schůze, jelikož „jako státní zástupce se nemůže dát urážet"; resoluci nechtěl dát čísti, dokud mu nebude předložena a marné byly vysvětlivky, že nemá toho práva; hrozil rozpuštěním schůze zas. Napomenul řečníka pro urážku stavu kněžského (!), když pravil, že v nařízení schází už jen, aby učitel líbal ruku panně kuchařce atd. atd. Když takové věci vyvádí poslední úředníček, jaký pak jest asi sám pan hejtman? Přes to vše vypovědíno a resoluce do Vídně zaslána. Řečník Karel Pelant.

V Borové pořádán 17. června tábor lidu před sochou K. Havlíčka, četně navštívený. O programu promluvil spis. F. V. Krejčí.

V Přibyslavi konala se schůze v neděli 17. června za velké účasti. Referoval spisovatel F. V. Krejčí.

V Záluží (Maltheyru) u Mostu konán tábor lidu za velkého účastenství v neděli 17. června v 10 hodin dopoledne. Pořádán všemi místními spolky dělnickými. Promluvil redaktor J. Myslík. Přinesené blankety pro ohlášení výstupu z církve ihned rozebrány. Velmi mnoho osob vystoupilo z církve, i celé rodiny. Protest přijat jednohlasně.

Ve Vrutici Kropáčové pořádána schůze v neděli 17. června za značného účastenství. Referoval dr. Karel Dražďák. Proti němu polemisoval klerikální řídící Špaček, avšak s velkým nezdarem. Když dr. Dražďák replikoval, tu pan řídící opustil i se svými věrnými sál. Resoluční protest přijat.

Na Žižkově konala se veliká protestní schůze v pondělí 18. června v 8 hod. večer za ohromné účasti. Referovali redaktoři „Volné Myšlenky" L. Kunte a J. Myslík. Pak promluvili krátce obč. K. Vohryzek a dvě ženy, načež přihlásil se o slovo místní katecheta Roudnický. Mluvil způsobem naprosto neslušným, urážel předřečníky a nicotnými prostředky snažil se seslabiti dojem jich vývodů. Hned na to odpověděl mu red. Myslík, podrobiv bezohledné kritice jednu větu jeho řeči za druhou. Pan Roudnický při tom blednul, zelenal a červenal, nevěda ani jak sedět. Takové lázně sotva kdy zažil. Pak odpovídal mu ještě občan Vohryzek, načež katecheta Roudnický znovu mluvil, vrhaje rozčíleně své námitky a urážky do shromáždění. Závěrečným doslovem předsedy schůze obč. Zavadila a přijetím protestní resoluce skončena schůze po 12. hod. v noci. Pan katecheta, třeba si počínal sebe neomaleněji a vyzývavěji, svým vystoupením svaté církvi rozhodně neprospěl. Na Žižkově je po schůzi jeden soud, že svoji při neslavně prohrál, že byl na hlavu poražen a že na této pravdě pravdoucí ani lhavý referát „Čecha" nic již nespraví.

V Plzni svolán tábor lidu do zahrady dělnického domu na úterý dne 19. června. Účast byla obrovská. As 4000 osob. Referovali redaktor Lad. Kunte a Lud. Pik. Resoluce přijata. Církvi ubylo oveček.

V Liberci, 20. června. Veřejná schůze lidu v Národním domě libereckém pořádána místními bezvěrci. Účast asi 150 lidí, jelikož Češi šli se raději dívat na černožlutou dekoraci města. Druhý den do téže místnosti na ministra Pacáka přišlo zevlovati 800 osob. Inu, česká moudrost: ministr, jenž nejdéle za rok půjde, jest něco cennějšího než škola, která bude trvat stále. Resoluce do Vídně poslána; řečník K. Pelant.

V Hronově, 21. června. Obrovská schůze, jistě přes 1500 lidí v sále hotelu Slavie, pořádána místní socialně demokratickou organisací. Výstupy z církve po tuctech zajištěny; hojná účast učitelstva a inteligence. S řečníkem polemisoval křesťanský sociál: Čechy nebyly zničeny po bitvě bělohorské katolictvím, ale protestanty; Švédové-protestanti zničili českou zemi; nebo: Drozd, Poštulka, 308 katechetů atd., to není církev katolická, ale jednotlivci, za které ona nemůže, poněvadž její učení je čisté atd. Rozumí se, že byl důkladně spražen; o tom, jak v Hronově budou škrabat ze svého znaku falšovaného sv. Floriána, viz některé příští číslo Volné Myšlenky. Pěknými a myšlenkově cennými řečmi dokončili schůzi pan Cvejn z Náchoda, p. Žižka a učitel pan Kudrnáč z Hronova. Resoluce zaslána, řečník K. Pelant.

V Písku konala se ve čtvrtek 21. června protestní schůze pořádaná sdruženými spolky. Předsedali městský radní pan Václav Spirhanzl a kontrolor pan Aug. Švejnoha. Účast byla veliká (as 900 osob). Referoval PhC. G. Čadek. Debaty se súčastnili p. dr. Štěpán (jménem městské rady), J.

Moravec, dr. Kavalír, E. Kasík, dr. J. Uhlíř a paní Em. Hejduková. Přijata protestní resoluce, ve které se na konec praví, že shromáždění „zahájí nejen trpný odpor proti těmto nařízením, kdyby přece byla schválena, nýbrž že přeruší všechnu účast svých dítek na náboženských úkonech vůbec."

V Benešově. Veřejná schůze lidu, pořádaná 23. června socialně demokratickou organisací. Účast asi 300 lidí. Z hejtmanství vyslán naprosto nešikovný zástupce: napomínal řečníka pro větu „klerikálové hlásají něco jiného než co je pravdou" (!) a když byl předsedou schůze JUDrem Veselým a řečníkem žádán o sepsání protokolu, poněvadž ve větě není absolutně nic závadného, vykroutil se všemožnými výmluvami. Později z ničehož nic začal hovořiti o svých zkušenostech v Jičíně, takže celá schůze udiveně se na to dívala, a tu omluvil se, že to „jen tak" povídal. Po schůzi zase nechtěl sepsati protokol o napomenutí. Vysýláním takových úředníků dělá si hejtmanství blamáž — lépe, ať neposílá vůbec a klesne méně na vážnosti. Městský policajt zatkl týž den jistého občana, jenž vzhledem k povodni a k tvrzení klerikálů, že to poslal pánbůh za trest, že se na Benešovsku šíří socialismus, dovolil si jakous poznámku o panně Marii; týž policajt sháněl i všemožné svědky. Jelikož to ze své vůle nedělal, ale byl jistě z vyšších míst ponuknut, nemůžeme nad takovou samosprávou, která se dá zneužít k světskému rameni, než si odplivnout. Fuj! Resoluce zaslána; řečníkem K. Pelant.

V Táboře. Veliký tábor lidu dopol. 24. června v zahradě na Střelnici; účast přes 1000 osob. Pořádalo 22 učitelských organisací z českého jihu; řeči proslovili pan Švehla, předseda Komenského z Tábora, a pan Adámek z Českých Budějovic. S resolucí projevilo souhlas asi 12 spolků a organisací národně socialních na Budějovicku a okresní konference socialně demokratická, týž den se v Táboře odbývající. Resoluce zaslána ministru vyučování i ministru Pacákovi. Řečníkem K. Pelant.

Ve Vlachově Březí svolána byla schůze městskou radou na neděli 24. června o půl 10. h. dop. do sálu obecního hostince. Sotva však dozvěděl se místní děkan, že schůze se bude konati, zahájil ihned kroky k tomu, aby schůze byla znemožněna. Podařilo se mu to, ale platno mu to ničeho nebylo, jak dále uvidíme. Schůzi zahájil za veliké účasti jménem městské rady starosta obce, načež zvolen za předsedu p. Kroupa a zapisovatelem pan obecní tajemník. Slova se pak ujal redaktor Volné Myšlenky Julius Myslík. Sotva však pronesl několik vět, spustil přítomný děkan (náhodou též Myslík jménem) veliký povyk, nemoha patrně snésti, že řečník na podepření svých vývodů citoval evangelium. Pana děkana, který pospíchal na „velkou" a jemuž se zjevně jednalo o to dříve schůzi rozbíti, následovali pak v povykování oba přítomní kněži, katecheta Procházka i kaplan a z oveček krupař Karel Vávra i s rodinou, kostelník Vil. Klimeš a obchodník kůžemi Hynek Stuchlý. Poslední zejména počínal si neobyčejně hrubě a výtržně, křiče jako rozumu zbavený. Tím vznikla veliká vřava, pro kterou vládní komisař schůzi rozpustil. Když pak prudké slovní potyčky mezi sfanatisovanými ovečkami hašteřivého a nesnášelivého děkana březského a pokrokovými lidmi neustávaly, vyklidili četníci místnost schůze. Tak zdařilo se klerikálním kohoutům tuto první veřejnou protiklerikální schůzi v okresu tomto zmařiti. Ale jen na chvíli. Pořadatelé ihned opatřili potřebné lístky a za hodinu po té zahájena schůze opět — ve formě schůze důvěrné. A co nejlepšího: ve schůzi této bylo více ještě účastníků, nežli v právě rozbité schůzi veřejné!... Vyjímaje zášti-plných hlasatelů slova božího z březské fary a jmenovaných nahoře klerikálních křiklounů, byli do této důvěrné schůze připuštěni všichni účastníci rozbité schůze veřejné a mimo nich ještě celá řada ostatních obyvatelů Vl. Březí i z okolí, kteří byli hlukem po vyklizení místnosti na náměstí přeneseným přivábeni. Ve schůzi této za přítomnosti as 400 osob, účasti zde dosud nevídané, dokončil pak redaktor Myslík svůj referát, k němuž v závěru přidal pak charakteristiku jednání březských kněží a křesťanských sociálů. Dojem hrubého a sprostého jednání děkana a katechety na posluchače, ponejvíce to lidi venkovské, a naproti tomu zcela slušného, věcného a všeho štvaní prostého vystupování red. Myslíka, byl nesmazatelný. Když redaktor Myslík končil slovy, aby shromáždění sami učinili si o tom všem vlastní úsudek a když otevřeně charakterisoval jednání děkanovo, provázela slova jeho bouře souhlasu veškerého shromáždění. Na to navržená protestní resoluce přijata jednohlasně. Pan děkan může býti ujištěn, že si svým neslušným vystoupením sám více uškodil, nežli by mu byl mohl kdokoliv uškoditi řečí sebe skvělejší. — Také katecheta Procházka činil se seč mohl. Míně tím řečníka, křičel: „Vyhoďte ho!" Vedle stojící občan obrátil se na katechetu se slovy: „Kdo že má býti vyhozen?" A když katecheta neodpověděl, doložil: „A abyste věděl, pane katecheto, když křičíte „vyhoďte ho!", tak první půjdete vy!" A vzal katechetu pod paží a vyprovodil jej ze sálu pěkně až na schody... Ještě dokládáme, že kostelník Klimeš den před tím prohlašoval o schůzi, patrně jménem těch, kteří v ní pak kraval tropili: „My Vám tam uděláme Panamu". Chudák kostelník, který toho fištronu také mnoho asi nemá, neví ani, jakou tím na sebe a svého pána pronesl satyru, neboť „udělat Panamu" znamená prostě řečeno — někoho okrást...

V Hlinsku pořádán tábor lidu v neděli dne 24. června na náměstí za účasti všeho obyvatelstva. Mluvil občan Kunstovný. Dále přihlásil se k slovu kaplan Obejda, jemuž pak referent a občan Ackrmann odpovídali. Pan kaplan přivedl si z kostela celé procesí svých věrných, ale nikterak s nimi nepochodil. Jedna ovečka po druhé se mu vytratila, takže na konec hlasovalo s ním (oběma rukama!) proti resoluci jen několik studených sester.

V Radnicích u Plzně konán v neděli 24. června tábor lidu. Referoval občan Nykodým. Přítomní kněží, a to katecheta Svatušek a kaplan Sedláček přerušovali stále řečníka výkřiky. Po té se ujali sami slova, avšak svým vystoupením a zejména svými neslušnými způsoby uškodili sobě i klerikalismu více, nežli kdyby byli mlčeli. Po replice občana Nykodýma byl tábor, který byl velice navštíven dělnictvem, jakož i učitely a učitelkami, ukončen.

V Husinci, asi hodinu cesty od Vl. Březí, konala se schůze v neděli 24. června odpoledne v sále obecního hostince. Byla neobyčejně četně navštívena jak městským obyvatelstvem a místním dělnictvem, tak i obyvateli celého vůkolí. Zatím rozlétla se po Husinci již zpráva o bouřlivých výjevech ve Vl. Březí a každý tedy s napjetím očekával, jak to dopadne v Husinci. Dopadlo to však velice pěkně. Schůzi zahájil za českou sekci Volné Myšlenky redaktor Myslík jako svolavatel, načež se také po zvolení předsednictva ujal slova. V dlouhé, klidné a věcné řeči vysvětlil podrobně následky nařizovacího předpisu zemské školní rady. Jeho výklady byly velice pozorně vyslechnuty a místy živým souhlasem provázeny. Ku konci své řeči zmínil se redaktor Myslík o schůzi ve Vl. Březí a případnými slovy odsoudil nepěkné, neslušné a nekřesťanské chování se tamějšího duchovenstva, což provázeno bouřlivým souhlasem shromáždění. Když byla pak ještě navržena protestní resoluce, která byla

jednohlasně schválena, byla schůze, jež na všechny účastníky svým pěkným průběhem mocně působila, skončena. Nic nemohlo tak pěkně, tak názorně předvésti před oči dosud po většině netečného lidu jihočeského ten veliký rozdíl způsobu vystupování pokrokových lidí, o nichž stále klerikálové lidu pustě lhou, líčíce mu je za „neurvalce“ a „surovce“ prvního řádu, a způsobu či vlastně nezpůsobu vystupování klerikálního, jako tyto dvě schůze. Duchovenstvo ve Vl. Březí samo svým štvavým vystoupením otevřelo prostým lidem oči; my už se přičiníme o to, aby jimi nyní lid co nejvíce poznání nabyl.

V Holicích. Veřejná schůze lidu pořádána dne 25. června socialně demokratickou organisací; asi 400 osob. Četně pokrokového občanstva z okolí. Soudr. Pavlát ukázal na vyzvání Východočeského obzoru, aby přestalo nečestné setrvávání ve dvou proti sobě stojících organisacích, socialně demokratické a katolické. Resoluce zaslána; řečníkem K. Pelant.

V Kralupech konána 26. června důvěrná schůze občanstva, jelikož veřejná pro formální chybu pověstným hejtmanem Schallerem ve Slaném zakázána. Účast asi 400 lidí. Resoluce zaslána; řečníkem K. Pelant.

Na Král. Vinohradech. 29. května. Veřejná schůze lidí o volební reformě. Ku konci ujal se slova K. Pelant ukazuje, že v době zápasu o volební právo hledí klerikálové propašovati útok na školu. Vybídnul k protestům a vyzýval k návštěvě schůzí. (Hlučný souhlas.)

V Přelouči konala se schůze v pátek dne 29. června o 10. hodině ve dvoraně záloženské. Byla pořádána Politickým spolkem národní strany svobodomyslné. Referoval red. K. V. Kobera.

Dále se schůze konaly (pokud nám známo): V Nuslích, ve Vysočanech, v Pardubicích, v Praze VII., na Vyšehradě, v Jindř. Hradci, v Písku, v Kostelci u Orl., v Častolovicích, v Náchodě, na Kr. Vinohradech (3), ve Vršovicích, v Nuslích-Údolí, v Břežánkách, v Hořicích, v Chlumu, v Lužné, ve Strakonicích, ve Lhotě u Kdýně, v Chrudimi, v Ml. Boleslavi, v Semilech, v Hradci Králové, v Polici n. Metují, v Chrudimi, v Ústí n. Orl., v Jaroměři, na Mělníce, v Ervěnicích, v Košťanech u Teplic, v Malešicích, v Nebušicích, v Přelouči, v Satalicích, v Kostelci n. L., v Litomyšli, v Solnici, v Chvojenicích u Holic, v Břevnově, v Troji, v Střešovicích, v Proseku, ve Vel. Čakovicích, v Mnichově Hradišti, v Chotěboři, na Proseku, ve Kbelích, ve Věkošicn u Hradce Král., v Úněticích, v Šárce, v Podmoraní, v Humpolci, v Čouši, v Kopistech, v Kuchelně u Semil, v Žirovnici, v Jirnech, v Dolním Litvínově, v Satalicích, v Č. Třebové, v Březině a Žinkovech u Plzně.

Vedle toho jest projektována ještě velká řada schůzí a táborů lidu v nejrůznějších místech Čech.

*

Studentský odbor byl založen při sekci Volné Myšlenky. Jest velmi silný. Před prázdninami konáno několik porad o práci prázdninové. Propagandu řídí zvláštní akční komitét, volený plenární schůzí studentských příslušníků Volné Myšlenky.

Tiskový odbor české sekce Volné Myšlenky se právě tvoří. Skládati se bude z dopisovatelů, kteří budou zasílati zprávy protiklerikální jak do Volné Myšlenky, tak i do ostatních svobodomyslných listů. Zprávy posílati se budou redakci Volné Myšlenky a odtud budou tiskovým odborem rozesílány časopisům ostatním. Důležité zprávy budou rozmnožovány. Značkou zvolen Nerudův trojúhelník △. Každý dopisovatel obdrží své číslo, kterým označovati bude všechy své příspěvky. Kdo chce spolupracovati, přihlas se u redakce Volné Myšlenky. Důvěrnost každému úplně zaručena.

1000 brožur věnovala redakce „Volné Školy“ v Zábřeze české sekci Volné Myšlenky a sice 500 výtisků pojednání V. Žižky: Proti klerikálnímu usilování o školství a Jasenské: Klášterní ústav učitelek. Cena každé brožury 10 h. Celý hrubý příjem za ně má býti věnován na vedení boje za svobodu školy. Objednávky řiďte na administraci „Volné Myšlenky“.

Havlíčkovy epigramy.

V museu král. Českého v literární pozůstalosti G. Pflegra Moravského jsou také zachovány z Havlíčkových veršů následující epigramy, které u příležitosti jubilea Havlíčkova otiskujeme jako zajímavé, kulturně-historické dokumenty:

B. V. Maria Jesuitis salutem.

Děkuji Vám za to udatenství,
jímž jste zastávali mé pannenství;
děkuji Vám dvakrát, neb bych
nebyla pannenství zachovala,
kdybych byla v letech mladých
Vaše moralisty čítávala.

Šlechtická krev.

Vidím mezi rolnictvem a měšťany
knížata, jak si hrajou vždy na pány.
V hlavě mají seno, slámu,
k tomu ještě mnohou dámu.

Konfiskováno.

Co jest Bůh?

Konfiskováno.

Otisknutí těchto epigramů je současně nejlepší odpovědí na ničemnost klerikálů, kteří poskvrňují památku Havlíčkovu tím, že jej proti vší pravdě historické vyličují jako muže sobě dosti blízkého.

Zde jest viděti nejlépe, jak nízkou je tato nová taktika klerikálů vůči tomuto našemu národnímu velikánu.

PŘEHLED

Důležité! Důležité!

Připomínáme našim čtenářům, že 1. srpna číslo našeho listu nevyjde, jak jsme to již oznámili v minulém čísle, jež náhradou za číslo srpnové vyšlo ve dvojnásobném počtu stran. Připomínáme to znovu, aby mnozí omylem číslo to pak nereklamovali. — Chtěli jsme k tomuto číslu přiložiti titulní list a obsah ročníku I., avšak pro naprosté zaneprázdnění bojem za svobodu školy (všimněte si v seznamu schůzí, kde všade naši členové redakce za ten čas byli a připočtěte k tomu práce administrační s akcí samou!) nebylo nám možno jej sestaviti. Bude však jistě přiložen k číslu 5. Prosíme do té doby o poshovění. — V tomto čísle musili jsme téměř všechny články v pokračování vycházející vypustiti, abychom mohli boji za svobodu školy věnovati nutnou pozornost. Proti tomu jistě nebude nikdo z čtenářů ničeho namítati. Na podzim to vše vynahradíme. — Posléze sdělujeme čtenářům svým, že v době od 9. do 14. července **přestěhujeme se do nového, vhodnějšího a snadno přístupného bytu** (dosud měli jsme redakci ve vinohradské vile, kde nás nikdo nemohl nalézti) **na Kr. Vinohradech v Korunní třídě č. 5. n.** (naproti Národnímu domu). Byt ten bude v přízemí a bude v něm úřadováno v administraci a expedici denně od 8—12 a od 2—6 hodin; vedle toho budou ustanoveny určité hodiny v určité dny v týdnu, kdy bude lze každému mluviti s tím neb oním členem redakce. Zároveň místnost ta bude sloučena se sekretariatem české sekce Volné Myšlenky, Také pomýšlíme na zřízení právní porady a jiných a jiných opatření pro posílení a usoustavnění boje proti klerikalismu. Bližší oznámíme po prázdninách v č. 5. „V. M.“. Počítáme ovšem, že naši přátelé budou nám všichni ku pomoci a máme pevnou naději, že tak drzý útok klerikálů na svobodu školy naší bude nám všem jen pobídkou a vzpruhou k další úsilnější a úpornější práci!

Vydavatelstvo a redakce „Volné Myšlenky“. *Ústřední výbor České sekce Volné Myšlenky.*

Výchova a školství.

Profesor Juda přece potrestán! Právě se sděluje, že dostal důtku a že byl přesazen z Prostějova do Příboru... Věc ta ujednána po tichu a ihned vykonána. Zvrátiti usnesení to již nemožno, ale lze se za ně klerikálům odemstíti, úsilovnou kulturní prací na Moravě. A to, jak pevně doufáme také se stane!

Učitel vystoupil z církve a zůstal bez vyznání. Učitel K. Laube v Neukonicích na Moravě vystoupil z církve katolické a zůstal bez vyznání. Okresní a zemská školní rada nevěděly si s ním rady; poslaly tedy v té věci dotaz k ministerstvu vyučování. Odtamtud byl poukázán okresní lékař Š., aby učitele Laubeho prohlédl — zda-li není duševně nemocen. Ale lékař Š. vydal zcela negativní posudek, takže nebylo lze nijak v tomto směru zakročiti. Zatím věc není ještě ukončena, ale p. Laube vyučuje dále jako dříve. Jsme také přesvědčeni, že se mu nic státi nemůže, až snad na to, že se nestane řiditelem; ale bez toho také bude živ. Ostatně i to se jednou probojuje, aby i u řiditele bezvyznání nebylo na závadu. Zároveň nám oznamuje jiný učitel a sice tentokráte ž Čech, že právě zaslal okresnímu hejtmanství oznámení o vystoupení z církve a to nejen svoje, ale celé své rodiny. Zaznamenáváme oba případy s vědomím, že jdeme stále ku předu. Tempo je zatím sice volné, ale přece jen to již jde. A jak by to také nešlo; když se pořáde ukazuje, jak se ti naši předchůdcové statečně bili za své přesvědčení a jak pro ně trpěli, přece to musí to na mnohého člověka účinkovat, aby také on hleděl súčtovati se svým svědomím; a ten pak přichází k názoru, že když těm našim národním velikánům jich přesvědčení stálo za to, aby za ně životy skládali, že snad ta naše pokroková věc stojí aspoň za to, abychom o trochu více té životní psoty (a namnoze jde o docela málo příkoří) za ni nesli... O krk přece nejde!

Jeden, co už je také „venku“.

Volná škola, paedagogická revue pro širší veřejnost, dokončila právě první ročník. Při té příležitosti znovu na tento velmi dobrý a velmi potřebný list upozorňujeme a doporučujeme všem přátelům volného školství, aby jej odebírali. Vychází měsíčně v Zábřehu na Sev. Moravě a stojí ročně 3 koruny. Zejména v nynější době boje za svobodu školy zasluhuje mimořádného doporučení. Vyžádejte si číslo na ukázku.

Výchova klerikální. „Rudé Květy“ v loňském ročníku přinesly pěkný obrázek Giuseppeův „Loví se duše do husinců“ s verši:

Hú, hú, sůvy dú,
mé děvušky, křepelušky,
utíkejte, pozor dejte,
sic vás požerů.

Brzy nastane nové lovení dušiček dětských do husinců ženských i mužských. A najde se mnoho lehkověrných matiček a nedbalých otců, kteří pošlou dcerku či synka do klerikálního ústavu v domnění, že jej tak nejlépe opatří. Ani odstrašující příklady o zkáze mravní a tělesné, jež téměř ze všech ústavů klerikálních propukly na venek, neodstraší naše tatíky a zklerikalisované matky. A tak za námi roste dosti četná řada dorostu, stále a stále otravovaného klerikálními břídily a břídilkami paedagogickými, jejichž hlavním cílem je tma a nevědomost a — znamenitý zisk z hlouposti lidské. Ta jediná snad je na světě nesmrtelnou. Octave Mirbeau napsal pravdu ve slovech: „Lidská hloupost je tou saní z pohádky, které sotva že utnete dvě hlavy, narostou nové čtyři.“ A tu hloupost jako vzácnou květinu nesoucí plody samé zlato, samé dukáty, pěstují klerikální paedagogové pomocí nemravných i mravných (sic!) prostředků. Těžko otevírati našim lidem oči, když semeno tmy vžilo se tolika generacím: a zvláště slovanská hloupost, vyvrcholená popstvím pravoslaví, roste nad nejvyšší vrcholy zemských pohoří. Zvláště vyhlídnutou zemí pro sémě klerikální je Halič, ta zubožená Halič s lidem nevzdělaným, s velikým procentem analfabetův, ale se značným počtem zázračných poutních míst, obrazů, křížů. Výchovu polské mládeže pevně v ruce udržují kněží, mnišské řády, jimž svěřeny jsou internáty podporované neb zcela vydržované subvencemi zemskými neb i státními. A z těchto internátů přinášívají polské listy učitelské (málo je jich pokrokových!) neuvěřitelné zprávy o klerikální drzosti, vyděračství, nelidskosti. Čteme právě v časopise „Szkolnictwo“, jak důstojní otci piaristé v Krakově nakládají s chovanci svého ústavu. Trestají slabé hochy vězením ve znečistěném pokoji, ve sklepě nebo na půdě (podstřeší). Bijí je rákosem, holí, drátěným prutem, nechávají je klečeti z trestu přes oběd, přes večeři o hladu a potom je vsazují do karceru. Menší děti trestají taháním za uši, až je vyzdvihují do výše a pod. Pisatel té zprávy vybízí vládu, by velebné vychovatele odstranila. Rozumnější bude, aby rodiče neposílali dětí do škol, kde vyučují klerikální apoštolové lásky! *H. P.*

Katechetům. Dle násilí knězského, jímž donucují učitele, by dohlíželi na mládež při cvičeních náboženských, ale zvláště v kostele, i dle nátlaku na žactvo, by chodilo do kostela, zdálo by se, že jde kněžím o řádné vyučování náboženské. Také podloudně žádaná prováděcí nařízení zemské škol. rady zdála by se o tom svědčiti. Leč tak může sou-

diti toliko laik, jenž nenahlédl do bludiště naší dnešní školy. Již povrchní pozorování činnosti kněžské nás přesvědčí o tvrzení, jež se ničím nedá zvrátiti: kněžím jde o vyplnění místa v kostele, aby jim učitelé se žáky pomáhali rozmnožovati kostelní parádu, která se již i babám po vesnicích přežívá. Že při tom mnohý sluha boží nehledí na pravo ani na levo, že nedbá zdraví dítek, není třeba znova opakovati. Vždyť stačí jen vejíti do kostela a každý může přímo hmatati nezdravotnická zařízení jich. — Dnes bych rád poukázal ze své zkušenosti na povedené zjevy, kterými se dá pádně dokumentovati, že kněžím, zvláště katechetům, o náboženství nešlo nikdy. Za léta učitelování poznal jsem slušnou galerii kuten. Byly některé otylé, naduřelé — ale jiné proti pravidlu vysušené, nezdravé — — Vzpomínám nejprve na tlustého kaplana, jenž byl na samostatné kaplance. Učil náboženství pilně, ale měl jsem podezření vážné, že na dětech vyzvídá o učitelích, ba i o sousedech. Jeho nejmilejším zaměstnáním byl — klep. Náboženství děti neznaly. Přiznal se, že učí z dlouhé chvíle, protože na té kaplánce má málo práce. Druhý byl stařec, kdysi učenec, v tajném myšlení svobodomyslný muž, ale lidu kázal, čemu sám nevěřil. Do školy dle vlastních slov šel vyučovati jen tehda, „když neměl ani koně, ani voly doma“. — Třetí byl fanatik, silně nervosní, děti bil, vlasy jim vytrhával — nenaučil téměř ničemu. Prodělal jsem při něm dosti silný boj antiklerikální. S počátku svého farářování chodil vyučovati pilně, po roce již více hospodařil nežli učil a farářoval. — Čtvrtý byl slabý kaplánek, suchoučký, chorobný — na srdci mu leželo upravení kongruy. Učil sice, ale děti tuze málo znaly. Velmi rád zastavil některého z učitelů, aby s ním mluvil jen proto, by si hodinu zkrátil. A takové jsem poznal ještě dva. — Budu-li několik let učitelem a dle praktiky našich školních úřadů změním několikráte místo, přibude mi jistě do galerie slušný počet povedených exemplářů. Těším se, jak později figurky seřadím jako v kinematografu. Jen že bude na nich mnoho tmy! △ 33

Školní knihovny. O zbědovaných žákovských knihovnách se již mnoho psalo. Zvláště kol. Voj. Beneš a P. Sula je po zásluze odsoudili. Bráníme se knihám Špačkovým, Flekáčkovým, Andrlíkovým — ale posud nebylo poukázáno na náklad Hrnčířův. Rozšířené publikace kol. Hrnčíře zdánlivě nejsou vysloveně klerikální, ale v každé téměř knížce a v každém téměř sešitě časopisu pro mládež, jejž pod názvem „Dětský máj“ kol. Hrnčíř vydává, najdeme místa, za něž by se styděti nemusil ani ten nejčernější bratr temna. Z bývalého předbojovníka pokroku, kol. Hrnčíře, se vyklubal opatrný, obratný nakladatel, jehož zboží s cejchem pokrokovosti, ale s tajným obsahem i klerikálním se houfně pašuje do žákovských knihoven. Upozorňujeme zatím jen stručně na knihy tohoto nákladu a radíme pokrokovým kollegům k opatrnosti, když je budou zakupovati! △ 33.

České učitelstvo. Ulekanost a bojácnost českého učitelstva se stane příslovečnou. Stálým útiskem klerikálním jsou někteří učitelé tak zlomeni, že se bojí před vlastním kollegou věnovati na boj protiklerikální 20 h — aby snad nebyl udán. Jsou sice případy denunciací z vlastních řad učitelských vyšlých velmi řídké, ale přece jsou. A to ovšem k opatrnosti nutí některé. My však soudíme, že zdravější bylo by, kdyby učitelstvo ve vlastních řadách břitkou kritikou pročistilo a provětralo a to důsledně až do krajnosti provedeným boykotem kollegů-klerikálů. Odvážný řez lépe by příslušel než zakrývání a trpění bahna v řadách svých vlastních. *H. P.*

Laická škola. Nesnadno se domůžeme laické školy. Krutý bude to zápas, ale věřím, že vítězný. Leč utvořme si částečně laickou školu svým způsobem. Kromě náboženství upravujeme my učitelé veškeré učivo individualně dle vlastního vkusu a vůle. Zahoďme všechna ta přísloví, pořekadla, pranostiky, v nichž narážíme na jména svatých, o bohu, vyhněme se klerikálním článkům čítanky, alespoň těm nejhrubšího zrna, u ostatních výkladem otupme jich hrot — a kus cesty k laické škole jsme urazili. Chápete mne? *H.P.*

Kulturní boj

Klerikální výprava. Čtu v Epištolách Kutnohorských od K. Havlíčka: „Nic protimyslnějšího, nic méně důstojného není, než policejním způsobem chtít rozšiřovati pravou nábožnost, víru v boha!“ — Tak jako by Havlíček tušil, že v zemi české, z níž vyrostlo mohutné hnutí za volnost myšlení a přesvědčení ve století XV., že v té zemi české ve století XX. vydáno bude nařízení zemské školní rady, jímž se nutiti budou tresty rodiče dítek, aby posílali je do kostelů ke klerikálním ceremoniím a parádám. Zanechal nám pěkná tato slova, bychom je mohli přišíti na záda kutnám, jež si tohoto neohroženého bojovníka za pravdu a svobodu drzými ústy a nemravným tiskem přivlastňují! Měla by se tu opakovati historie jako při jiných slavných mužích — i s Husem chtěli tuto komedii sehráti! neboť klerikálnímu krkavci každá kořisť dosti dobrá, jen může-li jí temno rozšířiti a v rozesetém temnu kapsu si naplniti. Však uvedená jediná věta v nynějších časech stačí, aby ve sběhu událostí promluvila silným tónem! Rozšiřte Havlíčkovy spisy do knihoven, po vesnicích, ale zvláště jeho Epištoly Kutnohorské a Křest Vladimírův a vykonáte kus dobré práce očisťovací. Klerikálové cítí silné vanutí zdravého proudu vzduchového z oslav Husových a Havlíčkových, proto zakalují vodu, aby špinavýma rukama mohli loviti. Ale dejte lidu spisy obou slavných mužů — a lid sám klepne je přes drzé ruce a že toto klepnutí bude rázným, můžeme od uvědomělého našeho lidu čekati. △ 33.

Zavřete Lurdy! Zavřete Lurdy! volá republikánská Francie a zdá se, že bude v brzku konec s tímto náboženským tržištěm, plným kalu, špíny, pověry a fanatismu. „Le Siècle“ (Století) přineslo v poslední době zajímavé články o hanebnostech, jež se tam páší a žádá energicky o potlačení všeho a zákaz k putování. Jak známo jsou i v posvětštěné Francii lidé, kteří putují do této spelunky, útulku nejhrubšího fanatického řádění, divadla nejodpornějších scén, manifestací a ohavných skandálů; kaple, kostely, přiléhající k nim domy a náboženské bazáry nejsou ničím jiným nežli rozsáhlými sklady na zlodějské kšeftaření, jak v „Siècle“ se dokazuje. A k tomu všemu manifestace náboženskou horečkou rozvášněných a pološílených ubožáků volají o pomstu za takové brutální útoky na lidský rozum. Lurdy, které jsou opravdovým museem hrůzy, bídy a špatnosti, jsou stálým pohaněním a největší urážkou francouzského svobodného ducha. Mimo to jest to zvláštní kšeftovní podnik, řízený proti francouzským podnikům a penězům. Úspěch jejich jest podmíněn stálou přízní a protekcí papežovou, který ročně vydělává pro svou pokladnu na poutnících jeden milion franků; totéž jest s kardinály, kteří přicházejí do Lurd naplnit si kapsy penězi, takže tu sama Francie poskytuje největším svým nepřátelům hojnou zásobu peněz, aby tito mohli jí kde možno nejvíce škoditi a vésti proti ní boj. Zákon o spolčování zničil kongregace a rozehnal kláštery a jediní assumptionisté byli tak mocni, že mohli pokračovati ve svém odporném kšeftaření. Všecky nepovolené kaple byly zavřeny, jenom Lurdy z různých důvodů, hlavně politických, zůstaly nedotknuty a spravedlnost a zájem o veřejné zdravotnictví nepřemohl všecky ostatní ohledy. Nyní počínají toho míti republikáné dost, poněvadž bývalý poslanec, bohatý a mocný

přítel klerikálů byl od nich volen, ježto se prohlašoval za republikána a radikála. Nyní při volbách padl, vláda nebude bráti ohledu a povolí veřejnému nátlaku, ne-li hned, tož jistě v nejbližší době. Ostatně v jiných podobných náboženských bazárech vláda ohledů nebéře, neboť právě zakázala putování do jiného takového hnízda nemocí a nakažlivé nečistoty, Saint-Pribot. Zakázala vypravení cestovních vlaků, které obyčejně po zemi rozšiřují jenom nákazu. Proto republikánští poslanci, kteří hájí dokonalé posvětštění, budou tím rázněji vystupovati pro uzavření tohoto semeniště nemravnosti, zlořádu, nemocí a zkaženosti duševní i tělesné. *E. B.*

Z církevních obzorů.

Zástupci evangelického sboru a evangelické školy v Soběhradech u Benešova vyjádřili se ve své schůzi dne 24. června co nejrozhodněji proti zamýšlenému prováděcímu nařízení zem. škol. rady o nucené návštěvě kostelní a prohlašují, že s donucovacími prostředky zpátečníků k návštěvě kostelní jako lidé pokrokoví nechtějí míti ničeho společného. Evangelickému českému duchu příčí se násilí duševní i tělesné. Za presbyterstvo: J. Vl. Šebesta, farář, Karel Kovář, presb., Frant. Procházka, kurátor, Frant. Zach, presb., atd.

Galerie denunciantů.

Vyzývání k denunciaci a denunciace. Farář v Olšanech na Moravě (okres Dačice) vyzýval s kazatelny, aby každý, kdo by slyšel mluvit někoho proti náboženství a církvi svaté, přišel mu to hned oznámiti — on prý nikoho neprozradí — kdyby to byla i žena, která by žalovala na svého muže. Tak rozumí ten pán svatosti manželské, na jehož ochranu sháněl nedávno podpisy! Týž sluha boží denuncoval mládež, která si při harmonice zazpívala a snad i zatančila, pro „nedovolené pořádání zábav". Činil tak ovšem jen v zájmu jejich spásy, neboť onen, který jim na harmoniku hrál, byl — hrůza! — evangelík. *—ý-*

Dokumenty klerikalismu

List s nebe seslaný. Kněžstvo v dobách raného středověku všelikým způsobem hledělo přivésti lid k zachovávání některých církevních článků. Jedním takovým prostředkem byly „listy s nebe seslané". Dokument tento dosud lze u lidu nalézti. První jeho objevení spadá do konce VI. st., kdy na oltáři chrámu sv. Petra v Římě nalezen list, o němž vybájeno, že s nebe spadl. Ještě jiný padl na oltář chrámu v Jerusalemě.*) U nás v Čechách vyskytuje se prvně na počátku XIV. století. Přeložen byl volně ze vzoru latinského a na některých místech přizpůsoben poměrům českým. Staré rukopisy tyto psány ve formě epištoly Pavlovy, která se týká ctění neděle. Spadly do rukou nějakému „zbožnému muži, jménem Petrovi", který přísahá, že „list není psán rukou lidskou, ale poslán jest od boha sedmého trona". Zajímavá jsou z něho některá zrnka. Tak nebylo dovoleno v neděli mezi jiným i nemocného navštíviti, rozvaděné smiřovati a na jiná místa se stěhovati. Že list původně psala osoba stavu duchovnímu náležející, vysvítá z některých slov nad míru jasně. „Kněžím svým desátka dávejte, a kdo by ošidil je, bude ošizen na nebi i na zemi." Na jiném místě čteme: „Nic jiného (v neděli) nečiňte, než bohu a kněžím svým služte." V století XVII. a XVIII. vyskytly se tyto listy tištěné, jak ukazuje „Index bohemicorum librorum prohibitorum et corrigendorum ordine alphabeti digestus", kdež mají býti konfiskovány též tisky s těmito názvy: „List prstem božím psaný", „Vejpis listu prstem božím psanýho", „Spis, neb vejtah listu prstem pána Ježíše neb božím psanýho". I Němci, Francouzové, Poláci a Angličané mají své „listy s nebe seslané". V češtině uveřejnil Ad. Patera v Časopise Č. Musea z r. 1889 list ze století XIV., který nalezen byl v klášteře Strahovském. List, jejž uvádím, pochází z Velvarska. Je již značně odlišný od starých versí, nicméně tendencí se k nim ještě přimyká. Zvláštností topografickou, která sama již by byla malým zázrakem jest, že psaní bylo v Holštýně a nalezeno a ploulo podél Dunaje. Jak se z Holštýna dostalo na Dunaj, je nevysvětlitelno. Ještě dosud najdou se v našem „pokročilém" Podřipsku lidé, kteří list ten z pověry při sobě nosí. Znám sám jednoho takového pána, který se počítá ještě k tomu mezi pokročilé. Je to neuvěřitelno, ale stalo se to r. 1906 v jisté podřipské vsi. Bez poznámek dalších uvedu nyní nejnovější „psaní s nebe". Nechť laskavý čtenář sám úsudek svůj o něm vysloví.

„Jistý hrabě měl služebníka, kterému měla být hlava sťata pro P. J. K., a když přišlo ke skutku a měl býti odpraven, nemohl jej kat nikterak stíti; k tomu přihlížel onen hrabě a viděl, že mu meč nic neuškodil. Na to odeslal služebník knížeti dopis s následujícím písmem:

N B J F K H M H.

Jak hrabě dopis tento přečetl, nařídil ihned, aby každý u sebe toto psaní nosil a pak-li by mu nos krvácel aneb nějaké rány krvavé měl, ať přiloží toto psaní na ránu a tak se mu krev hned zastaví. Kdo by tomu nevěřil, ať opíše tato písmena na svou šavli nebo zbraň, nikdy se neporaní. Kdo toto psaní u sebe chová, nebude nikdy okouzlen a nepřátelé jeho nebudou mu moci nikdy uškoditi. Tyto písmeny vyznamenávají pět ran Krista Pána:

K H P H K S S.

(Dokončení.)

K illustraci kulturní úrovně klerikální armády. Městská rada v Písku zaslala vyzvání k obecním představenstvům, aby podala protest proti nařízení zem. šk. rady. Z obce Kašné Hory u Hor. Záhoří byl přípis ten vrácen s tímto doložením: „Purkmištrovskú uradu v Písku. Nazakladě ze občané Kasná Hora jsou katolicke zemědělci vrací se spět bez podpisu tuto věc neschvaluji obecní uřad Kašná Hora dne 18. června 1906." — Jak krásný a poučný to dokument, po jakých cestách kráčí katolický klerikalismus! *M.*

Pověra v léčení. Také na Novokdýňsku těší se zaříkávání veliké oblibě, rozhodně větší než rozumné léčení. Dokud nemá nemocný „dušičku na jazyku", pro lékaře náš zbožný venkovan nepošle, ale k pohodníkům a babám chodí na radu daleko široko. A taková stará bába je nade všecky doktory. Přijde, jen se podívá na nemocného a již ví, že je „uřknutej". Nalije do hrníčku vody (doporučuje se svěcená tříkrálová), vezme čtyři kousky dřevěného uhlí a pouštějíc kousek po kousku do vody, říká: „Ve jménu P. J. Kr. Kdo tě uhranul na tvém zdraví? Jestli tě uřkla žena vlasatá, pomoz ti od toho Trojice svatá; jestli tě uřkla panna, pomoz ti od toho sv. Anna; jestli tě uřk' muž vlasatý, pomoz ti od toho duch svatý; jestli tě uřk' mládenec, pomoz ti od toho sv. Vavřinec." Je-li případ těžší, užije se následujícího zaříkání:

Já tě zaříkávám, ouroku, ve jménu P. J. Kr. z hlavy do čela, z čela do očí, z očí do nosu, z nosu do pysku, z pysku do krku, z krku do prsou, z prsou do břicha, z břicha do stehna, ze stehna do kolena, z kolena do lejtka, z lejtka do nártu, z nártu do prstů, z prstů do nehtů, z nehtů na hory, na skály; tam abys kopal, lámal a bořil a toho člověka v jeho kostech víckrát nemořil. K tomu mi atd.

Na neštovice v očích: Sv. panna Barbora leží v hrobě a devět neštovic měla v sobě. Není to pravda. Měla jich osm, od osmi sedm, od sedmi

*) Fabricius A. J. Codex apocryphus novi testamenti, I., Hamburgii 1719.

šest, od šesti . . . jednu, od jedné žádnou. K tomu mi atd.

Se zaříkáváním „vohnipalu vočích" může se počíti jen při novém měsíci takto: Vítám tě, měsíčku nový! Já tě nepřestanu vítat, až budeš třírohý. K tomu mi atd.

Proti růži: Na místě, kde je kůže zanícena, píší se svěcenou křídou (nutno!) tato písmena: S. H. S. a při tom se říká: Jezu, Jezu, Jezu.

Na žílu: Pán Ježíš jede na koníčku, sv. Petr na oslíčku. Petře, umíš zaříkávat žílu? Neumím. Zaříkávej, jak umíš! Žílo, natahej se od masa, natahej se k masu. K tomu mi atd.

V poslední chvíli dostala se mi do rukou stará, švabachem tištěná modlitbička, již vydal v Litomyšli V. Augusta. Je pravým universálním prostředkem proti všem neduhům a neštěstím, neboť: „Kdož tuto modlitbu každodenně se modlí aneb modlit slyší aneb při sobě nosí a ke cti a chvále přehořkého umučení a smrti Páně každodenně pět otčenášů a zdrávasů se modlí, náhlou smrtí nezemře aniž mu oheň, voda, jed čeho škoditi může, ani ve vojně nezajde. Když ku porodu pracující žena tuto modlitbu nábožně se modlí neb modlit slyší, lehce porodí a utěšenou matkou se stane, a novorozenci když se tato modlitbička na pravici vloží, mnoho neštěstí sproštěn bude. Kdož tuto modlitbu při sobě nosí, od padoucí i jiných nakažlivých nemocí ochráněn bude; spatříte-li koho s takovou nemocí zápasícího člověka a jemu tuto modlitbičku do pravice vložíte, v rychlosti povstane a z jeho pozdravení radovati se bude. Kdož tuto modlitbu od domu k domu dodá, bude ode mne požehnán, kdo z ní posměch činí, zlořečen bude. V kterémž domě tato modlitba se nachází, od udeření hromového ochráněn bude. Kdožkoliv se tuto modlitbu každodenně modlí neb modliti slyší, ten na tři dni před svou smrtí znamení obdrží . . ." —*er.*

Kaleidoskop.

Z církve katolické vystouplý kněz a hierarchie. Redaktor Kunte, jenž pro své složení kněžského úřadu a vystoupení z církve katolické jest klerikály hrozně nenáviděn, odpověděl 27. června v „Času" na jeden útok „Čecha" tímto způsobem: „Odpověď Čechu. Píšete: . . . „církev vyvrhuje ze sebe vše to, co jí je odporno. Pan Kunte se mýlí, že dobrovolně vystoupil z církve. Duch sv. prostě jej vyvrhl, když se stal zbytečnou a škodlivou přítěží." A pan katecheta Roudnický napsal ve Vašem listu 24. června: „. . . kněz, který se dá platiti, aby jinak mluvil, než myslí, jest hoden opovržení všech." Je-li to všecko pravda, důstojní pánové, pak je mi jen divné, že když jsem projevil úmysl vystoupit z církve, byl ke mně vyslán vysoký církevní hodnostář (o jehož osobní čestnosti nikterak nepochybuji, naopak: vážím si ho a lituji, že se k takové úloze propůjčil), aby mne zakoupil: mohl jsem nadál zůstávati v církvi s vědomím nadřízených úřadů o mé naprosté nevěře ve všecko to, čemu církev učí, a brát i ještě plat za to, — jen abych veřejně své smýšlení neprojevoval a zejména abych nevstupoval do redakce Času. Ano, bylo mi slibováno, že budu moci pod pseudonymem psát i dál, co bych chtěl. A přišel jiný pán, také hodnostář a sděloval mi úředně, že vystoupím-li z církve (t. j. dle Vás: uposlechnu-li ducha sv.), čekají mne takové a takové církevní tresty. Jinými slovy: církevní úřady pracovaly tu sliby i hrozbami proti duchu svatému (kdežto já jsem s milostí jeho spolupůsobil a šťastně z církve vyvázl) a chtěli mně platiti za to (pane Roudnický, všimněte si!), abych zůstával pokrytcem. To jsou přece trochu divné věci — nezdá se Vám, důstojní pánové? V něčem se však shodneme: máte pravdu že jsem nevystoupil dobrovolně. Musil jsem. Něco silnějšího než já mne vyhnalo z církve. Dle Vaší terminologie byl to duch sv., kterého někdy nazýváte také duchem pravdy; dle obyčejné (tuším srozumitelnější) terminologie byla to láska ku pravdě a snaha po poctivějším životě. K. L."

Klerikalism úředně povolen. Nařízení c. k. místodržitele pro král. České ze dne 2. dubna 1906 č. 69920 uveřejňuje poutní místa v Čechách, kde výjimečně povoluje rozšířené provozování obchodních živností o nedělích v takových místech. Žasneme, čteme-li tento seznam: 57 míst v Čechách je, kam do roka tisíce lidí putuje za pozlátkem víry, kam tisíce v zbožné mysli kráčejí pro útěchu duševní nešetříce obětí a svízelů . . . 57 zastavení hlouposti lidské a 57 pomníků její. Tam od 8. hodiny ranní do 4. odpolední smí bujet farizejství se „svěcenými" a „dotýkanými" amulety, škapulíři, křížky, obrázky, růženci atd. atd. nic nehledě k nebezpečí nákazy, nemocí a pod. Jinak je nedělní klid všeobecný, pouze tito klerikální prodavači jsou vyjmuti. Divné to zákonodárství. Úředně povolený klerikalism obchodní! *Ka.*

Právní ženská ochrana bude zřízena při redakci Ženské revue od 1. července. A sice bude se udíleti bezplatná právní porada nemajetným a bezprávným třídám ženským; tak ku př. továrním i domáckým dělnicím, služkám, posluhovačkám, nádennicím, domovnicím, pradlenám, roznášečkám novin, nemajetným vdovám, hospodyním, kuchařkám, opatrovnicím dětí, švadlenám, ošetřovatelkám nemocných, porodním pomocnicím, učednicím atd. a také prostitutkám. Tato bezplatná právní porada udíleti se bude v redakčních místnostech, Brno, Sadová 6 od 5—6 hod. odpoledne každý pátek v týdnu. Venkovským žadatelkám je možno i písemně s redakcí „Ženské revue" se dorozuměti. Redakce Ženské revue upozorňuje ženské vrstvy na tuto novou instituci sociální a přeje si, aby jí hleděly tak dobře využitkovati, jak dobře je míněna na prospěch ženské chudiny.

Podivné manifestace. Přesvědčení anglikáné snaží se v Anglii za každou cenu zmařiti Education Bill — předlohu o novém světském vyučování v anglické škole. Zdá se však dosti pochybným, že by se jim podařilo změniti nějak mínění, které zavládlo ve sněmovně a ve veřejnosti. Proto však se přece pokusili činiti co možno nejráznější nátlak na poslance a sorganisovali proto rozsáhlou manifestaci. Anglikáné z Manchestru vypravili se 32 zvláštními vlaky do Londýna a utvořili podivný průvod tři kilometry dlouhý v čele s prapory, troubami a fanfárami, vydali se do síně Albertovy, kde se hlavní protesty konaly. Není známo, že by se tím pokrokové živly daly pohnouti a anglikánský klerikalism bude jistě poražen. Přece však nutno uznati, že při tom všem si počínal slušně; aspoň to bylo slušnější nežli bouře pro soupis ve Francii, s vidlemi, motykami, krví a revolvery. *E. B.*

LITERATURA.

Knut Hamsun: **Bouřlivý život.** Přeložil Rud. Těsnohlídek. Cena K 1·50. Knih dobrých autorů svazek XV. Vydává K. Neumannová, Praha-Olšany číslo 45.

Pět krátkých povídek ze života nejníže klasifikovaných společenských tříd: chudých rybářů, tuláků, cikánů. Jedna lázeňská, poslední farmářská. Ale všude: prostota slova, výrazu, obrazy jednoduché, pevnými tahy črtané. Ti lidé Hamsunovy vám před zraky zrovna tančí, co mluví, mluvíváte také, kterak oni jednají, jednáváte rovněž, nač a kterak oni myslí, i to často sami děláváte a přece vám to nepůsobí rozkoš, potěchu. Nepoznáváte kouzlo, až jiný vám je najde, vyloupne i z těch na pohled nejomšelejších situací životních.

Není nové myšlenky v těchto povídkách, ba snad se jimi chtěl autor pozdravit, osvěžit po pracech jiných, ale není potřebí za každou cenu žádat novoty. Výraz stačí sám opojit a prostota, jednoduchost uspokojí. Příroda a lidé v těchto povídkách jakoby od jakživa k sobě náležely. Do zeleného sametu mořských vod zasazen hrubý, neotesaný, ale dobrý a dobrácký člověk-rybář, na pustinu, lado, strnisko a nezorané pole postaven pasák-tulák, v klid světa vzdálených lázniček uhýčkaná klepavá společnost měšťáckých „mravokárců" zčervavělých atd. Zloději jako páni, prostá dívka s obyčejnými denními výrazy i prohnaná koketa velkého slohu, bankéř jako neholený rybář, všichni ti majl u Hamsuna své buď prosté na jedné, nebo přehnané způsoby na straně druhé. Jsou stále zkrátka: lidmi a to je také přednost. Líčit lidi lidmi je v umění také uměním. Tak po vniterné i vnější stránce kniha Bouřlivého života vás zaujme. *Ka.*

Věstník osob bez vyznání.

Zavádíme tímto novou rubriku, kterou věnujeme záležitostem osob bez vyznání. Činíme tak hlavně také proto, že následkem klerikálního útoku na školu mnoho osob vystoupilo z církve a zůstalo bez vyznání. Mnohý z těch však bude potřebovati leckdy poučení, jehož v této rubrice ochotně poskytovati chceme.

Také jsme zde ochotni zaznamenávati hromadné i jednotlivé výstupy z církve; ponecháváme při tom vystupujícímu na vůli, chce-li býti oznámen plným jménem aneb jen značkou. Také oznamovati budeme stručně (zdarma) civilní sňatky, pohřby necírkevní a j. události v život osob bezcírkevních spadající.

Dítě bez vyznání nemůže býti přidržováno k vyučování náboženství ve škole. Až dosud panovalo v otázce této mnoho zmatku. Úřady nejdříve vůbec nepřipouštěly, aby děti byly bez vyznání; pak přece jen i tuto možnost uznaly, ale jen u dítek rodičů v době narození dítěte bez vyznání již jsoucích; ale pak zase školské úřady nechtěly dopustiti, aby děti bez vyznání pomíjely vyučování náboženství. Nyní konečně i tento názor padá, praxe se obrací a jistě dále obraceti se bude s rostoucím počtem osob bez vyznání bez námitky. Tak sděluje se nám případ, při kterém vzato již na vědomí odhlášení dítěte z církve (před 7. rokem) současně s vystoupením rodičů z církve a při němž rozhodnuto, že dítě to není povinno navštěvovati vyučování náboženství ve škole.

Případ jest tento: Otec L. K. v Č. T. vystoupil se ženou z církve katolické a odhlásil současně svoji dcerušku Antonii. Okresní hejtmanství vzalo toto oznámení na vědomí i u rodičů i u dítěte a zapsalo je v matriku bez vyznání jsoucích. Loni vstoupila dceruška K. do školy; místní školní rada rozhodla, že musí navštěvovati vyučování náboženství. Na odvolání otce potvrdila okresní školní rada toto rozhodnutí. Otec obrátil se pak na radu k redakci Volné Myšlenky. Redaktor listu našeho vyhotovil mu odvolání k zemské školní radě, která o něm rozhodla příznivě. Těchto dnů obdržel otec K. tento výměr:

C. k. okresní školní rada v Lanškrouně, dne 22. dubna 1906. č. 561.

C. k. zemská školní rada výnosem svým z 10. dubna 1906. č. 10.157. v základě výnosu c. k. ministerstva kultu a vyučování rozhodla, že dcera Vaše Antonie **nemůže býti přidržována k účastenství při vyučování náboženství na škole obecné.**

O tom dáváme Vám zprávu, vyřizujíce tak podání Vaše z 15. února 1906.

Předseda: Dr. Kommers.

Připomínáme, že až dosud stejným způsobem rozhodováno bylo jen u dítek, jež se narodily rodičům bez vyznání jsoucím a jež nebyly vůbec v církevní matriku zaneseny (pokřtěny). Tentokráte však týká se toto rozhodnutí již dítěte, jež se narodilo katolickým rodičům a také bylo katolicky pokřtěno a teprve později z církve odhlášeno. To znamená, že rodičové, kteří jsou zásadně pro odstranění vyučování náboženství ze škol, mohou toho docíliti u svých dítek (mimo těch, jež jsou v stáří od 7. do 14. roku, kdy nelze z církve vůbec vystoupiti) velmi krátce a ihned tím, že vystoupí z církve a odhlásí z ní také své děti, jež náboženského vzučování by rádi uchránili. Čili krátce řečeno, to znamená, že pokrokoví rodičové mají nyní možnost — od slov přikročiti ke skutkům...

České veřejnosti!

Rozruch, který způsobila prováděcí nařízení zemské školní rady v Čechách ku říšskému řádu školnímu, vzrostl na mnoha místech k činům skutečného odporu vůči moci, jež tento útok na školu podnikla.

Hojně občanů používá státními základními zákony zaručené svobody vyznání a vystupuje z církví.

Četně těchto občanů, vystouplých z vnitřního přesvědčení z církví, neví však, že existuje v Čechách spolek, jehož předním úkolem jest, hájení zájmů lidí bezkonfesních, ať ve správním ať ve společenském ohledu. Jest to: „Spolek volných myslitelů Augustin Smetana", nepolitický, nižádné straně neb odstínu strany některé nepřináležející, jehož hlavním úkolem jest dle § 1. stanov spolkových, podporovati duševní i hmotné zájmy svých členů.

Ve sdružení spočívá síla.

Spojení dissidenti mohou nejen snad proti útokům na jich práva se ubrániti, ale též nových, pro pokrok a společenskou spravedlnost potřebných práv vydobýti. „Spolek volných myslitelů Augustin Smetana" upozorňuje tudíž dosud z církví vystouplé občany, aby co možno nejhojněji stávali se jeho členy, a pomáhali tak na postupu ideím, které spolek vedou.

Spolek má právo zakládati odbočky, aby poskytl i členům venkovským možnost co největší působnosti při největší spolkové samosprávě.

Zápisné obnáší 50 hal., měsíční příspěvek 20 hal. Dle § 4. stanov spolku, mohou býti členy i osoby dosud v církvích dlící, které z různých příčin vystoupiti nemohou, ale přece rády by své sympatie spolku osvědčily. Zápisné pro tyto členy (mimořádné) obnáší 1 K, příspěvek měsíční 40 haléřů.

Nuže spojenými silami k dalšímu uplatnění v životě veřejném.

Ladislav Knotek, t. č. místopředseda. Karel Pelant, t. č. předseda.

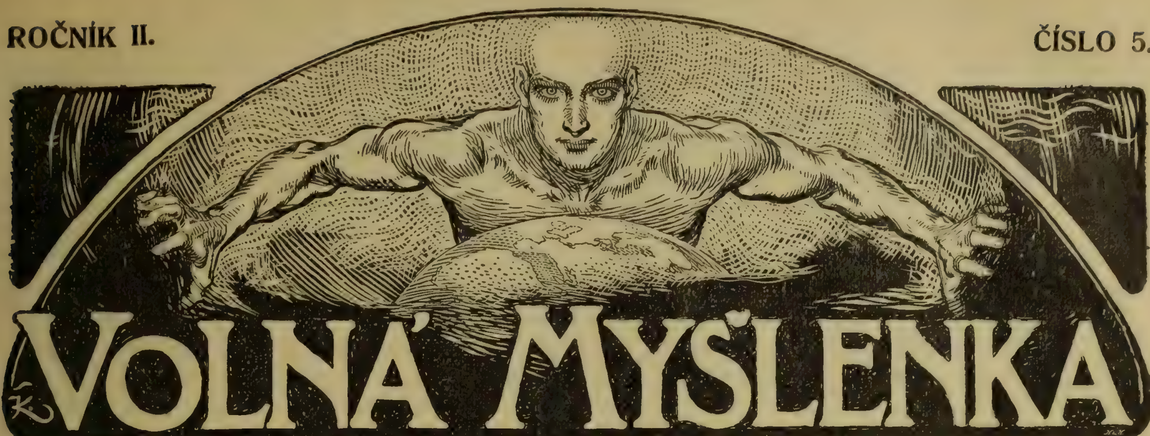
Dopisy buďtež řízeny na jednatele spolku Bedřicha Babického, Praha-VII., Letohradská ulice č. 366, peněžité zásilky na pokladníka Jos. Růžičku, Žižkov, Chelčického ulice čp. 966, reklamace a stížnosti pak na předsedu spolku Karla Pelanta, Král. Vinohrady, Šmilovského ul. č. 1 n.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352.

Vydavatel (jménem vydavatelstva) **KAREL PELANT**. — Redaktor **JULIUS MYSLÍK**. — Knihtiskárna **DYK a RYBA** Praha-Vršovice.

Po konfiskaci nové doplněné vydání.

ROČNÍK II. ČÍSLO 5.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. ZÁŘÍ 1906

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

KAREL PELANT:

K památce Havlíčkově.

(Narozen 31. října 1821, zemřel 29. července 1856.)

Ano, musil to býti veliký muž: celý národ jej oslavoval. Nebylo jediného odstínu politického, aby nebyl se hlásil k němu a do světa netvrdil, že jedině on jest pravým stoupencem Havlíčkovým a ostatní jsou falšovatelé zásad jeho. I klerikálové, očividní zpráskanci celého Havlíčkova směru, vystrčili jej na svůj prapor a reklamovali jej pro sebe.

Jak to jest možno? Jak možno, aby Havlíček mohl býti tak uzpůsoben, by hodil se politickým stranám všem? Kde spočívá to záhadné pojítko, které svedlo celý národ pod jednu střechu?

Rozbírejme Havlíčka a jeho prvky znovu složujme v synthesu; zjeví se nám několik základních prvků, mužnost, demokracie, reálnost, práce, rozhled, energie atd. Toť prvky Havlíčkovy; a hledáme-li opětně mezi těmito prvky souvislost, vnitřní logiku, zákony společného zrodu, tu nacházíme konečnou, základní dominantu jeho celého života: *lásku k pravdě.*

Z ní vyplývá všechno ostatní, z ní jako z ústředí slunce rozbíhají se paprsky všech ostatních činů. Ve všem Havlíčkovském zní tato struna, hřmíc fortisimem v nepoddání se za doby reakce a zvoníc scherzandem v jeho epigramech. Havlíček, touha po pravdě, toť budou v naší politické historii synonyma.

Ale pravda není věc absolutní; jest to jen etapa, po níž jde se výše a často na etapě této vyskytnou se cesty mylné, zavádějící; bludičky, odlesky zdánlivé pravdy klamou a strhují často jednotlivce i národy na scestí a do bažin. Poutník takový vidí světlo a jde za ním, bez uvážení, že pravé světlo třeba jest skryto. Pravda jest jedna, ale tímto klamem bývá u četných a různých jiná. Každý odstín životní má pravdu jinou — a přirozeně prohlašuje tuto svoji za jedinou, za absolutní, za samospasitelnou.

A tak všecky strany shodly se na Havlíčkovi: byl to veliký hledatel pravdy a snažitel po ní v životě národa. A každá strana, jež hledá pravdu — (a každá tvrdí, že ji má), hlásí se k němu.

Do jaké míry jest k tomu oprávněna, to jest otázka jiná, jež se rozhodne životem se železnými zákony evoluce k lidskosti. Ale potěšitelno jest, že princip touhy po pravdě, základní to princip volné myšlenky, vítězí a nabývá půdy v nejširších vrstvách, i tam, kde se proti němu brání a kde by jej spíše hleděli odstranit.

My nebudeme tak směšní, abychom reklamovali Havlíčka pro sebe, že on byl „volným myslitelem“; ale za to tím více reklamujeme to, že kráčíme co nejvíce v jeho stopách. Jsme přirozeně o půl století za ním, a mnohé z něho nemá více svěžesti. Jsme dále, vývoj zase pokročil, některé idey Havlíčkem hlásané, tehdy oprávněné a nejvýše poctivé, zastaraly; vedle starých, dosud nedosažených Havlíčkových ideálů rozkvetly též nové, byť na něm budované. Ale základní jeho prvky budou platiti vždy, dokud bude se jen žádati poctivá a reálná, nefantazní politika a snaha po kultuře: zase mužnost, demokracie, reálnost, práce, rozhled, energie atd. budou nejlepšími jejich zdroji a *láska ku pravdě* bude věčně základnou této opravdivé práce pro lidstvo.

A to jest to, co chceme a co budem z Havlíčka ctíti a co budeme ze všech sil v životě, přes všecky ústrky, posměchy, přezírání a jiné překážky úsilně propagovati: *lásku ku pravdě, pravdivost v životě ve všem a všudy.*

To jest náš slib a naše uctění památky Havlíčkovy; není hlučná, ale za to hlubší. A hřeje a sílí: neboť vytrváme-li v ní, máme naději, že i naše idey, byť pozměněné tu a tam, za jistou dobu zvítězí úplně, že se k nim budou hlásiti všichni, a byť zase tu a tam křivě, tedy opět o stupeň výše a v zásadě; a naší ctí a slávou bude, když soud pozdějších o nás řekne: *Hledali pravdu, snažili se ji rozšířit, bránili ji.* A nebude lepší odměny nad tuto, která se udílí jen několika jedincům a několika jen družinám v celé milionové spleti lidstva.

MUDr. BŘETISLAV KALANDRA:

Protestantism, pokrok a volná myšlenka.

V reform. časopise „Hus" (č. 4. a 5.) dostalo se mi odpovědi na můj článek „Protestantismem a od protestantismu k volné myšlence." Přiznávám se, že poněkud podrážděný ton mne překvapil; nechovám k protestantismu, ani teď, když jsem se od něho odvrátil, žádné trpkosti, necítím k němu nepřátelství a považuji jej, spec. v jeho reformovaném tvaru, za hodně pokročilý útvar náboženský a církevní. Vím, co reformaci vděčíme, že naše dnešní osvěta z reformace velkou částí vyrostla, že protestantské země a národové kráčí v čele pokroku; uznávám, že jistý pokrok, jisté překonávání přežitků se děje v protestantismu, ale vytýkám příliš pomalé tempo, přílišné ohledy a přílišnou opatrnost v postupu, a vytýkám, že energičtějšímu postupu se strany mnohých evangelických duchovních oficielní kruhy staví překážky. Chápu mnohé důvody, jež v té příčině uvádí autor článku v „Husu", ale přistoupit na ně nemohu. Doznávám upřímně, že jsem, odesílaje svůj druhý článek do V. M. a ohlašuje v důsledku toho politickému úřadu svůj výstup z církve, dlouho nemohl překonat jakýsi trapný pocit, neboť očekával jsem v skutku, že protestantské kruhy budou jináč reagovat, a věřil jsem v možnost znovupoprotestantštění našeho národa. Ale viděl jsem též, že pak základy nové reformace musí být podstatně jinší než před více než půl tisíciletím, že ta nová reformace musí vyrůst nejen z tradic husitských a českobratrských, ale i z moderní kultury, že dnešní protestantism může být průchodním stadiem pro další osvětový, resp. náboženský vývoj. Odpovědi evangel. časopisů mne arci poučily, že tento můj před poklad byl „naivní".*)

*) Případ Marmorka a Behringa, o němž mluví autor článku v „H.", svědčí pro mne, ne proti! Neboť kdyby lékařstvo stálo na analogickém stanovisku, na němž stojí „Hus" a patrně i oficielní kruhy evangelické, musili by Behring a Marmorek a podobní „novotáři" být z řady lékařů na tak dlouho vyloučeni, až buď s určitostí dokážou své tvrzení anebo až své hypothésy odvolají.

Proti jedné výtce se ovšem musím bránit, proti výtce, jako bych spěl k atheismu, a jako by mi hrozil kdysi zas návrat v katolicism; toto pokládám přímo za urážku. Co se týče oné výtky: nejsem ani atheistou, ani materiastou a přiznávám určité a význačné místo v individuelním a sociálním životě člověčenstva; na tom nic nemění, že náboženství chápu jinak než církve a konfese a i jináč než odpůrci všeho náboženství. Je ovšem pochopitelno, že tak subjektivně pojaté a prožívané náboženství naráží na odpor davu a že v dnešním shonu a chvatu, v dnešním boji o život celá řada lidí, i inteligentů, není s to být „up to date", že není s to vytvářet stále vlastní prací nutnou synthesi a že buď utone v bezduchém konfesionalismu, buď se stane zcela indifferentní, buď přejde k atheismu. A tu považuji naprostou prospěchářskou a opatrnickou indifferenci ohromné části naší společnosti, nejen inteligence, ale i tak zv. lidu, za větší zlo než vyslovený a doznaný atheism. Že mé články byly přijaty do V. M. vedle článků, stojících na podkladě úplně jiném, svědčí o snášenlivosti redakce a je dokladem, že V. M. nehlásá dogmata, ani ne dogmata materialistická a atheistická.

Česká společnost je protireformací otrávena a vůle jedinců římským jedem ochromena, ale protireformačním vývojem trpí u nás nejen katolická většina, ale i protestantská menšina; autor článku v „Husu" v mnohém ohledu správně poukazuje na různé nepříznivé zjevy v našem kulturním životě a vykládá je těsností našich poměrů, ale to vidíme i u našich evangelíků na jich předpojatosti; srovnejme jen, jak svobodně posuzují němečtí evangelíci osobnost a činnost prof. Masaryka, jak úzkoprse s církevnického a konfesionelního hlediska čeští! Běží o přetvoření českého kulturního a socialního prostředí, a na to naši protestanti nestačí; je jich arci málo, velmi málo, ale i tak nevidíme zvláštní účinky jich působení.

Autor článku v „Husu" odvolává se mezi jiným i na Dr. Makovického; vážím si ho velice, i když se v mnohém s ním rozcházím. Tím více mne těší, že mohu poukázat na jeho projev souhlasu, zaslaný mi před třemi lety, když jsem do Času napsal článek „Nová česká reformace a pangermanism"; tehdáž mi napsal i jeden vynikající český evangelický duchovní delší vřelý dopis, v němž vyslovil radost nad mým článkem. A co podnikli, co vykonali v té příčině čeští evangelíci, zvláště evangeličtí duchovní? Nic, pranic. Slova, jen slova, ale skutek utek! Moderní evangelická revue nemohla být patrně vydávána pro odpor orthodoxních kruhů; v otázce „pryč od Říma" nehnuli ani prstem. Ovšem, když se z Konopiště hlásá: „pryč od Říma" znamená tolik jako „pryč od Rakouska" a když se přes to posílají holdovací telegramy do Vídně, pak dlužno být hezky

po tichu; prsty si mohou pálit druzí, především ti, kteří byli necháni za dveřmi. A když tito žádají pokrok, odbudou se slovy „my vás mezi sebe nezvali"! Vývoj českého kulturního a socialního, ethického a náboženského života jde od Husa, Chelčického a Komenského k Volné Myšlence, dnešní český protestantism je toliko dalšího vývoje a dalšího přizpůsobení neschopným potomkem české reformace, jejím přežitkem, ne zdokonalením.

LADISLAV KUNTE:

Povaha katolicismu a potřeby kultury.

(Pokračování.)

Protivy se stýkají: bezstarostnost a lehkomyslná lhostejnost k věcem a dějům zejména pozemského života se týkajícím, která jak jsme právě shledali, vyznačuje často katolický názor životní, mění se u jiných povah v mučivou nejistotu vzhledem ku věčnosti. Bůh není jen láska, nýbrž také přísná spravedlnost; a člověk je tak pln hříchu! Kdo obstojí před soudem božím? Zbytečnost spoléhat na sebe sama, která vede některé k bezstarostné odevzdanosti do vůle boží, jeví se u jiných jakožto bolestný nedostatek sebedůvěry, jejíž důsledkem jest trýznivá a úzkostlivá bázeň. Pokušení doléhají na člověka se všech stran a většina jich pochází od mocností neviditelných; jest těžko se jim ubrániti! Písmo praví, že člověk bude povinen před soudem božím zodpovídati se z každého slova marného; a soudce je neúprosný! Bůh žádá člověka celého; všecky myšlenky, city, slova i činy mají býti věnovány jemu a jen jemu; kolikrát, kolikrát denně ruší člověk tento zákon!

Tento stav ducha vede z pravidla ku přepjetí asketického života — v první řadě k rozmnožení modliteb, které však když ne z jiné příčiny, tedy již následkem fysické únavy bývají roztržité, čímž vznikají pak nové výčitky, nová bázeň. *To jest nejplodnější zdroj náboženského šílenství.* Některé z těchto obětí katolicismu uchylují se do samoty klášterní, většinou však živoří ve světě neradostným životem; trápí sebe i své okolí, v němž spatřují hříšnost na hříšnost a trápívají i — kněze častým a dlouhým zpovídáním.

Výsledek pro praxi všedního života jest při úzkostlivých stejný jako u bezstarostných: považují-li tito péči o „věci tohoto světa" za zbytečnou, ježto vše závisí na vůli boží, pokládají ji onino za ošklivou a hříšnou; oba druhy zanedbávají ji tudíž stejně.

Tím, co jsme právě pověděli, vysvětlíme si snadno inferioritu katolických zemí v různých oborech kulturního života. Někteří spisovatelé katoličtí tuto inferioritu popírají; jiní důslednější ve své víře, uznávají ji a pokládají — se svého stanoviska docela správně — za důkaz náboženské superiority katolicismu.

Pravíte, že katoličtí národové jsou pozadu ve vědách, v národním hospodářství atd. a vyvozujete z toho superioritu protestantismu a racionalismu; dobrá; ale „k úplnému provedení důkazu chybí ještě něco, praví katolický spisovatel*): důkaz, že Kristus Pán založil svou církev na učencích a boháčích tohoto světa a že za blahoslavené prohlásil doktory a profesory universitní, učence, fabrikanty, spekulanty a milionáře."

Je-li život přítomný jen přípravou pro věčnost a spočívá-li na této hlavní váha, co záleží na chudobě nebo nevědomosti? Není království nebeské přislíbeno právě chudým a nevědomým? Není chudoba větší dokonalostí dle slov samého Krista než bohatství? S dobromyslnou ač dnes už vzácnou naivností zaznamenává právě citovaný redemptorista odpověď, kterou dali katoličti osadníci kterési rakouské obce biskupovi na otázku, proč tak málo jinochů z obce jejich se věnuje vyšším studiím: „Obáváme se, že naši synové, budou-li studovat, stanou se právě takovými nevěrci a neznabohy, jako jsou naši studovaní páni a úředníci. Proto jest nám milejším, aby zůstali pouhými sedláky a chudými dělníky" (str. 83.); a spisovatel dodává — teď, už ne naivně, ale jako u katolických spisovatelů už bývá zvykem, poněkud hrubě: „nejsou tito prostí rolníci moudřejší a nemají většího poznání (!) než oni veleučení páni, kteří pro samou vědu ani nevědí, proč jsou na světě?" Nevědomost jest tedy vlastně moudrostí; a „přičinlivost ve vědách u jinověrců jest u mnohých znamením nedostatku božské pravdy" (83).

III.

Tak jako ideový obsah katolicismu, jehož ráz jsme právě stručně si analysovali, prozrazuje různými způsoby své příbuzenství s primitivním názorem světovým, tak i v úkonech a věcech bohoslužebných se projevují nepopíratelné vztahy ke kultům primitivním. Fakt sám není nikterak podivný; katolicism utvářel se v podobu, kterou nyní má, na půdě římské a v ovzduší názorů a kultů, jichž přírodní a animistický ráz je zcela zjevný a dochoval nám je tím, že se jim dovedl přizpůsobiti; — není konservativnějšího živlu v oboru společenských jevů nežli náboženství a nic není tudíž přirozenějšího nežli že v náboženstvích a jejich kultech se nám otvírá pohled na nejstarší formy myšlení a života.

Odtud až do konce byl článek konfiskován

(půl druhé strany sazby!)

MAURICE VERNES,
ředitel „Ecole Pratique des Hautes Etudes“ v Paříži.

Dějiny náboženství v státním vyučování.

(Pokračování.)

Tímto rozborem založeným na nejvěrohodnějších důkazech přicházím k tvrzení, že náboženství nemůže se povznésti nad nacionalism více méně oduševnělý. Připomenu v tomto ohledu rozhodující příklad, jehož jsem se ostatně dovolával, že totiž i v krajích přikloněných k různým větvím křesťanství, i za časů moderních, ba i za našich dnů, nejmenší vážná příhoda ukáže partikularistní nacionalism.

Nazýváte se katolíky, a propukne válka mezi dvěma národy téhož vyznání náboženského. Dle teorie měli byste se zdržeti dovolávání zvláštní pomoci božstva, jež je společné vám i vašim protivníkům. Nicméně každá z válčících mocností bude se dovolávati „boha, jenž ji chrání“ a prohlásí, že má veškerou důvěru ve své zakročení. Světovost jest tu přece pouhé lživé zdání. Dovolává-li se representant Francie boha Clovis a Johany d'Arc, representant Italie nebo Španělska neprojeví méně důvěry v tutéž nadpřirozenou bytost.

Doktrině se snadno káže o jednotě „stvořitele nebe i země“, *kult* zůstal partikularistický.

Bůh Francouzů svedl boj proti bohu Italie nebo Španělska. Dostali jsme se k starému receptu bohů — patronů, protektorů národů, a jednotářská kombinace, o níž se pokoušeli učitelé a filosofové, praská a trhá se při první zkoušce.

Budete-li uvažovati v tomto směru, uvidíte, že má tvrzení spočívají na dokladech vypůjčených z forem současné zbožnosti. Tak svatá Panna, jež ve své hodnosti matky boha Krista měla by udržovati rovnováhu mezi těmi jednotlivci i státy, kdež se jí dovolávají, jest na nejlepší cestě státi se patronkou Francie. Ba i svaté srdce Ježíšovo, jež patří každému katolíku, bylo zabaveno pro Francii.

Chraňte Řím a Francii
jménem svatého srdce!

Jsem přesvědčen, že v ostatních katolických zemích se to má právě tak. Náboženství není s to překročiti a zlomiti nejpevnější okruh kolektivních zájmů, jakým je pevně organisovaný národ. V zápase, který se svádí mezi zájmy rozumovými, starostlivými o hierarchii a dobrý řád a mezi zájmy zbožnosti, dychtící po osobní přízni, vítězí bez odporu zbožnost, to jest bohoslužebná praktika.

Prominete mně, že nenechávám zde sprostředkovati ani liberální protestantství, ani racionalistické židovství, pokusy to o smíření mezi požadavky rozumu a požadavky tradicionelní zbožnosti, jež hodí se právě jen duchům obojetným a neschopným mužných rozhodnutí. Pouto partikularistické nebylo ostatně nikterak zavrženo, ani zjevení na hoře Sinai, ani učitel „kázání na hoře“, ani modlitba, jež je negací zákona.

A prominete mně zároveň, že jsem vás zavedl v úvahy rázu theoretického, poněvadž ostatek mého výkladu tím získá na prostotě a jasnosti.

Ve skutečnosti oduševnělé židovsko-křesťanství s misionářskými tendencemi a lžisvětovým chováním musilo odhaliti karakter více méně přesně národní všude, kde se organisovaly státy normálně ustavené jako Francie, Anglie, Španělsko atd.

Náboženství, či přesněji řečeno kult, musí, aby zůstal činný a živý, odpovídati bezprostředním a citelným zájmům:

1. Zájmům *jednotlivce* a *rodiny:* svatý, osobní patron; božstva domácího krbu; pocta vzdávaná předkům. Veškerá náboženství od t. zv. typu necivilisovaných až ke katolicismu a islamu současnému, nám v tom směru poskytují totožné divadlo.

2. Zájmům skupiny (*kmene* nebo *seskupení městského*): svatý, patron městský, jehož svatyně nese jeho jméno. A k tomu ještě: týž postup za všech časů, pod každým podnebím.

3. Zájmům *národa*. Opět po té, co jsme odvrhli zdánlivou světovost, jíž představuje křesťanství a islam, totéž chování všude.

Náboženství posuzované ve svém kultu obsahuje úkony, jimiž jednotlivec, město a národ zajišťují si ochranu nadpřirozených mocností, od nichž závisí jejich osud.

Jest to polydemonism (mnohobožství), více nebo méně úplně organisovaný (hierarchie v pantheonu) a připjatý k hmotným předmětům (svatyně, ostatky, fetiše), chovajícím výminečnou moc.

Plod práce rozjímavé, monotheism, uspokojí duchy toužící po pořádku a citlivé k pravidelnosti situací.

Ponechal jsem si na zkoušku význačný typ jejž představuje říše římská. Řím, hlava státu jejž postupné vzrůstání rozšířilo až k Indii, vnuti svého Jova maxima optima všem částem říše Jupiter jest národní bůh, bůh říšský, jejž všichni členové společnosti musí vzývati a jemu sloužiti jako ochránci a patronu celkového blaha. Úcta poskytovaná osobě císařově jest pouze druhotnou formou poct prokazovaných nejvyššímu bohu.

Ale následkem moudrého liberalismu nepokládala římská vláda za svůj úkol potírati místní a krajská božstva. Činíc z nich bohy druhého řádu, přizpůsobila je k bohům seskupeným kolem svého vlastního Jova; víte, že, co se tkne našeho vlastního kraje, jména galských božstev téměř úplně vymizela vedle latinských označení, jež jim měla odpovídati.

Dovolíte mně zmíniti se o tom, o kolik tato rozpínavost — rozšířiti říši Jovovu v mezích vzrůstajícího státu římského — předčí nad postupem křesťanským, který zamýšlí nutiti teologické mínění a udržuje je mocí. Křesťanství předkládá pojetí světa a své vlády — a obzvláště formuli osobního blaha — jež může se jednomu hodíti, nelíbí se však druhému. Náboženství římské sdružuje bohoslužebné úkony, jež osobuje pro Jova v zájmu provincií, jejichž osud spočívá na příště v Římě. Náboženství římské je positivní náboženství, jehož obsah jest pochopitelný všem těm, jejichž účast požaduje; nežádá žádné oběti od toho, kdo se neprotiví nadpřirozenému, kdysi tak ochotně přijatému.

Ohromné místo, jejž zaujímalo náboženství od prvního rozmachu civilisací, úloha, již hrála ve velkých říších zašlého starověku, pak v říši římské, v křesťanské Evropě a v krajích zabraných reformou Mohamedovou, pak ještě v moderní době, jeví se v důležitosti budov, jež vystavělo a mezi nimiž poskytuje Francie nenapodobitelné vzory odvahy, moci a souladu.

* * *

Abychom ocenili spravedlivě převahu náboženství v našich krajinách, stačí — jmenovitě stačilo před zcela nedávnym rozkvětem občanské architektury, zvláště před zřizováním nádraží — pohlédnouti na města s dvaceti až padesáti tisíci obyvatel, především na mocná města, jež úzká obruba jich hradebních zdí seskupuje k patě katedrálního kostela provázeného chrámy vedlejšími. (Pokračování.)

INŽ. F. HANUŠ:

Spiritismus a poznání.

(Dokončení.)

Musil jsem na tyto fenomeny, které spiritismus uznává, alespoň krátce poukázati; zároveň i na theorie, kterými je vysvětluje; na více neb méně těch spiritistických theorií a „fenoménů“, myslím, nezáleží; nám šlo především o to, podati obraz povšechný. Nejvíce škodlivým ovšem jest především ten theoretický spiritism, ta díla, která odůvodňují zjevení a jevy nad zkušenostní a kterých se chytá potom spiritism praktický. Spiritism chce vysvětlovati ty jevy na *vědeckém* základě, přiznávaje k tomu resultáty věd ostatních; ale jest to přímým neporozuměním vědy, mající hodnotu takřka absolutní pravdy, chtíti ji k tomu užíti. Ukázali jsme na nedostatečnost theorií spiritismu, kterými se toho domáhá. Spiritisté rozumují: Předpokládám to a to, ergo jest to pravým; nechť dokáže mi věda, že mé předpokládání jest neplatným, tenkrát ustoupím. Vzala-li by se za dokazování, bude tvrditi, že na jiných hvězdách a slunečních systemech jsou jiné bytosti a síly, které neznáme, které účinkují sem na zeměkouli.

Tím, že podkopává důvěru ve vědu, spiritismus theoretický pracuje do rukou pověrám a zatemnění lidstva, odkloňuje lidi od života pozemského k fiktivnímu záhrobnímu; tam nechť člověk očekává blaženost a štěstí. Theorie jiná, ale v celku to samé co učí náboženství — on jest vůbec jen jeho moderním prodloužením (ne darwinismu!). Z vědy ale vychází jiné pro lidstvo: Aby hledělo si především uspořádati život pozemský tak, aby všichni lidé byli šťastnými; co se týče záhrobního, ten ponechme těm, kteří stále k těm jeho radostem poukazují, jak radil již Heine a Havlíček.

Hůře k vědě chovají se ti spiritisté, třeba vyššího vzdělání, kteří ji *neznají*. Oni vytýkají vědě vše co jí vytýkají klerikálové: že nemůže mnohé jevy vysvětliti, že se její theorie měnily, co bylo platným před sto léty, není platným dnes a podobně, že se mění stále dále. Proti těm třeba uvésti následující: Fakta vědecká jsou nesporná a co bylo zjištěno jako vědecké faktum před tisíci léty musí platiti podnes; jen rozdíl, že methody pozorovací se stále zdokonalovaly a zdokonalují podnes. Dřív lidé hleděli na ona fakta prostými smysly na př. pouhým okem; nyní mikroskopem, teleskopem, spektroskopem; smysly staly se tím ohromně přesnějšími, bystřejšími a tudíž i pozorování dokonalejší, všestrannější; tak že dokonalejší pozorování pozdější muselo mnohé dřívější nedokonalejší opraviti. Ale možno i konstatovati, že to jedva může jíti ještě mnohem dále, nežli nyní. (To opět jest věta, kterou mnozí budou napadati.) Dnes věda aspoň v základních úhlových črtách jest stavením *zhruba* (do jisté míry) hotovým; to co zbývá jest *nesmírně mnoho detailů*. To co věda nám podává jest to, k čemu na konec po tisíciletých pracích došlo *celé lidstvo* svým rozumem; jest to tudíž poznání lidstva — jeho Rozum. Rozum jednotlivce jest jeho poznání, kterým srovnává další; věda jest takovýmtéž poznáním Všeholidstva (jedině platným ovšem pouze dnes, neboť stále se rozmnožuje a zdokonaluje ještě v detailech). Tento rozum Všelidstva má tudíž rovněž právo dnes již souditi o některých předstíraných spiritismem „faktech“, že jsou buď klamem nebo nepravdou.

Pravda ovšem, že ještě mnohé pro nás zůstává nevysvětlitelným, ale nesmíme zapomínati neb ignorovati to, co věda nám již poskytla a to přece již postačí, abychom si z toho sestrojili názor světový, nepříčící se rozumu, prostý všeho mystického. Naproti tomu spiritismus znovu ohřívá veškerá vědou dávno **odbytá** poblouzení rozumu, jakými bylo středověké hledání kamene mudrců, alchymie, astrologie

magie, a později zvířecí magnetismus a Mesmerismus (známo, že Mesmer všude, kde působil, ukázal se býti šarlatánem) etc., o čem můžeme se přesvědčiti v jakémkoliv sp. časopisu.

III.

Měli jsme za povinnost ukázati nejprve na nedostatečnost theoretických základů spiritismu, čili toho, co zahrnuje se pod název „*vědy*“ okkultní. Co se týče těch *fenomenů* — zázraků, které mají být jejími argumenty neb fakty, třeba k vysvětlení jich uvésti následující:

A) Příčiny oklamání pozorovatele vlastní.

1. Zavdávají k nim příčinu především různé nedokonalosti mysle jednotlivců;*) lidé mýlí a klamou se, zapomínají; a zase setkáním se s nějakým dávno zapomenutým obrazem probudí se v nich náhle celá řada představ dávných — lidem dokonce přijde chvilková domněnka, že kdysi kousek života znovu podruhé prožívají atd.

2. Jest celá řada výkonů, které konáme automaticky, bezvědomě, ze zvyku, na které se nevíme pamatovati, které jsme úplně zapomněli. Jak často na př. se každému stává, že nějakou věc kamsi automaticky založil, aniž se pamatuje potom kam; když ji najde, jest mu to zcela podivné.

3. *Hallucinace.* Často přihodí se i následující: objeví se i dosti určitý obraz („živá“ představa) na př. osoby, zvířete i normálním, úplně zdravým lidem. Nejlépe objasňuje to vypravování, jak kdosi den před tím slyše vypravování o bílých koních, jda za šera okolo zahrady, kde bylo pověšeno bílé prádlo, viděl najednou určitě bílé koně. Jiná: kdy bílé zmrzlé prádlo vedle hřbitova za větru chrastíc, vzbudilo představu kostlivců, větev za kabát se zadrževší představu zakousnutí se vzteklého psa. Pouhé odvrácení oka z jedné strany, kam jsme upřeně dlouho hleděli, na druhou, a zavření neb pohlédnutí do tmy, dává často hallucinační obraz.

4. *Suggesce.* Má tu vliv jednak *autosuggesce*, na př. v případech, kdy lidé vypravují nějaký děj, který vymysleli, tolikráte, až na konec jemu sami věří, jakoby se skutečně sběhl. Potom *allosuggesce* (suggesce jinými osobami). Mnozí lidé nesmírně lehko dají si nasuggerovati mínění (dají se přesvědčiti) — jedná-li se o dřívější dobu — že vykonali činy, kterých v skutečnosti se nedopustili.

5. Mnoho též může se vysvětliti *náhodou:* Každé očekávání může se buď přihoditi nebo ne. Jestli tušené se přihodí, mluví se o tom, jestli *nepřihodí*, **ne.** Že možným jest mnohé náhodou dokazuje již to, že lidé vyhrávají v loterii mezi statisíci losů, hlavní výhru. Náhoda, která se předpovídá, taktéž bývá obyčejně pravděpodobnější. Předtucha taktéž vyplývá z možnosti očekávaného.

6. Dnešní mysl k pověrám rozpoložená (mysteriomanie) snadno vidí v rozsýchání dobře nevyschnutého dříví nábytku, vrtání červotoče, volání sýčka, prasknutí skleněné nádoby následkem změny teploty a vyvolaného napjetí ve skle, spadnutí obrazu neb hodin následkem nepevnosti hřebíku neb přetření se šňůry, zastavení se hodin následkem nečistoty v hodinách, „znamení duchů“.

7. Lidé ne úplně informovaní mohou se dáti oklamati kousky eskamotérskými, čtením myšlenek pomocí mnemotechniky (a břichomluvy), reflexovými plastickými obrazy živoucích osob atd.

B. Následky oklamání jiných lidí. Majíce na paměti uvedené nedokonalosti mysle, vidíme, jak snadno sami v sobě se můžeme *mýliti*; tím více oprávněnou bude nedůvěra k vypravování osob *jiných* sebe „hodnověrnějších“, což nevylučuje, že můžeme jim věřiti věci, které srovnávají se s naším rozumem, ale nebudeme nikdy věřit, nesrovnávají-li se. Spiritismus právě nejvíce podává důkazů, jak snadno dosud lidé bývali šáleni, a dají se jistě i nyní ošáliti.

Naproti tomu fakta vědy jsou stálá a co nejpřesněji zjištěná, pozorovaná se všech stran při světle denním a stále kontroly schopné, nezakládají se, jako spiritistická, na víře k osobám, ani na slovních svědectvích, o kterých se nemůže nikdo později přesvědčiti, která nikdy nemohou činiti nárok na hodnost absolutní pravdy, za kterou ale spiritisté podobná svědectví přijímají, pročež věda jest v právu, jest-li ani je nestuduje a nevysvětluje a odmítavě prostě „hází je do koše“, rovněž jakoby házela tam kterákoliv, jež jsou obdobnými spůsoby dobyta a opřena. Nechť ukáže spiritismus na *jediný* fakt, který zjištěn byl nestrannou kommisí zvolených znalců; ale představuji si to tak, že museli by to býti lidé, nesedící nehybně, ale pozorující po celý čas co dělá medium, ale i ostatní při dostatku světla. Proti tomu však platí u spiritistů theorie „*zlého oka*“.

Důležitou námitkou proti věrohodnosti fenomenů spiritistů jest i to, že lidé, kteří jsou pilnými pozorovately a sbírately fakt, neměli mezi stotisíci pozorovanými příležitost poznati ani jediný „div“ neb „zázrak“ prostě proto, že jest-li setkali se s něčím na pohled divným, pátrali, až dopátrali se rozumné příčiny k tomu; jindy ta příčina ukázala se až směšně prostou. Obyčejnou příčinou takových fenomenů tedy bývá krátce *nedostatečné pozorování*; neřekneme ani přísně vědecké, ale ani ne svědomité, když za vysvětlením se vůbec nemusí jíti daleko.

Nejvíce „fenomenů“ spočívá na vypravování podvádějících neb těmi mediemi podvedených; v 99 procentech jistě má člověk co dělat

*) Kdo o tom si přeje bližšího poučení, takové může najíti v díle Dra K. Kuffnera: Psychiatrie, 1897.

s podvedenými. Aksakov sám uvádí ohromnou řadu případů, které zakládají se pouze na takových vypravováních, na různých dopisech a sděleních, potvrzených osobami „hodnověrnými“, které rekvirovány ale jsou taktéž skoro plně z přiznávačů spiritismu. Jiní lidé potom čerpají víru v zázraky z této studnice. Přijímání takových vypravování za pravdu ovšem obyčejně nic nestojí; jiní snad to i přijímají, že jsou příliš pohodlní než aby oponovali. Jiní neoponují, jelikož z toho plyne pro ně neprospěch; jiných zdržuje galanterie k dámám, sedícím za media, jiní, že vypravují ty příběhy výše postavené osoby. Tradice a zveličování, o kterém známo jest rčení, že z komára udělá velblouda, též mnoho má viny.

K „vypravování“ náleží též podivné výkony fakirů, kteří zrakem dávají rostlinám vyrůsti ze země (Papus — ; nanejvýše nějakou botnající růži z Jericha); ostatně ti fakírové představovali nejednou jistě *celou* svou umělost v různých Varieté; mnohé z těch všelijakých pověstí má na svědomí i doba mořských hadů a kyselých okurek.

C. Oklamání mediumy. Na konec mnoho fenomenů spiritistických třeba připsati schválnému klamání, kterého nejvíce se dopouštějí buď sama media neb lidé, nacházející se s nimi ve spojení; nemluvě o velkém počtu zjištěných podváděčů, musí se počítati s ještě větším počtem nezjištěných; které mohou míti k podvádění různou příčinu: jednak že řemeslo media se dobře vyplácí (jak dopouští sám Du Prell), nemluvě ani o seancích teatrálních za vstupné, platí tu i různé protekce, podpora osob druhými; lichým vůbec jest důvod, že v soukromých kroužcích nemůže být příčiny ku klamání; platí tu jednou žert a dále již udržení prestiže; při seancích „občanských“ jedná se snad i o *dobrý úmysl:* media, které udílí rady lékařské, mravokárné a jiné, jim věří se „v transu“ na slovo, při bdění ale ne atd.

Sem náleží především různé předstírání neumělosti za obyčejného života, ale ukazování zvláštních dovedností v „transu“. Dopisování románů „neumělými“ prosťáky, hra na piano dětí, které se neučily, výkony „uměleckých“ kreseb lidmi taktéž neumělými. Co se týče mluvení cizích jazyků v „transu“ nedávno ještě ve Vídni odehrával se případ v soudní síni, kde obžalované polyglotní dámě se vytýkalo klamání, že chodila za plat v obleku prosté služky do seancí a tam v „transu“ potom rozmlouvala v několika jazycích; co se týče kreseb vyhlašovaných neodborníky za něco obzvláště uměleckého, které jsem viděl, ukázaly se mně prostým lidovým kreslením, jako vidět i na venkovských almarách i vyšíváních i velkonočních vajíčkách; většinou to byly kresby několika barevnými tužkami fantastických „rostlin“ nemožných tvarů, vzhledem ku tíži a uspořádání květů, o kterých ale spiritisté vykládají, že jsou to vyobrazení z jiných hvězd. Není možným dopustiti dvojí druh způsobilosti, jeden v stavu „trans“ a druhý za obyčejného stavu bdění, neboť — jak dokázáno *naukou o lokalisaci duševních schopností v mozku* — každá způsobilost vyžaduje složitý a *hotový apparát* nejen v mozku, ale i v muskulatuře k té způsobilosti se vztahující. Jiná způsobilost tady vyžadovala by nejen jiný mozek, ale i jiné tělo. Věrohodnost *jasnovidnosti* (Clairvoyance) a všech uvedených neobyčejných „umělostí“ dost charakterisuje i to, že již v r. 1837 v Paříži vypsána cena 3000 franků tomu, kdo bude v stavu přečísti jedinou řádku obyčejného písma bez užití k tomu zraku a žádná ze somnambulních dívek tento experiment nesvedla.*)

O *zjevování* se všelijakých ruk za záclonami v kabinetech ohražených (s odděleným, „zalepeným“ vchodem) po případě i dětských (pod sukněmi media), ale i celých postav v temnu, o materialisaci těchto ruk, otiscích, fotografování těch zjevení viděných ale i zhotovování fotografií i s neviděnými, myslím že nikdo se zdravým rozumem nebude pochybovati, že náleží ku zjevům této kategorie. Není nemožným, že medium z řemesla si přinese i pomoc pod sukní s sebou.

Co se týče stavů mediumních „trans“, ty po úsudku nejednou soudně doloženém lékaři ale i vědy psychiatrické nejsou ani hypnotismem ani somnambulismem, ale — jelikož stavem intensivní bdělostí a pozorností — pouhou *simulací.*

To asi po našem mínění jest objasnění, které k děním spiritistickým může dáti *poznání a rozum.*

MUDr. KAREL HELBICH:

Náboženská pověra a medicina.

[Dokončení.]

Nejzázračnějšího vyléčení dostalo se však jak se sluší a patří hlavě korunované, totiž římskoněmeckému císaři Jindřichovi II. (v 11. století). Trpěl mimo starostí vladařských též kamenem měchýře močového a putoval proto přímo ku prameni spásy, totiž do světoznámého kláštera benediktinského Monte Casino v Italii, který se tehdy těšil výborné lékařské pověsti. Snad mniši vůči císaři nedůvěřovali svému lékařskému umění, anebo z jiných důvodů — nepřijali ho ve své léčení pozemské, ale odkázali péči nebes, zvláště zakladatele kláštera sv. Benedikta; A ten důvěru v něj kladenou nesklamal: v noci zjevil se nemocnému císaři sám osobně a vlastníma svatýma rukama

*) Viz: Der Hypnotismus, Vorlesugen d. K. Un., zu Berlin von W. Preyer, 1890; tamtéž pravda o léčení magnetickém, Mesmerismu etc.

ho operoval. A aby o tom nebylo žádné pochyby, vtiskl spícímu císaři do ruky kámen, který mu z měchýře odstranil. Nepožádav honoráře, uchýlil se opět do nebeských výšin, odkud však se ještě staral, aby se císaři rána po operaci zahojila. Jak vidět, byl svatý Benedikt nejen svědomitý, ale uměl též s mocnými tohoto světa zacházet.

Sdělené příklady nám dokazují, že křesťanský spánek v kostele liší se od starověkého jedině tím, že křesťanští světci dají se více prosit o pomoc než jejich pohanští konkurenti. Křesťanství osvědčilo se však vynalézavější než starověká náboženství a nespokojilo se s léčením za spánku v kostele. Usuzovali asi takto: hojí-li svatí za spánku v kostele, stačí snad u toho, kdo nemůže v kostele spát, dovolá-li se jejich pomoci před spaním i mimo kostel. A vskutku zmíněný *Řehoř z Tours* ví nám o podobných zázračných uzdraveních vypravovat, kde nemocní vzývali svaté před spaním mimo kostel. V jednotlivostech podobají se sděleným jako vejce vejci.

Ve své medicinské činnosti bylo křesťanství už záhy proniknuto duchem čistě moderním, neboť uznalo za dobré léčení svatých specialisovat. Tak přikázáno sv. Anně oční lékařství, sv. Juda pomáhal od kašle, sv. Valentin byl odborníkem pro padoucnici, sv. Kateřina sienská brala si na mušku mor, a sv. Blažej vyznal se v krčních nemocech. Ani na ten boží dobyteček svatí nezapomněli, neboť sv. Rochus z Montpellier byl proslulý svými zvěrolékařskými vědomostmi.

Když takto se různí svatí v léčení dělili, jest přirozeno, že vyvinuly se i různé způsoby v dovolávání se jejich pomoci. Nejjednodušší byl, vyslechl-li nemocný mši a přinesl svatému něco v oběť! Účinnější byla už pouť k tomu kterému léčícímu svatému, která zvláště v den jeho narozenin bývala korunována úspěchem, neboť kroniky potvrzují, že v tyto dny svatí hravě a rychle uzdravovali i nejtíže nemocné. Také se doporučovalo, položit nemocného mezi oltář a hrob světcův, aby tomuto byl jaksi v cestě a neušel jeho pozornosti; ovšem musel tu nemocný při zmíněné nedoslýchavosti svatých k prosbám mnohdy vydržeti mnoho dní. Za častých epidemií ve středověku podobal se pak mnohý kostel spíše lazaretu než svatyni, a zdraví věřící odnášeli si odtud zárodky choroby jako do dnes z poutnických míst. Protože tedy nemocní museli zhusta dlouho čekat, až svatý byl v medicinské náladě, a protože mnohý nemocný pociťoval úlevu pouze, dokud se nalézal v obvodu svatyně, postavili praktičtí kněží v sousedství kostelů zvláštní budovy pro nemocné, kde tito mohli sebe delší dobu čekat.

Ani tak nebyly však nepříjemnosti veskrz odstraněny: cesty ke kostelům a zvláště ke hrobům svatých byly v ranném středověku daleké, a obtížné pro zdravé, nadtož pro nemocné. Stačil-li však k zázračnému léčení hrob svatého, jak by jeho tělesné pozůstatky neměly mít zázračnou moc? A proč pouze ony? Proč by takovou nebyl nadal bůh i veškeré předměty, které kdy přišly ve styk s jeho svatými a mučedníky? *Veškeré relikvie*, jak tyto pozůstatky nazývány, *mají zázračnou moc!* Nestálo sice toto tvrzení ve vyznání víry, ale církevní praxe ho pevně zakotvila v duši křesťanského lidu, tím spíše, že nejzvučnější jména církve t. zv. její světla (lumina ecclesiae) ho se zápalem obhajovala.

Jednalo se jen ještě o to, dáti přemocné léčebné síle, která v hrobech a relikviích vězela, podobu, v níž by i nejvzdálenější nemocní se jí mohli stát účastnými. A tento zdánlivě nerozřešitelný problém, byl hravě rozluštěn, když kněží na to přišli, že vše, co přišlo s relikvií ve styk, její nadpřirozenou sílu jaksi do sebe vsává, ovšem aniž by se tím v relikvii zmenšovala a ubývala, ta byla pouze jakýmsi zázračným fermentem. A tato t. zv. *dotýkáním* přenesená zázračná síla nebyla něco nehmotného, impenderabilního, ale dala se docela obyčejnou váhou vážit, aby sebe menší nedůvěra nemohla vzniknout.

Tak ku př. kladli zbožní poutníčkové na hrob apoštola Petra kousky hedvábí, které byla před dotýkáním i po něm váženy, a po něm byly vždy značně těžší. Jak neměl jít poutník blažen domů, věda, mnoho-li gramů zázračné moci si odnáší ve svém hedvábném hadříčku! Že takové síly mohlo být někdy mnoho liber, poznal ku svému nemilému překvapení jeden král Suevů, který pro nemocného syna svého prosil o relikvii z hrobu sv. Martina; hedvábný šat na hrob světcův položený byl lehký jako pírko, když ho tam poselstvo kladlo, avšak druhého dne při vážení vymrštil misku do výše, tak že bylo třeba hezké hromádky zlata, aby váhu zázračného fluidu vyvážila.

Stala-li se jednou zázračná síla hmotnou, co bylo na překážku, aby ji nemocní přímo v sebe nepojímali, aby se z ní nedělaly léky? Prach seškrábaný s hrobů svatých a světic smísený s vodou anebo s vínem se pil a hojil i nejtěžší neduhy. Že stačilo často olízat hrob a jeho sousedství, dotvrzuje opět *Řehoř z Tours*, který vypravuje o sobě, že zbavil se nádoru na rtech a jazyku pouze tím, že olízal zábradlí u hrobu sv. Martina. Jiný výborný lék byl zuhelnatěíý knot ze svící spálených v kostele a vosk, který z nich kapal. Většinou k zevnímu upotřebení bylo také hojně užíváno vody, kterou byl o velikonocích jednou za rok oltář světcův umyt, dále oleje z lamp v jeho svatyni zavěšených, a vody, v níž vyvařeny byly pokrývky relikvií; ba tato bývala i pita! Stejně zázračně léčily záclony a koberce, kryjící hrob svatých, ku př. sv. Juliana: koho bolelo břicho potře-

boval dle *Řehoře z Toursu* jen vytáhnout nit z koberce zavěšeného nad jeho hrobem, položit ji na schránku svých revoltujících zažívadel, a byl ihned zdráv jako ryba.

Svatí však byli pamětlivi zásady „něco za něco“, a přicházeli někdy agitátorům, kteří šířili jejich slávu, totiž kněžím vstříc, aby tito nemuseli zázračné léky sami zhotovovat. Tak ku př. vydával prý hrob sv. Jana Evangelisty druh bílé manny — byl jí každé ráno pokryt — která měla léčivou moc a do celého světa se vyvážela. Z hrobu tohoto bohabojného muže vytékal také pramének drahocenného vonného oleje, který stejně roznášel slávu tohoto, přímo průmyslově léčícího svatého.

Bylo-li řečeno, že praxe církví křesťanských hluboce zakořenila náboženskou pověru v medicině, má to své oprávnění. *Všeobecná* platnost její, její naprostá, ničím a nikde neobmezená vláda nade všemi náleží sice minulosti, ale ještě v našem 20. století hnije v její tůních *většina* našeho lidu. Ponechávám rozhledu a úsilí jednotlivců, aby na cestách náboženskomedicinské pověry, na které jsem je uvedl došli sami ku nynějším její způsobům a formám, neboť nelze zde vypočítávat způsob a rozsah činnosti dnes praktikujících svatých a pomazaných zázračných lékařů a jim podobných zázračných léčeben od domácích Hostýnů a Svatých Hor až po cizokrajné Lourdy; jsem však jist, že každý, kdo viděti chce a věci nazývá pravým jménem, dospěje se mnou ku přesvědčení, že náboženství se do dnes nevzdalo *ničeho* ze vší té pověry, které dalo vznik, a že svými sluhy, kněžími, jest dosud její největším fedrovatelem.

Jest pravda, že pověra v tom způsobu a rozsahu, jak jsem ji předvedl, jest výtvorem společné práce různých činitelů; *lví podíl aktivní práce* na ní připadá však křesťanským kněžím, totiž: šíření a vybudování pověry, a *všecka* práce *passivní*; nezabraňování ji.

Což byl kněz k tomu povolán? Ano, a to v první řadě, neboť ve středověku byly *kláštery jediní nositelé* humanistické vzdělanosti a *pouze* v nich se pěstovala i medicina. Klášterníci nejen že ošetřovali nemocné v nemocnicích, oni pěstovali lékařství i vědecky; jim byli předobře známi lékařští klassikové starověku: *Hippokrates, Herophilus, Dioscorides, Galen, Paulus z Aeginy* a jiní a jiní, druhého i třetího řádu; oni *věděli*, že pověrečný hokuspokus s relikviemi a jinými zázračnými utensiliemi tropený jest šalbou a klamem, a přeci od něj neupustili. Ba, kde čistě pozemskými prostředky docílili uzdravení, honem ho připsali na účet některého svatého, jako u Jindřicha II., kterému namluvili, že operaci na kámen vykonal na něm svatý Benedikt, ne mniši. Z této viny: *šíření pověry proti lepšímu svědomí a vědění* se křesťanské kněžstvo neočistí nikdy.

Že s pozemskou medicinou byli kněží předobře obeznámeni dokazuje mimo jiné i toto místo z apoštolských konstitucí, kde činnost biskupova se přirovnává činnosti lékaře. Zní: „Uzdravuj i Ty, biskupe, jako milosrdný lékař hříšníky, užívaje hojivých a záchranných prostředků. Nespokojuj se řezáním a pálením a užíváním vysušujích násypů, ale užívej též obínadel a bavlnky, podávej lahodné a hojivé léky a přikládej slova útěchy místo chladivých obkladů. Je-li však rána hluboká a dutá, ošetřuj ji náplastí, aby se opět vyplnila a se zdravým okolím se srovnala. Hnisá-li, vyčisti ji zásypem, t. j. pokáráním; bují-li divokým masem, srovnej ji ostrou mastí, t. j. hrozbou posledního soudu, rozežírá-li se, vypal ji železem a vyřízni hnisající vřed, totiž uloženými posty. Učinil-lis tak a shledal, že od hlavy k patě nelze přiložit žádné náplasti, ani oleje a obvazu, ale že vřed se šíří a každý léčebný pokus maří — jako rakovina uvádí v hnilobu každý úd — potom poraď se s jinými zkušenými lékaři a s největší pozornosti shnilý úd uřízni, aby nevzalo úhony celé tělo církve. Neukvapuj se tudíž s řezáním a nesahej o překot po ozubené pile, ale užívej dříve nože a odstraň hlízy, aby odstraněním vnitřní příčiny nemoce bylo tělo uchráněno bolestí. Shledáš-li však pokání odpírajícího a v nitru odumřelého, odřízni ho truchle a s bolestí jako nezhojitelného“. Tak mluvit mohli jen, kdo s tehdejším stavem mediciny byli dobře obeznámeni, a ti to zapírali.

Jako prameny náboženské pověry v medicině poznali jsme dosud *kněžstvo* a z části *náboženské dogma*; je tu však ještě třetí, totiž *theistická myšlenka* sama o sobě, myšlenka, že bůh, který stojí nad zákony přírody, sám řídí veškeré pozemské zjevy. Ani triumf fysikálně-mechanického názoru světového nebyl s to tuto theistickou myšlenku potlačit. Největšího rozšíření se ji ovšem dostalo křesťanstvím: byl-li mu bůh lékařem duše, proč ne i těla? A přímo na místa z Písma odvolávala se ona část křesťanů, která každou lékařskou pomoc zamítala modlitbu vyjímaje. Především na epištolu sv. Jakuba, jejíž 14. 16. verš 5. kapitoly zní: „stůně-li kdo z Vás, zavolej starších sboru, ať se modlí za něho, mažíce jej olejem ve jménu Páně. A modlitba víry uzdraví nedužívého a pozdvihneť ho Pán; a jest-li že jest, co prohřešil, budeť jemu odpuštěno. Vyznávejtež se pak jedni druhým z hříchů, a modlete se jedni za druhé, abyste uzdraveni byli. Mnohoť zmůže modlitba spravedlivého opravdová“. Modlitbu jako léčivý prostředek bylo také možno sesílit ku př. položením knihy evangelia na chorou část těla anebo pokrytím této šatem mužů zbožností vynikajících. Ze stejného důvodu těšily se léčebnému užívání potní šat a

sukně sv. Pavla, jak nám vypravují „Skutky apoštolů“, ba i stín ku př. sv. Petra měl léčebnou moc. Jako projev atavismu vidíme v naši době vystupovat Eddysm, blouznivé učení o léčení výhradně modlitbou.

Z theistické vyšlá myšlenka, že bůh sesílá různé nemoce a příkoří na lidstvo *za trest* není vlastnictvím křesťanství; nacházíme ji u všech náboženství, ale nikde nevyhnala tak bujných květů a nebyla tak fruktifikována jako v křesťanství. A z kronik zvídáme, že křesťanský bůh navštěvoval své lidstvo metlou epidemií z příčin nejmalichernějších ku př. pro novou módu krojovou.

Namítne se snad: není náboženství jediný pramen pověry v medicině. Netvrdím to, vždyť i filosofie k ní podstatně přispěla, i přírodní vědy dodaly k ní materiál, ba i medicina sama pěstovala si občas pověru ku vlastní své škodě. Ale ze všech těchto pramenů dohromady nevyvěralo nikdy *tolik* a tak *očividné a hrubé* pověry jako z náboženství, a povolanými příslušníky cechu filosofického a přírodovědeckého nebyla pověra nikdy *s takovým úsilím a proti lepšímu přesvědčeni* šířena, jako sluhy božími *všech* náboženství.

Svůj referát zakončím krátkým přehledem celkového poměru křesťanství k medicině.

Strana, která naprosto zavrhovala všechno pozemské léčení byla a zůstala od počátku v církvi v menšině, ač její jen vlivem vyslovena exkommunikace (kolem r. 200) nade všemi, kdož by se zabývali přírodními a příbuznými vědami a medicinou. Většina křesťanských sekt seznala, jak hluboko jsou t. zv. pohanské názory v lidu zakořeněny, a neodvážila se, je z plna a všude negovat. Uvažující křesťané, kteří také vykonávali příkaz evangelia: ošetřovati nemocné a choré, poznali cenu mediciny prakticky a netroufali si se jí zbaviti; k vůli náboženství zkonstruovali si ovšem báje, že už Noe a Salomo sepsali první knihy lékařské. Ba, jeden rys pohanské mediciny přišel křesťanství velice vhod; totiž její teleologism, který medicinu v době pučícího křesťanství ovládal. Jest to nauka o účelnosti, že vše má svůj účel, třeba neznámý, že příroda vše dobře zařídila. Za přírodu dalo křesťanství boha, a hodilo se to výborně. V takové po křesťansku natřené teleologické medicině vynikli i církevní spisovatelé, jako *Tertullian*, *sv. Ambrož*, *Klement z Alexandrie*, *Basilius*, a upoutali ji k svým sídlům a klášterům.

Méně neškodný než zevně byl vliv křesťanství na podstatu mediciny, na její vědeckost. Křesťanství, kladouc důraz na život posmrtný, podkopávalo radost z přírodovědeckého bádání a znehodnocovalo ho. Dogmatický ráz křesťanství měl v zápětí, že sofistický způsob jeho myšlení pronikl veškeré obory duševní činnosti, tedy i medicinu, takže lékaři této periody úpadku vědy a zenithu křesťanství viděli jediný svůj úkol v slovíčkářském vykládání Galena a Hippokrata, nikoli v neodvislém vlastním bádání. Tak ztrnula vlivem křesťanství medicina na stupni, kterého dosáhla ve 2. století p. Kr., na celá staletí. Ještě na konci 16. století musel na kodaňskou universitu za profesora mediciny povolaný žák *Paracelsův Hans de Prato* složit slib, že nebude přednášet o vlastních názorech anebo těch, kterým se od *Paracelsa* a jiných neodvislých badatelů naučil, ale pouze číst o Galenovi a Hippokratovi. Teprve po složení takového slibu směl svůj učitelský úřad nastoupit, při čemž se medicině ovšem špatně vedlo.

Jakmile se uplatnila scholastika, poměry se pro medicinu ještě zhoršily, neboť tato přinesla sebou starověkou nauku o démonech, za kterými se v zápětí vynořil i křesťanský čert. A čert co původce nemocí opanoval až do 16. století. Současně nabyl všeobecného rozšíření názor o nemocech, co trestech božích. Co divu, že kde rozvážná medicina nemohla klást odporu a držet protiváhu, vznikla na půdě náboženstvím zmrvené nauka o čarodějnicích, která si vyžádala tolik a tak strašných obětí. A bylo zapotřebí práce celých lidských věků, než hrozné tyto omyly byly poznány a napraveny.

Jak vidíme, nejen faktická činnost křesťanství rozsévající nábožensko-medicinskou pověru v minulosti i přítomnosti, ale i jeho dogmatismus, který jest s vědou nesmiřitelný, stačí, aby odůvodnili stanovisko mediciny ku křesťanství, které u všech poctivých a upřímných příslušníků mediciny může být jen jediné, a to naprosto nesmiřitelné a zamítavé.*)

Česká sekce Volné Myšlenky.

Práce započatá sekcí okamžitě, jakmile jen veřejnost zvěděla o útoku našich klerikálů na školu, byla odměněna zdarem. Pod dojmem rozruchu, způsobeného letáky, články a velice četnými schůzemi, jež buď sekce přímo pořádala neb k nimž popud či iniciativu dala, nařízení byla odvolána. Již 14. června 1906 prohlásil ministr vyučování dr. Marchet na intervenci ministra dra Pacáka po interpellaci posl. Brdlíka a dra Ryby, že nedopustí, aby nařízení ve znění většinou schválená byla prováděna. A 21. června na výstavě liberecké oznámil ministr vyučování místodržiteli českému, hr. Coudenhoveovi, že jej dochází celé stohy přípisů protestních a že není možno, aby stala se nařízení skutkem. Místodržitel odvětil, že nařízení jsou již odvolána, aby rozčilení nevzrůstalo, a že úmysl navrhovatelů byl prý zcela čistý. Agitace tato prý jest vyvolána spolkem Vol-

*) Za podklad tohoto referátu sloužily práce prof. dr. *H. Magnuse* uveřejněné v archivu „Abhandlungen zur Geschichte der Medicin“.

nou Školou*), ale prý jest již zříti protiagitaci. — Posléze 6. srpna došla z Vídně zpráva, že prováděcí nařízení nedosáhla ministerského schválení a že byla zemské školní radě v Čechách vrácena.

Tím dosaženo v boji našem proti klerikálnímu usilování o školu prvního velikého úspěchu. Ukázalo se zejména, že nikdy nemá se v beznaději skládati zbraň, i když se zdá, že je marno bojovati. Prudký a všeobecný útok všeho pokrokového občanstva musí zdolati i pevnější tvrze, než-li je byrokratická zemská školní rada.

Však tento první úspěch v boji nesmí nás zmýliti. Nesmíme dávno ještě spočinouti na vavřínech: nezapomínejme, že prováděcí nařízení nebyla snad úplně zrušena, nýbrž že byla pouze vrácena zemské školní radě k novému projednávání. To znamená, že klerikálové budou se snažiti uchovati ze starých nařízení co vůbec bude možno, ať již ve staré formě anebo ve formě obezřetnější, vychytralejší a méně do očí bijící. **Jest tedy nejvýše nutno, abychom do té doby, dokud nová uspokojivá nařízení nebudou vydána, stáli na stráži, úplně připraveni k novým nejostřejším zápasům.**

Poslední boje ukázaly nám důležitost školy; česká Volná Myšlenka po seznání, že nutno na ni obrátiti hlavní zřetel, podnikla v tomto směru své kroky. Od 15. září počne vydávati vedle dosavadního svého orgánu Volné Myšlenky i školskou revui pro širší veřejnost, Volnou Školu, dosud vycházevší v Zábřehu, časopis, jenž svým energickým pokrokovým vystupováním v hájení školy a učitelstva získal si sympatie a jehož směr byl se zásadami hnutí Volné Myšlenky téměř totožným. O podrobnostech viz jinde. Česká sekce Volné Myšlenky bude pracovati dále; nebude pouze odrážeti útoky klerikalismu, bude výbojná sama. Zdálo se, že po vykradené Svatováclavské záložně klerikalism dá na deset neb dvacet let pokoj již pro hanbu svoji a hanebnost, kterou se v této aféře pokryl. Nikoliv: vrhl se na svobodu slova v procesu profesora Masaryka, zaútočil na svobodu literárního projevu při prof. Judovi, drze sáhl na malý zbyteček svobody školské. Třikráte podnikl zločin proti občanským svobodám, a kdyby měl moc, zničil by je všechny. Trpělivost naše přestává, pouhá obrana jeví se slabou — nutno přejíti k útoku.

Nejsme tak domýšlivými, abychom se chlubili, že odražení útoku na školu vykonali jsme jedině my. Rádi a s vděčností uznáváme, že to byly široké vrstvy českého lidu, které spolupracovaly a které svým vzácným a velkolepým rozmachem dokonaly dílo, na němž my počali pracovati. Byl to hlavně lid dělný, tato opravdu „skála budoucnosti, na níž příští chrám lidstva bude postaven", byla to však též opravdu pokroková intelligence, byť poměrně ke svému rozsahu a své moci nečetná. Tyto massy, které uvedeny byly v pohyb velikou prací nadšených a obětavých jedinců, docílily těchto úspěchů; a my jménem myšlenky pokroku, pro niž pracujeme, vzdáváme v této přestávce boje všem těmto pracovníkům, kteří pomáhali a se snažili, svůj upřímný dík. Kéž se všichni sejdeme znovu a všude rámě k rameni na tomto bojišti kultury.

A také dnes přicházíme k nim, ke všem našim stoupencům a příznivcům s prosbou o pomoc. Každý z nich, jenž cítí, že podnikáme dílo pro skutečnou civilisaci nutné, může nám dle svých sil pomoci, každý může státi se spolupracovníkem při tomto rozsáhlém podniku, jehož politickou formou bude rozluka státu od církve. Každá pomoc nám bude vítána, i třeba nejnepatrnější. Zdánlivě malá věc ve spojení s jinými a zmnožením vytváří věci obrovské: malé korály tvoří rozsáhlé ostrovy.

Prosíme všechny ty, kdož s námi chtějí zápasiti, o tato vlídná přispění:

Doporučte laskavě „Volnou Myšlenku" neb „Volnou Školu", šiřte známosti o našem směru; sdělujte nám adresy, kde mohli bychom vniknouti. Posílejte nám ihned zprávy o klerikálních nepravostech, upozorňujte nás, co kde se stalo, co kde bylo vytištěno, abychom nepřehlédli a zakročili; sdělte nám své myšlenky, jež by nám tím či oním byly prospěšny; sbírejte dokumenty klerikální i protiklerikální a zašlete nám je, neboť výstava hlouposti lidské námi jednou projektovaná, rozesvítí mnohému pod lebkou; prosíme Vás zvláště o něco: mnohý z Vás má doma klerikální neb protiklerikální knihu, specialitu, jež není známa. Mohl by ji třeba klidně postrádati, kdežto u nás ve studiu, půjčováním atd., by vykonala svoje úplné poslání. Pošlete nám je, výsledky z nich budou Vám odměnou. I jiné knihy poučné neb informační prospěly by nám velice, kdybyste je věnovali naší příruční knihovně redakční.

Při cestách našich na venkově v době akce za volnost školy poznali jsme, jak je nutno na venkově stále a stále rozsévati símě nových myšlenek. Toto poznání vedlo nás k rozhodnutí, uspořádati na venkově soustavnou **přednáškovou akci** v sezoně podzimní a zimní. Aby postup v tom byl co nejracionelnější, jest nutno, aby všichni, kdož by si přáli uspořádání přednášek ve svém okresu, sdělili nám to nejdéle do konce září. Doporučuje se vejíti při tom ve styk s několika sousedními místy a uspořádati v jednom týdnu celou řadu přednášek v jednom okrsku. Pošleme řečníka do jednotlivých míst třeba na týden i na delší dobu. Tím se výlohy s jednotlivými schůzemi spojené velmi zmenší. (Jezditi budou takto zejména redaktor Pelant, dr. Bartošek a jiní.) Pište o tom co nejdříve. Dobu schůze určete jen přibližně (měsíc) a i tu nutno výboru sekce ponechati volnost.

Zároveň zřizujeme při redakci „Volné Myšlenky" bezplatnou právní poradu (bližší údaje jinde).

A i jinak vynasnažíme se, abychom zkušeností a poznatků svých z dosavadních bojů zužitkovali co nejvíce pro věc svobody a pokroku.

Kdo můžeš, přispěj nám k tomu dle svých možností!

*) Ubohé informace p. místodržitele! „Spolek Volná Škola" vůbec v Čechách neexistuje, neexistuje ani spolek Volná Myšlenka!

Schůze a přednášky,

na které vyslala Česká sekce Volné Myšlenky referenty (v červnu, červenci a srpnu 1906.)

O škole, klerikály ohrožené:

Kralupy, 26. června veř. schůze lidu. Řečník Karel Pelant.

Lomnice n. P., 30. června. Schůze lidu. Ref. B. Vrbenský.

Prosek, 30. června. Veř. schůze lidu. Ref. A. Kladivo.

Košťany u Teplic, 1. července. Tábor lidu. Ref. A. Kladivo.

Horažďovice, 1. července. Veř. schůze. Ref. Dr. Bartošek.

Stará Boleslav, 1. července. Veř. schůze. Ref. Kunstovný.

Nová Kdyně, 8. července. Veř. schůze lidu. Ref. Kunstovný.

Liberec, 8. července. Veř. schůze. Ref. A. Kladivo.

Rakovník, 16. července. Tábor lidu. Ref. A. Kladivo.

Unhošť, 18. července. Schůze lidu. Ref. Kar. Pelant.

Lipětín u Mostu, 29. července. Veř. schůze českých a německých rodičů, svolaná místním spolkem žen. Ref. česky a německy dr. Bartošek.

Pchery, 29. července. Tábor lidu. Ref. A. Kladivo.

O Janu Husovi.

Kukleny, 30. června. Schůze lidu. Ref. Kar. Pelant.

Jablonec n. Jiz., 1. července. Tábor lidu odpoledne. Ref. K. Pelant.

Votvovice, 1. července. Tábor lidu. Ref. A. Kladivo.

Smiřice, 5. července. Tábor lidu. Ref. Kar. Pelant.

Plzeň, 5. července. Tábor lidu. Ref. L. Kunte.

Velké Poříčí u Hronova, 5. července. Tábor lidu. Ref. Kunstovný.

Zlonice, 6. července. Tábor lidu. Ref. K. Pelant. Řečnil též ev. vikář Jar. Řepa.

Česká Třebová, 7. července. Tábor lidu. Ref. K. Pelant.

Frenštát p. Radh. (Morava), 8. července. Přednáška. Ref. K. Pelant.

Chlumec n. Cidl., 8. července. Schůze lidu. Ref. J. Kraus.

O Karlu Havlíčkovi.

Nový Smíchov, 28. června. Ref. K. Kraus.

Modřany, 29. června. Schůze mládeže. Řečník K. Pelant.

Jablonec n. Jiz., 1. července. Schůze lidu, večer. Ref. K. Pelant.

Rynarec u Pelhřimova, 22. července. Tábor lidu. Ref. K. Pelant.

* * *

Česká Třebová. 15. července. Veliký tábor lidu na Horách, poutním místě, kam klerikálové svolali svůj tábor. Nejprve pokusili se klerikálové nastrčeným občanem zakázat tábor s důvodem, že louka není propůjčena táboru; později hulákali a pískali. Nebezpečí srážky bylo veliké, kraje táborů, jež se dotýkaly, byly spolu v třenici. Účast veliká; klerikálové, jimž se nezdařilo rozbití, rozhlásili to jako svoje vítězství a jakýs chudý duchem složil na to strašlivou, opravdu katolickou báseň. Na schůzi hovořili Svetozar Úlehla a red. Chytil ze Zábřeha a red. Karel Pelant.

Žižkov, 16. července důvěrná schůze mládeže o vystupování z církve. Vystoupí 42 osoby.

Motyčín, 5. srpna přednáška o následcích bitvy bělohorské. Referoval K. Pelant. Z církve vystoupilo asi 30 osob, další budou následovat.

* * *

Upozornění všem, kdož si přejí od nás řečníky. Míníme uspořádati našimi řečníky celou síť přednášek protiklerikálních. Aby však uspořen byl čas i vydaje, chceme upraviti schůze ty tak, aby řečník vždy mohl v jednom týdnu v místech sousedících vykonati *několik schůzí při jedné jízdě z Prahy.* Žádáme tudíž, by nám bylo co nejdříve, nejlépe do konce září, oznámeno odevšad, kde by si kdo (ať již jednotlivci nebo spolky) ku přednášce řečníka našeho přál v době podzimní a zimní. Dle přihlášek upravíme řečníkům cesty; pořadatelům oznámíme pak sami, na kdy nutno schůzi v místě jejich oznámiti. Thema budiž nám jen naznačeno přibližně; přesné znění programu sdělíme po rozvrhu schůzí dle disposic řečníkových. Vše ostatní vyjednáno bude s pořadateli písemně. Také ve vyjimečných případech obstaráme sami svolání schůze (tam, kde nikdo z pořadatelů nemůže to učiniti sám vzhledem k teroru klerikálů). Naši řečníci varují se vždy narážek na spory politických stran; schůze s programem o časových politických otázkách neobsazujeme. Také za obsazení schůze, oznámené nám v poslední chvíli, neručíme. Buďtež nám sdělovány aspoň 14 dní předem. — Všechny dopisy a přihlášky posílejte na redakci „Volné Myšlenky".

Ústředního výboru české sekce V. M. došly dva listy tohoto znění: „Revers. Tímto se zavazuji, že dnešním dnem počínaje budu odvádět „dobrovolnou daň na protiklerikální agitaci" a sice 1% ze všech svých řádných i mimořádných hrubých příjmů. Spláceti ji budu v okrouhlých korunových obnosech sekretariátu české sekce Volné Myšlenky v Praze. V . . . . ., dne 14. srpna 1906." — Jeden z reversů jest od posluchače filosofie, druhý od jeho sestry, učitelky. Oba jsou podepsány kromě vystavitele ještě dvěma svědky.

Ústřední výbor České sekce Volné Myšlenky konal několik schůzí za účelem porady o vymezení pravidel organisace České sekce a o způsobu zakládání místních sdružení. Naznačen způsob ustanovování důvěrníků. Za člena sekce nutno se přihlásiti u ústředního výboru. Založení místního sdružení provedeno bude vždy delegátem ústředního výboru na místě samém, při čemž se místnímu výboru patřičných informací o způsobu postupu dostane. Pravidelný příspěvek příslušníka sekce ústřednímu výboru stanoven na 1 K ročně. — Předsedou ústředního výboru zvolen Julius Myslík, místopředsedou dr. Karel Dražďák, sekretářem Karel Pelant. — Pro právní odbor jmenován pořadatelem dr. Th. Bartošek, pro studentský odbor JUst. Artur Kladivo. — Veškeré dopisy adresujte: Sekretariat České sekce Volné Myšlenky, Kr. Vinohrady, Korunní tř. 6 n.

Příspěvky propagačnímu fondu. Na boj za svobodu školy a na boj proti klerikální moci, vedeného českou sekcí Volné Myšlenky, který prováděn ve velikých rozměrech, vyžadoval velkých nákladů, přispěli: Anonym —·08, M. Smetanová, Vinohrady 4·—, vybráno na schůzi na Žofíně v Praze 90·56, Zachar 4·—, Sběrací listina č. 2. (Kunstovný) 51·92, sb. l. č. 11. (Záluží) 21·—, sb. l. č. 14. (Sedláček) 8·—, Ústř. sp. č. žen 10·—, ? Vl. Březí 6·—, ? Trojice 6·50, Uč. Nov. 4·—, V. H., Vinohrady 10·—, Sb. l. číslo 7. (Hlinsko) 31·—, ? Týniště n. Orl. 20·—, ? Humpolec 13·—, ? okr. litomyšl. 30·—, ? Praha-IV. 14·—, ? Praha VII. 4·80, sb. l. č. 13. (Kunstovný) 17·90, sb. l. č. 5. (Gazda) 3·—, sb. l. č. 26. (Vl. Březí) 12·—, sb. l. č. 50. (Kr. Městec) 15·—, sb. l. č. 3. (Kleveta) 5·—, při přednášce v Rakovníku vybrána

1·—, Modřany, ze schůze o Havlíčkovi —·40, Jablonec n. J. totéž 5·—, J. Rath, Broumov 2·—, sb. l. č. 8. (Nováček) 8·—, ze schůze v Unhošti 2·—, sb. l. č. 25. (Kukleny) 21·50, Sb. l. č. 24. (Soběslav) 7·40, sb. l. č. 17. (železn. zříz. Tábor) 28·80, sb. l. č. 28. (Vysoká) 8·—, Slavík, Přelouč 4·—, abiturienti gymnasia v Táboře 30·—, ? okr. král. vinohr. 10·—, ze schůze v Motyčíně 4·10, abiturienti rakovničtí 10·—, ze schůze v Rynárci 2·—, sb. l. č. 34. (Smiřice) 13·70, sb. l. č. 8. (dr. Krouský) 21·—. Pamatujte při všech příležitostech na propagační fond. Žádná akce bez peněz nemůže býti vedena. Příspěvky zasílejte na adresu Volné Myšlenky, Král. Vinohrady. — Kdož dosud neodvedl sběrací listinu a peníze na ni sebrané, nechť tak co nejdříve učiní.

PŘEHLED

Všechny naše čtenáře žádáme, aby si bedlivě přečetli oznámení, na druhé straně obálky tohoto čísla uveřejněné.

K dnešnímu číslu přiložen jest obsah I. ročníku. Kdo by si přál z nových odběratelů tento ročník, může jej ještě dostati. Ježto však jich máme již jen velmi skrovný počet celých, zasíláme je bezpodmínečně jen proti obnosu (kor. 2·60) předem zaslanému.

Úmrtí. V Hradci Králové zemřel 13. srpna 1906. pilný čtenář našeho listu, účetní p. Jindřich Munk. Byl prvním, jenž přihlásil se za odběratele „Volné Myšlenky", zaslav současně předplatné, jež zaznamenáno jako první článek v našem pokladním denníku. Zesnulý zakázal si všechnu pohřební pompu, odmítnuv zejména také věnce na rakev. Zachovejmež mu přátelskou vzpomínku! — Ve středu 22. srpna zemřel jiný náš dobrý pracovník, občan Bedřich Babický, dosavadní jednatel Spolku volných myslitelů Augustin Smetana v Praze. Byl to tichý, ale velmi horlivý pracovník na našem úkolu. Pohřeb jeho konal se bez kněžské assistence v sobotu 25. srpna odpoledne za četné účasti našich přátel. Nad otevřeným hrobem pronesl několik vřelých slov red. Myslík za Spolek A. Smetana a za Českou sekci Volné Myšlenky. Za Svaz obch. zřízenců, jehož byl zesnulý členem, promluvil obč. Lustig. Příteli Babickému, jemuž smrt byla vykoupením z kruté nervové choroby, zachováme všichni upřímnou vzpomínku.

Výchova a školství.

Následkem nepotvrzení prováděcích předpisů zemské školní rady ku škol. řádu svolává „Čech" do zbraně všecky klerikální členy zemské školní rady a nutká je k nasazení všech pák, aby škola dostala se do rukou kněžských. Nechť se páni v kutnách nepřepočítají! Na pouhou zvěsť o tom, jak klerikálové nakládají v prováděcích nařízeních se školou, vystoupilo z církve několik set osob! Kolik jich je přichystáno vystoupiti, jakmile by klerikálně zbarvená prováděcí nařízení vešla v platnost, o tom se snad ani pánům hierarchům ve snu nezdá. Takový odbyt na tištěné blankety pro ohlašování výstupu z církve, jaký měla naše administrace v poslední době, nikdy jsme nečekali. A nikdy by nebylo možno tak výhodně pustiti první hesla pro rozluku státu od církve mezi nejširší vrstvy lidové jako v tomto boji se stalo. Pánové nám sami v agitaci pomáhají a my je ujišťujeme, že se přičiníme, aby tato naše „společná práce" přinesla co největšího užitku dobré věci.

Vliv klerikalismu. Výsledky jakých docílilo povinné a světské vyučování, jsou ve Francii čím dál tím znatelnější. Ale přece v mnohých místech klerikalism jest tak zahnízděn, že se tam vyskytují analfabeti v hojné míře. Známo totiž, že počet neznajících psát a číst jest v přímém poměru s mocí kněžstva té které země nebo krajiny. Tak v departementu Seine bylo mezi všemi povolanými vojáky 106 úplných analfabetů, 50 neznajících čísti, 208 umějících jen čísti a psáti. V Bretagni však jest z každého 100 vojáků 40—45 úplných analfabetů. Jest všeobecně známo, že tato krajina, která dodává Francii takový kontingent lidí nevzdělaných, jest úplně pod jhem klerikalismu. *E. B.*

Byl boj o svobodu školy úmyslně klerikály vyvolán na roztříštění agitace za všeobecné hlasovací právo? Již v době boje proti prováděcím předpisům zemské školní rady v Čechách bylo tvrzeno od některých soudruhů na některých schůzích, že klerikálové úmyslně tento boj vyprovokovali, aby odvrátili pozornost od piklů, jež se dějí proti volební opravě. Tuto bajku ohřívá a zaznamenává v právě vydaném „Dělnickém kalendáři pro r. 1907" dr. V. Vacek v článku „Škola", kde píše: „Thema o škole nadhozeno bylo stranou klerikální, resp. členem jejím Th. Dr. monsignorem Josefem Burianem, kapitulním děkanem a prelátem na Vyšehradě jako delegátem zemského výboru proto, aby odvrácena byla pozornost mass sociálně-demokratických od nejdůležitější na ten čas otázky: všeobecného rovného práva hlasovacího a a od volební reformy. Agitace sociálně-demokratická měla býti roztříštěna, řečníci a žurnalisté sociálně-demokratičtí měli býti zaneprázdněni studiem nové otázky, jen aby nemohli věnovat pozornost nejdůležitější věci: volební reformě." — Že tyto výklady dra Vacka i jiných soudruhů jsou za vlasy přitaženy, vysvítá nejlépe z toho, že všichni členové zemské školní rady byli zavázáni nejpřísnějším tajemstvím o znění těchto nařízení. Toto tajemství bylo tak naléhavě žádáno a tak úzkostlivě (až směšně) zachováváno, že bylo tajeno i před samými předáky učitelstva! Je na příklad zajímavo, že ti němečtí členové z. šk. r., kteří spolupodepsali minoritní votum proti prov. nařízením, byli překvapeni protestním ruchem v českých krajích Čech rozpoutaným a dokonce žasli, když zvěděli, že všechna závadná ustanovení byla dávno již otištěna v „Národních Listech", zatím co oni pořáde ještě zachovávali klerikály vyžadované „úřední tajemství".*) To je fakt. Z toho také vysvítá, že závěry dra Vacka a soudr. jsou vzaty ze vzduchu a že spíše lze říci, že klerikálům jednalo se o to: využíti zaměstnanosti sociální demokracie volební reformou k podloudnému uplatnění svých toužebných přání. O tom svědčí také to, že prov. nař. byla v sezení z. šk. r. v pravém slova smyslu promrskána a že tedy **veřejnost měla býti jimi překvapena** a před hotový fakt postavena. Kdyby byli klerikálové musili prov. nařízení projednávati před forem veřejnosti, nebyli by do nich dali tak křiklavá ustanovení. To učinili právě jen proto, že věděli, že mysli lidu jsou odvráceny jinam. Že to je pravda, to potvrzeno bylo nesmírně kyselými obličeji, jaké dělali klerikálové, když pikle ty vyšly v „Nár. Listech" na jevo. — Považovali jsme za nutno (už také k vůli historikům) toto konstatovati, aby na nás, kteří

*) Rozumí se, že příkaz mlčení v takovýchto věcech, daný za účelem, aby vlastní interesenti (rodičové a učitelé) včas nezvěděli o tom, co se na ně chystá a tak nemohli tomu předejíti, je naprosto nemravný a nikoho nezavazuje, zvláště ještě, pakliže takové „úřední tajemství" diktováno je majoritou minoritě. Proto nedbání takového nepoctivého příkazu — jinak velmi pohodlného prostředku k podloudnému dosažení jisté špatné věci — jest nejen úplně správné, ale ve většině případech takových (jako právě zde), je přímo povinností cti přehlasovaných osob, aby odkrytím tutlaných záměrů překazili pikle, osnované ke škodě nepřítomných.

jsme s plnou silou vrhli se do boje proti těmto nařízením a dali tak podnět k rozvinutí celé akce, nezůstalo odium, že jsme tím vlastně sedli klerikálům na lep, pomáhajíce jim „odvraceti pozornost mass sociálně demokratických od nejdůležitější na ten čas otázky: volební reformy". *J. M.*

Náboženska-mravní výchova ve škole. Farář Schlenz z Chrissofsgrundu byl u krajského soudu v Liberci odsouzen pro zločin prznění školaček a pro přečin proti mravopočestnosti na 15 měsíců těžkého žaláře.

Z církevních obzorů.

Papež Pins X. a jeho politika. Jest všeobecně divno, proč politika papežská jest tak ubohá a proč se chová Pius tak nejistě a den co den své vystupování mění. Ten, kdo nahlédl za Vatikánské kulisy, vidí dobře toho příčinu. Papež prý je ve skutečnosti duch neobyčejně omezený, a má intelligenci obyčejného venkovského kněze, který nevidí dále než přes aráh své sakristie. Jest však proto přece obklopen ppoustou lichotníků, větší snad nežli kdekoli jinde, s domnívá se tudíž o sobě, že jest nesmírně silný a rozumný. Jsou to hlavně dvě osoby, jež mu dodávají síly: předně svatý duch, v nějž velice věří, a pak anděl strážný v osobě státního jeho podsekretáře Merryho de Val, syna španělského diplomata a jakési angličanky, zcela bigotní to ženy, která zná se neobyčejně ve stycích s evropskými politiky a vyslanci různých států. Proto také Pius X. popírá tvrzení, že by politika Lva XIII. byla lepší nežli jeho, neboť Lev prý měl jenom v Brusselu důvěrníky a rádce, ale on, Pius X., má po své ruce tuto zkušenou osobu, s jejím úsudkem a talentem. Pius X. podléhá úplně Merrymu de Val, ten podléhá vlivu své matky a ta zase úplně jest v rukou jesuitů. A tak vidno, že jsou to vlastně jesuité, kteří tímto dvojím kanálem, jak se ve Francii říká, ovládají Vatikán, papeže i církev. Jesuité jsou proti přijetí zákona o odluce a kardinálové z většiny se chtějí podrobiti. Ale papež nemůže slyšeti rady kardinálů ani francouzských ani cizích, jesuité nedovolí. Kdykoli přijme návštěvu některého rozumnějšího kardinála, jest pak po rozmluvě ochoten ke smíru a přijetí zákona o odluce. Ale jesuité ihned si pospíší a vyšlou k Merrymu de Val jeho pobožnou matku, ta rozmetá všecky smířlivé rady, poradí synu, aby útočil na papeže a tak tento prohlásí, že v krátké době zcela jistě nařídí francouzskému kněžstvu, aby zavrhlo zákon a postavilo se na odpor. Tak paní Merry de Val řídí svým vlivem osudy Francie a její všichni příbuzní v Římě denně dotírají na žurnalisty, aby psali do Francie, že papež se již aspoň soukromě proti zákonu vyslovil. Pro církev bylo by lépe, aby zákon o náboženské společnosti přijala, ale pro Francii naopak to lépe skončí, když odepře. Zůstanou jí peníze, vezme církvi ten zbytek moci, co jí nechala, přemůže Vatikán docela, zažene také úplně pobožné otce ze svatého řádu Ježíšova, zažene rodinu Merry de Val a Cie a bude konečně úplně čista.

Církve a náboženství. Německý přírodovědec Vilém Bölsche vystoupil z církve protestantské. Čin ten odůvodnil v časopise „Die Kultur" tím, že vystupuje z církve nikoliv, aby se odvrátil od náboženství, nýbrž výslovně proto, aby své náboženství zachránil. Toto stanovisko je pro církve nesmírně smutným vysvědčením, avšak přece jen pravdivým a každému myslícímu člověku zřejmým. Církve překážejí v duševním vývoji nejen lidem nábožensky necítícím, ale i lidem vysloveně náboženským; obojí z nich utíkají, takže pomalu v církvích zbudou jen lidé — nábožensky indifferentní. *M.*

Dokumenty klerikalismu.

Samospráva ve službě fary. Z obce Řečkovic u Brna byl dne 28. července t. r. na popud faráře a klerikálního nadučitele Filkuky vypovězen český spisovatel Stanislav K. Neumann. Po rozumu řečkovické samosprávy „pozbyl bezúhonnosti života" a „vzbuzuje veřejné pohoršení", a to tím, že 1. žije v konkubinátě, 2. že je anarchistickým spisovatelem. Po stránce právnické je vypovídací dekret řečkovických mudrců vyložený nesmysl, neboť důvody, pro které může být někdo z obce vypovězen, uvádí zákon obecní taxative, a není důvodem takovým ani rozmar obecního výboru, ani život rodinný, ani činnost spisovatelská. O tom netřeba se rozepisovati. Jsem přesvědčen, že politický úřad, dokonce ani okresní hejtmanství v Brně, tento monstrosní samosprávní výrobek potvrdit nemůže. V ohledu kulturním je náš případ smutným dokumentem vzdělanostního průměru moravského venkova, tím smutnějším, že stalo se tak v bezprostřední blízkosti Brna, sídla příští university a střediska duševního života na Moravě. Je dokladem kulturní impotence vedoucí lidové strany moravské s její Stránskými, Žáčky a Perky, neboť, kdyby tito lidé svojí politickou práci a své občanské protiklerikální nápady mínili aspoň trochu do opravdy, pak za těch několik desítiletí své působnosti na Moravě byla by musela nejméně tolik docílit, aby aspoň v bezprostřední blízkosti Brna takováto kulturní ostuda byla nemožnou. Jestliže tedy dnes přímo v brněnském okresu může se najít obec (kdybychom hledali, našli bychom jich tam ještě víc), kde škola a celá obecní správa je pouhou expositurou fary, pak my tyto lidovecké nositele moravské kultury činíme za tyto případy zodpovědnými a bude věcí těch moravských lidí, jimž věc kultury a pokroku není jen planou frásí, aby se při nejbližší příležitosti s těmito obojživelníky po zásluze vypořádali. Klerikalism je plesnivina, která jen jejich nedbalostí a frivolním ramenářstvím mohla do té míry na Moravě se zmoci, a proto affairu Judovu i Neumannovu bude nutno v první řadě s těmito pány súčtovati. Dnes rozednívá se už i na Moravě a doba odplaty nebude dalekou. *—šk—*

List s nebe seslaný. (Dokončení.) Kdo toto psaní u sebe nosí, tomu nemůže blýskání, oheň a voda uškoditi, a pracuje-li žena těžce k porodu a toto psaní se jí do ruky podá, tak lehce porodí a toto dítě bude šťastné. Toto psaní je lepší, nežli krásná modlitba. Kdo v něho věří ve jménu boha otce, syna a ducha svatého, tak jako Kristus v zahradě Olivetské tiše stál, tak bude tiše zachráněn. Každý, kdo toto psaní u sebe nosí, toho bude také bůh síliti. Ve jménu boha otce, syna i ducha svatého amen. Bůh budiž s tebou, kdo toto požehnání u sebe chová, v nebezpečí proti svým nepřátelům zachráněn bude. Kdo by to nevěřil, ať opíše toto psaní a zavěsí jej psovi na krk, a jej zastřelí; tak se přesvědčí, že je to pravda. Kdo toto psaní sebou má, nebude nikdy skrze nepřátelskou ruku zraněn. Tak jako Kristus na zemi obýval, zemřel a z mrtvých vstal, musí tělo a mozek neškodným zůstati. Zapřísahám všecky náboje a zbraně tohoto světa před živým bohem otcem, synem a duchem svatým a prosím ve jménu krve Kristovy, by mě žádná koule nezasáhla, ať je to ze zlata, ze stříbra neb olova. Bůh osvobodiž mne ode vší nejistoty. Ve jménu boha otce, syna i ducha svatého jest toto psaní z nebe posláno a v Holštýně r. 1724 nalezeno a ploulo podél břehu Dunaje, a kdo jej chtěl zachytit od břehu se vzdalovalo až roku 1724 chyceno. Kdo se pak přiblížil s tou myšlenkou si jej psáti, k tomu se nachýlilo a samo se mu otevřelo. Dále stálo v něm, kdo v nedělní den pracuje, jest ode mne odloučen. Šest dní budeš pracovati a sedmý den si odpočineš, a chrám páně navštívíš, a ze svého majetku chudým udíleti, a nebudeš jako ta neurozená zvířata.*) Slovo boží pobožně poslouchejte, nepří-

*) Jediný zbytek ze starších versí.

sahejte nikdy křivě v mém jménu, a nežádejte nikdy zlata a stříbra, neb já rychle mohu jej zničiti. Ctěte otce a matku, a nevydávejte nikdy proti bližnímu křivého svědectví, pak vám udělíme hojně zdraví a pokoje. Kdo toto psaní má a jemu nevěří, není mu zpomoženo. Kdo toto psaní má a jej nerozhlásí, ten je ztracený od pána, od církve katolické. Toto psaní má jeden druhému nechat opsat a pak-li byste měli tolik hříchů, co v moři písku a hvězd na nebi, tak vám budou odpuštěný. Obraťte se ku pokání, jinak vás v den soudný budu hnáti k zodpovědnosti ze hříchů vašich. Kdo toto psaní v domě má, tomu neuškodí žádné hromobití. Zachovejte přikázání, které jsem vám poslal sám andělem Michaelem ve jménu Ježiše Krista. J M H S J." — — — *A. K. Lomoz.*

Kaleidoskop.

Co jest Volná Myšlenka? Na sjezdu družstva „Vlast" v Jindř. Hradci poučoval páter Horský své velebné i nevelebné posluchačstvo: „V poslední době přidala se ke všem těm nepřátelům církve ještě t. zv. organisace Volné Myšlenky. A víte, co jest ta Volná Myšlenka? Jak vždycky, je to zase pár židů, kteří to založili a vydržují." Přítomný člen V. M. litoval, že schůze byla přísně důvěrná, jinak byl by se panu páterovi za tak cenné poučení na místě veřejně poděkoval. *—ý*

Bibliographie sociale. V Paříži bylo založeno zajímavé knihkupectví. Jelikož četně knihkupců, aby nepohněvali své zákazníky z kruhů klerikálních, militaristických a kapitalistických, nechtělo vzíti na sklad díla oposiční těmto třem sférám, a tudíž mnohý spis a brožura nemohla nalézt svého rozšíření, byla ustavena centrála, která má na skladě speciel ně tyto spisy: Sociologie, historické vědy, pedagogika, filosofie, volná myšlenka, militarism, ženská otázka, novomalthusianism, náboženství atd. ve spisech pokrokových a svobodářských možno dostati v originálech neb antikvárně. Každý, kdo pracuje v tom či onom oboru a ovládá jazyk francouzský, dopiš si o rozsáhlý cenník — ovšem hleď pak také něco objednati, aby knihkupectví netrpělo jen škodu. Překlady vhodně umístěné v listech pokrokových zajisté objednávku nahradí. Adressa: Bibliographie Sociale 19, rue Servadoni, Paris. VI.

Jeden, který to řekl, jak si to myslil. V J. u Třeboně chystala se přednáška o Husovi a Havlíčkovi. Farář, slyše o tom, ulevil si slovy: „Co přednášky, jaký přednášky — lidi musejí bejt hloupý!" (abychom se my uživili — měl ještě dodat.) △13.

Pamatujte při všech vhodných příležitostech na propagační fond České sekce Volné Myšlenky!

Právní odbor české sekce V. M.

Naléhavá potřeba vedla nás k tomu, že jsme přikročili k ustavení stálého právního odboru. Právní odbor náš bude poskytovat bezplatně a každému právní pomoc ve všech záležitostech, jež týkají se jakkoli svobody svědomí, přesvědčení a projevu myšlenky. Netajíme si, že čeká nás práce veliká. Vždyť v leckterém směru bude nutno, teprve vytvořit určitou právní praxi, jaké dosud není. O celé řadě otázek bude nutno vyvolat rozhodnutí správního nebo říšského soudu, poněvadž dosavadní praxe politických úřadů je kolísavá, neurčitá, ba zaujímá velice často stanovisko, jež dá se vysvětlit jedině úsilím, administrativní cestou paralysovat platná sice, ale dnešní státní správě nepohodlná ustanovení zákona.

Právní pomoc budeme poskytovati buď prostým udělením porady a to buďsi ústně v místnostech naší redakce (prozatím bez časového omezení) nebo písemně (buď dopisy anebo v rubrice „Právní rádce" v t. l.). Odpověď dopisem, kterou ostatně posílat budeme jen tehdy, kdy odpověď v „Právním rádci" byla by došla pozdě, aneb kde z jiné důležité příčiny bude nutno zvláštním dopisem odpovědít (takže pravidelně a v případech obyčejných na dotazy jen v „Právním rádci" odpovídati budeme), předpokládá, aby tazatel přiložil ve známkách dvojnásobné pošt. porto, (t. j. v pražském pošt. obvodě 12 h, jinak 20 h) anebo také přímo sami vypracujeme a kompetentnímu úřadu rekomandovaně odešleme příslušné odvolání nebo stížnost a o odeslání jejím žadatele uvědomíme. Toto druhé předpokládá, aby nám žadatel předem v pošt. známkách poslal 50 h (45 hal. na rekom. porto a 5 h korresp. lístek), aby nám každé vyřízení, proti němuž má býti stížnost sepsána, poslal ihned, jak ho dostane a aby zejména v žádném případě neopomenul nám přesně oznámiti den, kdy dotyčný výměr byl mu ať si poštou, ať si úředním poslem doručen. Od toho dne doručení (dříve ne) počíná totiž lhůta odvolací a ta je někdy velice krátká (na př. v trestních věcech třídenní) je proto i bezodkladné poslání toho výměru i přesné udání dne doručení pro nás nezbytným.

Zejména ochotně vypracujeme veškerá podání (event. pošleme příhodné formuláře) související s vystoupením z církve a odhlášením dětí, také oznámení o narození a pojmenování dětí, o civilním sňatku a p. vyhotovíme každému, kdo o to požádá.

Náš právní odbor nebude však poskytovati právní pomoc ve všech případech. Specialisujeme se jen na ty záležitosti, jež s programem V. M. souvisejí. Jsou to tudíž zejména: 1. mimocírkevní úprava právních poměrů osob bez vyznání (vystoupení z církve, civilní sňatek, pohřeb bezvěrce a pod.); 2. jakékoli konflikty s orgány neb zařízeními církevními; 3. právní pomoc ve všech případech, kde někdo pro svůj volný projev ocítá se v konfliktu s dnešní autoritou a mocí (svoboda tisku, právo shromažďovací, spolčovací a pod.).

V nejbližší době za součinnosti zkušených odborníků ustavíme dále při svém právním odboru dvě specielní oddělení a sice: *a*) právní pomoc ve věcech školských, kde dojdou rady a pomoci učitelé, žáci i rodiče v právních otázkách školských všeho druhu, *b*) právní pomoc v otázkách vojenských. Bližší o obojím oznámíme příště.

Naproti tomu vylučujeme ze své činnosti bezpodmínečně veškeré právní záležitosti majetkové, ať sporné nebo nesporné, zejména též spory mezdní nebo úrazové (zde odkazujeme na právní poradu Práva Lidu) a ze soudních věcí trestních, delikty majetkové, rodinné a urážky na cti.

V těchto právních záležitostech náš právní odbor rady vůbec poskytovati nebude.

V uplynulém měsíci, tedy vlastně ještě dříve, než bylo ustavení jeho publikováno, vypracoval náš právní odbor 5 odvolání z výnosů pražského místodržitelství k ministerstvu vyučování (vesměs odhlášení dětí od církve), 1 odvolání z výměru konsulátu (Curych) k ministerstvu zahraničních záležitostí (vystoupení tuzemce v cizině z církve), 1 odvolání z výměru berní správy hejtmanství k zem. skému finanč. ředitelství (daň z vydávání časopisu) vedle celé řady drobnějších podání a porad, jež nelze jednotlivě uváděti.

Později (pravděpodobně už v říjnu t. r.) zavede náš právní odbor pravidelné úřední hodiny, vždy jednu neb dvě hodiny v týdnu, ve které vždy někteří advokáti a event. jiní odborníci k účelu tomu v místnostech redakčních budou přítomni.

Prozatím tedy jen oznamujeme, že se náš právní odbor ustavil a doporučujeme svým čtenářům, aby jak v zájmu svém vlastním tak i v zájmu věci jeho služeb hojnou měrou používali.

I. Otázka. Vystoupí-li rodiče z církve, zdali musí dítě jejich býti účastno náboženského vyučování ve škole?

Odpověď: Žádné dítě nemůže býti nuceno obcovati náboženskému vyučování církve, ku které nepřísluší. Proto dítě bezkonfessijní nemůže býti nuceno účastniti se vyučování náboženského vůbec. Tak už také zemská školní rada v Čechách v několika případech rozhodla. Rozumí se, že nelze bezkonfessní dítě nutit ani k účasti na náboženských obřadech. Důležitou je ale otázka, které dítě lze považovati za bezkonfessní. Jsou to předně děti bezkonfessních rodičů, které ovšem členy nějaké církve vůbec ani se nestaly, na př. které vůbec nebyly křtěny nebo obřezány. S odhlašováním dítek už pokřtěných, resp. do církve nějaké už vstoupivších má se věc takto: Vystoupí-li rodiče aneb aspoň jeden z nich z církve, mohou rodičové buď současně anebo i později odhlásiti od církve též všecky ony ze svých dítek, které dosud sedmého roku svého věku nedosáhly. Toto odhlášení musejí ovšem spolupodepsati rodičové oba, tedy i ten, který snad dosud bezkonfessním se nestal. Nemohou-li se rodiče na tom shodnouti, má každý z rodičů alespoň právo žádat, aby děti stejného pohlaví ho co do náboženského vyznání následovaly a může tudíž při svém vystoupení z církve anebo po něm i bez svolení druhého manžela odhlásiti od církve děti mladší sedmi let. Mezi 7. a 14. rokem stáří nedopouští zákon vůbec změnu náboženského vyznání dítěte. Dosažením 14. roku nabývá každý občan práva, o svém vyznání samostatně rozhodovat a tedy i samostatně a třeba proti vůli rodičů z církve vystoupit.

II. Otázka. Jaké úchylky od předešlého vyskytují se u dětí nemanželských?

Odpověď. Na výchovu a tudíž také na konfessi těchto dětí nemá jejich otec žádného vlivu. Děti ty jsou stejného vyznání jako matka a důsledně proto, vystoupí-li matka nemanželská z církve, může odhlásiti též všecky své dítky mladší sedmi let.

III. Otázka. Musím přiložiti k výstupu z církve křestní list?

Odpověď. Ačkoliv téměř všechna hejtmanství v Čechách, dále magistrát pražský, linecký a brněnský přijímají oznámení o vystoupení z církve (žádné žádosti, poněvadž k výstupu má každý rak. občan právo) bez křestního listu, přece jen některý okr. hejtman chce konati překážky a vrací oznámení s odůvodněním, že má být přiložen křestní list. Jednání to jest nezákonné a jen výstupy stěžující; proto všude tam, kde se něco podobného stane, budiž dotyčnému hejtmanství zaslán tento přípis:

Slavnému c. k. hejtmanství v Hloupovicích!

Nížepsaný zaslal dne ..... oznámení o svém výstupu z církve (katolické); dne ..... došlo jej vyzvání, aby předložil křestní list.

Nížepsaný oznamuje, že žádosti této nevyhoví, jelikož postrádá právního důvodu. § 6. zákona ze dne 25. května 1868, č. 49 ř. z. předpisuje, že vystupující povinen jest „oznámiti to úřadu politickému, který oznámení toto pošle představenému církve neb společnosti náboženské". O křestním listu, obřezací listině atd. zákon ničeho nepraví a také dle dosavadních usancí zaslal teprve dotyčný náboženský správce příslušnému c. k. hejtmanství úřadní vyrozumění a data pro potřebu úřadní a tato úřední data byla vždy do civilní matriky zapsána.

Způsob tento uznán jest praxí veškerých c. k. okres. hejtmanství v Čechách, jakož i magistrátem pražským, libereckým a brněnským, kde podání o vystoupení z církve běřou se a vyřizují bez křestního listu.

Na základě znění zákona a obvyklé praxe této žádám znovu, aby oznámení mé, k němuž mám právo jak dle § 14. zákl. státního zákona ze dne 21. srpna 1867 čís. 142. říš. z. a dle § 4. zákona z 25. května 1868 č. 49 ř. z., bylo vzato na vědomí a mně o tom zpráva podána. V případě nevyhovění byl bych nucen domáhati se práv svých postupem instančním.

Václav Jadrný.

IV. Otázka. Můj hoch dospívá a půjde za nedlouho do školy; odhlásil jsem jej z církve, ale hejtmanství neposílá mi — zdá se mi schválně — vyřízení a tak nevím, jak při zápisu se budu legitimovat. Bojím se, aby mi dítě nezapsali do náboženství a pak musilo by tam otravovati svůj charakter do čtrnácti let.

Odpověď. Patrně ničeho v rukou nemáte; bývá zvykem, že se oznámení posýlají na hejtmanství jen tak jako obyčejné psaní. Jest mnohem lépe přidati 25 haléřů na rekomando, poněvadž pak slouží aspoň recepis za důkaz a datum podání; ještě lépe jest odevzdati na úřadě v podacím protokole (někde se bojí, že musí jít k panu hejtmanovi osobně a díky bělohorské bitvě naše páteř se začíná strachy chvět, jak jen něco v uniformě spatří) a dáti si otisknout datum podání na tak zv. rubrum. (Půl archu papíru, na něž se napíše přesně přední strana oznámení.) Rubrum toto také dostačí v nutném případě jako dokument. Když však ničeho nemáte, tedy dopište si slušně neb dojděte si na hejtmanství, aby Vám vyřízení oznámení urychlilo, že potřebujete ho k zápisu; kdybyste přece nedostal do doby zápisu, tedy při něm prohlašte, že jste syna odhlásil z církve a že dosud jste dokument nedostal. Řídící učitel nechť to zapíše a Vy nedejte se ničím zviklat; žádné sliby, že hoch zatím může chodit atd. A hocha do nábož. neposýlejte, poněvadž proti Vám nemohou ničeho činiti. I kdyby chtěli Vás pokutovat pro neposýlání, tedy prohrají, neboť pak by se dokázalo, že hoch už skutečně odhlášen byl. Výstup počíná oznámením na hejtmanství, nikoliv zasláním potvrzující listiny.

Blankety pro ohlášení vystoupení z církve obdržeti lze v administraci „Volné Myšlenky" za 5 hal., poštou za 10 hal. Blankety ty jsou tištěny na archu psacího papíru a jsou tak upraveny, že stačí je prosté vyplniti a na hejtmanství nebo magistrát zaslati.

Listárna redakce.

J. V., Vsetín. Zprávy budou nám vítány. — **X. Y.** Sňatek není možný jinak, nežli aby ona také vystoupila. Připomínáme, že vystoupiti může každý, kdo je 14 let stár. Oznámení o výstupu posílá se na hejtmanství písemně; nemusí to tedy předem nikdo vědět; jakmile pak to jednou je úřadu oznámeno, nedá se to již nijak zvrátit. Když jedná se zde vůbec o možnost či nemožnost svazku manželského je jistě takový postup odůvodněný. — **Hulvaky 321.** Ono vyrozumění je správné. Jiné vyřízení hejtmanství neposílá. Také neposílá sdělení o výstupu farnímu úřadu obce domovské, nýbrž té, kde bydlíte.

Listárna administrace.

J. Eger, Březno V. Upom. vložena omylem. — **K. Svatoš, Smíchov.** Vracet nemusíte. Doufáme, že vše vyrovnáte.

Upozornění. Při změně adresy neopomeňte vždy udati také adresu starou. Jinak nelze změnu provésti.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352.

Vydavatel (jménem vydavatelstva) **KAREL PELANT.** — Redaktor **JULIUS MYSLÍK.** — Knihtiskárna **DYK a RYBA** Praha-Vršovice.

ROČNÍK II. ČÍSLO 6.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. ŘÍJNA 1906

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

DR. TH. BARTOŠEK:

Úvodní slovo ke studiu kultů.

Chci napsat o této věci do V. M. řadu článků, samostatných sice, ale přece vnitřně souvisejících. Dnes, ve stati úvodní, chci upozornit jen na důležitost a zajímavost tohoto předmětu.

Dosavadní proticírkevní propaganda opomíjela všímati si jednoho vysoce důležitého činitele církevního — kultu, náboženských obřadů. Dosud poukazováno bylo hlavně na nerozumnost a absurdnost církevních dogmat, na nesrovnalost církevní prakse s naukami jejího domnělého zakladatele, na stationárnost, konservativism a tudíž reakčnost církví, plynoucí z jich nauky o jednou pro vždy daném neměnitelném božském zjevení; socialisté ukázali, jak hospodářské interessy církve leží ve feudalismu a monarchii a jak proto už tento hospodářský zájem nutně staví církev nejen proti emancipačním snahám proletariátu, ale proti moderní společnosti vůbec. O kultu, vyjímaje práce Čuprovy a Vaňkovy, nejednalo se u nás dosud ani theoreticky, tím méně ovšem obírala se tímto předmětem proticírkevní propaganda mezi lidem. A právě proto nedocilovalo se pevných výsledků. Nejsnáze chápal lid nesrovnalost kněžského učení a prakse a takový olomoucký arcibiskup Kohn nebo Drozd usnadnili nám hodně naši práci; také poučení o dogmatech, o sporu mezi „náboženstvím a vědou“, přijímal náš lid rád a není — o tom se nemylme — v ohledu dogmatickém už dávno orthodoxním; že přes to dosud s církví nezlomil na dobro, má vedle různých psychických momemtů (setrvačnost, ohledy na jiné, dojmy z mládí, nejistota) a vedle hmotných důvodů (závislé postavení, kariera), tu hlavní příčinu, že třebas všecky ostatní církevní hodnoty byly v něm zvráceny, asylem, jehož celá ta proticírkevní bouře dosud se netkla, zůstal mu chrám s ozdobným interieurem, mystickým pološerem, pestrými okny a rouchy, praporečky, hořícími voskovicemi, monstrancemi, varhanami, nesrozumitelnou latinou a řadou úkonů tajemných, pochopení jeho nedostupných, za nimiž instinktivně tuší jakýsi hlubší smysl.

Kult a ritus je po této stránce velice důležitý, ano důležitější než dogmata. Co třídí lidi v různé církve, co příslušníky jejich navzájem až k fanatičnosti znepřáteluje, to nejsou dogmata, jichž prostý lid všech církví vůbec ani nezná, ale kultus. Lid chápe se toho co vidí, co bije do očí. A dnes z celého náboženství zbývá lidu málo co víc než kultus. Při všeobecnosti dnešního vzdělání, které ovšem příslušníky všech církví činí neorthodoxními a přes církevní přehrady je navzájem sbližuje, nebyla by v ohledu dogmatickém a morálním mezi lidem (ne theology!) dohoda nesnadnou. Po této stránce postup civilisace sám o sobě a bezděčně uskutečňuje velké dílo humanity: sbratření lidí bez rozdílu plemene, jazyka i názorů. Dnešní žid a křesťan jsou si na př. daleko blíž rozumově i citově než v době Ghetta. Kultus je poslední přehradou, která t. zv. věřící (skuteční věřící jsou téměř na vymření) různých konfessí od sebe vzdaluje, ale jako padly jiné přehrady musí padnout i tato.

Pokud bychom funkci náboženství — rozumí se náboženství v nejčistším smyslu slova, jak chápali je proroci a t. zv. zakladatelé náboženství (o pojmu náboženství a o možnosti náboženství dnes promluvím jindy) — viděli v zušlechťování lidí, v povznášení člověka k vyšším cílům životním, pak je právě jen v zájmu tohoto zušlechtění a povznesení lidí, by destruktivní naše práce před kultem se ne-

zastavila. Kultus jak lidu se jeví a jak lid náš ho provozuje a chápe — toť materialism náboženský nejhrubšího zrna. Kam tento materialism po mravní stránce vede, ukazuje nám fetišistický kult zázračných sošek, který, jak se to v Italii stává, zabíhá až tak daleko, že bandita modlí se ke své marianské sošce za zdar loupeže, a aby svého fetiše snáze si získal, slíbí mu podíl na kořisti.

Kultus je ale také zbytkem náboženství. A proto ovšem ti činitelé, kterým z jakéhokoli důvodu záleží na udržení církevního náboženství, na př. feudalně-monarchistický stát, všecku svou zachraňovací akci koncentrují na kultus. Kultus (jistě ne k vůli „spáse" občanů) je dnes i zákonem u nás daleko více chráněn než dogma; naše poslední konfiskace je toho dokladem. O bohu, konec konců i o Ježíšovi lze mluviti jakž takž svobodně, za to svíčky, hostie, mše a p. jsou dosud sakrosanktní. Přes to musíme a budeme o věcech těchto jednat, ovšem vědecky a věcně jsouce si vědomi, že pak i eventuelní konfiskace a persekuce docílí právě opačných výsledků, než ku kterým čelí.

Chceme-li poučovat lid v otázkách kultu, jest nám užívati jednak *methody srovnávací* porovnávat na př. kultus katolický s kultem lamaistickým v Tibetě (je na př. obecně známo, že jak Řím tak tibetská Lhassa má svého papeže, své monstrance, růžence, kříže, zvony, ornáty, kláštery a madonny) jednak pozorovati i kultus se stanoviska *historické evoluce*. Mnohému snad ani nenapadlo, uvažovat o tom, odkud je kříž, kalich, monstrance, hostie, odkud kult vína (alkoholu) na oltáři. Historické bádání poučí nás o tom, že jsou to přežitky starých předkřesťanských kultů, které křesťanství přejalo, původní jich smysl více méně pozměnivši. Ani tak složitý úkon bohoslužebný jako na př. mše není římského, ale iranského původu a není také jen v římské církvi zavedena; i pro mši najdeme analogii v Tibetě a to tak důkladnou, že nechybí ani t. zv. pozdvihování (transsubstanciace). Učení Ježíšovo, jak už z těch kusých zpráv, jež nám o něm podává legenda t. zv. čtyř evangelií, se dovídáme, bylo přece protikultní: Ježíš učil modlitbě prosté a v skrytě, odsuzoval obřadnictví, ritualnost fariseů (nejen faleš a neupřímnost jak se to dnes vykládá) demonstrativně pracoval v sobotu etc., obřady musily tudíž přijít od jinud. Dálo se to docela přirozeně a sice tak, že se propagátoři v zájmu rychlejší propagandy přizpůsobovali kultu, který v tom kterém kraji našli, snažíce se srovnati a smířiti ho s naukami svými, hlavně pak využít ho k upevnění své hierarchické kněžské organisace.

Dálo se tu něco podobného, jako to nacházíme v novější době (v 16. a 17. století) v jesuitských missiích v Indii, Číně a jihoamerické Paraguay. Také tam všude vycházeli jesuité z domácího kultu, odívajíce se ku př. po způsobu domorodých kněží a osvojujíce si jejich obyčeje.

V Indii takový missionář-bramín dodržoval obvyklé kastovní rozdíly mezi lidmi; příslušníkům nejnižší „nečisté" třídy i svátosti uděloval docela jinak než ostatním lidem, nevcházeje nikdy v příbytek těchto nečistých a nedotýkaje se holou rukou jejich těla. Mezi buddhisty zase přijali tito missionáři docela buddhistické symboly, tradicionelní postavu Maye s dítětem Gautamou přijali za křesťanskou Madonu, příští Maitreya Buddha (Buddha dle tradice vždy po dlouhé době, kdy učení jeho se zatemnilo, přichází znova na svět, aby je obnovil; uvádějí se jména 24 Buddhů, kteří byli na světě před Gautamou; nejblíže příští je Maitreya) splýval v jejich nauce s vítězným Kristem, který v den posledního soudu přijde soudit živých i mrtvých. Mezi jihoamerickými Indiany dovedli zase v ritus bohoslužebný přejat i náboženské tance indianské, nechávajíce domorodce křepčit před oltářem jako prý David tančil před archou Hospodinovou.

Podobným způsobem rostl a vyvíjel se také officielní církevní ritual v prvních stoletích našeho letopočtu. Obyčeje, z prvu lokalní, jakmile je církevní organism ztrávil, rozšířily se po celé oblasti církevní a tak dochovala se nám v církevních obřadech na dnešní dobu pestrá směsice symbolů a ritualních úkonů nejrůznějšího původu. Tak nacházíme v chrámech našich krajů zbytky parsického kultu ohně (věčné světlo před oltářem; také monstrance, v níž hostie se skrývá, není než symbolem zářivého a na všecky strany své zlaté paprsky vysílajícího slunce, v němž docela správně viděn a uctíván byl počátek života na zemi); kult vody (křest, svěcená voda, kropení a p.) je stejného původu jako uctívání posvátné vody Gangu nebo Nilu.

Více už překvapí sexuelní momenty v dnešním kultu. Je známo, že staří chápali pohlaví a jeho funkce s čistou naivní prostotou mysli, která stojí mravně nekonečně výš vší křesťanské pohlavní pruderie. Pohlavní úd jako zdroj života byl jim předmětem zbožné úcty, u židů, mohamedánů a jinde obvyklá obřízka má smysl oběti: obětuje se božstvu část tohoto životodárného údu. Nuže i zbytky tohoto kultu pronikly do katolického rituálu. Co je na př. t. zv. ysop čili kropáč jiného než symbol mužského pohlavního údu, z něhož tryská voda — semeno života? Také typická stavba chrámů, jež pochází z orientu, představuje svými dvěma věžemi, zúženou lodí chrámovou a rozšířeným presbytářem s apsidou indický symbol Lingam-Yoni t. j. spojení obou údů pohlavních.

Už z těchto několika ukázek vidět, jak pestrý a zajímavý material srovnávací a historické studium kultu nám poskytuje. Zbývá ještě

otázka po vlastním účelu těchto studií. A řeknu hned, že mi nejde jen o to, abych bořil. Studie tyto naopak obohatí nás docela positivně po stránce intellektuelní i mravní. Jimi poznáme důležitý kus kulturní historie, poznáme souvislost všeho lidstva, že každý národ od jiného se učil a na práci předchůdců budoval, a čím více budeme se odklánět od tradicionelního exoterického (vnějšího) náboženství, budeme poznávat zároveň exterický (vnitřní) smysl od věků se vyvíjejících ideálů lidstva, jichž cílem je zdokonalení člověka, sbratření všeho lidstva a vítězství světla nade tmou. V příštích statích rozvedu podrobněji, co tuto prozatím jen naznačeno.

DR. K. P. DRAŽĎÁK:

Katoličtí kněží svobodnými zednáři.

„Čech" pravidelně líčí svob. zednáře jako vyvrhele lidstva, lidi beze všeho svědomí, studu, poctivosti atd. O tom se ale dosud nezmínil, že sv. zednářstvo čítá mezi své bratry mnohé katolické kněze, ba dle spisovatele Klosse byl papež Benedikt XIV. svob. zednářem, a značný počet loží, zejména mnohé anglické lože jmenovaly papeže Benedikta XIV. svým čestným mistrem. Nejen papež, ale opatové, kanovníci, biskupové, faráři, prostí mnichové byli zasvěcenci sv. zednářstva. Z katolických kněží v naší říši (není přece žádným tajemstvím, že byli zednáři manžel Marie Teresie František, syn jejich Josef II. a Leopold I.) uvésti sluší: abbého Mich. Denise ve Vídni, Michaela Korna, kooperatora v Lichtenthale, Antonína hraběte Cavrianiho, kanovníka a konsistor. radu, Mikuláše Vuchechiche, c. k. dvorního kaplana, probošta Foura Mik. z Moravy, Fr. Petraně, kněze. V Čechách byli svob. zednáři katoličtí kněží Rafael Ungar, Cornova, abbé Dobrovský, převor augustiánského kláštera na Malé Straně Fickert, kanovník Adam atd.

Spisovatel Taute ve svém díle „Katolické duchovenstvo a svobodné zednářstvo" vypočítává, na základě spolehlivých pramenů, zejména následující katolické duchovní, kteří byli svobod. zednáři.

K tomu podotýkám, že každý zednář je eo ipso z církve exkomunikován, a co soudí o zednářích papežové, je vidět z papežských bull „In eminenti", „Providas" a Lva XIII. „Humanum genus".

V sibiňské loži bylo od r. 1767 do 1790 20 duchovních, z těch 10 katolických. Lože „u 3 bodláků" v Míšni byla navštěvována větším dílem katolickými duchovními, kanovníky, opaty, mnichy a professory theologie. Tak tomu bylo i v Münsteru, Hildesheimu, Kasselu, Vratislavi, Kolíně, Giessenu atd. Katoličtí duchovní byli nejen členy loží, ale zaujímali v nich i vynikající postavení, na mnoze byli stoličními mistry, t. j. předsedy loží (u nás n. p. Rafael Ungar).

Katoličtí kněží byli chráněnci a podporovateli svobodného zednářstva i v hmotném směru. Tak n. p. r. 1787 založená lože „Karel u 3 orlů" v Erfurtu konala schůze své v obydlí preláta, opata Mutha a r. 1808 přestěhovala se do domu, patřícího katolickému ústavu Beatae Mariae Virginis (Blahoslavené p. Marie).

Katolický farář v Offenbachu Veremund Birkenfeld založil loži „Karel a Karolina u Věrnosti", jejížto byl předsedou. Vynikajícím zednářem byl též kanovník Josef Bodenius v Darmštadtě, kanovník Busch v Hildesheimu byl dokonce čestným mistrem tamní lože.

Kníže-primas z Dalbergů byl předsedou lože „Jan u bratrské lásky". Farář Engesser v Unterbaldingách byl rovněž velmi horlivým svobod. zednářem. Ignat Aurelius Fessler byl zednářem, dokud ještě byl prostým kapucínem, klavírní virtuos a skladatel abbé František Liszt byl svob. zednářem. Roku 1841 byl přijat ve Frankfurtu do I. stupně, r. 1870 v Budapešti obdržel stupeň mistra.

Pozoruhodným zjevem byl opat kláštera benediktinského v Melku (Horní Rakousy) Urban Haner. Týž nejen sám byl svob. zednářem, ale všechny mnichy svého opatství zasvětil do svob. zednářstva a pilně konali ložové schůze v klášteře. Mnichové tito byli vesměs mužové velice učení, dobrosrdeční a osvícení. Nežli opat Urban Haner zemřel, poručil svému sluhovi Stadlerovi, aby jej po smrti oděl do zednář. odznaků, a hřeby do rakve, aby zatloukal kladivem, které Haner při schůzích jako odznak své předsednické hodnosti užíval.

Právě takovým nadšeným zednářem a polemikářem proti papežským protizednářským bullám byl kněz Dr. Karel Josef Michaeler v Inšpruku.

A jiní a jiní. Kolik ale bylo kněží, biskupů v řádu illuminátů, strůjců to dle klerikálního tvrzení francouzské revoluce a revolucí vůbec, o tom jindy.

MAURICE VERNES,
ředitel „Ecole Pratique des Hautes Etudes" v Paříži.

Dějiny náboženství v státním vyučování. (Pokračování.)

Jak každý cítil, jak každý viděl při pohledu na Štrasburk před nešťastnou válkou z r. 1870, že velebná loď podivuhodné katedrály vyslovuje hlubokou myšlenku velkého města, spočívajícího v jejím stínu! A co byly budovy náboženské architektury před velkou průmyslovou krisí současné doby proti stavbám občanským, státním nebo soukromým, to byl

život náboženský v téže době proti životu městskému a rodinnému. Nechať kdokoliv kráčí od největšího města přes skupení prostřední důležitosti k nejskromnější vísce, všude a vždy bude konstatovati, že náboženství vetřelo se v život státní i soukromý, tímže způsobem, jako kostelní loď panuje a drtí poníženou haveť soukromých stavení. A zdaž ze zvonice té budovy, viditelné daleko v širém venkově nade stromy, nevycházejí zvonění řídící dle údajů církevního kalendáře rozdělení času a zaměstnání občanských?

* * *

Přistupuji k druhé části svého výkladu: jak organisovati vyučování dějinám náboženství?

Rozumí se, že odvolání konkordátu a aktů, jež jej doplňovala, nutí nás postarati se o vyučování filosofické v pravdě neodvislé, čistě rozumové, opřené o výsledky studií přirozených a srovnávací psychologie člověka a zvířat.

Morálka na druhé straně zamítne všechna pouta nadpřirozená nebo metafysická.

Nebude třeba požadovati praktické užití od dějin náboženství. Budeme pojednávati o činech, důkazech a osobách svého oboru dle kritických metod dějin literárních nebo politických, aniž bychom činili z toho závěry.

Pokládal jsem za svou povinnost naléhati na nutnost, by odstraněna byla všechna předběžná tvrzení, nechať je to trojí žebřík *animismu-fetišismu* postupující k *polytheismu*, aby konečně dostihl *monotheismu*, nechať je to myšlenka postupného vývoje shodného s etapami všeobecné civilisace, nechať jsou to výklady nebo řešení.

Vycházíme z jedné základní a nepopíratelné myšlenky: z poct vzdávaných nadpřirozeným bytostem, o nichž se tvrdí, že jejich síla jest připoutána k určitým předmětům nebo místům.

Pusťme se tedy do díla. Nejdříve obrátíme se ke škole obecné, škole vskutku národní. Budeme postupovati, dovolíte-li, dle výměrů vzájemně souvisících.

1. Dítě od nejútlejšího věku bylo svědkem řady úkonů náboženských, či úkonů kultu, jež se povětšině poutají k budově zvané kostel a k osobnosti oděné zvláštním úborem, knězi.

2. S patrnými změnami, nicméně obdobným postupem, možno totéž konstatovati v jiných krajích jako ve Francii.

3. Národové Evropy a Nového Světa vyznávají hlavně kult zv. křesťanský, jenž se dělí v několik hlavních odvětví: katolictví, pravoslaví či vyznání řecko-ruské, protestantství.

4. Tento kult (katolictví) stal se kultem Francie a Evropy západní před dvanácti až patnácti stoletími dle krajin.

5. Před přijetím křesťanského náboženství národové tvořící část říše římské zachovávali kult rozdílný, který se šířil do všech krajů Římem dobytých.

6. Nejslavnější národové starověcí, Egypťané, Asyřané-Babylonští, Féničané, Řekové, Římané vyznávali náboženství, jejichž stavby místy ještě trvají v stavu pozoruhodně zachovalém.

7. Úkony kultu nacházíme u všech národů, jež dosáhli prvního stupně civilisace.

8. Mimo zcela řídké výjimky možno tvrditi, že člověk prokazoval za všech časů a na všech místech poctu nadpřirozeným bytostem t. j. přírodě, již nazývá bohy.

9. Věřící neboli pravověrný, prokazuje pocty bohům, myslí, že si zajišťuje jejich ochranu proti všem škodám jej ohrožujícím a že obdrží pro sebe a pro své slib šťastné budoucnosti jak v tomto životě, tak i v onom, jejž si představuje po smrti v podobě vzkříšení nebo převtělesnění.

10. Pozorujeme, že nadpřirozené mocnosti jsou přiděleny do třech kategorií božstev, a sice bohy *krbu*, božstva *městská* a božstva *národní* nebo *státní*, uctívaná pokud se týče v domě, ve svatyni společné obyvatelům určitého seskupení, ve svatyni ústřední či poutním místě společném všem.

11. Božstva projevila svou přítomnost v určitých předmětech nebo v určitém okolí svým zjevením provázeným, jak se tvrdí, zázračným vyléčením, divy, jevy přesahujícími schopnosti a moc lidskou.

12. V mnohých případech přidělují se nadlidské schopnosti duším zesnulých. Nazývá se to kult mrtvých; třeba je ctíti, aby se zabránilo jejich pomstě: jest to víra v strašidla.

13. Každý kult podle toho, o koho se právě jedná, může se uvažovati jako kult *jednotlivce*, poutající se k patronu (v katolictví k svatému patronu); jako kult *města* odnášející se k patronu města; jako kult *národní*, cílící k božstvu největšího rozpětí.

14. Kult jednotlivce či rodiny má obyčejně fetiše a amulety, jež se nosí sebou právě jako božstva krbu (kult předků); kult města odnáší se k stromům, pramenům, posvátným kamenům; kult národní (jímž také rozumíme kulty shromažďující věřící z různých krajin a končin) volí především místo poctěné význačným zjevením božím, aby na něm mohl vztýčiti svatyni ústřední.

15. Všeliké kulty jsou následkem toho animistické, polytheistické a více neb méně přesně monotheistické. Tento ráz s veškerou jeho antickou a původní energií shledáváme v praktice současného katolictví, jako v praktice náboženství Mohamedova, v brahmanství i budhismu. Fysiognomie kultu zůstala průběhem let totožná jako za starých dob; křesťanství dalo prostě nové názvy formám, které byly před ním.

16. Co je kult v ústředí primitivní kultury: doktrinářské nástiny naštěpované na obvyklé praktiky. Modlitby, oběry, oběti, smíření.

17. Sumární poučení o náboženských úkonech některého velkého národa starověkého, ku př. egyptského.

18. Sumární poučení o náboženstvích, zvaných semitských, t. j. o prostředí, kde vzniklo náboženství israelské: Feničané, Syrové, Chananejští, staré israelské náboženství (doba království israelského a judského).

19. Náboženská reforma mezi judskými či židy vrátivšími se do Palestiny v V. a IV. stol. před naší érou. Starý národní bůh Jahve pokládán jest za pořadatele celého světa; vyvolil si potomstvo Abrahamovo pro skutek čisté lásky. Chrám vystavěný tomuto bohu v Jerusalemě stane se náboženským střediskem pro ostatní národy jako pro židy. Náboženství židovské obsaženo jest v desateru či dekalogu (Exodus, kap. XX.) Tak Jahve souhlasí s tím, aby rozšířeny byly na cizince milosti zaslíbené lidu israelskému. Náboženství židovské obmezilo na nejmenší míru prvek polytheistický a materialistický; také židovství v čisté podobě, již představuje bible, neučinilo velkých výbojů a židovství nového data získalo náhradu přijavši v sebe malicherné a neinteligentní úkony.

20. Pod vlivem agitatora pocházejícího z Galilee, Ježíše Nazaretského, žáka jistého Jana řečeného Křtitele, skupině lidí prostředního vzdělání podařilo se vzbuditi pozornost. První učitelé křesťanství, kteří uznávali v tomto Ježíši Krista či Mesiáše pověřeného úkolem přetvořiti svět ve prospěch židů, a zvláště apoštol Pavel, prohlásili, že éra nejslavnějšího blaha otevírá se v nejkratší době na prospěch všech těch, ať židů, Řeků či pohanů, kdož uznávají Ježíše za Krista či Mesiáše. Chodili opětujíce: Uvěř v pána Ježíše a budeš spasen, aniž bys byl vázán k bolestným požadavkům zákona Mojžíšova.

21. Doktrina a úkony primitivního křesťanství vykládají se v sbírce knih Nového zákona, jenž tvoří pokračování sbírky knih bible židovské, zvané Starým zákonem. Evangelia představují Krista jako mocného divotvorce, jehož poprava (smrt na kříži) snímá hříchy světa. Kristus vytrpěl na svém těle muka, jež zasloužilo lidstvo, které prohlášeno je za ospravedlněné, t. j. za *vykoupené* před Bohem. Svět bude v krátkosti přetvořen; tato svrchovaná krise bude moci být uspíšena horlivostí hříšníků obrátiti se.

22. Křesťanská propaganda se hlásí rychlostí svých pokroků. Národnostní ustředí, nechápající námitek, jež vzbuzuje nové náboženství, vidí v něm slib ulehčení pro tvrdý svůj stav a přijímají je s horlivostí; lidé vzdělaní je řadí mezi četné pověry, jež Orient sype v staré země civilisace.

23. Obrat na zpět, aby se mohlo poukázati na podstatné rysy a praktiky náboženství řeckého a kultů italských. Karakter náboženství římského, když město Romulovo se stává hlavním městem světa. Silné a slabé stránky kultu řeckého a římského; kult říšský, z principu i sklonem svým snášelivý, uvědomí si příliš pozdě škodu, kterou křesťanství vpustilo v základní jeho instituce. Potlačovací opatření, zvaná dosti nepřiležitě „persekuce", neměla dostatečné soustavnosti, aby si zajistila úspěch. Křesťanství přichází k moci císařem Konstantinem.

24. Organisace křesťanské církve v III. a IV. století před naší érou. Její doktrina, instituce, kult, kněžstvo. Různé příhody: kacířství; rozbíhání doktriny a discipliny. Dokončení.

OLDŘICH ZÁBRANSKÝ:

Ke zvýšení kongruy katolických kněží.

Tak katoličtí kněží zahájí prý vůči státu pasivní resistenci, přestanou vésti matriky a budou odpírat vydávání matričních výkazů, když jim stát nezvýší kongruu. Jako demokratický člověk souhlasím sice úplně, že má každý dělník za svou práci dostati spravedlivý plat, ale jako znatel matriční práce katolického kleru pravím, že stát honoruje matrikářství toto přímo splendidně. Jsou farní osady (znám jich mnoho) kde má farář za celý rok asi 6 křtů, 2 nebo 3 svadby a asi 5 pohřbů. Za zanesení těchto málo aktů do matrik a několik výtahů z nich pro očkování, školu, domobranu a odvod platí jemu stát 1400 K. Je-li osada větší, má k ruce kaplana a bere v tom případě pak sám 1600 K a kaplan 700 K, platí tedy zde stát za vedení matrik 2300 K, a celá práce záleží v knihování asi 50 aktů za celý rok. Za 1 měsíc lze s touto „námahou" býti pohodlně hotov a každý ji rád udělá za remuneraci 100—200 K. Jeden státní matrikář mohl by pohodlně 2—3 osady i více zastati, a když by ho stát honoroval skvěle, ušetřil by ještě mnoho peněz. A pak bylo by to matrikářství spolehlivé, korektní, kdežto matrikářství církevní má mnohdy takové chyby, že jest s podivením, jak mohlo se tak dlouho udržet.

Jsou známy případy, že děvče zaneseno bylo do matriky místo chlapce, nebo některé narození nebylo vůbec knihováno. Přišli se křtem a odvolali kněze od koulení kuželek. Poznamenal si několik chatrných údajů porodní báby na kousek papíru, zastrčil do šatů a do matrik nezanesl nic. Pak jsou prý matriky směrodatné! Když vznikne spor, jak se ten či onen má správně psáti, odkáže se na zápis matriční jako rozhodující. Znám tu precisnost matrikářství.

Uvedu jeden případ. Důstojník přišel si pro křestní list. Kniha vykazovala toto: Vincenc *Hybeš*, manželský syn Karla *Hübsche*. Znám celou rodinu po mnoho let, vím že jest od nepamětných dob rodinou německou, otec jme-

nuje se správně Hübsch, ale syn jeho je Hybeš. Podobných a mnohem křiklavějších případů nalezl by člověk v těchto „směrodatných" matrikách více. Proto opakuji: Za těch několik — mnohdy bídně zanesených — aktů matričních je kněžstvo placeno královsky. Vydává-li pak kněz stranám listy křestní, oddací nebo úmrtní — vyhotovuje-li rodokmeny a p., dostává za tuto práci od dotyčných osob zvláštní poplatek. Vůbec pak nářek katolického kněžstva, jakoby kongrua byl plat „důstojných" pánů nedůstojný, jest naprosto lichá. Za práci, za kterou stát kongruu vyplácí, práci matriční, jest to plat více nežli přiměřený. Za funkce čistě církevní nebude přece stát kněze honorovat, to jest věcí věřících, aby si svého kněze vydržovali.

Katoličtí kněží poukazují rádi na to, že státní sluha má 700—800 zl. ročních příjmů, kdežto kněz — prý s akademickým vzděláním — má také tolik a kaplan docela 350—400 až 500 zl. Chytráci! Sluha nemá kromě těch 700 zl. žádných příjmů jiných a musí živit celou *rodinu svou*, kdežto svobodný panáček bere mimo kongruu příjem ještě s několika stran. Znám fary (též kaplánky) na příjem slabé, prostřední a fary výnosné. Jsou faráři s příjmy do velikých tisíců jdoucí a též kaplani s příjmy 4—5 tisíc zl. i více. Ale i na té nejbídnější stanici kaplanské a na té nejbídnější faře není to daleko tak ubohé, jak se mnohdy líčí. Na jedné osadě byl farář i kaplan — proč dva, je mně do dnes záhadou. Kromě obce farní nebylo žádné osady přifařené a tedy také ne školy venkovské. Farář mohl se dlouhou chvíli ukousat, štípal z nedostatku jiné práce dříví — a kaplan chodil v létě po houbách, v zimě po hospodách na maryášek. Farář měl za týden 4 hodiny náboženství, kaplan 6. Křtů bylo za celý rok nejvýš 20, oddavky asi 4—5, pohřbů i s výkropem dítek asi 16. Zaopatřování asi 6—8 do roka. Jak je vidět málo práce, a podle toho také slabý příjem a přece činil tento pro kaplana: kongrua 350 zl. + škola 50 zl. + 100 zl. štola + 200 na mše (mešní stipendia) = 700 zl. a volný byt. Za celé zaopatření platil kaplan 200 zl., v čemž byla obsažena strava, otop, prádlo a posluha. Zbylo mu tedy na útratu 500 zl. = 1000 K. A to jsem vylíčil tu nebídnější kaplanku, jaká vůbec v Čechách existuje. Farář na dotyčné faře měl 800 zl. kongruy + 250 zl. štoly + 200 zl. na mše +50 za školu = 1300 zl., mimo příjem za listy matriční, volný byt, deputátní dříví, jehož polovinu odprodal, a mimo výnos z polí daleko větší, nežli jaký byl ve fassi.

Kde je při farnosti několik venkovských škol, je kněz honorován za cesty do těchto škol i zpět a tudíž příjem jeho se opět zvětší. V některých farnostech dělá příjem za školy hezkou sumičku. Až na skrovné výjimky jsou všude osady přifařené a v nich školy. Vůbec možno s klidem říci, že celkový příjem na těch nejslabších místech kaplanských obnáší od 800—1200 zl. mimo byt a proto ten nářek „mužů s akademickým vzděláním" je neodůvodněný.

Akademické vzdělání! V některých seminářích (k. př. hradeckém) budou se pomalu již theologové s maturitou ukazovat jako rarita — vzácné exempláře — neboť z největší části rekrutuje se tam kněžský dorost z propadlých existencí, studentů, kteří se nemohou rovnati ani abiturientům škol středních. Chtěl-li některý takový theolog dodělati později maturitu nebo opravnou zkoušku, nebylo to správě semináře ani vhod, poněvadž by měl pak s maturitou možnost odejít a věnovati se studiu jinému, kdežto bez maturity je pro kněžství zajištěn. Kdo by ho kde bez vysvědčení maturitního přijal a pro důstojný stav kněžský je přece dobrý i bez maturity. Akademické vzdělání! Bývaly také dříve mezi překážkami, jež zabraňovaly vstup do stavu kněžského, uváděny nedostatečné vědomosti — defectus scientiae — dnes patrně překážky té již není. Před nějakými 15 lety kvetla pšenice klerikálům. Tehdy vybírali si kandidáty kněžství jen mezi abiturienty vyznamenanými a to ještě musil dotyčný premiant býti dítkem protekce, pouhá maturita s vyznamenáním nestačila — a dnes? Pomalu bude se verbovat ke kněžství jako kdysi na vojnu, nebo budou stát ve bráně města kanovníci a chytat mladší pocestné, zvouce je ke kněžství, ať „pekařský či mlynářský", dostane kleriku a bude „páterský". Pro lidstvo pokrokové jest to ovšem zjev potěšitelný, že ani materielním blahobytem nedají se jinoši zlákati do služeb černé armády, která na korouhev svou napsala: Pověrou ubíjet svobodu a pokrok!

Než vraťme se k thematu kongruovému! Kněžím katolickým, kteří stále na malý příjem naříkají — ovšem neprávem — uvedu toto: V Praze je jedna pojišťovna (vlastně je takových „dobře platících" ústavů více) kde jsou gymnasisté s maturitou, realisté s maturitou, někteří docela i se studiemi universitními, a konečně absolventi obchodní akademie. Tito lidé dostali měsíčního platu 25 zl., se kterými živořili plná 2 léta. Pak přidala jim správa ústavu milostivě 5 zl. měsíčně; s těmito 30 zl. musili být živi opět 2 léta, načež jim byl plat zvýšen na 40 zl. a na ty byli ti ubozí úředníci — mnozí ženatí s rodinou — odkázáni další 4 roky. Když byli tedy 8 let v úřadě, činil jejich příjem 480 zl. + 120 zl. na byt a za to musil žít v Praze. Milí pánové, zde je bída, k níž třeba heroismu nadlidského, by dotyčný člověk starostmi nesešedivěl nebo hlady neumřel. Ale když mladičký kněz ve svých 23—24 letech je posazen do volného bytu na faře a dostane 800—1200 zl. i více příjmů a za celé zaopatření na faře zaplatí asi 200—250 zl., tu nezakusí takový *svobodný* člověk nikdy, co to bída, ať si povídá kdo chce

co chce. A k tomu ta volnost a ten svobodný čas — to nemá žádný úředník tak hned. Jakmile nastanou prázdniny, přehodí takový panáček cestovní tašku na záda, kapsy napěchuje desítkami a hajdy na cestu. Kolik úředníků může si to dovolit — a jak mohli by si to dovolit kněží, kdyby ta jejich bída byla skutečně taková, jak ji stále vyhlašují. A proto ať jen zahájí tu pasivní resistenci, a matriky ať prevezme stát; bude to lacinější a v každém ohledu spolehlivější. Mimo to přestanou všechny schválnosti, které fanatičtí kohouti různých konfessí provádějí, mají-li vydati matriční list osobě, která k jinému vyznání přešla nebo vstupuje ve sňatek s osobou jiné konfesse. Když evangelík bere si katoličku a chce být oddán po katolicku (dá revers, že děti budou po katolicku křtěny) odepře mu vydání matričních listů a ohlášky pastor. Nedá-li revers a má být oddán v kostele evangelickém, vzdoruje panáček katolický. Nebo jiný případ. Nedávno zemřel v nemocnici starokatolík. Jeptišky útočily na nemocného, by se vrátil do „lůna svaté církve samospasitelné". Povídalo se, že přivedli mu kněze, když byl již v bezvědomí — v agonii. Po smrti jeho začala tahanice, kdo má právo nebožtíka pohřbít. Katolíci tvrdili, že se na smrtelném loži „vrátil k nim" — starokatolíci nechtěli to připustit, poněvadž nebyl nemocný při vědomí. Na konec nepohřbíval z nich nikdo. A nyní! Vdova měla předložit úmrtní list svého muže, by dostala po něm pensi. Začala tahanice znova. Kohouti se rvali, ubohá vdova chodila od Annáše ke Kaifáši — a nikde se úmrtního listu svého manžela nemohla dodělat. Bez něho pense nemohla jí být určena, vdova neměla co jíst — a matrikáři se prali vesele dál. *Proto pryč s církevním matrikářstvím!*

S duší to, hochu, asi dopadá jako s plamenem u svíčky. Když svíčka dohoří, kde po plamenu památky?, a přec tu byl, viděli jsme jej, svítil nám. Sama v sobě duše se ztráví.

Karolina Světlá: Nemodlenec.

ROB. G. INGERSOLL:

O rouhání.

Několik vět z řeči dne 22. února 1885 anglicky proslovené přeložil *Tvrdohlav.*

Ve světě pověry považuje se zdravý rozum za rouhavý; ve světě ukrutnosti považuje se milosrdenství za zločin a ve světě lží pravda jest rouháním.

*

Není-li to pak rouhání v „písmě svatém", když se tam vypravuje, že všemohoucí bůh seslal mezi lidstvo hlad a mory; že nařídil, aby jedni z dětí jeho zničili druhé mečem a ohněm, nešetříce ani žen a dětí, ba ani nenarozeného ještě dítěte? A k tomu ještě dočítáme-li se tam takovýchto slov, kladených bohu otci do úst: „Budu se smáti nad neštěstím jejich a radovati se nad jejich nehodami" . . .?

*

Vrozené ctnosti lidské jsou: slušnost, pohostinnost, milost vítězova, šlechetnost; nechť mi řeknou ti, kdo věří, že bible lidstvo to vychovává, zda-li těchto ctností nenacházíme i u divochů? aneb zda-li jich nacházíme u všech křesťanů?

*

Páni páteři říkají, že doba není daleka, kdy nevěřící budou umlčeni společností slušných lidí. — I to se ale silně mýlí. — Ta doba dávno již započala. Slušná společnost podala Sokratovi bolehlav; slušná společnost vyžádala sobě Barabáše a ukřižovala Ježíše. I byl čas kdy i křesťanská „slušná společnost" umlčela nevěrce; jmenuji pouze Galilea, Keplera, Koprníka a Bruna — — Však ten čas minul a všechny naše různé církve, kdyby se i dohodly, nejsou s to ani mne — nepatrného to nevěrce, potlačiti. Ten čas, kdy to bylo možné, minul — minul na věky. Jest-li že panstvo ale myslí, že dovede potlačiti Volnou myšlenku — prosím, nechť zkusí!

*

A jak si takový pan páter (Talmage) váží spoluobčanů svých, když onehda kázal: Zbavte lid strachu před peklem a 99 ze sta budou naprosto neovládatelnými padouchy! A tentýž páter volá na mne policii — on jest přesvědčen, že jeho bůh bez policie nic nepořídí. — To bych radil panu Talmageovi, aby zaopatřil bohu svému chřestačku, aby v případu nouze mohl hned uvědomiti policii sám a bezprostředně. To však rouhání není — tohle páterské povídání.

*

Slyšte však, co já považuji za rouhání: Žíti z práce lidí jiných — zadržovati vývin rozumu lidského — pronásledovati někoho pro odchylný jeho názor — dříti ženy a děti — zvětšovati způsobem jakýmkoliv bídu lidskou! A co jest pravá bible? To Vám také řeknu: Jest to soubor dnešních všech vědomostí lidských a kdokoliv něco dobrého těm vědám novým výzkumem připojí, ten napsal nový nesmazatelný verš do bible té. Ta se ovšem liší podstatně od té staré bible, která jest souborem věcí, kterým po výtce ani pisatelé ani čtenáři nerozumějí.

Přečetl jste již naši Odpověď panu Lvu ze Skrbenských na jeho t. zv. „pastýřský list"? Jestli ano, tedy ji půjčte svým sousedům. Nechť každý výtisk přečte aspoň 10 osob.

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

Světový kongres Volné Myšlenky v Buenos Ayres 20—23. září 1906.

Nedošly ještě zprávy oficiální o tomto kongresu, novém to projevu síly našeho světového sdružení, ale již předběžné zvěsti ukazují, že kongres byl velkolepý. Vždyť celá latinská Amerika, tolik sužovaná a dusená ve vývoji Římem, největším hubitelem lidskosti, povstává a vysílá své zástupce k mohutnému protestu proti tyranii všesvětové, kterou provozují biskupové římští pomocí své armády nad celým světem! Argentina, Paragay, Urugay, Chile, všechny ty rozlehlé státy, v jejichž skvostných krajích dle Humboldta zkvete jednou nová příští civilisace lidská, počínají se emancipovati k svobodě svědomí a popudem k tomu jest jim evropské hnutí Volné Myšlenky. Římský kongres vskutku stává se událostí historickou, neboť z něho sálají paprsky síly netušené, tavící led klerikální vlády v míře až překvapující: rychle za ním jde Paříž a odluka, Buenos Ayres a společný zápas jižní Ameriky proti Římu a již blíží se příští rok Budapešť, nám tak blízká, kde zabuší se na brány Slovanstva. Zcela, jak to zvolal věštec Zola: La verité est en marche, pravda je na pochodu a nikdo ji nezadrží víc!

Předseda kongresního komité jest dr. Juan Balestra, argentinský poslanec a velkomistr masonerie argentinské. Dnes přinášíme program, jelikož jest zajímavo pozorovati, jaký obor působnosti a směr své práce zaujímá dnes Volná Myšlenka, toto hybné péro v hodinách času.

I. Otázky mezinárodního práva.

1. Studium nejúčinnějších prostředků k odstranění armád.
2. Zřízení stálých smírčích a rozhodčích tribunálů mezi národy.
3. Morální, hmotná, osobní i kollektivní závaznost všech volných myslitelů k boji proti despotismu sekt mezi národy jím trpícími.
4. Popření mezinárodního charakteru, jejž si přisvojili misionáři církevních náboženství. Odstranění náboženských, státem placených misionářů.
5. Popření existence pontifikátu jakožto politického mezinárodního faktora, příčícího se zásadě suverenity národů.
6. Odstranění vyjímečných zákonů politické a náboženské podstaty.

II. Otázky veřejného práva.

1. Úplný státní monopol školní, z něhož má být církev úplně vyloučena.
2. Dobročinnost budiž vykonávána státem, bez vlivu církve.
3. Zákaz procesí na ulicích.
4. Závazná hygiena klášterů a kostelů, vykonávaná obcemi.*)
5. Odstranění náboženské přísahy u soudů.
6. Úloha vědy při postupu demokracie.
7. Rozdělení státu od církve.
8. Omezení práva vlastnického náboženských společností jedině na požadavky kultu.
9. Odstranění klášterů.
10. Odstranění všech privilejí a vyjímek k prospěchu těch jedinců, kteří se živí náboženstvím.

III. Sociální a právní otázky.

1. Úplný rozvod při vzájemné dohodě.
2. Nahrazení „sester“ v nemocnicích laickým personálem.
3. Vyučování katechismu jest nebezpečím sociálním.
4. Přírodní vědy a vědecké poznatky mají být podkladem každého vyučování.
5. Závaznost státu, aby v každém městě nad 5000 obyvatelů založil knihovnu.
6. Katolicism jest hlavní příčinou zaostalosti latinské Ameriky.
7. Zákonitá rovnoprávnost všech dětí a volnost pátrání po otci.
8. Postupná daň z příjmu budiž základem systému daňového.
9. Snížená pracovní doba přispívá k důslednějšímu žití sociálnímu.

IV. Všeobecné.

1. Podrobný výkaz položek, určených na podporu kultu ve státních rozpočtech.
2. Odstranění státního kleru.
3. Zrušení výhod ve službě vojenské pro seminaristy.
4. Článek ústavy o nepřipouštění nových řádů.
5. Náboženský reformní zákon Rivadaviův.
6. Zrušení privilegií sekt.
7. Darování půdy náboženským řádům jest proti obecnému blahu.
6. V jaké formě mají býti volní myslitelé organisováni?

Doufejme, že kongres vykáže se dobrým úspěchem a že myšlenky na něm vyslovené znovu zúrodní a posílí hnutí, mající za cíl zmizení největšího lupiče lidského pokroku na zemi.

Ustavení se svazu německých volných myslitelů v Čechách.

Dne 16. září 1906 odpoledne konala se v hotelu Arnoldově v Jablonci ustavující valná hromada svazu „Freidenkerbund für Böhmen“. V německých městech v Čechách existovaly sice už dříve jednotlivé spolky volných myslitelů, ale nebylo ústředí, nebylo jednotné organisace. Proto také nebyly při dosavadní decentralisaci dobře možnými hromadné, ve velkých rozměrech organisované akce a projevy

*) V této věci stojíme na stanovisku, že úkolem volných myslitelů je, ukazovati na hygienickou závadnost kostelů a varovati před nimi. Starati nebo nestarati se o to, aby v kostele zařízena byla hygienická opatření, to je už věcí těch, kteří tam chodí, dle toho, chtějí-li nebo nechtějí-li tam přijíti o zdraví. (Viz článek „Kletba negace“ v č. I. t. r. V. M.). Pozn. r. V. M.

(jako byla na př. akce české Volné Myšlenky proti prováděcím nařízením zemské školní rady). To bylo asi pohnutkou, která německé naše přátele vedla k založení Freidenkerbundu. Stojí zde za zmínku různý, ano opačný, organisační postup, jakým české a německé hnutí Volné Myšlenky se bralo. U nás začalo se světovými sjezdy, česká sekce V. M. ustavena na základě proposic pařížského kongresu, a teprve po ustavení pražské centrály, dochází ke sdružování se mimo Prahu a na venkově; Němci začali místními spolky a teprv na základě a z těchto jednotlivých spolků budují vyšší organisační útvar — svaz.*) S tímto obráceným postupem souvisí a jest vlastně jeho důsledkem, že u Němců není snahy po styku s volnými mysliteli jiných národů a trvalé styky jsou právě jen s Německem, kdežto naše česká sekce koresponduje skoro s celou Evropou i Amerikou, ovšem jsou to jen styky chvilkové, od případu k případu. Jiný rozdíl je ve formě organisační. Němečtí volní myslitelé organisují se v spolky, u nás spolkové organisace dosud nemáme, nám se hodí daleko lépe volná místní sdružení, nepoutaná spolkovým formalismem. O ideových rozdílech promluvím jindy.

K ustavující valné hromadě Freidenkerbundu dostavilo se kromě přímo súčastněných interesentů též hojně hostů cizích. Byla zde celá skupina volných myslitelů ze Žitavy (Zittau) v Sasku, přišli delegáti z Drážďan, z Vídně a j. Česká sekce V. M. zastoupena byla drem Th. Bartoškem z Prahy. Po třetí hodině zahájil valnou hromadu proponent Bundu p. Emil Schöler, načež po přečtení telegramů a pozdravech cizích delegátů přečteny stanovy a pojednáno o některých otázkách organisačních. Uvádím stručně, co mohlo by zajímat naše čtenáře: svaz nemá stálého sídla, nýbrž určuje se sídlo svazu každý rok znova. Je jím sídlo onoho místního spolku, kterému pro ten který rok práce svazové jsou uloženy. Spolkem tím je nyní V e r e i n d e r F r e i d e n k e r i n G a b l o n z a je proto též prvním sídlem svazu Jablonec n. N. Místně je činnost svazu omezena na království České. Svaz je podle stanov oprávněn mezi jiným pořádati schůze a přednášky, vydávati svazový časopis, ano i letáky a brožury, podporovati i hmotně svoje členy v jakýchkoli nehodách, zejména ovšem tehdy, kdy trpí pro své přesvědčení. Místní skupinu lze založit všude, kde je aspoň deset členů; kde není dosud skupiny, lze jmenovati k obstarávání svazové agendy místního důvěrníka. Clenem svazu jsou buď spolky nebo jednotlivci. Roční příspěvek členů-jednotlivců (členů přímých) určen na čtyři koruny ročně, vysloveno však přání, aby zámožnější členové dobrovolně si uložili příspěvek přiměřeně vyšší. Příspěvek nepřímých členů stanoven valnou hromadou na K 1·50 ročně za osobu. Do tohoto příspěvku je ale už zahrnuto předplatné na časopis svazový, jímž zvolen vídeňský měsíčník „Der Freidenker", který bude nyní každému členu svazu bez dalšího poplatku zasílán. Dostane se tak všem rozptýleně po Čechách bydlícím členům svazu informací o postupu prací svazových a potřebných jednotných pokynů k práci. — Večer po valné hromadě konala se v těchže místnostech přátelská zábava. Byl to opravdu vzor lidové zábavy. Hudba střídala se s recitacemi a zpěvy, žertovné s vážným. Taková zábava, zejména výtečný prostředek agitační, je to způsob, jakým lze dostati se i k nejindifferentnějším lidem. Doporučuji následovati i u nás. Že delegát náš přijat byl v pravdě přátelsky a že zas navzájem ujistil naše německé přátele sympatiemi a účinnou pomocí naší české sekce, netřeba připomínat.

Ustavením německého Freidenkerbundu v Čechách dostalo se hnutí V. M. posily vydatné, těšíme se proto z jeho založení i my a přejeme mu v zájmu společné nám věci zdaru co nejlepšího.

*) Tento postup je zcela vysvětlitelný tím, že Němci v Čechách nemají jednotného kulturního střediska, jako je Praha pro Čechy. *Pozn. red.*

Volná Myšlenka v Polsku.

V Polsku, které bylo vždycky tak věrně katolické, začíná se nyní již také ukazovati silný protikatolický směr. Spisovatel Adolf Černý referuje o tom v „Čase" z 22. září 1906. Píše: „Počátek konce (katolicismu) neklamně také ohlašuje první číslo časopisu „M y s l n i e p o d l e g l a", jejž počal právě ve Varšavě vydávati básník Andrzej Niemojewski, duch rozhodně pokrokový, ba revoluční. Slyšte, lidé — v Polsku, ve věrném katolickém Polsku zakotvuje se také „V o l n á M y š l e n k a"! A hned v prvním čísle účtuje se stanoviska polského s katolicismem:

„S o u č a s n ý p o l s k ý k n ě z jest více než kterýkoli jiný kněz žoldnéřem a politickým agentem papežství. Je to v ř e d n a p o l s k é m t ě l e ... V kruzích politisujících vešlo ve zvyk mluviti o třech záborech*) a o čtvrté části Polska v Spojených Státech, ba větší političtí fantasti mají na jazyku ještě pátou část, myslíce na vystěhovalectvo polské v Brasilii ... Ku podivu, že nikdo nemluví o šestém a nejdůležitějším záboru — o k a t o l i c k é m z á b o r u p o l s k é h o l i d u ... Tímto katolickým záborem jest lid polský zbaven samostatné myšlenky a vůle, jest zbaven svobodné vůle a udržován pouze v náboženské kultuře, hraničící s barbarstvím a udržující jej v jakémsi stavu duševního mrzáctví. Ačkoliv vyrvání lidu polského z klerikálních kleští mělo by býti prvním úkolem opravdové lidové politiky polské ..., přece lze naopak pozorovati koketování táborů lidových s klerikálním ... P o l i t i c k á s t r a n a, k t e r á u v á d í k n ě z e v e s v é p e v n o s t n í h r a d b y, k u p u j e s i t r o j á n s k é h o k o n ě s u k r y t ý m v n ě m n e p ř á t e l s k ý m v o j s k e m ... Duchovenstvo katolické stavělo se, jako by bylo jediným právním mluvčím polské věci národní, že usiluje věc národní zcentralisovati. — Zatím však jen obratně manevruje hlásanou zásadou,

* Totiž o 3 částech Polska, zabraných Pruskem, Ruskem a Rakouskem.

aby zakořenilo přesvědčení, že jen katolík jest Polákem, že v katolicismu a pod kněžským vedením vzkvésti může — salus patriae... Kolik civilisační a národně politické nemoci tkví v katolickém záboru lidu polského, o tom nejlépe svědčí zámořské vystěhovalectvo toho lidu. Toto vystěhovalectvo místo co by mělo býti zřídlem obrody národní ve směru osvěty, blahobytu a ve vzhledu politickém — jest v té příčině katolickým duchovenstvem úplně zparalysováno a zbezmocněno; duchovenstvo opanovalo beze vší námahy kapsu, svědomí i vůli tohoto vystěhovalectva. Z ohledů peněžních založilo ve velkém pěstování katolíků mluvících polsky. Kdo chce podříditi věc národní katolické doktrině, kdo se všemi prostředky nestaví na odpor katolickému záboru polského lidu — jest zrádcem věci národní a věci civilisace vykoupené potoky mučednické krve."

Hrůza! Až se vlasy ježí z těch slov, vyšlých z polského péra! Po těch přece nic jiného nemůže přijíti než potopa...

Když už i v katolickém Polsku jsou možny takové hlasy, když i tam rozbřeskuje se takové poznání — co může být u nás?!"

Volná Myšlenka v Anglii.

W. Haeford, sekretář angl. sekce V. M., nám oznamuje, že se utvořily tři nové svazy svobodných myslitelů v Londýně: „The national Secular Society", „Rationalist-Press-Association" a „Ethical Society".

Studentstvo ve Volné Myšlence.

Různé poměry před prázdninami vynutily mezi studentstvem myšlenku organisovati se k boji protiklerikálnímu. Myslím tím hnutí, zvednuvší se v neobyčejné síle proti denunciacii Dostálově, sympatie k prof. Masarykovi, jenž byl jakýmsi centrem celého toho hnutí, a v poslední době činnost studentstva v boji proti klerikálnímu usilování o konfesijní školu. V protivné straně vznikla a utvořila se katolická liga, bylo nutno tedy mezi pokrokovým studentstvem učiniti novou, protivnou organisaci této. Svaz československého studentstva sledoval činně hnutí protiklerikální a angažoval se dosti, hlavně svým listem (Studentským Věstníkem) v tomto hnutí. Ovsem pokud bylo možno. Z činnosti Svazu vyloučena je činnost politická; pak různé jiné okolnosti, jichž Svazu bylo dbáti před všestudentskon slavností, zabránily vystupování radikálnějšímu. Zorganisovalo se tedy pokrokové studentstvo, pokud bylo možno ještě před prázdninami ve volné sdružení, v jakousi studentskou sekci Volné Myšlenky, jež svými dvěma zástupci jest v úzkém spojení s ústředním výborem českého odboru Volné Myšlenky. V několika schůzích při nichž vždy bylo přítomno několik členů ústředního výboru, rokovalo se o organisaci sdružení mezi studentstvem a připravuje nyní některé návrhy, na nichž soustředití se bude příští práce. — Organisace naše jest čistě ideová, ne jako česká akad. liga, do níž vstupují členové pro podporu, jež se jim za jich přesvědčení bude (snad měsíčně) vyplácet. Do organisace může vstoupiti každý pokrokový kollega nebo kollegyně bez ohledu na politické přesvědčení. V boji proti tomu reakčnímu klerikalismu a vůbec všemu církevnictví se pokrokový student vždycky shodne s kollegy, třebas byli tito jiného politického vyznání. — V odboru připravuje se dotazníková akce, která statisticky dokáže, kolik posluchačů vysokých škol je dosud věřících.

Právník Artur Kladivo.

PŘEHLED

Z redakce.

Všem našim odběratelům poslali jsme na ukázku 1. číslo „Volné Školy". Prosíme, aby se brzy rozhodli, zdali budou ji odebírati, abychom mohli stanoviti náklad 2. čísla. Kdo nemůže ihned předplatiti, nechť nám lístkem sdělí, že se přihlašuje za odběratele.

Kdo jim platí? Dostali jsme před několika dny od nějakého bodrého klerikála z Vinohrad tento anonymní kor. lístek:

Kdo jim platí?
Berlín nebo židi?

Když jsme lístek tento dostali, usmáli jsme se Ale za chvíli jsme si řekli: Vida, je to náš nepřítel, ale přece jen mu napadne, že zadarmo své noviny, brožury, letáky a p. netiskneme, že někde na to musíme bráti peníze, zvláště, když ty naše listy jsou tak neobvykle levné..., nu, a kolik naproti tomu máme přátel, kterým taková otázka snad ani ve snu nenapadne, neboť jinak nelze si představiti, že kdo ví jak dlouho dají si časopis posílat i brožury, letáky a pod. objednají, ale — haléře za to nepošlou... A když jsme si toto uvědomili, pak nám bylo z toho lístku tak trochu hořko. Nuže, vy všichni, na které se tato slova vztahují, předložte si také vy jednou tu otázku: „Kdo jim platí?" a zodpovězte ji (poslavše dříve administraci peníze, jež jí dlužíte) dle pravdy: já, a ostatní pořádní odběratelé!...

Víra a věda.

Hromosvod je lepší ochrana nežli modlitba a důvěra v boha! Tentokráte neříkáme to my, nýbrž — „Čech". Volá, 11. dubna 1906, aby bylo nařízeno shora, aby všechny veřejné budovy, jako školy, fary, kostely býti musily opatřeny hromosvody. A při tom uklouzá mu toto skvostné doznání: „Když odpoledne se ve škole vyučuje a je tam několik set dítek s učiteli shromážděno, tu přijde bouře, dítky se bojí. Přirozeno! Učitel nemá nic pro jich upokojení, ačkoliv (!!!) vysvětluje jim, že modlitba a důvěra v Boha strach zmenšuje. O hromosvodu jim ovšem nemůže nic vysvětlit názorně, jelikož zařízení jeho na škole a vůbec ve vesnici nestává."... Tedy jinými slovy: co je učiteli platno odkazovati děti, bojící se bouře, na boží ochranu, když jim nemůže říci: Děti, nebojte se, vždyť máme na škole hromosvod!

Ten páter, co onu zprávu do „Čecha“ napsal, ani netuší, jakou ránu tím dal jak celému učení své církve o boží ochraně tak i náboženské výchově dětí! *M.*

Výchova a školství.

Klerikální schůze proti volné škole — na vstupenky. V peticích, podávaných proti zrušení prováděcích nařízení zemské školní rady, uváděli klerikálové, že mluví jménem 92% obyvatelstva, ježto tolik je u nás matrikových katolíků. Jak však ve skutečnosti jest hrstka klerikálů římsko-katolických osamocena v této své snaze, dostati školu pod rochetku, vidno nejlépe z toho, že v Praze pořádali schůzi, již sice nazvali „velkou protestní“, ale ku které byl přístup jen na vstupenku. Na doklad toho a k illustraci „závažnosti“ klerikálních akcí proti volné škole vůbec otiskujeme zde doslovně celou tu vstupenku. Zní:

Zdař Bůh! **VSTUPENKA** Zdař Bůh!

do velké protestní schůze

v neděli dne 16. září 1906 o 9. hodině dopol. ve dvoraně Žofínské.

Théma: **Boj o školu.**

Referenti: Dr. **Rud. Horský** a red. **T. J. Jiroušek.**

Přítomnost důležitá! Na shledanou!

Z okresní organisace Pražských katolíků.

Doporučujeme zejména panu místodržiteli českému, který je tak pozorným ke klerikálům, aby si tohoto faktu povšiml a až bude podruhé mluviti s ministrem vyučování, aby mu o klerikálních „protestech“ mluvil pravdu a nevyprávěl mu o nich pohádky.

Provolání „Rodičové dítek školou povinných“, které jsme vydali v létě proti prováděcím předpisům zemské školní rady, bylo působením německých volných myslitelů na severu Čech a za pomoci vídeňské Freie Schule rozšířeno také mezi německým obyvatelstvem Čech.

Kulturní boj.

Soustavné zneužívání kazatelny k politickým agitacím. Kostely používají u nás zcela výjimečného práva, ježto shromáždění (schůze) v nich konané, ať již se jmenují mše, požehnání, roráty a jakkoliv jinak a všechny řeči tam proslovené nepodléhají ani shromažďovacímu ani spolčovacímu zákonu ani jakémukoliv státnímu dozoru. Při tom pak jsou ještě všechny úkony, schůze a řeči v nich činěné pod ochranou zákona, který stanoví velmi kruté tresty pro jich „rušení“. Zákon ovšem předpokládá, že kostel slouží za stánek pro náboženské výkony, obřady a pod. Zatím však vidíme, že klerikálové používají kostelů a hlavně kazatelen k zjevné a neslušné politické agitaci. Tím však dopouštějí se naprostého zneužívání té ochrany, kterou zákon stanoví pro kostely, jako provozovárny náboženských kultů. Klerikálové mají ovšem velmi málo starostí o slušnost a jiné podobné pozemské cnosti a proto toto zneužívání kazatelen je u nich na denním pořádku. A nezneužívají kazatelen jen prostí kněží církve, ale i její nejvyšší hlavy. Tak v právě minulých dnech vydali arcibiskupové pražský a olomoucký každý po jednom kuse t. zv. „pastýřského listu“, které se četly ve všech kostelích jich arcirevírů. V nich mluví se hlavně o boji za svobodu školy, ale vedle toho agituje se v nich pro příští volby, zvláště v pasáckém listu arcipastuchy olomouckého. Uvážíme-li, že takto stávají se vlastně „bohoslužby“ voličskými schůzemi, vidíme, jak nespravedlivě stanoví zde zákon ochranu pro kostely, protože pak politický protivník, proti kterému se štve s kazatelny k shromážděnému voličstvu, nemůže se tamže hájiti, po případě velebného agitátora ze lži a pod. na místě usvědčiti. Budou-li tedy katoličtí pastuchové takto dále si počínati, nezbude, nežli jednak lidu tuto nejvyšší neslušnost a nepoctivost jich odhalovati, jednak však také pracovati k takové změně trestního zákonníka, kde se v něm o ochraně náboženství mluví, který by občanstvu umožnil hájiti se proti zneužívání náboženského kultu k politické agitaci a sice na místě samém, t. j. v kostele.

Stát a církev. Stát jest podporován od církve jen tehdy, poslouchá-li ji; jinak jest proti němu, zcela v souhlase se svou theorií, že ona jediná jest skutečná vládkyně a formy státní jen od ní dovoleny. Kdo to ví, toho nepřekvapí výrok biskupa Senestreye v Řeznu učiněný k shromáždění katolíků (Reichenberger Zeitung 25. VIII. 1906): „Jest-li králové nechtějí být více králi z boží milosti, jsem první, který bude převracet trůny“. To ale byl tak silný tabák, že státní návladní přes všechen respekt k infuli nařídil vyšetřování, a biskup dostane aspoň šňupku s hora pro dávání nebezpečných příkladů.

Skutečná samospráva. Kaplan Otto Urlaub v Haidě vydal svým nákladem leták proti Volné Škole, které spílal a označoval ji jako zednářské dílo; při tom agitoval k přistoupení ke katolickému Schulvereinu. K rozšiřování tohoto letáku vymohl si povolení u hejtmanství. Když se to dověděla městská rada, svolala schůzi 25. IX. a v sezení věnovaném tomuto případu označila tento spis za vhodný jen aby se šířila nenávisť mezi občanstvem a zároveň že podkopává úctu k učitelskému stavu a ničí disciplinu ve škole. Městská rada po vyslovení nelibosti rozhodla se žádat u okresního hejtmanství zákaz kolportáže tohoto štváčského letáku. — Poslední krok odsuzujeme, neboť žádáme úplnou svobodu tisku, ale přes to obdivujeme energii Němců, která by u nás podobné nenalezla.

Proti zneužívání církevního vlivu k volebním agitacím. Stálé zneužívání kazatelny pro volební agitaci, zejména svrchovaně neomalený „pastýřský list“ arcibiskupa olomouckého a biskupa brněnského, mělo za následek tento návrh, který v říšské radě podali 25. září 1906, posl. Stein, Schönerer a soudr.: „Do volebního řádu pro říšskou radu buďtež vloženy tyto paragrafy: § 41. Duchovní, kteří ukládají nebo ohlašují církevní tresty a kárné prostředky, kteří přislibují duchovní odměny nebo hrozí duchovními tresty v určitém směru, aby přivodili výkon anebo opomenutí veřejného volebního nebo hlasovacího práva, buďtež potrestáni peněžitými pokutami od 100 do 600 K a v případech těžších peněžitými pokutami až do 2000 K, nebo vězením do jednoho roku. Stejné tresty postihnou duchovní, kteří ukládají nebo ohlašují církevní tresty nebo kárné prostředky za to, že veřejné volební nebo hlasovací právo bylo anebo nebylo vykonáno směrem určitým. § 42. Duchovní, užívající při veřejných volbách církevní autority k tomu, aby působili na osoby k volbě oprávněné ve smyslu příznivém určitému strannickému směru, buďtež potrestáni vězením neméně než jednoměsíčním, v případě opakování až jeden rok trvajícím. Ve formálním ohledu se navrhuje, aby se tento návrh bez prvého čtení dle § 31. jednacího řádu přikázal výboru pro volební opravu.“ Dokavad bude v rakouském zákonníku trestním strašiti

paragraf 303. a 122., jež určují těžké tresty na rušení „náboženských úkonů“ i takových, které jsou vlastně politickou agitací, dotud takováto ochranná opatření proti zneužívání náboženství a hlavně kazatelny budou místná. Až bude každý směti ozvati se v kostele proti kněžským lžím anebo kandidátním řečem, pak ovšem stanou se takováto opatření zbytečnými.

O vystupování z církve v Čechách přinesly vídeňské „Dělnické Listy“ z 21. září tuto zprávu: „V Čechách se v poslední době značnou měrou vzmáhá vystupování z katolické církve a bezkonfesijnost. Na protiklerikálních schůzích se lidé všeho stáří hromadně po 30 až 50 přihlašují k vystoupení z církve. Kdyby měli opustit církev všichni ti, kdo nevěří, bylo by bříškům v kutnách zle, protože těch několik opravdu věřících by tolik kněží neuživilo. Věc je pro klerikály v Čechách tak vážná, že arcibiskup uznal za dobré, poraditi se s duchem svatým a v úředním listě své diecése, v „Duchovenském Věstníku“, poraditi kněžím, co mají proti vystupování z církve dělat. Arcibiskup radí kněžím — dle pokynů ducha svatého — aby působili proti vystupování z církve pořádáním — „zábavných večerů“ pro mladé osoby a půjčováním „dobrých“ knih. Kam s tou harfou — milý arcibiskupe? Tak to sotva půjde — dej si od svatého ducha poraditi něco jiného. Ale my jsme přesvědčeni, že všecky rady a pokusy budou marné. Církev se počala rozsypávat a ani brány pekelné nezabrání tomu, aby se pomalu nerozsypala celá . . .“

Proč setrvává naše intelligence v církvích? Složitá je odpověď na tuto otázku. -- Mnoho je lidí, kteří s akcí protiklerikální a rozšiřováním Volné Myšlenky ústy — a snad i v srdci — souhlasí, ale málo těch, kdož přesvědčení svému dají průchod vystoupením z té které církve. Pokusím se co možno zkrátka a určitě vyznačiti jednotlivé příčiny nerozhodností. První a zhusta se vyskytující příčinou je pohodlnost. Tažte se některého z nich a řekne: „Proč bych vystupoval? Já jednoduše nevěřím a to je přece hlavní.“ Je ovšem na omylu. — Takový člověk obyčejně dlouho nepřemýšlí. Jiný, který snad dosti často a mnoho přemýšlí, má dobré jméno jako člověk, je na svoje okolí až příliš svobodomyslný, uvádí za příčinu svého nevystoupení — svou nenávist k obřadnostem. Je prý to zbytečné, veřejně prohlašovati něco, co stačí (dle jeho mínění) pouze uvnitř, v srdci. Formálně setrvává příslušníkem dotyčného vyznání, prakticky ovšem již k němu dávno nepatří. Třetí druh intelligentů bojí se poškození své existence. Úředníci prý by si tím zastavili svou kariéru — a obchodníci strachují se z rozličných případů známých (v jednom místě na př. i lékař) klerikálních štvanic, namířených proti jich osobám a rodinám, jich společenskému styku a o materielní poškození jich se zasahujících. A konečně jsou zde lidé připravení, přesvědčení — kteří snad i sami již jiné přesvědčili — takřka na skoku z církve. A proč ti váhají? Neváhali by ani okamžik, ale neuvědomělost jich choti, která se jen pomalu dá přemoci — jim to pro nějaký čas zabraňuje; činí tak k vůli domácímu míru. A tu nutno říci: První druh z uvedených zde lidí je takořka pro nás bezcenným — typ to zvláštní, specielně české pohodlnosti. Ale nutno se i u těch pokusiti, snad sem a tam přece výsledku žádoucího docílíme. — Druhý druh lidí je nutno poučovati a vysvětlovati, že právě formální setrvání v církvích tyto posilují a domýšlivými činí. Poslední dvě třídy však nás nutí ku přemýšlení. — Zajisté, že není bez příčiny, že je úplně oprávněna bázeň z útoků — ale té se odpomůže organisací; jest proto povinností všech bezvěrců, podobné lidi v případě klerikálních piklů hájiti a za nimi jíti. Zde třeba solidárnost, vytrvalost. Lidé, jmenovaní posléze (t. j. ti, kteří z rodinných důvodů prozatím nevystupují) pomohou si časem sami. Ti jsou jistí. Hlavně jest nám zde tedy čeliti: pohodlnosti, neuvědomělosti (ovšem mnohdy jen částečné) a přílišné bázni. Máme velký kus práce před sebou — ale spojenými silami musíme zdolati všecky překážky. *Lad. Topol.*

Kdo vlastně drží celý klerikalismus? Ó, mýlíte se vy všichni, kteří myslíte, že jenom na bedrách kněží spočívá stavba tohoto otroctví! Ne; kněz ani caesar by ji neudrželi a proto dovedli spjat šíje hloupých rabů, a na hřbety těchto položili celou tu prašivou pýchu! Nemylte se! Mnohý kněz nebyl by tak zlým, kdyby s á m l i d nebyl ho tomu naučil!! Znám kněze, kteří nedali se v semináři oloupit o všechny ideály, kteří chtěli být pravými nástupci toho pohádkového dobráka Ježíše, ale sám lid, ten nevědomý a otrokářský i zotročilý lid sám jim řekl: „Bijte nás!“, a i když mnohý kněz šel úplně bez přetvářky s ideálem k nim, vzali mu jej brzy sami ti, kterým on chtěl být upřímným člověkem! Ano, ty stálé zjevy dobrovolně shrbených hřbetů, ty nutně vyvolávají v každé povaze pozorovatele reakci, a takový počíná se jich straniti, zanevře na ně a je proti nim! — To je přirozené! Nejlépe o tom přesvědčeni jsme my pokrokoví učitelé venkovští! — Co sved by s námi páter & comp.? Ničeho! Ale naši vlastní soudruzi v povolání, sedláci a i ten mizerný obecní policajt s kostelníkem házejí nám v cestu ne snad jen klacky, ale celé klády. — Může mít potom kněz sebe liberálnější o nás lepší představu? Často je kněz přímo donucen těmito hlupáky jednati proti nám, nechce-li hrozí mu udáním. Je s kněži ovšem málokterý, který to všechno ignoruje! Působil jsem na př. v obci, kde farář — náhodou to muž velice intelligentní a vzdělaný — byl někdy v pravém slova smyslu obléhán tlupami donášečů, kteří si stěžovali, že j e n e p o z d r a v u j i, že o p r á z d n i n á c h n e c h o d í m d o k o s t e l a atd., a on mi to řekl vždy teprve příležitostně za několik neděl! Tak jedná lid náš a hlavně mnozí sedláci. Nikdo z deputátníků, dělníků toho není schopen, ale ti pyšní a prodlužení ubožáci, kteří právě mají nejvíce podmínek ke svobodnému žití, ti nesnesou člověka, který směle dovede se dívat každému v oči. — Neplatí zde výmluva, že jsou snad od kněží tak zfanatisováni, že jsou slepými nástroji jejich vůle, ba namnoze jejich udavačské jednání se často protiví knězi samému — ne-li pro jiné, tedy proto, že zbytečně ho obtěžují. — Nečiní-li tak lid dělný, méně přístupný k vzdělání, nemusí tak zajisté činiti ani sedlák! Tito lidé chtějí (až na řídké výjimky), aby učitel byl v jejich poníženosti, aby před jejich vznešeností ohýbal svůj hřbet! Ovšem, že mnozí učitelé jsou tím sami vinni — kdyby všichni jednali skutečně jako lidé a ne jako otroci, bylo by vše také jiné! — — — Proto je naší povinností propagovati naše idee po celém venkově v celém světě — nemůže-li jednotlivec jinak, ať sám aspoň žije tak, jak toho vyžadují zásady svobody. musíme spojiti se všichni bez rozdílu politických stran, neboť náboženství škodí nám všem stejně! *J. P.*

Kollegy žurnalisty i dopisovatele do listů prosíme, by při zprávách o klerikalismu uváděli p l n é j m é n o f a r á ř o v o, k a p l a n o v o atd. My v Praze čteme zde pak jen „náš děkan, Zábrdovický kaplan, sousední farář“ atd. a tak nevíme, kdo to jest. Následkem této své poloviční anonymity může tropit více podobných kousků, aniž by byl ve veřejnosti znám; jest t e d y n u t n o v ž d y p s á t i ú p l n é j m é n o, a b y m o h l o b ý t p o p ř í p a d ě n a ň u k á z á n o.

Z církevních obzorů.

Vzdal se katechetství. Páter D l o u h ý - P o k o r n ý, dosud katecheta v Praze VIII., vzdal se katechetství a uchýlil se v soukromí. Je nyní za

městnán v jednom ústavu jako úředník. Od dob své resignace přestal nositi kněžský šat a kolárek a nechal si tvář zarůsti vousem. Libeňské babky se křižují, jaké to teď ve světě dějí se divné věci.

Němec generálem Jesuitů. Papežské místo je bezpodmínečně vyhraženo Italům — prý proto, aby cizinec nepůsobil ve prospěch své vlasti; Jesuité hleděli podobného cosi zavést při volbě svého nejvyššího představeného, ale intriky různých států přece jen jsou dosti mocnými, aby byl brán na ně ohled. Tak se stalo, že na intervenci německého císaře byl zvolen dne 8. září 1906 v Římě po zemřelém P. Martinovi generálem řádu Němec P. Fr. Xayer Wernz, dosavadní rektor Collegia Romana v Římě, 42 z 81 hlasů. P. Wernz je třetím německým generálem řádovým. Dosud bylo generály 11 Italů, 5 Španělů, 3 Belgičané, 2 Němci a 1 Čech, Polák a Holanďan.

Vatikán všude stejný! Nejen my Češi, i Jihoslované trpí Vatikánem, nepřítelem každého národa neuznávajícího Řím. Arcibiskup sarajevský Stadler provozuje tak úsilovnou agitaci klerikální, že to pobouřilo nejen pravoslavné, ale i mohamedány a tito zahajují proti němu žurnalistickou akci. Bosenské a hercegovské listy (Srpska riječ, Bosansko-hercegovački glasnik atd.) píšou nyní ostře proti Vatikánu a v důsledcích toho nastává jakési sblížení Srbochorvatů bosensko-hercegovských, jediného to sice národa, ale popi, muftimi a pátery, lidmi stejného kalibru, mezi sebou roztříštěných.

Přátelé smrti. Když ve Valparaisu nastalo zemětřesení, sesunul se hřbitov a objevily se hnijící mrtvoly. Úřady chtěly je desinfikovat nehašeným vápnem, ale kněží štvali lid, aby toho nedopustil. Raději nakažlivé nemoci a smrt lidí, nežli nepatrné ustoupení z kněžských tradic: ať lidé si nezvyknou, že jsou možny i jiné způsoby pohřbení, než-li jen zahrabání do země.

Okradená Panna Maria. V Santiagu de Compostella, slavném poutnickém místě (naši předkové říkali mu „Svatý Jakub u postele“) byla okradena důkladně socha panny Marie o spoustu šperků, jež měla na sobě. Páteři vypisují 5000 peset odměny. Fi, takový světský sprostý prostředek, když přece mohly zakročit vyšší mocnosti!

Chudoba jest první povinností mnichů (což je theorie). V Samaře (Rusko) hladový lid chtěl si vzíti něco ze zásob mnichů a tu chudí služebníci boží ozbrojili se revolvery a pálili do lidu. (Což je praxe.)

Z našeho života.

Spolek „Česká Skupina Volných Myslitelů“ v Paříži konal dne 8. t. m. řádnou valnou hromadu, na které jednáno bylo o usneseních z předešlé valné hromady, pokud staly se skutkem. Obč. Kopp a Bochořák referovali o svém vyjednávání s „Association nationale des libres penseurs de France“ za účelem připojení se české skupiny k téže. Výsledek byl kladný; česká skupina, ač tím nepřestává býti samostatným spolkem, tvoří nyní 244 sekci (section tchéque) velkého sdružení francouzského. Rozhodnutí k tomuto kroku stalo se proto, aby navázáním styků spolková činnost se zvýšila a spolek mohl zdárněji prospívati. Členům byly též odevzdány již nové legitimace. Druhým hlavním bodem jednání bylo přesídlení spolku. Myšlenka, aby působiště přeneseno tam, kde český živel je nejvíce koncentrován, t. j. do některého českého hostince, byla projevována odedávna; leč nebylo podobné vhodné místnosti. Otevřením nového českého družstevního hostince bylo těmto nesnázím odpomoženo. Jako každoročně bude letos pořádán cyklus přednášek a zřízeny po případě vyučovací hodiny jazyka franc. Vše závisí od účasti pokrokových krajanů. — Není tedy již spolkovou místností „Č. S. V. M.“ taverna „Coq d' Or“ (149, rue Montmartre), nýbrž rest. „U modré hvězdy“ 31, rue de Petits Champs“, kam jest nyní interessentům se obraceti.

Několik poznámek o anarchistickém hnutí napsal spis. J. Rosenzweig-Moir v „Práci“, ve kterých se vzácnou otevřeností vytýká některé vady ve vlastním táboře se vyskytující. Mimo jiné píše: „Dívá-li se člověk ze vzdálenosti na něco, co má rád, stýská se mu po tom, ale vidí vše v tlumenějších barvách, střízlivěji a pravdivěji. A tak vidím jednu věc, která mne nemile překvapila v poslední době. Porazili jsme v sobě modly všech autorit, ale vyskytují se mezi námi lidé, jimž nemáme příčin upírati sympatie, ale kteří postavili místo autorit jiných, autoritu svou vlastní. Kult vlastní osoby, ješitnost, to jsou jistě vlastnosti, které nekrášlí anarchistu. Tady na venkově, kde člověk jasně vidí hliněné nohy lecjakých těch podpor společnosti, naučí se upřímně nenáviděti jakoukoliv autoritu.“ Jsme panu R.-M. povděčni za tato slova. Jsouť pro nás do jisté míry zadostiučiněním, neboť když my, pociťujíce dávno již to, co nyní p. R.-M. praví, přišli jsme do konfliktu s dotyčnými osobami, byli jsme od nich nepěkně pranýřováni a i proti „Volné Myšlence“ bylo jimi mezi neorthodoxními anarchistickými dělníky všemožně působeno, ač ovšem, díky vyspělosti těchto, většinou marně.

Dokumenty klerikalismu.

Docela zvláštní zázrak. Ve Sv. Wolfgangu u Ischlu jest mezi obrázky, děkujícími za zázraky patrona tohoto kostela vymalován také jeden docela originální zázrak: Zedník sletěl s lešení; když letěl dolů, zvolal o pomoc k sv. Wolfgangovi; ten se zjevil, rychle vyzpovídal zedníka a udělil mu absoluci, takže když sletěl zedník dolů a zlámal si vaz, byla jeho duše čistá a on mohl rovnou do nebes. To se už jmenuje nadzázrak! Zedníci, jsme vám však tou radou, abyste se přece jen spíše drželi trámu než modlili k svatému Wolfgangovi.

Z kazatelny. V Hostíni u Kralup kázal kaplan Tobolka dne 8. září t. r. o Volné škole: Modlení chtějí vyhodit ze škol, Krista Pána ze školy, a nás kněze vůbec nechtějí ve škole mít. Náboženství má se prý učiti na faře. Co se potom bude v té škole dělat, když tam náboženství nebude, ví sám Pámbu! Dávám všem věřícím výstrahu! Přijdou k vám, abyste podepsali všelijaké listiny proti svatému náboženství; ale vy nepodpisujte, je to veliké nebezpečí pro národ a nás všecky . . . (A babičky horlivě kývaly.) △ 8.

My nejsme žádné Čechové ani Němcé, my jsme jen katoličtí klerikálové! Známé rčení o rakouských veteránech lze takto pozměněné použíti i pro klerikály. Dokazuje to výrok katolického vikáře Th. Dr. Rudolfa Horského, který ve článku „Katolíci, do zbraně!“, uveřejněného v čísle „Čecha“ ze dne 31. srpna 1906, napsal do slova:

„Zemská rada katolíků v Čechách se neptá, **jsi Čech nebo Němec,** uznáváš nebo neuznáváš konviktský katolický program, **jsi pro státní právo české čili nic,** jsi aristokrat nebo demokrat a pod., nýbrž ona se jen táže: Jsi z přesvědčení **katolík?** Jestli ano, pak připoj se k nám, ať jsi jakékoliv národnosti nebo jakéhokoliv politického smýšlení a bojuj s námi na zachování a rozkvět katolicismu v Rakousku.“

Je nutno tento charakteristický výrok význačným způsobem zaznamenati, aby se naň nezapomělo. Naši klerikálové rádi se tváří červenobíle, chodí v čamarách, ale vskutku národnost a snahy českého národa po samostatnosti jsou jim zcela vedlejší a používají jich toliko k chytání hejlů mezi českým lidem. Nechť tedy každý tuto se přesvědčí, že i v tomto jsou mazaní chytráci a pokrytci. Jak při

tom jsou neomalení vidno také z toho, že tento výrok hlásán je v listě, který má jméno — **„Čech“** a že napsal jej páter, který je předsedou tiskového družstva klerikálního, jež zove se — **„Vlasť“** . . . Klerikálové čachrují všemi ideálními statky lidstva, ať již jsou to city všelidské (humanita), nebo náboženské, nebo národní; sledují při tom jeden cíl a to je: kšeft. Je nutno toto poznání všade šířiti, aby jim tyto obchody co nejméně šly. △ 5.

Veřejná denunciace! — Divíte se páterům, že denuncují? Prohlédněte školské zákony — dle nich jest povinen učitel míti dohled na děti při všech možných církevních obřadech — jen dohled, ne býti jich v náboženském smyslu účasten — ale co se stane, když v kostele nedělá při mši křížky, neťuká se do kabátu a pod.? Udá se slavným a veleslavným školním úřadům a — má vyšetřování na krku. Poprvé ho napomenou, podruhé už trestají. — Znám případ, že učitel ve sporu s farářem před c. k. soudem vyhrál; ale vyhrál skutečně? Z jednoho z předměstských okresů pražských proto přeložen až na turnovsko — řeknu ještě jen, že je to jeden z nejlepších učitelů! Kdy širá veřejnost všimne si těchto poměrů a přinutí stát, aby učitel byl osvobozen z tohoto hnusného otroctví? *J. P.*

„Katechismus“ snoubenců. Snoubenci! pomyslil jsem si, když do pokoje vstoupil mladý párek se dvěma svědky a otcem nevěsty, mně dobře známým Odbyl jsem formálnosti, data týkající se narození a bydliště, a poslal snoubence k panu principálovi na „Katechismus“ čili „poučení“ snoubenců. To si totiž náš „jemnostpán“ nedal vzít, v tom žádné substituce nepřijímal, poněvadž žádný by to byl tak dokonale neprovedl jako on. A znal to také! Asi za dvě hodiny — dobrá věc se dá poslouchati i déle — narazil jsem na ty dva mladé lidi, kteří chtěli veplouti ve přístav manželský, na schodech. Šli z „katechismu“; rudí ve tváři od studu a hněvu. Jeden šíp hněvu — a to pravím otevřeně — hněvu spravedlivého vrhli též na mne. Inu měl jsem také kolárek na krku jako ten principál a oni přicházeli z katechismu od „jemnostpána“. Chápal jsem je. Slyšeli mnoho, co by snad ani starý husar nedovedl říci bez studu. Coelibátník, neznající radostí ani žalostí stavu manželského, nemající smyslu pro život, v jehož očích byl stav manželský jen jakési malum necessarium — trpěné zlo, poučoval je — ženicha intelligenta a nevěstu 16letou, dítě téměř z nejpřednější rodiny a až úzkostlivě vychovanou — jak si mají počínat jako manželé a jak eventuelně jako rodiče. Ženich nemoha déle poslouchati ukázky pornografické literatury chtěl utéci, opanoval se však a vyslechl vše do konce. Jsem jist, že do smrti „rád“ bude vzpomínat na svůj „katechismus snoubenců“. V hostincích bylo pak viděti hloučky dam, hlavy v hromadě, vypravovaly si, jak pikantně umí „jemnostpán“ poučovat snoubence. Matky úzkostně vyhýbaly se před svými dcerkami doma zavadit blíže o tom, co se šíří po městě, jak „katechismus“ snoubenců u „jemnostpána“ vypadá. V neděli o muzice bavily se v sále v přestávkách děvečky „katechismem jemnostpána“. Smích nehorázný rozléhal se tančírnou. Tak poučuje tento „muž Boží“ (platí za velikého asketu a je vyznamenán) snoubence již asi 15 let, v městě se lid nad tím horší, ale nikomu nenapadlo dosud, aby ho dal na veřejnost. Mají to ti lidé žaludek! Snoubenci stavu dělnického a řemeslnického musí kromě této „poučné“ přednášky odříkat „Věřím v Boha“, desatero a vypočítat svátosti. Neumí-li toho, musí se učit a třeba po několik dní přicházet ke zkoušce. Rada? Pryč od takových „jemnostpánů“ a — civilní sňatek!

Oldřich Zábranský.

Kaleidoskop.

Titulomanie. Zlatník Janner v Ambergu obdržel po delším snažení prazvláštní titul; smí se nazývati: „Zlatník nejsvětější Stolice“. Stálo to chudáka hodně peněz a celý zdravý rozum, než to dostal.

Nevědomost nebo utrhačství? „Karikatury Kupkovy nejsou jeho původní, nýbrž sděla ́ny či spíše padělány z díla John Grand-Cartereta „Contre Rome“ v Paříži.“ Tak píše Čech, orgán denunciantů a lhářů z řemesla. John Carteret sbírá dlouhou dobu karikatury a uveřejňuje z nich sbírky (o Vilémovi „Lui“ atd.); sbírku „Proti Římu“ učinil z karikatur, mezi něž přibral i znamenité práce Kupkovy. A nyní redaktor Čecha napíše tuto věc! Učinil to z nevědomosti? Pochybujeme, spíše jen z utrhačství, aby na Kupku vrhl podezření plagiatorství.

Aby zachránili ne duši — ale panství svoje. Ve Vídni zastřelil se před nedávnem znamenitý básník německý Ferdinand von Saar. Jak nyní na jevo vychází, katolická církev, aby se uplatnila (a páterovi aby neunikl honorář) přiběhla a vnutila v bezvědomí ležícímu hostii s obvyklými ceremoniemi tak zv. posledního pomazání. Církev cítí, že se množí lidé, kteří dokončují život prostě, bez předchozích — — —, a tím že povstávají nebezpečné příklady; proto vnucuje svou liturgii za každou cenu, aby ostatní křesťané ovčím pudem vedeni vše nápodobili. Zde jest příklad tím křiklavější, neboť dle církevních zákonů (ne dle lidských, jež jim bývají obyčejně protichůdny) von Saar jakožto „sebevrah“ neměl dostati „svátostí“. Ostatně se zde opakovala historie s Havlíčkem: nejprve ho dodali do Brixenu za napsání Kutnohorských Epištol a tak jej přizabili a když pak ležel v bezvědomí, vnutili mu také poslední „svátost“: a dnes na základě toho dovozují, že Havlíček byl jejich zbožným mužem. Bando jezovitská!

Kněz a poslanectví. Dostal jsem z Paříže zprávu, že synoda reformované církve Hollandska jednala (kdy?) o připuštění kněze k úřadu poslaneckému a že vzhledem na vady, které se při tom stávaly (volební boj rozpoutal vášně a kandidát-kněz dopustil se všelikých nepěkností), jakož vzhledem na čest církve, která kandidováním utrpěla větší ztráty než volební abstinencí, byla přijata 12 hlasy proti šesti tato resoluce: „Členství jedné neb druhé sněmovny národního zastupitelstva neb členství provinciálních sněmů (Etats provinciaux) jest neslučitelno s vykonáváním pastorského úřadu.“ — Rozumné toto usnesení luští jedině správným způsobem otázku účasti kněze na politice. Církev se politikou zabývati nemá, jinak stává se politickým činitelem sama, ale pak má být postavena na roveň všem občanům a zbavena všech privilegií, jichž požívá na úkor druhých; neděje-li se tak, stát jest ve svém útvaru heterogenní (nesourodý) a nastávají nutné zmatky a jitření. V důsledcích této věty logicky plyne druhá: Kněz se politikou zabývat nemá, čili uzákoněná věta tato zní: Kněz a poslanectví jest incompatibilní, to jest neslučitelné, nemožné, navzájem se vylučující. Tomuto theoretickému poznání přispívá na pomoc i praxe; studujeme-li život, vidíme, že kněz poslanec vždy svého mandátu využívá v neprospěch pokroku, vzdělání, každého svobodnějšího hnutí (musí hájit zájmy církve) a ve prospěch zcela cizích, státu a občanům nepříznivých faktorů; musí proti státu hájit zahraniční moc, jejímž je sluhou (Řím), musí pracovat ve prospěch hierarchie, jež mísí se stále do vnitřní správy státu. Zde nelze vyčísti detaily, že úřad poslanecký naprosto příčí se povolání kněžskému (jen na př. ethicky: jak může kněz hlasovat pro kanony?) ale stručně jen uvésti důvod: Kněz poslancem býti nemá, kněz nemá míti passivního práva volebního z důvodu neslučitelnosti. Myšlenku tuto rozvedl jsem již před pěti roky v brněnské Rovnosti, bylo mi však namítnuto, že není pokroková a že chci kněze připravit o volební

právo, takže nejsem stoupencem všeobecného hlasovacího práva. Důvod incompatibility však musí být uznán: nemožno stanovit pokladníka a revisora v jedné osobě, ministra války a továrníka děl současně, nemožno posadit jednoho člověka do třech instancí (to jest jen česká specialita!) a nemožno tudíž, aby kněz byl poslancem; buď jedno neb druhé, obojí jest potvorností ku škodě celého politického i sociálního života. Dosud to občanstvo necítí, bude-li však kněze již při volbách kontrolovati, uzná se pravda mých slov, pravda, kterou uznává i synoda hollandská. Poněvadž nechci, aby se toto mínění přičítalo celému hnutí Volné Myšlenky, v němž někteří budou názorů jiných, prohlašuji to za své osobní mínění (které ovšem neustanu propagovati) a podpisuji se *K. Pelant.*

Umrlec a novorozeně. Poněvadž „Čech" byl orgánem tak úžasně nízkého, hloupého a sprostého rázu, že se začli za něj stydět i sami katoličtí faráři, bylo sáhnuto k nápravě. Na schůzi Zemské jednoty katolického duchovenstva v Praze bylo usneseno převzíti denník tento od tiskaře Kotrby, aby byl zreformován; vyjednávání se rozbilo, neboť kaplan Pauly ze Smíchova, předseda Jednoty, jenž si z klerikálních podniků vystavěl již dům, žádal, aby „Čech" odváděl 25% čistého zisku Jednotě, aby směl přijímati a propouštěti redaktory a aby vůči němu nebylo žádných redakčních tajemství. Páter Pauly tudíž založí nový list a vybízí, aby faráři složili na něj 200 K, kaplani 100 K a kromě toho, aby každý odebíral nejméně dva exempláře. Poněvadž faráři dva listy odebírati nebudou — bodejť budou si čtením kazit oči — vidíme „Čecha" již umrlého a vedle něho novorozeně; toto zcela jistě bude mít zase vlastenecký titul, neboť klerikálové umějí s těmito pocity kupčit opravdu hors concours.

Když si tak nevidí do úst. Na sjezdu českých kněží v Praze, 2. září konaném, pravil farář Horský: „Nejvíce nepřátel má pravda, nejvíce přátel má lež." K čemuž se podotýká, že katolická církev má u nás 92% obyvatelstva, ostatní vyznání a lidé bez vyznání zbytek.

Náboženství a zločinnost. Dle úřední statistiky indické vlády připadl tam v poslední době jeden zločinec na 274 křesťanských Evropanů, na 700 pokřtěných domorodců, 1364 vyznavačů brahmy a 3781 budhistů. Číslice tyto dokazují, že příslušnost ku křesťanským církvím, jak klerikálové rádi tvrdí, nezmenšuje náchylnost k zločinům. Na dotaz v parlamentu zjistil nedávno anglický statistický úřad, že mezi 22.000 zločinci bylo pouze 22 atheistů. Z toho též vidno, praví „Nová Doba", že strach před bohem a peklem před zločiny nechrání a zhostění se církevního chomoutu že posiluje sebekázeň, neuvolňuje však úzdu nemravnostem a zločinům.

Jak kněží šidí stát při vyměřování daní. Ježto za krátko bude v parlamentě projednávána vládní předloha o zvýšení kongruy (kněžských platů), je dobře poukázati na jednu praktiku, kterou kněží zkracují stát. Podle zákona o osobní dani z příjmů mají také kněží podávati výkaz o svých příjmech v předcházejícím roce. A tu je zajímavo, jakou chytristiku vynašli si páni páteři: když jde o to, aby ovečka platila za určitý obřad, vyžadují od ní plat podle zvyklostí, tedy co nejvyšší, ale ve výkazu o příjmu za obřady tyto (sňatky, pohřby a podobně) na berní úřad uvádějí příjem za to — — — podle štoly Josefinské. Je známo, že sazba štoly jest minimální a tu takovouto manipulací docilují kněží toho, že vlastně pak celý příjem za všechny výkony za rok vykáží bernímu úřadu ve výši asi takové, jakou dosahuje obvyklý honorář za každý jednotlivý výkon pro „lepší" ovečku! Josefinská štola, která zameziti měla — ač ovšem to zcela nezamezila, ježto ve všeobecné užívání nevešla — nesvědomité kupčení s církevními úkony, je kněžím ode dávna trnem v oku, ale v tomto případu je jim vítána, aby přiznáním menšího příjmu dosáhli vyměření co nejnižší daně a tím stát co nejvíce zkrátili! Upozorňujeme poslance na tuto praktiku, která se, jak máme o tom zprávy z kruhů berního úřednictva, všeobecně provádí a žádáme je, aby na to zejména při debatě o návrhu vlády na zvýšení kongruy s důrazem poukázali. △ 5.

Rodičům dívek na uváženou. Kostelník Matěj Haitzer z Kronbergu, zuřivý křesťansko-sociální agitátor, byl před několika dny odsouzen v Korneuburgu na osm měsíců do těžkého žaláře za to, že v kostele prznil malá, školou povinná děvčata.

K otázce zvýšení kněžských platů přinesly denní listy 26. září 1906 tuto zprávu: Rozpočtový výbor se dnes dopoledne (25. září) zabýval za předsednictví Kathreinova kongruovou předlohou. Pokračováno ve specielní debatě. Ministr kultu a vyučování Marchet v delší řeči doporučoval návrh, vypracovaný subkomitétem. Tímto návrhem se snížilo původně zamýšlené zatížení státního rozpočtu o devět milionů korun na 4,800.000 korun. Prohlásil jménem vlády, že tento výdaj bude kryt z běžných příjmů státních bez dotčení státního úvěru. V dalším průběhu své řeči vyvracel ministr různé námitky přátel i nepřátel kongruové předlohy a ku konci prosil výbor, aby vzhledem k nouzi (!!), panující mezi duchovenstvem, schválil elaborát subkomitétu v celém jeho obsahu. Posl. Seitz navrhuje, aby se přes vládní předlohu přešlo k dennímu pořádku. Po dalších vývodech Stürgkhových byl návrh zákona schválen. Referentem ustanoven posl. Fuchs, korreferentem posl. Steinwender. Posl. Seitz (sociálně-demokratický učitel) ohlásil následující návrh jako minoritní votum: „Rozpočtový výbor navrhuje vzhledem k tomu, že užívání prostředků státních pro účely náboženských společností se příčí ustanovením státních zákonů, aby sněmovna přešla přes vládní předlohu k dennímu pořádku." — Stojíme samozřejmě na témže stanovisku. Kdo kněze potřebuje, ať si ho platí; ale je nespravedlivo, aby placen byl ze státních peněz, tedy také od jinověrců a nevěrců. Jak planým je ono povídání, že stát vlastně ušetří tím, že nemusí míti zvláštní úředníky k provedení matrik, na to poukazujeme na jiném místě ve článku, psaném býv. katolickým knězem.

Hierarchie a Rakousko. Katolická hierarchie jest jedině příčinou toho, že dnešní Rakousko jest tak ubohé, tak zkorumpované! — Ti nejčernější (arcibiskupové a biskupové) se slezou pěkně do hromady a — předpisují celému státu, že musí klerikalisovat školy, že nesmí dovolit stavbu krematorií, že musí zavírat ty, kteří nečiní jim při různých příležitostech poklon. Není nesnášelivějšího a mstivějšího člověka nad katolického čarodějníka.

Klerikálové a rolnické záložny. Klerikálové dobře vědí, že dnes již nestačí pouhý úřad kněžský k zabezpečení vlivu na lid, který zbytečnost úřadu toho začíná nahlížet, a proto snaží se dostat do svých rukou i jiné funkce, jejichž užitečnost je lidu patrnější. Přesvědčíme se o tom, když na př. nahlédneme do výroční zprávy Reiffeisenových záložen na Moravě. V každé druhé je jedním z funkcionářů farář, někde jsou i dva kněží, na př. předseda farář a pokladník kaplan (!) A ne že by se dali prosit, aby ty funkce přijali! Jeden farář na př. osopil se neomaleně před cizími lidmi na dva vážené sousedy, kteří se vyjádřili, že vystoupí z výboru, bude-li pokladníkem opět farář. Svého protikandidáta — učitele, při samé volbě potřel čistě klerikální zbraní:

veřejně mu tam vyčetl dluhy. Na funkci takovou pak hledí černí páni ne jako na funkci osobní, ale jako na majetek svaté církve. Tak uvedeného faráře v jeho nepřítomnosti zastupoval vždy jeho zástupce na faře, v čemž se střídali sousední farář a kaplan; jako by pokladníkem byl ne občan X., zaměstnáním farář, ale slavný farní úřad. Kdy už zakřikne náš lid nezvané černé ruce: K svému kopytu, ševče!

△ 13.

Kněžská lhavosť a mstivost. V Lužné u Rakovníka vystoupil jistý občan z církve. Místní farář (udávejte jména!), aby zastrašil ostatní ovečky, pronesl s kazatelny tuto řeč: „Přátelé! Bohužel musím zase jeden případ smutný uvésti. (Vystoupil u nás již jeden, p. Varyš.) Dostal jsem přípis od hejtmanství, že zase jeden občan zde mezi vámi zrozený vystoupil z církve. Víte všichni, kdo to asi je. Jest to Karel Černohorský, syn Ferd. Černohorského. Není to případ ojedinělý, děje se tak i jinde a jsou to obyčejně mladíci sotva škole odrostlí, kteří — nemohu jim do srdce nahlédnouti, ale myslím, že jim nekřivdím, řeknu-li, že to nečiní z nějakého snad přesvědčení. (Podotýkám, že jest mi 22 roků.) A jaké má následky vystoupení to? Člověk takový nemůže uzavříti sňatek s katolickou dívkou. V případě těžké nemoci má kněz pod trestem zakázáno zaopatřiti ho sv. svátostmi, pokud by svého činu nelitoval a jej neodvolal. V případě úmrtí nesmí mu býti vystrojen církevní pohřeb. Takový člověk upadá v **klatbu,** poněvadž zákony naše bezvěrců neuznávají. (Hubo lhavá!) Kdyby Černohorský přišel k poznání a činu svého litoval, může přijíti ke mně, oznámí mně to, já pak to oznámím na hejtmanství, a bude zase dobře. K tomu připojuji žádost, byste se se mnou pomodlili za tohoto pobloudilého mladíka, by ho duch sv. osvítil a navrátil se zase do lůna samospasitelné církve." — Tohle se pak jmenuje slovo boží na kazatelně. Pomlouvání, lži, vyhrožování. Ostatně tou klatbou bylo stíženo asi 500 lidí v Dobrušce, když šli na přednášku red. Kunte a dosud se jim nic nepřihodilo. Tak jen dál proklínejte.

LITERATURA.

Waclaw Sieroszewski: **Čínské povídky.** („Knihy dobrých autorů" XIV., cena 1 K 50 hal.) V orientalských látkách navykli jsme si vždy vídati krajní romantism nebo aspoň tak barevný exotismus, že naše domácí tóny zmíraly před ním jako jednotvárná šeď a dle toho zdání představovali jsme si i občanský život oněch oblastí jako něco odpoutaného od hmoty a jejích bolestí, jako něco plynoucího v bezstarostném snění, hašišových opojeních a radostech, jaké poskytnouti může toliko svobodný, ničím nespoutaný duch. Aristokratická poesie Hafizova, Sadiho, indických epopejí a několika jiných málo četných klassiků utvrdila tyto předpoklady do té míry, že dlouho neměli jsme ani ponětí, jak se na východě společensky opravdu žije, jaké jsou tam těžkosti materielní a sociální — až práce Sieroszewského předvedly skutečnost v plném realistickém světle. Tragedie proletariátu jeví se zde tak silně jako kde jinde, ba ještě silněji, poněvadž její protějšek společenský oplývá raffinovanějším leskem a luxem než je možno v našem západoevropském prostředí a ona sama odráží se tedy na tomto pozadí o to hrozivěji. V „Dně bídy" (nákl. „Máje") jsou to sibiřské scenerie, v nichž odehrávají se strašlivá dramata hmotného nedostatku, „Čínské povídky" zobrazují scény z života čínských kuliů, jedné z nejnešťastnějších kast celého světa. Jsou sice podbarveny především plemennou nenávistí Číňanů k Evropanům, zvláště misionářům, „kteří mluví o lásce a vedou za sebou žoldnéře, kteří nešetří cizích mravů a nutí šetřiti svých, kteří poskytují útulek komukoliv špatnému, jen když se jim dá políti vodou" (16), avšak i pod tímto povrchem (v němž mnozí snaží se viděti symbolisaci spisovatelovy národní nenávisti vůči Rusům) dá se nahmatati motiv sociální, který nutí k vzpourám Číňanů proti „Rudým Ďáblům", když tito zabírají půdu, doly, průplavy, ničí velkoprůmyslem tisíce domorodých existencí živnostnických a moderní dopravou zlevňují kurs rolnický, aniž by dávali náhradu jiným třídám zlepšeným způsobem života. „Od roku k roku je hůře. Země a dělník dražší, ceny čaje, rýže a bavlny klesají a klesají... A tak všady a tak všichni. Jak to skončí? Odkud to jde?" uvažuje pokojný čínský rolník a na první zavolání posílá svého syna do vzpoury „Otčinu Milujících" nebo daleko z rodné krajiny hledat práci — ač ví, že jej posílá vstříc neodvratné zkáze. A to je při sociálních poměrech čínských v druhém případě pravděpodobnější než v prvém — při nejmenším je process zahynutí hladem delší a strašlivější než rychlá smrt evropskou kulí nebo šibenicí. Pro dějiny civilisace budou tyto stránky (a že nejsou přehnány svědčí na př. kolonialní skandály německé z poslední doby) evropské kulturní methody asi tím, čím jsou pro nás vpády Hunů a Tatarů, s tím pouze rozdílem, že tyto konaly se ve jménu násilného imperialismu, kdežto barbarství evropské kryje se zájmy náboženskými a kulturními, které je též ochotně podporují. *V. O.*

Octave Mirbeau: **Špatní pastýři.** Hra o 5 jednáních. Přeložil K. Pudlač. Knihy dobrých autorů. Po sociálních románech přišlo na sociální dramata. Nebylo jinak možno, protože stav vyděděných měl příliš dramatičnosti a svéráznosti a všech prvků pro zpracování dramatické. Nalezlo se však málo silných uměleckých duší, aby bylo s to procítit a chytit se jako třeba Hauptmann v Tkalcích.

Mirbeau není tak jednotný a není si tak vědom cílů, rozbíhá se, proto jeho postavy jsou nedokresleny, mlhavy a schematicky. Tím nemá drama ten bezprostřední účinek, je spíše rozumem konstruováno, pracováno, než aby bylo procítěno a prožito — přímý dotek života tu schází.

Postavy jsou symbolické — i továrník i syn revolucionář, každý zastupuje své duševní prostředí — a nejvíc ovšem tohoto dojmu vzbuzují Jan Roule a Magdalena. Roule, neznámý, cizí dělník, je duší hnutí revolučního, ovládá dělnictvo řečí a vede do krajního boje. Když však dělníci se obrátí proti němu, podezírají ho a chtějí ho zabít: vystupuje Magda, milenka-žena, přemůže násilí laskavými slovy a usmiřuje nepřátelství. Jan i Magda jsou lidé budoucnosti, muž-duch, žena-láska, oba pevní, podpírající se, součástky celku.

Továrník Margand je starý kapitalistický svět, neznající požadavků dělníka, mladý Margand, syn, člověk jiné krve a jiných myšlenek, výhled budoucna, symbol rovnosti a bratrství.

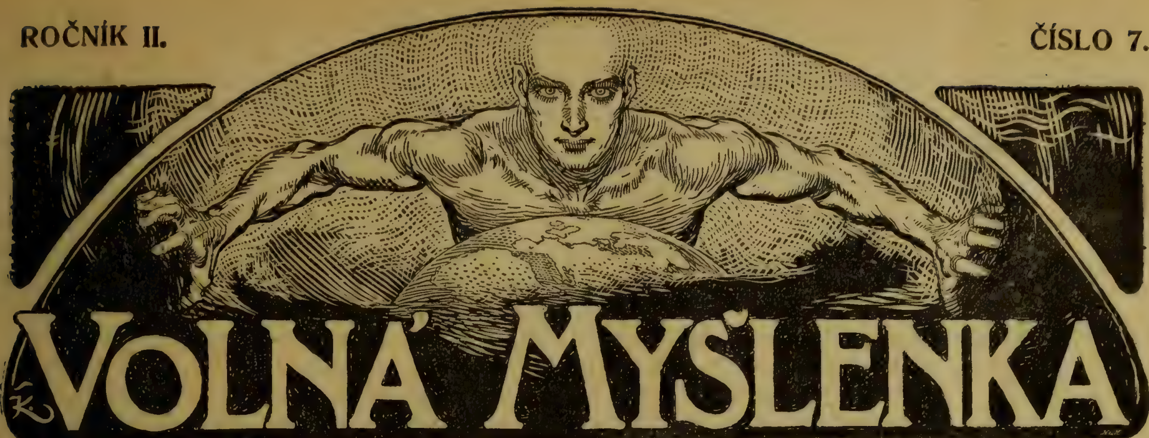
Drama je účinné dějem, rychlým tempem, ale ve zpracování je nejednotné. Dramatické efekty Mirbeauovy jsou dosti drastické a hranaté — ale charakterisují autora.

Drama má v každém ohledu v sobě silný život a bylo by si jen přát, aby se dostalo na jeviště (v Žižkově ovšem zapovězeno). *Sula.*

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352.

Vydavatel (jménem vydavatelstva) **KAREL PELANT.** — Redaktor **JULIUS MYSLÍK.** — Knihtiskárna **DYK a RYBA** Praha-Vršovice.

ROČNÍK II. ČÍSLO 7.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. LISTOPADU 1906

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

Náboženství a inteligence.

Poznámky ke schůzi v Hradci Král. 23. října 1906.

V Hradci Králové, sídle biskupa Doubravy, konala se v sále klerikálního hostince „Adalbertina“ zajímavá schůze. Zajímavá tím, že na ní referoval katolický doktor theologie a že po jeho referátu rozpředla se dlouhá debata mezi zástupci církve na jedné straně a prof. Masarykem a zástupci V. Myšlenky na straně druhé.

K této schůzi, svého druhu u nás *první* a — jak jsme přesvědčeni — také *poslední*, došlo následkem různých okolností, jež jsou v souvislosti s místními poměry královéhradeckými; nemůže tedy býti paušálně usuzováno o tom, je-li nebo není-li taková debata účelná. Bezúčelná byla by bývala, kdyby byli pokrokoví řečníci vešli na přání, aby se jen theoretisovalo o bohu a náboženství; *účelnou* stala se tím, že poprve před značným obecenstvem byla bezohledně a bez škrabošky tváří v tvář královéhradeckým představitelům církve katolické řečena pravda nejen o náboženství, ale i o církvi (a to zejména) a o nich samotných. To kněží sami velmi dobře vycítili a proto snažili se všemožně, i nedůstojným pokřikováním a hlomozením, schůzi rozbíti a když se jim to nepodařilo, na konec ze schůze zbaběle utekli.

Přednáška vznikla takto: O prázdninách přednášel v Hradci redaktor Kunte o inteligenci a náboženství. Ozvěnou toho byla pak přednáška tamějšího klerikálního bojovníka ThDra Reyla o témž předmětě. Ježto dr. Reyl se při tom vyslovil, že ten, kdo se bojí své přesvědčení veřejně i před odpůrci hájiti, je sketa, vzal jej jeden člen „Pokrokového klubu“ jak se říká „za slovo“ a vyzval jej, aby tedy svoji repliku, prve v jedné klerikální organisaci před posluchačstvem k inteligenci nepatřícím konanou, přednesl před inteligencí, podrobiv se také odpovědém její příslušníků. Dr. Reyl, když dostal se takto do slepé uličky, nechtěje skliditi predikát „skety“, ke schůzi svolil. Na to jednáno o bližších podmínkách, až posléze ujednáno: schůzi svolá „Pokrokový klub“ jako důvěrnou; vstupenek bude 500 a rozdělí se z polovice mezi inteligenci pokrokovou a z polovice mezi klerikály; referát bude míti dr. Reyl, po něm některý řečník pokrokový a pak promluví střídavě vždy jeden pokrokovec a jeden klerikál.

Co usneseno, také pak vykonáno. „Pokrokový klub“ pozval ke schůzi prof. *Masaryka* a red. *Kunteho* a pak ještě dra *Bartoška* a red. *Myslíka* za Volnou Myšlenku. První dva obdrželi pozvání den před schůzí, druzí dva dopoledne v den schůze! Zdráhali se všichni jeti: jednak pochybovali o účelnosti celé diskuse, jednak pozvání došlo vskutku v poslední chvíli. Ale posléze rozhodli se jeti všichni, když zástupce „Pokrokového klubu“ osobně je navštívil a dovodil, že odřeknouti schůzi již nelze, aniž by se tím nedala klerikálům záminka k tvrzení, že se pokrokovci debaty bojí.

Tak vykonány všechny přípravy ke schůzi. Před zahájením jejím sešli se referenti v hotelu v pokoji prof. Masaryka, aby se společně do Albertina odebrali. V tom přišel pořadatel MUDr. Klumpar se zprávou, že klerikálové prohlásili, že se schůze sejde, bude-li mluviti red. Kunte. Předem ovšem proti tomu ničeho nenamítali a také v ustanoveních o schůzi tato podmínka obsažena nebyla. Následkem této věrolomnosti nechtěli referenti do schůze jíti; ale když pořadateli sděleno, že tato podmínka v poslední chvíli položena nátlakem jesuity Jemelky, jemuž se jedná o zmaření schůze a na naléhání samého red. Kunteho, aby jen do schůze šli, ode-

brali se tam. Zasedli na tribuně, kdežto redaktor Kunte zůstal mezi posluchačstvem.

Pak schůze zahájena a první referoval ThDr. *Reyl*. Řeč jeho byla velice opatrná a tak založená, aby co nejméně podnětů k polemice zavdala. Snažil se co možno vyhnouti se církvi katolické, vykládaje a háje jen „přirozené náboženství", jak to nazýval.

Druhým řečníkem byl dr. *Bartošek*. Svým klidným věcným způsobem krátce dotkl se vývodů dra Reyla, po většině s daným thematem nesouvisícími, načež debatu převedl z mlhavých pojmů jeho na pevnou půdu skutečnosti, vykládaje, proč inteligence tak všeobecně od katolicismu se odvrací. Tím dostal vlastně celou debatu tam, kde měla začíti a kde také již až do konce zůstala.*)

Dru Bartoškovi rozčileně odpovídal profesor theologie *Šulc*, načež v delší řeči promluvil k věci prof. *Masaryk*. Jestli již při řeči dra Bartoška přítomní kněží rozčileně pokřikovali, tedy při řeči prof. Masaryka někdy v pravém slova smyslu soptili, což zejména platí o prof. Šulcovi, který, i když omluvíme mnohé jeho gesto a slovo zvláště živým temperamentem, přece jen ve své zlobivosti zašel příliš daleko. Jak naproti tomu odlišovalo se od neslušného chování se těchto lidí vážné vystupování řečníků pokrokových, kteří klidně vývody klerikálů poslouchali a je si znamenali, nesníživše se ani chvíli k nedůstojnému povykování, v jakém páteři Šulc a Jemelka tak se „vyznamenali". Prof. Masaryk nedal se hlukem tím však nikterak mýliti a zjednav si klid přímým a rozhodným apostrofováním křiklounů, chtějí-li či nechtějí-li slyšeti pravdu, vysypal jim i církvi katolické přemíru žhavého koksu na hlavu.

Vývody prof. Masaryka přiveden byl dr. Reyl k odpovědi, která však nebyla o nic lepší a zejména o nic jasnější, nežli jeho hlavní referát.

Na to obdržel slovo podepsaný, který pro pozdní dobu omezil se hlavně na kritiku drem Reylem a prof. Šulcem v debatě pronesených názorů.

Nyní přihlásil se k debatě páter *Jemelka*, člen řádu jesuitského. Slyšeli jsme již lecos o tomto tovaryši Ignácově, proto s očekáváním hleděli jsme vstříc jeho zjevu i jeho řeči. Jeden pohled na jeho postavu — a již byli jsme s úsudkem o něm hotovi. Přišel na tribunu pomalu jako u vědomí moci svého řádu a s vážnou tváří a s rukou na prsa položenou spustil sladce: „Pánové milí!", opakuje pak gesto to i slova ta po každé větě . . . O jeho řeči vykládati nebudeme, jen shrnujeme úsudek svůj v závěr, že se ukázal docela prostředním duchem, jak po stránce věcné, tak po stránce přednesu, což je tím nápadnějším, vzpomeneme-li, že kazatelství a debatérství je jeho životním povoláním. Na vážnou diskusi, ve které by se netrpělo používání eskamotáže slovní, řečnických triků a zkrucování fakt, naprosto nestačí. Je věru s podivem, jak mohl mezi katolickým klérem tolik vlivu nabýti. Snad je toho, vedle velké duševní obmezenosti katolického kléru, ve kterém každý obskurní „talent" stane se výtečníkem, také trochu příčinou jeho veliká drzost, kterou také při této schůzi ukázal.

Když tak začal úlisným a tak nevyslovitelně drzým způsobem cuchati řeč i osobu prof. Masaryka a pak i moji, dívali jsme se na něho s drem Bartoškem se zvláštními pocity . . . Tak jsme se tu vmyslili do doby, kdy předchůdcové tohoto tvora, neštítíce se nejničemnějších prostředků, ubíjeli lidskou myšlenku, řádíce děsným způsobem všade, kam jen vkročili . . . Ta známá historická fakta o jich řádění v době inkvisice a zvláště u nás v době pobělohorské protireformace, vyvstávala nám mimo před očima. Vzpomínali jsme, jak kdysi terorisovali celou Evropu, jak neváhali pracovati i vraždou a ukrutnostmi, jak před nimi skláněli se knížata, králové, císařové i papežové . . . Vzpomínali jsme té jejich krvavé cesty dějinami lidstva, zatím co páter Jemelka kladl ruku na prsa a sladce říkal: „Pánové milí!" . . .

Přestali jsme si činiti poznámky a jen jsme se na něho dívali . . . Byli jsme v divné náladě . . . A když se potom Jemelka přímo ke mně obrátil a způsobem nekonečně blbým hájil vůči mně rozpory bible o stvoření světa a pod. ani jsem mu takřka neodpovídal; ba vlastně jsem nebyl téměř ani s to. Analysoval jsem jej bezděčně i při tom, když mi přímo kladl otázky a byl jsem všecek úžaslý nad nesmírnou nestydatostí, s jakou tvrdil určitě i ty největší lži a nesmysly a s jakou mně do očí překroutil moje vlastní slova před chvílí před celým shromážděním pronesená (prof. Masaryk správně potom v doslovu nazval to perfidií) . . .

Jak pravím, neodpovídal jsem a ani jsem se již ke slovu nepřihlásil. Celý úspěch tohoto večera byl mi nepatrným vůči tomu faktu, který jsem právě měl před očima: *že by Jezoviti okamžitě začli s tím, co páchali ve středověku a s čím musili v novověku přestat, jen kdyby k tomu moc měli . . .*

Naklonil jsem se k dru Bartoškovi a povídám mu: „Podívej se jen na něho! Ti chlapi by s námi zatočili — kdyby mohli!" . . . V tom byli jsme vyrušeni scénou vskutku dramatickou. Slyšeli jsme, jak se říká „tak na půl ucha", jak Jemelka povídá, že v „Čase" zasedá redaktor, který církvi přísahal věrnost a nyní ji hanobí, a jak z obecenstva odpovídá mu silný hlas: „Nemluvíte pravdu, pátere Jemelko: nepřísahal nehanobí!" Vyskočili jsme se židlí a v tom vidíme, jak páter Jemelka theatrálně sestupuje

*) Přednášku tuto bude dr. Bartošek opakovati ve schůzi Spolku volných myslitelů Augustin Smetana v Praze-II., v restaurantu „u Čížků" v Ječné ulici ve čtvrtek 8. listopadu 1906 v 8 hodin večer.

s podia, ku kterému ze strany sálu spěšně jde redaktor *Kunte*. Pod tribunou byli by se setkali, ale Jemelka s gestem ne již theatrálním, ale přímo komediantským provokativně a s vyzývavým posuňkem se mu uhýbá ... Před tím slyšeti, jak Jemelka prohlašuje, že všichni katolíci musí ven ze sálu, když je tam „odpadlík“ přítomen ...

Co pak následovalo, těžko popsati. Shromáždění vstávají a v sále vzniká zmatek a hluk. Pokrokoví lidé s rozhořčením volají na Jemelku, že je komediant a zbabělec a klerikálové klnou a spílají Kuntemu i Masarykovi ...

Zatím Jemelka vychází ze sálu, ale — neslavně. *Katolíci jej nenásledují*. Jen několik fanatiků a většina kněží jdou s ním, ale ani tito ne všichni. Dvě třetiny klerikály pozvaných osob setrvává a s nimi i několik kněží. Jemelka v imperátorském pochodu svém zastavuje se už na chodbě a posly, do sálu zpět vyslanými, donucuje zbylé kněze k odchodu. Ale ještě i pak jeden z nich zůstává u východu a kloboukem zakrývá si kolárek, aby nebyl poznán ... Zmatek se uklidňuje, vřava ustává a za bouře potlesku usedá redaktor Kunte na tribuně ...*)

Tato scéna hodná svého malíře setřásla z nás můru historických vzpomínek. Když jsme viděli, jak stačí prosté objevení se jednoho „kněze-odpadlíka“, aby celá ta jezovitská společnost, která kdysi kacíře prostě chytla a zavřela, případně zmučila a upálila, v panice dala se na útěk před jediným nevěrcem, a když jsme viděli dále, jak pánovitému gestu domýšlivého jezovity, kterým by se byli kdysi tisícové dali zahnat třeba na kraj světa, podřizuje se z dvou set (dvě stě padesát pokrokových občanů nepočítaje) sotva dvacet a ze žen na galerii ještě méně, okřáli jsme blahým vědomím, že jsme se nalezli zase — v století dvacátém ...

Jemelka přeceňuje svůj vliv, chtěl zahrát drama, ale takto bezděky sehrál frašku. Jeho výstup, který měl zachrániti to, co klerikální bojci v debatě prohráli, šeredně selhal a dovršil úspěch večera pro věc pokrokovou způsobem takovým, že lepšího býti nemohlo.

Jak byl ubohým ten pracně vycepovaný nástroj dlouhé a rafinované ale už přežilé jesuitské dresury, když s pósou Velkoinkvisitora „parademaršem“ šel ke všem čertům! Smáli jsme se mu upřímně; jak by ne: *z tyrana na šaška*, óh, to je značný sestup!

— — — — — — — — — — — — —

*) Nutno s důrazem podotknouti, že exodus Jemelkou komandovaný nestal se proto, že by nechtěli klerikálové red. Kunte poslouchati, neboť *on se vůbec k slovu nepřihlásil* a také ani pak ve schůzi nemluvil. Jen výkřikem se proti Jemelkově lži ohradil. Nebyl to tedy vlastně exodus, ale útěk. Zvláštně působilo, jak se dali kněží Jemelkou terorisovati. Nechtěli ven, ale pak přece jen šli jako putičky i s p. drem Reylem. Hrdinové!

Pak schůze byla již klidná. Zakončil ji delším doslovem professor *Masaryk*, který sumárně súčtoval s neupřímnými sloupy místního kleru.

Tak skončila tato nová králové-hradecká bitva, která trvala od 8 hod. večer do $^{1}/_{2}$2. hod. v noci. Pro klerikály skončila stejně jako pro Rakušany ta v r. 1866.: byli na hlavu poraženi. A i příčiny porážky jsou stejné: také klerikálové šli do bitvy se zastaralými zbraněmi a s municí navlhlou (vodnatou) i musili proto podlehnouti na nejnovějších poznatcích vědy založeným důvodům pokrokových řečníků. Čili krátce řečeno: také tuto druhou králové-hradeckou bitvu rozhodl *učitel*: to jest *vyšší vzdělání*, *vyšší intelekt a vyšší pravda* zápasících.

Julius Myslík.

DR. TH. BARTOŠEK:

O původu církevních slavností katolických.

Řekl jsem v předešlé úvodní své stati, že kultus katolický není římského, křesťanského, ba ani vůbec ne jednotného původu, ale že církev jednoduše přejala a sobě přizpůsobila staré kulty t. zv. pohanské. Udělala tedy v oboru kultu — ukáži jindy, že také v dogmatu a legendě — něco podobného tomu, co v oboru literatury jmenujeme plagiátem. Dnes chci ukázat tuto vývojovou závislost katolického kultu na slavnostech církevního roku. Všecky význačné slavnosti církevní jsou přejaty z předkřesťanské liturgie, a závislost římské církve jde dokonce tak daleko, že v těch dobách ročních, kdy staré kulty neměly slavností žádných, není žádných slavností ani v ritu katolickém. Je tu tedy závislost nejen ve směru positivním, ale i negativním, význačný to dokument sterility a nedostatku iniciativy římské církve už v oněch dobách, kdy byla v svěžím rozpuku života a kdy k samostatné činnosti tvůrčí měla disposice poměrně největší.

Řádné periodicky v roku se opakující slavnosti náboženské zavedli teprve národové s pravidelným stálým zaměstnáním, národové rolničtí. Brzy poznali svoji závislost na vyšších mocnostech přírody. Z téhož důvodu dosud neindustrialisované rolnictví činí člověka průměrně zbožnějším než jsou obyvatelé měst; tito zas obklopeni jsou všude výsledky lidské práce, jsou proto sebevědomější ve svém lidství, méně odvislí od rozmarů přírody a tudíž také méně zbožní, aspoň potud, pokud zdrojem zbožnosti, jako ovšem u většiny t. zv. pobožných lidí, je strach. — Z mocností přírodních nejdůležitějším ukázalo se člověku slunce. Víme i my, že právem, vždyť bez slunce nebylo by vůbec života na zemi. Pozornost člověka upoutala se

k obloze a tím, zároveň též k ostatním tělesům nebeským, jich studium, astronomie, a bádání o mysteriích hvězdných světů stalo se *vrcholným oborem lidského poznávání*, zaměstnáním *nejvyšší společenské kasty* — magů, kněží.

A dospěli také staří ve hvězdářství k výsledkům znamenitým, naše moderní astronomie dosud opírá se o pevné a solidní základy, jež dali jí magové starého Egypta, Indie a Babylonu. Od nich pochází měření času podle faktů astronomických, a zejména na př. 7 dnů téhodne není odtud, že Mojžíšův bůh při dělání světa 6 dní pracoval a sedmý odpočinul, nýbrž jednoduše proto, že přibližně 7 dnů trvá t. zv. měsíční čtvrť, jaké čtyry dohromady tvoří periodu časovou, která právě podle nebeského měsíce též měsícem se nazývá. (Báje o biblických sedmi dnech stvoření je, jak známo, ne židovského, ale assyrsko-babylonského původu, odkud ji zase Židé přejali a už její existence svědčí o tom, že v době, kdy vznikala, týden o sedmi dnech podle lunárních čtvrtí byl již zaveden.) Ale staří magové nebyli jen vědci, byli také především *kněžími*, vždyť k studiu hvězd vedl je právě náboženský poznatek o božskosti slunce a hvězd, zdrojů života na zemi. Proto vedle svých vědeckých výzkumů a na základě nich vypracovali ku poctě božstva, ve hvězdách ctěného, celý systém slavností a obřadů bohoslužebných, opakujících se periodicky rok od roku v stejný čas.

Dráhu sluneční t. j. onu dráhu, kterou slunce v zenitu (v kulminačním bodě, v poledne) za celý rok na obloze zdánlivě opisuje, rozdělili podle souhvězdí, do kterých na této zdánlivé dráze slunce „vstupuje“ t. j. s nimiž perpektivně v jedno spadá, na 12 dílů, a pojmenovali tato souhvězdí symbolickými jmény zvířat nebo jiných věcí (vodnář, váhy, lev, štír a p.). Těch 12 tvoří t. zv. zvěrokruh, řecky zodiakos. Hvědářství bylo tu v úzkém vztahu s theologií a kultem; proto byly náboženské slavnosti nejen položeny v doby astronomicky typické (rovnodennost, slunovrat a p.), ale byl také celý mythus sluneční přizpůsoben obsahově různým dobám ročním.

Povaha lidská vedla člověka vždy k antropomorfisaci (t. j. to, že prostý člověk nebo dítě vkládá mimoděk lidské vlastnosti i do živočichů a věcí mimolidských); všecky představy o „bohu“ vzaly odtud svůj původ a tak bylo také životodárné Slunce brzy v bájích náboženských opředeno lidskou postavou a lidskými osudy. Slunce proto starým bylo bohem, a těm z nich, kteří dospěli už k abstraktnější představě o bohu, bylo *synem božím*, *vykupitelem*, *spasitelem*, který pro spásu světa (jarní oživení přírody), každoročně *vstává z mrtvých*, žije, trpí od mocných nepřátel (za nepohody) a umírá (na podzim, slavnost smrti a mrtvých), aby až přejde čas smrti (zima) znova slavně a vítězně zazářil v oblacích. Dle různých národů byla různá mythologická jména tohoto božího syna: v Egyptě Osiris, v Řecku Herakles, Dionysos, ve Fenicii Adonis, ve Frygii Athis, u Semitů Bál.

V náboženských legendách spojovala se často tato sluneční báje s osudy skutečných historických lidí. To je právě podstata legendy, že se v ní skutečná historická fakta mísí s vybájenými, která ovšem mají zas různý původ a účel: někdy *oslavení* reka (legendy o vojevůdcích, králích) někdy *symbolisování* něčeho (mythus sluneční), někdy prostě *nahradit* nedostatek známých faktů (tak se často životopisy svatých jen s pouhou změnou jmen opisovaly). Toto spojení slunečního mythu s historií skutečného člověka vidíme v legendě Ježíšově a Buddhově. Oba tito velcí zakladatelé žili, ale z toho, co nám o nich legenda (na př. t. zv. evangelia) podává, je historickým jen něco, ostatní je mythus, vzniklý z různých sice příčin, ale velmi značná část tohoto mythu i Buddhova i Ježíšova je zmíněný právě mythus sluneční. S tímto výkladem můžeme tedy i Ježíše i Buddhu přiřadit k Athisovi, Osiridovi, Adonisovi etc.

Obojí z umění starých magů, recipovala moderní Evropa: jejich *vědění* o nebi a hvězdách je basí naší astronomie, jejich *ceremonie náboženské* žijí dál v kultu dnešních církví, zejména také v kultu církve římské. To doložím nyní fakty.

I. Rok počínal starým jarní rovnodenností. První měsíc (hebrejský *Nisan*, od půli března do půli dubna) je slunce ve znamení beránka. Beránek je velmi starým symbolem ohně, světla (v sanskrtu slovo *agni* znamená *oheň* i *beránka*, lat. *ignis* a *agnus*); v tomto znamení počíná vzkříšené slunce znova svůj roční běh. V této době slavili staří povýšení slunce, vzkříšení Mithry, Osirida, Adonisa, Athisa a p. Slavnosti vzkříšení předcházely *tři dni smuteční* — symbol tří měsíců zimních — a po tyto tři dni připomínali si staří utrpení, smrt, sestoupení do pekel (v místa nižší) každé z allegorických osobností Slunce. Ale pojednou se tato veřejná zarmoucenost mění v radost nad vzkříseným Spasitelem (Sluncem) a staří projevovali tuto radost tak zvučně, že slavnosti tyto byly zvány u Římanů Hilariae (veselé dni). Staří Mexikané — jak vidět, slavnost vzkříšení slunce je universální, společná téměř všem civilisacím — měnili v tomto měsíci svůj nábytek i oděv.

Křesťané v době prvního znamení zvířetníku slaví vzkříšení Ježíše. Aby byla souvislost se slavnostmi starých vidět ještě lépe, upozorňuju, že bývá z mrtvých vstalému Ježíši přidáván symbol beránka (ohně) někdy beránek tento, někdy vzkřísený Ježíš sám držívá dvě skřížená dřevce, jiný to symbol ohně (vzniklého třením skřížených dřev). Též křesťané mají o velikonocích 3 smuteční dny, kdy připomínají si utrpení, smrt a sestoupení do pekel Ježíšovo.

Smutek nad jeho utrpením mění se však náhle v radost, zpívá se: „Vstalť jest této chvíle“ „haec dies, quam fecit dominus“ atd. V době vzkříšení slunce obnovovali konečně staří posvátný oheň. I tento ritus římská církev přejala: na bílou sobotu zapaluje u chrámů zvláštní posvátný oheň. Jako Mexikáni tak i křesťané mají ve zvyku, v tento čas v nový šat se odívati.

II. Druhý měsíc (hebr. *Ijar**) $^1/_2$ dubna— $^1/_2$ května) symbolisován je ve zvěrokruhu *býkem* (symbol orby). V této době slavili staří slavnosti polní neboli venkovské (*ruralia*). Konali s kněžími processí do polí, vzývajíce bohyni *Ceres*, aby jim dala hojnou úrodu, zpívali, *tančíce*, chvalozpěvy bohyni orby. Katolíci činí v této době podobně: pořádají v t. zv. *křížových* čili *prosebných dnech* průvody do polí (rogationes), zpívají a modlí se. Dnes již netančí při těchto průvodech, ale, jak prameny, které máme po ruce, nasvědčují, tančilo se při nich ještě v pozdním středověku.

III. Také třetí měsíc ($^1/_2$ května—$^1/_2$ června, symbol: *blíženci*) má v starověku i dnes docela analogické slavnosti. Řekové konali koncem jara, kdy na místě opadalých květů plody se vyvíjejí, s velkou nádherou po ulicích průvody s obrazy boha *Bakcha* (též personifikace Slunce), který proměnil *vodu ve víno* a slavil vjezd vítězný v Indii *sedě na oslu*. Katolíci konají v stejné době a za stejných obřadů průvody *„božího těla“* na počest Ježíše, jehož obraz nesou uzavřený v monstranci, symbolu slunce. Ježíš též proměnil v Káni vodu ve víno a vjel vítězně do Jerusaléma, sedě na oslu (symbol nevědomosti, zla, nad nímž Ježíš vítězí.)

IV. V dalším měsíci ($^1/_2$ června—$^1/_2$ července) — slunce je ve znamení *raka* — nastává *letní slunovrat*. Staří oslavovali tuto dobu veřejnými hrami a plápolem hranic. Křesťané pálí v stejný čas t. zv. *ohně svatojanské*. Do této doby spadá ještě jiný velice zajímavý katolický svátek: apoštolů *Petra a Pavla* (29. června). Petr je dle legendy *prvý* z Ježíšových apoštolů a slavnost jeho je napodobením starořímské, zrovna do této doby spadající slavnosti římského boha *Jana*, jemuž mimo jiné zasvěcen *první* měsíc v římském roce (Januarius = leden). Janus byl vyobrazován s dvěma obličeji (proto nyní dva svatí: Petr a Pavel), holohlavý s člunem a klíči; tytéž předměty bývají dosud spojovány s obrazem Petrovým. Ostatně o církevní kanonisaci pohanských bohů promluvíme si v některém z dalších článků obšírněji.

V. Měsíc od $^1/_2$ července do $^1/_2$ srpna, znamením je *lev*, symbol síly. Měsíc ten byl zasvěcen Herkulovi (symbol slunce v plné jeho síle), lví kůže a kyj byly jeho odznaky. Sochu Herkulovu stavěli staří často u vchodu svých chrámů. Herkules býval též zaměňován nebo spojován s Atlantem, nesoucím a držícím zeměkouli. I tento symbol sluneční je přejat do katolických chrámů. Katolíci, napodobíce staré, stavěli ku vchodům svých kathedrál obrovskou sochu zvanou obyčejně svatý Krištof (Christoforos = nositel ne už zeměkoule, ale Krista) — v římském chrámě svatého Petra má stejný význam známá socha zvaná omylem Petrova — a svátek tohoto Krištofa slaví se v červenci, v době, kdy slunce je v nejvyšší své síle.

VI. V dalším měsíci (srpen—září) je slunce ve znamení *panny*. Toto znamení zvířetníku souvisí s katolickým svátkem „Nanebevzetí *panny* Marie“ takto: souhvězdí panny, poněvadž objevuje se na východě oblohy v době rovnodennosti zimní, bývalo ve hvězdářské mythologii starých považováno za matku Slunce. (Že je *panna matkou*, je zjev ve staré mythologii velice obvyklý, býti narozenu z panny znamená prostě vyšší typus člověka, nadzemský, božský původ podle představ starých; tak narodili se dle mythu zakladatelé Říma, bratři Romulus a Remus, Ježíš, Buddha i Alexander Veliký. Je to ovšem hledisko velice naivní a primitivně materialistické; budeme míti zas později dost příležitosti, ukázat, jak takový hrubý a primitivní mravní materialism je specifickým znakem katolické nauky.) V měsíci srpnu je toto souhvězdí panny absorbováno zářivými paprsky svého syna-slunce. Toto zmizení hvězdy zavdalo příčinu k svátku zvanému „nanebevzetí“ ať už fénické Ištar, řecké Diany (zobrazuje se jako Ježíšova matka, stojíc na půlměsíci) nebo křesťanské Marie, aby se vyjádřilo, že *Panna*, matka *Spasitelova* (Slunce a jeho allegorií, tedy i Ježíše), zbavena jsouc pozemského života, byla pozvednuta do nebes a přidružena po bok svému slavnému Synu. — Řecká Diana, v tento čas slavená, je bohyní lovu; pozoruhodno, že křesťané v týž čas slaví svátek sv. Huberta, patrona lovců.

VII. Září—říjen, znamení: *váhy*. V době rovnodennosti podzimní neměli staří žádných zvláštních slavností, poněvadž porážky, smrt, sestoupení do pekel atd. svých allegorických postav slunce připomínali si v oněch třech smutných dnech, o nichž jsme již mluvili a které předcházely Hilariím. Katolicism je, jak vidět, i negativně závislý na svých vzorech; kde t. zv. pohanský kultus žádné slavnosti nevytvořil, katolicism nemá také nic. Smrt Ježíšova spadala by vlastně v tuto dobu (Ježíš = Slunce), ale ani křesťané nemluví nyní o jeho utrpení, vstupu do pekel atd., poněvadž také oni až o velkonocích ve známých třech smutečních dnech Zeleného čtvrtku, Velkého pátku a Bílé soboty, které předcházejí velkonoční slavnosti (jarní rovnodennosti) všeho toho vzpomínají.

*) Uvedl jsem hebrejská jména jen k vůli znázornění, že židé podrželi dosud staré rozdělení zodiakalní, proto hebrejských jmen dál uváděť nebudu.

VIII. Říjen—listopad, znamení: *štír*. Staří byli velice citliví k smutnému stavu přírody v této době, kdy slunce je nás vzdáleno. Při ztrátě slunce, svého dobroditele a živitele, vzpomínali smrti svých příbuzných a přátel. Zasvětili vzpomínkám těm den a nazývali ten svátek Eleutheriae (svátek Osvobození) čili Parentales (slavnost předků). Křesťané přejavše svátek tento slaví v stejný čas památku Všech Svatých a Dušiček.

IX. Listopad—prosinec, znamení: *střelec*. Zde jako v VII. měsíci ani staří ani křesťané nemají žádné význačné slavnosti, je tu zase shoda negativní.

X. Důležitou slavnost nacházíme za to v měsíci *zimního slunovratu* (prosinec-leden, znamení: *kozoroh*). V době slunovratu zimního slavili Peršané zrození Mithry, Egypťané Osirida, Řekové Bakcha, Foeničané Adonisa, Frýgové Athisa a pod. V Memfidě egyptské ukazovali kněží obraz malého děcka — boha dne — který byl ukryt v hloubi svatostánku. Římané označovali tento svátek ve svém kalendáři *(dies) natalis Solis Invicti* (narozeniny Slunce Nepřemoženého). Křesťané v této době slaví narozeniny Ježíše, spasitele světa, zpívajíce: „puer nobis nascitur, *dominus* dominorum“ (chlapec rodí se nám, pán pánů). Křesťané označují Ježíše slovem „dominus“; týmž slovem označovali staří slunce. Zaměnitelnost slov „dominus“ (pán) a „sol“ (slunce) vidíme na označení neděle v různých jazycích: starořímsky *dies Solis*, *dies Domini*, církevně *Dominica*, *dies magna*, česky *den páně*, francouzsky *dimanche*, německy *Sonntag*, anglicky *sunday* atd. — Do této doby spadá také svátek Neptuna - Mikuláše. Staří slavili 15 dní před zimním slunovratem svátek Neptuna, boha moří; býval zobrazován jako vážný stařec s trojzubcem v ruce. V téže době slaví křesťané *sv. Mikuláše*, patrona námořníků, rovněž starce s berlou.

XI. Leden—únor, znamení: *vodnář*. V Saidě v Egyptě slavili v době 11. znamení zvířetníku na počest matky *boha dne* slavnost *světel*, vždy 40. dne po zimním slunovratu. Katolíci slaví v stejný čas (40. den po narození Ježíšově) slavnost „Hromnic“, kdy se také světí a rozsvěcují svíce. Jiná zajímavá shoda je tato: Fontána Bakchova na řeckém ostrově Andru chutnala prý každoročně 5. ledna jako víno. To odkazuje nás k Ježíšovu „zázraku“ při hostině v Káni, dle tradice stal prý se též počátkem ledna, a skutečně také církev třetí neděli po Novém roku zázrak tento při četbě evangelia připomíná.

XII. Unor—březen, znamení: *ryby*. V tuto dobu, 9 měsíců před slunovratem zimním, spadá svátek početí Slunce. Staří slavili tu na př. v Egyptě počátek těhotenství Isidy, matky Osirida, boha dne, křesťané slaví „zvěstování panny Marie“ t. j. početí Ježíše.

Tímto ovšem jen v hlavních rysech načrtnutým příměrem, je moje these, že slavnosti katolického církevního roku jsou pouhou applikací starých kultů, s dostatek opodstatněna. Bude-li potřebí, zejména odváží-li se kněži závislost tuto popírati, rozvedu jednotlivosti podrobněji a uvedu také prameny a doklady literární, vůči nimž všecka apologetika církevní bude bezmocnou.

MAURICE VERNES,
ředitel „Ecole Pratique des Hautes Etudes“ v Paříži.

Dějiny náboženství v státním vyučování. (Dokončení.)

25. Církev římsko-katolická staví v říšském městě střed duchovní vlády typu posud neznámého. Pontifex-biskup římský, předstíraný nástupce apoštola Petra a vikář Ježíše Krista, těží zároveň z rozboření západního císařství a nejistoty ve vystupování velkých národností evropských, aby vystupoval jako duchovní náčelník, předpisující svou vůli křesťanským mocnářům. Jest to pokus o uskutečnění světového plánu. S druhé strany misionáři z vysokého popudu Svaté Stolice dokonávají pomocí svádění, lsti a krutosti obrácení barbarských národů. Kacířství a vzpoury. Manicheism, Kathaři-Albigenští. Inkvisice a její soudní dvory.

26. S druhé strany křesťanské církve, zvláště na Východě, viděly se ohroženy rychlými úspěchy náboženské reformy v Arabii Mohamedem ustavené. Jest to do jisté míry návrat k židovství, nauky a úkony prostoty až výstřední; „svatá válka“ ve službách víry. Zápas svedený mezi křesťanskými kraji a islamem, jehož postup byl konečně zaražen: křižácké výpravy.

27. University: katolické vyučování a scholastická filosofie. Stížnosti, protesty, odvolání k autoritě koncilů, předehry těžké přeměny.

28. Náboženská reforma XVI. stol. spadající v jedno s renesancí v písemnictví a umění. Různé a protilehlé prvky: na jedné straně odpor proti drtivé uniformitě systému a proti rozpoutaným mravům; na druhé straně úzkostlivé bádání ve formuli osvobozující víry a návrat k naukám milosti a předurčení sv. Pavla a Augustina. Reformace v Německu (Luther); ve Švýcarsku (Zwingli); ve Francii a v Ženevě (Kalvin). Pod vedením tohoto pokus o organisaci teokratické demokracie, jež ospravedlňuje hnusná potlačování.

29. Velkou zásluhou protestanské reformace bylo, že zlomila jednotu římsko - katolickou, system nesnesitelného donucování. Ale v různých církvích protestantských, puzených starostí o doktrinářsky bezvadnou formuli, počínají zápasy s liberálními živly, jež zamítají tuto ka-

rikaturu despotismu. V celku vychází římská církev z boje velmi oslabena, ale reformace zůstává daleko za nadějemi, jež se kladly v její vystoupení. Jest přehnáno přičítati jí domnělou superioritu protestantských národů na poli hospodářského pokroku, vysvětlitelnou spíše význačnými schopnostmi lidstva v přítomnosti, nechať zůstalo katolické, anebo přestoupilo k protestantství.

31. Osmnáctému století náleží nepopíratelná zásluha, že postavilo proti křesťanství všech jmen základy moderní společnosti: svobodu myšlenky, svobodu bádání, svobodu kultu, práva občanů a práva národů. Požadavkům rozumu dala přesný a konečný výraz Francie. Ale neuznávajíc nutnosti společenského přetvoření solidaritou všech členů společnosti, nedovedla filosofie a politika Voltairova a encyklopedistů získati lid pro věc osvobození; na druhé straně tím, že se nahrazovalo křesťanské dogma jakýmsi druhem přirozeného náboženství, spáchán byl hřích na rozumovém principu, který nesmí ničeho tvrditi, co je mimo něj a nad ním. Nesejde na tom: negativní dílo, sledované s podivuhodnou rozhodností, zasluhuje uznání následujících století.

32. Druhé polovici 19. stol. příslušelo na jich pravé pole položiti dvojnásob silný a nepřístupný problém hospodářského či sociálního osvobození a osvobození duchů, tvrzením monismu, popření nadpřirozeného a rozumový výklad všech prvků činnosti lidské, počítaje v to náboženství.

33. Pod světlem moderních zásad myšlenky a historického bádání obrátíme se nazpět ke karakteru křesťanství, zvláště římského katolicismu. Konstatujeme jeho lhostejnost nebo nepřátelství v ohledu společenských náprav týkajících se člověka a jeho práv, postavení ženy v manželství a před zákonem, podpory starým lidem, ženám a dětem. Některé snahy, jež lze mu přičísti k prospěchu, jsou nedostatečné a a vycházejí z pojetí křesťanské lásky a almužny, urážlivé pro ty, kdož jsou jejím předmětem. Otroctví jest ospravedlněno jeho učiteli, počínaje sv. Pavlem.

Katolická církev učinila, oč žádná náboženská moc před ní se nepokusila, předstírajíc, že má moc nad státy, sesazovati a dosazovati mocnáře, říditi mezinárodní styky. Panovačná pošetilost ta vysvětluje se pouze sběhem zcela mimořádných okolností a uvrhla na deset století Evropu v právě tak abnormální jako zhoubné podmínky politického a sociálního vývoje.

Bude třeba vyložiti též boj zahájený křesťanstvím, proti každému neodvislému bádání a proti pokroku věd fysických a přírodních všude, kde bylo podezření, že církevní dogma mohlo by býti ohroženo: geocentrism, pozvolné přetváření vrstev zemských, původová souvislost rostlinná a živočišná atd.

34. Celková statistika rozdělení náboženstev na povrchu zemském. Nebezpečí hrozící kultům, jejichž hrubá cifra příslušníků neskytá ani obrazu skutečné síly, ani nadějí na trvání vzhledem k rapidním pokrokům lhostejnosti a propagace racionalistických myšlenek.

35. Jak ustavila se nová větev studií zvaných dějiny náboženství: studiem náboženství řeckého a římského, objevy a výklad dokumentů staré Persie, Indie a Dálného Východu, rozřešení egyptských hieroglyfů a klínového písma assyrsko-babylonského atd. Nástin obrazu hlavních náboženství dle rozdělení současně zeměpisného a časového. Zprávy cestovatelů, kteří studovali primitivní civilisace, předpoklady v úkonech kultu v době předhistorické dle zkoumání hrobů a památek kamenných. Zdá se, že kulty, zakládajíce se na pochybeném výkladu jevů špatně studovaných řítí se v úpadek, jenž nebude míti sobě rovna leč v neslýchané odvaze jejich tvrzení, ohlášených včera ještě v *Syllabu*, v prohlášení neposkvrněného početí Panny, matky boha Krista, v klíně její vlastní matky, a dogmatické neomylnosti nástupce sv. Petra, v uctívání sv. srdce Ježíšova a v úctě, s níž je ctěn sv. Antonín Paduanský.

Trpělivé a podrobné studium dokumentů náboženské historie vyrovná se s nadutostí vatikánských hostí. Pyšný dub podlehne tam, kde rákosí dovedlo odporovati. Vichr nesouhlasu, vycházející z pracovny učencovy právě jako z dílny prostého dělníka, vyvrátí, jak praví bajkář, toho,

Jehožto hlava až s nebesy sousedí
a noha království se mrtvých dotýká.

* * *

Načrtl jsem na předcházejících stranách program, jehož by se mohlo užíti na školách obecných. Aniž bych se pouštěl v podrobnost o použití jeho, žádám, aby dějiny náboženství činily předmět zvláštního vyučování, jež by jim pojistil celý jejich význam a dosah. Učitel neb učitelka opatřeni sumární příručkou pořízenou dle navrženého plánu budou jim věnovati hodinu týdně v posledním roce povinné školní návštěvy. Filosofické úvahy budou učitelem využity, ale oduševní jeho řeč, aniž by byly předmětem doktrinářské přednášky, jež by vzbuzovala nebezpečí, že přesahuje žákův rozum.

Ve vyučování středoškolském požaduji pro nový studijní obor ještě výsadu metodického a souvislého výkladu. Připojuji, že základy budou doplněny, aniž by se zaběhlo v neužitečné podrobné rozvádění. Toto vyučování nastoupí ve filosofické třídě nebo v příslušném studijním roce. Bude závazné pro všechny žáky.

Co se tkne místa, jež mají zaujmouti náboženství na školách vysokých, budou mé návrhy přesné. Především učitelská stolice všeobecné a srovnávací historie náboženství, jejíž

plán mutatis mutandis bude týž, jaký byl svrchu odporučen. To znamená, že „filosofie dějin náboženství“ budou vykládány historicky.

Doporučuje se zároveň zříditi na filosofické fakultě stolici hebrejštiny a literatury biblické a stolici Nového zákona a dějin založení církve křesťanské. Tyto dvě nauky vyučovací jsou nezbytné. Nemám za nutno podotýkati, že každý učitel nějaké větve historického studia, opírajícího se o zvláštní jazyk — Egypt a hieroglyfy, Assyrie a písmo klínové, Indie a sanskrt, Dálný Východ a čínština — poskytne náboženství v přednáškách to místo, jež mu přísluší. To děje se v cizině, to děje se v Koleji francouzské a v semináři vysokých škol; to přes značné váhání děje se již na filosofických fakultách, zvláště pokud se tkne Řecka a Říma.

Jest úkolem státní moci a učitelských sborů, aby bez meškání organisovaly dějiny náboženství jako základní a podstatnou část všeobecných dějin civilisace.

* * *

Žádali jste mě, abych vymezil hlavní novotu, již Volná Myšlenka požaduje jako doplněk odluky církví a státu.

Pozoroval jsem zřetelně, že souhlasíme se všeobecným vývojem moderního ducha, chtějíce nahraditi postup dogmatický, jenž je tvrzením vnucované pravdy, postupem historickým, jenž je metodickým zkoumáním fakt, důkazů a osob navrácených v prostředí, kde se zrodily a vyvinuly.

V různých stupních svých, ve filosofii, v literatuře, v historii podstupuje takto hluboké a podstatné přetvoření celé náboženství. Jak by kapitola myšlenkových dějin, dějiny náboženství dovedly uniknouti tomuto záměru; řekl bych spíše, že ony mají dáti příklad, aby právě pod tím panstvím, kde triumfovala po staletí tvrzení bez ospravedlnění a důkazů, provedla se tato velká zadostiučinění, konstatovati použití nejpřesnějších metod.

Všeliké dogmatické a doktrinářské hledisko jest na příště pro člověka uvažujícího postiženo nevyléčitelnou chabostí a neodstranitelnou vadou. Osobovaná pravda theologická, rozumím osobivost obhroublých mnichů při určování principu věcí s velkou posilou křiku, hrozeb a vystupování — čtěte pokořující dějiny sborů, jež upevnily křesťanskou víru (!) — vzbuzuje v nás ne již pochybnost, nýbrž pohrdání a děs. Pro nás je pravda v trpělivém, puntičkářském a neúnavném bádání vzdělance, obklopeného knihami, a učence v jeho laboratoři.

A toto pojetí, jež staví stálý pokrok proti strnulé a vnucené formuli, nezakládá pouze osvobození inteligentů; ono přivodí sebou zároveň sociální osvobození, ono jako v důsledku a doplňku domáhá se životních podmínek zajišťujících všem blahobyt prací moudře vyměřenou, dovolujících konečně všem pracovníkům přístup k bohatství vědy, jejíž dobrodiní jim bylo od křesťanství zakázáno.

Hospodářské a intelektuelní osvobození jsou dvě stránky emancipace, jíž musí obětovati XX. století své neúnavné úsilí.. Přel. *Rich. Navrátil.*

❧ ❧ ❧

KAREL PELANT:

Kněz a žena.

Mulier taceat in ecclesia — ženo mlč v církvi!

Tato věta z epištoly ke Korinthským (XIV. 34, 35.) vyjadřuje v essenci stanovisko církve k ženě, celý ten semitsko-orientální název na druhé pohlaví: žena jest bytostí nižší, nerozumnou, neschopnou k duševní práci. Mohamedán dosud upírá ženě duši; jeho žena po smrti zmizí, aby ustoupla huriskám a périm; katolicism dosud zírá na ženu jako na věc nečistou, na nástroj ďáblův, na hřích sám, a tím i na bytosť opovržení hodnou, bezcennou. Měl by jen jediný důkaz: že i při tomto pohrdání a ničemném zírání na ženu tato dosud jest nejvřelejší stoupenkyní církve — to svědčí o nevalném jejím intellektu. Ale neplatí to o ženě vůbec, nýbrž o ženách nevzdělaných: statisíce jiných osvobozují se a zbavují své pohlaví této příhany otroctví, které za kopnutí a urážky odvděčují se tyranovi psovským obdivem.

Zlo se vrací a tak i v církvi; za tisícleté otroctví počíná se mstíti žena podivuhodným způsobem. V době, kdy odpad civilisty působí zhoubně na trvání vlády církve, odpadají i kněží; ne vrtání červotoče, přímé rány sekerou tlukou do trůnu jejího. A v mnohých a četných případech jest to žena, která kouzlem své bytosti dokonává vnitřní proces; se zbavením se lží a prohlédnutím všeho švindlu vedle dosáhnutí poctivého, nefalešného života podává i sebe jako družku. A vítězí přes zoufalé a mstivé gesto církve, která poměr tento tak lidský vždy hledí zostudit, sesměšnit, nečistým a hanebným vylíčit: kněz vystouplý pro lásku z církve jest vždy kreslen jako nemrava a statisíce katolicismem duševně infikovaných hlupáků dívá se tímto zorem, pomlouvajíc a přezírajíc člověka, činícího to, co všichni lidé v životě vykonali neb vykonají. Žena béře skvělou odplatu za dvoutisícleté snižování: dnes rozbíjí církev, odvádějíc — v době tisku! — její služebníky do života laického, nesmiřitelného s její zásadami.

Dva případy znovu potvrdily tento fakt. Jeden reklamou na světovou událost přivedený, druhý domácí. A nutno již odrazit ničemnosti těch, kteří hledí tyto věci tak prosté a jednoduché, jako jest poměr muže k ženě, zhanobit a tak svoji vládu na dále upevnit: nutno promluviti již k hierarchii, ke kněžstvu, jež za ní slepě

jde a ke katolické žurnalistice zvláště rázně a otevřeně.

Ve Francii, z jižní jakés obce zmizel v srpnu páter *Delarue*; přes nejpřísnější pátrání nebyla nalezena jeho stopa. Klerikální listy učinily z něj mučedníka, ukazujíce zahaleně, že asi v době rozvířeného kulturního boje byl některým zfanatisovaným republikánem odstraněn. Záležitosti ujal se tisk; list *Matin* pro svoji reklamu rozeslal detektivy a zkušené reportéry, vypsal ceny. I hyena čichající mrtvoly byla na podezřelá místa vyslána, ba i dva švindléři „magové“ tahali Pařížany za nos hledáním pomocí okultních praktik. Sensace stoupala, když — snad k vůli effektu — nalezen byl bicykl a zkrvácená sutana, což prý vše patřilo Delaruovi. A když rozčilení dosáhlo vrchole, když v kostelích katolických sloužily se mše za ubohou obět církve a kdy tábor nevěřících odmítal s rozhořčením pomluvu o zavraždění — objeven byl náhle abbé Delarue živ a zdráv. Odcestoval do Brusselu, kde shodil kleriku a se svou milou, která se stala zatím matkou, živí se poctivým způsobem bez lhaní a švindlu.

Překvapení bylo úžasné; blamovaný tisk nevěděl kudy kam a katolické listy vrhly se na bývalého abbého s takovou prudkostí, že asi jen Combes obdržel tolik urážek a nadávek, jako tento dobrý muž. Zrádče! Zločinče! Křivopřísežníku! Podvodníku! Tak ozývalo se to, přiměřeně rozšířeno ve všech sloupcích katolického tisku; církev cítila, že byla sesměšena a směšnost jest polovičním zabitím.

Jak se dívali lidé rozumní, není třeba vykládati. Ale přece nelze si odepříti, abychom nesdělili tak upřímná lidská slova *Jules Lerminy v Radicalu*, jíž jen proto, že patří kněžím všeho katolického světa, byť by v nich byl apostrofován jedině abbé Delarue.

„Jest to dosti nepříjemné pomyšlení, že člověk nemůže prchnouti s mladou ženuškou, aniž by nebyla Francie zrevolučněna odvážnými reportéry, zručnými ve vyhledávání příšerných podrobností tam, kde věc je velice prostou.

Neboť uvažme, že to bylo jeho právo, tohoto výborného faráře Delarue, shoditi ze sebe mumraj a odejíti se statečnou dívkou, kterou miloval již dvě léta a která jej učinila otcem. Kněz dobře pochopil úlohu člověka na zemi a my bychom měli mu poděkovati, že vyplnil svoji povinnost jako občan a člověk.

Ale měl s tím potíže! Ubohý dobrák! K vůli tak přirozené věci ztratil úplně hlavu. Jeho klerikální výchova jej držela za krk a zíral na sebe jako pachatel skutečného zločinu. Obával se útoku idiotů, jež by jej poplivali jako nečestného, ačkoliv podal znamenitý a následování hodný příklad.

Pozorujte, že zůstal věřícím; jistě viděl ve svých snech jak jej ďáblové štípají kleštěmi jako nějakého ruského revolucionáře. Žurnály jistě tancovaly před jeho zrakem jako vyslanci Satana.

Ah, ah, uklidněte se, holoubku! Jelikož vaše družka stane se matkou, zaměstnejte se činně vyplněním vaší úlohy — velmi krásné — jako otec rodiny. To je cennější než žvanit latinsky a .... oplatky k lepení.

Nemějte strach před ničím a nikým. Zvedněte hlavu, kterou jste skláněl hluboko před oltářem; a vstupte odvážně do života s vaší ženou pod paždí a vaším bébé na rameni.

Otče páteře, počestní lidé vás zdraví a vybízejí vás k odvaze.“

Toť případ světový; a neutišily se vlny rozruchu, když tu u nás stává se případ podobný. *Theologie doktor Doubrava*, katecheta na četných ústavech pražských (mimo jiné i na klerikálním dívčím gymnasiu na Vinohradech, Korunní tř. č. 4), správce studentského pensionátu, volí příklad francouzského kollegy a jedná rovněž tak. Odjíždí se svou nastávající ženou, literní učitelkou do Drážďan, kde se živí rovněž poctivě a bez klamů vyučováním. Fakt ohromující, klerikály zničující! Ne jen kaplani (Kunte, Svozil, Dlouhý-Pokorný), ne jen farář (Rouček), už i *theologiae doktor*, sloup církve, dosáhnuvší vší té katolické „vědy“, cítí, že nelze v církvi žíti, že jest to protichůdné všemu rozumu a všemu životu a prchá z ní, přestupuje do jiné!

Nemůže nic silněji manifestovati vítězící sílu života nad ztrouchnivělostí římského aparátu. Zdá se zdánlivě, jako by to byla duševní moc, a hle stačí jeden jeho projev, náklonnost ženy, aby všechno se sřítilo v prach. Ano, prázdné, vyhlodané skořápky, bubliny, praskají při nejmenším doteku; a diviti se musíme ještě drzosti těch, kteří proti mnohem silnějšímu faktoru chtějí použiti taktiky zostuďování a snižování. Toť jednání, které zasluhuje odvety a jež musí být vymýtěno exemplárně.

Katolické listy špiní vystouplé neb vystoupit chtějící kněze, že to činí k vůli „zástěře“; katolické listy mluví stále o „králičině“; katolické listy nadhazují tajemné průpovídky o nemanželských dětech, o vzrůstající nemravnosti a samy líčí církev a její zásluhy jako zjevy mimo svět bytující. Nuže, za čertem, jenž již zmizel, nechť letí také tato praktika lživá a pokrytecká!

Zahajujeme dotazní akci o pohlavním životě kněží.

Na ničemnosti páchané z kazatelen i v tisku nutno ustoupiti ze zásady, že jest to věc soukromá; *chceme by byla*, katolicism přivádí ji však stále na trh a nutno se brániti. Dokážeme, že jest to meč dvojsečný.

Již dnes máme na dvacet přídadů, které jsou někdy až tragédiemi — od komických dobrodružství mladých kaplanů až po upálení narozeného děcka — *a budeme mluvit*, za-

chová-li se ve věcech poměru muže k ženy dosavádní katolická žurnalistická taktika.

Ale materiálu jest mnohem více: *žádáme proto důrazně naše stoupence*, aby nám sdělili fakta, zaručená a soudně prokázatelná: *o kněžských dětech* hlavně, o všelikých těch erotických poměrech, sklonnostech a činech dále. Případy vyšetříme, zajistíme soudní věrohodnost a uschováme pro potřebu.

A bude-li jeden vystouplý neb vystupující kněz zostouzen za to, že nechce být pokrytcem a přistoupí k ženě veřejně a poctivě, ne podloudně jako bývalí neb dočasní spolubratři, dokážeme kněžskou morálku pohlavní v pravém světle. *Tedy — ticho, špinavě zírající!* Pomněte, že nastává doba, kdy žena může si vzíti za své tisícileté pokoření odplatu zdrcující!

LADISLAV KUNTE:

Povaha katolicismu a potřeby kultury.

Pokračování článku tohoto bylo v čísle 5. z 1. září 1906 zabaveno pro přečin proti veřejnému pokoji a řádu dle § 303. tr. z. Proti konfiskaci této podali jsme námitky a vskutku také byla konfiskace prvního odstavce (závorkami [ ] označeného) zrušena. Konfiskace ostatní části však byla potvrzena. Pro konfiskaci tuto podal 12. října 1906 posl. Hybeš interpelaci, ve které celý zabavený článek uvedl. Uvádíme jej tuto doslovně.

Z interpelace posl. Hybeše:

[„Co vyznačuje katolický kult proti jiným, na př. protestantskému, jest jeho složitost a bohatství aparátu bohoslužebného. Zařízením chrámů, počtem posvátných věcí, soch, obrazů a posvátných míst (na př. poutních), množstvím různých úkonů bohoslužebných a významem, jaký všemu tomu bývá přikládán, předstihuje katolicism všecky jiné konfese křesťanské a tušim i mimokřesťanské kulty, vyjímaje snad jediné pravoslaví. Nemůžeme se zde rozepisovati o všech podrobnostech vztahů jednotlivých složek katolického kultu k složkám kultů primitivních; poukážeme jen na některé.]

Chrámy a vše, co v nich jest, vůbec všecko, co jest v bezprostředním vztahu k bohoslužbě (na př. kříže, obrazy a sochy posvátné, amulety, škapulíře a svěcené předměty vůbec, posvátné doby, osoby kněží i úkony jich) obestírá v mysli věřícího tajuplný nimbus. Jsou to *fetiše*, činí je jimi právě tento význam, který se jim věřícími přikládá, cit úcty a bázně, který v duchu katolíkově vyvolávají. Zacházení s nimi vyžaduje zvláštních ohledův a jest určeno pevnými pravidly. Opomenutí této šetrné úcty mohlo by míti neblahé následky pro toho, kdo se ho dopustil. Božství lpí na těchto věcech; jsou zajisté vyňaty z obecného užívání zvláštním obřadem zaříkacím a svěcením nabyly zvláštního významu: jsou vyhraženy bohu. Porušení jich nebo úcty jim povinné jest tudíž svatokrádeží. Nejednou úraz, neštěstí ano i náhlá smrt stíhají nešťastné takové vinníky; v každé obci uslyšíte nějakou takovou historku o „prstu božím"; víra v ně je potvrzována s kazatelen a v katolickém tisku články, které by byly dětinsky naivní, kdybychom směli předpokládati, že ti, kdo je píší, v ně také věří.

A právě tak jako k názorům o duších světců a předků, pojí se také k názorům o těchto věcech posvátných víra v zázračnost; nový doklad, že tu máme co činiti s fetišismem. Posvěcené amulety, škapulíře chrání před neštěstím; hromničné svíčky oddalují bouřku; blažejské požehnání zapuzuje nemoci hrdla; poslední pomazání zbavuje („je-li to vůle boží") nemoci vůbec.*) *Zaříkávání* v různých formách, k nimž lze přičítati i různá žehnání, hrají důležitou roli v kultu katolickém, ježto se tu věří ve zvláštní moc takových úkonů, přivolávajících jednak na pomoc božství a zaručujících tak prospěch, jednak zabraňujících škodlivému vlivu duchů zlých. Ke každé fási životní ano i ke každé důležitější práci připínají se úkony a zvyky takového rázu, jež mají přivoditi zdar a odmítati nezdar. Každý den počíná i končí modlitbou, práce se zahajuje křížem, jídlo se počíná a končí modlitbou atd.; že modlitba (právě tak jako gesto, jímž se dělá znamení kříže) není než zvláštním druhem zaříkávání, není tuším třeba obšírně vykládati. Nejsme tu nikterak příliš vzdáleni od náboženských úkonů, které vykonávají čarodějové nejnižších plemen divošských ve Střední Africe a které, když čteme jejich popisy v knihách evropských cestovatelů, se nám zdají tak směšné.

Jsme zde zkrátka v plném fetišismu a těžko lze rozpoznati, kde přestává náboženství a počíná pověra (chceme-li už oba tyto pojmy rozeznávati); ostatně pověra: není to lidové náboženství? Velikému počtu věřících katolíků platí za znamení nevěry a neznabožství, že nevěří v existenci strašidel anebo pochybuje-li o léčivé moci babských zaříkadel, která jak známo hemží se svatými slovy.

Veliká část úkonů, jichž významu jsme se právě dotkli, jest výhradným právem kněží. Kněz má největší moc nad bohem, jehož pomoc přivolává, i nad ďáblem, kterého zapuzuje. Jest přirozeno pak, že představa o knězi jest v mysli věřícího katolíka obestřena tajuplným nimbem mystickým, v němž snadno lze rozpoznat charakteristické složky primitivních náboženských citů: úctu a bázeň. Jest to cit hodně podobný tomu, který se pojí v mysli divochově k představě o čaroději jeho kmene, jakož i sám ráz katolického kněžství, povaha úkonů knězi přidělených a upomíná na svůj vznik z předkamaga, čaroděje.

Je nesnadno vypočítati všecky vztahy, které spojují kult katolický s kulty přírodními a ani-

*) Podrobněji o tom pojednává v tomto časopise článek MUDra K. Helbicha: Náboženská pověra a medicina.

mistickými — nesnadno právě pro početnost a složitost těchto vztahů: — uvedeme však přece kromě těch, na které jsme již upozornili, alespoň některé nejnápadnější.

Na kult *sluneční* upomíná na př. požadavek, aby chrámy byly obráceny čelem k východu slunce; gloriola světců a obrazů božích; podoba hostie; čelné svátky církevního roku (zejména Vánoce jakožto svátek „narození světla" — den zimního slunovratu; jemu předcházel Advent, doba tmy, očekávání příchodu světla, doba ranních mší, rorátů před východem slunce slavených, při nichž lid za svitu hojných svíček se modlí za příchod Mesiáše; — Velikonoce, den vzkříšení přírody, svátek jara; Letnice, svátek letního slunce atd.), mnohé modlitby a samy názvy boha (třeba že obrazně vykládané: Slunce duší, světlo věčné atd.; srv. modlitbu uvedenou na str. 19) atd. Také svěcení prvních jarních květů (u nás „kočiček") atd. a žehnání polí upomíná na tento kult. *Při tom však nutno pamatovati, že se na tento původní smysl, v němž bylo jistě dost poesie, většinou zapomíná, takže zůstávají pouhé smyslu zbavené formy a formality, docela mrtvé a neživotné, udržující se už jen houževnatostí všech zvykových, odumřelých tradic;* po této stránce náleží primitivním kultům přírodním přednost před katolicismem, tak jako náleží všemu živému, třeba nedospělému, přednost před přezrálým a mrtvým.

Jiné věci a obřady upomínají na *kult předků.* Takové na př. jsou: kult ostatků; tvar oltářů (který je velmi často podoben rakvi; tomu odpovídá též, že v něm jsou uloženy ostatky) a svíce při bohoslužbě na něm rozžehované (upomínka na bohoslužby v kryptách); sousedství hřbitova s kostelem; obřady a zvyky pohřební atd. Pieta k mrtvým jest vůbec u katolíků mnohem více vyvinuta nežli na př. u evangelíkův; a zdá se, že tyto city jsou nejvlivnějším činitelem náboženským i v tom smyslu, že nejdéle přežívají. Tak na př. veliký počet těch, i takových katolíků, kteří jinak ze své víry nepodrželi již ničeho, chtějí míti při pohřbu katolického kněze a obřady a dávají za své mrtvé sloužiti mše. Lze snadno pochopiti, že a proč událost smrti, zvláště týká-li se člena rodiny, naplňuje pozůstalé, třebas jinak byli nábožensky indiferentní, city vskutku náboženskými: žal nad ztrátou takovou jest po jiné stránce své touhou, aby jí nebylo, aby mrtvý dále žil: tím naklоňuje se mysl k víře v přežívání — v nesmrtelnost duše a v jsoucnost boží — a nejednou již odumřelá víra taková znovu oživuje. Jest to okolnost, které dovedou dobře využíti kazatelé katoličtí a náboženství vůbec — já sám vidím v tom jeden z četných dokladů pro správnost theorie, která kultu předků příkládá čelný význam při vzniku a vývoji náboženství.

V některých náboženských obřadech, které vyjmenovávati není nutno, lze shledati reminiscenci, byť hodně vzdálenou a dnes již jen symbolickou na bizarní úkon objevující se v některých primitivních kultech — požívání masa a krve zemřelých*) za účelem tím, aby duch toho, jehož tělo požívám, vstoupil ve mne a jsa jedno se mnou mne tak posílil." (Pokrač.)

*) Podle amerického národa Kanibalů, u nichž se obyčej tento vyskytuje, nazýváme ho kanibalismem.

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

Slovenska sekcija svobodne misli.

Kvas se šíří! Volná Myšlenka počíná přelétati hranice naší země a dnes můžeme sděliti veřejnosti potěšitelný fakt, že vedle české sekce v Rakousku počíná se tvořiti i *sekce slovinská.* Jest v začátcích — ale jsme přesvědčeni, že vzroste právě tak jako naše a že vyplní i ve svém národě své kulturní poslání. Půda jest právě taková jako u nás; stejné poměry politické přivedly národ na stupeň, v němž ho vidíme dnes. Při úpadku katolicismu v 16. století reformátor Primož Trubar obrací biblí národ k protestantství, ale již na počátku XVII. století, desítiletí před bitvou bělohorskou jest pod Ferdinandem II. dokonána krvavá a násilná protireformace slovinská. Déle čtvrt tisíciletí dřímá národ, až pod osvobozujícím rokem 1848 počíná se probouzeti; nastává perioda buditelská, doba zapouštění národní existence. A sotva oči si protírá, národ počíná již poznávati, že život dosavádní nestačí, že k plné kultuře své musí shoditi římské jho, nepřítele kultury každé. Průkopníkem tohoto názoru jest básník Anton Aškerc, bývalý katolický kněz, jemuž zde vzdáváme naši úctu jako přednímu slovinskému volnému mysliteli; jeho knihy jsou i páleny fanatickým biskupem lublaňským Jegličem, sledujícím případ biskupa Chrena, tohoto chorvatského Zbyňka Zajíce Abecedy. Plameny však nemohou spálit idey; dnes přichází k nám skupina pracovníků a prosí o přístřeší, než bude moci sama rozvinouti svá tisková křídla. Dáváme je ochotně a rádi, a víme, že i čtenářstvo bude souhlasiti; vždyť ve zprávách slovinské sekce bude se odrážeti život bratrského národa a vzájemnost bude

skutečně praktickou a životní: Slovinci-volní myslitelé naučí se pohodlně česky, Čechové slovinsky — a stojí to za to, číst básně Aškercovy v originále. Slovinská sekce bude míti zatím věnovánu jednu slovinsko-českou stranu, než se osamostatní. Nuže, nechť jest to co nejdříve a bratrská *Slovenija* nechť se osvobodí co nejvíce z mlh ji dusících; našim přátelům ze slovinské sekce voláme srdečné: *Krepko naprej!*

Svobodna Misel.

Veselo in bujno življenje se začenja probujati med narodi; preteklo stoletje dela, nabiranja plodov duševnih in gmotnih sposobnosti je probudilo v narodih slutnjo, kako brezkončno krasnega življenja je zmožen človek. Primerjajoč pa te krepke valove z našo Slovenijo obhaja človeka groza, hujši oblaki, kot so zimske megle po naših dolinah, pokrivajo duševno obzorje njihovih prebivalcev.

Suženjski strah, to je geslo, pod katerim se še vedno plove; ne samo pri ljudstvu, razumništvo je istotako pravi sin svojega naroda. Stoletja so nas zastrupljali se strahom, ki mam je razvodenil kri, ki je omogočal, da smo redili pijavke, ki so pripravljali nam pot v nebeško večnost, sebi pa bujno sedanjost. Po zaslugi razvoja drugod smo izgubili l. 1848 gmotne gospodarje, duševni so pa ostali.

Tako sedanji Slovenec inteligent neodločno omahuje med poželjenjem za življenjem in strahom pred — hudičem. Na eni strani mu razuma in čuta stari nauki več ne zadovoljujejo, na drugi strani mu pa stoletja vtepani strah ne da, da bi v največji globočini srca ne pustil kotička pripomočkom za — zadnjo uro. A ker se sam boji iskati, ne pusti tega tudi svojemu bližnjemu. To je psihologični vzrok sedanjih in bodočih vspehov rimskega klerikalizma in nevspehov naših stremljenj po Sloveniji.

Ta neodkritosrčnost in strahopetnost v duševnem življenju se kruto maščuje — poraz za porazom, na celi črti. Človek, ki ni samega sebe gotov, ne more krepko delovati, a vrednost naroda je svota vrednosti posameznikov.

Kar se je „delalo“ v tem oziru, se je delalo iz političnih nagibov, zato ni bilo nič popolnega, samo polovičarstvo, ker se ni delalo vsled prepričanja, organično razvitega na podlagi rezultatov novega časa.

Bodisi pojdemo z njim samostalno živet, ali pa postanemo hrana zanj.

Vstanavljamo slovensko skupino na strani češke sekcije Svobodne misli, ki nam je dala prostor v svojem listu, da bomo imeli takoj začetek svojega glasila. Pisano bo z vsporedim češkim prevodom, da tako pokažemo praktično svojo vzajemnost.

Vse posameznike dobre volje pozivljemo v svoje kolo in končamo z željo, naj duh značajnega Husa prešine potomce onemoglega Črtomíra, da pride v naše duševno življenje več poštene odkritosrčnosti.

Pripravljalna skupina slovenske Svobodne Misli.

*

Vsi, ki bi se zanimali za duševni razvitek slovenskega naroda v tem smislu, naj se priglase za potrebna pojasnila ali s tozadevnimi predlogi na naslov: Redakce Volné Myšlenky, Praga-Vinogradi. Popolnoma molčečnost zajamčena.

Vsak, kdor ima spore s cerkvenimi uradi, dobi pri nas brezplačno pravne nasvete.

Volná Myšlenka.

Veselý a bohatý život počíná se probouzeti mezi národy; předešlé století práce, souhrn duševních a hmotných možností probudilo v národech tušení, jak nekonečně krásného života jest člověk schopen. Při srovnání těchto křepkých vln s naší Slovenií, obchází člověka hrůza; strašnější mračna než jsou zimní mlhy po našich údolích, pokrývají duševní horizonty její obyvatelů.

Otrocký strach, to je heslo, pod kterým se ještě stále plove; nejen v lidu, intelligence je pravým synem svého národa. Století nás otravovala strachem, který nám rozvodnil krev, který umožnil, že jsme živili pijavice, které připravovali nám cestu do nebeské věčnosti, sobě pak bohatou přítomnost. Zásluhou rozvoje jinde ztratili jsme po 1848 hmotné pány, duševní však nám zůstali.

Také nynější Slovinec intelligent nerozhodně kolísá mezi touhou za životem a strachem před — čertem. Na jedné straně mu staré nauky více neuspokojují rozum a cit, s jiné strany mu však po staletí vštěpovaný strach nedá, aby v největší hloubce svého srdce neponechal koutek pomůckám pro — poslední hodinu. A poněvadž se sám bojí hledati, nenechá toho ani svému bližšímu. To je psychologická příčina nynějších a příštího úspěchu římského klerikalismu a neúspěchu našich snah ve Slovenii. Ta neupřímnost a bázlivost v duševním životě se krutě mstí — porážka za porážkou na celé čáře. Člověk, který není sám v sobě hotov, nemůže křepce pracovati a cena národů jest souhrn ceny jednotlivců.

Co se „pracovalo“ v tomto ohledu, pracovalo se z politických motivů, proto nebylo nic úplného; samá polovičatosť, jelikož se nepracovalo z přesvědčení, organicky rozvitého na podkladě resultátů nového času.

Buďto budeme s ním samostatně žít, nebo se staneme jeho potravou. (Čas nás stráví.)

Zakládáme slovinskou skupinu Volné Myšlenky po boku české sekce, která nám dala prostor ve svém listu, abychom měli hned počátek svého hlasatele. Psáno bude souběžně s českým převodem, abychom tak ukázali prakticky svou vzájemnost.

Veškeré jednotlivce dobré vůle zveme do svého kruhu a končíme přáním, aby duch charakterního Husa pronikl potomky skleslého na duchu Črtomíra (hrdina Prešernovy básně „Krst pri Savici“, jenž opustí národ a pokřesťaní se), aby přešlo do našeho duševního života více upřímné poctivosti.

Přípravná skupina slovenské Volné Myšlenky.

*

Všichni, kteří by se zajímali o duševní rozvoj slovinského národa v tomto smyslu, ať se přihlásí o potřebná vysvětlení, nebo s případnými návrhy na adresu: Redakce Volné Myšlenky, Praha-Vinohrady. Úplná mlčelivost zajištěna.

Každý, kdo má spory s církevními úřady, dostane u nás bezplatnou právní poradu. Rovněž pro-

Istotako prosimo za zanesljiva poročila, tičoča se klerikalizma, ki bi zanimala češko in slovensko javnost.

Napredno slovensko učiteljstvo opozorjamo, naj bi pozkusilo stopiti v dejansko zvezo češko z „Svobodno Šolo“ na Vinogradih, podobno, kot je pri „Svobodni Misli“. Kar še ni mogoče nam samim, pojde tako s združenimi močmi.

* * *

Rimska cerkev in Slovani. V Sloveniji je vsled sistematičnega sugestiranja vse prešinjeno z nazorom, ki postaja že dogma, da Slovenec in katoličan mora biti en pojem, da je bila rimska cerkev za Slovence res vedno samo skrbna mati. Koliko to odgovarja resnici, za vzgled navajamo izrek merseburskega škofa, torej Kristusovega podnamestnika, iz XVIII. stoletja, ki je trdil:

„Kdor hoče držati Slovane na uzdi, jih mora mlatiti, kot vole, in jih krmiti s senom, kot vole.“ — Gospod škof je govoril resnico, ker za pasjo ponižnost — pasji bič.

síme o spolehlivé zprávy, týkající se klerikalismu, které by zajímaly českou a slovinskou veřejnost.

Pokrokové slovinské učitelstvo upozorňujeme, aby se pokusilo vstoupiti ve skutečné styky s českou „Volnou Školou“ na Vinohradech podobně jako u „Volné Myšlenky“. Co ještě není možno nám samým, půjde takto se sdruženou mocí.

* * *

* Římská církev a Slované. Ve Sloveniji jest systematickou suggescí všecko proniknuto názorem, který se stává až dogmatem, že Slovinec a katolík musí být jediným pojmem, že byla římská církev pro Slovince skutečně pořád jen starostlivou matkou. A jak to odpovídá pravdě, uvádíme výrok merseburského biskupa, tedy Kristova podnáměstka, z XVIII. století, který tvrdil: „Kdo chce držeti Slovany na uzdě, musí mlátiti do nich jako do volů a krmiti jich senem, jako voly.“ — Pan biskup mluvil pravdu, poněvadž na psí poníženost — psí bič.

Český volný myslitel na Kongresu Volné Myšlenky v Buenos Aires v Argentině.

Ani dnes ještě nemůžeme přinést souvislé zprávy o světovém kongresu Volné Myšlenky v Buenos Aires. Doufáme však, že se čtenářům zavděčíme zatím zajímavou zprávou, že sjezdu súčastnil se také český delegát, kterým byl cestovatel Frič. Týž také účastnil se rokování a sice dle stručné zatím zprávy jím redaktoru našemu zaslané referoval v druhém sezení kongresu dne 21. září o civilisaci Indiánů, v jichž oblastech několik let již cestuje. Referát jeho přijat byl kongresem velmi pochvalně, což viděti je také z referátu denníku „La Razón“, vycházejícího v Buenos Aires, který píše: „Na tribunu vstoupil mladý muž sympatického a vábného zevnějšku, kterého předseda představil jako českého delegáta, slavného cestovatele Friče. Podmět jeho přednášky byl ještě sympatičtější a vábnější: civilisace Indiánů. Načrtl v hrubých rysech život našich domorodců v Choco, vyličuje při tom zhoubnou činnost katolických misií, které označil jako podniky obchodní a semeniště nemravností. Kdyby americké republiky postaraly se o civilisování těch ohromných mass Indiánů, kteří ve stavu polodivošském žijí v srdci Ameriky, byla by tím rozluštěna otázka nedostatků pracovních sil. Jako prostředek k tomu navrhoval vydávání poučných publikací a jmenování komisařů, kteří by dohlédali na působení misionářů.“ — Přestávajíce zatím na této stručné zprávě (žádné evropské listy nemohly dosud pro velikou vzdálenost místa kongresu přinésti obsáhlejší referát), doufáme, že v příštím čísle budeme moci přinésti zprávu podrobnou a to tím spíše, že díky kongresu tomuto mohli jsme navázati čilé styky se španělskou sekcí V. M., což nám jistě také i jinak užitku přinese, jako každé rozšíření obzoru vědomostí.

PŘEHLED

Výchova a školství.

K otázce náboženské výchovy dětí. V „Ženských Listech“ (čís. 8.—9.) píše pseudonym „X“, že je lépe vychovati dítě v náboženství, poněvadž prý je jinak (vychovávají-li je bez náboženství) olupují o požitek, který vězí v hledání pravdy, ba poškozují se přímo hmotně, poněvadž člověk bez vyznání v Rakousku nesmí zastávati mnohý úřad, k němuž by třeba měl chuť a sklon — — — Nesprávně! — Předně by člověk nevěřící, bez vyznání jsoucí, dopouštěl se vědomé lži a přetvářky nedůdústojné, kdyby dětem něco vštěpoval, co dávno odhodil. Za druhé: člověk svobodně myslící, vychovaný v moderních zásadách a okem demokrata na svět hledící, nezatouží po takovém otroctví, které mu velí i zapříti své přesvědčení, jež žádá lidi jisté formy. A takovým je za daných poměrů „státní služba“. Za třetí: Kdyby nebylo dosti intelligentů kteří se hlásí k nějakému vyznání, musilo by se sáhnouti k oněm bezkonfesním; tedy právě proto nutno se snažiti, by co nejvíce bylo lidí bez vyznání, kteří by svým množstvím a svou zdatností prolomili všecky hráze. — Spoluvinníky rozhodujících činitelů, kteří přijímají úředníky do státních služeb, jsou všichni ti, kteří vychovávají dítky v církevním náboženství a tím opatřují dosti materiálu, vyznávajícího nějakou víru. *Topol*

Proti pastýřským listům biskupů moravských o volné škole vydána byla po způsobu naší „Odpovědi“ kardinálu Skrbenskému také odveta a sice vydali ji přímo ústřední organisace učitelstva moravského: Jednota učitelstva čes. škol měšť. na Moravě, Ústř. spol. jedn. učitelských na Moravě a Jednota učitelek moravských. Odpověď psána jest klidně, věcně a přesvědčivě a vykoná jistě značnou službu pokroku idei na Moravě. Nejprve zabývá

se slovy biskupů o neurvalých poměrech na Moravě, načež v dalším vyvrací podrobně nepravdy, biskupy o učitelstvu šířené a ukazuje se na to, kam vede špatné a nesvobodné školství. V závěru vyslovuje se přesvědčení, že lid přes štvaní kněží pozná, že pře biskupů moravských proti učitelstvu a škole není spravedlivá. — Těšíme se upřímně této nové odvetě na troufanlivost katolických hierarchů, neboť jsme přesvědčeni, že je to nejlepší prostředek, jímž se lid naučí správněji dívati se na církevní knížata. Až dosud lid jest zvyklým vídati biskupy a arcibiskupy jen při slavnostních příležitostech při pompě a slávě. Lezou-li nyní biskupové ze svých paláců a z pod „nebes" do vřavy denních bojů, tím lépe pro nás: budeme míti s nimi nekonečně méně práce, sejmou-li si svatozář, která tolik lid klame a v slepotě udržuje a my budeme míti také mnohem volnější ruce při kritice jejich činnosti.

Náboženská výchova. Na základě věrohodných zpráv uveřejňuje sevilská „La Libertad" otevřený list řediteli tamního hospice, v němž ho vyzývá, aby zakročil proti řádění jeptišek, jimž je tam svěřena výchova dívek; jak zjištěno užívají tyto téhož surového trestu, jaký odhalen byl před časem v klášterech italských: nutí dívky na nejšpinavějším místě podlahy vylízat jazykem kříž, tak aby ho bylo zřetelně vidět! To je daleko ve Španělsku, řeknete. Ale slyšeli jste něco na př. o Řepčíně? Informujte se!*)

Kulturní boj.

Klerikální ortel smrti v XX. století. Že katolíci v XX. století dovedou být stejně krvežízniví, že zabití jinověrce dosud nepovažují za vraždu, ba naopak spíše snad za zásluhu v očích svého trojjediného boha, o tom svědčí štvavá stať **„Ortel nad Drem Bartoškem"**, uveřejněná v královéhradecké „Obnově" ze dne 26. října 1906 č. 43. Uvádím „ortel" katolických „revolucionářů" do slova: „Jako onen občan v revoluci francouzské psal zákonodárnému shromáždění, vzkazujeme podobně p. Bartoškovi i my, aby **ve dvou měsících pod trestem smrti** vrátil se ke zdravému rozumu." Ortel je ovšem revolučně-anonymní, docela podle stylu svaté inquisice nebo moderních papírových její epigonů. Neberu sice věc příliš tragicky, znaje dobře „statečnost" našich antipodů, jejichž heslo „In fuga salus" (Kdo uteče, vyhraje) velmi názorně se ukázalo při poslední disputaci v Královéhradeckém Adalbertinu. Chtějí-li však mimo vše očekávání „boj na život a na smrt" a to v přeneseném i nepřeneseném smyslu slova, najdou nás připraveny. My — a to mluvím za všecky, kdo jsme propagandu Volné Myšlenky a řeknu otevřeně, propagandu především protikatolickou, udělali si cílem životním — nejsme zranitelni hmotnými ztrátami, nelekáme se denunciací (já na př. jsem už dvakrát z „politických" důvodů pozbyl místa), nehledíme si kariery ani úřední, ani universitní, ani politické, ani jakékoli jiné; katolíci, hrozí-li ortelem smrti, volí tudíž jedině možnou cestu, jakou se nás lze zbavit. Jsem však upřímně zvědav, jak to provedou. Hostiemi se otrávit nedáme, pekla po smrti se také nelekáme a proti katolíkům, když v zájmu propagandy jdeme mezi ně, vyzbrojeni jsme netoliko důvody spekulativními, ale také vším jiným, čeho je nám třeba k osobní naší bezpečnosti. — Ostatně radím katolíkům, aby nemalovali čerta na zeď, mohl by se jim, jak zkušenost učí, velmi brzo ukázat. Doklady: Pražský jejich vrchní pastýř pustil se do boje proti neexistující u nás dosud „Volné Škole", zaagitoval pro nás tak důkladně, — a to i tam, kde by o nás jinak nevěděli — že se za málo dní po tom jednak školský odbor Volné Myšlenky mohl opravdu ustaviti jednak, také časopis „Volná Škola" netušeného došel rozšíření. Také rádi malují si katolíci fantastické vidiny o svobodném zednářství. Nechceme předbíhat událostem, ale i tento čert se jim může ukázat a možná že dost brzo. S ortely smrti a francouzskou revolucí pak už dokonce neradíme jim si zahrávat. Mají sice tlustá hrdla, ale jejich hlavy nesedí na nich o nic pevněji než naše. Sotva se už vrátí katolíkům hřejivé plameny inquisice, ale ten čert revoluce i se svým Sansonem, budou-li ho tak tuze volat, mohl by konečně někdy přijít k fialovým pánům na besedu. *DrTh. Bartošek.*

Doktor theologie vystoupil z církve katolické. Nový doklad toho, jak těsně je uvědomělejším kněžím v církvi dokazuje opětné vystoupení z církve jednoho z nich. Tentokráte nejedná se o „obyčejného" pátera, ale o doktora theologie. Je to Th. dr. František Doubrava, výpomocný katecheta středoškolský a ředitel Studentského pensionátu ve Vodičkově ulici v Praze, který odjel ke konci září z Prahy do Drážďan, přestoupil na evangelické vyznání a byl 23. září evangelicky oddán s učitelkou Švehlovou. Doubrava opustil maltézský řád a odjezd svůj oznámil konsistoři dopisem, v němž vyložil důvody, proč opouští církev. Jak praví „Moravský Kraj" byl prý z toho pan Skrbenský velice skormoucen, takže ani toho dne svou zamilovanou „silnou černou kávu" nepil. Dr. Doubrava na základě zvláštní dispense vymohl si hned státní občanství saské. Je nyní v Drážďanech profesorem dějepisu na vojenském učilišti a dopisuje do dvou pražských listů. Je mu nyní 45 let. Klerikální listy, „Čech", „Obnova" atd., mají poukaz nepsati o novém odpadlíkovi. A ještě zajímavějším je, že, jak sděluje „Čas", vůbec mezi řeholníky v pražských řádech kněžských stejně jako mezi světským duchovenstvem je několik rozhodnuto z církve vystoupit. Zprávu tuto potvrzuje také orgán p. Svozila (také býv. kněze), který praví, že také on má o tom zprávy úplně zaručené. Důvodem jejich setrvání v církvi je jen nemožnost obživiti se po odpadnutí. — Jak vidět jde to s matičkou církví pořáde s kopce. Přičiňme se všichni, aby to šlo ještě rychleji.

Kdo je vinen neurvalými poměry na Moravě v tisku i v životě veřejném, na to ukazuje odpověď učitelstva moravského na biskupské listy takto: „Nebylo časopisu, který by byl psal neurvale a nečestně, až se založily listy biskupů českých „Čech", „Hlas", „Moravan", „Našinec" a j. V těch od prvního počátku vedl se boj proti novověké vzdělanosti a proti zakladatelům této vzdělanosti zbraní, kterou budoucí náš dějepisec kulturní jistě nenazve ani čestnou ani ušlechtilou. Přední filosofové a učenci novověcí, Leibnitz, Newton, Kant, Comte, Herbart, Schopenhauer, Spencer, Hartmann, Darwin, Haeckel, Helmholz a j. popisovali se a zobrazovali jako tupí blbci a zločinní lháři. Stejně se tupili staří i novější vynikající mužové českého národa: Komenský, Dobrovský, Lindner, Čech, Vrchlický i Neruda. Mnohem ještě hůře se vedlo lidem nižším, zvláště učitelstvu, nebylo nadávky, která by se nebyla hodila a proti jinověrcům hodily se i nejnižší anekdoty. **Do časopisectva českého neurvalý a nečestný tón vnesly listy biskupů českých.** A jak v životě veřejném? Stalo se v Kroměříži letos, že **lidé vedení katolickým knězem** schůzi veřejnou klacky rozehnali, mnohé návštěvníky těžce ztýrali a zranili. Stalo se letos ve Velkém Meziříčí, že **lidé vedení katolickým knězem** schůzi rozehnali, židle a stoly rozbíjeli a těmi kusy dřeva mnohé návštěvníky do krve pobili. To stačí. Není strany politické na Moravě, která by se byla dosud dopustila skutku takového!"

Na postupu. Následkem stálého vzrůstání počtu osob bez vyznání a s tím spojených civilních sňatků,

*) „Klášterní ústav učitelek." Pojednání učitelky Jasenské. Za 10 hal. zašle adm. „Volné Myšlenky".

zápisů dítek do civilních matrik a ostatních úkonů, jež u osob církvi náležejících prováděny jsou na farách, bylo konečně nuceno c. k. místodržitelství dáti tisknouti formuláře matrik pro bezkonfesijní. Před několika týdny byly formuláře ty rozeslány všem okresním hejtmanstvím, spolu s pokyny, jak si v záležitostech bezkonfesijních mají počínati. (Až dosud hejtmanství neměly v této věci jednotné prakse.) — Případ tento nejlépe dotvrzuje náš názor, že s bezkonfesijními jednalo se dosud jen proto stranicky, protože jest jich dosud málo. Čím více jich bude, tím více práv dobudou, až posléze dosáhnou úplné rovnoprávnosti s osobami, v církvích vězícími. Kdo tedy můžeš, rozmnož jich počet a pomoz tím právu k platnosti!

Protiklerikalismus ve Španělsku. Čelní volní myslitelé madridští svolali zástupce všech madridských protiklerikálních skupin k dohodě o krocích, jež se mají podniknout proti provokacím se strany vysokého kleru. Bylo usneseno jednohlasně vydat prohlášení ke všemu svobodomyslnému a demokratickému obyvatelstvu bez rozdílu politických stran s výzvou, aby byla pořádána schůze lidu v každém městě nebo vsi, kde je jakkoli četná skupina uvědomělých a rozhodných protiklerikálů. Tyto schůze buďtež dle možnosti pořádány v týž den v touž hodinu, kdy bude pořádán velký protestní tábor lidu v Madridě a výsledky buďtež oznámeny ihned telegraficky ústřední madridské organisační komisi.

Kdo škodí pokroku ve státě. V referátu „Čecha“ o jedné protestní schůzi „Volné školy“ stojí, že redaktor Myslivec bránil katolickou konfesijní školu proti Volným myslitelům, které karakterisoval (ale nikoliv na schůzi samé, to si netroufal, Pozn. red.) „jako smečku zednářů a židů, kteří chtějí zničiti Rakousko“: Kdo čerpá své dějepisné znalosti odjinud než z „aprobovaných“ školních knih, ten dobře ví, že nikdo nedovedl zničiti Rakousko během posledních 300 let tak důkladně jako klerikálové. Vždyť již teď, pokud se spolkových a manželských zákonů týče, budeme státi za samým Španělskem!

Liberální kurs ve Španělsku. Las Dominicales nedůvěřují mnoho liberalismu ministra vyučování; tento zrušil učitelské ústavy řízené jeptiškami ve městech Mallorca a Huesca, nátlakem shora a vlivem klerikálním se však dal pohnout a výnos odvolal. Podobně prý to asi dopadne s úmyslem laicisovat školy obecné, o kterém už v poslední době mlčí.

Klerikálové — ničitelé existencí. Širší veřejnost bude se asi pamatovati, jak usvědčen byl klerikální redaktor „Stráže na Šumavě“ Jos. Dvořák ze Strakonic z defraudace matičných peněz. K tomuto důkazu za svědka povolán byl též F. Vojč, říd. učitel nyní již na odpočinku, bytem na Kr. Vinohradech č. 880. Ve své svědecké výpovědi zmýliv se, udal jméno nepravé svatby, z níž jmenovaný redaktor přijatý obnos nekvitoval a také neodvedl. Mýlky této využitkoval Jos. Dvořák a učinil na pana F. Vojče trestní oznámení pro podvod a křivou přísahu. V tomto čistě klerikálním činu byl zase klerikálem známým farářem F. Blahovcem a mladočeským poslancem vydatně podporován. Neboť tento dosud tajný bojovný kohout zaopatřil Jos. Dvořákovi ochotně potřebné průkazy z dotyčné fary na důkaz, že svatba na níž se p. F. Vojč odvolával dříve se odbývala než Dvořák do Strakonic se dostal. A jak již bývá, kde jde o zničení svobodomyslné osoby že klerikál s byrokratem vždy se spolčí, i v tomto případě školní rada s pověstným, nesesaditelným škol. insp. Jos. Sedláčkem přichvátala klerikálnímu redaktoru na pomoc. Nebylo jí líno prohlédnouti akta skoro před 20 lety v prachu založená a dosvědčila, že p. F. Vojč na ten den, kdy udaná svatba se odbývala od místní ani okresní školní rady žádnou dovolenou neměl. Následek byl, že p. F. Vojč odsouzen byl pro podvod a křivou přísahu na 2 měsíce do těžkého žaláře zostřeného 2 posty. Náhoda chtěla tomu, že po publikování rozsudku klerikárními listy, přihlásili se za svědky: otec nevěsty pravé svatby, která již z paměti p. Vojčovi úplně vymizela, ještě s jinými hosty téže svatby. A tu ovšem po neúmorné námaze podařilo se nevinně odsouzenému docíliti obnovení trestního řízení, ve kterém p. F. Vojč byl z obžaloby propuštěn, za nevinna uznán a rehabilitován. Vzdor tomu odepřely školní úřady p. Vojčovi vyplatiti zadržené služné v obnosu bezmála 4000 K, a tu odvolal se p. F. V. až ku správnímu dvoru. Správní soud tuto stížnost zamítnul, vycházeje ze stanoviska, že tou dobou, kdy přestal býti učitelem, neměl práva také na plat. Prokázanou nevinnu nebral nijak v úvahu! Zajímavé je, že však doba suspense i s propuštěním ze svazu učitelstva do pense jemu počítána byla. Odsouzen byl dne 30. června 1904, ze svazu učitelstva propuštěn dnem 17. září 1904. Z obžaloby propuštěn a za nevina uznán dne 15. září 1905. Rozhodnutí toto jest tak křiklavé, že by učitelstvo resp. organisace jej ujmouti se měla, ne snad jen pro osobu p. Vojče, jehož proces jest ztracen a jenž jest tak obětí klerikální a byrokratické mstivosti, ale pro příští doby a případy. Vždyť tato aféra praví, že nevinný, bezprávně odsouzený učitel nedovolá se existenční náhrady a tím otevřeno jest široké pole klerikálních útoků, které byť by byly odraženy jako nepravdivé, přece jen mohou dotyčnou osobu poškoditi! Učitelstvo ve vlastním zájmu by mělo pomýšleti na obrannou akci, t. j. na vydání podrobného zákona na ochranu nevinně odsouzených.

Kříže v nemocnicích. V republice Uruguay byly odstraněny kříže z veřejných nemocnic; opatření to odůvodňuje se tím, „že správa necítí se oprávněnou nutit své chovance, aby měli stále před očima symboly náboženství, v něž nevěří a jehož zjevnými odpůrci být mohou; každému je dovoleno míti u sebe odznaky a vykonávat obřady, jaké se mu líbí, aniž by byl rušen přítomností předmětů cizích jeho víře; nejedná se tu o žádné nepřátelství k určitému vyznání, je to jen důsledek respektování svobody svědomí“. Klerikální listy ovšem útočí na čin ten jako na projev „náboženské nesnášelivosti“. Těm kruhům ovšem obrácení pravdy úplně na ruby není nic cizího, ani v Novém ani ve Starém světě.

Z církevních obzorů.

Náboženství — řemeslo. Kolínská „Česká Stráž“ přinesla dne 6. října 1906 tuto zprávu: Dne 4. února 1906 konala se v osadě blízko Kolína valná schůze podílníků záložny. Mezi návrhy na rozdělení čistého zisku byla položka K 20 za stavbu oltáře při slavnosti „božího těla“. Při debatě o tom pronesl klempíř Ant. Bartoň: Když jsem chtěl provozovat své řemeslo, musil jsem koupiti si nádobí sám: ať si farář také pořídí sám své.“ A když mu řekli, aby to tak neporovnával, odpověděl A. B.: „U mně jest řemeslo jako řemeslo; jedu-li někam na práci, musím vzíti si své nádobí s sebou; ať to farář dělá také tak.“ — Následkem toho byl A. B. obžalován a odsouzen v Kutné Hoře pro urážku ustanovení katol. církve na 8 dnů těžkého žaláře zostřeného jedním postem. A. B. podal zmateční stížnost ke kasačnímu soudu, jenž rozhodl o tom tento týden. Zástupce obžalovaného dr. Polesovský dokazoval, že slavnost božího těla není ustanovením katol. církve a obžalovaný nesnižoval tuto slavnost. Na to dvorní rada Lorenz připustil, že to

sice ustanovení není; ale že jest to obyčej (Gebrauch) katol. církve, kterým obzvlášť slavnostně proměna hostie v tělo Kristovo se označuje (symbolisiert). Kasační soud přijal tento výklad a potvrdil výměr krajského soudu. A. B. musí pykati. — Tridentský sněm vykládá, že slavnost božího těla má ukázati slávu a moc katol. církve a naplniti hrůzou všecky kacíře a jinověrce. A naše zákony to hájí. Ale vedle nich jsou zase zákony zaručující svobodu svědomí; dávající tedy kacířům a jinověrcům právo, aby se hrůzou netřásli, ale který kacíř se netřese, dostane za to 8 dní a 1 půst. Proto jest nám tento případ novým dokladem, že naše zákony o urážení církve a náboženství jsou zastaralé a vyžadují nutně reformy.

Petrův haléř, tato trojnásobná daň z hlouposti (jednoduchá jest loterie, kde má člověk aspoň slabou naději, ale při petrském halíři nemá ani tuto) vynesl r. 1905 7,160.000 lir (korun). O tolik se nechaly ovce v kostelích ostříhat, aby vězeň vatikánský mohl spát v teple. Suma tato dle rozpočtu vatikánského byla takto rozdělena: 500.000 dostal papež na osobní útratu (to musí buď hrát baccarat nebo zapalovat si fajfku stovkama, jinak to není vysvětlitelno), 700.000 kardinálům-dvořanům, 400.000 čestným biskupům, 1,800.000 správa paláce vatikánského, 1,000.000 sekretariát, 1,500.000 úřadnictvo vatikánské (to jsou jen kněží), 1,200.000 různé účely („Kdo maže, ten jede") a 60.000 K súčtování, položka sice nejmenší, ale přece jen kardinálsky kardinální. Doporučujeme k tomuto petrskému haliři, jenž tvoří nejmenší část příjmů papežských, šířit mezi nevědomým lidem naše pohlednice s papežským průvodem.

Místní božstva. Známy jsou i u nás případy, že hádají se urputně krajané z různých míst o své „panenky Marie", která je lepší, mocnější, ta „naše" nebo ta „vaše". Ve Španělsku, kde na zklerikalisovaném venkově ještě hojně zuří „regionalismus" (řevnivost mezi bývalými krajinami: Kastilie, Navarra, Aragon atd.) volají na sebe poutní průvody z různých krajů, jakoby hesla válečná: „Ať žije Panna Maria villamulasterská! Pryč (muera) s Kristem pesebrerským!" Kdysi, je tomu dávno, vraždili se národové ve jménu svých božstev . . .

Všude stejní. V parlamentě chilském prohlásili dva noví poslanci při skládání parlamentní přísahy, že nevěří v boha a v evangelia. Se svolením arcibiskupským usneslo se kněžstvo hlavního města Santiaga, konati třídenní pobožnost na usmíření nebes za takové rouhání. Vhodně k tomu podotýká „La Ley": „Kdyby každý veřejný projev atheismu nebo odporu proti dogmatům náboženským vyžadoval konání takových smírných slavností, musili by páni faráři konati je nepřetržitě." Jím ale nejde tak o usmíření nebes, jako o politickou agitaci proti dotyčným poslancům. Všude stejní!

Jen všecko důkladně. V Černovicích, hlavním městě Bukoviny, vystavěli nový justiční palác. Aby paragrafy a delikty v něm projednávané byly důstojnější, byl také vysvěcen. Při tomto svěcení však bylo nutno, aby se pozvalo všech šest oficielních vyznání Bukoviny a tak se stalo. Nad budovou zakrákoral latinsky páter, zamumlal německy kazatel kalvinista, zaskřehotal maďarsky pastor, zabrebentil hebrejsky rabín, zabublal rusky pop, zafňukal rusínsky kaluděr unitář a všichni dohromady div se nesežrali z konkurence. Budova jest nyní šestkrát vysvěcena a žádný kriminálník v ní odsouzený nemůže si stěžovati na zanedbání svojí církve,

Civilní předmět při církevním sňatku v kostele. Nedávno při sňatku v kostele vinohradském bylo po ceremonii a nastal obvyklý „kritický" okamžik; novomanžel a svědkové odebrali se do zákulisí — pardon! — do zakristie, by se podepsali do matrik a zaplatili ujednanou „pevnou cenu" a různá zpropitná. Při tom ale kostelník, aby o tom páter „jakoby" nevěděl, pošeptal novomanželi: „Prosím ještě o poplatek za klekátko!" Ale jeden ze svědků, který, mrška, nebyl místním posvátným vzduchem dosti omámen, přece to zaslechl a táže se: „Co že? klekátko přece patří k věci a je placeno spolu s výkonem!" „To prosím né", kostelník na to, „klekátko je městské!" — Bylo tedy třeba klopiti ještě několik zlatých za městské a tudíž „civilní" klekátko do mrtvé ale vždy bezedné ruky. Radíme všem vskutku křesťanským duším, aby, pakli jim záleží na čistě církevním sňatku, se tomu civilnímu klekátku vyhýbali a klekli raději na holou zem. Dobře bude ovšem, když se pro jistotu ještě i pak předem zeptají, nejsou-li ty dlaždičky náhodou také městské . . . .

Dokumenty klerikalismu.

Kněži proti učitelům. V odpovědi učitelstva moravského proti pasáckým listům biskupů tamějších o škole, zaznamenány jsou tyto případy surovosti kněžského štvaní proti učitelstvu.

Obrázek 1.: Kněz káže v kostele: Učitelé chtějí volnou školu! Víte, vy maminky, co to je? Volná škola je na to, aby mohli učitelé volně nakládati s vašimi dvanácti-, třinácti-, čtrnáctiletými dceruškami! S takovými dceruškami už se dá volně nakládati!

Obrázek 2.: Kněz ředitele měšťanské školy, který se nedávno do města přistěhoval, nazval člověkem, jenž stojí hluboko pod obrazem božím, jest horší než zvíře a vyzýval šedivé hlavy toho města, by ředitele ve svých zdech netrpěly!

Obrázek 3.: Vraceli se nedávno lidé z Velehradu a z Hostýna. Žena za řeči pravila: „Já hned bych vzala kosu a takovému učiteli nevěrci uťala hlavu!" A muž odpověděl: „Co? Kosu? Cep vezmu a všecky kosti v těle mu rozmlátím! **Potom bude vědět, co jest pán bůh!"** . . .

Panna Maria a — vejce. Katoličtí „světci" a „světice" dostávají od svých roztomilých vyznavačů více a méně zajímavé funkce. Tak na př.: v kraji staroboleslavském věří se na to, že chce-li míti hospodyně pro potřebu svou dobrá vejce, nesmí je ukládati dříve, než po svátku „Jména p. Marie". Proto po tomto dni neprodá ani jedno vajíčko, jinak běda jí! bude míti pukavce nebo samé kohouty . . .

„My jdeme za Kristem!" (Na klerikální schůzi v Bolelovci, Morava 16. října 1906.) Páter Světlík agituje pro kler. kandidáta a mluví nesmysly. Na konec vynadá učitelům: jsou to samí neznabozi, spolčují se soc. demokraty, náboženství chtějí ze škol vyhodit a krátce jsou to samí anarchisti. (Tedy jsou současně soc. dem. i anarchisti! Svatý duchu, kde jsi byl?) Jeden přítomný učitel se ohradil a tu páter na něj; Vy jste taky soc. demokrat! A ovečky začaly mečet a ječet, takže učitel s přátely raději opustil sál, aby nebyl zbit. Páter Světlík dokončí a ptá se vítězoslavně: „Má někdo něco proti mé řeči?" Jeden občan se ozve — a bum! už letí ze schodů. Schůze ovšem skončila jednohlasně pro klerikálního kandidáta. A v prostřed řeči pravil p. Světlík: „My jdeme za Kristem".

Kdo mne zapře před lidmi . . . Při zemětřesení v Santiago utíkalo několik poděšených kněží po ulici. V tom zastavilo je několik věřících, žádajíce je o rozhřešení pro případ hrozící smrti. „Nejsme kněží," odpověděli obětaví sluhové boží, aby mohli bez překážky utíkat dále, „jsme statisti z městského divadla" . . .

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352.
Vydavatel (jménem vydavatelstva) KAREL PELANT. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNÍK II. ČÍSLO 8.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. PROSINCE 1906

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním." *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

Prof. GABRIEL SÉAILLES:

Volná myšlenka v Anglii.

Dějiny Volné myšlenky.

Napsáno ku sjezdu Volné Myšlenky v Buenos-Ayres do „Courrier Européen".

Přel. *K. M.*

Roku 1841 Stuart Mill psal Augustu Comteovi: „Bezpochyby nevíte, jak by u nás spisovatel, který by se rozhodně zastával názorů protináboženských, dával v šanc nejenom své společenské postavení, o němž se domnívám, že stojí za to, aby se obětovalo úkolu, který je dost vznešený, ale i to, co jest důležitější, své nároky býti čtenu. Dávám již mnoho v sázku vyhýbaje se od začátku úzkostlivě náboženskému stanovisku a zdržuje se chvalozpěvů o moudré prozřetelnosti, které jsou v obecné oblibě u filosofů mé vlasti, i nevěreckých." Pan J. M. Robertson, jehož jméno čtenáři Courrier Européen již dávno poznali a ocenili jeho talent, nepodrobil se této tiché zvyklosti, která déle než století staví v Anglii náboženství mimo diskusi. Soudí, že mlčením nevyjadřuje se plně smýšlení o věcech náboženských a má za to, že jest povinen pravdě, aby snášel ústrky a zlost lidí, kteří si myslí to, co on, ale považují za nicotného každého, kdo má odvahu říci to veřejně.

Roku 1899 uveřejnil „Krátké dějiny volné myšlenky." Tisíc výtisků, v nichž dílo bylo tištěno, nalezlo své čtenáře a bylo téhož roku rozebráno. Ten úspěch dává tušiti, že odvážný čin p. Robertsona neostane činem osamoceným a že není dalek odboj proti společenskému pokrytectví, které tak dlouho odstrašovalo i nejsmělejší myslitele. Ustavení „strany práce" poskytuje vážné důvody, abychom tomu věřili. Po sedmi létech p. Robertson uveřejňuje nové vydání své knihy anebo správněji knihu novou vším, co k ní připojuje. Bylo by si přáti, aby taková kniha tiché odvahy, umírněnosti, nestrannosti, vylučující všechnu prudkost a všechno karatelství, byla čtena našimi svobodnými mysliteli. Dověděli by se z ní, co příliš často nevědí: že člověk nezbaví se fanatismu, obmezí-li se jen na to, aby mu dal jiný předmět.

*

Volná myšlenka není, jak se namnoze soudí dílem nové doby, které se v dějinách náhle objevuje, ona jest tak stará, jako sama myšlenka, ona jest rozumem v jeho pokroku, v jeho neustálém úsilí vymanit se z předsudků nevědomosti a povznést se ku novým pravdám. „Její vývoj unikající prvopočátečným stavům ducha, nedá se zlomiti jako se nedá zlomiti vývoj přírodních věd, unikající prvopočátečnému pozorování."

Volnou myšlénkou jest, jakmile člověk bezděky anebo vědomě užívá své soudnosti, béře v pochybnost neomylné mínění, staví proti soustavě tradicionalné soustavu, která se mu zdá přiměřenější zákonům logiky a pozorovaným faktům. Odtud dějiny volné myšlenky nejsou ničím jiným nežli po jisté stránce dějinami myšlenky: dějiny myšlenky — toť právě tak mohutnost pochybování, svobody svědomí, bojující proti předsudku, nelekající se nebezpečenství na něj ukázat, odpírající postřehnutým rozporům, jako mohutnost synthesy a organisace, jež na základě velmi přesné a velmi úplné zkušenosti řadí prvky v soustavu velmi složité harmonie. Dnes sociologové rádi se snaží považovati mravní a náboženské ideje za prostý výraz kolektivního svědomí ve svědomí individualném; dějiny volné myšlenky, toť dějiny nesouhlasících pochybovačů, vynálezců, všech, kteří oproti

mocné setrvačnosti dvou staví odpírání a podněty počinů individualných.

Aby napsal tyto dějiny p. Robertson nemá prostředků rozsáhlé erudice; shrnuje ve svém díle výsledky všech věd, které pod různými tituly mají za předmět vývoj lidského ducha, anthropologie, dějin náboženství, dějin filosofie, dějin přírodních věd. Považuje volnou myšlenku za „pravidelnou obměnu rozumového typu“ neváhá shledávati zákmit soudnosti u primitivních hord. Svědectví cestovatelů nepřipouští pochybnost, že i za našich časů divocí a polodivocí jednotlivci dovedli se zbaviti pověrčivosti svých soudruhů: „Skepticism v přísném slova smysle může býti v určitých stadiích života, třídy a čistého mravu dokonce obecnějším než ve stadiích pokročilejší civilisace, kdy víra nalezla si formule „které ji udržují a předpisují.“ Když se sorganisuje náboženství, když upevní své legendy, své texty, postaví své chrámy, ustaví svou hierarchii, moc, která vzroste z terorismu a konservativismu, bývá vyvážena bojem sekt, které nevycházejíce z nadpřirozeného, vyvstávají. Pan Robertson studuje tento zjev, jak se jeví ve staré Assyrii, ve védické Indii, v Číně za dob Konfuciových, v Indii za dob proroků a v dobách křesťanského středověku. V samém středu náboženských společností volná myšlenka znamená rozkol překonaný nebo vítězný: „náboženští reformatoři jsou svobodnými mysliteli v tom smyslu, že s prospěchem bojují proti předsudkům a navrhují nové myšlenky, které se považovaly za bezbožné a nebezpečné.“

*

Z těchto dlouhých dějin, které v sobě zahrnují tak rozmanité živly seskupené jednotným hlediskem dle toho, jak jimi proniká, v nich se jeví a z nich se vyvíjí svoboda svědomí — jaké plynou důsledky? Předně není volná myšlenka nějakým novým zjevením, definitivním dogmatem, které bylo nalezeno po tolikerém bloudění, ona jest methodou, myšlenkovým vyjádřením tak starým jako jest hledání pravdy; po druhé ona se nevyvíjí jakýmsi osudovým a ustavičným pokrokem, ale ona má své zastávky a své zpětné pochody. Mezi stěžejné idee Robertsonovy patří, že pronikání volné myšlenky jest vázáno na politické a hospodářské podmínky společenského prostředí. Jakmile lid žije v nevědomosti a v bídě, pověra rodí se sama sebou. „Pověrčivý dav zabezpečuje živobytí těm, kteří mu poskytují myšlenkovou stravu, jaká odpovídá jeho potřebám a pokud potrvá individualný boj o život, nebude se nedostavat kazatelů.“ V starověkých společnostech podmínky společenského prostředí znemožňovaly ustavičný pokrok volné myšlenky, protože přes okamžitý úspěch náboženských reformatorů ony způsobily, že víra poklesla na úroveň lidové inteligence.

Co sluší souditi o přítomnosti? Čeho očekávati od budoucnosti? Není pochyby, že dnes vědecký pokrok usiluje zničiti víru v nadpřirozenost a že lidová škola pronikáním přírodních věd staví meze bezděčnému rozkvětu pověrčivých ilusí. Sluší z toho souditi na nezbytný triumf rozumové methody? To by znamenalo zapomínati na to, jakou úlohu vždy hrály v dějinách lidského ducha hospodářští činitelé. Volná myšlenka má proti sobě socialní tlak, strašlivou sílu kapitalismu. „Za stejného stavu věcí volná myšlenka zavládne méně tam, kde komercialism převládá (je napjatější)“. Vědci, myslitelé, státníci angličtí a Spojených Států netroufají si zastávati se své nevěry. „Není ani jediného svobodně myslícího spisovalele, kterého by nebyli rozvážní přátelé varovali, aby zanechal díla, z něhož mu kyne tak málo užitku.“

Výhodné sňatky, výhodná postavení, pocty a vyznamenání jsou údělem lidí, kteří takto soudí. Všechna společenská moc je na straně náboženské tradice. Jako otázka sociální nerozhodne se způsobem, který by s rozumovou poctivostí spojoval méně nebezpečí, než je tomu dnes, tak zase víra v nadpřirozené a zalíbení v pověře mají všechnu naději prodloužiti se právě v takovém poměru, v jakém věda takové způsoby víry potírá. Není víry, která by nemohla existovati spolu s moderní soustavou obdarování. Kdyby náhodou uctívání Isidy a Osirisa bylo přežilo společně s bohatými dotacemi, zničení a zkázu ostatních obřadů křesťanstvím, buďte ujištěni, že by nalezlo své kněze a hlasatele i v takové společnosti, jako je naše.“

Pokrok přírodních věd a šíření pravdy školou jsou příznivé podmínky ku rozvoji volné myšlenky, o níž lze doufati, že „jako přestála a zmírnila malarii prvopočátecné pověry,“ že překoná „společenský tlak, který tvoří dnes v některých vůdčích státech (leading) její hlavní překážku.“

Jestliže p. Robertson zdůrazňuje vztah, který budoucnost volné myšlenky víže k řešení problému sociálního, nechce tím říci, že boj za pravdu nutno odstaviti, až nastane nový stav hospodářský: „současné nebezpečenství hrozí ze snahy těch, kteří uznávajíce hospodářskou stránku otázky, hledí soustřediti všechno své úsilí na problém sociální spravedlnosti, kdežto věc nezištné pravdy přenechávají budoucnosti; jako kdyby někdo, koho znepokojuje špatné rozdělení esthetických požitků, navrhoval, aby se sečkalo se vší uměleckou kulturou, až se ustaví nová společnost.“

Kniha p. Robertsonova je cenna nejenom spoustou dokumentů, které se v díle naskytují, ale vším tím, čím nás seznamuje z dlouhých a bolestných dějin myšlenky usilující o pravou svobodu, která spočívá v dobrovolném podrobení se zákonům logiky a přirozenosti; ona

jest s to, aby rozptýlila nebezpečné illuse ukazujíc, co jest pravdivo a spravedlivo, že totiž volná myšlenka neexistuje osamocena, že se neuskutečňuje násilím, ale že se získává ustavičnou prací vedoucí ku vzájemné shodě druha individualného a společenského prostředí.

LADISLAV KUNTE:

Povaha katolicismu a potřeby kultury.

IV.

Prve než vyslovíme závěr plynoucí z předchozí části našich úvah o ideové povaze katolictví a jeho kultu, bude dobře předeslati malou lekci z logiky, jíž chceme jednak usnadniti porozumění tomu, co bezprostředně bude následovati, jednak — po zkušenosti s minulou konfiskací — upozorniti na jednu velmi závažnou věc c. k. censuru. Soudný člověk činí rozdíl mezi sesměšňovaním, po případě zlehčováním — a kritikou, popisem a výkladem; a c. k. censor má býti už z úřední povinnosti soudným člověkem. V tomto pojednání celém nejde nám naprosto o to, sesměšňovati a zlehčovati katolictví a jeho instituce, nýbrž pouze pochopiti jeho povahu a poměr k potřebám kultury moderní. Věřili-li staří Řekové, že den je způsobován projížďkou boha Appolona po obloze, nazvu sice tento názor báchorkou a nerozumem — především nerozumem, poněvadž při utvoření jeho byla brána v potaz fantasie, nikoliv rozum — avšak nikterak ho nezlehčuji ani se mu neposmívám, leda že by mne někdo nutil i dnes veň věřit; naopak, směšným by se mi zdál člověk, který by se Řekům posmíval pro jejich neznalost theorie Koprníkovy. Zlehčovati mladý, na úsvitě kultury se nalézající národ, protože nedosáhl ještě onoho stupně rozumové kultury, na kterém se nalézají národové velmi pokročilí, bylo by stejnou pošetilostí jako posmívati se dítěti, že neusuzuje tak moudře jako člověk dospělý nebo diviti se Žižkovi, že k usnadnění dopravy svých vojů nestavěl železnic.

Podali jsme dokladů dost, že v učení a kultu katolické církve dochovaly se nám fosilie názorů z pradob lidstva — tedy z dob, kdy vývoj rozumu byl teprve v počátcích a kdy tudíž rozum mohl na utvoření názoru světového míti podíl jen velmi nepatrný, snad žádný. V době, kdy se tvořily, a snad i dlouho ještě potom, se tyto názory, jež poskytly materiál k složité stavbě katolické dogmatiky a kultu, ani neshodovaly s rozumem, ani se mu nepříčily, ani ho nepřevyšovaly — nebyly vůbec v žádném vztahu k rozumu, z té velmi prosté příčiny, *že nebylo rozumu*, k němuž by mohly zaujímati nějaký vztah. Alespoň nebylo rozumu ve smyslu dnešním, rozumu tak vyspělého, jakým se vyznačuje kultura novověká. Co jiného odtud vyplývá, nežli že názory ony byly nerozumové a nerozumné a že tato jejich povaha stávala se tím zjevnější, čím více a výše se rozum vyvíjel? A co jiného praví tento závěr, nežli že katolictví, pokud se nám v něm dochovaly fosilie oněch primitivních názorů, jest — *nerozumem, nesmyslem?*

V theorii i praxi církevní jest tento závěr potvrzován pozoruhodným způsobem. Především sám princip víry, požadavek úplného spolehnutí na autoritu neomylné v učení svém církve jest negací rozumu, jak ostatně již bylo napověděno. Rozum, toť hledání pravdy; a užívati rozumu, mysliti — zahrnuje již předpoklad, že tomu rozumu (tedy *sobě*) věřím, že věřím, že mne myšlení může dovésti ku pravdě. Srovnejme obé, víru, jak ji církev žádá, a rozum: nečiní víra myšlení zbytečným? Nač hledati pravdu, která jest již dána? Se stanoviska církve nestanou se přemýšlením poučky její jistějšími nežli jsou, a nesmím se ani domnívati, že by se takovými státi mohly, poněvadž to by už bylo tolik, jako pochybovati o pravdomluvnosti boží a neomylnosti církve, věřiti sobě víc než bohu. Nač mysliti tedy? Církev stanoví pro člověka jakožto ideál *nejvyšší míru* sebezapření, tedy ideál, který konec konců nežádá od člověka nic více ani méně než: věřit *jen* církvi, a *vůbec* ne sobě; rozum stává se tu již nejen zbytečností, ale přímo nedokonalostí — dokonalým být, toť zapříti sebe dokonale, tedy i rozum. Na nerozumnosti a na nedůvěře v sebe a ve vlastní rozum staví církev své hrady; odtud ono známé, s kazatelen i z jiných tribun církevních se ozývající varování před „pýchou" rozumu, odtud úsilí o omezení vzdělání, nepřátelství proti vědě a jiné a jiné vesměs dobře známé zjevy, jimž však dokonale porozuměti lze jen tehdy, známe-li povahu církve, především souvislost její s předhistorickým nerozumem, jejž dochovala až do doby naší a jemuž by ráda zjednala neobmezenou vládu. Jen na jeden z takových zjevů budiž zvlášť upozorněno, — ne proto, že by bylo třeba přidávati ještě nový důkaz k těm, které jsme o naprosto negativním poměru katolictví k rozumu již uvedli, nýbrž protože se v něm tento poměr obráží zvlášť výrazným způsobem. Od samého středověku až do dob nejnovějších dochází velmi zhusta k takovýmto případům: theolog některý nebo laik — jinak věřící — dojde vlastním přemýšlením k důsledkům, které se z té neb oné příčiny nezamlouvají církevní autoritě: papeži, neb těm, kteří papežem vládnou na př. jezuitům. Co učiní v takovém případě církevní autorita, chce-li zaujmouti určité stanovisko? Zajisté nebude nějakými důkazy vyvraceti odchylné mínění a své obhajovati — takového případu aspoň nenacházíme vůbec v dějinách církve; nýbrž *přikáže* prostě, aby

onen theolog či laik své mínění odvolal a aby se ho vzdal. Nuže, kdo třeba jen povrchně zná lidskou psychologii, ví, že uznati na pouhý rozkaz za nesprávné mínění, ku kterému člověk vlastním přemýšlením dospěl, jest možno jen tím, že si člověk zapoví myslit, že potlačí v sobě rozum i důvěru v něj ve vlastní rozum. Taková sebevražda rozumu zdá se sotva možna; ale jest možna přece, neboť člověk, právě jako se může přinutit, aby jednal proti vlastnímu svědomí a proti svým náklonnostem vlastním, může s vynaložením jistého úsilí přinutit se i k nemyšlení, může se přelhávat, přemlouvat, i přemluvit — u většiny věřících lidí není víra, pokud není zvykem, ničím jiným, než takovým sobě samu namlouváním víry a umlčováním rozumu. Jest ještě více důvodů třeba k tomu, abychom poznali, že církev neguje rozum a tam, kde nemůže jej docela potlačit, živí alespoň nedůvěru veň svými z největší části zastrašovacími prostředky na př. peklem?

Než, ještě dále jest možno vniknouti v podstatu této víry. Poněvadž ráz myšlení dnešního člověka — bez rozdílu, zda věří neb nevěří — velmi se liší od onoho, jímž se bral duševní život člověka 12. století, neřku-li člověka primitivního, nemůže tento člověk dnešní nalézti vůbec jaký (nejen rozumový a rozumný) smysl ve většině dogmat církevních; tato dogmata jsou mu tudíž holým zvukem, smyslu prázdnou slovní formulí. A přece v ně věří . . .; co může znamenati tato víra? Patrně nic jiného, nežli že člověk sobě samu namlouvá, že podivné ty věty *mají* přec nějaký smysl, kterého *on* sice nezná, ale snad *jiní* znají — lidé theologicky vzdělaní a nebo lidé vyšší intelligence nebo konečně bůh sám. Při některých dogmatech, na př. při dogmatu o božské trojici církev sama výslovně přiznává, že nemají pro lidi vůbec smyslu (ač víru v ně přísně ukládá), jediný bůh že smysl jejich zná. Takovým způsobem jeví se víra, jakožto *pouhý respekt k určitým všeho smyslu prázdným formulím*, namnoze i vzdání se usilí nalézt v nich nějaký smysl, a jakožto spolehnutí na jiný rozum, lidský nebo nadlidský. S tohoto stanoviska lze pochopiti časté odvolávání se církevních kazatelů nebo apologetů na víru takových mužů, jako byli na př. Pasteur a četní jiní učenci — „když oni věřili, proč bys nemohl věřiti ty, jehož inteligence není z daleka taková jako inteligence oněch mužů?“ Netřeba dokazovati, jak křivé jest toto vštěpování nedůvěry ve vlastní rozum a důvěřivost a rozum jiných. Víra Pasteurova, Newtonova, Leibnicova a j. — věřili-li opravdu — byla právě takového rázu jako víra jiných lidí: proč by jim bránila jejich inteligence, aby si z mládí nedochovali respekt k církevním formulím, který byl jim celým společenským okolím vštěpován a aby se nevzdali vzhledem k nim vší rozumové kritiky? K té jest třeba odvahy jednak — odvahy proto, poněvadž církev má dosud moci dost, aby všemožně ztrpčila život lidem, kteří jsou jí nepohodlni — jednak *času* a *zájmu;* obého měli asi velmi málo mužové, kteří vynikli-li ve svých oborech, musili všechen čas a zájem věnovati právě těmto svým oborům. I nejinteligentnější člověk, genius logiky může po některé stránce býti indiferentním, nemyslícím člověkem; a že právě tací *náboženskу* indiferentní, *o otázkách náboženských nemyslící* lidé mohou nejsnáze zůstati (nebo spíše zdáti se) věřícími, ukazuje pozorování veliké části i naši inteligence.

Katoličtí theologové brání se ovšem tomu, aby poučky, které jejich církev prohlašuje za božské t. j. bohem zjevené pravdy, byly označovány za nerozumné a všelijak nerozumnost tu zamlouvají. Především tím, že prý poučky ony jsou sice nepochopitelné, ale to proto, že rozum *převyšují* (supra rationem), nikoli, že by mu odporovaly (non contra rationem). Sofistika této obhajoby je průhledná. Jest pravda, že některé věty mohou býti nadrozumové a nepochopitelné a nepříčiti se při tom rozumu: neomezená dělitelnost hmoty na př. vymyká se naprosto možností, abychom si ji představili nebo pochopili, rozumu se však nepříčí, poněvadž věta, která by odporovala: „dělitelnost hmoty je obmezena“ není zásadou ani poučkou rozumovou. Podobně jest tomu se všemi nepochopitelnostmi v přírodě, se všemi tajemstvími v ní, na která se tak rádi odvolávají theologové, aby nás přemluvili, že tajemství jimi hlásaná neodporují rozumu. A přece na př. věta, že jsou tři navzájem různé bytosti, osoby božské, z nichž každá jest bohem (rozumí se: celým, nikoliv částí boha) a že přece nejsou bohové tři, nýbrž pouze jeden, nejen nemůže býti pochopena, ale přímo odporuje rozumu, pro který má rovnice $1 + 1 + 1 = 3$ platnost bezvýjimečnou. Anebo: praví-li se mi, že v každém z tisíce kostelů jest na oltáři v bílém kolečku hostie celý Ježís jakožto bůh i člověk a přece to není tisíc Ježíšů, nýbrž jeden, převyšuje ovšem takové tvrzení můj rozum, ale zároveň mu odporuje, poněvadž proň platí zásada, že $1000 \times 1 = 1000$. „Důkazy“ takové jako na př. že $1 \times 1 \times 1 = 1$, čímž má býti vzat hrot protirozumnosti dogmatu o trojici, jsou prostě tak směšné, že vůbec nestojí za úvahu. Takového rázu nejen nadrozumového, nýbrž protirozumového jsou katolická dogmata všecka, třeba že ráz ten nebije při všech do očí tak přímo a bezprostředně jako u zmíněných dvou dogmat o trojici a eucharistii.

Než, co práce několika století katolické filosofie, scholasticky, apologeticky, vůbec theologie? Není to přece také práce rozumová? A neměla ona vliv na vývoj církevního učení?

Zajisté. Při tom však se nesmí zapomínati na jednu věc velmi závažnou: že všecka tato theologie, alespoň pokud to byla a jest theologie oficielní, pracovala se starým daným materiálem, totiž s oněmi mumifikovanými názory primitivních dob. Následkem toho všecko nemalé úsilí, jež vynaložila na svou práci, nemohlo míti jiného výsledku, než vpraviti nerozum v soustavu jednak opravdu jednak zdánlivě logickou. *V logickou soustavu uvedená nelogičnost — logická soustava nesmyslu —* toť krátká, ale přesná definice oficielní katolické theologie. Často se tito theologové honosí právě touto soustavností svého učení a tvrdí, že katolická věrouka tvoří soustavu tak podivuhodnou a tak krásně i pevně v jednotlivých svých článcích stmelenou, že jakmile kdo jeden článek zavrhne, musí, logicky-li myslí, zavrhnouti všecky ostatní, ale také naopak: uzná-li jeden za pravdivý, musí v důsledku přijati církevní učení celé. Není příčiny, proč bychom odpírali tomuto tvrzení. Jeden klam, jedna premisa falešná vede k tisíci jiným a kdo dovede v jedné věci zapříti svůj rozum, pro by nedovedl tak učiniti v tisící jiných případech? Logičnost — ostatně v mnohých kusech jen zdánlivá — soustavy a stmelení jednotlivých článků této soustavy nedokazuje, že by i to, co tuto soustavu tvoří, bylo logické a rozumné.

A tím můžeme skončiti prvou část své úvahy, jejímž úkolem bylo ukázati naprostou protivu katolictví s potřebami kultury po rozumové stránce.

DR. TH. BARTOŠEK:

Kapitola o duchovní prostituci.

Pod tímto jedině případným nadpisem chci reagovat stručně na málotaktní výtky, jimiž katoličtí žurnalisté a agitátoři poslední dobou zahrnují některé proticírkevní pracovníky: že vystudovali z kněžských peněz, že v katolických seminářích a konviktech se dali stravovati a p. Byl jsem také po necelé 4 roky chovancem katolického ústavu (chlapeckého semináře v Brně), do něhož vešel jsem jako asi většina mých soudruhů v osudu s docela upřímným úmyslem věnovati se kněžství. Že jsem tohoto úmyslu svého se vzdal, z katolických illusí úplně vystřízlivěl, že jsem dále ještě na gymnasiu stal se členem organisace socialistické — o to má zásluhu seminář a to je — také jediná zásluha, které mu nezapomenu a kterou mu tímto docela loyalně kvituji. Poznal jsem za ta necelá 4 leta plně intelektuelní i mravní zvrhlost *systému* (ne *lidí*, na př. ředitelů ústavů; ti všichni, jak jsem viděl, pracovali docela bona fide), jenž z náboženství činí prodejné řemeslo.

Příčina, proč jsem původní svůj úmysl změnil, je tedy docela mimo mě a byla dána církevním ústavem samotným. Na přímé dotazy klerikální, zda jsem snad ochoten ústavu tomu náklad na mě vynaložený nahraditi, odpovídám, že *nedám jim naprosto ničeho*, poněvadž jednak si nejsem nijakého skutečného *dluhu* vůči nim vědom, jednak také považuji i u jiných osob vyrovnávání takovýchto „čestných dluhů“ za naprosto *zbytečné hospodářské posilování* církevních institucí, jaké jen z pověrečného lpění na idei soukromého vlastnictví vysvětliti se dá.

Že v případu, kdy nezletilý chovanec (z pravidla docela malý hoch) vstupuje do t. zv. chlapeckého semináře a se často z neznalosti docela upřímně zavazuje, věnovati se kněžství a kdy eventuelně také pro případ jiné volby povolání slibuje nahradit náklad, který naň ústav vynaloží, *nevzniká žádná právně platná a žalovatelná smlouva*, netřeba dlouho dokazovati. Smlouvy s nezletilci potřebují k své platnosti jednak *přivolení zákonného zástupce* nezletilcova (otce nebo poručníka), jednak *schválení smlouvy poručenským soudem*. Toto soudní schválení však reversy konviktům a seminářům dávané nikde nemají a míti nikdy nemohou, poněvadž omezovati už malému dítěti příští svobodnou volbu povolání je *podmínka nemravná*, a od té doby, co je trestními zákony zapovězeno u nás otroctví, omezováni osobní volnosti a vydírání (§§ 93., 95. a 99. tr. zák.), docela protizákonná. Reversy takové jsou tudíž z právnického hlediska naprosto neplatné a nezávazné.

Dluhy, o nichž mluvíme, nelze však uznat *ani jako t. zv. čestný dluh*. Uvažme jen, že úkolem řečených konviktů je, aby využitím a zneužitím lidské bídy doplňovaly řídnoucí řady kléru. Důkladně by prořídly šiky černé armády, kdyby nebylo těchto institutů, které nám tak velice připomínají tureckou výchovu janičárů. Turci, jak známo, ve svých bojích s křesťanskou Evropou zmocňovali se křesťanských dětí, vychovávali je od malička po turecku a pak je posílali do boje proti vlastním jejich rodinám. Klerus vede si podobně. Za hmotné výhody (stravu, obydlí a p.) přivábí do svých domů mladé a chudé studenty, po dobu gymnasijních studií je pomalu „zpracovává“ pro svou potřebu, odnímaje jim dovedně i ten skrovný zbytek volného rozhledu, který jim škola nechala. Dovede-li však někdo udržet si svůj rozum a vůli, dovede-li se konec konců vyprostit z této klerikální pasti, poukazují mu na revers a chtějí, aby jim bývalý chovanec nahradil výlohy, ovšem zas *ve výši nejméně dvojnásobné*. (Doklad: za byt a stravu na soukromém bytě platil v 90tých letech v Brně student při všem pohodlí 16 až 18 zl. měsíčně, v chlapeckém semináři taxovala se však mě-

síční spotřeba jednotlivce na 25 zl. při nepohodlném a nezdravém spolužití až 100 osob; v studovnách bylo nás po 50, v spárnách po 25 v jednom pokoji!) Tedy mathematika à la Drozd. Vypadá to hodně komicky; asi tak jako kdyby lupiči zajatci, který jim přese všecku bdělost přece uteče, předložili později „účet za byt a stravu."

Přímo vnucuje se nám tu srovnání s jinou třídou obětí dnešního kapitalistického pořádku, které hmotná bída, zlomivši jejich lidské sebevědomí, shromáždila za záclonami vykřičených domů. Srovnávejme prosím: Po skončeném studiu gymnasijním nastává chudému studentu těžká chvíle. Čeká po 5, 6 i více let namahavého studia na universitě, úporného boje o existenci, a i kdyby to všecko šťastně zdolal, je při dnešní hyperprodukci formálné intelligence zaopatření jeho dost nejisté. V této těžké chvíli přijde mu do cesty římská kuplířka se svým „dobrodiním". Všecko mu dá, skloní-li se pod její jho. Jakmile má po maturitě, někdy i bez ní, je zaopatřen. V kněžském semináři, vydržovaném *od státu* — formálně z t. zv. náboženské matice, ve skutečnosti ale z daní všeho poplatnictva (o náboženské matici promluvíme si jindy obšírněji) — dostane se mu zdarma stravy, bytu, oděvu a vůbec všeho co potřebuje; jakmile pak dosáhne t. zv. vysvěcení, zaručuje mu stát důchod k výživě jeho postačitelný. Stojí to za to, srovnat s takovým „pomazaným páně" i jen postavení leckterého státního úředníka, který ač *pro stát pracuje* a často *namahavě pracuje*, po léta nedostane za svou práci vůbec ničeho.

Netřeba být povahy nijak abnormálně slabé, aby se chudý student dal zlákati těmito vnadidly, zvlášť tehdy, kdy v stejném směru působí na něho vlivy rodinné. Znám případ z Moravy, kde zámožní „uvědomělí katolíci" syna, jenž nechtěl býti knězem, jednoduše vydědili.

Doba theologických studií ještě jakž takž uplyne. Bohoslovci, pokud je střežen, lze ještě svět zakrýt a skreslit, budoucí činnost kněžská se mu idealisuje; teprv praktický život poví knězi plnou zahanbující pravdu: nesmí říci lidu svoje poctivé přesvědčení, ale to co se mu předepíše, a čemu sám, je-li intelligentní, nemůže věřit, pozná brzy, že místo svobody, zušlechtění a povznesení lidu, o němž snad nevinně v mladickém zanícení sníval, stal se bezděčným nástrojem zotročení, sesurovování a ohlupování. Vím, že je mnoho kněží, kteří prožívají tuto palčivou vnitřní trýzeň. Jako by bylo nesprávné, násilí státu odemstívat na jeho orgánech výkonných, jako odpůrci prostituce nebudou farisejsky se odvracet od její obětí, ale naopak se jich ujmou a zastanou, zrovna tak musíme pohlížeti na jednotlivce kněze: vidět v něm ne samovolného zlosyna (to by byla právě katolická indeterministická methoda), ale oběť systému, která zasluhuje naší pomoci.

Splácím proto svůj dluh brněnskému semináři — jak vidět, zůstávám nerad dlužen — těmito dvěma návrhy;

I. Pokud se týče t. zv. chlapeckých seminářů t. j. ústavů, kde hoši po čas gymnasijních studií jsou preparováni pro alumnát, nerozpakoval bych se, ovšem pouze pro svou osobu, navrhnouti, *aby se ani pokrokoví studenti ústavům takovým nevyhýbali, ale naopak jejich „dobrodiní" využitkovali měrou co možná největší.* Formality s pobytem tam spojené nejsou překážkou nijak vážnou. Cestovatel, jde-li na př. mezi divochy, musí se také přizpůsobit jejich obyčejům a rítu a jísti, co k jídlu dostane. Stejně má se věc s ritualními prostocviky a pojídáním liturgického pečiva v seminárních kaplích. Nesmíme v úkonech takových vidět poměrně víc. Jiná námitka mohla by být majetkoprávní: úcta k cizímu majetku. Jenže majetek církevní nutno rozeznávat trochu od jiných majetků. Proudhonovo: „Le propriété c'est vol" (Majetek je krádež) platí na prvém místě o majetku „mrtvé ruky". Ukáži jindy, jak majetek ten vznikal: prodej odpustků, falešných a komických ostatků, vylákáváním dědictví a odkazů v zpovědi etc. Je starou zásadou katolíků, že ke kacířům netřeba mít ohledů: zabití jejich není vraždou, přísah netřeba jim dodržovati etc. Ale není to jen z pouhé reciprocity, naopak vyžaduje toho docela positivně životní zájem moderní společnosti (viz Francii), aby *na majetek mrtvé ruky počalo se už jednou zásadně hleděti jako na věc pána nemající* (*res sine domino*), *které jest společnost povinna se uchopiti* (*okkupací*) *a jí v zájmu obecného blaha disponovati.*

Pro svou osobu jsem tomu rád, že se mi podařilo třebas i jen malou část nepřátelského majetku (res hostilis) vynaložit na svoje vzdělání a tím, poněvadž jsem činným veřejně, k obecnému dobru.

Upozorňuji zejména na to, že pokrokový člověk v takovém konviktě může vydatně působit prakticky protiklerikálně. Malý doklad takové drobné práce: Když jsem z brněnského semináře odcházel — úmyslně ne až po maturitě, ale během posledního roku studijního — odešlo se mnou, rovněž konce roku nevyčkavše, 12 chovanců jiných, několik jiných odešlo po maturitě, a ještě nejméně jednou tolika byl bych mohl pomoci z alumnátu, kdybych měl dost prostředků po ruce nebo kdyby organisace nějaká byla se věci té chopila. Dopisy četných alumnů, dnes už kněží, kde žádají mě o pomoc, mám dosud dobře uschovány. Ne k vůli denunciacím, ale k vůli vyřízení; dnes je mi totiž možno, udělat v jejich věci víc než před lety, prosím tedy, aby se hlásili, trvají-li na svých přáních posud.

A konečný cíl. Udělat navrhovaným způsobem klerikální konvikty, *klerikálům samým neupotřebitelnými*, neboť až poznají, že konvikty jejich — jak dobře pověděl „Moravský kraj„ (č. 117. r. 1906.) — vychovávají samé „neznabohy“, budou donuceni je zavřít. A o to právě se mi jedná.

Každým způsobem doporučuju pobyt v „chlapeckém semináři“ také těm studentům, kteří z upřímné náklonnosti chtějí, jako kdysi já sám, věnovati se kněžství. Mají zde příležitost, vidět svůj ideál hodně v nedbalkách a prohlédnouti si jej v době, kdy nejsou dosud úplně odloučeni od současného světa. Povím jindy obšírněji své osobní zkušenosti z pobytu v „mrtvém domě“ brněnského biskupa, prozatím omezím se jen na resultát: pro člověka oddaného cele fixním ideám náboženským, který odmítá protináboženské rozhovory, odmítá číst neřeknu proticírkevní věci, ale dokonce i díla „kacířů“ a la Kolár, Palacký, Šafařík etc., je *seminář hotovým sanatoriem.* Věci, o nichž nechtěl slyšet a číst, pozná tu vlastníma očima. Je obecně známo, že z chovanců, kteří docela s katolickými úmysly do ústavu přišli, vstupují po několikaletém pobytu v chlapeckém semináři do kněžského alumnátu z pravidla pouze ti, kteří pro defekt intellektu neb životní odvahy k ničemu jinému se nehodí, ostatní odcházejí *vyléčeni* do života, kde se z nich, právě ptoto, že církev hodně z blízka poznali, rekrutují nejúčinnější pracovníci proticírkevní.

II. Druhý můj návrh týká se kněží už ordinovaných. Vím ze soukromých hovorů s mnohými z nich, jak rádi by zahodili škrabošku — případně srovnal mi jeden z nich svůj oholený kněžský obličej s oholeným obličejem herce — ale z důvodů hmotných, existenčních není jim to posud možno. Proto, abych paralysoval „dobrodiní klerikální, činím *návrh, aby se poctivým kněžím — míním ony, kteří nevěří, věřiti nemohou a přece nechtějí lhát — společným a organisovaným úsilím celé pokrokové veřejnosti resp. všech těch činitelů, kteří o svobodě přesvědčení a svědomí nechtějí toliko theoreticky uvažovat, ale i prakticky ji uskutečňovat, umožnilo a zaopatřilo občanské postavení mimokněžské.* Volná Myšlenka je ochotna býti v této příčině jakýmsi střediskem nabídky a poptávky. To znamená: Nechť kněží, kteří by chtěli vzdáti se dosavadního zaměstnání a voliti povolání občanské, obrátí se na naši redakci nebo jednotlivé redaktory a dostane se jim naprosto diskretní, podrobné a spolehlivé informace. Redakce naše zprostředkuje také těmto kněžím gratis studium, jehož k nově zvolenému povolání bude event. třeba a bude jim v každé příčině nápomocna radou i pomocí. S druhé strany zas žádáme své přátele mimokněžské, aby nás seznámili a to co nejdříve s místy, na které bychom vystouplé kněze mohli doporučovati (v bankách, v samosprávě, redakcích, vzdělávacích ústavech, v státních úřadech atd.) Kněze, kteří by chtěli k účelu tomuto studovati na universitě, upozorňujeme konečně též na to, že pokud theologie je universitní fakultou, musí jim aspoň 2 semestry theologie do nového fakultního studia býti započteny.

Prosím ostatní časopisy — klerikální nevyjímaje — aby návrhy tyto uvedly v širší známost, aby se tak konečně dostaly též k sluchu všem těm, jichž se týkají.

O oběti oltářní a přijímání.

Obětovati bohům bylo zvykem všech národů starověku. Prohlédneme-li obalem, zastírajícím pravou podstatu toho kterého náboženství, shledáme, že vlastně i v náboženstvích mnohobožských, byl jeden bůh-otec, neviditelná tvůrčí síla, nepochopitelná, nepoznatelná, nevyslovitelná, jehožto synem a zástupcem na zemi bylo Slunce. Tomuto zářícímu, viditelnému tvůrci, jemuž smrtelník nemohl přímo, pro jeho zář pohledět v tvář, tomuto bohu, jejž zvali Dominus Sol, Bůh slunce, tomuto Domino Soli (Bohu *slunci*, a nikoliv jak katolíci překládají Bohu *jedinému*) přinášela všechna vyznání oběti.

Slunce, pramen světla a tepla, zřídlo života, nejvýš milosrdné, stejně hledící na boháče i chudého, na hříšníka i spravedlivého, bylo lidstvu Deus Optimus Maximus (Bohem předobrým a přemocným, ne jak katolíci říkají Bohem nejlepším a největším, protože nebyli pro zasvěcence dobří a zlí, velcí a malí bohové).

Tomuto bohu, k jehož poctě zpívány byly litanie, totožné s katolickými, obětovalo lidstvo oběť prvotin (messis, messe = zně, mše) tomuto bohu předkládána byla oběť (hostie z římského hostia).

Vidíme-li na oltáři monstranci, kol níž jest postaveno šest svící, zdaž si nevzpomeneme na Slunce se šesti planetami. Monstrance jest obrazem zářícího slunce, symbolem Spasitele, Vykupitele světa, Slunce všemocného, Věčného Světla.

Všechna vyznání s obdivem a radostí slavila narození Páně. Dies natalis Solis Invicti, Narozeniny Slunce Nepřemožitelného Vítěze. Egypťané Narození Osirise, Foeničané Alixe, Řekové Dionysia, vše to slaveno bylo 24. prosince. (Viz Bartoškův článek v čísle předešlém.) Jako radovali se staří nad narozením Vykupitele, tak zarmoucení byli nad jeho domnělou smrtí, a veselostí pozdravili opět jeho vzkříšení.

Apollonius.

Zachovejte v sobě ony dvě věci, které naznačují nejkratší cestu člověka k pravdě vedoucí, totiž přímost ducha a poctivost srdce. *V. Hugo.*

Vzpomínky z gymnasia.

Zpověď a přijímání.

Dnešní střední škola je velikou školou karakterů — žel jen, že karakterů špatných. Nebude nikdy s dostatek upozorňováno na tu výchovu k pokrytectví, mravní lhostejnosti, lži a přetvářce. Rozumí se, že jako v životě vůbec i v této také-výchově zaujímá čelné místo náboženská „výchova“. A sice ne tak přímé vyučování náboženství, které spíše probouzí duchy myslící, jako *nucené obřady náboženské.*

Je vám tak zvláště divno, když si na to po letech vzpomínáte, dnes už je vám vše jasno, a což teprv jak divný duševní stav byl to tehdy.

Školník přinese rozkaz: V pondělí dne . . . koná se sv. zpověď. Žáci shromáždí se o $^1/_2$2. ve svých třídách, na znamení zvoncem odeberou se do proboštského chrámu páně po třídách tak, že oktáva půjde napřed. V úterý dne . . . o $^1/_2$8. hod. ranní přistoupí žáci k sv. přijímání. Za tím účelem atd.

Ano, všecko, i ta péče o spásu duše, děje se tu „na znamení zvoncem“!

Některý den před vyučováním katecheta přijde rozdat „cejšky“; na tvrdém lístku vytištěno „čís. X vykonal sv. zpověď“. Jak povznášející je to, když před soudnou stolici boží předstupujeme — očíslovaní! Rozumí se, že vtipů na „cejšky“ nechybí.

Před zpovědí sejdeme se ve třídě. Zvláštní nálada. Jsou jednotlivci, kteří věří a ti připravují mysl na posvátný úkon, většina, nemyslící, lhostejná, je trochu zaražena, a těm kdo myslí, je tak divně, divně. Málokdo odváží se vtipkovat. Vše to ovšem různé dle tříd. (Praví-li se, že „průměrný kvintán to v sobě překonal“ není to nikterak přehnáno. Já sám byl jsem po nějaký čas tuším v sekundě až mysticky zbožný — v kvartě byl jsem „atheista“, rozumí se spíše napodobou než na základě vlastního přemýšlení, odtud jsem se zvolna propracovával k jasnějšímu přesvědčení [vyučování náboženství, hlavně apologika, přispěly nemálo] zcela jasno bylo mi teprve v oktávě, po četbě spisů Tolstého.)

Bývá dosti hezkým zvykem před zpovědí se „smiřovat“. Já sám jsem se jednou tak smířil po vážném delším „hněvání“. Děje se to formulí: „Odpusťme si, co jsme si“. Nechybí ovšem vtipkování, jako že se to netýká půjčených peněz a p.

Jde se do kostela. Útokem oblehnou se zpovědnice a židle výpomocné. Každý chce být co nejdříve hotov, neboť pak má prázdno. Ovšem to dnešní prázdno je trochu zkalené, svoboda je omezena, neboť každý přečin je dnes dvojnásob veliký, ve vzduchu vznáší se karcery a vyloučení. Zvláště je nával ke kněžím, kteří to „umějí zkrátka“ a nedávají dlouhá naučení. Mladší a věřící mají hříchy na papírku a odříkávají začáteční a závěreční formule. Většina otevře zpěvník, kde je „zpovědní zrcadlo“ a odříká bez úvodu maně několik hříchů, na které jim zrovna zrak padl, nezměníce někdy ani formu otázky. Co by tu bylo „svatokrádeže“, kdyby to kněží sami brali tak přísně! Kněz sám většinou podřimuje, šňupe, smrká, rozhlíží se po kostele; když jste domluvili, až za chviku to zpozoruje, odříká naučené „rozhřešení“, stejné pro primána jako oktavána (na př. oktavánovi: „buďte mravnej, slušnej, na ulici nedělejte zbytečnej povyk . . .“), uloží od oka pokání, vy vstanete, políbíte ušpiněnou, zamaštěnou štolu, odevzdáte „cejšek“, což je nejdůležitější z celého úkonu a kleknete na chvíli k oltáři pomodlit se pokání. Při tom všude sledují vás oči ředitele, katechety (který nezpovídá) a dohlížejících profesorů. Zdá se vám, že vás jejich zraky probodávají, že vám vnikají až do duše, že vidí co si myslíte — jsou to vaši představení — a vám je tak divně, když, nechcete-li uvalit na sebe jejich hněv, pomstu, musíte se před nimi zbožně křižovat, bít v prsa, točit oči k nebi. A ještě divněj je vám, když víte, že některý z těch „dohlížejících“ smýšlí jako vy, jenže ovšem je mu vše jasnější. Ano, „my to tajíme v sobě“ — ale což to musíme tajit? Jak to zvyšuje úctu profesora u žáka, když vidí, že se musí přetvařovat jako on, ano hůře než on!

Druhý den jdete k přijímání. Víte z náboženství, jak hrozný je to hřích, jít tam s nějakým nevyznaným nebo novým pokleskem. Bezděky uvažujete, kdyby to byla pravda, jak vám říkají, že blesk musel by udeřit do té svatokrádeže ve velkém a jak strašlivou měli by zodpovědnost ti, kteří vás vedou k přijímání svátostí tímto způsobem. Uvědomělejší hovoří o tom mezi sebou. S takovými myšlenkami pokleknete u zábradlí, prsty zapáchající šňupavým tabákem vloží vám oplatku na jazyk, vstanete, uprostřed presbyteře stojí zamračený ředitel, který probodávaje vás zraky s generálskou pósou ukazuje na pravo, nebo na levo, to máte jít kleknout „rozjímat“. V ústech rozplývá se vám oplatek, myslí táhnou vzpomínky na legendy o hrozných rouhačích, kteří kousli do hostie a byli za to ztrestáni: na místě zemřeli, krev z hostie tekla a pod. Vy nekousnete, tak jako se nenasnídáte před přijímáním, ač jste přesvědčeni, že všechny ty hrozby jsou hloupost. Zde jsou to maličkosti, ale ty si nesete sebou do života, zůstane vám taková zakřiknutost, neodůvodněná bojácnost jednat v souhlase s vlastním přesvědčením, i když vás nesledují zraky ředitele a katechety.

A přece dobře víte, že „kdyby to byla pravda“ ty různé vnější úkony při zcela opačném smýšlení vás nespasí. Jeden můj spolužák říkal: „Já nevěřím ničemu, ale modlím se každý den. Což kdyby to byla pravda?“

Kolik dospělých a ‚intelligentních‘ dělá v podstatě totéž! Lpí na nás, lpí a nedá se tak snadno setřást ta znamenitá výchova! *To-ka-ra.*

„Čech", illumináti a svobodní zednáři.

Časopis „Čech" dostává občas neškodný záchvat, důkladně si „pod čarou" prohlédnouti svobodné zednáře. V poslední době s oblibou cituje ruské prameny. Doby, kdy citoval Stimmen aus Maria Laach, Taxila, Margiottu a j. minuly, teď je Rusko „en vogue". V číslech ze dne 20. a 21. listopadu píše „Čech" o illuminátech a svobodných zednářích v Rusku. Hromadí však opětně nepravdu na nepravdu, ne však vědomě, nýbrž jen v základě mylné informace ruského autora, který si přečetl začátek knížky „Le frammaçonnerie", loni vydanou a v základě úvodu tam napsaného prohlašuje Bacona za otce sv. zednářství. Ruský autor knížku však v jednom dále nečetl a jen sem tam listoval, sedl a napsal článek, který teď „Čech" otiskuje.

Především co se dotýče illuminátů, poukazuji na spis bývalého kustoda řádu L. Engla „Geschichte des Illuminaten-Ordens", který právě tyto dny vyšel; v němž vyvráceny jsou všechny dějinné lži proti illuminátům klerikály Barrnelem a Robinsonem vznesené, lži, které po Barrnelovi a Robinsonovi papouškuje klerikální literát à la P. Sladomel. Ze spisu Englova je vidět, jak se v nivec rozpadá legenda o illuminatech jako tvůrcích franc. revoluce, vyloženy v knize Englově příčiny pronásledování illuminátů v Bavorsku, kteréžto pronásledování ze msty vyvolali jesuité a dvorní kamarilla, poněvadž řád illuminátů nechtěl se propůjčiti snahám po zašantročení Bavorska Rakousku. Tak mnohá stránka naší i Bavorské historie se knihou tou objasní.

Nepravdou je tvrzení „Čecha", že je v Rusku 50.000 zednářů, toho času není v Rusku ani jedna „řádná a dokonalá" lože. Nepravdou je, že Weishaupt byl předsedou na Wilhelmsbadském zednářském konventu, odkudž měl vyjíti popud k franc. revoluci; předsedou konventu byl vévoda Brunšvický, který táhl v čele vojsk spojeneckých proti Paříži. Není pravda, že illuminati vedou jako ovce svobodné zednáře.

A dost již těch „není pravda". Pravdou je, že přes 30 biskupů, kanovníků a katolických kněží bylo illumináty v době před velikou franc. revolucí, illuminátem byl důvěrník Marie Teresie Sonnenfels, hrabě Kolovrat, Born, Goethe, Kolár atd., illumináty jest i dnes mnoho a mnoho kněží. Řád illuminátů dosud pracuje a to s čistým štítem, maje za nejvyšší svůj cíl zdokonalení a povznesení člověka, v různých zemích (na př. v Sasku) jest státem uznaný spolek; ovšem ale se činnost jeho, směřující k sbratření všech lidí, nezastavuje před nahodilými a dočasnými hranicemi domén jednotlivých dynastií ani před kapricemi klerikálních vlád. Řád illuminátů vydržel vítězně persekuci jesuitskou a neleká se ani žádných dalších. Spíše naopak. Řekli jsme katolíkům už v min. čísle „V. M.", aby si nemalovali čerta na zeď. Volá-li „Čech" již dnes do boje proti nepřítomným, snad za krátko bude míti příležitost měřiti se i u nás s illuminátstvím státem povoleným a kritice veřejnosti podrobeným.

Areopagita.

ALEXANDR PETÖFI:

Buď mužem!

(Věnováno těm, kdož v boji o školu vystoupili z církve.)

Když mužem jsi, tož mužem buď!
Ne loutkou křehkou ke zmaru,
již osud strká sem a tam
po zvůli své a rozmaru.
Bojácným psem náš osud jest,
jenž štěká sic, však uteče,
jak z ostra se naň podíváš:
nuž nedej se mu, člověče!

Když mužem jsi, tož mužem buď!
Měj zásady — v ty víru měj
a těchto braň, a třeba-li,
i krev svou za ně v obět dej!
Radš stokrát zapři život svůj,
než abys zapřel sebe sám —
ať třeba život utracen —
jen čest když ryzí zbude nám.

Když mužem jsi, tož mužem buď!
Však nehlásej to bez příčin —
neb výmluvněj' než Demosthen
to zjeví, věř, tvůj smělý čin.
Jak vichr mocný stav a boř
a mlč, když's věc svou vykonal,
vždyť také orkán umlká,
když dílo svoje dokonal.

Když mužem jsi, tož mužem buď!
A neodvislost zachovej!
Za cenu světa celého
jen tento skvost si neprodej!
A pohrdej tím ničemou,
za sousto svou jenž prodá hruď.
„Žebrákem — jen ne odvislým!"
To mužné heslo tvoje buď!

Když mužem jsi, tož mužem buď!
Vždy hrdý, statný, zmužilý,
boj potom, věř, tě nezdolá,
ni člověk, ani osud zlý.
Buď sosnou, kterou bouře vztek
sic může vyrvat po kořen,
však čeho nikdy nezmůže:
to shrbit její statný kmen.

Když mužem jsi, tož mužem buď!
Všem vichrům protivným se směj
a jejich snaze zběsilé
se nikdy, nikdy nepodej!
A jsi-li v bouři žití dub,
nech blesky bít, však neustup,
a jsi-li pouhý trávy stvol,
tož schyl se, ale nepovol,
jen mužem buď, jen mužem buď!

SLOVENSKA SEKCIJA SVOBODNE MISLE.

Javno pismo

občanu Antonu Jegliču, škofu in veleposestniku, knezu in krščanskemu socijalistu

v Ljubljani.

Po trditvi katoliških shodov in po praksi rimske cerkve (Index librorum prohibitorum) naj bi bilo dopuščeno objavljanje le od škofov potrjenih tiskovin, vsled česar smatramo, Vas za odgovornega za vaš katoliški tisk. Zato se dovoljujemo obrniti na Vas javno z osirom na trditev Vašega dnevnika „Slovenca", štev. 258. od dne 10. novembra 1906 ki piše:

„Ljudje „Svobodne misli" zdržujejo take razmere, ki so se pokazale svoj čas v pravdi varovanke ljubljanskega policijskega komisarja, in ki so v brutalni nagoti prišle v javnost ob Riehlini sodni razpravi — — na Dunaju."

„Na najpodlejši način se krati svoboda ljudem, najumazanejše se izkoriščajo te žrtve svobodne misli."

Prosime tedaj za prijazno pojasnilo tehle točk:

1. Kakšna morala je dejstvo, da je bilo leta 1414 v Konstanci za časa cerkvenega koncila tam okrog 1000 javnih vlačug, poleg 4 patrijarhov, 29 kardinalov, 47 nadskofov, 160 skofov, čer 200 opatov in cele vojske menihov in drugega duhovništva?

2. Kakšen kulturen faktor je bil papež Sikst IV. (1471—1487), ki je vstanovil prvi v Rimu javne hiše, v ta namen, da je nakazal vsakemu od kardinalov kot dohodke zaslušek 20—30 vlačug, ki je imel s svojo sestro otroka, in svoja dva sinova ljubil ne po očetovsko temveč à la pater Florian?

3. Kak moralen faktor je papež Aleksander VI. (1492—1503) s svojimi 7 otroci, zlasti Cezarem Borgio?

4. Kako si razlagate dejstvo, da slovensko „dobro, verno ljudstvo" vzgajate tako vspešno že čez 1000 let, da je v Zagrebu, na Reki, v Trstu itn. beseda Kranjica in vlačuga sinonim?

Ker „Slovenec" javno, pavšalno in sistematično označuje vse svobodomislece povprek za svinjarje, za ekstrakt vseh podlosti, smo uvedli to taktiko, in nadaljevanje sledi. Izgovor o duhu starih časov ne velja, če ste božja naprava, morate iti pred, na za moralno višino vsake dobe.

An iz vod tega številke smo Vam poslali rekomando po pošti.

Slovenska sekcija Svobodne Misli.

*

Dva pesnika. 24. listopadu t. l. je umrl v Gorici slovenski pesnik. duhovnik Simon Gregorčič (rojen 15. X. 1844), ki je tudi lep primer, kako postopa katoliška cerkev se Slovani. Zdravje mu je bilo podkopano že v semenišču, kjer se za časa telesnega razvitka ni mogel niti najesti; ker je bil zelo reven, ni imel niti v mladosti nikake radosti, še manj pa v življenju, za kar so poskrbeli njegovi „duševni očetje", predvsem škof Mahnič. Zaradi svojih pesni je bil l. 1886 vpokojen s 285 gld. pokojnine, in zraven so ga še sramotili na to način, da je moral brati mašo za zaprtimi vratmi, in da se k njegovi mašini smelo zvoniti. Kakoršno je bilo njegovo življenje, take so tudi v celoti njegove pesnitve: vzdihujoča resignacija dobrega človeka, popolna pasivnost, pravi prototip dosedanjega Slovenstva. Kakšno nasprotje v primeri z njim je pevec novih, lepših dob, volje in sposobnosti za aktivno življenje Anton Aškerc, tudi bivši duhovnik, ta možati nasprotnik representantov tme, ki se ni zbal, vravnati svojega življenja dosledno po svojih nazorih!

Otevřený list

občanu Antonínovi Jegliči, biskupu a velkostatkáři, knížeti a křesťanskému socialistovi

v Lublani!

Dle tvrzení katolických sjezdů a dle praxe římské církve (Index librorum prohibitorum), má býti dovoleno uveřejňování toliko tiskopisů od biskupů stvrzených, pročež považujeme Vás za zodpovědného za váš katolický tisk. Proto dovolujeme obrátiti se na vás veřejně s ohledem na tvrzení vašeho denníku „Slovence", č. 258 z 10. listopadu 1906, jenž píše:

„Lidé Volné Myšlenky udržují takové poměry, jaké se ukázaly svého času v přelíčení chráněnky lublaňského policejního komisaře a které vyšly v brutální nahotě na veřejnost v soudním přelíčení Riehlové — — ve Vídni."

„Co nejsprostěji zkracuje se lidem svoboda, nejšpinavěji se vykořisťují tyto oběti Volné Myšlenky."

Prosíme tedy za laskavé vysvětlení těchto bodů:

1. Jaké morálky jest faktum, že bylo r. 1414 v Kostnici za času církevního koncilu tamního okolo 1000 veřejných dívek, vedle 4 patriarchů, 29 kandidátů, 47 arcibiskupů, 160 biskupů, přes 200 opatů a celého vojska mnichů a jiného duchovenstva?

2. Jakým kulturním činitelem byl papež Sixtus IV. (od 1471—1487) který založil poprvé v Římě veřejné domy za tím účelem, aby poukázal každému z kardinálů jako důchod výdělek z 20—30 prostitutek, který měl se svou sestrou dítě a své dva syny miloval ne otcovsky, ale à la páter Florian?

3. Jakým morálním činitelem byl papež Alexander VI. se svými sedmi dětmi, zvláště Césarem Borgiou?

4. Jak si vysvětlujete faktum, že vychováváte slovinský „dobrý věrný lid" s takovým úspěchem už přes 1000 roků, že je v Záhřebě, v Rjece, v Terstu, atd. slovo „Krajinka" (žena z Krajiny) a prostitutka synonymem?

Jelikož „Slovenec" veřejně, paušálně a systematicky označuje veškeré volné myslitele vůbec za vepře, za extrakt všech podlostí, zavedli jsme tuto taktiku a budeme pokračovati. Výmluva o duchu starých časů neplatí; jste-li totiž božím zařízením, musíte jíti před, nikoli za mravní výškou každé doby.

Jeden exemplář tohoto čísla zasýláme Vám rekomando poštou.

Slovinská sekce Volné Myšlenky.

*

Dva básníci. 24. listopadu t. r. zemřel v Gorici slovinský básník kněz Simon Gregorčič, (* 15./X. 1844) který jest také hezkou ukázkou, jak katolická církev chová se k Slovanům. Zdraví bylo mu pokaženo již v malém semináři, kdež se v době tělesného rozvoje nemohl ani do syta najísti; pak jsa úžasně chud, neměl v mládí pražádné radosti, a tím méně v životě, oč se postarali jeho „duševní otcové," hlavně biskup Mahnič.

K vůli svým básním byl r. 1886 dán do pense se 285 zlatými, a ještě ho potupili tím, že musil sloužiti mši za zavřenými dveřmi a že se nesmělo ke mši zvoniti. Jaký jest jeho život, takovým jsou v celku i jeho básně: naříkavá resignace dobráka, naprostá passivnost, pravý prototyp dosavádního Slovinstva. Jakým opakem proti němu, hlasatelem nových lepších dob, vůle a schopnosti k činorodému životu jest Anton Aškerc také bývalý kat. kněz, tento mužný odpůrce representantů tmy, jenž nebál se uvésti svůj život ve shodu se svými názory!

Našim somišljenikom!

Kdor se zanim a za naš pokret, naj nas podpre s tem, da naroči list, ki velja za celo leto K 2·60, in da nam pošlje naslove takih oseb, za katere misli, da se zanimajo za stvar toliko, da bi jim mogli poslati na ogled en izvod lista. Kdor bi hotel za lažje razumevanje čeških člankov češko-nemški besednjak, ga dobi za K 2·50 s poštnino vred v našem uredništvu.

Našim stoupencům!

Kdo se zajímá o naše hnutí, ať nás podporuje tím, že objedná list, jenž stojí na celý rok 2 K 60 h a že nám zašle adresy takových osob — o kterých myslí, že se zajímají o věc tolik, abychom jim mohli zaslat na ukázku jeden exemplář listu. Kdo by chtěl pro lehčí porozumění českých článků česko-německý slovník, dostane jej za K 2·50 vyplaceně v naší redakci.

❦ ❦ ❦

PŘEHLED

Výchova a školství.

Jednota Komenského, spolek pro reformu školství, jest tedy již ustaveva. Dne 1. listopadu 1906 konala v sále „Merkuru“ v Praze ustavující valnou hromadu, při které zvolena spolková rada a sice předsedou prof. Dr. Drtina, členy pak: prof. Čáda, poslanec a učitel Černý z Nov. Bydžova, profesor Dlouhý z Brna, řídící učitel Frumar, prof. Honzáková, oficiál zemského výboru Hubka, odborný učitel Jirák, prof. dr. Kádner, vesměs z Prahy, řídící učitel Kožíšek ze Záp, spisovatel a literární kritik F. V. Krejčí, suplent PhC. Mlada, prof. Müller, redaktor „Volné Myšlenky Myslík, prof. dr. J. V. Novák, vesměs z Prahy, učitel Konrád Pospíšil z Černovic, prof. Švácha z Prahy, ředitel Úlehla ze Strážnice na Moravě a prof. dr. Wagner z Prahy. Po vykonaných volbách konala se první členská schůze vědecká, na které pojednal řídící učitel Kožíšek o thematě; Stát a vzdělání učitelstva a prof. Dlouhý O reformě učitelského vzdělání. Na to sešla se spolková rada k první své schůzi, ve které zvolen výbor Jednoty a sice: místopředsedou říd. Kožíšek, I. jednatelem prof. Kádner, II. jednatelem učitel Jirák, pokladníkem prof. Novák, knihovníkem PhC. Mlada a členy výboru prof. Čáda, prof. Honzáková a redaktor Myslík. Současně ustaveny odbory a to: pro reformu učitelského vzdělání, pedagogický, organisační a právní. Ve schůzi výboru, jež se konala 7. listopadu ustanoveny ještě některé jiné odbory a vedle toho podniknuty všechny nutné administrační práce. — Tím jest Jednota Komenského ustavena a otevřena jí cesta k důležité a záslužné činnosti. O důležitém poslání Jednoty Komenského se zde rozepisovati nebudeme, neboť přinesli jsme o tom obšírnou úvahu od jejího zakladatele již v minulém ročníku; vedle toho otiskli jsme v 3. čísle „Volné Školy“ provolání Jednoty, ve kterém úkol spolku je naznačen. My zřízení Jednoty Komenského vřele vítáme a těší nás zejména, že nedavši se zastrašiti prudkým nájezdem „Čecha“, který členy její spolkové rady vystavil na svůj velebný pranýř, otevřeně a mužně postavila se za požadavek volné školy. Přesvědčeni, že Jednota Komenského pro tento moderní a pokrokový požadavek mnoho po stránce vědecké vykoná a tím postaví základy pro naši propagační práci, vyzýváme naše přátele a stoupence, aby v počtu co nejhojnějším za členy její se přihlašovali. Příspěvek celoroční stanoven toliko na 1 korunu, může tutíž každý i ten nejchudší členem se státi. Přihlášky členů přijímá prof. J. V. Novák, Praha-II. Tyršova 13. Také možno se přihlásiti za člena prostřednictvím obou našich redakcí nebo kteréhokoliv člena spolkové rady. Nechť Jednota Komenského stane se silným mravním svazem všech skutečných přátel české, volné národní a světské školy!

Náboženska mravní výchova. Při zkoušce přijímací na jedné odborné škole v Praze tázal se profesor fysiky důsledně všech zkoušenců, co je blesk. Moravští žáci odpovídali jako umluvení. Posel boží. „A jiný výklad neznáte?“ „Ne!“ „A kdo vám tohle povídal?“ „Pan učitel.“ Takové učitele by jistě občan Skrbenský viděl rád ve své diecesi!

△ 13.

O klerikalismu a Volné Škole pravil Dr. Th. Bernhard dne 19. t. m. na schůzi místní „V. Š.“ v Jablonci n. N.: „Klerikální strana jest nemocí národů, jest plíživou nemocí, jíž bývá národ přepaden, aniž má o tom tušení, klerikalismus jest tuberkulosou národů a proti této nemoci musí se upotřebit politické hygieny. V Rakousku je jesuitismus trumfem a toť znamením úpadku státního. Kdo nechce, aby klerikalismus a jesuitismus v Rakousku slavily orgie, ten je povinen připojit se k útoku, jenž má býti podniknut proti klerikálnímu bastionu, ať náleží té neb oné politické straně. Spolek „Volná Škola“ (Freie Schule) nechce nic protizákonného, on jen chce, aby zákony se zachovávaly a to nejen od poddaných, ale i vládnoucích.“

Kulturní boj.

Starý cop Rakouska zachráněn! V minulém čísle uvedli jsme, že zemský soud zrušil část konfiskace článku Kunteova: Povaha katolicismu. Nyní jsme však dostali výměr, že vrchní zemský soud k odvolání státního zastupitelství toto rozhodnutí zrušil a konfiskaci v plném původním rozsahu potvrdil. Tak tedy zase starý cop Rakouska zachráněn!

Znamení doby. Dostali jsme dopis tohoto znění: Vzhledem k událostem při nynějších volbách zemských, kde kněží vyhrožovali každému „věčným zatracením,“ kdo nebude volit klerikály a vzhledem ku stálému zde zvláště na Slovácku zneužívání kazatelny ku štvaní a snaze, aby ‚zdejší zanedbaný kraj zůstal ještě dlouho ve tmě, rozhodl jsem se, že vystoupím z církve a přistoupím ke spolku Augustin Smetana. Z důvodu toho prosím o informace atd. . . . Je viděti, že i na Moravě jsou lidé, kteří dovedou klerikálům jak se patří odpověditi!

Boj za školu v Anglii. V Anglii, kde se obává pokročilejší lid, že nový školský zákon, který prošel dolní sněmovnou, bude v horní sněmovně, kde zasedá celá řada biskupů, valně přistřihán, konají se schůze, žádající rozluku církve od státu. V oposici proti řečenému školskému zákonu, který žádá bezkonfesijní vyučování, jdou katolíci s anglikánskou církví. Kde se jedná o nadvládu, vliv a měšec, tam vidíme popy všech barev a střihů, kterak tahají za jeden provaz.

Herbert Spencer jest považován za největšího filosofa naší doby. Ale jeho sláva se sřítila objevem jistého českého listu, jenž nalezl muže, který jest za deset Spencerů. Jest to pan v. Bodelschwing, evengelický theolog a „staré školy k tomu!“ hrdě dodává list, jenž prohlašuje: „Jeden Bodelschwing

za deset tisíců, je-li jeden Spencer za tisíc, zrovna jako David nad Saule." Časopis ten jest „Hus" (listopad 1906) list, jenž prohlásil Masaryka pro jeho názory za Ancikrista, jenž napsal, že nevěřící jsou osoby svému i cizímu životu nebezpečné atd., krátce studna fanatismu a smetiště scholastiky, hotový evangelický „Čech". Ani bychom podobné perly z něj nelovili, kdybychom nechtěli ukázat, že takový list, jehož redaktor (pastor) musí ve stavovském zájmu hájit dogmata a spojené s tím nesmysly, jest v úžasném zmatku idejí citován redaktorem „Přehledu" (č. 7. r. V.) — proti Macharovi. Odkud se jen béře taková zašmodrchaná koudel stanovisek a názorů?

Klerikálním kohoutem je farář Hradil ze Štípy u Holešova. Ve schůzi volební 7. září 1906 ve Fryštáku vytýkal MUDru Šípkovi, jenž žádal na agrárním kandidátu, aby osvědčil své smýšlení t. j. je-li klerikál či protiklerikál, že má na domě relief prof. Masaryka; ten prý tvrdil veřejně, že katolík a klerikál jest dnes pojem stejného významu a proto že tedy dr. Šípek má nejméně příčiny, aby přítomné poučoval o náboženství a klerikalismu. Dr. Šípek faráře pro tato slova úplně ignoroval. Když však bylo po schůzi, tu farář Hradil měl ještě tolik neomalenosti, že zdravil dra Šípka slovy: „Má úcta!" Dr. Šípek rozhněván takovouto úlisností odvětil mu: „Dejte mi pokoj, lžete!" — Aby charakterika faráře Hradila, který je z celého okolí nejvýbojnějším klerikálem, byla úplná, podotýkáme, že nedávno s kazatelny jmenoval výslovně jména rodičů z Kostelce a ze Štípy, jichž dcery měly nemanželské děti! Nedivme se potom, že takovýto šlechetník soptí s kazatelny, když se v místě a okolí pořádají přednášky, anebo když jednotlivci půjčují pro šíření vzdělání časopisy a knihy! Doufejme však, že věčně p. farář s tím svým džbánkem pro vodu choditi nebude!

Malichernost a neliterárnost naší censury karakterisují tyto úřední škrty úředníků okres. hejtmanství v Benešově z Gorkého „Měšťáků", jež hráli studující ve Vlašimi 7. října 1906 (místa škrtnutá neb pozměněná vyzávorkována): „Líp pít vodku, než lidem krev, tím spíš, protože je krev nynějších lidí řídká, protivná a bez chuti. Zdravé chutné krve zůstalo už málo. (Tu už vyssáli do kapky)." Což neslyšel censor nikdy o vyssavačích krve, jež znamená tu obrazně sociální zdraví společnosti lidské; kdo myslil by zde na krev skutečnou, je jistě zatížen rituální pověrou. („Právo se nedává, právo se béře.) Člověk si musí (sám vybojovat) právo, nechce-li být rozdrcen těžkou závazností." Poslední věta pozměněna duchaplně: Člověk si musí právo získat, nechce-li atd. Jsou ještě v úřadech takové děti, jež nevědí ničeho o různých těch bojích životních, národních, společenských, stavovských, politických a jiných a jiných? — („Jen v jednom nevidím nic příjemného a to je to, že čestné lidi komandují hlupci, prasata, zloději! Ale život není celý za nimi. Oni přejdou, zaniknou, jako zanikají vředy na zdravém těle lidském".) Úředním škrtem této celé věty, praví „Jiskra", dodal jí teprve censor vyššího, úředního smyslu i výkladu — a Rakousko je potlačením těchto slov zachráněno od čpavého vzduchu a nákazy ruské! Dle úředního potvrzení patrně jsou naše poměry asi tuze a tuze podobné!

Z církevních obzorů.

Už i kanovníci utíkají z církve! Nejen kaplani (Kunte, Svozil), nejen faráři (Rouček), nejen doktoři theologie (Dr. Doubrava) už i kanovníci, tedy hierarchie katolická počíná dávati vale ubohé Matce Církvi. Budapeštský „Deutsches Volksblatt" přináší, jak nám sděluje přítel listu tuto zprávu: „Jak Tribuna v Aradu sděluje, resignoval Nagyvarádský kanovník Dr. L. Pallady, člen tamní biskupské konsistoře ze všech svých úřadů, aby se oženil s lidovou zpěvačkou F. Tuczhovou. Případ vzbuzuje pochopitelně největší sensaci." — Za krátko budou utíkat z církve i arcibiskupové, ba snad i papež — pod sluncem nic nemožného, neboť „ďábel obchází jak lev řvoucí, hledaje, kde jakou tučnou pečínku by pohltil."

Jak lze dociliti, aby se kněží za člověka zadarmo pomodlili. O tom přináší zprávu „Východočeský Obzor". — Občan Vojtěch Lev, truhlářský dělník v Přibyslavi, vystoupil z církve. Na to ve čtvrtek „o všech svatých" vyzval místní velebník ovečky v kostele shromážděné, aby se s ním za vystouplého pomodlily třikráte „Otčenáš" a „Zdrávas". To se také stalo. Taková „služba" od kněze stojí vždycky peníze, tady to ale učiněno — zadarmo. Z toho plyne naučení: Kdo chceš, aby se kněží za tebe **zadarmo** pomodlili, vystup z církve! . . .

Nač potřebuje sv. Otec petrského haléře? Příliv příspěvků na t. zv. „petrský haléř" i u nás se ztenčuje do té míry, že vzbuzuje to vážné starosti naší hierarchie. Hledí se tudíž všemožně opětně jeho příliv zvednouti. Za tím účelem byl vydán nákladem „Bratrstva sv. Michala" zvláštní leták s hořejším nadpisem, ve kterém se v potu tváři vykládá, jak je nutno, aby ovečky panu papeži dále hodně moc sypaly. Jeden pokrok při tom už můžeme zaznamenati. Kdežto dříve se ovečkám bájilo o tom, jaký ten pan papež je ubožák, že je vlastně ubohým „vězněm" vatikánským, kterému nedopřejí jeho věznitelé ani s dostatek chleba a vody a p., tentokráte snaží se vzpomenutý leták vypočítávati. jak mnoho musí z toho živiti osob a proto, že je nutno mu k tomu potřebných peněz poskytnouti. Jestli ale pan papež, jako zástupce proroka Nazaretského, takovou armádu sluhů, úředníků, ano i vojáků potřebuje, to se ovšem v letáku tom nepovídá. Zajímavo je, že se doznává, že se z petrského haléře platí také 49 příslušníků kongregace inkvisice a 39 příslušníků kongregace indexu. Co je kongregace indexu, o tom si promluvíme jindy obšírněji, dnes jen poznamenáváme, že je to instituce, která dává do klatby „nevěrecké" spisy. Co všechno padne jí při tom pod nůž vidno z toho, že na indexu nejsou jen nepřátelé církve jako Voltaire, Heine, Zola (všechny spisy!), ale i lidé věřící (Descartes, Bolzano, Locke, Spinoza, Comte, Buckle), jakož i nejslavnější mužové vědy: J. Kant, J. S. Mill a p. Nuže, každý, kdo přispěje na petrský halíř, přispívá tím zároveň na tuto nejhanebnější duševní i mravní policii, jaká kdy na světě byla! Šiřte všude tento fakt!

Kaleidoskop.

Máš choditi do kostela? O této otázce přinášejí překlad článku H. Blanda Pelclovy „Rozhledy." Článek je odpovědí na otázku autorovy dcery a odpovídá na ni kladně. Mnohého překvapí snad, že bývalý vydavatel Zarathustry, Dějin racionalismu a p. takovéto články v Rozhledech přináší, ale kdo stopuje tuto revui, jejíž vydavatel tolikrát již změnil korouhvičku, ani se nepodiví. Pan Pelcl již od 1. čísla loňského ročníku (jako dobrý obchodník nechal si ten obrat k novému ročníku) nadobro obrátil. Navrátil se nejen ku náboženství a křesťanství, ale přímo ku katolicismu. Kdo nevěříš, přečti si první číslo XVI. ročníku jeho listu; tam to praví výslovně (v pluralu), že: po velikých oklikách dospěli k přesvědčení, že evangelické pravdy jsou pravým a jediným základem nápravy a obrození lidstva, že jen ony zarazí zdroje bídy a neštěstí." A když evangelické pravdy — tož také kostel ve kterém se tento zázračný elixír kterým rozluštěna bude patrně socialní otázka, gratis ve velkém i v malém poskytuje . . . Tedy k tomu článku o kostele. Důvody, jakými se tam mladé dívce návštěva

kostela doporučuje, jsou vskutku zajímavé; možno říci sumárně, že jsou podány ze ženského stanoviska (v starém slova smyslu), to jest uvedeny v souvislost s půvabností, s rozkošností, s příjemností, atd., jak se to přece na rozeného gentlemana v rozhovoru s dámou sluší. „Chrám byl vystavěn muži, kteří věřili, kteří pěstovali a dbali o svůj náboženský pud, muži, kteří věřili a cítili; budova upravuje vkusně a vhodně náboženskou představu jako drahoušku můj, doplňuje vhodně půvab tvého těla sukně nejnovější mody"... Ale dost už; vidíme z toho, kolik uhodilo: ne náboženská potřeba, ale duševní přesycenost a požitkářství jest to, která si takto „zdůvodňuje" potřebu navštěvování kostela a esthetická rozmazanost, ať si to už autor předem popírá nebo ne. Nám ale poslední babička, která tomu, co věří také věří, inponuje více, nežli takovéto vmlouvání se do víry lidí, kteří mají příliš praktického smyslu a příliš se mají rádi, nežli aby ty duchovní věci tak si připouštěli, jak se tváří. A to platí i o panu Blandovi i o jeho českém reportéru Pelclovi.

XXI. Výstava Manesa. Dne 17. listopadu 1906 otevřena v pavilonu v Kinské zahradě na Smíchově XXI. výstava spolku výtvarných umělců Manes v Praze a potrvá až do 20. ledna 1907. Návštěvu výstavy našim přátelům vřele doporučujeme.

Žena a církev. Proti článku kol. Pelanta v minulém čísle napsal p. Svozil v „Moravském Kraji" nepochopitelně rozčilený úvodník. Polemisovati proti němu nebudeme, právě proto, že je takový a že nechápeme, proč se tak stalo. Ale s politováním zaznamenáváme jen, že se při tom pan Svozil snížil k této invektivě o našem listu: „Nedávno se bouřil celý pokrokový svět proti Nár. Politice. Ale to, co doporučuje Volná Myšlenka, je horší než všecky „mordy" v Političce. Je to dráždění chorobné pohlavnosti, chtivé sensace, je to krátce — buzení nejnižších pudů a vášní. — Jsou nařčení mezi oblohou a zemí, jež vyvraceti, znamenalo by, zahoditi se. *Red.*

K našemu konkursu na celého či kousek katolického čerta píše nám jeden čtenář: V čísle 7. „Volné Myšlenky" vypisujete cenu 1000 K za předvedení opravdového „čerta". Vzpomněl jsem si maně, kde že takový čert, jinak také šotek zvaný, by se mohl nalézti. Babička nám vypravovala o jsoucnosti čerta toto: „Kdo má úplně černé kuře (slepici) a úplně černé kuře (kohouta) nech tyto dva spolu, aby první k sobě náklonnost pojali. První vajíčko těchto „černých" nechť nosí se 9 dnů a nocí pod levým pažím, nesmí se však po tu dobu ani mýti ani česati, do kostela choditi; musí klít aspoň 7krát za hodinu a potom se mu urodí z toho vajíčka „čert", opravdový čert. Tento čert udělá potom svému sploditeli všechno, oč požádá, dá mu peníze, bohatou ženu a vůbec vše. Horší však je to potom, že takový člověk už nepřijde do nebe, ale do pekla, an se musí upsat. Aby však toho neštěstí nedosáhl, musí vzít 7 klínů různých dřev, vykopat u potoka jamku, nechat tam čerta skočit a sedmi dřevy zaklínovat. Pak musí ovšem utéci nesmí se však ohlédnouti, jinak mu to „vyškrábe oči". To byste mohli jako neomylný prostředek poraditi některému pěstiteli čerta, nebo kuratoriu Svatováclavské záložny.

Malý dotaz. Když přijel arcibiskup do musea ku slavnosti století české techniky, přiletělo na Pantheon hejno kvákajících kavek. Nebyl to snad duch svatý ve fraku?*) *M. F.*

Plakát Manesa k jeho XXI. výstavě. Na ulicích pražských zjevil se zvláštní plakát, s nímž mnozí nevědí co počít: dle vzoru kreseb starých modlitebních knížek z počátku minulého století vykreslený odvážný symbol, monstrance mezi hořícími svíčkami. A v monstranci té září místo hostie tři rudé štítky umění. Plakát tak čistě umělecký, to jest s tak myšlénkovou hloubkou Praha dlouho neviděla. V té nejprostší, přímo lidové kresbě a celkovém pojetí vysoká, povznášející myšlenka: Stavte oltáře opravdivému umění, dejte lidu jeho požitky, v náhradu za kult poskytněte mu krásu, jež povznáší, blaží, která jest mnohem vyšším a pravdivějším božstvím než prázdné a mátožné představy dnešních mass. Rozkřísněte v lidu, v jeho nazírání dosud tak naivním názor vyšší, úctu k prázdným symbolům nahraďte životným obsahem, za pověry dejte mu radosť a nadšení nad krásnem, za náboženství dejte mu umění. — Tak mluví plakát k nám, tak i mínil to autor, snivý, k ideálním výším směřující Preisler.

*) K slavnošti této smělo se totiž jen ve fraku. Pozn. red.

Kněží:

Konfiskováno.

Nutnost obecních hřbitovů. Ve městě Rasquera ve Španělsku zemřel 14 měsíců starý hošík, jehož rodiče nedali pokřtít. Ježto v místě tom není hřbitova obecního, žádali, aby byl pohřben na jediném místním hřbitově. Církevní úřad to odepřel, městské úřady se postavily na jeho stranu: dítě musilo být pohřbeno vně hřbitova a jeho mrtvola vystavena tak všeho druhu profanacím.

V šlépějích klerikalismu. V článku „Máš choditi do kostela?", o kterém se zmiňujeme na jiném místě, odpovídá se také na jednu námitku takto: „Toť nezralá poznámka, hodná přednášeče z universitních extensí." — Nám se zase zdá, že tahle „duchaplná" poznámka je hodna „Čecha" nebo „Obnovy" a ne „Rozhledů", kdysi orgánu České Moderny!

Který svatý má nejvíc práce? Svatý Kryštof byl zbožnými katolíky zvolen za patrona automobilů a největší sankci dala mu královna vdova italská, jež postavila si jeho sošku na příď automobilu a k tomu dala napsat slova: „Svatý Kryštofe, chraň nás před nebezpečím života a nehodami cesty!" Protože její automobil hltá sto kilometrů v hodině, musí se sv. Kryštof znamenitě ohánět, aby se něco nestalo. A teď když má na starosti všechny automobily, není divu, že jest celý udřený a že přes všechnu jeho námahu stávají se automobilní neštěstí co chvíli.

Pilulky proti kašli v kostele, specialní výrobek, hodící se jen pro tento druh kašle, počal vyráběti ve Francii jeden páter, jenž nedůvěřuje budoucnosti svého řemesla. Počítá, že pár stotisíců škatulek prodá a že si uspoří na stará kolena více než dosavadním svým čarodějstvím.

Nestydatí. V Anneau, v Pyrenejích jest poutnické místo Saint-Exupére, kde jest toto vyděračské zařízení. V kostele stojí veliký kufr, z něhož trčí tři slušné trychtýře. Pod každým jest nápis: žito, pšenice, oves a dole velikými písmeny: „Dárky svatému Exupéru". Kufr jest uvnitř rozdělen příčkami, aby se obiliny nesmíchaly a hlupáci z hor nasypávají páterům trochu svého obilí, které s námahou urvali svým skalnatým stráním, položeným často až ve výši 800 metrů. A kněží se nestydí bráti chudým horalům trochu té výživy, kterou by tito spíše potřebovali.

Národnosť a církev. Hlupákům všech národů káže církev, že jest ochrankyní jejich zájmů národních. Jak, o tom svědčí tyto případy: Slovenský katolický farář Juriga chtěl mluviti na voličské schůzi, ale maďarští četníci mu zakázali mluvit; Slováci nemohouce se dovolati nápravy u vlády, šli do Vídně k papežskému nunciovi, aby svým vlivem zasáhnul. Šest dní deputace čekala, aniž byla připuštěna, prosila české poslance o intervenci — vše

marno. Nuncius vůbec je nepředpustil, nechtěje k vůli chudým Slovákům si rozlít ocet s Maďary. Něco jiného. Kaplan Pauly ze Smíchova, jenž poslední dobou hraje si na velikého bojce církve (ve prospěch vlastní) zajel si do Vídně a tam plácnul cosi, že jest pro rozdělení církevních diecésí na české a německé. Otázka ta nás málo zajímá, neboť církev jest škodlivina ať už tak či onak rozdělená, ale národnostně by to přece jaksi trhalo Čechy v část českou a německou. Proto nastal malý poplach a páter Pauly musí se kroutit a prohlašovat, že to tak neb onak nemyslel atd. Rozumí se jesuitsky, aby zpráva byla popřena, ale aby přece jen smysl zůstal. — A do třetice: Budějovický klerikální list pranýřoval ministra dra Fořta, že při otevření nové budovy obchodní komory v Plzni v oficielním svém proslovu pronesl též několik vět německých (neboť v obchodní komoře zasedají též Němci). Mezi hlavními patrony této klerikální tiskoviny jest Němec děkan Wonesch, člen obecního zastupitelstva a velmi ochotný kýval Tasckův. Má ta římská herecká společnost dobře úlohy rozdány!

„Na škůdce račte strážníka hned zavolat!“ S tímto pro církev katolickou symbolickým závěrem umístěno jest na vratech kostela „na Skalce“ v Praze (vedle Faustova domu) toto veršované říkání:

„Květ vůni má, jej nelam ani ratolest!
Či smrad a nad strom koště ti vzácnější jest?
Šetř čistoty; však nečistota-li ti více vděk,
ber dál se, ptej se, veřejný kde záchodek.
Však kteří milujete nespleněný sad,
dál pojďte, hosti, v zeleni zde okřívat.
A krásou cit-li do zbožnosti rozkvete,
zde chrám je Páně, v modlitbách, ó vejděte.
Bych nenudil Vás dále, to můj je stručný řád,
na škůdce račte strážníka hned zavolat!“

Nebudeme rozebírati něžné pokyny prvních šesti veršů této průpovědi, nejsme k tomu kompetentní; velebný autor sám musí nejlépe věděti, jaká řeč hodí se v předsíni chrámovou. Jen k charakterisování smýšlení autora uvádíme, že o přírodě široce se rozepisuje v šesti řádcích, ale sotvaže dvěma řádky zmíní se o chrámu a modlitbách, již ustává, „bych nenudil Vás“. Veleba zná sebe, bratry své i ovečky; ví, co je zajímá a co nudí... O pointě „básně“ řekli jsme již nahoře, že je pro církev katolickou symbolická: policie je odjakživa její pravá ruka a její „stručný řád“...

Co všecko katechetovi není milé. V Libni ve škole na Rasáku působí jako katecheta P. Emanuel Mareš. Na počátku školního roku stěžoval si řídícímu učiteli, „že páni neradi chodí do kostela“. Jak s touto ušlechtilou „pozorností“ u sboru pochodil, sotva se pan páter komu pochlubí. Páni katechetové posléze chtěli by si osobovati právo učitelům poroučeti, jak mají dozírati při bohoslužbách (nejspíše by chtěli, aby chodili všichni) což je přece věcí domácí porady. △ 8.

Kousek kázání pátera Jemelky. „Ano, drazí v Kristu! Ano, pravím Vám! Dnes vyskytují se na světě neznabozi, kteří; ano kteří! jim na světě nic svatého není, ani církev katolická! Hle vizte! Zda vám srdce nezapláče, když vidíte tyto ztracené, ubohé lidi (pláče a škytá), kteří ztratili svou duši a (řve:) kteří hanobí všechno, co dosud lidi za svaté, (zbožně:) posvátné, (zmíravě:) nej-svě-těj-šííí považovali. Ptám se vás všech? Můžete to strpět!!! Měli vy byste to srdce, strpěli byste to ve své duši, abyste hanobili (zahuláká:) nejsvětější? (Sladce:) Ano, drazí v Kristu! Jest — tomu — tak! Tito neznabozi, kteří nestrpí ničeho, co pravý, upřímný, zbožný, dobrý, počestný, hodný a církev svou milující katolík z plného srdce svého a z plné duše své — miluje! tito ztracení, ubozí, vše nejsvětější hanobící neznabozi bez slitování srdce chtějí vám vzíti — ano, moji drazí! (Jemně:) Katolickou církev! (Jako tur:) **Ano, katolickou církev, to nejsvětější!** Ne, n-e, **ne**, to nelze více strpěti. Drazí v Kristu! Neznabozi a svatá katolická církev atd. atd. (Normálnímu posluchači přijde v kostele špatně; inu je to kázání jen pro věřící!)

Nový hasicí prostředek. V Římě, ve Vatikáně v Rafaelových stáncích mají namalovaný zázrak, jak se oheň zarazil, když vystrčili na něj monstranci; zázrak strašně laciný, poněvadž se neví, kam vlastně dohořelo a kdy začala monstrance hasit. Ale tento zázrak vlezl patrně do hlavy faráři v Nových Hradech a bona fide mínil, že při ohni se to osvědčí lépe než granáty Labbé neb hasicí přístroj Minimax. A také při požáru Nových Hradů na počátku října hasil tímto úctyhodným způsobem; výsledek byl znamenitý. Nové Hrady vyhořely skoro do polovice a farář z ulice, kde mával monstrancí za pobožného klečení všech věřících, musil utéci, aby se naň hořící domy nesesypaly. Kdyby ovce a pastejř místo zázraků byli statečněji pumpovali, byla by katastrofa menší. Pánbů se snad patrně na Novohradečáky hněval a proto se nechtěl se zázrakem mnoho namáhat.

Nedovolená konkurence. O sv. Blažeji dávají páteři svíčky pod krk, aby se jimi vyléčily všechny nemoci hrtanu. — Proč pp. lékaři neprotestují proti tomuto fušováuí medicíny — či myslí, že ty svíčky nic nepomohou? *J. P.*

Zemský výbor český odhlasoval ve schůzi dne 28. listopadu 1906 za předsednictví hraběte Vojt. Schönborna subvenci 600 K **Jednotě katolických tovaryšů v Praze.**

Bílá vrána. Vikář fentonský L. Thyrwitt, jeden z kaplanů krále anglického, nedávno kázal v průmyslnickém kraji staffordshireském proti přepychu při pohřbech, jímž se mnohé rodiny přivádí na mizinu. Kdyby to u nás některý katolický páter udělal, přišel by do klatby pro poškozování velebného řemesla.

Biskup katolický proti pohádkám. Není to ovšem biskup ani český, ani rakouský, ale americký. Biskup Patrik A. Luddin, plnokrevný Irčan, a komandant diecése syracusské v státě New-York, kázal veřejně v své katedrále dne 21. prosince 1905, o „sv.“ Mikuláši. Pravil: Zlozvyk lidí, vypravovati dětem pohádky, jaké kolují o sv. Mikuláši, nemůže býti dosti ostře a rázně zatracen. Rodiče učinili by lépe, kdyby svým dětem vštěpovali pravé mínění o křesťanství. Na místo vtloukati do nich pohádku o sv. Mikuláši, měli by je učiti lásce k bližnímu o vyložiti jim pravý význam náboženství.“ — Jaký to ideolog! Kdyby tak znal naše pátery od toho nejnižšího — až do arcipátera!... Říci to tak v Rakousku, mohl by se takový biskup dostat na Pankrác — pro urážku náboženství!

Z našeho života.

Na Smíchově referoval v neděli 17. listopadu v hostinci „na knížecí“ v důvěrné schůzi organisace pekařů red. Myslík o výchově lidu a klerikalismu.

V Hloubětíně u Vysočan konala se v neděli 25. listopadu 1906 veřejná schůze lidu, svolaná místní organisací sociálně demokratickou. O usilování klerikálů o školu referoval dr. Bartošek, Po něm ujal se slova místní katolický farář Toman, který se snažil vývody referenta oslabiti. Ovšem se mu to nepodařilo. Na řeč jeho reagoval redaktor Myslík, který se pak dostal s panem farářem do tuhé půtky. Ač nutno doznati, že pan farář Toman jest velmi sečtělým a svůj obor ovládajícím mužem, přece jen se svojí snahou, zachrániti čest své církve, tentokráte naprosto nepochodil. Úplně poražen opustil bojiště. Budiž však podotčeno, že polemisoval slušně, že nelhal a neštval. Pro katolické

kněze veřejně činné je to ovšem smutné vysvědčení, když se taková okolnost, která by měla u nich rozuměti se sama sebou, zvlášť konstatuje jako nevídaný úkaz! — Debata, které účastnil se také obč. Havlena, byla pozorně vyslechnuta neobyčejně četným obecenstvem.

Na Žižkově svolal politický klub soc. dem. na 20. listopadu t. r. do „Bezovky" schůzi dělnických žen a dívek, na které o boji za Volnou Školu referoval Dr. Bartošek. Řečník odůvodnil požadavek volné školy, vyložil, proč dosud není svobodnou, vyložil a odůvodnil požadavek svobody učitele, načež promluvil k přítomným ženám o požadavku svobody žen, které, jsouce matkami, jsou prvními učiteli dětí. Žena v zá mu zdárné výchovy dětí musí být emancipovaná, vzdělaná, naprosto rovnoprávná s mužem. Citáty z bible, z katolických autorů a doklady z dějin ukázal referent zamítavé stanovisko katolické církve ke všem těmto požadavkům a vyzval přítomné ženy, aby podle toho svůj poměr k církvi této zařídily.

V Klášterci n. Orl. konala se 18. listopadu t. r. velice interessantní proticírkevní schůze, svolaná Národní Jednotou Severočeskou, na které o poměru inteligence k církvi, o Volné Škole a reformě práva manželského referoval Dr. Th. Bartošek. Mile překvapil čilý zájem širokého okolí o tuto schůzi. I z okresního města Žamberka přítomno bylo schůzi okolo 50 osob. Skoro 4 hodiny trvala krásná tato schůze, na které řečník Volné Myšlenky, skončiv svůj referát, polemisoval s místním panem kaplanem Dovrtělem a za neutuchajícího potlesku vyzval shromážděné k hromadnému vystupování z církví. Sál „u Holendů" vyplněn byl do posledního místa, dělnictvo, zemědělský lid, intelligence, úřednictvo — všichni vytrvali až do konce a slibovali propagandu Volné Myšlenky vzít za svou a šířiti ji ve svém okolí. Nechybělo ovšem ani ojedinělých projevů odporu, ale i ti, kdož odporovali, byli zajímaví. „Náboženství si vzít nedám, to budu bránit do krajnosti" — pravil jeden z nich — „ale ode dneška nedám knězi ani krejcar." Po schůzi přišlo k referentu několik plačících žen a tázalo se ho, zda je to všecko pravda, co ve schůzi přednesl. Tedy ani na tyto nezůstala schůze bez mocného účinku, úrodné símě skepse padlo i do jejich tak těžce přístupných myslí. Dobře působila také vlídná šetrnost, s jakou choval se náš referent k odpůrcům, jak sám zjednal pozornost a klid svému odpůrci — což vše účinně kontrastovalo s brutalitou a neurvalostí agitátorů katolických. Vždyť tito právě to byli, kteří způsobili tak velký zájem o zmíněnou schůzi. Před 14 dny konala se totiž v Klášterci n. Orl. důvěrná schůze katolická. Způsobem nevýslovně nízkým a hrubým napadal tu katolík Dr. Myslivec nepřítomné pracovníky proticírkevní, nadával jim, na cti utrhal tak vydatně, že i pro publikum důvěrné katolické schůze to bylo trochu moc. Statečná slečna Julie Gregorová, poštmistrová, byla první, která drzému štváči do očí řekla: „není to pravda!" Když pak tento v odvetu za to učinil všeobecně váženou slečnu Gregorovou terčem své katolické humanity, nadávaje jí a mluvě také něco o zlámání žeber, rázem vyjasnilo se přítomným v hlavách. I ty klidné katolické ovečky měly nyní Myslivce dost a nechtěly ho dál ani slyšet. A tak katolický Myslivec střílel tu vlastně pánu bohu do oken, kořisť nedovezl odtud žádnou, za to, ale důkladně tu zaagitoval — pro nás. — Na základě zkušeností z klášterské schůze prosíme své stoupence, aby katolické bludné rytíře bedlivě na jejich agitačních cestách stopovali a aby nám všude tam, kde jednání jejich jakýsi rozruch vyvolá, pomohli uspořádat proticírkevní schůzi, na kterou by se, pokud možno, vypravil některý z našich referentů. Má-li mít schůze na venkově žádoucí úspěch, musí být pro ni místní zájem, proto nutno každé takové a podobné příležitosti v zájmu věci využitkovat.

Drobnosti.

— Záhřebský „Pokret" sděluje ze Splitu: Pověstný kazatel, jezovita Piemonte, byl zatčen, poněvadž byl přistižen, když se chtěl dopustiti zločinu proti mravopočestnosti. Piemonte byl od dalmatského básníka Zamberina opěván jako moderní apoštol a byl v Dalmacii a severní Italii velmi populárním,

— V Paříži přišla policie na stopu rozsáhlým podvodům, jež páchal abbé Santol. Týž zřizoval různé „útulny" pro opuštěné děti, vybíral na ně od lidumilů peníze a děti zaprodával do továren v Belgii. Podvody těmi získal velké jmění. Nyní zdržuje se v Belgii, kde chtěl zříditi nové „útulny" dle svého systému. Trestní oznámení na něj učiněné zní na svádění nedospělých, které se ve Francii velmi trestá. Všechny jím zřízené „útulny" byly zavřeny.

— Bývalý profesor francouzského kněžského semináře Raoul de Saint-Saens, odchovanec jezovitského kláštera, teprve nedávno si odbyl trest šesti měsíců pro různé zlodějské kousky. Příbuzní mu opatřili místo u obchodníka církevními starožitnostmi a černý ptáček tu opět kradl jako straka. Něco z ukradených věcí prodal a něco daroval své milence. Byl opět postaven před soud a odsouzen na šest měsíců. U soudu se zapřísahal, že ho na scestí svedla láska. Jak viděti, byla u něho láska pozemská silnější nežli láska nebeská.

Chorvaty i Čechy znalé chorvatského jazyka upozorňujeme, že vlastním nákladem p. Peroslava Sabiče, chorvatského překladatele (Vinohrady, Hálkova tř. 56) vyjde sbírka básní, přeložených z Machara, Nerudy, Čecha, Rokyty, Sovy atd. rázu moderního a pokrokového. Cena 2 K. Taková literatura jest též kusem propagandy a proto doporučujeme k šíření mezi Chorvaty, s nimiž Volná Myšlenka navazuje styky k utvoření protiklerikálního hnutí.

Oprava. V českém úvodním textu k slovinské sekci Volné myšlenky v minulém čísle vypadla věta. V odstavci „jeho knihy jsou i páleny" má býti jeho knihy jsou i zatracovány katolickou církví, která se neštítí sahati na svobodu tisku středověkým způsobem; nejdrastičtějším toho důkazem jest Ivan Cankar, druhý význačný básnický zjev slovinský; jeho knihy jsou i páleny atd."

LITERATURA.

Max Leonier: **Halpar osvícenec.** Společenský román. II. vyd. Lidová Čítárna. Turnov. Historie z malého města, kde se žije o několik desítek let pozadu, v tradicích, kde lidé musí mít své favorisované, protěžované náčelníky. Historie „Kruhu", kde se chtělo pracovat, mladí proti starým, duševní hnutí proti bezmyšlenkovitosti, poctivosti a pravdy proti necharakternosti. Halpar je postava jemně kreslená, ačkoli jí schází více konkrétních, reelních tahů. Autor o něm povídá: Byl to člověk kovaný z ocele, vražedný, a měl cíle. Stál na svém místě do poslední chvíle — odražná a smělá vedeta. — Postavit však skutečně takovouto figuru v románě, je vážná umělecká práce. Té tvrdosti kovové, té vražednosti a odvahy, i vědomí cílů autor všude nesledoval, tak že Halpar je neurčitý. Ale zasluhuje zmínky a chvály stavba tohoto románu a detaily realisticky chycené a vervně psané. Kniha je dobrou lidovou četbou. *Sula*

Kupkovo Album, vydávané nakladatelem Jindř. Levým v Čáslavi, spěje k svému zakončení. Právě vyšlé 3 sešity 5., 6., 7., přinášejí reprodukce: Me-

ditace, v níž sám Kupka v hlubokém zanícení zhlíží se v hluboké tůni horského jezera; lehce nahozený obrázek: Čarodějník a zadumaná Lesní žínka jsou květy tichých chvil Kupkových. Úplatnost a vlastenecká řvavost je bičována obrazem „Ať žije armáda“ — k němuž znamenitým protějškem jsou „Prostituovaní“. Plný rušnosti a životní síly jest obraz „Radosti života“ — doplněný velice vhodně „Pompes funebres“; nad skvostně vypravenou rakví v záři voskovic sedí necitelně — pompes funebres v barvě žluté — barvě zlata. Mohutně působí „Vzdor“ sfinga s okem do dálky upřeným. Obraz jeden z nejmohutnějších. Tři obrázky „Práce“ sešit uzavírají. Doporučujeme vřele všem našincům.

Právní rádce.

Otázka: Mohou-li katolíci uzavřít spolu sňatek civilní a za jakých podmínek? Odpověď: U osob konfessních je civilní sňatek ustanoven podpůrně t. j. pro ten případ, když církevní orgány odepírají církevní sňatek z důvodů, kterých státní zákonodárství za překážku sňatku neuznává. To je theorie. Praktické upotřebení bude nejčastěji toto: Podle předpisů církevních je nezbytno, aby kdo chce přijat svátost manželství, vešel předem v stav milosti, očistě se od hříchů zpovědí a přijímáním. Bez zpovědi a přijímání nemůže mu svátost manželství býti udělena, zrovna tak jako nelze bez nich uděliti biřmování nebo svěcení kněžské. Kdo tudíž rozhodně odmítne, že před sňatkem nepůjde k zpovědi a přijímání, nemůže být církevně oddán. — Naproti tomu pro obor státu není žádného nucení k zmíněným církevním úkonům (čl. 14. zákl. stát. zák. z 21. prosince 1867, č. 142 ř. z.) odepření zpovědi a přijímání stát za překážku sňatku neuznává a proto podle toho, co z počátku uvedeno, je v případě tomto přípustný civilní sňatek. Snoubenci nechť se prve formálně otáží duchovního správce, zda je ochoten oddati je bez zpovědi a přijímání, obdrževše odpověď zamítavou, oznamte to příslušnému hejtmanství se žádostí za civilní ohlášky a sňatek. Žádost tuto možno předvésti na hejtmanství také ústně, načež se o ní sepíše protokol.

Listárna redakce.

Brožura: Náboženství a škola, ohlášená omylem ve Volné Škole č. 3. jako vyšlá, čeká teprve svého vysvobození ze zajetí. Poslanci nám ji immunisující zasahují se energicky o dokončení volební opravy neměli dosud času, aby ji přečtli — jakmile se tak stane, oznámíme vše podrobně.

Listárna administrace.

Při oznamování změny adresy nutno sděliti také adresu starou, jinak nelze změnu provésti (adresy musí býti vzhledem k poště zařaděny abecedně dle posledních pošt).

Blankety pro ohlášení vystoupení z církve obdržeti lze v administraci „Volné Myšlenky“ za 4 hal., poštou za 10 hal. Blankety ty jsou tištěny na půlarchu psacího papíru a jsou tak upraveny, že stačí je prostě vyplniti a na hejtmanství nebo magistrát zaslati.

Našim přátelům!

Dne 2. prosince 1906 bude opětně čten „pastýřský list“ proti reformě manželství a volné škole. Tentokráte je podepsán 7 arcibiskupy a 29 biskupy, tedy celkem 36 starými mládenci a bude čten ve všech kostelích v celém Rakousku.

Ježto je nutno, aby v díle, které jsme svojí odpovědí na pastýřský list pana Skrbenského započali, bylo pokračováno, vydali jsme i na tento „všepastýřský“ list opět odpověď; současně jsme se rozhodli, každý politický list pastevců katolických takové odpovědi podrobiti.

Protože však nelze nám neustále s velikými obětmi vrhati zdarma stohy tiskopisů mezi lid, jako to může činiti jen „mrtvá ruka“, budeme od nynějška za 1 výtisk takové odpovědi požadovati náhradu za tisk a papír v minimálním obnosu 2 haléřů. Obnos ten zajisté každý rád dá.

Druhá odpověď již vyšla; záleží nyní na tom, aby obětavostí našich přátel v desetitisích pokračovala v osvobozovacím díle odpovědi první.

Čiňte tedy hojné objednávky, ku kterým však vždy (třeba ve známkách) přiložte příslušný obnos, dle toho kolik výtisků si přejete a sice za každý výtisk 2 h a porto, jež do 5 výtisků činí 3 h, do 10 5 h, do 25 10 h, do 60 20 h, do 100 30 h.

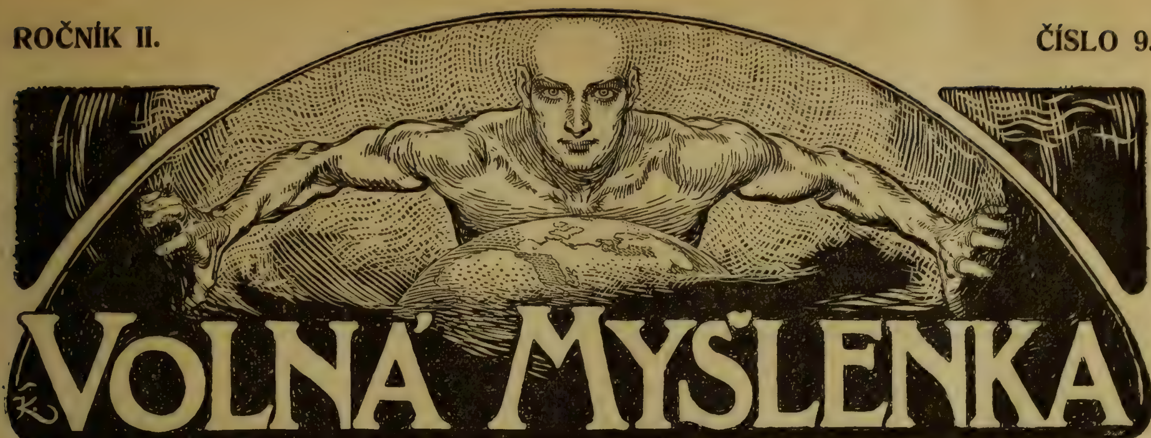
Přejete-li si, pošle administrace sama z Prahy na libovolný počet udaných adres po výtisku odpovědi; nutno však za každý výtisk vedle 2 h ceny přiložiti 3 h na porta, tedy celkem 5 h za výtisk.

Obětuje-li každý několik haléřů na věc tuto, vydá to při tisících přátel pokroku snadno těch několik set korun, které naše sekce musila na první odpověď vynaložiti a tak bez finančního zakrvácení našeho bude stejného cíle dosaženo.

Nuže, všichni ruku k dílu, které tak zdárně pokračuje!

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) KAREL PELANT. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA Praha-Vršovice.

ROČNÍK II. ČÍSLO 9.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. LEDNA 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

Českým stoupencům Volné Myšlenky!

Po několikaleté tiché práci vzdělávací a propagační strženi jsme byli v roce právě minulém smělým pokusem klerikálů, dostati pomocí prováděcích předpisů zemské školní rady školu v područí fary, do prudkého kulturního boje. Vrhli jsme se v něj s úsilím největším a množstvím schůzí ve všech oblastech českého lidu a deštěm provolání, letáků, burcujících článků, zpráv a zaslán, vznítili jsme takový ruch odporu, že první útok klerikálů byl odražen. Než na tom jsme nezůstali. Když již jednou byl klerikální provokací boj zahájen, neomezili jsme se na pouhé hájení napadené posice, ale využitkovavše příznivé doby, spojili jsme boj za volnou školu s bojem za reformu manželského práva a zdůraznivše spolu všechny staré otázky protiklerikální, ohlásili jsme zahájení zápasu za odluku církve od státu, jako nejdůležitější podmínky zlomení vlivu církví vůbec. Při tom působili jsme pro vystupování z církví, jež provedeno následkem toho v mnoha stech případech.

V tomto svém boji, který nám byl nedocenitelnou školou výchovnou a propagační, pravým pedagogiem práce všeho druhu mezi všemi vrstvami lidu, byli jsme ovšem ochotně podporováni všemi protiklerikálními stranami českými (některými více, některými méně), zejména pokud se týče projevů veřejných, ale s vlastním jádrem práce, s činností vnitřní, odkázáni jsme byli především na kruh pracovníků, kolem redakce „Volné Myšlenky“ se seskupivší a s drobnou a veledůležitou propagandou na venkově, především na čtenáře „Volné Myšlenky“.

Těch několik tisíc čtenářů, kteří již téměř dva roky „Volnou Myšlenku“ čtou, bylo nám nejlepším, nejvytrvalejším a nejspolehlivějším vojem bitevním. V těch horkých dnech boje, kdy hlouček členů redakce „Volné Myšlenky“ s horečným úsilím jezdil z místa na místo, ze schůze do schůze, řečnil, agitoval, psal články, zaslána, proklamace a v kupách je expedoval do světa, a kdy bylo třeba v krátkém čase vzbouřiti kde koho, poznali jsme teprve, co je to, míti po ruce adresář několika set dobrých, pokrokových a volné myšlence oddaných lidí . . .

Tentokráte řekli jsme si: jakmile trochu jen poklidu bude, musíme všechny tyto naše dobré lidi seskupiti v pevný svaz, v organisaci, která silou svépomoci bude činiti pokroku idei a myšlenek neocenitelnou službu. A s tímto předsevzetím přicházíme dnes ke svým přátelům:

Podepsaný výbor zve tímto všechny, kdož s prací jeho vřele cítí, aby se přihlásili za příslušníky české sekce Volné Myšlenky, všesvětové ligy na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.

Pravidla pro přihlášky tyto, jakož i stručná pravidla pro prozatímní útvar organisační, připojena jsou za tímto provoláním. Z pravidel těchto viděti, že svaz Volné Myšlenky ustaven jest ve formě *volné* organisace, na způsob politických stran. Avšak má-li naše sdružení *formu* politických stran, *nemá naprosto rázu a účelu politické strany.* Vytýkáme to s velkým důrazem, abychom předem již předešli možným mýlkám a domněnkám.

Jaké jsou cíle a snahy Volné Myšlenky, uvedli jsme podrobně již v úvodníku čísla

2.—3. II. ročníku „Volné Myšlenky". Zde jen stručně opakujeme: Volná Myšlenka není doktrinou (naukou), nýbrž methodou, t. j. způsobem, jak vésti své myšlení a tím i jednání ve všech oborech života společenského i jednotlivcova. Theoreticky znamená to, že neuznává práva autority stavěti se proti nebo nad rozum lidský, že zavrhuje vnucování všech věrouk, dogmat, aprioristických nauk náboženských neb filosofických, jakékoliv násilí a že naproti tomu domáhá se pravdy vědou, dobra morálkou a krásy uměním. — Prakticky znamená Volná Myšlenka methodu, jež spočívá v tom, že chce podrobiti rozumovým zákonům organisaci společenskou. Mezi prvními úkoly tohoto praktického působení je snaha odstraniti ze všech oborů veřejného života veškeren konfesionelní ráz, dosíci úplné světskosti státu, odloučení církví od státu, zbudování společenské morálky a společenské estetiky jako základů společenské spravedlnosti a za neustálého uzpůsobování se novým a novým poznatkům rozumovým pracovati k úplnému osvobození ducha lidského potíráním škodné moci autority v oboru náboženském, škodné moci privileje v oboru politickém a škodné moci kapitálu v oboru sociálním.

Takový je ideál našich snah. K dosažení jeho chceme snaživě a soustavně pracovati. Nestačíme na to sami, potřebujeme nutně mnoho dobrých a obětavých spolupracovníků a k těm tímto voláme, aby se k nám přidružili.

V Praze, 1. ledna 1907.

Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky.

Dr. Th. Bartošek. Dr. K. P. Dražďák.
Ladislav Kunte. F. V. Krejčí.
Julius Myslík. Karel Pelant.

Prozatimní pravidla Sdružení české sekce Volné Myšlenky.

Za příslušníka sekce přihlásiti se může každý, kdo boj proti náboženské reakci upřímně a do opravdy za svůj béře. Ježto sekce všesvětového svazu Volné Myšlenky ustaveny jsou na podkladu národnostním, náležejí k české sekci všichni čeští příslušníci svazu bez ohledu na bydliště (tedy také přátelé bydlící mimo Čechy, Moravu a Slezsko, mimo Rakousko i mimo Evropu). Podmínka bezkonfesijnosti při přihlášení není; ústřední výbor neuzavírá očí před faktem, že mnohému zatím nelze z církve vystoupiti a je přesvědčen, že kdo delší dobu ve Volné Myšlence činným bude, jistě posléze k rozhodnutí vystoupiti z církve samovolně dojde, a že ten, kdo by rád vystoupil, ale z důvodných příčin dosud nemůže, jistě tak učiní, jakmile mu to (zejména také vzrůstající činností sekce) umožněno bude.

Z přihlášených stoupenců pověří Ústřední výbor pro každé místo známého mu jednotlivce funkcí důvěrníka. Úkolem důvěrníků, jimž se dostane přímo podrobnějších pokynů, bude, sdružiti stoupence v místě a okolí svého působiště v místní sdružení, jež starati se bude o vzdělávací a propagační práci v místě a okolí. Důvěrníci tito scházeti se budou dle potřeby v konferencích, na kterých ve shodě s Ústředním výborem budou určovati postup sekce. Styk mezi místním sdružením a ústředním výborem prostředkovati bude důvěrník.

Přihlásiti se však za členy sekce nutno (prozatím) ve všech případech přímo u Ústředního výboru v Praze, který pak sám dá stoupenci, jím důvěrnictvím pověřenému k disposici nahoře vyznačený seznam osob, které se z jeho působiště za členy přihlásily. V takových případech, kde někdo následkem svého sociálního postavení neb jiných důvodů nemůže býti ani v užším kruhu svého působiště znám jako stoupenec Volné Myšlenky, zůstane (na výslovnou žádost jeho) přihláška jeho u Ústř. výb. a nebude místnímu sdružení sdělena. Proto nutno, aby k přihlášce za člena sekce výslovně bylo uvedeno, přeje-li si přihlášený býti pojat do místního sdružení, bude-li utvořeno, anebo zůstane-li toliko členem přímo u Ústředního výboru. Jako příspěvek stanoveno, aby každý příslušník sekce věnoval ročně nejméně 1 korunu propagačnímu fondu (předpokládá se, že majetnější uvolí se k příspěvku vyššímu) a sice nutno zaslati obnos ten vždy na rok předem.

Potvrzení příjmu stane se zvláštní legitimací, jež zaslána bude každému z přihlášených, který Ústř. výborem přijat bude, příspěvek roční zapraví a zašle mimo to 20 h na poštovné a výlohy. Jsme přesvědčeni, že tento nepatrný peníz každý přítel Volné Myšlenky Ústřednímu výboru na vydržování sekretariatu ochotně dá a tím umožní mu úsilovnější práci. Veškeré dopisy a příspěvky zasílejte na adresu: Sekretariat české sekce Volné Myšlenky, Král. Vinohrady, Korunní tř. 6.

VOJTĚCH FRIČ:

Misie a civilisace Indiánů.

Předneseno na světovém kongresu Volné Myšlenky v Buenos Aires.

Vítám radostně příležitost, která se mi naskýtá, abych na tomto místě upozornil lidumily na obyvatele lesů, pronásledované a potírané ode všech, kdož s nimi přijdou do styku.

Chci mluvit hlavně o domorodcích jihoamerických, kteří dle obecného mínění jsou určeni k tomu, aby zmizeli, aby byli vyhlazeni. A přece vždycky ve všech nových, nově zaujatých krajinách je nedostatek pracovních sil, aby se plně mohla zužitkovat panenská dosud půda.

Co znamenají v Argentině slova „zalidnit kraj“? Znamenají pobít 300 rudochů a usadit tam sto krav s pěti skotáky. A myslí se, že se tím učinilo něco užitečného pro pokrok země, protože prý rudoši nejsou schopni civilisace.

Odkud pochází toto obecné mínění?

Je zajímavým faktem, že ti, kteří nejvíce šíří tuto theorii, ti, kteří nejvíce pronásledují Indiány jsou obyčejně lidé, kteří mají ve svých žilách aspoň polovic krve domorodé nebo na druhé straně lidé, kteří nikdy ani zdaleka rudochy neviděli, anebo konečně lidé, kteří pozorovali nějaké rudochy t. zv. „civilisované“ a dle nich soudí na ostatní.

Naproti tomu všichni, kdo žili mezi svobodnými rudochy, rudochy, kteří nepřijali ještě polocivilisaci, potvrzují, že jsou výtečným živlem pro civilisování, že vynikají neobyčejnou přirozenou inteligencí, protože jejich otcové nepoznali neřestí civilisace, jejich matky nerušily jejich vývoj šněrovačkami a jejich předkové žili přirozený život ve volné přírodě.

Abychom rozhodli, které z těch dvou sobě odporujících mínění je správné, tážu se: co se až dosud učinilo, co by dokazovalo, že Indiáni jsou neschopni civilisace?

Až do nedávna nesáhlo se k jinému prostředku než k „železu a ohni“. A veřejnost se dá tak oklamat, že mluví o světcích a apoštolech, heroích lidskosti a jaká ještě všechna jména oni sami si dávají ve zprávách, jež zdarma rozdávají za dobrovolné almužny. V Evropě jsem viděl kroužky paní a dívek, které šijí šaty, košile zdobené vyšíváním, dělají klobouky, pletou punčochy a rukavice pro misie; a kam přijdou všechny ty věci odevzdávané po tisících klášterům? Dílo lidumilnosti prodává se v sousední zemi mezi veteší.

Nicméně celý svět stále vidí dobré pastýře tam, kde jsou jen vlci v šatě pastýřském.

Je zcela přirozeno, že veřejnost, vidouc, jak tito apoštolé nemohou nic svésti s rudochy, věří, že nehodí se k civilisaci a ježto statistiky úmyslně zmenšují počet domorodců, myslí se, že je lépe vyhubit to plémě, aby se mohly pohodlněji zpeněžit kraje, které jim náležely. A ti lidé chtějí se zvát křesťany!

Mluví se mnoho o bývalých misionářích, o jesuitech, kteří se osvědčili, zcivilisovavše ohromné národy. Tu je nutno říci, že mezi nimi byli jiní, praví, ideální lidumilové, a že byli posláni do Jižní Ameriky právě proto, že se nechtěli propůjčit k politickým rejdům Tovaryšstva Ježíšova a kazili je.

A přece, jak to přijde, že tito nikdy ničeho nesvedli s Indiány v území Chaco? Jsou ty kmeny méně schopné civilisace, či bylo třeba užít u nich jiného systému než užívali Jesuité? Příčina, proč ničeho nepořídili, je, že tito rudoši usmrcují všechny děti pošlé ze smíšených manželství. Sám jsem pozoroval, že v misiích v Chaco i v Brasilii je zabíjení dětí všeobecným zvykem.

Je známo, že Indiáni kmene Tupi nabídli Španělům své dívky a misionáři zcivilisovali tyto rudochy — lidojedy tím, že zlepšili jejich raçu; to však nebylo možné mezi rudochy kmene Chaco, protože tito raději se dali ubíjet, než by se byli mísili s bělochy.

A jaké hrozné řeže byly provedeny ve smutných palmových hájích Chaca! Ani tomu nechceme věřit, když sami vojáci vypravují o bestiálním hrdinství svém a svých velitelů; je hnusno slyšet vzdělané důstojníky, jak omlouvají a obhajují své vojáky, kteří mučili domorodé ženy, aby ukojili své smyslné a perversní chtíče.

A jak působí nynější misionáři — Františkáni? Již zevnější dojem takové misie je nevalný. Kromě obydlí misionářů samých vidíme tu jen malou, z palem vystavenou kapli, úplně prázdnou, beze všech obrazů; oltář je ubohý, rovněž z palem, pokrytý pytly a plachtami. Tato „budova“ slouží zároveň za kapli a za školu — za školu jen tím, že tam visí několik tabulek s abecedou. A život v misii?

„Našel jsem při svém příchodu asi tři sta Indiánů, skoro vesměs nahých, žijících na několik metrů od obydlí misionářů stejně *jako uprostřed pouště*; v bídných chatrčích, se stejnými divokými mravy a zvyky, aniž by se kdo o ně staral. Obklopili mne, žádajíce práci a půdu, pluhy a voly, aby mohli hospodařit, a stěžujíce si na misionáře, že jim dávají jídlo a něco oděvu, jen když jim přinesou kožešiny, vosk a péra.“ Tak zní zpráva úředního komisaře, která nebyla vyvrácena, tak zní i moje, kterou noviny nepřijaly: výmluvná odpověď na vylhané zprávy misionářů samých.

Rudoši žijí tu kočovně, létajíce z místa na místo, nemajíce sídla, kde by mohli vyčkat ovoce svého hospodaření. Kdyby jim misionáři dali čisté chatrče, stravu a oděv než by se dočkali prvních žní, žádný rudoch by se příštím rokem nevrátil k životu divošskému. Za tím účelem dostávají od vlády — kromě dobrovolných příspěvků — ročně značné sumy peněz a vojenský oděv k ošacení domorodců. Ale misionáři jsou obchodníci: za oděv požadují kože, péra a vosk; tím nutí rudochy, aby se toulali hledajíce ty předměty, aby honili po nesmírných krajích Chaca.

Byly tištěny zprávy o stech zcivilisovaných domorodcích; já však jsem nikde nenašel rudochy v bídnějším stavu, než ve františkanské misii, nikde jsem neviděl mluvit a zacházet s nimi hruběji a nemravněji než tam. Viděl jsem páchat tam nemravnosti, které se vyskytají jedině ve spustlých třídách velkoměstských; nikdy bych nebyl tušil, že by bylo možno, aby člověk primitivní něco takového si osvojil: to je asi

jediný pokrok, který tam přinesli františkáni. Stěžovali si mi, že jeden z misionářů nutí domorodou dívku, aby s ním žila; že ji trýzní, že ji přivazuje ke stromu, když se jí podaří utéci; zabili by ho prý, kdyby měli nějakého ochránce, který by se jich ujal, aby na to nenásledovalo hromadné vraždění žen a dětí. V jiné chatrči chtěl na mně rudoch koně výměnou za pštrosí péra; ježto jsem mu ho nemohl dáti, chtěl alespoň trochu prachu, aby mohl zabít řečeného mnicha.

A tato misie má povznést k civilisaci divochy toho kraje!

Ani stopy po slovnících, znalosti domácího jazyka, překladech modliteb jak je to v některých mnohem lepších misiích anglických.

Vidouce to, dospíváme k přesvědčení, že všecky ty náboženské misie nemají jiný účel, než pod záminkou civilisace divochů hromaditi almužny, kterými se rozmnožují ohromné poklady klášterů. Za tím účelem rozvinují netušenou propagandu, uveřejňují zprávy plné zápalů a lží, které nikdo se neodvažuje vyvrátit: dovolí-li si to někdo, je v nebezpečí, že bude pronásledován zbraněmi, proti kterým je bezbranný.

*

K tomu můžeme jen podotknouti slova, která na kongresu Volné Myšlenky v Paříži 1905 pronesl *černoch* občan *Grazia Candas* z Antill: *„My černoši nechceme církve, my chceme školy, knihy, chceme se vyrovnati i bílé rasse v rozumu a ideálu pravé lidskosti.“* To byla poslední slova jeho, když dlouho líčil zhoubný vliv misionářů, kteří jsou jen obyčejnými agenty pro *obchodní* zájmy svých církví, kryjíce se za firmu náboženství. Každý krejcar věnovaný na misionáře jest příspěvkem k ohlupování a k šizení necivilisovaných národů, kteří by právě potřebovali hojně světla, aby mohli se nám postaviti po bok.

DR. TH. BARTOŠEK:

O sedmi svátostech.

Závislost katolického kultu na jeho předkřesťanských předchůdcích chci tentokrát ukázat na t. zv. sedmi svátostech. Ani jediná z nich není původu ryze křesťanského, ani jedna nepochází, jak církev mylně učí, teprve od Ježíše, nýbrž jsou všecky přejaty ze starších kultů, hlavně indických, egyptských a řeckých. K snazšímu přehledu rozdělíme si těchto sedm svátostí ve skupiny dvě. Jsou tři svátosti (křest, biřmování a svěcení kněžské), jež vtiskují, jak církev dosud učí, člověku *nezrušitelné znamení* a jež proto mohou *pouze jedenkrát* v životě platně býti přijaty. Ostatní čtyři zprostředkují člověku „milost boží“ pro běžný všední život, nevtiskují duši trvalého znamení, a lze je platně přijati vícekráte.

Podíváme-li se pozorně na skupinu prvou, poznáme v nich na prvý pohled obřady tří základních zasvěcovacích stupňů v starých mysteriích, s nimiž setkáváme se i v moderním symbolickém zednářství v stupních žáka, (křest), tovaryše (biřmování) a mistra (kněžství). K porozumění věci nutno předeslat několik informativních slov o oněch starých systémech náboženských, které byly základem později vytvořeného křesťanství. Jedná se o staré náboženství egyptské, indické, perské, řecké atd. Ty staré systémy náboženské nebyly nikterak tak primitivní a směšné, jak podává se nám v povrchních výkladech o staré mythologii, Egypťané na př. nebyli pouze naivními adoratéry býků a koček, ovšem ale měly všecky tyto systémy, abych tak řekl, dvojí tvář. Jinak vypadaly zasvěcencům-kněžím, kastě vládnoucí, která znala pravý a správný smysl všech těch allegorií a symbolů (příklad uvedl jsem v kapitole o slavnostech církevního roku — o kultu slunce) a která vědouc, že vědění je moc, jedině své kastě vědění toto ponechávala, a zas docela jinak hleděl na ně profanní dav nezasvěcenců (slovo *profanus* pochází od *pro fano* = před svatyní, t. j. kdo musí zůstat venku, kdo nesmí do vnitř) jenž rozuměl jim přímočarou naivností dítěte, uctívaje personifikované kosmické síly jako skutečné lidské nebo lidem podobné bytosti a vida v býku Apisovi prostě býka Apisa a ne slunce, jehož byl symbolem. Zasvěcencům zjevny byly vědecké i mravní poučky, skryté v náboženských symbolech právě tak, jako se v počátcích vývoje písma myšlenka lidská skrývala v obrázkovém písmu hieroglyfů. A aby člověk došel zasvěcení, bylo mu projíti řadou stupňů zasvěcovacích, těch bylo někdy velmi mnoho, 90 i více, ale základní byly vždy tři. Tato mnohost stupňů podřadných zachovala se v katolickém ritu dosud při svěcení kněžském, které dosud má 7 podřadných stupňů (ostiariat, lektorat, exorcistat, akolytat, podjáhenství, jáhenství a kněžství).

Zmíněné tři katolické svátosti jsou rovněž takové tři zasvěcovací stupně, či správněji řečeno, *zbytky starých zasvěcovacích stupňů*, poněvadž se v katolicismu jich příjemcům žádného zvláštního zasvěcení nedostává. Vždyť i kněží sami jsou zas jen pouhým plagiatem starých hierofantů (zasvěcenců starých mysterií), neznajíce až na velmi řídké výjimky sami pravé podstaty svých tradicí dochovaných symbolů. Ze starého zasvěcení zbyla v katolicismu jen forma: také zde kněží (příjemci všech tří zasvěcovacích stupňů) tvoří zvláštní vyšší společenskou kastu a svěcení kněžské je logickým pokračováním a dovršením dříve přijatého křtu a biřmování. Ovšem mělo-li dříve dělení na zasvěčence a profanní, na kleriky (= vybrané,

vyvolené) a laiky jakýsi smysl proto, že kasta kněžská byla vládou a administrativou společnosti, nahrazujíc funkci dnešního státu, že dále všeobecná kulturní úroveň byla velice nízkou, takže pouze vybraní lidé byli schopni plné výše tehdy možného vědění, pro dnešní církev a její různění kleru a laiků neplatí ani jediný z těchto důvodů.

Chci nyní podrobněji promluvit o prvé ze sedmi svátostí a prvním stupni starého zasvěcení — *o křtu.* Že křest existoval už před Ježíšem, o tom máme zprávu přímo v evangeliu při zmínce o Janu Křtiteli. Také jiné dokumenty o náboženském životě starých utvrzují nás v názoru, že křest, jehož účelem bylo počáteční zasvěcení některé osoby v tajemství toho nebo onoho náboženství, očista duše a odpuštění hříchů, je z doby prastaré. Sta a sta let před Ježíšem byl užíván v Egyptě, Persii, Indii, v Tibetu, v Řecku, v Římě, ano i v Mexiku a Peru jakož i v Skandinavii a u Druidů. Církevnímu spisovateli Tertullianovi jakož i jiným církevním otcům nebyl tento fakt neznámý, uznávajíť výslovně, že křest už před Ježíšem zaveden byl a že Ježíš, kde o křtu mluví, applikoval pouze obyčeje starou tradicí dochované. Staří křtili nejen vodou, ale též ohněm, zemí a vzduchem (také katolicism vedle pravidelného křtu vodou uznává i jiné způsoby: křest touhy a křest krve). Křest čtyřmi živly souvisí zcela patrně s filosofickou naukou, vyskytující se u nejrůznějších národů (nám nejznámější jsou jonští filosofové Thales, Anaximander a Anaximenes) dle které podstatu všehomíra tvoří t. zv. čtyři živly. Představa *živlu* je dost analogická moderní představě *prvku*, v nauce pak o vývoji celého vesmíru z jednoho neb několika „živlů“ není nesnadno vidět zárodky moderních theorií evolučních i descendenční theorie Darwinovy. Příznačným pro staré systémy náboženské bylo slučování poznatků vědeckých a filosických s elementy náboženskými.

A tak tedy zasvěcování čili křest vodou, vzduchem, ohněm a zemí bylo obvyklé ve všech mysteriích starověku, jako se i dosud zachovalo v gnosi i ritech zednářských. U *Egyptanů* byl křest vodou zároveň očistou i zkouškou odvahy kandidáta zasvěcení. Zasvěcenec byl nucen, přeplouti řeku neb podzemní jezero. Staří *Peršané* křtili dítko v chrámě vodou, ohněm a vzduchem; při té příležitosti dostalo dítě v chrámu od kněze i jméno. V mysteriích *řeckých* byli kandidáti zasvěcováni křtem na břehu řeky Illisu. *Indové* křtí potopením do vody řeky Gangu.

S křtem vodou souvisí zavedení t. zv. *svěcené vody* t. j. vody, která byla z těch neb oněch důvodů uznána za zvláště způsobilou k zmíněným a jiným ještě obřadům náboženským. Už v předsíních pohanských svatyň stávaly podobně jako ve chrámích katolických nádoby se svěcenou vodou (aqua minaria, amula), kterou se věřící při vstupu do chrámu pokropovali. Rovněž u *Židů* bylo v chrámě umývadlo, k očisťování určené (Exodus 30. a 40). Nejen uměle svěcená voda, ale celé proudy vod, řeky a potoky dle starých měly moc očistiti člověka duchovně od hříchů (Ganges v Indii, dle Ovidia řecké řeky Illissus, Achelons a Cefisus.)

Úkolem druhé z tří zasvěcovacích svátostí — *biřmování* (lat. confirmatio = posílení) bylo a je, zasvěcence posíliti k praktickému zápasu se zlem, hříchem a nevědomostí. Tento zasvěcovací stupeň byl rovněž v starých mysteriích daleko složitější než v dnešním katolickém ritu, ač i zde docela zřetelně zachovaly se stopy aspoň obou příznačných momentů tohoto stupně zasvěcení. Poněvadž zasvěcenec měl se tímto aktem symbolicky *vyzbrojit k zápasu*, bylo potíráno jeho tělo olejem, kterým, jak známo, natírali se zápasníci před vstupem do zápasní arény. K oleji míseny byly však různé cenné ingredience, vonné masti a p., jimiž symbolisovala se vznešenost zápasu za dobro a pravdu, který bylo zasvěcenci nyní podnikati. Druhým význačným momentem tohoto stupně zasvěcení bylo *symbolisování protivenství*, jež zápasníku božské pravdy bylo podstupovati. Zározeň měl tu osvědčiti svoji statečnost a vytrvalost. Zasvěcenci bylo projíti celou řadou utrpení: byl zavřen v podzemní sklepení, zůstaven o hladě a žízni, byl spoután, mrskán; k tělesným zkouškám těmto přistupovala i trýzeň duševní: byl tupen, snižován, odsuzován a p. Zkoušky tyto trvaly dosti dlouhou dobu, rok i déle, kandidát zasvěcení měl jimi nejen sílu sebeovládání prostě dokumentovat, ale také v sebezapírání, v ovládání ducha nad tělem se cvičit a zdokonalovat. To je asi souhrn podstatných rysů druhého základního zasvěcovacího stupně, společný mysteriím egyptským, mithraickým, eleusinským i jiným. V podrobnostech bylo by dost zajímavých odstínů, ty vylíčovat vymyká se však z rámce našeho thematu.

V katolickém ritu biřmovacím máme zachycen obojí zmíněný právě moment: symbolické natírání zápasníka olejem je zde redukováno na *potření čela biřmovancova olejem a balsámem*, na protivenství pokořující a útrapy, jež bylo trpěti starým konfirmandům, shrnuta jsou v *symbolický políček*, jejž biskup biřmovanci se slovy „Pax tecum“ (Pokoj s tebou) udělí.

Třetím zasvěcovacím stupněm — *svěcením kněžským* — nebudu se už tak podrobně zabývati, poněvadž při tomto stupni je jak v starých mysteriích tak i v katolické liturgii příliš mnoho symbolů širšímu obecenstvu tak jako tak málo známých, jež bylo by nutno nejprve podrobně vylíčiti; věc zabrala by v časopise příliš mnoho místa, ponechávám proto soustavné vylíčení sem spadajících faktů až samostatné pu-

blikaci, kterou o těchto otázkách svého času vydám.

Přejdu nyní k druhé skupině svátostí, jež nemají už rázu iniciačního. Začnu *zpovědí.* Též zpověď a pokání jsou prastaré. U *Indů*, tisíce roků před Ježíšem, zpovídali se lidé a to buď veřejně nebo před tribunalem tří kněží-bramínů. Doznání hříchů musilo býti provázeno projevem, směřujícím k usmíření božstva, napravení hříchů. Tento tribunal dával vinníkovi rozhřešení a ukládal mu pokání poměrné jeho hříchům na příklad posty, modlitby, almužny, poutě neb jiné dobré skutky. *Buddha* reformovav brahmanism zachoval zpověď, která koná se u buddhistů veřejně a aspoň jednou za rok (katolická církev rovněž předpisuje svým věřícím zpověď aspoň jedenkráte do roka). V *Egyptě, Persii* a *Řecku* v mysteriích se podobným způsobem zpovídalo. Je známo, že římský císař-filosof Marcus Aurelius zpovídal se v eleusinských mysteriích hierofantovi. Jako dnes byli ovšem i u starých pochybovači o oprávněnosti zpovědi. Plutarch vypráví o jednom takovém Sparťanu, který s knězem, jenž hodlal ho zpovídati, mluvil asi takto: „Tobě-li či bohu mám se zpovídati?" „*Bohu*", odvětil kněz. Na to řekl mu Sparťan: „Pak, *člověče*, jdi pryč!" Platon zmiňuje se ve svém spise „O obci" rovněž o pokání a zpovědi dodávaje, že oboje je v úmyslu zištném vynalezeno od kněží. Rovněž *Židé* zpovídali se veřejně. Pravidelně obětoval hříšník nějaká zvířata, by dříve dosáhl odpuštění hříchů. Vedle toho uvádí se v bibli (Leviticus 16. 21.) také tento zpovědi analogický obřad: Velekněz přivedl do chrámu kozla Harazela, vložil mu ruce na hlavu, hlasitě vyznával hříchy lidu i svoje vlastní a prosil Věčného za odpuštění. Kozel byl pak zahnán na poušť.

O *oltářní svátosti* učinili jsme zmínku už předešle a vrátíme se k věci ještě v stati, kterou věnujeme v některém z příštích čísel obřadu *mše.* Jde tu o dvojí věc: obětování božstvu význačných plodin země a vtělování se božstva v plodiny tyto. O obětování plodin netřeba se šířiti, je obecně známo a společno kultu téměř všech národů a dob. Méně už obecným je názor, že božstvo v plodinách těchto dává sebe sama k požívání, ač i tento názor je prastarý. Setkáváme se s ním zase už v Indii, kde o plodech byliny zvané haoma tento názor byl rozšířen; kult vína, v němž bůh Dionysos dával se lidem k požívání, nalézáme v bakchických slavnostech řeckých. (Řecká báje o Dionysovi má podobností dost s mythem Ježíšovým: oba jsou, jak už jinde pověděno, allegorií slunce, oba umřeli pro spásu lidstva, oba pod způsobou vína dávají se lidem za pokrm.)

O *manželské svátosti* stačí uvésti jen tolik, že kněží, intervenujíce ve všech rozhodných okamžicích života, činili tak také u příležitosti sňatku, který u nejrůznějších národů za assistence kněžské, zejména v chrámech a před oltářem býval uzavírán.

Velice zajímavou je však *svátost posledního pomazání.* Svátost tato souvisí s vírou v posmrtný život duše. Duše smrtí od těla odloučená vydává se na pouť na onen svět. Je obyčejem velmi starým, na tuto dalekou cestu ji posilniti a vyzbrojiti. Posila tato záleží jednak v očistění od hříchů jakožto i v tom, že umírajícímu na cestu do věčnosti přidávají se různé předměty jemu užitečné (přikládání do hrobu zbraní, služebnictva, koní; u Řeků vkládal se nebožtíku do úst obolos pro převozníka Charona). Též býval umírající natírán olejem, symbol podobný jako při biřmování, měl býti tak posilněn pro tuto namahavou cestu. Egyptské balsamování mrtvol má tentýž smysl.

B. V. KONSTANS:

Lékař a kněz.

Zase nová aféra a není-li o ní tak mnoho mluveno jako o aféře Judově, je to tím, že už nepřináší věc úplně novou. Myslím nejnovější denunciaci Dra filosofie Kouřila v Rychnově n./K., takto v běžném životě katechety gymnasialního a kněze samospasitelné církve katolické. V nedávných dobách denuncováni byli hlavně studenti a dělníci z té jednoduché příčiny, že mohl vždy denunciant počítati s pravděpodobnou nadějí na dobrý účinek svého aktu. S rozvojem moci a síly černé internationály, aspoň zdánlivě se jevící a spoléhající na „příští" politickou moc v katolickém Rakousku, rozvinuje se denunciační praxe na všecky vrstvy občanstva. Je denuncován student, dělník, professor, lékaři. Poslední denunciační akt je hodně hrubého kalibru, otevřený a neschovává se ani mnoho za tak zvanou svobodu náboženství, jako se to dělo v případě Judově a Masarykově. Případ je ten: Letos vystoupil z církve a prohlásil se za bezkonfessijního MUDr. Eduard Cmunt v Rychnově n./K. Ze všech stran bylo od klerikálů proti němu štváno, i proti jeho soukromé praxi, ale výsledek toužený, zničení mladého lékaře, jenž byl zároveň výpomocným lékařem v okresní tamější nemocnici se 400 K ročně, se nedostavoval.

Tu vystoupí ze zálohy kněz Ph. Dr. Kouřil, a podal k okresnímu výboru dopis s návrhem, aby MUDr. Eduard Cmunt byl z nemocnice odstraněn a udává tyto příčiny: V prvé řadě to že prý Dr. Cmunt mnoho sní a vypije a vypočítává co všecko: vejce, kávu, maso, víno, polévky s kroupami, chléb, housky atd. vše na krejcar. — V druhé řadě má býti prý odstraněn proto, že je bez konfesse, odstranil kříž ze svého bytu, jí v pátek maso a že v nemocnici je prý 99% křesťanů. Okresní výbor přes zbožné přání

Ph. Dr. přešel k dennímu pořádku, nedal se tak jednoduše omámiti jako zemská školní rada moravská a jednal zcela správně.

Nyní jedná se o fakt, že i lékař již musí se míti na pozoru před knězem. Dobře, že tak brzo objevili pánové své ledví. Lékaři celým svým studiem přírodovědeckým a medicinským prodělávají nejdříve a nejdokonaleji skoro z vysokoškolské intelligence odpoutání od dogmatické instituce církevní. Je to úplně přirozené. Tu naskytá se tolik fakt, jež usvědčují církev z nesprávných výkladů a i ze lží, že jen velice nepatrné procento lékařů, nedomýšlejících důsledků své vědy snad církevně věří. A i to nepatrné procento dalo by se stěží jako „opravdu věřící" konstatovati. Jakmile vědomě začneme pracovati mezi kollegy v tomto směru a přinutíme je tak k uvažování o církvi, pak nenajde se myslíme ani jediný, který by tvrdil, že své vědecké poznatky může srovnati s učením církve. Nyní pokusím se aspoň zběžně poukázati na některé věci. —

Známá je zásada embryologická*): Omne vivum ex ovo, t. j. laicky řečeno, všecko nově se rodící musí míti svého otce a matku, vyjímaje některé hermafrodity z říše živočišné. Církev katolická, a snad křesťanství vůbec, proti tomuto přírodnímu zákonu vyslovila své „známé" dogma, na kterém buduje celou stavbu nesmyslů. Člověk znající jen základy embryologie nemůže nikdy přistoupiti na takové falšovaní, jež snad bylo omluvitelno ve středověku, kdy neznal se drobnohled a kdy neznalo se ničeho o pohlavních buňkách, a právě proto stojí mimo církev, neboť neguje základní téměř dogma. A co daemonologie?**) Prof. Kuffner píše: „Pro psychiatrii ***) trval středověk téměř do 18. století. Až do té doby církevní názor o daemonech (kteří usazovali se v tělech nešťastných lidí skutečně duševně chorých) diktoval také zásady, dle kterých s šílenci mělo býti nakládáno. Proti nástrahám daemonů snažila se duchovní moc zápoliti slavnostními obřady vymítacími a kde narazila na bezvýslednost, pokládala za nutné nejpřísnější trestné zakročení a po případě i *odstranění* individua obecnému blahu škodlivého." A dnes nejen že církevníci ponechávají lid v podobných názorech, oni lhou ještě drze; každé onemocnění prohlašují za trest boží, seslaný pro nějaký hřích, buď vlastní neb předků a dle toho ovšem důsledně proti nemocem nedoporučují zdravé lidské názory hygienické a lékařskou pomoc, nýbrž kostel, poslední pomazání, modlitbu, svaté poutě, zázračná místa! Jde tu přirozeně o dvojí zlo. Učí nedůvěře k nám, se kterou v životě se lékař potkává za každým krokem a za druhé znemožňují uzdravení nemocného. Ten obyčejně volá po lékaři, tedy po člověku a lidské pomoci teprve tehdy, když už je pozdě, když nemoc pokročila do nejtrapnějšího stadia, když nepomohla ani mše, ani modlitba, ani různé panenky Marie ani bůh. —

(Dokončení.)

*) Embryologie = nauka o zárodcích organických těl.
**) Daemonologie = nauka o běsích, ďasech, zloduchách (démonech).
***) Psychiatrie = nauka o duševních (psychických) chorobách.

O vánočním stromku.

V náboženských obyčejích a legendách nachází znalec netoliko cenné dokumenty historické, ale je tu také celá řada vzpomínek, sahajících o dlouhou řadu tisíciletí nazpět do tmy praehistorie, do oné bezedné hloubky věků, o nichž nemáme pražádných historických dat, o nichž dočítáme se jedině z kosmického písma nakupených vrstev zemských, jež luštiti učí nás paleontologie (nauka o zkamenělinách) a geologie (nauka o povstání a složení země).

Tak ze souhlasné tradice, společné Židům, Assyrům, Egypťanům, Řekům i praobyvatelům Ameriky o *„potopě světa"*, dotvrzené geologickými nálezy, soudíme s určitostí na existenci diluviálního člověka, t. j. že člověk už v oněch prastarých dobách, kdy kůra zemská neměla ještě dnešní stability, kdy sopečnými fakty nezměrného dosahu povrch zeměkoule se měnil k nepoznání a kdy ohromné pevniny (mluvívá se o staré Atlantidě, rozkládající se kdysi na místě dnešního Atlantického oceánu) se vším živočišstvem a možno též že už s počátečnou civilisací lidskou hynuly pod přívalem nově se tvořících oceánů.

Jiným dokladem takovéto náboženské paleontologie (řecká složenina slov *palaios* = starý, *on* = bytost, *logia* = nauka) jsou *legendy o dracích*, hojné zvláště v bájesloví čínském, ač i v pohádkách a náboženských legendách evropských (na př. o sv. Jiří, v pověsti Nibelungů a p.) se s nimi shledáváme. Geologické nálezy nás poučují, že země naše několikráte vystřídala svoje obyvatelstvo, zejména nacházíme v usazeninách zemských statisíce let staré otisky t. zv. ptakoještěrů, zvířat to ohromné velikosti. Někteří z nich dosahovali 40 metrů délky a až 20 metrů šířky. Draci našich pohádek a legend nejsou nic jiného než tito ptakoještěři a svědčí zas ta okolnost, že legendy o nich vypravují, o tom, že v dobách, kdy tato podivná zvířata na zeměkouli sice už vymírala, ale v jednotlivých exemplářích dosud žila (tomuto nasvědčuje, že se o nich v legendách mluví jako o zjevech poměrně řídkých) člověk s intelektem dosti vyvinutým už na povrchu zeměkoule žil. Je to zase nový doklad pro vysoké stáří lidského plemene.

Nuže, o čem poučuje nás *vánoční stromek*? Jest vůbec pozoruhodno si všimnouti důležité úlohy, jakou má *strom* vůbec v náboženských tradicích. Je známo, že oběti a jiné náboženské úkony dály se s oblibou pod stromy, v lesích, u nejrůznějších národů nacházíme „posvátné stromy" (slabá vzpomínka dochovala se i u nás v obyčeji na význačné stromy přibíjeti náboženské obrázky), Budha podle legendy došel vrcholu poznání a moudrosti, sedě pod stromem, stromy bývají vydávány za sídla duchů neb i od těla odloučených duší lidských.

Také náš vánoční stromek patří k tomuto kultu stromů. Je známo, že 24. prosince slaví se slavnost Adama a Evy, stromek vánoční připomíná pak známý strom v ráji, s něhož Eva utrhla ono osudné jablko. Také jiné systémy náboženské mají podobné stromy, připomínám prozatím jen v nordických pověstech známý strom *Ygdrasil*, jenž je původem světa. Popatřme nyní pouze k tomu, jakých paleontologických poznatků dovídáme se z legendy o stromu a stromech v ráji. Hospodin dává prarodičům právo „jísti se všech stromů" vyjma jediného, lidé v ráji nežijí ještě potravou zvířecí, žijí v míru se zvířaty. Ovoce stromů jest jedinou jejich potravou. Což jest to jiného než potvrzením nauky vývojové jakož i toho kulturně vysoce zajímavého faktu, že člověk i pokud ještě v pradávných předhistorických dobách na stromech žil a jejich plody výhradně se živil, byl bytostí myslící a pamětí obdařenou. Kult stromku vánočního není tudíž ničím jiným než kultem rostliny, jejíž plody byly první potravou předhistorického člověka, kultem, který je odůvodněn stejně jako dříve už zmíněný kultus sluneční. Není také náhodným, že oslava tohoto prvního živitele člověka položena je právě do doby vánoční, kdy slaví se znovuzrození Slunce: lidstvo oslavujíc počátek nového slunečního roku docela logicky vzpomíná též svého vlastního dětství. *Sirius.*

P. ALBANUS SCHACHLEITER, O. S. B.:

Bonifacius-Verein a jím podniknutá práce k obraně víry.

„Das vom Bonifacius-Vereine in Oesterreich unternommene Werk der Glaubens-Verteidigung."

Předseda akčního komitétu bojovného sdružení, nazvaného Bonifacius-Verein, benediktin páter Alban Schachleiter, vydal ku kněžím rakouským *důvěrný oběžník*, v němž naznačuje jim, jakým způsobem mají pracovati pro šíření klerikalismu v nejširších vrstvách lidu a zejména jak počínati si mají při rozšiřování listů „St. Bonifacius", „Sv. Vojtěch" a „St. Sarkander". Ježto tímto oběžníkem, který je výsledkem referátu, jejž pisatel podával rakouskému sboru arcibiskupů a biskupů, odhalena jest částečně *rouška z tajných piklů řeholních řádů zdejších*, otiskujeme jej doslovně. Originál psán jest *německy*, stejně jako všechna komanda, od předsedy Bonifacius-Vereinu vycházející, německy jsou psána.

Důvěrné!

„Koncem roku 1903 došla na Bonifacius-Verein *výzva českého episkopátu*, aby vedl obranu církve proti útoku odpadlického hnutí. Ve všech obcích *obou národností* byl nejvyšším pastýřským nařízením zaveden Bonifacius-Verein; zároveň pastýřům duší *nařízeno*, aby *apologetické vyučování náboženství vycházející v měsíčních sešitech* (St. Bonifacius a sv. Vojtěch) v co nejvíce možném počtu exemplářů rozdávali. Tyto listy měly se rozdávati *zdarma*, současně však s tímto rozdáváním zdarma měly být *sbírány dary*, které mají sloužiti k odstranění *církevní nouze*, panující na tak mnoha místech v Čechách.*) Takto se mělo pracovati proti hrozícímu nebezpečí svedení od víry.

Co v Čechách, *kde nouze jest největší*, bylo počato, nalezlo brzy i v jiných diecésích Rakouska napodobení. Dnes se rozesílá něco přes 600.000 výtisků „St. Bonifaciusa" a asi 200.000 výtisků „Sv. Vojtěcha" do všech korunních zemí monarchie. K tomuto německému a českému vydání přistoupilo polské, „St. Sarkander", jenž v nákladu asi 50.000 výtisků se rozesílá. — Generální rada Bonifacius-Vereinu v Paderbornu (Německo) prohlásila výslovně potírání odpadlictví jakožto aktuelní a hlavní úlohu spolku v Rakousku a zaslala na jednotlivé diecésní komitéty důtklivou výzvu, aby se v této akci súčastnily. Na sjezdu katolíků bylo k tomu účelu zřízeno akční komité rakouského Bonifacius-Vereinu (Aktions-Komitee der österr. Bonifatiusvereine), jež má úkol celý podnik vésti a vybudovati.

Vrchnopastýřskými nařízeními byl zatím zaveden Bonifacius Verein skoro ve všech diecésích Rakouska. Ale ne všude našel u pastýřů duší pravé porozumění a dostatečně snaživé spolupůsobení. Na některých místech bylo poměrně málo listů rozdáno. Mnohdy rozdílejí kněží těchto málo exemplářů výlučně zbožným lidem, kdežto mají býti dány hlavně těm, kteří následkem své nevědomosti v náboženství a své lhostejnosti jsou v nebezpečí padnouti za oběť odpadu. Nezřídka bojí se pastýři duší, že budou od státních úřadů stíháni za rozdávání listů; mnozí chápali rady od nejdůstojnějšího ordinariátu nesprávně; mnohým chyběla též pravá čilost, aby použili jim nabízené prostředky proti odpadu.

*) Kde panuje v Čechách na farách a biskupstvích nouze? Čtenáři, pište nám o tom!

U příležitosti referátu, který podepsaný za konference nejd. biskupů měl čest přednášeti, byl pověřen, aby všechno, co se týče Bonifacius Vereinu přehledně sestavil a nejd. episkopátu podal. V následujícím jest tomu vyhověno.

Bonifacius-Verein chce hájiti církev tam, kde jest to nejvíce nutno: u vlažných, církevnímu životu více méně odumřelých katolíků; jak toho docíliti?

Zřídka neb nikdy nejdou na kázání; nikdy nevezmou katolický list neb knihu do ruky. Jak tedy *vyučování náboženství* přímo k nim zavésti? Naprosto jedině (einzig allein) *hromadným rozdáváním vhodného měsíčníku v kostelích;* neboť možno přece za to míti, že *z každé katolické rodiny přece někdo — dítě (!), služka* — k službě boží přijde a list domů vezme. Když se *pokaždé v neděli po kázání* pravým způsobem na to upozorní, není pochyby, že většina přítomných vezme si list rozdávaný u portálu kostelního.

Zda-li však toto rozdávání listů v kostele jest též dovoleno, t. j. zákonnitě přípustno? Odpovídáme: *„Jest.“* Nemůže být zakázáno, a *není myslitelno, že by státní úřad někdy se pokusil (!!) brániti,* aby v kostele jako připojení k službám božím, z nařízení biskupů nebylo rozdáváno *náboženské vyučování* věřícím. Výslovně to uznali *místodržící* v Čechách a Štýrsku (Aj, pane hrabě Coudenhove! Kde a kdy? Red.), jakož i nejvyšší *policejní* úřad ve Vídni. V celém Rakousku v mnoha tisíci osadách se skutečně listy Bonifacius-Vereinu rozdávají, a *nikde státní úřady v tom neshledaly závady.*

Toto rozdávání *v kostelích* jest nejjednodušší způsob rozdávání listů. Ve velkých městech jest to téměř jedině možná cesta. Budiž ještě výslovně podotknuto, že se to má díti *v kostele, nikoli před kostelem* a že se to děje na *výslovné přání ordinaria*; neboť jen pod tímto předpokladem jest toto rozdávání *proti každému úřadnímu vměšování zajištěno.* Kromě toho *musí* pokaždé *z kazatelny* na bonifácké dílo býti upozorněno.

V malých dědinách, kde pastýř duší zná všechny rodiny, mohou listy být též *dům od domu* roznášeny. Ovšem musí být při tom zákonnitá ustanovení o kolportáži respektována. Může se tak státi dvojím způsobem:

1. Pastýř duší zaopatří si od okresního hejtmanství *povolení ku kolportáži.* Toto oprávňuje jej, aby bonifácké listy zcela dle libosti rozdával a do *všech domů donášel,* resp. *nechal donésti.* Jelikož však toto dovolení čas od času musí být nově zadáno a tak se způsobují výdaje nutnými kolky, doporučuje se lépe jiný druh kolportáže.

2. Všichni členové Bonifacius-Vereinu mají totiž zákonité právo na dodání spolkového orgánu. Když tedy v každém domě, v každé katolické rodině jest člen „Bonifacius-Vereinu“, může bonifácký list, jenž vychází jako spolkový orgán, bez všeho úřadního zasahování vskutku do všech domů býti nosen. K tomu však jest potřebí, aby byla založena listina spolkových členů, což v zájmu spolku vůbec jest žádoucno, kteráž listina na požádání musí býti předložena státním orgánům. *Listy mohou býti členům donášeny též* **pomocí školních dětí (!!!).** ale jen mimo školní čas a se svolením rodičů. Listy ve škole a při vyučování náboženském rozdávat se nedoporučuje (Ale? Proč pak ne?), neboť mohou vzniknouti lehce *konflikty s učitely* (A tak! Proto!) neb správou školy.

Zde jest promluviti o příslušnosti k spolku. Jelikož tento spolek před nyní stávajícím spolkovým zákonem v jednotlivých diecésích Rakouska byl zaveden, a jeho stanovy též dnes ještě platí a úřadně jsou uznány, *nemá na ně dnešní spolkový zákon platnosti.* Tato okolnost dovoluje Bonifacius-Vereinu největší svobodu jednání, *poněvadž může být okamžitě ve všech obcích zaveden,* aniž by podrobného čas loupícího a drahého zadávání stanov místních skupin bylo zapotřebí. (Jaké pak jsou to stanovy? To je „musterverk“, jenž musí býti objasněn! Red.). Když dnes na př. „Pius-Verein“ někde jest zařizován, musí pro každou jednotlivou osadu být podány u hejtmanství čtyřnásobné stanovy opatřené kolky; a též nutno vyřídit celou řadu formalit. *Všechno to u Bonifacius-Vereinu odpadá. Jest již samo sebou tam, kde jsou jeho členové.* Členem Bonifacius-Vereinu se stává každý zcela dle stanov *bez přihlášky* (*!*), *bez přijetí* (*!!*), *bez jakékoliv formality* (*!*), jedině a pouze vůlí *chtít býti členem* a chtít podmínky příslušnosti (spolkovou modlitbu a almužnu) vyplňovati.

Tato okolnost má velkou důležitost pro rozdílení bonifáckých listů v oněch místech, kde se rozdávání v kostelích jeví být nevhodným. Kdo se snaží, aby získal členy Bonifacius-Vereinu, zaopatřuje tím odběratele bonifáckého listu. Vždy se může nejlehčím způsobem docíliti, aby byl členům i jiných katolických spolků bonifácký list doručen. *Potřebují pouze prohlásiti,* že chtějí býti členy Bonifacius-Vereinu, *čímž každý jednotlivě získává právo, obdržeti „St. Bonifacia“.* Ano může se dokonce státi, aby duchovní pastýř *hned celou svou osadu přijal do Bonifacius-Vereinu, když to umí správně na kazatelně vyložit* a k svému vyzvání k přístupu asi tato slova připojí: „Já vás beru tedy všechny do Bonifacius-Vereinu; *komu by z vás to nebylo vhod, ať se u mně přihlásí.“* (*!!!*)

Pochopitelně jest takové prohlášení jen v takových osadách možno, kde duchovní pastýř jest si úplně jist jejich církevním smýšlením.

Možno ho upotřebiti též jen v menších dědinách, kde též kolportáž jest možna od domu k domu. Ve větších městech doporučuje se jakožto hlavní prostředek rozšiřování v kostelích, leda že by byly jakožto příloha k „farnímu oznamovateli“ přidávány a do rodin dodávány.

Rozdílení v kostele děje se dle zkušeností nejlépe tímto způsobem: U každého kostelního portálu postaví se dvě osoby, z nichž jedna vstupujícím do kostela listy doručuje, co zatím druhá na talíř neb do schránky sbírá dary, jež jsou od věřících věnovány. Doporučuje se, aby stály u malého stolu, na němž dotyčné listy leží a nad nímž jest připevněn plakát se slovy: *„Bonifacius-Verein, odražení nevěry a bludů, odstranění církevní nouze.“* *)

Listy klásti před službami božími na lavice, aby si je věřící brali, jest méně dobrý způsob; docela nevhodné jest, aby se listy odbíraly ze sakristie. Tam přece přijdou jen zbožní lidé, ale ne ti právě pro něž jsou listy psány: vlažní, lhostejní křesťané. — Samozřejmě musí býti rozdavači listů dobře vybráni. *Musí býti při každé bohoslužbě na svých místech přítomni.* Kde je to radno, *mohou být též honorováni z peněz, které se při rozdílení listů vyberou*, ale musí být o tom zpravena správa spolku. *Nejdůležitější* jest, aby současně se zdarma rozdávanými listy *se též sbíraly také milodary*. To jest ta přednost, kterou má bonifácké dílo před podobnými podniky: *pokaždé, když prosíme o almužnu, dáváme věřícím dar*, a každý jednotlivý list, který *darujeme*, jest současně *prosbou o almužnu* pro spolek. Zkušenost tří roků potvrdila, že zcela neočekávaně velké sumy se sejdou, když se *všude* sbírá a *pořádně* sbírá.

Nemělo by se díti žádné rozdávání, aniž by byla uspořádána *sbírka*; ale též tam, kde se listy nosí od domu k domu, má být vyprošen malý milodárek.

Sebrané peníze jsou určeny předně k zapravení velikých nákladů za listy, za druhé k odstranění církevní nouze a sice tak, že *peníze zůstanou v diecési, kde byly sebrány.* (Tak takhle vydělávají chudí páni biskupové? Red.) Předají se nejdříve pastýři duší, jenž je buď zašle diecésnímu komité Bonifacius-Vereinu, je-li tento v diecési, nebo přímo biskupskému ordinariátu. Ve Vídni jsou o tom zvláštní ustanovení.

Bonifácké dílo jest tak dalece vytvořeno a tak jistě fondováno, že každý žádaný počet exemplářů na každou duchovní stanici v celém Rakousku může být rozeslán, jen když bude ústřednímu vedení zajištěno, že listy skutečně budou rozdávány a *peníze sbírány*, i když jejich výše občas útraty za rozesílání nekryje.

*) Takové plakáty jsou k dostání v obchodní správě Bonifacius-Vereinu, Praha, Trojická ul. 18.

Aby skutečně „St. Bonifacius“ (sv. Vojtěch) skutečně massově byl rozšiřován a *tak sbírky bohatý výtěžek dodaly*, rozhodlo se akční komité rakouského Bonifacius-Vereinu, vydávati vlastní „Bonifacius-Korrespondenz“. Obrací se v první řadě na veled. pastýře duší, neboť tito přede všemi jinými jsou povoláni, aby pečovali o rozdávání listů a *sbírání peněz.* Úkolem této korespondence bude: 1. Dvakráte za měsíc sdělovati co všechno bylo od nepřátel proti sv. církvi podniknuto; 2. o takových útocích pojednávati a je odrážeti, o kterých v bonifáckých listech nemůže být jednáno, ježto přece nemáme na tom zájmu, abychom kruh svých čtenářů, tolik tisíc čítající, seznamovali s těmi útoky; 3. zvláště tam má být pojednáno o vlastním provádění díla bonifáckého. Zkušenosti jednoho duchovního pastýře při rozdávání listů a při sbírání daně budou i jinému vítány. Také o tom, co jinak má se státi v agitaci a organisaci se zde důkladně pojedná; 4. kromě toho se tam má také pojednávat o nových zjevech z oboru apologetické literatury.

Jedním slovem: „Bonifacius Korrespondenz“ chce být pomocným orgánem pro provádění díla bonifáckého.

Kromobyčejná nebezpečí činí nutnými i kromobyčejná opatření obranná. Ta poskytuje Bonifacius-Verein. Aby se jich všude příslušným způsobem užilo, k tomu má sloužit tato korespondence.

Ještě daleko není všude dílo bonifácké tím, čím by být mohlo a mělo. Kdyby ale všude ve všech kostelích rakouských byl bonifácký list se svým apologetickým učením rozdáván, pak bylo by to ochrannou zdí pro naši sv. víru od které by se všechny nájezdy nepřátel musily bezmocně odrazit. A kdyby se všude sbíraly peníze, sešla by se suma, která by stačila, aby veškeré církevní nouzi v krátké době byl učiněn konec.

Kéž by toto bylo ode všech duchovních pastýřů správně pochopeno! Kdežto snahy Pius-Vereinu nesou kýžené ovoce teprve po letech a desítiletích, Bonifacius-Verein má přinést *okamžitou pomoc:* šíří znalost náboženství v massách a právě hromadné šíření jeho listů, které se zdarma rozdávají, poskytují mu prostředky *zastavit nouzi u stánků božích.*

Požehnání boží, zaručené příkazem a požehnáním nejdůstojnějších rakouských arcibiskupů a biskupů zjevně spočívalo na našem podniku. Kéž by započatému dílu ani na příště nescházelo!

Praha, opatství emauzské, listopad 1907.“

Tolik páter Alban Schachleiter . . .

Podávajíce všem přátelům pokroku obraz jeho piklů a nástrah, doporučujeme, aby dobře o tom uvažovali. Každý ať sám určí si způsob,

jímž v mezích své působnosti, svého povolání a svých schopností snaží se mařiti tyto černé záměry.

Přiložme *všichni*, jimž jde *opravdu* o pokrok osvětový, ruku k dílu, a v proudu života činorodým úsilím svým, nečekajíce až koukol vzroste, ničme hned semena jeho, jež benediktinský mnich z emauzské své cely rozhazuje v lány lidové . . .

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

ČESKÁ SEKCE.

Z kongresu Volné Myšlenky v Buenos Aires přinášíme dnes zatím referát našeho delegáta V. Friče. Příště přineseme obsah všech návrhů, na kongresu přijatých, jež pro nával látky musili jsme odložiti. Při tom upozorňujeme, že velice pěknou reprodukci fotografie zahájení kongresu tohoto a reprodukci fotografie skupiny cizozemských delegátů kongresů přinesl právě „Český Svět“ v čísle 10. Doporučujeme vřele všem našim přátelům, aby si v upomínku na kongres ten o toto číslo dopsali. Stojí i s poštovným 40 hal. jež nejlépe poslati v dopise v poštovních známkách na adresu: „Český Svět“, Praha II, Reslova ul. č. 2. Na fotografii delegátů velmi dobře je poznati českého delegáta Friče, gen. sekretáře Fournemonta, sekr. španělské sekce prof. Lozana, delegáty italské, brazilské, španělské a z Uruqay.

NAŠE SCHŮZE.

Žižkov. Odpověď katolickému pražskému procesí z 9. prosince dalo občanstvo žižkovské velkou schůzí 19. prosince 1906 v Bezovce, pořádanou proponenty spolku Volných myslitelů v Žižkově. (Spolku vráceny stanovy, ač jsou úplně souhlasné se stanovami „Augustina Smetany“!). „Bezovka“ byla plná a slova referenta red. K. Pelanta budila v myslích souhlasnou ozvěnu. Předseda občan Essentier zahájil i ukončil schůziráznými vybídkami k boji protiklerikálnímu, jenž v Žižkově musí nabýt rozsahu co nejširšího. Znamenitá byla též účast žen, z nichž jedna občanka vybídla energicky k vystupování z církve a osvobození žen z její spárů.

V Karlíně konal dne 2. prosince „Klub mladých“ v hostinci u Petržilků veřejnou schůzi, na které „O boji za volnou školu“ promluvil Dr. Th. Bartošek. Po přednášce byl rozhovor o tom, pokud dle platných zákonů existuje povinnost obcí, zříditi pro děti bezkonfessních rodičů zvláštní, všeho církevního náboženství prosté vyučování (analogon škol národnostně menšinových).

Ve Votvovicích u Kralup referoval dne 15. prosince večer Dr. Th. Bartošek „O volné škole“. Z debaty, jež po přednášce se rozvinula, vyšel návrh na zřízení útulku pro školou dosud nepovinné děti dělnické.

V Nymburce konala se dne 16. prosince odpoledne v hostinci u Kolářů dělnictvem i inteligencí velmi četně navštívená veřejná schůze, svolaná soc. dem. spolkem „Ruch“. O reformě práva manželského a útocích klerikálů na školu referoval Dr. Th. Bartošek.

V Žamberku dne 20. prosince večer hned po přelíčení s klerikálním agitátorem Drem Myslivcem, o němž zmiňujeme se na jiném místě, konala se veliká protiklerikální schůze „u modré hvězdy“, do níž odebrali se účastníci přímo ze soudní síně a kde přítomní právní zástupcové žalobců Dr. Jindř. Štemberka, advokát z Rychnova n. Kn. (zástupce sl. Julie Gregorové) a Dr. Th. Bartošek předvedli shromážděným průběh a společenský význam právě skončeného processu, načež Dr. Bartošek promluvil o klerikální taktice vůbec. Schůze vyzněla v bouřlivě aklamovanou výzvu k občanstvu, aby zejména v nastávajících volbách za všech okolností a důsledně stáli a pracovali proti klerikálům.

V Kunvaldě u Žamberka promluvil dne 22. prosince večer Dr. Th. Bartošek „O časových otázkách“ pojednav o reformě manželského práva a volné škole; na dotaz, učiněný jedním z přítomných klerikálů objasnil také svoje stanovisko k theorii Darwinově.

Ve Vysočanech pořádána sociálně demokratickou organisací v neděli 16. prosince 1906 o 3. hod. odpolední u Reitalerů veřejná schůze, na které o volné škole a klerikalismu referoval red. Myslík. Účast byla slušná, ač na Vysočany mohla býti větší. Na popud řečníkův bude pořádána v brzku schůze podobná, věnována hlavně ženám. — V místě utvořen bude kroužek bezvěrců.

V Německém Brodě promluvil Dr. Th. Bartošek dne 26. prosince na schůzi svolané akad. spolkem „Barák“ o poměru intelligence k církevnímu náboženství. Pojednati o poměru intelligence k náboženství vůbec vyhraženo bylo schůzi jiné, kterou týž spolek později svolá.

Ve Žďánicích na Moravě konána schůze lidu, na které přednášel učitel Pastýřík ze Zdounek o volné škole a jejím významu v životě národním. Po schůzi byly rozdávány Odpovědi.

V Lužné konala se 8. prosince důvěrná schůze proti pastýřskému listu rakouských biskupů. Nejprve přečtěna Odpověď Volné myšlenky, načež předneseny referáty o klerikalismu a o reformě manželského práva. Schůze byla velice četně navštívena, zdařila se úplně a cíle svého dosáhla. Mezi indifferentní rozdána Odpověď; zbytek její rozdán pak v neděli, když lidé vycházeli z kostela.

KVITOVÁNÍ.

Příspěvky propagačnímu fondu. Na boj za volnou školu a na boj proti klerikální moci, vedeného českou sekcí Volné Myšlenky dále přispěli: Beran, Roudnice K 1·—, F. Kupka, Paříž, polovinu provise z výtěžku výstavy svých obrazů v Praze 142·50, Vojta Beneš 2·—, sb. l. č. 29 (V. Stein) 6·40, abiturienti zemské vyšší reálky v Telči 10·—, na účet sb. l. č. 43 (Vrba) 30·—, V. Höfer 10·—, J. Šetek (Vídeň) —·50, sbírka na rozloučenou s p. učitelem Skalským v Humpolci 12·—, Hovora, Pošná —·06, doplatek na sb. l. č. 43 (Vrba) 7·70, sb. l č. 10 (Liberec) 16·50, J. Gregorová v Klášterci n. O. 10·—, sb. l. č. 30 (Blüml) 13·90, Sbírka E. Pauka 25·—. Pamatujte při všech příležitostech na propagační fond. Velké akce, jež vedeme, stojí mnoho peněz a my sami žádných fondů nemáme. Příspěvky zasílejte na adresu Volné Myšlenky, Král. Vinohrady, Poštovní přihrádka. Kdo neodvedl dosud sběrací listinu a peníze na ni sebrané, nechť tak co nejdříve učiní.

Protiklerikální daň. V sekretariátu české sekce V. M. máme již 3 reversy, jimiž se vystavovatelé zavazují odváděti 1% ze všech svých příjmů na protiklerikální agitační fond V. M. Dodány nám byly bez našeho popudu. Je to dobrá myšlenka: haléř z koruny dáme snadno, aniž toho ucítíme, dohromady mohou být dobré stálé příjmy na agit. fond, které nám umožní intensivnější práci. Příjmy tyto budeme kvitovat číslovaně. Dnes činíme počátek oznamujíce, že na revers č. 1. odevzdáno K 8·—.

SLOVINSKA SEKCIJA.

Ali je vera zasebna stvar?

Da bi bilo mogoče odgovoriti na to vprašanje, je treba označiti obseg pojma vera. Kaj se razume pod „vero“ na Slovenskem? Pred vsem formalnosti, ki se tičejo katoliške cerkve, izpolnjevanje njenih predpisov, oziroma v navadni vsakdanjosti volje posameznega duhovnika. A kaj je namen katoliške cerkve? „Božje kraljestvo na zemlji“, ali bolj prozaično: politično vodstvo vsega sveta se strani rimskega papeža kot kralja kraljev s pomočjo duhovščine. Da pri nas pod „vero“ ne smemo razumeti niti krščanstva, so dokaz najglobokejše versko vzgojeni ljudje pri nas: tercijalstvo s svojim praktičnim izvajanjem katoliških naukov: opravljivostjo, svetohlinstvom, hinavščino, procesijami, škapulirji, pentljami, svetinjami itd.

Ali more torej zahtevati, kdor dobro pozna katoličanstvo, da naj bo tale „vera“ zasebna stvar? Ali je dosledno, pošiljati duhovnika v cerkev, češ naj se ne vtika v javnost? Ne. Kdor trdi, da je katoličan, mora z obema rokama podpisati vse resolucije kat. shodov. Zato so naši klerikalci dosledni; vera ima pri nas gori označeni pomen, inteligent mora toraj s svojim polovičasstvim podleči. Mogoče je edinole bodisi priznati katolicizem z vsemi posledicami, ter kot s krajno konsekvenco podpirati stremejenje za obnovitev papeške države, ali pa biti toliko pošten ter vreči med staro šaro katolicizem sploh, cegar edino pravilne konsekvence so njegove politične zahteve.

In kakšne posledice ima to polovičarstvo naše inteligence? Nasproti zavedno in dosledno nastopajočemu duhovniku mimo dati sebi in drugim ničesar; ker priznava katolicizem, po katerem se ne ravna ne more iz vesti **ničesar** doslednega. Zato pa tudi o kaki samostojni slovenski kulturi v pozitivnem smislu ne more biti niti govora, predno se naše razumniš tvo ne razvije čez to polovičarsko stališče.

Bodisi „nazaj h Kristusu kralju“, ali pa naprej h Kristusu človeku!

Je-li víra soukromou věcí?

Aby se mohlo odpověděti na tuto otázku, musí se vyznačiti obsah pojmu víra. Co se rozumí pod „vírou“ na Slovinsku? Především formality, které se týkají katolické církve, vyplnění její předpisů, to jest ve všedním životě plnění vůle jednotlivého kněze. A co je účelem katolické církve? „Boží království na zemi“ nebo prosaičtěji řečeno, politické vedení všeho světa římským papežem jako králem králův, pomocí kněžstva. Že u nás pod vírou nesmíme rozuměti ani křesťanství, jsou důkazem nejhlouběji ve víře vychovávaní lidé u nás, — terciáři, se svým praktickým prováděním katolických nauk u nás: pomlouváním, svatouškářstvím, pokrytectvím, procesími, škapulíři, pentlemi a posvěcenými medajlemi. Může tedy někdo žádati, kdož dobře zná katolicism, aby byla tato víra soukromou věcí? Jest důsledné, posílati kněze do kostela s odůvodněním, aby se neutíkal do veřejnosti? Ne, kdo tvrdí, že je katolíkem, musí oběma rukama podepsati veškeré resoluce katolických sjezdů. Proto jsou naši klerikálové důsledni, neboť víra má u nás smysl nahoře naznačený; intelligent musí tedy se svou polovičatostí podlehnouti. Možno je jedině uznati katolicism se všemi důsledky a jako krajní důslednost podporovati snahy za obnovení papežského státu, anebo býti tolik poctivým a zahoditi mezi staré haraburdí katolicism vůbec, jehož jedinými správnými konsekvencemi jsou jeho politické požadavky.

A jaké důsledky má ta polovičatost naší intelligence? Naproti vědomě a důsledně vystupujícímu knězi nemůže dáti sobě a jiným ničeho. Jelikož uznává katolicism, dle něhož nechce jednat, nemůže svésti ničeho důsledného. Proto také o nějaké samostatné slovinské kultuře v positivním smyslu nemůže býti řeči, dokud se naše intelligence nevyvine přes toto polovičaté stanovisko.

Buď „nazpět ke Kristu králi“ — aneb ku předu ke Kristu člověkovi!

*

Věstník „Slovinske sekcije svobodne misli“ v příštím čísle obsažen již nebude. Stalo se něco, co jsme ani zdaleka netušili: po uveřejnění prvých dvou čísel rozpoutala se ve slovinských zemích taková vřava v klerikálních žurnálech, že celá pozornost slovinského národa obrátila se na Volnou Myšlenku do Prahy a v časopisech hemžilo se polemikami a vůbec zájmem ať přátelským neb nepřátelským. A tu stateční členové slovinské sekce rozhodli se, že zájmu tohoto využijí a že počnou v Praze vydávati samostatný protiklerikální list Svobodná Misel (Volná Myšlenka). V lednu vyjde a tak přibyde osvobozovací práci v Rakousku nový zdatný článek v organisaci. Prosíme nyní naše stoupence, aby nám sdělili adresy pokrokových Slovinců, neb Čechů slovinsky znajících, neb se sami za odběratele přihlásili. Podmínky budou ještě uveřejněny, nyní se pracuje na předběžných přípravách. Nuže Naprej a napřesrok na shledanou s chorvatskou Volnou Myšlenkou!

PŘEHLED

Dokumenty klerikalismu.

Nové kvalifikační podmínky pro lékaře nemocniční! Neslýchaným dokladem pro snahy klerikalismu jest toto zasláno, jež bylo otištěno místo úvodníku ve „Věstníku“, listu pro hájení sociálních zájmů lékařů. Zní: Jsem výpomocným (externím) lékařem v okresní nemocnici v Rychnově n. K., začež mám 400 K roční renumerace a celé zaopatření dle I. třídy ošetřovací. V okresní nemocnici jest 8 sester řádu sv. Františka jako ošetřovatelek, vedle toho funguje místní kaplan jako duchovní správce a pensionovaný c. k. profesor náboženství pan PhDr. Kouřil jako generální zpovědník jeptišek. Pan PhDr. Kouřil je též členem okresního zastupitelstva a revisorem účtů nemocničních. Tolik na vysvětlenou situace. Letos vystoupil jsem z církve katolické a prohlásil jsem se za bezkonfessijního. Od té doby stal jsem se předmětem nemilosrdné štvanice se strany klerikálů. Bylo o mně kázáno, agitováno proti mé praxi mezi obecenstvem a když to vše nepomáhalo, měly mně býti podraženy nohy propuštěním ze služeb nemocnice. K tomu se propůjčil p. PhDr. Kouřil a ve zvláštním dopise okresnímu zastupitelstvu navrhl, abych byl zbaven svého místa proto, že 1. mnoho sním a vypiju, i vypočetl dle kuchyňských lístků, že jsem požil různého masa, vína a vajec za 741 korun, i píše dále ve svém dopisu: „Jen těchto pět položek repraesentuje dohromady hodnotu 741 K, tu však není počítána káva (někdy denně dvakrát!), není počítán čaj, nepožívaný sice každodenně, za to však zase někdy denně dvakrát,

nepočítány housky, jichž do roka nebylo asi méně než 1000 (!!!), nepočítán chléb (denně 35 deka), nepočítáno pivo, nepočítána polévka a to nikoliv prázdná!*), nepočítána drůbež, zvěřina a pak všecky příkrmy a úprava jídel a vše to, čeho k ní bylo třeba. Toto všecko zajisté na penězích též několik stovek znamená. Všecko to, pak volný byt a světlo a teplo zdarma a k tomu roční renumerace, lze zajisté odhadovati tak vysoko, že pan Dr. C. r. 1905 stál pokladnu okresní skoro tolik, ne-li více, nežli činilo dohromady roční služné obou řádných nemocničních lékařů, z nichž primář p. Dr. Riegel dostával měsíčně 125 K a sekundář pan Dr. Musil 83·33 K." 2. resumuje p. PhDr. Kouřil: „... podle soukromého mého zdání, které však nikomu nebuď vnucováno, muž, pověstný svou aférou krucifixovou**) který i na velký pátek řeholnice ošetřovatelky mermomocí k tomu přiměti chtěl, aby mu připravily jídla masitá,***) se za lékaře do zdejší nemocnice, v níž nejméně 99 procent osob ošetřovaných náleží k vyznání katolickému, nehodí!!!" Dokázal jsem, že pokrmy a nápoje na můj řád v jídelních lístcích psané mnou spotřebovány nebyly, což konečně každý soudný člověk uznati musí. Okresní výbor přešel přes tuto záležitost k dennímu pořádku, což mně dalo jakousi satisfakci. Moje existence není podmíněna místem výpomocného lékaře; mám tolik vlastních prostředků a energie, abych se uživil jinak a jinde. Myslím však, že si každý nemocniční lékař, když nic jiného, aspoň mzdu a stravu za svou práci trpce zaslouží; po uznání z nás lékařů dnes stěží smí kdo toužit! Kdyby mně vyčítal můj blahobyt hladem a zimou se tetelící, zmrzačelý, neuvědomělý proletář, nedivil bych se, že mluví z něho závist hladového živočicha, ale denuncuje-li takto doktora mediciny doktor filosofie, požívající tisícové pense, repraesentant vrcholků intelligence a k tomu ještě kněz, inu, milý čtenáři, na to schází výraz! *Dr. Ed. Cmunt.*

Kulturní boj.

Sociální demokracie československá pro odluku státu od církve a pro volnou školu. Na sjezdu českoslov. soc. demokracie na Vinohradech 24. prosince v programové řeči o volbách dr. Soukup vyjádřil se takto: „Nemenší budou úkoly nového parlamentu i ve směru kulturním. Ještě žije kanálie, jež od století vraždila z Říma zdravý rozum lidský. I my v Rakousku stojíme na počátku velikého boje kulturního, jenž rozpoutá se v novém parlamentě silou nebývalou, jenž však nemůže skončit a neskončí také jinak, nežli úplnou odlukou církve od státu a vybudování státu na základech naprosté bezkonfesijnosti, stejně ve škole jako v soudní síni, v žaláři jako na hřbitově. (Bouřlivý potlesk.) Tato **odluka od fary a církve** nesmí se zastaviti ani před prahem školy. Škola musí být světská, bezkonfesijní a svobodná stejně jako učitelstvo v ní. Školství jest nám základem nejenom rozvoje kulturního, ale i hospodářského. Průmysl v Německu a Švýcarsku přišel ke svému velikému rozkvětu z velké části také díky velikému rozvoji svého národního školství. V Rusku jest pravý opak; analfabetism a nízká úroveň školství znamená také nízkou úroveň průmyslovou." — Nuže, sociální demokracie promluvila v této otázce jasně a první; zajisté že nezůstanou s podobným pozadu i strany ostatní, jež zváti se chtějí pokrokovými a svobodomyslnými. Volná Myšlenka vidouc v těchto volbách zápas pokrokovosti s klerikalismem, dle sil svých se přičiní, aby bylo již jasno v Čechách, kdo boj proti Římu míní upřímně a kdo jest jeho tajným, chytráckým a maskovaným přítelem.

O působivosti našich Odpovědí, uvádíme tuto doklad z dopisu našeho přítele. Píše: Na vaše přání oznamuji, kterak jsem naložil s „Odpovědí pastýři Skrbenskému". Vyvěsil jsem ji před nedělí ve vesničce V..... jako vyhlášku v hostinci. Sousedi, kteří dosud duševně živi jsou jen tím, co v neděli slyší z velebných úst na kázání, a hodně věří těm černým pánům, poněvadž o jejich šmejdech málo kdy co zapadne do naší podkozákovské vísky, začali při čtení „odpovědí", povážlivě vrtit hlavami a některá místa (já je barvou zatrhl) předčítali hlasitě, živě o nich rokujíce, při čemž důstojnost p. Skrbenského, na něhož jako na každého vyššího duchovního hleděli jak na malého pánbíčka, valně utrpěla. „Má prý si hledět jen kostela a kněží a do takových věcí se nemíchat". Odpověď potom kolovala po celé vesnici od čísla k číslu, poněvadž každý chtěl si ji doma důkladně prostudovat.

Paragraf proti zneužívání kazatelen. Při jednání o zákonu na ochranu voleb navrhl posl. Choc dodatek, dle něhož mohli býti trestáni kněží, kteří zneužívají kazatelen k vykonávání vlivu na volby. Proti tomuto paragrafu vyslovila se většina komitétu parlamentárního, a mezi jinými také zástupce sociální demokracie dr. Adler. K odůvodnění tohoto svého názoru uváděl dr. Adler, že sociální demokracie je proti všem výjimečným ustanovením, tedy i proti tomuto. Stanovisko toto bylo by správné, kdyby se zde jednalo o výjimečné ustanovení pro obyčejný stav, proti jehož působení možno svobodně vystoupiti. Ale protože tu jde o kněžstvo, tedy stav, postavený pod výjimečnou ochranu, nutno zase logicky připustiti, aby občané proti němu mohli býti výjimečně chráněni. Proto jest stanovisko dra Adlera naprosto nesprávné. Kdyby bylo možno proti štváči na kazatelně vystoupiti a hned na místě ze lži, z překrucování, ze štvaní a podobného obviniti a usvědčiti, bylo by nesvobodomyslné požadovati ještě proti němu ochrany paragrafů. Avšak do té doby, dokud kněží mají a míti budou zcela výjimečnou výsadu moci štváti z kazatelny, aniž by kdokoliv směl jim oponovati, dotud ustanovení o zneužívání kazatelen není výjimečným, ale spravedlivým požadavkem. To je přece logické, že před tím, kdo má výjimečně mnoho práv, musí zase býti výjimečná ochrana. Ostatně nešlo zde o žádná tak zcela výjimečná ustanovení, protože návrhem naznačeným mělo se vlastně jen dosíci rozšíření zákazu zneužívání úřední moci (jakému podléhají úředníci) též na kněze. A to jest požadavek vzhledem ku privilegovanému kněžskému postavení zcela správný a spravedlivý. — Pokud se však věci samé týče, doznáváme, že nás zamítnutí tohoto „paragrafu proti kazatelnám" nijak nerozčiluje, protože jsme přesvědčeni, že každé takové štvaní s kazatelny více uškodí kněžstvu, církvi a náboženství, nežli pokroku. Lid sám odvrátí se mnohem spíše od takového štvavého a politického náboženství a štvavý kazatel to jest náš nejlepší pomocník v práci protiklerikální. Proto jen, černí pánové, dále s kazatelen štvete a klňte (zvláště při volbách!) a vy pokrokoví lidé pilně je za to v soukromí, ve společnosti, ve schůzích a v tisku pilně řezejte. To vydá víc než deset ochranných paragrafů!

Nová díra do lodičky sv. Petra. Francie si dala střevíce dobře podrazit na nastávající pracný vyhazov Říma ze své země; ale také teď všechno pádně přiléhá. Mezi jinými ranami jest též volání po tom, aby zákon o žebráctví, jenž zakazuje na příklad dělníkům bez práce, trosečníkům života atd. žebrotu, byl se stejnou důrazností upotřeben na

*) Ta důkladnost, i kroupy v polévce se vyčtou!

**) Odstranil jsem kříž ze svého bytu v přesvědčení, že ve svém bytě tak jednati smím.

***) Prohlásil jsem, že postů katolických nedržím jako člověk bez konfesse.

všechny frátery, pátery, jeptišky a jiné „sestry“, již syčí ode dveří ke kveřím a vybírají na všelijaké „bohu milé a lidem protivné“ účely. Když byl zavřen chuďas, jenž by raději se živil prací a žebral jen k uhájení existence, tak ať jsou pozavíráni také lenoši, kteří žebrají, ač toho nepotřebují. Jak vidět, statečná Marianna béře své heslo Égalité (rovnosť) zcela důkladně; a my teprve otvíráme oči na to, kolik má katolická církev privilejí, na něž si ani nevzpomínáme a běh věcí za samozřejmý považujeme. Takový rovnoprávný výklad zákona by Rakousko potřebovalo v nejvyšší míře — a proto si zavolíme lidi, kteří by se o to chtěli starat.

Jak marnou snahou je persekuci chtíti udolávati myšlenku, o tom velice výmluvného svědectví podává zpráva výkonného výboru československé sociálně-demokratické strany dělnické k VII. sjezdu strany této v Praze v prosinci 1906 konané. Dle zprávy této, jejíž výkaz činnosti strany sociálně-demokratické za poslední dvě léta jest úctyhodný, jak doznaji musí ať přítel či odpůrce její, bylo od 1. září 1904 do 31. srpna 1906 celkem stíháno **3159** stoupenců, z nichž **2748** také **odsouzeno** a sice celkem na **162 roků, 9 měsíců a 29 dnů** ztráty osobní svobody. Vedle toho zaplaceno na pokutách **8806** korun, tedy malé jmění! Ale nejen v stíhání a odsuzování jednotlivých agitátoru jevila se snaha vládnoucí třídy, persekucemi udolati snahy této dělnické strany, ale také tisku a schůzím jejím bylo co nejvíce v činnosti překáženo. Vidno to z toho, že české časopisy sociálně-demokratické byly za dobu vzpomenutou zabaveny ve **212** případech; zajímavo je, že nejvíce rozšířený populární časopis „Zář“ skonfiskován **32**krát (každé třetí číslo!) Redaktoři listů těchto byli stíháni v **55** případech a v **31** případech odsouzeni k trestu vězení 6 měsíců a 27 dnů a k 785 K 33 h pokut. — Ze schůzí, jež strana sociálně-demokratická pořádala zakázáno neb rozpuštěno **318** shromáždění! A přes všechny tyto překážky, ústrky a pronásledování (také raněných ve zprávě zaznamenána veliká řada) vzrostla strana sociálně-demokratická měrou nebývalou, rozmnoživši počet svých organisací z 442 na 1517 a počet příslušníků asi z 13.000 na 99.098 (v Čechách 71.835, na Moravě 10.522, ve Slezsku 1935, v Dolních Rakousích 4406 a v Horních Rakousích 400). Zde nejlépe mohou se vládnoucí kruhy přesvědčiti, jak marnou, jak bezmocnou je snaha brutální mocí udusiti volnou myšlenku. Jak je tomu dávno, co býti socialistou znamenalo v očích c. k. byrokrata a i neuvědomělého davu, býti buřičem, petrolejníkem, vlastizrádcem, štváčem, krátce vyvrhelem lidské společnosti... A dnes je jich na sto tisíc jen v českém národě... Kdysi odebírati socialistický časopis znamenalo býti v stálém nebezpečí šikanování, pronásledování a žalářování; dnes vydáváno jen sociálně-demokratických listů českých na 50, z toho 3 denně! Ovšem samočinně tu vývoj nepůsobil; bylo k tomu třeba dlouholeté úmorné a obětavé práce desetitisíců proletářů, práce plné zápalu a nadšení ale také strádání, námahy a protivenství. Jak houževnatá a úsilovná tato práce byla, svědčí to, že za poslední dva roky pořádáno českou sociální demokracií **30.660** táborů, schůzí veřejných, přednášek a důvěrných shromáždění... Z toho všeho by si mohly vlády vzíti poučení, že je marno persekucemi stavěti kulturní proud, který je výplodem doby a poměrů sociálních i mravních. Ale vlády kapitalistických států a — důvody sociální, kulturní a mravní!... Daleká cesta, marné volání!

Hnutí volné myšlenky mezi Číňany. Bruselský denník „Le peuple“ přináší dne 19. prosince t. r. tuto zprávu ze Singapore v záp. Indii: Asi 180.000 Číňanů tam usazených se rozhodlo, zanechati dosavadního nákladného náboženského kultu uctívání předků, nekonati nadále žádných veřejných procesí a slavností náboženských, ale věnovati na místě toho obnos takto ušetřený (asi 20.000 franků) zdokonalení veřejného vyučování.

Francouzský socialistický poslanec Jaures o volné myšlence. Jaures, redaktor „L'Humanité“, promluvil nedávno na literárně-hudebním večeru francouzských volných myslitelů o volné myšlence. „Ze spojení volné myšlenky a svazu práce vytryskne povšechná volnost!“ A učinil při tom přirovnání s návratem Odyssea do domova, jak o tom pěje starořecký pěvec Homer. V paláci svém zastal plno darmožráčů, nikdo ho neznal, jenom starý pes se hlásil k němu. Ale dvě okolnosti ho povzbudily duševně; z vysokosti jasného nebe zahřměl Zeus, bůh světla a hromu — a věrná jeho čeleď naříkala s hněvem: „Kdy se zbavíme těch jež nás okrádají? Volná mysl, toť onen bůh hromu a světla, nespokojená čeleď, toť proletariát.“

Církve potácejí se zpět k mumrajím temných věků. Neodvratným dozráváním obecného ducha křesťanské tradice ztratily svoji pevnost. Dogmata o mystickém úkolu Kristově musila padnouti, a jelikož stojí nyní jenom jako genius učitele mravnosti, je nemožno udržeti starodávný důraz na jeho osobnosti, jež ustupuje, jak jest nutno u všech osob, před povýšeností mravních zákonů

Emerson: Životospráva.

Z církevních obzorů.

Nová živnost vatikánská. Jistá továrna mastidla, kterému zde nebudeme činiti reklamu a proto ho budeme nazývati třeba Mydlifax, připadla na znamenitou myšlenku, jak by svému výrobku ku slávě dopomohla. Dala v novinách rozhlásiti tuto zprávu: „V pátek 14. prosince přijala Jeho Svatosť, papež Pius X. ve zvláštním slyšení inspektora závodů Mydlifax ve Veroně, pana de Luca, jenž mu podal v těžké, stříbrné, ručně ciselované amfoře krabici „Mydlifaxu“ spolu s věnováním na pergamenu umělecky provedeným. Jeho Svatost jevila veliký zájem, vyptával se zevrubně na známý výrobek mydlifaxových továren, žádal o bližší udání výroby a slíbil Mydlifax k úpravě postních pokrmů věřícím doporučiti. Slyšení trvalo přes půl hodiny.“ — Časy jsou zlé, zvláště teď po Francii a nejsvětější otec hledá nové příjmy. Proto předpouští k sobě reklamy chtivé kšeftsmany a blahosklonně slíbí podporovat výrobek — ovšem, když jest mu podán v „těžké, stříbrné, ručně ciselované“ slupce. Obchodu se teď naskytá široké pole konkurence; co nevidět může se u papeže zjevit výrobce znamenitého vixu na boty, jenž bude papeži přirozeně podán v těžké, stříbrné atd. krabici: za ním přijde universální masť na podebraniny zase v těžké, stříbrné pyksle; pak zázračný balsám na pleš, opět v těžké, stříbrné atd.; dále zdravotní kšandy, těžce stříbrně protkávané; salonní petrolej v těžké, stříbrné, ručně ciselované flašce; pražské šunky s těžkým, stříbrným, ručně atd. hákem; trika těžce a stříbrně vatovaná atd. atd. Papež to vezme všechno, bude jevit veliký zájem, vyptá se na výrobu, a slíbí. že to věřícím doporučí. Encykliky budou začínati naposledy: Bonum Cacao Maršner est... nebo Utila est velocipedum Laurin a Klement atd. Tak, čilí obchodníci, pospěšte do Říma se smluvit s panem kollegou z Vatikánu. Časy jsou zlé a jen obchodník, který kšeftu dobře rozumí, může dnes obstát!

„Děvy z lepších rodin“ se vyzývají vyhláškami kláštera sv. Františka z Assisi (v Sieně?), aby vstoupily do kláštera. Proč „z lepších rodin“? Poněvadž ty ze „špatnějších rodin“ nemají peněz, jež by přinesly mamonářské správě takového kláštera k volnému použití; první příkaz klášterní jest totiž

chudoba, ovšem členů, kterým se dříve ulehčí kapsy, aby mohla zbožná mysl lehčeji zalétati k bohu. Tedy děvy, které nemáte tučné věno, netěšte se, že byste se staly nevěsty Kristovy, právě jako katolíci bez fraku netěšte se, že byste kdys uviděli jeho zástupce na zemi! „Prachy" panují, ne slovo boží!

Jak se možno zadarmo oženit? Obč. Ungermann chtěl se oženit s vyvolenou svou z Veltrus; poněvadž jasně seznal, že jest nedůstojno trvat v organisaci, která jest mu jako vědomému dělníku protivná a nepřátelská, vystoupil z církve a rozhodl se pro občanský sňatek. Svatá církev, představovaná farářem Coufalem z Libšic počla vyvádět své dílo: nejprve zavolána nevěsta na faru a tam do ní hučeno, aby si výstup z církve rozmyslila a všelijaké řeči. Když kázání nepomohlo zavolán otec a tam mu předkládány známé nepravdy, které církev kolem hází, aby zaslepila oči věřícím: že tento sňatek nemá vůbec žádné platnosti, že děti budou nemanželské a že budou nosit jméno po matce atd. — krátce farář se nebál, že by mu jazyk, na něž klade tělo a leje krev svého pána boha neupadne. Zase nic. Tak byl harangován lid, ukazováno na ostudu, jakou obec utrpí, otec nevěstin že utrpí na cti a jiné takové věcí — zase nic. Tu se svatá církev dala do prosíka; pochopila, že takový sňatek otvírá lidem na venku oči, neboť občané spatří, že možno i takto manželsky žít, aniž by se nebe sbořilo, a hledí zabránit mu stůj co stůj. Farář Coufal zase dal si předvolat otce nevěstina a oznamoval mu, aby se postaral o přijíti ženicha na faru, on že pak jim udělá všechny tři ohlášky najednou a zadarmo a zadarmo také že je oddá. Ale ani to nepomohlo; tento skvělý dar nijak nelákal obč. Ungermanna a konal přípravy k občanskému sňatku na Vinohradech. Jednoho dne vrazí k němu kostelník a „že p. vinohradský farář si chce s ním pohovořit — o sňatku". Ženich z církve vystouplý si pomyslil, že už s katolickými faráři nemá co dělat a nešel. Za několik dní zavolá si farář Coufal ve Veltrusích zase otce nevěstina a ukazuje mu dopis od velebného spolubratra na Vinohradech: „Koukejte, psal jsem mu, aby jim to zadarmo udělal, vše by se bylo zařídilo a on vůbec ani nepřišel na faru. Všechno je marno!" A hořký vzdech vydral se z prsou pastýře, jenž zase ztratil jednu ovečku a tak výnos stříže si umenšil. — Z případu je vidno, jak církev pálí každé vystoupnutí z církve a jak se snaží, kde to možno zachránit, co se dá: i dlouhé korespondence se neleká, ač to mnohému pánu přichází za těžko, takhle si rušit trávení. Proto se doporučuje místo slov raději rázný čin rozluku církve zatím ne od státu, ale nejdřív od sebe — jak to pěkně řekl delegát Krapka na sjezdu soc. dem. strany. Má to také tu výhodu, že obřady budou lacinější, to jest zadarmo.

Ještě jednou o „klekátku". Ke zprávě v minulém čísle dodává náš přítel: Učinil jsem dotaz v Městském důchodě vinohradském, zdali církev též odvádí peníze, vybrané za to „městské" klekátko; dostal jsem však odpověď zápornou, což mě ostatně pranic nepřekvapilo. Věc je tím zajímavější, že město kostelu darovalo potřebné nářadí a církev tedy z vděčnosti plodí obci ostudu, tím, že vybírá na vrub její a bez jejího vědomí řečenou taxu (nejméně tři zlaté). Pěkné věci si musí mysliti o naší obci takový ženich, ať již zdejší neb venkovský.

Jen houšť! Případy charakternosti, že nevěřící zbavují se pout náboženských společností, jsou čím dále tím četnější. Počet vystouplých dne 10. prosince 1906 v Žižkově z církve římsko-katolické a prohlásivších se za bezkonfesní, obnáší (pokud bylo lze zjistiti) za tento den 32. Je to jen nutný důsledek stále drzejších politických provokací klerikálních, které přímo nutí občany, aby si uvědomili, že katolicism je systém především politický a všecky náboženské formule a ceremonie že jsou mu jen zástěrkou politických cílů. Politicky uvědomělý občan nemůže proto ani formálně stát jednou nohou na půdě moderních politických programů a druhou v táboře římské reakce.

Drobnosti.

— Linecký biskup Doppelbauer žalován jest pro urážku na cti prokuristou spolku vysl. katolických kněží. Spolu žalováni jsou páter Eichhorn a ředitel spolku Votava. — Běda těm, od nichž pohoršení pochází!

— Služka faráře Vorla, nyní v Bystřici p. H., zahospodařila si dle „Rovnosti" za 8 roků své služby na faře 12.000 korun, o které se nyní příbuzní po jejím úmrtí chtějí soudit.

— Poslanec Vojta Holanský mluvil na schůzi Sdružení katolických zemědělců v Dol. Třeboníně u Č. Krumlova. Byl také zvolen do předsednictva této schůze, ve které přijat návrh, aby byl kandidován klerikály, přistoupí-li na program Sdružení. K pěkným to koncům spěje tento spasitel rolníků!

— Monsignor Drozd, kněz a professor katolického náboženství, papežský komoří a mecenáš „Katolických Listů" (nyní „Čecha"), bude slaviti 5. ledna 1907 v pankrácké trestnici, kde si odpykává žalář za podvody ve Svatováclavské záložně mu přisouzený, své 70leté narozeniny.

Dělnictvo a boj protiklerikální. Na odborové konferenci českých dřevodělníků, konané 8. a 9. prosince 1906 v Pardubicích v proslovu svém o snahách a cílech dělnictva zmínil se předseda moravský zemský poslanec Karel Vaněk o nutnosti boje proti klerikalismu, doporučuje také vystoupení z církve všem, kdož se s ní vnitřně rozešli a mají dostatek odvahy tak učiniti. Jeho apel byl delegáty sympaticky přijat. — Podotýkáme, že posl. Vaněk i se svou manželkou je leta již bez konfese a také jeho dítky náboženské hodiny ve škole nenavštěvují.

Spolek volných myslitelů „Osvěta" v Horním Růžodole u Liberce ustavil se dne 29. listopadu roku 1906. Veškeré dopisy řiďte na jednatele spolku Jos. Václavíka, Horní Růžodol 223.

LITERATURA.

F. V. Krejčí: **Sen nové kultury.** Nákl. tisk. výb. soc.-dem. strany (časopis „Zář") v Praze. 1 K. Kniha spis. Krejčího má úsilovnou snahu nalézti a určiti formy společenské a esthetické odpovídající poctivě dnešní době. Život a umění je v tak těsném vztahu a souvislosti, že musí růsti jedno z druhého. Ukazují se už obrysy nové Evropy, čím dál více pociťujeme karakter svého století. Události v Rusku, ve Francii, duch sociálního pokroku, postup socialismu a demokratismu značí přechod do nové doby. Celé naše rozumové a morální ústrojí připravuje se pro nové formy společenské. Autor je úsilovně a horoucně hledá, tyto nové formy života a umění, nový typ dnešního člověka, syna doby, raison d'etre našeho věku. Jsme na postupu. Velkou ovšem otázkou je: odpovídá novému duchu ve společnosti stejně nový duch v kultuře? — Divadlo nepodává aspoň z mravního obsahu dnešního člověka téměř nic. Hudební drama staví stále dosud na báji a mythu. Spisovatelé nedovedou potlačit vliv tradice z doby aristokratické. U nás v Čechách dolehaly sotva kde dusivější tíhou stíny minulosti. A při horoucí snaze nalézáte více negativních než positivních výsledků v kultuře dnešní. Lež kulturní je výsledkem: školy, divadlo, koncertní síň, výstava, pomník, chrám, všechno nednešní, netypické, přežilé. Ano, potřebovali bychom něco, co by mělo suggestivní působnost chrámu, v čem by tak po-

vznešeně a očistně byly vyjádřeny naše touhy. Ale náš idealism nemá chrámů — a není sociální moci, která by ho dovedla zbudovat. Není veliké duševní iniciativy, není úsilné, horoucí malby mozků a srdcí. Mravní a sociální vědomí lidí je dnes pokročilejší, vývojově vyspělejší než jeho vědomí esthetické. Mrtví vyživují žijící — to je nepřirozené. Dnešní rozervanost a smutek pochází z polouvědomělé modernosti, jež nemá vlastní řeči, je to bolest, že mezi životem a poesií není dosti přímých vztahů. Co však zostřuje situaci je fakt, že nikdy zároveň nebyly sociální vztahy lidí tak zrevolucionovány, a tak zkypřeny pro vzrůst nových útvarů jako právě dnes. Zola, Ibsen, moderní francouzští malíři, ruský román, nová opera, sochařství (Rodin, Meunier), nové směry ve stavitelství, v uměleckém průmyslu a úpravě příbytků — jsou dokladem, že se probouzí kulturní svědomí v dnešním a ve vědomí celku sociálního září sen nové kultury. — Kniha p. Krejčího je dokumentem bouřícího se svědomí sociálního a estetického, po pravdivém žití. Svoje věty staví pevně a průhledně, v tom je svérázným, dává jim teplo a žár vlastní krve a jasnost svého kritického svědomí. *Sula.*

Obohacení naší literatuře o ethice dostalo se třemi původními pracemi pozoruhodného českého myslitele ing. F. Hanuše. Míníme jeho „Rozumové základy ethiky“ (cena 1 K), „Ethiku osobní“ (3 K.) a „Ethiku sociální“ (3 K). Všecky tři práce vyšly nákladem knihkupců Hejdy a Tučka v Praze. Autor sám není našim čtenářům osobností neznámou. Z jeho péra pochází nedávno ve V. M. uveřejněná delší stať o spiritismu, také o jeho malém, ale velice nabádavém spisku „Hledání boha“ přinesli jsme svého času posudek. — O obsahu a směru shora zmíněných prací ethických už titul dává nám možnost jistého úsudku, který četbou jen se potvrzuje. Při spoustě detailních poučék a dokladů najde se přirozeně tu a tam nějaké nedopatření, jistě o leckteré věci možný je zcela jiný úsudek než jaký autor projevil, avšak také cena prací Hanušových neleží v těchto ostatně mnohdy zase velmi cenných podrobnostech, ale v celkové koncepci. Dosavadní ethická literatura je velmi obsáhlá, ale většina theorií trpí nesamostatností ethického pojetí, opírajíce ethiku buď o jistý systém náboženský nebo o spekulace filosofické a metafysické. Theoretiků ethiky, kteří by pracovali pouze empirií a rozumem, jako inž. Hanuš, je málo. Tedy v té čistě rozumové a na zkušenosti založené methodě vidím první velký úspěch. Druhé, co dodává pracem jeho ceny, je správné ocenění drobného, všedního života. Autor nepíše žádnou sváteční ethiku, žádnou ethiku velkých činů, ale ethiku všedního dne. Je v tom kus jakoby ruského realismu, možná dost, že autorův delší pobyt na Rusi měl tu také svůj vliv. O nejrůznějších otázkách všedního života dočítáme se v jeho pracích. Tak na př. hned první část Osobní Ethiky nadepsal autor „Zásady směřující ku prospěchu těla“. Mluví tu velice zajímavě o přijímání potravy, o jedech a lécích, o teple, o oděvu, obydlí, o pohybu a práci, o spaní, o čistotě a pod. V oddílu „O obcování lidí“ pojednává o zdvořilosti, poslušnosti, pravdivosti a vzájemné pomoci. Velice zajímavou a mnohostrannou je také kapitola o pohlavním životě, kde nezapomíná ani na sexualní abnormity. V Ethice Socialní věnuje na prvém místě pozornost zjevům ekonomickým, zejména nesrovnalostem dnešního hospodaření (rozpor mezi zvoleným povoláním a způsobilostí k němu, disharmonie výroby a konsumu, o právu dědickém, soukromém vlastnictví, o kolektivní produkci a pod.) Poslední oddíl této knihy věnován je „snahám lidstva po vědění“. Zde obírá se obšírně náboženstvím, filosofií a vědou, promlouvaje na př. o vzniku náboženství, o kultech mimokřesťanských, o „náboženství budoucnosti,“ o systematice věd, o školství, o výchově rodinné. Závěrem je pojednání o mluvě, písmu a umění. Uvedené stačí, ukázat bohatost a všestrannost obsahu. Při této rozmanitosti nelze ani žádat, ani očekávat, aby o všech jednotlivostech pojednáno bylo způsobem všecku pochybnost vylučujícím. nesmíme nikdy od spisovatele žádat, aby myslil za nás a zbavil nás nutnosti vlastního přemýšlení. A v tom vidím rovněž zásluhu Hanušových prací: i kdo v jednotlivostech nebude souhlasit, aspoň se nad nimi zamyslí, najde nová hlediska, nové problémy, nové možnosti jich řešení a po mém soudu je tak lépe, než kdyby dostalo se mu docela vyhlazeného, uceleného systému, který stačí passivně recipovat. Abychom čtenáře ještě lépe seznámili s přednostmi spisů inž. Hanuše, budeme příležitostně něco z jeho prací v našich listech citovat. Odporučujeme spisy jeho svým čtenářům co nejlépe. *B.*

MUDr. O. Rožánek: **Choroby pohlavní u muže i ženy, jich průběh, rozšíření, následky, léčení, sociální význam, jakož i jak se před nimi chrániti.** Nákladem B. Kočího v Praze, 15 seš. à 50 h.

A dodávám hned „Tiskem Politiky“; nepatří to sice do recense, dám však nejlépe tak průchod svému dojmu z této knihy: kniha není pouze tištěná na strojích „Národní Politiky“, jest celá její duchem prodchnuta. Neboť kde jinde najdeme podobnou neurčitost, dvojakost, bezpáteřnost: dát na různých místech za pravdu všem, i sobě odporujícím. Ač horlí proti literatuře, která by mohla dráždit smyslnost, poskytuje sám leckde obšírným líčením abnormit a básnickou příkrasou fysiologických úkonů pastvu a dráždidlo těm kaceřovaným chtíčům. Autor knihy „Pud pohlavní a prostituce“ nezapřel se ani tuto, jako jest mu tam nejbezpečnějším lékem proti prostituci náboženství, — toto a katolicism jsou mu synonyma — tak vidí v náboženském životě též ochranu před pohlavní nákazou. Nevadí mu nikterak, že křesťanství jest matkou pruderie, kterou bičuje, a že sám žádá, aby rozum ovládal i tělesné funkce. (Rozum a — náboženství!) A takovou dvojakost projevuje kniha ke všem základním otázkám ku př. k reglementování prostituce umění a sexualita atd.

Kniha chce být populárním vůdcem v oboru nemocí pohlavních; jest věcí subjektivního názoru zda-li jsou jí obšírné citáty, výtahy, tabulky a polemiky k tomu cíli s prospěchem, předností její však sotva jest obšírné popisování léčení nemocí a historie léčení; odvede to snad čtenáře od fušerů, ale dovede je k domácímu mastičkářství. Poměrně značná cena knihy bude sotva závadou jejího rozšíření, když víme, že ji stanovilo nakladatelství B. Kočího. *MUDr.*

Lidová píseň v Rakousku. Péčí ministerstva kultu a vyučování vyjde velká sbírka všech lidových písní v Rakousku (všech národností). Ve všech zemích ustaveny jsou zvláštní pracovní výbory, jež se starají o úplné sebrání všech lidových písní, popěvků, tanců a jiných projevů hudebních. Sběratelé těchto prací v Čechách nechť se se svými zápisy písní, různými sděleními nebo dotazy obrátí na prof. Dra O. Hostinského v Praze II., Podskalská 356.

Blankety pro ohlášení vystoupení z církve obdržeti lze v administraci „Volné Myšlenky“ za 4 hal., poštou za 10 hal. Blankety ty jsou tištěny na půlarchu psacího papíru a jsou tak upraveny, že stačí je prostě vyplniti a na hejtmanství nebo magistrát zaslati.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) **KAREL PELANT**. — Redaktor **JULIUS MYSLÍK**. — Knihtiskárna **DYK a RYBA** Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNÍK II. ČÍSLO 10.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. ÚNORA 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

DR. TH. BARTOŠEK:

Náš poměr k náboženství.

Boj moderního světového názoru, vyvíjejícího se teprve, s upadajícím názorovým světem středověkým prošel dosud dvěma fasemi: nejprve šlo o pouhou obranu, pouhou možnost a rovnoprávnost existence vedle těch starých názorů; touto *defensivní* fasí byl boj proti *klerikalismu*, proti hrubému fysickému násilí církví. Zmohutnění nových idejí vedlo ale přirozeně k výbojům, *k offensivě*, k odboji proti každému a jakémukoli, tedy i duševnímu násilí církví; touto druhou fasí je boj proti *církvím vůbec.* Naše stanovisko je zde docela jasné: třeba že prakticky máme nejvíc co činit s katolickou církví, není pochyby o tom, že stojíme principielně proti církvím vůbec. Nejen proti té nebo oné církvi nebo proti církvím historicky daným pro tu nebo onu konkretní jejich vadu, ale i proti všem a jakýmkoli minulým i budoucím církvím, přímo proti pojmu církve, poněvadž každá církev předkládá k povinnému věření nějaká dogmata a každé dogma je neslučitelné se svobodou myšlení.

Dnes chci se zabývati otázkou už méně jasnou, *naším poměrem k mimocírkevnímu náboženství, k náboženství vůbec.* Náš program slibuje mezi jiným, že budeme hájit též svobodu každé myšlenky náboženské, dalo by se tedy soudit, že před náboženstvím (církev a náboženství nutno pojmově přesně rozlišovat!) náš boj se zastaví, naproti tomu však, ač jsme dosud v této věci žádného jiného zásadního prohlášení neučinili, vytýká nám i část pokrokového tisku i někteří mimo církve stojící lidé, že proticírkevní svou činností ženem do extrémů, pracujíce proti náboženství. Aby bylo tu jak stoupencům tak odpůrcům jasno, povím o této věci několik myšlenek, které sice nečiní nároku na to, být v jakémkoli směru officielními, které ale s druhé strany nejsou pouze mým míněním osobním, ale výsledkem několika porad, jež ústředí naše důležité otázce této věnovalo. Bude nám všem velice vítáno, rozvine-li se o věci ještě důkladná časopisecká i ústní disskusse, poněvadž v otázkách tak důležitých a složitých pouze kollektivní práce myšlenková může rektifikovat individuelní omyly a přiblížit nás pravdě.

Je dnes velice nesnadno, v boji o náboženství řídit se jen rozumem a logikou: jsme náboženství zájmově příliš blízcí, jsme příliš bezprostředními interessenty, ať pro anebo proti. Obojí je na překážku přesnému a nestrannému úsudku. Lidé tím neb oním směrem předpojatí rozdělí se v tábory dva: ti, jimž náboženství dalo prožít několik šťastných chvil v dětství anebo jeho illuse byly kdysi vydatnou oporou v úzkostech života (suggesce, jak známo, i lékařství s úspěchem používá), budou náchylni náboženství přeceňovat a idealisovat, naproti tomu nenávist a zášť vzbudí představa náboženství u těch, jichž mysl utkví spíš na hrůzách a škodách způsobených ve jménu toho kterého historického náboženství, anebo jimž osobně náboženské představy dětství nebyly útěchou a radostí, ale spíše brzdou duševního vývoje a pokroku.

Avšak nejen u těchto předpojatých lidí, i u vědecky přesně myslících theoretiků je o otázku spor, který lze stručně shrnout asi takto: Jedni praví, že náboženský názor na svět je historickou a minulosti patřící formou lidského smýšlení, moderní člověk, opravdový syn své doby, že nábožensky myslit a cítit už vůbec

nedovede, zjevy náboženské, které okolo sebe vidíme, že jsou jen rozpadávající se relikvií středověku a že, až zmizí umírající už dnes církve, zmizí zároveň s nimi náboženství vůbec. Naproti tomu druzí odpovídají, že náboženství už tím, že trvá po tisíciletí v kulturách nejrůznějších vývojových stupňů, dokazuje nutnost své existence ať už tato plyne z jeho opravdové vnitřní cennosti anebo jen z nedostatků mysli lidské (strach, touha, fantastičnost); historie že vykazuje víc náboženských krisí, dnešní situaci analogických, které přece nikdy neznamenaly pád, ale jen další (třeba ne vždy vyšší) vývojový stupeň; tak prý také dnešní krise je jen stupněm dalšího vývoje: s pádem positivních církví nepadne ještě náboženství.

Tento evidentní rozpor chci pokusit se vysvětlit a vyrovnat a tak dopracovat se odpovědí na otázku danou nadpisem této stati. Úkol tento není nesnadný, poněvadž, jak na první pohled seznáme, je spor zaviněn tím, že obě sporné strany náboženstvím představují si něco jiného. A tak mají vlastně obě ve svém oboru pravdu. Ti kdo tvrdí, že náboženství zanikne současně s církvemi, mluví o objektivních historických formách náboženství, *o náboženství církevním*, které ovšem jako vyžilá, minulosti patřící forma lidského myšlení a cítění politických organisací církevních (a každá církev je přece v první řadě politickou, k politické moci a vládě hierarchie pracující organisací) dlouho nepřežije. Třebas by v podrobnostech theoretikové tohoto tábora nebyli docela přesní, obracejíce zřetel svůj výlučně k náboženským systémům naší civilisace a applikujíce výsledek svých studií na náboženství vůbec

Zabaveno.

přece nutno jim dáti za pravdu potud, že netoliko církevní náboženství, ale, což jest více, *objektivní náboženské systémy* vůbec jsou naší civilisací věcí odbytou. Po zániku dnešních církví, vyjímaje snad nějakou poměrně krátkou fasi přechodní, náboženských systémů, spojujících lidi zevně a schopných trvalé existence v lidských myslích, nebude. Dokladem toho je, že třeba dnes následkem historické setrvačnosti i u lidí starým církvím odrostlých nevymizela úplně poptávka po dogmatickém a ritualním náboženství, přece doba naše nedovede poptávku tuto uspokojit než hrubými řemeslnými surrogáty: spiritismem, armádou spásy, mormonstvím a p., jež ovšem s propracovanými a z hloubi duše vytrysklými systémy starověku nesnesou ani z daleka srovnání.

Nelze však ani docela odmítnout názory těch, kdo považují náboženství za nutnou složku lidského vědomí, která sice podléhá vývoji, ale nemůže nikdy z mysli lidské docela vymizet. Nezabývám se tu lidmi orthodoxními, všichni z těch, které mám tu na mysli (na př. Spencer) jsou stejně jako jich odpůrci přesvědčeni o nutném zániku náboženství církevního v jakékoli formě, a tak se nám otázka naše redukuje na problém, zda v náboženství, které samo o sobě je zjev dosti složitý, jsou některé trvale cenné složky, o nichž by platil řečený předpoklad. K otázce této odpovídám kladně. Theoretikové této kategorie mají pravdu potud, že náboženství, jak jsem už při zmínce o buddhismu upozornil, je zjev složitější a hlubší než se obyčejně za to má a že se pojmy „boha“, „duše“, „nebe“ a pod. nijak nevyčerpává. Románské jazyky správněji než naše české slovo „náboženství“ ukazují, oč tu vlastně jde: o *poměr* (religio). Člověk není isolován, nesplývá také úplně s veškerenstvem, je proto *v poměru* k jiným lidem, k mimolidské přírodě, k veškerenstvu.

Problém tohoto poměru je původní, pojem „boha“ je už jeho řešení a sice jedním z mnohých, ne však jediným možným způsobem řešení. Bůh a bohové existují, ovšem jako lidské představy pouze v hlavách věřících v ně lidí, ale i to je jistý druh existence. Bůh je *lidskou představou*, ničím víc. Je to představa antropomorfní t. j. my můžeme obrátit staré církevní učení o stvoření člověka k božímu obrazu a říci, že naopak *člověk stvořil si svoje bohy k obrazu lidskému.* Představa boha má ovšem různé funkce, které na jistém vývojovém stupni vedly k differenciaci jednotného boha v trojici: *bůh-stvořitel* a *duch udržovatel*, první a třetí osoba trojice, uspokojují touhu primitivního člověka pro vědění, zodpovídajíce mu, ovšem docela naivně, problém vzniku a zachovávání světa. Nejdůležitější však socialní funkcí představy boha je funkce druhé osoby v trojici: *bůh-člověk*, mravní ideál člověka. Také v ostatních, ať už v polytheistických nebo ryze monotheistických představách božstva tato funkce vystupuje v popředí. Lidé, tvoříce si svoje bohy, vždycky připisovali jim vlastnosti, jež jim samým zdály se žádoucími, každý národ povýšil tu na oltář svůj ideal člověka: bohové divochů byli zručnými lovci, statečnými bojovníky, otrlými vůči bolesti, Řekům byli bohové naivními, životu se těšícími dětmi přírody, Semitům brutálními, exklusivními patriarchy, prvním křesťanům byl bůh laskavým otcem, inquisitorům přísným soudcem hříšníků. Dosadíme-li tedy do rovnice „Náboženství je poměr člověka k bohu“ za pojem „bůh“ veličinu stejnou, dostaneme znění srozumitelnější „poměr člověka k idealu člověka“, nebo dynamicky vyjádřeno, „snahu po mravním

zdokonalení". Ve skutečnosti nešlo lidem nikdy o nějakého nadhvězdného boha, ale vždy a v první řadě jen o symboly dokonalosti lidské. Židům na př. nešlo o jediného boha, ale o jediný (vyvolený) národ. Pojem boha v tomto smyslu je tedy *geometrická chyba*: tak jako si dojmy, které vnější svět vyvolává na naší oční sítnici, nepřesně promítáme do prostoru jako domněle skutečný obraz vnějšího světa, zrovna tak si theisté všech kategorií svoji vlastní představu dokonalého člověka („království boží ve vás" praví Tolstoj) promítají ven mimo sebe do prostoru. Částečné, ač nejasně uvědomění si této skutečnosti vedlo k představám boha-člověka, jichž v mythologiích je dvojí druh: buď vtělený bůh jako Ježíš nebo egyptský Osiris, anebo zbožněný, k nejvyšší dokonalosti vyspělý člověk: Buddha, Orfeus. Tu už ten lidský ideal nabývá lidštějších útvarů, stává se konkretnějším. Vyspělost buddhismu vidět zde právě v tom, že fikce „boha" už vůbec nepotřebuje: Buddha zůstává člověkem.

Nuže, jakési „representanty lidstva", jak je Emerson jmenuje, bude mít lidstvo vždy, dokonce dá se říci, že moderní ideál člověka bude jen synthesou a organickým pokračováním ideálů minulých (nevyjímajíc ani *askesi*, změněnou v správnou sebekázeň, a evangelickou *chudobu*, z níž vytušiti lze zárodky odporu k soukromému vlastnictví), jenže moderní člověk bude přesnější a zejmena nebude si svoje ideály promítat někam mimo sebe jako objektivní bytosti. Tolik budiž řečeno o nejvýznačnější stránce náboženství, o ostatních budeme uvažovati v souvislosti s vývojem lidského vědomí a vědění vůbec. Není zajisté člověk v poměru jen ku svým idealům, ale daleko více k skutečným konkretním lidem a obklopujícímu ho ostatnímu světu.

Rozeznáváním vnějšího světa od svého vlastního já počíná lidské poznání. Je v počátcích svých velmi prosté a podstatným jeho znakem je antropomorfnost, t. j. člověk své vnitřní zkušenosti přenáší na zjevy zevní, přikládaje všemu, co kolem sebe vidí, vlastnosti lidské. Mluví k slunci, k měsíci, k stromu i k větru, jakoby to byly všecko lidské bytosti. Vědomí lidské je tu v nedifferencované chaotické směsici, ze které teprve pozdějším vývojem jednotlivé kulturní složky se vytvářejí a vydělují. To je, jak to Comte jmenuje, mythologické stadium lidského poznání. Tu není jiného poznání než „náboženské", všude samý zázrak, víly, démoni a gnómové. Však jako všude jinde chaos se differencuje; jako z chaotické pralátky kosmické differenciací vznikly světy s jejich velice rozmanitým obyvatelstvem, jako z plasmatu vajíčka vyvíjejí se postupem jednotlivé orgány tělové, zrovna tak nastává podobný rozklad také v chaosu lidského vědomí: vydělují se jednotlivé kulturní složky jako věda, právo, mravnost, umění, hospodářství a p., které zas dál dle téhož principu uvnitř se třídí, jak to zejména nejlépe vidíme na vědění, kde z původního mudrctví čili filosofie vydělují se specielní discipliny vědecké, z nichž každá zas ještě intensivnější vnitřní differenciaci je podrobena.

Stav, kdy tento differenciační proces byl sice už v běhu, ale kde dosud ani jediná z řečených složek se neosamostatnila, zajímavě nám dokumentují t. zv. *svaté knihy*, ať si už židovské (bible) nebo indické, čínské a perské. Knihy tyto chtějí nám podati náboženství, vydávají se přímo za díla božská, ale my najdeme v nich velmi mnoho věcí, jež dnes už nikdo za náboženské nepokládá, na př. předpisy a obyčeje právní, poučky medicinské, historii, filologii, antropologii, poesii i metafysiku, vše ovšem v zárodku a promíseno, ale už rozeznatelné. Taková kniha shrnula totiž ve formě náboženské celou soudobou civilisaci toho kterého národa. Netřeba podotýkat, že na vyšším stupni, na př. u kteréhokoli z dnešních evropských národů, bylo by holou nemožností, shrnout celou jeho civilisaci v jedinou knihu. Pozdější dokumenty náboženské na př. dekretály *papežů*, usnesení *koncilů* a *katechismy* jednotlivých konfessí mají už obor mnohem omezenější: vědeckému poznání určují sice meze, ale vědění samo není už jejich bezprostředním předmětem, naproti tomu obsahují dosud četné předpisy právní a celý obor morálky. Dnes konečně postoupila differenciace ještě dále: věda, umění, právo i filosofie (ač dosud ne morálka) jsou od náboženství naprosto neodvislé.

Dosud řečené lze tudíž shrnout v pravidlo, že *náboženství dané doby obsahuje vždy ten zbytek původního chaotického poznání, který differenciačním processem dosud není zasažen.* Differenciace postupuje ovšem tempem nestejným. Také mathematika, nejpřesnější z věd, byla kdysi souvislá s náboženstvím (v staré Chaldeji a Egyptě, též u Pythagory, čemuž svědčí nauka o posvátných a symbolických číslech); kdežto však od laicisace *mathematiky* uplynula již dvě tisíciletí, o laickou *morálku* odehrává se boj před našima zraky. Problém, který máme luštit, lze proto formulovat v otázku: *zda tento differenciační proces postoupí až k úplné absorpci (pohlcení) původního chaosu* (podřadná otázka pro dnešek: zda absorpce tato nastala snad už dnes) *anebo co z něho zbude.* Je jisto, že staré náboženství nemůže prostě odumřít a zmizet, tomu příčí se princip zachování energie, smrt jeho je jen myslitelna tou differenciací a specialisací, rozkladem v jednotlivé složky. Differenciace tato je zároveň upřesněním, poznání mythologické čili náboženské v běžném smyslu slova je nepřesné: nepřesnými jsou

historické údaje biblí, změteny jsou právní předpisy církevní; teprve laicisace tu i tam vede k přesnosti.

To pak co by při této differenciační proceduře zbylo jako samostatná dále nedělitelná složka, tedy jakýsi sociologický prvek, bylo by nejvlastnější podstatou t. zv. náboženství. Nuže, existuje toto nedělitelné? Mám za to, že ano. Jsou stavy v lidské mysli, jež těžko lze definovat, ale které nejsou ani pouhým intellektuelním poznáním, ani pouhým mravním hodnocením, ani faktem výhradně citovým, ale vším tím současně, kde všecky tyto různoběžky sbíhají se jako v jednotném ohnisku. Je to stav vědomí, nadřaděný všem specielním stavům, zahrnující je všecky, stav, kde si svůj *poměr* k okolí a k veškerenstvu nejen intellektuelně uvědomuji, ale ho i cítím a prožívám. Tak na př. poznatek o nesvobodě lidské vůle pouhé rozumové vědomí prostě registruje, ono vyšší vědomí přizpůsobuje mu hned celý smysl života. Toto *jednotící vědomí, duševní rovnováha*, zamlouval by se mi termin *souvědomí* (je pojmu „religio“ bližší než české „náboženství“), to je to, co po mém soudu jako trvale cenná a nezničitelná složka zbude ze starého pojmu náboženství.

Tu stává se problém náš filologickým, jedná se o jméno. Je to vůbec známá obtíž našeho abstraktního myšlení, že pracuje s pojmy a terminy zastaralými, které myšlenek našich naprosto nevystihují; ke každému skoro filosofickému pojednání potřeboval by člověk jako k nějakému šifrovanému dopisu klíč, který by mu řekl, co pisatel v daném případě chce povědět mnohoznačnými terminy à la duše, síla, zákon a p. Starý termin „náboženství“ se k označení zmíněné složky nehodí, poněvadž jednak vytýká vlastně jen poměr k „bohu“, kterážto představa je, jak jsem už řekl, principielně mylná, a proto svádí k nedorozumění, jednak proto, že po odloučení všech poznatků rozumových, morálky, práva, umění atd. bude také obsah její naprosto jiný než dnešního náboženství. Nechci přebírat práci filologům z povolání, upozorňuju jen, že v zájmu jasného myšlení a snadné dohody bylo by velmi záhodno, ustálit se pro toto „jádro náboženství“ na terminu docela novém a srozumitelném.

B. V. KONSTANS:

Lékař a kněz.

(Dokončení.)

S úplným sklamáním ve vše toto fingované, jež se od kněží prohlašuje za skutečně nejlepší, přichází k lékaři, kterého pomluva kněžská zdiskreditovala a lékař má pak vlévati v duši jeho nové naděje, má jej zvednouti hmotně a vrátiti ho silným životu. To pak je těžké a nedůvěra, již po celý život do lidí a zvlášť na venkově, pod různými hesly kupí církev, ta nedá se jen tak snadno lékaři odstraniti. A jako to činí církev s dospělými, tak jedná i s dětmi.

Zabaveno.

Lékaři odcházejí ze studií do života za existenčním povoláním, nedráždí nikoho. Ale přirozeně požadují pro sebe plnou svobodu vnitřního přesvědčení a svobodu jednání dle přesvědčení. A nyní přijde t. zv. akademicky vzdělaný kněz a říká, pánové vy léčíte 99°/₀ křesťanského lidu, vy musíte býti katolíky . . .

Věda medicínská zkusila dosti persekucí ve středověku, kdy papež Bonifacius VIII. vydal bullu, v níž klatbu přislíbil všem, kteří chtěli by se obírati anatomováním lidského těla. Ba máme i mučedníka své vědy z r. 1553., lékaře Serveta, který byl upálen jako kacíř za to, že učinil nález o neprostupnosti překážky srdeční a tím dokázal, že krev musí procházeti plícemi. Církve to byly, které zdržely vývoj mediciny, právě jako všech ostatních disciplin vědeckých. Dnes, kdy minula moc středověkého násilí, kdy stydí se církev bojovati proti vědě, protože by utrpěla fiasko za fiaskem, dnes obrací se chytře již jen proti *lidem vědy*. Je to chytrá taktika, neboť dnes, kdyby vystoupila aktivně proti vědě a nejen knižně různými syl-

laby, kromě fiaska dokázala by i to, že všichni lidé mající jen jakési konexe s vědou, dali by jí vale a vystoupili by z ní, kdežto takto, nejsouce přímo nuceni přemýšleti o církvi, zůstávají v ní z lhostejnosti. Církev klesá s poklesnutím své fysické moci, duchově nikdy vysoko nestála a denunciace její sluhů jsou již jen záchvaty hodně nezdravého organismu. V středověku musilo se mlčeti, ale dnes již ne! Až sem a dost! Učitel snad kněžím smlčí a promine ledacos, je závislý na církevním státu, ale my lékaři od černých pánů nenecháme si líbiti absolutně ničeho.

Zabaveno.

Strkají jako všude ruce své do věcí, které dovedou zněšvařiti, ale jimž za mák nerozumějí.

Kazí lid v mravním ohledu. Hlásají všady, že lékař léčí a pán bůh uzdravuje. Jsou nevědomí a lstní a člověk, kterého lékař pomohl uzdraviti svým věděním, necítí se povinnován díky lékaři, po jejich explikacích, nýbrž jde, dává na modlení, mše a staví votivní kaple, chrámy atd.

Tento znemravňující vliv budeme hleděti paralysovati všemi možnými prostředky. Těžko lze prorokovati, kdo z nás více dokáže, ale doufám, že očisťovací boj v našich řadách bude jen na prospěch nám. Lékař nemůže být člověkem církevním a dokážeme-li, že jimi také nejsme, pak dáme dobrý příklad svému okolí. Je nás dost, ba skoro v každém větším místě je dnes lékař a tu snad pochopí černá moc, že vyvolala svým vystoupením v Rychnově n./K. v život docela něco jiného než si přála. Budeme snad i *školními lékaři* a pak nebudeme asi jednati jinak, než svědomí nám bude kázati. Lékaře potřebuje lidstvo, aby ukazoval mu cestu k silnému zdravému životu a aby pomohl mu již dnes pokud to půjde od církevních psychos.

Každý lékař je povinnen před svým svědomím činiti dle svých vědeckých poznatků účty s církvemi a neschovávati se jako to činí někteří hyperkritičtí professoři medicínské fakulty za heslo „věda pro vědu, z vědy nelze činiti důsledků pro náboženství, pro víru (v nejširším slova smyslu)". Ještě jednou říkám, *účty s církvemi,* to musí býti kategorickým příkazem každého lékaře.

JIŘÍ MAHEN:

Deformace reformace.

Český protestantismus má u nás tak výlučné postavení, až mu to škodí. A třeba byl časem kontrolován p. Rohanem a p. Kalandrou tráví přece svůj život dost klidně. Nic — zdá se — mu neuškodí, nic ho nepoděsí. Jeho veršíčkáři klidně píší o Sionských baštách, o církvi, která nezahyne a která věčně věků bude míti své určité poslání, o němž nesmí nikdo pochybovat, zvláště je-li trochu pokrokovým člověkem.

A přece je třeba jednou u nás už jasně říci, co protestantismus u nás opravdu znamená, čím je a čím není. Súčtovat třeba s ním, čím dříve, tím lépe.

P. Dr. Kalandra v 5. čísle t. č. napsal svoje súčtování: Je prosté, ale velmi významné, bojím se, že proto mu nebude dosti dobře porozuměno: „Běží o přetvoření českého kulturního a sociálního prostředí, a na to naši protestanti nestačí; je jich arci málo, velmi málo, ale i tak nevidíme zvláštní účinky jich působení."

Toto doznání odkrývá část velikých neúspěchů, o nichž čeští evangelíci vědí, ale jež přiznati nechtějí. Stále ještě doufají, že *historie* je udrží nad vodou. Ze tím zachrání pro sebe kus přítomnosti, v níž jsou celkem dost hluchými posluchači.

P. K. píše o evangelických duchovních, kteří konají velmi málo — snad nic v otázkách pro český protestantismus nejakutnějších. Řekl bych ostřejší slovo: evangeličtí duchovní se vždy starali nejdříve o to, aby každou otázku měli s krku. Nedovedli definitivně vypořádat se s ničím. Trpěli nejvíce tím, co nedoporučovali svým věřícím: kulhali na obě strany. Na kolik byli zaujati otázkami o kulturní přetvoření českého člověka a sociální přerod doby, to dokazují jejich kritiky Naumannových pokusů v Německu a koketování s ideami Steckerovými, jež došly svého zaslouženého fiaska. To byla jediná pohnutější doba českého protestantismu, kterou nerozbouřil od té doby už nikdo než Delitzsch.

Nic není českého protestantismu tak daleko, jako otázky sociální — specielně socialismus. Proto nebude nikdy pokrokový člověk upřímným protestantem. Nemůže být už proto, že k této kardinální otázce dnešní doby obrací se protestantismus často zády.

Jen se nedejme mýlit hesly, jež se píší v měsíčníku či týdenníku! Čertovo kopýtko zvučí jen na dlažbě nejlépe! a všední život — prakse poučuje nás často o pravém opaku hlásaného. Jistá neupřímnost a to ne malá — je i tu stálou vlastností hnutí, jež v počátcích mělo v sobě hodně sociálního.

„Umění života" pp. farářů celé spočívá zatím jenom v nedělních kázáních a v psaní traktátů, jichž čeština zapáchá anglickým dryáčnictvím náboženským, kterému směje se dnes celý svět a jemuž jsem se usmál i já v kratičkém „Nepůjdete v chrám?" *) Vrcholem

*) Páni ovšem jsou velmi vděční. Pisatelé dojemných básniček tvoří nové rýmy a smějí se neznámému zcela po křesťansku: Je-li tvůj bratr v pochybách — směj se mu!

moudrosti je dosud Bunyau a Spurgeou. A kde ti dva nestačí, zacituje se Smiles a starý Gladstone. Kdo má uši k slyšení, slyší to stokrát do roka. Běda však, čte-li to třeba jednou za měsíc, ale rok co rok! Což pak škotská písnička hodí se do vlasti, kde zdomácněl podezřele „Rudý prapor“?

Český protestant — opakuji znovu — je vychován příliš historicky a příliš dogmaticky. Odtud určitá ztrnulost, již časem evangelický svět nutně projeví. Utrpení otců je krásným odkazem synů, synové však jsou pohodlní a chlubí se cizí minulostí. A tak zůstává dnešní evangelík v mnohých otázkách pozadu *předstižen* židem, který nejdříve překonává svou skepsi i katolíkem, jenž trochu přemýšlel.

Vidíme pokusy o církevní kázeň, jež byla by jen špehováním bližního, kterému pro větší utvrzení ve víře doporučí se třeba nečísti nevěrecké knihy.

Vidíme, jak čeští protestanté jsou v otázkách smíšených sňatků stejně nesnášenliví jako naši katolíci.

Znám případ, kdy vyloučen byl muž z církve, že prohlásil se otevřeně za socialistu.

Znám statkáře, který je předním mužem sboru, k němuž patří, ač se nestyděl udávat a chikanovat říd. učitele katolíka pro jeho chování ke katolickému faráři!

Četli jsme epištolu p. superintendenta Císaře o „volné škole“ — kolika lidem otevřelo to oči — a oč byla lepší arcipastýřského listu pražského kardinála?!

Český protestantismus — právě že je odkázán na menšinu — má jednu svou výtečnou zbraň: svou chytrost, jež přijímá za své všechny filippiky psané pro i contra. Kdo však je trochu jenom zběhlý v čtení těchto článků, pozná tento klerikalismus na první pohled, i kdyby se skryl do feuilletonu „České stráže“. Pánové nepochopili stále ještě, že cena Husova nespočívala jenom v tom, co hlásal, jako spíše v tom, že měl odvahu říci své mínění ve prospěch duševního vývoje určité historické chvíle. Dovedou citovat Komenského jako „Čech“ a bibli jako kde který páter. Dovedou být výtečnými žurnalisty, kde se jedná o prospěch vlastní, jako škodolibými, kde se jedná o řešení otázek filosofických do opravdy.

Jedna věc zvláště pomáhá našim pokrokově se tvářícím kazatelům na nohy. Je to Masarykův „návrat k reformaci“. Řekněme upřímně: Toto slovo způsobilo už mnoho nedorozumění, jichž jsme mohli býti ušetřeni. Český protestantismus ví, že prof. M. nemyslí tím návrat k církevnictví evangelickému, ale hraje si s tím heslem už hezky dlouho. A jde-li do tuhého ohání se jím, kde je dovoleno.

A blahobytem panujícím v Anglii a Německu, dokazuje potřebu náboženství!

Ach, ano! Kdyby český protestantismus chtěl něco vědět o utrpení anglických dělníků řetězářských, o blahobytu uhelných pánví v Porýnsku, o bratrství Němců v Polsku, o „vyspělosti“ Norů za bojů o uměleckou a morální svobodu, o pronásledování Strindbergově, o žalostných úpadcích „Sittlichkeitskongressů“ atd.!

U nás, kde teprve učíme se pracně účtovat, tyto věci zdají se unikat. Ale neměly by. Každé hnutí mělo by míti v očích vzdělance svou určitou hodnotu, svou opravdovou cenu, na níž nemění t. zv. pokrokářství praničeho!

Tato hodnota bude muset být určena i protestantismu u nás. Snad potom pochopí se, proč Ibsen nebyl protestantem, ale anarchistou, proč Björnson není protestantem, ale prostým bojovníkem za pravdu, proč Multatuli napsal svého „Havelaara“ Holandsku a svoje národohospodářské studie celému světu — a proč líbí se nám spíše než *„réligion“* — Guyovo *„irréligion“*.

Legenda o Loretě.

Jedna z velikých továren katolické církve na výrobu peněz pomocí lži a podvodu, za přispění lidské lehkověrnosti a hlouposti jest *Loreta*, poutnické město italské. V dómu v Loretě jest pověstná *casa santa* (svatý dům), ve kterém dle legendy bydlela v Nazaretě t. zv. panna Maria, matka Ježíšova. Domek ten přenesli prý andělé r. 1291 z Nazaréta nejprve do Rjeky, pak do lesa u Recanati, který patřil jakési Lauretě, a konečně r. 1295 do Lorety samé.

Toto zázračné přenesení domku Mariina jest důvodem, že přichází do Lorety ročně 50.000 poutníků, že skládají zde do masitých dlaní jezovitů svou třesoucí rukou peníze v blahé naději, že chároni středověku a novověku přenesou je na na lodích svátostí a milostí do vytouženého království nebeského. Přirozeně, že milliony poutníků snesly do Lorety ohromné poklady, takže i sám Napoleon uznal za dobré vzíti si něco (a hodně) z pokladu božího pro svou potřebu. Ale vrátil Loretě brzy obraz Mariin drahokamy posázený i nesčetné poklady. A uvážíme-li, že za sto let lidské hlouposti neubylo, ale drzosti a nestydatosti římské internacionální byrokracie přibylo, pochopíme, že Loreta je pro církev nevyčerpatelnou studnicí zlata a stříbra.

A tato studnice má vyschnouti! Řím neříká nikomu, že zázračné přenesení Mariina domu z Nazareta do Lorety jest legendou, Řím utvrzuje v nemyslivých lidech domněnky, že přenesení jest svatosvatou pravdou, a svými kejklemi přímo nutí lid, aby se klaněl této lži, a platil a platil. Ale zase neřeknou katoličtí kněží, aby platil jim, poněvadž lid brzo by poznal, kdy začínají se sypati z přeplněných kapes božích

sluhů peníze a přestal by dávati, nýbrž lhou, že lid dává bohu, že bůh potřebuje peněz. Tedy ze lži lež a zase lež.

Francouzský kanovník Ulisse *Chevalier*, který jest dopisujícím členem *Institut de France*, sepsal dílo, v němž nezvratnými důkazy zacpává prameny loretské zlaté studnice. Přenesení Mariina domku jest legendou ve vědeckém slova smyslu (ne katolickém), zázrak jest lží a bude-li dále lži užíváno, provádí církev podvod. Důvody Chevalierovy jsou tyto:

Domnělé přenesení domku Mariina z Nazareta do Italie stalo prý se r. 1291., avšak v té době byl domek v Nazaretě již zbořen.

V Loretě byl tento domek již před domnělým přenesením. Před r. 1472. ani v Loretě aniž kde jinde děje se zmínka o nějakém přenesení.

Na východě byla tato legenda neznáma, teprve v 16. století přišla tam ze západu. První bula, která se zmiňuje o zázraku loretském, jest z r. 1507, poněvadž papežové této legendě příliš nevěřili. Zanesen byl zázrak do martyrologia teprve r. 1669.

Otázku, jak povstala tato legenda, zodpověděl *Chevalier* několika výklady.

Etymologický výklad jest asi tento: Stavitel domku loretského jmenoval se *De Angelis*, což asi bylo příčinou, že bigotní lid italský ze stavitele Angelise udělal stavitele-anděly.

Ale druhé výklady zdají se pravděpodobnějšími. Legenda povstala ve středověku, který oplýval zbožnými vynálezci legend a zázraků, a ještě k tomu loretský zázrak je původem z Italie, kolébky katolictví, ze země madon. Nemocnice jmenovaly se ve středověku většinou „Dům svaté Panny"; podobný dům byl asi také v Loretě, a obrazotvornost lidu z pojmenování učinila skutečný dům Mariin z Nazareta, a přibásnila si přenesení jeho z rodiště Marie do Lorety. Ostatně zázračně přenesenými chrámy a sochami se Italie jen jen hemží.

Jest zřejmo, že legenda jako fakt pro lid nedá se udržet. S touto možností počítá i Vatikán a bere knihu Chevalierovu na vědomí. Způsob však, jakým se to děje, stojí za poznámku, poněvadž naskytl se zase nestřežený okamžik, kdy vláda a nižší vrstvy světového duševního státu — katolické církve ukazují nemaskovanou tvář.

Kanovník Chevalier chtěl zjednati si dovolení, aby směl vydati své dílo, a obrátil se na biskupa Valenského a arcibiskupa pařížského, kteří odkázali ho do Říma. Papežský censor páter *Lepidus* odpověděl Chevalierovi 5. července zvláštním listem: „Četl jsem Vaši knihu o svatém domě v Loretě, která jest pilnou a objektivní prací *pro učence*. Náboženství a úcta svaté panny ničeho neztratí, bude-li vaše dílo uveřejněno. To jest mé mínění".*)

*) Dle: Corriere della Sera.

Není pochyby, že tímto listem bylo dílu Chevalierovu dáno papežské signum. Ale nesmí se nikdo kojiti nadějí, že: teď to v Římě začne! Nikoliv! Mezinárodní duševní světovláda se sídlem v Římě má zázraků legend, světic a svatých ještě nesčíslně.' Zde povoluje, poněvadž vidí, že tato legenda jest příliš fantastická, aby se dala udržet. Ale jak bude držeti se ostatních svých podvodů, poznáme hned ještě v tomto případě. Pater *Lepidus* praví, že *kniha jest jen pro učence.* Zde jest pravá tvář. Pro učence, lid ten ať zůstane hloupým, nevědomým, zabedněným, aby drzé ruce kněží-pochopů mohly sáhati hluboko do jeho kapes a obírati ho o těžce vydřené groše.

Případ tento nad slunce jasněji ukazuje, co jest katolická církev: světový stát, který vymačkával ve všech dobách ze všech národů, kteří se dali, peníze. K tomu účelu má výbornou organisaci. Do jejich služeb dávají se lidé buď nesmírně hloupí, ale těch je málo, nebo nejpodlejší a nejzkaženější povahy, jak už to řekl Tolstoj. *Kr.*

Masopust v klášteře.

Že v klášteřích není zle a to zejména pokud se dobrého sousta a doušku týče, je všeobecně známo. Zvláště známy jsou znamenité hostiny „postní", pravé to lukulské hody. Klášterníci využijí vůbec každé příležitosti, aby si hostinami osladili svoje „poustevnictví"; že masopust při tom je příležitostí zejména vhodnou, to je jisté. V těch dobách je všade v „šerých zdech klášterních" rušno a veselo.

Uvádíme tuto několik jídelních lístků ze zvláště bohatého řádu křížovnického v Praze. Podáváme je pořadem tak jak jsme je od jednoho nevěrníka řádového obdrželi; poznámky nepřidáváme: mluví samy.

*

Duplex u Křižovníků na tučný čtvrtek:

Polévka, losos, ragout v mušlových skořápkách sv. jakubských, hovězí maso, kuře s mušlemi, moučník, zvěřina s kompotem, zmrzlina, cukroví a ovoce. Vína: Sherry, Rýnské, Bordeaux, Champagne. Piva, co se vypije.

*

Jiný rok rovněž na tučný čtvrtek:

Přítomní hosté: President policie, president zemského soudu. — Menu: Potage se svítkem, losos, falešné mušle, maso hovězí garni, omáčka aux truffes, kuřata, moučník, krůta, cukrovinky, koblihy, zmrzlina. Sherry, Bordeaux, Rýnské, domácí víno bílé a červené, Šampaňské. Káva. — V neděli na druhou tabuli masopustní očekáván srnec a bažanti.

*

Jiný duplex křížovnický:

Polévka, sulcované ragout z jazyku s husími játry, hovězí, kvíčaly, krůta, moučník, cukroví. Víno bílé a červené, Bordeaux a Rýnské.

*

V masopustní neděli:

Paštika, podsvinče, hovězí, kůzle, bažant, café à la glaçe, cukroví, víno, ale bez šampaňského. — V poledne jsem vypil 2 litry piva, odpoledne 1 litr doma a tedy z „freibieru“ na večer jsem si dovolil vypít pouze již 1 litr, což je zajisté dost nestřídmosti. V půl 9. večer byl jsem již doma a tak jsem měl dosti smutnou neděli masopustní. Žádný z mladých nešel tak brzo domů. Byl jsem celý den dost truchlivý. Jaká to ironie: masopust v klášteře, masopust bez holky a bez trikot. Lít do sebe ohavný výrobek pivního továrníka a při hořce kyselé náladě s resignací mizernou brindou se otravovat. Toť masopust rytířů v klerice. Ještě chci popsati poslední den karnevalu.

*

Masopustní úterek:

Menu: Polévka, vepřové s křenem, hovězí maso, telecí řízky s karfiolem, kůzle, moučník, cukroví, dvojí víno. — Duplex zcela žebrácký. Ovšem „freibier“ trvá nepřetržitě do půlnoci. — Tím končím žalostný žurnál z memoirů letošního masopustu.

*

Druhý duplex masopustu (neděle)

dopadl dosti bledě: Paštika, hovězí, jazyk se sladkou zeleninou, moučník, cukroví, ovoce a dvoje víno. — Při večeři stereotypní gerstl s citronem. Studená jídla: Kuře, šunka, telecí a 2 koblihy.

*

Tak tedy druhá práce masopustní skončena a zbývá nejsilnější

masopustní úterý.

Škandál! Nejsprostší duplex. Jídla sprostá: „Krenfleisch“, hovězí, telecí řízky, beránek, smetanová pěna, žádné cukroví, jen dvoje piškoty, hrušky, jablka, dvoje víno. Ve $^1/_4$2. káva, ve $^3/_4$2. konec.

P. Š. má napálené vlasy. H. i M. mu sáhají do svědomí. Byl v bále? Jak by ne? Tedy je dnes konec duplexů.

*

Božihodový duplex:

Polévka, selátko, kuře s mušlemi, moučník, zvěřina, jablka, ořechy a dvoje víno končí litanii.

Pranýř hanby.

(Z Nedvězího u Poličky.)

Pan Kaňka-Kaňkovský, knihař v Poličce rozeslal k novému roku svým odběratelům a k vůli reklamě, jak v obchodních kruzích jest zvykem, nástěnné kalendáře. Mezi nimi svou úpravou i myšlenkou vynikal kalendář s obrazem (kopií) V. Černého, představujícího *Husa, jehož líbá Kristus.* Jeden tento kalendář zaslal též obecnímu úřadu v Nedvězí u Bystré (okres Polička), týž byl mu však vrácen s následujícím přípisem:

Panu

Josefu Kaňkovi-Kaňkovskému

v Poličce.

Podepsaný obecní úřad vrací Vám zaslaný nástěnný kalendář a vyslovuje Vám své rozhořčení a opovržení nad tím, že dovolíte si obecní úřad v katolické obci obrazem takovým urážeti.

Obecní úřad v Nedvězím,
dne 12. ledna 1907.

M. P. *V zastoupení p. starosty:*
Frant. Ehrenberger,
úř. radní.

S úžasem tážete se, jak je to možno, aby v Čechách v české obci našli se čeští lidé, kteří by byli tak obmezeni na duchu!

Jaké to poučení pro všechny, kdož boj proti klerikalismu podceňují, jaké to memento pro ty, kdož chovají se k němu lhostejně!

Co bude z nás, co bude z našeho národa, co bude z naší budoucnosti, nevzchopíme-li se již jednou k řádné práci očistné?...

Jací lidé budou to vládnouti v obcích, jací lidé budou poslanci, co to zavládne v celém našem životě?

To je perspektiva do budoucnosti, kterou nám ukazuje klerikalism!

Kdo už sám nejsi touto chudobou ducha zachvácen, vzpamatuj se, zvedni se a dej se s námi do díla!

Uvědomováním proti idiotismu*, to se dnes stává stručnou formulí boje protiklerikálního a k němu vzhledem k případu uvedenému voláme* ***všechny, kdož mají všech pět pohromadě.*** *M.*

Zase nové hrubé sáhnutí klerikální reakce po svobodě učitele!

Z Moravy opět dochází zpráva o neobyčejně smělém výpadu klerikálním na svobodu učitele. Jedná se tentokráte o učitele Rudolfa Žižku, který vyučuje na soukromé škole Ústřední Matice Školské na Nové Ulici v Olomouci. Učitel

Žižka patří k velice činným a neunavným pracovníkům pokrokovým na Moravě. Jest znám zejména svým protiklerikálním vystupováním (předešlé vydavatelstvo „Volné Školy" vydalo jeho brožuru Proti klerikálnímu usilování o školu), jakož i svou činností přednáškovou a výchovnou v lidu. Při moravských volbách do zemského sněmu také kandidoval jako samostatný kandidát pokrokového učitelstva. Proto stal se klerikálům nepohodlným a jich úsilí podařilo se na zemské školní radě na Moravě vymámiti výměr ze dne 1. června 1906 č. 1458., jímž se Ústřední Matici Školské nařizuje, aby jej *ze školy té odstranila.*

Jakým způsobem se tak stalo, vidno z toho, že ve výměru, jímž okresní hejtman olomoucký toto nařízení výboru Ústř. M. Š. sděluje, *neudává se vůbec žádný positivní důvod,* nýbrž paušalním a nanejvýš urážlivým způsobem praví se jen o něm, že jeho činnost jest *„naprosto nepřístojná, štváčská (!!!), politicko-agitační."* Žádané odstranění mělo se státi do konce roku a když výbor Ú. M. Š. tak neučinil, obdržel od okresního hejtmana olomouckého výměr druhý, ve kterém se kategoricky nařizuje, „by učitele Rudolfa Žižku z této školy *bezpodmínečně do konce měsíce února odstranil,* při čemž se upozorňuje, že si c. k. moravská rada školní pro případ neuposlechnutí *další kroky vyhrazuje!"*

Tak daleko to tedy již u nás dospělo, že si *čeští (!) klerikálové ze zemské školní rady moravské troufají dokonce vyhrožovati* ***i výboru nejdůležitějšího národního podniku Ústřední Matice Školské „dalšími kroky"****, jestli neuposlechne jejího nezákonného diktátu!* S potěšením můžeme zaznamenati, že tentokráte výbor Ú. M. S. nedal se tím zastrašiti, učitele Žižku nepropustil, naopak vydal mu veškeré spisy k nahlédnutí, aby sám mohl se hájiti a vedle toho výbor Ú. M. Š. podal odvolání z výměru zemské školní rady k ministerstvu vyučování, v němž praví, **že raději školu na Nové Ulici v Olomouci zavře, než aby dopustil se nezákonnosti propuštěním učitele Žižky.**

K tomu připomínáme, že učitel Žižka vůbec nebyl podroben disciplinárnímu řízení, které musí každému řádnému soudu i s učitelem předcházeti, takže nátlak na jeho odstranění jest vskutku čirá libovůle.

Případ tento také vzbudil na Moravě veliký rozruch. Zejména statečně ujal se učitele Žižky Ústřední Spolek Jednot učitelských. Také pokrokoví poslanci a sociálně-demokratické dělnictvo moravské již protestovali, první u místodržitele, druzí na veřejných schůzích na Olomoucku. Veškerý svobodomyslný tisk ostře jednání zemské školní rady moravské odsuzuje.

Také česká sekce Volné Myšlenky protest svůj již podala. První u příležitosti schůze o událostech ve Francii, konané na Kr. Vinohradech, odkud poslán přípis výboru Ú. M. Š., aby neustoupil ze svého rozhodnutí a že v tom bude jistě celou veřejností českou podporován. Druhý protest konán ve zvláštní veřejné schůzi lidu, jež se za četné účasti konala v neděli 27. ledna 1907 v „Hlaholu" v Praze. Referoval dr. *Bartošek* a učitel *Beneš.* Za studentstvo moravské promluvil jeden kolega. Předsedající red. *Myslík* sdělil, že na schůzi vyslal výbor Ú. M. Š. jako zástupce p. dra Ant. *Hajna*, který sdělil předsedovi, že výbor Ú. M. Š. vzal přípis Volné Myšlenky ze schůze vinohradské s potěšením na vědomí a že učiní vše, co bude v jeho moci. —

Případ tento opět ukazuje, kam až dosahuje klerikální zloba! Kdo myslil, že aféra Judova dostatečně klerikální drzost schladila a kdo myslí, že netřeba tolik času a práce protiklerikálnímu hnutí věnovati, jako to na příklad činíme my, *tady má nový doklad toho, jak neměl a nemá pravdu!* Klerikálové nejsou takoví rozhýčkanci, aby je první nezdar odvrátil od dalšího usilování o nadvládu. *Jim se musí odpovídati jinak* na jejich terorism, nežli to činí naši bačkoroví antiklerikálové, kteří samou a ovšem docela bezpředmětnou starostí, aby s klerikály nepřišlo také k úrazu „náboženství", *div se nepustí víc než do klerikálů do Volné Myšlenky,* která ten antiklerikalism bere hezky důkladně a od kořene. Nedejme se takovými skuhraly másti a vytrvejme energicky na začaté cestě. Případ Žižkův ukazuje, jak je nejen nutno, aby ten náš antiklerikalism na své ostrosti neztrácel, ale aby naopak stále neodolatejněji a důrazněji dral se ku předu!

J. Myslík.

O současných událostech ve Francii

pojednáno bylo na veřejné schůzi lidu, kterou do sálu „Orfea" na Vinohradech svolal Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky. Velice četně navštívené schůzi předsedal dr. *Bartošek.* Referoval spisovatel *F. V. Krejčí,* jenž v podstatě uvedl:

Ve Francii jde o uskutečnění stávajícího zákona o rozluce církve od státu. *Jest to vlastně boj nového světa, pokroku a volnosti myšlenkové s posledními zbytky středověku, s dogmaty.* Rozlukový zákon jest jedním z řetězu zákonů, jimiž se odlučuje Francie od klerikalismu. Republika uznává církev jen jako spolek, sdružení v rámci státu, není to již nějaká moc privilegovaná, jejímž vykonávatalem byla by republika. Kdo věří, ať věří, jeho víra jest respektována, ale věřící nesmí žádati od těch, kteří nevěří, aby platili jim na kostely, kněze a bohoslužbu. Republika rozhodně vyšla vstříc katolíkům, neboť uvedla církev na půdu shromažďovacího zákona. Ale papežská kurie odpovídala jen zneuznáváním rozlukového zákona a ve své zarputilé neústupnosti šla tak daleko, že občany Francie vyzývala, aby dle zákona toho nejednali. Vláda konečně odhodlala se kráznému kroku. Vypověděla za hranice papežského delegáta a odňala kněžstvu nemovitosti, patřící státu neb obcím. Francie mnohokráte

ukazovala cesty kultury a dnes stojí zase v čele důležité této akce. U republiky jest rozlukový zákon jakýsi pud sebezachování před klerikalismem a jest možný jen proto, že zavládla tam náboženská lhostejnost. U nás v Rakousku má církev stále privilegované místo, theologické výrazy vyskytují se v zákonném řízení (přísaha a pod.), stát ochraňuje i dogmata („rušení náboženství"). *Jest tudíž nutno, aby se v práci pro rozluku státu našeho od církve začalo co nejdříve, aby tento požadavek vešel do programu všech politických stran.* Při tom nutno se starati též o zlaicisování školy, aby nám vychovávala pokrokovou mládež, a jest vůbec nutno v této věci následovati kroků republiky francouzské.

Druhý referent redaktor *Myslík* pojednal o událostech francouzských s ohledem na poměry naše. Ukazoval, jak ohromnou úlohu hraje v boji tom volná škola a na případě učitele Žižky, jehož suspendování zemská školní rada moravská vymáhá, ukázal, jak daleko jsme ještě od tohoto požadavku a jak naléhavou jest práce pro osvobození školy a učitele. Posléze, vzhledem k tomu, že episkopát rakouský poslal francouzskému kněžstvu projev sympatií, navrhl, aby ze schůze jako odpověď na to poslán byl ministerskému předsedovi Clemenceauovi přípis, ve kterém zdůraznilo by se, že národ náš, pod katolickým jhem úpící, se živou účastí stopuje boj Francie, doufaje, že jejím vlivem dojde také svého osvobození.

Proti tomuto návrhu postavil se obč. *Vohryzek*, dovozuje, že Clemenceau je nepřítelem dělnictva; bylo mu však ihned odpověděno redaktorem *Pelantem*, že jednak má jednostranné informace o Clemenceuaovi a že na druhé straně nejde tu o poctu *osobě* ministrově, nýbrž o zaslání projevu jemu jako oficielnímu představiteli Francie. Na to návrh na odeslání projevu přijat ohromnou většinou; proti hlasovalo jen 10 osob. Jelikož na schůzi bylo přítomno daleko více anarchistů, vidno z toho, že oni sami nesouhlasili s docela zbytečným vystoupením občana Vohryzka, kterým by byla tato pěkná schůze málem zmařena. Prohlašuje-li Volná Myšlenka v jednom daném případě solidaritu s vládou francouzskou, neznamená to přece schvalování jejího postupu v záležitostech docela jiných. Kdo není slepým doktrinářem a bere život tak jak je, nemůže toho neviděti.

Disharmonii schůze, případem tímto způsobenou, zahladil úplně svoji pěknou řečí občan *Skalák*, který způsobem břitkým pojednal o církvi se stanoviska hospodářského, ukazuje na vliv a moc jejích kapitálů. Řeč jeho, ve které zbičoval místní poměry na Vinohradech, kde obec jest ku klerikálům nadobyčejně úslužnou, svým věcným obsahem i svým vtipným podáním vzbudila časté projevy souhlasu. Po doslovu předsedy schůze dra Bartoška byl tento pozoruhodný projev skončen.

Bylo by dobře, aby o této věci i na venkově schůze byly uspořádány a tím učiněn počátek pro příští soustavnou akci za odluku církví od státu.

— *l* —

Pomocná akce kněžím, hodlajícím z církve vystoupiti.

V neděli 20. ledna 1906 konala se v sále hotelu „Slavia" v Brně důvěrná schůze, svolaná redaktorem *Svozilem*, na níž bylo rokováno o zajištění existence z církve vystouplým kněžím. Správně poukazováno red. Svozilem na veliký agitační význam toho, kdyby mohli se zřeknout kněžské hodnosti ti kněží, kteří by tak chtěli učiniti, jen kdyby měli zajištěnou existenci, třebas i sebeskrovnější. Na schůzi tu dostavili se kromě pokrokových lidí z Brna též někteří bývalí i dosavadní kněží a z Prahy byl přítomen za Volnou Myšlenku redaktor *Myslík*. Z poslanců byli přítomni red. *Votruba* a dr. *Budinský*.

Schůze byla důvěrná a lze jen některé okolnosti z ní veřejně uváděti. Trvala přes půl třetí hodiny, měla velice zajímavý průběh a zvláště v druhé své části, kdy se rozvinula mezi red. Svozilem a red. Myslíkem a Stejskalem živá polemika o způsobu protiklerikálního boje a o názorech na náboženství.

Redaktor *Svozil* řídil jako svolavatel schůzi. Probral především otázku existenčního zaopatřování vystouplých kněží se stanoviska praktického. Dovozoval obšírně, že tato otázka netýká se pouze kněží, kteří chtějí se vzdát svého úřadu, nýbrž že zasahuje též hluboko do občanského života. Kněží nemohou se odvážit vystoupit pro nebezpečí ztráty existence. Pro vystouplého kněze není u nás legitimního života, neboť nejen že se nesmí oženiti, jest mu bráněno v postupu i jinak. Společnost se mu vyhýbá, i vysmívá se mu a v úřadě nemůže postupovat, žije-li v konkubinátě. Pro vystouplého kněze mají platit tytéž zásady jako pro vystouplého důstojníka, nebo kteréhokoli úředníka. Jest nutno, aby platila i pro kněze táž prostá občanská spravedlnost. Jest nutno, aby byl knězi vystouplému z úřadu povolen občanský sňatek a musíme se snažit o odstranění § 63., jímž se ustanovuje celibát kněží. Rovněž je nutno starat se o reformu společnosti, aby nehleděla na vystouplého kněze jako na pátera vyklouza. Kdyby byla poskytnuta možnost vystoupiti z kněžství všem kněžím, kteří by tak chtěli učinit, značilo by to znamenitou posilu boje protiklerikálního a proto již z toho stanoviska musíme se o to snažit. Nutno zříditi organisaci, jež by pečovala o to, aby kněží, kteří chtějí vystoupit, našli místa. Řečník praví, že se přihlásilo asi 30 kněží, kteří by chtěli vystoupiti a dokládá, že vystoupení těchto třiceti kněží znamenalo by v protiklerikálním boji více než volba desíti protiklerikálních poslanců. Proti absolutismu církevnímu, o který se opírá absolutismus občanský, nutno bojovat tím, že mu ubíráme důstojníky-kněze. A tento boj musí být veden politicky, nezištně, bez nároků na získání pro stranu kněží, kteří se svého úřadu zřekli. Na 200 lidí, lidí vlivných, přihlásilo se již, že tuto akci budou podporovat. A je potěšitelno, že podporu slíbila též tři moravská města. Je tedy zřejmo, že o zdar podnikavé akce jest veliký zájem. Jest též přirozeno, že vedení akce musí převzít laikové.

Red. *Myslík* vítá podnikavou akci a konstatuje, že i Volná Myšlenka v Praze podniká stejnou akci, a že má též několik přihlášek kněží, kteří by chtěli vystoupit. Pokud se týče praktického řešení, navrhuje, aby se zřídila sprostředkovací kancelář. Zároveň doporučuje, aby v zájmu věci zjednána také součinost Němců hlavně ve Vídni, zejména těch, kteří soustředěni jsou ve „Freie Schule" a „Ethische Gesellschaft". Tím bude sesílen zejména vliv v parlamentě na odstranění § 63. Čechy s Moravou musí postupovat v této věci ovšem společně, rozdělí si autonomisticky jaksi pouze práce — Moravané budou pracovat pro Moravu a Čechové pro Čechy.

Red. *Stejskal*, předseda Volných Myslitelů v Brně, navrhl zvolení pětičlenného komitétu, který by zahájil nutné práce. Po debatě, v níž bylo vysvětlováno, že musí být zvolen komitét užší, jenž by měl plnou důvěru, neboť věci, jež bude projednávat, musí zůstat vesměs v tajnosti, bylo usneseno zvoliti čtyřčlenný užší komitét a šestičlenný širší komitét.

Do užšího čtyřčlenného komitétu byli zvoleni: red. Svozil, red. Rouček, dr. Svoboda a tajemník Kolátor. Do širšího šestičlenného komitétu byli zvoleni: Dr. Drož ze Žďáru, evangelický farář Dušek z Kolína, posl. dr. Budínský z Brna, red. Stejskal z „Rovnosti" a technikové Hauser a Klusáček. Kromě

toho bylo usneseno vyslati ze schůze deputaci do Vídně, kdež by na příslušných místech bylo žádáno za opravu manželského práva a odstranění § 63., což vlastně spolu souvisí. —

Po ukončení tohoto bodu denního pořádku bylo jednáno o protiklerikální práci na Moravě. Debatovali zejména red. Svozil, Myslík a Stejskal a páter Dlouhý-Pokorný. Pro pokročilost doby debata uzavřena. — *k*

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Kongres Volné Myšlenky v Buenos Aires nemá jen výsledek theoretický; i prakticky bude znamenat mnoho, alespoň pro stát, ve kterém se konal. Svědčí o tom chování presidenta republiky argentinské. President Dr. Figueroa Alcorta prohlásil totiž velice závazně cizím účastníkům kongresu, že souhlasí úplně s rozhodnutími kongresu a že se vynasnaží, aby vešla v život ve státě, který spravuje. Každoroční kongres, pokaždé v jiném státě konaný, zajisté přispěje ponenáhlu nemálo k ozdravění života veřejného. Příštího roku koná se kongres v bezprostřední blízkosti naší, uvnitř naší monarchie. Jaké naděje můžeme v něj klást pro nás?

*

ČESKÁ SEKCE.

Za členy české sekce Volné Myšlenky přihlásila se na základě vyzvání v lednovém čísle „Volné Myšlenky“ již řada osob z nejrůznějších kruhů společenských. Prosíme, aby každý z nich, pokud může, pracoval k tomu, aby i další členy sekce získal. Další přátelé nechť neopomenou se rovněž přihlásiti a příspěvek svůj zaslati. Každý vidí, jak se všemožně činíme; samozřejmé, že k takové činnosti je nejen nadšení a ochoty k práci třeba, ale i peněz. U nás každá koruna je dobře zužitkována; klerikálové potřebovali by k tomu tisíce, co my dokážeme za několik desetikorun. — K dotazům vysvětlujeme, že Spolek Augustin Smetana, který je nepolitickým, není totožný se sekcí V. M., která, jak známo, následkem složení svého má kompetenci neomezenou a může tedy volně pracovati ve všech směrech. Sekce V. M. je jaksi doplněním A. S.; hlavní funkcionáři jsou tytéž osoby. Člen jedné instituce nemusí býti členem druhé; proto nutno, aby i členové A. S., kteří chtějí býti členy sekce V. M., zvláště se přihlásili sekretariatu. — Byli jsme žádáni, abychom místo ročního paušálu zavedli měsíční vybírání příspěvků, známkami kvitovaných, aby i chudší přátelé V. M. členy sekce býti mohli. Tento způsob však, pokavade nemáme řádně rozvětvenou síť důvěrnickou a pokud naši členové jsou roztříštěni v nejrůznějších místech, byl by těžkopádným; a mimo to je drahým, protože vyžaduje značného nákladu na známky, korespondenci, účetní knihy a pod. Proto, prozatím, nežli bude účelno takový systém zavésti, doporučujeme chudým přátelům, aby si kupovali známky poštovní tak jakoby kupovali známky stvrzenkové a až jich budou míti uschováno za 1 korunu, aby je poslali v dopise sekretariatu. Tím umožněno jim bude pozvolné placení a nám tím nevzejdou žádné správní vydeje, které zatím by neodpovídaly příjmu na příspěvcích. — Ještě podotýkáme, že příspěvek nynější rozumíme především jako příspěvek na vydržování sekretariatu a právní porady; pózději, po upravení organisačních pravidel bude míti odvádění příspěvku v zápětí právo voliti důvěrníky, ústřední výbor a p. — Náš sekretariat a naše právní porada jsou stále ve značné činnosti. Nedáváme mnoho z toho na veřejnost, protože výsledek většiny těchto prací podmíněn jest jich důvěrností.

Přihlášeným členům Volné Myšlenky. Maceška nazývá se francouzsky la pensée; toto slovo však zároveň značí myšlenku. (V češtině máme něco podobného: pomněnka, nezabudka jest jméno květiny i připomínka na jistou duševní činnost.) Proto jest odznakem francouzských stoupenců Volné Myšlenky a dnes, kdy Francie vykonala světové dílo osvobození, stává se symbolickou květinou celé světové ligy; užívání se však nijak nepředpisuje, nebo výslovně sektářsky nezavádí.

Z naší činnosti: 3. ledna přednáška dřevodělníkům Praha II. Malá Štěpánská: Náboženství a věda. Ref. K. Pelant. 6. ledna přednáška tesařům Praha II. Smečky: Klerikalism dnešní doby. Ref. K. Pelant. 12. ledna přednáška ve spolku Pokrok na Žižkově: Volná škola a reforma manželství. Ref. K. Pelant. 15. ledna přednáška I. soc. dem. organisace, Vinohrady: Volná škola a práce klerikálů. Ref. J. Myslík. 17. ledna přednáška II. soc. dem. organisace, Vinohrady: Volná škola a reforma manželství. Ref. K. Pelant. 20. ledna porada o umožnění kněžím výstupu z církve. Hotel „Slavia“, Brno. Ref. Myslík. 20. ledna přednáška Děln. Beseda, Kbely: Volná škola a reforma manželství. Ref. K. Pelant. 21. ledna velká veřejná schůze lidu na Král. Vinohradech v Orfeu: Současné události ve Francii. Ze schůze, která protestovala též proti zasáhnutí zemské školní rady moravské proti pokrokovému učiteli Žižkovi z Olomouce, byl poslán projev sympatie vládě francouzské v jejím boji proticírkevním a přípis Ú. Mat. Školské, aby neustoupila. Referent F. V. Krejčí, Jul. Myslík, Josef Skalák. 23. ledna přednáška Besedě lakýrníků na Smíchově: Vývoj vzdělanosti a její nepřátelé. Ref. K. Pelant. 27. ledna veřejná schůze lidu v Praze, Hlahol. Thema: Případ Žižkův. Referenti dr. Bartošek a uč. Václ. Beneš. 27. ledna veřejná schůze lidu v Čakovicích. Thema: Volná škola. Ref. Karel Pelant.

*

STUDENTSKÝ ODBOR.

Akce proti theologické fakultě. Na popud stud. odboru české sekce Volné Myšlenky podalo koncem listopadu m. r. asi 40 studentských spolků českých akademickému senátu české university memorandum

proti theologické fakultě a officielní účasti university na církevních obřadech. Doslovný text memoranda tohoto otištěn je v 3. čísle běžného ročníku „Volné Školy". Protože k akci této, má-li býti výslednou, nutna je součinnost všech universit této říše, bylo memorandum toto přeloženo a vytištěno též jazykem bulharským, chorvatským, německým, polským, rusínským, slovinským a vlašským a rozesláno akci této příznivým časopisům a studentským spolkům v celém Rakousku. U příležitosti této akce navázány intimní styky s volnými mysliteli chorvatskými, slovinskými a polskými, zejména též s polskou sekcí Volné Myšlenky v Paříži. Bylo tak také uspíšeno založení samostatného slovinského volnomyslitelského listu.

Náboženský dotazník. Aby byl jednou už konec učiněn nedůstojnému nucenému pokrytectví inteligentů, kterým jejich úřední a společenské postavení vnucuje dosud náboženskou přetvářku, rozhodl se studentský odbor V. M. pracovat už mezi universitním studentstvem o hromadné vystupování z církví. Až bezkonfesní nepřetvařující se inteligent nebude výjimkou, ale pravidlem, bude nutno čtyřicet let už platný zákon o svobodě přesvědčení také prakticky provádět. Prozatím jedná se o konstatování náboženského a konfesního stavu dnešního studentstva a o zjištění, s jakým asi úspěchem by se akce pro hromadný výstup z církví ve studentstvu potkala. K tomu má sloužiti dotazník, na němž právě povolaní odborníci pracují, a který asi už v příštím semestru všem vysokoškolským studentům v Praze bude doručen. Upozorňujeme na tento podnik už nyní, prosíce všechny své přátele, aby budili mezi kollegy pro tuto věc zájem a pochopení.

*

SLOVINSKA SEKCIJA.

Svobodna Misel. Glasilo slov. sekcije Svobodne Misli. (Volná Myšlenka. Časopis slov. sekce Volné Myšlenky.) Naši slovinští přátelé vydali tedy již svůj vlastní list. První číslo právě vyšlo s dobrým obsahem, který zejména na klerikálním Slovinsku bude působiti jako žíravina. Přátelé naši nechť snaží se všade, kde se Slovinci ve styk přijdou, odebírání Svobodné Misli jim doporučiti. Časopis vychází v Praze a jeho redakce a administrace nalézá se ve společných místnostech „Volné Myšlenky" na Kr. Vinohradech, Korunní 6. Roční předplatné „Svob. Misli" obnáší 2 koruny, za půl roku 1 kor. K charakteristice poměrů na Slovinsku uvádíme, že v podmínkách předplatného uvádí „Sv. Misel", že zasílá také (za 4 K ročně) dle přání čísla v uzavřené obálce (jako dopis)... Přejeme „Svobodné Misli" na cestě nastoupené plného zdaru!

*

ŠPANĚLSKÁ SEKCE.

Španělsko se probouzí. Zmínili jsme se již o provolání, vyzývajícím k pořádání protiklerikálních táborů po celém Španělsku. Vyzvání bylo vyhověno ve velkém množství měst. Velkolepé byly zejména tábory v Madridě, Seville (kde jich pořádáno již šest), Barceloně a Jerez. Na všech ozývala se hesla: Pryč s konkordátem! Pryč s nunciem! Pryč se španělským vyslancem v Římě! Současně pořádané tábory katolické utrpěly z velké části fiasko. Budeme již musit jednou opravit svůj názor o Španělsku jako zemi tmy! Vedle pokroku ve Španělsku kráčí Katalonie (Cataluña). Na popud několika bojovníků barcelonských zřídila se „Federación de Grupos Librepensadores" (Svaz skupin volných myslitelů), v níž je již sdruženo přes sto místních skupin. Svaz zahájil soustavnou akci proti „moci Vatikánu", z níž uvádíme: velkolepou přednášku náčelníka volných myslitelů katalonských profesora Odóna de Buen, tábory ve městech Igualada, Sabadell, Villanueva a Geltrú (všech účastnil se prof. Odón de Buen) a zejména ohromný tábor v Barceloně, k jehož pořádání spojilo se se Svazem na tři sta spolků volnomyslitelských, republikánských a dělnických a deset redakcí pokrokových listů.

PŘEHLED

Našim učitelům a přátelům školy!

Příští číslo „Volné školy", jež vyjde 15. února 1907, věnováno bude přesnému a souhrnnému vytčení požadavků, jichž vyplnění pokrokové učitelstvo a občanstvo očekává od říšské rady, jakožto základu pro volnou školu. Požadavky ty budou v řadě stručných článků, psaných vesměs školskými odborníky, odůvodněny.

Jelikož článků těchto má býti v nastávající volební době použito jako podkladu pro agitaci pro volnou školu, jež jistě tak jako tak bude mezi nejvíce ve volební diskusi projednávanými otázkami, jest žádoucno, aby k těmto úvahám pojil se materiál z prakse školské vzatý. Za tím účelem redakce místo obvyklých „různých zpráv" uvésti chce řadu takových dokumentů dnešní naší školské mizerie.

Prosíme tudíž všechny přátele naše, aby nám pokud možno ihned aneb nejdéle do 7. února sdělili přesné údaje o nedostatcích určitých škol vůbec, hlavně pak z těchto stránek: složení školních úřadů (místních a okres. škol. rad), špatné následky úlev při docházce školní, používání dětí na úkor školy k výdělečné práci (domácké, při hospodářství, v dílně i j.), přeplnění tříd, nedostatek učebních pomůcek školy i dětí (k odůvodnění požadavku, aby stát dal dětem školou povinným zdarma všechny pomůcky školní, jako dá vojenské pomůcky vojákovi), školní plat, národnostní křivdy ve školství, klerikalism ve škole (ze všech stránek), pokračovací školství a jeho nedostatky a j. Dále případy týkající se svobody učitele (disciplinární opatření, pronásledování a p.), jeho materielní a zejména bytové poměry a j.

Buďtež vždy uvedeny přesně všechny nutné udaje, obec, škola, třída a p. Případy buďtež zaručené, redakce ručí za neprozrazení pisatele. Rovněž vítány jsou krátké příklady statistické.

Prosíme v zájmu věci o hojné informace a děkujeme všem předem za ochotu.

Od redakce.

Zasílejte nám klerikální letáky, brožury, časopisy atd., jež Vám do ruky přijdou. I když z nich vždy něco nepoužijeme pro časopis, jsou velmi potřebny pro informaci redakce. A to je důležito. Vedle toho uschováváme takové doklady jako dokumenty klerikální práce mezi lidem.

Věda a práce.

Professor dr. Otakar Hostinský dovršil 2. ledna 1907 šedesátý rok svého života plného práce. Jeho snažení na poli filosofie umění a lidovýchovy, jemuž věnoval celý svůj život, zaslouží plného uznání. Zejména pro nás má prof. Hostinský mimořádného významu svým pokrokovým stanoviskem k náboženství a svým stanoviskem k přírodním vědám, jichž výzkumů užil v esthetice. Ve filosofii jest prof. Hostinský positivistou. „To je jediná formule praví prof. Krejčí v „České Mysli", kterou se dá duch, pronikající jeho všeobsáhlou činnost označiti, jakož i její společný podklad. Positivism kritický odhalující schopnost poznavací, spoléhající jen na rozum, ale nekladoucí mu úkoly nesplnitelné, vyhrazující mu za neobmezenou doménu rozsáhlý obor zkušenosti, odkazující vše, co za zkušenost jíti chce, k transcendentu, do říše fantasie — tedy i metafysiku a náboženství: positivism, jenž bere svět, jak jest, a jenž, co býti má, určuje podle toho co jest a nikoli dle tužeb a přání člověka; positivism, jenž všude vidí zákonnou nutnost a cíl poznání vidí v uvědomění si této nutnosti, jak přístupna jest pozorování ve vývoji individuálním i ve vývoji celku. Proto Hostinský Darwinovu theorii dovede spojiti s esthetickým nazíráním na život, proto vykazuje umění úlohu v kulturním vývoji ve smyslu zdokonalení lidstva"... Přidružujeme se k těm, kteří u příležitosti této vzdali čest práci prof. Hostinského, jenž vždycky stavěl se na stranu těch, kteří bojovali za pokrok, ať již to byl B. Smetana, Neruda, Darwin či kdokoliv jiný. Činíme tak tím spíše, abychom dali tím také odpověď na zlobu klerikální, jež nedala přejíti jubileum prof. H., aniž by neprskla po něm své sliny. Jsme přesvědčeni, že prof. Hostinský nebude ani vteřinu na rozpacích, zda-li má želeti ztráty přízně těch, kterým jediným měřítkem hodnoty člověka jsou moc a peníze, anebo zda-li má v náhradu toho vlídně přijati projev úcty těch, kteří pouze dle vnitřní hodnoty, snažení a přesvědčení jednotlivce cení jeho občanské ctnosti.

Školství.

Nábožensko-mravní výchova. Jak kněžstvo dnes rozumí nábožensko-mravní výchově, o níž se zákon školský zmiňuje na prvním místě, je známo z četných soudních líčení, kdy katecheta byl pro brutální nakládání se žactvem odsouzen. Je-li něco podobného možno na př. v místech, kde lid dosud lpí pod jhem klerikalismu, nepřekvapí nás to; ale odehrávají-li se podobné brutální scény na českém severu, mezi pokrokovými severočeskými horníky, z nichž pěkné procento dnes už vystouplo z církve, jež jim byla zbytečnou přítěží, nutí to k zamyšlení. Na matiční škole v Třebušicích vyučuje ve třetí třídě náboženství kaplan Paluch z Couše, Polák, který slušně česky ani neumí. A tento sluha boží vštěpuje dětem nábožensko-mravní výchovu přímo do nosu, až jim krev stříká po lavici a potřísní oděv sousedů napadeného. V těchto dnech (19. ledna) uhodil tak prudce do tváře žáka třetí třídy Solnaře, že téměř stříkala krev po lavici a po oděvu jeho sousedů. Kaplan se zarazil a žádal děvče, kterému před tím naložil spoustu Sv. Vojtěcha, aby tuto tiskovinu rozdala po vyučování dětem, aby krev s lavice utřelo. Když však se k tomu neměla, vzal hadr a utřel krev sám, při čemž ještě dodal, že prý „je to zdravé, když se spustí z nosu krev." Pochybuji velice, že zákon si přeje takovou nábožensko-mravní výchovu, zrovna tak jako pochybuji, že by bylo zdravé a přípustné vtloukat dětem náboženství posvěcenýma rukama do nosu. Takovou brutalitu by si přece severočeské hornictvo nemělo dát líbit a mělo by z ní vyvodit řádné důsledky.

Nábožensko-mravní výchova. Do jednoho místa v horách orlických přišel před časem přehorlivý farář. Silně verboval ovečky do různých svatých spolků — a šel ve své horlivosti tak daleko, že i školní dítky do růžencových spolků vstupovati nutil. Jedna žákyně sdělila pastýři, že tatínek nedovolí, aby se stala členkou dotyčného spolku a když se tázal, proč? odpověděla: tatínek řekl, že by se z toho mohla zbláznit — tu milý pastýř zle horlil — a horlivost a nadšení jeho pro „svaté spolky" odnesla dotyčná dívka 2 z mravů a 4 z náboženství.

Kulturní boj.

Katolický kněz průvodním svědkem žaloby pro urážku nábožensví. Dne 14. července 1906. konala se na Kladně veřejná schůze lidu s programem „Klerikalism a škola", na které referoval redaktor Kunte. Na to hájil církev katolickou místní kaplan páter Josef Kuška a jemu odpovídal redaktor „Svobody" Skála. Týž naproti slovům pátera Kušky, že církev je matkou, o kterou má hodný syn pečovati i když má některé chyby, pravil: „Církev katolická nebyla a není matkou, nýbrž nejhorší macechou, ona je hydrou." Pro tato slova byl redaktor Skála obžalován pro rušení náboženství, byl však pražským senátem, před kterým se přelíčení konalo, žaloby sproštěn. Přelíčení toto je zajímavo tím, že obžalovaný doznal citovaný výrok ale soud neshledal ve výroku tom ani přečin dle § 303., ani zločin dle § 122. tr. z., protože výrokem tím nejsou obyčeje a zřízení církve snižovány. Avšak ještě v druhém směru nutno se u přelíčení tohoto pozastaviti. Žalobu státního návladnictví svým svědectvím podepřel schůzi oné přítomný a tamže do debaty zasáhnuvší *klerikální řečník* a katolický kněz kaplan Josef Kuška! Opakujeme: kaplan Kuška svým přirovnáváním církve katolické k matce *vyvolal* výrok redaktora Skály o maceše a hydře a když pak státní zastupitelství pro tento výrok red. Skálu obžalovalo, *páter Kuška svým svědectvím žalobu dotvrzoval!!!* — Stejný případ máme však nyní také my. Člen redakce naší Dr. Theodor Bartošek byl těchto dnů volán k zemskému trestnímu soudu k výslechu jako obviněný pro přečiny dle § 302. a 303. tr. z. Těchto deliktů dopustil prý se svojí přednáškou protiklerikální v Klášterci nad Orl. Mimo jiné žalován je dr. Bartošek pro některé výroky, jichž užil jako odpovědi na poznámky a přímé dotazy místního kaplana Dovrtěla, který se po jeho referátu k slovu přihlásil. A hlavním svědkem, na základě jehož protokolu vyšetřování s drem. Bartoškem zahájeno bylo, jest — *kaplan Dovrtěl.* Opakujeme: týž klerikální řečník, který proti dru Bartoškovi na schůzi klášterecké vystoupil a *svými poznámkami a dotazy dra Bartoška k žalovaným výrokům přiměl!!!* Ještě připomínáme, že na schůzi oné vládní zástupce přítomen nebyl, že tedy státní návladnictví to nebylo, které udání na dra Bartoška učinilo! Ponecháváme slušným lidem, aby si o tom všem učinili patřičný úsudek; pro sebe však prohlašujeme, že na základě těchto obou případů *redaktoři a řečníci naši nadále nikdy již s klerikálními řečníky na schůzích do debaty nevejdou,* když nejsou jisti, zdali klerikální

řečníci nezneužíjí jejich námitek a vývodů k tomu, aby pomohli státnímu návladnictví dostati je za mříže. Současně varujeme všechny protiklerikální řečníky, aby vystříhali se vejíti v debatu s klerikály na schůzích. Nechť v takovém případu, kde by se klerikální řečník na schůzi pokrokových občanů ke slovu přihlásil, v tomto smyslu, poukázavše na oba vylíčené případy, rozhodné prohlášení učiní. Za takovýchto poměrů nutno rozšířiti Havlíčkovo pravidlo proti kněžím: „Nic jim nedávat a nic jim nevěřit na zásadu třetí: *a ani s nimi nemluvit!*"

Zvýšení kongruy dosaženo bylo tedy přes protesty zejména poslanců sociálně-demokratických, z nichž výborné řeči pronesli posl. Schuhmeier a Seitz. Poslanec Schuhmeier uvedl ve své řeči řadu číslic o jmění církve katolické v Rakousku; přineseme příště její hlavní část. Z poslanců českých vystoupil proti zvýšení kongruy národně-sociální poslanec Choc, který při této příležitosti prohlásil také, že strana národně-sociální jest pro odluku církve od státu. Zaznamenáváme to s podotknutím, že hanebné chování se části příslušníků této strany při užších volbách na Moravě, kde raději vyzýváno volit klerikála nežli sociálního demokrata, a toto prohlášení poslance Choce ukazuje, že ve straně národně-sociální jsou dva směry: jeden obojživelnický, spíše maloměšťácký nežli socialistický a druhý otevřeně antiklerikální a také socialistický. Doba zajisté přinese roztřídění těchto odlišných duchů. — (Všeobecně zaráželo, že kromě posl. Choce ostatní národně-sociální poslanci při projednávání kongruy v zasedací síni parlamentu nebyli!) Přibíti však dlužno zvláště na pranýř, že mladočeši kromě několika poslanců demokratičtějších, kteří raději odešli, vesměs hlasovali pro kongruu! Dle toho ovšem lze posuzovati „upřímnost" jejich svobodomyslnosti. Zvýšením kongruy nešlo totiž o to, pomoci chudým kněžím; v církvi je peněz dost a kdyby hierarchie, arcibiskupové, biskupové, kanovníci, preláti a jiní prebendáři nenahrabali si takové haldy peněz pro sebe, stačilo by dobře všem kněžím na slušné živobytí. *Tady se tedy bráti mělo, u církevních prebendářů a ne z kapes lidu,* který ve většině vůbec katolicky necítí a kněze pro sebe nepotřebuje! Proto příkazem pokrokovosti bylo hlasovati proti zvýšení kongruy; všichni, kdož hlasovali pro, jednali reakčně a nutno podle toho s nimi účtovati.

Vypuzení papeže. Španělský časopis „Las Dominicales" píše pod názvem „Vyhnání papeže stává se nutným": Francouzská vláda přistihla kardinála Mery del Val, sekretáře papežova, in flagranti, když kul pikle proti francouzské republice. Je na čase, aby republikánská Francie požadovala od Italie vypuzení tohoto papeže, který zneužívá italské vlády, měně Řím v středisko pikl̊u proti spřátelenému národu. Nevyhnala Francie Ruize Zorillu, protože kul pikle proti monarchii španělské? Tím větším právem má Italie vyhnat z Vatikánu papeže, hodnostáře duchovního, který zneužívá svého úřadu, aby činil úklady Francii. Nevykoná-li Italie ze zbabělosti tento akt mezinárodní spravedlnosti, nechť tak učiní národ italský, potrestaje toho, jenž zneužívá půdy italské k tomu, aby rozněcoval válku ve spřáteleném národě. — Tento hlas španělského tisku jest mimo jiné pěkným dokladem, jaké duchy budí Vatikán svou zhoubnou činností ve Španělsku. Našemu národu provedl sice také Vatikán strašlivé škody, ale my s ním mluvíme pořáde jako v rukavičkách.

Usazený biskup. V Syrakusách na Sicilii konala se v soudní budově jakási oficiální slavnost. V aule (slavnostní síni) soudního dvora promluvil státní zástupce řeč, v níž projádřil přání, aby nový rok přinesl Italii zavedení rozvodu. Publikum při tomto odstavci bouřlivě zatleskalo. Přítomný syrakuský biskup vyskočil podrážděn ze své stolice a vykřikl: „Jest-li publikum nebude ihned mlčeti, tak budu mluvit já!" President však uťal energicky biskupovi další řeč, zvoláním: „Vy tady nemáte docela nic co mluvit, jste posluchačem jako všichni ostatní." Obecenstvo počalo nadšeně tleskati a — svatá církev římská ve svém divokém představiteli zmizela za dveřmi jako vůně.

Máte ženu, matku, nevěstu neb jinou příbuznou či známou, která dosud není buď vůbec aneb jen z části vyrvána klerikalismu? Jest Vaším vřelým přáním uvědomiti ji a získati pro ideje pokroku? Ale nedaří se Vám to? Či jen těžce a pozvolna? Jest nepřístupna rozumovému důvodu? Nebo nedovedete dobře jí věc vysvětliti a srozumitelnou formou podati?.. Ať je to už jakkoliv zkuste se zaříditi touto radou: dejte jí přečísti Zolovu „Pravdu". Je to román, velice poutavý a pěkně psaný; přečte-li jen několik stran, už jej neodloží. Aby si přečetla brožuru, k tomu ji asi nepřiměјete ale „Pravdu" číst bude. Jistě a celou! A v „Pravdě" je víc, nežli by jakákoliv brošura nebo přednáška pověděti jí mohla. V „Pravdě" je líčen život, je tam na určitém případě zobrazeno, co dělá církev poctivým lidem — jak působí řády řeholní, jezoviti, je tam ukázána příklady spoušť pověry, modlářství, fanatismu, nesnášelivosti a p. Věci nazývají se tam pravými jmény a Vám blízká žena dozví se tam takových úsudků, jaké by sotva bez námitek od někoho přijala, kdežto zde na základě přiléhavého děje románu bude je nejen přijímati, ale i celou bytostí je procítí. A jistě se potom, i když se zcela k Vašim názorům nepřikloní, jinak bude na Vaše snahy dívati a v každém případě budete blíže u cíle svého přání, probuditi ji . . .

Dokumenty klerikalismu.

O několik století opozděné způsoby. Pan Josef Svozil, dříve kněz katolické církve, nyní redaktor „Moravského kraje", obdržel od olomoucké konsistoře tento přípis:

„Ve jménu Nejsvětější a Nerozdílné Trojice. My, František Saleský z Boží a Apoštolské Stolice milosti kníže-arcibiskup Olomucký atd. atd. atd., na návrh našeho soudního sboru ve věcech disciplinárních a trestních — který dle instrukčních pravidel sv. kongregace biskupské a řeholní ze dne 11. června 1880 . . . . třikrát marně vyzval kněze arcidiecese Olomoucké Josefa Svozila, aby odvolal kacířské výroky veřejně pronesené a ve spise „Bílé Světlo" obsažené, jakož i aby se sebe svalil zločiny, z nichž byl veřejně obviňován, a potom dvakrát kárně, ale rovněž marně volal k soudu a konečně po ustanovení zákonitého obhájce ex offo shledal jmenovaného kněze v zasedání ze dne 14. července 1906 vinným z kacířství zjevného a veřejného, odpadu od stavu kněžského — a konkubinátu — — jménem boha všemohoucího, Otce i Syna i Ducha Svatého, sv. apoštolů Petra a Pavla, i všech svatých prohlašujeme řečeného Josefa Svozila, kněze arcidiecese olomucké,

a) za tvrdošíjného,

b) za propadlého vyloučení z církve, které je zvláště vyhrazeno římskému papeži, za irregulárního a neschopna k dodržení důchodů a úřadů církevních, za zbavena všech přijatých svěcení a konečně také i církevního pohřbu na tak dlouho, dokud by nešel do sebe. A to vše bez práva odvolacího. Proto budiž počítán mezi jmenovitě exkomunikované. (Dále prohlašujeme jej)

c) za bezectného před církevním fórem a ovšem i trvale neschopna k výkonům úředním a

čestným, jichž taková bezectnost zbavuje a zároveň za irregulárního a zbaveného výsad klerikálních — a konečně:

d) za nehodna i nezpůsobilého k úřadům, důchodům a čestným titulům — pro zločin konkubinátu, ježto byv předem varován — neuposlechl. A to vše na tak dlouho, dokud nepůjde do sebe a nevyplní církevních předpisů, aby jeho duše zdráva vyvázla v den soudu Pána Našeho Ježíše Krista.

Dáno v Olomouci, dne 9. listopadu 1906.

František Salesius,
kníže-arcibiskup.

Byly kdysi doby, kdy takovýto rozsudek byl spolu ortelem smrti, ale dnes? Dnes je to jen dokumentem — jak ukrutně zůstala církev katolická pozadu, když takto se může ještě blamovat.

Nepromluvíš křivého svědectví . . . V „Osvětě Lidu“ uveřejněno bylo toto odvolání: „Prohlašuji veřejně, že výrokem, který jsem pronesl v hostinci na Krétě v Poličce o panu Jarosl. Splítkovi v Poličce. nechtěl jsem téhož uraziti, a že výroku toho upřímně lituji. V Poličce 8. ledna 1907. Antonín Kovář, kaplan. „Mor. Kraj“ k tomu dodává: Pan páter patrně zapomenul, že šenkovní stůl není kazatelnou a čepoval „slovo boží“, nad napěněným džbánem příliš rozpustile. Škoda, že kazatelská imunita neplatí také pro restaurace a pro chmelovinu. Na jak vítězném postupu octla by se křesťanská pravda.“

Klerikální surovost jeví se pravidelně také v zasílání anonymních (nepodepsaných) dopisů. Naše redakce dostala jich už kolik; my jsme ovšem tak na to, abychom si něco dělali z toho, když některému klerikálnímu idiotovi napadne anonymně nám vynadat! Ale klerikálové napadají takto i soukromé osoby. Posledně oblažili také slečnu Gregorovou v Klášterci jednou takovou dávkou klerikálního utrejchu. Poslala nám do redakce dopis ten, prý pro zasmání. Je to pravda, že je to k smíchu, takhle chtíti „ničiti“ odpůrce, ale je v tom také kus perfidie a surovosti, když v takovém dopise, jako právě v dopise sl. G. zaslaném, mluví se o tom, jako by slečna G. ukracovala věk své matce (!), „neboť tento rok jest snad poslední pro matičku a snad i pro vás“, neboť „hrozné jest upadnouti do rukouch rozhněvaného Boha“ (!!!). Z dopisu, jehož autor podivné má představy o křesťanském bohu, jest patrno, že psala jej sice ruka neuvědomělé ženy, „nebeské kozy“, že ale jeho znění někdo docela jiný dovrtěl.

Svrchované pokrytectví katolické církve ve věcech pohlavních ukázalo se zase při pohřbu pražského policejního špicla a majitele bordelu, Antonína Habětína, konaného 16. ledna 1906. Habětín žil asi 25 let v konkubinátě se ženou, na kterou také zněla koncese jeho bordelu, z jehož výnosu postavil si v Praze na Bojišti tři činžáky. Jak známo katolická církev při pohřbu ženatého muže neb vdané ženy používá černé barvy obřadní, při pohřbu osob svobodných barvy bílé. A tu je zajímavo, že Habětínovi, který jak řečeno, žil na 25 let v konkubinátě a k tomu byl vlastním majitelem velikého nevěstince, vystrojila církev katolická pompésní pohřeb se všemi odznaky, užívaných církví u — paniců a panen! Celá dekorace pohřební byla bělostná, odznak to nevinnosti . . . My ovšem díváme se na konkubinát beze všech předsudků a považujeme jej za docela řádný a čestný svazek, protože víme, že obřady ať už církevní aneb jen civilní jsou jen formalitou, která jednou vezme za své. Ale pro církev je její naznačené chování dokumentem svrchovaného pokrytectví, neboť církev nemá tohoto lidského stanoviska, ona hledí na konkubinát docela falešně, křivě a nesnášelivě. Jestli tuto u případu Habětínova učinila výminku a to dokonce u člověka, který jako majitel nevěstince vyzískal z této nekalé živnosti veliké jmění, pak to mělo jistě svoji závažnou příčinu. A také mělo: konkubina Habětínova objednala totiž zesnulému k pohřebnímu průvodu čtyry kněze a za to ovšem musila pořádně zaplatit. A proto ta liberálnosť církve katolické! Jako za peníze pohřbí v nádherném průvodu bohatého sebevraha, zatím co chudému odepře každou účast pohřební, tak také, třebaže na konkubinát chudáka plije, s pompou pohřbí nejen člověka žijícího v konkubinátě, ale i majitele bordelu k tomu, když za to dostane pořádně zaplaceno . . . Francouzové mají pořekadlo, dle kterého vždy, když se někde něco stane, praví: hledejte ženu (jako příčinu toho). U církve katolické můžeme zase zvolati vždycky, když něco provede: hledejte peníze . . . A jistě za tím někde vězí!

Nový zázrak. Jak možno ještě dnes balamutiti lid, o tom dokladem je tato zpráva „Neues Wiener Journalu“ z 21. prosince 1906 z Met: „I v dnešní době, na konec roku 1906, stávají se znamení a zázraky. Časopis „Lorrain“ sděluje aspoň následující zázračnou událost z Lommeringenu: „V noci ze dne 3. na 4. prosince stala se v kostele v Lommeringenu událost, která jak se zdá, činí každou přirozenou vysvětlivku směšnou. Kámen, jehož plocha obnášela 40×30 cm, odtrhl se s velikého klenutí, které dělí chor a prostoru kostelní a padl na hlavu sochy svaté panny z Lurd, která právě pod ním byla umístěna. Kámen ten v pádu zmáčkl diadém, který krášlil čelo panny, na placku a odrazil jej na dálku několika metrů do prostory kostelní. Sám ten kámen však, na místo aby letěl dále svým směrem, směrem, kterýmž svou váhou byl hnán, a na místo by svojí silou rozdrtil hlavu a mimo to i ruce, které pro svou polohu jsou zvláště lehko polamatelné, obrátil se přímo v protější stranu, jmenovitě padl v pravém úhlu na zábradlí, které rozbil na kusy a odtud vletěl do choru. Socha nejsvětější panny ale neutrpěla nejmenšího poškození. — — Má-li se to přičítat na účet náhody? Žádná z těch mnohých osob, které místo této události pak navštívily, by se o tomto fenomenu přesvědčily, nebyla toho mínění!“ Teď aby honem se věci chopil nějaký šikovný flanďák s obchodním talentem, a nové poutní místo báječně výnosné, je hotovo . . . .

Opět zneužití kazatelny. Poslanec J. Černý podal tuto interpelaci k ministru kultu a vyučování v záležitosti zneužívání kazatelny: V městě Dobrušce v král. Českém kázal v kostele při ranní mši tamní kaplan P. Smetana. Uprostřed kázání proti obyčejnému tónu najednou sesílil nápadně hlas, takže všickni v kostele přítomní slyšeli slova: „Když přijdou vaše děti ze školy domů, vyptávejte se jich, čemu se učily a to nejen z náboženství, ale také z jiných předmětů. A kdyby to bylo něco proti víře katolické, žalujte. Žalujte jako jednotlivci i společně u vyšších školních úřadů a neposílejte děti do školy, dokud se tam bude tak učiti.“ Tyto výroky jsou svědky zaručeny. Komu záleží na vážnosti školy, musí v takovémto kázání spatřovati vážnosti učitelské, popuzování proti učitelstvu a mimo to i vědomé, agitační svádění lidí k porušování zákona.

Z církevních obzorů.

Církevní nouze. St. Bonifacius-Verein sbírá peněžité příspěvky k odstranění církevní nouze. Jak asi ta nouze vypadá, svědčí pouť na faře v Chržíně u Velvar, jíž obcovalo též několik místních veličin. Trvala ta práce od dvanácti hodin v poledne až do dvanácté hodiny noční (i paničky byly!) a snědlo se při tom nejméně dvanáct jídel: polévka, ryba v rosolu, hovězí masa, bažanti, vepřová, husa, zajíc, kuřata, kachny a vypilo se při tom v bázni boží $1/2$ hl plzeňského, a asi tolikéž zlonického, a když

se tato drobná dávka alkoholu zmohla, pily se ještě likéry. A to všecko uspořádal chudý sluha církve farář Černík. Není ta farská nouze asi tak zlá.

△ 8.

Naše církev ze všech církví nejcírkvovatější. (Skutečná událost.) V Bukovině narážejí na sebe pravoslavní a katolíci; obě církve pracují parou, aby co nejvíce ovcí sehnali do svých košiarů*) Katoličtí kněží ukazují na popy, že se žení, což dle jejich názorů jest nemravnost, popi vyčítají páterům, že nemravní jsou oni, neboť jistě celibát neprovozují. Na zvláštní argument přišel pop ve Vaškirci; kázal: „Naše církev jest jedině pravá; katoličtí kněží se holí ale my nosíme vousy. A jaký byl Kristus Pán? Vousatý a ne vyholený! My jdeme za Kristem Pánem a ne katolíci!...“

Dle vzoru sv. otce. Česká veřejnost byla v poslední době rozrušena tím, že budějovický Taschek, by zachránil při příštích volbách německou menšinu pádu, v neslýchané opovážlivosti své jmenoval celou řadu čestných měšťanů. Byl to zřejmý podvod, zneužití dosavadní jeho moci. Rejdy ty odsuzují i naši klerikálové. Snad změní svůj úsudek, ukážeme-li jim, že Taschek jednal jako pravý katolík dle vzoru matky církve a svatého otce, její nejvyšší hlavy. Stejní lidé v témž postavení užívají stejných prostředků. Italové jsou v ohromné menšině oproti ostatním katolíkům. Kdyby tito měli poměrné zastoupení ve sboru kardinálů, mohl by duch svatý tak dalece poblouditi, že zvolil by ústy jejich za papeže cizozemce. Tomu bylo třeba za každou cenu předejíti a proto vyrobil římský vzor Taschkův řadu kardinálů italských a svatý duch je takto nucen v hodnost papežskou dosaditi Itala. O Řím je pak postaráno: bohatý zdroj požehnání plynoucí z Petrského halíře a mnoho jiných pramenů řine se v náruč Italů bez přestání.

Z našeho života.

Stoupencům Volné Školy na Moravě. Při spolku Volných Myslitelů v Brně zřízen byl odbor „Volná škola“, jehož účelem jest združiti všechny přátele moderního školství a činiti přípravy k otevření laické školy. Roční příspěvek činí 1 korunu pro běžný kalendářní rok a stvrzuje se zláštní legitimací; členové obdrží nejméně dvakráte ročně spisy neb letáky a jsou povinni tyto účelně ve svém okolí rozšířiti. Jedna třetina nastřádaného kapitálu použije se ku agitaci, k vydání populárních spisů a letáků, a ku hražení správních vydajů; druhé dvě třetiny zůstanou uloženy co základní fond ku zřízení laické školy, pak-li se nejméně 50 dětí bezkonfesijních v jednom místě přihlásí. Vyzýváme proto naše stoupence, aby hromadným přistoupením k tomuto odboru utvořili organisovaný sbor k boji i k práci za volnou školu. Přihlášky možno učiniti u všech členů spolku Volných Myslitelů nebo přímo u sekretariátu v Brně (Cejl 57. II. p.)

Jako na Moravě! Bojovným kohoutem nazvati lze kaplana Tobolku v Hostíni u Kralup. V celé osadě nic mu není po chuti. Kaplánek je rodák z Moravy a chce to míti u nás, jak sám říká, „jako na Moravě“. Tak několik těch jeho nápadů. — Kaplánek káže. Okolo kostela někdo jde a píská... „Hradčanský hodiny“... Kaplánkovi hněvem zajiskří oči. Cukne nervosně rukou a volá s kazatelny. „Tohle dál nejde! Tady hlásám slovo boží, a nějaký neznaboh venku dělá rámus. Ono dosti ruší, když vozy jezdí okolo. Však i to musí přestat!“ — Rolník Š. z Vojkovic v neděli oral. Bylo to již k podzimu, proto se s prací spěchalo. Ale kaplánek zle horlil, že se znesvěcuje neděle, a ve své troufalosti šel tak daleko, že pustil se ke zmíněnému rolníkovi a domlouval mu. Tento však ostře mu odpověděl, aby si hleděl svého, a nechal ho na pokoji... Zle pohněval si občana K. ze Dřínova, který pro něho jel do Hostíně kočárem, nevím již za jakým účelem. Velebníček neměl ani tolik slušnosti aby poděkoval. Něco z jeho školní působnosti. Dětem zakázal klouzati se po tůni, protože tato je pod farou, a „velebného pána by to rušilo.“ Když děti zákazu neposlechly, běžel k místnímu starostovi, aby tento zakročil. Nevím, dojde-li pan kaplan takovýmto vystupováním lásky u svých oveček, a dokáže-li, jak si předsevzal — aby to vypadalo „jako na Moravě“.

△8.

Vzorná katolická obec! Občané obce Zalužany, soudní okres Mirovice, vystavěli si před několika roky svým nákladem a s malým přispěním knížete Karla Schwarzenberga na návsi této kostel, vydržují si též sami kaplana, jemuž před 3 roky vystavěli pěknou, z několika místností pozůstávající útulnou „kaplánku“. Pak mysleli býti již zaopatřeni a na vystavění chudobince nebo podobně vůbec nevzpomněli! Dne 26. prosince 1906 přišlo však na obec 5 malých sirotečků, kteří všichni byli postižení spálou. Pro tyto ubohé nešťastné tvory není tu nyní místečka, na němž by se uložiti mohly. Co s nimi nyní? Chodí tak zvanou „středou“, totiž dům od domu jako psanci žebrat, by poznali tu katolickou velkomyslnosť! Pan kaplan si je jistě — jako svobodný — k sobě nevezme! Takové stránky má zbožnost našich lidí: představě boha staví nákladné budovy a pro bližního nemají kouska místečka. Farizeové!

Ďábla na světě objevil katecheta z gymnasia v Žitné ulici Vincenc Oehm, ne ovšem celého, nýbrž jen jeho roztomilý hlas. Ovšem tak výtečných lidí je ve světě velice málo a proto musím něco pověděti z jeho vývoje, který ukončen tímto podivuhodným objevem. Předně nutno všeobecně o něm říci, že celý život svůj zasvětil zkoumání lidských povah a jen tak si možno vysvětliti, že objevil hlas ďáblův, ježto jeho zkoumavé povaze, následkem stálého dresírování ve vypátrávání, dostalo se nového smyslu „větřícího“. S pěstěním tohoto smyslu započal náš milý katecheta už na gymnasiu v Příbrami. Na začátku roku školního založil si vždy honební katastr zvlášť pro sebe. Předně musil každý žák jemu udati jméno, zaměstnání rodičů, a pak a to hlavně svůj byt. A nyní poznav zhruba revír začal tříbiti svůj smysl. A v tomto úctyhodném zaměstnání neustal ani v Praze. A tak dospěl až k tomu, že poznal, že u pokrokových žáků není mravního života, nýbrž jen „samé pudy“ a špatné vychování se strany rodičů a cítil se proto nucen v exortách pověděti 10letým primánům něco o „pohlavních pudech“. Jeho větřící smysl dovedl působiti i na ohromné distance a tak vycítil a vyložil o mravním životě Římanů toto: „Staří Římané váleli se na ulici jako psi.“ O hříchu vůbec vycítil toto: „hřeším t. j. uplatňuji svou vůli“. Po této průpravě dokonalé nad všechno pomyšlení vycítil „že Volná Myšlenka je hlas sireny ďábelské, hlas ďábla, který svedl Evu slovy: jezte se stromu toho a budete jako bohové.“ Šťastní gymnasisté, kteří mají za vychovatele tak neobyčejné lidi a nešťastná Volná Myšlenka, která nyní musí zaplatiti 1000 K panu Oehmovi za to, že objevil aspoň něco z ďábelského individua — a Právo Lidu, které asi před 3 léty vypsalo cenu pro toho, kdo přinese oo redakce aspoň chlup neb cokoli z pekelníka. —

*) ohrazená pastviska.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) **KAREL PELANT**. — Redaktor **JULIUS MYSLÍK**. — Knihtiskárna **DYK a RYBA** Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNÍK II. ČÍSLO 11.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. BŘEZNA 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

Našim přátelům!

Nastává doba volebního zápasu, za něhož všeobecný zájem o veřejné otázky ve všem občanstvu se zvyšuje. Ač namnoze volební zápas vede k nepěkným úkazům, k znásilňování volnosti a k šalbě voličů, jichž dopouštějí se jednotliví kandidáti a jich náhončí, jimž jde jen o osobní prospěch, přece jen v podstatě volební boj je a jistě býti má bojem za idee, zásady a programy.

Vzhledem k tomu a zejména také proto, že při této příležitosti zájem o veřejné záležitosti nejen se sesiluje, ale i *zasahuje do takových vrstev občanstva, které jinak málo zájmu společenskému ruchu věnují, jest doba ta především vhodná pro vnesení do nejširších vrstev lidu těch požadavků, o nichž dosud občanstvo málo ví a které přece jsou palčivými otázkami dne.*

Za tím účelem vznáší podepsaný Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky na stoupence a přátele žádost, *aby se pilně volebního boje súčastnili především a hlavně pro vytčený propagační účel.* Nechť naši přátelé navštěvují všechny voličské schůze jim přístupné a nechť pečují tam o to, aby se v nich *mimo důležitých politických a sociálních otázek* projednávaly na místě ne posledním *životní zájmy kulturní*, jež společny jsou všem vrstvám obyvatelstva a které souhrnně představuje hnutí Volné Myšlenky.

Budiž v tom smyslu žádán od kandidátů neb jich zástupců *otevřený projev*, zejména buďtež jmenovaným, pokud sami o otázkách těch v řeči své dostatečného prohlášení neučiní, položeny tyto tři otázky:

1. Jaké jest Vaše stanovisko k volné škole?

2. Jak byste se zachoval v parlamentě k předloze o reformě manželského práva?

3. Jak smýšlíte o rozluce státu a církví?

Odpovědi žádejte přímé a jasné. Při tom však buďte připraveni, uvésti nesprávné odpovědi na pravou míru a vyvrátiti názory vytčeným otázkám nepřátelské.

Proti zvolení kandidátů, kteří se vysloví proti naznačeným požadavkům, se všech sil svých pracujte, kandidáta otevřeně pro ně se zaručivšího, úsilně podporujte. Je-li ve Vašem volebním okresu více kandidátů takových, kteří požadavky jmenované přijali, pracujte pro toho, kdo nám i jinými svými názory je bližší anebo *kdo naznačených požadavků jest stoupencem rozhodnějším.*

Tento postup všem našim stoupencům a přátelům v zájmu věci vřele doporučujeme.

Vzhůru do kulturního boje!

S přátelským pozdravem

Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky.

Dr. TH. BARTOŠEK:

Reforma práva manželského.

Boj za reformu manželského práva u nás je konkretní případ sporu středověké církve s moderní společností. Ve středověku nahrazovala totiž církev v mnohém ohledu moderní stát. Byla administrativou společnosti. Nebylo ještě stálé pevně organisované laické byrokracie, povinných daní ani povinnosti branné, proto státní moc, jež namnoze neměla dosud ani určitý charakter veřejnoprávní, byla slabá, nedostatečná a v područí církve. Tehdy kněz byl

soudcem, učitelem, lékařem, diplomatem, filosofem, zkrátka vším. Moderní společenský vývoj vede k laicisaci: boj za rozluku státu a církve je pouze důsledkem tohoto vývojového processu. Dnes u nás je situace taková, že je laicisace tato pouze z části a to ještě kompromissně provedena. Nesoudí nás sice už kněží, nýbrž laičtí soudcové, avšak zákony, dle nichž se soudí, v nejedné příčině přejaly přežilý názor církevní, také školy nejsou už pouze klášterní nebo kněžské, máme dnes laickou školu, ale knězi katechetovi vyhraženo v ní místo samostatné a neodvislé, katecheta nemusí respektovat nauk vědeckých, naopak učitel má míti ustavičný ohled na báje a smyšlenky svého privilegovaného soka. V úpravě manželského práva máme u nás poměry docela podobné: formálně neplatí u nás manželské právo církevní, totiž předpisy její papežů a koncilů, o právních otázkách manželských nerozhodují už manželské soudy biskupské, máme světské zákonodárství a světské soudy i ve věcech manželských, ale to je namnoze úspěch pouze formální, poněvadž světský zákon v zásadě pouze opakuje předpisy práva církevního.

Situace tato je neudržitelna. Manželství dle názoru dnešních lidí je občanským poměrem *právním*, akt, jímž se uzavírá, je *smlouva* mezi snoubenci, jež s eventuelními náboženskými představami súčastněných osob nemá zrovna tak co činiti jako smlouva o koupi pozemku, pronájmu domu, zřízení věna a pod. Jako bylo by nerozumným, při těchto smlouvách určovat jiné podmínky katolíkům a jiné židům, anebo snad dokonce zakazovat nájemní nebo trhové smlouvy mezi osobami různých konfessí, zrovna tak bezdůvodny jsou rozdíly takové při smlouvě manželské, moderní stát nezná neb aspoň nemá znát žádné katolíky, židy, mormony a pod., ale pouze lidi a občany, musí proto vyměřit všem práva i povinnosti měrou stejnou, musí proto také manželské právo upravit *jednotným* způsobem pro všecky občany bez ohledu na jejich eventuelní členství v některé náboženské společnosti. Pojem moderního státu a právní rovnosti občanů vyžaduje docela kategoricky, aby bylo manželské právo upraveno pro všecky občany státní *jednotně a bezkonfessijně*. Členství v společnostech náboženských zrovna tak jako členství ve vědeckých, politických, zábavních a jiných spolcích je soukromou záležitostí toho kterého občana a ničím víc. Zdráhá-li se státní zákonodárství zaujmout toto jedině možné a správné stanovisko, zaplétá se docela zbytečně do rozporů se sebou samým.

Tak na př. je uznanou zásadou právní, pojatou i v základní zákon této říše, že nemá býti nikdo nucen k náboženskému výkonu. Ustanovuje-li se však pro členy státem uznaných náboženských společností povinný sňatek církevní, s nímž souvisí podrobování se celé řadě ritualních úkonů církevních, je tu rozpor docela křiklavý. Jiný rozpor je tento: Občané jsou prý si před zákonem rovni, mají tedy mít stejná práva a stejné povinnosti. Dnešní manželské právo ukládá jim však — a to docela bez příčiny — břemena velmi značně rozdílná. Pohleďme na př. na ustanovení o rozlučnosti manželství. Katolické manželství je rozlučitelno pouze smrtí jednoho z manželů, naproti tomu manželství občanů židovských rozlučitelno je kdykoli a prostou dohodou, která se soudu toliko oznámí, a netřeba vůbec ani udati důvod. Jaká je příčina tohoto křiklavého rozdílu? Může a smí moderní stát otázku tak důležitou, jakou je úprava poměrů manželských a rodinných ponechávat nahodilým scholastickým formulacím církví? Netřeba podotýkat, že rozpory takovými úcta k zákonu nijak nezískává, a že státní moc vlastně jen sebe samu kompromituje, když před mrtvolou papežského Říma jeví větší respekt než před základními zásadami své vlastní ústavy.

O neudržitelnosti dnešního stavu přesvědčí nás pouhý pohled na mapu Evropy. To, čeho se u nás reformou manželského práva domáháme — *povinného manželství civilního, upraveného jednotně pro všecky státní občany, zrušení všech výhradně církevních překážek manželství, uznání rozlučitelnosti manželství* — je dnes už v celém civilisovaném světě zavedeno (*v Anglii, Americe, Belgii, Francii, Italii, Německu, Španělsku i Švýcarsku*, ano i od r. 1894 v druhé polovici této říše, *v Uhrách)* pouze naše vždy poslední Předlitavsko tvoří tu dosud jedinou zbývající černou oasou, avšak na dlouho-li? Provedení této samozřejmé reformy i u nás je tedy pouhou otázkou času. Křivda se jí nestane nikomu, pouze znásilňování cizího přesvědčení má jí býti zamezeno.

Občanům církevně věřícím nebrání a nebude nikdo bránit, aby si svou konfessijní potřebu vykonali na určených k tomu místech, také všude, kde t. zv. povinný civilní sňatek je už zaveden, věřící zcela nerušeně vedle státem předepsané civilní formy manželského sňatku podrobují se ještě ceremoniím a štolovým poplatkům své církve; nikomu ani nenapadne, aby jim v tom bránil. Naproti tomu nutno však se se vší energií vzepřít tomu, aby k výkonům církevním měl býti někdo *nucen*, což se však děje tehdy, když se každému formálnímu příslušníku církve bez ohledu na jeho subjektivní přesvědčení vnucuje zákonem forma sňatku církevního.

Zástancové církví, zejména katoličtí agitátoři, toto vše vědí velmi dobře, nezbývá jim proto v dnešním boji za udržení výsad a tučných příjmů své církve — o nic jiného se tu přece nejedná — než obvyklá klerikální zbraň, lež a udržování nevědomosti lidu. O zamýšlené reformě bájí se s kazatelen věci neslýchané:

rodina má se prý rozvrátit a zničit (patrně mimo Předlitavsko lidé už vůbec nežijí v rodinách) muž má prý být oprávněn, kdykoli se mu zlíbí, manželku zapudit (systém praktikovaný četnými celibátníky už po staletí) a p. Není pochyby, že kdyby reforma měla vypadat tak, jak oni nám ji vyličují, že by nejen věřící, ale vůbec všichni slušní a rozumní lidé musili se postaviti proti ní. Klerikálové tu jednoduše hrubým a drzým způsobem zneužívají dosavadní důvěřivosti lidu, „předkládajíce mu k věření“ věci vědomě vylhané a jen tím bylo jim umožněno, vylákat na miliony podpisů proti zamýšlené reformě.

Řeknu hned, oč našim čarodějům běží. Svátost, nerozlučitelnost, blaho rodiny a pod. — to jsou pouhé fíkové listy klerikální hamižnosti. Lidé jsou dnes zvyklí a považují to za příkaz dobrého tonu, uzavírat svoje manželské smlouvy s jistým ritualním přepychem, který si ovšem římští obchodníci dají co nejdůkladněji zaplatit. A teď jim v civilním sňatku vyvstává velice nebezpečný konkurent. Mnohem důležitější než celá ta rozlučitelnost manželství je pro ně okolnost, že civilní sňatek bude bezmála — *zadarmo* (až na zcela nepatrné poplatky kolkovní, celkem as 2 neb 3 koruny i s oddacím listem)! Římané cítí, že stanou se zbytečnými; vědí, že bude velmi málo osob, které by vedle povinného a téměř bezplatného sňatku civilního podrobovaly se ještě docela nadbytečné, za to však hodně nákladné ceremonii církevní. Pochopíme nyní snadno jejich úsilovný zápas v tomto boji za „víru“.

Nejpopulárnější otázkou celé reformy je otázka rozlučitelnosti manželství. Nepotřebuji podotýkat, že nejde tu o rozlučitelnost libovolnou, manželům nebo snad jen jednomu z nich na vůli ponechanou, ale že manželství může býti a bude rozlučitelno vždy pouze ve výminečných v zákoně výslovně uvedených případech a že v každém jednotlivém případě (zrovna jako dnes k rozvodu) zapotřebí bude k rozloučení manželství výroku soudního, jímž se rozhodne, zdali zákonem přiznaný důvod rozlučitelnosti manželství v konkretním případě doopravdy nastal. Na nerozlučitelnosti manželství je správno pouze toto: nerozlučitelnost patří potud k pojmu manželství, že by nebyla manželskou smlouva, která by spolužití muže a ženy už předem časově omezovala. A také manželství šťastné zůstává bez ohledu na možnost rozluky vždy nerozloučeno (to vidíme na př. u Židů, kteří, ač mohou manželství svoje pouhou dohodou rozloučit, sahají přece k tomuto kroku jen v případech velice řídkých). Ano nerozlučnost šťastného manželství trvá zhusta ještě dále než na př. církevní předpis ukládá: trvá i za hrob. Nejsou nijak vzácny případy věrnosti manželské, kde ovdovělý manžel i ve svém vdovství zůstává zemřelému věren. Jde tu tedy výlučně o manželství **nešťastná**. A těch je dnes, kdy kapitál otrávil i rodinu, kdy manželství z lásky je hotovou kuriositou, kdy sňatek jako kterákoli jiná obchodní spekulace sjednává se novinářskými inserty, opravdu neobyčejně mnoho. Dobrou informací jsou nám tu cifry. Soudně rozvedených manželů počítá se v Rakousku na 200.000. Jistě nejméně stejný počet je manželů, kteří se rozešli svémocně bez soudního rozvodu. A kdo chtěl by odhadnout počet těch, kdo pod tlakem společenských a církevních předsudků setrvávají ve společné nešťastné domácnosti, ač soužití toto jim i dětem je hotovým peklem? Nejde tu tedy o manželství šťastná neb aspoň snesitelná, ale o milliony ubožáků, poutaných svazkem nešťastného manželství, těmto má být pomoženo a také bez ohledu na kastovní sobectví a svévolnou umíněnost Římanů pomoženo být musí a bude.

ANNIE BESANTOVÁ:

Vzkříšení?

Z anglického přeložil *Tvrdohlav.*

Po celé zeměkouli příslušníci různých církví křesťanských každým jarem slaví svátek vzkříšení. Každý rok pláčí nad umírajícím bohem a každý rok se radují z jeho povstání z mrtvých. Víra v toto vzkříšení jest stěžejným bodem víry jejich. Ústředním zázrakem křesťanstva jest z mrtvých vstání Krista Ježíše. Takovými neb obdobnými slovy křesťanští kazatelé všech věků opakovali a vykládali slova Pavlova: „A nevstal-li z mrtvých Kristus, marná jest víra vaše, ještě jste ve svých hříších. A tak i ti, kteříž zesnuli v Kristu, zahynuli. Jestliže pak v tomto životě toliko naději máme v Kristu, nejbídnější jsme ze všech lidí.“ (1. Kor. XV. 17—19).

A tvrdí se, že vzkříšení není snad mythos, symbol neb allegorie, nikoliv — nýbrž že jest naprostým faktem historickým. Na té naši zemi člověk že byl usmrcen, pohřben, že byl mrtvým po celou noc, celý den a část druhé noci, pak že vstal z hrobu, v němž byl pochován a že byl ještě jednou živým, dýchajícím člověkem z masa a kostí jako jiní. „Vizte ruce mé i nohy mé,“ pravil prý, „já zajisté jsem ten. Dotýkejte se mne a vizte; neboť duch těla a kostí nemá, jako mne vidíte míti.“ (Lukáš XXIV. 39). Ba obživlý mrtvý měl i ústroje zažívací, neboť „podali jemu kusu ryby pečené a plástu strdi — a vzav, pojedl před nimi.“ (tamtéž 42, 43). Skutečně zázrak dosti obdivuhodný — jedná se přece o neméně, než, že člověk asi 36 hodin mrtvý, opět byl živým. Mrtvý — smrt — to znamená souhrn všech změn, jež součásti těla prodělají po přestání dýchání a oběhu krve. Každý sval v těch 36 hodinách prodělal změny v ohledu optickém, lučebním, elektrickém atd.

Každý nerv podobně. Zkrátka každý díl těla tou dobou již prošel prvým stadiem rozkladu, to jest přeměny organického těla v látku neorganickou.

Tyto první změny však z počátku nejsou viditelné oku neozbrojenému (drobnohledem — p. red.) — neexistovaly tedy pro tehdejší přírodovědecky nevzdělaný lid. Vstáti z mrtvých dříve než bylo lze pozorovati nepochybnou hnilobu těla, v oněch dobách (kdy drobnohled, zkoumavka a galvanometr nebyly ještě odkryly dalekosáhlé změny, předcházející rozkladu viditelnému) zdálo se býti věcí prajednoduchou. „Nenecháš Svatého Svého viděti hnilobu," pěl žalmista. „Ten, jehož bůh vzkřísil, neviděl hnilobu," hlásal Pavel.

Bylo by také nanejvýše nespravedlivé žádati od polobarbarského proroka židovského anebo od sv. Pavla, člověka vědecky naprosto nevzdělaného, vědomosti fysiologické, v tehdejším čase vůbec neexistující. Oni nemohli vědět, že jest zrovna tak nemožné odčinit sražení bílkoviny ve svalech člověka jen několik hodin mrtvého jako hnilobu již viditelnou. Zázrak ovšem nezná pravidla postupu. — I vyžaduje se od věřícího, aby považoval za naprostý fakt historický, že kolem roku 33. člověk asi 36 hodin mrtvý vstal z mrtvých a že v tom není ani třeba spatřovati něco neobyčejného. — V „písmu", které nám to vypravuje, jsou zprávy o několikerém vzkříšení, tak že vzkříšení Ježíšovo není jediným. „Eliáš lehl si na mrtvé dítě až ono sedmkrát kýchlo a otevřelo oči." (IV. K. Králů IV. 34—35). Dále: „I zemřel Eliáš a byl pochován. A na druhý rok cizí vojsko hodilo mrtvého náhodou do toho samého hrobu — jakmile ale mrtvý dotknul se kostí Eliášových, obživl a postavil se na nohy své." (Tamtéž XIII., 20—21). — „Mrtvý z města Nainu, Ježíšem vzkříšen, posadil se a počal mluviti." (Lukáš, VII. 11—15). A podobný jest případ u Luk. VIII. 53—56. Ba Lazar, ač již čtyry dny mrtvý a dle výroku sestry Marty „již smrděl", na zavolání Ježíšovo vyšel z hrobu a odešel. (Ev. sv. Jana XI. 38—44).

Konečně zároveň se vzkříšením Ježíšovým událo se jakési všeobecné vstávání z mrtvých, v omezených rozměrech jakási generální zkouška posledního dne. „A hrobové se otvírali a mnohá těla zesnulých svatých vstala; a vyšedše z hrobů po vzkříšení jeho, přišli do svatého města a ukázali se mnohým." (Ev. sv. Mat. XXVII. 52—53).

V skutcích apoštolů (IX. 37—41) čteme, že i Petr zbudil mrtvou Tabitu před nějakým časem zemřelou. Musela to býti skutečně velice zajímavá společnost tehdy v Judaei mezi rokem 30. a 35., v níž obcovalo tolik vzkříšených mrtvol; velice však jest k politování, že nevyužitkovali vzácné té příležitosti lépe; nevíme o věcech záhrobních ani za mák více, než kdyby všichni ti vzkříšenci byli klidně zůstali v hrobech svých.

Kritika dobrým právem žádá tím více důkazů pro to které tvrzení, čím vzácnější, čím neobyčejnější věc jest, o kterou běží. Tvrzení, které se protiví celému souboru lidských vědomostí a zkušeností, musí býti podepřeno důkazy nepopíratelnými, má-li se uvěřiti. Řekne-li nám někdo: „Dnes ráno slunko vyšlo" — my od něho nežádáme žádných důkazů, věříme mu to, poněvadž tvrzení to odpovídá odvěké zkušenosti celého pokolení lidského. Kdyby nám však někdo řekl: „V Indii jsou hadi s nohami" — my bychom to nevěřili, pokud by nám to nepotvrdili věrohodní přírodopisci; nevěřili bychom tomu, poněvadž to odporuje všemu, co doposud o hadech známo jest. Obdobně, kdyby někdo tvrdil, že kráva skočila na měsíc. Soudili bychom, že buďto člověk ten nás chce nestydatě podvésti anebo že sám byl podveden. Toho druhého náhledu budeme v tom případu, že dotyčného vypravovatele známe sice jako počestného člověka, ale jinak slabocha. Každopádně však na tvrzení jeho budeme pohlížeti rozhodně skepticky (s pochybováním).

Nezapomeňme vůči zázrakům nikdy zásady Hume-ovy: Že jest přece vždy pravděpodobnější, že jednotlivec byl zklamán, než že se stalo něco, co se příčí veškeré zkušenosti lidské. Co chvíli se setkáme s podvodníky a hlupáčky. Ten i onen může vykládat něco o zázraku a hned se to rozlétne a cestou z úst do úst to roste a ač z počátku tomu věří jen pověreční a nevzdělaní lidé, přece po čase se to vsune mezi děje historické, ba zázrak tak počatý se může státi i základem nového náboženství.

Pravda však jest — a nutno si toto uvědomiti — že vycvičenému mysliteli zázrak každý jest neuvěřitelným. Pokud lid jest nevzdělaný a nezná přirozený sled věcí, jest mu vše, cokoliv se stane, nepředvídané a nevysvětlitelné. Proto také zázraky vždy jen se přiházejí mezi pověrčivým lidem a nikdy mezi osvíceným — vždy jen mezi nevzdělanými, nikdy mezi učenými. Avšak zázrak, udavší se mezi pověrčivými, letí od chalupy k chalupě, z dědiny do dědiny, každý vypravovatel nějakou podrobnost přidává, až konečně z mythu se stane fakt a kdo o tom pochybuje anebo v to nechce věřit, sluje neznabohem a nevěrcem.

V davu anglických křesťanů dnes se již jen starým zázrakům věří — nově cejchovaný zázrak se naprosto zavrhuje — musí to býti také (staro-) židovský orkaf — pohan nedovede vyráběti dobrých zázraků. Anglický protestant ohrnuje nos nad katolickými zázraky v Lurdech, ačkoliv se tyto dají mnohem lépe kontrolovati, než zázraky v Naimu a Bethanii. Ani si nevezme tu práci zkoušeti ty novodobé zázraky, nýbrž opovržlivě je odmítá, co víry nehodné. Nakládám-li však já se zázraky starými, v které

on věří, tímtéž způsobem, to se hned rozkohoutí a proklíná mne do všech pekel horoucích proto, že nevěřím v zázraky odehravší se v Judaei a katolíka zatracuje proto, že věří v zázraky odehravší se ve Francii.

Však byť tomu bylo jakkoliv; jelikož tolik lidí věří ve vzkříšení, jest naší povinností přihlédnouti okem zkoumavým k důkazům uváděným v podporu děje toho a přihlížeti, zda-li důkazy ty jsou souvislé, rozumné a jestli si neodporují.

Zabaveno.

Zabaveno.

Čteme v ev. sv. Matouše (XXVIII. 16—17): „Jedenácte pak učedníků šli do Galilee na horu, kdež jim byl uložil Ježíš. A uzřevše ho, klaněli se jemu. Ale někteří pochybovali.“ Z těch jedenácti byl jedním Matouš — pisatel prý toho evangelia. Patřil on k těm, kdo se klaněli, anebo k těm, kdo pochybovali? A jak to, že on, píše o „stěžejném zázraku víry křesťanské“, nezatracuje rozhořčeně pochybovače a že neujišťuje čtenáře o své neochvějné víře? „Někteří pochybovali.“ A toto „pochybování“ přetrvalo staletí a kdo by nám mohl zazlívati, že nechceme 1800 let později věřit bez dostatečného důkazu v to, o čem „pochybovali někteří“ z vlastních jeho apoštolů, z jeho nejbližších přátel, ačkoliv měli před očima důkaz uvedený?

Marek a Lukáš netvrdí, že byli očitými svědky, ba Lukáš přímo označuje dílo své

(I. 1—2) za „vypravování těch věcí, kteréž u nás jisté jsou, jakž nám vydali ti, kteří od počátku sami viděli". Však nechme to nyní stranou a obraťme se k Janu „miláčkovi páně". Dejme tomu, což ovšem nijak není dokázáno, že tento Jan jest pisatelem čtvrtého evangelia — tak v něm nacházíme ojedinělé, nikým nepodporované tvrzení muže nevzdělaného, že on viděl Ježíše po smrti jeho.

Zabaveno.

(Dokončení.)

❧ ❧ ❧

DR. TH. BARTOŠEK:

O kříži.

Kříž bývá vydáván za nejvlastnější a původní symbol křesťanstva, a kněží křesťanských církví jakož i obecné mínění lidu odvozuje původ úcty ke kříži odtud, že prý bylo kříže použito k popravě Ježíše, domnělého zakladatele křesťanství. Kříž, jenž do doby Ježíšovy byl pouze potupným nástrojem popravním — k smrti ukřižování bývali odsuzováni hlavně otroci — byl prý právě tím, že na něm umřel Ježíš, považovaný za vtěleného boha a vykupitele světa, povýšen na vznešený symbol křesťanského náboženství. Ve většině křesťanských církví a zejména v katolicismu je ovšem kříž bez odporu prvním a hlavním náboženským symbolem, jím označena jsou všecka místa bohoslužebná i hroby křesťanské, všecka žehnání konají se ve formě kříže, pod praporem kříže válčívala též orthodoxní vojska křesťanská proti nevěřícím nebo kacířům. Co však učitelé těchto církví nám vyprávějí o původu úcty ke kříži, je naprosto nesprávné. Není pravda, že Ježíš umřel na kříži tak, jak to obvykle u nás krucifixy znázorňují, a naproti tomu je bezpečně jisto, že stejný kříž, jaký uctívají neb uctívali křesťané, byl předmětem náboženské úcty na nejrůznějších místech zeměkoule a dlouhou řadu století před Ježíšem.

Popravčí nástroj, jehož užívalo se k „ukřižování" neměl z pravidla podoby našeho kříže, leč snad v jednotlivých docela nahodilých případech. Je pozoruhodno, že řecký název kříže „stauros" znamená vlastně „kůl", a skutečně také původní způsob této popravy byl prosté „naražení na kůl" t. j. kůl na jednom konci zahrocený vrazil se odsouzenci do těla a pak vztyčil, takže odsouzenec byl na kůl jakoby na špendlík nabodnut. Tento hrubý a primitivní způsob obvyklý byl v Asyrii a Persii, řecký spisovatel a vojevůdce Xenofon ve své Anabasi se o něm několikrát zmiňuje. U Římanů vedle názvu „crux" užívalo se pro tento nástroj termínů „furca" (česky; vidlice) nebo „patibulum" (značí také „šibenici"), a už z těchto názvů je zřejmo, že nemohly to být a nebyly žádné krucifixy v našem smyslu slova, nýbrž jakýkoli vhodný kus dřeva, třeba trám nebo vidlicovitě rozvětvený kmen, na nějž se odsouzenec tím neb oním způsobem pověsil. Nebývalo ovšem obvyklé, věšeti odsouzence za krk, čímž by bylo nastalo brzké uškrcení, surová doba žádala útrap větších a proto také tento způsob smrti různým způsobem zostřovala (srovn. na př. známé Neronovy „živé pochodně"): proražení čtyř okončetin hřeby je rovněž jen takovýmto „zostřením", velmi často býval odsouzenec k popravčímu dřevu prostě přivázán. Uvážíme-li dále, že poprava ukřižováním stihala nejopovrženější členy společnosti — otroky — a že dála se v ohromných rozměrech — celé tisíce lidí najednou bývaly takto zvlášť po dobytí nepřátelských měst utracovány, uznáme za nanejvýš nepravděpodobné, že by se celé legie tesařů zabývaly přitesáváním a úpravou potřebných k tomu křížů; brala se prostě bez veliké přípravy taková dřeva nebo i stromy, jaké byly po ruce.

Druhé důležité faktum je, že první křesťané a to až do 5 století po Kr. krucifixu vůbec neznali. V katakombách nalezneme sice různé podoby kříže, o některých z nich promluvíme níže obšírněji. Ale ani jeden, jediný krucifix. A přece, kdyby náboženský symbol byl v jakési příčinné souvislosti s popravou Ježíšovou, musily by krucifixy právě v katakombách býti hojné. Ale právě katakomby nás poučují o tom, že zobrazovat Ježíše jako přibitého na kříži bylo prvním křesťanům docela neznámé a cizí. To je docela známé faktum, které ani orthodoxní církevníci popřít nemohou a pomáhají si jen z nouze velice nešikovným a naivním tvrzením, že prý první křesťané nechtěli krucifixem pohanů provokovat a proto užívali prý pouze t. zv. cruces dissimulatae (křížů skrytých, utajených) na př. písmene X nebo skřížených větviček palmových. Naivnost tohoto názoru (pro naše české poměry literární je příznačno, že setkáváme se s ním i v Ottově Naučném Slovníku, do něhož stať o kříži napsal — křižovník Fr. Marat) netřeba dokazovat dlouho: v skrytu katakomb především nebylo dobře možno provokovat nepřítomných jinověrců, a pak projevy a spisy prvních křesťanů ukazují zásadně velice málo respektu k starému světu: rozhodnost přímo revoluční s jakou se na př. Tertullian staví ve svém spise „De corona militis" (O věnci vojínově) proti soudobému římskému státu a jeho militarismu, působí silným dojmem i na čtenáře XX. století. Není tedy výkladu jiného než že první křesťané dnešní

představy o ukřižovaném Ježíšovi prostě neměli. S krucifixem setkáváme se až v pozdějších staletích; teprve synoda Cařihradská r. 680 ustanovuje, aby dosud obvyklý obraz beránka na kříži nahrazen byl obrazem Ježíšovým. Ale i po synodě Cařihradské jsou krucifixy velice řídké — zajímavo je, že východní t. zv. pravoslavná církev se usnesení této synody nepodrobila vůbec — a když už Ježíš byl zobrazován na kříži, nebyl ještě zobrazován jako zmučený a ukřižovaný, nýbrž prostě do prostřed kříže, v místo, kde obě dřeva se kříží, umístněn byl místo beránka obraz Ježíše nebo některého výjevu ze života Ježíšova. Opravdové krucifixy, to jest kříže, na něž je upevněna zmučená a hřeby přibitá postava lidská, počínají zobecňovat teprve — v XII. století po Kristu, v oné surové a krvavé době středověké, jež potřebovala symbolů a představ tohoto druhu.

Třetí konečně, nač upozornit nutno, je starobylost náboženské úcty k symbolu kříže a její rozšíření u nejrůznějších národů. Starobylost tato nutí nás k závěru, že jako jiné náboženské symboly křesťanské, tak také kříž přejat je z kultů starých — Symbol kříže nacházíme až v pravěku Indie, setkáváme se s ním na praehistorických keramikách (hrnčířském zboží z dob, o nichž není dějinných zpráv) doby neolitické a bronzové, na egyptských mumiích, na vykopávkách v Pompejích a Herkulanu i v prastarých památkách starých indianských kultur střední Ameriky. Když do těchto končin přišli poprve křesťanští missionáři, byli nemálo překvapeni úctou, jakou rudí „divoši" jevili k symbolu kříže. Kříž je tedy náboženským symbolem už po několik tisíc roků před Kristem, není a nemůže tedy býti křesťanství původcem tohoto symbolu.

Tím vším vedeni jsme k otázce po původu úcty ke kříži, kterou hodlám nyní stručně zodpovědět. Musím ovšem předeslat, že pod pojem kříže spadá několik náboženských symbolů různého původu i významu. Promluvím zde ovšem jen o některých z nich, pro nás nejdůležitějších, protože se s nimi v historii a rituálu křesťanských církví tu a tam setkáváme. Je to hlavně indická svastika (卐) a z ní vzešlý obvyklý kříž římskořecký, (+) pak kříž egyptský, (T) a zvláštní vidlicovitý kříž, posvátný dosud Číňanům (Y).

Kult svastiky a řeckořímského kříže souvisí s kultem ohně. Vzpomenul jsem v jednom z předešlých článků, jaké pohnutky vedly člověka k zbožnění Slunce: člověk, jakmile začal pravidelně vzdělávati půdu, poznal důležitost slunce, bez něhož nebylo by vůbec života na zemi. Nelze se divit, že vzdával mu poctu božskou. Ale neméně důležitým pro člověka je Oheň. Lidstvo zažilo sice už hezkou řadu opravdu epochalních vynálezů (tisku, parního stroje, nejrůznějších upotřebení elektřiny atd.) ale žádný z nich nelze srovnat s důležitostí vynálezu ohně. Důležitost tohoto objevu také si lidstvo docela dobře uvědomovalo, v různých mythech a bájích, na př. v řecké báji o Prometheovi vzpomíná prvního lidskou rukou roznícené ohně. Bylo-li slunce bohem, byla na snadě myšlenka, považovat oheň za božího syna. S kultem ohně setkáváme se proto velice často. Na prvém místě nutno ovšem uvésti parsism (náboženství staré Persie), kde kult ohně byl vlastně středem celého rituálu (zajímavo je, že Parsové nepohřbívali mrtvol ohněm ani zemí, aby obou těchto živlů neznečistili, nýbrž ukládali své mrtvé na ploché střechy zvlášť k tomu zřízených věží, kde se o ně ovšem postaralo mrchožravé ptactvo), ideově souvisí s parsismem i posvátný oheň bohyně Vesty udržovaný v Římě panami vestálskými, který zase našel svoje pokračování v t. zv. věčném světle, jež plane dosud před oltáři katolických chrámů. A jak rozžíhali oheň staří? Jsou sice způsoby různé, ale jedním z velmi rozšířených je ten, který nacházíme dosud u některých primitivních plemen lidských, kde rozdělává se oheň třením dvou skřížených dřev. Právě na tom místě, kde se obě dřeva kříží, vzniká oheň. S takovýmto rozněcováním ohně setkáváme se také v pravěku Indie. Protože se oheň v sanskrtu (starém jazyku indickém) zove agni, kteréžto slovo náhodou značí také beránka (v latině už je differenciace: oheň = ignis, beránek = agnus), býval beránek, jemuž se pro lepší srozumění přidávala dvě skřížená dřeva, symbolem ohně. A protože oheň svítí, byl beránek tento symbolem i duševního osvícení, symbolem velkých proroků, stal se proto také symbolem Ježíšovým. Máme dosud i u nás o Velikonocích příležitost vidět tento prastarý indický symbol: eránka s křížem. Tento symbolický beránek byl kreslen také přímo na kříž a sice právě na místo, kde se obě břevna kříží a byl později, zejména po zmíněné už synodě Cařihradské, kdy se na původní jeho smysl docela zapomělo, nahrazen obrazem Ježíšovým, z čehož se postupem času vyvinul dnešní krucifix. Se stanoviska srovnávací mythologie je zajímavo, že s podobným symbolem setkáváme se také u středoamerických Aztéků, kde však místo beránka zastupuje ptáče na kříž upevněné: zde byl zase oheň, snad pro svou pohyblivost, symbolisován ptáčetem.

Původu jiného je kříž egyptský, mající podobu písmene T. Vznikl z nilského vodoměru. Egyptská úroda je dílem Nilu. Aby byla úroda, je nutno, by Nil dostatečně zaplavil egyptskou nížinu a aby za tím účelem dostoupila nilská voda určité výše. Ke konstatování, zda výše nilské vody je dostatečnou a zda pravděpodobnou je úroda nebo nedostatek, zřizovali Egypťané vodoměry v podobě písmene T; dostoupila-li voda vodorovné příčky, konány děko-

vací slavnosti náboženské, neboť očekávána úroda. Vodoměr stal se proto náboženským symbolem božské přízně, hojnosti, plodnosti, života a spasení. Křesťané egyptští (Alexandria byla důležitým centrem nově se tvořícího křesťanství) přejali proto tento jim domácí způsob kříže, proto také na egyptských památkách z dob prvního křesťanství nacházíme skoro naveskrz kříže v podobě T.

O čínském kříži podoby písmeny Y jen několik slov. Je to, jak na první pohled vidíme, vidlicovitě rozstoupená větvička, jež symbolisuje nám t. zv. dvojí cestu: dobra a zla, tmy a světla, nevědomosti a vědění. Člověk ve svém vývoji po nějaký čas (v nejútlejším dětství) je k oběma indifferentní, pak ale ocítá se na rozcestí, kde musí se rozhodnout buď v pravo nebo v levo. Stejný smysl i obsah má na př. známá řecká báje o Herakleovi na rozcestí. Také s touto formou kříže potkáváme se někdy u východních křesťanů, proto jsem se o ní zmínil.

Jakmile se ta neb ona forma kříže stala z té neb oné příčiny symbolem náboženským (mohli bychom tu mluvit o první, základní příčině), upíralo se k symbolu více méně důmyslné hloubání náboženských myslitelů, kabbalistů a mystiků, kteří podložili symbolům ještě další druhotné významy: tak kříž řeckořímský o čtyřech ramenech stal se symbolem posvátného čísla čtyř, a symbolisovaly se jím 4 doby roční, 4 strany a větry světové, 4 letory člověka a p., zejména alchymistům byl tento kříž odznakem čtyř elementů (živlů), stýkajících se v jediném bodě, kde sídlí božský nadmyslný plamen, jakýsi pátý živel (lat. quinta essentia), prazdroj všeho bytí i života. Astrologům zase vodorovná příčka značila rovník, kolmá poledník zemský i kosmický, a kříž zase z tohoto hlediska byl symbolem světa a všehomíra. Kříž indický nebo svastika (卐) byl symbolem otáčivého pohybu a posléze pohybu vůbec. Jím stejně jako jiným indickým symbolem (v kruh stočený had, hryzoucí svůj vlastní ocas) znázorňoval se „věčný koloběh věcí“, čili moderně pověděno: zákon nezničitelnosti hmoty a zachování energie. Je pozoruhodno, že svastika dala původ první písmeně řecké i hebrejské abecedy (α, א), vyjadřujíc hlubokou myšlenku, že pohyb je počátkem konečného v prostor a čas vtěsnaného bytí.

O kříži ano i o krucifixu, dalo by se povědět ještě velmi mnoho zajímavého (neboť i krucifix byl v některých starých předkřesťanských mysteriích náboženským symbolem, znamenaje ne ovšem popraveného Spasitele, ale člověka, upoutaného k zemi a jeho utrpení na ní), dosud řečené však myslím dostačí ukázat, že i křesťanský kříž není než nepochopeným plagiátem, změtením a zhruběním starých nábožensko-filosofických symbolů.

❧ ❧ ❧

Giosué Carducci mrtev.

Pýcha Italie zesnula .... Člověk vznešeného srdce, milující radost a krásu a tím odpůrce Říma, dusitele všeho vzletu a těšení se života... Chápou Italové, co ztratili a pohřbívají ho vedle Danta, aby vzdali mu poctu co nejvyšší. Vzlet a nadšení snoubí se u něho s rozumem a věděním, ano učeností, — Carducci vytvořil opravdu typ básníka, věštce a vůdce lidstva. Proti tmě a křesťanství jako ohrožovatelům života a poznání tryskla jeho Hymna na Satana, pod nímž vzývá zosobněný rozum a touhu po radostném žití proti pověře a askesi, kterou představuje bůh; od roku vyjití jejího, 1865, stoupá Carducci k poctám a čestným úřadům, jež zakončuje loni Nobelova cena. Jeho vliv na literaturu italskou jest ohromný, a zúrodňuje i písemnictví jiná; o tom nechť mluví odborníci. My zde jen připojujeme lístek úcty k lesům vavřínů, jimiž jest pokryto jeho jméno, lístek bolu nad ztrátou jednoho z nejpřednějších bojovníků lidské volné myšlenky.

*

GIOSUÉ CARDUCCI:

Hymna Satanovi.

Tobě, ó nesmírný
počátku bytí,
hmoto i myšlenko,
rozume, čití;

Co zatím jiskří se
v číších mok révy,
tak jako v zorničce
duše se jeví,

co zatím smějí se
nebe i země
a slova lásky si
šeptají jemně,

co sňatků tajemných
vlnění spěje
s vrchů a úrodným
údolím chvěje:

Tobě se rozpoutá
má píseň divá,
Satane, ó králi
hodů, tě vzývá!

Kněže, pryč s kropáčem!
pryč žalmy, svíce!
Satan se, kněže, zpět
nevrátí více.

Mystický meč, který
Michael svírá
v pravici bezvládné,
rez nyní sžírá,

archanděl oškubán
v prázdno paď rázem,
blesk v ruce Jehóvy
zledověl mrazem.

Jak shaslé planety,
jak meteóry
padají s oblohy
andělů chóry.

Ve hmotě mateřské,
jež nespí věků,
král jen všech výjevů,
král tvarů, vděků

Satan sám přebývá.
Trůn jeho pravý
je oka černého
paprsek žhavý,

ať prchá, unylý,
nebo se vzdává,
ať bystrý vzněcuje
a odolává.

Ve krvi veselé
hroznů on blýská,
jíž ples se roznítí,
jíž radost výská,

a která prchavé
osvěží žití,
která bol zahání
a lásku nítí —

Ty dýcháš, Satane,
v mém verši strohém,
kdy z ňader vyrazí
k zápasu s bohem

zločinných papežů,
ukrutných králů;
jak blesk leť myslemi
a nervy svalů!

Tobě, Agramante,
Adone, tobě
plátna i mramory
žíly v té době,

když ionské ovzduší
sny vyzlacené
ssávala Venuše
Anadyomene.

Tobě na Libáně
cédry se chvěly,
ó božské Cypridy
milenče skvělý!

Pro tebe vířily
tance i zpěvy
a lásek panenských
nejčistší jevy

ve vonné zahradě
idumských palem,
kde pěny bílé se
tříštily valem.

Co platno, že hněvný
křesťan vrh' plamů
posvátnou pochodeň
do tvojich chrámů

s Erota obřady?
Co platno, smělé
sny že sil argolské
po zemi celé?

Uprchlík vřadil tě
v lárů svých říši,
lid tebe vzpomínal
v rozpadlé chýši.

A když jsi naplnil
ňádra se dmoucí
ženy, ó bože a
milenče vroucí,

přiměl jsi věďmu, že
pečlivá, dbalá
nejapné přírodě
napomáhala.

Ty oku bdělému
alchymistovu,
ty zraku smělému
astrologovu,

ve chmurném klášteře
uzavřeného,
objevil's taj nebe
ozářeného.

Před tebou — ve všem jsi!
prchaje v bídě
ukryl se ubohý
mnich v Tebaidě.

Když sejde s cesty své
duše, ta vise
milá je Satanu,
ó Héloïse!

Nadarmo mučíš se
v ornátě všakém:
on verše šeptá ti,
Vergila s Flakkem,

ve žalmy Davida
a v jeho zpěvy,
dá tvarů delfických
růžové zjevy,

do kněží průvodu
černého vidu,
vede ti Glyceru
a Licoridu.

A zjevy jinými,
krassšími celá
plní se již jeho
bezesná cella.

On ze knih Livia
konsuly vzbouzí,
ohnivé tribuny,
dav, jenž se vzpouzí,

a ve fantastické
italské pýše
vzhůru na Kapitol
žene tě, mniše!

Vy, kterých hranice
plam neudusí,
hlasové věštěčtí
Viclifa, Husi

do šira voláte
do všech stran světa:
věk nový nastává,
jsme prostřed léta!

Koruny třesou se,
mitry se chvějí,
z klášterů vzpoury proud
hřmí v divém reji.

Káže i bojuje
pod znakem štóly
bratra Girolama
Savonaróly.

Již Martin Luther pryč
kutnu svou vrhá:
aj, lidská myšlenka
svá pouta trhá!

Zaplaň a zazáři
plamenným ránem,
ó hmoto, povznes se,
Satan je pánem!

Div hrozný a krásný
střás pouta dolů,
mořem i zemí vzlét,
od pólu k pólu,

jak sopka bouřící
dýmá a svítí,
nad hory vznáší se,
v pláně se řítí;

přelétá propasti,
náhle se ztratí
v neznámých jeskyních
hluboké trati;

A vyjde; nezpoután
od břehu k břehu
volá své poslání
jak vichr v běhu.

Jak vichr šíří své
poslání nové:
Satan je veliký
ó národové!

Od místa k místu jde,
štědrý a smavý
na voze plamenném
a nezastaví.

Zdráv buď, ó Satane,
vzpouro i dílo,
rozumu vítězná
mstící se sílo!

Hymny a kadidla,
vše k slávě tvoji!
Jehóvu kněží ty's
porazil v boji!

Přel. *B. Drbohlavova.*

Vysvětlivky: Satan jest Carduccimu zosobnění všeho rozumu, krásna, radosti, všechno to, co bouří se proti mrtvolným naukám křesťanským, proti představám lidstvu rozkazujícího a přísného boha. Jest to láska a víno, zpěv a příroda celá, vše vzrušující a veliké; proti němu bezmocny jsou báchorky o archandělích a andělích; jest silný jako Agramant (vůdce Saracénů, slavný neohrožeností rek „zuřivého Rolanda") a krásný jak Adonis; celé řecké umění jest jeho oslavou, všechny skvělé krajiny zpívají jeho slávu. Marné byly snahy křesťanství po jeho ubití; Satan znovu se probouzí ve všech vědcích, již zkoumali přírodu, v Heloise, jejíž láska Abelarda přivádí k filosofii odlišné od středověkých církevních nauk, v knihách starých římských básníků, jež čtou mniši a jež kouzlí jim do mysli sny o krásných ženách, o lepším životě; Satan vzbuzuje čtením historie touhu Coly di Rienziho, mnicha, jenž na Kapitolu v Římě zakládá znova starou římskou republiku. Povstávají Viclif, Hus, Savonarola, Luther, každý uplatňuje své myšlenky a trhají pouta lidstvu. A nyní Satan, rozumu síla vítězí, bůh kněží, chmurný a bídný je poražen.

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Usoustavnění protiklerikální práce.

Slovo k těm, již míní boj s Římem upřímně.

Železný zákon vývoje vládne všemu; tak i hnutí, které ač mnohotvárné a s mnoha odstíny, přece jen za hlavní cíl má vytvoření člověka jasně myslícího, bez předsudků a pověr: hnutí Volné Myšlenky v Evropě.

Byl to r. 1879 malý hlouček lidí, který v Bruselu přes různosť názorovou shodl se na ideji, utvořiti světový svaz proti násilí na volném myšlení páchanému; ale jména tato měla zvuk. Byl to Herbert Spencer, Charles Bradlaugh, Wilhelm Liebknecht, Louis Büchner, Karel Vogt, Jakub Moleschott a jiní; tito rozešli se a pracovali na vytváření myšlenkového podkladu tohoto svazu. Jedni ve filosofii, druzí v sociologii, třetí v praktickém životě politickém připravovali půdu k době, kdy mohl se uplatnit čin.

Dvacetčtyři roky této obrovské duševní práce uplynulo a nebylo téměř znát výsledků; to však klíčilo semeno v hloubi země. Rok 1903 přináší kongres Ženévský, na němž usneseno zahájit velkou, soustavnou práci manifestačním sjezdem v Římě na oslavu čtvrtstoletí trvání svazu.

Roku 1904 konán tento kongres, jenž bude mít v dějinách historické jméno. Národové se tam sjeli, sbratřili se v jediné touze proti násilí, slíbili si podporu v boji. A po návratu delegátů rozvířena činnosť, která již dnes vykazuje skvělých výsledků.

Nejdále dosáhla to Francie, kde sjednocené síly lidí pokrokových vykonaly dílo, jež musí být uplatněno v celé Evropě: rozluku státu od církve jako nutný předpoklad pro osvobození myslí všech občanů. V Italii Volná Myšlenka pracuje o školství a potření analfabetismu, ve Španělích a Portugalích dospívá se již k politickým akcím. Ve Švýcarsku budují již volnou školu a hygienickou výchovu sociální; Ně-

mecko filosofuje a hledá theorie, Belgie účastní se zápasu sociálního, Anglie vzhledem k protestantskému konservatismu šíří skepsi k dogmatům. A jižní Amerika na kongresu Buenos-Ayreském letos vypracovala si rozsáhlý program kulturní a sociální, jemuž slíbil podporu i president republiky. Toť letmo jen náčrt prací Volné Myšlenky mezinárodní: na všech stranách ruch a kvas, všude slibné naděje do budoucna.

Ale také u nás uplatňuje se vývoj a postup k vyšším formám. Byl to spolek „Augustin Smetana“, sdružení lidí bez vyznání, jenž počal drobnou vzdělavací prací. Stanovy zakazují mu jakoukoliv politickou činnosť (co však není dnes politikou?) a proto musil se omeziti na přednášky a brožury. V obojím vykonáno mnoho, půda zkypřena; po kongresu Římském však seznána nedostatečnost toho všeho.

Několika lidmi bez peněz založen list „Volná Myšlenka“; díky zde ještě jednou těm obětavcům, kteří poslali předplatné předem věříce jen podpisům na provolání a již umožnili tak vydání časopisu! List konal své dílo živen jsa láskou k ideji. Redaktoři, přispívatelé, ochotní expeditoři zadarmo, bez honoráře pracovali, jen aby tato bylinka zapustila kořeny; sotva kde, snad jen u dělnických stran, bylo by možno něco podobného vykonati jako zde u „Volné Myšlenky“, listu, jenž od súčastněných prohlášen za nevýdělečný a jehož výtěžek (ale jenž dosud se nezjevil) ihned obrácen by byl k novému boji proti Vatikánu. Třeba to podtrhnouti, neboť jako při každém úspěchu i zde se vyskytli „šlechetníci“, kteří líčí „V. M.“ jako zlatodůl jednotlivých osob... V. M. jest jen zbraní za naše přesvědčení; všichni, až na dnešní administrativní síly, v ní činní, všichni ve výboru sekce vydělávají chléb svůj v občanském životě jinde, mimo ni.

Volné Myšlence podařilo se myšlenkově rozvířiti náš český svět. Nejlepším důkazem toho po jednoletém umlčování rozsáhlé polemiky a útoky v listech nejrůznějších směrů. Měli jsme z nich (pokud neuráženo v nich osobně) radosť, neboť kde se myslí, byť i názorově opáčně, tam jest život; horší byl by mrtvý klid. Mnoho nepřátel, mnoho cti; to vědomí sílí do práce a také při nejbližším popudu bylo vidno, že drobné ty potyčky byly jen zase nutným vývojovým stupněm naším: z práce žurnalistické přešlo se do aktivního politického života, jakožto dokladu životnosti i správnosti našich zásad.

Byla to průvodní nařízení zemské školní rady k řádu školnímu a vyučovacímu, drzý to pokus o konfesijní školu v Čechách. Díky jemu ustavila se česká sekce Volné Myšlenky. A tato ihned pustila se do boje, jenž jest dosud v živé paměti; skončil vítězně a dal podnět k mnoha a mnoha jiným akcím, jimiž jsme oprávněni se pochlubiti.

Rozeslali jsme 58 tisíc letáků proti nařízením; uspořádali jsme sami na 140 schůzí, z nichž poslány protesty; rozkolportovali mezi stoupenci petice k ministerstvu; napsali do německých, francouzských a španělských novin články o této reakci; bouřili české i německé poslance, dělnické a učitelské spolky, Sokolstvo, obecní a okresní zastupitelstva k protestům. A po vyhrané bitvě rozhodli jsme se pro taktiku útočnou, cítíce, že chybou jest stále jen čekati a jen odrážeti útoky klerikálů.

Podnikli jsme žurnalistickou akci proti oblbující „Národní Politice“.

Zahájili jsme práci uvědomovací a agitační v studentstvu vysoko i středoškolském, práci, jejíž ovoce se teprve objeví.

Proti zvýšení kongruy jsme podnikli protiakci žurnalistickou i mezi poslanci zasláním důvodů; do německých listů jsme přeložili naše články, znova se zasláním poslancům německým.

Činně jsme se súčastnili, osobně i letákově vydatné demonstrace proti průvodu klerikálů ke Skrbenskému na Hradčany, a tak zahnali nebezpečí dalších jeho opakování a tím štemplování Prahy na klerikální město.

Vykonáváme úmornou práci vytváření nové judikatury ve věcech náboženských; nic není hotového, poněvadž dosud podobných poměrů nebylo, a tak nutno každou věc probojovat. Tuto dobu leží na místodržitelství a v ministerstvu vnitra přes padesát rekursů, z nichž některé po případě přijdou k správnímu soudu.

Dostali jsme mnoho set (přesný počet dosud nelze zjistit) osob z církví a tím uplatnili bezkonfesnosť jako ustálený zjev; dnes již člověk bez vyznání jest zjevem normálním, žádnou vyjímkou. Úřady musily již pořiditi oficiální tiskopisy pro matriky, prvý to počátek všeobecných státních matrik, k nimž budeme pracovati.

Položili jsme základy ku slovinské sekci Volné Myšlenky a pomohli co jsme jen mohli k založení listu „Svobodna Misel“, jež bude působit v alpských zemích.

Súčastňujeme se hnutí proti Římu u Chorvatů, nyní pro zákaz glagolice vzniklého.

Vyvolali jsme do života protestní akci proti theologické fakultě; sloučili v této otázce na 40 akademických spolků k memorandu, pořádali schůze studentské veřejné i důvěrné, konferovali s profesory; memorandum přeložili do všech jazyků Rakouska a zaslali na sta studentským spolkům se žádostí, aby podnikli akci rovněž. Ozvuk této akce se ozval nejen u německých, italských, rusínských a chorvatských studentů, ale až i v Bulharsku!

K aféře dr. Cmunta ve Dvoře Králové jsme uspořádali rovněž žurnalistickou i protestní akci, jež zažene klerikálům chuť na opakování.

Podnikli jsme akci vystupování z církve mezi kněžstvem, která nás překvapila. Dnes máme již celou řadu kněží a theologů, kteří by shodili rádi svůj pokrytecký háv a stali se pravdivými občany, kdybychom jen měli pro ně místa. Pomozte nám zasadit Římu i tuto ránu!

Rozhodili jsme skoro do všech míst české oblasti 110.000 odpovědí kardinálu Skrbenskému a 35.000 odpovědí 36ti starým mládencům; vědomí

o klerikalismu a utužení boje pokrokových lidí jsme tím zanesli do nejposlednějších koutů Čech, Moravy i Slezska.

Vydáváme (s deficitem!) laciný list Volnou Školu, abychom školství přiblížili lidu a tak jej získali pro veškerou práci osvětovou. To vede nás nutně k účasti na školském ruchu. Jsme činni ve všech školských spolcích, pořádáme porady a konference s učitelstvem, súčastníme se všech projevů života školského. O volném školství pořádáno již na 40 přednášek; řada ta zahájena velikou manifestační schůzí na Král. Vinohradech. Na obranu svobody učitelstva pořádali jsme veliké schůze v záležitosti prof. Judy a učitele Žižky.

Nezanedbáváme dělnictvo; pražské ví, kolik přednášek i velikých schůzí jsme obeslali řečníkem, jenž zdarma utrhl si čas i často kazil plíce z lásky k věci, aby zasel semeno protiklerikalismu; zapsáno máme těchto schůzí od počátku sekce 46. Nebude to ani možno dále dělati, úkoly naše vzrůstají k přetížení.

Reformu manželského práva propagujeme ze všech sil; 16 přednášek o ní jest toho svědkem. Právě chystáme velkou akci ve věci té společně s vídeňskými Freidenkry.

Jsme činni v mnoha spolcích, kde dá se nasadit páka, i v organisacích; co drobných věcí jsme podnikli, není k vyčtění: Kupkova výstava, psaní zpráv do novin (pražské redakce pokrokových listů ví, co se jich naobtěžujeme), úžasná řada právních porad, námitky proti konfiskacím, immunisace parlamentní, množství porad akčních s nejrůznějšími stavy a směry, osobních i telefonních rozhovorů, deputací prosebných i vymáhajících, zájezdů k důležitým shromážděním neb činitelům, atd. atd. Přestáváme a jen dvě čísla citujeme: od založení sekce uspořádáno 262 schůzí a sekretariát vypravil 734 dopisů, a to skorem všechny v záležitostech protiklerikálních!

To vše za tři čtvrtě roku.

Při této práci máme právo dívati se s despektem na ty, kdož do nás pro nic za nic bijí. Ať tito jednotlivci, nevražící snad na vše na světě, vyjímaje sebe, vykonají čtvrtinu toho, co my a pak budou míti práva hledat na nás chloupky. Ale takové podružné zjevy nestojí ani za řeč.

Nyní nastávají nové práce. Jsou to volby, jež musí být vedeny ve znamení protiklerikalismu. Bude to pokus o volnou školu bezkonfesních lidí; bude to světový kongres Volné Myšlenky v Budapešti, jež pro nás Slovany v Rakousku bude míti obrovský význam; z taktických ohledů nemůžeme říci, proč. Bude to výchova řečníků k protiklerikálním akcím. Bude to literární akce na potření indiferentismu v otázkách protiřímských; svaz pokrokové žurnalistiky a statisíce levných, poučných brožur, jež musí zaplavit každou naši obec. Bude to mnohé a mnohé, co nechceme říci a co vše bude míti za cíl — říkáme to otevřeně, neboť chceme míti jasný boj — **rozluku státu od církve** v Rakousku, uplatnění demokratické státní správy nad cizími, zahraničními vlivy. To přijde, poněvadž to vývojově přijíti musí.

Ale i jinak Volná Myšlenka vykoná svůj úkol. Boj proti klerikalismu jest od pokrokových stran veden nesoustavně; není divu, neboť záležitosti politické jiných druhů zaměstnávají strany, než aby se úplně tomu mohly věnovati. Míníme, že jednou i v politickém životě nastane dělba práce: strany budou se obírati politickými otázkami reálnými (hospodářskými, jazykovými atd.) a Volná Myšlenka nestranná a nedogmatická za podpory všech pokrokových lidí bude plnit svůj úkol v tomto oboru. Ale k tomu jest třeba opravdivého protiřímského přesvědčení a dobré vůle, aby pak z boje se učinila promýšlená soustava a nikoliv náhodné potyčky. Toť ovšem věcí budoucnosti; ale již dnes voláme ke všem upřímně a vážně nazírajícím na srážku středověku s moderní dobou: Dohromady!

Jestli dosud boj proti černé moci vedli jednotlivci, těžce prací tou přetížení, nadále nutno, aby všichni, jimž na věci záleží, přiložili ruku k dílu. Kdyby tři — pět tisíc lidí v naší oblasti, opravdu zaujatých pro zápas všech těch, kterým klerikalism ublížil a které dosud dusí, všichni ti, kteří nemohou veřejně vystoupit atd. atd. stalo se členy sdružení Volné Myšlenky, jaké věci by se daly vykonati při našem nadšení a chuti do práce!

Ano, jest nejvýše zapotřebí svazu těchto lidí. V každé vesnici aspoň jedno světélko, byť by dosud se ukrývalo, v každém městě skupina pracovníků, toť by bylo ideálem. Neboť tento aparát by se dal do práce a zvedl mohutný protest, provedl tu či onu akci: petiční, letákovou, schůzovou atd. Proti černé organisaci by tady stála organisace světla; jaký by to nastal pokrok! Jaké urychlení našich cílů, které přece směřují k blahobytu, štěstí člověka!

Voláme tedy na všechny lidi dobré vůle, bez rozdílu stran a stavů, na všechny, kdož pochopili, že odstranění klerikalismu jest pochodem k vítězství všech dobrých myšlenek: **Utvořme tento svaz, sražme se dohromady!** Ferryho školské zákony, vytvořivší francouzskou školu, z níž vychází dnešní pokroková generace, byly umožněny sbírkou po jednom sú, našem čtyráku; každý pokrokový Francouz věnoval tento obnos a hle — národ, republika jsou zbaveny dnes strašlivé příšery tmy. Což nemůžeme my něco podobného svésti? Nemůže český pokrokový člověk věnovati jeden dvouhaléř týdně na protiklerikální agitaci, aby také svůj národ zbavil římského jha? Či má stále národ hájit jen hubou? — Ještě jednou voláme: Dohromady! Do protiklerikálního bloku! Proti Římu, tomuto neštěstí všeho lidstva!

Karel Pelant.

ČESKÁ SEKCE.

Podmínky pro přístup k české sekci Volné Myšlenky uvedeny jsou v čísle 9. „Volné Myšlenky". — V příštím čísle uveřejníme první řadu našich

důvěrníků a místních sdružení dosud se utvořivších.

Sjezd svobodomyslných v Chicagu. Obě svobodomyslná sdružení Čechů amerických „Stráž Osvojených" jako i „Ústřední Svobodná Obec" svolávají na měsíc červen 1907 sjezd svobodomyslných do Chicaga. Účelem sjezdu bude: Objasnění podstaty svobodomyslnosti. — Docílení jednotného svorného postupu a vzpružení činnosti v řadách osvojenců. Péče o svobodomyslnou, mravní i národní výchovu mládeže i dospělých. — Dobro všech svobodomyslných českých sdružení. — Navázání styků se stejně smýšlejícími jinonárodními spoluobčany a jich organisacemi k společné ochraně občanské i duševní svobody.

Za účelem přípravných prací ustavil se zvláštní sjezdový výbor, jehož předsedou zvolen F. B. Zdrůbek, redaktor „Svojana" a tajemníkem Rud. Janda, Chicago Ill. 612 So. Centre Avenue, na něhož dopisy sjezdu se týkající nutno zasílati.

Sjezdový výbor poslal také nám oznámení a pozvání, ve kterém vyslovuje se naděje, že sjezd bude východištěm z nynější rozháranosti a mezníkem nové vzpruhy v řadách amerických českých svobodomyslných lidí. Upozorňujíce naše četné americké čtenáře na konání se sjezdu tohoto, doporučujeme jim jeho se súčastniti a pomocí svojí ke zdaru jeho nejen zevnímu, ale i vnitřnímu se přičiniti.

Prohlášení. Jelikož došly nás opětovně zprávy, že někteří stranníci různých směrů používají čistého štítu Volné Myšlenky k tomu, aby pod pláštíkem jejím bili do svých protivníků, prohlašuje ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky, že ručí toliko za referáty těch řečníků, kteří pražským sekretariatem sekce na schůzi neb přednášku vysláni byli. Řečníci tito musí se pořadatelům schůze vykázati zvláštním delegačním lístkem opatřeným potřebnými údaji o schůzi a označeným razítkem sekretariatu české sekce V. M., Král. Vinohrady, Korunní tř. 6. Vývody všech jiných referentů, kteří volnými mysliteli by se označili, nutno považovati, pokud uchylují se od politicky nestranného směru Volné Myšlenky, za projevy soukromé, za něž nemožno činiti zodpovědným ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky.

*

Hlavní usnesení kongresu v Buenos Aires. 1. Brusel zůstává sídlem ústřední rady Volné Myšlenky. 2. Mezinárodní kongres roku 1907 bude pořádán v Budapešti. 3. Na oslavu 20. výročí mezinárodní federace sejde se všesvětový kongres v Bruselu roku 1900. — Na návrh paní Belén Sarraga kongres zasílá nadšený pozdrav volným myslitelům, kteří zápasí za svobodu a spravedlnost v Rusku. Ve jménu lidského bratrství odsuzuje kongres (na návrh téže) militarism a doporučuje propagaci pacifismu již mezi dětmi. Prohlašuje, že vyučování školní má býti laické a povahy výhradně vědecké a experimentální. Všude má býti možna úplná rozluka manželství z důvodů vážných. Pro republiky jihoamerické a zvláště pro Argentinu měl kongres význam veliký. President argentinské republiky Dr. Figueroa Alcorta navštívil z vlastní iniciativy předsednictvo, prohlásil, že se úplně ztotožňuje se všemi rozhodnutími kongresu a ujistil, že se přičiní, aby co nejdříve uvedena byla v život ve státě, který spravuje.

PŘEHLED

Od redakce a administrace.

Co je to volná škola? Pod tímto názvem vydáme obsah příštího čísla „Volné Školy", na kterém pracuje několik dobrých odborníků školských ve zvláštní brožuře s barevnou obálkou. Výtisk 20 h; na 5 výtisků šestý zdarma. Přičiňte se, aby brožura ta vnikla do všech vrstev! Obsah její bude výborný. Učitelé, přičiňte se, aby Jednoty odebraly ji ve větším množství a rozšířily v kraji!

Seznam necírkevních jmen jako pomůcku rodičům, nechtějícím dávati dětem svým jména katolických „svatých", bychom rádi otiskli. Prosíme v této věci o návrhy.

Školství.

Z kulturního poslání katolických učitelů . . . „Jednota českého katolického učitelstva v království českém", sdružení to hrstky klerikálních učitelů, vydává t. zv. „Vychovatelské letáky". Jsou to velmi chabé duševní produkty, v nichž zejména brojí se proti snahám pokrokového učitelstva a občanstva o volnou školu. V jednom z nich však skutečně sleduje se cíl „výchovný". V jakém smyslu, vidno z tohoto. Jedná se o leták s nadpisem: „Několik rad rodičům". Jako první rada uvádí se tam (doslovně!) toto ponaučení: 1. „Doporučujte své dítky již před narozením jejich pod ochranu Rodičky Boží! Matky zvláště modlete se, by vám Pán Bůh popřál zdravé je poroditi a hojně je pak v žití jejich milostmi obdařil. Před porodem přijměte též matky svaté svátosti!" To jsou, prosím, starosti dobře katolicky věřícího českého učitele na počátku 20. století! Aby nikdo nemyslil, že vtipkujeme, podotýkáme, že leták vyšel nákladem „Vlasti" v Praze II.-570., že má číslo 4. v řadě „Vychovatelských Letáků" a že jej psal učitel jménem Fr. Jelínek.

Kulturní boj.

Výročí poprava Giordana Bruna v románských zemích. 17. února t. r. bylo tomu 307let, kdy po dlouhém smýkání po žalářích inkvisice a všemožném týrání domučen byl na Campo dei Fiosi v Římě Giordano Bruno za to, že hlásal vědecké poznatky, které sice dnes všeobecně jsou uznány, ale které tehdy církví katolickou jako bibli odporující za bludné prohlášeny byly. Dnes nepálí již Řím takové odvážlivce, protože by již na to nestačilo všecko dříví z lesů církevních, ale jinými; době přizpůsobenými prostředky i nadále hledí zdusit všecko svobodné myšlení, potlačit vědu, která osvěcováním lidu maří jeho obchody. Tento dusivý tlak Říma nejvíce cítí národy románské. Jediná Francie vymanila se již z hanebného toho područí a dala Římu patřičnou odvetu za všechna jím spáchaná násilí: úplnou rozluku státu a církve. Úpí však pod

jhem tím dosud Italie, úpí poloostrov iberský i Belgie. Italští volní myslitelé využili letošního výročí smrti Giordana Bruna, aby důrazně vyslovili požadavek stejného osvobození, jakého se dostalo Francouzům. Tisíce pohotových Italů shromáždilo se u sochy mučedníka vědy, která se tyčí na Campo dei Fiori, nedaleko Vatikánu. Manifestace vyzněla v mohutný protest proti nedůstojnému spojenectví státu a církve a důrazný požadavek úplné odluky. Ostatní kraje románské přidružily se k tomuto projevu. Podobné velkolepé manifestace uspořádány byly týž den v Madridě, Paříži a Bruselu. V provolání, jež k tomu účelu vydalo ústředí Volné Myšlenky španělské, se praví: „Svět nemůže nadále snášeti, aby ti, kteří v osobě Giordana Bruna upálili vědu, pokrok, svobodu, osobovali si vládu nad společností, která přece den ode dne stále více oddává se oprávněnému kultu právě té vědy, toho pokroku, té svobody.“ Jistě se zájmem sledujeme tyto projevy u příležitosti výročí upálení Bruna — románského to Husa. I u nás čekají vyřízení podobné účty s Římem; kéž by k súčtování došlo co nejdříve!

Česká strana agrární a klerikalismus. V pardubické „Osvětě Lidu“ reaguje redaktor Al. Hajn na článek „Obnovy“ o české straně agrární, při čemž velmi dobře vystihuje poměr strany této ke klerikalismu. Píše: „Obnova předem tvrdí, že stav rolnický má mnoho společného se stavem kněžským. Pojí je především konservatismus, snaha zachovati staré řády, a odpor k překotnému radikalismu. Proto strana klerikální nikterak prý nestojí v zásadně nepřátelském poměru k české straně agrární, a jestliže organisovala sdružení katolických zemědělců, činila tak proto, aby náboženství bylo pojítkem (nikoli vodítkem!) stejně smýšlejících a stejnými zájmy sloučených. Nikdo nežádá zpovědní cedulky od českého rolníka (jaká to svobodomyslnost! Pozn. red.), nýbrž ubezpečení, že chce vždy hájiti zásady, s nimiž křesťanství stojí a padá: nerozlučitelnost manželství, spojení církve a státu a náboženskou školu. Kde kandidáti české strany agrární dají záruku a čestné slovo, že jsou proti odluce církve od státu, proti reformě manželského práva a volné škole, tam katolíci dají jim hlasy; ovšem v okresích, kde je slušná*) katolická organisace a kde není pokrokářského nebezpečí, tam strana klerikální postaví vlastní kandidáty. Jinými slovy řečeno: strana klerikální bude podporovati českou stranu agrární všude tam, kde nebude se cítiti dosti silnou, aby kandidovala sama, a kde kandidát agrární se jí upíše, že bude dělat to, co chce ona. Jak vidět, chytrost nejsou žádné čáry ani u strany klerikální, a česká strana agrární má na vybranou: buď bude klerikálům sloužit a jejich program brát za svůj, a tu páni klerikálové budou tak uznalí a milostiví, že budou podporovat agrární kandidatury všude tam, kde nemají žádných organisací, kde se však cítí dosti silnými, tam postaví své vlastní klerikální kandidáty a agrárním kandidátům svých hlasů nedají, i kdyby se odříkali svobodné školy, reformy manželství a odluky církve od státu jako satanáše. Myslíme, že tohle soudným rolníkům českým stačí, aby prohlédli celou tu nestoudnou sobeckost strany klerikální a šli svou cestou, nebojíce se otevřeného zápasu se zpátečnickou papeženskou cháskou. Odluka církve od státu, volná škola a časová oprava církevnickým středověkem páchnoucího práva manželského jsou požadavky, pro které každý moderní, pokrokový člověk a zvláště Čech musí zdvihnouti obě ruce. Římský klerikalismus ještě žádnému národu nepřinesl požehnání, tuto zkušenost český národ skoro zaplatil svým životem. — Snaha za pokrokem, láska ke svobodě a duch demokratický oživují, ale zpátečnictví zabíjí: národy i jednotlivé stavy. Česká strana agrární je skutečně na rozcestí: buď upřímně a bez výhrady se přikloní k opravdovému liberalismu a bude stranou pokrokovou, anebo se vrhne do náručí černému panstvu klerikálnímu. Učiní-li tak, pozná brzy přísloví: Podej klerikálovi prst a chytne ti celou ruku! Strana klerikální bude tím ježkem, který se zahnízdí v doupěti agrárního jezevce a brzy ho odtamtud na dobro vypíchá.

*) Toto slovo nutno ovšem chápati ve smyslu rozsahu, ježto o slušné katolické organisaci ve smyslu jakosti nelze ani mluviti. — (Red. V. M.)

„Volná Myšlenka“ a „Zář“ v základním kameni — katolické fary. Podařený kousek provedl jeden náš dobrý přítel. Jest povoláním kameník a v této funkci svěřeno mu zhotovení základního kamene pro jistou katolickou faru. Náš kameník provedl úkol ten s největší péčí, jak na takovou důležitou věc se sluší a patří. Aby však kámen ten, k jehož položení na staveniště chystala celá obec velkou slávu, učinil hodna takové parády, vytesal v něm patřičný otvor a do něho vpravil pečlivě provedenou plechovou krabici, do níž vložil — jedno číslo „Volné Myšlenky“ a jedno číslo „Záře“. Krabici, opatřenou všemi nejmodernějšími konservujícími prostředky, aby ona sama jakož i obsah její nevzal za své, pozorně pak zadělal, dbaje toho, aby ničeho na kameni znáti nebylo. Uchystav takto vše očekával s tlukoucím srdcem, jak to dopadne, protože vyzrazení znamenalo pro něho velikou pohromu hmotnou. Ale dopadlo to dobře, ba výborně. Ani svatá církev, aniž slavná honorace města ničeho nepoznala na kameni, který s velikou slávou usazen na své místo za slavnostního klepání a pronášení zbožných a vlastenekých hesel. Kdyby byli pánové tak věděli, co v tom kameni vězí! Ty obličeje! Ach, to by byla podívaná! . . . Nyní je už kámen na pevno usazen a zastaven kameny dalšími, ne už ovšem tak „zrádnými“ . . . Kdy a kde se tak stalo a kdo to provedl, to ovšem neprozrazujeme, ale nežertujeme. Věc je skutečně taková, jak jsme ji uvedli. Případ celý zaznamenáváme z jedné příčiny: ukazuje, jak každý, ať je kdekoliv a čímkoliv vždy může pracovati pro naši věc. Záleží jen na tom, aby si dovedl najíti sám svou cestu, kterou by se k našemu cíli ubíral. V naznačeném případě proveden byl výborný vtip, který ostatně jednou po dlouhých letech může přivoditi komickou situaci těm, kteří budou onu faru bourati a v základním kameni takové rouhavosti shledají; ale stejně lze každému prováděti tiše, nepozorovaně a bez hluku důležitou drobnou práci, vážné usilování o zvrácení předsudků a pověr. Pravíme každý, ať již žije v kterémkoli oboru práce, ať je civilistou nebo nosí c. k. kabát, ať je osobou světskou nebo je poměry nucen býti zatím ještě otrokem černé moci, ať žije ve velkoměstě nebo na samotě, doma či v cizině. Jak to činiti, to si jistě již každý dovede sám určiti.

Dokumenty klerikalismu.

Lidové dokumenty! Padl mi před časem do ruky dokument lidské nevědomosti. Na lístku ze zápisníku poznamenáno dosti úhledným rukopisem, jak si počínati, abychom neonemocněli a jak léčiti nemoci různými kouzelnými způsoby. Otiskuji bez doprovodu i zlomek, jejž na těch dvou stranách nalézám: „ . . . . smíchá, načež se to na másle usmaží. To vše se musí před východem slunce stát. Když trochu povychadlo, dá se to děvčeti k jídlu. Jakmile to děvče s ní, hned samo za mužskými chodí. — — Kdo na chléb (boží dar) šlápne, na levé ucho ohluchne. — — Chceš-li dostat dívku

kteroukoliv za milenku, vstrč si pod levé paždí bílý šátek než-li jdeš k muzice a která se ti líbí, dej jí připit a honem jí utři tím šátkem ústa. — Chceš-li, by tě přítel často navštěvoval, vytrhni mu z hlavy tajně vlas, vstrč ho mezi veřeje své komnaty. — Válejí-li se 7—8mileté děti po lnu, jsou pak hezké. — Dostaneš-li bolení zubů, říkej při ubývání měsíce: „Měsíček schází, červíčku jdi pryč!" a zuby přestanou bolet. — Proti zimnici: Upeč tři brambory, 2 dej psu, třetí sněz. Napiš na dvéře domu, kde nemocný bydlí buď muří nohu, buď: „Zimnice nechoď k nám, není doma, šel na hory." Užívej oplatek neposvěcený, třemi křížky znamenaný. — Klokočem uhozený seslábne. — Kdo si myslí: „Tahle hvězda je má!" nemůže tak dlouho umřít, jak dlouho si to myslí. — Mužíček (vodník) se dá chytit jen lýkovým provazem; tak každý kouzelník". — Dle některých slov soudím, že vše je vypisováno neznámým lidovým písařem z nějaké temné, kouzelnické knihy. Ale ať původ jakýkoli, svědčí ty ukázky, v jaké porobě duševní úpí posud náš lid. Klerikální stádo — !

Masopustní tancování — ve prospěch stánku božího . . . . . V Dolních Životicích u Opavy ve Slezsku konal se 10. února 1907 kostelní ples (!) místní kostelní jednoty, jehož čistý výnos určen na — vyzdobení kostela! (Kostelní jednotě této jsou na špici také — 2 učitelové!) Ke kuriosnímu plesu tomuto zváno bylo lístky s veršovaným doprovodem. V doprovodu tom mimoděk spáchána byla výborná satira na klerikalism. Nejprve vychvaluje se, jaký ten kostelní ples bude, zvou se k němu „všichni naši milí hosti" a slibuje se jim s obvyklou dávkou pravopisných chyb:

„Milé my je pobavíme,
kapse jejích ulehčíme (to věříme! Pozn. red.)
Kdo přijde, nebude litovati,
Bůh věčný mu to všechno splatí (!!)
Dům Boží se u nás staví,
výzdoba jeho mnoho peněz straví.
Proto každý přijeď, neb připutuj,
na výzdobu svatyně něco málo obětuj" . .

Co ten pánbu pomalu už nebude musit honorovat! I za masopustní tancování má ovečkám odplácet! . . .

Přídavky. Pan Kočí přidává ke koupi svých výrobků Palackého, jistý list k abonomá hodinky, cikorkové továrny přidávají betlemy a i ty staré babky dají Vám na čtyři jabka páté nádavkem. Hola, nesmíme zůstat za babkami pozadu, pomyslel si p. Rudolf Oliva v Opavě a počal vydávati „Katolické zábavné a poučné listy". To je prodej hlavní a jako přídavek zvolil prapodivnou věc: hned pod titulem tučně jest oznámeno, že „každý měsíc jest sloužena mše svatá v Opavě za všechny odběratele i rozšiřovatele tohoto časopisu". (Doslova, otištěno jest to r. 1907!) Aby však někdo nezneužil této výhody a nedal za sebe v nebi orodovat jen tak zadarmo, připomíná tento výtečný muž v pozvání k předplacení zcela výslovně „Mše svatá slouží se za ty, kteří řádně platějí!" Kdo platí neřádně, kolem toho jde požehnání a štěstí ze mše vycházející zcela mimo a trefí jen ty, kteří sáhli do kapsy. — Máme zde tedy svatokupectví menšího řádu, které se ovšem vedle oficiálního prodeje svaté církve docela ztratí, takže ani církev nepovažuje za povinnost nějak zakročit. Vždyť ta mše je také zaplacena!

Ven s jeptiškami z nemocnic. „Lidové Noviny" přinesly 21. února 1907 tuto zprávu: „Výjev z operační síně. Ve svatojanské nemocnici v Solnohradě odehrál se v těchto dnech následující výjev: Měla býti provedena operace na mladé ženě, nalézající se ve třetím měsíci těhotenství. Přítomná představená kláštera (milosrdná sestra) naléhala na lékaře, kteří všechnu pozornost věnovali nemocné matce, aby otevřeli uterus nemocné, by děcko (tříměsíční) mohlo býti pokřtěno (!) Že jest povinna svému svědomí klásti tento požadavek. Primář gynekologického oddělení zdráhal se vyhověti, jeptiška však neustala naléhati, až konečně jeden z lékařů asistentů připadl na zprostředkující návrh: naplniti Provazovu stříkačku svěcenou vodou a pokřtíti foetus v uteru. Vskutku pak byl křest ve jménu otce i syna i ducha svatého tímto způsobem vykonán." Případ tento, úžasný svojí zaslepeností a nelidkostí musí oživiti staré volání po tom, aby jeptišky byly z nemocnice odstraněny.

Účel světí prostředky. Tato známá klerikální zásada, která nejen v době církevní moci, ale i nyní tolik zla způsobila a působí, nachází dle všeho i oddané vyznavače v pravoslavné církvi, jak nám nasvědčuje níže uvedený fakt. V něm shledáváme snahu všech církví po moci, po nadvládě a slávě, neohlížejíce se nikterak na prostředky byť by tyto byly sebe špatnějšími. Minulého roku zvěděla česká veřejnost ze zpráv denních listů, které přinášely sáhodlouhé referáty, že pražští starokatolíci přestupují k pravoslaví. Na věci samotné ničeho by nezáleželo, kdyby přestup ten zůstal pouhou „výměnou" náboženského přesvědčení, avšak v tomto případě uznal ruský „nejsvětější" synod za vhodné zaslati malé části těchto starokatolíků zvláštní pastýřský list, ve kterém odpovídá na požadavky českých starokatolíků. Mezi jiným nalézáme v pastýřském listě i odstavec o prohlášení Jana Husi za svatého, a jelikož tato oběť církve má býti různým církvím prostředkem k označení jakési příchylnosti k českému národu, neváháme zde otisknouti onu část pastýřského listu, při čemž poukazujeme na onu nízkou snahu pomocí překrucování a neúplnosti správného stavu věcí, získati nevědomý český lid. Majíce ruský text tohoto pastýřského listu, shledali jsme, že vedle starokatolíků i česká veřejnost, pokud se zmíněným přestoupením starokatolíků zabývala, byla nesprávně zpravena o vzhledech ruské synody na svatost Mistra Jana Husa, neboť nejen jak se praví v českém překladu Bůh sám má oslaviti Jana Husa, nýbrž on sám má zázraky!!! dokázati pravost své svatosti. Než stůjž zde samostatný fakt. V ruském textu pastýřského listu stojí „pravoslavnaja cerkev vsegda predstavlajeť eto volě Božijej i ne upotreblajet kalich-libo staranij dlja proslavlenija pravednikov, a ožidajet na eto ukazanij ot Boga „v vidě otkrovenij ili čudesnij iscělenij" . . . (česky: „pravoslavná církev vždy zůstavuje toto vůli boží a neužívá nijakých úsilí k prohlášení spravedlivých svatými, ale očekává v tom pokynů od boha v podobě zjevení anebo *zázračných* uzdravení.") Pochopujeme úplně, že překladatelé tohoto skutečně historického poslání ruského synodu (historického proto, poněvadž jím podává se důkaz, že na počátku 20. věku žádají se na nás zázraky!) měli na tom zájem, aby vedle českých starokatolíků i veřejnost nezvěděla pravé smýšlení ruského synodu, kterýž asi věděl, že by český lid za takovou poctu v podobě zázraků se upřímně poděkoval, a proto v českém znění pastýřského listu slova „anebo zázračných uzdravení" vynechali! Či snad to byl stud, který nutil pány k zatajení pravdy? Pochybujeme. K charakteristice tohoto případu a k charakteristice zúčastněných osob, kteří jsou také zástupci božími zde na zemi uvádíme: byl-li český překlad zhotoven již v Petrohradě, kterak synod zodpoví se před svým bohem, neboť tím že pro nás Čechy zamlčuje aneb nedůvěřuje v možnost božských zázraků, nespoléhá věru v ničem na svého boha. Byl-li překlad zhotoven v Praze, tu bezpochyby zdejší představitel pravoslaví nevěří ani svým představeným a tím také ani svému ruskému bohu. Tento případ jasně osvětluje taktiku různých těch církví a nad slunce jasněji po-

tvrzuje naše tvrzení, že klerikál všech církví za trochu moci jest vždy ochoten zapříti i svého boha.

Z církevních obzorů.

Hrst myšlenek o katolicismu. Křídla andělů křesťanských jsou, jak již dávno známo, kopií starých představ kmenů iranských; znázoňují rychlost; tehdy totiž neviděl člověk nic rychlejšího ve volném pohybu nad ptáka a hmyz, a proto svým „duchům“ a „božím poslům“ přilepil také tento symbol rychlosti. Kdyby dnes rodila se nějaká víra, snad vsadili by bezkřídlaté andělíčky — do automobilu; později do vzduchové lodi atd. —

Zabaveno.

— Pátek — nešťastný den křesťanů, je zároveň i nešťastným dnem afrických Sakalavů, kteří obývají západní pobřeží ostrova Madagaskaru. (Dr. J. Vlach: Národopis IV., 98.) — Ukrutnosti Jezovitů mají hlavní svou příčinu v perversním jejich životě pohlavním. — Zapírání těla u různých křesťanských přemrštěnců čelilo výhradně k ubití pudu pohlavního. Odtud u asketů sebemrskání, a tuhé, dlouhé posty. — Torquemada byl nejen šílencem náboženským, ale i člověkem nejvýše perversním, zvrhlým. — Takovéto lidičky jsou ovšem pravým zlatem pro církev katolickou! *J. P.*

Také bezpečnost a hygiena. Tak se zdá, jako by pro všecky stavy a instituce na světě byly zákony, jen ne pro katolickou církev a její zřízení. Má-li se stavět divadlo, co tu předpisů, jak musí vše být zřízeno, kolik východů k vůli bezpečnosti pro případ paniky, a v mnohých kostelích, alespoň těch starších, kam přece také tolik diváků se přijde podívat a poslechnout, jakoby ani žádná panika nebyla možna. Jeden východ, když mnoho, tedy dva. A což ta hygiena? Ku příkladu ty kropenky u vchodu! Co tu bacillů vražedných nemocí, vždyť smáčejí tam prsty lidé zdraví i různými nemocemi stižení. A čistění? Na Tři krále „posvětí“ se nová voda, vleje se k té staré do kropenky, na Bílou sobotu přileje se nová a tak to jde celý rok. A což ty pacifikáty a různé reliquiáře, jež se „věřícím“ k líbání podávají! Co tu prachu nahromaděno, a staré špíny usazeno! Líbá věřící s vyrážkou na ústech nebo nemocí nakažlivou stižený a líbá po něm věřící zdravý, a mnohý pohodlný kněz nedá si ani tolik práce, aby takový předmět, když již ho ke zbytečnému a nesmyslnému líbání podává, alespoň po každém políbení otřel. Či jsou snad takovéto různé „dotýkané“ předměty magickou mocí nějakou nadány, takže veliká nákaza věřících je a priori vyloučena? Pochybuji. Než, jděme dále! Když v rodině nebo domácnosti učitele onemocní někdo nemocí nakažlivou, zakáže se učiteli po tu dobu vstup do školy, aby nákazy nepřenesl. A kněží? Chodí od jednoho nemocného ke druhému, navštěvují lidi mnohdy hrozně nakažlivými neduhy stižené a přece nikdo nikdy z ohledů zdravotnických kněži nenařídil, že nesmí do školy mezi dítky, ani do kostela, ani zpovídat, kde na „kajícníky“ přímo dýchá. Což tu není nebezpečí nákazy? Lékař ovšem také navštěvuje nemocné, ale zná prostředky ku paralysování a zajisté jich také vždy v takových případech užívá. Zda též kněz? Ten je „ex lex“. *O. Z.*

Jak se ve „Sv. Vojtěchu“ komolí evangelium. V lednovém čísle „Sv. Vojtěcha“ v článku o „slavnosti obřezání páně“ stojí také tato znamenitá věta: „Po smrti slibuje však Pán věrným sluhům Svým odměnu v nebesích, pravě, ‚ani oko nevidělo, ani ucho neslyšelo, ani na srdce lidské nevstoupilo, co připravil Bůh milujícím Sebe.‘“ Podle toho připravil pánbu nebeské království a jeho slasti všem sobcům, sebe milujícím a o bližní se nestarajícím . . . Zatím ovšem páni ze „Sv. Vojtěcha“ jsou nejen špatnými znalci písma, ale i špatnými jeho opisovači, protože konec věty má zníti, „co připravil Bůh milujícím jej.“ Jak vidět, neškodilo by, kdyby páni páteři ze „Sv. Vojtěcha“, místo starostí o politiku a školu, starali se raději více o evangelium.

K čemu je vlastně mše?! O tom dočítáme se v jednom orgánu českých katolíků amerických, který nese následující v pravdě americký nápis: „Měsíční Věstník českých katolických osad P. Marie ustavičné pomoci v New-Yorku, 323 E 61 St. a sv. Václava v Baltimore, Md. 241 Ashland Ave.“ Na str. 153 r. 1905 čteme: „Ale právě to nejlepší jest pro hříšníky, neboť mše sv. hněv Boží proti hříšníkům usmiřuje. Či nevíte, že Pán Bůh pro mši svatou největší hříchy, vraždy a cizoložstvo odpouští?“ Co u všech rohatých kozlů, pane kardinále, je pravda? Platí přikázání: Nezabiješ, nesesmilníš!? nebo mše svatá? — Každým pádem se ale poctivý člověk bude musit bát oženit s katoličkou, neb vdáti za katolíka, když mu prostá mše může odpustit zabití neb cizoložstvo.

Z našeho života.

Čtenáře „Nové Omladiny“, Matice Svobody“ a „Bezvládí“ upozorňujeme, že v zaslánu občanů nuselských vůči listu našemu se naprosto nesprávně cituje znění zprávy naší, o kterou jde. V zaslánu tom se praví, že jsme napsali: sociální demokracie promluvila jasně a první *o hnutí atheistickém.* Pravdou však jest, že v naší zprávě, proti které zasláno občanů nuselských polemisuje, o hnutí atheistickém není vůbec *ani slůvka.* Pravdou jest dále, že ve zprávě naší mluví se specielně (výhradně) o rozluce státu od církve a volné škole vzhledem ke stranám politickým a nastávajícím volbám a z důsledku toho ona naše „závadná“ věta doslovně zní: „Nuže, sociální demokracie promluvila *v této otázce* jasně a první: zajisté že nezůstanou s podobným pozadu i *strany* ostatní, jež zváti se chtějí pokrokovými a svobodomyslnými“. Litujeme, musíme-li jednání občanů nuselských označiti za zkrucování pravdy.

Není církev jako církev? . . . „V Čechách jsou to jedině anarchisti, kteří vedou boj proti klerikalismu. Neboť s těmi několika bezvýznamnými svobodnými mysliteli nelze ani počítati . . .“ Tohle si dala redakce „Nové Omladiny“ napsati do č. 15. od pana Franty Gellnera z Paříže! Jestli pan Gellner se nejen podepisuje Franta, ale také jako pravý příslovečný český Franta kouká se na české poměry a dle toho jim rozumí, tedy aspoň od redakce „Nové Omladiny“ mohlo by se požadovati, aby neotiskovala takové silácké naparování se, které jistě i každému spravedlivému anarchistovi, nezvyklému na lživé podkuřování, musí lézti z krku.

Kdyně Nová. Následky pastýřských listů, odpovědi Volné Myšlenky na ně a částečně i důsledky posledních zemských voleb moravských se jeví již také v našem zákoutí pošumavském; nedávalyť pokoje našemu důstojnému, v kázáních velmi horlivému a jízlivému děkanu p. Josefu Kavalovi (protekčnímu dítěti koutecké hraběnky), který v posledním čase velmi horlivě počíná bojovati proti stranám svobodomyslným a pomocí časopisu „Svatý Vojtěch“ horlivě propaguje organisaci katolíků zcela dle nařízení St.-Bonifacius-Vereinu. A ejhle! Svatá konsistoř přispěchala bojovníku církve na pomoc: vyslalať k nám bojovného kaplana Jiřího Čadka z Netolic, rodilého v Oprechticích u Nové Kdyně, který

prý má celé Pošumaví připraviti, by se na našem kraji mohla kopírovati Morava. „Přijmeme všechny do naší organisace, staro-mladočechy, pokrokáře i radikály,“ voláno v provoláních, jež děkan náš spolu s pozvánkami na schůzi důvěrnou po městě rozesílal. Ve výběru osob, jež pozval z celého okresu, byl velice opatrný. Několik občanů žádalo o vstupenky, byli však odmítnuti, ač se zavazovali, že chovati se budou úplně tiše a nebudou v ničem řečníkovi odporovati. Na jak vratkých nohách stojí již ta svatá věc, když musí o ní mluviti při zavřených dveřích a shromáždění 150 katolíků bojí se 3 lidí svobodomyslných. Všeobecně překvapilo, že známý rolnický inteligent, radikál pán V. Hůla z Brnířova, přijal volbu za předsedu této schůze chudých duchem. Též padala do očí účast dvou úředníků panství Kouteckého, pana lesmistra Baura (bývalého starosty Sokola v Koutě) a inspektora pana Strouhala, kteří se súčastnili prý na komando své klerikální velitelky, koutecké hraběnky. Rovněž vzpomenouti dlužno okresního sekretáře pana Fr. Greinera, kterého jsme již po několik roků neviděli na žádné schůzi, který se též súčastnil, ačkoli odbývala se schůze o 10. hodině dopoledne v pondělí, kdy jsou úřední hodiny a on má seděti v kanceláři. Na schůzi mluveno jako na všech schůzích klerikálních. Štváno proti myslícímu učitelstvu, proti reformě práva manželského, proti socialistům a vůbec proti všemu, co se v posledním čase staví svatým snahám církve v cestu. Zajímavým byl výrok pátera Čadka, že prý „věda neprospěla zcela nic lidstvu“. Též dosti drzosti měl přivlastňovati si Komenského, Havlíčka a Palackého. Lid byl těmito lidmi úplně zfanatisován. Po schůzi, kdy většina účastníků s přítomnými kněžími seděla v dolejších místnostech „u Rojtů“, začali páteři, bezpochyby z lásky křesťanské dorážeti na dva přítomné svobodomyslné občany; snad byli by rádi viděli, kdyby přítomní sedláci byli je tak trochu poznamenali po moravsku. Schůze však měla i opačné následky: pod jejím dojmem vystoupili dva občané z církve. Jen houšť.

J. Kohout.

Z Frývaldova ve Slezsku. Dne 10. února konala se zde důvěrná schůze pokrokových občanů ze řad organisovaného dělnictva za účasti 42 osob za účelem založení organisace Volné Myšlenky. Po přednášce obč. Veselého: „O hnutí protiklerikálním v Rakousku“, poukázal týž též na to, že organisováním se má se dostati morální podpory všem těm jednotlivcům, již nalezají se teprve ve vývoji, v tom pomalém odpoutávání se z tenat, po zdolání ducha lidského již od věků lačnící bestie a již odkázáni jsouce sami na sebe, neuvědoměně svým jednáním dávají do jejich spárů zbraň proti snahám svým vlastním i svých duševních přátel. Po delším rozhovoru ustanovena volná organisace (Freie Freidenkerorganisation) jako místním poměrům nejlépe vyhovující forma organisační. Důvěrníkem zvolen občan F. Mihatsch mimo 11 členů výkonného výboru. V místě čtou se: 3 exempláře časopisu „Volná Myšlenka“, 3 exempláře „Volná Škola“, 13 exemplářů „Der Atheist“ a 30 exemplářů „Der Freidenker“. Dopisy zasílány buďtež na adresu: Ferd. Mihatsch, Weber, Buchelsdorf 126. bei Freiwaldau, Öst. Schl..

Kaleidoskop.

K Macharovým feuilletonům „Řím“ v Čase. V „Slovenském Obzoru“, výtečné slovácké revui, vzpomíná dr. A. R. na své dojmy z Italie a praví při tom vtipně: „Při Vatikánu jsem měl dojem: z toho bude brzy také Forum Romanum.“*

* Čtenářům neznajícím Říma služ k vysvětlení: Forum Romanum, bývalá římská část města s největšími chrámy, palácem nejvyššího kněze, pomníky a náhrobky atd. jest dneska jenom hromadou trosek, ssutin, žalných zbytků staré slávy. Poznámka doktorova obsahuje v sobě výhled do budoucnosti i poukaz do minulosti, kde se zřítila mnohem skvělejší organisace než jest církev katolická.

Protimonarchické smýšlení v Portugalsku. V poslední době v Portugalsku vybíjí se veškerá pokroková energie na poli politickém v odporu proti znemravnělé monarchii. Poslanec Alfonso Costa řekl doslova v parlamentě: „Král prohlásil v Zeměpisné Společnosti, že je třeba poctivé vlády.“ Nechť tedy dá příklad Don Carlos sám první, který ještě nezaplatil zemi zálohy, které mu na jeho listu vyplatila státní pokladna. Nechť neprodleně podá účty o těchto zálohách. A až bude vše vyrovnáno, kapitál i úroky, pak teprve řeknou mu poctiví lidé; „Jděte s pánembohem, pane; opusťte zemi, abychom nebyli nuceni dle litery zákona vsadit vás do vězení.“ Přerušen byv řevem monarchistických poslanců, dodal: „Menších hanebností než Don Carlos dopustil se Ludvík XVI. a jeho hlava kutálela se pod guillotinou.“ Srovnejme s tím slova velkého současného básníka portugalského Guerra Iunqueiro (Žunkeiru), který v článku psaném 2. prosince t. r. nazývá krále prasetem, jehož břicho pohlcuje celý národ.

Kdo chce vyhodit své peníze, tomu radíme, by je dal na misionáře. Po válce rusko-japonské vrhlo se do Japonska spousta anglických misionářů, doufajíce, že v zemi nadšené pro Angličany něco trhnou. Ve francouzské „Semaine religieuse“ v Clermontu vycházející stěžuje si však jistý misionář, že pokřtil šest lidí za minulý rok. Tedy jednoho za dva měsíce, co zatím misionář stál dobrou tisícovku korun! Věru, nejsou to dobré kšefty, co se tam v zemi vycházejícího slunce provozují a lidé, kteří peníze na misionáře dávají, měli by tam spíše poslati agenta s kšandami. Bylo by to mnohem kulturnější a moudřejší!

Právní rádce.

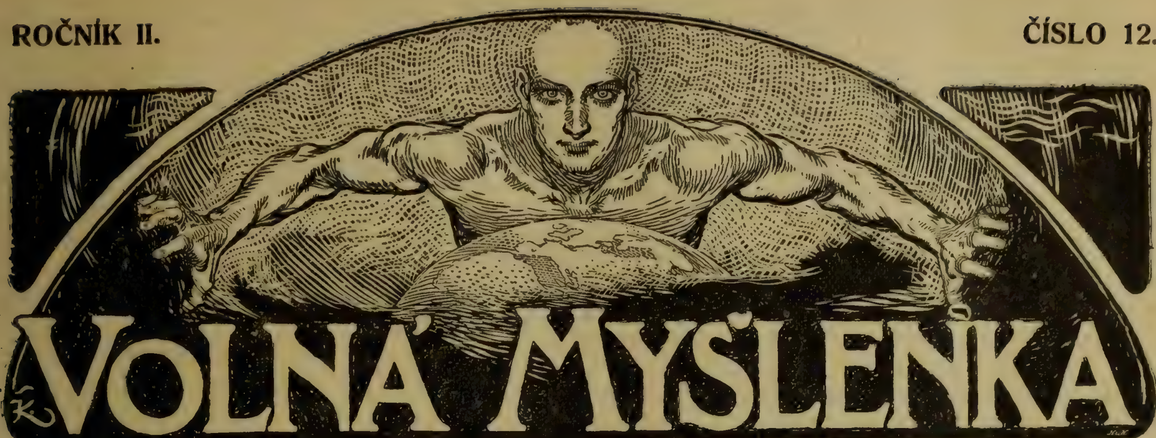
Právní porada poskytuje se jen v této rubrice. Písemně uděluje se bezplatně toliko členům české sekce Volné Myšlenky (pravidla o členství tom viz v č. 9. „Volné Myšlenky“).

Otázka: Může-li občan, jenž před splněním své vojenské povinnosti v Rakousku odešel do ciziny (v konkr. případě do Spojených států severoamerických), po nabytí cizozemského občanství státního vrátiti se do Rakouska a býti tu literárně činným, aniž by byl znepokojován zdejšími vojenskými úřady?

Odpověď: Zcela jistě ano. Nabytím cizího občanství státního občanství rakouské zúplna zaniká, cizince pak za žádných podmínek nelze nutiti k zdejší vojenské službě. Doporučuje se však, abyste ještě před příchodem do Rakouska uvědomil o svém příchodu generální konsulát Spojených států amerických ve Vídni jakož i konsulát, v jehož obvodu hodláte se usaditi, aby se v případu nějakého přehmatu, který u naší byrokracie není vyloučen nikdy, Vašich práv ujaly. Činnosti literární ani jinakému veřejnému působení cizinectví Vaše nebude nijak na překážku. Jsou ovšem jistá omezení cizinců, ale pouze rázu formalního (nesmí předsedat veřejné schůzi, být členem polit. spolku a p.), vypovězen může však býti cizinec jen po předchozím odsouzení řádným soudem pro některé činy trestné, nikoliv tedy z důvodů pouze administrativních.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) KAREL PELANT. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA Praha-Vršovice.

ROČNÍK II. ČÍSLO 12.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. DUBNA 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

Za svobodu svědomí učitelova! Za bezkonfessijnost intelligence!

Učitel zbaven místa pro vystoupení z církve! Zemská školní rada v Čechách provedla zase násilnický reakční čin: usnesla se sesaditi učitele Lva Pelikána z Hlavna Sudova, protože vystoupil z církve katolické a zůstal bez vyznání. Činem tímto sáhla zemská školní rada brutálně na zákony říšskými zaručená základní práva každého občana, na svobodu přesvědčení a dokumentovala tím opět svoji závislost na římské kutně do té míry, že, ač je úřadem rakouským, troufá si ignorovat úplně platné rakouské zákony a řídí se v rozhodování svém *právem ciziny*, právními předpisy Vatikánu. Chápali bychom usnesení zemské školní rady, kdyby byla úřadem církevního státu, úřadem papežským, v moderním konstitučním státě naplňuje však její rozhodnutí každého úžasem!

Učitel Pelikán nedostal dosud vyřízení o tomto drakonickém ortelu, a možná, že jej ani nedostane. Bylo totiž několika svobodomyslnými členy zemské školní rady podáno proti němu minoritní votum, takže záležeti bude na rozhodnutí ministerstva vyučování, které o otázce nyní zásadně musí rozhodnouti. Ježto však rozhodnutí zemské školní rady dle posudku právníků je vyloženě nezákonné a ježto i ve veřejnosti a v učitelské obci silný odpor proti němu se zvedá, lze doufati, že ministerstvo rozhodnutí to zruší. Na veřejnosti jest, aby rozhodným způsobem na stranu učitele Pelikána se postavila a jeho při všestranně podporovala. *Nejde tu o jednotlivce, ba ani o svobodu jednoho stavu; dnes jde o svobodu svědomí intelligence vůbec, zejména intelligence v t. zv. závislém postavení.*

Jde o zásadu, má-li zaměstnavatel právo, žádat na zaměstnaném také, aby mu prodal svoje svědomí! Proto používá Volná Myšlenka případu učitele Pelikána, aby rozpoutala intensivní akci **pro bezkonfessijnost intelligence vůbec.** Bezkonfessní intelligent je dnes pronásledován proto, že je upřímných, poctivých, v náboženských věcech se nepřetvařujících intelligentů dosud velice málo. Vyzýváme proto své přátele, aby každý ve svém oboru se podjal práce pro vysvobození intelligence z dosavadního kulturního nevolnictví. Až nás bezkonfessních učitelů, úředníků a intelligentů vůbec budou sta a tisíce, bude nutno s námi počítat, byrokrati musí si jednoduše zvyknout, že i intelligent dovede si hájit svoji svobodu svědomí. Vyzýváme dnes prozatím všecky *neodvislé* intelligenty (advokáty, lékaře, inženýry a p.), aby docela doopravdy už zlomili s církvemi, kterým nevěří, a razili tak cestu ostatním.

Druhá akce, k níž sesazení učitele Pelikána podnět zavdalo, je akce za *pronikavou reformu školních úřadů,* které dnes nejsou vlastně úřady školními, nýbrž spíše protiškolními, poněvadž školu pouze nedůvěřivě hlídají a v působení jejím omezují, místo aby ji hájily a podporovaly. Případ Pelikánův je jen jedním z mnoha jiných (vzpomínáme jen případu učitele Žižky v Olomouci nebo klerikálních prováděcích nařízení z. š. r. v Čechách), kde *se mimoškolská veřejnost musí ujímat zájmů školy proti školnímu úřadu!*

Česká sekce Volné Myšlenky bude v obou směrech konat svoji povinnost; záleží toliko na ostatní pokrokové veřejnosti, má-li práce naše býti korunována úspěchem. Prozatím stalo se tolik, že svolána byla Volnou Myšlenkou na den 24. března veliká *manifestační pro-*

testní schůze, o jejímž zdařilém průběhu na jiném místě t. l. referát přinášíme, na níž byla přijata tato **resoluce:**

I. Protestujeme proti nepublikovanému dosud usnesení zemské školní rady v Čechách, kterým učitel národní školy Lev Pelikán v Sudově Hlavně u Staré Boleslavi zbaven z toho jediného důvodu svého místa, že vystoupiv z římsko-katolické církve zůstal bezkonfesním a žádáme, by usnesení toto jakožto protizákonné bylo c. k. ministerstvem vyučování zrušeno. Protestujeme proti tomu, aby zemská školní rada v Čechách takovým křiklavým způsobem porušovala základní zákony tohoto státu, které přístup k úřadům a tedy také setrvání v úřadě činí výslovně nezávislým na náboženském vyznání a zaručují všem občanům státním plnou svobodu víry a svědomí, neboť takovéto protizákonné jednání úřadu je způsobilé, aby podvrátilo v občanstvu důvěru v zákony vůbec. Protestujeme proti tomu, aby zemská školní rada v Čechách ignorujíc dnes platné základní zákony tohoto státu řídila se v úřadování svém ***právními předpisy ciziny,*** *totiž předpisy římského práva církevního, dle kterých ovšem opuštění jedině přípustné katolické víry (apostasia a religione) má za následek ztrátu občanských práv i úřadů, kteréžto předpisy však naprosto se příčí právnímu citu moderních lidí. Jednání takové je velice povážlivé, neboť nelze dobře žádati od občanů loyalitu vůči úřadu, který úřadem tohoto státu zůstává pouze dle jména, ale ve skutečnosti obstarává zájmy cizí politické moci.*

Protestujeme proti tomu, aby základních občanských práv zbavován byl ***učitel,*** *aby právě učiteli bráno bylo právo svobodné volby vyznání, které každému 14letému občanu je zaručeno a aby učitel staven byl v praxi na roveň osobám politických práv zbaveným, poněvadž praxí takovou dává se na jevo odpor k vzdělání, který je sice pochopitelný u násilnického a na nevědomosti lidu založeného absolutismu, ale který velice podivně se vyjímá v konstitučním státě, jehož základní zákon prohlašuje „Věda a její učení je svobodno.“*

Protestujeme proti tomu, aby úřady persekucí upřímných a pravdomluvných lidí nutili nepřímo občany ***k lživé a nesprávné deklaraci svého náboženského vyznání.*** *Udám-li úřadu nesprávně své jméno, byt, své příjmy, podám-li nesprávnou deklaraci celní atd. jsem trestán. Zjišťuje-li stát náboženské vyznání svých příslušníků má jistě též zájem na tom, aby se dověděl pravdy a aby podle ní zařídil svoji konfesionální politiku. Oznámení o výstupu z církve nebo přestoupení k jiné je pouze deklarací vnitřního duševního stavu a stát má zájem na tom, by deklarace tato dála se podle pravdy. Je tím tedy porušen nejen formálně platný zákon, ale přímo i zájem státu, nutí-li se občané, aby konfesi svoji deklarovali nesprávně. Nesmíme rovněž pouštěti se zřetele neblahé následky, jaké nepravdivost tato s sebou nese v ohledu* ***mravním.***

Z uvedených důvodů žádáme zrušení nezákonného usnesení zemské školní rady v Čechách.

II. Usnesení toto není však jediným, které vydáno bylo ***školním úřadem*** *a směřuje* ***proti zájmům školy.*** *Stačí vzpomenouti jen loňských prováděcích nařízení téže zemské školní rady v Čechách k říšskému řádu školnímu a vyučovacímu, o jejichž nezákonnosti dostatečně svědčí ta okolnost, že byly přímo nadřízeným úřadem zamítnuty. Už oba tyto případy — bylo by možno uvésti ještě dlouhou řadu jiných — jsou dokladem, jak nalehavou je* ***reorganisace školních úřadů,*** *ve kterých rozhodují dosud úředníci političtí a zástupci církví, kde však nemají řádného zastoupení právě nejdůležitější interesenti školství, učitelé a rodiče. Je nutnou reorganisace v tom smyslu, aby 1. ve školních úřadech rozhodovali zástupci* ***učitelů a rodičů,*** *2. by zástupci tito byli* ***voleni*** *a to na základě* ***všeobecného a rovného práva hlasovacího,*** *3. v úřadech školních nemějtež rozhodujícího hlasu zástupci církví a tudíž církevním orgánům do té doby, dokud ze školy vliv církví nebude odstraněn, přiznán toliko a to jen pro obor* ***vyučování*** *konfesního náboženství hlas* ***poradní.***

III. Neméně nalehavými je určiti přesným a pochybnost vylučujícím způsobem práva a povinnosti učitelovy, uvésti ***taxativně,*** *kdy, zač a jak může býti učitel disciplinárně trestán a do důsledků provésti zásadu, že v životě občanském je učitel ostatním občanům docela na roveň postaven.*

Žádáme, aby říšské radě, jakmile se sejde a ustaví, podány byly ve smyslu obou posledních odstavců příslušné návrhy zákonů.

Resoluce tato je určena k tomu, aby byla poslána jednak ministru vyučování Dru *Marchetovi* jednak českému ministru krajanovi Dru *Pacákovi.* Dali jsme vyhotovit také zvláštní otisky jejího textu upravené už docela ve formu petiční a doporučujeme, aby pro akci tuto použito bylo periody volební, kdy na sta voličských schůzí na všech místech se koná a aby naši přátelé na každé schůzi, kde to jen poněkud je možno, doporučili resoluci tuto k přijetí a ji pak oběma jmenovaným ministrům poslali. Stačí pouze několika prostými nehledanými slovy oznámit shromáždění, že byl se-

sazen učitel, protože použil práva zákonem mu zaručeného, že nutno proti tomu se bránit a že doporučuje se přijat resoluci, která budiž přečtena.*)

KUNTE LADISLAV:

Povaha katolicismu a potřeby kultury.

(Dokončení)

Po všech stránkách, jichž se dosud týkaly naše úvahy o katolicismu, objevil se nám jakožto útvar archaistický a přežilý, v příkrém kontrastu stojící s potřebami doby dnešní. Udržuje-li se katolictví přes to, udržuje se jen tím, že tyto potřeby tlumí a potlačuje. Není jediné zdravé myšlenky, která by nemusila podstoupiti boj s jeho tuhým konservatismem. Lze ovšem namítnouti, že se katolická církev přece také smiřuje s leccíms, co nová doba přinesla a přináší. Ano; ale jen tehdy, když je k tomu donucena anebo když nevidí vyhnutí; a pokaždé je to smír pouze na výpověď a z pravidla i nebezpečný tím, že hierarchie, representantka církve, málokdy opomine zkaziti to, s čím se tak nerada smířila a učiniti z vymoženosti pokroku, kterým nedovedla zabrániti, zbraň proti pokroku. Nedávno jsme ji viděli na př. u nás potírati se vším úsilím demokratické hnutí pro všeobecné právo volební; když se její úsilí ukázalo marným, spěchá zešpatniti to, čeho proti její vůli bylo dobyto, a učiniti z demokracie zbraň proti — demokracii. Na druhé straně spojuje se s každým přežitkem a hájí každý přežitek; politicky opírá se o absolutism, o šlechtu a vrstvy kulturně opozdilé a politicky neuvědomělé; v národohospodářství hájila do nedávna přežité cechovnictví a zatracovala samy podmínky novodobého průmyslu — dnes se už smiřuje s kapitalismem, ale také jen s tím, který se už přežívá, aby zadržela postup k dalším a vyšším formám národohospodářského sociálního vývoje; ve školství, v umění, vědě — zkrátka v každém oboru lidského myšlení a konání vidíme ji po boku toho, co se již přežilo a proti tomu, čeho jest nyní třeba. Již tím jest dána její kvalifikace mravní: co se staví na odpor potřebám lidstva a tak lidstvu škodí, nemůže býti mravné.

Jsou, všeobecně řečeno, dva druhy lidí, kteří považují katolicism za prospěšný, ba nutný; jedni, u nichž rozhoduje zájem osobního a kastovního sobectví, poněvadž jim je katolicism pramenem moci a tudíž opravdu něčím prospěšným — sem patří větší část třídy kněžské; druzí docházejí k témuž závěru z pohnutky nesobecké: jsou přesvědčeni totiž, že katolicism je oporou mravnosti. Přesvědčení může býti opravdové a přece nesprávné; neboť nic není snažšího než mýliti se. Alkoholik, který pokládá alkohol za užitečný ba nutný, poněvadž jemu žití znamená totéž jako opíjeti se, není zjevem nikterak vzácným; jeho přesvědčení může býti velmi opravdové a tak pevné, že mu ho nevyvrátíme sebe rozumnějšími důvody — ale správné proto není: kdo jest si vědom této prosté věci, nebude se ostýchati podrobiti kritice jakékoliv přesvědčení, tedy i to, že katolicism je oporou mravnosti. Již pouhý pohled na životní praxi věřících katolíků a kněží samých jest s to vzbuditi nedůvěru k tvrzení, že mravnost má v katolicismu oporu dostatečnou; ale nemá-li — možno ptáti se, proč nemá?

Katolictví snaží se působiti přímo na mravnost a stanoví určité normy mravní, z nichž některé nemají sice se skutečnou mravností co činiti, jiné však mají za účel a jsou také s to skutečnou mravnost povznésti. Tvrzení, že katolictví jest nebo může býti oporou mravnosti, nelze tedy odbýti pouhým poukazem na praxi: katolická morálka přece přikazuje lidem, aby se milovali navzájem, aby vedli život čistý, aby se nevraždili atd.? To že není mravné?

Jest nesporné. Avšak otázka mravnosti jest přece zase příliš složitá, aby stačilo říci, že ta a ta norma je mravná, a že tudíž přispívá ku mravnosti. Při mravnosti běží o *jednání* a při jednání o *pohnutku*. Nuže jest jisto, že vykonání skutku, který nazveme dobrým nebo zdržení se skutku, který pokládáme za zlý, může ve dvou různých případech býti způsobeno dvěma řadami různých pohnutek. Dáti almužnu chuďasovi jest zajisté dobrý skutek; ale neméně jisto jest, že bychom se ukvapili, kdybychom chlapci, který právě vykonal skutek takový, přisoudili zvláštní šlechetnost, prve než známe pohnutku, která jej ke skutku tomu vedla. Úsudek o mravní hodnotě člověka nelze opodstatniti jen znalostí jeho skutků, ale také — a především — znalostí smýšlení a pohnutek; náš úsudek o chlapci bude podstatně jiný, zvíme-li, že jednal na pouhý rozkaz otcův, než když se přesvědčíme, že jednal samostatně, ze soucitu s chudým člověkem. Člověk, který koná dobro a zla se varuje z pouhé *poslušnosti* k nějaké autoritě nebo ze strachu před ní, stojí mravně níž než člověk, který koná totéž z vlastního popudu, ze *svědomitosti*. Příčina jest jasná. Člověk může býti v nitru bezcitným surovcem

---

*) Formuláře těchto resolucí, upravených už docela k podpisu a expedici, lze obdržeti už nyní v naší administraci a pošleme je ihned každému, kdo se o ně dopisem přihlásí a za obě petice obnos 10 h v pošt. známkách přiloží. Prosíme však v zájmu věci, aby **objednávky činěny byly okamžitě!** Kde je možno, dát petici odhlasovat na schůzích několika, pořádaných buďsi v témže místě nebo v blízkém okolí, doporučuje se objednat obě petice hned několikrát. Při objednávkách větších pošlete na poštovné 20 až 30 hal.

a přece konati z poslušnosti skutky humanní; může být í násilníkem a přece nekonati násilí, poněvadž strach před autoritou je mocnější než zločinné pudy. *Morálka poslušnosti jest už z této příčiny morálkou mravně slabých.* Rozdíl mezi ní a morálkou svědomitosti jest týž, jako rozdíl mezi pracovitostí otroka, vskutku zahálčivého, ale nutícího se do práce, poněvadž cítí za sebou dozorce s bičem a pracovitostí člověka, jemuž práce jest potřebou jako denní pokrm, kdežto zahálet je mu nesnesitelno. Jen tento, nikoliv onen je pracovitý, ačkoliv oba pracují; jen svědomitý, nikoliv pouze poslušný člověk jest mravný, ačkoliv oba jednají mravně.

Morálka katolická jest morálkou pouhé poslušnosti. Dle ní jen to je dobré, co je přikázáno; jen to je zlé, co je zakázáno. Tvrdí se v ní ovšem také a velebí za obzvláštní dokonalost, že dobro je třeba konati ne z pouhé poslušnosti, ale z lásky ku přikazující autoritě (bohu, církvi); ale obé konečně vychází na stejno — i zahálčivý otrok může se nutit do práce nejen proto, že se pána bojí, ale též, aby se mu zalichotil.

Tento výhradně příkazový ráz katolické morálky má týž kořen jako dogmatika a kultus: jeho počátky vývoje dogmatických pouček a obřadních zvyků nalezli jsme v dobách, kdy rozum teprve se vyvíjel a kdy tedy rozumu v dnešním slova smyslu ještě nebylo, tak *počátky katolické morálky sluší hledati v dobách, kdy nebylo ještě svědomí* — jinak řečeno, kdy pudy, jichž souhrn možno zváti mravní bytostí člověkovou, nebyly ještě ukázněny a byly tudíž namnoze protispolečenské a tím nemravné. Vývoj svědomí a svědomitosti přesahá právě tak, jako vývoj rozumu hranice života pouze individuálního; není faktem pouze psychologickým, ale sociologickým. Také po mravní stránce své bytosti jest člověk dědicem, nebo lépe řečeno: výsledkem celého předchozího vývoje společenského, který v něm zkráceně jest vyjádřen; a jako bylo potřebí tisíciletého hromadění zkušeností, nežli se z bytosti původně jen dojmovým životem žijící stala bytost rozumná, tak bylo zapotřebí též tisícileté kázně společenské než se povaha člověkova úplně přizpůsobila potřebám života společenského, t. j. potřebám mravním. Právě tento vývoj ku mravnosti jest vývojem svědomí a svědomitosti.

Jest podstatným znakem katolické morálky, že nezná svědomí (třeba že se o něm v katolických učebnicích dost často mluví), jako nezná rozumu katolická dogmatika. Proto nutí často lidi, aby jednali proti vlastnímu svědomí, jak dokazují na př. procesy s kacíři nebo i v nejnovější době poměr církve ku knězím-odpadlíkům a k odpadlíkům vůbec. Proto přichází k člověku pouze s příkazy autority; a nic jí není více vzdáleno než přiznati člověku právo, aby sám rozhodoval o svém jednání. Jest pravda, že tu i tam jest církev donucována k ústupkům s příkře intransigeantního svého stanoviska a že se dovede i přizpůsobit a uzavřít smír se svědomím (ponechání na př. theologům víc svobody než dřív a trpí mlčky i nauky, které se od orthodoxia uchylují víc než na př. nauky Husovy), ale vždy to je smír z donucení a na výpověď. Svědomí jest jí nepřítelem a lidé svědomití cizím tělesem v jejím organismu, které jen nerada snáší.

Morálka církevní, autoritářská a čistě vnější měla význam a má ještě dosud kladný význam tam, kde svědomí není dosud vyvinuto — tedy u lidí *mravně slabých;* stává se však nejen zbytečnou, ale přímo škodlivou tou měrou, v jaké se svědomí a svědomitost vyvíjí. Pravíme: škodlivou; to ne pouze proto, že se ocitá nejednou v rozporu se svědomím a hledí pak svědomí potlačiti a svádí tedy k nesvědomitosti a pokrytectví; ani ne proto jen, že odvádí pozornost a snažení od jednání skutečně mravných k takovým, které jsou mravně indiferentní; ale proto že zcela zbytečně člověka mate; člověk, který sám dovede konati své dílo, nepotřebuje míti nad sebou dozorce s bičíkem — ten mu svým zbytečným rozkazováním a vyhrožováním jen překáží.

Archaistický ráz církevní morálky nejeví se jen tím, že nezná svědomí — ale vedlo by daleko uváděti do podrobna všecky známky, které jej dosvědčují. Jen dvou alespoň budiž ještě vzpomenuto. Práce, ve které moderní názor mravní spatřuje nejvyšší povinnost člověka a přímo i měřítko jeho mravní hodnoty, jest v morálce katolické označována za *trest* a za jistých okolností i za *mravní zlo* (hřích — na př. práce v den sváteční); jest to právě dědictví názorů starověkých, odpovídajících společenskému zřízení, ve kterém práce, na niž se hledělo jako na něco nízkého a nečestného byla vykonávána jen otroky a jen z donucení. S tímto znehodnoceňováním práce velmi dobře na druhé straně harmonisuje vysoké hodnocení takových skutků, které mohli a mohou dobře vykonávati jen lidé mající dost volného času, poněvadž sami nepracují a žijí z práce jiných. Jsou to někdy skutky asketické, účastnění se bohoslužeb, mnohomodlení, půst a almužna.

Již tato stručná a předmět z daleka nevyčerpávající úvaha o katolické morálce svědčí o hlubokém rozporu, ano i přímé protivě katolicismu a dnešní kultury po stránce mravní. Tento rozpor lze vyjádřiti zcela stručně a přece docela vystižně: *dnešní doba a potřeby společnosti dnešní volají po lidech svědomitých, svézodpovědných — katolicism nezná takových lidí, poněvadž nezná svědomí.* Ideálem člověka jest naší době člověk, *dokonale svobodný* — to jest tedy člověk, který sám v sobě má dostatečnou sílu i oporu k mrav-

nímu jednání a nepotřebuje k němu být donucován skutečnou nebo domnělou autoritou; ideálem morálky katolické je člověk *dokonale zotročený*, slepý nástroj vrchnosti, která jim vládne.

Protiva nemůže býti hlubší nežli jest. Na čas lze ji sice zakrývati kompromisováním stejně neupřímným jako nečestným, ale trvale ani to nebude možno a potřeba odloučiti se od toho, co je nutno a co dávno již mělo býti pohřbeno, a žíti plnějším a čistším životem stane se všem jasnou.

ANNIE BESANTOVÁ:

Vzkříšení?

Z anglického přeložil *Tvrdohlav.*

(Dokončení.)

Podívejme se nyní, jak to stojí s tím svědectvím nepřímým — svědectvím dle doslechu; máme zde aspoň dojem přesné a bedlivé práce se strany pisatelů? Kolikero zpráv máme — nehledě k menším poukazům roztroušeným v Novém Zákonu —? Můžeme jich napočítati šest: zprávy ve čtyřech evangeliích; zprávy o činech Kristových po vzkříšení v skutcích apoštol. (I.) a krátký souhrn v I. Korint. XV. Kdyby těchto šest zpráv sebe navzájem podporovalo, mohla by se jim přičítati jistá cena, ač jsou nepřímé (jaksi z druhé ruky); jelikož však sobě naprosto jsou nepodobné, nemají jako svědectví pražádné ceny. Jen ten, kdo chce věřit vše, ať dokázané ať nedokázané, může na základě nesouvislých a sobě odporujících výpovědí evangelií považovat zprávu o vzkříšení za pravdu. Prohlédneme si oněch šestero zpráv jednotlivě a zkusíme pak sjednotiti je dle možnosti.

Sv. Matouš podává o vzkříšení zprávu tuto; XXVIII. 1—10; 16—17): „Na skonání pak soboty, když již svítalo na první den toho téhodne, přišla Maria Majdaléna a druhá Maria, aby pohleděly na hrob — A aj, zemětřesení stalo se veliké — Nebo anděl Páně sstoupiv s nebe a přistoupiv, odvalil kámen ode dveří a posadil se na něm — A byl obličej jeho jako blesk a roucho jeho bílé jako sníh — A pro strach jeho zděsili se strážní a učiněni jsou jako mrtví. I odpověděv anděl, řekl ženám: „Nebojte se vy, neboť vím, že Ježíše ukřižovaného hledáte. Neníť ho tuto; nebo vstalť jest jakož předpověděl. Pojďte, vizte místo, kdež ležel Pán. A rychle jdouce, povězte učedlníkům jeho, že vstal z mrtvých — A aj, předchází Vás do Galilee, tam jej uzříte — I vyšedše rychle z hrobu s bázní a radostí velikou, běžely, aby učedlníkům jeho zvěstovaly — A aj, Ježíš potkal se s nimi, řka: Zdrávy buďte — A ony přistoupivše, chopily se noh jeho a klaněly se jemu. Tedy dí jim Ježíš: Nebojtež se — Jděte, zvěstujte bratřím mým, ať jdou do Galilee a tamť mne uzří. — — — Jedenácte pak učedlníků šli do Galilee na horu, kdež jim byl uložil Ježíš — A uzřevše ho, klaněli se jemu — Ale někteří pochybovali —“

U porovnání se zprávou, podanou svatým Markem, nacházíme o jednu ženu — Salomu — více —, které však neviděly žádného anděla, jenž by kámen odvaloval, nýbrž nalezly kámen již odvalený (Marek XVI. 1—19). Bez jakéhokoliv vyzvání vešly do hrobky a našly tam mládence bílým rouchem oděného — Ten k nim mluvil tatáž slova jako anděl Matoušův — „ale ženy vyšedše rychle utekly od hrobu; nebo přišel na ně strach a hrůza — A aniž komu co řekly, nebo se bály.“ Ony se nesetkaly s Ježíšem a o Marii a Salomě již není žádné zmínky více — — Zde, zdá se, počíná Marek nové vypravování takto: Vstav pak Ježíš z mrtvých ráno v neděli, ukázal se nejprve Marii Majdaléně. Ona pak šedši, zvěstovala těm, kteříž s ním bývali, lkajícím a plačícím — oni však nevěřili. (Dva verše před tím stojí, že nic neřekly nikomu.) Dle Matouše však Maríe Majdaléna a ta „druhá Maria“ byly pospolu a obě setkaly se s Ježíšem a klaněly se mu — Pak nešel — jako u Matouše — do Galilee, nýbrž dvěma z nich jdoucím ukázal se v jiné způsobě, když šli přes pole. — A ti šedše, pověděli jiným. Ani těm nevěřili. Potom sedícím spolu jedenácti ukázal se.“ „Když pak jim odmluvil Pán, vzhůru vzat jest do nebe“ — — na nebe vzetí tedy že se událo v ten samý den co vzkříšení —

Podívejme se do evangelia sv. Lukáše: (XXIV. 1—51). Žen opět přibylo i Marie Majdaléna, Maria matka Jakubova, Johanna — o níž doposud nebylo zmínky — a jiné s nimi. Ony však neviděly ani odvalování kamene, ani anděla Matoušova, ani uvnitř mládence Markova — avšak „nenalezly těla Pána Ježíše — I stalo se, když ony se toho užasly, aj, muží dva postavili se podlé nich v rouše stkvoucím“, kteří k nim mluvili podobně jako anděl Matoušův a mládenec Markův — „Ženy vypravovaly to apoštolům — Ale oni měli za bláznovství slova jejich a nevěřili jim — Tedy Petr vstav běžel k hrobu a pohleděv do něho, uzřel prostěradla o sobě ležící. (Bylo mi často podivným, co as Kristus měl na sobě po vzkříšení, neb šat jeho vzali vojáci a prádlo, v němž zabalen byl co mrtvola, zůstalo v hrobě . . .) I odešel udiven sám v sobě, co se to stalo.“ A „v ten samý den“ Ježíš objevil se dvěma z nich a ti podávali o tom zprávu ostatním jedenácti — A co o tom mluvili, Ježíš objevil se uprostřed nich — A po krátké rozmluvě „vyvedl je ven až do Betanie, žehnal jim a nesen jest do nebe.“

Lukáš tedy jako Marek praví, že nanebevzetí stalo se v den vzkříšení —

A co Jan? (XX 1—XXI 1)

V jeho zprávě Máří Magdalena „šla ráno k hrobu, když ještě tma byla“. Sama tedy ve tmě, a ne, jako u sv. Marka, s jinými, když vycházelo slunce —

Kámen byl již odvalen, když k hrobu přišla.

„I běžela a přišla k Šimonovi Petrovi a k druhému učedlníkovi a řekla jim: Vzali pána z hrobu“ — Ona však nebyla viděla ani anděla, ani mládence, ani dva muže —

„Tedy vyšel Petr i ten druhý učedlník (Jan) a šli k hrobu“. A Petr a Jan věřili dle zprávy Janovy, ačkoliv Lukáš (XXIV 11) praví, „že apoštolové (mezi nimiž přece byli i Petr a Jan) měli slova jejich (o vzkříšení) za báchorky a nevěřili jim“ a ačkoliv Marek (XVI 14) praví, „že spolusedícím jedenácti (mezi nimi přece snad také byli Petr a Jan), se ukázal Kristus a káral nedůvěru jejich a tvrdost srdce, že těm, kteří jej viděli vzkříšeného, n e v ě ř i l i“.

U Jana žádná žena — vyjma Máří Magdaleny — nepřiblížila se hrobu, ona však tu zůstala, viděla tam napřed dva anděle a pak Ježíše samého. — Z počátku jej ani nepoznala, považovala jej za zahradníka a tázala se ho, neodnesl-li mrtvolu Ježíšovu. Poučení, které se jí a ostatním ženám dle Matouše, Marka a Lukáše dostalo od anděla, dále od jednoho nebo dvou mužů, u Jana nenacházíme a ona zde také ničeho neví o povstání z mrtvých — Ježíš řekl: „Marie“, načež ho poznala, nesmí se však dotknouti nohou jeho, ačkoliv u Matouše vývýslovně „chopily se noh jeho“ (Mat. XXVIII 9). Pak vypravovala učedlníkům, že viděla Ježíše. V ten samý den večer objevil se Ježíš učedlníkům svým, nekáral jich však z nedůvěry, nýbrž pozdravil je slovy: „Pokoj vám!“ O osm dní později objevil se učedlníkům ještě jednou v Jerusalémě a později opět u moře Tiberiadského, kde učinil zázrak — — O nanebevstoupení — zdá se — že Jan ničeho nevěděl.

V „skutcích apoštolů“ však čteme, že Ježíš po vzkříšení zůstal ještě 40 dní na zemi a že podal mnoho nemylných důkazů o svém žití. (Sk. apošt. I, 3). — Žel, že z těchto důkazů žádný se nám nezachoval —

V první epištole ku korintským (XV 4—7.) nenacházíme ničehož o ženách; vypravuje se tam však, že nejprve byl viděn Petrem (o čemž zase v pěti již citovaných spisech není zmínky), pak od dvanácti [to tedy jako zrádce Jidáš byl mezi nimi — kdežto Matouš (XXVII 5) tvrdí, že, zahodiv peníze v chrámu, oběsil se před smrtí Kristovou mezitím, co Skutky Apoštolův (I i 18) vyprávějí, že za mzdu nepravosti obdržel pole, na němž rozpukl se ve dví — — Ať již je věrohodná ta neb ona zpráva, nikterak nemohl potom Jidáš býti mezi dvanácti a viděti vzkříšeného Ježíše].

„Potom byl viděn od více než 500 bratří zároveň“.

To jest z brusu nové a poněkud podivné, jelikož Skutky apošt. (I 15) tvrdí, že po nanebevstoupení bylo učedlníků v celku asi 120. „Potom viděn jest od Jakuba, potom odevšech apoštolů“. Jakub byl jeden z těch dvanácti, a apoštolové, to jest těch dvanáct.

Celkem vypravování v epištole ke Korintským je poněkud popletené a nesouhlasí nijak s vypravováním evangelii. Dle Jana by zjevení se u moře Tiberiadského bylo třetí, dle epišt. ke Korintským by muselo býti alespoň šestým po vzkříšení.

Ale i když pomíjíme epišt. korint., zbývá odporů přečetných: Ještě za tmy — — když slunce vycházelo; Máři Magdalena sama — — Máři Magdalena a druhá Marie; Máři Magdalena, Maria a Salome; — — Máři Magdalena, Maria, Johanna a několik jiných žen — jdou ku hrobu. Jedny nacházejí kámen před hrobem, anděl přichází, odvalí jej, sedá si naň a mluví k nim; druhé nacházejí kámen odvalený, nevidí žádného anděla, nýbrž uvnitř hrobky mládence. Třetí nevidí ani anděla ani mládence, ale náhle se jim objevují dva muži. Jiná zase nevidí ani anděla, ani mládence ani dva muže, za to však dva andělé sedící — Utíkají a vypravují to učedlníkům — — ne, nepovídají nikomu ani slova! Apoštolové nevěří — — dva však věří — Ženy potkaly Ježíše — — ne, nepotkaly ho; Maři Magdalena se chopí jeho noh — — ne, není ji dovoleno dotknouti se těla jeho! Poprvé se setkává s učedlníky na hoře v Galilei — — ne, viděl je dříve již dvakrát v Jeruzalémě a po třetí u moře Tiberiady.

Takováto nesouvislá, odporující sobě svědectví se nám uvádějí ku podepření, na důkaz neslýchaného zázraku, že mrtvý vstal —

To je při nejlepším hysterické a rozčilené povídání neurčitého počtu žen, polekaných a pověrčivých, svědectvím však nikterak. Jako takové jest naprosto bezcenné!

Slýcháváme často, že věc, kterou tolik milionů lidí věří, musí býti pravdou, ale z toho by tedy sledovalo, že třeba klam, je-li jen hodně rozšířen, přijímati za dokázanou pravdu. Avšak i názor, že země stojí pevně a slunce kolem ní obíhá, svého času byl považován celým světem za naprosto nepochybný. Víra, že Kristus v roce 1000. se navrátí, by soudil živé i mrtvé, byla svého času v celé Evropě nepopíratelnou. V roce tom lid neoral, zanechal vší práce, až se přesvědčil, že skálopevná víra přece byla jen sebeklamem — — soudce nepřišel — — Mohamedovo učení věří nesčetné miliony — jest ono proto již pravdou? Kdyby se pravda měla oceňovat ne dle rozumu, nýbrž dle přívrženců toho kterého učení, pak bychom musili budhismu dáti přednost před křesťanstvím,

jelikož je budhistů 400 milionů, křesťanů však jen 170.

Proč by však — praví křesťané — apoštolové a první učedlníci se byli vydávali v nebezpečí a čelili smrti, aby kázali nepravdu? Především však není dokázáno, že by někdo z těch, kdo znali Ježíše, se byl vydal v nebezpečí, aneb vzdoroval smrti pro tvrzení, že že Ježíš vstal z mrtvých. Začátky „Nového zákona" a skutky prvních křesťanů jsou obestřeny neprostupnou mlhou takových odporů, že nelze naprosto nic určitého v příčině té tvrdit. — Vyjma naprosto nespolehlivých křesťanských tvrzení, žádného svědectví nemáme, až na některá poněkud pochybná mučednictva ku konci druhého století; mučednictví však ještě nijak nedokazuje pravdivost té které víry, ono jen ukazuje, jak pevně přesvědčen o pravdivosti její dotyčný mučedlník byl. Vždyť máme mučedníků všemožného vyznání. Zmírali lidé stejně radostně pro Mohameda jako pro Krista, pro Budhu jak pro p. Marii. — Mučednictví je důkazem oddanosti člověka vůči svému ideálu, nedokazuje však pranic o správnosti ideálu toho, aneb o pravdivosti náhledu o bohu, jakým ten který člověk holduje.

Z úvah těchto zdá se nám býti pravdou asi to, že v prvém století po smrti Kristově se rozšířila pověst, že vstal z mrtvých a jak pověst ta povstala, to lze snadno pochopiti: Před smrtí asi zmiňoval se Kristus způsobem neurčitým, že se vrátí, že učedlníci ho opět budou vidět, čímž asi mínil, že učení jeho bude nesmrtelné. — Po jeho smrti (Lukáš XXIV 22, 23) „některé ženy nenalezše těla jeho, pravily, že také vidění andělské jim pravilo, že by živ byl". Odtud pověst počíná se šířiti: Nějací mužové s ním jdou, nepoznávají ho, však až v přítmí — on pak odnesl se od nich (Lukáš XXIV 24—31). Nepoznávají ho v světle denním, poznávají ho až když se v přítmí vytrácí. U Jana (XX, 19 a 26) přichází skrze zavřené dvéře jako spiritistický duch — —

Takto dětinské a rozporné údaje, které ani nelze sledovati až k domnělým autorům, nestačí ovšem ku provedení důkazů vzkříšení —

Skutečně však mythos o vzkříšení je původu mnohem staršího než z prvního století, kořeny jeho sahají daleko hlouběji než do hrobky Josefa Arimatejského. — Dostal se k nám z dávného pološera historie jako jeden z nejvelebnějších mythů staršího světa. Vzkříšení, věčný velikonoční hod boží, jest věčně vracející se jarní rovnodennost, které rok co rok znamená vítězství slunce nad smrtonosným mrazem zimním, kdy příroda křísí se z ledového hrobu svého k nově kypícímu žití a jarnímu mládí.

Kdekoliv stává střídání se časů ročních, všude se vzkříšení opakuje každým jarem — Pravdu tu poznal člověk po celé zeměkouli již od pradob historie své. —

Tuto pravdu vyjadřoval židovský passach, z něhož se vyvinula křesťanská oběť na Kalvarii.

Všimněte si, že „Vzkříšení" jest svátkem pohyblivým: připadáť na neděli po prvním úplňku jarním. Nesvětí se tedy Kristovo vzkříšení v stejný určitý den jako datum historické, nýbrž v neděli následující jarnímu úplňku, tedy v den závislý na vzájemném postavení slunce a měsíce — jedním slovem: slaví se tu allegorie přírody, ale nikoliv nějaký skutečný příběh z minulosti. Beránek pak v židovském i křesťanském písmě znamená mladé jarní slunce.

Co rok příroda slaví skutečné vzkříšení. Každým rokem čerstvá krása přírody probouzí se ze spánku zimního a vstává zářivá z mrtvé hroudy pole a holého stromu v lese — haluze odívají se v listí, role překypuje květy; vůně divokých růží naplňuje vzduch a zpěv slavíků líbezně oživuje šero večerní.

A ještě slavnější jest vzkříšení ducha lidského, když se mysl vybavuje ze smrtné ztuhlosti pověry a prolamuje hrob, v němž byla po staletí uzavřena, odloučena od světla vědy a pravdy.

Každá lidská duše, každé srdce lidské slaví vzkříšení své, vyjímaje ty, nad jejichž duševní hrob kněží byli uvalili těžký balvan hrůzy.

Však i těm jednou den vzkříšení svítati bude. Dlouho, předlouho člověčenstvo dřímalo v hrobu v boháčově zahradě, dlouho tam bylo uloženo v rubáši a kněží hrob zajistili, zapečetivše kámen a postavivše před něj stráže. — Však věřte, přátelé a spolupracovníci: člověčenstvo není mrtvé, ono jen spí — My však voláme hlasitě: Vstaň, lide!

A kdykoliv zničíte některou lež, kdykoliv prohlašujete novou pravdu, kdykoliv odstraníte spráchnivělou pověru, kdykoliv odchováte nové poznání, pokaždé vykonáte dílo anděla, jenž odvalil kámen od vchodu hrobky a dílo Vaše připojí se k mohutnému sboru, jenž se bude rozléhati celým světem: „Člověčenstvo již není v hrobu, vstalo z mrtvých!"

JULIUS MYSLÍK:

Znásilňujeme-li věřící?

Již několikráte vyslovil se redaktor „Moravského Kraje" pan Josef Svozil proti přívržencům Volné Myšlenky a socialistům, tvrdě o nich, jakoby svým působením *znásilňovali* náboženské přesvědčení lidí (poctivě) věřících. Měl jsem příležitost již na dvou schůzích odmítnouti takováto nařčení, která se naprosto s pravdou nesrovnávají. Bylo to zejména na

známé důvěrné poradě, konané v Brně dne 20. ledna 1907 za účelem dohody o organisování pomoci kněžím, hodlajícím z církve vystoupiti. Redaktor „Rovnosti“ Jar. Stejskal v debatě o činnosti protiklerikální na Moravě prohlašoval, že nemůže vyhověti přání pana Svozila, aby se vystupovalo ve schůzích a v agitaci jen proti vlastnímu klerikalismu a otázky náboženské nechávaly stranou. Uváděl, že on považuje nynější názory náboženské za kořen klerikalismu a že tedy nutno i tyto kořeny odstraňovati. Samozřejmě mínil nástroji toho odstraňování především *poučování.*

Pan redaktor Svozil na to vskutku nepochopitelně důrazným způsobem prohlašoval, že je to nesprávné, když se chce *znásilňovati* přesvědčení věřících a *nutiti* je *násilím*, aby nevěřili. Opakuji, že redaktora Stejskala před tím ani nenapadlo působiti protináboženský *násilím* neb *nucením* . . .

Přihlásiv se na to ke slovu, poukázal jsem na tuto podivnou a nápadnou logiku pana Svozila a prohlásil jsem přímo a otevřeně, že mám dojem, jakoby p. Svozil měl v této věci *fixní ideu*, t. j. *utkvělou představu*, že socialisté a volní myslitelé věřící chtějí znásilniti. O fixní idei mluvil jsem zejména proto, ježto skutečně celá řeč p. Svozila, který aspoň desetkráte slova „násilí“ a „nutiti“ opakoval, opětně a opětně se k nim vraceje, činila na mne dojem, jakoby kdysi dávno tohoto mínění nabyl a nyní už je jen s jakousi umíněností opakoval, bez nejmenší snahy podrobiti je revisi.

Nyní zase toto nařčení ocitá se v „Moravském Kraji“. V úvodníku „Jak si představují náboženskou reformu“ praví tam 29. března 1907 jistý katolický farář: „Neboť nevím skutečně, proč bych měl činit rozdíl mezi papežencem, který nutí lidi, aby věřili všemu, co jeho neomylný papež ku věření předkládá a vyhlašuje za neznaboha každého, kdo něco z toho nevěří — a mezi těmi socialisty a jinými *atheisty, kteří nutí lidi, aby nevěřili v Boha a urážejí jejich náboženské přesvědčení.*“

Charakteristické je, že první část věty o násilí papežence je sázena písmem obyčejným, druhá o socialistech, „a jiných“ atheistech písmem proloženým, tedy zdůrazněna.

Vidíme-li tuto, že od pánů stojících za „Moravským Krajem“ toto nařčení znovu a znovu se opakuje a lidem jaksi vsuggerovati se snaží, považujeme za nutno již jednou se proti němu *rozhodně ohraditi.*

Nevíme, jestli pan Svozil a jeho přátelé již prosté poučování lidu a vyvádění jej z bludu za násilí neb donucování považují (známe takové jezovity, kteří neváhají sáhati k podobným sofistikám; ale s těmi už ani nemluvíme), my ovšem takových názorů naprosto nejsme; o nějakém pak skutečném nucení nebo znásilňování věřících ve víře nevěřícími ve všechno to, co církve za náboženství vydávají, my naprosto nevíme. *Pan Svozil a jeho přátelé ke svému tvrzení také nikde nikdy žádných závažných důkazů a dokladů nepodali* a neváháme proto podobné výtky prohlásiti za *pomluvy.* Smutné ovšem je, že vrhány jsou na nás od jednotlivců z tábora pokrokových.

Podobně má se to také s druhým nařčením o „urážení náboženského přesvědčení“ osob věřících v boha. Míní-li se tím ironisování všelikých pověr a kejklů, za náboženství vydávaných, pak ponecháváme takovou výtku jíti mimo. I když se připustí, že lidé mají právo na hloupost, jest nesporno, že druzí mají plné právo míti tu jeho hloupost nebo pošetilost v neúctě.

Horší je ovšem, že se dnes za „urážení náboženského přesvědčení“ považuje i prostá kritika, jakmile je trochu ostřejší a to nejen od klerikálů a státního návladnictví, ale i od lidí, za náboženské se považujících. Takové názory ovšem vyplývají ze zastaralého nazírání na náboženství, jako na něco obzvláště svatého, nedotknutelného a neomylného. *My jsme však toho přesvědčení, že náboženství nesmí býti, pokud se týče práva jeho kritiky, o nic výše stavěno nežli věda, mravouka, umění a p.* A může-li se o vědě, její předpokladech a závěrech, o uměleckých dílech a p. usuzovati naprosto volně, aniž by komukoliv napadlo sebe odlišnější nebo příkřejší posudky prohlašovati za „rouhačství“ nebo „urážení“, musí se připustiti, aby stejná volnost kritiky a posuzování byla přípustna také vůči náboženství.

Dnes ovšem jsou poměry takové, že věřící dovolí si pronášeti o vědě nebo o ideálech moderního člověka, ať politických, sociálních nebo jiných nejhrubší urážky, považuje se k tomu za oprávněna jaksi samozřejmě, ale každou smělejší poznámku o náboženství prohlašuje s rozhořčením za „urážení svého náboženského citu“.

To je ovšem jezovitství, třeba že většinou si to dotyční ani neuvědomí.

Vezměme příklad: „Moravský Kraj“ nazve volné myslitele docela neodůvodněně „fanatiky monismu“, při čemž mu ani nenapadne uvědomiti si, že je to vlastně utrhování na cti (nehledě ani k tomu, že volná myšlenka ani monism ani jiný filosofický system neprohlašuje za svůj), ale redaktor téhož listu kde se to jen dá chrání patheticky náboženství před „urážkami“ nevěrců, třeba tyto byly jen zcela přípustnými kritikami.

Je-li tedy někde příčina ku stížnostem, tedy je to *u nás*, kterým se takto měří dvojím loktem.

Nás ovšem takové křivé posuzování naší činnosti nikterak nezmýlí; aby však *jiní nebyli mýleni*, tomu věnovány tyto řádky.

KAREL PELANT:

O kazateli Wynfrithovi, jednotiteli Němců.

Byly to doby, jaké nenaskytnou se v životě národů již nikdy: celé desítky kmenů mizely z povrchu zemského, jiné desítky nových vynořovaly se z neznámých hlubin času a tajemných končin země; nejskvělejší a nejmocnější říše rozpadávala se v malicherné cáry a nepatrní národové vytvářeli nové státy; císařství rozpadlo se v prach a žoldáci s barbarskými mravy zakládali nové trůny; nic nebylo jisto, vše se teprv stávalo a tvořilo. Národové se stěhovali, praví prostě historie k této úžasné epopeji, horečce touhy zachvacující ne jednotlivé heroy, ale celé ohromné massy po výbojích a ovládnutích nových světů. A Germánstvo, největší odpůrce Říma a bořitel jeho imperia, ve víru tom ztrácelo se jako hrst skořápek vržených na rozbouřenou hladinu vodní.

Vandalové, Rugiové, Gepidové, Kvádi, Herulové, Longobardi, Scyrové, Turcelingové, Thuringové, Markomani, Burgundi, Alemani, Suévové — celá tato řada germánských národů jest pohlcena klimatem, mečem i svatebním ložem; na roztříštěné kmeny germánské kol Bajuvarie tlačily se a narážely tři veliké vichry, románský z jihu, slovanský z východu a francský od západu, každý v pestré směsici odstínů, jež nedopouští jasného rozlišení hranic i jazyků. Ještě trocha doby, ještě trochu útoků a nad ostrovem Germánů zavřelo by se moře života jinonárodního, jako se zavřelo nad Kelty, Etrusky, Assyry a Médy, Frygy, Pelassy a sty jinými národy, kteří se octli ve svém životě mezi dvěma mlýnskými kameny silných protivníků.

Nestalo se tak; povstal muž, jemuž zdařilo se odvrátiti tuto katastrofu s energií neslýchanou. A není divu, když Němectvo veškeré vzdává jemu dík a volá mu slávu, když jmenován jest *„apoštolem Němců"*, *„nejnárodnějším svatým"* a tak podobně, ne snad jen od nacionalistů nenávistí k jiným národům nepříčetných, ale i od vážných, jméno majících historiků. Z *německého* hlediska čest tu úplně zasluhuje.

Jmenoval se *Wynfrith* a byl Anglosasem, zrozeným v dnešním hrabství Devonshiru; Saxonia maritima, Sasy zámořské rodily tehdy celou řadu nadšených hlasatelů církve: Škotsko, zelený Erin jest vlastí sta mnichů a mnišek, zakladatelů klášterů a odvážných misionářů, opěvaných ve stu legendách a básních, z větší části pak povýšených do řad světců a blahoslavených. Tak i Wynfrith (Winfried); v stáří asi 36 roků, v roce 718 podniká výpravu k pohanským Friesům. A horlivost jeho jest taková, že papež *Řehoř II.* dává mu za dva roky úkol velmi důležitý: sta a sta hlasatelů z Britannie totiž vytvořilo v tehdejším Německu církev irsko-škotskou, neodvislou od Říma, a tu v zájmu jednotné církve katolické pomocí Winfriedovou měla být zrušena.*) Nedaří se mu, avšak to nevadí; 723 přísahá slavnostně v Římě, že získané jím země podléhají papežské stolici v Římě a nikomu jinému, a dává se znovu do neúmorné práce misionářské mezi Germány. Činnost jeho zastiňuje všechny námahy dosud v annálech obrácení na víru zaznamenané. Denně čítá na tucty obrácených pohanů, často na sta, celkem do statisíců, nebojí se svízelů, nepohody, žije oddán jedině své fanatické myšlence a více ničemu. Staví kostely, v okruzích jejich zřizuje biskupství a kláštery; dnešní pyšná hierarchická sídla Würzburg, Eichstädt, Erfurt jsou jeho díly, právě jako mohutné kláštery v Amöneburgu, Ohrdrufu, Fritzlaru, Fuldě; a když směle porazí dub boha Donnara u Geismaru, největší klenot přírodního božstva pohanských Germánů, letí jeho sláva po celém tehdejším římském světě. Zřízená tato ohniska církve dosud v neovládnutém kraji umožňují spojení s jižními biskupstvími, Salzburgem, Řeznem atd. Rozštěpené Germánstvo dociluje tak jednoty kulturní, tím obchodní, jazykové a další, což mu za krátko umožňuje, aby mohlo obrátiti svůj zřetel na Slovany. A tito ihned pociťují vliv sesíleného Němectva na svém těle; Moravu zaplavují němečtí kněží, již si počínají tak, že lid je vyhání ze země; a když povoláni Konstantin a Method, aby slovanským jazykem učili, nastává ona perioda intrik, denuncování v Římě a osobních útoků, která oba bratry ochromuje v činnosti za svízelů a útrap, v nichž žalář po léta jest druhu nejmenšího. Čtrnáct zrádných lechů, vypovídajících poslušnost knížeti a dávajících se pokřtěním v léno biskupu řezenskému jest zase jiná ukázka činnosti germanského, Winfriedem sesíleného živlu.

Zásluhu Winfriedovu o toto zmohutnění a tím zachránění Němectva, které pak dalo se na výboj proti Slovanstvu, uznávají všichni badatelé; němečtí historici nad to rozplývají se přímo chválou. *Konstantin rytíř Höfler*, aby byl zde jmenován typ Slovanům nepřátelského historika, jenž ve Slovanstvu vidí jen nízkost a bestii (dávno již před Mommsenem), pochvaluje si činnost jeho takto:**)

„Jeho velkolepý význam vystoupí tím, že německé kmeny na severu Alp *církevně sjednotiv národně zachoval.*" (Str. 13.)

„Tím byla na prahu slovanského světa vytvořena změna největší, *jakou vůbec dějiny jednotlivých národů znají.*" (Str. 15. proloženo v originále.)

„Zastaven byl pohyb národů a Germáni, kteří se nyní v určitých sídlech objeví, podrží

*) Viz *Ebrard:* Die Iro-schottische Missionskirche (1873).

**) „Bonifatius, der Apostel der Deutschen" Prag 1887.

je v celém běhu německých dějin. (Kdyby byli dále mezi sebou zápasili) — byla by budoucnost Němců zničena bez záchrany.“ (Str. 16.)

„Následující karolinská epocha — — — kořenί v základě, jejž Wynfrith neúnavně založil.“ (Str. 17.) Atd. atd.

Ano, ano, karolinská epocha s celou tou další naší odvislostí na sousedním kmeni, s odváděním volů od našich knížat, pobitím Slovanů polabských a dalším dodáváním dobré české krve pro choutky německých císařů, rdousících svobodu severoitalských měst!

To jsou stránky z historie, před nimiž zavíráme oči.

„Co platno, že to v písmenu, kroniky staré dříme, my rostem ze svých kořenů, a my jich necítime...“
(Machar.)

Jest třeba skončiti. Winfried zabit 755 v půtce s pohany frieskými. Řím za odměnu všeho vykonaného jmenoval jej svatým a dal mu čestné jméno „dobro konající“ čili *Bonifacius.* Svatý Bonifác jest dosud ctěn od Němců jako nejlepší jich patron a k jeho poctě jest založen velký spolek *„Sct. Bonifatius Verein“*, jehož hlavní sídlo jest v *Praze.* Spolek tento vydává tři listy „Sankt Bonifatius“ pro Němce, „Svatého Vojtěcha“ pro Čechy a „S. Sarkandra“ pro Poláky v nákladu 800.000 exemplářů; a účel spolku, jak oznamuje *„Bonifatius-Korrespondenz“*, ročník I., číslo I. 1. prosince 1906 Praha, str. 3, jest *„dostati list do všech katolických rodin a ze všech těchto rodin pokaždé měsičně dosáhnouti malého daru k odstranění cívkevní nouze.“* (Proloženo v originále!)

Doslova, ani o slovíčko víc neb míň.

Svatý Winfriede — — — — —!

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Důležitější usnesení kongresu Volné Myšlenky v Buenos Aires. Kongres schválil tyto návrhy:

Brusel zůstává sídlem Ústřední rady.

Mezinárodní kongres bude se konat roku 1907 v Budapešti.

Na oslavu dvacátého výročí mezinárodního sdružení Volné Myšlenky, sejde se všesvětový kongres roku 1910 v Bruselu. Zatím se budou konat kongresy krajinské, aby bruselský kongres vyzněl jako mohutná, slavná manifestace všech pokrokových živlů celého světa.

Kongres posílá nadšený pozdrav volným myslitelům, kteří zápasí v Rusku za volnost a spravedlnost a vyslovuje svůj obdiv ženě ruské, která s nasazením svého života a své svobody spolupracuje k socialnímu a politickému pokroku svého národa.

Kongres prohlašuje, že zákony o vypuzování cizinců dotýkají se zásad lidské solidarity a nepsaných ale nescizitelných a neporušitelných práv lidských a porušují svrchovanost rozumu a svědomí v jejich zevních projevech. Zejména protestuje proti zákonu o usedlosti platnému v republice argentinské, který odporuje duchu i liteře její základní charty a zejména duchu novodobé civilisace.

Kongres zavrhuje militarism ve jménu lidského bratrství a doporučuje horlivou propagandu mezi vojskem, aby se vojákům vštípil odpor vůči válce. Radí, aby volní myslitelé odstranili ze svých domácností všecko, co přímo nebo nepřímo uvádí dítěti na mysl ničení životů a majetku. Vynasnaží se, aby v životě školském nahrazeny byly nynější hračky: šavle, flinty, vojáčky atd. předměty, které by příjemně a užitečně zároveň poučovaly o tvorbě lidské. V rodině matka a ve škole učitel má vštěpovat tuto zásadu mravní výchovy: „Právo na život je neporušitelné a každé jeho porušení je zločinem.“

Společnost jest povinna připravit člověka k zápasu o život. Člověk je povinen spolupracovat k blahu obecnému veškerou svou energií fysickou i mravní. Společnost jest povinna poskytovat stálou podporu neschopným práce.

Pontifikát římsko-katolické apoštolské církve nevyhovuje podmínkám nutným k tomu, aby byl považován za mezinárodní politickou mocnost; příčí se zásadě svrchovanosti národa.

Veřejné vyučování má být laické a povahy výlučně vědecké a experimentální.

Dogmatické vyučování a obřady náboženské jsou na překážku polepšení trestanců a mají být proto vyloučeny z polepšovacích ústavů. Nynější soustava trestání zločinců má být nahrazena soustavou nucené náhrady, která je více v souhlase s nejnovějšími výtěžky vědy.

Přísaha má být odstraněna ze všech veřejných úkonů.

Obsluhování nemocných ve veřejných nemocnicích má se díti osobami, jejichž schopnost k tomu byla osvědčena vědeckými institucemi.

Zákonodárství mezinárodní má odpovídat zásadě lidské solidarity.

Jednota jazyka je tužbou volných myslitelů, poněvadž je prostředkem k urychlení vítězství světového bratrství.

Matriky narozených, oddaných a zemřelých buďte svěřeny výhradně péči státní.

Žena má ve veřejnosti požívat stejných práv jako muž.

Ženské kláštery buďtež zrušeny a dokud trvají mají být pod dohledem a vrchní pravomocí státu.

Vydržování náboženského kultu z prostředků státních je v odporu s účely vlády a se zásadami sociální spravedlnosti.

Jedině laická škola odpovídá zájmům novodobé společnosti. Nutno ji osvobodit ode všeho vlivu dogmatického.

Souhrn vědeckých poznatků, zejména přírodovědných budiž základem učební soustavy všech škol obecných i středních.

Volní myslitelé mají utvořit středisko pro propagandu vědeckou a socialní.

Volný myslitel má byt důsledný ve svých ideálech, v domácnosti své má být apoštolem pravd, které uznává, má dbáti své důstojnosti a nemá proti svému přesvědčení povolovat konvencím společnosti ve které žije.

Má se podporovat vyučování experimentalní psychologie a zároveň zřizování laboratoří.

Uznává se za nutné založit v Římě denník, který by čelil Vatikánu a tlumočil mínění všech volných myslitelů světa; kongres se přimlouvá za to, aby se Mezinárodní Výbor Sdružení chopil iniciativy, založením alespoň týdenníku v Římě a zároveň vyzývá všechny volné myslitele, by jej podporovali. (Návrh delegátů španělských, italských, belgických, brasilských a argentinských.

Jest třeba zasazovat se o zřizování okružních lidových knihoven.

Jest spravedlivo a nutno, aby volní myslitelé respektovali vzájemné neb odchylné názory filosofické, politické a sociální, pokládajíce se ne za nepřátele, nýbrž za spolupracovníky na díle osvobození a pokroku, o němž pracují všichni.

Kongres doporučuje Američanům, aby se varovali vraždění rudochů a aby podporovali zřízení civilní instituce, která by je vyrvala podvodům a zkáze, jejichž obětmi se stávají se strany náboženských společností a která by je vedla k civilisaci poučováním, láskou a bratrstvím.

Laické, odborné a mužskému rovné vzdělání ženy je bezprostřední nutnost.

Náboženské průvody a pouti mají být odstraněny jakožto nebezpečné veřejnému blahu.

Zkrácení doby pracovní přispěje k zvýšení důstojnosti dělníka.

Kongres doporučuje všem volným myslitelům, kteří zasedají v kterémkoli zákonodárném sboru světa, aby se snažili uvésti v život rozhodnutí kongresu.

Je přísnou povinností volných myslitelů podporovat mravně i hmotně každé hnutí, které směřuje k theoretickému i praktickému studiu prostředků k dosažení hospodářské neodvislosti individní obojího pohlaví.

Kongres se přimlouvá za to, aby všichni volní myslitelé světa pracovali ve své vlasti o zrušení zákona obsahujícího závazky k papežství.

Uznávajíce rovnost práv ženy s mužem, budou účastníci kongresu horlivě podporovat zřizování sdružení pro práva žen.

*

MARCELIN BERTHELOT

Z Paříže došla 18. března 1907 zpráva o úmrtí proslaveného chemika Marcelina Berthelota vynikajícího člena francouzské sekce Volné Myšlenky.

Berthelot narodil se 25. října 1827 v Paříži. Věnoval se po vykonaných studiích cele přírodním vědám, získav si během doby ohromných zásluh o vědu chemickou. Jeho vynikající badatelské práce, pro které zván je „králem chemie", získaly mu všechny hodnosti vědecké. Byl jmenován členem akademie lékařské, členem akademie věd, členem „Royal Society" v Londýně a akademií v Petrohradě, Turině, Berlíně, Kodani a j., dosáhnuv také postupně všech stupňů hodností Čestné legie.

Berthelot má rovněž pro rozvoj francouzských vědeckých ústavů veliké zásluhy. Stal se generálním inspektorem vysokého učení, presidentem sekce pro fysické vědy na universitě, členem vyšší rady pro veřejné školství; nebyl však nikde jen členem titulárním, nýbrž všade působil zdatně a všade pro reformu školství.

Vedle své vědecké činnosti má veliký význam také jako politik. Roku 1881 byl jmenován doživotním členem senátu, r. 1887 stal se ministrem vyučování a na to ministrem zahraničních záležitostí. Berthelot věnoval se také filosofii a historii.

Jako člověk, učenec i politik byl Berthelot vždycky rozhodným volným myslitelem, jsa členem Národního sdružení Volné Myšlenky francouzské. Ke světovým kongresům V. M. v Římě a Paříži poslal vřelé pozdravné přípisy.

Francie uctila svého velikého občana pohřbením jeho v Pantheonu. My připojujeme se k tomuto holdu myšlence a práci.

*

ČESKÁ SEKCE.

Pravidla pro obesílání přednášek a schůzí řečníky Ústředního výboru České sekce Volné Myšlenky.

Ježto jsme často tázáni za jakých podmínek vysílá Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky na přednášky a schůze své řečníky a ježto je také záhodno, aby v této věci pravidelné poměry zavládly, aby pořadatelé schůzí předem věděli, čím se říditi, ustanovil Ústřední výbor pro obeslání schůzí tato pravidla:

1. Pořadatelé schůze oznámí žádost svoji o vyslání řečníka sekretariatu sekce nejméně 14 dní předem (možno-li, budiž lhůta ta 3—4 týdenní) s udáním programu, hodiny zahájení schůze, místnosti a pod. Na odpověď nutno přiložiti zálepku. Zároveň budiž uvedeno, kterým vlakem nutno řečníku nejpozději přijeti. Doporučuje se, aby den schůze nebyl určitě stanoven, aby v případě, že není možno v určený den řečníka vyslati, mohl býti zadán den jiný.

2. Sekretariat odpoví na oznámení to sdělením, možno-li referenta vyslati. V případě kladném sdělí, kdo přijede a doloží, mnoho-li je třeba hraditi referentu na výlohách (jízdné tam i zpět, dieta [od dělnických pořadatelů 5 K, od jiných 8 K denně], je-li třeba nocleh a 2 K režijního příspěvku sekretariatu), a připojí složní lístek k zaslání uvedeného obnosu.

3. Pořadatelé korespondenčním lístkem sdělí, že vzali dopis sekretariatu na vědomí a současně zašlou složním lístkem pošt. spořitelny nebo poukázkou stanovený obnos. (Opatření toto je nutné proto, jelikož dosud z velké části schůzí měl sekretariat schodky, jež není čím hradit; vedle toho nepěkně působí, má-li referent, sotvaže přednášku ukončí, sám požadovati zaplacení výloh svých.)

4. Přátelé, schůzi pořádající, se žádají, aby si nevyhrazovali (dostali jsme přípis, kde se psalo: buď nám pošlete toho neb onoho, anebo schůzi nechceme . . .), kdo má přijeti. Naši řečníci nejsou herci, aby lákali svými osobami ke schůzi; jezdí na schůze, aby propagovali idee a ne aby hověli kultu osob. Budiž tedy vždy ke shromáždění agitováno **programem** jeho a ne **osobou** referenta.

5. Řečníci naši snaží se vždy, aby vnitřní obsah schůze byl co možno nejlepší; na pořadatelích záleží, aby se přičinili také o pěkný vnější průběh. Kde to možno, hleďte, aby se sedělo v řadách židlí (ne u stolu a při pivě.) Kde podmínce této nelze vyhověti, nechť učiní se opatření, aby přednes nebyl rušen obcházením číšníků, šramotem sklenic neb dokonce vyvoláváním, kdo si přeje pivo . . .

6. Rozhodně se požaduje, aby pořadatelé schůze již u vchodu požádali příchozí, aby uhasili doutníky neb dýmky. Naprosto nestačí vyzvati teprve při zahájení schůze, když už celá místnost pořádně je začazena, aby shromáždění ustali v kouření.

7. Nechť naše schůze nejsou nikomu obětí na zdraví a p., ale nechť i svým zevním uspořádáním jsou takové, aby zůstavily v každém účastníku pěknou vzpomínku.

8. Pořadatelé vycházejtež ze zásady: raději jednou za čas schůzi, ale řádně připravenou, která by celým svým uspořádáním i průběhem hluboký dojem zanechala v účastnících, nežli pořádati jednu schůzi za druhou ale neladné a neuspořádané, z jakých hlubšího dojmu nikdo si neodnese.

9. Krátce řečeno: naše schůze nebuďtež **odbývány**, nýbrž **pořádány**.

*

ŠPANĚLSKÁ SEKCE.

El año español. Španělští republikáni a volní myslitelé rozhodli se učinit rok 1907 rokem mohutné propagandy protivatikánské, jak tam říkají republikánské; chtějí, aby rok tento byl zapsán v dějinách jakožto „rok španělský, el año español“. Pod tímto titulem přináší orgán volných myslitelů španělských v každém čísle řadu zpráv o velkolepých táborech a jiných projevech protiklerikálních po všech krajích Španělska. Počali též uveřejňovati seznam měst, která již jsou „na nohou“; jsou to dosud Valencia, Billao, Santander, Sevilla, Castellón, („svobodný jako myšlenka“), Burriana, Sabadell („první demokratické město světa“), Villanneva y Geltrú, San Vicente de Alcántava (námi již zmíněné španělské Ricmanje, „kde nad zříceninami kostela vlaje prapor s nápisem „Ať žije Volná Myšlenka“; ve zprávě o tamním projevu se praví: „ač zde nemáme již proti komu bojovat!“) a Constantina. Zajímavým projevem zahájen rok, projevem sympatií republice francouzské, která slouží Španělům za vzor. Na popud „Protiklerikální Ligy“ madridské, dostavilo se dne 6. ledna přes 20·000 osob na francouzské vyslanectví v Madridě a odevzdalo tam své navštívenky. Mezi manifestanty bylo mnoho důstojníků v uniformě. Výsledku svého boje kulturního i politického hledí vstříc s nejlepšími nadějemi. Svědčí o tom na příklad slova, jimiž na pozdrav portugalského republikána a volného myslitele Magalhaës Lima odpovídají „Las Dominicales“: Platí, že půjdeme společně na kongres budapešťský, který se bude konat v září, ale půjdeme tam s vavříny v rukou, kterých jsme dobyli pro své vlasti prohlášením dvou republik na ostrově iberském.

△ 13.

* * *

NAŠE SCHŮZE.

Protestní schůzi proti sesazení učitele Pelikána pro vystoupení z církve pořádal Ústřední výbor české sekce V. M. v neděli dne 24. března 1907 dopoledne ve velkém sále Národního domu na Král. Vinohradech. Návštěva byla veliká. Potěšitelno, že zejména učitelstvo v silném počtu se dostavilo. Schůzi zahájil občan Růžička, načež do přednictva zvoleni občané Vojč, Myslík a Höfer. Před započetím denního pořádku vzpomněl redaktor Myslík úmrtí Berthelota, jemuž vzdána čest povstáním všeho shromáždění. O programu referoval dr. Bartošek, který navrhl také příslušnou resoluci, jež přijata všemi hlasy proti jednomu. Na to prostými slovy prohlásil obč. Zelinka z Hlavna Sadova jménem rodičů dítek, jež chodí k učiteli Pelikánovi do školy, že jsou s učitelem tímto úplně spokojeni a že proti jeho sesazení rozhodně protestují. Prohlášení toto uvítáno bouří potlesku. Podobným potleskem přijato vystoupení předsedy Z. spolku jednot učitelských p. Jos. Černého, který prohlásil, že organisace učitelská béře věc kol. Pelikána za svou a zároveň srdečnými slovy vzdal dík neučitelské veřejnosti za její upřímnou snahu o pokrok školy. Velice sympaticky přijaty byly dále telegramy radikální strany (Radikale Partei) vídeňské a Spolku pro reformu manželského práva ve Vídni, v nichž zdůrazňována solidarita v boji za svobodu svědomí všech národů, jakož i projevy zástupců socialní demokracie a české strany pokrokové. V dalším pojednal red. Myslík o výsledcích boje proti prováděcím předpisům zem. škol. rady k říšskému školnímu a vyučovacímu řádu (bude projednáno ve „Volné Škole“). Na referát ten pak navázal občan Gach, který protestoval proti snahám zpátečnické strany mezi Israelity v Praze, která chce zříditi v Praze židovskou konfesijní školu. Zároveň dovolával se součinnosti v boji proti klerikalismu židovskému. Velice zdařilou a svojí všestranností imponující schůzi skončil závěrečnými slovy předseda pan řídicí Vojč.

Manifestační schůze pro reformu manželského práva konala se v neděli dne 3. března 1907 ve velkém sále Plodinové bursy. Do tří tisíc čítající shromáždění občanů obou národností a nejrůznějších politických stran k svorné protestní manifestaci proti společnému a pravdivému nepříteli obou národů — Římu. Tato dohoda, zvlášť budou-li nedělní manifestaci následovat jí podobné činy další, a což jest hlavního, společná drobná kulturní práce, nemůže být ani dosti oceněna; vždyť je jisto, že zatím co rozvadění národové bili a potírali se navzájem, společný nepřítel Řím byl „tertius gaudens“ (třetí, který se raduje). Dohoda v otázkách kulturních, ač bude-li trvalou, neuškodí nikomu tak jako římské reakci, ano je důležitým praktickým krokem k odřímanění našeho života, a proto nutno ji pozdravit radostně. Konkretním předmětem nedělní manifestace byla reforma manželského práva. Co lží pustili o ní mezi nevědomý a lehkověrný náš lid klerikálové! Co podvodů a balamucení bylo potřebí, aby sehnali mezi neuvědomělým lidem podpisy na svoje protireformní petice! A přece jen slepý nevidí, oč klerikálům běží: povinný církevní sňatek je zlatým dolem klerikálů, důležitým pramenem jejich více než tučných příjmů, manželství civilní — zavedené ostatně ve všech kulturních státech na světě — je těchto příjmů zbavuje. To je ovšem hlavní důvod klerikálního poplachu, proti němuž není jiné a lepší zbraně než uvědomovat lid o pravém stavu věcí a po této straně nedělní schůze vykonala svůj úkol. Plně bude ho ovšem dosaženo teprve tehdy, až přesvědčivá a nadšená slova referentů v nejlevnějších lidových brožurkách proniknou do nejposlednější vísky; lid pozná, jak hanebně byl klerikály balamucen a zachová se k nim podle toho. — Schůzi předsedali doktor Dražďák a dr. Link, paní Pavla Stránská a sl. Marie Tumova z Waldkampfu, pp. Pelant a Polák. Česky referoval dr. V. Bouček, německy pan E. W. Zenker, spisovatel z Vídně, který zejména objasnil otázku po stránce hospodářské, socialní a kulturní, poukázav též na to, že reforma manželství jest krokem k rozluce státu a církve vůbec, které pokrokoví lidé domáhat se nepřestanou. Z ostatních řečníků uvedeni buďte prof. Masaryk, který velmi pěkně ukázal, že za „svaté“ považovat lze jen opravdově šťastné manželství a ne manželství každé a kterékoli, p. Turner z Liberce, p. Hušek, p. Peduzzi a pí. Gregorova. Důležitost manifestační schůze možno oceniti také podle množství došlých pozdravných přípisů a telegramů, jež došly netoliko z Čech, ale z celého Rakouska: z Vídně, Insprucku (od prof. círk. práva dra Wahrmunda), z Terstu, Lvova, Pešti atd. Přípisů a telegramů došlo asi 70. Z politických stran pozdravily manifestaci souhlasnými přípisy a přáním zdaru československá socialní demokracie, česká strana radikálně pokroková a polská strana demokratická. — Na schůzi přijata byla jednohlasně (při tisícihlavém účastenství faktum jistě význačné) resoluce tohoto znění: „Rakouské manželské právo, pokud opírá se o středověké církevně-scholastické formule, neodpovídá nikterak právnímu přesvědčení moderních lidí a je proto naléhavým, aby provedena byla jeho reforma v těchto směrech: 1. budiž pro všecky občany bez rozdílu konfese prohlášena za obecně závaznou forma manželství civilního. 2. buďte zrušeny všecky pouze na církevních předsudcích založené překážky manželství jako překážka různosti konfesse, vyšších svěcení atd. — Žádaná reforma je tím naléhavější, že je ve všech civilisovaných státech a také i v druhé polovici této říše už dávno provedena. Účastníci důrazně vyzývají všecky zákonodárné činitele, aby se v době co nejkratší o reformu tuto zasadili.“

PŘEHLED

Od redakce a administrace.

Zasílejte nám klerikální letáky, brožury, pamflety, časopisy, poutní a j. písně, obrázky, krátce všechny tiskoviny klerikální, jež Vám do ruky přijdou. I když z nich vždy něco nepoužijeme pro časopis, jsou přece potřebny redakci pro informaci. Takové doklady uchováváme mimo to jako dokumenty klerikálního balamucení lidu. („Svatého Vojtěcha“ však neposílejte, toho zde máme balíky; použijte jej pro svou potřebu.)

Výchova a školství.

Školská výstava se zřetelem k umělecké výchově na Král. Vinohradech v nové školní budově v Žižkově ul. na Král. Vinohradech zahájena slavností 25. března a potrvá až do 15. dubna. Důležitou součástkou její budou četné produkce hudební, zpěvní, deklamatorní, tělocvičné a hry, jakož i odborné přednášky k umělecké výchově směřující. Účelem těchto produkcí jest poskytovati mládeži příležitost těšiti se z výtvorů umění hudebního i slovesného a vésti mládež k tomu, aby krásu výtvorů těch chápala. Pořad slavnosti těch je: 3. dubna: Velký koncert pro mládež za účinkování České Filharmonie, českého pěveckého kvarteta a pěvecké školy hlaholu vinohradského. 6. a 17. dubna: Zpěvní, deklamatorní a tělocvičné hry žákyň 6. dubna a žáků 13. dubna obec. a měšť. škol. vinohradských. 10. dubna: Přednáška odb. uč. p. Al. Vávry: O výchově hlasu lidského, zvláště dětského ke zpěvu umělému s četnými ukázkami chovanců pěveckých škol. Výstava zakončena bude slavností sázení stromků dne 15. dubna 1907. Veškeré dotazy v záležitosti výstavní zodpoví výstavní kancelář, jež otevřena jest ve školní budově v Žižkově ul. na Král. Vinohradech.

O vševědných snahách J. A. Komenského přednášel na slavnostní schůzi Jednoty Komenského v Praze 25. března 1907 prof. dr. J. V. Novák. V této své velice zajímavé přednášce ukázal prof. Novák také k těm snahám Komenského, které jeho ideál životní činí velice blízkým svobodným zednářům (stavba chrámu Šalamounova, trojuhelníkový obrazec bytí člověkova). Přineseme o věci této příště úvahu podrobnější, ve které poukázáno bude na Komenského se stránky, širšímu obecenstvu českému velmi málo známé.

Kulturní boj.

Španělské Ricmanje. Podle dosavádních názorů o Španělsku stěží tomu uvěříme, že již je tam obec, třebas dosud jediná, která právem se může psát „descatolizada“ (odkatoličtěná, odcírkevněná). Je to obec San Vicente de Alcántara, která nečekajíc na zákony, provádí rozluku od církve nejpřirozenější a nejúčinnější cestou: hromadným vystupováním z církve. Jen ve třech měsících přibylo občanů bez vyznání o 312. Za minulý listopad a prosinec zapsáno bylo tam civilně 6 dítek a vykonáno 9 civilních pohřbů. Katolíků zbývá tam již jen zcela nepatrná, „mikroskopická“ — jak se praví v jednom listě odtamtud zaslaném — hrstka. Vše to zásluhou jediného muže, lékaře jménem Sendras, a pak také zásluhou povahy španělské, která jest o něco méně střízlivá než naše, trochu horkokrevnější a proto se nespokojí jen přesvědčením, které si necháme hezky pro sebe, nýbrž také uvádí v život

myšlenku, pro kterou se nadchla. Ve Španělsku, kde podmínky jsou daleko nepříznivější než u nás, chápe se boj proti Vatikánu mnohem opravdověji, a kdo ví, zda v krátkém čase nebude z národa nejopozdilejšího jeden z nejpokročilejších. Týdenní orgán Volné Myšlenky španělské zaznamenává v každém čísle řadu sňatků a pohřbů civilních nejen z kruhů dělnických, ale i z kruhů intelligence, lidí veřejně postavených. A u nás? Čekáme, až to bude zákon nařizovat. △ 13

Kterak klerikalism všude dusí život a vývoj na každém poli, o tom nám opětně podává pádný doklad anglický list „Daily News" ze dne 12. března 1907 touto zprávou: Město Winchester (staro-římská osada se známou románskou katedrálou) v jižní Anglii, je ze tří stran obklopena pozemky náležejícími tamní církvi, která je nechce ale prodati, nýbrž pouze pronajímati, to však za tak podivných a omezujících podmínek, že je úplně znemožněn jakýkoliv průmyslový podnik na úkor přirozeného a moderního vývinu celého města, které, ačkoliv má i malý přístav, musí takto zakrněti. Při tom ale církev neustává pokrytecky v pravém smyslu slova žebrati u občanstva o peněžité podpory pro své účely. Podobných případů bychom mohli uvésti více, též u nás. *V. H.*

Nedejte se klamati kandidaturami těch kněží, kteří nevystupují přímo pod vlajkou katolicismu, kandidujíce na program agrárnický, mladočeský nebo samostatně. Také se nedejte klamati domnělou „nemilostí" pana Skrbenského vůči těmto kandidátům. Je to všechno volební švindl a machinace, kterou se mají potomkům Husitů osladiti kněžské kandidatury. Po volbách to všecko potáhne zase za jeden provaz!

Dokumenty klerikalismu.

Chorobná nesnášenlivost a zlovolnost katolického kněze. Je známo, jak nesnášenliví a mstiví jsou katoličtí kněží. Také se nikdo už skoro nad tím nepozastavuje. Zvykli jsme si na to. Ale někdy přece jen přijde na veřejnost zpráva o takové míře klerikální zlovolnosti, že člověk až kroutí nad tím hlavou. Tak jeden takový příklad můžeme dnes uvésti z „Korespondence katolického duchovenstva". Tam v čísle 11. v „Hovorně" je tento dotaz:

„I. Mám uctivý dotaz ke „Korespondenci katolického duchovenstva": V obci K. mají občanský hřbitov a tam umrlčí komoru s obecním zvonkem. Stalo se, že farář nesvolil ke zvonění hran na kostele katolickém, tu pak zvonili hranu a vše ostatní tím obecním, neposvěceným zvonkem. Jest to oprávněno? **Dalo by se to zakázati?**"

Podívejme se, to je katolický kněz, sluha Páně! Nejen že hřeší proti povinnosti křesťanského milosrdenství, mrtvé slušně pochovávati, odpíraje nebožtíku v církvi obvyklé obřady (snad mu mamonářovi dost nezaplatili), ale on jde ve své úžasné mstivosti a zlé vůli tak daleko, že se ještě stará o to, jestli by se to dalo zakázat (!!), aby se tomu zesnulému ani tím „neposvěceným" obecním zvonkem nesmělo vyzváněti, když sám nedopustil zvoniti mu zvony „posvěcenými"!! . . . Tomu nebožtíkovi by se to sice pod drnem odpočívalo stejně, i kdyby mu vůbec nezvonili, ani na ten „neposvěcený" obecní zvonek, ale faráře, toho římsko-katolického faráře, „sluhu Páně", hlasatele „lásky k bližnímu", prostředníka „velikého slitovníka" atd., toho to charakterisuje jako takového bezcitného zlostníka, který nemá v sobě za mák lidského citu, ale jen samou zášť, zlobu, nenávist a mstivost až za ten hrob!

Katolický „Čech" usvědčil se sám ze lži. Klerikálové nesčetněkráte tvrdili na schůzích a v „Čechu", jaké by to nastaly pro katolické ženy hrozné časy, kdyby dosažena byla možnost rozluky katolického manželství. Pan dr. Nejedlý alias z Vysoké, rytíř, ale jen smutné postavy, chodil po schůzích strašiti nebeské kozy, že potom se bude moci muž každý týden znovu ženiti . . . Nyní konečně sám „Čech" přiznává, že je to vše bezměrná lež, ježto jde jen o rozluku nešťastných manželstev. V čísle ze dne 10. března 1907, navazuje na naši schůzi v Plodinové burse, praví: „Že manželské rozluky není na výsost potřebí, ukazují však židé a protestanté sami, kteří rozlukového svého práva **velmi zřídka** používají." Tak vida, konečně kápl „Čech" božskou, doznav tím, že právo rozluky manželství, jak je používají protestanté a židé a jak je požadujeme i pro katolíky, neznamená zhoubu manželství, ale jen záchranu pro nešťastné a k sobě se nehodící manžely. Až však zase někde na voličské schůzi budou klerikálové balamutit lid, jaké to bude, až ta rozluka nastane, neopomeňte jim uvésti tento citát!

Z církevních obzorů.

Kdo informuje katolické kněze v Čechách? Páter Filip Jan Konečný to prozrazuje v „Čechu" dne 17. března 1907. Píše: „Málem bych řekl, že v Hradci Králové vedou si vůdčí kruhy nejčileji: aspoň nám dávají „Štít" a aspoň nám včas dávají *návody,* zasílajíce je přímo agitujícímu kněžstvu." Známo, že hradeckou agitaci tiskovou vede tamní jesuitská kolej. *Jsou to tedy Jezuiti, kteří dodávají rozum českému kněžstvu . . .* Byly doby, kdy poctiví kněží katoličtí opovrhovali řádem, jehož heslem jest zásada „účel světí prostředky". Dnes však jsou to Jemelkové, kteří dodávají páterům Kopalům, Horským, Konečným, Škrdlům, Tomanům, Řehákům, Střebským a ostatním špiritus . . . Dopracovali jste daleko, „pánové milí".

Drzé čelo posvěcené redakce „Sv. Vojtěcha". V březnovém čísle „Sv. Vojtěcha", orgánu čistě německého spolku „Sct. Bonifacius", jehož předseda P. Albanus Schachleiter snad by dovedl spíše lámat kámen nežli češtinu, varují se katolické ovečky před Volnou Myšlenkou jako — nenárodní . . . Píše se tam: „U nás v Čechách rozšiřují „Volnou školu" lidé bez vyznání hlavně odpadlíci Myslík a Kunte v časopise „Volná myšlenka", kdež pod titulním obrázkem mají mezi hesly také německý nápis: „Freier Gedanke", ač mezi čtenářstvem nemají ani jediného rozeného Němce, jenž by nerozuměl českému nápisu. To nejlépe nám dokazuje, že tento list i školský spolek je pod komandem německých vášnivců proticírkevních a že již proto zasluhuje, aby jej uvědomělý Čech zamítl." — Páni Benediktini se „Sfatým Foytychem", kteří nevystáli ani českého pojmenování svého kláštera „Pod Slovany" a násilně je překřtili na Emauzy, jsou ovšem poslední z těch, kteří by měli právo někoho posuzovat, je-li dobrým či špatným Čechem. Také si z té jejich kletby strašně málo děláme; ale je dobře poukázat na to, protože to ukazuje, jak jsou úžasně drzí, když jsouce sami nejen zrozením Němci, ale dokonce členy germanisujícího řádu, vytýkají někomu, že není dobrým Čechem! . . . Ale což tito lidé jsou zvyklí páchat podvody ve jménu víry, proč by nepodváděli také ve jménu národnosti. O jednu skvrnu na povaze více nebo méně; kutna to všecko skryje!

Rozpuštění „Zemské jednoty katolického duchovenstva". Pan Skrbenský z Hradčan, společně s ostatními římskými biskupy z Čech, rozehnal jednotu českého katolického duchovenstva, která sice nikterak revolucionářskou nebyla, ale přece jen pánům hierarchům byla proti mysli. Pan Skrbenský ukázal tentokráte své kaprálství od dragounů svým vlastním „mileným synům". Spráskaní a zahnaní otroci z Jednoty, kteří častokráte propůjčovali se

za nástroj panských choutek pána ze Hrieschtie, když vybral si za oběť prostý lid, poznali tu nejlépe, že panský bič nezná rozdílů: dnes bije do rabů a zítra do drábů, jak právě je příležitost a nálada... Snad to také mnohého dosud věrného sluhu přivede k novému poznání. Aspoň následky se již jeví... Jakmile volby do říšské rady budou skončeny a rozptýlená pozornost občanstva opět se soustředí, podrobíme pašovství pana Skrbenského a jeho pobočníků důkladné kritice. Stane se tak v brožuře „Ze zákulisí našich Římanů", která se již chystá za spolupráce několika dosud aktivních katolických kněží.

Klerikálové zbrojí! Při „vikariatních poradách pastýřských" má býti ve vikariatu jenerálním pojednáno o otázce: 1. Jakým způsobem třeba bojovati proti moderní zásadě: „Pravé náboženství moderní doby spočívá jedině v práci a humanitě" a 2. „Kterými způsoby lze a sluší znalosti osadníků duchovním správcem nabývati obzvláště s ohledem na poměry hlavního města" (Praho, pozor!). V ostatních vikariátech má se jednati o otázce: 1. Jakým způsobem lze duchovnímu správci získati muže pro církevní život (důsledek všeobecného hlasovacího práva!) a 2. Jest pojednati o manželských překážkách se stanoviska práva církevního a občanského. — Jak viděti, klerikálové se chystají! Založíme my ruce v klín?

Z našeho života.

Odporné jezovitství páše proti nám anonymní pisatel v „Komuně" (dříve „Nové Omladině"). Napsali jsme v čís. 10. „Volné Myšlenky" referujíce o schůzi v Orfeu na Vinohradech, ve které přijat projev sympatií francouzskému předsedovi ministerstva Clemenceauovi pro jeho protiklerikální postup: „Prohlašuje-li Volná Myšlenka v jednom daném případě solidaritu s vládou francouzskou, neznamená to přece schvalování jejího postupu v záležitostech docela jiných. Kdo není slepým doktrinářem a bere život tak jak je, nemůže toho neviděti." Přes toto zcela jasné prohlášení apostrofuje nás onen neznámý nepoctivec již po několikráte, házeje nám na hlavu protisociální postup Clemenceauův, s nímž my sami přirozeně nesouhlasíme, ale kterého se náš projev, platící provedení rozluky církve od státu, naprosto netýkal. Toto jednání nejlépe charakterisuje onoho redakčního Jemelku z „Komuny", který anarchistickým dělníkům káže o pravdě a spravedlnosti, ale sám s těmito vzácnými vlastnostmi zachází hůř než madame Riehlová se svými děvčaty. *Red.*

Kaleidoskop.

V čem už vidí velebný „Čech" ohrožení „svaté" víry, vidno nejlépe ze zprávy, otisknuté v onom listě 26. února 1907. Zpráva ta zní doslova: „Hádankový skvost „Zemědělských Listů". V zábavní příloze „Zemědělských Listů", agrárního týdenníku, zasílaného všem spořitelním a záložním spolkům dle vzoru Raiffeisenova, z veliké části vedeným duchovenstvem, pěstuje se mimo jiné i sport hádankový. V posledním čísle ze dne 22. t. m. jest od jistého Ant. Petrnouška podána hádanka-záměnka:

S o — štítem zločinu se stává,
s í — za hrobem nás očekává.

Rozluštění ovšem snadné: noc — nic. Opět doklad, jak redaktoři agrárních listů smýšlí o nejsvětějších pravdách naší víry. Opakování podobných případů může míti pro budoucnost neblahé následky." Jest směšno, jak arcibiskupský „Čech" v této nevinné hádance čichá něco, co by mohlo míti pro svatou církev, kterou přece ani brány pekelné nepřemohou, neblahé následky. Ostatně jest nepochopitelno, jak mohl zbožný a pravověrný „Čech" přijíti „snadno" na tak bezbožné rozluštění, a ještě nepochopitelnějším zůstává, že se rozhodl toto bezbožné a hrozné rozřešení otisknouti. Nebál se, že tím způsobí u zbožných oveček pohoršení? — Tento případ však nejlépe illustruje, jaké volnosti projevu dopřáli by klerikálové jiným stranám, kdyby měli moc v ruce, a jak by udusili každého (i agrárního) redaktora, který by jen trochu se uhnul s cesty, jíž jíti velí svatá církev římsko-katolická a její pokorní a mírumilovní zástupci a nohsledi.

Klerikalism všude je stejný. Evang. časopis „Českomoravská Jednota" přináší následující definici modernismu: „Dnes domýšlivý modernism vše, co nenese známku jeho, odsuzuje jako klerikální. Dobře jíst a pít a se bavit, dle pařížského střihu se šatit, v palácích mramorem dlážděných bydlet, po kobercích chodit, v kočáře se vozit, toť cíl modernismu a když to dosáhnout nemůže, jest moderní člověk cele nešťasten." Věru, za tuto definici nemusí se styděti ani „Kříž" ani „Meč" ani „Sv. Vojtěch" — Neplecha sešla se s necestou, praví naše přísloví.

Z obce lidem vyhnaný farář. V Šardicích u Kyjova na Moravě dostali nového faráře pátera Fr. Dohnala, který byl jmenován proti vůli věřících. To mělo za následek, že se lid vzbouřil a nejen příchod faráře provázel bouřlivými demonstracemi, ale i okna fary vybil... Farář musil z obce druhý den utéci a na faře ubytovali se — c. k. četníci... Tak divně zahrá si někdy osud s hierarchií a jejími žoldáky. Jednou slouží jim k biřicování pokrokových lidí (rozbité schůze v Zahnašovicích a j. na Moravě!), podruhé obrací se s plnou brutálností proti biřicům samým. Klerikalism divně bude dívati se na ty své konce. Seje vítr a sklidí bouři. A snad prudčí nežli se komukoliv zdá!... V Šardicích nyní jsou bez kněze. Možná, že to skončí pokořením se vzbouřených oveček, možná také, že to bude míti daleké následky. V Ricmanji to také jen vnějšími příčinami začlo a skončilo to úplnou vnitřní rozlukou s katolicismem celé obce!

LITERATURA.

J. S. Machar: **Jed z Judey.** Verše. Nákladem F. Šimáčka v Praze. Cena 3·— K.

Kniha organicky se řadící k dřívější knize „V záři hellenského slunce". Znalcům antického světa nepoví ovšem kniha Macharova kromě osobitého nazírání autorova nic nového, ale význam její jest v českém životě kulturním jistě aktuelní. Machar je odpůrcem onoho židovsko-křesťanského názoru světového, jeho morálky, jeho životu nepřátelského, theokratického systému, zkrátka onoho ducha, který je nám dodnes v útlém věku na školách vštěpován a z něhož těžko později se oprošťujeme. Každý myslitel, který bojoval proti židovsko-křesťanské soustavě, hledal protiváhu její; jako na př. Schopenhauer ve filosofii indické. Machar našel onu protiváhu v antice. A tvoří verše dobré, neboť ti antičtí hrdinové jsou nositely jiného myšlenkového světa, nejen světa minulosti, ale i budoucnosti; Julian Apostata, stroskotavší se o křesťanství, vstává znovu z mrtvých jako hlasatel člověka budoucnosti.

Macharova kniha je významná v mnohém směru. Je dokonalým opakem toho, co české intelligenci doporučoval prof. Masaryk, onoho bratrského, evangelického ducha, který není vlastně ničím jiným, nežli česky oslazeným jedem z Judey; je dokonalým popřením křesťanství a všech analogických snah reformních v tom směru. Ještě dokud Machar otiskoval svoje essaye, jež jsou ještě velmi případnými glossami k jeho knihám básnickým z poslední doby, byl zajímavým obraz naprostého rozporu v tak zvané otázce náboženské v samém hlavním orgánu českých

realistů. Názory českých protestantů se ostře střetly s Macharovým Hellenismem. A je to jistě velikou zásluhou Macharovou, že názory svoje beze všech koncessí stranických nepokrytě projevil, neboť tím vlastně ukázalo se, že směr volných myslitelů nabyl vrchu v české intelligenci i přese všecku pietu ke kulturní práci, kterou český protestantism v minulosti vykonal. Dnes neznamenal by však obrození, nýbrž jen jiný druh klerikalismu, poněvadž kořeny jeho netkví ve všelidském universálním cítění, ale v historismu, v myšlenkově značně obmezeném kruhu.

Litujeme jen velice, že essaye Macharovy, kde prostě, ale velmi výstižně vykládal svoje názory o antice a křesťanství, nevyšly před vydáním básní „Jed z Judey“ souborně v knize, možno-li rozhojněny a doplněny. Tak by teprve měla kniha náležitý komentář, pravý smysl byl by usnadněn, Macharova filosofie dějin by jasněji vysvitla, zvláště tam, kde báseň činí více méně dojem veršované kroniky, Neboť doznati dlužno i přese všecky nadšené chvály ctitelů Macharových: všecky básně nestojí na stejné výši umělecké a je-li Machar v nich myslitelem, o to menší je umělecká cena jejich. Je v nich přece dosti rhetorismu, neuchvacují již tím bezprostředním dojmem jako dřívější knihy Macharovy čerpané z bojů a bolesti dne, vyvřelé z hlubin duše českého člověka obdařeného strašným a bolestným darem viděti všecku českou bídu nezastřeně, jasně, bez obelhávání sebe sama. V antických parafrazích Macharových, propletených historickými básněmi z jiných kulturních sfér (motivy židovské a jiné) není již toho jednotného, uchvacujícího dojmu. Starý Hebbel charakterisoval dobře nebezpečí, jemuž podléhají často umělci vyhrabávající staré, tisícileté kultury: člověka ovane leckdy zápach hrobový a místo živoucích a krásných postav přinese popel, hnilobu a prázdné stíny. Proto velkých evokatérů minulosti je velice málo.

Kdo chce opravdu prožíti v duchu antický život, tomu nezbývá než dokonale ovládati onu dávno mrtvou řeč a čísti originály. A čísti je duší básníka a umělce života. Goncourt v krásné kapitole „Faustinové“ líčí, jak tato herečka, chtějíc opravdu proniknouti ducha řeckých tragiků, dává si předčítati řecký originál od podivínského řeckého professora, jen aby měla onu suggesci, onu vůni starého Řecka, byť nerozuměla slovům. U Machara řečníci Řekové a Římané nejsou však vždy z masa a krve, vidíme v nich často jen nositely myšlenek Macharových, za něž jsme ovšem vděčni. Ale po stránce čistě umělecké dali bychom přece přednost Zeyerovým evokacím z Orientu, nebo Flaubertovým úžasným obrazům pradávných, polomythických kultur. Ani renaissanční básně Vrchlického, které psával v svém mládí, nejsou bez onoho horoucího varu krve a plnosti života, která, žel, pozdějším výtvorům jeho nadobro již chyběla. Neboť pravá báseň je přece vždy jen vystižení plnosti života, prudký tep srdce básníkova a nikoli výtvorem, byť i nejbystřejšího, ale přece více méně chladně konstruujícího rozumu. A tak skoro dali bychom přednost Macharovým vzácně upřímným antickým essayím před jeho antickými básněmi. Měl odvahu plout i zde proti proudu, říci svoje mínění bez ohledu, že si pohněvá svoje evangelické abonenty realistického denníku, potírá sice to, co již dávno Schopenhauer potíral: židovsko-křesťanský názor na život, ale u nás bylo toho třeba, bylo nutno říci, že na reformaci byť českou navazovati nemůžeme a že člověk náboženský nadobro je překonán. Proto verše Macharovy zasluhují, by byly hojně čteny.

Úprava knihy „Jed z Judey“ s obálkou Kupkovou jest neobyčejně vkusná, je tu obálka po způsobu francouzském, v leptu (škoda, že jenom napodobeném). Také litujeme, že v knize samé není žádné linky, nebo „cul de lampe“ od Kupky, jehož vignetty k Réclusovi ukázaly, jakým je vzácným malířem starých kultur. Věnování celé knihy panu Vodákovi a četné dedikace následující u jednotlivých básní jsou jen rušivými drobnostmi; tuto modu již Havlíček pramálo si pochvaloval, dobíraje si v recensi Kaperových „Českých listů“ „mistry v dedikacích“.

Právní rádce.

J. D. Hulín. Otázka: Může-li rozvedená žena provdati se za jiného muže, s nímž žije a má děti.

Odpověď: Podle dosud platných ustanovení zákonných nemůže, předpokládajíc že jedná se o sňatek katolický, t. j. že v době uzavření sňatku oba neb aspoň jeden z manželů byli katolíky. Teprv po smrti manžela, s nímž je rozvedena, je možný tento sňatek a to ještě jen podmínečně; předpokládá se, že ji tento manžel před svou smrtí pro společné žití s druhým mužem nežaloval. Případ Váš je jedním z mnoha příkladů, které přímo křičí po reformě dosud platného manželského práva.

Otázka: Co stalo by se podle církevního práva bohoslovci nebo knězi, který by setrvávaje na svém místě vědomě a úmyslně pracoval proti církvi a byl prozrazen?

Odpověď: Co dělala s takovými lidmi církev, pokud měla moc, je s dostatek známo z historie. Dnes však nemůže dělat dle platného práva nic víc, než docílit jeho vyloučení z ústavu, případně odstranění z úřadu, v čemž jí ovšem „bracchium saeculare“ (světské rameno) pomůže. Naproti tomu jest však každé vykonávání samostatného církevního trestního práva vyjma neškodné exkomunikace a interdikty naprosto nepřípustno, zejména každé věznění člověka církevními vrchnostmi je dle § 95. tr. z. zločinem, za který samozvaným věznitelům samotným hrozí jedno- až pětiletý kriminál. Rozumí se samo sebou, že bychom se každého takového zajatce ujali s obvyklou rozhodností.

Otázka: Je přípustno, aby obec přispívala hmotně na kultus některé církve buď přímo z obecního jmění, aneb aby zvláštními přirážkami ukládala příspěvky takové svým občanům?

Odpověď: Udržovati náboženský kultus nepatří vůbec k úkolům obecním a bylo by nezákonným, i kdyby v dotyčné obci jinověrců vůbec nebylo. Proto neodpovídá zákonu ani ta praktika, kde obec na vydržování církevních budov a zřízenců podle placených přímých daní ukládá příspěvky k účelům církevním členům této církve. Ukládati příspěvky takové v jakékoli formě jinověrcům, zákon ze dne 35. května 1868 č. 49 ř. z. výslovně zapovídá. Že nesmí obec ani ze svého vlastního majetku na účele církevní přispívati, plyne vedle uvedeného již důvodu té prosté úvahy, že by potom mohlo se nedostávat peněz na nutné výlohy obecní, které by přirážkami občanů musely býti hrazeny. Z každého rozhodnutí obecní správy, jímž se věnuje něco na účely církevní, budiž se odvoláno jednak k nadřízeným instancím samosprávným (okresním a pak zemskému výboru) jednak k zeměpanským úřadům politickým, kterým nad hospodařením obcí přísluší právo dozorčí (c. k. hejtmanství, místodržitelství a ministerstvu). Náš právní odbor, kdykoli bude o to požádán, je ochoten stížnost takovou zdarma (za pouhou náhradu hotových výloh) vypracovat.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) KAREL PELANT. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA Praha-Vršovice.

VOLNÁ MYŠLENKA

ČASOPIS
VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH.

ROČNÍK III.
1907 – 1908

PRAHA-KRÁL. VINOHRADY 1908.
REDAKTOR JULIUS MYSLÍK. ☐ VYDAVATEL Dr. TH. BARTOŠEK.
KNIHTISKÁRNA DYK A RYBA, VRŠOVICE.

OBSAH:

Články.

Aforismy a citáty

Aforismy a poznámky otištěné na místech konfiskovaných na str. 60., 83., 87., 88., 88., 90., 91. a 96.

Světové sdružení Volné Myšlenky.

Česká sekce.

Německá sekce.

Naše schůze.

Přehled.

Právní rádce.

XIV. světový kongres Volné Myšlenky v Praze ve dnech 8. až 12. září r. 1907.

Slavnostní list k XIV. světovému kongresu Volné Myšlenky v Praze 8.—12. září 1907.

Zvláštní vydání „Volné Myšlenky“ ke dni 8. září 1907.

Básně.

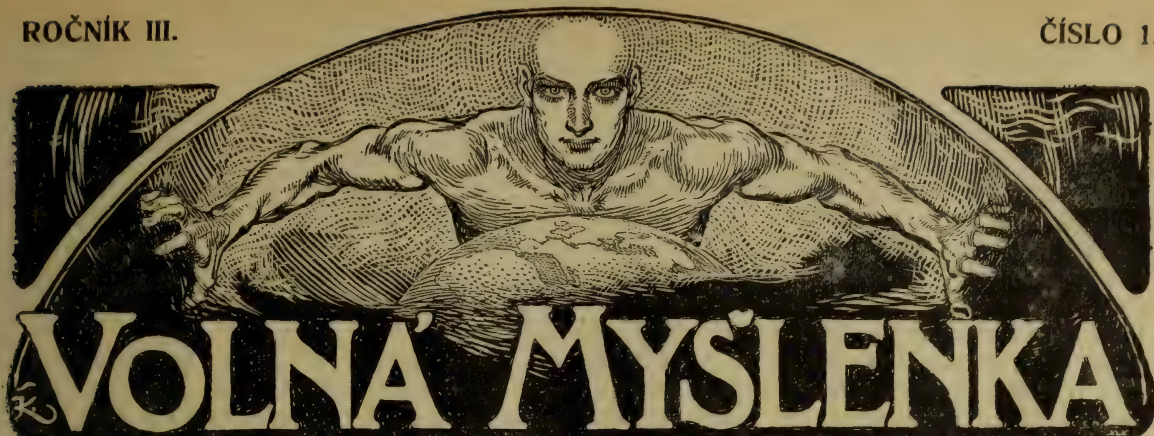
Články.

Aforismy a drobné stati.

Vignetty.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNÍK III. ČÍSLO 1.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. KVĚTNA 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

LONGINUS:

Laický názor světový.

Vznikne-li nové náboženství jest zprvu vždy v dokonalém souhlase s věděním doby. Kdyby nebylo, nerozšířilo by se; bylo by bezcenné již pro vrstevníky zakladatelů. Pokud náboženství jest jakoby živé, přizpůsobuje se duchu doby, rostoucímu vědění. To ale jde zpravidla jen do jisté míry. Pak nastane jakési zkostnatění, dogmata utvrdnou a mezi věděním a náboženstvím otevře se propast stále hlubší a hlubší, neboť náboženství ustrnulo a vědění roste. Příklad: katolicism, jeho vývoj do Tomáše Aquinského, jeho stav dnešní.

V jak dokonalé harmonii byl katolicism s věděním doby za rozkvětu scholastiky! Tehdá měl skutečně na každou otázku určitou odpověď, ať šlo o astronomickou, ať o právnickou neb uměleckou otázku. Dnes o poučení katolické církve již nestojíme, vědění naše mohutně pokročilo, máme nové otázky a nové odpovědi.

Kam se má obrátiti moderní člověk, hledá-li odpověď na své otázky? K vědě! A což nemá-li věda odpověď na předložený problém? Pak třeba klidně přijmouti její poctivé „nevím“ neb „nevím dosud“.

A věřiti nemáme nic? Ne — nikomu nic!

Laický názor na svět, jenž se opírá jen o vědění lidstva má vzácné přednosti. Co my za pravdivé uznáváme platí i pro naše nepřátele a protivníky. Platí to vždy a všude na celé zeměkouli. Vědy obsahují pravdu pro obyvatelstvo naší planety. — Tím ale nepravíme, že to jest pravdou co všichni lidé uznávají, nechceme říci, že lidstvo dohromady jest neomylné. Každý z nás vidí měsíc ve vzdálenosti 20 m a přece to není pravda. Pravdu o vzdálenosti měsíce udává astronomie.

Co jsou vlastně tyto vědy, jimž tak slepě důvěřujeme? Jest to dílo malé, intellektuálně vynikající části obyvatelstva naší planety, ale dílo tak dokonalé, že uznání jeho lze vynutiti na každém člověku, jenž má zdravý rozum.

Nemůže však laický názor světový také zkostnatěti? Nijak! Vědy jsou ve vývoji, ve výboji proti neznámému. Naší povinností pak jest, abychom tento vývoj dle svých sil sledovali. Buďme co nejpřísnější v posuzování důkazů a chraňme se toho, abychom hranice svého osobního vědění považovali za hranice vědy vůbec.

Jaký pak jest poměr laického názoru světotového k náboženstvím? Žádný. Co my za pravdivé uznáváme, musí uznati také. Uznání jednotlivého náboženství vědou t. zv. vyrovnání mezi náboženstvím a vědou jest nemožné. Neboť věda obsahuje pravdu pro celou zeměkouli a víra určité konfesse obsahuje články, jež část lidstva — její věřící — za pravdu uznávají a vydávají. Ale ty „pravdy“ jejich nemají vítězné síly pravd vědeckých, kterou i nepříteli našemu vnutíme. Každá konfesse musí uznati co my za pravdu uznáváme, ale oni nám svá dogmata vnutiti nemohou.

Nejsme my ale chudší než „věřící“. Naše věda dosud neví určitě a přesně končí-li život náš smrtí, zda jsme žili již před narozením a mnoho jiného. Věřící mají na tyto otázky určité odpovědi. — Nuže, chce-li se někdo nechat balamutit a pak ještě tučně za to zaplatit, budiž. To je jeho věc. My sneseme takové nerozřešené pravdy s klidem a trpělivostí. Naše sebekázeň chrání nás před tím, aby nás takové otázky trýznily. Klid! To budiž naším heslem, pokud bydlíme na této planetě.

Co odporučuje laický názor světový? Nikdo nemá na tom zájem, nikdo nemá z toho zisk,

když se k němu hlásíme než my sami. V pletivu svých myšlenek visí každý z nás jako pavouk v síti; běda tomu, kdo má špatnou. Kolik chybných kroků, kolik nesprávných rozhodnutí, kolik zbytečných srážek vyvolá si ten, jenž má náhledy a názory nedobré. Věru, přísně trestá se odmítání našeho názoru světového. Církve vyhrožují tresty těm, kteří se k nim nehlásí, ba i členům svým, kteří neposlouchají ve všem vždy. Jesuita Schouppe vydal r. 1899 (!) spis o očistci, v němž „na základě velmi mírného odhadu“ vypočítává, že dobrý křesťan během 20 let si zaslouží 3 roky 3 měsíce a 15 dní očistce. To je veliká přísnost; že? — U nás jest ještě větší. Hříchy proti vědě trestají se hned na zemi na majetku, ba i na zdraví a životě. Společnost železniční vydala stotisíce, hledajíc uhlí ve vrstvách geologicky starších, jež pod uhelnými ležívají. Kolik nemocných, kteří se vydají na pouť, doufajíce v zázračné uzdravení, zhorší si svůj stav, ba zahynou, jen se rozhlédněme ve svém okolí. Dnes, kdy duch vědecký víc a více proniká náš život, stává se nevzdělanost skoro nebezpečnou pro postiženého.

Jak se získá laický názor světový? Ten se nekoupí za peníze, nememoruje z katechismu; získá se prací. Vytrvalou úmornou prací. Pro lenochy a hlupáky není. Není arci možno, aby každý z nás studoval všechny vědy, ale jest nutno, abychom poznavše části, úseky, díly věd osvojili si zvláštní to ostré povznešené myšlení — duch věd. Kdo pak si tento poklad získá, bude dobře vyzbrojen pro všechny zápasy a dobře mu bude na Zemi!

DR. TH. BARTOŠEK:

O katolickém polytheismu.

Nauka o vývoji, nejpopulárnější ve vědách přírodních, kde zejména s Darwinovým jménem spojována bývá, platí stejnou měrou i o všech vyšších přírodních útvarech, o jevech společenských vůbec a tedy také církevních a náboženských. Jako není zázraků v přírodě, není jich ani ve vývoji církví, a je-li člověk ve vývojové souvislosti s jinými živočišnými organismy, lze analogickou souvislost konstatovati i u systémů náboženských. Zejména katolicism — a o ten nám u nás hlavně jde — není než organickým pokračováním starých t. zv. pohanských systémů náboženských — staré pohanství trvá tu prostě dál, jen jmen se mu dostalo jiných. V minulém ročníku zabývali jsme se ukázkami z historie kultů, tentokráte chceme ukázat, že také nejzákladnější představy náboženské — nauka o božstvu — je přejata z pohanství.

Odtud až do konce ($2^1/_2$ strany!!!) zabaveno!

FILALETHES:

K boji proti klerikalismu.

Lidem pokrokovým se naskytá do budoucnosti pohled velmi málo vábivý. Školy jsou zklerikalisovány, úřady slouží mocným a jsou hluchy ke slabým, politické strany bijí do sebe o překot a klerikalismus je ubijí a ničí všechny dohromady.

Člověk nesmí nyní již říci ani jediné slovo, aby se nemusil ohlížeti, zdali není na blízku státní návladní, četník nebo špehoun. Celý národ jest spoután, celý národ úpí v otrockých řetězech, které mu ukoval klerikalismus.

Černý jeho háv šíří hlupství a tmu a v této tmě se mu pak daří znamenitě lov. A lidé inteligentní nemohou pomoci ani sobě, natož pak svým ubohým druhům. Bída zeje tu se všech stran, a my se v těch řetězech jenom svíjíme, malomocně čekáme reakci, voláme o pomoc, mnohdy napadají toho nebo onoho myšlenky ruských revolucionářů, každý zatíná pěsti, zoufale se ohlíží na hroznou spoušť, již černá armáda kol něho šíří, ale jest také spoután, má také ty katanské řetězy na rukou i nohou . .

A tak slyšíme jen zoufalé výkřiky se všech stran: Musí se pomoci! Musí se pomoci!“

*

Ale jak pomoci? V našich nynějších poměrech a zvláště v poslední době nemůže již stačiti nějaká lokálka v jednom nebo ve dvou českých denních, nemůže také stačiti ani stálá rubrika některých týdenníků, nemůže stačiti ani ukazování na ničemnost klerikálního tisku.

My musíme věděti, že celý ten klerikalismus vězí v nás, vězí v lidu, že ten lid je klerikálně vychován, že povaha jeho je klerikální nicotou úplně zkažena a že tudíž nestačí léčiti otevřenou ránu, nýbrž že se musíme postarati o vážnou a pronikavou *profylaxi.*

Ta hrozná katolická výchova našeho lidu působí takové spousty na venkově, že každý intelligent venkovský, který by měl dosti energie postaviti se do boje, jest bezmocný, když se octne uprostřed lidí tak vychovaných, zapadne, jest ubíjen, jest ničen materielně, jest ničen duševně, až konečně musí resignovati, vzdáti se boje a žíti, ba spíše bídně, velmi bídně živořiti, sobě a své rodině.

Drobná práce jest nesmírně důležitá, mnohdy velmi účinná, ale nestačí a nemůže se osvědčiti, nemá-li účinnou podporu morální od velké části intelligence ostatní, a právě této podpory morální se venkovským pracovníkům nedostává, neboť celá naše intelligence se nemůže zmoci na *účinný, všeobecný a soustavný* boj proti klerikalismu.

Ta zakořeněná výchova katolická — neříkám již klerikální, poněvadž u nás již není katolictví, není náboženství, jest tu jen pustý,

nemravný klerikalismus — ta jest tak mizerná, že vyráží každou zbraň z ruky předem, ta ničí úsilí každého sama, aniž by musil venkovský kněz přiložiti ruce k dílu.

Nevěří se vám, osočí vás, prohnanost, nemravnost, ničemnost, pokrytectví a jezuitství, jež jest přímo s kazatelny hlásáno nebo jež lze mnohdy přímo vyvoditi ze všech těch nauk, které vám kněz s kazatelny vykládá, jsou tak zakořeněny v povaze našeho lidu, že práce mnohdy jest nejen nesnadna, nýbrž dokonce zcela nemožná.

Povaha našeho lidu jest zkažena, poněvadž český člověk-katolík nemá a nemůže míti mravního podkladu, nemá mravního přesvědčení, člověk-katolík nemá a nemůže míti smyslu pro důstojnost člověka. Kdo nahlédne v dnešní kněžskou, katolickou výchovu, nevidí nic jiného než pokrytecké hlásání dvojí pravdy a využívání lidské hlouposti k rozkoši několika ničemných individuí. Pak se ovšem nelze diviti tomu hroznému duchu mezi naším lidem, pak se také nelze diviti té hrozné znemravnělosti, která se člověku charakternímu staví v cestu v každém kroku . . .

Katolík v dnešní škole a v dnešním kostele vychovaný jest ubohý bezcitný stroj, který neučiní jediného kroku, aby nevolal na druhé straně k bohu o odměnu ještě v témž okamžiku, katolík neví a nezná, co to jest dobro, katolík nemá ponětí o mravnosti a dobru vůbec, nekoná dobro pro dobro, není šlechetným pro šlechetnost samu, katolík každý — mnohdy docela nevědomky — jest kšeftař, hamižný kšeftař, nynější katolictví jest kšeftaření, hamižné kšeftaření, poněvadž se kšeftaří s právem, mravností, charakterem, poctivostí, přesvědčením a vším, co má býti každému svato a nedotknutelno.

A takovému kšeftaření jest dána v moc celá výchova našeho lidu a proto také ten charakter, ta čestnost, poctivost, mravnost a přesvědčení jeho dle toho vyhlíží. Každý se třese na jedné straně jen před rozžhavenými kotly smoly v pekle a na druhé straně před četníkem a kriminálem.

V tom se zračí celá povaha našeho lidu, tak ho vychovávají katoličtí kněží a zklerikalisovaná naše škola.

Z tohoto nemravného a hamižného kšeftaření musí se lid vytrhnouti a k tomu nestačí jenom drobná práce. K té musí přistoupiti spolupůsobení celé naší intelligentní veřejnosti, aby se mohl každý venkovský pracovník opříti o vážnou moc, když jest všemi možnými činiteli ubíjen.

Proti celé výchově kněžské musí se lid aspoň trochu soustavně vychovávati na základě moderním; proti tomu, co děje se s časopisem „Sv. Vojtěch“, jímž se počíná nyní lid vzdělávati, musí naše veřejnost odpověděti a musí postaviti výchovu i vzdělavací prostředky své. Ve všech českých kostelích rozdává se naprosto nemravný, ba musí se říci přímo ničemný plátek, poněvadž *vybízí pokojné lidi k nenávisti, svárům a sprostému znásilňování náboženského i politického přesvědčeui jiných*, poněvadž soustavně a vědomě ohlupuje a lže, sprostě lže.

Tam kde dosud lidé neměli ponětí o něčem podobném a kde kněz se dosud snášel dobře s neuvědomnělým lidem, konaje poctivě své řemeslo a nevystupuje na venek s klerikálními choutkami, tam se pomocí tohoto kněžského, výbojného plátku zahnizďuje a šíří klerikalismus nejhrubšího zrna. Mravní spoušť, způsobená katolickou výchovou se tím stále a stále šíří a povaha našeho lidu se kazí čím dále tím více . . .

Povinností každého intelligenta jest vystoupiti proti takovému očividnému znemravňování, povinností české intelligence jako celku jest vystoupiti skutkem proti tomu, co ničí lid a národ ve vlastním jádru, co ničí jeho povahu a jeho národní ráz.

Jediná pomoc na ten čas jest, aby byl *založen proti tomuto listu list jiný*, *věnovaný výhradně boji proti klerikalismu*, který by dovedl zastaviti hrozný a záhubný vliv tohoto klerikálního smetí, založiti *dvouhaléřový* list, aby mohl vniknouti do poslední vesničky a do nejzastrčenější chatrče našich odlehlých krajů. Proti všemu společnému klerikalismu musí za tímto listem státi a jemu pomáhati *veškera naše intelligence přes rozdíly strannické a politické*, neboť tu nastává úsilná práce proti *společnému* a velice nebezpečnému nepříteli.

Kdo toho blíže nesleduje ani neví, co ohromné práce vykoná na př. týdenní „Zář“, a co zvláště v posledních letech blahodárného způsobila. Poněvadž však má tendenci socialistickou a slouží straně k agitaci, ovšem vedle velmi účinného boje proti klerikalismu, není přijímána s důvěrou a na mnohých místech se jí vůbec straní.

Proto jest velmi třeba laciného listu bez politického zabarvení, který by mohl výhradně sledovati boj české intelligence za svobodu myšlení, který by *se staral o lepší výchovu lidu*, pomáhal na prvním místě českým volným myslitelům v jejich osvětové práci, který by dovedl čeliti nemravné výchově kněžské a připravoval tak mezi naším lidem půdu k tak potřebné a toužené *všeobecné organisaci pro vzdělání lidu.*

List ten musí vychovávati lid náš pro moderní život, dávati mu nový názor životní a přispívati k tomu, aby u nás vyrůstali lidé charakterní, svobodní a vesměs moderní a nikoli ubídnění, zotročilí a nevědomí mrzáci středověku.

To jest v naší době, kdy se klerikalismus tak drze a nestoudně dere do všech koutů naší

vlasti, prvním a nejdůležitějším úkolem české intelligence, to jest na prvém místě také úkolem našich *českých volných myslitelů.*

R.:

Theorie věčného návratu.

Pohled na uvadlý květ, na ptáče s větve spadlé, na mrtvé tělo zvířete připomíná nám — jako připomínal prvnímu člověku, v jehož hlavě první záblesk lidské myšlenky se zrodil — vlastní naši nutnou, nepřemožitelnou smrť. Je v tom cosi děsivého, vidět zmírat někoho ze svých drahých a zoufalstvím — plní nás většinu vlastní náš konec. Mimoděk dere se nám na rty ono kruté, tápající „proč" — motto známého *Kupkova* obrazu „Cesty ticha", „quam ad causam sumus?" ptáme se: „Což to je vše, více nic?" Na otázku tuto již primitivní cit náboženský odpovídal negativně. Zmíním se tedy k vůli porozumění stručně o vývoji náboženského smýšlení v tomto směru.

Prvotní lidé žili v hordách, vzniklých spojením několika rodin, jako tomu jest u necivilisovaných národů a vyšších opic. Prvotní člověk orientoval se dosti správně a bystře v jednotlivostech, jež pro něho měly bezprostřední cenu, ale chudost a neobratnost řeči i myšlení bránila, by dospěl k pojmům všeobecnějším. Vůči neznámým zjevům počínal si až směšně bezradně a lehkověrně; pokládal je za vyšší bytosti. Ne že by všecky nepochopitelné zjevy přímo personifikoval — ale vida, že mraky, slunce, měsíc, hvězdy se vynořují a mizí, déšť, kroupy, sníh, blesk že dopadají na zemi, aniž chápal odkud, věřil, že některé bytosti mohou autonomicky bráti jinou podobu, proměňovati se a tím tedy jsou vyššími než on. Stín a zrcadlení ve vodě přivedly ho na myšlenku, že týž člověk žije dvojí život, hmotný a nehmotný, že člověk má svého dvojníka, své druhé já, stín či ducha, který vždy ho provází, někdy skryt v něm, jindy viditelně.

Příhody ve snu prožité domněnku tuto potvrzují, podobně i vidiny při mdlobách neb křečích; často dlouho trvá, než dotyčný člověk „přijde k sobě", když ležel dříve „bez sebe", „bez ducha". Při smrti duch unikne na vždy z těla, ale žije dále. Navštěvuje přátele, vzdychá v korunách stromů, echem odpovídá ve skalinách volajícím, ba někdy se i zjeví někomu za soumraku buď ve staré své podobě, neb v nové: netopýra, hada, ptáka a pod. Své zvyky zachoval. Zmizela zvěř, obilí, trochu mléka, jež byly přes noc venku, neb způsobena škoda jakás, což pro pozůstalé zvláště důležito: Mrtvé milované uctivě pochovávali, dávali jim jídlo i pití; mrtvé nenáviděné pohazují v lese, neb do vody, by se víc nenavrátili. Jde-li o osobu slavnou, lékaře, kouzelníka neb náčelníka, staví mu celý kmen mohylu — oltář, na který kladou obětní dary, pošlou za ním na onen svět jeho koně, hekatomby býků, ovcí, koz, popraví otroky, ženu i druhy jeho, kteří se často dobrovolně hlásí, by v novém životě s vládcem se setkali. Ostatní truchlí, obětují neb trhají svá roucha, chodí v žíni a popeli, postí se, prozpěvují chvalozpěvy, křičí, tančí, zdvihají ruce, slovem: modlí se. Nástupce náčelníkův jde příkladem napřed, neboť ví, že čím více oslavují otce jeho, tím mocnějším bude sám za živa a tím větší pocty dojde on sám po smrti. Stává se nejvyšším knězem buď sám, neb někdo z jeho rodiny, až se konečně vyvine officielní stav kněžský. Přirozeně kněz a král zpravidla pracují si do rukou (do dnes). Králové staroegyptští, babylonští, inkové v Peru, japonští panovníci, pak třebas i Nero, byli skutečnými bohy nejen potomkům, ale již i současníkům.

Mezi člověkem, duchem a bohem není nikdy přesné hranice. Původ každé představy o bohu a jeho kultu nutno hledati ve skutečném poměru poddaných ke králi a každý obřad náboženský vznikl buď přímo neb nepřímo z obřadu pohřebního, který zase byl důsledkem víry, že duch, jenž přežije tělo, cítí, myslí a jedná jako živý člověk.

Jako lidé, tak i duchové jsou dobří a zlí, dva tábory, které spolu stále bojují. Symbolisovala je i příroda, den — noc, léto — zima, život — smrt.

Duchové tací jsou v každé věci; z víry té vznikl u všech národů fetišismus (od bůžků až ke škapulířům). Nejraději ovšem obývají v soškách lidem i zvířatům více méně podobných: ctění obrazů a soch.

Takový duch může bydleti i v živém člověku, posedne ho a skutky se projevuje. Když to byl duch zlý, tu člověk posedlý běsní, zuří (padoucnice), zabijí někoho atd.; byl-li to duch dobrý, tu je člověk inspirován, může věštiti, prorokovati, čarovati, dělat zázraky, je lékařem, čarodějem, knězem laickým u lidu oblíbeným, nenáviděným však vždy od kněžstva officielního. Takoví čaroději, ryze lidový to typ, po každé porážce se vždy vzchopili a někdy se domohli i officielního postavení, ať jsou to již kněží *Baalovi*, derviši, magové, augurové, kapucíni, nebo spiritistická media.

Z této víry v duši či duchy vznikla všechna náboženství, ať již přímo, neb nepřímo.

Kniha soudců a kniha *Samuelova* (z písma) poučuje nás, že národ židovský skládal se z kočujících hord nízké úrovně kulturní, jež zmocnily se Palestiny a tuzemce zotročily. Každý kmen ctil své bohy na kopcích a v hájích, studních a jeskyních obřady a zpěvy vzniklými z pohřebních. Officielních kněží nebylo, za to mnoho čarodějnic, kouzelníků, proroků a věštkyní. Králové *Saul, David a Salomon* ctili

bohy podrobených národů (jako později Římané bohy Hellady) ne ze snášenlivosti, leč z bázně před pomstou zanedbávaného boha. Fanatismem kněží koncentrován kult *Jehovy* v městě *Davidově;* lid však odpadával prý... Víme však, že neodpadával, nýbrž zůstával věrný svým dřívějším bohům a obřadům a byl to jen zdravý odpor proti násilnému regimu kněží *Jehovových.*

Vliv zajetí babylonského a perské idee náboženské povznesly úroveň národa židovského a náboženství se pozměnilo v přísný monotheismus. A z náboženství židovského vzniklo křesťanství.

Všechna náboženství jsou tedy stejného původu, můžeme ten vývoj sledovati od fetišismu až ku křesťanství. A všechna mají společnou onu víru v duchy, o jejímž vzniku jsem se zmínil.

Nejdůležitějším důvodem, proč tak ochotně vždy a všude byla víra v duchy přijímána, je bázeň před smrtí: Duch byl cosi, co přežije tělo.

Z uvedeného vyplývá otázka, jak si lidé různých náboženství ten posmrtný život představovali.

Nejprimitivnější názor byl, že stín žije neviditelný v blízkosti svých milých jako echo, šum stromů atd., že však se může i zjeviti ve své neb změněné podobě.

Dalším stupněm ve vývoji té myšlenky jest již poněkud filosofická karma = přetělování, t. j. duch zemřelého přechází do těla jiného právě se rodícího člověka neb zvířete. Analogii máme u našich předků (bílí neb černí ptáci), v metamorphosách, v něž všechny národy věřili, i u spiritistů.

O karmě u budhistů zmíním se později.

Řekl jsem poněkud filosofická, neb v karmě je trochu pantheismu. Člověk sní rostlinu, zvíře a stane se tak hrobem jejich.

Na hrobě člověka vyroste rostlina pohnojena a živena rozkladem látek z jeho těla, tu sežere zvíře atd. Existuje tedy v přírodě stále jakési přetělování. *Kantovo*: „Was issest du, das bist du". (Co jíš, to jsi).

S prvním výtvarným uměním vznikl názor, že duch zemřelých obývá nejraději mezi svými milými, v podobě lidské, ještě raději své, zhotovené z hlíny, dřeva, kamene či kovu.

Larové a Penaté na krbech Římanů, dědkové, otcové u Slovanů. Vyšším stupněm opět jest vytknutí zvláštního místa pro duše zemřelých buď nad oblohou neb pod zemí. Zelená louka, ráj židů, říše *Hadova* za 3 řekami Acheron, Styx a Kokytos, s převozníkem *Charonem* a hlídačem *Kerberem* v Helladě, římská její kopie říše *Plutonova*, křesťanské nebe se *sv. Petrem* a kůry andělskými, očistec a pak peklo s černými čerty, starogermánská Walhalla, v níž rytíři střídavě válku vedli a zase odpočívali, nebe *Mahomedovo*, v něm plno nejohnivějších koní, vín a vnadných, sladkých hurisek.

Nejvyšším stupněm ve vývoji náboženských názorů o posmrtném životě je rozhodně popření jeho budhismem: Není boha a po smrti je nirvana, božské splynutí duše lidské s nekonečnem, věčným nic. Moudří kněží však pochopili, že vznešené učení Budhovo není pro chátru, u níž by vedlo k požitkářství a zločinům proti stávajícím řádům společnosti. Neboť není odměny ni trestu. Přijali tedy částečně víru lidu v karmu a hlásají: Jen duše spravedlivých splynou v nirvanu, hříšným za trest jest se stěhovati do různých živočichů a nirvany dostane se jim, až trest si odpykají. Mimochodem poznamenávám, že největším trestem je dostat se do těla Evropana.

Nezbytným pendantem každé víry byla nevěra. Zpravidla kněží nevěřili tomu, čemu učili. Každá víra byla vždy více méně pro prostý lid, vrchol intelligence byl vždy nevěrecký. Vždy se tudíž našli lidé, kteří odpověď na tyto otázky hledali ve vědě a filosofii, nikoliv v náboženství. Názory filosofů řeckých a římských byly většinou pantheistické. Bůh křesťanský byl symbolem negace, bůh novějších filosofů deistů a theistů je čirá nicota, jak dí Nietzsche. Již *Goethe* praví o bohu: „Wer darf ihn bekennen, wer darf ihn nennen?" (Kdo jej může vyznávati, kdo jej může jmenovati?) Bůh u *Kanta* jest tvůrčím principem za vším zdáním světa smysly chápaného.

Schleiermacher definuje náboženskost jako „chutnání a chápání nekonečna" v protivě k empirickému vědění.

Představa boha a života posmrtného mizí víc a více; *Schopenhauer* luští tyto otázky tím, že je popírá. Podobně i *Nietzsche.*

Lidstvo nalezlo spásu ve vědě. Je si vědomo svého živočišného původu a po *Darwinovi* přichází *Spencer*, jenž applikuje vývojovou theorii na všechny vědy i na náboženství. Nevěra v nejapné klerikální báchorky dostává reelní, vědecký podklad a u myslícího intelligenta rozumí se sama sebou.

Věda odkázala boha i život posmrtný do říše báje; podobné výmysly jako nebe a peklo staly se již dávno před tím neudržitelny, hlavně pokrokem astronomie: není pro ně místa ve všemmíru. Zároveň mizí víra v duchy a duši.

A opět stojí lidstvo před otázkou: „Což to je vše a více nic?"

Což platno, že, jak moderní chemie nás učí, elektrony, nedělitelné silové částečky atomů jsou věčné, když není duše, jež by tělo přetrvala? Poznamenávám jen, že spiritismus je přirozenou reakcí v tom směru — dětinská a směšná víra v duchy a duchem posedlé, proti popření duše. Než i u vážných myslitelů

zdánlivě zoufalá tragika zbytečnosti a bezúčelnosti našeho života vyvolává ze dna srdce odpor. A ještě větší zoufalství budí myšlenka, že nejen člověk, ale i veškerá jeho intelligence, veškera jeho díla zahynou spolu se zánikem zemské hroudy, k níž jsme připoutáni.

A jedním z plodů filosofické reakce proti této při nejmenším nepříjemné myšlence jest theorie věčného návratu.

Vlastním jejím tvůrcem je *Nietzsche* který tomuto velkolepému astronomickému snu dal podklad filosofický a moralný.

První tuchu theorie věčného návratu musíme hledati ve staré Helladě. Ku př. učení *„panta rej“* = vše plyne a naproti tomu názor *Zenona* eleatského, že nikdy nic se nepohnulo.

Pak můžeme nalézti analogii její až u *Heineho* v dodatcích k XX. kap. spisu „Cesta z Mnichova do Janova.“ *Heine* praví: „Věz, že čas je nekonečný, věci však v čase konečné; mohou se rozpadnouti v nekonečně malé části, ale části ty, atomy ty jsou omezeného počtu, a také počet tvarů je omezený, které Bůh z nich stvořil; proto objeví se asi po velmi dlouhé době na základě věčných kombinačních zákonů toho věčného znovupočínání všechny tvary, jež byly již na této zemi, znovu, aby se opět setkaly, přitahovaly, odpuzovaly, spojovaly, navzájem se hubily potom, jako před tím . . .

Mezi r. 1871—1881 byla theorie věčného návratu jaksi ve vzduchu, neboť tři zcela rozdílní myslitelé k ní úplně samostatnými cestami dospěli: *Blanqui, Le Bon a Nietzsche.*

(Pokračování.)

DR. KAREL PAVEL DRAŽĎÁK:

Zápas o právní existenci sv. zednářstva v Rakousku.

Rakousko a Rusko jsou poslední dva státy, kde svobodné zednářstvo jest zakázáno, ač před lety jejich vladařové byli členy zednářských loží.

V Rakousku byl zednářem František Lotrinský, manžel Marie Terezie, syn jeho císař Josef II. a císař Leopold II.

Za panování Marie Terezie a Josefa II. i Leopolda II. nebyli zednářové sice státem povolenou a uznanou korporací, avšak jejich existence byla vládě známa a jí trpěna, ba dokonce rakouská vláda r. 1738 nedovolila proklamovati protizednářskou bullu papeže Klementa XII.

Zednáři za krátko po nastoupení vlády Františkem II. počali tušiti, že panovník snahám jejich nepřeje a proto r. 1793 práce své dobrovolně zastavili.

Pod dojmem bouřlivých událostí Velké Revoluce francouzské bylo roku 1794 zednářstvo výnosem vládním zakázáno. Zákaz nebyl prováděn do krajností; k pronásledování a trestání zednářů přistoupila rakouská vláda teprve tehdy, když se zjistilo, že spiknutí Hebenstreitova roku 1795 odhaleného byli náhodou súčastněni i někteří důstojníci, kteří byli též zednáři.

Od té doby lože zednářů rakouských odpočívaly, členové jejich stále doufali, že panovníkovo mínění se změní.

To se však nestalo, naopak r. 1801 vydáno bylo ono pověstné nařízení, jímž každému státnímu úředníku zakázáno jest členství ve společnostech t. zv. tajných, třebas i nepolitických.

Ač zákaz zednářstva platil, přece jen počalo se znovu pracovati v ložích r. 1809, 1810, 1812, pak opět nastal klid, který trval do roku 1841. Ovšem, pravím, počalo se pracovati, neboť každé sebemenší zednářské hnutí bylo ihned vlivem kleru a papežské stolice, jejíž vliv stále více a více v Rakousku vzrůstal, v zárodku potlačeno.

30. září roku 1848 zažádal zednář Dr. L. Lewis ve Vídni o povolení, aby lože „u sv. Josefa“ směla znovu obnoviti své práce. Tehdejší ministr vnitra Doblhoff práce ložové povolil a v povolujícím usnesení doznal, „že nepovažuje zednářstvo za státu nebezpečné, ba naopak za prospěšné“.

Lože „u sv. Josefa“ zahájila své práce 5. října 1848; jakmile však byl na Vídeň uvalen stav obležení, byla veškerá činnost lože potlačena a do roku 1867 každý pokus, aby vláda existenci loží trpěla, zůstal vlivem kleru úplně bezvýsledným.

Dr. Lewis dopisoval si též s pražskými zednáři o tom, jakým způsobem by se docíliti dalo povolení ku reaktivování lože v Praze, a také roku 1849 byla v novinách pražských uveřejněna výzva, aby se určitého dne čeští zednáři sešli a o reaktivování loží v Čechách poradili; vlivem politických událostí se reaktivování loží v Čechách neuskutečnilo.

R. 1867 byl vydán zákon spolčovací a tu opětně obrátili se zednáři vídenští na dolnorakouské místodržitelství se žádostí, aby povoleno jim bylo v Rakousku v ložích pracovati. Žádost jejich byla však výnosem ze dne 13. listopadu 1868 zamítnuta, ač tehdejší ministr Dr. Giskra roku 1874 v parlamentě doznal, „že vláda rakouská nikdy zednářstvo za státu nebezpečné nepovažovala a užitečnost jeho nevylučovala“, vzdor tomu však zřízení loží nepovoleno, a to z toho důvodu, ježto zednáři do stanov pojmouti nechtěli ustanovení § 18. spol. zákona, jenž přikazuje přítomnost vládního zástupce při určitých spolkových schůzích. Vláda všechny ostatní body stanov byla ochotna schváliti, ale § 18. aby se obcházel, dovoliti nechtěla; naproti tomu zednáři bránili se, aby nečlen schůzím jejich byl přítomen.

Zaznamenati dále ještě sluší parlamentní návrhy poslance Dra Foreggera, zednáře, na změnu spol. zákona s ohledem na sv. zednářstvo a petici „v Rakousku žijících zednářů", domahající se rovněž změny spol. zákona ve prospěch sv. zednářstva.

Vše bylo bezvýsledné.

Poslední pokus o státní uznání sv. zednářstva datuje se z r. 1904. Dne 9. srpna 1904, vlastně 4. října 1904 podány byly ku schválení dolnorakouského místodržitelství stanovy spolku „Velká zednářská lože Austria". Výnosem ministerstva vnitra ze dne 25./10. 1904 č. 44718 bylo zřízení z toho důvodu spolku zakázáno, ježto prý účel spolku nebyl ve stanovách přesně vytčen. Stěžovatelé E. V. Zenker a Dr. Roth odůvodnili, že účel spolku jest přesně vytknut, že § 2. stanov je totožný, ba doslovný s § 1. Ethické společnosti ve Vídni, ministerstvem již povolené, vzdor tomu stížnost zamítnuta. Ve stanovách těchto nebrání se již zednáři přítomností vládního zástupce při jejich schůzích a stanovy jsou přesně dle předpisů spol. zákona pracovány, ale vliv klerikalismu překonal vše. Votanti, kteří za předsednictví Dra Emila Steinbacha o stížnosti k říšskému soudu podané rozhodovali a stížnost zamítli, byli: r. z Aullů, Dr. Bernatzik, Dr. Czyhlarz, Dr. Feistmantel, Dr. Madeyski, hrabě Palffy, Dr. Robert Pattai, Dr. Pelser, rytíř Spaun, Dr. Wolffhardt a náš Dr. Jan Žáček. Jména ona mluví sama za sebe. Ministerialní rada Antonín Simonelli jako zástupce ministerstva vnitra odůvodňoval zamítnutí stanov mimo jiné z toho důvodu, ježto prý „zamýšlená lože má býti článkem velikého svazu zednářského, jehož podstatné snahy a stanovy vůči veřejnosti zásadně se utajují".

Pan rada Simonelli rozhodně se nestaral o to, co prohlásil kdy císař Josef II., ministr Doblhoff neb Dr. Giskra o zednářstvu. Rovněž ignoroval tu okolnost, že v Uhrách jest zednářstvo dovoleno a že všichni vynikající státníci uherští byli a jsou zednáři. Dnes státní uznání neb neuznání o činnosti intelligence v duchu zednářském nerozhoduje a rozhodovati nebude, tolik je ale jisto, že není doba daleká, kdy i v Rakousku lože budou povoleny.

E. B. R.:

Marcellin Berthelot.

Zákonodárné shromáždění francouzské stanovilo r. 1791, že „nová budova svaté Jenoféfy bude určena k pohřbívání velikých mužů svobody francouzské." V průčelí napsána byla slova: *Velikým mužům vděčná vlast.* A od té doby nejlepší duchové francouzští nacházeli tu věčný svůj odpočinek.

Nejprve byl to veliký bojovník za svobodu Mirabeau, pak Voltaire, jenž s ohromnou slávou dvanácti bílými koni do Pantheonu byl dopraven, pak r. 1794 slavný Jean Jacques Rousseau octl se v hrobce slávy. Následovala řada asi padesáti více méně známých revolucionářů, učenců, politiků, přišel Carnot, přišel pak Victor Hugo. Nedávno stanoven Pantheon za hrobku Zolovi, a když 18. března 1907 zemřel slavný chemik a volný myslitel *Marcellin Berthelot*, pochován byl s ohromnou poctou vedle Huga, Voltaira a Rousseaua.

Berthelot byl slavný učenec — a proto přišel do hrobky slávy. Byl však i slavným filosofem, byl volným myslitelem a proto sluší i nám ho připomenouti. Byl mužem vědy, který věřil ve vědu a nikdy v ni nepřestal doufati. Byl neochvějný ve svém přesvědčení. Nečekal od ní nezměnitelných dogmat. Prohlašoval hlasitě, že můžeme vše poznávati a věděti jen relativně, že i vědecké pravdy podléhají nekonečnému zákonu vývoje. Věřil však, že před zrakem učence otvírá se pole neomezené a že na poli tom není nic tak vzdáleno, aby jednoho dne nemohlo se k tomu dospěti. Jen volnosti a svobody jest třeba duchu lidskému.

O tu volnost bojoval z plné duše své. Té bylo potřebí jemu a chtěl ji pro každého. Zůstal až do smrti věren těmto svým ideám, které pak vložil Renan do své knihy „Budoucnost vědy".

Pro tu vědu bojoval s přesvědčením a silou. Ve svých spisech důrazně se obracel proti katolické filosofické škole, vedené *Brunetièrem*, která prohlásila bankrot vědy. Hlásal vědu proti víře, nejsa při tom zarputilým nepřítelem náboženství; věda byla jeho vírou. Věřil nejen, že věda jest vznešená a krásná, ale že jest též dobrá, t. j. že jest schopna učiniti člověka lepším a šťastnějším. Ti, kteří ji pěstují pro ni samu, budou se cítiti jí očištěni a povzneseni.

Ti, kteří mohou poznati jen její malou část a osvojiti si jen několik jejích vět, ucítí sami více méně jasně, že jest něco vyššího a důstojnějšího, nežli jsou prosté materielní zájmy každodenní. Může sloužiti těm zájmům, nikoli však výhradně jen jim. Má cíle vyšší — oblažiti člověka. A pomáhati k poznání sebe menšímu těchto několika znalostí vědeckých, pomáhati takto k oblažení lidstva — to bylo cílem velikého toho muže, to je cílem všech lidí volně myslících a po svobodě toužících. V tom byl Berthelot volným myslitelem a velkým mužem, v tom ctí ho ti, kdož nedovedou ho oceniti jako velikého učence — chemika.

A přišel-li do Pantheonu jako veliký chemik, náleží tam i jako veliký člověk.

Wagner: Já často slyšel: kejklíř svými slovy být může učitelem farářovi.

Faust: Ba, farář když je kejklíř z povolání; jak občas na světě to bývá již. Göthe: Faust.

SIRIUS:

První květen — svátek práce.

Jako se zánikem starých kulturně mrtvých církví mizí též význam jejich starých slavností a svátků, tak zase naopak nová společnost, žijící novou touhou a novými nadějemi, vyjadřuje a symbolisuje svoje ideály způsobem odpovídajícím citům moderního člověka.

Společnost lidí doby nové nekoří se více světcům starých církví, asketům popírajícím život, hysterickým šílencům nebo fanatikům, šířícím ohněm a mečem imperium papežství, ti všichni nejsou už representanty našich ideálů člověka, úcta moderních lidí platí lidem práce, veleduchům vědy, umění, humanity — to jsou naši vzorové, chcete-li, naši světci. Rozdíl je i v tom, že na tyto veliké lidi docela lidsky hledíme, nečiníce z nich bohů jako staří náboženští fantastové, nám naši drazí zůstávají lidmi a jsou nám o to blíž, jich povznášející a zušlechťující vliv je daleko bezprostřednější.

Ale lidé nežiji sami na zemi. Obklopuje je příroda, jiní lidé, památky a tradice minulosti i naděje zítřků. Proto také kultus nebyl jen kultem jednotlivých osobností lidských, ale také odjakživa i jiných činitelů přírodních a společenských. I zde možno vytknout rozdíl mezi starou dobou náboženských pohádek a novou moderního positivismu. Už Spencer ukázal na to, jak moderní obyvatel měst, vida se všude vůkol obklopena výsledky lidské práce, stává se samostatnějším, sebevědomějším a neodvislejším nad svého spoluobčana, venkovského rolníka, který naopak všude obklopen je přírodou, na jejímž rozmaru závisí nejen výsledek jeho namahavé práce, ale nebýti pojišťování a moderní komunikace, přímo i život jeho a jeho rodiny. Uvědomíme-li si zároveň, že intensivnější život městský podává také občanům větší vzdělání a vědění než primitivní kultura venkovská, pochopíme větší průměrně závislost venkova na tradicionelním náboženství. Venkovan je tedy závislejší na přírodě a závislost svoji na ní chápe fantastičtěji a méně kriticky. Proto také u národů agrárních, původců náboženského kultu dnešních církví (Babyloňanů, Egypťanů, Indů) stálé slavnosti roční byly slavnostmi suverénní přírody, nad níž nebylo moci vyšší. Měsíce zimní a jejich velkonoční třídenní symbolisace byly proto dobou neomezeného bezútěšného smutku, vánoční zrození Slunce dobou radostných nadějí a jarní slavnost Vzkříšení dobou nejvyšší radosti. Modernímu lidstvu není více příroda takovou despotickou vládkyní. Moderní lidský titán vzepřel se netoliko majestátu fantasií smýšlených bohů, ale on zmohl i božství daleko reelnější, o jehož zdolání se starým nesnilo, ovládl přírodu. Síla, kterou se tak stalo, je lidská Práce. Je proto docela důsledné, že starý fantastický kult Přírody — nevadí nám, že ho křesťanství poněkud zkreslilo — nahrazuje moderní doba positivním kultem Práce, nejvyšší a nejdůležitější síly moderní společnosti.

Doba jarní byla od věků dobou lásky a nadějí. V době prvních květů, v čase lásky, jak náš Mácha pěje, uctívána plodnost přírody a byla také doba tato bohyním plodnost přírody symbolisujícím zasvěcena. Prvotinami jarních květů zdobeny oltáře Cybele i sochy Venušiny, také katolicism posvětil svojí Venuši, svojí královně květů a bohyni mateřství, tuto nejradostnější dobu roční. I moderní lidstvo má své žhavé naděje, i moderní doba zkouší své, abych tak řekl, porodní bolesti, jsou to její socialní revoluce, úsilí o pronikavou reformu jejích starých politických i hospodářských řádů. Proto v době, kdy probouzející se příroda staví nám před zraky i obrození společenské, další vývoj a pokrok našeho lidského rodu, také my v první laický svátek Práce oddáváme se naději a lásce — k ideálům moderního člověka.

EDVARD BENEŠ:

Lež a podvod církevní.

Francouzská církev a s ní veškerá veřejnost evropská prožívá jeden z oněch hanebných skandálů církevních, které jsou s to zdiskreditovati víru těch nejvěrnějších katolíků. Je to možno tím spíše, že tu nakládáno nejenom s Francií, ale s celým světem s cynismem tak odporným, s prohnaností skutečně jen církevní a prolhaností neslýchanou.

Znám je dnes již dostatečně boj Francie s Římem. Vezměte kterýkoli časopis reakcionářský a dočtete se, jak církev katolická jest poslední dvě léta ve Francii pronásledována, uslyšíte nářky a lamentace na republikány francouzské, kteří nemilosrdně ubíjejí úctyhodné pátery a velebné sestry, kteří urážejí svatého otce, výraz vší ctnosti, svatosti a neomylnosti. Takové zprávy po celá dvě léta šíří se z Vatikánu po celém světě, aby ukázaly na špatnost těch, kteří se dovolávají pokroku ve Francii.

Lze doufati, že nový skandál církevní *s papíry Monsignora Montagniniho* zastaví všecky takové injurie se strany církevní. Má-li církev jen nepatrný zbytek studu, odmlčí se na vždy o tomto „pronásledování". Jest třeba krátkého vysvětlení na pochopení celé afféry. O odluku církve a státu ve Francii jednalo se hlavně poslední tři, čtyři léta. Církev viděla, jak pomalu, ale jistě ztrácí ve Francii půdu. Bojovala tudíž ze všech sil, a jak papíry ukazují, vměšovala se do vnitřní politiky, užila všech nejhanebnějších prostředků, aby se zachránila. Po celá léta papež bojoval proti odluce, stále však prohlašoval pobožně: „Mým jediným zájmem jest

církev a náboženství. Nemám nic společného s politikou. Respektuji stát a vládu republikánskou. Nemám nic společného s bouřemi klerikálními ve Francii, nemohu za to, když dobré mé ovečky se bouří proti republikánským násilňovatelům."

Tak mluvil během dvou let papež a celý Řím. To však nebylo vše. Když zákon konečně odhlasován a francouzské kněžstvo vidělo, že lid jest indifferentní, že náboženství i církev šmahem opouští, chtěli zákon přijmouti, papež tudíž biskupy francouzské svolal na kongres a oni zákon přijali. Ale papež, jenž to nechtěl, prohlásil, že biskupové proti zákonu se vyslovili, že ani oni, ani kněžstvo, ani lid zákon přijmouti nechtějí. Žurnalistika ukázala na tento hanebný, neomylný papežský *podvod*, papež však, zapřísahaje se všemi svatými a duchem svatým, prohlásil rozhořčeně, že mluvil pravdu.

Papež prohlašoval tudíž, že je to vůle francouzského lidu, která ho nutí bojovati proti republice, že je to zájem o náboženství a nauky církevní. Žurnalistika zase ukázala, že v tom je pomsta církevní, pomsta vyhnaných řádů mnišských a politické manévry reakcionářských politiků francouzských. Papež znovu slavnostně prohlásil, že je to jen a jen zájem náboženský zájem čistě duchovní.

Tato komedie se odehrávala během dvou let. A tu najednou, když již zákon působí a církev jest zničena, vpadla do toho nešťastná afféra Montagniniho, aby církev zostudila úplně. Montagnini byl sekretářem bývalého vyslance papežského v Paříži, a když přerušeny byly styky mezi Paříží a Vatikánem, zůstal po odchodu vyslancově v Paříži a „pracoval“ k nápravě zkaženého lidu francouzského. Byl ve spojení s politickou reakcí a psal papeži i sekretáři papežovu *Merrymu del Val* o úspěších svých manévrů. Měl rozsáhlou korrespondenci o všem tom, co dělal, jak štval lid, denuncoval biskupy povolné, podplácel politiky a prodával církevní úřady; a tuto korrespondenci zabavil mu ministerský předseda Clemenceau, jež pak byla všecka uveřejněna. Z té se ukázalo, jak všecko to, co počínal papež proti odluce, bylo podvodem a lží, ukázala se prohnilost celé církevní organisace a sesměšnila se církev v očích všech soudných lidí.

Korrespondence monsignorova, stvrzená podpisy z Vatikánu, ukazuje, jak bylo *prasprostou lží a podvodem* tvrzení, že Vatikán a papež nemá nic společného s politikou francouzskou. Montagnini byl špehoun, který s reakcí politickou *dělal spiknutí proti vládě, dostával z Říma peníze na podplácení, kupoval každého, koho mohl, aby pak dělal za peníze náladu proti vládě, roznècoval penězi bouře klerikální, rozdmychoval manifestace prostého lidu, které stály několik lidských životů.* To dokazuje jeho korrespondence přes hlasité se zaklínání vysokých autorit církevních, že jim šlo jen o náboženství. To není náboženství, to je politika nejhrubšího zrna, na niž odpovídá u lidí ne jako papež neomylných trestní zákoník.

Papež zakročil u jiných států, Anglie a Španěl, aby zrušily své svazky s neznabožkou Francií. A hned na to běžel se zaklínati, že „nedělá politiku“. Korrespondence si naříká nad povolností biskupů francouzských. Montagnini denuncuje celou spoustu biskupů francouzských, protože se v kongresu prohlásili *pro rozluku*, posílá to do Říma, ale to nevadí papeži: *lživě hází celému světu v tvář podvod a vykládá, že se biskupové prohlásili proti zákonu.* A když žurnalisté ukáží na podvod ten, s cynismem neslýchaným *protestuje rozhořčeně proti tomu a slavnostně lže znovu.* To všecko nám povídají papíry Montagniniho.

Ale mají i jinou stránku. Zdá se, že Prozřetelnost zahrála svatému otci hanebný kousek. Stalo se mu totiž, že divnou náhodou žádá si od Montagniniho z Paříže různé pochoutky, víno, čokoládu, cukrovinky a jiné drahé pochutiny v tomtéž dopise, ve kterém odpírá chudé, nešťastné vdově nepatrnou pomoc, o kterou ho snažně žádala, poněvadž prý se musí šetřit... O tom nás poučují nešťastné papíry.

Ve středověku se bojovalo proti jedné ničemnosti církevní — *simonii*, t. j. prodávání církevních úřadů. V papírech jsou účty: Přijato od biskupa N. N. 10.000 fr. za stolici biskupskou, přijato od jiného 4300 fr. atd. atd. Také to povídají papíry monsignorovy.

Církevní autority bojují proti židům. Montagnini nám vykládá o zdvořilostech, jimiž Pius X. nešetřil před pařížským Rotschildem a uložil si konečně u něho 100.000 fr. Povídá nám dále, jak se Montagnini společně s reakcionářem Piouem domlouval o podplacení Clemenceaua, jak poslanec Piou byl zvolen jen následkem korrupce voličů penězi vatikánskými. Dovídáme se také o hrozné činnosti církve ve volební kampani, o tom, jak se *užilo všech prostředků*, aby generál André odešel z ministerstva Combesova. (Byl spoličkován nacionalistou Syvetonem.) A tak by se mohly ještě vypočítávati spousty jiných dokladů.

Zabaveno.

Žabaveno.

Bude to asi pěkná práce v Rakousku s odlukou!

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Zakladatelé:

Herbert Spencer, Karel Bradlaugh (Anglie), Vilém Liebknecht, Louis Büchner (Německo), Cesar de Paepe (Belgie), Roman Chies (Španěly), D. M. Benett (Spoj. Státy Sev. Americké), Karel Renouvier, Clemens Royer (Francie), Ciovanni Bovio, Jakub Moleschott (Italie), Karel Vogt (Švýcary).

Výtah z pravidel.

Čl. 1. Volní myslitelé, shromaždění na mezinárodním sjezdu bruselském, založili dne 29. srpna roku 1880 světové sdružení rationalistické.

Čl. 2. Účelem sdružení jest: 1. podporovati propagandu rozumových myšlenek dorozumíváním mezi těmi, kdož pokládají za nutno, zbaviti Humanitu náboženských předsudků a pojistiti svobodu svědomí. —

2. vypěstovati pocit solidarity mezi volnými mysliteli.

Čl. 9. Všichni členové světového sdružení jsou mravně zavázáni propůjčiti se jedni druhým k pomoci a ochraně.

*

ČESKÁ SEKCE.

Jako měsíce předešlé, tak i měsíc duben věnován byl úsilovné práci vzdělavací i propagační. Uspořádána řada přednášek, podniknuta energická akce proti pronásledování učitelstva, jakož i celá řada akcí jiných.

Ve smyslu prozatímních pravidel české sekce pověřeni byli z přihlášených členů ústředním výborem důvěrnictvím tito občané a občanky:

Naši důvěrníci.

Bráník: Antonie Rybová.
Černikovice: Emanuel Blím, obchodník.
Frenštát p. Radh.: MUDr. Břetislav Kalandra, lékař.
Hory Kašperské: Václav Matina, farmaceut.
Hořice: Red. Vlasák.
Jablonec n. Jiz.: Josef Vrána, učitel hudby.
Lazy: Stanislav Pietrzikowski, koksář.
Nová Paka: Frant. Nypl, dělník.
Pardubice: Jos. A. Kalhous, dekorační malíř.
Račice, p. Skuč: Čeněk Brdíčko, obchodník a hostinský.
Sloupno, p. Nový Bydžov: Karel Šnéberg, tovární dělník.
Šťáhlavy: K. V. Tuček, řídící učitel.
Tábor: Vladimír Vrba, adjunkt c. k. státních drah. —
Trutnov: Max. Lederer, úředník dráhy.
Zábřeh: JUDr. Richard Indra, advokátní koncipient.
Zlín: Rudolf Lang, učitel.

Dále ustanoveni důvěrníci v těchto místech (jména důvěrníků z taktických příčin zde neuvádíme):

Beroun, Doksany, Dolní Bousov, Hlinsko, Klášter n. Jiz., Klášterec n. Orl., Dvůr Králové, Kouřím, Malé Svatoňovice u Úpice, Olomouc, Radim u Kouřimi, Rokytník u Hronova, Seč, Sobotka, Třeboň, Velká Jenč, Ždánice.

Další důvěrníci budou pověřováni postupem doby. Mandát důvěrníka neplatí jen pro místo jeho působiště, ale i pro všechna okolní místa, pokud v nich důvěrník jiný neustanoven.

Všichni členové sekce nechť sdělí důvěrníkům své adresy. Kdož dosud není členem sekce, může se přihlásiti prostřednictvím důvěrníka, aneb přímo u sekretariatu. Jakmile budou říšské volby skončeny, přikročíme k ustavení místních skupin všude, kde se aspoň 3 členové přihlásili; důvěrníkům dostane se za tím účelem podrobných pokynů písemně.

Sjezd svobodomyslných v Chicagu.

Sjezd svobodomyslných amerických Čechů, který svolávají výbory „Stráže Osvojených" a „Ústřední Svobodné Obce" na červen 1907 do Chicaga, bude nejen mohutnou manifestací přátel svobody, ale také důležitým mezníkem vývoje organisace svobodomyslné propagandy mezi Čechy americkými. Přátelé svobodného myšlení mezi Čechy americkými byli dosud rozptýleni a roztříštěni v různých spolcích, jednotách a řádech, aniž by bylo mezi nimi pevnějšího svazku. Přirozeně, že tím osvětová práce jejich nenesla toho kýženého ovoce, jaké si každý přítel pokroku přáti musí zvláště za nynějšího značného rozmachu náboženských sekt v Americe.

Tato vada v organisaci nesla se od prozíravějších přátel svobodomyslnosti mezi americkými Čechy již dlouho těžce, ale pořáde nedocházelo se k východisku z tohoto stavu.

Nyní však chopily se práce k nápravě dvě hlavní organisace svobodomyslných Čechů a sice „Stráž Osvojených" a „Svobodné Obce", které usnesly se svolati na červen do Chicaga sjezd, na kterém by se jednak ujasnila podstata svobodomyslnosti, jednak rozhodlo o jednotném svorném postupu všech jednot i jednotlivců a tím vzpružení činnosti v řadách osvojenců, jak dle známého buditele svobodomyslnosti Lad. Klácela svobodomyslní Češi američtí se nazývají. Vedle toho položena na program sjezdu také otázka péče o svobodomyslnou, mravní i národní výchovu mládeže i dospělých.

Sjezd zahájen bude uvítacím večírkem dne 13. června o 8. hod. večerní. Následující dny 14., 15. a 16. červen věnovány budou pracem sjezdovým. Posledního dne uctěna bude také památka mrtvých na Národním hřbitově.

Sjezd bude velice četně obeslán, neboť do 7. března 1907 přihlásilo se již 127 korporací s více nežli 200 delegáty a to ze států Illinois, New York, Pensylvania, Maryland, Ohio, Missouri, Wisconsin, Jižní Dakota, Severní Dakota, Minnesota, Jowa, Nebraska, Kansas, Oklohama, Texas, Massachusets.

Z korporací přihlášeny jsou: Stráž Osvojených, Svobodné Obce, Tělocvičné Jednoty, Řády Česko-Slov. Podp. Spolků, Lože Česko-Slov. Jednoty, Řády Česko-Slov. Bratr. Podp. Jednoty, Lože Jednoty Táboritů, Sbory Česko-Slov. Bratrstva, Dvory Česko-Amer. Lesníků a Lesnic, Jednota Českých Dam, Jednota Českých Vlastenek, Lože Česko-Amerických Dam, Řády Rolník, Vesmír, Osvojenci a mn. j.

Jak jsme již v č. 11. roč. II. „Volné Myšlenky" uvedli, dostalo se také Ústřednímu výboru české sekce Volné Myšlenky pozvání k obeslání sjezdu. Ústřední výbor, uváživ důležitost sjezdu toho, jakož i obzvláštní prospěšnost toho, aby na sjezdu přítomen byl delegát, který by se stal prostředníkem mezi různými náhledy a zájmy různých, sjezd obeslavších korporací, usnesl se sjezd chicagský obeslati zvláštním svým zástupcem, kterým ihned určen dr. Th. Bartošek.

Zpráva o usnesení tomto sdělena byla přípisem sjezdovému výboru a bylo mu též naznačeno, že delegát náš přijde na sjezd chicagský s návrhem, aby sjednocení se svobodomyslných Čechů amerických stalo se ve znamení Volné Myšlenky a aby svaz takto docílený přidružil se jako americké odvětví k české sekci Volné Myšlenky v českých zemích evropských organisované.

Zpráva tato byla kabelovým telegramem sjezdového výboru amerického akceptována a tak dr. Bartošek ku konci května odcestuje do Chicaga, odkud po ukončení sjezdu na základě ujednání navštíví řadu měst ve Spojených Státech, kde Čechové usídleni jsou, aby tam přednáškami svými vzpružil hnutí.

Doufáme pevně, že krok tento povede k úplnému zdaru a že Česká sekce Volné Myšlenky takto doplněná našimi americkými přáteli, předstoupí před zářijový světový kongres budapeštský jako sekce, organisovaná ve dvou dílech světa . . .

Budapeštský světový kongres Volné Myšlenky (11.—15. září) se čile připravuje všemi národními sekcemi. Bude to opětně skvělá manifestace pokrokových snah evropských a pro nás důležitá tím, že tam uplatníme některé naše stesky slovanské; budeme pomýšleti na to, abychom na sjezd povolali zástupce všech slovanských větví. Že se česká sekce několika delegáty súčastní, jest nepochybno, a bude v pravý čas učiněno vyzvání i udán podrobný program. Tentokráte účastní se naši delegáti rokování ve všech směrech. Na kongresu budeme se snažiti, abychom přiměli cizí delegáty k návštěvě Prahy, kdež bychom rovněž uspořádali manifestaci, by naši lidé seznali, že Volná Myšlenka není nějakým domácím směrem, ale součástí mohutného proudu světového.

*

NĚMECKÁ SEKCE.

Velká českoněmecká manifestační schůze za reformu manželského práva konaná v Plodinové burse dne 3. března t. r. měla mimo jiné též jeden trvale cenný výsledek: sblížila nás s volnými mysliteli německými, jejichž přičiněním vytvořila se vedle naší české sekce už také sekce německá. Sekce tato přičleněna je úplně světové mezinárodní organisaci Volné Myšlenky, čímž formálně se liší od dosavadních volnomyslitelských spolků německých, které styků s neněmeckou cizinou nevyhledávaly, nicméně ale udržuje čilé styky s celým svobodomyslným německým světem v Rakousku i za hranicemi. Německá sekce Volné Myšlenky bude mimo to zejména důležitým pojítkem mezi naší českou sekcí a ostatní mimočeskou veřejností v Rakousku. Lze snadno pochopit jak veliký to bude míti význam pro naši propagandu. První počátek učiněn v nynější protestní akci proti persekuci učitelů. K ministrům v Praze přítomným vyslána byla Volnou Myšlenkou čtyřčlenná deputace (2 Češi a 2 Němci), aby nejen co nejdůrazněji protestovala proti nasilnostem školských byrokratů, ale zároveň také pro-

hlásila, že v boji za Volnou Školu a za rozluku státu a církve pokrokové občanstvo obou národů půjde ruku v ruce proti společnému nepříteli. Rovněž akce petiční ve věci učitele Pelikána, Mládka, Kavky a ostatních rozšířena úsilím naší německé sekce na celé Rakousko. To jsou všecko jen začátky, ale povedou brzo k věcem velikým. — V nejbližší době ustaví se v Praze slavnostním způsobem zemská skupina německé „Freie Schule“, jejíž ustavující schůzi sám předseda „Freie Schule“ dvorní rada baron Hock z Vídně slíbil býti přítomen. Též dojde v nejbližší době v Praze k ustavení se „Spolku pro reformu manželského práva“, který bude pro začátek jazykově utraquistický. Kdo by se chtěl přihlásit za člena, může tak učiniti už nyní v Sekretariatu Volné Myšlenky. Bližší podmínky (stanovy, příspěvky atd.) nejsou ovšem dosud určeny, o tom dostane se interessentům teprve později potřebných informací.

* * *

NAŠE SCHŮZE.

Z naší práce. Přednášky: 27. ledna. Čakovice: „Volná škola“. (K. Pelant.)
1. února. Praha VII. hostinec u Mouchy: „Reforma manželského práva“. (Dr. Th. Bartošek.)
2. února. Zlín: „Volná škola a reforma manželství“. (K. Pelant.)
3. února. Hostivice: „Reforma manželského práva“. (Dr. Th. Bartošek.)
4. února. Zlín: „Volná Myšlenka“. (K. Pelant.)
5. února. Hodonín: „Volná škola“. (K. Pelant.)
10. února. Votvovice u Kralup: „Reforma manželského práva“, „Dějiny kultů“. (Dr. Th. Bartošek.)
17. února. Nová Paka. „Zápas klerikálů s osvětou“. (K. Pelant).
24. února. Bráník. „Co je to klerikalism“. (K. Pelant.)
24. února. Modřany: „O klerikalismu“. (Dr. Th. Bartošek.)
3. března. Praha, Plodinová bursa: Velká manifestační schůze českoněmecká o reformě manželského práva (hlavní referenti Dr. Bouček česky, a spisovatel F. W. Zenker německy).
5. března. Vinohrady. „Vývoj lidského myšlení“. (K. Pelant.)
7. března. Praha (Chorvatští studenti): „Dějiny národu českého“. (K. Pelant.)
17. března. Humpolec: „Volná škola“. (K. Pelant.)
17. března. Nová Paka. „Církev a věda“. (Dr. Th. Bartošek.)
17. března. Stará Paka. „Církev a věda“. (Dr. Th. Bartošek.)
21. března. Jablonec n. J.: „Volná škola a affaira učitele Pelikána“. (Dr. Th. Bartošek.)
24. března. Král. Vinohrady Nár. dům: „Zemská školní rada pod vlivem klerikálů. Klerikální persekuce učitelstva“. (Dr. Th. Bartošek, Jul. Myslík.)
24. března. Smidary: Klerikální persekuce učitelstva a Volná škola“. (Dr. Th. Bartošek.)
24. března. Uherské Hradiště: „Volná škola“. (K. Pelant.)
25. března. Strážnice. „Volná škola“. (K. Pelant.)
31. března. Nový Bydžov: „Volná škola“. (K. Pelant.)
6. dubna. Tábor, Na Střelnici: „Affaira učitele Pelikána“. (Dr. Th. Bartošek.)
7. dubna. Zbirov: „Volná škola“. (K. Pelant.)
11. dubna. Praha, Louvre (Svaz pokrokových židů): „Volná škola, reforma manželství a odluka státu od církve“. (Dr. Th. Bartošek.)
12. dubna. Vinohrady, Orfeum: Lev Taxil a neomylnost papežská“. (Dr. K. P. Dražďák.)
13. dubna. Kutná Hora: „Volná škola“. (K. Pelant.)
14. dubna. Pardubice: „Sjezd české strany pokrokové pohnut k protestu v případu Pelikánově (zaslány 2 telegramy na ministerstvo) a vylíčena nová persekuce učitelstva a vybídnuto k protiklerikálnímu boji.“
14. dubna. Český Dub: „Případ učitele Kavky a Volná škola“. (Dr. Th. Bartošek.)
14. dubna. Všelibice u Turnova: „Volná škola a socialní demokracie. (Dr. Th. Bartošek.)
17. dubna. Bráník: Persekuce učitelů a Volná škola“. (Dr. Th. Bartošek.)
21. dubna. Nebušice u Veleslavína: „Obec a škola“. (Dr. Th. Bartošek.)
21. dubna. Turnov: „Volná škola“. (Karel Pelant.)
24. dubna. Kostelec n. Orl.: „Volná škola“. (K. Pelant.)

KVITOVÁNÍ.

Propagační fond.

Na výlohy s propagandou Volné Myšlenky přispěli: K. Hromada, Praha K 1·—, dr. Kouble, Olomouc 1·—, Č. Suchánek, Rychvald 2·—, J. Falt, N. Bydžov 1·—, p. Kocián, Přívoz 3·—, F. Hůlka, Strmilov —·80, Chorvatský student —·30, J. U., M. Krumlov 25·—, J. U., Police n. M. 5·—, Václ. Tuček, Straškov —·60, dr. A. K., Tábor 5·—, Ú. S. J. U. na M. 20·—, 20·—.

Tiskový fond.

Na vydávání „Havlíčka“, časopisu pro šíření pravdy v lidu, přispěli: V. Vojáček, Praha VIII.: „Nežli haléř černým na světlo, raději korunu na agitaci, K 1·—, Fr. Zahradník, Praha 2·—, Volné sdružení pokrokových lidí, Lomnice n. Pop. 10·—, MUDr. Břet. Kalandra, Frenštát p. Radh. 10·—, Š. K., Podčáple 10·—, K. V., Č. Budějovice 5·—, U. S., Březany 3·—, dr. Kaizl, Nová Paka 10·—, R. Novák, Chrudim 6·—, J. L. F., Chrudim 10·—, M. Š., Újezd 1·—, Fr. Mráz, Židenice 4·—, J. P., Beroun 2·20, J. Č., Kam. Zboží 1·—, Nejmenovaný, Beroun 2·—, Nejmenovaný, Beroun 2·—, J. T., H. Štěpánovice 2·—, K. F., D. Radíkov 1·—, N. H., Král. Dvůr u B. 2·—, JUDr. Ig. Arnstein, Praha II. 10·—, U. J. K., Holešov 10·—, J. Rath, Broumov 2·—, R. Kuchynka, Vinohrady 3·—, J. Škorpil 2·—, A. Leroch 2·—, dr. Batěk, Plzeň 1·10, Sbírka na přednášce dra Bartoška v „Louvre“ 5·24, K. H., Kobylisy 1·—, F. Mach, Turnov 1·—, B. Rácová, Vinohrady 2·—, Výb. Evang. Besedy, Praha 10·—, V. Šimák 10·—, F. S. Procházka, spis., Praha 5.—. Úhrnem K 148·54. Další příspěvky přijímá administrace „Volné Myšlenky“, Král. Vinohrady.

PŘEHLED

Od redakce a administrace.

Našim čtenářům. Vyhovujíce častým přáním v tom smyslu pronášeným, budeme přinášeti v ročníku tomto řadu kratších článků, v nichž probírati budeme způsobem přírodopisným důležité otázky našeho bytí. Činíme dnes počátek článkem o laickém názoru světovém. Následovati budou pojednání: Pojem síly. — Druhy nesmrtelnosti. — Postavení země ve vesmíru. — Určitá čísla o stáří světa. — Hypothesa. — Theorie. Positivism. — Rationalism. —

— Jak se bádá! — Práce vědecká. — Co je problém a j. Články tyto, psané středoškolským profesorem, vedeny budou v duchu světového názoru bez hypotés.

Třetí odpověď na pastýřský list již vyšla. Je to tentokráte odpověď na pastýřské listy voleb se týkající a je tedy dle toho upravena jako vyzvání k voličům katolíkům, na které se také arcibiskupové a biskupové obraceli. — Odpověď je všeobecná, je psána velice populárně, a hodí se pro veškeré země rakouské. Přičiňte se, aby provolání toto dostalo se v čas do všech míst, zejména v okresích, kde klerikálové kandidují! Rozesílá se 10 výtisků za K —·10, 60 výtisků za K —·50, 150 výtisků za K 1·— i s poštovným; 1000 výtisků za K 4·— (nevyplaceně). Neopomeňte ihned objednati!

Výchova a školství.

Průvodní nařízení zemské školní rady zrušena! Jak jsme minule stručně sdělili, rozhodlo konečně ministerstvo kultu a vyučování o známém úkladném kousku klerikálů, proti němuž zvedli jsme protesty po celých Čechách. Všechny body, na něž jsme jako na vnikání konfessijní školy do dnešního řádu ukázali, byly zrušeny, vyjma nucené docházky do kostela, o níž prý teprve úřady v budoucnu rozhodnou. Rozuměj, teprve až jak dopadnou volby, a to právě nás nutí k tomu, abychom napjali všechny síly a klerikály odrazili. 14. květen stůj ve znamení proti Římu! Jak tato pro nás vítězná akce dosahuje, platí přece jen rozsáhlý hlas lidu; ty nesčetné petice, protestní schůze atd. vykonávají i bez parlamentu svůj účel a proto nesmíme jich podceňovat. Až přijde zase nová doba zápasů, pusťme se s těmito prostředky v něj právě tak energicky a cíle, jako při této kampani a výsledek nás minout nemůže!

Nebezpečí židovské konfesionelní školy. Židovským klerikálům dodala provádécí nařízení zemské školní rady odvahy k boji proti volné škole a zakládají proto v Praze spolek, jenž pod jménem Matice židovských škol má pracovati k zřizování a udržování židovských škol konfesionelních. V provolání po celých Čechách rozesílaném naříká se na to, že prý interkonfesionelní školou vychovává se dítko židovské bez dostatečného poznání zásad židovské víry, poukazuje se na bídu židovských učitelů a nedostatečnou průpravu dítek židovských pro život, z čehož dle logiky židovských černých plyne, že nutno vystavěti hráz a zříditi židovské školy konfesionelní. Pokrokové kruhy židovské se proti podobným snahám vzpírají, než při houževnatosti židovských klerikálů, v mnohém ohledu horších katolických, lze se obávati že peníze, o něž se zakladatelům Matice židovských škol hlavně zatím jedná, při neuvědomělosti Židů, hlavně na venku, přece dostanou. Dle všech příznaků dojde k ustavující valné hromadě Matice židovských škol již v nejbližších dnech, a je proto nutno, aby všichni pokrokoví lidé akci židovských černých věnovali svou pozornost, aby zlo v zárodcích mohlo býti potlačeno. A že židovští černí v boj půjdou s dvojitou odvahou, lze s jistotou očekávati; vždyť zástupce jejich v zemské školní radě, dr. Bendiener, jenž hlasoval dle vzoru katolických kanovníků pro suspensi učit. Pelikána, dostal nedávno, nejspíše za to, komturský kříž řádu Františka Josefa. Zdejší židovské pokrokové kruhy, zvláště organisace židovských socialistů „Poale Zion“, uspořádají v nejbližší době protestní schůze proti tomuto novému útoku na volnost školy a jsme přesvědčeni, že při této akci nalezneme stejně jako v boji proti Římu i zde všechny pokrokové živly na svých místech.

Nové desatero pro děti. Sociálně-demokratická městská rada v Reggio Emilie v Italii rozdávala v městských školách dětem toto desatero (uveřejněné v „Reformblätter“ od Maxa Königa v Hannoveru): 1. Miluj své spolužáky, kteří budou tvými soudruhy práce v životě. 2. Miluj poučení, jež jest chlebem tvého ducha; buď vděčným učiteli jako svému otci a matce. 3. Každý den musíš zasvětit dobrým, užitečným činem. 4. Měj úctu k dobrým lidem; nepoklonkuj nikomu. 5. Nikoho nemáš nenáviděti, nikoho urážeti, nemstíti se, ale své právo musíš hájit a pyšnému klásti odpor. 6. Nebuď sketou; buď přítelem slabých a miluj spravedlnost. 7. Pamatuj, že všecky statky země pocházejí z práce; kdo by jich používal bez práce, krade pracujícímu jeho chléb. 8. Pozoruj a přemýšlej, abys poznal pravdu; nevěř ničemu, co odporuje rozumu, neklam ani sebe, ani koho jiného. 9. Nemysli, že by kdo miloval vlast, jenž by jiné národy nenáviděl, anebo přál si válku, která je zbytkem barbarství. 10. Přej si toho dne, v němž všichni lidé jako svobodní občané jedné vlasti v pokoji a spravedlnosti jako bratří žíti budou.

Kulturní boj.

Vystoupili z církve. Josef Fišer v Čelechovicích u Nového Strašecí. — 25 osob (čítaje v to děti 35!) v Hostomicích nad Bělou. — V obci Hánu u Oseka 17 osob. — Jan Hassmann v Děčíně. —

Strach z hromadného vystupování z církve pociťují čím dál tím více na vatikánské exposituře v Praze, římskokatolické konsistoři. Ovečky se rozutíkávají a fialoví páni nemohou pochopit proč. Uložili proto všem farářům, aby z církve vystupující zvali k sobě na faru a tam je buď přemlouvali nebo aspoň hleděli jich výslechem domáhat se materiálu, vhodného k denunciacím. V Kralupech, v Nové Pace i jinde faráři výslechy takové už konali, a mnozí z církve vystouplí občané jdou na faru dokonce s jakousi radostí, chtějíce ukázat faráři, že se ho nebojí a že dovedou svoje stanovisko proti němu obhájit. Neměli bychom nic proti tomu, kdyby s Římany nějaká poctivá debata byla vůbec možnou. Máme však zkušenosti, že nejde Římanům o nic jiného, než o material k denunciacím, že svými dotazy úmyslně hledí na tázaném vyprovokovat výrok, který náš stoletý trestní zákon kvalifikuje za zločin. Řečníci naši byli už nejednou na schůzích právě dotazy debatujícího pátera přivedeni k výrokům, které po náležité „úpravě“ vedly k trestnímu vyšetřování. A proto jsme se rozhodli, že s knězem, o kterém přece vším právem můžeme za to mít, že tomu, co povídá, ani sám nevěří, nebudeme vůbec debatovat. Totéž radíme také všem, kdo z církve vystupují. Kdo tak činí, ví zajisté proč, a nepotřebuje se teprve dohovořovat s farářem. A dokonce už nemá takový vatikánský zřízenec právo, aby v cizím státě někoho k sobě obesílal. Takový farář není žádným úřadem, je to docela soukromá osoba a když po někom něco chce, ať si pro to přijde sám, má k vám stejně tak daleko jako vy k němu. Doporučujeme všem, aby farářské „obsílky“ prostě si nevšímali a na faru nechodili. Farář nemá vůbec práva někoho k sobě úředně obesílat, a ten, kdo z církve vystoupil, nemá s ním už teprve co jednat.

§ 303. pracuje neustále a plní svoje poslání; tentokráte však ve své úzkostlivosti chrániti náboženství před sesměšňováním a zlehčováním zašel tak daleko, že vzal na sebe úlohu policajta. Opilec urazil kněze vykonávajícího obřad! Stalo se tak před krátkým časem na Horách Kašperských. Kaplan p. Šlégr ubíral se k nemocnému s posledním pomazáním a setkal se po cestě s dvěma mladíky, o nichž dalo se dle jich chování souditi, že přebrali alkoholu. Připomínáme, že oba jsou úplně indifferentní a že ani k žádné straně nepatří. Nebudu

vypisovati průběh případu — stačí říci, že mladící si hrubě nepovšimli obřadu a na vyzvání kněze, by smekli — vysmáli se mu; co následovalo jest vidno z resultatu. O jednom z obžalovaných uznáno, že jednal v opilství a propuštěn, druhý pak krajským soudem v Písku odsouzen na 3 neděle do žaláře. Učiň si každý úsudek o páterovi, jenž tvrdí, že nese boha a hádá se i s bohem v ruce [illegible] o alkoholickou úctu.

Konec náboženství? Pod tímto titulem uspořádala známá revue Mercure de France anketu francouzských literátů o tom, zdali nastává úplný rozklad náboženství. Jako vždy jsou odpovědi pro i proti. Thueran-Dangin praví, že náboženství není mrtvo, to že dokazuje již otázka; o mrtvých se přece mnoho nemluví. — François Coppée nezodpověděl otázku, ale napsal tato slova: „Ráno jsem řekl a večer řeknu zase svou modlitbu: Credo in sanctam Ecclesiam catholicam. (Věřím ve svatou církev katolickou.) Toto jediné slovo Credo jest mojí odpovědí na Vaši otázku.“ — Siegfried Wagner napsal: „Mohu soudit jen ze stanoviska umělce a musím odpovědít, že nevěřím, aby náboženství, jež vytvořilo největší umělecká díla v malířství, poesii a hudbě (Rafael, Dante, Bach a můj otec) může býti zničeno; myslím, pravdy evangelia jsou věčny, ať si z nich lidé učiní cokoliv.“ [Wagner ovšem zapomíná, že náboženství řecké a římské stvořilo také největší díla v umění (Fidias, Xenokrates, Homer, Aischylos atd. atd.) a také bylo zničeno.] — Jules Lemaûtre vykroutil se, aby nepohněval tu či onu stranu, v nichž obou se pohybuje, touto odpovědí: „Přiznávám, že nemám o tom tušení!“ Vybeř si každý, co chceš. — Maxim Gorkij objevil se však i zde revolucionářem. Napsal: „Dobří a rozumní lidé nepotřebují ani boha ani příslušných církevních nauk; shledávají, že hrdé vědomí lidské ceny může být vytvořeno jen pod vlivem vědy a umění; zříš, že náboženství lidstvo rozděluje, jelikož mezi nimi vyvolává rozpory a že jedině věda může do lidstva dáti duchovní jednotu. Mojžíš, Kristus, Mohamed a jiní, kteří hlásali víru v boha, byli více nebo méně fanatici jedné a téže ideje, podrobení člověka pod cizí síly. Ve všech náboženských systémech zjevuje se člověk jako pokusný králík, podrobený nesrozumitelným experimentům nejvyšší bytosti. Všichni hlasatelé víry snižují člověka a podrobují jej slepě rozmarné a nepochopitelné vůli tajemné síly. Dle mého názoru jest nebezpečí takového bludu velmi jasné. Každý pokus, přemluviti člověka, aby se poslušně podrobil cizí vůli, musí býti považován za atentát, jakožto zločin proti jeho duševní svobodě. Z tohoto důvodu jeví se mi atheism, jenž popírá existenci osobního boha, velmi nutným, neboť zbavuje lidstvo nebezpečného omylu.“ — Mercure de France nasbíral také výroky mrtvých spisovatelů. Dva velicí muži francouzští vyslovili se rovněž ve smyslu Gorkého, ale jako Francouzi, vždy duchaplně, s espritem. Když slavný mathematik Laplace odevzdával generálu Bonapartovi, později Napoleonu I. první vydání své knihy „Exposition du systême du Monde“ (Výklad světového systému, kde uvádí theorii tvoření se světů ze žhavé pralátky), mínil Bonaparte: „Ale ve Vašem systému není ani jedinkrát vzpomenuto boha.“ Laplace pravil: „Občane, první konsule, bůh jest hypothésa, kterou nepotřebuji.“ — A Stendhal, nejslavnější kritik a spisovatel pronesl nejpádnější atheistický výrok: „Jediná omluva boha jest — že neexistuje.“

Z církevních obzorů.

Jednota českého katolického duchovenstva usnesla se na valné hromadě své neuposlechnouti rozkazu arcibiskupa a biskupů a nerozejíti se. Věnujeme tomu, jakož i celému konfliktu mezi českými hierarchy a nižším kněžstvem pozornost ve zvláštní brožuře, kterou chystáme.

„Katolicismus v protestantské církvi“ jmenuje se spisek od E. Horneffera, vydaný nákladem Zeitlera v Lipsku. Horneffer není pro odstranění náboženství, ale proti každému nucení k náboženství. Snahy spisovatelovy mají již účinek. V Kasselu je spolek pro osobní náboženství a z Kasselu šíří se hnutí do jiných měst. Titul hořejší zvolen proto, že spisovatel dokazuje: Dogma neomylnosti panuje v protestantské církvi právě tak jako v katolické. Některá místa jsou svými závěry tak důležita, že je tuto uvádíme: „Všechny velké činy kulturní posledních století byly přes odpor církve provedeny.“ — „A proto pravím: Pryč s církví! Byla věčným jhem našeho ducha, a bude jím stáie!“ — „Protestantismus svůj boj s Římem smutně prohrál. Řím vládne dnes v Německu. Proč vládne? Protože zbraně protestantismu nejsou dosti ostry. Řím je pyšná moc, moc ucelená. Proti takové moci nelze bojovati polovičatostí. Proti úplné vázanosti jest jen jedna zbraň: úplná svoboda. Před 400 lety mohlo býti jen toto řešení: ‚Jen Kristus spojuje nás s bohem, ne kněžstvo!‘ Dnes jest to zastaralé. Dnes nastupuje: ‚Žádné zjevení; svobodně utváří člověk pravdy; pryč s církví! To jest skála s níž musí padnouti Řím.‘“ — „Je zřejmo, že v každém protestantském faráři despota je skryt. Nemá moci jako katolický farář, má však vůli panovati, bezpodmínečně panovati. Pomáhati neomylné pravdě(!) k vítězství jest jeho touhou.“ — „Nemohu si pomoci, něco nepřiměřeného, něco vyzývavého, něco pro ostatní lidi, okolí urážlivého vidím v úřadu farářském.“ — „Despocie neomylnická řádila v minulosti tak, že předčila řáděním svým despoty orientálské i římské césary.“

Dokumenty klerikalismu.

Lev Taxil, uctívání čerta a klerikálové. Volná Myšlenka pořádala dne 12. dubna na Král. Vinohradech, v místnostech Orfea veřejnou schůzi, na níž referoval Dr. Dražďák o Taxilově švindlu. Je tomu právě v dubnu letošního roku 10 let, co prohlásil Taxil na veřejné schůzi v Paříži, k níž pozval sobě oddané biskupy, kardinály, kanovníky i klerikální šlechtu, že veškeré jeho spisy o zednářích, uctívání čerta zednáři, osobní přítomnosti čerta při schůzích zednářů nebyly ničím jiným než velkolepou mystifikací, která proto se mu zdařila, že dostalo se všem jeho spisům odporučení a požehnání papeže, a že na všech jeho dílech spolupracovali různí kardinálové a biskupové!

Jak klerus zblbuje náš lid. Hovořil jsem s jistou babičkou z Nového Bydžova a ta mi vyprávěla, že byla jednou na hřbitově přítomna vykopávání mrtvol. Bylo jich vyneseno pět; dvě měly na hlavě kříže a tři ne. A víte, proč? pravila babička. Ty dvě byly za živa biřmované a ty tři nebyly a tak na hlavě žádných křížů neměly. To jest k vůli tomu, aby je pánbůh poznal, až bude soudný den a uvedl je hned do království nebeského. — „Ale, babičko,“ povídám, „vždyť i ty kosti jednou rozpadnou se v prach a nebude nic vidět.“ — „Zdá se mi, že taky nejsou biřmovanej, protože na nich nesestoupil duch svatej,“ odsekla mi klerikální bába.. Co s takovým duševním ubožákem? Říci jen „svatá prostoto“, ale opravdu nic neodpustit tomu, kdo tak blbými pověrami lid zatemňuje. Jak někdo může být v takové společnosti, jež toto provozuje?

Mše prostředkem k hledání zloděje. Dokumentem kulturního působení kněžstva na Slovácku jest tato událost: V Lipově na Strážnicku vykradli neznámí pachatelé o vánocích 1906 obecní pokladnu. Bylo v ní právě přes 1000 K a ty zmizely. Starosta lipovský M. Havlíček místo opravdovových a rozumných kroků k vypátrání zlodějů šel k místnímu čer-

nokněžníku a dal mu na mši, aby věc vyšla na jevo. Farář — jak se dalo očekávati — nejen že ochotně svolil, ale tázal se ještě starosty, jak chce mši mít. Starosta sám později otázku objasňoval: „On si myslel, že já chcu, aby mu oči vylézly, nebo tak neco, ale já jsem chtěl enom, aby to vyšlo na jevo." — Tak pan farář lipovský povznáší svěřené duše kulturně. A v mravním ohledu je jim světlým příkladem. Téměř každodenně spěchá na večer do přifařené obce Louky, aby zasedl ke kartičkám v židovské krčmě u „Schimmerla". Lipovské hostince, z nichž obecní je nepoměrně slušnější, mu nevyhovují, neboť hostinští jsou „socialisti", volili Smrčka. Z toho důvodu bere s sebou farář pokaždé assistenci některého občana z Lipova, který jej za nějaký doušek provází, aby ho v případě nebezpečí — pan farář má patrně čisté svědomí — ochránil.

Evangelíčti „pravověřící" Německa pořádají pravé kacířské soudy proti liberálním pastorům. Dva případy v Německu vzbudily posledním časem pozornost. Pastor Korrel v Hessensku kandidoval při říšských volbách jako svobodomyslník. Při užší volbě zvítězil sociální demokrat proti národnímu liberálu. Korell byl úřady církevními disciplinován, protože opominul „zjevně se prohlásiti" proti sociálně-demokratickému kandidátu před užší volbou. Zemská synoda postavila se na stanovisko vyšší konsistoře. — Evangelická obec v Dortmundu zvolila skoro jednohlasně slavného kazatele Césara z Wiesenthalu za faráře. Protože znám byl jako svobodomyslný, byl pozván konsistoří v Münsteru ku kolloquiu o středověkých otázkách theologických. Našla se při zkoušce různá místa, která pánům nekonvenovala. Konsistoř zvoleného nepotvrdila a pruská církevní rada souhlasila. — Oba případy ukazují, že církevní liberalismus v evangelickém Prusku je násilnický a že tam vlastně panuje nejtemnější orthodoxnost. Evangelická církev chlubí se svým církevním zřízením a církevním právem volebním pro ovečky. Právo to je, jak vidíme na papíře. Moc mají církevní úřady a ty jsou „černé", tak černé, jako praví jesuité římští. Případ Césarův měl potěšitelný výsledek. Více pruských evangelických farářů poslalo církevní radě vrchní společný přípis, že v zásadách souhlasí s farářem Césarem v užití moderních theologických poznání a jednají-li dle svého přesvědčení ve svém úřadě, činí tak s důvěrou, že slouží evangeliu. Přípis podepsalo 160 farářů, mezi nimi 2 superintendenti a 30 farářů berlínských. Solidární vystoupení pro kolegu pochválí všichni svobodomyslníci.

Ve 20. století. Jak oznamují Las Dominicales, vymyslil si biskup barcelonský zvláštní způsob trestání duší vymaňujících se z područí církevního, o jehož účinnosti však silně pochybujeme. Nařídil totiž, aby se neudílely odpustky zemřelým, jejichž úmrtí se oznamuje ve svobodomyslných listech. Nevíme, máme-li se tomu spíše smáti či obdivovati stupeň omezenosti tohoto vysokého církevního hodnostáře. Byli-li zesnulí sami svobodomyslní, nevěrci, nejsou jim zajisté odpustky nic platny a odepření jich nemá pro ně významu, byli-li dobří věřící katolíci, jak si to zaslouží, aby pykali za své nevěřící příbuzné, kteří jsou ve spojení se svobodomyslnými listy? Není to spíše nejapný pokus boykotu pokrokového tisku? Zmíněný list dodává: Je hanebno, že ještě dnes jsou možní biskupové, a co více, i lidé, kteří jim věří a platí.

Z našeho života.

O české literatuře protiklerikální přináší souhrnnou úvahu „Smíchovský Obzor". O naší práci praví se tam: „Velkou činnost protiklerikální vyvíjí sdružení Volná Myšlenka, stavící proti světové organisaci klerikální rovněž světovou organisaci svobody myšlenky a svědomí, kterážto organisace velmi potěšitelně vzrůstá. Publikační činnost Volné Myšlenky je pěkná, čelí klerikalismu hlavně zbraněmi vědeckými a snahou po osvobození školy od vlivu klerikálního."

Spolek Volných Myslitelů v Brně obeslal následující přednášky: dne 6. ledna 1907 v Řečkovicích „O kulturní Francii" (ref. redaktor J. V. Stejskal); 13. ledna v Král. Poli „Volná myšlenka a náboženství" (red. L. Burian); 20. února v Židenicích „Církve a svoboda" (red. Stejskal); 3. března v Král. Poli „Vlašské Benátky" se světelnými obrazy (red. Stejskal); 10. března při členské schůzi rozhovor o článku z „V. M." „Náš poměr k náboženství". Spolek vyslal též delegáta ku protestní schůzi proti pronásledování Slováků dne 13. ledna a k důvěrné poradě o pomahání vystupujícím kněžím dne 20. ledna. Dne 7. dubna přednášel pan Heydušek, předseda sp. pokrokových lidí z Prostějova, o Rembrandtovi (s průvodem světelných obrazů). Do spolkové knihovny zakoupeno bylo za 300 K vybraných spisů; též pořízen spolkový skioptikon. K rozšiřování časopisů stanoven kolporter. Spolek přistoupil k vídeňské „Freie Schule" a spolku pro opravu manželského práva. Adresa sekretariátu jest: Brno, Cejl 57.

Kaleidoskop.

Paní Hanna Kvapilová. 8. dubna 1907 zemřela nám tragedka, která bude scházeti po dlouhá léta: na vrcholi svého umění stojící, osobně milá a jemná, duše zlato. A úmrtí její bylo ještě prOvanuto duchem pokroku: pohřbena byla ohněm, k němému vzteku klerikálů, kteří ve svých orgánech o jejím životě a díle nepřinesli více než utajenou, zlostí se žeroucí poznámku, „že pocházela z katolické rodiny a že takto se dala pohřbíti". A za rakví bez kněze šla celá Praha, zříc, že též lze jíti k poslednímu odpočinku bez ceremonií a pověr . . . Dobrá paní Hanna se tak královsky rozlišila od tisíce tuctových lidí, kteří horují v životě pro pokrok, ale za jejichž ostatky triumfuje peníze shrabující kutna . . . Vzpomínko bílá a zářící! Nelze zde vyčísti, čím byla umění i každému, kdo s ní ve styk přišel a jen jedno, jediné možno říci: Odešel veliký člověk. — A tím je řečeno všecko.

První pohřeb bezvěrce v Pardubicích. Dne 19. dubna zemřel tichý mírný člověk, jehož mysl však byla cennější než mnohého politického, mnoho mluvícího předáka. Občan Al. Starý vystoupil před $1^1/_2$ rokem s celou rodinou z církve, a dovedl, ač chud, zachovati si své přesvědčení přes všechny nástrahy klerikální; jeho matka, ubohá zfanatisovaná oběť pátera Pavlaše z místní fary, ztrpčovala mu život, aby potrestala odvrácení se od římské církve. Kněžská msta! K jeho pohřbu shromáždilo se na 500 lidí a tak pohřeb stal se krásnou, ušlechtilou demonstrací. Bez kněze, bez církevní pompy tiše a důstojně, kráčely tyto zástupy Pardubicemi, mnohem dojímavěji, než tomu bývá při fintivých pohřbech římských. Úsměšek přestával u šosáků, když spatřili tyto jinak cítící a smýšlející lidi . . . U hrobu promluvil redaktor Východoč. Obzoru, obč. Kobera. Čest památce tohoto prostého bojovníka! (Pozn. Proč nedostavila se protiklerikální pardubická intelligence?)

Drobná práce vzdělávací. V Hostimicích nad Bělou koná se 5. května protiklerikální schůze. Přednáší „O volné škole" St. Hostomický.

Vzdělaní nemají přístupu. Bylo to ve Smidarech v Čechách. Klerikálové pořádají tam jako nyní všude četné agitační schůze, ovšem pouze důvěrné a na legitimace. Stalo se, že o legitimaci takovou žádali také místní studenti a jiná intelligence, žádost jejich byla však odmítnuta s tím klassickým odůvodněním, že do katolických schůzí vzdělaní lidé nemají přístupu. Intensivní protiklerikální akce vede, jak vidět, k vyjasnění na obou

stranách. Církev čím dál tím více zbavuje se svého náboženského líčidla, vystupujíc stále zřetelněji jako reakcionářská organisace politická: biskupové její v Čechách v posledním svém volebně agitačním pastýřském listě slibují volební agitaci ve zpovědnicích, na kazatelnách i od oltáře. Důvěrné schůze klerikální jsou dokladem, jak vědomě a výslovně agituje se ve jménu nevzdělanosti a nerozumu. Klerikálové jsou tak naivní, že to ještě docela otevřeně řeknou, že organisují nevzdělané proti vzdělaným, tmu proti světlu.

Vůdce křesťanských demokratů italských páter Romollo Murzi byl papežem Piem X. 17. dubna 1907 suspendován. Ukazuje se tím znovu, kolik pochopení pro novou dobu má hierarchie katolická: ani neškodný „křesťanský demokratismus“ nesnese, natož nekompromisní názory moderní vědy!

Lež a denunciace patří k nejobvyklejším zbraním umírajícího katolicismu. Dokud byl silný a schopný života, bojoval proti svým odpůrcům také silnými zbraněmi, ohněm i mečem, dnes zbývají mu jen tyto úpadkové zbraně. Nemá už moci, aby hájil se sám, proto doškemrává se napořád pomoci „světského ramene“. Denunciace jest přímo typickým znakem dnešního katolicismu. Pěkný doklad takovéto katolické apologetiky (obrany) v XX. stol. sděluje se nám z Lazů v Rak. Slezsku. Mají tam polského kněze, příjmím Kalužu, který provozuje denunciaci ve velkém a zavádí zrovna jakýsi průmysl denunciační s detailně provedenou dělbou práce. V této moderní obraně mrtvé víry vycvičil všecky svoje věrné, uloživ jim, slídit po kacířích a vyprovokovávat žalovatelné projevy stejně jako za dob inkvisice. Material těmito „sběrateli“ nahromaděný předává se vyšším „zasvěcencům“, kteří ho „upraví“ pro potřebu rakouských soudů vhodným překroucením nebo doplněním výroků nevěrcových, načež vrchní inkvisitor Kaluža odevzdá provinilce „světské moci“. — Proti takovéto praxi není jiné pomoci než varovat se především všech nepředložených výroků, poněvadž věci se tím nijak neprospěje a je věčně škoda každé zbytečné oběti v boji proti Římu; když však už někdo v přítomnosti jiných choulostivý výrok nějaký učiní, nutno pamatovat si a hned si poznamenat doslovné jeho znění, aby bylo možno denuncianty usvědčit ze lži nebo z případného křivého svědectví; nejlepší a nejvydatnější zbraň je vlídné poučování neuvědomělých lidí, z něhož poznají, že nepřátelé Říma nejsou nepřáteli jejich. Získávejme odpůrce vlídností a ne posměchem!

„Pomáhej pámbu!“ Směšná jest člověku důraznost, s jakou reflektují naivní venkovské dušičky na zmíněný „pozdrav“. A běda třikrát tomu, kdo této jejich žádosti nerespektuje. Hned z nepřebraného slovníku jejich „nevymáchané“ linou se rozkošné „průpovídky“ o nepozdravivším. Zvláště osoby, jež jsou v příbuzenském svazku s nelegitimní manželkou farářovou, drze toho vymáhají. Takový „švagříček“ farářův stoupne si u hnoje, zapaluje si dýmku a čeká na „pomáhej pámbu“. Každý z nás jistě ctí každou poctivou práci, ale nenahlížíme, proč každého pracujícího oslovovat takovou bezvýznamnou frásí. Kdy as pocítí ten náš lid v sobě samém onu hybnou sílu práce a přestane reflektovat na smyšlenou pomoc s hůry?

❧ ❧ ❧

LITERATURA

F. V. Krejčí: **Sen nové kultury.** Nákladem tiskového výboru sociálně-demokratické strany časopisu „Zář“) v Praze. — Cena 1 K. — Kniha spisovatele Krejčího má úsilovnou snahu nalézti a určiti formy společenské a esthetické odpovídající poctivě dnešní době. Život a umění je v tak těsném vztahu a souvislosti, že musí růsti jedno z druhého. — Ukazují se už obrysy nové Evropy, čím dál více pociťujeme charakter svého století. Události v Rusku, ve Francii, duch sociálního pokroku, postup socialismu a demokratismu značí přechod do nové doby. Celé naše rozumové a morální ústrojí připravuje se pro nové formy společenské. Autor je úsilovně a horoucně hledá, tyto nové formy života a umění, nový typ dnešního člověka, syna doby, raison d'etre našeho věku. Jsme na postupu, Velkou ovšem otázkou je: odpovídá novému duchu ve společnosti stejně nový duch v kultuře? — Divadlo nepodává aspoň z mravního obsahu dnešního člověka téměř nic. Hudební dramatický stav stále dosud na báji a mythu. Spisovatelé nedovedou potlačit vliv tradice z doby aristokratické. U nás v Čechách dolehaly sotva kde dusivější tíhou stíny minulosti. A při horoucí snaze nalezáte více negativních než positivních výsledků v kultuře dnešní. Lež kulturní je výsledkem: školy, divadlo, koncertní síň, výstava, pomník, chrám, všechno nednešní, netypické, přežilé. Ano, potřebovali bychom něco, co by mělo suggestivní působnost chrámu, v čem by tak povznešeně a očistně byly vyjádřeny naše touhy. Ale náš idealism nemá chrámů — a není sociální moci, která by ho dovedla zbudovat. — Není veliké duševní iniciativy, není úsilné, horoucí snahy mozků a srdcí. Mravní a sociální vědomí lidí je dnes pokročilejší, vývojově vyspělejší než jeho vědomí esthetické. Mrtví vyživují žijící — to je nepřirozené. Dnešní rozervanost a smutek pochází z polouvědomělé modernosti, jež nemá vlastní řeči, je to bolest, že mezi životem a poesií není dosti přímých vztahů. Co však zostřuje situaci je fakt, že nikdy zároveň nebyly sociální vztahy lidí tak zrevolucionovány a tak zkypřeny, pro vzrůst nových útvarů jako právě dnes. Zola Ibsen, moderní francouzští malíři, ruský román, nová opera, sochařství (Rodin, Meunier), nové směry ve stavitelství, v uměleckém průmyslu a úpravě příbytků — jsou dokladem, že se probouzí kulturní svědomí v dnešním člověku a ve vědomí celku sociálního září sen nové kultury. — Kniha p. Krejčího je dokumentem bouřícího se svědomí sociálního a esthetického, poctivé snahy po pravdivém žití. Svoje věty staví pevně a průhledně, v tom je svérázným, dává jim teplo a žár vlastní krve a jasnost svého kritického svědomí. —

Sula.

❧ ❧ ❧

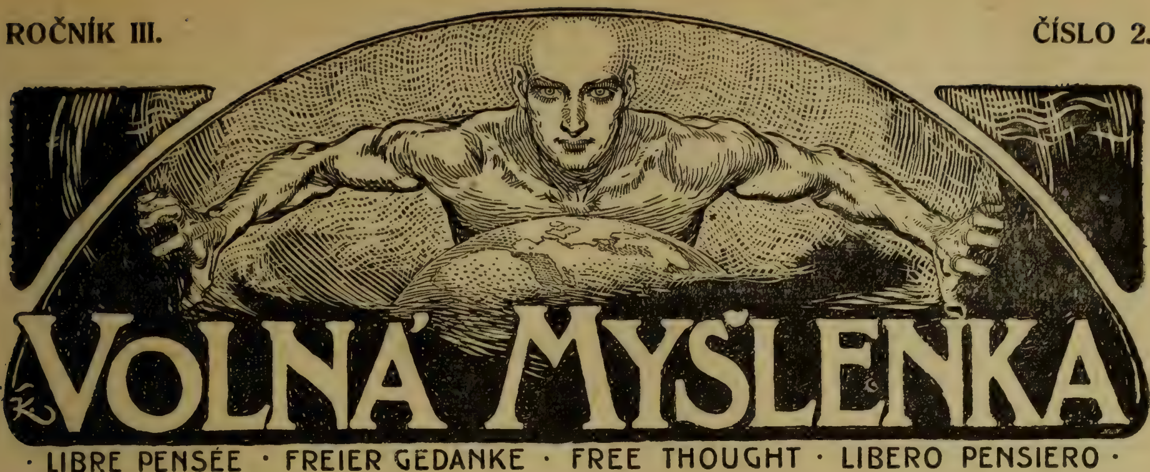
Právní rádce.

Otázka: Mohou-li občané bezkonfessní studovat a ucházet se o úřady?

Odpověď: Bez nejmenší pochyby ano. Bezkonfessní žák nesmí na žádné škole, ať měšťanské, ať střední nebo odborné býti z tohoto důvodu řiditelstvem odmítnut. Rovněž úřady jsou všem občanům bez ohledu na jich náboženské vyznání stejně přístupny. Kde ovšem byrokrati nechtějí rozumět platnému právu, tam budeme s nimi mluvit způsobem jim srozumitelnějším. Neopomeňte nám proto sdělit každý Vám známý případ, třeba i cizích Vám osob, kde byl někdo pro bezvyznání ve škole neb v úřadě nějak šikanován, nepřijat nebo po vystoupení propuštěn.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) **KAREL PELANT**. — Redaktor **JULIUS MYSLÍK**. — Knihtiskárna **DYK a RYBA** Praha-Vršovice.

ROČNÍK III. ČÍSLO 2.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. ČERVNA 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášeni kongresu V. M. v Římě 1904.*

BUDIL:

Pochopme dobu!

Nemůžeme si ztěžovati, že by hnutí volné myšlenky v českých krajích nebylo přátelsky přijímáno. Vždyť rozšířeno jest již v tisících místech a pevně zakotveno v nitru tisíců českých bytostí jak z inteligence, tak z prostého lidu. A nemůžeme také naříkati, že by postup její děl se příliš zvolna, třebas nás stál nadobyčejné napjetí všech našich sil.

Energicky, bez oddechu, ale přece jen ne překotně, kráčí česká sekce volné myšlenky ku předu a ač není tomu příliš dávno, co v nynější svou určitou formu se vyhranila, přece již může zaznamenati mnohý svůj úspěch.

Při tom však volná myšlenka nedá se strhnouti úspěšností svojí propagandy k tomu, aby výhradně jen agitaci se věnovala, nýbrž snaží se vždy svoji propagační činnost podložiti nutnou prací vzdělavací, kterou zejména její časopisy „Volná Myšlenka“ a „Volná Škola“ a dosti četná již řada brožur a pojednání, spolu s množstvím poučných přednášek, představují.

Má-li volná myšlenka u pokrokových lidí českých tolik *přátelství*, tož bychom také rádi viděli, aby u nich nalézala stejně *pochopení*. Zejména záleží nám velice na tom, aby volná myšlenka nebyla chápána v úzkém smyslu hnutí *jen* protiklerikálního. Je jisto, že se dosud hlavně jako taková jeví, ale to jednak zaviněno jest našimi malými poměry a jednak také tím, že u nás církev zasahuje svojí mocí i do takových oborů života, které přímo s náboženstvím nesouvisejí, takže na příklad i akce, jež v podstatě protiklerikálními nejsou (reforma občanského zákona o právu manželském, spalování mrtvol a mn. j.) vinou církve protiklerikálního rázu nabývají. Vedle toho jsme teprve v počátcích své činnosti, jež teprve časem všestranně se rozvine.

Volná myšlenka, jak jsme již mnohokráte zdůrazňovali, snaží se celému našemu životu, všemu našemu myšlení i konání vymeziti určitý směr, určovaný nikoliv již starými dogmaty a předsudky náboženskými, filosofickými, rasovými, třídními a p., nýbrž současným stavem názorů na vědeckém bádání založených.

Jako taková nejeví se nám volná myšlenka jako osamotnělé hnutí v kulturním životě našem, nýbrž *jako mocná světová složka velikého myšlenkového hnutí oné mohutné části lidstva, jež křesťanskou érou prošlo a nyní k dalšímu stupni vývojovému spěje.*

Kdo pozorně stopuje kulturní život národů evropských a amerických, ten nemůže přehlédnouti veliký myšlenkový kvas, který v něm všade pod povrchem i nad povrchem se jeví. Všade vidíme, jak neobyčejnou silou vznikají nové názory, jak celý život jednotlivce i společenský počíná jinak se chápati a žíti, jinak nežli jak chápal se dosud v důsledcích křesťanského názoru na svět. Vznikají *nové názory na morálku*, které přestávají býti podkladem nařízení, hrozby a sliby osobního boha, a stává se jím přímý poměr člověka k dobru a zlu. Život sám přestává se chápati jako příprava k novému posmrtnému a tomu pravému životu, a stává se *účelem i cílem žití.* V důsledku toho celý život nabývá jiný směr. Z veliké modlitebny, kterou byl svět křesťanskému člověku, stává se veliká síň života, založeného na radosti a práci. Tím *mění se i názor na životosprávu* člověka, jejíž reformě věnují se celá veliká hnutí (tělesná výchova). Přestává-li býti cílem život posmrtný a stává-li se jím život pozemský, přestává v člověku ochota trpěti. On vzpírá se křivdám, bičuje nespravedlnost a žádá

změnu společenských zřízení ve smyslu práva na šťastný život. Vzniká *socialism*, který zachvacuje čím dále tím více vrstvy vyděděných. Zkušenost ukazuje, že nabývá půdy hlavně jen v řadách porobených, které nevěří v posmrtný život, kdežto věřícími je odmítán.

Takto nově chápaný život vede k dalším důsledkům: lidé více cítí se bratry, touží po sblížení a jedním z prostředků je jim dorozumívací jazyk (*hnutí esperantistské*); nechtějí se dále zabíjeti a bouří se proti válkám (*hnutí antimilitaristické)*; život je jim cennějším a přestávají jej ničiti (*hnutí abstinentské*) a naopak snaží se jej co nejvíce zpříjemniti a okrášliti (snaha po *demokratisaci umění*, po umělecké výchově, po prolnutí umění i ve „všední život" člověka) atd.

Všechna tato hnutí a idee, jichž jsou nositeli, jsou ve vzájemné příčinné souvislosti a dají tušiti *vznikání nové veliké a všeobecné obrody myšlení a života lidského.*

Těžko je dohadnouti, jak dalekosáhlé budou její následky, zdali doba, jež nastává před našima očima bude větší či menší velikých kulturních period, jako byly na příklad renesance a reformace, je nemožno vystihnouti, k jakým závěrům dospěje, ale její příští je nepochybné.

Staré náboženské názory, založené na tehdejším vědění jich zakladatelů, nemohou již stačiti člověku nových vědomostí a znalostí. Odvrací se tedy od nich a hledá nových, odpovídajících jeho stavu vědění.

A dáti odpovědi na jeho nové a nové otázky ve způsobu nového synthetického názoru světového, to bude úkolem doby, jež vzniká v naší přítomnosti a jejíž složkou je také volná myšlenka.

Zdali a v jaké míře vyplní tato své poslání, to předpovídati je za hranicemi našich pomyslů, ale uvědomiti si tento stav věcí, *pochopiti dobu, v níž žijeme* a dle toho vážně a svědomitě chápati svůj úkol jak v přítomné době, tak také zejména ve hnutí volné myšlenky, to je v rukou nás samých!

EDVARD BENEŠ:

Konference míru.

Mezinárodní sekretariát Volné Myšlenky vydal prohlášení, v němž stanovil, že na den 12. května mají se ve všech důležitých městech evropských pořádati imposantní manifestace pacifistů, volných myslitelů, kteří tím mají připomenouti vládám úkol jejich na příští konferenci míru v Haagu.*) Mají pořádány býti od jednotlivých sekcí manifestace co nejpronikavější, aby vyburcováni byli i ti lhostejní a vykonávali tak na vládní kruhy morální nátlak ke smířlivým návrhům. Pokud je mi známo, konány význačnější manifestace v Italii a pak v Paříži. V Paříži silný průvod vzbudil sensaci. Shromáždil se na náměstí Svornosti a vyslal delegaci do ministerstva zahraničných věcí, žádaje, aby Francie pracovala o uskutečnění toužebně žádaného mezinárodního smírčího soudu, jenž by navždy znemožnil válečné vraždění.

Hnutí Volné Myšlenky má ve svém programu pacifism a není tudíž nevhodno zmíniti se jen stručně o zmíněném kongresu míru. Týká se to sice výhradně otázek politických, ale má to i pro nás zajímavost. Politikové s ironií vzpomínají na první konferenci haagskou v r. 1899 svolanou krvavým carem Mikulášem II., která po dlouhém deklamování o míru, měla tak ubohý výsledek, že v krátce za ní přikročila válka anglo-boerská a rusko-japonská.

Ukazuje se také na to, jak smírčí soud mezinárodní jest až dosud a bude ještě dlouho chvályhodnou utopií, neboť svou podstatou v principu jest nemožný. Prvním pravidlem mezinárodního práva jest vnější suverenita státu, úplná jeho neodvislost od všech ostatních. A tu někdo přijde a bude chtíti vnutiti tomuto zcela neodvislému státu rozhodnutí několika lidí, když nad to stát ten jest si vědom své brutální síly! Nejen, že vlády nemohou se podrobiti, nechtějí-li zdekretovati tím samy svůj morální bankrot v očích těch, již jim jsou poddáni, ale jak vůbec dnes může se na něco podobného mysliti, když ještě hrozné davy dají se rozeštvati k národnostnímu běsnění a zuření proti raçám jiným, kdy v Evropě panují Vilémové a kdy nenasytný kapitalism chce luštiti otázku marrockou železem a krví?

Jiní ukazují celou věc z jiné stránky. Evropské vlády jako byly při všem neupřímné a zrádné, jsou tak i teď, kdy jedná se o tak vážnou věc a kdy osudy milionů padají na váhu. Jsou jedna jako druhá pokrytecká, a celá ta komedie s konferencí míru je právě tak odporná dnes, jako byla odporná před osmi léty, když za ní následovaly krvavé války těch, kdož nejvíce ji fedrovali. Svolává ji car, jehož ruce koupou se v krvi revolucionářů, a po odzbrojení volá Edvard VII. anglický, když dokonale přivedl půl světa pod svou moc a vykořisťování jeho si na celé století pojistil. Anglická vláda vydala prý heslo na zamezení zbrojení, poněvadž dnes její světová moc jest tak výtečná, že s malým nákladem udrží vše v područí; bojí se však zvětšení moci Německa a chce tak vykonávati morální nátlak na Viléma, aby veřejné mínění evropské ho přinutilo vzdáti se dalšího zbrojení. Tím by Anglie zabila dvě mouchy ranou jedinou: Německo by nezbrojilo, válečná jeho moc by neohrožovala

*) U nás letos nebylo to možno. V předvečer voleb byla by manifestace ta zanikla. Pozn. red.

Anglii a samo by ekonomicky nedělalo vážnou konkurenci Velké Britanii; Anglie pak by tím sama byla zbavena nákladu na vojsko. Co se týče mocí ostatních, ty málo ohrožují Anglii. Tak patrno, že celá ta propaganda smírčích soudů v dnešním okamžiku jest směšná a předem odsouzená, poněvadž nemíněna upřímně, tím spíše, že Německo, a s ním i Trojspolek, prohlásilo, že věc je nemožná a že ono diskusse o omezení zbrojení se neúčastní. Nemyslí-li se na omezení zbrojení, může se tím méně mysliti na smírčí soudy.

A tak tedy to vyhlíží zle s celým tím pacifismem. V New-Yorku konána právě u Carnegieho jiná konference míru, která přinesla jen plané theoretisování. Přinese-li toto theoretisování i konference haagská, bude to nejlepší výsledek, jejž dle všeobecného mínění lze vůbec čekati. Nemyslím však, že by tak málo vlivu měly tyto mírové manifestace na evropské veřejné mínění. Není předem pravda, že návrh Anglie jest jen komedie a diplomatický manévr. Premierministr Campbell Bannerman myslí to až příliš upřímně, a kdyby situace politická byla všude, zejména v Německu jako je v Anglii, nic by nezabránilo omezení zbrojení, což bylo by krokem ke smírčímu soudu.

Na druhé straně ani s těmi principy práva mezinárodního není to tak zlé. Mezinárodní právo má hlavní pramen právě ve smlouvách a konferencích, smírčí soudy nad to se již často uplatnily se zdarem. A ty tak zvané autoritativní vlády, na něž se principy ty vztahují, musí dříve nebo později zbankrotovati pod vlivem demokracie, ať přijmou smírčí soud nebo ne. Vlády, jež tolik lpí na své autoritě, na své mezinárodní suverenitě, jsou vlády, jež vyšly z feudální středověké společnosti, jsou proniknuty absolutismem a nechtějí nic slyšeti o suverenitě lidu. O možnosti smírčích soudů mluvily dosud jen vlády, nemluvil však lid. V demokratické republice francouzské nevyslovila se jen vláda; zde i lid promluvil a dal na jevo, že smírčí soud rozhodně chce. Anglie, vypracovavší se k jistému demokratismu, dává návrh, jenž uskutečněn povede k smírčím soudům mezinárodním. Jen Německo, jež má absolutistického Viléma a Bülowa, nechce o smírčím soudu a o omezení zbrojení ani slyšeti, prostě proto, že ti, kdož by chtěli — a těch je ohromná síla — nejsou a nesmí býti slyšení, jsou umlčeni.

Věc tedy má se tak: válka, jež vždy rozpoutána jest několika individui, lačnými peněz a krve, nahání hrůzu všemu lidu bez výminky, poněvadž ten jí jen trpí. Proto všechen ten lid, ať náleží ku kterémukoliv národu, jsa otázán, bude žádati smírčí soud v každém případě, za každých okolností, neboť myšlenka ta zmocnila se duší všech tak, že dnes i ti nejzarytější říkají: Ano, ano, jen kdyby to šlo. *A lid, ten má tu suverenitu*, a nikoli ty tak zvané vlády. Vidno tudíž, že tam, kde lid má účast na vládě, tam že myšlenka ta vítězí a zvítězí. *V demokratickém státě nestaví se žádné principy proti smírčímu soudu, poněvadž žádný moderní národ, skutečný lid, nemá touhu bíti se s někým, když není k tomu štván nesvědomitými šovény a kapitalisty, účastněnými ve vládě.* Dnes ve Francii celý národ prohlásil by se proti válce, pro mír a smírčí soud, a poněvadž lid ten také béře účastenství na vládě, i vláda tak mluví. Pokojný občan ve všech státech miluje právě tak klid a mír jako každý občan francouzský, a kdyby měl ten vliv na vládu, jaký má občan v demokratické Francii, i jeho vláda žádala by smírčí soud. Jen demokratism musí zavládnouti ve státech, jen lid musí přijíti k slovu a nic nebude překážeti zavedení soudu smírčího.

Vše ukazuje v celé Evropě, jak věc ta nese se tímto směrem. Tři milliony německých socialistů se tak vyslovilo, socialisté všech zemí ostatních mluví stejně. Demokratická buržoasie mluví stejně a když nic jiného, tož aspoň theoretisuje hodně důkladně o soudech smírčích. Ohromnému tomu nátlaku ani vlády neodolávají. A tak třeba odstraniti jenom ty sobecké zájmy mocných aristokratických kapitalistů, anonymních a nezodpovědných před národem, dlužno postaviti vše pod kontrolu demokracie, a veta bude po krvavých mezinárodních konfliktech. Volná Myšlenka ve svém hnutí pacifickém obrací se právě tímto směrem k lidu, k demokracii, aby vnutila svůj cíl veřejnému mínění a utvrdila ho tak v jeho mírumilovnosti. Jest to však jen propaganda, která nemůže pomoci. Pomoci může jedině vytvoření se silné demokracie, která přinutí své representanty, své vládnoucí kruhy, aby zavedly to, co jedině odpovídá tužbám lidu — smírčí soud, na urovnání konfliktů, jimž jednotlivé státy nikdy se nevyhnou.

LONGINUS:

Kosmogonie.

Odkud se svět vzal a k jakým koncům spěje, odjakživa lidi silně zajímalo. Kosmogonie*), více méně naivní nalezáme v bájích všech národů. Proto má i každé náboženství své názory o původu a vzniku světa, neboť náboženství vyhovuje vždy dokonale širokému davu v dobách, kdy vzniklo.

Soustavy náboženské vědí všechno! Na každou otázku odpovídají. Proto vědí také, jak vznikl svět. Bůh to udělal; jak — to se neřekne. To je právě tajemství.

Na vyšším stupni výklad slovíčkem intellectu již nestačí. Tu dostavuje se zvláštní illuse, klam,

*) Kosmogonie = nauka o původu a vzniku světa.

že jsme poučeni, vyloží-li se nám, jak svět vznikl z řiďoučké hmoty prostor stejnoměrně naplňující. Dnes jest totiž každému zákon zachování hmoty tak znám, že si hmotu myslíme věčnou. Tak tedy hmota tu musí býti od pradávna! Zároveň si ale mimovolně přejeme, aby nové představy nelišily se příliš od starých, známých, náboženských. Proto se líbily dříve kosmogonie, jež vykládaly původ světa z řídké mlhy; byly tak blízké náboženskému stvoření světa z ničeho.

Obzvláště oblíbené byly theorie, které předpokládaly, že hmota byla všude naprosto stejná, stejnorodá. Takovou theorií jest ku př. Kantova kosmogonie.

Ale z naprosto stejnorodé mlhy by nikdy nic nevzniklo. Ta by trvala na věky věků ve své rovnováze. Prahmota musela by tedy býti v pohybu, vířila by jako chaos Hellénů. A můžeme se s takovým chaosem spokojiti. Můžeme říci: Na počátku byl chaos . . .? Když Epikur, otec hedonismu, byl hochem, uvedl kdysi učitele svého do nemalých rozpaků. Učitel vykládal mu dle Hesioda, jak z chaosu povstal svět. A tu se ho malý Epikur zeptal: odkudpak ale byl ten chaos?

Požadavky lidí při výkladu zjevů jsou právě velmi nestejné. Theolog vyčte Kantovi právem, že nemůže odůvodniti původ své prahmoty. My vyčteme všem, kteří kosmogonie vyrábějí, že mlčky předpokládají, že již tu byl prostor. O „vzniku“ prostoru se nikdy nemluví. Dnes vůbec o kosmogonie již nestojíme. Žádáme víc, mnohem víc než nám básně a báje mohou poskytnouti. Chceme opravdové vědění o minulosti a budoucnosti našeho okolí opírající se o všechny vědy. Geologie poučuje nás o stavu země před milliony lety, fysika nám hlásá její budoucnost. Realné vědění o minulosti soustavy planetární pak obsahuje astronomie, v níž od několika desítiletí pilně se přihlíží k pramenům stálých změn, jako tření slapů, padání meteorů.

Kdo vyrábí kosmogonie, dopouští se hrubé chyby. Všechno naše vědění vztahuje se na kousek světa v našem okolí. Vybudování tohoto vědění bylo by nemožností, kdyby zbývající část světa, ty vzdálené hvězdy a mlhy netvořily jakési mlčící pozadí. Příklad: Fysiku potřebujeme, že! Byla by možná bez hodin? Nebyla. A dle čeho pak se řídí hodiny? Já si své kapesní řídím dle věžních. A dle čeho se řídí věžní? Dle nádražních. A dle . . . atd. Na konec se ukáže, že správné řízení hodin obstarávají hvězdárny z pozorování hvězd. Když tedy jde školáček do školy, když se vlak rozjede, když výstřel oznámí Praze poledne, když se hodin užije k vědeckému pozorování, jsou při tom súčastněny hvězdy daleké, daleké stálice. — Všechny naše věty fysikální, astronomické, vůbec přírodopisné tkví jakoby v tom dalekém pozadí, jež s naším nejbližším okolím dohromady činí celý svět. Následkem toho smíme vědění své použíti vždy jen pro své nejbližší okolí. Použití našeho vědění na celý svět jest zneužitím vědění, jež nemůže vésti k rozumným výsledkům. Anglický jeden mathematik přirovnal takové počínání k snaze orla vzlétnouti nad atmosféru, v níž se vznáší.

Dnes opírajíce se o 300letý vývoj přírodních věd známe minulost i budoucnost našeho okolí na milliony let. Ti, kteří přijdou po nás, budou viděti lépe a dále.

R.:

Theorie věčného návratu.

(Pokračování.)

Blanqui byl r. 1871. uvězněn v pevnosti Taureanské a tam napsal báseň (v prose) „Věčnosť hvězdami“, v níž vykládá svoji theorii.

Soudí, že s jedné strany prostor a čas je nekonečný, s druhé strany kombinace, jež může příroda uskutečniti pomocí svých základních živlů, jsou počtu omezeného. Příroda má pro všechna svá díla na sta prostých těles a všeobecný kadlub, stelloplanetarní system. Počet možných kombinací těchto prostých těles je nesmírný, nicméně však konečný a pomocí těchto kombinací nutno naplniti dvojí nekonečno prostoru a času. Vedle původních, typických kombinací musí se vyskytnouti též opakování bez konce, aby nekonečno bylo vyplněno. Je tedy nesčíslný počet exemplářů naší země, jež se vyvíjejí všemi možnými způsoby; všechny pomyslitelné varianty naší země existují kdesi a nekonečněkráte se opakují. Tak opakuje se i každé individuum. *Blanqui* praví o tom:

„Má vždy dokonalé dvojence a varianty těchto dvojenců, kteří rozmnožují a představují neustále jeho osobu, ale přijímají jenom úlomky jeho sudby. Vším, čím bychom mohli býti zde na zemi, jsme kdesi jinde. Mimo svou úplnou existenci od zrození až k smrti, kterou žijeme na množství zemí, žijeme takou v desíti tisíci jiných vydání.“ A dále: „Co v tomto okamžiku píši v cele tvrzi Taureanské, napsal jsem již a budu psáti po celou věčnost na stole perem, v oděvu, za docela podobných okolností“ . . . „Marně bychom stoupali nazpět po proudu století, abychom našli nějaký okamžik, kdy jsme nežili. Neboť vesmír nikdy neměl počátku, tudíž také člověk ne.“ „V této chvíli se všechen život naší planety od zrození až k smrti obšírně opakuje den ze dne na myriadách sesterských hvězd se všemi svými zločiny a neštěstími. Co zoveme pokrokem, jest upoutáno ku každé zemi a zaniká s ní. Vždy a všady na pozemském luhu tože drama, táž dekorace, na téže úzké scéně hlučící lidstvo, pobláznéné svou velikostí, pokládajíci se za vesmír a žijící ve svém vězení, jako v nesměrnosti, aby brzy zaniklo se země-

koule, jež nosila v nejhlubším opovržení tíži jeho pýchy. Vesmír se opakuje bez konce a přešlapuje pyšně na témž místě. Věčnost hraje nevyrušeně do nekonečna totéž představení.“ Blanqui domnívá se, že může svou theorii dovoditi ze spektralné analysy a kosmogonie *Kant. Laplaceovy.*

Dr. *Gustav Le Bon* praví v knize „Člověk a společnosti“: „Ale čas je věčný a klid by nemohl býti věčný. Tato mlčící a mrtvá zeměkoule nebude kolotati stále svou vychladlou massou v prostoru. Můžeme míti jenom domněnky o jejích dalekých sudbách, ale žádná z nich nás neopravňuje domnívati se, že by mohla zůstati věčně nehybnou. Buď podrobujíc se zákonům přitažlivosti, jež táhne nás sluneční systém k neznámým oblastem prostoru, spojí se posléze s jinými systemy; nebo zvýší náraz nějakého nebeského tělesa její temperaturu až po takový stupeň, že se rozplyne v páru; bezpochyby však jest určena utvořiti znova mlhovinu, z níž vznikne po řadě evolucí analogických s evolucemi, jež jsme popsali, jiný svět, určený rovněž aby byl kdysi obýván, než sám opět zahyne: aniž jsme mohli shlédnouti konce této věčné řady vzniků a zkáz. Ježto bezpochyby nikdy nepočala, jakž by mohla zaniknouti?“

„Ale, slouží-li tytéž živly každého světa po jeho zkáze ke vzniku jiných světů, lze snadno pochopiti, že se tytéž kombinace, to jest tytéž světy, obydlené týmiž bytostmi, nutně mnohokráte opakovaly. Ježto jsou možné kombinace, které mohou tvořiti atomy, v daném počtu omezeny a čas omezen není, byly všechny možné formy vývoje nutně již dávno uskutečněny a my můžeme opakovati jenom dosažené již kombinace. Mnohokráte asi předcházely civilisace podobné našim a byla díla, podobná našim, před naším vesmírem. Jako Sisyfus, valící stále týž balvan, opakujeme bez ustání týž úkol, aniž mohlo něco určiti konec tomuto osudnému stále. Jaké neznámé kraje nebeské mohly by krýti onu svrchovanou nirvanu, onen konečný odpočinek, o němž snila stará náboženství Indie? Stíny minulých dob, jež se zdály rozplynulými navždy v mlze věků a jež kouzelná hůlka vědy dle své libosti vyvolává, nedoufejte v poklid, jste nesmrtelny.“

Blanqui věří, že tytéž jevy existují současně v různých končinách všehomíra; naproti tomu *Le Bon* zase hledě k neustálým zkázám a vznikům světů věří zase v posobnost týchž dějů. —

Nietzsche dospívá ku theorii věčného návratu morálnými úvahami a chtěl ji pak dokázati vědeckým bádáním; počal za tím účelem studovat přírodní vědy, brzo však toho zanechal, neboť poznal, že snaha jeho jest marna. — *Nietzsche* věří v nekonečný sled těchže jevů v nekonečnu času. Je tomu 26 let, kdy v srpnu r. 1881 v Maria-Silsu zrodila se v hlavě *Nietzscheho* theorie věčného návratu, jež je vyvrcholením jeho filosofie nadčlověka.

Nietzsche praví: „Kdo, jako já, s nějakou tajuplnou chtivostí dlouho o to usiloval, aby pessimism promyslil do hloubky, . . ten si možná právě tím, ani toho vlastně nechtěv, otevřel oči pro opačný ideal: nejbujnějšího, nejživějšího a k světu co nejvíce přitakujícího člověka, jenž se nevyrovnal a nenaučil se snášeti jen s tím, co bylo a jest, nýbrž to tak, jako to bylo a jest, opět chce míti, na všechnu věčnost, nenasytně da capo volaje nejen k sobě, ale k celému kusu a divadelní hře a nejen k jedné divadelní hře, nýbrž v podstatě k tomu, jenž právě této divadelní hry potřebuje a jenž ji činí nutnou . . . Jak? A to by nebyl — circulus vitiosus deus?“

Nietzsche dospěl k své theorii postupuje asi takto:

Souhrn sil ve všemmíru je omezený a konstantní. Nelze myslit, že by jich ubývalo, neboť dávno by žádných již nebylo, ana již celá věčnost uplynula. Přibývání sil pak by bylo nesmyslným neustálým zázrakem. Předpokládal dále, že tyto síly na sebe působí náhodně a jedna kombinace že rodí druhou. Nikdy nedosáhnou rovnováhy, neboť ve věčnosti byly by jí dávno dosáhly a svět byl by navždy nehybný a nic by jej nemohlo přivést z rovnováhy. A nehybný, jak pozorujeme, svět není. Je tedy faktem, že stálý a omezený souhrn sil tvoří v nekonečnu času nepřetržitou řadu kombinací. A z toho *Nietzsche* soudí: čas je nekonečný, summa sil omezena; nadejde tedy chvíle, že v ohromném počtu různých kombinací zrodí se kombinace již uskutečněná a ta dá původ úplné serii již uskutečněných kombinací a tím opakování celých jevů. Tudíž vše ve všemmíru se nekonečněkráte opakovalo a opakovati bude do nekonečna, každý individuelní život je pouze nepostřehnutelný zlomek celkového kruhu, každé individuum tedy již nesčíslněkrát žilo týž život a bude do nekonečna opětně týž život požívati. Píše o tom:

„Nechť si může tento svět jakéhokoli stavu dojíti, bylo mu ho již dojíti a ne jednou, ale nesčíslněkráte. Tak tento okamžik byl již jednou zde a mnohokráte, a vrátí se a všechny síly budou přesně tak rozděleny jako nyní: a stejně se to má s okamžikem, jenž tento zrodil, a s okamžikem, jenž je dítě nynějšího okamžiku. Člověče! Celý tvůj život bude se stále obraceti jako pískové hodiny a vždy opět odplyne — velká minuta času mezitím, až se v koloběhu světa všecky podmínky, za nichž jsi povstal, opět setkají. A pak nalezneš opět každou bolesť a každého přítele a nepřítele a každou naději a každý omyl a každé stéblo trávy a každý sluneční pohled, všechnu souvislost všech věcí. Tento kruh, v němž jsi zrno, vždy se třpytí. A v každém kruhu lidského bytí vůbec je vždy

hodina, kdy se nejprve jednomu, pak mnohým, pak všem vynoří nejmohutnější myšlenka, myšlenka o věčném návratu všech věcí: — je to vždy pro lidstvo hodina polední."

Hypothesa tato vzbudila v *Nietzschovi* mocný protiklad pocitů: směs nesmírného nadšení s nevýslovnou hrůzou. Nejprve ji choval v tajnosti. Spis „Wiederkunft des Gleichen" (Návrat stejného) načrtnutý v 1881. zůstal nedokončen. V knize „Die fröhliche Wissenschaft" (Veselá věda) prvně veřejně proslovil svou theorii, jako paradoxon. Předpokládá se, že jakýsi demon ji mysliteli v ucho našeptal a praví: „Nevrhl by's se k zemi a neskřípal bys zuby i neproklínal bys demona, jenž tak hovoří. Nebo jsi někdy zažil ohromného okamžiku, kdy bys mu odpověděl: ‚Ty's bůh a nikdy neslyšel jsem ničeho božštějšího!' Kdyby ona myšlenka nabyla moci nad tebou, změnila by tě, jak jsi, a snad by tě rozdrtila, otázka při všem a vždy ‚chceš tohle ještě jednou a ještě nesčíslněkráte?' ležela by jako největší tíže na všem tvém konání! Aneb jak bys musel býti sobě samému a životu nakloněn, abys netoužil po ničem více, než po tomto posledním věčném potvrzení a zpečetění?"

Ačkoli *Nietzsche* seznal, že theorii věčného návratu nelze vědecky odůvodniti, zůstala přece vždy pak středem veškerého jeho myšlení. Nelze se diviti hrozné úzkosti, jež se ho zmocnila v den, kdy uvěřil své theorii a vypočetl její dosah: Člověk neznamená nic, je částí slepé, osudné náhody, plyne z bezesmyslné, matematické hry kombinujících se sil. Vývoj všeobecný nikam nevede, točí se v kruhu. I my budeme žíti znovu, nesčíslněkráte a každý okamžik smutku, bolu a hnusu znovu prožijeme. Jaký účinek mělo by vědomí toho na degenerované a nemocné pessimisty.

Ovšem theorie věčného návratu je čistě abstraktní a intellektuelní, naše obrazotvornost není schopna ji uskutečniti. *Nietzsche* však prožíval své theorie a odtud jeho tvrdost k nešťastným jeví se ve zcela jiném světle. Pokládal tuto theorii za zkušební kámen, při jehož doteku by všichni slabí utonuli v závrati zoufalosti a hrůzy.

Je k tomu opravdu nadlidské energie potřeba, by si člověk řekl: Jsem nic, nepatrná částice věčného koloběhu života, však postavím se nad něj a budu chutnati jako umělec nádheru jeho — nejvelkolepější ze všech divadel; chci, aby kruh, v němž žití kolotá, byl diademem nejzářnějším a nejbájnějším. Mé porážky, smutky a boly jsou jen výkupným za vítězství moje a radosti a pobídkou v touze po vyšším. To jest; člověk proveda bilanci své existence pozná, že souhrn radostí jeho je větší než bolestí a s nadšením přijme ideu, že vše co prožil, bude znovu do nekonečna prožívati.

A k tomuto názoru také dospívají „vyšší" lidé, jež *Nietzschův Zarathustra* shromáždil ve své jeskyni. Byli to: věštec pessimista říkající: „Vše je marnost, nic není užitečno, zbytečno hledati, není již ostrovů blažených"; dva králové, kteří se vzdali své hodnosti, ježto nejsouce prvními z lidí, nechtěli již rozkazovati; dále „svědomitý v duchu" „objektivní" vědator, jenž život zasvětil studiu mozku pijavky; starý komediant, hrající všechny úlohy, všechny lidi klamající, který nemoha sebe oklamati, hledá se srdcem užíraným smutkem a hnusem authentického genia; poslední papež, který nemůže najíti útěchy po smrti boha; nejšerednější člověk na světě, vrah boha — neboť bůh zemřel soucitem zadušen, poněvadž byl svědkem ošklivosti a bídy lidské; dobrovolný žebrák, jenž z hnusu před přecivilisovaným lidstvem hledá tajemství štěstí u krav klidně přežvykujících; konečně „stín", skeptik, který promysliv vše, ztratil sama sebe a bloudí nyní bez cíle vesmírem.

Když *Zarathustra* těmto vyšším lidem vyložil novou stupnici hodnot, vyléčil je z pessimismu a ukázal jim pravou velikost a krásu života, shromáždí je v noci pod hvězdnatým nebem před svojí jeskyní.

„Tu stáli konečně tiše vedle sebe samí staří lidé s potěšeným statečným srdcem a udiveni v nitru svém, že jim bylo na zemi tak blaze; tajemnost noci však přicházela blíž a blíže jim k srdci . . .

„Tu se však stalo, co bylo onoho podivuhodného dne nejpodivuhodnější: nejšerednější člověk počal ještě jednou chroptěti a supati, a když dospěl k slovům, hle, tu vyskočila otázka, kulatá a čistotná, z jeho úst, dobrá, hluboká, jasná otázka, která všem, když mu naslouchali, dojala srdce v těle.

„‚Moji přátelé kolkolem, (pravil nejšerednější člověk) co se vám zdá? Pro tento den — poprve jsem spokojen, že jsem celý život prožil.

„‚A že tolik dosvědčuji, není mi ještě dosti. Stojí za to, žíti na zemi i jeden den, jedna slavnost se *Zarathustrou* naučila mne milovati zemi.

„‚To byl — život? řeknu k smrti. Nuže! ještě jednou!

„‚Moji přátelé co se vám zdá? Nechcete stejně jako já říci k smrti: To — byl život? k vůli *Zarathustrovi*, nuže! Ještě jednou!' —"

Zarathustra dosáhl svého cíle. Odporná obluda, nejšerednější člověk, jehož nenávisť zabila boha, dík existenci ano, poznává, že život stojí za to, aby se žil. *Zarathustra* stojí obklopen svými žáky a opojen svým triumphem a tu slavnostně a vážně odbíjí starý zvon půlnoc. A v této mystické, posvátné chvíli, kdy včerejší den hynoucí novému dni, smrt životu ruku podává, v hodině největšího mlčení, kdy duše se uchyluje v sebe, nejhlubším poznáním se otvírá a nejskrytější tajemství řeší, dává *Zarathustra*

rozhlédnouti svou ideu věčného návratu zahalenou do záhadných veršů mystického žalmu, který všecek je navoněn náboženským opojením:

„Eins!
O Mensch! Gieb Acht!
Zwei!
Was spricht die tiefe Mitternacht?
Drei!
‚Ich schlief, ich schlief —,
Vier!
‚Aus tiefem Traum bin ich erwacht: —
Fünf!
‚Die Welt ist tief,
Sechs!
‚Und tiefer als der Tag gedacht.
Sieben!
‚Tief ist ihr Weh —,
Acht!
‚Lust — tiefer noch als Herzeleid:
Neun!
‚Weh spricht: Vergeh!
Zehn!
‚Doch alle Lust will Ewigkeit —,
Elf!
‚Will tiefe, tiefe Ewigkeit!‘
Zwölf!

T. j.: O člověče! Pozor dej! — Co praví půlnoc hluboká? — ‚Spala jsem spala —, z hlubokého sna jsem procitla: — Svět je hluboký, — a hlubší nežli myslil den — Hluboký jest jeho bol —, — rozkoš — hlubší ještě nežli srdce bol: Bol dí: zhyň! — Ale všecka rozkoš chce věčnost —, chce hlubokou, hlubokou věčnost.“ (Dokončení.)

LONGINUS:

Smrti se bojíte?

Ach, hochu, mně je tak teskno, řekla kdysi má drahá ženuška. Podívám se na ni, má slzy v očích; táži se: co je? Víš, mně je tak smutno, když si rozvážím, že musíme umříti. To by přece jen nemělo být. Miláčku, pravím, myslíš, že by to bylo příjemné žíti dál a dál se zvadlým, starým organismem? Jsme tu na čas; tělo je vůbec jen určeno pro tu krátkou dobu našeho života. Ale to je právě to smutné a pak se ti, kteří se mají tak rádi, rozejdou na vždy, pravila ženuška. Víš to tak jistě, že na vždy? ptám se s úsměvem. Podívala se na mne rozpačitě. — Poslyš, mami, chápu se slova, Ty jsi mi jednou vypravovala, že jako již již dospívající děvčátko velmi jsi toho litovala, že si jednou musíš přestat hrát s panami. Ovšem, odpověděla, myslila jsem tenkrát s velikým žalem na ztrátu svých hraček. A záleží ti teď na panách? I kde pak, smála se ženuška, obracejíc mimovolně hlavu po našem děťátku. Tak vidíš, pravím, já si mohu velmi dobře mysliti, že odložení našeho zvadlého organismu bude nám tak lhostejné, jako ztráta panen neb šatů, které již nemůžeme nositi. Ano, ale co bude potom, najdu tě a maminku? Dítě, mnoho se ptáš; já to nevím. A což tě to neznepokojuje? Ne. — Tak! to mne tedy nemáš tak rád jako já tebe, řekla chvějícím se hlasem. Usmál jsem se tomuto roztomilému ženskému závěru a pravím: Nikterak, miláčku, ale já mám více důvěry k přírodě než ty. Nějak už to bude, jak — nevíme. Ale já se toho, co nám příroda chystá, nebojím. Opravdu se nebojíš, řekla, či to říkáš jen tak? — Opravdu a vážně; smrti se nebojím!

Strach před smrtí je zajímavá věc. Zvířata nesouží. Jen se podívejte, jak kuřátka prohlíží mrtvého soudruha. Pes bojí se sice karabáče, ale ručnice se nebojí i když usmrtila před jeho očima jiného psa. Dle chemika-filosofa Ostwalda vznikl lidský strach před smrtí proto, že dříve člověk často vídal násilnou, předčasnou smrt svých druhů. Dnes celá naše kultura směřuje k ochraně každého před tímto osudem. Dříve byla bázeň před smrtí užitečnou. Ti opatrní přežili druhy své v dobách, kdy bolestná, násilná smrt bývala pravidlem. Jen se vmysleme v starší dobu kamennou, kde člověk na potkání mohl míti oplétání se skalním medvědem, kdy byl potravou šelem a zvěří pro lidi jiného kmene! Tím mohl se pomaloučku v člověku upevniti pud: bázeň před smrtí. Takové pudy přetrvávají ale příčiny, jež je vzbudily, dlouho, dlouho. Působí ještě dál, i když se staly zbytečnými a vyhlazují se z pravidla teprve (nepřímým výběrem), když se staly škodlivými.

Takový zbytečný, ba snad již škodlivý pud jest dnes strach před smrtí. Zdá se, že lidstvo během dalšího svého vývoje jej odloží. Žluté plémě již dnes nad nás bělochy v ohledu tom vyniká. Jisto jest, že mnoho nejlepších lidí nezná bázně před smrtí. Ostwald poznal více takových osobností; a byli to starci a stařeny! Čeká, že v budoucnosti jen ti, kteří se opozdili ve vývoji, budou se báti smrti.

Dnes bávají se nejvíc zbožní. Musí se to špatně umírat se silnou nadějí na peklo, malou na očistec a nepatrnou na nebe. Vy pobožní! Co dáte za mou svobodomyslnost. Není hodnoty na světě širém, kterou bych stavěl výše.

Umírají-li dnes zbožní těžce — o čemž svědčí četné odkazy církvím — jak asi umírali ve „zbožném“ středověku! Dva biskupové napsali r. 858. Ludvíku Němci list, v němž potvrzují lidové mínění, že ďáblové jsou vždy přítomni při smrti, ať umírající je dobrý, či zlý. Nedivme se, že se pak následkem této víry před smrtí dostavují hrozné hallucinace. Ludvík Zbožný odháněl od sebe čerty, volaje do poslední chvilky: „Ven, ven s nima!“ — Sv. Kateřina Sienská umírala neustále zápolíc s ďáblem. Jak hrozné to as byly chvíle, když umírajícího opouštěly síly. Pak se jim asi zdálo, že ďábel je přemáhá, že

mu propadají. Věru ti ubozí potřebovali dílo Ars moriendi (umění zemříti), jež napsal r. 1512 Domenico Capranica, biskup Fermejský. Kniha ta velmi se líbila; došla četných vydání.

Ať si nikdo nemyslí, že kněží se nebojí smrti. Bojí se také. Se srdečným soucitem četl jsem, jak Beneš-Třebízský umíral v Marianských lázních: . . . „Jsem mlád a mám tolik věcí v hlavě, jež bych napsati chtěl . . . Nedejte mi umříti!“ Gustav Eim ho konejšil: „Ale, příteli, považte, že jste muž a kněz! Víte, že se zde život nekončí!“ — „Ach,“ vzdychl bolestně, „pravda, pravda, ale tady je to jistější.“

Nuže, nemůžeme se my, svobodomyslní, postaviti černým na každé půdě? — To nejsou volní myslitelé, jež smrt, věrný církve chrt, vžene zase do stáda. To jsou — ovce!

A. K. LOMOZ:

Svěceniny v lidové pověře, lékařství a čarodějství.

Probíráme-li se lidovým podáním, najdeme hojně dokladů, kde věcí v kostele svěcených se užívá při lékařství lidovém, které namnoze jest pověrčivé. Lékařství úzce souviselo s čarodějnictvím. Příklady toho shledáme u všech národů.

V nauce křesťanské, hlavně katolické, kostel jest místo posvátné, kde sluha boží, kněz, přímo rozmlouvá s bohem. Ve školách učeno bylo a jest, že věci v kostele jsou posvátné; totéž hlásá se i z kazatelen. Pojem tento u lidí nevzdělaných zaměňován byl často slovem „svatý“. Známe ze starověku, jaké zázraky působily „ostatky svatých“, čili krátce, jak lid říká „svaté ostatky“. (Kdo by se o věc blíže zajímal, nechť přečte si knížku „Falešní svatí“.) Dr. Karel Helbich uveřejnil ve „Volné Myšlence“ č. 4. a 5. článek pod názvem: „Náboženská pověra a medicina“, ve kterém poukázal na různé pověry, které se dály pod vlivem církve ve starověku a středověku.

Řekl jsem shora, že ještě dnes se s nimi shledáme. Kněží katoličtí málokteří pověrám těmto nepřáli. Vždyť v mnohých případech církev sama pověrám učí. Co jiného, nežli pověra, jest rozsvěcování hromničky při bouřce aneb smrti člověka? Pověrou též jest, že blažejské svíce chrání proti bolestem krčním. Církev výslovně neříká, že tyto svíčky mají nadřečenou moc. V prvém případě rozsvěcují se k uctívání boha, v druhém případě prý svatý Blažej svojí přímluvou vyžádá na bohu pomoc.

Shledal jsem těchto pověr hezkou řadu v různých končinách Čech. Uvádím nyní, co církev všecko světila a k jakým účelům se toho užívalo.

Voda světívala se na tři krále. V lékařství a čarách hojně jí bylo užíváno. Když vodu od svěcení přinesli domů, každý se jí musel napíti, aby ho přestalo v krku bolet, nebo aby ho pustila zimnice. Voda svěcená dá prý se píti po dlouhém čase, protože nehnije. Když vypukne oheň, kropí ho svěcenou vodou, aby ho uhasili. Nežli se obilí selo, kropívalo se svěcenou vodou, aby nechytalo námel. Při prvním vyhánění dobytka kropí se tento svěcenou vodou, aby mu zlá moc neuškodila. Svěcenou vodou stříká se při hledání pokladů. Aby slepice nesly dobrá vejce, kropí se kurník na tři krále. Kdo se stěhuje, vykrápí byt vodou tříkrálovou, aby se ho drželo štěstí. Toho dne světí se též „bobek“, plod vavřínu, kterého se užívá proti různým bolením. Křídou svěcenou dělá se čarodějný kruh při hledání pokladů. Též se jí dělá kroužek kolem nežita, aby dále nerostl. Kříž kreslený svěcenou křídou zahání diblíka. Sůl svěcená dává se do lízání dobytku, aby mu na pastvě nic neuškodilo.

Hromničné svíčky již jménem naznačují, k čemu se jich užívá. Chrání před bleskem. Když umírá nemocný, „obnáší se“ rozžatou hromničkou, aby se mu lehčeji umíralo. Když jde kněz k nemocnému s posledním pomazáním, má státi na stole rozžatá hromničná svíčka. Po odchodu kněze se svíčka shasne; jde-li kouř ze světnice, nemocný umře; jde-li do světnice, uzdraví se. Aby pšenice nebyla snětivá, staví se do ní zapálená hromnička, která se nejdříve vypere ve svěcené vodě. Aby bylo štěstí v novém domě, rozžíhá se při stěhování hromnička.

Na Blažeje staví kněz svíčky rozžaté pod krk, což prý zažene každou krční nemoc.

Na Hátu (5. února) světí se voda, jež slouží k podobným účelům jako voda tříkrálová.

Popelec, popel ze svěcených kočiček, nemá se stírati s čela; je prý pro štěstí.

Na květnou neděli světí se pruty různých stromů a keřů. Nejznámější jsou ratolesti jívové, kočičky. Koho často bolí v krku, polyká tři svěcené kočičky, nebo z nich nosí po celý rok náhrdelník. Kočičkami potírají se též oči, aby nebolely. Prášek z nich zahání zimnici. Ratolesti zastrkávají se za obrazy nebo za krov, aby blesk nezapálil, dle jiné verse chrání před každým ohněm. Na Filipa a Jakuba vyrobí z nich křížky, jež zastrkávají do pole, aby kroupy nepotloukly. O velikonoční neděli běží s nimi hospodáři na pole. Který tam je nejdříve, ten bude míti nejvyšší žita. Pruty vrbové toho dne svěcené zastrčí se v podobě křížků po třech do rohů pšeničného pole, aby pšenice nebyla snětivá a čarodějnice neuřkly úrodu. Jasanový prut svěcený na květnou neděli, chrání před jedovatinou.

Čas velikonoční svou ponurou náladou nejlépe hodil se pověrečnému lidu k různým čarám a kouzlům. Na velký pátek otvírají se poklady; může se jich zmocniti, kdo ukradne

z kostela svěcené víno. Myslivci střílejí do obrazů svatých na rozcestí, aby měli rány na jisto. Na velký pátek též vyléčí se bradavice, když se posypou seškrábaným prachem z kostela. — Na bílou sobotu u zdi hřbitovní pálí se „Jidáš", zbytky svěcených olejů. Pamatuji se jako malý chlapec, s jakou dychtivostí čekali jsme, až kněz odejde od hraničky. Jakmile se to stalo, vrhli jsme se na zbytky, abychom jich měli co nejvíce. Často strhla se mezi námi pro tyto vzácnosti rvačka, že pan učitel teprve mezi námi rozhodl několika štulci. — Uhlíky z jidáše chrání proti ohni. Též do pšenice se dávají, aby nebyla snětivá. Na Moravě na bílou sobotu světí kus dřeva vazového, březového a klokočového. Z toho nadělají křížky, jež zastrkají do pole, aby obilí chráněno bylo před škodou. Zrn kadidlových, jež zasazena jsou do paškálu, užívají k nakuřování bolavých zubů. — O boží hod velikonoční světí se mazance a vejce, na Moravě též uzené maso a klobásy. To se před obědem požívá. Zbytky rozsypou se po polích, zahradách a lukách, aby neryli krtci. Kdo jí vejce toho dne svěcená, bude zdravý a silný. Kdo by zbloudil, nechť si vzpomene, s kým o velikonocích vejce jedl, a hned nalezne pravou cestu. Někde též světívají křen, jehož se užívá proti pálení žáhy.

Na boží tělo lámou se větve s oltářů a zanášejí se do obilí nebo lnu. Čím delší je větev, tím vyšší bude úroda. Též se stavěly do koutů stodoly, aby myši nežraly obilí. Toho dne světí se také různé zeleniny. Ty dávají se na oltář a kněz se jich dotýká monstrancí. Když dobytče ochuraví, léčí je odvarem těchto bylin. Věnečky svěcené toho dne zavěšují se za obrazy, aby se ve stavení nedržel hmyz. Když se nasazují housata, pálí se svěcené zeliny od božího těla zároveň s peříčky housat; potom nikdo jich neuhrane.

Na svátek panny Marie semenné (8. září) světí se na Moravě pšenice, aby dobře rostla.

O vánocích zapalují pod stolem kadidlo z kostela. Na koho jde kouř, ten do roka zemře. Aby nikdo dobytku neuškodil, dá se mu snísti kousek topinky (sušeného chleba), která se namočila ve víně svěceném na Jana Evangelistu. Toto víno má moc proti všelikým čarám a kouzlům. Na Štěpána světí se na Moravě a ve Slezsku obilí. V kostele se jím hází po druhých, to prý na památku kamenování Štěpána od Židů. Na jaře přidává se obilí toto po obilí připraveného k setí, aby nebylo rezivé.

* * *

Věcí kostelních, jichž se užívá k pověře, krátce vyčtu a poznamenám, k jakým účelům to jest.

Štolou kněžskou opasuje se žena při porodu, aby lehčeji rodila. Křestní voda v čárech různě byla užívána. Pokropí-li se jí dobytek, mře; též se jí čarovávalo lidem; kteří byli pokropeni jí od čarodějnice, schli, až umřeli. K tomu účelu míchala se s prachem z kostelního prahu. — „Aby koně byli tlustí, vem na plný měsíc ze křtitelnice vody, a dávej jí tři kapky ráno na chléb každému koňovi." — Sladovničtí potřebovali křticí vodu ze tří kostelův, aby pivo vřelo, aby se břečka usadila a podobně.

Aby se pivo zčistilo, vezmi hřebíček z podstavce, na němž svíce v kostele hořívá. Kousek vosku ze svíčky, již kněz při křtu dítěti dává, zahání čáry. Sladovničtí ho užívali při kysání piva. Když se prvnička (kráva) telí, strčí se jí kousek vosku z trojité svíčky do dírky v rohu vyvrtané. Čarodějnice jí nebudou škoditi. Na Kralupsku svící, hořící při křtu, zaháněli šotka. Bylo mi řečeno: „Tak z tý svíčky se udělalo malinký dítátko, jako asi šotek. To se dalo do sednice pod kamna, a to šotka jistě vyhnalo."

Prach z prahu tří kostelů, zakopaný do čtyř úhlů světnice a pod práh, zostudí všecky domácí.

Žloutenky pozbude, kdo se podívá knězi do kalicha.

Vosk, který na oltáři se svíček kape, užívá se k dělání nití, jimiž sladovničtí čep ovíjeli, aby pivo na kádi ssedlo.

Prachu z kostela v těstě zadělaného užívali proti různým nákazám. Koštěte, jímž se mete kostel, užíváno bylo k vymetání čarodějnic.

Olejem se zvonu namazal se kočímu řemínek, a ten ať práskal jak chtěl, nehnul se z místa. Pramének z provazu, jímž se zvon rozhoupával, dával se do postraňků, aby koně lehce jeli.

Nevyčerpal jsem tím látku zúplna. Podal jsem jen význačné rysy, jež se vyskytují tu a tam mezi národem českým. Čtoucí jistě s mnohým ve svých krajích se shledají, a jest na nich, aby pověru, ať je jakéhokoli druhu mezi lidem potírali, vysvětlováním na správné stanovisko lid přiváděli, a aby, kde mohou, ze všech sil proti pověře bojovali.

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Ústřední sekretariát bruselský rozesílá právě první provolání k návštěvě kongresu budapešťského. Generální sekretář Leon Furnémont, poslanec belgický, sděluje nám, že přípravné práce pro kongres tento jsou v proudu a že na všech stranách panuje přímo nadšení; fakt, že Volná Myšlenka vnikla do Rakouska (Uhry, Čechy, Halič), jež jest považováno a to právem za „Orient" (tak aspoň se o něm v Evropě mluví), naplňuje všechny národy radostí, které dávají v projevech zasílaných sekretariátu bruselskému průchod. Tak francouzská sekce slibuje, že vypraví deset delegátů oficiálních z pařížské centrály mimo delegáty jednotlivých

skupin; prof. Ghisleri z Bergamu slibuje hojnou účast Italů, Německo rovněž tak. Z obšírné zprávy sdělujeme věci nejdůležitější: Kongres bude se konati od 8.—11. září; bude to třináctý kongres (Londýn 1882, Amsterodam 1883, Antverpy 1885, Londýn 1887, Paříž 1889, Madrid 1892, Brusel 1895, Paříž 1900, Ženeva 1902, Řím 1904, Paříž 1905, Buenos Aires 1906) mezinárodní. Uherská federace Volné Myšlenky, jejíž předsedou jest Dr. Julius Pickler, profesor university budapešťské, vydala provolání ke všem skupinám a poslala řečníky nejen po Uhrách, ale i na Balkán, do Srbska, Bulharska, Turecka a Rumunska, aby agitovali pro návštěvu. Zahajovací řeč pronese dr. Pickler, po něm bude následovati přednáška dra Fenycse, dramatického spisovatele „Dějiny volné myšlenky v Uhrách.“ Hector Denis, profesor university bruselské, sdělí pokrok prací k vydání „Nové encyklopedie“, jejíž projekt jest staršímu čtenářstvu našemu znám; novým podotýkáme, že to má býti generální přehled všeho lidského vědění, ohromné dílo, jež má způsobiti právě takovou revoluci duchů, jako byla „Encyklopedie francouzská“. Dále sdělení generálního sekretariátu o založení revue „Journal International de la Libre Pensée“, jež bude míti sídlo v Římě, aby se tak dokázal triumf moderních idei nad odumírajícím tělesem církve. „Řím bude kdysi vůdcem národů ve světle a pravdě, aby napravil dvoutisícletou tmu a bídu, kterou rozšiřoval.“ Dále bude přednáška maďarského sekretáře Volné Myšlenky, Josef Diner-Dénes: Socialism a Volná Myšlenka. Jednání kongresu bude:

1. Laická škola a Volná Myšlenka.
2. Vyučování náboženství a škola.
3. Právo na vyučování všech stupňů.
4. Odluka státu od církve.
5. Sekularisace (posvětštění) společnosti.
6. Mrtvá ruka.
7. Vlastenectví a Volná Myšlenka.

Jednací řeči kongresu budou: maďarská, německá a francouzská; maďarské řeči se budou překládati do francštiny. — Uvítání bude slavnostní: městská rada budapeštská, svobodní zednáři uherští slibují vřelé uvítání; za přítomnosti delegátů bude odhalen pomník Martinoviči, svobodnému mysliteli uherskému, jenž byl popraven pro své ideje.

Volná Myšlenka Světová vybízí tudíž všechny skupiny, zednářské lože, university, ústavy vyučovací, lidové vzdělávací spolky, svobodné „církve“, společnosti ethické a kulturní, společnosti positivistické, pro spalování mrtvol, spolky mládeže, dále všechny korporace republikánské a socialistické, krátce všechny pracovníky protiklerikální, jež uznávají církev jakožto nebezpečí a ničení kultury, aby se připojili svými delegáty k této veliké manifestaci svobody svědomí.

Našim přátelům klademe již nyní na srdce, aby uvažovali o možnosti návštěvy; pokusíme se dostati slevy na drahách atd., takže by z Čech mohla býti vypravena celá společnost. Účast na kongresu zanechává vzpomínky na celý život, neopomeňme využíti příležitosti kdy je kongres tak blízko a nabrati z něho sil do dalšího zápasu. — Veškeré přihlášky pro kongres českých delegátů nutno zaslati prostřednictvím sekretariátu České sekce Volné Myšlenky, Král. Vinohrady, Korunní 6.

*

ČESKÁ SEKCE.

I. Poučení pro důvěrníky a stoupence.

Volná Myšlenka není spolkem, protože nemá stanovy a není tajným sdružením, protože koná všechno veřejně a jmenuje osoby, místa atd. Proto se ustavení skupin na žádný úřad neoznamuje, právě tak jako toho nečiní politické strany ve svých organisacích, skupinách atd. Není se tedy třeba obávati nějakého vyšetřování úřadů a kdyby snad nějaký horlivý orgán přece jen se vyptával, buďiž odbyt ve smyslu první věty tohoto článku. Volná Myšlenka jest ideovým svazem lidí, kteří mají stejnou touhu po rozumné a harmonické úpravě společnosti a uznávají, že stane se tak tehdy, bude-li lidské myšlení volno, osvobozeno, zbaveno násilí, jež dnes nad ním páchají: církve, třídy, kasty, jednotlivci atd. Uvážiti však dlužno, že mnohá tato tělesa dovolávají se svobody pro sebe, aby svobody jiných mohla volně znásilňovati. (Církev ve Francii a jinde militarism.) Proto pojem svobody nutno si definovati jako rozumné omezení svobody vlastní ve prospěch sociálního celku. Tedy ani církev, ani egoism, v kterýchkoliv otázkách veřejného života.

Schůzky mohou se díti do pěti osob zcela nezávadně; přes 5 osob doporučuje se schůzka na § 2. shromažďovacího zákona. Tyto schůze se nikomu neohlašují, legitimací do ní jest pozvánka, na níž napsáno jest jméno pozvaného, datum a thema. (Hotové takové lístky dostanou se všude, třeba v naši administraci a sice 100 za 50 h. Dohlédací orgány, policie, četníci, smí do takové schůze vstoupiti pro kontrolu, mají-li všichni pozvánky, (to je, není-li cizí přítomen) a pak se musí odstraniti.

Svolavatel, jenž pozvánky rozdal neb rozeslal, musí ovšem pozvané osobně znát a na dotaz kontrolora, kdo ten či onen jest, odpověděti. Možno jest však použíti více svolavatelů na jednu větší schůzi, z nichž každý pozve a zná pak část shromáždění. Tím způsobem možno shromážditi i několik set osob.

Veřejné schůze oznámí se stručně c. k. okresnímu hejtmanství. Na arch s korunovým kolkem udá se den, hodina, místo a thema. Řečník se oznamovati nemusí; podepíše se svolavatel (adresu!) Oznámení musí se dáti na hejtmanství nejméně 3 dny před konáním schůze, nepřijde-li zákaz, může se konati. Za povolení k plakátům nutno žádati buď zvlášť, nebo současně, přiložiti se však musí jeden exemplář plakátu. Někde se místní policie stará o to, aby také jí to bylo oznámeno; právo toto není rozhodnuto následkem nejasného

znění zákona a proto, kde to žádá, budiž jí vyhověno, jinak nechť se hledí provozovat zjednodušující praxe: oznámit jedině hejtmanství. Svolavatel v určenou hodinu ujme se řízení, dá zvolit předsedu, místopředsedu a zapisovatele, (sám může být také zvolen) a schůze může započít.

Stejným způsobem se svolá tábor lidu (t. j. pod širou oblohou). Dělidlo to nemá dnes smyslu; jsou tak veliké sály, že je tam více lidí než v zahradě. Jest to zbytek z Bachových dob, kdy na ohlášený „tábor lidu" vyrukovala vždy hned kumpanie četníků, na schůzi jen jeden, dva. Některá hejtmanství dosud posledního způsobu užívají; jinde jsou už tak rozumní, že nepošlou ani komisaře a Rakousko se také ještě nezbořilo. O nervosních komisařích příště.

*

Stávejte se členy Volné Myšlenky!

Roční příspěvek na protiklerikální práce aspoň jednu korunu a 20 h za legitimaci; přihlášky a legitimace vyřizuje sekretariát, Vinohrady, Korunní 6. V září předstoupí česká sekce Volné Myšlenky před kongres budapešťský prvně se svými referenty a prvně jako organisovaný celek. Působte k tomu, aby do té doby co nejvíce přátel za členy sekce se přihlásilo, abychom se čestně mohli representovati v sdružení národů.

Za člena sekce považujeme jen toho, kdo se výslovně přihlásí a příspěvek zapraví. Mnoho je těch, kdož s údivem stopují čilost a neúnavnost práce naší sekce; ale mnohem méně už je těch, kteří ve vědomí, že k tomu je třeba také prostředků finančních, svým příspěvkem k tomu přispějí.

*

Vyzvání k přednášečům.

Ježto dr. Bartošek bude mimo Prahu po čtvrt roku a protože práce v redakci stále stoupá, nemůžeme dále z redakce v tak hojné míře řečníky vysílati jako dosud. Obracíme se proto zejména k našemu učitelstvu s prosbou, aby se přihlásilo sekretariátu k přednášení, abychom četným přihláškám mohli vyhověti. Každý ať udá themata, o kterých je schopen s dobrým výsledkem přednášeti. Každý zajisté ví, jaká themata vhodna jsou do rámce naší činnosti. Při každé přednášce lze na zhoubný vliv klerikalismu poukazovati, třeba thema přednášky zdálo se toho sebe vzdálenější. Je nutno co nejvíce přednáškami uvědomovati lid, nechť proto každý schopný přednášeč se přihlásí. Podotýkáme, že je možno toho, kdo nechce býti znám, poslati třeba do protilehlého koutu Čech nebo Moravy, kde o něm nikdo nezví. Vedle toho máme nyní v parlamentě řadu velice dobrých přátel, kteří se každého, komu by v práci osvětové bylo bráněno, na naši intervenci rozhodně zastanou. Proto žádné obavy! Přihlášky zasílejte sekretariátu.

* * *

Naše schůze.

28. dubna, Příbram: „Volná škola, reforma manželského práva, odluka státu od církve." (Ref. dr. Bartošek.)

29. dubna, Vinohrady, „Orfeum": „Svoboda tisku na papíře a ve skutečnosti." (Dr. Bartošek.)

30. dubna, Praha, „U Čížků": „Pryč s theologickou fakultou!" (Dr. Bartošek.)

1. května, Praha, Klementinum: „Proti theologické fakultě." (Dr. Bartošek.)

1. května, Stodůlky u Řeporyj: „Proč slavíme 1. květen." (Dr. Bartošek.)

8. května, Praha, svaz českosl. studentstva: „Proč pracujeme proti theologické fakultě společně s Němci." (Dr. Bartošek.)

8. května, Praha-II., „Jeroným": „O theologické fakultě evangelické." (Dr. Bartošek.)

9. května, Praha, Plodinová bursa: „Theologická fakulta." (Dr. Bartošek, prof. Hartmann.)

PŘEHLED

Od redakce a administrace.

Konfiskační praxe státního návladnictví pražského oproti „Volné Myšlence" dostupuje již mezí takových, že se stává čirou libovůlí. Neznámý nám úředník pražského censurního úřadu počíná si v sloupcích našeho časopisu jakož i „Volné Školy" jako koza v zahradě: škubne sem, škubne tam bez výběru, a nehledí při tom, jestli se „soustem", po kterém chňape, vytrhne třeba celý stromek i s kořenem . . . Tak a nejinak počíná si náš censor: nevyhledá případné „závadné" věty, ale docela brutálně vytrhává celé odstavce a i celé články, třeba kolik stran obsahující, aby je paušálně prohlásil konfiskovanými. Co mu záleží na autorském právu, co mu záleží na tom, že autor třeba celé dny potřeboval k přípravnému studiu pro takový článek, že tím vlastně kazí cizí majetek! To vše našemu censoru je vedlejší. On dívá se na literární a vědeckou práci okem ruského činovníka, jemuž je všecko darebné, jen jeho kariera nejhlavnější. Literární práce je mu méně než slaná houska a hrábne-li po ní, aby ji konfiskoval, je lhostejnějším k její ceně, nežli ke knoflíku, který škube od vesty, když dobře nedrží . . . My jsme až dosud ke konfiskačním choutkám pražských censorů mlčeli. Víme dobře, kde žijeme, a nač se zlobit, když nějaký ouřada myslí, že je kdo ví jak důležitým činitelem pro stát, když občas něco konfiskuje. Pokavad konfiskace ty nebyly přespříliš neomalené, brali jsme je dosti klidně na vědomí, a časem jsme jim zvykli, jako Havlíček, jenž jednou napsal, že redaktor zvykne si konfiskace považovati za chléb svůj vezdejší. Ale všeho moc škodí. Čím jsme my byli k úředníkům a výkonným orgánům censurním slušnější, tím nenuceněji počínali si tito v sloupcích našeho listu, škubajíce nám z něho celé strany. Posledně stalo se to při čísle minulém, kde zabavena celá studie dra Th. Bartoška o katolickém polytheismu. Docela bezdůvodně. Konfiskace „odůvodněna" totiž § t. z., který chrání náboženství a církve před sesměšňováním. Článek dra Bartoška byl však docela vážnou vědeckou studií, a jestli pražské censurní úřady degradují jej na parodii, pak se proti tomu rozhodně ohražujeme. My víme, kdy některá lidská hloupost zaslouží posměchu a také jím tehdy neskrblíme, ale základní zásady učení církví nesesměšňujeme, nýbrž se je snažíme věcně a klidně vyvrátiti (v tom

se také líšíme v methodě od starých směrů protiklerikálních). A nedáme si také líbiti, pakliže pánové, kteří věci, o kterou jde, vůbec nerozumějí, takto nás soudí. Je-li již zavedena v Rakousku censura literárních a vědeckých prací, nuže, nechť je svěřena literárně a vědecky kvalifikovaým lidem, a ne byrokratům, kteří censurují dle toho, jak se právě ráčí vynacházeti, když jim sluha z tiskárny list k prohlídce přinese. Takové nevzdělané a libovolné censuře vypovídáme rozhodný boj, který povedeme všemi prostředky, jež nám rakouský zákon, zaručující každému občanu volnost slova a tisku, dává. *Redakce.*

Výchova a školství.

Zastancové volné školy v parlamentě. Volná škola bude míti v parlamentě mnoho zavilých nepřátel, bude však tam také míti řadu velice dobrých přátel. K nim počítáme především všechny poslance sociálně-demokratické a z ostatních neklerikálních stran celé skupiny jednotlivců. Zajímavo je, že nejhlavnější propagátor volné školy je v parlamentě; je to dvorní rada baron Hock, předseda německé „Freie Schule", zvolený ve Vídni. Také předseda české „Jednoty Komenského", která rovněž stojí na programu volné školy, prof. dr. František Drtina, byl zvolen za poslance spolu s prof. Masarykem, jenž také žádá odstranění vyučování náboženství ze škol. Vedle toho bylo zvoleno ještě několik poslanců, energicky ve hnutí za volnou školu činných. Má tedy volná škola v parlamentě své nejlepší lidi. Klerikálové naproti tomu kvalitou svých poslanců stojí pod normálem. Z jich českých zástupců ani jediný nebude schopen věcně proti programovým požadavkům volné školy vystoupiti, protože jsou to vesměs lidé, kteří ničeho neznají a proti volné škole až dosud jen nejhrubšími lžemi vystupovati dovedli. A parlament, to není vesnická hospoda, ve které by se mohl každý žvást úspěšně uplatniti.

Objasňování pohlavních otázek má největšího nepřítele v knězích všech vyznání. V Německu zakládají se teď houfně spolky pro ochranu mravnosti, konají se kongresy a všude mají prvenství theologové. Káží proti nepravostem, jakoby byla větší nemravnost než v blažených čascch, kdy Konrád z Marburgu, inkvisitor, z mravních ohledů a z pobožnosti bičoval nahé kněžny, které z pobožnosti daly si tento sadismus líbiti. Mučení mladých čarodějnic, kajicné pouti flagellantů, papežské bordelly, kněžské kuběny, vyklešťování zpěváků, dvorská družina Césara Borgia, papežova syna a tak dále dokazují, že mravnost za časů všemohoucnosti církve za mnoho nestála. Že mravnost za našich časů v krajích, kde jsou kláštery, také za mnoho nestojí je na pováženou. Protestantští bručouni ať uvažují, že Luter sám zemskému hraběti Filipovi Hessenskému potvrdil, že má dvě paní. Kde tu zůstala mravnost? Při tom všem namáhají se kněží obou táborů z plných plic dokazovati, že náboženství jich povznáší mravnost. *Fr. Lehrerstimme.*

Kulturní boj.

Delegát náš na sjezd svobodomyslných Čechů v Chicagu, Dr. Th. Bartošek, odjel 21. května 1907 z Prahy přes Berlín do Hamburku, odkud 23. května vyjel parolodí do New-Yorku. Poslední pozdrav došel nás od dra Bartoška ze Soupthamptonu v Anglii, kde loď stavěla. Cestou z New-Yorku vystoupí dr. Bartošek v Baltimore a Clevelandu, aby tam uspořádal přednášky. V příštím čísle přineseme již delší zprávu o této cestě delegáta našeho, která, jak pevně doufáme, bude věci naší ke zdaru.

Všem, kdož z círke vystupují. Dovídáme se, že vyšší církevní kruhy dali pokyn farářům, aby osoby, oznamující vystoupení z církve, povolávali na faru, tam na nich vyzvídali, proč tak činí, po případě je přemlouvali k odvolání svého vystoupení. Upozorňujeme proto výslovně, že nikdo není vůbec povinen nižádného „předvolání" na faru uposlechnouti, jelikož farář nemá vůbec k tomu nejmenšího práva. Zároveň připomínáme znovu, že úřad (okresní hejtmanství nebo magistrát) jest povinen přijmouti každé oznámení o výstupu z církve; úředníci politického úřadu mohou toliko zjišťovati, je-li podpis podání vlastnoruční a nebyl-li vynucen. Každé domlouvání neb dokonce přemlouvání úředníkem hejtmanství nebo magistrátu, aby vystupující z církve tak nečinil, je *protizákonné*; nedejte si je žádným způsobem líbiti a odmítněte je ihned způsobem sice slušným, ale *co nejrozhodnějším.* Také odmítněte odpověď na eventuelní otázku, proč z církve vystupujete. Do toho nikomu nic není. Kde byste viděli, že úředník hejtmanství neb magistrátu veden je přímo snahou zachraňovati svatou církev, podejte ihned na takové nepřípustné jednání stížnost ke správci úřadu (okres. hejtmanu neb primátoru) a kde by i to bylo bez výsledku, k c. k. místodržitelství.

List bývalého kněze Kirchsteigera předsednictvu manifestační schůze pro reformu manželského práva, Volnou Myšlenkou v Praze pořádané: Veliká vzdálenost činí mě nemožným, osobně býti ve Vašem shromaždění, v duchu a v srdci jsem se všemi spolulidmi nejvíce útrap snášejícími. Rozvedení katolíci Rakouska nalézají se mezi dvěma mlýnskými kameny: mezi tvrdým zákonem státu a a mezi nemilosrdnou církví. Od církve nemají ničeho k očekávání, stát však jest povinnen pro všechny své příslušníky spravedlivé zákony vydávati a nepotřebuje se církev ptáti, jest-li se nechce sám sníżiti za otroka kněžovlády.

Ale odvahu, bez boje žádné vítězství. Shoďte především se sebe svrchní mlýnský kámen kněžského útlaku, pak Vás nemůže spodní kámen Říma, sloužícího státu, rozmačkávati. Dokavade však dobrovolně zůstáváme kněžskými otroky a kněžské jho neseme, jest každý nářek nadarmo; jen když tisícové budou míti odvahu, aby se k panovačné a peněz lačné kastě kněžské obrátili zády, mají pak právo na svobodu, jak ji mají rozvedení všech civilisovaných zemí na světě.

A tuto odvahu přeje všem s duchovním požehnáním (papež Vám asi žádné požehnání nezatelegrafuje) *Hans Kirchsteiger,*
bývalý kněz a spisovatel.

Solnohrady, Kasernengasse 5, 2. března 1907.

Svoboda učitelských kandidátů. Učitelští kandidáti z Tisisu ve Vorarlbergu byli nuceni účastniti se schůze Piova spolku. Co by se stalo, kdyby ředitel nutil žáky jíti na schůzi Volné školy?

O pronásledování církve ve Francii promluvil sám papež. Francie, nejvěrnější dcera církve, chválí se v ní. Papež totiž rozeznává Francii od francouzské vlády. Francii tuze miluje, ale francouzská vláda . . konkordát ruší, církev olupuje, slávu země ničí, lidské city uráží, klerus pomlouvá atd. Francii, tedy vlastně Francouze, papež má rád. Jeho listy však dokazují denně, jak národ ten je nemravný. Proč miluje papež nemravný ten národ? — A co máme říci o nemravnosti kléru, když se v řeči o nemravném tom národě povídá: Papež chválí vzácnou shodu mezi klerem a věřícími. Veliká nemravnost ve Francii musí být ve všech katolických novinách co nejčastěji dokazována. Kdo nechce snésti panství klerikálů, je nemravný. Hned se ukazuje na přibývání nemanželských porodů, rozvodů, zločinnosti, sebevražd. Že příčinou toho je nouze, sociální boj o život a jiné okolnosti, toho klerikální listy neuvádějí. Jedna otázka by se měla zodpověděti:

Neměl francouzský klerus dosti času vychovat lid mravně, když tak dlouho nebyl v práci své vyrušován? Dosud měl veliký vliv na lid, mohl by tedy být ve Francii lid alespoň tak mravný jako — u nás, v zemi zklerikalisované.

Následky rozluky ve Francii. Nikoho nezastihla odluka církve a státu tak bolestně jako francouzské kněze. Ti ubozí dnes nevědí, jakým způsobem si mají zajistiti budoucnost, jakým způsobem získati ztracených peněz a příjmů. Papež ze svých milionů jim nedá nic, to je jisto; pobožní katolíci, kteří jsou bohatí, jim nedají také nic, to jest ještě jistější. A prostý lid, totik jimi klamaný, i když tu a tam věří, nevěří již knězi, ale ze zvyku se ještě církve a obřadů drží. Osud kněží jest všem příliš lhostejný, nežli aby jim platili, jak papež a biskupové se domnívali. Kněží jsou v úplné bídě. Jak bohatí katolíci jsou oddáni církvi, svědčí nejlépe tento případ: V Lapujolu starosta obce žádal kněze, aby zaplatil za kostel nájemné ročně 200 fr. Kněz má sotva z čeho býti živ, nemohl tudíž sehnati potřebnou sumu. Obrátil se tedy na své ovečky a hlavně na bohaté své farníky. Po dlouhé námaze dovedl vyžebrati z katolické aristokracie celých — 86 fr. A následek toho je, že dobří občané v Lapujole mají zavřený kostel, že se obřady nekonají a kněz nemá vůbec zaměstnání. Ale i jinak doléhají na kněze zlé časy. Z nedostatku jsou kněží nuceni chápati se všech prostředků, aby se uživili. Učí se dokonce i pracovati a stávají se zcela užitečnými členy lidské společnosti. Tak nedávno pronikla v Paříži do veřejnosti sensační zpráva. Právě když ve sněmovně, v novinách, na schůzích, ve spolcích se debatovalo o syndikátech t. j. o odborových sdruženích dělnických, o právu státních zřízenců a učitelů na syndikáty, o právu učitelů prohlásiti stávku, najednou páter Soulange-Bodin prohlásil, že se pařížští kněží také ustavili v syndikát — v odborové sdružení, aby mohli hájiti zájmy svého řemesla. Syndikáty dělnické jsou proto, aby bojovaly ve stávkách, chránily dělnictvo proti zaměstnavatelům a jsou skoncentrovány v „Confederaci práce“, ústředním to orgánu všech dělnických syndikátů. Ta jest anarchistická a revoluční, hlásá všeobecnou stávku a násilné zničení kapitalistické společnosti. Hned se ovšem jednalo o to, zdali také páni kněží přihlásí se se svým syndikátem ke „Confederaci“ a k anarchistům, zdali také budou stávkovat a násilně bořit společnost. Páter Soulange-Bodin veřejnost uklidnil, neboť prohlásil hned, že se ustavili v syndikát, jen aby si mohli lacino společně kupovati uhlí, mouku, chleba, svíčky, svítivo, obuv, šatstvo, protože časy jsou nyní zlé a peníze nejsou. K anarchistům se prý zatím nepřidají a zůstanou věrni papežovi a biskupům. Na jihu jest kněžím v departementu Centre ještě hůře. Tam to došlo tak daleko, že žádají — osmihodinovou dobu pracovní. Služba jim nevynáší, jsou přetíženi a tak poznávají, že socialistické theorie jsou přece jen dobré a spravedlivé. Aby si opatřili peníze, musili se chopiti užitečné práce. Ustavili se v syndikáty na vyrábění medu a prodávání vína. K tomu však jest třeba mnoho času a proto vydali prohlášení, že nemohou pracovati pro své farníky jako dříve. Budou nyní pracovati, t. j. budou nyní farníkům k disposici ráno čtyři hodiny, odpoledne také čtyři hodiny, více pracovati pro pána boha nebudou. Ostatní čas věnují vyrábění medu a rozvážení vína. Tak pracuje blahodárně rozluka. Učí kněze spřátelovati se s pokrokem, se socialistickými ideami a učí je hlavně užitečné práci. Snad odluka skutečně ozdraví zemi a udělá z řady kněží pořádné lidi. *B.*

Španělské volby. Španěly marně zápasí s klerikalismem, jenž je rdousí a ničí. Za minulý rok se vystřídala čtyři ministerstva, jejichž pád přivoděn byl vesměs jejich stanoviskem ke klerikalismu. Za vlády liberálního ministra kultu Romanonesa připravován zákon o associacích dle vzoru francouzského a revise konkordátu. Romanones svržen a vše se připravovalo ještě po několikerém vyměnění ministerstva k nové reakci. Minulý měsíc volby do sněmu rozhodly konečně osud země; reakce zvítězila na celé čáře. Kněz ovládá opět tuto zemi přivedenou církví a klerikalismem do nejhlubšího mravního i materielního úpadku. Klerikální ministr Maure, za pomoci svých lokajů a žandarmů, neslýchaným násilím, lží, podvodem a korrupcí dosáhl toho, že reakcionáři šmahem porazili antiklerikální liberály a ponořili nešťastnou zemi o několik stupňů níže do klerikálního bahna. Kněz nabude opět svou moc, která mu již prchala z rukou, kláštery přeplněné mnišskými ignoranty a fanatiky dále budou ubíjeti lid, zotročovati ho na ohromných svých latifundiích, nebo konečně dále budou zabraňovati hladovému lidu vzdělávati ohromné lány klášterní, neobdělané půdy. Již dnes jeví se následky tohoto kněžského tyranství. Lid šmahem utíká z bídných těch krajin, kde ve jménu Krista ho ničí, a nechává za sebou hrozné pustiny. V některých obcích v Andalusii a Balicatě zůstali v obcích už jen starci a — žandarmové. Kněz, který všecko již zničil a vydřel, dávno již odešel. Ve volbách nynějších zvítězil podvod a násilí, kněz a žandarm. A nešťastný lid španělský zase ještě bude úpěti několik let v nesnesitelných okovech. *Bš.*

Antiklerikalism v Italii. Antiklerikalism nachází si cestu zvolna, ale jistě i v Italii, která tak dlouho byla kořistí kněžskou. V Římě klerikalism stále ještě kvete. Processí, klerikální slavnosti, to vše jest provázeno úředníky a vládními orgány přes žárlivé nepřátelství papeže s králem. Pojednou však se začínají v Římě nad tím horšiti a ve sněmovně se odehrávají prudké scény mezi levicí a pravicí. Někteří poslanci vytýkají vládě, že propůjčuje vojenskou hudbu ke klerikálním slavnostem a dokazují, že vesluje ke klerikalismu. Když pak se dověděli, že námořní lodi chtějí rovněž v krátké době assistovati k nějaké podobné slavnosti, nastala ve sněmovně bouře taková, že se zdálo, že ministerstvo padne. Protesty proti vládní politice se množí, náboženské vyučování jest napadáno, ukazováno na příklad Francie a tak se dnes Italie nalézá na nejlepší cestě. Je možno, že ministerstvo útoku podlehne a pak by nastala politika antiklerikální co nejrozhodnější. Dle situace v poslední době dá se to čekati v čase nejkratším. *E.*

Dokumenty klerikalismu.

Ovoce klerikalismu. Kněžími sfanatisovaný lid na Slovácku dopouští se vůči svobodomyslným učitelům, kteří nekroutí očima a „v prach nepadají“ před ledajakým obrázkem, těch nejhorších surovostí a hrubostí. Příkladem takového ušlechtilého jednání, vypěstovaného „panáčky“ jest dopis, podhozený učitelkám v K., v jichž bytě se při klavíru tančilo. Teď — v postě — hrůza ty naše tetky a strejce obchází. Dopis zní: „Milé slečny. Tady nebývajú lídé ale pohané víte co táto doba opsahuje snad ste nepřijali ani křest. prcny ste — okotěnci.“ — Máme takových dokladů již celou řadu. *Lm.*

Z ovzduší kazatelny.

Klerikální logika. V osadě D. na Kolínsku kázal kaplan K. a ve svém monotonním kázání asi hodinu trvajícím mezi jiným pravil: „Drazí v Kristu! Před bohem jsme si všichni úplně rovni — žebrák, pán i císař!“ A po malé chvíli zase kázal: „Urážka je hřích. Kdo urazí pána, urazí ho více, než kdyby urazil žebráka, kdo urazí císaře, dopustí se většího přečinu, než kdyby urazil pána, ale kdo urazí boha, dopustí se hříchu největšího . . .“ Ano, kus logiky. A lid vycházeje z kostela, utíral si oči a dosvěd-

čoval si: „Dnes bylo pěkné kázání!“ A to je možné ve XX. století. Jak dlouho bude toto zatemnění mysli ještě trvati?

Kázání katolických kněží na počátku XX. věku. Sledujeme v časopise účel, vedle poučování a propagování, zaznamenávati důležité dokumenty doby, ve které žijeme, a jež jinak málo zaznamenání dojdou. Takovými dokumenty jistě jsou také kázání našich kněží, ve kterých nejlépe se odráží kulturní „výše“ katolické církve. Uvádíme tu dnes několik dokladů, další jsou nám vítány.*)

Farář Kratochvil v Rudě (na Třebíčsku) kázal: . . . . . . „ti dva lotři, co byli s Kristem ukřižování. Ten na pravici se polepšil, ale ten na levici zůstal lotrem i ve smrti. A víte, nejmilejší, co jej tak zkazilo? Dokud byl malý hoch, byl hodný, jako jinoch byl také hodný. Ale když vyrostl v muže, četl nevěrecké noviny a ty jej tak zkazily, že se stal takovým lotrem. Hleďte, nejmilejší, co dělají špatné noviny“ . . (Kdo by to byl řekl, že za dob Krista Pána byly už noviny! To je z brusu nový objev!) —

Kaplan Simonides v Tasově (na Třebíčsku) povídá dětem, které noviny se nemají čísti. (Mor. Kraj, Lid. Noviny atd.): „Takové noviny, dětičky, raději spalte, než abyste je četly.“ Tu se hlásí malé děvčátko: Povídá: „Naše Albina si přinesla z Vídně „Rašpli“, ale maminka, když to uviděla, tak to hodila do pece.“ Pan kaplan hladí děvčátko po hlavě a povídá: „To je rozumná maminka, ta dobře udělala“. —

Duchaplností vynikají kázání P. Lujky, faráře v Pyšelu (Třebíčsko). Jenom některé výňatky: . . . „Vaše obec byla nazvána v novinách „baštou klerikální“. Moji drazí farníci, nic si z toho nedělejte, naopak, to Vám může býti jenom ku cti: Já jsem hrd, že právě taková obec je v mé farnosti, neboť jest to osada v pravdě katolická a uvědomělá.“ (Zatím však ta obec byla nejvíce proti faráři, když měl přijíti do Pyšela.) —

. . . . „Mužové katoličtí, pamatujte, že Vaše hlasovací lístky budou dvakrát čteny. Jednou před komisí volební zde na zemi a podruhé před soudnou stolicí. Běda tomu, který nevolí tak, aby církev svatá z toho měla prospěch. Neboť klásti budete počet z každého slova a činu, který nebyl učiněn ku chvále Boží. Vy, katolické ženy, nuťte své muže, aby dostáli své povinosti volební a volili muže, který bude hájiti sv. náboženství.“ . . (To bylo před volbami do zemského sněmu).

. . . . „Duch sv žije v církvi a marné všechny útoky proti ní. Před 100 lety Voltaire volal: „Zničte tu hanebnici, církev!“ A dnes volají: Vyhoďte náboženství, kříže ze škol.“ Ale všechno jejich namahání proti církvi je marné. Brány pekelné ji nepřemohou.“ —

(Před volbami do říšské rady.)

. . . „Doufám, katoličtí mužové, že budete voliti muže, který Vám ručí, že bude hájiti náboženství a sv. církev v říšské radě (kand. farář Tvarůžek, zemský poslanec). Za jednu věc Vás musím pochválit. V okolí byly pořádány schůze, na kterých se tupilo kněžstvo a sv. víra. Vy, věrní katolíci, věrni svému přesvědčení, jste se žádné schůze nesúčastnili a za to Vás chválím“.

---

*) Učitelové musí choditi namnoze s dětmi na kázání, exhorty a pod. Budou-li nesmysly nebo štvaní v nich kněžími uplatňované v časopisech zaznamenávati, budou se na konec kněží sami starati o to, aby takového nemilého kritika se zbavili. Nešlo by takhle prakticky pracovati k osvobození učitele od dozoru při náboženských cvičeních?

Agitace klerikálů při volbách.

Úvodní slovo. Klerikálové vyhráli při volbách říšských celou řadu mandátů a vedle toho získali desetitisíce hlasů. *Jakým způsobem*, o tom právě chceme zde přinášeti doklady. *Prosíme přátele naše, aby nám o tom stručné zprávy, zvláště charakteristické v brzku zaslali* a my pak je zde postupně uveřejňovati budeme pro poučenou a výstrahu. Bude z toho také viděti, že „vítězství“ klerikálů je pochybné, protože po většině je získáno *pomocí lži, úskoku a násilí!*

Volební litanie. Proti kandidatuře prof. Masaryka na Moravě vydali klerikálové mimo jiné také leták, ve kterém svolávají do zbraně křesťany, muže, občany, měšťany, živnostníky a ženy . . . Uprostřed letáku jako křiklavý insert uspořádaného, umístěny pravé volební litanie, končící ve všech větách: nevolí Masaryka. Uvádíme jen charakteristické věty:

„Kdo miluje svou manželku, nevolí Masaryka. Která žena miluje svého manžela, nepracuje pro Masaryka. Který otec miluje své děti, nevolí Masaryka. Která matka miluje své děti, nepracuje pro Masaryka. Kdo věří v Krista, nevolí Masaryka. Kdo se zpovídá a modlí, nemůže volit Masaryka.“

Tak klerikálové přímo suggerovali lidu, že Masaryka voliti nesmí . . . Tady to výsledek nemělo, ale jinde to vydalo . . .

Procesí na „křížové dny“ za zdar voleb . . . Farář Donda z Dohaliček ohlásil slavnostně z kazatelny, že letošní průvody o „křížových dnech“ budou se konati za zdar církve při volbách. Páni agrárníci farářovi náramně věří a duši by pro něho dali, ale z tohoto opatření mohli by konečně viděti, že faráři je přednější politika, nežli úroda a cokoliv jiného. Týž farář sháněl v přifařené obci, kam chodí vyučovati, podpisy o žádost za důvěrníka při volbách i na ženách (za muže). Ale nic mu to nepomohlo: ani ten zvolený „důvěrník“ hlas mu nedal! Teď je kouzelný pán celý pryč, že socialisti zvítězili tam na celé čáře . . . Ke všemu se mu stalo, že 16. května cestou od nemocného ztratil „svaté“ oleje. Nejprve nabízel korunu tomu, kdo je najde, v neděli svatodušní už dokonce pět korun. Chudák, naposled při všem svém snažení přijde proto do pekla . . .

Třikrát otčenáš a zdrávas za klerikálního kandidáta. Farář Zítko u sv. Mikuláše v Trhové Kamenici udělal si z kazatelny volební tribunu. Povídal o tom, jací divoši by byli děti, kdyby byla volná škola; o reformě manželského práva pravil: ženy, považte, kdyby rozluka manželská byla uskutečněna, podobal by se ten muž motýlu, který sedá z květiny na květinu, když prášek medový sebere. Děti by potom přišly na obec, nemá-li obec majetku, přišly by na stát, státní vydeje by se mnohem více zvýšily; kdo by to platil? Jenom vy! A proto pomodleme se třikrát otčenáš a zdrávas, by volby dobře dopadly pro kandidáta našeho, Josefa Prokopa, starostu z Jasené. K tomu nám dopomahej Bůh Otec, Bůh Syn a Bůh Duch svatý amen. (Mše nebyla, neměl na ni čas.) — V letáku pro tohoto kandidáta volá se také: „Bůh otců našich budiž s námi!“ . . .

Kazatelna a volby. (Z Hostíně u Kralup.) V pondělí velikonoční četl u nás páter Tobolka pastýřský list. Když dočetl, podával některé podrobnější výklady. Tak ku př.: „Do volby nechť nejde žádný, dokud nepředloží kandidátu své strany tyto otázky: Co soudíte o rozluce manželství? Co soudíte o volné škole? Volte jen takového, který jest proti reformě práva manželského a pro školu konfessijní.“ Ku konci s velkým bombastem žádal: „Zapřísahám vás, abyste vy, ženy a matky, působily na své manžely, aby volili kandidáta přejícího svaté církvi. Vy muži, doma na kolena klekněte a modlete se, aby vás duch svatý osvítil, a vnukl vám, koho máte

voliti. Amen." — K tomu podotýkám, že dobrá polovina lidí, když začal velebníček čísti, vyšla z kostela a podrobila ostré kritice a odsouzení jeho kázání. △ 8.

Již ani v horách Římanům lid nevěří! V Českých Petrovicích na Žamberecku pozval si farář Smíšek z Králík kazatele před volbami; když však tento počal mluviti o volbách, milí Němci (je to osada německá) z kostela odcházeli, takže kazatel zůstal v kostele skoro sám. Však jednou lid přece jen černé pány prohlédne!

Z našeho života.

Věstník spolku volných myslitelů „Augustin Smetana" v Praze. Dne 28. dubna t. r. konána byla výroční valná hromada, jež po projednání a schválení zpráv funkcionářů zvolila nový správní výbor. Tento se na prvé schůzi výborové ustavil takto: starosta Dr. Theodor Bartošek, I. místostarosta Julius Myslík, II. místostarosta Jan Ziegloser, pokladník Josef Růžička, účetní Ladislav Cuřín, knihovník Arnošt Polák, I. jednatel Dr. Richard Aron, II. jednatel a zapisovatel Rudolf Kuchynka, ostatní členové výboru: Bohumil Bohuslav, Frant. Esentier, Karel Pelant, Jan Švehla, Anna Ziegloserová. Výborové schůze konají se vždy 1. a 3. pátek v měsíci ve spolkové místnosti (roh Štěpánské a Řeznické ulice) a jsou přípustny všem členům. Peněžní zásilky pro spolek adresovány buďte na Josefa Růžičku na Žižkově čp. 966, veškeré dopisy na Dra Richarda Arona v Praze-II., Krakovská ul. 22.

Kaleidoskop.

Královéhradecký klerikální kandidát poslanectví páter Frant. Reyl rád tváří se jako kněz „pokrokovější", neklerikální. Zatím je to jen maska, která mu má usnadniti vloudění se v řady inteligence. Dostal se nám do rukou jeho spisek „Jubileum marianské a Lurdy". Takovou kramářskou obhajobu, ve které se béře v ochranu celý lurdský švindl se vším příslušenstvím, mohl psáti kterýkoli studený bratr z posledního společku, na to nepotřeboval pan Reyl doktorství theologie.

Dar českých kněží arcibiskupu a biskupům. U příležitosti rozpuštění Jednoty českého katolického duchovenstva píše orgán mladších kněží „Rozkvět" v čísle 16.: „V Turecku je zvykem, že sultán posílá těm, kteří upadli do nemilosti, hedvábnou šňůru, aby se sami o život připravili. — Biskupové napodobili příkladu sultánova a poslali kněžské organisaci též hedvábnou šňůru, ale kněží si v posledním okamžiku vzpoměli, že i u nás dosud platí zákon rakouský a poslali hedvábnou šňůru zpět episkopátu ku volné disposici" . . . Pochybujeme rozhodně, že arcibiskup a biskupové v Čechách tohoto daru svých kněží vhodně použijí.

Je-li členem katolického učitelského spolku kacíř, jehož nauky dodatečně kardinálem arcibiskupem jsou odsouzeny, je to přec jen zvláštní případ, zasluhující zaznamenání. Katolický kaplan Dr. Koch v poslední schůzi katolického spolku učitelského v Bergu přednášel o literárních druzích starozákonných vypravování. Knihu Tobiášovu, o Juditě a Ester prohlásil za volné ne dějepisné dílo a názory o stvoření světa prohlásil za tradici lidu. Orgán spolkový přidržel se názorů kardinálových a pro obranu kacíře neměl slůvka.

Úpadek klerikalismu. Rakouští klerikálové trnou hrůzou, když si pomyslí na Francii. Husí kůže jim naskakuje, když si vzpomenou, že by se jim mohlo přihoditi něco podobného. Ve Francii nevypukla revoluce, katolíci odpírali sice, ale teď jsou pokojní, ačkoli stát od církve je odloučen. Klerikální listy se někdy pozapomenou a promluví pravdu. Slovo pravdy promluvil časopis „Steyrer Zeitung" když napsal „Francie u veliké většině není již katolická, po mnoho let sotva 10% lidí ve velikonočním čase se vyzpovídá a jde k sv. přijímání, za klerem nestojí lid, klerus je úplně isolován". Jiný list volá: „Proč stavíme kostely, když nám je za několik let vezmou i se vší nádherou?" Dosud mluvilo se vždy o národě celém, celý národ přál si náboženství, ne pouze 10% jeho. Bylo by dobře, kdyby klerus na tom trval, že pouze ti za ním jdou, kteří o velikonocích se zpovídají a přijímají. Pravdou je, že se klerikalismus udržuje mocí, lží a hloupostí. Klerikální list napsal tedy jednou za dlouhý čas pravdoucí pravdu.

Nová církevní daň. I nejvíc věřící ovečky nerady platí. Řím běduje, že se málo papežského haléře sejde. Zvláště z Německa a Rakouska přichází velmi málo. V našem státě, ve kterém klerikální agitace má viditelné úspěchy, přece jen římská kurie málo vybéře. Vatikán proto zamýšlí zavésti po nepřímé, přímou daň církevní. Protože je církev stát ve státě, jedná se o to, zda má též přijíti s obvyklými daňovými archy. Pochybuje se však, zda víra národa podobný daňový pokus přestojí a vydrží. Největší překážkou hnutí „Los von Rom" byl hospodářský moment: Přestouplí musili platit církevní daň. Že by se potom obě vyznání v tomto bodě sobě rovnala, mohlo by přinésti Římu překvapení veliká.

Odsouzený utrhač. Katecheta Ferdinad Katzlberger vyťal 9letému školáku Fricovi, synu obec. lékaře v Offenhausen, facku. Otec podal stížnost na okr. školní radu do Velsu. Katecheta byl vyzván k zodpovědnosti a nemohl se vymluvit ničím a proto napsal školní radě list, že otec nechodí do kostela, nepřijímá žádné svátosti, nedrží posty a že čte nejšpatnější noviny a že náboženství jest mu věcí vedlejší a že drží s t. zv. lehkými ženskými. Na toto oznámení otec chlapce podal na katechetu u okr. soudu v Lombachu žalobu pro urážku na cti. Katecheta byl odsouzen k pokutě 200 K. — Je důležito klerikální nesnášelivce a utrhače vždy hnáti k zodpovědnosti. Snad je tak přece jen lepším způsobům naučíme.

Nebuďte vůči sociálním demokratům sentimentálními! volal redaktor „Moravského Kraje" pan Svozil k pokrokářům a lidovcům moravským. Lidovci vzali si tuto radu k srdci a v užších volbách pomohli zvoliti proti sociálním demokratům — klerikály!

Papežství a jeho zásluhy o vědu a umění. Básník J. S. Machar popisuje svoji cestu do Říma v „Čase", praví o Vatikánu, sídle římského papeže: „Není paláce na světě, který by vypravoval tak příšerné věci, jako tohle obydlí starců v bílém rouše. Zahanbeny mlčí nejen trosky Palatinu, ale i sídla císařů a králů v dálných zemích i residence sultánů asijských a afrických. Ať vymyslí fantasie lidská sebe hroznější věc, vše bylo tady, vyšlo odtud. Vezměte do ruky katechismy a najděte si tam kategorie hříchu — jediného není, jenž by se nedal doložit z dějin papežů. A ne jednou — stokrát. — Ale zásluhy papežů o vědu a umění v chaotickém temnu středověku! A zásluhy jejich v renaissanci! — V středověku? Zásluhy papežů? Mniši v klášteřích pěstovali trochu té vědy, hráli své studené, ubohé duše na slunečním světle římských klassiků a malovali inicialy do breviářů a modlitebních knih, pravda. Byla to žebrácká náhrada za velkou kulturu antickou, zničenou křesťanstvím — ale ani ta nebyla dílem papežů. Nebylo tehdy tuhé centralisace římské, jak je dnes a kláštery ty živy byly z dobroty svých zeměpánů, za nimiž šly vždy a když proti Římu a papeži, tedy i proti Římu a papeži. Bylo tak v německé říši, bylo tak i u nás v Čechách. A jakmile si Řím víru Kristovu zmonopolisoval a zcentralisoval — změnilo se vše. Kláštery se staly pařeništěm lenošivých zhýralců, kejklířů s ostatky svatých, prodavačů odpůstků a ohlupovatelů celé

krajiny daleko široko. A vůči vědě, umění, pokroku a hlasům po nápravě ukázalo papežství ihned svou pravou tvář. Arnold z Brescie dokonal na hranici zrovna tak, jako Giordano Bruno, Dante je nenáviděl, Galilei byl jím mučen, Hus, Jeroným a Savonarola dokonali v plamenech — celá ta tma středověku má jediný zdroj a ten slove: papežství a kde je trochu světla, je to hranice, jím zapálena a kde je trochu tepla, je to teplo lidské krve, jím prolité . . . A renaissance? A umění její? Člověk čte o stavbách prováděných v Římě Sixtem IV., pravda, ale ten bordel, který týž sv. Otec taktéž tam postavil, a jenž mu ročně 20.000 dukátů vynášel — ten bordel zastiňuje všecko. A člověk čte dále o Alexandru VI. a vidí jen ten strašný rod Borgiův, jemuž nebylo nic tak cizím, aby to nenazval svým: dýky, vrazi, jed, cizí jmění, krvesmilstvo, loupeže, čachry s věcmi nejsvětějšími a nejnižšími, ďábelský cynismus při všem — a takový sv. otec odsoudil asketu Savonarolu k smrti plamenem . . ."

Katolická církev a péče o choromyslné. Na druhém mezinárodním kongresu pro péči o choromyslné konaném v Miláně v září roku 1906 trpce si stěžovali belgičtí lékaři dr. Peters a dr. Crocq na soukromé ústavy pro choromyslné, nalézající se v rukou církevních řádů. Jest prokázáno nejnovějšími výzkumy, že většina postižených má zapotřebí rodinnou péči ve zvláštních k tomu účeli zřízených osadách, ale řečené církevní ústavy ze ziskuchtivosti pracují proti tomu a drží ve svých ústavech uzavřené lidi, kteří by dávno měli užívati svobody. Na kongresu v Antverpách bylo zjištěno, že z 13.907 choromyslných pouze 3778 se nalézalo v státních ústavech. Dnes se poměr ještě zhoršil; v státních ústavech je z 16.453 chorých pouze 4256. Jest dle rozsáhlého šetření dokázáno, že dobrých 35 procent chorých v soukromých ústavech úpících by se mělo nacházeti v rodinách a nikoliv v ústavech pod zámkem, ale církev se svou armádou řeholníků drží pevnou rukou závory mezi nimi a svobodou a nad křesťanským ideálem humanity jim daleko výše stojí touha po zlatě — a toho nasbírají ve svých ústavech plnými hrstěmi — a to nejenom v Belgii.

„Osel" a „Mezek". Situace papežova v Římě není zrovna závidění hodná. Usadil se mu zrovna pod okny Vatikánu ukrutný nepřítel, který ho pronásleduje ve dne v noci, otravuje mu všecky klidné chvíle a nenechá ho ani na okamžik. Tento hrozný nepřítel jest — Osel. Po italsku mu říkají „L'Asino" a je to satirický časopis. Tento „Osel" se stává den ode dne stále prudčím, ve své zločinnosti, drzosti a nestydatosti jde tak daleko, že nenechá na pokoji ani soukromý život nejsvětějšího otce. Právě začal uveřejňovati z brusu novou historii papežství, pravdivou, ale dle mínění otců církve neobyčejně špinavou. Papež začal dělati hrozný poplach, že to je pornografie a že úřady musí zakročiti. Papež prohlásil definitivně nejprudčí boj bohaprázdnému oslu. Katolický poslanec Santini ve sněmovně zakročil a žádal také ministra o zakročení proti protipapežskému žurnálu, který měl býti takto přiveden k rozumu. Ministr však mu dal na srozumněnou, že není dnes v Italii zákonů proti tomu zatracenému oslu. Papež tudíž začal s jinou. Dal svými korteši vyhlásiti boj proti oslovi na život a na smrt. Pobožní katolíci prohlásili, že jejich nájemníci nesmí žurnál čísti, majitelé domů zakázali prodavačům novin, u nich bydlícím, „Osla" prodávati, jinak že je vyházejí na ulici. Nic však to nepomohlo. Studenti-volní myslitelé přispěli na pomoc ohroženému oslu, pronásledovanému nelítostným svatým otcem, začali ho prodávati na ulicích sami a udělali mu tak ohromnou reklamu, že v málo dnech náklad se zdvojnásobil. Zoufalý papež konečně přišel na to pravé. Rozhodl se, že proti divoké té potvoře dlužno si získati nějakou jinou potvoru, která splácela by jí stejnou mincí. Kterou však zvoliti? Po dlouhém váhání přišel na to, že proti „Oslu" jedině se může ubrániti „Mezek". Začal tudíž vydávati „Mezka" — „Mulo". Ale milý „Mezek" je zcela bezmocný proti divému „Oslu". Rouhá se totiž tento dále a tak papež, jenž už nemůže zlostí spát, vzpomněl si, že v italské konstituci jsou zákony, které prý mu zajišťují immunitu, že nesmí být urážen, že na základě těch musí býti žurnál odsouzen. Ale celý tisk se proti tomu vzbouřil a dokázal, že, když papež smí urážeti a láti „neznabohům", že tito mohou také pronésti slovo kritiky. A tak zůstal papeži zase na ochranu jenom jeho „Mezek". Papež se spokojil a vycházejí spolu prý dobře. Zlí jazykové k tomu ještě dodávají, že obě ta zvířátka jsou symbolická: jedno — „Osel" — to je Quirinál, druhé — „Mezek" — to je Vatikán.

B Rz.

Právní rádce.

Otázka: Co dělat, bylo-li úřadu učiněné oznámení (na př. o vystoupení z církve) zamítnuto a podatel zmeškal odvolací lhůtu?

Odpověď: V případě takovém není ještě věc ztracena, učiní se jednoduše původní oznámení znova, čímž vyvolá se nové rozhodnutí a získá nová odvolací lhůta. Toto oznámení činí se u téhož úřadu, u kterého se oznámení původní v první instanci podalo, tedy: u hejtmanství, u místní školní rady, obecního výboru, magistrátu a pod. Zmešká-li se lhůta i po druhé, možno podat původní oznámení i po třetí.

Otázka: Jaká právní změna stane se se hřbitovem obecním když ho katolický farář „posvětí"?

Odpověď: Docela žádná. Posvěcení něčeho není přece žádným právním důvodem nabývacím, a zrovna tak jako se Váš dům nestane vlastnictvím farářovým nebo církevním, kdyby faráři napadlo, aby ho pokropil slanou vodou, zrovna tak nezmění posvěcovací procedura ničeho na právní povaze hřbitova. Připomínáme ostatně, že i na konfessionelním hřbitově, na př. katolickém, musí býti podle zákona pohřben, a to na docela slušném místě (tedy ne někde za plotem), každý jinověrec, není-li v místě jeho úmrtí hřbitova jeho konfesse aneb jedná-li se o pohřeb v rodinné hrobce. Musí tedy býti přijat žid na katolický hřbitov, žádají-li toho pozůstalí a není-li v místě hřbitova židovského, naproti tomu zase musí býti bezvěrec nebo katolík přijat na židovský konfessijní hřbitov, má-li tam jeho původem židovská rodina svoji rodinnou hrobku.

Přistupujte za členy České sekce Volné Myšlenky!

Pamatujte při všech vhodných příležitostech na naše fondy tiskový a propagační, jež jscu stálými boji a akcemi úplně vyčerpány.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) KAREL PELANT. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA Praha-Vršovice.

ROČNÍK III. ČÍSLO 3.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. ČERVENCE 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášeni kongresu V. M. v Římě 1904.*

Dr. KAREL PAVEL DRAŽĎÁK:

Josef Garibaldi.

Dne 4. července r. 1907 slaví Italie památku 100. výročí narození Josefa Garibaldiho.

K nádherným slavnostem Italů připojí se všichni volní myslitelé celého světa a oslaví výročí narozenin Garibaldiho.

Garibaldi!

Ideální, jasný, karakterní, nezlomný rek, nejčistších mravů, vždy hotov pomoci utlačovaným, nesmiřitelný odpůrce klerikalismu a despotismu; hrdina, jenž od let jinošských zasvětil život svůj boji za Svobodu a Volnost.

Garibaldi představuje, jak správně o něm píše Vandervelde, přechod od revolučního nationalismu ku internationálnímu socialismu.

S obdivem shlíží k němu všichni nationalisté, ctí jej mezinárodní sociální demokracie, za svého prohlašují jej svobodní myslitelé a za jednoho z předních svobodní zednáři.

Garibaldi, dobyv na papeži Říma, sjednotiv Italii, nevykonal jen povinnost svou jako Ital, ale zbaviv papeže světského panství, poraziv tehdy typický, rakouský despotism a byrokracii chráněné bodáky militarismu, zarazil mezník v běh světových událostí a stal se tak nejen národním rekem, ale miláčkem celého pokrokového světa. Pravda, miloval Garibaldi svou klerem a tyranií zuboženou vlasť, ale nade vše miloval Lidstvo, pro jehož Práva a Svobodu vždy a všude se rád bil.

Volní myslitelé čeští s láskou a obdivem společně s celým pokrokovým světem oslaví v den 4. července letošního roku památku Garibaldiho.

❧ ❧ ❧

KAREL PELANT:

Ku drobné práci přednáškové.

Jsme stále žádáni za řečníky, takže nemůžeme naprosto všem prosbám vyhověti; jest nám to i trochu trapno, poněvadž žadatelé myslí, že jsme pyšní, nebo že nechceme z té či oné příčiny vyhovět, ač my bychom rádi všem vyhověli. Nelze však se rozsekat na pět kousků každou neděli a tak nezbývá než odřeknutí. Někdy děje se tak pozdě a to proto, že sháníme řečníky jinde, abychom vyhověli. Dnes však jest o řečníky nouze a proto hledíme jiným způsobem nahraditi tento nedostatek.

Přednašečem, z něhož se cvikem vyvine *řečník*, může se každý státi *sám*, má-li ovšem sdostatek duševního fondu. *Bez vědění nelze být řečníkem*; a ještě k tomu musí být vědění to uspořádáno. Každá přednáška neb řeč, aby za něco stála, musí míti v sobě jakousi vnitřní souvislost, logiku, jaksi být stavěna. Jako stavitel vytvoří nejdříve základy, stěny a pak kryt, tak řečník uvede nejprve do přednášky, podá její obsah (rozvádí důvody) a zakončí shrnutím obsahu, důkazem, cílem atd. své přednášky. *O čem chci přednášet, to musím znát.* Kdybych tyto vědomosti měl trochu přeházené (jako na př. dlouholetý čtenář listu zná mnoho věcí, ale nemá je v mysli uspořádány), tedy si je upravím v jakýsi systém; roztřídím si fakta*). Dejme tomu, chci přednášet o klerikalismu; tedy vzpomínám, co kde katolická církev v dějinách natropila, sepíšu si to stručně, srovnám podle roků; pak vzpomenu, jak řádí dnes, zase sepíšu a zase

*) Čtenáři tohoto článku nechť si přečtou k doplnění všeho článek: *Vysvětlete lidem, co je to klerikalism* v 2. čísle letošního ročníku Volné Školy z 15. června.

roztřídím: co patří na účet *násilnictví*, co na účet *ohlupování* atd. a zase uspořádám; nyní naleznu, jak vyhlížela kdysi v prvotních dobách, což se mi hodí za úvod a jak vyhlíží a co chce dnes, a shledám, že se to hodí na objasnění celé mé přednášky. Zakončím tudíž důsledkem, že poctivý a čestný člověk, jak vidno ze všeho předcházejícího, musí proti ní bojovat.

Takovým systémem třídícím počínám si i jinde. Na př. přednášku o Volné Škole. Úvodem začnu, jak jest potřebí volného školství, protože vede k blahobytu atd. Ukáži na cizinu a srovnám domácí poměry. Posluchačstvo pochopí, že je to sociální nutností a nyní počnu vysvětlovat podrobněji, co chce volná škola. Roztřídím si to opět: co se týče dítěte, co učitele, co školy jako instituce*). Zakončím poukazem, jak by bylo ve všem lépe, kdyby lidé požívali dobrodiní svobodného školství, jak by společnost se zdokonalila.

Abych však se naučil této logické stavbě přednášek, musím se navyknout také logicky t. j. správně myslit a odvozovat důsledky. Není třeba učiti se hned logiku jako vědu, tak jak se jí učí na středních školách. Kdo nemá přímou, rovnou, poctivou mysl, tomu učení logiky není nic platno; kdyby *učení* logiky také naučilo logicky myslit, nebylo by mezi akademickými intelligenty jednoho katolíka. A tu nejlépe pomůže *cvik*: poslouchání dobrých přednášek (kázání jsou zase vzorem nelogičnosti a přeházenosti myšlenkové), aneb *čtení* jich a *vlastní přednášení.*

To je dnes každému možno. V Plzni vydává prof. dr. *A. Batěk*, znamenitý chemický theoretik, zvláštní *Illustrované přednášky.* Jsou to sešitky po dvanácti haléřích (dvojitá čísla 24 haléřů), v nichž jsou probírány nejrozmanitější přednášky. Vyšlo už na 70 čísel a jen tak některé vyjmenujeme: O alkoholismu. Země je koule a točí se. O tuberkulose. Planeta Mars. Stát mravenčí. Co jest vzduch, voda, oheň, sůl, síra, dalekohled, spojka, magnetism, prostor, tíže, čas atd. O krajinách měsíčních. Zdravé zuby. O zdravotnictví. Alchymie. O nakažlivých nemocech atd.**)

Vyběřeme si nějakou tuto přednášku a doma si ji nahlas přečteme. Při tom pozorujeme, jak se k sobě řadí fakta, jak z jednoho přichází se na druhý, jak se přednáška schyluje ke konci a jak je zakončena. Na to můžeme odvážiti se přednášeti v užším kruhu: spolkovém, známých atd. Učitelé, činovníci spolků atd. měli by dle možnosti takto přednášeti; nejlépe svolat tuto přednášku, to jest dát každému pozvánku dle § 2. shromažďovacího zákona. Tištěné pozvánky, na nichž se připíše jen datum, thema a podpis svolavatele se dostanou všude, třeba v naší administraci; jest jich pět za krejcar. Takových přednášek není třeba nikam oznamovat; kdyby snad některý zlomyslník, ať je to páter nebo četník nějak se do toho pletl, (poslední rovněž nemá práva, nejvýše se zeptat, je-li to důvěrná schůze a dost), prosíme o sdělení. Mohl by být pak ujištěn, že to bylo ponejprv a naposledy.

Ve školských kabinetech, u jednotlivců vypůjčí se po případě některé věci k bližšímu objasnění: minerály, přístroje atd. Pravíme po případě, neboť jsou přednášky, že není k nim potřebí ničeho; ovšem zase i ty na př. o tuberkulose by znamenitě získaly, kdyby někdo, řekněme místní lékař, půjčil mikroskop a preparát, aby se každý na bacilla mohl podívat, nebo kdyby při přednášce o astronomii jiný intelligent půjčil obrázkové knihy atd. atd. To dle poměrů.

Doporučení hodným by bylo, kdyby se nakoupilo oněch přednášek více a po skončení ústní (na př. o tuberkulose, alkoholismu) se rozprodaly. Knížka taková v domácnosti by často ušetřila sta, ano snad i zachránila život. A to za pouhých dvanáct haléřů! Při přednášce nechť se co možno nejvíce předmětů ukazuje neb pochody demonstrují; cizí a nová jména pišme na tabuli, aby se slyšené a psané v paměti lépe zachovalo.

Podobnými přednáškami vycvičí se každý znamenitě. Přejde jej nejprve ostýchavost, naučí se užívat hlasu, osvojí si logickou a správnou mluvu, obohatí sebe i jiné. Z reprodukce tištěných přednášek může pak, jestli ovšem všímal si života a pilně četl, přistoupití k přednáškám politickým neb společenským. Vědecký podklad jejich mu dobře poslouží; u nás ovšem se politisuje bez něho a podle toho pak ta politika v životě vypadá.

Kdyby sta oněch lidí, kteří mají chuť přednášet, avšak nevědí cestu, zachovalo se dle těchto rad, vycvičí se a budou moci vlastními silami se uplatniti. Jak by se zvedla úroveň našeho národa, kdyby se takto stále a neúnavně pracovalo! Skoro bych řekl, že přednášeti jest povinnost našeho intelligenta, hlavně studentstva; vyplní tím svou povinnost k národu, o jehož povznesení má již z vlastního zájmu pracovat a vykoná tím veliký kus osvětové práce. Neboť, *naučí-li své okolí přesně a správně myslit, vyrve je tím co nejlépe nelogickému, zmotanému a mlhavému světu myšlení klerikálního.* Nuže tedy, vzhůru do extensí lidových! —

❧ ❧ ❧

*) K podobné přednášce hodí se známé číslo Volné Školy, anebo brožura z ní vytvořená: Co je to Volná Škola? (za 25 h franko v naší administraci).

**) Seznam pošle každému ochotně nakladatel prof. dr. *A. Batěk*, Plzeň.

LONGINUS:

Druhy nesmrtelnosti.

Kdo o problému života a smrti přemýšlí, míní zpravidla, že jsou jen dvě možnosti. Buď nastane pak stav podobný hlubokému bezesnému spánku, neb nastane po smrti zvláštní jakési probuzení, počíná život posmrtný.

Lidé touží po životě posmrtném, a poněvadž se zakončení života vůbec bojí, touží po nesmrtelnosti. To jim arci málo pomůže. Leckdo by chtěl býti bohatým, vzdělaným, váženým. Stačí zde pouhé přání?

Co chtějí vlastně ti lidé, toužící po nesmrtelnosti; chtějí, aby život jejich podobal se přímce do nekonečna jdoucí. Na tu můžeme opět a opět nanášeti měřítko, nikdy nedospějeme k přirozenému konci, jenž by byl nepřekročitelný.

Ale to není jediný druh nesmrtelnosti, jsou ještě jiné možnosti.

Mysleme si, že je nám dána rovná tyč; jeden konec její udržujeme na teplotě velice vysoké, druhý na velmi nízké. Pak vezmeme měřítko ze zvláštního materiálu. Předpokládáme o něm, že ihned přijímá teplotu tyče a že se jeho délka vlivem teploty velmi silně mění, tak silně, že na studeném konci délka měřítka rovná se nule. Nikdo ať se nepozastavuje nad tím, že takový material neexistuje. Zde jde o pojmy mathematické, jež poznáváme pod fysikální rouškou. Rozvažme si nyní, kolikrát lze ono podivné měřítko na tyč naši položiti. Začneme od horkého konce; tam je měřítko nejdelší. Pak je nanášíme opět a opět, měřítko se zmenšuje, blížíme se ke studenému konci krůčky stále menšími, t. j. nedostihneme jej nikdy, Ale to by přece každý viděl, že se to měřítko zmenšuje. Arci, ale můžeme výklad trochu pozměniti. Což kdybychom žili ve veliké kouli uprostřed žhavé, venku zcela studené? Což, kdyby naše tělo bylo z téhož materialu jako dříve měřítko? Mysleme si nyní, že tyč míří od poloměru koule k povrchu. Pak bychom měříce na ni, zmenšení neznamenali. Kdyby se měřítko stalo dvakrát, třikrát atd. menší, stalo by se také naše tělo dvakrát, třikrát atd. menší. Šli bychom dál a dále krůčky stále menšími, blížili bychom se povrchu koule, ale věřili bychom, že před námi prostírá se dráha do nekonečna jdoucí.

Nuže, nebyla by možná nesmrtelnost, mající ráz úsečky měřené zmenšujícím se měřítkem? Proč ne? Okolním lidem by se zdálo, že žijeme od určitého okamžiku (od narození) do jiné určité události (smrti). Nám pak by se mohlo zdáti, že žijeme od věčnosti do věčnosti! Mimochodem! Což pak se nám nezdá, že již žijeme od věků? Že jsme se narodili, to nám přece řekli jiní.

Nezáleží na tom, že se snad mnohému taková nesmrtelnost bez posmrtného života bude zdáti klamem, tedy bezcennou. Vždyť já nic netvrdím o skutečném stavu věcí po smrti; vyhledávám jen zajímavé možnosti.

Ještě jeden druh nesmrtelnosti je nám dnes již dobře znám.

Představme si úhel a mysleme si, že jedno rameno jeho jest pohyblivé. Točme jím stále v témž směru. Tímto otáčením také nikdy ke konci nedospějeme; může se opakovati bez konce jako dříve měření na přímce neb na teplé tyči. Ale nyní nastává případ nový. Vždy, když jsme otočili kol dokola, nastává zase starý stav, jenž zde již dříve byl. Úhel liší se tím podstatně od úsečky.

Jak by vypadala nesmrtelnost, jejíž obdobou by byl rostoucí úhel, jehož pohyblivé rameno klidně kol středu krouží. Ta by byla podivná! Vždy po určité době opakoval by se prožitý život, po případě řetěz prožitých životů se všemi jednotlivostmi. Taková nesmrtelnost byla by kletbou. Vždyť většina lidí není šťastných. Co by měli ti ubozí z automatického opakování svého neštěstí.

Když již vymýšlíme možnosti a jednáme o nesmrtelnosti, nesmíme pominouti praeexistenci, život náš před zrozením. Po tom lidé netouží; na tom nelze vydělat. Proto o něm theologové mnoho nemluví. Doplníme-li v třech probraných případech život posmrtný praeexistencí, lze tři druhy nesmrtelností porovnati se stanoviska evolučního (vývojového). První případ, obvyklá to církevní nesmrtelnost, doplněná praeexistencí, vede k tomu, že by bytost od jistého stavu před nekonečnou dobou vyšedší, během svého trvání po nekonečné době zase k témuž stavu dospěla. Tedy: zbytečné trápení. V druhém případě, kde nesmrtelnost by byla možna bez posmrtného života, vedla by evoluce během nekonečné doby od určitého stavu počátečního k jinému stavu konečnému. Zde by šlo o skutečný vývoj. V třetím případě, v nesmrtelnosti, jež události uplynulé automaticky opakuje, by žádný vývoj možný nebyl.

Končím svůj výčet možností, připomínaje ještě jednou, že netvrdím naprosto nic určitého o životě posmrtném. Proč? Protože o něm nic nevím.

FRIEDRICH NIETSCHE:

Původ náboženského kultu.

(Lidské Přelidské I. 111).

Přeneseme-li se do časů, v nichž náboženský život nejsilněji zkvetl, shledáme tu základní přesvědčení, kterého dnes již nesdílíme a pro které vidíme brány k náboženskému životu jednou pro vždy zavřeny: týká se přírody a styku s ní. Nevědí tou dobou ještě ničeho o zákо-

nech přírodních; ani pro zemi ani pro nebe není nutností; roční doba, sluneční svit, dešť může přijíti nebo též se nedostaviti. Chybí vůbec každý pojem přirozené *příčinnosti*. Když se vesluje, není to veslování, které pohybuje lodí, nýbrž veslování jest pouze magickou ceremonií, kterou přinutíme demona, aby pohyboval lodí. Všechna onemocnění, smrt sama jest výsledkem magických vlivů. Při onemocnění a umírání nejde to nikdy přirozeně, chybí celá představa o „přirozeném postupu" — svítá teprve u starších Řeků, to jest ve velmi pozdní fázi lidstva, v koncepci nad bohy trůnící *Moiry*.

Vystřelí-li někdo z luku, jest při tom vždy ještě neracionelní ruka a síla; vyschnou-li náhle prameny, myslí se nejdříve na podzemní démony a jejich zlovůli; šíp boha to musí být, pod jehož neviditelným vlivem člověk náhle klesne. V Indii přináší truhlář (dle Lubboka) svému kladivu, své sekeře a ostatnímu nářadí oběti; podobně chová se brahman k tužce, se kterou píše, vojín ku zbraním, se kterými táhne do boje, zedník k lžíci, dělník k pluhu. Celá příroda jest v představě náboženských lidí sumou konů vědomých a chtějících bytostí, nesmírným komplexem *zvůlí*. Není dovolen vůči ničemu, co jest mimo nás, důsledek, že něco tak a tak *bude*, tak a tak býti *musí*; přibližně jisté, vypočítatelné jsme *my*: člověk jest *pravidlo*, příroda jest *nepravidelnost* — tato věta obsahuje základní přesvědčení, které ovládá hrubé, nábožensky plodné prakultury. My, dnešní lidé, cítíme naprosto opačně: čím bohatším cítí se nyní člověk niterně, čím více polyfonním jest jest jeho subjekt, tím mohutněji působí na něho rovnoměrnost přírody; my všichni poznáváme jako Goethe v přírodě veliký prostředek k upokojení pro moderní duši; slyšíme chod kyvadla největších hodin s touhou po klidu, po udomácnění a uklidnění, jakobychom tuto souměrnost chtěli vpíti do sebe a tím mohli přijíti teprve k požitku sama sebe.

Kdysi to bylo naopak: myslíme-li zpět na hrubé, první poměry národů nebo vidíme-li dnešní divochy z blízka, shledáme je určeny co nejsilněji *zákonem, původem*: individuum jest téměř automaticky naň vázáno a pohybuje se s pravidelností kyvadla. Jemu musí býti příroda — nepochopená, hrozná, tajuplná příroda — říší *svobody*, zvůle, vyšší mocí, ano nadlidským stupněm bytí, bohem. Nad to cítí každý jednotlivec v takových časech a poměrech, jak od těchto zvůlí přírody závisí jeho existence, jeho štěstí, štěstí rodiny, státu, zdar všech podniků: některé přírodní zjevy musí v pravý čas nastati, jiné v pravý čas se nedostaviti. Jak lze vykonávati vliv na tyto hrozné neznámé, jak lze vázati říši svobody? Tak se táže, tak bázlivě bádá: což není žádných prostředků, učiniti tyto moci rovněž původem a zákonem pravidelnými, jako ty sám jsi pravidelným? — Přemýšlení lidí věřících v magii a zázraky jde tím směrem, *uložiti přírodě zákony* —: a stručně řečeno, náboženský kult jest výsledkem tohoto přemyšlení. Problém, který si předkládají tito lidé, jest co nejblíže příbuzným tomuto: jak může *slabší* kmen diktovati *silnějšímu* zákony, určovati ho, vésti jeho kony (v chování k slabšímu). Vzpomeneme nejprve nevinného způsobu nucení, onoho nátlaku, který vykonáváme, když jsme získali něčí *náklonnost*. Prosbou a modlitbou, podrobováním sebe, zaslíbením pravidelných poplatků a darů, lichotivým velebením, bude snad možno vykonávati nátlak na moci přírody, pokud je sobě nakloníme: láska víže a jest vázána. Po té lze uzavírati *smlouvy*, při čemž se vzájemně zavážeme k určitému chování, dáme zástavy a vyměníme přísahy. Ale mnohem důležitějším jest druh násilného nucení, magií a kouzelnictvím. Jako ví člověk pomocí kouzelníka i silnějšímu nepříteli uškoditi a udržuje ho ve strachu před sebou, jako působí kouzlo lásky do dálky, tak věří slabší člověk, že dovede silnější duchy přírody určovati. Hlavním prostředkem všeho kouzelnictví jest, že dostane něco do moci, co jest majetkem něčím, vlasy, nehty, něco potravin s jeho stolu, ano i jeho obraz, jeho jméno. S tímto nástrojem lze pak čarovati; neboť hlavní předpoklad zní: ke všemu duševnímu přináleží něco tělesného; s pomocí tohoto lze ducha vázati, poškoditi, zničiti; tělesné jest držadlem, jimž možno uchytiti duševní. Jako tak člověk určuje člověka, tak určuje nějakého přírodního ducha, neboť tento má také své tělesné, za něž lze ho uchopiti. Strom a u porovnání s ním zárodek, z něhož povstal — toto záhadné vedle sebe zdá se dokazovati, že v obou formách jest stělesněn jeden duch, brzy veliký, brzy malý. Kámen, který se náhle valí, jest tělem, v němž působí duch; leží-li na opuštěné nivě obrovský balvan, zdá se býti nemožným, mysliti na lidskou sílu, která ho sem dostala, musel se tam tedy kámen sám pohybovati, to jest: hostí nezbytně nějakého ducha. Vše, co má tělo, jest přístupno kouzelnictví, tedy i duchové přírody. Jest-li je bůh přímo vázán na svůj obraz, možno naň prováděti přímý tlak (odepřením obětní potravy, bičováním, dáním do okovů a podobným). Nepatrní lidé v Číně ovíjí, aby vynutili chybící přízeň svého boha, jeho obraz, který je nechal na holičkách, provazy, porazí ho, vlečou ho ulicema přes hromady hliny a hnoje; „ty jeden psí duchu", říkají, „nechali jsme tě bydleti v nádherném chrámu, přinesli jsme ti tolik obětí a přece jsi nám tak nevděčným". Podobné násilné výkony proti obrazům světců a matky boží, nechtěly-li konati v době moru nebo sucha svoji povinnost, staly se i v devatenáctém století v katolických zemích. —

Všemi těmito kouzelnickými vztahy k přírodě vevolány do života nesčíslné ceremonie; a konečně, když jich zmatek byl příliš velikým, namáhali se je srovnati, systemisovati, tak, že si mysleli zaruč ti příznivý běh celého přírodního pochodu, zvláště velikého koloběhu ročního, odpovídajícím během systemu procedur. Smysl náboženského kultu jest, určiti a vnutiti přírodě lidské výhody a tedy *připamatovati ji zákonnost, kterou předem nemá*; kdežto v dnešní době chceme zákonnost přírody *poznati*, abychom se do ní vpravili. Zkrátka, náboženský kult spočívá na představách kouzelnictví mezi člověkem a člověkem; a kouzelník jest starším knězem. Ale *stejně* spočívá na jiných a ušlechtilejších představách; předpokládá sympatický poměr člověka k člověku, přítomnost blahovůle, vděčnosti, vyslyšení prosících, smlouvy mezi nepřáteli, propůjčování záruk, nárok na ochranu majetku. Člověk nestojí ani na velmi nízkých stupních kultury vůči přírodě jako bezmocný otrok, *není* nutně nevolnickým služebníkem jejím: na *řeckém* stupni náboženství, zvláště o chování se k olympickým bohům, možno i mysliti na soužití dvou kast, jedné vznešenější, mocnější a jedné méně vznešené; ale obě patří svým původem jaksi dohromady a jsou jednoho druhu, nepotřebují se jedna před druhou styděti. To jest právě vznešeným v řeckém náboženství.

LONGINUS:

Stáří světa.

„Ostatně, že stojí svět miliony roků, to nikdo nedokáže.“ Řekl Th. Dr. F. Šulc, professor bohosloví v biskupském semináři v Hradci Králové, dne 23. října 1906 při náboženské diskussi v Albertinu.

*

Ptáme-li se po stáří světa, klademe si otázku příliš, příliš vysokou. Kdo pak ví něco o stáří mlhovin, dvojhvězd, shluků hvězdných? Světem v otázce naší rozumí se jen země. Ptáme se po stáří země, té planety, kterou máme pod nohama. A o té arci něco málo víme.

Ptáme se po stáří země. Otázka ta jest sice velmi poetickou, ale je tak mlhavou, že ji nelze zodpověděti. Není to ještě „moudrá otázka“, která dle lorda Bacona jest poloviční odpovědí. K žádoucímu upravení otázky dospějeme pomocí obdoby. Po čem pak se ptáme, tážeme-li se po stáří člověka, budovy, města. Ovšem po době, kdy se narodil, kdy se stavělo, kdy vzniklo! Musíme si tedy v minulosti země nalézti určité události, význačné body. Pak můžeme se ptáti po době od oněch událostí uplynulé; tím obdržíme určité ostré otázky, jimiž lze hnouti.

Význačných bodů máme v minulosti země několik. Vybíráme následující:

1. Odtržení měsíce od země.
2. Vznik pevné strusky na povrchu země.
3. Sražení par ve vodu; vznik moří.
4. Počátek života.

A nyní o jednotlivých těchto bodech pojednáme.

1. George Howard Darvin, syn slavného Darvina, vyslovil zvláštní své názory o původu měsíce; upozornil pak zejména na veliký význam t. zv. tření slapů,*) brzdícího účinku přílivu a odlivu. Roku 1905 vyslovil se Darvin o době, jež od utržení měsíce uplynula. Praví: „Působilo-li tření slapů od vzniku měsíce vždy tak, aby účinek jeho byl co největší, uplynulo zatím 60 millionů let. Doba zatím prošlá musí však býti větší a nenadsazujeme, předpokládáme-li, že uplynulo 500 až 1000 millionů let od vzniku měsíce. Odhad ten nebudou geologové považovati za přílišný, neboť sami dospěli také k velmi značným časům odhadujíce trvání geologických period.“

2. Dobu, která uplynula od utvoření strusky povrchové, odhadl lord Kelvin. Udává 20 až 400 millionů let.

3. Když se země pokryla tekutou vodou, mohly se tvořiti usazeniny. Archibald Geikie odhadl sílu všech usazenin na 30 km. Dnes utvoří se 1 m takové usazeniny za 2900 až 22.700 let. Proto uplynulo od vzniku všech 30 km 73—680 millionů let.

4. Počet zvířat, jimiž se zoologové obírají odhaduje se na $^1/_2$ millionu. Jen brouků existuje na 100.000 druhů; rostlin jest několikrát sto tisíc. Není to přílišné, řekneme-li, že na zemi žije as million různých organismů. Vzpomeňme vedle toho ještě nesčetných organismů vyhynulých, jež známe ze zkamenělin a otisků; pak pochopíme, proč zoologové a geologové tvrdí, že vývoj života na zemi trval asi milliardu let.

Vznik strusky, moří, života následovaly asi poměrně rychle po sobě. Sílu 60 m mohla dle lorda Kelvina struska míti za 100—10.000 let. Průměrná teplota země činila tehdá as 70°. Tehdá byla struska již zatopena vlažným mělkým mořem. A ihned mohl tajemný „Život“ zapustiti své kořeny. Neboť ve vodě našich geysirů**) 80 ba 90° teplé žijí řasy. Co je možno dnes, bylo možno i dříve.

*) Slapy jest společné označení pro příliv a odliv. Vznikají tím, že se zeměkoule točí v elipsoidu vodním, jehož osa míří k měsíci. V tomto tělese vodním se země tře, tak že otáčení její tím se zaslavuje. To způsobuje tření slapů. Zastavilo by rotaci země během 7900 millionů let. (Delaunag).

**) Geysir jest přirozený občas působící vodotrysk chrlící z nitra země horkou vodu. Jsou to sopky „na pensi“.

Celkem můžeme souditi, že od vzniku kůry a života uplynulo aspoň několik desítek a nejvýše tisíc millionů let. Pro vysoké stáří země jsou ostatně ještě jiné doklady. Užito bylo stěhování rostlin, hromadění soli v moři, svraskání kůry zemské a ložisek uhličitanu vápenatého. Vycházejí opět desítky, sta nejvýše 1000 millionů let.

Vysoké stáří země, že nedokáže nikdo?

R.:

Theorie věčného návratu.

(Dokončení.)

Theorii věčného návratu je stejně těžko, ba snad nemožno dokázati, jako vyvrátiti. Vždyť vidíme, že všechny tři její formy *Blanquiho*, *Le Bona* i *Nietzscheho* mají rys možnosti a pravdivosti a přece každá je zbudována na jiném podkladě a každá tvrdí něco jiného. Přece však pokusím se uvésti důvody proti ní:

1. Známe jen nepatrný kout všehomíra, jehož částí je naše země a jest soudem a priori, jen smělou hypothesou, že příroda má jen jeden všeobecný kadlub (*Blanqui*) stelloplanetarní system; stejně oprávněnou je hypothesa, že jsou i j. formy života ve vesmíru. Ku př. pouště prostorů mezihvězdných a meziplanetárních mají též svůj jakýsi život, je v nich něco, co jmenujeme aetherem, pomocí něhož se přenáší světlo, teplo a chemické paprsky od stálic i planet. Není tedy kraj všehomíra, který pomocí teleskopů vidíme, prázdný, bez života, nýbrž vyplněn je aetherem, v němž jako nepatrná zrnka plují nebeská tělesa.

2. To, co nazývají *Blanqui* i *Nietzsche* kombinacemi, nejsou mathematické kombinace (skladna), nýbrž jsou to prosté skupiny stejnocenných elementů a není příčiny, proč by se opakovaly do nekonečna tytéž skupiny. Aby bylo jasno, co tím míním, ukáži na analogii v mathematice: Máme 10 číslic, jichž pomocí lze každé číslo napsati. Irrationalný zlomek desetinný má řadu desetinných míst jdoucí do nekonečna v řadě, jako ve všemmíru jdou jevy do nekonečna prostorově v kouli. Počet elementů u řad číselných je konečný (10 číslic), přece však celkem jen řídké jsou zlomky periodické: 0·3, neb 0·21, nebo dokonce 0·1234567890, ve kterých perioda, skupina určitých čísel se do nekonečna opakuje. Mathematicky více je čísel, u nichž řada desetinných míst jde do nekonečna, aniž by se skupiny nějaké stále opakovaly. Na př. $\pi = 3·141592654\ldots$, neb č. $e = 2·7182818288459\ldots$ atd. Připusťme, že pravděpodobnost opakováni u řady jest 1 : 1. Mysleme si kouli, jejímž rozsahem se dějí skupiny elementů sil ve vesmíru složenu z nekonečného počtu řad z jejího středu vycházejících a tu poznáme, že pravděpodobnost opakování je nekonečněkráte menší tu, než u jediné uvedené řady číslic; důsledně pak se rovná nulle, není jí. $(1 : \infty = 0.)$

3. Všichni tři myslitelé málo respektovali okolnost, že tělo naše jest též jen proudem elementů ho skládajících a ne stabilní, neměnící se hmotou. V několika minutách už se četné organy podstatně mění, natož za několik roků. Tekoucí řeka, táž řeka, ale jiná a jiná voda. Každou vteřinou mění se i naše země: přijímá a opět vydává světlo, teplo, chemické paprsky, dopadají na ni meteority, mění svou tvářnost řekami, sopkami atd. a mění svou polohu i místo své 27 svými různými pohyby. A podobně, jen u větších rozměrech mění se celý sluneční system. Tedy přirozeně až sluneční system zanikne a dá původ jiným světům, nebudou to nikdy ani tytéž světy, ani na tomtéž místě, ani z těchže pračástí a důsledně také ne s týmiž podmínkami a tvory. (*Le Bon.*)

4. Příroda vydává ze svého lůna četné autonomní tvory, kteří sami mohou měniti tvářnost svého okolí, vyhubit jiné druhy, pracovat pro své potomky, změniti sebe, zničiti se atd. Uvážíme-li to, nelze pochopiti, jak buď současně neb kdysi ve věčnosti mohlo by existovati druhé já téhož individua ku př. téhož člověka, neboť bylo by k tomu potřeba přesně stejné, stejně těžké, stejně teplé, do poslední části totožné planety, přesně totožnému systemu náležející, těchže rodičů, téže země, obce atd. snad až na každou travinu, na každé zrnko písku.

Naproti tomu vidíme, že se příroda neopakuje: nenalezneme na celé zemi ani 2 stejné lístky ani 2 stejná zrnka písku.

5. Moderní chemie nás učí, že t. zv. prvky nejsou prvky. (Antimon a Arsen se podařilo rozložiti, nedávno ze stříbra uděláno bylo zlato.) Prvky jsou jen radikály, t. j. sloučeniny v přírodě nejčastěji se vyskytující. Každý atom je dělitelný a nejmenší částí jeho je „elektron“, kterážto jednotka není již jednotkou hmoty, nýbrž síly. Tudíž vše, hvězdy, planety, všecky věci i my jsme složeni z téže pralátky a jediné, všemu společné žití lze si představiti jako jediný, velikost svou neměnící, homogenní proud síly, valící se dvojím nekonečnem: prostoru a času. A tu větší pravděpodobnost je, že se neopakuje ve svých plodech, než že se opakuje bez konce.

Jak patrno, nelze theorie věčného návratu ani dokázati, ani vyvrátiti a moderní člověk stojí opět před onou otázkou: Co bude pak, po smrti? Ale otázka tato přestala již býti akutní, neboť chceme býti šťastni již zde na této zemi a cítíme, že to štěstí nebude dokonalé, pokud bude jediný člověk nešťastný na této zemi. Člověk moderní věří v své přirozené schopnosti a ví, že čím bude věda pokroči-

lejší, tím spíše že dovede zodpověditi podobné záhadné otázky a klidně uznává, že některé otázky snad lidstvo nikdy nerozřeší a neláme si proto hlavu. Cílem jeho je být šťasten sám a pracovat k blahu lidí současných i těch, již přijdou po něm. — —

Snad podaří se příštím věkům přesvědčivěji rozřešiti pro slabé duchy tak akutní otázku posmrtného života, než se stalo theorií věčného návratu; theorie tato však zůstane vždy zářícím diademem veleducha *Nietzscheho*, který gigantickému snu tomu dovedl dodati tolik tak hluboce tragické poesie.

BUDIL:

Občanský sňatek katolíků.

V době úsilovného boje za reformu manželského práva a ještě úsilnějšího odporu katolických klerikálů proti požadavku tomuto, zaslouží si mimořádné pozornosti tento případ, projednaný právním odborem České sekce Volné Myšlenky:

Jistý občan, který dávno již se vnitřně rozešel s církví katolickou, jejímž matrikovým příslušníkem po svém narození „byl učiněn“, hodlal vstoupiti v svazek manželský s občankou, rovněž formálně katolického „vyznání“. Oba následkem svých osobních rodinných i jiných poměrů nemohli vystoupiti formálně z církve, ale při tom také nemohli se odhodlati pro podrobení se obřadnostem, spojeným se sňatkem *církevním*, pro katolíky předepsaným, zejména příčilo se jim jíti ku „zpovědi“ a „přijímání“, jak to církev snoubencům před provedením církevního sňatku nařizuje.

Naproti tomu však domnívali se, že nelze jim jako formálním katolíkům vstoupiti v sňatek *občanský*, přípustný dle běžných názorů pouze u nekatolíků a osob bez konfese.

V těchto svých nesnázích obrátili se snoubenci na Právní odbor České sekce Volné Myšlenky se žádostí o poradu. Dr. Bartošek poradil toto:*)

Otázka: Mohou-li katolíci uzavřít spolu sňatek civilní a za jakých podmínek?

Odpověď: U osob konfessních je civilní sňatek ustanoven *podpůrně*, t. j. pro ten případ, když církevní orgány odepírají církevní sňatek *z důvodů, kterých státní zákonodárství za překážku sňatku neuznává*. To je theorie. Praktické upotřebení bude nejčastěji toto: Podle předpisů církevních je nezbytno, aby kdo chce přijat *svátost* manželství, vešel předem *v stav milosti*, očistě se od hříchů zpovědí a přijímáním. Bez zpovědi a přijímání nemůže mu svátost manželství býti udělena, zrovna tak, jako nelze bez nich uděliti biřmování nebo svěcení kněžské. *Kdo tudíž rozhodně odmítne, že před sňatkem nepůjde k zpovědi a přijímání, nemůže být církevně oddán.* — Naproti tomu pro obor státu není žádného nucení k zmíněným církevním úkonům (čl. 14. zákl. stát. zákona z 21. prosince 1867, č. 142 ř. z.); *odepření zpovědi a přijímání stát za překážku sňatku neuznává* a proto podle toho, co z počátku uvedeno, je *v případě tomto přípustný civilní sňatek.* Snoubenci nechť se prve formálně otáží duchovního správce, zda je ochoten oddati je bez zpovědi a přijímání, obdrževše odpověď zamítavou, oznamte to příslušnému hejtmanství se žádostí za civilní ohlášky a sňatek. Žádost tuto možno předvésti na hejtmanství také ústně, načež se o ní sepíše protokol.

Na základě této rady odebral se ženich na faru a tam prohlásil jménem svým i své nevěsty, že chtějí uzavříti sňatek, ale *že ku zpovědi a přijímání nepůjdou*, protože se to příčí jejich přesvědčení; *chce-li je farář oddat bez této ceremonie, ať tak učiní, jinak že se dají oddat civilně*, to jest politickým úřadem (okresním hejtmanstvím).

Farář odpověděl mu velice popuzeně, že ani ohlášky ani sňatek nevykoná, nevyhoví-li snoubenci církevnímu předpisu a nepůjdou-li dříve ke zpovědi a přijímání; na to snoubenci, setrvavše při svém rozhodnutí, když farář jim odepřel předsevzetí ohlášky, *obrátili se na okresní hejtmanství v Pardubicích, které provedlo jak ohlášky tak sňatek jejich beze všech obtíží.*

Takto uzavřený sňatek zove se „civilní sňatek z nouze“, má však úplně stejnou platnost, jako kterýkoliv jiný sňatek občanský, politickým úřadem provedený.

Oproti sňatku církevnímu rozeznává se sňatek občanský především tím, že stojí toliko 2 koruny (1 K kolek na oznámení sňatku, 1 K na snubní protokol) a že je při něm přípustný netoliko rozvod, ale i rozloučení manželství*), jak to také hnutí za reformu manželského práva žádá i pro sňatky církevní.

Tak opětně učiněn průlom do pevné bašty klerikalismu u nás a to na základě nynějšího znění občanského zákona . . . Nadále nemusí žádný katolík, který nevěří, ale z církve vy-

*) Viz rubriku Právní rádce v č. 8. r. II. „Volné Myšlenky“.

*) Důvody k rozluce manželství, při které oba manželé stávají se úplně svobodnými a mohou v nové manželství vstoupiti, jsou dle § 115. obč. zák. čtyry: cizoložství jednoho z manželů nebo odsouzení jeho pro zločin nejméně k pětiletému žaláři, zlomyslné opuštění, nebezpečné vyhrožování a opětovné zlé nakládání, nepřemožitelný odpor manželů k sobě. Rozloučení lze však přes to dosíci jen z velmi závažných důvodů, jak toho svědectvím je nedávný případ z pražského civilního soudu, který odmítl provésti rozluku civilního manželství přes to, že o to oběma manžely bylo žádáno (pro nepřemožitelný odpor).

stoupiti nemůže, dávati se církevně oddávat. Stačí, odepře-li pouze „zpověď“ a „přijímání“.

Takových rozumných, ale dosud málo známých ustanovení je v rakouském zákoně více; záleží jen na tom, dovésti jich využitkovati. Upozorňujeme na příklad na dnešního našeho právního rádce, ve kterém ukazuje se, že ani křtít nemusí katoličtí rodiče dítky svoje dát, aniž by je mohl k tomu kdokoliv donutit.

Čím více budeme takovýchto ustanovení zákonných využívati, tím více oslabován bude odpor církve k reformě zákona občanského.

Je tedy v zájmu pokroku a vývoje, aby všemi pokrokovými občany tato ustanovení do krajností využitkována byla.

FRANTIŠEK NOVOTNÝ:

Naše menšiny a klerikalismus.

Klerikalismus s nestoudnou jen sobě vlastní tváří prohlašuje se býti „národním“ a dovede toho zejména na půdě národně ohrožené měrou nejkrajnější využíti. Běda pokrokovému pracovníku menšinovému, osmělí-li se klerikalismu strhnouti roušku ze tváře a demaskovati jej před lidem v celé jeho ošklivé nahotě. Vrhnou se na vás, vykřičí vás nejen za „neznaboha“, nýbrž i přímo za škůdce věci české; „černí páni“ ubijí, uštvou, učiní vás nemožným a nic není vám platným, byť sebe více jste se exponovali pro věc českou, byť sebe více pracovali za kulturní povznesení českého lidu, na obhájení jeho práv a hospodářské sesílení. A přec klerikalismus katolický (ultramontanismus) národním býti ani nemůže. Jestiť klerikalismus právě směr, který pod rouškou náboženství pracuje k nadvládě církve nad státem, eo ipso kněžstva nad lidem.

Církev katolická pak jest právě organisací, rozšířenou mezi národy téměř celé zeměkoule; z toho jasno, že ultramontanismus jen řídí se jesuitskou chytristikou, napíše-li na svůj prapor národnost, aby nachytal na to nemyslící hejly; *ve skutečnosti však, jakmile má voliti mezi zájmy svého národa a zájmy hiearchie bez rozpaků rozhoduje se pro tyto.* Avšak klerikalismus jest nepřítelem každého národa celou svou činností a povahou. Klerikalismus jest přirozeným nejzavilejším nepřítelem svobody a osvěty, *jeho snahou je ohlupovati lid* a jej udržovati v politickém jařmu, neboť lid uvědomělý a politicky uvolněný nedá se ovládati nehodnými sluhy Kristovými — to možno jen u stáda nevědomých ovcí, které bezmyšlenkovitě přijímají vše, co se jim s kazatelny a ve zpovědnici napapouškuje.

Zda každému upřímnému národovci, který přec *předem nucen jest starati se o kulturní povznesení a politické uvolnění svého lidu, tím samým určeno není stanovisko protiklerikální?*

Tím více u nás Čechů!

Nemluvíme zde, že klerikalismus a národ český jsou dva odpovědní nepřátelé, jak svědčí nejen velká naše minulost, nýbrž i přítomnost národní (cyrilomethodějství, hnutí husitské a českobratrské, idee obrození), připomínáme jen zde, že *my Čechové jsme národem pokořeným, který potřebuje právě to, čeho klerikalismus nejvíce se bojí, t. j. lidu uvědomělého a politicky uvolněného.*

S lidem zatemnělým a občansky zotročeným své samostatnosti politické a národní věru nedobudeme. Oč víc platí to na půdě národně ohrožené, kde bezprostřední nebezpečí na straně naší vyžaduje muže celé, osvícené, na výši doby stojící?!

Platí-li kde, platí tím více tudíž u nás Gambetovo: „Klerikalismus, toť náš nepřítel!“ *A právě na půdě menšinové zhusta se před klerikalismem ustupuje*, s ním v rukavičkách jedná; nu, a klerikálové jsou chytráci všemi mastmi mazaní, kteří nadarmo k jesuitům do školy nechodili. Oni dobře vědí, že společné nebezpečí národní na půdě menšinové nutí všechny Čechy semknouti se bez rozdílu na své politické, sociální, filosofické a náboženské přesvědčení v jednu rodinu — nu, ani naši klerikálové se „nevymykají zde solidaritě“, avšak jakou cenou si zde dají tuto svou „ochotu“ zaplatiti! Oni vstupují do společenských českých řad, avšak s podmínkou, že pokrokoví pracovníci menšinoví pasivně přihlížeti budou k jich řádění, za to pro sebe však reklamují úplnou volnost k uplatnění svých černých cílů! Tam, kde klerikálové (jako na př. na Netolicku P. Čádek) věnují se částečně menšinové práci, je pokrokovému pracovníku menšinovému boj proti klerikálnímu řádění stížen, zde nutno postupovati obezřele, ač naprosto chybno (i s národního hlediska!) bylo by zahazovati zbraň do žita, neboť nesmí se zapomínati, *že prospěch, který věci české plyne z práce menšinové několika klerikálů, naprosto není vyvážen ohromnou škodou téže věci hrozící jich ohlupováním lidu našeho!*

Tím více platí to tam, kde klerikálové vzdalují se práce menšinové, ba kde menšinovým pracovníkům přímo vpadají v zad. Takovým místem je krásné, historické městečko pošumavské Prachatice s jich českým okolím. Zde menšina česká vede zoufalý boj o svou národnost s bezohlednou německou většinou, jež má proti Čechům v ruce moc, převahu kapitálu a benevolenci státních orgánů.

Boj ten nejlépe se ukázal v boji o českou školu. —

Oč šlo?

Němečtí nacionálové nechtěli povoliti třetí třídu české školy, odtud ten nátlak na chudé, odvislé české lidi, při němž neštítěno těch nejhanebnějších zbraní, jako je na př. vyhazování českých proletářů z bytů, práce atd., jen abychom neměli zákonem stanovený počet dětí pro třetí třídu.

Aby zhoubné následky tohoto německo-nacionálního furoru byly paralysovány, poslalo město Praha hlouček svých sirotků na výchovu do Prachatic. Zde ubytováni ve slušných rodinách, staráno o ně opravdu otcovsky, o zdravotních příznivých podmínkách v blízkosti velikých pošumavských lesů ani nemluvě . . .! Němci ovšem spustili křik a zápis pražských sirotků odepřen.

Dodatečně sice před vánocemi vždy zapsáni, avšak do počtu dětí zákonem pro třetí třídu stanoveného nepojaty!

Definitivní rozhodnutí v té věci při nadřízených instancích zdržováno, minul rok, aniž rozhodnuto a na počátku roku celá křížová cesta počala znovu!

Němci a vládní orgány chtěli vynutiti odvolání pražských sirotků, aby našemu úsilí o třetí třídu nebyli nuceni vyhověti.

A co učinil český kněz, děkan prachatický P. Švéda?

Sedl ke stolku a napsal psaní (stalo se to před půldruhým rokem a v Prachaticích o tom ví každé malé dítě) na chudinský ústav města Prahy, kde uváděl celou řadu nepravd, jak špatně postaráno v ohledu mravním, pedagogickém, zdravotním atd. o pražské dítky v Prachaticích, aby docílil odvolání pražských sirotků z Prachatic.

Český kněz zde ve službách Němců a vlády, co tomu říkají naši klerofilové a papíroví protiklerikálové, kteří hubují na klerikalismus při sklenici piva, avšak hezky tiše do kouta zalezou, jakmile se začne jednati o reformě manželského práva, volnou školu, nebo dokonce rozluku církve od státu atd. — zkrátka kde jde o to, *aby smýšlení protiklerikální osvědčilo se skutkem?* —

Má naše národní veřejnost zde mlčeti? Má mlčky přejíti zde fakt skutečné prorady na věci české, jen proto, že jedná se zde o sluhu papežského Říma?

Vůbec v Prachaticích vidíte názorně celý klerikalismus v jeho pravé podobě. Farní duchovenstvo (děkan a tři kaplani) dle rodu jsou Čechy, avšak dle chování jich nepoznali byste jich od zuřivého čechožrouta P. Opitze — jen ještě do schůzí německých a k práci pro věc německou v Böhmerwaldbundu je získati! Tito čeští kněži vzdalují se české společnosti, v Národním domě jich neuzříš, při českých zábavách taktéž nikoliv, vůči českým národním podnikům zapínají kapsy — za to v německé společnosti pohybují se jako doma a s německými pohlaváry (na př. s nebožtíkem renegátem purkmistrem Zdiarským, pověstným germanisatorem okr. hejtmanem Stieblem) udržují intimní styky atd. — proč to vše?

Zde vidíte národní úpřímnost klerikálů. Zde prostě zájmy české věci a zájmy hierarchie se rozcházejí.

Klerikální páni bojí se německého „pryč od Říma“, z nás českých dobráků strachu nemají — proto to nadbíhání Němcům a poškozování vlastní věci české!

Za to znají ten lid český, kde jej mohou upotřebit pro černé své cíle, jak viděti v sezoně volební na př. na Prachaticku, kde pan farář Lažický Hons, o jehož zásluhách pro lid a českou věc zde nikdo neví nic, neváhal rozbíjeti řady české, jen aby rozmnožil řadu černých havranů lidem českým do vídeňského parlamentu poslaných.

To viděli jsme ovšem i jinde, na příklad v Třebenicích na severu království, kde řádil pověstný tamní farář Bouchal a na celé řadě míst jiných.

Zde nutno učiniti jasno a vyvoditi důsledky. I u nás jak ukázalo energické a mužné jednání Ústř. Matice Školské v aféře učitele Žižky počíná se nastupovati na cesty pravé, nutno jen setrvati — — a nejen v Ústř. Matici Školské, nýbrž i v druhých ochranných jednotách našich (Nár. Jednotě Severočeské a Nár. Jednotě Pošumavské) musí se vedení postaviti na správné stanovisko vůči klerikalismu. Nutno demaskovati lež klerikalismu o jeho povaze národní a rozhodně nutno znemožniti klerikalismu *pod rouškou národnosti věci a lidu českému způsobovati ohromné škody kulturní*; to jest v zájmu nejen pokroku, nýbrž i věci české. A upřímnou tuto cestu zajisté s radostí pozdraví každý poctivý pracovník menšinový!

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Přátelé Volné Myšlenky!

Na kongresu budapeštském budou podávány všemi národními sekretariáty výkazy činnosti a přehled hnutí. Mimo jiné nutno také uvésti počet členů, organisací, skupin a p. Ježto naše česká sekce letos vystoupí již v řadě ostatních národních sekcí vlastními referenty a i jinak uplatniti se vynasnaží, nutno, aby vykázati se mohla slušným počtem členů a skupin. Kdo se tedy za stoupence Volné Myšlenky považuje, nechť ihned pošle vyplněnou přihlášku, která byla přiložena k číslu 2. „Volné Myšlenky“. Za členy sekce považováni jsou jen ti, kdož se výslovně přihlásí. Legitimaci obdrží jen ten, kdo minimální příspěvek ročně K 1·— a 20 h na poštovné za-

praví. Jakmile soupis příslušníků bude v hlavní části proveden, svolají důvěrníci přihlášené členy k ustavení místních sdružení.

Neotálejte!

Kdo přihlášku ztratil, nechť se o ni přihlásí u sekretariátu.

*

Důležité sdělení všem přátelům české sekce Volné Myšlenky.

Po skončených volbách, kde Volná Myšlenka zasáhla velmi činně, nastává bez oddychu práce další a sice soustavná. Ta musí, má-li býti důkladná, spočívati na přesné organisaci, a proto tyto letní měsíce jsou věnovány k sešikováni našich stoupenců.

Na naši výzvu v listě přihlásilo se hojně nových členů V. M., avšak nutno počet jich ještě zvýšiti. Nelze konati akce, které nás ještě čekají, bez finančního základu a protiklerikální boj ústy, kde ruka nedá ani ten jediný krejcar týdně na odpor, jest fanfaronádou.

Naši důvěrníci obdrží v brzku *pokyny pro základní práci* i seznam členů z okolí. Bude na nich, aby se seznámili osobně a ve spojení organisačním začali pracovati. Organisace jest v začátcích, a tudíž půjde vše zvolna, bude však sílit; to závisí pak od práce jednotlivců.

Hnutí Volné Myšlenky se v Rakousku velmi zvedne *světovým kongresem Volné Myšlenky v Budapešti*, jenž se bude konati 8., 9., 10. a 11. září. Program hlavní jsme již oznámili, bude však doplněn různými záležitostmi rakouskými i maďarskými.

Ke kongresu je třeba také práce. Vybízíme každého, kdo může jeti, aby se súčastnil; kongres jest navštíven vždy nejlepšími hlavami Evropy — seznámení se, navázání styků s nimi a domácími pracovníky, všestranným obohacením duševním každému hojně vynahradí výlohy.

Jest to konečně i povinností, neboť budou se tam projednávati otázky z ohledu národnostního, politického i sociálního i pro náš národ velmi důležité, a my nemáme nechávati Maďarům, kteří se tam znamenitě uplatní, úplně volné pole. — Podrobné zprávy ještě budou uveřejněny v našich i denních listech, nyní jen sdělujeme, že okružní lístek Praha-Budapešt a zpět přes Brno Víděň bude státi K 60·70, okružní lístek Brno-Budapešt a zpět K 46·—.*)

Kdo chceš se súčastniti, sděl to sekretariátu Volné Myšlenky, Král. Vinohrady, Korunní tř. 6., jenž výpravu úplně zaranžuje. Jakmile pak dostanou se zprávy z Budapešti o ubytování atd. budou každému přihlášenému zaslány informace.

Aby kongres prospěl co nejvíce nám Čechům, Volná Myšlenka podnikla tuto akci: Pozvala pomocí ústředního sekretariátu v Bruselu všechny národnostní sekce, *aby na zpáteční cestě navštívili Prahu.* To se stalo a již přicházejí ozvuky, dle nichž jest jisto, že francouzští, španělští, angličtí, němečtí atd. delegáti kongresu pojedou zpět přes Prahu a zdrží se v ní. Volná Myšlenka podala prozatímní návrh: 12. odpočinek v Budapešti. 13. návstěva Vídně a jízda do Prahy. *14. pobyt cizích delegátů v Praze, provedení jich, večer přátelská schůzka. 15. manifestační veřejná schůze Volné Myšlenky s cizími delegáty* a odjezd jich. Touž neděli odpoledne (14. jest sobota, 15. neděle) *první konference české sekce Volné Myšlenky,* na níž budou projednávány: otázka programu, věci organisační, taktické atd. Proto vybízíme stoupence a přátely Volné Myšlenky, kteří nebudou moci dostaviti se na kongres, aby neopomněli navštíviti v ty velmi dobře se hodící dny Prahu a poznali jak delegáty Volné Myšlenky Světové, členy svazu, jehož historická úloha teprve nastává tak i seznámili se vespolek. Utvoříme jedinou velikou ideovou rodinu, pomáhající si ve výboji i ochraně, mohutný kruh přátel, jenž musí zvítězit ve všech svých cílech!

Podrobnosti rovněž budou sděleny, třeba však již na vše pomýšleti. Zbývající dva měsíce vyplnit však intensivní práci pro organisaci Volné Myšlenky!

Aby naši hosté byli jako doma, o to se postaráme všestranně, pomoz však nám každý dle možnosti. Bude zapotřebí průvodčích znalých cizích jazyků (hlavně frančtiny a angličiny) a bude každý vítán, kdo s našimi hosty si porozpráví. Doufáme, že i město Praha, jež štědře vítá každého cizího hosta, i zde nebude dělat výjimky při návštěvě delegátů, již representují za hranicemi nejvybranější intelligenci: poslance, redaktory, profesory vysokých škol, spisovatele atd.

Že i příspěvky hmotné na značné výlohy návštěvy i konferenci jsou vítány, není třeba podotýkati. Každý dar na tuto velkou manifestaci, která uplatní Volnou Myšlenku způsobem nejdůraznějším, s díky přijme sekretariat.

Tedy do práce!

*

Konference volných myslitelů z francouzských Švýcar konala se 19. května 1907 v Yverdonu. Zastoupeny byly organisace kantonů a měst Ženeva, Wadt, Neufchatel, Neuburg, Chaux de Fonds a Freuburg. Snaha po osvobození lidstva z jeho duševní poroby šíří se všade velice. — Z konference obdrželi jsme pozdrav.

* * *

Naše schůze.

Od 13.—24. května: Voličské schůze ve Vídni, na nichž vylíčen v pravém světle křesťanský socialism jakožto zakuklený klerikalism. Dvě z nich konány v okresu bar. Hocka (zvolen) a jedna v okresu předního vídeňského německého volného myslitele, red. Mittheilungen der österr. Freidenker, občana Wutschla (zvolen). Schůze byly ve Favoriten, Brigitenava, Landstrasse, Ottakring, Alsergrund;

*) Z Prahy přes Brno do Vídně a z Brna do Vídně a zpět rychlíkem III. třídy, z Vídně do Budapešti a zpět rychlíkem II. třídy.

celkem šest schůzí. Důraz kladen na české školství ve Vídni; práce jest velmi ulehčena nízkým, protikulturním a protičeským nepřítelem, radnicí, volností českého slova (na schůze se neposílají komisaři, aby policie nemusila vydržovat české úředníky — a Rakousko taky nespadne) a silnou svobodomyslnou náladou (vedoucím politickým živlem českým ve Vídni jsou sociální demokraté). Všech šest schůzí protiklerikálních vykonal Karel Pelant.

2. června, Bráník (důvěrná): „Boj proti klerikalismu“. (Karel Pelant.) Po schůzi vystouplo 9 osob z církve!

9. června, Praskolesy u Žebráka: „Boj proti klerikalismu“. (Karel Pelant.)

16. června, Domažlice: „Co je to Volná Škola?“ (F. V. Krejčí.)

16. června, Litovice (důvěrná): „Boj proti klerikalismu.“ (Karel Pelant.) Po schůzi vystoupilo asi 20 osob z církve.

16. června, Ďáblice (důvěrná): „Boj proti klerikalismu“. (Referenti: J. Polák, V. Höfer, paní Riessová.) Po schůzi vystoupilo asi 20 osob z církve.

*

KVITOVÁNÍ.

Propagační fond.

Na výlohy s propagandou Volné Myšlenky pro sekci přispěli dále: J. M. Vlček, Malé Svatoňovice 1·—. Václav Jelínek, Praha 5·—, H. V. Vinohrady 50·—, Ot. Maleček, Praha VII. 1·—, Václav Šimák 1·—, Jos. Ruth, Broumov-Oliv. 2·—, J. L. Lounky, na sběr. listinu č. 21 7·—, Alois Souček, Olešnice 2·—, Č. Brdíčko, Račice 1·40, Kutnohorský odbor „Sázavana“ v K. Hoře 20·—, Josef Boháč, Vejprnice —·70, J. Šťoural, Hamburk —·35, Frant. Vrátný, Medo-Újezd 1·—, G. Hrnčíř, Příbor 2·70, J. V., Třeboň 1·20. (Členské příspěvky, stvrzené na legitimaci, se zde nekvitují.) Další příspěvky přijímá: Sekretariat České sekce Volné Myšlenky, Kr. Vinohrady. —

Tiskový fond.

Na vydávání „Havlíčka“, časopisu pro šíření pravdy v lidu dále přispěli: Šnopl Fr., Svratka 7·20, (sbírka „nedělních hostů“ u p. Gebasa 5·20, „Sokol“ 2·—), J. Jirků, Lhota Staňková 1·—, Učitelská jednota „Komenský“ Černý Kostelec 5·10, Dr. Richard Aron, Praha 7·—, O. Hakl, H. Tannwald (sbírkou) 2·—, F. Vrátný, Medo-Újezd 1·—, A. Dostálek, B. 1·—, K. Vostradovský, B. 2·80, J. Dibelka, Ř. —·80, Khun J. F., 2·20, Org. studentská v M. 3·—, V. M. č. 340 a 757 2·—, F. Ž. 2·80, R. Vonásek, Ch. 3·80, Bernard L. 1·—, Sbírka učitelů v S. po průvodě o křížovém dni 1·50, Dvě slečny z Berouna 2·— + 2·—, Kacířka z Berouna 2·—, Jan Rosický, Omaha, Nebraska 20·—, Nejmenovaný spolek 20·—, A. Chutný, Campina, Rumunsko 2·75, A. Wenigová v P. 1·—, MUDr. Fr. Miláček, Praha VIII 5·—, Sociální demokraté, Škvrňany 2·70, B. Mates na sběr. list. 17·90, J. Šetek, Badgastein 2·—, K. Hanuš v Ch. 3·40, F. J. v N. 1·—; Učitelé v P. 16·28, Nejmenovaný Dvůr Král. n. L. —·80, E. R. „na dobrý úmysl“ 1·—, Dr. E. Meisner, N. Brod 5·—, Dr. O. B., K. Hora 5·—, J. Rosenzweig-Moir, Neustupov 5·—, MUDr. Mesany, Pardubice 10·—, S. R. Praha 10·—, Mládenci od „Vodičků“ v Něm. Brodě 20·—, Svaz knihařů pod heslem „Nic jim nevěřit“ 10·—, G. Bulova, Karlín 1·—. Úhrnem 210·03. K tomu dle kvitování č. 1. r. III. „V. M.“ K 148·54, činí dohromady K 358·57. — Další příspěvky přijímá administrace „Volné Myšlenky“, Král. Vinohrady, Korunní tř. 6.

Přátelé! Pamatujte při všech vhodných příležitostech na naše fondy, jež jsou stálými boji a akcemi úplně vyčerpány!

PŘEHLED

Podrobnou zprávu o sjezdu chicagském konaném za velké účasti přineseme v čísle příštím.

* * *

Kulturní boj.

Začněme sami! Pozvolna, ale neúprosně musíme pokračovati a sami dobrým příkladem předcházeti, chceme-li dosíci toho, abychom setřeli se sebe všechen středověký ráz klerikální. Jsou maličkosti, které můžeme ihned, velmi lehounce odstraniti a nahraditi novými, odpovídajícími názorům modernějším. Mnohý z nás na př. oslavuje rok jak rok své jmeniny a houževnatě drží se data, které mu některá církev v kalendáři předepsala, ač sám vlastně neví, proč tak činí. Znám mnohé lidi, kteří nejdou celý rok do kostela, ale na tento den ano, jen aby na sebe upozornili, že mají „svátek“. Na svého „svatého“ nemyslí žádný z nich při tom již dávno! Snad by bylo lépe, chceme-li již připomenouti si, jak stárneme, oslavovati své „narozeniny.“ V kruhu rodinném a několika důvěrných přátel vzpomenouti rodičů a pobaviti se vypravováním anekdot z dětských let . . . Může býti něco krásnějšího? Dozajista, že v oné chvílce budeme cítiti se šťastnějšími, než v kostelní lavici za cinkání zvonku známého pytlíčka na hůlce. Tak nutno se krok za krokem osvobozovati. *Ugar Vladimir.*

„Rouhač“ před soudem. U lvovského trestního soudu bylo 3. května t. r. rozhodováno, je-li přípustno nazvati Krista socialistou. Byl totiž bývalý zřízenec dráhy Jan Šmalenberg obžalován pro zločin rušení náboženství dle § 122. tr. z., protože při pohřbu dělníka ve svém nad hrobem proneseném proslovu pravil: „Co platno modlení a zpívání, to nebožtíku již neprospěje!“ připojiv v dalším průběhu řeči, že Kristus byl socialistou. Obžalovaný nepopíral svůj výrok, ujišťoval ale zároveň, že v Krista věří. V spisu obžalovacím byl označen jeho socialistický výrok co rouhání, jelikož se jím podkládají spasiteli s jeho božským posláním nesrovnatelné podvratné snahy. Líčení bylo tajné a obhájce obžalovaného Dr. Leser ve své obhajovací řeči poukazoval k tomu, že Kristus svým učením skutečně připravil převrat a to nejen na poli náboženském, nýbrž i v poměrech sociálních čili společenských. Obhájce uvedl dále, že církev křesťanská z počátku se opírala o zásady komunistické a že církevní otcové šestého a sedmého století prohlašovali soukromý majetek jako nesrovnatelný s učením církve. Socialism zasazující se o zrušení soukromého majetku kryje se takto s učením původního křesťanství, a řekl-li obžalovaný, že Kristus byl socialistou, konstatoval tím pouze toto faktum a nic více. Soud uznal obžalovaného vinným urážky náboženství dle § 303. a odsoudil jej k 14denní vazbě. Z obžaloby pro rušení náboženství byl řečený však osvobozen, protože není rouháním, nazývá-li kdo Krista socialistou.

Militarism.

Militarism i v míru vraždící. Hrozný případ z ovzduší militarismu oznamují vídeňské „Dělnické Listy“. Redakce jejich obdržela od dragouna Walische tento dopis tužkou neuměle psaný: Slavná redakce! dělnických listů. Chci dnes provist hroznou a sice 11. června věc. Jsem týrán jak od Officirů a nejvíce šak od vachmeistrů, kteří nás týrají, nadávají psů, sviní, z kurvy synu. Oficíři nás majo za dobytek nebo oni to sami říkajo, že jsme dobytek. Nevím co mám dělat, jsem celý zmatené. V neděli celé deň dělat, menáš špatnou (pro dobytek dobrá říkajo). Člověk

nemá času ani se vyspat, všady slyší socialiste, pakaš, sviňo socialistká Hybešská, svině Šumajer. Na mě zvlášť si usedli, protože nemožu rajtovat a furt se bešveruju, na mě všeci sedijo někdy i bijo takže su úplně bez naděje. V neděli úplně místo rutu musíme antretovat a dělat do noci. A inak nás nepojmenujo než dobytek, svině socialistká. Pani officiři když chco urlab dostano u nás 2 měsíce a já nemožu dostat žádné že pré nerajtuju. Navádijo vachmeistry, aby ten dobytek trochu odnačili socialismu. Vachmeister Vidhalm a Šebesta říkajo, že socialisti nejsou lidi. Dragon pré není ani hoden podat ruku Vachmaistrovy že je furt ve hnoju. Víc psat nemožu jsem celé zničen, bez naděje neb dnes Vachmeister Widhalm mi řekl, kuš dobytku, kdyš se mu říkal, že se nechám napsat o orlab. Dnes končím svůj život, neb mám v karabině již nachystané patron na odpoledne. Prosím uveřejněte to veřejnosti, aby se o moje kamarady postarali, rodičom také piši že dnes si beru život. Oznamte to veřejnosti. Dnes zemřu kulko z karabiny co samovrah, která stojí již u mne a čekám na příležitost poslat psaní dom a vám. Jak odejdou kamarádi z cimry, kteří pucuju také zbraň beru si život. Až budete tyto řadky čísti není mě mezi živými. Johan Walisch, 6 Esk. 6. Drg. Rgt. Vels. — Vojín onen vskutku také se zastřelil. Případ tento je tak hrozný, že skutečně nemůže býti větší obžaloby militarismu.

Z církevních obzorů.

Ústav pro výchovu idiotů jest klášter u sv. Anny v Praze v Ječné ulici. Přítel listu nám píše: „Mám příle itost pozorovati žačku z tohoto kláštera; užasli byste, jak jeptišky učí tyto děti! To není žádná výchova, to jest soustavná práce k zblbění těch mladých mozků a rozdrcení všeho intellektu, aby v životě byl vypracován poddajný materiál — klerikální žena. Žačka ta chodí do IV. třídy — a neumí dosud násobilku, o pravopisu a krasopisu není vůbec řeči, o mluvnici nelze rovněž mluviti. Všechno to nahrazuje „náboženství“, to jest pověry, bezduché papouškování modliteb atd. Jak se vykládá dějepis, vidno z tohoto: Odpověděla mi na mé otázky, jestli se učily o Husovi: „Hus byl kacíř.“ A co je to kacíř? „Kacíř je ten, kdo ničemu nevěří, pořád lže a nikdy nemluví pravdu.“ — To je pak obraz české budoucí ženy o Husovi! Před první zpovědí seděla nad napsanými hříchy s pláčem. Na otázku matčinu odpověděla: „Ale když už tady hodinu sedím a ne a ne tu lítost vzbudit.“ Jeptišky jí namluvily, že bez lítosti je zpověď neplatná. Když tu měla Dolenského dějiny a já jsem poukázal, že se tam povídá o Husovi pravda a četl jsem doklady, řekla zase matka: „Ale, děvečko zlatá, to by's snad ani neměla číst.“ Ovšem že jsem řekl, jen aby to četla, že jí to neuškodí, ale jaké to generace jdou do života! Před „generální zpovědí“ k prvnímu přijímání měla napsaný též hřích „chodila jsem do divadla“. To jest hřích u jeptišek a tak otráví tyto ženštiny i takový nezávadný požitek, zničí každou životní radost. Rozumí se, že jsem jí věc důkladně vyložil. Při poslední zpovědi, která se konala asi za měsíc po předešlé, měla napsán jiný hřích: „tahala jsem psa za ocas.“ Pravil jsem, že se stanoviska „zpověď buď slušná“, není hřích ten správně vysloven. Onehdy začala se vyptávat, kde se berou děti. Čápi prý je nenosejí, to prý se narodil jedné spolužačce bratr ve dne a nepřinesl ho čáp. Též se divila jedné ženě, že měla ani ne rok po svatbě pětiměsíční dítě. To prý si ve škole povídaly. Myslím, že by báchorky o čápech měly zmizet a dítěti (ve škole nebo doma) v čas pravdu říci. Podobná výchova je v jedné pražské škole, kde se stalo toto: Ve třídě vykládal katecheta: „Hoch jeden vlezl před „elektriku“. V tom anděl strážný přispěl, zastavil vůz a hoch mohl bez úrazu odejíti.“ Syn jeden přijda domů pravil otci: „Vlezu si též před tramway a zůstanu tam, přijde-li anděl strážce.“ Otec ovšem měl „náramnou“ radost z takového pokusu, který jej mohl připraviti o dítě. Ovšem, dítě věří páterovi, ale ten by zasluhoval něco jadrného, aby děti takovým způsobem neohlupoval.

Dokumenty klerikalismu.

Jak klerikálové zblbují lid. Jak nepodstatné jest tvrzení klerikálů, že netisknou se různé pověrečné modlitby s jejich vědomím, ukazují tyto dokumenty. Lístek tříkrálový, jímž hojeny různé nemoci, dal tisknouti Bernard Krištof Kašparides, služebník (tedy kněz) chrámu sv. Jakuba v Kutné Hoře. (Viz „Český Lid“, roč. XIV., str. 441.) Jiný oblbující text má t. zv. „Vidění Mikulášovo“, pocházející ze XIV. století, jež podobno jest t. zv. „Listům s nebe“. Dle Adolfa Patery psán byl v Benediktinském klášteře na Slovanech od klášterního mnicha znalého jazyka českého. (Časopis českého musea, 1897, str. 537.) V Bukoli na Podřipsku připravil kostelník Gaizler do tisku pověrečnou modlitbu proti všem neštěstím a neduhům, a prodával ji o poutích do Boleslavi, s nimiž chodí i faráři. Ti ovšem nechtěli viděti. Knížecí arcibiskupská tiskárna v Praze vydala r. 1852 „Modlitbu k probodenému jazyku Kristovu“ (viz „Český Lid“, roč. XV., č. 336), s níž jistě dělal pan arcibiskup dobré kšefty. Pánové z „Čecha“ nechť přijmou tyto dokumenty do památníku. △ 8.

Rakouské zákony ochráncem svaté církve. Opilý H. Klimeš, který při jistém veteránském pohřbu volal na veterány: „Habt acht!“, čímž prý vzbudil pohoršení, odsouzen pro urážku církve na měsíc do vězení! Dobře k tomu poznamenává „Č.“: Od kdy pak jsou veteráni zřízením církve katolické?“ *Saketo.*

Fanatism. Římanství a češství dneška ukazují se nám nejkrásněji v anonymním lístku, jejž dostal nedávno český učitel (na jméně nezáleží): „Pane učiteli! Mi žádáme od vás řádne vychování dětí a ne husitske mi si platime na ní tak žádáme dobre vychování, jestli vás to mrzy když přijde velebný pán, jdětě zatím trochu na mráz aby ste trochu vyvětral, takovy učitel atjde vep... ře pást a ještě by jij bylo škoda a tu volnou školu si nechte pro sebe a nesvadějte mladež špatnym čtením, pro dnes dost jeli libo mužete to uveřejnit ve volne škole. později více.“ — Čech, který nechce husitské vychování dětí! Za krátko budou klerikálové plivati po naší nejskvělejší historii!

Adamovo poselství do nebe. Do jakých až výstřelků zabíhali katoličtí spisovatelé, vidno z knihy „Lament svatých otců“ to jest: „žalostné kvílení v jejich temnostech“. Vypravuje se v ní, jak po zavržení usilovali lidé zase o to, aby získali si nebe. Konečně usnesli se na tom, aby Adam donesl poselství jejich ke trůnu božímu. To vypisuje se takto: „Poslán tehdy Adam, otec všech synů lidských, vzav na sebe plášť svůj i bral se v duchu do nebe k Hospodinu, aby ho prosil za vysvobození. I bera se cestou jednou svobodnou, trefil na rozcestí, to jest na dvojí cestu, jedna vedla k ráji, totižto k rozkošem zemským, jakož se tak ráj vykládá. A druhá cesta ukazovala k nebi, jenž slove cesta přikázání, a obě jsou svobodné, neb každý má k nim vůli svobodnou, než že jedna byla utřenější, kteráž vedla k ráji to jest, k rozkošem světským, a ta jest nyní široká neb mnozí po ní jdou. Ale druhá, totiž cesta přikázání, byla ouzká a neutřená, jest i po dnes, neb řídce po nich chodí. — I postál tu Adam na tom rozcestí, myslic, kterouby cestou měl jíti, a pomysliv, a obrátil se tou, kteráž vedla k ráji, jenž jest libost vůle těla. Ačkoliv znal tu své nebezpečenství, však že byla

utřenější cesta, a také se nadál, že se tu v ráji s Hospodinem snadno shledá, jakož jest tu někdy s ním rozmlouval. I dera se tou cestou, přijda k ráji, a nalezna jej zavřený ještě od té chvíle, jakž byl z něho vyhnán. A přišel, nahledl tam do něho skrze vrata, a uzřel v něm rozkoš nemalou, a velmi libou, kteráž mu hned na srdci jeho uvězla, tak že ji sobě velice obliboval, kochaje se v ní žádostí svou, a pro ni se tu zdržel a zastavil. — Když pak on tam nahledl, a ji sobě liboval, tuť strážní, kteří na zděch byli, ostříhajíce ráje, uzřevše Adama a do ráje nahledá, jeho libostí se kochá, zběhli se k němu i bili ho velmi, a plášť z něho strhli a vzali, a tak oddivše ho, odešli od něho. Kterýžto jsa velmi ubit, přemožen bitím a ranami ukrutnými, tak že již byl na tvářnosti své změněný, a zemdlen jsa, posadil se na zem, nemoha pro velkou mdlobu státi tak obnažený. — Aj stalo se v tu chvíli, že anjel Páně jménem Cherubín, jemužto ráj nejvejše byl poručen, bera se od Hospodina do ráje, i uhlídav Adama nahého a ubitého, a sedí na zemi; i dí k němu: kde jsi byl Adame, že jsi tak ubit a obloupen; ale Adam boje se, počal se pokrývati, avšak nemohl se ukrýti, řekl: Bojím se, Pane, nebo jsem nahý. I otázal se ho anjel, a řekl: Kterak se jest tobě to přihodilo, že jsi nahý? Odpověděl Adam (chtě však hřích svůj zatajiti) a řekl: Tak pane, když jsem teď putoval k Hospodinu, a aj strážní nalezli mne, a plášť můj vzali, protož milý Pane, zvěstuj to Hospodinu, kterak jsem velice neduživ. — Ale anjel ten zeznal na něho, vinu mu jeho opakuje, řka: Adame, Adame, že jsi nešel cestou přikázání Božího, ale šels cestou libosti a přestoupení, kterouž nelze přijíti k Hospodinu, protož se tobě toto přihodilo, komuž vinu máš dáti, než sám sobě. A to pověděv anjel, všel do ráje, a vrata se hned po něm zamkly. — Tehdy Adam zvolal za ním, řka: O pane můj, aspoň plášť mi dej. Uvržen mu plášť jeho zedraný, kterýmžto přizastřev se, bral se teprv s žalostí velikou a v zarmoucení mimo ráje u veliké mdlobě, jakožto nemocný a ubitý chudec až přišel na cestu pravou, kteráž vede do nebe.“ — Místo toto líčeno hodně realisticky. Mimoděk při tom ubití Adama vzpomenete si na feuilletony „Práva Lidu“ pod názvem „Život v kněžském pašalíku.“ Zaměňte pouze Cherubína panem arcibiskupem, strážce udělejte revírníky, a budete míti starý tlach smodernisovaný.

Z ovzduší kazatelny.

O lásce křesťanské. Kdykoliv objeví se farář Veselý (Nebužely u Mělníka) v nedčli na kazatelně — což bývá nyní ku všeobecné lítosti zřídka kdy (zastupujeť ho výborně kaplan Richta), šeptají si návštěvníci kostela udiveně: „co pak se to stalo?“ Zapráská totiž černý tento pastýř bičem jedině tehdy, když zbloudila některá z oveček jeho, aby ji opět přivedl na pravou cestu. Za takové zbloudilé ovce uznal onehdy nebuželské učitele obecné školy, kterým věnoval dojemné kázání. Zde podávám perlu z onoho kázáníčka: — — „Máme v naší farnosti sedm učitelů: čtyři evangelíky a tři katolíky. Ti čtyři evangelíci drží věrně při své církvi, ale ti tři katolíci, není jeden, ale tři, ti rozšiřují spisy — jmenuje se to „hav“ . . . „hav“ . . . — a v těch se hanobí a uráží církev svatá katolická“ . . . Při těchto slovech jak dospělí lidé, tak i mládež, usmívajíce se, obraceli se po přítomných učitelích. — Tak rozumí kutna lásce křesťanské. *„Saketo.“*

Agitace klerikálů při volbách.

Z volebního ruchu. Na velmi pěknou myšlenku připadl příslušník cechu černého řemesla kaplan Richta, t. č. v Nebuželích u Mělníka. Domnívaje se snad, že otčenáše, které týden před volbami každodenně po skončené mši ve zdar voleb (!) byly odříkávány, nedojdou vyslyšení, ohlásil v neděli s kazatelny, že den před volbami, t. j. 13 m. m. bude vystavena „nejsvětější svátost oltářní za šťastný výsledek voleb“!!! A skutečně vystrčil dne 13. května oltář. „svátost“ a bohabojné ovečky přicházely se modlit a modlily se tak horlivě, že vymodlily na nejsvětější svátosti oltářní sedm poslanců, sedm kladiv na kacíře! Nebýt důmyslného pátera, byli by Myslivečkové & spol. rozhodně propadli! *„Saketo.“*

Předvolební obrázek. V Heřmani u Malče kázal farář o svém panu „bratru“—sousedu. „Pán Ježíš měl dvanáct apoštolů a mezi nimi byl i jeden Jidáš. Zrovna takovým Jidášem jest novoveský farář, protože drží s agrárníky“. *„N. O.“*

Jak kněži sami ve volbách utloukali náboženství. Pan Pícha, farář v Lipkové Vodě na Pelhřimovsku, vyzýval věřící před svátostí oltářní, aby volili klerikála pátera Milo Zárubu slovy: „Zapřisahám Vás, abyste se nedávali zviklat a volili Zárubu, sice, který z Vás by tak neučinil, tomu bych byl nucen v jeho poslední chvíli odepříti útěchy nejsvětější svátosti oltářní.“ Pan farář krom toho lhal, neboť jistě neodepře svým farníkům v poslední hodině tuto ceremonii. Zcela klerikálně: i zneužívat lživě věcí, jež by věřícím měly být posvátny; zároveň důkaz, že sám farář nic nevěří, jinak by takto se svým bohem (svátostí oltářní) nehandrkoval.

Klerikálové dovolí svobodně myslet. Za minulých voleb kandidoval také v obcích kol Nového Bydžova klerikální supplent Drápalík, z Hradce Králové, jehož kandidatura měla zvláštní důvod. Muž tento jest silně zadlužen a aby mu klerikálové pomohli, počli jej kandidovat. Na útraty národa měl být jeden klerikální bojec zaopatřen. Dobrý ten muž konal 12. května volební schůzi ve Žlunicích u Smidar. Poněvadž cítil, že přítomní jsou trochu pokrokovější, naladil struny své řeči liberálně a mluvil takto: „My ovšem vystupujeme upřímně. My chceme ochranu náboženství, ale nejen svého, ale my slibujeme ochranu každému jinému náboženství, ano dokonce i volným myslitelům. (V tom se však zarazil; přítomný štvavý kaplan Šetina se na něho podíval, jako by ho chtěl sníst a tu Drápalík dodal): „Ovšem smějí jen myslet, ale nic dělat“. — Sláva vlasti, tedy aspoň myslit smíme! Náramná koncesse, neboť Řím je v stavu zakázat i myslet! Drápalíkovi bylo za tu milost p. V. Celzrem ihned poděkováno, takže schůze skončila pro klerikály s velmi smutným effektem.

Mravnost v kostele. (Ještě z dob voleb.) Farář Alois Doubravský ve Svratce vykládal o kázání 14. dubna t. r. svým ovečkám o rozluce manželské. Manželskou rozluku chtějí oni zhýralí manželé, které za 6 neděl po svatbě opustila známá vášeň a kteří by opět v krátké době rádi v nový sňatek s jinou manželkou vstoupili. Pomyslete drazí, jaká by to byla zhýralost! Když za nynějších poměrů žije ve Vídni 30.000 dívek, které se živí prostitucí, t. j. za peníze prodávají svá těla. Tak si představte, jak by to vyhlíželo teprve po provedené rozluce! Pak bychom se teprve dočkali hrozných věcí! Mnohokráte čtete v novinách, jak zastřelil mladík dívku z nešťastné lásky, kterážto láska nezůstala bez následků.“ — Tak mluvil farář Doubravský v kostele, kde bylo přítomno množství dětí, jejichž rodiče k tomu přihlíželi zcela klidně a naopak, když šli z kostela ještě si libovali, jak to p. farář dnes sebral.

Volební instrukce s kazatelny. Dle „Salzburger Volksblatt“ v městě Botzen kázal jeden kapucínek tamtéž toto: „Vy ženy, panny a mužové, modlete se o dobrou volbu. Vy mužové neopomeňte jít k volbě a konat svoji povinnost, vy ženy buďte v tento den (volební) k vašim mužům zvláště la-

skavé a vyhovujte každému jich přání, by oni zase vaši prosbu splnili a volili muže, který jest dobrý katolík. A vy dítky, vlečte vaše otce k volební urně, jestliže by sami dobrovolně nechtěli jíti. Mužové! Přišel-li by k vám kdo vás přemlouvat, byste volili jiného než dobře katolického člověka a lákal-li by od vás, byste mu to slíbili, tak bez rozpaků jemu to slibte, ale přes to pak volte přece jen muže dobře katolického. Bůh nebeský Vás za to hojně odmění.“ — — —

Z našeho života.

K uctění památky Josefa Garibaldiho pořádá česká sekce Volné Myšlenky ve čtvrtek dne 4. července 1907 o 8. hod. večer ve velkém sále Národ. domu na Král. Vinohradech veřejnou přednášku, kterou promluví dr. K. P. Draždák. Všichni přátelé svobody svědomí nechť se do schůze této odstaví!

Věstník spolku volných myslitelů „Augustin Smetana“ v Praze. Podle usnesení výborové schůze ze dne 21. června t. r. přeložena byla spolková místnost do hostince „na Košíku“ na Václavském náměstí (roh ulice ve Šmečkách), kdež se výborové schůze konati budou vždy v 1. a 3. čtvrtek v měs. (v červenci 1907 výjimečně 2. a 3. čtvrtek.) Příspěvky spolkové přijímá pokladník Josef Růžička v Žižkově, Chelčického ul. č. p. 966; dopisy adressovány buďte na jednatele Dra Rich. Arona v Praze-II., Krakovská ul. č. 22.

Opustil ovčinec. Z Novosedlice. (Weiskirchlitz) se nám sděluje, že Antonín Matušinský úředník Unie horníků rakouských, vystoupil z ovčince (římsko-katolického) a zůstal bez vyznání. Taktéž ostatní jeho soudruzi učiní podobně co nejdříve.

V San Vincente de Alcantára (španělských Ricmanjích, o nichž jsme se již zmínili) zaznamenává se za březen jeden zápis dítěte, šest civilních pohřbů, osm výstupů z církve; za duben jeden zápis, osm pohřbů, deset výstupů. Jak vidět vystupují tam z církve i poslední zbytky katolíků.

Kaleidoskop.

Herci ve službách klerikalismu. Herci většinou bývají považováni za intelligenty a divadlo prý vůbec zušlechťuje lid. Takové názory o divadle však platily takhle za dob Thamových a Tylových, ale dnes většinou jest divadlo, zejména na venkově, k balamucení hloupého lidu. Jedním z dokladů toho je herecká společnost Mil. Žižkovské, která za řiditelování Věnceslava Slavinského (zasloužil by jiný pseudonym!) provozuje po českých městech a obcích „náboženskou hru“: „Pasačka z Lourd aneb zjevení Matky boží“ od pátera Macouna. Aby pak „působení“ této duchaprázdné hry bylo větší, láká obecenstvo tím, že vždy v místě, kde hraje, získá za spoluúčinkující místní dívky. Smutné při tom je, že ti, kteří se vychloubají pokrokovostí, zanášejí své peníze na takové představení, ano i své dcerušky nechají účinkovati v té slátanině! A herci? Nikdo není více pověrčivým, než herci, jak u malých, tak i u velkých divadel. Na příklad: Ředitel nejvýš se rozzlobí, zavadí-li ve dne někdo o zvonek u boudy, že bude večer prázdno. Neb nechat po představení spuštěnou oponu, jest prý též smůla. Kdežto naopak, když se herci mezi sebou hádají neb perou, má ředitel radost, že večer bude plný dům. Má-li někdo velkou roli, tu bojí se jíst čočku, že by breptal (ač breptají často i bez čočky). A což kdyby neudělali kříž, než jdou na jeviště! — Ubohé umění! To by byli vůbec nemožnými! „Vždyť jsou na ten kříž uvyklí; hned jak spatřili světlo světa, byl jim dělán křížek!“ Herečky zvláště většinou nosí zlaté medailonky, bez nichž jim nemožno hrát, ač se považují za velké umělkyně. Mnohdy již byl nejvyšší čas, kdy taková primadonna se sháněla: „Kde mám matičku, bez ní jsem nemožnou!“ Až „matičku“ našla, šla klidně na jeviště. A nejvíce pobožné a pověrčivé jsou prostitutky! Jakási sl. P . . . . . . nosila stále u sebe špinavý, zpocený škapulíř. Musím podotknouti, že representovala paní ředitelovou. Než se začlo hrát, byl ředitel u kasy a musil míti u sebe onen špinavý škapulíř, aby vybral hodně peněz, jak se však mělo začít hrát, tu byla sháňka od sl. P . . . . . .: „Nesmí se dosud začít! Nemám škapulíř! Honem, Vojto, nemohu bez něj hrát!“ Ředitel zpocený úzkostí ohmatával kapsy, jestli jej někde neztratil, neb co by se dělo bez škapulíře? Nejspíš by musilo se odříci představení, že bez toho špinavého hadru by první herečka nemohla hrát! A to jest pak umění!! A přece by mohlo divadlo pro uvědomění lidu mnoho vykonati!

Klerikální výchova lidu. Čteme-li štvácké časopisy Kříž, Marii a Sv. Vojtěcha, shledáváme, jak páni fráteři neustále silně hořekují nad pokrokovci, že tito tupí a veřejně urážejí náboženské city věřících a učení církve katolické. Co se mne týče, posud jsem u věřících nenašel citů náboženských, ale většinou citů přímo surových. Tak ku příkladu v obci čelechovické u Nov. Strašecí, kde lid skutečně takovým jest, jak si jej naši černokněžníci přejí, chodí mládež škole povinná a náboženskymravně vychovávaná po vsi, zeleným čtvrtkem počínaje, za zvuku t. zv. řehtaček a klepaček a za hrozného řevu již o 5. hodině ranní, nadávajíc židům: a ti židi nevěrní jsou jako psi černí, a Jidáši s rancem, co's to učinil, že jsi svého mistra židům prozradil atd. To páni páteři nevidí ve svém táboře. Nebo jsou toto city náboženské, o kterých tak rádi mluví? Což kdyby zdejší občan žid něco podobného si dovolil? Zajisté, nebyl-li by ukamenován, do kriminálu by přišel pro rušení náboženství a pro rouhání. Zajisté Kristus podobné věci nekázal a neštval proti jinověrcům. Byl-li židy ukřižován, tedy dle tvrzení biblické dějepravy konali židé jen svou povinnost, poněvadž bůh při vyhánění Adama a Evy z ráje zaslíbil vykupitele; tedy židi nemohli jinak než konati to, co bůh nezměnitelně Adamovi a Evě slíbil. Inu, vždyť žijeme ve XX. století! *J. F.*

Podivné zjevy. V „Naší Době“ v rubrice „Rozhledy po životě náboženském a církevním“ v poslední době soustavně se nadržuje protestantismu, jeho dobré stránky se tendenčně vyzdvihují, kdežto všechny špatné zjevy v něm prostě umlčují. O hnutí volné myšlenky a bezkonfesních lidech píše se pak tam zcela strannicky a s nespravedlivým despektem. Uvedli jsme již jednou k tomu doklad a dnes můžeme poukázati na další. V čísle květnovém ve zmíněné rubrice tvrdí se totiž, že „pohyb k bezkonfesijnosti je v celku nepozorovatelný, což znamená, že odhodlání ku přestupu musí mít po pravidle positivní náboženské pohnutky! Negativní tendence jsou neplodny. Český protiklerikalismus trpí touto negativností a pak nevšímavostí k postupnému přirozenému volnému vývoji. Proto je hluchým klasem.“ To vše prostě není pravda. Přestupů k bezkonfesijnosti přibývá nyní velice; jsou místa (i menší), kde celé tucty osob vystupují z církve a zůstávají bez konfese. Tyto číslice nesmí se ovšem komisně srovnávati s číslicemi přestupů k evangelictví a ke katolictví. Až propaganda k vystupování z církví bude několik desítek let stará, pak budou také číslice výstupů dle toho vypadat. Srovnávat hnutí několik let staré s církvemi sta let trvajícími, to je vyložené filistrovství, které ovšem ve vážné revui velice překvapuje. V témže čísle mluví se o našem úmyslu vydávati „Havlíčka“ takto: „Máme protiklerikálních tiskopisů dost, ale ty buďto leží u vydavatelstva a knihkupců, nebo je čtou „volní myslitelé“ sami a socialisté atd., zkrátka lidé, kteří by zase potřebovali čtění jiného

druhu, zatím co zatemnělí, zarytí, zfanatisovaní klerikálové ani nezvědí o existenci podobné literatury." Takovým způsobem, hodným „Čecha", referuje o našem hnutí revue prof. Masaryka, který nás většinou osobně zná, s námi se stýká, o našich snahách nejen tiskem, ale i osobně námi kolikráte již byl informován .... To jsou podivné zjevy!

Páterské fysikální vědomosti. Moudrost Msgr. Jos. Fuska, děkana v Příboře. Při visitaci kostelní ve Frenštátě měl tento „moudrý" pán proslov k dětem, v němž řekl, že počasí poznáme dle tlakoměru a mravnost a zbožnost dle znalosti náboženství (katechismu). Je-li vzduch naplněn parami vodními, je prý těžký, padá dolů, tlačí na tlakoměr a proto tlakoměr klesá (!) atd. Dle toho rozumí pán ten hodně těm nejjednodušším věcem z přírodozpytu, jimž rozuměti musí žáci obecných škol. Tlakoměr arcikněze Fuska má asi na horním konci trubičky otvor, jímž vzduch tlačí na rtuť. Pán ten je ale členem zkušební komisse pro zkoušky učitelské dospělosti a způsobilosti při učitelském ústavě v Příboře. Nedělá hanbu takto akademicky vzdělaný pán slovům „akademické vzdělání"? Také příspěvek pro odluku fakulty theologické od university.

Že kněžství je řemeslo jako jiné, dokazují nyní i sami páteři. Zajímavým dokumentem je případ, který se udál v Hnátnici (u Ústí n. Orl.) Zde zemřel učitel Pátek, který před svou smrtí chtěl býti převezen do svého rodiště. Poněvadž Jeho Milost, farář Matěj Jičínský myslí, že řemeslo má zlaté dno, chtěl si řádně nacpati kapsu. Když jednáno, by farář zemřelého vykropil, odsekl: „Buď půjdu na výkrop a s průvodem a nebo nic." A když pozůstalí chtěli jen výkrop, odepřel ho a nikam nešel. A nejhůře v tom byl věrný sluha Páně kostelník. Ten křečovitě mačkal pětku za zvonění, když farář mu velel, by peníze vrátil. A on to chudák se smutným srdcem učinil. A tak šel průvod bez faráře, bez zvonění a bylo to velice hezké. Jen tak dál, páteři a půjde to všechno bez vás.

Teď to víme! Totiž kterak byli zachráněni královští manželé španělští při pumovém atentátu v den jich svatby spáchaném. Klerikální „Neue Augsburger Zeitung" napsala dne 12. dubna t. r., „že byli zachráněni tím, že přesně v hodinu atentátu (dle středoevropského času? Rozdíl časový mezi Rakouskem a Španělskem obnáší as $1^1/_2$ hodiny. Red.) byla čtena mše za štěstí mladého párku v Starém Etinku! Novomanželé zůstali nedotknutí a z vděku věnovali střep pumy v svatebním kočáře nalezený, patřičným nápisem opatřený a skvostně zlatem vroubený zmíněnému kostelu atd." Tu to máme pro věčné časy na památku! Svatebčané byli zachráněni, za to ale pekelná puma, která se teď stala posvátným předmětem, krutě zasáhla mnoho zcela nevinných lidí. Tito ale ovšem nebyli „z rodu královského", což bohorodička, jak se sluší a patří, vzala v úvahu. Jaké to mrzké a sobecké ponětí o nebešťanech! Protože za španělského krále je čtena mše, naše panenka Maria to tak zařídí, že místo jeho posvátné osoby „pouze" něco sprostého lidu je roztrháno zhoubným nástrojem. Měla-li bohorodička skutečně moc a vůli odvrátiti zlo spáchané, mohla přece jednoduše učiniti atentátníka neschopným k činu, třeba sesláním naň nějaké nemoce, buďsi to třeba průjem neb něco podobného! Jaké to nelidské sebevyvyšování tu vidíme v tom pověšení na oltář páně ve zlatě kusu pumy za to, „že zabila a zmrzačila jiné lidi".

Zázračné podobizny pro „hodné" odběratele. Vídeňský odborný list pro fotografii sděluje, že katolický časopis „Vergissmeinnicht" (pomněnka) slibuje ve svém pozvání k předplacení pilným sběratelům abonentů nejenom 2 až 3 mše sv. za den, nýbrž chystá též pro každého, kdo získá 21 až 30 nových čtenářů, krásný dárek a sice zázračnou fotografii. Tato poskytne majiteli a jeho příbuzným až do třetího kolena v hodině smrti úplné odpuštění hříchů. Zázračná moc účinkuje však jen tenkráte, zapraví-li noví abonenti předplatné nejdéle do 1. května 1907. — V administracích různých listů následkem toho se teď živě přetřásá otázka, nebylo-li by záhodno ucházeti se u konsistoře neb u dotyčných činitelů, po případě vyjednávati o propůjčení podobného odpustkového práva ve prospěch správně platících abonentů zároveň s jakousi plnomocí, umožňující dávání do klatby liknavě neb vůbec neplatících odběratelů.

Svatý průmysl. (Lurdské zázraky). Časopis „España Nueva" sestavuje dle výkazů listu „Journal de la Grotte" oficialního listu lurdského velkozávodu, rozvahu ztráty a zisku za rok 1906, jak se jeví pro společnost lidskou. Vizme nejprve, co peněz stojí věřící ta zbožná instituce:

mše sloužené v Lurdech, průměrně po 4 francích	162.400 fr.
1,970.440 „zbožných úmyslů" odhadnutých průměrem po 2 fr.	3,940.880 „
4,309 zápisů do „Bratrstva" dle minimální sazby po 1 fr.	4.309 „
67.554 ponoření nemocných do nádržek, po 10 fr.	675.540 „
161.821 poutníků, z nichž každý nechal v Lurdech nejméně 100 fr.	16,182.100 „
240 zvláštních vlaků vypravených do Lurd za nepatrnou cenu 500 fr. každý	120.000 „
celkem ...	21,085.220 fr.

Po takové statistice zdála by se přirozenou jiná, která by zaznamenávala plody toho millionového deště, který prší každoročně do Lurd. Na př.: úplně vyléčených rakovin 6.000, vředů všeho druhu 20.000, odstraněných hrbů 200 atd. Ale takové statistiky není. Hádej čtenáři, kolik skutečných uzdravení zaznamenává orgán samých majitelů závodu při těch 21 millionech do Lurd přinesených a při těch 67 tisících věřících vykoupaných ve svaté vodě! Čekáš jistě tisíce. Zatím těch zázraků je, opakuji dle vlastního výkazu výrobců za celý rok — 116! Stojí tedy jedno uzdravení 181 tisíc franků a z vykoupaných na tisíc připadá 1·7 uzdravených. A proto tolik křiku? Kde je tu zázrak? Dejme sebe neschopnějšímu lékaři 21 millionů franků ročně na velké sanatorium a jistě uzdraví z ošetřovaných 67.500 alespoň 675, jednoho ze sta. Kvalifikovaní odborníci vyléčí pravidelně 50 nemocných ze 100, mnozí 75 až 80, a nepomáhá jim Svatá Panna ani nestojí jedno vyléčení 181 tisíc franků. Pouhé lázně a čerstvý vzduch, bez léků, bez léčebné vody vyléčily by alespoň 30 ze 100. Slavný Kneipp vyléčil jich 60 i více ze 100. Z těch 67.554 nemocných zůstane nevyléčených 67.438, jichž nemoc se cestou zhorší, kteří nakazí jiné, umírají a přivodí smrt jiných. A pro tak ubohý výsledek vyhodí se 22 millionů (oficielně přiznaných!) ročně! Nepodobají se tyto zázraky Svaté Panny nápadně zázrakům ze španělských pověstí známého lékaře Blas de Huete, který, aby jednoho uzdravil, zařízl sedm jiných? Jenže zde se jich na jednoho spotřebuje — tisíc!

Pastoři jako páteři. V čísle 6. z června 1906 vrhá orgán církve evanj. reformované „Hus" známé náboženské švindléře americké Dowie-ho, paní Eddyovou a j. spekulanty s náboženským mysticismem (článek o podobných zjevech přinesli jsme v č. 8. I. ročníku) na bedra moderní nevěry. Takových „ušlechtilostí" se v „Čechu" dočteme také. Jak viděti, nejsou „reformovaní" pastýřové oveček o nic lepší nežli ti starověrní: je to jedna pěkná společnost, ať už s kolárkem nebo bez něho. Sáhněte jim na řemeslo a — je zle. Tu hned odhodí masku „pokrokovosti" a ústa plna laciného evanjelického

medu, „selžou, pomluví a utrhnou na cti", právě tak jako katolického šmoka, o kterém „Čas" tato případná slova napsal.

Bez vůle boží ani vlas s hlavy nesejde. Jak časopisy sdělují, převrhl se vůz biskupa košického, Dra Fišera, a biskup, jeho průvodce i vozka byli zraněni. Podle klerikálního rozumu nemohl se pámbů' dívat na to, že biskup jezdí v šestispřeží, kdežto Kristus chodil jen pěšky a — bos! *„R."*

Právní rádce.

Otázka: Může-li býti občan nucen, aby dal pokřtít své dítě?

Odpověď: Nemůže nikdy a to ani tehdy, jsou-li rodiče členy církve, tedy na př. katolíky, poněvadž čl. XIV. zákl. stát. zák. z 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. stanoví, že nesmí býti nikdo donucován k výkonům církevním. Křest bez nejmenší pochyby náleží mezi církevní výkony a proto nelze ani katolických rodičů, tím méně ovšem bezvěrce, nutiti, aby dali svoje děti křtít. Radíme proto všem svým stoupencům, ať už jsou bez vyznání anebo dosud v církvi, aby zásadně odpírali děti svoje křtít (dítě nechť se už v dospělém věku samo svobodně rozhodne, chce-li být členem některé náboženské společnosti; vnucovat členství v církvi už nemluvňatům je odsouzení hodné znásilňování). Rozumí se, že, uposlechnou-li naší rady, dostanou od leckterého pana hejtmana všelijaké přípisy a výměry. Každý takový výměr budiž však ihned s udáním dne doručení poslán naší redakci, která zařídí už vše, čeho v záležitosti té nadále bude třeba. Jednu věc však musí rodiče udělat přece: oznámit do osmi dnů narození dítěte a jméno, jaké mu dali, za účelem zapsání do matriky. Oznámení to je bez kolku, nutno v něm mimo data narození a jména dítěte uvést též jména a adressy dvou svědků (místo kmotrů). Adressovati je oznámení takové úřadu matričnímu, kterým pro katolíky jest katolický úřad farní. Zajímavé tu je, že stát děti katolických rodičů považuje jednoduše za katolíky (i bez křtu), církev ovšem nekřtěnou osobu za svého příslušníka považovat nemůže, není však naší starostí, jak si páni z tohoto rozporu vypomohou. My vidíme jediné možné východisko v naprosté rozluce státu od církve, spojení a laicisování všech dosud konfessijně roztříštěných matrik a svěření jich civilním státním úředníkům. Oznámení o narození dítěte zníti může takto:

Farnímu (děkanskému) úřadu
v N.

Podepsaní manželé N. N. bytem v O., oba vyznání římsko-katolického, oznamují, že se jim dne 12. února 1907 narodilo dítě mužského pohlaví, jemuž dali jméno Apollo, prohlašujíce zároveň, že dítě toto křtíti nedají, ponechávajíce jemu samému, až vyspěje, rozhodnutí o tom, chce-li se dáti pokřtíti čili nic. Poněvadž však dle platných zákonů dítě naše má zapsáno býti v matriku katolickou, oznamujeme tímto jeho narození i jméno tomuto farnímu úřadu. Za svědky přibráni buďtež: (uvést jména a adressy obou). Stejné oznámení zasílá se současně c. k. okresnímu hejtmanství v X.

V N. N., dne .... Podpisy manželů.

Poněvadž nemáme příčiny k přílišné důvěře našim farním úřadům, doporučujeme rodičům, by oznámení toto odeslali před svědky a rekomandovaně, též by se, aspoň pro začátek, nežli nekřtění dětí stane se obecným, doporučovalo, poslati současně politickému úřadu rovněž nekolkované oznámení asi tohoto znění:

C. k. okresnímu hejtmanství
v N. N.

Podepsaným manželům X. Y. bytem v O., kteří jsou oba vyznání katolického, narodil se dne 12. února 1906 hošík, jemuž dali jméno Apollo. Rozhodli jsme se dítě toto nechati nekřtěno, nicméně, poněvadž dle platných zákonů má dítě naše v katolické farní matrice býti zapsáno, oznamujeme datum jeho narození i jeho jméno za účelem matričního zápisu současně též farnímu úřadu v X. Žádáme, by toto naše oznámení též tímto c. k. okresním hejtmanstvím k úřední vědomosti vzato bylo.

V N. N., dne .... Podpisy manželů.

J. S. Svítiti při církevních slavnostech, jako „vzkříšení" a pod. naprosto nemůže nikdo nikoho nutiti. Přirozeně není to vůbec trestné, nesvítí-li kdo, ani když výslovně svítiti odepře. — Nevěrec, je-li v církvi, u soudu přísahati musí; je-li bez konfese nechť žádá soudce, aby místo do přísahy byl vzat do „slavného slibu". V Praze a ve větších místech soudcové žádosti takové pravidelně již vyhoví. Jinak zatím není otázka tato úplně jasna a mnozí soudcové na přísaze i u bezkonfesního občana proti všemu zdravému rozumu trvají. Jiní soudcové upouštějí od přísahy jen u toho, kdo předem prohlásí, že v boha nevěří. U rekrutů žádné výjimky (zatím) páni od militér nepřipouštějí, žádajíce přísahu od každého odvedeného. — Pohřeb bezvěrce budiž uspořádán tak, aby všem zbytečným ceremoniím bylo vyvarováno. Zejména od všech nákladných pomp budiž rozhodně upuštěno. Rakev budiž co nejprostší, svíce nebuďtež kol ní rozsvěcovány, aniž věnce opatřovány. Naproti tomu budiž dbáno pečlivě toho, aby pohřeb bezvěrce lišil se zřejmě od pohřbů církevních svojí upřímností, srdečností a procítěností. Nechť pohřbu každého bezvěrce účastní se vždy pokud možno místní spolky a všichni stoupenci pokroku v místě a blízkém okolí (dle toho nechť je stanovena hodina pohřbu, aby každý mohl přijíti) a svojí účastí nechť manifestují solidárnost s názory zesnulého. Doporučení hodno je, aby v domě zesnulého a nad hrobem zapěn byl pěveckým sdružením vhodný (důležito!) sbor a aby nad hrobem některý přítel zesnulého stručně, ale vřele promluvil. (Přineseme svého času náčrtek takové řeči se stanoviska laického názoru světového). V průvodu nechť účastníci jdou ve vážném mlčení (na rozdíl od „zbožných věřících", již každý pohřeb vděčně vyhledávají, jako vítanou příležitost ke klepům a pomluvám). Je známo, jak naivně posuzuje lid necírkevní úkony, zvlášť pohřeb bez kněze; to prý jako když dobytče se zahrabává, když kněz není při tom. Nuže, nutno ukázati, že právě pohřeb bez bezduché pompy je krásnější, protože upřímnější a srdečnější nežli pohřby se zaplacenými a řemeslné vykonávanými fanfárami, ceremoniemi a pod. — O hřbitovech a bezkonfesních občanech jedná také právní rádce v č. 2. r. III. „Volné Myšlenky" (stránka 32).

Děti narozené z rodičů bez vyznání, k církvi nepřihlášené, nemohou býti nuceny k náboženskému vyučování ani k náboženským cvičením. Tato zásada potvrzena byla opětně rozhodnutím okresní školní rady v Jilemnici v případu školáka Oldřicha V. z Jablonce n. Jiz.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) **KAREL PELANT**. — Redaktor **JULIUS MYSLÍK**. — Knihtiskárna **DYK a RYBA** Praha-Vršovice.

ROČNÍK III. ČÍSLO 4.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. SRPNA 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

KONGRES VOLNÉ MYŠLENKY V PRAZE

8.—12. ZÁŘÍ 1907.

4. července, právě po ukončení přednášky drá Dražďáka o Garibaldim, v Národním domě vinohradském konané, došel nás od generálního sekretáře Volné Myšlenky v Bruselu, poslance Furnemonta, telegram, ve kterém oznámeno, že kongres v Budapešti z politických důvodů uspořádati nelze a jest-li tedy možno jej uspořádati — *v Praze.*

Zpráva ta způsobila v řadách našich pochopitelnou sensaci. Rychle svoláni zbytkové ústředního výboru (většina dlela právě mimo Prahu) a výsledek úrady byl: *pořádání kongresu v Praze předsevzíti.*

Další události rychle pokračovaly. Ihned započaty přípravy a propaganda. 14. července dojel generální sekretář Furnémont a současně i hlavní pracovník sekce uherské, redaktor Diner-Denés, z Budapešti a na společných poradách usnesen program kongresu a dohodnuto se na společném provolání, které otištěno v dennících pražských 19. července a jež uvedeno také v tomto čísle.

Tak během několika dní postaveni jsme před události pro nás jistě velikého a vážného významu: *v několika týdnech sejde se u nás shromáždění mužů a žen z celé Evropy a i z Ameriky, aby manifestovalo za svobodu myšlení a vědy, aby razilo cestu novým ideím a připravovalo příští sbratřeného lidstva!*

Slavné dny kongresů římského a pařížského, o nichž jsme dosud jen slýchali a četli, nastanou za krátko *nám samým* a v našem středu za nedlouho čest i radost míti budeme uvítati představitele volného zkoumání rozumového všech čelných národů!

S jistým pohnutím píšeme přátelům svým tyto řádky. Věci, o nichž jsme dosud si netroufali než sníti, docházejí i u nás svého uskutečnění... Símě zaseté se ujalo, klíčí, osení dorůstá a klasy zrají... Jak by nebyl rozsévač pohnu vidí-li všade kolem všechnu tu úrodu své sice klopotné ale přece jen radostné práce!

Zdráva buď Myšlenko, která zúrodňuješ snahu člověka a vedeš ji k požehnané práci mezi bratřími a sestrami jeho! Zdráva buď, vzrůstej a vzkvétej, aby byla radost na zemi a aby lidstvo přivedeno bylo k životu, hodnému jeho rozumové výše!

Zdráva buď, a dej nám sílu, abychom i nadále mohli pro tebe žíti, v životě pracovati a z práce se radovati! *Budil.*

❧ ❧ ❧

VYZVÁNÍ GENERÁLNÍ RADY VOLNÉ MYŠLENKY SVOBODNĚ MYSLÍCÍM LIDEM VŠECH NÁRODŮ.

XIV. světový kongres Volné Myšlenky, jenž měl se sejíti dle usnesení kongresu římského 1907 v Budapešti, shromáždí se *8., 9., 10., 11. a 12. září 1907* ***v Praze.***

Město, jež dalo volnému zkoumání a svobodě svědomí skvělý příklad v upáleném Janu Husovi, bude následovati za městem Garibaldiho a městem Voltairovým; k Římu a Paříži, jež zasáhly velikolepě do historie světové, pojí se toto starožitné město v důstojnou trojici.

Vůdčí myšlenkou manifestačního kongresu římského byl triumf světského státu nad církevním r. 1870, jenž se stal v Italii zbraněmi; vůdčí myšlenkou kongresu pařížského bylo opětně vítězství světského státu nad spojením jeho s církevním, jež se provedlo cestou zákonů ve Francii; kongres pražský bude míti vůdčí myšlenkou vytříbení ideí, vedoucích cestou vývoje a legálního postupu k posvětštění veškeré evropské společnosti. Vážnou, filosofickou prací, úvahami spočívajícími na vědeckých pravdách, mají se v něm vypracovati myšlenkové poznatky, jež by v souhlase se sociologickou skutečností vedly lidstvo na další dráze k dokonalé a souladné společnosti.

Program kongresu stanoven budiž takto:

Jednací řečí bude francouzská, česká a německá.

Zahajovací řeč v sezení dne 8. září dopoledne pronese prof. dr. *Krejčí* ze staroslavné university pražské.

Následovati budou pozdravy a krátké referáty delegátů cizích zemí: Italie, Uher, Francie, Belgie, Švýcar, Německa, Polska, Španěl, Argentiny atd., kteří s jinými účastníky přislíbili hojnou návštěvu Prahy. Na to sdělení profesora Hectora Denise, bývalého rektora university brusselské, o pracích k vydání „Nové Encyklopedie“.

Odpoledne prohlídka Prahy, večer slavnostní divadelní představení na počest cizích hostí.

Dne 9. září *dopoledne:* Administrativní sezení delegátů s thematem: Organisace Volné Myšlenky. Místnost a doba budou sděleny.

Dne 9. *odpoledne: Volná Škola.* (Volná Škola a Volná Myšlenka. Volná Škola vzhledem ke kulturnímu programu českého učitelstva. Vyučování náboženství ve škole. Právo na vyučování ve všech stupních školství.)

Dne 10. *odpoledne: Rozluka státu od církve.* (Laický stát. Mrtvá ruka.) Večer slavnostní představení.

Dne 11. *dopoledne: Vlastenectví a Volná Myšlenka.*

Dne 11. *odpoledne: Laická společnost.* (Reforma práva manželského. Společenské postavení ženy. Pohřbívání ohněm. Svoboda svědomí.)

Dne 12. *odpoledne:* Přehled vykonaných prací, volné návrhy, stanovení příštího sjezdu, slavnostní uzavření. Večer slavnost uspořádaná volnými mysliteli pražskými.

Veškeré práce ke kongresu potřebné vykonají volní myslitelé v Čechách, sdružení v české a německé sekci pražské. Všechny přihlášky, dotazy a informace buďtež zasílány na Karla Pelanta, sekretariát Volné Myšlenky v Praze, Praha-Vinohrady, Korunní 6.*)

Generální rada Volné Myšlenky vybízí důrazně tudíž všechny svobodně myslící lidi všech národů, všechny spolky a sdružení Volné Myšlenky, university a spolky pro lidové vzdělání neb školské záležitosti, vědecké i popularisační společnosti, veškerá zednářská a příbuzná sdružení, spolky pro sociologické studium, společnosti pro pohřbívání ohněm, spolky pro ethickou kulturu, studentské a dělnické spolky, positivická sdružení všech směrů, jež mají za cíl svobodu svědomí i občanskou, jedním slovem občany všech stavů, stran a národností, kteří uznávají dvě stěžejné zásady Volné Myšlenky, stanovené na brusselském kongresu 1880:

1. Usnadniti propagandu racionalistických idejí dorozuměním mezi všemi, kdož uznávají za nutno zbaviti lidstvo jemu škodlivých předsudků a zajistiti svobodu svědomí;

2. utvořiti světové svazky solidarity mezi všemi volnými mysliteli,

aby s největším úsilím a energií pracovali ku zdaru kongresu co nejčetnější návštěvou a co nejširší morální a hmotnou podporou, a to neprodleně,

a aby obrátili pozornost celého světa ke kongresu pražskému a ideím na něm proneseným.

Generální rada Volné Myšlenky očekává, že výzva její stane se u každého pokrokového a svobodného člověka morální povinností.

---

*) Sjezdový příspěvek obnáší *5 korun neb 5 marků neb 5 franků*, za něž budou zaslány (14 dní před sjezdem) legitimace, informace, hlasovací lístky atd. Řečníci mějtež své řeči a návrhy napsány ve dvou exemplářích, by mohly být dány tiskové kanceláři do novin a protokolu.

Za generální radu Volné Myšlenky světové:

Léon Furnémont, generální sekretář, Brussel.

Sekretáři národní:

Anglie: **William Heaford**, redaktor, Londýn. **Argentina:** **Manuel Ugarte**, Paříž. **Čechy:** Za Čechy **Karel Pelant**, redaktor, Praha. **Francie:** Prof. **Emil Chauvelon**, Paříž. **Holandsko:** **A. E. Mendell**, redaktor, Amsterdam. **Italie jižní:** Ing. **Carlo Berlenda**, Řím. **Italie severní:** Prof. **Archangelo Ghisleri**, Bergamo. **Illyria** (Slovinci): **Lenart Lotrič**, Železniki. **Luxemburk:** **Dauberfeld**, redaktor, Luxembourg. **Malta:** **Enrico Zammit**, Malta. **Německo:** Spisovatelka **Ida Altmannová**, Berlin. **Polska:** Pařížská sekce: **E. Zielienska**, Paříž. Haličská sekce: **Ignacy Lauermann**, Krakov. Ruská sekce: **André Niemojewski**, redaktor, Varšava. **Portugaly:** Redaktor **Magalhaës Lima**, Lissabon. **Rakousy Dolní:** Posl. **Wutschel**, Vídeň. **Rumunsko:** Dr. **C. Thiron**, Iassy. **Rusko:** **Rubanovič**, Paříž. **Španěly:** Prof. **Odon de Buen**, Barcelona. **Švýcary:** Prof. **Charles Fulpius**, Ženéva. **Uhry**: Diner-Dénes, spisovatel, Budapešť.

Vyzvání Ústředního výboru české sekce Volné Myšlenky.

Česká sekce Volné Myšlenky sdělujíc české veřejnosti vyzvání generální rady světové, apeluje na všechny stoupence a přátele své, aby se této veliké manifestace pro mravní jednotu lidstva a volnost myšlenky a vědy připojili.

Nechť národ, který první v Evropě zahájil v mocném rozmachu husitském boj proti Římu, jest skvěle zastoupen na tomto shromáždění mužů a žen, jež snaží se ideu svobody svědomí uplatniti ve všech vrstvách národů celé Evropy.

Všech českých korporací, měst, spolků i jednotlivců budiž v této době jediné heslo:

8. září 1907 všichni do Prahy manifestovati za nový lepší, šťastnější život, volný, nespoutaný předsudky a pověrami, prostý běd a neštěstí, jež z nich vyplývají!

Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky:

JUDr. **Karel Pavel Dražďák**, místopředseda. **Julius Myslík**, předseda.

Karel Pelant, JUDr. **Th. Bartošek**, sekretáři.

Richard Ackermann, poštmistr, Praskolesy. **Jar. Altmann**, herec, Král. Vinohrady. JUDr. **Richard Aron**, Praha. **Jiří Boehm**, magistrátní oficiál, Praha. **Vojta Beneš**, učitel, Čakovice. **Karel Beránek**, redaktor, Chicago. **Eman. Blím**, obchodník, Černíkovice. **Boh. Bohuslav**, městský oficiál, Kr. Vinohrady. **Richard Branald**, režiser městského divadla, Kr. Vinohrady. **Čeněk Brdíčko**, hostinský a kupec, Račice. **Vojta Celzer**, úředník okr. nemocen. pokladny, Pardubice. **Josef Černý**, učitel, Nový Bydžov. **Vilém Černý**, monteur, místopředseda Úrazové pojišťovny dělnické a říšský poslanec, Praha. **Jóža Dolák**, stolař, Bystřice p. Host. Inž. **Frant. Fiala**, stavitel a civilní geometr, Hlinsko. **Vojtěch Frič**, cestovatel, Buenos Aires. **Julie Gregorová**, poštmistrová, Klášterec. **Ant. Häusler**, akad. malíř, Kr. Vinohrady. MUDr. **Karel Helbich**, lékař, Praha. **Vít Hesoun**, pošt. asistent, Písek. **V. Hladký**, učitel, Světec. **Fr. Horáček**, exped. mechan. tkalcovny, Čes. Skalice. **Jindř. Vlad. Houra**, řid. měst. kanceláře a zem. posl., Jindř. Hradec. **Jar. Chmel**, strojní technik, Král. Vinohrady. **F. Janda**, inženýr, Praha. **Fráňa Janele**, účetní, Polička. **Václav Jelínek**, majitel továrny, Praha. MUDr. **Čeněk Ježdík**, lékař a starosta města, Hlinsko. **J. A. Jiroš**, říd. uč., C. Šumburk. MUDr. **Břetislav Kalandra**, lékař, Frenštát. **Vr. Kiesvettr**, sekretář „Mánesa," Kr. Vinohrady. **Bohumír Knechtl**, red., Olomouc. Dr. Ph. **Frant. Krejčí**, univ. profesor, Praha. **F. V. Krejčí**, spisovatel, Král. Vinohrady. **Rudolf Kuchynka**, měst. oficiál, Kr. Vinohrady. **Ladislav Kunte**, red., Praha. Ing. **Artuš Lederer**, Drážďany. **Max Lederer**, úředník dráhy, Trutnov. **Jan Linhart**, poštovní oficiál, Král. Vinohrady. **Josef Lukavský**, režisér, jednatel Ústřední Jednoty českého herectva, Král. Vinohrady. **Ant. Macek**, spisovatel, Praha. **Jiří Mahen**, spisovatel, Kr. Vinohrady. **J. S. Machar**, spisovatel, Vídeň. **Václav Matina**, farmaceut, Hory Kašperské. **Frant. Mencl**, inženýr, Praha. **Frant. Modráček**, říšský poslanec, Praha. **Jan Mužík**, obchodník a redaktor, Kladno. **Josef Müller**, správce matiční školy, České Budějovice. Inženýr **Nardelli**, Praha. **Frant. Nypl**, textilník, Nová Paka. MUDr. **Fr. Opočenský**, lékař, Praha. **Jan Opolský**, spisovatel a malíř, Nová Paka. **Bedřich Paul**, inženýr, Beroun. **Lev Pelikán**, učitel, Kostelní Hlavno. Dr. **Jan Petrus**, Olomouc. **Stanislav Pietrzykovski**, dělník v koksovně, Lazy, Slezsko. **Jaroslav Poledne**, slévač, Domažlice. **Josef Procházka**, nájemce dvora, Myšlín. **H. Přikryl**, městský radní, Bystřice pod Hostýnem. **Karel Puchwein**, hotelier, člen obecního a okresního výboru, Rychnov n. Kn. **Josef Rejmon**, holič, Chrudim. **Josef Růžička**, administrační úředník, Žižkov. **Antonie Rybová**, účetní, Braník. **Vladimír Skalický**, učitel, Kozlany. **Jaroslav Smrčka**, administrační úředník, Král. Vinohrady. **J. V. Stejskal**, redaktor, předseda Spolku volných myslitelů pro Moravu, Brno. JUDr. **Jan Šamalík**, advokát, Fryštát ve Slezsku. **Arnošt Scharfspitz**, právník, Plzeň. Ing. **C. V. Simák**, technik, Turnov. MUDr. **Jan Šípka**, lékař, Fryšták na Moravě. **Ferdinand Šrekr**, majitel knihtiskárny, Kralovice u Plzně. **Alfons Šťastný**, rolník a vydavatel „Selských Novin“, Padařov. **Frant. Šubrt**, redaktor a předseda Občan. polit. Klubu, Hořice. MUDr. **Josef Švanda**, zubní lékař, Č. Budějovice. **Viktor Schwarz**, velkostatkář, Lidkovice. **Karel Tobrmann**, učitel, Štěnovice. **Frant. Frešl**, stavbyvedoucí, Litomyšl. **K. V. Tuček**, řídící učitel a spisovatel, Šťáhlavy. **Fr. Vagenknecht**, obchodník, Vojice. **Vojtěch Viktora**, sekretář Ústředního svazu zedníků v Rakousku, Praha. Redaktor **Vlasák**, Hořice. **Jindřich M. Vlček**, účetní uhelných dolů, jednatel osvět. sboru úpického a N. J. S., M. Svatoňovice. MUDr. **Frant. Veselý**, majitel zřídla Šaratice, Luhačovice. **Frant. Vojč**, řídící učitel, Král. Vinohrady. **Josef Vrána**, učitel hudby, Jablonec n. Jiz. **Vladimír Vrba**, adjunkt státních drah, Tábor. **Jaroslav Zacharyáš**, krejčovský pomocník, Praha. **Rudolf Žižka**, učitel, Olomouc (důvěrníci a přátelé Volné Myšlenky).

Zavazujeme ctí všechny členy české sekce a všechny, kdož cítí jakoukoliv ideovou spojitost s ní, aby učinili všechno pro zdar kongresu pražského!

Ústřední výbor
české sekce Volné Myšlenky.

JAK SE PŘIČINITI O ZDAR KONGRESU?

Když jsme přijímali úkol uspořádati kongres Volné Myšlenky v Praze za pouhé 2 měsíce (ve Francii, kde je kolébka Volné Myšlenky, měli k témuž celý rok!), věděli jsme, že tak můžeme učiniti, ježto se můžeme bezpečně spolehnouti, že naši lidé s radostí a s nadšením učiní vše, čeho bude třeba, aby kongres byl velkolepou manifestací. Nezklamali jsme se. Sotva se rozšířila zpráva o přeložení kongresu, již hlásí se sta přátel k spolupráci. Zejména hrnou se dotazy, jak pomáhati. Ježto každému nelze zvláště odpovídati, uvádíme tu, jakým způsobem lze o zdar kongresu každému se přičiniti a spolu některé bližší informace o pořádání kongresu.

Jest především nutno, aby zpráva o pořádání kongresu v Praze a o jeho významu vnikla všade. Pravíme všade, to jest do všech krajů, míst, obcí, vesnic, samot a do všech domů a chat. To leží v rukou našich stoupenců a přátel. Nechť tedy nikdo nelení: dny červencové, které ještě zbývají a první polovice srpna nechť věnovány jsou co nejúsilovnější propagandě, aby známost o kongresu a jeho významu všade pronikla. Vydáme vyznání generální rady s dodatkem české sekce jako samostatný leták v několika desítitisících výtisků. Ukládáme za povinnost všem našim přátelům rozšířiti jej všade, kde jen to lze.

Každý, kdo o leták žádá, nechť pošle na zvláštním lístku (asi formát dopisnice) svoji přesnou adresu, upravenou tak, aby bylo lze ji prostě přilepiti na balíček, aniž bychom v sekretariátu musili ji opisovati (při tisících adres je to velká úspora času); k adrese nutno připojiti pošt. známky na porto. Kdo může, nechť několik haléřů připojí na výlohy s tiskem. V dopise budiž udáno přibližně, kolik letáků má býti zasláno. Poštovné na každých 130 (asi) výtisků činí 30 hal.

Při rozšiřování letáků budiž počínáno si co nejracionelněji; neplýtvejte jimi zbytečně, ale kam je nutno dáti, dejte je. Nejlépe předem rozpočísti si podrobně, kam všade vyzvání dáno býti má a tam nechť se pak doručí. Rozhazovati jen tak maně, nemá mnoho účelu. Žádáme výslovně, aby při propagandě bylo pamatováno na všechny vrstvy občanstva. Dbejte zejména, aby všechny veřejné místnosti, čítárny, restaurace, kavárny, hostince, čekárny a pod. po letáku obdržely; doporučuje se založiti je do rámu, ve kterém jsou nejčtenější noviny. Část letáků bude námi vydána ve formě plakátu; nechť takové nalepeny jsou (dobře o formální schválení požádati ústně na obecním úřadě; sotva kde to odmítnou) na rozích nejživějších ulic a náměstí; též v restaurantech a pod. Umístěte je však tak, aby bylo je lze dobře čísti.

Dobré jest také provolání přikládati k soukromým, spolkovým neb jiným dopisům, které posíláte právě svým známým.

Ve všech spolcích, kterých jste členy, navrhněte čísti provolání ve schůzi výboru, nebo členské, valné hromadě neb jiném shromáždění spolkovém. Rozesíláte-li letáky jednotlivcům, věnujte několik haléřů na levné obálky, opatřte je adresou, provolání do vnitř vložte, zalepte a dotyčnému doručit poslem dejte; působí to mnohem lépe, nežli prosté hození za dvéře. Posíláte-li je poštou, nechte obálku nezalepenou, v kterémž případě stačí do váhy 50 gr. 3 h. známka.

Na venkově vemte si také za úkol dbáti o řádné informace místních neb krajinských časopisů. Ústřední výbor české sekce bude občas posílati všem listům zprávy přímo; dbejte, aby je nikde nehodily do koše. Kde dosud zpráv nebylo, nebo málo, dojděte někdo do redakce a tam redaktora zdvořile a slušně upozorněte na význam kongresu a požádejte o otištění zpráv. Netřeba žádat všade o chválu kongresu, ale všade možno a nutno požadovati referování pro informaci čtenářstva. Nejlépe je, když sami podle pražských denníků neb „Volné Myšlenky“ a „Volné Školy“ sestavíte zprávy, které v dotyčném listě ještě nebyly a o jich uveřejnění osobně (je-li redakce v místě) aneb zvláštním dopisem vlídně požádáte.

Ve spolcích, jež odpovídají podmínkám ve vyzvání generální rady uvedeným, navrhněte obeslání kongresu delegátem, za kterého budiž pokud možno vyvolen již organisovaný člen sekce neb čtenář „Volné Myšlenky“ neb „Volné

Školy“ (podmínka nezbytná to není; ale doporučuje se to proto, aby delegáti byli znalí snah V. M.), kde nelze z nedostatku peněžních prostředků delegáta vyslati, navrhněte alespoň přihlášení se formální se složením příspěvku kongresového. Přihlášky takové budou rovněž uvedeny v protokole kongresu.

Upozorňuje se, že je přípustno, aby i více korporací společného delegáta na společný účet vyslaly; to však budiž činěno jen tam, kde by jinak za jednotlivé korporace delegáti vysláni býti nemohli; delegát více korporací hlasuje ovšem jen jedním hlasem.

V zámožných spolcích navrhněte též poskytnutí příspěvku (daru) pořadatelstvu kongresu na výlohy s kongresem spojené, které nésti musí ústředí pražské. Podobně učiňte i v obecních, okresních výborech, záložnách a j., kde jste členy.

Kongresu účastniti se mohou také jednotlivci, jak též v provolání generální rady výslovně uvedeno; jednotlivci na rozdíl od delegátů nebudou ovšem míti právo hlasovací, což je samozřejmé, mohou však rokovati, návrhy činiti atd. Přihlášky vydává sekretariát; současně s přihláškou nutno poslati příspěvek kongresový, stanovený na 5 korun.

Každý, kdo naprosto nemůže jeti na kongres, může se přihlásiti za jeho morálního účastníka přihláškou a složením kongresového příspěvku. Značné výlohy kongresu budou hraženy jen z příspěvků delegátů a dobrovolných darů, nutno tudíž, aby každý, kdo může, k tomu přispěl. O přihlášky přihlaste se u sekretariátu pražského.

Na jiném místě doporučujeme svolávání schůzí o Volné Myšlence; nechť se však schůze taková koná nebo nekoná, připomínejte na všech schůzích vůbec (jakýchkoliv), jež se u Vás konati budou, ještě do doby kongresu znovu a znovu, že kongres bude, co to znamená pro nás a nutnost obeslati jej co nejčetněji. Je to první kongres, na kterém vystoupí ve větším rozsahu slovanské sekce (česká, slovinská, slovácká, polská, ruská, chorvatská) a vůbec první světový kongres s jednací řečí českou; musíme tedy dbáti o to, abychom tam byli mohutně zastoupeni!

Při propagandě a veškeré práci pro kongres počínejte si s klidnou rozhodností a taktuplně; záleží mnoho a mnoho od našeho vystupování. Budeme-li vážně, s rozvahou a zdvořile jednati, nikdo (jen fanatiky a zuřivce klerikální vyjímaje) zvláštních překážek činiti nám nebude. Nejlepší zbraní proti klerikálnímu štvaní, lhaní a znásilňování je věcné a rozumné poučování; klerikálové hlavně postupují využitkováním nevědomosti a neinformovanosti lidu; vysvětlováním, poučováním, vykládáním podstaty věcí, podemílejme jim půdu.

Lidem poctivě věřícím a těm, kteří u klerikálů jen z nevědomosti jsou, se nevysmívejme; u takových lidí posměch zraňuje, ale nezískává. Vtip, satyru, ironii, žert užijme jen tam, kde máme co dělati s vyloženými lháři a pokrytci; takový „Čech“, „Štít“, „Obnova“, „Meč“ a j. za víc než za vtip nestojí; jejich redaktoři většinou nevěří, náboženství je jim jen řemeslo a jaké tedy s nimi okolky. Ale jejich čtenáře neodraďujte si výsměchem; hleďte je získati vlídným upozorňováním. Mnohý si dá říci, jiný se utrhne na Vás, třetí Vás prokleje, ale každému z nich, ať to přizná nebo ne, budete slušností a přesvědčeností svou imponovati. Jsou to většinou lidé choří aneb vývojově opozdilí; vy je máte léčiti a to nutno činiti šetrně; nevadí, že dostane se Vám někdy hrubosti, už to tak obyčejně bývá, že pacient nejvíc láteří na doktora; až se uzdraví, pak mu je vděčen a stydí se za svou neslušnost. Ale obyčejně za ni nemůže. Léčení a operace pravidlem jsou bolestné a když něco bolí, těžko blahořečiti.

Při propagandě vystupujte tak, aby bylo znáti, že nevystupujete jako jednotlivci, nýbrž jako příslušníci mocného hnutí, které zasahuje ve všechny vrstvy všech kulturních národů. To nespouštějte nikdy s mysli; dodá Vám to sebevědomí a odvahy. A nebojte se! Strach nejen všade vidí, ale i plodí nebezpečí. Na člověka, který ukazuje strach, každý se kasá, na odvážného nikdo. Petőfi ve své básni „Buď mužem!“ dobře toto vystihl slovy:

. . . „bojácným psem náš osud jest,
jenž štěká sic, však uteče
jak zostra se naň podíváš;
tož nedej se mu, člověče!“

Zužitkujme všemi silami svými nynější vhodnou dobu. Pochopíte-li, přátelé, všichni svůj úkol a vyplníte-li jej, získáte tisíce členů sekci, tisíce nových čtenářů „Volné Myšlence“ a „Volné Škole“ a desetitisíce lidí, kteří s porozuměním budou naší práci vycházeti vstříc!

Nužo, neleňte! K práci, k čilé, snaživé, v jádru svém tak krásné a ve výsledku tak plodné práci! Ku předu! *Budil.*

8. září všichni do Prahy!

Marcelin Berthelot o Volné Myšlence.

Slavný chemik francouzský, Marcellin Berthelot, zesnulý letos v Paříži, poslal ke kongresu Volné Myšlenky v Paříži r. 1905 konanému zvláštní dopis. Ježto v listě tom vystihuje velmi obsažně snahy a cíle Volné Myšlenky, uvádíme jej tuto doslovně:

Drahý presidente a kolegové,

přicházím odpověděti na Vaše vyzvání; nemohu nechat zahájiti Kongres „Federace volné myšlenky", aniž bych Vám nevyjádřil svou hlubokou sympathii. Ano, chci domáhati se s Vámi, pokud mé skrovné síly stačí, uskutečnění moderního ideálu vědy a rozumu, tušeného již v dobách Renaissance a Reformace, a prohlášeného s takovým důrazem ku konci osmnáctého století ve jménu rozumu — a v naší době ve jménu vědy.

My jsme jeho representanty a nástupci, a máme za povinnost odevzdati tento ideál, ode dávna nevyhladitelný a nepřemožitelný, generacím, jež po nás budou následovati, až tento ideál čistě lidský, nahražující náboženství minulosti, ovládne celé plémě a každý národ.

My neodvoláváme se na žádnou jinou moc než na moc pravdy, na žádné jiné světlo než na světlo moderní vědy, založené na poznávání faktů a zákonů přírody a společností lidských: to jsou pro nás jediné prameny každého poznání, neustále se šířícího neohraničenou svobodou výzkumu, neustálým vývojem vysvětlení.

Zajisté, nevíme, jaké překážky postaví se na odpor vítězství našich idei a jaké převraty prodělají ještě než počnou říditi civilisovaný svět. Ale zkušenost z minulosti skytá nám důvěru v budoucnost. Svoboda mínění a svoboda myšlení, potlačovaná a pronásledovaná ve středověku, zvítězila na konec u nejcivilisovanějších národů; jest plně uznávána a respektována mezi námi, a za toto vítězství nemá co děkovati síle, ale hlubokému přesvědčení o své oprávněnosti, dnes vtisknuté do svědomí každého vzdělaného člověka. Nalézá podporu a posilu zjišťováním moci vědeckých poznatků v řádu hmotném i průmyslovém, moci uznávané všemi v poměru ku zřejmosti její praktické užitečnosti.

Toť jsou naše prvá vítězství, předzvěsti a naděje vítězství vědy a rozumu ve všeobecném řízení společností.

Nuže, tyto pokroky jsou ještě nedávné. Byvše oznámeny našimi předchůdci v osmnáctém století, jsou uskutečněny až ve století devatenáctém. Jedná se o to, abychom ještě dále postoupili a přivodili postupné zmizení každé vlády, založené na dogmatech o zjevení, na sobeckých zájmech feudální třídy, na libovolných krádežích despoty, odvolávajícího se na zákon božský.

Chceme -- opakujeme to hlasitě — předně, *aby myšlenka a věda byly volny*, to jest, *aby žádné mínění, žádné učení, žádné dogma nebylo vnucováno jako dosud veřejnou mocí.* Chceme, *aby každý občan byl neodvislý*, to jest, *osvobozený od třídního a majetkového otroctví*; jsa zaopatřen od svého dětství prostředky k rozvití svých osobních schopností, aby požíval ovoce své práce v té míře, jak přispěje k dobytí bohatství. Chceme, aby sociální organisace byla demokratická, to jest; aby založena byla na spolupůsobení všech při svobodné demokratické vládě. Přejeme si, aby státy byly ustaveny dle svobodného souhlasu národností, aby žádná národnost nebyla mocí nucena zůstati podmaněna cizímu útisku.

A doufáme, že národové, takto postavení na základech svobody, čím dále tím více budou chápati, že jejich nepřetržité zájmy nemohou býti uspokojeny jiným neklamným způsobem, než jich vzájemnou shodou a sympathií; že musejí se snažiti založiti zásady a pravidla všeobecného a konečného souladu, a to jak hmotného tak mravního, a všeobecného míru, podobajících se souladu a míru, jež vznikly během historie mezi rodinami, obývajícími jednu místnost, mezi kmeny, obývajícími jednu provincii, mezi provinciemi tvořícími jeden stát, jednu vlast: nejdokonalejší to organism, jenž ještě byl uskutečněn v tomto postupném seskupení individualit.

Tato přání, tyto tužby, tyto naděje — toť svobodné přesvědčení duchů, od nichž očekáváme příští útvar; rovněž tak jako všeobecný soulad inteligencí zdokonaloval se každého dalšího dne, svobodným přesvědčením, o vědeckých pravdách. Tím povstane v budoucnosti všeobecná vláda vědy a rozumu. *M. Berthelot.*

Volná Myšlenka a Svobodné Zednářství.

Vzhledem ke kongresu Volné Myšlenky v Praze a vzhledem ke klamným zprávám, šířeným klerikálním tiskem o vztahu Volné Myšlenky ke Svobodnému Zednářství, otiskujeme zde uvítací řeč, kterou při slavnosti na počest delegátů světového kongresu v Paříži r. 1905 proslovil místopředseda řádu svobodných zednářů Velkého Orientu občan *J. B. Morin:*

Občanky, občané!

Ve jménu rady Řádu, jejž mám čest zastupovati při tomto banketu, přináším srdečný a bratrský pozdrav Velkého Orientu ve Francii. Zdravím ve vás přátele, bratry v boji, soudruhy v zápasu, mající v srdci tytéž tužby, týž ideál pravdy, spravedlnosti a lidského bratrství.

Jestliže se mohlo vším právem říci, že Republika a Svobodné Zednářství tvoří jen jedno, že jedno jest nutným doplňkem druhého, pak můžeme ještě správněji říci, že Svobodné Zednářství a Volná Myšlenka jsou dvě rodné sestry, z jednoho masa a z jedné krve a sledující je-

diný cíl, jenž jest *úplným a celkovým osvobozením člověka v řádu politickém i sociálním.*

Skutečně, prvé, aby správně definovalo to, čím jest a přeje si zůstati, napsalo tato pamětihodná slova na titulní list své ústavy:

„Svobodné Zednářství, instituce v podstatě filantropická, filosofická a pokroková, má za cíl hledati pravdu, studovati morálku a uskutečňovati solidaritu; pracuje na materielním i mravním zlepšení, na rozumovém i sociálním zdokonalení Lidstva.

Hlavním principem jeho jest vzájemná snášenlivost, úcta k ostatním i k sobě samému, naprostá svoboda svědomí.

Považujíc metafysické myšlenky za výlučné právo individuelního oceňování svých členů, staví se na odpor všemu dogmatickému tvrzení.“

Druhá, rozněcujíc se ideami a city skoro identickými, prohlašuje, že *lidská myšlenka jest a musí zůstati svobodnou*; *že žádná moc na světě nemá práva ji znásilniti*; *že jediný rozum má vésti a určovati myslící bytost*; *že není jiných pravd kromě pravd odkrytých a zjištěných vědou, a že vše, co činí si nároky na vyhnutí se této poslední kontrole: tajemství, zázraky, předstíraná božská zjevení, že jest to jen lež, podvod a mámení.*

Svobodné Zednářství i Volná Myšlenka měly v minulosti i v době nové předky i dnešní hrdiny; všichni filosofové, všichni myslitelé, všichni učenci, kteří nikdy nesvolili k tomu, aby ohnuli svou inteligenci pod jho autority, stále zcela hlasitě tvrdili, že stačí k vedení člověka po cestách někdy příkrých, osvítí-li se jeho kroky světlem rozumu.

Obě dvě staví konec člověka, nejvyšší účel jeho života, ne do nějakého vymyšleného světa, obydleného strašidly a příšerami, ale sem, na tuto planetu, kde prací všech a jednoho každého naplní se den vykoupení těch, kteří se lopotí, těch, kteří trpí, těch, kteří jsou potlačeni.

Obě dvě konečně bojují proti témže bludům, proti témže předsudkům, proti témže nespravedlnostem; obě dvě mají společné stoupence a protivníky, přátele i nepřátele, a rány, které jedna obdrží v bitvě, zasáhnou vždy i druhou v plná prsa.

Hleďte, aby zvítězily anebo podlehly společně, poněvadž prohlásily nesmiřitelnou válku mocem lže, nevědomosti, svatoušství a utiskování; jejich osud jest společný zrovna tak jako nerozlučný.

A proto spojuji je jedno i druhou v tomže pocitu úcty a dětinné lásky, jsa šťasten a hrdý ctí, která mně byla dnes vyhrazena, abych přinesl delegátům světové Volné Myšlenky bratrské objetí a vroucí povzbuzení Velkého Orientu Francie.“

DR. TH. BARTOŠEK:

O katolickém polytheismu.

Z interpelace poslance Ant. Svěceného a soudr. v říšské radě 2. července 1907.

Nauka o vývoji, nejpopulárnější ve vědách přírodních, kde zejména s Darwinovým jménem spojována bývá, platí stejnou měrou i o všech vyšších přírodních útvarech, o jevech společenských vůbec a tedy také církevních a náboženských. Jako není zázraků v přírodě, není jich ani ve vývoji církví, a je-li člověk ve vývojové souvislosti s jinými živočišnými organismy, lze analogickou souvislost konstatovati i u systémů náboženských. Zejména katolicism — a o ten nám u nás hlavně jde — není než organickým pokračováním starých t. zv. pohanských systémů náboženských. Staré pohanství trvá tu prostě dál, jen jmen se mu dostalo jiných. V minulém ročníku zabývali jsme se ukázkami z historie kultů, tentokrát chceme ukázat, že také nejzákladnější představy náboženské — nauka o božstvu — je přejata z pohanství.

Chceme dnes, jedním slovem, ukázat přetrvávání polytheismu (mnohobožství) v katolické církvi. Při povrchním pozorování jeví se nám katolictví náboženstvím monotheistickým (jednobožským), přejalo z Mojžíše příkaz víry v jediného boha a, nehledě k nedůslednosti s Trojicí, nenazývá jiných postav své mythologie bohy. Zkoumáme-li však věc zevrubněji, tu katolicism s jeho kultem nepochopené trojice (původu indicko-egyptského), svatých, sošek, obrazů, ostatků, škapulířů atd. nejen že neshledáme býti náboženstvím jednobožským, neboť pod titulem světců a světic trvá v něm klidně dál předkřesťanské mnohobožství a to ještě ve své pozdní úpadkové podobě, ale v různých obřadech jeho dochovaly se nám zbytky názorů vývojově ještě nižších a primitivnějších, s jichž obdobami dnes pouze u docela necivilisovaných plemen se setkáváme (léčení zaříkáváním zlých duchů, kult ohně — věčné světlo, náboženská úcta k mrtvým a zbytky zápalných obětí — svíčky, oleje — na jich hrobech, zbytky kanibalismu v rituálu mešním atd.).

Dnes chci se zabývat katolickým mnohobožstvím a řeknu hned, že je to mnohobožství úpadkové. Ta okolnost, že podle dogmatického učení církevního svatí nejsou v oborech legendou jim přikázaných činni samostatně, ale pouze jako „přímluvčí u boha“, mění na věci velmi málo, poněvadž jednak i toto „prostřednictví mezi bohem a lidmi“ je pouhou zástěrou nebo, chcete-li, jemným oslabením zjevného mnohobožství, jednak však v praxi se na toto omezení kompetence docela zapomíná: jednotliví světci jsou věřícími docela samostatně vzýváni a mají také docela podle pohanského vzoru provedeno i rozdělení funkcí: na př. sv. Blažej je speci-

alistou pro choroby krční, sv. Antonín Paduanský dodává ztracené předměty, sv. Florian zabývá se hasením ohňů atd. Také territorialně je dělba tato provedena — i katolicism má svoje božstva místní nebo zemská (patrony zemské, říšské) — jednotlivé obory lidské práce mají rovněž své patrony (sv. Lukáš patronem lékařů, sv. Josef tesařů, sv. Kryšpín obuvníků atd.). Že při kultu obrazů a sošek velmi často úcta přímo obrazu a soše se vzdává — katolicism zná sošky více a méně zázračné — je bezprostředním pokračováním staré modloslužby. I zde jen jména se změnila, ale věc zůstala.

Nad tato malá a podřízená božstva místní, odborná a jiná vyniká ovšem v katolicismu hlavní božstvo vyjádřené trojicí, ale takovou hierarchii znal starý pohanský polytheism také. I pohanští bohové měli svého krále.

Není nezajímavo pozorovat, jak v této smyšlené hierarchii nebeské obráží se soudobá politická hierarchie na zemi, jak si vzájemně odpovídají pojmy boha a pozemského vladaře, podřadná božstva odpovídají ministrům, rádcům a ostatní družině vladařově, i nebeské dvory mají svoje „dvorní dámy“, a jak s vírou v osobního vladaře současně mizí i víra v osobního boha, čehož typický doklad vidíme na př. ve velké francouzské revoluci. Je to výmluvný doklad pro tvrzení, že představy náboženské jsou antropomorfní (t. j. lidé tvořili si svoje bohy k lidskému obrazu a ne naopak), že jsou odrazem lidského společenského života té které doby. Pochopíme nyní také, že oligarchičtí nebo republikánští národové starověku měli také svoje nebe zalidněno oligarchicky (oligarchie = vláda několika vlivných osob) nebo republikánsky a že absolutistický a monarchický katolicism také svůj Olymp zorganisoval monarchicky.

Organisace nebeská odpovídá tedy politické organisaci pozemské a to i v tom směru, že pamatováno i v náboženských představách na svět zahraniční, na cizí domácímu řádu nepřátelské mocnosti, jež ovšem se jeví i zde jako temné, nepřátelské a zlé, ale přes to analogicky organisované jako domácí božská říše světla a dobra. Katolické peklo není než obdobou nekatolického, nevěřícího a proto církvi nepřátelského světa pozemského.

Všimneme-li si nyní katolických božstev (mezi než čítáme ovšem i t. zv. světce a světice) podrobněji, můžeme rozlišit mezi nimi dvojí typus, který ovšem také v jiných polytheistických soustavách rozeznáváme, typus božstev *přírodních* a božstev *lidských*. Vznik obou je v jistém směru protichůdný: božstva přírodní vznikají antropomorfisací (zlidštěním) jednotlivých zjevů a sil přírodních, božstva lidská zbožněním jednotlivých historických osobností lidských (Romula, mythického zakladatele Říma, římských císařů a p.). Rozumí se, že dochází i tu k typům smíšeným; takovou je na př. představa Ježíše, který je současně božstvem přírodním i zbožněnou osobností historickou. V celku však můžeme k božstvům přírodním v katolicismu počítat Trojici (tedy i Ježíše) a Marii, při ostatních božstvech katolicismu převládá typus druhý, božstev lidských, zbožněných lidí; církevní kanonisace je jen mírnějším stupněm antické apotheosy (zbožnění).

Bude nyní mým úkolem ukázati aspoň několika význačnými rysy, kterak v představách o Ježíši a Marii žijí v katolicismu dál přírodní božstva starých předkřesťanských národů. Kdo dnes i jen poněkud je obeznámem se starou mythologií, ví, že už ty staré kulty, které byly základem katolicism, měly mythické osobnosti analogické Ježíšovi a Marii.

Zabývejme se tedy nejprve Ježíšem. V starém Egyptě slul *Osiris*, v Indii *Krišna*, Féničanům *Adonis*, rovněž *Buddha* sem patří; tito všichni jsou allegorickými osobnostmi Slunce a důsledkem toho božstvy dne, světla a tepla slunečního. V minulém ročníku t. l. bylo ukázáno zevrubněji jak vánoce a velikonoce jsou prastarého původu, jak vánoce znamenají narození boha Slunce (počátek nového slunečního roku), velikonoce slavné jarní vzkříšení téhož božstva po tříměsíčním zimním spánku. Je zajímavo srovnati také legendární životopisy všech zmíněných allegorických osobností Slunce (zvlášť přesvědčivou je tu slovná téměř shoda buddhovské a evangelické legendy), v nichž naveskrz z narození dítěte-slunce radují se mocnosti dobré, naproti tomu mocnosti zla a temnoty usilují o jeho bezživotí; tím je pěknou poetickou formou pověděno, jak na počátku slunečního roku je nově narozenému slunci úporně zápasit se zimou a temnotou (představy světla a tepla, naproti tomu zimy a tmy jsou tu, jak na prvý pohled vidíme, zároveň symboly hodnot mravních: dobra a zla), jak božské dítě už v útlém mládí osvědčí svoji zdatnost a nezničitelnou sílu (dvanáctiletý Ježíš, Buddha i perský Zarathustra vítězí moudrostí, poslední dva i silou tělesnou nad největšími lidmi svého kraje), nicméně jest jim stále zápasit a bojovat s neúnavným nepřítelem, který, když zákeřný útok na slabé robátko (Herodes) se nepovedl a když ani mocí v otevřeném boji ničeho svésti nelze, sahá ke lsti a pokušení (ve všech mythologiích vyskytuje se známá scéna pokoušení ďáblem na poušti, s různými ovšem variacemi, ale se stejným výsledkem), posléze podaří se přece dílo zhouby, zima a tma opanuje, ale i to jen zdánlivě a dočasně; zdolané Slunce, zabitý a pohřbený Vykupitel vyjde slavně a vítězně z hrobu a nepřemožený znova zazáří na obloze.

K božstvu slunce druží se ve zmíněných kultech starých též představa jeho *panenské* matky, která u různých národů měla různá jména (v Egyptě slula *Isis*, Féničanům *Tanit*

nebo *Ištar*, v Řecku poněkud analogickou funkci měla bohyně *Diana*, buddhistům slove *Maya*), ale naveskrz byla matkou božstva Slunce, počala syna svého nadpřirozeně a panensky a ve všech těch kultech bylo jí zasvěceno slunce, noci — měsíc. Také katolickou Madonnu vidíme velmi často zobrazenou s měsícem pod nohama. Myšlenka, kterou mythus tento vyslovuje, jest docela prostá: *noc jest panenskou matkou dne* (poněvadž den rodí se z noci a ovšem beze všeho pohlavního plození). Byly-li tudíž allegorické osobnosti slunce (Osiris, Ježíš, Buddha) božstvy slunce a dne, byla jejich matka v této náboženské poesii starých bohyní měsíce a noci. Z noci rodí se den, Luna je matkou Slunce.

A je-li matkou Slunce, matkou nejvyššího životodárného božstva, je také přímo bohyní mateřství a plodnosti, symbolem ženského čili passivního principu kosmického. Slunce naproti tomu je symbolem oplodňujícím, mužským. Tak bohyně noci a tmy stává se zároveň bohyní země, *magna*, *alma Mater* (velkou matkou, živitelkou), *Materia*, *Maria*. Řecká *Demeter* (matka země) a starořímská *Cybele* jsou rovněž symbolisacemi téže kosmické ženskosti a plodnosti.

Tedy jak zbožněný Ježíš tak i jeho panenská matka Maria jsou velmi stará předkřesťanská božstva, která katolicism prostě přejal od svých předchůdců, tak jako přejal odtamtud celý svůj rituál. Nebude nezajímavo doložit věc několika kulturně-historickými fakty. V katolicismu kultus marianský má postavení velice význačné, Maria, současně dcera i matka boží, zaujímá první místo po Trojici, lze říci dokonce, že kult marianský zastiňuje i kult samého Ježíše a přece — v evangeliu legendární matka Ježíšova je osobou velice podřízenou, nejeví žádných nadprůměrných vlastností, jen na velice málo místech je tam o ní řeč, a to ještě velmi často svému synu spíše překáží než pomáhá (plísní na př. dvanáctiletého Ježíše pro jeho známý výstup v chrámě), není také zřejmo, že by žáci Ježíšovi měli ji z jakéhokoli důvodu v nějaké mimořádně veliké úctě. Za to však už ve zprávách o misionářských cestách Pavlových se dočítáme, jak už tehdy v Efesu hlásil se mezi posluchačí tohoto apoštola o své právo kult bohyně Diany. Není pro nás také bez významu, že známá modlitba t. zv. *litanie* má své vzory v liturgii starého Egypta a Indie a že zejména některé výroky, pronášené dnes v litaniích o Ježíšovi a Marii jsou pouhým překladem starých orientálsko-egyptských litanií pohanských. V t. zv. litanii lauretanské nazývá se na př. Maria „věží z kostí slonových“, „jitřní hvězdou“, „zlatým domem“, „branou nebes“ a p. to jsou vesměs výroky, s nimiž shledáme se doslovně v modlitbách pronášených ku poctě egyptské Isidy, matky Osirida, boha slunce. Podobně zase prosby, adresované dříve přímo božstvu slunce, pronášejí se dnes v modlitbách k Ježíšovi, a je zajímavo, že termin „Soli deo“ (bohuslunci) vyskytuje se dosud i v katolických modlitbách mešních.

Tolik prozatím o katolických božstvech přírodních. Thema ovšem není vyčerpáno, poněvadž patřilo by sem také pojednání o Trojici, jež však pro jeho souvislost s jinými otázkami ponechávám některé studii příští. Rovněž nesmíme zapomenout, že i v leckterém světci pokračuje kultus některého starého božstva přírodního (Herakles—Jiří, Lukáš—Asklepios a j.).

Celkem však božstva světců patří do kategorie druhé: zbožněných lidí. A to je při houfném a mechanickém zbožňování polytheism *úpadkový*. Je pozoruhodno, že právě v dobách, kdy v starém Římě víra a úcta k tradicionelním přírodním božstvům upadala, docházelo k houfnému zbožňování lidí: každý římský císař docela automaticky byl po smrti a někdy dokonce už za živa za boha prohlašován a ctěn. Stejný automatism nacházíme i v církvi, církevní kanonisace není než pokračováním takových automatických apotheos (zbožnění). Býti potrestán pro příslušenství k církvi (mučenictví, lat. *martyrus* znamená vlastně *svědek*, t. j. ten, kdo před soudem doznal, že je křesťanem) anebo přispěti jakkoliv k rozšíření církevní moci (třeba jako Karel Veliký, jenž šířil úctu ke kříži tím, že nevěřící po tisících pobíjel), tedy zase momenty docela vnější stačily k apotheose takové, každý mučenník a každý církevní dobyvatel došel kanonisace a teprve později, když už katolický Olymp byl příliš zalidněn, upraven zvláštní proces kanonisační a kvalifikační podmínky zmnoženy, by gloriola světců nesevšedněla. Kanonisace staly se řidší, ale nikoli lepší. Tedy i kanonisace církevní měla u starých svůj vzor. Nechci tvrdit, že apotheosa byla vždy zjevem náboženského úpadku, naopak myslím, že má *Tomáš Carlyle* pravdu, když tvrdí, že právě apotheosa byla prvním projevem lidské úcty k hrdinům, k vynikajícím lidem, úpadkovou stává se apotheosa ovšem tehdy, když se zmechanisuje, jako se stalo v císařském Římě, a v církevní kanonisaci vidím úpadkový zjev proto, že právě je pokračováním takovéhoto automatického a mechanického zbožňování dle určitých docela vnějších a tedy náhodných znaků, k nimiž ovšem domnělé zázraky, jež kanonisaci mají předcházeti, nutno čítati také.

Jen takové zjevy v přírodě se odvozují od původu božského, jichž vysvětlení cestou přirozenou nelze vyzkoumati.

Dr. Jar Vlach.

LONGINUS:

Otec moderního materialismu.

Jest to Pierre Gassendi — katolický kněz. Narodil se r. 1592 poblíž Digue v Provenci. Rodiče jeho byli chudí venkované, pro svou zbožnost daleko široko proslulí. Učil se zároveň mluvit a modlit; jsa čtyři roky stár kázával stejně starým soudruhům. Do školy chodil nejprve v Digue pak v Aixu, kde u minority Fesaia studoval filosofii. Dle vůle otcovy vrátil se k rolnictví; ale nevydržel. Bylo mu 16 let když přejal vyučování rhetoriky v Digue. Odtud brzo odešel do Aixu, aby nastoupil po svém zemřelém učiteli. Z této doby, tedy z let jinošských, pochází dílo: Exercitationes paradoxicae adversus Aristoteleos. Spis ten vrhá se s mladistvým ohněm na filosofii Aristotelovu, na uznanou filosofii církve. Je to jen část celého díla. Vyšla r. 1624 a 1645. Pěl dalších knih spálil Gassendi sám na radu svých přátel, aby nebyl pronásledován.

Kdo zná dějiny přírodních věd, kdo ví, co trpěli naši heroové od sluhů tmy, bude zajisté očekávati, že Gassendi byl zle stihán. Nikterak! Tehdá bylo bušení do Aristotelismu již časovou věcí. A leckterý učenec neb kněz, který by se sám nebyl odvážil napsati to, co Gassendi, mnul si radostí ruce, že ten mladíček tak břitce řekl, co jej samotného tížilo. Následkem toho získal si Gassendi útokem svým na Aristotelism vlivné přátely, kteří jej účinně podporovali. Známe jména dvou takových příznivců. Jedním byl parlamentní rada Peirescius; druhým byl prior Josephus Galterius. Mužové ti přemluvili Gassendi-ho, aby vstoupil do kláštera minoritů. Nejprvé mu dopomohli ke kanovnictví, potom se postarali, aby se stal proboštem v Digue.

Tímto ne zcela bezvadným způsobem stal se zarytý odpůrce uznané církevní filosofie, církevním hodnostářem.

Gassendi byl zcela lhostejný ke statkům tohoto světa. Nezáleželo mu na penězích ani na zevních poctách. Proto dal se jen ztěží r. 1645 přemluviti, aby v Paříži přednášel mathematiku. Nové povolání mu nesvědčilo. Namáhavé mluvení a ostřejší podnebí způsobily mu bronchiální katarrh a později zánět plic. Z pola vyléčen vrátil se do své otčiny, doufaje, že se tam pozdraví. Roku 1653 se vrátil opět do Paříže.

V době té napsal Gassendi životopis Tychona a Koperníka. Vypracoval též své náhledy filosofické. Roku 1654 opět se roztonal, ale byl na čas zachráněn odnímáním krve. Než v podzimu r. 1655 přišla naň nemoc poslední.

Léčili ho nejslavnější pařížští lékaři. Dle tehdejšího stavu vědy pouštěli slabému 63letému Gassendimu žilou; devětkrát po sobě! Gassendi byl následkem toho slabý jako moucha. Skromně a tiše zeptal se svých lékařů, zda by neměli již přestati s odnímáním krve; že to nevydrží. Starý doktor a ještě jeden z lékařů klonili se sice k názoru Gassendiho, ale třetí stál tvrdošíjně na provedení smluveného léčení. Tak tedy vzali Gassendimu ještě čtyřikráte krev. To stačilo. Zemřel se slovy: Narodil jsem se, nevím proč, žil jsem, aniž bych věděl jak a odcházím, aniž bych věděl proč a jak.

Gassendi obnovil atomism. Aristotelism, jenž do té doby vládl stál proti atomismu. Ovšem atomism Gassendiho liší se v leccems od atomismu dnešního. Slyšme jeho názory: Bůh stvořil určitý počet atomů, zárodky všech věcí. Vedle atomů existují ještě molekuly. — Čtyři živly skládají se z atomů. Paprsek světelný je drahou atomu, který vymrštilo svítící těleso. Zvláštní atomy přijímá pro teplo, zimu, čich, chuť a sluch. — Atomy jsou těžké, neprostupné, nedílné. Mají určitou velikost a určitý tvar. Jsou kulaté, vejčité, hranaté. — Atom je tvrdý. Tělesa nejsou naprosto trvdá. Proto jsou mezi atomy prázdné prostory. — Atomy mají háčky, jimiž se spolu spojují. V tekutinách jsou jen maličko shákovány, v tělesech pevných mají asi háčky větvicovité, jimiž se splétají v tuhý celek.

Není to ironie osudu, že na základě těchto fantastických nápadů pátera Gassendiho obživl opět atomism, který pak vyvolal materialism.

LONGINUS:

Atomism.

Velmi rozšířeno jest mínění, že atomism jest podstatnou součástí přírodních věd. To je rozhodně omyl. Atomisticko-mechanický názor světový byl pokusem o pochopení světa, nic víc. Pokus ten byl nešťastný.

Původci atomismu jsou řečtí filosofové Lexkippos a Demokritos. Žili kol roku 450 př. Kr. Atomy jejich jsou drobné, dále nedělitelné částice, jež se liší jen tvarem; jsou kulaté atomy, jsou krychlovité, válcovité atd. Tento atomism byl však přece jen něco jiného, než náš atomism. Chemik neb fysik atomista nebude dnes vysvětlovati barvy a chuti z atomů. Demokrit to činí; bílá skládá se dle něho z rovných, hladkých, průhledných atomů, čerň z drsných, hrbolatých, červeň z kulatých, zeleň z atomů prázdnými mezerami oddělených. Podobně vykládá sladké, slané, kyselé.

Říká se někdy, že Demokrit chtěl svět vysvětliti tím, že jej rozdrobil, rozbil. To je sice pravda, ale Demokrit učinil ještě něco víc. — Zda-li pak by Demokritův svět mohl pochopiti slepý? Ale ovšem. Jak by mluvil Demokrit se slepým o barvách? Řekl by mu: Víš, barva bílá, ta vznikne tam, kde se shluknou samé rovné, hladké, průhledné atomy. Podobně by mu vysvětlil ostatní barvy. Ale nejen slepí by směli býti žáci filosofa Demokrita. Mohli by

býti nad to hluší, necitliví pro chuti a vůně, tupí pro teplo a zimu. Jen hmat by potřebovali, aby mohli pochopiti co jest prostor, těleso a pohyb. Demokrit vypracoval tedy vlastně světový názor pro ubohé choré lidi, pro takové nešťastníky, mající jen hmat, pro hluché slepce bez chuti a čichu. A to má stačiti nám šťastným synům Země, jimž slunce svítí nad krásnou zelenou planetou. To má stačiti nám, jimž sladký hovor našich milých v uchu zní! Otče Demokrite! Proč ti říkají „smějící se filosof“? Snad ne proto, že's udělal si žert se dvěma tisíciletími?

Nyní pochopíme, proč mechanisticko-atomistické výklady jsou vždy tak průhledny. Vždyť se opírají jen o údání hmatové, o údaje nejspolehlivějšího smyslu. Jak chápeme proudění vody, když nám atomista řekne, že je to vlastně kutálení malých hladkých kuliček! Tak chápeme, jak pronikáme zjevy tlakové v plynech, řekne-li se nám, že tlak způsobují nárazy pružných atomů od stěn se odrážejících. Zda necítíme milé uspokojení, řekne-li se nám, že světlo jest vlněním, jež vzniká kmitavým pohybem atomů? Zda nejsme takovými výklady uspokojeni jako hoch, jemuž otec vyložil mechanism nástěnných hodin?

Kde jsou atomistické výklady možny, tam jsou velmi průhledné. Jen že nejsou všude možny. Proto atomism zavrhujeme. Co pak je to za výklad světa, pro nějž barvy, tony, vůně, věci každému z nás tak dobře známé, jsou učiněným tajemstvím. Neboť Demokritovy naivní výklady barev nám nestačí. A dnešní atomisté nad problemem pocitů si zoufají. Dubois-Reymond řekl, že nikdy „nebudeme věděti“ (ignorabimus), jak z molekulárních pohybů v kůře mozkové vznikají barvy, tony, pocity. Dnes s úsměvem odmítáme výnos Dubois-Reymondův o tom, co nebudeme věděti. Pustíme atomism a neřešitelný problem zmizí.

Proč měl atomism tak veliké úspěchy? Jeho logická ucelenost vábila k sobě vynikající duchy. Jeho snadnost a přístupnost lákala široký dav. Tím obdržel atomism vojsko vedené geniálními vůdci. A toto vojsko se muselo bít! Dítětem atomismu je materialism; ten pak byl od jakživa zuřivě pronásledován od lidí, kteří si přejí, aby vůle byla svobodná, kteří si přejí, aby osobní bůh vsahoval do dějů přírody. Myšlenky pronásledované — jak zkušenost ukazuje — nejvíce se šíří.

Ženy a Volná Myšlenka.

Napsala EL. PAUL.-R.

Nedávné úsilí o dosažení všeobecného práva hlasovacího na říšské radě způsobilo rozruch v kruzích ženských a vůbec feministických. Má se učiniti další krok, to jest dosíci tohoto práva i pro ženy všech stavů a tříd. Petice za tím účelem sepsané nacházejí podpory a podepisují se hojně.

Žena má míti totéž volební právo jako muž. To v zásadě jest požadavek moderní a úplně správný.

Jest zajímavo povšimnouti si, jaký vliv na život veřejný bude míti splnění tohoto požadavku.

Jest správno, tvrdíme-li, že klerikalismus nabyl by tím z počátku větší opory než má posud. Většina žen kloní se silně ke klerikalismu, jednak ze skutečného přesvědčení (těch je velmi málo), jednak (těch je nejvíce) bezmyšlenkovitě, skoro možno říci ze zvyku. Chyba však tkví ve výchově.

Důležitost dívčí výchovy není dosud v širokých vrstvách dostatečně pochopena. Většinou jest děvče zanedbáváno jen proto, že jest děvčetem. Hochům, třeba byli i nenadaní, věnuje se průměrně mnohem větší péče.

Zpravidla poskytne se děvčeti jen toho vzdělání, které je nezbytně nutno, aby se vyhovělo zákonu. Je to škola obecná, ve větších městech i měšťanská. Rodiče se netají před dcerou, že ji posílají do školy jen proto, že jsou k tomu nuceni a vždy kladou na její prospěch menší váhu nežli u syna. Nehledě k tomu, že z toho prýští skutečná neváznost k nabývání vědomostí, vzniká tu ještě škoda mravní, daleko větší než první. A k té chceme poukázati.

Základním rysem průměrné dívčí povahy je lehkomyslnost a povrchnost, nevšímavost ke všemu opravdu vážnému. Ta dědí se již po celá pokolení žen. Avšak není jim vrozena, nýbrž staletou špatnou výchovou tak vypěstována, že se zdá vrozenou. Celé její výchově schází přísný poukaz na účelnou a opravdovou práci. *Toliko prací roste vůle člověka*, s vůlí sebevědomí a povaha se formuje určitými, pevnými rysy. Proto jest třeba otevříti jen všechny obory lidské práce, aby netrávily život v nečinnosti a *aby měly svůj cíl.* Praví se všeobecně, že sociální poměry, boj o život a o chléb, donutily ženy k práci, ale my tvrdíme, že se v tomto hnutí ozývá též přirozená touha po vlastní činnosti. Je zbytečno rozhodovati předem, které z prací duševních a tělesných jsou ženě přiměřeny, o tom nejlépe rozhodne zkušenost a prakse. Ať pracuje, ať bojuje a nabývá energie. To vše jí jen prospěje a postupně zvýší duševní úroveň příštích generací.

Zatím však doposud máme dívky s malým obzorem a slabých povah. Proto jsou tak výborným nástrojem a útočištěm klerikálním živlům.

Náboženství chce víru, k víře jest největší schopnost v dětství, a proto se náboženství hledí zmocniti již mysli dítěte. Jeho nauky jsou již v útlém mládí v každou mysl takřka vtiskovány a tkví tam proto pevně a hluboko, takže

schromují a ničí schopnosti k vlastnímu přemýšlení a k samostatnému úsudku. Přistoupí-li k tomu nyní ona lhostejnost rodičů k výchově dívky, jest vliv náboženství na její mysl dokonalý.

Tím spíše, že podporují jej učitelky. Většina učitelek je vychována v soukromých ústavech klerikálních, odkud klerikalismus jim přešel takřka do krve. Samy se nedovedou z jeho pout vybaviti, tím nešťastnější jsou jejich žákyně. —

Tak vypadá náš dorost ženský, který má se snad brzy účastniti práce ve veřejném životě. —

Nejsme protivníky akce za jejím uskutečněním, pravíme znova, že je to požadavek správný a logický, ale voláme k drobné práci mezi ženami.

K ní voláme nejdříve uvědomělé ženy a pak zejména studentstvo a uvědomělé dělnictvo. Každý jsme z jiného kraje, každý má příbuzné dívky a známé. A třeba i neznámé. Doma, při práci, na výletě, ve vlaku, všude poučujte a agitujte směle pro dobrou věc jednotlivých žen i nás všech.

Snad konečně už přestanou časy, kdy žena a dívka znamenala pro muže loutku, s kterou se jen žertuje a pohrává.

Pamatujme, že jsou to matky budoucích pokolení, kterým chceme připraviti lepší budoucnost a od kterých očekáváme ještě více než můžeme učiniti sami.

Jen probuditi ženy, aby dovedly samy uvažovati a je skoro vyhráno. Hleďme je přivésti k upřímné snaze po pravdě, která jest nejušlechtilejší touhou po lidské přirozenosti.

Dosud ženy plní kostely, zpovědnice. Až budeme míti jen uvědomělé ženy, aspoň z většiny, musí padnouti samy sebou všecky ty dávno přežité středověké instituce.

Je potřeba velké slepoty, aby člověk nepoznal, že nynější náboženství nemají s Kristem docela nic společného a tím méně kněží, kteří se nazývají jeho zástupci k pohoršení všeho uvědomělého světa.

Počněme již slepotu odstraňovati všude a zejména tam, kde je největší — mezi ženami.

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

ČESKÁ SEKCE.

Další zprávy o kongresu Volné Myšlenky v Praze 8.—12. září 1907.

Generální sekretář Volné Myšlenky, belgický poslanec Léon Furnémont, navštívil v neděli 14. července Prahu. Na nádraží byl uvítán předsedou red. Myslíkem a sekretářem české sekce red. Pelantem a řadou stoupenců české a německé sekce pražské. Poslanec Furnémont pobyl v Praze až do úterka. V neděli odpoledne a v pondělí večer konány porady o uspořádání kongresu, v pondělí po celý den činěny návštěvy a to především městské radě pražské, všem denním časopisům a některým osobnostem. V úterý dopoledne prohlédl si posl. Furnémont museum národopisné, načež navštívil redakci naši, provolav tam s úsměvem naší práci: „Na zdar!" (s výslovností ovšem belgicko-francouzskou . . .). V redakci naší se posl. Furnemontovi velice líbilo, divil se čtyrem jejím místnostem a rozsáhlé agendě. Velice přátelsky rozloučil se s námi, aby se za krátko opět s námi sešel na kongresu.

Účastníci kongresu z ciziny. Dle zpráv zaslaných z Bruselu jest úspěch kongresu zajištěn. Dle předběžných přihlášek jest jisto, že Prahu navštíví delegáti z Anglie, delegáti italští, mezi nimiž prof. Ghisleri z university bergamské a prof. Berlenda z university římské, španělští s redaktorem Fernando Lozano, senátorem Odonem de Buenem, profesorem v Barceloně, paní Belén Sarrága de Ferrero, vůdkyní ženského hnutí španělského. Z Argentiny pan Vicente Sousa, redaktor, vysvětlí situaci Volné Myšlenky v jihoamerických republikách. Z Francie přijede množství zástupců s nejlepšími jmény Volné Myšlenky, z Německa prof. Haeckel, známý přírodozpytec z Jeny, dr. Schmidt, generální sekretář „Deutscher Monistenbundu", spisovatelka Ida Altmannová, dr. Bruno Wille, Peter Schmall, spisovatel, G. Tschirn, president Federace Freidenkrů v Německu. Z Uher přijedou Diner-Denés, spisovatel a dr. Fenyes, profesor university budapešťské. Poláci, Slovinci a Chorvaté přijedou rovněž; z Varšavy přijede předseda „Mladé Polsky" Josef Waserzug a André Niemojevski, redaktor listu „Mysl Niepodlegla" ve Varšavě atd. atd.

Města Paříž, Lyon a Brussel vyšlou na kongres v Praze zvláštní delegáty. Snad i město Řím, dojde-li do září k předání správy města Říma nově zvolenému demokratickému zastupitelstvu. Doufáme, že i město Praha kongresu svoji účast neodepře!

Americká česká sekce Volné Myšlenky dle usnesení sjezdu svobodomyslných v Chicagu obešle kongres Volné Myšlenky v Praze zvláštním delegátem. Delegát, který oplatí Praze návštěvu dra Bartoška na sjezdu svobodomyslných v Chicagu, není ještě určen.

Spolupracovníci na přípravách ke kongresu jakož i na pracích s pořádáním jeho spojených jsou nám velice vítáni. Je třeba ustaviti celou řadu odborů a k tomu nutno míti po ruce množství ochotných pracovníků. Každý, kdo rád by kongresu prospěl, nechť se přihlásí buď písemně neb ústně v kanceláři Volné Myšlenky, Král. Vinohrady, Korunní 6. Řízení kongresu vede redaktor Myslík, jemuž buďtež ohlášky adresovány. Dotazy řiďte na sekretáře kongresového výboru redaktora Pelanta, tamže. Kdo chceš prospěti kongresu, nečekej až budeš k práci vyzván, ale přilož sám ihned ruku k práci. Agitace ústní, zasílání provolání (obdrží se v redakci naší zdarma)

na venkov známým, fedrování účasti na kongresu ve spolcích, které by tam měly býti zastoupeny, posílání zpráv do časopisů, ve kterých vliv dotyčná osoba má atd., krátce všestranná agitace a propaganda možna je každému a všechny přátele naše o ní prosíme. *Krátký čas, který nám dán k uspořádání kongresu, vyvažme úsilovností své práce!* Důležité je také toto: Nechť nikdo zbytečnými dotazy nezdržuje pracovníky kanceláře kongresové: proto ať každý dobře stopuje všechna oznámení naše a ptá se kanceláře jen na ty věci, o kterých veřejnosti oznámení neučinila.

Nečekej nikdo, budeš-li pozván nebo až budeš pozván. Nemůžeme každého zváti zvlášť. Pozvání generální rady a naší sekce uvádí, kdo je na kongresu vítán. Kdo souhlasíš se zásadami tam vytčenými, považuj se za osobně pozvána, ať už jsi kdokoliv a dlíš kdekoliv a nechť jsi zvláštního pozvání nedostal.

Kongresové odznaky vydány budou komitétem pořadatelským. Za odznak určena maceška; květina tato slove totiž francouzsky stejně jako myšlenka. Francouzští volní myslitelé počli ji proto za svůj odznak používati a od nich přejaly ji spolu s ideami Volné Myšlenky ostatní národnosti. Vedle toho maceška jest krásná květina a svou kresbou květu upomíná na zadumanou lidskou tvář. Odznak proveden bude v emailu dle nákresu umělce. Prodejná cena odznaku nebude značná; oznámíme ji později.

Esperantisté jako průkopníci jedné idee, která rovněž jako Volná Myšlenka pracuje ke sblížení národů, súčastní se také hojně kongresu Volné Myšlenky v Praze. Pražský český spolek esperantský vzal si za úkol informovati o kongrese všechny esperantské listy a také již první číslo oznamovatele kongresového do esperanta přeložil a hlavním listům esperantským rozeslal. Zajímavo je, že delegát republiky argentinské občan Sousa, který se kongresu Volné Myšlenky súčastní a o propagandě Volné Myšlenky v jižních státech amerických promluví, jest horlivým šiřitelem esperanta. Pražští esperantisté hodlají jej co nejpřátelštěji ve svém kruhu přijati. I jiní esperantisté jsou mezi zdejšími i zahraničními delegáty kongresu. Jak se nám sděluje, bude pražskými esperantisty na kongresu Volné Myšlenky v Praze podán návrh, aby příště mezi jednací řeči kongresů všade zařaděno bylo vždy také esperanto, které již na několika světových kongresech dobrou službu prokázalo.

8. září budiž dnem manifestace Volné Myšlenky nejen v Praze, ale všade, kde její stoupenci žijí. Nechť všade, kde to jen trochu jde, jsou v den ten pořádány pokud možno veřejné schůze lidu aneb veřejné schůze spolkové (při nejmenším schůze důvěrné) s programem: Snahy Volné Myšlenky. Referenty ovšem vysílati nemůžeme, ale jsme ochotni poslati na žádost tresť přednášky té, kterou pak každý, kdo jen trochu přednášeti nebo recitovati dovede, může přednésti. Žádosti o tyto náčrty můžete posílati již nyní (abychom věděli v kolika výtiscích máme je rozmnožiti); poslány budou však až ku konci srpna. Žádosti opatřte 50 h ve známkách (na výlohy rozmnožování a porto). Hlavnější ovšem je, jeti v ty dny do Prahy, kam přijeď každý, kdo můžeš.

Pro jedno nezapomínejme na druhé. Naším cílem jest uskutečnění určitých ideí; schůze, kongresy a pod. jsou nám jen prostředkem k vytříbení názorů a k propagování jich ve všech vrstvách. Nezapomínejme proto na horlivou propagandu našich snah! Není hned tak vhodnější k tomu příležitosti jako nyní před kongresem. Zájem o Volnou Myšlenku je vzbuzen, stále se šíří a sta a tisíce lidí rádo by se dozvědělo, co to vlastně je. Vysvětlujte tedy všade lidu, co je Volná Myšlenka! Kolportujte naše časopisy, brožury, letáky! Jsme ochotni za účelem tím poslati každému našemu příteli úplně zdarma i více čísel „Volné Myšlenky“ a „Volné Školy“ k rozdání. Žádáme jen o hražení porta, které na jeden výtisk činí 2 hal. Napiš každý na lístek, který lze nalepit ihned na balíček, aniž by se musil přepisovati, svoji úplnou adresu a přilož tolik známek, kolik čísel žádáš. Pošleme je ihned. V každém čísle listu je několik ukončených článků a řada drobných zajímavých zpráv; z každého se tedy čtenář dosti o Volné Myšlence dozví. Rozviřte všade agitaci co nejúsilovnější!

Upozornění. Mimořádná doba nutí nás zužitkovati všech našich pomůcek, aby kongres byl co největší. Proto nutno zprávy o kongresu zařaďovati i do „Volné Školy“. Příští číslo „Volné Školy“ přinese tedy také hojně zpráv o kongresu.

PŘEHLED

Kulturní boj.

Světový kongres volných myslitelů, jehož konání v Praze v první polovici měsíce září jest již hotovou událostí, naplňuje postrachem a hrůzou na celé dva měsíce napřed klerikální denník, a jeho redakce tak se k vůli tomu zapomněla, že napadá dokonce úřadujícího náměstka král. hlav. města Prahy, který v těchto dnech generálnímu sekretáři kongresu slíbil pohostinství Prahy, i náš list, který o této záležitosti přinesl zprávu, jako snad i řada jiných listů. Mezi opravdu svobodomyslnou českou veřejností nebude o tom vůbec sporu, že rozhodnutí pořadatelstva světového kongresu pro Prahu znamená poctu a vyznamenání, jehož si dovede tato Praha vážiti, hlava a tepna národa, jehož největší národní hrdina pro svobodu slova a svědomí před půl tisíciletím postoupil smrt mučednickou. Způsob, jakým píše „Čech“ o mezinárodní federaci volných myslitelů, dosvědčuje jenom znova chvalně známý fakt, že jeho redakce i celý obvod jeho působnosti jsou nejtemnější pevninou v oblasti českého království, kde se ubohému čtenářstvu může předkládati všecko, ale všecko. „Hádavá schůzka lidiček, kteří kromě své zednářské nenávisti ke katolické církvi nic neznamenají“, takovými a podobnými stilistickými perlami snaží se klerikální denník vštípiti repreasentaci král. hlavního města

Prahy svůj názor a svoje poučení o významu sjezdu, který má v nedlouhé době Praha uvítati ve svých zdech. Nepochybujeme o tom, že poučování „Čechovo“ bude s nezbytnou sice zdvořilostí, jaká neškodí ani vůči neotesancům, ale za to s tím větší rozhodností odmítnuto. Měli bychom se vlastně červenati za to, že vychází v Praze list českým jazykem psaný, který na učence a lidi světových jmen — s nimiž možno třeba nesouhlasiti, možno i vášnivě s nimi bojovat, možno je nenáviděti prudce a nesmiřitelně, avšak přes to přese všecko nutno je respektovati jako veliké potence, jako duševní velikány (což je vlastně třeba věci tak jasné stále a stále vykládati?) — který na tyto lidi již napřed uličnicky vyplazuje jazyk a snaží se vylíčiti je a jejich snahy neinformovaným a ubohým svým čtenářům zcela falešně. Ale klerikální tisk, jeho dialektika a taktika, jeho duch a snažení jsou také mezinárodní a světovým příštím hostům Prahy výborně známy. Právě k vůli němu a proti jeho činnosti otravné a zhoubné, protikulturní a reakcionářské třeba konati kongresy svobodných myslitelů a hosté tohoto sjezdu budou jistě vřele vítáni v Čechách všude, kde se chápe význam boje proti klerikalismu. „Národní Listy“ 18. července 1907.

Klerikálové v Praze štvou již a — denuncují. Římsko-katolický „Čech“ v č. 190. z 15. července 1907 uveřejňuje zprávu o kongresu Volné Myšlenky v Praze a dodává k ní: „Naše katolické organisace budou vědět, (!!) kterak tyto veřejné rušitele občanského klidu, professionelní štváče, zednářské lháře vítati. Dračí símě zednářské, jež nenávidí Rakousko a jeho panující rod (!), má býti zasazeno do Prahy. Což se v radě koruny (!) a v říšské radě nenajde nikdo, jenž by korunu na tyto hlavní nepřátele Rakouska upozornil!!? Kongres byl velmi chytře do Prahy přeložen. Pešť zednáři se jen hýbe, tam zednářství šířiti není třeba. Praha je jim polem o mnoho vděčnějším. Zednáři kongres do Prahy si ustanovili mezi dva svátky Marianské od 9.—12. září. Pánové však se zmýlí: v Praze jim pšenice nepokvete!“ — Jak viděti, vyzývá „Čech“ přímo katolické „organisace“, to jest různé klerikální spolky, modláře a modlářky, aby proti kongresu Volné Myšlenky vyrukovali . . . Nu dobře! Počkáme, co páni studení bratři budou chtíti podniknouti. Mají-li snad v úmyslu provokovati, dostanou odpověď, na kterou hned tak nezapomenou!

Výchova a školství.

Ochrana mládeže je heslem doby. Pořádány jsou ankety, kongresy a p. I stát počíná se o ni zajímati. Žel, jsou to nejkřiklavější případy, které hnuly svědomím společnosti. I jinde mládež vskutku ochrany potřebuje, ale nečiní se nápravy pražádné buď z nerozumu nebo ze strachu před klerikály. Mládeži škodí se všelijak a není to vždy jen úhona tělesná. Také to není jen tam, kde pro nedostatek vychovávání a vzdělání rodičů zachází se s dítkami surově. Tělesný trest je zakázán ve škole co nejpřísněji. „Klečení“ počítá se k trestům tělesným. To co je ve škole trestem, je v kostele zásluhou. Čím déle „klečení“ trvá, tím zásluha je větší. I když připustíme, že náboženská cvičení jsou částí náboženského vyučování, musíme žádati, aby stát „vedení a dohled“, který si osobuje, také skutečně prováděl a nepřipustil, aby dětem na zdraví bylo ubližováno. Čím více klerikálové získávají půdy, tím hůře pro naše děti. Denní docházka do kostela v městech, zvláště v těch, kde není školní kaple a kostel od školy je dosti daleko, pobývají děti často od $^{1}/_{2}$7 do $^{1}/_{2}$1 mimo domov a to nepřispívá k jich zdraví. Trmácení se po polích o všelijakých těch procesích, hladovění před přijímáním, kdy děti s prázdným žaludkem v nevyvětraném přeplněném kostele pobývají, je dětem přímo záhubno. Omdlení je tu časté, jedno přijímání bez několika omdlení se neodbude. Nepotřebují tu děti ochrany? Kde je tu dozor nadřízených úřadů? Nekonají-li úřady svoji povinnost, ať vzchopí se rodiče, jinak spoluvina je také na nich. Katolická církev se nesmí diviti, když rodiče brániti se budou, aby se takovým „nábožným způsobem“ dětem jejich na zdraví škodilo. Teď při začátku školního roku mají rodiče nejlepší příležitost oznámiti, že jejich dítě nebude choditi na „náboženská cvičení“.

Může a smí býti učitel klerikálem? Nesmí! Škola toť oheň, klerikalism voda, jsou to živly naprosto nepřátelské, jež nemohou pracovati nikdy souhlasně, nýbrž vždy proti sobě. Škola si vytkla vychovávat zdárné lidi pro svět vezdejší, klerikalismus však pověrčivé, bigotní stádo pro život t. zv. nadpozemský. Škola potřebuje učitele pravdy, vykladatele přírodních pravd a moci, klerikalismus však kazatele dogmat a zázraků. Zatím co učitel divy přírody odhaluje a souvislost příčinnou všech jejich zjevů vykládati musí, kněz činí opáčně; přírodní zjevy označuje za výsledek vůle jakési nejvyšší bytosti nebo za zázraky. Škola chce z dětí vychovat samostatné, mravně svobodné lidi, klerikalismus potřebuje lidi málo myslící, slepě poslouchající, kteří hodně na mše a pod. věci platí, podporují církev, jejíž panství není sice „z tohoto světa“, ale přec jen poklady shromažďuje v takovém množství, že nemá o tom zatemnělá ovečka ani zdání. Učitel, který s národem a s dětmi dobře smýšlí, nemůže své přesvědčení potlačovati a dáti se do služeb organisace, která vždy a všude byla proti vzdělávání a uvědomování lidu, která vedla lid na hranice inkvisiční. Učitel sloužiž skole, uvědomění lidu a svobodě a ne kněžím, jichž řemeslem jest sloužení klerikalismu, kterýž zatemňuje a ohlupuje lid. — *F. Lehrerst.*

Nejvzácnějším statkem státu není — jak se říkávalo dříve — dorůstající mládež, ale plemenní hřebci. Nachov hřebců platí ministvo orby letos úctyhodnou sumu 4,689.620 korun. Za to však mají hřebci opatření v pravdě knížecí, pečujeť o ně 8 majorů, 21 rytmistrů, 18 zvěrolékařů, 158 poddůstojníků, 2318 vyjínů, 122 dělníků a 4 účetní assistenti. O 1746 erárních hřebců stará se 2649 lidí. V království našem má učitel na starosti 70—80 dětí, v alpských zemích 80—90, v Haliči dokonce 120. Dva hřebci vyžadují k opatrování 3 osoby. — Jak pobledá cena školáčka srovnáme-li ji s vysokým významem c. k. chovného hřebce! *„Fr. L.“*

Z církevních obzorů.

Několik slov o vídeňských evangelických bohoslovcích a české církvi evangelické vůbec. (Dopis evang. učitele). Do jakých hrozně ubohých kolejí zabíhá „Kruh českých bohoslovců ve Vídni“, vidno z provolání přiložených v „Husu“ jakož i v „Ev. Církevníku“. Stydno jest každému evangelíku, že kněžský dorost, který má býti za krátko mravní vzpruhou církve, obírá se takovými nicotnostmi. Jednou bouří celý český národ, by pomohl postaviti evangelickou theologickou fakultu v Praze, ježto nemůže se s pp. kollegy v povolání při pivě snésti. Nevěřil by žádný, že lidé zaměstnávající se vážnou prací mohou k takovým absurdnostem přijíti, jako jest hádání se o kus barevného tkaniva, jemuž se říká trikolora. Nám „lidem“ jde především o vypěstování lidství, o což musí běžeti i pp. posluchačům theologie a zvláště evangelickým. Dívám se na tak zvané „duchovní pastýře“ zcela jinak a zcela jiné požadavky kladu jim, jakož i většina evangelické inteligence. Stává-li dosud ten řád, že musí býti kněží k vůli pěstění t. zv. křesťanských cností, (ač ovšem ani oni sami tomu nevěří a vě-

řiti nemají) a jak se zdá, že ani v dohledné době evangelíci nevymaní se z církevního jařma, jest na farářích, by oni připravovali lid pro ony lepší časy. Bylo-li mezi starými faráři „veterány“ kus onoho kosmopolitismu národního i náboženského, zdá se, že tento mladý dorost chce dohoniti, co staří zameškali. Krásná ona doba kdy „Já jsem Čech a kdo jest víc“ zaznívalo po vlastech našich, minula bez silnějšího ozvuku ze strany evang., a tudíž by doplnilo se oněch 100%, nahradí to v příštím svém působení nynější páni posluchači . . . Jest opravdu s podivením, že akadem. občané sestavují si klub, zvou do něho jen „svoje“ lidi, jimž co výhody nabízejí: právo representační, nosení odznaků atd. (Snad by se pp. stud. zamlouval červený baret s bílým okrajem a la poděbradka a čamarový talár.) Líto jest mi, líto, že čeští evang. theologové v cizině tímto způsobem representovati chtějí svoje češství a sami se tak bagatelisují před veřejností svojí spolkovou vzdělavací prací. Cvičí se ovšem v kastovnictví. Od kastovnictví ku klerikalismu jen malý krůček, ač nekryjí-li se v praxi ony dva pojmy. Páni jistě dobře vědí, že i v evang. církvi počínají se vyskytovati hlasy mluvící o klerikalismu. Tu není vinen systém, lépe řečeno nauka, nýbrž lidé. Kdyby raději místo representace studovali praktickou theologii, by aspoň starých předků myšlenky ztělesňovali. Běda místu, kam dostanou se kněží, lidé úzkých srdcí, zatemnělých myslí šovinismem náboženským a národním. Ubohý pak nevědomý lid, který na nich, svých vůdcích, visí! Tolik časových, řešení nezbytného žádajících záležitostí — a páni pro život se vyzbrojují odznaky! Tyto různé časovosti vyrostou v hory a pak drtí samy představitele. (Rozlučuj náboženství od formy církevní). Není časovou otázka těch titulů, za něž se nemusí styděti žádná nejvybranější hierarchie? (Ovšem nám „lidem“, kteří chceme žíti bez kompromisů). Důstojný, veledůstojný, vysocedůstojný atd. To jest český demokratický protestantismus?!, který i svými formami opírá se o bibli? Když křesťanství, tedy původní, působící svými nepřežitými do detailů propracovanými zásadami: rovnosti, volnosti, bratrství. Nejsou časovými různé ony záležitosti týkající se poměru škol interkonfesijních k nynějším? Kdyby se čeští evangelíci jako lepší částka národa postavila na stanovisko svých otců a zaujala místo „representace a nosení odznaků“ posici jejich neohebných páteří a tvrdých lebek, nebyli bychom nyní měli k volné škole daleko. Nač ovšem tím se zabývati? Páni jednou přijdou do okr. školních rad co virilisté a po případě tam choditi nebudou (což sám „Hus“ či „Hlasy ze Siona“ vytýkaly) a nač si páliti prsty? Aby snad učitelům se pomohlo!! Hanba jest čísti, proč tam a tam potřebují evangelíci „svého“ učitele. Aby vyučoval — „církevnímu zpěvu“ . . . . Dnes evangelíci počítají, počítají jak mnoho jich je v království, kolik set jich bude se moci representovati a zapomínají na slova Palackého: „Kdykoliv jsme vítězili, dálo se to pokaždé více převahou ducha, nežli mocí fysickou“.

J. Abrahamovicz.

Dokumenty klerikalismu.

Lidové pověry a předsudky. Kdo chce, aby dostával hojně darů, musí udělati toto: Když na jaře čistí se úly, tu trus, který je na dně úlu napadán, má se snésti — ale nesmí se vzíti do holých rukou — a zakopati pod práh. — Když myjí ženy ráno děti říkají při tom: Vodičko čistá, pána Ježíše Krista, beru tě na zdraví, na štěstí, hříchu na odpuštění a dušičkám na spasení. — Na bílou sobotu, když zvoní poledne, třesou lidé stromy, aby měly hojnost ovoce. — Na koho chodí můra, zbaví se jí takto: Napiš na dveře muří nohu, zabodni do ní nůž, pokap se svěcenou vodou a jdi spat. Třetí den přijde ona osoba, která na tebe můru posílá, a bude tě o něco prosit; nesmí se však jí nic dáti. Tak nejlépe ji poznáš. — Kterak hostinský získá si velkou návštěvu obecenstva? Prostředek jest následující: Musí jíti v pravé poledne na hřbitov, tam vzíti — ne do holé ruky — tři hrstě země a dáti je do šátku. Pak musí jíti ten samý den o půl noci před hostinec kam chodí mnoho lidí a onou zemí jej přehoditi. — Dá-li se býkovi na velký pátek před východem slunce česnek, je po celý rok zlý. — Když vede se dobytek na trh, tu dává se pozor, kterou nohou vykročí z chléva. Vykročí-li levou, vrátí se a nevede se dobytek nikam. Potkalo by takového člověka neštěstí. — Usuší-li se plavuň obecná (jelení skok) a posype-li se prachem tím místnost kde je shromážděno hojně lidí, za malou chvíli nastane mezi nimi rvačka, která přestane tehdy, až se místnost vyčistí. — Na sv. Filipa a Jakuba staví lidé do chlévů vidle a koště za tím účelem, aby čarodějnice neškodily dobytku.

F. J. Vejtruba.

V jaké duševní otupělosti nalezá se zdejší venkovský lid o tom svědčí následující: Při tanečních zábavách pořádaných o masopustě dává každá dívka jistý obnos na zaplacení výloh, se zábavou spojených. Sedlácká dívka dává pravidelně 5 až 6 K, chudší 3 K. Po zaplacení všech výloh, zbývá ještě nějaká část peněz; lid který neví kam s penězi, nese je na faru, panu faráři, aby se každou neděli pomodlil „za dobrý oumysl“ panen z té neb oné osady. Případ ten shledal jsem v šesti vesnicích.

F. J. Vejtruba.

Ježíš-Kristus neplaceným agentem. Prostějovská sladová káva z Kolínské továrny na kávové náhražky. Akciový podnik českomoravského kupectva. Balíček za 10 h a ještě přilepený obrázek Ježíše k tomu zdarma. Tento výtvor je nejenom hnusná jarmareční mazanina, ale Ježíš musí tu volat věřící ovčičky, aby kafíčko kupovaly a tak nedaly onomu podniku zahynout. Tady se, páteři, ježte, zde je pole na to a ne ve štvaní proti Volné Škole!

Z našeho života.

Výroční zpráva spolku Volných Myslitelů v Brně za II. rok činnosti (1./8. 1906—30./6 1907.) Zvýšeným politickým ruchem byli jsme odkázáni na působnost uvnitř spolku, což přispělo k upevnění hlavně hospodářskému. Schůzí výborových konalo se 10, členských 7. — Členské přihlášky dosáhly čísla 147. — Dopisů přijato 85, odesláno 364. Právních porad poskytnuto 22. Přednášky uspořádány: Dne 17. září 1906. Brno „Co jest Volná Myšlenka? referent A. Perout. 26. prosince. Brno „Proč stojíme mimo církev?“ J. V. Stejskal. 6. ledna 1907. Řečkovice „O kulturní Francii“ J. V. Stejskal. 13. ledna 1907. Král. Pole „V. M. a náboženství“ E. Burian. 13. ledna 1907. Brno „O kulturní Francii“ J. V. Stejskal. 21. února Židenice „Církve a svoboda“ J. V. Stejskal. 3. března Král. Pole „Terst, Benátky, Pulje“ (s obrazy) J. V. Stejskal. 10. března Brno „Náš poměr k náboženství“ (diskuse). 14. dubna Brno „O Rembrandtovi“ (s obrazy) A. Heydušek. 23. června Babice „Co chtí Volní Myslitelé?“ 29. červva Brno „Morálka bez boha“. Zpráva pokladní. Příjem: Zůstatek z min. r. K 102·56, z výstavy K 456·76, zápisné, příspěvky K 239·90, různé K 36·68, úhrnem K 835·80. Vydání: Za inventář K 163·09, knihy, časopisy K 301·40, různé K 134·80. Hotovost K 236·61. Odbírají se časopisy: Volná Myšlenka, Volná škola, Přehled revuí, Rudé Květy, Svojan, Matice Svobody, Šibeničky, Der Atheist, Freidenker, Freie Schule, Die Fessel. Spolková místnost vyzdobena obrazy Holárkovými a Kupkovými. Zřízena spol. knihovna z vybraných děl světových autorů. Ustaven odbor „Volná škola“ pro členy mimořádné. Delegáti spolku vysláni byli

k různým anketám a akcím spolků příbuzných (na pomoc vystupujícím kněžím, na studentské schůze, na protestní schůzi proti utlačování Slováků atd., Členstvem byly hojně šířeny spisy a letáky protiklerikální.

Bezvěrcům v Čechách. U příležitosti světového kongresu Volné Myšlenky konati se bude na podnět zemského spolku volných myslitelů „Augustin Smetana“ v Praze letos na den 8. září konference delegátů všech spolků a skupin bezvěrců v Čechách za účelem porady o zřízení svazu spolků bezvěrců. — Svaz ten dle návrhu podepsaného komitétu měl by za účel: 1. utvořiti stálý komitét pro pořádání přednášek po Čechách rázu kulturního ve smyslu snah bezvěrců, 2. vésti stálou statistiku bezvěrců, 3. dávati popud k zakládání místních spolků bezvěrců, 4. působiti doporučením vhodného výběru knih, aby knihovny bezvěreckých spolků byly účelně zařizovány, 5. dávati pokyny k akcím spolků bezvěrců ve způsobu rad s naprostým šetřením jejich samosprávy, 6. zřizovati soukromé školy bezvěrecké (volné), 7. vydávati společným nákladem spolků bezvěrců knihy rázu čistě vědeckého, po případě i jiné vhodné publikace, 8. pořádati občasný sjezd delegátů bezvěreckých spolků a skupin, 9. pořádati příslušné akce společné za účelem domáhání se rovných práv s příslušníky církví, 10. zřízení velkého střediska spolkového, kde by konány byly stálé kursy universitní extense se zřetelem na snahy bezvěrců (přírodní vědy, filosofie, dějiny církví, srovnávací nauka o kultech, sociologie a pedagogika). Program jednání na konferenci, pokud nebude zaslanými návrhy bezvěrců do dne 15. srpna 1907 doplněn, stanoven byl přípravným komitétem takto: 1. Zpráva o dosavadním hnutí bezvěrců, 2. zřízení svazu a čtení stanov, 3. stálé pořádání kulturních přednášek, 4. zřizování volných škol. — Do dne 15. srpna jest nutno, aby spolky bezvěrců aneb jenom skupiny bezvěrců (které zamýšlejí během času ustaviti se ve spolky) oznámily delegáty (jméno, zaměstnání, bydliště, úplnou adresu), jež na konferenci vyšlou, a zároveň sdělily též návrhy na případné rozšíření programu konferenčního. K jednání na konferenci připuštěni budou jenom skuteční bezvěrci bez ohledu na politické přesvědčení, kteří prokáží se komitétu legitimací vydanou některým spolkem bezvěrců, že jsou jeho řádnými členy, a pozvánkou, která jim bude, když se o ni před konferencí přihlásí, zaslána nebo odevzdána. Bezvěrcům, kteří nejsou členy některého spolku bezvěreckého, bude prokázati se pozvánkou a zároveň listinou, že jsou bez vyznání. K dotazům a přihláškám budiž přiložena 10 hal. poštovní známka. Mimo to žádají se spolky a skupiny bezvěrců, aby do konce srpna 1907 sdělily počet svých členů a podaly stručnou zprávu o své dosavadní činnosti. Zároveň pak žádáme všechny bezvěrce v Čechách žijící, aby do téže doby udali své adresy a počet dětí bez vyznání školou povinných, a zaručujeme se jim, že adres těch nebude jinak použito nežli k účelům společné věci bezvěrců. Všecky dotazy, přihlášky a návrhy, týkající se konference, zaslány buďtež s adresou: B. Bohuslav, Král. Vinohrady, č. p. 1403. Komitét spolku volných myslitelů „Augustin Smetana“ v Praze.

Kaleidoskop.

Úmrtí. V Netolicích zemřel náš upřímný stoupenec pan MUDr. Stanislav Kudrna, lékař. Zesnulý byl od začátku čtenářem „Volné Myšlenky“ a r. 1905 súčastnil se také Kongresu Volné Myšlenky v Paříži. Zachovejmež mu přátelskou vzpomínku.

Bývalý ředitel účtárny král. hlav. města Prahy p. Mafertheiner, jemuž veškeré úřednictvo účtárny bylo velmi vděčno — když šel na pensi, je velmi pobožný pán. Má značné jmění a je starým mládencem. Největším jeho idealem pak — kostel. Byv pensionován, ucházel se, aby směl vstoupit do kláštera, jemuž slibuje, vymůže-li mu od arcibiskupa, aby směl sloužit aspoň jednou denně mši, že věnuje (buď klášteru přímo, neb na „zbožný účel“) celé své jmění. Nu a za peníze vše! Jak nyní po magistrátních úřadovnách se tvrdí, pan ředitel dostal už vyřízení své žádosti od církevních úřadů a to v ten smysl, že bude-li dva roky „studovat“ „vědu theologickou“, právo sloužení mší mu bude skutečně uděleno. Nám jde při celé věci jen o jednu záhadu! Až pan exředitel bude „zaopatřen“ v klášteře, bude jeho tisícovou pensi brát — klášter?

Výstižná charakteristika klerikálního působení na ženy. Libochovický „Český Sever“, který si vede velice čile protiklerikálně, charakterisuje v č. 6., klerikální působení na ženy těmito slovy: „U Číňanů dávají se nožičky narozeným děvčatům do lisů, aby zůstaly zakrnělé, u nás klerikalismus lisuje od nejútlejšího mládí ženám mozečky, aby v nich měl slepé a poslušné nástroje náboženského fanatismu“. Nemůže býti případnějšího přirovnání.

Důvěra v boha — nepříjemná farářovi. V jedné vsi v Posázaví radili sedlákovi, aby dal pojistit obilí proti krupobití. Sedlák odepřel, řka, že věří v pána boha, že tomu postaví v polích kříž a ten že ochrání mu osení lépe, než všechny pojišťovny. Od té chvíle jakmile na obloze vystoupnou šedé mraky, umírá strachy — místní farář. Sám se vyjádřil: vždyť by nic tu pak žádný v boha ani nevěřil, kdyby mu přece potlouklo.

Ďábel vítězí. Jsou ve Španělsku celé širé kraje, kde téměř do roka ani nezaprší. Nejkrajnější neúrodou stíhaní jejich obyvatelé po celá staletí vysílali úpěnlivé prosby k obloze, kterou pokládali za sídlo svého boha, kněží užívali všech známých prostředků, jimiž nebe se nutilo sloužiti lidem — marně. Sotva pár kapek podařilo se jim přivolati. Ani jim ovšem nenapadlo obrátit prosby své na druhou stranu, k zemi. Vždyť tam, ve středu, je věčný oheň, sídlo ďáblovo, jak by odtud mohli si vyprositi vláhu? Nepomyslili tedy ani na to, aby snad exorcisováním vynutili si vodu od knížete temnot. A hle, v tomto století nevěry přicházejí synové vědy a tedy nepřátelé boží a služebníci ďáblovi — inženýři a bez exorcismů, pouhým důmyslným navrtáváním nutí zemi vydávati vodu ne po kapkách, ale plnými proudy a proměňují pustiny v háje úrodné. Nezasloužil by si tedy plným právem ďábel, aby k němu se obrátil kult obyvatel, jimž konečně je pomoženo z úplně protivné strany než odkud pomoc čekali? Neměli by pěti s Carduccim:

Zdráv buď, ó Satane,
vzpouro i dílo,
rozumu vítězná
mstící se sílo!

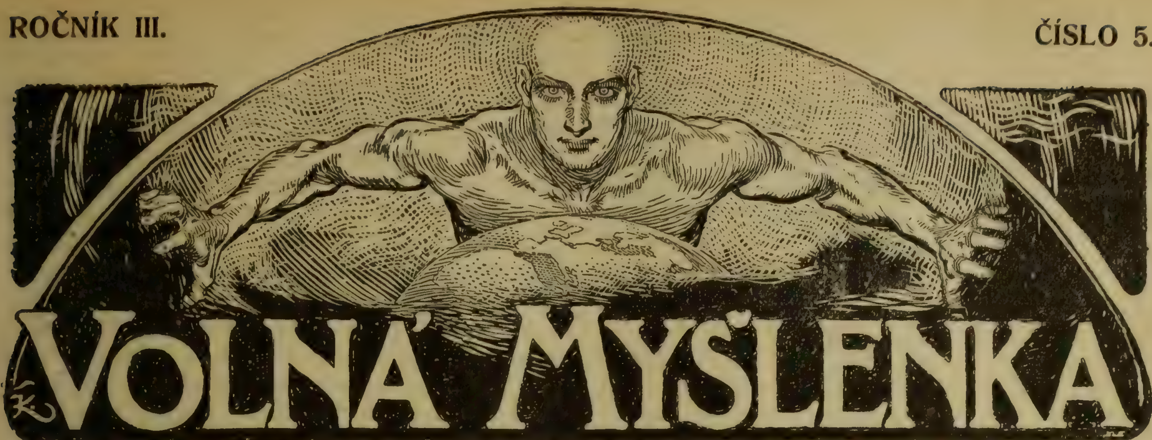
Hymny a kadidla,
vše k slávě tvojí!
Jehóvu kněží ty's
porazil v boji!

△ 13

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) KAREL PELANT. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNÍK III. ČÍSLO 5.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 1. ZÁŘÍ 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

Přičiňme se všichni o skvělý zdar kongresu Volné Myšlenky v Praze!

EDVARD BENEŠ:

Dva Syllaby.

Bylo to 8. prosince 1864, kdy náhle nad celou Evropou, celým vědeckým světem z čista jasna zahřmělo, zahřmělo v pravém slova smyslu, neboť tehdá ještě nedovedli si počínat s matkou církví jako dnes a tehdá slovo neomylného Pontifexe Maxima z Říma mnoho znamenalo nejen pro kněžstvo, nejen pro vysoké třídy společenské, ale i pro vzdálený a dosti mu cizí prostý lid. Toho dne ve vší své důstojnosti, zahalen hávem tajemnosti a věčnosti, vydal papež Pius IX. *„Syllabus“*, v němž zatratil moderního ducha naší společnosti a odsoudil na vždy veškeru vědu a lidský pokrok.

Slovo „Syllabus“ znamená asi tolik, co katalog, seznam, přehled, a po dlouhá a dlouhá století užívali ho bibliothekáři, sběratelé a podobní lidé, až najednou r. 1864 církvi se zalíbilo učiniti z něho výraz památný a historický. Pius X., nynější papež, ukázal, že kráčí ve stopách svého jmenovce a vydal také „Syllabus“, v němž na začátém díle svým předchůdcem pokračuje. Není tu jen shoda ve slově při obou těchto aktech, je tu také shoda vnitřní: První „Syllabus“ odsoudil moderní snahy a pokrok v 80 článcích, druhý Pia X., vydaný 18. července 1907., odsuzuje vědu a pokrok v 65 článcích. Je-li jich teď méně, vydají za to tím více svým autoritářstvím, svými detaily, a vůbec precisností, s jakou nezapomíná se na nic, co dnes jeví trochu chuti k životu v naší společnosti, a jak odsuzuje se to nemilosrdně k smrti. Jinak cíl, forma a naivnost či snad drzost u obou těch papežských aktů jest táž.

Forma jest zajímavá, stará, antická a dosti temná pro ty, kdo nevědí, že papež odsuzuje *rozhodně a kategoricky.*

Papež neříká: Není pravda, že . . . . . . atd. Papež vždy resolutně, bezpodmínečně prohlásí: *Zatracen budiž ten, kdo věří . . . atd.*, a následují pak články, jež jsou navždy odsouzeny. Papež nežertuje. Papež nesmlouvá. Církev *v těchhle* věcech nedělá kompromissy. Církev jest věčná, svatá, neomylná a papež s ní. Papež, když stojí za kathedrou, jest jediný a věčný, ničí a boří světy jedním slovem. Papež nedebatuje, nedokazuje. Kam s tím? To dělají jiní také a právě ti nepřátelé církve. Papež poručí. Jeho jméno — Sarto nebo Pius — mizí tu v té veliké důstojnosti církve, s jakou *kdysi* mluvila národům a papež tu jest dnes zcela krátce *„Papež“*, neosobný a věčný, jako *„Církev“* se cítívala věčnou a neosobnou v dobách minulých. Když papež dnes dělá „Syllabus“, zanese se v duchu do těch středověkých dob, kdy církev a papež skutečně ještě kommandovali světu.

Zabaveno.

Pod vládou kutny. 28. srpna navštívili (jak „Čech“ sděluje) jménem knížecího arcibiskupského ordinariatu pražského biskup Dr. Frind a generální vikář monsignor Brusak c. k. místodržitele „v záležitosti ochrany duchovenstva proti útokům špatného tisku, což jest s velikým povděkem vítati, je-

likož jest již svrchovaně na času, aby těmto nezřízeným a neoprávněným útokům na duchovenstvo katolické u nás v Rakousku učiněna byla přítrž. Zdá se zajisté z posavadního volného způsobu psaní proti katolické církvi a jiným sluhům, jakoby u nás v příčině té všechno bylo dovoleno" a čtenáři pochopí bez dlouhých komentářů situaci.

Zabaveno.

Ten, kdo nejvíce jest „Syllabem" dotčen a zdrcen, nejsou kruhy světské nebo vědecké; jsou to lidé opravdoví, věřící, kteří nepozbyli ještě veškeren rozum, jsou upřímní a chtěli by znovuzrození náboženského citu a ducha; jsou to opravdoví katolíci, kteří by chtěli věřiti a vroucně věřiti, kteří by chtěli reformovati, co se dá, a pomoci církvi i náboženství k životu; jsou to ti kněží a laikové, kteří poznali, že dnes už nestačí massám heslo, jehož užívá církev: „Credo, quia absurdum" — Věřím, protože to je absurdní. Duch dnešní společnosti jest kritický a lidé ti poznali, že pro idee náboženské také jest třeba kritiky a diskusse, krátce kritické methody moderní. Lidé ti počali se v lůně církve nápadně množiti, i časopisy vydávali, propagandu dělali — bylo třeba je zdrtit, ubít. A Pius se zatím zdrtil sám svým „Syllabem". Kdo ještě věřil ve zdravý jeho rozum, pozbyl té víry docela.

„Syllabus" prohlašuje, že Bible se nám zachovala čistá a neposkvrněná, bez chyby jakékoli, je to přímé zjevení boha, bezvadné ovšem, v němž vůbec chyby býti nemůže. Odsuzuje všecky idee pantheistické, naturalistické, racionalistické a všecky theorie sociální, kommunistické a *klerikálně-liberální*. Církev jediná jest základem veškerého života a dnešní společnosti lidské, církev dodnes má a musí míti dle „Syllabu" nadvládu nad životem občanským v každém ohledu. Manželství jest instituce náboženská, to patří jen a jen církvi. Všechen liberalism, všecka kritika filosofická a historická budiž zatracena! To nám prohlašuje „Syllabus", to — jak oznamují zprávy z Říma — zjevila Panna Maria Piovi, když se mu ukázala ve vší své slávě a velebnosti krátce před vydáním „Syllabu".

Každý katolík, věrný a zbožný, se musí před tím vším jen sklonit a mlčet. V seminářích kritické studie biblické, pokud se konaly, musí býti zastaveny. Všecka věda jest pro církev nesmyslem, to proti papeži a jeho Panně Marii neznamená nic. To zmizí prostě z mysli katolíků. Stane se to skutečně? Jsou katolíci vesměs jen bezmyšlenkovité stádo? Brzká budoucnost nám na to odpoví. Ale příliš naděje nemějme. Mentalita katolická, katolicky vychovaná, jest věc hrozná, ta dovede snésti ne jeden, ale deset „Syllabů". Než snad přece! Jsme přece aspoň trochu dále nežli byli lidé v r. 1864.

A právě tehdy se ukázalo, že i mezi poslušnými a věřícími katolíky jsou lidé, kteří neztratili rozum úplně. Když Pius IX. vydal „Syllabus„ Nr. I., ozvali se katolíci. Tázali se, zda-li to má býti prostě výtah ze všeho toho, co dříve církví bylo odsouzeno, zda-li to je jakési memorandum, či zcela nový akt censury doktrinářské, v němž položena doktrina nová. Papežský sekretář v odpovědi prohlásil biskupům, že Svatý Otec si přál, aby byl vydán „Syllabus bludů". Toho se chopili theologové a začali boj proti „Syllabu", který prý nemůže býti nějakým dogmatem pro katolíky, poněvadž není neomylný, ježto nevychází od papeže samého.

Na to odpověděl Pius IX. prohlášením před 500 biskupy, v němž hájí a potvrzuje „Syllabus" a žádá je, aby se písemně zavázali, že „z vlastní vůle" při všem svém cítění a svém jednání chtějí státi a věřiti v „Syllabus." Pak byl ještě svolán vatikánský koncil, který však se rozešel bez officielního zakončení a jenž slova papežova měl ztvrditi. Soudí se, že i teď za tím účelem bude římský koncil svolán.

Dlužno však býti spravedlivým. Ať říká kdo chce co chce, sekretář papežův má v přebytku to, čeho se nedostává Piovi. Merry del Val jest odvážný, velmi odvážný. Sestavil Syllabus — dle prvního příkladu mělo by to býti příčinou protestů se strany theologů — ježto Pius k tomu prý není. Ten nanejvýš stačí k zjevování Panny Marie, která dle theologických doktrin objevuje se jen lidem neschopným. A ačkoli Merry del Val jako prohnaný španělský mnich zná dobře dnešní situaci ve společnosti, přece vrhl na krk katolíkům ve své odvaze takové břemeno jako je „Syllabus Nr. II." To zasluhuje uznání! Nebojí se ani trochu revolty.

Hned po uveřejnění „Syllabu" ozval se ostýchavý, bojácný hlas několika kněží, že prý to tak zlé nebude s tím „Syllabem". Jsou v něm prý zjevné chyby a nesprávnosti a tak celý ten hrom a blesk padne do moře. Několik paragrafů a článků se totiž týká práv a povinností mocí světské a tak papež se vší svou neomylností se dopustil nesmyslu, jejž mu žádná světská moc neodpustí. Církev dnes už nemá vůbec práva a možnosti kontrolovat nebo do-

konce soudit a rozkazovat světské moci. Ozve-li se někdo proti tomu, znamená to nový bankrot neomylnosti papežské.

Ty hlasy byly ostýchavé a bojácné; dnes zanikly docela. A tak možno se znovu tázati: Ozve se někdo z katolíků? V roce 1864 čest ta náležela kardinálu Newmanovi, jenž vedl biskupy odvážně do boje proti Syllabu No. I. Sotva přijde asi Newman No. II., aby vedl boj proti Syllabu No. II. Čím více společnost se sesvětšťovala a pokračovala na cestě vývoje, zadávajíc církvi rány smrtelné a bořic staré její předsudky, tím více se členové církve uzavírali v otázkách dogmatických do sebe, tím více servilnost kvetla a dnes z nich máme opravdové otroky. Psychologii otvírá se nové pole: Studovat mentalitu „pravého" katolíka, jenž věří a kommandu z hůry se poddá.

Jest tu ještě jedna otázka. Jest „Syllabus" jen aktem, který má dáti kněžstvu direktivu a morálně je vázati, či je to akt doktrinářský, jemuž katolící jsou i materielně zavázáni poslušností? Dle následků, které přivodil, dlužno souditi spíše na věc druhou. Dosud celý katolický reformistický svět, až na zmíněné bojácné námitky, které však utichly hned, se okamžitě sklonil. Časopisy zanikly okamžitě — na př. revue „Demain" v Dijonu — propaganda klerikálního liberalismu přestala, jednotlivci utichli zcela. Tož není tu pochyby o pravé povaze „Syllabu".

Jednu věc tu dlužno obdivovati: dokonalost církevní organisace a poslušnosti. Kdyby dnešní lidstvo nebylo již tak příliš „zkažené", snad by mu ještě imponovala ta odvaha a autorita, s jakou hází se vývoj a pokrok celých tisíciletí na smetiště, s jakou všecko to, co stálo nesmírné úsilí a energii ohromných milionů lidí, jednotlivců i celých národů, co stálo tolik krve, co se probilo tolika násilnostmi a překážkami, co prožilo století persekucí a nespravedlnosti, jak všecko to, s důstojným klidem — aspoň na oko důstojným — jest s opovržením zatracováno a jak se tu naivně, dětinsky a hloupě chce házeti lidstvu oprátka na krk. Je to tak hloupé, že ani za řeč 'by to dnes už nestálo, kdyby to tak krásně necharakterisovalo církev a celou tu církevní společnost. Je to tak ubohé, že by se to musilo přejíti jen mlčením, kdyby to neznamenalo pro nás zase o jeden silný hřeb více do rakve církevní. A to dlužno zaznamenati. Francouzští volní myslitelé nadarmo neříkají, že Piovi X. třeba postavit sochu. Je jedním z těch, kteří ve XX. věku zasloužili se nejvíce o rozšíření hnutí antiklerikálního a přispěli velice jak nedávno ve Francii, tak dnes v Italii, Volné Myšlence.

Oslavte kongres Volné Myšlenky v Praze oznámením svého vystoupení z církve!

LONGINUS:

Věda pohanská a mladé křesťanství.

Nová církev, spolek chudých, nešťastných a nevzdělaných, nepřála studiím vědeckým, jimiž se bavívali vzdělaní boháči římští, její nepřátelé. Nazírání to obráží se v literatuře nového náboženství. Sv. Jeronym se táže: „Co mají společného Kristus a Belial, žalmy a Horác, evangelia a Vergil, apoštolové a Cicero? Nesmíme píti zároveň z kalicha Kristova a kalicha ďáblova." Přes to čítával on sám rád ve spisech Plautových a Ciceronových, až se mu jednou zdálo, že před soudnou stolicí Kristovou byl bičován od andělů! — Dnes se čte Cicero na všech gymnasiích. Plautus se nečte; je místy neslušný.

„Dost znáš, když Krista znáš", říkali svatí a poustevníci. Zejména tito bývali zcela nevzdělaní. Sv. Antonius dle zprávy Athanasiovy nenaučil se ani čísti ani psáti, aby vědomosti mu nepřekážely ve zbožnosti. Poustevník sv. Pavel byl prý tak nevědomý, že nevěděl zda Kristus žil před proroky, či po nich. — Jak brzo dostal se lidem vlídný rabbi z očí! Král Franků Chlodvik představoval si Krista jako rytířského krále a velitele ozbrojených čet.

„Bádati dále třeba není, když máme evangelium", praví Tertullian. A sv. Augustin přisvědčuje: „O tajemstvích nebe a země, o běhu hvězd a stavbě zvířat [ale?!] nemá křesťan přemýšleti." Jinde praví, že mathematika odvádí od boha. Na mathematiku měli církevní otcové obzvláště spadeno. Jeroným praví, že neučí zbožnosti. Sv. Ambrož dí: . . . „kteří se geometrií i astronomií zanášejí, věc vykoupení opouštějí a omylů se chytají." Za tento výrok musíme sv. Ambroži vysloviti své uznání. Jasně poznal, že duch přísných těchto věd a duch církve se nesnesou. Co poznal, určitě a bez obalu vyslovil.

Podobně praví Laktancius, jehož nešťastné nápady o protinožcích často se citují: Po příčinách úkazů přírodních se tázati nebo chtíti věděti, zda-li slunce jest tak velké, jak se nám zdá, či je-li mnohem větší než celá země, dále zda měsíc je kulatý neb vydutý, nebo zda-li hvězdy pevně na nebi tkví či zda volně vzduchem se pohybují, jak veliké jest nebe . . ., jak veliká jest země . . . to vše zkoumati . . . jest právě tak pošetilé, jako bychom chtěli pojednati o daleko vzdáleném městě, jež jsme nikdy neviděli, jehož jméno toliko jsme slyšeli. Ubohý Laktancius. Dnes víme vše, čemu on se posmívá, víme ještě mnohem, mnohem víc a přes to žádáme víc, víc, ještě víc.

Co nám mohou dnes poskytnouti ti svatí a církevní otcové? — Citaty. A dost!

Zprvu byla četba děl filosofických a přírodopisných považována jen za jakousi všetečnost. Eusebius praví o přírodopiscích své doby: „Ne

že bychom neznali věcí, jež oni obdivují, ale poněvadž opovrhujeme jejich zbytečnou prací, nízko předměty její ceníme a obracíme duši naši k činnosti vyšší." Později stává se stanovisko theologů příkřejším. Vždyť i Roger Bacon, o vědy přírodní velezasloužilý, praví, že věda pokud nedbá článků víry, vede k „pekelné temnotě". Největší světlo církve, sv. Tomáš Aquinský, prohlašuje pak rovnou touhu po vědění za hřích, pokud cílem jejím není poznání boha, pokud se vztahuje jen na věci pozemské samy o sobě.

Uvědomíme-li si, že čtení klassiků bylo vlastně hříchem, chápeme snadno, proč ve 13. století zjevil se biskupu San Reinaldo ďábel v podobě Jupitera, Venuše, Merkura, Baccha a bohyně Hebe. Vilardovi, gramatikovi Ravennskému, zjevilo se dokonce několik čertů v podobě Vergila, Horatia a Juvenala. Básníci děkovali mu, že čte tak pilně jejich spisy a slibovali mu po smrti podíl ze své slávy.

Ku konci ještě malá poznámka. Obránci církve chlubí se, že mnichové nám zachovali knihy, odvolávají se na jednotlivé kněze, již se jmenují v dějinách vědy a vyberou po případě ze svatých otců řadu citátů vědě a vzdělání příznivých.

K tomu poznamenávám: Opsal-li si mnich pro sebe Ovidovy knihy o lásce neb nějakou stať Aristotela, hřešil tím! Jak si může dnes církev čítati za zásluhu, co dříve zavrhovala? Za toho zachovaného klassika budeme vděčni onomu mnichu a to jen jeho osobě, ne mnichu co příslušníku církve. — Kněze vědami světskými se obírající církev zpravidla pronásledovala. Klaníme se uctivě těmto trpitelům, vzpomínáme jich se srdečnou vděčností, ale k církvi, jež věznila Bakona, pronásledovala neb aspoň obtěžovala své vlastní příslušníky, jsme chladni jako led. — Co pak se ojedinělých výroků vědě příznivých týče, učí historie, že zavržení věd nedalo se provésti! V dobách renesance oživl klassický starověk a nedlouho po tom vědy přírodní. Taková mohutná hnutí mají vždy předchůdce, kteří jako proroci budoucnosti hynou a souží se v okolí, jež je nechápe. U těch naleznou odpůrci naši zbraně — ale dvojsečné!

MUDr. NORBERT HAVEL:

České lékařstvo a Volná Myšlenka.

Předneseno na letní valné hromadě Ústřední jednoty českých lékařů v Olomouci dne 27. července 1907.

Ve dnech 8.—12. září bude se v Praze konati světový kongres Volné Myšlenky. Červánky nového, vyššího a šťastnějšího života rozesmějí se i nad historickým naším veleměstem. Mezi jiným budou zde promluvena také slova proti předsudkům a pověrám.

Dnes sešlo se lékařstvo koruny České v Olomouci, na půdě moravské. Na půdě moravské, v Brně, byl své doby na naší valné hromadě podán návrh na zavedení všeobecného, rovného volebního práva, a právo to uzákoněno. A opět na půdě moravské přicházím dnes já s návrhem mnohem nebezpečnějším a doufám, že přes rozdíly politické a přes náš pověstný konservatism s ním nepohořím.

Sešli jsme se v městě, dýchajícím zbožnou atmosférou, ovládaném klérem a knížetem světským; sešli jsme se ve městě, z něhož své doby také utloukána bývala svoboda smýšlení. A kráčejíce po ulicích a náměstích, všude spatřujeme pomníky středověké, vítězné církve. Co tu historických upomínek, upomínek vždy hořkých, prosáklých tlumenými výkřiky, srdcervoucími prosbami a zoufalými vzdechy!

Jedna otázka. Nejsme my pravnuky otců, proti nimž vedena křížácká tažení, kteří vláčeni k šibenicím, jichž statky urozenými lupiči konfiskovány a vypalovány? A země sténala pod tyranií světské moci, o niž opírala se „důstojná" tyranie hierarchická, a bída rozestírala své chladné rámě tam, kde se měly vlnit zlaté klasy bohaté úrody. A za bídou hmotnou vlekla se jako smrtící přízrak bída duševní. Pověra vítězila nad pravdou, ideje svobody a pokroku mizely ve tmách.

Ano, jsme potomky oněch nešťastných otců a jsme zároveň lékaři, kteří svým studiem a povoláním dospěli k tomu, že pravda: „omnis cellula e cellula, omnis nucleus e nucleo" může toliko před vědeckým světem obstát, ta pravda, která římského kněze vytlačuje z jeho dobytých posic.

Předmět, jehož jsem se posledními slovy dotekl, jest takového rozsahu, že nelze v kratinké době, která mé řeči je vyměřena, si ani toho nejhlavnějšího povšimnouti. Odpusťte mi proto, že jednak pro krátkost doby, jednak pro obsáhlost látky zdůvodnění návrhu bude kusé, neúplné. Kdo chce, tem mi porozumí.

Několik vzpomínek. Věda lékařská byla a říkám to otevřeně, jest církevnictvím pronásledována. Ukazuji na exkomunikaci, vyřčenou kolem roku 200. nad těmi, kdož by se zabývali medicinou. Galena a Hippokrata zmocnili se kněží ve svých klášteřích a zdárné výsledky léčebné úmyslně připisovali vyšším mocnostem. Známo vám, že papežové proklínali veškeré vědecké snažení a svobodné bádání, známy vám prostředky církve, jimiž tato proti svobodným duchům všech dob vystupovala. A ti, kdož osmělili se míti svoje přesvědčení, nebyli jenom pronásledováni, nýbrž prostě vražděni. Jen letmo vzpomínám skvělých jmen minulosti: Giordana Bruna, La Barreho, lékaře Serveta, Husa, Komenského, Gallileiho, Newtona, Keplera, Kolumba, Darwina. V mužích těch stíhána a upalována svoboda, věda a pokrok ná-

silně zdržována veškerá budoucnost lidstva a jeho poslání a hrůzy okovů, šibenic a plamenů ještě dnes šlehají v ustrnulé tváře naše.

Vzdor okovům však, šibenicím a plamenům kráčela věda lékařská svým pevným, bohužel řetězi svatých inkvisic spoutaným krokem, vítězně přemáhajíc legendy, pověry a bajky církevnictvím k věření předkládané a poučka Harveyova: „omnia animalia ex ovo“ (Všichni živočichové pocházejí z vajíčka) do dneška nezměněna a nevyvrácena. I doba mysticismu, theosofie, astrologie, magie, alchimie vybledala a sláva věty: „astra regunt homines, sed astra regit deus“ mizela před světlem velkých theorií a soustav novověké mediciny.

Nic nepomáhala bulla Bonifáce VIII., toho stíhajícího, kdo by se opovážil pitvat tělo lidské; Jesenský pitval tělo to.

A proč, táží se vás, vystupovalo církevnictví proti lékařské vědě? Byl to strach, byla to bázeň před ní, poněvadž nastával boj proti všemu nadpřirozenému a na universitách již nedostačovalo učení Galenovo a Hippokratovo, nýbrž převládaly názory a výzkumy nové, experimentem vědecky doložené. Papežové, aby zachránili své panství, musili vědu naši proklínati, poněvadž jim v ní vyrůstal nepoddajný odpůrce a mocný soupeř.

A papežové také ji proklínali, vtloukajíce pověrečnou absurdnost v massy, opírajíce se o moc světskou, o svou pýchu, o své bohatství, o staleté tradice. Není divu, že z bázně před jejich mocí věda lékařská nemohla volně rozpínati svoje křídla, není divu, že mohla býti vydána i bulla Innocencem VIII. proti čarodějnicím. Řím kráčel tu v čele zfanatisovaných mass proti nemocným ženám! Není v dějinách lidstva příkladů hroznějších, odpornějších!

A ještě dnes nemoc je trest za hříchy a modlitba universálním léčebným prostředkem; ještě dnes zbožně se obchoduje s pověrečností lidskou; ještě dnes v léčení převládá pověra a v každém téměř kroku setkáváme se s omezenými výtvory chorobných, degenerovaných mozků nebo s výtvory násilí a drzosti smělého klerikalismu.

Není místa, není času, abych vypočítával veškeré ty věci a zdůvodnil svá slova. Zašel bych příliš daleko a vy jednáním dnešním jste již znaveni. Jen tolik řeknu, že ještě dnes víra je negací zdravého rozumu a „modlitba víry uzdravuje nemocného“. A jako lékařská věda nemohla se nikdy smířit s církevnictvím, tak nemůže se s ním smířit ani v době dnešní. Nadhazuji jen toto: kdyby věda lékařská chtěla a mohla kritisovat pouze zázraky, kam by to s nimi došlo.

Nikterak divit se nemůžeme, že za těchto okolností v osvíceném dvacátém věku věří se v zázračnou moc různých církevnických předmětů, že dočítáme se švindlu Lva Taxila, že nestydatá lež v Lourdech může jenom papeži vynášet 1,000.000 franků, že věří se v zázračnou moc vod různých míst poutnických.

Nedávno spolkli jsme Kneippa a dnes klidně a beze hlesu snášíme americký eddysm. Proč? Poněvadž jest církevnictví jediným soudcem toho, za nímž stojí četnické bodáky a paragrafy trestního zákona.

A přes to vše my jako lékaři nevěříme těm různým bullám, encyklikám, my uvažujíce a opírajíce se o vědu — nevěříme! Již Havlíček řekl, že tam, kde začíná věda, přestává víra (lépe řečeno pověra), a právě lékaři čeští, synové národa Husova, jsou v první řadě povoláni, aby proti tomuto církevnickému fušerství ve velkém protestovali, proti tomuto církevnictví, které zdrželo vývoj vědy lékařské na celá století. Dnes, kollegové, Řím nespaluje — na tyto dnešní kacíře by sotva stačilo všechno dříví z panství zdejšího arcibiskupství — ale podpaluje vášně lidu, štve ženy, denuncuje inteligenty a sápe se i na lékaře. Každá lepší myšlenka, kotvící ve svobodném vědeckém bádání, se ničí kazatelnami, farami, zuřivým politickým terorem. Než, co to všechno platno? Moderní člověk žádá přesné, určité odpovědi ke svým otázkám. Dá mu je víra? Ne! — odpověď poskytne mu jediná věda a neodpoví-li hned, odpoví jistě za 10—20 let neb později, odpoví přesně, jasně, určitě, řekne — pravdu.

Přál bych si, aby dnes promluvili lékaři o tom nepřetržitém vývoji života člověkova, o jeho určité a popříti se nedající zákonnosti a aby, odčiňujíce křivdy a násilí, páchaná celé věky na lidstvu, zvětšenými a zakořeněnými tradicemi, ozdravěli ten život, který chceme zváti životem lidí rozumem nadaných. A k tomu dnes máme plné právo. Církví zatracovaná věda lékařská každým dnem odkrývá kus clony, zastírající volný rozhled do života člověkova, do přírody, a to přes veškeré časné a věčné tresty. Vývoj celého světa ve všech svých fásích nedá se zakřiknout ani peklem, ani čertem!

Dnes nesbíráme na kostely, kapličky, nezakládáme fundací, dnes odpíráme petrský haléř chudému „sluhovi sluhů“ — dnes budujeme university, stavíme nemocnice, chorobince, chudobince, staráme se o člověka duševně inferiorního, podporujeme vědeckou práci na všech stranách; vždyť naše znalosti o světě a člověku jsou o miliony honů dále než tenkráte, kdy psána bible, kdy zatracovány vědecké objevy, kdy proti nám bojováno sněmy církevními, koncily, bullami, encyklami, kdy vyhlašována dogmata. Dnes církevnictví zůstává vedle nás a snahou naší musí býti to slzavé údolí, v němž žijeme, vyjasniti, rozehnat mraky, ležící na duších lidstva a veliká, svobodná budoucnost bude korunou těch našich snah.

Nedostatečně nastínil jsem to, co vře mým nitrem, co říci vám jsem dnes považoval za svoji povinnost. Než řekl jsem již dříve: kdo chce, ten mi porozumí. Dávám tento návrh:

1. Ústřední jednota českých lékařů všech tří korunních zemí nechť oficielně obešle svými delegáty kongres Volné Myšlenky.
2. Nechť jménem všeho českého lékařstva projeví sekretariátu téže nejvřelejší sympatie.
3. Nechť vyzve své příslušníky k valné účasti na sjezdu tom.

Kollegové! O kongresu bude mluviti celý svět. Nechť celý svět mluví také o českém lékařstvu! (Bouřlivý souhlas. Návrh se přijímá.)

Kláštery.

Zabaveno.

Snad budou se zdáti tato slova ostrými, ale zůstávají daleko za skutečností. Případ Barbory Ubrykové měl státu rakouskému stačiti, aby kláštery jako sídla nemorálnosti a protizákonných konání zrušil, ale klerikální klika zase vše ututlala a tento nešvar bují dále. Kdyby císař Josef II. blahé paměti byl v letech sedmdesátých živ, byl by učinil znovu kardinální svůj řez, který se dnes stává zase nutností: *zrušení klášterů a konfiskace jich jmění ve prospěch státu, jenž mohl by pak uleviti břemena daňová a podniknouti rozsáhlé sociální opravy ve prospěch širokých vrstev lidových.*

Ano, jest nutno stále lidu i úřadům uváděti na paměť nejen možnost, ale i nutnost takového státního aktu, za nějž by se sklídil všeobecný povděk. *Neboť, a to píšeme s rozmyslem a vědomě,* ***škandály milánské nejsou ojedinělé, nýbrž páchají se také u nás.***

Jest sice velice těžko vniknouti do místností, které otočeny jsou nijak odůvodněným nymbem posvátnosti, ač to jsou většinou pelechy neřestí a ničemností, a také policie, která ochotně vykoná prohlídku u člověka s trochu radikálnějšími politickými názory, zdráhala by se „rušiti posvátný klid" a vejíti na inspekci do podobných vykřičených místností, *protože by se ostýchala.* Ale přes to zprávy pronikají, neboť z lidomoren takových vycházejí do světa chovanci, z nichž mnohý pak shodí pouto ostychu a vypravuje. A tak se dozvídáme a jsme pak přesvědčeni, že *mnohé naše kláštery jsou analogií italských a analogií klášterů vůbec po celém světě.*

Odluka církve od státu zraje nad očekávání; připravují ji nejvíce klerikálové celým životem, světsky denunciačním a klášterně hanebným.

*

V Miláně existoval klášterní ústav „*Útočiště Panny Marie*", o jehož činnosti roznášely se různé pověsti. Když přestávaly býti pověstmi a ukazovaly se jako fakta, podnikl mladý žurnalista ze „Secola" akci: učinil na policii oznámení na vlastní zodpovědnost, žádaje za policejní průvod a pomoc; policejní ředitel Pirogalli znal tyto zlořády, ale nezakročoval, neboť policie vždy jest taktuplná jedná-li se o černou barvu. Na zakročení redaktora „Secola" policie vnikla do kláštera a nalezla tam *tříleté* (!) až šestnáctileté *děti* (dívky), které byly stiženy příjicí (syfilidou) a různými pohlavními nemocemi. Hned byla zatčena sestra představená tohoto posvátného doupěte, *jeptiška* Fumagalli a s ní dvě pomocnice a *páter* Riva z Turina, jenž na dětech páchal hanebnosti, vymykající se péru.

Asyl, nacházející se v nejstrašnějším stupni nepořádku a zanedbanosti, hlídán je četníky. Lidu, když roznesla se zpráva o skandálu a hnusnostech v klášteře páchaných, zmocnilo se takové rozčilení, že rozbil všechna okna a chtěl pachatele lynchovati. Děti, choré, vyzáblé a ztýrané, dopravené do nemocnice, *vypravují takové věci, že vlasy hrůzou vstávají.* Referent jednoho italského listu vyšel z nemocnice s pláčem, vypravuje, že při pohledu na nevinná ona stvořeníčka, zničená tělesně i duševně, byl by málem omdlel. Fumagalli-ová i Riva měli tolik známé klerikální drzosti, že popírali svoji vinu, ač oba stíženi jsou stejnou nemocí, jíž za oběť padlo tolik nevinných děvčat.

Don Giovanni Riva, hlavní vinník v celé odporné aféře obýval v Turinu byt o čtyřech pokojích v paláci, jenž nalézá se v ulici Accademia Albertina č. 3, zároveň se svým bratrem Bartolomeem. Oba dva podaření „sluhové boží" dovedli si výborně hráti do rukou. Chodívali spolu, tu a tam vykonávali některý pohřební obřad, nebo sloužili v některém kostele mši. Don Giovanni je odporný človíček, malé postavy, suchoučký a vyzáblý s černýma pichlavýma očima, nad nimiž vysedá mu ořlíčí nos. Pravá jesuitská postava! Nosil stále zlatý skřipec. Dříve než se usídlil v Turině, byl kaplanem v jakési vesničce Rocciamelone, ležící na vršku nedaleko Moncalieri. Byl velice oblíben u svých představených. Tedy pravý opak toho, co tvrdí

klerikální tisk italský, který snaží svaliti vinu z nich tvrzením, že nebyli vlastně kněžími, nýbrž že byli z církve vyloučeni, nečtli více mší a že byli u svých představených špatně zapsaní. Byl v nejužším spojení s nábožnou sestrou Giuseppinou Fumagalli-ovou, s níž si co nejčastěji dopisoval. Kdykoliv přicházel do „Asylu“, počínal si velice opatrně. Vyměniv několik slov s nábožnými sestrami, šel do svého poschodí, kde se ubytoval v pokojíku určeném pro kněze. S ředitelkou Fumagalliovou často meškal po delší dobu o samotě. Pak — „zpovídal“ pan páter — nešťastná stvořenička v tmavé, odlehlé komůrce.

Při policejní prohlídce celly dona Rivy a ostatních kněží, byly učiněny překvapující nálezy. Byla zabavena spousta milostných psaníček, nemravných pohlednic, perversních knih, vybraných s obzvláštní raffinovaností a mnoho lahviček obsahujících léky na všechny druhy nejhorších venerických nemocí. Zároveň byl zabaven vak, obsahující celou obsáhlou a poněkud příliš intimní korespondenci mezi páterem Rivou a sestrou Fumagalliovou.

Spustlý kněz jest stihán pro zločin znásilnění a zprznění nedospělých dítek a zneužití své kněžské autority. Sestra Giuseppina Fumagalliová a ostatní nábožné jeptišky, jež byly zatčeny, jsou obžalovány pro spoluvinu. Mimo to proti Fumagalliové jest zavedeno trestní řízení proto, že vedla školu bez úředního povolení a pro nezachovávání veřejných zdravotních nařízení. Trest pro zločiny, jež se kladou za vinu bestiálnímu knězi, jest — nejmírněji vyměřen — dle italského trestního zákona desítiletý těžký žalář, — nejpřísněji — dvacetiletý. Trestní zákonník stanoví podobný trest i pro spoluvinníky.

Nestydatost klerikálů šla tak daleko, že chtěli věc popříti.

Klerikální plátek „Lega Lombarda“, jakýsi druh „Čecha“, snaží se z celé věci vyvoditi nevinnou věc a svaluje vinu klerikální schátralosti na „pseudo-jeptišku“, jež prý byla vyloučena z církve a jež prý byla v přátelském spojení s jistým policejním úředníkem. „Corriere della Sera“ uvádí, že bylo zjištěno, že Fumagalliová byla ve spojení s jistým policejním úředníkem. Jistá schovanka vypovídala, že ústav často navštěvoval jistý elegantní, mladý pán. Fumagalliová ukazujíc na něho, prý často jí říkala: „Tento pán je policejní úředník, budeš-li něco mluvit, zavře tě.“ Povídá se, že již dlouhou řadu let Fumagalliová byla ve spojení s jistým policejním úředníkem, který ji navštěvoval již v době, kdy řídila jiný „asyl“ v ulici S. Vittorello v roce 1899. Když tento byl jí zavřen, zařídila si nový asyl ve čtvrti Precotto, jejž po dvou letech přeložila do ulice Monza; hotová bordelářská klášterní živnost.

To klerikální jednání rozechvělo tak milánským lid, že na četných schůzích bylo protestováno proti klášterům vůbec a účastníci táhli pak k místnímu semináři, jenž byl rozhořčenými lidmi zapálen; jízda rozptýlila demonstranty, kteří vybili okna kostela sv. Balily.

Hnusné činy povedených ochránců opuštěné mládeže v Miláně ve viale Monza plní neustále sloupce italských listů, přinášejících neustále nové a nové vždy zajímavější podrobnosti. Tak vychází na jevo, že sestra Giuseppina Fumagalli měla již r. 1893 process pro neoprávněné přivlastňování peněz a podvod, jelikož v Turině, Miláně a jiných městech od r. 1886 do 1893 předstírajíc založení *dobročinného ústavu pro chudé sirotky*, sbírala a posílala žebrati o almužnu ženy v rouchu *jeptišek* a odvedené sumy z větší části si podržela. Fumagalli vyprávěla vždy, že poslouchá jen božského vnuknutí, které jí našeptává tajuplné její myšlenky. Presidentu soudu, jenž tázal se jí po motivech, pro které šla do kláštera, aby zvěděl, oblékla-li roucho řeholní z obchodní spekulace či hlubšího citu, odpověděla: „Již od dětských let cítila jsem živou disposici pro klášterní život. Ve 26 létech odebrala jsem se do Francie, kde přijala jsem roucho klášterní, jak Bůh mi velel. V Turině žádal mne důstojný pan Bossi a Bosco, abych otevřela útulnu pro sirotky, kteří nenacházejí přijetí jinde. V Římě byl to kardinál Parocchi, jenž mi dal k tomu vzpruhy i svého požehnání. Zde byl to kanovník Gazelli, jenž mi řekl, abych činila, jak Bůh mi vnukuje. Bůh mi vnukl, abych otevřela asyl a já tak učinila v Borgo San Donato, v Jntře a v Milánu.“ Brzy však počala míti Fumagalli nepříjemná potahování jak se světskými, tak s církevními úřady pro název svého asylu. Fumagalli však vytrvala a zachovala ústavu zvučné jméno, které původně proň připravila a žila v něm nevyrušována až do posledních dnů, kdy vše propuklo.

Nyní vyslýchá komisař Bondi ubohá děvčátka, nacházející se v nemocnici. Jsou to povětšinou oběti zvrhlosti a chlípných, hnusných choutek pátera Rivy a Longo. Po obrovské, vysilující a značné trpělivosti vyžadující práci, podařilo se komisaři vyzvěděti slovo po slově, jak a co se v „asylu“ dálo. Vše zdá se pravdě nepodobné — ale bohužel pravdivé.

Filomena Ramo, třináctiletá novicka, vyslána byla každého večera, oděna řeholním rouchem, jehož používala, aby lákala a poutala na sebe muže, které pak zavedla do „asylu“! Věc zdála se neuvěřitelnou a hnusnou samému komisaři, ale když vyslýchal s neúnavnou a skutečně železnou pílí dále všechny ostatní ubožačky, dověděl se takových podrobností určitých, jaké nemohly být vymyšleny a mohl si představiti, že malé toto děvče stalo se v rukou „sestry“ Fumagalli pravým monstrem perversity a korrupce. Z vypravování ubožaček možno učiniti závěrku, že v ústavu organisovány byly sku-

tečně „černé mše“. Některé podrobnosti, vypravované ubohými dětmi, byly tak hnusné a žalostné, že komisař se svými pomocníky musil přestati ve výslechu, jak byl pohnut a rozčilen.

Také služka Natalina Cigna, 22 roků stará, vyprávěla, že šat jeptišky sloužil jí k tomu, aby získala klienty ústavu, v němž uzavřeny byly ubohé děti. Stav některých dětí v nemocnici se značně zhoršil; ale i u těch, které nejsou stíženy hroznými následky zvrhlosti Dona Rivy et cons., pozorovati možno v jejich ubledlých lících s vpadlýma očima a bílými rtíky, v nichž vymizela všecka dětská svěžest a veselost, stopy a následky krutého zacházení, bití a hladu. Ubohé oběti, ubohé děti!

K jednomu děvčeti, jež chystalo se modliti růženec, prohodil přítomný strážník, aby pomodlilo se i za něho. — „Včera nám řekli, abychom se modlili,“ odpovědělo děvče s úsměvem. — „Za co?“ tázal se strážník. — „Aby Pán Bůh držel policii hezky daleko od ústavu!“

„Odvod“ nových chovanců a „novicek“ dál se s neobyčejnou lehkostí. Fumagalli-ová potkala často na ulici děvče — třeba propuštěnou služku bez místa — a odvedla ji s sebou domů. Převléknutí dálo se právě tak jednoduše. Nové „sestře“ dán oděv — a bylo dobře.

„Dům“ měl dále dva vozy, které co den vyjížděly do města. Na každém seděly dva párečky: dvě sestry a dvě chovanky. Vyjížďka za žebrotou setkala se vždy s výsledkem: vozy vracely se plné dárků zbožných věřících, vždy k největší radosti „sestry“ Fumagalli, která žila a tyla z lidské — dobroty, nedělajíc nic, jen kazíc a ničíc fysicky i duševně mládež její, snad právě děti svých dobrodinců . . .

„Gazzetta del Popolo“ uveřejňuje další listy z nichž vycházejí na jevo intimní a úzké styky sestry Fumagalli s největšími autoritami církevními. Překládáme zde list z doby velmi nedávné, ze dne 18. prosince 1906, podepsaný samým *arcibiskupem turinským,* jenž zní:

„Chvalme Boha! Ústav, nesoucí jméno Panny Marie Útěšné, mající za účel opatřiti přístřeším a zdravou křesťanskou výchovou opuštěná děvčátka, obzvláště ta, která nemají ani otce ani matky, a poskytnouti bezplatné pomoci ubohým dítkám, což jsou skutky skutečného milosrdenství, zasluhuje, aby byl podporován každým, kdo může poskytnouti mu vydatné pomoci, aby zmíněné sestry mohly provésti svou *svatou a úctyhodnou missii.*“

Arcibiskup a jeptišky v náručí! Klerikalism v celé své odpornosti, ničemnosti a podvádění lidí! Ale všeho do času. Klášterní škandály milánské nesmí být zapomenuty po celá desítiletí a vždy, když *ozve se slovo o křesťanské morálce a nábožensko-mravní výchově, nechť se odpoví jediným, porážejícím slovem:* ***Milán!***

❧ ❧ ❧

Svatá církev na ústupu.

K nejtrapnějším chvílím života pro člověka, který sice nevěří v to, co církev katolická učí, ale z různých důvodů v církevním svazku formálně ještě trvá, patří nutnost podstoupení různých zastaralých formalit a obřadů, jež dosud církev vyžaduje na snoubencích při oddavkách. Jest to zejména t. zv. „katechismus“, „zpověď“, a „přijímání“ a samotný oddávací obřad v kostele. Zvláště člověku, který je hlouběji citově založen, anebo jenž třeba na venkově dostal se s knězem do sporu — to se nyní při výbojnosti kněží často stává — musí rozkaz jíti se „vyzpovídati“, třeba zrovna k některému štvavému klerikálnímu kohoutovi, kleknout před ním, „hříchy“ mu „vyznávat“, za milostivé „rozhřešení“ sádelnou ruku nebo špinavou štolu mu líbat, „pokání“ si odklečet a odmodlit, hrozně trapným. Ale namnoze vlivem poměrů silnějších nežli on sám, nemůže si pomoci a musí k řečeným procedurám jíti, byť by se celé nitro jeho proti tomu bouřilo.

Za takových okolností jest přirozeno, že od těchto lidí uvítána byla s radostí zpráva, že se právnímu odboru české sekce Volné Myšlenky podařilo ze základních zákonů státních odvoditi právo snoubenců, *odepříti při žádosti o vykonání církevního sňatku veškery ne státem, ale církví zavedené a nařizované ceremonie.* Tak na příklad *bylo již rozhodnuto,* že snoubenci katoličtí nejsou naprosto povinni jíti ke „zpovědi“ a „přijímání“.

Podle základních státních zákonů nemůže býti nikdo k vykonávání *obřadů* jakýchkoliv *nucen*; nelze tudíž ani s úkony *úředními* (sňatek) ***nuceně*** spojovati vykonání určitých církevních *obřadů* (zpověď, přijímání a pod.). Církev ovšem může vykonání sňatku bez vykonání jejím ustanovením požadovaných obřadů odepříti, ale to pro snoubence není žádným neštěstím, protože v případě, že církev z takovýchto *zákonem neuznávaných* důvodů sňatek odpírá, *jest sňatek ten povinen vykonati politický úřad* (okresní hejtmanství neb magistrát). Mohou tedy — a případ ten je úplně již bezesporný — *katoličtí snoubenci prostým odepřením jíti k zpovědi docíliti občanského sňatku,* aniž by z církve vystoupiti musili. Několik takových případů bylo již také provedeno.

Tohoto dosud nepoužívaného, ale zcela zákonného a samozřejmého výkladu ustanovení zákonných, se církev velice lekla. Není také divu. Kněží dnes nejsou jako kdysi bývali nejoblíbenějšími osobami v obci; ba stává se pravidlem, že nikdo není s tolika lidmi v obci „na štíru“ jako nesnášelivý katolický kněz. A jistě pak snadnost, s jakou se lze každému prostým odepřením zpovědi vyhnouti sňatku před neoblíbeným knězem, jest pro klerikály nebezpečnou, zejména když uvážíme, že *občan-*

ský sňatek stojí pouhopouhé 2 koruny (1 K kolek na oznámení sňatku a 1 K kolek na oddavací list). Proto snaží se kněží obejíti celou věc tím, že vyhovují žádosti o sňatek *za všech* okolností, i když se zpověď odepře, jen aby nedošlo k civilnímu sňatku a tím tyto do zvyku nepřišly . . .

Tak občan *F. Kubašovský* (matrikovaný katolík) odepřel jak vykonání zpovědi, tak i přijímání. A co se stalo? Po dlouhém tahání, za kterého činěny všemožné pokusy odvrátiti jej od rozhodnutí a přiměti k zpovědi, *byl na faře v Olšanech u Žižkova oddán církevně bez zpovědi a bez přijímání.* Stalo se to dne 22. srpna 1907. Pravíme, že byl oddán *na faře*, že tedy *nejen zpověď a přijímání, ale i obřad v kostele a veškerý obřad vůbec byl mu farou olšanskou odpuštěn, jen aby neuzavřel sňatku občanského* . . .

Nevíme, co případu takovému řeknou na konsistoři pražské, jestli za toto jednání faráře olšanského pochválí; ale jedno je tím jisto: *ve světě idei, tam kde jde o moderní názor na svět*, je církev *nesmiřitelná*: vydává Syllaby, indexy, proklíná vědu i vědce a znemožňuje každou sebe nevinnější reformu; ale *v praktickém životě*, tam, kde jde o *peníze*, je konec její zásadnosti: *za několik korun smíří se se vším.* Odpustí zpověď, odpustí přijímání, obřad v kostele a krátce všecko, jen když tím její hmotné zájmy neutrpí . . . Tak se věci mají.

Ukazuje to, *jak třeba jíti na klerikály.* V rukou občanstva v těchto věcech je vydatná zbraň: *nesnášelivého, mstivého a štvavého kohouta klerikálního lze využitkováním ustanovení zákonných jak se patří zkrotiti;* jsme přesvědčeni, že pokrokové občanstvo zbraně té, kde bude třeba, použije.

TOKARA:

Křesťanské cvičení.

Z výchovné činnosti kněžské na severní Moravě.

„Dnes o 3 hodině odpolední bude se konati křesťanské cvičení v Suchdole" — tak po kázání ohlašoval kulaťoučký farář z kazatelny a pohledem utkvěl na lavicích, v nichž sousedky Suchdolské se tlačily. Má totiž u nás každá z přifařených obcí „svoje" lavice, a sousedka naše do jiné, než do „své" by si nesedla ani nevím za co.

U „pulmistrů" v Suchdole mají pilno. Ženské klečíce na slaměných víchách drhnou podlahu, paňmáma zabiluje černé skvrny na „kopce" a po zdích a nic se neohlíží, že den sváteční. Kdyby hrozilo důkladné namoknutí suchým mandelům obilí či kupám sena, v neděli nikdo rukou nehne. Pán bůh by ho za to potrestal; ale dnes přijede „velebný pán" a a sejdou se pomlouvačné sousedky, to je jiná.

Pan „pulmistr" zatím shání „fůru". Chce-li totiž věrné stádo pastýře ve svém středu uvítati, musí proň dojet. Pěšky nejde, třeba je vzdálenost jen deset minut. Stalo se jednou, že v celé vsi koně neměli, nejeli tedy. A pan farář nepřišel. Ale co potom pan „pulmistr" dostal. A protože pan pulmistr sám koně nemá, musí k sousedovi, aby pro „velebného pána" dojel.

*

Šťastně umyto, uklízeno, i fůra už odjela. Po návsi hloučky mládeže obojího pohlaví. Kluci „katezimusy" v rukou honem se ještě učí, neboť vědí, že je velký výprask čeká, nebudou-li „umět".

Kluk často neumí se podepsat, číst, ale na to se starostlivý otec neptá. Ale běda, kdyby neuměl „říkat" náboženství. A děti většinou skutečně umí je „říkat". V pravém a plném smyslu slova. Umí odříkat, co pílí se z „katezimusu" na paměť naučili, ale dále nic. Jen říkat, ale rozumět, oh to ani velebný pán nechce!

Sednice u starostů se plní. Kolem stolu sousedé, po stranách při zdích tetky a před nimi stojí mládež. Nejmladší napřed. U stolu, na němž mísa nebo „slaměnka" plná vajíček, čestné místo vyhrazeno.

Hospodyně, jak přicházejí, přidávají vajíčka na mísu. Selky po 10 i více, jak se která umí nechat „vidět", chalupnice nejméně po třech. Samy třeba ze šetrnosti celý týden jedno nerozbíjí, ale na „katezimus" hledí každá donésti co nejvíc.

A stalo se, že před zahájením „cvičení" pan farář si veřejně stěžoval, že je jich málo. Když jindy soused přijde, třeba jen zeptati se cos, nekouří-li, jistě si napřed zapálí. Teď ale nekouří. Dýmky z kapes vyčuhují studené.

Konečně se dvéře otevrou. Velebný pán. Všechno v jednom chumlu žene se naproti líbati ruce. Komická podívaná. Kluci jako diví, jeden strká druhého a každý chce to míti už odbyto. Jednou se stalo, že milý velebníček, jak dvéře otevřel a vlna lidí vrhla se mu po rukou — líbají obě — zase ocitl se za dveřmi chtěj nechtěj.

Po takové líbací proceduře půjčit ty jeho ruce bakteriologovi! Musí býti na nich pěkná menažerie bacillů od rýmy, difterie, růže až k tuberkulose.

Ostatně milý velebníček to sám dobře ví, protože si docela veřejně a pohodlně pak obě ruce otřel o šosy a řádně si šňupl.

Přeměřiv zkoumavě košatku s vejci a shledav ji slušně plnou, usedl a počal „cvičení".

Nejprve výklad. Jak pán bůh stvořil člověka z hlíny a dechnutím dal mu život. Ať prý to udělají nevěrci. Nevěrci nynější a staří pohané to prý je totéž. A proto kdo by volil nevěrce, volil by pohana atd.

Pak přišla zkouška. Aby totiž rodičové viděli, mnoho-li děti z náboženství umí. A protože před shromážděnou celou obcí a před rodiči chce uměti každé dítě, aby se tedy tím pilněji učilo a rodiče zase sami aby ho k učení se „náboženství“ pobízeli. Ptal se, kolik je pánubohů atd. až i mého bratra, sedmiletého chlapce, kolik je hlavních hříchů. Klučina najmenoval. A co prý je ten který hřích. Kluk dobře povídal, sice s obrovskou tremou až u smilstva — uvízl. Nevěděl. Úzkostlivě pokukoval po mně, starším, abych napověděl, neboť jsem mu to napřed slíbil, a zase zahanben, že neví, po otci, tuše výprask — neboť u nás rodičové metly nešetří — hlavně na radu kněze.

Kdo si dovedete náladu mou toho okamžiku představiti, pochopíte, že málo scházelo a byl bych se dostal do styku s paragrafy pro rušení náboženství. „Takovéhohle náboženství!“ Coelibátník před shromážděnou mládeží obojího pohlaví tohle se ptá 7letého chlapce! Ten chudák, hanbou že neví, dal se do pláče. A flanďák jakoby nic řekl: „No, já myslel, že to víš!“ A nevysvětliv. nepoučiv dítě, ač chvíle pro to byla stvořena zrovna, neboť v přítomnosti rodičů a co poznatek náboženský vhodně snadno mohl tak učiniti, ptal se na jinou věc následujícího.

Vida, že hoch doma snadno mohl by ještě býti bit, dovedl jsem ho domu a hleděl uklidniti. Styděl se, že on, jenž má ze všeho jedničky, i z toho náboženství, tak neuměl. A dokazoval mi, že to tam — jako v katechismu — není, co je tos milstvo, a co prý to je? Pověděl jsem mu jak nejlépe jsem to dovedl.

Teď si prosím představte, jak to asi vypadá ve škole při takové hodině náboženské, když je tam „velebný pán“ s dětmi sám!

A přece je přirozeno, že otázku tu nevědělo dětí víc, a ty, jakmile vyšly, hledaly poučení u starších druhů a jakým způsobem se jim ho asi dostalo??

Po cvičení zas líbání rukou a vše se vytratí až na sedláky. Ti už vytahují dřevěnky a zapalují. Ošatku s vejci hospodyně uklidila. Pan farář viděl, mocli je jich, a tak bude vědět, až mu je tam zítra donese, že jich neubrala. Popíjí, povídá se a už tu jsou — karty. Na konec hodně pozdě více či méně nachmeleného pastýře zase odvezou.

A sedláci dotvrzují se v poznaných křesťanských pravdách v hospodě.

Kongres Volné Myšlenky v Praze, 8.—12. září 1907.

Rychlými kroky blížíme se ku kongresu pražskému. Již jen několik dní a se všech stran sjížděti se budou do Prahy stoupenci Volné Myšlenky všech národností . . .

Naši přátelé činí se znamenitě, aby kongres byl velkolepý. Doufejme pevně, že takovým bude.

V poslední chvíli voláme ke všem, kdož se dosud nepřihlásili: učiňte tak ihned!

A kdo přijeti nemůžeš, přičiň se, abys v místě svého působení co nejvíce zájmu kongresu a jeho jednáním získal.

Spojenými silami ku předu!

Na shledanou!

Stanovení lhůty pro přihlášky. Ježto jest naprosto nutno, aby do 5. září, kdy začne se upravovati sál žofínský pro kongres, vědělo pořadatelstvo, kolik kongresistů přijede, usnesl se výbor stanoviti lhůtu pro přijímání přihlášek, která určena do 2. září. Poslední lhůta pro zapravení kongresového příspěvku stanovena do 5. září.

Rozesílání legitimací již započalo. Do 1. září obdrží legitimaci všichni, kdož zapravili příspěvek do 26. srpna; ostatní v prvních dnech měsíce září. Kongresisté, jichž příspěvky dojdou až po 1. září obdrží legitimaci až po svém příjezdu do Prahy v kanceláři kongresové.

Kancelář kongresu nalézá se v místnostech časopisu „Volná Myšlenka“, Král. Vinohrady, Korunní 6 (naproti Národnímu domu). V neděli úřaduje se od 9—1 hod.; v ostatní dny od 8 hod. ráno nepřetržitě až do 8 hod. večer. Osobní návštěvy buďtež činěny jen v případech nutných a nebuďtež i pak příliš prodlužovány. Od 1. září bude se úřadovati již na Žofíně; bližší bude ještě sděleno.

Ubytování. Kdož by mohl nabídnouti některému kongresistovi byt, nechť to laskavě oznámí sekretariátu s udáním bližších okolností. Přijedou kongresisté všech stavů společenských, bude tedy třeba množství bytů různého druhu. Reflektuje se pravidlem na byt beze stravy.

Slavnostní list ke kongresu Volné Myšlenky vydán bude nákladem naším. Obsahovati bude příspěvky veliké části našich spisovatelů, jakož i celé řady veřejně činných občanů. Cena oznámena bude v dennících.

Neposílejte telegramů; pište dopisy! Je pravidlem, že ke každému velkému shromáždění zasílány jsou pozdravné telegramy. Pořadatelstvo kongresu pamatujíc na to již předem, upozorňuje, že bylo by lepší zaměniti telegrafické projevy ve zcela stručné pozdravné dopisy. Telegram pro svoji drahotu je pravidelně stylistické monstrum, k čemuž ještě přistupuje známý u nás zjev: zkomolení znění často až k nesrozumitelnosti. Vedle toho mají telegramy tu vadu, že posílány až v poslední chvíli houfně, stávají se přítěží jednání. Naproti tomu dopisy (ovšem co nejstručnější!) lze roztříditi a k přečtení připraviti a ve vhodnou dobu přednésti. Žádá se tudíž, aby na tyto okolnosti bylo pamatováno a aby dopisy pozdravné byly zasílány pokud možno ně-

jaký den předem. Pozdravné projevy, které dojdou do 1. září budou zaznamenány ve „Slavnostním listu"; ostatní až v protokole kongresovém. Co ušetří se posláním dopisu místo telegramu, věnujte raději na propagandu volného myšlení mezi lidem. (Kupte za to na příklad několik brožur „Co je Volná Myšlenka" a vhodně rozdejte.)

Různé přihlášky a pozdravy. Uvádíme především vřelý přípis básníků Machara a Sovy, Ústředního spolku českých žen, zemského posl. Houry, posl. Alf. Šťastného, výkonného výboru československé sociálně-demokratické strany dělnické, zem. posl. Fischera a Vaňka (Morava), spisovatelky hraběnky Wielopolské z Haliče (přihlásila referát), slovinského básníka Aškerce v Lublani, městského rady dra Scharfa v Praze, říšského poslance Ant. Němce, F. K. Šneppa, profesora a žurnalisty z Moskvy, B. Kaninského, m. taj. v Husinci, spolku c. k. účetních úředníků v Praze, presidenta městské rady v Ženevě, spisovatelů V. Hladíka, J. Rokyty, prof. Suchardy, Jana Opolského, Jiřího Mahena, Jar. Kvapila, F. S. Procházky, G. Opočenského, Konráda Pospíšila. Také z kruhů úřednictva dochází četné přihlášky. Rovněž živnostníci, rolníci a obchodníci budou zastoupeni. Sotva který odbor nebude míti na kongresu zastoupení. Bude to jen ku cti demokratičnosti českého národa. Další přihlášky ke kongresu hojné docházejí. Nově ohlásily delegace Jednota řemeslníků a živnostníků v Praze, Česká společnost národohospodářská, Typografická beseda a řada jiných korporací. Potěšitelno jest, že i středoškolské profesorstvo chápe význam kongresu; přihlášeno jest již z jeho řad několik čelnějších jednotlivců a zajisté ještě další přihlášky z kruhů jeho dojdou. Za Jednotu Komenského, spolku pro reformu školství, přihlášen předseda profesor Drtina a jednatel její prof. dr. O. Kádner. Dále se přihlásil ke kongresu pan dr. Jos. Scheiner, starosta České Obce Sokolské; Dědictví Komenského vyslalo pány Josefa Tůmu a K. Buzka. Za uherské Slováky přijede MUDr. Šípka a jiní.

K účasti ciziny na kongresu. Ačkoliv pozvánky rozeslány v poslední dobu, kdy turistická sezóna schýlila se ku konci, přece jen počet cizích delegátů na sjezdu bude imponující. Těchto dnů došla prvá zpráva z Bruselu, v níž se přihlašují kongresisté pro zabezpečení bytů; nové přihlášky ze všech stran Evropy denně docházejí:

z Amsterdamu za holandskou sekci přihlášen dr. Frowein, jeden ze zakladatelů Volné Myšlenky světové;

z Luxemburgu redaktor A. Daubenfeld a Aloys Kayser, vůdce luxemburgských gymnastů o sletu všesokolském;

z Belgie prof. Hector Denis, bývalý rektor university, poslanec Furnémont, Eug. Hins, redaktor listu „La Pensée" v Bruselu, Raphaël Rens, sekretář a J. Dons, pokladník Národní federace Volné Myšlenky belgické, J. Noël, redaktor revue „La Terre", pí. Docquierová, ředitelka školy a kursů pro laické opatrovníky a opatrovnice pro nemocnice, mimo četné přihlášky osobní;

svobodné zednářstvo Jižní Ameriky vyšle tři oficiální delegáty;

z Varšavy pan Jirzy Kurnatowski, spisovatel, přihlásil se jako řečník k thematu: „Vlastenectví a Volná Myšlenka u potlačených národů" (za Szkolu ludowou);

Švýcary budou zastoupeny znamenitým filosofem-přírodozpytcem dr. Ottou Karminem ze Ženevy;

prof. university v Bergamu Ghisleri přibude se šesti nebo sedmi severoitalskými delegáty;

z Francie a Německa pro četný počet nelze ani podrobně vyčísti;

neobyčejného hosta uvítáme z Barcelony: jest to pan Francisco Ferrer, ředitel Volné Školy a znamenitý pedagog a průkopník pokroku ve Španělsku, jehož snahy hleděla reakce španělská zmařiti tím, že jej zatáhla do procesu pro atentát na španělské královské manžele a hleděla svaliti vinu na něj; po několikaměsíční vazbě a porotním přelíčení musil býti jako úplně nevinný žaloby sproštěn a tak útok vedený na volné školství španělské byl odražen. Host tento bude se jako obět klerikálního násilí těšiti jistě sympatiím všech pokrokových lidí.

Z polských delegátů oznámeni: Jan Iwanski, Ignacy Grabowski, Wojciech Scukiewicz, A. Niemojewski, M. Zahorski a Henryk Marguelis (z Varšavy, z Krakova a z Paříže). Mimo tyto přijede řada jiných delegátů polských.

Chorvati. Ze Záhřebu ohlášeno zakládání chorvatské sekce Volné Myšlenky, jejíž delegáti rovněž kongres pražský navštíví.

Slovinci ohlašují první část delegátů. Za organisaci V. M. přijede z vydavatelstva Svobodné Mysli (časopisu slovinského Volná Myšlenka) Belce, Lotrič a Krsovec, ženský spolek v Lublani zastupován bude Bercetem, dělnictvo redaktorem Ant. Kristanem, veřejná knihovna v Nabrežině v Postojně H. Höllerem; též básník Aškerc slíbil přijeti.

Španělští delegáti připojí se k výpravě francouzské, která nastoupí cestu do Prahy z Paříže dne 5. září.

Portugalský delegát Magelhaës Lima, president asociace portugalských žurnalistů, důstojník čestné legie a velmistr massonerie port., poslal české sekci velice vřelý pozdrav, v němž přislíbil celý měsíc srpen pracovati horlivě pro návštěvu kongresu.

Informace ciziny je hojná. Nejlepší článek přinesl italský denník „Il Secolo", vycházející již 42. rok v Miláně. V čísle ze dne 15. srpna přináší třísloupcový úvodní článek a provází jej dvěma obrazy: pohledem na Prahu a fotografií radnice staroměstské. Článek nese podtituly: Praha, město Husovo. Černý prapor s červeným kalichem. Důležitost kongresu. Protiklerikalismus

v Rakousku. Josef II. — konkordát. Nové vítězství protiklerikální. Klerikalismus se zotavuje. — Pisatel ukazuje v článku, jak dobře se Praha svou historií hodí za sídlo kongresu. Zmiňuje se o působení a smrti Husově, jehož nazývá Giordanem Brunem Slovanů, o válkách husitských. Ukazuje pak privilegované a mocné postavení klerikalismu v Rakousku, vykládá jak došlo ke konkordátu, jímž zničeno poslední ovoce liberalismu josefínského a který učinil stát „slepým sluhou církve", jak přirozenou reakcí došlo ke známým liberálním zákonům, které papež proklel a za neplatné prohlásil a k zrušení konkordátu. „Ale duch konkordátu ještě žije v Rakousku: ukazuje to způsob, jímž se vykládají zákony o manželství; vliv na školu, který zase kleru byl pod rukou vrácen; nepříjemnosti, kterým jsou vystaveny děti rodičů bez vyznání." Pro to vše musí vyznít pražský kongres v mohutnou manifestaci protiklerikální. — Podobně pěkný článek přináší velice rozšířený francouzský protiklerikální list „Les Corbeaux" v čísle z 11. srpna od M. Barthélemyho. — V polském časopise volných myslitelů „Mysl Niepodlegla" (Volná Myšlenka, vycházející 3krát měsíčně ve Varšavě), uveřejněno celé provolání generální rady jakož i české sekce Volné Myšlenky. (Je zajímavo, že již vycházejí tři slovanské orgány Volné Myšlenky a sice Volná Myšlenka česká, Svobodna Misel slovinská a Misl Niepodlegla polská; česká Volná Myšlenka jest nejstarší. Za rok asi přibude k nim ještě Volná Myšlenka chorvatská.) — Lublaňský denník Slovenski Narod přinesl již dva větší články o kongresu; oba umístěny na první straně listu. — Italský denník „Il Tempo" přinesl 7. srpna na první straně kongresu pražskému velmi příznivou zprávu.

Zajímavými doklady pro vřelé sympatie, kterým se Volná Myšlenka a kongres pražský těší, svědčí tyto případy: České sekci došel pozdrav od učitelů-vojínů z Jindř. Hradce, provázený sbírkou K 36·60, nejmenovaný učitel věnoval remuneraci 20 K, kterou obdržel za výpomocné (povinné) vyučování katolického náboženství v 2. pololetí školního roku 1906—7, rovněž české sekci Volné Myšlenky. Dále došel pozdrav od učitelů-vojínů z Hradce Král., provázený darem 180 korun, které dotyční mezi sebou pro účely české sekce sebrali. Stejný pozdrav, provázený darem 18 korun, došel od kroužku učitelů, kteří se sešli po desetileté své školní práci v Hradci Králové. Podobně věnovali po 25 korunách abiturienti klatovští a benešovští české sekci, a také učitelské oddělení záložníků pěšího pluku č. 28 v Praze vykonalo ve prospěch české sekce Volné Myšlenky sbírku, jež vynesla 100 korun, jež s pozdravem kongresu sekretariatu české sekce odvedeny byly.

České učitelstvo na kongresu bude zastoupeno všechno. Dále došla přihláška delegáta za Ústřední spolek českých učitelů ve Slezsku, pak za Jednotu učitelek v král. Českém a jednotu učitelek na Moravě. Ježto již dříve ohlásily účast oba ústřední spolky z Čech i z Moravy, jakož i „Dědictví Komenského" a „Jednota Komenského", bude zastoupení českého učitelstva úplné. Okresních jednot učitelských bude zastoupeno velmi mnoho.

Poštovní úřednictvo české, hlásící se mezi stoupence Volné Myšlenky, súčastní se v hojném počtu kongresu. Zejména z venkova se mnozí chystají k účasti. Bylo zřízeno zvláštní komité, které hodlá docíliti, aby všichni účastníci kongresu z kruhů poštovního úřednictva za účelem vzájemného poznání se sešli k společnému obědu, aby tam mohli si pohovořiti a korporativně pak schůzí kongresu se súčastniti. Bližší bude ještě sděleno; dotazy již nyní zodpovídá kol. Augustin Nekola, Praha, hlavní pošta.

Studentstvo hlásí se rovněž čile; většina spolků bude zastoupena z nejrůznějších míst českých zemí.

Co je to Volná Myšlenka? Nákladem našim vydán byl právě populární spisek: Co je to Volná Myšlenka, ve které uveden program Volné Myšlenky, popsán její vývoj a vytčeny snahy do budoucnosti. Cena informativního spisku, palčivou potřebou vysvětlení snah Volné Myšlenky vyvolaného, je 12 h, poštou 15 h. Objednávky adresujte stejně jako přihlášky: Administrace Volné Myšlenky, Král. Vinohrady, Korunní 6. Obnos možno přiložiti v dopisu ve známkách poštovních. Šiřte pomocí této brožury poznání o Volné Myšlence! Kdož zůstanete o kongresu doma, objednejte si aspoň několik těchto brožur a rozdejte mezi lid!

Klerikální „Čech" podniká těchto dnů přímo zoufalé útoky na kongres Volné Myšlenky, urážeje zejména osobnosti, jež se ke kongresu přihlásili, jakož i přihlášená města. Pořadatelstvo jest přesvědčeno, že již forma útoků těch, překročivší daleko meze společenského chování mezi slušnými lidmi obvyklého, sprošťuje je nutnosti odpovědi. Každý slušný člověk třeba i konservativnějšího smýšlení učiní si zajisté sám úsudek o mravní hodnotě listu, jehož redakce i v úvodních článcích neváhá užívati mluvy, obvyklé snad někde za bránou.

Skupina Volné Myšlenky pro Plzeň a okolí byla založena. Přihlášky a dotazy přijímá pan PhC. Boh. Vospálek, Plzeň, Goetheova ul. 6, a p. Ludvík Šimsa, strojník, Plzeň, Sirková ul. 15.

Štvavý benediktin chtěl také na náš kongres! K světovému kongresu Volné Myšlenky v Praze přihlásil se prapodivný host. Je jím redaktor klerikální „Bonifatius-Korrespondenz" (!) P. Augustin Gallen. Poslal přípravnému komité přípis, v němž „zdvořile žádá za brzkou officielní odpověď", zda budou na tento sjezd připuštěni také páteři a zda jim kongres hodlá zaručit neobmezenou svobodu slova. Jmenovaný benediktin myslí, že provedl něco náramně chytrého: ví předem, že bude na sjezdu důležitější práce než poslouchat benediktinská kázání, a že proto dostane odpověď zápornou, na které by pak rád dokumentoval, že volní myslitelé nesnesou „svobody slova". Celý manévr je ale úžasně naivní. Je přece obecně známo, že je jakýsi rozdíl mezi veřejnou schůzí, kde o předmětě diskusse hovořiti může kdokoli z přítomných a kde je to jen v zájmu věci, aby i slušnému odpůrci

slova se dostalo a s j e z d e m u r č i t é h o h n u t í, na kterém scházejí se a rokují pouze stoupenci tohoto hnutí o svých programech, administrativních věcech, tisku atd., kde pro krátkost a nedostatek času dostanou se k slovu pouze referenti, funkcionáři hnutí, delegáti anebo zvlášť pozvaní hosté, a ani těmto nelze, pokud jde o čas, poskytnouti „naprostou svobodu". A vedle toho je zde ještě druhá okolnost: na základě dosud docílených zkušeností s páterskými debatéry došli jsme k přesvědčení o n a p r o s t é b e z ú č e l n o s t i t a k o v ý c h d e b a t. Odpůrce n e l z e p ř e s v ě d č i t u ž p r o t o, ž e v e l m i č a s t o s á m t o m u n e v ě ř í, c o p o v í d á, ale nejen to, o d k n ě ž s k ý c h o d p ů r c ů n e l z e z p r a v i d l a o č e k á v a t a n i p r ů m ě r n o u s l u š n o s t. T a k o v ý b o ž í b o j o v n í k b u ď z n e u ž i j e s v é ú č a s t i n a d e b a t ě k d e n u n c i a c i, v y l á k a v n a o d p ů r c i v ý r o k y, j e ž p ř e k r o u t í a u d á s o u d u (doklady: P. Kuška na Kladně, P. Dovrtěl v Klášterci a j.), n e b o v y n a s n a ž í s e n e s l u š n ý m c h o v á n í m s h r o m á ž d ě n í z n e m o ž n i t (Myslivec, Jemelka v Hradci Král.). Ostatně kdož ví, snad by přes to přese všechno přípravné komité dalo si říci. Přihlásí-li se Gallenových kolegů větší počet, bude snad možno pro cizí delegáty uspořádat — humoristický večírek. — Připomínáme ještě, že posel pátera Gallena, patrně nějaký kostelník, náramně naléhal na okamžitou odpověď. Nevěděli jsme ovšem, z jakých důvodů bychom vyřizovali psaní pátera Gallena na docela obyčejném o b c h o d n í m p a p í ř e (těm lidem je všechno obchodem; i náboženství) naškrabaném dříve nežli dopisy našich přátel; až došla na dopis ten řada, vyřídili jsme jej — o t i s k n u t í m o d p o v ě d i v d e n n í c í c h p r a ž s k ý c h (nebudeme jezovitskému páteru přece odpovídati dopisem, který by pak se třeba snažil překrucovat) a příliš neomalenému a drzému poslu jeho, když už si příliš mnoho dovolovati začal, ukázali jsme prostě dvéře.

* * *

KVITOVÁNÍ.

Tiskový fond.

Na vydávání „Havlíčka", časopisu pro šíření pravdy přispěli dále: Hládek Fr., Klášter n. Jiz. 1·22, „Septima", Praha 5·30, Hromada, sběr. listina č. 3 5·70, Šiška, Heřmanice —·20, Rybák, Počátky 13·58, Skup. kovoděl., Král. Pole 5·—, Smolka, spol. praž. uč. VII. 12·—, Hladký, Světec 5·—, Dr. Ippen, Král. Hradec 10·—, Dr. Tohn K., Louny 2·—, Polák A., Praha 2·—, J. Růžička, Innsbruck 2·—, Heindl, Kobylisy 2·—, Unie rak. horníků, skup. Nýřany 5·—, Fiala L., Štěpánov 20·—, Skup. slévačů, Vítkovice 6·—, Zettl V., Něm. Brod 4·—, Jednota „Komenský" Praha 10·—, Drábek J., Cerekvice 1·30, Ballý J., Brandýsek 6·50, Hájek J., Klabava 3·—, Řemesl. beseda, Vys. Mýto 10·—, Ústř. spolek čalouníků 5·—, Kovodělník, Budějovice 5·—, Dr. Popper M., Praha, 2·—, Dělnický klub cyklistů, Král. Vinohrady 5·—, Skup. kovodělníků, Král. Hradec 10·—, Kraus, Říčany 4·—, Odb. sdruž. holič. pomoc., Praha 5·—, Jednota „Komenský", Král. Vinohrady 10·—, Pískoř, Žďár 2·—, Svaz kovoděl., skup. Jince 6·—, Unie horníků, skup. Hnidousy 10·—, Časopis „Zájmy strojvůdce", Žižkov 10·—, Lorenc K., Polná 4·50, Všeodborový spol. děln., Vel. Čakovice 3·—, Skupina ve Sv. Kříži 10·—, Skupina krejčí, Lovosice 9·52, Dr. Koutský Ot., Pardubice 5·—, Typogr. Beseda, Praha-II. 10·—, Lang J., Oslavany 5·—, Vacek B., Černice 28·—, JUC. Scharfspitz, Plzeň 1·—, Randýsek J., Val. Meziříčí 15·—, Spolek jirchářů, Praha-II. 5·—, Holeček J., Parník u Č. Třebové 2·50, Šindel V., St. Bělá 2·—, Seitz V., Raudnig 10·—, Švehla Ot., Leletice 5·—, Slach J., Maltheuern 21·—, Vik A., Hořičky 1·20, Liebl J., Plzeň 2·50, Těl. jednota „Sokol", Nové Holice 1·—, Malík V., Č. Budějovice, 2·—, Marek Jindř., Humpolec 18·50, Skup. kovoděl. Strašice 10·—, Kobera Ant., Pardubice 2·—, Dlouhý A., Kopisty 10·—, Unie horníků, skupina Vejprnice 3·—, Skup. 2. soustr., Brno 10·—, Trojánek R., Pardubice 7·—, Skup. kovoděl., Brno 10·—, Městská spořit., Vys. Mýto 2·—, Dr. R. Ullmann, Brandýs n. L. 10·—, Dr. K. Helbich, Praha-VIII. 5·—, Krumlovský J., Praha-V. 2·—, Kovodělníci, Plzenec 2·—, Vrba Jan, Borohrádek 2·60, Skup. kovoděln., Hýskov 3·—. — Úhrnem K 465·32. K tomu dle kvitování z č. 3. r. III. „V. M." K 358·57, činí dohromady K 823·89. — Další příspěvky přijímá administrace „Volné Myšlenky", Král. Vinohrady, Korunní tř. č. 6.

PŘEHLED

Od redakce a administrace.

* *Důležité stanovení poštovní.* Kdo chtěl dosud připisovati něco n a s l o ž n í l í s t k y, byl povinen přilepiti 5 hal. známku. Ministeriálním ustanovením v těchto dnech vydaným věc tato se jinak upravuje. Dle něho podléhají frankatuře 5 haléřové jen zprávy soukromé, neb obchodní. — Jestli však na druhé straně složního lístku napíše se v y ú č t o v á n í z a s í l a n é h o o b n o s u, ku př. obnosem tímto vyrovnávám předplatné, splácím ten a ten dluh nebo při sbírkách: složili to pro V. Myšlenku ti a ti účastníci, jest v y ú č t o v á n í p o p l a t k u p r o s t o. Prosíme proto všechny, kdož s námi mají styk, aby využili tohoto práva a připsali, nač obnos zaslaný jest určen. Ovšem nesmí připojiti nic jiného, tedy ž á d n é d o t a z y, p o z d r a v y, o b j e d n á v k y atd., jinak bychom platili pokutu a dobré toto stanovení by se zvrhnulo v opak.

Výchova a školství.

Důležitý čin kulturní. Tiskový výbor sociálně-demokratické strany usnesl se vydávati umělecký pokrokový časopis pro mládež. Při žalostném stavu naší dětské literatury, v níž doposud ponecháno klerikálům úplně volné pole, v níž právě pseudoumění nejvíce kvete a duše dětské i po stránce vkusu mrzačí, nutno takový podnik vítati co nejsympatičtěji. Kruhy pokrokového učitelstva jistě nejvíce pociťovaly nedostatek podobného časopisu, který by mohly s dobrým svědomím mládeži doporučit, a nebudou nadále podporovati výdělečné podniky nakladatelské pro nějaké ty výhody sběratelské. Redakce svěřena učiteli Zacharovi, který, doufáme, povede list zcela bez kompromisů jak politických, tak uměleckých a bez koncesí nevkusu davu. První číslo tohoto měsíčníku, pro něž zajištěno účastenství nejpřednějších našich dětských illustrátorů, vyjde začátkem školního roku.

Nechte maličkých přijíti ke mně. V Heřmani u Chotěboře již mnoho let působí farář Svoboda, lakomý, nedoslýchavý, bělovlasý a vášnivý stařec. Jak daleko došel v naukách Kristových, svého boha, svědčí následující případ: Při posledním přijímání školních dětí, zapomněl žák Linhart z Horních Lhotek po přijetí boha do svého těla zavříti ústa. Farář Svoboda dal žáku tomu tak nehorázný pohlavek, že tento zavrávoral a zůstal celý zpitomělý.

Tak pěkným způsobem farář Svoboda doručil boha, nejvyšší dobro a neskonalou lásku dítěti. Co dělo se asi v duši dítěte týraného a co ve všech dětech, které byly svědky toho jednání? S jakými asi pocity půjdou děti ty v příštím školním roce k přijímání svátostí? Ale dobře tak, aspoň dítě zví, jakého boha mají v sobě naši kněží a budou se varovati již z mládí přicházeti k hlasatelům víry Kristovy.

Kulturní boj.

Ovčinec se rozsypává. Že procento vystouplých lidí z církve musí býti značné, o tom svědčí dokument nám z Terstu zaslaný, jímž se tamní biskupství brání proti odpadům. Je to hektografovaný německý přípis, a že bylo učiněno hojně obtahů, o tom svědčí vyspravování inkoustem jednotlivých špatně již vytištěných slov. Zní takto: „Nr. 1888. Slečně Kamille Šteflíčkové, bydlící Via Rettori Nro 2, II. posch. Terst. Podepsaný diecésní úřad se dozvěděl, že máte úmysl spustiti se ze sv. katolické víry; pročež považuje za svou povinnost Vám božský původ svaté katolické církve uvésti na pamět. Když dobrý pastýř dle evangelického podobenství 99 ovec zanechá, aby šel za jednou ztracenou, tak zajisté dobře pochopíte, jak svatá matka církev truchlí, když jest se vidí opuštěna od vlastního svého dítěte a že se neštítí (nicht scheut!) žádné námahy (rádi věříme, hlavně denunciace!), aby ztracené zase přivedla ku stádu Kristovu (zur Herde Christi). Co Vám ordinariát tuto vážnou upomínku podává, prosí současně všemohoucího, aby na Vás vylil hojnost své milosti (er möge über Sie die Fülle seiner Gnade ausgiessen), abyste pravou cestu ke spáse znovu nalezla. Podepsán razítkem: Bischöfliches Ordinariat von Triest und Capodistria, Triest, den 26. Juli 1907“ a podpis: „Kan. us P. Flegoh (?)“ mizerně podepsaný, za to hák jako hrom na konci. Ubohé prostředečky! Zdá se nám, (budiž odpuštěno poněkud příliš divokému básnickému obrazu), že lodičce Petrově přece jen teče voda do bot.

Antiklerikalism v Italii. Italie jest svědkem skandálů klerikálních. Mniši i jeptišky, církví autorisovaní i neautorisovaní, prováděli nejhorší nemravnosti s nedospělými dětmi a kazili jejich životy již v nejútlejším mládí. To ovšem vyvolalo rozhořčení a tak silné hnutí antiklerikální, které může dospět tam, kam dospělo ve Francii. Policie i církevní orgány samy provádějí kontrolu a statistiku, kolik je mnichů a jeptišek, kolik je klášterů v Italii. Tak nalezeno dnes v Italii hned při povrchním zkoumání 435 ženských klášterů, nepočítaje v to různé jeptišky všech možných národností, rozlezlé po celé Italii v soukromých ústavech a domech. Všechny kláštery jsou pod ochranou vysokých mocností církevních, nejvyšších hodnostářů, takže na mnohých místech, když se jednalo o prohlídku církevní, kontroloři se ani neodvážili žádat opravdových důkazů, že se nic proticírkevního, jak to bylo odhaleno jinde, neprovádí. V Římě samém se ukázalo, že kláštery jsou opravdovými fabrikami a různými výdělečnými podniky. Jsou tam jeptišky — porodní babičky, prodavačky vína, hotelierky, jež přijímají všecky možné lidi proti zákazům církevním. Jeptišky švýcarské mají zařízeny hostince a jsou průvodčími — „ciceroni“ — cizincům, kteří přišli vidět římské památky. Ty také obstarávají cizincům vstup do Vatikánu, za který si dají znamenitě zaplatiti zbožnými věřícími. O výdělek se dělí s Vatikánem. Cizími jeptiškami, německými a francouzskými, jest Řím v pravém slova smyslu zaplaven. Získají si snadno pomoci a ochrany různých kardinálů ve Vatikánu penězi ze svých bohatých příjmů, vydřených na cizincích, nebo na dětech jim svěřených, a tak celá ta římská společnost církevní jest korrupcí a nemravností tak prolezlá, že něco podobného možno hledati jen v době církevní korrupce středověké. Nejvíce utrpěla Italie a Řím, že se tam nastěhovalo vše, co mohlo, z Francie. Dnes kongregace ženské i mužské jsou otevřenou ranou, jsou morem Říma. *B.*

Odsouzení a zatracení. Nedávná petice německých katolíků proti kongregaci „Indexu“ upozornila veřejnost na římské kongregace a na ohromnou roli jejich, kterou hrají v životě církevním. Kongregace ty založeny byly r. 1587 Sixtem V. a po mnohých proměnách konečně se ustavily v počtu 20, mezi něž jsou jednotliví kardinálové rozděleni. Každý kardinál, sídlící v Římě, musí býti členem čtyř kongregací. První a nejdůležitější ze všech je kongregace, jejíž jméno jest: „Římská a všeobecná Inquisice“. První její povinností jest střežiti čistotu nauk církevních, vyhledati bludy a kacířství, nebezpečné idee proticírkevní, odsouditi a zatratiti je. Kongregace „Indexu“ jest jen jedno její oddělení nad míru důležité, neboť má za úkol udati knihy a spisy podezřelé z kacířství a nepřátelství k církvi, upozorniti na ně katolíky, dáti je na „index“, zakázati je a zatratiti. Ta také zahraje tak zvaným moderním katolíkům, modernistům či reformistům velmi často velmi nepříjemný kousek. To se stalo také teď nedávno, kdy uveřejnila celou řadu nově zapovězených knih a mezi nimi i katolíků-modernistů nešetřila. Dne 15. června nová sbírka ta byla publikována a zároveň oznámeno, že to bude míti ještě „pokračování“, že listina v brzku bude doplněna. Máme se tudíž nač těšiti. Zatím to, co bylo vydáno, překonává veškeré očekávání. Zakázáni a zatraceni úplně byli: Balzac se všemi svými pracemi, Alexandr Dumas otec i syn, se vší svou prací, George Sandová, Victor Hugo i s románem „Notre-Dame de Paris“ a s „Bídníky“, kde tak krásně mluví o morálce, Lamartine, ten mystický a nábožný Lamartine, jenž by mohl církvi hodně prospěti, rozumí se že i Renan se všemi svými pracemi, Eugene Sue, Voltaire a Zola. To udávám jen ty nejznámější, celá řada jiných stižena stejným osudem. Pak přišla řada ne již na přímo zakázané, ale jen na nebezpečné a podezřelé. K těm náleží: Maupassant, Pierre Loti, Richepin, Baudelaire, Paul Bourget, Catulle Mendès, Mirbeau, Rosny, Lemonnier, Margueritte, Alfred de Musset, oba Goncourtové, Assolant, Huysmans, ten Huysmans, kterého nezachránil ani jeho mysticism, ani jeho vrácení se k náboženství a do lůna církve, André Theuriet, Theodore de Banville, Hector Malot atd. Pokračování přijde. Církev prostě proskribuje všechny autory světské, kteří řeší nějaký problém, kteří uvažují, diskutují, kritisují. Církev se nezměnila, odsuzuje a zatracuje jako ve středověku. Myslí bláhová, že jejími prohlášeními svět se zastaví. A zatím se zabíjí čím dál, tím jistěji a ukazuje jen svou neschopnost k životu. *B.*

Denunciace bez konce. Bývalý páter Emil Dlouhý-Pokorný uveřejňuje v mladoklerikálním „Rozkvětu“ č. 31. zasláno namířené proti „Čechu“, kde praví mimo jiné věci také toto: „Svlékl jsem chomout černý, neboť po prohlášení sjezdu katolíků v Turnově r. 1899, že poslušnost katolíků kněží i laiků se vztahuje i na věci sociálně-politické (tomu odpíral s největším důrazem † Windhorst a odpírá stále a důsledně německé katolické centrum), po spůsobu, jakým proti mně bylo pro zastávání všeobecného tajného rovného hlasovacího práva a hlasovacího práva žen (kteréžto zásady nyní přijali i tatíček dr. Horský i Tomáš Jos. Jiroušek) bojováno z tábora ryzích katolíků z „Vlasti“ a klerikálních kruhů oficielních, jakož i nesjednocenost ve vlastním táboře mladých, v níž jsem cítil vliv ryzích katolíků, mne tak otrávily, že jsem ztratil naději, že by v dohledné době byla v Čechách možná strana křesťansko-

demokratická, která by nebyla pimprletem v rukou hierarchicko-vládně kapitalisticko aristokratických činitelů. Vyštvou-li mne „černí“ z písařství mého číslo 2 (u magistrátu), jako mne vyštvali z písařství č. 1 (u pošty), pak se střetneme brzy.“ — Tedy také na p. Dlouhém-Pokorném si smlsli... Škoda těch krásných časů, kdy se směly zapalovat hranice! Nepotřeboval by pak býti dlouhý loket denunciace, odbylo by se to kratčeji.

Dokumenty klerikalismu.

Pohřeb bez kněze. Ve čtvrtek na 1. srpna po 7. hodině ranní ubíral se hlavními ulicemi a náměstím městečka Borohrádku pohřební průvod bez asistence — kněžské. V čele hudba, za ní členové organisace sociálně-demokratické, potom prostá rakev s křížem, okrášlená věncem s rudými karafiáty, za rakví konečně známí zemřelého. Průvod klidný, tichý, srdce jímající, slzy v oči tlačící. A čí byl to pohřeb? Žebráka. Zesnul chuďas. Zahynul smrtí tragickou. — Šel si do bramborů na trochu trávy a tam přepadla jej zlá padoucnice, která učinila konec jeho životu. V bídě a nouzi — almužnou jsa živ — vlékl se tímto vezdejším životem po šírém okolí známý Petrlák, jehož tělo bylo hrbem znešvařeno. A při všech trampotách a svízelech, jež žebravému člověku nutno snášeti, byl Petrlák spokojený, snášeje svízele životní s klidem a odevzdaností do vůle boží. Při tom byl opravdu zbožným; chodil do kostela, přijímal svátosti. Také hojně četl. A tomuto ubohému chuďasu odepřel známý farář Fr. Vacek kněžský průvod. Osobě, která pohřeb vyjednávala, odvětil: „Jaký pohřeb? Umřel žebrák, nic nemá, nemusí pohřeb míti.“ Nařídil, aby s mrtvolou přišli v 7 hodin ráno, že bude výkrop; tento velkomyslně slíbil zadarmo. Odepřel kněžskou asistenci i když se mu nabízelo 5 korun. „Za nic nepůjde!“ vzkázal. Proto byl pohřeb bez kněze a byl také krásný. Ještě sdělujeme, že farář Vacek poručil kostel před účastníky pohřbu zavříti! Ejhle sluhu páně, ejhle vykonavatele přikázání lásky! — Tak doslovně referují z Borohrádku „Nár. Listy“. Jak výmluvný to obrázek pro posouzení římského klerikalismu. Takové je to katolické křesťanství sluhů Kristových ve století XX.! Taková je ta morálka s trojjediným bohem a několika sty svatých a světic!

Jak církev pomáhá kozám. V Kostelci n. Lab. o ‚3 krále‘ v kostelích světí se plody vavřínu (laurus), které před slehnutím dávají se kozám; tomuto zvířeti hlavně proto, že velmi mnoho jich v tomto okamžiku zahyne. *J. P.*

Nevyslyšené modlitby a orodování. Před zaniknutím stříbrných dolů v Kutné Hoře pořádala církev mše, průvody a jiné slavnosti náboženské, aby bůh zase vybrané doly drahými kovy naplnil; v 18. století obraceli se jmenovitě na Václava Svatého a „Tříkrále“, ale bez výsledku. — Tištěný originál jedné příležitostné písně (z r. 1736) jest nyní majetkem V. M. *J. P.*

Jaké „slovo boží“ hlásá se nyní v kostelích. Nemajíc příležitosti jít na schůzi protiklerikální, šla jsem zase jednou po dlouhém čase na schůzi klerikální a sice dne 11. srpna do kostela v Roztokách u Prahy. Vykrmený velebníček P. Čaboun počal svoje kázání „Pokrmem duše“. „Kristus léčil nemocné, kteří přišli jej prosit o uzdravení, nejprve duši, slovy: Odpouštějíť se tobě hříchové tvoji! A pak teprv léčil tělo, slovy: Vezmi lože své a jdi! (To by se nemocný poděkoval, dřív kněze a pak teprv lékaře.) „Teď že je všeobecný nářek na špatnou mládež; a co je toho příčinou? Špatné vychování! Špatní rodiče — vychovávají špatnou mládež. A čím se kazí lid? Špatnými, nevěreckými novinami a knihami! Pokrm duše nejdříve je třeba lidu k dobru. Mravná, náboženská výchova může jedině prospěti a ne dělení“ (na to dělení jsem čekala, věděla jsem, že na to dojde a proto jsem se nemohla zdržeti úsměvu), „jak nynější někteří štváči usilují. Kdo šetří, ten že má vždycky! Že jsou dva dělníci v jedné dílně — stejný mají plat, stejný počet dětí a jeden má všeho a žádné dluhy, protože šetří — a druhý má bídu a dluhy, protože nešetřil, vše utratil po hospodách a na sbírky všelijaké“ (patrně šla žena na pouť; dala na mši, světlo, obrázky a na „věženský“ [vatikánský] fond). „Lidé prý naříkají na velké daně! Je pravda, jsou velké, ale je jich také zapotřebí na nemocnice, porodnice, nalezinec a blázinec —“ (na vojsko a klerus zapomněl jmenovat). „Jen v Praze tyto ústavy stojí ročně půl milionu. A víte, jací lidé jsou v těch ústavech? Samí takoví, kteří nevěřili v boha, nectili stát a jeho zákony, utráceli, až v tato místa došli! Tu vidíte v soudní síni zločince, jehož soudce napomíná: Jak jste mohl takový zločin spáchat! Nebojíte se boha a věčného trestu? A tu on odpoví: Ne, já nevěřím v boha, ani ve věčnou odplatu a jsem v právu, když zabiju člověka. — Člověk ten byl nevěrec, špatné, nevěrecké knihy a noviny četl; a proto vás prosím: nečtěte takových novin a knih, aniž dovolte toho svým dítkám!“ — Každé slovo, jež tuto píšu, je pravda do slova; bylo mi zle, že musím mlčet, že se nesmím hlásit ke slovu. Ale tribuna ta je jen pro klerikálního řečníka, jenž je hezky vysoko, aby na něj nikdo nemohl a mne dole by utloukli; a proto jsem se vzdala slova a řečním na tomto místě, kde je také volnost slova.

Kam se obrátiti v nouzi. Před několika dny dostal se mi do rukou starý německý kancionál, tištěný v roce 1735 ve Vratislavi. Je to kancionál lepšího druhu: s čitelnými písmeny, iniciálami, vázaný v kůži, se zlatou ořízkou. Patřil kdysi šlechtičně E. z K. Užasl jsem, jaká spousta nesmyslů je v něm obsažena. Jako ukázku uvedu pouze některé z modliteb, na př.:

k sv. Judu Tadeáši, patronu v zoufalství,

k sv. Karlu Boromejskému, patronu proti moru,

k sv. Antonínu, patronu „co se ztratí opět nalézti“,

k sv. Ignáci z Lojoly o šťastný porod,

k sv. Scabino, patronu proti podagře,

k sv. Expeditu, zvláštnímu ochránci, o šťastné a správné vyřízení předsevzatých záležitostí, úředních, občanských a domácích jednání a cest,

k sv. panně a mučednici Apolonii, patronce proti bolení zubů,

k sv. panně Otylii, patronce proti bolení očí atd.

Co bychom řekli tomu, kdo by nám radil, abychom si při bolení hlavy zavázali koleno? *D. R. Lieg.*

Kaleidoskop.

Hudry, hudry! Vídeňské „Dělnické Listy“ píší: „Klerikálové zuří proti pražskému sjezdu Volné Myšlenky jakoby ztratili poslední špetku zdravého rozumu. Prim v tomto blázněni hraje ovšem orgán pražského arcibiskupa „Čech“, který už vystřílel všecku munici, od nadávek až po denunciace. Když to všecko nepomohlo, když se tím nedala pohnouti ani nebesa ani policie k překažení sjezdu, hrozí klerikální plátek zcela vážně, že sjezd rozboří Rakousko. Napsal na př. doslovně: „Zakuklení zednáři letos po prvé veřejně vrazí páky do křesťanských základů rakouské říše. My o církev se nebojíme, ta přečkala již bouře horší, ale bojíme se o další trvání Rakouska, jehož vláda nemá vůbec zraku ani sluchu k tomu, co zednáři proti říši teď již zjevně kují.“ To už je opravdu hrůza hrůzoucí! Že se na to pámbu tak může dívat!“

* *Ze života klášterního ve středověku.* Že mnichové a jeptišky byli právě takovými ve středověku jako jsou dneska milánské jeptišky a turinští oholenci, tomu nasvědčuje humoristická skulptura na

staroměstské mostecké věži. Středověký kameník, jenž musil podobné výjevy velmi často viděti, takže to už patrně nevzbuzovalo pohoršení, vytesal na levé hraně věže (díváme-li se na staroměstské průčelí), spadající do vody, jako zakončení žebra v nevelikě výši nad zábradlím komický výjev: mnicha, jenž statečně se obírá sukněmi své posvěcené sestry v Kristu. Divíme se jen, že velebný „Čech" nekřičel nic o nemravnosti, ale že byl, ač se tato skulptura uvádí v různých pražských průvodcích, stále hezky zticha. Počkejme, až nastane klerikální vláda: možná že pak bude nutna restaurace věže a že tato nemilá připomínka starého i dnešního života mnišského nenápadně zmizí.

Blázni. „Narodnie Noviny" v Turčanském sv. Martině, orgán fantastů horujících o tom, že car pomůže Slovákům, a při tom politických lenochů a křiklounů (všechnu politickou práci konají mladí) napsaly o kongresu V. M.: „Naše vnitřní chrabrost nutí nás označit pražskou volno-myslitelskou schůzku nečestnou, protivnou, zhýralou, samoprznitelskou, experimentem vrahů na slovanském těle a zjevem duchovní, mizerné chabosti." Na to zbývá jen jedno slovo: blázni.

Tresty boží. V Malči u Chotěboře byla dne 6. července 1907 Husova oslava. Dne 7. července farář Svoboda v Heřmani (Maleč je přifařena do Heřmaně) s kazatelny svolával síru a oheň na Maleč proto, že oslavovali kacíře Husa a jménem Kristovým oznámil věřícím, že metly boží jistě za to Maleč zasáhnou.) Doposud neuposlechl bůh zbožného přání svého sluhy, za to svolávání trestů božích otevřelo mnoho zatemnělých mozků, a nedonutí-li farář Svoboda svého boha všemohoucího, aby v brzku odhodlal se ku zkáze kacířské Malče, počne více mozků přemýšleti o bohu faráře Svobody a bude u mnohých z noci den, neboť u boha není nic nemožného.

Kněžská konkurence. Rodina Riegrova z Malče u Chotěboře žádala faráře Svobodu z Heřmaně za sloužení mše každou středu v týdnu. Farář Svoboda odmítl s poznámkou, že v místě, kde oslavovali kacíře, mši sloužiti nebude. Byl proto požádán farář z Modletína, který rád se uvolil mše sloužiti. Protože konkurence tato mohla by míti i hmotné ztráty pro faráře Svobodu, vešel farář heřmaňský do sebe a slouží nyní mše v sídle kacířů (těmi se ovšem nemíní pobožná rodina Riegrova). Tak nepatrná konkurence zlomila vášnivý odpor lakomce.

Bezbožná škola novověká. V německé mluvnici pro měšťanské školy od Lehmanna je následující věta: „Víra v nesmrtelnost duše je tak stará jako náboženství." Žákyně jedna zmýlila se a četla: „Víra v nesmrtelnost je zastaralá jako náboženství." „To se může stát jen v moderní škole," povídala o tom farská Kačenka.

Jak kněží sami ve volbách utloukali náboženství. Farář Tomáš Pícha z fary v Lipkové Vodě poslal nám dovolávaje se známého § 19. tisk. zák. tuto opravu: „Není pravda, že jsem „vyzýval věřící před svátostí oltářní, aby volili klerikála pátera Milo Zárubu, slovy: Zapřísáhám Vás, abyste se nedávali zviklati a volili Zárubu, sice, který z Vás by tak neučinil, tomu bych byl nucen v jeho poslední vůli odepříti útěchy nejsvětější svátosti oltářní."

Podle § 19. tiskového zákona musí každá redakce každou „opravu" uveřejniti. Kdybychom o někom napsali, že má máslo na hlavě a on nám napsal dle § 19. tisk. zák. opravu, že není pravda, že má máslo na hlavě, nýbrž že je pravda, že má hlavu pod máslem, musili bychom to také uveřejnit, neboť paragraf je paragraf.

Právní rádce.

Nové blankety pro vystupování z církve, které byly letos vydány, vyznačují se proti dřívějším svou stručností i vhodností a také tím, že opatřeny jsou již důkladným poučením o vyplnění. — Po kongresu Volné Myšlenky bude lze očekávati opět čilejší vystupování z církví a tu bude vhodno, aby používáno bylo již nových vzorců. Upozornění toto činíme proto, že v mnohých místech hektografují neb opisují se dosud blankety staršího vydání, jichž vyplnění bylo příliš obšírným. Nové blankety mají toto znění:

Kolku prosto, dle vynesení min. fin. čis. 37.375 z roku 1868. (Zákonník zemský z r. 1869 čís. 69 zem. zák.)

Slavnému

c. k. okresnímu hejtmanství
(magistrátu)

v.........................

V základě článku 4. a 6. zákona z 25. května 1868 č. 49 ř. zák. oznamuji, že vystupuji z církve .... a že zůstávám bez vyznání náboženského.

Žádám, aby oznámení toto dle ministerského nařízení ze dne 18. ledna 1869 č. 13 ř. zák. bylo vzato k úřední vědomosti a mně o tom zasláno písemné potvrzení na dole uvedenou adresu.

Narozen jsem dne .... 18......

v obci .... fara ....

okres .... Jsem svobodný (á) — ženatý (vdaná) — vdovec (vdova).

V této změně náboženského vyznání následují mne i moje dítky mladší sedmi let a sice:

....

....

(Jméno, místo i den narození dítek.)

Čitelný podpis: ....

Zaměstnání: ....

Bydliště: ....

ulice: .... čís. domu: ....

*

Upozornění. 1. Oznámení toto adresujte na okresní hejtmanství (v Praze magistrátu) Vašeho pobytu; obec domovská ani místo narození nerozhoduje.
2. Příloh netřeba přikládati docela žádných ani listu rodného. — Jestliže náhodou máte po ruce svůj list rodný, můžete jej přiložiti jen za tím účelem, aby Vaše vystoupení bylo na něm úředně stvrzeno.
3. Výstup z církve má platnost již oním okamžikem, kdy toto oznámení (podepsané) k politickému úřadu dojde.
4. Slova nehodící se přeškrtněte a vhodnými nahraďte, neboť písemné opravy blanketu nevadí platnosti.
5. Každá osoba starší než 14 roků musí podati oznámení samostatné, tedy i manželka. Připsati možno jen dítky mladší sedmi let.

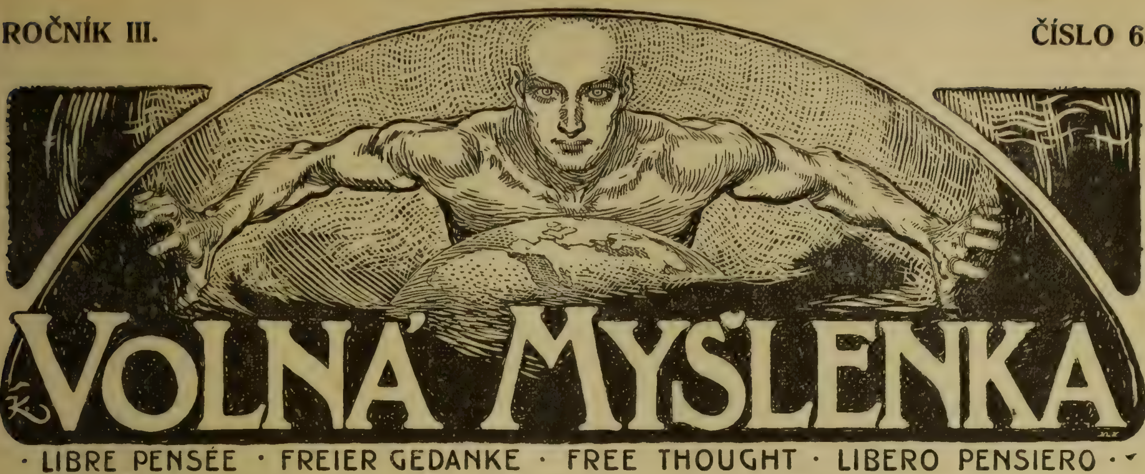
*

Každý, kdo chce vystoupiti z církve, může si buď přímo odtud opsati oznámení své, aneb může poslati 10 hal. administraci naší, která mu poštou vyplaceně zašle tento formulář tištěný na půlarchu psacího papíru a tak upravený, že lze jej prostě vyplniti a úřadu zaslati.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) **KAREL PELANT**. — Redaktor **JULIUS MYSLÍK**. — Knihtiskárna **DYK a RYBA** Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNÍK III. ČÍSLO 6.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. ŘÍJEN 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

KONGRES VOLNÉ MYŠLENKY V PRAZE

8.—12. ZÁŘÍ 1907.

Dílo krátkého času, ale velikého nadšení a obrovské práce je dokonáno. XIV. světový kongres Volné Myšlenky v Praze, o kterém před čtvrt rokem neměli jsme tušení, náleží již minulosti . . .

Časová prostora mezi ním a přítomností rychle se zvětšuje, ale rýha, kterou v českém duševním životě zanechal je tak veliká, že znáti bude ještě po desetiletích.

A není divu. Byly to vskutku dny veliké, tak plodné prací a tak harmonické průběhem svým, že snad takových dosud u nás nebylo. Se všech stran sjeli se delegáti nejrůznějších národností, kteří k tomu ještě různých směrů a stran členy byli, ale shoda, která mezi nimi panovala (až na nepatrné výjimky, jež ani za řeč nestojí), byla obdivuhodná.

A stejný byl i celý průběh kongresu. Sotva dva měsíce byly nám dány k jeho přípravě, a ježto musili jsme v době té vůbec i hojné obeslání dosáhnouti, zbylo nám k samotné přípravě programu jen několik dní a ani ty nebyly dny nerušené, klidné práce, nýbrž dny horečného napjetí a práce do úpadu. Jestli i za takových okolností, při všem tom shonu a chvatu, kdy nevěděli jsme kolikrát co dříve činiti, v celku průběh kongresu nikde nevázl a nerušeně až ku zakončení uplynul, pak vskutku dílo svoje můžeme směle nazvati *nade vše zdařilým a výborným.*

V tom utvrdili nás ostatně sami naši cizí hosté, kteří už přece tolik kongresů viděli a přes to nemohli se našeho dost a dost vynachváliti.

Patříme jistě mezi lidi poměrně skromné, kteří se radují i z malých úspěchů své činnosti; ale i kdybychom byli sebe neskromnější, na kongres pražský můžeme býti hrdi a jsme také, protože *znamená jedno vítězství ideí nám nade vše drahých, pro které žijeme a pracujeme.*

Generální sekretariát Volné Myšlenky věnoval nám v uznání práce naší sochu marathonského bojovníka, který doběhnuv do Athén a zvěstovav tam jediným výkřikem: Zvítězili jsme! vítězství své vlasti, klesl schvácen mrtev k zemi.

My, přejímajíce tento důkaz přízně a uznání našich zahraničních přátel, radujeme se, že můžeme po šťastně skončeném kongrese zvěstovati stejně našim bratřím a sestrám ve vlasti jedno skvělé vítězství. Ale nepadáme po zvěsti té jako marathonský onen bojovník k zemi, ale přes nesmírnou únavu po kratičkém oddechu plni odhodlání a naděje zvedáme se, abychom spěli k dalším rozhodným a jistě stejně vítězným zápasům za svobodu myšlenky. Ku předu, přátelé!

Kongres Volné Myšlenky v Praze 1907 jest skončen! Nuže, vzhůru k přípravám pro kongres Volné Myšlenky v Praze 6. července 1915!

Budil.

❦ ❦ ❦

Dr. TH. BARTOŠEK:

Jak vznikal katolicism z kultů starých.

Upozornili jsme v dosavadních statích na leckteré zajímavé podrobnosti katolického kultu s jeho předchůdci — egyptským, indickým, řeckým atd., ukázali jsme na podrobných dokladech, že jak církevní slavnosti, tak svátosti, obřady, roucha bohoslužebná — vše to že je původu předkřesťanského, a do křesťanství že bylo přijato z oněch náboženských systemů starých. To jsou fakta naprosto nezvratná, a popírají-li je katoličtí teologové, činí tak buď proto, že sami těch věcí neznají, neznajíce vlastně ani své vlastní patristické literatury (spisů t. zv. „církevních otců") — jak jsem se o tom přesvědčil při diskussi s profesory teologie v Král. Hradci — anebo vědí o tom, a zamlčují to úmyslně, jako četné jiné nepohodlné pravdy. Dnes bych chtěl několika jen slovy vysvětliti způsob, jakým se toto převzetí antického kultu událo.

Doba římského císařství má s dobou naší nejednu podobnost. Byla to doba, kdy starý názor světový se rozpadal a odumíral, kdy lidé nevěřili více náboženství svých předků, kdy staré církve živořily už jen mechanicky a formálně, a lidstvo toužilo po novém, lepším poznání. Obyvatelstvo říše římské bylo tou dobou, zejména ve velkých městech, ohniskách rodící se nové kultury, velmi promíseno; tak jako dnes ve velikých přístavních a světových městech nacházíme obyvatelstvo nejrůznějších pletí a plemen, právě tak bylo tomu v tehdejším Římě, Cařihradě, Alexandrii, Neapoli atd.; ani Číňané tu nescházeli. V této pestré směsici národů orientalští kupci, obchodujíce po rozsáhlé říši římské, zakládali kolonie a docela přirozeně přinášeli s sebou nejenom svoje zboží, ale také svoje mravy, zvyky, náboženské názory i obřady, a působili zrovna tak svým vlivem na své okolí, jako sami navzájem podléhali jeho vlivům. V této době dekadence antiky, přijímány byly velmi ochotně názory i obřady orientální: egyptské, indické, perské a j. Zejména bylo to dvojí učení, jež měrou převážnou získávalo si přívržence mezi nespokojeným obyvatelstvem římské veleříše. Bylo to jednak židovství, jež následkem té okolnosti, že židé mimo Jerusalem nepřinášeli obětí, jevilo se svým monotheistickým pojetím světa spíše filosofickým systemem, a získávalo hojně přívrženců ve vzdělanějších vrstvách společenských, jimž protivilo se vnější obřadnictví. Židovské kolonie a synagogy rozšířeny byly po celém Středomoří. Proselytkou židovskou byla i manželka císaře Nerona, známá Popaea Sabina.

Ale byl tu ještě jeden systém náboženský, neméně rozšířený, jemuž sympatie získávala právě opačná vlastnost, totiž hojnost pompesních ceremonií a mysterií. Byl to kult původu perského, kult boha Mithry. Zbytky svatyní Mithrových zachovány jsou ve Francii až na naše doby. Byli to právě kněží boha Mithry, kteří dali Evropě podrobně propracovaný mešní obřad s kultem hostie i vína, jež — pod obojí způsobou — podávali svým věřícím k přijímání. O obřadech mithraických v Italii činí se poprvé zmínka kolem r. 70. před Kr., avšak ještě ve 4. stol. po Kr. trval kultus tento ve svých zbytcích na římské půdě. Více tedy než 3 století žily tu mithraism a vyvíjející se křesťanství vedle sebe. Není divu, že vzájemně na sebe působily, a že zejména křesťanství právě z mithraismu převzalo velmi mnoho. Ani slovo „mitra" není katolickému kultu cizí, nazývá se tak pokrývka hlavy biskupů nebo jiných, vyšších hodnostářů církevních. Černá sutana kněžská je rovněž oběma kultům společná. Podivnou shodou osudu byl terminus „havran", „svatý havran", řecky „hierokorax", dnes spíše nadávkou užívaný, jakýmsi čestným, officielním názvem kněží Mithrových.

Veliký vliv na splynutí nejrůznějších náboženských představ a zvyků v system, jejž dnes známe jako křesťanský, měla ta obecně známá okolnost, že za císaře Konstantina prohlášeno bylo křesťanství náboženstvím státním; to mělo za následek, že jako dříve křesťanství pronásledováno, tak nyní z týchž důvodů stát jal se pronásledovat a utiskovat nekřesťany. A tu snaha hlasatelů křesťanství i obhajců těch starých systemů sešla se u společného cíle. Křesťané rádi přijímali obyčeje tak zv. pohanské, poněvadž tak nauka jejich nekřesťanům stala se daleko přijatelnější. Vždyť ještě papež Řehoř Veliký výslovně doporučuje missionářům, aby pohanských chrámů nebořili, nýbrž prostě je posvětili, zřídili tam oltáře a umístili na nich ostatky svatých, ježto lid, zvyklý na ty svatyně, zvykne tak také spíše novému učení. Této osvědčené a chytré metody užilo vítězící už křesťanství na pohanské chrámy, bohy, svátky, bohoslužebné obřady, svátosti — všeho toho zmocnila se církev a nabyla tak dvojí výhody: usnadnila si propagandu a uspořila si práci s vytvářením nějakých ceremonií nových. Ale také pohanští kněží smířili se rádi s touto synthesou, poněvadž tak uchovali z obřadů a názorů jim drahých, které by jinak byly podlehly a zanikly úplně, alespoň něco. Nebylo zjevem nikterak řídkým, že kněží pohanští přidávali se k novému, vítěznému náboženství a získávali v něm zase místa kněžská, ano dokonce i vysoké, církevní hodnosti, jak tomu na př. bylo u církevního světce, biskupa Augustina. Kdož tak přešli, přirozeně podrželi hodně ze svých návyků, obřadů i dogmatických, náboženských představ, a přispěli tak k většímu ještě zpestření mosaikového útvaru nového náboženství.

Takovým způsobem tedy docela přirozeně, smísením nejrozmanitějších kulturních elementů

na půdě světové říše římské, vyvinul se vnitřně sice ne docela harmonický, ale na venek přece formálně jednotný, náboženský system, který známe jako křesťanství. Má jakousi podobnost s vodní naplaveninou, kde hrou náhody nejrůznější předměty řadí se vedle sebe. V neklidných dobách konce římského císařství a při kulturní i ethnické pestrosti obyvatelstva této říše, nebylo ostatně ani možno, vytvořiti nějaký jednotný a harmonický system.

„Úplná svoboda víry a svědomí každému jest pojištěna“ praví článek 14. státních zákl. zákonů.

Poněvadž však **přání arcibiskupa jest víc nežli zákon**, bylo zde svobodné projevení svědomí —

konfiskováno! . . .

Sem patřila by také otázka, zda křesťanství mělo, anebo snad dokonce dosud má nějaká svoje mysteria v tom smyslu, jako měly je všecky vyspělé a propracované náboženské systemy staré. Je známo o Indech a Egypťanech, že náboženské nauky jejich jinak vypadaly prostému lidu, jemuž bylo se spokojiti hmotným, a dosti hrubým kultem, na př. ctěním zvířat, kdežto vybraným zasvěcencům dostávalo se poučení správnějšího, a v nejvyšším stupni zasvěcení, také nejvyšší míry dosaženého té doby vědění. Je dosti pravděpodobno, že v dobách svého vzniku mělo také křesťanství tuto dvojí tvář, podávajíc nezasvěcencům svoje nauky ve formě zhmotnělé a hrubší a zůstavujíc pouze zasvěceným, zejména kněžím, podrobnější a správnější jich výklad. Nasvěčovaly by tomu některé výroky Pavlovy a prvých otců církevních. To lze však připustiti nanejvýše o docela počátečním křesťanství, které bylo daleko méně formální a právě proto ideově jednotnější nežli onen system, který smísením nejrozmanitějších zbytků starých náboženských útvarů na sklonku říše římské ve IV. stol. po Kr., nastoupil na jeho místo. To, co my známe jako křesťanství, jeví se nám vlastně už pouhou směsicí trosek z kultů starých, trosek zkreslených a nepochopených, k jichž výkladu vede nás pouze pilné, srovnávací studium náboženské historie. Katolicism tedy nejenom že není systemem původním, ale on není ani útvarem jednotným a organickým.

❧ ❧ ❧

Škola každého druhu určena jsouc k přípravě pro život ve společnosti, nesmí znáti mystických tvrzení, která mají subjektivní význam. Ani slovo bůh, ani náboženská myšlenka nesmí míti místa ve škole a žádalo-li by dítě vysvětlení v té věci, učitel má pouze povinnost odkázati je k rodině: volnomyslitelská nestrannost je ta, která zamítá ve veřejné škole vše, co uniká kontrole čistého rozumu.

A. Thalamas.

LONGINUS:

Kolébka vědy.

Je to Milét v Malé Asii. V dobách nejdávnějších obývali v krajině milétské Karové a Legové. Pak založili kretští vystěhovalci město neznámého jména tam, kde později ležel starý Milet. Místo mělo výhodnou polohu. Jonští Řekové zmocnili se ho a založili tam nové město. Vedl je prý Neleos, syn Kodrův. Od této události — kol r. 1100 př. Kr. — máme zprávy o měnlivých osudech města.

Vzkvétalo rychle, obyvatelstva přibývalo. Bohatlo obchodem a průmyslem. Podél říčky Meandra, — jejíž klikatý tok dal jméno známému stuhovému ornamentu — táhly od pradávna karavany. Následkem toho hromadily se v Milétě, jenž ležel při ústí Meandra, suroviny. Tam je zpracovali a rozesílali je odtud až do krajin černomořských, do Egypta, do Italie. Kde přistávali v cizině, zakládali stanice, jež hromadily pro lodě Miléťanů suroviny daleké země. Tyto stanice leckde se rozvinuly v města. Milét, dcera Athén, založil sám osmdesát kvetoucích měst. Byl nejlidnatějším a nejbohatším městem hellénským v dobách, kdy Athény byly drobným městečkem, jemuž budoucnost chystala velkého zákonodárce Solona.

Doba nejvyššího rozkvětu byla v osmém a sedmém století před Kr. V rekovných bojích vítězili Miléťané nad králi lýdskými, kteří se tlačili k moři. Když králové všech ostatních měst řeckých se zmocnili, uzavřeli smlouvu s nepřemožitelnou královnou moře, Milétem.

Miléťané byli lidé praktičtí. Plavci jejich pozorovali zjevy na nebi i na zemi; přinášeli zprávy o cizině, o dalekých, dalekých krajích. Tím dán byl popud a podnět k něčemu novému, velkému, nebývalému — k filosofii. Thaletem milétským počíná filosofie, bádání, věda. Též jeho žáci, Anaximenes a Anaximander, byli Miléťané.

Pozoruhodno jest, že Milét leccos původního počal, co pak přeneseno na jinou lepší půdu se dařilo a vzkvétalo. Hekataios milétský byl prvním historikem. Připomínáme Fokylida, mravokárce a — pozdějšího — Aristida, jehož „Milétské povídky“, jsou starověkým Boccacciem. Věru bylo práce dosti v Milétě pro Fokylida i Aristida. Milétské hetéry zaplavily celý svět starověký; Aspasia, choť Perikleova, byla z Miléta.

Milét, jenž světu dal Thaleta, klesl na počátku pátého století. Podlehl Peršanům. Ale vzchopil se opět. Pak jej dobyl Alexandr Veliký. Potom se stal Římským městem venkovským a konečně částí říše byzantinské. Tehdá — kol r. 400 po Kr. — byl Milét ještě značným městem. Sídlil tam arcibiskup a vojenský komandant.

Ale město Milét nemohlo se udržeti. Meandr jako každá řeka zanáší ústí své bahnem. Tím

se město pomaloučku, ale s neodvratnou jistotou, oddaluje od moře. Dnes leží rozvaliny Miléta s tureckou vesničkou Balad uprostřed rozsáhlé roviny. Z mořského zálivu, do něhož se Meandr vléval, stalo se pozemské jezero. Z ostrova Lade, kde se strhla první velká bitva mezi Helleny a Východem stala, se hora, jež vyniká nad rovinu pobřežní.

Milét zanikl, věda zůstala. Řím zůstal a — věda nezanikla!

LONGINUS:

První a největší z filosofů

jest Thales Miletský. Vážíme si ho víc než jiných velikých mužů, kteří vykonali tolik, co on, ba snad i více. Vždyť on to byl, jenž poprvé vstoupil na onu dráhu, jež vede vzhůru do tajemných výšin, do světlé vlídné říše Věd!

Každý člověk, jenž má cenu, vytrhne se jednou ze sítě zděděných představ; jednou musí roztrhati ty šedivé pavučiny, jež mu okolí vnucuje. Někdy to bývá kniha, jež nám náhodou přišla do rukou. Jindy to bývá styk s osobností, jež pravou cestu již nalezla. Někomu stačí událost, kterou zažil, děj, který pozoroval, a rozum jeho rozepne křídla.

Kdo pak prokázal Thaletovi službu buditele? — Nikdo. — Tehdá nebylo ještě knih ;prosou se tenkráte vůbec nepsalo. A není možno, že by snad přítel nějaký mu byl kdy řekl: Slyš, Thalete, co si Milétští a ostatní Hellenové o bozích a vzniku světla vypravují jest lež. Není bohů. O tom jak vznikl svět musíme teprve přemýšleti; ještě to nevíme.

Nesnižuje váhu osobnosti Thaletovy, že okolí jeho usnadnilo a umožnilo mu jeho rozumové probuzení. Proč pak neprobudilo též jiné Mileťany. Žili přece všichni ve státě bez církve. Vyznávali náboženství bez dogmat. Slyšeli básně, v nichž bujná fantasie nejednou přeskočila ohrady posavadního. Znali vážné mravokárce, kteří bez ohledu a obalu užívali svobody slova.

O silné osobní zdatnosti Thaletově svědčí, že nezabočil do kolejí, jež vedou od mnohobožství k jednobožství. Zdá se, že silný ten duch vyloučil z výkladů světa vše tajemné. Pochopitelné řešení tajemství světa hledal. Nestačila mu náhrada tajemství tajemstvím, světa božstvím.

Jako dítě táže se Thales: „Co jest to, svět?" Jak přirozená, logická jest tato otázka! Dostavuje se v dětství lidstva, právě tak, jako v dětství jednotlivce. Přijdeme-li na něco neznámého, ptáme se nejdříve: „Co je to?" Pak se tážeme po jakosti, a konečně po příčině.

A jak zní odpověď Thaletova na otázku, co je svět? Je naivní, ale opírá se jen o pojmy každému (Miléťanu) dobře známé. Thales praví: Základem všeho ve světě jest voda; vše jest z vody a vše se do ní zase navrátí.

„Voda" Thaletova není arci H_2O moderní chemie. Thales měl o vodě právě tu představu, kterou o ní mohl míti občan přímořského města. Thaletova „voda" usazuje zemi na pobřeží a zase ji odnáší. Mění se ve vzduch — mínil omylem Thales — když se vypařuje. Při tom zanechává sůl. Thales nevěděl ovšem co je „čistá" voda. Ze vzduchu může se státi voda — zase omyl — když prší. Voda tato spojí se se zemí, a poněvadž voda je živá, vyláká tím ze země život, rostlinstvo.

Že voda je živá jest pro Thaleta věcí samozřejmou. Tehdá pojem mrtvé hmoty vůbec ještě se neutvořil. Však se mu živost vody znamenitě hodila. Jak pochopitelným jest mu proto bujný život v moři. A z čeho pak jsou kosti a svaly, skořápky a ulity zvířat mořských? Patrně z vody. A z čeho jsou zvířata pozemská? Neliší se ničím podstatným od mořských. Z čeho by tedy byla? Z vody.

Thaletova „voda" jest právě pojmem všedním, pojmem ještě nevyhraněným, kalným. Máme-li okolnpst tuto na zřeteli, chápeme-li starodávného myslitele jako syna doby 600 let př. Kr., pak není naivní jeho výklad směšný. Naopak jest ctihodným výkonem, uvážíme-li, že Thales jest „první".

JULIUS MYSLÍK:

Náboženství a škola.

Do „Slavnostního listu", vydaného ke kongresu Volné Myšlenky, na němž nejdůležitějším bodem denního pořádku bylo rokování *o volné škole*, napsal prof. dr. Frant. *Drtina* článeček, ve kterém shrnul svůj názor o poměru náboženství a škole.

V článku tom o samotné věci praví:

„Škola jakožto *zařízení světské*, músí býti zbavena vší povahy *konfesijní*. *Konfesijní* vyučování náboženství budiž zůstaveno výhradně jednotlivým církvím, ve škole samé dogmatika nesmí určovati didaktiku, škola musí býti volná, na kterékoli *církvi* nezávislá, — *ale* v ní má míti místo *náboženská výchova nekonfesijní*, již bude poskytovati *učitel světský* a jež má poukazovati k *pravému významu křesťanství* v životě lidském, řídíc se slovy našeho velikého Komenského: „Křesťané kdyby křesťany býti chtěli, nikdy by se děliti nemohli." Laická výchova náboženská ve škole má připravovati v duších mládeže ono *obrození náboženské*, před nímž stojíme." —

Není tomu dávno, kdy profesor Masaryk připojil se k starému požadavku volných myslitelů, aby *vyučování náboženství bylo ze škol vůbec odstraněno*, kterýžto požadavek,

jsa zároveň přáním veliké většiny pokrokového učitelstva českého, stal se jaksi heslem nové doby. Kdo dovede čísti, zajisté tedy nemůže přehlédnouti důrazu, s jakým nyní prof. Drtina *omezuje* požadavek odstranění *náboženské* výchovy na postulát pouhého vyloučení výchovy *konfesijní*.

Jistě také není náhodné, že pro vyjádření tohoto svého názoru zvolil prof. Drtina právě Slavnostní list kongresu Volné Myšlenky. Jest to zjevné postavení se proti dosavadnímu a všeobecně chápanému významu volné školy, jako školy prosté všeho vlivu náboženského a položení požadavku školy, prosté síce vlivu církví a kněží, ale jinak *vyhraněně náboženské*, a to nejen ve smyslu náboženství t. zv. přirozeného, nýbrž přímo náboženství jednoho vyznání (křesťanského).

Vděčíme prof. Drtinovi za toto otevřené vytčení stanoviska, které jsme u něho již dříve vystihli a kterým dal za pravdu našemu stanovisku k němu, a ochotně používáme této příležitosti k tomu, abychom klidně a bez nepřátelství řekli, že a proč nemůžeme s takovým pojetím ideálu volné školy souhlasiti.

Jaký je náš ideál volné školy? Vedle celé řady přání ve smyslu pedagogického a správního uvolnění školy, dítěte a učitele, o které mezi námi a prof. Drtinou není snad rozporu, žádáme, aby volná škola budoucnosti sprostěna byla *všeho* vlivu náboženského. Žádáme tedy nejen odstranění vyučování náboženství ze škol (všech), ale i vyvarování se ve škole všeho, co souvisí přímo s náboženským názorem na svět i mimo nynější hodiny vyučování náboženství. Tento náš požadavek vyloučení náboženského *vyučování* i náboženské *výchovy* ze škol není požadavkem *proti*náboženským. Jako nechceme, aby ve škole se náboženství učilo a nábožensky vychovávalo, nežádáme nikterak a nepřejeme si, aby se jakkoliv *proti* náboženství ve škole působilo.

Je faktem, že ve společnosti lidské za nynějšího stavu myšlenkového jsou lidé nejrůznějších názorů, pokud jde o t. zv. poslední věci člověka. Jsou miliony věřících, ale i miliony nevěřících; jsou miliony, jež mají různě skonstruované soustavy myšlenkové a na které se žádná formulka sestaviti nedá a jsou miliony, které žádného pevného názoru nemají.

Pro všechnu tuto směs názorů nedá se najíti žádného východíska positivního, ve smyslu jehož by výchova náboženská byla řízena. Chceme-li vyhověti všem a ***nechceme-li nikoho znásilňovati,*** nezbývá nám nežli voliti to stanovisko, které my zastáváme, totiž: *vyloučiti řešení tohoto sporného problému ze školy*, to jest *vyloučiti náboženství ze škol vůbec*.

O náboženství byla by dle našeho názoru ve škole jen potud řeč, pokud by se žactvu podával *přehled dějin náboženství*, jako se to dnes činí o náboženstvích ve starověku, o mythologii řecké a římské a pod., a to jednak ze zájmu poučovacího a jednak jako dobrého prostředku proti náboženské pověře a nesnášelivosti.*) (Tímto opatřením, žádaném také volnými mysliteli ve Francii (prof. Vernes), by se vyšlo vstříc také prof. Kádnerovi, který se obává, aby ponechání vyučování náboženství kněžím mimo školu nevedlo k zvýšenému a školou nekontrolovanému pěstění této nesnášelivosti.)

Za takového stavu věci lze pak domácí i jinou výchovou doplniti vyučování dětí v kterémkoliv směru myšlenkovém, rodiči vyznávaném, ať již to je víra či nevěra anebo, což nejdůležitější, *lze také dítě v tom směru úplně ušetřiti sugesce jednostranné náboženské výchovy a ponechati mu volné pole vývoje až ku samostatnému rozhodnutí se v době duševní dospělosti.*

Takový ideál školy je ***skutečně volný***, volný *nejen pro lidi bezkonfesní a nenáboženské,* ***ale i pro lidi věřící***, což by tito musili uznat, kdyby vůbec mysliti o věci chtěli a nedali se vésti lžemi kněží.

Stojí-li prof. Drtina na stanovisku křesťanství, zajisté mohl by, i kdyby chodily do školy našeho vzoru, docela volně na dítky svoje ve smyslu tom domácí výchovou působiti, *aniž by tím výchova školní musila býti rušena* a stejně i kterýkoliv jiný *a kterakkoliv jinak* věřící člověk. Ale *škola, jak si ji professor Drtina přeje, ta by tomuto ideálu nevyhovovala.* Otec nevěřící, aneb (to zdůrazňuji) i ***jinak*** nežli křesťansky ***věřící*** (na př. pantheista, monista a pod.) musil by, chtěje vychovávati děti po svém, *rušiti* výchovu, dávanou jeho dítěti školou prof. Drtiny. Že by to tedy nebyla škola *volná*, je jasno.

Věc je ještě horší, uvážíme-li, žě prof. Drtina nežádá jen *vyučování* náboženství křesťanskému, čemuž by se dalo konečně snad odpomoci u dětí křesťansky nezaložených rodičů stanovením *nepovinnosti* toho předmětu, nýbrž prof. Drtina žádá výslovně školskou *výchovu* náboženskou, to jest, jak tomu rozumíme, *uzpůsobení všeho učiva a veškeré vyučovací látky v jednotný směr křesťanského názoru světového.* A to v době Macharovy „Antiky“ je pro nás věc přece jen trochu silná.

Zní to snad poněkud paradoxně, ale je to správné, pravíme-li, že *nynější rakouská škola interkonfesijní je* ***bližší*** *našemu pojetí školy volné, nežli škola professora Drtiny.* Uvažujme: naše škola spočívá na svobodomyslných

*) Kongres Volné Myšlenky také přijal ve smyslu tom resoluci. Praví se tam: „Výchovou má býti ve školství působeno k svobodě bádání vědeckého a smýšlení i cítění náboženského. O náboženstvích smí býti poučováno ve škole jen za tím účelem, aby se hledala jejich morálka a pěstovala snášelivost náboženská.“

zákonech z let liberální éry rakouské a kdyby vyučování náboženství z ní odstraněno aneb aspoň učiněno na ní předmětem *nepovinným*, což jedině by se musilo státi cestou zákonodárnou, *mohl by jinak ze školy té skutečně pokrokový ministr vyučování pouhou cestou administrativní* (reformou učebné látky, novými čítankami, dějepisy atd., což vše šlo by stanoviti novým školním řádem) učiniti *školu tak volnou, jak si jen vzhledem k složení dnešní doby bez ilusí a v dohledné době mysliti možno.*

Celá věc leží právě v tom, že na dnešní škole se toliko náboženství (v určité hodině učební) *vyučuje,* ale nábožensky se na ní *nevychovává. Pro nás, volné myslitele, a s námi pro všechny, kdož myšlenkovým pojetím svým jsou dále nežli křesťanství, založené na názorech doby 2000 let staré, náboženská škola prof. Drtiny znamenala by* ***krok nazpět.*** A dokládáme: nejen pro lidi nevěřící, ale i pro lidi *nábožensky* založené, avšak na *křesťanském* názoru již nestojící (co by si se školou tou počali na příklad u nás dosti četní Židé?)! Neboť prof. Drtina výslovně žádá, aby vyučováno bylo *„pravému významu křesťanství“*. Kdyby prof. Drtina náboženství zde chápal v tom smyslu *všeobecném*, jak je prof. Masaryk vyjádřil definicí života sub specie aeternitatis, nebyla by věc tak zlá (ač bychom ani s tím se nestotožnili), protože, jak již kolikráte řečeno, leckdy (ne vždy) jen jiný výklad slov v této věci brání dohodě; ale toho zde, kde žádá se výchova v *určitém* náboženství, není.

Že pro nás škola prof. Drtiny znamená krok zpět, vidno z tohoto: uvažujeme: již za trvání *dnešní* interkonfesijní školy lze dítě sprostiti náboženského vyučování vystoupením rodičů z církve a ponecháním dětí bez vyznání. Také je již množství takových případů a děti takové nejen nechodí na náboženská cvičení, ale ani se náboženství nevyučují. Kdyby odstraněny byly ještě konfesijní modlitby (ku kterým se ostatně také bezkonfesní děti nenutí), a z čítanek a z učiva odstraněn konfesijní vliv (to by mohl učiniti ministr vyučování, jak již řečeno, administrativní cestou) mohli by *rodičové sami vystoupením z církve a nepřihlašováním nově narozených dětí do církve, během několika let pro tyto své děti dociliti tak zhruba volnou školu, aniž by se musil vůbec měniti rakouský školský zákon* (volná škola *čistá* jistě by brzy následovala).

A nyní uvažme, co bychom my „nekřesťané“ dělali, kdyby zřízena byla veřejná škola s *výchovou* nábožensko-křesťanskou světskými učiteli dle prof. Drtiny, která by prolínala všechno učivo? Všechno vystupování z církve by pak našim dětem pranic nepomohlo. Jedinou záchranou by pro nás pak bylo, abychom si proti veřejné „volné“ škole dle prof. Drtiny zařízené zakládali — *volné školy soukromé . . .* Či-li, přišli bychom z bláta do louže.

Ale nejen my, ale i *učitelé* stejně by se školou prof. Drtiny dopadli. Prof. Drtina totiž žádá, aby náboženskou výchovu, jak on ji chce, poskytoval ***učitel světský.*** A zase připomínáme, že nejedná se o náboženství to *všeobecné*, nýbrž o *křesťanské.* A nyní si představme, co by takovému úkolu svému řekl český učitel, který jednak není vůbec nábožensky založen, aneb chápe náboženství docela subtilně v takovém mlhavém smyslu asi jako prof. Masaryk...

Představme si (tam kde se stávají Košuti ministry nic není nemožného), jak by český učitel, čtoucí právě již asi po desáté Macharův „Řím“ a „Jed z Judey“, přivítal z Vídně došlou zprávu, že byla uzákoněna novela školská ministra vyučování prof. Drtiny, která zavádí na školách „náboženskou výchovu ve smyslu pravého významu křesťanství“, kterou poskytovati má učitel světský . . .

Myslím, že by u nás v dnešní době nebylo vášnivějšího nepřítele takové „volné“ školy nad českého učitele. Jak jinak, neboť *nic by také více jeho volnost duševní ohrožovati nemohlo.* Rozumí se, že bychom v tom ohledu jako dosud stáli rozhodně po jeho boku, neboť taková škola byla by pro nás *naprosto a veskrze nepřijatelnou* a s námi jistě pro převážnou většinu českých pokrokových lidí.

Je-li tedy mravnost nad náboženstvím, nemůže býti spatřován účel výchovy v tom, aby škola vychovávala člověka pro náboženství, tím méně pro určitou konfessi; to by neodpovídalo požadavku, že má vychovati člověka takovým, jakým býti má. A z toho neúprosný důsledek, který bude proveden vývojem přes všechny překážky: škola nenáleží církvi, škola náleží pokroku, škola nemá vychovávati věřící, nýbrž má vychovávati lidi mravné bez podmínky. *Prof. dr Frt. Krejčí.*

LADISLAV ZÁRUBA:

Hostýn na Moravě.

I.

Je to podivno! Lidé moravští — ti lidé, kteří se budou o pána boha rvát a bít do krve, putují v houfech k panně Marii hostýnské, by ona jim vyprosila u boha štěstí pro ně — pro děti — příbuzné a přátele . . .

Jiní zase chodí na horu ze zvyku — mladí na dostavenička.

A moravští panáčci fedrují poutě, vodí stáda — je jasno, co chtějí.

Pokrok, vnikající i do těch nejzapadlejších dědin, chtějí udusit, zašlapat.

Ah, psalo se kdesi, že duši lidu moravského poznáme na Hostýně!

Psal Merhaut v „Andělské sonatě“, že krásný lid moravský je možno na jeho poutích k panně Marii seznat... Smutná pravda — zevnějškem. Ten lid tomu není vinen! Vždyť Moravané na Bílé Hoře u „Hvězdy“ poslední dokrváceli!

II.

Hostýn sám mezi vrchy karpatskými nevyniká jaksi svým položením. Je to docela mírný kopec (763 m.) lesnatý. Je v majetku z části barona z Laudonů — z části jezuitů svatohostýnských. Jedině, co může upoutat, je krásný uchvacující pohled na stulené vesničky záhorské pod Hostýnem. Tak milounce jako kuřátka dřímají ty dědinky...

A ti bezcitní sluhové Krista — udolávají zrovna ty obyvatele — vykládají jim, jak bude potom — v pekle — po smrti. Těžký život jim otravují pověstmi — nesmysly. Ale je to obchod!

„Neschovávejte pokladů“ — — a to stačí, by ti lidé zanesli poslední groš bezedným kapsám jezovitským. Mají dobré pomocníky na moravských farách — odkud vydávají se přímé rozkazy ku poutím. A běda tomu — kdo by nešel — neb brojil. Celá spousta nadávek a pomluv snese se na hlavu toho ubožáka... — a to ve jménu panenky Marie...

Ovšem — dnes jsou leckde poměry lepší. Jsou vsi tak pokročilé, že o poutích nechtějí ani slyšet. Tu pak má slovo ten pověstný zesurovělý klerikální tisk. Takoví *„Pozorovatelé“*, *„Noviny z Podradhoště“*, *„Hlasy Svatohostýnské“* atd. zrovna ukazují svým čtenářům, jakým násilím by jim měli vštěpovati úctu ku „panně Marii“!

Pro Hostýn bylo už mnoho nesváru i neštěstí. Mladý hoch, který nechodí na Hostýn, musí se zřeknouti milenky — protože rodiče — jsou katolíci a on neznabohem.

III.

Bystřičané mají rádi letní dobu. Zanesou jim tam Hanáci, Slováci atd. — peněz — proč by oni byli proti poutím?

Ne, těm nezazlíváme ničeho! Z hlouposti lidské leckdo už zbohatl. A nejvíce zbohatli jezuiti. Ta chasa sebere statisíce — odvleče kamsi pryč — a moravští lidé naříkají, že se jim nerodí — že je pánbů trestá!

„Běžte na pouť — vyproste si boží požehnání u panny Marie — obětujte několik sv. mší na dobrý úmysl“ křičí vypasený páter na bědující! A lidé jdou a nesou — pomáhají si točiti smyčku kolem krku! Mazanost popů, jak vidět, zde se nejlépe osvědčuje.

Ale Morava se probudí. Pak bude zle. Hněv oklamaného lidu vymstí se a vybije nejprve na těch, kdož ho po celá staletí dusili a tlačili k zemi!

A teprve bude čistý vzduch na Moravě!

FR. MAŠTĚRA:

Choré duše.

Jádrem článku p. Pelclova: „Choré duše“, uveřejněného v „Rozhledech“ č. 19., jsou tyto tři myšlenky: Moderní člověk stůně nervosou. Nervosa ta zaviněna jest nedostatkem ideálu náboženského. Uzdraviti se, jest možno jen návratem k pravému křesťanství. Klassickým popisem i vysvětlením choroby našich duší jest tento doslovný úryvek, tvořící střed celého článku: „Rozluštění záhad životních nedává nám ani věda, ani filosofie. Vnitřní neustálá úzkost střebe život náš, i všech románových „reků“. Potěcha a úleva z moderního umění je většinou jen krátká a prchavá. Je-li jaký zákon přírodní, není nám žádný tak zjevný, jako strach ze soužení světa. A tento strach je prazdrojem vší neurasthenie, všeho filosofického pessimismu a nihilismu, všeho tak zv. světobolu. Jemu podléhají lidé bez rady a pomoci, *všichni ti, kdož věří jen v zákony přírodní a přírodní vývoj. Strachu ze soužení světa není z nich prost nikdo, nechť je jakkoli vzdělaný a silný.*“ (Podtrhuji já.)

Účelem mého článku jest: Jménem těch, kdož dle slov p. Pelclových věří *jen* v zákony přírodní a přírodní vývoj, a jsou při tom zcela zdrávi a šťastni, říci panu Pelclovi, že moderní vědě a umění křivdí, a upozorniti na neurčitost a nebezpečnost léku, navrhovaného p. Pelclem pod titulem: návrat ku pravému křesťanství.

Pan Pelcl nemůže pochopiti, „proč lidé s vyššími nároky než na existenci čistě živočišnou, by měli vlastně žíti, když pozemský život má býti žit bez boha, bez vší zázračnosti a bez jakékoliv naděje v život budoucí?“

Konstatování, že kosmos je věčný a že autor nevěří v osobního boha, zde

konfiskováno!...

Čím byl by Bůh, jenž z vnějška by jen strkal,
na prstu vesmír točiti se nechal;
jemu se sluší, by svět z vnitřku řídil,
by sídlil v přírodě a v něm zas ona,
tak že pak vše, co v světě žije, jest,
vždy jeho sílu, jeho ducha má. (*Goethe.*)

Autor článku tohoto nevěří v zázraky, což zde řekl. Ale bylo to —

konfiskováno!...

Od kdy stojí zázraky pod ochranou zákona? Snad od známé intervence konsistoře u místodržitele?

Prosté ujištění, že lidé, kteří nevěří, jsou docela zdrávi a šťastni, zde —

konfiskováno! . . .

Čí je to zájem, aby o takovém faktu lidé nezvěděli? Zákona? Ale kdež: arcibiskupa!

Z nařízení arcibiskupa teď se konfiskuje a ne na základě **zákona!**

A jsou-li věřící šťastni tím, že jejich víra jim dává rozluštění všech záhad vesmíru, jsme my nevěřící neméně šťastni tím, že naše věda a umění nám rozluštění takového nepodává. Nevyčerpatelné poklady nesčetných tajemství přírody jsou nám nevyčerpatelnými poklady štěstí; radost z každého objevu jest proto tak hluboká, poněvadž není radostí nad prací ukončenou, nýbrž nad prací počínající. Všechny naše síly by nám ochably ve světě rozřešeném a v žádné štěstí bychom nedoufali ve světě, jehož rozluštění by se mohlo vměstnati jednou pro vždy do nějaké příručky.

Náboženská víra káže účinnou lásku, jež jest odměněna pak štěstím. Ale i naše přírodní zákony učí nás lásce neméně účinné; neboť přírodní vývoj učí nás viděti své bratry nejen v lidech, ale i ve zvířatech. A horlivost mé lásky jistě není zmenšena přesvědčením, že ti, kdo zde na zemi trpí, osobními radostmi v životě záhrobním odměněni *ne*budou.

Naděje na život v nebi ovšem smrt naši nám neulehčuje, ale proto nesmí p. Pelcl mysliti, že skutečně naše smrt je pro nás „sřícením se v propast zkázy bez jakékoliv naděje". Netěšíme-li se na nebe, neděsíme se za to pekla. Smrt je nám prostým zakončením života pozemského, a o životě budoucím víme jen to, že o něm nevíme nic. Smrt naši nám ulehčuje vědomí, že jsme dle sil svých pracovali o díle, které jsme považovali za dobré; své chyby že jsme odpykali sami dosti těžce; v našem díle že pokračovati budou naši přátelé.

II.

Věřiti *jen* v zákony přírodní a přírodní vývoj. Jaký hluboký despekt prozrazuje toto nevinné slůvko jen, a jak mnoho dává tušiti! Ať dáme přírodním zákonům podstatu a smysl jakkoliv hluboký a široký, ať přírodní vývoj vede myšlenku naši až k nejzazším cílům kosmickým, pro p. Pelcla jsou to stále *jen* přírodní zákony, stále pouhý přírodní vývoj; pouhá věda, filosofie, umění. Cosi nízkého, hrubého, slepého. A ti, kdož věří *jen* v ně, jsou materialisté, „věřící jen v atomy", bezcitnými, nemocnými sobci. Věda a umění nejsou ničím, nejsou-li doplněny náboženstvím, člověk není ničím, není-li pravým křesťanem! Pan Pelcl říká ovšem správně, že „život je vždy beznadějný a teskný, není-li něčím zahříván a ozařován"; ale věda a umění dávají životu dostatečné teplo i záři, a není nikterak třeba vraceti se s p. Pelclem k pravému křesťanství.

Klidný poukaz na chaos, který panuje při výkladu „pravého křesťanství", byl zde —

konfiskován! . . .

S úžasem se ptáme: kdo to tu rozhoduje o svobodě tisku: **úředníci státu nebo lokajové arcibiskupa?**

Ovšem do zmatku toho lze vznésti oslnivé světlo: věci, jako je otázka o brzkém příští Kristově, hádky o obřízku, některé zázraky vymítiti úplně, jiné věci vhodně přistřihnouti a prohlásiti za pravé křesťanství: láska k bližnímu, prostý život, snaha po statcích duševních; snad i víra, že to vše nebylo nikdy tak ideálně a tak ideálními ústy proneseno, jako v Evangeliu. Avšak návrat k takto zlaicisovanému Evangeliu byl by stejně návratem k pravému křesťanství jako návratem k pravému budhismu; v podstatě není ničím jiným, než návratem k „jen" přírodním zákonům a přírodnímu vývoji. Proč pak bychom se museli státi pravými křesťany, abychom se varovali toho, co p. Pelcl nazývá „špatnou společností": alkoholu, tabáku, nadbytku masité stravy, a dopřáli si potřebného spánku a čistého vzduchu? Jest nám k vůli těm věcem bojovati proti „radosti ze života", a koketovati s náboženstvím? Vídeňák Altenberg na př. bojuje proti hloupému a nízkému způsobu života velmi dobře, ale nenapadlo ho jistě, vraceti se proto k pravému křesťanství, a zoufati nad moderní vědou a uměním. Jest tedy návrh p. Pelclův *zbytečným*. Mohl by se snad nazvati i *škodlivým*. Pomáhati modernímu neurasthenikovi biblí, jest asi stejně účinné, jako

lovci, unavenému dlouhou, bezvýslednou honbou a prosícímu o potravu, ukázati na daleké, hluboké lesy, plné zvěře. Je-li neurasthenik již příliš sláb, je stejně sláb studovati otázky náboženské jako otázky vědecké; a nepomáhají-li sanatoria, možno pokusiti se o jeho léčbu náboženstvím; ale pak nutno odporučiti mu ne návrat ku pravému křesťanství, nýbrž k nějaké pravé církvi, nejraději katolické.

KAREL PELANT:

Malé kongresní vzpomínky.

Jen zcela malé, neboť ty veliké musí býti vypsány mnohem podrobněji: Dojmy cizinců, náš zápas o zachránění kongresu, jednání obce, divadla a policie s námi, horečka práce a vnitřní chod kongresu, toť vzpomínky nejen zajímavé, ale i *cenné* pro příští dobu, a ty nelze jen tak rychle odbýt. Tedy jen tak něco málo:

Cizinci žasli, že bylo možno vykonat kongres za dva měsíce a to kongres, „jehož úspěch nechává zblednout značné úspěchy kongresu římského a pařížského". (Cituji bruselskou La Pensée č. 138., abychon se sami nechválili.) Vysvětlili jsme jim, že to umožnila jen a jedině *organisace práce*, tuhé a soustavné. Hle, jak jsme si počínali:

Svolali jsme naše lidi k velké schůzi; v ní zřídily se okrskové sekce: v sekcích uspořádány přednášky; tytéž proneseny ve venkovských důležitých centrech. Každý den psány lokálky; venkovské listy zásobovány dosud netištěnými úvodníky. Směr obou našich listů obrácen výhradně ke kongresu; vydány v obrovském množství bulletiny. Vytištěna řada plakátů, postupujících psychologickým způsobem: od skromného upozornění až po známý energický a vítězný plakát s hlavou „Myslitele" od Opatrného. Zorganisováno dopisovatelství do zahraničních listů; zahraniční sekretariáty každý týden obdržely písemní bombu, pohánějící je k práci a kongresní agitaci.

Zaslány pozvánky, hlavně na korporace; osobní pozvání posílat ve větším slohu nebylo lze; nezbývalof času, vytvořit adresář a proto zván *každý pokrokový člověk bez rozdílu.* Kdo stavěl své já nad pokrokovost, osobní pozvání nad spoluúčast v tak velkém díle, zůstal doma a dobře tak. Třeba však vysvětlit, neboť ještě dnes slyšíme, že ten či onen byl by býval přišel — „ale nebyl jsem pozván a proto jsem se nevtíral".

Vykonána spousta deputací: u města, v redakcích atd. *Nemohli jsme se dopídit jediného representanta university!* Uctivá prosba, by sídlo myšlenek, alma mater scienciae, navštívila jiné sídlo myšlenek, kongres, kalligraficky napsaná, nenašla adresáta . . . Vše bylo pryč, v pravdě a snad i obrazně . . .

Vše bylo pryč: práce kongresové byly úžasně stíženy mrtvou saisonou. V Praze nebylo studentstva, učitelů, profesorů, vůbec lidí, již by nám pomohli: vše bylo na cestách, na venkově. Nebylo překladatelů, korespondentů, vůdců skupin a odborů s osobním intellektem; namáhavě se nalézali bojci tohoto druhu. Ale nalezení stáli pak za to; nemohu zde nevzpomenout na příklad uměleckého odboru, (Gočár, Lukavský, Kiesewetter, Opatrný, Häusler), v němž každá individualita ve spolku s ostatními zaplašila nám mnohou starost z hlavy. Dík!

Ještě vzpomínka na deputace: leckde v mnoha případech jsme musili vzpomínat Thunova výroku „Čech je buď hulvát, nebo líbá ruku". Třeba to nebylo úplně pravda, jisto je, že devíti desetinám českých lidí *gentlemanství* úplně schází. Ale to je tak hořká kapitola, ne osobně, ale z ethického stanoviska, že je lépe odplivnout, a jít v mysli dále.

S bruselským sekretariátem udržována čilá korespondence; natištěna řada praktických tiskopisů; ob den vykonána schůzka činitelů; rozdána celá sta drobných úkolů a prací, které byly nutny k úspěchu a kterých nelze vyčísti. Pracovalo se od 8 ráno do 10 večer oficiálně — do jedné, do dvou ráno jen tak mimochodem. Flamendři, řekl by o nás počestný občan jdoucí v osm hodin večer na kutě — a zatím ještě pozdě po půlnoci v kavárnách se psalo, vyjednávalo, organisovalo, stanovila příští práce, ještě o jedné hodině ráno se týraly redakce prosbou o tu či onu zprávu, „jež v listě musí být". A v noci se o kongresu aspoň zdálo.

Ale to vše byla jen *agitace*, půda pro kongres. Po měsíční té práci přišla vážná práce *organisace kongresu.* A tu zde musím vzpomenouti přítele *Myslika*, vskutku podivuhodného organisátora. Jeho methoda byla, skoro bych řekl lékárnicky přesná: Všechno na pravém místě, všechno přehledné, všeho s přesnou mírou. Ideje, fakta a osoby, to byly jeho ingredience, které třídil a zařazoval; jeho škatulový aparát, hltající do sebe každou novou věc a vydávající ji rychle při potřebě, jeho znamenitá klasifikace myšlenek a nápadů, unikátní to systém, jehož cenu shledáme teprve při kongresu r. 1915, vynález neocenitelný, hotová konkretní logika kongresní, — toť tak jen stručně nástin jeho methody, kterou se vyřídilo nesčíslně mnoho věcí. Presidium, čestné presidium, pořad řečníků oficiálních, zabránění žvanilům a výtržníkům za každou cenu, sehnání referátů, tištění, překlady jich (a to nejen doma, ale po celé Evropě), protest proti Syllabu, slavnostní list, programy, slavnosti (představení v divadlech, koncerty), bytové záležitosti, nesčíslné informace atd. atd. — těžko vzpomínat! A nyní tahanice s policií o kongres a o plakáty, s divadlem a intendanturou o představení, s obcí o representaci, kapitoly to *neuvěřitelné a svého druhu jediné*;

za ty dva měsíce jsme nabyli o lidech a celé naší společnosti zkušenosti za deset let!

Jak se proti nám pracovalo, to dosud nezakusil nikdo: od výnosu zemské školní rady, podepsaného místodržitelem (a bylo jich více, to víme dnes také!) až po to morálně nejnižší, co dnes v Čechách existuje, totiž (s odpuštěním) *Čech*, vše se srazilo v jedinou, zoufale zuřivou massu. To bylo moře intrik, denunciací, ničemností, postranní práce ku zkažení kongresu: co na jedné straně se volala vláda k zákazu, na druhé chtěl se nám podloudně vzíti Žofín; na jedné straně se volalo velezrádci, anarchisté, socialisté, židi, zednáři, na druhé *stejní lidé, kteří volali policii a vládu k zjednání „pořádku“, chtěli aranžovat lidové výtržnosti proti nám.* A to vše museli jsme odrážet, zmařit. A dovedli jsme to vítězně! Poprosili jsme poslance, zašli ku vlivným osobám, přesvědčovali lid ve schůzích a z něj vytvářeli naše obrance; pomohla znamenitě naše žurnalistika, která cítila nebezpečí z tohoto vítězství klerikalismu; nemůže se ani dosti poděkovat Právu Lidu, jež slíbením sociálně-demokratických demonstrací, šťastně zabilo klerikální výtržnosti. Nár. Listům, které úvodníkem, vypočítávajícím 42 sprostých nadávek (s odpuštěním) Čecha, rozlišilo slušné lidi od mravní chamradě klerikální.

Hle, už zase místo v listu volá po skončení a ještě nevzpomněl jsem ani na polovic práce, rozechvění, příhod, zakročení a jiných nutností, jež si vyžádaly práce předkongresní a natož kongres sám, tento výkon, o němž ať se vysloví jiní. Sám pro blízkou příbuznost nesmím svědčit. Ale ještě toto:

Všude najdou se lidé, kterým sníh není dosti bílým a saze dost černé. I v Čechách a na Moravě se mnohým kongres nelíbí. Není podle jejich chuti, ale za to nemůžeme. Do jaké míry jsou tyto nelibosti oprávněny, pochopí se z tohoto seřadění: Národní dělníci a pokrokáři nejsou spokojeni, že mluvili na kongresu sociální demokrati; sociální demokraté, že mluvil národní dělník. Posl. Vaněk urazil prý národní strany, učitel Černý urazil prý sociální demokracii. I kdyby obojí *bylo pravdou*, mluvili z nich stoupenci svých stran, a Volná Myšlenka nemůže censurovat mozky: možno aby zakazovala někomu vyznání své politické barvy? Ale dále: anarchistům nelíbí se tento „čistě měšťácký“ kongres; celé spoustě lidí nelíbí se, že je tam „mnoho anarchismu a socialismu“.

Národně-dělnické „České Slovo“ dne 21. září oznámilo, že volní myslitelé jsou jen „armáda Adlerova, židé vedou to ptactvo, jež jest samá křivonoska a červenka a k tomu nějaká kafka a vrána.“ Tento čistě černě klerikální tón i fakt nutno zaznamenat; redakci „Č. Slova“ služ k vědomosti, že 8. září všichni pražští rabíni kázali proti V. M. Do nepříčetnosti padl též pan Svozil, jenž v témže čísle „Mor. Kraje“ vyčítá (a to způsobem, jenž ho ethicky diskvalifikuje) kongresu stranění sociální demokracii a zároveň trhá jej, že se schválně neobíral „luštěním otázek sociálních“. — Rádi bychom viděli kongres, jenž by „luštil otázky sociální“, když to nedovede ani celá společnost! Studené obklady by byly lépe na místě. Ostravský „Duch Času“ zase rozsekal kongres, že byl málo socialistickým. Antimilitaristé odsuzují, že kongres nejednal o válce, židé, že ne o antisemitismu, české ženy, že byly jejich snahy bagatelisovány a tupeny, čeští mužové, že by ženské měly dříve pracovat ve svých organisacích na sebevzdělání a nejít na kongres, když 98% žen chodí do kostela. Asi čtyřiceti řečníkům nedostalo se prostě času — „my byli umlčeni, kongres potlačuje volnost myšlení!“ Vedle zase jiný dokazuje, že řečníků bylo příliš mnoho, a že mělo se pořadatelstvo starat o větší myšlenkovou jednolitost a nebýt tak liberální ke každému. Někde se žádá, že jen skuteční volní myslitelé měli být připuštěni, a žádný Dr. Iška neb uč. Müller. Atd. atd. Jak že to řekl už dávno Horác ve své Ars poetica? Risum teneatis amici, můžete se zdržet smíchu, přátelé?

Půjdeme dále a budeme pracovat. Víme, že všech deset českých stran neklerikálních jednotlivě klerikalism nepovalí, že musí k tomuto boji se dostavit všechny bez rozdílu. Víme také, že to neudělá v Rakousku jeden národ, ale zase všechny dohromady.

Proto uplatníme se všude, kde se jen dá, vědouce, že odstraněním klerikalismu umožní se cesta všem dobrým a krásným ideám, které mají jednotlivé strany v programu, ale na které se v zápasu s druhou stranou často zapomíná.

A ještě jen poslední slovo. Tento kongres měl pro nás osobně význam proto, že jsme dočista byli vyléčeni z posledních zbytků křesťanství. Kdo viděl, jako my, klerikalism tyto dva měsíce při práci, ty všecky jeho ničemnosti, sprostoty, urážky, denunciace, výsměchy, lži, perfidie, podlosti (každé toto slovo obsahuje nejméně *deset fakt*), kdo viděl, jak se tito lidé neštítili ničeho, ale *praničeho*, aby nás poškodili, zostudili, zahanbili, od intrik hraběte Schönborna, příbuzného známého kridatáře v zemském výboru až po nějakého idiota, jenž nám plivá na výkladní skříň, tu ohromné jezero mravní špíny všech těch bojovníků církve, ten si musil říci:

Pan arcibiskup si nepřeje, aby si kdo pravdu o církvi řekl a proto pan státní návladní to

konfiskoval.

Z konsistoře byla deputace u místodržitele, aby dal konfiskovat protiklerikální noviny.

Mysleli jsme, že když konsistoř nemá trochu studu, že jej budou míti aspoň světské úřady. Ale nemají jej ani ty, jak vidět z pěti konfiskací, jež jen nás od té doby potkaly!

V. TŘEBOŇSKÝ:

Pověra v léčení.

Další ukázky, jak zhoubně působí náboženská pověra na lidové zdravotnictví. Sebrány jsou hlavně na českém jihu V. Třeboňským. Tak užívá se těchto zaříkání:

Na stříle. Letěli tady tři střelci, nádchou se spojující, zastavili se v mé hlavě, v mých uších, v mých ústech; a já je zaklínám, skrze tři božské osoby, skrze boha otce, boha syna, boha ducha svatého: jsou-li z větru, aby šli zas do větru, tam aby dříví v největších houštinách lámali; jsou-li z vody, aby šli zas do vody, tam aby písek v největších hlubinách vázali; jsou-li ze skal, aby šli zas do skal, tam aby skály v největších skalinách lámali, mně, mé hlavě, mým uším, mým zubům pokoj dali a mne více netrápili. K tomu mi dopomáhej bůh otec, bůh syn, bůh duch svatý. Toto opakuj tři dni po sobě, aneb také v jednom dni ráno, v poledne a večer.

Na nežit. Vezmi dřevěný uhel a třikráte jím vrch nežitu zatlač na způsob kříže a kolem nežitu opiš kroužek, aby se nežit dále nedělal; potom říkej: Já tě zažehnávám, nežite neb vřede, ve jménu páně; já tě zažehnávám, abys mně více nerost: jest-lis z větru, jdi do větru, jsi-li z vody jdi do vody; jsi-li ze země, jdi do země a mně (jméno se uvede) pokoj dej! K tomu mi dopomáhej atd. Toto poslední vyřkne se třikrát a pak doloží: Amen.

Na škrkavky. Byla Panna Maria přečistá, měla tři vlastní sestřičky: jedna předla, druhá vila, třetí na škrkavky žehnala; žehnala srdečným, jaterním, plicním, krevním, střevním té a té osobě (jméno . . .) aby jí masa neujedly, krve neupily, a té osobě pokoj daly. K tomu dopomáhej atd.

Anebo: Svatá Lucie tři dcery měla: první předla, druhá vila, třetí motala. Dej, bože, aby této osobě (jméno . . .) ty škrkavky pominuly, tak jako pominul křivej rychtář, křivej šafář, křivá kněžská kuchařka! Potom třikráte si na prsty plivni a té osobě po životě stírej.

Na psotník. Šel Pán Ježíš Kristus, šel svou svatou cestou. Potkal ho psotník; ptal se ho pán Kristus: Kam ty jdeš? psotníku! „Já jdu do života té a té osobě (jméno její . . .) maso jísti, krev píti, žíly trhati, kosti lámati, chuť k jídlu a k pití bráti a spaní mu odnímati.“ Řekl mu pán Kritus; Já tobě přikazuji pod mým těžkým umučením, pod mým slavným z mrtvých vstáním, svým na nebe vstoupením: vystup ze života toho člověka (jméno . . .) neměj k němu moci ve dne ani v noci! K tomu mi dopomáhej atd.

Na růži. Dej na nějakou mělkou nádobu (na misku) žhavé uhlí, nasyp na to svěceného koření (z bylinek) z věnečků od božího těla uschovaných a něco sušených lupínků z růží, tím podkuřuj a při tom říkej: Zaklínám vás, pakostnice, růžovnice, kostice! do lesa hlubokého, do dubu vysokého, do dřeva stojatého i ležatého: tam sebou mlaťte a třískejte, a této osobě pokoj dejte. Toto třikráte opakuj a ta osoba ať se pomodlí Otče náš, Věřím v Boha a Zdrávas Královno.

Na škytavku. Šla Škytka přes moře, potkala tam Řehoře. Řehoř se vrátil, Škytku tam ztratil.

Na nataženou (namoženou) žílu. Maso k masu, kosť ke kosti, krev ke krvi, voda k vodě, Svatý, svatý, svatý Jachym, Josef, Anna. Toto říkej třikrát, potom třikrát Otče náš a Zdrávas. A jest-li je zlo to u dobytka, vezmi kus sukna v moči lidské omoč a na místo přilož.

Na úbytě. Když měsíce ubývá, vezmi do nějaké nádoby tři lžice vody, namoč v ní prsty své a omej ruce i nohy nemocného křížem, t. j. pravou ruku pod ohbím lokte a levou nohu pod kolenem; potom opět levou ruku a pravou nohu taktéž. Přibylo-li po umývání v nádobě vody, je to znamení o skutečných oubytích (úbytích). Shledáš-li takto úbytě, poznamenej se třikrát po sobě znamením kříže a říkej: „Ve jménu Boha, Otce, i Syna, i Ducha sv. Amen. Potom slož ruce své nemocnému na hlavu a říkej: Já vyháním oubytč z tvého těla: a to: z hlavy do ramenou, z ramenou do kolenou, z kolenou do nehtů, z nehtů do moře: vodu přelejvati a písek přesejpati, kosti nelámati a žil neškubati, krve necucati a masa netrhati a přirozenímu pokoj dáti. † † † Amen.

Anebo: Já (jméno žehnačky) zažehnávám vás souchotě neb oubytě! (úbytě) odstupte z jeho plic, z jeho jater, ze všech oudův, ze všech kloubův, ze vší krve, ze všech žil. Vstupte mu do nohou, z nohou do země, v zemi se rozejděte, jako se rozešel Kristus pán po obloze nebeské! K tomu mi dopomáhej atd.

Též: Uvaří se oubutové koření (roste na polích žlutě kvete, podobné pampelišce —) vleje se do dřevěné nádoby, a ten nemocný ať se nad tu nádobu postaví, jak když se inhaluje, (při kašli napařuje). To se dělá jenom ve středu a v pátek ráno a večer: při východu slunce se stírá nahoru, a při západu se stírá dolů říkaje: Oubytě souchotě! stujte tak tiše, jako stála voda v Jordáně u pána Ježíše. . . .

ze srdce, ze žil z plic odejděte pryč. K tomu dopomáhej atd.

Na uhrančlivost (uhranutí). Pán Bůh od věků věků — předivné jsou jeho milosti! Ty a ty (jméno) já tobě dělám vodu na nádchu na přehlídku, na uhrančlivost: jest-li tě napadla buď z vody, nebo z větru, buď z leknutí nebo z přejíti, jest-li tě kdo uhranul *) jakýmakoli očima: buď modrýma, neb zelenýma, buď černýma, neb červenýma, buď muž nebo žena, buď mládenec nebo děvče. K tomu mi dopomáhej atd.

Na uřknutí. Svatý, svatý, svatý, pán Bůh zástupů! Ta slova říkej třikrát; potom vezmi sklenici s vodou studenou a sedm žhavých uhlíků a říkej dále: Uřkla-li tě panna, pomáhej ti svatá Anna; uřknul-li tě mládenec, pomahej ti svatý Vavřinec, nřkla-li tě žena, pomáhej ti svatá Majdalena; uřknul-li tě muž, pomáhej ti svatý Majnuš (?!); uřkla-li tě bába, pomáhej ti svatá Sába; uřknul-li tě dědek, pomáhej ti svatý Melchisedech; uřklo-li tě dítě, pomáhej ti svatý Víte. Při každém tom jménu pusť jeden uhlík do vody; který se potopí a zůstává na dně, můžeš z toho souditi, že ta jmenovaná osoba, t. j. panna, mládenec, žena atd. toho nemocného uřkla (uhranula). Potom dej mu té vody trochu napíti (!) a ostatkem umyj jemu tvář i ruce a po žilách a když se utře třikrát odplivne! —

Na dobrou neštovici. Svatá panna Barbora měla devět neštovic, osm, sedm, šest, pět, čtyři, tři, dvě, jednu neštovici. Svatá panna Barbora neměla žádné neštovice! Drž při tom palce obou rukou křížem na tom místě, dechni (dýchej) přitom třikráte křížem na tu neštovici a říkej třikrát: Svatý, svatý, svatý, pán Bůh zástupů! Potom třikrát Otče náš, třikrát Zdrávas. Je-li zanícená neštovice velká, přilož na ni suchou švestku. Všecko dělej nejraději ráno a na večer; za dne nikoiiv.

Na červy. Svatý Petr leží v hrobě, devět červů má při sobě, osm, sedm, šest, pět, čtyři, tři, dva, jednoho červa, žádného červa. Pomáhej od toho Bůh Otec atd.

Na nádchu. Když nastává čtvrt měsíce, říkej tři dni po sobě, totiž ve čtvrtek v pátek a v sobotu, po západu slunce, anebo ráno před sluncem východu takto: Pán Bůh leží v hrobě má devět nátek při sobě. Od devíti k osmé, od osmé k sedmé, od sedmé k šesté, od šesté k páté, od páté ku čtvrté, od čtvrté ku třetí, od třetí k jedné, od jedné k žádné. Od toho mi pomáhej prvá Bůh Otec, druhá Bůh Syn, třetí Bůh Duch svatý, Amen.

Na nátku. Rozejděte se všecky zlé podiviny, ostudiny, nakažliny, uhrančliny, jako rozchází duch můj, ty a ty (jméno) po tvém životě! Potom dechni na nemocného třikrát křižmo.

*) V jižních Čechách říká lid, že ten kdo uhrane je nemytý, očí jedovatých. (Má asi trachom v očích!) Pozn. red.

Na nádchu. Nádcho řežavá, pálivá, trhavá! Já tě zažehnávám: nerosti, bolesti, jako neroste skála, kamení, od Syna božího narození. Já tě zažehnávám, abys odešla na moře červený. K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch svatý! Toto opětuj třikrát a po třetí dolož: Amen. (Zažehnávej však jen pod širým nebem.)

Ukázky tyto nejlepším jsou svědectvím, jak hluboce ještě vězí lid náš pověře ve spárech a vedle toho vidno jest, jak ještě mnoho práce bude třeba, nežli tyto výstřelky náboženské výchovy bude lze úplně vypleniti. Zde by zejména slušelo lékařům, aby soustavou osvětovnou prací mezi lidem mařili hned v zárodcích takovéto zdraví nebezpečné zlozvyky. Než nutno doznati, že procento lékařů, kteří skutečně tak činí, je dosud velmi malé. Doufejme však, že i zde nastane náprava a že společné práci všech přátel pokroku podaří se vykořeniti tyto bludy a zvrácenosti, jež bylo snad pochopiti v dobách, kdy škol nebylo, ale již dnešního dne jsou již lidstvu k skutečné ostudě.

Kdo jedná protizákonně?

Vysvětlili jsme už nesčetněkrát, že třebas bychom nesouhlasili s četnými ustanoveními platného rakouského práva, jimiž církvi a jejím zřízencům zabezpečuje se na úkor občanské rovnoprávnosti privilegované postavení, přece považujeme činnost Volné Myšlenky v mezích platných zákonů rakouských za úplně možnou. Usilujeme sice řádnou, legální cestou o změnu oněch dnes už přežilých právních ustanovení, nevybočujíce však při propagandě své úmyslně nikterak z mezí platného dosud právního řádu.

Zejména co se týče trestních ustanovení na ochranu církve, vystříhali jsme se ve svém tisku vždy jakéhokoliv hrubého napadání, sesměšňování a tupení protichůdných nám názorů, snažíce se vždy se vší možnou šetrností zjevy církevního života vysvětlovat a kriticky zhodnotiti. Mimochodem podotýkám, že nečinili jsme tak jen z ohledu na zákon, ale i z důvodů propagačních, vědouce, že úsklebky, výsměchem nebo jinými hrubostmi nezískali bychom si sympatií nikoho.

To, co činíme, je tedy všecko činnost po zákonu rakouském úplně dovolená. Nikdo nám nemůže upřít, že studie námi vydávané nesly se vždy tónem docela klidným, že jsme se vždy snažili s představami našich odpůrců zacházeti co nejšetrněji, o nějakém tupení, sesměšňování a p. není v statích našich ani stopy. Snažili jsme se vždy býti co možná loyalní a nedělali jsme úřadům žádných schvalností a obtíží, majíce za to, že jest nám jednati s vážnými a aspoň průměrně slušnými lidmi. Naše blahovůle došla však u několika anonymitou

úřadu skrytých nerozvážlivců velmi malého pochopení. Klassickým dokladem jsou naše konfiskace, zejména jedna z posledních. Uveřejnil jsem před nedávnem v Pardubické „Osvětě Lidu“ serii článků, z nichž ani jeden konfiskován nebyl; dali jsme schovati sazbu a vytisknouti zvláštní brožuru pod názvem „Moderní společnost a církev“, v níž výslovně jsem v úvodě poznamenal, že to vše bylo už jednou tištěno a nekonfiskováno, a také brožura tato zůstala ještě bez konfiskace. Poněvadž ale zdála se mi sazba nepřehlednou, rozdělil jsem při druhém vydání brožuru v odstavce (text zůstal doslovně týž!) a nyní to, co dvakrát bylo tištěno bez závady, propadlo — po známé biskupské intervenci na místodržitelství — konfiskaci. Je velice pozoruhodno, co dnes censor všecko považuje za urážku katolické církve. Konfiskace je novým dokladem, jak se konfiskuje bez myšlenky, aniž by si pan censor aspoň ta „závadná“ místa přečetl, když už srovná se svojí úřední svědomitostí, že nečte spis celý.

Budu prostě citovat doslovně některá zabavená místa, při čemž z opatrnosti změním pouze slovosled: „K podstatě manželství patří nerozlučnost potud, že smlouva, která by už předem časově omezovala trvání spolužití manželského, nebyla by manželskou. A my vidíme také, že šťastné a zdárné manželství — a spojení dvou lidí pro život a pro vždy je cosi velkého, chcete-li, svatého; je to, jak řekl prof. Masaryk, svátost nejpřirozenější — to je vždy samo sebou nerozlučno.“

„S církví katolickou souhlasím v tom, že na př. nemá být člověk pyšným. Je můj důvod, že je pýcha lež, nesprávné sebe sama přeceňování. Proti nesprávnému ocenění stavím správné a chci sebekritiku přesnou, přesné a správné sebevědomí, zvážení svých nedostatků i předností.“

„Také lakomství je neřestí, kde smysl života vidí člověk jedině v hromadění vnějších cenných věcí.“

Necituji všecka zabavená místa, protože uvedené je dost výmluvným dokladem o právní bezpečnosti u nás. A nápravy se nedovoláte. Je marno podávat námitky, protože vrchní zemský soud potvrdí, až na velmi řídké výjimky, docela automaticky každou konfiskaci.

Schvalně jsme tentokráte zabavená místa doslova otiskli, jsouce přesvědčeni, že se pan censor neopováží je skonfiskovat podruhé a že také asi si rozmyslí, aby na nás pro „rozšiřování zabaveného tiskopisu“ podal žalobu. Ukázka tato je ale klassický doklad, jak se konfiskuje bezmyšlenkovitě a nesvědomitě, kdykoliv si nějaký biskup konfiskaci objedná. Jsme sice loyalní a budeme jimi i nadále, ale máme za to, že loyalita musí být vzájemnou. Takové hrubé porušování, nechci už ani říci zákona, ale prosté společenské slušnosti si jednoduše líbit nedáme. Upozorňujeme se vším důrazem, že od nynějška si musí páni zvyknout počítat s Volnou Myšlenkou jako se světovou organisací, jejíž činnost může rakouská byrokracie kontrolovat jen měrou velmi skrovnou a nedovoláme-li se občanské rovnosti pro sebe před forem úřadů rakouských, použijeme pomoci veřejného mínění evropského, abychom rakouské úřady donutili k zachovávání dosud platných rakouských a ne cizích vatikánských zákonů! Dr. *Th. B.*

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

ČESKÁ SEKCE.

Našim důvěrníkům.

Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky usnesl se za účelem usoustavnění našeho postupu svolati

první sjezd důvěrníků české sekce Volné Myšlenky.

Konati se bude dne 3. listopadu 1907, od 10. hod. dop. až do večera v Praze.

Předběžný program:

Podstata Volné Myšlenky. Referenti dr. Th. Bartošek a F. V. Krejčí.

Organisace, tisk, dosavadní a budoucí práce Volné Myšlenky. Referent Julius Myslík.

Jak pracovati k uskutečnění rozluky státu a církví v Rakousku. Referent Dr. K. P. Dražďák.

Práce pro dosažení volné školy. Referent říd. uč. K. V. Tuček.

Úkol Volné Myšlenky české v Americe. Referent Jos. Jiří Král.

Světový kongres Volné Myšlenky v Praze r. 1915. Referent Julius Myslík.

Různé.

Dosavadním důvěrníkům dostane se ku sjezdu zvláštního pozvání spolu s bližšími informacemi. Sjezd koná se jako důvěrná schůze; hosté přístupu nemají.

Sjezd bude pouze pracovním (nikoliv representačním).

Členům sekce. Odznak kongresu Volné Myšlenky v Praze (maceška emailem provedená) zůstane nadále odznakem členů organisace Volné Myšlenky. Prodávati se bude (za 60 hal.) dále výhradně jen členům sekce. — K tomu podotýkáme: Volná Myšlenka tolik se nyní šíří, že nemožno již, aby se všichni členové její osobně znali. Ale divně to vypadá, když se dva členové sekce maceškou označení potkají a neznajíce se, mlčky se míjí, ač stejné ideové snahy jsou větším pojítkem, nežli osobní známost. Přijměmež tedy zásadu, abychom se při takovém setkání, třeba vzájemně neznámi, pozdravili tichým „Na zdar!“ Budeme musit společně ještě dlouho zápasiti za společnou věc; nechť se tedy naše ideová vzájemnost i vnějšně upevňuje!

Delegátům na kongresu. Aby co nejvíce byly zužitkovány práce kongresu, žádáme ode všech delegátů, aby co nejdříve v místě svého působiště a možno-li i v různých místech okolních, podali na veřejných, spolkových neb aspoň důvěrných schůzích celkový referát o průběhu kongresu a jeho významu pro český kulturní život. To jest zejména přímou povinností všech delegátů vyslaných některou korporací neb spolkem, aby alespoň ve shromáždění spolkovém takový referát podali. Snažte se při tom získati sdružení našemu členy a „Volné Myšlence" a „Volné Škole" odběratele. Dle přání zašleme k tomu účeli přihlašovací lístky. O každé takové schůzi budiž nám (stačí jen na korespondenčním lístku) podána zpráva.

Co znamená maceška? Jsme na to dotazováni, ač jsme to již vysvětlili: Ve Francii, kde Volná Myšlenka vykonala pro Evropu největší kus práce, rozluku státu od církve (na nás to teprve čeká), jmenuje se myšlenka a maceška jedním slovem: la pensée. Jest to asi jako u nás pomněnka, jest květina a má v sobě symbol vzpomínání (jinak nezabudka, nezabudnouti, moravism). Volní myslitelé francouzští vzali si ji tedy za svou květinu a jest tak pomalu uznávána (ovšem bez nátlaku!) za odznak těch, kdo pracují za volnost myšlenky.

Z Tannwaldu. V neděli 8. září uspořádala sdružení Volné Myšlenky z tannwaldska na oslavu XIV. světového sjezdu veřejnou schůzi v sále hotelu „Koruny" v Tannwaldě. Schůzi zahájil občan Bachtík za účasti více jak 300 osob. K řízení zvoleni byli: občané Hackl (Tannwald) a Petrák (Šumburk). K programu „Klerikalismus a volná škola" promluvili obč. Matoušek, technik a obč. Melichar, učitel ze Semil. Za napjaté pozornosti přítomných byl program tento náležitě objasněn. Na konec svých řečí byli oba referenti odměněni bouřlivým, dlouhotrvajícím potleskem. Dále přihlásil se ku slovu obč. Dubišar, na což přečtena a jednohlasně shromážděním přijata resoluce: My všichni, kteří shromážděni jsme dne 8. září na manifestační schůzi v Tannwaldě, žádáme za odstranění každého vlivu církevního na naši školu, aby tato byla zlaicisována (sesvětštěna) a slibujeme si, že vždycky a všude budeme bojovati proti Římu. Kongresu Volné Myšlenky přejeme z celé duše plného zdaru. Na to předseda obč. Hackl případným doslovem zdařilou tuto schůzi o půl 12. hod. dopol. ukončil.

PŘEHLED

Důležité! **Důležité!**

Ježto vydáme podrobný protokol kongresu Volné Myšlenky v Praze, neuvádíme průběh kongresu v tomto čísle. Předpokládáme, že všichni naši přátelé si protokol kongresu opatří a že by tedy bylo zbytečno v listě našem, kde máme takovou nouzi o místo, průběh kongresu opakovat. Protokol bude podrobný a bude obsahovati veškeré referáty na kongresu přednesené, spolu se všemi návrhy, resolucemi, projevy, pozdravnými přípisy a telegramy, jakož i seznamem súčastněných korporací. K protokolu připojeny budou též debaty v komisích, popis cesty do Tábora a mnohé jiné veřejný zájem budící okolnosti. Vedle toho opatřen bude protokol některými vyobrazeními, zejména hlavních kongresistů, zasedání na Žofíně, tábor lidu v Táboře a mn. j. Protokol, který obsahovati bude 200—300 stran formátu „Knihovny Volné Myšlenky", vyžadovati bude mnoho práce a tedy i času; kdy vyjde, oznámíme časopisy. Vynasnažíme se, aby to bylo brzy. Prosíme však, aby každý, kdo si protokol přáti bude, oznámil nám to koresp. lístkem, abychom mohli stanoviti přibližný náklad a tím i cenu.

Kongresové dozvuky.

Dojem kongresu na hosty z ciziny. Jediným slovem lze vyjádřiti dojem našich hostů z ciziny, jakými na ně působil kongres a Praha: úžas. Ano, užaslí byli naši přátelé nad Prahou, užaslí nad kolosální organisací kongresu, užaslí nad jeho znamenitým obecenstvem (tak pozorným a neúnavným), užaslí rozvojem kulturním, který zde shledali, krátce vším. Myslili, že najdou v Praze opozděný národ, který těžko a namáhavě jednotlivci je probouzen z duševní tmy... a když to všechno tady viděli, ani nemohli zrakům věřit... Pak se divte, že „Bohemie" a „Tagblatt", které vždy jen zostouzeli Prahu, tolik kongresu lály!...

Zajímavý poznatek z kongresu. Kdo měl příležitost jednati s členy kongresu, tomu nemohla ujíti jedna nápadná věc: byli to takřka vesměs osobně a povahově velmi milí a vlídní lidé. O předních a zahraničních členech kongresu platí to vesměs a u domácích z obrovské většiny. Nikde jste neshledali se s fanatismem, nesnášenlivostí, domýšlivostí a pod.; všade samé přátelské, jasné tváře. Ti, kdož myslí, že bez náboženství není harmonie osobní, měli přijít na kongres a viděli by, jak prostě nemají pravdu.

Kutná Hora a kongres Volné Myšlenky. „Čas" ze dne 24. září 1907 sděluje: Píše se nám: Před kongresem V. M. přišel četník k řid. uč. p. Zavadilovi a žádal ho, aby mu pověděl, kdo z učitelů z Kutné Hory pojede na kongres V. M. Říd. uč. Zavadil ovšem četníka odbyl. V neděli dne 8. září ráno jel říd. uč. Zavadil z nádraží kutnohorského pryč. Četník byl přítomen odjezdu vlaku a opětně se ptal p. Zavadila, zdali jede na kongres. Bezpochyby ferman místodržitele o kongresu V. M. nedal spáti bedlivým strážcům na hejtmanství, kteří chtějí i duševní pořádek v učitelstvu sledovati a jemu meze v myšlení určovati. Ministr Pacák měl by si všimnouti tohoto vzácného případu a odměniti. — Při ovocnářské výstavě v Kutné Hoře byl před portálem na Vlašském Dvoře vyvěšen plakát kongresu V. M. Než byla výstava zahájena, byl tento plakát — prý na žádost ministra Dr. Pacáka — odstraněn. Tento čin ovšem vzal na sebe starosta Macháček. Čin hodný starosty města — Havlíčkova!

Známe své papenheimské! Když svého času přihlásil se páter Galen na kongres Volné Myšlenky, odmítli jsme jej samozřejmě. Pro nás to bylo vyloženou věcí, že pokrytecký klerikál na kongres volných lidí nepatří. Ale někteří naši pražští němečtí přátelé z docela nepochopeného výkladu volnosti smýšlení nesouhlasili s tím a tvrdili, že prý jsme Galena na kongres pustiti měli. My jsme se tím ovšem mýliti nedali — kongres není cirkus, na který by se kejklíři připouštěli — když však si němečtí přátelé říci nedali, poradili jsme jim, aby uspořádali veřejnou schůzi a na tu Galena k pole-

mice vyzvali. My jsme věděli, že to bude nejlepší poučená — pro naše německé přátele a že je to nejlépe vyléčí z jejich naivního nazírání na klerikální odpůrce. A nemýlili jsme se. Naši Němci sice na schůzi drželi se výborně a jak se říká, klerikály „rozsekali na padrť“, ale co jim pak udělali klerikálové za to, že jim volnost slova dali? Ve všech katolických novinách jim nectně vynadali a jako nejhorší násilníky a surovce je vylíčili... Rekord v tom dosáhl sám jeden z kněží, schůzi přítomný, a sice farář Filip Jan Konečný, který v „Čechu“ ze dne 23. září 1907, o schůzi napsal feuilleton a v něm mimo jiné tuto ušlechtilost: „Těch pár strážníků, kteří byli po ruce, nebylo by nás uchránilo **smrti** (!!!), kdyby se „ctěné publikum“ bylo do nás pustilo, jak mělo dosti chuti, ale ujeli jsme a **tím** zachráněn **kongres***) největšího skandálu, který jej mohl stihnouti.“ Teď ještě, aby některý řečník byl denuncován pro urážku náboženství a naše předpověď o výsledku schůze vyplnila by se na chlup. Jak by ne, my známe své papenheimské dávno — a naši němečtí přátelé od schůze té už také...

Místo mnohých dlouhých polemik, na které nemáme kdy. Světový kongres pražský přes to, že měli jsme k jeho uspořádání pouhé 2 měsíce, dopadl nad očekávání dobře. Za to však po kongresu, jak dalo se čekat, hemží se domácí i cizí časopisy různými malichernými výtkami, činěnými pořadatelstvu kongresu; někdo naříká, že se nedostal k slovu, jiného mrzí, že ten nebo onen, koho on nemá rád, slovo dostal a z každého výkonu nebo opomenutí předsednictva nebo pořadatelstva vyvozují se dost podivné důsledky. Kdybych měl na to kdy — nejedná se jen o listy české; klerikálové si pospíšili, aby v zahraniční neinformované žurnalistice pošpinili sjezd co možná nejvíce — vysvětlil bych třeba každému nespokojenci zvláštním dopisem a omluvil všecka nedopatření, jež se tu a tam snad stalo, ale jsem jednak nemocen, jednak přes to zahrnut prací daleko důležitější. Proto místo všech dlouhých polemik jen toto kratičké vysvětlení: Bylo nás k pořádání sjezdu velmi málo a všecko, co se týče řízení sjezdu, udílení slova atd. atd. bylo uloženo mně a také jedině já jsem za to zodpověden, chybil-li jsem někdy a byl bych nerad, aby to bylo vytýkáno jinému komu než mně. Přiznávám, že jsem asi 40 o slovo se hlásícím účastníkům slova neudělil a to jednak proto, že nestačil čas, jednak, že jsem si přihlášky mnohých nepamatoval, poněvadž jsem byl ustavičně obléhán otázkami policejních úředníků, žurnalistů, řečníků, o slovo žádajících atd. Prohlašuji, že nebylo nejmenšího úmyslu někoho protežovat aneb odstrkovat: každý z účastníků nám byl stejně milý a zejména není pravda, že by nějaké politické ohledy rozhodovaly o tom, má-li slovo býti uděleno tomu nebo onomu účastníku. Zejména, co se týče p. red. Svozila z Brna, pamatuji se, že se mi hlásil o slovo; měl jsem na stole jeho navštívenku; ale jsa ustavičně vyrušován zapomněl jsem mu slovo uděliti. *Dr. Th. Bartošek.*

Kulturní boj.

Mravnost nad náboženství. V „Hlídce Času“ uveřejnil prof. dr. Frant. Krejčí úvahu o volné škole, ze které uvádíme tuto několik pozoruhodných odstavců o poměru mravnosti k náboženství: Nic vyššího, nic ušlechtilejšího, nic vznešenějšího nemá člověk než mravnost, žádný život nedá se mysliti lepší než život mravní a ježto žádná výchova není dokonalá, která nevede k nejvyššímu, nejušlechtilejšímu, tedy mějž výchova nejvyšším cílem mravnost — mravní zušlechtění člověka. A tu je přece každému jasno, že náboženství není totožno s mravností. A není-li totožno s mravností, pak samozřejmě stojí vychovateli mravnost výše náboženství. Volná škola chce z toho provésti důsledky. Jaké jsou? Náboženství není totožno s mravností, to znamená, že ten, kdo má náboženství, nemusí býti mravný, a ten, kdo je mravný, že nemusí býti náboženským. Aby člověk byl mravným, nepotřebuje to neb ono. Kdo věří, má církevní poukaz na spasení; ale nemusí proto býti mravní, že věří. Že ve skutečném životě náboženství od veliké části lidí stotožňuje se s věřením a konáním obřadů a že se tím zakrývá život ne mravní, toho není potřebí dokazovat. Stejným způsobem, jako věření nezaručuje mravnost člověka, platí věta: kdo nevěří, může býti mravním. Už z tohoto plyne. Jinověrec je vlastně každému vyznavači určité konfesse nevěrcem a přece tito relativní nevěrci mají ve své mravouce stejné zásady mravní — ideal humanity je principem náboženství Kristova, jsa obsažen v přikázání „miluj bližního...“, ideal humanity je principem náboženství Budhova i Konfutsiova — ideal humanity kázal pohan Sokrates, hlásají jej vyslovení atheisti starověku i novověku. Pokrokoví lidé budou tudíž bojovati za volnou školu ve jménu mravnosti s vědomím, že jen v mravnosti je cena člověka a v uskutečnění mravního ideálu humanity, že je záruka lepší budoucnosti, vědomí, že člověk, jenž řídí se mravními zásadami z přesvědčení, stojí výše než člověk, jenž činí to z naděje na odměnu po smrti, s vědomím, že škola vychovávajíc k mravnosti nejlépe vyhovuje požadavkům, které právem může společnost činiti na jednotlivce: požadavkům národním, státním, stavovským. Ve znamení ideálu mravního boj o školu se rozhodne. Škola, v níž bude odstraněno vše, co překáží cíli, vyjádřenému tímto ideálem, bude volnou — to budiž naším heslem!

Vystupování z církve ve Vídni. Podle právě vydané statistické ročenky města Vídně za r. 1905 vystoupilo z církve v tomto roce úhrnem 2517 osob, a sice 1271 mužů a 1246 žen. Z tohoto počtu připadá na katolickou církev 1690 osob, a sice 857 mužů a 833 žen, na starokatolickou 16 osob (7 a 9), na řecko-orientální 18 osob (12 a 6), na evangelickou (augsb.) 173 osob (71 a 102), na evangelickou (helv.) 39 osob (14 a 25), na anglikánskou 1, na unitářskou církev 3 (2 a 1) a na židovskou 577 osob (308 mužů a 269 žen). Počet osob vystoupivších z církve katolické se proti dřívějším rokům skoro zdvojnásobil. V roce 1902 vystoupilo 854 osob, v roce následujícím 860 osob, v roce 1904 918 osob a v roce 1905 již 1690 osob. Z toho připadá největší počet na Favority, kde vystoupilo za ten rok 231 osob, pak na Margareten (211) a na Ottakring (166), tedy okresy převahou dělnické. Z osob vystoupivších ve Vídni v roce 1905 z katolické církve přešel největší počet k církvi evangelické (augsb. vyzn.), totiž 758 osob, za bezvěrce se prohlásilo 317 osob, bez udání přestupu vystoupilo 147 osob (z těch bude jistě veliká většina bezkonfesních), 297 osob přestoupilo na starokatolictví. Bez vyznání dále zůstalo 26 evangelíků a 137 židů. Na vídeňských městských obecných a měšťanských školách bylo v r. 1905 dětí bez vyznání 92, nejvíce v X. okresu, totiž 18, ve XII. okresu jest jeden učitel bez vyznání, v IX., XIV.

*) Tady je nejlépe viděti, oč se klerikálům jednalo, když přihlásili pátera Galena na kongres: rozbít aneb aspoň zostudit kongres, to byl jejich manévr. Když jsme jim to odmítnutím Galena zmařili, rozšířili pak do světa, když byla schůze v Plodinové burse rozpuštěna, že byl rozpuštěn — kongres. *Sám „Čech“ dne 13. září 1907 tuto lež přinesl.* Klerikální listy zahraniční byly plny zpráv o bouřlivých scénách — na kongrese. Zatím kongres byl přímo ideálně klidným . . Inu, co chcete od klerikála? „Selže, pomluví, utrhne na cti a při tom se ještě pokřižuje . . .“

a XVIII. okr. jest po jedné učitelce bez vyznání. Jde to pomalu, ale už to ku předu jde! U nás v Čechách to jistě bude také podobné. A za rok 1906 a 1907 ještě lepší. Těšíme se již na ty statistiky. Bude to pěkný doklad také naší práce.

Z církevních obzorů.

Pius X. a Panna Maria.

Konfiskace na konfiskaci nás nyní stíhá. Zabaveno nám v posledním měsíci: č. 5. „Volné Myšlenky", Slavnostní list ke kongresu, 3 pohlednice ze šesti nově vydaných, brožura dra Bartoška „Moderní společnost a církve" a toto číslo „Volné Myšlenky"... To vše je následek nátlaku arcibiskupa pražského na c. k. místodržitele v Čechách. Smutné je to ovšem, přesmutné, že se strážce zákonů nechá od hierarchy katolického k takovému persekvování tisku zneužívat. Odpovíme na to všechno jak se patří. Prozatím našim lidem doporučujeme: Rozšiřte jako odpověď na tuto konfiskační libovůli v tisících výtiscích zvláštní otisk **interpelovaných** konfiskovaných článků dra Bartoška: **O katolickém mnohobožství** a Lad. Kunte: **O katolickém fetišismu.** Vyšlo v brožuře za 6 hal., poštou za 10 hal. Šiřte hlavně mezi dosud věřící lid!

E.

Dokumenty klerikalismu.

Klerikální mstou pronásledovaný a zničený talent. Klerikálové rádi o sobě do světa roztrubují, jakými to mecenáši věd a zvláště umění prý jsou jejich řády, hierarchové a církevní instituce. Vychloubačnosti této odzvání opět jednou drastický případ, jehož byli tyto dny svědky obyvatelé menší jedné vesnice nedaleko Dubrovníka. „Děln. Listy" o tom sdělují: Před kostelem v této vesnici našli ranní chodci muže úplně vysíleného, ač jinak dosti slušně oděného, jehož dny zdály se býti spočtenými. Vedle muže ležely housle. Nikdo se nemohl s neznámým mužem domluviti, až jistý inteligentní občan dal ubožáka dopraviti do svého bytu, kdež dostalo se mu náležitého ošetřování. Muž se po několika dnech zotavil a nyní vyšlo na jevo, kým vlastně jest. Nebyl to nikdo jiný nežli bývalý druhý dirigent v sixtinské kapli Jan Baptista Cuvillier, znamenitý houslista, který před lety na knížecích dvorech a v arcibiskupských palácích okouzloval svým nástrojem milovníky hudby. Musil následkem zákulisních klerikálních intrik opustiti své místo jako dirigent v sixtinské kapli, odkud byl přímo vyštván. Nemohl se nikde uchytiti; koho klerikálové jednou usmyslili si pronásledovati, ten může se považovati za ztracena. Věhlasný jednou dirigent klesal pořád níže a po několik let živí se již hraním od vesnice k vesnici. Když byl ještě dirigentem, vyznamenán byl čestnou cenou města Říma pro hudbu. Nový tento dokument kněžské msty a církevního mecenášství, na těle i na duchu sešlý dříve tak slavný houslista, může býti nám pobídkou, abychom s celou energií, všemi svými vědomostmi pracovali k zlomení té moci, která ve mstivosti přivádí ad absurdum veškerou lidskost.

Kaleidoskop.

Je účelno říkati si atheista, nevěrec neb bezvěrec? Náhodou v debatě v redakci vedené přišli jsme k otázce atheismu. Jeden z debatujících (již řadu let vědecky pracující odborník o otázkách náboženských) na to odpověděl: Není-li něčeho, nemůže také býti toho „a". To jest: není-li božství (theism), nemůže také býti jeho záporu (atheism). Názor tento je správný. Ostatně již v předmluvě k naší brožuře „Morálka bez boha" stojí F. V. Krejčí na témže stanovisku. Praví tam: Nevěra v něho (boha) jest poze negativním rubem něčeho velmi positivního: nových statků mravních, nových krás a nadějí lidské existence... Nač si proto říkat „atheista"? Jak chudé slovo, jak pustě znějící! Proč označovat svůj názor na poslední problémy života tím, več nevěřím a ne več věřím, říkat co nejsem a neříkat, co jsem?" Z toho stanoviska je volný myslitel označení positivní, to, co jsem, vyjadřující, kdežto atheista, bezvěrec je pojem negace, označení toho, čím nejsem. Taková negace jest však vždy znamením řídkosti zjevu, když se ani vlastním jménem neoznačí, nýbrž jen negativně jako výjimka od směrodatného celku uvádí. Komu není věc jasná, nechť si uvede příklad ze života: budeme snad bílému, protože je to protivou černého, říkati nečerný, světlému netmavý atd.? Že jsou věřící říkat si proto nevěřící znamená, brát věřící za měřítko. Řeknu-li však volný myslitel, to je význam docela kladný, označující pojem vlastními vlastnostmi a ne cizími.

Kletba katolicismu. (Věnováno p. Josefu Svozilovi.) Mnozí lidé nedovedou se bez hněvu, rozčilování se nebo bez nespravedlivého posuzování podívati na jiného, kdož nemá úplně stejný jako on názor. Tento zjev nalézáme ve všech zemích, ale nejhojněji především v zemích katolických. Posuzujeme-li úkaz ten právě se zřetelem k tomuto faktu, vidíme v něm především zcela zřejmý následek staleté výchovy katolické. Katolická církev vědomě a soustavně budí u svých příslušníků přesvědčení, že oni jediné mají pravdu a že příslušníci jiných vyznání jsou buď zatracenci, nebo hlupáci, anebo darebáci. Není nic neobyčejného, že toto nazírání na lidi jiného přesvědčení, které tak prosáklo lidstvo, katolickou érou prošlé, se zachovává v lidech i tehdy, kdy třeba se již postavili nejen mimo církev, ale i krajně proti katolickému učení. Takoví katolicky soudící nekatolíci jsou všude, i tam, kde by se toho kdo nejméně nadál. Je to jakási tragická vina těch, kdož katolickou dresurou prošli (proto my tolik usilujeme o vyrvání dětí církvi, aby na nich tato kletba nelpěla!), které se lze zbaviti velmi těžce a jen po dlouhém a cílevědomém usilování; že na těch, kdož si toto neuvědomí, uvízne tím více a třeba i ještě dále se zveličuje, je samozřejmé. *Budil.*

Klerikální naivnost. Majitelé černých domnívají se, že zklerikalisováním školy navrátí se jim stará doba moci a vševívůle! Ale což naše dnešní školy nejsou až hrůza klerikální, a přece nevěra šíří se více a více. Celý život strávený u klerikálního učitele je pro dítě ztracen, neboť jakmile přijde ono do života, musí se teprve učit radovati se z volnosti přesvědčení, musí se teprve zbavovat všech vnucených jemu pouček církevních. I kdybyste, černouškové, všecko školství měli v rukách, nezvítězíte, neboť dospělým otvírají se tisíceré radosti plné života zbavením se vašeho boha! *J. P.*

Protokol kongresu (illustrovaný) vyjde asi za měsíc.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) KAREL PELANT. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

AMERICKÉ ČÍSLO.

ROČNÍK III. ČÍSLO 7.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. LISTOPAD 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášeni kongresu V. M. v Římě 1904.*

ČESKÁ VOLNÁ MYŠLENKA V AMERICE

Volná Myšlenka v Americe.

Toto číslo Volné Myšlenky věnováno je cele našemu českému hnutí v Americe. Je to vedle světového sjezdu Volné Myšlenky v Praze největším činem české její sekce, že vešla v pevný a stálý styk s krajany zámořskými a ujala se tak práce na poli důležitém, ale ostatní českou veřejností dosud svorně zanedbávaném. Naše styky s českou Amerikou počaly obesláním chicagského „Sjezdu Svobodomyslných“, který se konal ve dnech 12.—15. června t. r. a na který delegován byl náš sekretář *Dr. Th. Bartošek.* Přinášíme v tomto čísle pouze informační a kritické stati o tomto sjezdu, o hnutí Volné Myšlenky v Americe a poměrech českoamerických vůbec, nepodáváme však podrobného referátu ze sjezdu jednak proto, poněvadž je dnes už průběh sjezdu znám z denních listů, jednak také z té příčiny, že pořadatelstvo chicagského sjezdu vydá v nejbližších dnech podrobný stenografický protokol, který lze už nyní prostřednictvím naší administrace objednati. Obšírný referát p. *J. J. Krále* z Chicaga, českoamerického delegáta na náš pražský světový sjezd o „hnutí Volné Myšlenky ve Spojených Státech“ připojíme k protokolu pražského světového sjezdu. Vedle toho připravujeme k tisku některé samostatné publikace o poměrech českoamerických.

❧ ❧ ❧

DR. TH. BARTOŠEK:

Sjezd svobodomyslných v Chicagu.

Ve dnech 13., 14. a 15. června konán byl v Chicagu první sjezd svobodomyslných amerických Čechů, k němuž byl jsem vyslán z Prahy jako delegát české sekce Volné Myšlenky. Pro americké naše krajany byl kongres Chicagský nesporně událostí prvého řádu a také hostu poskytl dobrou příležitost nahlédnout v kulturní život našich krajanů za mořem dost hluboko a vidět jeho stránky světlé i stinné.

Budiž hned předem připomenuto, že svobodomyslnost americká, jejíž mluvčím byl právě zmíněný sjezd, původem i společenským významem liší se značně od toho, co jsme u nás uvykli Volnou Myšlenkou nazývati. Americký název „svobodomyslní“ mimoděk nám na mysl přivádí naše evropské mladočechy a ne docela neprávem: i svobodomyslnost americká i naše zdejší „národní strana svobodomyslná“ jsou větvemi téhož kmene — svobodářství (liberalismu) z roku 1848. Pamatujeme se, že i naše mladočešství mělo před lety hodně příkrý ráz proticírkevní, který teprv později vládní reakcí a opportunismem vedoucích politiků mladočeských zatlačen byl v pozadí. Persekuce po r. 1848, jako internovala Havlíčka v Brixenu, zahnala také řadu svobodomyslných Čechů za ocean a ti tam mezi českou emigrací pokračovali v propagandě doma přerušené. Má tedy svobodomyslnost česká v Americe tradice dosti staré, úctyhodný kus duševní práce byl tu vy-

konán českými spisovateli a novináři za těch několik desítiletí. Je veliká škoda, že se u nás tyto věci málo znají a je chybou zásadní, *že se naše žurnalistika v Čechách docela nic nestará o bezmála million Čechů amerických,* ač je nesporno, že srovnání českých věcí v Čechách a v Americe a větší souvislost obojího českého světa nad míru by prospěla oběma stranám. Není tu místo, vypisovat velikou národní i kulturní škodu, pochodící z této vzájemné odcizenosti, o to chci jindy se pokusit, prozatím řeknu jen, že poměry americké jsou dobrým zrcadlem i evropským Čechům. Jsme zvyklí vidět chyby obyčejně mimo sebe: v utiskující nás vládě, v Němcích, v byrokracii, v církvi; v Americe máme všecky tyto „vnější nepřátele“, tak říkajíc, odpreparovány: studium českého života za těchto nových poměrů osvětlí nám pronikavě, třeba že ne vždy příznivě, i naše poměry domácí

Druhý důležitý rozdíl, bez něhož je nemožno význam sjezdu pochopit, spočívá v odlišném postavení církve u nás a v Americe. U nás, kde dosud de facto katolická církev je církví státní, trvá v církvi nejen nečetné věřící obecenstvo, ale i ohromné massy lidí indifferentních, ano i mnoho bázlivých neb odvislých nevěrců; pouze lidé uvědomělí, neodvislí a nebojácní mají odvahu státi mimo. Spojené státy americké už od počátku své existence provedly dokonalou rozluku církve a státu. Stát tam nepodporuje a nevydržuje žádný kultus a nezasahá nikterak do náboženského života občanů. Církve musí si svoje potřeby obstarávati samy a ukládají proto svým příslušníkům značná finanční břemena. Kdežto u nás jest potřebí aktivity k rozchodu s církví, vyžaduje jí v Americe naopak členství církevní: massy indifferentních stojí tam proto mimo církev, ano i z t. zv. věřících jsou členy církví pouze oni, kteří netoliko věří, ale jsou zároveň ochotni přinášet značné oběti finanční svojí církvi. Bezkonfessijnost americká je tedy pojem daleko širší bezkonfessijnosti evropské, zahrnujeť jednak lidi proticírkevní (bezkonfessijní v našem smyslu slova), jednak lidi indifferentní, nábožensky lhostejné, jednak i lidi názorově docela církvím oddané, kteří však nechtějí bráti na sebe církví ukládaných břemen.

Třetí podstatný rozdíl spočívá v složení obyvatelstva, které je v Americe daleko jednotvárnější než ve staré vlasti. Amerika je zalidněna emigranty t. j. pouze určitou vrstvou evropského lidu. V Evropě je společnost rozvrstvena ústrojněji: máme zde inteligence professionální spíš nadbytek než nedostatek, lidi vzdělané, nevzdělané, dělníky, rolníky, chudé, bohaté, zkrátka lidi všech vrstev a odstínů. Ale všecky tyto vrstvy nepodílejí se na emigraci do Ameriky měrou stejnou. Intelligence přichází velmi málo, neníť po práci její zejména při neznalosti angličiny poptávky, cvičených a vědomých dělníků přibývá teprv poslední dobou, většinu emigrace, aspoň z některých zemí jako Polska, Ruska a Uher tvoří hotoví trosečníci života, jimž nová zaslíbená země je opravdu útočištěm posledním. Plodná a mladá Amerika mnohému z nich dá nový život, je nesporno, že pro mnohé z nich Amerika znamená povznesení, že žijí tam lépe než by byli žili doma, ale to vše platí hlavně o hospodářské stránce života (lepší plat, pohodlnější život), za to kulturní úroveň o mnoho se nepovznesla. Pověděl jsem toto o evropské emigraci vůbec, maje na mysli hlavně mimočeské Slovany, Irčany, Italy a Uhry, je pro nás potěšitelno, že mezi nimi emigrace česká je kulturně situována mnohem výhodněji (ciferní doklad: statistika vystěhovaleckého úřadu uvádí v r. 1905 analfabetů — lidí neznajících číst ani psát — mezi vystěhovalci polskými 40%, rusínskými 63% a českými pouze 5%). Český živel v Americe při trochu organisace a jednoty mohl by i politicky hodně znamenat, ale přece musíme si upřímně doznat, že dosud ani kulturní úroveň tohoto českého života nemůže nás naveskrz uspokojit.

Lid sám, v celku vzato, není horší než na našem zdejším českém venkově. Náhlé hospodářské zlepšení činí sice mnohé trochu příliš spokojenými a sebevědomými, ale nicméně není tak nesnadno získat zájem o vzdělání; pamatuji se, že přednášky, jimž jsem obcoval, byly vždy dosti četně navštíveny a velmi pozorně vyslechnuty, také debata po nich bývala čilá, a jsem přesvědčen, že by také dobrá literatura byla docela pěkně přijata, je jen potřebí, aby byl tu jakýsi stálý vzdělávací vliv, konkretně řečeno, aby si naše inteligence trochu více všímala české Ameriky než dosud a uvědomila si svoje povinnosti k Americkým krajanům.

To jsou asi nejdůležitější momenty, které nutno mít na paměti, jednáme-li o americké svobodomyslnosti a o významu sjezdu svobodomyslných. Už z toho, co bylo řečeno, plyne, že svobodomyslní Čechové američtí nejsou právě naveskrz volnými mysliteli v evropském slova smyslu, že však společenský význam jejich je v českoamerickém životě hodně větší než volných myslitelů u nás, poněvadž tvoří ohromnou většinu české emigrace — Čechové církevní, a to i když počítáme všechny církve dohromady, jsou vůči nim v rozhodné menšině — takže sjezd svobodomyslných v Chicagu nebyl pouze sjezdem určité frakce, ale sjezdem v plném smyslu slova národním, práce a výsledek jeho jsou dobrými doklady pro český život v Americe a jistě nezůstanou na český život americký bez výsledku. Sjezd chicagský je pozoruhodný především tím, že je to první svobodomyslný sjezd český na půdě americké vůbec. Že dosud, ač svobodomyslné listy i jednotlivci

přes 30 roků mezi americkými Čechy působí, nedošlo k podobnému sjezdu, má hlavní příčinu v tom, že život amerických Čechů není vůbec jednotně organisován, větší české kolonie v jednotlivých velkoměstech tvoří celky samy pro sebe, bují i jakýsi lokální patriotism, a velké českoamerické organisace jako Č. S. P. S. (československé podpůrné spolky) nestačí, aby vedle svého hlavního účele (pojišťování) stačily vésti a regulovati život český v plném jeho rozsahu. Svobodomyslnost americká byla tudíž až do sjezdu v jakémsi samorostlém chaotickém stavu, který dosud nedal vzniknouti určitým orgánům. Vedle toho, že není vůbec pevné národní organisace, je vážnou příčinou i nejednotné pojímání svobodomyslnosti, která dosud určena byla hlavně negativním znakem: nepříslušností k církvím. Jak různým způsobem chápána byla našimi krajany svobodomyslnost, toho dobrou ukázku podal sám sjezd: Tak na příklad na sjezdu někteří účastníci střežili se jakéhokoli styku se socialismem, jenž prý je naprosto neztravitelný pro západoamerické farmáře, kteří prý „nechtějí o něm ani slyšet“. Naproti tomu jiní — a nejen socialističtí účastníci sjezdu — ukazovali, že volný myslitel nesmí se uzavírat žádným problémům, že musí stejně bojovat proti pověrám hospodářským a politickým jako proti náboženským; socialism i Volná Myšlenka že mají nejeden společný cíl. Jedni chtěli propagandu svobodomyslnou omezit pouze na pole náboženské, ano vybudovat přímo jakousi quasináboženskou organisaci s obřady a kazateli (je to vývojově velmi zajímavý přechodní útvar mezi církví a svobodomyslností bezkonfesní: sám Klácel, jeden ze zakladatelů českoamerického svobodářství, podržuje křest a svatební i pohřební ritus, při nichž fungují oleje, sůl, voda atd., dávaje ovšem symbolům těmto jinaký a modernímu člověku přístupnější smysl), jiní zase odmítali obřady a církevnictví naprosto. Je příznačno pro náboženské poměry americké, že většina sjezdu (ovšem proti silné minoritě) přijala resoluci, podle které se nestaví proti „důstojným obřadům“. U některých byla ochota církevní víru vystřídat jiným určitým naukovým systémem, ponejvíce Haecklovým monismem, odpůrcové zas nechtěli žádného systému, spokojujíce se s posledními resultáty positivní vědy. Jako kuriositu z proticírkevního sjezdu uvádím návrh dra Išky, navrhovatelem pro odpor účastníků zpět vzatý, aby byl ze sjezdu poslán bratrský pozdrav katolíkům jakož i příslušníkům ostatních církví. Jak vidět, byla to velice pestrá směsice názorová a sjezdu na každý způsob přísluší zásluha, že učinil pokus, z této chaotické směsice vytvořit pevné organisované společenské těleso s pevnými zásadami i programem.

Mluvím prozatím pouze o pokusu, ačkoli sjezd vytvořil organisaci, zvanou „Svaz Svobodomyslných“, vypracoval jí přesné stanovy a přijal určité prohlášení zásad. Kdyby byla úplná jistota, že vůle sjezdové většiny stane se také do opravdy skutkem, mohli bychom říci, že naši krajané američtí vykonali ve dnech 13. až 16. června 1907 dílo velikého významu, jehož skutečný dosah teprve budoucnost naučí nás oceniti. Je-li pravda, že v jednotě a organisaci je síla, získal by sjednocením na sjezdu docíleným svobodomyslný živel v české Americe a tudíž češství americké vůbec velmi mnoho. Zkušenosti nabyté nedovolí mi však mluvit o výsledcích sjezdu než jako o pokusu, ale i ten je velmi cenný a přinese dobré ovoce. Vše bude nyní záležeti na tom, do které míry funkcionáři nově utvořeného „Svazu“ dovedou činnost výkonného výboru udržet ve shodě s usneseními sjezdovými. Sjezd přes to, že byl prvním takovým sjezdem a časově velice omezen, vykonal zdárné dílo; budou-li jeho usnesení opravdu také zachovávána, může sjezd chicagský znamenat pronikavý obrat k lepšímu v celém českoamerickém životě. Můžeme říci, že účastníci sjezdu podjali se svého úkolu s naprostou opravdovostí a že stvořili dílo, které, třebas nebylo lze je nazvat hned na ponejprv úplným a dokonalým, přece neobsahuje nic, co by řádnému volnému mysliteli se příčilo, vyjímaje snad jedinou resoluci o obřadech a i ta, tuším, přijata byla jen nedorozuměním. Zejména potěší naše čtenáře zvěst, že se sjezd chicagský *jednohlasně a bez debaty usnesl, aby se všeamerická organisace svobodomyslných Čechů přičlenila světové organisaci Volné Myšlenky a aby také svým delegátem obeslala letošní její světový sjezd v Praze.* S pracemi sjezdu můžeme tedy býti spokojeni.

Nicméně cenu sjezdu vidím ještě v jiných faktech. Je velmi důležité, že se svobodomyslným hnutím v Americe na sjezdu doopravdy hnulo: je jisto, že po letošním sjezdu budou následovati další. Sjezd ustanovil, aby se druhý sjezd konal r. 1911 v Chicagu. Doufám, že k sjezdu tomu opravdu dojde, ať si už za souhlasu výkonného výboru anebo třeba i proti jeho vůli, kdyby snad byl někým učiněn pokus, sjezdové usnesení zmařiti.

Další cenný výsledek sjezdu vidím v tom, že se na něm objevili a se navzájem poznali četní dobří a spolehliví pracovníci z nejrůznějších koutů Ameriky. Tito lidé nejsou sice spojeni žádnou formální páskou, nejsou po případě žádnými officielními funkcionáři svobodomyslného hnutí, ale nicméně i oni tvoří jakýsi nevolený, neformální, přirozený výbor, který bude formálně volenému výboru vydatnou oporou, pokud tento volený výbor povede si loyalně, který ale v opačném případě bude míti dost síly, aby podniky svobodomyslnému hnutí prospěšné a zejména platná sjezdová usnesení sám provedl nebo provedení jejich si vynutil.

Sjezdu chicagského účastnili se aspoň z části i delegáti jinonárodní. Na tuto okolnost bylo by rovněž možno navázat. Je dobrou předzvěstí, že hnutí české, jakmile se samo upevní a ustálí, vejde v stálý pevný styk se svobodáři jinonárodními v Americe a to jednak se stejně vyspělou svobodomyslností německou a anglickou, jednak lze čekat, že čeští volní myslitelé dají podnět k propagandě svobodomyslné i mezi ostatním obyvatelstvem, zejména slovanským, jak také my v Praze o to se aspoň mezi rakouskými Slovany pokoušíme. Skrovné začátky chicagského sjezdu pilnou a vytrvalou prací mohou vésti k výsledkům velikým.

KRÁL:

Čechové v Americe.

Vážené shromáždění!

Politická zařízení i společenské poměry ve Spojených Státech amerických znamenitě se liší od poměrů, které převládají v monarchických státech evropské pevniny. O některých těchto rozdílech bude mi zmíniti se obšírněji. abychom správněji posoudili postavení Čechův amerických. Mnohé reformy, o které v Evropě volní myslitelé dosud zápasí, u nás již dávno byly uvedeny v život. Rozluka církve od státu ve Spojených Státech jest úplná; stát jest u nás úplně světský, laický, a církev jest podnikem soukromým. V Americe tedy není možno nijaké formální vystoupení z církve — naopak, věřící svou náboženskou příslušnost dokazuje formálním přistoupením k církvi. V Čechách tedy vystoupiti z církve vyžaduje odvahy a statečnosti; ve Sp. St. zase členství v církevní obci ukládá člověku jisté povinnosti morální i finanční. Z toho plyne jeden veliký rozdíl mezi Čechy zde a za mořem, který již p. dr. Bartošek o své návštěvě v Americe dobře vypozoroval: v Čechách totiž lhostejní lidé zůstávají v církvi, protože je to pohodlnější; v Americe zase lhostejní lidé zůstávají mimo církev, protože je to pohodlnější — a ovšem také lacinější. Kostel i faru osadníci musí si postaviti sami; faráře, kostelníka, varhaníka atd. rovněž si musí vydržovati sami — stát jim ničím nepřispívá až na to, že nezákonitě osvobozuje církevní majetek od daní. Dle statistiky z roku 1905 pouze 37 ze sta Američanů jsou členy církví, ale z uvedeného důvodu nelze bezpečně tvrditi, že by ostatní 63, kteří stojí mimo církev, byli skutečně všichni volní myslitelé.

Svoboda náboženství, v praksi vyslovená rozlukou církve od státu, působí na církve jako lučavka. Roku 1905 napočítalo se u nás mezi 83 miliony obyvatel 31,148.445 věřících, kteří byli rozděleni mezi 143 denominace (náboženská sdružení) a 150 nebo více neodvislých kongregací, ze kterých mnohé jsou ovšem slabé a vyznávají prapodivné víry. Mezi Čechy pak v malém zavládají tytéž poměry jako mezi Američany vůbec; i mezi Čechy najdou se stoupenci prarůzných věr; i zesnulý Dowie, který se vydával za vtěleného proroka Eliáše, měl ve své církvi několik Čechů, či spíše Češek. Většinu mezi Čechy americkými tvoří ovšem svobodomyslní všech odstínů; po nich nejsilnější jsou katolíci. Církve protestantské jsou slaby, ač jsou percentuálně mnohem silnější nežli v Čechách.

Úplná rozluka církve od státu v Americe znamená dále, že škola, která se právem považuje za přední baštu republiky, jest úplně prosta veškerého vlivu církevního. Manželství považuje se za smlouvu civilní, která pro důležité příčiny může býti rozvázána. V osobních i majetkových právech žena postavena jest na roveň muži; ve čtyřech státech má úplně stejné s mužem právo hlasovací. Všechny obory práce jsou ženě otevřeny až na tři: žádná žena totiž není vojákem, námořníkem, ani napínačem elektrických drátův, ale v ostatních oborech ve všech ženy pracují. Od úředníků nepožaduje se příslušnost k nějaké církvi; od nevěřících nežádá se u soudu přísaha; matriku vede zdravotní úřad, nikoli fara, a tak dál.

Z toho jest viděti, jak rozdílno jest postavení volných myslitelů v obou polokoulích. Na evropské pevnině svobodomyslní musí býti výbojni, útočivi, aby se domohli žádoucích oprav; v Americe stačí jim pouze hájiti toho, co jim vymohli zakladatelé republiky: v Evropě offensiva, v Americe defensiva. Oč v Evropě nutno teprve zápasiti, podává se americkému občanu, abych tak řekl, na zlatém talíři. Z té příčiny američtí volní myslitelé nejsou nuceni mařiti svůj čas a síly bojem politickým a mohou se věnovati práci výchovné a vzdělávací. Tuto práci američtí Čechové konají školami, poučnými přednáškami, literaturou a časopisy.

O posledním úředním sčítání lidu ve Spojených Státech, konaném dne 1. června 1900, napočteno bylo v naší republice 376.942 lidí z české krve; dnes počet Čechův amerických možno odhadovati na půl milionu. Smíme-li souditi podle časopisů, většina Čechův amerických jsou svobodomyslní. Z osmi českých denníků pět jest svobodomyslných a sice sociálně-demokratická „Spravedlnost“ a politicky bezbarevná „Svornost“ v Chicagu; republikánská „Volnost“ v Clevelandu a „New-Yorské Listy“ i „Hlas Lidu“ v New-Yorku. Dva denníky jsou polou katolické, polou svobodomyslné, ani ryba, ani pták, a sice „Denní Hlasatel“ v Chicagu a „Američan“ v Clevelandu. Katolický jest pouze denní „Národ“, vydávaný mnichy benediktiny v Chicagu. Volnou myšlenku šíří také nejlepší naše týdenníky, mezi kterými přední místo za-

ujímají „Dennice Novověku“ v Clevelandu a „Rozhledy“ v Chicagu. Převaha svobodomyslných časopisů nad katolickými a protestantskými dá se však také vysvětliti tím, že svobodomyslní více čtou, a proto není možná podati přesného čísla o počtu svobodomyslných Čechův amerických.

Ze živoucích literárních pracovníků přední jsou pp. Šnajdr, Borecký, Zdrůbek, Bittner a Palda. Knihové písemnictví naše omezuje se hlavně na překlady; Zdrůbek na př. přeložil Painův „Věk rozumu“, Buechnerovu „Sílu a hmotu“, Whitův „Boj vědy s theologií“, rozpravy Ingersollovy a jiné. Nákladem Dělnické tiskárny vyšel loni překlad Darwinova díla „O původu člověka“. Z původnich prací největší jest asi moje kniha „Víra a věda“, vyšlá roku 1902. Katoličtí kněží dlouho se marně namáhali vyvrátit její vývody.

Pro své školy máme populární knížky, ve kterých srozumitelně se dětem vykládá moderní názor světový, ale s politováním musím doznati, že naše školy jinak jsou jenom chudě vybaveny.

Příležitostné přednášky i celé cykly pořádají u nás různé spolky, zejména dělnické (Karel Marx, Ferdinand Lassalle, Karel Havlíček, Augustin Smetana, Dělnická beseda), dále spolky sokolské, ano i podpůrné, zejména Jednota Táboritův a Česko-Slovanské Podporující Spolky. Letošního roku přišli nás povzbudit dva vzácní hosté z Čech: dr. Theodor Bartošek, který pilně pracoval na našem sjezdu svobodomyslném i po něm, a koncem srpna professor Masaryk, který svou kritikou také značně oživil u nás zájem o volnou myšlenku, jež u nás z někdejší náboženské negace víc a více vyvíjí se v methodu lepšího, volnějšího života.

Rozumí se, že ani v obranné akci Čechové američtí nezůstali pozadu. Nejednou společně s Američany neb i Němci vystoupili proti panovačným snahám církví. Roku 1892 svobodomyslní Čechové s Američany peticemi žádali kongres, aby světová výstava, chystaná na rok 1893 v Chicagu, nebyla zavírána v neděli, protože neděle jest jediný den v týdnu, kdy dělník může výstavu navštívit, a zákon o nedělním zavírání byl by v zájmu církví a proto neústavní. Výbor kongresu však nám nedovolil předložit argumenty o neústavnosti zákona, a protest volných myslitelů skončil jen částečným zdarem: výstava z nařízení soudního byla v neděli otevřena, ale budovy federální vlády z nařízení kongresu byly zavřeny.

Roku 1893 Čechové zastoupeni byli na sjezdu svobodomyslných v Chicagu, na kterém měli svůj „český den“. (Delegáti F. B. Zdrůbek a J. J. Král).

Rok 1895 přinesl nám zajímavý proces. Proti redaktoru Bartoši Bittnerovi, který ve svém humoristickém týdenníku „Šotku“ kritisoval jednání českých mnichův a kněží, bylo přičiněním katolického státního žalobce podáno pět trestních žalob pro urážku opata Jana Nepomucena Jaegra a čtyř jiných mnichův a kněží, kteří sice ve svém orgánu dovedli svobodomyslné napadat, ale odpovědi nesnesli. Přičiněním svobodomyslných Bittner byl obhájen. Byl jsem jedním z jeho obhájcův a v obhajovací řeči dovozoval jsem na základě českých dějin, že žádný Čech nemůže míti katolickou církev v lásce, protože Čechům jen zlo a pohromu přinesla. Benediktinský orgán posmíval se řeči té, která prý by se hodila o slavnosti svěcení praporu Jednoty Táboritův — ale porota čtvrtý den přelíčení řekla „nevinen“, a státní žalobce upustil pak od zbývajících čtyr žalob.

V letech devadesátých, počínaje asi koncem roku 1893 po světové výstavě, dostavila se ve Spojených Státech periodická krise hospodářská; mnoho dělníků přišlo o práci, a bída mnohé z nich dohnala k samovraždě. Mezi těmi zoufalci byli ovšem také dělníci čeští, a to zavdalo jistým protestantským horlivcům v Cedar Rapidsích (v Jowě) podnět k fanatickým výpadům proti svobodomyslným. „Nevěra vede k samovraždě“, bylo hlavním obsahem jejich obžalob, ale ve „Slavii“ věcnými důvody dokázána jejich neoprávněnost (1898). Aby se podobným neoprávněným útokům mohlo čeliti soustavněji, byla v Chicagu dne 7. ledna 1899 založena „Stráž Osvojených“, organisace obranná, která dosud trvá a která vedle práce obranné vykonala také značnou práci agitační a vzdělavací pořádáním celé řady přednášek příležitostných i v cyklech (letos také Bartoškových i Masarykových), vydáváním brožur atd. Stráž Osvojených jest federace svobodomyslných spolků, které mají asi 15.000 členů; každý sbor zastoupen jest v ústředním tělese, které od nějaké doby přijímá za členy také jednotlivce. Stráž Osvojených o každé příležitosti připomíná veřejným úředníkům povinnosti, které jim ukládá rozluka církve od státu. Tak na př. protestovala proti zavření veřejných škol v Chicagu na veliký pátek; proti přisluhování spolkových vojínův o slavnosti božího těla v Omaze; a spolu s jinonárodními organisacemi roku 1904 vymohla v Chicagu zdanění církevního majetku.

Ve státu Illinois osvobozen jest od daně církevní majetek, který jest výhradně věnován bohoslužbě. Je to nespravedlivo, ale politikáři chtějí se církvím zavděčit, a protesty volných myslitelů prozatím nic nepomohly. Církvím však to nestačilo: neplatily daně ani z jiného majetku, který zákonem chráněn není. Chicagský arcibiskup na př. neplatil žádných daní ze svého nádherného paláce na North State st. Vymlouval se na to, že má ve své residenci — kapličku. Kaplička ovšem nečiní z celého paláce konírny atd. dům „věnovaný výhradně boho-

službě", sice by každý poplatník, který se ve své komůrce modlí, mohl žádati, aby byl daní sproštěn. Z té příčiny Stráž Osvojených společně s americkými a německými organisacemi žádala berní odhadčí, aby na palác arcibiskupův a podobný majetek uvalili daň. Úředníci doznali, že majetek jest dani podroben, ale bojíce se pomsty církví nechtěli o své ujmě daň na církevní majetek uvaliti — žádali, aby proti nim byla podána žaloba! Svobodomyslné organisace jim vyhověly a podnikly proti sboru berních revisorů soudní řízení, na které sama Stráž Osvojených věnovala na půl tisíce dollarů. Než-li však došlo k rozsudku, arcibiskup Quigley spatřil nové světlo a svým advokátem dobrovolně přijal odhad 280.000 dollarů na svůj palác a uvolil se platit daně. Dnes ve státě Illinoisu daně platí nejenom fary, ale i sektářské nemocnice, které od pacientů žádají plat a nemohou tudíž býti považovány za „dobročinné". A ze zásluhy o to lví podíl náleží české Stráži Osvojených.

Na mezinárodním sjezdu volných myslitelů v St. Louisu, konaném ve dnech 15. až 20. října 1904, měl jsem čest zastupovati Stráž Osvojených a Svobodnou Obec z Chicaga a podal jsem tam obšírnou zprávu o oné akci za zdanění církevního majetku i návod, jak by si v jiných státech volní myslitelé počínati měli, aby nadpráví církve bylo omezeno. Na sjezdu tom bylo zástupci amerických, německých i českých organisací přijato „prohlášení zásad", které podám doslovně, aby znáti bylo, jakým směrem se u nás pracuje. Prohlášení zní:

„Uznáváme vesmír za živý organism, řízený nezměnitelnými zákony přírodními, ze kterých mnohé jsme poznati vědou a filosofií. Uznáváme jednotnost všehomíra (monism), jehož nepatrnou část tvoří lidstvo, podrobené těmže nezměnitelným zákonům, kterým podrobeny jsou všechny ostatní jeho části.

Slepá víra v nepochopitelné nauky vedla k založení církví a hierarchií, které zotročily mysl velikého množství lidí a držely je v nevědomosti a pověře a tak opanovaly a podrobily si nejen jednotlivého člověka, nýbrž celé národy a státy.

Ani přírodní, ani společenské zjevy nejsou nám déle tajemstvím. Dalekohled vede náš tělesný zrak do výšin i hlubin všehomíra, a mechanické přístroje dovolují nám nahlížeti do útrob země a na dno oceánu. Drobnohledem věda objevila život v jeho nejdrobnějších podobách. My víme, že kdysi byla doba, kdy na zemi nebylo ústrojného života, který ve svých nejjednodušších formách měl svůj počátek v dobách nesmírně dávných. Věda nám odhalila stav primitivního člověka, a my dovedeme stopovati vývoj lidstva od vzdělanosti zpět věkem železným a bronzovým do doby kamenné. Věda nám ukazuje původ lidské společnosti, původ mravních zákonů, náboženských soustav a kultů, státní správy i společenských zařízení a jejich vývoj na nynější stupeň. A nikde není možná najíti nějakou nejvyšší bytost, vůli, zvůli, ni rozum; nikde nic jiného leč vývoj a vývin dle pevných zákonů přírody nebo společnosti, který v jistém smyslu je týž.

My tudíž jsme toho přesvědčení, že všechna lidská zařízení, která prýští z víry ve svět nadpřirozený nebo mimo přírodu, a zakládají se na nevědomosti minulých věků, škodí zájmům lidského plemene, škodí zájmům lidské společnosti, škodí nejvyššímu vývoji kultury a vzdělanosti a jsou nebezpečna svobodě i hmotnému blahobytu. Jsme toho mínění, že politická vláda neměla by nijakým způsobem uznávat existenci jakýchkoli věr, dogmat, anebo náboženství, a neměla by nikdy svým zákonodárstvím zasahovati ve věci, které náleží výhradně v obor svědomí jednotlivcova.

Uznáváme, že člověk svou povahou jest bytost společenská a že si podle svých potřeb utvořil pravidla pro své chování, zeměsprávu i společenská zařízení. Jsme přesvědčeni, že způsob, jakým si člověk dobýval živobytí a opatřoval životní potřeby, měl větší vliv než cokoli jiného na útvar zeměsprávy a společenských zařízení i na jejich změny. Jsme toho mínění, že hmotné blaho i spokojenost osvobozují lidskou mysl od pověrečných strachův i věr, dávají větší příležitost vzdělávati a učiti se a rozum lidu činí přístupnějším učení vědy. My tedy soudíme, že zlepšení hospodářského postavení lidových mass a založenl takové zeměsprávy a hospodářského řádu, který by zabránil nespravedlivému vykořisťování lidských pracovních sil, by podstatně usnadnilo šíření našich názorův a mimo to nebylo by ničím více leč prostou spravedlností."

Podobným směrem se nese prohlášení zásad, přijaté na sjezdu svobodomyslných Čechův amerických v červnu 1907 v Chicagu, na kterém byl také položen základ novému „Svazu svobodomyslných", který, jak doufám, připojí se k mezinárodnímu sdružení Volné Myšlenky.

Nedá se upírati, že nám volným myslitelům mezi Čechy v Americe ještě mnoho práce zbývá vykonati. Hroznou illustraci k tomu podal nám proces s hadačem a kouzelníkem Bílkem, konaný za nedlouho po sjezdu svobodomyslných. O přelíčení se ukázalo, že lidé, s jisté strany za svobodomyslné považovaní, věřili v kouzla a čáry jako za středověku. Obřadnictví, pověry a jiné přežitky kultu u nás ještě docela nevymizely.

Značnou část viny za to nesou naši „svobodomyslní klerikálové", to jest, lidé, kteří volné myšlenky zneužívají k sobeckým a prospěchářským účelům, jako zde klerikálové zneužívají náboženství.

Tito klerikálové tedy kazí práci volných myslitelův, a jest mi líto, že také p. Iška jest mezi nimi.

Ale my, jimž volná myšlenka není obchodem ani čachrem, nýbrž methodou lepšího života, neustaneme ve své práci přese všechny překážky, které se nám v cestu kladou. (Potlesk.)

KAREL BERÁNEK:

Kulturní úkoly.

Kulturní úkoly Volné Myšlenky mezi Čechy americkými spočívají hlavně v péči o svobodomyslné školství, v činnosti svobodomyslných řádů a spolků, v uvědomovací a výchovné práci české žurnalistiky svobodomyslné.

Školství svobodomyslné nikdy nebude možno organisovat nějak centralisticky. Není takového ústředí, které bylo by s to převzíti úkoly ministerstva vyučování, abychom tak řekli. Otázky školní jsou řešeny místně, ano i dle jednotlivých částí města. Bylo by však možno i zde prací společnou zvýšiti úroveň svobodomyslného školství. Hlavně ovšem nutno pečlivě hleděti k tomu, aby učitelstvo škol svobodomyslných stálo pokud možno na výši vzdělání. Rovněž mnoho dalo by se učinit, kdyby otázky výchovy a vzdělání staly se předmětem jednání ve schůzích učitelů samotných, kteří by si zkušenosti svoje sdělovali a tak ve vychovatelském díle se cvičili.

Čtenářům evropským nutno sděliti, že české svobodomyslné školy *) zdejší jsou sobotní a nedělní. Na př. vyučuje se v Irwing Parku, části Chicaga, v neděli od 10 do 12 hodin. Dvě hodiny vyučování, češtině hlavně, za týden jest zajisté nemnoho, ale i do těchto škol chodí jenom nepatrná celkem menšina českých dětí svobodomyslných. Učitelé dostávají platu dollar za hodinu, někdy, zvláště mají-li více hodin týdně než dvě (školy sobotní i nedělní), méně.

To ovšem na živobytí nestačí a vedle toho právě intelligentní živly jsou namnoze trvale zaměstnány, takže ani v neděli času nemají. Tak na př. ani lékaři, ani právníci, ani redaktoři denníků nemohou se té práci věnovati vzhledem k požadavkům jejich zaměstnání.

Následkem toho vyučují vedle lidí v pravdě intelligentních i pouzí polovzdělanci, ano i lidé, kteří sami jazyk český dokonale neovládají. Ovšem jest těžko při prostředcích, jaké jsou svobodomyslným školám k disposici (příspěvky 2—5 dollarů ročně od řádů a spolků, nějaký ten výlet, dětské divadlo atd.), dosáhnouti úspěchů větších a úrovně vyšší.

Nad to jsou i tyto sobotní a nedělní svobodomyslné školy navštěvovány pouze menšinou dětí českých, a nejlepší úspěch, jehož ve školách je dosaženo, jest, že děti naučí se česky čísti a nabudou vědomostí, často dosti povrchních, o českém životě, českých dějinách, českých zemích.

Školy ty vydržovány jsou hlavně příspěvky jednotlivých místních spolků a řádů, které vykonávají vliv na vnitřní správu školy prostřednictvím t. zv. patronátů nebo školních výborů. Další prostředky k vydržování škol získávají se výtěžkem zábav, výletů, dětských divadel atd. Školy svobodomyslné potřebují stále plného a zvýšeného zájmu svobodomyslné veřejnosti, aby stále lépe plnily svůj úkol.

Rodiče sami nestojí obyčejně v pravém srdečném poměru ke školám těm. A přece měli by právě rodiče plnou důvěru a hluboký zájem věnovati těmto školám, neboť ony nejen že usnadňují rodičům úkol jejich, vychovati děti v duchu svobodomyslném, ale i zprostředkují přechod od jedné generace, plně české, přes generaci česko-americkou ku generaci již americké, ale vědomé si původu českého a vážící si ho.

Nejde tu o nějakou fanaticky českou výchovu, nýbrž o zamezení tomu, žel častému zjevu, kde stávají se z dětí prostých, dobrých lidí českých vlivem ulice a společnosti pobudové, neznající se ani k rodičům, lidé pozbyvší opory každé zásady, čeští Irčané nebo Ajryši, jak se zde říká. Jde i o zamezení jinému, se stanoviska Volné myšlenky rozněž smutnému zjevu, kde děti svobodomyslných rodičů českých tonou v methodismu, baptismu, či jiné formě křesťanství, nebo dokonce obracejí se vlivem sňatku a pod. opět ke katolicismu.

Věnovati větší pozornost, více obětí, více zájmu školství, pečovati o dospívající mládež i po vystoupení ze školy v letech kritických, toť jeden z předních kulturních úkolů Volné Myšlenky mezi Čechy americkými.

Pro evropského člověka jest rozvoj spolkového života mezi Čechy americkými zjevem překvapujícím. Máme Jednotu Československých Podporujících spolků se 17.000 členy a asi 8000 manželkami, západní jednota podporujících spolků čítá na 14.000 členů, Československá Bratrská Podporující jednota as 7000 členů, Československá Jednota na 4000 členů, Jednota Táboritů na 1500 členů vedle jiných českých jednot menšího nebo místního významu. Ženy jsou organisovány v Jednotu Českých Dam, čítající přes 15.000 členů, v Sesterskou Podporující Jednotu, jež má přes 5000 členů. Nad to řada spolků místních, vzdělavacích (celkem méně) zábavních (celkem více) a velká, v Ame-

*) V obecných veřejných školách amerických, jejichž návštěva je stejně jako v Čechách povinnou, vyučuje se výhradně jazykem anglickým, jednotlivé národnosti vydržují si proto svoje národní školy, které jsou jakýmsi doplňkem veřejné školy pro potřebu té které národnosti. Tyto národní školy jsou právní svojí povahou školy soukromé a nepovinné. Pozn. red.

rice však nejednotná organisace sokolská, tof stručný, a jak dobře vím, nedokonalý přehled organisací jedné části našeho lidu, krajanů svobodomyslných. Řada podpůrných spolků katolických, různých divadelních a ochotnických organisací rozmnožila by počet spolkově organisovaných Čechů.

Celkem lze říci, že na 50.000 snad i více Čechů organisováno jest ve spolcích těch. Všechny ty spolky mají velmi značnou autonomii v záležitostech kulturních a mohli by velmi mnoho vykonat pro vzdělávací, kulturní práci svobodomyslnou. Celkem však dlužno říci, že převládá netečnost těch, kteří vstoupili do jmenovaných řádů a spolků jedině za účely podpůrnými a práce vzdělávací stojí ne na místě druhém, ale často až na místě posledním, za činností podporující a zábavnou. Jest mnoho členů, kteří každý dollar vydaný na přednášku považují přímo za okrádání spolku, kteří každý groš vydaný za knihu, považují dokonce za okrádání jich — protože oni nečtou. Jsou ovšem i čestné výjimky. Tak na př. nedávno sdělil jeden dopisovatel Spravedlnosti, že řád Lech Č. S. P. S. v Ohiu může se pochlubiti knihovnou, která se vyrovná každé knihovně v Čechách.

U příležitosti návštěvy dra Bartoška pak uspořádaly alespoň některé podpůrné organisace přednášky.

Než v té věci dalo by se dělat více, mnohem více než posud, a netečnost mnohých, kteří se dali ke spolkům pouze za účelem podpůrným, by se překonala.

Jest tu ještě široké pole umění, na kterém učiněny byly sotva prvé kroky, vyjímaje ovšem obory hudby ve všech jeho částech a umění dramatického. Nikdy ještě nebylo vážně jednáno o nějaké umělecké malířské a sochařské výstavě českých pracovníků, nikdy nebylo jednáno o pokusu vážné výstavy kulturní, hospodářské i sociální práce svobodomyslných Čechů amerických, nikdy nebyla vážně pojata ani v našich školách svobodomyslných otázka umělecké výchovy atd. Vím, že kreslím v těchto větách obraz něčeho prozatím na několik snad let nedosažitelného, ale jsem plně jist, že by na př. taková výstava Manesa, dobře organisovaná, řádně financovaná byla nejen záslužným podnikem kulturním, ale mohla by se stát pravou slavností národní v nejlepším toho slova smyslu.

Než přejděme raději do chladného ovzduší skutečnosti. Více knih, více přednášek, více péče vzájemnému vzdělávání se věnované, to byl by asi požadavek náš vůči všem spolkům českým, hlásícím se do řad svobodomyslných, do tábora Volné myšlenky. To vyžadovati bude mnoho drobné práce se strany těch, kdož jsou opravdu přesvědčeni, že musíme v před a tu myslíme, že právě poslední sjezd svobodomyslných mohl by býti východiskem činnosti té.

Kapitola o časopisectvu jest jednou z nejsmutnějších. Časopisectvo v Americe nevedlo ale bylo vedeno. Nevychovávalo své čtenáře, naopak čtenáři vychovávali své redaktory. Nečelilo choutkám a pudům po četbě sensační, nýbrž vyhovovalo jim ochotně. Tak nejstarší svobodomyslný časopis s nejstarším svobodomyslným denníkem sdílí dnes tu smutnou zásluhu, že až do r. 1907 udržely zlo četby krvácké, uveřejněné pod názvem románů.

Honba po sensačnosti, snaha vyniknouti umlčováním a snižováním práce jiného, a hlavně umlčováním toho, co vykonalo se po stránce pokroku v Čechách, směšná domýšlivost a soběstačnost byly význačnými rysy našeho časopisectva. Vím dobře, že byly a jsou výjimky, že měli jsme a máme i žurnalisty poctivé, svědomité, listy pevné a zásadní, ale — denník rázu pražské „Národní Politiky“ v Chicagu, jen ještě o hodně stupňů hůře psán stylisticky, ani ryba ani rak, ani svobodomyslný ani katolický, má na 10.000 odběratelů, kdežto listy poctivé a zásadní zápasí s obtížemi.

A úkol jich jest veliký. Kniha hraje ve tvoření mysli průměrného českého člověka v Americe úkol daleko podružnější než list, časopis. Časopisecky jít po stopě žurnalistiky Havlíčkovské a Nerudovské, toť úkol, kterého dříve či později musí se chopit všechna žurnalistika svobodomyslná, má-li vykonávati vliv vedoucí a rozhodující na poměry česko-amerického lidu na kulturní práci jeho. Jinak klesne k bezvýznamnosti.

Naznačil jsem pouze některé z kulturních úkolů našich v Americe. Vím, článek můj není ani úplným ani dokonalým, ale doufám, že bude mi možno v budoucnosti ve Volné Myšlence i Volné Škole vrátiti se k některým z otázek těchto podrobněji.

KAREL PERGLER:

Počátek obratu.

Mluvíme-li o životě amerických Čechů, musíme míti na mysli poměry a důvody, jež přiměly je k odchodu z vlasti. V obrovské většině případů podnětem k emigraci jest hospodářský nedostatek. V letech padesátých přišli sem vystěhovalci, kteří prchali před rakouským absolutismem a jeho pronásledováním a v Americe hledali jen svobody; ale těmito motivy vedení emigranti byli a jsou v nepatrné menšině oproti těm, kdož sem přišli proto, aby zde nalezli lepší existenci.

Přes to nelze popříti, že největší vliv na utváření se duchovního života amerických Čechů měli ti vystěhovalci, kteří sem přibyli po bouřlivém roce osmačtyřicátém. Je to přirozené, protože před čtyřiceti ba padesáti lety tu jiné

české inteligence vůbec nebylo a býti vlastně nemohlo. I poměry česko-americké po dlouhá leta byly reflexem poměrů v Čechách samotných. Vystěhovalci z let šedesátých a sedmdesátých se celkem nelišili od osmačtyřicátníků. Pokud sledovali veřejný život, přicházeli sem prosyceni frásovitou svobodomyslností a vlastenectvím Baráka, Sladkovského a j.

I jejich protiklerikalism byl takového rázu. O nějaké soustavné, vážné práci protiklerikální nemohlo býti řeči. Vydávaly se svobodomyslné časopisy, mluvily se svobodomyslné řeči, bouřilo se proti církvím, vlastně proti kněžstvu, ale klerikalismu na kořen se nešlo, protože nebylo žádné soustavné práce vzdělavací. A té bylo nejvíce třeba. Massy lidu sem přicházejícího z veliké části se nehlásily k církvím, namnoze z toho důvodu, že v Americe je k tomu třeba hmotných obětí, a už proto byly prohlašovány mluvčími svobodomyslnosti za pokrokové.

Neuvádím tato fakta — a fakta to jsou! — abych podceňoval a snižoval práci a činnost těch několika pracovníků, jež jsme v Americe měli. Byla to konec konců jedna fáze vývoje, jehož jsme byli svědky i jinde. Ale v cizině i v Čechách šlo se v před, neutkvělo se na určitém stupni vývoji. Frásovitost Baráka i Sladkovského a jejich vrstevníků je dnes v Čechách odbytou věcí. U nás v Americe na neštěstí tomu tak není, ba do nedávna tu vůbec nebylo žádného pevného svobodomyslného programu. Nemají zcela nepravdu ti kritikové, kteří praví, že veškerá svobodomyslná činnost v Americe (mezi Čechy) obmezovala se na vypravování pikantních anekdot o kněžstvu. Krátce a jednoduše utkvělo se tu na mrtvém bodě, nastala stagnace, tedy zjev krajně nezdravý.

O nezdravých poměrech nejlépe svědčila a namnoze dosud svědčí i ubohá úroveň mnohých časopisů, které se vydávají za mluvčí svobodomyslnosti. Máme na příklad dva tak zvané svobodomyslné denníky, které se svou svobodomyslností dovedou srovnati i uveřejňování klerikálních krváků. Ovšem, není pravidla bez výjimky a tak i mezi námi výjimky byly. Z časopisů jmenuji „Dennici Novověku" pana Václava Šnajdra v Clevelandu, Ohio, který vždy držel svůj list na určité žurnalistické úrovni. Doznávám také loyálně, že po této stráce v posledních letech nastalo jisté zlepšení. Přibyl slušný socialistický denník „Spravedlnost" v Chicagu, na jehož zdokonalení se neustále pracuje, přibyly svědomitě řízené „Rozhledy" (Chicago) a i některé staré časopisy činí pokusy o reformy. Avšak žurnalistické býlí pořád ještě bují: sprostota vůči odpůrcům ještě nevymizela úplně, některé domněle svobodomyslné listy pořád si libují v klerikální krvácké četbě.

Jeví se také naprostý nedostatek vhodných sil k agitační a vzdělavací činnosti. Mimo socialisty není zde vůbec svědomitých agitátorů a řečníků. Přednášky, jež pořádány byly, nepohybovaly se vždy ani na průměrné úrovni. Ještě před třemi roky byla v Chicagu možna přednáška s thematem: „Kam přišly duše vrahů Pesanta, Marxe a Van Dina?" Pozvání k přednášce pak lákavě pravila: „Posluchače čeká znamenitý požitek. Zasmějeme a pobavíme se." Jistě zajímavý i smutný dokument z kulturního života amerických Čechů!

Podobné zjevy dají se vysvětliti jedině tím, že američtí Čechové ztratili souvislost s kulturním životem v Čechách a amerického nepoznali hlavně pro nedostatek znalosti anglického jazyka. Neměli nikde duševní opory. Odtud i ta stagnace, jež se popříti nedá.

V červnovém sjezdu svobodomyslných Čechů v Americe vidím počátek obratu. Největší jeho význam vidím v tom, že přijal pevný, modernímu nenáboženskému mysliteli přijatelný program. Netvrdím, že je ideální, bude nutno na něm pilovat a v příštím sjezdu snad měnit, ale je to něco positivního, znamená konec dosavadní negace. Bude jenom nutno, aby výkonný výbor Svazu Svobodomyslných rozvinul činnost v jeho duchu a učinil konec všem pokusům o jeho obcházení.

Sjezd přijal také celou řadu jiných pěkných usnesení. Platí to zejména o resoluci o tisku a v projevu sympatií odborným organisacím dělnickým. Je ovšem karakteristické, že jedna část česko-americké žurnalistiky hned po sjezdu zasypala sprostotami účastníky sjezdu, kteří za schválený program se přimlouvali. Neušetřila ani delegáta české sekce Volné Myšlenky. To ale jsou už poslední snad záchvěvy zastanců povrchního, prázdného, negativního atheismu.

Největší význam sjezdu, mimo přijatý positivní program, spočívá také v tom, že probudil české lidi v Americe k uvažování a přemýšlení. Značně k tomu přispěly přednášky Dra Bartoška a později prof. Masaryka. Půda je tu nyní zkypřena; vše záleží na budoucí činnosti a práci.

Dlužno si přáti, aby čeští Volní Myslitelé nespustili americké Čechy se zřetele. Řekl jsem už, že vinu na zbahnění veřejného života amerických Čechů neslo přervání veškerých kulturních styků se starou vlastí a nedostatek souvislosti s vlastí novou. To je příčinou celé té naší donquixotiády jako celku. Nemá-li nastati nové období pouhých dobrodružství, je třeba pozornosti z Čech.

Nejlepším pojítkem Čech s americkou větví může a měla by býti Volná Myšlenka. Bylo by na příklad zcela dobře možno, aby každý rok některý z činných českých Volných Myslitelů uspořádal v Americe řadu přednášek. Krátce, organisovaná činnost vzdělavací je nezbytna; i z Čech musí se k ní přihlížet. Rovněž je žá-

doucno bedlivé sledování amerických poměrů, případně i bezohledná kritika.

Doufám, že ve všech těchto ohledech dojde k jisté činnosti. Jen tak chicagský sjezd bude opravdu počátkem obratu.

Chicago, 1. října 1907.

Prohlášení zásad svobodomyslnosti

přijaté dne 14. června 1907 Sjezdem Svobodomyslných v Chicagu k návrhu JUDr. J. E. Vojana z Nového Yorku.

„Svobodomyslní nahražují náboženství moderní vědou, filosofií a mravoukou.

Svobodomyslný *názor na svět* je totožný s posledními výsledky moderní vědy a filosofie. Náboženství vykládalo svět a člověka jako stvoření nadpřirozené moci božské, vymykající se poznání. Svobodomyslnost srovnale s moderní vědou a filosofií učí, že vesmír, naše země, všechno neústrojné a ústrojné kolem nás, i člověk, je projevem nekonečné věčné síly, stále působící a účinkující na nezničitelnou hmotu, a výronem zákona vývoje. Moderní věda a filosofie sice nerozluštila nám ještě mnoho zásad, zejména stanula před počátkem života a počátkem vědomí, ale pokládáme za jisté, že další pokroky vědy a filosofie objasní nám i to, co dnes nevíme. Zákon vývoje je tak velkolepá zásada, jednotící všechno naše kladné vědění, že nebylo dosud podobné, jež měla by stejnou měrou nárok na obecné uznání se stanoviska ryze vědeckého a která by se dala přizpůsobiti stejnou měrou snahám poznání, vedoucím ducha lidského neodolatelně až k podstatě věcí.

V oboru *mravouky* hlásíme se k přirozené mravouce, zbudované na zásadě čistě vědecké, bez osobního boha a nesmrtelnosti duše. Jakmile se utvořila organická mravnost, jež nutí člověka, aby jednal mravně z důvodů vnitřních, odpadla někdejší prozatímní účelnost náboženství. Dnes prostě ze zákonů života a podmínek existence a zkušeností, nabytých celými pokoleními o užitečnosti některých způsobů jednání, dovozujeme, která jednání lidská nutně způsobují blaho a která jednání lidská nutně způsobují neštěstí. Prvá z nich prohlašujeme pak za mravní pravidla, kterými jest se vždy říditi. Život člověka jest částí celku a proto i blaho vlastní jest podmíněno blahem celku. Původ mravního jednání jest sice pud sebezachování, ale měřítkem pro odhadování dobra jest prospěšnost celku a cílem dopracování se toho, aby lidská přirozenost byla v úplném souladu se svým okolím a aby nastal stav největší dokonalosti a blaha. Odmítáme tudíž hrubé sobectví ve formě práva silnějšího. Nejvyšší vývoj lidstva má býti nezištným naším cílem, a každý z nás má pociťovati klidné štěstí a úplné vnitřní uspokojení v tom vědomí, že také přispěl svou hřivnou k postupu lidstva do říše budoucnosti. Lidstvo bude žíti ještě tisíce let a pracovati pro ně může stačiti každému k vyplnění jeho nitra. Jiného nehledáme, neočekáváme sobeckých odměn záhrobního života, jehož není. Jsme zároveň přesvědčeni, že lidstvo dodělá se onoho velkého cíle dokonalosti, protože uvědoměním si jednoty veškeré společnosti lidské vypracovávati se budou stále silnější povahy, jež dovedou se podřizovati stále úplněji blahu celku.

Co do *taktického postupu* pravíme, že svobodomyslnost není jalový liberalismus, který se spokojuje se zásadou: „věř si, co chceš, já si budu také věřiti, co chci"; svobodomyslnost není také snášenlivostí v tom smyslu, že bychom hrdi na své názory velkomyslně trpěli vyznání a názory jiného druhu. Proto my sice přijímáme do svých řad každého upřímného stoupence svobody a důsledného odpůrce zotročování lidstva, třeba při vstupu měl i nějaké zbytky náboženských představ, ale budeme se úsilně snažiti, abychom jej přesvědčováním zbavili toho, co uložilo v něm dosavadní jeho okolí a výchova, a dopomohli mu k pravé duševní svobodě. Svobodomyslnost připouští ovšem jen přesvědčování, zavrhujeme všechno násilí, neodsuzujeme nikoho a nedovedeme jej nenáviděti pro jeho dnešní náboženské názory, odpovídající jeho duševnímu vývoji, ale budeme pracovati ze všech sil, aby naši bližní vymaňovali se z pout náboženství, jež v minulosti měla jisté oprávnění vzhledem k tehdejšímu nižšímu stupni kultury, ale která pozbyla oprávnění toho vývojem moderní vědy a filosofie. Svobodomyslnost není církevnictvím. Proto neznáme nezměnitelných dogmat, náš názor na svět vyvíjí se s vývojem lidského vědění.

Protože svobodomyslnost není něčím ztrnulým, nesmí žádný její stoupenec si říci, že již všechno ví a že nemusí se ničemu přiučiti. Neustálé sebevzdělání je nezbytnou podmínkou svobodomyslnosti. Svobodomyslnost konečně není jednostranným rozumováním o bohu, nýbrž stojí proti všemu, co i v jiných oborech lidského života rozumově a mravně jest nezdůvodnitelné. Proto jest netoliko proti pověře náboženské, ale i proti pověře hospodářské, společenské, politické i j. Zřízení státní, hospodářské a společenské není samoúčelem, je tu pouze pro blaho občanů, proto jejich forma musí se vyvíjeti tak, aby dosaženo bylo jimi cíle nejdokonalejšího blaha občanstva. Svobodomyslní budou proto bojovati i proti všemu zpátečnictví a polovičatosti na těchto polích".

Do tohoto prohlášení zásad vsunut sjezdem po slovech „náš názor na svět vyvíjí se s vývojem lidského vědění" dodatek o obřadech,

zpracovaný Drem Iškou: „Zároveň však nestavíme se proti důstojným úkonům (jako veřejnému pojmenování dítek, pohřebním řečem a oddáváním snoubenců úředníky našich organisací), pokud úkony ty jsou prosty všeho tajemnůstkářství a vší titěrnosti. Odsuzujeme však veškeré obřady, které mají ráz pověrečný a jsou způsobilé vyvolati představy, jakoby v nich spočívala nějaká nadpřirozená moc.“ *Tento dodatek, podepsaný Drem Iškou, Zdrůbkem, Paldou a paní Růžičkovou a Beránkovou, byl sjezdem přijat, návrh menšiny, podepsaný Dr. J. E. Vojanem, Bernreitrem, Bartoškem, Králem a Kutákem a znějící:* „Doporučujeme, aby se svobodomyslní zbavili všech obřadů, jež jsou napodobením církevních“, *byl zamítnut.*

KAREL PELANT:

Církev v musejích.

U parlamentu francouzského stojí socha Voltairova; vesele se dívá na hemžící lid, na vážné pany „députés“, kteří kolem něho vstupují do budovy, aby tvořili nové zákony. Má proč; to co psal, stává se skutkem. K jeho slávě výborného stylisty, člověka, jenž psal nejfrancouzštěji, a k slávě filosofa-humanisty, cítící s celým trpícím lidstvem, v tyto dny přistupuje sláva třetí: pověst naprostého proroka, visionáře budoucnosti, muže žijícího sta let před svou dobou.

Neboť tento náš otec všech, kteří bychom chtěli lepší život lidský na zemi, napsal jednou svým žihadlovým pérem v polemice proti katolictví:

„Za sto roků bude církev v musejích a my se budeme na ni dívat jako na zašlé časy.“

Sto roků uplynulo, uplynulo stopadesát; v museích se církev nezjevovala, ale triumfovala venku: „Skála Petrova je nepřemožitelná; stojí a bude státi věčně.“ Zbožňovatelé Voltairovi musili doznati, že předpověď jeho neplní se tak rychle; a mnozí se tázali, zda-li by se neměla k tomuto proroctví připsat jedna malá nula.

Ale tyto dny staly se ve Francii věci, na pohled nepatrné, které budou míti ohromné následky v zápětí. Poslyšte a zaradujte se.

V Limoges byl vyloupen kostel; zmizela vzácná a krásná emajlová práce, relikviář ve způsobě sochy sv. Beauduina z XIII. století. A před tím opět v Clermond-Ferrandu jiná ostatková skříň, zase práce z XII. století, bohatá a umělecká. Na první pohled bylo patrno, že se zde nejedná o sprostou krádež zloděje, beroucího co mu padne pod ruku, ale o promyšlenou akci, jíž by se získávaly starožitnosti. Angličtí a američtí milionáři, kteří nemají americké veliké kultury umělecké, aby zdobily své salony, jsou posedlí na umění evropská, zvláště staré; staří mistři se kupují, antické sochy vyvážejí, za středověké věci platí se strašlivé summy. A kde nelze získati věc za peníze, tam se krade neb nechává krásti. Veliké sumy peněz za tyto věci placené vzbudí vždy v některém občanu žádost, snadno a rychle zbohatnouti. Obyčejné vloupání vynese nějakou tu stovku, vloupání do kostela s takými starožitnostmi desetitisíce. A bylo ze všeho patrno, že za touto krádeží stojí starožitníci (antikváři).

Policie za krátko měla pachatele. Byl to jakýsi Thomas, jenž provedl obě loupeže a snad četně jiných, a také antikvář, jenž měl s Thomasem styky. A tento dobrý muž při výslechu popíral vše a doznal, že z kostelů podobné vzácnosti kupoval, ale cestou legální: že mu sami faráři nabízeli kostelní poklady, a že on toho mnoho nakoupil a zase odprodal. *To však není nic zvláštního, protože prý se tak děje všude, u farářů jak u antikvářů.*

Jediný výkřik rozhořčení prolétl celým žurnálovým lesem Francie (vyjma ovšem klerikální, kteří musí na neštěstí ignorovat nyní i krádež v kostelích spáchanou, aby zabránili ještě horšímu zlu pro ně). Jak, což nebyl proveden soupis všech kostelních památek, nebyly prohlášeny za majetek národa a nepropůjčeny na 99 let církvi v užívání? A faráři kradou tyto vzácné věci, prodávají do ciziny, ochuzují umělecký poklad Francie?

Nastal poplach a hned hlásilo se, že tu i onde zmizely z kostelů různé znamenité věci. Učiněny dotazy na faráře; někteří nešťastníci dosud koktají výmluvy, jiní prohlásili, že takové vzácné klenoty nemohou zůstati v kostele a proto že je uschovali pečlivě do kas a truhel jinde. A tím přidali k pečeni této aféry ostrou omáčku, jež církvi chutnat nebude.

Monsieur Briand, ministr vyučování, při seznání promyšlených výprav lupičských jak zlodějů, tak i duchovních správců do kostelů a mizení vzácných památek uměleckých oznámil, že v nejbližším zasedání podá návrh zákona o ochraně uměleckých památek: vzhledem k tomu, že církev nevydržuje si dostatečný počet služebníků k ochraně kostelů (dříve, dokud stát platil, to šlo, ale po rozluce...) vzhledem k tomu, že sami faráři nejeví se absolutně spolehlivými osobami k ochraně uměleckých skvostů, jest nutno nařídit, aby všechny vzácné umělecké památky, kalichy, monstrance, roucha, prapory, oltáře byly odevzdány do musejí okresních, kde za jejich bezpečnost ručí organisovaná státní moc. A pan Briand vtipně (ah, esprit francouzský má někdy říz jako rána břitvou!), že když celá řada farářů uschovává tyto poklady v skříních, kde je nikdo nevidí, ani vě-

řící v kostelích, že bude lépe jim za vitrinami, kde budou je moci obdivovati a v krásách jejích si libovati všichni občané francouzští, věřící i nevěřící.

Jednomyslná pochvala v žurnalistice se rozlehla, (vyjma ovšem, jako vždy, klerikálních listů). Souhlasí všichni: politikové, umělci, učitelé, poslanci. Když umění, tedy umění přístupné všem a hodně umění. Relikviáře na př. lépe se prohlížejí ze všech stran, ve světle slunečním, než když ve tmě kostelů vidna jest pouze jejich přední strana. Zákon stane se skutkem, nálada pro něj je znamenitá.

A tak se Francouzi dočkají, že budou si prohlížet největší slávu a pompu církve, s kterou se chlubila, na kterou ukazovala jako na svou pýchu a moc, zcela klidně v musejích. Bude-li církev protestovati, že jsou v relikviářích posvátné věci, kosti sv. Uršuly neb sv. Pafnucia, eh bien, vyndají se tyto posvátnosti a dají do lacinějších, praktických nádob. Ale umělecké věci poputují do musea, chráněné před zloději všech druhů a zachované Francii a jejím generacím.

A ejhle, proč se Voltaire usmívá spokojeněji den ze dne; jeho úzké rty, ironika, se šíří víc a více, jeho očka nabývají šelmovského rázu. Ještě chvíli a bronzová socha zvolá k Pařížanům: „Bravo, mé děti! Jsem s Vámi spokojen!“

A my taky.

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

ČESKÁ SEKCE.

Česká sekce Volné Myšlenky a američtí svobodáři. Obesláním chikagského sjezdu svobodomyslných Čechů amerických vzala na sebe česká sekce Volné Myšlenky důležitou, ale dosud zanedbávanou úlohu prostředníka mezi Čechy obou dílů světa. Zmiňujeme se na jiném místě o důležitosti těchto styků obšírněji jak pro Čechy evropské, kteří prostřednictvím zámořských krajanů mohou býti v stálém styku s rodící se velkolepou kulturou americkou, tak také pro Čechy americké, pro něž stálá souvislost s kulturním světem českým je rovněž nezbytnou. Z té příčiny chceme se o to přičiňovat, aby jednak naši intelligenti hojněji než dosud do Ameriky jezdili, tam po českých osadách informační přednášky o zdejším kulturním životě konali, jednak zase na druhé straně, aby američtí krajané více než dosud přicházeli k nám, a to nejen za různých příležitostí slavnostních, kde nevidí český život v jeho pravé podobě, kde za chvilkovým nadšením skrývá se hodně oboustranné neupřímnosti, ale aby usazovali se u nás k delšímu pobytu, informujíce nás o nové své vlasti a přispívajíce prakticky k vzrůstu kulturních styků mezi oběma větvemi národa. Proto jsme se odhodlali, že po návratu Dr. Th. Bartoška, který byl vzhledem k letošnímu světovému sjezdu Volné Myšlenky nucen dříve než-li zamýšleno do Prahy se vrátiti a nemohl pro krátkou dobu svého pobytu v Americe seznati tam všechny význačné české osady, vyšleme do Spojených států severoamerických druhého svého sekretáře, občana Karla Pelanta, aby přednášel v českých osadách amerických o významu světového sjezdu volných myslitelů v Praze, napomáhal při organisaci svobodomyslných krajanů za mořem a přispíval tak prakticky k udržování styků, mezi oběma českými větvemi, navázaných už obesláním chicagského sjezdu delegátem z Prahy. Úlohou našeho vyslance bude také, aby připravoval již nyní v Americe půdu pro příští veliký světový sjezd Volné Myšlenky v Praze roku 1915 a aby za tímto účelem pracoval nejen mezi americkými Čechy, ale i mezi svobodáři jinonárodními a přičinil se o to, aby veškerá svobodomyslná Amerika přidružila se tak, jako volní myslitelé jiných zemí, k světové federaci Volné Myšlenky. Čeští Volní Myslitelé američtí usnesli se na chicagském sjezdu, že za 4 léta, t. j. 1911 konati se bude opětně v Chicagu druhý sjezd svobodomyslných. Také tento sjezd třeba již nyní připravovati, mají-li jeho práce míti žádoucí úspěch. Přítomnost našeho sekretáře v Americe může též v tomto směru našim zámořským krajanům býti užitečnou. — Styky s českými volnými mysliteli v Americe jednou navázané hodláme trvale udržeti, proto až se Karel Pelant z Ameriky asi po roce vrátí, vyšleme na jeho místo opět někoho z našich lidí, po případě i více zdejších pracovníků Volné Myšlenky, aby pokračovali dále v práci této.

* * *

Volná Myšlenka v Polsce. Kongres Volné Myšlenky, který se konal v Praze, počíná zvolna budit ohlas v tisku království polského. Zprvu v některých dennících varšavských objevovaly se toliko obvyklé zprávy novinářské, ale poslední dobou, zvláště ve venkovském tisku, ukazují se články ideové, uvažující o různých thematech, o nichž se jednalo na kongresu. Počíná se objevovati morální vliv kongresu, který v království polském má význam daleko větší, nežli se mohlo předpokládati. „Kurjer“ lubelský, „Echa kieleckie“, „Gazeta kujawska“ otiskují články tak smělé, tak krásné a s takovým porozuměním psané, že kongresisté mohou býti úplně spokojeni svou setbou. „Mysl Niepodlegla“ věnovala kongresu celé číslo 40. a část látky přešla ještě do čísla 41. Časopisy, které redakce „Mysli Niepodleglej“ odebírá, poukazují zejména i k tomu, že kongres věnoval se netoliko abstraktní Volné Myšlence, nýbrž že projevil veliké uznání bratrskému národu slovanskému, v jehož zemi se konal a který dospěl na tak vysoký kulturní stupeň. *A. N.*

PŘEHLED

Od redakce a administrace.

V klepetech paragrafů. Svatá církev katolická když nemůže natahovat volné myslitele na skřipce a upalovat je na hranicích, tož je alespoň — denuncuje. Tak denuncováni redaktor i vydavatel „Volné Myšlenky" bývalým professorem theologické fakulty Eugenem Kadeřávkem, že ve výkladní skříni na domě administrace „Volné Myšlenky" vykládají tiskopisy nákladem naším vyšlé. Tato denunciace ve jménu božím v „Čechu" jednoho pátku uveřejněná, došla tak rychlého vyřízení, že již v neděli na to došel nás rozkaz — celou skříň odkliditi. C. k. policie do té míry spěchala vyhověti pokynu zbožného denuncianta, že dokonce nehleděla ani na to, že rozhodování o skříni samé přísluší stavebnímu úřadu (který dávno nám své svolení k umístění dal) a že ona nejvýše o obsahu skříně vzhledem k tiskovému zákonu má právo k opatřením. Musili jsme jí v jejím úslužném římsko-katolickém spěchu (který nikterak neosvědčuje tam, kde jde o zájmy skutečné bezpečnosti) poučiti, že se ráčila „překalupírovat", načež dostali jsme opravený výměr, že máme jako už jen skříň vykliditi. Ježto tento c. k. úřední výměr končil hrozbou, že se jinak proti nám použije moci, učinili jsme tak; skříň naše je nyní prázdna, k všeobecné pozornosti desetitisíců chodců, kteří jdou denně okolo, ale definitivně to není, jak velebné denuncianty pevně ujišťujeme. Ale to není konec historie: když se na nás nemohlo s jedné strany, jde se s druhé: redaktor i vydavatel našeho listu jsou obžalováni pro přestupek dle § 23. tisk. zák. (nedovolená kolportáž), že ve skříni té vykládali brožury vyšlé nákladem spolku Augustin Smetana, jehož jsou hlavními funkcionáři! . . . S takovou se tedy na nás jde! Přiznali jsme se k tomuto strašlivému obvinění, které na nás c. k. ústa ku pokynu velebné ruky vznesla a s klidem čekáme několik těch korun pokuty. To uneseme, ale slavně se zaručujeme, že tahle denunciace bude svatou církev katolickou státi o hodně víc! — Vedle toho je nyní redaktor „Volné Myšlenky" vyšetřován pro přečin dle § 24. tisk. zák. (rozšiřování zabavených statí), který spáchal prý poznámkami, uveřejněnými v minulém čísle na místech, kde byla provedena konfiskace. Z toho mračna asi déšť nebude, ale co c. k. úřady s takovými hloupostmi myslí, to nechápeme. My jsme dosud dali úřadům pokoj, není-li jim to vhod a chtějí-li mermomocí podle přání arcibiskupa Skrbenského odvrátiti nás od boje protiklerikálního, tož docílí jen jednoho: my neradi zůstáváme co dlužni a proto ohlašujeme, že každý c. k. úřady zmařený projev antiklerikální nahradíme projevem antimilitaristickým.

Kulturní boj.

Koncil kostnický a kongres „Volné Myšlenky" v Praze. Jak ani jinak být nemůže, vzbudil v cizině světový kongres, konaný v hlavním městě českém, zvýšený zájem o naši minulost, která v dějinách volnosti svědomí a myšlení dosud znamená více než naše přítomnost. A z té minulosti je to přirozeně největší její hvězda, mistr Jan, ku kterému zraky ciziny se obracejí. Zajímavý obšírný článek o umučení Jana Husa přináší na př. římský „Asino". Článek je psán na základě historických dokladů, obsahuje na př. slovné znění glejtu Zikmundova, listu Husova, odvolávací formule Husovi předložené. Provádí se tam srovnání našeho Jana s druhým Janem, nepřítelem jeho, papežem Janem XXIII., o němž se praví: „Kdo byl papež Jan XXIII.? Člověk bezuzdný, beze všeho studu a mravních zásad, který se dostal k papežství, otráviv svého předchůdce, který veřejně kupčil s hodnostmi církevními, s beneficiemi, ostatky i svátostmi, který mrhal jměním obecným; metla národů, lupič, nepřítel spravedlnosti. Svůdce více než tří set mladých řeholnic, živící v Bologni na dvě stě kuběn, z nichž pak nadělal abatyš. Který žil veřejně s ženou svého bratra, sestrou jednoho kardinála. Lichvář půjčující na 75 ze sta, sodomita." Na konec porovnává se vražedný koncil kostnický s naším kongresem; praví se tam: „Tak vypadá dílo koncilů: vraždit, běsnit s neslýchanou zuřivostí proti těm, kteří se nedopustili jiného přečinu, než že svobodně projádřili své smýšlení. Jaký nesmírný rozdíl mezi nimi a kongresy „Volné Myšlenky"! Na kongresu pražském nikdo se neodsoudí k smrti; naopak, tam vytknou se zásady všeobecného žití. Tam řekne se lidstvu: Myslete si, jak chcete, rozšiřujte učení, které se vám zamlouvá. Víme dobře, že blud zahyne a že jen pravda prorazí si cestu v budoucnosti. Ale myšlenka lidská i bloudící, je posvátná." Článek ten otištěn v podstatě také v madridských „Dominicales".

△ 13.

Papež a Španěly. Papež jest přece jen ještě mocný, aspoň v některých zemích. Stačí jen podívati se na Španělsko, které tolik slibovalo po revoluci r. 1868 a které po bourbonské restauraci kleslo tak nízko, že dnes je úplně v moci kněží a mnichů, kteří rozežírají jeho půdu. Kláštery obklopují v pravém slova smyslu všechna města, mají v rukou všecky statky a všecko bohatství země, která hospodářsky se nalezá před bankrotem, právě tak jako v Portugalích, kde propukává revoluce proti absolutistickému a marnotratnému králi braganskému; a ve vládě po nezdaru liberálů španělských v boji proti klerikalismu církev se ještě upevnila. Aby země snáze byla opanována, utvořila se všude celá spousta náboženských společností, laických bratrstev, ku kterým se přihlásila na prvním místě všecka šlechta. Za šlechtou přispěchala rychle nevzdělaná a sobecká buržoasie, která pokládá za čest seděti v téže síni vedle pana markýze nebo vévody. A tak bratrstva nabyla takového vlivu ve veřejnosti na celý život, že stávají se přímo vražednou konkurencí pro pravidelné řádové kněžstvo. Ale na tom není dosti. Vláda se sama prohlásila za otroka římského. Za vlády aspoň trošku liberální to ještě šlo. Ale od té doby, co dostal vládu ministr Maura, není král španělský nic jiného, než-li papežským legátem a Madrid filiálkou Říma. To možno nyní dobře viděti v aféře marocké. Vláda francouzská tam ubíjí domorodce. Španělská vláda měla činiti totéž. A také tak rozhodnuto a vše připraveno. Vypraveno i vojsko a loďstvo, tím spíše, že Španěly vidí v Maroku dědičného nepřítele. A tak se Španěly vypravily s Francií. Tu však pojednou přišel zákaz z Říma. Nedovoleno pracovati společně s Francií, která je nejhorším nepřítelem Říma. Španělský král nesměl poslati vojsko a zabíjeti domorodce, nikoli proto že to je zločinné a nelidské, nikoli proto, že to je nekřesťanské. Nešlo tu ani o víru, ani o lidství, ani o zájmy Španělska samotného. Šlo tu o zájmy církve. Bylo třeba se pomstíti na Francii a dělati jí nepříjemnosti. Nuncius papežský v Madridě zakročil u krále, aby vojsko a loďstvo španělské nepodporovalo v Maroku neznabožskou Francii. A Španělové tak dobře poslechli, že prodávají tajně Maurům prach a zbraně, aby mohli tito bojovati dobře s Francií. Také práce církevní! A diplomaté si zatím lámou hlavu nad tím, proč Španěly provádějí tak husarské kousky v Maroku. Francouzi si lámou hlavu nad tím, proč Alfons XIII. odepřel přijíti teď v říjnu do Paříže a proč se právě chystá na cestu do Londýna, aby se tam bratříčkoval s Edvardem a hlavně Vilémem německým. Zde mají vysvětlení všichni. Papež a jeho nunciové pracují vytrvale,

aby natropili hodně mnoho nepříjemností Francii, byť by z toho třeba hrozilo největší nebezpečí vševropské války. *B.*

Volná Myšlenka v umění. Zářijové číslo „Pražské Lidové Revue“ přineslo pod uvedeným titulem úvahu docenta dra Zdeňka Nejedlého, kterou tuto pro seznání, kam všude Volná Myšlenka zasahuje, uveřejňujeme: „Oblast Volné Myšlenky šíří se do všech oborů lidského vědění, cítění i konání. Boj za „svobodu svědomí“, za svobodu myšlenky nemůže se obmeziti jen na určitý obor, musí osvobozovat každého a celého člověka. Vedle politické, sociální a náboženské svobody stojí v první řadě umění jakožto činitel, v němž svoboda myšlení a tvoření jest první a neodmluvná podmínka všeho zdaru. Právě proto, že umění nemůže žíti bez této svobody, bojuje za ni od prvních svých začátků, bojuje za ni s houževnatostí dosud. Tisícileté zápasy o svobodu v umění uvolnily naše umění tak, že říše umění náleží dnes k nejsvobodnějším říším lidského ducha. Svobodné umění jest pravý zdroj svěží síly pro moderního ducha kteréhokoliv oboru. Umělec, je-li hoden toho slova, tvoří úplně nezávisle na všech zevnějších předpisech. Podřizuje-li se pravidlu na př. přirozeného zákona, není to myšlenkové otroctví, nýbrž svobodná vůle svobodného člověka. Umělec v každém případě zvláště tvoří si své zákony. Proto pokrok v umění směřoval vždy k odstranění všech domnělých pravidel a zákonů, které měly spoutati umělcovu svobodu. Umělecký zákonník, svazující umění v řadu paragrafů, znemravňoval vždy a každé umění, neboť mu bral právě tu morální sílu, z níž musí umění vyrůstati. Není a nemůže býti uměleckou morálkou, napodobiti to, co zde už bylo, a podřizovati se předpisům minulého času, neboť každý umělec jako každý svobodný duch jest právě k tomu povolán, aby rozšířil říši, již zdědil od svých předchůdců. V úplné svéprávnosti jest právě umělcova mravnost! V tomto boji o svou svobodu zakusilo umění totéž protivenství a pronásledování jako boj o volnost myšlenky v jiných oborech. I zde slyšíme stále mluviti o „bořících“ umělcích, kteří se nespokojili falešným paděláním staršího umění, nýbrž šli dále svou vlastní cestou. Umění má své „podvratné živly“ stejně jako má vyznavače dogmatismu, uměleckého zákonníku. Velké umění nedalo se ovšem nikdy spoutati ani zaleknouti těmito odpůrci svobodného umění, nýbrž přes mučednictví svých vyznavačů kráčelo dále v před — k volnosti umělecké myšlenky, umělecké pravdy. U vědomí svého krutého často zápasu o svobodu projevu byli velcí umělci pravidlem vždy též lidé pokrokového smýšlení i mimo své umění. Největší hlasatel volnosti v umění na začátku 19. století Beethoven, byl stejně nadšený a přesvědčený republikán, jako jeho stoupenec v dramatickém umění, Wagner, neohroženě účastnil se velkého hnutí národů r. 1848. U nás pak Smetana i v politických i v literárních otázkách stál v přední řadě lidí v pravdě svobodomyslných. Totéž platí o výtvarných umělcích (Michelangelo) a ovšem tím více o literátech. V dílech nepřednějších spisovatelů zachyceny právě vždy nejmohutněji bolesti doby, bolesti lidu, toužícího po větší volnosti. Otevřeme-li pak naopak černou knihu umění, nalezneme tam mnohá jména, i jinak do dějin lidstva černě zapsaná . . . A přece tento vývoj není dosud u konce. Mezi volností umění a volností ostatních oborů duševního života není dosud té harmonie, která teprve uplatní sílu svobodného umění v celém lidském duchu. Jak často duch, v jistém oboru pokrokový, v umění stojí na stanovisku přímo zpátečnickém! Jak celé strany, pokrové a tím sympathické, hrály v umění úlohu často až neblahou! I zde dogmatismus, zdánlivé prospěchy stran neb jiné předsudky překáží tomu, aby svoboda umění byla respektována stejně jako svoboda myšlenky. Ovšem boj o svobodu ani tím odstraněn nebude, neboť tento boj jest základní podmínkou všeho pokroku a tím umění vůbec. Velkým bojovníkům za svobodu umělecké myšlenky buď vždy naše vděčná paměť!“

Index je papežem vydávaný seznam odporučení hodných a proto zakázaných knih. Jako fossilní (předpotopní) potvora ční do moderní doby, polo směšný, polo hrozný pomník duševní strnulosti katolické církve. Zakázány jsou na př. věřícím katolíkům díla Bakona Verulamského, Bunsenova, Cervantova, Koperníkova (s jeho systemem se církev přece už smířila), Kantova, Lessingova, Lenauova, Heineho, Stuarta Milla, Voltairova, Zolova atd. Skutečně indexem praví papež jako kdysi starý prorok — však v nebezpečnějším smyslu — slunce, stůj tiše nad údolím Josafatským. Ještě dnes našli se v Německu naivní katolíci, kteří myslili po dobrém obrátiti kurii římskou k modernějším směrům. Společně sepsali petici, ve které ve vší poníženosti a oddanou pokorou papeže prositi se odvážili, aby index trochu aspoň modernisoval. Žádali mezi jiným decentralisaci indexu, možnost obhajování obviněného autora, odstranění hrozeb exkommunikace pro překročení zákazů indexu. Ponížená tato prosba pobožných katolíků byla kurií za velice nemístnou pokládána. Celá věc přišla ještě před podáním na veřejnost a římsko-katolické listy označily celou věc za podkopnickou a denuncovaly reformní katolicismus. Zjevno, že poníženostì nedostanou se katolíci indexu na kůži. Lépe je vysmívati se indexu. Dříve ho odstraní tím, když jej sesměšní, než kdyby sebe déle za odstranění jeho prosili. *„Fr. L.“*

Z církevních obzorů.

Něco z theologie. V kruzích samé církve se mluvilo mnoho o nedávném se zjevení Panny Marie Piovi X. a theologové debatovali, komu se může vůbec zjeviti a jak se to má opravdu s tím mysticismem papežovým. Dokázáno, že zjevení je nejsnazší pro děti a pro prostoduché. Usouzeno dále, že papež sebe nevědomější může proto býti přece neomylný a citován starší výrok jesuity Ebermanna: „I papež velmi nevědomý může býti velmi dobře neomylný, neboť bůh kdysi použil i osla Balaamova, aby tím přivedl lidi na pravou cestu.“ *R.*

Podivné procesí. Bretagne ve Francii byl kraj, kde se klerikalismu nejvíce dařilo. A tu je tím bolestnější pro církev, že už i tu dohospodařila úplně. O tom dává nejlepší svědectví historka, která se stala v departamentu Finistére v obci Feuillée, v srpnu letošního roku. Ve Feuillée se každoročně pořádalo nějaké procesí usmiřovací nebo děkovací. Letos kněz odepřel procesí konati proto, že starosta mu nedovolil konati veřejné sbírky na církev, což je dle zákona o odluce zakázáno. Obyvatelé obce se dopálili a zahráli knězi Dubillardovi nepěkný kousek. Poněvadž jim kněz a církev odepřela procesí, uspořádali si sami své vlastní. Náboženské úkony byly nahraženy závody, hudbou, tancem, dostihy, a včele průvodu na místo svatého Jana s ovečkou, jak to bylo obyčejně, kráčel nyní jeden občan s živou liškou na provaze. Obyvatelé šli ještě dále a sesměšňovali úkony náboženské tím, že lišku zavedli do kostela, ponořili ji do křtitelnice a provedli na ní úkon křticí. Pochopitelno, že biskup z Quimperu se na věc hrozně rozčilil. Okamžitě prohlásil interdikt nad obcí a poručil knězi, aby z Feuillée okamžitě odešel. To se také stalo. Ale to nevyvolalo veliký dojem mezi občany. Interdikt už tak nepůsobí jako ve středověku. Vede se jim bez církve a kněze velmi znamenitě a nikomu ještě nenapadlo litovati hříchu, kterého se tu dopustili proti svaté církvi. *E.*

Další klerikální škandály v Italii. (Telegram časopisu „Daily Chronicle“ z Říma dne 7. října.) Vatikán i italské ministerstvo kultu žasnou nad novou řadou vážných klerikálních škandálů právě objevených v diecési Aostské. Před několika dny, když tři kanovníci katedrály Aostské, každý se svým zvláštním klíčem, šli otvírati ocelovou pokladnu na tři zámky, náležející kapitole a ukrytou za dubovými skříněmi, nalezli obsah pokladny ve velkém nepořádku, ač nebylo znáti žádné stopy nějakého násilí. Předběžná prohlídka ukázala schodek as 36.000 K, ale policejním šetřením vyšlo na jevo, že chybí na bankovkách a cenných papírech přes 240.000 K a že krádeže byly prováděny již po delší dobu. Zatknuti byli již kanovník Jaccod, prebendář katedrály a professor přírodních věd na semináři, jehož policie přistihla úplně zpitého ve sprosté noční kavárně v Aostě, když byl před tím udal as za 24.000 K z kradených bankovek místním obchodníkům a známým. Svazek bankovek za 3600 K měl ještě při sobě. Jaccod se již přiznal k činu a udal jako spoluviníky biskupova synovce kanovníka Noussana jenž byl zatknut zároveň se svým sekretářem Abbatem Nic. Personettaz-em, kteréhož přivedli dnes v okovech ze Chatillonu do Aosty. Všichni doznali spoluvinu; pochází veskrz ze zámožných rodin. Dle pozdějších zpráv skandál nabývá větších ještě rozměrů a očekávají se další sensační případy zatýkání.

Jeptiška odešla z nemocnice. Velice zajímavý případ udál se na Kladně dne 9. září. Téhož dne večer opustila nemocnici sestra Dafrosa, mladé, asi 20leté děvče, které dáno bylo do kláštera pod nátlakem rodičů. V nemocnici seznámilo se však s mladíkem, který chodil tam na obvazy, zamilovalo se do něho a ježto zachovalo si přes veškerou morální nízkost klášterů smysl pro poctivé, otevřené jednání, dalo klášternictví vale. — „Slušná“ společnost ovšem byla velice rozrušena odchodem dívčiným; vždyť na slušné jednání s otevřeným hledím naši pantátové nejsou zvyklí. Což o trochu té špatnosti, jen když to nikdo nevidí; na veřejnost staví se pak licoměrní občánkové jako nejpovolanější mravokárci. Klerikálové napjali ovšem všechny síly, jen aby sestru zachovali „klášternímu životu“. Povolána matka děvčete, aby dceři domluvila. S ní do bytu býv. sestry Dafrosy vešla i klášterní služka, která jí vrhla ve tvář spoustu urážek a vyčetla jí, že je falešnice falešná. Nepomohly však nic ani domluvy, ani prosby, ani hrozby; ani lest se nezdařila, která měla znova dokázat pravdivost jesuitského: „Účel posvěcuje prostředky“. Případ nutí k úvaze. Co neštěstí a útrap, jak fysických, tak zejména duševních napáchaly již kláštery, co nadějných životů bylo v nich již pohřbeno z nerozumu rodičů a z vypočítavosti černých. Jak se zdá, ani skandály italské nepohnou však naše lidi k užívání zdravého rozumu, zejména ne naše vrstvy měšťanské. Dcerky cpou maminky do klášterů, místo aby je poslaly do světských ústavů, kde by se jim dostalo výchovy pro život a slušné vzdělání. Z klášterů přicházejí dcerky s podlomeným charakterem, s rozvrácenou duší, nasáklou jedem „výchovy“ klášterní. Z nich rekrutují se nejen ubohé manželky, ale ještě ubožejší matky! Místo veselí a kýžené rozšafnosti přinášejí do rodinného života omrzelost, neporozumění, otravu. *„Podřipské Slovo.“*

Kaleidoskop.

Klerikalism v Belgii. Často slýcháme, jak si klerikálové pochvalují, že odborová sdružení křesťanská utěšeně vzkvétají. To zejména platí o klerikálech belgických. Tomu je třeba dobře rozuměti. Hnutí to je jen záminkou a z odborových sdružení dělnických má jen jméno; ve skutečnosti jest to hnutí volební, vedené kněžími, jak dokazují volní myslitelé belgičtí, proti hnutí socialistickému. Toto hrozilo strhnouti k sobě šmahem veškery massy dělnické, tož bylo třeba tomu zabrániti. Napodobena tedy rychle odborová sdružení socialistická a vnuceny do nich ty třídy dělnické, které z veliké části ve Flamsku na venkově závisejí na kněžstvu. Toto jako vždy a všude je přítelem a spojencem kapitálu a pro ten pracuje. Ubíjí všechen duch revolty a snahy po vzdělání v zotročeném a sobě podřízeném dělnictvu, udusí v zárodku každý boj proti kapitálu a hrozí boykotem a vyhnáním z práce všem, kdož se nepodrobí. Taková je situace v mnohých krajích dělnických ve Flámsku v Belgii. Úpí pod kapitálem a pod tyranií klerikální, jež oba si vzájemně pomáhají. Z toho vychází jasně na jevo: 1. Z veliké části jest to ekonomická odvislost venkovských dělníků i dělníků v menších městech, která je nechává a vhání do spárů klerikálních. 2. Volná Myšlenka nesmí nikde a hlavně v Belgii nechati stranou otázku sociální a ekonomickou, neboť je absurdní vykládati někomu, že má volně mysliti a jednati, když je v úplné materielní odvislosti od největšího nepřítele volného myšlení. *B.*

Dvojí loket státních paragrafů. Řekne-li žid o Ježíši, že není bohem, že byl nepřítel židů a p., řekne-li, že hostie je praobyčejná oplatka, že Maria není pannou, ale docela obyčejnou matkou, nikdo nemůže proti tomu zakročit, neboť to je učení jeho církve; rovněž tak, když popírá existenci „ducha sv.“ Napíše-li ale totéž atheista, vidí v tom ihned státní návladní „rušení náboženství“ a t. d. podle známých paragrafů. Rabín může v židovské hodině náboženství docela volně mluvit proti křesťanským věcem, rovněž jako může lutherán či kalvinista před dětmi popírat panenství Marie, ale volný a svobodomyslný učitel tak činit — nesmí! Tuto nedůslednost lze nazvat všelijak, my spokojíme se tím, že poznamenáme, jak stát přejímá a provádí eminentně církevní paragrafy na úkor a proti svým zákonům. Z těchže důvodů ale jsou všechny paragrafy jednající o trestech při jakémkoli vystupování proti náboženství zcela neplatny, neboť co se dovolí jedné církvi vůči ostatním, musí se prostě dovoliti i každému jednotlivému občanu tohoto státu! Když tento stát uznal „rovnocennost“ židovství, katolicismu, lutherismu a kalvinismu, zřejmě tím postavil se přece na jakýsi stupeň atheismu a tím zároveň vyslovil i úplnou beztrestnost ve vystupování proti náboženství! *J. P.*

Naše moderní zákonodárství! Zákon o obecních úřednících, přijatý na českém sněmu 8. října praví v § 28.: „Vdova má podati žádost za plat vdovský k obecnímu výboru a opatřiti ji svým listem oddacím a listem úmrtním manžela, p a k v y s v ě d č e n í m s p r á v c e d u c h o v n í h o o t o m, ž e m a n ž e l é s p o l u ž i l i“ a t. d. — Kdo vydá toto vysvědčení bezvěrcům neb osobám civilně oddaným, jichž manželství duchovní správy neuznávají za platné? Je-li tedy duchovní správa povinna vydávati toto vysvědčení, má také právo, aby buď sama neb svými orgány návštěvami v bytech manželů aneb jiným způsobem se přesvědčovala, že manželé spolu skutečně žijí. — Je smutné, že na sněmu českém nikdo se proti tomuto zastaralému ustanovení neozval.

O svobodomyslných Češích amerických jednalo se na veřejné schůzi, kterou svolala Volná Myšlenka na den 21. září roku 1907 do velikého sálu vinohradského Národního domu. Na schůzi této mluvili američtí delegáti světového sjezdu Volné Myšlenky, a sice delegát Svobodné obce New-Yorské Dr. Theodor Bartošek, který vytknul zásadní rozdíly společenské a kulturní mezi životem americkým a poměry ve staré vlasti, čímž připravil zároveň půdu pro referáty ostatních dvou delegátů,

z nichž mluvil nejprve Dr. František Iška, delegát Svazu svobodomyslných z Chicaga, a redaktor J. J. Král, delegát některých chicagských svobodomyslných spolků. Referát p. J. J. Krále otiskujeme v tomto čísle. Volná Myšlenka uspořádá ještě častěji schůze o poměrech v České Americe, jakož i vytkla sobě za úkol stálou zprostředkovací činnost mezi oběma větvemi českého národa. Ve společenském klubu „Slavia" uspořádána bude přednáška „O české Americe" v prvních dnech listopadových, na které vyloží své zkušenosti z české Ameriky Dr. Theodor Bartošek.

* * *

Rodičům dítek bez vyznání. Ježto bylo zjištěno, že na různých místech úřady školní zcela různě vůči dítkám bez vyznání postupují, obracejí se podepsané korporace ke všem rodičům dítek bez vyznání se žádostí, aby na dole uvedenou adresu ihned sdělili, jak úřady ony k jejich dítkám se chovají, zdali jich bezvyznání respektují, aneb zdali zdráhají se bráti k němu zřetele. Podepsané korporace přičiní se pak, aby poskytnutím vhodné právní rady ve všech případech stejná příznivá rozhodnutí byla docílena. Aby postup v této důležité otázce byl vůbec pravidelně upraven, žádají se všichni rodičové dítek bez vyznání jsoucích, jakkoliv starých, aby co nejdříve sdělili na adresu uvedenou, kolik dítek bez vyznání mají, jakého stáří jsou, zdali již a do které školy chodí, zdali jsou donucovány tam k náboženským cvičením aneb náboženskému vyučování, zdali úřady činily překážky při zapisování dítek do matriky bezkonfesních a jiné důležité věci se týkající podrobnosti. Veškery údaje tyto zaslány buďtež co nejdříve na adresu: Sekretariát Volné Myšlenky, Kr. Vinohrady, Koruní tř. 6. Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky. Výbor spolku volných myslitelů Augustin Smetana.

* * *

(Zasláno do Žižkova.)

Vyzvání spolku volných myslitelů „Augustin Smetana" v Praze. Jest známo již několik případů, že lidé bez vyznání byli u c. k. okr. hejtmanství v Žižkově postiženi různými nesprávnostmi v záležitostech interkonfesijních. V poslední době vyšla na jevo nová charakteristická nesprávnost, že dokonce novorozeně rodičů bez vyznání označeno bylo proti jejich vůli a bez jejich vědomí v občanské matrice tamního úřadu jako katolické. Ježto věci ty přihodily se členům podepsaného spolku, uznal výbor jeho za nutné podniknouti kroky, aby podobné případy na dále se neopakovaly. Za tím účelem žádá ty osoby bez vyznání, kterým snad nesprávnosti toho druhu u úřadu shora uvedeného se přihodily, aby sdělily to laskavě jednateli podepsaného spolku JUDru R. Aronovi, Praha-II., Krakovská ul. 22. Výbor spolku volných myslitelů „Augustin Smetana" v Praze.

Právní rádce.

Kdy je možný mezi katoliky civilní sňatek. Občan Fr. Brabec z Jablonce n. J., vyznáním katolík, obrátil se o sňatek na jilemnickou faru, odmítl však podrobiti se zpovědi a přijímání, k nimž po zákonu povinen není. Jilemnický děkan jal se nejprve přemlouvati ženicha, aby ku zpovědi šel, když však tento neposlechl, prohlásil, že musí se napřed otázat konsistoře, že se mu podobný případ dosud nepřihodil. Za týden přišel si ženich se svědky pro odpověď a děkan prohlásil, že je bez zpovědi oddati nemůže. Občan Vrabec šel tudíž na jilemnické hejtmanství, kde s ním ochotně řízení pro civilní sňatek předepsané zavedeno bylo. Po třech nedělích na to byl vyzván, aby se dostavil k oddavkám. U jedné továrny byl svatební průvod zastaven továrníkem (!), který sděloval svatebčanům, že mu pan hejtman telefonoval, že se svatba odkládá, aby ale ženich přijel na hejtmanství sám. Svatebčané nedbali toho však a jeli na hejtmanství. Tam jim bylo sděleno, že nelze oddati je civilně, protože prý se děkan rozhodl, že je oddá bez zpovědi. Nastalo $^3/_4$ hodiny trvající telefonické vyjednávání mezi hejtmanem a děkanem, během kteréhož děkan konečně oddavky odmítl, načež byli snoubenci oddáni civilně. — Případ tento ukazuje jednak snahu církevníků, zdržovat a znesnadňovat civilní sňatek co nejvíce, jednak úžasnou neznalosti zákona nebo neochotu ho použít na straně úřadů civilních. — Proto vysvětlujeme toto: Nikdo nemůže být nucen k zpovědi neb přijímání před sňatkem. Odmítnutí zpovědi a přijímání před sňatkem je nejlepší prostředek, aby i osoby z církve nevystouplé mohli místo drahých oddavek církevních uzavříti sňatek civilní. Zákon jim ovšem ukládá, aby se napřed obrátili na úřad církevní (poněvadž státní úřad má tu býti činným teprve tehdy, když orgán církevní z důvodu státním zákonem neuznaného oddavky odmítl), ale tu stačí pouhý a jeden jediný dotaz, neodpoví-li farář ihned jasně a určitě, že oddavky bez zpovědi provede (t. j. odmítne-li tak učiniti, neodpoví-li vůbec, řekne-li, že neví, že se musí otázat někoho atd.), nejsou snoubenci povinni s ním jednat a mohou se ihned obrátit na hejtmanství nebo v Praze na magistrát o civilní sňatek. V případě shora uvedeném měli tudíž snoubenci od faráře odejít a na hejtmanství se obrátit ihned, jakmile je začal přemlouvat, aby k zpovědi šli. Nebylo potřebí dále s ním vyjednávat, procedura oddávací byla by bývala pak o hodně stručnější.

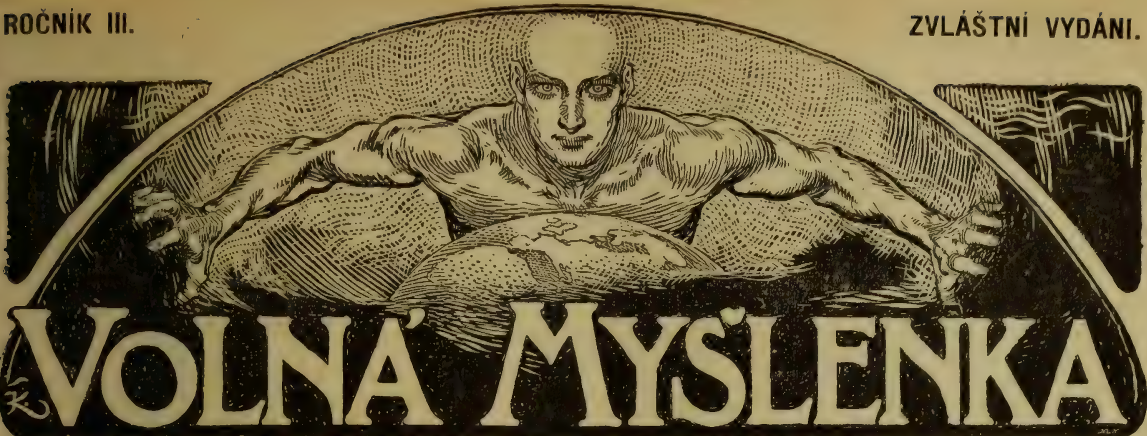
Arcibiskup Skrbenský má panství též na Rožmitálsku, rozsáhlé latifundie a lesy. **Má v rukou majetek přes 10,000.000 korun a 600.000 korun ročního zisku. Dělnictvu však platí i 30 až 40 krejcarů denní mzdy!** Dělnictvo z obvodu rožmitálského prosilo o 20% přídavek na mzdě, ale Skrbenský do dnes neodpověděl. **U něho dělníci ze mzdy musí si platiti na poslední pomazání! Lichváři a poškozovateli lidu** jsou i klerikálové a **hlavně Skrbenský.** (Výkřiky: A Bauer na Moravě! — Hlučný souhlas u sociálních demokratů.)

(Z řeči posl. Pika na radě říšské 23. října 1907.)

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNÍK III. ZVLÁŠTNÍ VYDÁNÍ.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH. 8. ZÁŘÍ 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

JAR. VRCHLICKÝ:

Volné Myšlence.

Sestup k nám, ó dcero nebes, s výšin kosmu sestup již!
Z bouřlivého varu krve myslících všech vstup v Svou říš!
Jediná být můžeš mostem, který spojí národy
tmelem volnosti a síly, krásy, zdraví, dohody!
A nejen že mosty skleneš, ty i cesty urovnáš,
po kterých již vnuků půjde oddaná a bdělá stráž.
Heroům všem plál tvůj úsměv z hranic, ze žalářů hrůz,
kam Jsi šlehla, člověk povstal, mluvil lidstva genius.

J. S. MACHAR:

VISE.

Z Minula tůně, kam proud Věků padá,
kde v zničení a zapomnění leží
oběti všecko ničícího Času,
zdvihly se stíny.

Zdvihly se stíny sesazených bohů,
Baal, Astarte i Ariman a Ormuzd,
Osiris, Isis, Brahma, Višňu, Šiva,
a patří v dálku:

Olympských stíny zdvihly svoje hlavy,
Zeus, Hera, Hermes, Apollo i Pallas,
Artemis, Eros — černé prázdné stíny
zírají v dálku:

Tuisto, Odin, Wodan, Donar, Frija,
Svantovít, Perun, Dažbog, Volos, Triglav,
zástupy božstev pozdvihly se z temna
a hledí v dálku:

Zabaveno.

Zabaveno.

Zabaveno.

Zabaveno.

Zabaveno.

Zabaveno.

Zabaveno.

Zabaveno.

Dr. GUSTAV TICHÝ:

Svoboda svědomí.

Svoboda svědomí — to je nejpřesnější výraz všeho, co kdy mohlo slouti, slulo a sluje volným myšlením, a co dává Volné Myšlence minulost i záruku budoucnosti; jest mi to postulát rozumový i ethický, zajišťující i umožňující vývoj vědecký i mravní.

Bez ní není vůbec vědy! Co zbude z této, bude-li omezena ve svém postupu dogmaty, stanovenými jinou autoritou? Čím bude mravnost, vynucující neupřímnost a zbabělost a znemožňující stlačováním svobody vývoj charakteru? Kterak bude možna výchova, nedovolující učiteli promluviti otevřeně se žákem o všech otázkách, před něž bude tento jednou postaven? Je možna politika, není-li všem stranám stejně dovoleno projeviti svůj názor a umožněno přesvědčovat druhé o správnosti svých vývodů? A jaká je to spravedlnost ve státním životě, kde svoboda vysloviti svoje mínění je jedné části vzata? Lze si představiti vývoj umění, vezmeme-li umělci volnost novým způsobem na život nazírati, nové koncepce tvořiti a novými prostředky se snažiti dokonaleji svoje pojetí vtěliti? Ty všecky obory kulturního života postulují přímo svobodu svědomí a ovšem i projevu jako nutnou podmínku vývoje.

Řekl bych, svoboda svědomí je jen přesazení zákona selekce na pole duševní kultury: kdežto potlačení její připravuje umělé podmínky a udržuje při životě to, co by při volné konkurenci zahynulo, uvolnění svobody svědomí pomáhá nutně k platnosti názorům nejlepším, nejzdravějším, nejodůvodněnějším.

Tím je ale přímo svoboda svědomí podmínkou vývoje na všech polích kulturních, jako zákon selekce na poli přirozeném. Přáti si pokrok, vývoj, znamená vyžadovati spolu i svobodu svědomí jako jeho podmínku, a ne nadarmo, ať vědomě či instinktivně, církve i jednotlivci vidoucí v pokroku pro sebe nebezpečí nepřáli svobodě svědomí, a opačně: země i společnosti svobodu svědomí podporující jsou skutečně pokrokové. A že právě v nové době se stanovením zákona vývoje a pokroku a povýšením obou za přední a základní zákon života přiostřen vědomý boj s reakcí, čímž se jen theoreticky tím důrazněji akcentuje postulát svobody svědomí jakožto moment vývoji kulturnímu nezbytný, svědčí jen o tom, že starý názor životní se přelomil úplně a že vzrůstá nová společnost s jiným názorem i jinými požadavky, především: svobodné individuum a svobodná společnost! Jen tím odstraní se nespravedlnost i jednostrannost společenská i násilí, jimiž vývoj zdržován, tím uvolněním stává se individuum skutečně teprve socialní jednotkou a nabývajíc právě tím teprve sebevědomí, účastní se činně na vývoji. Tak stává se požadavek ten postulátem ethickým, hodným moderních pokusů o osvobození individua z tlaku pod individui jinými neb vrstvami a třídami společenskými. Jen tímto způsobem ale možno dojíti k sebevědomí lidské důstojnosti, jež je základem činnosti a mravnosti, jen tak přichází individuum k sebezodpovědnosti, jsouc pak skutečně postaveno na roveň s ostatními, zodpovědnosti, jíž nemělo, dokud bylo hříčkou v rukou jiných. Žádajíc svobodu svědomí, individuum chce býti skutečně individuem rozumově celým, jako žádajíc účast na politických funkcích, chce býti celým individuem socialním. Tak odstraní svoboda svědomí intellektuelní neupřímnost, jíž dnes trpí na rozumovém vývoji i charakteru zvláště ti, kteří nejlépe by mohli šířit světlo; svoboda svědomí nejen dovolí, nýbrž přinutí skutečně samostatně přemýšlet, ale odstraní tím i zbabělost a slabost a umožní jedině skutečnou individualitu, čímž položí základ mravnosti individuelní i společenské.

Proto právě vidím ve svobodě svědomí centrum podmínek vývoje moderního kulturního života: pokud denunciace a p. budou dusit volnost myšlení i projevu, nelze mluvit o uskutečnění podmínek moderní společnosti; tím považuji svobodu svědomí za první postulát každého pokrokového člověka. Kdo cítí, že má pravdu, nebojí se dovolit druhému říci svoje důvody, jako ten, kdo se cítí silným, se nebojí boje o život; svoboda svědomí umožní jediná různým směrům nazvájem se tříbit a tím dobývat nových pravd ve vědě i umění etc.

Tedy povinnost jednotlivcova? Vybojovat si pro sebe tu svobodu svědomí. U vědomí vážnosti požadavku hájit sám svoji svobodu svědomí a dáti ji i jiným, hájiti ji proti těm, kteří umlčují násilím i autoritou, ne zbaběle mlčet, nýbrž s klidností a neoblomností požadovat, aby každý o všem směl sám myslit i mínění projevit; požadovat všude a hájit vždy svobodu svědomí pro sebe i pro jiného — to znamená převádět Volnou Myšlenku v život!

Máme-li se smrti báti nebo ne?

S touto otázkou obrátil se na nás jednou náš zvěčnělý ředitel Dr. G. A. Lindner v Kutné Hoře.

Odpovídali jsme všichni, že ne — ale nedovedli jsme to řádně odůvodniti.

*Tu řekl Dr. G. A. Lindner: „**Smrti se nemusíme báti, protože po smrti buď jsme, anebo nejsme. Jsme-li po smrti,** je posmrtný život pokračováním života vezdejšího — a činíme-li zde na světě dobře — nemůže se nám i po smrti nic zlého státi. **Nejsme-li po smrti** — máme za každý dobrý čin již odměnu ve svém svědomí — a proč bychom chtěli, aby nám snad někdo platil dvakrát?* *Josef Müller z Budějovic.*

Dr. TH. BARTOŠEK:

Kongres Volné Myšlenky v Praze.

Okolnost, že světový sjezd Volné Myšlenky po Římě a Paříži koná se letos v naší Praze, nutí nás k srovnávání s oběma těmito kongresy. Oba předešlé kongresy konaly se na půdě Volnou Myšlenkou už dávno dobyté, byly manifestacemi a slavnostmi do jisté míry retrospektivními, oslavami dobytého už vítězství. V Římě plesali jsme nad vítězstvím sjednocené laické Italie nad papežským státem, v Paříži oslavovali jsme vítězný boj mezi státem a církví, vedoucí k rozluce obou.

Kongres pražský náleží však do kategorie jiné, scházíť se na půdě Volné Myšlence dosud hodně cizí. Má sice hnutí za volnost myšlení a svědomí také v našich dějinách své vzácné representanty: sjezd je pořádán v městě Husově, v městě, z něhož vyšla jedna z prvních jisker velké reformace náboženské, ale tyto slavné doby náleží dnes mrtvé historii. Jsou to velké chvíle zašlých věků, naše přítomnost však je jiná. Na náměstí Staroměstském, kde dokonáno krvavé drama bělohorské, dosud stojí triumfální sloup vítězného jesuitismu, oslava vítězství násilné katolické protireformace. A stojí docela na svém místě: římské vítězství není dosud odčiněno! Ba ani nepociťují dosud čeští lidé dost intensivně potřebu, odčiniti je.

Kongres pražský neschází se tedy na půdě docela přátelské a dokonce už nemůžeme jí nějaké veliké už dosažené vítězství Volné Myšlenky oslavovat, ale chceme je teprve dobývat. Bude to tedy kongres ne manifestační a oslavný, ale v prvé řadě kongres propagační, bojovný. Hnutí Volné Myšlenky, neznámé dosud neb podceňované, předstupuje tu před oči české veřejnosti v plné své síle a moci, representováno vynikajícími filosofy a muži světového jména. Před jeho silou musí se skloniti i nepřítel. Jeho síla bude oporou mnohým ostýchavým a slabým, přispěje znamenitě k žádoucímu třídění duchů.

Kongres pražský bude nepochybně počátkem nových velkých akcí, přispěje k utvoření se pevné jednoty kulturních bojovníků bez ohledu na národnost, povolání neb odstín společenský a politický, povznese Volnou Myšlenku v Rakousku na veřejnou moc prvého řádu. Doufám, že až se o půltisícíletém výročí smrti Husovy roku 1915 sejde světový kongres Volné Myšlenky v Praze podruhé, budeme i u nás moci se radovat z velkých dosažených vítězství po bojích, k nimž letošní pražský kongres vydá první rozhodný podnět.

Dr. JAN V. NOVÁK:

Volnost myšlenky u J. A. Komenského.

Závislost Komenského na zjevení křesťanském konstatovati lze netoliko na každé stránce spisů jeho paedagogických, v nichž vycvičení k mravům a pobožnosti všude povyšuje nade vše umění, ale také v dílech o základě jen filosofickém, kde přímo staví se proti různým novotám, vynálezům v oboru věd přírodních jedině proto, že odporují bibli jako nejvyšší autoritě, od boha člověku za normu poznání postavené.

Scholastický základ spisů jeho vede nás tedy přirozeně k tomu, abychom nemluvili

o Komenském jako filosofovi, nýbrž myslivou činnost jeho abychom označili názvem theosofie.

Od dětství Komenský vydán byl nejrůznějším pokušením sektářů tehdejších, kteří ovšem rádi by myslitele jeho rázu na svou stranu byli přivedli. Od studijních let v Přerově počíná u něho boj o zděděnou víru, se světovým jeho významem vzrůstá, ještě však neustává u starce trpkým osudem stíhaného, jenž došel klidného útulku v daleké cizině. A může o něm prohlásiti v labutím svém zpěvu („Unum necessarium“, II.), že „dobrý boj bojoval, víru zachoval“.

O přísné pak kázni bratrské, tomto drahém odkazu Jednoty, dí upřímně, že rád se jí od dětství podroboval, shledávaje v ní patrně podstatu toho, čím se jeho církev přibližovala dobám apoštolským.

A přes to vše počítati lze Komenského k mužům, kteří svou hřivnou nejvíce přispěli k uvolnění lidského myšlení z pout středověkých, kteří do posledního dechu životního neustávali hledati klíče k chrámu vědění, aby do něho volně vstupovati mohla již mládež a trvati v něm pak celý život.

Na stopy snažení toho připadáme ve spisech jeho dosti záhy.

V „Labyrintě světa“ k mladému poutníkovi, jímž je sám spisovatel, druží se netoliko „Všudybud Všezvěd“, t. neúnavná snaha ve světě vše prozkoumati a vypátrati, ale i „Mámení“. Jím spisovatel rozumí zastaralý zvyk, dávati věcem taková jména, jaká jim dávají ostatní lidé, a to bez podrobnějšího zkoumání pravé jejich podstaty. Když však zakuklený ten druh nasadí mu na nos okuláry domněnek, aby vše na světě spatřoval po všedním způsobu jiných lidí, poutník znamená, že může částečně přece užívati přirozených svých smyslův a tak poznávati věci v pravé jejich podstatě. Odtud pak ono mrzoutství při přehlížení světa, když vidí, jak lidé vše úsilí věnují jen malichernostem nebo potřebám tělesným.

Takovým neduhem mámení a domněnek však postonávaly také školy tehdejší, jimž Komenský věnoval v době následující mnoho pozornosti. V nich zkoumalo se s velikou prací a namaháním, co ten onen spisovatel o které věci soudí, mínění jejich se oceňovalo, ale málokdo pátral po tom, co na základě smyslového vjemu sám o věci té může říci. A v tom klamu netrvaly snad jen školy nižší, latinské, ale i university z valné části. Vždyť i lékař učil se po celý středověk nejvíce z knih, nikoli z těla lidského, ani z bylin, ani od alchymisty, třebas měl v panské službě svou dílnu hned vedle něho.

A přece počátky věd nově vzniklých, jichž Komenský byl vrstevníkem, nepřipouštěly jiného základu nežli vlastní zkoumání pomocí smyslů, pozorování věcí a z nich prováděnou indukci na získání obecných pravd, o něž věk tehdejší tolik stál.

K ní také vede Komenský hned prvními spisy pro školy a učení určenými.

Ve slavné „Bráně jazyků“ mládeži předvésti chce v hrubých rysech úhrn všeho světa tím způsobem, že se jménem žák poznávati bude zároveň i věc, a to skutečným a vlastním názorem. Proto připouští na tom stupni pouze prvotní, vlastní význam každého slova latinského, k němuž vyžaduje parallelní tekst jazykem mateřským, proto místo pouhé mluvnice a slovníku předkládá souvislý výklad o věcech, jak jej činí skutečný jazyk.

V „Informatoriu školy mateřské“ začátky všeho vědění vyvozuje z vlastního poznání a zkušenosti dětské, přes něž v mnohých oborech přejíti nelze. A dovednosti užíváním smyslův osvojené jsou mu základem pozdějších všech umění.

V „Didaktice“ pak přímo hlásá, že třeba poznání zjednávati tolika smysly, kolika jen lze, neboť každý smysl že je průduchem, jímž poznání v duši člověka vchází. Vše to patrně dle zásady, tehda již ve filosofii hlásané: „Nihil est in intellectu, nisi quod prius fuerit in sensu.“

Žáka pak, jenž s dostatek poznal pravý a původní význam slov latinských, který se později naučil ozdobovati jazyk různými příkrasami řečnickými, nebude již obtížno zaváděti ve spisovatele věcné, kteří svým jadrným způsobem do poznání zevrubného a odborného zavazují.

Osvobozuje tím požadavkem Komenský svou školu od pouhého formalismu a bezduchého verbalismu, který takové spousty v myšlení XVI. věku způsobil a v literaturách národních jen bezduché opisování cizích pomyslů vynesl.

Požadavek poznání věcného Komenský může činiti proto, že mu jazyk sám není podstatou myšlení, nýbrž pouhým prostředkem dorozumívacím, poznání cizích jazyků tedy není samo sobě účelem, nýbrž jen pomocí ku poznávání myšlenek těch lidí, již tím jazykem psali. (Meth. jaz. VII.)

Myšlení takto z područí pouhých slov uvolněné dovede podříditi si slovo do té míry, že bude lze utvořiti jediný obecný jazyk vědecký, vyhovující ve všem všudy přísným požadavkům myšlení k věcem upjatého. A tím jazykem psáti se budou obecné knihy světové, jím učiti se bude v obecných školách světových, jím

dorozumívati se bude sbor učenců, z celého světa sebraných, kteří budou rozhodovati nejen v otázkách vědeckých, ale i ve sporech mezinárodních (Via lucis).

Avšak uvolnění dostati se může myšlení ještě také odjinud. Jestliže bude již mládež uvedena v nejvyšší pomysly, vpraví-li se v dětských letech v základy celé soustavy a harmonie věcí, bude pak lidem dospělým ovšem snadno deduktivně vpravovati se v jakékoli jednotlivosti věcí lidských, po případě pomocí srovnání věcí (methodou synkritickou) odhalovati jejich taje tam, kde jinak zůstávají jen na povrchu skutečného poznání.

Proto Komenský po čtyřicet let strojil „Bránu věcí“ (Metafysiku), jen aby ji učinil mládeži pokud možno nejpřístupnější, proto naléhal tolik na posmrtné její vydání.

Rozmanitost pak věcí lidských v jediný celek přehledný pojiti měl „Slovník vševědný“ (Silva Pansophiae) a některé knihy jiné, po řadu let připravované, k nimž materiály vzaly za své požárem lešenským r. 1656.

Ale ani po této nejbolestnější ztrátě, která Komenského potkala již jako starce, neustával ve velikém svém snažení o uvolnění myšlenek lidských. Ještě v té době znovu strojil „Bránu věcí“ a k ní jakožto theorii chystal velikolepý pokus praktický, první toho druhu, o nějž se kdy filosofie pokusila, totiž ztheoretisovati shodu mezi myšlením, řečí a činem. Jako zajisté myšlení podléhá pouze předpisům logickým, jazyk předpisům gramatickým, tak lze pro činy sestaviti dle mínění Komenského přesnou pragmatiku, kteráž ve shodě s myšlením a řečí podala by normu všeho jednání lidského. Nazval znamenitý ten pokus „Triertium catholicum“ (Trojumění obecné) a dokončil jej na samém přechodu v neznámý svět věčnosti, aby ukázal, že ještě v posledních dobách životních pečoval o vyplnění toho, čeho lidstvo ze snah jeho čekalo, o bezpečný podklad pro studium všech věd. Jako Sokrates byl přesvědčen, že s poznáním pravým nezbytně spojeno jest i konání dobrého, neméně Komenský choval pevnou víru, najde-li se správná theorie pro ty tři stránky života lidského, myšlení, mluvení a konání, že nastati musí, po čem tak horoucně toužil, věčný mír mezi lidmi, při němž pak bude lze pravé vzdělání rozšířiti též mezi pohany a provésti tak proroctví Kristovo o jediném ovčinci pod jediným pastýřem.

Že v těchto nejvyšších požadavcích, jimž ani naše doba ještě nedostála, Komenský zůstával „mužem touhy“, kdo by proto snahy jeho chtěl podceňovati, že nesly se za ideály tak vznešenými?

❧ ❧ ❧

JAN OPOLSKÝ:

Myšlence.

MOTTO:

Mein höchster Adel ist, dass ich noch auf der Erden
ein König, Kaiser, Gott, und was ich will, kann werden.

ANGELUS SILESIUS.

Jí, paní prasvěta, se odevzdaně kořím
a cítím její dech, jenž kosmem ševelí,
— (a stoupá k planetám i klesá k skrytým mořím) —
jak dotyk s démony a dotyk s anděly.

Neb ona jediná mne extasemi sytí
a chudobu mou lénem obdaří,
já práhnu za hrob z číše její píti,
být v říši její roven vladaři . . .

A všechny ty, již poddají se žezlu
svou cestou síly, cestou bolesti
ve světectví a ve vášni i ve zlu
až k nejkrajnějším metám dovésti!

Uplyne zajisté ještě drahná doba, než lidstvo uvolněné od přežilých tradic a neideové náboženské kultury dožije se onoho vítězného jitra velikého rozjasnění osvobozených duší, jehož zářivý zásvit jest nejvyšším dostupným cílem každého moderního člověka.

*A přece je zde jediná možná a správná cesta v **návratu k přírodě,** v harmonickém scelení lidskéko nitra s titánskou duší vesmíru, v bratrském poznání všech jejích tajemných a zázračných vztahů k našemu srdci, které jsou zároveň nejdokonalejším vyjádřením **věčného zákona nekonečné příčinnosti;** zákona, v němž žije pravé náboženství povzneseného lidství i jeho nesmrtelné podstaty, a jehož úplným, nejvniternějším poznáním člověk teprve stává se dokonalým.*

Q. M. Vyskočil.

BALLADA,

kterou sjezdu Volné Myšlenky na počest složil

JIŘÍ MAHEN.

I.

Znáš onu zem, kde vždycky prodlíš rád,
zem zaslíbenou, kam tě snové zvali?
Znáš onu zem, kde lásky majestát
hrob kryje těch, kdož bližní milovali?
Hle — krátká chvíle, krátký oddech malý —
a již se rozvil snů tvých cudný květ:
Jsme všichni tu, jak jsme se dávno znali?
Nuž ku předu! a nikdy, nikdy zpět!

II.

Znáš onu zem, jíž věčný vane chlad,
kde ledy věků však se rozehřály?
Znáš onu zem, kde nutno vzpomínat
na hrdiny, jimž světy naslouchaly?
Hle — padl Hus! Však příboj neustálý,
jako by u nás místo prázdné shléd',
již vzdornou vlnou přes hráze se valí —
nuž ku předu! A nikdy, nikdy zpět!

III.

Znáš onu zem, kde řádil meč a kat,
by lidé pravdu jednu jenom znali?
Znáš onu zem, v níž stokrát umírat
museli ti, kdož trochu přemítali?
Hle — v zemi tu dnes slunce ostře pálí,
by shltlo hrůzu uplynulých let.
Na tisíc lží nám ještě obzor kalí.
Nuž ku předu! A nikdy, nikdy zpět!

POSLÁNÍ.

O, přátelé — vy z blízka i vy z dáli —
pro harmonii, kterou zvoní svět,
my velký úkol rádi na se vzali!
Nuž ku předu! A nikdy, nikdy zpět!

Dr. RICHARD ADAMÍK:

Žijeme ze skutečnosti a ne z možnosti!

Je jisto, že k životu potřebujeme lásky. Než mnozí se domnívají, že tuto lásku k životu může člověku podati pouze náboženství, a jdou ještě dále a tvrdí, že bez víry v onen svět, v posmrtný život, není možný žádný opravdový, vroucí život. A jsou přesvědčeni, že jen věčné hodnoty onoho života mohou tento život učiniti krásným a harmonickým. Je tomu skutečně tak? Nevytváří tento život skutečně žádných hodnot, které by byly s to lidský život učiniti krásným a harmonickým? A nevytváří hodnot, které by byly ceny trvalé?

Pohleďme, co cítíme v duši, když vzplaneme pro jistý, velký cíl životní; když zasvětíme své síly, své schopnosti, svůj život upřímně velké životní práci. Cítíme tu, že v duši se rodí nadšení k životu, láska i také síla k životu. A my poznáváme, že náš život nabývá hlubšího smyslu; cítíme, že jest krásným žíti, krásným pro život pracovati. Tento cit životní, který nás učí milovati život a milovati v něm vše, co jest velkého — rodí se z naší vlastní duše vždy, kdykoliv rozvíjíme své síly, kdykoliv jdeme za mravními ideály, kdykoliv měříme svůj život vyššími cíly. A niterný tento cit vysokého blaha jest nám zároveň odměnou za naši práci. Je možno nevěřiti tomuto citu? Nevěřiti jemu znamenalo by: nevěřiti sobě, své duši. Právě jakoby nechtěl umělec věřiti svému uměleckému citu, který mu dává vyšší inspirace, právě jakoby milující nevěřil svému citu a nechtěl lásky. — Ale, dí mnozí, je třeba věřiti ve vyšší, věčný smysl řádu životního, v nepomíjejícnost našeho veškerého snažení. Ptám se: Potřebuje umělec k vytvoření svých nesmrtelných děl víry v nesmrtelnost svého snažení, své práce? Nevěří on pouze svému uměleckému cítění a nenachází také v něm odměnu své životní práce? A nemá snad pro milujícího láska té moci, když je citem lidským a ne věčného trvání?

Je to život sám, který nám dává sílu. Jeho hodnotami vlastními žijeme a nikoliv hodnotami světa jiného. Jdeme-li za svým citem, docházíme k tomu, že ve svém vlastním duševním životě musíme hledati opory pro veškerá svá snažení. Hledáme-li vřelost, opravdovost a lásku k životu, musíme ji nalézti především ve svém vnitřním životě. A tak se naučíme hledati pomoci ne v jiném životě, ne ve vyšší vůli, ale především v sobě samých. Můžeme říci, že jest v tom něco velkého: čerpati sílu a nadšení ze svého vlastního nitra, hledati v sobě zdroj vyššího úsilí, učiti se spoléhati pouze na sebe, vytvořiti si svůj osud a naučiti se milovati život pro něj samý. Ne v asketickém podceňování tohoto života, ale ve zdůraznění jeho a všech hodnot životních spočívá cena jeho. Přivésti k plnému rozvoji všechny síly a schopnosti, utvořiti ze svého života něco velikého — v tom je jeho cena. Filosof Höffding vyjádřil tuto ethickou pravdu slovy: Dle mého mravního názoru je třeba vytvořiti ze svého života osobní dílo umělecké. Jest to snad méně krásný ideál životní, než ony, které staví náboženství? Rozvinouti své nejlepší síly a zasvětiti je velikému cíli životnímu — nestačí to k harmonickému životu lidskému?

Žijeme pouze hodnotami, které tento život skytá a opíráme se v životě o jeho cenu. A život tento skytá vskutku mnoho, čím možno žíti. Nejsou to jen ony hodnoty našeho vnitřního života. Našemu snažení odpovídá ve skutečném životě veškeré to kulturní a mravní snažení lidstva. Naše snahy nalezají ve světě stálé potvrzování svých vnitřních pravd v mravním pokroku lidstva. Poznáváme, že naše cítění je pravé a že naše práce má svůj veliký smysl — ježto tento život potvrzuje a uskutečňuje alespoň část našich mravních úsilí.

Ale ještě více nám dává tento život. On dává nám i jiné vysoké hodnoty. Co znamená jen na př. pro lidský život umění a co láska? To jsou hodnoty, pro které nemožno nemilovati života. Je nemožno, aby dnešní člověk nelnul k němu celou svou duši. Asketická náboženství, když již nepodceňují těchto vysokých hodnot, alespoň je přehlížejí. Jim jde pouze o mravní úsilí a proto nechápou cenu krásy života, cenu umění a lásky. Ale náš životní názor s nimi počítá, poněvadž jsou vysokými hodnotami kulturními, poněvadž rozvíjejí naše síly, poněvadž zmocňují náš život a dodávají mu krásy. Milujeme život ne proto, že se nám slibuje za lásku tu odměna vyššího věčného života, ani ne proto, že bychom věřili, že naše láska, naše úsilí má věčný smysl, že jest splňováním vyšší vůle, ale milujeme život pro něj sám, poněvadž tento má tolik krásy a ceny, že jest nemožno ho nemilovati. Žijeme hodnotami tohoto života, a sice jak hodnotami mravními, tak uměleckými i intelektuálními. V nich nalezáme i svůj úkol životní i zároveň odměnu. Ve svém duševním životě nalezáme vnitřní hodnoty životní, v zevním světě pak kulturní snahy, umění, lásku, přírodu atd. To stačí ku vytvoření krásného života.

Volně ***myslících*** *u nás utěšeně přibývá, jak se ani nedá jinak myslit, neboť činnost mozkových buněk nepodléhá cizí kontrole, nestává se sama o sobě zřejmou a ještě k ničemu nezavazuje. Také řady volně* ***na veřejnosti jednajících*** *vzrůstají, neboť většina lidí nejsou než děti své doby. Ale lidí volně* ***žijících,*** *kteří by i na vlastní život pohlíželi pod zorným úhlem všeobecnosti, a kteří by volně žili i ve svém soukromém životě, jak společenském, tak rodinném i animálním, bez pout vlastních slabostí a předsudků, takových vidím přibývat pomalu.*

MUDr. Helbich.

B. DRBOHLAVOVA:

Leopardi a Hymna Satanu.

Carducci až do uveřejnění své Hymny Satanu měl pouze docela úzký kroužek ctitelů — hlavně literátů a profesorů literatury a literárních gourmandů, kteří ovšem věděli, co od ohnivého a podivínského Toskána mohou očekávati. Široké obecenstvo zůstávalo až posud k celé jeho činnosti básnické téměř netečno (vyšly teprve r. 1857 „Rime").

„Hymnou Satanovi" r. 1867 rozletělo se však jeho jméno rázem po celé Italii, po celé Evropě. Hymnou Satanu postavil se Carducci do nejpřednější řady bojovníků za pravdu, za volnost myšlení a svědomí, za pokrok lidstva — a v té řadě vytrval až do veliké a svaté chvíle, kdy jeho veliký duch splynul v nekonečný hymnus Veškerenstva. A když v posledních jeho chvílích klerikálové bolognští s kard. Svampou (zemřelým tyto dny) v čele pokoušeli se vetchého a skoro již umírajícího barda dostati zpět do lůna církve, odpověděl jim hrdě a vítězně: Já jsem týž, jaký jsem byl v r. 1867!

Zajímavo však, že již řadu let před Carduccim (snad r. 1833) jiný veliký duch Italie, veliký nepřítel Říma, Giacome Leopardi, básník, filolog, hvězdář a filosof, obíral se touže látkou, opěváním Satana, či vlastně Arimana, který je perským prototypem Satana židovského a křesťanského, a chtěl tuto látku zpracovati na hymnus — žel, že k tomu nedošlo, snad pro nemoc a nesmírná muka fysická a duševní, jimiž básník zvláště poslední léta svého života, také bohatého na práci i na bolest, byl týrán.

Tato poslední léta nalezen byl v jeho pozůstalých papírech rozvrh hymny na Arimana a vyšel otištěn v VIII. díle jeho sebraných spisů. Jaká škoda, že zůstalo při pouhém náčrtku, že nedošlo ku provedení práce, která by byla při hluboké učenosti a při básnické genialitě Leopardiho vzbudila jistě úžas celého světa!

„Králi věcí, tvůrče světa, tajemná
zlobo, nejvyšší sílo a nejvyšší
rozume, věčný
dárče zla a řidiči všeho pohybu..."

tak měl hymnus jeho počínati.

Počátek je tedy skoro stejný, jako počátek hymny Carducciho:

Tobě, ó nesmírný
počátku bytí,
hmoto i myšlenko,
rozume, čití!

ale vyjadřuje již zcela zřejmě různost filosofického pojmutí látky, které je u Leopardiho černě pessimistické, kdežto u Carducciho je

absolutně optimistické a nachází u tohoto svého nejjasnějšího, nejradostnějšího a nejbouřnějšího výrazu v posledních slokách jeho hymny:

Jak vichr šíří své
poslání nové:
Satan je veliký,
ó národové!
Od místa k místu jde
štědrý a smavý
na voze vítězném
a nezastaví!

kdežto naproti tomu Leopardi takto karakterisuje dále svého Arimana:

.... hrubá
síla, která vládne ku škodě veškerenstva!

Leopardimu byl Ariman bohem, v jehož jméně a v jehož bytosti rozvíjí se veškerá příroda i celý osud člověka a jehož byl básník vyznavačem, knězem i apoštolem!

Avšak Leopardiův Ariman není přesně tím ironickým démonem Zend-Avesty (viz Čurda: Učení staroindické, překlady Avesty), tím Auromayniem, duchem ničícím, nepřítelem svatého ducha Spentamaynya čili Ahuramazdy, pozdějšího Ormuzda. Podle Vendidady (nejstarší část Avesty) staví Auromaynius naproti každému stvoření dobrému jedno stvoření zlé, špatné, on je tvůrcem všech zel fysických i morálních, všech zvířat zlých a škodlivých, zimy i parna, hříchu i smrti; je krutý, vražedný, působí války, bouře, mory atd. Kdežto Ariman Leopardiho, dle dalšího jeho rozvrhu, má zároveň i dobré vlastnosti, jako opravdovost, skromnost, odvahu i spravedlivost; tyto vlastnosti však na konec boje u Leopardiho podlehnou docela a zavládne pak jediné, absolutní nekonečné zlo: a Leopardi končí svůj náčrtek:

„vždy bude vlásti
zlá odvaha a podvod" a
„Nemohu, nemohu déle žíti!" ...

Naproti tomuto děsnému pessimismu Leopardiovu dává Zend-Avesta zvítěziti bohu světla a dobra Ahuramozdovi, který boha zla Auromaynia úplně potře a zahladí a sám pak svět opanuje .... podobně jak to učí křesťanství.

Ariman Zend-Avesty je patrně zcela obdobný Satanu biblickému, který byl asi bez toho ze staroindických knih převzat a požidovštěn.

Leopardi volil asi raději vzdálenější a starší pojem Arimana nežli bližší a známý pojem Satana, poněvadž mohl volněji naň připjati svoje vlastní názory filosofické o světě a poněvadž, asi, u Satana mu vadil protikladný pojem boha Jahvé, jehož on naprosto neuznával a jehož jméno v celé jeho rozsáhlé činnosti vědecké i básnické místa nemá.

V důsledku nepřichází v celém jeho náčrtku také ani jednou slovo Ahuramazda, Ormuzd.

❧ ❧ ❧

Řím — Paříž — Praha.
Italie — Francie — Čechy.
Italie zlomila světskou moc papežovu.
Francie zlomila moc jeho černé armády.
Co udělá Praha?
Bude patrně sbírat dál na petrský haléř a přijímat z Francie vystěhovalé černé sotně obojího pohlaví pod svou střechu ...

J. S. Machar.

❧ ❧ ❧

FRANT. MERTA:

Palackého odkaz a Volná Myšlenka.

Odkaz Palackého jest výplodem téhož ducha jako naše hnutí za volnou myšlenku a volnou školu, neboť „vzdělávejte se" značí totéž jako osvobozujte myšlenku, uvolňujte ji, vymaňujte ji z nadvlády citu, zvyků, vášní, t. j. pracujte za volnou myšlenku.

Kdo by pochyboval, že Palacký slovy „vzdělávejte se" právě toto uvolnění rozumu mínil, ať současně i druhou část hesla jeho „a dle vzdělaného rozumu jednejte" má na mysli. Tu se vyslovil Palacký ještě zřetelněji.

Vzdělávati rozum není nic jiného, nežli vzdělávati, cvičiti myšlení. A to jen tehdy může býti zdárně cvičeno, když odpoutáno bude ze jha, jež je tísní a brání logické důslednosti. Takovým jhem byly ode dávna a dosud jsou hlavně vášně theologické a imperialistické. Ty odvracejí úsudek s pravých cest a vedou jej za cíly, jež vztýčily pro svoje zájmy.

Má-li myšlení býti skutečně volným, t. j. má-li býti odhodlaně a bez bázně vždy domyšleno logických závěrů a dle nich jednáno, nutno potírati hlavně nahoře zmíněné vášně, neboť jich potřením vyhubena bude nesnášenlivost a nastane tolerance, ve které se jedině dařiti může volnému myšlení a dovoleno bude dle vzdělaného rozumu jednati, jak chtěl náš Palacký.

Kdo tedy ctí tento odkaz Otce národa, jest přívržencem Volné Myšlenky, byť to i vyznati se obával, a kdo věří ve vítězství osvěty a vzdělaného rozumu, věří ve vítězství Volné Myšlenky.

❧ ❧ ❧

AUG. EUG. MUŽÍK:

Volná myšlenka.

Vstaň, lidská myšlenko,
odhoď svá pouta;
CARDUCCI

Myšlenka štvaná a sdraná
svá pouta odhodila,
jak mladá lidská panna
tak nahá a sličná byla.

Tak stála tu majestátní —
kdož čist jsa jí by se bál?
Však lidé slabí a špatní,
ti před ní prchali v dál.

A jiní, popi vilní,
zří na nahý její prs,
a doma co potají smilní,
chtí hájit morálky tvrz!

Však my jich smějem' se zlobě,
jak sestru zdravit tě chcem':
Vstaň, povznes nás konečně k sobě,
nás obejmi s úsměvem!

Ať vidí svět, všecko kdy klame,
že všecky poroby hnus,
že v sobě krev Tvoji máme
a srdce — hrdinů kus!

Že nad kultury uniformu
nahý nám člověk — je brat,
a nad mrtvou zákona normu
lidskosti zákon nám svat!

KAREL PELANT:

Museum náboženství v Praze.

Zabaveno.

Zabaveno.

Vím, že existuje již a procházel jsem ho. A náhoda (náhoda? či neznámý zákon?) chtěla toto: Dne 16. července 1907 prováděl jsem přítele Furnémonta, generálního sekretáře, po Národopisném museu v Praze, v Kinského zahradě. Při zapsání do pamětní knihy shledali jsme, že čtvrt hodiny před námi prohlížel museum pan E. Guimet, zakladatel velkolepého Musée des religions v Paříži.

Zabaveno.

Zabaveno.

Takové museum u nás! blysklo mi hlavou.

A zase náhoda (náhoda? či zákon?) zavála mne do polského národního musea v Rapperswilu v Curychu. Národ polský snesl tam ze své rozkrojené vlasti dokumenty svých snah po jednotě. Daleko od vlasti, sbírajíce po celém světě, snesli tam Poláci museum podivuhodné. Jedině idea vybudovala toto museum — založené bez krejcaru — jedině nadšení pro věc vytvořilo tyto skvostné sbírky. A zase jsem si vzpomněl na museum náboženství v Čechách: což by se nenalezlo dosti lidí, jež by je vytvořilo?

Odpověděl jsem si: jest to možno. Hnutí naše jest již mohutné, zasahuje nejen Čechy, ale i Rakousko a daleké zahraničí. V něm jest dosti nadšených lidí, jež by pomáhali: z domácích kultů a pověr by povstal základ a různí naši cestovatelé, soukromí dárci by pomáhali. Snad by se nalezli i mecenáši, zcela jistě najdou se lidé, kteří by o ně pečovali. Za deset, dvacet, padesát let, kdož ví, jak veliký rozsah by nabylo? V Americe máme organisovanou českou sekci; máme výborný list „Český vystěhovalec“, jenž udržuje spojení s Čechy a celé zeměkoule; Čechy a doufejme tudíž Volnou Myšlenku nalezneme všude. Bude-li jednou museum v chodu, užasneme, jak bude vzrůstati, jak jeho sbírky, dokumenty pro historika a sociologa a zbraň proti tmě budou nabývati netušených rozměrů.

Ve Volné Myšlence dřímá nový příští stát laický; museum náboženství a společnost tohoto musea bude jedním z jeho detailů. Ale to vše podmiňuje dříve semknutí všech sil. Kdo upřímně si přeje nový svět a novou společnost, do naší organisace, do našich řad! Zákonem duševní soudržnosti skupí se osoby v zárodečné buňky, z kterých vyrostou netušené útvary a lepší, radostnější a pravdivější lidský život a řád.

Psáno 20./8. 1907.

Přední povinností Volné Myšlenky v Rakousku jest pracovat o rozluku státu od církví.

Tak dlouho, dokud svazek ten trvá, a stát je sluhou církví, nelze v Rakousku mluviti o tom, že mají občané nerušené právo každou svou myšlenku volně projevovati.

Opakoval bych jen staré stesky poukazuje na vliv klerikalismu v oboru práva občanského a trestního, na neblahou jeho působnost ve škole i mimo školu.

Proto musí vliv klerikalismu, zneužívání náboženství k politickým účelům a využitkování státní moci a ochrany ku prospěchu, nadvládě některé církve, býti zrušen a k tomu stačí prozatímně rozluka státu od církví.

Idey Volné Myšlenky musí býti zaneseny do všech politických stran, nepolitických spolků a společností, veřejný život jimi prosáknut a pak teprve sebevědomí národové Rakouska hrdě si poručí, pryč se jhem, pryč s nadvládou klerikalismu, sem s rozlukou států od církví!

Někteří naši politikové domnívají se, že hnutí Volné Myšlenky, hnutí pro rozluku je v Rakousku předčasným.

Doba ukáže, kdo byl opatrným a k boji s hydrou připraven, a koho nepřipraveného bojem zbouřené vlny smetou.

Dr. Karel Pavel Dražďák.

DR. TH. BARTOŠEK:

V roku 1907 zasáhla česká sekce Volné Myšlenky vydatně i do národního života českého. Jsou to dva sjezdy, jež po této stránce mají důležitost nemalou: sjezd svobodomyslných Čechů amerických v Chicagu, jehož se evropská česká sekce súčastnila svým delegátem, a světový sjezd Volné Myšlenky, jenž sejde se letos v Praze.

Intervence na Chicagském sjezdu přispěla k navázání oboustranně dosud zanedbávaných styků mezi Čechy doma i za mořem, k obeznámení našich krajanů amerických s kulturními poměry u nás a navzájem zase k informaci našich domácích lidí o životě vzdálené ale velmi četné větve české ve Spojených Státech amerických. K navázání a udržení těchto národně i kulturně nutných styků je Volná Myšlenka snad ze všech jiných institucí českých nejvhodnější, stojíť v Americe, kde už od staletí provedena je rozluka státu a církve, většina našich zámořských krajanů mimo a proti organisaci církevní. A o důležitosti hodně pevných styků s domácí českou kulturou svědčí jak neuspokojivá lite-

rární produkce českoamerická, tak zejména i to zarážející faktum, že děti české, ne-li v první, tož jistě v druhé generací vůbec už česky mluvit nedovedou. Nebudeme luštit otázku, zda a do které míry je tento stav nutným, ale zaráží nás lhostejnost, s jakou na toto ethnické umírání naší americké větve hledí domácí ultravlastenecké kruhy, zvyklé jinak bouřiti se pro každé dítě v šulvereinské škole nebo i pro pouhou pouliční tabulku. Věnujeme zkušenostem a poměrům českoamerickým zvláštní (listopadové) číslo Volné Myšlenky, do něhož i českoameričtí autoři svoje příspěvky nám slíbili, jsouce nyní vší svou energií upoutáni k druhému sjezdu — světovému sjezdu Volné Myšlenky v Praze.

Nemohlo se zajisté dostati naší české sekci skvělejšího uznání nad tento sjezd. Sjezdem římským v r. 1904 poprve jsme dali o sobě vědět na světovém sjezdu Volné Myšlenky, téhož roku založen první u nás spolek bezvěrců „Augustin Smetana", po jednom delegátu měli jsme i na obou příštích sjezdech pařížském a argentinském, ale letos po třech letech místem světového sjezdu je již naše Praha. Nehodlám zde psáti o tom, co sjezd znamená pro nás volné myslitele, chci upozornit, že má i svůj význam pro Čechy vůbec. Z předsjezdové korrespondence s cizinou měli jsme nejlepší příležitost poznat, jaké málo lichotivé předsudky byly o naší zemi v cizině. Kongres, jehož súčastní se delegáti z celé Evropy i obou půlí Ameriky, bude skvělou rehabilitací české pověsti v cizině, bude důkazem, že Praha, v centru Evropy položená, pohostinná a krásná, je vhodným místem pro světové sjezdy, z nichž druhý, sjezd obchodních a živnostenských komor, bude tu zasedati hned přístího roku. Zůstává ctí české sekce Volné Myšlenky, že uspořádala v Praze první veliký světový kongres a postavila tak naši metropoli po bok velikým městům světa, po bok Římu a Paříži.

PROF. Fr. DRTINA:

Náboženství a škola.

Celým moderním vývojem politickým i kulturním je dána neodkladnost r e v i s e p o m ě r u s t á t u a c í r k v e — přechod od středověkého církevního zřízení k moderní společnosti, po staletí připravovaný, musí býti posléze dokonán. Ve společnosti moderní má býti zákonitě zaručena rovnoprávnost všech konfessí v duchu náboženské snášelivosti, stát pak a všechna jeho zřízení veřejnoprávní mají býti organisována na základě laickosti, bezkonfesijnosti, o d l u k a s t á t u a c í r k v e, jež vyvíjí se od počátku doby nové, musí býti i u nás postupně dokonána v zájmu také vlastního, pravého náboženského života a vývoje. Jedním ze základních problémů sem náležejících jest o t á z k a r e f o r m y n á b o ž e n s k é v ý c h o v y. Škola jakožto zařízení světské, musí býti zbavena vší povahy konfesijní. K o n f e s i j n í v y u č o v á n í n á b o ž e n s t v í budiž zůstaveno výhradně jednotlivým církvím, ve škole samé dogmatika nesmí určovati didaktiku, škola musí býti v o l n á, na kterékoli církvi nezávislá — ale v ní má míti místo n á b o ž e n s k á v ý c h o v a n e k o n f e s i j n í, již bude poskytovati učitel světský a jež má poukazovati k pravému významu křesťanství v životě lidském, řídíc se slovy našeho velikého Komenského: „Křesťané kdyby křesťany býti chtěli, nikdy by se děliti nemohli." Laická výchova náboženská ve škole má připravovat v duších mládeže ono obrození náboženské, před nímž stojíme. Škola moderní, volná má býti zbavena všech živlů cizích, šablonovitého byrokratismu stejně jako nesnášelivého klerikalismu.

KONRÁD POSPÍŠIL:

Směr výchovy.

Všecko úsilí rozumu lidského přímou cestou vede k objevu kamene mudrcův a vody živé. Ti, kdož od věků razili cestu tuto, vykupujíce každou píď její krví svou a dechem, jedinou ale hojnou odměnu měli v tom, že dáno jim patřiti do slunných krajů země zaslíbené, království Pravdy.

Nechť nermoutí nikoho, že nedopřáno nám dosud překročiti mezí a vejíti k centru věčného slunce, jež je Pravda a Život; nám již z á ř e jeho svrchovaným je blahem a s m ě r paprsků jeho neklamným je vůdcem. A kdyby i přímý paprsek slunce Pravdy zastřela mlha časů a dým zloby, směr dráhy k zemi zaslíbené byl by dostatečně určen n e g a c í T e m n a a L ž i: p r c h a t i p ř e d s t í n y T e m n o t a j í t i z a s l u n c e m S v ě t l a j e d n o j e s t.

V ý c h o v a, j e ž n e g u j e l e ž a p o t í r á z l o f a l š e, j e s t t u d í ž j e d i n ě p r a v o u, a v š e c h e n k o m p r o m i s j e h ř í c h e m, b y ť z a k r ý v á n b y l h e s l e m j a k ý m k o l i v.

Aforism.

Všechno ti lidé odpustí, jen ne velikou k nim lásku; za tu tě ukřižují.

Pavla Moudrá.

EMAN PRAVDA:

Na kongres Volné Myšlenky.

Dnes vzpomínky zas bolné slétly v duši
a uvrhly nás zpět v tůň minula — —
To tenkrát ještě všichni byli hluší,
kdy naše píseň světem vanula,
a celý svět byl tenkrát ještě slepý,
když skočnou zahrály mu české cepy

Když celý svět tma Říma do Čech malých
přivedla zdeptat první volný čin,
zasvítil krví ve tmách rudý kalich,
strhána pouta, jak síť pavučin,
a z Čech poprvé znělo nepokrytě:
„V boj za volnost a proti autoritě!“

My Římu první zasadili ránu,
laur spuchřelý mu strhli ze věnce
a proti všem my na rodném jsme lánu
krev v oběť dali Volné Myšlence
a necouvli jsme ani, v bojů vřavě
když celé Čechy vedli ku popravě.

Dnes vzpomínky ty bolné přec jen blednou,
vždyť nejsme sami. Dnes už zahřímá
celý svět s Prahou, a z Čech zase jednou
„Memento mori!“ letí do Říma —
a světlo stále víc se světem šíří —
a řídnou, řídnou hejna netopýří.

Inž. J. KALIVODA:

Na Svatém Kopečku, 15./8. 1907.

Jsme nahoře — Jízda nebyla příliš milá. — Před námi dole široké, rozlehlé údolí Moravy a v něm, ve středu — Olomouc.

Jícny našich děl jsou tam obráceny.

V duši jakoby byla jakási radost a síla, jakási jistota síly. Zdaž nejsme zde — na tomto Svatém Kopečku (ne nepodobném pražským Hradčanům a brněnskému Špilberku) my — dělostřelci — pány situace?...

Hlavní města a v nich výsledky staletých snažení: Školy, časopisy, musea, knihovny, úřady, divadla Jak je to vše směšné a malé, pomyslíme-li na účinky našich děl...

Vlní se před námi osení. — Hoši sedí, touží a očekávají rozkazy... Je nás hezká řada, zde na tom strništi. Každý má své číslo a práci přesně přidělenu.

Je radost, radost: tiše tak seděti a — býti pány situace!

A přece! — Čeho se koně tak lekali, když serpentinovou silnicí stoupali jsme vzhůru v mladých jasanových alejích?...

Teď stojí v úvozu klidni. Hlavy mají svěšeny a zastříhají jen tehda, když se zvony znovu rozhlaholí.

Taková byla cesta nahoru: Jeden, dva, tři — bylo nás několik pluků — veselo na koních, veselo na dělech. „Ave Maria“ — znělo co chvíli brzo před námi, brzo vedle nás, brzo za námi.

Těžké, nachýlené, unavené postavy poutnic a poutníků s velikými ranci na zádech vlekly se namáhavě vzhůru. Monotonní, umdlené hlasy jejich, nastrojené, zahalené sošky jakési, symbolická slunce podivná lekaly naše koně tak, že se mísili, vzpínali a daleko se uhýbali.

A šlo procesí za procesím. Oddaná, opuštěná, vysílená Morava vyslala tak všecky své nejvroucnější, všecky své nejbědnější, své nejponíženější, aby se modlili, aby prosili, aby vyléčili bolestné své touhy a vrátili se silni a povzbuzeni...

Tedy jest přece moc, která by mohla i námi vládnouti!

Prošel jsem řadami vojáků. Jak se tak děla podivně zakmitla! — A hoši sedí — každý má číslo... Čekají rozkazy. — Jícny jsou žíznivé a — hledí v údolí..!

Bože můj! — v údolí? — Tam leží duše národů. Všecko, čím žijeme, všecko, co je naší podstatou.

Ach, jícny žíznivé — čekejte... Čekáme všichni.

Kdo vámi vládne, vládne i mocí, která je nad vámi a k níž obrací se o sílu všickni, kteří zbloudili, kteří trpí, kteří jsou chudobni a bez síly.

Jest jenom rozkazu třeba... Třeba jest změniti toliko frontu — ach, to hoši velmi dobře umějí:

„Změnit frontu na pravo!“ — Vyskočí, zasáhnou, kola se zatočí! —

Jícny zírají do oken kostela:

Tak lze vůli boží změniti...

Přecházím zpátky strništěm: Tedy není moci nad moc vaši, bronzové jícny? —

Usedl jsem — a čekáme..! —

Dole protéká Morava. Tak každou zemi protéká. Leží tam město. Tak v každé zemi leží. Je duší národa... Všickni národové mají takové duše. A my jsme nahoře, my máme zde svá děla... Jsme pány této duše... I tyto pány mají všickni národové...

Tedy ovládáme situaci!

Methodou?

Ach, methodou starou, velmi osvědčenou: methodou žíznivých jícnů. — Vytvořili jsme jí již pěkné, veliké dějiny... Nechť odpočívají v pokoji, veliké tyto dějiny!

— Ale i tam . . . i oni — ovládají. — Hlava se točí na klášter . . . Vzduchem zní zvony a nesou se tony nástrojů. Také vůně kadidla pronikla. Ovládají jiné duše, jiným způsobem. —

Jejich síla? —

Je v bolestech a je v methodě útěchy! Také z té methody vzrostly již veliké jedny dějiny. Bůh buď s námi: úžasné dějiny — násilí a zbožnosti, poroby a útěchy! — Hle, čeho se nám ještě nedostává? —

Má silný, čeho potřebuje, ale má také slabý, co jest jeho potřebou: Má silný zbraň a právo a majetek, a má slabý svého boha a svoji v něho důvěru.

Co, věru, chtěli byste více? — Pohladil jsem bezděky otvor dělový.

Vy chcete novou methodu? Chcete tvořiti dějiny na nový způsob? — Chcete methodu rozumu?

Ale, zdaž je to vůbec možno? Co chcete postaviti proti methodám starým: Co proti našim jícnům a co proti vůli boží? — Zdaž nerozmetáme ve chvilce — bude-li jen ten, na jehož rozkazy čekáme chtíti — vše, co vy během celých staletí vybudujete? A zdaž i bůh není v rukou našich? — Nuže: co postavíte? Pravdu, cnost, právo, spravedlnost, lásku? — Anebo vědu a umění? Hle, to vše jest naše dílo, to vše my ovládáme. Máme sílu a proto jde s námi cnost stejně jako je s námi pravda a právo.

Anebo postavíte touhu po svobodě? — Bláhoví. Jest jenom jedna skutečná svoboda: těch, kteří vládnou zbraní a těch, kteří, nepotřebujíce pomoci s hůry, dovedou sami sobě pomoci — a to jsme my!

Nuže, co chcete? . . . Hlava má leží na rouře dělové . . . Chceme — odpovídají dějiny — chceme demokratisovati armády! Chceme, aby evropští národové ujali se ve všech svých jedincích konečně sami nejvyšší moci života, aby nabyli tak moci a možnosti přiblížiti se opět o krok ideálům pravdy a humanity. Nebo nebude třeba lživé útěchy, nebude-li násilné poroby . . . Třeba jest změniti militárně náboženský systém světový. —

Signály trubky hlásaly konec cvičení. — Pomalu a opatrně sestupovali koně se zabrzděnými děly se Svatého Kopečku. — A zase se uhýbali, zase se plašili a lekali, kdykoli zaznělo svaté a monotonní: „Zdrávas, zdrávas!“ anebo když zaleskly se ozdoby předmětů nesených v procesích, jež jsme potkávali. —

❧ ❧ ❧

J. LUKAVSKÝ:

Vše plyne . . .

Bozi všecko vidí, bozi všecko slyší —
příjemno je ležet v lese na Zátiší . . .
Není kolem lidí, zvířat kolem není —
děkuji náhodě za to nadělení:
pod hlavou hrst trávy, nad hlavou kus nebe,
na starosti jenom a jedině sebe.
Pěknou podívanou, jak oblaka letí,
sám turecký pámbu může záviděti.
Kouř cigárka klidně, tiše vzhůru pluje —
ať se v nekonečnu také zaraduje,
ať tam pozdravuje všecky nesmrtelné,
jeptišky i mnichy svaté církvi věrné,
papeže i katy, zloděje i krále,
báby, kostelníky, drozdy a tak dále.
Všechny, kteří světu černý příkrov dali,
pravdu, krásu, radost kteří zašlapali,
zpeněžili boha stejně jako hlupství,
aby veselo vždy bylo na biskupství,
aby tučná břicha tučné hody měla
i ve jménu Ducha i ve jménu Těla.
Velí zákon boží: jeden vždycky platí
druhému, jenž církví ustanoven bráti.
Velí zákon boží: dobří mladí lidé
dejte rádi všecko, když k vám pastýř přijde.
Velí zákon boží: vidoucí buď slepý —
co je proti církvi, je lež nebo klepy.
Velí zákon boží: víra tebe spasí,
bývalo tak, je a bude na vše časy — —
Kouř se rozptyluje — mizí v strmé dáli —
usmívám se za ním: zdrávi vzkazovali!
Zle je, pane, dole na pozemské slupce —
světlo vysvítilo na černavé trubce,
zapálilo kutny, zapálilo hlavy —
od Sekvany slétlo rovnou u Vltavy.
V úzkosti Jerišské trouby hradby boří:
v nejčernější zemi hoří, hoří, hoří!!
Co teď? Prosit, volat, klekat, zažehnávat,
vykuřovat, pilně na modlení dávat?
Řím a nebe všecko vidí, všecko slyší — — —
Příjemno je ležet v lese na Zátiší.

❧ ❧ ❧

PAVEL SULA:

Poměr dospělých k dítěti.

Dnešní společnost měla by především poctivě a pravdivě formulovat svůj poměr k dítěti. Lidsky přirozený poměr lidí dospělých k malému člověku nevyspělému.

Odkazujeme dítě stále na zítřek, utěšujeme je všelijakými těšínskými jablíčky — kolikrát poctivě lidsky dáme si práci odpovědět na jeho bezohledné otázky, jak sdílíme jeho hry, jak se přičiňujeme o vyjasňování jeho představ?

Od dítěte musíme vyjít. Od dítěte jako podmětu i předmětu.

Dítě pravdivě vychované nedá se už utěšovat nebem a povídačkami, vynutí si samo na společnosti určitý poctivější poměr, vynutí si nový typ školy, učitele, nový typ společnosti. Jako si už dnes skutečně vynucuje.

V následující generaci už nebyla by společnost hřbitovem živých, společností mrtvol, jak tomu chce církev. Nebyla by možna paedagogika: Ruhe und gehorsam! nebyla by možna konfessijní škola, zbytek inkvisice minulých časů, kde se preparuje duch předsudky a lžemi. Nebyly by vůbec možny Lúrdy, ani Mariacell, ani Svatá Hora, ani Hostýn.

V dítěti rýsujete půdorys budoucnosti, plán budoucího stavebního ruchu. Především nefalšovat základní hodnoty: Klad života. Není možno, aby vyrostla hrdá, poctivá stavba z falšovaného materiálu.

Za své činy jsme především zodpovědni dětem, protože ony znamenají budoucnost.

❧ ❧ ❧

Svobodě člověka jest na překážku plemenná zášť. Z této hlavně vyplývá dosud za nezbytnou vyhlašovaná potřeba militarismu. Obojí dá se alespoň částečně vysvětliti analogií z říše živočišné, kde jednotlivé rody hubí a nesnesou se navzájem.

Zabaveno.

Fr. Šimanovský.

❧ ❧ ❧

Nevěrec.

Moje věrouka: Svět je věčný a nekonečný. Moje mravouka: Co sám nechceš, nečiň jinému; co sám ale chceš, to čiň také druhému. *Šťastný.*

JAN ROKYTA:

Volný lidský duch.

Vždy, co je lidstvo, nejvíc poutávali
duch lidský, jemuž nelze dávat pout,
vždy volný rozlet jemu odnímali,
ač nad hvězdy se může rozlétnout.

Ač orel vzlétá, skřivan do výsosti,
ač volně vzlétnout mohou roje much —
ten, jemuž dáno vzletět do věčnosti,
je stále v letu ochromován: duch.

Však přijde čas a už se blíží, blíží,
že strhá duch jak vlákna přetenká,
čím poutají jej, co mu křídla tíží —
a rozlétne se volná myšlenka!

❧ ❧ ❧

ABIGAIL H. HORÁKOVÁ:

Na hrobkách mrtvých králů.

Nic jste neobrodili, vždy králové jste lid jen mrzačili, do záhub hnali, jen vaše ctižádost, choutky, malichernůstky vám byly drahy. I nyní po smrti vaše těla jsou v kovových bednách neužitečna, váš popel nezúrodní prsť milované země, z vašich vzpupných srdcí nevzkvete růže ani strom ku potěše, jak ze skromného těla posledního cháma.

Spěte, bezcitné mumie, však i za živa v těžkých krunýřích zbraní spali jste, národ přes vás jde!

Na Wawelu, 1. XI. 1906.

*

Jsou chvíle, že se chceme rozdat citově. Nešetřme se, za chvíli přijde lakomec Život a splaskne měšec našich vznětů. Ubozí budeme, děsně chudí a chladní. Rozdávejme, dokud máme, úsměvy, smíchy radostné, sladké slzy soucitu. Dávejme, dávejme, a byť bychom se měli v příštích chvílích před přísným kritikem — Klidem — stydět a sarkasticky bičovat. Dost, osvěžil-li nás vznět smutnou duši a nasypal-li paprsků do truchlivých zraků. Házejme krásu i něhu plnýma rukama, nežli naše radostná nálada zhasne, smějme se přísnému Klidu, smějme se jeho šlehům — dávejme, dokud v nás slunce nadšení hoří. Jen v slunečních plamenech, v slunných poledních zrají plody Tvé, velký Pane! Dávejme, byť i naše jitra zatáhla se předčasným stínem. I stíny jsou pozdravy Slunce.

*

Každý člověk chová v sobě nesmírné bohatství, jež by oblažilo jeho i jiné: dobré, povzbuzující slovo.

❧ ❧ ❧

Krásno — bratrství — volnost!

List do památníku budoucnosti všech národů podává *J. Kokořík.*

A) Minulost.

Město neveliké — ulice špinavé, prosáklé vůní kanálů — domy pochmurné s malými, neforemnými okny — ponurý, starodávný klášter s kostelíkem, naplněným neladnými cetkami, osvětlenými spoře okny, jež zubem času, oxydací a prachem už jen průsvitnými se stala — obyvatelé zasmušilí, pověrčiví, nedůvěřiví, ukrutní, těšící se na krásu a slávu posmrtnou, jejichž nejmilejší četbou jsou romány plné nemožností i ukrutností, nebo knihy naplněné rozjímáním o budoucím životě posmrtném — toť stručná historie minulosti města, jakých všude bylo dost v Evropě.

B) Doba přechodní.

„Což má člověk nemnoho těch let, jež na zemi tráví, prožívati jen v útrapách, ve vzájemné nevraživosti, v týrání, v kalu a špíně?“ jali se jednotlivci mudrovati. —

Ba našel se dokonce jeden, jenž osmělil se stavěti na pranýř ošklivou povahu lidí tehdejších a přednost dávati blahobytu přítomného života před posmrtným.... Ejhle kacíř! Upalte ho! Ale z plamenů jeho hranice sálalo světlo a teplo, jež vzbudilo v myslích všech davů, hledících na jeho heroický skon, pochybovačnost ve správnost dosavadního pořádku!

Nenáhle, ale pevným krokem přec, kráčela do města reforma: Mizely špinavé domy, šířily se ulice, odporný, dusný vzduch zatlačován svěží zelení stromů a květin, krása přírodní, vnikajíc do ulic, měnila i povahu tehdejších lidí. Duch obyvatel nabýval zcela jiné tvářnosti. Rostla vzájemná důvěra, shovívavost s cizími slabostmi, začalo sdružování za účelem náležité výchovy potomstva, za účelem úpravy společenských poměrů. Měnila se četba, berouc na sebe ráz ušlechtilejší.

C) Přítomnost.

Město vzrostlo. Staré ulice dávno zmizely — jen tu a tam zbyl ještě některý dům, aby oblečen v čistší háv památkou byl zašlé doby. S balkonů nových domů splývají třásně svěžích rostlin popínavých, z velkých, čistých oken má každé před sebou na římse roztomilou zahrádečku plnou pestrých květů. I před domy jsou malé sice, ale hezounké zahrádky. A kde těch není, aspoň řady ozdobných stromů svěžími korunami vydechují libovonný vzduch. Do města nastěhovala se místo špíny a kalu krása. Její vliv byl na ducha i srdce blahodárný. Zmizela nadobro nedůvěra, faleš, ukrutnost, nastoupilo bratrství. Než něco zbylo přece ještě z dob zašlých .... **pověra.**

D) Budoucnost.

Ale už našli se lidé, kteří dokazují pochopitelně, jasně a zřejmě, že nadpřirozených věcí nikdy na světě nebylo, není a nikdy nebude, ti hlásají, že všichni lidé celého světa dojdou jedenkráte k tomuto poznání a pak si padnou do náručí volajíce: „Jak jsme byli bláhoví!“ Ale slova jejich zaléhají, nedocházejí víry, ba jednotlivci chápou se kamene, aby po nich hodili! Než povahy jemné volají: „Nekamenujte proroky!“ .... a ruka napřažená opět klesá. Věříme však pevně, že jejich ideje nabudou víry, až slova promění se ve skutky. Nepůjde vše náhle, nutno počíti od maličkých, od dětí. Poskytněte každému dítěti příležitost, aby se vlastním rozumem, duší, srdcem přesvědčilo o kráse a pravdě, nechte je samostatně domysliti se toho, co možným jest a nemožným, nenaplňujte je bláhovými předsudky, odhoďte donucovací prostředky výchovné, hrozby, kruté tresty, nesmyslné povídačky, dráždící dětskou fantasii a naplňující děti pocitem neštěstí, když se přesvědčí o jejich lži a klamu! Obklopte děti přírodou, svěžím vzduchem, květem, životem, pravdou a láskou ke všemu, co přirozeno, krásno, ušlechtilo! Dosavadní upjatou výchovu nahraďte výchovou volnosti. Dopřejte dítěti pohybu, volnosti v samostatném vyjadřování myšlenek. Nabádejte je ku práci tělesné v zahradě, učte je všímati si zajímavých zjevů v přírodě, přičiňte se, ať má každé svoji zahrádku, své akvarium, své terrarium a uvidíte, jak rádo u svých miláčků prodlí, jak rádo sdíleti bude radost a potěšení se svými spoludruhy! Místo knížek pohádkových sáhne s potěšením po spisech a časopisech přírodovědeckých a zahradnických. Tím se mysl jeho zjemní, tělo se prací tělesnou otuží, duše otevřena bude pro vše, co krásno a ušlechtilo. Z dítek těchto vychováte nové potomstvo, šťastnější, zdravější, ušlechtilejší přítomného. Toť jsou nejdůležitější činitelé pro zdar budoucí naší generace: **smysl pro krásno, bratrství a volnost!**

❧ ❧ ❧

Všechny boje za svobodu politickou a občanskou jsou donquijotiadou, dokud není vybojovaná svoboda ducha. Je-li ta jednou v národě, pak všechny ostatní boje mu budou hračkou. *J. S. Machar.*

❧ ❧ ❧

GUSTAV R. OPOČENSKÝ:

Světlonošům.

V dávných dobách české reformace
hřál se lid náš pravdy nad ohněm.
Velkých mužů blahodárná práce —
živ byl lid a světlo bylo v něm.

Těžké doby všecko změnily tu.
Zvolna v dálku prch' ten krásný sen.
Díky péči otců Jezuitů
oheň ten byl záhy uhašen.

Proto u nás divně smutno všady,
kam lze dohlédnouti očima.
Nuže k činům světlonošů řady
ať zas svitne, kde je dosud tma!

Naše slunce má sic jinou tváři,
krvavější víc je jeho lem,
ale stejně intensivně září —
velká pravda ta je zase v něm . . .

ED. ŠTORCH:

V severočeském revíru.

Národnostní a sociální bojiště severočeské má zajisté veliký význam sociologický. Severočeský horník jest organickým údem třicetitisícového celku, jenž vyznačen je velmi vyvinutým životem kolektivním. A pokud vůbec život kolektivní vyjadřuje ducha národního, potud horník severočeský zobrazuje v sobě zhuštěný stav, snahy a cíle celého národa našeho, takže z kolektivního života hornického souditi můžeme na znaky ducha národního.

Kdo vnikl hlouběji do života hornického, nalézá u našich horníků, vedle některých stinných stránek, jichž i já zajisté jsem si plně vědom, i vlastnosti vynikající: nezkrotnou touhu po svobodě, sebeurčování a vědění, pravdymilovnost, vyvinutý cit solidárnosti, obětovnost, hrdinnost, vlastní volné usuzování. Mohl bych také delší studií ukázati na příznačný zjev, jak z církevně věřících zemědělců českých stávají se příchodem na sever nevěrečtí horníci, dělníci průmysloví. Horníci severočeští se s církvemi rozešli.

Možno říci, že tyto znaky, zřejmě u horníků vystupující, dřímají v obsahu celkového ducha národního, a že, co tu pověděno o hornících, vyjadřuje znaky otvírající se budoucnosti všeho českého národa. Vycházeje z tohoto poznání nemohu neuznati příbuznost idei Volné Myšlenky s vývojovým směrem národa našeho, ano i že vyplývají z ducha národního. České dějiny aspoň jsou pro Volnou Myšlenku dobrým předpokladem. Český člověk nemůže se stavěti proti Volné Myšlence.

Věřím, že v národu našem je ukryto ještě mnoho životní síly; však nutno kořeny její pročistiti, červy vyházeti a volného vzduchu popřáti. Kolektivní znaky naše nevedou nás přece ještě k pessimismu. Máme jistě velikou minulost; moderní české pokolení s důvěrou může pracovati ne menší budoucnosti vstříc.

V Mostě, 17. srpna 1907.

Svoboda školy — tak učí historie — je těsně spjata s ***politickou*** *svobodou národa, kdežto reakce politická především hlásí se reakcí ve školství. Nejsmělejším plánům reformním daří se jen tam, kde je dost svobody, aby byly realisovány: vidíme, jak dnes školství ve Spojených Státech Severoamerických, prosto jsouc všeho útlaku, jde cestami vskutku moderními, jak v Evrope nejčilejší ruch školský je ve svobodném Švýcarsku a nevelikých státech severních, jak velikolepé reformy ve školství francouzském spadají v dobu, kdy stát konečně doúčtoval s církví, jak absolutistické Rusko dodnes nemá slušného školství obecného, jak sjednocené Německo při vší své obrovské literatuře odborné žije dnes jen z popudů cizích, ovšem obratně přejatých a assimilovaných, jak jediné snahy o uměleckou výchovu, jež zplodilo Německo v posledních letech a jimiž na sebe obrátilo pozornost ciziny, vznikly právě ve* ***svobodném*** *Hamburku. A u nás v Rakousku, jež mělo kdysi vzorné školství tehdy, když došlo ke zrušení roboty a prohlášení konstituce, od let již jen kulháme za cizinou. Proto co platny nám sebe vznešenější ideály reformní, nemáme-li* ***vlastní*** *moci k jich provedení a je-li školství naše stále a stále řízeno z* ***nečeského*** *ústředí,* ***nečeskými*** *lidmi,* ***nečeskými*** *úřady. Dejte nám svobodu* ***politickou*** *a brzy škola naše zbudí závist ciziny, jež ochotně sama k nám bude chodit se učiti. Tak* ***svoboda školy*** *je a zůstane především otázkou* ***politické moci a svobody.***

Prof. Dr. Otakar Kádner.

Dr. G. A. LINDNER:

Dále!

Aj! jak Času veletok se valí,
dále nesa vod svých břemena,
jež ni Alp, ni Andů temena
nezastaví, ni titánské svaly.

Jako třtinu příval jeho svalí,
co mu v odpor klade ramena;
nové dráhy on si znamená,
když mu prostor počíná být malý.

A tím proudem *myšlenky* též plovou,
vynálezy, světa pokroky,
ti též, co nám *spasitelé* slovou.

Běda smělci, ve proud jenž se vrhá,
chtěje stavit jeho odtoky:
Utone, než kohout zakokrhá!

VOJTA BENEŠ:

Hnutí Volné Myšlenky u nás prostíralo se dosud hlavně do šířky. Řady volných myslitelův utěšeně vzrostly a plny odvahy stojí připraveny k setbě. Jaká je a bude tato setba?

Kongres Pražský stává se úhelným kamenem tohoto hnutí. Úhelným kamenem tím důležitějším, že počet vyznavačů Volné Myšlenky u nás zase nejen rozmnoží, ale hlavně obsah hnutí Volné Myšlenky prohloubí. A té hloubky, zvláště té hloubky životných idei, jež by se ukázaly býti krví budoucího, lepšího života, toho je nám teď třeba, aby v otevřené duši naší, dychtivě čekající mládeže zaseto bylo zrno pravé váhy a ryzího zlata a ne prázdné fantomy a jalové přeludy bezcenných hesel, za nimiž tak rádo honí se povrchní mládí.

Doufám pevně, že kongres po této stránce nezklame: vykrystaluje v živé idee, dá podněty k hlubokým snahám a vážným počinům, vyplní krásná očekávání, zasadí nepřátelům čistého, volného lidství nové těžké rány.

Přišel Kristus, odešel, a zbyla po něm skála Petrova a několik balvanů, jež se od ní odštěpily — a všecko to leží na duchu lidstva.

Teď aby přišel druhý Vykupitel a odvalil skálu a balvany — — — — a dokázal tím, že ten prvý byl vlastně až tuze zbytečný.
J. S. Machar.

DR. PETRUS JAN:

Uniformování lidského ducha církevnictvím — toť jedna z největších zlob lidstva a jeden z nejtěžších hříchů proti jeho rozumu . . .

Uvažujme jen sestupnou řadu: Papež žehnající válkám; kardinál (Kopp) provádějící násilnou germanisaci — až k denuncujícímu páterovi a nadávajícímu knězi-redaktorovi. Rozmanité, zbujnělejší i zakrslejší, větší i menší, ale stejně ošklivé výhonky jediného systému: církevnictví.

Papež diplomaticky žehná krveprolití ve prospěch jednoho národa; kardinál násilně potlačuje ve prospěch jednoho národa; farář lživě denuncuje k vůli „zájmům" své šosácké maloměstské společnosti; redaktor-kněz ošklivě nadává na prospěch obchodů své kasty.

Vše k vůli udržení se jediné, pravověrným znakem ocejchované myšlenky církevní: spoutat lidstvo, — spoutat národy, — spoutat obce, — spoutat jednotlivce! Una, sancta, catholica!

Vždyť spoutaná massa věří, modlí se a — mlčí!

Třeba proto stokrát opakovat: Svoboda národní, lidská, sociální je — na troskách církevnictví! —

Odstraňme podle Havlíčka podušku církevnického absolutismu, aby světský absolutism neměl kde spočinout.

Absolutism ve státech, v národech, v obcích —

SPÁLENÝ:

Tak jako dospělý člověk byl na počátku velmi důvěřiv, co viděl a slyšel, tomu věřil tak, jak slyšel a viděl, podobně věc se má i s dítětem. A tu právě učebný předmět náboženství zneužívá vlastně naivity dětské k svým účelům, jež nemají de facto nic společného s náboženstvím v pravém slova smyslu, ale nejsou nic jiného než cíle konfessijní.

Doba studijní na střední škole je vůbec nepřiměřena „učení se" náboženství, má-li se na zřeteli, jako že má mít pochopení věci! A také ten „učebný předmět" konfessijní není žádným podáním „náboženství". Kdy je duch studujícího tak vyvinut, vyspělý, aby chápal náboženství v celém jich rozsahu, když vůbec filosofie je mu terra ignota, pokud se zvlášť týče života! Neznalosti duševní využívá se k strannickému účelu konfessijnímu. To je snad největší vina, jež páše na náboženství učebný předmět konfessijní v duších a dušemi svěřencův v budoucnost. Po té stránce je u nás snad nejvíce středověkosti!

J. E. ŠLECHTA:

Farář a švec.

Farář má děti,
švec je má taky:
každý pět.
Farář má radost,
ševce však mrzí
celý svět.
Farář mu radí:
„Modli se, ševče,
přestaň klít!"
Švec mu dí: „Pane,
měl by jsi ševcem
chvíl jen být,
naučil by's se
čerta ne boha
věru znát
a při té bídě
a při tom hladu —
proklínat!

JOS. ČERNÝ:

Slepá passivní víra snad byla užitečnou v době despotických vlád, ale nemůže býti spasitelnou dnes, kdy duch lidský vybojoval sobě právo volné konkurence a kdy všeliká moc musí býti výslednicí sil duchovních.

Dnes zrádcování a denuncování volných myslitelů pozbylo svých účinků. Označování volných myslitelů jako lidí nebezpečných společnosti, státu a náboženství jest již malomocným prostředkem ochranným pro ty, kteří dosud drží moc uchvácenou a nesvěřenou.

Policií a násilím nelze ducha potlačiti. Ani organisované církve uáboženské ani politické i se svými programy a dogmaty nestačí již omeziti volnou činnost rozumu, znásilniti volnost svědomí a přesvědčení.

Člověk každý má svůj rozum a tím má se naučiti mysliti samostatně. Pokud dá za sebe mysliti jiným, nenaplnil svého určení. A čím větší budou massy, za které bude mysliti několik lidí, tím hůře bude s nimi, tím méně bude lidí svobodných, tím méně bude i vědy i blahobytu, tím méně rovnosti a bratrství.

Tedy osvobození ducha ode všeho, co jej znásilňuje. To budiž naším heslem proti všem živlům mezi námi, v organisacích i mimo nás, nahoře i dole, kteří zabraňují nám volně mysliti a volně jednati v mezích mravních zákonů a v mezích čistého lidství.

❧ ❧ ❧

A. JÍL:

Volná Myšlenka — toť volný člověk. A aby na tom konečně byla rozbita pouta, tož je třeba zabíjeti klerikalism, tu mizernou snahu, ve jménu náboženství otročit člověka. Říká se, že každá vzdělavací činnost, každé prosté rozšiřování lidského vědomí je hřebíkem do rakve starého násilí. Pravda, ale jsou to hřebíky velmi malé . . . Dlouho by trvalo, než bychom jimi definitivně pohřbili staré násilí.

A proto je třeba pracovati protiklerikálně. Především a bez mazlení! To by se mělo vlastně učiniti základem a východiskem každé jiné práce. Poslední volby u nás to ukázaly velmi jasně. Všecku tak zv. práci vzdělavací, hospodářskou, spolkařskou odvála jako peříčko, na ráz, bezuzdná klerikální agitace — a zbyla opět jen temná, neuvědomělá massa, která od nás poslala téměř dvě desítky zapsaných otroků Říma a několik dalších desítek ochotných sloužiti Římu od případu k případu . . .

A proto zbaviti a zbavovati lid klerikalismu, otevříti okna, aby vyvětral vzduch tisíciletí otravovaný — jinak nelze žíti. Vědomá, jasná, bezohledná práce protiklerikální musí být alfou a omegou našich starostí o volného člověka — všecko ostatní je hra. Člověk může a konečně i musí být bez toho náboženství, jak se mu dosud rozumělo, ale nemůže být bez svobody. Neboť ta vlastně je život.

Zdá se, že přeci jenom českému školství pomalu počíná svítati lepší, šťastnější budoucnost. Pevně věřím, že nový, moderní směr, bude-li stále zdravý a ne výstřední, proklestí zvláště naší národní škole cestičku ke konečnému cíli.

Ale nepůjde jistě vše tak snadno a hladce, jak v prvém okamžiku dalo by se předpokládati. Než bude naše ***škola volnou, svobodnou a nezáviskou,*** *uteče asi ještě mnoho vody. Ale záleží zajisté nyní v této přechodné době na učitelstvu, aby samo nečinilo školu ještě nevolnější a nesvobodnější, než je za stávajících poměrů. Tvrdím z přesvědčení, že i nyní* ***leží v rukou učitelstva,*** *chce-li ve škole* ***počínati si svobodněji*** *(ovšem v mezích vůbec přípustných), nebo chce-li nechávati školu pod vlivem nezdravých proudů.*

Učitelstvo v prvé řadě musí býti apoštolem budoucí volné, svobodné školy!

Břet. Jedlička Brodský.

ANT. SOVA:

Volební formulka.

Kněz našel si docela krátkou, předvolební formulku o volné škole. Řekli mi ji zfanatisovaní sedláci. „Chtějí nám vzít náboženství ze škol a z rodin. Za naše peníze chtějí ztrojnásobit učitelstvo, ztrojnásobit školní budovy a místnosti, chtějí poslat nám na krk nemanželské děti z volné lásky.“

Smýšlený atentát na selskou kapsu obsahuje tato primitivní štváčská formulka. Ale v podstatě je pouze chytráckým atentátem na selský rozum.

Ještě volební formulka.

Neslyšel jsem nikde za svého pobytu na venkově přesnou, vystihující krátkou formulku Volné školy tak, aby sedláka neděsila a přesvědčila jej svou jádrností. Otázka musí se řešiti přec za jeho součinnosti. A ptáte-li se intelligenta na vsi, rozhodného odpůrce klerikalismu, -- nedovede vám povědět krátkou, rozumnou formulku Volné školy, pouze abstraktní, nekonečnou osnovu, která není dosti parátní, aby rázem na místě zprovodila símě klerikální demagogie.

Sedlákova závislost na kněžstvu.

Kněz živí mezi sedláky zvláštní nedůvěru a nenávist proti učitelstvu. Je to jeho poslední konservativní materiál. Průměrný sedlák ze všech vrstev lidových myslí na boha jenom a vždy traditionelně, zpátečnicky, s prospěchářskou vychytralostí. Všady v polích vidí prst boží vlivem kněžského kázání. Každé šťastné otelení je závislo na jeho officiálních, třeba neupřímných modlitbách, každé klidné odpočinutí mrtvých, kteří leží poblíž statků u vsi, závisí na počtu mší, jimiž předky své uctívá.

Průměrný sedlák je závislý svým rozumem na kněžstvu, nevymanil se dosud, a jeho nedůvěra a nenávist k novotám, k pokusům a k pokroku vůbec přirozeně jde dále a hlouběji: až k průkopníkům a strůjcům novot, pokusů, pokroku a svobody, — k učitelstvu.

Morální inkvisice.

Za Řezníčkovy affairy mi kdosi řekl: Štěstí, že je to pouhý úředník musejní knihovny a že nechodí v kutně vysokého hodnostáře takový klerikální kohout a fanatik. Takový fanatik, jenž neštítí se žádných prostředků, aby ostentativně ukázal svoji obmezenost, ignorantství, mstivost a anonymní podloudnost klerikálního systému „pro větší slávu boží.“ Štěstí, že není rozhodujícím vysokým církevním hodnostářem „Ecclesie bojující.“ S jakou mstivostí zasadil by se o intensivnější ještě Tmu.

Znemožnil by se však stejně, soudil jsem. Denunciační aeru podobného církevního hodnostáře se způsoby domestika nesnesl by nižší nespokojený klerus a pověsil by ho brzy na jedné ze svých připravených pro své hodnostáře morálních šibeniček.

Snad. Ale pravděpodobnější je, že by se chytrácky snášel s nižšími (ač není-li rozeným štvavým mluvkou), že by využil, jsa církevním hodnostářem Tmy, kterou rozsíval dřív pérem a shromažďoval a hrabal by zlato, mnoho zlata k šíření ještě větší Tmy, ještě většího Ignorantství. Ale takto jako chudý a nevlivný úředník se musí pouze vymluvit, vymluvit jakkoli, nevraživě a závistivě do tmy, do prázdna, za podpory jiných anonymních mluvků, kterých konečně chodí mnoho kolem nás s ušima špiclů a s nejčervenějšími šerpami na prsou.

Zfanatisované městečko.

Viděl jsem kněze. Procházel městem se ženou, jež nesla v košíku množství růženců. Byl to present všem ženám, jež vážily něco na vážkách nejistých voličů. Muže demoralisovala záložna, již kněz ten řídil. Ženám stačilo zavděčit se takovým svatohorským růžencem.

Představí si kdo hloupější a zanedbanější městečko na světě, než městečko jménem Nový Rychnov?

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) **KAREL PELANT**. — Redaktor **JULIUS MYSLÍK**. — Knihtiskárna **DYK a RYBA** Praha-Vršovice

„Čas“ — kongresu. Pokrokový denník „Čas“, který již ve stadiu příprav sjezdu volných myslitelů věnoval horlivou pozornost, bude i samo jednání sjezdové důkladně stopovati a přinášeti denně obsáhlé referáty. Svůj zájem o sjezd „Čas“ projeví i tím, že denně dodá všem účastníkům sjezdu po výtisku zdarma. „Čas“ zajisté i pro svou tendenci i pro své stanovisko ke sjezdu zasluhuje plného uznání a vší podpory.

Bývalý katolický kněz p. Ladislav Kunte, jeden z referentů sjezdových, napsal své konfese a vydal je v knize „Cesty, kterými jsem šel...“ Vypisuje tu pohnutky, které ho vedly k tomu, že se knězem stal a že se na konec svého úřadu vzdal a z církve vystoupil. Kniha je psána s otevřenou mužností, krásným a jasným slohem a má trvalou cenu literární i kulturně-historickou. Lze ji prohlédnouti a zakoupiti také na sjezdu.

Výborné levné knihy vycházejí v „Knihovničce Času“. Zvláště upozorňujeme na ony svazečky, jež jsou dokumenty pro výboj klerikalismu a odboj pokroku proti němu. Na prvním místě je to „Intelligence a náboženství“, jež podává průběh zajímavé diskuse, která se konala v královéhradeckém Adalbertinu mezi ředitelem Boromea drem Reylem, redaktorem „Volné Myšlenky“ drem Bartoškem, prof. bohosloví drem Šulcem, prof. T. G. Masarykem, redaktorem „Volné Myšlenky“ Myslíkem a jesuitou P. Jemelkou. Na druhém místě jmenujeme „Zrcadlo katechetům“, jež přináší žalobu 308 katechetů proti prof. Masarykovi (prof. M. tvrdil, že katecheti jsou státem placení denuncianti), průběh líčení a osvobozující rozsudek spolu se spoustou dokladů o denunciantství katechetů. Dále jmenujeme spisek „Papežská moc nad námi“, výňatek to z knihy bývalého jesuity hraběte Hoensbroecha „Der Ultramontanismus“ a na konec brožuru „Interkonfesijní škola v Rakousku“, jenž jest výbornou studií o poměru církve a státu ke škole. — Všecky tyto spisky lze obdržeti o kongresu na Žofíně.

Macharův „Řím“. Neznáme knihy, již by bylo možno vřeleji doporučiti účastníkům kongresu. Vyšla právě vhod zrovna před zahájením sjezdu. Již rozptýlené Macharovy kapitoly o Římu, jež vycházely do nedávna v „Čase“, budily přímo sensační zájem. Zrovna bělmo s očí padá čtenáři, jenž se dává od Machara prováděti Římem antickým, papežským i královským, a historie nabývá proň docela jiné tvářnosti, nežli jak ji znal ze školního podání. Knižní vydání „Říma“ je značně rozšířeno a doplněno. Kupkova obálka markantními rysy vystihuje základní myšlenku. Knihu lze prohlédnouti a zakoupiti také při sjezdu na Žofíně.

ROČNÍK III. ČÍSLO 8.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. PROSINEC 1907

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášeni kongresu V. M. v Římě 1904.*

BOHDAN PAVLŮ:

Černová.

Jest země, která chlubí se jednou z nejstarších ústav v Evropě, jejíž zástupci vystupují před světovou veřejností jako přední bojovníci za svobodu a práva lidu. Jest země, kde pod titulem ústavnosti ohromná většina obyvatelstva zbavena je všeho politického vlivu na prospěch vyšších tříd panujícího národa, a polovice obyvatelstva šovinismem vládních kruhů zbavena jest možnosti hmotného i duševního pokroku.

Tato země jsou Uhry. „Ostrov svobody“, jak kdysi řekl hr. Apponyi. Měl dodati: ostrov maďarské svobody. Neboť to, co svět zná pod proslulou svobodou Uher, není nic jiného, leč absolutistická zvůle panující aristokracie, která sice žárlivě střeží svých práv vůči panovníkovi, ale za to tím zpupněji šlape práva vrstev nižších.

Slavný Burke kdysi napsal: „Žádati svobodu pro sebe a odmítati ji pro druhé, toť je definice despotismu . . .“ Despotismus panující maďarské třídy jest toho klassickým případem. V boji za urvání veškeré moci pro sebe strhla maďarská aristokracie celou zemí pod hesly: „samostatné uherské vojsko, maďarské komando, celní rozluka od Rakouska, samostatná uherská banka“ do osudného boje proti Rakousku, resp. Habsburkům, ale když viděla, že Habsburk má proti ní výtečnou zbraň a chce ji použíti: politické svobody pro lid, volební reformu, sociální a národnostní spravedlnost, rázem zanechala národní resistence, kapitulovala před Habsburky, jen aby si zachovala moc v rukách.

Přišel již předem slavný národní kabinet Wekerlův — vláda národní demokracie — jak pyšně hlásala fráse, puštěná do světa.

Přechodní vláda národní demokracie přišla s určeným cestovním plánem, dle něhož měla provésti odhlasování státních nutností a volební reformy a ustoupiti definitivnímu ministerstvu. Avšak vláda národní demokracie využitkovala všeho svého vlivu — a ten je v uherské sněmovně veliký, poněvadž za dnešního volebního řádu vyšla z volebního boje vládní koalice téměř bez výjimky vítěznou — aby volební reformu oddálila a svoje třídní, feudální panství zabezpečila.

Kdo ví, že uherská vláda od restituce ústavní r. 1867, ačkoliv stále před cizinou kladla si liberální škrabošku, vlastně byla jen zpátečnickou, protilidovou vládou šlechty, která v posledních letech potud se zhoršila, že z bankrotělou nižší šlechtu — gentry — z vládních posic vytlačila ještě zpátečnictější a feudálnější vysoká aristokracie — magnáti, ten pochopí, že prostředky, jichž dnešní vláda na udržení své třídní moci užívá, nejsou právě z nejjemnějších a už nejméně z ústavních.

Surové násilí jest jediný prostředek, kterým jako Alexander gordický uzel snaží se koaliční vláda rázem rozťat všechny palčivé otázky uherské.

Lid v Uhrách je nespokojen. Nejen že jest zbaven politických práv, ale podlehá i hroznému sociálnímu útisku. Daňová břemena spočívají téměř výhradně na bedrách lidu. Fiskalisující systém nepřímých daní chrání majetné vrstvy od platebního přetížení a doléhá ovšem tím krutěji na vrstvy nemajetnější: na sedláka, řemeslníka, dělníka. Vystěhovalectví bují v Uhrách jako nikde. Ročně ze státu o 19 milionech obyvatelstva stěhuje se přes 200.000 lidí! Nuže, jak pomáhá tomuto odlidňování panující aristokracie? Docela po rytířsky, středověce.

Zákony Daranyiho, ministra orby, namířeny jsou proti vystěhovalectví hospodářského dělnictva, jdou tak daleko, že obnovují zákaz, dle něhož dělník, čeledín nesmí se stěhovati bez dovolení zaměstnavatele. Zaměstnavateli dává

se moc čeledínu nejen spílati tak, že by slova ta vůči jiné osobě užitá byla trestuhodným na cti ublížením, ale i dovoleno beztrestně zbíti čeledína potud, pokud by z toho déle než osm dní neležel.

Kossuthova pragmatika železničního úřednictva, která mimo to porušuje základní zákon z r. 1868 o vyrovnání uhersko-chorvatském, jde až po to absurdum, že přímo pod trestem zakazuje plnění platných předpisů, zakazuje nejen každou stávku, ale i pasivní resistenci.

Přišel ministr financí Wekerle s návrhem reformy daňové, slíbil progresivní daň, a prvé, co učinil, bylo, že od postupné daně osvobodil beztak privilegovaná latifundia. Za náhradu navrhl monopol lihu a petroleje, tedy výrobků, kterých vyšší panující třída téměř ani neužívá.

Taková jest sociální politika národní demokracie uherské.

O nic lépe to nestojí s politikou kulturní. Ministr osvěty, důvěrný přítel jesuitů, hr. Apponyi, předložil nárh zákona, dnes už schváleného, kterým nabývají učitelé řeholníci výhod nad světskými učiteli, poněvadž jim bude k disposici nejen plat státní, ale i bohaté jmění řeholní. Hrabě Apponyi, aby zamezil v zárodcích každou agitaci pro Volnou Myšlenku, pro sociální opravy, pro národnostní spravedlnost, přísahou zavazuje všechny učitele bez rozdílu, že nebudou učiti nic, co příčí se instituci vlastnictví a manželství, že nebudou mluviti proti konfesím (tato výsada bude se týkat patrně jen katolické církve), neb jednotlivým třídám společenským, že nebudou sváděti občanstvo slibem rozdělení soukromého nebo veřejného majetku. A ovšem musí učitel positivně působiti, aby jeho žáci vyrůstali v lásce k jednotnému národu, tak aby ti Slováci, Srbové, Rumuni, Němci učili se hned v útlém mládí styděti se za svoji národnost, za svoji mateřskou řeč, a zbožňovali „jednotný státní jazyk“, jazyk maďarský. Zákonem tímto, kterým vyučování maďarskému jazyku na těch zbytcích nemaďarských škol jest tak sesíleno, že pro učení se v jediné srozumitelném jazyku mateřském vůbec nezbude času, docílí hr. Apponyi arci toho, že nemaďarské dítě ničemu se nenaučí, že kulturní úroveň nemaďarských národů klesne na stupeň ještě nižší, takže vláda tmy, hlouposti a klerikalismu v nevzdělaném davu ještě více se upevní. Maďarskému jazyku dokonale naučiti děti v krajích, kde vůkol na sta kilometrů daleko bydlí jednolitý kmen nemaďarský, ať už jsou to Slováci či Srbi, Rumuni neb Němci, nelze, ale ovšem lze jejich vzdělání, duševní pokrok znemožniti. A toho nebude litovati vychovanec kalksburgských jezuitů, hr. Apponyi.

Je-li sociální, kulturní útisk reakční vlády uherské národní demokracie hrozný, jest ještě hroznější šovinismus, s kterým odstranili z Uher všechny stopy národnostní spravedlnosti. Přímo proti zákonu zbaveny byly národnosti svých škol, uplatnění svého jazyka v samosprávných úřadech. V záchvatu liberálnosti let šedesátých či z popudu nutnosti v obraně slabého ještě státu stvořen byl r. 1868 národnostní zákon, který aspoň částečně zabezpečoval národní existenci polovině obyvatelstva Uher. Zákonem tímto dovoleno, aby národy nemaďarské zřídily si svoje školy s vyučovacím jazykem příslušné národnosti, ba přímo klade se státu povinnost, aby zbudoval školy v nemaďarských krajích s vyučovacím jazykem okolního nemaďarského národa. V obecní a stoliční samosprávě, u soudů bylo zabezpečeno právo domácím jazykům nemaďarským. Ale snad ani litery z toho zákona nedodrženo. Ještě v poslední době v parlamentu uherském prohlášeno, že ani nesmí se z toho zákona nic uskutečnit, ale že třeba jednoduše zákon zrušit, aby prý zbytečně nemuseli státníci uherští lháti.

A tak stalo se, že 3 mil. Rumunů má jen 5 středních škol, ovšem vlastním nákladem udržovaných, 2 mil. Němců, vlastně jen 300.000 sedmihradských Sasů má tolikéž škol, ale ostatní Němci v Uhrách nemají ani jedné střední školy, $2^1/_2$ milionu Slováků, kompaktní území obývajících, nemá ani jedné střední školy. Od doby zrušení slovenských gymnasií, od r. 1875 marně žádají za povolení nové střední školy, ačkoli dosud platný zákon národnostní výslovně dává nejen jednotlivým národnostem nebo korporacím, ale přímo i jednotlivcům právo zbudovati si vlastní školu.

Tak se stalo, že nemaďarská polovice obyvatelstva Uher má ze 413 poslanců pouze 25 svých národnostních zástupců, kteří marně volají na sněmu uherském po pravdě, zákonu a spravedlnosti.

Ovšem, státní činnost nezůstává ani v této křiklavé nespravedlnosti osamocena. Církevní vrchnost jako jinde i zde staví se po bok panujících a proti utlačovaným, poněvadž zdánlivě liberální uherský stát dává klerikálům bez rozdílu konfese uplatniti svoje tmářské snahy.

Zvláště vyšší církevní hodnostáři, biskupi, jsou nejochotnějšími biřiči v ochraně maďarského dogmatu „jednotného národa“ a nemilosrdně zakročí proti každému podřízenému knězi, jemuž blaho lidu vlastního národa bylo dražší než přízeň maďaronské církevní vrchnosti.

Právě Slovensko jest klassickým příkladem klerikalismu, rozumíme-li pod tím slovem zneužívání náboženství k účelům městským, hlavně politickým. V tom ohledu nezadá si pranic klerikalismus církve katolické s klerikalismem protestantským, oběma je nejvyšším přikázáním ne evangelium lásky, ale zbožňování jednotného maďarského státu.

Kdo se probírá persekucí slovenských kněží evangelických i katolických, vidí všude jeden

pramen: maďarský šovinismus. Církevní důvody nic neplatí. Jsou to snad výborní kněží, zbožní, orthodoxní, takový protestant, suspendovaný farář Čobrda není o nic méně orthodoxní než-li suspendovaný farář, katolík Hlinka.

Ale oba byli přáteli lidu, slovenského lidu, a proto pomstila se na nich surová maďarská vášeň církevních vrchností. Takový perversní Párvy směle si zasedl na soudnou stolici nad Hlinkou, poněvadž věděl, že státní moc ho chrání. Nejen chránila, ale na pomoc přispěla.

Hlinka odsouzen na dva roky. Jeho nejlepší spolupracovník, abych tak řekl, duše toho krásného hnutí v Dol. Liptově, dr. Šrobár, odsouzen na jeden rok. Právě společné odsouzení těchto dvou spolupracovníků jest nejhroznější obžalobou katolické církevní vrchnosti v Uhrách. Jen v Uhrách? Či snad to nebyla nedávná encyklika, která vytýkala modernistům kněžím, že svým vzorným životem svádějí důvěřivé lidi, jako by na jejich straně byla pravda, ne na straně strnulé autority!?

Hlinka na svých přednáškách po Čechách nedotýká se svého poměru k církevní vrchnosti. Zbytečně ji šetří. Jen jeho orthodoxnost ho v tom zdržuje. Ale kdyby měl říci pravdu, byla by jeho slova jediná žaloba, žaloba přímo na klerikální tmu. Proč vrhli se naň, že pracoval společně s dr. Šrobárem? Prý atheistou, sociálním demokratem. Nedávno chtěli dokonce zavěsiti mu novou žalobu pro pobuřování proti náboženství.

Šel-li Hlinka společně se Šrobárem, nepracovali přirozeně pro věc církevní, ale svedla je společná láska k lidu, touha pomoci, vysvoboditi ho ze jha hmotné a duševní poroby. Osvoboditi ho od té maďaronské kliky, která panamisovala v obecním hospodářství v Ružomberku. Od té maďaronské kliky, která dusila v stolici každý svobodný projev.

Za to, že Hlinka pracoval směrem upřímného demokrata a národovce, vrhla se na něho církev i stát. Divoký sňatek církve se státem se v Uhrách uskutečnil. To třeba si vždy a stále připomínati.

Odtud je vysvětlení krvavé řeže v Černové snadné. Systém dnešní vlády a s ní spojené církevní moci zná jediný prostředek: násilí, lež.

S násilím vrhla se smečka na svěcení kostela jedoucích kněží do zástupu, s násilím četnické moci chtěli zlomiti tvrdou vůli lidu. Ne slovem lásky, ale kulí manlicherovky. Rudou slovenskou krví posvěcena byla černovská půda, kde lid hájil svého práva. Rudou krví, prolitou spojenou mocí církevní a státní.

Oh, dobře vycítil Andrássy, jak nebezpečnou zbraní jest černovský případ nejen proti maďarisujícímu státu, nýbrž i proti církvi. A proto přispěchal se lží na pomoc. Kněží prý jeli lid tišit, ne světit kostel. Divné tišení, za průvodu bodáků, v tratolišti krve. A proč vezli ti kněží ssebou ritualní knihy a roucha, potřebná k svěcení? A nač surově pohnali koně do zástupu? Azért csak elöre! Právě proto v před! To smutně hlásá slávu církve vraždící. Nevzpomínáte na Caesarovské „Gallia pacata est“?

Černovská řež je hrozným mementem církvi i státu. Ale i Slovákům. Slovákům proto, aby byli připraveni na nejhorší. Jejich nepřátelé jsou k tomu nejhoršímu odhodláni. Černová není patrně poslední obětí. Ještě těžký boj má Slovensko dobojovati. Poslední zprávy z Uher svědčí, že boj ten bude zoufalý, ale rozhodující. Vláda národní demokracie zápasí v smrtelných úzkostech za svoje bytí. Prostředků nevybírá, ba dává přednost těm nejnásilnějším. Ale konečně každé násilí musí ustoupiti před pravdou, živenou v milionech duší lidu. A Slovákům jde teď o to, aby tu spící duši lidu probudili. Podaří-li se to, a černovská řež je toho krvavým důkazem, jest Slovensko zachráněno.

DR. TH. BARTOŠEK:

Příznaky úpadku církve.

Bylo už vícekráte pověděno, že theokratické organisace, nazvané církvemi, jsou společenské útvary, přiměřené pohádkovitým dobám lidského dětství, které proto nutně pozbývají svého významu, jakmile lidstvo ze stadia dětství přejde ve věk dospělý. Jako dítě naivním způsobem oživuje a zosobňuje si veškeré předměty vůkol sebe, vše jest mu zázračným a nadpřirozeným, tak také primitivní, mladé národy — a takovými byly národy evropské v dobách ranního středověku — ve všech zjevech osobního i společenského života vidí přímé zasahování smyšlených bytostí nadlidských.

Abychom vystihli, čím se liší tento tak říkajíc dětský stav od stavu dnešního kulturního lidstva, můžeme srovnati na př. středověké ordalie čili boží soudy s moderním, positivistickým soudnictvím. Kdežto moderní soudce přesvědčuje se vlastním rozumem z důkazů spornými stranami mu podaných, středověký soudce spoléhal na rozhodnutí boží, jež projevovalo se vítězstvím jedné sporné strany v soudním souboji, při chůzi po žhavém železe, při ponoření se do vody a podobně. Stejný obraz podává nám lékařství. Lékařům z oné doby lidského dětství tak jako dosud indickým medicinmanům byla nemoc přímým účinkem zlého ducha a léčení záleželo v tom, zvláštními náboženskými obřady, žehnáním a zaříkáváním zlého ducha z těla pacientova vypuditi. Stojí za zmínku, že v katolickém knězi-zaříkávači dosud moderní lékař má svého konkurenta, ba že dokonce v katolickém svěcení kněžstva až na naše dny zachoval se jako zvláštní (třetí)

stupeň nižších svěcení tak zvaný exorcistát, kde novosvěcenci udílí se právě vylíčená způsobilost lékařská. To vše stojí v příkrém kontrastu s medicinou moderní, jež na základě přesné znalosti organismu lidského (to staré kněžské lékařství nepotřebovalo této znalosti — proto církev až do XVII. věku přísně zakazovala pitvu lidského těla) hledí positivisticky působiti na organism chorý a vyvolávati v něm přirozené processy hojivé. Stejný rozdíl vidíme také v nabývání vědomostí a moudrosti. V onom naivním dětství lidstva dálo se i toto zázračně: okamžitým vnuknutím božím, vtělením se té neb oné nadpřirozené bytosti, sestoupením ducha svatého atd.; stačilo po případě, když domnělý prorok postižen byl nějakou duševní poruchou, třeba i jen dočasnou n. př. exaltací způsobenou požitím lihovin, anebo když vůbec počínal sobě způsobem výstředním a pro diváky nevysvětlitelným, aby bylo vykládáno za to, že došel zmíněně inspirace. Jak oproti tomu daleko namahavější, ale za to jistější jest moderní osvícenost, ke které vede drobné a pilné studium po léta trvající. Podobný obraz poskytuje nám úprava vlády a společenské moci. Ve společnosti ovládané mimosmyslnými vidinami a smyšlenkami jest přirozeno, že vládne toto smyšlené božstvo čili jeho viditelný representant — kněžstvo. K lékařům zažehnávačům, k prorokům, božím soudům řadí se docela organicky theokracie. Také tato zanechala jakýsi zbytek i v moderních ústavách, kde i laičtí vládcové označování bývají jakožto „z boží milosti“, a kde kněžstvu ať po zákonu anebo pouze fakticky zůstaven bývá podstatný vliv na záležitosti veřejné. Oproti theokracii a všem jejím přežitkům stojí moderní laická forma vládní, v níž veškerá moc vychází z lidu a kde také občanstvo samo svobodnou volbou ustanovuje veškeré společenské funkcionáře.

Z uvedených rozdílů plyne, že ve společnosti moderní, která svrchu vyličované, naivní a dětské stanovisko již překonala, upadají a hynou také společenské organismy překonané vývojové fase. Výmluvné doklady poskytuje nám dnešní, kulturně mrtvá církev. Úpadek vidíme především na lidech, kteří staví se v její služby. Dokud byla církev v rozkvětu, velcí a často největší lidé současného lidstva byli jejími dětmi: Augustin, Abaelard, Dante, Tomáš Aquinský a j. Dnes zbývají jí jen lidé malí nebo nejmenší. Církev i své instituce vědomě přizpůsobuje tomuto dekadentnímu stavu: viděti to na seminářích, kam láká za hmotné zaopatření chudé a nesamostatné studenty, aby je docela mechanickým způsobem preparovala pro svoje „nejvyšší důstojenství na zemi“. V redakcích klerikálních žurnálů sedí notoričtí atheisté, církev vědomě trpí i v řadách svého kněžstva nevěrce, ba připoutává je k sobě ještě i různými výhodami, aby jen neodcházeli a ji nekompromittovali. Jest zjevem docela pravidelným, že církev velice ochotně přijímá do svých řad různé trosešníky života, různé, abychom tak řekli, společenské odpadky, lidi, jimž zavřena jest jinak životní kariéra, že využitkovává chytře po případě i okamžité životní tísně lidí jinak schopných, aby je připoutala do svých služeb a ozdobila jimi své vetché vyžilé tělo.

Jiným dokladem dekadence církevní jest její senilní slabost, její cizopasné, úponkovité ž'voření na jiných silnějších společenských organismech. Kdo zná církevní historii a ohromnou moc středověkých papežů, kteří stavěli i bořili trůny, mimoděk srovnává církev dnešní s vetchou stařenou, která nemůže chodit, není-li opřena o své berličky. Co by znamenala na příklad u nás bez ochrany policie, trestního zákonníka, bez immunity kazatelen? Zbraní vlastní společenským cizopasníkům jest denunciace. Klerikalism byl sice násilnickým vždy, ale dnes nemá už ani tolik životní síly, aby znásilňoval sám; žebrá proto o světskou pomoc, slouží-čkuje navzájem tu i tam moci světské, jen aby prodloužil tak o nedlouhý aspoň čas svůj cizopasný život.

Smířena se svým úpadkem, obrací se dnes církev vědomě pouze k lidem, jež považuje za opozdilé, méně vyspělé nebo duševně slabé a neschopné odporu: k opozdilým venkovanům, ke školním dětem a k ženám. Dokud byla v rozkvětu, chovala se k ženě docela jinak. Ženě ukládala mlčet ve shromáždění, upírala jí duši rovnocennou s duší mužovou; španělští jesuité ukázali svůj despekt k ženě už výkladem latinského slova. Femina (žena); je prý Fe (vírou) mina (menší, slabší). K těmto opozdilým nebo slabým lidem přichází také církev s docela přiměřenými argumenty: ne s důvody mravními, podněty povznášejícími mysl nad hmotu, ale právě s tím, co na mysl hodně působí, pestrými rouchy, svíčkami, zlatem neb aspoň pozlátkem, kadidlem atd. Celý její kultus jest takový smyslný a materialistický.

Ve snaze odrážeti útoky odpůrců stejnou zbraní, sahá novodobý klerikalism také k tisku, veřejným schůzím, agitačním řečem politickým, pronášeným třeba s immunních kazatelen. Ale vše to vlastně jen urychluje jeho úpadek, poněvadž jsou to zbraně, jež se jemu do rukou nehodí, zrovna jako dítěti nesmíme dáti do ruky oheň nebo nůž. Klerikalism může spoléhati bezpečně pouze na lid naprosto zanedbaný, který nic nečte, nestará se o záležitosti veřejné, nechodí do schůzí atd. Jakmile však klerikálové přicházejí mezi lid s novinami, schůzemi a jinými prostředky podobnými, tu vlastně konají už tím také něco ve prospěch svých odpůrců. Učí lidi čísti časopisy, míti zájem o veřejné otázky, a jest jisto, že člověk, kterému četba stala se potřebou, neomezí se

toliko na četbu jediného listu, že po „Svatém Vojtěchu“, „Kříži“ a „Marii“ vezme také do ruky na př. „Zář“ nebo listy jiné, že neomezí se jenom na účast při schůzích klerikálních, ale půjde také do jiných, počne srovnávati a — tím jest pro klerikály ztracen. Taková okatá agitace politická, provozovaná s kazatelen, má tedy i dobré následky. Bere kněžím i kostelům ten pověrečný nimbus, kterým dosud v mysli těchto prostých lidí byly opředeny, stává se i jim stále zřejmějším, že církev je politická a ne náboženská instituce. Urychlují jen laicisaci kostelů. Kdyby dnes necírkevní lidé chtěli v kostelích u nás pořádati nějaké laické veřejné shromáždění, na příklad volební schůzi, bylo by to dosud příliš nezvyklé a křiklavé. Ta dekadenční činnost kněžská jest tu dobrým přechodem. Dekadentní kněžstvo obstarává samo laicisaci kostelů. Až jednou bude zrušena privilegovanost těchto míst, lidé budou již zvyklí jednati v budovách těch o potřebách přítomné doby a denního života, a nebude to působiti už nijak pohoršlivě.

Má tedy i všecko klerikální úsilí, všecka jejich dnešní řvavá a hrubá politická agitace také jeden dobrý účel, také ona jest částí oné síly, o níž Goethe ve „Faustovi“ řekl, že sice chce zlo, ale k dobru cílí.

LONGINUS:

Pojem substance.

Tento důležitý pojem vstupuje již v dobách Thaleta Miletského do areny lidského myšlení. Thales hledá základ světa, jeho neproměnlivý podklad, hledá „substanci“ a míní, že touto substancí jest voda.

Thales arci chybil. Není substance. Tak jednoduchý svět náš není, že by se řešení jeho tajností dalo vtlačit do jediného slova. — Ale tato chyba není velikosti Thaletově na újmu. Poblouzení lidstva zavedením pojmu substance bylo nutným zlem. Čím dříve se zlo zavedlo, tím dříve zase vymizelo. Dnes leží tento pojem potřen a přemožen. Kdyby se nebyl dostavil již r. 600 př. Kr., ještě by nás tísnil, ještě by nám vadil.

Thaletův názor, že substancí světa je voda, je falešný v dvojím směru. Předně jest ve sporu se zkušeností. Ale netřeba čekati na zevního nepřítele, jenž stavbu Thaletovu povalí. Vždyť ta stavba je vratkou, vždyť se shroutí vlastní vahou! V úvahách Thaletových jest logická chyba, jež vězí právě v pojmu substance.

Zdali pak bychom malé lidi nazývali dětmi, kdyby nebylo větších — rodičů? Zdali pak bychom čáry, jež děláme dle pravítka, nazvali přímkami, kdyby nebylo křivek? Právě tak by se nebyl mohl vyvinouti Thaletův pojem vody, kdyby nebylo země a vzduchu, soli a páry, zvířat a rostlin, kdyby nebylo množství věcí, jež nejsou vodou. Tyto jiné věci tvoří jakoby pozadí, od něhož se pojem „voda“ jasně odráží.

Když tedy Thales vše ostatní, celé toto pozadí rozmočil ve vodu, když celý svět se mu rozplynul ve vodu, vodu, vodu, pak ztratil ono nezbytné pozadí. Pojem vody se rozplývá, stává se neurčitým, nepochopitelným. Tím se nám ale přirozený výklad světa zase ztrácí, neboť Thaletova „voda“ celý svět naplňující jest pak tajemstvím ne menším než svět sám. To jsme si mohli hned nechati Zeva a Heru, Apollona a Minervu atd.

Chyba Thaletova záleží v tom, že si během výkladu světa pojem vody pod rukama změnil. To nesmí být. Běda mysliteli, jemuž se tento úraz myšlení přihodí. Dojde ku sporům, nemožnostem a nesmyslům.

Slyšme příklad. Když správnou rovnici ku př

$$4 \times 3 = 2 \times 2 \times 3$$

týmž číslem 3 dělím, dostanu zase správnou rovnici

$$4 = 2 \times 2.$$

Je rovnice

$$4 \times 0 = 5 \times 0$$

správnou? Ovšem, že; praví, že

$$0 = 0.$$

Nuže, kraťme ji číslem „nula“. Co vyjde?

$$4 = 5.$$

Chyba! Ovšem, že chyba; a jak vznikla? Vznikla tím, že jsme větu, platící pro čísla 1, 2, 3, 4, . . . rozšířili — neprávem — na nulu. Právě tak chybil Thales, když představy, jež měl průměrný Mileťan o vodě, přenesl na onu šedivou, neurčitou, beztvárnou kaši, jíž naplnil svět.

Jak pochopitelným a moudrým byl vzhledem k Thaletovu počínání krok jeho žáka a přítele Anaximandra Miletského. Ten nechal jednoduše neznámé a neurčité neznámým a nazval substanci světa „beztvárným“ neb „nekonečnem“.

Krok zpět učinil pak třetí filosof Anaximenes. Miletský. Prohlásil za substanci světa vzduch. To jinak není; nahoru dolů vlní se vývoj. Špatné zanikne, cenné se udrží.

Myšlenka substance živoří dosud. Známý chemik-filosof Ostwald, jenž za základ světa považuje energii, stojí vlastně názory svými hned vedle starých Mileťanů. Zavrhujeme takové názory. Jakmile všemu ve světě říkáme „energie“, ztrácí pojem ten svou cenu, stává se šedivou kaší jako Thaletova „voda“.

LONGINUS:

Herakleitos Efeský.

Filosof ten všiml si jistého velkého rysu světa: změny. Vše se mění, vše plyne. Z pevného stává se tekuté, to se vypařuje, vystupuje vzhůru. Odtud spadne pak déšť, voda, jež zase usazuje zemi atd. atd. Herakleitos vidí v takových zjevech dva proti sobě běžící proudy, jež stále se měníce udržují nynější stav světa. Proto jsou v každé věci protivy spojeny, život i smrt, mládí i stáří. Protivy ty vyvolávají pak zápas, svár, který jest otcem všech věcí.

Herakleitos byl silným duchem. Že postřehl význam změny, ač filosofové učili, že základem světa jest věčná, neproměnlivá substance, třeba pokládati za úctyhodný čin. Ale ta substance! Bludička ta svedla i Herakleita jako mnohé, přemnohé po něm.

Jak ho asi tížil a tísnil problém změny a trvání. Jak to jen srovnati, že vše se mění, když přece jsme přesvědčeni, že vše trvá, klidně, tiše, věčně. Tu přišel Herakleitovi nápad: Oheň je substancí světa. Oheň to jest! Oheň plápolající, stále se měnící a přece trvající.

Věru, kdyby Herakleitos byl hledal znak či symbol svého nazírání na přírodu, nemohl by navrhnouti nic lepšího než plamen, vodopád, organism. To jsou moderní příklady „dynamické rovnováhy", kde něco trvá, ač podklad se mění.

Za substanci se oheň hodil aspoň tak dobře jako Thaletova voda. Oheň stoupá vzhůru jako horký vzduch a sestupuje zase dolů v paprsku slunečním. V rostlině spěje nahoru, odkud přišel. V blesku bije shora a zapáliv plápolá zase vzhůru. A což duše, teplý dech; necítíš v ní oheň? — Tak asi se myslilo v dobách Herakleitových.

Herakleitos učinil oheň, t. j. změnu samu, substancí, neproměnlivým podkladem světa. Tím přišel, neb lépe řečeno, měl přijíti do jiné tísně:

Což pak změna může býti neproměnlivou?

Ale lidské myšlení jest chabé; sneseme nejhorší, nejšílenější rozpory, pokud o nich jasně a určitě nevíme. Herakleitos snad tušil, že přece jen všechno není v pořádku. Proto asi upozorňuje na nespolehlivost smyslů. Praví, že oči a uši jsou špatní svědkové pravdy. Upozorňuje na to, že člověku, jenž má žloutenku, med je hořký. Snižuje váhu a význam dojmů smyslových, aby mohl prohlásiti všechno trvání, jež nám smysly ukazují, za klam a šálení.

Tak filosof hluboce založený, jenž uměl tak bystře pozorovat, snižuje váhu pozorování, jediného pramene pravdy, z něhož přece sám čerpal. —

Má pravdu. — Proud nahoru, proud dolů; to je všude. I v jeho vlastním myšlení.

LONGINUS:

Parmenides Elejský.

Byl žákem téhož filosofa Xenofana, jako Herakleitos. Tím se vysvětluje, proč i jemu problém změny a trvání jest hlavním problémem filosofie. Řešil jej dokonce podobně jako Herakleitos.

Herakleitos učil, že smysly nás klamou, ukazujíce nám trvání zjevů. Parmenides naopak prohlásil změnu za klam smyslů. Nic není než substance. A ta je nehybnou, neproměnnou koulí.

To je nápad! Představme si plynem všude stejně hustým naplněnou kouli. Taková koule jest Parmenidův svět.

Bojím se, že čtenář ztratí úctu před řeckými filosofy. Nebylo by to správné. Musíme myšlenky takové zkoumati vždy přihlížejíce k době a osobě myslitele. Parmenides řekl, že to, co není, není. Za chvíli tomuto — zdánlivému — nesmyslu porozumíme.

Herakleitos, ač v theorii zavrhoval správy smyslů, přece jen v praxi tohoto jediného pramene poznání užíval. Proto filosofie jeho jest rozumnou, prostou; souhlasí celkem se zkušeností. Parmenides ale nejen v theorii, nýbrž i v praxi zavrhuje zkušenost. Parmenides skutečně hledá poznání jen myšlením. Parmenides jest rationalista, je to myslitel sportsmen, jemuž myšlení jest požitkem. Jestliže při tom dospěje k větám, jež bijí ve tvář zdravému lidskému rozumu, co mu na tom záleží! Co záleží cyklistovi, jenž zvítězil v závodech, na tom, že po jízdě 30 *km* jest zase tam, kde byl.

Parmenides mohl k názorům svým dospěti asi touto cestou:

Substance existuje! O tom není pochybnosti (pro řeckého filosofa). Důsledek: Veškerá změna je zdáním, klamem.

Substanci si ale Hellén nějak představoval. Tu jako vodu, jindy jako vzduch a p. Jest nyní otázka, zda substance zaujímá celý prostor, či je-li prázdný prostor. Kdyby byl částečně prázdný, mohla by se substance pohybovat. To nesmí být. Tedy substance zabírá celý prostor; není prázdného prostoru! Poněvadž pak Parmenides říká prostoru, protivě existující substance: to, co není, mohl zkrátka říci, že to, co není, není.

Poněvadž pak Řekové věřili, že svět jest koulí, v jejímž středu oni žijí, řekl Parmenides: Substance naplňuje kouli.

Takovými asi úvahami odvozoval tento myslitel svůj nehorázný výsledek, jenž jest v ostrém, prudkém sporu s nejvšednější denní zkušeností.

Upozorňujeme zase na to, že i Parmenida svedl pojem substance na scestí.

E. B. KOŽLANSKÝ:

O papežských financích.

Rozpočet a finance papežské byly po dlouhou dobu zapovězenou zemí pro obyčejné smrtelníky. A nejen ti oni svatí kardinálové a biskupové nesměli nic o tom věděti. Jen papež sám mohl měřiti svůj vliv spirituelní dle hloubky svých kufrů a dle počtu svých šeků. Nyní Pius X., tento středověký člověk, jenž nic tak nenávidí jako opouštění starých dobrých tradic, změnil taktiku. Bude uveřejňovati rozpočet církevní a ukáže, kolik je pravdy na legendách, dle nichž dle jedněch z papežských kufrů civí bída na ubohého středověkého starce a dle druhých září odtud lesk z potoků zlata a stříbra.

Účel je pochopitelný: Pius X. chce zbožné katolíky rozohniti, aby platili více na petrský halíř, jenž je hlavním zdrojem jeho příjmů. Ostatní příjmy připadají na prodávání titulů církevních, kardinálských klobouků, prodávání odpustků, na kanonisaci atd. Celý rozpočet papežův obnáší asi dvacet milionů ročně. To jsou vydání. Výše uvedený obchod církevní vynese jen asi tři miliony, takže chtěj nechtěj musí papež vyžebrati na věřících aspoň 17 milionů. A to není maličkost!

Petrský halíř povstal vlastně v Anglii na památku a na poděkování za obrácení na křesťanství, jež přivodil svatý Augustin. Před vpádem normanským každá bohatší rodina platila nějakou částku na papeže. Historikové církevní dosud se neshodli, který z vladařů anglických stanovil později, že se má platiti papeži tři sta zlatých marek ročního platu. Teprve Jindřich VIII. a definitivně Alžběta petrský tento halíř zrušila, takže to zmizelo navždy v národní církvi anglické. Když pak r. 1860 Italové začali útočiti na papežský stát, katolíci belgičtí vzpomněli si na nešťastného svatého otce a vyvolali hnutí na placení petrského halíře Všecky ostatní katolické státy brzy je následovaly, dávaly dobrovolné dary a Francie jako „starší dcera církve“ vynikla v tom nejvíce.

Pius IX. tehdy svěřil svou kasu kardinálu Antonellimu. Ten vedl soupis o příjmech a také nevedl, podle toho, jak se to vezme. Něco zapisoval, něco ne, jak už se to obyčejně ve světě děje. Dále vedl soupis vydání, oficielních i neoficielních, a tam zase zapisoval vždycky vše, i to, co se jen mohlo vydat, nehledě na to, zda-li se to skutečně vydalo. Ale platilo se tak dobře se všech stran, že peníze jen pršely a tak přes všecky nesnáze Pius IX. po sobě zanechal 47 milionů reservního fondu pro Lva XIII.

Lev XIII. neměl rád primitivní způsob účtů Antonelliho. Vzal si na pomoc učeného Folchiho, v jehož rukou kufry papežovy znamenitě prospívaly, neboť ten věděl, co s penězi. Nač tu byly bursy, cenné papíry, renty a podobné věci? Proč by jeho svatost nezkusila štěstí, když má přízeň tam nahoře zajištěnu? A tak se hrálo s penězi. Zisk přicházel za ziskem a papež naprosto necítil potřebu nenáviděti tento způsob výtěžku. Proč také? Vždyť to ostatně vedlo ke smíru s Italií, neboť se hrálo s papíry jeho veličenstva italského. A pak, vždyť jeho svatost je také jen člověk a má své slabosti jako každý jiný a jako sám Pius X., který rád si zahraje jen v nevinnou dámu.

Ale Lvu XIII. napadla divná myšlenka. Chtěl hrát nejen s penězi, ale chtěl si zahrát také na diplomata. A to stálo peníze. Upravoval si jimi cestu na různých dvorech, sil je po celé Evropě, dělal jimi politiku. Takovým způsobem čert nejsnáze všecko sebere. A sebral to i jeho svatosti. Věrní katolíci pak už neviděli v něm chudého ubožáka, jenž si takto hrál na bohatého diplomata a přestali platit. Pramen příjmů hrozně nějak vysychal. Bylo třeba pomoci.

Stará methoda Folchiho měla pomoci. Nastalo spekulování, což je ostatně přirozené, neboť když má někdo kapitál, má ho nechat zbytečně ležet? Ale chyba byla, že se spekulovalo špatně. Koupily se papíry, cenné papíry, hodně cenné papíry. Ale čert tu nespal; zahrál divný kousek jeho svatosti. Začalo to klesat, klesat a stále klesat, až to skončilo bankrotem. Papíry praskaly a římská hrabátka, která papež financoval, prohlásila se za insolventní. Jen jednou papež vyhrál. Jednalo se o „Union Générale“, kde měli peníze zbožní katolíci. Papež přispěl k jejich zkáze, hrál proti „Union“, „Union“ praskla a katolíci to odnesli. Ale již další spekulace, obchodní, průmyslové, bursovní přinesly ukrutný deficit a zkázu papežské kase. Nebylo pomoci, bylo třeba nějak zakročit a vše napravit.

Zvoleni čtyři kardinálové, jimž svěřena kontrola financí. Ti užasli. Kasír papežův Folchi upadl v nemilost. Ze 47 milionů nezbylo už nic, ale docela nic, jenom malá sumička půjčená jesuitům na vystavění koleje v Americe. Papež zuřil. Čtyři kardinálové pracovali jako nádenníci, aby přivedli jeho svatost do slušnějšího stavu. Jeho svatost brala pak útěchu v úspěších politických. Ale čtyři kardinálové nic nesvedli a tak je stihl osud Folchiho. K tomu petrský halíř vynesl zrovna asi — nulu. Francie dávala málo, ostatní země nic. Bylo to k zoufání.

Lev XIII. hledal, hledal, až našel. Bylo tu ohromné jmění kongregace pro propagandu víry katolické, které spravoval kardinál Ledochowski. Lev XIII. pomalu a rozhodně manévroval, jak by to se dostalo do trošku intimnějšího styku s jeho osobou a kasou. Ale zuřivý polský kardinál měl tak bláznivé nápady, že prohlásil, že za jeho života nikdo se nesmí odvážiti sáhnouti na jmění, určené pro propagandu. Lev XIII. svěsil smutně bradu a uvažoval o strastech tohoto světa.

Nezbylo už jen jediné: likvidovat. Papež likvidoval. Prodal všecky papíry, které dávno již ztratilv polovic své ceny a na jejichž vstoupnutí marně se čekalo, a zavedl si nové hospodářství, tentokráte chudé. Ubohý papež byl skutečně chudý. Neměl již miliony, které prohrál a prospekuloval se svým kasírem Folchim. Ale nejsa na hlavu padlý, přišel na jinou myšlenku. Zcentralisoval všecky kongregace v Římě a zavedl kontrolu nad jejich příjmy. V čelo ženských kongregací postavil kardinály, kterým musily se platit veliké desátky. To však nestačilo. Šlo ještě o obnovení petrského halíře, který přestal býti placen. Papež, jenž byl zvyklý počítat na miliony, chtěl, aby ty miliony přicházely. Zařídil tedy pouti a jubilea v Římě. Katolíci měli přicházeti, pokloniti se před osobou jeho svatosti a ukázati nějakým materielním způsobem, makavým a zjevným, že jejich silná víra neutuchá, nemizí, neslábne. A nemocné, slábnoucí tělo Lva XIII. na konci jeho života se stalo opravdovou atrakcí, za niž katolický svět znamenitě platil. Platil tak znamenitě, že Lev XIII. viděl zase v kase své miliony. A při smrti jeho ti, kdo znali, co se dělo po dlouhou dobu ve Vatikánu, užasli: v kase zůstalo dle jedněch 20 milionů, dle druhých 33 milionů. Ó — Lev XIII. byl veliký papež . . .

To všecko jen tak úkradkem dostalo se z Vatikánu, aby bezbožní bezvěrci na to mohli ukazovati. Což až Pius X. začne vše předkládati celému světu a ukazovati, zda-li hraje či nehraje, zda-li spekuluje nebo nespekuluje, zda-li šetří nebo nešetří, zda-li je chudý nebo bohatý, zda-li má nějaké miliony nebo nemá! To bude shon! To se budou hrnout z celého světa peníze do kasy ubohého vězně vatikánského! Zatím však přišel na originelní nápad, který snad pomůže aspoň trochu špatným financím papežským, jsou-li vůbec špatné. (Církev to aspoň tvrdí.)

Pius X. právě vede s velikým hřmotem prudký boj proti modernismu. Vydává Syllaby a encykliky. Odsuzuje a zatracuje liberální tendence modernistických kněží. Bije do ducha naší moderní společnosti, který prý již zcela otrávil značnou část katolických kněží. Vypověděl boj na smrt modernismu. Ale nemějme strach, to je jen v theorii, v praksi si i papež Pius X. dá říci, zvláště jedná-li se o kapsu; a tak vidíme, že není takovým odpůrcem modernismu, jak by se zdálo. Kde z něho má prospěch, rád se ho chopí. Nechce moderní idee, za to však jsou mu tím milejší moderní výtěžky a příjmy peněžní. Je to trochu nekonsekventní, ale to nic nedělá.

Pius X. právě totiž zařizuje ve Vatikánu moderní — koncertní a divadelní síň. Koncertní síň v pochmurném, starém, tichém Vatikánu? Ano, síň na koncerty a to draze placené koncerty. Jest přece nutno býti živ a proto ceny míst budou velmi vysoké. A pak papež bude při koncertech asistovati, čímž ceny míst se ještě aspoň ztrojnásobí! A to vše půjde do kasy papežovy. A pak prý Pius X. bojuje proti modernismu!

Pius X. překonává své předchůdce. To je vynález geniální. V tom leží budoucí bohatství papežovo. Všecka zbožná aristokracie bude nositi Piovi peníze, která by mu jinak nedala ani haléře. Takto však budou pěkná dostaveníčka ve Vatikánu — ovšem zcela světská, až příliš světská. To však nevadí. Pius X. dovede vyzráti na lidi, kteří nechtějí dobrovolně platit. A papežské finance se tím aspoň trošku spraví, takže nebude třeba jít na bursu a spekulovat. Ale ten boj s modernismem, co s tím bude?

Světové sdružení Volné Myšlenky ve prospěch Slováků.

U příležitosti národního sjezdu Volné Myšlenky francouzské v Paříži 1.—3. listopadu 1907 konaného, vydal generální sekretariát světového sdružení na základě porady se sekretářem české sekce Volné Myšlenky toto provolání:

Všem organisacím a žurnálům Volné Myšlenky světové!

„Ústřední bureau Volné Myšlenky mezinárodní v uvážení, že Lidstvo jest organismem ve vývoji, jehož částí jsou všechny národnosti, a v uvážení, že trpí-li jedna národnost, celý organism lidstva trpí tím současně více neb méně, a že tudíž jest nutno zajistiti všem národnostem dokonalý a nerušený vývoj jejich civilisací, považuje za svou povinnost upozorniti celou Evropu na neslýchaný a barbarský útisk, vykonávaný uherskou vládou, feudální a klerikální, na všech jiných národnostech uherských, slovanských, rumunských a německých a hlavně na Slovácích, národu to slovanské rasy, čítajícího přes milion v Uhrách.

Ať se celý svět dozví, že Slováci jsou vrháni do vězení jen pro slova: „Já jsem Slovák“, že se zakazují čísti slovácké knihy, že jest pronásledován každý, kdo se odváží mysliti jinak než reakcionářská vláda, ztrátou hmotné existence neb těžkými pokutami atd.; mohla by se přímo napsati hrozná kniha o utrpení Slováků, národa právě tak zdatného, jako nešťastného.

Strašlivá zpráva oznamuje se právě z Černové (u Růžomberka): vládní četníci 28. října 1907 stříleli do lidu, jenž nechtěl, aby vnucený a nepřátelský kněz vstoupil do městečka, zabili na místě dvanáct obětí a poranili těžce veliký počet nevinných mužů a žen dvacetičtyřmi salvami . . . Vidno, že se nejednalo o obranu, ale že toto vraždění bylo vykonáno

úmyslně k zastrašení všech oposičních živlů; a proto nutno protestovati s největší energií proti tomuto zabíjení, páchaném ve středu tak zvané civilisované Evropy.

Život v Uhrách neliší se valně od života v Rusku před revolucí: volnost slova, tisku i osobní neexistují nijak pro národnosti nemaďarské a jen teror, utiskující mravně a hmotně Slováky, Chorvaty, Rumuny atd., vládne na jejich místě. Mezinárodní bureau Volné Myšlenky oznamuje toto všem svým organisacím a žurnálům se žádostí, aby rozšířily znalost o těchto uherských poměrech co nejdůkladněji v oblastech své činnosti, tak aby vláda uherská zastavila se před hlasem veřejného mínění v Evropě a zastavila své hanebné dílo proti evropské civilisaci; současně přeje Mezinárodní bureau Volné Myšlenky všem národnostem v Uhrách dokonalou svobodu a národní rozkvět, aby je mohlo pozdraviti v budoucnosti jakožto svobodné syny Volné Myšlenky světové." —

Resoluce tato přijatá též na národním sjezdu Volné Myšlenky francouzské, byla rozeslána všem národním sekretářům, aby ji rozšířili v zemských organisacích a všem žurnálům Volné Myšlenky, aby ji otiskly.

❦ ❦ ❦

PRVNÍ SJEZD DŮVĚRNÍKŮ ČESKÉ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY.

Dovršením loňské a letošní energické práce propagační ústředního výboru české sekce Volné Myšlenky byl první sjezd důvěrníků české sekce, který se konal 2. a 3. listopadu v Praze.

Sjezd tento má pro Volnou Myšlenku u nás veliký význam položením pevného základu pro hnutí a to především přijetím prohlášení zásad a praktických požavavkův a organisač. pravidel, jimiž hnutí naše se má říditi.

Sjezdem tímto ukončeno jaksi první období České Volné Myšlenky, období elementárního vznikuavzrostu a vkročeno do období druhého: uceleného a plánovitého postupu za uplatněním v prvém období vytčených požadavků.

Průběhem svým byl sjezd našich důvěrníků, kteří přišli nejen z nejrůznějších míst Čech, ale i z různých krajů Moravy, tak zdařilým, jak jen možno mysliti. Rokování jeho bylo veskrze věcné a přátelské a tím také ovšem plodné. Za vytčenou dobu byl celý obsáhlý program projednán, aniž by bylo třeba návrhů na konec debaty neb jiných, na podobných sjezdech obvyklých, prostředků k zamezování přílišného řečnění.

Svým složením byl sjezd dobrým obrazem celého našeho hnutí; sestával z příslušníků nejrůznějších stavů: úředníků (soukromých, samosprávných i státních), učitelů, dělníkův, advokátů, lékařů, inženýrů, žurnalistů, studujících, průmyslníkův a obchodníkův a podob., tedy stavů, ze kterých hlavně řady naše se skládají. Také ženy byly zastoupeny a to třemi důvěrnicemi místních sdružení. —

Podáváme zde zcela stručný obraz sjezdového jednání, zaznamenávajíce zejména všechna jeho usnesení a činíme tak s vřelým přáním, aby usnesení ta v dobrém úmyslu navržená i schválená, také k dobrým výsledkům vedla.

*

Předporada.

Sjezdovému jednání předcházela v sobotu 2. listopadu večer předporada. Zahájena byla o půl 9. hod. večer redaktorem Myslíkem, který stručně naznačil, oč jde, žádaje, aby tato předporada využita byla k tomu, aby vyjasněním některých otázek na sjezd položených usnadněno bylo plynné rokování vlastního sjezdu.

První přihlásil se k debatě zástupce Spolku volných myslitelů pro Moravu v Brně, redaktor J. V. Stejskal, který podal zprávu o postupu jmenovaného spolku v posledních dvou letech, načež nadhodil otázku, v jakém poměru státi bude spolek brněnský k organisaci Volné Myšlenky. Red. Stejskal žádal při tom, aby spolek brněnský byl považován za vlastní součást organisace Volné Myšlenky, ale když po dlouhé debatě, které súčastnilo se několik delegátů, vysvětleno, že nutno býti každému, i členu spolku V. M. v organisaci, ježto organisace musí býti všade jednotná, aby mohla jednotně postupovati a že právě volná organisace může jedině zdárně a rychle prováděti naše předsevzetí, vzal to jako nezbytnost na vědomí. Při této debatě rozdány otisky návrhu organisačních pravidel a provedena jaksi první debata o nich, takže druhý den pak námitek takřka již nebylo.

Když byli četní důvěrníci podali zprávy o hnutí v jejich působištích, skončena pozdě večer předporada.

Jednání sjezdové.

Za značného účastenství důvěrníků zahájil předseda Ústředního výboru české sekce Volné Myšlenky redaktor Myslík o 9. hod. dopolední sjezd, uvítav srdečně všechny přítomné. K vzájemnému poznání se přítomných dává přečísti presenční listinu, při čemž vždy čtený se hlásí a tím ostatním představuje.

Přítomní důvěrníci z měst a míst: Mor. Budějovice, Královice u Plzně, Rosice u Pardubic, Brno, V. Jenč, Benešov, Plzeň, Tábor, Louny, Lišov, Kr. Vinohrady, Dolní Jiřetín, Praha I., Praha II., Žižkov, Klášterec n. O., Bráník, Litoměřice, Nový Hradec Králové, Praha VII., Beroun, Králův Dvůr, Přerov, Náměšť u Brna, Kutná Hora, Praha III., Libšice n. Vlt., Písek, Nová Paka, Kouřím, Turnov, Polička, Zlín, Domažlice, Praskolesy, Smíchov, Poděbrady, Skuč a Praha VIII.

Na to se sjezd ustavuje. Do předsednictva povoláni: redaktor Myslík, inženýr Nardeli, notář Palliardi, technik Makovec a učitel Hladký.

K návrhu ústředního výboru schválen tento denní pořádek:

Podstata Volné Myšlenky. Referenti dr. Th. Bartošek a F. V. Krejčí.

Organisace, tisk, dosavadní a budoucí práce Volné Myšlenky. Referent Julius Myslík.

Jak pracovati k uskutečnění rozluky státu a církví v Rakousku. Referent dr. K. P. Dražďák.

Práce pro dosažení volné školy. Referent říd. uč. K. V. Tuček.

Úkol Volné Myšlenky české v Americe. Referent dr. Th. Bartošek.

Světový kongres Volné Mylenky v Praze r. 1915. Referent Julius Myslík.

Stanovení příštího sjezdu. Různé.

Před započetím rokování vzpomíná předseda red. Myslík velikého krveprolití v Černové a navrhuje, aby ústřednímu výboru bylo svěřeno vypracování zvláštního projevu v záležitosti této, adresovaného evropské veřejnosti, což jednomyslně s potleskem schváleno.

Na to přistupuje se k jednání o

podstatě Volné Myšlenky,

o níž podrobně referují dr. Th. Bartošek a spisovatel F. V. Krejčí.

Ve smyslu jich referátů přijato pak po delší debatě, které se súčastnili občané Lang, Hladký, Stejskal a Myslík, toto

prohlášení zásad Volné Myšlenky:

Volná Myšlenka není doktrinou (naukou), nýbrž methodou, t. j. způsobem, jak vésti své myšlení, a tím i jednání, ve všech oborech života společenského i jednotlivcova.

Metoda tato nevyznačuje se tvrzením jistých zvláštních pravd, nýbrž všeobecným závazkem vyhledávati pravdu v jakémkoli oboru toliko přirozenými prostředky ducha lidského, rozumem a zkušeností.

Volná Myšlenka může býti posuzována buď theoreticky v řádu intelektuelním (rozumovém), buď prakticky v řádu společenském.

V obou případech lze ji vymeziti těmato dvěma pravidly:

I. Volná Myšlenka nemůže přiznati žádné autoritě práva, aby se stavěla proti rozumu lidskému nebo dokonce nad něj. Vyžaduje tudíž, aby její stoupenci výslovně zavrhlí nejen každou vnucenou věrouku, ale vůbec každou a jakoukoli autoritu, jež si osobuje právo vnucovati nějakou víru. Je lhostejno, zda tato autorita založena je na zjevení náboženském, zázracích, tradici, na neomylnosti jednoho člověka nebo jedné knihy, zda nařizuje skláněti se před dogmaty náboženskými nebo filosofickými, před rozhodnutím veřejné moci nebo hlasem většiny, je lhostejno zda sahá k té či oné formě nátlaku na jednotlivce, aby ho pohnula k tomu, by na svou osobní zodpovědnost neužíval normálně svých schopností.

II. Volná Myšlenka, nemohouc se spokojiti vůči každému dogmatu a každému kredu toliko tímto negativním projevem, vyžaduje na svých stoupencích činného úsilí k uskutečnění humanitního ideálu humanitními prostředky.

Zpěčuje se však dávati svému vlastnímu pojetí tohoto ideálu ráz čehosi absolutního a neměnitelného, jaký si neprávem přikládají náboženství, jehož však nestrpí ani věda ani svědomí lidské, ježto obojí pohybují se v mezích relativnosti a jsou podrobeny zákonům pokroku.

Daleko jsouc toho, by podlehla pokušení sestrojovati předčasně definitivní systém, navrhuje Volná Myšlenka lidstvu, by — jak tomu chce přirozená povaha věcí — domáhalo se pravdy vědou, dobra morálkou, krásy uměním. A je-li v každou dobu svého vývoje ochotna podati zprávu o přítomném výsledku svého bádání, je též vždy hotova jej doplnit a opravit, tím že připojí k objevům dnešním objevy zítřka. —

III. Poněvadž Volná Myšlenka se nemůže spokojiti zásadami čistě spekulativními, které by zajímaly pouze mysl jednotlivce, jest na ní, aby stanovila životní pravidlo právě tak pro společnosti, jako pro jednotlivce.

Obrácena na život společnosti je methodou, spočívající v tom, že chce i organisaci společenskou podrobiti rozumovým zákonům.

Prvním úkolem společnosti, řízené touto methodou, jest, odstraniti ze všech oborů (správy, soudnictví, vyučování, dobročinnosti atd.) veškeren konfesijní ráz, t. j. postavit je netoliko mimo všecka náboženská vyznání, ale také chrániti je vůbec každého náboženského vlivu a přísně vyloučiti z nich každý zjevný i tajný dogmatismus.

Úplná světskost státu jest ryzí a prosté přenesení Volné Myšlenky na kolektivní život společnosti. Spočívá v odloučení církví od státu, nikoli ve formě rozdělení pravomocí mezi dvě mocnosti postavené sobě na roveň, ale tak, že by se každému uáboženskému názoru zajistila tatáž svoboda jako všem názorům vůbec a že by se jim odepřelo všeliké právo zasahovati do veřejných záležitostí.

IV. Poněvadž Volná Myšlenka jest dokonalá teprve tehdy, počíná-li společensky uskutečňovati ideál humanitní, musí usilovati o takovou úpravu společenských řádů, za které žádná lidská bytost nebude moci býti společností obětována nebo zanedbána a následkem toho přímo nebo nepřímo uvedena neb udržována v praktické nemožnosti, uplatniti všechna svá lidská práva a vyplniti své lidské povinnosti.

V. Volná Myšlenka vede tudíž logicky k vybudování sociální vědy, sociální morálky a sociální estetiky, kteréžto zdokonalujíce se pokrokem veřejného svědomí ustaví vládu spravedlnosti: socialní spravedlnost není ničím jiným než rozumem, jehož lidstvo využije na svou vlastní vládu.

Jinými slovy: Volná Myšlenka jest světská (laícká), lidová (demokratická) a společenská (sociální), to jest, ona zavrhuje jménem důstojnosti lidské toto trojí jho: škodnou moc autority v oboru náboženském, škodnou moc privileje v oboru politickém a škodnou moc kapitálu v oboru hospodářském. —

Prohlášení toto jest v podstatě souhlasné s definicí zásad Volné Myšlenky, kterou na kongrese římském r. 1907 podal prof. F. Buisson.

Vedle toho byla schválena jednohlasně tato

resoluce:

„Sjezd důvěrníků Volné Myšlenky české doporučuje stoupencům Volné Myšlenky, aby svoji duševní rozluku s církvemi pokud lze i formálním jich opuštěním dotvrzovali.

Komu tak dosud ne z výmluvy, ale z důvodů existenčních učiniti nelze, nechť postaví se vůči své církvi na stanovisko pasivní resistence, vzpíraje se důsledně všemu, co církev žádá na svém formálním příslušníku více, nežli zákon světský vyžaduje.

Praktické pokyny k tomu nechť vydá Ústřední výbor."

O organisaci, tisku, dosavadní a budoucí práci Volné Myšlenky

referuje redaktor Julius Myslík, podávaje návrh organisačních pravidel, k jichž jednotlivým odstavcům podává výklad. Po provedené debatě přijaty jednohlasně pravidla v tomto znění:

Pravidla organisační české sekce Volné Myšlenky.

1.

Sdružení slove: „Česká sekce světového sdružení Volné Myšlenky, všesvětové ligy na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním."

2.

Ve smyslu všeobecných zásad Volné Myšlenky jest účelem sdružení:

1. utvořiti ze všech stoupenců a přátel Volné Myšlenky jednotný svaz racionalistický k účelnému propagování volného zkoumání rozumového, zbaveného všech náboženských a jakýchkoliv jiných předsudků,

2. vypěstovati mezi všemi volnými mysliteli živý pocit solidarity a pomoci této

3. pojistiti každému duševně osvobozenému jednotlivci úplnou svobodu svědomí.

3.

Česká sekce světového sdružení Volné Myšlenky jest součástí celkového světového sdružení volných myslitelů celého světa.

4.

Ježto úkoly Volné Myšlenky tkví především v propagandě myšlenkové práce a kulturních ideálů člověka a nikoli v dobývání moci, jest hlavní úkol organisace České sekce především rozšiřování vzdělanosti a uvědomění, propaganda pokrokových a k osvobození člověka ve všech směrech směřujících snah. Pokud Česká sekce k tomu účelu snaží se vybudovati si ucelenou organisaci, činí tak tedy jen z důvodu usnadnění práce a nutnosti plánovitého postupu. Tím jest dáno také stanovisko České sekce k organisaci její, totiž stanovisko, které, uznávajíc důležitost organisace, nikterak zase neklade na ni takový důraz, aby ji přeceňovalo a kladlo případně i výše nežli samu práci kulturní, která jest vlastním podkladem úkolů Volné Myšlenky. Z toho všeho plyne, že Česká sekce Volné Myšlenky svoji organisaci ustanovuje co nejvolněji a takovou, aby skutečně byla organisace tato vždy pouhou pomůckou k šíření vlastních snah Volné Myšlenky, ale nikdy její překážkou. Krátce — organisace jest Volné Myšlence vždy pouhým prostředkem a nikdy ne cílem. Z těchto důvodů stanoví si Volná Myšlenka, počítajíc při tom na souhlas a dobrou vůli svých stoupenců, vlastní organisační pravidla v tomto směru.

5.

Stoupenci České sekce světového sdružení Volné Myšlenky každé jednotlivé obce tvoří společný svazek ideový, jejž možno nazvati nejlépe místním sdružením. Místní sdružení budiž ustaveno všade, kde to poměry vyžadují; již tehdy, bydlí-li v místě aspoň tři organisovaní členové, možno jimi utvořiti místní sdružení. Toto místní sdružení jest střediskem života a práce stoupenců Volné Myšlenky dotyčné obce; ze svého středu volí si členové místního sdružení ve valných shromážděních, konaných každého roku, jistý počet — dle místních poměrů stanovený — příslušníků, kteří tvoří výbor místního sdružení. Místní výbor schází se dle potřeby, nejméně však jednou měsíčně, k poradám o nutných záležitostech organisačních a propagačních. Ze svého středu volí si předsednictvo, jehož počet stanoviti opětně ponechává se místnímu sdružení. Vedle toho volí si valné shromáždění místního sdružení v dohodě s ústředním výborem České sekce jednoho spolehlivého příslušníka za místního důvěrníka, který vede seznam členů místního sdružení a prostředkuje styky mezi místním sdružením a ústředním výborem České sekce. V místech, kde dosud místní sdružení neustaveno, pověřuje funkcí důvěrníka známého mu jednotlivce ústřední výbor sekce.

6.

Vyskytne-li se toho potřeba, mohou si příslušníci místních sdružení utvořiti mezi sebou zvláštní skupiny dle svých speciálních snah (mohou to na příklad býti zvláštní skupiny abstinentské nebo skupiny esperantské, skupiny bezkonfesních, skupiny pro pohřbívání ohněm a podobně), avšak vždy vyžaduje se bezpodmínečně, aby tyto skupiny žily ve vzájemné shodě a svojí prací vzájemně se doplňovaly. Při tom však předpokládá se jako nevyhnutelná podmínka, aby všichni členové dotyčných skupin místních byli přímými členy místního sdružení a společně s místním sdružením pracovali ve všech akcích, všem stoupencům určitého místa společných. Totéž platí i o stávajících spolcích „volných myslitelů", „bezvěrců" a p., jež se považují za druhotné organisace, jichž členství mravní povinnosti, býti přímým členem místního sdružení, nezbavuje.

7.

K místnímu sdružení určitého místa náležejí do té doby, nežli v jich vlastním působišti místní sdružení se utvoří, příslušníci České sekce celého okolí. V případě tom, že by mezi sousedními sdruženími místními vznikla pochybnost o tom, kam které místo, kde jsou jednotliví příslušníci organisace, náleží, rozhoduje o tom ústřední výbor.

8.

Za účelem usnadnění prací a úsilovnějšího postupu jest záhodno, aby místní sdružení obcí sobě nedalekých sdružila se v okrskové organisace, jichž správa vedena budiž okrskovým výborem, voleným konferencí všech výborů místních sdružení, ze kterých okrsková organisace se skládá. Rozdělení práce mezi místní sdružení a mezi organisace okrskové ponechává se úplně vlastnímu dohodnutí zástupců dotyčných korporací. Také nikterak se pravidly těmito neurčuje a nevymezuje okruh zeměpisný, na který by se mohla okrsková organisace rozkládati. Záleží to úplně na vůli a dohodě jednotlivých místních sdružení a zejména také na okolnostech, do jaké míry a do jakého rozsahu místní sdružení v okrskové organisace se sloučí. Nebudiž však — aby dosaženo bylo vlastního účelu okrskového sdružení, totiž míti na starosti práci pro určitý okruh zeměpisný — tento okruh příliš veliký, aby snadno daly se z místa ústředí okrskového organisace spravovati. Nejlépe nechť se okrsková organisace utvoří kolem některého města jako ohniska činnosti, ze kterého by práce na veškerých venkovských okolních místech byla řízena. Jest nutno, aby místní sdružení, chtějící se sloučiti v okrskovou organisaci, dohodla se především o tom s ústředním výborem České sekce.

Tam, kde jsou okrskové organisace utvořeny, jest povinností jich výboru, aby scházel se častěji v pravidelných schůzích, nejméně však každého druhého měsíce.

Výbory místních sdružení, náležejících do jedné okrskové organisace, scházejtež se v konferenci okrskové nejméně jednou čtvrtletně. Konference tyto mějtež v přehledu dosud vykonané práce a dávejtež direktivu, jakým způsobem by se práce za Volnou Myšlenku v obvodu okrsku konati měla. Každého druhého roku na podzim scházejí se všechna místní sdružení ve zvláštních plenárních shromážděních, pokud možno, ve všech místech v týž den, v nichž manifestují se požadavky a cíle Volné Myšlenky a spolu podává přehled vykonané práce.

Na těchto shromážděních volí si každé místní sdružení dle počtu svých členů jednoho i více delegátů (na každých 50 členů jednoho delegáta) na společný sjezd České sekce světového sdružení Volné Myšlenky, který koná se v místě, jež bylo na posledním sjezdu určeno anebo které dle dobrého uvážení svého ustanoví ústřední výbor České sekce. Doporučuje se, aby místo sjezdu bylo střídáno, aby časem na všechny kraje, ve kterých čeští stoupenci Volné Myšlenky jsou organisováni, došlo. Společný sjezd volí ze svého středu deset občanů

do ústředního výboru České sekce světového sdružení Volné Myšlenky, jehož sídlem jest Praha. Členové ústředního výboru buďtež voleni z místa pražského anebo blízkého okolí, aby závad v účasti na schůzích nebylo. Ústřední výbor může se doplňovati dle potřeby kooptací. Stanovený sekretář České sekce jest současně členem ústředního výboru.

Ústřední výbor pečuje o rozkvět celého českého hnutí Volné Myšlenky, jeho starostí zejména jest vésti přehled celé akce, snažiti se činnost stoupenců uváděti v soustavu a napomáhati výborům místních sdružení všestranně k tomu, aby jich práce co nejlépe prospívala. Aby ústřední výbor České sekce měl vždy co nejlepší přehled o stavu hnutí a o vykonaných pracích, jest povinností všech místních sdružení podávati mu stručné, avšak obsažné zprávy o své činnosti nejméně čtvrtletně, a to ke dni 1. ledna, 1. dubna, 1. července a 1. října každého roku. Ústřední výbor dává místním sdružením prostřednictvím důvěrníků místních rady a pokyny o další práci, pečuje zejména o to, aby mezi všemi sdruženími vypěstována byla srdečná vzájemnost, poskytuje právní ochranu všem členům sdružení a ve všech nutných záležitostech napomáhá práci místních sdružení. Ústřední výbor České sekce jest také pojítkem mezi Českou sekcí Volné Myšlenky a generálním sekretariátem světového sdružení, s nímž udržuje pravidelné styky, podávaje mu dle potřeby zprávy o hnutí české Volné Myšlenky a ujednávaje s ním společně mezinárodní akce ve prospěch osvobození myšlenky.

9.

Ku hrazení správních výloh výboru místního sdružení vybírá se od každého člena sdružení určitý příspěvek, jehož výši určuje každého roku valné shromáždění dotyčného místního sdružení. Příspěvek tento budiž tak stanoven, aby mohl býti z něho každého roku za každého jednotlivého člena odváděn příspěvek 1 K ústřednímu výboru na vydržování sekretariátu České sekce světového sdružení Volné Myšlenky. Vedle toho nutno jednou ročně zapraviti generálnímu sekretariátu světového sdružení Volné Myšlenky příspěvek 10 hal. za každého člena. Příspěvek tento bude každému členu kvitován zvláštní mezinárodní známkou; příspěvek ústředního výboru kvituje se zvláštní legitimací, jejíž výrobní náklad nutno hraditi obnosem 10 hal. Dohromady tedy nutno za každého člena místního sdružení odvésti ústřednímu výboru České sekce obnos 1 K 20 h do roka. Místní sdružení, jež nezapravila příspěvku, tímto článkem určeného, nemají práva účastniti se prací sjezdových a členové těchto místních sdružení nemají nároku na bezplatnou právní ochranu, ústředním sekretariátem poskytovanou. — O tom, jakým způsobem hraditi výlohy výboru okrskové organisace, rozhodují konference okrskové samostatně.

10.

Všichni členové České sekce světového sdružení Volné Myšlenky vázáni jsou článkem 9. stanov světového sdružení, který stanoví mravní povinnost přispěti jeden druhému pomocí i ochranou.

11.

Pravidla tato měniti a doplňky k nim připojovati má právo toliko společný sjezd. Všechna místní sdružení, jakož i všichni organisovaní jednotlivci jsou zavázáni v zájmu zdaru společné práce říditi se ustanoveními organisačních pravidel, pokud sjezd jich nezmění.

12.

Způsob hlasování a jednání sjezdu stanoví si každý sjezd na počátku zasedání jednacím řádem.

13.

Pravidla tato jsou regulativem společné práce stoupenců Volné Myšlenky, ku které se dobrovolně uvolili ti, kteří trpí společným útiskem svých myšlenek a snah.

Kdo chtějí pravidel těchto z dobré vůle a z přesvědčení, že stanovení jich jest nutné v zájmu výslednosti práce za osvobození myšlenky lidské, dodržovati, nechť vstoupí v naše řady. Kdo však domnívá se, že není mu potřebným, aby se k nějakým obětem, které přistoupení k našemu svazu přirozeně vyžaduje, zavazoval, nechť tedy tak nečiní a dle vlastního mínění volí si cesty jiné, kterými by cíle svého dosáhl. —

Ústřednímu výboru odkázány k uvážení a k případnému provádění některé návrhy dra Kalandry o tisku.

Na to zvolen jednohlasně desetičlenný ústřední výbor české sekce.

Po krátké polední přestávce referoval pak dr. K. P. Dražďák o tom,

jak pracovati k uskutečnění rozluky státu a církví.

Referent podal řadu praktických rad a pokynů k tomuto bodu, které sděleny budou časem důvěrníkům k provádění.

Na to jednáno

o práci pro dosažení volné školy.

Referoval řídící učitel K. V. Tuček, který v referátu svém dovodil, že především nutno pracovati pro vyšší vzdělání učitelstva, ježto jaký je učitel, taková je škola. Doporučuje, aby sjezd přijal za své požadavek kulturního programu českého učitelstva, aby učitelstvu dostávalo se přípravného vzdělání akademického (universitního).

O otázce této rozpředla se pak delší debata, ve které všichni řečníci — důležito, že to byli hlavně učitelé — v souhlase s referentem rozhodně se vyslovovali pro setrvání na požadavku vzdělání universitního, českým učitelstvem dříve všeobecně žádaném.

Správně ještě doloženo spisovatelem F. V. Krejčím, že při tom, ježto ani dnešní universita není ústavem ideálním, tomuto požadavku universitního vzdělání nesmí býti dáván ráz takový, jako by jím dosažen poslední vrchol učitelova vzdělání (většina intelligence z university vyšlá myslí, že dosažením doktorátu dosáhla všeho vědění a že jí netřeba dále ve vývoji myšlenkovém pokračovati); proto při té příležitosti také uvedeno, že žádaný požadavek předpokládá řádnou a důkladnou reformu i university i školy střední a v tom smyslu připojen k resoluci, navržené z přítomných, příslušný doplněk. Na to přijata resoluce se všeobecným souhlasem jednohlasně v tomto znění:

„Sjezd důvěrníků České sekce Volné Myšlenky vyslovuje přesvědčení, že požadavek vyššího vzdělání učitelstva dokonale jen podmínkou povinného universitního studia může býti dosažen. Všechny reformy nynějších učitelských ústavů neb přetvoření jich v akademie*) aneb jiné krajinské ústavy, jsou jen polovičatostí a nikterak požadavku, který spatřují pokrokoví lidé ve vyšším vzdělání učitelstva na universitě, v místě kulturního střediska se nalézající, dosáhnouti nemohou.

Sjezd předpokládá ovšem, že jak střední škola tak i universita současně reformovány budou ve smyslu zásad volné školy."

*) S těmito akademiemi by se posléze i klerikálové mohli spřáteliti, vždyť mohou prostě své ústavy nynější v ně přetvořiti a tím ovládání učitelského dorostu pro sebe uchrániti!

O úkolu Volné Myšlenky české v Americe

referoval pak za redaktora Jos. J. Krále, původně k tomu určeného, který musil již vrátiti se do Chicaga, dr. Th. Bartošek. Učinil tak ve smyslu svého článku v minulém čísle „V. M.“ uveřejněného, doloživ, že právě se na cestě do Ameriky nalézá red. Pelant, aby pokračoval v práci, kterou on za svého pobytu tamže započal.

Posléze promluvil stručně

o světovém kongresu Volné Myšlenky v Praze r. 1915

redaktor Myslík. Uvedl kroky Ústředního výboru k cíli tomu až dosud již učiněné a oznámil, že vydány právě zvláštní nálepky (francouzské), kterými bude Ústřední výbor již od nynějška agitovati v cizině. Později budou vydány tyto nálepky také česky a dány do oběhu u nás.

Navrhuje pak vypsání dvou konkursů a sice jednoho na knihu „O významu smrti M. J. Husi a poměru Volné Myšlenky k němu“ pro český lid a druhého na spisek „O významu českého národa pro boj za svobodu svědomí“ pro informaci ciziny (brožura tato vydána by pak byla ve všech hlavních jazycích evropských a pomocí tou buzen zájem ciziny). Návrhy tyto jednohlasně schváleny s doložením, aby Ústřední výbor je provedl.

Pokud se týče

stanovení příštího sjezdu

schválen návrh, aby tentokráte ještě se předem místo neurčovalo, aby se to ponechalo na uvážení Ústřednímu výboru, který nechť dbá toho, aby i Morava a Slezsko hojně mohly býti zastoupeny.

Na to jednáno

o různých návrzích,

zejména o propagandě mezi ženami, o vydání seznamu řečníků a themat k disposici jsoucích sekretariátu, o poměru Volné Myšlenky k politickým stranám, o zavedení 2haléřové známky ve prospěch propagačního fondu a p. Podané návrhy schváleny. Pokud se týkají místních sdružení, budou důvěrníkům sděleny.

Tím vyčerpán program tohoto na rychlo svolaného, ale úplně a veskrze zdařilého prvního sjezdu důvěrníků České sekce světového sdružení Volné Myšlenky. Shrnuv jeho význam v několika větách, poděkoval předseda srdečně všem důvěrníkům, téměř veskrze na vlastní útraty (místní sdružení dosud fondů potřebných k tomu nemají) na sjezd přišedším, za jich obětavost a sjezd prohlásil za skončený.

Účastníci sešli pak do zahrady Národ. Domu, kde byli jedním důvěrníkem společně pro upomínku fotografováni.

S přátelským stisknutím rukou rozešli se pak delegáti, aby po návratu do svých působišť duševně povzbuzeni dali se do další úsilovné drobné práce propagační.

* * *

Do místních sdružení!

Po jasném vytčení zásad a organisace české sekce světového sdružení Volné Myšlenky nutno nyní ovšem našim lidem rozhodnouti se, zdali chtějí zůstati pouhými platonickými přáteli hnutí našeho, aneb zdali chtějí činně je podporovati a posilovati vstoupením do jeho řad a převzetím dle sil svých a schopností určité části jeho kulturní práce.

Přikládáme k číslu tomuto lístek, kterým nechť se přihlásí ten, kdo dosud k sekci přihlášen není. Kdo již jest přihlášen, nechť snaží se získati na přihlášku tu člena jiného. Vybízíme k tomu naše stoupence důtklivě, třebas nechceme činiti v tom nikomu žádného, ani mravního, násilí: nechceme, aby naše organisace měla ve svých řadách členy nějakým nátlakem získané, ale zase netajíme se tím, že pomáhání hnutí našemu nejen slovy, ale i skutky uvádíme jaksi v souvislost s charakterem toho, kdož se za přívržence Volné Myšlenky vydává. Jako každý pokládal by za mravně úhonného toho, kdož by nepřispěl k pomoci bližnímu, hasícímu požár, nebo rvoucímu povodni její oběti a pod., stejně nutno jaksi na úkor charakteru připsati to každému, kdož s Volnou Myšlenkou souhlase a správnost její snah uznávaje, nesnaží se pomáhati jejím stoupencům v jich osvobozujícím snažení.

Soucit s chuďasem při plné kapse, ale zavřené dlani je jistě pokrytectvím; ale stejnou neupřímností a filistrovstvím je, uznávati, že církve jsou škodlivy pokroku a pochvalovati si, jak Volná Myšlenka účelně jim čelí, ale při tom státi za větrem a nepřiložiti rukou k společnému činorodému úsilí.

Nuže, všichni na palubu!

II. Národní sjezd Volné Myšlenky francouzské.

V sále spolku „Progrès Social“ (Sociální pokrok), bývalém to protestantském templu, v rue Clignaucomt, Montmartre v Paříži konal se ve dny 1. 2. a 3. listopadu sjezd Volné Myšlenky francouzské. Jednání sjezdu bylo spíše zajímavé pro Francouze, jelikož projednávaly se otázky čistě domácí, avšak i z něho můžeme čerpati pro nás různá poučení a povzbuzení. —

Proto přinášíme stručný výtah v tomto čísle, abychom seznali i postup Volné Myšlenky v jiných zemích.

Předsedali Léon Furnémont a Delaroue.

Furnémont vzpomíná krásného sjezdu pražského a upozorňuje, že jest přítomen red. Karel Pelant, jeden z organisatorů kongresu pražského (potlesk) a navrhuje, aby byl povolán do předsednictva. (Potlesk.)

Red. K. Pelant přináší pozdrav sjezdu a to nejen od volných myslitelů českých, ale též od našeho lidu, jenž jest v jádře svém protiklerikální a pokrokový.

V dalším proslovení vděčně vzpomíná zářivého příkladu Francie v boji proti všemu klerikalismu a vybízí přítomné, aby dále organisovali ku blahu celého světa stát úplně laický, jenž se nesřítí, jak prorokují naši odpůrci. Utvořte, praví, novou a upravenou Společnost, kde všechna práva člověka budou uskutečněna, abychom mohli s hrdostí na Francii ukázat, na tuto velikou Osvoboditelku národů, tuto Rozsévačku pokroku a civilisace, a abychom ji mohli též u nás následovati v jejím skvělém příkladu. (Hlučný potlesk). —

Jednání prvého dne bylo věnováno sjednocení dvou velikých organisací franc. Volné Myšlenky: „Féderation Nationale de la Libre Pensée“ a „Association Nationale des Libres Penseurs“.

K otázce propagandy promluvil: M. Crétois otec, aby národní sjezdy zabývaly se otázkami taktiky a propagandy, mezinárodní kongresy filosofickými a zákonodárnými, by nastalo třídění práce a zamezeno tříštění. Mr. Galileé upozorňoval na snahy katolických modernistů, kteří chytají intelligenci na své reformní programy, které nejdou v církvi provésti, ale které udržují zdání, že církev není tak špatná, a že může býti opravena. — Dr. Wagner žádá, aby byla pojata do škol historie náboženství, by bylo viděti, že kněz byl vždy nepřítel pokroku a lidské myšlenky: Servet Dolet, Bruno, Hus, i panna Orleánská, vždy to byl kněz, jenž upaloval a pronásledoval.

Dobelle doporučuje větší účastenství při civilních obřadech (pohřby, svatby atd.).

Gallas upozorňuje na to, že do nemocnic jsou pouštěni klerikální agitátoři, ku př. šlechtické dámy, které pod záminkou dobročinnosti útočí na sesláblou mysl nemocného a konají katolickou propagandu.

Kosciusko dává pokyny, jak budovy kultu mohou přijíti ve správu obce, která z nich může vytvořit lidové domy pro nové potřeby společnosti. Nechť sjezd dá podnět k velkému táboru lidu v Paříži, který by tuto otázku rozšířil do lidových vrstev.

Rens Raphael navrhuje přednášky se světelnými obrazy, užívanými nyní hojně od kněží, malé výstavky obrazů a třeba jen illustrací ze žurnálů, krátce shromáždění volných myslitelů má býti také osvěžné a zábavné, aby mohly býti přívedeny ženy, jež se při pouhé politice nudí; také pořádejme koncerty, divadla atd., krátce vytvořme nový svět náš, kde by klerikalism neměl místa.

Druhého dne bylo sezení věnováno rokování o slavnostech a obřadech civilních, jež mají nahraditi v laické společnosti staré obřady církevní, přežilé a nemající dnes smyslu. Většina řečníků byla pro, jelikož nutno uspokojiti při takových důležitých událostech životních cit, jenž hlavně u žen hraje velikou úlohu. Dokud nebude učiněno tomu zadost, církev stále bude míti v rukou zbraně, kterými bude vítěziti nad mozky lidskými, z nichž málo který jest tak čistě intellektuelním, aby se obešel bez potřeby se citově rozechvívati. Laická společnost musí i zde zasáhnouti — ovšem nesmí kopírovati svou nepřítelku církev. Menšina vyslovovala se proti jen proto, aby obřady nebyly vedeny v duchu církve, aby se na př. nemluvilo o civilním křtu, civilním biřmování atd. — věci to čistě francouzské, pro jiné národy se ještě aneb vůbec nehodící.

Po delší debatě přijata jednohlasně zásada pro nahražení náboženských obřadů civilními, v duchu Volné Myšlenky, svobody a demokracie vedenými.

Z návrhů jmenují: Zákaz křtu a biřmování bez výslovného svolení otce i matky neb legitimních zástupců a pokuta za přestoupení.

Zákaz zvonění, jež obtěžuje klid zdravých a škodí často nemocným, potřebujícím spánku, a samo o sobě jest výhodou pro jedno náboženství, jež takto převažuje většinu lidí bezcírkevních. Nahražení gregoriánského kalendáře republikánským z 11. germinalu roku 11. Zákaz nošení náboženských oděvů všech druhů na ulici.

Třetího dne pokračovalo se v jednání o laickém státu. Občan Godet upozorňuje na umění jakožto veliký zdroj citový, jež nahradí v budoucnu dnešní pocity náboženské a doporučuje při každé příležitosti užiti umění (hudbu, plastiku, obrazy atd.), byť i byla sebe menší (schůze atd.), by se lidstvo naučilo jinak cítiti, a aby umělci, kteří jsou církví zapuzováni, stali se z vlastního zájmu bojovníky Volné Myšlenky. Letouturier žádá, aby volnost politického smýšlení učitelů byla úplně zabezpečena. Přijímá se po delší debatě i s výslovným podotknutím, že to platí i pro klerikální učitele, kteří zmizí pod záplavou vědy a demokracie. Bazire podává dodatek, aby školy byly jedině laické, bez učení některému náboženství. Dobelle navrhuje vzdělávací systém mládeže ze školy odcházející (oeuvre postscolaire), Noël, aby nebylo bráněno úředníkům státním projevovati volně své smýšlení. Bazire, aby vyučování bylo ve všech stupních bezplatné.

Kongres usnáší se na tom, aby každý člen V. M. uložil svůj testament u skupiny, by tak byl zajištěn civilní pohřeb. Občan Brunswick navrhuje na to, aby ze všech národních budov byly odstraněny náboženské symboly a tak byly úplně zlaicisovány. (Návrh tento týká se Pantheonu a Sorbonské kaple, na jejichž věžích dosud trčí kříž.) Přijato jednohlasně a rovněž s nadšením přijat návrh téhož občana.

Kongres v uvážení, že kostel Sacré Coeur jest trvalou urážkou Paříže republikánů poražených proto, že hájili Republiku, pronáší přání, aby tento pomník, vystavený pro hanebnou slávu triumfující reakce byl posvětštěn, a žádá republikánské poslance, aby přednesli toto přání v nynější zákonodárné periodě ku projednání ve Sněmovně.

Sekce Monthéry: Budovy kultů buďtež navráceny národu, jelikož byly vystavěny z prostředků národních, jenž v nich spatřoval svůj ideál nyní, kdy jeho ideál se zlidštil a zpozemštil, nutno z nich udělati středisko vědeckého a morálního vzdělání národa a přeměněním v přednáškové sály, po případě v budovy pro občany bez přístřeší. Delpy: žádá zrušení trestu smrti jakožto přežitku barbarství, jakož osvobození obětí některých reakcionářských soudů ve Francii; člen Volné Myšlenky, jenž vykonává některé náboženské úkony, budiž vyloučen ze svazu; týž: buďtež zřizovány slavnost dětí pro uvedení do Volné Myšlenky.

Sekce Maute: Nechť jsou propuštěni na svobodu poslední dobou zatčení syndikalisté. Gallas: Svoboda svědomí budiž chráněna i v nemocnicích a ústavech starobních.

Vedle těchto hlavních návrhů podána byla celá řada drobnějších, týkajících se vnitřních administrativních věcí, osobních poměrů atd., které z nedostatku místa vypouštíme. Návrhy výše podané nejsou však pouze přáními čistě theoretickými, jež zůstanou bez ohlasu. Sjezdu přítomna byla celá řada poslanců-republikánů, socialistů, kteří mají vlastní zájem o šíření laického státu a jež tyto ideje uplatní nejen ve vlastních stranách, ale i ve Sněmovně; mnozí z nich jsou známí jakožto opovědní nepřátelé Církve a tvůrci Rozluky, jako Hubbard, Allemane atd., a tito postarají se, aby tato přání stala se skutkem. Pamatujme, že kongres pařížský r. 1904 přál si rozluku — za rok byla skutkem, tak se to bude míti i s resolucemi II. národního sjezdu pařížského. Sjezd skončil za velkého nadšení, projeviv, jak u Francouzů zvykem, blahopřání předsedům Furnemontovi a Delaroueovi za výborné a nestranné řízení sjezdu a dle návrhu obč. Bruneau, člena městské rady v Issy, vyslovuje belgickým a českým volným myslitelům, na sjezdu zastoupeným svůj pozdrav; pověřuje zároveň obč. K. Pelanta z Prahy, aby ubezpečil volné myslitele české sympathiemi a solidaritou ve všech dílech, jež mají za cíl všeobecnou emancipaci lidstva.

Delegát český red. K. Pelant na to vřele poděkoval; mimo to pohovořil si na sjezdu s mnohými osobnostmi a poučil mnohé o snahách českých i o Volné Myšlence, což ponese v budoucnosti pro nás velmi dobré ovoce.

❧ ❧ ❧

PŘEHLED

Kulturní boj.

Lékaři a Volná Myšlenka. Z dopisu váženého lékaře vyjímáme tuto zajímavou stať o poměru lékařů k Volné Myšlence: „Mezi námi lékaři a Vámi z Volné Myšlenky je poměr takový: Vy začínáte, kde my od století se plahočíme. Vy v theorii, my v praksi. Naše království je na tomto, církevníků na onom světě, my snažíme se prodloužiti a zlepšiti život časný individua, oni život věčný. Nám je tento život vším, onen ničím — oni předstírají život. Stotisíckrát když pomohl lékař, řekli, že pomohl bůh a když nepomohl lékař, přistrkovali, davu kamení pomluvy na ukamenování vinníka, jenž nemocného „zabil". Práce lékaře s pověrou a církevnictvím je mikroskopický boj lahvičky medicíny a chirurgického shalpelu s mozkem člověka ochrnutým velkolepostí myšlenky o všemohoucnosti boží. Proto Vaše troubení k boji slyšáno bylo všemi 2000 lékaři českými — jako příjemná melodie pomocného nečekaného sboru v těžkém životním zápase českého lékaře. Dosud mu byl jediným pomocníkem mravenčí výrobek vědeckého pracovníka jeho odboru, který den za dnem v malých sice dávkách, ale s vytrvalostí úžasnou klade v ruce jeho novou a novou sílu i zbraň k dosažení nedostižného idealu všemohoucnosti lidské. Nám je věda vším, chlebem tělesným i duševním. Mezi námi a nimi rozpoutá se boj na život a na smrt, sáhnou-li nám na vědu, neboť vědou žijeme, bez ní zhyneme stejně. — Tak je situace dnes — tak nebyla ještě před 50 lety, kdy věda často a často nechávala lékaře na holičkách. Avšak posledních 30 let znamená pro náš obor více než předešlých 300 let."

Důsledky kongresu pražského. Je velice mnoho dobrých vnějších výsledků krásné manifestace kongresu pražského, ale jest také mnoho pro naši práci neocenitelných výsledků vnitřních. Jedním z nejdůležitějších jest ten, že jsme navázali velmi užitečné styky nejen s cizími pracovníky, ale hlavně též s řadou výborných lidí domácích, kteří dosud jaksi stáli mimo hnutí naše, hlavně proto, že je neznali dobře. Míníme tím množství inteligentů, kteří u příležitosti kongresu s námi se seznámili a namnoze svoji pro nás nesmírně cennou spolupomoc nám nabídli. Výsledek těchto styků ukáže se brzy na mnohém. Bude to zejména náš tisk, kde blahodárnost této spolupráce záhy bude zjevna, stejně jako i na celkovém postupu propagačním. Zejména náš časopis „Volná Myšlenka" bude velmi obsahově obohacen hlavně novým ročníkem počínaje. Také řada brožur bude dále vydána. Připomínáme, že zejména dbáno nyní bude věcné stránky našich publikací; jest nutno, abychom celé hnutí naše podložili dobrým základem věcným, aby na základě něho mohla propaganda úspěšně postupovati. Je dále nutno dáti kulturního podkladu tisícům nových přátel, které jsme kongresem získali a upevniti a rozšířiti obzor vědní našich starých stoupenců. Učiníme a snažiti se budeme činiti vše, co bude v naší moci; jest nutno, aby naši dobří přátelé nás v tom úsilovně podporovali. Snažte se vycházeti nám vstříc — my všichni zde v Praze kolem redakce „Volné Myšlenky" seskupení, pracujeme s největším napjetím sil —, hleďte jednak positivně pomáhati, jednak aspoň nám práci usnadňovati, pečujte o to, abychom nestrádali nedostatkem peněz, který je největší zhoubou energie každého veřejného pracovníka a vzbuzujte v řadách dosud málo získaných aneb lhostejných stejně jako i nepřátelských, přátelským a vlídným postupem další přátele a spolupracovníky. — To je také naše odpověď na podezřelé vídeňské klerikální mraky. Nenaháníme nikomu strachu, protože jej sami nemáme. Máme příliš mnoho pevné důvěry ve svou pravdu, nežli abychom se o ní báli, zvláště když pro ni úsilně pracujeme a když víme, jak mnoho nás je a kde všade. Proto bez bázně, bez strachu a bez sentimentality dále klidně ku předu. Pravíme klidně ku předu, protože klidná, cíle vědomá práce, prostá rozčilování, jest nejlepší a také nejvýslednější protiváhou křiklavé, štvavé, nevěcné a hrubé agitace klerikální.

O pohřbívání ohněm jednáno bylo na veřejné přednášce, pořádané Spolkem volných myslitelů Augustin Smetana v pátek dne 25. října ve velikém sále Národního domu na Král. Vinohradech. První referent, městský fysik pražský pan MUDr. Záhoř pojednal obšírně o významu a odůvodněnosti požadavku spalování mrtvol a současně důkladně vyvrátil námitky proti tomu vedené v klerikální brožuře T. Pýchy. Druhý referent stavební rada pan Čížek pojednal zevrubně o technické stránce otázky, doplniv svoje vývody celou řadou vyobrazení, kolem tribuny za tím účelem zvláště vyvěšených. Kromě toho na několika stolech uspořádal zvláštní výstavku vyobrazení nejrůznějších krematorií. Obecenstvo se živým zájmem sledovalo přednes obou pánů referentů a dlouhotrvajícím potleskem odměnilo jich laskavou ochotu, s jakou se v přednášení uvolili. Na konci schůze redaktor Myslík několika slovy poukázal na chování se

klerikálů vůči otázce pohřbívání ohněm a zejména prohlásil za naprostý výmysl zprávu říjnového čísla „Sv. Vojtěcha“ o trapných okolnostech, jež prý provázely spálení mrtvoly paní Kvapilové. Veliká účast, která byla na této schůzi, takřka v poslední chvíli veřejnosti ohlášené, svědčí o tom, jak veliký zájem otázka pohřbívání ohněm u nás má. Podotýkáme, že zvláštní výbor pilně se obírá otázkou, jak umožniti i nemajetnému občanstvu, pokavade u nás nebude zřizování krematorií povoleno, dáti se pohřbiti ohněm v cizině; má se toho docíliti pojišťováním. Zprávu o tom, jakmile se dojde k výsledkům, neopomeneme přinésti.

Nová polská revue Volné Myšlenky. V Paříži jest založena a asi 1. prosince vyjde polská revue Panteon, jejíž ředitelem bude slovutný učenec Baudonin de Courtenay, redaktorem náboženské části prof. Radliński („polský Renan“) a redaktorem výkonným J. Waserzug, delegát pařížské sekce V. M. pražského kongresu. Text bude věnován kulturním otázkám polského národa ve smyslu V. M.; Volné Myšlence hnutí bude věnováno hojně stran, na kterých budou dopisovatelé ze všech zemí podávati zprávy o hnutí V. M. ve svých krajích. V přehledu hnutí bude to tedy první revue Volné Myšlenky — a zase slovanská. Zajímavo je, že popud k založení dal pražský kongres, o němž můžeme právem tvrditi, že i jeho další následky budou nedozírné. Podotýkáme, že vydávají též polští volní myslitelé revui „Mysl Niepodlegla“, kterou rediguje ve Varšavě náš milý přítel Andrej Niemojewski.

Proměna mrtvých v popel. Idea spalování mrtvol, která má již v celém kulturním světě plno stoupenců a jíž slouží dnes celá řada krematorií ve všech státech (ovšem mimo Rakouska, které ve věcech pokroku je vždy v řadě poslední) dochází i u nás čím dále tím většího porozumění a přibývá jí půdy. Černé řady klerikálů, mající strach o tučné prebendy, které jim plynou z dosavadního jimi monopolisovaného pohřbívání, hází blátem lží, výmyslův a překrucování zpráv po nové této idei, leč marně. Síla lidského rozumu a pokroku sama si i přes ně proklestí cestu k vítězství nad tmou a zpátečnictvím. — Na kongresu Volné Myšlenky v Praze, kde projednáno bylo mnoho pokrokových myšlenek bylo jednáno také o pohřbívání ohněm a přijat návrh, aby při české a německé sekci Volné Myšlenky v Praze zřízen byl společný, samostatný odbor, který by propagoval v širších vrstvách naší veřejnosti ideu pohřbívání ohněm a zprostředkoval svým členům bezplatnou kremaci v nejbližším krematoriu. Tak vejíti má v život nové sdružení, jehož cílem bude praktické provádění idee spalování mrtvých. Dokud nemáme v Praze vlastního krematoria, o jehož postavení usiluje zvláštní společnost již řadu let stávající, jsme odkázáni odvážeti tělesné pozůstatky svých zemřelých ku spálení do ciziny. V dohledné době není naděje, že by záležitost stavby krematoria v Praze byla příznivě vyřízena a to jest asi nejsilnější příčinou, proč pociťujeme potřebu nového sdružení, které by staralo se o sprostředkování kremace v cizině do doby, než u nás se změní poměry. Až do nedávné doby bylo nám nejbližším krematorium v Gotě a v posledním roce pak nové krematorium v Saské Kamenici, kde byla, první z českých příslušníků, spálena paní Hanna Kvapilová. Za nedlouho, snad již v roce 1908, bude uvedeno v činnost nové krematorium v Žitavě, čímž umožněno bude všem přívržencům spalování mrtvol, za mnohem příznivějších podmínek než před tím, vypraviti zemřelé ku spálení do tohoto blízkého ústavu. Nově se tvořící odbor Volné Myšlenky bude moci se zřetelem na tento ústav svojí činnost co nejdříve zahájiti. Aby však činnost sdružení nevyzněla na prázdno, bude potřebí spolčiti všecky stoupence této idee u nás bez rozdílu vyznání i národnosti. Přípravné komité žádá tudíž všecky, kdož vážně se zajímají o ideu spalování mrtvol, aby zaslali předběžné nezávazné přihlášky za členy sekretariatu Volné Myšlenky na Královských Vinohradech, Korunní 6. Dle toho, jak silným objeví se zájem o věc a jaký bude počet přihlášivších se předem členů, bude přikročeno k vypracování stanov odboru a stanovena výše roční premie členské, zaručující každému členu bezplatné obstarání kremace. Zejmena členy obou sekcí Volné Myšlenky v Praze vybízíme, aby věnovali odboru pro spalování mrtvol svoji pozornost. Pořadatelské komité odboru uspořádá v nejbližší době několik přednášek s thematem o spalování mrtvol a některé provázeny budou světelnými obrazy tohoto oboru.

Vojsko a škola. Statistik jakýsi vypočítal, kolik vynakládá jednotlivý obyvatel franků na vojsko a školy v následujících státech:

Anglie	25	6
Německo	18	7
Francie	24	5
Švýcary	8	15
Rakousko	9	2

První sloupec značí počet franků na vojsko. Rakousko nestojí špatně. Malá (poměrně) dávka na vojsko svědčí o tom, že by se mohlo věnovati víc na školy. *L.*

Sněmovny v Bolivii proti papeži. V Bolivii byl změněn usnesením sněmoven zastaralý článek 2. ústavy, jednající o právech církve katolické ve smyslu laického státu. Papež Pius X. ve své domýšlivé neomylnosti prohlásil to za hrubost, odvážlivost a rouhačský atentát. Když došla o tom zpráva do Bolivie, sešly se obě sněmovny a president Montez přečetl prohlášení, v kterém se odsuzuje urážka sněmoven a zakazuje se mísiti se do práv, které vykonává representace národa, zároveň bylo oznámeno, že bolivijskému vyslanci u Vatikánu byl poslán rozkaz, by přerušil všechny styky s Vatikánem a úřad vyslance vatikánského že se zrušuje. — Po Francii jest to druhá země, která uznává zbytečnost diplomatických styků s Vatikánem; a teď si představte rakouského byrokrata, který tento světový proces chce udusiti konfiskacemi tiskopisů!

Protiklerikální sjezd v Bruselu (Belgie) konán bude dne 25. a 26. prosince 1907, jehož se súčastní V. M. belgická, liberálové, socialisté a všechny živly protiklerikální. Účelem má být vytvoření protiklerikálního bloku, nalezení cest k nejpádnější propagandě. Program velice bohatý, nejlepší řečníci Belgie promluví.

Protiklerikální denník v Římě. Prof. Ghisleri, známý účastníkům kongresu pražského, vydá v prosinci první číslo republikánského denníku v Římě La Raggione (Rozum) (ne tedy La Terza Roma, jak bylo dříve sděleno). Přejeme našemu milému a sympatickému příteli všeho zdaru; z Prahy bude posílána do tohoto nového žurnálu pravidelná korespondence o pokrokových věcech českých.

Holandští volní myslitelé, sdružení ve spolku „Dageraad“ v Amsterodamě, počínají právě svoji zimní činnost řadou přednášek po celé zemi.

I v Indii svítá. V Bombayi vycházející list „Bhaga Sura“ ptá se anglické vlády, která zavírá indické „agitatory“ pracující pro neodvislost Indie, proč nezakročí proti jujariům, lidovým knežím bramínským, kteří okrádají lid a udržují ho v surovosti a hlouposti? Vláda vždy odvětí, že chrání „náboženství“ národa, a že tudíž nijak ho nepronásleduje; ve skutečnosti však jest ráda, že lid je potopen v nevědomosti a zblbění, takže může touto neprobuzenou massou vládnouti.

Osvětová práce volných myslitelů v Německu. Náš přítel Vogtherr z Wiesbadenu koná právě přednáškové tourné po Německu. V každém městě uspořádá 2 přednášky: jednu s projekcemi o uměleckých formách přírody dle Haeckla za vstupné, a druhý den, když publikum nadchlo se pro jeho sympatickou přednášku, veřejnou zdarma (na útraty prvé) o rozluce státu od církve. Tento způsob nutno si zapamatovati, neboť jest možno i nejchudší skupině Volné Myšlenky uspořádati veřejnou přednášku. Také my v Čechách budeme v brzku následovati příkladu Vogtherrova.

Postup proti klerikalismu v Brasilii. V Ports Allegre počal vycházeti orgán volných myslitelů brasilských „Lucifer“ (Světlonoš); čísla jsou illustrována. V prvním čísle jest nakreslen hlavonožec Vatikánu, objímající chapadly zeměkouli: Francie malý občánek s frygickou čápkou, usekává jedno chapadlo a volá: „Následujte mně!“ — Druhé číslo má zase illustraci matky, jež ukazuje svým dětem klerikální hydru s nesčetnými hlavami kněží a jeptišek: „Nedám vás sežrati této obludě!“

Proti přehmatům konfiskačním. Sekretariát Volné Myšlenky rozeslal novinám zprávu, že snoubenci mohou se dáti oddati civilně, nechce-li je farář oddati proto, že se nevyzpovídali. Některé listy byly zkonfiskovány pro urážku náboženství za zprávu onu. Také „Pozor“ v Olomouci. Redaktor „Moravského Severu“ vynechal tudíž dle nálezu konfiskačního zaslaného Pozoru konfiskovaná místa a zprávu takto oklestěnou otiskl. Censor c. k. okr. hejtmanství v Zábřeze však konfiskoval i tuto zprávu. Redaktor zaslal telegraficky vysvětlení stát. zástupci do Olomouce. Bylo mu odpověděno, že státní návladní konfiskaci nenavrhl c. k. krajskému soudu na potvrzení a konfiskace tím padla, poněvadž c. k. krajský soud v Olomouci ani o ní nejednal. Nyní bude se poškozená redakce ovšem domáhati na eráru náhrady škody. Z tohoto případu je viděť, jak je důležito, aby každý redaktor usiloval, aby konfiskace nebyla soudy potvrzována. Stane-li se to censorovi jednou, dá si pozor, neboť prý je zavedeno, že neopatrný censor zaplatí sám ze svého vzniklou škodu.

Nová odluka státu od církve. Povíme si něco o republice Ekvador (Equator) ležící na rovníku v Jižní Americe. R. 1857 přišel do této země dobrodruh Garcia Moreno, jenž se zmocnil vlády 1861. Tento uzavřel jako president pro církev velmi výhodný konkordát. Zde několik vyňatků: „Náboženství katolické, apoštolské a římské jest náboženstvím státním, s vyloučením každého jiného. Biskupové jedině mají právo označiti knihy, které mohou býti vydány; mají právo proskribovati knihy příčící se náboženství. Na universitě, kolejích a obecných školách mají jedině biskupové právo dozoru.“ — V r. 1870 Moreno jediný ze všech států protestoval proti zabrání papežského státu a 1873 posvětil celý Ekvador srdci Ježíšovu. Zavolal jesuity, kteří byli 1790 vypuzeni, dal zakládati křesťanské školy a povolal řeholnice Sacré coeur a milosrdné sestry, aby řídily obecné školy; pověřil Redemptoristy k pronásledování Indiánů a volných myslitelů a dal z fondů státních jeden milion papeži. Násilí dosáhlo takového stupně, že 6. srpna 1875 Moreno byl třemi občany zastřelen. Stav tento potrval až do r. 1895, kdy vypukla v Ekvadoru revoluce, která přeměnila tuto theokratickou republiku v demokratickou. Roku 1897 arcibiskup v Quitu (hlavní město), jesuiti a redemptoristi zosnovali povstání. (Ejhle, láska k státu! Dokud jim slouží . . .) President Alfaro, velice energický to muž, dal však postříleti všechny kutny se zbraní dopadené a tím povstání zmařil. Dnes má Ekvador 16 provincií, zastoupených 30 senátory a 40 poslanci; civilní manželství jest povinné, rozvod zaveden, vyslanectví u Vatikánu zrušeno. Zřízení nových klášterů zakázáno, knězem může být jen domorodec. Zákon z r. 1904 zrušil úplně konkordát. Na neštěstí jest ještě 50.000 mnichů v zemi, kteří vládě dělají oposici. Před nedávnem chtěli zavésti u nevědomého lidu desátek (!) a vláda musila pohrozit přísnými tresty těm, kdož chtěli takto zneužít zblbený lid. Školství obecné jest bezplatné a povinné. Volní myslitelé ekvatorští žádají dále vyvlastnění jmění mrtvé ruky; posvětštění hřbitovů, potlačení noviciátu kněžského; zákaz kultu mimo církve; zřízení úřadu nad kultem. A nyní chápeme, proč v Rakousku tolik zuřila Černá Internacionála při ohlášeném sjezdu Volné Myšlenky. Dostává-li takové zprávy, není divu, že je nervosní. Přičiňme se, aby se stala také z Rakouska neurasthenickou.

K. Pelant.

Z církevních obzorů.

Duplexoví rytíři v klášteře křižovnickém. Nedávno přinesla „Volná Myšlenka“ pojednání o nákladné výpravě „duplexů“ rytířů červeného kříže. Dozvěděvše se to hodovníci červeného kříže, projevili nad tím svoji nelibost. Aby však věčný klid jejich bezstarostného života již ničím nebyl vyrušován, usnesli se, že štolbům jejich, již prý to „vynesli“, dají výhost. Malí „štolbové“ jsou totiž chudí studenti ze středních, měšťanských i obecných škol, z nichž každý za přežvýkaný žvanec obsluhuje jednoho rytíře, t. j. přinese mu jídlo, pokud jí, musí za ním státi, vstává-li, musí bleskurychle odstaviti židli a usedá-li, musí mu dle potřeby židli přistaviti. Pak odnese nádobí a sklenice do kuchyně „k rukám“ kuchařky; v kostele při mši zaň se musí modliti a také zpívati. Za to jsou sraženi všichni (celkem 12) do čeledníku, dostanou drobty se stolu a ponecháni na pospas osudu. Následky toho se jeví: 1. Vlivem života duplexových rytířů a nepořádným stravováním se deprimují a kloní se k otupělosti. 2. Nadobro míjejí se svého cíle — studií. Jeden z nich měl nerytířské vysvědčení třídy docela „třetí“! — Tedy jsou ti hoši nešťastni proto, že jsou chudí, stávají se bídnými studenty a pro řemeslo odrůstají.

Jak dovede klerus na svých ovečkách vymačkávat penize! Nedávno chodila po Humpolci a okolí jakási žena vybírat na jistý spolek pražský ku podporování chudých učňů katolických. V městě se jí vedlo dosti dobře, neboť měla potvrzení od humpoleckého obecního úřadu. Vybírajíc peníze, počínala si velice nenuceně. Měl jsem příležitost jejímu počínání býti přítomen v Živnost. záložně a nahlédnouti do její knížky, ve které měla zaznamenaný příjem peněz. Předem již byly v knize té naznačeny firmy a jednotlivé osoby, od kterých domnívala se dostati peníze. Klerikální firmy (Svatováclavská záložna) byly navštíveny dříve. Toto vše by nic zvláštního nebylo. Záložna dala oné ženštině, která se nedala odbýti 1 korunu a razítkem to potvrdila. Ona však očekávala od ústavu tohoto více. Hned vyndala z příruční tašky podobnou knížku, vyžádala si namočené péro a správný obnos tam poznamenala, kdežto do druhé knížky připsala před poznamenanou korunou ještě jednu jednotku, čímž obnos zvětšil se o 10 korun. Tak to asi všude v podobných případech učinila. Pěkný to manévr! Zajisté slibovala si lepší výsledek, a aby si nepokazila další „kšefty“, takto švindlovala. Při odchodu bručela si nějakou nadávku, z čehož jsem zaslechl „zatrolení . . .“ Sama od sebe takto nejednala; popud k tomu měla asi od spolku, poněvadž správnou bilanci vedla v druhé knize. Máme to pěkný obrázek v Humpolci, jak si katolický s protestantským klerikalismem tisknou ruce v boji proti nám. Klerem protestantským rozumím některé větší evang. firmy zvláště továrny v seznamu dárců uvedené, které dle výše sumy darované ukázaly, že penězi neskrblily, i když jsem od napsaných čísel v oné knížce ode-

četl čísla připsaná, která byla pěkně znatelná. Takový příklad v Humpolci máme druhý, o němž pardubická „Osvěta lidu“ asi před dvěma měsíci psala. *A. Ž. Marbo.*

Dokumenty klerikalismu.

Arcibiskup Bauer. Jsme žádáni o otisknutí této zprávy, kterou otiskujeme pro charakteristiku poměrů, jež jsou mezi kněžími z hierarchií: Občan papež rozkázal potírati modernisty: kněze i laiky. Co chtějí tito? Chtějí, aby nebyli otroky, aby měli nějaká práva a za práci za ten „vysoký“ klerus, aby měli slušnou existenci, přiměřený plat, jako jest to u jiných stavů. Dle kanonického práva mají býti synody v jednotlivých diecésích, ale těchto nesvolávají biskupové proto, že se bojí, že nižší klerus otevřeně řekl by jim pravdu. Tak potom jednotlivý biskup píše knězi, jak chce. Mnohý hospodář svému čeledínovi psal by jinak. Slyšme, jak roku 1889 psal Bauer jako biskup brněnský svému hodnému knězi Čechu, proti němuž nebylo stížností. Psalť Bauer: „Velebný Pane! Hledáte ustavičně pomocí a nenacházíte jí nikde (kněz onen podal stížnost tehdy papeži), jak jste se snad již dosti přesvědčil, a to proto, že jí nehledáte tam, kde j: jediné nalézti můžete: qui se humiliat, exaltabitur. Zda-li této rady uposlechnete, nevím; že ale nezbedná domýšlivost Vás na jiná ještě bezcestí přivede, toho se obávám. Dle kanonických zásad Vás z diecése propustiti nemohu (onomu knězi řekl Bauer, že poslal kard. Schönbornovi do Prahy anonymní dopis, což kněz onen Bauerovi do očí prohlásil hned za holý výsmysl, kněz onen dopsal Bauerovi, že půjde z jeho diecése za takových poměrů), dokud se nevykážete přípovědí, že do jiné diecése přijat budete. Pochybuji, že by Vás kde přijali bez dotazu na Vaše chování a Vaši způsobilost. Budu-li tázán, jsem povinen pověděti pravdu, a ta Vás sotva doporučí. (Kněz byl však přijat z diecése brněnské do arcidiecése.) A co Vám konečně v Břeclavi schází, že nemůžete najít klidu a pokoje? Či chcete mě přinutiti, abych ještě více (?) pochyboval o způsobilosti Vaší ku katechetickému úřadu? Zdá se mi, že by Vám nejlépe prospělo, kdybyste s lékařem se poradil a někde v zátiší klášterním pořádné exercicie vykonal. Matka dobré rady kýž poradí Vám! V Brně dne 28. dubna 1889. František Saleský v. r., biskup.“ — Takový biskupský dopis je „volnější“ než „Volná myšlenka“. V Římě kněz onen práva, ochrany nenašel, ač udaná nepravda z Brna poštovním úřadem byla dokázána černě na bílém. (Viz „Bílý Prapor“, Olomouc z roku 1903, str. 352.) Účel posvěcuje prostředky? — Běda tomu, z koho pohoršení pochází! —

Z našeho života.

Budiž dbáno dělby práce. Mezi nejvýslednější zásadu nové doby patří zajisté dělba práce, za které lépe a úspěšněji se pracuje. Dbejme toho i u našeho působení a zejména v našem tisku. „Volná Myšlenka“ na příklad je rozšířena ve všech krajích, kde čeští lidé žijí (tiskneme nyní 8000 výtisků) a tedy zpráva, jež zajímá třeba mnoho lidí v jednom koutu Čech, nemá značnějšího zájmu v protilehlém cípu Moravy a pod. Nutno tedy ve „Volné Myšlence“ otiskovati zprávy pokud vůbec lze takové, které jsou zajímavé a poučné pro co největší počet čtenářů. Proč to pravíme? Aby na nás nebylo žádáno otiskování různých drobných zpráv z denního života a boje té které obce. K tomu jsou místní a krajinské časopisy, aby tepaly nešvary, specielně místa jich působiště se týkající. Posílejte tedy takové zprávy, co kde který čarodějník vyvedl, do těchto místních listů a nám zašlete laskavě jen to, co má všeobecnou důležitost, aby místními zprávami nebyli druzí čtenáři zkracováni. Vedle toho takovým spolupracováním v místních listech, což co nejdůtklivěji vůbec doporučujeme, lze naše idee zanésti i tam, kam se třeba dosud s naším tiskem nedostaneme.

Protokol sjezdu svobodomyslných Čechů v Chicagu vyšel již nákladem Svazu Svobodomyslných. Je to kniha o 200 stránkách, v níž obsažena jsou veškerá usnešení a přijaté resoluce. Vedle těchto kniha obsahuje následující řeči, pronesené buď při zasedání sjezdovém aneb při večerních veřejných debatních schůzích: Stanovisko svobodomyslných v Čechách. Dr. Th. Bartošek. — Úvahy o naší svobodomyslnosti. Dr. Jar. E. Vojan. — Jakým způsobem zapustí svobodomyslnost kořeny mezi krajany našimi v Americe? L. J. Palda. — Co znamená Volná Myšlenka na poli filosofickém, náboženském, hospodářském a jiných. Dr. Th. Bartošek. — O potřebě a významu školy svobodomyslné a poměr její ku škole veřejné. Dr. J. Rudiš-Jičínský. — Práce a ideál Volné Školy v Čechách. Dr. Th. Bartošek, atd. — Kniha obsahuje vedle stanov Svazu svobodomyslných taktéž jména spolků, jež sjezd obeslaly se jmény vyslaných delegátů a úplný seznam příspěvků. Cena knihy stanovena jest na 50 centů (K 2·50) i s poštovným. — Kdo by si přál vkusně upravený program sjezdu, nechť zašle zároveň s objednávkou protokolu 4c (20 hal.) na poštovné a bude mu zaslána knížečka krásně typograficky vypravená. Objednávky přijímá a vyřizuje: Rudolf Janda, 612 S. Centre Ave., Chicago, Ill. Doporučujeme všem, kdož sledují práci a postup našich amerických přátel, aby si protokol tento objednali.

Účastníkům sjezdu důvěrníků České sekce Volné Myšlenky sdělujeme, že snímky fotografie sjezdu (ve formátu pohlednice) lze již dostati za 20 hal. v naší administraci (poštou 25 hal.). Zhotoveny jsou pouze pro účastníky.

Druhé vydání č. 5. roč. IV. „Volné Myšlenky“, které bylo úplně rozebráno, vyšlo již. Dali jsme je opětně tisknouti v anastatickém ústavě v Berlíně, jako již několik rozebraných čísel ročníku I. i II.

Veřejná schůze v Libšicích n. Vlt. s programem „Co jest to volná myšlenka“ svolána byla místní organisací sociálně demokratickou 26. října 1907 do sálu „u Libuše“. Schůzi zahájil soudruh Lang, do předsednictva zvoleni soudruzi Bystrý, Kříž, Lang. K programu promluvil občan J. Polák z Prahy. Mezi referátem jeho dostavil se do schůze pozvaný místní farář Jan Arnošt. Obč. Polák nejprve zmínil se o klerikalismu a pak vysvětlil, co jest volná myšlenka, a jaký je význam kongresu pražského. Po přednášce přihlásil se o slovo farář, ale dostal potom náležitě za svoje poznámky. Při skončení schůze upozornil soudr. Kříž přítomné na důležitost vystupování z církve. Doufáme, že alespoň ti starší soudruzi tak učiní co nejdříve. Soudruzi, čiňte se, abychom měli druhou schůzi ještě lepší než byla tato!

Kaleidoskop.

Jak je to ohrožené náboženství vžito v lidu, viděl jsem pěkně v několika obcích na českém jihu o posvícení. Z kostela jde se po požehnání domů a pak rovně do hostince, kde již hrají. Některá panenka nemá ani času zajíti domů a tak se točí v kole i s modlitebními knížkami. Večer pak, když zvoní klekání, modlí se všichni nahlas: „Anděl Páně“ — a pak zase do kola. Pak se nikdo nemůže divit, když si některý ten občan uleví šťavnatějším výrazem, jako se stalo při jedné zábavě v Pasekách. Večer při klekání předříkával jeden z hudebníků. Děvčata stála u dveří a smála se. To rozmrzelo předříkávače i povídá: „Já se vám na to ....!“ a nechal modlení. — Člověk neví opravdu, má-li se tomu lidu někdy smát, aneb má-li nad tou jeho zuboženostı́ plakat. Jediná pomoc je, a to — pracovat k uvědomění.

„Zpráva o nebeském růženci a zrnu sv. Johanny“. Při sbírání pověr na třeboňsku našel jsem ve vesnici Branné u jedné rodiny list, který tuto doslovně uvádíme:

„Svatá Johanna obdržela od Krista Ježiše, že její růženec v nebi sám Pán Ježiš Kristus posvětil, a skrze jejího anjela strážce jí na svět odeslati ráčil. Pročež ty, a které zrnka od takových dotýkané jsou, tuto mocnost mají:

1. Moc má proti ďáblu, kterýž přikládáním se toho zrnka z posedlých těl vymítá a k neposedlým ani přistoupiti nesmí.
2. Proti hřímání, blýskání a hromobití odvolává.
3. Bouře a pozdvižení na moři ruší.
4. Proti ouzkostem a malomyslnosti svědomí, z kterých Pán Bůh někdy pomahá a potěšení uděluje těm kteří ta zrnka proto mají.
5. Proti morovému povětří a jiným rozličným nemocem.
6. Obludy noční, bázeň, strach a ďábelský pokušení zahání.
7. Proti nebezpečenství jak v domě tak i na cestě.
8. Proti čarodějnému zaslepení a kouzlům.
9. Slepým a jiným nelíčitedlným příběhům pomahá. Nejvíce proti ohni a zimnici.

N. B. Kdoby chtěl těchto milosti dojíti, ať s pravou vírou a s čistým svědomým vroucně Pána Boha všemohoucího (jestli by mu k spasení byli) za ně žádá. Při tom netoliko má taková zrnečka při sobě nositi, anobrž se i nimi žehnati, a bolestné oudy potírati a s připojením horlivou modlitbou u sv. Johanně se poroučeti.

To jest všechno k žádosti připraveno“. —

Takové pověry jsou v našem lidu venkovském i městském hluboce zakořeněny, aniž by kněží katoličtí proti tomu poctivě vystoupili. Na schůzi v polemice s protiklerikálním řečníkem každý páter takové pověry zatratí, ale v kostele a v životě proti tomu ani nemukne. Vždyť dobře ví, že čím pověrečnější lid, tím plnější kostely a ovšem také jeho kapsy... *F. J. Vejtruba.*

Klerikální humor v Turnově. Katecheta P. Jos. Švec vykládal ve škole v VI. třídě o V. M. takto: „Kdybych já byl volný myslitel, mohl bych si myslet volně co chci. A co kdybych si myslel o tomto stolu (který je zelený) že je červený, co byste o mně řekly?“ Jedna žákyně odvětila: „Že jste blázen!“ „No tak vidíte,“ — skončil Švec svůj výklad — „co ti Volní Myslitelé vlastně jsou!“ — Mladý stavitel jedl v pátek před novostavbou buřta a oloupanou kůži hodil na zem právě, když šla kolem klerikální a bigotní učitelka Mrázová se psem na šňůře. Pes se hnal po kůži, ale Mrázová ho strhla zpět se slovy: „Co pak tě to napadá, nevíš, že je dnes pátek a že se nesmí maso žrát?“

Něco o slavení svátků. Jeden dělník ze Slezska nám píše: Jak je každému známo, slaví většina lidí svůj svátek, svatého patrona totiž. Jest to již ze starších dob a nyní v 20. století by mohlo lidstvo aspoň kulturně vyspělé od toho zvyku upustiti a jestli slavit by chtělo něco, tak ať oslavuje každý jednotlivec aspoň své narozeniny, to jest den, kdy příroda mu dala život. Zvláště mezi dělnictvem je ten zlozvyk zakořeněn a bude třeba notné práce, aby byl odstraněn. V den patrona se nejlépe daří lihovarníkům a odchodí arcibiskupská (alkohol), při tom se každý zpije pod obraz boží, podle klerikální logiky; a co se naděje neplech a co památky zůstává pak po patroně často i po těle znát! Také u inteligence se slaví patron aneb patronka, což zvlášť by nemělo být. Patroni svatí tak nebo tak nic nepomohou, ačkoli ve svátek jejich se orgie slaví. Lepší obětovati nějaký dar aneb cokoli na dobrý účel (ne páterům) a památka jednak zůstane; aneb vypomoci někomu nějakým peněžním darem, nějaké chudé rodině. Jistě lépe, když každý nějaký dobrý skutek učiní, než když se opije a pak kraval dělá.

Bohatý chuďas. Chudý zajatec ve Vatikáně, na jehož živobytí sbírá se po celém světě petrský haléř, objednává u zlatníka dvě „růže ctnosti“ po 100.000 lirách. Růže obsahují skřínku se skvostnou růžovou voňavkou. Voňavka (balsám) znázorňuje vůni svatosti, kterou vyzařuje kněžna, vyznamenaná „růží ctnosti“. Mladá královna španělská sice sotva před rokem přestoupila k církvi římské a chybí jí tedy dle církevního práva jistě pevná víra, ale již zavoněla vůně jejích ctností po Španělsku a ona stala se jednou z vyvolených. Její šťastná spoluuchazečka o cenu ctnosti zná až dosud jen boha a římskou kurii. Růže cnosti jistě usmrtí všechny bacilly volnosti svědomí (jako zacherlin šváby!). Protože sv. otec v Římě objímá láskou svou všechny křesťany (to jeho srdce!), poctil nejen královskou paní, nýbrž i očekávané „baby“. Stu francouzským jeptiškám bylo papežem uloženo pracovati skvostnou výbavu, kterou Pius X. věnoval králi Alfonsovi jako dar kmotrovský. Krajkovou čepičku, kazajku, dvojí spodní šatečky, prostěradla, košilky a plenky — na to vše pamatoval laskavě sv. otec křesťanstva. A pak si ještě zlý svět myslí, že takový kníže církevní žije beze starostí. Jeví-li se otec křesťanstva tak štědrým k panu Alfonsovi Španělskému, který se má ještě tak dost slušně, jak teprve na srdci mu leží děti chudých lidí — to budou dary kmotrovské jen pršet. — Uvidíme. — Tos ty, Ježíši Nazaretský, také daroval Její Milosti paní Pilátové nebo snad paní Herodesové lahvičku s voňavkami? A Herodiadě „růži ctnosti“?

„Jiným chválí bědný vzor,
sám . . . .“

Sjezd církví v Yarmouthu. Ledy se lámou a proto církve i ty, které si dosud ležely ve vlasech, horempádem se sbratřují a hledají pojítka. Ve „Volné Škole“ ukázali jsme na pokusy o sbratřování katolicismu s pravoslavím, dnes na totéž katolictví s protestantstvím. Přestávají rozdíly, počíná splynutí; nyní nám uvěří ti, kdož mínili, že se mýlíme, házejíce protestantství do jednoho koše s katolictvím. Již theoreticky vzato, protestantism není nic jiného, než kompromis s katolictvím a kompromis věčně nemůže trvati; jedna strana podlehne, a to bude měkčí, ne tak přísně dogmatický protestantism. Počátky se již jeví. Dolní komora anglická odhlasovala školský zákon o vyučování bez určité konfese, a ohrožené církve hned uspořádaly kongres minulé týdny v Yarmouthu, kde jednosvorně žádaly konfesijní vyučování. Zajímavé bylo, jak řečníci obou táborů ukazovali, že při tomto stavu věcí by vše vedlo tak daleko, jako ve Francii, a biskup Wilkinson líčil tuto hrůzu takto: „Francouzská vláda dnes mi ve svých dekretech, ani ve svých aktech nevzpomíná boha neb Prozřetelnosti, ani božského zákona; vnutila všude laické vyučování a sundala náboženské odznaky ze všech veřejných budov. Účastenství při obřadech církevních neb náboženská výchova dítek dnes činí překážku na postupu. Cílem vlády jest vytvořit stát bez jediné vzpomínky na boha. Řády jsou vyhnány, konfesijní školy zrušeny, almužníci potlačeni. Dělníci v počtu jednoho milionu organisovaní jsou antikřesťané. Každé čtyři roky jsou tam volby a lid ruší obyčejně to, co bylo předchůdci zřízeno. (Že ke svému lepšímu, zapomněl dodat.) A tak vidíme katolicism i protestantství ruku v ruce, jak se jedná o volné myšlení. Habeat sibi — my to již dávno věděli.

Postup Volné Myšlenky v ruském Polsku. V posledním čase strana národních demokratů (nacionalisté) ve svém officielním denníku „Gazeta Co-

dzienna“ dala se do boje s klerikalismem. V „Uniwersytecie dla wszystkich“ přednáší známý ze světového kongresu pražského polský spisovatel Andrej Niemojewski i jiní o thematech: „Jak člověk hledal pravdu“, „O Sokratovi“, „O Giordanu Brunovi“ atd. Přednášek těchto účastní se vždy až na dva tisíce posluchačů; veliký sál varšavské Filharmonie bývá naplněn. — Naši varšavští přátelé přišli tento měsíc také do styku s rakouskou censurou. Andrej Niemojewski poslal dvě své brožurky: „Objasnienie katechismu“ a „O pochodzeniu naszego boga“ do Haliče, kde mu byly haličskými úřady, jak jest to u nás obyčejem, v plném znění konfiskovány. Česká sekce V. M., na kterou se přítel Niemojewski obrátil, vypracovala v polském znění interpelaci obou brožurek, kterou polský sociální demokrat Andrej Merosczewski přednese v rakouském parlamentě. Bude tak aspoň na státní útraty pořízen německý překlad obou zabavených brožur, jemuž v brzku budou následovati též překlady do jiných jazyků rakouských. — Dne 8. prosince koná se ve Varšavě první velké shromáždění volných myslitelů království Polského za účelem založení řádné organisované polské sekce Volné Myšlenky. Ačkoliv práce k tomu cíli je těžká a vymáhá veliké péče, přece lze doufati v příznivý počátek.

Právní rádce.

Otázka: Co dělat, když se nechce církevní zřízenec spokojit zaplacením podle sazby štoly a hledí hrozbami vynutit obnos vyšší anebo z furiantství a aby toho, kdo mu platí jaksi zahanbil, prohlásí, že nechce „raději nic“?

Odpověď: Ani jedno ani druhé nejsem povinen si dát líbit. Církevníku patří za jeho výkon, je-li tento prostý a beze vší zbytečné pompy, jedině obnos sazbou štoly předepsaný, ale nutno také upozornit na to, že objednatel onoho církevního výkonu má právní nárok, aby zřízenec církevní patřící mu poplatek přijal, s ním se spokojil a neurážel objednatele furiantským „darováním“ jeho. Nechce-li tedy zřízenec církevní, nemoha dosíci zaplacení vyššího „raději nic“, mohu se s tím ovšem spokojit] a nic mu nedat, ale mohu také donutit ho, aby vzal, co mu patří. Darování je přece smlouva jako každá jiná a nikdo nemůže mi darovat, co já nechci. A tak tedy: 1.) v případě, kde církevník žádá za svůj výkon víc než mu podle sazby štoly patří, neopomeňte oznámit to (nekolkovaně) okresnímu hejtmanství, které bude nuceno vyměřit mu pokutu. 2. v obou případech t. j. i když žádá mnoho, i když nechce nic, mám tuto další možnost: Prostřednictvím advokáta (v pádu potřeby provedou to naši právníci) složte obnos jemu patřící u příslušného okresního soudu do uschování (deposita) a podejte na zdráhajícího se věřitele žalobu na spravení deposita, kterou vymůžete si proti němu rozsudek, že složením obnosu k soudu je Váš dluh vyrovnán, a že je povinen obnos pro něho deponovaný přijat a nahradit Vám veškeré soudní útraty deposita i processu. Pak ovšem zdráhavému kouzelníku mnoho nezbude: dejme tomu, že by za nějaký výkon a vyhotovení listiny o něm patřily mu 2 K, útraty deposita budou nejméně 5 K, útraty procesní nejméně 11 K, zdráhavec doplatí tedy v tomto případu na soudních útratách 14 K. Proces ovšem musí být proveden advokátem, poněvadž jinému by soud procesních útrat nepřisoudil.

Prohlášení.

Vzhledem k zprávám a projevům otištěným ve dvou číslech „Národního Obzoru“ pod titulem „Český obrázek“ prohlašuje Česká sekce Volné Myšlenky, že neshledala na funkcionářích sjezdu v záležitosti alb pana Kočího žádné nekorrektnosti a protože zasláném Julia Myslíka, předsedy České sekce Volné Myšlenky a předsedy pořadatelského výboru kongresu Volné Myšlenky v Praze dne 9. listopadu roku 1907; jakož i soukromými vysvětlivkami, jichž se ochotně dostalo všem, jimž jich bylo třeba, považujeme tuto soukromou záležitost pana Kočího za vysvětlenou, nebudeme mařiti svůj čas opětnými dlouhými výklady. Nicméně zasluhuje odsouzení našeho způsob, jakým „Nár. Obzor“, respektive jeho redaktor p. Gustav Jaroš, otiskováním soukromé korrespondence kompromituje předsedu naší české sekce a při tom ještě tvrdí některé vědomé nepravdy, jako že celá tato záležitost byla hned od počátku na něho míněna, ačkoliv jest aspoň v závodě pana Kočího docela notorickým, že celou albovou záležitost projednával a vyřídil Karel Pelant a že jak předseda pořadatelského výboru, tak také předsednictvo kongresu dovědělo se o celé akci, až již byla úplně hotova. Nepovažujeme ostatně za taktní ani v tomto ani v četných jiných případech v naší publicistice dosti hojných, aby rozvadění jednotlivci vyřizovali svoje osobní a soukromé spory před neinteressovaným publikem a aby redaktoři zneužívali své veřejné funkce k otiskování projevů, jež dle své povahy a výslovného určení mají zůstati soukromými a proto v záležitosti této jakož i v celé řadě jiných podobných záležitostí, kde se na někoho z nás útočilo, útočí nebo bude útočiti jako na osobu soukromou, ani jako celek ani jako jednotlivci nebudeme odpovídati. Považujeme za svou povinnost věnovati svůj pracovní čas pracím důležitějším.

V Praze, dne 27. listopadu 1907.

Dr. K. Dražďák, F. V. Krejčí, Dr. Th. Bartošek, Růžička Jos., Dr. R. Aron, Makovec Jos., K. V. Tuček, F. Vojč.

Ježto v září vyšla dvě čísla Volné Myšlenky, jsme o jedno číslo napřed; rozdíl vyrovnáme tím, že v lednu číslo V. M. nevydáme. Budiž to vzato laskavě na vědomí!

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

ROČNÍK III. ČÍSLO 9.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELU ČESKÝCH 1. ÚNOR 1908

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

Dr. KAREL PAVEL DRAŽĎÁK:

Ernesto Nathan — sindaco římský.

Oblíbenou povídačkou klerikálů bylo, líčiti pravdy neznalému svému čtenářstvu, že svobodní zednáři mají svého červeného papeže, se sídlem v Římě, zrovna proti Vatikánu. Pořekadlo: „Není radno malovat čerta na zeď“, se v tomto případě osvědčilo.

Svobodní zednáři nemají sice a také neměli nikdy nějakého svého papeže se sídlem v Římě, ale Řím, středisko Italie, zvolil si nyní za svou viditelnou hlavu svobodného zednáře a žida Arnošta Nathana.

Vatikán strnul!

Žida by byl ještě Vatikán snesl, neboť na venek se provozuje politika protižidovská, ale miliony ukládá a spekuluje s nimi prostřednictvím židovských bankéřů papežská stolice velice ráda, ale zednáře starostou v Římě, to byla veliká rána.

Ještě kdyby to byl nějaký obyčejný zednář, kterého nikdo nezná, ale Nathan byl po velikém odpůrci Vatikánu Adrianu Lemmim zvolen r. 1896 velmistrem italského zednářstva, Nathan jest jedna z nejbystřejších hlav svobodného zednářstva, bratr od mládí, se všemi vynikajícími zednáři celého světa v úzkém styku, právě tak jako s bojovníky za sjednocenou Italii.

Nathan je z rodiny italských nadšených vlastenců. Otec jeho jmenoval se Giuseppe a matka Sara. Byli z Lugana. Mazzoni o nich napsal: „Nejlepší italští přátelé, které mám, ona Sara, (matka Nathanova), jedna z nejlepších žen, které znám.“ Otec Nathanův byl Mazzoniho sekretář a Mazzoni za svého pobytu v Londýně bydlel u Nathanů. Rodiče Nathanovi byli ve velice úzkém styku s italskými vlastenci pohnutých dob a poskytovali na př. velmistrovi italského zednářstva Giuseppovi Mazzonimu, bývalému florencskému advokátovi a ministru spravedlnosti, reakcí pronásledovanému, v době, kdy tento byl nucen v Pise se skrývati, útulku a matka Nathanova Sara měla na památku uschovanou mistrovskou zednářskou zástěru Mazzoniho.

Věren vzpomínkám z mládí, pronesl Nathan r. 1905 u přítomnosti italského krále krásnou řeč na oslavu Mazzoniho, po jejíž ukončení král italský, očividně rozechvěn, spěchal k Nathanovi a vřele mu tiskl ruku. Nathan jest důvěrníkem mladého krále.

Nathan, který studoval na radu Mazzoniho, rodinného přítele Nathanových, v Oxfordu, jest muž duchaplný a vysoce vzdělaný, znamenitý národohospodář, rozumný politik, vše, co vládou papežskou zbědované Římsko potřebuje.

Jest těžko z lidu, vládou fialových a červených kuten vyssátého, ztupělého, učinit lid pracovitý, bystrý. Léta to bude trvat než ty nejprimitivnější pokroky bude lze v místech, kde drahokamy tiary zářily tak často u hranic kacířů, prostřed té bezmezné hmotné i duševní bídy lidu římského, znamenati. Nathan, syn Italie, která, aby ožila, shoditi musila tyranství světské i duchovní, pozoruje a studuje poměry všech národů bojujících o vítězství Svobody a Světla.

Za kongresu Volné Myšlenky v Římě stýkal se Nathan s delegáty cizozemskými a těšil se z pokroku světové organisace Volné Myšlenky, také Velký Orient Italský zaslal k letošnímu kongresu V. M. v Praze velice srdečný přípis a styky mezi Čechy a Italií v tomto směru dopisem oním skončeny nebyly.

V. M. česká blahopřála prostřednictvím osobního přítele a svého člena Arnoštu Nathanovi k jeho zvolení starostou Říma, neboť Nathanova osoba představuje ideu Vítězícího Pokroku, ku jehož konečnému vítězství spojují se všichni poctiví pracovníci s těmi, kteří budují chrám Lidstva na sloupech Krásy, Moudrosti a Síly. —

Zvolen byl Nathan za sindaca (starostu) římského přičiněním seskupených pokrokových stran obecní rady Říma, t. zv. bloku; 60 hlasů bylo pro Nathana, 12 proti jeho volbě.

Zmíněný blok bojuje hlavně pro osvobození školy z drápů klerikalismu.

Inž. J. KALIVODA:

Náboženský liberalism a Volná Myšlenka.

I.

Kongres Volné Myšlenky působil v Čechách jako lučavka. Duchové se jím utřídili. Jedni stulili se úžeji a s novou láskou do lůna orthodoxie, tradice a pověry, druzí vítali radostně snažení po svobodě a varovali současně před důsledky myšlení, a třetí? — Šli statečně a neohroženě v před, nedavše se zadržeti ani nebezpečím, že zašlápnou leccos, co už dohnívá a práchniví.

Dík této rozkladné činnosti kongresu máme tedy učleněnu českou společnost na tři skupiny: v orthodoxii, v náboženském liberalismu a ve volné myšlence.

Rozeznáváním a vytvořením těchto skupin se další kulturní boj v Čechách značně usnadní.

Poměr ku pravověrným dán je sám sebou. Je to boj proti klerikalismu v širším smyslu, jak jej v Čechách již od dob Havlíčkových jménem osvěty a svobody po dlouhou dobu vedla najmě politická strana svobodomyslná. Dnes, ovšem, poměry strannické i myšlenkové podstatně jsou změněny, ale předmět boje protiklerikálního zůstal stále týž. Jsou to předsudky a pověry na straně jedné, duchové a kulturní násilnictví s hlediska druhých. Ve Volné Myšlence přibyl činitelům protiklerikálním toliko nový bojovník. Bojovník, který zaujal nová stanoviska a který střílí také tam, kam podivuhodnou jakousi úmluvou bylo doposavad zakázáno střileti. Tím vytvořily se jakési nové myšlenkové poměry, jež třeba je si uvědomiti a ujasniti.

Nová stanoviska, která byla Volnou Myšlenkou zaujata i nový způsob jejího boje vyvolává jakési spory v samotném táboře protiklerikálním.

Liberalisté tvrdí, že se „přestřeluje“, a volní myslitelé praví, že boj byl až posud plytký a bezvýznamný, ježto šetřily základnu klerikálního nebezpečí: „nevědecké myšlení.“ Ale krom těchto sporů vznikla již také otázka, je-li dnes (za poměrů, které jsou dobově dány) vůbec takticky vhodno s požadavkem vědeckého myšlení v Čechách vystupovati? . .

Boj protiklerikální vedly u nás až doposavad strany politické a české náboženské minority. Oba ti činitelé měli proti klerikalismu ruce vlastně svázány. Není třeba vykládati dlouze, co je toho příčinou.

Náboženské myšlení u venkovského lidu našeho je příliš hluboko zakořeněno. Je s myšlením a cítěním jeho často tak úzce spjato, že v očích lidu mnohdy pověry nejsměšnější a nejhrůznější — jsou právě podstatou pravého „náboženství.“ Nerespektují-li politické strany v čas voleb toto pověrečné naladění našeho lidu, mohou se rozžehnati s výsledkem. Strany politické kladou však svůj politický výsledek nad kulturní naladění lidu a proto všecky šmahem přijaly zásadu náboženského liberalismu: Náboženství je soukromou věcí každého jednotlivce. („Věř si co chceš, věř si třeba pověrám, jen když s námi hlasuješ!“) — Náboženskému naladění lidu dává se tím sankce a pověrám vrstev nejširších volné pole k rozvíjení. Zásada náboženského liberalismu, důsledně prováděna, znamená snášenlivost ku všem projevům politického i náboženského klerikalismu.

Vždyť základní povšechná opora každého klerikalismu jest jen v niterních citových potřebách našeho lidu. — Náš lid chce znáti, co nezná, chce ovládati, co neovládá, chce slyšeti, že bezvýznamný, živočišný jeho život má nějaký smysl. — Ale, tu přicházejí k němu politici a takto praví: „A to nic... tohle to... to je věcí každého jednotlivce — ať jen si každý vytvořuje sám svůj poměr k Bohu.“ — A přichází — kněz a nikým nerušen mluví a rozmlouvá — a citové potřeby mass ukojuje. Naučí je znáti všecko, co je vědecky neznámo, naučí je ovládati všecko, co není v jejich rukou, ano naučí je i hlubokému a tajemnému smyslu všeho života i všech jeho utrpení... Jen kdo nezná psychologických podmínek života našeho prostého člověka, může se domnívati, že při tomto postupu může na trvalo zvítěziti liberální politik a ne kněz. — Kněz podává našemu prostému lidu usoustavněně a uspokojivě, politik podává jenom součást této stavby; *) lze-li se diviti, že politické nálady lidu jsou vždy spíše jen hořící slamou, zatím co stále hluboko zakořeněn zůstává jeho konservatism a klerikalism? Ale ani tomu nelze se diviti, že tento náboženský liberalism do-

*) Je to nauka o prostředcích, jimiž na základě společenské moci je možno ovládati některá zla společenská. (Kněz naučí lid i tato zla ovládati mnohem snadněji a přístupněji.)

nesl již také hořké ovoce. Francii přivedl před léty na pokraj záhuby, vydav i vládu i vojsko a školství do rukou mnichů a klášterů — a Rakousko? Rakousku tento liberalism ovoce ještě přinese, ale nebudou to strany liberální, které je budou kliditi.

Na štěstí změnily se poslední dobou politické poměry u nás na tolik, že není už vůbec myslitelno, aby bývalá zásada náboženského liberalismu byla politickými stranami důsledně zachovávána.

Klerikalism, zorganisovav se ve stranu politickou, stal se politickým stranám konkurentem a to konkurentem vzhledem na zavedení všeobecného hlasování velmi nebezpečným. (Slouží citovým potřebám prostého lidu, má tuhou církevní organisaci, užívá všech prostředků, opírá se za hranicemi, i na nejvyšších místech stejně mocně, jako se opírá doma o nevzdělanost našeho lidu. Konkurent takový nemůže býti přehlížen.) Tím lze si vysvětliti těžko pochopitelný jinak zjev, že téměř všecky politické strany naše staly se poslední dobou horlivě protiklerikálními. — Musí jimi býti, nechtějí-li provésti na sobě velkolepé harakiri!

Ale při tom při všem nesmíme protiklerikálnost našich stran politických příliš přeceňovati. Stojí vždy ve dvojím ohni, brzo sem, brzo tam se přiklánějíce. Musí respektovat citové, náboženské a pověrečné naladění lidu a musí zápasit se stranou, která tomuto naladění lidu nejlépe hoví. Politické strany nemohou tedy opustiti své zásady náboženského liberalismu, ale mohou také býti neklerikálními. Z této nesnáze pomáhají si jakousi polovičatostí. Rozlišují klerikalism podstatně od pověrečných potřeb prostých lidí (a jsou pak ovšem sklonny útoky proti těmto pověrečným potřebám vyhlašovat za „přestřelování“).

Tu nezůstává tedy nic nejasného: Protiklerikalism všech našich stran politických je dnes — dík situaci — pro všechny příkazem konkurenčním a jistá polovičatost v boji tomto — příkazem taktiky.

Nuže: A co činí české náboženské minority? Pro české náboženské minority slovo klerikalism vyvolává představu blahých zapadlých dob předjosefinských, i bylo by dosti těžko nalézti mezi stoupenci těchto minorit poctivé obdivovatele ryze klerikálních dob. Také u nich je boj protiklerikální bojem vnuceným a existenčním, třebaže nesmíme přehlížeti, že minority tyto, hovíce citovým potřebám mass ne v podstatě nepodobně jako sám katolicism jim hoví, budou sklonny pojímati klerikalism (tak jako strany politické to činí) jen úzce a opatrně a budou ho najmě rozlišovat vážně od duchového ohlupování, takže nalezneme zde jistý druh tolerance k pověře stejné, jako jsme jej nalezli u stran politických.

Na té i na oné straně nemohou tedy opravdoví stoupenci přestati býti protiklerikálními, ale nemohou jimi býti dosti.

Dáme-li znovu vystoupiti otázce po vhodnosti aneb včasnosti snažení Volné Myšlenky, můžeme stručně odpověděti:

1. Volná Myšlenka netříští odpůrce klerikalismu, poněvadž mezi těmito odpůrci nebylo posud žádného soustředění. Volná Myšlenka naopak snaží se — a to se zdarem — odpůrce klerikalismu soustřediti a sorganisovati.

2. Volná Myšlenka organisujíc nepoliticky stoupence různých politických stran, neškodí ani nekonkuruje těmto stranám, ježto organisuje je k boji, kterýž je v zájmu všech jednotlivých stran (vyjímaje klerikální) a na ktery strany samy, ojediněle, byly by příliš sláby...

Ostatně tyto úsudky, zdá se, jsou v Čechách již dosti uplatněny. Jen tak lze si vysvětliti, že u příležitosti kongresu politické strany i všecko lepší z náboženských minorit vyslovilo se radostně a otevřeně pro rašící novodobé hnutí osvobozenské.

Po kongresu, ovšem, dík nevyjasněné polovičatosti náboženského našeho liberalismu ozvaly se hlasy všelijaké a z nich některé i proti Volné Myšlence.

Je zajímavo stopovati základní stanoviska těchto hlasů, učleniti je a vyhledati jejich původní pramen...

LADISLAV KUNTE:

Případ Dlouhého-Pokorného a katolická moderna česká.

P. Dlouhý-Pokorný umínil si reformovati katolickou církev. Zasazoval se před léty, aby strana křesťansko-sociální, kterou pomáhal organisovati, přijala do svého programu všeobecné právo hlasovací, které chtěl míti rozšířeno i na ženy. V těchto požadavcích potkal se s prudkým odporem kruhů šlechticko-hierarchických a zejména s jejich náhončími: Drem Horským, P. Škrdlem a T. J. Jirouškem. Později rozšířil svůj program. Ocitl se v čele nespokojenců kněžských, kterým vadily různé instituce církevní, zejména povinný celibát. V časopise Rozvoj bylo zřízení toto podrobováno ostré, někdy až vášnivé kritice a na hierarchii útočeno prosbami i hrozbami, aby je odstranila.

Současně byly, ač již ne tak naléhavě, žádány též reformy jiné, které lze krátce charakterisovati tak, že směřovaly ke zkonstitučnění církve. Žádáno svolávání synod, na kterých by kněžstvo mohlo vysloviti svá přání a spolupůsobiti při správě věcí církevních; žádána volba

biskupů klérem a dokonce i spolupůsobení laiků ve správě církve. Kritika neomezovala se však jen na kritiku církevního zřízení, ačkoliv tu bylo její pole hlavní; byly pronášeny i stesky na některé zastaralosti v církevním učení v praxi (na př. na přeměnu kultu svatých a pod.) a s nadšením přijímány ideje reformistů německých: Schella, Müllera, Ehrharda i jiných.

Uplynulo několik let. Řady katolických modernistů zatím prořídly. Někteří se unavili marným bojem a ustoupili do pozadí; jiní vystoupili z církve, aby nemusili snášeti dále nesnesitelné jho povinného celibátu, jiní z příčin jiných. Dlouhý-Pokorný zůstal. Na nějakou dobu také jeho jméno zapadlo; po přestávce dvou nebo tří roků prozrazoval však rázovitý sloh některých článků v Bílém Praporu, novém orgánu katolické moderny, který si založila, když Rozvoj, Mane i Rozkvět byly od biskupů zakázány, že Dlouhý-Pokorný znovu se chápe péra ve službě starých svých ideálů. Konečně byl zakázán a zastaven i Bílý Prapor, poslušně se podrobil i jeho nástupce Rozkvět číslo 2., zemská organisace katolického duchovenstva byla rozpuštěna; Dlouhý-Pokorný začal vydávati Křesťanskou Myšlenku, která ve věci i formě jest pokračováním, ne-li opakováním toho, čím byl před 7 lety Rozvoj. Hlavním předmětem boje zůstal celibát; Dlouhý-Pokorný, který zatím založil si rodinu, vymáhá v Římě dispens od celibátu — a současně agituje mezi lidem, aby se organisoval na základě „křesťanském“ a církevním. Žádost v Římě — prosby — zůstaly, jakož přirozeno, oslyšeny; Dlouhý-Pokorný, přesvědčiv se tak znovu s pokusem, jehož bezvýslednost sám předvídal, že snaha oblomit hierarchii je marna, obrací se zase k lidu, chce pro své cíle získati katolický lid a zejména inteligenci katolickou. Vytýká jí netečnost, kterou jí vytýkal již Rozvoj; tou netečností je spoluvinna na tom, co církevní život dnes znešvařuje a co nahání vodu na mlýn nepřátel církve. Křesťanská Myšlenka je prostředkem tohoto agitačního úsilí. Proti těm, kdo jsou mimo církev a proti církvi, je redaktor Křesťanské Myšlenky stejně nesnášenliv jako kterýkoliv klerikál; je naplněn záštím proti nim a vyjmeme-li řídké okamžiky, kdy k nim snaží se i dovede býti alespoň spravedliv, umí proti nim užívati stejných infamií jako na příklad ryze klerikální Čech. Demokratické nároky P. Dlouhého-Pokorného, ač upřímné, jsou přece dost mělké a skrovné; především nerozeznává dosti jasně mezi demokratismem a demagogismem — proto je mu na př. klerikální organisace katolických zemědělců organisací demokratickou a ve volebním vítězství klerikálních demagogů jako Dr. Myslivce, P. Záruby vidí úspěch křesťanské demokracie přes to, že toto vítězství bylo umožněno penězi téže šlechty a klerikální hierarchie, jejíž láska k lidu je P. Dlouhému-Pokornému velmi dobře známa.

* * *

Případ Dlouhého-Pokorného je dosti tragický a celé jeho veřejné působení je řadou trudných omylův. První z omylů těch je mínění, že církev je možno reformovat. Soudíme pouze z fakt: Dlouhý-Pokorný se po řadu let namáhá o reformu církve a stávají-li se slova jeho prudšími a vášnivějšími, reformní jeho ideály stávají se skromnějšími. Pochybujeme však, že Dlouhý-Pokorný v možnost této reformy, po které tak vřele touží a o níž se zasazuje, opravdu také věří. Namlouvá si pouze, že je možna a potlačuje svou skepsi s úsilím, jehož energii lze se podivovat. Ví na příklad, že snaha pohnout Řím, aby mu udělil dispens od povinného celibátu, je marna; ale chce si myslit, že není marna a zasazuje se o tu dispens. Toto přemlouvání sebe sama, že reforma církve je možna, je zjevem u katolických modernistů obecným; ti, kdo již přestávají nebo nedovedou se přemlouvat, přestávají být modernisty a stávají se odpadlíky buď zjevnými nebo tajnými — dle poměrů a temperamentu. O příčinách této autosugesce, která někdy bývá bezděčná (člověk přelhává sebe sám, aniž je si toho vědom), nelze se zde šířiti; jsou četné a různé. U Dlouhého-Pokorného, z jehož psychologie je mi známo víc, než mohu sdělit, jest jednou z nich (nikoliv jedinou) tato: upřímné a rozhodné přiznání, že církev jde vstříc zkáze, znamenalo by pro něho nejstrašnější věc, jakou možno si myslit. Neboť co všecko s ní bude pohřbeno? Zda-li ne i křesťanství — ideál Kristův — nejvyšší a poslední slovo morálky, která je základem všeho spořádaného života společenského? Zda-li budou pak ještě lidé lidmi a ne spíše vlky, kteří se navzájem pohltí? Zbortí-li se náboženství, co bude lidu náhradou za ně? Snad nějaká soustava filosofická? Která? Což má mezi četnými těmi soustavami některá známku jistoty? Či spíš jsou všecky stejně sporné, stejně pochybné? A kdyby ani toho nebylo: která soustava filosofická může býti lidem pochopena tak, aby mohla vskutku být náhradou za náboženství, jež dovedlo chápat i dítě?

Nepokládám za potřebné vykládati a dokazovati, co je nesprávného v těchto otázkách skeptických, které vedou oklikami do Říma; jen na jedno upozorňuji: že docela na dně této skepse je možno vypozorovati předsudek základní, který skepsí zasažen nebyl: pozůstatek víry v samospasitelnost církve — jeden z oněch předsudků, které výchovou zapustily kořeny nejhlouběji a proto také nejdéle v nejrůznějších formách (nejen u katolických modernistův) přetrvávají.

Ale k věci: Dlouhý-Pokorný tedy nechce

a z jistých příčin snad ani dobře nemůže vzdáti se víry v možnost církevní reformy — právě jako jiní katoličtí reformisté. My, kteří stojíme mimo církev, ale všímáme si, co se děje v ní, nemáme také věru žádného zájmu na tom, abychom reformě církve odpírali. Proč by také? Přejeme si přece pokrok všude, zasazujeme se oň — proč bychom si tedy nepřáli pokroku v církvi?

Jenom že pro nás každý takový pokrok znamená z důvodů, které zde nepotřebuji rozpřádati, poněvadž jsou známy, úpadek církve a konečným slovem tohoto pokroku bude — smrt církve. Na první pohled je tu jen rozdíl slovný — uvidíme, že není jen slovný, ale i tento slovný rozdíl zasluhuje, abychom mu věnovali pozornost. Ukážu věc na konkrétním příkladu: katoličtí reformisté přejí si, aby se uvolnil církevní absolutism. My také, neboť v tom vidíme pokrok — ale jak řečeno: ne pokrok církve, nýbrž její úpadek. Katolický reformista namítne: Dobrá! Jste-li důsledni, tož musíte i v přeměně státu absolutisticky spravovaného ve stát konstitučni nebo dokonce v republiku viděti — úpadek státu. Ne, odpovídáme; neboť k podstatě státu nenáleží, aby byl absolutisticky spravován; k podstatě církve ano. Neomylnost a neomezená vláda papežská jest dogmatem t. j. poučkou, která se vydává za zjevení boží. Kdo tohoto dogmatu neuznává, není již katolíkem a bude-li jednou církev zdemokratisována, nebude to už církev ve smyslu dnešním, vatikánském, církev katolická ex definitione.

Ale na slovích konečně nezáleží tak příliš a kdyby se názory katolických reformistů o t. zv. církevní reformě lišily od našich jen tím, že co oni zvou pokrokem církve, my pokládáme za její úpadek, byl by to jistě rozdíl snadno odstranitelný, — otázka by pak byla jen, co všecko a do které míry se má reformovat, a tu bychom my arci šli dále než jdou katoličtí reformisté, jichž reformní požadavky bývají většinou velmi skromné. My bychom chtěli více, oni by se spokojovali s menší kvantitou a s méně radikálními požadavky reformními — ale i tak by pracovali, možno říci, do našich rukou — třeba proti své vůli.

Ale i ten první rozdíl není a nezůstává jen slovný. Základní omyl, že jejich požadavky směřují k zvelebení církve a k jejímu rozkvětu, vede katolické reformisty k omylům dalším. První jest ten: reformisté doufají nebo snaží se doufat, že hierarchie — biskupové, papež — dá se přesvědčiti jejich důvody a zavede ony reformy, které se jim zdají žádoucí. Obracejí se tudíž na hierarchii: vykládají, dokazují, prosí; a aby dodali důrazu svým prosbám, ujišťují, že jsou a zůstanou věrnými syny církve a stupňují svou horlivost ve službách téže církve, kterou chtějí reformovat, a téže hierarchie, která k jejich prosbám, výkladům a důkazům mlčí. Neboť ona vskutku mlčí. Reformisté se rozčilují tímto mlčením, začínají hrozit, vytýkají hierarchům sobectví, omezenost, lenost, netečnost k potřebám církve a různé nepěkné vlastnosti. Rozvoj, Manne, oba Rozkvěty, Bílý Prapor, Křesťanská Myšlenka psaly někdy o biskupech tak, že časopisy nejradikálněji protiklerikální nemohly psáti ostřeji. Ale to jen časem; jindy zase prosí; omlouvají prudký tón občasných záchvatů, znovu dokazují, znovu vykládají, znovu ujišťují o své pravověrnosti a ukazují na svou práci ve službách církve atd.

Docílí toho, že se hierarchie časem protrhne ze své domnělé lethargie a odpoví jim na jejich prosby i hrozby tím, že zakáže jejich časopisy a s „otcovskou přísností" modernisty pokárá a pohrozí jim církevními tresty. Modernisté se podrobí — a začnou znovu. Hierarchie zakáže Rozvoj, modernisté jej tedy zastaví — a vydávají Mane; pak Rozkvět; pak Bílý Prapor, pak Rozkvět čís. 2.; konečně zastaví i ten a Dlouhý-Pokorný začne vydávat Křesťanskou Myšlenku.

V celém tomto podnikání reformistů jest patrna jedna věc; reformisté neznají nebo vědomě přehlížejí podstatu katolické církve a postavení hierarchie v církvi. Zájmy církve staletým vývojem srostly tak se zájmy hierarchie, že nejen není již ani možno splynutí těsnější, nýbrž není také možno rozdělení obou — leda v theorii. Církev je tím pevnější, čím úplněji lid věří kněžím (= čím je rozumově nesamostatnější) a čím povolněji se jimi dá vésti (= čím je nesamostatnější vůbec neboli: čím je zotročilejší); čím pevnější jest týž poměr k církevním představeným a těchto k papeži. Uvolniti kterékoliv z těchto pout znamená: oslabiti církev, vnésti v ni prvek rozkladu. Jistota trvání církve je jistotou, že potrvají tyto svazky, jíž je neomezená moc směrem dolů a neomezená poslušnost (také rozumová neboli nesoudnost) směrem nahoru. Nuže, požadavky jako: odstranit povinný celibát, svolávati synody a popouštět jim jistá práva, zreformovat ve smyslu moderním theologická studia, dopustit více volnosti v theologickém bádání a co všecko ještě žádají reformisté — směřují, o tom není sporu, k uvolnění těchto svazků. Nelze se diviti hierarchii, že se požadavkům takovým staví na odpor všemi prostředky, které jí jsou po ruce. Každý jednotlivec, každý stav, každá kasta atd. je ovládána pudem sebezachování a nemůže se vybavit z jeho tlaku. Majitel lodi nedá se ani prosbami ani hrozbami pohnout k tomu, aby naházel do vody zboží, které jest jeho vlastnictvím anebo za které ručí. Možná, že někdy je přece shodí; ale to teprve tenkrát, až bude k tomu donucen — až nebude jiného prostředku, jak udržet

ještě nad vodou loď, do niž vniká již voda. Stejně nerozumno jest žádat na hierarchii, aby se dobrovolně vzdala své moci a třebas i jen části její. Jednou arci se jí vzdá: až bude donucena. Proto tedy se jeví efekt úsilí katolických reformistů takto: Reformisté jdou za určitým cílem, ale místo co by se brali za ním přímo, honí se do kola, takže nejen ničeho nedosahují, ale vracejí se vždy zase na totéž místo, ze kterého vyšli. Co by znamenalo na příklad, jíti přímo za cílem takovým jako je zrušení povinného celibátu? Nejpřímější cesta jest ta, kterou zvolila již řada kněží: vystoupili z církve a zrušili si celibát sami. Ale jde také o ty, kteří toho dobře učiniti nemohou; jak pomoci těm? Kdyby reformisté místo proseb a hrozeb, místo důkazů z Písma a z rozumu atd. agitovali proti vstupování do seminářů kněžských, byla by to cesta přímější a účinnější: nedostatek kněžstva donutil by hierarchii k ústupkům, a byť také ne hned, ani příliš rychle, přece spíš než dosavadní taktika apelů na hierarchii. Ovšem pohodlný tento prostředek není a není ani tak jistý, jako onen, který jsem napsal cestou nejpřímější: vystoupit z církve. Všecko ostatní je polovičatost.

Bude se snad mnohému čtenáři zdáti podivné, co nyní řeknu: formálně a se svého stanoviska jest hierarchie v právu proti reformistům, vytýká-li jim nedostatek církevního smýšlení; a reformisté klamou sebe samy a klamou jiné, jestliže se s biskupy o to prou. Nedostatek církevního smýšlení jeví se již v tom, že reformisté nesouhlasí se vším co hierarchie — biskupové a papež nebo jen papež sám — nařizují; že nesmýšlejí tak, jak si hierarchie přeje, aby smýšleli. Neboť — co jest církevní smýšlení? Na tuto otázku je krátká odpověď: nemíti svého smýšlení, ale býti ve všem v souhlasu s hierarchií, nevěřiti sobě, ale věřiti jí — podřizovati se jí ve všem. Reformisté popírají toto ve všem. Chtějí míti vskutku v něčem své názory, své mínění, jsou už také „nakaženi“ moderním individualismem a subjektivismem; ale aby zachovali při tom zdání pravověrnosti, tvrdí, že katolíka váže povinnost poslušnosti pouze ve věcech víry a mravův (a tu oni prý uznávají a praktikují), nikoliv však ve věcech ostatních, na př. v politice (ale některých ani v disciplině); tu je prý svoboden. Bylo by to velmi prosté rozřešení; kdyby se „to ostatní“, na příklad politika, dalo tak snadno odloučit a kdyby se vůbec dala odloučit od morálky. Ale politika a politické smýšlení není „jenseits Guten und bösen“ a kdo si dá z Říma diktovati pravidla (mravného) chování a smýšlení, musí si důsledně dát z Říma diktovat i pravidla chování a smýšlení politického. Totéž platí o disciplině. Nečiní-li tak a ujišťuje si přes to, že je pravým katolíkem, že uznává neomylnost papežovu ve věcech víry a mravů; klame se a klame jiné: jeho smýšlení není docela církevní.

My, kteří jsme mimo církev a přejeme si, aby se umírání její urychlilo, mohli bychom se radovat z toho, že smýšlení katolických reformistů není „docela církevní.“ Radujme se tedy; ale ne příliš. Neboť v boji proti církvi má smýšlení jen tehdy cenu, pokud se projevuje důsledným jednáním; a proto, chceme-li býti skromnější, pokud se vůbec nějak projevují. Nuže, o reformistech není možno sice říci, že by svého smýšlení, pokud je vskutku pokrokové a proto věcně proticírkevní (čehož oni ani neuznávají), vůbec neprojevovali: četli jsme přece Rozvoj atd., čteme nyní Křesťanskou Myšlenku. Ale projevy ty byly — vyjmeme-li nyní jen Dlouhého-Pokorného — anonymní; na takové, za kterými by stáli svými jmény a svými osobnostmi celí lidé. Hierarchie věru nepotřebovala se báti takových revolucionářů v úkrytu! Mimo to: časopisy katolické moderny, které jsem jmenoval, přicházely téměř jen do rukou kněží. Odvážil se někdy některý z těch kněží, který v nich bouřil proti zastaralostem v církevním životě a zřízení, proti zlým hierarchům, sděliti tyto své úsudky s věřícími katolíky své obce, na příklad s kazatelny, nebo ve schůzi — nebo i jen dát jim do ruky modernistický list? Snad ano; ale kolik bylo takových případů? Křesťanskou Myšlenku čte zajisté potajmu dost kněží a z plna srdce souhlasí s jejím obsahem: kolik z těchto kněží má odvahu říci to, s čím sami souhlasí tak vřele, věřícím laikům, kolik z nich by se nezaleklo, kdyby tito laici volali: ano, ano! k myšlenkám, k nimž potají tak horlivě přitakují oni, kněží modernistického smýšlení? Nekladu tyto otázky, abych modernistům tento nedostatek odvahy vytýkal; vím, že míti tuto odvahu a projevovati upřímně a otevřeně své smýšlení v takových věcech, znamenalo by v mnohých případech tolik, jako vydati v šanc svou existenci. Konstatuji pouze: poměry nutí katolické reformisty k tomu, aby v projevech svého smýšlení, pokud se s hierarchií v něm rozcházejí, byli opatrni a nejčastěji, aby toto své smýšlení zatajili. Docela nepřekonatelné tyto poměry ovšem nejsou; chceme-li však býti spravedliví, musíme přiznati, že by nejednou bylo třeba odvahy heroické a skalopevného charakteru k tomu, aby byly překonány.

Dlouhý-Pokorný jest tu do jisté míry výjimkou. Chodí — alespoň nyní — na schůze a leccos z toho, co v Křesťanské Myšlence píše, poví také svým posluchačům. Ale přece: jak jen tak jako mimochodem a jak opatrně! Proč? Poněvadž ví, že kdyby mluvil, tak ostře, jak píše, nejen, že by nebyl připuštěn k slovu na žádné příští katolické schůzi, ale že by nikdo z jeho katolických posluchačů nevěřil, že jest

ještě věřícím knězem. A Dlouhý-Pokorný se snad ničeho tak nebojí jako toho, aby byl pokládán za skutečného odpadlíka. Tedy zase „poměry“ a — taktika. Nevytýkám mu tuto taktiku; rozebírám ji pouze.

Než — tento tlak poměrů, který brání katolickým modernistům, aby projevovali své smýšlení, pokud jest pokrokové a byli tak (třebas bezděčnými) našimi spolupracovníky, není jedinou příčinou pro kterou se nesmíme radovati příliš z katolického reformismu; jest ještě jiná, závažnější, která ničí i každý zárodek takové radosti a zbavuje nás namnoze i sympatií k lidem, ve kterých bychom málem viděli spolubojovníky proti klerikalismu. Katoličtí reformisté mají dvojí duši: lidskou a kněžskou. Prvou jsme právě spatřili, sympatisovali jsme s ní, poněvadž je utlačena a poněvadž, kdyby nebyla spoutána a téměř oněměna, šla by s námi bojovala by s námi, proti nepřítelkyni lidstva. Pravili jsme, že to jsou „poměry“, které ji utlačují: obtíž nalézt existenci, svazky příbuzenské a pod. Ale nejsou to j e n o m poměry. Také ta druhá duše, kněžská — jed, který byl člověku knězi vočkován křivou klerikální výchovou doma, ve škole, v kněžském semináři a ve společnosti — ji utlačuje a mrzačí. Tyto dvě duše spolu zápasí. Vítězí-li v zápase tom lidskost — ta lidská duše neboli to, co je v knězi lidského, přirozený rozum, svědomí, pud po svobodě, po samostatnosti — stává se kněz modernista odpadlíkem buď zjevným nebo aspoň tajným, není-li vítězství úplné; vítězí-li druhá — vizme, co se děje.

Musím se zase doplniti. Naznačil jsem již dříve, že reformisté, aby naklonili hierarchii svým tužbám a požadavkům, ujišťují je o své pravověrnosti a stupňují svou horlivost ve službách církve. Doplňuji: nechtějí přesvědčit jen hierarchy, n ý b r ž i s e b e s a m y. To se zdá snad zvláštní a podivné, ale věc se má vskutku tak —: kněz začínající už o leccems pochybovat a bojující o svou víru, namlouvá si, že je pravověrný, přesvědčuje se, že je pravověrný, přesvědčuje se hlavně tím, že stupňuje svou horlivost ve službách církve. Co jest to však, tato horlivost ve službách církve? Toto: zakládání klerikálních organisací; dělání klerikálních voleb, denunciace pokrokových lidí — slovem vše, co je známo jakožto b o j o v n ý a v ý b o j n ý k l e r i k a l i s m: všecky prakticky klerikální demagogie, kterými se má posíliti moc církve a potlačiti aneb ovládnouti každé hnutí, které tuto moc ohrožuje. Katoličtí modernisté nechlubí se nadarmo ani neprávem ve svých časopisech nebo ve schůzi, na níž hájili Zemskou jednotu katolického duchovenstva proti rozpuštění, že organisace katolického lidu jest jejich dílem. Oni tvoří první řadu církve bojující; první řadu církve denuncující (Dostál-Lutinov — jeden z předáků katolické moderny!); první řadu církve volající n e ke všemu, co lepšího se hlásí k životu ve společnosti dnešní. A dodáváme: jsou z bojovníků klerikálních nejobratnější. Neboť z n a j í nepřítele proti kterému bojují, mají jej v sobě samých, ve svém nitru a jejich boj proti směrům k lidem pokrokovým jest zároveň bojem proti tomuto vnitřnímu nepříteli, který ohrožuje jejich kněžskou víru a jejich kněžství celé. Neznám kazatele, jímž byl před nedávnem okouzlen pan Kufner a kterého velebil pak ve feuilletonu Národních Listů; ale sotva se asi mýlím, domnívám-li se, že to byl modernista, jenž svou dovednost v okouzlování posluchačů děkuje praxi, které nabyl v klamání sebe sama. Nejdovednějšími apologety bývají počínající skeptikové; nejvýbojnějšími klerikály počínající odpadlíci; a mohu jen souhlasiti s modernisty, říkají-li, že nejhorlivějšími obhájci povinného celibátu bývají ti, kdo se proti němu prohřešují — tato psychologická logika je právě všude stejná. Stará zkušenost, že z pytláků bývají nejčilejší hajní, osvědčuje se i o hajných církve.

* * *

Dlouhý-Pokorný jest již příliš na levo v řadách katolických modernistův a je příliš zaujat bojem proti hierarchii — a ne již bojem z úkrytu, ale otevřeným — aby ještě dnes mohl stejně horlivě agitovat mezi lidem pro zájmy církve a aby se o něm ještě dnes mohlo říci vše to, co jsem právě řekl o modernistech. Nemá již takového zájmu na tom, aby přesvědčil hierarchii o své pravověrnosti (ač se té snahy docela ještě nevzdal); také sebe již nepřesvědčuje tak horlivě — nechce býti katolíkem ve smyslu dnešním, ale katolíkem v jakémsi ideálním smyslu, křesťanem — ačkoliv nerozeznává ještě dobře pojmu křesťanství od katolictví a přemlouvá se, že je katolíkem. Mezi ním a modernisty jest tedy jakýsi rozdíl; jeho kněžství jest, abych tak řekl, v í c e n a l o m e n o. Ale tento rozdíl jest pouze rozdíl stupňový. Energická organisace katolického lidu na základě církevním má jeho sympatie (na př. Křest. Myšl. II. čís. 2. str. 1.) a přimlouvá se za ni; infamie Č e c h a proti sociálním demokratům nebo realistům jsou mu dobré (na př. Křesť. Myšl. II. čís. 1. str. 3 a 4.); mrzí ho, že Sdružení katolických zemědělců („selský lid, který za víru Kristovu na bouřlivých voličských schůzích nastavoval hřbety“) je hierarchií (která v jeho očích je stále ještě: sluhy Kristovými) málo podporováno (č. 1. str. 4.), klerikální poslanci se dle něho hlásí otevřeně ke křesťanství, k němuž on sám se hlásí atd.

Ukázky tyto stačí, abychom mohli již pronésti úsudek konečný. S bojem Dlouhého-Pokorného proti hierarchii sympatisujeme, ačkoliv víme, že ve formě, v jaké tento boj vede, jest boj jeho marný. Marný potud, že nedosáhne cíle, jehož dosáhnouti chce; hierarchie

nestane se „křesťanštější“ a neodstraní nucený celibát. Možno je nanejvýš, ač velmi málo pravděpodobno, že udělí osobní dispens jen Dlouhému-Pokornému, bude-li jí nepříjemnější snášeti jeho agitaci a útoky než přenésti oběť takové dispense, která by zajisté znamenala průlom do principu a počátek jeho dovolení.

Ale na poli práce mezi lidem kříží se naše snahy se snahami Dlouhého-Pokorného právě tak jako se snahami kteréhokoliv z klerikálních agitátorův: P. Záruby, bratří Myslivcův atd. Nepochybujeme o tom — alespoň já nepochybuji — že Dlouhý-Pokorný také zde míní poctivě svou věc; ale klame se v ní. Jako nerozeznává katolictví od křesťanství, tak nerozeznává demagogie od demokracie a nevidí, že plodem jeho práce bývalé, kterou se stále ještě honosí a plodem práce jeho pokračovatelů — těch Myslivců, Zárubů, Vlčků atd. -- které zahrnuje chválou, není křesťanská demokracie, není vůbec demokracie, nýbrž demagogie klerikální — to jest: posílení moci církve a moci kasty, která církví vládne. Slovem: tato práce vede lid náš do Říma a připoutává jej k Římu stále těsněji. Proto jí musíme čeliti, mařiti, potírati ji; neboť veškero naše úsilí béře se směrem opáčným: od Říma, nikoliv k Římu — k svobodě a životu, nikoliv k otroctví a smrti.

LONGINUS:

Problém změny a trvání.

Problém tento učinil jak Herakleitos tak Parmenides předmětem své práce. Každý z nich podal jiné řešení. Obě jsou falešná, poněvadž věří v substanci. Na štěstí si tato řešení naprosto odporují.

Parmenides a Herakleitos byli mohutné, imponující osobnosti. Kdyby se ti dva velikánové byli shodli, hrozilo nebezpečí, že se stanou autoritami, o jichž výrocích nikdo se neodváží pochybovati. To se na štěstí nestalo. Když jeden popře změnu a druhý trvání, pak nezbývá mladému mysliteli než, aby přemýšlel sám, aby si hledal svou vlastní cestu z labyrintu problémů.

Upozorňuji mladé přátely své, že právě mládež má silnou náklonnost k slepé víře ve výroky jednotlivých vynikajících mužů. Tak lacino se vědění nekoupí. To si musíme získati vlastní vnitřní prací.

Jaké pak jsou asi příčiny, že nás dnešní lidi problém změny a trvání více nezajímá? To je velice jednoduché. Jest rozřešen; ale řešení je zcela, zcela jiné, než čekali filosofové. Lidstvo vyvinulo si totiž v mathematice, zejména v t. zv. počtu differenciálním a integrálním, pomůcku, jíž lze každou změnu v přírodě vystihnouti, vyjádřiti, zachytiti. Tím jsme se stali jaksi pánem změny, podmanili jsme si ji. Proto zmizel problém Herakleitův. — Rozplynul se.

To je naše stanovisko k záhadě změny a trvání. Jinak pojímali věc myslitelé Hellénští. Hledali východisko z navzájem se vylučujících názorů Herakleitových a Parmenidových. Nalezli pak taková východiska dvě. Jsou obě i pro nás dnešní lidi důležitá. Neboť objevují se tehda poprvé atomism a positivism. Tyto dvě mocnosti vyrostly pak během 2000 let v obry, jichž tuhý zápas odehrál se takřka před našima očima. — Vítězem jest positivism. Na jak dlouho?

Atomism počíná Leukippem. Je to osobnost záhadná, o níž skoro nic nevíme. Věřil v substanci, ale klonil se v processu Parmenides contra Herakleit více na stranu prvého. Měl však zdravého lidského rozumu dost, aby cítil, že ta nehybná, neproměnná věčná koule Parmenidova nemůže býti řešením záhady světa. Co tedy navrhl Leukippos? Roztříštil substanci na nesčíslné množství drobounkých částic, jež nazval atomy. Jménem naznačil, že je považuje že nadále nedělitelné. Tvar jejich jest různý. Drobnými háčky spojují se mezi sebou; tím vznikají věci, jež ve svém okolí vidíme.

Podstatným rozdílem mezi Leukippem a Parmenidem jest, že Leukipp uznává existenci prázdného prostoru. Parmenides ji popřel podivnou větou: To co není, není. Leukipp, jehož atomy vznáší se vířice v prázdném prostoru, uznává existenci jeho obdobnou větou: To co není, jest. — Připomínám opět, že myslitelé řečtí považují prázdný prostor za „to, co není“. Jest to stejné nazírání na věci, jež nás vede, když řekneme: nádoba je prázdná; není v ní nic.

Tak řeší Leukippos problém trvání. To, co trvá, jsou atomy, věčné, nezměnitelné. Jak řeší problém změny? — Pohybem atomů.

Leukipp poprvé jasně a určitě vyslovil, že vše se děje dle určitých, pevných a neproměnných zákonů. Zákony ty řídí pohyby atomů. Tím pak vznikají změny.

Leukipp míní arci, že atomy působí na sebe jen tlakem a srážkami. Myšlenka přitažlivosti, působení do dálky vznikla teprve asi 2000 let později.

Poznali jsme atomism a měli bychom nyní přejíti k positivismu, lépe řečeno k zárodkům positivismu, neboť víc u Hellénů nenalezneme. Atomism vyrostl ze sporu mezi Parmenidem a Herakleitem o změnu a trvání. Positivism řeší sice tutéž otázku, jest však v úzké souvislosti s problémem zdání a skutečnosti, o němž však Parmenides i Herakleitos mají stejné názory. Proto pojednáme o kořenech positivismu v souvislosti s problémem zdání a skutečnost.

LONGINUS:

Problém zdání a skutečnosti.

Parmenides i Herakleitos dostali se do sporu se zdravým lidským rozumem. Proto jim nezbylo než snižovati váhu dojmů smyslových, o něž se soudy a závěry všedního myšlení opírají. Herakleitos tvrdil, že smysly nás šálí, předstírajíce trvání. Po jeho soudu jest jen změna. Parmenides naopak považoval změnu za šálení smyslů a uznal jen existenci trvání.

Ohlédněme se po Leukippovi. Leukippos rozřešil do jisté míry uspokojivě problém změny a trvání. Rešení jeho jest tak dobré, že po dnes žije dosti mnoho přírodopisců, kteří je za správné ba za jedině správné uznávají. Ale Leukippos dostal se do nerozřešitelného sporu s jiným problémem, s otázkou zdání a skutečnosti.

Existují-li opravdu atomy Leukippovy, jež se liší jen tvarem, vahou a velikostí, pak jsou všechny vztahy prostorové a hmotné jako — tvar, tvrdost, tíže — na tělesech skutečností, a vše ostatní — barva, vůně, chuť, zvuk — jsou klamem! Že květina má tvar a hmotu, to jest pro Leukippa skutečností. Že voní a že je červená, to jest klamem.

Nuže, atomisté měli 2.000 let času, aby „klam“ ten vysvětlili, aby objasnili, proč pro zdravý rozum lidský červenost a vůně květu jest zrovna tak bezpečnou, jako jeho tvar a hmota. Nedovedli to. Proto odkládáme dnes atomism. — Nestačí nám.

Nedávno upozornil filosof Petzoldt — v jehož duchu tyto článečky píšu — na zapomenutého, neuznaného, ba tupeného myslitele, jenž jak on soudí, poprvé řešil problémy filosofie způsobem, který i my musíme uznati za správný. Petzoldt provedl odvážnou rekonstrukci názorů tohoto myslitele, která je tak zajímavá, že alespoň zasluhuje, aby byl vyslechnut. — Sám Petzoldtovi celkem věřím; ale nechci zamlčeti, že rekonstrukce jeho upomíná mě na plány a nákresy staveb, jako chrám Jerusalemský, o nichž skoro nic nevíme.

Jde o sofistu Protagora z Abdery (481.—411. př. Kr.) Je to první sofista, kočovný učitel moudrosti. Od 30. roku svého života cestoval po městech řeckých, nabízeje se za učitele těm, kteří toužili po moudrosti a osobní zdatnosti. Za to žádal veliké peníze. Prý 100 min, obnos dosti značný. Sofisté totiž moudrost prodávali jako nějaké zboží.

Úspěch Protagorův byl skvělý. Mládež se k němu hrnula. Zasypávali ho takřka dary i poctami. V Athenách stýkali se s ním mužové nejznamenitější. Znal se s Perikleem i Euripidem. — Ve věku 70 let byl však obžalován z bezbožnosti. Opustil proto Atheny. Na cestě do Sicilie zemřel. — Spisy jeho byly v Athenách slavnostně spáleny.

Napsal mnoho; nezachovalo se skoro nic.

Vyslechněme nyní názory Petzoldtovy o Protagorovi:

Protagoras byl vynikající muž. Není nemožno, že přemýšleje o časovém problému Parmenides contra Herakleit, řekl si: Snad mají oba pravdu. Herakleitos, jenž všude vidí samou změnu i Parmenides, jenž si jen všímá toho co trvá. Co který z nich znamená v přírodě, závisí na jejich duševním zladění, na jich zaujatosti pro to či ono. Jestli že Protagoras takovýmto způsobem prohlédl a pochopil velké filosofy své doby, odpadl ovšem spor jejich se zdravým rozumem lidským. Protagoras proto důvěřuje smyslům a jich údajům, ba naopak, činí je svými rádci a vůdci. Zkoumá pak, kam nás vedou.

Tím dospěl Protagoras k tomu, že „pro každého jest pravdou to, co se pravdou býti zdá.“

Tato věta zní hrozně! Když se tedy zlodějovi zdá, že dělá dobře, když krade, pak bude krádež jeho také záslužným činem. — Nijak, nikterak! Tak to Protagoras nemínil. Co by se byl slavný státník Perikles stýkal s ubožákem, jenž by nerozeznával dobro a zlo. Pak by bylo zcela nepochopitelným, jak takovému šílenci s podvratnými názory se mohl svěřiti čestný úkol, aby pro athénskou osadu Thurii v Italii vypracoval zákoník!

Věta Protagorova vztahuje se na dojmy smyslové. Vezměme příklad. Herakleitos chtěl dokázati, jak nás smysly klamou tím, že upozornil na hořkost medu pro lidi mající žloutenku. Herakleitos praví: Takovému nemocnému zdá se, že med je hořký. Vidíte, jak smysly klamou! — Ale ne, říká Protagoras. Pro chorého j e s t med opravdu hořký, a pro nás jest med opravdu sladký. — Zdravému i chorému oznamuje jazyk jeho naprostou, ryzí a neskalenou pravdu o chuti medu. „Pro každého jest pravdou to, co se mu pravdou býti zdá,“ totiž co mu jeho smysly ukazují. Výrok Protagorův, jenž v ethice by byl hanebností, jest samozřejmou takřka pravdou, jakmile jej vztahujeme na dojmy smyslové.

Nacvičme si novou tu pravdu, jednu z nejdůležitějších, jichž lidstvo dobylo. Vezměme jiný příklad. Červená květina za pozdního soumraku mění se v černou. Smíme říci: vlastně jest červená — ale zdá se nám, že je černá? — Nikterak! Ve dne je červená a za pozdního soumraku jest skutečně černá.

Snad zdá se někomu, že takové vyjádření jest tvrdé, snad cítí proti němu větší neb menší odpor. Čtenáře takové prosím, aby rozvážili, zda uznávají, co nyní vyslovím:

Kdyby světlo trvalo každý den jen chvíli, jež přerušuje krátkým jakýmsi „polednem“ dvanáctihodinový soumrak, řekli by mnozí: Květina je černá, jen na chvíli, v poledne, zdá se býti červenou.

Pro toho, kdo zavrhuje positivism, je tedy květina červená neb černá, dle toho, je-li soumrak krátký či dlouhý.

Mohu posloužiti případem z vlastní zkušenosti. Prostíral jsem jednou s manželkou svou za pozdního soumraku barevnou pokrývku. Takovou pokrývku bych nikdy nekoupil, pomyslil jsem si. To je nějaký ornament, všechno šedé, hnědé, mdlé. Neřekl jsem ale nic z ohledu na svou ženušku. — Druhý den dopoledne byl jsem velmi překvapen živou barevností pokrývky. Neznaje ji a důvěřuje svým smyslům, považoval jsem ji večer za takovou, jakou jsem ji viděl, totiž za šedivou, mdlou. Dnes, kdy ji dobře znám, zdá se mi i večer barevnou! Pravím „zdá se," pravím to vědomě. v souhlase s positivismem, k němuž se hlásím,

Jiný příklad! Ponoříme-li hůl zpola do vody, vidíme jí zlomenou. Pro zrak náš jest opravdu zlomena. Pro hmat náš je rovná. Spor mezi hmatem a zrakem řeší část optiky, jež pojednává o lomu světla.

Když Protagoras uznal, že smysly naše jsou svědomitými svědky pravdy, vznikla mu druhá otázka. Jakou cenu má ryzí pouhé myšlení, jakou cenu mají soudy, logické závěry těch myslitelů ze sportu, kteří se neopírají o zkušenost. Dospěl pak pomocí zkušeností na Parmenidovi a Herakleitovi k úsudku, že toto myšlení není žádné opravdové, pro každého z nás závazné ceny. Kam takový myslitel dospěje, co po jeho zdání prohlásí za pravdu, závisí zcela na kolejích v nichž nevědomky běží, na neuvědomělých předpokladech jeho, na myšlenkách, o něž se bez kritiky opírá. Pak jest arci „člověk měrou všech věcí skutečných, jaké jsou, i neskutečných, jaké nejsou."

Pro tuto větu bývá Protagoras zle tupen. — Neprávem. Tato věta jest rukavicí, jíž hodil vší metafysice, všemu překročení zkušenosti. Je to soucitný úsměv nad produkcí nesmyslů, jíž pouzí rozumáři živí ty, již jim věří.

Protagoras dospěl myšlením svým velmi vysoko. Zavrhl substanci, uvědomil si, že to je taková věc neskutečná, o níž pak každý myslitel tvrdil stejným právem co se mu zráčilo. Žádal tedy — jako my dnešní, — aby při vylíčení skutečných zjevů neužívalo se nic, ale pranic, než toho, co poskytuje zkušenost, daná dojmy smyslovými. Vše další, vše přimyšlené — jako atomy na př. — je zlo, neb aspoň zbytečné břímě.

Petzoldt rozvažuje právem,jak filosofie Řeků mohla s výše, kterou u Protagora dosáhla, zase poklesnouti. Neboť co přišlo po něm, Sokrates, Platon, Aristoteles, stojí hluboko, hluboko pod našimi názory, tedy pod názory Protagorovými.

Protagoras byl přece slavným mužem. Slov jeho vážili si mocní tohoto světa i duševní aristokratie Hellady. Proč nezanechal školu, žáky, kteří by prohloubili jeho dílo a zabezpečili je rozšířením? Jak mohl tento elegantní muž, jenž kráčel vždy po výšinách života, podlehnouti sukovatému Sokratovi, malému řemeslníkovi, jenž byl za své filosofování na státní útraty otráven?

Příčina jest asi právě ve velikém úspěchu Protagorově. Davy obdivovatelů nejsou zadarmo. Jejich souhlas musí si koupiti obětí; řečník se jim musí přizpůsobiti. Pozlátko okamžitého úspěchu zdrželo pak Protagora od hlubokého, všestranného propracování jeho myšlenek, jež získává lidi cenné.

Nepovažuji za úkol svůj chváliti a velebiti Protagora. Snad mu křivdím, ale zdá se mi, že nebyl dosti pevným charakterem. V tom nad něj právě Sokrates vynikal. Protagoras získal si potlesk davu, ale Sokrates získal si těch několik talentovaných hlav, které v tom davu byly.

Myslím, že nemáme práva říci: škoda, že Protagoras nepronikl. — Co se jednou stalo, nedá se změniti. Hleďme jen každý, abychom sami veliké reformní myšlenky positivismu dobře si osvojili.

Česká sekce Volné Myšlenky.

Místní sdružení.

Pro všechny členy české sekce Volné Myšlenky nezbytnou pomůckou je brožura „Otcové Volné Myšlenky", ve které obsaženo je zásadové prohlášení, praktické požadavky a organisační pravidla. Nahrazuje tedy tato brožura stanovy jiných korporací. Cena brožury (40 stran s 11 portrety!) pouze 12 hal., poštou 15 hal. Místní sdružení obdrží ji při objednávce nejméně 10 výtisků po 8 hal.

Na Král. Vinohradech ustavilo se dne 4. prosince 1907 místní sdružení Volné Myšlenky. Ustavující schůzi zahájil red. Myslík a stručně vysvětliv úkoly Volné Myšlenky, přečetl z organisačních pravidel ona ustanovení, jež pojednávají o místních sdruženích. Na to byl zvolen za důvěrníka občan Jaroslav Chmel, strojní technik, Kr. Vinohrady, Řipská ul. 1432, a deset občanů a občanek bylo zvoleno do výboru sdružení; zároveň stanoveno, aby schůze konaly se vždy v sobotu a aby vedle přednáškových večerů věnovány také určité večery diskussím (debatám), aby tak jednak styk členstva byl užší a aby názory se vytříbily. Po volbách rozpředena delší debata o úkolech místního sdružení, stanoven roční příspěvek člena minimálně 2 K 40 h, a dány v tom smyslu mnohé pokyny zvolenému výboru. — Výbor konal v sobotu na to ustavující schůzi, na které pokladníkem zvolen MUDr. Borsony, kterému buďtež příspěvky členské zapravovány. Po té jednáno o činnosti sdružení. Usneseno, aby vždy první sobotu v měsíci konána přednáška, druhou schůze výboru, třetí diskussní večer a čtvrtou opět výborová schůze. Přednášky a diskusse budou pravidelně konány ve formě schůzí důvěrných. Budou podniknuty kroky, aby v místě zřízena byla veřejná čítárna, což jest především úkolem obce, aby zjednán byl soupis pokrokových lidí a stejně i odpůrců a mn. j. První přednášku konal ve schůzi místního sdružení dr. K. Dražďák: o Giordanovi Brunovi. První diskussní večer věnován rozhovoru

o specielních úkolech vinohradského místního sdružení. V diskussi ukazováno hlavně na důležitý úkol Volné Myšlenky v odcírkevňování žen. Dány v tom smyslu úkoly výboru, který především svolá veřejnou přednášku o společenském postavení žen. Tak započata velmi slibně činnost vinohradského místního sdružení. Nechť i ostatní naše sdružení podobně čile pracují!

Háje n. Jiz. Dne 1. prosince 1907 na důvěrné schůzi v hotelu „Gerl“ v Loukově sdružili se pokrokoví občané obcí: Dolní Sytové, Peřimova, Loukova, Hájů a Bystré v místní sdružení Volné Myšlenky v Hájích. Usneseno uspořádati řadu přednášek z různých oborů a pracovati co nejúsilovněji proti černé, husté tmě. Všichni přátelé V. M. z okolí se zvou, by se přidružili a pokud členy ještě nejsou, jimi se stali.

Na Kladně ustaveno 22. prosince 1907 místní sdružení české sekce Volné Myšlenky v důvěrné schůzi. Usneseno pořádati každou sobotu jour fixy, na kterých předčítati se budou články a pojednání, vztahující se k Volné Myšlence, a o nichž se rozpřede debata. Přistupujte hojně za členy a agitujte mezi pokrokovým občanstvem, aby řady naše sesílily!

V Klášteře n. Jiz. ustavilo se dne 17. ledna sdružení Volné Myšlenky, k němuž přihlásilo se hojně členů nejen z Kláštera, ale i z blízkého Mnichova Hradiště a okolí. Usneseno, by byla v nejbližší době uspořádána přednáška o Volné Myšlence. Bylo by žádoucno, aby veškeré pokrokově smýšlející a s Volnou Myšlenkou sympatisující obyvatelstvo z Kláštera, Mnichova Hradiště a okolí přistoupilo a tím sdružení toto posílilo.

*

Několik místních sdružení bude ustaveno v těchto dnech a mnohá v nejbližší době. Bylo by žádoucno všade, kde je několik členů sekce, místní sdružení se ustavovala. Stanovení důvěrníci nechť ihned k tomu přikročí! Sekretariát ochotně podá veškeré informace, pokud nejsou obsaženy v brožuře „Otcové Volné Myšlenky, její zásady, požadavky a organisace“.

Přednášky a schůze obeslané sekretariatem české sekce Volné Myšlenky: 7. listopadu Spol. advokátních a notářských úředníků v Praze: O Volné Myšlence. (Referoval Dr. Th. Bartošek.) — 9. listopadu V spol. klubu Slavie: O Češích amerických (Dr. Th. Bartošek). — 10. listopadu. V Dobrušce: O Volné Myšlence (F. V. Krejčí). — 11. listopadu. V Hnidousích: O Volné Myšlence (JUC. Telčík). — 12. listopadu. V Plzni, místní sdružení V. M.: Ukázky z dějin kultů (Dr. Th. Bartošek). — 15. listopadu. Praha. Akademický spol. „Chod“: O svobod. zednářstvu (Dr. K. Dražďák). — 17. listopadu. Ve Zdicích, dělnická organisace soc. dem.: O moderní společnosti a církvi (Jos. Makovec). — 17. listopadu. V Mříčné: O Volné Myšlence. (JUC. A. Kladivo). Bojanov, přátelé Volné Myšlenky: O Volné Myšlence (Dr. Bartošek). — 19. listopadu v Říčanech, konference učitelů: O nových proudech ve školství (Dr. Bartošek). — 21. Benešov, místní sdružení Volné Myšlenky: O Volné Myšlence (Dr. Th. Bartošek). — 23. Kobylisy, Organisace sociálních demokratů: O Volné Myšlence (JUC. A. Kladivo). — 24. listopadu. Hlavno Kostelní: O Volné Myšlence a Volné Škole (JUC. A. Kladivo). — 25. listopadu. Protestní schůze proti znásilnění svobody vysokých škol v Praze v Konviktě (Dr. Th. Bartošek). — 26. listopadu. Kostelec nad Orlicí: Odluka církve od státu (JUC. A. Kladivo). — 28. listopadu. Praha, Ústřední svaz obch. a prům. zřízenců: Moderní spol. a církev (Dr. Th. Bartošek). — 29. listopadu. Praha, Akademický spolek „Orličan“: O Giordano Brunovi (Dr. K. Dražďák). Praha, ak. spolek Chod: Požadavky Volné Myšlenky. (Dr. Th. Bartošek). — 1. prosince. Buzany: O Darwinismu. — „Kongres Volné Myšlenky“ (Švat. Linhart). — 2. prosince. Jičín: O Volné Škole (Dr. Th. Bartošek). 5. prosince. Praha, Jednota advokátních a notářských úředníků: O reformě manželského práva (Dr. Th. Bartošek). — 8. prosince. Morav. Budějovice: Moderní společnost a církev (Dr. Th. Bartošek). — 8. prosince. Tlučná, Obecní představenstvo: O Volné Myšlence (JUC. Lustig). 9. prosince Nár. dům na Král. Vinohradech: O klerikalismu na Slovensku (B. Pavlů). — 14. pros. Karlínský„ Sokol“: Co jest to Volná Myšlenka (Dr. Th. Bartošek). — 26. prosince. Nové Strašecí: O Volné Myšlence a Volné Škole (Fr. Dreuschuch). — 29. prosince. Domažlice: O Volné Škole a klerikalismu (Fr. Dreuschuch). — 4. ledna. Vinohrady, místní sdruž. Vol. Myšlenky: Giordano Bruno (Dr. K. Dražďák). — 6. ledna. Říčany, Sokolská jednota: Co jest to Volná Myšlenka (Dr. Th. Bartošek). — 12. ledna. Dolní Sytová Háje: Co jest to V. M. (JUC. A. Kladivo). — 18. led. Vinohrady Organ. dělníků knihařských: Moderní společnost a církev (JUC. A. Kladivo). — 19. ledna. Vinohrady, Místní sdružení Volné Myšlenky: O úkolech místního sdružení Volné Myšlenky (Dr. Th. Bartošek). — Všechny žádosti o řečníky nutno adresovati na Sekretariat české sekce Volné Myšlenky — Praha-Vinohrady, Korunní tř. č. 6. a to nejméně 14 dnů před zamýšlenou schůzí.

Osobní změny ve výboru svazu svobodomyslných. Ve výkonném výboru ústřední organisace českých volných myslitelů v Americe došlo k potěšitelným osobním změnám. Dr. František Iška, dosavadní předseda, vzdal se prohlášením ze dne 27. prosince roku 1907 nejen funkce předsedy, ale vystoupil úplně z výkonného výboru, a podobným prohlášením ze dne 28. prosince minulého roku vystupuje z výkonného výboru i Frank B. Zdrůbek. Nevíme, jak se věci vyvinou dále, ale nejpravděpodobnějším a také nejsprávnějším řešením bude to, že oba ony dva směry, které dosud v české Americe v hnutí Volné Myšlenky sobě navzájem překážely, se rozdělí a půjde každý z nich po svých cestách vlastních. Dr. Iška slibuje, že směr jím representovaný (totiž českoamerická svobodomyslnost, jak se tam po dobu asi třiceti let vyvinula: svobodomyslnost, omezená toliko na pole „náboženské“ s vyloučením všech otázek jiných, svobodomyslnost, která vytvořila si i svoje laické, ale podle církevních napodobené obřady) přenese svoji činnost hlavně do organisací „Svobodných Obcí“, takže by Svazu svobodomyslných připadla úloha, by soustředil v sobě stoupence Volné Myšlenky světové. Při povaze dr. Išky jest samozřejmo, že nevzdal se funkce dobrovolně, že činil naopak velice energické pokusy na opanování Svazu svobodomyslných. Jedním z hlavních měla býti jeho delegace na pražském světovém sjezdu Volné Myšlenky. Ale bylo zřejmo už předem, že oba tyto směry, zvláště při osobní nevraživosti zástupců „staré svobodomyslnosti“, se neudrží. Nesvědčí zajisté o zdravých poměrech ve výboru, když musili členové výboru přímo horečně využíti nepřítomnosti svého předsedy, aby mohli vykonati kus plodné programmové práce a vyplniti některá z výslovných usnesení sjezdu, poněvadž se obávali, že až se předseda roztrpčen z Prahy vrátí, bude činnost výboru jen zdržovati. Že výbor Svazu Svobodomyslných odchodem „starých pracovníků“ dr. Išky a Zdrůbka neutrpěl opravdu žádné povážlivé ztráty, a že naopak k odchodu obou těchto mužů můžeme mu jen blahopřáti, ukazují na př. výroky Zdrůbkovy, které jako ukázku slohu „divokého západu“ doslovně a bez poznámky z nedělní „Svornosti“ z 29. prosince 1907 citujeme: „Zástupce Svobodomyslných Obcí, dr. Iška dostaviv se (na pražský kongres. Pozn. red) v čas,

byl uličnickým chováním předsedy sjezdu dra. Bartošky, spiklého s mluvky chicažského sjezdu, odstrkován a odkládán, neuznán a nepřipuštěn k slovu ve sjezdu, leč až poslední(!) den, a to jen až když tajemník světového sdružení Volných Myslitelů, p. Furnemont, dra. Bartošku pořádně vypeskoval... Takové uličnictví nemohou Svobodné Obce dru. Bartoškovi odpustiti ani po jeho zbabělých pak písemně podaných omluvách."

*

Obšírnou zprávu o cestě red. K. Pelanta po Severní Americe, na které získává neobyčejné úspěchy, přineseme v příštím čísle „Volné Školy".

PŘEHLED

Důležité oznámení našim přátelům. Nyní, když Protokol kongresu, který vyžadoval veliké práce a námahy, již vyšel, uvolnilo se nám značně a budeme moci nyní všechnu sílu svoji věnovati pravidelnému chodu našeho hnutí. Velký rozmach Volné Myšlenky po kongrese vyžaduje veliké práce a do té se nyní chceme soustavným úsilím pustiti. Potřebujeme ovšem velicemnoho spolupracovníků a vlastně měli by jimi býti všichni naši přátelé. Vedle péče o vybudování organisační sítě, o které píšeme na místě jiném, je nutno především starati se o rozvoj našeho tisku. Máme v tom smyslu mnohé úmysly, které zejména v příštím čísle oznámíme, ale především sdělujeme, že přikročíme nyní k rozhodným přípravám **k vydávání „Havlíčka"**, časopisu pro šíření pravdy v lidu. První číslo vyjde v dubnu 1908. Podnikli jsme k zajištění „Havlíčka" subskripci, která vynesla na tisíc korun, ale obnos ten je příliš malý na podepření listu, který chce pracovati proti zhoubnému vlivu listu tak finančně podporovanému jako je „Svatý Vojtěch". Proto prosíme: 1. budiž našimi přátely dle možnosti k fondu „Havlíčka" co nejdříve přispěno dobrovolnými příspěvky a sbírkami; 2. přihlas se každý za rozšiřovatele (kolportéra) jeho a 3. sděl, mnoho-li čísel hodláš měsíčně rozšířiti. — „Havlíček" bude míti formát „Sv. Vojtěcha" a státi bude číslo 2 haléře, při zasílání na jednu adresu vždy nejméně deseti výtisků. Protože však „Havlíčkem" nutno především pracovati proti „Sv. Vojtěchu", nutno při něm počítati především s obětavostí našich lidí, kteří si zajisté většinou každý aspoň 10 výtisků předplatí (20 haléřů měsíčně!), aby je třeba jen z části rozprodali a ostatní rozdali aneb vůbec všechna čísla rozdali. Nejlépe by bylo, kdyby rozšiřování „Havlíčka", vedle obětavých jednotlivců vzaly si za úkol t. zv. „stolové společnosti", které se denně v určité místnosti (restauraci, kavárně, hostinci a p.) scházejí. Taková společnost nechť si zaopatří pokladničku a nechť se denně do ní sbírá (někde se to musí omeziti jen na onu stolovou společnost, někde lze i v celé místnosti sbírati). Tak měsíčně po malých penízích nastřádá se koruna, dvě i více a za to se objedná „Havlíček" (za 1 K bude asi 60 výtisků; snad i více), který se pak dle stanoveného plánu (nebudiž maně jen rozhazován; tak přijde velká část na zmar!) rozšíří. V místech, kde je ustaveno místní sdružení Volné Myšlenky, bude nutno, aby stolové společnosti dohodly se s tímto o okrscích, ve kterých „Havlíček" má býti každou z nich šířen. Nesmí býti zapomínáno na vesnice! (Bude dobře, když v městě vždy jedna stolová společnost vezme si na starost „zásobování" jedné neb i více vesnic „Havlíčkem".) „Havlíček" bude pečlivě redigován, bude psán populárně, i nejprostšímu člověku pochopitelně; při tom bude ve věci rozhodný a přímý. Nebude plniti sloupce své samými farskými událostmi „radostnými" i žalostnými (ač i na podobné typické zjevy jako dokumenty rozdílu církevní theorie a praxe určitou mírou bude ukazovati); za to bude hlavně starati se o to, aby ukazováním pravé podstaty dosavadních církví a šířením nových myšlenek, ne pouze z povrchu, ale z kořene vymýcel klerikalism. „Havlíček" bude v tom smyslu jaksi populárním vydáním „Volné Myšlenky" a jako tato se v mnohém liší od jiných časopisů protiklerikálních, tak i „Havlíček" bude celým svým rázem jiný nežli dosavadní krejcarové listy. Nebude jim tedy konkurovati, již proto ne, že bude pouze měsíčníkem, kdežto ony jsou týdenníky. Nebude se zabývati politikou, aniž drobnými časovostmi; bude průkopníkem nového myšlení, volného a nižádnými předsudky vázaného. Doufáme, že tedy každý upřímný a poctivý odpůrce klerikalismu s porozuměním a zájmem vyjde nám při jeho vydávání vstříc a pomůže nám jím bíti do pověr a bludů! — Nuže, rychle všichni ku práci!

Ještě slovíčko! Vydali jsme protokol kongresu s velkou péčí a značným nákladem. Pomozte nám jej rychle rozprodati, ať výtěžku můžeme použíti pro „Havlíčka". Kdo může sám, nechť si jej objedná; a komu to nelze aneb kdo již tak učinil, nechť ve spolku, ve kterém je členem, ihned navrhne, aby byl zakoupen pro spolkovou knihovnu! Též v městských a veřejných čítárnách budiž žádán!

Kulturní boj.

První kongres volných myslitelů polských ve Varšavě. Loňský světový kongres Volné Myšlenky v Praze byl prvním na slovanské půdě. Posílil také proto velice plodně hnutí Volné Myšlenky v krajích slovanských. Polský kongres Volné Myšlenky ve Varšavě souvisí po této stránce tedy také s naším pražským světovým sjezdem. Kongres našich polských bratří konal se ve Varšavě dne 8. prosince r. 1907 v sále musea průmyslu a zemědělství za účastenství 631 kongresistů, z nichž nejeden byl představitelem celých skupin, čítajících často do set členů. Při tom ještě — právě jako na pražském kongresu — vadil nedostatek místa tomu, že počet účastníků nemohl býti dvoj- ž trojnásobný, Celá sta pozdě přišlých odcházela, poněvadž nebylo pro ně v sále již místa. Skoro polovici přítomných tvořily ženy. Účel kongresu tohoto nebyl ani ve vlastním slova smyslu agitační. ani diskusní; jednalo se hlavně o to, aby svolavatelé podali zprávu o své dosavadní činnosti a aby pro svoji činnost, kterou dosud podnikali jako jednotlivci, získali veřejné pověření všech stejně smýšlejících. Jest jistě přirozeným, že stejně jako kongres pražský uplynul také varšavský v naprosté harmonii a vzájemné toleranci, ač účastnili se ho příslušníci různých společenských stavů a tříd a stoupenci různých směrů politických i filosofických. Čestné předsednictvo zamýšleli pořadatelé nabídnouti šedivému už předáku Volné Myšlenky polské prof. Ign. Radlińskému, který však na neštěstí pro nemoc nemohl sjezdu osobně se súčastniti a pouze srdečnou depeší kongres pozdravil. Předsedou tedy zvolen nejstarší z účastníků pan Mikolaj Zahorski, známý také pražskému obecenstvu z našeho světového sjezdu. Úkolem sjezdu bylo: 1. vyslechnouti referáty o předběžných pracech, 2. vytknouti cíle Volné Myšlenky v Polsku, 3. jednání o organisaci, 4. volba výboru a 5. určení místa a doby příštího sjezdu. Po zahájení sjezdu p. Zahorskim, který projevil svou upřímnou radost, že v pozdním věku bylo mu dopřáno dožíti se prvého sjezdu volných myslitelů své vlasti, ujal se slova jako prvý referent náš milý přítel, redaktor

„Myśli niepodległej“ pan Andrzej Niemojewski, který ve své poutavé řeči vytknul cíle Volné Myšlenky, vzpomněl její předchůdců na polské půdě a objasnil její podstatu i rozsah. Po něm p. Ludvík Krzywicki vytknul zejména neupřímnost klerikálů. kteří všude, kde jsou v menšině, dovolávají se svobody a tolerance pro sebe, jakmile však domohou se moci, znásilňují kde koho. Zvláštní zmínky zasluhuje také poutavá přednáška Izy Moszeńské „O svobodě svědomí“. Není nám pro nedostatek místa možno reprodukovati už dnes, byť i jen ve stručném obsahu zajímavé referáty varšavského sjezdu, vrátíme se však k nim příště a postupně seznámíme své čtenáře aspoň s nejdůležitějším jejich obsahem. Kongresu varšavskému dostalo se velikého množství pozdravných telegramů a přípisů, takže nemohly býti ani všecky na sjezdu přečteny. Také česká sekce V. M. poslala sjezdu polských volných myslitelů písemný pozdravný projev. Z usnesení sjezdu zasluhují výslovné zmínky tato: 1. Volná Myšlenka i organisace volných myslitelů polských má býti nepolitickou; 2. Volná Myšlenka polská neztotožňuje se se zednářstvem, jehož organisace jest v sebe uzavřenou a tajnou, kdežto Volná Myšlenka vystupuje docela veřejně pod kontrolou celé veřejnosti a nemá žádných tajemství; 3. ačkoli Volná Myšlenka jest všesvětová, přece pokyny taktické, jakož i pravidla organisace místní nemohou býti nařizována pro celý svět stejně, nýbrž musí býti přizpůsobeny vždy poměrům místním; 4. sjezd žádá, aby byly v království polském znovu uvedeny v platnost paragrafy 165. a 194. Code Napoléon (§ 165: manželství se uzavírá veřejně před civilním úřadem bydliště kteréhokoli ze snoubenců; § 194. jedná o povinném zápisu sňatků do civilní matriky). Do výboru zvoleni byli: dr. W. Miklaszewski, W. Rzymovski, L. Przyjemski, St. Weychert, W. Szukiewicz, St. Niemojewska, A. Niemojewski; z osob mimo Varšavu: W. Kołakowski, E. Sokołowski a M. Zahorski.

Německá sekce Volné Myšlenky v Praze ustavila se dne 11. ledna v sále německého obchodního spolku ve Smečkách. Formálně tvoří tato německá sekce Volné Myšlenky v Praze útvar spolkový a sice místní pražskou odbočku svazu „Bund der Freidenker Böhmens“, jehož ústředí jest nyní v Jabloncí a jehož činnost vztahuje se na celé Čechy. Němečtí volní myslitelé v Praze společně s naší českou sekcí podnikli již několik velice úspěšných akcí, také v zásluhách o uspořádání XIV. světového sjezdu Volné Myšlenky v Praze dělí se Německá sekce s Českou. Slavnostní ustavující schůzi zahájil později za předsedu zvolený p. Ludvík Riess, jenž také vylíčil dosavadní činnost německé Volné Myšlenky v Praze, uvedl aspoň stručně přípisy, slavnostní schůzi zaslané. jelikož pro jich množství nebylo lze je všecky předčítati. Professor Ernst Haeckel z Jeny poslal schůzi této též pozdravný svůj přípis a věnoval současně pražské německé sekci svoji podobiznu. Jménem České sekce Volné Myšlenky pozdravil ustavující schůzi sekretář dr. Theodor Bartošek, který při této příležitosti věnoval německé sekci na památku pražského světového sjezdu Volné Myšlenky, prvého velikého společného díla obou pražských sekcí, sochu myslitele, podle které nakreslen byl známý kongressový plakát. Pan Polinsky pozdravil shromáždění jménem „Freie Schule“, načež o cílech nově založeného sdružení promluvili profesor německé university dr. Raudnitz, paní M. Tuma von Waldkampf, p. JUC. Lebenhart, JUDr. Theodor Bartošek, pan Artur Farnik a opětně universitní profesor dr. Raudnitz. Vítáme sesterskou organisaci německou a přejeme jí v práci pro ideály Volné Myšlenky světové nejlepšího zdaru.

Výmarský kartel Volných myslitelů německých. V prosinci minulého roku konal se ve Výmarech sjezd, kterým uskutečněno bylo sjednocení se všech svobodomyslných spolků a uzavřen t. zv. „výmarský kartel“. Tento kartel obsahuje v sobě: svaz svobodně náboženských obcí (Freireligiöse Gemeinde) v Německu, svaz pro osobní náboženství, svaz pro světské vyučování školské; Německý svaz „Volných myslitelů“ (Deutscher Freidenker-Bund), svaz monistů, svaz Giordano-Bruno, Mladoněmecký kulturní svaz, svobodomyslné spolky mnichovské a svaz pro ochranu matky. Sídlem tohoto kartelu jest Mnichov. V prozatímním výboru zasedají dr. Riess Mnichov, dr. Penzing Berlín, G. Tschirn Vratislav, J. P. Schmal Mnichov a dr. Vielhober Berlín. Aby umožněna byla stálá společná práce, usneseno zříditi stálý výbor ze zástupců jednotlivých spolků a pořádání pravidelných sjezdů. Dále usneseno vypracovati jednotný a řádný přednáškový řád. Za požadavky, kterých nutno dosáhnouti společnou prací, uznány byly jednohlasně: volný rozvoj duševního života a odražení každého násilí, odluka církve od státu a odluka církve od školy. Zvláště se však bude kartel zasazovati o dosažení následujících požadavků:

1. Osvobození školy a všech veřejných učilišť od církevního vlivu.
2. Rozvoj veškerého školství, odpovídajícího látkou a methodou stále se vyvíjejícímu vědeckému pokroku.
3. Osvobození učitelských pedagogií od vlivu církevního.
4. Osvobození komuny od státních přehmatů, zvláště v otázkách kulturních.
5. Ochranu universit proti útokům na svobodné bádání.
6. Osvobození úředníků a vojáků od nuceného náboženského vyznání.
7. Zrušení theologické fakulty a zřízení stolice pro náboženské nauky při fak. filosofické.
8. Zřízení neodvislého ministerstva vyučování.
9. Zjednodušení a upravení výstupu z církve případnými zemskými zákony.
10. Osvobození dítek bezkonfesijních rodičů nebo rodičů jinak smýšlejících od nucené návštěvy náboženského vyučování.
11. Fakultativní pohřbívání ohněm.
12. Upravení nové přísežné formulky bez nábožensko-konfesionelních vztahů.
13. Vejíti ve styk se všemi vážnými pokusy pro reformu života (otázka výživy, alkoholismus, kultura těla, reforma oděvu, bytů a půdy, snahy po lidovém vzdělání).
14. Zřízení a vybudování volných národních chrámů.
15. Navazování styků se spolky ženskými, mírovými a podobnými kulturními společnostmi.

Tento „Výmarský kartel“ jest nadějným počátkem nových akcí; smutné zkušenosti se svobodomyslným občanstvem nedovolují stavěti nám příliš požadavků. Ale doba jest neobyčejně příznivá tomuto spojení. Bloková politika vyburcovala všecky kruhy, které ještě se nevzdaly účasti při kulturní práci a připravila je pro dalekosáhlý, kulturní program. Doufejme, že se podaří výboru výmarského kartelu, těmto vyzkoušeným bojovníkům pro Volnou Myšlenku, že využijí tuto náladu k vnitřnímu osvobození Německa a že přispějí svou prací též ku posílení boje našeho.

Modernism v Německu. Mezi dnešními německými katolíky i evangelíky se dějí často podivné věci. Celá spousta pastorů německých vzbuzuje zvláštní pozornost svými doktrinami, které hlásají svým věřícím. V Kolíně nad Rýnem konsistoř se pokusila přivésti pastory na pravou cestu, ale tito odepřeli a lid jde s nimi, podporuje je proti nadřízeným a hrozí vystoupiti z církve, zakročí-li se proti knězím. Mnozí pastoři se docela neostýchají zahrávati s pantheismem. Pastor Kalthoff z Brém,

jenž nedávno zemřel, byl předsedou spolku monistů. Ale je tu i jiný druh lidí. Známý je jesuita z Lucenburgu, páter Wassmann, výtečný zoolog, jenž se proslavil studiemi o životu mravenců a jenž nyní na břehu Rýna hlásá — darwinism. Ale jak ho hlásá! Stačí ovšem říci, že je jesuita. Chce srovnati vědu s náboženstvím a tak zcela vážně vymyslil takovouhle theorii. Člověk pochází opravdu z opice. Ale v okamžiku, kdy opice měla se státi člověkem, bůh ji zázračně opatřil intelligencí, rozumem. A odtud pochází ten rozdíl mezi člověkem a zvířetem; první obdrželi milost před bohem, druzí zůstali ve svém stavu primitivním. Páter Wassmann je znamenitým zoologem jinak. Takovouhle vědu by pěstovat však neměl. Zplakala by tu věda i jeho náboženství.

Boj o církevní milliony. Francouzská sněmovna projednává nyní zajímavý zákon. Jak známo, provedením odluky připadlo veškero jmění církevní státu. Ale nastaly tu nesnáze. Církev nechtěla se jen tak snadno dát připravit o své milliony a proto hledala, jak by aspoň něco dostala zpět pod svou střechu. Povedlo se jí, našla prostředek velmi pohodlný a při tom prohnaný, jímž chtěla zahráti státu a jeho zákonodárcům znamenitý kousek. V jmění církevním, zkonfiskovaném státem, bylo také to, jež věnováno bylo církvi od zbožných věřících pod podmínkou, aby se ho užilo k zbožným účelům. Toho se chytla církev. Právnicky velmi správně uvažovala a tak byla zcela v právu, když začala ukazovat na tento právnický přečin státu. Ale kdyby byla zůstala jen na tom, bylo by se to dalo odůvodnit. Ale církev nikdy neudělá jeden správný krok, aby při tom neprovedla na druhé straně nějakou ničemnost. Tak bylo i zde. Dle zákona mají v takovémto případě právo jen přímí dědicové darovati a žádati jmění, s nímž nebylo naloženo dle přání zemřelého, zpět a vésti proces. Církev, aby provedla státu co nejvíce nepříjemností — zcela dle nauk Kristových, „dá-li ti někdo v tvář pravou, nastav i levou“ — začala honbu na dědice přímé i nepřímé. Vyhledávala je, vybízela je, kněži a biskupové hledali ve starých knihách, aby se dopátrali dědiců, šli k nim, štvali je a konečně, když tito nechtěli do procesu proti státu se pustiti, nabídli se kněži všeobecně — parlament má důkazy v rukou — že zaplatí proces vůbec sami, že ho sami povedou, jen aby formálně k tomu zmíněný dal svolení a jméno, že tady on není vůbec v nebezpečí, to že vše církev provede, ale pod jedinou podmínkou: buď jmění dostane zpět církev, neb aspoň jeho větší část, aneb aspoň nejméně 25%, v případě, že se proces vyhraje. Zároveň vydali biskupové prohlášení, že kdo jmění církvi vzaté bude kupovat, bude stižen církevními přísnými tresty a na věčnosti ohněm pekelným. Tím způsobem se podařilo církvi vyvolat 150.000 procesů. Ale církev šla dál. Tam, kde nemohla v matrikách najít vůbec žádného příbuzného, vzala kde koho, jenž by jí propůjčil jméno a tvrdil, že jeho předek církvi něco daroval. Zjištěny i takové případy. Rozumí se, že za takových okolností naloženo s církví krátce: připraven zákon, jenž bude co nejdříve odhlasován, dle něhož všichni nepřímí dědicové nemají už práva jmění žádati zpět pro nedodržení smlouvy a jmění to připadne všude obecním chudým. Tito dostanou tak asi 300,000.000 fr. Byly to tu zase na prvním místě podvodné machinace církevní, které ji připravily o vše. Církev francouzská dostala v tomto boji o odluku už tolik naučení podobných a přece se nenaučila opravdu ničemu. A při příštích podobných afférách provede podobné podvody jistě zase. *R.*

Lucembursko. Následkem agitace, kterou konal v této zemi Viktor Charbonnel, byly podány shromáždění stavů petice opatřené sty podpisů, v nichž se žádá zrušení rozpočtu kultu a odloučení církve od státu.

Egypt. Mezinárodní kongres mohamedánů. V září letošního roku má se konati v Kairu pozoruhodný sjezd, který se bude zabývati příčinami úpadku mohamedánských národův a uvažovati o prostředcích k nápravě. Původce tohoto sjezdu, žurnalista Ismail bey Gasprinski, řekl, že po pětadvacetileté zkušenosti došel k přesvědčení, že nemoci islamu, totiž nevědomost, fanatism a pověra, nemohou býti vyléčeny reformami politickými, nýbrž jedině pronikavými opravami sociálními. Bez nejmenší pochyby jest pro mohamedánský svět zejména též otázka ženská velice důležitá, ale koran překáží tu v jakékoli změně. Když byl zmíněný bey kýmsi tázán, jaký prostředek on považuje za nejlepší, aby ozdravěl mohamedánský svět ze své kulturní bídy, odpověděl velmi případně takto: „Nechť odstraní se rouška, která zahaluje obličeje našich žen, a ať se jí raději zastře koran“. Ve světě mohamedánském bude tomu asi stejně jako ve světě křesťanském, kde pokroky civilisace byly vždy v přímém poměru s úpadkem náboženské víry.

Italie. Nový časopis. V Římě vychází pod redakcí professora Arcangela Ghisleriho, známého našim přátelům ze světového kongresu Volné Myšlenky, časopis „La Ragione“, orgán republikánských demokratů a racionalistů. Počínaje lednem letošního roku bude každé nedělní číslo tohoto listu věnováno výhradně hnutí Volné Myšlenky; na ona čísla nedělní lze se předplatiti zvláště. Redakce naše jest s redakcí listu „La Ragione“ v čilém styku, a budeme čtenáře své seznamovati s význačnými událostmi hnutí Volné Myšlenky italské. — Náboženské vyučování odstraněno ze školy. V Italii klerikály a Řím nemají dávno rádi. Od boje proti nim není daleko k boji proti náboženství a náboženské výchově. 2. ledna 1908 usnesla se městská rada v Padově 40 hlasy proti 11 odstraniti ze škol vyučování náboženství přes protest biskupa. Jest to již druhé italské město, které rozumně pečuje o svou mládež. Prvým byla Verona. Správně poznamenává „La Ragione“, že osvobození školy je z nejlepších prostředků k osvobození lidstva od pověry náboženské.

Rusko. Světovým kongresem pražským utužily se také styky české Volné Myšlenky s volnými mysliteli slovanskými, zejména také s volnými mysliteli ruskými. Pro krátkost času nebylo možno získati hojnou osobní účast ruských volných myslitelů na kongresu, ale navázané styky nesou už nyní plodné ovoce. Tak v měsíci listopadu přijel do Prahy z Moskvy ruský spisovatel pan Andrej Mitrofanovič Paršin, který navštívil nás také v redakci, a k jehož poctě uspořádány byly za naší spoluúčasti dva večery: jeden laskavostí „Slovanského klubu“ v hotelu „U anglického dvora“ a druhý péčí pražské „Filosofické jednoty“, na jejíž schůzi náš milý host vyložil svoje filosofické názory, k jichž zevrubnějšímu seznání zanechal nám zde některé ze svých filosofických spisů. — Minulý měsíc seznámili jsme se s Ph. Dr. N. Novikovem, členem redakce časopisu „Courrier Européen“, který nyní dosud dlí v Praze a též několik přednášek o poměrech ruských hodlá zde uspořádati. Ve středu dne 22. ledna promluvil ve Společenském klubu „Slavii“ „O přítomné situaci na Rusi“. Péčí redaktora Dr. Novikova dojde asi v brzku za naší spoluúčasti k založení ruského orgánu Volné Myšlenky, který by pro začátek byl vydáván v Praze, podobně jako také předloni slovinský orgán Volné Myšlenky „Svob. Misel“ v Praze vycházeti započal.

Český spolek pro pohřbívání ohněm v Americe. Přičiněním nowoyorkské Svobodné Obce utvořila

se v tomto městě česká odbočka americké „Cremation Society of U. S. of America". Vstupné do padesáti roků stáří obnáší S. 25, od padesáti roků za každý následující rok o S. 1.00 více. Příspěvky obnáší as S. 1·50 až S. 2·— ročně a platí se měsíčně; za to obdrží pozůstalí po členu S. 100·00, z čehož odpadá S. 20·00 na výdaje spálení. Zemře-li člen v místě, kde v dosažné blízkosti krematoře není a on proto spálen býti nemůže, obdrží pozůstalí S. 75·00.

Volná Myšlenka a Esperanto. Professor R. Deshays ze Sensu ve Francii zakládá esperantskou společnost Volné Myšlenky a obrací se ke všem volným myslitelům-esperantistům, aby ho v jeho akci podporovali. Sdružení, které professor Deshays hodlá založiti, má býti protiváhou katolických spolků esperantských, které jsou už dosti rozšířeny. Mají dokonce už svůj vlastní orgán „Espero katolika". Podnik zasluhoval by pozornosti také našich esperantistů českých, a bude dobře, když s profesorem Deshaysem vejdou co nejdříve v přímý styk.

Z církevních obzorů.

Bohoslovci a věda. Před krátkou dobou shromáždil se v Paříži kongres francouzských biskupů, v němž mělo se jednati přirozeně o modernistech a pak o navštěvování universitních fakult bohoslovci. Tato poslední otázka zvláště nás zajímá, neboť ukazuje, jak výtečně se církev stará o vzdělání těch, které chce dát pak za duševní vůdce lidu. Papež Pius X. totiž nařídil, že žádný bohoslovec nesmí navštěvovati žádnou přednášku na neznabožských universitách francouzských a že má býti vzdělán jen v semináři. Ale kongres zpozoroval, že papež na něco zapomněl. Kněži totiž žádají připuštění do vyučovacích ústavů, sami, pokud je jim to ještě v mezích zákona dovoleno, vyučovací ústavy zakládají a učí. Ale zároveň je zákonem francouzským nařízeno, že nikdo nemůže býti učitelem kdekoli, ani v ústavech soukromých, neprokáže-li se schopností, t. j. státní zkouškou. A tuto státní zkoušku může provésti jen ten, kdo dokáže, že universitu a neznabožské její přednášky navštěvoval .... Tož papež byl ve velikých nesnázích. Buď nepustit bohoslovce na university a zabránit jim, aby se někdy z nich nestali ti hrozní modernisté, ale také zbaviti se možnosti vyučovat, nebo je tam pustit, aby mohli pak pro církev pracovat, přes to, že snad načichnou zlými ideami. Papež viděl, že výhodnější je přece to druhé. Soudí, že na modernisty pošle několik encyklik a syllabů a že to zase půjde; jen když si raději uchová právo pro kněze vyučovat. A tak zahazuje své principy a své mínění o neznabožských universitách, jen když z toho kyne aspoň zdánlivý užitek církvi. Dovoluje bohoslovcům navštěvovat jednu přednášku, nejméně nebezpečnou. Kongres biskupů k tomuto mínění se přidal a tak biskupové budou dávat bohoslovcům nyní autorisaci k návštěvě určitých přednášek na universitě. *E.*

Z našeho života.

Z činnosti „Augustina Smetany", spolku osob bez vyznání. Spolek „Augustin Smetana" podjal se poslední dobou několika velice důležitých a velice vážných podniků. Prvním z nich bude, že v součinnosti s korporacemi právnickými, z nichž dosud získána byla „Jednota kandidátů advokacie", sestaví spolek přehled veškerých, v této říši platných, zákonných ustanovení a dosud praktikovaných ministeriálních a jiných nařízení, jimiž zajišťuje se církvím privilegované postavení, a vůbec všech oněch právních ustanovení, o jichž změnu se stanoviska Volné Myšlenky nutno usilovati. Jiný podobný podnik jest katastr osob bezkonfessních pro Čechy, který má býti pořízen s co možná největší úplností, abychom měli správný přehled o početnosti osob bezkonfessních a mohli právě na základě takovéhoto přesného soupisu podnikati různé petiční nebo jiné akce s větší pravidelností a úspěchem, než jest to možno dnes, kdy o početní síle občanstva bez vyznání nemáme náležitých vědomostí. Také k ochraně dítek rodičů bezkonfessních ve škole bylo navrženo a přijato podniknouti celou řadu důležitých opatření. Zejména má býti pracováno o tom, aby rodičové hromadně oznamovali správám školy, že děti své nebudou posílati na bohoslužebné výkony tak, jako to vídeňská „Freie Schule" už po delší čas s úspěchem podniká. Aby ovšem tyto úkoly mohly býti plněny, jest potřebí, aby spolek byl opravdu střediskem občanů bez vyznání, by, pokud možno, všichni stali se členy jeho, a aby každý osobně, ochotně a rád pomáhal spolku v provádění těchto důležitých, ale nesnadných podniků. Nyní, kdy hnutí Volné Myšlenky už znamenitě vzrostlo, jest nutno zabývati se všemi shora zmíněnými problémy docela vážně, poněvadž při dnešní síle našeho hnutí není více uskutečnění leckterého z našich požadavků už pouhou utopií. Budou-li všichni občané bez vyznání svorně spolupůsobiti na vytčeném díle, může spolek pro osvobození našeho veřejného života od pout církevních vykonati velice mnoho. Přistupujte proto hojně za členy jeho! Činnost spolku vztahuje se na celé Čechy. Řádnými členy státi se mohou pouze osoby bezkonfessijní, kdo dosud z církve nevystoupil, může býti členem mimořádným. Podmínky pro členy řádné: zápisné 50 h, měsíční příspěvek 20 h; pro mimořádné: zápisné 1 K, měs. příspěvek 40 hal. Přihlášky adresujte na jednatele JUDra Richarda Arona, Praha-II., Krakovská 22, peněžní zásilky na pokladníka Jos. Růžičku, Žižkov, Jeseniova ulice čp. 920. Vzhledem k důležitosti akcí, jež spolek podniká, jest žádoucno, by co možná každý stoupenec snah spolkem hájených členem jeho se stal a též mezi svými známými pro spolek členy získával.

Kaleidoskop.

Pohřeb bezvěrce. Dne 26. prosince 1907 konal se ve Vel. Břevnově pohřeb bezkonfessního Václava Wurma. Nad hrobem chtěl Josef Válek pronésti krátkou pohřební vzpomínku, bylo mu však ve výkonu tom zabráněno inspektorem policejní stráže Zemanem, který s jinými strážníky k hrobu přišel a pohřební výkon přerušil. Nutno co nejrozhodněji odsouditi tuto hrubou nešetrnost policisty, která v případě, že by se jednalo o pohřeb konfessijní musila by býti kvalifikována jako zločin rušení náboženství! Pozůstalí zemřelého také proti této úřední zvůli na patřičných místech zakročili. Nám jest zde zabývati se otázkou právní, zdali k proslovení krátké řeči nad hrobem zemřelého jest potřebí nějakého zvláštního úředního povolení. Tvrdíme, že povolení takového dle zákona zapotřebí není, neboť průvody pohřební a tím spíše pohřební výkon na hřbitově jsou vyňaty ze zákona shromažďovacího, a není třeba k nim zvláštního povolení, jakého by jinak k průvodům a schůzím zapotřebí bylo. Řeč nad hrobem tvoří obvyklou a integrující součást pohřebního výkonu a není tudíž třeba ani takovouto řeč zvláště úřadům ohlašovati. Rozumí se samo sebou, bylo-li by v řeči nad hrobem pronášené pověděno cos nezákonného, že by úředník náhodou snad přítomný zakročiti mohl; nemá však práva zamezovati zásadně takovou pohřební řeč. Přátelé naši učiní dobře, budou-li zásadně plně používati svého práva a o každém jeho porušení dají nám v čas zprávu, aby mohlo sekretariátem býti zakročeno, jako se to také již stalo u příležitosti pohřbu Wurmova.

Století narození Ladimíra Klácela. Na den 7. dubna t. r. připadá stoletá památka narození

jednoho z nejhorlivějších průkopníků Volné Myšlenky v Čechách, Fr. Matouše Klácela, jehož až do úmoru obětavá neunavnost jasně vysvítá i z nových studií o jeho životě a působení v Časopise Matice mor. (r. 1907 Kabelík, r. 1908 R. Dvořák). Víme již z dávna ze svědectví jeho současníků osvícených, dr. Brauera, prof. Bratránka, bibl. Hanuše, gymn. řid. Hudce, profesora Šembery a j., jak značné bylo osvětné působení, ale nyní se dovídáme, jak mnoho trpěl za Volnou Myšlenku a v tom utrpení zůstal jí věren až do posledního vzdechu. Sdělujeme již nyní, že k jubileu Klácelovu vydáme obsažný spisek od spisovatele F. V. Krejčího. Též řadu přednášek uspořádáme v Čechách, na Moravě, jakož i ve Spojených Státech amerických.

Hleďme klidně budoucnosti vstříc. O následníkovi trůnu přináší poslední číslo právnického časopisu „Das Forum" delší úvahu z péra vídeňského spisovatele Adolfa Gelbera. Pisatel připomíná známé vystupování následníka trůnu, zvláště jeho protektorát v katolickém školském spolku, promlouvá o různých názorech na vystupování následníkovo v budoucnosti a dochází k následujícímu úsudku: „Přiznáme-li si, že stát je dnes nesen massami a že se více nemůže podařiti, odstraniti trvale jejich sebeurčení, pak je na snadě, že rozšafný panovník, i kdyby se jeho sympatie klonily sebe více v pravo (t. j. ku klerikálům), se v dané chvíli přizpůsobí všeobecným požadavkům a nesáhne k opakování šílených pokusů nějakého Ferdinanda VII. Může usilovati o brzdění, může i brzditi; ale nemůže chtít zvítězit, zejména ne násilnými prostředky, **když vidí, že jest zde vůle lidu, která se nepodrobí.** Co z toho tedy následuje? Myslím, že z toho následuje, **že budoucnost spočívá výhradně a pouze v rukou našich,** i kdyby mělo být pravdou, že arcivévoda je černý." K těmto správným slovům „Fora" dodává „Právo Lidu" z 16. ledna tento správný dodatek: V dalším připomíná pisatel na důkaz pro toto tvrzení, jak následník trůnu od někdejších hrozeb proti Maďarům přešel, když toho potřeba žádala a v Uhrách se proti jeho výrokům ozval odpor, ke klidnému jednání s Maďary a praví: „A proč tak učinil? Protože se dnes ví, že se nemá pracovati ku zdolání národa, o němž je jisto, že věci jeho svobody a jeho smýšlení jsou mu skutečně nezadatelny." Nevíme, dojdou-li tato slova Gelberova pozornosti nahoře, ale v širokých vrstvách lidových by měla dojíti patřičného povšimnutí a uvážení, ať už byla napsána z důvodů jakýchkoli. Bude dobře, ujmou-li se v myslích lidu místo zakořeněných černých strachů do budoucnosti." Souhlasíme s těmito slovy docela. Mělo by se u nás už jednou přestat s tím věčným proroctvím o tom „jaké to u nás bude..." Žijeme přece v konstitučním státě se všeobecným právem hlasovacím a nikoliv v nějakém státě středověkém, kde se změnou náboženství panovníka musilo i občanstvo přesvědčení měnit!

Všude stejní. Po přednáškách přítele Pelanta v New-Yorku kázal tamní český páter Prout v kostele mezi dušičkami, které ani v Americe nedovedly se sebe shodit církevní ohlávku: „Pan Pelant myslí, že je spasitelem českého národa; ale nechtěl bych být na jeho místě, až po smrti uvidí v pekle řadu duší, které přivedl k zatracení." — Páter Prout nevěří na peklo, ale tvrdí podobné nesmysly; inu, římský charakter, podobný jako vejce vejci zdejším až do těch — denunciací. — Ve veřejné knihovně Avenue 76 ulice (česká čtvrt) měly být koupeny Macharovy spisy, navržené českým výborem; stalo se ale, páter Prout denuncoval u anglické správy knihovny, že „Golgotha" jest spisem „anarchistickým" Jelikož ve Spojených Státech anarchism jest protizákonným, knihovna „Golgothu" nekoupila. — Amerika jest očištěna.

Následek klerikální denunciace. Plakáty, jež po každém vyjití „Kacířských Epištol" objevily se na pražských nárožích a ohlašovaly tituly článků v listě uveřejněných, již po delší dobu byly klerikálům velice nepohodlné, což posléze vedlo k tomu, že známý prof. Kadeřávek veřejným listem v „Čechu" vyzval místodržitele král. Českého k zakročení proti těmto návěštím. A ejhle! Netrvalo to dlouho a přání klerikálů se vyplnilo. Dne 11. pros. doručen byl Ant. Nixbauerovi, vydavateli „Kacířských Epištol" výnos c. k. policejního okres. komisařství pro Hořejší Nové Město v Praze, jímž na základě známého „prügelpatentu" z r. 1854 zakazuje se vyvěšování a lepení plakátů „Kacířských Epištol". — Klerikálové mohou tedy prozatím jásati. Rozumí se však, že vydavatel listu jen tak beze všeho nenechá si líbiti tuto policejní libovůli a učiní patřičné kroky, aby na svém právu co živnostník daně platící zkracován nebyl. Tak daleko snad u nás věci přece ještě nedospěly, aby ani prosté obchodní oznámení nesmělo býti vyvěšeno proto, že si toho klerikálové nepřejí!

Spojené Státy. Neutralita školy. Jak sděluje „Journal de Charleroi", nařídily školní úřady státu New-York u příležitosti loňských vánočních svátků, aby ve školách nebyly zpívány žádné náboženské písně. Také byla provedena revise školních knih za tím účelem, aby veškeren konfesionelní ráz z nich byl odstraněn a aby školství byla zaručena naprostá náboženská a konfessijní neutralita.

Vzbouřená vesnice kněžími a jeptiškami. Co dovedou kněží a zejména „ctihodné" sestry, o kterých si leckdo myslí, že nedovedou ani rukou křivě hnout, o tom přinesly americké denníky z 24. prosince tuto zprávu: Mexico City, 23. pros. Po celý včerejší den dály se výtržnosti v Sihuatlan, malé vesnici poblíže Guadalajara, jež byly výsledkem zatknutí kněze na žalobu, že se serval s jedním vesničanem. Kněží a jeptišky vyzvali vesničany, aby pomstili urážku (!) kněze. Několik set žen a hochů s klacky a revolvery napadlo po té vesnickou šatlavu a osvobodili kněze. Kněží zatím prchli z vesnice, předpokládajíce, že budou trestáni. Jeptišky z řádu „Milosrdné Sestry" velice činně súčastnily se výtržností. — Škoda věčná, že takové poměry nepanují také na Pankráci! Monsignor páter Drozd, za známé své zlodějství už pátý rok v kriminále sedící, mohl se dostat z kriminálu hned a ani nemusil čekat na milost...

Cosi lidského přihodilo se nedávno: bývalá představená Šedých sester v benešovské nemocnici povila děcko. Kdyby se byl příběh udál kdesi v dalekém dávnověku, prohlásili by jej klerikálové za zázrak panenského početí; dnes musí jej přijmouti jako pouhý prst boží. (Anebo jako následek „volné lásky", o níž klerikálové rádi kážou. Pozn. sazeče.)
„*Jiskra*".

Katolická moderna.

Když kaplani revolucí hrozí,
nelekej se, je to mekot kozí!
Konec modernosti je a sváru,
dostanou-li zazobanou faru.
Tam si též celibátek rozřeší.
Hořko se trpí, sladko zahřeší.

„Právo Lidu". V. L. Liberté.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice

ROČNÍK III. ČÍSLO 10.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. BŘEZEN 1908

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

LONGINUS:

Arnošt Mach.

Můj drahý učitel — jehož jsem nikdy neviděl — slaví 70leté narozeniny. Jako mladý hoch šel jsem za ním do Vídně. Už nečetl. Měl dovolenou. Pak ho ranila mrtvice.

Jak jsem se s ním seznámil? Vypůjčil jsem si jednou v universitní knihovně jeho „Vývoj mechaniky“. Četl jsem v knížce. Líbila se mi velice. Vzal jsem si ji domu. Když uplynula lhůta, vrátil jsem knihu a koupil jsem si ji. — Prokázala mi veliké služby. Na ní jsem se učil — nevěda sám o tom — jak se přísně myslí.

„Mechanika“ není knihou, jichž jde 12 na tucet. Obsahuje hluboké rozbory slavných důkazů. Statečně projednává filosofické otázky, takové otázky, jež filosofové nechávají přírodopisci, poněvadž — po jich soudu — nenáleží filosofii a přírodopisci je zas nechávají filosofům, poněvadž se chtějí omeziti jen na svůj obor.

Podobný spis věnoval nauce o teple. Dílo to obsahuje kapitoly o vývoji a oekonomii vědy, o tajemném, o řeči, pojmu, substanci. — Mach jest právě novým typem přírodopisce. Proto jsou jeho knihy tak cenné.

Byl vynikajícím experimentatorem. Vydal sice jen 110 stránek optických a zvukových pokusů; ale zboží první třídy. Později se činnosti experimentatora vzdal. Začal jako mathematik, přešel k fysice a byl ku sklonku svého života professorem historie induktivních věd. Professura ta se zvláště pro něho zřídila.

Machovy spisy jsou i literárně cenné. Jeho populární přednášky jsou pravými perlami. Doporoučím je co nejvřeleji každému, kdo chce Macha poznati.

Ještě dva důležité spisy: „Analysa pocitů“, pak „Poznání a klam“. O těch si netroufám napsat pět řádků. — Poznamenávám jen, že jsem si „Analysu“ koupil letos po čtvrté, „Poznání“ po třetí. Chci-li totiž někomu, jehož mám rád, dáti knihu, dostane „Analysu“ neb „Poznání“.

Mach je našinec. Nebil se sice nikdy s černými. Však jim udělal škody dost, právě svou positivní prací. K stáří ale přece přiznal barvu. Připomínám jeho protest proti Luegrovi, když tento ohlásil dobývání universit.

Ve spisech jeho se mnoho protiklerikálního nenajde. Jen tu tam lehký úsměv. Ku př.:

„Jakou rozmanitost nalezám „v sobě“ na př. když jdu přednášet. Mé nohy se pohybují, krok vybavuje krok, aniž bych se proto namahal, leda musím-li obejíti překážku. Míjím městský sad, spatřím a poznám radnici, jež mi připomíná gotické a maurské stavby a zároveň středověkého ducha, jenž v jich prostorách sídlí.“

Kdyby Mach neřekl víc, bylo by místo bez významu. Ale on pokračuje:

„Očekávaje v budoucnosti stav kultury naší důstojnější, chci právě o něm sníti, když při překročení ulice cyklista mě přinutí k skoku stranou. Lehká nevrlost proti bezohlednému idealistovi rychlosti zatlačí mé snění o budoucnosti do pozadí“ atd.

Jinde praví:

„Bázeň před strašidly jest pravou matkou náboženství. Ani přírodopisná analysa, ani pečlivá historická kritika D. Strausse vůči mythům, jež pro silný intellekt jsou vyvráceny dřív než byly vymyšleny, neodstraní tyto věci rázem“ atd.

Na jednom místě — nemohl jsem je nalézti — praví, že pronásledování čarodějek bude snad dostatečnou výstrahou, abychom nesvěřili osudy své církvím.

Machovy spisy jsou velmi levné, i když je posuzujeme jen dle množství potištěných stránek. — Odporučuji je co nejvřeleji.

Čteme rádi, ba musíme přímo čísti spisy znamenitých předků. Tím důležitější jsou pro nás spisy vynikajících vrstevníků. Takového Macha musíme čísti hned. Kdo čeká, až bude mít pomník, přijde pozdě.

Inž. J. KALIVODA:

Náboženský liberalism a Volná Myšlenka.

II.

Také náboženské naše minority dělí se na směr hrubě orthodoxní (klerikální) a na směr pokrokovější, liberální.

Že příkře proti Volné Myšlence postavili se i tito klerikálové židovští a evangeličtí, nikoho zajisté nepřekvapilo. Klerikál nemůže připustiti myšlenkovou svobodu a Volná Myšlenka ji žádá. V tom není možno dosíci sjednocení. Ale i osvícenější, pokrokovější živly z náboženských minorit vyslovily se proti Volné Myšlence. Kamenem úrazu stala se v jejich očích druhá vůdčí zásada Volné Myšlenky: volání po methodě vědecké.

Chci se stručně obírati těmito osvícenějšími hlasy, poněvadž debatování s klerikáli považuji za zbytečné.

V článcích, jež byly se strany židovské a evangelické poslední dobou proti Volné Myšlence psány, opakuje se často passus následujícího asi smyslu: „Ano, my podepisujeme zápasení Volné Myšlenky za svobodu duchovou, ale Volná Myšlenka sama svobodu tuto porušuje. Ona nemá úcty pro naše názory, a ačkoli hlásá a učí svobodě všech názorů, přece na nás útočí, a to často způsobem, jakým dávno nebylo proti nám útočeno.“ Překládám-li tento passus do řeči vědecké, zní: „Souhlasíme s voláním Volné Myšlenky po svobodě duchové, ale Volná Myšlenka nechce jen svobodu naši, nechce jen svobodu pro názory proroků starožidovských, Volná Myšlenka chce svobodu také pro sebe a pro myšlení lidí novodobých . . . a s tím souhlasiti nemůžeme. Volná Myšlenka nemá úcty pro brýle starožidovské, které jsme lidu nasadili a kterými všickni svorně díváme se na život už hezkou řadu let. Rozbijí nám tyto brýle a učí lidi dívati se vlastníma očima. A to že má býti „svoboda“?

Lze si sotva představiti argumentace dětinštější. Vzdělaní lidé dovolávají se tu najednou proti novodobému myšlení — starého, vyvětralého náboženského liberalismu a láteří, že Volná Myšlenka není tímto vyšeptalým a vyvětralým liberalismem. Souhlasili by s Volnou Myšlenkou, kdyby i theoreticky znamenala to, co znamená náboženský liberalism prakticky: Úctu, respekt a snášenlivost k pověře. A jménem tohoto nemorálního názoru bičují Volnou Myšlenku a vykládají, že není důsledna.

Nuže, to se jim tedy může jasněji říci: Volná Myšlenka nehlásá to, co náboženský liberalism praktikuje: tolerantnost k pověrám — Volná Myšlenka praví, že s pověrou (i s každou jinou nepravdou) má se zápasiti ne zbraní a násilím, nýbrž duchem, vědou a veřejnou kritikou. Ne tolerantnost, ne náboženský liberalism anebo indiferentism hlásá Volná Myšlenka, nýbrž úsilné a úporné hledání a hájení pravdy a vědecký zápas s nepravdou všude a za všech okolností.

To snad tedy bude již jasno: žádati vědeckou svobodu, anebo konservovat a tolerovat vědecké předsudky a náboženské pověry, to není jedno a totéž. Ale je ještě jedna dětinnost, které se náboženské minority v polemice s Volnou Myšlenkou dopustily. — Osvícení mluvčí jejich dovolávají se proti Volné Myšlence Husa — Komenského — a „smyslu českých dějin“. Dovolávati se v moderním životě názorů předvěkých lidí, toť totéž, jako dotvrzovat známé všem katolické zásady, že existuje neomylnost a že myšlení jednou pro vždy už zavrcholilo a že nepůjde a nepůjde už nikdy a nikdy dál. — Ano! To učí katolický klerikalism, ale kde k tomu přišli pokrokoví lidé z řad židovských a evangelických?

Dějiny „smyslu“ nemají. Smysl vkládá se do dějin post festum a vždy tak, aby náboženský člověk byl ukojen . . . „Vše je dobré, všecko má smysl (tedy i dějiny a utrpení tvé)“, to je, čím svorně všecka náboženství lid ukojují. A vykládají-li nám tito pánové smysl českých dějin tak, aby se ukázalo, že není správným novodobý problém, jak my jej osvětlujeme (s brýlema anebo bez brýlí?), ale že je problém ten tak, jak oni mu rozumějí (Čech ať si ujasní, jaké chce brýle! Katolické? Evangelické? Židovské?), je-li smysl jejich dějin takový, můžeme my mnohem spíše dovolávati se Husa a Komenského proti nim než oni proti nám. Hus ani Komenský netolerovali ani nekonservovali myšlení tradicí jim donesené. Oni se vší vášnivostí, s hlubokou vzpourou a niternou opravdovou revolučností šlapali a vyvraceli myšlení tradiční a tvořili myšlenkové syntesy nové poměrům jejich doby přizpůsobenější.

Tož nás tedy dovedli náboženské minority se svým Husem a Komenským až tam, že se jich musíme tázati, přiznávají-li vůbec člověku právo, aby samostatně myslil?

Vážný spor mohl by býti toliko o methodu.*) Ale ani tu nedovedli nám náboženské minority nic závažného pověděti.

*) Můžeme si jen gratulovati, že spor ten počíná a že se všeobecně již uznává, že methoda náboženská je jiná, než methoda vědecká.

Pan Dr. Kraus uváděl, že věda na život nestačí. Ale o to se s ním nikdo nepře. V životě má být umění a hodně umění. Volná Myšlenka neříká, že mají být v životě jen vědy, nýbrž že pravda má se jen vědecky hledati. To snad je zas něco jiného. Chce-li p. Dr. Kraus opříti jisté náboženské nevědeckosti o umění, odpovídám mu, že umění ještě nikdy nevyhlašovalo své fantasie za pravdu (jak to všecka náboženství činí), ani nepopravovalo, nekamenovalo a nevybíjelo jménem této své pravdy problematické (to opět všecka náboženství činila, IV. M. 25, 17; 15, 35; V. 13, 9 atd. atd.), aniž se kdy umění konservovalo a dogmatisovalo, jak to učinila náboženství. Kdyby existovalo vůbec jakékoliv v pravdě svobodné náboženství, nebylo by v rukou kněží, ale spíše v rukou svobodných umělců, součástí jejich umění a tím již také blahodárným socialním činitelem. Ale náboženství, jako takové, jako jev positivně a historicky nám známý, je tolik násilnické, tolik od života odtaženo a tak vždy za nástroj poroby využito, že si je bez násilí a bez mumií vědecký člověk jen těžko dovede představiti. A všecko to násilí, všecko to „náboženské zvrhování“ (podle vás) jest právě toliko důsledek nevědecké náboženské methody. O podrobnostech není třeba ještě se zmiňovati. Vyložil jsem je dostatečně ve své brožuře.*) Jen tolik snad je potřebí ještě říci, že představujeme-li si v pojmu „náboženství“ tento obsah historicky daný (a nikoliv tedy různé idealní a nikdy neexistující utopie — jak fantastové činí), vyslovujeme se často proti náboženství, ačkoliv stojíme toliko proti jeho násilnictví a proti jeho mumifikaci. Anebo ještě konkretněji: proti náboženství positivnímu.

Je-li v tom něco nejasného a dvojakého, jak nám pánové s obou stran vytýkají, to suď každý sám!

Na straně evangelické, pokud jde o methodu, našel jsem názory druhu dvojího. Jeden směr praví, že náboženství neopírají se methodicky ani o umění, ani o důvěřivost, ani o násilí, jak my tvrdíme, ale že se opírají o něco, co je mimo všecky lidské pochybnosti: o boha. To je směr klerikální. Jeho podstata je typicky náboženská (umělecká a dětinsky důvěřivá) a socialně škodliva. Je v ní i zbabělost starověkého porobeného člověka, jenž bojí se opírati se sám o sebe i neocenitelná a dobře vyzkoušená již příležitost k násilí a k porobě (jak historie všech národů svědčí).**) Polemisovati s touto starověkou slepotou není věru vděčno. Tito pánové dovolávají se proti nám také Masaryka. -- Nuže, u něho mohou se poučiti, že „věřit v boha a bohu znamená vždy věřit člověku, jinému anebo sobě“. (V boji o náboženství 43.)

Směr druhý, osvícenější, hledí se přizpůsobit novodobému vědeckému stanovisku. Nestaví už proti vědě příkaz, moc anebo „cnost víry“, staví „náboženskou zkušenost“. — To zní velmi příznivě. Také věda chce zkušenost! Jen škoda, že zkušenost náboženská neobstojí... Ne, že není, je! — Každý opravdový člověk přizná existenci náboženských zkušeností. Jsou jimi dějiny plny a známe je i ze svého života. Také jsem je ve své práci analysoval. Jsou to fantomy, „zkušenost“ naivního, důvěřivého dítěte. Vystupují-li s ní vážně duchové — vzdělaní a osvícení — je to pověra...***)

Ale nechť cokoliv trpkého a vážného máme na srdci, co jako poctiví lidé musíme českým evangelíkům říci, nesmíme býti přece nespravedlivi a neuznávati, že protestantism je proti katolicismu v oboru myšlení po mnohých stránkách pokrokem. Však to stále hlásáme. A díváme-li se tak, je mnoho, co Volnou Myšlenku a protestantism sjednocuje. Je to i společná potřeba svobody i společný nepřítel. (Útisk majority, hrubé nemyšlení — klerikalism v užším smysle.) Společné styky, poměr přátelský, ano i práce společná budou neodvratnými.

Ale tento přátelský poměr nemůže přecházeti v nekritičnost.

Evangelíci neuznávají rozum a vědeckou zkušenost za nejvyšší kriterion pravdy. Nechtějí připustit vědu za hlavní řiditelku života. Chtějí vyžíti svůj život ne vedeni pravdou vědeckou, ale ve vlivu filosofie vyžilé, dnes již nemorální a s dnešním životem neslučitelné. Mají-li nalézti v tom své štěstí opravdově, potřebují k tomu duchové svobody. Ale i oni musí si uvědomiti, že existují již třídy a skupiny lidí, jimž i v jejich ovzduší dýchá se těžko a smutně; lidi, kteří jejich filosofií nemohou žíti; lidi, jimž není to již možno dívati se na svět brýlemi starozákonních proroků; lidí, kteří nemohou nikomu přiznati monopol myšlení... Mohl-li Ezechiel, mohl-li Jeremiáš, Náhun a Abakuk, mohl-li

---

*) „Volní myslitelé v Čechách“, nákl. Samostatnosti, 3 K.

**) Člověk sám o sebe se opírající neměl by nikdy dosti odvahy a síly k surovostem a brutalitám, jichž dějiny jsou plny. Ale nekontrolovatelný nejvyšší fantom jistý je mu dobrou a vítanou pro vše oporou. I války křižácké, i vybíjení kacířů, i mučení nepravověrných, i evangelické oloupení sedláka německého a anglického i novodobé potlačování osvobozenského hnutí v Rusku, vše to opírá se stejně methodicky.

(A nepotřeboval snad také Ferdinand II. této opory, když měl podepisovati známý ortel?)

***) Takovou náboženskou zkušenost líčí na př. starozákonní spisovatel v II. knize Mojžíšově (4, 24—26). Mojžíš byl na cestě a roznemohl se. Jeho žena (Arabka) hledala příčinu nemoci jeho a přišla na to, že je neobřezán. (U Arabů byla obřízka bohům milou.) I obřezala Zefora alespoň neobřízku syna svého, vrhla ji k nohám jeho — a hle! Mojžíš se uzdravil! — O podobné „náboženské zkušenosti“ opírají svoji víru všickni národové nekulturní. Ale osvícení čeští protestanté? —

Kristus, Zoroastr, Mohamed, Hus, Luther a Komenský — (tak praví tito lidé) — myslet a myšlení potřebám své doby uzpůsobovat, mohou tak činit i lidé novodobí. Jsou při tom jen skromnější a poctivější, a neschovávajíce se za nejvyšší fantom, nevyhlašují své názory za názory boží, jak činili to lidé, jimž se monopol myšlení připouští.

Vidí-li tedy Volná Myšlenka v dnešních náboženských názorech lidových četné pověry a četné myšlenkové elementy lid zotročující, je dětinností žádati po ní, aby porobu přehlížela a pověry tolerovala. Spory povstaly a spory budou. Budou-li se vésti vážně a vědecky, nemůže to býti celkovému životu českému nikdy ku škodě. Spory myšlenkové a myšlenková kulturní soutěž jsou právě nejlepším základem a podmínkou nutnou každého kulturního pokroku.

Upadl-li již vskutku všem tradičním myšlením prakticky tak příznivý náboženský liberalism — a všecko nasvědčuje tomu, že již v pravdě upadl — pak nezbývá náboženským minoritám českým jiného nic, než uvědomělá duchová vespolná soutěž. A soutěž ta může i jim i Volné Myšlence přinésti mnoho dobrého.

GABRIEL SÉAILLES:

Dogma a věda.

Věda je protivou dogmatu. Ale v jakém smyslu, jakou měrou? Je důležité to určiti. Vůči protivníkům, kteří předvádějí sílu klamu, nemůžeme užiti leč druhé síly — síly rozumu a pravdy. Mnozí líčí vědu jako nové náboženství, v němž autorita věci nastupuje na místo autority kněze. Dogmatismus zamlouvá se naší lenosti, naší nečinnosti; chceme přejímati pravdu hotovou zvenčí, chceme se jí podrobovati a považujeme ji za vnější předmět, jehož zjevení vstupuje do duše každému člověku, jenž je ochoten věřiti.

Nemůžeme se na dále dáti podváděti tímto naivním realismem. Věda ro:í se z neustálého spolupůsobení přírody a myšlenky. Nekonstatuje pouze fakta, ale vykládá je a seřazuje. Je stejně hypothetickou jako pokusnou. Její pokrok neděje se přidáváním pravd, jichž součet tak rok od roku roste, ale spíše postupným vystřídáním hledisek, pomocí kterých je možno pořádati soustavně a slučovati fakta dříve poznaná s fakty novými. System Ptolomaeův, který činí zemi středem světa a nechává hvězdy obíhati kolem ní, není pouze hrubým omylem: vysvětluje se zdánlivými fakty, jejichž souhrnem a výrazem jest a vším tím správným pozorováním, které je v něm obsaženo; byl ve své době pravdou. Koperník nespokojuje se pouhým připojením pravd dosud nepoznaných k pravdám již konstatovaným; vymýšlí nový systém, jehož vůdčí idea přizpůsobuje prvky, jež zachovala celkově, tím, že poukazuje na ně z neočekávaného stanoviska. Provisorní a zdokonalující se jako všechna díla člověka, není věda nikterak libovolná; vyznačuje se schopností předvídací a předpokládá každým okamžikem vyrovnání, t. j. větší nebo menší souhlas myšlenky se světem.

Nezapomínejme však, že je věda relativní, že spočívá pouze na zjevech a na jejich vztazích, a že tyto vztahy samy jsou určeny jistým počtem pomyslů (atomy, ether, záchvěvy), které nejsou obsaženy ve věcech, ale vytvořeny naším duchem, a pozměňovány jím ustavičně, aby přizpůsobovati se mohly novým výsledkům zkušenosti.

Věda takto se sama popírá, kdežto dogma je pravdou nezměnitelnou, jednou pro vždy veřejně prohlášenou. Věda je myšlenka volná a živá; přijímá zvenčí ne pravdu, ale fakta, látky, z nichž sestrojuje ustavičně systémy poznatků, které je pořádají. Nemluvme tedy o vědě po způsobu lidí nespokojených se svým náboženstvím, kteří nemají jiné snahy, než obrátiti se na náboženství nové, jehož dogmata popírají právě to, co také oni odvrhují. Věda nezná látky a síly o sobě samé. Nemá co dělati s jejich jsoucností. Je třeba rozuměti obvyklé větě, že věda převádí vše na pohyb. Mechanism je jeden ze způsobů nazíracích: odpovídá určitým abstrakcím, které jsou správny jen tehdy, když nechceme jimi vykládati to, čeho opomíjejí; představuje si bytí pouze pod kategoriemi prostoru a množství (kvantity), kteréžto kategorie jsou ryze vědecké, protože samojediné připouštějí míru; avšak ať by byla theorie tato sebe dokonalejší, nepodává bytí pravdivého, nýbrž vypomáhá si pohodlným symbolismem.

Věda zná toliko vztahy, na něž snaží se užiti míry, aby vyjádřila je jasnou mluvou mathematickou. Věda je positivistická v tom smyslu, že zamítá všetečnost, která přesahuje dosah jejího pátrání. Přímost intellektuelní, která je naší první povinností a společnou ctností, nezapovídá nám, abychom si kladli problemy, kterých nelze rozluštiti; zapovídá nám však vylhávati, že přináší jejich rozluštění.

Věda není ani metafysikou, ani náboženstvím; zůstavuje nás v relativním, a my máme odpírati každé tyranii, která by jejím jménem vnucovala nám theorii absolutna. Jsou-li politikové, kteří myslí, že materialism je výhodným pro lid, právě jako jsou jiní, kteří tvrdí, že je lidu třeba náboženství, pak vyžeňme je oboje: Macchiavely z ulice i Macchiavely ze sakristie! *)

Ale neodhaluje-li nám Věda tajemství Bytí a je-li jen naším provisorním pojetím světa, jak může vyvraceti dogmata, která spočívají na tom,

*) Nemusím dokládati, že materialism je doktrinou metafysickou, které náleží stejný respekt jako doktrinám jiným, nepodává-li se totiž sám za vědeckou pravdu.

co ona nezná? Narážeti na sebe může jen to, co se stýká. Věda, jak jsme řekli, je souhrnem jevů a jejich organisovaných vztahů, které v daném okamžiku představují pro nás svět. Ona je z druhé strany dílem ducha, proto svým způsobem je duchem samotným, který ve stadiu svého postupného vývoje přetvořuje ducha i svět zároveň. Neútočí přímo na dogmata katolická, ale posunuje je do minulosti, odcizuje nám je víc a více a dokazuje, že jsou jen útvary mythologie obdobné všem ostatním. Staré legendy nejsou dnes ničím, než rozkošnými nebo ponurými výmysly, které samočinně (spontanně) rodila fantasie lidská v době svého dětství; rozsáhlé povídky theologické nejsou než smyšlenými domněnkami jiných lidí, kteří chtěli jimi vykládati jiný svět. Každá věda mohla by býti vyzvána k svědectví a každá by mohla zjistiti, že Bůh chtěl klamati lidi, leč ovšem, že by sám nic nevěděl o světě, který prý stvořil. Historie nám ukazuje svým výkladem, jak pomalu sestavovaly se v celek různé prvky, jak vedle sebe kladly se tradice někdy protikladné a nesouvislé, tak zvaná zjevená Písma a jak tato Písma ukazují svými neurčitostmi, svými vnitřními odpory, postupem myšlenek a konečně vším, co mají nesmyslného i obdivuhodného, všechny známky díla lidského. Geologie nutí theologa, aby překrucoval smysl vypravování genese, protože chce, aby se zdálo, že říká pravý opak toho, co říká doopravdy, a aby zaplétal dětské vypravování komikou výkladu, který činí z řeči boha nesrozumitelný rebus. Věda zbavuje takto ducha dogmat, povznášejíc jej vysoko nad ono stanovisko, kdy mohly by míti smysl pro něho. Učenci, kteří zůstávají katolíky, přijímají dogmata s podmínkou, že nebudou o nich nikdy přemýšlet. Žádný biolog, pokud vím, nevysvětluje původ ženy vyjmutím a proměnou žebra Adamova. Trvají na důležitosti náboženství pro jednotlivce i pro společnost, ale nekladou si otázky o jeho pravdě. Přijímají hromadně vše, aby ničeho nezkoumali, udržují víru pouze dobrovolnou nepozorností k jejímu předmětu. Volná Myšlenka je podstatou svou přesvědčením, že lidé nejsou odsouzeni, aby zakládali mravnost a společnost na nutných a nepřiznaných lžích. — Ještě více než tou neb onou zvláštní theorií, která odporuje tomu neb onomu tvrzení posvátných knih, Věda poráží dogma pouhou svojí jsoucností, vládou, kterou má nad lidskými duchy a návyky, ku kterým je vede.

Mění s naším základním pojetím věcí i naši ideu pravdy i methodu, která vede k jejímu dosažení.

Sestrojuje vesmír, ku kterému nepřiléhají již pověry, zachované z minulosti pouhou tradicí. Věda zmnohonásobňuje světy a zevšeobecňuje vládu zákona; neomezené libůstky boha nahrazuje pravidelným řetězem jevů; spojuje v jednu řadu účinky a příčiny, vysvětluje nebo předvídá bouři, hromobití, dešť, blesk, zjevy složité i neurčité, které lidé jindy věřili, že není možno zmírniti leč modlitbou; dělá ze zázraku, z úchylky od pravidla ne důkaz moudrosti a moci, ale hru dítěte, jež činí jen malým a ponižuje svého původce. A jako vesmír přeměňuje věda i myslícího ducha, zvětšuje ho v poměru k předmětu, o němž přemýšlí, dává mu nové požadavky, mezi které patří smysl pro zákon, pojetí možného a nutného. Rozhání fantômy vytvořené očekáváním a strachem; boří pověru v základech a uzdravuje člověka ze zaslepenosti duševní, která vykládá neštěstí jako účinek neznámé náhody. Mění základy víry i způsoby důkazu; odvrhuje každou autoritu, která odpírá ospravedlniti se před rozumem; je volným projednáváním a volnou zkouškou; vyžaduje, aby myšlenky objevily se uskutečněny ve skutcích, podrobuje domněnku zkušenosti. A tak chce oslabiti všechnu víru, která je pouhým rozhodnutím věřiti a uměním potlačovati oprávněnou pochybu. Nespojuje určité s nepravděpodobným a nevydává nesmyslné za pravdu. (Dokončení.)

JŘ.:

Je naše mravnost náboženskou?

O tom možno silně pochybovat. Jistě původně, kdysi při vzniku morálních názorů byla, neb alespoň mělo náboženství na ni silný vliv. Ale dnes žije mravnost životem svým vlastním, na náboženství nezávislým.

Důkaz lze provést velice snadno. Nikde není v moderni kultuře tak ostrých rozporů, jako právě v názorech náboženských. Všude se duševní život uniformuje, rozdíly se omílají, národnostní, rasové, společenské, pohlavní protivy se vyrovnávají, a před naším zrakem vyrůstá typus moderního člověka, jenž připouští jen nepatrné odchylky od své průměrné formy. Ale v náboženských názorech jsou dosud rozdíly velice značné, ba značnější, než kdykoli dříve, poněvadž přibylo množství typů nových, kdežto staré udržují se dosud houževnatě. V srdci Evropy žijeme dnes těsně vedle sebe: naprostí nevěrci a nejztrnulejší vyznavači středověkých útvarů dogmatických. Lidé nenáboženští, přívrženci různých soustav a učení necírkevních, katolíci, pravoslavní, protestanté, židé, mohamedáni, buddhisté, spiritisté — ve světových centrech obchodních mohli byste přidat ještě spoustu věr exotických. Ale všichni ti lidé žijí po stránce mravní stejně nebo skoro stejně. Všude jsou různé typy mravní, lidé ušlechtilí, průměrní, méněcenní a mravně inferiorní. Ale tyto typy jsou u příslušníků všech náboženských názorů stejné. Anglický, ruský i japonský zločinec má stejnou fysiognomii, a filantrop nevěrecký, katolický a buddhistický tutéž mravní konstrukci psychickou. Šlechtic nazírá jistě na

některé otázky sociálně mravní jinak než proletář, voják nebo duchovní, ale zase tu mizí úplně rozdíl náboženského přesvědčení. Mravnost žije a vyvíjí se, ale jde svou cestou, rozdílnou od dráhy vývojové nauk náboženských.

Co platí o skupinách sociálních, platí i o jedinci. Kdežto v minulých obdobích jednotlivci zůstávali od dětství do hrobu v témže okruhu náboženských ideí, prochází dnešní člověk z pravidla celou řadou náboženských fásí, a velmi často mění se v názorech náboženských u věku dospělém, po ukončení mravního vývoje. Kdo však pozoruje sebe i jiné, přesvědčí se brzy, že vývoj a změna náboženských názorů nedotýká se mravní povahy jednotlivcovy. Byl jste dosud věřícím evangelíkem nebo katolíkem, ale vlivem četby počínáte se viklat, a některého dne jste nucen si doznat, že jste naprosto přestal věřit. Změnilo se tím něco ve vaší mravní tvářnosti? Ztratilo vaše svědomí citlivost? Proměnil jste se z člověka vlídného, soucitného v chladného sobce? Jste člověk střídmý; oddáte se po ztrátě náboženské víry rozmařilosti? Pochybuji.

Vliv náboženských názorů na mravní život je převahou rozumový, intellektuální (původně byl jistě výlučně takový). Víra podává předpisy a zákazy, uvažuji o nich, srovnávám s nimi životní události a dle úvahy té jednám. Citový moment váže se v náboženství hlavně jen k poměru k bohu, ale pro poměr k lidem, k životu neplyne z tohoto citu bezprostředně nic konkrétního, dokud nevím, jak bůh káže jednat s lidmi. Avšak u dnešního člověka (i u náboženského) mravní jednání pramení z citu — z citu estetického. Mravnost je estetikou lidského jednání a poměru k bližnímu, a svědomí je mravním vkusem, krasocitem. Dobrý skutek je ten, jenž ve mně budí libost, zlá myšlenka ta, jež ve mně budí odpor. Nelze pochybovat o tom, že historický, vývojeslovný původ mravních soudů je nábožensko-inlellektualistický, utilitaristický atd., ale věkovým vývojem a differenciací vyrostl samostatný útvar citový, jenž vnuká se dítěti výchovou a sesiluje se potom životním prostředím. Lze tedy mravně vychovávat stejným pochodem, jako vychováváme umělecko-esteticky: budíme a sesilujeme mravní vkus.

V tom je pak silná záruka nepřetržitého vývoje mravnosti. Neboť názory — i mravní — se mění a mohou se měnit náhle, ale vkus, estetické cítění je daleko trvalejší a mění-li se, děje se to nenáhle a bez katastrof. Jednotlivec může theoreticky změnit se z altruisty v naprostého egoistu, ale jeho praktický poměr k bližnímu se tím nemění. „Srdce jeho zůstává dobré.“ Náboženské a filosofické názory lidstva měnily se zvláště v posledních stoletích rychle a mění se dosud, ale celková mravnost jde klidným, samostatným vývojem před se a průměrná mravní úroveň se znenáhla zvyšuje s vývojem civilisace a humanity. Mravní vkus se zjemňuje.

Ostatně náboženské nauky ani nemohou člověku s jemnější kulturou, žijícímu ve složitém ústrojí moderní společnosti, poskytnout mnoho podpory v životě mravním. Podávají většinou jen lapidární, všeobecné věty a zakazují skutky, které i náš trestní zákon stíhá a jichž dopouštějí se z pravidla jen lidé „morálně nezdraví“. Mravní život náš skládá se z tisícerých drobných, zdánlivě bezvýznamných činů a příhod, které náboženství nemůže regulovat. Pro tyto všední příhody a zápletky neplyne z náboženských nauk ani z celého ducha náboženství sebe dokonalejšího zhola nic konkrétního, a v bolestných rozporech a kollisích mravních nemůže nám náboženství zpravidla nijak poradit. A dost často jednáme i ve věcech vážnějších „hříšně“, t. j. proti slovu a duchu náboženství, chceme-li jednat ušlechtile, humanně a účelně.

Je pravda, že ztráta náboženské víry může u jednotlivců způsobit zhoršení mravní úrovně, a jev ten může nabýt i povahy hromadné, massové. Jisto je, že na př. ve velkých městech, v brlozích bídy hmotné je i mnoho bídy mravní, kdežto v krajinách zemědělských, třeba také velice chudých, udržuje se s náboženskou tradicí jistá zevnější úroveň mravní, t. j. menší zločinnost a méně excessů. Myslím, že je to jen zdánlivé zhoršení mravní úrovně. Jde tu o lidi, kteří mravní kultury, vnitřního vkusu mravního nikdy neměli a u nichž dříve náboženství vykonávalo úkoly mravní policie, funkce koercitivní. Člověk, jenž zevně žije mravně jen pod vlivem představ o posmrtném trestu a odměně, je přesně vzato amorální, a takové lidi náboženství nikdy mravně nezušlechťovalo; hlídalo je pouze. Ostatně lze zjistit, že ztráta náboženských tradic není u těchto lidí následkem nějaké propagandy, nýbrž důsledkem abnormálního způsobu života. Vidíme, že takové živly — velkoměstská ssedlina — jsou všude stejné, a na př. v Londýně žili za stejných podmínek a na stejné mravní úrovni už ve stoletích, kdy myslící Evropa byla ještě úplně sevřena v okruhu ideí náboženských.

Naproti tomu nelze dokázat, že by protináboženská propaganda mohla podstatně zhoršit mravní stav širokých vrstev. Obrací se k živlům lepším, nadějnějším, neúčinkujíc nijak na jednotlivce, jimž jsou vyšší snahy a zájmy lhostejny, a dává lidem těm náhradu za tradici náboženskou: budí v nich samostatný život myšlenkový, nabádá je k vlastní práci duševní. A ta je mravním činitelem kladným a velice cenným.

JŘ.:

Náboženství a utilitarism.

Zajímáme-li se živěji o neutuchající a mnohotvárné souboje mezi lidmi náboženskými a nenáboženskými, zarazí vás často zvláštní zjev. Jedni — bojovníci boží — dokazují, že náboženská víra je nezbytna pro zdárnou existenci společnosti lidské, a ztráta víry těžkým poškozením společenského blaha. Druzí — tábor nevěrců — zcela obdobně ukazují na těžké úhony, plynoucí obecnému blahu z udržování přežitků náboženských a živými barvami líčí prospěch, jenž vzejde lidstvu vítězstvím volné myšlenky.

Ale jakmile postavíme otázku takovým způsobem, vzdalujeme se neodvratně od kořene problému. Náboženství nikdy nebylo a není otázkou prospěchu a škody, nýbrž otázkou pravdy či nepravdy. Nábožensky cítící a myslící člověk, a rovněž člověk, jenž nevěří, ale jemuž právě proto náboženský problém je základním problémem životním, nemůže uvažovat o tom, zdali vítězství jeho názoru společnosti prospěje nebo uškodí, nýbrž táže se sám sebe, svého intellektu a svého svědomí, kde je pravda. Mohli tvůrcové soustav náboženských a náboženští reformátoři uvažovat o tom, prospějí-li svým úsilím pozemskému blahu těch, k nimž sestupovali hlásat pravdu? Z pravidla věděli, že ukládají svým učenníkům těžké oběti, svému lidu boje a otřesy, že přinášejí meč, nikoli palmu míru a blahobytu. Vincat veritas, pereat mundus.

Říkají-li nám tudíž naši odpůrci, že náboženská víra je nezbytna blahu lidstva, odpovíme jim: „Milí křesťané! Vaše argumentace může být správna, ale neodpovídá na naše otázky. Nejde nám o blaho, nýbrž o pravdu. Je-li blaho Vaše založeno na lži nebo sebeklamu, nebudeme ho šetřit. Nám nesvětí účel prostředků, a prospěch společnosti nemůže být důvodem, abychom něčemu věřili, co nepokládáme za pravdu, nebo něčemu učili, v co sami nevěříme. Nelžeme sobě a nebudeme lhát lidu, i kdyby měl ze lži prospěch."

Ostatně nepravda nemůže mít věčného trvání. Přijde den, kdy se shroutí sama. Není tedy čeho litovat. Je-li založena mravnost a společnost na tak vrátkém základě — na nepravdě, je mnohem lépe připravovat se na to, jak by se dala budova opatřit jinak, než hledat záchrany v udržování spuchřelých podpor.

Obrození naše musí býti obrození duše, — obrození musí býti mým životem celého člověka, musíme opět a cele hledat pravdy, slyšet pravdu, učit se pravdě, milovat pravdu, držet pravdu, bránit pravdu až do své smrti. *Masaryk.*

LONGINUS:

Mrtvá hmota.

Nebyla vždy mrtvou, těžkou, nehybnou. Teprve znenáhla zvykli si lidé na toto pojímání, které po dnes se drží ač jest tak prázdné a zbytečné jako výrok: všechny tóny jsou zelené.

Pro staré filosofy před Platonem byla hmota něčím živým. Zdálo se jim samozřejmým, že vše, co jest, co existuje, zaujímá prostor, jest hmotou. I duše jest hmotou; jen že jest hodně jemná. Nemůžeme říci, že filosofové ti byli materialisty; ani atomisté Leukippos a Demokritos nebyli materialisty. Neboť pojem nehmotného, duševního, jehož samostatnou existenci musí filosof popřít, aby byl materialistou, důležitý tento pojem před Platonem nebyl.

Platon přišel s novou velikou myšlenkou. Tvrdil, že vedle věcí hmotných jsou ve světě ještě jiné věci nehmotné. Popud k této myšlence vyšel z ethiky.

Řekové se rádi obírali otázkami ethickými. Dříve než vystoupil Thales, dříve než klíčí věda, vystupují v bohatých rozmařilých osadách mravokárci, kteří kladou požadavky, vyslovují ideály, poukazují na to co býti má. Není divu, že se mezi filosofy řeckými nalezl muž, jenž vědomě a výhradně tomuto směru se věnoval. Sokrates to byl, jenž učinil ethiku základním kamenem svého životního díla. — Vzešlo z toho dobré i zlé, jako z každého počínání lidského.

Zabývá-li se kdo jednostranně jednou věcí, zdá se mu čím dále tím více, že předmět jeho práce jest důležitý, veledůležitý. Byly doby, kdy autor těchto řádků rozděloval lidi na ty, kteří zač stojí — a ti se obírají mathematikou, a na ty, kteří nestojí za nic — ti neumějí mathematiku. To je takový mladistvý radikalism, před nímž právě mládež varuju. Člověk, který umí jen jednu věc, zpravidla za mnoho nestojí. — Než buď jak buď, co platí o nás malých, platí také o velkých. Ani Sokrates neušel omylu, že ethickému posuzování podrobil vše na světě, vše vůbec, co existuje.

Nechci tím, že varuju před jeho chybou, Sokrata snižovati. Veliký ten ethik šel důsledně za ideály, za vzory jednání lidského. Takový abstraktní statek jako ideál může býti též předmětem hledání, bádání, jako neznámý ostrov, neb tušený zákon fysiky. Za takovými objevy šel Sokrates zapřádaje s rolníky, řemeslníky a mladými lidmi hovory o statečnosti, o mírnosti, o dobru a p. Pojmy, ideály chtěl takovým způsobem vybrousiti, chtěl je jasně poznati. Nestačilo mu, aby se jaksi krčili ve tmě, ve stavu polovičního uvědomění. Do světla s nimi! — Ať nás vedou.

Za tuto činnost byl Sokrates popraven.

Dnes práci Sokratovskou nekonají již filosofové. Filosofie vrátila se do kolejí Thaletových, z nichž ji silná osobnost Sokratova na

chvíli vyrazila. Po objevech ethických, po objevech v duši lidské chodí dnes jiní — velcí, opravdoví básníci. Jest jich málo. Ti zdvihli nit, jež vede od mravokárců sedmého století před Kristem k Sokratovi.

Ideal udává co býti má. Skutečné jednání lidí zůstává za ideálem pozadu. Částečná shoda s ideálem nás těší, od zbývajícího s resignací se odvracíme.

Ptaton, žák Sokratův, přenesl na popud jeho nazírání ethické na celou přírodu. Řekl, že také pro věci kol nás, domy, stromy, nábytek existují jisté ideály, jímž se mají co nejvíce přiblížiti. Nazval tyto ideály hmotných předmětů „ideami“. Míní pak, že skutečné věci zůstávají pozadu za ideami jako naše činy za ideály.

Co pak jest analogií slabosti lidské, jež brání splnění ideálních požadavků? Platon odpovídá, že hmota. Hmota, kletá hmota, těžká hrouda, ta je vina, že věci nedostihují jasných, čistých, vznešených, duchovních ideí.

Důsledkem tohoto nazírání bylo opovrhování hmotou. Svět byl najednou zdvojen; byl tu svět hrubý, nízký, hmotný a vznešený, krásný, duchovní svět ideí. Toto nesprávné stanovisko, jež vzniklo zneužitím pojmů ethických na domech, stromech, nábytku, po dnes mezi námi živoří. Nejslušnější jinak lidé vrhnou se s chutí na materialistické filosofy. Zapomínají, že ti, kteří z hmoty vysvětlují duševní hodnoty, jsou zrovna tak ctihodní jako idealisté, kteří odšvindlují a odřeční hmotu. — A ostatně. V omylu jsou obě strany. Radikálnost právě ani ve vědě daleko nevede.

Tak vznikla zapletením ethiky do filosofie myšlenka, že vedle hmotného existuje také duševní. Od té chvíle zdá se lidem, že hmota je mrtva. Tím se uvolnila dráha k vytvoření dalšího důležitého pojmu, pojmu síly.

LONGINUS:

Pojem síly.

Platon učinil hmotu mrtvou, učinil ji tou šedou, beztvárnou hroudou, za kterou ji většina lidí dnes pokládá. Tím vznikají sice zvláštní obtíže, jež ale Platona málo tížily. Platon byl svůj, byla to rázovitá osobnost, o níž praví Goethe:

K světu se chová jako blažený duch, jemuž se zráčilo nějaký čas na něm pobýti. Nezáleží mu na tom, aby jej poznal, nýbrž spíše, aby to co přináší laskavě mu sdělil. Vrhá se do hlubin, více aby je bytostí svou vyplnil, než aby je prozkoumal. Stoupá do výše touže po svém jasném původu. Cokoliv řekne, vztahuje se na cosi věčně dobrého, pravdivého a krásného. Touhu po tom chce roznítiti v srdci každého z nás. Co si v jednotlivostech z pozemského vědění osvojí, taje ba vypaří se takřka vlivem jeho methody, jeho rozkladů.

Rád uvádím tato slova Goetheova, neboť Goethe je našinec. Vyslovuje tu tam názory modernímu — po něm vzniklému — positivismu velmi blízké. Jeho zdravý silný rozum přenesl jej přes okliky, zatáčky a omyly filosofie jeho vrstevníků.

Slyšme, co praví o Aristotelovi, žáku Platonově, jenž zavedl pojem síly v okruh evropského myšlení. Praví o něm:

Aristoteles však má se k světu jako celý muž, muž stavitel. Pevně stojí; ví, že má působit a pracovat. Vyšetřuje povahu půdy, ale jen tak daleko, až přijde na skálu. Co je dál, až ke středu země, je mu lhostejno. Pak oplotí ohromný okruh pro svou budovu, přiváží stavivo ze všech stran, pořádá je, kupí je vzhůru a stoupá tak pravidelně pyramidou do výše, kdežto Platon jako obelisk, ne — jako tenký plamen — k nebi míří.

Zdravému rozumu Aristotelově příčí se rozdvojení světa v mrtvý svět hmotný a v ideální svět idejí. Pomáhá si tím, že ideje vkládá do věcí samých. Vizme příklad: Platon si myslí, že z žaludu vyroste dub, poněvadž mrtvá ta hmota spěje za svým ideálem, za ideou dubu, jenž je v jakémsi nebi, v světě nadsmyslném, nadpřirozeném. Aristoteles pojímá věc jednodušeji a střízlivěji. Dle něho sídlí idea dubu v žaludu samém. Ta pak vyhání z žaludu dub. Idea jest u něho hybnou vnitřní silou, něco takového jako duše člověka.

Tím, že Aristoteles udělal z idejí dušičky věcí, učinil krok zpět. Upadl zpět ve fetišistické nazírání na přírodu.

Fetišism jest filosofií divochů a malých dětí. Jest to nazírání na přírodu, jež se samovolně dostavuje na nižším stupni rozumového vývoje lidstva i jednotlivce.

Obzor divocha a dítěte, jeho znalost světa jest velmi skrovná. Co pak asi zná nejlépe? Patrně sebe sama. Pomocí tohoto skrovného úseku známého vykládá se pak vše neznámé. Hošík vidí jemnou úponkovitou rostlinu; vánek tak něžný, že jej necítíme, jí pohybuje. Postaví se před ní, prohlédne věc a řekne: Třese se zimou. Považuje rostlinu za živou a vykládá si její chování jako činnost živé bytosti. — Divoch nese koš s ovocem sousedovi. Na cestě polovinu sní. Ale psaní v koši ho prozradí. Podruhé schová zlomyslné, tlachavé psaní pod kámen, aby ho nemohlo udat, že zase ujedl. Zachází s psaním jako s živou bytostí jemu rovnou. Při nazírání fetišistickém je vše živé. Stůl, o nějž se dítě uhodilo, který je pak za to bit, strom, který se pohybuje, hrozivě hučící řeka, plápolající oheň. Pro každý děj má fetišism jednotnou prostou formuli: vždyť je ti projevem života.

Současně s Aristotelovým vložením idejí do věcí vzniká pojem síly v té formě, jež je nám dnes běžnou. Platon učinil hmotu mrtvou. Ale pro fetišism, k němuž Aristoteles zase sklesl, je vše živé, strom i řeka, oheň i bouře. Odkud je ten život? Co pak to hýbe mrtvou hroudou? Odpověď Aristotelismu zní: Síla hýbe mrtvou hmotou.

Demokrit a Leukipp, řečtí atomisté, neznají ještě pojmu síly. Jim se zdálo, že pohyby atomů jsou něco samozřejmého, což netřeba vůbec vysvětlovati. Teprve když Platon učinil hmotný svět gigantickou mrtvolou, bylo třeba čehosi duševního, zevního, — sil — jež by jí pohybovaly.

Pojem síly byl po Platonovi potřebou. Ale potřeba sama nestačí, aby vznikl pojem. Kdyby tomu tak bylo, neznali bychom neřešených problémů. Třeba tedy ještě zodpověděti otázku, proč Aristotelism v inventáru běžných, každému známých pojmů, nalezl „sílu" řešící záhadu: jak to, že mrtvá hmota se hýbe.

Pojem síly vyrůstá z osobních zkušeností jednotlivce. Každý z nás dobře zná zvláštní ten pocit „energie", jenž se dostaví jsme-li zdrávi, syti a odpočati. To se cítíme zcela jinak, než když jsme nemocni, unaveni, hladovi. Vzpomeňme si jen, jak nám je, když jdeme za letního jitra na výlet a jak se vracíme žíznivi po uprášené silnici do hlučného, večerního města.

Čím silnější jest zvláštní ten pocit energie, tím jsem výkonnější. Mohu pak zdvihati těžká břemena, rychle utíkati, vytrvale pracovati. Namahám-li se tímto způsobem, užívám-li takto své „síly" tělesné, vyčerpávám svou zásobu energie. Okolnost tu na sobě cítím; čím déle se namahám, tím slabší jest pocit energie, jenž na sobě, v sobě znamenám.

Cítíme však nejen svou osobní energii celistvou, znamenáme dokonce rychlost, jíž se tato zmenšuje, pracujeme-li. Ba řekl bych, že tuto rychlost cítíme pomocí námahy, kterou nám práce způsobuje, ještě zřetelněji než celkový obnos své vnitřní energie. Říkáme pak, že pracujeme velkou silou t. j. že se silně namaháme, když nám energie pracovní rychle ubývá. Nyní jsme u subjektivních vnitřních pocitů, jež označujeme slovem síla.

Dle tohoto výkladu smíme tedy říci, že člověk působí silou na kámen, jejž zdvihá neb hází, smíme též říci, že zápasník zápasníka silou přemahá, poněvadž každý z nich cítí svou sílu, jíž se o poražení soka namahá. Dle obdoby smíme též říci, že zvíře působí svou silou na okolí. Zkrátka dobyli jsme pojmu síly pro vše živé.

Ale pro fetišism je vše v přírodě živé, skála i strom, potůček i oheň. Primitivní člověk přenese tedy povědomý pocit síly bez váhání na neživou přírodu. Chci hnouti skalou. Nemohu. Tedy ona mi odporuje silou. Fetišista si rovnou myslí, že dušička skály cítí ten odpor, jímž mi čelí, jako by jej cítil athlet, jenž stojí pevně rozkročen a usmívá se nad marnou snahou jej povalit. Jiný příklad: Je vichr. Mám rychle přivázati stromek ke kolu. Odpírá, klátí se. Cítím sílu, kterou jej krotím, přivazuji. Fetišista vmýšlí si také takový pocit síly do duše stromu — do dryady řekl by Hellén — jenž udává, jak mohutně mi stromek odpírá.

Pojem síly byl vychodiskem ze slepé uličky, do níž Platon filosofii zatáhl, zabiv hmotu. My ovšem za Platonem nejdeme. Proto nemá pojem síly pro nás ten význam jako pro školu Aristotelovu. Užíváme sice slovo „síla" v mechanice, ale ve velmi střízlivém prostém smyslu. Říkáme, že na bod působí síla, když se buď dráha jeho křiví neb rychlost jeho mění. Říkáme pak, že síla ta jest stálá, roste-li rychlost rovnoměrně s časem. Na tom ovšem není nic tajemného ani zajímavého. Připomínáme jen ještě, že toto střízlivé užívání slova síly souhlasí do jisté míry s poetickým, s fetišistickým nazíráním. To způsobil přirozený volný vývoj mechaniky, jenž připíná pojmy své ke zkušenostem denního života.

Smím-li ku konci rozdílné užívání slova síla objasniti přirovnáním, řekl bych, že „Síla" Aristoteliků jest ohromnou černou modlou, jejíž hlava zahalena oblaky. Síla dnešní mechaniky a fysiky jest prostá, čirá krychle křišťálová.

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

17. únor v Římě.

Volní myslitelé Italští užili letošního výročního dne upálení Giordana Bruna k obrovské agitaci ve prospěch laické školy a odstranění vyučování náboženství ze škol. V Římě na náměstí di Fiori, na kterém Giordano Bruno byl upálen, byla uspořádána demonstrace obrovských rozměrů. Celý Řím byl v stavu obležení, vláda učinila všemožná opatření, aby mohla okamžitě zakročiti v případě potřeby. Řečniště a pomník byly z prvu obestoupeny spoustami policistů, kteří ustoupili teprve před výsměchem lidu nad touto policejní oslavou. Obrovskou schůzi zahájil advokát R. Levi a nazval projev „vážným pokynem pro ministerstvo, ale i pro monarchii" připomínaje konec krále Portugalského. Komisař marně protestoval. Na to promluvil republikán Serpieri:

Občané!

Tážu se: co znamená ten les praporů, co znamenají ty mraky lidu, třeba různého politického přesvědčení, přece však svorné v jednom bodě, jež se sešly sem dnes pod širé nebe, kdyžtě žádný krov nechtěl, neodvážil se je vzíti pod svou ochranu?

Co čeká od této postavy zdvihající se z plamenů hranice italský lid, který duchem dlí s námi tu?

Odpověď je na snadě.

Není to obyčejná tradiční oslava demokracie: dokazuje Vám to velký počet vyzbrojenců, které Italská vláda rozestavila mezi vás, bojovníci za volnost myšlení a světský stát, dokazují to pokusy vlády nevědoucí si rady, má-li tuto občanskou manifestaci zakázati nebo povoliti, dokazuje to i rozechvění mužů nebojácných před jasným a rozhodným významem dnešního dne.

Již je pryč doba, kdy prapor protiklerikální sloužil k zakrytí pravých plánů reakce a politického oportunismu, kdy se mohlo jíti 20. září s prapory a zaklepati na dvéře sakristií v den voleb, kdy v tvém jméně, Giordano Bruno, byly profanovány nejčistší myšlenky, a kdy se obchodovalo s nejsvětějšími věcmi. Všickni tenkráte byli nebo činili ze sebe protiklerikály, z nějakého přepychu svých názorů.

Avšak od té chvíle, co lid od slov, jimiž byl stále krmen, přešel k činům a odvrátiv své oči od nebe, odkud čekal milost a zázrak, vrhl se s horečnou úzkostí do boje za kus chleba vezdejšího na tomto světě, za kus chleba méně sporého a méně trpkého, spravedlnost a rovnost, kterou jim slibovali v nebi, protiklerikalismus staly se nebezpečnými kapsám boháčů a na obtíž služebníkům božím, kněžím.

Od onoho dne, kdy lid pochopil, že je chud a vykořisťován proto, že je nevědomý, a že je nevědomý, protože je otrokem náboženské pověry, která mu káže odevzdanost, snášelivost, od onoho dne, kdy v černém hmyzu počal viděti nebezpečí nejtěžší a největší pro svůj boj obrodní proti politickému i hospodářskému a pro každý pokrok a kdy jal se žádati, aby škola stala se zase neodvislou od náboženství a kdy se jal uznávati jen jediné evangelium rozumu a vědy, od toho dne, kdy se tyto hlasy začaly ozývati hlasitěji a došly až k uším ministrů a vladařů, protiklerikalism ztratil druhou falangu svých přívrženců.

A dnes, kdy tu lid stojí jako sjednocený národ u pomníku Giordana Bruna, symbolu to náboženství rozumu, a s plným a jasným vědomím žádá nejen světskou školu, ale i světský stát, dále aby každá výsada papeži povolená byla zrušena, aby hromada náboženských kongregací vyhnaných z republikánské Francie nemohla na výsměch zákonům a vzdělanosti nalézati útočiště na půdě Italské, posvěcené krví tolika mučedníků a obětí církve, — dnes odpadá ještě poslední hrstka falešných přívrženců, vlažných přátel, a vy jasně, bez rozpaků a bez obav můžete se podívati pravdě do očí.

A pravda je ta: dnes jsou tu dvě Italie, které den co den víc a více přesněji dávají na jevo své rysy a barvy.

Italie, která nemá žádné víry, ani svědomí, ani zásad svého poslání, jež žije pouze v oportunismu a přetvářce, která sice nevěří v boha kněží, ale posílá své vévody líbati krev sv. Januaria, která sice nevěří obřadům církve, ale často pokleká před oltáři, aby tak na odiv vystavovala víru, které nemá, která za špatné a škodlivé uznává vyučování katechismu ve školách, ale neodvažuje se zrušiti je a uchyluje se k přetvařované nábožnosti a dvojsmyslným formulím, které odkrývají veškerou ubohost povah lidí vládnoucích, to je Italie monarchistů, lidí bigotních a svatoušků, která nejsouc si jista zítřkem opírá se zoufale o bajonety vojáků a kropáč kněží.

Proti ní je tu Italie nová, která zachovala od zapomenutí a hany památku Mazziniho a Garibaldiho, jež znovu dala zazelenati se antickým ideálům s novým duchem, jež není s to, aby zabředla do bahna prospěchářské politiky, jež netrpělivě čeká na možnost pohybu, která v sobě cítí bouřiti touhu po životě, po socialní spravedlnosti, která chce jíti až k posledním hranicím vzdělanosti s pochodní vědy a pod praporem svobody.

Prvá je Italie krvavé a hrozné minulosti, Italie tyranů a privilegovaných, druhá je Italie mírné a pracovité budoucnosti, Italie občanů a lidí, kteří se chtějí osvoboditi.

Tato Italie dává se dnes ve jménu tvém, velký filosofe a mučedníku, do boje za sesvětštění školy a ve jménu tvém zítra bude bojovati dále a dále, až prapor svobody zavlaje s výšin Vatikánu i Kvirinálu.

Za stoupence Mazziniho promluvil adv. Tocci, který končil: „Dnes má kněžstvo ještě moc a to na tak dlouho, dokud s ním nepadne jeho spojenec král! Ať žije sociální republika!“ Redaktor protiklerikálního časopisu Asino (osel) Podrecca připomíná: že otec nemá práva kaziti děti náboženstvím, stejně jako nemá práva vésti je k opilství. Vzpomínaje dále učitelů, kteří jako katolíci placení státem musí věřiti, ale jako lidé nevěří, poukazuje na slova Teresia, předchůdce Giordana Bruna: „Jako katolík věřím, jako učenec nevěřím.“ Promluvil ještě Romualdi a přijata resoluce Bissolatiho, proti které se neodvážil hlasovati ani policajt.

Přirozeně při rozchodu došlo k bouřlivým výstupům proti několika klerikálním provokaterům a k tuhým bojům s policií a vojskem. Nehledě k raněným a zatčeným bude se jednati o všem i v královské komoře, neboť Bissolati podal tam svůj návrh na sesvětštění školy. O výsledku neopomeneme referovati.

*

Česká sekce Volné Myšlenky.

Povinností každého přítele Volné Myšlenky jest býti členem její organisace. Zásady Volné Myšlenky, její požadavky a způsob organisace obsaženy jsou v brožuře „Otcové Volné Myšlenky“, kterou lze obdržeti buď u kolportéra za 12 hal., aneb poštou za 15 hal. v administraci „Volné Myšlenky“. Místní sdružení obdrží 10 výtisků za 80 h, poštou vyplaceně za 1 korunu. Peníze pošlete třeba ve známkách v dopise.

Důvěrníci naši nechť všude co nejdříve založí místní sdružení ve smyslu pravidel organisačních, která byla obsažena v 8. čísle „Volné Myšlenky“ a jež jsou pojata také v brožuře „Otcové Volné Myšlenky“, kterou nechť si každý člen opatří.

Místní skupiny nebuďtež nazývány sekcemi, nýbrž místními sdruženími. Označení sekce

platí vždy pro celou ústřední organisaci jedné národnosti (jest tedy: česká sekce, belgická sekce, francouzská sekce a p.).

Všechna naše místní sdružení, důvěrníky i jednotlivé stoupence žádáme snažně, aby ihned zahájili vydatnou agitaci ve prospěch vydávání „Havlíčka". Snažte se všechny místní spolky pohnouti k tomu, aby usnesly se na odebírání „Havlíčka" hromadně pro všechny své členy. Buďte všude již nyní pro „Havlíčka" zájem a připravujte mu půdu.

Starší čísla „Volné Myšlenky" a „Volné Školy" k agitaci jsme ochotni našim přátelům poslati úplně zdarma za pouhou náhradu poštovného (2 hal. za každý výtisk). Doporučujeme to zejména našim místním sdružením a důvěrníkům. Každé číslo má několik uzavřených článků a řadu drobných zpráv, takže vykoná pro poučování lidu týž úkol jako brožura. K usnadnění expedice přiložte k žádosti o tato čísla lístek s napsanou Vaší adresou tak, aby ji bylo lze bez opisování na balíček nalepiti a poštovní známky, které však na adresu nelepte, ježto je musíme vyměniti novinářskými známkami. —

Místní sdružení Volné Myšlenky na Král. Vinohradech pořádá v pondělí dne 16. března 1908 o 8. hod. več. v místnostech restaurantu „U kuřího oka" v Hálkově tř. přednášku MUDra Miloše Borsonyho: Fysiologie mozku a duše. Členové sdružení nechť se všichni dostaví!

O ženské otázce uspořádalo místní sdružení Volné Myšlenky na Kr. Vinohradech v sobotu dne 15. února 1908 debatní schůzi, na které referovala paní Lila Nováková. Přednášku její, která byla předmětem debaty, otiskneme v příštím ročníku „Volné Myšlenky".

Divadelní představení ve prospěch organisace Volné Myšlenky pořádáno bude v sobotu dne 28. března 1908 ve Švandově divadle na Smíchově. Hráti se bude proslulé drama „**Bratři sv. Bernarda**" od A. Ohorna. Ceny míst: Lože K 6·—, křeslo I. tř. K 1·60, křeslo II. tř. K 1·20, sedadlo v přízemí K 1·—, sedadlo ve zvýšeném přízemí 80 h, sedadlo na balkoně 1 K, na tribuně 80 h, na galerii 60 h. Lístky dostati lze již nyní v administraci „Volné Myšlenky". Nechť naši přátelé snaží se, aby všechna místa byla rozprodána!

PŘEHLED

SVATOPLUK ČECH zemřel!

Od redakce.

Příštím číslem končí III. ročník „Volné Myšlenky". Číslo to označeno sice bude jako 11., ale bude vskutku 12., protože slavnostní číslo kongresové číslováno nebylo. Prosíme snažně všechny naše odběratele, aby během března své dlužné obnosy zapravili. Kdo ve stanovené lhůtě doplatné nezapraví, aniž si jinou lhůtu platební vyžádá, obdrží s příštím číslem poštovní příkaz na dlužný obnos. Myslíme však, že k tomu nikdo dojíti nedá, tím spíše, že by se tím jeho dlužný obnos zvětšil o 45 hal. poštovního poplatku a že každý, kdo po celý rok, aneb i 2 i 3 léta správně a řádně list náš dostával, správně zase svojí platební povinnosti dostojí.

Pane Skrbenský, na slovíčko! Dovídáme se z venkova, že se Vaši služebníci příliš mnoho starají o naše stoupence, zejména učitele, neostýchajíce se dokonce i existenci jim ztrpčovati a možno-li ohrožovati. Nuže, řekněte, pane Skrbenský, těm Vašim tlusťoučkům, aby se starali o své kostely a kuchařky a dali našim lidem pokoj, nebo jim na jich farnostech způsobíme akci ve smyslu § 26. zákona ze dne 7. května 1874 č. 50 říš. zák.!

Hnutí Volné Myšlenky.

Slavný historik francouzský Charles Seignobos české Volné Myšlence. Na pozvání ke kongresu Volné Myšlenky v Praze, kterého se tomuto učenci prostřednictvím členky české sekce Volné Myšlenky učitelky S. dostalo, odpověděl týž tímto zajímavým listem:

V Paříži, dne 25. prosince roku 1907.

Slečno!

Dovolte, abych se především omluvil, že tak neobyčejně pozdě odpovídám na Vaše milé pozvání, a sdělte také moji omluvu sjezdovému komitétu Volné Myšlenky. Váš dopis i pozvání komitétu došlo do Paříže o prázdninách a bylo za mnou posláno do Bretagne, kde trávím vždy v létě na břehu mořském. Bylo mi nemožno, abych se vypravil do Prahy. Váš dopis, na který odpovídám, byl mimo to založen, a nalezl jsem jej teprve, až jsem rovnal své papíry. Dovolte mi, abych Vám pověděl, jak velice byl jsem dojat a jak Vám jsem upřímně vděčný za Vaši srdečnost. Řekněte laskavě sjezdovému výboru, jak živě toho želím, že nemohl jsem pozvání jeho vyhověti.

Vím, jaký nesnadný boj bojujete v zemi české proti routinovanému klerikalismu rakouské monarchie a jak velice máte zapotřebí, aby dodali Vám odvahy národové více emancipovaní. Škoda, že Francouzi mají mnohem více dobré vůle než skutečných vědomostí o Vás. Jest jim skoro nadobro neznámým vše, co děje se mimo hranice Francie, a zejména národy slovanské jeví se jim jako nerozpletitelný chaos. Přičinil jsem se o to, pokud mi to bylo možno, abych francouzskému publiku dal jasné představy o Evropě, ale nelze přes to valně počítati na dnešní generaci. Více naděje mám v generaci novou, která vychovává se v našich lyceích, a bylo mi velikým zadostiučiněním, že byl jsem pozván do komisse školské reformy v roce 1902 a že mohl jsem tam způsobiti, aby byl přijat program vyučování současným dějinám, podle kterého každá země studuje se odděleně. Přesvědčil jsem se k své radosti o tom při zkouškách bakalářských (přijímací zkouška na universitu, analogon maturity), že žáci začínají už míti jasnější vědomosti o národech rakousko-uherské říše.

Mám nyní jakési obavy ohledně naší literární produkce. Ve Francii vydává se velmi veliký počet publikací velice laciných; od několika roků tiskne se velice mnoho knih v ceně 65 až 20 a dokonce 10 centimů, které jsou přístupny čtenářstvu snaživému, ale chudému, právě tomu, jež pro budoucnost jest nejdůležitější. Avšak naši vydavatelé jsou velice málo čilí, a Francie jest v této paradoxní situaci, že stává se sice národem čím dále tím více demokratickým, kdežto její literatura cizině jest předmětem luxusním, omezeným na čtenářstvo bohaté. Naproti tomu knižní trh německý prodává knihy laciné, což pro budoucnost působí poněkud znepokojivě. Nemám docela žádný předsudek nacionální, ale přes to přece jsem přesvědčen, že intellektuelní vliv Francie jest pro národy slovanské výhodnější vzhledem k jejich rozvoji a jejich bezpečnosti. Jest to právě Francie, která nejjasněji zosobňuje laickou Volnou Myšlenku, demokratickou svobodu, a zdá se mně, že jazykové a národnostní spory, jimiž trpí často národové

slovanští, způsobeny jsou nadvládou byrokracie a klerikálů a že nutně zmizí v režimu demokratickém a laickém, kde každý užívati bude jazyka, jakého chce, aniž by byl úřady nebo církví nucen užívati jazyka, který sám o sobě říká, že jest více civilisovaný, anebo náboženstvím posvěcený. To ukazuje nám příklad Švýcar a — mohu dodati — také příklad Francie. Nesnášelivost jazyková jest tam neznáma.

Znám Prahu anebo — lépe řečeno — znal jsem ji v roce 1878; byla již tehdy jedním z nejkrásnějších měst Evropy. Měl jsem tehdy potěšení, že byl jsem tam přijat Čechem, ačkoliv jsem s ním nemohl mluviti než německy; nelituji však toho, že jsem nemohl opět spatřiti toto město, nýbrž toho, že nemohl jsem se sejíti s oněmi neznámými přáteli, o nichž Vy mně píšete, a zejména s Vámi, slečno. Přijměte laskavě zároveň s mými omluvami a díky mé nejoddanější pozdravy.

Charles Seignobos.

Poláci a Čechové. Nejnovější číslo časopisu „Mysl niepodległa" přináší posudek o protokolu pražského kongresu. Píše mezi jiným: „Čechové provedli velice pěkně svůj úkol netoliko jako ředitelé kongresu nýbrž i jako jeho protokolisté. To není již protokolistství, to jest opravdové dílo. Systematické uspořádání, přesnost, faksimile některých dokumentů, pěkné ilustrace, — to všecko poukazuje k tomu, že máme nejen zprávu, věrné vylíčení toho, co se dělo, nýbrž i pomůcku těm, kteří by se chtěli seznámiti podrobně se vzrůstem Volné Myšlenky na zeměkouli. A i ti, kteří bezprostředně súčastnili se na pracech kongresových, dovídají se o různých podrobnostech, jež vzhledem k jejich množství nemohly si proklestiti cestu z kanceláře kongresové před kongresové forum. Náš reakcionářský tisk stále hledí na hnutí Volné Myšlenky nevšímavě. Kdyby jednou nahlédl do této knihy vydané Čechy, teprve by se dokonale přesvědčil, jakou měrou učený svět súčastňuje se tohoto hnutí. Vřele odporučujeme tuto knihu všem našim přátelům. Jaká škoda, že my Poláci tak málo si všímáme slovanských jazyků. Pomocí česko-polského slovníku prof. F. A. Hory možno se naučiti česky literaturně za několik dní a to i bez hledání v mluvnici. Stále obracíme oči k latinsko-germánskému západu, zatím co plody blízkých duší bratrských jsou nám španělskou vesnicí. Radíme svým přátelům, aby učinili zkoušku, objednali z některého knihkupectví protokol světového kongresu v Praze, zaopatřili si slovník a prostě počali čísti. Látka jest psána lehce, předmět znám, tvrdíme, že nikdo toho nebude litovati. Němcům nebo Francouzům bylo by to prací neslýchaně obtížnou, Polákům nebude to prací, nýbrž milou zábavou. Čechové postupují zcela jinak, pilně učí se různým jazykům slovanským a polsky literaturně všichni rozumí, což očividně každého překvapilo, kdo byl na kongresu. Když provedli jsme již jedno a jmenovitě když naučili jsme se choditi po vlastní zemi, učiňme krok dále, naučme se choditi po Slovanstvu. A začněme s tímto chozením od cesty k dědině pobratimské literatury. Stará písnička, jež dnes celkem se otřela, má zníti: Čech a Polák dva bratři. Kdybychom poznali kulturu tohoto bratra, zastavili bychom se považlivě nad svou vlastní."

Volná Myšlenka v Belgii sdružena je, jak známo našim přátelům ze sjezdového protokolu, ve dvě velké krajové federace: jednu pro Centre (střed), druhou pro pánev Charleroiskou. Každá z těchto federací koná měsíčně své schůze. Dostala se nám zpráva o měsíční schůzi „Fédération rationaliste de Charleroi" z 2. února t. r. Pro nedostatek místa nelze ji otisknout podrobně, uvádíme aspoň výtah referátu, který na ní přednesl občan De Bruyne „O povinnostech volných myslitelů": Třeba činit rozdíl mezi volnými mysliteli neorganisovanými a těmi, kteří se připojili za účelem společného zápasu a propagandy k organisaci Volné Myšlenky a přijali její řád, její stanovy a disciplinu. Můžeme se zde zabývat pouze touto druhou skupinou, ti první sice si také někdy říkají „volní myslitelé", ale to nemá pro nás velikého zájmu. Nedrží-li se přísně a stále pravidel Volné Myšlenky, je to jejich věcí; naproti tomu ovšem nejsme zase my zavázáni důvěřovat jejich protiklerikálním projevům, zejména když je vídáme, jak dovedou se také súčastňovat i náboženských výkonů. Od oněch občanů však, kteří přijali stanovy a pravidla Volné Myšlenky, máme právo žádat, aby je také zachovávali a vyloučiti je po případě, stali-li se členství nehodnými. Není zajisté nikdo nucen, aby se přihlašoval k organisaci Volné Myšlenky, ale když se už přihlásí a se chlubí, že je volným myslitelem, pak ať jest jím poctivě a do opravdy! Organisovaný volný myslitel jest ovšem povinen, aby zdržel se účasti při jakémkoli úkonu náboženském, nepřispíval ničím na církevní účely atd., je povinen se přičiniti, aby děti jeho nebyly nuceny účastniti se náboženského vyučování. Volný myslitel nesmí nositi svých dětí ke křtu, ani posílati jich k zpovědi a přijímání, nesmí uzavírati sňatek církevně, zkrátka je třeba, aby jeho praktický život byl dokonale ve shodě se zásadami, které hlásá. — Výzva tato hodí se úplně i pro poměry české, proto ji otiskujeme i ve svém listě.

Jubileum Volné Myšlenky španělské. Orgán španělské Volné Myšlenky „Las Dominicales" oslavoval 4. února t. r. své pětadvacetileté trvání, prvé čtvrtstoletí práce a bojů. Časopis byl založen a po celých těch 25 roků redigován Fernandem Lozanem, s nímž naše česká sekce už od římského kongresu udržuje stálé přátelské styky. Ve slavnostním čísle pod názvem „Dvacetpět roků boje" líčí neohrožený Lozano oběti a útrapy, jež bylo Volné Myšlence podstoupiti v klassické zemi inkvisice: „Obklopeni hroznými nepřáteli, kteří v každé vísce. v každém kostele a klášteře měli svoje pevnosti, obklíčené zástupy, fanatiků obého pohlaví, dali jsme se do boje, nemající jiné zbraně než své péro. Soudcové odsuzovali nás do vězení, kněží do pekla, kapitál k hladu a dokonce i tam, kde hledali jsme právem naši oporu, nenalezli jsme ničeho. Bolest krutá, bolest plná úzkosti, bolest beznadějná!" Ale nebyl přece zápas hrdinného Lozana a ostatních španělských našich bratří bezvýsledný: Volná Myšlenka rozšířila se a pevně zakotvila po celém Španělsku. Už roku 1892 uspořádán byl v Madridu kongres Volné Myšlenky, byl však tehdy ještě policejně rozpuštěn a cizí delegáti nuceně dopraveni na hranice. Propaganda neomezila se však na poloostrov pyrenejský, rozšířila se i po starých španělských koloniích, takže už o příštím sjezdu v Ženevě byl Lozano representantem španělské Volné Myšlenky netoliko evropské, ale i z latinské Ameriky. Budiž čest práci a odvaze španělských bratří, budiž ona vzorem Volným Myslitelům jiných národů, budiž vzorem také nám, volným myslitelům českým.

Volná Myšlenka v Portugalsku. Orgán našich portugalských přátel „Vanguarda" (Přední stráž) redakcí Magelhaese Limy už zase vychází. Byl v dobách diktátorské persekuce vlády Francovy úředně zastaven; stalo se tak bezprostředně před pražským naším kongresem, takže Lima, který už byl na cestu připraven, musil účast svoji telegraficky odříci. Na persekutorech portugalských splnila se však doslovně slova pronesená v zahajovací řeči sjezdové, že „zpátečnictví je pravý rozvratný živel

společenský, neboť spoutává energii ženoucích sil a hromadí ji k výbuchu". Výbuch nastal opravdu a jím uvolnila se také portugalské Volné Myšlence její propaganda.

Volná Myšlenka v Australii. Už po jeden rok vychází ve staré vlasti Mauriů redakcí W. Collinsovou měsíčník „The Examiner" (Zkoumatel), šířící zájmy Volné Myšlenky a potírající zhoubnou činnost missionářů, kteří v zámoří hledí získat církvím náhrady za jejich tuzemské ztráty a jichž podezřelá péče o blaho divošských duší se nejlépe ukazuje v tom, že za knězem přichází kupec a za kupcem voják, všichni, rozumí se, nesou divochům „civilisaci". Je zajímavé pro austrálskou Volnou Myšlenku, že tam první skupina volných myslitelů a první časopis založeny byly na Novém Zelandě v osadě nazvané Christchurch (Kristova církev).

Kulturní boj.

Zapomenutý volný myslitel. „Svět jest mou vlastí, mým náboženstvím činiti dobro." „Zabte krále, ale ne člověka!" Pouhé dvě věty a přece jsou plně přesvědčujícím důkazem, že člověk, který je pronesl, byl jednou z nejjasnějších a nejzdravěji myslících hlav na zemi. Prvá věta jest heslem Tomáše Painea, druhou pronesl v národním konventu Francie r. 1792, když šlo o hlavu bývalého francouzského krále Ludvíka Capeta. Málo kdo zná jméno Tomáš Paine, jméno člověka, jehož díla i skutky vzbudily by u dnešních volných myslitelů úžas, člověka, kterého možno bez rozpaků postaviti vedle Ježíše, Husa, Giordana Bruna. Škoda, že místo nedovoluje rozepsati se o životě Painově, v němž nebylo vteřiny, aby nemyslil a nepracoval pro svobodu a volnost lidského myšlení i konání. Paine to byl, který po příjezdu svém z Anglie do Ameriky r. 1774 roznítil svým spiskem „Zdravý rozum" Američany proti anglické libovůli k úspěšné revoluci, které se sám účastnil svým břitkým pérem i statečným ramenem. A brzy po tom spěchá Paine do Francie, kde počínají první projevy lidské touhy po svobodě, píše svá Lidská práva, odpověď to na Burkeho Úvahy o francouzské revoluci; překlad Lidských práv r. 1792 rozšířil se po celé Francii, téměř každá rodina jej čtla, v každé téměř chatě visel Paineův obraz. A Angličan Paine je zvolen delegátem tří departementů v národním konventu, kde svou prací mezi Girondisty vzbudil brzy nenávist Jakobínův. Po pádu Girondistů dostal se Paine do žaláře; tuše konec svého života psal Věk rozumu, dílo, které pokládal za vrchol své životní práce. Jakmile nastal konec hrůzovlády, vzpoměli si Francouzové opět na Painea, povolali ho znovu do konventu. Paine znovu se vrhl do práce, psal druhý díl Věku rozumu. Rozbor bible nikdy neslyšený a sotva kdy dostižitelný, bezohledná kritika všech církví a náboženských sekt, jasné a zdravé myšlení a názory o problémech náboženských, které Paine uložil budoucímu lidstvu do Věku rozumu, musily mu vzbuditi na všech stranách nepřítele; nebylť Věk rozumu psán pro počátek 19. století, a jak se zdá, i lidé 20. století těžko chápou syté pravdy o volnosti a svobodě myšlení, uložené v tomto veledíle.

Oslava 80letých narozenin Roberta Ardiga. Naši italští přátelé slavili dne 29. ledna vzácnou slavnost: oslavovali 80leté narozeniny Roberta Ardiga, profesora filosofie na universitě v Padově, jednoho ze zakladatelů moderní italské filosofie. Sdružení „Giordana Bruna" v Římě svolalo slavnostní schůzi, na které profesor Archangelo Ghisleri, který byl přítomen také pražskému sjezdu Volné Myšlenky, vylíčil život a zásluhy oslavencovy. Stejné slavnostní schůze pořádali italští volní myslitelé i v jiných městech. Osudy slavného tohoto filosofa jsou zajímavé i pro nás. Dle přání rodičů věnoval se Ardigo původně kněžství a dospěl ve své kněžské kariéře až na kanovníka kathedrály mantovské. Roku 1871 ve stáří 43 let, kdy dozrálo v něm vědomí rozporu s katolickou církví, vzdal se kněžství a počal jako laik vyučovati na lyceu v Mantově. Jak lze čekat, byl ihned klerikály označován veřejně jako profesor bezbožectví a nemravnosti, až konečně intrikami papežencû byl svého místa v Mantově zbaven. Statečný filosof nedal se však vztekem nenávistných kouzelníků vyrušit ze své pilné a plodné filosofické práce, pro kterou ho roku 1881 povolala universita v Padově za profesora dějin filosofie. Tam působí Ardigo nyní už 28. rok. Svou prací vydobyl si věhlasu světového. Sdílíme s italskými přáteli jejich upřímnou radost a také my přejeme velkému filosofu, by dlouhá léta ještě zůstal zachován vědě i lidstvu.

Arcibiskup proti vystouplému knězi. O svrchovaném pokrytectví a hrozně směšném trvání na středověkých a dnes naprosto beze všeho účinku působících církevních ustanoveních svědčí tento dopis, který obdržel před několika týdny z církve katolické vystouplý kněz, pan Jaroslav Rouček:

„Důstojnému N. O. G.
panu Jaroslavu Roučkovi,
bývalému faráři ve Vepřku, nyní redaktoru „Moravského Kraje" v Brně.

Duchovní kníž. arcib. soud v záležitostech sporných a trestních, jemuž jsme záležitost Vašeho odpadu od stavu kněžského i od víry, jakož i Vaše souložnictví*) a veřejné hanění a tupení církevních úřadů k žalobě promotora fiskálního odevzdali, obrátil se na nás se žádostí, bychom Vás peremtoricky**) vyzvali ke kajícímu návratu.

Připomínajíce přípis k. a. konsistoře ze dne 23. dubna 1906,***) jakož i všechny domluvy upřímných přátel ať příbuzných nebo duchovních i církevních Vašich představených opětně Vás napomínáme a vybízíme tímto ke kajícímu návratu, poukazujíce k následkům, jaké by neuposlechnutí tohoto peremtorického vyzvání, pokud se týká trestů církevních, mělo v zápětí.

Pamětliv jsa nejvýš spravedlivého a svatého Boha, před Jehož soudnou stolicí stanete v hodině smrti, a pamětliv jsa věčné spásy Své duše nesmrtelné, navraťte se kajícně v lůno Církve svaté, která Vás odchovala, odvolejte veřejně Své hanopisy a představte se Svému arcipastýři, ochoten plniti svědomitě povinnosti, které jste při Svém svěcení nadšeně a dobrovolně na se vzal a jež Vám i ukládá na věky nezrušitelné (!!) znamení kněžství Kristova ve Vaši duši tehda vtisknuté.

Odpověď žádáme do 25. ledna t. r.

Knížecí arcibiskupský Ordinariát Pražský, dne 7. ledna 1908."

Na tento troufalý přípis, v němž v jednom dechu se adresátu sekají komplimenty („důstojný

*) Podle reakčních ustanovení rakouského zákona nemůže dle dosavadní praxe z církve vystouplý kněz, který do jiné církve nepřestoupí, uzavříti zákonný sňatek, tedy ani p. Rouček, který svůj svazek se ženou svojí veřejnosti oznámil a k dítěti svému veřejně se hlásí A nyní přijdou fialoví pokrytci, kteří namnoze mají skutečné souložnice, které ovšem pečlivě tají, aby lid jich farizejství neprohlédl a s troufalostí přímo neslýchanou nazvou poctivý, nezapíraný svazek lásky svého bývalého bratra, o kterém vědí, že zná tajné nedovolené poměry mnohého z černých, souložnictvím!... Farizeové a pokrytci!

**) Peremptoricky = naprosto nezměnitelně. Užívá se u lhůt neprodlužitelných, soudem, neb úmluvou stran stanovených.

***) Tehdy p. Rouček jako farář ve Vepřku odepřel sloužiti benefiční mše místo „za zemřelé" ve prospěch spolku sv. Bonifáce jak to arcibiskup nařídil a oznámiv to konsistoři pražské současně složil svůj úřad. Na to dostal odpověď, že změnu účelu mše oné schválil sám papež (!) s dlouhým mravokárným ponaučením, které jej však jen utvrdilo v úmyslu z církve vystoupiti.

pán“, nadšené přijetí kněžství) stejně jako se mu na cti utrhuje (souložnictví, hanopisy), odpověděl p. Rouček tím, že na veřejné schůzi, svolané českou sekcí Volné Myšlenky v Praze, nazval pisatele pokrytci a hanobitely Kristova učení a že přípis onen redakci naší zaslal k uveřejnění. Zatím den 25. ledna 1908, do kterého dne ordinariat pražský žádal „peremptoricky“ odpověď, dávno uplynul a knížecí arcibiskupský ordinariat neperemptoricky čeká ještě pořád na písemnou odpověď, a přes to, že ví, že ji nedostane, nepřichází nijak se svými peremptoricky slíbenými tresty církevními. Proč? Protože ví, že ty jeho tresty jsou za dnešní doby, jak se říká, pro kočku a že těmi jeho inkvisičními ortely, které kdysi měly v zápětí upálení kacíře za živa, si dnes takový kacíř docela klidně může — podpálit v kamnech.

Kněži poslanci. Veřejnost česká byla pobouřena zprávou, že představený řádu premonstrátského, opat Method Zavoral na Strahově zakázal členu řádu, agrárnímu říšskému poslanci Zahradníkovi účast na jedné volební schůzi (zajímavo, že opat Method Zavoral je také jedním z kněží — — „modernistů“...). A stejné pobouření vzbudilo u agrárníků surové a sprosté vystupování katolických kněží proti faráři Vackovi, který kandidoval na agrární program do zemského sněmu. Je vidět, že veřejnost naše pořád ještě klerikály nezná, když žasne nad jich zpupností, surovostí a násilnictvím. Což pak kdy byla hierarchie něco jiného, nežli stělesněné násilí? Podívejte se jen na příklad poslance faráře Graudingera v Bavorsku, na příklad profesora theologie Schnitzera v Mnichově, na případ abbého Murriho v Italii a četných jiných kněží, kteří se domnívali, že mohou myslit aspoň v politice nebo vědě samostatně a ne dle předpisu. Na všechny si hierarchie dupla, neboť kněz, toť otrok a ten nesmí míti jiné vůle, než vůli hierarchie a jinou svobodu, nežli — poslouchat. Ano, pane dre Zahradníku a pane faráři Vacku, není vyhnutí: buď musíte jíti do Canossy, odvolat a do písmenky se podrobit, a nemít své vlastní myšlení a cítění, anebo musíte učinit co učinili Kunte, Rouček, Th. dr. Doubrava, Th. dr. Loskot, Ráb a ostatní a zařídit se dle rady Havlíčka, který volá:

Bratře Čechu, shoď černou hazuku!
Hazuku též římští vrazi měli,
co v Kostnici Husa upálili.
Bratře Čechu! podupej komžičku;
bílé komže Jezovité měli,
co nám naši slávu popálili.

Proti povinnému vyučování konfessijního náboženství ve školách podniká v Německu protestní akci náš přítel Gustav Tschirn, předseda svazu říšskoněmeckých svobodných obcí (Verband Freireligiöser Gemeinden). Jeho přičiněním zahájena byla letošního roku opětně petiční akce k pruskému sněmu, v níž se žádá, aby děti dissidentů (bezkonfessních) nebyly nuceny v rozporu s ústavou a zákony země, která hájí svobodu svědomí, účastniti se vyučování náboženství cizího jak rodičům, tak i jejich dětem. Jak vidět, pruští byrokraté jsou stejní jako naši: zákony jsou i v Prusku jen pro ty obyčejné lidi, páni byrokrati si dělají vždy jedině to, co se líbí jim. Nač by byli „osobami vrchnostenskými“, kdyby měli také někoho poslouchat?

Z církevních obzorů.

Strach před schismatem. Svatá církev katolická s papežem v čele má ukrutný strach před schismatem, před něčím, co by ukazovalo neodvislost, touhu po svobodě, ať již náboženské nebo politické, co by ukazovalo nějaké stopy po opravdovém myšlení, které nutně by ovšem zase vyvolalo schisma nějaké. A proto ty blesky a hromy proti modernistům. Dnes po encyklice hlavně se míří stále a stále novými nařízeními hrozbami proti Francii. Právě před několika dny byli stiženi tři neodvislí kněží francouzští: abbé Lemire, poslanec, abbé Naudet a abbé Dabry. Případ Lemirův je zajímavý. Abbé Lemire je kněz a poslanec. Jako poslanec je všeobecně ctěn a vážen od všech pro své hrdinné vystupování. Když se projednávala odluka, on jediný odvážil se v parlamentě veřejně raditi katolíkům a papeži, aby odluku přijali a snažili se přizpůsobiti okolnostem. On jediný ukazoval, že církev za to stihnou zla větší. On jediný byl tu snad upřímný a jmenovitě činil appel na katolíky francouzské. A dnes několikráte už ukázal na to, co radil veřejně církvi a co provedl papež svou neústupností, jakých chyb se dopouštěl a dopouští. To ovšem papežská neomylnost nesnese a tak se prohlásilo, že pro příští volby Lemire nedostane povolení kandidovat, neboť ke kandidatuře, jak známo, je třeba papežského dovolení. Ale Lemire je ještě horším, než-li by se jen tak zdálo. Církev dnes usoudila, že pořádný křesťan musí vypovědět francouzské republice boj na nůž. Křesťan a občan francouzský — to se spolu nedá srovnat. A tu ten Lemire jde každoročně na nový rok blahopřát presidentu republiky jako to je zvykem u všech jiných poslanců a ukazuje tím nejen že je dobrý Francouz, ale i dobrý republikán. To už je pro pana Sarta hrozné, to zasluhuje odsouzení. Chtít býti republikánem a knězem dohromady? Ne, to nejde. A tak milý Lemire sklízí ve veřejnosti sympathie, ale z Vatikánu za to přicházejí blesky a hromy. — L'abbé Naudet není na tom lépe. Je redaktorem časopisu „Sociální spravedlnost“. Už ten nadpis musí pořádného věřícího dopálit. A obsah je přirozeně tím horší. Jen samý modernism a zase tendence republikánské. Biskup v Rennes — časopis vychází v Rennes — chce umořiti i Naudeta i jeho časopis. Zakázal prostě jeho vycházení, zakázal věřícím a hlavně kněžím ho číst a tak doufá, že zruinuje ubohého abbého modernistu. — Třetí nešťastník je abbé Dabry. Ten rediguje jiný hanebný časopis „Katolický život.“ Poněvadž je to zase modernism, pustili se doň biskupové velmi zhurta. Štvali ho z diecese do diecese, z města do města, z jedné tiskárny do druhé a nikde nedopřáli mu útulku. Všude ho zakazovali. Nejdříve byl také v Rennes. Zde byl zakázán a uchýlil se tedy do Lavalu. Zde však ho čekal stejný osud ještě s větší přísností a fanatismem. Hlavně zle bylo proto, že časopis Dabryho doporučoval k volbám kandidáty republikánské a vybízel katolíky, aby v politice šli ku stranám pokrokovým. A tak k zachránění církve zbyl jediný prostředek. Vyloučiti z církve i abbého Dabry i jeho čtenáře. A tak se také stalo. A volní myslitelé francouzští poděkovali srdečně biskupům, že jim tak dobře pracují do rukou. K tomu celému bankrotu církve ve Francii scházelo už jen tohle. *R.*

Úbytek kněží ve Francii. Zaměstnání kněžské, do nedávna ještě, pokud bylo výnosné, velmi hledané. následkem provedené rozluky pozbývá nějak přítažlivosti. Tak sděluje „Journal de Charleroi“, že v diecesi Verdunské je už nyní 85 far úplně bez farářů a bez kněží. Stejně také v jiných diecesích naříkají ovečky, že pastýři jim utíkají. Byla by otázka, co naskytá se častěji, zda farář, jemuž utekou ovečky anebo věřící, jimž uteče farář. Lze konstatovati jen to, že obojího druhu, i farářů i věřících vůčihledě ubývá. Tu a tam vidí se „důstojní pánové“ nuceni i k užitečné práci. Berlínské „Echo“ sděluje na př. o německém faráři Fürthovi ve francouzské pohraniční vesničce Graincourt, že pochází z kovářské rodiny, upamatoval se v pravý čas na otcovo řemeslo a založil si ve své farnosti dílnu na spravování automobilů.

Dokumenty klerikalismu.

Proposta provvidenziale. Ve starých modlitebních knížkách po jednom z příbuzných našel jsem zajímavý lístek, který po přečtení nutí každého aspoň trochu rozumného člověka k úsměvu, jako kdyby četl nějakou humoresku. Na jedné straně jeho jest obrázek, představující sochu neposkvrněné Panny, která v Janově v jednom kostele jest ctěna. Druhá strana obsahuje následující:

„Agregační certifikát.

Podepsaný potvrzuje tímto, že N. N. (jméno člena) k mešnímu spolku prozřetelnosti, který důstojný Mr. Anton Rivara blahé paměti se schválením Jeho Svatosti papeže Pia IX. slavné paměti pod názvem: „Proposta Provvidenziale“ roku 1874 ve vlašském městě Janově založil, přistoupil a stanovy předepsaný obnos (dar obětní) 50 kr. r. č. jednou pro vždy složil.

Ve Vídni, dne .... 19 ..

Josef Leitner,
zástupce a hlavní sběrač
pro rak.-uh. mocnářství
VII., Mariahilferstr. č. 52.

Sběrač:
J. Breicha.

Výhody „Proposti.“

1. Každý přistoupivší stane se společně (in solidum) účastným milosti vyplývajících z dvanácti mší svatých, které dle úmyslu jeho se čtou denně až do soudného dne na privilegovaných oltářích níže udaného kostela a stane se zároveň účastným požehnání, které se každého večera nejsvětější Svátostí ku blahu členů spolku udílí.

2. Členové mohou těch dvanáct mší dle libosti jak za živé tak za mrtvé obětovati.

3. Též zemřelí a děti mohou se členy státi.

4. Přístup stane se okamžikem složení příspěvku a od toho času stane se každý člen účastným výhod „Proposty.“

5. Příspěvek obnáší za osobu jednou pro vždy 50 kr. r. č.“

Co už může něco jiného markantněji znázorniti kšeftování církve katolické. Kdo má peníze, má výhody. Za několik krejcarů daných nenasytné hydře klerikální stane se účastným požehnání božího. Zajímavé jest, že i mrtví mohou se státi členy. Divím se, že se nenašel nikdo, kdo by vydával podobné hlouposti ku přijímání členů, kteří se ještě nenarodili; mohl by více vydělat . . . *A. Ž. Marbo.*

Denuncianti na věky věkův. Známý list katolického modernisty Dostála-Lutinova „Hanácký Kraj“ v Prostějově přinesl v jednom čísle v téže rubrice dvě zprávy. V první sděluje, že „Rytířským řádem sv. Řehoře vyznamenán byl od Jeho Svatosti Pia X. za své zásluhy o opravu kostela továrník pan Karel Wichterle“, o němž dále praví, že jeho rodina pro svou šlechetnost a mecenášství těší se všeobecné vážnosti“ a v druhé zprávě píše, že „kritik „Snahy“ pan inženýr Vávra v továrně Wichterlově zaměstnaný nadchl se 1. číslem Macharovy „Noviny“, zvláště zadní části, kde se tupí katolické časopisy a osoby, zvláště prostějovský farář“ a zprávu, v níž dvakráte zdůrazňují, že je protestant, končí významně: „Kdo čteš, rozuměj!“ Tyto dvě zprávy, jak řečeno, jsou v jednom čísle! Tak jednají katoličtí popové: Továrníka Wichterle pochválí jako „veřejného“ katolíka a inženýra Vávru tupí, by továrník mu ze služby ukázal dvéře! Po denuncování prof. Judy odvažuje se týž list ještě takové věci! Shnilý katolicismus musí užívat takových zbraní — jinak by žít nedovedl. *L. Záruba.*

Náboženství zárukou mravnosti — u nás i za mořem. Brasilský Correioda Manha přináší tento obrázek z kněžského života: Páterovi Benjamínovi bylo 72 let. Vlasy bílé, tělo staré, ale srdce mladé. To zahořelo k mladičké — černošce. Jako „svobodný“ kněz vzal si svou lásku jednoduše k sobě a byl šťasten. Ale štěstí mu zkalil 25letý kollega, páter Adolfo. Docházel k němu a ani jeho srdce neodolalo půvabům, které zbláznily starce. P. Benjamín, vida klíčící lásku, darmo varoval mladého přítele. Přešlo se k hádkám a konečně předmět sporu požádán sám za rozhodnutí. Rozhodla se zůstat v teplém hnízdečku. P. Adolfo soptě hněvem odešel, ale v srdci přísahal pomstu. Příští neděle lid je shromážděn k slavné mši. P. Benjamín přijde k oltáři. Sotva že však začne obřady, strhne se šumot v kostele. Davem se blíží P. Adolfo. „Zaplatíš mi to!“ křičí na starce, přiběhne k němu a jme se sluhu božího při „posvátném“ úkonu, na „posvátném“ místě, sám „sluha boží“, políčkovat, mlátit, trýznit. Věřící s hrůzou patří na zástupce boží na zemi. Věc ovšem skončena před soudem. Kdyby se lidu vzalo náboženství — veta by bylo po mravnosti . . . Zdrávi vzkazovali!

Kaleidoskop.

Debata mezi protestanty a volnými myslitely konala se k podnětu spolku evang. akademiků „Jeroným“ v neděli dne 2. února 1908 v sále „Hlaholu“ v Praze. Za protestanty mluvili: MUDr. Lukl a faráři Hrejsa, Souček a Lukášek. Za Volnou Myšlenku odpovídali redaktoři Kunte, Bartošek a Myslík a MUDr. Adamík. Víme dobře, co můžeme očekávati v podobné diskusi od kněží určité církve, zvláště koná-li se před ovečkami (ty protestantské velmi střeží názory svých farářů, kdežto katolické se starají víc o kult a ne o obsah jeho), ale přece jsme byli ještě zklamáni. To vlastně nebyla žádná diskuse v pravém slova smyslu; páni pastoři neměli zbytečně vychvalovat dobré stránky protestantismu oproti katolicismu, které nikdo nepopírá, neměli se produkovat před svými věřícími,*) ale měli přijít s kritikou Volné Myšlenky, kterou si však až na malou výjimku p. faráře Součka úplně odpustili; pak by se byla vyvinula diskuse, ale takhle my vlastně neměli s čím polemisovat. Pánům farářům budiž však při tom aspoň to k dobru připočteno, že jejich řeči byly přece jen věcnější nežli jediného protestantského laika (p. dra Stěhule nepočítáme, ježto onemocněním nedokončil) p. MUDra Lukla, který diskusi zahájil asi podobným způsobem, jako ji v Hradci Král. Jemelka zakončil. — Po čtyřhodinové diskusi měl zakončiti debatu nám. superintendenta p. farář Dušek. Řečníci Volné Myšlenky souhlasili s tím, aby měl poslední slovo, zejména když bylo jim řečeno, že pan Dušek chce otupiti ostří rozporům a zakončiti jakýmsi smírným závěrem. Ale pan farář se rozpovídal na konec tak, a s takovými řečmi proti Volné Myslence přišel, že vyvolal repliky jak dra Bartoška, tak dra Adamíka i red. Myslíka. — Diskuse bude míti asi ještě pokračování, protože p. dr. Stěhule, který se ke slovu přihlásil, ale pro ochuravění musil řečniště opustiti, sdělil nám, že řeč svou přednese jindy, požádav nás současně, abychom do té doby s definitivním úsudkem o českých protestantech vyčkali. Zatím tedy jen pravíme toto: přes všechny rozpory máme s protestantismem jednu společnou velkou věc, totiž boj proti Vatikánu a v tom bychom měli ne sice společně, ale aspoň vedle sebe postupovati. Ale k tomu by museli míti protestanté trochu více snášelivosti a nezlobit se na nás proto, že nemůžeme přistoupit na jich — protestantismus. Či snad pánové opravdu myslili, že Volná Myšlenka spěje od katolicismu k protestantismu? Nechceme ani mysliti, že by byli tak málo prozíraví. Nuže, nutno to to vzít hezky klidně na vědomí, že máme trochu jiné názory o světě nežli páni pastoři a že z nás „pravděpodobně“ už pro-

*) Páni faráři mluvili k obecenstvu (které tleskalo, odporovalo a p.) a ne k debatérům.

testanti nebudou a s tímto předpokladem snažit se společně odstranit společné jho, anebo — zlobit se na nás dále, ale pak nám dát se společným postupem svatý pokoj. Do jisté míry nutno obrátiti se zde i k prof. Masarykovi, který debatě s protestanty byl přítomen a pak o ní v „Čase“ napsal úvahu, ve které oběma diskutujícím stranám dává kázáníčko a naposled se proti nám a hlavně proti F. V. Krejčímu, s kterým mnohem více souhlasíme nežli s ním, dost zlobivě obrací. My myslíme, že pro odchylné názory zlobí se jen lidé, kteří nejsou si svojí věcí dost jisti. Avšak nesmí se zlobit pro nesouhlas na sebe lidé, kteří mají společně bojovat. — A ještě slovíčko: u příležitosti této debaty bylo nám zase opakováno to, co se nám již do omrzení říká, stejně jako Macharovi a jiným, že prý my, kteří prošli katolicismem, nemáme smyslu pro náboženské cítění (pan Pelcl to jednou řekl otevřeněji: že prý jsme daltonisty!) a jen proto prý se po ztrátě víry od náboženství vůbec odvracíme. Na to máme jednu odpověď, kterou nechť si pánové jednou pro vždy pamatují: říkat, že katolická církev je samospasitelná, nebo že jedině úd protestantské církve (či církví) může míti pravý názor o náboženství, je jedno a totéž. To už Havlíček dávno v Křestu sv. Vladimíra řekl!

Travič. Ve čtvrtém čísle nových „Rozhledů“ nastrčen je jich redaktorem panem Jos. Pelclem takovýto dialog:

A: „Nebo svět je plný marnotratností a daremných zaměstnání. Pamatuj raději na smrt, abys se k ní hotovil; na soud boží, abys ho čekal; na muky pekelné, abys jich znikl; na radost nebeskou, abys jí došel.“

B: Ano! Tohle byste nám chtěli vnucovat i pro výchovu školní! Nám, kteří pracujeme o Volnou Školu, zřízenou na zásadách rozumové paedagogiky, jak ji hlásal největší volný myslitel — náš Jan Amos Komenský! Z kterého klerikálního šmejdu mi to odříkáváte?

A: Z „Praxis Pietatis“ Jana Amosa Komenského, kap. XVI. milý příteli. Doufám, že ...??“ —

Na tuto jízlivost, která dokonale charakterisuje „na víru obráceného“ pana Pelcla,*) odpovídáme toto: jenom nemyslivý a nekritický člověk může se domnívati, že uznáváním dobrých zásad některého muže v jedné otázce nutno stejně také uznávati mylné názory téhož v jiných otázkách, tedy, že uznáváním Komenského názorů didaktických nutno také souhlasiti s jeho názory náboženskými (vyznávanými před 400 lety). Proč pan Pelcl také nechce, aby stoupenci pedagogických zásad Komenského uznávali ještě dnes též za správný téhož odpor, s kterým se stavěl proti nauce Koperníkově o otáčení se země, protože prý odporuje bibli? ... Jak vidět, pan Pelcl nejen se čtením „Sv. Františka z Assisi“ na pravou víru katolickou obrátil, ale také i jezovitství přiučil.

Jinak na ten citát z Komenského, který v ústech člověka sedmnáctého století byl poctivě míněný a pochopitelný, ale který v ústech člověka dvacátého století a k tomu redaktora „Rozhledů“ jest komedií**) odpovídáme ne ovšem Komenskému, ale čtenářům „Rozhledů“ výrokem nikoliv z předešlého století vyhrabaným, ale z doby nejnovější vzatým:

C: Zapřísahám Vás, bratři moji, zůstaňte zemi věrni a nevěřte těm, kdož vám mluví o nadpozemských nadějích! *Traviči jsou to*, ať již to vědí či nikoliv. — *Povrhateli životem* jsou to, *odumírající a sami otráveni*, jimiž je země unavena: ať si tedy jdou!

A: A odkud máte tuto bezbožnost?

C: Odkud odjinud, nežli z knihy B. Nietzscheho „Tak pravil Zarathustra“ kap. 3. str. 7., kterou roku 1896 česky vydal — — — pan Josef Pelcl v „Knihovně Rozhledů“? ... Nuže?! ...

*) Podotýkáme, že p. Pelcl i v tomto „obrácení se“ nezapřel v sobě praktického člověka, jak byl jím znám: napřed svůj sklad nevěreckých knih — spálil? i ne: prodal p. Kočímu pak učinil ve vydávání „Rozhledů“ malou přestávku a započav jich nový ročník — se „obrátil“.

**) Od kdy je škodolibé se posmívání bližním přípravou na smrt a „radost nebeskou“?

Dr. J. E. Vojan o Novém Yorku napsal obšírnou informační knížku „Velký New York“, ozdobenou četnými illustracemi a přehlednou polohopisnou mapkou, ve které uvádí dějiny New Yorku, podrobný popis důležitostí a zajímavostí tohoto velkoměsta a zároveň praktické pokyny z oboru poštovní dopravy. Knížka dr. Vojana jest také cenným příspěvkem k dějinám novoyorkské české kolonie. Kdokoli z Čechů hodlá podívati se do Nového Yorku, tomu kniha Vojanova bude pomůckou velice vítanou. Kniha vyšla nákladem „New-Yorských listů“, New-York, City, 1390, 2. Avenue.

Provolání českým svob. časopisům a krajanům!

Chicago, 19. ledna 1908.

Na den 7. dubna 1908 připadají 100leté narozeniny českého národního buditele a učitele zásad svobodomyslných, profesora Lad. Klácela. Oslavmež narozeniny stříbrovlasého kmeta v rodinách, ve spolcích, všude, kde český svobodomysl. lid náš žije.

„Osmělme se zmúdřeti“, napsal profesor Lad. Klácel a k uctění památky 100let. narozenin jeho uspořádáme „výstavu“ veškerých českých svobodomysl. časopisů. Uspořádáme výstavu literárních prací, tiskopisů a rukopisů nejen Klácelových, ale i z doby nynější. Uspořádáme výstavu českých svobodomyslných učebnic a učebních pomůcek českého svobodomyslného školství.

Žádáme touto cestou veškeré pány vydavatele a redaktory českých svobodomyslných časopisů, jakož i krajany, kteří vlastní buď rukopisy aneb tiskopisy profesora Lad. Klácela neb jiné svobodomyslné brožury, knihy atd. o laskavé zapůjčení a obeslání výstavy této. Zaručujeme neporušené vrácení všeho nám k vystavení zaslaného.

Výstava konána bude v den slavnosti v neděli dne 5. dubna 1908 v síni Patronátu České Am. Školy Lad. Klácel, 988—990 záp. 19. ulice, kamž veškeré k výstavě určené knihy, časopisy, rukopisy atd. nejdéle do 26. března 1908 zaslány buďtež.

Dne 7. dubna t. r., v den narozenin, položen bude věnec na hrob profesora Lad. Klácela v Belle Plaine, Iowa.

Nejkrásnější upomínkou slavnosti však budiž založení ve všech českých svobodomyslných obcích a osadách „Spolků české svobodomyslné mládeže“. Tak uctíme památku muže v srdcích českého svobodomyslného lidu ctěného.

Každé další vysvětlení podá s ochotou tajemník společného výboru Frant. Ort, 1027 W. Montrose Blvd., Chicago Ill.

Jménem a usnesením společného výboru pro oslavu 100letých narozenin profesora Lad. Klácela

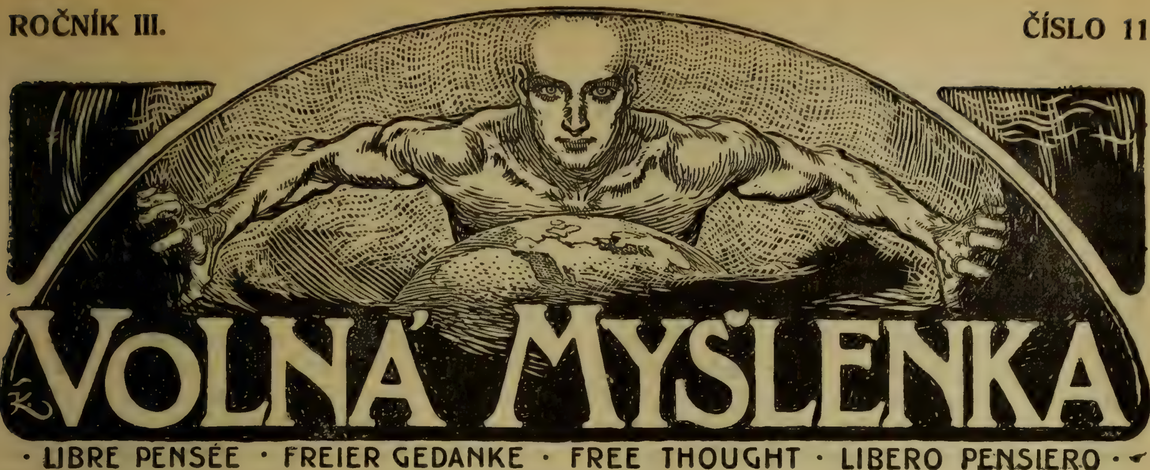
Anton Čmolík, předseda. — Frant. Ort, tajemník.

Ctěné české svobodomyslné časopisy žádány jsou o laskavé otištění tohoto provolání.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice

Po konfiskaci druhé vydáln.

ROČNÍK III. ČÍSLO 11.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. DUBEN 1908

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

M. K—Á:

Prof. Ladimír Klácel.

Vzpomínky současnice.

Havlíček píše v jednom dopise o svém pobytu v Brně v letech 48: „Moravou hýbou dvě jména: Klácel (jako pokrokový) a Skácel (reakcionář)“. Dnes nebude mnoho těch, kteří Klácela osobně znali, ale národ má mnoho příčin oslaviti stoleté narozeniny jeho srdcem vděčným a vřelou vzpomínkou.

Klácel narozen jest 7. dubna 1808 v Čes. Třebové, ale záhy octnul se v Brně, vstoupil k Augustiniánům na Starém Brně a brzo pro svou vzdělanost a dobrotu došel upřímné náklonnosti svých známých. Vyučoval v alumnátě filosofii a byl svými žáky velmi ctěn a milován. Jelikož byl příliš stoupencem filosofie Heglovy — sesazen z profesury. Po mnohých příkořích a svízelích, které zažil také jako redaktor tehdy založených a jím redigovaných „Mor. Novin“,*) uzavřel se a omezoval jen na vyučování soukromé v prvých rodinách brněnských a ve volných chvílích pilně psal. Než život klášterní jeho duchu nevyhovoval a tak se odhodlal v červnu r. 1869 a odešel z kláštera, aby se vystěhoval do Ameriky a vystoupil z řádu a z církve. V Americe vydával časopisy a knihy, přednášel a vyučoval a zažil také mnoho zklamání, mnoho trpkostí, až konečně se ho ujal p. F. E. Záleský, u něhož také dne 17. března r. 1883 zemřel. Tato velice stručná data uvádíme jen k seznání těm, kteří by snad bližších zpráv neměli.

O významu a ceně Klácelových prací není tak snadno psáti, jelikož jeho působnost padá do dvou dílů světa a všeliké osudy jeho jsou velmi rozmanité a zároveň ukazují neobyčejnou rozsáhlost a všestrannost jeho vědomostí, a to tím více, uvážíme-li že psal za dob již dosti dávných a že mu bylo bojovati s překážkami, kterých dnes neznáme. Uplynulo sice již sto let od narození jeho — ale uplyne ještě asi desítiletí, nežli dnešní, pilní a vědecky vypravení pracovníci budou moci podati správný obraz Klácelův v různých oborech jeho činnosti.

Prof. Klácel byl bytost naskrze geniální v každém oboru a při tom osobnost neobyčejně skromná, dobrotivá, blahovolná, pln života, vtipu a vždy stejné nálady; vždy klidný, vlídný, vtipný a shovívavý. Jeho vyučování bylo zábavou, hračkou potěšením, nebylo tu puntičkářství a kantorování, ale ze všeho zářila dobrá vůle a vědomosti skutečně všestranné.

Žáci i žakyně jeho náleželi různým třídám společenským, různých národností a vyznání z prvních domů brněnských, ale všichni lnuli k němu s plnou důvěrou a láskou a na všech byl patrný vliv jeho skromnosti a dobrotivosti. Jakožto výborný psycholog, fysiolog a frenolog netrápil žáky požadavky nad jejich vlohy, ale vždy dovedl buditi zájem i píli také pro ony předměty, kde žák přirozeně nadán nebyl a bystře vynalézal cesty ku snadnějšímu chápání věcí, takže také za nedlouho vyrovnaly se takové nedostatky skoro úplně. Jasnost a přesnost pojmu, logického úsudku a vtipu provívala Klácelovu bytost a jeho práce a nezůstala bez blahodárných účinků na jeho žáky a žákyně. Velice rád dlel se žactvem v přírodě a konal s ním procházky velice poučné a poutavé.

Astronomie, přírodní vědy, matematika, literatura, dějepis, klasikové různí, esthetika, dobrověda atd., vše to střídalo se jako obrazce kaleidoskopu v hovoru i pracích Klácelových. Také jeho žáci mohli se vykázati nejen vzornými

*) Časopis Matice Moravské vydává právě stať o této redakci „Mor. Novin“ z péra prof. Dvořáka.

herbáři, ale též kresbami, počty, opisy, výpisky, úlohami a sbírkami, a většině z nich maturity nenahnaly strachu. Jedna z německých žákyň tehdy — za jeho pobytu — složila k ustrnutí komise maturitu na gymnasiu i průpravně učitelské hravě ne snad z důvodů praktického zaopatření, ale jen z čistě duševního rozmaru. Jak Klácela tak jeho práce nikdo nezapomenul, kdo ho znal a je tomu asi tři léta, když při jedné návštěvě pán, tehdy přes 80 let starý, ještě nedlouho před svou smrtí vyhledal Klácelův „Mostek", ukázal mi knihu se slovy: „Tohle je výborná knížka, musím ji půjčit jedné známé, aby jí otevřela mozek a naučila ji řádně myslit."

V jiné rodině stařičkého vzorného rolníka do dnes Klácelova „Dobrověda", „Bidpajovy bájky" a „Hospodář americký" jsou velice vážené a ctěné památky, jakož i staré „Mor. Noviny" a z nich otištěné „Listy o socialismu a komunismu", „Ferina lišák", „Indijánek", „Jahůdky", „Básně" a veliká řada prací zdejších, z nichž před nedávnem jazykozpytná práce „Počátky mluvnictví českého" došla ocenění a posouzení ve výborné práci p. dr. St. Součka. Krátce před odjezdem sepsai „Ladovědu" — dosud nevydanou — a znamenitou německou knihu „Encyklopaedische Erinnerungen an Vorträge" — v Brně sice vydanou, ale dnes již úplně rozebranou. V Americe ovšem přibývá množství prací, kde mimo „Hospodáře" vydával i „Svojana", časopis svobodomyslný, a množství překladů z Ingersola a j. v., jsa vedle Vojty Náprstka předchůdcem dnešního značně rozvětveného hnutí svobodomyslného mezi Čechy v Americe. Než výpočet všech těch prací byl by obšírný a přece kusý bez podání obsahu a proto omezíme se jen těmito řádky a těšíme na práce povolaných badatelů, kteří nám podají časem úplný obraz obrovské činnosti tohoto geniálního velikána.

Myslíme však, že i těchto několik řádků ukazuje veliké zásluhy a píli oslavencovu a doufáme, že milí čtenáři zachovají v milé vzpomínce jméno bytosti, která v tak krušných dobách s mravenčí pílí a vytrvalostí dle hesla svého „osmělme se zmúdřeti" pomáhala kde a jak možno pokroku a vzdělání všech a ve všem.

UMBERTO SEMPIERI:

Loisy.

(Nový kacíř.)

Církev katolická má tyto dny o kacíře více.

Tento kacíř, jehož čeká vyobcování z církve, je kněz Loisy. Pařížský arcibiskup Amette, nástupce Richardův, vydal list, ve kterém nejpřísněji odsuzuje poslední spisy tohoto badatele a zakazuje „kněžím a věřícím své diecese nejen pod těžkým hříchem, ale i pod trestem vyobcování z církve, jež uskutečniti má vyhrazeno vrchní pastýř, čísti, tisknouti a hájiti tyto knihy".

Loisymu bylo již pohrozeno a byl napomínán, protože si dovolil ve svých dřívějších pracích vědeckou kritiku historickou, mající za podklad rozumovou úvahu a skutečnosti. Dali mu věděti, že věřící katolík nesmí rozumově uvažovati: musí slepě věřiti křesťanské mytologii.

Loisy pokládal za svou povinnost, aby zajistil další trvání křesťanství, vypracovati novou obranu, ve které hledí dokázati, že se církev od svého založení velice a to ku svému prospěchu změnila a že proto může i dnes podrobiti se změnám a dále trvati. Tato obrana byla již odsouzena a Loisy měl se beze všech výhrad podrobiti trestu; ale on vydal nové dílo Přehled evangelií, kterými na se uvalil nové hromobití.

To v nás nikterak nebudí podivu, nijak nás to nepřekvapuje. Je to jen maličká událost ve velikém boji, jejž papež zdvihl proti modernistům, to je těm, kteří se snaží omladiti a učiniti méně strnulým církevní dogma.

Ze stejného důvodu vyobcovali v Anglii Tyrrela. V Německu je boj proti kněžím novotářům velice živý a v Italii Romolo Murri již několikráte musil odvolati své bludy.

Ale odsouzení Loisyho nabývá váhy mnohem větší právě pro význam vědeckých prací tohoto kněze. Loisy je pokládán za hlavu hnutí modernistického a proto papež má za to, že ranou vedenou proti Loisymu bije současně hlavu hnutí.

Co je to za člověka, jehož dogmatické násilí církve vyhání ze svého středu?

Alfredu Loisymu je padesát let, ač by mu každý hádal o deset let více. Je synem rolníka, a narodil se v malé vesničce v horním poříčí Marny. V jedenácti letech dostalo se mu dvou prvých cen při zkoušce primárních škol tamního departementu. Rodiče rozhodli se dáti syna studovati, i proto, že byl příliš útloučký a nehodil se k těžkým pracem. Na studiích dobře postupoval; v koleji vychovávali ho kněží, proto si usmyslil státi se též knězem. V sedmnácti letech šel do semináře, a v dvaadvaceti měl již faru.

Tu pojal chimerický úmysl, jehož se s nadšením chopil: smířiti starou víru s vědou.

Roku 1892 byl váženým profesorem, ale od té doby byl stálým předmětem obav svých představených. Jeho starý biskup, pozdější arcibiskup v Tomsu, Maiguun dával mu stále dobré rady: „Můj malý Loisy, musíte býti opatrný. Já jsem vás přivedl na cestu vědy, mám tedy právo říci vám: buďte opatrný. Radím vám to jako otec. Jestliže pobloudíte, nikdo se vás nezastane . . . Zničíte se zbytečně."

Mladičký Loisy neměl se na pozoru. Svatá církev římská pokusila se ho zničiti, ale Loisy byl příliš silný. Dnes ho tedy vyobcovali.

Loisy uchýlil se do vesničky Cellonds v rodném svém kraji. Je to starý muž výrazné hlavy s bílým, dobře ošetřovaným bílým vousem. Již rok nečte mší. Dopoledne studuje. Po polednách na lékařovu radu prochází se asi dvě hodiny, někdy tráví čas ve své zahradě, neboť v umění pěstovati stromy a zeleninu není proň již žádného tajemství, stejně jako v kritice biblických textů.

Vrátiv se domů čte časopisy, zřídka kdy denní listy, čte nové knihy, píše články a vyřizuje obsáhlou, ba možno říci mezinárodní korespondenci. Pětkráte denně přerušuje své zaměstnání a jde opatřiti své slepice, jediné to své chovance od té doby, co ho před patnácti lety vyhnali z katolického institutu, a jediné tvory, které neznepokojují ani starostlivé rady biskupů a svatých kongregací Indexu a Inkvisiční.

A v tomto svém ústraní přiložil také ruku k dílu, pro něž ho arcibiskup Amette odsoudil.

Ve své knize Přehled evangelií pojednává Loisy o celém křesťanství, analysuje je a komentuje prvá evangelia.

Dílo jeho zaujímá dva velké svazky asi o dvou tisících stranách. V úvodě Loisy studuje a vykládá svědectví církevní tradice o prvých třech evangeliích, činí závěry z moderní kritiky těchto evangelií, studuje ráz a vývoj podání evangelií, působení Kristovo, jeho učení a literární formu evangelií.

Spisovatel má po ruce velké bohatství vědeckých poznatků, na nichž pracoval dlouhou dobu. Evangelia jsou mu pracemi věřících, kteří chtěli býti proselyty. Proto od pisatelů evangelií nemůžeme chtíti přesná životopisná data, jako je žádáme dnes.

Přes to Loisy poznamenává, že kritická práce dovedla z jejich vypravování čerpati, co je v nich pravdivého, a je přesvědčen, že v budoucnosti bude možno dosáhnouti výsledků ještě závažnějších. Jeho dílo je jen zastávkou na cestě k rozřešení historického problemu, který rozřešiti Loisy položil si za úkol cestou úplně vědeckou.

Uvádím několik důsledků, jichž se na té cestě dodělal. Především něco o mládí Kristově a jeho prvém vystupování.

„Ježíš narodil se v Nazaretě. Jeho rodiče Josef a Marie měli mimo něj ještě čtyry syny Jakuba, Jose, Šimona a Judu a nejméně ještě dvě dcery, jichž jména se nezachovala.

Byl Ježíš nejstarším v této četné rodině? Odpověď nechávají vykladatelé stranou, je nepochybně nerozřešitelna.

Josef pracoval v lese, byl drvoštěpem, povozníkem a Ježíš z počátku pomáhal mu při jeho práci.

Až pravděpodobně Jan Křtitel objevil mimoděk jeho pravé povolání: krise, kterou Judea prodělávala, vyvolala proroka. Jan kázal pokání a křtil pro odpuštění hříchů, poukazuje na velký soud, který lidstvu nadcházel, a na království boží, jež bylo blízko. Ježíš dal se od Jana pokřtíti a když tento prorok byl zatčen, rozhodl se Ježíš nastoupiti na jeho místo tím spíše, protože v sobě věřil, že je předurčen za hlavního činitele v království onom, že je předurčen k úkolu Mesiáše. Působení jeho počalo se nejprve šířit v krajině u Kafarnaum, tak že si musel Ježíš přibrati dva pomocníky ku svému dílu hlasatelskému. Celá jeho rodina zůstala vně tohoto hnutí a za života Ježíšova nevěřila v jeho poslání. Z lidí, kteří k němu úzce přilnuli, vyvolil si dva, o nichž myslil, že jsou s to, aby ho následovali. Jeho kázání netrvala dlouho; nanejvýš rok, možná že ještě kratší dobu.

V době velikonoční odebral se Ježíš do Jerusalema, aby šířil své učení. Především se obracel na lidi nízké, jimž kázal pokání pod vyhrůžkami.

Ale ani kněží ani učitelé v Jerusalemě neměli prostinké víry Galilejského rybáře. Ježíšův entusiasmus nechával je chladnými. Předvídali totiž nepříjemnosti, jaké může tato agitace způsobiti se strany římské vlády, neboť mesiášský ráz hnutí a znepokojování lidu mohlo způsobit vládě nesnáze. Zatkli tedy agitatora a dali ho za vladaře Pontia Pilata odsouditi.

Ježíš umřel na kříži o třetí hodině po poledni.

Žáci Ježíšovi vrátili se do Galileje, ale nevrátili se již nikdy k svému původnímu zaměstnání. Vzpomínky jejich v nečinnosti a samotě je rozplamenily a vzbudily v nich nové naděje.

Nikdo z nich nebyl při smrti Ježíšově, nikdo z nich nechtěl vydati v šanc své tělo. Věděli o ní, nemohli o ní pochybovati, ale dojem této jistoty přece jen neodzbrojil je tak, jak by to byla dokázala skutečnost. Kdož ví, zda-li pomoci nebeského otce, které se Kristovi nedostalo za života, nebylo mu poskytnuto v smrti? Není třeba vzdávati se království božího. A jestliže království boží je na blízku, zda-liž tam Kristus neměl zcela jistě na věky své místo?

A nemluvil jen snad také Kristus o své pouti jako o podmínce, připouštěje současně své z mrtvých vstání jako velkou událost? Tak učeníci Kristovi pomalu nabyli přesvědčení, že jich mistr má život věčný.

Náhodné události, obrazně vykládané, na něž se dívali předpojatě podle toho kterého okamžiku, měli stejnou váhu jako vidění, zvláště svým objektivním rázem, který způsoboval, že je nebylo možno dobře popírati, kdyby se již na popírání jich pomýšlelo.

Petr první nabyl přesvědčení, že jeho mistr žije. Viděl ho jednoho krásného dne z rána, když lovil na jezeře Tiberiadském.

On patrně svolal ostatních jedenáct a svým nadšením vzpružil jejich kolísající víru. Popud byl dán, a víra v to se šířila právě proto, že

potřebovala opory. Kristus zjevil se jedenácti. Co chtěl, co oni se domnívali chápati, čeho bylo nutně třeba a co bylo nejvyšší vůlí boží, bylo, že vzali do rukou evangelium a zvěstovali, že království boží je blízko, že Kristus přijde a že tento Kristus je Ježíš vstavší z mrtvých a věčně živý."

K · a · censurou konfiskováno!

GABRIEL SÉAILLES:

Dogma a věda.

(Dokončení.)

Pravdu poznává věda dle dvou znaků: podávajíc své důkazy, hledí věda docíliti souhlasu lidských myslí; tím pak, že umožňuje člověku, aby předvídal zjevy přírodní, udílí mu pravou vládu nad přírodou.

K · a · censurou konfiskováno!

Namítá se, že Věda také vyžaduje víry, ježto předpokládá dobrovolné přilnutí k hodnotě zásad, o kterých vůbec nepochybujeme, ač-li nechceme zastaviti hned od počátku pohyb myšlenky. Uznávajíce námitku nevidíme však, jak je možno, vyvoditi z tohoto přiznání závazek víry, jejž by ukládala nějaká cizí autorita myšlence. Víra nemůže pro nás býti než vírou rozumu v sebe sama povznešenou nad meze, jež jsou vymezeny vědě positivní. Taková víra není podrobením rozumu dogmatu, které rozum popírá, ona je plnou svobodou, je odvahou rozumu, která nepřestávajíc na domněnce jde přímo a nezastaví se až před tím, co jeví se jí plně srozumitelným.

Pokoušíme se sestaviti zákon všeobecný ze zákona spravedlnosti, který bychom rádi viděli, aby vládl ve společnosti lidské. Mezi těmi, kteří jsou odhodláni spokojiti se fakty, kolik je těch, jež podporuje myšlenka více nebo méně nejasná, že rozum nemůže býti na dobro přemožen, protože nebylo by dobré, aby se tak stalo! Taková jest rozumová víra Sokratova, který uznávaje vládu dobra nad přírodou ve svém vlastním svědomí, zevšeobecňuje tuto zkušenost a osměluje se i mysliti, že příroda sama sleduje dobro, že i ona hledá to, co on nalezl. Zásady Vědy však jsou oprávněny, poněvadž se osvědčily.

Rozumová víra, jež odvrácena od kontroly faktů staví ideál, který, pokud to můžeme konstatovati, skutečnost velmi často usvědčuje z nepravdy, je protikladem autority, která jest individuelní a svojí podstatou svobodná a nemůže vésti k důkazu leč nepřímo skrze činy, které podněcuje.

* * *

Církev nepodceňovala nikterak nebezpečí, jakým jí hrozila Věda: pochopila, že proti ní týčí se tu soupeřská moc, která ohrožuje její (duchovní) vládu, vytušila, že vyrůstá tu veliká církev zkušenosti a rozumu, jejíž pravdy je možno vždy přezkoumávati a posuzovati. Proto vypověděla jí válku, kterou vede velmi zatvrzele, protože právě věda usvědčuje ji z nepravdy. Zprvu pokoušela se dobyti vítězství otevřeným bojem. Soustavným pronásledováním podařilo se jí v minulosti zjednati a udržeti jednotnost své nauky.

S rodící se Vědou nakládala jako s obyčejným kacířstvím: před členy Svaté Inkvisice uvězněný a snad i zmučený Galilei musil přísahati, že země se netočí. Ale Věda nebyla kacířstvím, vždyť nestavěla proti dogmatu, prohlášenému za pravověrné, jiné dogma, právě tak libovolné.

Země točila se dále a důkazy Galileovy i nadále dokazují její pohyb všem lidem vzdělaným, kteří mohou je pochopiti.

Nastaly doby, kdy bylo záhodno změniti politiku. Když katolicism zažil útok Reformy a Renaissance, povstal výstřední člověk, geniální psycholog „Duchovních cvičení", pánovitý zákonodárce „Konstitucí", který zřídil k jeho obraně veliké vojsko, oživované dosud duchem svého zakladatele. Vyžaduje vojáků, kteří by plnili rozkazy svých vůdců, aniž by o nich rokovali: ve všech stupních hierarchie vládne trpná poslušnost. Umělou kázní ochromujíc součinnost, úvahu i iniciativní schopnost činí člověku poslušnost potřebou mnohem větší než ctnost. Zbavuje člověka vůle v tom, co je na ní osobního, nedotýkaje se však vášní, které zůstávají výbornými prostředky pro celkové účely.

Takto připraveni k práci aniž by někdy uvažovali o pohnutkách svých činů, dobrovolní otroci Jesuité nezdržují se vidinami nějakého Františka z Assisi a jeho sny o dobrém království; přijímají svět i lidi, tak jak jsou, ale chápou se positivní práce, podrobiti zemi prospěchům církve. Podobně umínili si dáti současné politice směr souhlasný se světskými zájmy církve; při tom sami hráli úlohu ponížených a utlačených a obraceli se k mocným tohoto světa.

S obdivuhodným důvtipem předsevzali si dvě věci: jednak vzíti do rukou výchovu vyš-

ších tříd a připravovati už v dětech budoucí učelivé pány, kteří by pojistili jejich panství, jednak podržeti vliv nad bývalými žáky, bohatými a mocnými, nad knížaty a králi pomocí správy jejich svědomí. Nemohouce potlačiti vědy a umění, jali se jim vyučovati, což bylo geniálním nápadem. Problémem bylo smířiti přednosti vyučování s dobrodiním nevědomosti. Jesuiti uměli výtečně komoliti Vědu a Poesii, činíce z nich jakousi nevinnou hračku a lhostejnou věc, přizpůsobujíce je zjevům nebeským a zdáním všeho druhu, která baví ducha, zaměstnávají jej, a odvracejí od vážných otázek životních, kde podrobují se zkoumání i základní zásady.

Na místo učenců a myslitelů měli „krasoduchy". V poesii nadělali latinských veršů: básníček o zahradách, tragedií z koleje; antickou výmluvnost pěstovali tak, že učili řečnickým výkonům uměle sestaveným, ale nic nepovídajícím, z vědy udělali zábavnou fysiku, nebo scholastiku. Pravda takto hlásaná, odloučená od methody volného zkoumání, která právě vede k jejímu objevení, zůstává pro lidskou mysl čímsi vnějším, vyplňuje ji, přizdobuje, přidává se k ní. Protože však ji v tomto případě duch, abychom tak řekli, sám znovu netvoří, nestává se ona součástí jeho, zvykem, jeho silou a potřebou. Poesie není tu už dílem obrazivosti a citu; výtvory její jsou spíše pouhým rythmem a hrou slovných kombinací.

Věda není již úvahou, zvědavostí a žádostí vědění; je sbírkou formulek a všech poznaných pravd. Úsudek je ujařmen pamětí a zvyká si cvičiti se pouze na věcech schválených, o nichž se už nediskutuje. Duch stává se prázdným, neutrálním prostorem, kde dané protivy stojí proti sobě, ale kde není života ani tvůrčí síly, která sbližuje myšlenky, porovnává je, která vzpírá se odporům, jež ji rozdělují proti sobě samé, která organisuje své vlastní prvky ustavičnou vynalézavostí.

Když myšlenky nestávají se částí vlastní podstaty duše, když neživí a nepodporují její energii, tu naučené věci pouze obtěžují mysl, tísní ji, vtiskují jí omrzelost, pro kterou zošklivuje si sebe samu i vlastní svobodu. Tímto způsobem vyučovaná Věda posiluje jen ještě více ducha poroby, víru v autoritu a potřebu jí se podrobovati. Lumík, který propichuje nervové uzliny housenky, kolem které ukládá své larvy, připravuje jim tak živou kořist v nehybnosti smrti. Jesuita opačným uměním ničí život, zachovávaje jeho zevnější zdání, odděluje písmo od jeho ducha, slovo od myšlenky, gesto od cítění.

Mravností dokončuje se, co započalo se Vědou: ujařmení duší. Mravnost není už závislou na svědomí, není už pevným úmyslem konati to, co pokládáme za dobré, podrobovati se velkým tradicionelním zákonům, když jsme je dobře rozvážili a svobodně přijali; je prostě souhrnem činů dovolených nebo nedovolených, jež rozeznávati a o nich rozhodovati náleží řediteli svědomí. Nutno přiznati, že Pascal křivdil Jesuitům. Zdá se věřiti, že vymýšlejí k své zábavě zločiny, které přeměňují svým pověstným probabilismem v lehké poklesky. Dejme jen každému, co mu patří. Pravdou jest, že sebrali pouze různé případy ze zpovědnice. Otevřte paměti doby a naleznete tam všechny zločiny, spáchané králi a velmoži, které jesuiti vypočítávají a omlouvají: úklady, pomluvy, krádeže, vraždy, rány dýkou do zad, souboje jsou přeměněny v pouhé léčky. Jejich kasuistika není pouhým prostředkem k ochromení svědomí jednotlivce a k potření volného zkoumání; je také reklamou určenou k tomu, aby přivábila do zpovědnice jesuitské ty, kteří vládnou světem.

Ludvík XIV. nemohl potřebovati za zpovědníka jansenistu.

* * *

Revolucí otvírá se nová éra. Na jeviště dějin vstupuje lid; postupným rozšiřováním práva volebního víc a více zasáhá řízení veřejných záležitostí. Jesuiti nemilují lidu a nejsou ani jím milováni. Podržují úkol, který si dříve vytkli: vychovávati a říditi panující třídy; přizpůsobují se jen novým podmínkám společenského prostředí: vyplňují žáky svými důstojnická místa ve vojsku i v námořnictvu, úřady a všechna zaměstknání, která mají skutečnou moc. Zůstávají aristokratickou vybranou kongregací (sdružením). Materialisují kult, ale s jistou diskretností; k pohodlné pobožnosti přiměšují smyslnost, která vnější výzdobou a parfumy stlumuje vášně udílejíc jim jakýsi druh duševního uspokojení; ale při tom se Jesuité obávají směšného, nemilují hluku a střeží se naléhati na pošetilosti kříže. Tak jako druhdy vymýšleli své zvláštní křesťanství pro Číňany, kterému scházelo jen utrpení Kristovo, tak nyní rádi by se přizpůsobili dobrovolně křesťanství kapitalistů a měšťáků.

K· a· censurou konfiskováno!

Na úsilí demokracie, aby zakotvila se v rozumu, odpovídá náboženskou demagogií, která probouzí a lichotí pudům primitivního (prostého) člověka. Posílá do boje docela nové vojáky: davy mnichů řádových, kteří znají moc tisku a pomáhají si jí, kteří nebojí se ani hluku ani násilí, kteří mluví k lidu jeho řečí a znají dobře, kam až sahá důvěra lidu v jejich povídání a jak možno ještě upotřebiti lidské lehkověrnosti. Syllabus odsuzuje a zavrhuje všechny zásady, na kterých spočívá moderní společnost.

K a censurou konfiskováno!

* * *

Učiníme z toho závěr, že tato fakta sama na základě prozíravého zákona Evoluce dokazují, že církev katolická žije už svoje poslední období? Po věku hrdinském, ve kterém ze zmatku kacířstev vyprostila svá dogmata, kdy přenesla na barbary a tak zachránila tradici antické kultury; po středověku, po onom velikém XIII. století, kdy byla učenou a uměleckou, kdy žila životem plně lidským, počíná její úpadek. V XVII. století nevynalézá již, ale zůstává učenou, výmluvnou, obratnou a silnou; za našich dnů marně namáhá se, aby udržela nadvládu svou, kterou ztrácí; klesá až k prostředkům, které dosvědčují její úpadek.

Je již jen zbytkem minulého, bezmocnou hrází, kterou velký proud Vědy strhne. Věřím tak, ale neodbývejme se slovy: „síla věcí, moc myšlenek, nezdolný vliv pravdy, a tolik je oněch magických formulek, které osvobozují od vší práce“ (C. Renouvier).

K a censurou konfiskováno!

Historie nám předvádí případy regresse (odkroku, opaku pokroku); nestačí pouze toužiti a volati po pokroku, je třeba jej chtíti a konati. Buddhism v duchu svého zakladatele byl vznešenou filosofií mravní, která měla zjednodušiti obřady a zmírňovati asketismus brahmanský; stal se však náboženstvím millionů lidí jedině za tu cenu, že dal se proplésti nejnesmyslnějšími legendami a nejnižšími pověrami, takže až zhoršil náboženské šílenství Indů. Fetišism rodí se a obrozuje nerozumem lidským; kněz těží z něho, netvoří ho však. Církev stavši se demagogickou a protikladem Vědy, nepřepočítala se leč v tom případě, jestliže lid povznese se k rozumovému uvažování.

K a censurou konfiskováno!

Volná Myšlenka může zvítěziti pouze rozumovou výchovou lidu, výchovou jeho intelligence a vůle.

Volná Myšlenka není-li pouze vratkým přemísťováním náboženské vášně, je energií. Nemá zůstati kritickou a negativní. Aniž by dotýkala se svobody svědomí, respektujíc právo domněnky i právo omylu, a zůstavujíc volné pole všem spekulacím, nalézá své jediné dogma v úctě k důstojnosti rozumu. Její pravou propagandou je šířiti vzdělání. Pracujme, aby lid nespokojoval se nevědomostí, aby pro lenost, lhostejnost neb únavu po vysilující práci nevymykal se povinnosti vzdělávati se a aby tak mařil všechny vypočítavé záměry církve; učiňme pověru nemožnou, dávajíce všemu smysl přirozeného zákona, nahrazujíce nečinné očekávání ráje zákonem práce, a magii klerikální jednáním člověka opřeným o Vědu, a korunujíce toto úspěšné úsilí uskutečněním úplné Spravedlnosti na zemi.

LONGINUS:

Vývoj mechaniky a její vliv na mechanický názor světový.

Zvláštní jest poměr velikých tvůrců mechaniky k mechanistickému názoru světovému. Galilei a Newton hlásili se sice k atomismu, ale takřka jen ústy jej vyznávají. V dílech svých vedou si tak, že se výkony jejich znamenitě hodí za příklad positivistického myšlení. Snad je hnala jen oposice proti scholastické filosofii, t. j. aristotelismu, do tábora atomistů. Neboť aristotelism jest proti atomismu.

Vizme jak si vede Galilei, když studuje volný pád. Staří ptali se „proč“ padají tělesa, Galilei táže se v duchu positivismu: „jak“ padají tělesa. Kdo se ptá „proč“, kdo se ptá po příčině u takových zjevů, ten daleko se nedostane. Platon se táže: Proč přestává vyhozený kámen stoupati? A odpovídá: Poněvadž se unavil. Lautbeck tvrdil r. 1561, že koule vystřelená letí tak dlouho v přímce, až se síla v ní uložená vyčerpá, načež začne náhle padati kolmo k zemi. Teprvé Galilei vyřídil dokonale problém volného pádu tím, že vypozoroval „jaký“ je, tím, že nám jej soustavně popsal. Shledal pak Galilei, že při volném pádu dráhy za jednu, za dvě, za tři .... atd. dílky času vykonané mají se k sobě jako čísla čtvercová $1 \times 1 : 2 \times 2 : 3 \times 3 \ldots$ atd.

Jděme ještě trochu hloub! Řekli jsme, že dráhy proběhly se v čase. Co je tím vlastně řečeno? Co určuje čas? — Čas měří se rotací zeměkoule. Galilei objevil tedy vztah, souvislost mezi úhlem, o nějž se zeměkoule otočí a drahou, kterou proběhlo zatím padající těleso. — Nuže, milý čtenáři, cítíš vítěznou sílu positivismu. Kde pak jsou síly, příčiny a ostatní fetiše? Ani zavadit se o takové představy nemusí! —

Galilei věděl tak dobře jako každý před ním i po něm, že dráha i rychlost padající hmoty roste s časem. Ale on si vynašel, „jak“ se tyto veličiny mění; proto mohl učiniti zajímavý nález. Objevil totiž, že při volném pádu „zrychlení“, t. j. vzrost rychlosti za jednotku času, zůstává stálým. — Takové věty jsou nám lidem, kteří stále paseme po substancích, velmi milé. Je nám to velikou úlevou, můžeme-li si zjev nějaký charakterisovati tím, že něco na něm jest stálé.

Když pozornost Galileiho byla jednou k pojmu urychlení obrácena, učinil snadno další veliký objev. Nalezl princip setrvačnosti.

V čem záleží tento zpravidla chybně pojímaný princip? Galilei všimnul si, že těleso, jež se pohybuje, nikdy z vlastní moci, na vlastní útraty či samo sebou rychlost svou nemění. Okolnosti měnící rychlost, okolnosti způsobující zrychlení neb zpozdění nalezneme vždy v okolí pohyblivého tělesa. Stručně: Těleso samo sobě přenechané nemění rychlost svého pohybu. K tomu třeba jiných těles v okolí. Zkušenost ukazuje pak, že příčiny pohybu mění vždy rychlost, t. j. udílejí urychlení.

Tento veledůležitý nález stal se v době, kdy představy aristotelicko-platonovské ovládaly svět. Není divu, že jakási nechuť hmoty k změně rychlosti byla považována za projev lenosti mrtvé, opovržené hmoty. Odtud jméno: principium inertiae = základní věta o lenosti, jak se princip setrvačnosti latinsky nazýval.

Je to ostatně divná „lenost“. V dílně skládají dělníci práci; jen jeden dělá dál. V pozadí stojí dva inženýři. Cizinec praví: Ten je ale pilný! Ba ne — odpovídá domácí — ten je líný přestat!

Takového rázu je „lenivost“ hmoty.

Nuže, co uvádí línou hmotu v pohyb? Síly, odpovídá aristotelism. Galilei zjistil však, že okolí udílí vždy jen zrychlení. Co tu leželo na snadě? — Patrně, že řekneme: síly udílí zrychlení. Tak se dostal pojem síly do mechaniky. Jen, že neudržuje pohyb — jak věc pojímali staří, nýbrž mění jej. Na udržení pohybu stačí setrvačnost. Neboť hmota je tak líná, že se raději pohybuje dál, než by přestala. (To je obraz fetišistický!)

Na tomto pojmu síly není arci nic nejasného. Připomínáme ještě, že sílu prohlašujeme za stálou, udílí-li hmotě stále totéž urychlení. Příklad: Tíže na povrchu země.

Na základech, jež položil Galilei, stavěl Newton dál. Ohledal důkladně tíži zemskou a přesvědčil se, že měsíc padá okolo země dle těchže zákonů jako vržený kámen. Tím bylo dokázáno, že tíže zemská není silou stálou, jak se nám lidem, k povrchu přilepeným, zdá, nýbrž, že slábne se čtvercem vzdálenosti. — Nyní se Newton ptal, zda snad planety nepadají kol slunce dle těchže zákonů jako měsíc kol země. A hle! I to se potvrdilo,

Také Newtonův nález zákona gravitačního bývá nesprávně pojímán. Před Newtonem bylo veškeré vědění astronomů o pohybech planetárních uloženo do tří zákonů Kepplerových. Newton vzal tyto zákony a spojil je s pojmy Galileiho, přeložil je takřka z řeči Kepplerovy do řeči Galileiho. Poněvadž pohyby planet nejsou rovnoměrné, přímočaré, musil Newton přijíti na síly, jež pohyb každé planety způsobují, ovládají. Mohlo se pak státi, že síly ty by byly pro každou planetu jiné, že by byly složité. V případě tom byl by Newton pokus svůj zahodil a spokojili bychom se Kepplerovým vyjádřením zákonů. Ale to se nestalo! Ku podivu! Síly ovládající pohyb planetární jsou jednoduché, ba lze je dokonce stáhnouti v jedinou sílu: v tíži sluneční, jež slábne čtverečně se vzdáleností jako tíže zemská. Hle, vše je těžké, slunce, planety i měsíce, a jedno padá kol druhého dle prostých zákonů Galileiho.

Newton získal tedy zavedením pojmů Galileiho, zejména galileovského pojmu síly do astronomie. Přišel tím na stručné vyjádření zákonů Kepplerových. Ze zákona jeho lze tyto zákony opravdu vypočísti: Důkaz vede se pomocí t. zv. vyšší mathematiky, kterou Newton pro mechaniku vynalezl!! Pomocí tohoto mohutného nástroje, — jejž potřebuje každý, kdo chce poznati přírodu — vybudoval Newton mechaniku volně pohyblivých hmot. Užil ji pak ke studiu všech možných pohybů na nebi i na zemi a dobyl tím úspěchů báječných.

Při všech svých pracích vede si Newton velmi střízlivě. Sdílí s námi „jak“, ne „proč“. Smýšlení své uložil v klassickém: Hypothesas non fingo.*) Nelze zapříti, že to, co v hesle svém slibuje, skutečně také plní.

Tím není řečeno, že by nebylo možno ještě další, hlubší poučení o přitažlivosti hmot. Snad t. zv. prázdný prostor mezi hmotami jest hlavním činitelem při sblížení obou hmot. Ale o tom nevíme dnes ještě nic určitého. Newton pak vedl si zcela správně, když vše takové pátrání, které ani dnes ještě nemělo úspěchu, přenechává budoucím generacím. Však učinil dosti tím, že řešil otázky za jeho doby již zralé.

Méně přísni než Newton, jenž se spokojil pouhým popisem zjevů, byli jeho nástupci. Jim zdálo se brzo, že slovo „přitažlivost“ jest již výkladem. Proto zavedli hmotu, složenou z atomů opatřených přitažlivými silami Newtonovými.

Těmito muži vstupuje vývoj mechanistického názoru světového do nové fase. Vzniká myšlenka, že svět skládá se z drobných teček (atomů), jež na se působí silami přitažlivými. Kus hmoty nějaké jest pro tyto filosofy zmenšením, analogií roje stálic v prostoru. Tam stálice, zde atomy. A přitažlivé síly ve velkém i v malém.

Takové představy že mohou posloužiti při snaze pochopiti přírodu? Ano, mohou. Abych uvedl jen jeden příklad: Tekutiny jeví některé zvláštnosti na povrchu; u kraje sklenice se povrch křiví, do tenkých trubic vystupuje voda proti tíži, drobná množství tekutin balí se v kapky a p. Tyto úkazy slují kapillárními. Nuže, zjevy ty lze pochopiti, vysvětliti, zákony jejich lze — v souhlase se zkušeností — vypočísti, předpokládáme-li, že tekutina jest rojem navzájem se přitahujících atomů. Přitažlivost ta jest však jinou než tíže; slábne velmi rychle se vzdáleností. Jak slábne, netřeba ani věděti.

Theorii kapillárních zjevů propracoval nejdříve P. S. Laplace r. 1806 v přívěsku ku své velké „Mechanice nebes“. Není náhodou, že tento odborník provedl první zdařilé použití mechaniky nebes na cizí půdě, na zjevech kapillárních.

*) Hypothes nedělám.

Vedle toho měl mechanistický názor světový ještě jeden veliký úspěch v kinetické theorii plynů.

LONGINUS:

Kinetická theorie plynů.

Kinetická theorie hmoty předpokládá, že každé těleso skládá se z velikého množství drobných částic (molekul), jež jsou v neustálém nepravidelném pohybu. V tělesech tuhých vzdalují se molekuly jen málo od svých poloh rovnovážných. V tekutinách jsou pohyblivější; jedna leze podél druhé.

Přijde-li molekule na volný povrch, jenž se vypařuje, může se po případě zcela z přitažlivých sil ostatních částic vymaniti. V prostoru uzavřeném, jenž naplněn parou neb plynem, jsou molekuly průměrem tak daleko od sebe, že ani přitažlivými ani odpudivými silami na sebe nepůsobí. Jen když se náhodou jedna molekule k druhé silně přiblíží, působí na sebe svými silami, čím dráhy obou značněji se změní. Tento zjev nazývá se (obrazně) srážkou molekul.

Molekuly pohybují se tak hbitě, že tíže zemská skoro na ně nepůsobí. Proto jest dráha molekuly od jedné srážky ke druhé přímočarou. Pohyb její na této rovné dráze jest pak rovnoměrný t. j. děje se stále stejnou rychlostí. Celkový pohyb molekuly skládá se pak z takových pohybů částečných, jichž směr i rychlost srážkami se mění. Úhrnná dráha molekuly jest pak klikatinou, složenou z přímočarých kousků.

O srážce molekul předpokládá se zpravidla, že se děje dle zákonů pružného rázu. Počítá se, jakoby molekuly byly dokonale pružnými koulemi. Ale představa ta jest jen rouchem pro myšlenku: Pokud vzdálenost molekul jest větší než určitý obnos, vůbec na se nepůsobí. Jakmile se však stane jen o trochu menší, ihned se objeví ohromná síla, jež molekuly rozhání.

Někteří představují si molekuly jako drobné koule, elipsoidy a p. Jiní je považují jen za hmotné body, po případě za shluknutí několika takových bodů. Síly, jimiž molekula na molekulu působí, pojímají se někdy jako síly odpudivé, jindy se předpokládá, že jsou ve větších vzdálenostech přitažlivé, v menších odpudivé. Ostatně stačí dokonce pouze síly přitažlivé. — Nezáleží právě na tom, jaké ty síly jsou, nýbrž jen na existenci nějakých sil.

Již z r. 1821 pochází první stanovení tlaku plynu z představ molekulární theorie. Tlak plynu na stěnu vznikne dle theorie tím, že molekuly pravidelně na stěnu narážejí. Užijeme-li obvyklých představ mechaniky o rázu, obdr-

žíme vzorec pro tlak, vyjadřující jej počtem molekul a jich průměrnou hmotou a rychlostí.

Jako tlak lze i teplotu vyjádřiti hmotou a rychlostí molekul. Představy ty lze rozpřádati dále a dále tak, že skoro na každou otázku po mechanickém neb tepelném stavu plynu obdržíme zcela určitou odpověď.

Tato theorie jest čímsi podivuhodným. Kdo by řekl, že bohatý roj zjevů na plynech lze zobraziti statistikou takového nespořádaného roje molekul!

Kinetická theorie plynu jest obdivuhodným úspěchem mechanistického názoru světového. Ale dokonalým tento úspěch přece není. Brzo tu, brzo tam ukazovali se úchylky od skutečnosti. Souhlas theorie a pozorování šel sice dosti daleko, ale zůstal vždy malý zbytek nesouhlasu.

Nedokonalost, povrchnost souhlasu způsobila, že význam takových theorií byl novým způsobem pojímán. Starší fysikové mínili, že mechanické theorie odhalují nám tajemství světa. Novější míní, že theorie ty jsou pouhými analogiemi, obdobami, že jsou umělými výmysly našimi k pochopení zjevů.

Myšlenka tato má velikou cenu. Můžeme se tedy i my positivisté upřímně těšiti z úspěchů našich odpůrců v mechanickém vykládání zjevů. Můžeme jejich krásných objevů bez zardění užívati. Vždyť nález takové skvostné analogie jako kinetická theorie plynů jest objevem, jenž má sám o sobě cenu, i když v molekuly nevěříme!

Nové nazírání na mechanické theorie počíná u Faradaye, anglického fysika. Jasně vykristalovalo se pak u Maxwella, jeho krajana.

LONGINUS:

Mechanické analogie.

Abychom čin Maxwellův náležitě pochopili, musíme nahlédnouti trochu hloub do mechaniky.

Vezměme si nějakou soustavu mechanickou na př. dvéře jednokřídlové visící na veřejích. Ty dvéře skládají se z nekonečného množství bodů. Popis pohybu jejich bude tedy asi velmi složitý? — Nikterak. Jak se dvéře pohybují, víme, když se nám udá, jak se mění úhel, jenž svírá skutečná poloha dvéří s polohou, v níž jsou zavřeny. Tento úhel nazývá se parametrem soustavy. Jest jen jeden, proto je pohyb dveří zjevem velmi jednoduchým.

Parametry mohou býti dva, tři i více. Případ ten nastává, je-li třeba dvou, tří či více udajů, aby poloha soustavy byla dokonale určena. — Vyhodím-li z ruky kuličku, má tato dva parametry. Neboť musím udati:

1. Jak daleko jest ode mne,

2. jak vysoko jest nad zemí, chci-li polohu její v určité chvíli udati. Jak se poloha její mění, to právě mechanika udává.

Vědění naše o pohybech hmot, jichž polohy lze určiti konečným počtem parametrů, jsou uloženy ve zvláštní soustavě rovnic. Jsou to t. zv. rovnice Lagrange-ovy. Tyto kouzelné formule stačí k překonání každé mechanické úlohy; kdo je zná a umí jich použít, ovládá mechanickou stránku přírody.

A což když jde o zjev elektrický? Mají pak tyto rovnice nějaký význam?

Kdo je přesvědčeným atomistou, kdo každý zjev, tedy i úkaz elektrický neb magnetický považuje za mechanický, jest vázán a nucen k předpokladu, že pomocí rovnic Lagrangeových lze zpracovati též zjevy elektrické.

Byl to právě Maxwell, jenž první odvážil se užíti mechanických rovnic v nauce o elektřině. — Nuže, co se ukázalo? Ukázalo se, že mechanických rovnic Lagrangeových v nauce o elektřině užívati lze, že tím dospějeme ke správným, zkušeností potvrzeným důsledkům.

Kdyby se bylo ukázalo, že mechanické rovnice použity v nauce o elektřině vedou ke sporným výsledkům, k nesouhlasu se zkušeností, byla by tím zasazena smrtelná rána mechanistickému názoru světovému. Bylo by tím nezvratně dokázáno, že nelze vymyslili soustavu atomů hmotných a etherových, jichž pohyby by objasňovaly zjevy elektro-magnetické.

Než to se nestalo. Maxwell dokázal svým činem, že nauku o elektřině smíme pojímati mechanicky, že lze vymysliti mechanické analogie proudů, magnetů, na nichž pohybové zjevy budou obdobou elektro-magnetických.

Maxwell nemohl nalézti žádný vhodný stroj, jenž by chováním svým vystihl zjevy elektromagnetické, ač strojů takových existuje nekonečné množství. Sdělil nám sice několik začátků, pokusů o mechanický výklad, ale žádný nemohl provésti do jednotlivostí. — Na tomto provedení, mimochodem, Maxwellovi nezáleželo. Viděl v těchto strojích jen analogie zjevů elektrických, nic víc; analogie ta přece může kulhat. Na té nesmí nikdo žádati úplnost.

Šťastnější na této půdě byl známý vídeňský theoretik Boltzmann. Boltzmann propracoval — v duchu Maxwellově — pomocí Lagrangeových rovnic elektrodynamiku a vymyslil, ba provedl skutečný stroj, jehož pohybová energie jest obdobou elektrodynamické energie proudů, jichž síly zobrazí se (znázorní) rotační rychlostí koleček stroje. Stroj Boltzmannův zobrazuje pak zjevy indukční a elektrodynamické, přitahování a odpuzování úkazy pohybovými, zjevy mechanickými. Studie ty jsou krásným úspěchem mechanistického nazírání. Ale je to Pyrrhovo vítězství. Neboť se ukázalo, že mechanické analogie zjevů elektrických jsou tak složité, že nestojí za prostudování. Není

rozumnější, když přímo si zjednáme znalost elektrických zjevů pomocí Lagrangeových rovnic? Nález Maxwellův praví pak pouze, že zjevy elektrické nejsou složitější než úkazy mechanické a dost!

Hůře pro mechanistický názor světový dopadne věc, když se ohlédneme v jiných oborech po užitelnosti rovnic Lagrangeových.

Na př.: Mozek, náš myslicí aparát, skládá se z molekul, z roje pohyblivých bodů. Kdyby to bylo pravda, daly by se rovnice Lagrangeovy použiti v psychologii. Ale o tom není řeči. Jen ať to někdo zkusí. Uvidí, co svede!

Než netřeba ani choditi tak daleko. Všechny zjevy spojené s třením, všechny úkazy dějící se jen jedním směrem, — jako vyrovnání teplot na př., — nelze vystihnouti pomocí rovnic Lagrangeových. Mechanika tedy nestačí k pochopení světa. Nejsme ještě s přírodou hotovi. Třeba ještě pracovat, pracovat, pracovat.

Tato rána do srdce mechanistického názoru světového je hlubší, než se na první pohled zdá! — No, myslili mnozí, snad to nejde s atomy tak jednoduchými, snad to ale půjde se složitějšími, s atomy jak zubatá kola neb ještě složitěji vypravenými. Ale na to odpovídá neúprosná, tvrdá řeč vzorců: Ne, nikdy, za žádných podmínek nevyhovíme bohatství přírody dosavadními představami mechanickými.

Ještě malou poznámku. Dejme tomu, že formule Lagrangeovy hodily by se vždy a všude. Co by z toho plynulo pro náš positivism? Přijali bychom pak mechanistický názor světový? Nijak! Těšili bychom se sice upřímně z nálezu atomistů, ale nález ten nebyl by než — arci důležitým — objevem, že příroda jest jednoduchou. Tak jednoduchou jako nějaký mechanism! Nezdar atomistů znamená pak, že nejsme ještě hotovi s bádáním, že jsou ještě složitější zjevy než mechanické a elektrické. Nuže tento stav věci positivism uznává a nečině si z dočasných nedokonalostí lidských znalostí předčasné závěry o soustavě světové a nevykládaje zejména otázky dosud nevysvětlené transcendentálními fantasiemi, klidně oddává se další práci, studiu přírody.

Tím uzavírám články své o mechanickém názoru světovém.

Česká sekce Volné Myšlenky.

Naše vztahy s českou Amerikou.

Otevřený list k našim americkým přátelům.

Česká sekce Volné Myšlenky vzala na sebe úlohu udržovati stálé kulturní styky s americkými krajany a konati takto poslání, jež jak v ohledu kulturním tak i národním jest nanejvýše důležito. Není pochyby, že živá souvislost obou národních větví oběma jim bude prospěšnou: Americkým Čechům bude užitečný bezprostřední styk s vrcholnými plody české kultury, jež vypučeti mohou dnes přirozeně jen na domácí půdě a naopak zase evropští Čechové rozšíří ohromně svůj obzor poznáním velikolepé, mladé a stále rostoucí kultury americké, prosté všech Evropu dosud tísnících feudálních pověr a přežitků. Volná Myšlenka česká cítila se na prvém místě povolána k této veliké úloze, poněvadž soustředí v sobě lidi, americkým krajanům, kteří ve své velké většině dávno už pouta církví odvrhli, duševně nejbližší.

Prvým krokem v tomto sbližování se podniknutým Volnou Myšlenkou bylo obeslání chicagského sjezdu svobodomyslných českým delegátem evropským drem Th. Bartoškem. Účel jeho cesty byl v první řadě informační. Po zprávách, které po svém návratu dr. Th. Bartošek podal, učinila evropská česká sekce V. M. pevné rozhodnutí, v práci této pokračovati, udržovati s českou Amerikou styky nepřetržité a proto, aby navázáno bylo na činnost dra Th. Bartoška, vypraven byl hned po pražském světovém sjezdu Volné Myšlenky do Ameriky její sekretář Karel Pelant.

Jak zajisté oba delegáti ústně americkým krajanům vysvětlili, nepřišli, aby dosavadní svobodomyslnou činnost zaoceánských krajanů pouze kritisovali a mentorovali, nýbrž byl a jest úkol jejich a úkol jejich dalších následovníků, z nichž můžeme už dnes jmenovati spisovatele F. V. Krejčího a redaktora Ladislava Kunte, prostě tento: Studovati poměry americké vůbec a poměry našich amerických krajanů zvláště, informovati po svém návratu z Ameriky zdejší českou veřejnost o tamních poměrech a navzájem zase využíti své přítomnosti ve Spojených státech, aby podali zámořským krajanům spolehlivé a bezprostřední zprávy o kulturním životě v Čechách. Jako volným myslitelům jde nám ovšem při této příležitosti netoliko o prostou a vzájemnou informaci, nýbrž též o posílení svobodomyslného hnutí, což opět míněno jest oboustranně: Není pochyby, že v mnohých věcech veřejnost česká, ano i evropská vůbec může dojíti v Americe prospěšného a užitečného poučení, ale na druhé straně neméně americké svobodomyslnosti prospěje živý styk se světovým hnutím Volné Myšlenky, jehož dosud nejen u českoamerických, ale ani u angloamerických svobodářů nebylo.

Nepodceňujeme při tom všem nikterak dlouholetou svobodomyslnou propagandu, obětavými pracovníky od Klácela a Náprstka až po Šnajdra a Zdrůbka mezi českou emigrací americkou už od desítiletí vedenou, a byl by omyl a po případě zlomyslná lež tvrditi o nás opak. Není zejména pravda, že by náš prvý delegát dr. Theodor Bartošek byl práci těchto budovatelů českoamerické svobodomyslnosti

jakkoli podceňoval. Naopak jevil delegát náš vždy upřímný zájem o to, oby seznal vývoj i přítomný stav českoamerického svobodomyslného hnutí a jeho organisaci. Účastníkům chicagského sjezdu není zajisté ničeho o tom známo, že by byl dr. Bartošek si na něm vedl nějak „domýšlivě“, „velikášsky“, „drze“, „uličnicky“ a jak jinak ještě vyslovují se o něm dnes různí zlomyslníci aneb jimi navedení nebo i vymyšlení (viz strašidelnou „paní A. M. Čechovou“) lidé. Je nesporno, že by si účastníci sjezdu prostě ani nebyli nechali líbit, aby zasloužilí pracovníci svobodomyslní byli uráženi takovým spůsobem, jak by je Svornost dnes bezmála po roce chtěla míti uraženy. Dr. Bartošek neurazil na sjezdu vůbec nikoho. Je hrubá lež, že by byl na př. urazil pana Zdrůbka, že by mu byl „vyčetl stáří a zastaralé názory“ (Svornost 5. března 1908), naopak, kdykoliv a kdekoli měl příležitost zmínit se o osobě Zdrůbkově, činil tak vždy s opravdově a upřímně míněnou úctou, jaká mu pro jeho dlouholetou práci jistě náleží. Ale ani dr. Iška nebyl „urážen“, jemu dr. Bartošek vytknul a to pouze jedenkráte na sjezdu (mimo sjezd až do dnes dra Išku vůbec nikde veřejně nekritisoval!), že svoji resoluci opírá o důvody kněžské, poněvadž ji doporučoval ne pro její eventuelní obsahové přednosti, ale proto, že část jí napsala určitá osoba (Zdrůbek) a že pisateli je tolik a tolik roků. Podle „Svornosti“ záleží volné myšlení asi v tom, že se nelogičnost taková její chráněnci nesmí vytknout, jinak opovážlivci hodí hned na hlavu svoje tak oblíbené (proč pak asi?) „Benediktiny z Allport ulice“.

Jiný takový hloupý klep, ohřívaný „Svorností“ už asi po desáté, je, že dr. Bartošek chtěl starodávnou americkou svobodomyslnost učiniti odvislou od pražské „včera založené“ sekce Volné Myšlenky. Pravda je tato: Dr. Bartošek neřekl do organisace amerického hnutí jediné slovo. Redaktor Julius Myslík v upřímné snaze, sjezdu prospěti, načrtl na základě svých zkušeností v organisačním životě zdejším organisační plán, který dru Bartoškovi poslal se žádostí, aby ho předal sjezdu, ale podotknul hned tehdy, že na návrhu nijak netrvá a ochotně souhlasí se změnami, jež uznány budou za nutné. Dr. Bartošek návrh prostě a bez jakéhokoli doporučování předal předsedovi organisační komise panu Čejkovi ze St. Louisu, porad této komise se však, jsa cele zaujat komisí pro zjasnění podstaty svobodomyslnosti, vůbec nesúčastnil a o návrhu Myslíkově vůbec ani s nikým soukromě nerokoval. Pravdu těchto slov jistě ochotně potvrdí sám p. Čejka.

Bude to ovšem sotva co platno. Než my namáhavě jednu lež vyvrátíme, „benediktini z 12. ulice“ vymyslí tucet nových. Je zajímavo pozorovat, jak taková lež roste. I ona má svého druhu organický život. V době sjezdu o urážení p. Zdrůbka, o drzosti, chorobné domýšlivosti dra Bartoška nic se nevědělo. Ani táborita „Charles Špírek“ tehdy o tom nic nevěděl. Po roce vytvořily se báje o Bartoškově nesnášelivosti, hrubosti, ješitnosti atd. Čekáme klidně dál a nebudeme se divit, bude-li ode dneška za rok Iškova pí. Čechová psát, že ji dr. Bartošek v Chicagu v Douglas parku zabil a řekne-li za 10 let táborita Špírek, že tam náš delegát Augusta Geringera za živa snědl. Že dr. Bartošek na sjezdu k svobodomyslným pracovníkům americkým choval se docela taktně, o tom svědčí i protokol sjezdu svobodomyslných, kde na příklad na straně 175 čteme větu: „Zcela loyalně uznávám a jménem naší české sekce Volné Myšlenky v Praze nejsrdečněji děkuji těm, kteří před námi pracovali, zejména p. Zdrůbkovi, který jest starým, dobrým pracovníkem Volné Myšlenky, poněvadž bez této práce by nebylo ani dnešního sjezdu.“

Bylo však a jest dosud úmyslem naším, českoamerické svobodomyslné hnutí, které až do chicagského sjezdu vyvíjelo se pouze lokálně a samo v sebe uzavřeno, pomoci přičleniti organisaci světové Volné Myšlenky a to netoliko jen formálně, ale přičinit se i o jeho ideový soulad s Volnou Myšlenkou světovou. Proto také oba naši delegáti vypravili se do Ameriky ne snad z dohodnutí nějakých „šesti domýšlivých a bezvýznamných jednotlivců“ v Praze, jak Českou sekci Volné Myšlenky nestydí se líčiti přes vlastní lepší vědomost dr. František Iška a výdělkářský tisk Augusta Geringera, nýbrž za souhlasu a z příkazu netoliko České Volné Myšlenky, ale i ústředního sekretariátu světové Volné Myšlenky v Bruselu.

Cíl, který Česká Volná Myšlenka svou propagandou v Americe sleduje, jest tento: S americkými Čechy dosud oficielní evropská česká veřejnost téměř nepočítala. Styky obou oceánem oddělených národních větví obmezovaly se na občasné slavnostní návštěvy česko-amerických hostí, ale nebylo trvalých styků, poněvadž Češi zaoceánští byli jakoby předem už obětováni národní smrti. A přece není pochyby o tom, jak velice by zvýšen byl kulturní význam a politická moc národa našeho, kdyby příslušníci jeho ve všech třech státech, kde hromadně a kompaktně žijí, v Rakousku, v Uhrách i ve Spojených státech severoamerických, tvořili uvědomělou a souvislou kulturní jednotu. Není pochyby o tom, že Amerika jest zemí budoucnosti. Dosavadní velikolepé pokroky technické dávají tušiti, že také v oboru duševní práce dobude si Amerika rozhodného prvenství, až jednou různorodá dosavadní emigrace vytvoří jednotnou svoji kulturu. Okolnost, že historie bílé rasy v Americe nesahá za XVI. století, zbavuje ústavu i veřejný život ameri-

cký všech středověkých anebo ještě starších přežitků, pod nimiž následkem historické setrvačnosti trpí dosud obyvatelstvo evropské. Živá a čilá souvislost evropských Čechů s americkými krajany jest už z těchto jen hrubými rysy načrtnutých důvodů neobyčejně důležitá a prospěšná netoliko českému národu, ale žádoucna i se všeobecně lidského stanoviska. To byly tedy důvody, které Českou sekci Volné Myšlenky pohnuly, aby ve službách těchto velikých a vznešených cílů věnovala se intensivně pěstování vzájemnosti českoamerické.

A čím vyšší jest její cíl, tím méně dá se ve své práci zastaviti malicherným sočením několika zlobivých jednotlivců, pro něž hnutí svobodomyslné nemělo nikdy jiného opravdového cíle, než aby stupňovalo odběr jimi vydávaných tiskopisů. Konstatujeme pouze, že nebyli jsme to my, kdo začali ono otevřené nepřátelství, s jakým se tisk Augusta Geringera marně snaží naši činnost mezi svobodomyslnými krajany za mořem poškoditi, že naopak oba naši delegáti hleděli vždy i se svými zásadovými odpůrci vycházeti způsobem slušným a taktním. Právě Geringerova „Svornost“ to byla, která ve vzájemné výměně názorů uznala za vhodné užíti slov jako „uličník, násilník, zbabělý“ a podobných a která — když už nestačily nadávky nejhrubšího druhu — sáhla i k vyloženým lžím, při čemž pisatel patrně kojil se nadějí, že nám místní vzdálenost znemožní zavčas, dokud lži ony jsou ještě v živé paměti čtenářstva, na ně odpovídati a je vyvraceti. Právě proto, poněvadž následkem vzdálenosti této podrobná polemika jest nám znemožněna, spokojujeme se přibitím pouze několika nejdrzejších lží, prosíce krajany dobré vůle, aby podle toho učinili si zásadní úsudek o věrohodnosti tisku našich odpůrců, kteří ostatně pouze ze soukromé ziskuchtivosti našemu nezištně a v zájmu národního celku i lidstva konanému dílu v cestu se staví. Zvláštní zprávou, otištěnou v opravdu pokrokových a svobodomyslných listech českoamerických, vyvrátili jsme nesprávné útoky, jimiž p. Frank B. Zdrůbek, jehož jsme si až do té chvíle vysoce vážili a jehož cenné a svobodomyslnosti užitečné životní dílo ani dnes nám nenapadá podceňovat, napadl presidium pražského světového sjezdu. Vedle toho uveřejnili jsme slavnostní prohlášení valné hromady „Augustina Smetany“, tudíž nejvyšší instance spolkové, kterým odmítá se a vyvrací lživé nařknutí jeho členstva Dr. Františkem Iškou. Co týče se pak budoucích ještě lží a nadávek, jakými v nedostatku lepších zbraní nás chicagští „svobodomyslní klerikálové“ v budoucnosti nepochybně zahrnou, prohlašujeme předem, že nebudeme nadále mařiti drahý čas jejich vyvracením a že dokonce už nepropůjčíme se k tomu, abychom na tuto úroveň, kde se nadává a vědomě lže, jich následovali.

Naší odpovědí bude naše práce, ve které přes všecky překážky budeme vytrvale pokračovati a ve které neustaneme dotud, dokud neškodnými nebudou učiněni všichni nepřátelé svobodomyslnosti, ať už vystupují proti Volné Myšlence zjevně anebo záludně, třeba i pod maskou „třicetileté svobodomyslnosti“.

* * *

Upozornění našim důvěrníkům. Na základě usnesení listopadového sjezdu (poslední odstavec článku 8. organ. pravidel) jest povinností všech důvěrníků podávati čtvrtletně zprávy o činnosti ústřednímu výboru. Dne 1. dubna je první lhůta. Nechť všichni důvěrníci v čas zprávy o činnosti v místě svého působiště sdělí na adresu: Sekretariat české sekce Volné Myšlenky, Král. Vinohrady, Korunní 6. Zprávy buďtež stručné, přehledné a buďtež výslovně označeny části, které jsou určeny pro sekretariat a které pro věstník organisační ve „Volné Myšlence“. V příštím čísle budou zprávy ty ve výtahu uveřejněny a bude pak soustavně věstník organisační v každém čísle veden.

Památka stých narozenin Ladimira Klácela, která připadne na den 7. dubna r. 1908, uctěna bude toho dne Českou sekcí Volné Myšlenky v Praze slavnostní přednáškou, kterou bude míti spisovatel F. V. Krejčí, rodák z České Třebové, kde také Ladimír Klácel se narodil. Zároveň připravuje spisovatel Krejčí delší spisek o Klácelovi, který v květnu vyjde nákladem „Volné Myšlenky“. Bližší oznámíme příště.

Poradní schůze českých pokrokových spolků v New Yorku. Na sjezdu českých volných myslitelů amerických v Chicagu 1907 bylo usneseno zakládati všude, kde jsou české osady, místní organisace. Tyto pak mají se za účelem účinnější a soustavnější práce spojovati v župy a tvořiti pak společně Svaz Svobodomyslných se sídlem v Chicagu. Naši přátelé v New Yorku hodlají založiti takovou odbočku pro východní státy a za tím účelem svolali na den 29. března do Národní budovy v New Yorku poradní schůzi, na jejíž pořad stanoveno rokování: 1. O Volné Myšlence v Americe, 2. o organisaci, 3. o tisku a 4. o svobodomyslném školství českém v Americe. Přejeme našim přátelům new-yorským v jejich práci nejlepšího zdaru.

K uctění nehynoucí památky národního básníka Svatopluka Čecha, svého čestného občana, usnesla se obec Neratovice přispívati české sekci Volné Myšlenky ročním příspěvkem 5 korun; současně předplatí se „Volná Myšlenka“ i „Volná Škola“ pro místnosti obecní. — Totéž usnesení učinila Tělocvičná Jednota „Sokol“ v Neratovicích k uctění památky Sv. Čecha, svého zakládajícího člena.

Místní sdružení Volné Myšlenky na Král. Vinohradech pořádalo v pondělí dne 16. března veřejnou přednášku MUDra Borsonyho: O fysiologii mozku a duše. Přednáška byla provázena ukázkami vyobrazení, jakož i vysvětlivkami na mozku zvířecím. Účast na přednášce byla veliká. Dr. Borsony je ochoten tuto zajímavou přednášku i mimo Prahu konati. Přihlášky přijímá sekretariat Volné Myšlenky.

Místní sdružení Volné Myšlenky na Kladně koná každé pondělí přátelský rozhovor v místnosti sdružení u A. Chabrta, Kladno, Zádušní ulice. — V neděli 19. dubna o půl 10. hod. dopol. koná se veřejná přednáška o Volné Myšlence v sále Dělnického domu. Přátelé Volné Myšlenky, dostavte se v hojném počtu!

V Klášteře nad Jiz. byla ustanovena na den 22. března veřejná schůze lidu s přednáškou Artura

Kladiva „O Volné Myšlence a klerikalismu". Trojí pokus o povolení byl zmařen. Pánům velmi záleželo na tom, aby schůze se nekonala. Ne nadarmo rokovali o ní společníci poslanec Dürich z Kláštera, děkan a okresní hejtman z Mnich. Hradiště. Měli jistotu, že se schůze konati nebude, svolána tedy schůze důvěrná na 2. hod. Ještě nebyla zahájena, když v půl 3. hod. vtrhl do místnosti četnický strážmistr okresní pan Procházka a (pro formální chybu) dal schůzi rozpustiti — ač se nekonala. Pobyli jsme ještě po jeho odchodu v místnosti a dočkali jsme se druhé jeho návštěvy; přišel vyšetřit, kdo prý ustanovil uč. R. zapisovatelem. Při obou svých návštěvách byl pan Procházka velmi rozhněván a jeho zlost nepůsobila ovšem tišivě na přítomné. Podivně sluší muži, jenž se ohání slovy: „Jménem zákona", neumí-li svoje poslání a povinnost vykonati s taktem, aby zbytečně nedráždil. Svým chováním nebudí úctu k zákonu, nýbrž potlačuje. Pan okresní hejtman by se neměl kompromitovati, posílaje takové „komisaře". Naší věci nijak tím neublíží, nepoškodí a nezamezí hnutí V. M. u nás ani rozpouštěním schůzí, naopak poslouží nám, neboť ušetříme agitace. A je-li u nás dnes 7 lidí bez konfesse, dočkají se páni brzo výstupů dalších. Ať slouží ke zdraví!

Z činnosti Svazu Svobodomyslných v Chicagu. Výbor Sv. Sv. nyní po vystoupení kazimíra Išky z jeho členství pracuje velmi čile a energicky. Vedle soustavné práce uvědomovací a organisační stopuje též bedlivě veřejné záležitosti a v nutných případech ihned zakročuje. Tak včasným jeho zakročením zmařen v zárodcích pokus klerikálek o zavedení bible do škol chicagských a za krátko na to protestoval Svaz proti znovuzavedení nápisu „In God we trust" na penězích amerických.

PŘEHLED

Od redakce.

První číslo „Havlíčka" vyjde v polovici dubna!

Po třech létech. Dnešním číslem, které je sice označeno jako 11., ale skutečně je dvanáctým, ježto číslo, které vyšlo jako Slavnostní list ke kongresu zářijovému, číslováno nebylo, končí třetí ročník. Příštím číslem, květnovým, počne ročník čtvrtý. Odkazujíce naše čtenáře na 2. stranu obálky, na které naleznou oznámení o důležité změně pro ročník nový, chceme zde stručně naznačiti vývoj našeho listu, který číslicemi nákladu jeví se takto (přesně dle účtů tiskárny):

Ročník I.

Číslo:	Vydání:		Výtisků:
1	I.		3000
	II.		800
	III.	*	300
2	I.		2200
	II.		800
	III.	*	300
3	I.		3200
	II.	*	300
4	I.		3000
	II.	*	300
5—6 (kongresové)			5000
7			4000
8			4000
9			5000
10			4000
11			4000
12			3500
Celkem 43.700 čísel			

Ročník II.

Číslo:	Vydání:		Výtisků:
1			7000
2—3	I.		4500
	II.	*	500
4	I.		5000
	II.	*	300
5			5000
6			5000
7			5500
8			5500
Od č. 9. roč. I. až do čís. 8. r. II., tedy po celý r. 1906, byla Volná Myšlenka současně přikládána jako příloha k „Selským Novinám".			
9			5500
10			5000
11			5000
12			5500
Celkem 59.300 čísel			

Ročník III.

1			10000	6	7000
2			8000	7	8000
3			7000	8	7000
4	I.		7000	9	7200
	II.	*	200	10	7000
5	I.		6500	11	7000
	II.	*	600		
Slavn. list ke kongresu v Praze			12000	Celkem 94.300 čísel	

Vydání označená hvězdičkou * opatřena byla zvláštním způsobem reprodukčním v anastatickém ústavě v Berlíně.

Jak z hořejší tabulky viděti, bylo stálých odběratelů „Volné Myšlenky" v I. ročníku **3300**, v II. ročníku **5000** a v III. roč. již **7000**! Kdyby naši přátelé jen trochu se přičinili o získání dalších odběratelů, snadno by mohl náklad IV. ročníku dosáhnouti stálých **10.000** výtisků. Prosíme v tom smyslu naše čtenáře o přispění!

Rychlý vzrůst „Volné Myšlenky" provázen byl velkým vzrůstem „Volné Školy", jak v příštím jejím čísle ukážeme, a také ostatních tiskopisů. Za tyto uplynulé tři roky práce dali jsme tisknouti: **71.650** výtisků různých brožur, **43.166** pohlednic, **9000** formulářů pro výstup z církve (2600 je jich na skladě), **3540** různých plakátů, **6000** petic a **387.700** výtisků agitačních letáků (odpovědí na pastýř. listy, provolání k volbám, o významu kongresu a pod.). Vedle toho objednala redakce a administrace celkem **125.930** výtisků různých tiskopisů manipulačních (oběžníků, vyzvání, upozornění, tabelí atd.). V tom nejsou však zahrnuty tiskopisy, jež spotřeboval sekretariat a které jdou rovněž do desetitisíců, ani tiskopisy kongresové, jichž kancelář sama vydala 69.500 letáků, 26.600 výtisků referátů, 4100 plakátů a nespočetně různých jiných tiskopisů. Také v počtu tomto nejsou zahrnuty otisky, pořízené kancelářskými přístroji (hektografy, symplografy a Rotarym), které se hotovily denně.

Kancelářské pracovníky zaměstnává nyní administrace čtyry, sekretariat 3; vedle toho několik osob pracuje pro časopisy a sekci v hodinách odpoledních a večer. O agendě sekretariatu svědčí na př. to, že od 17. října 1907 do 25. března 1908, tedy za 160 dní, bylo jen dopisů, na které nebylo sekretariatu posláno poštovné, expedováno **1312** za úhrnné poštovné 199 K 51 h! Dopisy odpovídající, na něž zasláno poštovné, v tom počítány nejsou; a těch je značně . . .

Takový rozmach učinilo naše hnutí vlivem tisku našeho za poslední tři léta! A mohlo by učiniti ještě několikráte tolik, kdyby všichni, kdož s námi v duchu souhlasí, také ruce přiložili činně k práci. Nuže, nechť je tento malý obraz našeho hnutí všem našim přátelům pobídkou k další úsilovné práci, která musí býti výslednou, bude-li vytrvalou, soustavnou a cílevědomou!

Jak rozšiřovati „Havlíčka". Dostáváme dotazy, jak rozšiřovati „Havlíčka", aniž by kdo přišel v konflikt s úřady. K tomu sdělujeme: Jak parlamentní kruhy, tak i vláda jsou přesvědčeny, že dosavadní tiskový zákon a zejména § 23. tisk. zák. úplně již nevyhovuje době a také se již pracuje v ministerstvu na reformě tisk. zákona. Proto také úřady namnoze hledí na kolportáž shovívavě, v přesvědčení, že nelze již nyní komisně lpěti na ustanovení čl. 23., podle kterého vlastně ani nakladatel by skoro nesměl rozšiřovati tiskopisy, nákladem svým vydané. Kde však jsou orgánové vlády ještě ze starého vydání, tam možno se zaříditi za účelem vyhnutí konfliktu s nimi prostě takto: 1. Místo rozdávání „Havlíčka" zaveďte půjčování jeho. Dáváte-li někomu číslo, řekněte: „Tohle si přečtěte, půjčuji Vám to." Když Vám to dotyčný po přečtení vrátí, půjčte to zase jinému; když Vám to nevrátí, neupomínejte jej a je věc vyřízena. Anebo: 2. navrhněte ve spolku (kterémkoliv: vzdě-

lávacím, zpěváckém, hasičském atd.) aby byl „Havlíček“ ustanoven za orgán spolkový, který budou všichni členové dostávat. V takovém případě můžete časopis úplně bez závady všem členům spolku toho jakýmkoliv způsobem dodávati, aniž by to byla nedovolená kolportáž. Lze podobně se zachovati u všech spolků v místě vůbec, a protože takřka v každé rodině je někdo členem některého spolku, možno pak do všech takových rodin bezzávadně „Havlíčka“ dodávati. Usnesení o tom, že „Havlíček“ stává se orgánem spolku, může býti různého druhu: buď se stanoví, že budou jej dostávat členové zdarma za peníze spolkové nebo za příspěvek darovaný kýmkoliv (ze sbírek neb pod.), anebo se může též stanoviti, že členové buď všichni aneb kteří se přihlásí, mají určitým obnosem jej předpláceti a pod. — Dále je 3. cesta a to je: dáti „Havlíčka“ do obálky (dvakrát přeložené číslo vejde se do obyčejné obchodní obálky, jichž je několik za haléř), opatřit ji adresou a zalepit. Tím stane se zásilka dopisem, který podléhá listovnímu tajemství a vybočuje z ustanovení tiskového zákona. Takový dopis lze pak buď osobně doručiti, nebo po poslu aneb poštou zaslati, do schránky na bytě adresáta hoditi atd. — 4. připomínáme, že zapomenutí jakéhokoliv tiskopisu a tedy i „Havlíčka“ neb „Volné Myšlenky“ a p. kdekoliv, třeba v hostinci, nebo v čítárně, v čekárně, ve vlaku, v tramwayi, v lavici atd. atd., nemůže býti považováno za trestné a zejména nemůže býti stíháno, když se neví, kdo číslo to zapoměl. Krátce a dobře: zákony se vykládají dle litery a když se té litery občané drží, úřady jsou uspokojeny. — 5. Kdo by však chtěl veřejně „Havlíčka“ šířiti, aniž by mu to jeho existenci ohrožovalo, nechť nám to sdělí a my mu vystavíme zvláštní prohlášení, kterým jej ve smyslu určitého nař. minist. spravedlnosti pověříme tím, aby všem odběratelům jeho okolí, kteří se buď přímo u nás, aneb u něho o to přihlásí (když někomu řeknete: budu Vám dávat noviny, přihlaste se u mne, kdo by se nepřihlásil!), časopis vydával, dodával nebo roznášel a tak jej úplně zajistíme od jakéhokoliv obtěžování byrokratickými orgány vládními. Ale připomínáme, že toho je třeba jen v okresích docela šosatých úřadů.

Kulturní boj.

Systematické útoky klerikálů na školy. Na šestém sjezdu katolíků ve Vídni dr. Lueger své výroky o zamýšleném útoku na university myslel docela vážně. Vidíme, jak klerikálové zaútočili si poslední dobou na všechny tři stupně školy. Na obecných školách u nás máme vedle řady učitelův už dříve pronásledovaných nejnověji případy Konečného a Švehly; se střední školy jest dosud v živé paměti případ třeboňského professora Dittricha; na universitách k nepříliš dávnému pokusu odsouzení profesora Masaryka pro urážku náboženství druží se poslední dobou důstojně útok na inšpruckého profesora církevního práva dr. Josefa Wahrmunda. Jest pozoruhodné, že zejména poslední klerikální útoky na školu dějí se bez jakéhokoli možného odůvodnění, tak že na první pohled jsou to docela zjevné akty násilí, po případě byrokratické svévole. Profesora Wahrmunda ohrožují klacky tyrolští sedláci, pobouření před třemi měsíci pronesenou řečí. které z nich nikdo neslyšel ani nečetl, proti které přítomný státní zástupce nenamítal slova, která nezávadně vyšla tiskem, po tři měsíce klidně se prodávala a teprve nyní pod terorem křesťansko-sociálních štváčů byla dodatečně skonfiskována a dokonce se hrozí Wahrmundovi i objektivním stíháním. V případech obou českých učitelů jest jednání našich školních úřadů přímo frivolní. Učitel Konečný zbaven řiditelství a degradován na učitele prvé třídy proto, že súčastnil se necírkevního pohřbu učitele, který si byl církevní pohřeb zakázal (Konečnému klade se nedokázaně a nesprávně za vinu, že necírkevní pohřeb způsobil on, přemluviv k němu učitelovu rodinu), že dále na sjezdu strany národně-sociální před několika léty konaném pronesl řeč o moderní škole a že jako kandidát poslanectví v ony dny, kdy odjížděl na voličské schůze, zkracoval školní vyučování třikráte v týdnu pokaždé o pět minut (zkrácení toto dálo se s vědomím a souhlasem okresní školní rady a byl promeškaný čas několikanásobně vynahražen). Učitel Švehla v Ústí Sezimově u Tábora není sice dosud potrestán, ale jest s ním zavedeno disciplinární vyšetřování pro tyto „zločiny“: 1. že před dvěma léty mluvil na schůzi, 2. že při jednání o účasti hasičstva ve Spolku červeného kříže podotknul, že spolek tento měl by respektovati českou národnost, chce-li počítati na podporu českého hasičstva, 3. že prý psal zprávy a články do táborského pokrokového časopisu „Jiskry“. Úřední odůvodnění persekuce obou učitelů stačí samo o sobě, aby ukázalo naprostou její bezdůvodnost. Budeme se případy těmito zabývati obšírně v nejbližším čísle „Volné Školy“, jež celé persekuci učitelů věnujeme a kde také podáme návrhy, jakými svévoli takové má býti čeleno. Zatím prohlašujeme jen toto:

Výstraha všem udavačským páterům!

Všechny pátery, kteří denuncováním našich stoupenců, zejména učitelstva a úřednictva, chtějí toto hmotně poškozovati a je existenčně ničiti, varujeme tímto, aby v této své činnosti ustali, jinak chopíme se odvety:

Dáme každé překročení štolových sazeb trestně stíhati a zasadíme se o to, aby místodržitelská účtárna každou fassi (přiznání příjmu) takového udavače prozkoumala přísně v zájmu státní pokladny, aby státní doplňky kongruy při správné fassi odpadly.

Udavačští páteři, z nichž ani jediný dnes platné sazby štolové nedodržuje, nechť přečtou si § 26. zákona ze 7. května 1874 čís. 50 říš. zák. s jeho trestními následky!

V brzku vydáme mimo jiných praktických návodů obranných účelně a srozumitelně upravenou brožurku o sazbách štolových s poučením, jak zakročovati proti páterům a mimo toho plakáty se sazbou štolovou a s poučením obecenstvu, jak se jí řiditi a jak se proti překročování brániti. Tyto plakáty bude možno časem nalepovati ve farních obvodech páterů udavačů.

Podotýkáme, že proti kněžím slušným, kteří si hledí svého kostela a naše stoupence nepronásle-

dují, tento existenční boj rozpoutávati nehodláme; zbraně té užijeme vždy jen v případě nutné obrany.

Sekretariát Volné Myšlenky.

Suspendovaný katolický kněz. Zpráva, která nevyrovnatelně charakterisuje podstatu katolického kněžstva, dochází nás ze Svojanova u Poličky: **v těchto dnech byl tam na lživou denunciaci dvou kněží královéhradeckým biskupem Doubravou bez jakéhokoliv předběžného výslechu suspendován katolický kněz, páter Josef Cvejn, s nařízením, okamžitě opustiti osadu!** A jaké důvody proti němu udány? Nic jiného, než-li lži a pomluvy **vlastních jeho spolubratří!** Netvrdili bychom to s takovou rozhodností, kdybychom se o tom nebyli sami přesvědčili. Všichni naši důvěrníci z celého okolí sami aneb na vyzvání naše poslali nám úplně souhlasné zprávy, že se tu biskup královéhradecký dopustil něčeho, na co není slova! Jeden náš důvěrník píše:

„V záležitosti P. Cvejna mohu zaručiti tohle: P. Cvejn je čistý, ušlechtilý, charakterní muž; tím je ovšem již řečeno, že je vysloveně a uvědoměle protiklerikální (rozumí se: žádný modernista!). Nechvástá se tím, neprovokuje, je v projevech až aristokraticky zdrželivý, vysloví však své stanovisko volného myslitele přímo, pevně, ale i taktně, je-li tomu situace přiměřenou. Do schůzí kněžských důsledně nechodí i kněžím jednotlivcům se vyhýbá. (Dle zpráv dalších odmítl na jednom svém bývalém působišti volbu za jednatele katol. spolku, výzvě konsistoře založiti ve Svojanově katolický spolek nevyhověl a také k poradě klerikálů o agitaci pro zemské volby nešel.)

Tím vším je určena jeho situace. Kněžská msta je tu už tak nutně přirozeným důsledkem, tak ovšednělým, že by skoro ani neuspokojilo, kdyby se nedostavila. Co vzrušuje, jsou hlavně a především zbraně, jichž, aby neupadla, může se dotknouti jen právě ruka posvěcená.

Ve Svojanově uprázdnila se fara a administrátorem ustanoven prohnaný jesuita P. Blinka (denunciační praxi měl za sebou z Pouchova, kde udal řid. učitele, a z Bystrého, kde nevyšel ze sporů s řiditelem školy a s obecním úřadem a kde byl zuřivým kortešem pověstného Myslivce; před veřejností staví se jako persekvovaný kněz a modernista (!!). Konsistoř ho „persekvovala" tím, že mu dala jedno z nejlepších katechetských míst ve Vysokém Mýtě.).

K administratuře byl jmenován kooperátorem P. Cvejn z Vosic. Na faře byl přijat Cvejn nevlídně a v obecenstvu s nedůvěrou. Stravou byl odkázán na hostinec — Blinka ho ke stolu nepřijal. Intrikami a zasetou nedůvěrou zavřel Cvejnovi zdroje vedlejších příjmů. Tak na př. sám nemohl stačiti odsloužiti placené mše, Cvejn neměl snad ani jediné placené. Přespolní placené školy si nechal, Cvejnovi dal místní školu a nejbližší přifařenou. Možno říci, že Cvejn živořil z dobrodiní hostinského, jelikož ani služné v obnosu 58 K měsíčně se mu nevyplácelo po 4 měsíce.

V hostinci stravoval se společně s místní učitelkou a ml. učitelem. Již po několika dnech volán byl Cvejn k vikáři: bylo tam udání, že udržuje poměr s učitelkou a schází se s podivnou společností (učitelé).*) Drobných denunciací, jichž následovala celá serie, pomíjím a přistupuji k vyvrcholení:

Jednoho dne byl Cvejn volán k biskupovi. Očekával, že mu biskup nabídne jiné místo. Jaké však překvapení! Biskup mu přečetl udání a prohlásil, že je suspendován.

*) Současně došlo okr. insp. a hejtm. udání na učitelku pro týž poměr, ač slova pravdy nebylo!

Obsah udání byl:

1. Má v sousední obci známost s fabričkou a chodí za ní v noci.
2. Chasa se smluvila, že ho tam chytne a svázaného na faru donese.
3. Před učiteli vypravuje, že nedrží celibát.
4. Tančí s fabričkami a žije hospodsky.

Co slovo, to neslýchaná lež, hotové šílenství, nemožnost u člověka povahy Cvejnovy!

Cvejn prohlásil biskupovi, že dokáže naprostou lživost udání. Biskup na to, že všecko je marné, poněvadž udání **je od kněží** a že svědectví laiků je tedy bez účinku. Cvejn tedy žádal o církevní soud. Povoleno, ale při suspensi zůstalo a nařízeno, aby se ihned ze Svojanova vystěhoval. Když biskup odešel, kanovník nabádal Cvejna, aby se jenom přiznal a pokořil, že snad Jeho Milost by se tak obměkčila. (Později také bratr Cvejnův, který je farářem v Plasích u Mladé Boleslavi, dostal od biskupa vyzvání, aby svému bratru domluvil, aby se pokořil a prosil za odpuštění!)

Cvejn odmítl a odejel.

Příštího dne odevzdal obsah udání obecnímu úřadu ve Svojanově.

Co následovalo, je jediným světélkem, vytrysklým z klerikálního bahna. Elementární výbuch uraženého právního citu v celé farnosti nelze popsati. I když odpočítáme, co patří psychologii davu, je protiklerikální efekt této hanebné kněžské denunciace veliký a dobře zaručen. Všechna přifařená obecní zastupitelstva podala biskupovi spis, který si asi za rámeček nedá. (Pan Doubrava dosud na žádný z dopisů těch neodpověděl.) Biskupovi dopsala i mužská i ženská omladina. Cvejn se na naléhání obecního zastupitelstva nevystěhoval. (Biskupovi dopsáno, že nesmí Cvejn ze Svojanova odejíti, dokud se mu nedostane zadostiučinění a dokud velební denuncianti nebudou potrestáni.) Tak je dnes!"

A další důvěrníci sdělují:

„Celkem tu aféru nejvíce má na svědomí hlavně bývalý administrátor ve Svojanově, páter Blinka, který se snažil o to, státi se farářem a proto mu byl kaplan, s kterým se musil dělit o peníze, nepohodlným. Blinka byl z počátku miláčkem lidu, poněvadž se každému lichotil, dětem obrázky rozdával a babičky po tvářích popláccával; teprve nyní se poznalo, že to byl praobyčejný farizeus, který k vůli svému prospěchu byl hotov i svého spolubratra zničiti. A ti, kteří ho dříve ctili, poněvadž dali se lichotkami zaslepiti, posílají za ním nyní kletby."

Posléze podotýkáme, že P. J. Cvejn nebyl ve Svojanově denuncován jen jednou. Brzo po jeho příchodu udal jej p. Edvard Neumann (také modernista!!), farář ze sousední vsi Rohozné, že jej viděl v „prapodivné" společnosti. Tou prapodivnou společností byli — — — **učitelé!!** *) Takový je celý tento případ! Suspendovaný kaplan (je mu 30 let) chodí nyní do tkalcovské továrny ve Svojanově a pracuje v ní jako prostý dělník za 3 K denně. A v celém okolí panuje veliké rozhořčení proti této křiklavé nespravedlnosti a vlivem toho otevírají se lidu oči, které až dosud namnoze byly zavřeny vůči všem klerikálním špatnostem. Biskupská konsistoř ještě uvidí, kam se s takovou dostane v dnešní době tisku a Volné Myšlenky. Příště si o tom povíme více!

První kapitola boje ricmanjských s papežskou kurií dokončena. Papežským sekretariátem vydán

*) Nedivíme se panu faráři, že považuje učitele za prapodivnou společnost pro kněze. On aspoň, jak ho známe, nejraději chodí ve společnosti své „sestřenice", kypré to své farské hospodyňky

byl těchto dnů následující dekret, zaslaný biskupu Ant. Jegličovi v Lublani:

N 28.193.

Veledůstojný a velebný pane!

Vaši Důstojnosti není neznáma politováníhodná záležitost fary v Ricmanjích (biskupství terstsko-koperské), kde politické vášně velmi vyrušují náboženský mír a se pokoušejí o zkažení disciplíny katolické.

Sv. Otec dlouho a přesně zkoumal jmenovanou záležitost; a potom, když v Pánu prozkoumal všechny důvody předložené mu od jedné a druhé strany, přišel k následujícímu závěru, který sděluji Vašemu Blahorodí, abyste jej úředně ráčil sděliti blahorodému panu Ivanu Plantan-ovi, tamějšímu c. k. notářovi, jakožto zástupci obce Ricmanje. Stejnou zprávu zasílám veledůstojnému biskupu terstsko-koperskému k účelu chování tamější kurie biskupské.

1. Sv. Otec nemá nic proti tomu, aby se v Ricmanjích a Logu zřídila fara úplně neodvislá od Doline pokud se týče od kterékoli jiné fary. Jest-li to dle mínění ordinariatu správné a místní, bude on se své strany rád viděť, že se tam zřídí bez prodlení fara a jmenuje a vyšle tam faráře.

2. Poněvadž není nijak zřejmo, že se nachází Ricmanje v poměrech, které žádá dekret „eteres“ ohledně používání glagolice a ježto nijak není na místě udělat výjimku (jednak k vůli tomu, poněvadž by vypadalo, že jest vynucená hrozbami vzbouření, jednak poněvadž by poskytovala důvod jiným podobným požadavkům) rozhodnul se Sv. Otec, že musí fary Ricmanje a Log zůstati v latinském obřadu a že není možno povoliti používání glagolice.

3. Ze právě jmenovaných evidentních a analogických důvodů nemůže Sv. Otec povoliti, aby fara v Ricmanjích nepodléhala jurisdikci biskupa terstsko-koperského.

4. Toto jsou definitivní usnesení sv. Otce, jakožto vrchního pastýře církve, v kterém úřadu se nemůže nikdy podříditi politickým stranám, pokud se týče osobním sporům.

Zároveň napomíná Sv. Otec katolíky v Ricmanjích a Logu, aby se skutečně ukázali jako takoví tím, že postaví víru nad každý jiný interes a vykonají povinnost, kterou jim ukládají víra a katolická disciplina.

Tolik prosím Vaše blahorodí, račiž úředně sděliti panu Plantan-ovi a zároveň mu vydati opis tohoto psaní.

S radostí používám příležitosti, že se znamenám plnou úctou Vaší důstojnosti

sluha

R. Card. Merry del Val s/r.

Řím, 11. února 1908,

Současně byl vydán biskupem terstsko-koperským Naglem „pastýřský list“ k ricmanjským, ve kterém volají se k poslušnosti církvi katolické, při čemž se jim slibuje, že v tom případě nemusí se „báti nějakých výčitek k svému dřívějšímu životu katolickému“ (vida, jak se církev naučila umírněnosti! Před časem by je byla všechny jednoduše vyhladila!) Zároveň se vyzývají, aby zvolili si tři občany a tyto vyslali k němu (biskupovi Naglovi) k dohodě o obnovení bohoslužby anebo že on sám vyšle k nim svého zástupce. (Ta ochota!) Pastýřský list vydán byl tiskem a jeho další znění nese se nám známým hořce nasládlým tonem úlisných pastýřských listů pana Skrbenského. — Jak se dovídáme přímo od pramene, nehodlají ricmanjští nikterak sednouti na lep vatikánských ptáčníků a tak rozhodnutí papeže bude míti za následek definitivní odtržení celé obce od katolické církve. Přípisem ze dne 15. března 1908 oznámili svému právnímu zástupci, že se nikdy již k poslušenství biskupa Nagla nevrátí a současně šedesát rodin této malé obce ohlásilo politickému úřadu své vystoupení z církve katolické (15 dostalo se již o tom úředního vyrozumění); další budou následovati. Jak je však pochopitelno, nezůstanou tito lidé bez konfese, nýbrž přestoupí všichni k pravoslaví. Vatikán jim ovšem skonfiskuje starý kostel a kaplanku a tak budou musiti ricmanjští stavěti si kostel znovu. Jsou však velmi chudí a proto budou nuceni obrátiti se na své slovanské souvěrce o peněžitou pomoc. — Tak končí první kapitola ricmanjského dramatu. Výsledek není ovšem úplně v intencích našich, ale rána, kterou tím katolictví u Jihoslovanů utrpí, bude veliká.

Hnutí Volné Myšlenky.

Dodatek k protokolu kongresu Volné Myšlenky v Praze. Polský účastník světového kongresu Volné Myšlenky v Praze pan Jerzy Kurnatowski, který ujal se na kongresu slova až v poslední den při debatě o resoluci o vlastenectví a Volné Myšlence, žádá nás, abychom zprávu protokolu na str. 333. o jeho řeči, která následkem rozruchu tehdy na kongresu povstalém byla jen úryvkovitě v závorkách zaznamenána, doplnili ve „Volné Myšlence“ touto zprávou o jeho řeči. Pan Kurnatowski píše: „Řekl jsem, že hlasuji proti resoluci Richterově a pro resoluci Delaroueovu. Moje důvody jsou tyto: Pokud jsou na světě na příklad Turci (to jest vláda autokratická), kteří hromadně vraždí Arměny v Erzerumu a Mladoturky v Cařihradě, pokud tito Turci jsou ozbrojeni a jsou ustavičným nebezpečím pro země s vládou demokratickou, demokratické země netoliko nemohou odzbrojiti, nýbrž naopak v případě potřeby mají dokonce právo vyhlásiti válku vládám autokratickým, aby je proměnily v demokratické. Turecko není však jedinou autokratickou vládou. Jsou zde v Evropě ještě Rusko a Prusko vládami téhož druhu. Tudíž já shledávám, že válka vyhlášená zemí s vládou demokratickou (na příklad Francií, Anglií) vládě autokratické (na příklad vládě ruské, pruské, turecké), aby přeměněna byla autokracie v demokracii, jest úplně dovolená a mravná. Základ mého myšlení jest dvojí. V zásadě a pro budoucnost odmítám a zavrhuji naprosto válku. S druhé strany však, pro přítomnost, pokud jest zde také Prusko, které nejenom jest reakční samo o sobě, ale dokonce ještě oporou vší reakce, Cařihradu i Petrohradu, nemohu nenáviděti válku, neboť chci, aby Anglie a Francie porazily Prusko, a jsem přesvědčen, že tato porážka bude míti za následek vznik vlády opravdové spravedlnosti politické i sociální v Německu. Připouštím tedy válku jedině jako prostředek přemoci Prusko, které dle mého mínění jest jediným a hlavním činitelem světové reakce, jediným, který má dosti opravdové síly, aby znemožněny byly humanitní tendence živlů radikálních i ve Francii i v Anglii. Vaším úkolem v Rakousku jest zlomiti za každou cenu trojspolek. Moji hanební soukmenovci v Haliči toho nečiní, a jako vždy Jste to byli Vy, Vy obdivu hodní Čechové, kteří Jste jedinými průkopníky světového pokroku ve východní Evropě. Jsem militaristou v zemích demokratických (Francie, Anglie, Švýcary, Dánsko a t. d.) a jsem antimilitaristou v zemích autokratických (Rusko, Prusko, Turecko). To jest moje stanovisko. Neřekl jsem ničeho o výchovném úkolu války, nemluvím o ní jako o škole statečnosti a také jsem nikdy ani tímto způsobem nemyslil: Kdo chce cvičiti svou statečnost, nepotřebuje než lézti po horách, podniknouti výpravu na severní točnu; to jest daleko čestnější i užitečnější než cvičiti se zabíjením lidí.

Příklad katolické zabedněnosti v Belgii. Volní myslitelé v Amsterodamu chtěli na oslavu velikého hollandského spisovatele Multatuliho (Dekker) ozdobiti pamětní deskou dům v Bruselu, kde spisovatel tento napsal své slavné dílo „Max Havelaar“. Ve spise tomto, jak známo, kritisuje zlořády v koloniální správě hollandské Indie. Město Brusel i majitel domu dali už své svolení, potom však na podnět klerikálů majitel domu svolení odvolal, poněvadž prý „zatím se informoval“. Také majitel sousedního domu, který vůbec nevěděl, kdo Multatuli jest, svolení své odepřel. Tak pro umíněnost dvou klerikálních zabedněnců musilo se zamýšlené oslavy sejíti.

Mezinárodní kongres positivistů v Italii. Dovídáme se z římské „Ragione“, že na podnět „kulturního kroužku“ v Neapoli, jemuž předsedá Francesco Cosentini, bude ve dnech 27. dubna až 3. května roku 1908 v Neapoli zasedati mezinárodní kongres positivistů. Kongresu súčastní se vynikající positivisté evropští a bude na něm pojednáváno zejména o positivismu ve vědách filosofických, sociálních a přírodních.

Protiklerikální hnutí na italském venkově. V Abruzzách, kde dosud kněží vlastně jsou neobmezenými pány, jest poutní místo Pratola se zázračnou soškou Madony della Sibera. Madona tato činí opravdové zázraky aspoň potud, že kněží toho místa různými poutmi vydělávali ročně veliké tisíce. Ale v několika posledních letech propaganda protiklerikální velice se tam vzmáhá a jest pozoruhodné, že hlavní oporou propagandy té jsou v Italii vystěhovalci, vrátivší se z Ameriky do vlasti. Proto dochází poslední dobou v Pratole k živým sporům. Když dne 9. března t. r. šest mnichů pasionistů z řádu Alfonsa z Liguori vrátilo se z Ruska do Pratoly, byli přijati pískotem shromážděných zástupů, které je doprovázely takto do kostela.

Italští volní myslitelé američtí založili v Chicagu Klub Giordano Bruno, který se dočkal v zápětí útoků od klerikálů. Na schůzi Klubu 1. března ohražoval se proti těmto útokům E. Lecori, který mimo jiné obrátil se proti pořádání církevních průvodů italských dětí. Pravil: „Hoši v šatech dívek mají chodit po ulicích. Proč se děti mají brouzdat blátem? Proč mají malé děti ty nosit výdělek svůj kněžím. Takové děti potřebují lepší výživu, více čerstvého vzduchu. Kněží se nás bojí. Nejsme kriminálníci. Nebojí se, že je povraždíme, b o j í s e o p ř í j m y, které jim bereme. Máme zde dvě „Černé ruky“. Jedna hrozí zabitím, nedá-li se jí jistý obnos peněz, druhou černou rukou jsou kněží. Ti říkají, nedáte-li tolik a tolik peněz, pošleme duši vaši do pekla.“

Laicisace dětských opatroven v Uruguay. Komise národní dobročinnosti provádí laicisaci dětských opatroven, které dosud byly řízeny jeptiškami. Jeptišky byly nahraženy vychovatelkami laickými. Pro službu v nemocnicích vydala táž Komise národní dobročinnosti řád, jímž mělo býti čeleno dosavadním nepořádkům, jemuž však jeptišky odepřely se podrobiti a hrozily, že hromadně nemocnice opustí. Klerikálové snažili se marně vzbouřiti pro své účele veřejné mínění, takže pravděpodobně nemocnice budou činnosti jeptišek zbaveny.

Odlučování školy od církví v republice Ecuador. V této americké republice velice energicky pokračuje laicisace školství. Eloy Elforo, president republiky, vydal poslední dobou tento dekret: Poněvadž 1. následkem upuštění od subvencí, které stát dosud poskytoval školám a jiným vzdělavacím ústavům, vydržovaným náboženskými společnostmi, jsou k disposici značné sumy peněžité, a 2. podpory dosud poskytované státem laické veřejné dobročinnosti jeví se býti nedostatečnými, ustanovuje se, aby položky v rozpočtu, které byly ustanoveny na podporu ústavů vyučovacích, vydržovaných náboženskými společnostmi, přikázány byly fondům pro veřejnou dobročinnost.

Z církevních obzorů.

Abbé Loisy o Ježíšovi a počátcích křesťanství. Katolicko-moderní historik Loisy napsal dvousvazkové dílo o třech synoptických evangeliích (t. j. evang. Matoušovo, Markovo a Lukášovo), které vzbudilo značný ohlas ve francouzském i jiném světovém tisku. Dílo je však sensační pouze osobou a úřadem svého autora (katolický historik se nebál říci, že se Ježíš nenarodil v Betlémě, že byl opravdovým synem tesaře, že měl bratry a sestry, že na kříži opravdu umřel, zůstal mrtvým a z mrtvých nevstával atd.); positivně k řešení otázky života Ježíšova přispívá málo. Připomíná práce Renanovy a chybuje s ním i v tom, že zřejmě mythická a namnoze symbolická vypravování evangelií považuje za historická fakta, jež snaží se přirozeně a nezázračně vysvětlovat. Dnes víme o věci už hodně více; známe orientálské vzory evangelií, životopisy Buddhův a Krišnův a víme, že Herodes, pokušitel, 12 apoštolů, z mrtvých vstání atd. jsou symbolisací určitých dějů přírodních a že se tu o historické události vůbec nejedná; nehledě ani k tomu, že nahodile z množství jiných vybraná a na „svatá“ povýšená 4 evangelia, u nichž neznáme ani autory (arg. už slova „podle“ Lukáše, Jana atd.) ani dobu a místo vzniku, jsou z těchto důvodů velice nespolehlivými historickými prameny. Proto význam díla Loisyho — a veliký — vidíme v docela jiné okolnosti. Souvisí se syllabem Pia X. Není náhodou, že Papež zatracuje v něm ne už přírodovědu, hvězdářství, fysiku, demokracii nebo theorii občanských práv — v těchto oborech kapitulovala už církev docela, syllabus Pia IX. z r. 1864 byl tu jejím labutím zpěvem — ale kritiku bible, vědecká studia o původu křesťanství, srovnávací racionalistickou theologii a pod. Církev zanechala už výpadů do oborů vědních, „smířila se“ s vědou, chytrý jesuita Wasmann přijal i Darwina, dnes by jí stačilo, kdyby si uhájila aspoň svoje biblické zázraky a pohádky. Ale i ty jsou už vážně ohroženy. A tu nemotorný syllabus sahá k zastaralé, kdysi hrozné, ale dnes už jen komické zbrani: klatbám, exkomunikacím a anathematům, zatím co chytrý a usmívající se Loisy ukazuje, kudy asi půjde opravdu budoucí katolická theologie: dovedla-li „nezměnitelná“ církev vzdáti se biblického šestidenní, obětoval-li Wasmann Adama s Evou, dovede se vezdy diplomatická theologie rozžehnati jednou klidně i s božstvím legendárního syna tesařova a bude také jeho vzkříšení vykládat symbolicky jako Loisy, že Ježíš „vstal z mrtvých ne tělesně, ale ve své církvi, kterou založil“. Církev není tak nehybná, jak se myslí. I ona dovede se přizpůsobit době a poměrům. *Th. B.*

Církve před konkursem. Z New Yorku se oznamuje: „Za 100 roků bude ostrov Manhattan, na němž stojí město New York, polem pro cizí misionáře, kam budou křesťanské církve vysílat své lidi, by obyvatelstvo obraceli na křesťanství.“ — Tak vyslovil se dr. Charles Jefferson v jeho desátém ročním kázání v tabernaclu na Broadway, nejstarším to kongregačním kostele ve Spojených Státech. „Kdežto církev byla naplněna pochybnostmi a obavami“, pravil dr. Jefferson, „mezi církví a velkou částí našeho obyvatelstva nastalo vždy větší se odcizování a propasť. To je světoznámý zjev. Filosofie a věda otřásly silně vírou. Socialismus nabyl ohromného rozšíření a významu v každé křesťanské zemi a jeho rozmachu a poklesu víry není ještě konec. New York stává se víc a více Paříží hledajících zábavu a Londýnem obchodu; mění se víc a více v město cizinců. Z našich 2,500.000 obyvatel jest jich 930.000 katolíků; nejméně 600.000

lidí nepřináleží vůbec k žádné církvi a tak zbývá jen asi 720.000 protestantů, což je o 50.000 méně než před 20 roky. A z těchto 720.000 protestantů dle jména jen malá část jest jich v nějakém spojení s protestantskými církvemi."

Papeže Pia X. kříž požehnání. Dle papežského reskriptu ze dne 26. září r. 1907 bude vydáván, jak „Čas" sděluje, při letošním papežském jubileu pro všechny katolické kněze a věřící celého světa kříž požehnání s podobiznou papežovou, na jehož rubu nalézá se vlastnoručně psané požehnání papežovo. Výhradně splnomocněná ústřední prodejna papežského požehnání (Karel Ortner, Vídeň IV., Wiedner Hauptstrasse 10, Freihand (!) rozesílá katolickým věřícím obchodní dopis s objednacím lístkem, v němž čte se mezi jiným, že papež vydal tento kříž požehnání, „aby všem kněžím a věřícím celého světa na srozuměnou bylo dáno, že tento kříž požehnání jest jak pro ty, kdož v jubilejním roce se do Říma odebéřou, tak též pro ony, již ve vlasti své zůstanou, vznešeným prostředkem, aby spolupatření své ke společnému otci a pastýři v duchu a srdci prokázali. Dále ráčil nejvyšší církevní kníže povoliti, aby řečení kněži a věřící prsa svá zdobiti směli tímto křížem, jenž nosí se na bílo-žluté stuze." A aby patrný byl tento vznešený prostředek a účel tohoto požehnání, připojen jest k tomuto čistě obchodnímu klerikálnímu šimlu objednací lístek s cenníkem, jenž uvádí čtyři druhy těchto křížů: „I. Pozlacené provedení s krátkou stuhou, spolu s pouzdrem po K 8·—. II. Ze 14karat. zlata s dlouhou aneb krátkou stuhou a pouzdrem po K 400·—. III. Miniatura, ze stříbra jako přívěsek, velikosť dle vyobrazení, spolu s pouzdrem po K 10·—. IV. Miniatura, ze stříbra jako přívěsek, velikosť dle vyobrazení, těžce pozlacená, spolu s pouzdrem po K 12·—." Jak patrno dle druhého bodu cenníku, není tato ozdůbka příliš laciným luxusem pro věřící, ale co je pakatel čtyř set korun proti neskonalému dobrodiní, jež věřící koupí papežského zboží pro celý život získá „po předchozím zaslánu obnosu na dobírku".

Sbírání petrského haléře v Chorvatsku. Chorvat. „Pokrok" ze 7. t. m. píše: Jistě není nyní důležitější věcí pro Chorvaty, než aby sbírali po všech krajích peníze, aby je poslali do nádherných paláců „vatikánského vězně". Agenti všech druhů zahájili nyní všestrannou akci, aby co možno nejvíce sehnali pro papeže. Rozumí se, že sami, bohatí i sytí, dávají nejméně, zatím co se snaží, aby vytloukli co nejvíce z chudičkého národa. Bohatými dary Vatikánu snad by se snáze došlo ke — kardinálskému klobouku. Zde ale nejdříve musí býti Italové ukojeni kardinálským kloboukem, aby měli většinu nad ostatními národy, aby papežská stolice zůstala ve — „familii". — „Kat. list" i „Hrvatsko" sdělují, že monsignor dr. Karel Horvat byl 28. února přijat v audienci u papeže. Přinesl totiž papežovi první splátku „Petrského haléře" z Chorvatska a blahopřál mu ke kněžskému jubileu. Mezi přáním odevzdal dr. Horvat papeži ony peníze. Tento dar papeži byl „velice milý", jak praví „Hrvatsko". Dr. Horvat podotkl, že je to „maličký" dar, a k tomu prý papež odpověděl: „Třebas malý, přes to veliký je to dar v těchto těžkých dobách" . . . V této zprávě uváděny jsou takové malichernosti, jak dr. Horvat seděl, jak si papež zapsal jubileum Posilovićovo, jak „milostivě" řekl: „Caro mio Posilović", ale nikde není uvedeno, kolik obnášel tento dar ze záhřebské diecese. My jsme tentokráte úplně zajedno s papežem, že to byly „těžké doby", když i bohatá Francie zavřela pro Vatikán svoji kapsu, každý dar z chudičkého Chorvatska je darem velikým.

Jak se „apoštoluje" v Americe. Evangelický kazatel Layfield kázal v Neponsetu u Kewaunee ve státě Illinois a aby výroky z písma, na které kázal, spíše se vštípily v mysl věřících, naškrábal je broušeným diamantem na okna své kvartýrské a svých sousedů, ba i na okna pošty chtěl tak učiniti a jen zakročením poštmistra bylo tomu zabráněno. Poškození majitelé oken vymáhají soudně náhradu. — Ukázka tato pěkně ukazuje, kam vede — konkurence v náboženství!

Z našeho života.

Našim přátelům bez vyznání. (Spolek volných myslitelů Augustin Smetana konal v neděli 15. března dopoledne v Praze v restaurantu „u Čížků" řádnou valnou hromadu, na které zvolen byl nový výbor, který se pak v prvé své ustavující schůzi ustavil takto:

Předseda: Dr. Th. Bartošek, I. místopředseda: Julius Myslík, II. místopředseda: Fr. Vojč, jednatel: Dr. Richard Aron, zapisovatel: Lila Nováková, pokladník: JUC. B. Novák, knihovník: Jaroslav Chmel.

Dále zasedají ve výboru: Fr. Esentier, Jos. Makovec, J. Mužík, Jos. Růžička, Ant. Rybová a Karel Ungermann.

Náhradníky zvoleni: Vl. Chmelík, Edm. Janda, Vojt. Kalita, Svat. Linhart, Ant. Materna a Ant. Týc.

Ježto volby provedeny vesměs dle kandidátky pracovníků, seskupených kolem „Volné Myšlenky", dosaženo nyní ve výboru nezbytné shody, takže lze nyní doufati v plodnou a zdárnou práci výboru a tím i celého spolku. Výbor také má nejlepší úmysl úsilovně pracovati, v plném dorozumění a shodě s Českou sekcí Volné Myšlenky, jejíž práci se bude snažiti vhodně doplňovati a doufá, že v tom ohledu nalezne u členstva, kterému jde o věc, vydatnou podporu. V prvé schůzi výborové byly vytčeny mnohé cesty, kterými výbor má jíti a my budeme nyní pravidelně o práci této členstvu i veřejnosti naší referovati. Obracíme se tudíž na počátku nové činnosti ke všem členům České sekce Volné Myšlenky z Čech, kteří jsou bez vyznání, aby se za členy Spolku Augustin Smetana přihlásili. (Připomínáme, že řádným členem spolku tohoto může býti jen osoba zákonně za bez vyznání uznaná.) Přihlášky adresujte: Dr. Richard Aron, kandidát advokacie, Praha II., Krakovská ul. č. 22. Působnost Spolku Aug. Smetana rozprostírá se na celé Čechy. Naši stoupenci z Moravy a Slezska, kteří jsou bez vyznání, nemohou ovšem býti členy spolku pražského; nechť se proto přihlásí za členy Spolku volných myslitelů v Brně (adresa: J. V. Stejskal, redaktor, Brno, Cejl č. 57.), kde rovněž řádnými členy mohou býti pouze osoby bez vyznání. Dodáváme ještě, že dle usnesení listopadového sjezdu důvěrníků české sekce Volné Myšlenky nezbavuje členství spolku povinnosti býti také členem České sekce Volné Myšlenky, že tedy naši přátelé bez vyznání mají býti členy v sdruženích obou a to jak české sekce Volné Myšlenky, tak i Spolku Aug. Smetana (v Čechách) neb Spolku vol. myslitelů v Brně (na Moravě a ve Slezsku).

Spolek volných myslitelů v Brně pořádá v neděli dne 12. dubna oslavu stých narozenin Ladisl. Klácela. Přednášky konají se: V Králově Poli (ref. red. Rouček), v Juliánově (red. Burian), v Husovicích (red. J. V. Stejskal), v Brně, hotel Slavie (posl. Vaněk). — Večer koná se ve spolkových místnostech slavnostní členská schůze s přednáškou a recitacemi. Klácelova pohlednice vydána bude nákladem spolku a obsahuje 2 podobizny (českou a americkou), jakož i pomník v Chicagu. Objednati možno u sekretariatu spolku (Brno, Cejl 57. II.).

Dokumenty klerikalismu.

Národnostní „spravedlnost“ katolické církve. V Trutnově v severních Čechách narodilo se manželům Calabovým děvčátko. Ježto oba rodičové jsou národnosti české, žádali, aby zápis v matrice katolické fary tamnější proveden byl česky. Avšak farář místní odepřel tak učiniti a na českou žádost otce o provedení českého zápisu odpověděl německy zamítavě, přes to, že otec požadavek svůj doložil konkretními případy a ministerskými rozhodnutími. Z tohoto rozhodnutí odvolal se otec, mimochodem řečeno redaktor menšinového časopisu trutnovského, k diecesní správě v Hradci Králové. A jak se zachovala veledůstojná konsistoř, v jejíž čele stojí biskup Doubrava, o němž se ještě před několika dny bájilo, že je upřímný Čech? ... Ani na stížnost otcovu neodpověděla! Ba dokonce otec dítěte byl pak několikráte volán následkem udání faráře k politickému úřadu, kde mu bylo dokonce hrozeno, že mu bude dítě odebráno, pakliže je nedá německy pokřtít!.. Ale otec se nedal a záležitost odevzdal svému právnímu zástupci, který se obrátil se stížností na místodržitelství. Ale tam patrně považují za svého představeného knížete-pána z Hradčan a nikoliv c. k. zákony a proto věc uložili, aby hezky uzrála . . . Zatím od narození děcka uplynulo již půldruhého roku a děvčátko-nekřtěňátko hezky již vzrostlo a má se čile k světu. Otec jeho posílá nám na žádost naši jeho fotografii vedle uvedenou a praví: „Posílám Vám podobenku našeho „nekřtěnce“, aby ve známost veřejnosti přišlo, jak starostlivá jest ta matka církev o nás Čecháčky v „uzavíraném“ a co hlavního, aby viděti bylo, že ne křest, ale pořádná obsluha a vlídné zacházení jest ku zdaru a vývinu děcka nezbytně potřeba. Nebudiž to pokládáno za chlubení se, když sdělím, že to „nekřtěně“ předrostlo i o dva měsíce starší křtěné děti a že již od nového roku chodí, co jiné děti dosud lezou. Naše Milada (tak jí říkáme), je nám k radosti a snad ona neústupnost církevníků byla toho příčinou, že lpíme oba na tom děcku nesmírně.“ ... Zaznamenáváme tento případ mezi řadu dokumentů o klerikalismu církve katolické; nechť je všem rodičům milujícím své dítky takovým ponaučením o ledví kněží, jako byl pro rodiče malé Milady!

Kaleidoskop.

Světlo poznání se šíří! Chicagská „Spravedlnost“ z 5. března sděluje: Rev. R. J. Campbell, pastor kostela City Temple v Londýně, uveřejnil otevřený list, adresovaný všem přátelům svobodné církve, ve kterém doporučuje, aby se založila nová sekta a organisace, která by činně šířila jeho „novou theologii“. Hlavní myšlenkou této nové theologie jest, že Kristus byl pouhý člověk, společenský reformátor, ale ne bůh. K tomuto kroku prý Rev. Campbella přimělo nepřátelské stanovisko církevních hodnostářů vůči novému hnutí.

Důležité pro zoology (ti nevěrci nejvíce se přičinili o rozšíření hanebné theorie Darwinovy) je nález onoho středoněmeckého pastora, o kterém referují „Blätter für deutsche Erziehung“, že svými žákům vykládal o rozdílu mezi čtyř- a šestikřídlými anděli. V německých seminářích užívá se učebné hudby od Wulffa a v té jsou pěkné příspěvky k neobyčejně těžkému zkoumání andělův. V této eminentně vědecké knize stojí o andělích do slova toto: „Zjevují se a mizí okamžikem, mají buď podobu lidskou nebo jsou okřídleni a mají potom buď tělo zvířecí a lidský nebo zvířecí obličej.“ Do které třídy budou andělé se zvířecími těly a lidským obličejem zařaděni? Bylo by věru na čase při všech universitách založiti stolice pro studium nebeské zoologie. *der.*

Ku zvýšení důstojnických platů přináší „Matice Svobody“ v Brně tento dialog: Poplatník: Nevím, nevím, dám-li tentokráte souhlas ku zvýšení vaší gáže. Důstojník: Dáte — nedáte — já si už pomohu k tomu zvýšení — abych mohl zaplatit dluhy za sebe a za svou rodinu. Poplatník: Tak? Smím-li pak vědět, jakým způsobem? Důstojník: Stanu se — arcibiskupem!

Znalosti dra Išky. Ve schůzi „Svobodné Obce“ v Chicagu přednášel o Svatoplukovi Čechovi dr. Iška. Kdo četl ve „Svornosti“ zprávu o přednášce této, musí se diviti smělosti, s jakou člověk, prozrazující tolik neznalosti literárních poměrů českých, jako pan Iška, může si troufati na podobnou přednášku. Pan Iška nejen že docela povrchně význam Čechův pojal, ale on dokonce udával v řeči své věci úplně vymyšlené. Prohlásil na příklad, že „Písně Otroka byly *mnohokrát* vládou *zabaveny*, znovu *opraveny* a teprve po mnohých obtížích vydány na denní světlo“ — a zatím každý čtenář novin ví, že z toho není ani slova pravdy. Kdyby pan Iška žil od narození někde v zastrčeném koutě Ameriky, snad by se mu takové ignorantství mohlo odpustit (ale i pak by nesměl si troufati jiné takto „poučovati“!), ale v době vydání „Písní Otroka“ byl p. Iška ještě v Evropě a neměl snad ani potuchy o Americe! . . . Ale ovšem, tenkráte pan Iška ještě pečoval o nadpozemské blaho svých oveček, zejména rodu ženského, a takový Svatopluk Čech byl tehdy jeho zbožným zájmům příliš vzdálen, nežli aby se o osud jeho kacířských knih staral.

„Kulturní“ práce panošů „Svornosti“. O kvalitě práce pánů Geringera a Išky mezi Čechy americkými svědčí velice názorně číslo „Svornosti“ z 4. března, kde v rubrice „Zprávy z Milwaukee“ na dvou místech se doporučuje chantant a to mimo jiné těmito slovy: „Umělci sestavili ostatně program svých nejskvělejších čísel, mezi nimiž nebude ani „Holka mrňavá“ ani „Kotě feš“ scházeti“... Před padesáti léty šířily z Milwaukee „Flugblätter“ Vojty Náprstka osvětové poznání; nyní se odtamtud po třicetileté práci Geringerovců šíří sláva „Holky mrňavé“ a „Kotěte feš“ ... Snad se na konec dočkáme, že tyto „Svorností“ tak vynášené plody ducha lidského zvoleny budou za hymny nové organisace páně Iškovy.

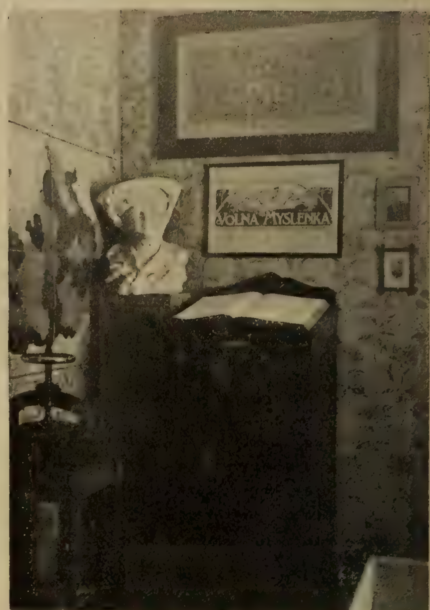
V temných dobách byli národové spolehlivě voděni náboženstvím, jako bývá v úplně temné noci slepý naším nejlepším vůdcem; zná totiž cesty a pěšiny lépe než kterýkoli vidoucí. — Směšné by však bylo, kdybychom stále ještě používali slepého za vůdce, když už nastal den.

(Heine: Myšlenky a nápady.)

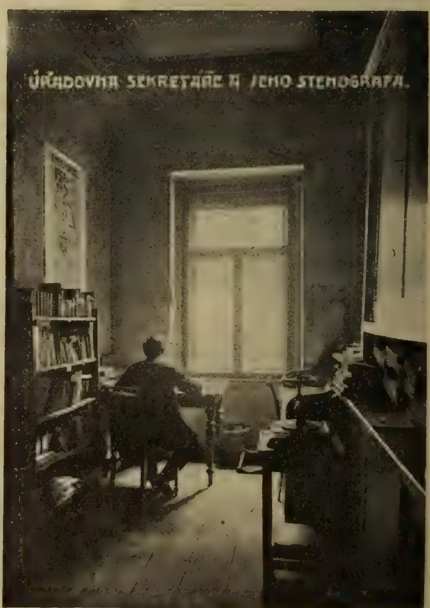
Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

NAŠE PRACOVNY.

KANCELÁŘSKÉ MÍSTNOSTI VOLNÉ MYŠLENKY.

V MALÉ PODKROVNÍ SVĚTNIČCE JEDNÉ VINOHRADSKÉ VILLY VZALA VOLNÁ MYŠLENKA POČÁTEK A ENERGICKOU A OBĚTAVOU PRACÍ KROUŽKU SVÝCH PŘÁTEL VZROSTLA ZA TŘI ROKY V PODNIK, KTERÝ NYNÍ SOTVA SE VTĚSNÁ VE ČTYRY VELIKÉ MÍSTNOSTI A SKLADIŠTĚ.

DOUFEJME, ŽE ZA PODPORY VŠECH STOUPENCŮ A PŘÁTEL STEJNĚ BUDE VZRŮSTATI A VZKVÉTATI I V LETECH DALŠÍCH, KDY PRAVDĚPODOBNĚ PRÁCE JEJÍ U NÁS BUDE OBZVLÁŠTĚ ZAPOTŘEBÍ!

Po konfiskaci druhé vydání.

ROČNÍK IV. ČÍSLO 1.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. KVĚTEN 1908

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

BEDŘICH NIETZSCHE:

O volných a svázaných myslitelích.

Pět kapitolek z knihy „Menschliches Allzumenschliches“. (225, 226, 227, 229 a 232.)

1. Volná mysl pojmem relativním. — Nazýváme toho volným myslitelem,*) kdo jinak myslí, než by se o něm na základě jeho původu, okolí, stavu a úřadu, nebo na základě panujících časových názorů dalo souditi. On jest výjimkou, svázaní myslitelé jsou pravidlem; tito předhazují onomu, že jeho volné zásady mají původ buď v touze býti nápadným, nebo že dají souditi na volné jednání, to jest na takové, které jest v nesouhlasu se svázanou morálkou. Časem se říká také, že ty nebo ony volné zásady možno odvoditi z přesunutí nebo přepjatosti mozku; ale tak mluví pouze zlomyslnost, která sama nevěří v to, co říká a chce tím pouze škoditi: neboť vysvědčení větší hodnoty a ostrosti intellektu jest volnému mysliteli obyčejně psáno ve tváři tak čitelně, že tomu svázaní myslitelé dobře rozumějí. Ale obě ostatní odvození volného smýšlení jsou myšlena poctivě; ve skutečnosti vznikají mnozí volní myslitelé tím neb oním způsobem. Proto ale mohou zásady, ku kterým tou cestou došli, býti pravdivějšími a spolehlivějšími než ony svázaných myslitelů. Při poznání pravdy záleží na tom, že ji mám, nikoliv na popudech, proč jsem ji hledal, a na cestách, kde jsem ji našel. Mají-li volní myslitelé pravdu, mají svázaní myslitelé nepravdu; je lhostejno, přišli-li první k pravdě nemravností, druzí trvali z mravnosti na nepravdě. — Ostatně nenáleží k podstatě volného myslitele, aby měl správnější názory, nýbrž mnohem více, aby se odpoutal od běžných, ať již šťastně nebo s nezdarem. Obyčejně bude míti přece jen pravdu nebo alespoň ducha bádání po pravdě na své straně; neboť žádá důvody, ostatní pouze víru.

2. Původ víry. Svázaný myslitel nezaujímá své stanovisko z důvodů, nýbrž ze zvyku, jest na př. křesťanem, ne snad proto, že měl názor o různých náboženstvích a volbu mezi nimi, jest Angličanem, ne proto, že měl názor o různých zemích a že se pro Anglii rozhodl, nýbrž nalezl křesťanství a angličanství a přijal ho bez důvodů tak jako někdo, kdo se narodí ve vinařském kraji, se stane pijákem vína. Později, když byl již křesťanem a Angličanem, vyšťáral snad také nějaké důvody ve prospěch svého zvyku; vyvrátíme-li mu ty důvody, nepřevrátíme ho však v jeho názoru. Přinuťme na příklad svázaného myslitele, aby podal své důvody proti bigamii, pak se dovíme, je-li jeho svatá horlivost pro monogamii založena na důvodech nebo na zvyku. Zvyknutí duševním zásadám bez důvodů nazýváme vírou.

3. Činiti z následků důvody a protidůvody. — Všechny státy a společenská zřízení: stavy, manželství, výchova, právo, všechno má svoji sílu a trvání jedině ve víře svázaných myslitelů v ně — tedy v nepřítomnosti důvodů, neméně v bránění se otázkám po důvodech. To neradi svázaní myslitelé připouštějí a cítí dobře, že to je pudendum.*) Křesťanství, které bylo velmi nevinným ve svých intellektuelních nápadech, nepozorovalo ničeho z tohoto pudenda, žádalo víru a nic

*) Překládám vědomě odchylným výrazem „volný a svázaný myslitel“ slova „Freigeist“ a „Gebundener Geist“, poněvadž se slov těch užívá v tomto smyslu místo doslovných a bezvýznamných stejně jako bezvýrazných „volný duch“ a „vázaný duch“.

*) Pudendum = něco, zač nutno se stydět.

než víru a s vášní odmítalo žádosti po důvodech; poukazovalo na úspěch víry: ucítíte již výhody víry, naznačovalo, stanete se jí blaženými. Skutečně postupuje stát stejně a každý otec vychová tímtéž způsobem svého syna: považuj toto za pravdivé, říká, ucítíš, jak to dělá dobře. To znamená, že z osobního užitku, který přináší nějaké mínění, má býti dovozena jeho pravdivost; výnosnost nějakého učení má býti zárukou intellektuelní jistoty a důvodnosti. Jest to tak, jakoby obžalovaný mluvil před soudem: můj obhájce mluví úplnou pravdu, neboť hleďte, co následuje z jeho řeči: budu osvobozen. — Poněvadž svázaní myslitelé mají své zásady pouze pro jich užitečnost, domnívají se i u volného myslitele, že tento svými názory hledá svůj užitek a že jen to za pravdivé uznává, co mu prospívá. Poněvadž ale to, co jemu prospívá, je pravý opak toho, co je užitečno jeho spoluobčanům a soudruhům, předpokládají tito, že jeho názory jsou pro ně nebezpečnými; říkají nebo cítí: on nesmí míti pravdu, neboť on nám škodí.

4. Míra věcí pro svázané myslitele. — O čtyř druzích věcí říkají svázaní myslitelé, že jsou tu právem. Za prvé: veškeré věci, které mají trvání, jsou tu právem; za druhé: veškeré věci, které nás neobtěžují, jsou tu právem; za třetí: veškeré věci, které nám užitek přinášejí, jsou tu právem; za čtvrté: veškeré věci, pro které jsme přinesli oběti, jsou tu právem. Poslední vysvětluje na př., proč ve válce započaté proti vůli národa se s nadšením pokračuje, když byly přineseny oběti. — Volní myslitelé, kteří přivádějí svoji věc před forum svázaných, musí dokázati, že vždy byli volní myslitelé, tedy že má volná myšlenka trvání, potom, že nechtějí obtěžovati, a konečně, že svázaným myslitelům přinášejí celkem výhody; ale poněvadž o tomto posledním svázané myslitele přesvědčiti nedovedou, nepomůže jim nic, že dokázali první a druhý bod.

5. Domněnka o původu svobodného myšlení. — Stejně, jako ledovců přibývá, když v rovníkových končinách slunce s větším žárem než dříve pálí — v moře, může stejně dobře silně se rozšiřující volné myšlení býti svědectvím, že někde žár cítění neobyčejně vzrostl.

Přeložil *F.*

ALFONS ŠŤASTNÝ:

Počátky Volné Myšlenky v Čechách.

Historická vzpomínka.

Vývin vědy a svobody občanské od let čtyřicátých, kdy nastalo hnutí pro svobodu po celé Evropě, čím dále, tím více ohrožoval církev katolickou, takže se v Římě viděli nuceni chopiti se proti šířící se nevěře těch nejpřísnějších prostředků. Uzavírány pak v letech padesátých se státy smlouvy na ujařmení rozumu, tak zvané konkordáty, dle nichž se zavázal stát nedovolit na školách svých žádné učení nesrovnávající se s učením církve katolické, jakoužto smlouvu také Rakousko svým známým a zlopověstným konkordátem uzavřelo.

Vzdělání lidu však neustále a neustále pokračovalo a i v kněžstvu samém povstávalo liberálnější myšlení. Nastal známý „kulturní boj“ v Německu za Bismarcka, jenž chtěl Německo vymknout úplně z veškerého vlivu Říma na jeho katolické občany. Řády mnišské a klášterní zrušeny, a mniši se musili z říše vystěhovat. Vydány tam známé „květnové“ zákony.

Na tomto liberálním ruchu pro volnost myšlení bralo i Rakousko svého podílu. V ministerstvu ovládli němečtí liberálové Herbst, Hasner a Giskra, kteří Rakousku opatřili jeho základní zákony státní z roku 1867, jimiž občanu rakouskému zajištěna všestranně svoboda občanská, jakou mu dnes jiné státy evropské vším právem závidí. Vydáním zákonů těch nastal i v Rakousku s Římem ten nejtužší boj kulturní, následkem čehož i u nás zrušen konkordát, a byli bychom se dočkali i zrušení klášterů a vystěhování se mnichů, kdyby doba liberalismu byla trvala jenom ještě několik málo neděl. Zákony dotyčné byly již připraveny za souhlasu mocnáře a čekaly svého vyřízení sněmovnami. Z doby té máme i my své „květnové“ zákony z roku 1868, zákony mezináboženské, jimiž u nás umožněna bezkonfesionelnost, dříve nemožná, která je vlastně tou největší vymožeností ve směru kulturním a náboženském, neboť jí teprve občanu dána volnost myšlení, volnost zbaviti se každého a jakéhokoli svazku církevního, jehož dosud zbaviti se nemohl. Teprve od doby té směl občan rakouský volně myslit!

Církev katolická dobře chápala, co to vše znamená, a když všecky dosavadní prostředky k zamezení té obávané nevěry nedostačovaly, chopila se svatá církev toho posledního, ovšem nejmocnějšího, prohlásivši roku 1870 na místě dosavadního zřízení konstitučního v církvi katolické, dle něhož církev řídil koncil společně s papežem, naprostý absolutismus papeže římského, který se stal prohlášením ho za neomylného neobmezeným vládcem v církvi, vedle něhož i ti nejvyšší kněží, biskupové, arcibiskupové, patriarchové a j. neplatili nic, před nímž nebylo více žádného práva církevního, kanonického, a místo něhož stála tu pouhá a prostá libovůle jeho. Vlastně absolutismus ten znamenal ale vládu jezovitů, kteří se stali nyní pány v církvi.

Tím vším se mělo zabránit každému vol-

nějšímu hnutí v církvi katolické jak mezi kněžími, tak a zvláště mezi laiky.

Zatím šla věda a snaha po volnosti myšlení svou cestou a vyvíjela se dál a ohrožovala nejen církev katolickou, ale i jiné, ba každé učení náboženské, pokud se příčilo rozumu lidskému. A tak v Německu se jí necítili ohroženými pouze katolíci, ale i tamější protestanté, a boj kulturní se týkal stejně obou. Tak jako se strany katolické se stavěli v boj tamější hierarchové katoličtí, tak se strany protestantské se stavěli v boj ten vrchní kazatelé evangeličtí k hájení víry, vědou v nebezpečí uváděné. A tu povstaly mezi protestanty jejich známé spolky volných myslitelů, jejich freidenkerbundy, freidenkervereiny. Tito spolkové volných myslitelů ovšem nalézali mezi evangelíky velice vhodnou půdu, jelikož, jak známo, evangelík, protestant, si může Písmo, Starý a Nový Zákon, vykládat každý dle svého rozumu, aniž by ho v tom jeho spolek náboženský obmezoval, kterážto volnost ve výkladu Písma konečně šla u některých spolků volných myslitelů velmi daleko, takže odhazovali jedno učení po druhém, až jim konečně zbylo velice málo, takže to dotáhli tak daleko, že jejich pastoři, jak víme, neuznávají namnoze více ani základ křesťanství, božství Ježíše, a jsou s celým svým křesťanstvím vlastně už hotovi!

Toto hnutí volného myšlení v Německu nezůstalo osamoceno a obmezeno pouze na Německo a šířilo se i mezi katolíky jiných zemí, a prohlášení neomylnosti papeže římského nemálo otřáslo tak mnohé mozky lidu věřícího, který u katolíků nalézal poněkud zase klidu v starokatolictví, které vlastně bylo tím dosavadním katolicismem, kdežto novou sektou byli ti novopečenci neomyláci, kteří byli přijali nauku o Neomylnosti. Tito byli těmi odštěpenci od té dosavadní „pravé“ církve, těmi bludaři, těmi kacíři. Kdyby tehdejší vlády evropské byly chránily katolicismus, jak očekávali i ti biskupové evropští, nikdy by neomyláctví nebylo zvítězilo. Takhle ale zvítězilo v té svaté, neomylné (!) církvi katolické kacířství, neboť přijmutí nové nauky v učení církve je tak dobře kacířstvím jako zavržení učení dosavadního. To učili ti nejvěhlasnější biskupové evropští a američtí. —

Této doby vydával v Praze Josef Barák svou „Svobodu“, jediný to list všímající si hnutí náboženského. List ten vycházel jako čtrnáctidenník a jako vedlejší list „Národních Listů“, jichžto redaktorem Barák tehdáž byl. „Svoboda“ byl list naprosto protiklerikální, bičující hlavně tu zevní stránku věci, do učení náboženského vůbec se nemíchaje. Alfons Šťastný byl horlivým čtenářem a i dopisovatelem do listů těch, sledoval pilně celé to hnutí neomylácké, které ho z té církve katolické vypudilo, takže se stal bezkonfesionelním, stoje na zásadě té, že poctivost občanská vyžaduje nenáležeti ke spolku, s jehož učením nelze souhlasiti. Studoval té doby v Praze na fakultě filosofické předměty přírodovědecké, když byl dříve strávil na fakultě medicinské do 3. roku, pro zdraví ale dále tam zůstati nemohl. Sledoval celý ten boj kulturní a jeho výsledky náboženské jak v Německu, tak v Rakousku. Když pak Barák se viděl ve svém očekávání, že prohlášení Neomylnosti bude míti za následek v Čechách nějaký převrat náboženský mezi katolíky, zklamán a „Svobodu“ dále vydávati nechtěl, podjal se dalšího vydávání listu Šťastný za dosavadního programu protiklerikálního. Zároveň ho ale vedla studia přírodovědecká k vydávání jeho spisů zlopověstných, stojících na stanovisku úplně volného myšlení, sáhající ale zároveň na samu nauku náboženskou, jelikož měl za to, že třeba jíti dále, nežli se šlo dosud.

První jeho spis: „O doplnění našeho národního programu“, vydaný roku 1872, byl veřejným projevem proti autoritě církevní a pro volnost smýšlení. Radí, aby národ svůj program doplnil přijetím do něho:

„1. vymanění se z autority každé, která čelí proti rozumu lidskému, nechť je to náboženská nebo politická nebo společenská a užití práva svobodného zkoumání a posuzování;

2. pěstování poctivosti občanské nejen ve směru politickém, nýbrž ve směru každém, zvláště i náboženském, vzdání se dosavadního moderního pokrytství, kde občan pravé smýšlení své jednáním svým zastírá, jinak jednaje nežli smýšlí;

3. postavení se národa na stanovisko společenství a lidskosti, by vycházeje od skutečnosti té, že člověčenstvo tvoří velikou společnost, které se povede nejlíp tenkráte, až zavede v žití svém rozumné žití společenské uznávajíc, že lidstvo je společným užívatelem světa jako jediného zdroje života a blaha svého a že tenkráte společníci dosáhnou blaha největšího a nejtrvanlivějšího, když se každý z nich bude domáhati blaha svého neustálým zřetelem k blahu ostatních.“

V prvním bodu tedy radí k volnému myšlení, v druhém k bezkonfesionelnosti a ve třetím k socialismu.

Brožura přijata s uznáním a rozebrána ihned, načež uspořádal mládenecký klub ihned druhé laciné vydání, které taktéž rozebráno.

Po této brožurce následovala roku 1873 brožura druhá, „Dekret o neomylnosti papeže římského a jeho význam praktický“, v níž dokázán význam dekretu nejen pro církev, ale i pro stát, popsán celý průběh jednání, jakož i jeho základ kacířský.

Ve třetím spise, „K otázce školní“, dokazuje spisovatel potřebu školy laické, beznáboženské, přijda na konci svého projednání

k tomuto závěrku: „Spiskem tímto chtěl jsem poukázati k tomu, že nynější zřízení školství vůbec a obecného zvlášť nevyhovuje požadavkům časovým, ale ani požadavkům zákonným, nejméně ale pravé vzdělanosti a blahu národa, poněvadž maje položiti základ k vychování občanů řádných svým dosavadním zřízením, hlavně ale svým vyučováním náboženství co předmětu k tomu povinnému staví člověka od prvního jeho vstoupení do školy mezi dvě protivy, rozum a nerozum, mezi nimiž není naprosto žádného vyrovnání, v kterémžto postavení člověk zůstane po celý život svůj potáceje se až do smrti své mezi pravdou a bludem, nenalézaje nikdy uspokojení a blaženosti. Poněvadž ale blud nutně vede ke zkáze, musí i vyučování jemu tam vésti, a proto směřuje vyučování náboženství přímo ke zkáze občanstva."

Patrně tehdáž již a více nežli dnes naléháno na sesvětštění školy.

V době této hlavně v Německu hledělo se k prozkoumání, jak to vlastně s tím životem Ježíše ve skutečnosti a nikoli dle dosavadního podání vypadá, a co v evangeliích pravdivého a co přibásněného. Jedni hleděli při tom ke skutečnosti, druzí hleděli k výkladu podání tak, aby se dalo srovnat s rozumem. Aby také v národě našem se dostalo poněkud aspoň světla a poznalo se, že zakladatelem křesťanství n e b y l Ježíš, jemuž se o něčem takovém ani nezdálo, nýbrž P a v e l, takže by křesťanství se vlastně mělo nazývati p a v l i n i s m e m, sepsal Šťastný svůj spis: „J e ž í š a j e h o p o m ě r k e k ř e s ť a n s t v í", na jehožto konci píše: „Cestou porovnání učení křesťanského s učením Ježíše a seznáním vyvinutí se jeho snadno poznati lze, že Ježíš s učením křesťanství nemá co dělat. Vydávat učení křesťanské v podstatě jeho, t. j. v tom, v čem se liší od učení židovského, za učení Ježíše, je blud se strany těch, kdož učení to neznají, a klam se strany těch, kdož ho znají, ale pravdu připustit nechtí." —

Ve svém boji protiklerikálním se Šťastný, jak již výše podotknuto, nespokojil s bojem proti těm rozličným zevním nešvarům církevním, ale jda hloub sáhl přímo na samou n a u k u církevní, vycházeje z toho přesvědčení, že, bude-li otřesena ta, ostatní se sřítí samo sebou. A tu vydal svůj spis „O s p a s e n í p o s m r t i", kde sáhl nejen na učení náboženství katolického, ale na náboženství vůbec, jednaje o učení o bohu, duši nesmrtelné a životě posmrtném. Ve spise tom dokázal, kam vede prostý rozum a volné myšlení.

To, jakož i to předcházející nebylo ale déle k snesení, a proto povstali nyní kněží a jali se vydávat proti brožurám těmto své p r o t i s p i s y. Byl to kanovník Dr. Lenz v Praze a farář Podlaha ve Stálci, kteří spisy svými bojovali proti Šťastnému, stavíce se na Písmo, tedy ovšem na stanovisko, jehožto podstatu pravdivosti a skutečnosti by byli musili d ř í v e d o k á z a t, nežli mohli na něm počít stavět. Proti přírodovědecko-filosofickému stanovisku spisovatele brožury ale vůbec ani boj podniknut nebyl. Protispisy vycházely anonymně, takže se nevědělo tehdáž, kdo je spisovatelem, což vyšlo najevo teprve později. Adresovány byly Drem. Lenzem na místo na Šťastného na „Jana Brázdu ze Zlámané Lhoty".

Dr. Lenz, napotomní probošt vyšehradský, byl v letech devadesátých zvolen za poslance zemského v kurii velkostatkářské, kdežto Šťastný zvolen za poslance v kurii obcí venkovských. Dra. Lenze Šťastný neznal, aniž věděl o jeho volbě. A tu přišel tento k Šťastnému jako p r v n í poslanec, který tohoto na sněmu pozdravil, a představil se mu, kdo je. A pokud byli spolu na sněmu, žili v poměru přátelském, jakož žil Šťastný v poměru tom i s druhým, svým domovem blízkým odpůrcem.

Spis tento, jako ten předešlý, způsobil veliký rozruch, zvláště v seminářích, kde varováno přísně před čtením jich. Že veškeré spisy Šťastného dány na index, t. j. v seznam knih církví katolickou zatracených, rozumí se samo sebou, a již proto zakázáno alumnům je čísti. Jenom že to způsobilo pravý opak. Spisy byly, jak se nám sdělilo, přímo hltány, a čím byly horší, tím více! Za krátko byly rozebrány.

Pojednání ve spisech dosaváde uvedených namířeno proti v ě r o u c e. Záleželo na tom, dokázat také bezpodstatnost m r a v o u k y katolické, ale i náboženské neboli církevní vůbec a postačitelnost mravouky rozumové a proto sepsal Šť. svůj spis „O m r a v n o s t i r o z u m o v é". Co se snažil zvlášť spiskem tím dokázat, vysvítá ze slov na konci úvahy té napsaných, kde se píše: „Ze všeho toho vysvítá, že člověk tak jako každá jiná živá bytost co jediný základ svého trvání nemůže chtíti nic, nežli jedině to, o čem se domnívá, že k blahu jeho vede, jakož na druhé straně to, co dle zřízení těla svého a okolností právě panujících nutně chtíti musí, že tedy ani co do předmětu svého chtění, ani co do osoby své n e m á vůle svobodné! vysvítá, že není všeobecné mravnosti jiné nežli lidskosti, humanity, t. j. takového žíti se společníky svými na tomto světě, dle něhož hledí každý vždy ku s p o l e č n é m u blahu všech společníků, k jakémužto chování ale člověk snahou po největším, trvalém blahu vlastním již nucen a rozumným pochopením skutečnosti již veden jest, aniž by mu bylo potřebí nějakého zvláštního „božského zjevení", které by mu chování takové nařizovalo; že nemá žádného smyslu mravnost náboženská co mravnost k bohu jako bytosti, jíž dle učení náboženského ani uškoditi ani prospěti nelze; zkrátka, že pravidlo, žij rozumně, a povede se tí dobře, je pravidlo člověku úplně dostačující,

jakož že mu dostačí řízení se dle praktického učení: „Co sám nechceš, nečiň toho jinému a co sám chceš, čiň také druhému.“ —

Aby náš lid měl před sebou ten základ celého toho jednání církve katolické v letech šedesátých a sedmdesátých, na němž zbudovala svou nauku o Neomylnosti, podána ve spise „Encyklika a syllabus otce svatého, Pia IX. a encyklika a syllabus syna nové doby“ nejprve doslovná znění obou oněch listin z roku 1864 a postaveny proti nim nauky vědy odporující jim co jejich protivy, jak je uznává volný myslitel, člověk novodobý.

Ve svém souhrnu tvořily spisy Šf. základ, na němž mohl každý volně myslící člověk vybudovat si svůj názor světový, odpovídající skutečnosti a tedy pravdě a proti dosavade panujícímu názoru církevnímu, ovšem bludnému. Názor ten souhlasí se spisem Häcklovým „Záhady světa“ dnes u nás uveřejněným, tak že se může říci, že to, co dnes spisem tímto hlásáno, v Čechách hlásáno již v létech 1873—4, tedy již před 35 lety.

Karakteristické pro dobu tehdejší je to, že spisy Šf. se strany laiků, nekněží, přijaty úplným mlčením. V národě vládl Palacký, muž to, ač protestant, přísně konservativní, hledící vždy dobře vyjíti s katolickými hierarchy, což už něco znamená. Dle toho ovšem řídila se celá politika česká, takže živly liberální representované drem Juliem Grégrem, Sladkovským, Barákem, dr. Ed. Grégrem a j. nemohly v ohledu kulturním uplatnit liberalismus kulturní, jak by bylo bývalo třeba. Laikové konservativci ale ponechali to kněžím, aby si věc vyfechtovali sami. Vzdělanci čeští netroufali si z obavy před vládnoucími konservativci nějakým způsobem dávati na jevo svůj souhlas s volným smýšlením, a konservativci stáli na autoritě. Přes to ale se nalezl ovšem malý hlouček lidí, kteří uznávali potřebu, aby ti stejně smýšlející se spojili ve svazek k společné podpoře v boji za volnou myšlenku a aby dle příkladu německých Freidenkerbundů byl i v Čechách zřízen spolek přívrženců volného smýšlení. Spracovány stanovy a podány a když nebylo námitek „Spolek svobodných myslitelů“ místodržitelstvím povolen. Účast na hnutí tom brali vřele čeští studenti vysokých škol, potažmě členové tehdejšího akademického spolku, jehož mnoholetým členem Šf. byl, jehožto přičiněním také spolek ten dostal své zřízení kuriatní, jehož dříve nebylo. Roku 1874 na den sv. Jana Nepomuckého svolána ustavující valná hromada do staré zasedací síně na radnici města Prahy, která dobromyslností tehdejšího liberálního purkmistra pražského, Huleše, byla tomu propůjčena. K členům spolku toho náležel také tehdejší akademik a nynější náš pan exministr dr. Pacák, který byl velmi horlivým přívržencem volné myšlenky. Snad nám nezazlí vzpomínku tu dnes, kdy po 35 letech vidí, že to malé semínko, co tehdáž co student pěstoval v tak úzkém kruhu, jaký byl ten náš pražský doby tehdejší, volná myšlenka, dnes po celé zeměkouli vzrostla v mohutný strom, pod jehožto větvemi se hromadí vše, co volnému myšlení přeje.

P. dr. Pacák při setkání se se Šf. tomuto vždy se zálibou připomínal ty doby studentské, kdy spolu pěstovali myšlenku dnes světem hýbající. —

Jeden z nejhorlivějších členů spolku a vůbec pracovníků pro věc byl jeden z tehdejších studujících dr. P. Vaněk v Praze. Mladík ten tehdáž s obdivuhodnou horlivostí pracoval na poli svobody všestranné věnovav veškerý mu zbývající čas na místo zábavě věci vážné.

Mezi členy vynikal také pan Lachna, obchodník nyní v Táboře, tehdáž v Praze, který se svou manželkou horlivě se účastnil schůzí, které stály pod přísným dozorem policejním, tak že týdenní schůze se směly konat pouze za oznámení jich policii, která neopomenula vyslati k nim vždy svého tehdejšího komisara Svobodu.

S jakými povznášejícími city všichni ti pracovníci na poli volného myšlení z doby tehdejší vítali kongres pražský a sledovali průběh jeho, vidouce tu dnes ty tisíce mužů a žen horlících pro to, co jim tehdáž bylo a zajisté podnes ostalo tím nejdrahocennějším, volné myšlení člověka! —

Avšak pod tou přísností policejní se strany jedné a za lhostejnosti vzdělanců pražských se strany druhé nemohla se činnost spolková náležitě rozvinout. Vidíme, jak těžko bylo Volné Myšlence uspořádat kongres pražský, kdy už život spolkový a shromažďovací tak mohutně vyvinut a kdy celý svět béře tu účast. Spolek Svobodných myslitelů v Praze neměl nižádné podpory odnikud, spíše veliké odpůrce. Přátelé věci se choulili, schovávali, dávajíce Šf. za pravdu, ale jen mezi čtyrma očima a povzbuzujíce ho k další činnosti. Nikdo nesměl ale vědět, kdo z nich s jeho náhledy souhlasí. Konečně ho i ti dosavadní přátelé nechali na holičkách, jelikož na ně se strany konservativní působeno, takže Šf., vida se opuštěna, uchýlil se z Prahy zpět do svého Padařova, aby tam, jak si přály Nár. Listy, jimž po tolik let tak věrně byl sloužil, „pěstoval kolník“.

Mladé protiklerikální hnutí v Praze vyvolané vzalo za své a vše se pokojně uspořádalo dle přání našich konservativců českých. Nastal 35letý spánek, spánek hrobový. Liberálové umlkli. Klerikálové ale zatím pracovali potají dále. Když však vlny vědy hrozily tu „svatou“ pohltit, tu se tato vzpřímila k zjevnému a jak doufáme poslednímu rozmachu proti vědě té ještě jednou a vyvolán nový kulturní boj pro volné myšlení člověka.

Volná myšlenka, která v národě českém má své kořeny v českém husitismu, který při každé příležitosti zase se objevuje, dnes počíná ovládat lidstvo.

To, co před 35 lety tu bylo co maličké, nepovšimnuté, dnes rozprostírá se mohutně po celé zeměkouli, a tisíce a tisíce volných myslitelů se shromažďuje a spolčuje k vespolné ochraně. —

Vzpomínka tato má býti pobídkou, bychom se vším úsilím pracovali na poli pravdy a skutečnosti proti bludu a klamu, jak činili před námi jiní. —

S tím největším díkem musí každý svobodomyslný člověk pohlížeti na ty dnešní apoštoly Volné Myšlenky, kteří jsouce poslušni rozkazu svého rozumu a rozkazu lidskosti: „Jdouce, učte všecky národy!“ konají jen nejvznešenější úkol člověka osvobozujíce ho z dosavadního jeho otroctví myšlení a vedouce ho k té nejvznešenější svobodě, k volnosti myšlení a my k této vzpomínce můžeme připojiti jen to nejvřelejší přání, aby takto podniknuté dílo se dařilo čím dále tím více ku blahu našeho milého národa a naší milé vlasti!

Dr. GUSTAV TICHÝ:

Kultura či morálka?

Devatenáct století křesťanství — z nichž dvě třetiny officielního a více méně hrubým násilím a mocí do dnes prováděného — staví nás stejně před dilemma, na jehož historickém podkladě vzniklo. Zhynul-li starý svět jednostranným chápáním první části, hyne v novém světě křesťanství neodvratně a nezadržitelně špatným pojetím druhé. Vzniknuvši jako historická reakce k ideálu theoretickému i praktickému chápání života u starých, dává křesťanství nový ideál a nahražuje starý názor novým smyslem života, na jehož praemissách vyvinul se nový celý názor životní, a jehož důsledky zvláště zasáhly do sfery mravní, dávajíce s naprosto skoro novým a kontrastujícím ideálem života spolu nové normy mravní, nový mravní názor; s přesunutím těžiska života a jeho domnělých cílů změněno i kriterium jednání, a to při diametrálně změněném hledisku diametrálně. Znamenal-li pro Řeky život vše a vše mělo vztah a smysl jen vzhledem k němu, křesťanství, negujíc život theoreticky, negovalo i prostředky jeho, negovalo stát i jeho zřízení, politiku, umění, negovalo kulturu, vystavěvši svůj obraz života a mravnosti z negací reality immanentní; proto také morálka jeho zná především ctnosti, jež uskutečňují ne život, nýbrž jeho zničení, ne kulturu, nýbrž její negaci. — Tento fakt, theoreticky nevyvratný, nutno si řádně uvědomiti, když se jedná o ocenění a životnost ideálů křesťanství a jeho skutečného vlivu i kulturní ceny.

Ovšem, že násilnost a nepřirozenost ideálů těch i prostředků ukázala se přirozeně právě tam, kde se nejvíce mluvilo o tom, že je skryto tajemství celého základního křesťanství, v církvi samé. Mimo několik extremních, individuelních a socialních jevů, jež v plné absurdnosti stojí na primitivním požadavku a vedly k zničení sebe, nelze o praktickém provádění celého ideálu mluviti; církev první, vštípivši ideály skromnosti a sebezapření i oběti, těžila sama svými repraesentanty z těchto křesťanských ctností, a hlásajíc opovrhování světskou mocí, sama první jí se zmocnila — lepší historické ironie nelze si mysliti. Ale ani společnost sama, lidstvo evropské nepřijalo s křesťanstvím více, než nejpovrchnější jeho formy, zatím co ve vlastním vývoji šlo docela vedle, ba proti ideálům náboženským — a existuje-li dosud, učinilo-li pokrok v kultuře, aspoň celkové, je to právě jen proto, že křesťanství zůstalo přirozeně zcela na povrchu, tedy ne s křesťanstvím, nýbrž proti a bez křesťanství; nemůže-li dnes se ho i officielně zbavit, je to jen proto, že nenahlídlo ještě, jak malý, ne-li negativní element kultury v něm sebou vleče.

Vývoj kulturní, pokud se dál a stal, stal se bez křesťanství. Nicméně celý systém morální i theoretický, jak jej křesťanství podávalo, nezůstal bez vlivu na theorii, byť prakse života samého se nedotýkal tak, aby jej potlačil, jej pouze zadržuje a přirozený vývoj uvolňuje; tak spolu ale je možno, že v dnešní kultuře jest nejsentimentálnější morálka možna vedle nejimperialističtější politiky a křesťanství svým nepřirozeným ideálem má hlavní podíl na těchto kulturních rozporech. — Na štěstí ovšem pro pokrok, idee křesťanské a celý ten názor životní nevnikl příliš hluboko do myšlení, chtění i cítění lidstva, osvědčujíce jen psychologickou pravdu, že theorie, zvláště umělá a nepřirozená, nemůže míti trvalý vliv na celý život; mluví-li se ještě dnes, kdy je tak patrno, že se v praksi dávno odstoupilo s půdy, na které celé křesťanství stálo, o nutnosti uměle celý systém udržovat, a vidí-li se v opačných a zajisté v upřímnějších snahách jakýsi morální nihilism neb návrat k paganismu, je to ať naivní neb pokrytecké zakrývání do očí bijícího fakta, že ve skutečném sociálním životě dnešního dne skutečně křesťanské elementy hrají minimální, a většina ještě škodlivou úlohu, je to spolu vzpírání se zákonu vývoje.

Ale byl-li účinek praktický náboženství toho celkem slabý a mizí-li čím dále v praksi více, jeví se theoreticky ještě dosti silně a v morálce filosofické mnohdy velmi patrně, a to nejen v dobách „rozkvětu“ křesťanství, nýbrž i později, ba stopy jsou patrny stále v tom, že morálky ty více méně jasně míří k ideálu ne-

životnímu. A tak není divu, že mohl Rouseau a může Tolstoj, tento i onen z důvodů nábožensko-mravních, negovati kulturu ve jménu morálky a návratu k ideálu křesťanskému. Tím tedy z obou pojmů kultury i morálky v praktických konsequencích theorie je učiněna alternativa, která ovšem stojí na stanovisku jisté morálky.

Tak se postavili theoretikové života na exklusivní stanovisko mravnosti určitého rázu, již oddělili od vlastních požadavků a zákonů života tak, že to byly dva světy pro sebe, ba že mnohé zákony morální byly mravními jen proto, že byly proti životu, jenž tím eo ipso podřízen oné. Tento životně nihilistický názor je přirozeně možný jen jako výsledek spekulace, theoretisování o životě, a ať u individua či celku, jeví se u individua nebo společnosti seslabené ve své vlastní podstatě, životnosti, vůli, neboť tato, jsouc sama hybným pérem života, ba vlastně jím samým, nemůže než chtíti sebe samu, spontanně ze sebe se vyvíjejíc, rozšiřujíc, rozrůzňujíc, což je právě kultura. Vůle chce se uplatniti, to jest základní zákon identity všeho dění; vůle proto nemůže býti pessimistická, nemůže chtíti svoje nebytí, vůle znamená činnost, jež je tak přirozeným výrazem života. Je tedy již sama sebou každá snaha najíti jiný ideál popřením toho fakta identity nejen logickým nesmyslem, nýbrž jakožto popření životnosti, t. j. významu života pro sebe, biologickou i psychologickou monstruositou, je to tím spolu ideál pathologický. Z toho tedy patrno, že ono dilemma je možno jen in abstracto, právě jen s nesprávného hlediska základního. Tím ale je dána spolu hlubší různost, jdoucí až k základům celého životního názoru, a jsou tedy v obou členech jeho representovány celé dva světy myšlenkové, jeden positivní, praktický, immanentní, druhý transcendentní, extramundanní. Je třeba jen vzíti a ku srovnání postaviti vedle sebe filosofii Nietzscheovu, neb třeba jen Spencerovu a Tolstojovu, a při četných styčných bodech — leckdy zdánlivě — není možno neuznati, že i ta shoda je jen v jednom bodě, aby pak v konsequencích i praemissách vedla docela jinam. Je to na př. v pojímání alternismu a nabývání převahy prvku industrielního, což zajisté najde dosti analogií u Tolstoje; ale kdežto onde je ten ideální fakt vyvozován ze zákona vývoje biologického a tím spolu psychologického i mravního, postuluje jej Tolstoj prostě důvody morálky náboženské. Tak tedy i v methodě jeví se znova dva poly myšlení, a není pochyby, že stanovisko k tomuto problému, byť položenému vlastně již s předsudkem a chybně, je zkušebním kamenem celého životního názoru i filosofie individuelní i celé doby. Ostatně nemyslím, že by při upřímnosti k sobě a dobré vůli viděti fakta bylo možno přehlédnouti aspoň vlastní podstatu problému.

Oč se jedná vlastně? Srovnati vzájemně kulturu a mravnost, in abstracto v theorii i v praksi. Rozumí se, že již tím položením problému je dána nutnost pojmy, jichž srovnání v jeden celek zdá se nemožným, řádně omeziti a definovati, což není tak snadno, jak se snad zdá. Kulturou možno rozuměti zcela ve vulgárním smyslu získávání nových prostředků k novým cílům, ve světě intellektuálním prohlubování i rozšiřování poznání, rozrůzňování citů i obracení vůle na nové cíle ať myšlené neb dané, kulturou rozumíme prostě pokrok duševní i hmotný, celý život s rostoucími potřebami a povinnostmi, celý ten pestrý obraz pronikajících se sil k uskutečňování nových přání a nových potřeb individualních i socialních. Neboť jestliže ve světě duševním je životnost vyzračena stále se střídajícím obrazem a kultura duševní tím, že se zmnohonásobňují představy a tím život citový, představový i volní prohlubuje a rozšiřuje, je mu život sociální sám sebou kulturou, ježto život sám není svým zákonem vývoje nic jiného, než kultura, a není možno mezi životností a kulturou dělati rozdílu, než nanejvýše snad ten, že prvním rozumíme spíše vlastní aktivnost, druhým spíše její výsledek, ale rozdíl ten je více zdánlivý, aniž by zakrýval naprosté příbuznosti, ba skoro totožnosti obou pojmů. Tak je kultura znakem, výsledkem života. Tím spolu ale nezvratně dokázáno, že je kultura nutným, přirozeným faktem, jejž nemožno, illusorno chtít neb nechtít, prostě proto, že je to fakt, daný s celou pádností a autoritou, s jakou se život individualní i socialní podává. Je to illusorno, zajisté, byť i možno bylo vývoj hleděti říditi jiným směrem, neb dokonce učiniti pokus jej zastaviti neb uvolniti; zdá se pravděpodobným jakýsi zákon celkového poměrného pravidelného postupu, že totiž odpočinek neb zdánlivý krok zpět je nahražen tím rychlejším tempem ku předu. Život sám postupuje nejen životností naší, nýbrž životností celého biologického a kosmologického systému světového, a je bizarnost nechápati a protiviti se přirozenosti toho faktu.

Proto také je nesmyslno dávati objektivní význam sporům optimismu a pessimismu, jež majíce čistě a pouze subjektivně-psychologický podklad, mají také jen subjektivní a tím individuelní význam a dosah, nedosahujíce žádného objektivního oceňování života neb vesmíru. Neboť znamená-li dobrý a špatný jen schopnost umožniti dosažení cíle daného, je tím otázka po objektivní ceně světa čistě transcendentní, neboť se stanoviska vědecky psychologických a noetických praemis je nejen nemožno otázku po účelu světa zodpověděti, nýbrž otázka ta je sama v sobě již chybně položena; rozumíme-li pod slovem svět skutečně souhrn existencí, pak o externím cíli při absolutním celku nemožno mluvit, čímž pojem dobra a zla pro celek svě-

tový ztrácí význam. A i když se omezíme na náš svět, nemá otázka smyslu, nechceme-li právě s hlediska theorie o existenci vyšší bytosti, jež účel náš určuje, také ten účel přijati. Ale nic nám nedovoluje a nás neopravňuje možnost a docela skutečnost ex eso nám daného účelu supponovati, a vědecké myšlení jeví se právě v té disciplině rozumu, že v prostém faktu umí viděti jen fakt, a kde pozná, že nemožno účel hledati, také jej nijakým způsobem najíti se nesnaží. Tím zůstává optimism i pessimism pouze subjektivní náladou bez možnosti objektivních důsledků. Z toho plyne samo sebou, že kultura jakožto výraz života je fakt daný bez jiného účelu, projev života jakožto posledního fakta nám daného, a že tedy každá morálka musí přirozeně míti vztah jen a jen k němu, k umožnění a sesílení jeho, a že konsequentně každá morálka z toho neb onoho stanoviska jiného konstruovaná apriorně rozbíjí se o to, proč vlastně má býti sestavena, o život, jehož objektivním oceněním a výrazem jeho podmínek má býti, nejsouc.

Je-li dlužno tak chápati život v celku, jaké jsou jeho zákony a jeho projevy? Přední zákon, zrak, smysl, život, účel konkretní i abstraktní je vývoj, jenž je vlastně jen jiný výraz téhož jevu, synonymum označující jen jasněji jednu jeho vlastnost: a vývoj sám charakterisován je ve světě organickém i psychickém rostoucí růzností, členitostí, počtem, kombinací, nuancí, zkrátka extensivním i intensivním vzrůstem ve světě psychickém i fysickém, stále rychlejší, přesnější, t. j. detailnější adeptací poznání na obsah podávaný, ve světě vůle pak — vývoj citů roste organicky s vývojem obou prvých jako svých složek — jednak rozmanitostí nových objektů, jednak komplikovaností, s jakou se volá prostředky, jednak i prostředečností, reflektovaností proti vůli spontanní na stupních předchozích. Vůle ovšem sama netvoří předmětů svých, nýbrž přijímá ty, které jí dány jsou intellektem; je-li tedy tento jaksi zrakem, je vůle hybnou silou vývoje, psychologickým i biologickým základem pohybu a tím pokroku. — Spolu však zde jsme u středu druhého bodu problemu, u morálky.

Všecky školy morální shodují se aspoň v tom, že ve vůli a činu je objekt morálního hodnocenění, a i když se již liší v uznávání kriteria, mají společný předmět, jednání, čin, a teprve prostředečně vůli samu, s předpokladem, že spojení obou je více než náhodné. Má-li morálka již v prvých svých formách více méně patrný vztah k životu samému a jeho potřebám, ponechala si ten základ i ve svých pozdějších formách, ba vrátila se k němu po své mystické periodě křesťanské tím úplněji a trvaleji. Třeba že pak křesťanství samo bralo důvod mravního jednání z říše metafysické, čímž měl býti dán vyšší základ vyšší morálce, přec vlastní činy nemohly býti posuzovány než při konkretních příležitostech a vzhledem k účelu immanentnímu, a i náboženská morálka musila míti smysl pro život, byť jej zcela jinak chápala. Tím více ovšem tomu bylo tak před i po tom stadiu metafysickém, a mravní jednání je úplně absorbováno v odhadování jeho smyslu pro život. A zase se bezděčně stýkáme v polemice proti špatnému chápání a přeceňování významu křesťanství pro naši morálku lidskou. Znamenala-li morálka vždy a všude souhlas s tím, co všeobecně neb pro jistou část bylo prospěšné, při čemž s vývojem přirozeně přibylo i zvnitřnění její tím, že ohled brán i na motivy, t. j. směr vůle před činem, platí totéž ovšem i pro morálku křesťanskou stejně jako pro protikřesťanskou; ovšem že právě v tom ohledu, k němuž se celé odhadování jednání vztahovalo, se obě úplně rozcházejí. Nesmíme se pak dáti klamati zdáním, že křesťanství hlásalo mnohé sociální cnosti a že je tedy nezbytné i déle; shoda je zdánlivá a více náhodná než podstatná, a význam křesťanství pro kulturu uveden na skutečnou historickou cenu se značně zmenší. Nehledě k tomu, že cnosti ty, t. zv. sociální: skromnost, úslužnost, trpělivost, laskavost a p. se najdou v témž lidském a lidštějším rouše u Řeků, je věcí ne vedlejší, nýbrž velmi důležitou, že smysl svůj dostávaly ne významem jich pro společnost, nýbrž, jsouce kategorickými imperativy, byly pouze negací individuality jedinečné a kollektivní ve službě metafysické hallucinace — a jakožto ta negace měly teprve právě morální význam; třeba že tedy měly, zmírněny ovšem ve své extremnosti přirozeným odporem individua vůči snaze potlačiti jeho osobnost, částečně sociální cenu, jich odůvodnění stalo se nedostatečným, a předpokládajíc nejen světový, nýbrž i sociální jiný názor, stalo se nemožným. Naproti tomu morálka lidstva, znajíc jednání jen jako složky společenského života a oceňujíc je jen, pokud mají význam proň, nezná přirozeně jiného kriteria než jich cenu pro vývoj. Patrno, že i po této stránce křesťanství nevykonalo vlastnímu životu čili vývoji přílišných služeb, a že by musilo uškoditi mnohem více, kdyby mohlo vůbec ve své protiživotní tendenci býti na život úplně applikováno.

Kdežto tedy kultura je vývoj společnosti po všech stránkách, ať vývoj spontanní neb vůlí řízený, s cílem konečným neznámým a s cíli jen provisorními, je morálka podmínkou vývoje — ať tacite předpokládána neb vyslovena a systemisována — kterou život nese v sobě ve větší menší míře, a jež ovšem teprve tehdy mohla býti uvedena v celek theoretický, morální system, když společnost byla s to, aby uvažovala o podmínkách svého bytí. Není pochyby, že k tomu byla nucena tehdy, když ocitla se v situaci rovnováhu rušící, jakož zajisté strach, překážky, nebezpečenství to byly,

které intelligenci budily a k sebevědomí společnosti vedly. V prvotní společnosti byl život spontanní, teprve jednání rušící klidný vývoj vedla společnost k poznání podmínek, za nichž vývoj je zajištěn. Tak vedeni jsme k důsledku, že morálka, morální hodnocení je samo sebou již znakem vyšší kultury, spolu však znamením, že individualní neb kollektivní celek zná nebezpečenství a střeží se jich — individuum samo, docela zdravé a silné, žije vůlí svojí spontanně, morálka je reflex společnosti zkušené.

(Dokončení.)

ELISÉE RECLUS:

Člověk a Země.

Volně zpracovává *František Maštera.*

Stručné obsahy jednotlivých kapitol z velkého díla Eliséa Reclusa „Člověk a Země" začínám až kapitolou poslední knihy I., nadepsanou: „Rozdělení a rytmus historie". Myslím, že je vhodným a dostatečným úvodem ku knize druhé, kterou se zahajují specielní dějiny jednotlivých zemí, a kterou tedy začíná vlastní „sociální geografie", jak Reclus nazval svou historii. Předchozích pět kapitol prvé knihy je rázu všeobecného; stručná jejich reprodukce byla by málo vystižná, a vystižná reprodukce byla by pro rozsah našeho měsíčníku příliš dlouhou; uvádím tedy pro přehled pouze jejich názvy. Kapitola první jedná o počátcích člověka;*) kapitola druhá o vlivu prostředí zemských; (teplo—chlad; sucho—mokro; hory—stepi—lesy; ostrovy—jezera—řeky; moře); třetí o práci, čtvrtá o opozděných národech; pátá o rodinách, třídách, národech. Účel své práce naznačil R. v předmluvě slovy: „Vytknul jsem si plán nové knihy, v níž by byly určeny podmínky půdy, podnebí, celého okolí dějinných událostí; v níž byl ukázán soulad Lidstva a Země; v níž by činy národů byly příčinně vysvětleny svou harmonií s vývojem planety."

Rozdělení a rytmus dějin.

Jeviště, na němž se odehrála první historie, utvořeno jest pásmem území, táhnoucím se od moře Tichého až k moři Atlantickému; tedy kraje kol Středozemního moře, vysočina Iránská a hory Arabské, Indie a planina, jíž protékají řeky indo-čínské. Od tohoto světa historického zůstal „Nový Svět" odloučen až do nedávných století, a ani celý „Starý Svět" k němu nepatřil: Afrika před Vascou de Gama příslušela k němu jen bassinem Nilským a úzkým pobřežím středomořským; ohromné končiny asijské s ostrovními řetězy v Oceánu rovněž skoro ani nevstoupily do kruhu prvotní historie.

Toto široké pásmo pevninské mezi oběma oceány ode dávna jest rozdělováno na dvě části. Nejen z ohledů geografických, nýbrž i proto, že události na nich vyvinuly se způsobem od sebe nanejvýše různým a originelním. Prvním rozdělením takovým, v mnohém ohledu velmi oprávněným jest ono, jež dalo Asii a Evropě jejich jména; Assyřané nazvali totiž kraje, jež ležely od nich na východ „Assie", t. j. kraj vycházejícího slunce a rovněž tak „Ereb" (pozdější Evropa) obsahoval pro ně všechny země od nich na západ. Jest jisto, že geografické rozdělení mezi oběma kontinenty, vyznačené východním větvovím Středozemí, souhlasí se značným rozdílem v dějinách oněch pobřežních krajin, avšak výsledky všeobecné srovnávací historie ukazují, že daleko odtud na východ dlužno hledati poledník, jenž by rozdělil „Starý Svět" na dvě části, zasluhující skutečně názvy Východ a Západ, Orient a Occident. Skutečné dělidlo takové vyznačeno jest ve středu Asie pásmem území, začínajícím na jihu hned u východního břehu dolního Indu a končícím na severu v tundrách mezi Obem a Jenisejem. Pásmem tímto, vyznačujícím i výškou reliefu i řídkostí obyvatelstva, jest Starý Svět rozdělen ve dva téměř stejné díly; ve své jižní a střední části vytvořeno jest řadou pohoří, přerytou jen v řídkých intervalech průchody schůdnými pro kupce a vojáky. Průchody tyto byly jedinými branami, jimiž obyvatelé obou dílů se stýkali; hrstka vojáků je mohla uzavříti; Dariové, Alexandrové, Baberové, Akhbarové museli vyčerpati všechny zdroje armád a peněz celých říší, aby jimi prošli. Přijmeme-li toto rozdělení, stanovíme přesně smysl výrazů Východ a Západ: Východ gravituje k oceánu Tichému, Západ k bassinu středozemskému; poloostrovy přední Asie, nížiny moře Kaspijského a Obu připojují se k Evropě jak historicky, tak geograficky.

Z počátku se zdálo, že Východ byl privilegovanou částí. Převaha jeho zdála se býti zabezpečena rozsahem jeho kultivovaných zemí a neobyčejně výhodným polokruhem jeho břehů, páteře to každého pevninského organismu. Údolí a výšiny, jež obývali Médové a Peršané, pláně Assyrie a Chaldeje, území Hittitů, dětí Israele a Ismaele, pobřeží Foeničanů, Sabeů a Hymiaritů, břehy Nilské, ostrovy Cypr a Kréta, konečně části přední Asie, kde se zrodila civilisace, jež později vykvetla tak podivuhodně v Řecku, všechny tyto země tvořily jen malý okršlek v poměru k širým prostranstvím jihovýchodní Asie od Indu až ku Žluté řece a až k jižní Sibíři; k nim dlužno přidati ještě velkou část malajského souostroví, jehož civilisace jest jistě velmi starého data, a území v Oceánu,

*) Reclus, jako většina anthropologů, je toho náhledu, že lidské rasy nevyvinuly se jedna z druhé hierarchickým vzestupem, nýbrž že dlužno je považovati za souběžné větve, vycházející pravděpodobně ze společného předka, dřívějšího původu, než ssavci čtyřrucí; tento prvotní typ byl nejspíše potomkem vačnatců, jichž předky byli obojživelníci.

rozsáhlejší než všechna pevnina Starého Světa a jež se súčastnila, jak se zdá, éry, jejíž rozkvět předčil populace evropské za éry Pelasgické.

A přece jest faktem, že od třiceti století vývoj Východu stojí a byl předčen Západem. Stagnace Východu jest různě vysvětlována; zavinila prý ji rychlost jeho civilisace; neboť každá síla brzy se vyčerpá prudkým spěchem počátečním; druzí vysvětlují stagnaci Východu původní a neodstranitelnou růzností obou ras: duch Orientálců jest prý mlhavý a chimerický, nakloněný k subtilním jemnůstkám a kontradiktorickým dvojsmyslnostem — intelligence Západozemců jest prý naopak nadána duchem přesného pozorování, přirozenou přímostí myšlenek a pojmů. To vše jest však pouhým konstatováním fakt, a ne jejich vysvětlením. Příčiny leží hlouběji; nutno je hledati v tellurických podmínkách. Střediska civilisační na ostrovech Oceánu, oddělených od sebe velkými délkami a slabé populace, nemohly míti značného významu; souostroví byla příliš malá, aby na nich mohlo vzniknouti velké ohnisko intellektuelního vyzařování, a velké ostrovy rovníkové ležely sice v ose všeobecného hnutí civilisačního, ale přílišné bohatství jejich pralesové vegetace a snadnost životních podmínek způsobily, že domorodci zůstali ve svém prvotním osamocení a mimo postup pokrokový. Ale ani kontinent Východní Asie neposkytoval příhodných podmínek pro útvar jednotného, silného a trvalého centra civilisačního. Jednotlivé civilisace byly značně pokročilé, ale neseskupily se nikdy v trvalý celek politický. Kommunikace a tedy i styky mezi různými, rozsáhlými zeměmi byly vždy řídké a nejisté; četné kmeny, obývající v neodvislých skupinách šírá, nepřístupná území horská sdílely jen fragmentárně kulturu národů civilisovaných. Celkové území Východní Asie tvoří skoro tvar vějíře: osa údolí Indu, kde byly pěny a modleny prvnl básně Ved, směřuje k jihozápadu; spojený proud řeky Gangu a Brahmaputry teče přímo na jih; řeky Indočínské proudí k jihovýchodu; řeky Čínské a s nimi tok civilisace valí se k moři východnímu. Tak různé energie oněch krajů oživeny jsou silou odstředivou: kromě toho tvoří velký poloostrov indo-čínský spíše dělící přepážku než pojidlo mezi Indy a Číňany: jeho řetězy rovnoběžných pohoří, částečně obývané divokými kmeny, byly nepřekročitelnými hradbami. Geometrickým středem, jímž by měly procházeti cesty mezi Čínou a Indií, jest vysočina tibetská, s podnebím příliš tvrdým. Spojení se západem bylo stejně těžké jak po pevnině, tak po moři; pouze jemnými proudy, takřka po kapkách musela se destillovati tresť východní civilisace, aby se dostala k proudu civilisace západní. Ale všechny tepny tyto, jimiž se přeléval jeden svět do druhého, jsou v Asii západní rozloženy právě opačně, než v Asii východní: cesty východní se rozbíhají, jak jsme viděli, a nemají jiného společného cíle, než ohromný pás mořský; cesty západní směřují k společnému cíli, k bassinu hellenského středozemí; záliv Perský, prodloužený na severozápad tokem Euphratu, směřuje přímo k úhlu Středozemí, v němž jest ostrov Cypr; dlouhá rozsedlina moře Červeného čelí rovně k moři Syrskému, od něhož ji dělí úzká písčina; serpentinové údolí Nilu otvírá se stejným směrem. Na severu všechny řeky, všechny obchodní cesty, které sestupují s Anatolie, s přední Asie a plání sarmatských k moři Černému stávají se přítoky moří hellenských přes Bospor a Hellespont. Tak stává se podivuhodný kosmos Attiky, Peloponesu a sousedních zemí nutně úběžným bodem všech civilisací asijských a ohniskem, v němž národem hellenským byly přepracovány a obnoveny všechny prvotní živly národů asijských. (Pokračování.)

ED. ŠTORCH:

Stáří lidstva.

Mythologie indická objímá dobu 120 až 180.000 let, mythologie hebrejská počítá stáří lidstva na pouhých několik tisíc let.

Ani věda nemůže nám dáti zde určité odpovědi, neboť jestliže člověk po mnohé tisíce let pozvolna se vyvinoval z forem nižších, tak že zde byl, když ještě zde nebyl, vyplývá z toho, že otázka po „prvním člověku“ jest vlastně bezpředmětnou; prvního člověka nebo-li biblického Adama nikdy nebylo.

Spokojiti se musíme tím, že přehlédneme nejvýznamnější pokusy o udání stáří lidstva.

V nejrozšířenější knize světa, bibli, jest mnoho chronologie. Zapsána jsou v ní léta od stvoření prvního člověka, Adama. Číslům těm věřeno po staletí slepě, ačkoliv již při pouhém srovnání zachovalých textů Písma svatého vyjde na jevo, nejen že se v číslech neshodují, nýbrž dokonce že každý text má data jiná. Hebrejský text počítá od stvoření Adama do potopy světa 1656 let, Septuaginta 2242, text samaritanský 1307 let. Od potopy do Abrahama uplynulo dle hebrejského textu 367, dle řecké Septuaginty 1143, dle samaritanského textu 1017 let; od potopy do narození Krista Septuaginta počítá 2957, Vulgata 2500 let.

Officielním textem římské církve jest Vulgata. Dle ní od stvoření světa do narození Kristova uplynulo 4200 let. Katolické Martyrologium, neméně officielní, naproti tomu praví: „Léta 5199 od stvoření světa narodil se Ježíš Kristus v Betlémě.“ — Patrný to zmatek. Přirozeno jest, že i oněch asi sto padesát chronologických systémů, které se opírají o bibli, značně se navzájem liší.

Tak na příklad Tournemine počítá od Adama do Krista 4891 let, Eusebius cesarienský a Beda 5199, alexandrijská církev 5504, Clemens z Alexandrie 5604, Lactantius 5800, Pezron 5972, sv. Cyprianus 6000, sv. Julianus z Toleda 6011, Onufrius Panvinius 6311 let.

Číňané udávají trvání své říše na 63.000 let.

Národ Epypťanů povstal od bohů, první vládcové byli bozi a teprve později nastupovali králové-lidé. Dle Herodota panovalo tak dvacet bohů, po nich ještě vládl Osiris, po něm Tyfon a Horus a konečně Menes, první lidský vládce. Od Meny k Sethovi uplynulo 11.346 let. Poněvadž pak dle Herodota od smrti Sethovy k Amasisovi, poslednímu panovníku 26. dynastie, za něhož Kambyses 526 před Kr. dobyl Egypta, uběhlo nejméně 160 let, byla by doba trvání egyptské říše od Meny k perskému opanování 11.500 let.

Dle Juliana Africana, jenž čerpal ze staré (ztracené) kroniky písaře chrámového Manetha, velekněze heliopolského (III. stol. př. Kr.), panovali v Egyptě bohové, polobozi a Menes 24.867 let. Počátek vlády tohoto prvního historického krále Egypta udáván je badateli co nejrozličněji; Henne am Rhyn určuje rok 6117, Lesueur 5773, Böckh 5702, Unger 5613, Brugsch 4455, Lauth 4157, Lepsius 3893, Bunsen 3623, Duncker 3167 až 3233, Prichard 2400, Hofmann 2182*) atd.

Jak už vidno, neposkytne nám ani mythologie ani historie bezpečné opory v otázce po stáří lidstva. A vůbec spolehlivé odpovědi neuslyšíme od žádné z věd, budeme-li se ptáti po čísle let, neboť stáří lidstva změřiti na roky jest nemožno. Uspokojme se datováním relativním, jaké nám podává paleontologie a prehistorická archeologie.

Nejstarší zbytky člověka známe jen z vrstev diluviálních; člověk třetihorní dotud nalezen nebyl. Přes to z některých známek usuzovati můžeme na člověka třetihorního. Ve vrstvách tercierních nalezeny byly totiž věci původu umělého a vykazující stopy činnosti lidské.

Prof. Niederle vypočítávaje v Lidstvu v době předhistorické některé důležitější nálezy, praví: Mezi nálezy umělých zářezů na třetihorních kostech zvířecích náleží především Desnoyerův nález zářezů na kostech slona (Elephas meridionalis) v St. Prestu u Chartres; abbé Delannay nalezl podobné zářezy na kostech halitheria v miocenových vrstvách u Ponancé (dp. Marne et Loire) a baron von Dücker domníval se, že spatřuje na kostech hipparionů, antilop a j. z miocenových vrstev u Pikermi (blíže Athen) známky úmyslného roztříštění, člověkem způsobeného. Ale všechny tyto výklady narazily na odpor; ukazovalo se na to (hlavně byl to Mortillet), že podobné rýhy způsobiti mohou i zuby hlodavců nebo dravců pozemních i vodních. Důležitější byl nález G. Capelliniův u Poggiarona, nedaleko Monte Aperta v Toskáně. Na žebrech a lopatce mořského ssavce z rodu Balenotus, nalezených ve vrstvě pliocenové, objevilo se mnoho křivolakých zářezů. Na jich základě řada francouzských anthropologů, hlavně Broca, Quatrefages, pak sám Capellini, z Němců Schaaffhausen, soudili určitě o existenci člověka v době pliocenové a hájili ji zejména na sjezdech v Pešti a v Lisaboně. Ale i zde jsou odpůrci, E. Magitot, E. Cartailhac a hlavně G. de Mortillet, kteří nevěří v umělost těchto zářezů.

U městečka Otty nedaleko Lisabonu nalezl Riberio v pliocenových a miocenových vrstvách údolí Taja úlomky pazourků. Hlavně jednání o tomto nálezu bylo předmětem sjezdu v Lisaboně r. 1880, kde se většina súčastněných, mezi nimi G. de Mortillet, Capellini, Cartailhac, Belucci a učenci portugalští, vyslovili pro umělé spracování pazourků. Proti byl Virchow, Villanova a někteří jiní.

Druhý důležitý nález pazourků učinil v letech šedesátých abbé Bourgeois v miocenových vrstvách uložených přímo nad vrstvami křídy u Thenay v kraji Beauce ve Francii. Na sjezdu v Bruselu 1872 zvolena byla 15členná komise ku prozkoumání nálezu a většina této komise (mezi ní Cartailhac, Capellini, Worsaae, Dupont, Quatrefages) vyslovila se pro výklad Bourgeoisův o umělosti těchto úlomků ve prospěch člověka třetihorního. Proti tomuto náhledu postavili se tehdy Virchow, Steenstrup, Fraas, Desor. Nyní nejhorlivějším zastancem umělosti pazourků thenayských je G. de Mortillet a jeho škola. Mortillet učí, že tvor, který robil nástroje thenayské a ottské, nebyl ještě člověkem, ale jakýmsi jeho předchůdcem (précurseur), nebo jak později jej pojmenoval, anthropopithecus, člověk opičí; postavy byl mnohem menší než člověk nynější a v ústrojí tělesném tvaru přechodního mezi ním a opicemi. Tento výklad Mortilletův však uznán není.

Kamennými nástroji, eolity miocenními, stouplo by ovšem značně stáří lidstva; Friedr. Ratzel počítá až na 500.000 let, jiní ještě více. W. Bölsche (Die Abstammung d. M.) praví: „Člověk žije na zemi přibližně již milion let.“ —

Zde však je kámen úrazu: Bezpečného důkazu existence třetihorního člověka nepodal žádný nález!

Dawkins, Prestwich, Lyell, Cotta, Dawson, Zittel, Vogt, Virchow a j. považují za bezpečně prokázanou existenci člověka v Evropě teprve na konci doby ledové. Tento náhled dnes panuje.

*) Dr. Brdlík v Průvodci po dějinách uvádí r. 3623, Letošník v učebnici dějepisu pro ústavy učitelské 3000.

Prvotni obyvatel Evropy byl tedy současníkem mamuta, nosorožce, jeskynního medvěda a jeskynní hyeny. Nad pochybnost prokazují to obrázky zvířat těchto, které nám člověk z té doby zůstavil vyryté na kostech zvířecích nebo stěnách jeskyň.

Aspoň přibližně určiti stáří tohoto diluvialního člověka pokoušeli se někteří badatelé z nálezů učiněných v pobřežních náplavech.

Somma teče údolím hluboce vyrytým. Boucher de Perthes nalezl 1841 ve břehu této řeky ve výši 80—100 stop nad hladinou četné surové nehlazené kamenné nástroje s kostmi mamuta, nosorožce, jesk. medvěda a lva. V době diluvialní sahaly tudíž vlny Sommy až 100 stop nad nynější hladinu a naplavily tak nalezené předměty. Řeka potom zarývala se pozvolna hlouběji a hlouběji až dosáhla nynějšího niveau. Z tohoto klesání hladiny vodní vypočítává se doba k tomu potřebná. Dle Lyella uplynulo od naplavení oněch nástrojů a kostí 100.000 let.

V Louisianě při kopání základů pro velkou budovu v deltě mississippské nalézány byly v rozličných hloubkách kmeny cypřiší. Ve čtvrté vrstvě cypřiší vyhrabána byla v hloubi 5 m. lebka indianská. Dle výpočtu Dowlerova jest nános delty mississippské tvořen po dobu 158.400 let; lebka ona dle hloubky své odpovídá stáří 57.600 let.

Země faraonů již často obrátila k sobě pozornost učeného světa. Při první Napoleonově výpravě uhodilo se při kopání studní ve značné hloubce na umělé produkty. Heketian Bey, který 1851—54 podnikal četná vrtání do země, nalezl u Heliopole, nedaleko Kaira, v hloubi 16 až 24 stop džbány, hrnce, cihly, měděný nůž, lidskou figuru. Zvlášť důležitý byl nález při vrtání u Memfis. Zde na místě, kde stával kolos Ramsesa II., nalezeny v hloubce 12 m. vypálené hliněné střepy v čistém nilském nánosu. Linant Bey nalezl v deltě nilském 200 m. od ramene řeky v hloubi 72 stop kousky červených cihel. Z nálezů těchto ihned vypočítáváno jejich stáří. Pozorována výška vrstvy náplavu nanesené Nilem za rok a dle toho určováno stáří střepin. Tak došlo se ke značnýın číslům 12 až 30.000 let.

Proslulý Cuvier uváděl člověka až po posledním kataklysmatu. Od této katastrofy počítal dle nánosu velikých řek (Nilu, Rýna, Arna a j.), dle postupu dýn, dle vzrůstu rašelinišť a j. asi 5—6000 let. Takové asi bylo by stáří lidstva.

Tinnière při ústí svém do Ženevského jezera vytvořila z bahna a štěrku pahrbek, který, byv při železničních pracech rozvážen, poskytl kořist rozličných kulturních předmětů. Čtyři stopy pod povrchem nalezeny byly zlomky římských cihel a mince, v hloubi desíti stop nalezeny nehlazené střepy hrnců a předměty bronzové, v hloubi 19 stop hrubé střepy, dřevěné uhlí, rozbité hnáty a lidská kostra. Dle Morlota činí stáří římské vrstvy 1300—1800, bronzové 2400—4200, nejspodnější kulturní vrstvy 4700 až 7000 let.

Z nálezů vyjmenovaných je zjevno, že člověk zde existoval již před 7000—30.000—57.000—100.000 léty. Nepotvrďme však ihned souhlasem svým tato čísla; nebude na škodu značná míra skepticismu.

Náplavy říční jsou velmi nespolehlivým chronometrem. Často, co staletí ukládala, zvrtne chvilka bouřlivá.

V hodině přívalu změní se niveau někdy o metry. Usazování se náplavu v údolích řek není pravidelné, proto výpočtům oněm nemůžeme dáti víry. Nálezy v náplavech učiněné dosvědčují nám pouze tolik, že doba trvání člověka na zemi je značně velká, větší, než se posavad myslilo. Na udání určitých čísel spoléhati nemůžeme, třeba že L. Wilser (Die Namen der Menschenrassen) tvrdí: „Für das Alter des Homo europaeus ist ein Zeitraum von ungefähr 12.000 Jahren festgestellt." —

Však nejedna cesta vede do Říma; stáří člověka možno odhadovati také tím, že vyzkoumáme, které době diluvialní nález odpovídá. Perioda největšího zalednění trvala dle výpočtu Crollova, jenž příčinu doby ledové spatřoval ve změně excentricity zemské dráhy, as od l. 850.000 do 240.000 před naším letopočtem. Konec doby ledové nastal dle něho kolem roku 80.000 př. Kr. Považujeme-li existenci člověka za prokázanou teprve v poslední době mezi-ledové, spadala by doba počátku lidstva mezi 200.000—100.000 před Kr.

Mortillet vyhlásil kvaternerními ledovci obroušené vápencové stěny v Savojsku za nejspolehlivější chronometr a odhadl dle nich stáří lidského pokolení na 230—240.000 let. Mortillet popírá, že by bylo několik dob ledových, a posunuje člověka již do doby předledové. Objevení se člověka klade v jedno s počátkem diluvia.

Mortillet dělí diluvium na čtyři velká období, která jmenuje Chelléen, Monstérien, Solutréen a Magdalenien. Dobu trvání jejich vypočítává takto:

1. Chelléen, nejstarší stupeň, byl před dobou ledovou, teplý a vlhký. Rhinoceros Merckii, Elephas antiquus. Člověk neandertalský a lanaulettský . . . . 78.000 let.

2. Monstérien, perioda velkého zalednění Evropy s podnebím studeným a vlhkým. Rhinoceros tichorhinus, Elephas primigenius. Člověk z Engis a Olma (údolí Arna) 100.000 let.

3. Solutréen, období poledové s opět mírnou temperaturou. Sob, kůň . . 11.000 let.

4. Magdalenien, nejmladší fáse diluvialní, studená a suchá . . . . . 33.000 let.

Preglacialní existence člověka jest nejnověji prokázána výkopy dra Hicka, jež k vyzvání Association for the advancement of science prováděl ve Walesu. Celé diluvium trvalo dle Lyella as 230.000 let. Takové bylo by tedy i stáří lidstva.

Znamenitý archeolog, prof. Hoernes klade prvotního člověka do doby fluktuace ledovců. Člověk N. náleží první době interglacialní. Do téže doby spadají člověk šipecký na Moravě a krapinský v Chorvatsku. (Der diluviale Mensch.)

O Moravě praví řed. Maška, že z diluvialní doby předledové a ledové, s hojnou již zvířenou, nemáme stop lidských. V hlavní době ledové člověka tu ještě nebylo. Teprve v době následující, když vlivem mírnějšího opět podnebí ledovec baltický z Moravy ustoupil do severního Německa, objevil se na pláních moravských poprvé člověk a zanechal jmenovitě v jeskyních štramberských doklady své přítomnosti, jež dobře se shodují s francouzskými nálezy typu monsterienského doby meziledové, částečně také s německými od Taubachu a s chorvatskými od Krapiny; liší se však od nálezů polských a ruských.

Nejstarší obyvatel moravský žil v této teplejší a vlhké době meziledové. V mladších fásích diluvialních, jmenovitě v poslední době, člověk docházel častěji i větším počtem na Moravu, ba může se říci, že trvale zde prodléval, táboře v menších nebo větších tlupách na příhodných místech pod širým nebem, nebo vyhledávaje útulku v četných jeskyních. Posavad je na Moravě stanoveno 20 nalezišť se stopami diluvialního člověka, 16 v jeskyních a 4 ve žlutnici. Většinu nalezišť dlužno zařaditi do druhé doby ledové, v níž podnebí bylo povahou chladné a suché.

Nebude odporovati vědě, budeme-li stáří lidstva počítati na 230—240.000 let.

MUDr. RICHARD ADAMÍK:

Omrzelost životní a karakter člověka.

Omrzelost životní jest zjev za dnešní doby velmi rozšířený. Nalézáme všude ve svém okolí lidi nespokojené až omrzelé, lidi ploužící se životem bez zájmu, lidi živořící a lidi, kteří v sobě život ubíjejí, poněvadž nenalézají žádného smyslu v životě.

Alkohol nebo revolver bývají konečně prostředky, jimiž si tito lidé otrávení pomáhají z této bídy životní. Onen je sebevraždou chronickou, tento rychlou, oba jsou však pouze důsledky nešťastného, zoufalého stavu duševního.

Mnoho je omrzelých, kteří nemají odvahy ukončiti rázem dlouhou cestu útrap; mnoho, velmi mnoho jich plahočí se dále životem — s tichým zoufalstvím v duši. —

Je mnoho a různých stupňů omrzelosti životní, nespokojenosti, unavenosti. Jsou formy lehčí nespokojenosti, omrzelosti, a jsou těžké, blízké zoufalství. Všechny tyto však znamenají jen různé odstíny, různé stupně jednoho a téhož sociálního zjevu. Lékaře i sociologa zajímá analysa, pochopení tohoto důležitého zjevu společenského, neboť tento odpor k životu, tato omrzelost znamená rozhodně rys chorobný, rozkladný. Nás zvláště pak zajímá ještě otázka, jakou měrou je vinna dnešní beznábožnost, dnešní nevěra náboženská na tomto chorobném společenském stavu. Chceme míti jasno, jak a pokud dnešní náboženství chrání člověka před omrzelostí života, před zoufalstvím, či vyplývá-li tento stav z jiných příčin.

Rozbíráme-li střízlivě příčiny životní omrzelosti, shledáváme stále dvě různé kategorie lidí. U jeděch vzniká omrzelost z příčin chorobných, u jeděch nalézáme zkrátka chorobu, u druhých je omrzelost přivoděna příčinami přirozenými, vnitřními i vnějšími. — Mimo to jsou ovšem četné případy, ve kterých působí stejně chorobné stavy a k tomu přistoupivší ještě jiné vlivy životní. Ale přes to musíme jen oba tyto světy rozlišovati a oddělovati od sebe, poněvadž i úkol při nápravě sociální je v obou případech různý. — Tak na př. člověk, který vlivem dědičného zatížení jeví náklonnost k zádumčivosti, melancholii a pessimismu, trpí jiným způsobem než člověk, který propadl ve svém životě alkoholismu a je sobě dobře vědom svého pochybeného života a své ubohosti.

Tam působí svými pevnými zákony dědičné zatížení a stíhá jednotlivce svými tresty, zde člověk zdravý si připravuje svůj osud.

„Omrzelost životem“ chorobného rázu se ještě dnes dosti dobře nechápe. — Laici, ježto neznají těch skrytých příčin, jež tkví v povaze člověka, jsou zvyklí přijímati vesměs příčiny a vlivy zevního života a vykládají si obyčejně omrzelost života jako následek útrap, starostí a svízelů životních. — To je příliš plýtké, povrchní nazírání. Ve skutečnosti nalézáme věc mnohem složitější. Béře-li si kdo z omrzelosti život, mohou stejně na něho působiti buď vlivy dědičného zatížení aneb jeho slabá povaha aneb opět těžký osud životní. Voják, který se zastřelil ve vojenské službě, trpěl omrzelostí života. Ale je otázka, zdali surové nakládání bylo vlastní příčinou jeho zoufalého stavu či jeho slabá povaha, která nebyla zvyklá od mládí bojovati a trpěti, anebo dokonce, zda nespáchal čin v návalu duševní omrzelosti nebo chorobného affektu. — Tyto poslední příčiny utajené choroby duševní a vůbec chorobných stavů jsou širším kruhům neznámy, poněvač se odehrávají tiše v nitru člověka. Člověk trpící, omrzelý bývá zamlklý, smutný, nepřístupný, bojuje sám ve svém nitru se svou bolestí a okolí často netuší,

jaká tragoedie se v té či oné duši skrývá, až náhle zoufalý čin — výsledek to nesčetných vlivů dlouhého utrpení — objeví veřejnosti stav zoufalce.

Při posuzování tohoto zjevu musíme počítati s dvěma stavy a to jednak s povahou jednotlivce, jednak se zevními vlivy životními. Pozorovatelům bývají zřejmé většinou vlivy životní, na př. těžká existence, strádání životní, nemoci, různice rodinné, sklamání životní, úpadky peněžní, atd.; nepoznávají však hlubšího činitele druhého, a to důležitějšího, povahy jednotlivcovy. — A tato jest rozhodujícím činitelem, jestli je život snesitelný nebo nesnesitelný. — Nerozhoduje tolik to, jak život na člověka naléhá, jaké boje mu připravuje, ale mnohem více, jak vyzbrojen je jednotlivec pro tento životní boj. —

Nejprve se zmíníme o těch případech omrzelosti duševní, které jsou přivoděny příčinami chorobnými. – Nejčastěji jsou to ovšem choroby duševní. — V druhé řadě pak patří sem povahy chorobné, zatížené, slabé, a konečně četné choroby získané, zejména tak zvaná nervosa.

Duševní choroby zvláště v počátcích vedou zhusta ku omrzelosti životní.

Vlivem mozkového onemocnění trpí především cítění životní. Dostavují se různé úzkosti, strachy, neschopnost duševně pracovati, sklíčenost a ve formách tak zv. depresse vzniká omrzelost. Tento stav je ovšem různý u různých chorob. Často o něm ani lékař mnoho nezví, je-li churavý zamlklý, uzavřený. Ale zhusta sahá trpící k neočekávaným pokusům sebevražedným. — U některých chorob duševních, zvláště u melancholie je tento stav dokonce jedním z hlavních příznaků. Melancholický nemocný je smutný, cítí bólest duševní, jeho smutek zračí se ve tváři, v celém chování; je nešťastný, pláče a obviňuje sebe jako příčinu neštěstí. Melancholie je choroba, která po výtce porušuje cítění životní a také nejvíce vede ku sebevraždám. — Melancholik je životem omrzelý, proto sahá lehce a tiše ku sebevraždě. Sebevražda je u něho jen pouhým důsledkem choroby duševní. — Jistě mnoho sebevražd i dnešního dne, jimž se přikládají zvláštní příčiny životní, je spácháno v tomto duševním nemocném stavu, poněvač se vždy nepoznává tato choroba a obyčejně ji lidé vykládají jiným způsobem. —

Jiné duševní choroby mohou vésti též v různých stadiích k taedium vitae. V tom ohledu jsou dnešní ústavy dobrodiním pro společnost, neboť zabraňují četným sebevraždám, ku kterým by jistě došlo při méně bedlivém ošetřování nemocných na svobodě.

Dědičné zatížení neprojevuje se však pouze chorobou duševní, nýbrž vytváří často tak zv. chorobné povahy; mění totiž povahu jednotlivce zvláštním způsobem tak, že se nevyvíjí správně a zdravě. Z lidí životem omrzelých je mnoho dědičně zatížených. Tyto povahy jsou většinou slabé, jednostranně vyvinuté, neschopné boje a vytrvalosti, povahy kolísavé, často bizarních nápadů, bojácné a konečně i zatížené různými chorobnými stavy. — —

Zkušenost však učí, že do života je především potřebí síly, síly vůle a síly životní. Má-li se jednotlivec probíjeti životem, má-li si život podmaňovati a při tom neklesati, potřebuje především energie, energie nezdolné, vítězící nad nepřízní osudu a mimo to, potřebuje též jistého radostného životního názoru, jistého vnitřního blaha, jisté spokojenosti duševní. Toto obé nalézáme právě u bytostí zdravých. Člověku zdravému není nikterak obtížným podmaňovati sobě život, bojovati s ním, vždyť právě tím jeho charakter se zoceluje, nabývá větší síly a sebevědomí stoupá. U každého silného, zdravého jednotlivce stává jistá síla duševní, která je mocnější než nepřízeň života.

Jinak tomu jest u povah dědičně oslabených. Povahy ty postrádají především oné organické síly, oné energie životní, potřebné ku probití se životem. Jsou to povahy často slabé, bojácné, bez energie, kterým každý nový, nezvyklý krok je obtíží. — Pokud tyto bytosti kráčí cestami ušlapanými v klidných kolejích života, ještě se dovedou udržeti v klidu; ztrácejí ho však, jakmile jim nastává podnikání nové, nezvyklé, nebo dokonce zápas životní. — Lidé tito vynikají třebas dosti vysokou intelligencí rozumovou, ale schází jim síla, energie životní.

Mimo to druží se k nedostatku energie ještě také porušení citu životního: lidé zatížení bývají nálady sklesié, smutné, nebo nálad velmi měnlivých, jiní jsou pesimisté, jiní nálady skepticky-zžíravé. Často u nich pozorujeme jen stálé rozumování o životě při naprostém nedostatku veškeré positivní činnosti.

Vedlo by daleko vypočítávati podrobně chorobné karaktery. — Jen na některé rysy zde budiž ještě ukázáno: Jedny z těchto povah docházejí ku omrzelosti a ztroskotávají proto, že postrádají síly potřebné k životnímu úsilí a životnímu boji. — Jiné povahy vytvářejí se nedokonale, jednostranně a postrádají toho, co jmenujeme vnitřní harmonií povahy. V jejich zatížení spočívá onen jednostranný, kusý vývoj povahy, který je ovšem zase vadou a slabostí. Ještě jiné povahy trpí přímo chorobnými sklonnostmi, které nabývají převahy nad lepšími snahami a city. Abych uvedl příklad: Člověk z rodiny zatížené alkoholismem může býti opět stižen náklonností k alkoholu a tato náklonnost, resp. vášeň může býti tak silnou, že je mu osudnou v životě. Anebo může jiného, jeho silný, nezkrotný pud pohlavní sváděti ku smyslným skutkům a dělati z něho otroka, vzdor jeho lepším snahám duševním. My ne-

známe ještě dnes všech tajemných vlivů dědičnosti; cítíme však, že tato má velký vliv na utváření se naší povahy.

A tu je tedy pochopitelným, že povahy zatížené, povahy se slabou energií nejsou pro život dobře vystrojeny, bojují těžce, ba krvavě s životem a často docházejí k omrzelosti života. Jedněm je život těžkým břemenem, stálým zřídlem utrpení, jiní v něm nenacházejí smyslu — proto jen, že nenacházejí smyslu ve svém nitru i ve svém životě; jiní nedovedou se v něm orientovati, jsouce zmítáni vlivy svého okolí, kterým podléhají. A tak v každém případě pociťují nespokojenost, bol, strast a omrzelost. Je zajímavým, že málo lidí takých pochopuje, že vina je v nich samých. Obyčejně obviňují tito život a krutý osud, který je stíhá.

Po této kategorii zatížených, přichází dále jiná, neméně četná a to jsou oni, jichž omrzelost vznikla vlivy života samého a to těmi vlivy škodnými, které působí vysílení nervové a mozkové. Tyto případy jsou v životě nejčastější. Můžeme říci, že v š e, c o u n a v u j e a v y s i l u j e m o z e k p o d l o u h o u d o b u j e s t s t o p ř i v o d i t i o m r z e l o s t ž i v o t n í a s i c e c e s t o u ú n a v y m o z k o v é. Tento názor je ještě příliš málo znám. Lidé se domýšlejí, že odpor k životu a omrzelost jsou čisté duševní stavy a nechápou, že přečasto je to zcela zřejmá choroba, za níž se skrývá vysílení, těžká únava mozku. Jako bývá u jistých lidí strach chorobou, jako je smutek chorobou, žárlivost za jistých podmínek může býti churavostí, tak může býti odpor k životu a omrzelost též nemocí. Ovšem, jak později se stane zmínka, daleko ne všechny stavy získané jsou chorobné.

Nemoc tato se připravuje mnohdy od dlouhých let. Mladý člověk zápasí již za studijních let s existencí, prožívá těžký život, v němž na zdraví bývá málo dbáno. Tělu nebývá dopřáno dostatek výživy a odpočinku. Mozek je znavován často i prací, nočním bděním i alkoholem. A tu konečně počne se vyvíjeti vleklá choroba únavy duševní: práce se stává obtíží, přestává těšiti, síla vůle ochabuje, dostavují se různé pocity stísněnosti a nad vše trapnější omrzelost života. Omrzelost života je tu tedy příznakem porušeného cítění životního. Člověk, který býval svěží, veselý, podnikavý, jest podlomen ve svých silách, jest slabým a omrzelým.

Ne vždy dosahuje toto vysílení tak vysokého stupně. Často nalézá lékař jen lehčí formy únavy, nespokojenosti. Člověka přestávají těšiti jeho dřívější snahy, podniky a jeví únavu duševní.

V š e c h n o, c o p ř i v á d í v d n e š n í s p o l e č n o s t n e r v o s u a v y s í l e n í m o z k o v é m ů ž e b ý t i p ř í č i n o u o m r z e l o s t i. V moderní literatuře nacházíme často vylíčené jednotlivé typy takových omrzelců, životem znavených. Podkládají se jim zhusta motivy mnohem lepší, vyšší, než jaké ve skutečnosti jsou. Velmi často nalézáme jako příčiny vysílení alkoholismus, výstřednosti pohlavní, nestřídmý život, a jiná dráždidla nervů a mozku. Tedy na půdě únavy a vysílení dostavují se tyto stavy. To jest prakticky velmi důležitým, máme-li podobné stavy rozpoznati a odlišiti.

S touto kategorií souvisí však již úzce další. Již nervosa dnešní kotví značně svými kořeny v této půdě. Míním tím m o d e r n í n e s p r á v n ý a n e m r a v n ý z p ů s o b ž i v o t a. Z tohoto života vzniká nejvíce přesycenosti a omrzelosti.

Sledujeme-li dnešní život větší části společnosti, vidíme, že není zdravý, že musí vésti k únavě, vysílení. Dnešní člověk se především přesycuje životem a to životem požitkářským, smyslným. Jeho heslo zní: „Co nejvíce užívati“ a toto užívání vidí ovšem v zálibách, které hoví co nejvíce jeho smyslům.

Pokládá se za nešťastného, nemůže-li pravidelně užívati všech těch smyslných požitků životních, na něž si zvykl. Hospody, kavárny, divadla a různé jiné zábavy staly se mu životní nezbytností. Takto žije chvilkově den ze dne, nemaje žádných větších zájmů, nemaje jiné starosti než jak co nejlépe užiti prázdných chvílí. Je to život čistě požitkářský, všední a chvilkový, který musí s sebou nésti prázdnotu a neuspokojení. Tytéž malé smyslné touhy se opakují den ze dne a zanechávají za sebou nudu a prázdnotu.

Lidé si obyčejně většinou neuvědomují prázdnotu a nicotnost takového života, který spěje od jednoho požitku k druhému, a nikdy neuspokojí. Ale to není vše: lidé žijí dnešní život chvatně, překotně. To není pouhé užívání, to je pravý shon po požitcích. Z takového života vyplývá předně nespokojenost s dnešními poměry. Mnozí žijí nad své poměry a následkem toho se jim nedostává ani na nutné živobytí. Rozmáhající se luxus v oděvu a napodobení života tříd bohatých vede neméně k nouzi a nespokojenosti. K tomu nutno připočísti zhýčkanost, schoulostivělost tělesnou, špatnou výživu, noční život a stálé předražďování nervů, které s sebou nese takový požitkářský život. U tříd chudých vyplývá z takového života na konec bída, u bohatých nuda a přesycenost.

Chápeme, že z takového života musí vzniknouti za delší dobu nespokojenost a omrzelost životní, a to tím spíše, čím dříve, jak jsme se již dříve zmínili, vzniká značné vysílení nervů a únava mozku. Celý tento pochybený a nemravný způsob života působí společně na nervy i na duševní život a tím jen uspěšuje katastrofu.

Tážeme se nyní, kde má tento život své kořeny? Z čeho vzniká ona touha po smyslných požitcích, onen shon za užíváním a onen nesprávný život dneška?

Plyne jistě z pochybeného, povrchního chápání života; ale toto chápání má opět svůj původ ve špatné výchově a to především v nedostatečné výchově mravní. Je třeba, aby člověk pochopil nedostatečnost, ba ubohost onoho života, jehož cílem je pouhá požívačnost, chvilková zábava, povrchní hrubý život hospod, shon za rozkošnictvím. Je třeba, aby sám cítil nedostatečnost takového života a potřebu i vyšších požitků i vyšších snah životních; aby cítil sám onen nezměrný rozdíl života duševního a hrubě smyslného a aby se naučil pracovati pro vyšší cíle lidské, aby si nalezl trvalé zájmy, pro něž by mohl žíti a pracovati. Ale takové chápání života, života lepšího, krásnějšího a mravního dává právě správná výchova mravní. Ovšem, nesmí to býti výchova papírová, ale výchova, která vytváří karakter sám, která šlechtí povahu, činí ji lepší, která v ní probouzí i city mravní i pevnou, železnou vůli. To je úkol výchovy karakteru a výchovy mravní, aby naučily člověka hledati smysl života v práci a lepších snahách, než oněch sobeckých, smyslných, chvilkových. —

A výchova karakteru musí vypěstiti duši, která cítí vřelou potřebu tohoto lepšího vyššího života, která nemůže bez ní žíti, aniž by silně netrpěla.

Neboť duše, která jednou pozná veškeru krásu a cenu života duševního, která pozná poklady čistého duševního života, která se rozvinula vyššími city lidskými — ta nemůže již nikdy nalézti trvalého uspokojení v malicherných, všedních smyslných zálibách; ta bude vždy silně pociťovati tento zásadní rozpor, tento rozpor dvou různých světů.

Není to tedy dle našeho přesvědčení náboženství, ale výchova mravního karakteru, která člověka učí chápati správně a mravně život.

Náboženství dnešní neplní toho úkolu, jinak by bylo nepochopitelným, aby titéž lidé, kteří plní kostely a kteří i opravdu věří, žili takový povrchní a lživý život. Není to pouhá nevěra, která vhání lidi do víru smyslného, materialistického života — to je především nedostatek pevné a hlavně mravní povahy. Všednost, bezzájemnost a mravní ubohost jsou vinny dnešním smutným stavem.

Náboženství nedává člověku oné mravní pevnosti, poctivosti, pevného přesvědčení, lásky k práci, nadšení do života, a to proto, že ztratilo souvislost s mravností a se životem.

Ať se nikdo nemýlí, že víra nebo nevěra rozhoduje o správném a poctivém životě člověka — nikoliv, karakter, povaha člověka a tudíž výchova karakteru o tom rozhoduje. Nevěra sama o sobě nepřivádí omrzelosti životní, tak mocnou tato není. Omrzelost životní může býti přivoděna jen vlastním životem, t. j. mravním klesnutím. Alkohol, prostituce, zahálka, smyslný život, ty vedou ku přesycení a omrzelosti, ale ne nevěra. To je nutno dobře si uvědomiti.

Vidíme také, že stává dosti lidí i u nás, kdož nemají náboženství, víry, a žijí plodně, s nadšením a poctivě. Nemůže tedy býti víra či nevěra tím rozhodujícím činitelem v životě.

My si tudíž přejeme, aby se výchova karakteru (a tedy i po mravní stránce) zlepšila, aby se vzděláním pravým šlo ruku v ruce i zušlechtění povahy. Pak bude více opravdovostí životní.

Tím jsou tedy dány i prostředky, jak čeliti vzmáhající se životní omrzelosti životní. Kde jsou příčiny chorobné, jako u duševních chorob lidí zatížených, tam třeba léčby a profylaxe. Člověk si musí stále býti vědom, že mnohým bolestem životním může se vystříci vlastním rozumem a prozíravostí. Proto musíme zlu předcházeti. To platí na př. o sňatcích lidí těžce zatížených; to platí o vzniku a vzrůstání nervosnosti. Lidé nesmí zapomínati při dnešním boji životním, při shonu a práci též na svůj mozek a nesmí přepínati své síly tělesné i duševní. Jisté zásady zdravotní musí si osvojiti každý vzdělanec.

Pokud se týče omrzelosti u osob slabých a zatížených je třeba tím více posilování jich, aby v boji životním nepodléhaly. Jeť slabých velmi mnoho v životě, a mnoho jich nesnese dnešní těžké zápolení životní. Jistý psychiatr mluví o tom boji životním dnešního dne a praví: Je jen málo těch, kteří dovedou státi v boji s hrdým čelem a odejíti s bojiště s neotřesenými nervy, s plným zdravím. To jsou ti praví hrdinové lidstva. Většina jich je slabých, kteří trpí neštěstím a boly života.

Ti slabí musejí se chrániti a též posilovati. To se děje i tělesnou hygiénou i duševní. Tělesně prospívá otužování, sílení nervstva, dobrá výživa, příznivé životní podmínky a j., duševně pak především vypěstění silné, pevné povahy. Jestliže co dává těmto lidem zbraň do rukou k obraně, je to pevnost, scelenost karakteru. Člověk povahově silný jest v tomto případě i zdravým, výchova dává mu do života karakterem i sílu i zdraví. Nevěřme, že zákony dědičné jsou vždy nepřekonatelné, mnoho má člověk sám ve své moci.

A tutéž výchovu karakteru musíme raditi i tam, kde trpí lidská duše mravně. Proti požitkářskému všednímu, smyslnému chápání života stavíme chápání vyšší, duchovní, ale to docílíme jen výchovou mravního karakteru. O takovou výchovu musí se pečovati ve škole a ještě více v rodinném životě.

Nechceme pěstění abstraktních a formálních náboženských výkonů, které nemají spojitosti se životem a vlivu na život lidský, ale přejeme si zušlechtění lidské povahy již od

samého dětství; přejeme si probuzení mravních a uměleckých citů a zároveň pěstění silné povahy. Tento silný mravní karakter bude pak nejlepší zárukou šťastného života. *)

MUDr. JINDŘICH ZÁHOŘ:

O postupu pohřbívání mrtvých v Rakousku.

1. Předmět.

Pohřbívání ohněm jest obdobné pohřbívání mrtvoly do země, jenom že rozklad organických látek v hrobě trvá 7 až 10 roků, ve vzduchu pak na vysoký stupeň teploty ohřátém půldruhé hodiny; prvý způsob jest zdlouhavý, vyžaduje veliké prostory země, jest v ohledu zdravotním škodlivý a vzhledem k infekčním nemocem nebezpečný.

Škodlivost nynějších hřbitovů je uznána dekretem dvorní kanceláře ze 23. srpna 1784, vyplývá z výnosu místodržitelství moravského ze dne 24. března 1875 č. z. z. 16 a výnosu správního soudu z 31. ledna 1878 č. 196, posudku lékařské fakulty vídeňské ze 14. ledna 1885.

O škodlivosti hrobek jedná citovaný dekret dvorní kanceláře ze 23. srpna 1784 a z 15. září 1785 č. 1584; dále nejvyšší rozhodnutí ze 14. března 1845 dvorního dekretu č. 8707, výnos ministra vnitra ze 30. ledna 1873 č. 1771.

Nikdo dosud nepopřel, že se bakterie neudržují v mrtvole i okolní zemi a že bakterie i jich zplodiny nevnikají do spodní i pitné vody.

Spodní vodou vyluhující mrtvoly mohou tyfus i spála přeneseny býti. A kdo by pochyboval, nechť sobě prohlédne na pohřebištích velikých měst hromadné hroby, do kterých se až 20 mrtvých klade; zde nemůžeme mluviti o neškodlivosti pohřbívání mrtvých do země.

Z toho ze všeho plyne, že jistota nynějšího pohřbívání do země jest rázu velice pochybného.

Znamenití odborníci Virchov, Thompson, Spencer, Wells, Brouardel, Pettenkoffer vyslovili se bezpodmínečně pro pohřbívání ohněm. Odpůrci tohoto způsobu sami přiznávají škodlivost pohřbívání do země, tvrdíce, že tento způsob t. j. ukládání mrtvoly do země je bezpečné, když je půda hřbitova vhodná, když je hřbitov rationelně založen a spravován a když poměry spodní vody jsou příznivy.

Jak snadné jest nastuzení při exequiích při hrobě — kdo chce o tom pochybovati.

Z uvedeného plyne, že nynější způsob pohřbívání do země i dle platných zákonů se považuje za povážlivý; kde nabereme dostatečné plochy půdy při velikých městech, kde se klade do země 6—12.000 mrtvol ročně.

Naproti tomu jest pohřbívání ohněm v ohledu zdravotním nejúčelnějším, neb lidské tělo přemění se v 1 hodině ve vzduchu na 1000° C vyhřátém v látky jednoduché, z nichž je složeno; mrtvola nepřijde do styku s plamenem, pocházejícím z paliva, ani s palivem; tělo lidské se ztráví vzduchem vysoké teploty a kyslíkem. V 1 a půl hodině proměňuje se tělo ve vodu, dusík a kyselinu uhličitou; zbytek, který nemůže býti spálen, totiž fosforečňan a uhličitan vápenatý jeví se v bílém popeli zbylých kostí (1 a půl kg.).

Popel rakve, šatstva i květin velikým tahem žárovým prolítne; popel mrtvého vloží se do pouzdra plechového zataveného, na němž jest jméno, den narození i úmrtí zesnulého, takže nemůže žádné zaměnění v budoucnosti nastati.

Úplné setlení nynější způsob pohřbívání mrtvoly nikterak neprovede i po dovolené lhůtě zákonné 10leté, kdy se mohou mrtvoly vykopati. Každý, kdo chce viděti, může se přesvědčiti, že při vykopání hrobu ve lhůtě sdělené setlení provedeno není, neb rozházené kusy lebek, obratlů i kostí hnátových jsou ošklivým svědkem tohoto hrozného procesu.

Spalování mrtvých jest nejideálnějším způsobem pohřbívání již z toho ohledu, že zárodky četných nakažlivých nemocí po léta v mrtvole trvají a při vykopání mohou nové epidemie vzbuditi; spalování mrtvých hodí se zejména pro obyvatele velikých lidnatých měst, poněvadž zvětšováním měst přicházejí hřbitovy do měst samých, spalování mrtvých jest za panující epidemie jediným oprávněným způsobem pohřbívání; při choleře a hlavně při moru nařizuje se povinné spalování mrtvoly i všech effektů.

Pohřbívání ohněm jest ze všech okolností neškodné a zamezuje každé nebezpečí pro budoucnost, což u pohřbívání do země se tvrditi nemůže.

Pochybnosti právníků, že může stoupati číslice vražd otravou, lze vyhověti obligatorní prohlídkou mrtvých. Důvodů náboženských proti pohřbívání ohněm není, poněvadž se spalování mrtvých žádnému článku křesťanské víry nepříčí; kdo byl přítomen smuteční slavnosti v krematoriu, připustí, že cit křesťana se při pohřbívání ohněm neuráží; neb pobožnost jest v prostoře chráněné, při zvuku varhan a zpěvu chorovém daleko dojemnější nežli na hrobě za každé nepohody a tlačenice zvědavého množství, jež sousední hroby bezohledně rozšlape.

Obřady mohou tedy v krematoriu zajisté tak dobře vykonány býti a v popelnicích jsou ostatky našich drahých v kolumbariu ve stinném háji lépe uloženy, než-li rozházené kosti po hřbitově.

Spalování mrtvých se zamlouvá z ohledů finančních, neboť výlohy budou menší, než-li

*) Není účelem těchto řádků vyšetřiti všechny příčiny životní omrzelosti. Šlo jen o to poukázati na hlavní zdroje a příčiny nejčastější.

při obyčejném způsobu pohřbívání a bude-li porozumění v obyvatelstvu, zajisté bude možno při větším rozvoji mrtvoty lidí nejchudších úplně zdarma spalovati.

Spalování mrtvých vyžaduje menšího terrainu a poskytuje trvalého klidu v popelnicích, kdežto hroby se po 20—30 letech musí otevříti, by jiným obyvatelům místa opět na určitou lhůtu let propůjčily.

Okrášlení popelnice nevyžaduje toho nákladu jako udržování hřbitova.

Zavedením pohřbívání ohněm není žádné překážky, by členové rodiny byli časem spojeni, kdyby i za živa léta od sebe byli odloučeni.

Ze všeho plyne, že pohřbívání ohněm jest v ohledu étickém, zdravotním, estetickém a národohospodářském ideální způsob pohřbívání; vždyť přemění oheň mrtvolu za 1 hodinu v ty látky, ve které je země za 7 až 10 let promění; i uznaly zdejší odborné kruhy za správné domáhati se cestou zákonnou, by i v Rakousku pohřbívání ohněm bylo zavedeno.

2. Vývoj této otázky v Čechách-Rakousku.

25. dubna 1888 navrhl zvěčnělý filantrop Vojta Náprstek ve schůzi městské zdravotní komise jednání o nutnosti spalování mrtvých; předmět šel ke druhé instanci 11. října 1892 a r. 1894 se usnáší zdravotní komise, by byla zřízena soukromá společnost, která vznikla 3. prosince 1899.

Již 26. března měl jsem čest předložiti sněmu království Českého návrh zákona o spalování mrtvol, podepsaný 27 poslanci; k odůvodnění tohoto návrhu jsem se vůbec nedostal z pochopitelných příčin (viz 2. výroční zprávu společnosti za r. 1901).

V době současné r. 1901 byly spolkem vídeňským „Flamme“, s nímž jsme ve styku kolegiálním, podány ku c. k. místodržitelstvím jednotlivých zemí žádosti o udělení povolení ke zřízení podniku ku spalování mrtvých na základě výnosu ze dne 30. prosince 1885.

16. a 18. listopadu 1901 žádali zástupcové Liberce, Prahy, Štýrského Hradce a Ústí nad Labem u 4 ministrů a přednostů odborových vyřízení žádostí svých; dosud marně.

R. 1903 dělo se shromáždění zástupců 70 rakouských měst s počtem 1 a půl milionu obyvatelstva; postup i výsledek byl týž jako 1901.

20. června 1905 byla podána naší společností žádost za živnostenské a stavební povolení ke spalování mrtvých v krematoriu na pozemku čís. kat. 503 v Žižkově projektovaném; vyřízení bylo záporné u I. i II. stolice.

Opětně se sešli oprávnění delegáti rakouských měst 2. července 1906 a učinili tatáž opatření u ministerstev jako r. 1901 a 1903.

Naše společnost dosud vyřízení své žádosti od ministerstva neobdržela; ale vídeňský spolek záporné, tedy aspoň víme, jaký osud naší žádost stihne.

Potěšující jednání nutno uvésti toto (zpráva za r. 1904 pag. 7.):

O pochování popelu z tělesných ostatků a o spalování mrtvol bylo též jednáno v sezení c. k. zdravotní rady pro král. České dne 14. ledna 1905. V přípise městského fysikátu na pražský magistrát ze dne 30. května 1904 č. 4510 totiž se poukazuje k tomu, že docházejí často dotazy, mohou-li se popelnice s popelem ze spálených mrtvol pochovávati v hrobkách a hrobech. Poněvadž jednak žádných zákonitých předpisů v tom ohledu nestává a jinak také není žádných námitek zdravotnických, žádá se o vydání pokynu v tom směru, zda-li uložení popelnic takových ve smyslu ministerialního výnosu z r. 1892 prostě v hrobech a hrobkách jest přípustným. Magistrát předkládá pak dne 1. prosince 1905 tento návrh městského fysikátu k rozhodnutí c. k. místodržitelství. Směrodatným pro předloženou otázku jest rozhodnutí se strany ministerstva vnitra v souhlase s ministerstvy osvěty a vyučování, jakož i spravedlnosti učiněné v r. 1892, které týkalo se zvláštního případu a které otištěno jest v „Oesterr. Sanitäts-Wesen“ r. 1892, jakož i v Manzově vydání rakouských zákonů a nařízení. Tímto rozhodnutím totiž nebylo vyhověno žádosti vdovy, která žádala o svolení, aby směla popelnici s popelem tělesných ostatků jejího manžela uložiti v soukromém svém bytě.

Záležitost svrchu zmlněná byla postoupena k dobrozdání zemské zdravotní radě, která uváživši všechny okolnosti, usnesla se na následujícím:

„Popel z mrtvol pravidelně spálených jest sám o sobě zcela neškodný. Doporučuje se však z důvodů při poradě uvedených, aby pochování jeho pouze v hrobech, hrobkách anebo ve zvláštních k tomu určených prostorách bylo dovoleno a aby příslušný předpis o tom byl vydán. Umožnění fakultativního spalování mrtvol v tuzemsku mělo by z důvodů hygienických co nejvíce býti podporováno!“

R. 1901 se vyslovila pro spalování mrtvých v Rakousku 4 města a na sjezdu měst r. 1903 70 měst s počtem obyvatel 1 a půl milionu.

Pohřbívání ohněm nabývá stále většího rozšíření; nyní jest krematorií po světě 99:

ve Spoj. Státech	32
v Italii	30
v Anglii	13
v Německu	12
ve Francii	5
ve Švýcařích	4
ve Švédsku	2
v Dánsku	1

Společností jest přes 126.

Spáleno bylo od r. 1876 do r. 1903 více jak 99.880 mrtvých.

V Německu je 25 spolků se 22.607 členy.

V Rakousku jsou společnosti dvě: Vídeňská se 4 odbory a 1602 členy, Pražská se 630 členy.

Nové společnosti vznikly r. 1906 v Budapešti a Srbském Bělehradě; na hranicích českých přibylo letošního roku krematorium v Saské Kamenici, co nejdříve přibudou krematoria v Žitavě, Drážďanech a Lipsku.

3. Doslov.

Rakouské zákonodárství nezakazuje spalování mrtvých, ježto se stále každý rok i měsíc do ciziny rakouští mrtví ku spalování vyvážejí a jest to v ohledu národohospodářském malá spořivost, když se peníze v cizině za tímto účelem utráceti musí.

Očekáváme bezpečně brzké rozřešení příznivé, hlavně z toho ohledu, že nynější způsob pohřbívání jest spojen s četnými závadami zdravotními, důsledně jest zdraví veřejnému škodlivý, o čemž svědčí četná nařízení z doby Josefinské až na dobu naší, jakož že pohřbívání ohněm jest v ohledu étickém, hygienickém a národohospodářském nejideálnějším způsobem pohřbívání.

Podnikneme všechny možné kroky, které nám zákon dovoluje a které jsou vyznačeny ve stanovách společnosti ve čl. 2. a těžce to neseme a trpkost a rozhořčení nám způsobuje, že tento ideální způsob pohřbívání fakultativního ohněm u nás dosud zaveden není, ač ve všech sousedních státech vyjma několik jako Turecko a Rusko pohřbívání ohněm uzákoněno jest.

Kladení mrtvých do země i spalování mrtvých již před 1000 lety bylo klidně konáno; lidstvo se vrací po lepším poznání k obyčeji starému i razí si cestu dávno zapomenutý zvyk rozumný a odůvodněný, přes všecken odpor klerikálů neoprávněný. Každý pokrok v ohledu zdravotním musí překonati odpor mocných, odpor neuvědomělých; pamatujme odpor proti očkování proti neštovicím, odpor proti zdravotnictví ve škole, proti asanování měst a ejhle, vše to je překonáno a věda a rozum slaví triumfy; totéž nastane při spalování mrtvých.

XAVER:

Učitelé ve službách Volné Myšlenky.

Neznám číslic, ale tolik, myslím, že je jisto, že je slušný počet učitelů, kteří jsou členy Volné Myšlenky. Alespoň při všech schůzích, při všech veřejných projevech a při všech pracích Volné Myšlenky vždy setkáte se s učitelem. Je to potěšitelné, neboť je to zárukou, že i učitelstvu dorůstá generace uvědomělejší a následkem toho vzdor persekvování se strany školních úřadů a různého chikanování se strany neuvědomělého a klerikálními živly na mnoze zfanatisovaného lidu i generace svobodnější. Svobodnější v myšlení, cítění i jednání.

Je radostno hleděti na ta jména učitelů, která se při čtení různých těch referátů o V. M. kmitnou před očima. Radostno proto, že slibují nový vzduch přivésti do učeben čpících shnilotinou a stuchlinou rozkládajícího se byrokratismu, že slibují rozžehnouti jednou skutečně oheň té opradové lásky učitelů k dětem, té lásky, která doutná pod těžkým příkrovem osnov, podrobných rozvrhů učiva a tisíců školských paragrafů. Která je v zárodku tlumena spoustami výnosů a nařízení. Která, zanítí-li se někde přece, je ihned hašena hroznou kvalifikační tabulkou, působí na existenci učitelovu jako lučavka. Radostno je z těch jmen, neboť zaručují škole bystré strážce a chrabré bojovníky při všech výpadech a útocích všemožných nepřátel, ať přicházejí ze zášeří oltářů a kazatelen, nebo z křesel klubovních, či od zelených stolů, nebo ať jsou vyvolávány touhou po popularitě a snahou zalíbiti se davu a koupiti si jeho hlasy.

Zajisté, že jsou zvláštní příčiny, jež tak značný počet učitelů postavily v řady Volné Myšlenky, jako jsou zvláštní příčiny, které způsobují, že daleko větší počet učitelů, třeba se snahami V. M. sympatisoval, práce její bedlivě stopoval, přece jen zůstává stranou a spokojuje se úlohou klidného diváka. Je nesporno, že největší část učitelských členů získala V. M. jen svojí zásadou volné školy. Učitelé (a tím i škola) byli a jsou stále zotročováni takovou měrou, že vzbouřiti se musí v nich kde jaká špetka sebevědomí a sebeúcty a že probuditi se musí kde jaký zbytek sebezáchrany. Jsouc při klidném a často i spíše copařském než moderním působení štváno a pro zcela nevinné věci denuncováno a nenalézajíc zastání nikde, zvláště ne tam, kde jsou povinni ochrany mu pokytnout, vrhlo se učitelstvo do náručí novému příteli a dobrému příteli, který mu ve stoupencích V. M. vyrostl. Lomí-li školní úřady rukama nad tím, že téměř na každé škole je nějaký volný myslitel a hrozí-li se školní inspektoři toho, že V. M. a V. Š. bývá vyvěšena ve sborovnách, ať učiní nejdříve poklonu sobě a poděkují si za to navzájem. Kdyby bylo mělo učitelstvo ve spravedlivých svých přích, do kterých je vehnala zášť a msta posvěcených nepřátel nebo zbloudilost a nevědomost, případně také mstivost občanstva, zastání a uznání jinde, nebylo by ho tak houfně hledalo ve V. M. Je jisto, že případy, jako jsou Konečného, Gottvaldův, Pelikánův a j., po desítkách přivádějí V. M. stoupence z řad učitelstva. Je to přece zcela přirozené. Učitelé nejen že neměli zastání proti pronásledování, oni neměli téměř ani přátel, kteří by uštvaných politovali. Byli mu přítelem vládnoucí strany počínaje staročeskou a konče agrární? Učitelstvo české —

a k jeho cti to nutno říci, ačkoli se často neprávem tvrdívá opak — je ve svém celku příliš ideální a dovedlo vždy osobní svoje zájmy podříditi zájmům školy, ačkoli je těžko si mysliti nějaké zájmy učitelstva, jež by neměly vliv na zájmy školy, nevyjímaje ani tu choulostivou (!) úpravu služného. A která z oněch stran kdy projevila dobrou vůli učiniti školu takovou, jakou v zájmu lidském i národním býti má? Musely teprve přijíti mladé strany, hlavně realistická a sociálně demokratická, aby řekly, a nejen řekly, ale i skutky dokazovaly, že škola jest jim nejdražším majetkem, z níž vzrůsti má lepší budoucnost národa a lidstva vůbec. A proto je dnes mezi učiteli tolik realistů a soc. demokratů vzdor nepřízni mocných. A po tom přišla V. M. a prohlásila volnou školu. Ten zářící cíl všech opravdových učitelů. Jaký div, že učitelská intelligence dnes téměř šmahem je při ní? A je-li část té intelligence učitelské dosud mimo, děje se tak jedině ze strachu před inspektory a okresními hejtmany, ačkoli i v tom ohledu je dokázáno, že čím větší pronásledování na okrese pro příslušenství k V. M. se dálo, tím na něm více vzrůstal počet členů jejích mezi učitelstvem a působením učitelů pak i v kruzích občanských.

Učitelstvo tedy v řadách V. M. je zastoupeno a četně. Ale ono není pouze členem „přispívajícím“, ono je, a pokud by snad nebylo, tedy bude, musí býti jejím členem činným. Jejich zájmy a osudy jsou téměř na sebe vázány. Ona — bojující za nejstkvělejší ideály lidstva — volnost a svobodu myšlení a přesvědčení a za svobodu výchovy — a ono — učitelstvo — propagující její vznešené zásady všude, kam sahá jeho vliv, ve škole i v občanstvu. A může je propagovati klidně a beze strachu i při nejsvědomitějším (dle úředního smyslu) konání svých povinností. Krásně to vystihl L. Kunte v Nár. Obzoru ve článku „Církev a škola“, který by měl čísti každý učitel, zvláště takový, ve kterém se klepe dušička při každém volnějším slovu. Je pravda, svědomitý učitel, učitel, který učí myslit, stává se nepřítelem kněží, neboť staví myšlení proti víře — a důsledky se objevují již u dětí. A svědomitý učitel musí učit děti myšlení. Jak by mohl učiti realiím? A nejen to: denně se mu naskytne mnoho případů, že musí děti uváděti ve stopy volných myslitelů. A je jistě i dost takových učitelů, že formálně nejsou členy V. M., ale svým smýšlením, svým přesvědčením a svým působením jsou cele jejími, třebas ani o tom nevěděli. Ale nenosí macešku a mají pokoj.

Učitel, který svoje příslušenství k V. M. netají, mívá často nepříjemné postavení, zvláště na venkově. Na vesnicích, jež ovládány jsou duchem fary. Umělým způsobem bývá proti nim vyvolávána nedůvěra v občanstvu. Bývají denuncováni a denunciace ty mívají obyčejně náboženský ráz. Buď že se s dětmi nemodlí, nebo že do kostela nechodí, nebo že nedělají kříže. Nebo se pase po jejich slovech i skutcích v životě soukromém a ve společnosti. Každý jejich krok je opředen pavučinou, jejíž začátek i konec se ztrácí na faře. Není jí ušetřen ani rodinný jejich život — až tam vleze stvůra špehounství. Je na učitelích, aby dovedli nástrahám těm odolat. Vážné, rozumné a opravdové vystupování dodá jim vždycky úcty, a davu sebe více poštvanému a zfanatisovanému vždy dovede s úspěchem čeliti vědomí o poctivě konané povinnosti. Je nerozumno slepě se vrhati v zápas, jejž bychom museli prohráti. Jsou jiní, kteří mohou jíti tam, kam dosud nemůžeme my. Ne z opatrnictví, ale z taktiky. Kdežto vážné přiznávání se ku svému přesvědčení, poctivá práce ve škole i v lidu a působení od duše k duši — to je ta nejlepší služba, kterou učitelstvo Volné Myšlence prokázati může.

LADISLAV ZÁRUBA:

Morava v černých spárech.

Divné věci se dějí. Církev, která dle učení svého zakladatele, má nastaviti na udeření do jedné strany tváře, druhou stranu — nejen, že tak nečiní, ale sama bije, rve, denuncuje a ničí vše nepohodlné. A na Moravě činí tak v míře už nesnesitelné a hrozné. Má svou maffii dobře rozvětvenou, po tichých a klidných jindy vesničkách, má na každé faře svého přívržence, který ohrožuje čest a existenci volných lidí ve svém okrsku.

Ohrožuje zdravý rozum svých oveček a pomáhá plnit moravské domy pro šílence, které se znova a znova staví, aby pojaly všechny stížené touto hroznou nemocí. Rozdmýchávají ti „panáčci“ nenávisť proti klidným učitelům, jediným to nositelům pokroku a osvěty na vsích. A činí to veřejně, nestydí se za to. Na sjezdech docela otevřeně mluví o fysickém násilí a ve svých listech bez obalu vybízejí ku pomstě. Vyhrožují učitelům odepřením mzdy za úmornou práci, odepřením přístřeší a stravy.

Navádí své ubohé zástupce na sněmu k ještě ubožejším výrokům o násilí na učitelích a pokrokových občanech.*) A má to dobře sorganisováno: na vsi obyčejně nejbohatší rolník má velký vliv na ostatní. Jak už to bývá vždy a všude, je ten člověk zpravidla, ne-li náboženským fanatikem, tož hodně konservativním. Zajde k němu „velebný pán“ jednoho krásného dne v neděli, aby celá dědina viděla, jaká čest stala se boháči. Je jisto, že se nemluví o náboženství — nýbrž o politice, jak to ve světě chodí a zvláště na Moravě. Jak prý učitelé chtějí vy-

*) Poslanec Smýkal: učitele oběsit...

hodit náboženství ze škol, Krista a jeho kříž jak poplvali, jak už i na vsích sem tam rolnictvo zahazuje svatý kříž a tím propadá peklu. „A vy — vy byste chtěl také býti tím neznabohem?" končí se řeč — „vy půjdete s námi na ochranu svatého náboženství. Příští neděli svoláme veřejnou schůzi a vy budete předsedat". — S „křesťanským" pozdravem odchází ku velkému zděšení hochů, jde schválně vsí příč na příč k obecní hospodě.

Je tam četná společnost. Místní učitel hovoří s rozumnějšími rolníky a domkáři. Je řeč o politických událostech, o úrodě a cenách plodin.

Vejde „velebný pán". Zase křesťanský pozdrav — —. Hostinský, pravidelně aspoň na Hané, rozumnější člověk uvítá jej dosti mrzutě. Ví, že bude hádka a nedorozumění a ne-li rvačka, které se bojí už proto, že rozbité sklenice a rozlámané židle „panáček" nezaplatí. „Velebný pán" usedne u stolu — kde právě učitel dokončuje řeč o nesnesitelných poměrech na Moravě, které jen vinou bojovných a nehodných sluhů Krista zavládly.

— „Tomu vy nerozumíte, pane učiteli" — vmíchá se panáček do řeči — to tak není — to je jinak. Vy jste vinni — musíme věřit a kdo nevěří, je jako to boží hovado!" —

Sám nechápu, proč na omezenější lidi tahle řeč působí bojovně. Učitel se klidně ohradí, s ním několik jeho přívrženců: mladších rolníků a bezzemků-domkářů. Ale símě nesváru zaseto. Panáček mluví nesmyslné řeči, učitel uražen a nechtěje býti příčinou hádky odejde a s ním i jeho lidé. — „To jsem mu dal, co?" rozhlédne se vítězný panáček po udivených tvářích. „I dobře se mu stalo — darebáku" — přizvukují svedení.

„My si nedáme svatou víru brát," hřmí začouzenou hospodou. Vítěz farář mne si spokojeně ruce. — Rozezvučí se odporné krajinské klerikální listy, sepíše se denunciace na okresní školní radu, vyslýchají se potajmu školní dítky, co je pan učitel učí a jestli se také s nimi modlí. — Znám případy, že jedny děti tvrdily, že se s nimi modlí — jiné zase, že nikoliv. Tedy kněz kazí dobrá dětská srdce už záhy, aby se staly farisei a pokrytci. Toho on potřebuje. — Símě nesváru zaseto. Nastanou osobní půtky, soudy, putování k okresnímu hejtmanu atd. Ztráta peněz a času. Čím se více poměry přiostřují, tím více „panáček" pokoutně štve. Učitel nejsa zvyklý takovým věcem raději podá žádost za přesazení. „Vyhráli jsme", křičí se po dědině. Skutečně vyhráli — ubozí? Oni aspoň se domnívají, že odchodem učitele je víra zachráněna — — —

A to se děje ve všech skoro dědinách. Divíte se pak, že pověstný „vůdce moravských sedláků" Šamalík, má ve svém spolku 15.000 členů? Divíte se, že ti lidé pak na sjezdech si troufají vyhrožovat násilím pokrokovým lidem? Morava spěje k anarchii. Dnes už na Moravě jsou mimořádné poměry, — dnes je tam právní i osobní nejistota — a to jen přičiněním římské církve a její pomazaných sluhů.

„Království boží na zemi", jak povídá prostějovský denunciant — modernista Dostál.

To je ono tedy, to Kristovo panství! Boje, nesváry, pohromy. Církev svou zoufalou obranou chce aspoň v posledním tažení způsobiti takové poměry. — Nemylme se, — že na Moravě zvítězí. Pro dnešek je tam neobmezeným vládcem.

Jak bude zítra — to sama neví a proto ten její zoufalý boj, při němž se neštítí žádného prostředku.

Na Moravě zvláště šlechta je klerikální. Členové moravské aristokracie financují „katolické" listy, fedrují sjezdy a protežují klerikální agitátory. Ve svých službách netrpí pokrokového člověka. Arcibiskup olomúcký — největší skoro velkostatkář moravský, to dělá dle osvědčeného baronského receptu také. Tento člověk, vyšlý z chudého valašského lidu, řádí jako paša. Je tentokráte horší než Kohn.

Už svým zjevem musí každého myslícího člověka odpudit. Vykrmená postava jeho neukazuje na Kristovy apoštoly, nýbrž na mamonáře a necitelné fabrikanty. I jeho kollega, bývalý lajtnant, biskup brněnský není o nic lepší. Jeho osobní orgán, denník „Hlas", ukazuje, kam až dospěla katolická morálka: tupení, snižování, štvaní, tlučení na vše strany. Hotová komedie, které není schopen než ubohý klerikální žurnalista.

A s touto žurnalistikou musí se pokroková inteligence moravská bít!

Sám jsem zakusil už mnoho hrubství od těchto lidí.

Udeří každého, pomstí se ve jménu boha — jak už to řekl Machar. Spílají, podezřívají. Národním a lidumilným institucím odpírají příspěvky jen proto, že v čele jejich stojí náhodou pokrokoví lidé.

Je dobře znám případ učitele Žižky z matiční školy z Novosad u Olomouce, kdy klerikálové žádali výbor „Ústřední Matice", aby jej ze školy odstranila. To proto, že je neohroženým bojovníkem za pravdu.

Posledně ve známé aféře nadučitele Konečného ukázali své ledví. Lidé, kteří na ty účely nedají skoro ničeho, mají odvahu vyzvati předsedu „Brněnské Matice Školské", aby se vzdal jejího předsednictví. Našli si důvod hned: vodil prý demonstranty před klerikální redakce.

Ti lidé stávají se čím dále tím drzejší a zpupnější. Už by sama vláda mohla nahlédnout, kam to řádění římských sotní povede.

Známá „Matice cyrillo-methodějská" projektuje nové „katolické pedagogium". Co je to, než zvracení klidných poměrů, bezvládí a stav ex lex?

Tam ve svém katolickém pedagogiu vyučí své tovaryše, aby ještě houževnatěji bránili Kristovo království. Aby zanášeli nesvár ve spořádanou učitelskou obec, a církev aby z toho těžila.

Ale mýlí se velice ti moravští panáčci ve svých výpočtech.

Vřed se brzy provalí a na zříceninách černých doupat postaví pokrok své nedobytné tvrze. Tak, jak to udělali ve Francii!

Otevřený list kněžstvu moravskému.

Olomoucký „Pozor" přinesl 21. března 1908 pod tímto názvem tento velice pozoruhodný projev:

„Pánové!

Přijede prý do Olomouce papežský legát uspořádat poměry v diecési.

Okamžik ten zdá se mně vhodným ku vyzvání Vás, abyste vážně přemýšleli o církevních poměrech na Moravě a o prostředcích k jich nápravě.

Ne jménem svým, neboť já Vás ke svým stykům s Neznámým nepotřebuju, ale za přečetné duše lidí prostých, za statisíce Moravanů, kteří styku s Bohem bez Vás nemohou sobě představiti, jménem zbožné Moravy vznáším k Vám prosbu:

Použijte příležitosti pobytu papežského legáta v Olomouci ku projevu za účelem obrody křesťanství a znárodnění církve.

Pohleďte kol sebe a vizte, kam Jste svým církevnictvím přivedli lid moravský! Týž není více zbožným, jak býval, daleko ne, neboť srdce jeho neví, co ústa se modlí. On ústy vyznává Krista, ale jedná hůře, než pohané. Pohanští naši předkové nedopouštěli se takých zločinů, jako se jich dopouští nynější křesťanský lid.

Další část tohoto listu, ač prošla v olomouckém „Pozoru" nezávadně, byla zde — konfiskována! Tak co je v jednom městě této říše zákonné, je v druhém nezákonné... Kde je tu právní jistota, kterou základní zákony zaručují?...

Požádáme poslance, aby se na to zeptali pana ministra spravedlnosti. Aby však tento list nebyl kusým, vyplňujeme jej obdobnými slovy naší brožury „Náboženství a škola".

Citujeme je z interpelace posl. Svěceného z 18. července:

Zdálo by se tedy, že aspoň kněží sami vedou život v pravdě zbožný a plní úzkostlivě přikázání boží, které svým ovečkám hlásají. Ale pravý opak je pravdou. Richepin v „Historii ze zásvětí" napsal: „Čarodějové i kněží jsou všude stejní: daleko méně jati náboženstvím než politikou." Tuto svatou pravdu musí u našich čarodějů postřehnouti každý, kdo není právě úplně slepý.

A vzal bych na to jed, že opravdoví, věřící kněží jsou i dnes bílé vrány. Není přece možno, aby člověk vzdělaný, myslící, pojímal všecka ta „zjevení", zázraky a pohádky vážně!

Vizme jen ty hlasatele lásky, pokory, odříkání, střídmosti, čistoty mravní! Není přece myslitelno, že by člověk, který je přesvědčen a pevně věří v jsoucnost boha, nebe a pekla, že by tak klidně hřešil, jako naši páteři, a vydával se tak lehkomyslně v nebezpečí věčného zatracení a hrozného trápení v pekle. Zdá se, že mají páteři peklo pouze pro ovečky a sami že v ně nevěří. Mnozí a mnozí kněží konají pravý opak, než co hlásají. Biskupové v zlatých kočárech, papež na nosítkách, kněží v zlatých ornátech bez uzardění vypravují vám o chudém dítěti, narozeném ve chlévě, o Spasiteli, který neměl, kam by hlavy sklonil... Hlásají, že mamona, obžerství, smilstvo, lež, přetvářka, nenávist jsou hříchy, které připraví duši o věčnou spásu. A sami všecky tyto neplechy tropí...

Lidé, kteří káží: „Synáčkové moji, milujte se vespolek!" „Milujte i nepřátele své!" — ti lidé mstí se, pronásledují, titíž lidé vymýšleli hrozná mučidla na „kacíře", tito „sluhové boží" na hranicích pálívali ‚kacíře' za živa.

Nuže, vzchopte se a řekněte legátu papežskému: „Pane, řekni náměstku Kristovu v Římě, nechce-li, aby lid moravský opustil brzy nás i církev, nechť

1. zruší celý hierarchický řád katolické církve a zavede řád prvních obcí křesťanských s účastenstvím národa na záležitostech obce věřících;

2. nechť dovolí nám ženiti se, abychom mohli žíti dle přirozenosti své a nebyli nuceni ke špatnostem;

3. nechť dovolí nám sloužiti bohu jazykem naším, jazykem českým, aby lid nám rozuměl;

4. nechť dovolí nám volbu vyšších kněží a biskupů z řad našich, aby lecjaký šlechtic k jinému povolání neschopný nezabíral místo, náležející nejlepším z nás;

5. nechť dovolí nám šířiti v kostelích vzdělání všeho druhu, aby z nich šířila se moudrost boží mezi lidi škole odrostlé a chrámy boží nezely celý den prázdnotou;

6. nechť dovolí nám míti vedle kněžství různá povolání, abychom nebyli odkázáni dělati ze vznešeného úřadu svého řemeslo a živili se sami svou prací tělesnou neb duševní;

7. nechť konečně zanechá svého dětského vzdoru a opustí své dobrovolné vězení a jde se podívat k nám, aby viděl z jakých žebráků vymačkáváme petrský halíř a jak bídně žije lid křesťanský u nás."

A nebude-li papežský legát chtíti vyříditi Váš vzkaz v Římě, nuže dejte mu jej písemný s sebou a připište na konec:

„Ubezpečujeme Tě, římský biskupe, že nebude se více opakovati ani doba Cyrilla a Methoděje, ani doba Miliče a Husa, kdy vždy se jednalo jen o nápravu mravů a těm horlitelům pro pravdu boží nedostávalo se odvahy odtrhnouti se od Říma vůbec

a utvořiti sobě církev vlastní, církev československou, ale že doba nynější jest mnohem vážnější: nevyhovíš-li nám, opustí nás veškeren lid a my budeme brzy pastýři bez stáda. — A jak lid jednou pozná jarou svobodu mimo ovčinec Tvůj, pak žehnej se vůbec se svým stolcem, neboť pak ani Tvoji hýčkaní Italové nezůstanou v církvi Tvé a opustí ji také za všemi národy ostatními a zbudeš sám se svými kardinály. Proto chceš-li nějakou ještě dobu udržeti církev při životě, ponárodni ji, učiň z nás lidi svobodné, syny boží a vykonáš dílo dějinné.

Jinak voláme k Tobě s prvními křesťany: Morituri Te salutant papa = caesar!"

Jsem jist, kdyby jen pět set Vás podepsalo takové prohlášení a vysvětlilo lidu, oč se jedná, aby lid stál za Vámi v případu boje, že by se Vám nejen nemohlo státi nic zlého, ale že by papežská stolice musila zahájiti s Vámi jednání o nová kompaktáta. A když by nevyhověla, co by bylo na překážku utvoření samostatné církve československé? — Pranic.

Nestalo-li se tak před tisíci a pěty sty lety, proč by se tak nestalo teď? Druhých tisíc let náš národ objetí Říma nevydrží.

Bojím se, že budete dále žíti bezstarostně a mysleti si: „Po nás ať přijde potopa, do naší smrti se církev ještě neshroutí", ale varuji Vás!

* Milič druhý.

Zaznamenáváme tento projev velice zajímavý, ale patrně ne více, nežli zajímavý, protože v obrodu církve ani v její hlavě, ani v její údech již nevěříme, zejména ne v obrodu, ku které by došlo přičiněním kněžstva, jak tuto po něm voláno. Jsou mezi kněžími i dnes ještě poctiví jednotlivci, ale jen jednotlivci; celek je neschopen k činu svobodnějšímu a to především proto, poněvadž mu schází — ideální chápání života! Neboť není stavu, který by prosaičtěji, hmotařštěji chápal život, jako kněžský za nynější doby. Podívejte se jen na příklad na literaturu dnešní: kdežto dříve mezi spisovately kněží převládali, dnes není mezi nimi jediného lepšího jména, přes to, že kněžské povolání svým uspořádáním, hojností prázdna a dostatkem hmotným mělo by býti tak živnou půdou literatury! Jen s amatéry, s břídily a hrubozrnými klerikálními pamfletáři se tam setkáváme... A v umění výtvarném právě tak a v politice neméně (hleďte jen na kvalitu poslanců-kněží!) Co je v kněžstvu cenného, to není orthodoxní, to je v ní nespokojeno a z ní utíká. A proto citovaný hlas Miliče druhého bude hlasem volajícího na poušti . . . S Vatikánem se domluvami a apelacemi třeba srdcervoucími nic nesvede. S Vatikánem se o svobodu jen bojuje a k tomu boji by nám bylo třeba takhle Žižky druhého, který by ne sice zbraní ocelovou, ale myšlenkovou rozbil hráze, kterými Vatikán zahražuje cestu ideím.

Vyskytne se takový muž? Snad. V každém případě pracujme k tomu, abychom i bez něho svou věc vybojovali. Budil.

LITERATURA A UMĚNÍ

Několik slov úvodem. Neměli jsme dosud možnosti pro malý rozměr listu přinášeti literárních posudků o knihách a brožurách nás došlých. Jakmile rozšířením obsahu listu bylo nám to umožněno, ihned otevíráme tuto rubriku, kterou nyní pravidelně budeme vésti. Chceme v ní podávati úsudky o všech zajímavých knihách, nám předložených. Nedivte se, vrátíme-li se namnoze i ke knihám starším. Rádi bychom totiž během doby přinesli zprávy o hlavních pracích s hnutím Volné Myšlenky jakkoliv souvisejících a proto vedle posuzování knih nových budeme postupně zabývati se i — knihami staršími. V umění nepadá na váhu několik málo let. Při posuzování knih nebudeme ovšem slepě tendenčními. Práci, která třeba názorově nebyla proti nám, ale jež používá proti nepřátelům našim pochybných zbraní, aneb je umělecky bezcennou, nepropůjčíme se k doporučování, stejně jako věcné a slušné práci odpůrcově neodepřeme její hodnotu, bude-li ji míti.

Že autoři, kteří ukazují nové cesty, naleznou v nás rozhodné přátele, je samozřejmo.

Připomínáme ještě, že redakce snažiti se sice bude, aby rubrika tato měla jednotný směr, ale v jednotlivostech ponechá kritikům volnost úsudku, a ovšem i také zodpovědnost za to.

*

Leonid Andrejev: **Červený smích.** Úryvky z nalezeného rukopisu. Přeložil V. Vostrý. Knihy Dobrých Autorů, sv. VI. Vede a vydává K. Neumannová, Praha-Olšany 45. Cena K 1·50.

... šílenství a úděs... Tak počíná první úryvek a jest to věru základní notou celé knihy, která vám vypravuje o hrozném utrpení ruských lidí, kteří daleko od svých známých musí se bíti za nic, musí vraždit ty, o kterých ještě nedávno tvrdili, že jsou jejich bratří; musí zdeptat v sobě lidskost a musí střílet a jsou-li křesťany zapřít v sobě imperativní přikázání. To jest válka. To je důsledkem vlastenectví a kapitalismu, nezbytné zlo této společnosti. Ta tam je hlásaná suverenita člověka, nejvyššího z tvorů, který nesmí ani jednati podle zdravého rozumu a musí jej znásilniti a jít vraždit, ač je proti každému násilí; musí zabíjet pro vlast, ač nezná žádné vlasti; musí vražditi ve jménu válce žehnajícího boha — ač v něho nevěří; ve jménu krále — ač hlásá rovnost všech lidí.

Válka již měla své kritiky a básníky. Žádný nedokázal tak reliefně ji vylíčit jako Andrejev. Válka — šílenství — krev a nad tím stojí zaražený člověk, který nechápe, proč to vše. Každý sešílí, kdo prodělá takové tažení.

Andrejev líčí historii ruského důstojníka, kterého stihne osud většiny: šílenství... Jest mu zakusiti plnou měrou strastí války, potom mu dělová koule ustřelí nohy a on se vrátí domů, aby sešílel, aby psal knihy o květech a písních. Co tragiky dovedl Andrejev do toho vložiti a jak nesmírně suggestivní jsou stránky toho prvního dílu! Kreslí tvrdými liniemi, ze kterých sálá nálada, dovede několika větami předvésti zcela působivě náladu jdoucího vojska, při 40 či 50° tepla a pojednou vyvstane jeho hrdinovi před očima obrázek pokoje, s modrými čalouny a lahví vody, pokoje, kde psal o knihách. A je mu divno, proč nejde jeho mladý synek spat, ač je již pozdě. A hned to počne vykládati nějakému dělostřelci, který se směje a sám začne

něco dlouze vypravovati. To všecko jsou originelní, zcela originelní tony.

Neméně ohromný svou tragikou je druhý oddíl. Bratr sešílivšího a konečně též skonajícího důstojníka zůstane sám v domě, kde stále vidí přízraky bratra a kde se stále trápí sfingou tak nerozluštitelnou: proč se lidé navzájem zabíjejí!.. a šílí konečně také. Město vře, jsou tam tábory vlastenců jásajících při čtení vylhaných zpráv z bojiště a ubíjejících socialisty, kteří vykonávají propagandu antimilitaristickou. Hrdina druhého oddílu také jest sražen vlastenci a potlučen a nucen utéci domů, kde doufá nalézti skrýš. Ale doma pod tíhou událostí sešílí. Zdá se mu, že pokoje se plní nahými mrtvolami a když chce utéci oknem vidí, že v něm stojí — Červený smích — přízrak války.

Andrejev, který vzbudil touto knihou u nás sensaci, dovede uhoditi na strunu, která se nazývá děs. Vynucuje pohnutí mysli, dovede prostě čtenáře zcela uchvátiti.

Jistě, chtěl-li by někdo prospěti myšlence antimilitarismu, musel by podobnou cestu nastoupiti. Kritiků militarismu bylo hodně, ale přišel básník-kritik Andrejev, aby ukázal reliefně v malé knížce všecky hrůzy války. Jest to opět jedna kniha, o které lze říci, že byla napsána umělcem objímajícím svou měkkou slovanskou duší trpící lidstvo. *Ci.*

Karel Horký: **Pátek.** Prosy, feuilletony a zápisky. Nákladem Eduarda Leschingra. Cena K 2·—.

Probírá se odevzdanou rukou v slunných i temných dnech života, hledá jeho vzácné záchvěvy, poslouchá jeho symfonie a hledí naň očima člověka nejmladšího století Karel Horký v „Pátku". Má množství myšlenek, úsečných, skoro záchvěvy a proto forma feuilletonu se mu nejlépe líbila. Dokazuje, že feuilletony patří do umění. Jeho alespoň jistě. Přečtěte si „Za Hannou Kvapilovou", Třináctý agát, Srdce, nebo Isa. Jeho literární profil není složitý. Intelligentní člověk, dobrý pozorovatel a znamenitě praeparovaný útisky života. Hrozilo nebezpečí, že se stane žlučovitým, ale vyšel z toho nebezpečí bez pohromy a do jeho péra vždy skanul paprsek slunce. Z „Pátku" nevycítíte nikde pessimismu a když bodá nebo kouše, ví vždy, že to je účelná operace. Má pudovou nenávist k buržoovi a nic snadnějšího, než že uskutečnil přehodnocení hodnot. Jeho morálka (podepisuju ji) je na kordech s uznávanou; jeho svět, kde je volný, bez ironie a šťastný, je svět „žabců" nezdeformovaných srdcí a bosáků. Horký je invasí hamsunovštiny a gorkijevštiny do českého umění.

Jest bojovníkem pokroku. Jeho feuilletony, čtené tolika tisíci, dopravují vždy do nevychovaných srdcí kapku léčivého jedu, nějakou invektivu (ovšem blahodárnou svými následky) a vždy by to mohlo značit dobytou posici. Jest nepřítelem klerikálů, dobře: napíše feuilleton „Černá kraslice", „Kratiknoty", jest antimilitaristou, nuže napíše Kaktus. Je demokratem: tedy „aristokracie". Není chauvinem, jen čtěte „Dva" nebo „Úl".

Ovšem zachovává si volnou ruku. Cení „volnost jízdy a krásu momentu". Vždy nenávidí posu a miluje pouze „nahého" člověka.

Jeho prosy čtu tak rád, jako prosu Šrámkovu nebo Hamsunovu, s nimiž má nejeden shodný rys.

Zajímavý je také Horkého slovník. I v něm je vidět člověka, který, vzdálen archaismu, sahá svou rukou do slovníku své doby. Lyrik Horký dovede ale terminologie dne si zcela podřídit a styl pak je nejen zcela originelní, ale také cenný. Vidím mnoho analogií mezi literátem Horkým a hudebníkem Mahlerem.

Horkého pokus má také u nás dějinný význam: Znamená rehabilitaci feuilletonu jako literatury.

Emil Czerski.

Večer Leonida Andrejeva. „Svaz československého studentstva" uspořádá v druhé polovici května druhý večer svého cyklu divadelních večerů. Hrána bude Leonida Andrejeva hra: „K hvězdám". Andrejev-dramatik není vůbec v Praze znám a proto večer tak významný dojde jistě úspěchu. Bližší bude oznámeno plakáty.

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Našim důvěrníkům a stoupencům. Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky, maje za to, že většina našich přátel během letošního léta zavítá do Prahy k návštěvě jubilejní výstavy, usnesl se uspořádati v srpnu zvláštní **konferenci důvěrníků**, na které pojednáno bude o stavu naší práce mezi lidem. Žádá proto ústřední výbor veškeré důvěrníky, aby si pokud to bude možno svoji návštěvu do Prahy stanovili na 15. a 16. srpna, aby tak mohli býti této konferenci přítomni. Konference konati se bude patrně 14. srpna večer, což jistě bude přesně sděleno v příštím čísle. — Ústřední výbor pomýšlí zároveň na uspořádání přátelské schůzky na výstavišti buď 15. neb 16. srpna. Tato přátelská schůzka byla by ovšem přístupna všem našim přátelům a proto by bylo vhodno, aby ti naši stoupenci, kteří chtějí přijeti na výstavu, přijeli v tyto dny, aby se mohli se sborem důvěrníků našich této přátelské schůzky súčastniti a tím vzájemnost naši utužiti. Nechť důvěrníci naši nám ještě v květnu sdělí, zda-li na konferenci přijedou. Též ostatní naši přátelé, kteří by na řečenou schůzku na výstavišti hodlali přijeti, nechť nám to co nejdříve lístkem sdělí. Bude-li přihlášek mnoho, přičiníme se, aby schůzka spojena byla s manifestací pro naše idee. V tom případě ustavili bychom též zvláštní komitét, který by den náš uspořádal a našim venkovským přátelům byl v Praze při ubytování a podobném nápomocen.

Ze sekretariatu české sekce Volné Myšlenky. Žádáme veškeré členy, aby zaplatili členský příspěvek na rok 1908, který obnáší K 1·20 (pokud ovšem tak již neučinili) a aby získávali nových stoupenců. — Členové, náležející k ustaveným již místním sdružením Volné Myšlenky, platí ovšem svoje příspěvky pokladníkovi sdružení. Důvěrníky těchto organisací pak prosíme, aby zaslali přesné seznamy svých členů s plnými adresami a uvedli, kdo z těchto členů jest nový, t. j. přihlásil se letošním rokem a kdo z členů starých, t. j. z r. 1907 má na rok 1908 příspěvek zaplacený.

Místní sdružení, která dosud nezaslala zprávu o své činnosti, žádáme, by tak učinila v době nejkratší. Dále žádáme kroužky našich přátel, které dosud nejsou ustaveny v místní sdružení s vlastní správou, by se přihlásily u sekretariatu o informace. Za tím účelem žádáme všechny naše důvěrníky, aby se o ustavení místních organisací přičinili.

Upozorňujeme všechny naše přátele, aby dopisy svoje neadresovali na jména jednotlivců, neobsahují-li ovšem věc soukromou. Dále, aby záležitosti, týkající se sekretariatu, psány byly na zvláštním papíře, také věci pro redakci neb administraci časopisů psány byly odděleně. Zasílány mohou ovšem býti pod jednou obálkou, adresované buď sekretariátu nebo časopisu. Zde pak se obsah dle svého určení rozdělí. Konečně prosíme, aby dopisy, pokud možno, byly stručné.

Německá sekce Volné Myšlenky v Praze pořádá každý pátek schůze s přednáškou event.

i debatou, v kavárně City, Praha I., Mikulášská třída.

Spolek „Freier Gedanke“ Vídeň XIV. Märzstrasse 33. pořádal v pátek 3. dubna svoji ustavující schůzi, na níž promluvil Th. Brunnecker: Účel a cíl bezkonfesijnosti. Tentýž spolek pořádal 5. dubna o půl 10. hod. dop. spolkovou přednášku: Inkvisice v Rakousku, následek: Wahrmundova aféra. Přednášel Th. Brunnecker.

PŘEHLED

OD REDAKCE.

Do nového roku práce a bojů. Číslem tímto zahajujeme již čtvrtý ročník „Volné Myšlenky.“ Tři roky nejsou zrovna velikým činitelem v dějinách lidstva, ale na naše malé poměry znamenají mnoho, pakliže věnovány jsou práci úsilovné. A že my po celou tuto dobu skutečně úsilovně pracovali, můžeme říci s dobrým svědomím; vždyť ostatně všade práce ta je již znáti. Byla nás z počátku hrstka, dnes jsou nás tisíce... Tak rychle ujímala se naše kulturní setba a pevně doufáme, že i dále ujímati se bude, ať se to mocnostem svatým i nesvatým líbí či nelíbí. Vcházíme proto do nového roku, začínajícím u nás vždy jarem na rozdíl roku církevního, počínajícího zimou, s pevnou důvěrou a přesvědčením ve výslednou a účelnou další práci. Prosíme všechny naše přátely, kteří mají společnou s námi lásku k společné věci, aby nám i dále zůstali věrni v práci a aby v boji za kulturní statky člověčenstva nám stáli i v dalších dobách po boku. **Nikdy jsme neměli snah jiných, nežli prospěti těm ideám, které pronikají celé naše nitro. Všechny své schopnosti, všechny své síly, svůj veškeren volný čas a namnoze i mnoho zdraví věnovali jsme od počátku své činnosti jen prospěchu naší VOLNÉ MYŠLENKY a nic nám nebylo více vzdáleno, jako nějaké snahy osobního prospěchu a užitku. S nejčistším svědomím pravíme to do očí všem, kdož tvrdí o nás opak a přejeme jim z plného srdce, aby i oni mohli vždy se stejně čistým štítem obstáti před soudem dějin.**

Naše „Volná Myšlenka“, „Volná Škola“ i „Havlíček“ nejsou podniky soukromými. Spravuje je zvláštní vydavatelstvo, jehož členové — Bartošek, Myslík, Pelant, Růžička — plnou ctí svojí ručí všem přátelům za to, že nikdy nebude jich zneužito k osobním prospěchům. Nikdy také při jich dosavadním vycházení nečinili jsme v nich kompromisu s prospěchem. Nechť každý jen prohlédne si čísla dosud vydaná a na prvý pohled každý viděti musí, že nemluví z nich nic jiného, nežli horoucí láska k věci! Nechť tedy každý, kdož s námi cítí, klidně dále s námi jde ruku v ruce a může býti úplně a zcela ujištěn, že dal se do služeb věci nejlepší! *Redakce.*

OD ADMINISTRACE.

Upozornění. Dnešním číslem počíná „Volná Myšlenka“ vycházeti v rozměru dvojnásobném, jak minule již sděleno, při čemž předplatné zvýšeno pouze o 1 K 20 h, takže obnáší nyní na celý rok **3 K 80 h**. Pro odběratele „Volné Myšlenky“ a „Volné Školy“ zvýšení to obnáší toliko 1 K, takže společné předplatné na oba listy na celý rok činí jen 6 korun. Jen u veliké důvěře v další podporu všech našich upřímných přátel můžeme se odvážiti za tak nepatrné zvýšení předplatného o tolik rozšířiti obsah. Zajisté, že naši přátelé odmění tuto naši dobrou snahu správným plněním svých závazků. *Administrace.*

Prvé číslo „Havlíčka“ přijato bylo velice sympaticky a rázem došlo obrovského rozšíření ve všech vrstvách lidu. S potěšením zejména zaznamenáváme, že dostalo se namnože i tam, kam jiný protiklerikální list nevnikne. Nuže s chutí do další práce, aby i další čísla podobně zdárně se ujala!

Neopomeňte ihned učiniti objednávky čísla druhého, aby mohl býti v čas stanoven náklad!

KULTURNÍ BOJ.

K případu Vasiljeva. Čeští čtenáři již dostatečně seznámili se s případem Vasiljeva, takže v tomto článku proberu jej jen ve všeobecných obrysech s faktické stránky. Při tom kladu hlavní důraz na jeho význam pro ruské politické uprchlíky vůbec, zvláště maje na zřeteli novou smlouvu mezi Ruskem a Švýcarskem. (Viz Recueil des lois féderales. 4./III. 08.) Vasiljev zavraždil v r. 1906 penzenského policmajstra Kandaurova. Provedl tento čin na rozkaz sociálně revoluční strany, o čemž svědčí originál rozsudku, přiložený k officielnímu memorandu ruské vlády, jímž se žádá na Švýcarsku vydání Vasiljeva. Proč byl zavražděn Kandaurov? V rozsudku je to vysvětleno. Kandaurov patřil k oněm živočišným individuím s lidským tělem, jimiž se hemží ruský byrokratický personál. Přece však jeho zvířectví vyvrcholilo se v památné dny „svobody“, následující za konstitučním prohlášením. Kandaurov byl organisátorem celé řady pogromů intelligence, žen a dětí. Jeho jednání k ženám bylo tak nelidské, že tyto zaslaly zvláštní protest ku Haagské konferenci. Je samozřejmé, že zabití Kandaurova je ryze politické povahy. Na základě mezinárodního zákona Vasiljev nemůže být vydán Rusku, obzvláště Švýcarskem, jež dosud bylo výhradným asylem pro uprchlíky (polit.) všech národů a všech stran. „Tempora mutantur.“ A žel, musíme konstatovat, že v posledních několika létech poměr západní Evropy k ruským revolucionářům také se změnil. Změnilo své názory v tomto ohledu i Švýcarsko a jak bude se zdáti to paradoxním, přece je faktem, že nyní svobodná konstituční Evropa stala se četníkem samovládního Ruska. Jsme přesvědčeni, že v tomto případě Vasiljeva vše se skončí dobře, ale jen proto, poněvadž široká veřejnost celé západní Evropy kategoricky protestovala proti tomuto vládnímu loupežnictví, ale obáváme se, že příště takovýto nátlak veřejného mínění bude odstraněn a sice tím, že vydávání politických uprchlíků bude legalisováno mezinárodním právem. Že tato naše obava není abstraktní a že má jistou konkrétní podstatu, nejlépe tomu nasvědčuje nová, výše citovaná smlouva mezi Švýcarskem a Ruskem, dle níž osoby, jež užijí třaskavin, budou vzájemně vydány. Kardinální paragraf této smlouvy, v němž se mluví o třaskavinách, je tak neurčitě zformulován, že nepochybně vyvolá velké hromadné zneužívání byrokratickými úředníky; jinými slovy, tato konvence, de facto, zrušuje pro ruské revolucionáře právo asylu; to znamená, že nyní carská policie a špiclové budou hospodařiti za hranicemi právě tak jako doma. Současně tato konvence budí také jinou obavu. A sice: prozatím je uzavřena mezi Švýcarskem a Ruskem, ale kdo se může zaručiti, že v nejbližší budoucnosti nepřipojí se k ní ostatní evropské státy? Že tento náš předpoklad není bezpodstatným, lze soudit z toho, jakým způsobem chovaly se ostatní vlády vzhledem k ruským uprchlíkům. Bohužel známá nám fakta v tomto ohledu nemluví příznivě pro poslední. V lednovém čísle „La Tribune Russe“ ve článku „La police internationale“ uvedena jsou fakta, z nichž vysvítá, že většina evropských států a sice — Švýcarsko, Německo, Belgie a Francie prokazuje s neobyčejnou laskavostí své služby ca-

rismu tím způsobem, že úsilovně štvou a chytají ruské revolucionáře. Neskládáme své naděje na ochranný zákon, poněvadž velice dobře přesvědčili jsme se o jeho platnosti ve skutečnosti. Jedinou záruku spatřujeme ve veřejném mínění evropských národů. V těchto dnech přesvědčili jsme se o tom také v Praze na památné protestní schůzi české veřejnosti v záležitosti Vasiljeva. Nemůžeme opominouti účast, jež měla na té schůzi Česká sekce Volné Myšlenky. Je to jedním důvodem toho, že mezinárodní Volná Myšlenka není jen výhradně antiklerikální, jak soudí mnozí, kdož ji neznají, nýbrž dle definice prof. Buissona je zároveň „demokratickou a sociální". V případě Vasiljeva Volná Myšlenka (Libre Pensée) vůbec (francouzská, česká, belgická) vykonala veliký skutek a jsme přesvědčeni, že i příště v našem budoucím zápasu s carskou zvůlí Volná Myšlenka bude naším spojencem a přítelem. *H. Boczkowski.*

Svojanovský kaplan Josef Cvejn vystoupil z církve. Aféra se suspensí svojanovského kaplana p. Jos. Cvejna, o které jsme minule psali, zakončena byla krátce a dobře: pronásledovaný kněz vystoupil z církve. V neděli 12. dubna svolána českou sekcí Volné Myšlenky ve Svojanově veřejná schůze lidu, na které dr. Bartošek přednášel o podstatě klerikalismu. Na to přihlásil se k slovu pan Cvejn, prostými slovy vylíčil svůj konflikt s církví a ohlásil shromážděným, že následkem nemožnosti setrvati déle v tomto stavu z církve vystoupí. Toto prohlášení přijali osadníci svojanovští, neobyčejně četné shromáždění, s plným porozuměním a souhlasem a srdečně se pak s p. Cvejnem rozloučili. — Den na to konala se podobná schůze, rovněž Volnou Myšlenkou svolaná, na Žižkově ve velkém sále Bezovky. Po referátu dra Bartoška o svobodě svědomí vystoupil pan Cvejn na tribunu, aby svůj případ vylíčil. Pan Cvejn byl zřejmě dojat, když po svém vystoupení na tribunu přijat byl dlouho trvajícím potleskem, který se za jeho promluvy několikráte opakoval. Za veliké pozornosti shromážděného občanstva vysvětlil apostata, jaký byl poslední popud k jeho vystoupení z církve. Bylo to křiklavé nespravedlivé pronásledování a to od těch, kteří chlubí se, že jsou zástupci boha a jeho spravedlnosti. Biskup královéhradecký Doubrava, ačkoliv dříve strašil jej církevním soudem, když tento sám důrazně se ho dovolával, jeho žádosti nevyhověl, jak to po právu učiniti měl. Ba neodpověděl ani na obhájení, kterým celá veřejnost ve Svojanově se svého kaplana zastala a nevinnu jeho dokazovala. Cvejn poukázal zvláště na toto znehodnocování věřících oveček samotnou církví. Další vývody byly obsahem tyto: Vzdělaný člověk, chce-li podle názorů, k nimž studiem dospěl, žíti, musí nutně přijíti do konfliktu s církví, protože církev obhajuje názory toho století, v němž se vyvinula, a nejde s pokrokem vědy ku předu. Církev se sice snaží k zabránění svého zániku přizpůsobiti se vědě, ale v celku zůstává stále táž, poněvadž právě svým dogmatem o neomylnosti zabránila svému zlepšení a zmodernisování. Na tomto základě neomylnosti vystupuje zuřivě proti každému, kdo se opováží míti samostatnou myšlenku. Moc, kterou církev měla po tolik století nad duchem lidským, upadá právě proto, že lidstvo nepotřebuje víry, poněvadž má vědu. Lidstvo v celku svým vývojem je podobno jednotlivci. Dítě malé, jež nemá své názory a svoje zkušenosti, musí věřiti tomu, co mu rodiče řeknou; když však dospěje, tu si tvoří názor vlastní a zkušenosti svých rodičů zdokonaluje. Podobně i lidstvo, dokud nemělo dokonalé vědy, bralo své útočiště k víře, která odpovídala všem jeho otázkám. — Na to prohlásil řečník, že lituje všech věřících, k nimž druhdy byl nucen mluviti jen to, co církev poroučela, a také to veřejně doznal, že vědomě svým posluchačům v kostele mluvil nepravdu. Poukázal také na poměry na farách, kde se docela jinak žije, nežli jak má býti podle učení církve a zejména jinak, než se to věřícím doporučuje. Řečník pravil: Jsem rád, že došlo k tomu mému konfliktu s církví, neboť nyní teprve se cítím celým, úplným člověkem, nyní teprve cítím pravou, nezkalenou radost ze života. Doposavad byl jsem jen hercem, který mluvil věci naučené, nyní mohu své myšlenky vyjadřovati svobodně. Dříve mě lid beze vzdělání nemohl pochopiti, že chci býti také člověkem jako oni, se všemi vášněmi a přirozenými potřebami. Vzdělaní naproti tomu měli ku mně nedůvěru, že mým cílem musí býti jen utvrzovati ve víře v dogmata. Pro člověka však, který chce býti charakterním, jest povinností, aby žil a jednal tak, jak smýšlí; kdo tedy již ve svém nitru rozešel se s církví, ten nemá dále v ní trvati. A čím více lidí pochopí tuto povinnost, tím menší budou nesnáze těch, kteří opouští hynoucí církev. Ku konci řeči hrnulo se téměř celé shromáždění k p. Cvejnovi a gratulovalo mu k jeho vystoupení z církve, přálo mu pro budoucnost vše nejlepší a ujišťovalo ho, že mezi nimi se mu taková špinavost a křivda nikdy nestane, jako se mu od velebníčků přihodila ve Svojanově. Připomínáme ještě, že zprávy, jakoby pan Cvejn vystoupil na tribunu v šatě kněžském a ten pak tam odložil a občanským nahradil, jsou mylny. Pan Cvejn odložil kolárek a kleriku již ve Svojanově a do Prahy přišel již v oděvu občanském.

Opět kněz vystoupil z církve. Brněnská „Rovnost" přinesla 17. dubna 1908 tuto zprávu: Pan Rudolf Juřina, suspendovaný kaplan z Protivanova u Boskovic, nám píše: „Sděluji, že jsem byl bez udání příčin a předběžného výslechu suspendován a že mi telegraficky bylo nařízeno, abych šel ke kapucínům „dělat pokání". Odpověděl jsem tím, že jsem oznámil c. k. okresnímu hejtmanství v Boskovicích své vystoupení z katolické církve. Učinil jsem tak proto, abych se konečně zbavil pronásledování se strany svých představených, kteří každé mé provinění, i nejmenší, stavěli do světla co nejpříšernějšího, kdežto chyby mých spolubratří-kněží, skutečně hrubé chyby, které u zbožného horského lidu pravé pohoršení budily a budí, zůstanou na vždy nepovšimnuty a bez jakéhokoli trestu. Doklady toho neopomenu podati z Protivanova samého, kde faráři kuchařka a psi byli desetkrát milejší než jeho kaplan. Tolik jsem považoval za nutné sděliti s českou veřejností. Dále vyličuje pan Juřina celý svůj konflikt s církví a končí: Vím, že na mne čekají obtíže a nesnáze životní, ale nelekám se jich. Vždyť jen ten je ztracen, kdo ztratil důvěru sám v sebe.

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Volná myšlenka. Toto označení jest dosti staré. Vycházel totiž časopis „Der Hamburgische Freie Gedanke" (Hamburská volná myšlenka). V tomto časopise dočetl se 27 letý Kant o knize anglického učitele Tomáše Wrighta, jenž první r. 1750 vyslovil se o povaze mléčné dráhy. Tím byly myšlenky Kantovy obráceny k otázkám kosmogonickým. Čtyři léta později vydal svůj slavný spis o vzniku světa.

Vystupování z církví v Německu. V Německu mají církve právo ukládati svým příslušníkům církevní poplatky. Každý člen církve jest povinen, aby poplatky ty platil a musí děti své posílati do vyučovacích hodin náboženských. Povinností těchto lze se však sprostiti vystoupením z církve. Přes to však, že nevěra v nauky církevní v Německu hojně jest rozšířena, počet výstupů z církve jako u nás dosud nebyl veliký. Tak roku 1904 bylo výstupů z vládnoucí evangelické církve pouze 2370, r. 1905 pak 2864. Ale již roku 1906 se počet ten ztrojná-

sobil; vystouplo totiž 12.007 osob. Konservativní tisk naléhá nyní na vládu a policii, aby stíženy byly podmínky výstupu z církve; správně však uvádí časopis „Geistesfreiheit", že opatření takového druhu výstupy z církve jen rozmnoží, a že vystoupení z panující církve stane se velice dobrým projevem protestu proti pruskému církevnímu režimu. Mocným podnětem k hromadným výstupům z církve bude zejména také nový školní řád, kterým školy pruské stávají se vlastně školami konfesijními. Už minuly ty doby, kdy církev mohla násilím vymáhati si na někom poslušnost.

Založení sekce Volné Myšlenky v Sasku. Do nedávna nebylo v Drážďanech ještě spolku volných myslitelů. Dnes mezera ta jest vyplněna. V předběžné poradě dne 26. ledna usneseno bylo založiti skupinu německé federace volných myslitelů, která dne 23. února konala svoji ustavující schůzi. Norimberský časopis „Atheist" byl vyvolen za oficielní orgán sdružení.

Portugalský šiřitel Volné Myšlenky Magelhaes Lima, redaktor časopisu „Vanguarda", jenž byl by se i pražského kongresu rád súčastnil, kdyby mu v tom násilnickou portugalskou vládou nebylo zabráněno, opustil před časem z dobrých důvodů za diktatury Frankovy svoji vlast a byl činný po tu dobu jako vyslanec portugalských demokratův u demokratův evropských, kde přednáškami a články novinářskými zdatně přispíval k vyjasnění evropského mínění a ničil tak práci diktátora Franka a jeho agitátorů. Po pádu Frankova regimu vrátil se Lima opět do Portugalska, aby na domácí půdě pokračoval ve svém osvobozovacím díle.

Transvaal. Spolek volných myslitelů „Ev lutie" v Pretorii oslavil dne 18. února roku 1908 památku slavného holandského spisovatele Multatuliho. Holandský orgán Volné Myšlenky „Vrye Gedachte" líčí podrobně zajímavou tuto oslavu, jíž súčastnilo se skoro na tři sta osob. „Journal de Charleroi" podotýká, že slavnost taková ukazuje již sama o sobě značný pokrok Volné Myšlenky v Transvaalu v posledních letech, vzpomeneme-li, jak v nedávném boji s Anglií Boerové houževnatě drželi se ještě boha a bible.

Volná Myšlenka v Patagonii. Volná Myšlenka proniká opravdu do celého světa. V Patagonii, zemi nejjižnější Ameriky, vychází časopis „Nueva era" („Nová doba"), psaný v intencích Volné Myšlenky světové. Přispívá do něho také známý propagátor Volné Myšlenky v Peru, Christian Dan.

HNUTÍ ŽEN.

II. sjezd žen československých pořádá v červenci letošního roku Ústřední spolek českých žen v Praze. Na sjezdu mají býti projednány záležitosti žen všech vrstev v tomto pořadu: 1. Přehled dosavadní ženské práce vůbec a české zvláště. — Další její úkoly: 2. Žena v rodině a domácnosti. — 3. Žena v práci národní. — 4. Žena v práci socialní. — 5. Žena v práci výdělkové. — 6. Vzdělání ženy. — 7. Práva žen.

Ženský klub český vydal právě zprávu o své činnosti v roce 1907. Činost ta jest obsažná a plodná. Uspořádán v Praze cyklus přednášek „Žena", ve kterém pojednáno o ženě jako učitelce, dělnici, ve státní službě, soukromé úřednici, obchodnici, soukromé učitelce, akademicky vzdělané, umělkyni a řemeslnici. Též na venkově konány přednášky. Učiněn pokus o kurs mateřský (přednášeno o náležité životosprávě dítěte, o hnutí na ochranu mládeže a o úradách kongresu na ochranu mládeže) a pořádáno též několik přednášek zdravotnických (o vlivu alkoholismu na ústrojí tělesné, na nervy, na mravnost a na společnost lidskou, o hygieně obleku a o reformním obleku); také přednášky hospodářské konány (o zužitkování ovoce, o vývoji kuchařství a o moderním krášlení mis), jakož i četné členské a jiné schůze debatní. Přednášková činnost doplňována péčí o knihovnu, kursy jazyků, střihů a krajkářství a vycházkami do různých vědeckých a uměleckých ústavů. Uměleckými a čajovými večírky s vhodným programem a divadelními představeními pěstován vlastní klubovní život. Klub má vlastní ložnici, jídelnu a informační kancelář, velmi hojně používanou a účastnil se delegátkami řady kulturních projevů, zejména též kongresu Volné Myšlenky a akce za volební právo žen. Spolkové místnosti má Ženský klub v Praze-II., Jungmannova tř. č. 7.

Koedukace na českých středních školách. Redakce měsíčníku „Ženské Revue" v Brně, redigované známou kulturní pracovnicí moravskou sl. Zdenkou Wiedermannovou, obrátila se na ředitelství všech škol středních s dotazníkem, kolik žákyň navštěvuje naše střední školy. V čísle dubnovém uveřejňuje nyní „Ženská Revue" výsledek tohoto sčítání, dle něhož zjištěno 133 žákyň na českých chlapeckých gymnasiích a reálkách. Statistika uvedena jest v článku onom podrobně a doporučujeme jej ke čtení všem, kdož se o studium žen zabývají, stejně jako i doporučujeme všem našim přátelům veskrze pokrokovou „Ženskou Revui" ku čtení a odebírání. (Adresa: Ž. R. Brno, Zámečnická ul. 5.)

Kněží a učitelky. Pod tímto názvem přináší „Ženská Revue" tuto zprávu: Jak daleko msta kněží sahá, nechtějí-li se dáti učitelky obtěžovati jejich milostnými lichotkami, dokazuje následující přípis: Slavná správo školy v Kř.! Duchovnímu správci bylo sděleno a sám se pak o tom přesvědčil, že učitelka při obecné škole v Kř., O. Z., při dozoru u školních dítek při Službách Božích neznamená se svatým křížem. Vzhledem k tomu, že táž dosud katolického vyznání je a vzhedem k její přísaze, že bude dítky nábožensko-mravně vychovávati, působí chování její pohoršení a u přítomných dítek velmi špatný příklad. V úctě podepsaný žádá tedy, by slavnou správou školy dotyčná na to upozorněna była a zároveň na následky, jaké by jednání to pro ni míti mohlo. A. N., duchovní správce. Týž popouzel děti proti učitelce, by ji nepozdravovaly a všemožně na nich vyzvídal, by v neprospěch učitelky vypovídaly.

Mírové hnutí mezi americkými ženami šíří se dle „Ženského Světa" velice, zvláště v Kalifornii. Mrs. Alice L. Parková, předsedkyně sociálně výchovného odboru California-klubu, svolala nedávno schůzi „míru", jíž súčastnilo se 47 klubů žen. Na schůzi usneseno bylo propagovati mírové hnutí mezi mládeží i dospělými, šířiti všemi směry literaturu míru a oslavovati 18. května jako „den míru", jehož bude používáno k šíření zásad mírového hnutí po vší zemi.

SPALOVÁNÍ MRTVÝCH.

Spalování mrtvých v Rakousku jest prozatím zakázáno a ježto vyvážení mrtvol za hranice do Německa je spojeno s velikými výdaji (celkem i s rakví a poplatky okrouhle 500 korun), jest dosud možno jen majetnějším třídám používati tento nejrozumnější způsob pohřbívání. Aby tomuto nedostatku bylo odpomoženo, pracuje nyní zvláštní odbor české sekce Volné Myšlenky se Společností pro spalování mrtvol k tomu, aby pomocí pojišťování bylo každému umožněno dosíci po smrti spálení v některém krematoriu v Německu, pokud nebude možno prosaditi povolení ke zřízení krematoria v Rakousku. Přípravné práce k tomu značně pokročily, takže bude možno v krátké době příslušné pojišťování, k němuž se již neobyčejně značný počet osob přihlásil, ve skutek uvésti. Zatím přijímá zařizující výbor prozatímné přihlášky. Na přihlášce

takové stačí uvésti prozatímné přihlášky, jméno, přesnou adresu a rok narození a zaslati ji na adr.: J. Makovec, Král. Vinohrady, Korunní tř. 6. (Na tuto adresu v jiných záležitostech nic nezasílejte.) Protože následkem zpráv o tomto odboru přichází celá řada dotazů po podrobnostech, upozorňujeme, že prozatím na veškeré dotazy není nám možno dříve odvětiti, až veškeré přípravné práce se dokončí. Veškeré přátele, kteří žádali zaslání tiskopisů, upozorňujeme, že těchto již nemáme a nových již pořizovati nebudeme až po skončených přípravách. Není však třeba, aby přihlášky k odboru dály se na zvláštních tiskopisech; stačí učiniti ji na obyčejné dopisnici dle údajů uvedených.

Valná hromada Společnosti pro spalování mrtvol v Praze konala se 1. dubna za hojné účasti. Předseda, městský fysikus pan MUDr. Záhoř zahájil valnou hromadu a podal přehled činnosti Společnosti v roce uplynulém. Pracováno pilně na rozšíření správného pojmu o myšlence spalování mrtvých a to hlavně v řadě přednášek v Praze i jiných městech českých (Plzni, Pardubicích, Něm. Brodě, Litomyšli, Hradci Král., Kutné Hoře, Král. Dvoře a j.), které těšily se všude veliké účasti. V r. 1907 dopraveno bylo z Prahy a jiných měst českých 13 zemřelých do krematorií v Gothě a S. Kamenici (dram. umělkyně H. Kvapilová, notář Dr. Rudolf, Jar. Babor, J. Náprstková, Dr. M. Nevole, . Blažková, s. rada Růžička, M. Klímová, J. Halbig, Vl. Moučka, Dr. Mušek, A. Svobodová, M. Knoblochová). Podané zprávy funkcionářů vesměs schváleny, načež vykonány doplňovací volby. Po té jednáno o dosavadních krocích v záležitosti pojišťování členů za účelem zabezpečení pohřbu ohněm, společně s Volnou Myšlenkou konaných. Po další debatě a po doslovu zpravodaje dra Scheinera bylo jednomyslně schváleno: 1. Pojišťovací odbor zříditi. 2. Řád odborový vypracovati. 3. Jednání s pojišťovnami skončiti a návrh smlouvy podati. 4. V brzku mimoř. valnou hromadu svolati. Potom přijat byl návrh rytmistra K. Růžičky a doktora J. Scheinera v příčině zřízení důstojného kolumbaria v Praze, kde by každý člen mohl si předem zajistiti místo pro svoji popelnici, kterýmžto zřízením zvýšen bude ethický význam pohřbívání pomocí ohně. Po dalším návrhu rytm. K. Růžičky na změnu stanov Společnosti, pokud se týče volebního práva členů zvolena 6členná komise, ze 3 členů výboru a 3 členů z ostatního členstva, která za vedení předsedy Společnosti podati má přesné znění navrhované změny.

Přehled spalování mrtvých v Německu.

Krematorium v	Otevřeno	Za rok 1907 spáleno mrtvol	Úhrnem do konce 1907
Bremách	24. února 1907	146	146
Eisenachu	20. července 1902	96	385
Hamburku	17. listopadu 1892	466	2746
Heidelbergu	23. prosince 1891	103	1791
Heilbronnu	26. června 1905	69	233
Jeně	14. února 1898	194	1193
Karlsruhe	25. dubna 1904	109	337
Mohuči	4. května 1903	256	915
Offenbachu n. M.	13. prosince 1899	177	1040
Ulmu n. D.	5. ledna 1906	201	327
Saské Kamenici	16. prosince 1906	414	428

Činnost německých krematorií v měsíci lednu a únoru t. r. vzrostla proti témže měsícům loňským o 60%. Letos spáleno za leden a únor celkem 754 mrtvých, loni jen 471. Největší podíl na této číslici mají krematoria v Saské Kamenici a Gothě, patrně proto, že leží blízko rakouských hranic. V každém spáleno 118 mrtvých. Pak následuje Hamburk (108), Brémy (64), Jena (53), Mohuč (50) atd.

Stavba krematoria v Žitavě. Žitavský spolek pro pohřbívání ohněm přijal ve své valné hromadě, konané dne 2. března letošního roku, nový návrh na stavbu krematoria. Původní návrh nebyl totiž schválen ministerstvem vnitra, poněvadž krematorium dle návrhu provedené podobalo by se příliš kostelu. V rozhodnutí byl mimo jiných následující důvod: „... že chrámová forma krematoria jest uměleckou nepravdou, poněvadž pohřbívání ohněm neodpovídá náboženským způsobům pohřbívacím“.... Změnou návrh jenom získal. Otevření krematoria tohoto bude asi na podzim. Spolek disponuje nyní kapitálem 90.000 M (108.000 K), v tom zahrnut jest obnos 50.000 M poskytnutý městem. Krematorium v Žitavě bude nám nejbližší, t. j. půl hodiny od hranic českých.

Krematorium v Lyoně. Purkmistr lyonský M. Edouard Herriot dal 30. ledna 1908 návrh v Commission Générale na zřízení krematoria s kolumbariem na hřbitově de la Guillotière a odporučil návrh architekta M. Curny. Náklad obnášeti bude 265.000 franků.

Spalování mrtvých v Německu pokračuje docela utěšeně. V Meiningen ustavila se právě společnost ku spalování, která má už 150 členů a vytkla si za úkol zříditi krematorium v Meiningen. V Merseburgu, městě asi o dvaceti tisících obyvatelích, ustavila se společnost pro spalování mrtvých dne 10. února tohoto roku. Němci mají dosud tři odborné časopisy pro spalování mrtvých, totiž „Phoenix“ a „Die Flamme“, k nimž přibyl nedávno třetí, totiž „Die deutsche Feuerbestattungs-Zeitung“.

Pohřbívání ohněm a belgická vláda. Když v lednu roku 1906 otázka marocká hrozila, viděla se belgická vláda nucena připraviti se pro všechny případy, při čemž ovšem na možný osud Maas-Tortsů nesmělo být zapomenuto. List belgické společnosti pro spalování mrtvých „La Crémation“ uveřejnil v jednom čísle loňského ročníku následující tajný výnos belgického ministra vojenství, vztahující se k dotyčným opatřením: „V případě obléhání pevnosti musejí býti mrtvoly — i civilistů — pomocí dehtu a petroleje spáleny v peci, která se vystaví na nějakém stranou ležícím místě ještě v době míru. Zbytky nutno pohřbíti v pevnostních příkopech, nemůže-li se tak státi jinde a dovoluje-li to půda.“ Zde vidíme první případ předem připraveného nuceného spalování mrtvol v době války v uzavřené pevnosti, a to nařízeno od ultramontanní vlády, která skoro tři desetiletí v Belgii vládne. Pro fakultativní spalování v dobách míru staví se tato vláda nepříznivě. *„Phönix“.*

Spalování mrtvol elektřinou. Berliner Tagblatt přináší v čísle ze dne 19. dubna zajímavou zprávu z Paříže. Píše: Právě nyní, kdy fakultativní spalování mrtvol má býti i v Prusku zavedeno, jest zpráva, že mrtvoly na příště mají býti spalovány elektřinou, tím zajímavější. Pařížský spolek pro pohřbívání ohněm vypsal konkurs na návrhy pro elektrické spalovací zařízení. Tímto zařízením má býti zkrácena doba spalovací u dorostlého člověka na půl hodiny; přirozeně musí býti spalování bez kouře a ne dražší, než při zařízeních dnešních. — Cena za nejlepší návrh obnáší 1500 Fr.

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Místo spravedlnosti — poukaz do kláštera! Páter Cvejn na svoji žádost o svolání církevního soudu, který by o jeho suspensi rozhodl, obdržel tento přípis:

„Velebný Pane!

Z rozkazu Jeho biskupské Milosti našeho nejdůstojnějšího vrchního pastýře vyzýváte se, abyste

se ihned odebral do kláštera Milosrd. Bratří v Praze k tělesnému i duchovnímu zotavení. Jest to po provedeném šetření milost (!!), jež se vám prokazuje; pak-li byste neuposlechl, přičtěte si všecky následky svého jednání, k němuž se řadí i pobuřování lidu (!!) ve Svojanově. Přijetí tohoto dopisu potvrďte vlastnoručním dopisem.

Biskupská konsistoř v Hradci Králové,
dne 20. března 1908.
Frýdek. Soukup."

Jak jinde uvádíme, odpověděl kaplan Cvejn na tuto „milostivost" vystoupením z církve. To je také odpověď nejlepší. Pěkně však je tím karakterisován úpadek moci církve: dříve by neuposlechnutí takového rozkazu znamenalo putování zbojníka na hranici, dnes putuje takový výměr do redakce „Volné Myšlenky". Kdysi to byl blesk, který drtil, dnes je z toho cítit jen — kalafuna . . .

Katolická výchova. Na Moravě jsou zemští poslanci za stranu katolickou skuteční duševní ubožáci. Jsou skoro negramotní — bez širšího rozhledu, beze všeho vzdělání. Za jiných poměrů než jsou dnes na Moravě, byli by nemožni a nepovolal by je nikdo ani ku řízení obce. Za to však jsou fanatičtí, že to hraničí až s nepříčetností.

Poslanec Smýkal, rolník ze Žeranovic u Holešova, měl následující „řeč": „Polovici pokrokového učitelstva oběsit, jednu čtvrtinu vehnat do moře a s ostatními už něco udělat — a bude pokoj!" Nejedná se zde o osobu tohoto ubožáka. Hlavní vinu nesou ti, kteří jej k takovýmto řečem svedli. Kdo zná toho nenávistného staříka, ví, že to dělá jen proto, aby se volným lidem pomstil. A kdo zná poměry blíže, řekne, že tyto paličské výhružky působí a že na svědomí každý útisk pokrokového učitelstva mají kněží! Kněz „panáček" — ten se mstí. A kněžská msta je nejhorší.

Druhý zemský poslanec farář Valoušek je mazaný pop. Není to nijak příjemné toho farizea jen vidět, natož poslouchat. Ten zase na schůzi v Dřevohosticích u Přerova pravil: My katolická strana nikomu neškodíme; my chceme dobro všech občanů. Já, budu-li zvolen, postarám se o to, aby pokrokoví učitelé byli přivedeni na pravou cestu." Na přímý dotaz v hluku a hádce neodpověděl, co tím míní. Že dobře ne, uhodne každý.

V okresích těchto dvou poslanců nastává nový kurs. Dříve lidé aspoň do kostela chodili, dobře „panáčkům" platili za funusy atd. Dnes je to už jinak. Nechtějí platit, ale pro katolickou „svatou" církev by se rvali do krve. Pokrokový člověk musí mít obavu jít na schůzi, aby mu tam nenatloukli. To je katolická výchova! Pisateli vyhrožoval jeden katolický volič: Dyž nic nevěříš, tak neber víru jiným, nebo uvidíš, jak tě vyplatíme, že zdravý do smrti nebudeš!" Kristus patrně tak učil. Kdy těm moravským panáčkům" odzvoníme? *Lad. Záruba.*

Mrtvé uctivě pochovávati je také jedna křesťanská cnost, ale, jak se zdá, jest v nedodržování přikázání církev římsko-katolická opravdu jednostejná, jak stojí psáno v katechismu, aspoň co se pastýřů samých dotýče. Rusko jest sice daleko od Čech, ale katoličtí kněží (většinou Poláci) předčí vlastnostmi biblickými daleko své české bratry, jak viděti z následujícího příkladu. V jedné vsi blíže Rostova zemřela žena, katolička. Příbuzní přišli do Rostova tázati se kněze, kdy ji může pohřbíti. Tento udal jim 4. hod. odpol. druhého dne. Přišli tedy v naznačenou hodinu a přivezli mrtvou, aby ji pohřbili. Ukázalo se však, že kněz není doma, musel prý k nemocnému. Pozůstalí čekali, domnívajíce se, že taková návštěva nemůže dlouho trvati. Zatím nastala noc a mráz. Nezbývalo tedy, než jíti někam přenocovati, nechati mrtvou na dvoře a přijíti druhého dne. S těžkým srdcem odcházeli od mrtvé a ráno když přišli opět na faru — byla mrtvá již pryč. Hrobník ji beze všeho zakopal. Bál prý se, aby v rakvi nebyly ukryty pumy . . . Však my známe hrobníka a známe pátera, oba věděli, že mnoho nedostanou, jelikož ona žena byla zcela chudá, jaké tedy ohledy na lidský cit. Že ta jejich voda půdu neposvětí, to věděli velmi dobře; odbyli to tedy bez práce. Věc jest sice před soudem, ale sluha boží najde všude dosti ochranců. Rostov na Donu. *Z. K.*

Vzrušující výjev nad hrobem, katolickým knězem způsobený, odehrál se při pohřbu 26letého studujícího filosofie Ferd. Koutckého ze Zlína na Moravě, který následkem fixní idee, že je nezhojitelně nemocen souchotěmi, se otrávil kyanidem draselnatým. Koutcký studoval v Rychnově a byl také dva roky v semináři; odešel však z něho a studoval pak v Praze na fakultě filosofické. Před svou smrtí písemně si vyžádal, aby byl pohřben bez církevních obřadů. Když pohřeb, který vyšel z německého pathol. ústavu a konal se dle přání zesnulého bez účasti kněžské, došel na Olšany k určenému hrobu, přiběhl páter Pešek s kostelníkem, rozrazil řadu studujících, hrob obstoupivších, a dral se ke hrobu, při čemž si počínal tak neomaleně, že jednoho studujícího praštil držadlem deštníku do obličeje. Při tom podařený sluha boží křičel, že prý výkrop být musí, že nebožtík byl katolík, že nevystoupil z církve a pod. Když se tak nestane, stihnou prý jej církevní tresty (!). Rodiče, dojati truchlivým osudem svého syna, stáli zaraženi nad tímto pustým výjevem. Matka byla by soptícímu černokněžníku ustoupila, ale otec, když kolegové zesnulého uvedli mu na mysl přání zesnulého, rozhodl, že se obřady konati nemají. Za to jmenovaný kněz pustil se do studujících, vyhrožoval policií a zatčením a litoval, že není policie na blízku... Také o jména je žádal, aby se mohl na nich katolicky pomstít u c. k. policie... To je zase jeden křiklavý doklad úplné duševní a citové otupělosti, jaká u mnohých kněží nastává delším provozováním kněžského řemesla! Na takové výjevy je jen jedna patřičná odpověď a to je: vystoupení z církve, která má tak bezcitné a nenávistné kněze.

Jak souvisí mravnost a náboženství toho dobrý doklad uvádí bratrský německý časopis „Geisterfreiheit", který z Ansbachu přináší tuto zprávu: „Osmnáctiletý syn bohatého sedláka Friedr. Sindel z Auernheimu měl poměr s chudým děvčetem, jenž nezůstal bez následkův. Aby nemusil platiti alimenty, sáhnul nejprve k prostředkům abortivním, a když to se nezdařilo, hleděl dívku zaplésti v známosti s jinými muži, aby tak vzhledem k platnému zákonu vyhnul se povinnosti alimentační. Než ani to se nezdařilo. Proto rozhodl se, že dívku usmrtí. Za tím účelem pobodal ji rezavou jehlou. Obžalován pro pokus vraždy a tázán, proč, když už vraždit chtěl, neužil prostředků rázem a jistě usmrcujících, odpověděl zbožný vrah takto: „Pomýšlel jsem sice s počátku na to ji zastřelit, než vzdal jsem se toho úmyslu, poněvadž by tak zemřela bez zpovědi, přišla by potom do pekla, kdežto smrt pomalejší nechává jí možnost, aby litovala svých hříchův a smířila se s bohem" . . .

Ukázka protestantského pobožnůstkářství. Holandský list „Nieuwblad van Friesland" přináší zprávu o sezení obecního zastupitelstva v Gaasterlandu, v němž bylo šesti proti pěti hlasům usneseno, aby schůze obecního zastupitelstva začínaly se modlitbou. Když starosta obce zdráhal se odříkávat modlitby, byl výkon ten uložen obecnímu sekretáři.

LÉKAŘSTVÍ A KLERIKALISM.

Klerikálové a lékaři. Za příležitosti velké podzimní epidemie neštovic ve Vídni podnikali křesťanští sociálové neurvalé útoky na lékařskou vědu a lékaře. V čele stál ovšem dr. Lueger, který

krátce před tím ve své nemoci bral své útočiště jedině k vědeckému léčení a mastičkářskou pomoc důvěrných vlastních straníků rozhodně odmítal. Popíral vůbec úspěšnost ochranného očkování, směle tvrdil, že očkováním zmírá více lidí než neštovicemi a že vede ke zmrzačení. Důkazů po osvědčeném způsobu nepodal, za to mu je podali vídeňští lékaři o jeho pravdomluvnosti: ze zpráv vídeňského fysikátu, tedy úřadu Luegrovi podřízeného mu dokázali, že neudál se ani jeden případ úmrtí následkem očkování, podrobným vyšetřováním zjistili, že také k žádnému zmrzačení z očkování nedošlo a prokázali, že neštovičnou epidemii se podařilo obmezit jen energickým zakročením moderně vzdělaných lékařů a jejich institucí. A Lueger? — ani nedut, ovšem příště spustí zase stejnou.

Také do reformy porodnictví se vídeňští klerikálové hned pustili, zahájivše agitaci proti přípustnosti kraniotomie (kraniotomie = navrtání dětské hlavy, které smí lékař provést, jsou-li tu nepřekonatelné překážky pro porod neporušeného děcka, které ohrožují nejen život jeho, ale i matčin). Jednají tak jen v důsledcích papežské jedné bully, která lékaře provedšího kraniotomii stíhá klatbou. A z kruhů vídeňským klerikálům velice blízkých vznikla ještě jedna akce proti jednomu kořenu moderní mediciny, vivisekci. Nastrčili za ni nějaké štýrskohradecké lékaře — pro kterou špatnost by se nedali v každém stavu najít pomocníci? — kteří jati útrpností nad útrapami ubohých zvířat, žádají bezmála zákaz vivisekce. Na obětě masakrů, tvorů stvořených k obrazu božímu, konaných ve jménu náboženství a vlasti, na hekatomby padlých na jatkách kapitalismu, ba ani na zvěř štvanou pro kratochvíli katolické šlechty a vysokého kléru se křesťanský útlocit už nevztahuje. *MUDr.*

O poměru lékařů ke křesťanství rozepsal se nejmenovaný lékař v orgánu říšskoněmeckých klerikálů „Kreuzzeitung". Protože povídání to nevyšlo v čísle masopustním a tedy míněno je vážně, podám krátký jeho výtah. Není pravda, že lékař už dík svému racionalistickému vzdělání musí být atheistou; aspoň praktičtí lékaři, kteří svědomitě plní své povinnosti, stojí na stanovisku positivního křesťanství, neboť lékařské povinnosti se skoro rovnají křesťanským vůbec; ba lékařská činnost a pravé křesťanství jsou nerozlučitelny. A proto musí pořádný lékař věřit v Boha a to v osobního, jehož existence se ovšem dokázat nedá, ale o níž se každý přesvědčí, kdo v něj věří. Druhou podmínkou křesťanství jest láska k bližnímu a soucit a to při lékařské činnosti bývá. Třetí požadavek, kladený křesťanstvím na lékaře zní: nelpět srdcem na majetku, poctách a požitcích. Poslední a nejdůležitější podmínka křesťanského lékaře zní: doznat, že sám o sobě nezmůže nic, pouze pomocí boží. Teprve odevzdá-li se úplně do vůle boží, nabude svobodu vůle. Tolik asi „Kreuzzeitung". Ubohá, jezovitskou logiku na první pohled jevící argumentace a všeobecná známost o tom, jak šeredně kulhá křesťanská praxe za theorií, činí každou polemiku zbytečnou. Že křesťanské církve mají dosud tolik příslušníků mezi lékaři není proto, že by tito plnili podmínky křesťanství nahoře citované, ba spíše naopak. Hlavní příčinou je obava před důsledky domyšlení, slabost vůle. Kdyby té nebylo, mohl by každý triumf vědy být aktuálnějším nebezpečím pro církev než vskutku jest. Byl by jím také nadcházející IV. sjezd českých přírodozpytců a lékařů právě proto, že jest čistě vědecký, prost vší agitačnosti.

Konfiskováno 6 řádek.

„Státní návladnictva v Čechách zavádí poslední dobu konfiskační praxi, jež jest výsměchem všech právních pojmů tiskové svobody v této říši, státními základními zákony zaručené."

Z interpelace posl. Habermanna 2. dubna 1908.

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Rozlučitelnost starokatolického manželství. Otázka, zda-li jsou starokatolická manželství v Rakousku rozlučitelná, byla dosud sporná; v těchto dnech však nejvyšší soudní dvůr rozhodl zásadně, že rozlučitelna jsou. V důvodech se praví, že mínění, jakoby starokatolíci byli sektou římských katolíků, je nesprávné. Původně sice tvrdili stoupenci vyznání, které se nyní nazývá starokatolickým, že jejich učení je katolické a že ti katolíci, kteří uznávají dogma o neomylnosti, jsou sektou. Poněvadž však se stanoviska státního práva se katolické církvi právě tak jako každé jiné církvi státem uznané přiznává autonomie ve vývoji jejího učení, nemohl stát uvažovati o tom, mají-li ustanovení vatikánského koncilu platnost. Stoupenci opačného mínění vyvodili také důsledky a požádali, aby na základě zákona z 20. května 1874 byli uznáni jako náboženská společnost, což bylo výnosem z 18. října 1877 splněno: od té doby nemohou býti starokatolíci pokládáni za katolíky. Dále se uvádí, že 20. a 21. synoda starokatolické církve v letech 1900 a 1902 vyslovily se pro rozlučitelnost starokatolických manželství. Poněvadž pak dogmatické názory církve jsou vnitřní její věcí, do níž se stát nemíchá, jest starokatolické manželství zcela, jak připouští učení starokatolické církve, rozlučitelné. — Zůstane nyní tedy cop nerozlučitelnosti manželství výhradní vlastností svaté církve římsko-katolické.

Úpadek theologických fakult v Německu. Počet studujících na německých universitách ustavičně vzrůstá a za posledních třicet let se téměř ztrojnásobil. Jest pravda, že zatím také obyvatelstvo se rozmnožilo, ale studentstva přibývá větším procentem. Toto přibývání studentstva bylo pozorovati však pouze na vědeckých fakultách universitních, kdežto bohoslovecké fakulty i v Německu se prázdní. Na theologických fakultách se počet posluchačů za posledních třicet let zmenšil skoro na polovici.

KALEIDOSKOP.

O životě záhrobním napsal v ruském časopise „Novoje Vremja" zajímavou úvahu spisovatel Rosanov, ve které řekl, že necítí nijak potřebu posmrtného života, a na níž dostalo se mu četných odpovědí v novinách i v dopisech. Rosanov odpovídá na ně v novém článku touto úvahou: „Nemohu za to, že mne docela nic nezajímá věděti, co bude nebo nebude na onom světě. Právě před osmi léty požil jsem náhodou jedu a byl jsem skutečně už blízek smrti. Pociťoval jsem úžasnou slabost, a lékaři necítili vůbec mého tepu. Pohyb srdce byl téměř zastaven. Mysliti jsem ještě mohl, a jediná má myšlenka byla, že umírám. Než nemyslil jsem tehdy na sebe, nýbrž na zděšení, které zachvátí mou rodinu, až mne mrtvého donesou domů, a nad tím jsem se velice znepokojoval. Bylo mi trapno pomysliti, co si počne moje rodina beze mne, živitele. Necítil jsem ani nejmenšího znepokojení pro osud své duše ani nejmenšího strachu před tím, co by mne čekalo na onom světě. Ani mi nenapadlo pomysliti na nějaký soud nebo na věčnou odplatu. Nemohu říci, že bych si takové odplaty přál anebo nepřál; byla mi docela upřímně a dokonale lhostejnou." Na jinou námitku svých odpůrců, kteří se ho tázali, co by se stalo na zemi, kdyby lidé přestali věřiti ve „velikou ideu trvání záhrobního života", a kteří předpovídali, že nastanou pak na světě nejrozmanitější zločiny a surovosti, Rosanov odpověděl: „Co pak se stalo se mnou? Jakých zvláštních zločinů jsem se dopustil od té doby, co jsem pozbyl víru v „onu velikou ideu"? Opravdu — nečinil jsem nic zvláštního a mimořádného.

Konfiskováno 14 řádek.

Katolický pánbu. — „Dnešní oficielní katolický pánbu má zatrolenou podobnost s klerikálním filistrem, který tancuje slepě dle píšťaly svého faráře. Bůh nenávidí modernisty — bůh chce katolické university — bůh je pobouřen chováním liberálního tisku — jedním slovem — bůh pracuje v politice jako kandidát poslanectví a hřímá proti uvědomění jako lancknecht. A co je nejdůležitější, činí to všechno dle předpisů ultramontánních kněží.“ Wahrmund. Z řeči poslance Seitze 10. dubna 1908.

Náboženství a stát. Německý klerikální časopis americký „Volksfreund“ napsal: „Bez náboženství státy nebyly by než bandami lupičů.“ Na to velice případně mu odpovídá „Arbeiterzeitung“ z Buffalo: „Až dosud nebylo snad vůbec státu bez náboženství a právě proto nebylo také státu, který by nevedl sobě vůči cizině lupičsky. Olupovali své sousedy, loupili národy civilisované a podporovali ustavičně ve svém vlastním zájmu vládnoucí třídy v olupování lidu pracujícího. Jejich náboženství jim nikterak nebránilo, aby nedopouštěli se nejhorších násilností, jež historie zaznamenala, ba naopak velice často náboženství bylo pouhou záminkou k činům takovým. Středověké státy, říše, království, vévodství a hrabství stejně jako nyní republiky byly jistě plny náboženství a přece s pojmy mého a tvého byly ustavičně v rozporu. Potoky krve tekly v boji mezi sousedními státy i obcemi, malí byli ustavičně olupováni velikými, vsi svými pány, města knížaty. Pokud týče se nynějších států, ve kterých přece náboženství nemá úlohu nijak podřízenou, také ony staly se velikými a mocnými pouze lupičstvím, třebas ovšem toto neuctivé slovo bylo tu nahrazeno jiným; mluví se o okupaci, zabrání území, zajištění světového míru a podobně. K tomu již připomenuto, že veškeren tento lup byl vždy přímo nebo nepřímo schvalován a žehnán oficielními zástupci nejrůznějších církví.“

Návrh na zřízení historicko-archeologického ústavu v Cařihradě. Prof. Masaryk podal dle „Času“ v posledním zasedání říšské rady návrh, aby v Cařihradě zřídil se historicko-archeologický ústav. V odůvodnění návrhu se praví: Vědecké ústavy, jež zřídily jednotlivé státy v Římě, osvědčily se v každém směru. Důvody, které platí pro zřizování ústavu v Římě, mohou se uvésti také pro zřízení ústavu v druhém Římě. Objevení křesťanského východu, byzantského a islamského světa kulturního, je nový, nutkavý úkol naší doby, a zvláště Rakousko bylo by povoláno, aby zřídilo v Cařihradě vědecké ústředí, které by rozmanité a mnohostranné studie organisovalo a vlastně teprve umožnilo. Rusko si založilo archeologický ústav v Cařihradě před několika lety. O jeho zprávách vyslovují se s pochvalou také rakouští badatelé. Rakousko je nečinno pro vědecké zbádání sousedního státu. Toto opomenutí je tím větší, že na několika rakouských vysokých školách působí vynikající odborníci, kteří by mohli převzít vedení toho vědeckého ústavu v Cařihradě.

Pocta Zolovi. V Suresnes ve Francii zřízen byl pomník slavnému spisovateli Zolovi. Při odhalení pomníku promluvil spisovatel a starosta města M. Diderich. Z řeči jeho citujeme tento charakteristický úryvek: „Městská rada v Suresnes rozhodla se veřejným činem oslaviti vítězné boje republiky, oslaviti triumf idee a rozumu nad dogmatem, triumf moderní myšlenky nad duchem klerikálním a konečně definitivní triumf světské moci nad mocí církevní. Máme za to, že nejlepším prostředkem oslaviti pravdu a spravedlnost jest vzdáti slavnou poctu tomu, kdo zasvětil svůj život, svůj statek, svou slávu i svou čest, aby je hájil. K ulití sochy Zolovy použilo komité kovu, pocházejícího ze zvonů starého, nyní sbořeného kostela v Suresnes. To nestalo se k vůli plané provokaci, ale jest to význačný čin symbolický. Tato bronz, bezděčná spoluvinnice těch, kteří po věky propagovali blud a dali vládnouti tmě, účelně poslouží k apotheose toho, kdo šířil světlo a pomáhal k triumfu pravdě“.

První mezinárodní kongres pro morální a sociální výchovu konati se bude ve dnech 23. až 26. září roku 1908 v Londýně. Budou na něm projednávány všecky otázky, dotýkající se výchovy a vyučování, zejména však dvě otázky docela praktické: založení mezinárodního časopisu pro morální výchovu a zřízení mezinárodního bureau k témuž účelu. Sjezdové komité slibuje, že pošle i těm, kdo nebudou moci se sjezdu přímo súčastniti a zašlou nějaký malý příspěvek na hotové výlohy, všecky tištěné zprávy. Podrobné dotazy ochotně zodpoví generální sekretář sjezdový Gustav Spiller: (6 York Buildings Adelphi, London).

Jihoamerická republika Kolumbie, jedna ze starých kolonií španělských, jest ve vleku Jesuitů až po dnešní dobu. Zástupce její v Paříži, generál Vargas, poslal do lurdské jeskyně trojbarevný prapor kolumbijské republiky — žlutý, modrý a červený — s prosbou, aby vztýčili jej v basilice jako důkaz lásky a oddanosti jeho země k panně Lurdské. „Journal de Charleroi“ dokládá, že asi mnichové lurdští divně hleděli na pouhý prapor a že si jistě přáli, aby aspoň jeho žerď byla ze zlata.

Výdělkovou a živnostenskou daň kněžím, mnichům a jeptiškám, kteří živí se placeným vyučováním, ženskými pracemi ručními, výrobou prádla a tak dále, usnesla se uložiti městská rada římská. Klerikálové namítají, že jest tím snižována důstojnost kněžská, jsou-li podrobeni výdělkové dani. Na námitku tuto odpověděl za hlučného souhlasu ostatních jeden člen městské rady, že naopak prokazuje se daní takovou kněžím a mnichům zvláštní pocta, neboť, kdežto dosud všichni lidé na ně hleděli jako na lidi neužitečné, právě daň výdělková ukládá se pouze těm, kdo pracují . . .

Proč Geringer a Iška jsou proti Svazu Svobodomyslných v Americe. Nyní vychází na jevo pravá příčina toho, proč oba jmenovaní dobrodinečkové české svobodomyslnosti tolik proti Svazu zuří. Jeden z delegátů sjezdu chicagského, občan F. E. Mácha z Mc. Gregor, prozradil následkem útoku Geringerovy družiny na Svaz, že při jeho příjezdu na sjezd jmenovaný do Chicaga vyjádřil se k němu sám August Geringer v tom smyslu, že Svaz má býti zřízen především proto, aby u něho dr. Iška došel zaopatření a sice dle současného vyjádření Geringerova měl Iška dostávat od Svazu plat 125 dolarů měsíčně. Poněvadž Iška je ve službách Geringerových, kterému píše do jeho časopisů, v čemž by byl i po vstoupení do služeb Svazu pokračoval, mělo se založením Svazu — dle plánu Geringerova — dosíci toho, aby Išku za služby Geringerovým podnikům prokazované platil — Svaz! Iška měl na účet Svazu dělati agenta Geringerovu nakladatelství! A že tento nestydatý plán na sjezdu chicagském opravdovými přátely svobodomyslnosti za spolupůsobení dra Bartoška byl zmařen, proto ten hrozný vztek obou těchto vydařených Jezovitů s maskou svobodomyslnosti. Po tomto odhalení není ovšem třeba již dalších vyvracení neutuchajících útoků „Svornosti“ na Svaz svobodomyslných, jakož i na českou sekci Volné Myšlenky. Rozhodné ruce pryč! je nadále jedinou odpovědí na její láni.

PRÁVNÍ RÁDCE

Rekursy v záležitostech vystoupení z církve jsou kolků prosty. Jak známo, zamítají politické úřady zásadně všechna oznámení o vystoupení dítek i mladších 7 let, třeba že rodičové jejich z církve vystoupili s odůvodněním, že pouhé vystoupení z církve není žádnou změnou náboženství. Proti takovýmto vyřízením byly s naší strany podávány rekursy ku všem instancím, dosud však bez výsledku. Četní podavatelé rekursů byli stiženi poplatkovými pokutami pro nekolkování rekursů, ačkoli rekursy byly označeny jako kolku prosté. Nyní konečně přidalo se ministerstvo financí k názoru námi dávno zastávanému a vydalo dne 10. ledna 1908 pod čís. 51.375 1907 okružní výnos, jímž dle tarifové položky 44. lit. g) zákona z 9. února 1850 č. 50 říš. zák. přiznána bezplatnost všem rekursům v záležitostech vystoupení z církve osob dospělých i rekursům proti tomu, když zamítavě bylo rozhodnuto o současném vystoupení dítek s rodiči. Ti, kdo dobrovolně pokutu poplatkovou zaplatili, neobdrží ovšem již peníze své zpět, neboť opomenuli proti nesprávné pokutě rekurovati. Kdož však v čas rekurovali, těm bude vyhověno úplně. Celkem však bylo postižených jen málo, protože některá finanční ředitelství (pražské) hned od počátku rekursy ty za kolku prosté považovala. Docílili jsme tedy toho, že vystoupení z církve není spojeno s pražádným obesíláním ani opatřováním listin a je zcela bezplatné ve všech instancích, takže vystupující nemá žádných nepříjemností s úřady.

Vysvětlení.

V sobotu dne 18. a v neděli dne 19. dubna roku 1908 přineslo „Právo Lidu“ prohlášení výkonného výboru československé strany sociálně-demokratické, ve kterém se uvádí, že časopis „Havlíček“ není list strany sociálně-demokratické, že jest vydáván jednotlivci a že „ty organisace a příslušníci strany, kteří projevují ochotu listy ony kolportovati, postavili by se tím do služeb jednotlivců“.

Jest sice pravda, že „Havlíček“ není časopisem strany sociálně-demokratické, stejně jako není listem žádné jiné politické strany, poněvadž jeho poslání přímo vylučuje, aby byl časopisem politickým. Avšak proto přece není ještě správné tvrditi, že by šířením „Havlíčka“ vstupoval kdokoliv — „do služeb jednotlivců“, když jest přece notoricky známo, že „Havlíček“ jest orgánem České sekce Volné myšlenky, že jeho účelem jest čeliti vlivu „Sv. Vojtěcha“, proti němuž žádný časopis dosud přímo a soustavně nepracuje — přes to, že „Sv. Vojtěch“ již čtvrtý rok velikou zhoubu po českých krajích šíří — a že celý ráz „Havlíčka“, který stojí nejnižší možný obnos a snaží se tolik látky čtenářům svým podati, že ani inserátů nepřináší, jest **naprosto nevýdělečný.**

Mluví-li se již u „Havlíčka“ o zájmech, tož prohlašujeme, že „Havlíček“ má jediný zájem, a to jest: zájem idei, pro které dostal úkol pracovati, což vše již z čísla prvého jest zřejmo, a můžeme tedy s nejlepším svědomím ujistiti, že ten, kdo šířiti jej jest ochoten, nepostaví se tím nikterak do služeb **žádného jednotlivce aniž jednotlivců,** nýbrž jen **těch ideí a myšlenek,** které časopis „Havlíček“ propaguje.

Za Ústřední výbor České sekce Volné Myšlenky:

Dr. **Karel Pavel Dražďák,** místostarosta. Dr. **Th. Bartošek,** sekretář.

Listárna redakce.

Naše přátele upozorňujeme, že každá spolupráce na díle našem jest nám velmi vítána. Jsou nám vítány články, úvahy, posudky, zprávy o různých důležitých událostech neb věcech, jež s Volnou Myšlenkou souvisejí a p. Každý člověk má někdy dobrou myšlenku, která třeba zapadne v jeho mysli ke škodě věci; nuže, pošlete ji redakci. Snad ji kolikráte nebudeme moci užíti, ale jindy zase se hodí a bude čtenářům k užitku. Při nejmenším redakci přispěje to k seznání snah čtenářů. Zpráv o čistě místních záležitostech však nám neposílejte; nemáme na to místa a není to účelné do listu ve všech českých krajích rozšířeného dávati věci, zajímající jen úzký kruh lidí. Takové zprávy jistě s prospěchem uplatníte v listech krajinských. Naproti tomu jsou nám vítána upozornění na různé důležité okolnosti, stati, články, knihy a pod. Namnoze třebas redakce sama se o tom dozví, ale častokráte takovým upozorněním jí velmi prospějete. Též různé poznámky z přečtených knih a pod. posílejte; často dá se to vhodně užít. Udejte však při tom vždy podrobně pramen. Krátce domníváte-li se, že by to neb ono redakci listu prospělo, pošlete jí to. Nečiníte to pro ni, nýbrž pro spolučtenáře, kteří zase kolikráte podobně Vám přispějí.

Píšete-li redakci a administraci časopisu a sekretariatu sekce současně, nevadí; ale v zájmu rychlé, snazší manipulace napište sdělení pro redakci na zvláštní papír, pro administraci také na jiný a pro sekretariat rovněž (na každý list se ovšem zvláště podepište s plným označením adresy). Na formě papíru a úhlednosti písma nezáleží (jen když je písmo čitelné). Je-li každé přání zvláště, lze je současně dodati redaktoru, administrátoru a sekretáři. Je-li na papíru společném, musí kolovati od jednoho k druhému, což ovšem znamená zdržení a také pak registratura je obtížnější.

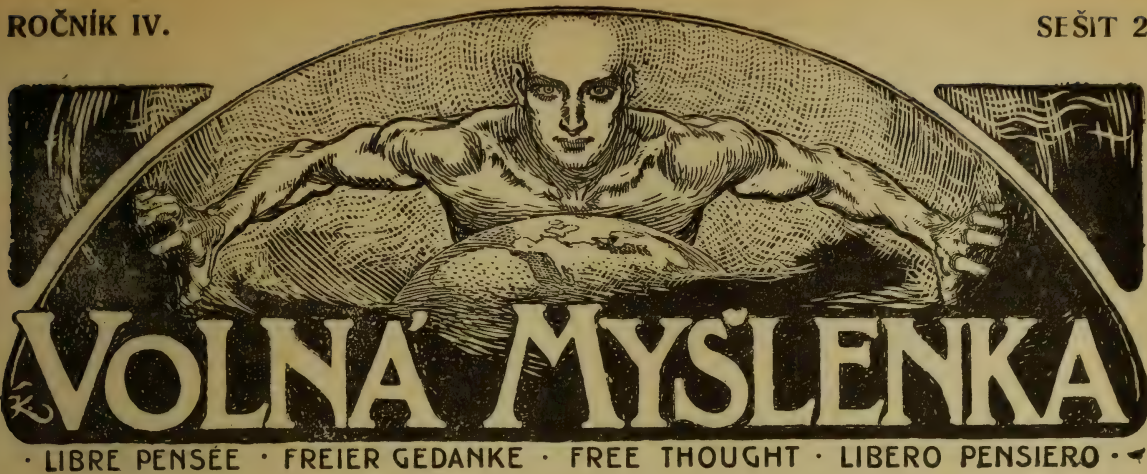
Kdo zná dobře dra Čupra „Staroindické učení“ a dovedl by je zpracovati v populární spisek, nechť sdělí to naší redakci.

Administrace „Záře“ dopustila se na „Volné Myšlence“ a „Havlíčku“ něčeho, co se dá těžko kvalifikovat. V čísle 17. svého listu ve formě „odpovědi“ prohlásila v listárně, že oba tyto naše listy jsou vydávány jednotlivci **„ve prospěch soukromých účelů“ (!!!).** To, že toto tvrzení je lží, není na věci ještě nejhorší, jako to, že **administrace „Záře“ ví, že je to lež — a přece to tvrdí!** A to je něco, nad čím je nutno u této instituce s ustrnutím se zastaviti! Ještě kdyby to tvrdil takhle „Sv. Vojtěch“, ale — **„Zář“**? . . . To jsme to u nás v Čechách dopracovali! —

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) **Dr. TH. BARTOŠEK** — Redaktor **JULIUS MYSLÍK** — Knihtiskárna **DYK a RYBA**, Praha-Vršovice.

Po konfiskaci druhé vydání.

ROČNÍK IV. SEŠIT 2.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. ČERVEN 1908

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním." *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

BUDIL:

Náboženství — řemeslem a politikou.

„Pravé neštěstí tohoto světa jest, že se z každého náboženství poznenáhla udělá také řemeslo a výživa, a že pak již, jaký jest člověk, obyčejně u mnohých řemeslnické a výdělkářské ohledy zastíní duševní."

Těmito slovy vyjádřil náš nejlepší novinář, Karel Havlíček, nejlépe příčiny onoho neblahého stavu dnešní společnosti, za kterého ohromná většina obyvatelstva všech států evropských (Turecko jedině vyjímaje) a i amerických přináleží k náboženství křesťanskému, kdežto o uplatnění zásad tohoto učení při tom nelze ani mluvit, zejména tam, odkud se slovy káže.

Ano: zřemeslnění náboženství, to je ta pravá příčina, proč dnes, ve společnosti, kde je tolik náboženství na rtech, je téhož tak málo ve skutcích.

Kdežto za onoho času, kdy galilejský rybář vyšel se svými učenníky, „aby kázal evangelium všemu stvoření", a za prvotních dob rychle vzrůstající církve náboženství bylo vniterní potřebou člověka, bez které žíti nemohl, nyní čím dále tím více náboženství stává se jen vnějším znakem lidí, firmou a uniformou, kterou každý považuje za záhodné se vykazovati, ale pod níž skrývá se pravidelně lhostejnost a prázdnota srdce.

Osobní prospěch stal se většině těch, kteří považují se za hlasatele náboženství Ježíšova, hlavní vzpruhou činnosti a náboženství samo čím dále tím více stává se u nich jen nezbytným sic, ale jinak vedlejším znakem, v němž jádra a obsahu nemají.

Vidíme to čím dále tím zřejměji zejména na náboženství katolickém, které je jeho nositeli zatahováno do vřavy denního života a boje, a zejména do zápasiště politického.

Korouhví politické strany stalo se dnes katolické náboženství. V jeho jméně se na jedné straně zahajují politické schůze, agitační řeči a volební provolání a na straně druhé místo slov galilejského proroka zaznívají od oltářů a z kazatelen voličské výzvy, stranické politické argumenty a fráse a přívrženci pokroku a političtí odpůrci klerikalismu napadají a snižují se tam ve jménu boha otce i syna i ducha svatého způsobem často hrozným.

Spolkovým domem katolicko-klerikální politické organisace stávají se budovy kostelní a zbožní lidé utíkají z nich, aby v ústraní hledali duševní styk se svým bohem, kterého klerikální politika z kostelů vypudila.

A toto vše není snad jen přechodný zjev časového naladění kněžstva; je to systém, soustava, která čím dále tím více bude v tomto smyslu pokračovati.

Přímo úžasným dokumentem toho je tato zpráva klerikálního týdenníku „Obnovy" v Králové Hradci o tom, jak se na tamějším semináři vychovává budoucí kněžstvo.

„Obnova" píše:

„**Sociální výchova (!!) kněžského dorostu.** Za předsednictví ordinariátního komisaře vsdp. preláta dra Frýdka podnikl docent sociologie vldp. dr. Reyl ve IV. ročníku semináře královéhradeckého praktický pokus **o uspořádání organisační a volební schůze.** Úkolem pokusu bylo založení místní katolické organisace dle § 2. spolk. zákona a **volební řeč** kandidáta poslanectví do českého sněmu. Formální postup při této schůzi byl zcela přesně zachován dle obvyklých formalit a také přednesené řeči vedle

theoretické stránky vyhovovaly požadavkům spolkového řečnictví. Úkol schůze vysvětlil a přiměřeným způsobem ukončil ctp. jáhen Augustýn. Nutnost katolické organisace, její podstatu a její úkoly nastínili postupně ctpp. Borth, Hanzlík, Kozel a Navrátil. Kandidátní řeč katolického posľance přednesli po částech ctpp. Římek, Sokol, Flégr a Kerhart. Řeč obsahovala politický, kulturní a hospodářský program strany katolického lidu v Čechách, nastínila rozdíly politických stran českých a vylíčila váhu i důležitost sněmu království českého. Schůze svým formálně hladkým průběhem a ideovou obsažností pronesených řečí poskytovala zajímavý doklad o theoretickém i praktickém výcviku mladého kněžského dorostu, jenž v příznivých poměrech a při dobré vůli bude moci ve svém příštím úřadě vyvíjeti zdárnou mimořádnou pastorační činnost ku prospěchu církve a vlasti. K obětavé práci povzbudil pány pastoralisty na konci praktické zkoušky vsdp. prelát dr. Frýdek vřelým doslovem."

Ejhle předzvěsť toho, co nás čeká v budoucnosti, až tento „kněžský dorost" nastoupí v osadách službu: kandidátní řeči, volební proslovy, zakládání klerikálních politických organisací, štvaní proti politickým odpůrcům, to budou themata kázání těchto odchovanců „křesťansko-sociální" výchovy dnešních seminářů!

A to všechno díti se bude ve jménu náboženství, ve jménu Ježíše, jednou ukřižovaného, ale dvakráte prodaného: jednou Jidášem za třicet stříbrných a po druhé těmi jeho nynějšími hlasateli, kteří takovéto věci páchati se neostýchají, za zájem politické strany klerikální, jejímž účelem je sloužiti šlechtě a hierarchii.

Proti tomu všemu musíme se ovšem s největším úsilím postaviti.

Jakým způsobem, nemůže u nás býti pochybným. Naším vodítkem budiž:

Proti rozeštvávací činnosti náboženských řemeslníků postavme obětavou a vážnou kulturní práci mezi lidem a budeme-li tak úsilovně a neúnavně činiti, pak vlna klerikalismu, která se ukazuje na obzoru, roztříští se o uvědomělý a pro pokrokové myšlenky získaný lid, jako se vlna mořská tříští na tvrdém horském pobřeží.

Inž. J. KALIVODA:

Židovství jako náboženství otroků.

Obírati se kriticky židovstvím jakožto názorem náboženským spojeno je s nebezpečím. Lze očekávati výtku nesnášelivosti a předhůzky o antisemitismu. Problémy židovského náboženství jsou však tak vážny a tolik důležity, že je nutno něco riskovat. Jest ovšem pravda, že neuznáváme již starého náboženského liberalismu, pokud tento přikazoval úctu a šetrnost k náboženské pověře, aniž je možno neviděti, že kritické rozebírání staré náboženské filosofie židovské aneb upírání společenských a politických práv není jedno a totéž, ale nic takového nemusí vaditi nepoctivcům, aby nám výtek zmíněných neučinili. Nesmíme ostatně zapomínati, že nejde jen o židovství, ale především také o nás samotny.

Mluviti dnes o náboženství neznamená hodnotiti je metafysicky nebo theologicky. Tak jakoby metafysika byla již umřela, a theologie jakoby žila v poslední chvíli. Obě po dlouhá staletí užívaly rozumu k podepření nerozumností a namáhavou a nesnadnou prací tou za dlouhý ten čas vysílily tak, že dnes malomocně resignují a uznávají zásadu námi hlásanou, že pravdivost nauk náboženských nelze vědecky prokázati. Ale třebaže takto kapitulovaly jaksi hlavní bojovnice positivních náboženství, přece neosvědčila se stará racionalistická naděje, která pravila, že náboženství padnou, jakmile podaří se určitě dokázati vědeckou neudržitelnost jejich základních pověr. Naděje tyto opíraly se především o přírodovědu a vedly své útoky z tohoto pole vědeckého bádání. A budiž přírodovědě všecka čest: držela se statečně a náboženství krok za krokem musela před jejími útoky ustupovati. Provedla to však takticky a moudře a — jsouce již z oboru přírodovědeckého poznání vytlačena — prohlásila, že jejich úkolem vůbec ani nebylo podávati přírodní znalosti o světě, jejich úkol že je vyšší a zcela nezávislý na potvrzení bádáními rozumovými anebo vědeckými.

Takový byl ostatně i názor původního náboženského liberalismu. (Náboženství jsou nepravdiva, ale jest třeba šetřiti starodávné tyto pověry. Vykonávají důležitý socialní vliv . . . Já nevěřím, ale můj krejčí . . .)

Je zajímavo, že i velmi vážní myslitelé přijali tento názor a zvlášť význačno je, že i sama theologie přistoupila k potupné této thesi. Tím podkopala si půdu již na dobro, tak že dnes není už vůbec třeba vědecky s ní počítati.

Nicméně vývoj tento, jenž během posledního století byl uskutečněn, nezůstal bez vlivu i na myšlení racionalistické. Nezbylo jinak, než přijati nové poznání, že trvání, žití a působení náboženské je zcela neodvislo od toho, je-li náboženství pravdivo anebo nepravdivo (a vskutku také nejdějinnější vzněty života náboženského opírají se často o nesmysly a nepravdy nejpatrnější), ale že pravé základy myšlení náboženského tkví hluboko v samém řádu socialním a ve vyplývajících z něho citových a psychologických potřebách lidových mass. Novodobým tímto poznáním přesunuly se spory mezi nábo-

ženstvím a vědou sice téměř již na trvalo z oboru věd přírodních na pole bádání socialního, ale tím není ještě řečeno, že by spory ty byly již vyřešeny. S theologií jsou ovšem i vědy socialní již hotovy, ale ne tak s náboženstvím. Vědy socialní studujíce společnost a člověka nemohou neviděti, jak v dění života a společnosti náboženství vykonává důležitý vliv zcela bez ohledu na to, je-li pravdivo neb nepravdivo. A proto novodobé spory mezi náboženstvím a vědou nemají již ani stínu bývalých sporů theologie s přírodovědou, ale snaží se spíše pochopiti a vyložiti, jak jistá náboženství sociologicky a psychologicky v život národů a jedinců působí. Starobylá positivní náboženství nežijí dnes proto, že jsou pravdiva (jejich vědecká neudržitelnost uznává se téměř všeobecně), nýbrž proto, že jsou uměle mocensky a citově udržována, šetřena a balsamována.

Proto neodráží se více poměr vědy a náboženství v otázce po pravdivosti anebo nepravdivosti, nýbrž přenáší se na otázku po socialní prospěšnosti nebo neprospěšnosti náboženství.

„Jest společenský a psychologický vliv předaných nám náboženství tak prospěšný a blahodárný, že zasluhují naší úcty, zvláštního našeho šetření a umělého mocenského našeho ochraňování i přes to, že jsou nepravdiva?“ tak zní ve skutečnosti problém, jejž vyřešiti zůstaveno bylo vědám socialním našich dnů . . .

Nuže, s hlediska takto vymezeného základního problému jest nám možno přistoupiti ku kritice židovství, jehož význam myšlenkový pro Evropu tkví na faktu, že bylo to právě židovství, jež položilo základní kameny pro náboženské myšlení celé Evropy pro celých 15, 16 set let.*) Proto naše otázky na židovství jsou asi takového druhu: Jak staví se židovství k problému svobody myšlení a jak k možnosti vědeckého pokroku? Jak vykládá poměry života mocenské a jak hospodářské a socialní? Co praví o zlu přírodním a socialním, jímž člověk trpí a jak — a zdali vůbec nějak — uschopňuje člověka k zápasu s tímto zlem. A co znamená židovství v novodobém snažení osvobozovacím, ve snahách demokratismu a socialismu? — podporuje je? — staví se nestranno? — anebo stojí na straně síly? — Takové jsou otázky, kterými měří se dnes cennost anebo bezcennost dochovaných nám tradičních náboženství. Tedy ani theologie ani metafysika! Problémy jsou mnohem, mnohem vážnější . . .

* * *

*) Pan Dr. Kraus, jenž zavdal mi podnět k této studii, v polemice s Volnou Myšlenkou (v „Rozvoji“) pronesl názor, že židovství jest i pro naši dobu stále náboženstvím nejvhodnějším a nejblahodárnějším.

Poměr židovství k vědě a pokroku osvětluje nejdokonaleji již sama náboženská methoda židovství. Je sice v podstatě totožna s methodami ostatních tradičních náboženství, ale třeba uvědomiti si ji podrobněji, abychom mohli ji podrobiti soudu.

Náboženská methoda židovská rozeznává v podstatě dvojí vědění: vědění lidské, rozumové, nicotné, a vědění boží, zjevené a neměnitelné. Jednou, tak praví židovství, vystoupil Mojžíš na horu, a tu za strašné bouře a hromobití a blesku a zvuku různých trub přišel k němu Hospodin, aby mu vyložil, co je lidem prospěšno a co jim škodí a při tom mu také oznámil, co si přeje, aby lidé konali a co jim zakazuje. Později — po smrti Mojžíšově — zjevoval se bůh ještě řadě jiných lidí, zvěstoval jim své názory a uděloval část své moudrosti, aby ji předávali lidem. Teprve prorokem Zachariášem učiněna byla v této zjevovací činnosti boží jistá přestávka*). Ale přišli přece ještě mužové, „jimž bůh ze svého ducha něco přidělil“ (starší lidu), mužové, kteří sepisovali talmud a učinili to rovněž za přispění božího. Dvě knihy, jež obsahují výsledky této boží činnosti: Písmo a Talmud, jsou knihy svaté, božské a nedotknutelné; obsah jejich je věčný a neměnitelný. „Písmo svaté je živý pramen spásy pro všecky časy a všecka pokolení. Jest v něm vysloveno všecko, čeho ku svému štěstí člověk potřebuje.“ **) Ale i talmud je svatý a pro vždy závazný, nebo, kdo nenásleduje talmudu, přestupuje zákon boží. — Po sepsání těchto dvou knih jest už pro vždy konec jakémukoliv dalšímu se božímu zjevování. A kdyby snad přece vystoupiti měl člověk, jenž by tvrdil, že se mu bůh zjevuje, „člověk takový budiž považován za podvodníka anebo za blázna, ježto už staří praví, že od času sboření Jerusalema jsou to jen blázni, kteří prorokují.“ ***)

Nechť jakkoliv jednoduchá je tato náboženská methoda židovská, nezapomínejme, že je taková, jako methoda ostatních lidových náboženství. Opírá se o starobylou naivní zvyklost, se kterou téměř všickni národové starověku zbožňovali a uctívali jako bohy své vynikající vojevůdce, umělce nebo zákonodárce. Primitivní tato zvyklost sama, kdybychom ji trochu zmodernisovali, nemusila by ani nové době jeviti se příliš starobylou. Mohli bychom ji pojímati za umělecký výraz úcty a obdivu, který chová bezmocná a naivní massa k vůdci, jenž dal ji

*) „I stane se“ (vykládá Zachariáš 13. 3), „prorokoval-li by někdo ještě, že jemu řeknou otec jeho a matka jeho, kteříž jej splodili: Nebudeš živ, protože jsi lež mluvil ve jménu Hospodinově. I probodnou jej otec jeho a matka jeho, kteříž jej splodili, že prorokoval.“

**) Hirsch B. Fassel: Die mosaisch-rabbinische Religionslehre, Wien, 1863, str. 64.

***) Uvedený katechism str. 63.

smysl, směr a sílu, aby žila a sebe uplatňovala. (Vůdci, kteří této síly massám dáti nedovedli, buďtež povrhováni, zapomenuti a jako „podvodníci a blázní“ zašlápnuti.) Proti takovému novodobému výkladu starověké zbožňovací manie nebylo by nutno protestovat.

Ale pozorujme, kterak židovská methoda náboženská nezůstává jen u této zbožňovací formy; ona vyslovuje současně ukončení, dohotovení a stagnaci všeho božího jednání a činění, anebo, což je totéž, ona vynikajícím, silným lidem jisté omezené doby dějinné pojišťuje monopol myšlení.

I když připustíme, že nevědecká zvyklost prvá nemusí vždycky socialně zhoubně působiti, není možno, abychom neviděli socialní zhoubnost methodické zvyklosti druhé, která, tak jak se v náboženství židovském projevuje, z průzračné obavy před duchovou konkurencí vyhlašuje „činnost boží“ jednou pro vždy za ukončenu.

Stačí, abychom si připomenuli, že nauky, jež se tu jako jednou pro vždy dané a nikdy neměnitelné předkládají, nejsou naukami bezvýznamnými. Jsou to právě ony nauky, jež vedou lid a jež dávají mu příkazy a názory, kterými určuje se dráha a směr života národů pro celá dlouhá tisíciletí . . .

Methodou ukončeného zjevení je právo k základnímu filosofickému bádání, právo k základnímu vedení lidu jednou pro vždy a všem naprosto odňato a přiznáno jen několika, dávno nejsoucím, dávno vyžilým.

Již sám tento ráz židovské náboženské methody (i kdybychom nepřihlíželi k dalším) jeví se modernímu člověku jako ostře reakční a se svobodou bádací a s potřebou pokroku vědeckého neslučitelný. Život, myšlení, zřízení, soustavy moci a výroby — vše to bylo ve stálém vývoji, ve změně a v neklidu, a jen myšlení nejzákladnější nesmělo se měniti, ale zůstati mělo pro vždy a snad až na věky v onom dětském a primitivním stavu, v jakém je tato methoda balsamováním z dávných a dávných dob až na naše časy dochovala.

Že bylo možno jménem této náboženské methody předložiti massám k následování a k vyznávání učení druhu jakéhokoliv, a tedy ovšem a především i každé učení silných: učení poddanství a poroby, o tom bylo již často vykládáno ... Židovství s primitivismem až se směšností hraničícím zdůvodňuje tuto možnost, když vykládá, že třeba za zjevení boží uznávati i vše to, co rozum nechápe, a následovati že třeba i těch příkazů, jež zdají se nám bezvýznamnými anebo nerozumnými.*)

*) „Může zjevené náboženství učiti něčemu, čeho rozum nechápe? — Ano, může něčemu takovému učiti; vždyť bůh je přec nekonečněkráte povýšenější než člověk; a jestliže tedy bůh něco vyslovil, pak je to jistě pravda, byť by to i lidský rozum nechápal.“

„Může náboženství něco přikazovati, čehož nutnost, aneb zakazovati, čehož škodlivost by rozum nechápal? — Ovšemže! vždyť bůh ví nekonečněkráte víc než člověk, a jestliže tedy bůh něco přikazuje, pak je to jistě prospěšno, a zakazuje-li něco, je to jistě škodlivo, byť by i pravou příčinu toho lidský rozum nechápal.“ (U. k. str. 9.)

Tím je cesta k příkazům silných otevřena dokořán.

Monopolisace myšlení, ustrnutí a dogmatisování základního filosofického bádání a zašlápnutí a znehodnocení vší rozumové činnosti lidské vůbec — to vše že jsou zásady s novodobým životem do dnes slučitelné? Nebo není snad zásada jednou pro vždy — pod Zachariášovou vyhrůžkou zabití — ukončeného zjevení se svým znemožňováním svobodné duchové konkurence, se svým umělým omezováním bádací činnosti a se svým zdogmatisováním a ustrnutím života zjevem v pravdě nekulturním a příznačně reakčním? Nepředvídá a nepřinucuje tato methoda lidi století osvěty a svobody do století barbarství a poddanství?

Není, věru, třeba něco ještě dokazovat. Byla to právě tato methodická zásada (zásada jednou pro vždy ukončeného zjevení), která zastavila všecek vědecký a myšlenkový pokrok evropský na celá tisíciletí. A byla to táž zásada, která tím, že tvrdila, že v bibli je vše, čeho ku štěstí člověk potřebuje, ukojovala každou i nejobsáhlejší touhu prostého člověka po vědění a udržovala tak massy evropských národů v trvalé duchové nevědomosti na rovni s národy nekulturními! A byla to táž zásada, která, podavši Evropě pod vignetou ukončeného božího zjevení učení a filosofii otroků — jak ještě ukážeme — znemožnila a na dlouhá léta zatarasila svobodu a štěstí pracujícího evropského nuzáka.

Ne, že bychom chtěli popírati, že methodické myšlení židovské nebylo kdysi potřebno, anebo že neodpovídalo poměrům jisté doby. Ano: Odpovídalo mocenským a hospodářským formám starověku, formám barbarství, nesvobody a hospodaření primitivního, ale neodpovídá více potřebám věku, který ve všech svých částech s věkem proroků starozákonních nemá nic společného. Odpor, který za nového života v osvícených hlavách proti starému myšlení vzniká, je proto odůvodněný, ano je přímo neodvratitelnou součástkou novodobé kultury, tak že je sotva myslitelno, že by myšlení starověké se svojí zásadou ukončeného zjevení mohlo před ním ještě obstáti.

Co lepšího lze konati v životě, než abychom, hledajíce pravdy, dodělali se pravdy i míru v životě. Komenský.

VOJTĚCH FRIČ:

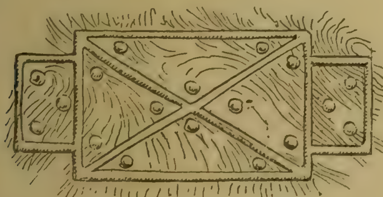
Symbol trojúhelníka.

Kresby, kterými Indiáni si zdobí svoje nástroje a nářadí, bývají ve své většině docela případně přirovnávány k oněm kresbám, jaké vytvářejí naše děti, když ponejprv dostanou do ruky papír a inkoust. Zpravidla znázorňují tu Indiáni zvířata, stromy, hmyz nebo jiné podobné předměty denně viděné. Nicméně, ač ovšem řidčeji, vyskytují se však také v jejich kresbách zvláštní obrazce a znaky, jichž významu dokonce ani sami jejich původcové neznají. Otážete-li se jich po významu takových kreseb, omezí se na odpověď: „To jsou značky zlých duchů."

Pro Indiány, kteří okreslují tyto značky, aniž by chápali jejich smysl, věc má se podobně jako pro nás se starými hieroglyfy,*) které také my opakujeme ve své architektuře. Uvážíme-li pak ještě, že u Indiána „zlý duch" znamená duši jeho předků, vysvětlíme si jeho odpověď v ten smysl, že tajemné značky ony pocházejí od jeho velmi vzdálených předků. Pro tyto předky zajisté něco jimi se vyjadřovalo.

Poněvadž však není nám možno po způsobu spiritistů přímo s někým z oněch předků si pohovořit, je záhodno, chceme-li značky ony pochopit, porovnati je s rozluštěnými už starými hieroglyfy anebo s těmi obrázkovými značkami, kterých dodnes užívají živí národové na př. Indové, Číňané anebo Japonci, u těchto zejména ve staré japonštině.

Mezi Indiány kmene Kaingangue v Brasilii nalezl jsem na př. jako „značku vlastnictví" na vesle indiánské kanoy pozoruhodnou rytinu hrubé formy, která upoutala moji pozornost tím, že se v ní stavičně opakovala skupina

Vlastnická značka indiánského vesla.

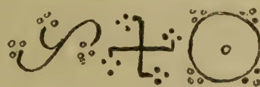
tří bodů. Věnujeme-li pak hlubší studium pozorování tohoto nebo jiných symbolů, překvapí nás, že nalezneme mnohé z nich téměř ve všech krajích země, a že nad to i, kdekoli se s nimi setkáme, význam jejich je stejný. To přesvědčuje nás, že jedná se tu o pravěké universální symboly, dochovávané člověkem z generace na generaci. Tak jen mů`eme si vysvětliti, že týž symbol nalezneme v krajích navzájem ohromně vzdálených, jak právě rozneslo je lidstvo různým stěhováním národů.

*) Hieroglyf = posvátná značka.

Předhistorická doba v Evropě podává nám velice četné doklady k takovémuto srovnávání, ač škoda, že jen v řídkých případech možno s bezpečností dobádati se smyslu těchto značek.

Hrot kopí primitivních národů severní Evropy.

Nápisy skandinavské.

Tvrdívalo se dříve, že jedinými předměty tohoto druhu jsou obětní penízky (ex voto) galské a že na nich nakreslený trojúhelník — anebo náhradou za něj tři body — značí oko, a že penízek takový býval obětován božstvu, aby

Galské obětní penízky.

Galské obětní dárky.

Galské nádoby.

se docílilo vyléčení chorob očních. Egyptologové (znalci památek egyptských) vykládají

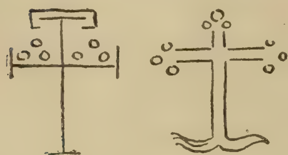
„Boží oko" egyptské, trojúhelník nalezený v Kašmíru a v Troji (Malá Asie).

tento trojúhelníkový symbol jako „oko boží". V znaku indickém, jehož smysl až po dnešní dobu docela jasně se zachoval, jest trojúhelník znamením trojnásobné mohutnosti boží (původ božské trojice). V tomto indickém znaku, který právě proto má pro náš účel zásadní důležitost, vidíme na první pohled a zřetelně v pozadí trojúhelníka obraz zářícího slunce, které tvoří s trojúhelníkem úplnou jednotu, jakoby chtělo docela zřejmě vysvětliti starý tento symbol. Tedy dosavadní výsledek: oko, božství, slunce.

Ve středověku nacházíme trojúhelník a zároveň s ním ještě jiné starobylé hieroglyfické znaky ve spojení s ideou křesťanského boha a

Trojúhelníkový symbol indický.

Znak kříže ve starém Skotsku a v říši Merovů (VI. a VII. stol. p. Kr.).

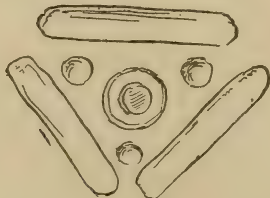
zejména na oltáři kostela St. Mariaquer v Bretagni (sev. Francie) vidíme sluneční paprsky obvyklé božské svatozáře vyzařovati z troj

Trojúhelník v kostele v St. Mariaquer v Bretagni.

úhelníku. Odtud viděti, že i tato křesťanská představa o bohu souvisí vývojově s představou boha slunce.

Bylo-li obtížno docíliti bezpečného vysvětlení památek předhistorické Evropy, tím obtížnější bude ono v staré Americe, která vlastně až do dnes nebyla nijak systematicky studována. Látky k studiu ovšem není nikterak nedostatek. Tak na př. na pobřeží severoamerických řek Mississippi a Red River primitivní národové vybudovávali svoje chrámy ve formě

Půdorys indiánských chrámů z pobřeží Mississippi a Red River (Červené Řeky)

vysokých trojúhelníkových návrší a uvnitř takového chrámu byly jiné tři jehlany se základnami kruhovými, rozestavené zase v trojúhelník; docela uprostřed všeho utvořen byl dvojitý kruh, který na všech symbolech vykládá se jako znak slunce. Tyto chrámy připomínají nám velice pyramidy egyptské, které rovněž byly budovány ve formě trojúhelníkové a sloužily za hrob faraonům, odcházejícím ze světa, t. j. z dosahu slunce, což, uvážíme-li věc dobře, jest symbolem indickým.

V loveckých jamách v Mexiku a u kmene Marayos a na fragmentu (zlomku) nalezeném

Nálezy v jamách Mexických a u kmene Marayů.

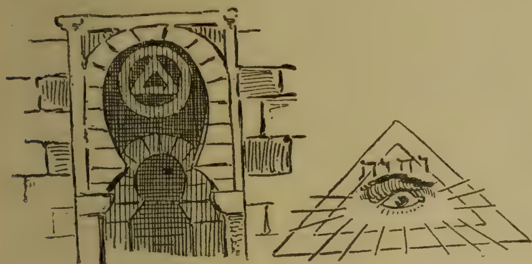
v Benavidez blízko Buenos Aires, nalézají se rytiny ve formě dvojnásobných trojúhelníků, které velice často bývají vykládány jako zdvojený symbol božský.

Jaké jest tedy ono božstvo, které tolik národů souhlasně uctívalo? — Všecky lidské bytosti ve svém prvém necivilisovaném stavu zbožňovaly všechno, co pro nedostatek vědomostí nedovedly pochopit. Tak zbožňovali lidé sluneční paprsek, který vzbuzoval jejich úžas, i ohnisko, které paprsek vysílalo, sžehujíc pole i hory. A uctívali ho tak dlouho, až se sami ohně zmocnili, do té doby ohni budovali chrámy, vytvořivše, jako tomu bylo v Indii, privilegované kasty, které společnost vydržovala a jichž úkolem bylo, ochraňovat v chrámu věčný oheň. Od toho významného okamžiku však, kdy divoch, vrtaje tvrdý plod rostlinný zašpičatělým kolíkem, objevil způsob rozdělávání ohně, zmizelo božství tohoto ohně a člověk vyhledal si k zbožnění opět jiné tajemství přírody, této jediné skutečnosti, této jediné matky všech bohů. Mnoho ovšem představ právě zmíněných i ony kasty privilegované přežily o dlouhé doby smrt těch starých božstev, takže i v chrámech říše Inků i v starém Římě zůstávaly vestálské panny, které hlídaly posvátný krb a věčné světlo. Taková božstva jako tygr, slon nebo želva vzala za své, jakmile vynalezen byl luk, šíp a kamenná sekera, a když nebylo pro člověka záhad na zemi (jedná se o národy, kteří ovšem neměli ani nejmenšího tušeni o bytostech mikroskopických), pozvedl on očí svých k nebi a slunce, luna a hvězdy byly potom božstvy pro něho. Hvězdářství zápasilo s těmito bohy, až konečně postačil vynález dalekohledu, aby navždy srazil s trůnu i tato božstva.

Tu opatřilo si lidstvo nového boha, duchovního. Ještě pořád zajisté je tolik nezbádaných tajů v přírodě, a tak málo lidských mozků dovede pochopit nekonečno.

Trojúhelník zůstal zachován jako symbol i nyní, pozbyl ovšem svého dřívějšího významu, aby byl obdařen smyslem zcela novým.

Starým Hebreům znamenalo oko rozhněvaného Jehovy, z něhož sálaly paprsky, spalující zemi; s tímto jeho starým významem i jménem, které vykládá nám zřetelně jeho smysl, setkáváme

„Brána Slunce" v španělském katolickém chrámu ve Valencii. Židovský symbol „božího oka".

se ještě na Bráně Slunce v kostele ve španělské Valencii, kdežto naopak v moderních zednářských systémech znamená už horní bod trojúhelníka svobodu, nadřaděnou takto oběma

Trojúhelník zednářským symbolem.

druhým bodům při základně trojúhelníka, které vykládají se jako rovnost a bratrství.

Rytina na kameni, kterou nalezl badatel Nadaille v Katamarce, usnadňuje nám výklad tří bodů trojúhelníka, umožňujíc představiti sobě

Hieroglyf, který nalezl Nadaille v Katamarce.

původní tvar hieroglyfu kmene Kaingangue, o němž shora jsem se zmínil. Aureola, která vyzařuje z trojúhelníků, majících podobu lidské tváře, dokazuje nám, že původce hieroglyfu se snažil dílem svým znázorniti vycházející slunce a že, když trojúhelník je obrácen špicí vzhůru, znamená to, že slunce chýlí se k západu. Vidíme, že jako na hieroglyfu kmene Kaingangue oba ty dva momenty se spojují v jedno a poznáváme i v obnoveném a pozměněném symbolu původní jeho smysl: znázornění boha slunce, který vychází a zase zachází za obzor zbožněné země.

❧ ❧ ❧

Dr. GUSTAV TICHÝ:

Kultura či morálka?

(Dokončení.)

Jestliže tedy morálka není nic než uvědomění si vlastních podmínek vývoje a snaha zachováváním jich pokrok ne zdržovati, nýbrž spíše urychlovati — poznáním biologických i sociálních a psychologických podmínek může individuum i celek k vývoji i činně přispívat — je patrno, že nesmí v ní zase býti element vývoji nepříznivý; individuum má znáti podmínky existence i evoluce a tím směrem též zaříditi své jednání. Je ale spolu nepochybno, že v oné reflexi o důsledcích svého jednání je moment theoretický a tím retardující, čímž tedy morálka in abstracto zůstává vždy uzdou neb brzdou jednání, ježto má jaksi předem zkoumati hodnotu toho neb onoho jednání pro vývoj. Ale stejně patrno, že přílišné takové morální uvažování by skutečně docílilo vlastně opaku svého účelu, nevedouc k činu pro samé úvahy o možných, často jen imaginarních důsledcích. Morálka nesmí se tedy stupňovati k extremnímu, možnost všeho činu zastavujícímu uvažování; byť přirozeně vývojem se individuum stalo schopným posuzovati dosah svého jednání před činem, nesmí ona anticipovaná kritika jíti tak daleko, aby vedla k potlačení aktivnosti. Že individuelně i historicky zjevy takové jsou, je jisto: morální úzkostlivost před porušením jakéhosi abstraktního morálního principu, jež vede pak k vyčkávání a passivitě. Netřeba podotýkat, že morálka, jsouc jako system podmínek vývoje o sobě již elementem retardujícím — v dobrém smyslu — vedla by tedy ve svých extremech k negaci kultury; stačí připomenouti zase Rousseaua, který v hallucinaci morálního idealu popřel oprávněnost vývoje právě ve jménu morálky, stačí poukázati na Tolstoje, oklešťujícího z podobných v jádru transcendentních tendencí vývoj a kaceřujícího kulturu. Ve skutečnosti, v životě individuelním i národním převládá na štěstí prvek volný, iniciativní nad theoretickým, přílišně rozumovým, a tak onen retardační vliv morálky je paralysován.

Se stanoviska takto vyloženého, s hlediska tak chápané morálky i vývoje je ovšem pak absurdností stavěti příkře proti sobě obě jako neslučitelné části dilemmatu. Vyrostše jedno z druhé a stále se více navzájem podporujíce a zvedajíce, netvoří věčného sporu, nýbrž jsou dvě stránky téhož faktu, který nelze popříti, a který popírati, čili jehož negaci učiniti idealem je absurdnost, a i s hlediska tak chápané morálky životní spolu nemravnost. Vedeno v konsequencích daných praemis, není, objektivně mravně vzato, nemravnost pohlavní neb vražda a pod. větší nemravnost než snaha, s výše kterýchkoliv abstraktních idealů život omeziti a zničiti, ač ovšem zde se to vykládá nepochopením ži-

vota a tím tedy jiným stanoviskem. Celé dilemma je tak následek chybného hlediska, jakoby kultura byla něčím, co možno chtít neb nechtít, přijat neb zastavit. Můžeme-li tak snad učiniti s některými jejími složkami, nelze tak však učiniti s celkem; neboť jsme účastni celou svojí fysickou i psychickou bytostí v tom vývoji, a nemůžeme, pokud o životnosti možno mluvit, než žíti, což již znamená vyvíjeti se, chtít vývoj, což je spolu právě kultura. Každý jiný ideal je zřejmě narozená mrtvola, počítající s jinými podmínkami života i člověka, a jako takový spolu nemravný. Fakt, že kultura je, že vývoj se děje, je již eo ipso znakem, že nějaká mravnost zde je, chtít více mravnosti znamená chtíti více pokroku, chtíti silnější, rychlejší pokrok, znamená snahu odstraniti momenty pokroku nepřátelské, jež ovšem každá kultura s sebou nese, znamená tedy chtíti více mravnosti. Netřeba zakrývati fakta existence prvků nemravných v dnešním stavu kultury, ba je komické činiti z toho, že jsou tam živly pathologické, ihned závěr, že to je v podstatě kultury, že ji tedy třeba zničiti. Je to absurdno, protože si nelze mysliti, že kultura, t. j. vlastně mravnost in concreto, je příčinou zjevů nemravných, a komické, protože i pak by z toho nevyplýval závěr činěný, že ránu nutno léčiti odnětím celého těla; to jest postavení ideálu pathologického, místo snahy odstraniti několik nemocných zjevů společenských v kultuře. Jsou-li nemocné zjevy v kultuře — a nikdo jich nebude krátkozrace upírati, ať z jakéhokoliv hlediska — je to jen znamení, že vývoj nedošel dosud stupně, kde by všecky podmínky života byly splněny — známe je všecky? — a že tedy má vývoj ještě cíl; existuje-li společnost i při nich a vyvíjí-li se vedle nich, je to proto, že je dosti silna o sobě, aby je snesla, a byť jimi trpěla, aby se nezastavila, nepochybně proto, že nejsou do té míry nebezpečné; kde jsou, brání se proti nim spontanně i celým svým obranným apparátem kulturním. Nechci činiti podobných paradoxních, ba zdánlivě nesmyslných thesí jako na př. Maudeville, čině zlo takořka morálním a nutným živlem vývoje a předpokládaje, že právě reakcí proti němu se vlastně celý vývoj děje, pozorování, které zajisté má v sobě částečně pravdu, aniž by nutně vedlo k úmyslnému udržování zla; tolik ale patrno, že zlo, nemravnost socialní, nemůže býti vzato za záminku k popření oprávněnosti celé kultury a postavení uvedeného dilemmatu.

Toto vychází, jak řečeno, z předpokladu, že kultura i morálka jsou sfery rozličné, ba protichůdné, a pak rozhodnutí se stane ve prospěch morálky obyčejné. Jsou to theoretikové života, snad velcí moralisté, kteří tak na podkladě neživotního pojetí mravnosti chtějí míti vliv na život, jenž má také jiné podmínky své existence, a místo aby z těchto samých vycházejíce změnu jeho zkusili, pokud člověk na ni může míti vliv, přistupují se svou reformou docela z venčí; přirozeno, že podobnou náplast pak těžko na život applikovat, ježto ji nelze upevnit na psychologických ani biologických jeho podmínkách. Nechápajíce právě organického spojení morálky a kultury, vidí ovšem s výše své ptačí perspektivy nadlidského ideálu v morálce původ a účel mimolidský a v kultuře pak prvek ideál ten rušící, a zjevy společenské skutečně pathologické uspíšují jich závěr, že kultura je něco, co by nemělo být, a ve jménu mravnosti ji kaceřují, vyčerpávajíce spolu svoji mravnost o ctnostech skoro úplně passivních, protikulturních. Měly-li tyto do jisté míry svůj význam v počátcích lidstva s nevyvinutými city socialními, — na něž ovšem křesťanství v míře jen dosti malé mělo vliv — tím, že krotily jaksi přirozené, často hrubě egoistické pudy a žádosti — a prvotní význam jich byl asi takový pro mladé lidstvo přespříliš plné životní bezprostřední síly a plné bezohledné rozpínavosti — ztratily ten význam v lidstvu, jež podmínky společného života naučily mnohem přirozeněji skutečným socialním ctnostem, jež umožňují vývoj. Tak původní koercitivní síla mravnosti stala se do jisté míry zbytečnou, ba po případě nemravnou, jakmile by totiž za jiných okolností týmiž prostředky chtěla dojíti téhož cíle, jenž ovšem za dobu vývoje se značně přesunul; v tom je dnes historický omyl nehnutelnosti křesťanství, že nešlo, a nemohlo ovšem svojí podstatou jíti s vývojem. Kulturní historikové nebyli dosti spravedliví k pouze relativním zásluhám křesťanství a dali mu jich plnýma rukama, proto dnes se zdají tak kacířskými myšlenky opačné. Pro vývoj, kulturu samu a ovšem s ní i pro morálku životní křesťanství mělo jen pohrdání, a je skutečně socialně kulturní problem, jakým způsobem se udržuje officielně dnes, kdy celý veřejný život ve svých složkách se tak vzdálil od principů ideálů křesťanských. Berouce je jen jako historicky daný jev jisté doby a jisté kultury a jako úkaz socialní vedle jiných jevů společenských, s nimiž vlastně stojí v kontrastu a přec poměrně dosti klidně souexistuje, musíme se tázati, není-li příčina jeho existence v atavismu, jenž udržuje staré, když vlastně stanovisko to již dávno přešel, a není-li založen psychologicky v pohodlnosti většiny, provésti konsequentně i v theorii principy prakse a zjednati mezi oběma shodu, či je-li to pouze výsledek dvojí stránky člověka i lidstva, že žíjíc plně v immanentu a praksi, pošilhává po transcendentu, byť si dávno uvědomilo marnost svých pokusů. Jak jinak dalo by se vysvětlit, že společnost, vyznávajíc morálku passivních ctností, plným rozmachem pěstuje morálku života? Je ovšem toto druhé přirozeno a vlastní morálkou společenskou i individuelní, ale přes to se často prvá, aspoň v theorii volá

na pomoc proti druhé, byť nemožnost praktického zdaru se jevila každým krokem v životě, a není jiné morálky, než ta, která stanoví principy, podmínky života, jako normy neb pouze jako fakta. Byť pak rostoucí sebekritika a reflexe, přirozený výsledek vývoje, učinily poměry ty často nejjasnějšími, princip morálky zůstává dále týž. Není snadno rozřešit otázku, kterou mravnost považovati dlužno za vyšší, zda spontanní, která vyplývá z celé bytosti individua a jeho organisace fysické i psychické, jež tedy má zdravé a tím morální tendence, či ta, která i při tendencích individua nezdravých se řídí lepším poznáním, to jest mravnost rozumová. Je-li ono první asi ideálním stavem společnosti zdravé, morální vůle, v níž tedy mravnost je skutečně identickou se životností, je druhé nutným ve společnosti kolísající, vyvíjející se, jež tedy musí cíl svůj teprve hledati, při čemž ovšem jiného řídítka nemá. Je-li tak morálka zatím berla, umožňující chůzi, nesmí ji znemožňovati — a tím vskutku morálka křesťanská by byla — to jest, nesmí se příliš cítiti na údech, jež se mají vyvíjeti.

Jestliže tedy, uznávajíce jen skutečně daný fakt, o jehož nutnosti či zbytečnosti diskutovati jest illusorním, stojíme na stanovisku, že kultura, t. j. vývoj k budoucnosti, v níž lépe budou uskutečněny podmínky života individuelního i socialního, jak dnes a stále budou ideálem, stavíme tím dilemma ono jako vůbec chybné, neboť předpokládá nesprávné stanovisko, to jest nepochopení obou pojmů v něm obsažených, a přijímajíce kulturu, vývoj, pokrok jako objektivní fakt i ideál, obracíme dilemma v pouhou otázku: Jestliže kulturu a tím morálku, tedy kterou morálku?

Spencer sám positivně předpokládá, že morálka, t. j. mravní chování, mravní jednání se s vývojem stane organickým elementem individua i společnosti, že tak jednání mravné, nyní obligatorní a za takové cítěné, bude se znenáhla díti spontanně, naprostou akkomodací individua na poměry a podmínky života. Není pochyby, že ideální stav společnosti by byl, odstraniti nutnost příkazů právních i mravních norem, jež se jeví nyní jako korrektury nezdravých tendencí s praeventivou proti jednání škodlivému. Ale nechť je ideál tento snad sebe více optimistický, rozhodně odvrací se od toho pojetí mravnosti, které spočívalo skoro výhradně a výslovně ve vyhýbání se hříchu a nečinění zla, tedy v ctnostech skoro naprosto negativních; vycházejíc zajisté z metafysického pessimismu a názoru o přirozené zkaženosti lidské, omezila zásluhu na passivnost, pouhé nerozmnožování domnělého zla, jsouc životu a vývoji přirozeně nepřátelská, morálka tato spokojila se nihilismem vůle, činnosti, života, a je tak pessimistická morálka každá, a tedy i křesťanská, antikulturní, a tím škodlivá a nemravná. Naproti tomu nový názor, akcentující stoupající různost podmínek životních, vhání individuum přímo v boj a učí je zápasiti vlastní mocí o svoje místo, vydobýti si vlastní zásluhou svoji existenci; potlačuje-li ona všechen životní cit, je tato excitativním elementem, vedouc k životu; snižovala-li ona vůli a viděla-li v potlačení jí cíl mravního jednání, učí tato podružovati ji účelům životním, spolu však ji sílí tak, aby vůle, individuum, jsouc výrazem životnosti organismu a jeho tendencí fysických i psychických a tím spolu zdravým, mravným elementem individua, nebyla jen pouhou psychickou entitou, pouhou abstrakcí, nýbrž byla v užším spojení s činem, kteréžto spojení je jí původní. Byla-li tedy zkrátka stará morálka dle všech svých metafysických praemis morálkou passivnosti, morálkou nihilismu, je nová morálka morálkou činu; to znamená, že v činu, jenž bude při mravní výchově mnohem spolehlivějším výrazem vůle, bude cíl morálky a zpětně mravní kriterium individua. — To ovšem znamená zatím mluviti idealně; ale pro přítomnost podává se z toho direktiva: Mravnost, individuelní i socialní, neposuzuje se podle toho, objektivně, nečiní-li zla, nýbrž podle toho, jak činně přispívá ku kultuře, vývoji, pokroku, jak se jich účastní dle svých schopností.

Nejednalo se zde stanoviti detailně prvky kultury ani morálky, což by znamenalo nalézti podmínky života bio-, psycho- i sociologické, nýbrž zatím jen ukázati, že kultura a morálka není spor, nýbrž jedno a totéž po dvou stránkách, chce-li někdo, kultura stránkou vnější toho, co po stránce vnitřní je morálka, že obě jsou dva jevy jednoho společného základního faktu, života, posledního, nejnižšího i nejvyššího bodu poznání, východiska i cíle všech snah vědomých i nevědomých.

Slovinský reformátor Primož Trubar.

Tento rok oslaví slovinský národ 400leté narození svého prvního reformátora Primože Trubara. Jest to poprvé, že slaví se jeho památka tak, jak to mělo už dáno býti, totiž: že neslaví se v muži tomto jen první slovinský spisovatel, nýbrž především nadšený reformátor, jenž 50 let bojoval v čele slovinských predikantů a založil s nimi slovinskou literaturu.

Roku 1886 bylo 300 let tomu, co Trubar zemřel, psalo se o něm v časopisech, slovinský básník A. Aškerc (známý z kongresu Volné Myšlenky v Praze) napsal svou klasickou „Slovinskou legendu" a bylo po všem. Boj mezi klerikály a liberály dosáhl tenkráte v Slovinsku svého vrcholu ale Trubar byl pořád jen: zakladatel slovinské literatury a nic více. Němci

v Krajině (zvlášť: Dimitz v „Gesch. Krains“, a Th. Elze „Superintendenten in Krain“, „Trubars Briefe“) o Trubaru a slovinské reformaci mnoho psali, slovinsky o něm napsán dosud jen stručný životopis ve „Zvonu“; pak psalo se o něm v „Dějinách slovinské literatury“ jako o prvním slovinském spisovateli. Víc o něm se neřeklo. Teprv předloni vydal zas básník Aškerc delší epickou báseň: „Primož Trubar“ a letos vyšla nákladem slovinské sekce Volné Myšlenky brožura: „Primož Trubar in naša reformacija“. Mezi tím v Lublani připravovaly se větší slavnosti, zvláštní výbor měl se starati o to, aby ještě ten rok stál v Lublani Trubarův pomník. Na kongresu slovanských žurnalistů v měsíci červenci měl býti pomník odkryt; žel že s toho sešlo, neboť pomník do té doby nebude hotov a odhalen bude teprv na podzim. Ale to nevadí. Co nás těší, jest to, že se spisovatelem zároveň se slaví reformátor, a že oslava Trubara oslaví se tak, že jeho památka zůstane v živé paměti národa, a že pomník Trubarův navždy bude pomníkem oné doby, v níž slovinský národ bojoval největší boje za svou svobodu za „starou pravdu“, jak to znělo v jeho písni, boje za svou politickou, náboženskou a kulturní samostatnost, a že pomník tento bude mezníkem v naší době, mezníkem mezi starým a novým životem.

Volby r. 1907 byly nám důkazem, že dosud se v pokrokových vrstvách slovinských nepracovalo tak, jak pracovati se má, neboť slovinský národ se osvědčil jako nejklerikálnější národ v Rakousku. Snad nikde v Rakousku nemají klerikálové tak pevnou organisaci jako v Slovinsku. Jest to dnes síla, která tak brzy nepropadne; jen energická kulturní práce a silná hospodářská organisace ji může zničit. A to se také v posledním času začalo. Oslava Primože Trubara a slov. reformace zajisté bude v tom smyslu co nejlépe působit, poskytne boji proti klerikálům nových sil a přidá mu určitějšího rázu.

*

Slovinci v VIII. a IX. století přijali křesťanství a tímto začala se také germanisace. Národ, horami a přírodou rozdělen na více částí, stal se otrokem různých církevních hodnostářů, zvlášť Akvilea a Salzburg měly tam své slovo. Rovněž politicky připadala země slovinská různým „pánům“.

Tak záhy zmizelo národní sebevědomí a germanisace brzy pokračovala. V XVI. století však začalo se nové hnutí. Bylo to hnutí sociální, které spojilo nejnižší vrstvy národa u Sávy, Soče a Drávy a r. 1515 zvedlo se v selském povstání proti cizím pánům 20.000 slovinských sedláků. Byli ovšem poraženi. Historie a národní píseň zná ten boj pod názvem: „Boj za staro pravdo“. Ale to byl teprv začátek bojů. K bojům sociálním připojil se boj náboženský, častý to zjev v historii lidstva. Církev — jako jinde — klesla i v Slovinsku na nejnižší morální stav. Lid sám bojoval proti kněžím.

Po r. 1520 najdeme v Lublani první stoupence Luthera a několik roků na to začal kázati Trubar. Poměry byly tedy velmi zralé, proto reformace mohla během 50 let úplně zvítězit — pak přišla protireformace.

Primož Trubar narodil se 8. června 1508 ve vesnici Rašica blízko zámku Turjak (Aueršperk), domovu slavných hrdin tureckých válek tehdejší doby. Jsa synem obyčejného sedláka dostal se Trubar neznámo jakým způsobem na Rieku, kde studoval, pak odebral se do světa a pokračoval ve svých studiích v Salzburgu a ve Vídni. Byl výborný zpěvák a zpěvem se živil. Ve Vídni svým zpěvem a svou povahou zalíbil se kanovníku Bonomu, jenž brzy na to stal se biskupem v Terstu. Trubar šel s Bonomem do Terstu a stal se knězem. Brzy na to stal se kazatelem v Celji. Kazatel Trubar už nebyl jako jiní; nebyl to katolický kněz, byl to reformátor. Kázal slovinsky a kázal lidu z duše. Bonomo jmenoval Trubara farářem v Laškem Trgu (v Štýrsku) a Trubar kázal dál: proti církvi, proti pověrám, proti coelibátu . . . Stal se na to kazatelem v Lublani; biskup sám jej pozval, slyšel o něm, že jest výborným kazatelem. Reformace mezi tím v Lublani dostala pevnou půdu pod sebou, páni kanovníci sami, šlechta a měštští hodnostáři byli nadšenými stoupenci nového hnutí. Měli svůj kostel v městském špitálu. Když biskup kázáním Trubarovým nebyl spokojen, začal Trubar kázati v tom kostele. V r. 1530—1540 působením Trubara pomalu celá Lublaň byla lutheránská. Reformace šířila se i na venkov. Aby měl klid, dal biskup Trubarovi faru Št. Jernej v Dolenjsku, kde Trubar ve své činnosti pokračoval. Jak viděti, církev sama byla proti reformátorům úplně bez síly. Roku 1548 se však poměry v Ravsku změnily a vítěz z Vídně byl přísně protiprotestantský. Najednou zatkli v Lublani nejhlavnější osoby protestantské. Trubar byl na venkově a ještě v pravý čas o tom se dověděl. Uběhl do Terstu a odtamtud do Německa. Tam našel u přítele svůj útulek a stal se protestantským kazatelem v Rotenburgu.

Daleko v cizině přemýšlel, jak má pomoci opouštěné vlasti. Nebylo možno jinak působit z takové dálky než písmem. Tak vyšla roku 1550 první slovinská kniha „katekizem a abecedarium“, tištěná v Tubingách. Trubar ale sám ve své práci nemohl pokračovat, neboť neměl k tomu prostředků a stavěly se mu i v cizině velké překážky, poněvadž slovinštině nikdo tam nerozuměl.

Ale slovinská kniha byla ve vlasti nadšeně přijata a dostalo se jí mnohé podpory se strany přátel. Bývalý biskup a papežský nuntius P. P. Vergerius. jenž zrovna opustil své sídlo v Kopru

a cestoval v Německu, nabídl se jako spolupracovník, šlechta sama chtěla přispívat penězi, a baron Jan Ungnad, muž, jenž dvoru rakouskému prokázal velké služby, pro své náboženské přesvědčení zanechal svou politickou karieru, přestěhoval se do Tubing a zařídil tam jihoslovankou knihtiskárnu, kde měly se tisknout a vydávat protestantské slovinské a chorvatské knihy. Knihtiskárna tato působila v Urachu asi 20 let. Trubar se r. 1552 vrátil do vlasti, kde nadšeně byl přijat. Stal se zase kazatelem v Lublani a seskupili se kolem něho mladí reformátoři Krelj, Dalmatin, Jurišič, všichni zároveň spisovatelé a překladatelé. Tak brzy rostla slovinská protestantská literatura a reformace se šířila. Trubar musil zase opustit svou vlast. Působil potom dále z ciziny celý čas až do smrti r. 1586.

Slovinskou bibli v překladě Dalmatina dostali Slovinci r. 1584. Téhož roku vyšla první slovinská mluvnice, dílo slovinského pedagoga Bokosiče, jenž působil na protestant. gymnasiu v Lublani.

O náboženskou svobodu mohla nejlépe bojovat slovinská šlechta, neboť katolický vídeňský dvůr ji potřeboval na jihu jako zbraň proti Turkům. Opravdu šlechta té doby věrně sloužila své vlasti, ovšem proto, aby v ní — panovala. Proto žádala od císaře svobodu konfesionální, kdykoliv časy staly se nebezpečnými. Roku 1592 ale podařilo se u Sisku spojenému vojsku slovinsko-chorvatskému zničiti tureckou sílu a vídeňský dvůr zaplatil obětavé šlechtě tuto službu tím, že do Lublaně poslal jesuity a o svobodě, kterou si protestanti před několika lety vybojovali, nechtěl Ferdinand nic vědět.

Začala reakce a protireformace pod vedením pověstného lublaňského biskupa Chröna, jež vykonala své nekulturní dílo. Spálila slovinské protestantské knihy, protestanté a zvlášť predikanti (roku 1600) vyhnáni, školy, jež zatím vznikly, zavřeny. Černá tma padla na národ, jenž sbíral své síly na boj pro svou samostatnost. Rok 1620 znamenal i pro slovince konec reformačního hnutí. Až podnes vládne katolická hierarchie v slovinských zemích. 40.000 skudů dal papež protireformátorům k disposici. Vyplatilo se mu to výborně.

Památka na reformaci zachovala se v národu jen tolik, že se na jméno Primož Trubar pamatovali starší lidé a spojovali jméno to s jménem Martina Luthera. Našli v tom jakousi podobnost. V paměti národa žije také jeden z nejpopulárnějších predikantů Trubarové doby Jurij Jurešič pod příjmením Jurij Kobila. Slovinci dosud si málo všímali svých dějin a také o reformaci nemluvili mnoho aneb nechtěli mluvit, aneb nemohli. Proto slyšelo se o Trubaru jen v středních školách v dějinách slovinské literatury, ovšem že obyčejně s poznámkou, že psal jen proto, aby mezi národ rozšířil své „mylné" nauky. Takto mluvili profesoři, otroci Říma. Byly snad sem a tam výjimky, ale musily se mít na pozoru. A mládež jak slyšela, tak věřila.

V posledním čase ale vidíme velký převrat a můžeme říci, že mládež jest to, která učí starší myslit a jednat. To zvlášť od té doby — a tomu není dávno — co slovinská akademická mládež začala studovat na pražských vysokých školách. Pražský vzduch velmi dobře působil. Ani z Vídně ani ze Štýrského Hradce nepřinesli mladí lidé do vlasti nových idei. Chtěli sice být svobodomyslní a pokrokoví, ovšem přísně katolicky, bojovali proti farářům, ale ne proti „víře". Proto klerikálové vítězili nad nimi, ať přišly loňské volby a lid poukázal sám, že pokrokovost a svobodomyslnost, když jest jen v slovech, za nic nestojí. Mládež teď začíná znova, začíná radikálně, a dnes vidíme dvě síly, jež víc a více se blíží, a kterých úlohou bude dobojovat boj v budoucnosti: jest to dělnictvo a studentstvo. Dvě mladé síly, ale obě pracují velmi energicky. Zvlášť pražské slovinské studentstvo pracuje velmi agilně. Proto v klerikálních slovinských novinách čteme v začátku školního roku „výstrahu" rodičům: nenechat své syny, aby jeli studovat do Prahy. Že prý tam se stanou z nich „framassoni" (svobodní zednáři). Dělají to tíž klerikálové, kteří na Velehradě prodávají svou česko-slovinskou vzájemnost. A opravdu mnohokrát se řeklo, že Praha není půda pro klerikály. Slovinská studentská kolonie v Praze nemá mezi sebou ani jednoho zrádce; jen ve Vídni a v Št. Hradci jsou klerikální slovinské akademické spolky, jež těší se velké podpory od strany „velebných pánů". Loni se v Praze založila slovinská sekce Volné Myšlenky, jež ihned začala vydávat svůj měsíčník „Svobodna Misel". Počet volných myslitelů brzy rostl a dnes hnutí Volné Myšlenky v Slovinsku už nabývá pevné půdy. Proto myslíme, že jubileum Trubara přišlo v čas. Bude zapotřebí ještě mnoho práce a mnoho bojů. Ale kulturní síla vítězí a — zvítězí. Oslava Trubara za těch časů, v nichž národ slovinský tak hluboko padl do rukou klerikálů, zajisté dá mladým bojovníkům nových sil a Slovinci vždy budou mít v Trubaru svého Husa. V tom znamení začne se nový boj a může se očekávat, že národ, jenž dosud o svém reformátoru velmi málo věděl, za několik let v jeho jménu půjde proti těm, kteří vzali mu to, co bylo jeho — svobodu a samostatnost.

Italský kacíř Lucilio Vanini.

Konfiskováno.

Italie je zemí bohatou na tyto filosofy, předchůdce moderní vědy, kteří odhodivše kutny mnišské dali se na cesty po Evropě, rozšiřovali všude poklady vzdělanosti, odkrývajíce všude faleš a přetvářku scholastickou a připravujíce tak ono obrození lidstva, jemuž děkuje dnešní doba za světlo vědy.

Paleario a Arnaldo z Brescie, Giordano Bruno a Tomaso Campanella, Carnesecchi a Cesso z Ascole, Paleologo a Paolo Sarpi, Savonarola a sta jiných tvoří zástup vybraných volných myslitelů, kteří více milovali pravdu nežli život a které svatá církev Římská svéhlavě pronásledovala a konečně dala upáliti. Demokratický duch naší doby vzdal r. 1906 náležitý hold historické památce Giordana Bruna; nyní město Lecce připravuje se postaviti pomník Luciliovi Vaninimu, který byl předchůdcem moderní vědy, tušil parelelism mezi embryologií a evolucí a svými odvážnými novotářskými tvrzeními založil problem o přirozeném původu člověka; byl vychovatelem a apoštolem, houževnatě bojoval proti všem předsudkům a zvláště proti předsudku náboženskému, který dle něho byl stvořen, aby udržoval lid v otroctví; povahy byl ryzí a podstoupil neohroženě smrt mlád ještě; v 34 letech.

Narodil se v Taurisanu u Otranta r. 1586, studoval v Padově a chtěl se státi kanovníkem lateránským. Ale studie přivedly ho od slepé víry ku světlu pravdy, jal se ihned psáti i cestovati Evropou, kde pode jménem Giulio Cesare bojoval proti lžím svaté církve. Již ve spise Amphitheatrum aeternae providentiae (Divadlo věčné prozřetelnosti) chápe Boha nade vším, mimo vše, ve všem, stranou všeho, především, po všem; později v 60 rozmluvách De admirandis naturae (O divech přírody) popírá přímo boha co stvořitele světa a opírá se při tom o dva body.

Za prvé: duch nemůže dáti pohyb látce, ani duše tělu, naopak látka dává popudy duchu (intelligenci), tělo duši. Za druhé: člověk vznikl tříbením a proměnami druhů a látky. Tak předešel moderní předpoklady o původu lidstva i theorie Darwinovy.

Konfiskováno.

Konfiskováno.

Vaniniho skutečně také protestanté v Londýně věznili 49 dní; pak se vrátil do Italie a konečně ve Francii byl prohlášen za kacíře a uvržen do vězení. Nalezli prý u něho velkou ropuchu uzavřenou v baňce, proto byl odsouzen jako čarodějník a bezbožník k trestu vytržení jazyka a pak upálení za živa.

Smrti vstříc šel odhodlaně: chtěli na něm, aby se vyrovnal náležitě s bohem, králem, spravedlností; odpověděl jim: „v boha nevěřím; krále jsem neurazil; a spravedlnost čerti vemte, stojí za starého čerta“.

Než-li zapálili hranici měl vypláznouti jazyk, aby mu ho mohli vyříznouti.

Odmítl to učiniti; kat mu ho mohl jen kleštěmi vytrhnouti. Kronikáři vypravují, že nikdo nikdy neslyšel hroznějšího výkřiku bolesti: Činil prý dojem jako řev býka. Tělo jeho ztrávil oheň a popel rozhozen do větru.

*

Nyní se volní myslitelé města Lecce strojí uchrániti zapomenutí jména G. C. Vaniniho.

Čestný výbor, jehož členy jsou přední demokraté Ardigò, Comandini, Ferri, Ghisleri, Mirabelli, Rapisardi, oživil znovu výzvu Elisea Recluse, který již roku 1877 vyzýval svobodné národy, aby postavily pomník velikému mučedníku z Taurisana, výzvu, kterou marně usilovali uskutečniti již roku 1883 Saffi, Filopanti, Cavallotti a jiní mužové znamenití.

Marně, neboť nízká nesnášelivost kněžská ještě dnes zabránila, aby na prostém domku, kde se v hrdinském století reformace a mučednictví italského roku 1585 narodil G. C. Vanini, připevněna byla mistrovská hrdá deska věnovaná jíž před třiceti lety Boviem.

Dnes výbor připravuje se oslaviti památku Vaniniho nejen mramorovou deskou, ale chystá se i vydati znovu v překladě díla Giulia Cesara Vaniniho, aby myšlenka velkého filosofa toho mohla se rozšířiti mezi lid, zvláště v Italii; dnes díla jeho jsou hodně vzácná a má je jen málokterá knihovna.

Iniciativa občanů města Lecce zasluhuje opravdové podpory, neboť bedlivě musíme střežiti jména a díla osob, kteří byli účastni osvobozování lidského ducha.

ED. ŠTORCH:

Počátky života pozemského.

Otázka po původu člověka, živého organismu, vede nás až k hloubání po původu života na zemi vůbec.

O vyšších organismech jest obecně povědomo, že každý jedinec má původ svůj ve svém předku; pták líhne se z vejce, jež vzniklo v těle mateřském, každá vyšší rostlina povstala ze semene, výtrusu neb pupenu rostliny matečné. Harwey (1578—1657) stanovil větu: „Omne vivum ex ovo“ (t. j. všecko živé z vejce pochází), a největší část moderních biologů přijímá tento původ dle theorie biogenetické pro veškeré nyní žijící, byť sebe nižší organismy, jež přirozenými pochody dělení, pučení nebo vznikem zárodků z matečného organismu se rodí. Dle vládnoucí theorie vývojové veškeré mnohobuněčné živé bytosti povstaly z prvotních jednobuněčných. Dnešní jednobuněční živočichové, prvoci, a jednobuněčné rostliny jsou zbytky dávnověkého jednobuněčného tvorstva.

Ve vývoji naší zeměkoule byla však doba, kdy — jako nyní slunce — byla ve stavu žhavé kapaliny, na níž sotva mohl život organický, stejný s nynějším, existovati.

Objevení se prvých bytostí živých na chladnoucí kůře zemské jest tedy záhadou, již ode dávna mnozí snažili se rozřešiti v různých theoriích. Nejznámější z nich uvedeme dle prof. Vejdovského:

a) Nauka o prvoplození čili samoplození (generatio spontanea, aequivoca, heterogenea, originaria, automatica, primitiva, primigenia, primaria, abiogenesis, autogonie, plasmogonie, archigonie) vrcholící v idei, že prvá bytost živá musila vzniknouti na chladnoucí zeměkouli ze hmoty neživé.

Ve staré době byl Aristoteles hlavním zastancem abiogenese; dle něho červi povstávají z hnijících látek, úhoři z bahna, trusky z masa se rodí a t. d. Dnes Haeckel (Generelle Morphologie) pokládá vznik organismů z hmoty neživé jakožto postulát vývoje vůbec a klade jej do doby, kdy se staly prvé srážky par atmosferických v podobě krůpějí. Haeckel vykládá prvoplození jako bezrodičovský vznik individua, jako spontanní povstání nejjednoduššího organismu, nezávisle na organismu rodičovském nebo tvořitelském. Haeckel používá hypothese o prvoplození k vyplnění mezery mezi Kantovou kosmogonií a Lamarckovou theorií descendenční — jak o tom vykládá v Natürliche Schöpfungsgeschichte.

Pozorováním a pokusy (Pasteur a j.) ukázalo se, že pro nynější organismy abiogenese jest nemožnou, a theorie biogenese nabyla všeobecné platnosti. *)

*) Přehled celé otázky o samoplození podal prof. Čelakovský v Osvětě 1878: Nynější stav otázky prvoplození. Také doc. Babák, O theorii vývojové, 130—135.

Autogonie z anorganismů nikdy neexistovala.

Vědečtější domněnku o původu praživota na zemi prof. Čelakovský uvádí v Rozpravách o Darwinově theorii (54):

I tehda, když ještě organismy nebyly na zemi, kdy dle theorie Kant-Laplaceovské nebylo ještě pevné, vystydlé kůry a na ní vodstva, v němž by organismy žíti mohly, musila v mladistvé zemi spočívati v jakékoli formě vloha a zárodek života ústrojného. V nižádné době země naše nemohla sestávati toliko ze hmot anorganických, poněvadž anorganismy dle zkušeností vědeckých neobsahují v sobě nadání pro možnost organismů. Neorganická látka vstupuje sice stále v organismech do složení organického, a opět vyloučena z něho se vybavuje, avšak právě jenom působením existujícího již molekulárního života organického.

Musíme tedy souditi, že již v mlhovité pralátce naší země dle theorie kosmogonické byl molekulární stav organický veskrze nebo částečně, neb aspoň molekulární sloh takový, kterýž za přiměřených okolností pozdějších mohl býti ve vodách a ve vzduchu převeden ve stav organický (v protoplasma) a kterýž Fechner jmenuje molekulárním složením kosmorganickým. Z kosmorganického molekulárního stavu původního differencovala se jednak látka organická, jednak hmoty anorganické. Možno si představiti, že horkem, jež způsobovalo houstnutí hmoty zemské, převeden byl kosmorganický stav v neorganický, že však na periferii, kde silným vyzařováním tepla do studeného prostoru žár stále se schlazoval, kosmorganický stav mohl se udržeti a že při srážení vod na kůře zemské a oddělování oparu vzdušného kosmorganické hmoty klesaly a ve vodách těchto se počaly vyvíjeti v nejprvotnější organismy, protisty.

Toto je ovšem též jen spekulace, avšak spekulace s oborem prozkoumaných zjevů dobře se shodující a na důsledných myšlenkách spočívající.

b) Theorie kosmozoická, vycházející z hypothesy, že život ve tvaru buněk existuje od věčnosti; i jest jen otázkou, jak se objevil na naší zemi. — H. E. Richter (1808—1876) soudí takto: V prostoru světovém poletují neustále pevné partikule látek, utržených z různých planet, na nichž mohou vězeti zárodky organické. Dopadnou-li tyto úlomky na jinou planetu v příznivé, vlhké a teplé ústředí, vyvíjejí se dále v ohromných dobách, mohou osídliti i planetu, na níž dříve života vůbec nebylo. — Taktéž Helmholtz (1821—1894) pokládá za možné, že zeměkoule byla oživena organismy, jež přeneseny na ni byly z jiných těles světových.

Naše zkušenosti však nestačí, abychom přijali stěhování zárodků života schopných ze světa na svět aspoň za pravděpodobné. Kdyby pak

stěhování takové bylo možné, musily by netoliko sloučeniny organické, jako bílkoviny, nýbrž i sloučeniny neústrojné, jako vápenec, živec, křemen, atd. všude ve vesmíru býti již hotové a v této podobě s některé planety dostati se na zemi.

c) Theorie o souvislosti života. Jinak o vzniku života uvažuje W. Preyer ve spise o hypothesách o vzniku života. Samoplození nebylo experimentálně dokázáno, nikomu nezdařilo se v laboratořích živou hmotu uměle vyrobiti. Za to induktivně jest zjištěno, že každý organismus má původ svůj v těle matečném: Vše živé z vejce jest. Avšak hmota neústrojná tvoří se netoliko z jiných látek neživých, nýbrž i z oněch, jež z organismu pocházejí a jež po smrti téhož zbývají. Jest tudíž pravděpodobné, že živá hmota jest prvotnou; sekundárně z ní pak povstala hmota neústrojná. Vývoj organismu nikdy nepřestal.

Důsledek této nauky jest tudíž, že život musil existovati již tehdy, kdy země byla žhavým tělesem. Ano, toto ohromné tekutě žhoucí tělo představovalo jediného obrovského organisma, jehož život jevil se v mocných pohybech. Když pak země počala chladnouti, vylučovaly se látky, jež nemohly setrvati při oné teplotě ve stavu tekutém, jako těžké kovy, a neúčastníce se více pohybu tvořily mrtvou, anorganickou hmotu. Proces ten pokračoval, až posléze po úplném vychladnutí nastávaly sloučeniny zbylých elementů plynných a kapalných, více a více se podobající protoplasmě, základní to hmotě nynějšího života. Těžké kovy již neroztály, jsou pozůstatky předvěkých obrovských žhavých organismů. (Vejdovský, Zoologie, 5.)

Geolog Koken takto soudí o počátku života na zemi: Za žhavého stavu země život organický nemohl existovati. Aby se udržela zvířecí nebo rostlinná buňka, nebo chumáč beztvárné protoplasmy, bylo nutným klesnutí teploty země nejméně na 70° C. Geologickými, vývojezpytnými a filosofickými úvahami vedeni jsme k tomu, abychom přijali autochthonní probuzení života na zemi, jakož i další závěrek, že povstání protoplasmatické látky a praorganismů nebylo na jedno místo lokalisováno, nýbrž že bylo všeobecné a že asi možnost toho vznikla stejnou dobou na mnoha místech. (Die Vorwelt, 74.)

Docent dr. Babák takto líčí rozvoj života: Tvorstvo dnešní pochází plynulou souvislostí z dřívějšího až pradávného, jinak ustrojeného tvorstva nesmírnou řadou přeměn v nesmírných periodách časových. Při této přeměně (transmutaci) dál se ustavičný pokrok z nižších útvarů k vyšším; z původního tvorstva velmi nízce ustrojeného nenáhle se vyvíjely tvary vyšší až nejvyšší (člověk). Tím došli bychom k představě, že původně žil na naší planetě jeden pratvor, nebo nějaký malý počet pratvorů, ze kterých vyvinula se nenáhle nesmírná rozmanitost tvorstva dnešního. *) (O theorii vývojové, 4.)

Organismy obyčejně rozdělujeme na dvě říše, živočišnou a rostlinnou. Béřeme-li zřetel pouze k nejvyšším rostlinnám a nejdokonalejším zvířatům, srovnáme-li na př. strom a ssavce, nebudeme ovšem nikdy v pochybnostech o velikých rozdílech mezi oběma těmito organismy; tvarem, ústroji, výživou atd. liší se velice podstatně. Jinak je však u nejnižších rostlin a nejnižších zvířat, mezi nimiž se setkáváme se zástupci, již nemají vlastnosti ani vyšších rostlin ani zvířat, a jejichž zevního tvaru i vnitřní ústrojnosti nijak na jisto postaviti nelze, zdali je stavěti máme k živočichům či rostlinám. Tak na př. i zoologové i botanikové jsou v právu, jestli Euglenu a ostatní Phytomonadiny, každý dle svého názoru, buď do říše živočišné neb rostlinné počítají. Taktéž má se to s Myxomycety, jež Sahs a Göbl pokládají za rostliny, kdežto De Bary, Bütshli a Ray Lankester kladou je k živočichům.

Je vidět, že v přírodě není náhlých, určitých hranic.

Nejstarší zachované organismy na zemi máme ve zkamenělinách různých útvarů čili formací země naší. Na tyto zkameněliny jsme odkázáni, abychom ze skrovných zbytků jejich budovali si obraz vývoje života na zemi.

Vývoj ten líčí prof. Niederle takto:

Na spodu všech dotud známých vrstev rozkládá se útvar původu velmi sporného, t. zv. terrain primitivní, prahorní, složený z nerostů krystallických (hlavně žuly, porfyru, ruly, syenitu, dioritu, diabasu, břidlice, fyllitu), v němž posavad nebylo nalezeno jistých stop po životě organickém. Doba, v níž se tvořily tyto vrstvy, sluje proto také éra neoživená (azoická). Na tento původní útvar ukládaly se pak již vrstvy se stopami organickými (vrstvy fosiliferní), a to ve čtyřech velkých po sobě jdoucích dobách:

1. v tak zv. době prvohorní (éra primerní, paleozoická), vyznačená rozvojem měkkýšů a korýšů, hlavně trilobitů; z obratlovců známy tu jsou jenom ryby,

2. v době druhohorní (éra sekunderní, mesozoická), vyznačené velkým rozvojem plazů,

3. v době třetihorní (éra tercierní, neozoická, kenozoická) s vyvinutým světem ssavců, a konečně

4. v době čtvrtohorní (éra kvartenerní, anthropozoická), v níž objevuje se již člověk a již uzavírá historická doba lidstva. (Lidstvo.)

Posloupnost geologických útvarů znázorniti lze přehledem:

---

*) Dnes počítá se asi 420.000 druhů živočišných, 500.000 druhů rostlinných.

Doba (éra)	Perioda (systém, útvar)			Trvání v tisících let (Dle Blytta).
V. antropozoická (čtvrtohorní). Nynější věk	11. Kvarter	alluvium		350
		diluvium (pleistocen)	ledová d.	
IV. neozoická (třetihorní) Novověk	10. Tercier	pliocen		350
		miocen	vrchní	460
			spodní	
		oligocen		650
		eocen	vrchní	340
			střední	550
			spodní	550
III. mesoz. (druhohorní) Středověk	9. Kreton	vlastní d. křídová		10,250
		spodní d. křídová		
	8. Jura	volit		
		lias		
	7. Trias	vrchní		
		střední		
		spodní		
II. paleoz. (prvohorní) Starověk	6. Perm (Dyas)			Sta milionů let
	5. Karbon			
	4. Devon			
	3. Silur			
	2. Kambrium			
I. azoická (prahorní) Pravěk	1. Laurentin			

Průměrná mocnost veškerých útvarů pevné kůry zemské měří se na 40 až 41.000 m. Útvary ty nejsou ovšem nikde úplně nad sebou zastoupeny. Pod nimi je předpokládaná sféra s hmotou minerální, přecházející do povahy plastické a sahající asi do hloubky 66 km; odtud pak do hloubky asi 80 km. panuje již sféra hmot úplně plastických. Pevná kůra zemská sahá tudíž do hloubky jedné stošedesátiny od povrchu země ke středu. Veškery útvary zemské jsou tedy proti ohromnosti celé země jenom teninkou slupkou, podobající se skořápce vaječné.

V českomoravské vysočině činí úhrnná mocnost všech krystalických vrstev asi 30.000 m. Pro útvary jednotlivých ér vůbec prof. Woldřich odhaduje tuto tloušťku:

V. čtvrtohory: 150—250 m. 0·5%,
IV. třetihory: asi 1000 m. 1·3%,
III. druhohory: asi 4000 m. 5·4%,
II. prvohory: asi 30.000 m. 41·0%,
I. prahory: asi 38.000 m. 51·8%.

Dle tloušťky vrstev můžeme pro snažší představitelnost souditi zhruba na trvání jednotlivých dob.

Vlast naše, ležící uprostřed nynější pevniny evropské, jíž v dobách geologicky nejstarších, prahorních tvořila z části své pevninu do okolních zemí, zejména k jihu a východu poněkud rozšířenou, na jejíž povrchové utváření pochody denudační od prvopočátku i bez přestávky až na naše doby působily a působí.

O tuto pevninu rozráželo se vlnobití moře silurského, jehož hranice nám ovšem zúplna známy nejsou, a když vyzdvižením dna jeho pevnina česká značně zvětšena, počaly se po dlouhém působení sil denudačních činností sladké vody usazovati vrstvy vrchního Karbonu a spodního Permu. Po dlouhé přestávce, která zaujímala dobu vrchního útvaru Permského, celou dobu Triasu a Rhetu, dobu Jurskou a polovici doby křídové, snížila se opět pevnina česká pod hladinu moře křídového, které souvisejíc na straně západní, severní a severovýchodní s mořem sousední země pokrývajícím, zaujímalo značnou část tehdejší pevniny české.

Na konci doby křídové Evropa počala se zdvihati z hlubiny na povrch vody hlavně na severu, a moře, jež ji oblévala, pomalu se dostávala do nynějších hranic. Moře křídové nemělo v Čechách v původní své rozsáhlosti dlouhého trvání. Povrch Evropy, dotud velmi slabě rýsovaný, stával se tím, že počaly vynikati různé hřbety pohorské, plastičtějším a článkovanějším. Na severu českém počaly se záhy zvedati hřebeny hor Krušných a Krkonošských, čímž se rozsáhlost moře českého poznenáhla zmenšovala, a když před ukončením doby křídové celá pevnina česká opět nad hladinu jeho vyzdvižena byla, otevřeno tím znovu rozsáhlé působiště silám denudačním, neboť vyjma nepatrný okres na východě z doby miocenní žádná část pevniny české vodami mořskými pokryta více nebyla.

Tento vzrůst pevniny a s tím spojená změna podmínek životních způsobily, že proti době předešlé doba třetihorní vyznačuje se i úplnou přeměnou a novým velkolepým rozvojem květeny i zvířeny evropské. Vidíme, že se objevují organismy složitější a dokonalejší, vidíme, že ssavci, kteří až do této doby byli zakrnělí, rychle se vyvíjejí, rozčleňují, v rostlinném světě na místo nahosemenných nastupují překrásné palmy a jižní druhy stromů listnatých. Zároveň i vnitřní sopečné síly, které byly před tím dlouho tichy, probudily se znovu a velmi značně počaly působiti na utváření evropského povrchu.

V době třetihorní vyvřely ohromné spousty čediče a znělce, tvoříce tu mohutné příkrovy, onde skupiny neb řady sopek homolovitých,

jinde opět homole porůznu roztroušené, neb rozsedliny utvořené vyplňovaly podobu žil. Sopečná činnost tato byla tak značná, že se jí v Evropě málo rovných nalézá. Současně a hlavně po ukončení sopečné činnosti ukládaly se pak zvláště v Čechách severozápadních horniny mladších útvarů třetihorních s mocnými plásty uhlí hnědého.

Celou, těmito zjevy označenou dobu třetihorní, dělíme nyní na čtyři periody: eocen, oligocen, miocen a pliocen. Ve všech těchto periodách byly klima, povrch a organický svět evropský podrobovány neustálým změnám. V prvé periodě eocenové, která následovala ihned po době křídové, počaly zmíněné právě proměny, kterými dřívější nevelká centrální pevnina přetvářela se pomalu v podobu nynější. Klima se brzy velmi oteplilo, zimy nebylo. Příčinou toho bylo moře, t. zv. nummulitové, které se silami podzemskými rozlilo po celém jihu, Evropě pak dalo vzhled africký. Nastalo horké počasí, jehož střední roční teplota byla na 44^0 sev. šířky, tedy v nynější jižní Francii, asi 25^0; květena rozbujela v pravdě tropicky, palmy, kokosníky a podobné stromy pokrývaly nynější kraje středoevropské, a ze ssavců vynikali hlavně někteří tlustokožci, příbuzní nynějším tapírům (coryphodon, lophiodon, paleotherium).

Zatím však udál se opětnou změnou povrchu evropského nový příval mořský, tentokráte na severu. Tím počala druhá perioda třetihorní, tak zv. oligocen.

Touto proměnou mořskou přirozeně i teplota značně se snížila. Tropická zvířena i květena zanikala. Ale v druhé polovině oligocenu moře severní zase ustoupilo, klima zůstalo opět vlhké a velmi stejnoměrně teplé v celé Evropě. Palmy dotud rostly až k 50^0 šířky, a květena vůbec byla velmi podobna po celé pevnině, na Baltu jako na Eubri. Ze ssavců vynikali na počátku této doby ještě tlustokožec paleotherium, později přežvykavec anthracotherium a mořské sireny.

V další periodě, v miocenu, vidíme opět nové změny. Povrch evropský ostřeji se rýsoval a článkoval. Vnitrozemská jezera oligocenní se vysušila, zmizela, a za to rozlilo se nové moře „molassové“ po valné části pevniny evropské. Zima byla stále mírná, i ostrov Island se pokrýval bohatou vegetací. Při tom povrch zemský byl v neustálém pohybu vnitřními silami sopečnými, až perioda tato skončila vztyčením horstev alpských. V miocenu došli ssavci největšího rozkvětu, zejména vyvinuli se noví druhové obrovských tlustokožců (mastodon), dinotherium, nosorožec a j.). Také již opice jsou odtud známy (oreopithecus a pliopithecus).

Poslední perioda třetihorní, doba pliocenová, jest na počátku svém ohraničena dobou, v níž vyvstaly hřbety alpské, na konci svém pak velkou dobou ledovou. Na počátku pliocenu moře středozemní nedosahovalo na západě dále než k Sardinii, ale později povrch a hranice Evropy již valně podobaly se nynějším. Síly sopečné byly stále činny způsobem velikolepým, ale teploty počalo již pomalu ubývati, a současně s tím i různé druhy zvířeny a květeny ustupovaly stále na jih.

Ze ssavců nejvíce vynikají různí býložravci, kteří se proháněli v nesčíslných stádech po březích velkých, slaných jezer, pozůstalých po moři molassovém, hlavně různé druhy antilop a jelenů, k nimž se družili předchůdci našeho koně hipparioni, velcí tlustokožci (mastodonti, hrochové, nosorožci) a nové druhy opic (mesopithecus). Na konci pliocenu zmizel mastodon, ale za to objevili se již sloni (Elephas meridionalis) a konečně i kůň. *)

O době diluvialní promluveno bude v kapitole zvláštní.

Od dob, kdy poprvé se objevilo obyvatelstvo organické na zemí — a tomu geologové odhadují na 14.000,000.000 let — nebyl nikdy přerušen pozemský život, nebylo náhlých a násilných převratů, jimiž by se veškeré tvorstvo najednou zničilo. Život pokračoval a měnil se jen dle rozdělení země a vody, dle změn klimatických, dle vegetace a dle styku staré fauny s novou. „Natura non facit saltus“ — příroda nedělá skoků (Leibniz).

Tato kontinuita tvorstva na naší zemi od prvních zjevů života v dobách nejvzdálenějších až po dnešní den jest názor získaný teprve v 19. století.

Nynější tvorstvo jest tedy podobné, ne-li shodné, se zvířenou dob nejblíže předcházejících; čím dále však do pravěku zemského, tím více se liší fauny nynější od vyhynulých, jež nám dochovaly se v zachovalých zbytcích. Zmizely celé rody, čeledi, řády i třídy, nezanechavše ani stopy. Slavný Wallace pravil: „Žijeme ve světě zoologicky schudlém, z něhož největší, nejdivočejší a nejpodivnější tvorové zmizeli.“

Všech druhů ssavčích jest asi 6000, z čehož asi 3600 vyhynulých, nám jen jako zkameněliny zachovalých. Týká se to zvláště zvířat, jež obývají souši, neboť vzduch, mráz, parno a jiné vlivy zevní rozrušují i nejpevnější částí živočišných koster. Ze zvířat suchozemských mohla se tedy zachovati až na naše dny pouze ona, jež náhodou, dříve než podlehla vlivům rozrušujícím, zanesena byla do míst chráněných, jako do jeskyň, anebo splavena byla do moří a řek a pokryta nánosy bahna a písku, kterýžto příkrov přispíval k jich zkamenění. Lépe uchovaly se zbytky předvěkých zvířat, byly-li záhy proniknuty vodami, jež obsahovaly roz-

*) Tato partie článku podána je dle výborného díla prof. Niederla: Lidstvo v době předhistorické (Praha 1893).

toky minerálné, jako vápenec, kyselinu křemičitou a j., načež zachovati se mohly i jemnější struktury mikroskopické.

Pouze perioda archaická vyznačuje se nedostatkem zkamenělin, dle nichž by se na určito dalo souditi, že již zde život organický zavládl. V novější době podařilo se získati aspoň z hořejších oddílů prahorních první, ovšem nejisté ještě stopy organického života, které objeveny byly 1858 v Kanadě v krystalickém vápenci vrstev rulových, později také v pravápně ve Škotsku a Skandinavii, v jižních Čechách (u Krumlova, Eozoon bohemicum) a v Bavorském lese. Tomuto zjevu, který vyskytoval se ve zvláštní směsici hadce a vápence (petrograficky ophicalcitu), ve kterémž poslednějším Dawson a Carpenter při mikroskopickém ohledání poznávali organickou strukturu, dáno jméno Eozoon canadense (kanadská jitřní bytost, praživok). Zbytky Eozoonů považovány za obrovské tvary formianifer.

Mnozí badatelé, u nás hlavně prof. Woldřich, pevně trvají na tom, že prahorní vápence, tuha, uhlí a anthracit původ svůj mají v bývalém životu organickém periody archaické, neboť tyto neústrojné látky vylučují se i za dnešní doby z největší části činností organismů. Ovšem zjištěno také, že vápenec a tuha vznikají též neústrojně, jako na př. tuha ze železa. Nejzávažnějším důvodem pro hypothetickou existenci organického života již v dobách archaických jest však, že v nejstarší fauně z doby kambrické vyskytují se tvary již vysoce organisované, ano i mnozí zástupcové fauny nynější. Postulátem dnešní nauky vývojové jest, že musily předcházeti tvary nižší, které nemohly jinde existovati než v době prahorní.

V prahorách však nesnadno nalezneme zbytky organismů, neboť vrstvy ty podlehly úplným metamorfosám, v nichž veškeré stopy života musily za své vzíti. Snad jen v nejmladších vrstvách prahorních, v předkambrických břidlách, bude možno stanoviti prvé stopy života, neboť nepřetvářely se tolik, jako spodnější vrstvy prahorní. Nejnovější práce v tomto směru setkaly se — i když nehledíme k pochybným Eozoonům — skutečně s výsledkem, neboť křemité břidly u Saint-Lô v Bretagni, ležící určitě v předkambrických fyllitech, jsou organického původu, obsahujíce hojně pramalinkých a různotvarých, za radiolarie pokládaných organismů (Acanthosphaera, Staurosphaera a j.). Nejen jednoduché, nýbrž i složitější tvary těchto prvoků byly by tedy již v prekambriu zjištěny, což zajisté má význam pro bývalé jejich předchůdce v starších prahorách, předchůdce, které sotva kdy zevrubněji poznáme.*) Dle toho už dávno před dobou kambrickou udál se mohutný vývoj tvorstva, jehož zbytky se však nedochovaly.

Od doby paleozoické země ožila; vznikali noví tvorové, množili se, přeměňovali se, různili se, mnozí vymírali a na místo nich zase noví vyvstávali. Někteří organismi zanikli již v době paleozoické, jiní vytrvali do mesozoické, a někteří dočkali se i našich dnů, jakožto šlechta s nejdelším rodokmenem. Z toho pozorovati můžeme, jak se tvorstvo v některém období počíná rozvíjeti, dostupuje vrcholu rozvojového, pak rozvoj jeho se zmírňuje a zastavuje, až i vyhynutím zakončuje. Tak na př. v kambriu vyskytuje se několik starých rodů Trilobitů, v siluru známo jich asi 1500 druhů, v devonu již jen asi 120, v útvaru kamenouhelném toliko 2 rody, v permském jediný.

Snad největší rozdíl ve složení tvorstva jest — jak líčí dr. Babák — mezi permem a triasem, na hranici období paleozoického a mesozoického.

První živočichové známí z nejstarších vrstev zemských jsou Trilobiti (z kambria), dále plži, mlži, ploutvonožci, hlavonožci, pak ramenonožci s rohovitými skořápkami, jablovci, medusy a polypi, houby; jsou tedy už v této době zastoupeny všechny veliké skupiny bezobratlých, což znamená, že nesmírný rozvoj bezobratlých spadá už před dobu kambrickou. Nejstarší známé rostliny jsou řasy, hlavně však kapradinovité, tedy nejvyšší tajnosnubné rostliny: zřejmě musil předcházeti nesmírný vývoj tajnosnubných, než povstaly kapradiny.

U rostlin kapradiny, nahosemenné a krytosemenné následují po sobě ve vrstvách zemských. V kambriu a siluru vedle řas objevují se pozemní tajnosnubné; v lesích doby kamenouhelné rostly stromovité kapradiny, obrovské přesličky a plavuně, z jevnosnubných se tu vyskytují toliko jehličnaté; na souši triasové rostly rovněž jen ohromné přesličky, kapradiny a četné jehličnaté; z nejvrchnějších vrstev útvaru jurského teprve známe zbytek rostliny krytosemenné a to jednoděložné; v křídě vedle kapradin, jehličnatých a jiných objevují se palmy a zástupci dvojděložných (vavřín, pryšce, vrba a jiné, pak i buk, dub, kaštan jedlý).

Ze živočišstva obratlovci scházejí v kambriu; v siluru žily z obratlovců toliko ryby a to většinou úplně se lišící od tvarů dnešních (s pevným pancířem na hlavě, s chrupavčitou lebkou i páteří); v útvaru kamenouhelném po prvé objevují se obojživelníci, ryby pak značně jsou vyvinuty; v permu objevují se teprve plazi, kostnaté ryby až v triasu; nejnižší ssavci zanechali zbytky už v triasu; ptáci teprve z jury jsou známi.

*) Viz: Neumayr, Erdgeschichte, 614—618 (Organisches Leben in archaischer Zeit). Rosenbusch, Zur Auffassung des Grundgebirges. A. G. Nathorst, Betracht über das angebliche Vorkommen von Resten von Organismen im Grundgebirge, 1892. Vejdovský, Zoologie, 335.

Časově tedy zjištěn je sled vyšších skupin po nižších; bezobratlí předcházeli obratlovce, z těchto první byly ryby, po rybách se objevili obojživelníci, po těchto plazi, konečně ssavci a ptáci, a ze ssavců předcházely tvary nejnižší, ptakořitní a vačnatí. Naposled objevil se i člověk.

Tak zvolna tvorstvo se na zemi vyvíjelo od jednoduchých organismů k tvorům vyšším a dokonalým.

ELISÉE RECLUS:

Člověk a Země.

Volně zpracovává *František Maštera.*

II. Rytmus dějin.

Síly, vytvořující kulturu, rozšiřují se ve velkém těle lidstva od národa k národu, stejně jako v organismu lidském život proudí od buňky k buňce. Generace se střídají nepřetržitě, každou minutou odnášejíce buňky upotřebené a každou minutou přinášejíce buňky nové. Pohyb vývojový děje se tudíž nepozorovaně a nepřetržitě; studujeme-li však intervally roční, stoleté, tisícileté, rozeznáme různé fysionomie v celku individuí a jejich ideí: stanovisko je jiné, a směry cest jsou jiné. „Generace liší se od sebe jako kolínka trav." V přeříznutém stromě vidíme vegetační kruhy; podobně také uplynulá století ukazují postupné kruhy, pokroky pomalé neb náhlé, i zpozdění a zástavky. Dějí se tyto rozdíly ve všeobecném pohybu lidstva a v jednotlivých pochodech lidských skupin dle nějakého zákona, aneb v pravém opaku každé zákonitosti? Různé theorie popisují tyto variace. Vico*) ve své Scienza Nuova ukazuje, že prý společnosti se vyvíjejí v určitých seriích věků „přítokem a odtokem" (corsi et ricorsi) v pravidelných a stejných kruzích; v určité době prý lidstvo opíše kruh a vrátí se zase k témuž začátku, aby přišlo zase k témuž cíli. Tento pojem ve své dětinské jednoduchosti ovšem nemůže býti správným: nikdo nenajde ve vývoji lidstva dvě stejné periody; stavy zeměpisné, hospodářské, politické, společenské mohou vykazovati značné podobnosti, ale celková situace je vždy podstatně jiná. Proto přestává se mluviti o pouhém „návratu" a vývoj lidstva představují si raději ve spirále, jejíž kruhy, stále širší a širší točí se kol svého středu do nekonečna. V každém případě spirála ta je velmi málo geometrickou; stává se na př. často, že periody návratu k barbarství jsou kratší než předešlé, ač by měly býti delší. Rytmus dějin řídí se zákony velmi složitými; a chceme-li už jej vystihnouti nějakou formulkou, obrazným rčením, možno přirovnati jej nejlépe k pravidelnému chvění. Co jest jisto, jest, že skupiny jednotlivců, kmenů, národů, států ukazují stejné jevy životní, jako zvířata a rostliny: rodí se, sílí, stárnou a mrou; příčiny těchto jevů lze roztříditi do všeobecných kategorií a usuzovati analogicky ve srovnávacích studiích o podstatných rysech určitých vývojových fasí.

*) Giovanni Battista Vico (1668—1744). Narozen v Neapoli; odchovanec Jesuitů. Zakladatel filosofie dějin.

Určitý zjev může míti svůj protějšek na druhé straně světa; na Západě i na Východě rozuzlují se analogické situace stejným způsobem; jest jisto, že vzdor podstatným rozdílům všeobecné oscillace dvou civilisací vyznačují se vlnami periodity sobě podivuhodně podobné.

Lze rozeznati různé charakteristické typy vývoje.

1. Vymřelé civilisace. Z národů Potamských, jichž někdejší pyšný rozkvět byl netušeně dokázán nedávnými objevy, zbývají v širých pustinách pouze hroby, nazývané dříve Babylonem a Ninivem. Kvetoucí civilisace španělských Maurů byla zničena inkvisicí. Poslední muž Tasmanie zemřel r. 1869, poslední žena r. 1879.

2. Typem přechodu ze zdraví do nemoce jest Egypt, dřívější mocná „dcera bohů". Řecko, Čína, Indie ztratily svou initiativu.

3. Třetím typem jest přechod vývojových forem. Rozkvět moderního Říma jest zcela jiného druhu než Říma antického, Říma císařského a Říma papežského. Řím jest typickým příkladem organismu, jenž udržel své zdravé prvky ve všech nejrůznějších okolnostech a jenž se vždy uzdravil, i když se zdálo, že leží již v agonii.

4. Intervoluce; určité národy doznávají vzájemného prolínání. Rudokožci byli na př. úplně vtaženi do oběhu amerického. Ostatně v naší době vstupují všechny národy do „společného tance" a jejich elementy se slučují.

Každé fási společenské odpovídá zvláštní názor na dějiny. Theokratie, Aristokratie, Monarchie, Bourgeoisie měly a mají své dějepisce, kteří vidí věci a soudí lidi dle svého způsobu. Každý národ, každé město, každá třída, každá instituce dává se představiti v dějinách obrazem, jejž si zhotovila ze svého sobeckého hlediska a odstraňuje do pozadí celý ostatní svět. Jen porovnejme dvě poctivé zprávy čestných spisovatelů, ale soupeřných patriotů, o bitvě některé, svedené v plném světle našeho století! Jak nutno tedy býti opatrným a držeti se pouze zjevů všeobecných, jde-li o doby staré a o zprávy, které nejsou osvětleny diskussí nepřátelských svědků! Ale na to vše se nedbá. Aniž bychom se zmiňovali o zprávách biblických, které, ač jsou všeobecně uznávány za mythy, přece jsou vypravovány ve školách jako skutečné události, musíme si přiznati, že vyučování historii podrželo dosud svou povahu autoritářskou a despotickou. A také znemravňující, neboť co jednou bylo do mozku vloženo, zůstane v něm.

Vůdčími osobnostmi, před nimiž dáváme staletím defilovati, jsou stále ještě osudní lidé, kteří rozněcovali nenávist mezi národy a hledali svou slávu ve srážkách a zkázách armád: Sesostrís, ten nalíčený panák, jenž žil, aby se dával tesati v ohromných sochách přede všemi chrámy, ztřeštěnec, jenž dal vylíčiti své hrdinské činy, skutečné nebo vylhané, na všech stěnách; Alexander Macedonský, barbar, jenž dík řeckému geniu triumfoval nad Peršany a jenž se dal ve své pýše prohlásiti za boha: Caesar, jenž představoval v Římě vítěznou demokratii a jenž, korunovav ji, zbavil ji vší svobody; Napoleon „revoluce v botách a ostruhách" atd.

Moderní historie stojí na stanovisku vyšším, rozhled její je širší. Studuje celé lidstvo v jeho hluboké podstatě, srovnává postupný, souběžný, křižující se vývoj národů s jejich mythy, jejich zájmy, jejich vášněmi a znovu vyvolává svět s hlediska dobra všeobecného.

Jako člověk tvořil dříve bohy dle svého obrazu, tak vybavuje historik z pestré směsice faktů ideál, jenž nás vedl, snad nevědomě, dávnými dobami až k epoše dnešní, a jenž nás povede dále. Lešení všeobecných faktů, jež sloužilo dřívějším historikům, nám zůstalo: ale budova sama staví se znova v rozměrech širších, dle jiného plánu, dle logičtějších předpisů, bez kapliček a čestných sálů.

Historie se rozdělí, dřív neb později, na dvě období: na období Náhody a barbarské Nevědomosti a na období Vědy a Rozumu. Moderní historie nepřipouští již božského zakročování zázraky ani oslav legendárních bytostí: od nynějška jest věda lidského vývoje podrobena témže methodám, jako ostatní vědecké disciplíny.

Jaké zákony nám objeví nová historie, nevíme, ale některé hrubé rysy budoucích zákonů můžeme konstatovati již my. Serie událostí dovršují se střídáním vzmachu a klidu. Lidé a národové přicházejí a odcházejí, ale odcházejí, aby se vrátili.

Od počátku historických dob šířka výchvěvů stále roste a tisíceré slabé jednotlivé rytmy spojily se znenáhla v rytmus širší: po malých záchvěvech života měst následují všeobecnější záchvěvy národů a po nich přichází velké kolísání zemské, v němž celá země a její národové vibrují pohybem společným. Výšky a hloubky záchvějů stále rostou, ale tvoří se i nové záchvěje ve smyslu opačném: každé individuum stává se předmětem výzvy, jest stále prudčeji uchvacováno vířením všeobecným a život jeho utvářen stále harmoničtěji se širokými vlnami měst, národů, země.

Každý nový rozvoj v existenci národů může býti vytvořen pouze úsilím jednotlivcovým. V lidské osobě, v prvotním živlu společnosti, jest dlužno hledati impulsivní náraz, jímž se mění tvářnost národů. Rovnováha společností stává se nestálou pouze útiskem individuí v jejich volném rozpjetí. Svobodná společnost tvoří se svobodou, poskytnutou každé lidské osobě, prvotní základní buňce, k jejímu úplnému vývoji, aby se dle své libosti mohla přidružiti a spojiti s druhými buňkami měnícího se lidstva. Právě v přímém poměru k této svobodě a k tomuto prvopočátečnímu vývoji jednotlivce získává společnost na ceně a ušlechtilosti: z člověka se rodí tvůrčí vůle, která tvoří a boří svět.

LONGINUS:

O původu komet.

Základní otázkou jest, zda komety náležejí soustavě sluneční jako planety či zda jsou cizími hmotami, jež přicházejí z prostoru mezihvězdného, švihnou se kol slunce a zase se mezi stálicemi ztratí.

Rozvažme si nejdříve, dle čeho se pozná, že těleso nebeské jest cizincem vůči slunci.

Tělesa nebeská pohybují se kol slunce v kuželosečkách, elipse, hyperbole a parabole. Co běží v elipse, náleží slunci; co v hyperbole, je cizí. Parabola pak je hranicí!

Rozdílnost těchto křivek uvědomíme si nejsnáze, když je necháme na kuželi vzniknouti: Představme si kužel před námi na stole stojící. Odřízněme jeho kruhovitou základnu a natáhněme plášť kužele dolů, dál, a dál až se ztrácí v nekonečnu. Pozorovatel stojí poblíž špičky této obrovské homole. Špičkou plochy kuželové lze trojím způsobem proložiti rovinu. Buď se položí tak,

1. že protne plášť,
2. že se ho dotkne,
3. že ho mine.

V případě prvém vytne rovina dvě přímky z kužele, v druhém se ho dotkne v jediné přímce, v třetím nestýká se s kuželem, leč ve špičce.

Položme nyní rovinu jinou s bývalou rovinou rovnoběžnou tak, aby protla kužel. Pak vznikne v případě prvém hyperbola, jež sahá z nekonečna do nekonečna. V druhém vznikne parabola, jež také se ztrácí do nekonečna, v třetím vznikne elipsa, jež jest celá v konečnu.

Když jen tak námatkou protnu kužel, vznikne elipsa neb hyperbola. Jest nekonečně nepravděpodobno, že bych zrovna vysekl parabolu.

Kdy pak se objeví ta která dráha, když nějaké těleso nebeské se pohybuje kol slunce? To závisí na rychlosti hmoty v určité vzdálenosti od slunce.

Mysleme si, že kol slunce drahou zemskou proložíme kouli. Pak bude dráha cizího tělesa elipsou, je-li rychlost jeho na oné kouli menší

42 km za vteřinu. Bude hyperbolou, je-li rychlost jeho na oné kouli větši 42 km za vteřinu. Jen výjimkou bude dráha parabolou, když totiž rychlost komety na oné kouli činí přesně 42 km za vteřinu.

Normální drahou je tedy hyperbola neb elipsa. Výjimkou vyskytne se tu tam přechodní případ od elipsy k hyperbole: parabola.

Kdo tuto samozřejmou, nepatrnou věc zná, musí se velmi zaraziti, když se podívá do tabulek, jež obsahují seznam drah kometárních. Nalezne tam velikou, velikou většinu parabol, malou menšinu elips, hyperboly skoro žádné.

Jak to, že křivka nekonečně nepravděpodobná vyskytuje se nejčastěji?

Pochopíme zjev ten snadno, když uvážíme, jak se dráhy ty stanoví. Určují se počtem, jenž se opírá o pozorovanou dráhu komety na nebi. Z této dráhy lze pak zpravidla pozorovati jen malý oblouk poblíž perihelia. Oblouk ten se pomocí počtu nastavuje dál do prostoru. Při tom vzniká pak skoro vždy nejistota, zda se toto nastavení má provésti velmi táhlou elipsou či parabolou. Vypočtení paraboly jest snažší; proto se v takovém případě počítá parabola.

Tuto parabolu budeme arci považovati jen za výsledek počtu. Skutečná dráha komety bude táhlou elipsou, jejíž velká osa může sahati na několik světelných let do prostoru.

Proč neřekneme, že skutečná dráha jest buď elipsou neb hyperbolou? Proto máme vážný důvod. Elipsy menší, větší, ba i velmi táhlé se mezi kometárními drahami skutečně vyskytují. Hyperbola vyskytuje se jen tu tam vzácnou výjimkou.

Jsou-li dráhy komet táhlými elipsami, jež jen pro nedokonalost a obtížnost pozorování se nahražují parabolami, pak náleží všechny komety — vyjma hyperbolické — našemu slunci tak bezpečně jako Země a Mars, Jupiter a Saturn.

Tato věta zdá se předchozími úvahami zdostatek odůvodněna. Ale to není tak jednoduché, jak se zdá. Nezamlčím čtenáři, že sám slavný Laplace mínil, že ji vyvrátil. Vyložím věc, abych ukázal jak opatrně třeba v takových studiích postupovati.

Laplace užil počtu pravděpodobnosti, aby vyšetřil průměrný tvar dráhy kometární předpokládaje, že komety jsou cizinci, již přilétají z tmy prostoru mezihvězdného. Předpokládal ještě, že vzdálenost perihelia komet jest obecně menší průměru dráhy zemské a že všechny směry a rychlosti přilétajících hmot jsou stejně pravděpodobny. Výsledkem jeho počtu jest, že z 5713 komet bude míti asi jen jediná dráhu hyperbolickou. Dráhy budou tedy celkem po případě tak táhlé, že je od parabol nerozeznáme, ač komety jsou cizinci v soustavě sluneční.

Váhu důkazu Laplaceova zlehčil nejprve slavný německý mathematik Gauss. Vyčetl mu, že jeho důkaz není přesný. Ale to by nevadilo. Něco málo se opraví a důkaz je v pořádku. A přece není závazný. Laplace předpokládá totiž, že slunce klidně stojí. Ale slunce samo letí prostorem rychlostí asi 20 km za vteřinu. Schiaparelli propočítal zjev znova přihlížeje k pohybu slunce. Dospěl k závěru, že, jsou-li komety cizinci, budou dráhy skoro všech hyperbolické.

Schiaparelli nechce rovnou prohlásiti komety za členy soustavy sluneční; proto omezuje se na zjištění faktu, že hmoty kometární, ač jsou po případě na světelná léta daleko od slunce, účastní se dvacetikilometrového letu slunce.

Můžeme tento úkaz klidně považovati za známku příslušnosti komet ke slunci.

Jest nyní otázka, jak komety onu dvacetikilometrovou rychlost dostaly. To se musí objasniti, vysvětliti.

Vysvětlení tohoto úkazu obsahuje stará theorie Lagrangeova. Řekl, že komety vznikly následkem explosí na planetách. Rychlost onu — 20 km za vteřinu — mají totiž planety také. Při explosi a vymrštění zůstane pak rychlost kometární, poněvadž ji vlastně měly už dříve, jsouc ještě částí planety. Ale to není možno. Pak by totiž každá dráha komety protínala nějakou dráhu planetární. To jest komety by se po případě snadno s planetami srážely. O tom všem není řeči.

Přes to jest na theorii Lagrangeově zdravá myšlenka, totiž, že původ komet třeba hledati v oněch dávných dobách, kdy vznikla soustava planetární. Zdá se, že hmota její jest vychrlena z nitra slunce snad následkem silného přiblížení jiné hvězdy. Snad podaří se jednou bližší vybroušení kosmogonie právě pomocí zjevů na kometách, jež jsou jakoby jiskry, které ulétly daleko do prostoru, když se kula soustava.

Úvahy tyto vztahují se hlavně na komety s velmi dlouhými drahami, jež se při počítání považují za paraboly. Zvlášť třeba pojednati o malém počtu komet s malými drahami, s drahami, jichž elipsy nesahají daleko za hranice soustavy planetární. Existence těchto komet jest záhadou. Když se totiž kometa opět a opět vrací, stává se ohon její menším a menším. To je velmi pochopitelné. Kometa znenáhla vyčerpá své zásoby plynů v meteorech. Nehledě toho rozpadávají se komety časem, dělí se, drobí se, až nám zmizí. Toto odumírání komet postupuje rychle, že je lze leckdy sledovat od návratu k návratu.

Rozvažme si nyní, že soustava sluneční je na milliardu let stará. Kdyby tyto eliptické komety byly také milliardu let staré, už bychom je jistě neviděli. Proto se soudí, že komety, jež obíhají v malých drahách, přihnaly se nedávno t. j. nejvýš před několika tisíci lety z daleka po parabole. Při tom se přiblížily k nějaké velké planetě, jež jim změnila přitažlivostí

jejich dráhu parabolickou v malou elipsu. Tato hypothesa o zajímání komet planetami dosti dobře se osvědčuje. Lze komety s malými elipsami zcela dobře rozděliti na Jupiterovy, Saturnovy, Uranovy a Neptunovy. Zajímavo jest, že z 21 komet, jež se do této soustavy nehodí, soudí se na neznámou ještě planetu, jež obíhá as za 360 let ve vzdálenosti 50 poloměrů zemských kol slunce.

Až bude planeta ona nalezena, budeme míti silný důkaz víc pro zajímání komet planetami.

Komety nepřicházejí nám se všech stran v prostoru. Veliká většina jich přichází z kruhu, v němž se mléčná dráha pne přes nebe. Shoda tohoto kruhu s mléčnou drahou mohla by býti nahodilá. Podstatné jest, že směry, z nichž komety přicházejí, naplňují rovinu. Příčina tohoto zjevu jest nám ještě nejasná.

Jinak jest v drahách komet málo zákonitosti. Všechny možné sklony vůči rovině drah planetárních vyskytují se asi stejně často. Většinou jsou perihelia uvnitř dráhy zemské, t. j. komety řítí se z dálky skoro přímo na slunce.

Zcela uspokojivou odpověď na otázku po původu komet dnes ještě dáti nemůžeme. Jisto jest, že náležejí slunci. Pohybují se však z velké části po obrovských elipsách, jež sahají až k nejbližším stálicím. Přižene-li se taková kometa k nějaké velké planetě, zachytí ji tato svou přitažlivostí a vnutí ji do malé elipsy, v jejímž ohnisku jest slunce. — S tím se musíme prozatím spokojit. Víc nevíme.

LITERATURA A UMĚNÍ

Andrzej Niemojewski: **Legendy.** Přeložil Jaroslav Kaberle. Interpellováno posl. Klofáčem a Daszyńskim r. 1902. Vyšlo jako XXXIX. a XL. sv. „Knih dobrých autorů". (Vede a vydává Kamila Neumannová, Praha Olšany 45. Cena K 3·—.

Kniha Niemojewského zaráží. Naše doba, kterou charakterisuje egoismus a touha po moci, projevy aktivního života dravčího, naladila struny naší duše příliš výbojně, než abychom mohli napoprvé chutnati kouzlo piety, vanoucí z „Legend". Nezbývá v životě na pietu čas. Ostatně jest sprofanována slavnými pohřby a „fulminantními" pohrobními řečmi; jest jaksi stranou našeho cítění. Nemá kursu, lidstvo ztratilo víru a pouze lepší, hodnotnější duše dovedou vycítiti její delikátní kouzlo. Umění! Ano, umění je pole, kde pietní knihy nejsou odstraněny z repertoiru dneška.

Ale! Zas tolik úskalí! Kam může pieta dovést!.. Ale my mluvíme vždy o silných duších, kde je nebezpečí servilnosti odstraněno a kde pieta je odůvodněným vytrysknutím projevu úcty, lásky.

Tak také Niemojewskiho kniha. Jest životem Ježíšovým. Nesmírně delikátním, úctyplným a vybraným. Proto nelze se diviti, že byla — konfiskována. O censorech byla již napsána skoro literatura a o jejich intelligenci si čtenář (a těch bude jistě mnoho) udělá již svůj úsudek. Jsou to epopeje obmezenosti takové skutky, jako konfiskování „Noci v Luxemburské zahradě" *) anebo „Legend".

*) O této knize Gourmontově přineseme referát příště.

Ale ovšem! Byla zde idea, která je na kordech s věroukou státního náboženství. Bylo komentováno tam, kde jest nutno jen věřit. Vydávat pikantní listy a pohlednice a vystavovat je — zcela možno. Ale psát knihy náboženské — jest nemožno.

Legendy jsou sbírkou několika nejvýznačnějších bodů historie Ježíšovy. Začínají „Zvěstováním" a končí posledním aktem jeho velké lásky k trpícím lidem: odpuštění Jidáši. Jest široce založena a jednotlivé články jsou pevně vkloubeny, není zde rušivých dojmů, vůbec: kniha stylová. Píší se knihy o všedních historiích, ale tato jest knihou velké tragiky, píšeť o životě Ježíše, který panoval potom po devatenáct set let světem. Historiky měl: v první řadě Renana, jehož Život Ježíšův jistě náleží k oblíbeným knihám autorovým. Niemojewski zpracoval totéž literárně.

V literatuře jest volnější ruka. Mnoho se může přejít mlčením bez vysvětlování, ale možno dát věci takový nádech, kterého ani u historika tak výborného stylu, jakým jest Renan, nelze dosáhnouti. Je vůbec možno použiti ohromného aparátu, jenž umělecké dílo činí neodolatelným.

A stále bych musel opakovati, že vše to jest u Niemojewského, že učinil postavu zdiskreditovaného velikána sympatickou, že nevyužil marně všech prostředků, kterými lze proměniti mrtvou literu v suggesci.

Niemojewského náboženstvím jest dobro činiti a objektivnost (u něho ztrácí toto slovo svou ledovou nesympatičnost), náboženství zralého muže, spojené s něhou dětství nebo ženství. Potud mi jest jeho kniha náboženskou.

Ovšem, snad psal Legendy proto, aby sundal slupku s očí, aby ukázal na Krista a mohl zvolati jako Pontius Pilatus: Ecce homo. Tedy sám snad skomponoval postavu, jsa si jist bystrosti psychologie a místo božství ukázal na velké, krásné člověčenství. Horlí ve své knize proti sluhům náboženství, ukazuje je (snad to důsledek trpkých zkušeností) z nejčernější stránky: zlé, bezcharakterní, chytré nebo hloupé, ale vždycky protipokrokové.

Jedno kněžství založilo druhému výnosný obchod. Ukřižovalo a jejich skutek vydal bohatý plod... Jaká ironie! Horlí také na ty, kteří jdou s hyenami myšlenky ruku v ruce. Celkem ovšem zná dva stavy: dobré lidi a zlé lidi. A ti zlí jsou sice v menšině, ale vždy aktivní a proto v převaze; dovedou za sebou nečistými prostředky strhnouti lid, jenž neznal jiného hesla, než hry a peníze; Autor „Legend" uvádí v jedné z nich charakteristickou věc: Synhedrion, rada židovská, má všecky občany upoutány jako na provazci. Vzájemnými službami jsou k sobě pevně připjati a když dav, velký dav žádá ukřižování Ježíšovo, unikne slepému Eliakimu, který dříve sám byl náhončím rady, výkřik: „Celý Synhedrion táhne dnes za provaz"...

Niemojewského kniha jest tedy také bojovnickou. Ale má zvláštní finessu, u této literatury dosti výjimečnou. Jest delikátní a nebije hned s velkým hlukem. Autor se obmezí na sarkasmus, ironii, bodavou pointu. Niemojewski jest jen ironikem, který opovrhuje poněkud jen hrubším projevem nelibosti.

Nelze ani jinak. Autor v knize propaguje náboženství dobroty a uvedl pouze v rovnováhu styl s myšlenkou. Proto také autor zařadil do své sbírky velmi subtilní legendu o skřivánkovi, který snese se na trpícího Krista, zobáčkem vyklove bodavé trny a s posledním pak vznese se do nebes. Příroda dá jeho skutku svou sankci: Nebe až dosud zalité černými mraky se rozjasní: „Ptáče se neslo vzhůru, nesouc se výš a výše. Neobracelo již očí k zemi, ale tlukouc křídly o vlny vzduchové, volalo k nebesům nějakou žalobu, nějaké pobouření, nějaký neuspokojený žal, nesouc jim zprávu o tom, co se na zemi děje."

Hlavní tepnou knihy jest altruismus. Jím prosycena jest celá kniha a zřejmě tak stigmatisuje šlechetný charakter autorův. Stačí pouze pročísti si „Prokletého“. Neobyčejně zajímavý zjev je také devadesátiletý stařec Jesse v legendě „Zub za zub“. Práce ta sama o sobě je zvláštní ceny umělecké.

Kniha tato, která zaráží a unáší, patří k řídkým zjevům. Jest neobyčejným aktem piety a neobyčejně pokroková. Patří také k oněm ideovým knihám, kterým nelze upříti uměleckou cenu. *E. Ci.*

Mistr Jan Hus: **O svatokupectví.** Úvodem a poznámkami opatřil V. Novotný. Světové knihovny č. 604.—606. Cena 60 hal.

V době, kdy spolek sv. Bonifacia právě prodává plnomocné odpustky papeže Pia X. — vhodně vydává prof. Novotný ve Světové knihovně jedno z nejlepších děl Husových. Spis vydán je dle textu Erbenova a přičiněno k němu hojně věcných poznámek. Historik pořadatel přiblížil tak znamenité dílo Husovo i průměrnému lidovému čtenáři, jemuž jeví se tu veliký reformátor nejen jako vnitřní, opravdovou zbožností prodchnutý křesťan, ale i jako duchaplný, však nesmiřitelný odpůrce církevní autority papežovy i všeho povrchního, ohlupujícího církevnictví vůbec.

Po této stránce zůstane traktát Husův význačným a věrným pramenem k poznání nejen svatokupectví papežů, biskupů i farářů, ale zvláště svědectvím onoho hrozného mravního úpadku církve Kristovy, v níž „od hlavy až do pat po těle malomocenství jest rozlito“.

Se vší účastí pročte čtenář jazykově vzácné, obsahem tak neohrožené dílo Husovo; ovšem, že víry jeho v ozdravění církve sdíleti nemůže. Úpadek její, kterýž zvláště počal stoletím 14. — blíží se s mathematickou jistotou. *Babor.*

Vilém Mrštík: **A. F. Pisemskij.** Světové knihovny č. 639.—640. Za 40 hal. V obsáhlejší literární studii seznamuje tu moravský známý autor české čtenářstvo se znamenitým ruským autorem Pisemským, kterýž kráčeje ve stopách Gogolových až cynickým humorem a šžíravou kritikou stíhal ve svých literárních pracích ruskou malost, hnilobu sociální i zvláště mravní. Přirozeně, že byl proto, jako všichni opravdoví a neúprosní reformátoři — ruským světem krutě odsuzován.

Studie sama přináší mnoho cenného. Ale autor známou svou mnohomluvností — zdá se mi — užívá tu postavy nešťastného Pisemského, aby, skryt jsa za ním a nastrkuje všude za jeho své jméno — vyřizoval různé restíky a uštědřoval zakukleně kopance svým literárním protivníkům. Takovéto „zužitkování“ velikého díla Pisemského je ovšem nepřípustné a ubírá jinak záslužné práci na ceně. *Babor.*

Jaroš Prošek: **Jan Votava.** Drama. Vyšlo ve 4. svazku Knihovny mladých autorů. Vydává J. T. Veselý, Praha-III., 240. Cena K 1·20.

Novinami prolétlo nedávno oznámení úmrtí jakéhosi studenta, Votavy, herce a žurnalisty, ale bylo to tak, jak již napsal Šrámek v knize „Života bído, přece tě mám rád . . .“

„žurnály psaly, četlo publikum
bez srdce, bez hlavy . . .“

Prolétlo a zapadlo. Málokdo věděl, že opět dohrána jedna tragedie, že opět zlý systém pohltil jednu oběť. A tato smrt, která mohla býti výstrahou a signálem k boji, bezmála by vyzněla hluše. Až výše zmíněná knihovna, kterou rediguji přátelé zesnulého, vydala pietní knížku „In Memoriam Jana Votavy“ a nejnověji Proškovo drama.

Votava studoval v jižních Čechách gymnasium, ve školním, psaném, časopise otiskl své vyznání víry a za to byl přičiněním katechety vyloučen . . . Doma nebyl ztrpěn a šel proto k venkovské divadelní společnosti. Tam nebylo mu lze zůstati: byl příliš charakterní a příliš ideální. Vrátil se, nemocen již, domů, kde ho po dvouletém rozloučení přijali a pak odešel do Prahy, kde chtěl se státi žurnalistou. Poznal, jak trpké to ovoce, vyslechl rady mnoha národních veličin, z nichž jeden mu radil, aby šel — k zedníkům, bídně živořil, utržil si smrtelnou těžkou chorobu, která, spolu s hladem, skončila před rokem jeho mladý život.

Jest opět jednou obětí klerikálů a nynějšího školského režimu. Byl dobrým studentem. Otiskl své vyznání, kde formuloval své životní credo trochu jinak, než je příjemno kněžím. Ale určitě snažil se o sdisciplinování svého mravního života v hranice a cíle, tedy o věci, které by měla škola v přední řadě podporovati.

A střední škola, která nebrání onanikům, zlodějům, lhářům a uličníkům, bránila tomuto seriosnímu pokusu a vyvrhla svého žáka, mladého hocha, ven do života, jeho, nepřipraveného a chudého a znemožnila jeho přijetí na jiných ústavech.

Jejich sémě vykvetlo. Zničili mladý život, zabili, připravili o život jeho otce (který zemřel nedlouho po smrti svého syna, utrápiv se výčitkami, že spolupracoval na utrpení svého syna). Může býti krutější obžaloby středoškolského systému? Zda-li to jest napravování vinníků! (Připustíme-li vůbec, že byl Votava něčím vinen!) A to vše pro článek plný mravních zásad a mravní tendence.

Zničili charakter!
Katecheta a ředitel . . .

Autor dramatu se zmocnil této tragické látky a vnucující se tendence, ne aby „trhal kulisy“ a to při jeho znalosti divadelní „techniky“ by také mohl učiniti. Z piety to učinil a s ohledem na závěry, které lze z kusu vyvodit. Osvědčil se býti nejen dobrým znalcem divadelních podmínek svým rozvrhem kusu, ale také dobrým a citlivým člověkem. Možno říci, že tento sympatický debutant má vyvinutý smysl pro uplatnění různých proudů, které se mu vnucovaly.

Podtrhl, kde bylo nutno a opět stlumil. Historie Votavova a zvláště jeho rodičů a milenky mu ponechala mnoho neobdělaného pole k zúrodnění. A tam mu pomohla jeho značná znalost psychologie.

Je to zajímavé, že právě po této, tak obtížné stránce, debut jeho je více než obstojný.

Dále lze postřehnouti živý smysl pro realitu, ač se dal autor někdy sentimentální stránkou látky strhnouti. Také myšlenkovou jasnost hry jest mu nutno připočísti k dobru. Tak ve druhém aktu, kde staví proti sobě dva tak různé socialismy, jako otcův, při kterém lze slušně žíti, a synův, při němž se hladoví.

Zvláště se zmiňuji o jeho kresbě postav. Má smysl pro plastičnost. Profesoři, nejvíce Poctivý, Výbora, ředitel C. Rada a zvláště katecheta jsou realistické typy. Naopak zkreslil tam, kde bylo potřeba: kostelníka Mizeru, ex-studenta Hložka. Zajímavou dvojici postavil v manželech Votavových. Matka, zakřiknutá, bigotní pobožnůstkářka a otec, inteligentní syn země, ustupující celý život před pány a přece tak syna milující. Hlavní postava, Jana Votavy, jest předem obětí tendence. Tomu se snad ani autor nechtěl vyhnouti a jeho snahou bylo jenom zachovat logiku, aby se postava nezkarikovala. A snad také musel úzkostlivě se ohlížet po censorech . . .

Z celého dramatu, vedle vypočítaných uměleckých momentů, vyznívá snaha přispěti k reformě středních škol a k boji proti náboženství. To zvláště za autora mluví čtvrtý akt, stejně jako prvý akt nejlépe dokazuje umění kresby postav.

Pátý akt je satisfakcí snahám Votavovým. Rodiče želí v slzách jeho smrti a vyčítají si. Pře-

svědčili se, otec zcela jistě, že jejich Jeník byl hodný člověk a litují svého jednání.

Matka dává na modlení...

Pokládal jsem za svou povinnost o tomto pokusu se šířeji zmíniti a stejně pokládám za dobré upozorniti na tuto knihu ty, pro něž byla obzvláště psána: studenty. *Emil Czerski.*

Knihy Andrzeje Niemojewského. Polský spisovatel a účastník kongresu Volné Myšlenky v Praze za polskou sekci V. M., redaktor „Mysli Niepodległej“ p. Andrzej Niemojewski poslal a redaktoru našeho listu dedikoval tyto své knihy: Objasnienie katechizmu. — O pochodzenin naszego boga. — Sokrates. — Dwa drzewa biblijne. — Giordano Bruno. — O Masonerji i Masonach. — Familia. (Dramat.) — Polonia Irredenta. (Verše.) — Upton Sinclair: Grzezawisko. (The Jungle. — Překlad.) — Práce tyto našim přátelům, znalým polštiny, doporučujeme. Lze je objednati u vydavatelstva „Mysli Niepodległej“, Varšava, Marszalkowska 48. — Pan Niemojewski doporučil u příležitosti referátu o protokolu kongresu Volné Myšlenky čtenářům „M. N.“ učiti se češtině; nuže, učme se my vzájemně polštině, řeči nám nejbližší, aby vzájemnost naše nebyla jen na slavnostních příležitostech, ale i v životě.

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Z ústředního výboru a sekretariatu.

Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky koná schůze každého úterý v sekretariatu. V poslední době se práce značně množí, na což má zejména značný vliv rozvoj tisku Volné Myšlenky. Každého týdne vysílají se řečníci na řadu schůzí. Nová místní sdružení stále vznikají. Ústřední výbor účastní se všech veřejných akcí protiklerikálních a namnoze dává k nim sám podnět, třeba se veřejně sám při tom neuplatní. V poslední době přivodil akci proti vydání ruského uprchlíka Vasiljeva švýcarskou vládou, pořádání mnoha projevů v záležitosti prof. Wahrmunda, společný projev studentstva v Praze, Krakově a Lvově a mn. j. Delegáti ústředního výboru účastnili se mimo jiné manifestace učitelstva v Praze proti sklerikalisování školy, konference zástupců menšinového školství v Lomu, porad komitétu sjezdu českých žen, sjezdu německých volných myslitelů z Čech v Praze, jednání o zřízení dívčího lycea na Král. Vinohradech, akce pro umístění z církve vystouplých kněží, o sv. Janě rozdáván venkovanům zvláštní leták a p. Povaha mnohých intervencí vyžaduje, aby se v časopisech o nich nepsalo a proto činnost ústředního výboru je mnohem větší, nežli zde uvedeno. Mezi akce, o nichž výbor zprávu veřejnosti naší nepodal, patří také zakročení v záležitosti pohřbu Svat. Čecha. Jakmile totiž vešlo ve známost, že pohřbu Svatopl. Čecha má se kněžstvo okázale súčastnit pod vedením kanovníka Sedláka, intervenovali zástupci ústředního výboru dr. Bartošek a red. Myslík u většiny členů komitétu pro pořádání pohřbu a pomocí této intervence a obšírného písemného rozkladu na radnici jimi podaného, podařilo se zamýšlené okázalé účasti kněží předejíti, takže pouze farář bydliště básníkova rakev doprovodil. Také pak odstraněny kříže a růženec z rukou zesnulého. Ústřední výbor považoval za věc taktu, aby o této intervenci pomlčel a jen neobyčejně surovým útokem „Čecha“ z 10. května 1908 byl donucen prohlášením svého předsedy v „Nár. Listech“ a v „Čase“ 11. května o ní se zmíniti. — Veliká agenda sekretariatu ústředního výboru spočívá v poskytování právní porady a ochrany v záležitostech konfliktů s církvemi. V tom ohledu dosaženo již četných příznivých výsledků a v mnohém vyvolána první příznivá rozhodnutí. Aby i nadále mohl ústřední výbor zdárně v práci pokračovati, musí býti jak členy sekce, tak zejména místními sdruženími a důvěrníky všestranně podporován.

Konferenci důvěrníků svolává ústřední výbor, maje za to, že většina našich přátel během letošního léta zavítá do Prahy k návštěvě jubilejní výstavy, na den 14. srpna večer do Prahy. Žádá proto veškeré důvěrníky, aby si pokud to bude možno svoji návštěvu do Prahy stanovili na 15. a 16. srpna, aby tak mohli býti této konferenci přítomni. — **Nechť důvěrníci naši nám co nejdříve sdělí, zda-li na konferenci přijedou.**

Žádáme veškeré členy, aby zaplatili členský příspěvek na rok 1908 (pokud ovšem tak již neučinili) a aby získávali nové stoupence. — Členové, náležející k ustaveným již místním sdružením Volné Myšlenky, platí ovšem svoje příspěvky pokladníkovi sdružení.

Místní sdružení, která dosud nezaslala zprávu o své činnosti, nechť tak učiní v době nejkratší. Dále žádáme kroužky našich přátel, které dosud nejsou ustaveny v místní sdružení s vlastní správou, by se přihlásily u sekretariatu o informace. Za tím účelem žádáme všechny naše důvěrníky, aby se o ustavení místních sdružení přičinili.

Dozorčí komise nad správou sekretariatu byla zvolena ústředním výborem. K výslovnému přání vydavatelstva „Volné Myšlenky“ bylo usneseno, aby komise tato měla dozor také nad tiskovým podnikem tímto a podávala o něm zprávy výboru. Veškeré stížnosti, které by se týkaly jak sekretariatu Volné Myšlenky, tak i jednotlivých sdružení, jakož i správy časopisů: „Volná Myšlenka“, „Volná Škola“ a „Havlíček“, zasílány buďtež na adresu: Bohuš Novák, úředník Obchodní a živnostenské komory, Praha-II., Josefské nám.

Přednášková cesta redaktora Karla Pelanta v Severní Americe nabyla rozměrů netušených. V přehledu jeví se takto: Od 1. prosince 1907 do 4. ledna 1908 konal 11 přednášek v New Yorku a okolí (stát New York), dne 5. ledna ve Filadelfii (Pennsylvania), dne 6. a 7. ledna v Baltimore (Maryland), 7. ledna až 2. února 15 přednášek v Clevelandu a okolí (Ohio), 3. února až 27. března 28 schůzí v Chicagu (Illinois), Racine a Millwaukee (Wiskousin), 28. března až 3. dubna 3 schůze v Cedar Radipsích (Jowa), 4. až 25. dubna 15 přednášek v Omaze a okolí (Nebraska), 26. a 27. dubna v St. Louisu (Missouri), 27. dubna až 16. května 8 přednášek v Oklahomě, od 17. května další přednášky v Texasu a snad i v Kalifornii. Na zpáteční cestě vykoná red. Pelant ještě další řadu přednášek, zejména v Chicagu, kde žádán jest zdržeti se delší čas. Na to pojede patrně přes New York do Evropy. Dříve nežli se vrátí do Čech, vykoná ještě řadu přednášek v Německu. Na podzim přijede do Prahy, načež odjede patrně ku pokračování Pelantovy činnosti do Ameriky spisovatel F. V. Krejčí.

Po svém návratu do Prahy uspořádá red. Pelant celou řadu přednášek po Čechách, Moravě i Slezsku a jest záhodno, aby přátelé naši již předem se hlásili, kde by si uspořádání jeho přednášky přáli. Jedná se hlavně o měsíce říjen a listopad.

Zprávy místních sdružení.

Bráník. Místní sdružení koná pravidelné schůze, spojené s přednáškami, recitacemi, debatami a p. Themata byla na př. Věda a církev — Škola a ná-

boženství — Garibaldi — M. Jan Hus — Kongres V. M. — Rozluka státu a církve a pod. Též jeden přátelský večer pořádán a spolupůsobeno při konání večírku na paměť Sv. Čecha.

Benešov (u Prahy). Místní sdružení vyvíjí velice intensivní činnost a to jak pořádáním častých přednášek, vždy velice zdařilých, tak i čilým šířením našeho tisku. Působí se hojně také v okolí.

Moravské Budějovice. Místní sdružení, jež má členy v místě i v okolí, dalo podnět k pořádání již několika přednášek o Volné Myšlence, Volné Škole, Sokolstvu a Volné Myšlence, o vývoji člověka a p. Všechny měly dobrý úspěch. Místní sdružení mělo za následek několik vystoupení z církve. V nejbližší době budou utvořeny místní kroužky V. M. v okolí. — Místní týdenník řízen je redakční radou z příslušníků V. M. a vede soustavný boj proticírkevní.

Dětmarovice u Bohumína (Slezsko). Založeno místní sdružení a usneseno konati častěji poučné schůze. „Havlíček" hojně šířen, též čtena „V. M." i „V. Š."

Dombrová. Místní sdružení ustaveno a bude míti zajisté blahodárný vliv v tomto temném koutě slezském.

Háje n. Jiz. Místní sdružení pro Háje n. Jiz. a okolí ustaveno 1. prosince 1907. Sestává z občanů z Dolní Sytové, Loukova, Peřinova, Hájů, Bystré, Semil, Benešova, Rybnic, Příkré, Jilemnice a j. — Několik členů je bez vyznání. Pořádáno několik veřejných i důvěrných schůzí a přátelských večerů. 25. března na veřejné schůzi v Loukově referoval o moderní společnosti a církvích dr. Th. Bartošek. Rozšířeno velmi mnoho brožur a „Havlíčka". Klerikálové silně proti sdružení štvou a zejména naši členové-učitelé jsou terčem jich „pozornosti". Loukovského faráře Baura velmi mrzí macešky; zakazoval je učitelům i poštmistrovi v Rybnicích. Ovšem že nepochodil. — Sdružení vede si velice čile a zdárně, takže zajisté přispěje značně k obrození hor pojizerských.

Kladno. Místní sdružení pracuje úsilovně a konalo již několik schůzí. Velká veřejná schůze konala se 19. dubna za veliké účasti, referoval o Volné Myšlence dr. Th. Bartošek. Časopisy a brožury V. M. se velmi šíří a též se i výstupy z církve množí.

Klášter n. Jiz. Založena okrsková organisace pro místo a okolí, zejména též Mnichovo Hradiště. Výstupy z církve se množí. Práce čilá.

Klášterec nad Orlicí. Místní sdružení má členy v místě, jakož i z okolí (Gastein, Jedliny, Zbudova, Lhotky). Pořádáno buď samostatně aneb prostřednictvím místních spolků několik schůzí. Brožury a časopisy hojně šířeny.

Ledvice. Místní sdružení konalo několik schůzí veřejných i důvěrných. 16. února pořádána četně navštívená schůze veřejná; referoval právník Kladivo o Volné Myšlence. — Z církve vystoupilo 17 členů sdružení a to 14 z katolické a 3 z českobratrské. Práce je mnoho, ale jistě bude výsledná.

Louny. Místní sdružení zvolilo si pětičlenný výbor, který vede akci. 24. dubna konána přednáška o V. M., na které ref. Dr. Bartošek.

Litoměřice. Při schůzce přátel Volné Myšlenky, konané dne 27. dubna t. r., bylo ustaveno místní sdružení V. M. Po schválení postupu práce v nejbližší době byl zvolen svolavatel schůzí a pokladník místního sdružení, jenž přijímá přihlášky a také všechny dotazy zodpoví.

Neveklov u Benešova. V neděli dne 12. dubna t. r. svolána důvěrná schůze občanstva, na níž promluvil obč. E. V. Danihelovský, jednatel odboru V. M. v Benešově, o boji za svobodu svědomí a o významu a požadavcích Volné Myšlenky. Zdařilá přednáška vyslechnuta s velkou účastí a odměněna hlučným potleskem. Přihlášena celá řada nových členů a založena místní skupina.

Plzeň. Místní sdružení vyvíjí značnou činnost; zejména časté schůze a přednášky konány. Několik velkých veřejných schůzí vzbudilo v městě značný zájem.

Poremba. (Slezsko.) Místní sdružení konalo 2 přednášky a přátelský večírek k vzájemnému seznání se členů a několik schůzí výborových a členských. Čte se pilně „Volná Myšlenka", „Volná Škola" a šíří se „Havlíček". Působeno k založení sdružení v Dombrové a Dětmarovicích.

Praha I., II., V. a VI. Místní sdružení ustavilo se dne 2. května t. r. Předsedou zvolen Dr. Alexej Záhoř, pokladní slečna Emilie Myslíková (Praha-II., Resslova ul. 3.), důvěrníkem inžen. J. Nardelli ml. (Praha-I., čp. 908) a jeho náhradníkem Dr. Richard Aron. Příspěvek stanoven obnosem 2 K 40 h a budiž zasílán slč. Myslíkové. Sdružení konalo již 9. května prvou schůzi členskou s přednáškou p. Dra K. P. Dražďáka „O Giordanu Brunovi" a připravuje velkou schůzi s přednáškou o Janu Husovi.

Rakovník. Pořádáno místním sdružením několik schůzí důvěrných v Rakovníce, Vel. Újezdě, Hředlích a Senomatech, konány schůze místní a okrskové a ustaven výbor s delegáty venkovskými. 3. května konána veřejná schůze za veliké účasti. Zřízena veřejná čítárna, ve které vyloženo na 100 časopisů a revuí. Zřizuje se u čítárny příruční knihovna. Pomýšlí se na uměleckou výstavu. „Havlíček" šířen velice a též brožury.

Tábor. Místní sdružení koná přednášku dra Kunstovného o alkoholismu. Projektuje se řada dalších přednášek.

Král. Vinohrady. Výbor místního sdružení koná čtrnáctidenní schůze. Pořádána řada přednášek, jež konány nyní budou vždy v Národním domě, kde získána místnost pro sdružení. V poslední době konány přednášky prof. Krejčího o Dav. Straussovi a dra Gacha o úpadku positivních církví.

Žižkov. Místní sdružení se ustavilo. 13. dubna konána velká veřejná schůze v Bezovce, kde ref. dr. Bartošek. V téže schůzi za velikého pohnutí shromážděných ohlásil své vystoupení z církve kaplan Jos. Cvejn ze Svojanova.

Naše schůze. Mimo schůze, pořádané místními sdruženími, obeslány sekretariatem tyto schůze: 26. ledna v Trnovanech u Teplic a v Hodkovičkách u Prahy — 9. února v Brtnici u Jihlavy (pořádána místní školní radou) — 1. března ve Skřivanech — 8. března v Bohnicích a Selci — 17. března v Praze (proti vydání ruského uprchlíka Vasiljeva) — 22. března v Zábřeze (sev. Morava) — 25. března v Protivíně a v Kochánkách — 5. dubna v Holicích a v Náměšti u Brna — 7. dubna v Praze — 12. dubna v Solnici, v Holoubkově, Svojanově, Poličce a Náměšti u Brna — 19. dubna ve Strmilově a v Kumžáku — 20. dubna v Dobrušce, v Nýřanech a v Králících (na Moravě) — 21. dubna v Březníku — 26. dubna v Litovicích a ve Dvoře Králové n. Lab. — 3. května v Lomu — 10. května v Tlucné u Plzně, v Chorušicích a v Hronově. — 24. května v Hořicích (tábor lidu za protektorátu okresního výboru), v Suchdole, na Falknovsku a v Dobré.

PŘEHLED

KULTURNÍ BOJ.

Čtyřicet let mezináboženského zákona. V květnu 25. slavili jsme 40leté trvání zákonů o konfesích rakouských. To nutí nás opravdu k pře-

myšlení. Čtyřicet let máme tyto liberální zákony a jak strašná jest neznalost jich mezi lidem! A přidružíme-li k tomu úřední neznalost, máme zde krásný příklad theorie a praxe našich rakouských zákonů. Jaké obtíže dělají ještě dnes naše c. k. úřady při vystupování z církví! Jaká praxe se provádí při určování náboženství u dětí do 7 let! Čtyřicet let platí zákon, že nikdo nemůže býti nucen k účasti při náboženských obřadech. A co děje se dnes. Kolik dětí proti své vůli a vůli rodičů jest nuceno ba vlečeno do kostela. Jakými tresty vyhrožují naše c. k. úřady těm rodičům, ještě katolickým, kteří nechtějí dáti své dítko pokřtíti, nýbrž jen zanésti do matriky! A čeho mohou očekávati učitelé, úředníci, užijí-li čtyřicet let starého zákona? Jest viděti, jak ohromný kus práce nám zbývá, abychom poučili široké vrstvy, že zde stává ten a ten zákon již 40 let. Jak ohromnou námahu vyžadovati bude, abychom poučili naše c. k. úřady, že zde jest zákon, v němž tolik krásného se povídá, o čem však jejich výkonné orgány dnes po 40 letech nemají ještě ani tušení. Přičiníme se, abychom práci tuto namáhavou vykonali a doufáme pevně, že se nám to podaří a že k půlstoletému jubileu zákona o konfesích budeme hodně dál než dnes po čtyřiceti letech jeho trvání.

Hromadné vystupování studentstva vysokoškolského z církví. Dle zprávy N. F. P. z 21. května 1908 vystoupilo následkem případu prof. Wahrmunda 60 posluchačů německé techniky v Brně z církve katolické.

O minulosti a budoucnosti katolicismu ve Francii napsal francouzský politik a jeden z původců rozluky církve od státu, Emil Combes do „Neue Freie Presse" dva články, ve kterých uvádí dvě hlavní příčiny uskutečnění. Předně zášť církve k republice a za druhé nízkou úroveň rozumovou i mravní nynějších biskupů francouzských a jejich servilism vůči Vatikánu. Za vlády konkordátu vláda zpravidla mívala, dle Combesa, na zřeteli, aby na místa biskupská navrhovala nejschopnější kandidáty; ale ti právě bývali nejednou Vatikánu nepohodlní a dnes, kdy jmenování závisí na Vatikánu samém a kdy se při něm uplatňují vlivy jen duchovních řádů, biskupská místa jsou osazována lidmi, kteří se svou obmezeností dobře hodí za slepý nástroj římských rozkazů. Při takovém obsazování biskupských míst není pochybno, že boj církve proti republice stane se zuřivějším. Všude se již ten boj připravuje a ohlašuje. Katolická strana se organisuje v každém volebním okresu a skoro v každé obci pro příští volby obecní i parlamentní; bude podporovat každého kandidáta, který se zaváže potírat odluku. Combes praví za republikány, že se tohoto boje nebojí. Církev především již nemůže počítati na masy — ty se jejím vlastním přičiněním staly indiferentní. Církev nemá už vlivu ve školách a školy, které sama vydržuje, trpí již dnes nedostatkem peněz a ubývá i dětí. Také příliv do seminářů se umenšuje, žactvo t. zv. malých seminářů se umenšilo po odluce o 75 a víc procent. Cítí se již nedostatek kněží, aby mohly býti obsazeny všecky fary. Pod vlivem těchto příčin bude se obor působení katolicismu ve Francii víc a více súžovat. Nejprve se vymkne působnosti církve venkov. Stále řidčeji se bude ukazovati kněz ve vsích. Kdo zná naše rolníky, ví, že u mnohých se víra kryje s obřady a že obřady jsou pouze věcí zvyku. Budou-li následkem nedostatku kněžstva obřady konány řidčeji, odumře zvyk a s ním i víra. Ve městech se asi po nějakou dobu udrží větší nebo menší počet věřících. Ale na tomto uzavřeném kolbišti víra v stálém těžkém zápase s pokrokem a rozumem podlehne.

Vyklízení kostelů ve Francii. Ve sněmovně francouzské konstatoval předseda ministerstva, že z třiceti tisíc kostelů více než dvacet pět tisíc bylo jich už zrušeno a budovy jejich upraveny pro účele necírkevní. Celé toto dílo postoupilo bez velikého hluku a tisíce kněží ustoupilo zákonu docela dobrovolně, proti nimž několik neústupných nepadá na váhu. Mnoho ovšem pomohlo, že neposlušní kněží jsou jako jiní přestupníci zákona úřady trestáni. Někde ovšem, kde správa obecní jest klerikální neb aspoň k církvi shovívavá, trpí provádění zákona o státním zabírání církevního majetku jakýmsi průtahem, ale i pro ten případ zákon pamatoval na odpomoc, neboť každý poplatník má právo zakročiti sám u příslušného úřadu proti faráři, který proti zákonu neústupně trvá na dalším užívání sekularisovaného nyní církevního jmění. Tak na příklad v obci Boult v departementu Haut Saône odsouzen byl dne 10. dubna trestním soudem ve Vesoulu na podnět jistého poplatníka farář v Boultu vyprázdniti kostel a faru do tří měsíců a zaplatiti obci odškodné dvě stě franků ročně za bezprávné zadržování dříve církevního majetku od roku 1906. *„L' Action."*

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Spolek Volných Myslitelů v Brně konal ve III. čtvrtletí správního roku následující přednášky: 12./1. o soustavě sluneční (red. Stejskal), 19./1. v Olomoučanech Vlašské Benátky (se svět. obrazy, Stejskal), 23./2. o spalování mrtvol (p. Zeno Chlad), v Král. Poli o Volné Myšlence (red. E. Burian), 8./3. o nauce vývojové (red. Stejskal), 21./3. v Juliánově a 22. v Židenicích o putování kapky vody (se svět. obr., red. Stejskal), 12./4. o významu L. Klácela v Husovicích (red. Stejskal), Král. Poli (red. Bouček), Juliánově (spis. Lenský) a v Židenicích (red. Stejskal), 17./5. o moderním soc. hnutí (JUC. Vaverka). V červnu uspořádány budou přednášky JUC. Pištěláka o právním postavení osob bezkonfesních a red. Wiedermannové „Žena a V. M." — Výroční valná hromada koná se dne 28. června a budou k ní členové písemně pozváni. Týž den otevřena bude výstavka dokumentů lidské hlouposti, která potrvá 14 dní.

Německá sekce Volné Myšlenky v Praze vyvíjí velice zdárnou činnost. Od 7. února do 22. května pořádáno neméně než 13 přednášek za obrovské účasti německého obecenstva všech tříd. O Davidu Bedřichu Straussovi. O Giordanovi Brunovi. O Ullrichovi z Huttenů. O Bedřichu Heglovi. O Lurdech. O Wahrmundově brožuře „Katolický názor na svět a moderní věda". O náboženských pověrách. O úpadku dogmatických církví. O Wahrmundově brožuře Ultramontan. Idealismus — nové náboženství. Výchova k mravnosti a umění. Kabbala a švindl zázračných rabínů. Dobré a zlé ve světle Volné myšlenky. Mimo to pořádány 2 koncertní akademie (dne 26. dubna a 19. května), velká manifestační schůze společně s českou sekcí V. M. o případě Wahrmundově a nadučitele Konečného (21. března) a veřejná schůze lidu v Praze-VIII. (dne 2. května). Přes to, že pražská skupina německé sekce V. M. stává oficielně teprve od 11. ledna t. r., má již na 400 členů, vydržuje vlastní spolkovou čítárnu o 25 časopisech Volné Myšlenky všech národů, má svou knihovnu a dobyla si čestného místa v pražské německé společnosti.

Zemský sjezd německých volných myslitelů z Čech. Němečtí volní myslitelé, sdružení ve svazu „Freidenkerbund für Böhmen", konali dne 16. a 17. května 1908 v Praze za přítomnosti více než 50 delegátů svůj zemský sjezd. Zastoupeny byly skupiny Praha, Jablonec n./N., Liberec, Ústí n./L., Teplice, Chomůtov, Podmoklí, Spořice, Jirkov a Plzeň. Z Vídně přítomen říšský poslanec Wutschel; českou sekci zastupoval Dr. Th. Bartošek. Do zemského ústředního výboru svazu, jehož sídlem nyní bude Praha, zvoleni co předseda JUDr. Rudolf Lebenhardt, co místo-

předseda Ludvík Riess, předseda pražské německé sekce V. M., dále univ. professor Dr. R. W. Raudnitz, ředitel Karel Bondy, Frant. Wahle, Josef Pankrác, Josef Müller, inženýr Khan, Emil Schöler (Jablonec) MUDr. Ungar (Ústí n./L.), ředitel R. W. Popper (Plzeň), Sponer (Liberec) a Reckziegel (Jablonec n./N.). Na sjezdu učiněna důležitá agitační usnesení a pojednáno o důležitých svazových záležitostech. Adresa svazového sekretariátu je Ludwig Riess, Praha, Úzká ulice 4. Přejeme našim německým přátelům v boji za stejným cílem plného zdaru.

Německý spolek Volných Myslitelů ve Vídni XIV. Märzstrasse č. 33 počal vydávati časopis „Freier Gedanke" (Volná Myšlenka), jehož první číslo vyšlo nyní v květnu. Přirozeně propadlo první číslo konfiskaci, bez níž Rakousko není myslitelné, a to na 9 místech. Nejcharakterističtějším místem konfiskace jest na straně 8., kde se cituje co doklad doslovně 1 věta z úvodu Voltairovy knihy Abrégé de l'histoire ecclésiastique de Fleury. Přejeme našim německým přátelům mnoho zdaru.

Kongres německých volných myslitelů konati se bude od 12. do 14. června t. r. ve Frankfurtě n. M. Bude se zabývati hlavně otázkami organisačními, ale místní sdružení frankfurtské navrhne ku projednávání některé otázky důležitosti všeobecné; zejména má býti jednáno o těchto věcech: 1. O poměru Volné Myšlenky k světovému hnutí mírovému. 2. Má býti usnesena petice k říšské radě německé i sněmům jednotlivých německých států, aby byl výstup z církví upraven stejným způsobem pro celé Německo. 3. Petice, aby děti dissidentů a volných myslitelů byly sproštěny povinného vyučování náboženského. 4. Petice o ustanovení přísežné formule pro dissidenty a volné myslitele.

„Náboženství humanity" v Německu. Z Altony se oznamuje, že utvořila se tam nová skupina racionalistická nazvaná „Německé sdružení pro náboženství humanity". Nazývá se také náboženstvím monistickým nebo náboženstvím Volné Myšlenky (Freidenkerreligion) a jest jejím účelem náboženský život a cítění uvésti v soulad s vědou a lidskostí a odstraniti nevraživost politickou a hospodářskou mezi lidmi, národy a plemeny a usnadniti všem lidem, zejména také ženám, život neodvislý, bez útrap a šťastný. Náboženství humanity přijímá vše, co jest krásné, dobré, pravdivé a moudré a nazývá se náboženstvím monistickým, poněvadž hlásá jednotu hmoty a síly těla i ducha; nazývá se někdy „Volnou myšlenkou", poněvadž neuznává žádné víry slepě modlitbami a pouze theoretickou láskou k bližnímu, ale chce býti náboženstvím svobodné myšlenky a praktické lásky k bližnímu; nepřipouští žádného zvláštního kněžského stavu, poněvadž každý z jeho příslušníků má býti knězem dobra, krásy, pravdy a spravedlnosti. Belgický bratrský orgán „Journal de Charleroi" registruje utvoření se této společnosti, připojuje však některé kritické poznámky, ke kterým i my v plném znění se připojujeme; praví: „Doznáváme upřímně, že nemůžeme se nikterak nadchnouti pro to slovo „náboženství", užívané v jiném smyslu, než jaký mu daly dějiny. Naléváme-li nové víno do starých nádob, jest nebezpečí, že zoctovatí. A skutečně již věta, která následuje přímo za citovanými, zdá se nám podezřelou; ‚Vystoupení z církví jest považovati za otázku podřadnou'. To znamená nebrániti a po případě schvalovati svým stoupencům, aby nadále prakticky podporovali náboženství zjevené. Buďme přece již jednou volnými mysliteli upřímně doopravdy."

Národní sjezd Volné Myšlenky v Portugalsku konal se v Lisabonu. Na sjezdu, který především projednával organisační záležitosti portugalské Volné Myšlenky, čten byl předsedou redaktorem Magalhaesem Limou přípis české sekce Volné Myšlenky, který byl přijat s velikým potleskem. Od kongresu pražského mají portugalští volní myslitelé podobně jako i v jiných zemích o hnutí Volné Myšlenky mezi Čechy mínění nejlepší a to bylo také jak na lisabonském sjezdu, tak i v dalším přípise red. Limy české sekci projeveno. V stycích těchto bude i nadále pokračováno a zejména stane se tak původní zprávou o portugalském hnutí Volné Myšlenky, kterou do ‚Volné Myšlenky' pošle red. Lima.

Soumrak bohů ve Španělsku. Redaktor pařížské „Action" Henry Berenger podniknul studijní cestu Španělskem a po svém návratu napsal tuto pozoruhodnou charakteristiku španělského nábožensko-církevního života: Není snad žádné země méně klerikální, než tato Andalusie, kde dokonce i bývalé proslulé církevní parády svatého týdne budou brzy pro zvědavé diváky zjevem velmi hledaným. V Seville o velikonoční středu sotva 300 osob ze všech 60.000 obyvatel města súčastnilo se slavnostního pouličního průvodu. V Cordobě, městě s 50.000 obyvateli, a v kathedrále, která by snadno pojala 20.000 osob, napočítal jsem v neděli 26. dubna na „hrubé mši" přesně 121 osobu a mezi nimi bylo přes 100 žen. V Cadixu na velkonoční sobotu slyšel jsem naproti tomu v úplně naplněném městském divadle živým souhlasem provázet protiklerikální kus. Kněz, jenž se v něm na jevišti objevil, byl obecenstvem vypískán. Dvacet různých osob, s nimiž náhodou jsem se na své cestě sešel a kteří nevěděli ničeho o tom, kdo jsem, říkalo mi ustavičně asi toto: „V Španělsku lid úplně pohrdá kněžími a nestará se nic o jejich církevní ceremonie. Kdyby církevníci nebyli u nás vydržováni třídou boháčů a monarchií, byli bychom již dávno naložili s nimi stejně jako ve Francii." Tyto věci, jejichž k svému překvapení byl jsem očitým svědkem, nutno říci již francouzskému obyvatelstvu, aby byl již jednou konec té nesmyslné legendě, šířené některými spisovateli o „katolické Andalusii". Ve Španělsku, tak jako všude jinde, ba snad ještě více než jinde, dávno již nastal soumrak bohů. — Docela zjevným stane se, až jen ta prázdná zevnější forma této „Kristovy monarchie", prodlužovaná španělskou větví Bourbonů, sřítí se pod ranami vůle lidu.

Pronásledování Ferrera. Při processu, který uvalila španělská reakce na Francisco Ferrera pro atentát Moralův, byly zavřeny jeho Volné Školy a jmění skonfiskováno. Nyní ovšem vláda musí vydati toto jmění zpátky a aby se odškodnila, uvalila na Ferrera hned tři tiskové processy, z kterých vidno, že Ferrer bude musit platit velké pokuty. Jak je to v Goetheově Faustu? „Má církev dobrý žaludek. Tak mnoho statků dosud snědla a přece se ještě nepřejedla.."

Španělští volní myslitelé Nakens, Mata a Ibara, kteří svého času společně s Fr. Ferrerem, známým delegátem španělským na kongresu Volné Myšlenky v Praze, byli zatčeni a do vězení uvrženi pro domnělou spoluvinu na atentátu na krále španělského, byli nyní v cestě milosti propuštěni na svobodu. Akce, kterou na jich vysvobození na podnět obč. Ferrera podnikli volní myslitelé všech zemí (i z Prahy poslány projevy), zajisté měla na toto osvobození veliký vliv.

Belgičtí volní myslitelé v Kanadě. Zatím, co v Kanadě nabývají jesuité vlivu čím dál většího — na ostrově Cap Breton je malá kolonie walonských (belgických) dělníků, kteří drží se neochvějně zásad Volné Myšlenky. — Nedávají svoje děti křtít, žení se necírkevně a také pohřby konají výhradně civilně. Potěšitelnou zprávu tuto přináší „Journal de Charleroi" a uvádí, že tato skupina belgických volných myslitelů má 40 mužských členů, takže čítáme-li k nim ženy a děti, žije na onom kanadském ostrově asi 100 osob dle zásad Volné Myšlenky.

HNUTÍ ŽEN.

I. Sjezd žen italských v Římě. Sjezd zahájen byl 24. dubna 1908. Předsedkyní je hraběnka Spaletti; přítomná královna Helena a princezna Felizia, římský starosta Nathan, ministři Rava a Schanzer. Sjezd zahájil nadšeným proslovem Nathan a ministr vyučování Rava.

Sjezd pracuje v šesti sekcích, a to pro zdravotnictví, výchovu a vyučování, vědy a umění, pro vzájemnou pomoc, pro vědu právní a pro otázku vystěhovalectví.

V sekci pro zdravotnictví jednalo se o zdravotnictví bytů. Julie Beuso poukázala na to, že ženy ani dítky nejsou vedeny k zdravotnictví. Žádá, aby se mu učilo ve školách, aby pracovní doba žen byla zkrácena, za to však aby stoupla mzda muže. Staví požadavek vyučování a pohybu na volném vzduchu, plování a j., zvláště pak žádá školy pro ženy, kde by se učily vésti zdravě a správně domácnost. Dalším bodem rokování byl boj proti tuberkulose, proti alkoholismu, proti práci žen a dětí. U všech téměř bodů bylo poukazováno na to, že boj musí začíti vždy školou, na kterou tím se klade veliký úkol.

V sekci pro výchovu a vyučování jednáno nejprve o vzdělanostní úrovni, jaké je třeba ženě v rodině, a jak jí je možno dosíci. Další temata byla: vyučování domácímu hospodářství žen zaměstnaných v závodech průmyslových, o školách po venkově, o přípravkách a pokračovacích školách živnostenských a průmyslových pro dělnice, o činnosti žen a školách při ambulancích červeného kříže, o reformě ženské výchovy, o drobných reformách školství, o péči o děti slepé, zmrzačené, duševně pozadu jsoucí. Neobyčejný ruch vneslo do jednání thema o vyučování náboženství ve školách, ženy v sekci klonily se větším dílem proti vyučování. Konečným bodem bylo jednání o zdravém vědomí společenském a o prostředcích buditi je.

Sekce pro literaturu a umění počala své jednání přednáškou o některých současných básnířkách. Žádáno zřízení spolku literátek a žurnalistek, pro něž prý je hojně půdy; usneseno sbírati národní písně a hudbu lidovou italskou. Pak mluveno o poslání a postavení ženy v umění a významu umění pro život ženy, o uměleckém průmyslu žen, o dramatickém umění žen, o moderním šatu ženském. De Gubernatis vyzval ženy k boji pro mír.—Ve zvláštní komisi jednáno o vzájemné pomoci a dobročinné činnosti žen. Mluví se o kuchyních pro nemocné chudé ženy, o sirotčincích, o tom, že přílišná zaměstnanost ženy brání jí věnovati se pravému jejímu úkolu mateřství a kojení dítek; žádá se ochrana žen v době těhotenství, kojenců i dítek nemanželských, pak zřízení pomocných domů a pokladen pro chudé šestinedělky. Mnoho mluveno o zaměstnání žen a o zaopatření žen neschopných výdělku. Též bylo brojeno proti konkurenci trestnic, v trestnicích prý mají se konati buď práce nebezpečné anebo ty, které jsou málo výnosné.

Jiná sekce projednávala právní postavení ženy. Mluvilo se o opatřeních proti svůdcům nezkušených dívek, o zdravotních prohlídkách lidí, kteří se chtějí státi manželi, o nutnosti poučování o otázkách pohlavních ve školách; dále se jednalo o vraždách mezi manžely pro cizoložství, o možnosti rozvodu a rozluky manželství a o rovnosti ženy a muže před zákonem. Trochu ruchu snesla do debaty otázka: má dále trvati v manželství autorita manželova? Veliká většina odpověděla: ano. Prof. Vivante mluvil pro zavedení zvláštního společného jmění rodinného již od počátku manželství na prospěch dítek a pro případ nouze rodiny; a spojil to s požadavkem prvým. Na druhý požadavek malá většina odpověděla: ne, většina účastnic se zdržela hlasování. Mluveno pak dále o pohlavní mravnosti, o prostituci a proti týrání dítek.

Živě bylo rokováno i v komisi pro vystěhovalectví; mluveno o různých koloniích italských po světě, o nutnosti šíření správných informací, o škodlivosti stěhování se zemědělců a jeho důvodech.

Ve společných schůzích vyslovil se sjezd pro hlasovací právo žen; **velikou většinou přijat byl v plenární schůzi návrh, aby se bojovalo za odstranění náboženství ze škol.** Výsledek hlasování přijat všeobecným jásotem.

Prvního května skončil sjezd, který překvapil i znalce neobyčejnou účastí žen a zvláště kulturní jich úrovní. Zvláště vědecká úroveň sjezdu byla neobyčejně vysoká, jak listy všeobecně uznávají.

(Dle Ragione.)

Volná Škola na italském kongresu žen. V Římě konal se před krátkým časem kongres žen, který nebyl nijak zvláště demokratický ani pokrokový, vždyť i sama královna-matka Margarita byla jeho protektorkou. Konservativnost sjezdu viděti nejlépe z toho, že zamítl vysloviti se pro hlasovací právo žen. Ale přes to přece, když došlo k hlasování o požadavku laického vyučování, vyslovil se tento sjezd pro ně většinou 600 hlasů. Toto skvělé přijetí požadavku volné školy i na konservativním ženském sjezdu je výmluvným dokladem, jak hluboko požadavek odcírkevnění školy pronikl už v mysle italského občanstva.

SPALOVÁNÍ MRTVÝCH.

Spolek přátel pro pohřbívání ohněm ve Vídni „die Flamme" rozeslal výroční zprávu o své činnosti za správní rok 1907—1908 a o postupu idee spalovací. Dle této zprávy spáleno bylo 65 rakouských příslušníků za dobu od 31. března 1907 do 31. března 1908 v cizích krematoriích a to: v Saské Kamenici 23, Gothě 30, Jeně 1, Mohuči 1, Stutgartě 1, Ulm n. G. 9. (R. 1906—1907 bylo jich pouze 43. Dle původu bylo spáleno mrtvých: z Vídně 21, Prahy 11, Štýrského Hradce 8, Lince 2, Bělehradu 1, Jablonce n. N. 1, Přelouče 2, Znojma 1, Kronstadtu 1, Gorice 1, Badenu u Vídně 1, Salcburku 2, Terstu 1, Partsche u Salcburku 1, Korbitz i. B. 2, Friedlandu v Č. 1, Bubenče 1, Liberce 1, Teplice-Šenavy 1, Meranu 1, Králové Dvora 1, Aše 1, Bozenu 1. Plass u Meranu 1. Je možno pozorovati, jak u nás v Rakousku nejen zájem o pohřbívání ohněm stoupá, ale stoupá i číslice těch, kteří byli tímto způsobem pohřbeni a jak se tím stává bezpodstatným důvod zákazu, respektive nepovolení krematoria v Rakousku, který se opírá o to, že způsob pohřbívání ohněm neodpovídá obvyklému způsobu pohřbívacímu. Doufejme, že podaří se nám dokázati v brzku, že pohřbívání ohněm stalo se požadavkem ohromné části obyvatelstva rakouského.

Spalování mrtvých a církev. Kongregace římské inkvisice zavrhla dekretem ze dne 19. května 1886 spalování mrtvol jako „zlozvyk prokletý a všeho zavržení hodný" i nesmí žádný příslušník katolické církve přistoupiti ke spolku pro spalování mrtvých, aniž smí dáti spáliti tělo svoje neb příbuzných; jinak stihne ho „excommunicatio latae sententiae" (klatba většího rozsahu). Proto píše augustinián pražský páter Brand v brožuře „O spalování mrtvol" (v Praze 1894): „Církev co strážkyně zákona přirozeného, Bohem samým do srdce našeho vtisknutého, nemůže věčným ustanovením odporovati, chce-li se nazývati pravou nevěstou Kristovou." Naproti páterovi Brandovi a všem vojínům církve bojující odvažujeme se tvrditi, že církev již od počátku porušovala přirozený zákon a právě jako škůdkyně jeho nemá se ho ani dovolávati. O jejím panenství jako „nevěsty" ani nemluvíme. Ke mnoha dokumentům ukládáme do našeho archivu následující. „Die Wage" z 2. května t. r. (č. 18) píše: „I zde

činí církev znamenité výjimky na prospěch urozených. Výtečnou illustraci toho skytá případ hraběte Eugena Sylva Taroucy. Mniši (!) provázeli mrtvolu jeho ke spálení do Gothy a jeho popel dokonce odpočívá v jednom vídeňském kostele! Ovšem vynesla tato výjimečná snášelivost církvi slušnou sumičku 94.000 zlatých a dům v Penzinku.“ Římské varhany skřípají stále hůře a my se té kočičině můžeme se zlomyslnou radostí jen smát a děkovat našemu předobrému otci Luciferovi: Pane, děkuji ti, že nejsem jako jeden z těchto hříšníků a publikánů. *Hauner.*

Spalování mrtvých. Už i v Rusku čile se obírají tímto moderním způsobem pohřbívání a jest již dosti pravděpodobno, že dojde tam k němu dříve než u nás. „Novoje Vremja“ ze dne 1. ledna t. r. přináší tuto zpčávu: „A. N. Openheim, předseda zdravotní rady městské v Petrohradě, podal městské radě petrohradské návrh na zřízení krematoria.“ Škoda, že není dosud znám výsledek, s jakým návrh tento se setkal. — Také městská rada berlínská zabývá se otázkou spalování mrtvých. Jedná se o to, aby společnosti berlínské pro spalování mrtvých odevzdán byl starý hřbitov městský, aby tam zřízeno bylo kolumbarium. Nájem trval by padesát roků a roční nájemné by bylo pět set fr. Opatření toto jeví se nutným, poněvadž v dosavadním kolumbariu společnosti v parku Treptowově už není místa. Za umístění jedné urny v kolumbariu platí se poplatek deseti marek. Také společnost pro spalování mrtvých v Kaselu, která roku 1907 měla 250 členů, odhodlala se vystavěti ve svém městě spalovací pec a kolumbarium.

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Studenti královohradečtí a Jemelka T. J. Studenti obchodní akademie v Hradci Králové doznali svému knězi při poslední zpovědi, že nevěří v základní dogma katolické církve. Následkem toho nemohl zpovědník udělit právoplatné rozhřešení a bez rozhřešení ovšem nelze jít k přijímání. Tak se studenti vyhnuli zcela legitimně oběma církevním úkonům, ke kterým jsou nuceni disciplinárním řádem. Rozumí se, že toto legitimní obejití zákona způsobilo u hierarchie neslýchaný poplach, poněvadž případ tento jistě najde následování. Ve zmatku obrací se p. Jemelka v Obnově č. 19. (zasláno) na neurčitou adresu — to zn. c. k. zemskou školní radu — a denuncuje studentstvo a profesory, kteří měli tehdy dohled. Je zajímavo poslechnout aspoň tyto věty: „Co však s podivením naplnilo každého, byla ta okolnost, že, když dp. Sahula litanie předříkával, žádný z posluchačů neodpovídal, takže kněz musel se modliti sám jak invokace tak i odpovědi, přes to, že dva páni profesoři měli dohled. Jak se žáci chovali při zpovědi samé, může se sl. ředitelství obchodní akademie zeptati těch důstojných pánů, kteří je zpovídali přes to, že dva páni profesoři měli dohled.“ A ještě zajímavější je konec, aby bylo vidět, kam to vede, když se studenti nebudou zpovídat: „To je ukázka, jak se páni studující připravují pro život. Tak se nevzdělávají na dobré a spolehlivé obchodníky, ale na anarchisty.“ Myslíte, p. Jemelko, že jste poučil studenty o důležitosti a potřebě „sv. svátostí“? — Ne. Ukázal jste nanejvýš katolickou politiku, v níž hrajete roli tak špatného diplomata!

Ukázka katolické vědy a mravouky. Berlínský „Freidenker“ přináší tyto výňatky z „Morální theologie“ profesora katolické theologie na universitě ve Würzburgu, Františka Adama Göpferta: „Není dovoleno dávati ďáblu otázky z pouhé zvědavosti a bylo by smrtelným hříchem pustiti se do dlouhého rozhovoru se satanem; ale bylo by pravděpodobně hříchem lehkým, kdyby člověk dal ďáblu jen tu a tam nějakou otázku z pouhé zvědavosti.“ Zajímavou jest také tato ukázka katolické morálky: „Jest často považovati za dovoleno nebo naopak spíše za povinnost zatajiti své opravdové smýšlení a to zejména tam, kde náboženství a církev může z toho míti užitek anebo kde lze se tak vyvarovati velikého nebezpečí pro náboženství, církev neb pro nás samy.“

Sensační interwiew o zařízení očistce uveřejňuje „Semaine religieuse“, oficielní orgán arcibiskupa v Cambrais. Jistému spolupracovníku tohoto listu se podařilo setkati se a vyptati se osoby, která přímo přicházela z — očistce. Uvádíme tuto některá místa zajímavého rozhovoru.

Otázka: Kde jest očistec?

Odp.: Ve středu země, blízko pekla.

Otázka: Je více místností v očistci?

Odp.: Jsou tři hlavní místnosti a každá z nich obsahuje veliké množství oddělení, kam přicházejí duše dle toho, jakého těžkého hříchu se dopustily.

Otázka: V které jste byl prostoře?

Odp.: V prostřední.

Otázka: Jak prodělávají duše svých trestů?

Odp.: Duše se modlí. V duchu odříkávají Otčenáš a Ave Maria a jiné modlitby za osoby, které se o ně zajímají. Duše nikdy nepromluví. Panuje zde hrobové ticho. Jen tu a tam slyšeti vzdechy a nářky nad hroznými tresty. Duše se zaměstnávají projevováním lásky k bohu, vyplňováním jeho přání, aby se mu neustále víc a více blížily.

Otázka: Co ulehčuje duším trest v očistci?

Odp.: Mše, přijímání a odpustky.

Francie věděla, proč odděluje církev od státu!!

LÉKAŘSTVÍ A KLERIKALISM.

Klerikální lékaři v Porýnsku a v Belgii. „Journal de Charleroi“ vyjímá z holandského časopisu „De Rede“ tuto zprávu: V pruském Porýní osm desetin lékařů jsou členy katolických spolků a jsou mezi sebou velice solidární. Rozdělili se mezi sebou o četné kláštery a osoby od klášterů odvislé. Další svoje klienty rekrutují pomocí zpovědníků. Lékaři tito na venek ukazují veliký náboženský zájem, ač ovšem skutečné náboženské víry mnoho v nich není. Spokojují se pouze v zájmu své živnosti zevnějšími náboženskými projevy. V ordinačních jejich síních červené lampy hoří před oltáříky mariánskými a různými soškami svatých; u zdejších dentistů bývá to zejména svatá Apolena, držící ohromný zub v kleštích. Tento druh lékařů pokrytců jest hojně rozšířen též v Belgii. Vždyť jest to tak pohodlná cesta k dobré klientele. Není třeba k tomu zvláštního umění. Stačí pouze nemíti úzkostlivého svědomí a míti dost ohebný hřbet.

Léčení pověrou. Přinesli jsme již mnoho ukázek, jak u nás pověra ještě pořáde má v nemocných více váhy než-li věda lékařská. Že mnohé pověrečné zvyky našeho katolického lidu jsou původu pohanského, vidíme z této zprávy, kterou o poměrech v Číně přinesl časopis „Chinabote“ a z něho „Betanie“. Dle ní, když někdo v rodině těžce onemocní, strojí se na stůl, aby, co nejlepšího v domě jest, předložilo se duši, neboť Číňané věří, že se tato takovým způsobem vrátí do těla nemocného; Číňané mají totiž za to, že člověk má 3 duše a když jedna z nich odejde, člověk onemocní. Proto se snaží duši tu přivábiti zpět předložením nejlepších jídel. Často ticho noční bývá rušeno křikem, kterým volající hlasitě jmenuje všechna nejlepší jídla, která se v domě strojívají, aby je duše slyšela a kvůli tomu se vrátila. Při tom rozžehají se duši té svíčky a kadidlem kouří, papírovým pak plamenem zlí duchové, kteří duši v cestě stojí, se zapuzují.“ — Kdo by si tu nevzpomněl na rozžehání svící, zvaných „hromniček“, u lože umíraji-

cího, tak zvané obnášení nemocného těmito svícemi a p.? Je viděti, jak všechny podobné zvyky mají jeden kořen: nevědomost a pověrečnost lidskou. Ostatně jsou různé druhy pověr: hrubší a jemnější. Dle „Betanie“, která tento případ u jednoho nemocného dítěte v Šikengu v provincii Čekiangské zaznamenává, odhodila babička dítěte, již „na pravou víru obrácená“, všechny tyto čínské „modlářské krámy“ — aby poskytla snad dítěti léku?... ne: — aby „poklekla u lože dítěte a prosila Pána Ježíše, kterýž i mrtvé křísil, aby On dítě to uzdraviti ráčil“... A to se ovšem dle „Betanie“ hned stalo a dítě ještě toho dne mohlo opět jísti atd. To vše zaznamenává evangelická „Betanie“ v pevné víře, jak vysoko stálo počínání oné „obrácené“ babičky oproti „modlářské“ matce a ani netuší, že babička nedělala vlastně nic jiného, nežli že zaříkávání, které matka dítěte prováděla hrubými fysickými prostředky (svícemi jídly, hořícím papírem), činila způsobem jiným, nehmotným (slovem, vzýváním, modlitbou). Ale v podstatě je to oboje jedno a totéž. Vysvitne to ostatně dobře, přimyslíme-li si, co by dělala ve stejném případě nějaká „po evropsku nevěřící“ tetička, kdyby v udanou dobu vkročila do světnice onoho nemocného dítěte. Jistě by zase odstrčila nejen papírem čadící matku, ale i modlící se babičku od lože dítěte, aby je mohla prohlédnouti a lék, obvaz, obklad neb podobný léčebný prostředek podati... A kdyby byl v místě lékař, nevolala by ani na „bloudící duši“ ani Ježíše Krista, ale lékaře. — Ostatně páni pastoři, píšící do „Betanie“, by to udělali právě tak, jenže ovečkám to neporadí, poněvadž..., inu, poněvadž církev je církev a kněží jsou kněží.

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Statistika odpadů katolíků k protestantismu uveřejněná ve „Wartburg“, orgánu německého protestantského hnutí „Pryč od Říma“. Dle této statistiky přestoupilo v Rakousku k protestantismu od počátku zmíněného hnutí osob:

1898	1598
1899	6385
1900	5058
1901	6639
1902	4624
1903	4510
1904	4362
1905	4855
1906	4364
1907	4197

K tomu podotýká „Čech“: „Pakli je tato statistika správna, ochabuje sice odpadlictví, ale přece ztráty katolické církve v Rakousku jsou citelné a bolestné“. Ujišťujeme „Čecha“, že odpadlictví v Rakousku neklesá, naopak stoupá. Odpadající však poznali, že je „církev jako církev“ a zůstávají raději „moderními pohany“, to jest bez vyznání.

Mariavité samostatnou polskou církví. V království polském organisují se jako polská národní církev od Říma neodvislá příslušníci sekty Mariavitů. Sekta tato čítá již přes 100.000 členů a na sto kněží, kteří vesměs z církve římsko-katolické vystoupili k nemalému zármutku papeže. O velikonocích v mariavitských kostelích poprvé konána byla bohoslužba v polském jazyku. Překlad všech bohoslužebných knih učiněn ve dvou letech skupinou mariavitských kněží pod dozorem kněze Kovalského.

Už i v té věřící Anglii! Daily News uveřejnila tyto dny statistiku návštěvníků kostelních v Londýně, t. j. lidí platících svůj příspěvek za sedadlo, jelikož návštěvníci nedají se jinak kontrolovati. Jsou to tedy ti věřící, kteří platí za náboženství, lidé přesvědčení. V okrouhlých číslicích jest tam 600.000 protestantů neodvislých, 500.000 anglikánů (státní církev evangelická), 90.000 katolíků, 70.000 židů, 90.000 různých jiných sekt a vyznání. Celkem 1,350.000 mezi pěti miliony londýnského obyvatelstva a což více: porovnáno se statistikou z r. 1901 ubylo 150.000 věřících, ač obyvatelstva přibylo skoro o 500.000 osob! Jest to přirozený důsledek racionalismu, jenž proniká naprosto celou Evropou.

O působnosti misií. Naši klerikálové pracují mezi mládeží ve škole, aby získali ji pro obrácení „ubohých dětí pohanských“. Sbírali před časem staré známky, pořádají někdy i sbírky peněžní. Přírodozpytec dr. Augustin Krämer, který v r. 1897 až 1899 cestoval, ve svém díle „Hawai, Ostmikronesien und Samoa“ píše o missionářství vůbec takto: „Nikde nejsou pravdivějšími slova: „Napřed mají misionáři biblia domorodci zemi, po čase mají domorodci bibli a missionáři zemi“ jako zde. Schudlý, ožebračený lid přiveden je v brzku ku zkáze.“ — Podobné vylíčení missií každého musí nadchnouti pro podobnou křesťanskou působnost. Katoličtí klerikálové se mohou utěšovati tím, že výtky tyto platí jak katolíkům, tak protestantům.

Kardinál Kopp proti modernistům. Vratislavský kardinál Kopp zřizuje pro universitu ve Vratislavi zvláštní dozorčí radu pro katolické theologické docenty, která musí každé dva měsíce podávati zprávu, vyskytují-li se v přednáškách nebo učebních knihách novoty nebo příznaky modernismu. Dozorčí rada má také pečlivě dbáti zpráv profesorů o relikviích. — Když církev ani vůči vlastním lidem bez policajtování se neobejde, jak pak má potom dát pokoj laikům!

KALEIDOSKOP.

Osmdesáté narozeniny Tolstoje chystá se oslavit celé Rusko nyní. Chystá se značný národní dar k účelům, jež sám Tolstoj určí a mimo to pomýšlí se také na souborné vydání spisů jeho, aby zde bylo vše, i to, co dosud bylo v Rusku zakázáno. Také mají pozváni býti cizí zástupci novinářští a spisovatelští k oslavě. Lidu má se zdarma poskytnouti životopis Tolstého.

Propaganda vědy v Berlíně. Profesor Baege z Vysoké svobodné školy v Berlíně pořádá na požádání vědecké přednášky z oboru biologie a přírodní filosofie se světelnými projekcemi. Aby naši účenci a profesoři viděli, co se má lidu dávat, stůj zde seznam: 1. Buňka jako základní organism. 2. Složení a činnost prvotních organismů. 3. Zjevy života na zemi. 4. Hlavní problémy moderní biologie. 5. Co je to život? 6. Mechanism či vitalism, aneb jest nějaká životní síla? 7. Problémy dědičnosti. 8. Problémy přizpůsobení se organismů. 9. Šíření se života. 10. Doktrina posloupnosti a její důkazy. 11. Darwinova theorie. 12. Naše znalosti o původu člověka. 15. Přírodní filosofie Arnošta Haeckela. 16. Měnění organismu a jeho příčiny. 17. Zjevy podráždění buněčných čili tropism. 18. O životě rostlin a zvířat. 19. Lamarck a Neolamarckism. 20. Theorie o vzniku druhů. 21. Mozek a duše. 22. Instinkt a intelligence. 23. Psychologie zvířat. 24. Úspěchy civilisace až po naší dobu. 25. Dějiny světového vývoje. 26. Dějiny vývoje země. — Porovnejte s ním naše středoškolské extense! „Žena v renaissanci. Můj výlet do Drážďan a zpět. O vazbách XV. století. Aristide Bruant, básník krčem Montparnasských. O předložce ra v starogotštině. O žabách na Madagaskaru. O vodních srážkách v Indii roku 1880—1890. O diferyldimethyldiamidoetharu. (Pardon, teď jsem začal jmenovat spisy Akademie! Ale je to tak pro naši kulturu stejně co platné!)

Manželství z donucení je neplatno. Pod nátlakem svých rodičů a jejich hrozeb, že ji vyženou z domu, vstoupila před lety mladá dívka v manželství s mužem, kterého ráda neměla. Nedošlo mezi nimi ani k intimnímu styku a rozešli se několik dní po svatbě. Později si žena učinila známost ve Vídni s jistým mužem, zařídila si s ním společnou domácnost, ve které od té doby šťastně žije s dětmi, které se jim narodily. Loni se obrátila na příslušný krajský soud olomoucký se žádostí, aby její před lety uzavřené manželství bylo prohlášeno za neplatné, ježto svolení ke sňatku bylo na ní vynuceno, čímž pro neplatnost manželství dána podmínka, občanským zákonem požadovaná. Zavedeným šetřením byly tyto údaje potvrzeny, takže soud vyhověv žádosti prohlásil ono manželství za neplatné. Soudem ustanovený defensor matrimonii (obhájce platnosti svazku manželského) povinností svého úřadu odvolal se proti onomu rozhodnutí k vrchnímu soudu zemskému v Brně, který však je potvrdil, což pak také učinil nejvyšší soud.

Slib poslušnosti místo vojenské přísahy. Případ dosud nebývalý udál se, jak sděluje „Osvěta Lidu", dne 30. dubna před odvodní komisí v Chrudimi. Jistý branec z okolí Chrudimě, jenž jest bez vyznání, odepřel vzhledem k svému náboženskému přesvědčení složiti přísahu nováčků, žádaje, aby byl vzat pouze do slibu. Vojenská komise po delším zdráhání a marných pokusech přiměti jej ku přísaze, spokojila se posléze pouhým jeho slibem poslušnosti. Občanské soudy již dávno osoby bez vyznání, nechtějí-li přísahat, k přísaze nenutí, spokojujíce se slibem, učiněným podáním ruky; nyní byl v Chrudimi rozhodnut první případ podobné žádosti osoby bez vyznání i před instancí vojenskou.

C. k. úřady ve službě církve. Proti prof. Al. Langerovi bývalému knězi, dnes předsedovi místní něm. skupiny Volných Myslitelů v Jirkově u Chomutova zavedeno bylo soudní vyšetřování pro jeho brožuru „Příčina a důsledek v přírodě", poněvadž prý se dopustil zločinu dle § 122. trest. zák. Brožura byla interpelací poslanců Wutschela a soudr. immunisována.

Byrokratism ve službě klerikalismu. Klerikální okresní hejtman v Poličce z hněvu, že v jeho rayonu pořádány dvě schůze antiklerikální ve Svojanově a v Poličce, na kterých s velkým úspěchem řečnil dr. Bartošek, „odměnil" se svolavatelům schůze ve Svojanově, že neudali na plakáty jméno tiskárny. Pro tuto maličkost obdrželi pokuty po 5 K, majitel tiskárny p. Popelka pak 40 K. Jaká to malichernost! A není jim to nic platno. Volné hnutí tím spíše najde upřímné přátele.

„Moderní pohanství". Pod tímto nadpisem pláče „Čech" ze dne 16. května nad zkažeností tohoto světa. Dle nejnovější zprávy navštěvovalo školy v Berlíně 198.750 protestantských žáků, 22.296 katolických, 4190 židovských a 1447 nekřtěných. V Hamburku a jiných městech německých prý počet takových „nešťastných" dětí vzrůstá. Věříme milému „Čechu", že mu toto moderní pohanství není vhod. — Nebylo by mu snad libo ukázati svému čtenářstvu, jak to je s těmi 98% katolíků v Čechách a v celém Rakousku?

Protiklerikalism v panovnických rodinách v Německu. Před velikou revolucí nebyl král, vévoda, ba i vysoký hodnostář církevní, který pověru náboženskou docela zjevně odsuzoval, žádnou zvláštností. Ale revoluce ukázala mocným, jak jest nebezpečno pro jejich moc i pro osobní jejich bezpečnost předcházeti lidovým massám takovýmto „špatným příkladem" a zbavovati se tak dobrovolně nejmocnějších prostředků k udržení lidu v porobě. A proto všecka tato vznešená společnost stala se bigotní, zprvu z nutnosti a potom už ze zvyku. Dnes však už zase tradice tato dostává povážlivé trhliny, je-li správno totiž to, co z Berlína se píše do „Etoile Belge" o členech katolického dvora bavorského. Nedávno umřeli tam po sobě dva generálové bavorští von Bentheim a von Endres, oba se dali pohřbíti civilně; ale to nezabránilo princi Ruprechtovi, budoucímu bavorskému králi, súčastniti se pohřbu. Pronesl dokonce i krátkou řeč nad jejich hroby. (Statečná pražská policie by ho možná za to zatkla, jako ostatně na něm. císaře svého času vydala zatykač.) Případ vzbudil živý ohlas ve veřejném tisku a při této příležitosti došlo k jinému zajímavému objevu. Nedávno zemřelý princ Arnulf nebyl přijat do řádu svatého Jiří, ačkoliv byl třetím synem prince vladaře Luitpolda a všecky obvyklé podmínky pro tuto poctu zdály se býti splněny. Důvod jest ten: Každý rytíř řádu svatého Jiří musí napřed vykonati vyznání víry katolické a zejména prohlásiti, že věří v neposkvrněné početí Marie. Princ Arnulf, který prý byl smýšlením liberál, zdráhal se vyplniti tuto podmínku, kterou považoval za neshodnou se svým svobodným přesvědčením a proto se také rytířem svatého Jiří nestal.

Katolictví sicilských venkovanů jest novým výmluvným dokladem pro to, co ve své, nyní tak populární brožuře professor Wahrmund tvrdí o lidovém katolicismu. Sicilský venkovan s největším puntičkářstvím plní všecky vnější povinnosti vůči církvi, ale náboženské pojmy, zejména všecku nebeskou hierarchii, má velice popleteny. Rozhodně staví Krista nad boha otce a nad ducha svatého, Madonna jest ještě výše než Kristus, a někdy bývá svatý Josef zase ještě větší veličina nežli Madonna. Ale nade vším tím trůní světec, který jest jeho patronem. Ve stycích s patronem tímto sicilský venkovan popouští všecku uzdu svému živému temperamentu. Styky se světcem bývají velice intimní. Považuje ho, abychom tak řekli, za sobě rovna a užívá v hovoru s ním stejných výrazů jako v hovoru a v hádkách se svými sousedy. Když mu patron někdy není po vůli, často v hněvu pověsí obraz jeho vzhůru nohama. Na žádost venkovanů starosta někdy slavnostním způsobem sesadí neochotného patrona obce. Stává se také, že venkovan sošku neposlušného patrona hodí do vody a nechá ji tam tak dlouho, až svatý nabude rozumu a jemu vyhoví. V oltářní svátosti nevidí tito lidé přítomnost abstraktního boha v předmětu hmotném; jim jest ten předmět sám opravdovým božstvem, jemuž hledí se zalichotit formulkami obvyklými v starých kultech animistických nebo spiritismu, promíchaných tu a tam otčenáši a zdrávasy. *„Das Freie Wort".*

Ještě protestantism. Přítel Auguste Dide ze Ženévy, jenž právě vydal u Flammariona v Paříži dílo Michel Servet et Calvin, jest zároveň hlavním činitelem pro postavení pomníku Servetova v Ženévě, upáleného Kalvinem. Člověk by řekl, že dnešní protestanté se zastydí nad fanatismem a dogmatickou nesmiřitelností středověku, která hnala muže jiného mínění na smrt — ale vidno, že sektářský duch tento dosud u nich nevymizel. Dide stěžuje si v „La Libre Pensée", vycházející v Lausanne, že obrátil se četnými přípisy na mnohé osobnosti, by podpisovaly žádost, aby město Ženéva přijalo pod svou ochranu nově zřízený pomník Servetův. Různí profesoři, obchodníci, úřadníci odpověděli, že sympatisují s podnikem, ale že se bojí podepsat kvůli ztrátě existence. Tedy i u protestantů musí existovati ušlechtilý duch církve, která dnes, nemohouc upalovati, aspoň hledí ubíjet bídou a hladem nepohodlné osobnosti; jako všude také panuje i tam zbytečný strach, neboť pokrokově smýšlejících lidí jest více než upřímně věřících, jenže nemohou si dodat odvahy. Až vypěstíme charakter, budou z církví padat celá patra, nejen se loupat kaménky: nejen ze samospasitelné, ale i z těch

„dokonalejších", „opravených", „zlepšených" a jak se všechno to samokadidlo jmenuje.

Zázrak. Z Chile píše se příteli Dominikovi Lozanovi v Madridu do Las Dominicales: „Jel jsem z Valparaisa do Santiaga a jakož mám ve zvyku, vzal jsem ssebou asi tucet brožur, které vždy rozdávám. (Poznámka: My v Čechách nemáme ani tušení, jak Volná Myšlenka jest silná v latinských zemích Ameriky: tyto republiky, naplněné Španěly, Italy a Francouzy, kteří vidí jednak hnusné poměry svých zemí, jednak jsou živeni duševně Francií, kráčejí energicky proti Římu, že bychom se měli přímo začervenat nad naším zpátečnictvím!) Ve vagoně jsem je rozdal spolucestujícím a tito večer po přečtení usnuli. V půlnoci probudí nás velký náraz a hrozný hluk: vykoukneme a co se stalo? Přední vozy s lokomotivou vyjely z kolejí a svalily se z náspu 10 metrů vysokého; zraněných veliké množství. Vagon, kde se nacházeli čtenáři bezbožných brožurek, zůstal však státi neporušen, bez jediného rozbitého okna na kolejích. Božská Prozřetelnost, bez níž, jak známo, vrabec ze střechy nesejde a nikdo neoplešatí, nechala přední vagony s věřícími sletět a zadní s volnými mysliteli stát, patrně pro jezovitský důkaz, že výjimka potvrzuje pravidlo."

Pokrytectví v Anglii. Ačkoliv jako všude jinde také v Anglii skutečné náboženské smýšlení rapidně upadá, přece jen náboženství zůstává dosud modou lepší společnosti. Proto také ministerský předseda Asquith, když mluvil nedávno v liberálním klubu městském, řekl, že liberální strana nebude spokojena, pokud nedostane se každému občanu dostatečných prostředků k vzdělání, aby tak mohl splniti ve společnosti všecky úlohy, „které bůh a příroda mu uložili", a aby tak Angličané jako národ mohli „splniti onu velikou úlohu, kterou prozřetelnost boží nám uložila v dějinách světových". Volný myslitel MC. Cohen uveřejňuje ve „Freethinkeru" článek „Pan Asquith a bůh", v němž píše toto: „Angličan jest více než kdokoli jiný tvorem mravným. Ať jest opilý nebo střízlivý, hloupý nebo chytrý, bojovný nebo mírumilovný, vždy trvá na tom, že jest mravný. Súčastní-li se boje politického, má pocit, že bůh bojuje mu po boku, chystá-li se do války, činí tak s plným přesvědčením, že náboženství a morálka jsou podnětem k ní, aniž by ovšem zapomínal na úspěchy finanční, které mohou vyplynouti z vítězného boje. Zabere-li nějaké cizí území, činí tak proto, aby domorodci mohli těšiti se z dobrodiní anglického náboženství a anglické mravnosti. Rozšiřuje-li Anglie své hranice, naplňuje tak plán prozřetelnosti, která chce, aby tomu bylo tak. Oposice, která se proti tomu ozývá u národů jiných, jest dostatečným důkazem o jejich nedokonalosti mravní a náboženské. V jiných zemích názor nebo theorie nějaká zkoumána bývá potud, zda souhlasí se skutečnostmi. V Anglii prvá otázka, která nastane, jest: Jaký to bude míti účinek na mravnost a náboženství? V každém jiném směru Angličan není o nic horší než jiný člověk, ale když jest zachvácen přívalem morálky a když k tomu začne ještě mluviti o náboženství, bývá z toho největší humbug, možný na světě."

Vystouplý kněz Juřina z Protivanova u Boskovic vrátil se opět do náruče církve katolické, kterou na čas opustil. Učinil tak na nátlak své matky a bratří. Církev ho opět s radostí přijala, ač svým vystoupením z církve projevil svoji nevěru, jenom když odvolal všecko, co řekl v redakci „Rovnosti". Na pokání byl poslán jenom na 3 dny do kláštera na Velehrad. — Jak je ta církev laskava. Jen ji neopouštět!

Suspendovaný katolický kněz. Ku zprávě naší pod tímto názvem v dubnovém čísle uveřejněné dostali jsme tuto opravu: „Ctěná redakce ‚Volné Myšlenky' v Praze! Na základě § 19. z. o tisku žádám ctěnou redakci ‚Volné Myšlenky' za uveřejnění opravy:

„Není pravda, že tu aféru celkem nejvíce mám na svědomí co bývalý administrator ve Svojanově. — Není pravda, že kaplan, s nímž jsem se měl dělit o peníze, byl mi nepohodlný při žádosti státi se farářem, ale jest pravda, že sám dobrovolně nabídl jsem kollegovi Cvejnovi Josefu co kaplanu polovici všech příjmů a tak i odváděl. — Není pravda, že jsem se každému lichotil, ale jest pravda, že s každým jednal jsem tak jak lidskost káže. — Není pravda, že dětem obrázky jsem rozdával, bych miláčkem byl lidu, ale jest pravda, že rozdával jsem je co odměny pilnosti a chování. — Není pravda, že hotov jsem byl k vůli svému prospěchu i svého spolubratra zničit, ale pravdou jest, že ni Jeho Biskupská Milost ni Konsistoř se mne na nic neptala a já nic neudával, ač sám kollega Josef Cvejn mi řekl: „jdi a stěžuj si", u vikariatního úřadu pak že prohlásil jsem: „udávati ni žalovati nebudu". — Není pravda, že v Pouchově udal jsem řídícího učitele, ale pravda jest, že si ho až dodnes vážím a s ním v dobrém poměru jsem. — Není pravda, že jsem byl zuřivým kortešem pověstného Myslivce, ale jest pravda, že řídil jsem se „ze zla vyber to nejmenší" a vyhověl jsem jen žádosti voličů jak katolické tak i agrární a sociálně-demokratické strany." — Jiří Blinka, katecheta měšť. dívčí školy. Ve Vys. Mýtě, dne 18. dubna 1908.

Uveřejňujeme sice podle zákona tuto „opravu", ale zároveň konstatujeme, že ona vlastně nic neopravuje, nýbrž jen holou pravdu obaluje, a divíme se odvaze p. Blinky, že svrhuje se sebe před veřejností vinu suspendování p. Cvejna, když jest dostatečně známo, co k tomu cíli podnikl. Či odváží se také popřít, že ještě před příchodem p. Cvejna do Svojanova o tomto nedobře mluvil, jako to učinil i o nynějším faráři tamním p. Kepplovi? Můžeme uvésti i svědky ze Svojanova, kteří se omlouvají z toho, že byli dříve ve spolku s p. Blinkou, poněvadž on stále p. Cvejna haněl. Hlavně opíráme se o soudní nález, kterým odsouzen byl také jeden (prozatím) pomlouvač p. Cvejna proto, že tvrdil (jak bylo soudně zjištěno), co od p. Blinky nejprvé uslyšel (!) a pro co byl také p. Cvejn suspendován. Co se týče „nabídnutí polovice příjmů" p. Cvejnovi, víme, že není pravda, neboť to byla jen štola, kdežto dvě nejvíce placené přespolní školy si ponechal sám p. Blinka. Též docela jiný smysl dává „oprávce" ironickému výroku p. Cvejna: „Stěžuj si!", který byl učiněn, když p. Blinka pokoušel se dáti „úřední" důtku svému kollegovi za to, že nekonal nějakou pobožnost podle jeho moravského receptu. Kdežto oprava má smysl, jakoby p. Blinka na něco opravdu si stěžovati mohl. Ostatně víme docela jistě, že vikář v Něm. Bělé sám prohlásil p. Cvejnovi, že v listopadovém udání na jmenovaného podaném účast měl p. Blinka. Jak vidno z opravy, má p. Blinka hladký jazyk a proto mu radíme, aby se dal k tovaryšstvu Ježíšovu, tam se může lépe uplatnit. Zajímavo jest, že dva nejvíce súčastnění žalobci proti p. Cvejnovi nyní všechnu vinu snaží se se sebe svalit, kdežto hradecká konsistoř stydí se uvésti jména velebných denunciantů. Ještě dobře, že biskup Doubrava doznal, že sami kněží denuncovali p. Cvejna; jinak by ta hanba svezla se na prostý lid, který takové lživé sprostoty není schopen! — Také p. Ed. Neumann, farář z Rohozné, poslal nám opravu na dotyčnou zprávu, ale tu, protože je urážlivá, neotiskneme.

Jesuité. Všeobecně je známo, že jesuité byli znamenití učenci a hlavně osvědčili se jako lékaři národů. U nás specielně Čechů, kteří jsme stonali překrvením a horečkou, užívali osvědčených prostředků, pijavic. Zvláště pijavice z českých močálů

se jim znamenitě osvědčily. Za historicky ověřené a jistě pravdivé doklady k tomu považujeme, co píše příloha časopisu „Čech“ (s odpuštěním) t. zv. „Rozhledy v oboru víry, vědy a umění.“ Vyjímáme obzvláště pěkná místa ze článku o jesuitovi P. Adamu Kravarském. Tento vynikající „štít víry“ nejenom že vtloukal kacířům českým samospasitelnou víru, ale kráčeje ve šlépějích mnoha znamenitých vzorů církevních, u českých hříšníků zaměňoval časné, pomíjející statky za statky věčné, jež „ani rez nesežere, ani zloděj neukradne“. Ale doklady! „Pro tento (dům chudých studentů v Praze), později nazvaný seminářem sv. Václava, zjednal dům se zahradou, jehož cena obnášela asi 3500 zl. Také poslán byl tenkráte k panu Jakubovi Hořčickému z Tepence do Mělníka, aby ho zpovídal. Hořčický, jenž měl od císaře v zástavě panství mělnické, s rektorem Pražským Coroniem rozmlouvaje, zaříkal se, že všechno své jmění vlastně má od Tovaryšstva Ježíšova, v němž byl vychován a že tudíž mu po smrti své všecko odkáže. Proto domáhali se jesuité na něm, aby jim to písemně zajistil a on i k tomu ochoten byl, chtěje ve prospěch jich statek pouze spravovati. Poněvadž pak nemoc Hořčického rostla a žádného lékaře na Mělníku nebylo, kázal jej Coronius i se všemi jeho movitými věcmi dopraviti do Prahy, kde již čtvrtého dne zemřel, odkázav řádu 50.000 zl. ve zlatě. Císař pak na místě mělnického panství dal Tovaryšstvu Úštěk (1623).“ „Potom na žádost paní Pruškovské od provinciala Rumera poslán byl dne 27. října (1625) do Kutné Hory, kde pro kolej získal dům Pruškovský, sousedící hned s chrámem sv. Barbory, ceněný na 5000 zl. Stalo se to nade vše očekávání, neboť řád měl v úmyslu jej ukoupiti, ale nyní jej daroval pan Pruškovský, jenž v Boleslavi nemocen ležel, řádu darem a podpisem darování stvrdil.“ „Po dvě leta Michun navštěvoval, ale ten vždy jen sliboval, až konečně smrt ho překvapila, dříve než kollej mohl zbožím a penězi nadati.“ „... až pak r. 1630 Kravarský přivedl paní Marii Maximilianu ze Šternberka k tomu, že věnovala 33.000 zl. a stala se tak zakladatelkou kolleje, již odtud štědře dále podporovala. Na přímluvu Lamormainovu residence obdržela od císaře Ferdinanda II. dům Vokáčovský i s polnostmi a vinicemi v ceně asi 4000 zl., též pan Jindřich Řečický nějakým darem přispěl a konečně i bývalý professor v Karolinu Václav Klaufinus tisíc zlatých věnoval.“ A tyto tradice ždímací uchovaly se v pražské jesuitské residenci (u Ignáce na Karlově náměstí) až do dnes, takže letos bylo mi popřáno před velikonocemi slyšet takového moderního Kravarského, jak na účet nebeské slávy a podle příkladu Marie z Magdaly vyzýval křesťanské paní a dívky, aby — hnuly měšcem! Pravda!

Hauner.

Z rakouské úřední praxe. Že správním úřadům našim není platný zákon směrodatným vodítkem, nýbrž nanejvýš občasnou záminkou k malichernému škádlení nepohodlných občanů, víme už dávno. Neškodí však uvést pro svoje tvrzení občas nový konkretní doklad. Otiskujeme proto doslovně jeden úřední výrobek hejtmanství duchcovského:

C. k. okresní hejtmanství v Duchcově.

Č. 6658.

V Duchcově, dne 30. dubna 1908.

Odmítnuté vystoupení z církve

Antonie Eberle v Ledvicích č. 13.

Oznámení Vaše de praes. 18. února 1908, že vystupujete z církve římsko-katolické nebéřu na vědomí, poněvadž dle předloženého křestního listu farního úřadu v Duchcově ze dne 2. února 1908 č. 150 narodila jste se v Ledvicích č. 95 dne 12. června 1884 nedosáhla jste tudíž v době svrchu uvedené 24 roku věku svého porozumu čl. 4. zák. ze dne 25. května 1868 č. 49 říš. zák. a nemůžete tudíž s účinkem právním dosavádní své vyznání dosud měniti.

Z tohoto rozhodnutí lze se odvolati u c. k. okresního hejtmanství v Duchcově do 14te dnů k c. k. místodržitelství v Praze.

Přílohu Vám vracíme!

C. k. správce úřadu:
Dr. Frank.

Okresní hejtmanství duchcovské spoléhajíc, že za dnešního byrokratického anarchismu je mu „dána všeliká moc“, opravilo si tu jednoduše „pro obor své působnosti“ text zákona, který k výstupu z církve vyžaduje věk 14 let, v ten smysl, že v Duchcově je k tomu potřebí o 10 let víc. Možný ovšem zůstává i výklad ten, že zhotovitel tohoto „projevu státní moci“ považuje znalost zákonů pro sebe za docela zbytečnou mozkovou přítěž a že si při hotovení tohoto duševního plodu nemyslil vůbec nic. Proti citovanému rozhodnutí podáno bylo sice odvolání, ale nedivili bychom se po dosavadních zkušenostech pranic, kdyby „z vyšších státnických důvodů“ nadřízené instance je potvrdily, aby „autorita výkonné moci státní“ zůstala neotřesena.

Složení katolické hierarchie. Ročenka katolické hierarchie (La gerarchia cattolica) pro r. 1908 nás poučuje takto: V katolické hierarchii je 70 kardinálských míst, z nich 9 je teď neobsazeno. Z 61 kardinálů je 36 Italů, 6 Španělů, 5 Francouzů, Německo má 2, Anglie 2, Rakousko-Uhersko 6, Belgie 1, Brasilie 1, Portugaly 1, Spojené Státy 1. Italové tedy mají majoritu — na nejtučnějších místech. — Sedm kongregací (vatikánská ministeria) mají 241 členů, mezi nimi 181 Italů a jen 60 cizozemců. Ze 605 evropských biskupství je 268 italských. Petrský halíř posílá se tedy na výkrm italských papeženců. Papežství ve své celkové správě není nic jiného než zřízení Italů pro Italy.

Sch.

❧ ❧ ❧

(Zasláno.)

Upozornění učitelstvu! Redakce „Volné Myšlenky“ a „Volné Školy“ požádána byla správou české svobodomyslné školy v Novém Yorku, aby sprostředkovala pro americkou školu čítanku pro čtvrtou a pátou třídu. O americké škole české přinesli jsme v posledním čísle „Volné Školy“ úvahu z péra Karla Pelanta. Upozorňujeme dnes ještě pouze na to, že pro americkou českou školu možno vyhotovit čítanku pedagogicky docela ideální, poněvadž odpadají tu jakékoliv ohledy politické, náboženské, dynastické a jiné. Jedná se tedy vlastně o sestavení opravdu vzorné, české, pokrokové čítanky, která by českým dětem v Americe podala ukázky české literární tvorby a seznámila je zároveň s dnešní českou kulturou a s nefalšovanou českou historií. Poněvadž doba k sestavení čítanky této jest příliš krátká (správa školy v Novém Yorku chce čítanku míti hotovou už v září) obracíme se touto cestou ke všem odborníkům k spolupráci ochotným s důtklivou prosbou, aby redakci čítanky upozorňovali na vhodné stati z českých spisovatelů a po případě sami příspěvek nějaký pro čítanku takovou sestavili. Veškeré pokyny, příspěvky i dotazy buďtež posílány prozatím redakci „Volné Školy“ na Král. Vinohradech (Korunní třída 6).

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

Po konfiskaci doplněné vydání.

ROČNÍK IV. SEŠIT 3.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. ČERVENEC 1908

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášeni kongresu V. M. v Římě 1904.*

BUDIL:

Zde učitel — tam kněz!

Klerikálové přiznali barvu! Na valné hromadě Zemské ústřední hasičské jednoty, konané v Praze 8. června 1908, usneseno postaviti se na stanovisko pokrokové a nechoditi nadále na klerikální parády. Toto usnesení, které nutno s největším uspokojením vítati, přijali ovšem klerikálové s velikým zlořečením a v návalu hněvu a v domnění, že toho příčinou jsou učitelé, v hasičských jednotách činní, vyklouzlo jim v úvodníku „Čecha“ č. 157 ze dne 16. června t. r. toto nevídaně upřímné doznání:

„Kdo je tudíž vinen klínem, který vnikl do dobrých poměrů mezi knězem a hasičem? **Pokrokový učitel.**

A na tohoto pána chceme ukázati. **Učitel** jest to, který kazí práci kněze mezi rolníky, ve škole, mezi mládeží školeodrostlou, mezi místními spolky. **Učitel** při volbách obecních, zemských i říšských, **učitel** při různých slavnostech a politických schůzích vždy vystupuje — ne všude a každý, ale velikou většinou — jako nepřítel živlu konservativního, jako útočník na kněze a náboženství. A odívá se do masky pokroku, sociální demokracie, ba i anarchie, a jeho dílu mezi lidmi neuvědomělými, jak hasičský příklad ukazuje, daří se dobře.

Co tedy s učitelem? „I tací kulichové musejí býti,“ praví Shakespeare — knězi a lidem umírněným nezbude, nežli agitaci postaviti proti agitaci a provésti roztřídění duchů. **Učitel**, který i hasičské jednoty otravuje, volá po tom, aby lidé konservativní kupili se pod vlastní prapory, do vlastních klubů, spolků a jednot. Třeba provésti rozluku dle světového názoru, takovou, jakou mají už dávno v Německu, takovou, ku které pospíchá celý svět. **Učitel**, jenž spolek tak klidný a křesťanský poštval proti svým fedrovatelům a dobrodincům, **učitel**, který z hasičských sborů učinil spolky štvavé a dravé, ten zaslouží si odpovědi v našich organisacích a v našich spolcích. **„Učitel jest nepřítel,“** může se nyní úhrnem říci — kéž nepřátelství toho, jenž dle Havlíčka měl míti nižší svěcení a jíti s knězem ruku v ruce, otevře oči nejen kněžstvu, ale celé konservativní společnosti. Nechť stane se heslem: **„Zde učitel — tam kněz . . !“**

Nuže, zde to tedy je jednou a konečně řečeno klerikály plnými ústy, jak se to má s kněžími a učiteli: na jedné straně učitel, na druhé kněz. Na jedné straně šiřitel světla, na druhé kolportér tmy. Ano, to je docela správné rozpoznání poměru mezi těmito stavy společenskými, mezi nimiž nemůže býti žádného upřímného soužití, jako nemůže býti „harmonie“ mezi vodou a ohněm.

Zaznamenáváme uvedená slova „Čecha“, zaznamenáváme je s důrazem a nejsou-li dosud plně platna u všeho učitelstva (mezi nimiž je ještě mnoho a mnoho těch, z kterých „Čechu“ zármutek nijak nevzchází), přejeme si, aby tomu tak bylo brzy a co nejúplněji.

„Učitel jest nepřítel...“ Kéž tato slova klerikálního denníku vždy lze užíti v plném slova smyslu všade, kde jedná se o duševní tmu, pokrytectví, lež, pověru, krátce: klerikalism. Kéž všade učitelstvo pozná svůj úkol životní a kéž se zápalem dá se spolu se všemi přáteli pokroku v zápas za svobodu lidské myšlenky, plně vystihujíc význam klerikálního hesla: zde kněz — tam učitel..!

RUSTICUS:

O poměru morálky křesťanské a světské.

Není samozřejmě možno, otázku tak obsáhlou důkladně probrati v rámci malého článku. Moje pojednání má být úvodem k překladu vybraných statí francouzských učebnic světské, občanské, laické mravouky, jenž vyjde ve Volné Škole jako příručka pro učitele, kteří chtějí pracovati o výchově dětí ve smyslu moderních zásad opravdu pokrokových.

Dnes dotknu se ve svém článku těchto bodů: Ukážu především, co máme se svého dnešního moderního stanoviska proti křesťanské mravouce. Dnes se řítí víra v svět záhrobní a opírají-li se mravní zásady o zjevení a pod., kácí se zároveň s onou věrou. Hlavní zásadou moderní mravouky musí býti upravení a uvědomění poměru mezi jednotlivcem a celkem. Pak vytýkám hlavní rozdíly mezi mravoukou náboženskou a světskou: 1. Trpnost, se kterou člověk officielního náboženství přijímá, co se mu k věření předkládá proti činorodé, bádavé snaze po sebezdokonalení u opravdu moderního mravního charakteru. 2. Nemožnost na církevní morálce něco měnit, kdežto morálka světská může se přizpůsobovati poměrům a pokračovat s dobou. — Obecně platná mravouka povstala za docela jiných poměrů kulturních a hospodářských; dnes — mravní člověk koná dobro, poněvadž cítí v sobě závazek prospěti společnosti a státi se jejím užitečným členem a ne, poněvadž se mu to na věčnosti odplatí.

*

Křesťanství nám representuje se svou mravoukou stupeň na dráze mravnostního vývinu lidstva; je nepopíratelno, že vynikalo neobyčejně nad svou dobu, takže některé jeho zásady dodnes stojí neochvějně. Všeho ale přijímati nemůžeme; my jsme udělali pokrok a některé věci dnes odmítáme. Uvádím aspoň to hlavní, co proti křesťanské mravouce namítá moderní věda (dle Haecklových Welträtsel): je to pohrdání, jaké má křesťanská mravouka k vlastní osobě, k vlastnímu tělu, k přírodě, kultuře, rodině a ženě.

1. pohrdání sebou samým: křesťanská mravouka přehání lásku k bližnímu na útraty sebelásky. Známy jsou příkazy: vezme-li ti někdo kabát, dej mu také plášť; jinými slovy: když tě nějaký darebák připraví o polovici jmění, dej mu také druhou polovici; anebo: milujte své nepřátele, žehnejte těm, kteří vás proklínají. Je to příkaz velmi ideální, ale v praxi se s ním nedá nic dělat. Křesťanství potírá egoismus (sobectví) v zásadě, a přece je tento pud k sebezachování nevyhnutelně potřebný; skoro nic velkého, vznešeného nebylo provedeno bez egoismu.

2. pohrdání tělem: křesťanství vidí v těle lidském jen pomíjející schránu pro nesmrtelnou duši, a proto mu nepřikládá žádné důležitosti. Proto zanedbává péči o tělo a jeho čistotu, v pravém opaku ku klasickému starověku. V křesťanské mravouce scházejí úplně četná denní umývání atd., jak je nacházíme u mohamedánů, Indů atd. Ideálem zbožného křesťana je ve mnohých klášteřích člověk, který se nikdy nemyje a neobléká, nikdy nepřevléká svou ušpiněnou kutnu a který tráví svůj život bezduchými modlitbami, nesmyslným půstem atd. místo toho, aby pořádně pracoval.

3. pohrdání přírodou: křesťanství činí člověka stvořeného k obrazu božímu středem všeho a staví ho nad ostatní přírodu. U křesťanství nevidíme nic o lásce a soucitu se zvířaty (psy, koni, dobytkem atd.), jak ji nacházíme u starších náboženstev, zejména v budhismu. Kdo žil delší dobu v katolické jižní Evropě, byl často svědkem mučení a trýznění zvířat, jež bývá tamními lidmi ospravedlňováno významnou poznámkou: Nejsou to křesťané! Naproti tomu moderní věda nás učí, že jsme příbuzni se ssavci a že tato zvířata mají nervy a smyslové ústroje podobné jako my. A přírodovědecky vzdělaný člověk, který ví, že ta zvířata cítí radost a bolest právě tak jako my, nikdy se nepropůjčí k podobnému týrání.

4. pohrdání osvětou: dle Krista je ten zdejší bezcenný život pouhou přípravou na lepší život záhrobní, a proto žádá křesťanství, aby člověk statky pozemské málo cenil. Sem patří v první řadě věda a hlavně vědy přírodní, které v 19. století tak neobyčejný pokrok učinily. Ne nadarmo se říká, že papežský index obsahuje seznam nejpřednějších vědeckých děl uplynulého století.

5. pohrdání rodinou: nám jest rodina základem společnosti a zdravý život rodinný podmínkou spořádaného státu. Kristus arci měl mysl upřenou na život záhrobní a proto právě tak jako statky pozemské také rodinu hrubě necenil. O jeho stycích s rodiči a příbuznými evangelia vypravují velmi málo, pohlavní láska zdála se mu spíše nutným zlem, a ještě dále v tomto směru zašel Pavel, který v listě ke Korintským hlásá, že je dobře nedotýkati se ženy. (kap. 7.).

6. pohrdání ženou: Kristus sám byl svoboden a proto nepoznal onoho zušlechtění lidské bytosti, jaké pramení z těsného soužití muže a ženy. Těsný pohlavní styk je proto právě tak důležit jako duševní vespolné pronikání obou pohlaví a vespolné doplňování, které si muž a žena poskytují právě tak v praktických potřebách denního života jako v nejvyšších výkonech činnosti duševní, kde žena podporuje muže bojujícího za uplatnění nových zásad a j. A také vidíme, že čím výše se vyvíjela osvěta, tím více stoupala vážnost ženy;

vždyť to jest pramen, z něhož vytryskly nejnádhernější květy poesie a umění. Kristovi arci tento názor byl úplně cizí; on sdílel běžný názor orientální, dle něhož je žena tvorem muži podřízeným. A teprve postupem doby kultura rozšířila v těchto otázkách správnější názory, jakož také za našich dnů v zemích nejpokročilejších je postavení ženy nejvýhodnější. *) Jak nesprávné, protipřirozené je tu stanovisko křesťanství (viz kněžský celibát!) a jak strašlivě se mstila potlačená příroda, to nacházíme na každé stránce středověkých dějin papežství — a konečně i do dnes každou chvíli kolem sebe.

Bylo by tedy leccos, co můžeme namítati proti mravouce dnes ve školách a s kazatelen hlásané. Je tu ale ještě jeden důležitý moment: mravouka opírající se o náboženství je závazná vždy jen pro příslušníky dotyčného náboženství; ona spočívá z větší části na názorech úplně přežitých, neboť drží se pevně starých tradic. Dnes víra v svět záhrobní, kterou náboženství spojilo s morálkou, mizí, a morálka tím pozbývá své hlavní opory. A tu hrozí u mnohého vážné nebezpečí, že se zřícením se důvěry v pravdy náboženské se u něho zřítí také zásady mravní. Proto dlužno nyní položiti váhu na výchovu jednotlivce a prozkoumati, jak jednotlivce uvésti k mravnosti. A pak: mravouka opírající se o poznatky vědecké, zbudovaná na požadavcích zdravého rozumu, bude platná vždy a všude, pro každého, ne pouze pro příslušníky jistého náboženství. Ostatně a priori, již předem, můžeme předpokládati, že nauky, které se hodily pro národy stojící na docela jiném, středověkém stupni vývoje kulturního, nebudou se hoditi v plném rozsahu pro nás, jichž obor poznání se tak rozšířil. V plném rozsahu pravím, není pochyby, že jisté jádro věčně a všude platných pravd tu bude také, a to že i ve změněných poměrech budeme s to podržeti.

My tedy musíme vybudovati svou mravouku na poznání vědeckém; a zde postavila moderní věda o mravouce, zbudovaná hlavně Spencerem, jako hlavní zásadu: zjednání zdravého souladu mezi egoismem a altruismem, to jest mezi láskou k sobě a láskou k celku. Povinnosti člověka spočívají na zdravém podkladu sociálních pudů, které nacházíme u všech vyšších obratlovců. **) Chce-li člověk eksistovati a býti šťasten v řádné společnosti, musí usilovati netoliko o blaho své vlastní, nýbrž i o blaho společnosti, ku které přináleží. Musí býti přiveden k poznání, že její zdar jest jeho zdarem a její utrpení i poškozením jeho samého.

*) Nejlépe se jim vede v protestantské Anglii a bezkonfesijní Americe, kde snad už opravdu není sboru, který by jim nebyl přístupen. A v katolickém Rakousku?

**) Už zvířata zakládají rodinu a starají se o ni, včely a mravenci mají vzorný společenský život, nad jehož důmyslným uspořádáním žasneme, čím více jej poznáváme.

Tyto ideje jsou podkladem každé demokratické společnosti: na jedné straně úplný vývoj celé lidské osoby svobodou, na druhé uvědomění si společenské solidarity, vedle mne jest zde ještě řada jiných osob. — Ovšem tyto zásady svobody a solidarity nesmějí býti chápány ve smyslu přeneseném tak, aby se jich mohlo užívati na poli pouze politickém. Nutno se snažiti o odstranění všech nerovností, které pocházejí ne z přírody, nýbrž ze způsobu, jakým je společnost uspořádána a nahraditi je aspoň postupně vždy větším uplatňováním spravedlnosti společenské. Nelze tedy za výlučné pravidlo lidského jednání dáti pouze egoism neb altruism, nýbrž nutno v obou směrech bráti ohled na to, co je v nich přirozeného a oprávněného, doplniti jeden druhým a nalézti v jejich rovnováze prostředek, jak smířiti práva člověka s jeho povinnostmi k rodině, národu a lidstvu.

Je to stanovisko tak jasné, že nelze pochopiti, jak mohlo křesťanství hlásati naprosté potlačení egoismu a nietzscheovská panská morálka naprosté potlačení altruismu a bezohledné uplatňování vlastní osoby. Oba pudy jsou k udržení společnosti stejně potřebny a důležity: egoismus umožňuje sebezachování jednotlivce, altruismus udržení rodu a druhu. Kristus ten zákon vyslovil větou: Miluj bližního svého jako sebe samého a evangelisté dobře připojují: není většího zákona, než tento — v těchto dvou požadavcích spočívá vše, zákon i proroci.

Stěžejná tato zásada: morálka člověka je dána vztahem mezi tím, jak se uplatňuje člověk a mezi společností, v jejímž rámci žije, — je tak důležita, že ji chci objasniti několika myšlenkami vybranými z publikace o pařížském kongresu Volné Myšlenky, které v této souvislosti snad ostřeji vyniknou.

My chceme jen zopakovati důvody, pro které myslíme, že zásady mravnosti, mravného jednání lze vyvoditi pouhým rozumem.

Co hlavně vytýkáme člověku žijícímu dle náboženské morálky, jest jeho trpnost, pasivnost, netečnost k okolí. On nemusí při hledání svého blaha bráti ohled na spásu všech, on jest zodpověden pouze sobě samému.

Tento rys nemohu dost důtklivě vyzdvihnouti. V něm zvlášť důrazně proniká, proč je dnes křesťanská morálka vlastně protisociální. *) Účelem člověka jest, aby plnil přikázání a tím způsobem se připravoval na život posmrtný. Přes všecko mluvení o křesťanské lásce a milování bližního zůstává faktem, že dle křesťanského názoru může blaženosti věčné dosíci i ten,

*) Na svou dobu byla značným pokrokem ve smyslu sociálním, dnes následkem změněných poměrů hospodářských a kulturních v lecčems nevyhovuje.

kdo úplně o samotě slouží bohu. A to je myšlenka pro moderního člověka nepřijatelná. Bolest všech je bolestí naší, my nedovedeme si představiti úplného štěstí bez vědomí, že jsme svou hřivnou přispěli k zmírnění lidské bídy a zvýšení lidského štěstí, a kdybychom do nejzazších pustin prchli, vždycky by nám znělo do uší úpění ubohých, které drtí kolesa osudu. A mimo to je znakem křesťanské morálky trpnost, s jakou přijímá osud a ve které, jak se zdá, se ozývají vlivy náboženství budhistického.

Panuje-li na zemi nespravedlnost, bůh to dovoluje; já se nepotřebuji o nic starat, jednou přijde hodina spravedlnosti, ať už zde na zemi, anebo tam na onom světě, o to se Bůh postará. Takový člověk upřímně náboženský se zříká, on resignuje, snáší bolest, odporuje jí i při násilí, které se mu činí, on nečiní zla a předem žije v blaženosti, o níž sní. On odumírá úplně životu pozemskému. A to my nechceme. My chceme činy. Naše jednání musí směřovati k tomu, abychom ze společnosti, ve které žijeme, učinili něco jiného než divadlo stálých potyček, a sice mírem, přátelstvím, říší vyšší harmonie, jež sluje spravedlností. My nesmíme se vzdalovati života bojujícího. My nesmíme vyhýbati se zápasu se zlem. My nemáme po ruce nebeské náhrady, a proto nesmíme se ukolébati snem o Městě Božím, nýbrž musíme žíti mezi lidmi a jsme si jisti jen toho dobra, které zde na zemi konáme.*) Morální život je pro nás positivní snaha po tom, abychom změnili nespravedlivosti zdejšího prostředí společenského a přírodního lepším řádem. Proti trpné, resignované oddanosti náboženské chceme činorodou vůli, která by zaručovala lidské osobnosti plnou svobodu a poskytovala jí tím možnost plného rozvoje a na druhé straně uvedla svobodu tuto ve shodu se všemi ostatními ve společenské vzájemnosti.

Další důležitý rozdíl i světská morálka nemá povahy rozkazovací, není to dogma vnucené vůli nějakou nadlidskou neznámou silou, nýbrž naopak je to předpis rozumu, jemuž se duch lidský podrobuje, uznav jeho oprávněnost a nezbytnost jak pro společnost tak pro jednotlivce. Tak na př. aspoň na jednom příkladě abych to ukázal; čtvrté přikázání zní: miluj otce svého a matku svou, abys dlouho živ byl a dobře se ti vedlo na zemi, t. j. budeš-li mít otce a matku rád, povede se ti dobře zde na světě a ty se budeš moci svému dobrému postavení hodně dlouho těšiti. Okamžik přemýšlení nás poučí, jaká hrozná morálka to je, jaké kramářské skoro kupčení s jedním z nejkrásnějších citů, které nám příroda vnukla. Naproti tomu občanská, světská mravouka praví: „Vy jste viděli, milé dítky, jak vás má vaše matka ráda, jak o vás a vaše štěstí pořád pečuje, abyste byli dobře vychováni a vzděláni, s jakou obětavostí o vás pečuje, když jste v nemoci. Vy vidíte také denně svého otce pracovati, aby vám nic nescházelo a abyste dostaly patřičné vychování. — Vaši rodiče jsou mnohem starší než vy; oni vám dávají příklad práce a ctnosti: vy musíte je ctíti. Oni vám dávají bez ustání důkazy své lásky, oni vás mají raději než sebe samy: vy je musíte milovati. Konečně, vy nedovedete žíti bez jejich péče; oni si ukládají tisíceré námahy a často tisíceré svízele a obmezování, aby vás učinili řádnými členy lidské společnosti, kteří by se ze života mohli těšiti; za to jim jste povinováni vděčností.“ —

*) A ne toho, které se nám po smrti slibuje.

Další důležitý rozdíl mezi oběma mravoukami spočívá v neměnitelnosti křesťanské morálky.

Theologická morálka podává souhrn pravidel nutných k vyplnění božské vůle, o nichž nesmí býti diskutováno, a byla sdělána před dvěma tisíci lety a byla sestavena tak, že se hodí pro všechny budoucí časy, ať jejich životní podmínky jsou jakkoliv složité a změněné. Vášně, rozumování, duševní svoboda, bezodkladné štěstí již zde na zemi atd. jsou zla, která jest nahraditi klášternickým asketismem, jenž pokládá za nejvyšší ctnosti obyčeje opačné našim normálním přirozeným potřebám: bezženství, odříkání, pokoru, otroctví, pohrdání tělem a jiné. Jmenovitě zásada změny, vývoje, která je právě zákonem života a platí dnes pro všecky obory lidského poznání a bádání, pokládá se za hořké zlo.

Naproti tomu jednou z hlavních zásad naší morálky jest její měnitelnost. Ona nestaví železná, věkoplatná ustanovení, nýbrž uznává i zde zásadu vývoje, platnou pro celé tvorstvo. Morálka nemůže míti povahu absolutnosti, naprosté závaznosti, nýbrž vyvíjí se jako společnosti, pro něž a jimiž je tvořena; mění se podle různých podmínek času, země a společenského režimu, v němž se jí použije.*)

Tato morálka je stanovením svazků, jež sjednocují člověka s přírodou na základě zákona solidarity, jenž má v mravním světě stejnou důležitost jako zákon o zemské tíži ve fysice; ona staví v první řadu při svém pozorování fakt: práci a spravedlnost. Takováto morálka může býti pouze jediná a nezměnitelná, ale je různotvará dle civilisací; ona obmezuje se na to, že shrnuje v pravidla schopná zdokonalení praktické prostředky užitečné čin-

*) My jsme si vědomi toho, že nemohou platit stejná pravidla u lidí, kteří žili pod zotročujícím vlivem římského imperia s jeho dělením občanstva na rozličné třídy a kasty a s jeho nedokonalým poznáním přírody atd., a u moderního člověka, který se nezastavuje se svou kritikou před žádným pojmem a autoritou, kterému přírodní vědy otevřely pohled na povahu vesmíru, který v konstituční formě sám hledí si dávati zákony a vládnouti.

nosti, prostředky odpovídající souhrnu vědomostí každého času.

Dnes máme společnost s vysoce vyvinutým zřízením průmyslovým, se zjemnělým ústrojím společenským, při němž báječně zdokonalené dopravní prostředky atd. členy celé lidské společnosti vždy více k sobě pojí a působí, že osud jednoho je závislý na osudu druhého. A je to absurdní žádati, aby nastávajícím občanům takových států byly vpravovány mravní názory polodivokého kočovného národa, který se léta potuloval po poušti.

Zbystřil se náš rozum, zjemnilo a zdokonalilo se naše společenské zřízení, — a morálka by se neměla měnit?

Ostatně i sám pohled na dějinný vývoj nás přesvědčí o tom, že naše nynější nazírání na mravouku představuje pokrok, zapříčiněný a podmíněný dějinným vývojem. V době vzniku křesťanství vládli světu neobmezení římští imperátoři, vzor vládců absolutistických, kteří samovolně rozhodovali nad majetkem i životem svých poddaných i celých národů. A jak jsem nahoře řekl, názory o bohu jsou vždy odleskem, výrazem nejvnitřnějších názorů a stupně kulturního dotyčné doby. A tak také vznikl názor na boha jako mračného monarchu, který tam někde vysoko trůní a odtud diktuje své zákony, které jeho pokorní poddaní musí přijímati a s bázní a třesením vykonávati, nepřemítajíce o tom, jsou-li oprávněny nebo ne. Revoluce francouzská despotický absolutismus povalila a uvolnila dráhu svobodě národů a související s tím svobodě myšlení a bádání. Dnes nesmí již nikdo vydávati zákony a rozkazy řídě se při tom pouze svým rozumem a svou vůlí. Dnes mají parlamenty a zákonodárné i poradní sbory právo nařízení taková zkoumati a po případě i odmítati. Před žádnou autoritou světskou se lidský rozum nezastavuje, a tak i na poli mravouky chceme věděti, proč se nám to a to k věření předkládá. Proč já mám věřiti, že ten lidský život je pouze slzavým údolím, ve kterém mám na sebe bráti pouze bídu a svízele, za něž budu někde na onom světě odměněn? Proč nemám chtíti své štěstí už tady na zemi? Atd.

A ještě jedna věc umožnila vznik této morálky, kde každý jest odkázán pouze na sebe a o společnost se nestará. Byla to věc velmi triviální, která ale velmi zajímavým způsobem ukazuje, jak morálka není pranic nadpřirozeného, bohem zjeveného, nýbrž je podmíněna tím sprostým hmotným světem a jeho poměry i tam, kde myslí, že je nad něj úplně povznesena. Byl to nedostatek dopravních prostředků a slabá zalidněnost země. To způsobovalo, že se lidé o sebe nestarali, jeden k druhému nemohl, celé národy jeden o druhém nevěděly, a koho společnost mrzela, ten se sebral a odešel někam do pustin, do lesa, kde ztrávil třeba celý život a o nikoho se nemusil starat. Dnes u nás poustevníků není. (Dokončení.)

❧ ❧ ❧

Konfiskace na konfiskaci

stíhá všechny naše časopisy a brožury, a to v rozměru nevídaném.

Také první vydání tohoto sešitu „Volné Myšlenky“ bylo konfiskováno, a sice vytrhalo nám státní zastupitelství ze dvou článků: dra A. Svobody: „Příroda a bůh“ a inž. Kalivody: „Židovství jako náboženství otroků“ celou řadu odstavcův, a to v úhrnném rozsahu 2 a půl strany. Tím staly se oba články úplně nesouvislými, takže jsme raději celé **(4½ strany!)** vypustili. Dáme je interpelovati a pak je čtenářstvu znovu **celé najednou** předložíme.

Místo zabavených článků přidali jsme jednak další sloupce k článku předcházejícímu a jednak jako protest proti tomuto výminečnému stavu tiskovému, ve kterém se naše časopisy nacházejí, otiskujeme tuto **interpelaci** poslance L. Austa na pana ministra spravedlnosti, podanou v parlamentě dne 17. června roku 1908:

Vaše Excellence!

Konfiskační libovůle pražského státního zastupitelství neustává pracovati k tomu, aby podvrátila v myslích občanstva **i poslední zbytky důvěry v nějaký pevný právní řád.**

Zejména časopisy protiklerikální konfiskují se **s vyloženou svévolí,** vychází se zde ze stanoviska, že list musí být skonfiskován, protože je protiklerikální, ať už v daném případu je obsah jeho jakýkoliv. O konfiskaci protiklerikálního listu je často rozhodnuto již dříve, nežli se povinný jeho exemplář úřadům tiskovým vůbec do ruky dostane.

Podáváme některé ukázky takové, občanstvo krajně pobuřující konfiskační praxe.

V 1. čísle IV. ročníku v Praze vycházející „Volné Myšlenky“ zabavena byla na příklad v článku „Milič Druhý: Otevřený list kněžstvu moravskému“, tato slova:

„Nikde na světě není tolik vražd v rodinách, mezi nejbližšími krevnými příbuznými, jako na Moravě. To je výsledkem Vaší tisícileté výchovy! Místo abyste zanechali nesmyslů a surovostí biblické dějepravy, jimž se dnes smějou desítiletí hoši, vyrábíte stále nová a nová, ještě nesmyslnější dogmata.

Místo abyste očistili vznešenou náuku Kristovu ode všech pozdějších přívěsků, ji zatemňujících a obracejících ji na ruby, a kázali lásku k bližnímu, bez ohledu na jeho víru a přesvěd-

čení, hlásáte nenávist nejen k jinověrcům, ale i k vlastním dětem, jsou-li modernějšího názoru na svět.

Místo abyste se starali o příchod království božího na svět, vychvalujete lidu zastaralé otrocké řády a držíte s každým, ať národním nebo sociálním utiskovatelem.

Místo abyste byli příklady pokory, střídmosti a čistoty, nadýmáte se nad všechny stavy, máte ve svých řadách největší žrouty, pijany a smilníky.

Místo abyste pracující lid povzbuzovali a řekli mu, že práce jest zdraví prospěšná a nutná, hlásáte mu, že práce jest trestem božím za první hřích a sami se také štítíte jakékoliv práce.

Místo abyste pobádali hmotně pracující lid, by týdně aspoň jeden den — neděli — věnoval práci duševní, sebe vzdělával a povznášel k Bohu, varujete jej před knihami, před každým otevřením očí a udržujete jej tak pod vládou tmy.

Místo abyste sloužili lidu svému, z něhož jste se zrodili, dáváte sobě líbati ruce od vlastních matek a dáváte sobě platiti od něho nekřesťanské obnosy za každý výkon církevní.

Místo abyste sobě vážili svého rodného jazyka a modlili se s národem k Bohu jazykem lidu srozumitelným, zavádíte latinu i do nejmenších obřadů, které ještě před málo lety konaly se česky.

Místo abyste učili lid klaněti se Bohu v duchu a v pravdě, omamujete jej obřadní parádou, proti níž horlil nejvíce sám Kristus, Váš Pán.

Místo abyste sloužili Bohu a jako sluhové boží jednali, učinili jste se pány Boha, uzavřevše jej do svých kostelů a namlouvajíce lidu, že Vy jste jeho plnomocníky a že lid musí k Vám, když chce cokoliv od Boha."

* * *

V jiných dvou článcích téhož čísla „Volné Myšlenky" zabavena byla tato slova:

I. „Náboženství jako překážka pro správné poznávání přírody, náboženství a jeho úkony jako pramen a udržovatel chorob duševních a tělesných, náboženství překážkou přirozeného způsobu života atd., co tu námětů ku vědecké práci!

Kdy budou u nás zužitkovány vědecky a kdy theoretické poznatky uvedeny v praxi?"

* * *

II. „Jakých zvláštních zločinů jsem se dopustil od té doby, co jsem pozbyl víru v „onu velikou ideu"? Opravdu — nečinil jsem nic zvláštního a mimořádného.

Naproti tomu, když věřil jsem v tuto ideu, nebyl jsem zase nijak zvláště lepším člověkem, a od té doby, co idee této nemám, necítím, že bych se byl nějak zhoršil. A jako já, tak jest i ostatní svět. Proč měli by lidé býti horšími, když oné idee pozbudou?

O tom není důkazu. Dokázáno jest však, že ti, kdož věřili v záhrobní život, dovedli státi kol planoucích hranic, zatím co lidé umírali v plamenech, kdy Servet hořel v Ženevě, Savonarola ve Florencii, tisíce jiných ve Španělsku, v Německu, a ti lidé okolo planoucích hranic zůstávali necitelni k zoufalým křikům obětí, které je prosily o záchranu. Říká se, že lidé stanou se lupiči, až víry povzbudou. Naopak mohlo by se říci, že byli jimi, když věřili."

* * *

Hned následující 2. číslo IV. ročníku „Volné Myšlenky" bylo zabaveno zas, a sice byly zabaveny následující věty z článku: „Italský kacíř Lucilio Vanini."

Aby zřejmou byla bezdůvodnost konfiskace této, uvádíme i tyto zabavené věty v doslovném znění, jak následuje:

„Církevní dějiny jsou po dlouhá a dlouhá staletí jedinou řadou mučednictví lidského ducha, který je po věky v boji proti „papežské ukrutnosti a dogmatickým pověrám".

*

„Poznal (Vanini), že svatí a mučedníci církve nejsou než nemocní: hypochondři, epileptici, osoby hysterické a lidé s chorobnou obrazotvorností; potíral stále kult těchto nepravd a strašidel vymyšlených vrchnostmi jen proto, aby udržely v moci poddané, a kněžími, kteří stáli zase o světské hodnosti a bohatství; tyto historky dali si kněži potvrditi biblí, jejíž původní ráz nikdo nezná, která však uvádí zázraky, hrozí odplatou a tresty v životě budoucím, odkud se dosud ovšem nikdo nevrátil, aby ji usvědčil z nepravdy.

Bůh je příroda, která je počátkem všeho pohybu. Všecko je možno zdokonalovati, i boha; ale mocnější boha je ďábel, který svedl Adama, týral Joba, zničil dvě třetiny lidstva, vládne čtyřmi třetinami celé země, a to vše proti vůli boží.

Tímto způsobem a podobnými kázáními vysmíval se a ničil theologické učení; to mu ovšem vyneslo pronásledování se strany svaté církve římské, ale i protestantské, neboť všecka náboženství jsou v jednom bodě za jedno: mají za podklad dogma, to jest zdánlivou pravdu, o které se nesmí pochybovati, ani bádati; proto se všechna náboženství pokládají za jedině pravá a všecka se stávají stejně nesnášelivými a stejně brutálními proti kacířům."

* * *

Stejné a stejně nezákonné pozornosti státního zastupitelství v Praze těší se i lidový

v Praze vydávaný protiklerikální měsíčník „Havlíček“. Vyšla dosud pouhá dvě čísla a obě byla konfiskována. Jak malichernou a zlovolnou je zejména tato konfiskace, ukážeme zase nejlépe doslovným citováním zabavených statí.

V prvním čísle „Havlíčka“ zabavena byla v článku „Volná Myšlenka“ tato slova:

„Svobodná zkouška není nic jiného než volná myšlenka.

Máme všechno právo zkoumati a poznati, co se skrývá za těmi starými dogmaty, tím hůře pro nás, nenalezneme-li tam než starobylé povídačky a dávnověkem posvěcené báchorky.

Vidíme, že to náboženství římské, aby vykořistilo lidskou hloupost a nevědomost, smýká a pohazuje člověkem zoufale mezi těmito dvěma poly — nebem a peklem, jež jsou jeho základními dogmaty. — S touto alternativou (jedinou možnou volbou) naděje a zoufalství kněz zmocní se člověka v nejútlejším dětství a „dresíruje“ ho doslovně tak, jako dresírují mladého psa střídavě mezi bičem a kouskem cukru.

Nyní skákej podle noty, naivní křesťane, hle, tu jest cukr a tamto jest bič!“

V článku téhož čísla „Malomoc kněžských modliteb“ nelíbila se pražskému státnímu zastupitelstvu zase tato slova:

„Znáti potřeby rostlin, znáti látky, které jako potrava jsou nejprospěšnější, dovésti svých vědomostí prakticky užiti — a můžeme býti jisti, že práce naše ponese užitek zasloužený. Čtěme takové spisy, které poučují; zkoušejme a obohacujme duševně sebe i své nástupce!

Nebudeme potřebovati, ba více, bude se nám všecko to modlení, ty průvody a prosby zdáti zbytečnými. Jen práce může míti výsledek; úroda je vždy výsledek práce — a ne litanií a kropení „svěcenou vodou“.

* * *

V témže čísle „Havlíčka“ zabaveny byly ještě tyto dvě zprávy:

„Učení o očistci jest příčinou a současně důsledkem zpovědi — nemálo přispívá, že lid na duchu malomyslní a na statcích chudne a následovně upadá v porobu věčnou. — Aby vykoupili duše otců a dědů z těch muk očistcových — v naději, že i jejich duše budou podobně vykoupeny od jejich synův a vnukův — zanášejí věřící kněze nejen tím, co si od úst utrhnou (přebytky), ale také mnohdy nezbytné životní potřeby obětují za tím účelem. Odtud pochodí nesmírné bohatství kněží, a z toho jejich bohatství rodí se náklonnost k tyranii a z toho dvojího kořene vzrůstá dvojí všeobecná poroba (poroba duševní a hmotná). — Odtud chudý lid — a to bývá ten lid v každé říši — přichází na mizinu takto pod tyranií katolickou — a musí v ní zůstati tak ponížen, udupán, aby nikdy mu ani nepřipadlo pokusiti se osvoboditi od jha otrockého. — Kněži naproti tomu, někdy sice též chudí, ale přece ne chuďasové, jací by měli býti — ve smyslu evangelia — takovým způsobem zbohatnuvše nesmírně (také jich proto přibylo mnohonásobně) a zhrdnuvše, jsou nuceni následkem nesmírného zbohatnutí církve spojovati se s utiskovateli lidu a státi se také jeho utiskovateli, aby si to bohatství zachovali.

Vittorio Alfieri.“

„O neomylnosti papeže. Národ, který věří, že může býti člověk — papež — který representuje (zastupuje) bezprostředně boha (na zemi), že existuje člověk, který se nemůže mýliti, ten národ jest jistě duševně otupělý. Ale nevěří-li v něho a jest stihán proto násilím mocnějšího, upadá na stupeň lidí prvotních, až uvěří v papeže ze strachu, synové jeho pak ze zvyku a vnuci z otupělosti. Hle, jakým způsobem národ, který zůstal katolickým, musí nezbytně pomocí papeže a inkvisice státi se nanejvýš nevzdělaným (neuvědomělým), zotročilým a otupělým duševně.

Každý národ, který věří a připouští takovou autoritu, stává se otrokem na věčné časy.

Vittorio Alfieri.“

* * *

V 2. čísle „Havlíčka“ propadla konfiskaci skoro polovička článku „Církev katolická — matka věřících.“ Upozorňujeme výslovně na to, že i prosté konstatování církevní nauky o poslouchání vrchností shledáno bylo závadným, ač věta tato téměř doslovně opakuje pouze to, čeho dočísti se může státní zástupce v každém katolickém katechismu. Uvádíme doslovně zabavenou stať i s dvěma předchozími nezabavenými větami, aby nebyl smysl citovaného místa porušen:

„Dávala do klatby císaře a knížata a sesazovala je s trůnu, když tito jí byli nepohodlnými. Ozvala se tedy rázně vždy, kdykoli hrozilo nebezpečí jejímu světskému panství, tím spíše tedy bylo její povinností zastati se ujařmeného lidu selského.

Ona však nejen že jediným slovem nevytkla světským vrchnostem jejich surové, nekřesťanské jednání vůči jejich poddaným, ale naopak napomáhala jim udržovati lid v otroctví, děsíc jej hrůzou a strachem před tresty pekelnými, kdyby neposlouchal ve všem svých vrchností. Říkala mu, že vrchnosti sluší poslouchati, ať je dobrá nebo zlá, poněvadž je bohem ustanovená, a kdo se vrchnosti protiví, bohu že se protiví. Na panstvích pak jejích služebníků nebylo jistě poddaným lépe nežli u světských vrchností.

Na Olomoucku v jedné obci, která patřila pod panství jezovitů „Na hradisku“ u Olomouce, dosud říkají, že, když robotníci jeli s povozy na robotu, kola vozů vydávala stenavé zvuky „jezoviti“, „jezoviti“. To, myslíme,

nesvědčí o veliké blahovůli jezovitů ke svým poddaným. Tak bylo tedy za doby roboty. Seznali jsme, že katolická církev byla matkou pečlivou a starostlivou jen nepatrné menšině šlechticů a vladařů, poddanému lidu byla ale tou nejhorší macechou.

A zdaž nyní je to lepší? Vzpomeňte si na poznaňské Poláky, na uherské Slováky, Čechy v uzavíraném území, zdaž se ozvala proti jejich utiskovatelům? A přece aspoň Slováci i Poláci jsou věrnými syny církve katolické.

Této však jde předem o zachování dobrých styků s utiskovateli a proto jistě ani prstem nehne pro utiskované. Ba, Slováky ani nepřipustil k sobě vídeňský nuncius (papežský vyslanec), když si šli jemu stěžovat na útisky se strany biskupa Párvyho. Moravští kněží poslali do Říma memorandum týkající se sesazení faráře Hlinky jmenovaným biskupem Párvym, jeho „svatost“ jim však ani neodpověděla, a přece farář Hlinka proti Párvymu je skutečným světcem.

Vidíme tedy, že církev staví se také dnes na stranu utiskovatelů proti utiskovaným. Ukázali jsme, v jakém blahobytu žil prostý lid za panství šlechty. Nuže, všimněme si, že v táboře církve bojující bojují v prvé řadě zase všichni ti nynější Marradasové a Huerťové, kteří nemohou utiskovati lid jen proto, že tento se už utiskovati nedá, poněvadž je uvědomělejší následkem většího vzdělání.

Nevěřte proto slovům klerikálů, že církev je matkou potlačovaných a pronásledovaných; ty tisíce hořících hranic středověkých, ty strašné soudy inkvisiční, ty nesnesitelné útisky lidu poddanského právě za doby, kdy ona byla skoro na vrcholu své moci světské, dotvrzují opak.

Proto nejlépe, jak Havlíček řekl, nic jim nevěřiti a ničeho jim nedávati. Kdo klerikálům dává, dává na svá vlastní pouta a karabáč.“

* * *

Toto doslovné uvedení zabavených statí ukazuje nejlépe, jak **svévolně** se v Čechách konfiskuje. Ta okolnost pak, že oba jmenované časopisy stihá konfiskace docela pravidelně a číslo za číslem, ač ani v jediné větě zabavené nelze shledati zákonem zapověděné „tupení a snižování církevního učení, zařízení a obyčejů“, svědčí zjevně o tom, že **konfiskuje se s brutální svévolí** bez nejmenšího ohledu na platná ustanovení zákonná.

Vodítkem takové konfiskační praxe není ani z daleka zákon, nýbrž jedině přání zpátečnické politické strany, cizí politické moci, jejíž římský náčelník roku 1868. proklel a zavrhl základní zákony tohoto státu.

Pochybujeme velice, zda takovým vyloženě nezákonným konfiskováním autorita úřadův a státních zákonů získá, a zda taková konfiskační praxe, které se dnes už celá kulturní Evropa směje, je způsobilou, aby odčinila nepříliš dobrou pověst naší říše v cizině, **pověst evropské Číny?**

Ale nehledě ani k tomu všemu, je **všecko toto konfiskační papírové hrdinství docela bezúčelné.** Že by se konfiskováním několika článků nebo vět dal zastaviti postup veliké, světem hýbající myšlenky, toho názoru nebyl a nebude nikdo, **kdo jen trochu zdravého rozumu si uchoval,** to mysliti a čekati může dnes už jen **nějaký takový titěrný pidimužík,** takový světa a života neznalý **duševní chuďas,** o jaké ovšem v dnešním byrokratickém aparátu není nikdy nouze. Dociluje pak se konfiskacemi takovými vždy jen pravý opak toho, co bylo zamýšleno.

Autorita úřadů — ovšem vlastní jejich vinou — klesla dnes už do té míry, že **konfiskace v praxi neznamená zákaz, ale doporučení a velmi pronikavou reklamu,** do té míry, že pisatelé, když seznají, že všecka reserva, jakou si dobrovolně ukládali, aby se zbytečného konfliktu s úřady vyvarovali, je marnou, odloží posléze i tyto ohledy docela.

Podepsaní se proto táží:

„1. Je Vaší Excellenci známo, že konfiskační praxe provozuje se v Praze ne na základě zákona, ale **podle libustek arcibiskupa a jeho konsistoře,** že konfiskuje se i sebe věcnější a střízlivější kritika církve a klerikalismu ano i prostý citát z katolického katechismu?

2. Jest Vaše Excellence ochotna působit k tomu, by úředníkům pražského státního zastupitelství dostalo se poučení o rakouských zákonech, jakož i o jejich povinnostech vůči těmto zákonům, **aby takovými křiklavě nezákonnými konfiskacemi neubíjeli v občanstvu poslední zbytky důvěry v pevný právní řád?“**

❧ ❧ ❧

Dr. TH. BARTOŠEK:

Volná Myšlenka a hnutí abstinentní.

(Předneseno na druhém sjezdu českých abstinentů dne 8. června 1908.)

Hnutí za ostřízlivěním musí radostně vítat a podporovat každý opravdový přítel svobody myšlení. Povolaní odborníci vyložili nám, jak

alkohol i v mírných dávkách požívaný, uvolňuje, zleňuje duševní processy, otupuje ducha, vede k nemyšlení, po případě k fantastickému, nepravdivému myšlení. Tam, kde soustavné požívání alkoholu je pravidelným zjevem, kde naopak střízlivost je výjimkou ano i snad trochu neslušnou výstředností, tam tyto individuelní poruchy stávají se kolektivním nebezpečím. Je u nás obecným nářek, že se málo myslí, že český člověk mnoho spoléhá na různé proroky a fetiše, že není žádoucí duševní samostatnosti, čilosti, píle duševní, sebekritiky, docela dětinsky nepoznáváme svých vad (ani předností), všecku svoji bídu svádíme na „odvěké nepřátele našeho národa“ — tyto všecky vady jsou jistě v příčinné souvislosti s utěšeným prý rozvojem našeho liho- a pivovarnictví.

Uvážíme-li nyní existenční problém našeho národa, národa malého, uvážíme-li ho ne fantasticky, ale právě střízlivě, poznáme, jak právě malý a vzestupný národ nesmí plýtvat duševními silami (škoda je i hmotných sil, peněz a času promrhaného hospodským životem), ale jak velice je potřeba účelně disponovat naší duševní energií, jak velice právě nám jako malému národu je třeba ostřízlivění.

Mluvím k Vám, velectění, jako volný myslitel, jménem této kulturní organisace, která vytkla si úkolem bojovat proti všemu, co svobodnému přemýšlení, svobodnému rozvoji duševních sil brání.

Volná myšlenka, která zápasí za svobodu lidského myšlení a proti všemu, co svobodné myšlence lidské brání, ať už jsou to vlastní předsudky člověkovy nebo zevní překážky svobodného myšlení a jeho projevu, považuje také za svou povinnost, vědouc, že zdravý duch jen ve zdravém těle může prospívati, podporovati každé hnutí, které cílí ke zvýšení životní zdatnosti a upevnění zdraví dnešního člověka. K hnutím těmto na prvém místě sluší počítati hnutí za ostřízlivění, hnutí abstinentní, poněvadž právě pravidelné a dokonce nemírné požívání alkoholu má pro člověka následky velice neblahé v ohledu fysickém, intelektuálním i mravním.

Nebudu zabývati se následky fysickými. V ohledu intelektuelním vidím v alkoholu jakoby materialisovanou nepravdu aneb i úmyslnou lež, sebeobelhávání. Lidé k alkoholu sahají, aby svět viděli jinakým, než jest, a v tom je pak nejen lež, ale i lenost. Místo aby se přičinili, by svět skutečně jiným se stal, místo aby dle svých sil pracovali o zlepšení, spokojují se klamným zdáním. Pravdivý a zdravý kulturní člověk — alkoholik jím není — cítí potřebu viděti správně a nechce býti klamán a šálen. Kulturní člověk myslí, aby našel pravdu a nebojí se jí, ať je mu třeba nepříjemnou, nepohodlnou nebo děsivou. Naproti tomu nekulturní člověk, myslí-li vůbec, nemyslí proto, aby našel pravdu, často bolestnou a nemilou, ale proto, aby zaplašil aspoň na čas svůj duševní nepokoj a došel opět klidu duševního. Proto člověk nekulturní velice rád sahá k alkoholu, a my vidíme dokonce, že alkohol byl primitivním člověkem i zbožněn, alkohol stal se sídlem boha, předmětem bohopocty, ať už ve starém indickém haoma nebo ve víně řeckých dionysovských mysterií a katolických chrámů.

Tento neblahý účinek alkoholu jest v nynější moderní době stupňován ještě tím, že, kdežto člověku barbaru alkohol byl přece jen požitkem občasným, mimořádným, posvátným, dnešnímu člověku už docela sevšedněl, dnešnímu člověku stal se namnoze pravidelnou denní potravou, tekutým chlebem, nezbytným průvodcem, který provází člověka za všech okolností života. Zejména celý náš veřejný i společenský život jest alkoholem jakoby zamořen.

Nutno vytknout ten zvláštní hrubý materialism, jaký alkohol vnáší do společenského života. Lidé nedovedou intimněji si pohovořit mimo hospodu nebo bez alkoholu. Alkohol stává se prostředníkem mezi lidmi. Bez něho je mnohým společenský život a styk nemyslitelný. Člověk člověku nestačí, není živých a intimních styků, vede to k tomu dnešnímu společenskému atomismu.

Také veřejný život trpí alkoholem velice.

Jest to jistě hrozné faktum, že celá dnešní lidová kultura děje se ve znamení alkoholu, že člověk škole jednou odrostlý nevyslechne často jediné poučné přednášky, nepřečte si jediného časopisu, aniž by poučení odtud čerpané nebylo v zárodku hned v něm zamořeno alkoholem. Považuji za nejdůležitější a velice akutní úkol abstinentského hnutí pracovati o rozluku těchto dvou neslučitelných věcí, vzdělání a alkoholu, pracovati k tomu, aby poučení a vzdělávání, jakož i aby diskutování o veřejných otázkách přeneseno bylo do místností, kde účastník není nucen, ale ani sváděn k pití. K takovým účelům mělo by se, dokud nejsou neužitečné chrámy sekularisovány, užívat místností školních, musejních, radničních, a to nejen k účelům ryze vzdělávacím nebo manifestačním, ale i k prostým politickým schůzím jakéhokoli směru, neboť ten respekt zaslouží si každá myšlenka lidská, aby nebyla odsuzována do duchamorného prostředí hospod. V tomto ohledu by jako v mnohých jiných moderní dělnické hnutí mohlo s úspěchem raziti nové cesty. Znamenalo by to pro jednotlivé příslušníky i hmotnou podporu (dělník na účely organisace platí měsíčně 20 h, nejméně čtyřikrát tolik dá, účastní-li se týdenních organisačních schůzí, hospodě, dal-li by na př. 40 h bez hospody, bylo by možno najati místnost líhu

prostou), i hygienický a mravní prospěch, hnutí získalo by na intensitě.

Žijeme v přechodné době. Umírající, vlastně dnes už duševně mrtvý starý svět má k svojí disposici nádherné kathedrály, povznášející mysl už pouhou svou úpravou, kdežto veliké ideje, které tvoří kulturu dnešní doby a kulturu časů budoucích, dosud se krčí, abychom tak řekli, v moderních katakombách, v hospodách. Musí býti snahou nás všech, aby tyto ideje a snahy, modernímu člověku drahé, vyšly už konečně ze svého podzemí na denní světlo, kde by mohly také zdárněji, krásněji a úspěšněji působiti. Úspěšné řešení předpokládá řadu praktických akcí, které by si měl obrat za úkol právě náš zemský spolek proti alkoholismu, jako: získání zásadní ochoty k bezplatnému propůjčování veřejných místností, škol, museí atd., k lidovým shromážděním, zakládání líhu prostých restaurantů, reforma restauračního systému: návštěva se vstupným ku krytí nutné režie, ale bez nucení k pití čehokoliv.

V rámci této úvahy bylo by pojednati také o zušlechtění zábav lidových, které právě dnes pod vlivem alkoholu jsou tak úžasně hrubé a mravně nízké. Nedivíme se, že lid instinktivně lne aspoň k těm mrtvým zbytkům staré kultury, poněvadž kultura dnešní právě vinou alkoholismu jest mu neznámá a nepřístupná. Také zde jest potřebí, aby naučil se dnešní člověk žíti dnešní kulturou, aby přístupnou se stala moderní tvorba literární a umělecká, aby vypěstován byl v něm smysl chápat a cítit toto všecko. A aby toto bylo možno, jest rovněž nutno vybavit náš veřejný a společenský život z hospod.

Volná myšlenka, považujíc za svoji úlohu klestit cestu modernímu, zdravému a harmonickému životu, považovati bude za jednu z předních svých úloh pracovati, kde jen možno bude, k tomu, aby na prvém místě veřejný život náš byl odalkoholisován. Tento požadavek kladl bych na místo prvé už také proto, že je požadavkem samozřejmým. Stalo se mi nejednou, že účastnil jsem se dlouhé diskusní schůze — jednalo se o nejvážnějších otázkách — a po 3—4hodinném trvání musil jsem sám naléhat na její ukončení, poněvadž mezi účastníky i debatteury začínali se objevovat lidé zjevně opilí. Tudíž toto odalkoholisování našeho veřejného života kladl bych na přední místo. Odalkoholisování jednotlivce, odstranění pravidelného požívání lihovin vůbec postupovati bude potom už snáze a samo sebou, jakmile toto nepřirozené spojení moderní kultury a alkoholu, o němž jsem právě mluvil, bude přetrženo. Součinností, nejen tedy planými sympatiemi Volné Myšlenky mohu vás, zejména pokud jde o tento mnou na prvé místo postavený požadavek, ubezpečit už dnes.

❧ ❧ ❧

ELISÉE RECLUS:

Člověk a Země.

Volně zpracovává *František Maštera.*

I. Iran.

Motto: „Vše bylo pusto a prázdno.“ Ale činitelem pořádajícím byl vystěhovalec, sestoupivší s hor.

Zdá se býti libovůlí, začínati popis Země a Národů Iranem. Iran, či nejdůležitější jeho část Persie, objevil se v historii později, než pláně, svlažované Eufratem a Tigridem a zdálo by se tedy, že kraj arijský stojí za krajem semitským, hledě k stáří kultury. Jest to však klamem; Persie jest přednější než Mesopotamie. Smrduté bařiny mesopotamské, zaplavované vystouplým Eufratem a Tigridem a vysušované pálícím sluncem, když vody opadly, byly zprvu neobyvatelné; kultura zvolna postupující, ženoucí před sebou býlí a močály, sestoupila s výšin iranských. Osadníci sestoupivší s vysočiny iranské byli prvními obyvateli nížin mesopotamských; jim patří zásluha, že zregulovali řeky, vysušili bařiny, že stvořili ohnisko pokroku z místa, které bylo dřív pro člověka vražedné. Snad na tento stav naráží stará chaldejská legenda, přivlastněná později Hebreji; „Vše bylo pusto a prázdno — —“

Vysočina Iranská již přírodou rozdělena jest ve dva díly: na část západní, či Persii, a na východní, dřívější Arachosie, Draugiana a Gedrosie, dnešní Afganistan a Beludžistan. Část západní jest formy pravidelnější a jednotnější; její historie vyvinula se také jednotněji a majestátněji.

Iran jest přírodou podivuhodně uzpůsoben, aby tvořil pevný politický celek. Na severu několik hor, přirozené to tvrze, střeží průsmyky a údolí, jimiž by chtěli vniknouti nájezdníci z krajin kavkazských. Po celé frontě západní táhnou se úbočí hor, ovládajících pláně mesopotamské. Jiné horské hřbety vybíhající z jihovýchodního úhlu kaspického moře oddělují Persii od písčin, svlažovaných Oxem. Na východě příkrý svah k bassinu Judskému, na jihu příkré terassy horské, sestupující do moře. Tak byla Iranie chráněna přírodou se všech stran: před Alexandrem nepodařilo se žádnému dobyvateli ze západu, aby se stal pánem dále, než na samém kraji vysočiny. Přirozené hradby učinily Iran místem říší, založených velmi energicky. Zde povstala, po mnohých státech, historií nezaznamenaných, říše Elamitů, 40—50 století před námi, tehdy, kdy králové vysočiny sestoupili jako vládcové do plání mesopotamských a kdy jejich národové stěhovali se na východ až do Číny; pak vzniklo tu království Medské, po něm Perské. Po vítězných výpravách Alexandrových seskupili se tu Partové v silný národ, jenž kladl odpor Římanům; o dy-

nastii Sasanovců zlomila se moc Říma, po vpádu Mohamedánů vznikly nové říše; ještě dnes má království Iranské, nazvané Persií dle své nejdůležitější provincie, své přirozené hranice.

Příčiny brzkého vzniku a vysokého stupně kultury Iránských národů najdeme rovněž ve šťastných vlastnostech jejich země. — Svou zeměpisnou polohou stal se Iran nutně křižovatkou všech cest, po nichž kultura starého světa se šířila od jednoho konce světa na druhý. Kraje evropského středomořského bassinu směřovaly svou osou přes Cypr přímo k Eufratu a Iranu; Afrika souvisela s Asií pouze severozápadním isthmem a směr ten mířil přímo k Iranu. Moře Černé, k němuž vedly cesty celé Evropy řekami Dunajem, Dněprem, Donem, bylo lemováno cestami, jež dosahovaly výšiny Iranské Zakavkazím. A stejně z Iranu paprskovaly cesty do všech končin Orientu. Jest ovšem pravda, že cestujícím jednotlivcům i národům otvíraly se i jiné cesty, než přes Iran: bylo možno jíti severnějšími krajinami, Sibiří, východním Ruskem; ale kraje tyto byly obývány pouze nomady, jichž kultura nemohla ani vzejíti, ani růsti pro velkou jednotvárnost a obtížnost životních podmínek; přistěhovalci z Východu neb Západu ztráceli se tu jako v moři, národové zeměmi těmito procházeli, aniž by doznali změny své kultury: vyšedše z bran Džungarských jako barbaři, přišli k branám Karpatským ve stejném stavu. Úplně jinak bylo tomu v Iranu: ať vystěhovalci přišli z plání Mesopotamských nebo písčin Turkestanských neb nížin Judských, byli přeneseni do prostředí zcela nového a přetvořeni morálním otřesem, jenž vzbuzen silnou a osobitou civilisací. Cestu přes Iran možno přirovnati k válci na válení kovů, pod nějž národové podkládali své idee a své mravy; do Iranie vešli jako barbaři, a z ní vyšli přizpůsobeni vyšší civilisaci. To jest důležitý význam Iranu v celkové historii lidstva, ne bez příčiny pohlížejí západní i východní národové, Evropané, Američané, Indové, Číňané ku výšině Iranské jako ku zemi svých předků. Legendy, vypravující, že první lidé přišli s hor, mají pravdivé jádro.

Ethnické živly v Iranu vykazovaly zprvu velké různosti a nemohlo býti jinak, poněvadž sousední kraje liší se tak velice půdou i podnebím; avšak tito obyvatelé různých ras, Arijci, Semité, Turánci doznali rychlé a hluboké přeměny své prvotní přirozenosti, přizpůsobivše se novému podnebí zemí iranských, koupajících se v mírných váncích, s podnebím mírným, s pravidelným ročním kolísáním silných změn tepla a zimy: s podnebím, jež je nejzdravější a nejpříznivější rozumovému vývoji národů. Ovšem není celá Iranie stejně dobře upravena pro šťastné zkvétání „lidské rostliny". Půle západní, Persie, byla vhodnější; ano i v Persii samé nebylo kulturní prostředí jednotné. Nejúrodnější kraje rozloženy jsou ve dvou pásmech, sbíhajících se od východu a od jihu v ostrém úhlu na severozápadním cípu Persie. Styk těchto dvou kulturních pásem, různost ethnických živlů — rybářů na břehu moře Kaspického, rolníků a pastýřů Zakavkazských, horalů Karduckých a Arménských, přistěhovalců z jižního a východního Iranu — musila nutně dáti vznik velké civilisaci. Zde, v trojúhelníku měst Teheranu, Tabridu, Hamadanu před panoramatem posvátných hor Demavendu, Elvendu, Salavanu, Araratu bylo těžiště světa Medského a Perského, ano celé Iranie. Brunnhofer tvrdí, že Arijci, kteří pěli staré hymny posvátných Véd, obývali právě tyto a sousední krajiny. Vyhaslá sopka zvaná nyní Salavanem jest jedinou horou, s níž lze současně uviděti i moře — Kaspické —, i běh řeky Rasâ — Araxes — i slavné zasněžené vrchy Himavatu — Elburze. — Salavan právě jest též Açnavanta, kde se událo božské zjevení pro stoupence Zoroastrovy atd.

Dokumenty zachované jsou nedostatečné, abychom mohli si uvědomiti všechny části ohromného dědictví, odkázaného světem iranským celému lidstvu. Iran jest jednou z těch zemí, v nichž byly vytvořeny nejvzácnější částky našeho intelektuelního majetku. Vzpomeňme si jen na vliv Persie ve vývoji nábožensko-filosofickém náboženstvím ohně, náboženstvím Zoroastrovým, Manicheovci, mahometismem šiitským a babi-ovským. Na její roli ve vývoji lyriky Saadim, Hafízem, Firduzim. Na její činnost v umění výtvarném. Irancům jsme zavázáni za prvé myšlenky, které vedly k vypracování počtářství; u Iranců, soudíme-li dle blízké příbuznosti významu, označujících jednotky, desítky a sta, byl prvně zaveden systém početní, jenž úplně se odtrhnul od užívání metafor a synonym, a definitivně stanovil pro každý počet výraz určitého významu; tím vykonána jedna z největších revolucí lidstva. Styky mezi světem Perským a Řeckým byly velmi časné a velkého dosahu; výboje Alexandrovy značí mezník mezi dvěma érami: od Alexandra patří kraje iranské a řecké jednomu a témuž světu; země tyto, tvořící dříve dvě úplně různé říše, staly se solidárními ve svých pohybech. Uvědomělé lidstvo se zdvojnásobilo.

II. Náboženství iranské.

1. Náboženství Ohně a Práce.

Prvotními kulty, z nichž vzniklo později náboženství Zoroastrovo, byly kult ohně a kult práce; toto dvojí uctívání zůstalo dlouho uzavřeno v úzkých kruzích rodinných, bez nebezpečného se mísení nějaké kněžské kasty.

Kult Ohně jest jistě ze všech kultů nejjednodušším a nejnormálnějším; lze jej také nejsnáze pochopiti a vědecky odůvodniti. Jakmile člověk, vyrván prvotní hrůze, počal přemýšleti o vý-

sledních a příčinách v ohromném vesmíru, jenž jej obklopoval, zdaž neshledal přirozeným, uctívati velkou hvězdu, z níž se vylévá veškeren život na Zemi a Lidi? Síla a útěcha slunce přechází v oheň, proniká do mízy stromů, do krve zvířat a lidí. Ať přestane slunce svítiti, a ihned vše na zemi zmizí; ať jeho teplo jen o málo se zmenší, a naše pyšná civilisace stane se barbarskou. — Pravda, že ve všech dobách člověk znal oheň, ať již v jícnech sopek, ve stromech zapálených bleskem, anebo v nárazu dvou křemenů o sebe; avšak jak zázračným byl objev, jenž nás naučil plamen udržeti, a ještě více, libovolně jej stvořiti. V poměru k tomuto prvnímu objevu jsou všechny naše vynálezy, jimiž se tolik chlubíme, pouhou maličkostí: v něm byly v zárodku obsaženy všechny pozdější průmysly; nejvznešenější osoba dějin mythických i reelních se zrodila, osoba Prometheova, uchvatitele nebeského ohně.

Pochopitelno, že první výkony, jimiž rozněcován oheň, byly považovány za svaté a že náčelníci rodin učinili svou povinností vzbuzovati oheň dle starého zvyku třením zašpičatěné tyčky z tvrdého dřeva, točící se v provrtaném polenu ze dřeva měkkého. Domácí oheň zůstal po tisíciletí obklopen všemi odznaky hluboké úcty; a podivná věc, stejné obřady nacházíme u arijských pantheistů a polytheistů v Indii, u iranských dualistů, u fetišistů v Africe a na Novém Světě, což jest důkazem, že kult Ohně předcházel před náboženstvím dogmatickým.

Tento primitivní kult mohl se obejíti velmi dlouho bez kněžského obřadnictví. Udržovati oheň domácího krbu bylo přirozenou povinností matky rodiny. Ještě dnes, snad po deseti tisících let, snad po stotisíci let, vyjadřuje se onen kult mlčky, ale se slavnostní uctivostí, v bezčetných zvycích: u Galčů na př., prvotního národa pamirského, jenž nezná kněží, vybavuje se každého rána uhlí z popelu, v němž od večera bylo uchováno řeřavým; úcta pro jeho teplo, jež jest zároveň světlem, jest tak hluboká, že se střeží dotknouti se ho předměty nečistými; neodváží se ho znečistiti ani svým dechem; aby plamen se uctivě zhasl, nutno mávati rukama dle předepsaných obřadů.

Tento kult oživujícího Ohně trval ve všech dobách, proniknul všechna náboženstva, i ta, jež se zrodila z hrůzy před smrtí: není kostelíčka, v němž by nehořel plamen, jenž nesmí shasnouti. Avšak v kultech, svěřených kněžím, byla nahrazena konkretní skutečnost symbolismem, a víra přestala býti tak živoucí, jak dosud jest v horách iranských a v mnohých vesnicích evropských, v nichž hospodyně ukrývají večer pečlivě oheň, aby jej ráno našly ještě živým. Ve všech dobách byly tyto hospodyně skutečnými knězkami ohně.

Jiné náboženství zrodilo se pro iranské předky, když jeden z prvních geniů připadl na myšlenku, připevniti ostrý kůl neb křemen k oradlu, vlečenému domácími býky, zvířaty, jež po psu se těšila největší vážnosti. Nevíme, kde učiněn tento objev, zorávati methodicky půdu, ale úcta, kterou východní Arijové Véd prokazují této práci, ukazuje, že praktiku tuto zdědili a vede ducha badatelova k výšině, s níž byli sestoupili.

Revoluce, vytvořená ve společnosti vynálezem pluhu, jest jednou z těch, jež pronikly nejhlouběji do života národů a popohnaly je nejdále k novým cestám. Tak rolnictví, jež stalo se dnes symbolem konservatismu, bylo v dávné epoše událostí revolucionářskou. Jest pochopitelno, že naši předkové, poznavše význam pluhu, plni naivního nadšení nad vítězstvím, jehož dobyli nad osudem, vyvolali ve svém mozku nové náboženství, náboženství Rolnictví, se slavnostmi Práce, Setby a Žní. „Která je náležitá poslušnost pravé víry?" praví odstavec Avesty. „Jest to pilné pěstování obilí," odpovídá Ormuzd. „Vzchází-li obilí, strachují se démoni; požínáme-li obilí, vyjí hrůzou; mele-li se obilí, démoni zmizí."

Primitívní kult Ohně a Práce zrodil se z oprávněného podivu a nesnižoval nijak duševní úroveň jednotlivcovu. Korupce a zhloupnutí nastaly až potom, kdy nastalo nucené obřadnictví a pitomé opakování formulek; prvotní kult stal se příčinou duševního zpátečnictví, až se dostal pod moc kněží obávajících se o své desátky.

2. Náboženství Zarathustrovo.

Ke kultu Ohně a Práce přistoupily ovšem brzy všechny víry naturismu a animismu. Obdiv nebe a mračen, uctívání oživující vody, strach před zlými duchy — všechny tyto city byly součástkami iranského náboženství dřív než byl formulován mazdeism, učení Zoroastrovo, jež nabylo tak velké důležitosti v Iranii a v dějinách lidské myšlenky a jež obsáhnuvši všechny předchozí formy náboženské, připojilo k nim pojem absolutní protivy mezi Dobrem a Zlem.

Málo na tom záleží, byl-li jeho zakladatel, jakýsi Zaratvastra, Zarathustra či Zoroaster, skutečným člověkem, narozeným v Bactrianě, v Rhagách neb Atropateně, anebo legendárním typem vytvořeným dodatečně; postačí, že jeho jméno jest symbolem podstatně dualistického náboženství Iranie.

Nejsou-li prvotní náboženstva Ohně, Práce, Přírody, Duchů nutně připoutána svým zrozením a svým vývojem na specielní podmínky zeměpisné, není tomu tak u mazdeismu, jak jej prohlásil Zoroaster. Toto náboženství dluhuje svůj charakter z velké části přírodě iranské.

Ovšem že pojem věčného boje dvou protivných sil neobsahuje nic specielně iranského.

Každý národ, každý jednotlivec nabývají pojmu toho svou zkušeností. Vidíme neustále v sobě a kolem sebe rytmus všech věcí a jejich protiv: světla a tmy, zdraví a nemoci, radosti a smutku, lásky a nenávisti, života a smrti. Rovněž i sebe sama člověk rád rozdvojuje v tělo a duši, ač jednota jeho podstaty jest mu dokázána samým životem. Mluvíme též o pohlavích, jako by byla opačnými principy. Konečně i s hlediska politického společnosti se dělí na přátele a nepřátele, v občany a cizince, v Řeky a Barbary, ano i Syny Nebes a Ďábly Pekla.

Avšak Persie podává nám, vně individua, zápas dvou protivných principů ve tvarech hmotných, jež se neustále a neodbytně vtíraly v smysly věřících. Předně velký zeměpisný fakt přesného kontrastu mezi vysočinou a nízkými vůkolními pláněmi; stepy turkmenské s jedné strany a pole mesopotamská s druhé; kontrast to, jímž byly ještě více zdůrazněny nepřátelské mravy stýkajících se národů, zde Iránců, tam Turánců. Konečně i na samé vysočině vyskytuje se příkrá protiva mezi zahrapami měst a písčinami neb solnatinami, jež s nimi těsně sousedí; na mnohých místech jest každé město obklopeno pásmem zahrad, jež však musí býti chráněno kamennými zdmi před dorážejícími valy písčin. Takové jsou přírodní podmínky, jež byly symbolisovány epickými osobami iranského Rustana a turánského Afrasiaba; Feriduna, krále velmi dobrého a Zohaka, tyrana.

V náboženském mythu vysloven jest kontrast tento stvořením božských dvojčat, zrozených z téže matky, rovných svou mocí, obsluhovaných stejně nesčetnými armádami duchů. Jeden z těchto duchů jest Ahura Mazda, čili Ormuzd, t. j. Pán velmi moudrý, druhý Angro-Mainu, Ahriman, t. j. duch Útlaku, Zotročení; Zlý. Mezi těmito dvěma utváří se stále osud světa; my jsme hříčkou mezi těmito osudnými hříči. Avšak člověk nemá se přece zcela pasivně oddati v tento zápas, jejž svádějí bohové nad jeho hlavou: bude-li přispívati svou silou straně Dobra, způsobí, že po 7 tisících let očekávání zvítězí Ormuzd, a to způsobem nejušlechtilejším; Ahriman bude totiž obrácen a stane se také bohem spravedlnosti a lásky.

Takové bylo náboženství, v nejednom směru vznešené, jež Peršané šířili mezi národy sousedními. Ale náboženství toto se zvrhlo křížením se s různými místními kulty a proměnami, k nimž je donutili kněží, žádostivi zisku a moci. Hlavním ohniskem náboženství Zoroastrova byla vždy Atropatena, „kraj Velikého Kněze", kdež sídlil mocný náčelník magů, respektovaný od suverénů iranských jako jim rovný. Kněží tito zanechal nám celou sbírku pěkných stříbrných mincí, na nichž zobrazen Veliký Kněz, klanějící se Ohni, se svým legendárním praporem kováře Kaueha. Kněží tito, hlásající, že vykonávají nejvyšší vůli, měli jistě velký vliv; ale přes to udržel se kult rodinný, vykonávaný náčelníkem rodiny, nejméně až do doby Sasanovců. Není pochyby, že Avesta, bible Peršanů, tak jak ji máme nyní, byla předělána magy ve III. století éry křesťanské: odtud pocházejí nové posvátné knihy, vytvořené patrně většinou z trosek knih starých.

Knihy omlazené zase sestárnuly, a také učení Zoroastrovo téměř úplně vymizelo, kdežto lidové povídky, bájky, hádanky, přísloví většinou se doslovně zachovaly: ať se vracíme jakkoliv daleko do minulosti k iranským počátkům, jsou ony vzácné naivní výrazy lidské myšlenky téměř totožny. Docela i ve svém textu zachovávají tyto zkazky, reprodukované ústy k ústům, aniž by se vykonávala nějaká censura mezi chůvou a dítětem, charakter starodávnosti: žádný převod myšlenky nebyl vykonán způsobem konservativnějším, vzdor nesčetným variantám, jež byly vytvořeny národem, civilisací a osobností vypravěčovou. Stejně ve světě křesťanském udržují se pohádky téměř beze změn, takže do nich nevnikla ani idea o osobném bohu. Jest snadno rozpoznati v moderních a středověkých vypravováních, co do nich bylo vloženo kněžími a spisovateli; starý fond předkřesťanský jest patrný. Mohou býti vykonány nejdůležitější sociální revoluce, ale primitivní stav lidové fantasie jimi není dotčen: tak v četných povídkách ruských nenajdeme ani stopy o nevolnictví mužíků.

HAUNER:

Veliký člověk.

Probouzela-li se Evropa v době reformace, myslím, že po smrti Brunově si již důkladně protírala oči, aby v době osvícenství, poučena bádáním, počala setřásati ztrnulost s údů po tisíciletém snu hrůzy a ohavnosti. Každý národ může se chlubiti velikými lidmi, kteří jako hlasatelé probíhali krajem, že jsou následováni triumfálním vozem civilisace, kultury a osvícení. Někteří opírali se o berlu vědy, jiní mávali pochodněmi humanity a osvícení, opět jiní nabízejíce oběma rukama svá srdce vydávali se ve smírnou oběť temným šelmám; a tak každý genius obětoval poklady svého ducha za pokrok své raçy. Vzpomínám všech těch tvůrců dnešní doby, jichž postrádá přítomnost, a neváhám říci, že jich postrádá citelně, poněvadž bez geniality upadá. Je nám všem zcela jasno, že přítomný věk — vyspělý vědecky i prakticky — dává pociťovati všem přátelům pokroku nejistotu nakloněné plochy a v intellektuelní atmosféře Evropy chystají se ústa naší raçy k výkřiku po velikém, spásonosném — činu. Známe obrodný prostředek — výchovu — ale nemůžeme a také nedovedeme ho užíti, jak by bylo potřebí. Nemáme (aneb je nedovedeme ještě oceniti) veli-

kány, ale má je minulost. A přál bych si, aby každý národ měl svůj Pantheon, do něhož by chodili se učit všichni, aby tam děti našli svoje vzory, muži povzbuzení a starci útěchu budoucnosti.

S úctou vyjímám z galerie sedmnáctého století obraz hlubokého muže-učence, abych Vám ukázal charakter, jehož vůli zocelilo strádání, jehož rozum byl jednou jiskrou budoucího požáru. Byl to Baruch Spinoza (24./11. 1632 až 22./2. 1677), syn Ghetta. Byl z rodiny, vyhnané ze Španěl a usedlé pak v Amsterodamě. Jako každý jiný vychován byl v tradicích svého výlučného národa a jeho náboženství. Byl z těch, kteří, předurčeni rodinou ku kněžství, volili raději cestu trnitou, ale poctivou. Měl býti rabínem, ale bystrý jeho duch již v mládí nespokojoval se autoritou svých učitelů a vychovatelů, i působil jim značné nesnáze všetečnými otázkami ve věcech víry a slepého kultu. Byl vychováván na učeného rabína a proto bylo mu hojně se učiti. Ale vnitřní hlad po rozluštění otázek, jež jeho náboženství nechávalo bez odpovědi a nahrazovalo slepou vírou, nedal mu ztrnouti v orthodoxii. Ku své znalosti portugalštiny, španělštiny, italštiny, němčiny a vlámštiny připojil záhy i latinu, tehdy ještě bránu vzdělanosti. Otevřely se mu nové obzory, a Spinoza dychtivě vytrhl z bran úzkoprsé theologie do světa volného bádání. Učitelem byl mu humanista lékař Van der Ende, u něhož prožil tichou idylu platonické lásky. Učená dcera Endova byla příčinou jeho lyrického vznětu; leč chudý žid nedošel u ní vyslyšení. Klidně, jakoby nedotčen touto episodou, šel Spinoza za svým studiem a prací. Bádavý jeho duch našel plné náhrady ve vědecké práci filosofické.

A tento žid, který nikdy se nestal křesťanem ani skutkem ani smýšlením, projevil se býti věrným následovníkem antických filosofů, kteří učení svoje dotvrzovali vlastním životem. V důsledcích svých filosofických poznatků dosti brzy rozešel se se synagogou. Nemohl žíti jinak, než myslil. Projevil se tu veliký a čistý charakter, jemuž nelze zastírati svoje myšlenky, aneb jednati proti vnitřnímu přesvědčení za cenu úspěchu neb prospěchu. Přestal navštěvovati obřady svého vyznání a netajil se svým přesvědčením vůči souvěrcům. Synagoga odpověděla a ničeho se neštítila. Nejdříve obtížila, ovšem marně, tuto jasnou hlavu malou kletbou, pak zlatem nešetřili, aby ho svedli do svých tenat, úkladného vraha mu do cesty postavili a na konec s hroznými a zavilými kletbami z církve vyvrhli. Stojí za to uvésti slova jich kletby, kterou ignoroval s klidem pravého filosofa. Zněla:

„Po odsudku andělů a odsudku svatých zatěžujeme klatbou, vylučujeme, proklínáme a zatracujeme Barucha d'Espinozu se souhlasem církevního tribunalu a se souhlasem oné celé svaté jednoty, před svatými knihami, dle 613 svatých přikázání, jež v oněch jsou zapsány, kletbou, kterou proklínal Josua Jericho, kletbou, kterou Elisa proklel chlapce a všemi kletbami, jež zapsány jsou v knize zákona. Budiž proklet za dne a budiž proklet za noci, budiž proklet ve spánku a proklet budiž při probuzení, proklet budiž při vycházení a proklet budiž při vcházení. Kéž by mu Pán nikdy neodpustil, kéž by Pán dal vzplanouti svému hněvu a své horlivosti proti tomu člověku a všechny kletby na něj vložil, jež zapsány jsou v knize zákona, a on zahubí jeho jméno pod nebem a Pán vyvrhne ho do bídy ze všech kmenů Israele za všech kleteb nebe, jež jsou zde zapsány v knize zákona. A vy, kteří se držíte Pána, Boha svého, buďte dnes všichni pozdraveni! Pomnětež, že ho nesmí nikdo osloviti ani ústně ani písemně, nikdo nesmí mu prokázati nějakou přízeň, nikdo nesmí s ním prodlévati pod jednou střechou, nikdo nesmí se mu přiblížiti na méně než čtyři sáhy, nikdo nesmí čísti nějaký spis jím sepsaný neb psaný."

A nedosti na tom; prosadili u amsterodamského magistrátu vypovězení Spinozovo do vyhnanství. Církve a vlády vždy a všude se podporovaly na úkor pravdy a spravedlnosti. Pronásledovaný Spinoza šel klidně, aby neustával ve svém bádání a kritice náboženské, a nesvedla ho ani stkvělá nabídka kurfirsta falckého, jenž nabízel mu profesorskou stolici, přistoupí-li ku křesťanství. Svobodná věda mu byla milejší, než tučná prebenda církevní a státní. Vedl vzorný život nemaje potřeb a získávaje si výživu broušením optických skel.

Spinoza zásadním svým životem a přesvědčením byl prvním bezkonfesijním a biblickým svým bádáním byl zakladatelem biblické kritiky pozdější.

Spinoza vedl svým životem i učením hluboký řez do orthodoxních církví, jež nezapoměly nikdy, že rány jeho byly účinné. A do dnes při každé příležitosti chrlí i synagoga i římská církev malomocné urážky na jasnou památku jasné hlavy Spinozovy.

Následujme ho!

ED. ŠTORCH:

Kolébka lidstva.

Z nauky Darwinovy vychází s největší pravděpodobností, že všecka lidská plemena, co jich je, povstala z jediné praformy. Jednotný vznik člověčenstva vede také ku hledání onoho památného místa na zeměkouli, kde první lidé se vyvinuli.

Biblická rajská zahrada byla dle výzkumů Delitzschových asi krajina mezi Eufratem a Tigridem. Odtud dle mythologie hebrejsko-baby-

lonské rozšířilo se lidstvo po všem světě. Mnozí učenci také vskutku považují Mesopotamii, krajinu báječně úrodnou, při velkých řekách, mezi třemi zemědíly, za kolébku lidstva.

Nejčastěji pravlast lidstva bývá hledána v horkých krajích (Wallace, Darwin, Haeckel a j.). Bohatá flora i fauna tamější mohly poskytnouti s dostatek výživy prvním lidem primitivním, kteří bez nesnází mohli se šířiti všemi směry.

Friedrich Müller v Allgemeine Ethnographie (1873) praví:

„Dle ustrojení chrupu, jakož z nedostatku všech přirozených zbraní, jakými vládnou skoro všecka zvířata, člověk jest přírodou určen k potravě převážně rostlinné. Téměř povšechná holost těla ukazuje na značně teplé klima. S tím souhlasí také životní podmínky oněch tvorů, které dnes člověku stojí nejblíže. Dle všeho toho pravlast člověka musí býti hledána v teplém podnebí.“

J. Falconer soudí: „Počátků lidstva nelze hledati v Evropě, nýbrž v tropech, pravděpodobně v Asii.“

Později nabývalo půdy učení opačné (M. Wagner a j.), že totiž právě útrapy a nedostatky nehostinného severu (doba ledová) uspíšily vývoj člověka, probouzely více obratnost tělesnou i důmysl duševní, tak že tu spíše předek náš mohl se vyšinouti k dokonalosti lidské.

Pro severní kolébku lidstva přijímá se také ten důvod, že při chladnutí země polární krajiny nejdříve staly se způsobilými hostiti člověka.

M. Wagner (1871) hledá zemi, v níž člověk oddělil se od opic, v severní Evropě a Asii, kteréž uprostřed miocénu měly teplé klima, tak že tu palmy, chlebovníky, rohovníky v hojnosti se dařily. Obě země byly na konci pliocénu zachváceny dobou ledovou, která potrvala po diluvium. Ledová doba zničením tropické vegetace a isolováním Evropy a severní Asie dala podnět k vyvinutí se masožravých šelem a člověka.

Doba ledová byla dle této myšlenky přímou příčinou této dalekosáhlé proměny zvířecího praotce člověčenstva (opice úzkonosé); nastalé ochlazení klimatu, jež severní prostranství Evropy zbavilo veškeré vegetace a pokrylo ji z větší části ledovcem, přinutilo i tvory dotud na stromech žijící sestoupiti na zem a zde na zemi hledati potravu masitou. Tím povstal člověk, neboť opice, z níž se vyvinul, byla přinucena naučiti se chodit na zadních dvou končetinách a užívati uměle vytvořených zbraní k dosažení dostatečné potravy.

Jiní pravili, že po potopě světa nejdříve osušila se Vysoká Asie, proto zde je pravlast lidstva.

Quatrefages klade kolébku lidstva mezi Himalaj a Altaj; jiní šli hledat ji do Indie, pak až na ostrovy indické (Pithecanthropus!), ba až do Australie. Naproti tomu jiní hájí Afriku, nebo jižní Ameriku (Ameghino, Deering). I do Evropy mnozí dávají pravlast lidstva, jež odtud šířilo se do Asie a Afriky.

„Kolébka lidstva jest v jižní Evropě nebo v severní Africe, jež byly v době čtvrtohorní ještě spojeny; odtud vyšla plemena lidská.“ (Daniel Brinton, Races and Peoples, 1890.)

K. Penka klade kolébku všeho lidstva do střední Evropy v době miocénové. Když počala doba ledovců, rozešlo se lidstvo do ostatních dílů světa. Jen praotcové Indoevropanů zůstali a přežili ji celou. — Tomu zase odpírá Friedrich Ratzel ve Vorgeschichte des europäischen Menschen (1874) pravě, že Evropa stala se pozdě bydlištěm člověka, později než Asie a Afrika.

Některým badatelům nepostačovala pravlast takto úzce vymezená a soudili, že kolébka lidstva musila býti veliká. Na př. Haacke v díle Schöpfung des Menschen und seiner Ideale (1895) míní: Pravlast člověka musila býti rozsáhlá, neboť malé země nemohly by živočišné tvary dovésti k vyššímu stupni. Pravlast lidská rozkládala se snad od britických ostrovů po Japan, od střední Asie po severní pól. Na tak rozsáhlém poli mohla vzniknouti různá plemena.

Tak obhajovány jsou všecky zemědíly v otázce po původním místě vzniku člověčenstva. A ani ty nestačily; Peschel, Sclater, Haeckel v Nat. Schöpf. a j. dokazují, že ponořená dnes Lemurie indoafrická byla kolébkou lidstva. Lemurie jest pravlastí poloopic (lemurů), jež souvisejí s genealogickou řadou člověkovou, proto zde byla i pravlast lidí.

Jiné pevninové spojení, které často bývá uváděno k vysvětlení rozšíření lidstva, zvěře i rostlin, jest od časů Platonových a Diodorových slavná Atlantis, jejíž existence byla v novější době obhajována Forbesem, Ungerem a Heerem.

R. Krause vzhledem k nápadné shodě černých Papujců s africkými černochy přijímá pevninu na jižní polokouli, položenou poněkud jižněji než pochybná Lemurie.' Ale k tomu Hartmann právem poznamenává, že rostliny a zvířata tropické Afriky a Australie poskytují málo společného.

Velká část učenců je toho mínění, že prvotní člověk byl šplhavcem, že žil výhradně v lesích (Schwalbe, Klaatsch a j.). Život lesní vzpřímoval tělo pračlověkovo a tím zakládal chůzi dvojnohou.

Naproti tomu Hoernes v Urgeschichte der Menschheit zastává se theorie opačné. Praví o tom: Jitřenkou specificky lidského vývoje stalo se vzpřímení těla. Poněvadž opice, vyjímajíc paviány, jsou výhradně šplhavci, první lidé musili žíti v krajině skalnaté a bezlesé, neboť člověk dle ústrojnosti těla není šplhavcem. Kolébku lidstva hledati jest spíše v krajinách pastvinných. (Str. 14.)

Jak vidno, otázka po kolébce lidstva není ještě blízka definitivnímu rozřešení. Odpovědi různí se dle stanovisek, se kterých snažíme se pravlast lidstva vypátrati.

Darwin (Původ člověka) vycházeje z předpokladu, že člověk i anthropoidní opice mají společného předka, učil, že i pravlast obou je společná, totiž Afrika. Zde objevují se primitivní plemena lidská (i trpaslíci), zde je vlast gorilly, šimpanze, zde také v eocénu vyvinul se člověk z opice úzkonosé.*)

Paleontologie zase ukazujíc na Duboisův nález Pithecanthropa na Javě vyhlašuje východní Asii za kolébku lidstva. Tam vznikl člověk, jak to nález Pithecanthropa dokazuje.

Také Virchow označil Indii a Sundské ostrovy jako končinu, kde nejspíše možno nalézti stopy přechodních tvarů, tedy za rodiště člověčenstva. R. 1894. Dubois prohlásil, že skutečně rozluštil problém Virchowův — nalezl Pithecanthropa, středního tvora mezi opicí a člověkem.

Tropické kraje jsou ve fauně i floře mnohem konservativnější než sever. Vačnatci zachovali se v tropech posavad. Ba i plemena lidská dokazují totéž. Nejnižší plemena jsou právě v tropech. Australie a ostrovy proto asi mohly býti sídlištěm prvotního člověka, jenž tu ponenáhlu se vyvíjel. Když Evropané objevili Australii (1606), domorodci žili zde ještě ve staré kultuře kamenné. To svědčí o tom, že, když lidstvo z kolébky australské se rozšířilo a pokračovalo v kulturním vývoji, zde zůstala část v kultuře ustrnulé.

Bezpečné odpovědi dnes nám tedy neposkytne ani srovnávací anatomie, ani paleontologie, ani biologie, ani zkoumání začátku kulturního vývoje, ani hledání rodiště řeči a jazyků. Vždyť není dosud jednoty ani v tom, má-li se kde hledati jediná pravlast lidstva, či bylo-li jich několik.

Agassiz, zastance theorie polygenetické, vyhlašuje v díle Sketch of the natural provinces of the World (1854) celou zeměkouli za rodiště lidstva. Lidská plemena jsou právě tak rozdílná jako čeledi, rody a druhy; povstala vzájemně neodvisle na osmi rozličných místech (centrech) země, kterážto centra vyznačují se i odlišnou florou a faunou. Ale tato jeho centra tvorstev, která on jmenuje říšemi (realm), lze lokalisovati právem pouze u některých jen florou a faunou, nikoliv však lidmi, jako na příklad říši australskou.

Rozdělování povrchu země na samostatné zoologické říše prováděli již mnozí učenci. Z oblastí těch, tak zv. zoogeografických, vyznačených vlastní zvířenou, usuzuje se i na původ člověka tak, že pravděpodobně prý vyvinul se v každé té oblasti zvlášť. Zachovalým dokladem tohoto polygenetismu jsou rozličná plemena lidská, bílé, žluté, černé atd.

Wallace, opíraje se hlavně o rozšíření ssavců, ptáků a plazů, rozdělil 1876 povrch zemský — jak Vejdovský uvádí — na šest oblastí zoogeografických, totiž v oblast:

1. palearktickou (Evropa, sev. Afrika, sev. a střední Asie),
2. nearktickou (sev. Amerika a Mexiko),
3. ethiopskou (Afrika jižně od Atlasu a a Madagaskar),
4. indickou čili orientální (Indie, jižní Asie a část Melanesie),
5. neotropickou (jižní a střední Amerika se záp. Indií),
6. australskou (Australie s Novou Guineí, Nový Zéland a Polynesie).

Rozdělení Wallaceovo má, jak poznamenává prof. Vejdovský, veliké výhody, zvláště proto, že se kryje se zeměpisným rozdělením pevnin a moře, které skoro úplně souhlasí s dobou nejblíže minulou, totiž třetihorní, kdy ssavci ve vývoji organismu nabyli předního významu.

Ale rozdělení toto nezůstalo zcela beze změny. Poněvadž fauny oblastí nearktické a palearktické celkem jsou shodné, Heilprin sjednotil obě v jedinou obrovskou oblast holarktickou, s přechodními oblastmi středozemní, sonorskou a papuanskou.

Rozdělení Heilprinovo jest toto:

1. Oblast australská. Vyznačuje se starobylostí zvířeny, ano zdá se, že se prvotní zdejší živočišstvo podstatně málo změnilo a od doby křídové stejným zůstalo. Jsouc tedy ode dávna osamocenou oblast australská obsahuje druhy prastaré. Jedině zde žijí ssavci vejcorodí, zde sídlí 38 rodů vačic (všech je 42) a ze zdejších 322 rodů ptačích nemají dle Wallace 204 rody nikde jinde svých zástupců.

2. Oblast neotropická. Jest méně isolovanou než australská. Jako fauna jihoamerická byla již za doby třetihorní jinou než na pevninách ostatních, tak i dnes obsahuje tato „Neogea“ hojné tvary původní. Ze zvláštních ssavců setkáváme se zde s opicemi ploskonosými a drápkatými (Arctopitheci), s netopýry živícími se i plody i hmyzem i krví, s nosaly, pekami, lamami a alpakami, s činčilami, aguty, lenochody, pásovci a mravencojedy, tedy s řadou zvláštních zástupců, jimiž se žádná jiná oblast vykázati nemůže.

3. Oblast holarktická. Nejrozlehlejší ze všech oblastí. Počítáme k ní severní Ameriku, Evropu a Asii; na jihu oddělena je pouští saharskou od oblasti ethiopské, Himalajou od indické a prériemi středoamerickými od neotropické. Jednota fauny severoamerické s evrop-

*) Tato hypothesa byla M. Wagnerem (1874) úspěšně potírána.

skou a asijskou vychází na jevo ze společných zástupců všech skupin živočišných.

4. Oblast ethiopská. Význační jsou dva veleopi, gorilla a šimpanz.

5. Oblast orientální. Zvířena této oblasti jest nejbohatší na světě; i ona zachovala, jako ethiopská, nátěr tvarů terciérních, jenž chybí faunám oblasti holarktické. Orangutan, gibbon, lenoopi.

K těmto pěti řadí se dále samostatné Trouessartovy oblasti circumpolární, totiž:

6. Oblast arktická. Tvoří na severní polokouli circumpolární území, jehož jižní hranici možno určiti isothermou 0°. Zvířena arktická. Geologický výzkum ukázal, že fauna i flora této oblasti za doby křídové a počátkem třetihor byla rázu subtropického. Stromovité kapradí, cycadey, sequoje a topoly tvořily tu celé lesy. Pozvolné ochlazování zatlačovalo pak zvířata a rostlinstvo na jih.

Tristam dokonce soudí, že polární končiny jsou kolébkou nynější fauny holarktické.

7. Oblast antarktická, ohraničená rovněž 0° isothermou. Objata je úplně věčným ledem. Postrádá zvířat zemských a pro nehostinnost podnebí neobydlena ani člověkem.

Lydekker rozdělil zemi vzhledem k rozšíření a centrům původu ssavců na tři říše s 10 oblastmi:

I. Říše jihozemská, Notogea, s oblastmi: 1. australskou, 2. Polynesií, 3. havajskou a 4. austromalajskou.

II. Říše novozemská, Neogea, s oblastí neotropickou.

III. Říše starozemská, Arktogea, s oblastmi: 1. madagaskarskou, 2. ethiopskou, 3. orientální, 4. holoarktickou, 5. sonorskou.

U nás dr. Ant. Frič dělil zemi v těchto 13 oblastí:

1. polární,
2. západokavkazská,
3. východokavkazská,
4. jihoasijská,
5. australská,
6. africká,
7. madagaskarská,
8. severoamerická,
9. středoamerická,
10. brasilská,
11. andesská,
12. pampasská,
13. patagonská.

Dr. Václav Sixta (1905) zastává se podobného rozdělení povrchu zemského ve tři velké skupiny pevnin, jaké uvádí Lydekker:

1. Australasie; ssavci ještěří a vačnatí.
2. Jižní Amerika, Austrocolumbie; lenochodi, opice ploskonosé, vačice, lamy, tapír.
3. Eurygea; sev. Amerika, Evropa, Asie, Afrika.

Každá z těchto oblastí měla již počátkem doby třetihorní význačnou zvířenu ssavců, která vyvíjela se samostatně tím, že se v ní tvořily nové druhy ssavců. Tyto tři říše souvisely mezi sebou až do konce doby křídové, takže ssavci mohli přecházeti ze země do země; ale počátkem třetihor některé části těchto oblastí se ponořily a zaplaveny byly vodstvem oceánů. Australie od té doby zůstala oddělenou, kdežto naopak jižní Amerika ke konci doby třetihorní spojila se s Amerikou severní, tím že z hlubin mořských vyzvedla se nynější střední Amerika.

Z obrovské skupiny Eurygee oddělila se koncem doby třetihorní severní Amerika (Nearktika). Později odloučila se i Eurasie (Evropa + Asie) čili Palearktika. Ještě počátkem doby třetihorní žili stejní ssavci jak v Evropě, Asii, tak v severní Americe, ale v miocénu ssavci američtí a evropsko-asijští již značně se liši. Ještě později oddělila se Eurasie od Indoafriky, neboť Indie souvisela velikou pevninou Lemurií s Afrikou; o čemž svědectví podávají ssavci z konce třetihor a diluviální.

Dle těchto všech poznatků soudívá se, že vývoj člověka, související s vývojem všech ssavců, udál se odděleně na několika oblastech zemských, z nichž každá vytvořila vlastního člověka. Lidé objevili se, praví Perty, mnoha jedinci ve značně rozsáhlých anthropogenetických pásmech a to hned v rozličných formách, základech našich plemen, kteráž podržela po nespočetná tisíciletí své tvary.

Bylo by tedy tolik kolébek lidstva, kolik je zoogeografických oblastí, nebo anthropogenetických pásem.

Ed. B. Tylor praví ve své Anthropologii: „Pokus, uvésti národy světa na několik hlavních odrůd jest přes svou nesnadnost a nejistotu vděčnou prací. Avšak vyložiti původ těchto velikých plemen a přiřknouti jim jich nejstarší sídla, nemůže za nynějších nedostatečných vědomostí býti podniknuto s užitkem."

Ačkoliv k theorii polygenetické mnozí znamenití učenci se hlásí, dnes má většinu theorie monogenetická, hájící jednotný původ lidstva a tudíž i jedinou kolébku. (Quatrefages, Cuvier, Lamarck, Darwin.)

Pro jednotný původ lidstva uvésti můžeme hlavně dva přesvědčující důvody:

1. Všechny kmeny a národnosti od nejčernějších až do nejbělejších, od nejdivočejších až k nejvzdělanějším vykazují takovou shodu ve stavbě těla a schopnostech duševních, že nemůže býti jednodušeji a jasněji vyložena, nežli jednotným původem předků, byť i nejdávnějších.

2. Všichni lidé nehledíc k rozdílu barvy a postavy mohou se vespolek pohlavně stýkati a ploditi míšence. Kdyby lidstvo rozděleno bylo

vskutku na několik druhů, neměla by smíšená manželství potomků.

Veškero lidstvo tvoří tudíž jedinou rodinu a veškeří národové země jsou pokrevní bratří. Předpokládati musíme dle toho i jedinou pravlast všeho lidstva. O ní zmiňuje se Haeckel v Natürliche Schöpfungsgeschichte:

Člověk, pochází rozhodně z úzkonosých opic a tu buď dle polyfyletistů každé plemeno lidské povstalo ve své vlasti ze zvláštního plemene opičího, nebo, jak s monofyletisty přijímáme, všecky rasy lidské vznikaly teprve diferencováním jediného druhu pralidí (Homo primigenius). Jakožto rodiště tohoto monofyletického člověka nelze uznati z dnešních pěti dílů světa ani Australii, ani Ameriku, ani Evropu, nýbrž jak mnohé známky svědčí, jižní Asii. Kromě jižní Asie možno přijímati též z dnešních pevnin toliko Afriku. Největší nárok na uznání za kolébku lidstva má Přední Asie s přiléhajícími zeměmi, hlavně jižní úbočí Himalaj. Zde bylo za pliocénu jeviště velkolepého přetváření organického světa. Podnes žijí v horách indických divoké kmeny stojící na nejnižším místě mezi žijícími lidskými rasami, jmenovitě Kanikarové a Kurumbové, blízce příbuzní s Veddy ceylonskými, jakož i Todové a jiní dravidští kmenové, jež Huxley právem připojuje k černochům australským. Veddové jsou pravděpodobně dávno vymřelým pralidem blížeji příbuzni než všichni ostatní lidé.

Nejvíce důvodů mluví tedy pro kraje východoasijské se souostrovími indickými.

Kraj tento považovati můžeme za pravděpodobnou pravlast lidstva.

LONGINUS:

Chemické složení komet.

Od několika desítiletí užívají astronomové nového přístroje, jímž dělají divy. Přístroj ten je spektroskop. Jím rozloží se světlo tělesa nebeského v barevný pás, jenž začíná barvou červenou a končí fialovou. V tomto pásu, t. zv. spektru, vyskytují se větší, menší mezery, temné čáry, světlé čáry a pruhy barevné. Studium těchto útvarů dalo nám chemii nebes a mocné nové prostředky ku měření rychlostí těles libovolně dalekých.

R. 1864. obrátil Donati po prvé spektroskop na kometu. Spatřil tři jasné široké pruhy na mdlém souvislém spektru, jež tvořilo jakési pozadí oněch tří pruhů. Již čtyři léta později byla hádanka těchto tří pruhů rozřešena. R. 1868. poznal Huggins, že tyto tři pruhy náležejí do spektra uhlovodíků, takových plynů jako acetylen, svítiplyn a p. Spektrum uhlovodíků obsahuje arci pět pruhů, jeden v červené, žluté, zelené, modré a fialové části světla. Červený a fialový sice dosud ve spektrech komet bezpečně zjištěny nebyly. Ale to se vysvětluje slabostí těchto pruhů. Pruhy ty zmizí nejdříve, když se spektrum uhlovodíku v laboratoři uměle seslabuje. Proto schází ve spektru komet, jež bývá vždy slabší. Ostatně dokázal Hasselberg z jisté zvláštnosti nejjasnější zeleného pruhu, že pruh ten najisto pochází od uhlovodíků.

Kdyby spektrum komet a uhlovodíků souhlasilo dokonale, byli bychom teď hotovi. Ale ono nesouhlasí přesně; proto se ještě něco o kometách dovíme.

Pruhy uhlovodíku jsou směrem k červenému konci spektra zostra omezeny, směrem k fialovému se pozvolna ztrácejí. Spektrum komet jest trochu jiné. Nejsou pruhy jeho nejjasnější u ostré čáry na straně červené, nýbrž trochu dále, víc uvnitř pruhů. Z toho lze souditi, že proces v kometách jest jiný než způsob, jakým si v laboratoři zjednáváme spektrum uhlovodíkové. Podaří-li se nám tedy obdržeti v laboratoři nějakým způsobem novým lepší přiblížení ku spektru komet, poučí nás tento nový způsob hlouběji o tom, z čeho se komety skládají, po případě co se v nich děje.

Vogelovi zdařilo se částečné napodobení spektra komet v Geisslerově trubičce naplněné uhlovodíky a kysličníkem uhelnatým. Geisslerovy trubičky jsou skleněné rourky naplněné zředěnými plyny. Do skla jsou na obou koncích zataveny dva dráty, jež spojíme s elektrikou neb Ruhmkorfovým induktorem. Plyny v trubičce svítí dosti jasně, prochází-li jimi elektrický výboj. Vogel zjistil svým pokusem, že pruhy uhlovodíků a kysličníku uhelnatého kladou se přes sebe tak, že nejjasnější místo v žluté a modré pentlici se pošine dovnitř jako u komet. Zejména pěkně zdařil se pokus, když si Vogel zjednal směs plynů tím, že je vyhnal zahřátím z meteoru právě jak to asi na kometách činí slunce. V tom spektru byly dokonce samy sebou červený a fialový pruh velmi slabé. Ovšem zelený pruh byl jiný než u komet. Neměl největší jasnost uvnitř, nýbrž na začátku.

Jinak chopil se zjevů těch Hasselberg. Řekl si, že na kometě jsou dojista plyny pod velmi nízkým tlakem. Svítí zajisté při velmi nízké teplotě. Pokusil se o napodobení těchto podmínek v Geisslerových trubičkách. Dal do nich uhlovodík silně zředěný a neopatřil je zatavenými drátky, nýbrž nalepil na ně venku dva kousky staniolu. Na tyto kousky staniolu nechal přeskakovati jiskry. Plyn uvnitř pak svítí, ač se dovnitř elektřina přímo nevede. Hasselberg mínil pak, že plyny svítí při velmi nízké teplotě, poněvadž trubice jen málo a pomalu se ohřívala.

A jak vypadalo spektrum uhlovodíku v takové trubici? Fialový pruh stane se velmi

slabý. Modrý je poměrně jasný; nejjasnější pak jest uvnitř pruhu. Zcela podobně vypadá žlutý pruh. Jen zelený se nezmění.

Hasselberg i Vogel, každý jiným způsobem zjevům na kometách se přiblížili. Z pokusů jejich plyne, že v kometách svítí asi řídká, studená směsice uhlovodíků a kysličníků uhelnatých. — Více se ještě dovíme později, až někdo v laboratoři nápodobí změnu zeleného pruhu.

Zvláštnosti v rozložení jasnosti v pruzích spektra mění se ostatně od jedné komety k druhé ba i na téže kometě časem. I ostré hrany pruhů se posouvají. Proč? — Nevíme.

Světlé pruhy, o nichž jsme dosud jednali, promítají se na slabounký barevný pás obsahující všechny barvy duhové od červené do fialové. Toto souvislé spektrum není u všech komet stejně silné. I při téže kometě se mění dle vzdálenosti od slunce a to nepravidelně, často skokem. Soudí se, že souvislé spektrum pochází od světla slunečního, jež se na prachovitých částicích komety odrazilo. Máme pro to dva vážné důvody. Světlo sluneční pozná se dle temných tenkých čar — t. zv. Fraunhoferových, jež spektrum slunce přerývají. Tyto čáry fotografoval Huggins ve spektru komety z r. 1881. i 1882. Můžeme však také dokázati, že světlo ono skutečně se odrazilo. To se vyšetřuje pomocí strojů ku zkoumání t. zv. polarisace světla. Ukázalo se, že světlo souvislého spektra jest částečně polarisováno. Odrazilo se tedy.

Co jsme dosud o spektru komet vyložili, platí pro obyčejnou průměrnou kometu. U velikých komet, zejména když se slunci silně přibliží, lze však pozorovati ještě další zajímavé zjevy. Ve spektru Wellsovy komety z r. 1882. nalezli tři pozorovatelé jasnou žlutou čáru sodíkovou. Že skutečně od sodíku pochází, dokázali tím, že zjistili rozložení její ve dvě vedle sebe stojící čáry. Žhavé páry sodíkové bylo v hlavě komety velmi mnoho; celá hlava svítila silně žlutým světlem. Páry bylo nejvíc, když se kometa hnala periheliem. Pozoruhodno jest, že u této komety souvislé spektrum bylo nápadně silné vůči pruhům uhlovodíkovým. Spektrum uhlovodíkové sláblo pak tím víc, čím zřetelnější se stávala žlutá čára sodíková. Týž zjev opakoval se na velké zářiové kometě r. 1882. Proto hledali astronomové v laboratoři příčinu úkazu a nalezli ji: Vezme se Geisslerova trubička naplněná uhlovodíkem. Před zatavením byl do trubičky vložen kousek sodíku. Pokud sodík jen v trubici leží, dává spektrum uhlovodíkové. Když se cele kahanem — skrze sklo trubice rozžhaví, zmizí spektrum uhlovodíkové skoro zcela; zbude jen silné žluté světlo sodíku.

Úkaz ten lze prý pozorovati jen, když svícení plynů způsobují elektrické jiskry. Vpravíme-li sodík do plamene, jenž dává uhlovodíkové spektrum, nelze potlačení spektra uhlovodíku sodíkem pozorovati. V tom viděli někteří důkaz, že svícení uhlovodíků v kometách jest zjevem elektrickým! Možné to je; dojista pak kometa nehoří. O tom nemůže být ani řeči. Kde by se bral kyslík?

Velká kometa zářiová z r. 1882. přiblížila se slunci velice blízko, na $^1/_2$ millionu km. Brzo po průchodu periheliem proskočilo ve spektru jejím pět jasných čar. Byly zelené a žluté; náležejí železu. Veliká blízkost slunce rozžhavila, ba vypařila železo, jež bylo v meteorech hlavy komety. Železo to, neb určitěji ona železná pára pak svítila. Podivno jest, že se tehda neukázaly také čáry jiných kovů jako vápník, hořčík a p., jichž spektrum vzniká snáze než železné. Tyto kovy nejsou v meteorech nijak vzácny.

Shrneme nyní chemii komet v malý přehled:

Na kometách zjištěny byly uhlovodíky, kysličník uhelnatý (?), sodík a železo. Meteory v hlavě komety pustí, blížíce se ke slunci, plyny, jež svítí — jak se zdá — při velmi nízké teplotě vlivem sil elektrických. Přibliží-li se kometa silněji ke slunci, vyškvaří se z meteorů i páry natriové, jež pak zahalí celou hlavu, svítíce žlutým světlem. A jen když kometa slunci neobyčejně se přiblíží, promění se i železo z meteorů v páry.

Pravdu má onen astronom, jenž řekl: Komety známe dnes důkladněji než planety.

Politická činnost katolického kněžstva.

(Od bývalého katolického kněze.)

„Proti knize knihu, proti spolku spolek“, říkal nebožtík biskup Brynych a klerikálové to po většině též praktikují. Jenže ty protiknihy a ty protispolky jsou leckdy až tuze ubohé. Jak objeví se někde protiklerikální projev ať již v žurnalistice nebo ve spolku pokrokovém, hledí listy klerikální zostudit jeho p ů v o d c e. To jest již známá jejich taktika. Lutherovo „Calumniare audacter, semper aliquid haeret“ (Jen drze lži, vždyť ono se z toho vždycky něco uchytí), které klerikálové tak rádi imputují církvím jiným, zejména protestantské, našlo u nich samých hojného užívání. Člověk čestný zkoumá ve výtce, kterou mu odpůrce učinil, nejprve věc samu, neuvažuje, k d o mu výtku činí, nýbrž c o mu odpůrce vytýká. Klerikálové jednají opačně. K d o to řekl, k d o? A pak vrhnou se na něho se známou svou sprostotou. Na mém dnešním, naprosto protikatolickém smýšlení, mají též lví podíl v Pánu zesnulé „Katolické Listy“. Četl jsem je mnoho let, ale pak nemohl jsem při největším sebezapření vzíti je již do ruky. To byla žurnalistika! Člověk ob-

jektivní postaví proti argumentům svého odpůrce argumenty své, a podle zásady „suaviter in modo, fortiter in re" hledí tyto své důvody způsobem slušným a inteligenta důstojným hájiti, brání se tedy věcně a slušně. „Katolické Listy" a jich pokračování „Čech" hledí místo protidůvodu sesměšnit odpůrce. Kluk, když nemůže svého soka zmoci, vyplázne na něho jazyk a dá se na útěk.

Tak vypadá ta „polemika" v katolické žurnalistice. A v katolických spolcích není to o nic lepší.

Když povstaly sociální spolky pokrokové, hleděla je katolická žurnalistika nejprve zostudit a když se tato práce nezdařila, založili klerikálové protispolky s katolickým cejchem — spolky katolicko-„národní" a křesťansko-sociální. Předsedou takového spolku je kněz, a je-li na osadě kněží více, obsadí se přirozeně všecka čelnější místa ve spolku kněžími. Předseda, místopředseda, jednatel — farář, kaplan, kostelník — 3 mudrci z říše středověku. Však ta činnost spolková také podle toho vypadá!

Lidé, kteří nevědí, co jest to chléb těžce vydělávat, kteří nemají pro zájmy dělníka nejmenšího porozumění, neznají a nemohou ani znáti, kde toho dělníka pata tlačí a kde třeba hledati nápravy, vedou akci pro zlepšení dělnických poměrů. Pánové, k tomu jest potřeba odborných zkušeností a také trochu citu pro toho dělníka a toho Vy nemáte! Hájit zájmy farmaceutů může zase jen farmaceut a směšně by to vypadalo, kdyby akci pro zlepšení lékárníků řídil — úředník na dráze. V čele právníků může státi zase jen právník a ne snad — lesmistr, sdružení lékařů může vésti zase jen lékař a ne — kavárník a naopak. Každý by se pěkně poděkoval, aby zájmy jeho řídil člověk, který sám jsa zcela jiného zaměstnání a způsobu života nemá k vedení potřebných znalostí a nejmenšího porozumění. A přece jest tomu tak v klerikálních spolcích dělnických. Vzdělávání a vůbec působnost spolková podle toho také vyhlíží. Přednášky obstarávají po většině kněží a themata k nim?

Takové přednášky jsou vyložená kázání a křesťanská cvičení. Rozdíl je pouze v tom, že místo v kostele konají se v místnosti spolkové.

Aby se neřeklo, že není také o zábavu postaráno, hraje se někdy divadlo. Kus vybere kněz a censuru provádí zase kněz. Je-li v kuse zmínka o lásce dvou mladých lidí, tedy se jednoduše z kusu vyškrtne — nejspíše proto, že tak skutečný život lidský vypadá. Jeden důstojný pan předseda vyškrtal ve svém hyperkatolickém puritánství z kusu každou sebe menší zmínku o lásce — o polibení, jež v kuse přicházelo ani nemluvím — a na konec zbyla ovšem z celého kusu ubohá, životu naprosto neodpovídající, nechutná kostra. Poněvadž pak takové divadlo nevypadalo k světu a „bezvadných" kusů puritánský censor mezi „světáckými" autory nalézti nemohl, zahájil serii divadel pobožných. Jednou se hrála sv. Julie, po druhé sv. Alžběta, po třetí sv. Lucie — po čtvrté — ne, po čtvrté se již nehrálo nic. Některým rozumějším lidem přešla již trpělivost, ozvali se rázně proti této dramatické činnosti klerikální, druhý den ocitly se divadelní kulisy na půdě farní budovy a na nějaký čas byl pokoj.

Zvláštní však jest, že někteří tito důstojní umravňovatelé mají jinou morálku pro obecenstvo a jinou pro sebe.

Znám jednoho takového důstojného předsedu, který mezi tím, co na jevišti odbývala se zkouška „bezvadného" kusu divadelního, sehrál v pokojíčku vedle spolkové místnosti s dcerou z přední rodiny měšťanské a dosud zachovalou velice „závadnou" jednoaktovku.

V budově Adalbertina v Hradci Král. konal se kdysi sjezd křesťansko-sociálních spolků. Přijel také katolický laik — Němec, a když viděl, jak se někteří křesťansko-sociální mládenci a některé křesťansko-sociální panny v šeru různých záhybů a koutků budovy miliskovali způsobem upomínajícím na jisté domy, pravil k svému průvodci, katolickému předákovi: „Das soll auch katholisch heissen?" (To jest také katolické?)

Kromě spolkové činnosti interní — více méně kostelní — ukáže spolek před volbami činnost politickou — činnost na venek — agituje. Kněz, pastýř a duchovní rádce všech věřících své farnosti, který má býti povznešen nad strany politické, postaví se v čelo jedné — dle zkušenosti vždycky počtem menší — třídy bojovné, proti silné majoritě ostatních svých osadníků, kteří mají jiné politické názory a které svou agitací politickou odvrací od vlastní činnosti své — pastýřské - duchovní.

Aby výsledek voleb dopadl k větší cti a slávě katolického klerikalismu, vystaví se na ten účel v kostele „Velebná Svátost" a spolek súčastní se korporativně pobožnosti. Takovéto „pomůcky" může si popřáti jen katolický spolek. Jiné strany nemohou si dopřáti takovýchto prostředků pomocných, za to však mívají v urně více hlasů. (Dokončení.)

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

Abychom ukázali rozvoj hnutí Volné Myšlenky v různých státech a dokumentovali jeho všesvětovost, požádali jsme jednotlivé průkopníky Volné Myšlenky různých národů o informační články o stavu hnutí Volné Myšlenky toho kterého národa. V žádosti té bylo nám ochotně vyhověno a tak počínáme dnes s uveřejňováním těchto zpráv, které jistě nám mnohého poučení pro naše vlastní hnutí podají.

* * *

J. DONS (Brusel):

Volná Myšlenka v Belgii.

Jak bylo založeno první racionalistické sdružení v Belgii?

Od roku 1789., od doby veliké revoluce francouzské, osudy Belgie byly těsně spojeny s osudy Francie. Roku 1793. bylo možno v naší vlasti doufat, že brzy zazáří věk rozumu, spravedlnosti a svobody. Než, žel, sen tento neměl dlouhého trvání. Reakce thermidoru, po níž brzy následoval státní převrat brumairu, konkordát, znovuotevření kostelův usurpátorem dovolily kněžstvu, jemuž revoluce důkladně sáhla na hrdlo, zmocniti se zase části toho, co nazývalo svým jměním, znovu získati své vlivy za restaurace a za Ludvíka Filipa. Po revoluci roku 1848. kněží hráli nečestnou komedii žehnajíce strom svobody a nějaký čas později zpívali zase Te deum, aby oslavili zločin ze dne 2. prosince roku 1851. Toto hanebné chování se kněžstva, které posvěcovalo zločin v osobě vrahů, pobouřilo čestné lidi, jimž otevřely se oči, když pozorovali vše, co stalo se od prohlášení práv člověka. Tu mnohý občan rozhodl se zlomiti odhodlaně všecky styky s církví, odvrhnouti všecka dogmata, všecka tajemství a nepřipouštět za pravdivé než to, co vědecky dokázáno. Někteří z těchto volných myslitelů, vypuzeni státním převratem za Napoleona III. z Francie, vystěhovali se do Belgie a zejména do Bruselu. Roku 1852. zemřel v tomto městě jeden z nich, občan Dubief, jenž projevil výslovné přání býti pohřben bez jakéhokoliv obřadu církevního. V té době duchovenstvo vykonávalo výhradně funkce hřbitovní policie a mělo ve svém opatrování pohřební nářadí. Přátelé Dubiefovi žádali o zapůjčení pohřebnlho nářadí, ale bylo jim to odepřeno. V dobu ustanovenou k pohřbu rakev byla položena na dvě tyče a nesena tak na hřbitov v průvodu přátel zesnulého. Koncem téhož roku zemřel také jako volný myslitel občan Mathieu. Kněžstvo svolilo konečně po tuhém odporu zapůjčiti nosítka rodině zesnulého, a plášť od jedné dámy vypůjčený posloužil za přikrývku pohřební. Takové obtíže opakovaly se ustavičně, kdykoli bylo potřebí pohřebního nářadí nebo místa pro hrob zemřelého volného myslitele. Kněžstvo, tehdy absolutní pán pohřebišť, dávalo volné myslitele pochovávati do kouta určeného pro zločince, do tak zvané psí díry. Tenkráte skupina občanů, osvobodivších se od všech předsudků náboženských, rozhodla se založiti společnost „L'affranchissement" (osvobození) za tím účelem, aby unikla poručníkování a obtěžování kněžstvem. Tato společnost, prvé sdružení volných myslitelů založené v Belgii, usnesla se na svých stanovách dne 2. srpna r. 1854. Heslem jejím bylo: Žádného kněze ani při narození, ani při svatbě, ani při pohřbu. „L'affranchissement", jehož ustavení se vzbudilo hněv, nenávist a pomstychtivost katolíků, opatřilo si samo brzy potřebné pohřební nářadí. Založením jeho však nikterak nevzala za své zlomyslnost kněžstva a jeho nohsledů. Tak na příklad roku 1856. při pohřbu občanky Staatge hrobník — jsa ve službách kněží — úmyslně byl nepřítomen, když průvod pohřební došel ke hřbitovu, jehož vrata byla zavřena. Průvod čekal dlouhé dvě hodiny, a teprve když volní myslitelé se rozhodli zanésti rakev zesnulé k starostovi města, odhodlal se hrobník otevříti bránu hřbitova.

Rozvoj Volné Myšlenky.

Až do roku 1863. těch několik málo sdružení volnomyslitelských, které tehdy byly v Belgii, složeno bylo výhradně z dělníků, vybraných, inteligentních a vzdělaných pracovníků, ale živly měšťácké se tehdy téměř docela nic nestaraly o hnutí racionalistické. Založení Volné Myšlenky v Bruselu v lednu r. 1863. změnilo tento stav a dalo nový podnět propagandě ideí svobody svědomí i Volné Myšlenky a ponenáhlu potom vytvořilo se v Belgii toto mohutné, internacionální, filosofické a politické hnutí povahy tak vyslovené či tak určité, které jevilo se býti velice odhodlaným a dalo se v otevřený a poctivý zápas proti všem positivním náboženstvím a dogmatům. Požadovalo civilní sňatky, civilní pohřby, zapuzení z veřejného života všech zvyklostí a všech obřadů náboženských, hnutí, které z veliké části přetvořilo naše veřejné zvyklosti, ba, což nesnadnějšího bylo, naše mravy soukromé. Dříve než Volná Myšlenka stala se organisovaným hnutím, všecka snaha i všecko úsilí, osvoboditi se z církevního jha v kterémkoliv oboru životním, zůstávaly bez ozvěny. Sotva že nejodvážnější občané odvažovali se požadovati pro stát a pro civilní moc relativní neodvislost, při tom však ujišťujíce o své úctě a o své podřízenosti osobní vůči církvi, která považována ode všech za moc politickou rovnou moci státní a ještě více za moc morální, která neměla konkurence ani protiváhy. Svobodné zednářstvo mělo zajisté idee velice vznešené, ale práce zednářstva zůstávaly omezeny na zednářské chrámy, neznámé massám obecenstva. Bylo třeba stvořiti sdružení volných myslitelů a vztyčiti v plném denním světle prapor protináboženské emancipace. Vyložíme způsob, jakým sdružení ta se vyvíjela v naší zemi, jakož i jejich vliv.

Hnutí Volné Myšlenky v Belgii. Vývoj jeho.

Bylo to v létech 1878. až 1884., kdy Volná Myšlenka belgická měrou daleko větší účinkovala na veřejnou moc své země. Jest to v této době, kdy volní myslitelé způsobili, že město Brusel usneslo se organisovati výhradně civilní službu pohřební. Příkladu tohoto bylo brzy ná-

sledováno, a to netoliko obcemi předměstskými, ale také značným počtem měst krajinských. Volné Myšlence podařilo se dosíci úplné sekularisace, sesvětštění hřbitovů. Uskutečnila tak prvý článek svého programu. Proto však ani na okamžik v činnosti své se nezastavila. Jakmile ochránila svobodu občanskou při pohřbech civilních a vypravení pohřbů pro všecky stejně, s úspěchem zasadila se v našich městech o zvýšení vážnosti civilních sňatků. Po té dala se v úspěšný boj za laicisaci veřejného vyučování. Aby cíle svého dosáhla jistěji, rozhodla se Volná Myšlenka, místo aby centralisovala ve svém lůně celé hnutí Volné Myšlenky, stvořiti specielní organisaci, která měla se zabývati všemi otázkami souvislými s vyučováním. Takovým organismem stala se Liga pro vyučování, jejímž prvým činem bylo, že založila v Bruselu vzornou školu, jejímž ředitelem stal se náš přítel Huys. Krátko po založení vzorné školy Volná Myšlenka podjala se zase nového díla: Vychovávání laických ošetřovatelův a ošetřovatelek nemocných. Zásluha za toto dílo, zejména za podnět k němu, náleží Dr. Caesarovi Depaepeovi, jehož jméno v úctě chová veškeren belgický lid. Tento náš moudrý přítel, jehož nám smrt vyrvala, dříve než mohl úplně dokončiti svoje dílo, seznal, že v době, kdy nemoc a slabost poutá volného myslitele na lůžko bolestí, když na příklad žena při porodu potřebuje péče nejintelligentnější, v těchto okamžicích tak vážných a zvláštní péče vyžadujících bývají to takřka vždy osoby, náležející nějaké náboženské kongregaci, které bývají přivolávány do rodiny nebo které konají službu v nemocnicích. Řeholní ošetřovatelky pravidelně využitkovávají slabosti a bezradnosti nemocných, by na nich vykonávaly svůj ničemný vliv. Aby odstraněn byl neblahý vliv těchto lidí, organisovala Volná Myšlenka vzdělavací kursy pro laické ošetřovatele a ošetřovatelky nemocných, které by vyzbrojily je solidními odbornými vědomostmi a zároveň v nich vypěstily zásady snášelivosti a naprostého respektu k jakémukoli přesvědčení nemocných. Dnes jest 380 ošetřovatelův a ošetřovatelek, opatřených diplomem Volné Myšlenky. Ale zlá vůle většiny našich obecních správ, jakož i správ humanitních ústavů nedovolují zaměstnávati z nich než minimální počet. Také toto dílo v Bruselu započaté horlivě se napodobí v městech krajinských, a v den, který věru není dalek, kdy laicisace nemocnic bude zásadně a závazně prohlášena pro celou Belgii, bude tu po ruce sbor vybraných lidí, pohotových nahraditi okamžitě a k velikému prospěchu ošetřovatelky klášterní. Pád posledního liberálního ministerstva, které jsme měli v Belgii — jest tomu dnes právě 24 let — zarazil na několik let rozvoj Volné Myšlenky v Belgii, ale zdržení toto netrvalo dlouho. Od roku 1884. počet sdružení Volné Myšlenky se v Belgii zdesateronásobil. Dnes máme ve své zemi 289 racionalistických sdružení, 9 krajinských federací, které všecky jsou sdruženy v Národní bruselský svaz volných myslitelů. Společnosti tyto sdružují dohromady více než dvacet tisíc členů. V Hainaut skupiny Volné Myšlenky jsou nejčetnější. Tato provincie sama obsahuje skoro polovičku všech volných myslitelů naší země. Také ve středním území jakož i v pánvi Charleroi ve většině měst a obcí bývá průměrem 45% civilních pohřbů. Roku 1895. skupiny volných myslitelů v Belgii odhodlaly se založiti racionalistický sirotčinec, aby zajištěna byla úcta k svobodě přesvědčení sirotků volných myslitelů, která až dosud velice často byla znásilňována. Zřízení tohoto sirotčince narazilo na veliké obtíže, ale uskutečnilo se přece vytrvalostí, energií a oddaností jeho zakladatelů. V sirotčinci onom jest dnes 65 chovanců, kteří nalezli v tomto ústavě velikou a krásnou rodinu, kde hochům i děvčatům dostává se důkladného a racionalistického vzdělání, kde vyzbrojují se úspěšně pro pozdější zápas s nesnázemi života. V sirotčinci tom vychovatelky i chovanci obou pohlaví, velicí i malí, sedí za jedním stolem, účastní se stejných her a radostí. Už od útlého věku vychováváni jsou v zásadách racionalistické solidarity a bratrství. Budou jednou znamenitou posilou Volné Myšlenky v Belgii a stanou se později jistě jejími nadšenými propagátory!

V Belgii také uskutečněna byla roku 1880. veliká idea sdružiti v jedinou federaci, v Mezinárodní federaci Volné Myšlenky, sdružení volných myslitelů celého světa, která dosud trvala odděleně bez jakýchkoli vzájemných styků se stejnými sdruženími jiných zemí. Volná Myšlenka v Belgii, založená dříve ještě, než-li došlo k založení podobných sdružení v zemích sousedních, považuje za svou povinnost zápasiti bez ustání, statečně a vytrvale za odstranění předsudků náboženských a úplnou emancipaci lidu. Doufáme, že nikdy této svojí úloze se nezpronevěří.

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Přednášková cesta redaktora Karla Pelanta v Severní Americe. V čísle předešlém sdělili jsme, že red. Pelant dostane se na své cestě snad až do Kalifornie a dne 25. června dostali jsme již od něho dopis z Los Angeles v Jižní Kalifornii na břehu Tichého oceanu, ze země palem, datlí a pomorančů. To znamená, že celá **cesta Pelantova z New Yorku až do San Franciska je uskutečněna!** Obrovská dráha této přednáškové cesty, která snad je největší, jakou kdy český propagátor podstoupil, dá se těžko našimi evropskými měřítky posoudit. Vzduchová čára (přímá) mezi New Yorkem a San Franciskem obnáší 60 stupňů zeměpisné šířky (5120 kilometrů!), ale nutno ji nejméně zdvojnásobit, ježto

přirozeně dráha nejede přímo a Pelant konal ji s mnohými přestávkami a zajížďkami namnoze sta kilometrů, navštěvuje nejrůznější státy Spojeného soustátí severoamerického, pokud Čechy ve větších shlucích jsou obydleny. Zkušenosti, které náš řečník při této velkolepé cestě, plné svízelů a bojů s divokými „domorodci" (černého plemena Geringerova), a různými nepříznivými okolnostmi nabyl, jsou veliké a budou po Pelantově návratu do Čech (v září) účelně zužitkovány. Budiž již předem vzpomenuto zde všech těch nadšených a obětavých přátel našich v Americe, kteří se vzácnou ochotou při práci Pelantově pomáhali a bez jejichž pomoci nebylo by lze nám samým tak veliký podnik uskutečniti. Značný vzmach opravdového volného myšlení mezi Čechy americkými, který cestou Pelantovou a předcházející Bartoškovou nastal, budiž jim vedle našeho vřelého díku nejlepší odměnou za obětavou jich součinnost!

Právě při závěrce listu (26. června) došla zpráva od red. Pelanta ze San Franciska. Cíl cesty jeho tedy dosažen!

Po návratu svém do Čech uspořádá redaktor Pelant velikou přednáškovou cestu po českých krajích, načež naše přátele předem upozorňujeme. Nechť již nyní naši přátelé pamatují na to, aby přednášku Pelantovu také ve svém místě uskutečnili. Při tom je záhodno zaříditi věc tak, aby red. Pelant při jedné cestě drahou mohl v jednom okresu i více přednášek v několika blízkých městech neb obcích konati. Je možno počítati i na několikadenní pobyt Pelantův v jednom místě dle místní potřeby. Bližší pokyny sdělí na požádání sekretariat Volné Myšlenky na Král. Vinohradech.

Naše schůze. Sekretariatem Volné Myšlenky obeslány byly tyto schůze: 24. května v Nové Pace: protiklerikální tábor lidu. — 26. května v Poděbradech: O Volné Myšlence. — 27. května v Rakovníce: Praktické požadavky V. M. — 30. května v Mělníce: Světový názor moderního člověka. — 31. května v Hloubětíně: Co jest V. M. — 2. června v Praze v evang. akademickém spolku „Jeroným": Jak si představujeme duchovní rozvoj českého národa v budoucnosti? — 7. června v Kutné Hoře: Jaké stanovisko zaujímáme k návrhu na zkrácení návštěvy školy. — 7. června v Mnich. Hradišti: Klerikalismus a Volná Myšlenka. — 14. června ve Zvoleněvsi. — 14. června v Jilemnici: O útoku klerikálů proti svobodě školy. — 20. června v Bránice: Starý a nový názor na svět. — 18. června ve Vraňanech: O Volné Myšlence. — 21. června v Hnidousích: O Volné Škole.

Benešov u Prahy. Místní skupina založena 15. října 1907; od té doby odebrala a rozšířila za 207 K publikací, vydaných naší administrací. Pořádala veřejné přednášky pí. P. Moudré, pp. Dr. Th. Bartoška, JUDr. Václava Boučka, MUDr. J. Záhoře a Ing. L. Čížka s návštěvou 300—600 osob, vedle důvěrné schůze E. V. Danihelovského v Neveklově a pí. P. Moudré ve Vlašimi. V každé členské schůzi tendenční referát. Založila skupinu v Neveklově, pracuje na utvoření sdružení ve Vlašimi. Intensivně podporuje „Havlíčka", hnutí pro pohřbívání ohněm a pod. Chystají se nové silné akce. Tuhý boj — blízkost Konopiště příliš makavá.

Místní sdružení v Rakovníce pořádalo ve dnech 6., 7. a 8. června výstavu obrazů (reprodukcí) českých malířů: Manesa, Mařáka, Úprky, Engelmüllera, Jansy, Marolda, Holárka, Kupky, Preisiga a j. Výstava měla ohromný úspěch pro Rakovník a okolí. První den navštívilo výstavu 700 školních dětí, jimž výstava přístupna byla zdarma. Platících návštěvníků bylo přes 2000. Odporučujeme našim místním sdružením tento směr kulturní práce. Informace bližší a pokyny poskytne J. Šubrt, důvěrník místního sdružení V. M. v Rakovníce. Obšírnější referát přineseme v příštím čísle Volné Myšlenky.

Nová místní sdružení ustavena byla ve Dvoře Králové u Berouna, v Lodenicích, v Jevišovicích u Znojma, Bránově, v Mnichově Hradišti, Kutné Hoře, ve Vraňanech u Jenšovic, v Ústí nad L., v Petřvaldě ve Slezsku. V nejbližší době založí se celá řada dalších nových sdružení.

Žádáme naše členy, kteří mají v úmyslu založiti sdružení, aby sdělili to předem sekretariatu. Při tom budiž zaslán seznam obcí nejbližšího okolí, jichž členy záhodno sloučiti v místní sdružení. Budeme nyní moci vyhověti rychleji než dříve, poněvadž přepracovány byly naše adresáře. — Během tohoto přepisování a přerovnávání nebylo možno různým žádostem hned vyhověti. Prosíme tudíž o prominutí. — Připomínáme opětně, že nutno peněžní zásilky označiti k jakému účelu jsou určeny a doprovoditi řádnými dopisy. — Žádáme své členy, kteří doposud nezapravili příspěvek na rok 1908, aby tak učinili co možno nejdříve. Získávejte hojně členů a zakládejte sdružení.

Upozornění pořadatelům oslav Mistra Jana Husa. Červencové číslo „Havlíčka", dvouhaléřového měsíčníku, šířícího pravdu v lidu, věnováno jest celé památce Mistra Jana Husa. Obsahuje velice pěkné a obsažné pojednání od bývalého kněze Ladislava Kunteho, v němž souhrnně vyznačen význam mučedníka kostnického pro český národ. Toto číslo „Havlíčka" bude tudíž velice vhodné ku šíření při oslavách památky Husovy a doporučuje se k tomu všem pořadatelstvům těchto slavností. Vydavatelstvo „Havlíčka", aby umožnilo rozšíření tohoto čísla po všech českých krajích, expedovati je bude výjimečně levně a sice **60** výtisků za 1 korunu vyplaceně, **300** výtisků za **4 K** v pošt. balíku nevyplaceném, dále týmž způsobem expeduje se **500** výtisků za **6 K** a **1000** výtisků za **10 korun**. Je nutno, aby příslušný obnos byl poslán současně s objednávkou. Nechť pořadatelstva Husových oslav neopomenou všade „Havlíčka" šířiti a tam, kde nelze přednášku o Husovi v červenci uspořádati, budiž v náhradu toho alespoň toto číslo „Havlíčka" rozšířeno. — Aby všechny objednávky mohly býti při obrovském nákladu „Havlíčka" v čas vyřízeny, buďtež tyto co nejdříve zaslány na adresu administrace „Havlíčka", Kr. Vinohrady, Korunní tř. 6.

LITERATURA A UMĚNÍ

Anatole France: **Na bílé skále.** Přeložila Katuše Lobčová. Obálka V. H. Brunnera. Vyšlo jako XVI. a XVII. svazek „Knih dobrých autorů" (Kamila Neumannová, Praha-Olšany 45, cena K 3·—).

Kniha má výmluvné motto: A mně zdá se, že usnuvše na bílé skále a v krajině snů o takových věcech sníte za temnoty noční . . ."

Kniha ta znamená znásilnění běžných forem, v jakých jsme zvykli literární díla chutnati, jsouc částečně essayí, částečně románem. Nechává mluviti několika lidem a volný tok jejich rozmluv zachytí ve svou knihu; a tak jest tato kniha pouze otisknutím hovorů několika lidí, promluvených v několika hodinách.

Vedle tohoto novateurství ve formě, kterému patří naše sympatie, má kniha Franceova také tu zvláštnost, že lidé v ní jednající si neukládají žádné reservy a mluví běžným hovorem, často zcela původnímu předmětu vzdáleným, a toto prokládání působí zcela dojmem mosaik. Způsobuje to roz-

manitost a dovoluje autorovi dotknouti se kterýchkoli předmětů, a tak moderní člověk, sledující tok života, setká se tam s událostmi známými, jenže ovšem Anatole France nevystupuje jako popisovatel, ale jako kritik a psycholog. Kniha svým charakterem se přimyká k ostatní tvorbě Franceově, nepostrádajíc ani veliké přednosti ostatních knih, obdivuhodného stylu, plného třpytu a bonmotů; autor dává každé stránce prosáknouti filosofií člověka radujícího se z krásy. Kniha vůbec živě připomíná „Zahradu Epikurovu".

Několik přátel se sešlo v římských vykopávkách, na místě někdejšího římského Fora a jejich hovor se konečně ustálil na filosofii římských dějin. Byl konstatován fakt, že Římané „zalidnili" své nebe bohy naskrze užitečnými, kterééžto nazírání přešlo také do krve Italů, kteří stejně naivně nahlížejí na své svaté a madony. Požadovali od svých bohů (ničím jiným tito světci nejsou) pouze materielní užitek: „Čeho dříve vymáhali od svých bohů a od svých Geniů, to očekávají dnes od Madony a od svatých . . . Mají světce . . . pro ujímání a pro bolení zubů." Pěkně to dokazuje modlitba janovské dívky k Madonně: „Svatá matko boží, která jste počala nezhřešivši, udělte mi milost, abych mohla hřešiti nepočnouc."

Jeden z nich, řiditel vykopávek, přečte své vypravování o Gallionovi, prokonsulovi Achaie. Gallio jest typem Římana, stojícího na vrcholku doby. Autor tam vykládá jeho filosofii, nechávaje s ním disputovati jeho přátele. Setká se na soudě se sv. Pavlem. Veliký okamžik, — kdy se spolu mohli sraziti representanti dvou tak odlišných náboženstev, jako je snášelivé a ryze státní náboženství Římanů s náboženstvím tak výlučným a tenkrát revolučním jako je křesťanství — se nedostavil. Gallio odchází s odporem od těchto páchnoucích Židů a neví, že pohrdá představitelem náboženství, které zasadí jeho Římu smrtící ránu. Věděl již tenkrát o těchto křesťanech, obývajících nejhnusnější okresy římské, ale nepřikládal tomu náboženství otroků nijaké váhy, leč, že snad ho upoutala jeho podobnost s theoriemi Platonovými, a že shodně s křesťanstvím věštil vládu jednobožství.

Přátelé ovšem došli k názoru, že by si nemohl Pavel s Gallionem ničeho pověděti, neboť řeč Pavlova byla řečí čalouníka, an nikterak neovládal vědu a filosofii, která byla jedinou zbraní Římana.

Přirovnávají k sobě náboženství prvotního křesťanství s formami pozdějšími. Po planoucím Kristovi sv. Pavla následuje Kristus Lva XIII., ochránce továren, obránce kapitálu a nepřítele socialismu.

Překvapujícím je, že malý sýrský nárůdek dovedl vnutiti své náboženství, svého Jehovu, celé Evropě, zvláště když „zůstal bůh v jádře docela Židem a vlastencem, stal se, stav se vzbouřencem, nutně mezinárodním. Učinil se ochráncem ponížených a utlačených. Měl jednu z oněch prostých myšlenek, jimiž si získáme světa." Tedy vysvětlení následuje a myslím, že zcela logické. Kniha Franceova rozhodně zaslouží přijíti na „Index". Ale bylo také nutno, aby se změnily mravní stavy společností a přizpůsobily se křesťanství, jak to ovšem také křesťanství musilo učiniti. „Mohlo zaujmouti místo pohanství teprve v okamžiku, kdy se mu pohanství počínalo podobati a kdy toto počalo se podobati pohanství."

Hovor se přesunuje na válku, na osadní politiku a odtud na válku ruskojaponskou. Autor analysuje příčiny vzniku této války, odvozuje zcela její vznik jako ovoce kolonisační politiky, posmívá se frásím o žlutém nebezpečí, neboť bez bílého nebezpečí by neexistovalo žluté, a má naději, že výprask Ruska bude poučením ostatním státům. H. Dufresne, jeden z přátel, čte svoji utopii o Evropské Federaci, která vznikla po padesáti letech anarchie v polovici XXI. století. Nová tato společnost spočívá na úplném potlačení osobního vlastnictví. Ovšem autor tam praví totéž (jinými slovy), co napsal André Veidaux: „Kommunismus nemusel by brániti tomu vlastnictví, jež má povahu intimní a obvyklé potřeby." Majitelem všeho je stát, kterému se odvádějí daně ve formě minut práce, cirkulace peněz zastavena, vůbec komuna. Nás zajímá líčení XX. stol., ve kterém autor zcela vystihl jeho povahu. I nacionální horečka na prahu nové mezinárodní budoucí společnosti je zcela logická. Autor končí tím, že nebezpečí pro Federaci znamenají anarchisté, kteří representují duševní krém Federace. Ve stol. XXIII. jsou Basutové a Kafrové asi na výši nynějších Evropanů a spojené státy africké prožívají právě kapitalisticko-průmyslovou horečku. Epilog konstatuje možnost vítězství socialismu (stejně jako křesťanství prorazilo). Člověk není druh definitivní, po něm se budou opět nové formy rozvíjeti a snad budou tito noví geniové námi pohrdati. Je to zajisté odvážné zachytiti filosofii tří tak od sebe odlišných epoch a již odvaha zaslouží respektu.

Ale autor ovládaje dokonale svůj předmět nejen že uspokojí nejtěžší požadavky, ale může do své práce vložiti celého svého diletantního ducha a svůj esprit. Odvaha, s jakou pronáší své úvahy o křesťanství, připomíná závěry Nietzscheho, ale odlišuje se svým klidem. Pronikavostí svého talentu rozeznal nebezpečí prýštící z civilisace osad a on, měšťák, přiznává, že „nepřeje si příští socialismu, ale neobává se ho".

Kniha patří k oněm, kterých jsme z Francie nikdy nečekali. *E. Ci.*

PŘEHLED

OD ADMINISTRACE.

Naše stálé odběratele upozorňujeme, že jsme si opatřili od poštovní spořitelny sešity složních listů, které obsahují deset pořadem číslovaných složních, listů našich obálkou opatřených a sešitých a to takovým způsobem, že zasilateli peněz zůstanou po oddělení části, která zůstane na poště, stvrzenky v sešitě pohromadě. Pro každého, kdo s námi je v častějším styku, jest takový sešit velice praktickým opatřením, ježto všechny stvrzenky zaslaných nám peněz zůstávají mu sešité v ruce, takže má vždy přehled, mnoho-li peněz nám poslal, a to tím spíše, že u každé stvrzenky přitištěn je ještě t. zv. „kupon", na kterém si každý může poznamenati, za co dotyčný obnos, na který připojená stvrzenka zní, nám zaslal. Tyto sešity složních listů zašle administrace naše každému našemu stálému odběrateli na požádání za náhradu výrobního nákladu **20 haléřů**, které je nejlépe poslati ve známkách v dopise. Doporučujeme tyto sešity složních listů také proto, že lze jimi nejen platiti dlužné obnosy, ale také objednávati nově vyšlé publikace, k čemuž stačí na rubu prostředního dílce složního listu příslušnou poznámku přičiniti.

Vydali jsme plakáty, upozorňující na vycházení „Volné Myšlenky", „Volné Školy" a „Havlíčka". Jsou vkusně upraveny, červeným a modrým tiskem provedeny, velikosti 62/92 cm. Hodí se velice dobře k vyvěšení ve veřejných místnostech (čítárnách, čekárnách, spolkových místnostech, hostincích a p.). Přátelé naši, kteří by je byli ochotni vyvěsiti na vhodném místě, nechť nám to sdělí; pošleme jim je v menším počtu zdarma vyplaceně (kolik výtisků?). Připomínáme výslovně, že tyto plakáty, ježto obsahují pouhé oznámení o vycházení listů, nepodléhají ustanovením o kolportáži a lze je ve všech veřejných místnostech s pouhým svolením

majitele místnosti oné bez hlášení úřadům bezzávadně vyvěsiti.

Starší sešity „Volné Myšlenky“ a „Volné Školy“ pošleme všem našim místním sdružením, důvěrníkům neb stálým odběratelům k rozšíření mezi lidem úplně zdarma. Žádáme jen hrazení poštovného, jež u menšího počtu výtisků činí 2 haléře za sešit, aneb při balíčkách o váze ½ kg. 20 hal. a 1 kg. 30 hal. Poštovné přiložte k objednávce.

KULTURNÍ BOJ.

Klerikální terrorismus. Klerikální hydra stále se vztyčuje, chtějíc poškoditi ty, kteří osmělí se projeviti své pokrokové smýšlení. Tak právě povoláváni jsou učitelé okolí svojanovského k c. k. okr. inspektoru k výslechu proto, že si „troufali“ s povděkem vyslechnouti poučnou přednášku dr. Bartoška ve Svojanově při příležitosti výstupu z církve býv. kněze J. Cvejna. Ta událost stále ještě nedá spáti klerikálům a ohlížejí se proto, kde by za to vzali odvetu. Marná snaha! Ztratí tím poslední přízeň, kde jakou mají. Již jsme zpravili své čtenáře, že byli pokutováni svolavatelé oné schůze proto, že nedali vytisknouti jméno tiskárny na plakáty. Nyní zase chtějí shladiti si žáhu na pokrokových učitelích. Ale páni zapomínají, že nejsme v Turecku, aby mohli svoji libovůli prováděti. Učitel se takovým výslechům jen útrpně zasměje a bude tím jen pobídnut ve svých dobrých snahách.

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Jurislav Janušić. Přes všecky ty jásavé zprávy c. k. korespondenční kanceláře o katolických „manifestacích“, přes jezovitská prohlašování ministra vyučování v Bavorsku o svobodě vědy, ale nesvobodě vyučování, přes různé ty „projevy“ osob společensky výše či níže stojících v celém světě, je nepopiratelno, že hnutí Volné Myšlenky tkví v době, v ní žije a s ní také poroste. Příjemně dokumentovalo nám tento fakt tyto dny Chorvatsko-Záhřeb. Stopovali-li jsme časopisectvo chorvatské, cítili jsme přes jednotlivé články a noticky, jež tu a tam v pokrokových časopisech se objevily, veliký nedostatek propagandy protiklerikální, cítili jsme, jak ten falešný liberalismus německý a český minulých let roztahuje se i po Chorvatsku, jak bojí se odhrnout pláštěnku popskou, aby nemusil veřejně přiznat tu morální bídu, jež se pod ním skrývá. Dle této situace dalo se očekávat, že v případu jakéhosi ostřejšího vystoupení proti církvi veřejnost buď odsoudí nepříznivě každý krok v tomto směru, nebo při nejmenším pokrčí rameny — následkem své „liberálnosti“. A hle! Umřel mladý nadšený pracovník pokrokový Jurislav Janušić. Jak žil, tak umřel — bez ceremonií, bez jezuitského kroucení očí, pathetických vzdechů a mechanického bití se v prsa, pochován byl jako člověk, jenž odhodil všecky středověké přežitky — bez kadidla, bez „de profundis clamavi“ — krátce bez popa a co bychom nebyli očekávali ani my, ani pokrokoví lidé v Chorvatsku, jak přiznává „Pokret“ z 19. t. m., stalo se. Pohřeb stal se velikou protiklerikální manifestací, manifestací, jež bude světlým mezníkem v kulturním boji Chorvatska za svobodu individua. A Janušić — ten skromný tichý pracovník na poli kulturním, jenž nikdy se nedral do popředí, silou svého ducha ve chvíli, kdy již stroj se zastavoval, dovedl se vzepříti brutálnímu útoku „milosrdných sester“, stal se smrtí svojí velikým protiklerikálním agitátorem a jak tušíme, bude asi příčinou třídění duchů v Chorvatsku. — S podrobnostmi se zabývati nemůžeme a myslíme, že by to bylo zbytečno, ježto všecky pokrokové časopisy přinesly zprávu o smrti Janušičově, jen vzpomínáme, že mezi četnými Janušičovými články, uveřejněnými většinou v „Hrvatskom Djaku“ jest také článek o kongresu V. M. v Praze roku 1907.

Originální vypovězenec. Švýcary bývají považovány za asyl různých politických uprchlíků a přece městská rada ženevská odhodlala se vyhnati ze Ženevy — sochu Michala Serveta, známého lékaře a učence, jenž v dobách náboženské reformace upálen byl v Ženevě fanatickým Calvinem. Socha tato byla nabídnuta „městu Calvinovu“ mezinárodním sdružením, jehož členy byli vynikající osobnosti evropské, švýcarskými spolky Volné Myšlenky, ženevskými občany, mezi nimiž byl i jeden ženevský státní rada, ženevský děkan medicinské fakulty, ženevští profesoři, průmyslníci i čelní representanti světa dělnického. Socha sama jest vynikajícím uměleckým dílem talentované švýcarské sochařky Klotildy Rochové. Zajímavé jest odůvodnění, proč městská rada ženevská sochu Servetovu vypověděla. Citujeme doslovně z jejího rozhodnutí: „Místo pro pomník, jenž měl býti postaven mysliteli a učenci Michalu Servetovi, není nutně v Ženevě, kde nerozvinul žádnou zvláštní vědeckou činnost.“ Správně dokládá k tomu generální sekretář komitétu pomníkového, Dr. Otto Karmin: „Michal Servet, ač nedopustil se žádného trestného činu, byl v Ženevě proti všemu lidskému právu na Calvinovu denunciaci zatčen, oloupen, uvězněn a spálen. Bylo mu zajisté dosti nesnadno, aby po ony tři měsíce, ztrávené ve vězení, vyvíjel v Ženevě vynikající činnost myslitele a učence.“ — V šestnáctém století nalezlo se místo k spálení statečného myslitele Michala Serveta, ve dvacátém století „oddaní a vděční synové Calvinovi“ odpírají popravenému kousek země, kde by měla býti vztýčena jeho socha. Výmluvná ukázka protestantské náboženské tolerance.

Polský orgán Volné Myšlenky „Myśl niepodległa“, jehož redaktorem jest náš přítel Andrzej Niemojewski, stihána jest dvěma trestními procesy. Jeden z nich zahájen byl na denunciaci biskupa Zdzitowieckého pro článek, obsahující komentář ke katechismu, druhý proces, rovněž pro rušení náboženství, má za důvod bibliografický článek, zabývající se otázkou historičnosti osoby Ježíšovy. — Redaktor Niemojewski vzat byl do vyšetřovací vazby, ale na záruku tisíc rublů byl propuštěn. Pochybujeme přes to, že by carská byrokracie volila správný způsob v přesvědčování někoho o Ježíšově božství.

Společnost anglických volných myslitelů (National Secular Society) konala v červnu tohoto roku svůj pravidelný sjezd. — Ze zprávy předsedy G. W. Foota vyjímáme tyto zajímavé zprávy: Zřízeny byly nové skupiny Společnosti v Bristolu, Aberdare, Leedsu a Edinburgu, z nichž zejména poslední stane se ústředím čilé propagandy. Volní myslitelé angličtí uspořádali řadu velikých racionalistických demonstrací v různých sadech londýnských. Aby zpravidelněna byla činnost přednášková, zřízena byla stále placená místa řečníků, kteří podnikají v jednotlivých krajích anglických systematicky serie přednášek. Tato zpravidelněná činnost přednášková měla pochopitelně značné úspěchy. Finančně obtížil Federaci trestní proces proti M. Roulterovi, jenž byl žalován pro zločin rouhání na základě jakéhosi zastaralého zákona, jehož už od roku 1883. použito nebylo. Obžalovaný nebyl sice členem Společnosti, nicméně tato, poněvadž šlo o zásadní otázku, vzala na sebe značné náklady trestního řízení a vzbudila takový veřejný zájem o jeho proces, že lze doufati, že zastaralý onen zákon jest procesem tímto pohřben definitivně. Společnost N. S. S. súčastnila se také čile při vytvoření Secular Education League (ligy světského vyučování), jež zápasí v Anglii za volnou školu. — Ve zprávě předsedy zaznamenává se ještě to po-

těšitelné faktum, že jeden z jejích členů, Charles Bowman, ustanovil ji universální dědičkou svého majetku 11.800 liber šterlinkův.

„Laický týden“ v Portugalsku. Týden, který předchází velikonočním svátkům a nazývá se týdnem „svatým“, oplývá, jak známo, hojnými výkony bohoslužebnými a kázáními. Volní myslitelé lisabonští uskutečnili letos zajímavé dílo. Majíce za to, že je záhodno hojné velikonoční propagandě náboženské konkurovati propagandou vědeckou, uspořádali současně s církevním „svatým“ týdnem svůj „laický“ týden, t. j. uspořádali současně s obřady církevními cyklus vědeckých a proticírkevních přednášek. Tak přednášel ve středu dr. Maximo Bron „O původu náboženství“ a Augusto Vieira „O náboženských lžích“, ve čtvrtek (zelený) přednášel Eugenio Vieira „O počátcích katolicismu“ a S. Pereira přednesl náčrtek historie římské církve. V pátek (veliký) přednášel Ferrera Manso „O katolicismu v dějinách portugalských“ a Gastao Rodriguez „O náboženské reakci v rodině a vyučování“. V sobotu (bílou) přednášel dr. Cunha e Costa „O prvotním křesťanství a dnešním klerikalismu“. Schůzi této předsedal známý i českým čtenářům Magalhaës Lima. Také v neděli a v pondělí velikonoční konali portugalští naši přátelé podobné přednášky.

Úpadek náboženství a pokrok mravnosti v Australii. Londýnský „Literary Guide“ konstatuje, že stává se čím dále tím zřejmější, jak úpadek náboženské víry, četby bible a účasti na náboženských obřadech provázen jest pokrokem v mravním životě občanstva. Uvádí proto doklady jak z Anglie tak i z jiných zemí. Zajímavý jest doklad z Australie. Tam naříkal na příklad církevní časopis „Argus“ v Melbournu, že jest nyní v Melbournu o jedenáct kostelů méně než před dvaceti lety, ačkoliv obyvatelstvo města vzrostlo o stočtyřicet tisíc, a že kostely, které dříve bývaly naplněny věřícími, dnes jsou téměř prázdné. Katolický biskup Reville stěžuje si v jiném časopise „Age“ na úpadek mravnosti, vzrůst počtu nemanželských dětí a všecko to uvádí v souvislost se ztrátou víry, s pokrokem racionalismu a nevěry. Dostalo se mu však zdrcující odpovědi — v témže listě, kde podle statistických dat státu Viktorie počet nemanželsky zrozených dětí byl roku 1891. 14·49 z tisíce neprovdaných neb ovdovělých žen, kdežto roku 1901. připadlo na tisíc žen pouze 10·31. Podobně statisticky dokázáno také zmenšení všeobecné zločinnosti. Také mezi statistickými daty z roku 1900. a 1905. jeví se takový rozdíl, který ukazuje, že právě s pokrokem racionalismu a nevěry zločinů — jež obyčejně mají původ v nevzdělanosti a nevědomosti lidské — ubývá. Tak zatím, co kněží lamentují, že mizí víra, přesné statistické cifry ukazují nám, jak člověk se lepší.

HNUTÍ ŽEN.

Ženská otázka a volné myšlení. Se snahou Volné Myšlenky po osvobození ducha lidského ode všeho nátlaku ideově úzce spiato je ženské hnutí, které snaží se uvolnit ženu mravně, duševně i hmotně.

Nátlak na svobodu myšlení pociťují ženy jako muži, ženy nesvobodomyslných mužů dvojnásobně a spojuje-li Volná Myšlenka své snahy se snahami ženského hnutí, plní tím jednu z nejdůležitějších podmínek nutných k osvobození člověka.

Propagování ženské otázky živly pokrokovými a duševně volnými jest pro rozvoj a pro další směr ženského hnutí důležité, ne-li rozhodné, a vychází-li obé z jednoho podkladu, musí se doplňovat.

To projevuje se i veřejnou činností.

Sekce Volné Myšlenky v Plzni pořádala přednášky Dr. V. Boučka, Dr. Th. Bartoška a k nim řadila se přednáška O. Stránské.

V přednášce té zdůrazněna nutnost uvolnit myšlení muže i ženy. Oba musí naučit se na sebe pohlížet jinak než dosud zvykli. Oba musí uvolnit se od starého názoru, že žena je pro muže a musí si uvědomit právo i povinnost žíti život opravdový, samostatný, svůj.

Je nutno přestat pohlížet na sebe nepravdivě, tak jak jiní předepsali, přejímat názory cizí, věřit autoritám a plnit jejich předpisy na úkor vlastního rozumu, svobodného rozhodování. Ženské hnutí, které není snaha po nadvládě žen, které cílí dnes dále než za pouhým zrovnoprávněním žen s muži, které na výši zrovnocenění sleduje ideje společné mužům i ženám, za utvořením takového sociálního prostředí, aby umožněno bylo další společné, čistší žití — to ženské hnutí může postupovat jen osvobozeným duchem a má s hnutím pokrokovým společného nepřítele: zastaralé, době a potřebám neodpovídající názory a řády a zastance jejich, muže i ženy.

V dnešních poměrech nejnebezpečnější nepřítel, nejtužší odpůrce skrývá se v klerikalismu.

Ten jest dnes politickou stranou, katolická církev jen klesající hierarchií s pobledlou mocí. Tato moc oddálila církev od prvotního ideálu Kristova tak, že pozbyla v dogmatech svých jeho učení a omezila se na prázdné formy náboženské. Ženy i muži nesamostatného myšlení nedovedou rozeznávati dosud podstatu a projevy tohoto klerikalismu a ženského hnutí.

Kdežto ženské hnutí žádá svobody myšlení, usiluje o rozvinutí rozumového života ženy na výši vědeckých poznatků, volá k projevu v celém životě, předpisuje církev poslušnost, stlačuje užívání rozumu na bezpodmínečnou víru v dogmata a zjevení a nutí ji k mlčení. Žena tím více by měla poznávat, že tam, kde je bytostí nižší, tam nemohou dojíti uskutečnění její tužby. Kde není svobody, není vývoje a proto není možno, aby v církvi se zdravě zachytila a vyvíjela ženská otázka.

K tomu přesvědčení dospělo mnoho lidí a přece tak pomalu postupuje uskutečnění ženské otázky. To proto, že jsme dosud neupřímni k sobě, že tkvíme v poutech starých názorů, které v nás zanechala stará víra, církev, zvyk, tradice, zákony a celý stávající společenský život. A proto začít musíme sami u sebe.

Nejprve v ohledu mravním nutno uznat, že žena není jen pro muže a také ne naopak, ale že je svým samostatným člověkem, že oba jsou napřed lidmi a pak teprve mužem a ženou, otcem a matkou. Lidství nesmí být ubíjeno pohlavím. Ujasníme-li si toto, pak jiným duchem ponese se výchova obojí mládeže, jiné budou společenské i manželské styky, přestane dvojí morálka. Bude-li občanstvo tím duchem proniknuto, jinak se utváří i zákonníky občanské i trestní i zákony o veřejných a politických právech žen, jiné bude sociální a hospodářské postavení jejich. Čekáme spravedlnost a rovnoprávnost s hůry, z dálky a přece obé kotví v každém z nás. Uskutečňováním jich musíme započít sami u sebe. Budou tam, kde se uskuteční.

Tu prostou pravdu musíme pocítit a uznáme-li všichni tu nutnost, bude to značit kulturní postup národa.

Ženské hnutí v Italii dochází vydatné podpory ve Volné Myšlence vlašské. Federazione Italiana del Libero Pensiero (Italský svaz Volné Myšlenky) propaguje ženské hnutí četnými letáky. Jeden takový leták má na př. nápis: „Na památku mladé ženě. Srovnání náuky církve s učením svobody“ a cituje různé knihy i učence jak katolické, tak pokrokové. Ukázkou uvádíme:

Náuky církevní:

A ženě pravil: „Chci ti způsobiti mnoho bolesti, otěhotníš-li; budeš v bolesti roditi děti; tou-

žiti budeš po muži; a muž bude pánem tvým." I. kniha Mojžíšova, 3. 16.

Z ženy pochází hřích, a pro ženu umíráme. Ekklesiast, 25, 26.

Člověk nepochází z ženy, nýbrž žena z muže. Ep. ke Kor., II, 8.

. . . žena ať v obci mlčí; nemá se dopustiti, aby mluvila, nýbrž má býti poddána, jak praví zákon. Ep. ke Kor., 14, 34.

Žena jest příčinou zkázy lidstva, jest vchodem do pekel. Tertullian.

Žena prokazovati má muži vážnost, úctu a poslušnost. Žena jest dále povinna muži díkem za ochranu, vedení, za živobytí a rozumné trestání; neboť muž jest hlavou ženy. Muž však smí ženu bíti pouze za veliké prohřešení, je-li to nutné, aby se polepšila. Bíti ženu jest v praksi velice užitečné, děje-li se tak občas a s mírou. P. Antoine, Náboženská mravouka, kapitola III.

Ženy buďtež podrobeny mužům, svým pánům; neboť muž jest hlavou ženy, jako Kristus jest hlavou církve. Ep. k Ef., 5, 22.

Nesmí se na žádný pád šetřiti matky ke škodě zrajícího dítěte, pokud jest naděje, že smrtí matky docíliti lze ještě včasného pokřtění plodu. Svatý Alfons Liguori, Náboženská mravouka.

Věčné spáse dítěte nutno dáti přednost předdočasným blahem matky. Nelze-li dítě pokřtíti v životě matčině, třeba jest z dvojího zla voliti ono, že otevře se život matky, by dítě mohlo býti vyňato a pokřtěno. Comitolo, Náboženská mravnost.

Náuky svobody:

Andělem rodiny jest žena. Žena má takové poklady sladké útěchy, že může každý bol utišiti. — Milujte, ctěte ženu, nehledejte v ní jen útěchu, nýbrž sílu, nadšení, zdvojnásobení vašich schopností mravních a duševních. Potlačte v duši své každou myšlenku o povýšenosti nad ženou; neboť této povýšenosti není. Mazzini, Povinnosti člověka.

Starý předsudek s pochybenou výchovou a důsledným, zákonným potlačováním stvořil zdánlivou rozumovou podřízenost ženy, o níž se dnes mluví, aby potlačování bylo ospravedlněno a udrženo. Mazzini, Povinnosti člověka.

Žena — matka, manželka, sestra — představuje bohatstvím své lásky krásu života. Mazzini, Povinnosti člověka.

Kněz starý i mladý, dobrý i zlý, krade muži důvěru ženinu. Sváže nás k manželství, aby nás co nejrychleji rozdvojil. Zmocnil se již moci nad panenstvím duše tím, že ženu učí tomu, čeho by se měla dověděti pouze od muže. Georges Sand.

Vymanění ženy mělo by pro vás býti totéž jako vymanění dělníka. Tím obdrží propaganda vaše posvěcení pravdy. Mazzini, Povinnosti člověka.

Mužům, kteří milují svou ženu a jsou jí milováni, těm ponechávám úsudek o názoru takového Alfonse Liguori, že pokřtění dítěte má se dáti přednost před životem ženy. Pouze takoví mužové dají pravou odpověď krutým otrokům celibátu. Dejme tomu, že muž ví, že věda a umění lékařské dovedlo by zachrániti milovanou ženu, radost jeho života, matku dětí jeho; a co si pomyslí muž, uloží-li mu kněz ve jménu náboženství lásky pohlížeti nečinně na strašlivé křeče a umírání ženy, která, prokleta ve svých citech nejsvětějších, zaplatí lásku životem? Liberalis. —*l.*

SPALOVÁNÍ MRTVÝCH.

Město Gera (Reusz) v Německu dosáhlo od vlády povolení ke stavbě krematoria. Sděluje tak dopisovatel Berliner Tagblattu ze dne 21. června. — *l.*

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Ejhle katolického kněze-denuncianta! Nový případ hnusného jednání katolického kněze, který pomocí hrozby denunciací chce zlomiti pevnou šíji uvědomělého dělníka, oznamuje se nám z Neu-Fischern (Rybáře) u Karlových Varů. Tam bydlící železniční zřízenec F. Š. oznámil správě školy, že ve smyslu státních základních zákonů, které zaručují každému úplnou svobodu vyznání, nebude svoje děti posílati na náboženská cvičení. Školní úřady nevzaly sice oznámení to na vědomí, ale protože otec pomocí sekretariátu Volné Myšlenky se z rozhodnutí odvolal, přestaly děti až do konečného rozhodnutí do kostela docházeti. Tu pojednou 10. června obdržel Š. od místního faráře tento hanebný dopis:

„Panu Fr. Š.

Když jsem se ptal dnes ve škole dětí, kdo z nich byl na svátky v kostele, všecky se s radostí hlásily — jen Vaše dítě se nehlásilo a mně řeklo, že jste mu zakázal do kostela jít.

Něco takového je ovšem vrchol bídáctví a surovosti neslýchané, za kterou by se snad i divoch styděl.

Takovým lidem spustlým platí slovo Pána Ježíše: Pravím Vám, že kdokoli dá dítěti pohoršení, že by mu bylo lépe, aby mlýnský kámen mu byl přivázán na krk a on hozen byl do hlubiny mořské.

Myslíval jsem si dříve, že na světě ani takoví spustlíci nejsou, kteří by dětem svým mohli zapovídati se modlit a Boha milovat a kteří by tak strašné pohoršení dětem svým dávali — ale teď bohužel vím, že jsou i tací lidé na světě, ač nejsou věru hodni, aby je zem nosila.

Pamatujte si, pane Š. dobře, co Vám nyní pravím.

Mám u plzeňského ředitelství dobrého známého kollegu, který mi sdělil, jak máte pošpiněnou firmu pro jiné věci u ředitelství a který mi radil, abych si na Vás u ředitelství stěžoval, co Vy proti náboženství děláte.

Já toho z ohledu na vaše ubohé děti dosud (!!) neudělal — ale uslyším-li a dozvím-li se ještě nejmenšího o Vás — a já mám o Vás spolehlivé zpravodaje (!!), pak všecky spisy, které o Vašem protináboženském štvaní mám v ruce, zašlu do Plzně — a následky si pak přičtěte sám.

To je moje poslední slovo.

Je mi věru líto, že musím českému člověku takhle psáti — ale já na tom vinen nejsem.

Dr. Pošmurný,
farář."

Otiskujeme tento sprostý list křesťansko-katolického kněze v plném znění i s jeho nízkými hrozbami. Tak píše sluha náboženství lásky k bližnímu, tak píše kněz církve Ježíše Nazaretského!... Jak nízce, jak hanebně!... Jak vysoko, nekonečně vysoko stojí onen chudý dělník, který zdržením dítěte svého od docházky do kostela jedná poctivě dle svého přesvědčení, nad tímto mstivým klerikálním farizeem, který nepokrytě hrozí mu vyštváním z práce, nebude-li jednati proti svému přesvědčení. S odporem musí se každý slušný a čestný člověk odvrátiti od takové duševní nízkosti, která je tím ohavnější, že je páchána ve jménu učení člověka, jemuž nad pokrytce a udavače nebylo nic hnusnějšího!

O posledním větším procesu pro šíření nekatolických knih referuje v „Času" Bedřich Profeld: V Příspěvcích k dějinám Čáslavska v XVIII. stol., a sice v první části s titulem K náboženským poměrům v XVIII. století (Výr. zpráva c. k. st. gymn. v Čáslavi 1906), líčí Václav Chabr poslední větší proces pro víru na Čáslavsku, který se vlekl u soudu kutnohorského v l. 1767—1771.

Obžalovaní byli většinou poddaní z panství polenského (z Krucemburka, Markvartic, Sázavy, Bílku, Ranska a j.), menším dílem z panství

novoměstského a auerserského. První byl uvězněn Jan Janáček, „Husita“ ze Sobínova; jemu nejvíce viny přičítáno, i pokládán za vůdce ostatních. Na základě výpovědí jeho soud byl nucen psáti opět a opět krajskému úřadu v Čáslavi, aby ty a ty osoby dal dopraviti k výsadnímu právu.

Obžalovaným sice styky s emigrací (s katolickými vystěhovalci, kteří tajně zásobovali své souvěrce v Čechách knihami) dokázány nebyly, za to však se přiznali, kde a jaké kdo kacířské knihy přechovává. Nejlépe o nich věděl Janáček a proto také výpověď jeho byla nejrozsáhlejší. Dne 14. února r. 1769. odeslal soud krajskému úřadu seznam udaných osob i knih u nich se nacházejících se žádostí, aby knihy ty byly sebrány, majitelé jich od příslušných vrchností opatřeni vězením a vždy jen po čtyřech dopravováni k inkvisici, ježto v Kutné Hoře nebylo pro tolik vězňů místa.

Seznam obsahoval přes 80 knih a většina jich pocházela ze Žitavy, střediska duševního života českých vystěhovalců.

Václav Kleych, „exulantský Veleslavín“, zřídiv si tam 1708 nakladatelství, vydal do své smrti 1737 veliký počet knih, které tajně dopravovány roztroušeným zbytkům církve české. Nástupcem Kleychovým v nakladatelství byl zeť jeho Martin Horák z Chleb u Čáslavě (1728—1798), který při rozesílání knih především pamatoval na své krajany. V seznamu uvedeny četné modlitby („Laubenské“, Jana Habermanna, Kašpara Motěšického), bible (Hallská, Kralická, Melantrichova), kancionály, postilly (Jana Spangenberga), Persekucí, Praxis pietatis, Apologie českých stavů, knížka Jana Husi, „špalíčky“ a j.

Na žádost správce polenského panství Jana Hitschmanna, jemuž věznéním poddaných ubylo tolik pracovních sil, byli obžalovaní většinou po výslechu propuštěni na svobodu, kde měli očekávat rozsudek. Jen někteří větší vinníci zůstali ve vazbě a byli pak 1770 převedeni do čáslavského vězení, když se magistrát čáslavský následkem požáru v Kutné Hoře musel ujmouti hrdelního práva.

Dne 15. ledna 1771 ohlásil apelační tribunál krajskému úřadu konečné rozhodnutí, celkem mírné. Jan Janáček, truhlář, odsouzen k 10letě práci v přádelně (místo trestu smrti), Jan Beránek k dvouleté obecní práci silám jeho přiměřené (poč. 22. června 1770); po vytrpění trestu měl býti s ostrým napomenutím propuštěn.

Tak odsouzeni k těžšímu trestu z velikého počtu obžalovaných toliko dva, ostatní, složivše vyznání víry, propuštěni na svobodu, kde dále musili tajiti své přesvědčení, aby ušli týrání.

Vzpomeňme si k tomu, že od těch dob jsme vzdáleni teprve 120 let a nutnost úsilovné proti-klerikální práce nám teprve v plné síle se ukáže.

Mnišský fanatismus ve Španělsku. Tento rok byla v Madridě dle výslovného přání papežova svěřena postní kázání výhradně mnichům, což mělo přirozeně za následek pravou záplavu náboženského fanatismu. Španělský čas. „El País“ líčí, jak jeden z těchto mnichů na kazatelně s ohromným krucifixem v ruce hrůzostrašně bouřil proti tisku a když byl novinářům svobodomyslným co nejdůkladněji vynadal, řval do shromáždění: Přísahejte slavnostně při spáse duše své i duše vaší matky, že jaktěživi nebudete ani čísti, ani kupovati, ani že nenecháte čísti někomu z lidí od vás odvislých a že přičiníte se též všemi prostředky o to, aby vůbec nikdo nečetl tyto nevěrecké časopisy: — nyní přečetl jména jedenácti svobodomyslných listů. — Přísaháte to? A posluchačstvo, muži i ženy, ovšem opakovali jednohlasně: „Ano přísaháme.“ — Abonentům svobodomyslných časopisů bývá odpírán i církevní pohřeb. Tak v obci Gardo v kraji Pampelunském pohřben byl jeden občan na hřbitově do kouta určeného pro zločince a samovrahy, poněvadž byl kdysi farářem přistihnut, jak četl časopis „El Imparcial“. Tato nesnášelivost farářova byla dokonce ještě místním soudcem schválena.

Pověry a zaříkávání na třeboňsku. K jakým výsledkům dospěla v prostém lidu katolická „výchova“, vidno z těchto ukázek pověr a zaříkávání, sebraných v území Schwarzenbergově: Když nechce usnouti malé dítě, udělá se z hadrů panna a pověsí se hlavou dolů a dítě usne.. Jiné. Hrnec vody překlopí se dnem vzhůru na mísu a dá pod kolíbku. — Při svatbě nesmí ženich jísti; měl by nezdárné děti. Na strhaný pupek. Do chlebové kůry vtlačí se bavlna a položí se na pupek. Bavlna se zapálí a přikryje sklenicí. Zapálená bavlna shasne a nemoc přestane. — Dají-li se housata do košíku a drží se nad plamenem, žádný je neuhrane. — Kdo na Boží hod velikonoční nejdříve napálí ve vesnici lampu, k tomu se slezou z celé vesnice všechny blechy. — Na zelený čtvrtek, velký pátek a bílou sobotu v celé vesnici nedostane se mléko, poněvadž by se učarovalo kravám. — Celý pašijový týden nikdo nic nepůjčí ani neprodá, poněvadž pomocí půjčených věcí lidé čarují. — Večer z velkého pátku na bílou sobotu hospodyně opisují svěcenou křídou kolem veřejí kruh a staví přede dvéře větší množství slámy a na prah naházejí drobný písek za tím účelem, aby čarodějnici nezbyl čas, poněvadž než může čarovati, musí všechen písek i slámu přepočítat a to má udělati od 11—12 hod. v noci. (Příště dále.) F. J. Vejtruba.

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Pravoslavná církev šiřitelkou tmy na Rusi. Začínaje psáti o poměrech ruských, najmě náboženských, chci na prvém místě pojednati o církvi pravoslavné, jejíž vliv vstřebán v krev a žíly ruského národa. Tak jako nutno v západní Evropě vésti boj s církví katolickou, tak bude nutno vyvinouti i boj s církví pravoslavnou, aby národové Ruska vymanili se z tmy, v které jsou udržováni zúmyslně.

Pohanství a jezovitism katolický u Vás i zde v Rusku vládne pod jménem pravoslaví. Než však bude možno přistoupiti k detailům, nesmíme pominouti jednoho z největších škůdců a tmářů, který vyvinul svoji zhoubnou činnost „ve velkém“ — Konstantina Petroviče Pobjedonosceva.

V krátkém přehledu ukážeme na jeho činnost: Při vyslovení jména Pobjedonosceva představí si každý svobodomyslný člověk, historii církve pravoslavné znající, osobnost naprosté tvrdosti, bezmilosrdnosti, umíněnosti — možno říci „nečistého ducha“ národa. Ten „bohabojný“ vrchní prokuror nejsvětějšího synoda — upír sající krev z živého těla národa ruského — byl stělesněnou myšlenkou seminářskou, kombinovanou v seminářském sofismu.

Svatá písma, modlitby, bohoslužby — všecko to bylo pouze pro pobjedonoscevský formalism snůškou komentářů.

Jeho zákon bylo vše: policajt, církev, slovo boží i modlitba. On zbožnil svoje slovo, postavil ho nade vše na světě a přísně mstil se, kdo nesouhlasil s božstvím jeho slova.

Jestliže čtete spisy Pobjedonosceva, tu bezděčně se ptáte, pro koho a komu on vše to psal? Čte-li kdo jeho spisy, bude ujištěn, že veškerou reakci a tmu v Rusku nadělali andělé antikristovi.

On vampirským způsobem obtočil tmou celý život ruského národa — a vždycky utíkal se k násilí, kreprolívání, otroctví, — úplný středověký katolický inkvisitor.

Pro ruský národ byl ponenáhlou, ale jistou duševní smrtí. Miloval tresty, smrt, tlení.

V „Moskevském Sborníku“ napsal celý článek, v kterém rozepisuje se o rozdílu názorů na mrtvé

tělo v Rusku a v Západní Evropě: Západ nezná úcty k mrtvému tělu, utíká od nich, neboť považuje trupy nebožtíků za hnízda nakažlivých nemocí — a poslední dobou rozšířilo se i barbarské spalování mrtvol, o kterém je Pobjedonoscevu protivno slyšet. V Rusku dle zákona církve jest jinak: ruský člověk od mrtvoly neběží, okrašluje svého nebožtíka v rakvi, klaní se před mrtvolou, neodříká se políbení nebožtíka a vydrží tři dni i tři noci u svého nebožtíka hlídat. Ruského člověka rakev k sobě přitahuje. Pohřební obřady jsou patřičně dlouhé, a nespěchá se s uložením těla zemi — třeba se nacházelo v rozkladu!

Pobjedonoscev tak miloval a ctil trupy — že byl vždycky ochoten spolupůsobiti přeměnu ctihodného člověka v ctihodnou mrtvolu.

On byl a zůstane carským katem Ruska. — Celé desítky prostých, obyčejných katů, kterých povinnost po rozkazu představených byla, položil oprátku na hrdlo odsouzených k smrti, utekly, odešly na odpočinek, nebo sešílely — pouze on — zůstal vždy stejným náboženským katem — byrokratem, katem odsouzených, katem soudců, katem všech katů.

Pobjedonoscev u „člověka" vzbuzuje pouze odpor a hnus.

Jistý Grigorjev byl vylosován k zabití Pobjedonosceva při pohřbu Sipjagina v Kyjevě. Grigorjevu sice podařilo se na hřbitově přiblížiti se až k samotné své oběti, — ale v okamžiku, kdy už už mohl vykonati svůj úkol, vytáhl Pobjedonoscev ohromný modrý kapesní šátek, a začal tak hlasitě smrkat a břečet (jak sám Grigorjev se vyslovil), že Grigorjev nevěděl sám, jaká v tom okamžiku se s ním stala změna; ví jenom o strašném hnusu, který pocítil k tomu mizernému, mrzkému uplakanému dědku, tak že pocítil odpor dotknouti se této oblezlé, shnilé baby. Pocítil, že by pokálel svoji lidskou důstojnost dotknutím se takového mizery — a odešel.

I druzí, kteří měli osvobodit lidstvo od toho inkvisitora, tvrdí, že vždy zachránila Pobjedonosceva pouze jeho — protivnost.

Zajímavá jest též tato odpověď Pobjedonosceva: Lev Tolstoj obrátil se k němu s prosbou, aby dána byla milost pěti k smrti odsouzeným politickým vězňům. Tento pak nejvyšší církevní pohlavár — papež — který u cara slovem mohl zachránit pět lidských životů, odpověděl: „Já hledím na Krista zcela jiným způsobem než ty, milý Tolstoji, — můj Kristus není milosrdenství — ale trestající spravedlnost."

R. 1881 pronesl následující řeč v zasedání synoda:

„Co jest konstituce? Nástrojem nepravdy, bezbožství, pramen všech intrik." —

„Co by měla za následek svoboda sedláků? Zmizela by moc, vláda, bez které nemůže se obejíti massa temného lidu. Při tom lid, ostavený samu sobě, začal by býti neschopen k práci následkem volnosti, která přinesla by jen lenivost" —

„Co má za význam zemská a městská samospráva? Jsou to pouze hovorny, v kterých sedí pouze lidi beze vší morální podstaty, pachtící se za slávou, populárností, za příjmy, zavádějící pouze nepořádky."

„Co znamenají nové soudní řády? Tribuny advokátů, kde osvobozují vinníky, hřešící proti zákonu božímu, vražedníky, odbojníky a nepřátele moci."

„Co je tisk? Nejhorší, nejnebezpečnější zřízení, které má za následek pouze rozvrat, oslabení moci církve, které ničí klid lidstva a dráždí národ, vháněje ho v nesprávnosti, v bezzákonnosti." —

Takové resumé bylo Pobjedonoscevovo: proklínal svobodu lidu, svobodu myšlenky, svobodu volného slova, tisk, literaturu. Proklínal vše živé. Oslavoval naproti tomu hloupost, temnotu jakožto základ štěstí národa.

V „Moskevském Sborníku" opět výslovně píše: „V lidstvu existuje přirozená síla energie, mající veliký svůj význam. Jí udržuje se lidstvo v sudbě historie — a síla ta je nutna k blaženosti lidstva, třeba že ji krátkozrací učenci nové školy nazývají hloupostí! — Odstranit tuto sílu, oslabit ji, znamenalo by lidstvu vzíti jeho celou oporu, bez které nenašlo by opory k dalším svým hnutím. Hlavním neštěstím pokrokovosti jest seslabování a ničení této síly." —

Největší nemravnosti — jak on píše „ďábelstvím", jest Pobjedonoscevu snažení ženy vyrovnati se muži; — on považuje ženu pouze za objekt rodící, kojící a vychovávající potomstvo.

Jako katolicism zakazuje i on širší veřejnosti i ve školách číst Nový zákon. On zvrátil církev v tajnou policii, pop jest pouhým policejním agentem. Missionáři jeho jsou: nagajka, kozácká jízda a vojákovo bodlo.

Veškerá politika Pobjedonosceva byla: samodržaví pro pravoslaví — pravoslaví pro samodržaví — tedy kopie Říma.

A tak rozhostila se po Rusi pustota duševní. —

Moskva, 14. (27.) dubna 1908.

Vatikán a francouzské duchovenstvo. Z podnětu hlavně rouenského arcibiskupa Fuzeta založilo si nejprve kněžstvo diecése rouenské spolek pro vzájemnou podporu a arcibiskup, který sám je velmi čilým propagátorem této myšlenky, snažil se zvláštním spiskem zjednati porozumění pro plán podpůrné organisace mezi francouzským klérem. První zklamání pro ty, kdo myšlenku tuto uvítali, přišlo z Říma. Arcibiskup Fuzet dovolával se ve své brožuře papeže Pia X., který prý při audienci Fuzetově výslovně schválil myšlenku zakládati podporné spolky; v zápětí však objevilo se v listech vatikánských dementi. Mezitím stalo se cosi, co zdálo se zvyšovati důležitost podpůrných spolků kněžských pro příští vývoj církevních poměrů ve Francii. Senát i sněmovna francouzská přijaly dodatek k odlukovému zákonu, navržený senátorem Bergerem, podle kterého mělo jmění mešních fundací připadnouti tvořícím se kněžským spolkům, které by převzaly pak arci povinnost dát odsluhovat fundační mše. Není pochyby, že schválením tohoto dodatku republika vyšla značně vstříc církvi, víc než se dalo očekávat po potupách, kterými ji církevní kruhy zahrnuly a zahrnují, a po nesmiřitelném stanovisku, které proti jejím zákonům zaujal sám papež. V radikálních kruzích protiklerikálních a republikánských nebyl proto tento krok sněmovny schvalován; upozorňovalo se na nebezpečí, jež by mohlo vyplynout z podobných ústupků, kterými se posiluje jen apetit klerikálních kruhů po ústupcích dalších a závažnějších. Je těžko rozhodnouti, byly-li tyto obavy oprávněny či ne; dnes však lze již říci, že se stanou záhy bezpředmětnými zásluhou — Vatikánu. Oznamuje se totiž z Říma, že kongregace duchovních záležitostí vydá koncem tohoto měsíce výnos, v němž zamítá se plán na zřízení vzájemných podpůrných spolků duchovenstva, k němuž dali popud různí biskupové francouzští. Svatá Stolice jest toho názoru, že vzájemné podpůrné spolky duchovenstva rovnají se náboženským sdružením, k vůli kterým Vatikán své doby zavrhl rozlukový zákon. Smysl tohoto stanoviska Vatikánu, praví „Čas", není nikterak záhadný. Vatikán se bojí organisace kléru; snese jen organisaci takovou, která slouží poslušně jeho vlastním zájmům, každá jiná organisace je proň nebezpečím. Obava nikoliv bezdůvodná a pro dnešní stav církve nanejvýš příznačná.

Židovské náboženské obce povzbuzeny rostoucím vlivem klerikálů svolaly do Vídně schůzi delegátů všech obcí Rakouska, na níž rokovaly o zřízení jakési židovské konsistoře ve způsobě

stálé náboženské rady u ministerstva kultu a vyučování. Pozoruhodno je, že reakcionářský duch i tam se ukázal v pravém světle — byltˇ návrh na zavedení všeobecného hlasovacího práva do náboženských obcí předsedou náboženské obce pražské dr. Rosenbacherem pohřben. Jelikož židovské obce chtějí se domáhati jednak vlivu na ministerstvo, jednak příspěvku na vydržování náboženských institucí, nutno se míti na pozoru, aby pro židovské církevníky svobodomyslné občanstvo nebylo stíženo zvýšením daní a vzrůst židovského klerikalismu, vůčihledě čilejšího, byl zamezen.

Katolický modernism v Německu. Dle zprávy berlínské Tägliche Rundschau jest devět elsaských kněží diecése štrasburské stiháno pro modernistické tendence. Mnichovský profesor Schnitzer, jeden z hlavních předáků modernismu v Německu, odepřel jakékoli podrobení se jakékoliv autoritě církevní a bude zase v měsíci říjnu přednášeti na universitě mnichovské, nebude však už čísti o historii dogmatu, nýbrž o historii náboženstev. Bavorská vláda zřídila zvláštní stolici pro to, aby dala jakousi satisfakci nunciovi (dosud jsou, jak vidět, na světě vlády, které si dají papežským nunciem poroučet), který nechtěl, aby přednášky profesora Schnitzera byly navštěvovány katolickými theology a žáky katolického semináře.

Náboženství po amerikánsku. Tuto zprávu vyjímáme z katolického listu „Il Risveglio“, vycházejícího v Bari: Pastor Sydney Goodman zřídil v Atlantic City v sev. Americe kostel pro muže. Aby nalákal do něho hodně věřících, rozdával doutníky, dýmky a tabák. Věřícím bylo dovoleno v kostele kouřiti. Při otevření kostela v málo minutách pět set horlivých kuřáků proměnilo kostel v dokonalou kuřárnu, a v oblacích tabákového dýmu pastor započal prvé svoje kázání. Jindy zase týž pastor pozval do svého kostela zpěvačku, kinematograf a jiná podobná vyražení, jimiž bavil své vděčné publikum. V meziaktí pak se „živou vírou“ přednášel nově získaným věřícím o vlastnostech božích. Citovaný katolický list posměšně volá: Ať žije takové amerikánské náboženství! Nevšímá si ovšem dosti podobného amerikanismu v kostelích své vlastní církve.

Konkurence posvěcených taškářů ve Francii. Poněvadž ve Francii následkem provedené rozluky výtěžek náboženské živnosti se čím dále tím více zmenšuje, dochází mezi zbožnými konkurenty k zajímavým konfliktům. Tak Bonfils, biskup v Mans, vystoupil velice hněvivě proti řeholnicím, které chystaly se docela a úplně vyssáti kapsy měšťáčků jeho diecése. Těch jeptišek tam přišlo skutečně trochu mnoho: z Normandie, z Bretagne a z Franche Comté. Očitý svědek vypravuje, že bylo tvory tyto vidět všude — na ulici, v krámech, ve všech ústavech . . . A činily se tak, že biskup Bonfils odhodlal se konečně překaziti konkurenční jejich obchod zprávou, otištěnou v oficielním svém orgánu „Semaine du Fidele“. Biskup zakázal tam totiž ve své diecési konati jakékoli sbírky náboženské všem osobám, které nemají k tomu zvláštní povolení od něho neb od faráře pro obvod té které farnosti. Stejně na příklad stalo se apoštolskému vikáři Legasovi, který rozbil svůj stan zase v Paříži. Pan Legas nastavoval ruku všude, kde jen mohl, pod záminkou vybírání příspěvků na znovuzřízení vyhořelého kostela a jiných potřeb jeho vzdálené diecése. Obchody jeho se dařily, váček pana Legase se utěšeně plnil k veliké závisti jeho méně šťastných kolegů pařížských. Až klerikální jeden žurnalista pařížský pustil se do pana Legase, že prý není potřebí tolika peněz na znovuzřízení jeho dřevěného kostela. Konečně zakročil proti němu i pařížský arcibiskup, aby byl podán důkaz, že křesťanská láska znamená starati se v prvé řadě o sebe sama.

Číselný úpadek církví ve Spojených Státech. Pod tímto titulem přináší newyorkský „Truth Seeker“ zajímavé statistické podrobnosti. Konstatuje mezi jiným, že v Novém Yorku mezi návštěvníky kostelů je pouze jedna čtvrtina mužů a tito že tvoří pouze 3% všeho mužského obyvatelstva ve městě. Zpravodaj navštívil jedné neděle, kdy čas byl velmi přízniv návštěvě bohoslužeb, čtyři kostely a napočetl v jednom kostele přesně 125 účastníků, v druhém 34, ve třetím 25 a ve čtvrtém 112. Příští neděli šel zase do čtyř jiných kostelů, kde napočetl v prvém 56, ve druhém 48, ve třetím 27 a ve čtvrtém 2 osoby a mezi nimi převládali lidé staří, nemocní a malé děti. Thomas Dixon konstatuje, že jediné hnutí, jež lze pozorovat na newyorkských kostelích, je stěhování. Kostely ponenáhlu opouštějí hlučný střed města a stěhují se na jeho obvod, následujíce tak třídu boháčů, kteří také čím dále tím více opouštějí lidnaté a neklidné ulice světového veleměsta a uchylují se na obvod, kde mohou v zátiší se zaříditi daleko pohodlněji. A kostely jdou prostě tam, kde jsou peníze. Správně řekl dle evangelia již sám Ježíš: „Tam, kde je zdechlina, shromažďují se supové.“ Církve si ostatně na poměry tyto nijak nenaříkají. Opouští-li je houfně lid, zbývají jim ještě boháči, kteří soustřeďují ve svých rukou veškeren kapitál země. Tito boháči klerikalisují se víc a více a tvoří se tak docela podobná aliance reakcionářů, jakou máme již u nás v Evropě.

DROBNÉ FAKTY A POZNATKY.

Datum stvoření světa. V dobách Shakespeareových a Baconových žil jakýsi arcibiskup Usher. Byl — po soudu svých vrstevníků — báječně učený. Od 20. do 48. roku svého života přečetl celou starobylou literaturu církevní. Po tak důkladné přípravě mohl ovšem Usher přikročiti k řešení nejhlubších problémů. Umínil si, že vypočítá datum, kdy bůh stvořil svět. To se mu také podařilo, poněvadž ignoroval bezbožné přírodopisce Galilei-ho i Keplera. Dospěl k názoru, že bůh stvořil svět v prvním týdnu ledna z r. 4004 př. Kr. Toto datum vyskytuje se po dnes skoro v každé anglickým jazykem vydané biblí. Tiskne se na okraj vedle textu.

Kdo vyučoval Mojžíše? Z doby byzantinské pochází zpráva, že první filosof Thales Miletský byl povolán do Egypta, aby vyučoval domnělého spisovatele pentateuchu. Tak se tenkráte „dělal“ dějepis.

Konec řecko-římského pohanství. Pohany, latinsky pagani totiž venkované, vesničané, nazývají se ctitelé starodávných bohů poprvé v zákoně Valentinianově z r. 368. Za Theodosia II. (423—450) chodili již mniši po říši římské, hubíce pohanství ve jménu císaře. Vedli si při tom leckdy ukrutně. — Ku konci šestého století bylo pohanství celkem vyhubeno. V západní říši trvalo trochu déle než ve východní. Na ostrovech italských udrželi se jednotliví pohané ještě v sedmém století. A v horách peloponnesských zachovali si Mainoté nezávislost politickou a starodávné bohy spartské až do devátého století.

Poslední klatba státu. R. 1605. nastoupil na stolec Petrův Pavel V., Camillo Borghese. Byl znalcem církevního práva a měl proto nejpřemrštěnější názory o právomoci papežské. Chtěl se skutečně státi pánem králů a proto sáhl nejdříve po blízké katolické republice, Benátkách. Benátky byly tehda už velmi chabé. Cypr odstoupily r. 1573. sultánu; z bývalé moci nezbylo jim skoro nic. Od té doby byly bázlivým, mírumilovným státem, jenž se držel jen zručností svých diplomatů. Republika byla od Říma na dohmat; Pavel V. mínil, že se jí snadno zmocní. A co se stalo? Senát se papeži velmi energicky opřel. Papež dal republiku do klatby. Senát poručil kněžím, aby klatby nedbali.

Poslechli až na některé řády, zejména jesuity. Senát je vyhnal. Vůdcem republiky ve věcech duchovních stal se tenkrát Paolo Sarpi, osvícený a vzdělaný provincial servitů. Maličko scházelo a Sarpi byl by převedl Benátky do protestantského tábora. Papež se lekl, král Jindřich IV. sprostředkoval a v dubnu r. 1607. uzavřel mír, jenž šetrnou formou nároky papeže co nejúplněji odmítal. — Od té doby neodvážil se již žádný papež dáti stát nějaký do klatby. Takhle se jedná s Římem; vezměme si příklad.

Konec Českých Bratří. Když r. 1781. vydán byl patent toleranční, hlásily se zbytky Českých Bratří k „víře Beránkově", jak se tehda říkalo. Kdo se k víře Beránkově přihlásil, dostal dle úředního předpisu 24 ran holí. Pak se směl přihlásiti k vyznání augšburkskému neb helvetskému. To však neučinili všichni. Někteří, chtějíce zůstati svoji, zůstali katolíky. Ostatní obstarala sv. matka církev. — Dnes jistě potomci nejednoho z oněch trpitelů volí klerikálně, jak se na potomka Husitů sluší a patří. Mimochodem — dnes, když je pozdě — náleží církev Českých Bratří mezi církve státem uznané.

Řád slovanský v Čechách. Lid nemohl zapomenouti na slovanskou bohoslužbu. S těmito nespokojenci stýkali se od XII. století Valdenští. Proto si vyžádal král Otakar II. r. 1257. na papeži Alexandru IV. na pomoc inkvisici. Zbytky řádu slovanského udržely se do Karla IV. Ten vydal ještě ostrá nařízení proti manželství kněží, proti podávání kalicha lidu a češtině při mši.

Katolická učenost. Scholastikové (zvláštní odrůda středověkých katolických „učenců", kteří ze slovíček soukali mudrctví) vyšetřovali, kromě jiných důležitých otázek, zda mohou také myši požívati „tělo páně" a tím přijíti do nebe!

Jak se v Rakousku před 200 lety nakládalo s protestanty. Císař Josef I., jenž vládl v létech 1705—11, vydal r. 1707. hrdelní zřízení Josefinské, dle něhož měl býti odpraven mečem, kdo by kacířské učitele, kazatele neb vyslance v domě svém přechovával a evangelické schůze pořádal. To se za Karla VI. skutečně provozovalo. Myslivec z Češova, Tomáš Svoboda, u něhož jezovité nalezli knihy evangelické, byl z hraběcí služby propuštěn, uvězněn a pro tupení Jana Nepomuckého v Kopidlně mečem odpraven. Mrtvola jeho spálena. Myslivec ten jest jedna z posledních obětí protireformace. Ožebračeni a ze země vyhnáni byli však i později ještě mnozí. K veliké škodě Rakouska. Byli to silní, zdatní, cenní lidé, kteří pak posílili Německo.

Při pohledu na dóm. Šest set let bylo na něm stavěno, a člověk pociťuje nyní v jediném okamžiku klid po práci šesti století. Jako mořské vlny valily se generace kolem chrámu, a ani jediný kámen se nehnul. Mausoleem katolicismu, které si dal vystavět ještě za svého života, jest kamenná ta schránka vyhaslého citu — nahoře ironicky umístěny jsou hodiny. — V tomto kamenném domě kvetlo kdysi živé slovo, uvnitř je vše nyní mrtvo a život je už jen ve vnější kůře z kamene — vykotlaný strom! (Heine: Myšlenky a nápady.)

KALEIDOSKOP.

Úmrtí. Ve středu 17. června 1908 zemřel ve věku 37 let obč. MUDr. St. Mikeš, městský lékař v Chrudimi. Muž protiklerikálního smýšlení a protiklerikálních činů. Jak byl štědrým k žebrákům, sedřeným pracemi užitečnými, tak na straně druhé odmítavým k žebravým jeptiškám, řeholním bratrům a mnichům. Byl dlouho churav tuberkulosou plic, avšak takřka do posledních chvil vykonával praksi lékařskou v bližším svém okolí. Jako lékař ošetřoval dvě svobodné dívky tuberkulosní, které asi před měsícem zemřely. Před pohřbením těchto měl příležitost vystihnouti opět klerikální povahu „sluhů páně". Věřící matka měla dáti více než mohla, kněžský měšec měl býti plnější za doprovod zemřelých na poslední jich cestě. Tento případ a jiná poznání vyvedli dr. Mikeše z církve, z kteréž i formálně vystoupil, zůstav bez náboženského vyznání. Doslechl se asi před týdnem než zemřel, že o jeho vystoupení z církve jest sepsáno sdělení psané červeným inkoustem a vyvěšeno v kostele . . Chtěl toto zjistiti a pak učiniti ohražení na příslušných místech, ale již tak učiniti nemohl, zemřev krátce na to. Byl členem společnosti pro pohřbívání ohněm. V pátek 19. června o 3. hod. odpol. byl vložen do pohřebního vozu k převezení do Pardubic, odkudž vlakem dopraven do krematoria v Saské Kamenici ku spálení. Smuteční průvod byl bez hudby, bez zvonění, bez kněží a vůně kadidla. Pohřeb bezvěrce. A přišlo lidí mnoho, mnoho jich šlo v průvodu. Když průvod stanul na pardubické silnici blíže parku promluveny byly řeči nad rakví. Dr. Sviták loučil se se zemřelým jako přítel a lékař, dr. Pippich za Sokoly a občan Rejman v zastoupení sekretariatu české sekce V. M. se členem této. Týž ve své řeči posoudil činnost zemřelého jako lidumila, jako člověka ryzího charakteru, muže vzdělaného a odsoudil po zásluze římsko katolický klerikalismus. Mnoho zaslzelo očí, mnoho zatesknilo srdcí, majících ve vážnosti dr. St. Mikeše. Čest budiž památce jeho zachována!

Jak vypadá „zreformovaná" přísaha. Jak na mnohých místech rozumí se reformám, toho dokladem je „úprava" přísahy bezkonfesních zřízenců c. k. státních drah. Zřízenci tito (na rozdíl od stát. zřízenců) přísahají pouze jednou a to při svém jmenování skutečnými. V přísežní formuli vyskytují se tyto věty: „Budete přísahati Bohu všemohoucímu . ." „z Boží milosti . . ." a „Tak pomáhej mně Bůh . . ." Úřední list c. k. ředitelství stát. drah v Praze přináší následující (pod č. 70 dne 20. května 1908):

„C. k. ministerstvo železnic rozhodlo výnosem ze dne 25. dubna 1908 číslo 10247/4, že zřízenci bez vyznání při svém definitivním jmenování bez ohledu na dřívější náboženské vyznání mají složiti přísahu předepsanou v § 13. služebního řádu dle tam se nalézajícího vzorce v příloze 1., leč bez formalit, zavedených pro zvláštní vyznání a že správná forma přísahy je úřední věcí od ochoty či souhlasu zřízenců neodvislou. Služební místa se vyzývají ve smyslu toho, by o jakémkoli odepření přísahy ihned mu učinila udání.

Praha, 9. května 1908.

C. k. ředitel státních drah:
Marek."

Rozumíte? Lidé bez vyznání, tedy více nebo méně atheisté — nemusí sice před křížem a svícemi zvedati dva prsty, ale musí říkati „Tak mně dopomáhej Bůh!" Je to tak, jako by žid se dovolával Krista, katolík Buddhy a černošský polytheista jediného Jehovy. A kdo neposlechne a bude něco namítati, bude udán — a potrestán. Na udání a trest stačí i mozky lidí rázu dvorního rady Marka, známého „svobodomyslníka". Ale jedno je potěšitelným: je viděti, že i státní dráhy se reformují (ovšem až po vojsku!); a že nejen trpí, nýbrž i přijímají bezkonfesní zřízence. To sloužiž co připomenutí různým opatrníkům. Topol.

Svaté obchody v Holandsku. Zajímavá ukázka katolického ducha sděluje se z holandského města Maestrichtu, ukázka obchodní konkurence, která vštěpuje věřícím, že „jest to právě zde a nikde jinde, kde třeba jim hledati svého zdraví". V tomto konkurenčním zápasu nezávodí pouze jedna matka boží s druhou, ale není nedostatek ani obyčejných svatých a světic, které nelekají se konkurence s ní. Holandskými a německými katolickými listy prošla tato zpráva, kterou do slova citujeme: Rozšiřují se

zprávy v Maestrichtu a okolí, že dívka z tohoto města, jež následkem jakéhosi poranění pozbyla zraku, nabyla ho znovu v Lurdech, když umyla si oči posvátnou vodou. To mělo za následek, že sta a sta osob, vedeno dvěma lékaři, nastoupilo dalekou cestu z Kolína a z Cách do Lurd. A přece osoby, které trpí chorobami očními, nepotřebují nijak vážiti dlouhou a nákladnou cestu až do Lurd. Vždyť v holandském městečku Holset nedaleko Cách teče pramen svaté Jenovefy, která takovéto choroby léčí bezpečně a radikálně. Vstoupíme-li do chrámu v Holset, najdeme tam nápisy jako: Svatá Jenovefa uzdravila čtrnáct tisíc lidí od svatého ohně (druh kožní vyrážky), Svatá Jenovefa uzdravila slepé, Svatá Jenovefa uzdravila moji slepou matku a uschlé rameno, Svatá Jenovefa vzkřísila zemřelé dítě a tak dále. — V knížce, vydané pro poutníky do Holsetu, praví se, že ročně více než třicet tisíc poutníků hledá tam úlevu v bolu těla i duše. Farní kronika zaznamenává sedm set uzdravení nejrůznější nemocí, tance svatého Víta, rakoviny, otravy krve, nejčastěji ovšem zmíněné už nemoci svatého ohně, nazvané proto nemocí svaté Jenovefy. „Prostředky poskytované lékaři a lékárnami nedovedly nikdy než uškodit, jak prokázala sedmnáctiletá zkušenost. Obrátí-li se však nemocní o pomoc k svaté Jenovefě a dbají přesně knězských pokynů, téměř všichni bývají uzdraveni.“ — Jak vidět, katolicism dovede se také, když jest potřeba, aspoň v jednom směru modernisovat.

Církev a dělníci. Pan Amette, arcibiskup pařížský, předsedal v chrámu Notre Dame slavnosti Unie dělnických sdružení katolických. Slavnostní řečník vykládal, jak dalo se očekávati, o zásluhách církve o dělnictvo. Zejména vynasnažil se, aby ukázal, jak církev vždy o dělnictvo pečovala. „Církev“, tak napsal abbé Zouvier, „osvobodila dělnictvo z otroctví, jímž svíralo je pohanství; církev teprve dala dělníku důstojnost člověka, vždyť ona dala mu možnost, aby stal se knězem a dokonce i papežem“. Kolik slov, tolik nepravd. Církev tak málo se o to starala zbaviti dělníky otroctví, že po tisíci letech jejího trvání středověké dělnictvo bylo stále ještě massou lidí úplně bez práva. Naopak osvícenské hnutí vzniklo v městech mezi městským řemeslnictvem, které právě proti biskupům velice často se musilo obraceti. S otroctvím shledáváme se ještě i ve středověku a právě velice často na lénech církevních. Jak vidět, církev dala si s osvobozením dělnictva hodně na čas.

Devítidenní pobožnost za šťastný výsledek voleb ve Francii. Nějaký čas před obecními volbami, které konaly se v celé Francii dne 3. května t. r., rozdávány byly ve všech katolických kostelích pozvánky, zvoucí věřící k devítidenní pobožnosti ode dne 25. dubna do dne 3. května. Z pobožného letáku, který zval k této volební bohoslužbě, vyjímáme toto: „Blížící se volby, které v celé Francii budou se konati dne 3. května, budou míti s hlediska náboženského význam docela mimořádný. — Hodina je neobyčejně vážná, a jest třeba vynaložiti všecky síly na záchranu naší ubohé vlasti. Prvním prostředkem jest vroucí modlitba a pokání. Poněvadž pak modlitba dětí jest Pánu neobyčejně příjemná, jest nutno, aby vyžadována byla tato devítidenní pobožnost zejména ve školách, dětských útulcích a jiných ústavech pro děti.“ Výzva taková není ovšem než zakrytým útokem na kapsy věřících, neboť, že hlavní součástkou této podivné bohoslužby budou sbírky na volební fondy klerikální, o tom nelze pochybovati. Modlitbou, která hypnotisuje davy, a penězi dovedli se kněží odjakživa domáhati svých cílů s úspěchem.

Tajemníkem klerikální strany v Čechách zvolen byl v plenární schůzi výkonného výboru dosavadní tajemník Sdružení katolických zemědělců Emanuel Jungr. Nezmiňovali bychom se o této „události“, kdyby nebylo zajímavým na věci to, že pan Jungr býval kdysi sociálním demokratem, a že jako bez konfese také civilně se ženil. Později po konfliktu s některými jednotlivci ve straně sociálně-demokratické vstoupil zpět do církve a dal se do služeb klerikálů. Že se k nim úplně hodí, vidno z toho, že už jako sociální demokrat vždy počínal si jak vůči odpůrcům strany tak i k vlastním soudruhům s největší nesnášelivostí a příkrostí. Je charakteristickým, že nejmilejší jeho prací bylo, pokoušet se o vylučování ze strany sociálně-demokratické všech, kdož ve straně této projevovali kdy neodvislejší mínění, což ukazuje, že měl vždy známou základní klerikální vlastnost (srovnej denunciace a exkomunikace). Z jeho klikatých „cest životem“ je očividno, že posuzovat, jak je kdo věrným k určitým zásadám, nemá se dle toho, jak se dotyčný zuřivě jich povolaným představitelem tváří, nýbrž nutno vždy bedlivě si všímati toho, jestli z něho mluví vnitřní přesvědčení, aneb nekasá-li se horlivcem určitého názoru jen z různých nedobrých zájmů neb z prospěchu. Takových Jungrů je všade ve světě dost a dost. Veliká řada kněží jest jimi a ve všech politických stranách by se nejeden našel. Je to kaz ideí. Proto všichni, u nichž veřejná činnost prýští z čisté a poctivé snahy, měli by vždy v zájmu svých ideí dbáti toho, aby takoví Jungrové odevšad byli odstraňováni jako hlíza, která kazí a ničí zdravý myšlenkový podklad každého hnutí. Pozor na Jungry!

Listárna redakce.

J. W. Sk.: Takové místní zprávy naprosto není možno otiskovat v našich listech, rozšířených po všech českých krajích. Vypořádejte si to s ním v některém krajinském neb denním listě.

Listárna administrace.

„J. P.“ Bruch: „Havlíček“ máte zaplacen až do 4. čís., avšak do tohoto jest třeba ještě 1 K doplatit. — Bartoš, Vršovice. IV. roč. V. M. 3·80 k placení A., B., C. III. doplatek na V. M. r. IV. K 1·90. — J. P. S. P. Ano! Nebát se! — J. S. H. Žadovice. Doplatek na V. M. a V. Š. až do r. IV. činí 6 K 70 h. — „J. B. T.“ Doplatek na IV. r. V. M. a V. Š. K 3·80. — „K. Vip.“ K placení 8·50. — J. Kožuš, Bludovice: Za blankety zaplaťte tedy místo K 3·50 jen *K 2·40*. — J. Ad., Ostr. Lhota: Doplatek jen 60 hal. na V. Š. r. III.

Na tiskový fond Havlíčka. Od Chudého Komořany podpora na list Havlíček K 3·—. J. L. F. K 1·80. Od denních hostů v hostinci pana Hiršla v Dubči K 9·—. O. W. Vinohrady K 5·—. R. B. Louny K 1·—. E. K., Opočno K —·40. „Čten. Beseda“ Cerekvice K 4·—. Z. K., Nýřany K 10·—. Přátelé V. M. v Lounech K 13·70. J. M., Náchod K —·40. J. H., Loučka K 19·—. J. L., Hradec Král. K 2·88. Při svatbě p. Patěhy, Senožaty vybráno K 3·40. A. W. Plzeň K 1·—. A. Š. L. K 2·18. Ryšánek, Baltimore K 12·15.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

ROČNÍK IV. SEŠIT 4.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. SRPEN 1908

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

Odpověď na otázku:

Co jest osvěta?

od Immanuela Kanta

(1724—1804).

S předmluvou Dr. Františka Jodla.

Předmluva.

Napsal universitní profesor Dr. *František Jodl.*

Osvěta není jevem dějinným, který by náležel určitému období. Není jím ani tehdy, obmezíme-li pojem osvěty, nezahrnujíce v něj všech oněch snah lidských, jichž cílem vůbec jest rozšířiti obzor člověka, obohatiti vědomosti, zaplašiti přeludy jeho a vyburcovati člověka z malátného polosna, kterému uvyknul. Osvěta v tomto smyslu nejširším jest všude tam, kde nabývá se zkušeností a kde přirovnávají se jedna k druhé, kde vše, co jest, se zkouší a o všem se pochybuje, kde hledají a nalézají se nové názory. Osvěta znamená totéž jako síla, která podporuje a způsobuje vývoj lidstva vůbec: neboť pokolení naše nebylo by našlo cesty ze stavu zvířecího, nebýti osvěty, to jest, nebýti válečného tažení vědy a myšlenky do širých, nezbádaných oblastí přírody a života.

Ale nemáme vždy na mysli tohoto nejširšího smyslu slova, mluvíme-li o osvětě. Slovo osvěta zbarví se příznačně, tvoříc opak soustavného zřízení společenského a duchového, které snaží se v jistých bodech zastaviti přirozený a volný postup lidského myšlení a poznání, poněvadž musí se obávati, že bude mu ke škodě a zkáze, ponechá-li vývoj myšlení tohoto sama sobě.

A také v tom smyslu jest osvěta jev stále se opakující.

Neboť silný jest pud pokroku, ale silný jest také pud klidu v člověčenstvu, rys konservativní, který rád drží se spokojeně toho, co zdědil, čeho jednou nabyl, a v novotáři vidí pouze rušitele počestného pořádku a nejsvětějších statkův. Podporami tohoto hesla klidu jsou zvláště stát a náboženství, dvě životní moci, na nichž jeví se zvlášť silně vyryt znak moci, která vše jednotlivé podřizuje ustáleným útvarům a pravidlům; a čím úže stát a církev jsou k sobě připoutány, tím více potírání dochovaných zvyklostí v oboru jednom jeví se býti současně vzpourou v oboru druhém, tím více osvěta náboženská a politická budou spolu splývati a budou spolu potírány.

Tak v tomto smyslu užším jest osvětu řaditi k zdrojům dějin světových. Zároveň ujasní se nám, že pojem osvěty jest vztažný, že jest podmíněn podněty třenic a stavem dějinného vývoje. Podle svého vnitřního přesvědčení a vývoje může dnešní osvícenec zítra státi se zpátečníkem. Původní křesťanství bylo osvětou naproti palestinskému židovství, ztrnulému ve farizejství; bylo osvětou naproti římskému názoru státnímu, zbožněnému v osobě císařově (nomen Imperatoris). Ale již ve třetím století stalo se samo náboženstvím báchorkových zázraků, a již tehdy bylo mu vybojovati nejtužší zápas s osvětnými snahami stále ještě živé filosofie antické (světového názoru starověkého), která v křesťanství viděla oživovati ony snahy anthropomorfické, ono stvoření boha k obrazu lidskému, které kdysi v řeckém náboženství národním potírali duševní otcové této filosofie, Xenofanes a Plato.

Protestantismus v počátcích svých byl osvětou naproti církevnictví pozdního středověku, znetvořenému v mrtvé pobožnůstkářství a v otrockou závislost na Římu; ale později, když došel nadvlády a když spojil se s mocí státní, byl

zlým a nesmiřitelným nepřítelem volného myšlení právě jako jezovitství. Ba dokonce naproti modernímu naturalismu — který zásadně staví se nepřátelsky proti spoutání církevní náuky pravidly věroučnými — lze idealismus romantiky nazvati jistým druhem osvěty, to jest rozšířením určitého názoru světového, často omezeného velmi úzce.

Ale právě, že pojem osvěty má zdánlivě tolik různých smyslů, proto lze tím lépe pochopiti, čím jev tento jest v dějinách světových: že osvěta jest opakem všeho dogmatismu, poutajícího volnou myšlenku a pokrok poznání, zvláště v oboru náboženském. Beze všeho jest na snadě, že význam osvěty spočívá v tom, že jest odpůrcem náboženství, vytvořeného v soustavu nezměnitelných pravidel věroučných.

A takovým náboženstvím — pokud sahala moc římské a řecké církve — stalo se křesťanství, dokončivši v pátém století po Kristu tvoření své věrouky, takovým náboženstvím staly se však také mnohé církve protestantské, mžourajíce aspoň po tomto pojmu naprosté a jediné pravdy. Osvěta jest věčným odpůrcem náboženství spoutaného dogmaty, pravidly věroučnými, jest věčným odpůrcem dogmatismu. — A vskutku: vypuditi „zlého ducha“ pochybnosti ze západního světa nezdařilo se ani ve staletích středověku, kdy církev měla po ruce nejsilnější moc duševní i světskou.

Celým středověkem vine se spodní proud osvícenských myšlenek, který rozezná často jen zrak badatelův; humanismem proud mocně se vzedme; po jistou dobu zdá se skoro, že západu zmocní se racionalismus, který znovu vzplál studiem antické moudrosti. Avšak tyto nadějné zárodky byly opět brzy udušeny reformačním úsilím nábožensky mystickým, vypuklými válkami náboženskými a výlučností zájmů náboženských.

Jako ve středověku jest opět životu nebezpečno postaviti se proti soustavě církevních náuk: Galilei jest ohrožen mučidly a zemře pod policejním dohledem inkvisice; Giordano Bruno jest za živa upálen; Spinoza může žíti pouze v nejtajnějším úkrytu a Hobbes jen politickými zmatky ve své vlasti ujde zlému osudu. Teprve počátkem osmnáctého století, když zaručeny byly jisté svobody občanské, odváží se v Anglii pod vůdcem Johnem Tolandem na veřejnost ono hnutí, jež zavedlo v evropské literatuře jméno „volný myslitel“ (freethinker) a které, vycházejíc od kritiky biblických povídek a dějinné skutečnosti jejich, na konec s velikým Davidem Humem, duševním vůdcem anglické osvěty, dospěje ke kritice theologického pojmu boha, k úplnému zničení zázraků a k pokusu, jak vysvětliti náboženství psychologicky. Všemu tomu, co tito angličtí myslitelé — bývají také zváni deisty — většinou velice zdrželivě, těžkopádně, podléhajíce v mnohém vědeckým předsudkům, vytkli věroučné soustavě křesťanské, všemu tomu dodal kypícího života, plynnosti a kouzla mluvy, všeobecně srozumitelné — Voltaire, který právem nazván patriarchou osvěty, poněvadž v něm všechny vůdčí myšlenky osvícenské osmnáctého století jako v ohnisku se sbíhají a od něho rozbíhají se po celé zemi. Nelze smazati stop, které jeho činnost vyryla ve vlasti jeho Francii, a měla-li Francie dnes — kdy po celé století klerikalism úsilně se činil — měla-li v sobě dosti duševní síly i dosti mužů, aby v poslední chvíli unikla osudu Španěl, pak jistě značný podíl na tom má trvalá působnost Voltairianismu. V podnětech anglických a francouzských má původ osvícenské dílo Německa, které Leibniz a škola jeho nechali vězeti hluboko v polovičatosti věd náboženských, a kde teprve Lessing a Wieland v kritice nasadili tonem zostřeným, rovnajíce se Voltairovi četnými vlastnostmi osobními i spisovatelskými. Duševní vůdce německé osvěty však jest Kant, vynikaje svým vlastním způsobem, maje své přednosti i vady, stoje na roveň Humeovi a Voltairovi. Hluboce pochopil úkol díla osvícenského, a co mohl, snažil se podporovati čilou osobní součinností svou v hlavním orgánu německé osvěty, „Berlinische Monatsschrift“.

Z těchto příspěvků jest také Kantovo pojednání: „Co jest osvěta?“, jež po prvé uveřejněno bylo v sešitě časopisu „Berlinische Monatsschrift“ v prosinci roku 1784. Jest to pojednání zajímavé v mnohém ohledu. Kant podává zde vlastně methodologii osvěty. Přikazuje činnost osvětnou především samostatnému učenci a naznačuje, že podstatný prostředek její jest plná svoboda slova i písma. Na nejednom místě zřetelně vyznívá, jak ideálním zdál se mu v době knížecí libovlády, v době spoutání tisku i universit, býti stav, který vznikl v Prusku snášelivostí a velikolepou svobodomyslností Bedřicha Velikého, stav, který právě tam měl trvati jen příliš krátce. Avšak vedle tohoto tvůrčího úkolu myslitelova a vědcova klade Kant bezprostředně receptivní povinnost člověka a občana vůbec: vzdělati se k duševní samostatnosti a žádnou mocí nedati se zadržeti v nevyspělosti. Nevyspělost není hanbou; ale z nevyspělosti stává se slabost povahy, nevězí-li v nedostatku rozumu, nýbrž v nedostatku rozhodnosti a odvahy, užívati svého vlastního rozumu. A hlavní význam Kantova pojednání jest právě ono: „Sapere aude“: pojem osvěty jako mravní povinnosti člověka.

Požadavek tento však dnes nepozbyl na váze a nutnosti své. Neboť i dnes musíme říci s Kantem: „Odpověď k otázce: žijeme v době osvícené? zní: Nikoliv; zajisté však v době osvícenské.“ V době nynější bylo by zcela jistě možno, co Kant dle svého přesvědčení době

své musil upříti, bylo by zcela jistě možno, „aby lidé ve věcech náboženských jistě a dobře užívali rozumu svého bez pomoci cizí“. Neboť vědecké poznání náboženstev, dějinné porozumění náboženství křesťanskému a také možnost svobodně šířiti slovem i písmem svobodné názory o náboženství, vše to od dob Kantových velice pokročilo přes to, že ve století devatenáctém tolik bylo usilováno, aby svobodě této nebylo dáno příliš hojně se rozvinouti a aby osvěta stala se lidem podezřelou jako něco mělkého, povrchního, frivolního. A v nynější době jest potřeba osvěty ještě nutnější než v století osmnáctém, poněvadž stále mohutněl rozpor mezi předpoklady soustav náboženských a mezi základním přesvědčením, jež šířila věda. Tím méně porozumění jest však pro mravní význam osvěty. Široké vrstvy, potřebné i schopné samostatného myšlení ve věcech náboženských, odsuzují samy sebe naopak k dobrovolné slepotě, v jistých otázkách zakazují si samostatně myslit, lekají se vésti děti k samostatnosti a prodlužují tak na věčnost moc autorit, jež čas dávno již předhonil, jako zachování dřívějšího stavu v oboru církevním a školském, jenž — svou vnitřní nepravdivostí — jest sžíravým zlem v duši národů. Více než kde jinde váží zde výrok: Lepší lidé — lepší časy. Osvícenec a osvěta musí se opět státi jmény čestnými, jako jimi byly v osmnáctém věku. Osvítiti sebe i jiné neznamená, sebe i svůj osobní úsudek svévolně vzepříti proti rozumu celého pokolení a proti úcty hodné tradici jeho, kteréžto znamení vtiskují osvětě autority církevní a státní. Nejen věřící, nýbrž i osvícení mají řadu předků, kteří v obvodu středomořské kultury dosahují až k prorokům židovským a k řeckým mudrcům. Nejen víra, nýbrž i nevěra, kritika, zápas o volnou myšlenku, má své mučenníky i hrdiny: Žalář Sokratův, hranice Giordana Bruna zasluhují úcty nemenší než popraviště křesťanského vyznavače. A až nikdo nebude chtíti přinésti obět svobodnému přesvědčení svému, teprve potom bude rozhodnuto vítězství autority a tradice a vykopán hrob osvětě a všemu pokroku duševnímu.

Co jest osvěta?

Napsal *Immanuel Kant.*

Osvěta jest vymanění člověka ze zaviněné nevyspělosti jeho. Nevyspělost jest neschopnost užívati svého rozumu bez pomoci někoho jiného. Zaviněnou jest tato nevyspělost, tkví-li příčina její nikoli v nedostatku rozumu, nýbrž v nedostatku rozhodnosti a odvahy užívati rozumu svého bez pomoci cizí. „Sapere aude!“ „Odvaž se užívati vlastního rozumu svého“ — jest heslo osvěty.

Lenost a zbabělost jsou příčinou, že tak mnoho lidí rádo zůstává doživotně nevyspělými přes to, že je příroda již dávno osvobodila od cizího vedení (naturaliter maiorennes); a jsou také příčinou, že jest jiným tak snadno vnutiti se jim za poručníky. Jest to tak pohodlné býti nevyspělým. Mám-li knihu, která má za mne rozum, mám-li duchovního pastýře, který má za mne svědomí, mám-li lékaře, který za mne posuzuje dietu, a tak dále, nemám přece potřebí namáhati se sám. Nepotřebuji mysliti, mohu-li jen zaplatit; však už jiní tohle mrzuté zaměstknání převezmou za mne. A že daleko větší část lidstva (počítaje v to celé krásné pohlaví) pokládá krok k vyspělosti — i tak už obtížný — také za velice nebezpečný, o to již pečují oni poručníci, kteří přelaskavě vzali na sebe vrchní dohled nad nimi. Napřed učiní svá hovádka hloupými a pečlivě zabrání, že tito mírní tvorové nesmějí se odvážiti ani jediného krůčku bez chomoutu, který jim nastrčili — a potom jim ukáží nebezpečí, které jim hrozí, pokusí-li se choditi sami. Ono to nebezpečí arci není příliš veliké, neboť upadnuvše několikráte zajisté by se konečně chodit naučili; ale příklad toho druhu přece učiní nesmělým a zastraší obyčejně ode všech pokusů dalších.

Jest tedy každému jednotlivému člověku těžko vypracovati se z nevyspělosti, jež se mu stala takřka druhou přirozeností. Ba zalíbilo se mu v ní dokonce, a nyní skutečně není schopen užívati svého vlastního rozumu, poněvadž nedali mu nikdy se o to pokusiti. Stanovy a formulky, mechanické nástroje k rozumnému užití či spíše zneužití přirozených vloh jeho, jsou okovy trvalé nevyspělosti. Kdokoli by je odhodil, přece by jen velice nejistě skočil i přes nejužší příkop, poněvadž není zvyklý volnému pohybu takovému. Proto jest jen málo těch, kterým se podařilo samostatným vzděláním ducha svého vyprostiti se z nevyspělosti a přece jíti na jisto.

Snáze jest možné, aby se osvítila veřejnost; ba jest to nevyhnutelné, dá-li se jí jen svoboda. Neboť vždy najde se několik samostatně myslících, dokonce i mezi ustanovenými poručníky velikého stáda, kteří odhodíce sami jho nevyspělosti rozšiřovati budou kolem sebe smysl pro rozumné ocenění vlastní hodnoty a pro povolání každého člověka, aby sám myslil.

A jest zvláštní, že veřejnost, jež napřed jimi byla sehnuta pode jho, sama je potom nutí pod jhem zůstati, byla-li k tomu popuzena některými poručníky, kteří sami nejsou schopni osvícení; tolik škodí pěstovati předsudky, poněvadž se vymstí právě na těch, kdo buď sami byli jejich původci nebo kdo jsou nástupci původcův oněch. Proto může veřejnost jen pomalu dospěti osvěty. Revoluce způsobí snad odpadnutí od osobní nadvlády a od zištného panovačného utlačování, nikdy však neuskuteční revoluce opravdového přetvoření způsobu my-

šlení; naopak nové předsudky právě jako staré budou vodítkem velikého stáda bezmyšlenkovitého.

K osvětě však netřeba ničeho než svobody; a to svobody nejneškodnější ze všeho, cokoliv možno svobodou zváti, totiž svobody: ve všem všudy veřejně užívati svého rozumu. Tu však slyším se všech stran: nerozumujte! Důstojník praví: nerozumujte, nýbrž konejte cvičení! Finanční rada praví: nerozumujte, nýbrž plaťte! Duchovní: nerozumujte, nýbrž věřte! (Jen jediný pán na světě praví: rozumujte, jak chcete a o čem chcete; ale poslouchejte!)*) Tu jest všude omezování svobody. Avšak jaké omezování brání osvětě? a jaké omezování jí nebrání, nýbrž jest jí ještě na prospěch? — Odpovídám: Veřejně užívati svého rozumu musí vždy býti dovoleno, a jen to může mezi lidmi uskutečniti osvětu; užívání svého rozumu soukromě smí však dosti často býti velmi úzce omezeno, a přece se tím příliš nepřekáží pokroku osvěty. Užívati svého vlastního rozumu považuji tehdy za veřejné, činí-li tak někdo jako učenec před celou veřejností čtenářskou.

Užívání svého rozumu nazývám soukromým tehdy, pokud smí tak někdo činiti v občanském povolání nebo v úřadě jemu svěřeném. A tu v mnohých zaměstknáních, jež konají se v zájmu společenského celku, třeba jest jistého mechanismu, jímž někteří členové společenského celku nuceni jsou chovati se trpně, aby v jednomyslnosti, uměle vyvolané, byli vládou řízeni na prospěch celku neb aspoň aby bylo jim zabráněno veřejný prospěch mařiti. Zde ovšem není dovoleno rozumovati, nýbrž nutno poslouchati. Hledíme-li však na tuto částku stroje také jako na úd nějakého společenského celku, ba dokonce světové společnosti lidské, tedy jako na učence, který svým vlastním rozumem mluví ve svých spisech k veřejnosti, pak ovšem jest mu dovoleno rozumovati a netrpí tím zaměstnání, jež vykonává částečně jako člen trpný. Tak bylo by s velikou škodou, kdyby důstojník, jemuž nadřízený jeho něco nařídil, chtěl ve službě hlasitě rozoumkovati o účelnosti neb užitečnosti tohoto rozkazu; on musí poslouchati. Nebylo by však správné brániti mu, aby jako učenec činil poznámky o vadách ve službě vojenské a předkládal je veřejnosti ku posouzení. Občan nemůže se zdráhati složiti dávky jemu uložené; všetečné hanění takových dávek, jsou-li mu uloženy, může dokonce býti trestáno jako pohoršení (které může způsobiti všeobecný odboj). Nezpronevěří se však přes to povinnostem občanským, vysloví-li se jako učenec veřejně dle svého názoru proti nevhodnosti neb i nespravedlnosti takových břemen. Právě tak jest povinen duchovní svým žákům, jež učí katechismu, a své obci kázati dle náuky církve, jejímž jest zřízencem, neboť byl pod touto podmínkou přijat. Ale jako učenec má plnou svobodu, ba má dokonce povinnost s veřejností sděliti všechny svoje pečlivě zkoumané a dobře míněné myšlenky o vadách každé náuky a návrhy k lepšímu zřízení náboženství a církve. Také na tom není nic, co by tížilo svědomí. Neboť to, čemu učí, vykonávaje svůj úřad jako zřízenec církevní, to podává jako něco, o čem nemá v plné moci učiti dle svého vlastního názoru, nýbrž co má za úkol přednášeti dle předpisu a ve jménu někoho jiného. Řekne: naše církev učí tomu neb onomu; toto jsou důkazy, jež církev podává. Tu pak užívá ke skutečnému prospěchu své obce pravidel, jichž by sám s plným přesvědčením nepodepsal, jež však přes to zavázal se hlásati, poněvadž přece není docela vyloučeno, že jest v nich skryta pravda, jistě však není v nich alespoň nic, co by bylo v rozporu s vnitřním náboženstvím. Neboť kdyby v nich takový rozpor domníval se najíti, nemohl by s dobrým svědomím konati svůj úřad; musil by z úřadu svého vystoupiti. Ustanovený kazatel před svou obcí užívá tedy svého rozumu pouze soukromě, poněvadž obec jest vždy pouze shromážděním domácím, ať jest sebe větší; a proto jako kněz není a také nesmí býti svoboden, poněvadž plní příkazy jiných. Naopak však učenec, který svými spisy mluví k vlastní veřejnosti, totiž k světu, tedy také kněz, který užívá svého rozumu veřejně, má neomezenou svobodu svého vlastního rozumu užívati a mluviti vlastním jménem. Neboť že by poručníci lidu (v duchovním smyslu) sami také měli býti nevyspělými, to jest nesrovnalost, která působí nesrovnalosti do nekonečna.

Avšak neměla by společnost duchovních, na příklad církevní shromáždění neb důstojná classis (jak se v Nizozemí samy nazývají), býti oprávněna zavázati se přísežně k určité náuce nezměnitelné, aby tak měla bez ustání vrchní poručnictví nad každým členem a prostřednictvím těchto členů také nad lidem, a to dokonce na vždy? Pravím: to není možno. Taková smlouva, která by byla uzavřena, aby na vždy zbavila pokolení lidské veškeré osvěty další, taková smlouva jest naprosto nicotná a neplatná; byť i byla potvrzena nejvyšší mocí, říšskými sněmy a nejslavnostnějšími úmluvami. Jedno pokolení nemůže se zavázati a zapřisahati, že uvede pokolení příští do takového stavu, aby mu nebylo možno šířiti svoje poznatky (zvláště velice významné), zbaviti se bludů a vůbec pokračovati v osvětě. To byl by zločin proti přírodě, jejíž základní úkol jest právě toto pokračování — pokrok; a potomci jsou úplně oprávněni ona usnesení zavrhnouti jako neoprávněná a násilnická. Zkušební kámen všeho, co může lidu býti ustanoveno zákonem, jest

*) Pruský Bedřich Veliký. (Poznámka redakce.)

v otázce: Zda by si lid sám takový zákon mohl uložiti? Bylo by to arci možno na určitou, krátkou dobu, asi jako v naději na něco lepšího, kdyby se zároveň každému občanu, zvláště knězi, dalo na vůli, aby jako učenec veřejně, to jest ve svých spisech, upozorňoval na vady nynějšího zařízení, zatím co by zavedený pořádek stále ještě trval, až by názor o povaze těchto věcí veřejně tak daleko dospěl a tak se osvědčil, že by oni občané — byť i ne všichni — se sdružili a navrhli nejvyšší moci, aby vzala v ochranu ony obce, jež se shodly na změně zřízení náboženského, považujíce ji dle svého mínění za lepší; také by se však nebránilo těm, kteří chtějí, aby zůstalo při starém. Avšak naprosto není dovoleno smluviti se, byť i jen na jeden věk lidský, na trvalé ústavě náboženské, o níž nesmí se veřejně pochybovati, a zničiti tím takřka kus cesty na pochodě lidstva k lepšímu, učiniti celé období bezvýsledným a tím dokonce i škodlivým potomstvu. Člověk v oněch věcech, jež má znáti, může sice oddáliti pro svou osobu osvícení — a také tehdy jen na nějaký čas; odříci se však osvěty — ať již pro svou osobu nebo dokonce i pro potomstvo — znamená prohřešiti se na svatých právech lidstva a šlapati po nich. Co však ani lid sám nad sebou nesmí vysloviti, tím méně smí učiniti vůči lidu vládce; neboť zákonodárná důstojnost jeho tkví právě v tom, že všeobecnou vůli lidu slučuje ve vůli své. Hledí-li pouze k tomu, aby všechna opravdová nebo domnělá zlepšení byla v souladu s občanským pořádkem, může ostatně své poddané samy nechat dělat, co považují za potřebné pro blaho duše své; po tom mu nic není; jest na něm však zabrániti, aby jeden druhému násilně nepřekážel pracovati dle svých sil k nalezení a uskutečnění duševního blaha. Jedná sám na úkor nejvyšší důstojnosti své, míchá-li do toho, bera pod vladařský dohled svůj spisy, jimiž poddaní jeho snaží se ujasniti si svoje názory, ať již tak činí sám po svém nejlepším názoru, vystavuje se výtce: Caesar non est supra grammaticos *) neb ať nad to nejvyšší moc svou tak sníží, že podporuje duševní nadvládu několika tyranů ve svém státě nad ostatními svými poddanými.

K otázce: žijeme nyní v osvícené době? jest odpověď: nikoliv, nýbrž v době osvícenské. Chybí ještě mnoho, aby lidé, celkem vzato, již za nynějších poměrů byli s to — neb aby jim bylo dáno — užívati dobře a jistě ve věcech náboženských svého vlastního rozumu bez pomoci cizí. Avšak máme zřetelné předzvěsti, že se jim přece tato půda otevře, aby se tam svobodně mohli vzdělávati, a aby ponenáhlu ubývalo překážek všeobecné osvěty neb překážek ve vymanění ze zaviněné nevyspělosti jejich. V tomto ohledu jest doba tato dobou osvícenskou čili stoletím Bedřichovým.

Panovník, který nepovažuje za nedůstojné sebe říci, že považuje za svoji povinnost lidem ve věcech náboženských nic nepředpisovati, nýbrž dáti jim v tom plnou svobodu, který tedy odmítá dokonce i velikomyslné slovo „snášelivost“, panovník takový jest osvícený a zaslouží, aby ho vděčný svět nyní i v budoucnosti velebil za to, že poprvé vyprostil — aspoň se strany vlády — pokolení lidské z nevyspělosti a dal každému svobodu, užívati svého vlastního rozumu ve všech záležitostech svědomí. Pod vládou jeho smějí ctihodní duchovní — nejednajíce tím proti své úřední povinnosti — své úsudky a názory, odchylující se tu a tam od přijaté náuky, svobodně a veřejně jako učenci předložiti světu k prozkoumání; ale tím spíše smí tak činiti každý jiný, kdo není omezen úřední povinností svou. Tento duch svobody šíří se také na venek, i tam, kde jest mu zápoliti s vnějšími překážkami vlády, která sama sobě nerozumí. Neboť takové vládě jest jasným příkladem, že ve svobodě netřeba se ani v nejmenším strachovati o veřejný pořádek a jednotnost společenského celku. Lidé vyprostí se již sami ponenáhlu z hrubosti, jen když v ní úmyslně nejsou umělým způsobem zadržováni.

Těžiště osvěty, vymanění člověka ze zaviněné nevyspělosti, položil jsem obzvláště do oboru náboženského, poněvadž v uměních a vědách vládcové naši nemají zájmu na tom, aby si hráli na poručníky svých poddaných, a poněvadž zmíněná nevyspělost jest jak nejškodlivější tak také nejnectnější ze všech. Ale myšlenkový postup hlavy státu, která podporuje tuto osvětu, jde ještě dále a nahlédne: že i v oboru zákonodárném není nebezpečno dovoliti svým poddaným, aby veřejně užívali svého vlastního rozumu a světu veřejně předkládali své myšlenky o lepším pojetí zákonodárství, svobodomyslně posuzujíce dokonce předepsané již zákony; a toho máme stkvoucí příklad, jaký nedal ještě žádný panovník, vyjímajíc onoho, jehož my ctíme. *)

Avšak také jen ten, kdo, sám jsa osvícen, nebojí se stínu a zároveň má po ruce dobře vycvičené, četné vojsko, jež jest zárukou veřejného pořádku — jen ten smí říci, čeho se svobodný stát odvážiti nesmí: rozumujte, jak chcete a o čem chcete; jen poslouchejte! Tak jeví se zde překvapující, neočekávaný běh osudu; jakož i jinak jest v něm skoro vše protismyslné, hledíme-li na to celkově. Vyšší stupeň občanské svobody zdá se býti prospěšným svobodě mysli lidské a přece mu klade nepřestupné meze; o něco méně svobody však popřává mysli lidské místa, by se

*) Císař nemá co poroučeti jazykozpytcům.

*) Pruský Bedřich Veliký.

mohla ze všech sil šířiti. Vyvinula-li tedy příroda v této tvrdé slupce zárodek, o který stará se nejpečlivěji, totiž snahu po volném myšlení a povolání k myšlení tomuto: působí tato snaha a úloha zpět na smýšlení lidu (čímž lid stává se čím dále tím schopnějším svobodně jednati) a působí konečně i na zásady vlády, která uzná prospěšným, aby s člověkem, který nyní jest něco více než stroj, jednala dle důstojnosti jeho.

RUSTICUS:

O poměru morálky křesťanské a světské.

(Dokončení.)

Celá skoro země kulturního světa je rozdělena a patří určitým osobám, a ty by asi netrpěly, aby se jim tam zdržovali poustevníci, kteří by se o nikoho nestarali a živili se lesními bylinami. Naše potřeby se vlivem stoupající kultury rozmnožily. Dnes by žádný nemohl takový poustevnický život vésti už proto, poněvadž potřebuje celou řadu věcí, kterých si sám nemůže pořiditi. My jsme dnes daleko více odkázáni jeden na druhého, než za dřívějších časů, kdy si rodina opatřovala všecky své potřeby sama. Netušený rozvoj dopravních prostředků způsobil, že jednotlivé části lidské společnosti na zeměkouli jsou daleko těsněji spolu spiaty než dříve, peněžní otřes v Kalifornii cítí v New Yorku zrovna tak dobře jako v Petrohradě. Organismus lidské společnosti stává se čím dál tím složitějším, a následkem toho jsou jeho jednotlivé části daleko více na sebe odkázány. Malá rána způsobená na lidském těle má za následek rozvrat celého těla, zatím co nižší ústrojenci i po ztrátě celého údu dále žijí. Opakuji: lidská společnost se na poli hospodářském sbližuje, a to přispívá k tomu, ze potřeba větší družnosti se přenáší i na pole mravouky.

Tak stále těsnější spolužití lidstva mělo tedy za následek, že pocit vespolné příslušnosti se projevoval vždy důrazněji, arci nejprve u příslušníků téhož stavu. Abychom si uvědomili, jak ohromný jest rozdíl mezi středověkým a moderním nazíráním na poměr člověka k člověku, vzpomeňme si, že celá vrstva hluboce přemýšlejících lidí dospěla k názoru, že nejlépe budou chváliti boha, když odejdou do samoty a a tam budou trvati na postech a modlitbách. A srovnejme s tím nejmohutnější hnutí naší doby — socialismus, ten vítězný postup proletariátu, uvědomujícího si svou vespolnou příslušnost přes veškerá dělidla řečí a náboženství. A socialismus jest jen jedním z výrazů stále důrazněji se probouzejícího pocitu solidarity všech lidí, vědomí, že jsme zodpovědni všichni za jednoho a jeden za všecky. Tolstoj se svou náukou o znovuzřízení království Kristova v duchu a pravdě, lidovýchovné snahy inteligence, která cítí, že je spoluzodpovědna za duševní bídu vyděděných tříd, hnutí pro ethickou kulturu, u nás Čechovy Modlitby k neznámému:

„Však nejjasněj' přec tento zákon plane,
ten první zákon Lásky — všeho výš,
a každý pracuj; ať se skutkem stane
ta dávno přislíbená Míru říš“,

atd. atd. — sta takových příznaků by se dalo uvésti, které tomu nasvědčují, že jsme v právu se svým názorem o podstatě morálky a že to, co od mravního člověka žádáme, skutečně je ve shodě s tím, co nejlepší duchové současní činí a chtějí.

A k jakému konci chce přivésti občanská mravouka svého chovance? Na to odpovídá Carneri: Cílem naším je člověk, který se vždy více přesvědčuje, že jen jako člověk kulturní, vědomý své souvislosti s celkem, má smysl. Štěstí jeho spoluobčanů jest jeho štěstím, a sebevědomí, kterým je dík svému zdravému egoismu naplněn, naplňuje ho proto blaživým pocitem, protože nemá jiného cíle než blaho celku. To vše jest obsaženo ve větě: Zušlechtění snahy po štěstí je cestou k mravnosti. Vizme jen takového mravného člověka! On sám přiznává, že dobro dělati musí. Skoro vždy je dělá docela lehko, tak lehce, že ani na to nedbá, a v mnohých případech s tak dokonalou náklonností celé své bytosti, že je s tím spojen nevýslovný pocit štěstí.*) Pro něho neexistuje jako pobídka k správnému jednání strach před trestajícím Bohem, před peklem, atd., nýbrž jej nutká k činění dobra vnitřní potřeba jeho, která jest v úplné shodě s tím, co poznává jeho rozum. Nikdy si neosvojuje zásluhy. Má vědomí, že jednal ve smyslu celku, a ten pocit blaha, který ho při tom naplňuje, jej bohatě odměňuje. A věčná odplata za pomíjející dobrý skutek, vykonaný zde na zemi, který byť by byl sebe značnější, ale v poměru k nekonečnosti je přece jen mizivý, věčná odplata by se mu zdála přímo směšnou.

Dopustí-li se něčeho špatného, tedy jest mu lítost vlastně jen upomínkou na nelibý pocit, který provází každý špatný čin; jeho přirozenost je taková, že špatný čin pociťuje ve svém duševním ústrojí jako něco cizího. A z toho plyne úmysl, více něčeho podobného nečiniti a upřímná snaha, škodu povstalou napraviti. To splní, pokud jeho síly sahají, a když je si vědom, že udělal, co bylo možno, zanechá lítosti a oddá se užitečné činnosti. Neboť jen užitečné používání tělesných i duševních sil může lidský život důstojně vyplniti.

A takový tedy je člověk mravní, cíl jeho

*) Nepociťuje při jednání rozporu mezi tím, kam jeho vůle míří, a mezi tím, co mu říká jeho rozum a svědomí.

mravního vývinu: aby člověk činil dobro ne proti své přirozenosti a nerad podrobuje se zákonům, s nimiž jeho myšlení a cítění je v odporu, nýbrž činiti dobro tak, aby prýštilo z nejvnitřnějšího pudu naší bytosti, ten ideální stav, kde vůle je v přirozené dohodě s rozumem. Takový člověk není ovce, která potřebuje nějakého vedoucího berana a za ním jde ze zvyku nebo ze strachu před lidem, před trestem;*) naopak, jeho povaha je tak ustálená, že on sám může vésti jiné. Takoví lidé arci budou nepohodlni vládnoucím třídám, ty potřebují spíše bezmyšlenkovité loutky, které se dají od církevních a světských dogmatiků strkati, jen když se jim odejme námaha, spojená se samostatným myšlením. Arci takové otrocké duše jsou třtiny větrem se klátící, které poslouchají jen síly, a jakmile ta začne kolísati, vrhají se do náruče prvního, kdo jim přijde do cesty a kdo jim pro okamžik poskytne větší bezpečnosti.**) A přece jen jest jisto, že stát, základ vší civilisace, jen tenkrát se stane institucí v pravdě mravní, když se bude opírati o takové pevné mravní karaktery.

Věrnost, opravdovou, spolehlivou věrnost, zná jen volný muž, poněvadž miluje svobodně, z dobré vůle, ze svobodného sebeurčení. A odtud také jsou ty naše mizerné společenské poměry, které se nezmění, dokud budeme učiti lidstvo, že má dělati dobro, aby za to po smrti dostalo nějakou odměnu.

HAUNER:

Svobodné zednářství.

Co jest svobodné zednářství?

Jest to sdružení mužů svobodných, kteří se uvolili pracovati v určitém společenském útvaru, přístupném pouze vyvoleným, k duchovnímu i hmotnému povznesení lidstva.

1. Svobodné zednářství jest sdružení mužů svobodných — znamená, že mužové, kteří byli přijati do toho sdružení, požívají tolik hmotné a duchovní svobody, že se jim nic nestaví na odpor, aby mohli působiti jako svobodní zednáři. Jako dříve se vyžadovalo na každém zednáři, ať učňovi neb tovaryši či mistrovi, aby nebyl nevolníkem (tělesným poddaným), tak i dnes za změněných podmínek životních se žádá přiměřené svobody vůle a jednání. Za dob poddanství platila totiž zásada: „cuius regio, illius et religio", to znamená, kdo vládne, rozhoduje i o náboženském vyznání své země, takže tělesní poddaní byli nuceni vyznávati i víru svého panovníka; jinými slovy, byli otroky tělem i duší. Ale svobodné zednářství má za účel vystavení (obrazně myšleno) duchovního chrámu, v němž by se sešli veškeří lidé stejně svobodní, navzájem si rovní a bratrsky sjednocení, aby jako vědomý celek kráčeli za metou vesměrného svého určení. A v takovém sdružení není místa pro nesamostatného člověka, čímž rozumí se dnes po stránce právně-existenční osoba neplnoletá, a po stránce mravní osoba, jež jest vázána předsudky a důsledky určitých světových názorů. Tak vidíme, že svobodné zednářství sdružuje většinu lidí svobodomyslných a pokrokových bez rozdílu přesvědčení politického, náboženského a společenského. Svobodné zednářství zná jen lidi svobodné.

2. Svobodné zednářství jest určitý společenský útvar, sestávající z lidí, dobrovolně se řídících pevnými řády a zachovávajících stanovená pravidla, jako v kterémkoli jiném spolku neb sdružení, jedině s tím rozdílem, že zednáři jsou povinni zachovávati tajemství jim svěřené. Organisace zednářství rozpadá se na dvě veliké skupiny:

a) zednářství t. zv. modré, jehož snahy jsou čistě osvětové, mravní a lidumilné,

b) zednářství t. zv. červené, jež ke jmenovaným snahám připojuje práci politickosociální.

Mimo zmíněné pracovní obory liší se svobodné zednářství svými soustavami; jeden směr lze nazvati demokratický, t. j. úředníci loží jsou voleni valným shromážděním; jiný směr jest autokratický (samovládný), kde náčelníci jednotlivých skupin ustanovují vedení lóží sami. Místní sdružení nazývá se lóží, více lóží (jednoho okresu, země) spojuje se svými zástupci ve velkou lóží, a veliké lóže tvoří svaz velkolóží za účely representačními. Při společné (lóžové) práci užívají zednáři znaků, znamení a hesel, jež pro každého člena mají hluboký obrazný význam, takže prosté slovo, pohyb neb písemná značka vyvolává v mysli zasvěceného člena řadu dojmů, pojmů a skutků, jež vedou k zednářskému cíli. Dnes sice většina těchto pracovních prostředků zednářských není již žádným tajemstvím, protože lze se o nich poučiti z ohromné, všeobecně přístupné zednářské literatury; ale jich životný obsah zůstává tajemstvím každému nezasvěcenci, neboť příslušník zednářství stává se skutečným svobodným zednářem jedině životní praksí, prováděním zásad a skutků zednářských, takže podvodník neb dilettant snadno bývá poznán od pravých zednářů. Toto tajemství je životní zednářská zku-

*) Nepotřebuje nikoho, kdo by mu dával pravidla pro jeho jednání, která by on docela trpně přijímal, nýbrž sám, z vlastního pudu hledá a nalézá, jak má utvářiti svůj poměr k bližnímu, bohu atd.

**) Vždyť proto stát tak pečlivě chrání stávající náboženství, protože toto nabádá věřícího, aby v pokorné oddanosti přijímal prostřednictvím kněze vůli nejvyššího a neuvědomil si — moderní Samson! — ohromné síly, jaká spočívá v samostatném myšlení a svéprávném užívání rozumu.

šenost a skrývá se před nezasvěcenými a nezkušenými proto,

a) že jest to tajemství osobní, jednotlivcovo, vydobyté jeho vlastním životem, takže by jeho použití osobou druhou bylo buď této neprospěšné neb i škodlivé; vždyť víme, že štěstí jednoho bývá neštěstím druhého;

b) aby ho nebylo zneužito, pokud arci lze je zneužiti, k účelům sobeckým, nekalým; neboť lidé nezralí a mravně nevyvinutí využívají třeba i lidské důstojnosti k dosažení svých úmyslů;

c) každý vychovatel ví, že výchova podle předpisu nepřispívá k úplnému vývoji všech vlastností jednotlivcových, ale spíše činí z něho člověka všedního, zakrnělého; a zednáři jsou dobří vychovatelé hájíce svobodnou školu, individuelní (osobní) výchovu; proto všeobecné zednářské tajemství, jemuž by se dalo učiti dle předpisu, bylo by dogmatem, skrytým, rozumu a životu odporujícím zlem; ale toho nestává.

Proto zednářské tajemství se nesděluje ani ústně, ani písemně, ani obrazně, nýbrž musí býti získáno tím, že se zachovávají zednářské zásady a že se podle nich žije.

3. Zednářství je přístupno pouze vyvoleným. Jak uvedeno v prvém odstavci, může se státi zednářem jedině člověk hmotně i duchovně samostatný, a proto každý žadatel musí býti nejen doporučen dvěma skutečnými členy lóže, ale bývá před přijetím dlouhou dobu nenápadně zkoumán, je-li i občansky i lidsky bezúhonný a jest-li schopen zednářem se státi. Bývali žadateli zjevní i zakuklení jezovité a ti zneužívali zednářské tolerance k rozvrácení zednářství.

4. Zednářství chce hmotné i mravní povznesení lidstva. Sám název určuje nám cíl tohoto sdružení. Chce totiž za svobodného (dobrovolného) spolupracovnictví svobodných (neodvislých) lidí (členů) sjednotiti bez rozdílu veškero lidstvo v sebevědomý a sebeurčující celek. To jest ta zednářská stavba Šalamounova chrámu (obrazně), na níž účastní se učeň, tovaryš, mistr, král, ba nepřímo i celý národ. A prostředky k tomu určeny jsou tímto stavebním úkolem. Kameny, kladiva, dláta, míry, zednické lžíce, plány a navržená architektura mají svůj hluboký, všelidský význam. Zednáři pracují za tímto cílem vlastním sebezdokonalováním, získáváním zednářského tajemství, stávajíce se tak lidmi pokrokovými, snášelivými, laskavými a obětavými. Ale i po stránce hmotné přinášejí oběti na oltář budoucího chrámu. Lidumilné ústavy, nadání, dary a jiné hmotné oběti dosvědčují šlechetné cíle a úmysly svobodného zednářství. Dějiny tohoto klerikály nenáviděného sdružení již dnes nás jasně poučují, že hesla: Svoboda, Rovnost, Bratrství nedojdou uskutečnění revolucí (násilím), ale evolucí (vývojem).

❦ ❦ ❦

LONGINUS:

Syllabus Pia X.

V Německu založen byl nedávno nový list: Internationale Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik (Mezinárodní týdenník pro vědu, umění a techniku). Za tímto týdenníkem stojí Althoff, nenáviděný a velebený ministeriální ředitel vyučování v Prusku. Týdenník ten vznikl ze zcela zvláštní pohnutky, kterou nám prozradily „Nové curyšské noviny“:

Po delší dobu namáhá se řada vůdčích duchů německých o mír mezi katolicismem a protestantismem. Přes všechno úsilí se dílo jejich nedaří. Snahy jejich sleduje císař Vilém i kancléř kníže Bülow se srdečnou sympathii. Vlastní duší tohoto velikého kulturního experimentu jest však Friedrich Althoff. Vzdal se sice nedávno svého úřadu, zůstala mu však přízeň vysokých kruhů. Proto sleduje své cíle dál a založil zmíněný list.

List je výborný. Čtu ho velmi rád. Ozývají se tam v krátkých článcích přední odborníci všech věd.

Když papež vydal syllabus, jenž srazil katolicism na náboženství venkovanů, mohl Althoff svůj časopis zavřít. Vyvine-li se katolicism skutečně v duchu syllabův obou Piů, pak není účelno, aby křesťanství vzdělanců — protestantism — se s ním smiřovalo.

Respekt před Althoffovou statečností! Nezoufal nad svým úkolem, ač zajisté ví, že Leibnizův obdobný pokus za mnohem příznivějších okolností se rozbil. Učinil pak, co za stísněných okolností učiniti mohl: Obstaral řadu článků do svého listu, kde katolíci i protestanté, kněží i právníci o syllabu se ozvali.

Jsou poctivci mezi katolíky i mezi pravověrnými a ty zajisté zarmoutila smutná méněcennost katolických pruských professorů universitních, jež se při této příležitosti ukázala.

Mužové ti, jež Althoff kdysi sám jmenoval, neopovážili se uposlechnouti jeho vyzvání, aby se rozepsali o syllabu. Nalezl jen dva katolíky, kteří mu vyhověli a z těch je jeden z Vídně, druhý z Bavor.

Byl to Ehrhard.

Zbaven za to prelátství.

Byl to Schnitzer.

Suspendován; exkomunikován.

Ehrhard odvolal, Schnitzer vytrval. Takového muže musíme si vážit, třeba že on v nás vidí své nepřátele.

A nyní vyslechneme předáky katolíků i protestantů, jednoho po druhém. Nahlédneme tím hluboko za kulisy Říma i do náboženského života v Německu.

I. Paulsen, filosof berlínské university, nadepsal článek svůj „Krisis katolických fakult theologických v Německu“.

Vykládá, že syllabus a encyklika znepoko-

jily katolické učence, ač nikdo podivný systém, jenž se tam za modernism vydává, nezastupuje. Neboť projevy ty míří na Německo. Německo je původcem všech těch -ismů, agnosticismu, racionalismu, subjektivismu, symbolismu, historicismu a evolutionismu. Protestantské Německo jest matkou všeho kacířství. Zejména pak jest historicko-kritický směr v theologii darem Německa. A před tím se Řím třese. Bojí se podkopné tiché práce historiků. Proto chce válčit jen na půdě dogmatiky, kde jest arci nepřemožitelný.

Ale jak dostati bojovníka theologického na tuto půdu? To je zcela jednoduché. Církev má serum proti modernismu t. j. proti methodě historicko-kritické. Mladému klerikovi se vpraví theologie a duch scholastiky; to stačí.

V existenci systemu, jejž encyklika buduje ze sedmi -ismů a který modernismem nazývá, zajisté ani kurie nevěří. Ale chvěje se před methodou modernistů. V mužích těch je duch vědy a duch vědy není duch poslušnosti. Odtud boj na nůž s modernisty.

Co theoretickým dílem encykliky jen prosvítá, to jasně formuluje konec její, jenž určuje budoucí postup proti modernistům. Na části té je jasně znáti, že encyklika míří proti každému, který jde vlastními cestami. Každý, kdo je modernismem nakažen, budiž beze všech ohledů z důležitějšího, zejména učitelského místa odstraněn. Nakažení poznají se dle toho, že modernisty chválí neb omlouvají, že scholastiku, otce církevní a učitelský úřad církve snižují, že vůči mocnostem církevním jsou méně poddajní, že v starožitnostech a vědách biblických baží po novotách, že posvátné vědy zanedbávají a světské horlivě pěstují. „Daleka, daleka budiž kněze láska k novotám: Bůh nenávidí zpupné, samostatné duchy.“

Následuje rozkaz pro biskupy: Chraňte alumny před špatnou literaturou. Potlačujte její vznik a prodej. S povolením k tisku, s „imprimatur“ zacházejte opatrně. Každé biskupství měj své censory; vedle „imprimatur“ stůjž v knize jméno zodpovědného censora. — Pak se mají zříditi dozorčí komise, jež vynalezli velemoudří biskupové umbrijští již před několika léty. Komise ty mají slíditi po každé stopě, po jakékoliv známce modernismu v knihách i přednáškách. Na konec, „aby rozkazy ty neupadly v zapomenutí“, ukládá se biskupům „podrobná přísežná zpráva“ ob tři léta, jak nařízení ta provádějí a „o náukách, jež se pěstují mezi klerem, zejména v seminářích a jiných katolických ústavech, i takových, jež správě ordinariatu nepodléhají“.

Tím jsou všichni učitelé i profesoři katolických fakult postaveni pod duchovní policejní dozor, jenž každé ústní neb písemní hnutí jejich oznámí biskupu, po případě do Říma. Nutným důsledkem bude opatření špiclů do přednášek. Pod záminkou modernismu bude každý projev, nějakému vyššímu duchovnímu nemilý, předmětem poptávky, vyšetřování a obtěžování až všichni, jimž slepá poslušnost není vrcholem ctnosti, budou vyhubeni; pak bude klid jako na hřbitově na širé oblasti katolicismu.

Následkem toho rozvíjí se znovu otázka na čas utišená, otázka poměru theologických fakult k státu a církvi.

Poměr těchto fakult k Římu nebyl po celé století XIX. nijak dobrý. Arci „k Římu“ znamená k oné straně v církvi, která dogmatem o neomylnosti dobyla na koncilu Vatikánském svého posledního velikého vítězství. Těmto černým Římanům byla německá katolická theologie vždy podezřelou; často ji považovali rovnou za nepřátelskou moc. Není pochyby: výnosy poslední míří na ducha německé katolické theologie. Theologové jako Schell byli jistě poctivými katolíky, jimž vzpoura proti církvi a její autoritě byla nemožností; ale spočívá na nich podezření, že šli svými cestami theologickými, že myslili ve vlastních neaprobovaných myšlenkách. Nedůvěru proti takovým mužům pak zástupci ultramontanismu v Německu stále rozněcují. Říkají: Netřeba vědy. Nám spolehlivým, ba jedině spolehlivým stačí aprobované (církví schválené) učebnice. Jest nám blaze při nich a našim žákům také. Proč ty hlavy neklidné hýbají stále novými a novými problémy? Je to jen zpupnost novotářů; chtějí se vyrovnat protestantům, u nichž nová mínění činí theologa slavným. A když se tací katolíci i na konec podřídí, pravověrného smýšlení katolického přece nemají.

Tak se staví jen-církevní proti samostatnějším duchům. Stanovisko jejich papež sám nedávno schválil a uznal. Ode dneška visí nad každým katolickým theologem z university Damoklův meč. Blahovolný odpůrce ho udá, a je hotov. Učiní-li se němečtí biskupové služebníky tohoto směru, zničí denunciace, vyšetřování, soužení a potlačování poslední stopu volnějšího myšlení a samostatnějšího bádání.

Katolické fakulty theologické blíží se krisi nevídaného významu. Zda-li pak se mlčky podřídí? Či dají si ublížit, dají se zkrotit a na konec boykotovat? Vzeprou se němečtí biskupové takové politice? Vzpomenou toho, že jsou Němci a biskupy, aby štváčům a násilníkům bránili? Přinutí odpor jejich Řím k mírnosti?

[Tak se Paulsen táže dne 7. prosince r. 1907. Dnes víme, jak se biskupové zachovali. Sešli se a poděkovali pěkně Piovi X. za syllabus!!]

A jak se zachovají vlády Pruska, Bavor, Würtemberka, Bádenu a říšských zemí v této krisi?

Katolická církev považuje to za zjev nepřirozený, že klerus vychovávají státní úředníci. Stav ten trpí, poněvadž se historicky tak vyvinul, ale nepovažuje jej za žádoucí. Je to přežitek středověku, jenž vznikl zároveň s univer-

sitami. University před Alpami byly tehda tak silně církevní, že konflikty byly skoro nemožny. Pak vznikl protestantism a volná, na církvi nezávislá věda. Proto v katolické Francii, Italii a Španělsku přestěhovali se klerikové z university do biskupského semináře. Katolické fakulty v katolických zemích zanikly. V protestantském Německu a (výjimkou) v Rakousku se ještě zachovaly. V Německu se udržely, aby vedle protestantské theologie i katolická na universitě byla zastoupena. Jest jich v říši celkem osm.

Přes to jest trvání katolických fakult církvi nevhod. Lev XIII. řekl, že je to abnormní, když učitel kleru dostane svůj úřad od světské moci akatolické, jsa členem téhož státního ústavu jako učitelé kacířského protestantismu.

Jinak dívá se na tyto fakulty stát. Klerus má po dnes veliký vliv. Proto chce stát působiti na výchovu kněží, aby nerostli v nepřátelství k jinověrcům, aby chápali moderní stát a jeho potřeby. Proto posílá stát mladé kleriky na universitu, do ohniska vědeckého a národního ruchu.

Theologické fakulty jsou tedy ústupkem, který církev činí státu. Za to je stát svým — dosti velikým — nákladem vydržuje.

Při tomto ústupku klade církev jisté podmínky. Profesoři, jež jí stát jmenuje, musí zastávati náuky církve, nesmí býti vyslovenými jejími nepřáteli. Proto se správa před jmenováním dohodne s biskupem. Biskup smí kandidáta zamítnouti, když má podstatné pochybnosti o směru neb ryzosti života navíženého. Biskup má také právo dozoru. Když profesor v přednáškách neb spisech věrouky neb mravouky katolické, kterou má vědecky [jde to vůbec? L.] odůvodniti, nešetrně by se dotýkal neb kdyby jinak v ohledu nábožensko-mravním pohoršoval, smí biskup žádati ministerstvo o nápravu.

Kdo university považuje jen za ústavy vědecké, řekne, že taková vázanost nesrovnává se s důstojností vědy. Paulsen rád uznává, že postavení katolického theologa jest v ohledu tom obzvláště obtížné. Ale university jsou též ústavy výchovnými. Vždyť vznikly z potřeby po vědecky vzdělaných knězích, učitelích, lékařích, soudcích a úřednících. Tento vedlejší účel pak všude váže: protestantský theolog také nesmí přednášeti, cokoliv mu libo, a právník nesmí hlásati, že občanský zákonník je hromada nesmyslu.

Ovšem daří se ale katolickému theologu obzvláště špatně. Stát a evangelická církev nejsou neomylny. Právník nebo theolog protestantský nemůže přijíti nikdy do takové tísně, že by se buď musil podrobiti a pokořiti — čím ztratí svou vážnost — nebo jít. Zdá se, že Řím chce nyní tento proces, jenž byl dříve dosti zdlouhavý, přikrátit, aby se snadno a rychle zbavil podezřelých učitelů.

A co stát? — Kde jsou hranice jeho povolnosti?

Zajisté nebude na pokyn biskupa profesory sesazovat. Tím by se stal zase světským ramenem biskupů. Fakulty staly by se pak semináři t. j. bezcennými pro stát a jeho účele. Zrušil by je pak.

Při jmenování bude stát trvati na tom, aby navržený byl skutečně učencem. Dále nesmí býti nepřítelem národního státu a národní kultury. Konečně bude žádati, aby mu biskup ponechal jakousi volnost při bádání i vyučování.

V tom všem je mnoho neurčitosti. Nemůže býti jinak. Třeba dobré vůle s obou stran. Stát musí uznati, že církev je zcela samostatnou a neodvislou, když rozhoduje o své náuce; církev pak nechť nedělá z fakult semináře.

Co učiní stát, nebude-li dobré vůle na straně druhé? Co učiní, když biskupové pečlivě všechny svobodnější a samostatné duchy vyhladí, aby jen naprosto poddajní sluhové římské církevní politiky byli učiteli universitními?

Samozřejmo jest: za nepřátelství církve nebude stát platiti laskavostmi. Předně bude velmi nedoslýchavý, když biskupové udají profesora pro nedostatek pravověrnosti. Neopustí hned věrného úředníka, poněvadž se tomu neb onomu biskupu či jeho rádcům a zvědům nelíbí. Žádá-li biskup sesezení profesora, může si stát vyžádati důkaz „nedostatku pravověrnosti“ tím, že papež ex cathedra bludy professorovy vyčte a prokleje. Zdá se to snad někomu přílišným? Jen ať uváží, že římští sami učinili papeže neomylným!

Ale i biskup má silné prostředky proti nepohodlnému profesoru: zakáže alumnům návštěvu přednášek. Neposlušným odepře svěcení, a kdyby si je zjednali jinde, nedá jim úřad. Proti tomu je stát bezmocný. Může sice profesoru nechati jeho plat, ale nemůže poručiti nikomu, aby jeho přednášky navštěvoval. Biskupa nutit, aby svůj zákaz zrušil, stát také nemůže. Za to může stát zrušiti katolické fakulty, jež se potom stanou bezúčelnými, leda, že by snad si chtěl vydržovati několik katolických učenců, kteří by stát hájili zbraněmi ducha proti nesmyslnému obviňování a nehoráznym požadavkům.

Kdyby to biskupům nevadilo — vždyť mají a chtějí semináře — může stát jíti dál. V Prusku by si ministr vyučování vzpomněl, že má právo zkoumati vyučovací osnovy seminářů. Dle zákona z 11. května 1873 má theolog studovati 3 léta na německé státní universitě. Studium to smí se v případě potřeby nahraditi pobytem v semináři. Tak to též zamýšlel církevní sněm Trientský. Stát arci nemůže biskupské semináře zavřít, ale může prohlásiti, že je už neuznává za rovnocennou náhradu university. Právo k tomu bude míti tím více, ježto po zaniknutí katolických fakult klesne vědecká hladina kleru,

tedy i učitelů seminárních. Pak by se nemohl již nikdo státi doktorem katolické theologie, poněvadž akademickou hodnost udílí jen fakulty, nikdy však seminář. Následkem toho nemohl by biskup míti na semináři professory; neboť ti musí býti doktory theologie. Bude-li tedy vláda k tomuto postupu donucena, pak nebude možno, aby někdo v Německu studoval na kněze tak, aby stát jeho studium za právoplatné uznal.

Tím by počal znova „kulturní boj". Není to příjemné; katolická církev v Německu jest ethickou mocí, jejíž oslabení nikdo za žádoucí nepokládá. (Jen ethickou mocí? L.) Chceme sice mír, ale ne za každou cenu. Zejména nevzdáme se jesuitům.

Boj ten bude církvi nebezpečnější než státu. Poučen zkušenostmi z let 70., mohl by tentokráte stát zvítěziti. Policie a soudů dnes užívati nebude. Také nebude kněze vězniti za mši neb udílení svátostí, ani biskupy za svěcení a jmenování farářů.

Stát omezí se na to, že jmenované bude považovati za osoby soukromé, k nimž nemá závazků a jímž nic neplatí. Snad zarazí postupně také náklad na biskupství a kapitoly kanovnické a konečně veškeré dávky pro katolickou církev. Nepřátelskou organisaci nebude přece podporovati ani privilegovati. Katolická církev bude pak pouze trpěná, což bude cítiti všude, zejména ve školství. Ovšem ani ve škole nebude pronásledována. Ať učí katolickému náboženství učitel neb kněz, ať si zakládají soukromé školy. Ale povinností veřejné školy vyučování náboženství už nebude. Stát bude jen v obraně; v té bude nepřemožitelný, poněvadž ji může učiniti trvalým svým poměrem vůči církvi.

Jak pak asi bude za těchto okolností církvi? Biskupové zajisté za takových vyhlídek jen s těžkým srdcem zahájí kulturní boj. Řeknou si, že vzdělaní Němečtí katolíci sotva budou pro zničení fakult. Že po případě půjdou raději s pronásledovanými učenci proti jesuitům. Kdyby to i nevedlo k roztržce v církvi, mohlo by nastati silné rozladění proti ní. Vzdělanci jsou od roku 1870. v Německu mocí, kterou i katolická církev musí respektovat.

Centrum také neplní každý rozkaz Říma. Kdo ví, zda by se dalo mobilisovat proti fakultám. A kdyby také, kdo ví, zda ho v tom vlastní straníci neopustí! Stoupá národní sebevědomí i mezi katolíky; i v Bavorsku dokonce! Mohl by přijíti den, kdy němečtí katolíci budou považovati vládu Říma za vládu cizáckou, za vládu cizí, méně cennou mravně i duševně.

Církev, jež žije v protestantské, protestantským duchem proniklé zemi, má na zachování fakult silný zájem. Seminář je špatnější než fakulta. Tam se předčítá, opakuje, vyslýchá. Není tam duch svobody a volnosti universitní. Bude-li klerus z university vyloučen, stane se méně výkonným a váženým než protestantští duchovní. Ztratí souvislost s duchem doby, ztratí styk s vzdělanci a sklesne ve venkovské živoření. To chytřejší kněží dobře vědí. Knížecí biskup Kopp řekl r. 1886. v panské sněmovně: Církev chce a podporuje universitní studium; — — každý biskup si žádá vědecky vzdělaných kněží. Je to základní podmínka pro jeho působení.

A Lev XIII. praví: „Důkladných vědomostí jest knězi za naší doby velmi zapotřebí, aby nepřátele víry potíral, nejen theologické, nýbrž i historické a přírodopisné. Je jich tak zapotřebí, že bych málem řekl, dnes je učený kněz cennější než jen zbožný." Ovšem, jsou však mezi vysokým klerem mužové opačného smýšlení, kteří působení fakult zejména pomocí konviktů potírají.

Za těchto okolností nebude asi většina německých biskupů souhlasiti s jesuitskou škrtící politikou. Snad budou viděti v komisi, kterou mají zřídit, a ve správě jim uložené projev nedůvěry. Kdyby jednohlasně se usnesli, že nové rozkazy prozatím odloží, ušetří se nám snad nový kulturní boj. Nemohly by si spojené hlasy biskupů v Římě zjednati sluchu? Nemohly by papeži vysvětliti, že jeho lidé hrají nebezpečnou hru? Lepších katolíků nad německé není. Doporoučí se jim ublížiti, když Francie se obrací k církvi zády, když Italie přivykla neškodnému nepřátelství církve?

Ovšem; Řím nevezme nic zpět. Co psáno, to psáno. Ale Řím nechal leccos na papíře. V dlouhém svém životě naučil se důkladně tomu, čemu říká „tolerari potest" (může se to trpěti). Snad užije zase tohoto pláštíku k zakrytí ztracené posice. Ale odpor musí být; komu se neodporuje, ten myslí, že je na světě sám, že může dělati, co chce. Odpor musí vyjíti od katolických universitních profesorů; nesmí se podrobit, ale nesmí se nechat z církve vytlačit. (Schnitzer a Loisy už jsou exkomunikováni, jsou ve velké klatbě. L.) Pak musí odporovati biskupové; musí pronásledované chránit (zatím pronásledují sami. L.) a musí držeti horkokrevné a denuncianty na uzdě. Konečně musí stát odmítnouti nenáležité požadavky s klidnou pevností, ale bez rozčilení a váhání.

Kdo pak jest dál od rány, ať se chrání jalového radikalismu. Kulturní boj nesmí býti křížovým tažením proti katolíkům." (Pokrač.)

Dějepisné doby mají své oběti, jako náboženství. Když chtějí opraviti nějaký řád, který se jim více nehodí, shrnou na člověka, v němžto se onen ústav zosobňuje, všechnu nenávist a všechnu kletbu samotného řádu a udělají pak z toho člověka žertvu, kterouž obětují času. Lamartine.

ELISÉE RECLUS:

Člověk a Země.

Volně zpracovává *František Maštera.*

Potamie.

Motto: Původ civilisace je dvojitý v kraji Řek: jest třeba hledati jej i v rolnictví i v obchodu.

Pouhý pohled na mapu Mesopotamie nám řekne, že máme před sebou dějiště událostí jistě velmi důležitých. Mesopotamie jest přesně geometrickým středem starého světa. Má tvar ohromného amfiteatru, obklopeného terasovitými pohořími Tauru, Libanu a Zagrosu. Nejdůležitější cesty národů sem směřují; pět velkých blízkých moří, Kaspické, Černé, Středozemní, Červené, záliv Perský, přináší dary obchodu, cizinců a ideí. Řeka Eufrat, prodlužující přímo osu zálivu Perského k moři středozemnímu, byla přirozenou cestou, užitečnější a lépe položenou než druhá podobná cesta, řeka Nil; od pradávných dob byl Eufrat velikou obchodní cestou mezi mořem Indickým a Středozemním; ale Nil nebyl také bez významu: a tak zrodila se velmi prudká konkurence mezi říšemi těch dvou řek. Myslíme, že války z obchodního soupeřnictví jsou nedávného původu, a že vlády teprve od včerejška se hádají o vzdálené obchody. Ale toto jest pozoruhodným příkladem opaku. Sésostrisové, Assurbanipalové a Kambysové byli korunovanými representanty banky a monopolů své doby jako jsou jimi vlády, beroucí svůj podíl v Africe ve století našem. Záliv perský otevírá se podivuhodně do oceánu Indického jako vnitřní rejda, připravující námořníky k cestám na širém moři; byl hlavní výhodou pro vývoj babylonské civilisace, neboť moře toto, téměř uzavřené, se svými blízkými břehy a četnými ostrůvky bylo předsíní k oceánu.

Pozoruhodná legenda o zmatení jazyků, které nastalo mezi staviteli věže Babelské, ukazuje, kolik přistěhovalců všech ras, všech jazyků, všech kultur setkalo se v zemích mesopotamských. Nejdůležitější z těchto národů, kteří položili první základ k hmotné i duševní kultuře Mesopotamie, nebyl rasy arijské, nýbrž turánské: Akkadové; ale tito ztratili svůj význam a posemitštěli po příchodu Semitů (před r. 4000.); řeč jejich stala se znenáhla kněžským, posvátným jazykem; vyučovalo se akkadštině v babylonských seminářích, když byla již nejméně deset století mrtvým jazykem. Bylo jí potřebí pro modlitební formulky, pro magii, pro astrologii, neboť formule mystické jsou tím působivější, čím jsou nesrozumitelnější mi.

Odkud pocházejí tito Semité, kteří vytvořili velkou říši Ninivetskou a Babylonskou? Snad nelze zodpověděti tuto otázku, poněvadž nevíme, tvoří-li Semité vskutku jedinou rasu, jsou-li Assyřané na horním Tigridu na př., a Arabové u Červeného moře a v nejzazší Arabii potomky těchže předkův. Sprenger tvrdí, že vlastními Semity jsou Arabové a že z jejich poloostrova vystěhovali se postupně národové, z nichž vyšli Chaldeové a Asyřané, Feničané a Židé: spatřuje ve všech těchto představitelích rasy „tolikéž usazenin arabských, oddělivších se vrstva po vrstvě“. Renan, Schrader, Gesenius podávají jinými slovy tutéž domněnku.

Jistě lze se však tázati, zda jádro semitských národů nesestoupilo s předhoří a s hor Armenských; jest přirozenějším hledati střed jejich v úrodných krajích severu než na poušších jihu. A pak: všechny semitské legendy směřují a ukazují k severu, jako ku svému rodišti.

Nadbytek produktů domácích, množství produktů importovaných z daleka, sbíhání se historických cest, po nichž přicházeli četní cizinci ze všech zemí, různící se mravy, jazyky a myšlenkami, dali životu babylonskému takovou intensitu, že mu dluhujeme za základní objevy aneb aspoň za hlavní zlepšení, která způsobila, že lidstvo přešlo z původního barbarství do civilisace. Na prvém místě doznalo rolnictví zázračného pokroku. Systém potamského zavodňování — podstatná podmínka silné kultury a nejenergičtější činitel tamější civilisace — svědčí o mocných prostředcích a o velké hodnotě technické a morální: na tisíce kilometrů táhly se umělé kanály, založené před datovanou historií. Vodní stavidla a nádržky, regulátory, moudré rozdělení ramen svědčí o velkém mistrovství ve vědách hydraulických.

Všechna stavení byla původně z pěchované, na slunci vysušené hlíny; trvanlivá nebyla; ale hliněné stavení jest prvotním typem našich moderních domů. Od hlíny sušené přešlo se k hlíně pálené. Fakt, že hlína ohněm ztvrdne, byl jistě nesčíslněkráte pozorován, ale zůstal dlouho pozorovaným faktem, až přišel den, kdy geniální některý stavitel pojal myšlenku, použíti pálených cihel ku stavbě. Vypálení prvé cihly dlužno považovati za fakt, nejplodnější na důsledky nejrozmanitější; bylo by nesnadno přirovnati k němu jiný, stejného civilisačního dosahu. Pluh zvětšil pouze množství potravy; ale z cihly se zrodilo město; umělý kámen seskupil lidi ve společnosti, sdružil je ku práci, dal jim vědomí jejich kulturní převahy; ze stavění zrodila se rozumová disciplina a z ní všechny vědy, které postavily lidstvo na novou cestu civilisace. Dle Peterse patří první pálená cihla, jejíž datum známe, chrámu Sargona v Agadě, a není mladší než 5700 let. „Cihla jest úhelným kamenem světa babylonského“ (Ihering).

Ohromná města, umělé hory, které kupili Chaldeové, aby na jejich temeni umístili příbytek svých bohů, byly dílem architektů, geniálních konstrukterů, ovládajících úplně umění mě-

řiti půdu, užívati materiálů, vypočítávati jejich nosnost: vyvinula se úplná věda geometrická. Dle některých badatelů dluhují Chaldeové svým obrovským stavbám svůj způsob dělby času. Museli stanoviti hodiny práce a hodiny odpočinku, a také nařiditi den pro úplné přestání svalové námahy a pro znovunabytí energie: dnem tím byl sabatu, „sabat“, jenž teprve až později u židů a křesťanů byl proměněn v den modlitby, askese a smrtelné nudy. Potřeby práce měly tak hluboký vliv na život Chaldeů, že i samotni jejich bohové si odpočívali sedmého dne. Také svět byl stvořen v šesti dnech, a sedmého si bůh odpočinul, aby se radoval z hotového, dokonalého díla. Rovněž tak dle legendy babylonské, nepřesně reprodukované u Hebreů, skončila potopa v sobotu, když po šest dní byly otevřeny „brány nebes“: mračna, poslušní pracovníci, měla také právo na odpočinek. Mythus, stvořivší božstvo, dal jemu nezbytně mravy lidské.

Neobyčejné vědomosti astronomické, jichž Chaldeové nabyli, jsou všeobecně známy. V dobách, kdy se lidé domnívali, že každý národ, stvořen specielně od boha k zvláštnímu účelu svému, přišel na svět s originálními vlastnostmi, neodvislými od prostředí, se říkalo jednoduše, že Chaldeové stali se zběhlejšími v umění pozorovati hvězdy než všichni ostatní národové. Když však pocítili lidé potřebu, hledati příčinu tohoto pozoruhodného privilegia, domnívali se, že ji nalezli v sociálním stavu chaldejských národů: říkalo se, že prý tamější pastýři, nocujíce se svými stády pod jasnou oblohou, měli četné příležitosti, aby studovali oblohu. Ovšem, že toto vysvětlení nesrovnává se s pravdou historickou: civilisovaní Chaldeové, seskupeni v lidnatá města, nebyli vůbec pastýři, a za svůj vývoj myšlenkový děkovali právě svým mravům rolnickým a usedlým. Sousední národové, Arabové a Turánci, kteří byli skutečně potulnými pastýři, byli by přece mnohem více podporováni ve svých studiích nebeských. Ne; potřeba jest matkou průmyslu i vědy; Babyloňané byli námořníky, a poněvadž byli námořníky, musili býti astronomy.

Šťastné podmínky prostředí, půdy, podnebí, vodstva, splavného moře, pravidelných větrů, jež daly Mesopotamii tolik předností všeho druhu, učinily Babyloni také ústředním tržištěm pro velmi značnou část Starého světa. Mezi těmito obchodníky všech jazyků a všech mravů musela se vyvinouti nezbytně určitá pravidla, zákony, poskytující všem určité záruky s hlediska právnického. Všechny právní instituce, o nichž moderní společnosti myslí, že jsou jejich vynálezem, byly známy již Chaldeům, došlo také velmi záhy k objevu nejdůležitějšímu, k objevu písma, k přímé materialisaci myšlenky. Akkadové ryli své napisy již 70 století před námi. První formou písma, rytého nebo kresleného na různé hmoty, byla jistě ideová reprodukce předmětů, podobná hieroglyfům; způsob ten postačoval, pokud sloužil k sdělování myšlenek pouhým jednotlivcům, kněžím, úředníkům, atd. téhož národu a téhož jazyka. Když však poměry staly se komplikovanějšími, bylo nutno připojovati k hieroglyfům vysvětlující značky, a konečně zavésti nové písmo, úplně slabikové nebo abecední. Téměř všechny dokumenty, jež se nám zachovaly, jsou ryty písmem klínovým do tvrdých cihel; neboť cihla byla jediným vhodným předmětem, jenž byl po ruce a bylo by nesnadno, vrývati do ní oblouky; nejpohodlnějším vrubem byla čára rovná a silná, zastavující se náhle.

Severní středisko civilisační, v němž povstala říše Asyrská, postrádalo téměř úplně originality, poněvadž přijalo vše od krajin jižních: písmo, průmysl, umění i vědy. Ale moc monarchistická vytvořila se tam způsobem tak hrozným, že vládcové Asyrští stali se představiteli absolutismu. Horalští kmenové blízkých pohoří byli Kurdové, kteří se živili nuzně pastýřstvím a rolnictvím, a vždy byli ochotni k loupežným výpravám: náčelník loupežné bandy nalezl mezi nimi vždy nadbytek lotrů; panovník mezi nimi naverboval vždy nadbytek žoldáků, hotových ke všemu. Z těchto živlů organisovali králové Asyrští své nemilosrdné armády; všech kulturních vynálezů, které přicházely z jihu, užíváno jen k účelům válečným. Vládcové severní nebyli jako první vládcové jihu osobami mírumilovnými, zabývajícími se hlavně „zkoumáním tajemstev řek, aby učinili šťastnými své poddané“; naopak, oni se chlubili, že jsou hrozni, strašni jako jejich božstvo El-Ilon, „Silný“, „Strašný“; vypravovali své ukrutnosti s naivní pýchou, s klidnou jistotou jako po vykonané povinnosti. „Vzal jsem města útokem,“ vykřikuje Sanherib, a učinil jsem z nich hromady popelu. Smetl jsem kraj jako koštětem a proměnil jsem jej v poušť. — Assurbanipal slaví takto svou ukrutnost: „Padl živ do mých rukou a dal jsem jej sedříti za živa. Dal jsem vyrvati oči jeho synu, ale místo, abych jej hodil psům, dal jsem jej zazdíti do brány Slunce v Ninivě.“ Ale to ještě nedostačilo: zapřáhnul do svého vozu přemožené krále a dal se jimi vézti, šlehaje je bičem, před oltáře velkých Bohů, aby jim vzdal své díky za jejich pomoc. Přemožení králové, zavření v Ninivě do železných klecí, byli odsouzeni, aby lámali a roztloukali v prach kostry svých předků pro zábavu luzy. Ptáme se, neměli-li bychom připisovati zvyku prolévati krev, mučiti a zabíjeti, také nepopěrnou geniálnost asyrských umělců v představování umírajících lidí a zvířat: mistrovským dílem ninivetského umění jest raněná lvice, bránící se ještě hlavou a předníma nohama, kdežto svůj zadek, již paralysovaný, vleče ztuhle po zemi.

LONGINUS:

Popis zjevů na kometách.

Ve větší vzdálenosti od slunce je kometa útvarem dosti nepatrným. Bývá to okrouhlý mlhavý mráček se světelným uzílkem uprostřed. Tu, tam vyskytuje se místo uzílku jasný svítící bod, podobný stálici. Ohon tyto komety ještě nemají.

Nápadným, nádherným zjevem stane se kometa teprve svým přiblížením ke slunci. Nejdříve vyvine se v mlze jádro, zpravidla ostrý, určitý světlý bod. Po nějaké době vysílá jádro směrem ke slunci jasný proud dýmu. Ale nedaleko od jádra dým ten se obrací na zad, od slunce pryč, čí n vznikne jakýsi obal jádra, t. zv. koma. Z komy roní se pak hmota do zadu od slunce pryč, čím vzniká ohon. Má tvar pláště kuželového s ohnutou osou. Někdy jsou ohony vějířovité, tu rovné jako přímka; vyskytují se po případě různé druhy ohonů pospolu u téže komety.

Všimněme si nyní blíže jednotlivých částí komety.

O h o n. Číňané mu říkají „koště“, Řekové jej připodobňují k vlajícím vlasům. Jejich označení „kométés“ znamená doslova vlasatice.

Co komety dělá strašnými pro lidi pověrčivé, jest právě ohon. Komet bez ohonů se lidé tací nebojí. Bázeň jejich jest zbytečná. Ohon komety je zjevem tak nepatrným a prostým jako na př. dým z lokomotivy.

Příčinou ohonů kometárních jest záření sluneční. I komety, jež vlekou zdánlivě za sebou obrovské ohony, mají je jen, když se ženou okolo slunce. Když se vzdalují, rychle ohon zmizí. Na konec odlétá do tmy prostoru zase jen malý mlhový mráček se světlým jádrem, bývalá „hlava“ komety.

V poloze ohonu vůči slunci projevuje se jednoduchá zákonitost. Spojme hlavu komety se sluncem. Prodlužme tuto přímku na zad, za kometu, od slunce pryč. Pak zapadne toto prodloužení zpravidla do ohonu komety. Nevleče tedy kometa ohon za sebou po své dráze, není světlou stopou komety, je to spíše jakýsi „kouř“, který vystupuje z hlavy komety a vzdaluje se rychle od slunce. Ohon může státi na směru, jímž se kometa žene, kolmo.

Zjev ten je již dávno znám. V čínském díle Maduan-linově, jež obsahuje seznam neobyčejných zjevů na nebi, praví autor: „Stojí-li kometa východně od slunce, míří ohon od jádra k východu, objeví-li se potom kometa na západě, otočí se i ohon na západ. Filosof Seneka praví: „Ohony komet prchají před paprsky slunečními.“ K témuž názoru dospěli středověcí pozorovatelé. Mínění to potvrdily pak studie moderních astronomů, opírající se o měření a počty.

Na konci se ohon komety zpravidla trochu rozšiřuje a zahýbá zpět v tu stranu, odkud kometa přišla. Dělá to dojem, jakoby ohon komety byl odporem prostředí, jímž se tato žene, ohýbán neb odvíván na zad. Připomínáme hned, že takového odporu není, že však prohnutí poučuje nás blíže o zjevech v ohonu.

Plocha ohonu není stejnoměrně světlá. Na kraji bývá světlejší než uvnitř. Z toho se soudilo, že svítící kužel z hlavy se ronící je vlastně dutý. To však neplatí pro všechny komety. Některé jsou uvnitř světlejší než na kraji, což by svědčilo o tom, že kužel ohonový je plný svítících částic. Tu tam jsou ohony jasnějšími přímkami zbrázděny. Prosincová kometa z roku 1825. měla v ohonu pět takových jasných proudů. Poloha jejich se měnila, jakoby se celá kometa točila kol podélné osy. Doba otáčení činila 19 h. 37 min. V jiné kometě měnily se jasné linie, jež se navzájem křižovaly, pravidelně ob 3 dny. — Ve zjevech těch jest ještě leccos neobjasněného.

Ohony komet ztrácí se ponenáhlu na tmavém pozadí, na temné klenbě nebeské. Proto zdají se delšími, odstraníme-li rušivé světlo lamp, svíček a pod. Budou též (zdánlivě) delšími, stane-li se vzduch průhlednější.

Všimněme si nyní délky ohonů kometárních. Hrůzný dojem komet závisí na tom, jak dlouhé se nám komety jeví, jakým obloukem se pnou přes nebe, jaká jest jejich délka v obloukových stupních. Tato délka zdánlivá závisí pak na skutečné, opravdové délce ohonů — jež se udává v km. neb mílích a na vzdálenosti komet od země.

Délka ohonů v km. bývá obrovská; bývá to zlomek neb násobek poloměru dráhy zemské, jenž měří přece 149 milionů km. Prohlédněme si následující malý seznam:

Kometa	Délka ohonu v milionech km	v obloukových stupních
z r. 1843 I.	320	60°
„ 1680	240	70°
„ 1847 I.	212	—
„ 1811 I.	176	25°
kometa Donati-ho	88	60°
z r. 1618	80	100°
„ 1861	68	100°—25°
„ 1769	64	—
„ 1860	36	—
„ 1744	28	30°—45°

Strach před kometou je tím větší, čím delší je ohon v míře uhlové. Vidíme pak na tabulce předchozí, že se lidé mnohdy menších komet — jako na př. komety z r. 1618. — báli víc než větších — jako na př. komety z r. 1811., číslo I.

Hmota těchto obrovských ohonů je velice řiďoučká. Astronomové dívali se příležitostně vrstvou hmoty ohonové 20.000 a více mil silnou na maličké, slabé hvězdy. K překvapení jejich se ukázalo, že tato dlouhá, dlouhá vrstva hmoty neseslabuje znatelně světlo hvězd.

Mluví-li se o velmi řídké hmotě, myslíme mimovolně na plyn. Ohon komety je beztak něco takového jako pára z komína, je tedy zcela odůvodněno, že astronomové ptali se, jak daleko tato obdoba jde. — Nejde hluboko! Ohon komety jistojistě není sloupem páry neb směsice plynů. Kdyby tomu tak bylo, odchylovaly by se hvězdy, jež skrze ohon vidíme, lomem světla stranou; uchýlení to bylo by pro řídkost ohonů dojista maličké. Ale to nevadí. Astronomové měří na $^1/_{10}$ obloukové vteřiny přesně. — A co se ukázalo při měření!? Ukázalo se, že hvězdy ani trochu se neodchylují, hmota ohonu neláme paprsky, jež jí prošly, tedy: Ohon není plynem ani parou.

Zdá se, že ohon jest něco takového jako mračno prachové. Ohon je sloup prachový, jenž se od hlavy na zad vzdaluje, jenž se ztrácí do prostoru.

Že se v ohonech kometárních hmota skutečně vzdaluje, patrno z toho, že někdy lze přímo viděti uzílky hmoty na zad odletující. Na fotografiích komety Swiftovy z různých dnů dala se taková zhuštěnina dobře sledovati. Pro ni byla dokonce i povaha tohoto pohybu blíže určena. Pohyb hmoty takové není snad rovnoměrný, neurazí dnes tolik km. co zítra a pozejtří. Pohyb hmoty, jenž se roní od hlavy pryč, jest rovnoměrně zrychlený. Je to nejprostší pohyb po rovnoměrném. Rovnoměrný pohyb děje se bez síly. Rovnoměrně zrychlený způsobuje síla stálá.

Hleďme, zjevy v ohonech jsou tedy jednoduché; částice odhání stálá síla od slunce pryč!

Jednoduchost ta způsobena arci jen tím, že kometa v době, po níž uzílek byl sledován, nezměnila značněji svou vzdálenost od slunce. Bližší studie ukázaly, že záhadná neznámá síla mění se čtverečně se vzdáleností jako tíže, jako všeobecná gravitace Newtonova. Okolnosti té se užívá, když udáváme velikost neznámé síly číselně. Udáváme pak prostě, kolikrát je síla ona větší neb menší než tíže sluneční ve stejné vzdálenosti.

Počtářské zkoumání zjevů na ohonech zahajuje sám Newton, jenž udal jednoduchý způsob, jak stanoviti z prohnutí ohonu na zad (střední) rychlost částic. Než Newtonovy představy nebyly správny. Mínil, že hmota kometárních ohonů je lehčí než ether, jímž si myslí celý prostor naplněn, a že proto vystupují vzhůru od slunce pryč jako teplý dým od země. Blíže k pravdě dostal se Olbers, jenž na kometě z r. 1811. přišel na neznámou sílu, která slábne jako světlo neb zvuk neb tíže se čtvercem vzdálenosti. Později potvrdil názory jeho Bessel na Halleyově kometě z r. 1835.

Bredichin, jenž se úkazy těmi velmi důkladně zabýval, dospěl k názoru, že ohony komet lze dle odpudlivé síly rozložiti na tři třídy:

U druhu I. je odpudivá síla 18krát větší než tíže. Proto opouští částice ohonu velmi rychle hlavu. Ohony těchto komet bývají tenké, přímočaré, od slunce odvrácené; jsou bledé. Veliké nápadné komety mívají zpravidla takové ohony.

Druh II. mívá odpudivou sílu 2·5- až 0·5krát větší než tíži; průměrem činí 1·1. Ohony těchto komet bývají obloukovité, od přímky spojující slunce s hlavou na zad zahnuté. Jsou široké, kratší, ale svítí často silně.

Druh III. má odpudivou sílu jen 0·3—0·1krát větší než tíži. Ohony jsou krátké, slabé, ale široké. Odvrací se od přímky spojující slunce s hlavou na zad v tu stranu, odkud kometa přilétá. Vyskytují se jen u velkých komet ve spojení s jinými ohony.

Vedle toho uvádí Bredichin ještě ohony „nenormální“, jež míří ke slunci. U těch není síly odpudivé; odtud jméno „nenormální“.

Že Bredichinovo rozdělení jest přirozené, že jím něco podstatného zachytil, patrno z toho, že částice, jež se v ohonech pohybují, liší se podstatně počáteční rychlostí, kterou opouštějí hlavu. U druhu I. činí tato rychlost $6^1/_2$ km. za vteřinu, u druhu II. činí $1^1/_2$ km. a při III. činí 0·3—0·6 km.

Bredichinova theorie je tak vyspělá, že můžeme pomocí ní předem vypočísti, kde bude ležeti na nebi ohon nově objevené komety. Arci třeba počítati, jako by kometa měla všechny tři druhy ohonů současně. Třeba pak vyčkati zda bude míti jeden z nich, dva či tři; to se ovšem vypočítati nedá.

Jest otázka, zda astronomové přišli v ohonech komet na novou, neznámou sílu či zda snad nalezneme tuto sílu mezi silami již známými.

Albers a Bessel, kteří tyto studie počali, nevyjádřili se vůbec o povaze neznámé síly. Teprve Zöllner prohlásil sílu, kterou znamenáme v ohonech komet, za elektrické odpuzování. Bredichin tuto myšlenku uznal a tvrdí, že ohony druhu I. jsou vodíkové, ohony druhu II. jsou uhlovodíkové a ohony druhu III. skládají se z par těžkých kovů jako železo, stříbro, měď a zlato.

Vodík sice spektroskopem na kometách zjištěn nebyl; ale to lze omluviti slabostí světla ohonů druhu I. Za to byly v jasných silných ohonech II. třídy uhlovodíky bezpečně prokázány. Že pak kovy v hlavách komet jsou, jest jisto. Je-li kometa blízko slunce, svítí v ní natrium a později i železo. To je příznivé pro Bredichinův výklad ohonů III. třídy.

Vedle toho zasluhuje zmínky ještě jedna theorie komet, jež vykládá zjevy na kometách tlakem světla.

Dokud lidé věřili, že paprsek světelný jest drahou z plamene letící částice světelné, mohl Kepler tvrditi, že ohony komet vznikají tím, že částice světelné ze slunce vystřelené tlačí dílky ohonu zpět od slunce pryč. Tato theorie světla,

jíž se Kepler držel, jest sice nesprávnou, ale tlak světla přece jen existuje a zrovna pro malé částice může se státi dosti značným.

Na veliké koule jako země, měsíc nemá tlak světla skoro žádného vlivu. Existuje však jistá velikost, při níž tlak světla stane se osmnáctkrát větší než tíže, je-li hmota kuličky tak hustá jako voda. Větší však tlak světla ani pro ještě menší kuličku se nestane. Pak zase klesá.

Theorie Arrheniova vykládá tlakem světla úkazy na kometách celkem uspokojivě. Jen skok mezi druhem I. a II. vykládá Bredichin lépe. — Tyto otázky musíme přenechati budoucnosti. Dnes ještě nelze rozhodnout.

Koma. Je to mlhavý obal hlavy, jenž nikdy nechybí. Jsou komety bez ohonu, ale komet bez komy není. Na rozdíl od ohonů stává se koma větší, když se kometa od slunce vzdaluje. Věděl o tom již Hevel kol roku 1680. Bezpečně zjištěn byl tento úkaz na maličké kometě Enckeově.

Když se kometa blíží slunci, dějí se v komě veliké přeměny. Od jádra vystupují sloupy svítícího dýmu podobné loukotím kola. Ty pak přetíná napříč jeden neb i více oblouků. Jeden z těchto oblouků ohraničuje komu směrem ke slunci. Na zad vyroňuje se z ní ohon.

Loukotě a kola spatřil již r. 1682. Hooke. Ale teprve Besselovy studie o Halleyově kometě r. 1835. zjevy ty blíže objasnily. Když sloupovitý výron po prvé spatřil, mířil ke slunci. Pak bylo po 4 dny špatné počasí. Když Bessel zase mohl pozorovati, viděl, že sloup dýmu je silnější a že změnil směr. Po 4 dalších dnech byla kometa zemi nejblíže. Výron světelné hmoty byl ještě silnější. Kometa podobala se nyní raketě, jejíž ohon průvan odvívá stranou. Jednou pozoroval Bessel kometu od západu slunce do 3 hodin ráno. Shledal, že zatím směr výronu značně se změnil. Později stalo se vyronění jakoby nepravidelné, ale za den se zase obnovilo, ba posílilo. Kužel světelný, jenž se z jádra zvedal, mířil sice celkem ke slunci, ale odchyloval se občas na pravo i na levo. Kmital kol polohy rovnovážné. Rozkmit měřil 60°. Doba kmitu činila 2 dny 7 hodin.

Sloupy dýmu rozcházejí se nad hlavou v miskovitá mračna. Takových polokulových svítících mraků bývá i více. U komety Donatiho utvořilo se ob 4-6 h jedno. Vzdalovala se od hlavy rychlostí 1·2-2 km za vteřinu. Z těchto polokulových mračen roní se pak hmota na zad do ohonu.

Zjevům těm dnes dosti dobře rozumíme. Nechrlí-li se hmota rovnou směrem od hlavy ke slunci, způsobí t. zv. tlakem zpětným, že jádro komety se otočí stranou. Následkem toho nepadají již paprsky slunce kolmo na místa, z nichž se dým hrne. Dopadají šikmo, pročež dýmání i tlak se zmenší. Nyní se jádro zas vrátí do původní polohy, přelétne přes ni následkem setrvačnosti a t. d. Zjev ten je velmi pochopitelný. Všude, kde se trvalá rovnováha maličko poruší, vznikají kmity. Co by mohlo takové jádro jiného dělat než kmitat, když se jeho rovnováha výronem poruší?

Zöllner vymyslil skleněný přístroj, jenž zavěšen nad kahanem napodobuje občasný výron i kmitání. Víc přece nelze žádat na důkaz správnosti než napodobení v malém.

Jádro. Jest to nejvniternější, nejsvětlejší část hlavy, z níž se roní hmota do komy. Bývá velmi maličké; čím lepší dalekohled, tím menší se jeví. Průměr jeho nebývá asi větší než několik mil. Není to však tvrdá kulička, nýbrž soudíme, že jádro jest v podstatě rojem meteorů. Více celkem o jádrech nevíme.

Ku konci malý přehled zjevů. Ve veliké dálce od slunce je kometa kulovým studeným shlukem meteorů. Tyto hmoty obsahují v sobě plyny. Když se kometa slunci blíží, zahřejou se meteory a pustí proto něco plynů. Tím vznikne mlhovitý obal kol jádra; v tomto stavu se zpravidla komety objevují. Proto vypadají zprvu jako malá mlha s uzlíkem světelným, v němž vidíme asi klubko meteorů. Když se kometa ještě víc slunci přiblíží, stane se uvolňování plynů prudší. Vystupují z jádra sloupy dýmů, jádro se rozkolíbá. Výrony obrací pak neznámá síla na zad od slunce pryč, čím vzniká ohon.

Zda toto vylíčení jest správné, budou věděti naši potomci. Věříme mu prozatím. Však ho rádi změníme, přinutí-li nás k tomu nové zkušenosti.

Politická činnost katolického kněžstva.

(Od bývalého katolického kněze.)

(Dokončení.)

Občas dá se také něco do novin, aby veřejnost nemyslela, že spolek spí. „Ne, my nespíme, náš život spolkový utěšeně vzkvétá . . .“

Mají-li ve spolku příliš bojovného průkopníka křesťanského socialismu, dá časem o sobě vědět nějakým článkem polemickým.

Také jsem poznal jednoho takového katolického žurnalistu — „z přesvědčení“. Byl to učený pán, svaté theologie doktor (tedy bába zkoumaná). Jako věřím, že slunce svítí, tak pevně věřím, že tento muž nevěřil zhola nic. A přece dělal horlivého zastance Svaté víry katolické. Proč? Poněvad chtěl dostati nějakou tučnou prebendu, nebo professuru a p. A proto chtěl upozornit na sebe za každou cenu ty, v jichž moci jest udíleti vyznamenání a propůjčovati tučná beneficia. Rozhodl se tedy, že bude dělat katolického žurnalistu. Než jak začít? Koho napadnout? Oběť vyhlédl si brzy. Místní učitelstvo, které až dosud zachovávalo

zcela slušný modus vivendi s kněžstvem, vzal si na mušku. Zejména proti řediteli měšťanské školy dívčí jedem napuštěné vysílal šípy v klerikálním žurnálu. A v této bohabojné práci našel dobrého pomocníka a inspiratora v jednom pensistovi od dráhy, jemuž jednalo se o ukrácení dlouhé chvíle, a který nevěřil rovněž nic. Alespoň celý jeho život dával neklamné o tom svědectví. Ti laxní liberálové chodili do kostela o velikých svátcích, ty, co platili za úplné nevěrce, viděl jsem v kostele pravidelně na Veliký pátek a na konec roku a katolického žurnalistu — (který za celých 6 roků nezastonal —) viděl jsem za plných 6 let v kostele jen jednou a to tehdy když doprovázel mrtvolu blízkého svého příbuzného, tedy když vyhnutí nebylo možné.

Za to pravidelně navštěvoval plzeňskou pivnici, kde parodoval křesťanský pozdrav „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!" Tak vypadal katolický žurnalista laik. Než všimněme si ještě blíže druhého žurnalisty, kněze a sv. theologie doktora! Tento muž zahájil, jak jsem pravil, zuřivý boj proti učitelstvu a specielně proti místnímu řediteli škol, poněvadž tento byl „liberál", což jest u klerikálů jako neznaboh. V prudkém boji utkali se tedy kněz — doktor a laik — ředitel.

Znal jsem je oba, nejen osobně, nýbrž viděl jsem jim téměř až do ledví a srdcí a proto jsem celý boj pečlivě sledoval. Ze strany ředitele bylo bojováno nejen slušně, nýbrž též poctivě — co psal, to také cítil; ze strany kněze byla to nestydatá komedie, kterou prohlédnouti mohl ovšem pouze ten, kdo do celé věci poněkud blíže viděl. Nezasvěcencům připadalo celé to zápolení jako boj víry s nevěrou, zápas kněze pevně věřícího s laikem nejen indifferentním, nýbrž přímým nevěrcem. Všimněme si poněkud blíže dogmatické a morální stránky obou bojovníků. Ten laik nevěřil ovšem — jak u intelligentního člověka je samozřejmé — všemu, čemu církev katolická učí, ale věřil v boha a žil život úplně spořádaný. Jeho „důstojný" odpůrce nevěřil ničemu a jak vnitřní stav jeho podle katolického učení vyhlížel, nastíním ihned. Církev ukládala mu pod hříchem smrtelným modlitbu breviře. „Důstojný" žurnalista toho však neplnil.

Usvědčení nebylo právě těžké. V kostele konala se kdysi pobožnost, k níž nevyhnutelný byl brevíř. „Důstojný" žurnalista zapomněl svůj brevíř v kostele plné dva měsíce a nesháněl se po něm dříve (duplikátu neměl), až zase před podobnou pobožností. Důkazů bylo by ovšem více, přestávám však na tomto. Dle katolické morálky páchal tedy opomíjením modlitby breviře denně 10 smrtelných hříchů — za rok tedy 3.650. Na tom však není dosti. Každá mše, kterou v tomto stavu těžkého hříchu sloužil, obnášela 3 svatokrádeže — ročně tedy 1095 svatokrádeží. Každé jednotlivé rozhřešení kajícníka (zpověd), každé jednotlivé podání přijímání a vůbec každé udělení kterékoli „svátosti" (kromě manželství, které si udělují snoubenci sami) znamenalo pro „důstojného" žurnalistu novou svatokrádež — ročně tedy mnoho tisíc svatokrádeží. Každý katolický křesťan jest dále pod těžkým hříchem vázán jíti alespoň jednou za rok k zpovědi. „Důstojný" žurnalista nešel za 6 roků ani jednou. Tak vypadal vnitřek tohoto žurnalisty. Jeho odpůrce laik nemohl ovšem tohoto rekordu ve hříších smrtelných dosáhnouti nikdy. Ale katolický žurnalista kněz ukázal tu svou mravní hnilobu také na venek. Když se stěhoval na nové působiště přišlo si několik školních děvčátek pro obrázek od „velebného pána" na památku. Jedna 13letá školačka měla při tom být připravena o své panenství. Druhý den ráno stěžovala si svému řediteli, jak nekalé činil jí velebný pán nástrahy. A ředitel nejen že se nemstil svému odpůrci za všecku hanu, kterou na něho „důstojný" protivník po několik roků v klerikálním listě kydal, nýbrž on ještě velkomyslně se staral, aby celá hanebná událost byla utajena a čest kléru zachráněna. Zdaž počínal by si tak v opačném případě jeho „důstojný" protivník? Avšak čest velebného pána nedala se uhájit, poněvadž po jeho „slavném exodu" přišlo ostatní špinavé prádlo na veřejnost. Tak rozloučil se se svým působištěm katolický žurnalista.

Připomínám ještě, že tento „řádný" muž lámal kopí pro věc sv. církve nejen v klerikálních žurnálech, nýbrž též ve schůzích, ovšem těch, kde byli samí věrní katolíci, kde nebylo žádných odpůrců. To je známá taktika klerikálův. Kde nemají odporu, zejména v kostele, kde je chrání immunita, aj, zde se to hřímá s kazatelny.

Nikdo nesmí se ozvati, sice má zločin rušení náboženství na krku. Tam však, kde možná je opposice, klerikálové nejdou. Bylo mně vždycky podezřelé, proč tito bojovní kohouti nejdou do veřejných schůzí pokrokových a nehájí zde svou věc, když jsou o pravdě svých slov a poctivostí svých zbraní tak přesvědčeni. Biskup a halda kanovníků a sv. theologie doktorů a professorů a do schůze nepřijde z nich nikdo. Nanejvýš nechají za sebe bojovat nějakého kaplánka a sami hladí si procul negotris své tučné bříško. A svolají-li svou schůzi klerikální, tedy buď tam žádného pokrokovce nepustí, nebo mu slovo nedají. Lidé pokrokoví dají vždy klerikálovi slovo a nechají ho vymluvit, načež odpoví mu svými argumenty. Klerikálové však spustí pustý řev a ohrožují život pokrokového odpůrce. Klacky byly od jakživa jedinou jejich zbraní. Však se jimi dobijí jednou sami.

❧ ❧ ❧

PRŮKOPNÍK:

Bezkonfese státních úředníků.

Stará domněnka, že státní úředník v Rakousku nemůže býti bez konfese — padla.

V nejasných předpisech státních úředníků není sice nikde výslovně vyjádřena přípustnost bezkonfese, lze ji však logicky odvoditi z věty „bezkonfesní úředníci mají složiti přísahu předepsanou formou"!*)

Poněvadž zákazu bezkonfese nikde není, nutno vzhledem k uvedenému a vzhledem k základním státním zákonům souditi, že bezkonfese státních úředníků je přípustna, aniž by snad mohla míti vliv na služební postup.

A praxe názor tento vskutku potvrdila! 1. března 1907 vystoupil z církve římsko-katolické — tehdá ještě provisorní — berní asistent O. C. v M. B., zůstav bez vyznání!

Okresní hejtmanství — zároveň jeho nadřízený úřad — vzalo oznámení již výnosem ze dne 2. III. 1907 č. 3092 beze všech námitek na vědomí.

Také veřejnost, jíž se tak mnohý obává a na níž se leckterý ohlíží, přijala vystoupení zcela klidně. Místní farář, spokojiv se pouze nepatrnou zmínkou s kazatelny, umlkl. I časopisy klerikální, zmínivše se o vystoupení, omezily se jen na pouhé konstatování fakta — beze všech útoků. Snad z obavy? Pouze místní staročesko-klerikální časopis „N. K.", nyní již přes tři čtvrti roku v Pánu zesnulý, pokusil se silný dojem, jakým vystoupení působilo, seslabiti a při tom trošičku na milé mu učitele nepřímo si zaútočiti. Psal: „Vystoupení z církve a civilní sňatek. Berní adjunkt O. C., syn naducitele v. v. z B., a sl. A. S., dcera učitele z M. B., vystoupili z církve katolické, prohlásili, že jsou bez náboženství a uzavrou civilní sňatek na c. k. okr. hejtmanství." A ihned pod tím stálo: „Návrat do církve! Profesor university v Curychu Dr. Foerster přestoupil z protestantství na víru katolickou (!); krok svůj označil jako výsledek mnohaletých studií. Mezi protestanty vyvolal krok Dr. Foerstra nemilý dojem právě proto, že požíval nejlepší pověsti jako učenec a člověk."

Syn naducitele, dcera učitele (tak vychovávají učitelé své děti!) — jsou bez náboženství, vizte však, jak jedná naproti tomu universitní profesor, a rozumí se, velký učenec! To musilo působit! Co? Jenže se ochotný orgán p. farářův přepočítal! Nepřímý útok se naprosto nezdařil a obliba O. zůstala neotřesena. „N. K." nedostav odpovědi umlkl.

První překážka překročena bez obtíže. Čekaly však ještě dvě důležité na rozřešení — definitivum a přísaha!

Ohledně definitiva byla tu různá mínění. Jedni zastávali dokonce ten názor, že státní uředník může býti bez konfese, že však nemusí, po provisorním, definitivně býti jmenován. Obavy však byly zbytečné. Již v červnu 1907 jmenován O. definitivním — v pořadu s ostatními kolegy, neutrpěv naprosto žádné újmy!

Nyní měl nově jmenovaný přísahat, leč jak? Formou církve, k níž dříve patřil, neb formou jinou? Ale jakou? V nejasných, moderní době dosud nepřizpůsobených, služebních předpisech státních úředníků není ani zmínky také o formě přísahy! Věta shora citovaná praví sice v „předepsané formě", nikde však o této není ani nejmenší zmínky.

Okresní hejtman nevěda si rady, obrátil se s dotazem na finanční zemské ředitelství. I těm pánům byl oříšek tvrdým.

„Nejlépe by bylo — psal jeden prozatím v soukromém dopise — kdyby O. přistoupil k některé konfesi v Rakousku uznané a přísahal pak formou této. Není totiž vyloučena možnost, že bude propuštěn (!), odepře-li snad jen složiti přísahu obvyklou formou církve, v níž byl! Analogon přísahy bezkonfesních soudních svědků nelze při přísaze státního úředníka použíti."

„Páni nahoře" si však přece jen vše dobře rozmyslili a názory, soukromým dopisem tlumočené, změnili! Asi za měsíc přišlo úředně rozhodnutí, na základě kterého O. přísahal „bez kříže a rozžatých svící — a k tomu ještě ve všedním šatě", podepsav pouze formuli, všem „prý" společnou i s doložkou „k tomu mi dopomáhej bůh!" Obava před veřejným skandálem hrála tu asi značnou roli.

Podotýkáme, že tento způsob přísahy (vlastně jen formule přísežní) dosud není správným. Doufáme však, že v nové služební pragmatice státních úředníků, která se již dlouho chystá (bude tedy snad dokonalou?), bude přísaha moderní době přizpůsobena aneb ještě lépe — jako úplně zbytečná — nadobro odstraněna!

Že přísaha nedbalce a nepoctivce k řádnému konání povinností nedonutí, jest přece každému dítěti dnes jasným. A že i bez ní správně sloužiti možno, toho důkazem je právě O., který v době sporu o přísahu byl po celé tři neděle zástupcem chefa berního referátu! Vedl tedy správu úřadu jsa bez konfese a bez přísahy a — šlo to! Složením přísahy vyřízena jedna z nejchoulostivějších sporných otázek a možnost bezkonfese státních úředníků úplně dokázána.

V jediném snad jen ještě bodě mohl by se, ovšem že bez vážných následků, střetnouti bezkonfesní úředník se starým, byrokratickým smýšlením některého, k službám církví přeochotného chefa. Jest to účast státních úředníků při dynastických bohoslužbách. Ač základní státní zákon jasně praví — nikdo (tedy ani státní úředník!) nemůže býti nucen k vykonávání náboženských výkonů některé církve — přec jest zvykem, že dynastických bohoslužeb římsko-katolické církve súčastňují se i jinověrci (židé atd.) — ze strachu před „panem hejtmanem"! Poněvadž ani zákon, ani služební předpisy něco takového nepřikazují, může se

*) „Die konfessionslosen Beamten haben den Eid in der vorgeschriebenen Form abzulegen." Viz „Handbuch für den Steueramtsdienst — von Jos. Eissert — str. 80., I. svazek."

takový starý copař-hejtman odvolati nanejvýš na „starý zvyk“, který však není a nesmí býti směrodatným.

Něco jiného by ovšem bylo, kdyby se hold císaři odbýval bez církevních ceremonií mimo kostel, na př. někde v kanceláři. Pak by se ovšem i bezkonfesní úředník súčastniti musel. Kdyby snad „jubilejní rok“ některého, po záslužném křížku pošilhávajícího byrokrata ranil slepotou, pokusíme se důkladně mu protříti oči, by prohlédl!

Dokázali jsme určitým případem možnost bezkonfese státního úředníka. Podotýkáme pouze, že takový, má-li v tuhém boji obstáti, musí vždy a všude hledět, by nikdy nezadal příčinu k odůvodněnému sebe pronásledování. Musí býti především dobrým a přesným úředníkem a každým svým slovem i činem — v pravdě — volným myslitelem! Jenom tak může myšlence volnosti v řadách duševně ujařmených prospěti! Povahy slabé a měkké ať raději zůstanou v církvi.

Víme dobře, že i mezi státními úředníky vane teplý vánek nových myšlenek a názorů a že mezi nimi jsou již dnes mnozí, kteří svým přesvědčením jsou z církve již dávno venku. Příčinou toho, proč tak i formálně neučinili, byla snad jen obava před zničením existence! Nyní je jasno! Snad nebude O. dlouho osamocen?

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

JOSEF JIŘÍ KRÁL (Chicago):

Volná Myšlenka v Americe.

Politické zřízení americké i tamní poměry společenské znamenitě se liší od poměrů, které převládají v monarchických státech evropské pevniny, a tak postavení volných myslitelů ve Spojených Státech amerických jest poněkud jiné nežli v Evropě. Mnohé reformy, kterých volní myslitelé v Evropě teprve se pracně domáhají, u nás již dávno byly uvedeny v život. Rozluka církve od státu jest — alespoň v theorii — úplna; svoboda náboženství, slova i tisku zaručena; škola prosta všeho vlivu církevního; žena rovnoprávna s mužem; manželství považuje se za smlouvu občanskou, která pro důležité příčiny může býti rozvázána, atd. Tím jest řečeno, že postavení volných myslitelů v Americe jest mnohem výhodnější a pohodlnější nežli v Evropě, ač ovšem i pro ně platnost má staré pravidlo, že věčná bdělost jest cenou svobody, neboť církve jsou všade stejny. Dnešní americká svoboda ovšem není dílem jednoho dne: jest to ovoce zkušeností tří století. Puritáni, kteří v první polovici sedmnáctého věku osadili severovýchodní kout Spojených Států, tak zv. Novou Anglii, byli hrozní fanatikové; ač prchali z Evropy před útiskem, zde sami jinověrce zuřivě pronásledovali! Trvalo půl druhého století, nežli osadníci trpkými zkušenostmi dospěli přesvědčení, že „sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiti každou“. Nemohouce déle snášeti útisků anglické vlády, osadníci sáhli ke zbrani a revolucí domáhali se uznání svých práv o zastoupení v parlamentu — ale záhy zvítězily názory volných myslitelů (mezi nimiž přední byli Thomas Paine, Benjamin Franklin a Thomas Jefferson), že jen úplné odloučení od Anglie může Američanům zajistiti svobodu. Proslulé Prohlášení neodvislosti (1776), kterým Američané odtrhli se od Anglicka, jest deistický dokument: mluví o Tvůrci, který stvořil všechny lidi sobě rovnými a nadal je nezadatelnými právy na život, svobodu a vyhledávání blaha — ale zároveň rázně vystupuje proti návrhům panovníka „z boží milosti“, kladouc proti nim svrchovanou vůli lidu. A federální ústava nově utvořených Spojených Států (1789) jest již spis ryze laický: neví nic o bohu, nýbrž jen o „lidu Spojených Států“. O náboženství mluví sice na dvou místech, ale jen negativně: stanoví, že od federačních úředníků nesmí býti požadována příslušnost k nějaké církvi, a že kongres (zákonodárný sbor) nesmí zákonem žádného náboženství zaváděti, ni svobodné jeho vyznávání zapovídati. Tím je stručně vyslovena úplná rozluka církve od státu.

Zápovědi federální ústavy platí ovšem jen pro společný kongres, nikoli však pro jednotlivé státy, které tudíž ve svých ústavách tu a tam ještě na nějaký čas podržely církevnická ustanovení (na př. že úředníkem smí býti jen protestant; víru v boha jako kvalifikaci svědků neb úředníků; přísahu atd.). Ale tyto přežitky většinou již zmizely nenáhlým ale stálým vývojem ke svobodě.

Odtrhnuvše se politicky od Veliké Britannie, Američané přece podrželi celou soustavu obecného práva anglického i s jeho barbarskými naukami, které také jen nenáhle se ztrácejí. Tak na příklad dle obecného práva anglického i amerického muž a žena dlouho byli jedno tělo — ale to jedno tělo byl muž, který byl neomezeným pánem majetku své ženy a měl i právo ženu svou tělesně trestati! Skutečná emancipace ženy ve Spojených státech začala teprve v letech třicátých minulého století; úplně provedena je dnes pouze ve čtyřech státech západních (ze 46), kde ženy mají stejná práva s muži, i právo volební, které jim jiné státy přiřkly jen částečně, nebo vůbec odepřely.

Již první president Spojených Států, George Washington (1789—1797), se souhlasem senátu ve smlouvě s mohamedánskými panovníky severní Afriky výslovně doznal, že „tato vláda v nižádném slova smyslu není založena na křesťanském náboženství“. Třetí president, Thomas Jefferson (1801—1809),

prohlásil, že „jest špatné a tyranské nutit někoho, aby podporoval náboženství, ve které nevěří“. A jeho nástupce James Madison doznal, že vláda nemá ani stínu práva, míchati se do věcí náboženských. Ale přes to přese všechno v prvních desetiletích naší republiky mnozí soudcové žili v bludné domněnce, jako by jakási neurčitá forma „křesťanství“ byla částí obecného práva, jako by Američané byli křesťanský národ! Názor takový jest arci zřejmě klamný, neboť kdyby křesťanství (jaké?) bylo částí obecného práva, zákon musil by je chránit a přestupky proti němu trestat, což jest v Americe nemyslitelno. Ale tímto starým bludem se vysvětluje, proč na př. roku 1833 Abner Kneeland (1774—1844) byl odsouzen na dva měsíce do vězení pro rouhačství (blasfemii) za to, že veřejně vyznal, že nevěří v boha! A když jindy byl odsouzen pro stejný přečin za to, že Ježíše a Marii pojmenoval dle líčení bible, ale pro technickou chybu musil býti propuštěn, ctihodný soudce hrozně toho litoval, že takový neznaboh nemůže býti uvězněn! K hanbě amerického soudnictví musím zde zaznamenati, že ještě za naší paměti, před dvaceti lety, americký občan byl odsouzen pro zločin rouhačství! Charles B. Reynolds, který v Boontonu ve státu New Jersey přednášel ve stanu o volné myšlence, napaden byl davem věřících fanatikův a dne 19. května 1887 odsouzen pro blasfemii k pokutě 25 dollarův a náhradě padesáti dollarů soudních útrat! Toto přelíčení, o kterém Robert G. Ingersoll výmluvně, ale marně hájil svého klienta i svobodu svědomí a slova, však bylo posledním přelíčením pro blasfemii na půdě Spojených Států. Zločin „urážky náboženství“ jest u nás vůbec neznám.

Boj proti černému otroctví.

Ústava Spojených Států zaručila řadu svobod americkým občanům i přistěhovalcům — ale jenom bělochům; černochy ponechala v otroctví. Byl to kompromis, ve kterém seveřané zbaběle ustoupili jižanům, a tento ústupek šeredně se národu vymstil. Bylo třeba hrozné občanské války, jaké svět dosud neviděl, aby černé otroctví bylo zrušeno. A že v této válce zvítězil svobodný sever, za to neposlední zásluha náleží statečným mužům a ženám, kteří po léta budili otupělé svědomí seveřanů, dávajíce často vládní život v nebezpečenství, až posléze vyvolali na severu mocné mravní rozhořčení proti otroctví a nadšení pro svobodu, bez něhož sever sotva by byl odolal jižním otrokářům. A tito stateční lidé, kteří přes odpor anebo lhostejnost občanstva horlili a usilovali o zrušení otroctví, nebyli kněží, ani věřící — byli to volní myslitelé, a v jejich čele nepoddajný William Lloyd Garrison, který se nedal umlčeti, ani když jej vzdělaní seveřané ulicí za provaz vláčeli!

Kněží jako vždy šli s většinou, šli s panujícími otrokáři, výmluvně hájíce otroctví na základě výroků „písma svatého“, aby se zavděčili mocným tohoto světa. Na biblické konvenci v Hartfordu, Conn. (2. až 5. června 1854), kterou svolalo 186 přátel svobody, a na které zavrženo bylo učení o božském původu bible, Garrison mluvě k jedné ze svých resolucí pronesl o amerických duchovních tuto zdrcující, ale naskrze pravdivou kritiku:

„Jedna z těchto resolucí určitě tvrdí, že, kdyby veřejné mínění žádalo od amerických kněží, aby vhodili bibli do plamenů, oni by tak ještě zítra ochotně učinili, jako že dnes bibli ve shodě s veřejným míněním hlasitě velebí. Zdaliž tato obžaloba jest nespravedliva? Není-li ve světle skutečnosti oprávněna? Jaké stanovisko kněží jako celek zaujímají? Nezastávají-li vždy to, co jest populární — nejdou-li vždy se množstvím, třeba že šli k čertu? Kdy a kde se v jakémkoli případu odvážili zápoliti s korruptním veřejným míněním a vydati se v nebezpečenství, že ztratí své služné a své postavení společenské? Pravím vám, že lidé, kteří se dovedou dívati, jak obraz boží je znesvěcen, a tři milliony jejich vlastních krajanů do prachu zašlapány a v pouhé prodejné zboží sníženy, a schvalují ten hrozný čin, protože veřejné mínění toho od nich žádá, jsou lidé, kteří by stejně ochotně vhodili do plamenů bibli — ba všechny knihy světa — kdyby stejný nátlak na ně byl učiněn.“

Jako v americké revoluci vůdčími duchy byli volní myslitelé, tak i v boji proti černému otroctví. Naproti tomu některé protestantské církve byly bojem tímto roztrženy ve dví. Severní methodisté na příklad vystoupili proti otroctví, když veřejné míněni se proti němu vyslovilo, kdežto jižní methodisté z téže příčiny otroctví hájili — a tak ve Spojených Státech ještě dnes najdeme methodistskou církev severní a methodistskou církev jižní.

Od občanské války však se datuje nový život ve Spojených Státech: obrovský rozmach kapitalismu, větší solidárnost dělnictva i větší čilost volných myslitelův. (Pokračování.)

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Nová místní sdružení založena byla v Dobrušce, Nymburce, St. Oseku u Duchcova a ve Vojicích, p. Újezd Podhorný. Upozorňujeme naše přátele z okolí těchto sdružení, aby se do nich přihlásili a pilně získávali nových stoupenců.

Abiturienti pro Volnou Myšlenku. Od abiturientů středních škol došly dosud následující dary na fond agitační České sekce Volné Myšlenky: Abiturienti gymnasia v Novém Bydžově 15 K, v Klatovech 15 K, v Novém Městě nad Metují 6 K, v Praze 16 K, na Král. Vinohradech K 7·—, což tímto s díky kvitujeme.

Konference důvěrníků a manifestace stoupenců Volné Myšlenky. Ježto stanovená doba 14. a 15. srpna pro konferenci důvěrníků okázala se nevhodnou, usnesl se ústřední výbor, aby konference ta konala se v **neděli dne 6. září 1908** od 2. hod. odp. až do večera. Jako jediný bod rokování určeno: **„Výsledky dosavadní činnosti a další postup“.** Podkladem rokování důvěrníků budou podrobné zprávy sekretariátu (sekretáře, pokladníka a právní ochrany) a bude zejména záhodno, aby v debatě na to pozornost důvěrníků byla věnována hlavně dosavadním zkušenostem organisačním, různým oborům naší činnosti, působnosti našeho tisku, pronásledování učitelstva, poměru našeho k polit. stranám, chování se úřadů, činnosti naší v Americe a p. Důvěrníkům dostane se podrobnějších pokynů, nechť však již nyní činí přípravy ke konferenci této, která bude velmi důležitá pro další naši činnost, a nechť zejména již nyní schrání si materiál pro podání obsažné zprávy situační svého působiště.

Ústřední výbor sekce usnesl se spojiti tuto konferenci **s veřejnou manifestací pro snahy a cíle Volné Myšlenky,** která konati se bude téhož **dne dopoledne** a která bude jednak **výroční vzpomínkou** na krásné dny loňského světového kongresu Volné Myšlenky a jednak také odpovědí na všeobecný sjezd katolický, který se konati bude právě týden před tím (od 29. srpna do 2. září) také v Praze.

Připomínáme, že nadále každoročně, vždy kolem 6.—10. září konati se bude v Praze podobná manifestace na paměť loňského kongresu Volné Myšlenky a k přípravě kongresu r. 1915.

Všechny naše stoupence upozorňuje ústřední výbor na tuto manifestaci a žádá, aby každý se chystal jí se určitě súčastniti.

Na shledanou dne 6. září v Praze!

Ústřední výbor
České sekce světového sdružení
Volné Myšlenky.

Odveta udavačským páterům. Jak nejnovější případy dosvědčují, neustávají páteři a klerikálové ve své udavačské činnosti proti přívržencům Volné Myšlenky, zejména z řad učitelských, domnívajíce se patrně, že musíme si vše bez odvety dáti líbiti, že proti páterům zbraně nemáme.

V dubnovém čísle Volné Myšlenky na str. 178. uveřejnili jsme výstrahu všem udavačským páterům ale z opětovného pronásledování učitelstva jsme se přesvědčili, že výstrahy naší nebylo dbáno a že budeme konečně přece donuceni spláceti klerikálům dle zásady: oko za oko, zub za zub. Bylo by záhodno, aby za každé disciplinární vyšetřování učitele, zavedené **pro hájení našich zásad,** na falešné udání klerikálů, v odvetu několik páterů přišlo do vyšetřování **pro vyděračské a ziskuchtivé přestupování řádu štolového!** (Všimněte si rozdílu!)

K informaci našich stoupenců uvádíme text veledůležitého § 26. zákona ze 7. května 1874, č. 50 ř. z., zde doslovně:

„§ 26. Jednání proti řádu štolnímu tresce se úřadem správním po vyslyšení ordinariátu pokutou peněžitou až do 100 zl., ač nehodí-li se ten případ k řízení soudu trestního.

Zároveň s pokutou vyřkne se, jakou náhradu vinník má dáti; výrok o náhradě může se exekucí ve skutek uvésti.

Dopustil-li by se některý duchovní takového přestupku znovu, může státní správa záležitostí duchovních žádati, aby byl odstraněn od vykonávání svého církevního úřadu.“

A nyní jsme vskutku zvědavi na to, jak páni okresní hejtmani, kteří oproti denunciacím klerikálů takovou horlivost na jevo dávají, budou se tvářiti, až jim dáme příležitost vyznamenati se v říznosti též proti ziskuchtivým velebným pánům!

Před zákonem jsou si přece všichni občané rovni!

Zbraň naše, spočívající na citovaném § 26. zákona o poměru mezi státem a církví, jest zcela novou a nebylo ostří její dosud v boji vůbec ještě nikdy vyzkoušeno, protože nemáme příslušného materiálu a informací o přestupcích štolových, ačkoli ani jediný farář sazbou zákonnou se neřídí. Bylo by záslužným úkolem našich stoupenců, kteří bydlí v osadách, kde bojovný farář je v rozporu s učitelstvem, aby dobře všímali si všech vykonávaných křtův, oddavek a pohřbů a přečtli si naši brožuru „Výklad sazeb štolových“. — Není třeba pátrati, mnoho-li za úkon bylo požadováno, neboť je to vždy přes sazbu. Přestupek označený promlčuje se však již ve třech měsících a může se ho dopustiti zpravidla farář, nikoli kaplan.

Z důvodů taktických bylo by prospěšno pro kulturní boj, kdybychom již nyní byli zásobeni potřebným materiálem, kterého bychom v případě potřeby mohli proti ziskuchtivým páterům použíti.

Prosíme naše důvěrníky a stoupence, aby věc tuto vzali za svou.

Vhodné tiskopisy k této akci, do nichž stačí jen vepsati:

1. adresu provinilého faráře,
2. přibližné datum úkonu,
3. označení a jména účastníků křtu, oddavek nebo pohřbu,

máme připraveny, takže při součinnosti našich důvěrníků brzo učiněn by byl konec obrovským někdy požadavkům za církevní úkony, zamezeno vyssávání obecenstva a ucpán značný pramen příjmů kněžím, kteří chtějí s náboženstvím jen kupčiti!

Podrobné pokyny budou obsaženy v brožuře „Rádce katolíků ve věcech církevních“, kterou vydáme koncem října r. 1908. *V. Beránek.*

Naše schůze. 28. června konala se v Ledvicích konference V. M. severních Čech. Referoval učitel Hladký z Litoměřic o „kulturních potřebách českého severu“. Ve schůzi zvoleno komité, které starati se má o utvoření veliké komise krajové, která by vedla boj o českou školu. Zvláštní pozornost této schůzi věnovalo místodržitelství, vyslavši zvláštního zástupce svého z Prahy. O M. J. Husovi přednášeli: Dne 2. července Dr. Bartošek v České Třebové, 4. července Jos. Lukavský ve Dvoře Králové, 5. července Dr. Bartošek v Písku, 5. července Jos. Lukavský v Radnici, 5. července uč. V. Hladký v Bělé p. B., 5. července J. Cvejn v Kouřími, 5. července Dr. Gach v Žatci, 9. července Dr. Bartošek v Rychnově nad Kn., 12. července Gach v Bilichově, 12. července Tvrzický v Žilině, 19. července Dreuschuch v Kralicích; 5.—8. července konán II. sjezd žen československých; delegováni K. V. Tuček a Dr. Bartošek, kteří též přednesli referáty. — 19. července schůze: Snahy a cíle V. M. (ref. Tvrzický) v Kaňku u Kutné Hory, 19. července schůze: Úpadek positivních církví (předn. Gach) v Hloubětíně.

❧ ❧ ❧

LITERATURA A UMĚNÍ

Oscar Wilde: **Zločin lorda Arthura Savilla. Strašidlo canterwillské.** Z angličiny přeložil Norbert Tomeš. Vyšlo jak XLI. svazek „Knih dobrých autorů“. Cena K 1·50, v předplacení 1 K.

Zářivou hvězdou evropské literatury byl Oscar Wilde. Byl prostě geniem. On nepracoval, pouze improvisoval. Ale jeho improvisace mají přes to všecky podmínky dobrého umění. Wilde — toť vítězství genia nad seriosním duchem století. Posílal, tak en passent, svá skvělá díla do světa, zcela nenuceně a země, ve které žil, Anglie — o které jsme zvyklí čísti pouze s epithetem stálým: puritánská — padla před jeho geniem k zemi a přijímala jeho neseriosní plody jako pravá zjevení. Stal se miláčkem, modou, salonním a uměleckým bohem.

Ale tomu druhému bohu nebyla jeho sláva asi vhod.

Způsobil mu tedy naprosto nepěknou afféru. Wilde, epikurejec, honící se za požitky a neznající naprosto pojmu hranic, vybíral pouze požitky ne tak všední, jako normální pohlavní styk muže se ženou. Tak jako Verlaine a mnozí jiní nacházel zálibu konečně v krásném mužském těle anebo neřesti zaručeně nevšední, a toto mu Angličané nemohli odpustiti. Oni přece brali jeho normální theorie ne docela opravdově, a tak v době, kdy lord Douglas podal na Wildea žalobu pro homosexuální zločin, rázem byl Wilde vymazán z počtu těch, o kterých nutno mluviti.

Wilde v té době udělal jeden z nejlepších svých paradoxů: Stal se seriosním a hájil před soudem názor, že umělec není zodpověden za svůj soukromý život. A odmítal příležitosti k útěku nebo kompromisu. Tu zásadu ovšem nemohla anglická Nemesis akceptovati a z Wildeho, zářného zjevu londýnských salonů a krčem, se stal — trestanec.

Byl pouhým číslem a ničím více. V té době právě Wilde napsal svá veledíla. Z první jeho éry máme Salome a Obraz Doriana Graye, z této ale Balladu o žaláři v Readingu a De profundis. Bylo by zapotřebí celé studie, abychom mohli naznačiti, jaká změna se s ním stala a řekneme pouze, že jeho profil byl přepracován a ozářen zcela novým velikolepým světlem.

Myslíme, že knihy, které vám chceme doporučiti, napsal Wilde asi tak, jak vznikl „Ideální manžel“ a celá řada jiných prací. Jsou to věci, které na umělci vymačkali nakladatelé a obecenstvo. Opět skvosty zcela mimochodem roztroušené. Hříčky, které nepředpokládají zcela žádné měřítko, leč duchaplnost. Chtíti kritisovati Wildeovu knihu, znamenalo by projeviti sklon k těžkopádnosti. Slovo hříčka zcela ráz knihy vystihuje.

Ducha plná faktura a pointy, legion paradoxů a vtipných situací a realista by vyšel naprosto na prázdno.

Při zmíněných dvou hříčkách Wildeových je nad to zajímavé, že připadají nám jako komická reakce proti detektivní a strašidelné literatuře.

Jako vždy i zde je Wilde naprostým a geniálním pánem stylu. *Emil Czerski.*

A. Haeckel: **Co jest lidská duše?** Pojednání toto přeloženo ve francouzské měsíční revui „La Raison“ Viktorem Davem. Haecklův názor o duši lidské vyplývá ovšem přirozeně z jeho monistického názoru světového. Dramatický názor o duši: „Duše jest bytostí nehmotnou, jež bydlí v lidském těle a po smrti je opouští“ jest Haecklem úplně zamítnut. Neboť jest názor mystický, metafysický; předpokládá, že organism lidský složen jest ze dvou zcela různých podstat, spojených pouze za života; taková hypothesa jest zcela nevědecká; odporuje faktům, které byly exaktně, definitivně stanoveny srovnávací anatomií a fysiologií, ontogenií i fylogenií. Ale ovšem jest velmi rozšířena, nejen u divochů a barbarů, ale též u velikého počtu lidí civilisovaných. To proto, poněvadž souhlasí se starými, vkořeněnými náboženskými mythy a bajkami; skolébává člověka v marný sen o nesmrtelnosti. Jest částí dualistického názoru, jenž staví proti sobě, jenž podstatně rozlišuje boha a svět, ducha a přírodu, tělo a duši, sílu a hmotu; názor takový slouží trůnům i oltářům a nevyhyne tak brzy.

Opakem jeho jest názor monistický: bůh a příroda, duše a tělo jsou jednou a touže silou. Duše lidská jest jen souhrnem mozkových činností a vyvíjí se zároveň se svým orgánem, mozkem, stejně dobře u člověka jako u ostatních ssavců. Smrtí mozková činnost přestane a nemůže býti tedy nesmrtelné duše; naše tělo i naše duše povstávají v okamžiku, kdy buňka mateřská a otcovská splynou v jedno; duše a tělo naše se rodí a mrou společně a na vždy.

Mezi těmito dvěma směry jest ovšem boj. Směr dualistický jest starší, poněvadž jest nevědecký, ale monism také není od včerejška. Již před 26 stoletími byl představován Anaximenem a Anaximandrem, později Empedoklem a Lukrécem, pak Spinozou a Goethem. Ti všichni uváděli všechny jevy na prvotní jedinou příčinu a připouštěli pouze jeden velký zákon; nečinili rozdílu mezi přírodou organickou a anorganickou; není ani životní síly ani nesmrtelnosti duše.

Vědeckého základu a důkazu dostalo se monismu ovšem až s rozvojem věd ve století XIX. Přirozeno, že v rámci monistickém byl a dosud jest obraz vesmíru postřehován různě: pantheism klade hlavní důraz na „božskou“ povahu vesmíru; panpsychism neb spiritualism na „duši vesmíru“, moderní energetika na energii či sílu; materialism na hmotu, vyplňující prostor. Monism čistý a důsledný neodděluje tyto různé atributy od podstaty. S Goethem připouští, že „hmota nemůže existovati a jednati bez ducha a duch ne bez hmoty“.

Haeckel vykládá, jak urputně monism jest potírán a osočován orthodoxií protestantskou i katolickou. Berlínský superintendent Fabér nazval v jedné ze svých kapucinad monism „morem z Jeny“ a Haeckla „bacilem monistického moru“. Nadávají stejně jako katolíci; jen že zapomínají, že papež Lev XIII. nazval protestantism také „morem protestantským“. Neméně zuřivým a směšným nepřítelem monismu jest člen panské pruské sněmovny, Dr. Jan Reinke, profesor botaniky v Kielu, jenž jest však více theosofem a mystikem než botanikem. Na monism volal policii; článek 20. pruské ústavy: „Věda a její vyučování jsou svobodny“, prý neplatí o monismu; neboť monism je prý státním nebezpečím, připravuje návrat k barbarství; pouze dualism jest vědecký, jen on se shoduje s názorem křesťanským a jen on jest zárukou, že naše duševní kultura se udrží.

Ale Haeckel mnoho se nebojí všech těchto nepřátel; praví s upřímným optimismem: „Spor skončí jistě vítězstvím monismu — je-li rozum nejvyšším dobrem lidstva a je-li pověra jeho největším nepřítelem.“ *Fr. Maštera.*

Odsouzený ruský spisovatel. V Moskvě odsouzen vydavatel a spisovatel M. N. Kuzněcov na 6 měsíců na pevnost za sepsání a vydání povídky, která měla asi následující obsah: Dva vojíni vraceli se domů z vojny a jeden druhému svěřoval své dojmy. Jeden z nich o vojenské službě mluvil s úplným opovržením, radoval se, že shodil se sebe ten vojenský „mundur“ — druhý naproti tomu hájil vojenskou disciplinu a nadšen pospíchal k svým, aby se mohl pochlubiti svou poddůstojnickou uniformou. Avšak přišel do vesnice a tam poznal, že i v jeho vesnici byli vojáci „uspokojívati“

spolčovavších se sedlákův, že tam zapálili několik domů, mezi jinými znásilnili jeho ženu, která se potom zbláznila, zavřeli jeho bratra a zabili jeho pětiletého syna. Jeho matka na jeho dotaz: „Bože! proč taková ostuda mně, který sloužil tak věrně a pravdivě!?“ odpovídá: „Ty sloužil! ano, tam v městě jeden pán u vězení ukazoval na stráž a říkal: u nich záleží všecka ta ochrana vlasti v tom, aby dusili národ. Ve službě z nich nadělali hlupáků — aby potom stříleli své vlastní. Víře a pravdě ty že's sloužil? Já poznala tu vojenskou víru — pravdu. Může být, že's i střílel v lid? a co jsi se tak vyparádil v mundur? Chtěl jsi se nad námi velikášit? Hned to se sebe shoď!“ Dále pak k svému synu hovoří: „Jest možno se tak zapomenout!? Já bych raději sama všecky muky podstoupila, nežli bych na svoji duši takový hřích vzala!“ . . . V noci vojín osaměl — zadumal se . . . Před ním objevil se celý jeho vojenský život, vzpomněl na tažení k přinucení sedláků k tichosti, na jich práci, na jejich útisk — potom když ostali ve vesnici . . . Druhý den ráno našli ho domácí oběšeného . . .

Japan Times oznamuje, že druhý svazek japonského překladu děl Molièrových byl zapovězen. Censura usoudila, že ve svazku tom jsou místa „rušící obecnou mravnost“. Hleďme, jsou mravni, tihle Japončíci! praví L'Action.

PŘEHLED

OD REDAKCE.

První odsouzení redaktora „Volné Myšlenky“. Máme s c. k. soudy tolik tahanic pro stálé konfiskace našich listů a do redakce naší dochází tolik c. k. výměrů policejních, soudních a j., že jsme dokonce opomenuli sděliti našim čtenářům, že redaktor Myslík byl poprvé pro svou činnost redakční odsouzen a to hned na poprvé naším prima-soudem, totiž „c. k. nejvyšším a zmocňovacím dvorem soudním“ ve Vídni. Čtenáři se pamatují, že v čísle říjnovém loňského roku, které stihla konfiskace značných rozměrů, nahradil redaktor zabavená místa jádrnými poznámkami, při čemž uvedl několika slovy, co bylo na místech těch zabaveno. Na jednom místě přičinil také otázku, kdo že to u nás provádí konfiskace: úředníci státu nebo lokajové arcibiskupa? Za tuto neuctivost k c. k. orgánům odměnilo se redaktoru našemu státní návladnictví žalobou pro § 24. tisk. zák., který stíhá opětné otištění zabavených statí. Tento přečin spáchán prý byl uvedeným označením, co na příslušných místech bylo zabaveno . . . C. k. zemský co trestní a tiskový soud však redaktora Myslíka po provedeném líčení žaloby sprostil. Ale státní zástupce podal zmateční stížnost a vzpomenutý nejvyšší soud osvobozovací rozsudek zrušil, uznal red. Myslíka vinným a odsoudil jej k pokutě 20 korun, pro případ nedobytnosti do vězení na 2 dny. — Otázka, kdo vlastně tedy ty konfiskace našich listů provádí, zdali úředníci státní nebo lokajové arcibiskupa, zůstala rozsudkem tímto nezodpovězena . . .

Pěkné pojednání od Kanta o osvětě, jež v tomto čísle přinášíme, psáno bylo před 120 léty. To nutno míti při čtení jeho na vědomí, by se některé výroky nezdály podivnými.

KULTURNÍ BOJ.

Nová učitelská oběť klerikální msty! Dochází nás tato zpráva: „K dlouhé řadě persekvovaných učitelů přibyl nový, totiž známý lidový pracovník a uč. předák řídící učitel Josef Mudra z Partotic u Žinkov na Přešticku. Týž stal se nepohodlným jistým kruhům svým spisovatelstvím, hlavně bodaly je jeho ostré šlehy uveřejňované pod pseudon. Netřesk. Posvěcení i neposvěcení klerikálové udali ho k zemské šk. radě v Praze, že je nevěrcem, že je neloyální, že je přívržencem V. Myšlenky, že štve proti kat. náboženství při vyučování, že se chová neslušně k vyšším úřadům atd. Co slovo, to bídná lež! Člověk, který celý svůj život věnoval pokrokové věci, má býti ubit, zničen a ostatní mají být zastrašeni. Říd. Mudra získal si veliké popularity. Město Žinkovy jmenovalo jej svým čestným občanem. Stojí v čele uč. organisace; je delegátem do z. porady v Praze, členem výboru ústř. učit. spolku, členem konf. výboru atd. Je třeba, aby celá česká veřejnost všimla si toho, jak nejlepší lidé jsou ubíjeni, ničeni, v postupu zadržováni, hmotně poškozováni a že je nejvýš na čase, aby nynější nelidský a ukrutný disc. uč. řád nahražen byl co nejdříve, modernějším. Stmívá se u nás, stmívá! Pelikán, Kavka, Laube, Konečný, Švehla atd. a nyní Mudra, — — jak dlouhý to řetěz obětí klerikální msty — — —“

Ke zprávě této dodáváme: Je nutno, aby klerikálům byla zase jednou dána řádná odpověď, jako se jim dostala za prováděcí nařízení ke školnímu řádu zemské školní rady. Za tou příčinou uveřejňujeme v dnešním čísle poučení o tom, jak se zachovati při přestupu kněží sazby štoly (viz zprávu v rubrice Česká sekce V. M.) a vyzvání k vyvěšení sazby štoly na dveřích kostelních (viz Právního rádce).

Žádáme důtklivě všechna naše místní sdružení, důvěrníky, jakož i jednotlivé stoupence, aby se provádění této odvety chopili se vším úsilím. Kdo nevíš si rady, dotaž se ještě sekretariátu!

Ke všem pak našim lidem voláme: **Kdo nevěříš** a nezničíš si tím svoji existenci, **vystup z církve katolické** a zůstaň bez vyznání, anebo, nelze-li jinak, přestup aspoň do některé jiné církve, svobodnější. Ale s denuncianty v jedné církvi, chceš-li býti stoupencem Volné Myšlenky, zůstati dále nemůžeš!

Vzorec pro tento výstup neb přestup jest v Právním rádci.

Mezinárodní anketa o reformě manželského práva a manželské morálce. Vídeňský spolek pro reformu manželského práva dal 25 předním evropským veličinám otázku: „Věříte, že úplnou rozlučitelností manželského svazku a umožněním, aby obě rozloučené manželské strany mohly vstoupiti v manželství nové, bude poškozen sociálně ethický charakter manželství a rodiny, anebo že by tím mohla býti zaviněna vůbec nějaká mravní a společenská nebezpečí?“ Všichni mužové, jimž otázka tato byla dána, mužové stejných mravních snah, stejného světového jména, ale různých životních cílů a různých světových názorů, uznali souhlasně nutnost reformy našeho rakouského manželského práva a popřeli stejně rozhodně, že by reformou touto utrpěla jak-

koliv mravnost rodiny, manželství nebo celé společnosti. Naopak i ti, jichž ideálem jest manželství monogamické (monogamie = jednoženství), jsou přesvědčeni, že rozlučitelností a možností nového manželství bude manželský svazek jen prohlouben. Na příklad prof. T. G. Masaryk odpověděl: „Manželství jest a má býti spojením těla i duše, svazkem pro život a věčnost; uskutečnění tohoto ideálu předpokládá mravní zralost jednotlivců a společnosti, které dnes ještě docíleno není. Ideál tento požaduje přísnou monogamii. Rozluka nynějších manželstev a vstup v nová jest v naší polygamické (polygamie = mnohoženství) společnosti mnohdy mravnější a společensky lepší než nemravné rodinné poměry, které jsou zaviněny v tak častých případech rakouským manželským zákonem. Ethickou otázkou, opakuji, není rozlučitelnost nebo nerozlučitelnost manželstev, nýbrž: čistý nebo nečistý rodinný a pohlavní život, monogamie nebo polygamie. Spatřuji ve snaze po zákonité a právoplatné rozlučitelnosti nešťastných manželstev snahu po pravé monogamii a čistotě.“ — Rovněž tak **Alfredu Fouillée-mu** jest ideálem manželská nerozlučitelnost; ale uznává, že ideál ten není vždy dosažitelným, manželství že se často nezdaří, a že tedy nastává nutnost rozluky. „V případě tomto dovoluje i církev rozluku těl a majetku. Připouští v mnohých případech neplatnost manželství, která jest jen zastřenou náhradou za rozlučitelnost. Nemožnost, aby rozloučené strany uzavřely nové manželství, jest mu ‚nemravnou, pokryteckou situací, která podporuje hýřilství a konkubináty‘.“ — Stejně soudí **Dr. August Forel**: „Mínim, že pokud možno nejširší rozvodový zákon s hlediska společensky ethického jest naléhavou potřebou. Manželství a rodina neutrpí tím škody, naopak, utváří se mnohem ušlechtileji a lépe; neboť ne vnější nátlak, nýbrž láska, úcta a vědomí povinnosti jsou mravním základem manželství . . . Ubohá dívka omylem do manželství přivedená a v něm se cítící zklamanou a nešťastnou; ale také muž, záludnou, hysterickou ženou oklamaný a do manželství vlákaný, musí míti možnost vyjíti z takového mučivého pekla. To jest příkazem mravnosti, práva a lidskosti . . . Jest také v zájmu dětí, aby nebyly vydány stále skandálům manželských pekel.“ — Nejlepším důkazem, že rozlučitelnost manželství nepřináší nikomu škody, jest samotna skutečnost; jest faktem, že v zemích, kde reforma manželského práva byla zavedena (a jsou to, kromě Rakouska, všechny kulturní státy!), veřejná i soukromá mravnost neklesla; spíše stoupla. **Cesare Lombroso** podává o tom malou statistiku: Počet manželských sňatků ve Francii po zavedení rozlučitelnosti stoupnul (roku 1883 bylo sňatků jen 285.519, ale r. 1891 bylo jich již 303.469) a nemanželských porodů nepřibylo; počet sebevražd pro domácí nesváry klesl z 995 na 898; přestupky pro domácí mrzutosti klesly z 20% na 15%. Proč tedy brání se Rakousko této reformě, kdo jest zodpověden za neštěstí celých rodin? To dobře zodpověděl prof. **Dr. Ernest Mach**: „Lidé, kteří jsou věřícími katolíky, t. j. kteří nechají si zapověděti přemýšlení o dogmatech katolické církve, musejí si dáti líbiti, že i nejnešťastnější manželství, do něhož jednou se dostali, považováno jest za nerozlučitelné a snášeti je. Katolická církev dle své povahy nemůže pro pozemské štěstí lidí změniti své dogma. Nemohou-li se nešťastní manželé udržeti, dostanou-li se do konkubinátů, a třebas i do nejhoršího mravního úpadku, jenž má nejtěžší následky pro děti, tož jest to hřích, jejž musí připsati své slabosti. Církev necítí se za to zodpovědnou. Až potud bylo by vše jednoduchým, skoro samozřejmým. Vystoupí-li však lidé ze svazku katol. církve a chtějí-li rozloučiti své manželství, uzavřené dle ritu katolické církve, tož se jim to v Rakousku nepodaří. Katolická církev i takové manželství považuje za nerozlučitelné. I to jest ještě velmi přirozené . . . Že však konfesionelně svobodný stát, v němž není konkordátu, tak poslouchá jedné speciellní konfese, bez ohledů na dobro svých občanů, a že její názory tak přijímá za své, jest neštěstím.“ Jest tedy povinností všech pokrokových lidí v Rakousku, aby nepřestali dříve bojovati, až bude odstraněn zákon, jenž jest jen zbytkem středověkého barbarství, a jenž nemá, jak řekl Harnack, na své straně nic než tyranské dogma katolické církve.

Fr. Maštera.

Církev zamítá vědu. Bylo již dávno potvrzeno, že vědecký duch, stále se vyvíjející, znemožňuje čím dále tím více slepou víru, jakou požaduje církev. Pravdu tuto pociťují nyní na sobě už i ti, kteří se podjali nevděčného úkolu, smířiti náboženství a vědu. Professor theologické fakulty v Inšpruku, Wahrmund prohlašuje v knize své, že encyklika papeže Pia X. o modernismu „zpřetrhala poslední svazky mezi autoritou římskou a kulturou moderní“ a že „zasadila smrtelnou ránu duševnímu životu katolické církve“.

Podobně dí abbé Loisy ve svém díle Simples réflexions (Prosté úvahy), že ona encyklika jest „úplným odmítnutím moderní filosofie a moderní kritiky“. Praví dále: „Nyní posice jsou zaujaty; církev římská opírajíc se o ideu zjevení absolutního, které prý potvrzuje božsky její založení, její víru a její obřady, odmítá každý ústupek modernímu duchu, moderní vědě a moderní společnosti, které nemohou uznati ani absolutní povahu onoho zjevení, ani absolutism neomylnosti a autority církevní. Roztržka jest úplná. Věda ji uskutečnila pro sebe, společnost k ní směřovala stále rychleji. Církev hlasem svého představeného ji prohlásila officielně.“

Proti podpoře církve z veřejných peněz. V ruské dumě při podání návrhu zákona o podpoře 35 tisíc rublů společnosti pro malbu ikon (svatých zázračných obrazů) vyvstal poslanec Čchejdze proti tomuto povolení a prohlásil, že v Rusku je vůbec mnoho a už dostatečně ikon (v každém domě, v každé domácnosti až dost); kromě toho jak ruský lid věří, ikony mají živou tvoreckou sílu. Zdálo by se tedy, zdali taková síla existuje, to umění malování ikon má býti podporováno touto silou — a zdali není, potom celá práce marná. — Po tomto začátku prostého rolníka zvedl se v sále ohromný křik a rámus a vše vrhlo se na řečníka. Předseda uznává, že řečník se rouhal a udílí mu slovo, aby se ospravedlnil. Tento pokračuje však neohroženě: „Po názoru pravoslavné víry tato životvorná síla má podporovat každé dílo, které pracuje ve prospěch její. Opět opakuji, zdali takto se neděje, to „dělo beznadějno“. Zdali mně někdo dokáže, že pravoslavný křesťan nemá takto hledět na věc, to potom já ovšem se ospravedlním. Tedy smysl mojich slov jest ten: starost podporovat kostely, starost podporovat malování svatých, je věc víry — to je především starost věřících a vyhazovat peníze státní a národní nemáme práva“ . . . . . Poznámky netřeba k tomuto prvnímu otevřenému vystoupení člena dumy — první jiskřička volné mysli? Za tuto svobodnou mysl byl řečník vyloučen na 15 zasedání — a to prý ještě z milosti — neboť měl prý býti předán na soud za rouhání . . . . ! !

Církev a poslanci francouzští, hlasující pro rozluku státu a církve. Na příslušný dotaz francouzských biskupů, odpověděl Vatikán dle „L'Actionu“ takto: 1. Že poslanci a senátoři, kteří svým hlasováním jsou původci zákona o rozluce mezi státem a církví, podstupují ipso facto vyobcování z církve latae sententiae. 2. Že biskupové nejsou nikterak povinni prohlásiti proti nim nález o exkomunikaci této, jenž dovoluje, aby jim byl

odepřen církevní pohřeb. Naopak, prohlášení exkomunikace jest dovoleno jen ve specielních případech. 3. Litují-li poslanci svého hlasování před smrtí, nesmějí jim býti obvyklé obřady odepřeny. Je-li lítost pochybnou, lze jim dovoliti pouze tichou mši a pouhý výkrop rakve. — Kdyby si církev raději takovými směšnostmi neškodila!

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Sjezd sdružení volných myslitelů německých konal se 12. až 14. června 1908 ve Frankfurtu nad Mohanem. Předsedou byl Gustav Tschirn; přítomno bylo 40 delegátů různých skupin a mimo ně jednotlivci z přívrženců Volné myšlenky. Sjezd obíral se hlavně záležitostmi vnitřními, ostatní otázky ponechány na sjezdy budoucí. V předvečer sjezdu konána velká schůze federace jihozápadního Německa, na níž byly zastoupeny skupiny: Frankfurt, Heidelberk, Kolmar a Wiesbaden; na ní se zjistilo, že byl zmařen pokus založiti skupinu v Darmstadtě, protože všecky tamní listy odmítnuly uveřejniti oznámení o schůzi. V uplynulém roce pořádala federace 16 cyklů přednáškových; přednášeli Gurlitt, Lederer, Wille, Beage a Kramer. Každý rok totiž v srpnu rozešle federace místním skupinám seznam themat přednášek uchystaných pro podzim s přibližným udáním času, kdy se mohou konati. Každá skupina do 15. září dá odpověď o tom, co chce. Dle toho ústřední sekretariát sestavuje pak přednáškové cesty.

— *Rag.*

Pátý sjezd Volné myšlenky švýcarské konal se dne 7. června v La Chaux-de-Fonds za přítomnosti půl druhého sta delegátů. Po zahájení přečten pozdravný list mezinárodního sekretáře Furnemonta. Volná myšlenka se ve Švýcarsku vůčihledě šíří, zvláště Němci mají již tam 800 členů. Federace rozdělila se ve tři autonomní federace menší: francouzskou, německou a italskou. Každá z těchto federací je zastoupena 2 členy v ústředním výboru. Na sjezdě mluveno proti Švýcarské vládě a zvláště proti porušování práva asylu, jehož se vláda dopouští. Mluvili Ducommun-Aubert o volné myšlence a náboženství, Fulpius o morálce dítěte, Kannín o monismu a Volné myšlence, Bouglé o počátcích člověka, Duvaud o vykoupení ženy. —*R.*

Volná myšlenka v Tyrolsku se konečně počíná přece také šířiti. Norimberský „Atheist“ má tam již hojně odběratelů a stále je získává. Dne 15. června volní myslitelé v Inšpruku se sešli a učinili kroky potřebné ku založení skupiny. Svítá tedy i v nejčernějších končinách. —*R.*

Volná myšlenka pod vládou pravoslavnou. (Dopis z Moskvy v květnu 1908.) V časopise „Havlíček“, v prvém jeho čísle, ve stati „Volná myšlenka“ jest odstavec o tom, jak církev římská neostýchala se potlačiti volnou myšlenku a zakázati ji pro všechno lidstvo . . .

A jak v Rusku — režim samodržavný podporuje volnou myšlenku? . . . Odpověď krátká — — Sibiř! Přijde doba, kdy i od povolaných bude kriticky, nestranně u nás v Čechách probrána historická doba boje v Rusku za svobodu nejen svobodné myšlenky, ale i slova.

Dnes doposavad není ještě naděje svobody volné myšlenky, neboť každý týden několik metrických centů brožur, knih a pod. bývá žandarmem sbíráno a konfiskováno. A nejen pisatel, knihtiskař, ale i knihkupec podléhá velkým peněžitým trestům, kromě toho však, jestliže třikráte u něho najdou podobnou literaturu „nelegálnou“, konfiskován je mu celý krám a odebere se jemu právo obchodovati.

Režim samodržavný předpisuje každému poddanému nejen to, co nemožno jemu dělat, na co nemá práva, — ale prostřednictvím školy, kostela, „svaté literatury“ a vládní žurnalistiky jemu vtlouká se — jak a o čem on povinen myslit. Pověřeny zvláštními plnými mocemi vládní instituce: jako žandarmerie, censury, policie hledí a slídí za udržováním duševního pořádku.

Režim ten již od panování Mikuláše I. ničeho nenamítá proti vědě, — ano i po v l a s t n í m z p ů s o b u on osvětu zavádí, ale žádá, aby věda i osvěta zůstávala v určitých ohraničeních, naznačených za doby Mikuláše I. — jím samým — později naznačených ministerstvem kultu a vyučování.

Veškeré druhy palčivých otázek, jak žíti, kam jíti, kam přimknouti se, vše, nad čím si lámali hlavy filosofové všech věků, — vše to pravitelstvo ruské velice prosto řeší — zákonnými formulkami. Některé úchylky od těchto formulek v tu nebo druhou stranu jsou pozvoleny, ale jest nutno při tom veliké opatrnosti. Jen trošku přejíti hranici — už objeví se „ochrana“ — a „dělo“ dostává nepříjemný obrat.

Konečně, samo sebou se rozumí, že dostihnout ideálu pravitelstva: „mlč a dále služ“ se nepodařilo. Myslit, mluvit, psáti, — ano i filosofovat se dopouští, ale v určitých ohraničeních. Na základě toho též jeví se výsledky — a díla znamenitých vědátorů a filosofů objevují se na trhu — „vymyškovány“ censorem dle předepsaných formulek, o dovolených filosofických neb druhých vědách.

Kdo si dovolí přejíti hranice oficiálních věd — dostává státní byt — — v Sibiři.

Jestliže už nějakým způsobem chce se pracovati k osvětlení poměrů, nutno jedině tak zvaným „podpolným“ způsobem — a tu, žel, opět práce nemá širšího výsledku a opět zůstává pouze v malém, ohraničeném kroužku zasvěcených horlivců.

Volná Myšlenka na Novém Zélandě. Orgánem svobodných myslitelů Novo-Zélandských jest „The examiner“ (Zkoumatel). Dle tohoto orgánu jest počet lidí bez vyznání na ostrově značný. Dle úřední statistiky v roce 1896. bylo jich 27.292; r. 1901. již 28.354; počet ten stoupl roku 1906. na 37.430. Při celkovém počtu obyvatelstva 857.000 obyvatelů obnáší tedy jejich počet osob bez vyznání $4^1/_2$%.

HNUTÍ ŽEN.

II. sjezd žen československých v Praze pořádal Ústřední spolek českých žen ve dnech 4. až 9. července t. r.

Z bohatého neobvykle obsáhlého programu 50 referátů bylo možno vystihnout snahu, že má tu býti podán obraz ženské práce vykonané a snah žen do budoucna. Různost smýšlení referentů, kteří náleželi všem táborům a přímo hlásili se k různým směrům veřejného života, poukazovala, že má to býti sjezd více informativní nežli pracovní a také celé jednání pořadatelstva to dosvědčilo.

Když po prvních referátech byl z řad účastnic podán dotaz, bude-li debata, a když předsednictvo odpovědělo záporně, ale nezdrželo se soukromých poznámek, rozvinula se prudká a rozčilující debata, při níž některé z účastnic naprosto neparlamentárně si počínaly.

Není pracovním sjezd, není-li počítáno s debatou o jednotlivých referátech, s vytříbením názorů. Teprve ujasněním stanovisek a souhlasem takto docíleným neb i hlasováním může být prohlášen výsledek sjezdu jako přijatý jednotný názor, který se stává pak pro další postup hnutí směrodatným.

S tímto účelem sjezdů II. sjezd žen československých se minul, ale ukázal, že hnutí ženské u nás není jednotným ve svých směrech. Tím ohražení nespokojených účastnic, které předloženo předsednictvu se žádostí, aby pojato bylo do protokolu sjezdu, bylo odůvodněno, protože skutečně byly umlčeny, neboť reagovat na výroky jednotlivé až poslední půldne po ukončení sjezdu za nepřítomnosti referentů a většiny účastnic bylo bezúčelné.

Nesešly se snad pracovnice proto, aby se daly jen slyšet, aby se octla jména jejich v novinách, ale aby se dohodly, ujasnily si poměr a aby bylo zaujato určité stanovisko žen ke všem veřejným otázkám, což je pro roztříštěné hnutí důležitým momentem. Tento hlavní účel sjezdu nebyl dosažen, naopak roztříštěnost zdá se být větší, důvody osobnější; ale je jasnější.

V jednotlivých referátech podány byly myšlenky nové, vystiženy stavy a požadavky správné a krásné, na př. referát pí. P. Moudré: O mravní sebevýchově, který prý měli slyšet všichni muži, jak bylo přímo na místě řečeno, dále referáty pí. Novákové, Dr. Vozábové, Dr. Babákové a j.

Znovu zdůrazněny byly mnohé již stávající požadavky ženského hnutí, zejména sociální péče, humanitních snah, uvědomění a vzdělání žen, školství, práv žen i postavení jednotlivých stavů. Jednotlivé referáty podávaly sice stanovisko určité, ale vždy jen osobní nebo toho směru, za který referent mluvil, tak že nemůže být prohlášeno za stanovisko žen československých, sjezdu přítomných.

Na př.: ač pořadatelstvo, tedy Ústřední spolek českých žen, dle veřejného prohlášení jednatelky sjezdu pí. E. z Purkyňů „zval k účasti všechny spolky, vyjma klerikální, které nepovažuje za živel pokrokový", přece stanovisko Dr. Bartoška, řečníka Volné Myšlenky, není stanoviskem sjezdu, protože nebylo o něm hlasováno, což by bylo podmiňovalo debatu.

Jeho referát správně vystihl stav duševního života dnešních žen, když zdůrazňoval, že od přežitků nutno se osvobodit, aby člověk mohl žít svobodně, opravdově, nespokojit se duševním klamem jen proto, aby byl zachován tolik pohodlný klid.

Dopracovat se poznání je obtížné a dlouhé, a snadnější je povznést se nad všechno do života, do oné výše, ku které tak dojemně v krásném úmyslu, usmířiti rozpory zdánlivě na sjezdu vzniklé, při závěru sjezdu poukazovala stoupenkyně náuk theosofických pí. P. Moudrá. Jistě je vznešené dostupovati onoho stupně sebeovládání, ale to znamená zbavovat se života, to je překážkou, stojíme-li před řešením konkretních problémů životem daných. To znamenalo by odvrátit se od nich, vzdáti se přemýšlení, hledání toho, co žití a další postup ducha lidského podmiňuje a znamenalo by utkvěti na oné úrovni, která činí, že naši dobu lze označit ještě za nekulturní svou neujasněností, pohodlím duševním, hověním tradicím, jak uvedl Dr. Bartošek.

Dnes nestačí přežitky a vše to uznávat, ale nutno je v první řadě z vlastního života odstraňovat. To je hlavní zásada postupu, ten jevit se musí v celém jednání jednotlivců i spolků. Jednotlivci jsou to, kteří zdržují postup k ideálům, které dnešní doba má! Jen je třeba je hledat, toužit po nich, chtít je nalézat (pane řediteli Procházko!).

Plně souhlasit musí každý s všeobecně projeveným protestem proti banální řeči ředitele Frant. Procházky, který docela hospodským způsobem si počínal, jako oproti tvorům nižší úrovně duševní, dobrým jen k tomu, aby hledaly svůj životní úkol v strádání.

Jak asi by byla vypadla polemika, s kterou opíral se důvodům své předřečnice a účasti ženy na politickém životě národa! V důsledku nepřípustnosti debaty musil se vrátiti ke své věci.

Také zajímavým by bylo vědět, jak by se uskutečnila dohoda mezi ženami sociálně demokratickými a zavrhovatelkami toho, aby každá z žen měšťanských hleděla být členem dělnického ženského spolku, aby tak vedle pořádání dýchánků pro dělné ženy byla „překlenuta ona propast, která dělí ženy měšťácké a dělnické a kterou jen duch času zasype!" Kde tu je přesvědčení, onen nutný radikální demokratismus, který nemůže než vidět všude lidi sobě rovné? Zdá se, že jest to jen ona zastaralá lidumilnost, s kterou se dobře situovaný buržoa sklání k poníženému proletáři, aby trpkou výčitku odvrátil nebo aby ho svou dobrosrdečností odzbrojil.

Stejně absurdní je navrhovat, aby zřízen byl svaz pro volební právo žen, po všech těch bojích „Výboru pro volební právo žen" a politicky organisovaných žen i jejich stran.

Vedle mnohého, co nutno odsoudit a s čím pokrokově volně myslící člověk souhlasit nemůže, a co na sjezdu se ukázalo jen jako přežitek takřka neuvědoměle dochovaný, také uplatnilo se mnohé z toho, oč uvědomělé ženské hnutí zápasí, zejména o vybřednutí z oné neujasněnosti ženství, jak je hlásá pí. Viková Kunětická.

To není štěstím ženy, stejně jako ne ony jednotlivé složky ženského hnutí.

Vše to, oč ženské hnutí zápasí, zrovnocenění, zrovnoprávnění a vše považují pracovnice za prostředek k dosahování životního štěstí ženy, ne za cíl, za vlastní štěstí, ale za dobytí prostředí, aby bylo umožněno dosíci všeho, čeho lze.

Hledati a nalézati je snad jediné lidskému duchu dosažitelné štěstí a snad i jeho úkolem životním. Ovšem, že žena musí hledati své štěstí ve svém ženství, ale v uvědomělém, osvíceném, zušlechtěném ženství. Vše jiné by se příčilo ustanovení ženy přírodou, jejím vlohám a schopnostem a zase by nevedlo ku dosahování štěstí.

Positivní výsledek sjezdu jest ustanovení komise z účastnic, které připadl úkol uskutečnit veškeré resoluce a návrhy učiněné. *O. S.*

Na nebezpečí zpovědi po stránce mravní poukazuje v posledním svém čísle brněnská „Ženská revue"; píše: „Dle Morální theologie svatého dr. Alfonse Maria z Liguori zavazuje římsko-katolická církev klásti ve zpovědi otázky o pohlavním obcování takovým způsobem, že se musí proti tomu vzepříti každý, kdo cítí se jen poněkud zodpovědným za veřejnou mravnost a neporušenost dětí. My ženy z větší části nemáme ani potuchy, jak mnozí kněží, držíce se předpisů Liguoriových, činí ze zpovědnic přímo semeniště mravní porušenosti dětské a jak rafinovaně dráždí své smysly a smysly zpovídajících se žen. Morálka Dr. Alfonse Liguoriho je přímo hrozná a nelze nám ji ani reprodukovati z ohledu na státní návladnictví. Matky, bděte ostražitě nad svými dětmi, jdou-li tyto ke zpovědi! Buďte pamětlivy, že mateřské poučení o pohlavním životě člověka zachrání vaše dítě před nečistým nazíráním na přirozené úkoly člověka. Je vám jistě znám případ P. Kozelky z Mohelnice, jenž zneuživ celé řady školních děvčat, prchl do Ameriky. Pak přišly případy milánské a v nejnovější době zaznamenává denní žurnalistika strašlivý případ jezovity, který zneužil děvčete dokonce na smrtelné posteli. Nejnovější případ ivančický, kde katecheta Kokta způsobem neslýchaným vyšetřoval děvčata neplnomyslná, je novým důkazem, že kněží celibátníci za vychovatele se nehodí, a my máme plné právo žádati za jich odstranění ze všech dívčích ústavů."

Uvězněná agitátorka. V Sebastopolu byla vzata do vězení dcera kapitána Zazuleviča proto, že měla u sebe literaturu sociálně demokratickou a sociálně revoluční. Otec její dostal pokyn, aby — zmizel..

HNUTÍ MÍROVÉ A ESPERANTSKÉ.

Mírová sekce při Jednotě Komenského. Jednota Komenského, spolek pro reformu školství v Praze zřídila pedagogickou sekci mírovou, která sledovati bude hnutí pro světový mír v celém světě a bude se snažiti mezi učitelstvem českým získávati mu

stoupence a propagatory. Jedním z nejlepších úkolů, které si obrala, jest snaha dostati z čítanek články, oslavující vražedné příběhy a bitvy. Přejeme v tom tomuto odboru Jednoty Komenského plného zdaru.

Esperanto. Leží přede mnou, píše referent „Učitelských novin", celá revuální a časopisecká literatura esperantská z celého světa, od úhledných, různěbarevných svazečků revuálních, jakými jsou na př. La revuo, Espero Pacifista, Revuo Internacia, Laboro, Lingvo, Lingvo Internacia, Internacia Revuo Medicina, Internacia Scienca Revuo, Foto-Revuo až po časopis Esperanto, formátu novinového. 44 druhů z nichž 5 zaniklo. 14 časopisů jest speciálních a úplně esperantských, ostatními jsou národní časopisy propagační. Jeden z oněch 14, Esperanta Ligilo, objemný modrobarevný sešitek s vytlačenými hrbolky na tuhém papíře, jest časopisem slepců. Tak vyrostlo časopisectvo esperantské za 20 let. Mezinárodní řečí pomocnou zaměstnávala se vytrvale řada myslitelů Descartem od r. 1629. počínajíc. Projekty pomocné řeči mezinárodní jsou buď systemy budovanými bez zřetele k řečem přirozeným, buď řídí se živými řečmi zvláště evropskými jako vzory částečně i úplně. Všech projektů je na 70. Dle dobrozdání Delegace pro zavedení pomocné řeči mezinárodní*) rozluštil problem mezinárodního jazyku pomocného varšavský lékař, dr. L. Zamenhof. Výbor této Delegace, složený z nejlepších odborníků světových, zbádal v 19 dlouho trvajících schůzích veškeré projekty, seznal jejich přednosti i vady a seznal, že esperanto představuje skutečné rozřešení onoho problemu, zaručujíc také možnost vývoje. A poněvadž tato Delegace má dnes na 310 nejrůznějších druhů spolků a 1200 členů akademií nebo prof. universit, zaručuje již sama úspěch vítězství esperanta v celém světě civilisovaném. Nastává netušitelná doba rozvoje esperanta. Všeobecný kongres mírový v Mnichově usnáší se, aby Bernská úřadovna mírová vyzvala vlády, aby zavedly vyučování esperanta do škol, týž kongres připouští esperanto jako svoji kongresovou řeč a vypisuje premii 1500 fr. na sepsání pacifistické příručky pro učitelstvo v témž jazyku. Francouzský parlament zaměstnává se ve školské komisi, jíž předsedá věhlasný pedagog F. Buisson, návrhem Cornetovým na zavedení esperanta do škol, v samé Paříži učí se této řeči v 50 kursech. V některých departementech sami školní dozorci zavedli na školách esperanto. Vznikají nové mezinárodní organisace a přijímají esperanto jako vlastní řeč spolkovou.**) Slyšíme o projektech rozmanitých knihoven esperantských a vycházejí nová speciální díla v té řeči. Při příležitosti všeobecného kongresu esperantistů v Cambridge založili učitelé obecných škol Mezinárodní esperantské sdružení učitelstva, které počne vydávati esper. časopis „Internacia Pedagogia Revuo" letos po prázdninách. Jeden z hlavních spolupracovníků této revue, inspektor Roman Frenkel z Enisejsku na Sibiři, počne také vydávati Krestomatii světové literatury pro děti. Poněvadž esperantism je ve své podstatě jedním z moderních etických směrů internacionálních a tudy i velice spříbuzněným s pacifismem, budeme jej v učitelstvu všemožně rozšiřovati. *A. L. Feri.*

Esperantisté! Volní myslitelé Esperantisté! Chcete-li korespondovati se stejně smýšlejícími přáteli celého světa; chcete-li bezprostředním stykem posíliti svazy společné myšlenky; chcete-li, aby Volná Myšlenka se stala skutečným a živým sbratřením a vzorným soustředěním omládlého lidstva; chcete-li raziti cestu pokroku mravnímu a společenskému, jemuž překáží tyranství církví a všeho druhu dogmat; chcete-li, aby vynikl v celém světě pod paprsky zelené hvězdy náš mladý, volný a rozumný ideál pravdivosti v mluvě činu a v respektování svobody každého jednotlivce, chcete-li, aby nad vyznáním a národními zvyky Esperanto stalo se pojítkem společné Lidské Prozřetelnosti: připojte se k „Libera penso", Internacia Esperantista Societo de Liberpensuloj. Příspěvek a předplatné na měsíčník 2 fr. 50 h. přijímá sekretář Prof. R. Deshays Sens. (Yonne). Francie.

*) Pro informaci hodí se brožura p. H. Bouškova, Smíchov 1097, nadepsaná Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního.

**) Na př. Mezinárodní esperantský spolek Volné Myšlenky.

SPALOVÁNÍ MRTVÝCH.

Jak roste a šíří se idea spalování mrtvol v Německu, toho dokladem jest výkaz, uveřejněný v červencovém čísle „Die Flamme". Dle tohoto výkazu bylo v červnu roku letošního spáleno v krematoriích v Německu 320 mrtvol proti 216 z června r. loňského, t. j. o 104 víc. Přičte-li se počet spálených mrtvol od počátku roku 1908., obnáší za první polovici tohoto roku 2090 (proti 1522 roku loňského).

Židé a spalování mrtvých. Rabinat židovské obce ve Frankfurtě n. M. vyslovil se (dle Frankfurter Zeitung) o umísťování popelnic na židovských hřbitovech v ten smysl, že nestává překážek k takovému umístění. Také nenamítá ničeho proti tomu, vykonávají-li rabini při tom pohřební obřady.

Bezplatné pohřbívání ohněm v Norsku. Městská rada v Bergenu rozhodla, že na příště obyvatelé města mají právo bezplatně nákladem obce býti spáleni, a že také popel jejich bude uložen v síni krematoria. K tomu účelu uzavřena byla smlouva mezi městskou správou a tamní společností pro spalování mrtvol.

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Evangelický farář, umění a mravnost. Ředitelství měšťanských škol v Něm. Brodě dostalo dle „Osv. Lidu" tento přípis: „Slavnému ředitelství chlapecké měšťanské školy v Humpolci. Budou-li školní dítky hromadně voděny neb vůbec pouštěny do výstavy uměleckých děl (obrazů), umístěných ve zdější radnici, pak dovoluji si žádati, aby se sl. ředitelství laskavě postaralo, aby z vystavených obrazů byly dříve pro ten případ odstraněny některé obrazy, na něž patřiti by školnímu dítku nebylo prospěšno, ale spíše škodlivo. Upozorňuji zvláště na č. 59. „Jitro" a 60. „Vodník", oba od Ženíška, a j. Neupírám těmto obrazům uměleckou cenu, ale tvrdím, že takové obrazy u dítěte školního — aspoň mnohého — dovedou spíše v jeho mravní neprospěch i při nejlepším vysvětlení podrážditi jeho smyslnost (!), než mu sloužiti ku vzdělání. V hluboké úctě Jos. Cohorna, farář. Ev. farní úřad a. v. v Humpolci, 24. června 1908". N. B. Přípis podobného znění dostala i dívčí škola. — Zaznamenáváme tento farářský přípis, aby zřejmo bylo, že dvojctihodní nejsou často lepší, nežli veledůstojní.

Pověry a zaříkávání na třeboňsku. (Pokračování.) Zaříkávání každého jedu. Ve jménu Otce † i syna † ducha svatého. Já tě zaklínám studený jede a švinku(?) skrze nejsvětějších pět ran a skrze nevinnou krev Ježíše Krista, která z jeho nejsvětějších pěti ran pro nás lidi na zem tekla. Ve jménu otce † † † zaklínám tebe studený jede a švinku skrze poslední soud a skrze příští ortel, který bůh na hříšníky vyřkne, abys ty ve jménu na žádném oudě těla jiného neuškodil; ani v hlavě ani v uších a ramenech, v zádech, v srdci, na plících, v nohách, prstech a všech oudech těla jeho. Zaklínám tebe studený jede a švinku, skrze ony svaté hřeby, kterými byly proraženy svaté ruce a nohy mého Ježíše Krista a skrze ony osoby, které při ukřižování našeho vykupitele u dřeva kříže stály,

totiž blahoslavená Panna Maria a sv. Jan a při všech milých svatých tuto přítomných. V tomto proklínání doufám, že bůh skrze přímluvu sv. Barbory a skrze to, co mé duši sloužiti k spasení bude, studeného jedu a švinku sprostiti tobě udělí. Ach, prosím tebe, dobrotivý bože, račiž mě zbaviti této nemoci studeného jedu a švinku, Žádám tebe skrze ony provazy, kterými vykupitel náš svázán byl a doufám, že mně a všem lidem tu milost udělí. Přikazuji tobě, studený jede a švinku, aby jsi vystoupil skrze lásku boží v nebi i na zemi ve jménu Otce † † †. Ať je ona, kterou v okolnostech 77 studených jedů by mě na mém těle neuškodili. Na to mi dopomáhej nejsvětější božská moc, kterou Ježíš Kristus ohavenou vytrpěl a v hrobě ležel a z mrtvých vstal, aby lidské pokolení vykoupil. Nejmilejší pane a bože, uděl mi zdraví tělu a duši; to žádám ve jménu Otce † † † dej pane tyto zlé jedovaté neduhy švinku a studený jede, aby tomuto tělu neuškodily. Já vás vyříkám a zaháním skrze nejsvětějšího boha Otce † † †, vás vyříkám a zaháním svými ústy a pěti proti dvanácti apoštoly a 13. P. Marii, bylo jich 99, 90, 80, 70, 60, 50, 40, 30, 20, 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, aby hned nebylo žádných, odstupte tomuto neb utečte z mého těla, z rukou, z nohou a ze všech oudů jeho skrze svého nejsvětějšího spasitele boha Otce † † †. Zmizte se jako se zmizelo kamení a křoviny od Krista Pána narození, zmizte se jako se zmizela rosa, zmizte se jako se zmizel ďábel před Kristem pánem a před 12 apoštoly. Já pak zaklínám jejich mocí, vám přikazuji a poroučím, odstupte jedovatí neduhové a švinku a studený jede z tohoto těla a jděte na na hory a lesy, tam máte na plameně k vaší potravě nádoby, jedna masem, druhá krví naplněné, tam trvejte a nenavracujte se až do soudného dne.

F. J. Vejtruba.

Klerikální denuncianti. V obchodě firmy F. Kraus v Bystřici p. Hostýnem jest obchodvedoucím pan M., člověk pokrokový a uvědomělý, který rád sobě s mladými lidmi zažertuje; při tom jest smýšlení rozhodně protiklerikálního. A to pálí naše černé ptactvo jak v městě tak také na Hostýně, kde před několika lety rozbili stan svůj jezovité, o kterých též i náš „svatý Jan na náměstí“ vyprávěl svou historku. — Tyto dny došel majitele firmy F. Kraus dopis z Hostýna tohoto obsahu:

Na sv. Hostýně 27. dubna 1908.

Vaše Blahorodí!

V úctě psaný na vědomí dává, že za takových okolností, jaké se vyskytují ve Vašem závodě, nelze nám déle odebírati od Vás zboží. Doslýcháme se, že Váš obchodvedoucí si počíná nejen radikálně, nýbrž i nevěrecky a rouhavě naproti lidem, kteří k Vám do krámu přijdou, jakož i jinde ve společnosti. Posmívat se jejich náboženství, řeči až rouhavé vede na pohoršení věřících a na velkou urážku Pána Boha. Avšak i v novinách bylo již poukázáno minulý týden (v klerikálním „Pozorovateli“) na jeho bezbožecké vyzývavé chování. Co by si lidé u nás pomysleli, jakého pohoršení bychom jim dali, kdyby sv. Hostýn, kněži řádu jesuitského, odebírali zboží u takové firmy. Proto koncem dubna zakončujeme účty s Vaším závodem a obrátíme se na firmu jinou.

Politování hodno jest, že takový člověk požívá Vaší důvěry.

U veškeré úctě znamenám se

oddaný

Ant. Rejzek,
superior Svatohost.

Takových zbraní užívají tito lidé proti lidem poněkud odvislým. Jenže páni zapomínají, že zbraň ona jest dvojsečnou, a že by se mohla lehce obrátit proti ohlupovačům lidu. Pozor na oplatky!

Pak že se nedějí zázraky! Úřední list biskupa v Saint-Dié zvaný „Semaine religieuse de Saint-Dié“ přináší zprávu arcikněze Vuillemiu z Remiremont o krupobití, při němž ledové kroupy nesly na sobě obraz panny Marie! Dle této zprávy stalo se následující: Roku 1907. 20. května byla korunovace sochy panny Marie, zvaná „Notre Dame du Tresor“. Dne 28. května 1908 mělo se konati velké procesí k oslavě této události, bylo však vládou zakázáno. Den před procesím, právě v tuto hodinu, kdy se mělo konat, přihnala se silná bouře s krupobitím. Kroupy byly velikosti vejce a nesly na sobě obraz medaille, která pro slavnost korunovační byla ražena. Zvláštní při tomto krupobití jest, že nebyla způsobena ni nejmenší škoda. Jistí manželé spěchali do zahrady, aby shlédli škodu, ale jaké bylo jejich udivení, když viděli zahradu netknutou a cesty pokryté kroupami. Zvedli jich několik a viděli na nich jasně obraz „Notre Dame du Tresor“ s Jesulátkem. Arcikněz Vuillemiu dal tyto kroupy k prozkoumání universitním professorům. Pierres Duthem, prof. fysiky na fakultě des sciences v Bordeaux a korrespondující člen Institutu de France, praví, že není možno vysvětliti si úkaz ten příčinou mechanickou, nýbrž že jeho původcem jest „intelligentní vůle“. Jaká jest ta intelligentní vůle? ptá se arcikněz. Jest to vůle lidská, vůle ďábla nebo vůle boží? Žádný podvodník nemohl takto připraveně kroupy smíchati s ostatními, neboť nemohl věděti, že krupobití nastane. Ďábel toho také neučinil, neboť nikdo nebude přičítati ďáblovi skutek, kterým by byla oslavována panna Maria. Tedy jest to dílo boží. Báječné tyto kroupy dnes ovšem již neexistují, neboť se roztekly, ale arcikněz pravdu svých slov dotvrditi může svědky, a to 32 muži, 64 ženami a 11 dětmi, kteří kroupy ty viděli a je v rukou svých drželi...“ Musí býti kněžím ve Francii už opravdu moc zle, když uvádějí svoji zázrakovou mašinu do chodu.

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Královéhradecká diecese. Jako doklad poměrů v hradecké diecesi pod správou „vlastence“ biskupa Doubravy stůjž zde výrok kněze, při jisté příležitosti pronesený: „V Hradci se teď málo komu líbí (knězi). Teď má jen pan biskup rozum ze všeho, a jiní musí mlčet!“

Stíhání kněžského modernismu. Dle zprávy z Mnichova kurie papežská zahájila disciplinární řízení proti 11 bavorským kněžím pro modernismus. — Pan farář Konečný má zase jeden doklad, jak se v církvi katolické smí volně myslit!

Případ kněze O. G. Petrova. Rusko nechce zůstat pozadu za svými „mistry západu“ — a proto pospíšilo si s důkazem, že i „pravoslavná“ církev je — podporovatelkou věznic, žalářů. V otázce svého popa Petrova církev pravoslavná ukázala svůj názor na svobodu svědomí, které doposud v Rusku nesmí býti ani vysloveno...

Petrohradská duchovní konsistoř vynesla nad popem Grigoriem Petrovem rozsudek, dle kterého on uzavřen jako vězeň v Čermenecký klášter, zapovězeno mu právo bohoslužby, zakázána mu jakákoliv publicistická práce, a literární svoje plody povinen odevzdat k censuře eparchialní konsistoři.

Tento výnos, potvrzený do poslední tečky „nejsvětějším synodem“ proběhl veřejností, která ani neuvedla sobě na mysl dosah tohoto potrestání. Pouze nejužší kroužky přátel, studentů, dovolily sobě kritiku. Veřejně nemohlo se nijak vystoupiti — svatá je církev!

Tento Grigorij Petrov jest dobrý řečník, dobrý literát. Domníval se, že duma přinese mu možnost pracovati v zanedbaném, tolik set let úhorem ležícím národu ruském. Byl také jejím deputátem.

Vydával brožury, psal do novin, uměl působiti

čtenáři i posluchači přímo na nervy, — mohl mít pro ruský národ veliký význam, hlavně pro širší lid, neboť jeho sutana byla by mu dobrým průvodčím k důvěrčivosti lidu. Podívejme se, jak a kam pomohl tomuto nadanému člověku „svatý synod".

První punkt proti Petrovi byl obžalovací spis tří moskevských vikářů — přesvětějšího Trifona, přesvětějšího Nikona a přesvětějšího Serafina — k moskevskému mitropolitovi Vladimíru, dle kterého pop Petrov a) svým publicistickým vystupováním zaséval v pravoslavné stádo pod příkrovem křesťanského učení — nepokoj a rozháranost v myslích, zjevné protikřesťanské, socialistické názory — b) svůj žurnál nazval rouhavě „Pravdou Boží" a prostřednictvím tohoto duši prostého národa svádėl, probouzel v masách nespokojenost se stávajícím pořádkem i politické kvašení, postupně otravoval národ jedem socialismu a nevěrou v jedině pouze svatou církev pravoslavnou; c) toto otravování národa je tím nebezpečnější, že vychází od duchovního lica —; d) pop Petrov vede propagandu nejen mezi světským národem, ale i ve středu samého duchovenstva.

Jako druhý obvinitel Petrova vystoupil „Všenárodní ruský sojuz", který ve svém dokladě žaluje na to, že národ začíná Petrovu „Pravdu Boží" kupovat, číst a rozšiřovat, čímž tento hříšný časopis podrývá půdu samodržaví a církvi a prosí, aby Petrov byl okamžitě odstraněn jak z místa duchovního tak i z dumy.

Další byl předseda „Národního sojuza v Jekaterinoburku", který ukazoval synodu na to, že nehodí se, aby v Rusku byla vydávána „Pravda Boží", která ani pravdou není, neboť podrývá prý moc církve i vlády.

Konečně na soud Petrova mělo vliv písmo, řízené na metropolitu Vladimíra, anonymní, v kterém pisatel nazývá „Boží Pravdu" klepárnou na vládu a boží sluhy, mimo to upozorňuje, že Petrov převráceně se modlí a sice „Otče náš — Buď vůle Tvá na nebi — jako n a š e n a z e m i".

Jak vidno, první případ v Rusku ukázal ihned, jak pravoslavná církev dává úplnou volnost svobodě svědomí, pravdě a že stojí na stejné výši s církví katolickou.

Ruským pravoslavným kněžím křesťanství též není náboženstvím ducha, ale bezživotná, mrtvá litera. Oni křesťanství dávají karakter politický a vládní a hledí, aby služebníci církve byly zároveň agenty tajné policie.

Jestliže blíže přihlížíme k dotyčným dokumentům obžaloby Petrova, najdeme, že ony jsou čistě denunciací člověka, který našel, že není mu možno více býti prostým nástrojem v ohlupování prostého lidu. A tím způsobem jezuitským odstraněn člověk, který mohl vykonati mnoho, neboť měl přístup k duši prostého ruského mužíka — neboť ruský člověk věří popu.

Komise censury nad spisy Petrova vytýká tomuto hlavně, že málo zmiňuje se o dogmatech církve pravoslavné, že jich nepřiznává.

Ona ovšem má pravdu. Petrov nejen nepřiznává dogmat, ale on veřejně hledí mravouku evangelií převésti na stupeň prosté humanistické morálky. A otázka poměru humanitní morálky k učení Krista je dosti složna a veliká, no, on opět měl na zřeteli, že píše pro lid dostatečně nepřihotovený na „císařský řez".

Myslím, že bychom my s nemnohým nesouhlasili, co Petrov napsal, ale nutno bráti zřetel na dobu, kdy psal, a na prostředí, kterému psal. Socialismus propagoval na př. takto: „Země — je boží, její vladělec jeden pouze Bůh — tedy ona přináleží všem, kdo chce ji řádně opracovati a kdo chce dáti svůj trud pro užitek ostatních."

A tak i v otázce anarchismu. Svůj cíl a svůj program Petrov sám objasnil ve svém obhajování i pravil: „Miliony ruského národa v hlubině své duše vždy hledali především pravdy, snili o životě, a nyní kdy vidí, že bude možno jemu ustrojit budoucnost a svůj život, nutno nám ukázat jemu, že nesmí stavět svůj život pouze na síle a panství člověka, ale na základě životní pravdy (kterou nyní třebas nutno nazvati — pravdou boží). Já chtěl sloužit pouze ve prospěch národa, já chtěl vzbudit v čtoucích a poslouchajících mne nejen potřebu své vlastní životní pravdy, ale i potřebu žít pro druhé pravdou."

Na konec pak otevřeně prohlásil: „Jestliže dosud bylo ve mně nemnoho církevní krve, nyní po ukončení mého soudu nezůstalo ni kapky — a ani moje klášterní vězení ji ve mně znova nenapumpuje." Vidno, že i pravoslavná církev a její úprava záleží pouze na denunciačních doneseních. Jak dále bude, uvidíme. Nutno hledět v před a ne na zad; tam v předu svoboda!

Proti vystouplým pravoslavným knežím. Četné případy zříkání se kněžství, a to jak v církvi katolické tak i pravoslavné, vedly hierarchii pravoslavnou k tomuto brutálnímu opatření: Dne 14. května podle ruského kalendáře v gusodarstvené dumě byl předložen z á k o n o p r a v o s l a v n é c í r k v i, ve kterém kromě jiných fenomenálních paragrafů nalézají se tyto: „Kněžím dobrovolně vystouplým ze svazku kněžstva zapovídá se vstoupiti do jakékoli občanské služby do uplynutí 10 let, diakonům na dobu 6 let; kněžím vyobcovaným z trestu na dobu 20 let a diakonům na 12 let." „Kdo by pak se prohřešil proti svátosti sv. přijímání, vyloučen na vždy možnosti obdržeti jakoukoli službu veřejně občanskou" . . .

Misie v Japonsku. Anglická „Church Missionary Society" vydržuje v Japonsku 264 „pionýrů"; výdaje na ně činí ročně 22.505 lib. šterlingů, t. j. 562.625 franků. Roku 1905. pokřtili tito drazí pionýři 496 dospělých, což činí 1125 fr. na jednoho křtěnce. Ale jest to aspoň stálý výsledek? Nikterak. Roku 1904. bylo křesťanů, patřících k církvi těchto misionářů, 6446; přidáme-li k nim oněch nových 496, mělo by jich r. 1905. býti 6942; ale úřední zpráva počítá jich 6439. To proto, praví „La Libre Pensée", že Japonci nejsou nikterak náboženští; četní jednotlivci jsou členy třeba tří různých církví; pokřtíti dají se jen ti nejchudší a nejhorší, a i ti vracejí se velmi často k svému prvotnímu ‚náboženství‘."

Chybná adresa. V jednom evangelickém časopise naříkají „lavice", že nadarmo stojí v kostele prázdné a vybízejí ovečky věřící, aby každé neděle hodně se do nich vecpaly, nic jich nešetříce. Milé lavice, vy jste se obrátily na špatnou adresu. My ovečky nejsme viny. Zeptejte se na faře, proč jste prázdné, vědí to líp než vy. Ale kdyby vám toho nechtěli povědět, povím to tedy já. I v tom vašem utrpení jste ještě šťastné, že vás bozi nenadali sluchem a zrakem. Vy nemusíte poslouchati ty banální řeči leckterého sluhy božího, ty těžce porozené produkty „celotýdenního bádání a hloubání". Ale my posluchači máme nejen sluch, ale i rozum, a ten se směje tomu nucenému rozhorlení, když velikolepě potírá vědu a všechno volné vzlétnutí volného lidského ducha. Vy neslyšíte, jak ten volný lidský duch vecpává se do svěrací kazajky křesťanské pokory; každá obrana i útok proti násilí, ať se toto jmenuje militarism nebo vrchnost, sražena bývá protivnou frází: každá duše vrchnostem poddána buď. Milé lavice, není nesmyslu, který by nad vámi nebyl hlásán, jen když má oporu v Písmě (třeba to byly Mojžíšovy knihy nebo jiné). Toho všeho vy neslyšíte. Ale vy šťastné, vy ani nevidíte! Kdybyste viděly, spatřily byste choditi mimo sebe tichošlápky s očima vzhůru obrácenýma a na rtech sladké vábivé slovo

„bratře, sestro“ mající. To jsou bývalí farizeové a zákoníci, teď se jim říká presbyteři. Ti mají na starosti hlavně měšec sboru, hlídají, oceňují a odměňují práci a horlivost pastýřů. Také bdějí nad poslušností oveček, dávajíce jim dobré či špatné známky z mravů (dovolují či nedovolují k večeři páně). Někdy nějaká hloupá důvěřivá ovečka (prosím vás, kde nejsou takové?) bere jejich „bratrství“ do slova a podá takovému bratru farizeovi ruku i třeba přisedne důvěřivě k němu. Toho nemůžete viděti, lavice, jak se ten bratr odtahuje od toho důvěřivého, toho jste neviděly, jak chladně mu hebounkou ruku podával!? Ale třikrát běda ovečce dobračce, kdyby na ulici nebo v nóbl společnosti bratrsky se hlásil k tomu, který jménem bratrství vybízel ovečky, aby si nechaly stříhati svou vlnu v zájmu stáda celého! Ne, milé lavice, dokud takový bratrský duch nad vámi se bude vznášet, nechtějte, abychom vás obtěžovaly. Ostatně (teď bych vám rád něco pošeptal) nemluví to vlastně z vás On, jehož hlas mocně rozléhá se prázdným kostelem? Nevyslovujete vlastně vroucí jeho přání? Jestli ano, pak Mu řekněte, aby se na své řeči připravoval a mluvil rozumně jako člověk k lidem — lidsky. Kvilte si „v dokonalé úctě, smutku a studu“ nad těmi, kteří nás od vás vyhánějí svou přetvářkou a svým lžibratrstvím, kteří urážejí svými výklady všechen rozum člověka. — Adieu, milé lavice! Ovečka-posluchač.

DROBNÉ FAKTY A POZNATKY.

K historii znamení kříže. Básník Harancour, konservator v museu Clunyském, umístil v jediné specielní vitrině všechny kříže, dosud roztroušené po všech místnostech. — A tak máme před sebou historii kříže od VI. do XVIII. stol. Zprvu kříž byzantinský, bez Krista, přísné čistoty. Pak kříž výprav křížových, na němž jest Kristus jednoduše nakreslen, bez reliefu. V XI. stol. jest kříž cudný; dlouhý šat s rukávy kryje tělo ukřižovaného. Pak jest oděv nahražen přepasem, jehož rozměry stále se zmenšují. Konečně nastává nepěkná hubenost zraněného těla, s křiklavým zakrvácením, deklamatorními ranami, v úplné téměř nahotě. Upadající víra potřebuje smyslných nadsázek, krvavé podívané. *„La Raison.“*

Dvojití kejklíři. P. Rambaud uveřejnil monografii o historii lékárnictví v provincii Poitu. Ukazuje, jak kněží ještě v XVIII. století připojovali ke kejklířství církevnímu kejklířství lékárnické. Měli své lékárny v každé obci, léčili zvířata stejně jako lidi, ženy stejně jako muže a prodávali dobře své drogy a pomády. Proti svým konkurentům užívali exkomunikace. Poněvadž však lékárníci katoličtí zjednali si důkazy o své pravověrnosti, zabavili kněží po odvolání ediktu Nantesského majetek lékařům hugenotským, kteří v provincii Poitu nebyli právě z nejchudších. *„La Raison.“*

Německý počátek Prohlášení práv Člověka. Výtečný profesor na univ. heidelbergské praví ve své nové knize, že Francouzové nepochopili Prohlášení práv Člověka, ono prý nepochází z filosofie osmnáctého stol. a ze Smlouvy společenské, naopak, ono jest prý v úplném rozporu s theoriemi Rousseauovými. Přišlo prý k nám s americkými Bills of Rights, které prý se zase zrodily z ducha náboženské svobody, přivedené reformací, jež jest dílem Lutherovým a Kalvinovým. Luther jest prý tedy skutečným původcem Prohlášení práv.

Zbývá však nutná otázka: Jak že přinesla reformace Kalvinova, tak hrozně násilnická, do Ameriky svobodu?

Ale vždyť jest to pouhá legenda, ta domnělá náboženská svoboda v Americe. Protestantští přistěhovalci v Novém Anglicku neměli nic pilnějšího, jakmile si jen trochu oddechli, než dělati krvelačné zákony proti katolíkům, kvakerům a všem ostatním sektám, které nepatřily k jejich církvi nejcírkvovatější. A svoboda politická byla přikázána podmínkami hospodářskými, nezbytností, obydliti pracovníky ty ohromné pustiny americké, a nijak nebyla suggerována Reformací. *„La Raison.“*

KALEIDOSKOP.

Chudí a církev. V pařížském denníku „L'Action“ podává pseudonym „Červená maska“ pěkný doklad, že pověstná důslednost mnohých lidí, zvoucích sebe svobodomyslnými a pokrokovými a chodících při tom se svými ženami a dětmi do kostelů, na poutě, církevní slavnosti a j., není ani ve Francii něčím neobyčejným. Překládám doslovně: „Ve městě Villeneuve-St. Georges, v neděli, zatím, co stávkující dělníci pobíhali po ulicích, zpívajíce energickou Internacionálu, přijímaly jejich hubené maličké dcerky, bíle oblečené, svátost biřmování od biskupa Versaillesského. Pán ten tepal lehkými políčky jejich vyzáblé tvářičky, mazal křižmem jejich čela, bídou již vrásčitá, a pak je žehnal náležitě. Byly tam jejich maminky, bolestiplné družky stávkujících proletářů, a plakaly radostí do svých chudičkých zástěr. „Dojemná podívaná!“ prohlašuje jeden ze zpátečnických denníků. K ďasu! Dva dni před tím doprovázelo celé procesí kněží a dětí zpěváků rakev ubohé Giobeliny, která klesla koulí četníka. Na pokraji hrobu byly pronášeny modlitby, zpěvy a groteskní obřady, divně působící na cit přítomných. Ať žije sociála! Kdyby drsní lamači Draveilští nebyli ve stávce, buďte přesvědčeni, že mnozí z nich, čerstvě umyti a svátečně vystrojeni, byli by doprovodili do kostela své malé biřmovance. Ale všichni se spokojiti museli tím, že tam poslali svou „občanku“. A co! Však si to vynahradí na přesrok! Žel, že toto paradoxní smýšlení není nikterak výjimečným v třídě dělnické. Mnohokráte jsem konstatoval, jak proletariát tradičně lne stále ke kutně, které se posmívá a pro kterou na dně svého svědomí má jen opovržení a záští. I v samotné Paříži dni prvního přijímání jsou dny svátečními pro rodiny proletářské, a předseda socialistického komitétu béře na sebe svůj svrchník a jde se podívat, jak jeho rodina se „potvoří“. — Hubačí, ale jde. A klerikalism, který se spokojuje s takovým automatismem, zaznamenává zářivě o jedno vítězství více. Či jest to vina, ne-li těch, kteří se nestarají o filosofickou výchovu proletariátu? Vždy jsem zapřísahal socialisty, aby osvobodili lidovou myšlenku a vždy jsem narazil na nejsmutnější lhostejnost. Vše, co není propagandou volební, jest považováno za zbytečné. Ať si tančí dělník se svými řetězy, co na tom, jen když tančí. Radikálové (politická strana ve Francii), ti ať se zabývají Volnou Myšlenkou! Voliči, ti se nevychovávají, ti se sbírají jako hlemýždi! Jest pravda, že jich neseberou příliš mnoho. Lze se tomu diviti?“ — Aby nebylo nedorozumění, dokládáme opětně, že citujeme to hlas pařížského denníku o francouzských poměrech! *F. M.*

„Svaz ruských lidí“ proti oslavě Tolstého. Město Moskva odhlasovalo oslavení 80letých narozenin Lva Tolstého tím, že dalo příkaz, aby na školách byl dětem vysvětlen tento den a význam spisů Tolstého. Nyní „Sojuz ruských lidí“ rozesílá po bytech letáky, kde protestuje proti těmto oslavám. V tomto „ohražení“ mluví se o tom, jak těžko oddělit spisovatele umělce od myslitele a učitele, a jak nemyslitelno jest toto oddělení u Tolstého. Dále že on svoji slávu nemá jako umělec — ale jako myslitel religiosní — náboženský, zakladatel zvláštní sekty tolstovské, od kteréžto pověry mnoho ruských trpí. Jelikož obec není nijaká akademická společnost, měla se říditi při ocenění spisovatele jeho všeobecným značením, a tak, jak učení Tolstého

zakládá se na nepřiznávání gusodarstvených a vládních zařízení, obec svojím vyzváním přiznala možným oslavovat nepřítele a vraha oněch osnov, na kterých spočívá ruská vláda a carstvo. Hlavně nedovoleným jest účast škol v tomto oslavování. Tolstoj jako nepřítel církve, člověk pravoslavnou církev zlehčující, stal se vyvrhelem církve. A proto i obec Moskvy uráží svým usnesením city pravého ruského člověka . . .

„Obrácení“ Carducciho. Pařížský orgán Volné Myšlenky „La Raison“ píše: Konverse Carducciho... Jako Talleyrand, jako Littré, jako Claude Bernard!... klerikální tisk tvrdí, že prý velký básník Carducci se obrátil ve svých posledních dnech. Stále tatáž lživá legenda, neboť přátelé básníka uveřejnili několik důvěrných jeho listů, napsaných téměř na prahu smrti. Jest pravda, že Carducci prohlašuje lítost nad určitými nehoráznostmi, které byly mu inspirovány jeho odporem před kněžími, ale ihned připojuje: „Tím nechci říci, že odvolávám to, co jsem psal. Nepřipouštím božství Kristovo, ale skláním se před velkým mučenníkem lidstva.“

Misionáři a opium. Anglikánští misionáři tvrdí ve své zprávě za rok 1906., že jejich boj proti opiu značně zmenšil požívání tohoto jedu. „Přece však dovoz cizozemského opia v prvních měsících r. 1906. jest větší, než ve stejném období roku předešlého.“ Toto „přece však“ jest výtečné. Dík těmto dobrým misionářům menší se požívání opia; „přece však“ dovoz jeho stoupá. Co bychom si počali bez „dobrodějného“ působení anglikánských misionářů?

Peklo ve slunci. Peklo bylo umístěno ve středu země; ale vědecké moderní poznatky učinily představu tuto již příliš směšnou; jest tedy theologům hledati pro peklo místo jiné. Ctihodný anglický pastor určuje mu v časopise Truth Seeker (česky: Hledatel Pravdy!) zvláštní místo: „peklo jest ve slunci“. Pan pastor prohlašuje, že po osmiletém přemýšlení, prozkoumav celý vesmír, nabyl pevného přesvědčení, že peklo nemůže býti nikde jinde, než ve slunci. Děkujeme tedy za své denní světlo zatracencům. Až naše slunce vyhasne, nastane ovšem celé té chásce stěhování do slunce jiného. Na štěstí pro theology, že těch sluncí jest tolik.

Protiklerikální demonstrace v Prostějově. Dne 28. června uspořádali klerikálové v Prostějově pod firmou „jubilejního“ průvodu svoji „manifestaci“ s hlavním účastenstvím místního faráře-denuncianta Karla Dostála. Průvod ten zavdal však podnět k velikým demonstracím protiklerikálním, které se vedle pokrokové inteligence súčastnilo hlavně dělnictvo národně-sociální i sociálně-demokratické. Brněnská „Snaha“ popisuje průvod i demonstraci, která způsobila v celém městě i okolí veliké vzrušení, takto: „Průvod zahájilo asi 30 četníků, pak následovaly Hanačky a po nich žebřinové vozy. Po stranách průvodu postupovalo četnictvo a policie. Pak přijížděli kněží v kočárech a konečně náš Bumbrlíček. Jakmile jej massy dělnictva spatřily, zaburácelo to vzduchem, jako rozpoutaný orkán: fuj, hanba, denunciant a jiné nepříjemné titulatury zaléhaly panu Dostálovi v uši. Teď nastal nepopsatelný hukot; pískání, mečení, volání hanby, slávy, smích a brekot, vše se mísilo v jednu chumelici výsměchu. P. Dostál Lutinov úplně zsinalý, celý se tetele s pentlí modrou na levém rameni, třásl se na celém těle; mžouraje malinkýma očima, nepokojně zíral z místa na místo, usmívaje se strachem zkřivenými rtíky, nadzvedl cylindr a jako mučedník za víru a náboženství za kocovinu děkoval. Rozčilení všeobecné dostoupilo vrcholu, vše se tlačilo a zeď tato živá hnula se ku předu, chtíc průvod provázet. Nyní nastoupili dragouni a zabránili dělnictvu další postup. Zaburácelo to nevolí, rozhořčením a smíchem. Píseň práce a internacionála nesly se vzduchem a celé náměstí bylo obratem ruky opanováno dělnictvem, které doprovázelo unikající průvod smíchem, pískotem — a zpěvem“ . . . Takový byl slavnostní průvod klerikální na druhdy tak klerikální Hané! „Snaha“ sděluje, že jej chránilo úhrnem **120 četníků a přes 200 dragounů.** Není to dávno, co ministerský předseda baron Beck prohlásil v panské sněmovně, že „vznešená dogmata katolické církve nepotřebují policejního kordonu“... A ejhle!

Podařený insert klerikálního listu. Brněnský klerikální „Hlas“ přinesl těchto dnů tento insert:

Hledá se
ku 1. září pro **klášter ženský v Praze** spolehlivý, **nábožný**
pacholek,
obou řečí zemských mocný, jenž by též byl ochoten **přisluhovati při mši sv.** — Musí umět dobře zacházeti s **koňmi i kravami.** — Nabídky s vysvědčením farního úřadu pod značkou „St. G. 116“ do administrace „Hlasu“.

Hladovost jilemnického děkana Betlacha. Bylo to o pohřbu pí. Kasperové, kdy děkan tento ukázal opak jednání sluhy Kristova. Při obvyklých ceremoniích u rakve byly rozdávány svíce. Když majitel pohřebního ústavu p. Vaněk podával svíci děkanovi, kterážto byla větší, nežli obdrželi ostatní, přes to se tento před celým shromážděním smutečních hostí na něho osopil, že stejnou svíci s policajtem neponese; a svíci nepřijmul. A nyní 26. června o pohřbu p. Hampla stal se podobný případ s děkanem podruhé. Když dostával svíci, která byla ze všech největší, hraje si na uraženého, se zeptal: „Co pak jsem nějaký pivovarský?“, čímž narážel na to, že není se svící spokojen. Mezi hádkou, která na to povstala, bylo posláno pro 2kilový paškál a podán neomalenému děkanovi, který jej jaksi s radostí přijal. Jest to velmi pěkný obrázek obchodního jednání kněží. Pan děkan by jistě nejraději chtěl, by z ročního paušálu K 560·— na kostelní osvětlení nemusil dát ani haléře. Známo jest, že roční vydání na svíce činí 70 až 80 K. Mezi občanstvem jilemnickým jest značné roztrpčení pro toto neslušné chování děkana na pohřbech.

Statistika prosebného procesí na křížové dny. Všemoudrý p. censor zabavil nám svého času i nadpis příbuzného článku, nuže, zde dodáváme ještě několik slov: Je známo, že na tento druh procesí sejde se někdy 6—12 lidí — vyjma školní mládež a učitele. A na těchto šest účastníků přijde: 1 kněz, 1 kostelník, 1 předříkávač, 1 nosič korouhve, 1 nosič kříže; kromě toho užije se ještě 1 mše, 4krát litanií, 4krát kropení vodou, 4krát požehnání, 1 praporku, 1 kropáček a 1 nádoby s vodou, 4 oltářů s množstvím obrazů, svíček, větví, asi 3 prostěradel a 3 ubrousků na polní oltáře, za 40 h hřebíků, 3 hodin na stavění těch oltářů; kromě toho kněz je oblečen asi do 6 ritualních rouch atd. Tedy na takových 6 procesníků připadá: 5 náboženských funkcionářů, 13 hlavních úkonů (počítáno v celku a to na př.: mše!), 19 věcí nevyhnutelných mimo svíčky, obrazy, prkna, hřebíky, větve, vásy atd. atd. Kdybychom pokračovali k bližšímu rozboru, přišli bychom na velmi dojemná čísla této parády.

S. P.

❧ ❧ ❧

PRÁVNÍ RÁDCE

Oznámení o vystoupení z církve.

Kolku prosto, dle vynesení min. fin. čís. 37.375 z r. 1868. (Zákonník zemský z r. 1869. čís. 69 zem. zákona.)

Rubrum:

Jméno a příjmení: ....

oznamuje své vystoupení z církve.

Slavnému

c. k. okresnímu hejtmanství

(magistrátu)

v..................

V základě článku 4. a 6. zákona z 25. května 1868, č. 49 ř. zák., oznamuji, že vystupuji z církve

....

a že zůstávám bez vyznání náboženského.

Žádám, aby oznámení toto dle ministerského nařízení ze dne 18. ledna 1869, č. 13 ř. z., bylo vzato k úřední vědomosti a mně o tom zasláno písemné potvrzení na dole uvedenou adresu.

Za tím účelem uvádím všechna potřebná data:

1. Den, měsíc a rok mého narození: ....

.... 18 ....

2. Rodiště: obec ....
fara ....
okres ....

3. Jména mých rodičů: ....

....

4. Stav rodinný: svobodný(á) — ženatý (vdaná) — vdovec (vdova).

V této změně náboženského vyznání následují mne i moje dítky mladší sedmi let, a sice: (jméno, místo i den narození dítek téhož pohlaví):

....

V .... dne .... 19 ....

Čitelný podpis: ....

Zaměstknání: ....

Bydliště: ....

ulice: .... č. domu ....

Poučení:

1. Oznámení toto adresujte na ono okresní hejtmanství, v jehož obvodu bydlíte (v Praze, v Liberci, Brně, ve Vídni magistrátu). Rozhoduje vždy bydliště neb pobyt, nikoli rodiště neb obec domovská.

2. Příloh netřeba přikládati docela žádných. Jestliže náhodou máte u sebe list rodný, přiložte jej proto, aby jednak zamezeny byly pochybnosti o věku 14 let, jednak aby Vaše vystoupení bylo na něm úředně stvrzeno.

3. Platnost vystoupení počítá se již od onoho okamžiku, kdy podepsané oznámení k příslušnému úřadu dojde.

4. Nehodící se slova přeškrtněte a vhodnými nahraďte.

5. Každá osoba starší než 14 roků musí podati oznámení samostatné. — Jenom dítky téhož pohlaví s vystupujícím a mladší sedmi let možno připsati.

6. V cizině nutno vystoupení oznámiti cizozemskému politickému úřadu jako pod 1. — Tuzemské úřady ani rakousko-uherské konsuláty oznámení nevyřizují.

7. Kdo chce pouze přestoupiti do jiné církve, může tohoto blanketu dobře použiti. Vstup do nově zvolené církve musí vstupující ohlásiti dotyčnému duchovnímu osobně a předložiti úřední potvrzení o vystoupení z církve dosavadní.

Civilní sňatek snoubenců katolických jest v Rakousku přípustným na místě sňatku církevního a má stejnou platnost. Kdo by se o věc zvlášť zajímal, nechť zašle dopisem 40 h poštovní známku administraci „Havlíčka“ s poznámkou: „Civilní sňatek katolíků“, načež obdrží poštou obálku se sbírkou poučných formulářů, z nichž č. 3. a č. 5. týkají se civilních sňatků. Podrobná právní porada je přiložena. *V. B.*

*

Řád sazeb štolových má býti vyvěšen na dveřích kostelních. V oněch obcích, kde farář z přílišné ziskuchtivosti žádá přemrštěné poplatky za úkony církevní, mohou občané snadno zjednati nápravu, když pomocí úřadů přinutí faráře, aby platné sazby štolové vyvěsil na dveřích chrámových, k čemuž je týž dle patentu štolového a dodatků k němu povinen. Okresní hejtmanství musí z povinnosti úřední samo zakročiti, když upozorníte přípisem je asi následujícího obsahu:

V záležitosti veřejného zájmu kolku prosto!

Slavnému

c. k. okresnímu hejtmanství

v..................

Dovoluji si upozorniti, že farní úřad v ....

....

dosud nevyvěsil na dveřích farního chrámu řád sazeb štolových, k čemuž povinen jest dle dosud platného dvorního dekretu ze dne 16. března 1788 a dále dle gubernialních nařízení ze dne 16. března 1789, čís. 9401, a ze dne 12. května 1794, čís. 5996.

Následkem toho nemá občanstvo příležitosti, aby o zákonné výši poplatků štolových se přesvědčilo a jest vydáno častému překročování sazeb. Aby nebylo nutno v každém případě zakročovati dle § 26. zákona ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z., odporučovalo by se, aby okresní hejtmanství pomocí § 60. téhož zákona vyvěšením sazeb nápravu zjednalo.

V .... dne .... 190 ....

Podpis: ....

Podání takové způsobí ovšem farnímu i politickému úřadu značné rozpaky; podavatel sám nebude míti žádných nepříjemností ani pochůzek, leda že pan farář se bude na něho zlobiti. Kdo by se zajímal o bližší podrobnosti, nalezne je v brožuře „Výklad sazeb štolových“ (10 h) na str. 27.

Dodáváme jen, že ve zmíněném § 60. zákona ze dne 7. května 1874 je stanoveno, že církevní úřady musejí nařízením úřadů politických vyhověti, jinak že by pokutami byly donuceny. *V. Beránek.*

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

ROČNÍK IV. SEŠIT 5.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. ZÁŘÍ 1908

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

KAREL PELANT:

K psychologii kněze.

Sociologický a psychologický příspěvek k současné době.

I.

Mění se doba, mění se i názory; a tak i starý dosavadní názor na kněze musí býti podroben revisi. Anekdoty, většinou týkající se okruhu celibátního, výsměch knězi a snížení ho na absolutního hlupáka dnes ustupuje nazírání vážnějšímu, pravdivějšímu, za to však tím více rozum přesvědčujícímu o stavu kněžském a jeho významu ve společnosti.

Více méně vtipným vyprávěním o tom, jak se farář s kaplanem setkali v noci u kuchařky neb jak pan pastor se namazal tak, až se mu slovo boží pletlo, polehtá sice na krátko bránice spolustolovníků, ale pro jejich mysl, pro skutečné pochopení stavu kněžského a duše jedince v něm nevykoná pranic. Ti, kdož takovým způsobem bojují, neumějí se utkati s knězem v zápasu myšlenkovém, neboť zbraně jejich jsou slabé; to, co se theoreticky povídá o knězích, nelze v praxi tvrditi pak jednotlivému knězi do očí. Udatný svobodomyslník, jenž dovyprávěl právě silně pepřenou historku o jeptišce a františkánovi, nebude, poněvadž nemůže, opakovati ji ještě jednou, zasedne-li na blízku třeba jen zelený kaplan. Svádí se to pak na společenskou slušnost, vskutku je to poznání ubohých a nedostatečných zbraní; když slušnost, tedy i za nepřítomnosti protivníka, neboť jinak jest to jedině pomluva.

Dlužno tedy na kněze zírati mnohem hlouběji, ale tudíž také ostřeji. Rozebeřme si život kněze — a jsme vůči němu mnohem lépe obrněni a co více: jsme v názoru svém mnohem lidštějšími a pravdivějšími než při pouhém povrchním nazírání na příliš křiklavé stránky jeho života. —

Jak se přichází na dráhu kněžskou? Zbožná venkovská maminka, pevně věřící, že po sklonku pouti v tomto slzavém údolí octne se v nebi, vidí v knězi, prostředníku to mezi zemí a rájem, nejvyšší osobnost. Jest to v osadě největší pán, často s největším vzděláním mezi sousedy, má zabezpečené dobré bydlo, úcta se hrne ze všech stran, ovládá pomocí zpovědi celou vesnici: Bože, vzdychá pečlivá matička: kdyby zde náš syn stal se takovým pánem! Jaká radost jej vidět u oltáře sloužit primici, jaká pýcha vidět, jak celá ves běží mu políbit ruku! A k těmto úvahám přistupuje často i další: nějaký hřích v minulosti, jenž tísní srdce, by touto obětí, věnováním syna na kněze, mohl být smyt; nějaká ta tajná láska v manželství, nějaká nekalejší finanční záležitost, nějaké to křivé svědectví hryže mysl a východiště se nalézá jedině ve velikém smíření s bohem, zasvěcením dítěte — často plodem jiného muže nežli manžela — jeho službě. Kde jest takový prostředník, tam bude dosáhnuto odpuštění; vina minulosti bude odstraněna přivedením nového služebníka tomu, jenž odpouští, a jemuž kající hříšník jest milejší než devadesát devět spravedlivých.

Ale i když není takové, u našeho lidu velmi časté tragedie, hledění na kněze jako na pána, jako na nejvyšší metu životní, kterou dostihnouti může smrtelník, nutí rodiče venkovské k těmto úvahám: celý jejich život byl mozolením a trapným bojem o život, nechť naše dítě má se lépe! A což když synek bystře se učí, a pan farář se zmíní sám: dejte ho studovat, pomohu vám sám při výchově, mám známosti, které se o to postarají! Zda neskropí taková dobrá matička a poctivý tatík, chtějící jen dobro svého dítěte, zlíbanou ruku farářovu slzami, zda nevidí v něm

přímo anděla a dobrodince rodiny, jemuž není rovna?

A tak jest stanoveno: synek půjde na páterství. A dítě, které neví ještě ničeho o světě, které nemá vůli, aby se rozhodlo pro životní dráhu, jest určeno býti knězem. A cesta, kterou třeba pak i uprostřed blahobytu proklíná, jest započata.

Prostou tuto nezkaženou bylinku venkovskou zavezou do města a zasadí ji do půdy uměle již připravené, s určením, aby rostla na křivo. Po většině je v městě ubytována v kněžských neb pod kněžským vlivem stojících konviktech, ústavech, které možno nazvat dobře předsemináři. Mladý studentík chodí sice do světského gymnasia, kde vliv kleru rovněž se silně uplatňuje, ale při návratu čekají jej zdi poloklášterní. Ráno, v poledne, večer, za každé jen příležitosti modlení, obřady, kázání; celá jeho mysl, jeho rozvíjející se mozek jest preparován k budoucímu stavu; stále do něho hučí to se všech stran: ty budeš knězem, ty jsi již nyní něco vyššího, modli se, považuj církev a kněze za vrchol dokonalosti! Výchova světská, vědecká dotlouká se touto methodou, mysl děcka, jež by hledala pravdu, jest zanešena bahnem pověr, předsudků, klamů, nesprávností.

A pak přijde doba alumnátu, doba výchovy v semináři. Jinde student, jsa ve věku, kde jinošství přechází v mužnost, vidí svět, poznává lidi a jich osudy, mísí se ve společnost, jejímž členem má být. Zde však mladý tento člověk, plný síly, mládí a rozpuku všech duševních sil jest uzavřen do vězení, ze kterého vychází se oficielně v řadách a párech; jeho svoboda vůle jest soustavně ničena, jeho mysl smačkována na okruhy představ jen a jedině církevních. Ubíjení jeho rozumu koná své zhoubné dílo v učení theologie.

Theologie jest soustava nepravd — lží se stává tehdy, kdy člověk hlásající ji přesvědčen jest o její nesprávnosti, ale přes to tak činí — to jest metafysických, nereálných dohadův a pomyslů, budovaných na předpokladech; důkazy její jsou jen dialektické, slovní, spočívající jen na možnosti gramatického a často i jen filologického kroucení řeči (známé homousion a homoiusion, jež stálo křesťanství tolik krve!), většina tvrzení zakládá se na neurčitostech a nedokázanostech, které se béřou za prokázané pravdy a již nelogicky, pouhými slovními hříčkami a používáním dvojsmyslových neb jádra postrádajících výrazů se budují další „důkazy“ a „pravdy“.

Tuto schopnost ku zneužívání řeči, k pomíchání a zašmodrchání pojmů a myšlenkových pochodů dovršili jesuité svými spisy, kde často jen nejbystřejší hlava filosofická dovede rozeznati pravdu ode lži v záplavě zkroucenin, přehození logických soudův, uhnutí s pravé cesty a podstrkávání sofistik; a právě jesuité, jichž způsob myšlení, psaní a jednání jest právě znám pod jménem „jesuitství“, jsou dnes učiteli církve. V alumnátech učí se dle spisů Alfonse z Liguori mravouce, řada spisovatelů jesuitů jest použita pro pastorálku (učení úřadu kněžskému), pro apologetiku (obranu církve), pro sociologii (znalost společnosti). Kdo chce seznati úžasnou rafinovanost ve změtení řeči, naházení kudrlinek a podružností, z kterých zase se tvoří rozsáhlé a neurčité, skoro možno říci rosolovité a houbovité pojmy a tvrzení, jež na konec utýranému a takové myšlenkové práci nezvyklému mozku se zdají pravdami, nechť čte některou moderní theologickou práci, ať katolickou či protestantskou o trojici, božství Ježíšově atd.; starý duch církevní, jaký vanul za dob sporu mezi realisty a nominalisty neb za dob bojů proti jansenistům, čiší z těchto řádek, jež moderní, jasně myslící člověk nemůže již čísti.

A takováto duševní strava dostává se mladému knězi po čtyři roky. Jeho přesná myslivá činnost musí tím být ochromena, utlučena; jeho mozek, jenž za onu dobu prodělával dobu vývoje fysiologického, jest navyknut, takřka napuštěn tímto theologickým, to jest jesuitským způsobem myšlení. Co jiný student a později praktik technik, lékař, přírodozpytec atd. musí dbát na správnost a přesnost vyjádření, na exaktní výraz, neboť každá neurčitost neb nelogičnost by se vymstila na stroji, preparátu, na nemocném neb v kritice jeho díla, co každý jiný člověk na svou práci neb tvrzení musí brát nože kriticismu, skepse, zkoušení a úvahy, theolog takových věcí nezná. Nepřesná tvrzení, dohady a doslechy béře za fakta, z nich odvozuje zkroucenou a nesprávnou cestou myšlení nové důkazy a resultáty; polemika s knězem o filosofických a vědeckých věcech jest nemožná pro tuto jeho základní vadu myšlení. Tam, kde byste se třeba i shodli, tam myšlenkově uskočí, zavede debatu jinam, v zásadní věci upouští a chytá se maličkostí a podružností, o kterých chce se příti a je jako pravdu dokázati. Uznáte-li že v těchto věcech má pravdu, odvozuje křivolace a úskočně z toho, že i ony velké věci jsou pravdivy z jeho stanoviska, natvrdí ještě hromadu malicherností, které prohlásí za hlavní a nejdůležitější, vše zmotá, zašmodrchá, zcuchá, smísí a roztrhá na podrobnosti, tak že na konec i logik, opatřený veškerou zásobou vědomostí a fakt, nemůže nijak uchopit správnou nit debaty neb polemiky, nemá pevného bodu, ze kterého by šlo bojovat. Dá-li si tuto práci, musí vše vysvětlovat podrobně, musí nitku po nitce z koudele této kasuistiky (katolické morální advokátství) a talmudistiky (židovské theologické advokátství) vytahovat a rozebírat, takže na konec stává se nudným a sám vypadá, jako by pracoval jen slovy a abstraktními důkazy. A svede-li i to, kněžská mysl dokáže, že to či ono zapomněl, tahá se s ním zase o malicher-

nosti jeho důkazů, navalí nové hromady svého jesuitského myšlení, nesprávného a kašovitého, které nelze nijak zformovat, a které ponechávají knězi sta branek k vyklouznutí, až konečně polemik unaven nechá zápasu a jest pak prohlášen za poraženého. Z hádek s knězem nikdy ničeho se nevyzíská, polemika s ním jest vždycky nechutnou; nelze ho přesvědčit, neboť po vítězství musil by doznati, že protivník zvítězil, že sám nemá pravdu a v důsledku by musil shodit sutanu. A aby se finančně a mravně člověk sám zabíjel, to jest nad lidské síly a proto nemůžeme žádat od kněze, by uznal naše pravdy a pak vystoupil z církve.

Ale přece to tak někteří učiní; a pak velmi často kletba tohoto vychování theologického jde s nimi. Jeho myšlení, tak poškozené, se objevuje i v jeho životě: jest nepřesným, libuje si více v neurčitostech, pomyslech, nežli faktech, jeho logika jest nesprávná, nedbá o správnost tvrzení, neumí odvažovat konkretnosti (určité věci) od všelikých nepravdivých přívěsků, jako jsou jen pověsti, tvrzení, nespolehlivá svědectví; v jeho mysli, která není zvyklá dívat se na svět jako na reálnost a která si nevštěpuje do hlavy události neb četbu jako určitá a přesná fakta, nevládne pak dobrá paměť a on líčí i události, jimž byl přítomen, zcela jinak než se sběhly; v šedé kůře jeho mozku sídlí totiž jen dojem, nikoliv celý přesný výjev a později, nejsa svým theologickým vychováním zvyklý správně uvažovat a být úzkostliv na pravdu, líčí tento dojem jako skutečnost, která však se zcela jinak odehrála. Je-li mu toto vysvětlitelné psychologické faktum dokázáno, hledí zase důkaz tento oslabiti oním myšlenkovým pochodem, svrchu vylíčeným; při tom zapomíná, co kdysi dříve tvrdil, — zase ona základní nepřesnost myšlení, která mu do mozku nedá vniknout ostrý obraz skutečnosti — dokazuje, že puntík jest čárka a x jest bota, právě tak, jak se jemu hodí, bez ohledu na zákony logiky a na skutečnost samu.

Vskutku, musí to být duch neobyčejně silný, s obrovskou pílí na sebevzdělání a s tvrdým mužným charakterem, jenž dovede se sebe shodit toto začarování, smýt se sebe drsným dřením svého já onu vytetovanou značku kněžství. Byli však duchové takoví, jsou a budou; Havlíček, Augustin Smetana, L. Kunte jsou takovými vzory, jako zase nalezneme menší duchy, kteří nemohou tuto výchovu se sebe setřásti, a která v nich propukává přímo sopečně pod slabou kůrou, kterou je přioděla civilní, nekněžská společnost. Nešťastník takový — dívejme se na tyto věci lidsky, sociologicky — šíří tím více svým chováním nedůvěru k vystouplému knězi, takže lidé hotovi jsou k úsudku tak často slýchanému: „Co načichlo kutnou, nevyčichne do smrti." Aby zbavil se tohoto podezření, podobný bývalý kněz tím energičtěji pere do svých kdysi spolubratrů, již přirozeně nemohou ho za to mít rádi; což však platno, když nemůže se zbavit vlastního „nezrušitelného znamení", které prý dle theologie posvěcení knězovo vtiskne do jeho duše! A tak člověk takový kolísá stále mezi pohrdáním kněží skutečných a oprávněnou nedůvěrou laiků — osud velmi málo závidění hodný, zvláště vsadil-li na vystoupení z církve svoji existenční poslední kartu!

FRIEDRICH NIETZSCHE:

Náboženství a vláda.

Přeložil *F.*

Dokud se stát, nebo jasněji vláda, domnívá býti objednaným poručníkem prospěchu nezletilého davu a za něho uvažuje o otázce, má-li býti náboženství zachováno či odstraněno: rozhodne se s nejvyšší pravděpodobností pro zachování náboženství.

Neboť náboženství ukájí jednotlivé srdce v dobách ztrát, odříkání, hrůzy, nedůvěry, tedy tam, kde vláda cítí svoji neschopnost pro nemožnost přímé pomoci k umírnění duševního utrpení každého jednotlivce, ano i při všeobecných nezabranitelných a zvláště neodvratných zlech (hlad, peněžní krise, války) vyvolává náboženství v davu chování upokojivé, vyčkávací, důvěřivé. Všude, kde uvědomělý pozoruje nutné nebo náhodné nedostatky státní vlády nebo nebezpečné důsledky dynastických zájmů, a kde se v něm budí nálada k odporu, tam domnívají se neuvědomělí viděti prst boží a podrobí se trpělivě nařízením s hůry (ve kterémžto pojmu božský i lidský způsob vlády obyčejně splývá): tím zachovává se vnitřní občanský mír a souvislost vývoje.

Moc, která spočívá na jednotě cítění lidu, ve stejných názorech a cílech pro všechny, jest náboženstvím chráněna a zpečetěna, s výjimkou oněch vzácných případů, kde se kněžstvo s mocí státní nedovede dohodnouti o cenu a vstupuje v boj. Obyčejně dovede stát kněze získati, poněvadž potřebuje nezbytně jejich nejsoukromnějšího, skrytého vychovávání duší a zná si vážiti služebníků, kteří zdánlivě zastupují docela cizí zájmy.

Bez pomoci kněží nestane se ani nyní žádná moc „legitimní", jak pochopil již Napoleon.

Tak jdou absolutní poručníkovská vláda a pečlivé udržování náboženství pochopitelně spolu.

Při tom nutno předpokládati, že vládnoucí osoby a třídy jsou poučeny o užitku, který jim skýtá náboženství, a tím nabudou onoho částečného zdání převahy nad náboženstvím, jehož používají jako prostředku: z kteréžto příčiny vzniká u nich osvícenství.

Jak ale, když počíná pronikati ono zcela rozdílné nazírání na pojem vlády, kterému se

učí v demokratických státech? Když v ní nevidí nic než nástroj vůle lidu, žádné nahoře v poměru k nějakému dole, nýbrž pouze funkci jediného panovníka, lidu? Zde možno vládě zaujmouti taktéž jenom ono stanovisko k náboženství, které zaujímá lid: každé rozšíření jeho uvědomění musí ozvučeti v jeho zástupcích, používání a vykořisťování náboženských sil a útěch k státním účelům nebude tak snadno možným (leda že mocní vůdci stran časem vykonávají vliv, který se podobá vlivu osvíceného despotismu).

Nesmí-li ale stát sám žádného užitku z náboženství bráti nebo myslí-li příliš rozličně o náboženských věcech, než by dovolil vládě jednotný stejný postup při náboženských zákonech, — tu ukáže se nutně východisko: považovati náboženství za věc soukromou a přenechati ho svědomí a zvyku každého jednotlivce. Následkem toho objeví se předně, že náboženské cítění je silnějším, poněvadž skrytá a potlačovaná hnutí jeho, jimž stát samovolně nebo úmyslně nepřál vzduchu potřebného k životu, nyní prorazí a až do výstřednosti se vyvinou, později ukáže se, že náboženství jest přerůstáno sektami, a že bylo zaseto množství dračích zubů v tom okamžiku, kdy náboženství bylo učiněno věcí soukromou.

Pohled na spory, nepřátelská odhalován všech slabostí náboženských vyznání nepřipustí konečně nijakého východiska, než že každý lepší a nadanější učiní z beznáboženství svoji soukromou věc: kteréžto smýšlení nabude vrchu nyní i v duších vládnoucích osob a dá jich ustanovením téměř proti jich vůli ráz nepřátelský náboženství. Jakmile toto nastane, obrátí se nálada lidí ještě nábožensky cítících, kteří dříve zbožňovali stát jako něco zpola nebo docela svatého v rozhodně státu nepřátelskou náladu; číhají na nařízení vlády, pokoušejí se je zadržeti, křížiti, znepokojovati ji, pokud mohou, a ženou tak protivné strany, beznáboženské, vroucností svého odporu v téměř fanatické nadšení pro stát; při čemž v tichosti ještě působí spolu ta okolnost, že v těchto kruzích cítí duše od doby odloučení se od náboženství jakousi prázdnotu a hledí opatřiti si prozatím v oddanosti k státu jakousi náhradu a druh výplně.

Po těchto snad dlouho trvajících přechodných bojích rozhodne se konečně, jsou-li náboženské strany ještě dosti silnými, aby přivodily opět staré poměry a otočily kolo zpět: v kterémžto případě dostane osvícenský despotismus (snad méně osvícený a bázlivější než dříve) neodvratně stát do svých rukou — nebo zdali beznáboženské strany zvítězí a konečně učiní rozmnožování svých odpůrců přítrž a konec, nejspíše školou a výchovou několika generací jejich. Pak ale i u nich poleví ono nadšení pro stát: stále zřetelněji vystupuje fakt, že s oním náboženským uctíváním, pro něž byl stát mysteriem a nadsvětským nařízením, jest otřesen také poměr k němu plný úcty a piety.

Nadále vidí jednotlivci pouze onu stránku u něho, kterou jim může býti užitečným nebo škodlivým, a hrnou se se všech stran, aby nabyli vlivu na stát. Ale tato konkurence stane se záhy příliš velkou, lidé a strany se příliš rychle střídají, svrhují se vzájemně příliš divoce opět s kopce dolů, sotva nahoru se dostali. Všem nařízením, která jedna vláda prosadí, chybí trvání; váhá se s podniky, které by potřebovaly celá desetiletí a staletí klidného růstu, aby nesly zralé ovoce. Nikdo necítí jiného závazku vůči zákonu, než onoho podrobiti se okamžitě moci, kterou zákon s sebou přinesl: zároveň však se přistupuje k tomu, aby byl novou mocí, nově utvořivší se majoritou (většinou) podkopán.

Konečně — možno to s jistotou vysloviti — musí nedůvěra vůči všemu vládnoucímu, názor o neužitečnosti a škodlivosti těchto malicherných bojů vésti lidi k docela novému rozhodnutí: k odstranění pojmu státu, k zrušení protivy „soukromé a veřejné“. Soukromé společnosti převezmou krok za krokem obchody státní: i nejtužší zbytek, který zbude ze staré práce vládnoucích (ona činnost na příklad, která soukromého proti soukromému má chrániti), bude konečně obstarávána jednou soukromými podnikateli. Neúcta, úpadek a smrt státu, odpoutání soukromé osoby (chráním se říci: individua) jest důsledkem demokratického pojmu státu; zde leží jeho poslání.

Vykonal-li svou úlohu — která jako vše lidské má v klíně mnoho rozumu a nerozumu — jsou-li překonány všechny zpětné záchvaty staré nemoci, rozvine se nový list v pohádkové knize lidstva, na němž bude možno čísti mnohou podivnou historii a snad také mnoho dobrého —

Abych řečené ještě jednou krátce opakoval: zájem poručníkovské vlády a zájem náboženství jdou ruku v ruce spolu, takže, počne-li poslední odumírati, také základ státu bude otřesen. Víra v božský pořádek politických věcí, v mysterium existence státu jest náboženského původu: zmizí-li náboženství, ztratí stát neodvratně svůj starý závoj Isidin, nebude buditi nijaké úcty. Suverenita lidu, viděna z blízka, slouží k tomu, aby zaplašila poslední kouzlo a pověru v oboru těchto cítění; moderní demokracie jest historickou formou úpadku státu. —

Vyhlídka, kterou skýtá tento jistý rozvrat, není v každém případě nešťastnou: chytrost a zištnost lidí jest nejvyvinutější z jich vlastností; neodpovídá-li již stát požadavkům těchto sil, nenastane nikterak chaos, nýbrž jistě účelnější zařízení, než byl stát, zvítězí nad státem. Jak mnohou organisující moc vidělo lidstvo již odumírati: — na příklad sdružení rodové, které bylo po tisíciletí mnohem mocnějším než moc

rodinná, ano dávno, než tato existovala, již panovalo a řídilo. My sami vidíme, kterak významná právní a mocenská myšlenka rodiny, která kdysi sahala tak daleko, jako římská moc vládla, se stává stále bledší a bezmocnější.

Tak uzří pozdější pokolení také, kterak stát v jednotlivých částech země ztrácí význam — představa, na kterou mnoho lidí v přítomnosti nedovede mysliti bez hrůzy a odporu.

Pracovati na rozšíření a uskutečnění této představy jest ovšem jinou věcí: musil by souditi velmi domýšlivě o svém rozumu a rozuměti sotva zpola dějinám, kdo by již nyní chtěl přiložiti ruku k pluhu — když ještě nikdo nemůže ukázati semena, která se mají na zoranou půdu rozhoditi. Důvěřujme tedy „v chytrost a v zištnost lidí“, že nyní ještě stát hodnou chvíli potrvá, a že rozvratné pokusy přehorlivých a předčasných polovzdělanců odmítnuty budou.

(Menschliches Allzumenschliches, 472.)

KAREL PERGLER:

Církve a náboženství v Americe.

I.

V Evropě panuje namnoze názor, že ve Spojených státech církve jsou bez vlivu na běh veřejných událostí a na vládu. Pokud jde ovšem o vládu celé Unie čili, abych užil výrazu v Americe obvyklého, vládu spolkovou, jest tomu na první pohled tak. Ve skutečnosti se ale mají věci jinak.

V ústavě Unie (článek VI., odst. 1.) shledáváme se s tímto ustanovením: „Žádná náboženská zkouška nesmí býti vyžadována jakožto kvalifikace ku kterémukoliv úřadu nebo veřejné hodnosti pod Spojenými státy.“ A dále (první dodatek k ústavě): „Kongres nepřijme žádný zákon, týkající se ustanovení náboženství za státní nebo zákazu volného vykonávání téhož“.

Čteme-li tato dvě ustanovení americké ústavy, musíme míti na mysli zvláštní vládní zřízení Spojených států. Vláda Unie jest totiž vládou právomoci delegované (delegated powers), hodně přesně vymezené spolkovou ústavou. Jednotlivé státy, Unii tvořící, jsou suverenními potud, pokud určitá působnost společnou ústavou jim není výslovně odejmuta. Nuže, tyto státy citovanými odstavci obmezeny nejsou. Ty, jak už jistě si pozorný čtenář povšiml, týkají se jenom vlády Unie a kongresu. Státy však mají naprostou volnost — kdyby v některém nabyli klerikálové určité barvy vrchu, mohli by třeba přistoupiti ku zřízení církve státní.

Dlužno ovšem přiznati, že prozatím takového nebezpečí není, poněvadž i všechny ústavy státní obsahují ustanovení podobná oněm, obsaženým v organickém zákoně celé Unie. Jakýkoliv krok k zavedení státní církve by tedy vyžadoval ústavní změny, které nelze tak snadno dosáhnouti. Ale i takovou možnost nutno míti na zřeteli a čeliti jí, poněvadž jenom slepý by upřel americkým klerikálům všech barev a odstínů veliké moci.

Vliv církví a klerikalismu můžeme ostatně pozorovati přímo v mnohé ze státních ústav. Všechny sice zaručují svobodu svědomí, některé zakazují jakékoliv zkracování občanských práv z náboženských důvodův, ale v celé řadě přece jenom se setkáváme s ustanoveními, zasluhujícími naši pozornost, poněvadž ukazují, že i v Americe se náboženství alespoň do jisté míry těší ochraně státu, vlastně států. A není bez zajímavosti, že ponejvíce to platí o státech jižních, kde kdysi se usadili angličtí kavalíři a jich potomci, ve státech vždy pověstných aristokratismem ve všech jeho formách, ve státech, jejichž obyvatelstvo z většiny do posledního okamžiku se bilo za otroctví černochů. Šest z nich prohlašuje ve svých ústavách, že ti, kdož nevěří v nejvyšší bytost, jsou vyloučeni ze všech státních úřadů. Tennessee ve své ústavě praví, že nikdo není volitelným do jakéhokoliv úřadu, kdo nevěří v boha a posmrtné odměny a tresty. Totéž ustanovení má ostatně také severní stát Pennsylvanie, jež, mimochodem řečeno, vyznamenává se skrz naskrz prohnilou státní správou, a jejíž státní úředníci z koruptních praktik si utvořili hotový vědecký systém. Maryland, který už také lze považovati za jižní stát, jakož i Arkansas, dokonce prohlašují lidi nevěřící v boha a v barbarské učení o posmrtné odplatě za neschopné k zastávání úkolův a funkcí porotcův a svědků.

Naprosté neutrality vzhledem k náboženství není v amerických oficielních kruzích vůbec nikde — není jí ani u vlády spolkové. Na moderního člověka působí komicky, vidí-li, jak každý den zasedání obou sněmoven kongresu i státních zákonodáren jest zahajován modlitbou kaplanů, placených z veřejných peněz. Vždy na podzim po skončení žní president republiky stanoví zvláštní „Den díků činění“, kdy se děkuje bohu za všechen ten „blahobyt“, jemuž se americký lid za vlády Morganů, Harrimanů a Rockfellerů těší. V době krise, jaká nastala koncem minulého roku a dosud trvá, jest ovšem taková presidentská proklamace přímo krvavou ironií. V armádě a námořnictvu konají se bohoslužby. Většina států má zákony proti rouhání a klení, jež však snad nikde nejsou prováděny. V mnohých státech jest dovoleno čtení bible ve veřejných školách.

I v jiných, kněžstvu však ještě příjemnějších formách, jsou církve favorisovány. Téměř nikde není církevní majetek podroben zdanění, ač jmění mnohých církví a farních osad dosahuje závratných sum. Pověstný Trinity Church v New Yorku má jmění na 80,000.000 dolarů; je representováno ponejvíce smutně proslulými new-

yorkskými tenementy, pravými to moderními mučírnami, v nichž živoří velkoměstská chudina, které bohabojné panstvo ze samé křesťanské lásky diktuje nekřesťanské nájemné. Tu a tam se také dostává církvím podpory v podobě darů na t. zv. dobročinné účele.

Situaci, myslím, celkem správně vystihuje James Bryce, nynější anglický vyslanec ve Washingtoně, ve svém díle „The American Commonwealth“: „Náboženská svoboda v Americe se všeobecně má za svobodu a rovnost mezi různými druhy křesťanů anebo při nejmenším různými druhy deistů; naprostí odpůrci náboženství až do nedávna byli velmi vzácnými všude a úplně neznámými na jihu. Neutralita státu není proto theoreticky úplnou.“ K tomu pak dodávám, že o ní nelze vůbec mluviti ani v theorii ani v praksi.

Slova „až do nedávna“ podtrhuji sám, poněvadž deista a křesťan Bryce tak doznává nepřímo, že přece jenom do jisté míry i v Americe, ovládané puritánskými vlivy, jest volné myšlení na postupu mezi lidem. Jinou otázkou ovšem jest, kdy se také projeví na místech oficielních, ve vládě a zákonodárnách a jejich poměru vůči neustále rostoucí rozpínavosti církví.

LONGINUS:

Syllabus Pia X.

(Pokračování.)

II.

Dr. Arnošt Troeltsch, protestant, theolog university heidelbergské, napsal článek „Katolicismus a reformismus“.

Obsah jest asi následující:

Stalo se, co znalci katolicismu dávno čekali. Papež slavnostními výnosy podvázal veliké reformní hnutí katolické. Den encykliky Pascendi dominici gregis jest osudným pro katolicism a proto pro duševní život Evropy.

Z mnoha stran považuje se encyklika jen za projev římské nesnášelivosti. Z povážlivých theologických spisů sestrojili si prý v Římě nebezpečí pro církev. Pak do toho třískli. Ale tak to není. Věc je mnohem vážnější. Kurialism a přísné dogma katolické byli opravdu v nebezpečí. Katolicism kvasil, kvasí jako protestantské církve působením „moderní theologie“ a vlivu moderního života. V Německu a Rakousku to arci není znát. Naši theologové a vědecky vzdělaní laikové jsou náramnými opatrníky. Proto bojuje encyklika nepřímo, proti německé vědě.

Ne u nás, ale v Italii, Francii, Anglii, Americe vykvétal nový katolicism. Nastupoval nové dráhy v poměru k vědě, ethice, kultu, k státu a společnosti. Chtěli katolicism vytrhnouti z kruhů středověkého myšlení, chtěli jej uvést ve všem v soulad s moderním životem. Troeltsch praví, že znamenití mužové z tohoto hnutí kárávali jeho vlastní nechápavost pro katolicism. Sami pro protestantism sympathií neměli, ale vědecké práce jeho si osvojili. — Mužové ti měli vliv u Vatikánu a měli oporu v nižším kněžstvu i mezi laiky. V Italii celé ročníky seminářů jsou oddány modernímu směru. Francie spoléhala na některé biskupy. V Holandsku byl kněz pro přísnou kritiku bible obžalován u svého biskupa; — byl povolán do papežské komise biblické! Marně žádal kardinál Richard několikráte hlavu Loisyho. Řím odepřel. Jinému vynikajícímu modernistovi řekl vysoký hodnostář římský, aby se nebál: máme jednoho Galileiho dost. Řeholník nemohl dostati na kritické práce biblické „imprimatur“ (povolení k tisku. L.). Dostal je od hlavy římské censury Magistra sacri palatii, dostal je s díkem za zbožnost a učenost. Vlivní laikové ujímali se věci. Zakládaly se časopisy a hojně se četly zejména ve Francii a v Italii. Chystalo se znovuzrození katolicismu na moderním základě. Laikové měli veliký vliv. Proslulá definice pojmu dogma pochází od francouzského gymnasijního professora. Milánské Rinnovamento bylo střediskem vlastenců z aristokracie i vědy. Všichni mínili, že kurialisté neodváží se útoku na takou katolickou baštu. Hnutí bylo smělé, široko rozvětvené. K tomu všemu přistupoval ještě amerikanism.

Stoupenci tohoto hnutí byli lidé zbožní, mravně přísní, velcí optimisté. Chtěli moderní katolicism, zbožný a obětavý jako středověký, ale solidní novotvar na starodávném kmeni. Upozornili na rozdíl mezi katolicismem a kurialismem. Prohlásili tento za zastaralou theorii a praxis. Toužili po velkém, širokém katolicismu, jenž by byl rámcem filosofického hloubání, zvnitřněním života státního, ryzím kultem, principem pokroku. Měl vynikati nad protestantism přikovaný ke státu, roztřepený a vyschlý. Měl vynikati nad atheism, jenž národy o štěstí a sílu připravuje. — S názory těmi souhlasily davy lidí, a Řím to věděl. Lev XIII. se bál do toho udeřit; věděl, že je to nebezpečné. Nástupce jeho po pěti letech se toho odvážil. Myslil patrně, že musí.

V protestantských a vědeckých kruzích se modernism podceňuje. Myslí, že moderní věda a život nemůže se s katolicismem vůbec spojiti. [Zcela mé mínění. Upozorňuji důrazně, že naprosto zavrhuji Troeltschovo posouzení katolicismu, jež nyní následuje. L.] Ale to se zakládá na neznalosti katolicismu — tvrdí protestant Troeltsch — a na neznalosti stavu a vývoje moderního náboženského života vůbec.

Nesčetní vzdělaní výborní lidé z katolické strany — zejména Neněmci — touží a potřebují vzkříšení náboženského života. Zejména

Italové a Francouzové vědí, že takové vzkříšení musí vyjíti ze zděděného pokladu náboženského. [Proč? Snad aby si zachovalo massy, jež lpí na tom „zděděném pokladu“? L.] Protestanty se státi nechtějí; řekl mi jeden — praví Troeltsch —, v tom jsou tytéž dogmatické obtíže, jen že vše jest užší, sušší bez oné jednoty v lásce, jež obepíná celý svět, [Kde pak je ta láska? Jsme v katolické zemi a nevíme o ní. L.] a nerušené kontinuity. Proto musí nové síly čerpati z katolicismu samého. O nutnosti toho jsou tak přesvědčeni, že i po poslední ráně očekávají s jistotou návrat svého hnutí.

[A nyní bude čtenář žasnouti, jak přepnuté, vysoké mínění má tento protestant o katolicismu. Namáhám se o věrnou reprodukci jeho názorů. Nesouhlasím s nimi; odmítám je co nejurčitěji. L.]

Troeltsch pokračuje:

V pravdě nechává — vlastně nechával — katolicism takovému pokrokovému hnutí více volnosti než podál stojící míní. Katolicism jest světový system, jenž se nezakládá na dogmatu a nauce, nýbrž na svém nerušeném původu od Krista i apoštolů a jeho těžiště není v dogmatech, nýbrž v živých osobách z Krista vycházejícího a jeho duchem naplněného kněžstva.

Míza, jež od počátku v tomto stromě krouží a jeho posavadní květy vyhnala, krouží dosud.

Není závady, proč by v novém podnebí nevydala nových květů. Všechna dogmata jsou přece jen varováním před bludy, nejsou hotovými, pro věky věků závaznými naukami; vystříhaje se zcestí může se positivní pud vývojový nerušeně rozpínati. Hierarchie není pak sparagrafovanou ústavou státu, nýbrž mystický svaz duchů a životů, od Krista pocházející. Svaz ten ve svátostech život udílí, svědomí řídí, ale může pro tento svůj osobivý život velmi snadno nalézti nové formy a nové poměry k okolí. Katolicism jest soustava, jež se vyvíjí, která z ducha Kristova, jenž v ní jest, vytvořuje svátosti a zařízení svá. Vývoj její netřeba nikde zaraziti, nemusí se připínati k počátečním a původním stavům jako protestantism. Vyvíjí se však i věřící, jež katolicism má utěšovati a posvětiti. Nauky jeho základní postupují jako novoplatonism od věcí přirozených, světských, rozumových k náboženským, mystickým a nadpřirozeným. Katolicism může velmi dobře přijmouti moderní historickou, psychologickou i metafysickou myšlenku vývojovou, pojme-li se tato nábožensky a mysticky. Vždyť katolicism uznal již celé moderní bádání v historii náboženství jako nauku o vývoji, jenž směřoval ke katolické církvi. Křesťanství prohlašuje za stěžejný bod a závěr antiky. Přivlastnil si kritické studium bible i dějiny církve. Vidí v nich postupné rozvinutí života Kristova v církvi.

Osvojil si též moderní ethiku a psychologii. Sleduje vývoj duše od stavu přirozeně nízkého ethickými hodnotami kulturními do stavů mystických, nadpřirozených. Důkaz své pravdivosti provádí vnitřní mystickou zkušeností a vrcholnou vyjímečnost křesťanství hájí jen citem, že v něm poznává člověk nejvyšší a poslední náboženské síly. V životním procesu božském hledá původ a návrat světa stvořeného k bohu, při čemž životní svaz církve (člověku) síly k tomuto návratu dodává. Vše to jest možno. [Možnost není důkazem skutečnosti! L.] Starodávné myšlenky aristotelovské, novoplatonické a mystické lze tisícerým způsobem připnouti k tradici, k církevnímu podání.

Všemu tomu staví se však v cestu kurialism, stuhlý system římský, jenž zbožnil absolutně, co bylo v proudu, jenž do slova pojímá, co třeba pojmouti mysticky a symbolicky. Že na tento vývoj věcí působil silně německý idealism a zejména protestantská theologie, jest na jevě. Encyklika vypadá místy jako vyvrácení protestantského theologa Augusta Sabatiera, jenž asi nové myšlenky zanesl do Francie.

Uvážíme-li to vše, pochopíme modernism. Není napodobením dnešního protestantismu, vyvinul se samovolně z nutnosti doby. Stoupenci jeho jsou přesvědčeni, že vyhovují časovým požadavkům, že pracují na duchovní záchraně svých národů. Anglie i Amerika si namnoze již sama pomohla. Francie a Italie hynou nábožensky pro ryzí kurialní katolicism. Jsou to staré životní pudy mystiky, které se spojují s historií, filologií a naukou o vývoji, aby v době demokracie, světského státu, techniky a sociální otázky nalezly nové svérázné cesty pro politiku církve a život národů.

Jak to dopadne? Zvítězí papež? Zaplaší jeho papír katolicism navždy zpět do středověku? Je tím jeho omlazení znemožněno? Bude celá jeho další modernost skládati se z mobilisace mas, z bojů o parlamenty, z doplnění tuhých mrtvých dogmat socialní politikou kaplanů a z rozšiřování kultu oblíbených relikvií. Encyklika je břitká. Nezdá se mi nepatrnou. Novotáře líčí velmi nepřátelsky, moderní pojmy pojímá způsobem středověkým. Ale poznala nepřítele: moderní historické myšlení, pojem vývoje, zvnitřnění náboženských pojmů, odstranění staro-církevního supranaturalismu, jež v scholastické rozluce přirozeného a nadpřirozeného nalezl nejostřejšího vyjádření. Encyklika vykládá, že vnitřní zkušenost a zázrak v naši duši a vůbec přeměna náboženství ve věc subjektivní nepomohou ani při sebe větší vroucnosti. Pak se arci křesťanské a mimokřesťanské náboženství ničím neliší, pak se kolísá vyjimečnost křesťanství. — Ovšem, toto odsouzení moderní s pojmem vývoje se smiřu-

jící mystiky znamená pak úplný návrat ke středověku. Veškerá „modernost“ katolicismu může pak záležeti jen v dočasném, neupřímném zapření jeho vlastního směru.

Že kurie středověk, úzkoprsý a zkostnatělý, drží a hájí, o tom není pochybnosti. Uhájí ho? Netroufám si o tom rozhodovati. Odsouzení nebudou se bránit, doufajíce, že přijde čas pravdě příznivější. Říkají, že snahy jejich ukázaly se předčasnými. Arci od dogmatu o neomylnosti, od vydání církve demokratickým massám pracuje se hrubšími prostředky. Proti tomu proudu asi modernisace katolicismu těžko pronikne. Ono dogma, ač bylo jen neodvratným důsledkem, katolicism (kuriální) přece jen úplně změnilo. Od té doby není schopen vývoje. Papír jako encyklika zabije nejšlechetnější a nejvroucnější snahy reformní.

Pro Německo nemá encyklika významu. Nejlepší katoličtí theologové němečtí bádají jen na neškodné půdě. Nejlepší lidé nechají si své myšlenky pro sebe. Ostatně nejsou v Německu katolíci vůdci duševního života. Pro Německo záleží více na rozkazech, jimiž se má reformism zničiti. Rozkazy ty ničí pro jistotu všechen duševní život vůbec, jen aby žádné kacířství nevzniklo. Z toho budou konflikty. Pro katolické fakulty theologické budou stále spory, a katolická demokracie bude čím dál tím hrubší, nevzdělanější a nesnášelivější.

Může snad stát pomoci? — To je pochybné. V parlamentu podporuje katolický střed socialní demokracie i konservativci. Liberalism náboženské lidi odpuzuje; dělá je politicky nestrannými neb je žene do konservativního tábora. Na schůzi slyšel jsem váženého liberála, jak pravil, že „kulturní boj“ vedl k větší šetrnosti vůči náboženství. A v čem záležela tato „větší šetrnost“ u řečníka? — Záležela v tom, že se přihlásil k názoru jistého rolníka, jenž řekl: „Páteři ať se modlí za mrtvé, ať navštěvují nemocné, ale zdravým a živým musí dáti pokoj!“ A shromáždění tleskalo nadšeně slavnému řečníku.

V obrození katolicismu také již nelze doufat. Několik šlechticů a učenců mizí vůči davům rolníků a spolkům (katolických) dělníků. Jakmile katolicism bude odvrácen od vědy, nelze od něho již nic čekati. Přijdou tedy na Německo smutné časy. Doufejme, že aspoň rozkazy všechen duševní život dusící pro zemi tak poslušnou vůči kurii se zmírní. Neboť ač moderní katolická mystika nemá v Německu stoupenců, je tu dosti pevných, vlasteneckých kněží, kteří se římskému poručenství jen tak nepodřídí. Ovšem, mnoho naděje není. Od poklesnutí fakult ubylo kněžím vzdělání i snášelivosti.

Obzvláštní význam má však encyklika pro duševní život a evropskou kultu u vůbec. Kdo doufal v obnovení a prohloubení katolicismu, musí se svých nadějí vzdáti. Mnozí budou se arci ze stavu věcí těšiti. [Ovšem. L.] Doufají, že se blíží záhuba katolicismu, ba snad samého křesťanství. Odluka státu od církve bude pak jediným východiskem. Že se dá provésti, ukázala Francie. Obdivuhodný klid, jímž byla přijata, svědčí o tom, že kořeny katolicismu ba křesťanství vůbec odumřely. [Protestant Troeltsch stále mluví, jako by katolicism a křesťanství bylo totéž! L.] Jiní doufají v žeň protestantismu a vidí v encyklice důkaz, že náboženské vzkříšení a vyrovnání s moderním životem lze provésti jen po zamítnutí katolicismu.

Vše to je nejisté. Arci, kde katolická demokracie vládne, bude nyní hrubší a bezohlednější než dříve. Kdo ví ostatně, zda tam, kde se jí zbavili pouhým Voltairianismem, nevykoupili se draho. Mnoho snad v následujících stoletích zahyne ve staré Evropě. Ale nebude to jen církev a křesťanství. Nalezne lidstvo v příštích bouřích oporu v zjemnělém pohanství, v monismu a p.? I svobodné křesťanství bez církevní organisace ztěžka se udrží.

K radosti je po mém soudu málo příčiny. Katolicism jest náboženstvím velkých talentovaných národů. Nové náboženství asi sotva stvoří. Proto se připínalo tolik nadějí k omlazení katolicismu. Že modernism není důslednou naukou, nevadí. Náboženská nauka musí býti v přední řadě pružnou. Pružnost je důležitější než důslednost. [Velezajímavé přiznání. L.] Katolicism mohl se ještě před nedávnem obnoviti. Dnes je to nemožno. Je to neštěstí.

Ovšem, co je na křesťanství věčného, náboženského, silného, nezanikne nikdy. Ale jeden z prostředků, jenž mohl sloužiti jeho pravdě a zužitkovati ji pro těžké boje evropského života, jeden z těchto prostředků katolicism jest ochuzen a otupen. V den vydání encykliky plakali asi Dantovi svatí v nebi. Nám na zemi nezbývá pak než poctivý, rozhodný boj o náš názor na svět proti katolicismu, jenž nemá již pochopení pro moderní svět. Musíme si uvědomit, že každý člověk a každý věk, ač se opírá o minulost, musí si přece jen pravdu dobýti sám, na vlastní účet a vlastní nebezpečí. Kéž by se tento boj vedl spravedlivě s pochopením a porozuměním pro náboženský život. Jinak by snadno jedna z bojujících stran stála za tolik, co druhá, a jemnějšímu, vroucnějšímu životu duchovnímu zbývala by jen volba, chce-li zaniknouti v jedné či druhé straně. (Pokrač.)

ANDRZEJ NIEMOJEWSKI:

Giordano Bruno.

„Znáš onen kraj, kde v dáli citron zraje,
oranží záře zlatí stromy máje,
kde rozvaliny břečťan věncem strojí,
kde vavřín houpá se a cypřiš tiše stojí?“

Těmi slovy vzpomíná básník zátoky neapolské, nejkrásnějšího koutku světa. Za tou zátokou mezi věčně neklidným Vesuvem a horou Cicalou v městečku Nole narodil se roku 1548. Filipo Bruno, kterému potom, kdy vstoupil do řádu dominikánů, dáno bylo jméno Giordano dle palestinské řeky Jordanu. Dle rodinného městečka nazývali ho „Nolančíkem".

Otec jeho jmenoval se Giovanni; krátce vysloveno: Gioan, na základě čehož Kuhlenbeck, německý překladatel jeho děl, činí z něho Němce, jak bylo usilováno i z Koperníka Němce udělati. Matka jeho jmenovala se Fraulissa z rodu Savolina. A opět „Fraulissa" má být „Fräulein". Podobizny Filipa Giordana Bruna dějiny nám nezanechaly; malováni bývali tehdy pouze králové, knížata a bohatí mecenáši umění.

Přece však máme doslovný popis jeho postavy. Byl malý, hubený, bledý, vlasu černého, vousů poněkud světlejších, měl živé pohyby — vše to, doplněno ještě temperamentem, jevícím se v jeho spisech, ukazuje Vlacha, k tomu ještě Vlacha jižního.

Otec Giordanův byl žoldnéřem, pravděpodobně důstojníkem. Byl asi pečlivě vzdělán, vždyť býval jeho hostem básník Tansillo, a Giordano uchoval si nejednu vzpomínku z jejich rozhovorův. A tak rodinný dům Giordanův připomíná poněkud rodinný dům polského básníka Julia Slowackého, jehož inteligentní rodiče přijímali také u sebe lidi vzdělané, a poetické dítě zachovalo rovněž na celý život vzpomínky krásných rozmluv tam vedených.

Světový obzor uzavíraly mladému Giordanovi dvě hory, Vesuv a Cicala. Dále jeho pohled nesahal. To byl jeho ráj. V ráji tom slyšel vzdělané rozmluvy a překrásné znělky Tansillovy. Za Vesuvem a Cicalou končil pro něho svět.

Než již v osmi letech bylo se mu odebrati do Neapole, aby nabyl vzdělání u mnicha řádu Augustiniánů Teofila da Vassano. Pohlédl tehdy po prvé za Vesuv, horu ohnivou, věčně nespokojenou jak jeho vlastní duše a přesvědčil se, že za tou horou existuje celý velký, jemu neznámý svět. Kdož ví, nepůsobila-li tato zkušenost děcka potom na rozum muže, kdy, seznámiv se s dílem Koperníkovým o stavbě světa slunečného, v mysli své i za ten slunečný svět se pustil a nalezl tam nesčetné jiné sluneční světy čili vesmír.

V patnácti létech vstupuje do řádu dominikánů. Jiní se modlí, on nepřetržitě se učí. Bohatá byla asi knihovna toho řádu, že mládenec po uplynutí několika let vrhá se do světa, zásoben vědomostmi ohromnými.

V 24. roce věku svého přijímá svěcení a slouží první mši. Zlé věci dějí se v jeho cele klášterní. Odstranil obrazy svatých, ponechal si toliko krucifix. Jakémusi řádovému bratrovi praví: „Proč utrácíš tolik času modlitbami? Vezmi raději knihu, vzdělávej se!"... Z úst jeho slyší mnichové každou chvíli jakési „kacířské" řeči. A tak dostává se mládenci nejdříve domluvy, potom napomínání a konečně hrozeb. A na konec stane se postavení jeho tak nesnesitelné, že mádenec opouští klášter a ubírá se do Říma, aby se odvolal k vrchní správě klášterní.

*

„Znáš onen hrad, kde velkých sto dveřejí,
kde sloupů řad i soch zástupy zejí,
a všechny se mne ptají tváří bledou:
ach, poutníče náš, co stalo se s tebou?"

Tak, co se s tebou stalo, mladý dominikáne? Jako „dým nad střechy domů", tak vzletěl's nad své okolí i nad střechy klášterní. Sotva opustil's tajně řád, učiněna prohlídka v tvé cele a nalezeny různé podezřelé knížky, vydání rozličných „kacířů". Již představený kláštera chystá žalobu, bez průtahu pošle ji do Říma a hle v „hradě, kde velkých sto dveřejí", zasedne rada, nařídí tě uvěznit, odsoudí... Mládenec dostane od přátel z Neapole varovné dopisy, sebere věci do uzlíku a odejde zase dále.

Od té doby po patnácte let nepřetržitě cestuje. Odvrhne šat dominikána, přestrojuje se v oblek světský, učí se a poučuje, mluví a píše, jde do Noly pod Janovem, do Turinu i Benátek, dále do Paduy a Verony, konečně přichází do protestantské Ženévy, kde dostává titul „professora svaté theologie". Ale ani tu nepokojná jeho povaha nenalézá pevného bodu. Nolančík vrhá se do Francie, přes Lyon, Toulouse do Paříže, kde objevuje se již jako učenec, kde dovolují mu vykládat na universitě. Vědění jeho oslňuje, ohromuje, a báječná paměť zaráží a plní pověrečným strachem. Je to snad čaroděj? Ne, pouze takový čaroděj, který zkoumal umění cvičiti paměť (mnemotechniku) dle zásad Rajmunda Lulla (1234—1315).

Tehdejší Paříž dělila se na dva světy. Jeden skupil se kolem university a vědy, ale druhý kolem kathedrály matky boží Pařížské, divu to architektonického, který z předu jest jakoby symbolem smělého vzepietí ducha, ale jen až po hráze stanovené dogmatem, jak soudit lze dle náhle uřatých věží; ze zadu zas připomíná katedrála tato svými olbřímími podporami jakousi saranči potvorných forem. Stěny byly vyhnány tak vysoko, že hrozily se sřítit; bylo tedy třeba je podpírat. Jiří Brandes patře na tu formu gotiky nazval ji „architektonickým klamem". Na věžích i střeše plno v kameni tesaných zvířat, ďáblů, chimer, démonů, potvorných fantastických postav. Kathedrála ona toť netoliko příbytek víry, ale i sídlo zděděných legend, předsudků, středověkých strašidel, víry v ďábelská pokušení, kouzla...

Ty dva světy působily vzájemně na sebe,

dobře i zle. Náhle opouští Giordano Bruno Paříž. Proč? Snad se bál svět profesorů vzdálit se s ním příliš daleko od těch kamenných upírů? Snad mladému učenci hrozila ruka nějakého zaslepeného fanatika? Nevíme! Pluje přes moře, odebírá se do Anglie, navazuje tam přátelské poměry s nejpřednějšími duchy svého věku, pořádá rozhovory a jest již známý z mnoha děl a nová tam též píše. Usadil se v Londýně, ale ne, přestěhuje se do Oxfordu, počíná v slavné jeho universitě své výklady, přerušuje je znovu, vrací se do Londýna, kdež píše svoje proslavené „Zahnání triumfující bestie“, kteréžto dílo svedlo na jeho hlavu nejvíce hromů theologických. Ale ani mezi Angličany nezdrží se dlouho. Vrací se do Francie. Nová astronomie Koperníkova, kterou neslýchaně rozšířil, vyžaduje dle něho vybudování úplně nové filosofie, nové ethiky i nové theologie. Předkládá rektorovi university pařížské 120 vět, které zavazuje se hájiti. Tyto jeho věty dýší takovou novotou, že rektor zprvu váhá, jde však za kompasem rozumu a svoluje k učenému rozhovoru. Povstává bouře. Giordano opouští Francii, prochází nyní v šíř i dél Německo, cestuje z Marburga do Wittemberka, navštíví i Prahu, způsobuje hloubání učenců, v Helmstadtě pak naplnil protestantské theology takým zděšením, že ho veřejně dali do klatby . . . Odchází tedy do Frankfurtu nad Mohanem, odkudž pak utíká do Curychu.

*

Co asi tak děsilo ony theology? Proč volný myslitel ten bloudit musel z města do města, z kraje do kraje? Co hlásal nového, že ho lidé pokládali za čaroděje?

Moderní badatelé praví, že Bruno byl více básník než myslitel. Snad proto, že dnes již v první třídě gymnasia učí se tomu, nač Bruno připadl po dlouhém myšlení, nemaje dnešních přístrojů vědeckých, kromě oka a myšlenky?

Ptolomeus (kolem roku 1251.až 1500.) učil, že svět má podobu koule, se zemí uprostřed. Koperník (1473—1543) zemi vyloučil z centra a umístil v něm slunce. To byl šílený převrat. Dílo jeho „O pohybech těles nebeských“ umístěno na indexu knih zakázaných. Bruno šel dále. Svět není útvarem v podobě koule, takořka zdí otočeným, za kterou by nebylo nic. Svět nemá konce. Takových světů jako náš system slunečný, jest nekonečné množství. V dialogu „O nekonečnosti a světech“ ihned na začátku ptá se jakýsi Elpino: „Možno představit si, že by svět byl nekonečný?“ A Theofil odpovídá mu otázkou: „Či snad možno představit si svět konečným?“ Jestliže, praví Bruno, mluvíte o bohu jako bytosti nekonečně velké, jak že ho chcete vměstnat ve váš světek, maličký, ohraničený, konečný? Smyslové nás šálí! Oči naše pro přílišnou vzdálenost hvězd nevidí kroužících kolem nich planet. Neboť hvězdy, praví Bruno, jsou zrovna takovými slunci, jako to naše slunce, které nám svítí a které rovněž otáčí se kolem své osy. Neobjevili jsme ještě ani, hlásá dále, všech planet, kroužících kolem našeho vlastního slunce.

Vzlétaje myslí nad rodné své okolí uzavřené srázy dvou hor, Vesuvu a Cicaly, vzlétaje potom nad zdi svého kláštera v Neapoli ve svět vyššího vědění, vzlétl konečně myslí za zemi, ba i za náš system slunečný v nekonečnost, v prostor, který dle jeho zdání vyplněn jest hmotou a snad že ten prostor tím toliko existuje, čím i hmota existuje, ze které se vše rodí, duch i hmota, toť jedno. Není prázdného prostoru. Co více, Bruno předstihuje i sporá badání fysiků a chemiků novověkých, praví, že existuje jednota hmoty ve vesmíru. Neboť všechny ty světy tvoří jeden jediný, nedělitelný, nekonečný vesmír. Nikde nemá středu, neboť střed ten je všude. Tělesa přitahují se vzájemně. Lehkost a tíže jsou toliko postřehy pozemšťanů. Bruno ohlašuje zákon příčinnosti. Hlásá nesmrtelnost hmoty při nenáhlé změně forem. Jest nenáhlá výměna látky. Kde není těles nebeských, jest vyplněn vesmír etherem. Ptáte se, je-li měsíc obydlený? Neznámo. Ale pravdě podobně jsou též jiné planety obydleny a připomínají naši zemi. Vzpíráte se? Pravíte, že theologie na základě bible učí něco jiného? Kdyby bohové sestoupili na zemi vykládat vědy přírodní, pravděpodobno by dali jinou bibli. Dnes je bible toliko pramenem badání theologických, ale nemůže už zavazovat moderního filosofa a obzvláště filosofa přírody.

Již to stačilo úplně, aby vyvolalo bouři theologů. Bruno v díle „Archa Noemova“ představuje osla, který se namáhá, aby obhájil svoje práva . . .

Díla jeho psána jsou dílem latinsky, dílem vlašsky. Domníval se, že vlašská mají spíše charakter populární a toliko latinská považoval za prác[i] opravdu vědeckou. Ale ten jeho jasný, přístupný způsob psaní byl charakteristickým znamením všech těch neobyčejných duchů Epochy Obrození. Hlásali ti velcí myslitelé věci základní, knihy jejich padaly v temnou noc myšlenek jak hromy zářících bleskův, a hřmot rozléhal se daleko a naplňoval strachem. „Hostina ve středu popelečnou“, „O příčině, zásadě a jediném“, „Zahnání triumfující bestie“ etc., věci psané vlašsky, měly a mají tentýž význam jako „O nezměrnosti“, „O Monadě, počtu a postatě“ *) etc., psané latinou. Tedy člověk v té nekonečnosti je pomíjejícím prachem. Tak! Ale to není všechna pravda. Porovnej ho s kapkou. Je-li jen průzračná, svět celý v sobě zrcadlí.

Podivné to dílo jeho „Zahnání triumfující bestie“, které v hrůzu uvedlo temné theology

*) Též krucifix.

z konce XVI. století. Než o něm povíme, je třeba vzpomenouti jiného díla, s kterým ono jest úzce spojeno. Je to Apokalypse.

Rus Morozov objevil, že v Apokalypse různá „zvířata“ značí soustavy hvězdné (konstelace), zvláště uzavřené v soustavu „Zvěrokruhu“ (Zodiaka). Ostatně o tom psala „Myśl Niepodległa“ (Nro. 44). Tedy v Apokalypse řeč o konstelaci „Beránka“, „Trůnu“, „Hada“ i t. p. Dle starobylých představ měl každý člověk svoji „hvězdu osudu“, zrodil se pod „jistým znamením“. Později věřeno, že ty „konstelace“, ty „hvězdy“, to „znamení“ vykonávají dobrý i zlý vliv na osudy celého lidstva a všech národův. Ale již věřeno v příští království Božího. A proto musí být učiněn nejdříve pořádek na nebi s těmi „zlými vlivy“. Tedy dle představ autora Apokalypsy Bůh sídlící na hvězdné soustavě „Trůn“, společně se soustavou „Beránek“ (Ježíš), vypudí z nebe zlé hvězdy a soustavy hvězd, aby lidi více do hříchu nevháněly. Nebude též již více slunce, když svět ozáří světlo boží . . .

Není pochyby, že Giordano Bruno v témže smyslu rozuměl Apokalypse, když ve svém díle „Zahnání triumfující bestie“ předvádí jaksi satirický obraz této soustavy. Tu, hle, sbírají se bohové starožitného Řecka s Diem v čele, ti bohové úplně znehodnocení od nastoupení křesťanství. Zeus stěžuje si, že lidé v představách konstelací zvěčnili všechny věrolomnosti, hříchy i hříšky starožitných bohův. Aby tedy země byla očistěna od „triumfující bestie“, třeba dříve očistit nebe od těch rozličných „bestií“, nebe čili myšlení lidské. Ať v místě, kde svítí hvězda polární, září Hvězda Pravdy lidstva, ať Velký Medvěd jest vůbec zahnán a ať tam svítí hvězda umírnění a t. p. Náhle však jeden z bohů povídá: A cožby se stalo, kdybychom jednoho z nás poslali na zem, kázali mu hlásat lidem, že rozum je bez ceny, že příroda jest pouze ve službách satana, že Bůh i příroda nejsou čímsi jednoznačným, že všechna filosofie je hloupost, že největší šibeničník, kdyby jen patřil mezi „boží dítky“, byl by cennější největšího myslitele? Byla to příliš jasná narážka na učení Kristovo, papežovo, kardinálů, dílo v nejvyšší míře převratové na tehdejší časy, muselo též na nejvyšší stupeň napnouti strunu sváru Bruna s církví.

(Dokončení.)

❧ ❧ ❧

ELISÉE RECLUS:

Člověk a Země.

Volně zpracovává *František Maštera.*

Legendy o potopách.

Legenda o potopě, jež až do nedávna byla považována za mythus výhradně hebrejský, poněvadž se nacházel pouze v posvátných knihách židovských, jest nyní zařazena mezi mythy původu určitě chaldejského. V bibliotéce ninivetské našla se deska, určující přesně jméno města, jež mělo býti potopeno. To, co nyní vypravují dokumenty, vyslovila ostatně již dávno příroda; neboť takový mythus nemohl jistě povstati v zemi, v níž jest nedostatek vody, a v níž by tedy každá zátopa byla jen vítanou. Tradice taková musela vzniknouti jen v nízkých rovinách, kde deště padají v mocných vodopádech a kde řeky často vystupují z břehů, zatopujíce celé kraje.

V Genesi jest historie potopy vypravována špatně: jméno archy, tebah, značí „truhlu“ a ne „loď“; v Genesi nemluví se ani o spuštění menšího člunu; Genese neuměla reprodukovati chaldejskou legendu, mluvící o kormidelníku, o směru lodi a ostatních věcech námořnických.

Ovšem že ne pouze v dvojitém bassinu Tigridu a Eufratu tvořily se pověsti o potopě; vznikaly i v jiných krajinách s podobnými poměry zeměpisnými, na př. v krajích, jež protékají veliké řeky čínské Hoang a Jantze. Tak v různých zemích opakují se tyto zprávy, s nimiž křesťanští misionáři dělají mnoho hluku, jakoby byly důkazem o domnělé všeobecné potopě, o níž vypravuje Bible. Tyto historie, vypravované v různých zemích, podobají se sobě přirozeně ve věcech, které vyplývají z události samé: velké deště, záchrana v lodi, přistání lodě na některé hoře, první zelená větev neb květ nalezený po dlouhé plavbě, obnova společnosti lidské. Ale legenda schází v zemích, kde nikdy nebylo velkých záplav, kde obávanými pohromami jsou smrště, cyklony, sopečné výbuchy. A proto, k velikému podivu vykladatelů židovských kněh, nejstarší dokumenty iranské ani se nezmiňují o nějaké potopě.

Všichni národové, kteří znali legendu o potopě, lokalisovali ji ovšem ve své zemi; v hranicích svého obzoru hledali svaté místo, kde řídcí zachránění spravedliví vystoupili zase na zem, vynořivší se z vln. A proto místo to se mění dle pochodu národů a dle postupu legendy. Iranci označovali své hory, Elvend neb Demavend, za „hory Noea“. Také Afganistan má svá „kotviště archy“; na Himalayi tyčí se Naubendhanam, „přístav lodě“, kde Manu Vaivasvata přivázal svůj člun po všeobecné potopě. Zkrátka, všechny hory, jež působily dostatečně na obraznost lidí, aby z nich mythus učinil pobyt bohů nebo prvotní ráj lidský, byly také považovány za svatá místa, kde lidstvo, potopou očistěné, se zrodilo po druhé. Kavkaz, specielně Ararat, stal se též „horou archy“. Pak, se stěhováním se národů a všech jejich zavazadel historických a legendárních, postupovalo procesí svatých hor k západu. Argéa jest jednou z těchto „hor etapních“; stejně Olymp Bythinský i Thesalský. Až v našich

Pyreneích jsou hory, o nichž pastýři vykládají, že na svých temenech mají železné kruhy, jež držely svatou archu. Také Američané severní, velcí čtenáři bible a velmi žárliví na Starý svět, chtěli vykládati svaté knihy ve svůj prospěch, a v mnohých novinách bylo možno čísti, že skutečný Ararat, na němž se zachytila „archa Noémova“, byl horou jejich vlasti.

Ráj.

Mapa Asie uvádí polohu zahrady rozkoše na nejrůznějších místech, buď aby se zalichotilo ješitnosti některé národnosti, anebo by zjednána snadněji shoda s názory historickými neb náboženskými.

Mínilo se docela, že by severní pól mohl býti skutečným místem pověstné zahrady: jelikož kraj ledu zamrzl dříve, než kraje jiné, jest nezbytno, dle Angličana E. S. Martina, že byl pobytem našich prarodičů. Jest nicméně jisto, že mythické tradice zmiňují se o „hoře půlnoční“, pobytu pána světla, otce nebeských duchů, zřídla vod, ose, kol níž se otáčejí nebesa; není však třeba hledati ráj až na severní točně, tak daleko od krajů Mesopotamských.

Pyramidální chrámy Chaldeje a jiných krajin „potamských“ vzaly si modelem „vysoké místo“ par excellence, totiž posvátnou severní horu a, jako ona, měly snahu vznésti se až do nebes, nad mračna. Když legenda po prvé ztělesněla, byl onou horou jistě vrchol dobře známý, uctívaný a posvěcený, avšak národové, vzdalujíce se od ochraňujícího vrchu, jejž viděli, jak se zvedá nad jejich kolébkou, zapomínali na něj a na svých stěhovacích cestách přenášeli postupně své uctívání s hory na horu. Když daleké kraje zmizely s jejich obzoru a také i z jejich paměti, byli nuceni ustanoviti ve svém sousedství místo uctívání, ano stvořiti je zcela svou zarputilou prací. Demavend, Elvend a jiné hory východu iranského byly z počátku „Otcem krajin“. A o jakém vrchu mluví prorok Isaiáš, oslavuje „trůn poradní, jenž se zvedá nad hvězdy Silného Boha k straně půlnoční?“ Snad o Araratu neb Kavkazu. Nezáleží na tom, neboť povrch Země se ježí posvátnými horami, a i tam, kde se rozprostírá holá rovina, stavějí si hory umělé. Jest tedy marnou snahou, chtíti identifikovati tu neb onu horu, jež by bývala společným chrámem všech národů, anebo jen národa jednoho, Chaldejského nebo Židovského.

Také stupňovité pyramidy, a to, co se postupným předáváním a změňováním stalo v historii starých vidění pověstným „žebříkem Jakobovým“, nebylo ničím jiným v prvotním útvaru legendy, než umělými horami, stupňovitými vzestupy, po jejichž stupních stoupali andělé, nesoucí svou úctu bohům. Hory ty, vytvořené rukami lidskými, byly též symboly vrcholu nebeského; pyramidami o sedmi branách, zasvěcenými sedmi planetám. A nebyly-liž „visoucí zahrady“ králů babylonských rovněž umělými ráji, vrstvíce se na sebe terasovitě do velkých výšek a přijímajíce nadbytek vod, zvedaných mocnými stroji hydraulickými? Hrčení vod těch symbolisovalo posvátné vody, rodící se na vysokých vrcholcích hor.

Perský výraz „paradis“, původu pravděpodobně nového, nanejvýš 4000 let, patřil původně jen loveckým parkům, pairi-daiza, uzavřeného zdmi, a nijak nepatřil místům úplného štěstí, jak si je představujeme v nynějším smyslu onoho výrazu; avšak lesy ty, vyhražené perským králům, ležící v sousedství Elvendu neb některé jiné nádherné hory, byly jistě velmi příjemny pro čistotu vzduchu, chládek vod, bujnost vegetace, hojnost zvěře, tak že jméno „paradis“, ráj, stalo se v našich západních jazycích synonymem „rozkošné zahrady“, ano i „věčné blaženosti“; avšak u Iranců zůstal výraz ten vždy světským: výraz, zasvěcený mystickému místu čistého štěstí, jest jim v a r a, analogický slovu „Eden“, užitému v posvátných knihách Hebrejů, s významem „místo radosti“, neb „rozkoše“.

Každý ráj nutně musí obsahovati pro člověka mimo své vlastní krásy ještě prvek, jenž jej nekonečně okrašluje, totiž vzpomínku, plnou lítosti. Ti, kteří jej tak pojmenovali, pamatovali se, že museli jej opustiti, aby unikli nějakému vpádu nepřátelských hord, potopě, zemětřesením: spatřovali v oněch místech ráj hlavně proto, že jej museli opustiti. Avšak naděje smísí se různě s hořkostmi minulosti, a ve všech dobách byly také ráje touhy, „zaslíbené země“. Předkové bývali šťastni, potomci budou jimi také? Tam vysoko, na bílých neb zamlžených horách anebo ještě dále, za obzorem, k těm tajemným krajům, kde vychází slunce, nebo k těm druhým místům, kde zapadá do purpuru mračen, aneb i k oněm neznámým prostorům, jež hledají ptáci na svých dlouhých stěhováních, nenacházelo tam lidstvo země svých snů, posvátné místo, kde nebude již ani hladu ani žízně ani únavy ani otroctví ani smrti?

Každá rasa, každý národ, každý kmen měl tak své ráje. Historie zeměpisu ukazuje nám jich sta, zářící jako zlaté hřeby na ploše planety, od hor Nipponu až po „villa de los Cesares“ v údolích severní Patagonie. Možno dokonce se ptáti, zda mezi velkými vrchy, těžko přístupnými, jest jen jediný, jenž by nebyl pokládán za „ráj“ nebo za „Olymp“ národy, jež k nim zíraly z roviny.

Ráje, umístěné v Iranu nebo Armenii obyvateli Mesopotamie, byly potom lokalisovány západními Semity v kotlině Eufratu; a právě jedna z těchto rovinných zahrad zanechala, dík posvátným židovským knihám, svůj obraz, jenž byl nejdéle sledován lidskou obrazností. Kde bylo přesně toto podivuhodné pole, zůsta-

vší tak krásným ve vzpomínce Hebreů, že z něho učinili místo zrození se svého prvního otce, zahradu nevinnosti, v níž hřích byl ještě neznám? Není možno určiti místo tohoto mystického chaldejského ráje, neboť kněžské kasty různých měst soupeřily nároky a tak také dle stěhování se kultů, dle zakládání a boření měst určovala se poloha posvátného místa v různých končinách. Babylon byl jedním z vyvolených bodů. Staré jméno tohoto města jest Tin-tir-ki, což značí bez odporu: Místo stromu života, stromu, jenž zaujímal střed zemského ráje, ostatně jedním z názvů vlastní Babylonie jest Gan-Dunyach nebo Kar-Dunyach, to jest „Park“ nebo „Ohrada“ boha Dunyacha, osobnosti to, jež zůstala v temnosti mythu ještě nevysvětleného. S druhé strany označují legendy výslovně za pravou zahradu ráje stok posvátných řek, Eufratu a Tigridu. Skupina palem, vyrostlých na vrchu Korny, nad splynutím obou proudů, naznačuje prý, říkají pobřežní obyvatelé, právě to místo, kde se zvedal strom s hrozným plodem, jenž nám dal poznání dobra a zla. Zříceniny „města Dobrého Boha“, snad nejstaršího města Chaldeje, posívají půdu a stoku, na levém břehu Eufratu. Dle musulmanské legendy, předané pravděpodobně Israelity, odpočívá tělo Adama, všeobecného předka, zrozeného z červené země, totiž z bláta Eufratu, ve zříceninách Kufy, jižně od Babylonu, nedaleko bran staré „zahrady rozkoše“, z níž byl vyhnán mečem Cherubínovým.

Mythus o pozemském ráji stejně jak z počátku byl přenesen z vysokých východních hor do plání Chaldejských, rovněž tak pokračoval ve svém pochodu od země k zemi k západu s národy a jejich kulty. Tak jiný Eden neb ráj byl myšlen mezi Libanem a Anti-Libanem v údolí, jež dle Ptolemea bylo skutečně místem „rozkoše“. A ještě dále k západu, ve světě hellenském neb ještě dále za ním, čím jiným byly různé zahrady Hesperidek, Cyrény, Mauretanie, Betidy, ostrovů Šťastných, nežli podobnými ráji, zeměmi naděje, jež zastupovaly kraje lítosti? Potom v oné podivuhodné době, kdy bylo viděti, jak Nový Svět se vynořuje na druhém břehu oceánu Atlantického, zdaž sám Columbus neprohlásil, že velká řeka, jejíž vody se vylévají do zálivu Smutného, sestupuje se zemského ráje, a nehledali onen ráj v tisícerých formách, na tisícerých místech, aby v něm nalezli buď zřídlo Mládí, buď nevyčerpatelné poklady Eldorada „Člověka zlatého“. Hledali by dosud onen ráj, kdyby zeměpis konečně nesestavil inventář planety a neprohlásil jednotu zákonů ve všech jeho zjevech.

Kain a Abel.

Legenda, vypravovaná v Biblí o dvou synech Adamových, rolníku a pastýři, vykládá v průzračné formě vývoj, jejž způsobila babylonská orba v celkovém vědění lidstva, neboť mythus, uzavřený v onom opotřebovaném vypravování, zcela jistě není původu hebrejského: odporuje si příliš, tak že nelze si jej jinak vysvětliti, než zbavíme-li jej zřejmých omylů, způsobených nezručným opisovatelem, pravděpodobně písařem židovského chrámu. A vskutku, ač Israelité znali dokonale orbu v době, kdy byl jimi reprodukován onen dokument o dvou bratřích, Kainu a Abelovi, ukazovaly jim vzpomínky na starou patriarchalní společnost skutečný zlatý věk jejich rasy ve stavu pastýřském: v jejich očích zaměstnání pastýřské, zaměstnání předků Abrahama, Isaka a Jakoba, bylo nutno dle příkazu zbožné povinnosti vyvýšiti nad všechna jiná. Odtud ona záměna pastýře za rolníka, jakožto bytosti Bohem zvláště milované.

Dle židovské formy legendy smyslné božstvo, svedené vybranými druhy masa, upečeného na oltáři a dobře ovlaženého kouřícím se tukem, oblíbilo si zcela obzvláštně oběť pastýře Abela a zamítlo plody, obětované skromným rolníkem. Tato patrná nespravedlivost masožravého boha prý byla příčinou první nenávisti a první vraždy u lidí. A přece všechna historie nám ukazuje, že dobrodiní inteligence, vynálezů, pokroku všeho druhu pocházejí právě od proklatého bratra. Jemu, rolníku, jistě dávala přednost legenda ve své prvotní a úplné formě. Kain má hodnost prvorozence, což již označuje ideu o jeho superioritě v mysli původního vypravěče; má však superioritu hlavně pro pochopování věcí, neboť Kain to byl, jenž založil první město; jeho potomek stal se prvním průmyslníkem, vynašed umění kovati různé nástroje ze železa a zvonoviny; jiný z jeho vnuků vynalezl harfu a varhany, to jest nástroje strunové a vzduchové. A ještě více. Jest to opět potomek Kainův, jenž stav se znova pastýřem naučil ostatní pastýře umění tkáti stany. Veškerá civilisace pochází tedy od geniálního člověka, jenž první uměl vyorati brázdu a dostati z ní klas, z něhož žernov vydobil mouku a chléb.

Není-liž to vskutku soubor veškerých dějin hospodářských? Postavíme-li se na stanovisko, na němž jistě stáli Chaldeové, původní redaktoři legendy, jest tedy Kain docela jinou osobností, než ta, o níž si utvořila obraz naše mysl, svedená nesprávnou kopií prvotního dokumentu, a první vražda, jež byla svalena na rolníka, nesmí mu býti připisována; neshoduje se s pravdou sociální. V srážkách národa s národem dle historie nepřichází útok od pokojného rolníka, nýbrž od nomada, hledajícího nové země. Ostatně idea vraždy zrodí se jistě snadněji v mysli člověka, jenž zabíjí zvířata a trhá s nich maso, než v mysli toho, jenž se vynasnažil zhotoviti dřevěný pluh. Historie první vraždy, vypravovaná v židovské formě, jest ve skutečnosti první pomluvou.

ED. ŠTORCH:

Původ lidské řeči.

Mluva není člověku vrozena, ani neobjevuje se u něho najednou jako věc hotová. Člověku je dána možnost a schopnost mluvit, ale mluva sama mu dána není. Mluva je vymoženost, dílo jeho kultury.

Mluva jest nejstarší vymoženost lidská, co lidstvo lidstvem je, mluví. Proto i jazyky nynějších divochů vynikají bohatostí tvarů. Řečí pak byl umožněn lidský pokrok vůbec, neboť čeho domohlo se jedno pokolení, tomu matka naučila i pokolení následující, jež mohlo pokračovati dále. Mluva jest největším a počátečním vynálezem lidské kultury. Teprve tehdy pozdvihl se člověk nad stupeň zvířecí, když vytvořil si článkovanou, z určitých hlásek spojovanou řeč. Mluva ovšem není dílem jednotlivcovým, je výtvorem kolektivním.

Člověk je nejvyšší živočich na zemi. Předčí i nejdokonalejší zvířata. Čtyři přednosti povznášejí člověka nad zvíře:

1. jeho veliká schopnost rozumová (inteligence),
2. přímá chůze,
3. volné ruce,
4. mluva.

V nejstarších dobách nebyly tyto čtyři znaky vyvinuty, byly ještě v počátcích, proto člověk pravěký velmi blížil se nejvyšším zvířatům. Ani mluvou nelišil se člověk původně od zvířat. Ano, můžeme říci, že počáteční mluva lidská nelišila se od řeči zvířecí.

Zvířata mají jakousi řeč. Činí posuňky a vydávají zvuky, jimž druzí rozumějí. Každý přítel přírody pozoroval, jak ptáci v době páření se vábí, nebo v nebezpečí jak pískotem se varují, nebo jak kvočna svolává kuřata a pod. To jsou případy, kdy zvířata dorozumívají se vyrážením rozličných zvuků. Zvíře může i s člověkem „mluvit“, když na př. pes zvláštním mručením prosí, aby mu pán se stolu shodil kost nebo aby mu dvéře otevřel.

Řeč v nejširším smyslu toho slova je tedy starší než lidstvo vůbec. Dorozumívání mluvou bylo na zemi dříve než první člověk se objevil. —

Hlasitou řeč nalézáme již u hmyzu, obojživelníků, ptáků a ssavců. Při tom mluva jednotlivých druhů je rozdílná podle stupně jejich duševního vývoje. U členovců (hmyzu) pouze doba páření přivádí k dorozumívání zvuky. U ptáků a ssavců povzbuzuje k mluvě i hlad, bolest, úzkost, strach atd. Ssavci a ptáci dospívají v přirozené mluvě tak daleko, že konají posuňky a zvuky jako obvyklá znamení a také jim rozumějí. Ovšem zvířatům dostačuje několik málo zvuků, neboť jejich duševní obzor jest omezený.

Pozorovatel života mravenců, John Lubbock vypravuje: Trvání osad mravenčích a včelích vyžaduje ovšem u těchto zvířátek jakousi schopnost dorozumívací, jejíž rozsah jest však stále předmětem pochyb. Činil jsem více pokusů, abych se o věci přesvědčil. Na příklad jednoho chladného dne skorem všichni moji mravenci byli ve svých hnízdech. Jen jeden byl venku na honbě, asi na sáh od domova. Vzal jsem mrtvou masařku, přišpendlil jsem ji na kus korku a položil ji právě do cesty. Mravenec snažil se hned mouchu odnésti, avšak k svému překvapení shledal, že jí nemůže hnout. Tahal se s ní a lopotil, brzy tak brzy onak, asi po dvacet minut a vrátil se pak rovnou cestou do hnízda. — Po tu dobu nevyšel ani jediný mravenec ven, jen onen samotný byl venku. Když mravenec vrátil se do hnízda, uplynulo několik vteřin — sotva půl minuty — a vyšel opět ven s neméně než dvanácti kamarády, kteří táhli s ním. Spojenými silami pak hnuli konečně mrtvou mouchou a vítězně ji odnášeli do mraveniště.

První mravenec nepřinesl ničeho s sebou domů; musil tedy nějakým způsobem dáti na srozuměnou svým přátelům, že našel potravu a vybídnout je, aby mu pomohli jí se zmocnit. Je tedy prokázáno, že mravenci mají řeč.

U člověka rozumový jeho pokrok nutně vedl k vyjadřování hlasitému a zároveň i ta okolnost, že člověk od přirozenosti své je bytostí pospolitou. Proto člověk záhy zdokonaloval svou původní mluvu zvířecí. Pomáhalo mu při tom i to, že mluvicí ústrojí lidské stálým cvičením je schopno velikého zdokonalení, jakož i to, že přímou chůzí člověk uvolnil plícím, takže mohl mnohem volněji dýchati, než při chůzi čtvernohé. I zvíře, když chce déle a hlasitěji řváti, zastavuje se; při chůzi a běhu je pohybem předních nohou vzata plícím všecka volnost. Ale i při stání je tato volnost omezena tíhou v před, na přední nohy. Člověk dvounohou chůzí podobá se ptákům a taktéž jako ptáci je schopen, mnohem víc než ssavci, vyluzovati z hrdla tony.

První lidé hovořili přirozeným jazykem podobně jako zvířata.

Tento prajazyk složen byl ze tří oborů:

1. z posuňků,
2. z citoslovců,
3. ze zvuků napodobivých.

Posuňková řeč je vlastně prvním základem vší mluvy. Už opice mají vyvinutou řeč posuňkovou, kterou provázejí některými silnými výkřiky. U lidí trvá posuňková řeč i při vší dokonalosti nynější mluvy článkované stále i po dnes. Pozorujme jen skupinu osob rozmlouvajících, co tu postřehneme rozličných posuňků! Přijde-li někdy cizinec mezi nás, mnohdy musí se dorozuměti jen posuňky. Některé posuňky jsou velmi dobře srozumitelné. Přihne-li cizinec

zavřenou ruku k ústům, hned pochopíme, že má žízeň a chce píti. Někdy bývá posuňková řeč dosti složitá.

Indián kmene tennanalského takto vypravoval:

Zdvihl pravou ruku a palcem naznačil nejprve podobu půlměsíce, pak kruh a to opakoval třikrát. To znamenalo: Měsíc třikrát nový a plný, t. j. 3 měsíce.)

Pak zvedl pravici s dlaní proti čelu a ukazováčkem pohyboval nahoru dolů. (Cestoval jsem.)

Oběma rukama napodoboval veslování. Potom skřížil ruce na prsou, dělal jakoby se zimou třásl, konečně ukázal na sebe. (Jel jsem po lodi v zimě já.)

Indián opisoval pravicí vlnitou čáru nenáhle klesající, pak ukázal k západu. (Řeka tekla k západu.)

Pohyboval pravicí s dlaní vzhůru nenáhle od prsou ku předu a levicí zastínil oči, jakoby hleděl do dálky. (Cesta trvala dlouho, je to daleko.)

Obě ruce dal k sobě a utvořil stříšku. (Chýše nebo domácí ležení.)

To je příklad mluvy posuňkové.

Beze vší pochyby i nejdávnější naši předkové užívali posuňků měrou přehojnou. Ale jen člověk němý přestává na pouhých posuňcích; člověk zdravý provází je rozličnými, třeba nesouvislými zvuky.

Prvními slovy lidské řeči byly citoslovce, na př.: ach! ha! ej! hu!

Takové výkřiky člověk vydával ze sebe chtě nechtě při rozličných příhodách životních z radosti, bolesti, úzkosti, hněvu a pod. Slovům těmto nemusil jej nikdo učiti.

K citoslovcům přistupují zvuky napodobivé, t. zv. onomatopoia.

Napodobování zvuků přírodních bylo nejvydatnějším pramenem slovního bohatství mluvy. Člověk napodoboval hlasy zvířecí (haf! kuku! čim-čim!) i zvuky pohybu věcí neživých, na př. šplouchání vln, šelest listí, van větru, crčení, bublání, hrčení vody a j. V těchto českých slovech je posavad zachována stopa napodobení skutečných zvuků přírodních.

Prvotní mluva měla velmi jednoduchou mluvnici, neměla rodů, časů, způsobů a také nebylo upravených vět. Slova byla nejdříve jen jednoslabičná. Prvním lidem stačilo dost málo slov s posunky. Lovec řekl: „Já — les — vlk!“ a všichni mu rozuměli, že viděl v lese vlka. Vždyť i nyní prostý venkovan vystačí pro všecky své hovory s 3—400 slovy. Jednoduchý život loveckých divochů nevyžadoval ani z daleka tolik úsilí dorozumívacího, jako složitý život doby přítomné.

Prvotním lidem dostačoval dlouho jejich přirozený jazyk, který jest jaksi obecným jazykem všeho lidstva. Jakmile lidé kulturně postoupili, tím samým zdokonalovala se postupně jejich mluva.

Počátky mluvy vyvíjely se v kruhu rodinném. Členové rodiny nejlépe se znají a nejlépe si rozumějí i při nedokonalém vyjadřování. Prvotní lidé žili v loveckých hordách ze dvou nebo tří rodin. Každá taková horda vytvořila si vlastní řeč. Tak jako i podnes v některých rodinách užívají zvláštních slov, kterým rozumějí jenom členové rodiny. Slova taková vznikají při nahodilých příležitostech, někdy brzo zanikají, někdy se zakořeňují a po leta udržují. Zejména děti jsou vynalézavy v oboru tvoření a zavádění nových slov.

Slovní zásoba těchto pradávných hord často se měnila, tudíž každá horda mluvila jinak. V některé končině Afriky posavad černoši pod každým vrchem mluví jiným jazykem. Když později hordy spojovaly se v kmeny a tvořily osady, řeči se mísily, splývaly, až vznikl převládající jazyk kmenový. Stopy původních jazyků hordových udržely se někdy dlouho v nářečích (dialektech).

Rozličnost hordových jazyků způsobována byla zprvu rozličností jednotlivců. Zkoušejme jen třeba pět osob. Každá z nich jinak vysloví ach! hej! kšš! a pod. A pozorujme i jak různě se smějí: hihihi! haha! hehehe! atd. Vedle takových citoslovců různila se ovšem velice i slova napodobivá dle schopnosti každého člověka. Ne každý člověk stejně pěkně napodobí zabručení medvědí.

Ale u těchto slov nevyžadovalo se později ani přesné napodobení. Mezi známými, na sebe zvyklými osobami dostačovalo jen naznačení zvuku. Tím dospělo se k zjednodušení, k pouhým značkám, symbolům. Ovšem, že pak mnohému tak zjednodušenému zvuku nerozuměl člen jiné hordy. Postupně přibývalo v řeči symbolů, neboť jimi se krátce a určitě věc naznačovala; proto praktická potřeba je rozmnožovala. V nynější mluvě jest jich veliká většina a často ani učenci nepoznají v nich původní tvar kořenný.

Kolik hord, tolik bylo prajazyků. Nebylo tedy nějakého určitého společného slovního jazyka všeho prvotního lidstva. Hádky některých učenců o to, kterým jazykem mluvili první lidé, jsou bezpředmětné.

Prajazykem nebyla ani čínština ani sanskrt ani egyptština; tyto i všecky jiné jazyky vyvinuly se teprve povlovně a třeba současně po dlouhých tisíciletích z prvotního jazyka přirozeného. Tento přirozený jazyk byla mluva hrubá, nečlánkovaná. Nebylo v ní určitých hlásek. Článkovaná řeč, z určitých a jasných hlásek spojovaná, vyvinula se až s vyšším rozumovým zdokonalením.

Řeč činí důležitý moment ve vývoji lidského ducha. Neboť řečí počíná teprve tvoření představ a pojmů, tudíž i vlastní myšlení. Pojem vzniká slovem.

Všecko myšlení je mluvením sama k sobě. Mluva je vyslovené myšlení. Člověk mluví, protože myslí.

Novorozeně nemluví. Teprve povlovně cvičí si mluvící ústrojí a učí se myslit. Dítě mluví nejprve oním přirozeným prajazykem, jenže tu záhy zasahují do jeho vývoje rodiče a dětským vyřknutím dávají rozličné významy, na něž si dítě samo ani nepomyslilo. Dítě vyřkne nejprve věci nejsnadnější pro jeho mluvidla. První slova dětská jsou: m a, p a, d a. Protože dítě nedovede zprvu říkati více, opakuje tato slova: ma-ma, pa-pa, da-da — a matka radostně vítá, že dítě už říká mama, papa. Dítě ani neví, jaký význam přikládáme těmto jeho výrokům, neboť je říká dítě české jako německé, turecké i čínské, prostě proto, že mluvidla jeho je nutí právě k těmto slovům. Samohlásky se vyslovují nejsnadněji, proto děcko je bez nesnází říká; souhlásky jsou těžší, nejdříve říká: *m*, *b*, *p*, pak postupně: *n*, *d*, *t*.

Děti jsou stejné dnes jako bývaly vždy. A zvuky, které vyrážejí, vyrážely již před tisíci lety. První lidé vykřikovali podobně jako děti. Samohlásky jsou nejstarší hlásky lidstva. Ze souhlásek jsou nejstarší ty, které tvoří se pomocí rtů: p, b, m, ph, pf a pod. Prvotní lidé vyslovovali hlavně samohlásky; souhlásky vyslovovali zprvu velmi nedokonale, neurčitě. Různé jazyky užívají různých souhlásek a některých souhlásek třeba vůbec neužívají. Čech vyslovuje těžce některá slova německá, Němci činí nesnáze slova česká s hláskami č, ř. Žádný jazyk na zemi neužívá všech hlásek, kterých je schopno lidské hrdlo. Napočítáno bylo, že člověk může vysloviti 385 hlásek; čeština jich nevykazuje ani desetinu.

Mnoho drobných jazyků už vyhynulo, ale přece jich je na světě ještě značný počet. Počítáme-li jen důležitější jazyky, najdeme jich v Evropě 53, v Asii 153, v Africe 115, v Americe 422, v Australii 117; úhrnem 860 jazyků.

V dřívějších dobách lidé vysvětlovali si jazykovou rozmanitost na zemi všelijakými bájemi. Prý babylonská věž způsobila zmatení jazyků. Spisovatel článku o věži babylonské stal se obětí omylu. U řeky Eufratu žili v dávných dobách kmenové akkadští, po kterých se zachovala ohromná stavba, zvaná v akkadštině K a-D i n-g i r a, což znamená tolik jako „boží brána“. Když pak té krajiny zmocnili se Asyrové, přeložili si název ten do assyrštiny a říkali věži B a b-e l. Po čase lid vyslovoval toto jméno „balbel“. A toto slovo znamená v asyrštině: p o m á s t i, p o p l é s t i. Říkalo se tudíž místo starého „boží brána“ — „brána zmatení“. Aby si tento název vysvětlil, lid vybásnil si pověst o zmatení jazyků. Babylonská pověst dostala se k Hebreům a pak i do bible.

Různost jazyková byla od počátku. Když člověk-lovec přecházel k životu zemědělskému, když tvořily se větší sociální celky, vznikaly i větší jazyky, které opět na sebe působily, až vyvinuly se obsáhlé oblasti jazyků příbuzných. Některý silný jazyk stal se základem pro vynutí dalších několika jazyků a sám pak třeba zanikl. Na př. z prajazyka slovanského postupně rozlišily se: čeština, polština, ruština, srbština atd.

Tyto slovanské jazyky jsou si pro společný původ příbuzny. Tuto příbuznost poznáme z četných pozůstalých společných slov i vazeb. Na př. staroslovanská věta: s ê m e s ê t i — řekne se v nynějších jazycích takto:

česky:	símě	síti
polsky:	siemie	siać
rusky:	sêmja	sêjatь
bulharsky:	semê	sêja
slovinsky:	sême	sêjati
srbsky:	sjeme	sijati
hornolužicky:	symjo	syć
dolnolužicky:	semje	seś
polabsky:	sëmnü	śot
litevsky:	semens	seti

Podobně němčina, dánština, švédština a j. povstaly z germánštiny.

Slovanština, germánština, románština a jiné ještě prajazyky povstaly zase ze společného kořene indoevropského.

Nic hotového nepřišlo na svět. Vše se měnilo a vyvíjelo. Původ jazyka nebyl událostí, která se udála před dávnými časy jednou pro vždy a pak nadobro přestala. Naopak, člověk má onu schopnost tvořiti nová původní slova stále v moci a užívá jí také, kdykoliv jí potřebuje.

Naši dědové užívali některých slov, kterým už my nerozumíme a obráceně v naší mluvě jsou nová slova, kterým by děd nerozuměl. Jazyk se stále vyvíjí.

Jak u nás mluvili před šesti sty lety, ukáže odstaveček ze staročeské písně o králi Alexandru:

„Však nechtě, by sě kto domněł,
by v čem své moci zapomněl
káza sě všěm hotovati,
chtě nepřáteły potkati.
A jakž brzo provołachu,
tak všichni na vojnu vstachu.
Zatiem sě také potáza,
Alexandru list rozkáza
řka: „Král Darius, král nad králi,
jehož sě moci všě vzdáli,
Alexandru, słuzě svému,
dietěti obak čstnému,
zpoviedáju miłost svoji
ke čsti, radě i pokoji.

Za šest set let budou v Čechách mluvit také jinak než nyní. A co je šest set let proti dvěma stům tisícům let trvání lidského pokolení?

Jak vznikají někdy nová slova, o tom vypravuje Tylor:

Obyvatelé ostrova Vancouveru spatřivše, kterak šroubový parník se rozjíždí, nazvali jej hned yetseh-yetsokleh, t. j. „ten, jenž nohama vyhazuje". Hidatové na řece Missouri měli až do nedávna jen kamenné nástroje. Když se obeznámili se železem a mědí, utvořili jména pro tyto kovy: uetsasipisa a netsahisisi, t. j. „kámen černý" a „kámen červený". Když byl kůň zaveden od bělochů mezi lidi, kteří ho nikdy neviděli, Tahiťané nazvali jej „vepřem muže nosícím". Domorodci ostrova Vancouveru říkají vousatým Angličanům Jakpusové. Slovo to pochází z jachpek-ukselkous, což znamená „muže s dlouhým vlasem v tváři". Při mluvení zkráceno bylo dlouhé slovo na jakpus. Nikdo, leda ten, jemuž přímo byla pověděna historie těchto slov, nebyl by uhodl jejich vznik. Podobně byla tvořena složená slova a pak zkracována již v nejstarší době.

U nás vyskytuje se tvoření nových slov jen výminkou, neboť kulturní jazyky jsou již tak vyspělé, že dostačují vyjádřiti nejjemnější myšlenky a pocity.

Všichni, kteří užíváme bohatství mluvy, kteří rozmlouváme, přednášíme, čteme i píšeme, užíváme nesmírného dědictví po předcích, dědictví, které vzrůstalo po dlouhé tisíciletí a nám nyní usnadňuje život společenský. Jak obrovský pokrok jest od nečlánkované řeči zvířecí ku krásné, libozvučné mluvě našich velkých básníků! A to vše je dílem rozumového povznesení člověka. Jak povznášející to poznání!

Literatura: Em. Kovář, O původě lidské mluvy. — Ed. B. Tylor, Úvod do studia člověka a civilisace. — Fritz Mauthner, Podstata řeči. — M. Hoernes, Die Urgeschichte des Menschen (str. 78.—84.). — W. Haacke, Die Schöpfung des Menschen (str. 396.—405.) — Fr. Hellwald, Aus der Urzeit (str. 100.—111.). — M. Schasler, Anthropogonie (str. 64.—110.) — W. Walthoffen, Die Menschheit (str. 76.—85.).

IN. ARNOŠT BLÁHA:

Náboženská tradice na malém městě.

V „Hlídce Času" uveřejňuje jmenovaný autor úryvek ze zajímavé studie „Duše malého města". Uvádíme z ní tuto pěknou stať o náboženské tradici:

Náboženská tradice jakožto soubor názorův o nepřetržité existenci duše po smrti těla a o neviditelných osobních mocích, počínajících duchy až k bohům, o nichž se soudí, že řídí přírodní síly a že vládnou lidskými osudy, — jest na malém městě pevně vkořeněna. Jí děkuje malé město, venkov a celý náš národ vůbec za svoji opozděnost za ostatními národy. Neboť v ovzduší přísného absolutismu, — míním náboženskou tradici katolickou, poněvadž nepatrnou menšinu protestantskou, hospodářsky, kulturně i mravně pokročilejší nelze bráti v úvahu — v ovzduší neomylného dogmatismu a autoritativismu, kde pěstování subjektivní svéráznosti zvláště po stránce rozumové jest potlačeno, v prostředí, v němž člověk stojí jako bezmocná loutka nadpřirozených milostí, sil a zázraků, není možno, aby rostly povahy samostatné, z vlastních popudů činné, povahy zkrátka pokrokové, ať již na kterémkoli poli sociální činnosti. Poukázal na to Masaryk ve své „Sociální Otázce",*) že lidé, kteří od malička vyrůstají v duchovní samostatnosti, kteří nemají duchovního vedení kněžského, lidé, na které nepůsobí s autoritou kněžskou autorita celé hierarchie a celá velkolepá církev, lidé ti jsou prakticky nejen na papíře demokratičtější, t. j. snesou spíše mínění a práci cizí; Angličané a protestantští národové vůbec svým determinismem, t. j. odhodlaností k samostatnosti a stálosti, jsou hospodárnější, pracovitější než romantičtější katolíci. A stejně Jozífek**) i Kunte***) ukazují, jak katolicismus vede k duševní nesamostatnosti a volní ochablosti. Jozífek snad trochu přeceňuje vliv protestantismu, a poukazuje-li na Němce, Angličany a vůbec národy protestantské, u nichž vlivem této nepřetržité protestantské tradice vyvinul se typ pokrokový, dlužno poukázati k tomu, že složka náboženská, třebas na vývoj charakteru národního měla veliký vliv, jest právě jen složkou. Stejně by se mohlo říci, že státy demokratické pokračují, kdežto státy feudální, jako Rakousko, Španěly upadají, neb aspoň stojí. Ovšem, že jedno s druhým úzce souvisí. —

Tolik jest jisto, že katolicismus náš vývoj ochromil a zdržel. Fatalismus, pověrčivost a fanatismus jsou smutným jeho dědictvím na našem malém městě i na venkově. Každý ví na př., s jakými obtížemi setkávají se tu pojišťovací společnosti, nalézajíce ve fatalismu našeho malého člověka tvrdé překážky, který v pojišťování vidí hříšná opatření proti neštěstí posílanému s nebe a bojí se „koupiti si za peníze imunitu proti Prozřetelnosti", anebo který, když mu krupobití zničí všecku úrodu, jen povzdychne: „Nechme pominouti hněv boží." — A maloměstští lékaři mohli by vypravěti, jak často odmítají lidé léčení, poněvadž to prý jest jednati proti úradkům božím (viz též Zápisky vesnického lékaře v Besedách Času).

Nejsmutnějším následkem náboženské tradice je fanatismus našeho malého člověka. Je to ovšem nutný důsledek minulosti. Herben †) pěkně oceňuje vliv náboženské nesnášelivosti na naši národní povahu: „To pronásledování jinak věřících sourodáků sourodáky katolickými škodilo nejvíc zajisté většině národa našeho, neboť vštěpovalo národu surovost, zarytou tu-

*) Masaryk, Sociální Otázka, 553—4.

**) O. Jozífek, Jaký je zděděný charakter našeho národa.

***) V. Nezmar, Sociologie a její praktické použití, Rozhledy XIII. č. 30, 1077.

†) J. Herben, Do třetího a čtvrtého pokolení 56, 7.

post, krvežíznivost a rozvíjelo v povaze jeho nejtemnější pudy. Chudák sedlák, robotou shrbený, platy svázaný, třesoucí se před panským karabáčem, pronásledoval jiného takového chudáka sedláka, protože mu to kázali v chrámě, a vylévaje si nelidsky na spolubratru svém evandělickém všechen nadržený vzdor a vztek, domníval se, že tím slouží Bohu. Lid selský, štvaný faráři a misionáři s kazatelen, liboval si v pronásledování svých sousedů, stával se otrlým, bezcitným a surovým, a to byla nejhorší kletba jeho povahy. Okolní národové proto pohlíželi na nás jako na národ nehodný práv a svobody, jako na národ tupý, kleslý a zlotřilý, jemuž se dobře děje, že je národem otroků. To nikdo neví, jak náboženské surovosti zkazily naši povahu a naplnily ji úskočností, nevěrností a potměšilostí.“ „Takto vládla církev všemohoucně nad dušemi i těly lidskými 150 let; a po těch 150 letech shledalo se, že království boží nebylo založeno v českých zemích, naopak bída tělesná a tma duchovní. Stát byl nad bankrotem, nemaje peněz, nemaje daní od poddaných, a lid byl podoben spíše mluvící zvěři nežli obrazu božímu, vyssátý robotami až do morku kostí svých. Místo náboženství rozšířily se pověry, čáry a kouzla, lid pásl se na upalování čarodějnic a čarodějů — — — *) Z těchto smutných dob mnoho utkvělo na povaze našeho lidu. Naučil se choditi do kostela ze strachu, naučil se podrobovati se obřadům čistě formálně, srdce jeho zůstalo otráveno záštím k příslušníkům jiného vyznání, a mravnost jeho řízena zůstala důvody čistě egoistickými, utilitaristickými, materialistickými. Kdo by tak v neděli nebo ve svátek zašel na malé město, jistě by se podivil těm davům, jež hrnou se z kostela. Vesnická mládež i dorostlí, městská inteligence mužská i ženská. Ale nesměl by se dát mýlit touto náboženskou formou. Otázka je, znamená-li něco náboženský obřad, mrtvé náboženské dogma bez mravního jádra. Pro klerikalism ovšem znamená moc. Ale pro toho, kdo chce zkoumat hloubku a opravdovost náboženského citu? Inteligenci, pokud tam vůbec jde z náboženských důvodů, žene tam nejistota: „A kdyby přece něco bylo?“ — Strach. — Malého člověka tam žene potřeba: zevnějším pokorným gestem a obětí usmířiti za vnitřní lhostejnost, odvrácení neb zkaženost toho, jenž mává blesky, posílá krupobití, neúrodu a nemoci. — Strach. — A tak má pravdu Spencer. Strach jest důvodem těchto náboženských obřadů, dle nichž se klamně měří nábožnost našeho lidu, jako jest původem návštěv, klekání, poklon, titulů. Ale mezi těmi obřady a životem je ohromná propast. — Původně obřady ty měly ráz politický i náboženský současně. Ale postupem času funkce ty se specialisují a dělí, tak jako od původního kněze, učitele, lékaře, právního rádce v jedné osobě odděluje se během času samostatný učitel, lékař, právník. Pěkně celý ten pochod osvětlil Ferd. Buisson*) i Spencer.**) Odtud též nedůvěra k lékaři a učiteli, poněvadž je na venkově ještě příliš mnoho důvěry ke knězi.

*) J. Herben, Do třetího a čtvrtého pokolení, 73—74.

Církevní poměry v Rusku.

(Dopis z Moskvy.)

Svoboda svědomí v Rusku vyhlášena byla všemu obyvatelstvu této ohromné říše carským manifestem 17. září r. 1905. V něm vyhlášeno volné vyznávání všech státem uznaných vyznání a vykonávání obřadů; dále znamenati to mělo ustání v pronásledování starověrů, židů a četných sekt v Rusku stávajících. Následkem manifestu stala se jakási změna, zlepšující společenský život, avšak až dosud se lidu činí velké obtíže při přestupech z církve do církve. Pro poměry na Rusi je zajímavo, že v gosudarstvenné dumě byl letošního roku zrušen zákon, vydaný Petrem Velikým, nařizující svajščenikám (kněžím) výsledky zpovědí oznamovat politickým úřadům. Zrušením tohoto zákona mělo býti kněžstvo zbaveno ponižujícího úkolu tajných policistův a měla mu býti jaksi částečně vrácena ztracená důvěra lidu. Ale „nejsvětější synod“ místo rychlého osvobození kněžstva od vládní demoralisace poslal dumě písemné objasnění, že prý duma nemá žádné právo rušit církevní zákony. Duma však odvětila, že zákony a nařízení, vydané carem, nemohou býti pokládány za zákony církevní, nýbrž občanské, a takové že má úplné právo měnit. Spor ještě nerozhodnut, a kněžstvo neví, koho má poslouchat a čím se má řídit.

Dlouhověkou porobou tělesní i duševní celý národ ožebračen, ubita v něm poslední jiskra naděje na zlepšení jeho bytí.

Každoročně umírá množství lidu hladem a druhými nemocemi, průvodci hladu; pomoc nepřichází žádná, a to, co se pomocí nazývá, jest ironie.

Nehodlám líčit ten děsný stav lidu, abych se nevzdálil od toho, co chci vysvětliti, to však, co jsem napsal, postačí, aby každý pochopil duševní stav mužíka (rolníka) a nedivil se, když očekává pomoci jen od boha a při tom ještě řekne — „bůh vysoko a car daleko“.

V takovém stavu nemůže býti ani řeči o svobodě svědomí; lid ve své opuštěnosti vrhá se dychtivě na evangelium (a to ještě nemnozí, kteří se nějakým způsobem naučili gramotě, t. j. čtení) a hledá tam zákony boží, nařizující takové utrpení prostému člověku; však nachází tam zcela něco jiného, nevinnou útěchu, že jsou všichni lidé stejní

*) F. Buisson, Náboženství, mravouka a věda.
**) Spencer, Základy sociologie, 591.

a všichni mají stejné právo na dary přírodní. To jsou jednotlivci a jimi utvořené sekty, nalézající v logických nefalšovaných výkladech evangelia morální síly k dalšímu bídnému živoření.

Druzí, a těch jest většina, utápí svůj život po příkladu blagorodných v monopolisované vodce.

Zdejší lid hledá neustále „p r a v o u v í r u", to jest víru spravedlivou, zákony, které by byly platné pro každého stejně. Z toho začarovaného kruhu se nemůže dostat a následkem toho padá z jednoho mysticismu v druhý.

Velkou vinu nese zdejší kněžstvo. S politováním a upřímnou bolestí duše musím konstatovat, že zdejší kněžstvo jest na velmi nízkém kulturním stupni, namnoze negramotné (analfabeti) — idioti, krmí lid věky podle jedné šablony, aby se modlil a pracoval — aby dával co božího bohu a co císařovo císaři — dále když dostane políček na jednu tvář, aby nastrčil druhou, a to jen ten nevzdělaný, zapomenutý, hladový a vyssátý lid — — — a druhým vrstvám, kapitálu, hierarchii a vládním stvůrám jest pravý opak toho dovolen beztrestně — tak se ten lid odvací od svých pastýřů, každé jejich slovo a hnutí s nedůvěrou pozoruje a vykládá tytéž doktriny jimi hlásané ve svůj prospěch. Pravoslavná víra ukládá věřícím hlavně ctění obrazů a relikvií, na základě toho činí se od kněžstva do očí bijící přehmaty, pro nás, kteří přicházíme do Ruska ustáleným přesvědčením, docela směšné přehmaty.

V Moskvě jest obyčej a zároveň i povinnost každého pravoslavného odbývat ve svým bytu alespoň jednou v roce modlení s ikonami (obrazy světců), knězem a celým příslušenstvím; mimo to celý veřejný i soukromý život, jako zahajování učení na školách, otevírání veřejných místností — odhalování pomníků, zahajování gosudarstvenné dumy, městských rad atd. atd., otvírání obchodů, obchůdků hokynářských, krámků, vůbec vše začíná popem, ikonou a modlením.

Není se co diviti, že kněží si z toho udělali obchod a zde v Moskvě otevřeli docela boží kancelář pro objednávání ikon „Matky boží" a „spasitele".

Kdo si přeje, aby přijela, musí několik dnů dříve požádat a pak se mu naznačí, kdy na něho přijde řada. Taková návštěva stojí chudého člověka nejméně 5 rublů, mimo „na čaj" pro všechny účastníky, od báťušky do kočího a kluka. Dnes, jak pozoruji, ten obchod také již trochu ochabuje, protože nevidívám tak často ty povozy, kterými popi jedou, na ulici; revoluční hnutí značně posloužilo k zlepšení duševních poměrů a k seznání osobní samostatnosti lidu; ale dříve, do revoluce, když taková matko-božská kareta (kočár) jela po ulici, tak lidé mimojdoucí jako na povel obnažili hlavy, někteří klekali na kolena, a jiní docela bili hlavou o zem, a všichni se bez přestání křižovali. Trapný dojem. — — —

V takový okamžik bylo nebezpečno nesmeknouti, jednotlivec mohl se lehce státi obětí náboženského fanatismu.

„Matka boží" jezdí šesti koňmi, „Spasitel" čtyřmi, ještě nějaký svatý (jméno mi vyšlo z paměti) také čtyřmi a ti druzí svatí a čudotvorci (zázrační) nižšího řádu pouze párem koní, a to celé dny i v noci, jak to vůbec zaměstnání jednotlivce dovoluje.

V bytě se k tomu dnu činí přípravy, uklízí se, myje, stoly se čistí, pokryjou se, postaví se nádoba s vodou, sejdou se sousedi, ženské i děti. V tom přijíždí ikona — někteří jdou pomáhat nésti. Taková ikona pozůstává ze zasklené skříně asi jednoho metru výšky a 80 cm šířky, a až 30 cm hloubky; ve vnitřku nějaká malba na dřevě, „nepocházející od ruky lidské" (něrukotvorýmaja), přes ni plášť zlatého plechu, na kterém jest znázorněna postava dotyčného svatého, začasté i legendární příhody z jeho života tepanou prací, posázen drahokamy; na místě obličejů a rukou jsou otvory, které má vyplňovat malba. Ve skutečnosti však jest vidět pouze černé zašlé dřevo. Při každé ikoně jest připevněna hlavní věc: kružka (plechová skřínka) opatřená zámkem pro milodary. Celá ikona váží několik pudů (pud 40 liber — 5 liber 2 kg.).

Přinesou ikony, postaví na stoly, kolem se rozestaví kněži s kostelníkem a zpěváky, začnou litanie a modlení. Obecenstvo se mezi tím nahrne do bytu a neustále se křižuje. Pak pop světí vodu, kropí přítomné a dává jednomu po druhém líbat evangelium. Od evangelia jdou jeden po druhém líbat ikonu a při té příležitosti pouštějí do kružky co kdo může, u prostého lidu to bývají ponejvíce kopejky. Na konec báťuška vykropí celý byt, dostane „na čaj", též i druzí a jedou dále, kde se opakuje totéž.

Kněžstvo dbá velmi o to, aby svěřené jemu ovečky neodpadaly od víry, totiž aby chodily ku zpovědi a přijímaly kněze s průvodem při obchůzce prýchoda (kolatury); kdo to nečiní, ten nechce platit jemu obtížnou povinnost knězi a tím se již řadí mezi odpadlíky.

Sitajev, zakladatel sekty sitajevců, vypráví, že jednou na „velký post" nebyl u zpovědi. Na velikonoční svátky potká báťušku, ten mu vytýká jeho nedbalost.

Sitajev odpovídá dobrodušně se skrytým úmyslem báťušku zkoušet, že neměl ani času a poslední týden že ochuravěl, že však nechce, aby báťuška utrpěl ztrátu a dal mu dvougrivník (20 kopejek).

Báťka vzal a povídá, že to nevadí, že je o jeho pravověrnosti přesvědčen — že nemusí ku zpovědi a že ho zanese do seznamu a bude vše v pořádku.

„Od té doby", povídá Sitajev, „jsem nabyl přesvědčení, že jest to zbytečná věc a více jsem ku zpovědi nešel." O Sitajevu a jeho theosofických výkladech napíšu příště.

Malý

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

JOSEF JIŘÍ KRÁL (Chicago):

Volná myšlenka v Americe.

(Pokračování.)

The American Secular Union.

Počátkem let sedmdesátých předešlého století Francis Ellingwood Abbot, který v Toledu (ve státě Ohiu) vydával svobodomyslný časopis „The Index", zahájil agitaci o založení pevné organisace volných myslitelů. Dne 6. dubna roku 1872. uveřejněno bylo ve jmenovaném časopisu „Devatero požadavků liberalismu", které obsahují politický program volných myslitelův amerických. Přičiněním Abbotovým založeno bylo v Toledu několik místních spolků, jejichž zástupci svolali na 1. července 1876 sjezd volných myslitelů do města Philadelphie, kde se práve konala jubilejní světová výstava. Na sjezdu čtyřicet místních spolků zastoupeno bylo sto a sedmdesáti delegáty; dne 4. července (o stém výročí památného prohlášení neodvislosti) založena Národní liga volných myslitelů — National Liberal League — a schváleno devatero požadavků liberalismu. Svolavatelé sjezdu ve svém provolání vytknuli, „že veliká a rostoucí zla činí svrchovanou povinností amerických občanů, kteří chápají nezměrnou cenu ryze světské vlády, aby pracovali o bezodkladné a naprosté posvětštění (laicizaci) státu".

Liga konala sjezdy výroční, ze kterých uvedu jen nejdůležitější. První sjezd konán v Rochestru, N. Y., v říjnu r. 1877. Krátce po jeho odročení redaktor D. M. Bennett byl zatčen (12. listopadu) na obžalobu, že prý prodejem a poštovní zásylkou dvou vědeckých spisků přestoupil zákon, který zapovídá zasýlání necudných spisů poštou, ale ve skutečnosti dává poštovním úřadům nebezpečné právo censury. Volní myslitelé v New Yorku jali se sbírati podpisy na petici o odvolání zpátečnického zákona, a týdenník „Truth Seeker" vybízel svobodomyslné, aby ji podpisovali. Předseda Národní ligy, Abbot, byl odchylného mínění, a tak na druhém sjezdu ligy v říjnu r. 1878. v Syracuse, N. Y., zvolen předsedou Elizur Wright. Abbot s osmi místními odbory vystoupil z ligy, která měla již 62 odbory. Tento spor a roztržka vedly k neobyčejně čilé agitaci, a na třetím sjezdu v září r. 1879. v Cincinnati, O., byly již zastoupeny 162 místní odbory. Na tomto sjezdu byla volným myslitelům odporučena činnost politická, a debatováno o založení zvláštní politické strany, ale nedošlo k němu. V resolucích navržených R. G. Ingersollem vyslovena soustrast rodině Bennettově; vláda žádána, aby vědecké literatuře dala stejnou svobodu, jaké se těší literatura pověry; křesťané žádáni, aby ze své bible vymýtili všechno, čeho nelze čísti beze studu — dokud se tak nestane, žádáno, aby zákon proti dopravě necudných spisů prováděn byl nestranně.

Na pátém sjezdu v Chicagu r. 1881. bylo již zastoupeno 225 místních odborů.

Na šestém sjezdu v říjnu r. 1882 v St. Louisu, Mo., schválen nový kalendář, dle něhož léta se počítají od významného roku 1600. (upálení Brunona; obecné uznání Koprníkovy soustavy, rozšíření evropské vzdělanosti, vznik mezinárodního práva). Dle tohoto „letopočtu vědy" rok 1907. byl by rokem 307. Kalendář tento ovšem neujal se všeobecně.

Na osmém výročním sjezdu lígy r. 1884. v Cassagada, N. Y., jméno organisace přeměněno v „American Secular Union", po česku asi „Americká jednota pro laicizaci státu" (secular znamená světský, necírkevní).

Sedmnáctý sjezd, konaný v Chicagu od 1. do 8. října r. 1893, byl sjezd mezinárodní. Přítomni byli delegáti organisací britských (Charles Watts), německých (Hermann Boppe, redaktor milwaukského listu „Der Freidenker", referoval německy „o morálce republikánského názoru světového") a českých (F. B. Zdrůbek a J. J. Král). Večerní zasedání v úterý dne 3. října vůbec bylo vyhraženo Čechům. Středa byla věnována ženám. Také svobodomyslní černoši měli na tomto sjezdu svého zástupce, Davida S. Cincose.

Roku 1895. připojila se k americké sekulární jednotě mladší organisace „The Freethought Federation of America", a jméno rozšířeno v „American Secular Union and Freethought Federation". Pod tímto jménem organisace dosud trvá a vzkvétá. Přítomné doby (1907) předsedou jest Eugene M. Macdonald, 62 Vesey st., New York City; tajemníkem E. C. Reichwald, 141 South Water st., Chicago, Ill.

V dějinách spojených těchto organisací nejpamátnější jest mezinárodní kongres volné myšlenky, pořádaný ve dnech 15. až 20. října roku 1904. v budově německé svobodné obce v St. Louisu, Mo. Na sjezdu zastoupeny byly organisace americké, německé i české (dr. Jan Rudiš-Jičinský za Sokoly; J. J. Král za Stráž osvojených a Svobodnou obec v Chicagu). Na sjezdu přijato rámcové prohlášení zásad tohoto znění:

„Uznáváme vesmír za živý organism, řízený nezměnitelnými zákony přírodními, ze kterých mnohé jsme poznali vědou a filosofií. Uznáváme jednotnost všehomíra (monism), jehož nepatrnou část tvoří lidstvo, podrobeno těmže nezměnitelným zákonům, kterým podrobeny jsou všechny ostatní jeho části.

Slepá víra v nepochopitelné nauky vedla k založení církví a hierarchií, které zotročily mysl velikého množství lidí a držely je v nevědomosti a pověře a tak opanovaly a podro-

bily si nejen jednotlivého člověka, nýbrž celé národy a státy.

Ani přírodní, ani společenské zjevy nejsou nám déle tajemstvím. Dalekohled vede náš tělesný zrak do výšin i hlubin všehomíra, a mechanické přístroje dovolují nám nahlížeti do útrob země a na dno oceánu. Drobnohledem věda objevila život v jeho nejdrobnějších podobách. My víme, že kdysi byla doba, kdy na zemi nebylo ústrojného života, který ve svých nejjednodušších formách měl svůj počátek v dobách nesmírně dávných. Věda nám odhalila stav primitivního člověka, a my dovedeme stopovati vývoj lidstva od vzdělanosti zpět věkem železným a bronzovým do doby kamenné. Věda nám ukazuje původ lidské společnosti, původ mravních zákonů, náboženských zařízení a jejich vývoj na nynější stupeň. A nikde není možná najíti nějakou nejvyšší bytost, vůli, zvůli ni rozum; nikde nic jiného leč vývoj a vývin dle pevných zákonů přírody nebo společnosti, který v jistém smyslu je týž.

My tudíž jsme toho přesvědčení, že všechna lidská zařízení, která prýští z víry ve svět nadpřirozený nebo mimo přírodu a zakládají se na vědomosti minulých věků, škodí zájmům lidské společnosti, škodí nejvyššímu vývoji kultury a vzdělanosti a jsou nebezpečna svobodě i hmotnému blahobytu. Jsme toho mínění, že politická vláda neměla by nijakým způsobem uznávat existence jakýchkoli věr, dogmat anebo náboženství, a neměla by nikdy svým zákonodárstvím zasahovati ve věci, které náleží výhradně v obor svědomí jednotlivce.

Uznáváme, že člověk svou povahou jest bytost společenská a že si podle svých potřeb utvořil pravidla pro své chování, zeměsprávu i společenská zařízení Jsme přesvědčeni, že způsob, jakým si člověk dobýval živobytí a opatřoval životní potřeby, měl větší vliv než cokoliv jiného na útvar zeměsprávy a společenských zařízení i na jejich změny. Jsme toho mínění, že hmotné blaho i spokojenost osvobozují lidskou mysl od pověrečných strachův i věr, dávají větší příležitost vzdělávati a učiti se a rozum lidí činí přístupnějším učení vědy. My tedy soudíme, že zlepšení hospodářského postavení lidových mass a založení takové zeměsprávy a hospodářského řádu, který by zabránil nespravedlivému vykořisťování lidských pracovních sil, by podstatně usnadnilo šíření našich názorův a mimo to nebylo by ničím více leč prostou spravedlností."

Ve stanovách spojených organisací, přijatých na sjezdu v New Yorku ve dnech 25. až 27. října r. 1895., prohlašuje se, že republikánské instituce jsou ohroženy, pokrok civilisace zadržován a nejsvětější práva lidská porušována i sebe menším zasahováním státu do věcí náboženských; z té příčiny spojené organisace pracují o úplné odloučení církve od státu na základě devatera požadavků liberalismu, níže uvedených.

Roční příspěvek členský činí „dolar nebo více"; peněz používá se na agitaci a šíření svobodomyslných spisů. Druhdy každý nováček směl hlasovati o výročním sjezdu, a tím se stalo, že na sjezdu ve Philadelphii dočasně se celé organisace zmocnili spiritualisté, na sjezdu v Cincinnati zas anarchisté, kteří se v poslední chvíli za členy přihlásili. Tím byli mnozí stoupenci odpuzeni; aby se tak na příště nestalo, přiřčeno hlasovací právo pouze těm, kdo jsou nejméně tři měsíce členy. (Pokrač.)

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Dotazníková akce. Žádáme všechny naše stoupence, jimž byl zaslán dotazník, aby jej vyplnili a nám ihned zaslali, by material takto získaný mohl býti do konference zpracován. Také žádáme všechna místní sdružení, aby dotazníky jim zaslané v čas a vyplněné nám vrátila.

Pelantovy přednášky. Žádáme naše stoupence, aby oznamovali nám místa, v nichž by bylo možno uspořádati přednášku red. Pelanta, jenž po svém návratu uspořádá tournée po Čechách, Moravě a Slezsku. Je důležito, aby přihlášky staly se již nyní, aby cesta mohla býti řádně připravena. Zároveň žádáme o udání adres korporací nebo jednotlivců, s nimiž možno vyjednávati.

Naše schůze a přednášky. 1. srpna Lomnice n. Pop. Inkvisice španělská a římská, přednášel dr. Bartošek. 2. srpna v Oseku. Zásady a cíle Volné Myšlenky. Referoval Makovec. 16. srpna pořádalo místní sdružení V. M. spolu se spolkem Volných myslitelů na Žižkově velký tábor lidu proti zamýšlené stavbě nového kostela. 16. srpna v Litomyšli protiklerikální tábor lidu, na němž ref. Dr. Bartošek. 23. srpna pořádala tělocvičná jednota Sokol v Kruhu oslavu památky prohlášení konstituce. Slavnostní řeč pronesl Dr. Bartošek. 30. srpna tábor lidu v Žel. Brodě, pořádaný všemi pokrokovými stranami. Ref. Dr. Bartošek.

Dary čes. sekci V. M. došlé od abiturientů: Výtěžek věnečku abiturientů v Písku K 64·—, abiturienti v Hodoníně K 25·—, gymn. v Jičíně K 40·—, v Rychnově n. Kněžnou K 13·—, gymn. v Zábřeze K 8·— a v Litomyšli K 15·- . Dále Allan Aquillon K 100·—. Ústřední výbor vzdává tímto nejsrdečnější díky.

LITERATURA A UMĚNÍ

Isabelle Gatti de Gamond: **Question Sociale, Morale et Philosophic.** (Otázka sociální, morální a filos.)

Sen, který Gatti de Gamond snila ve svém mládí a který uskutečnila ve svém stáří, byl: výchova, osvobození a společenská role ženy. Narozena r. 1839, odkázána brzy jen na své síly, se vzděláním, jehož základ jí dali její rodiče, a jež dovršil její samostatný život, založila r. 1864, tedy jsouc 25letou dívkou, v Bruselu střední dívčí školu. Jí věnovala svá nejlepší léta: opustila ji,

jsouc 60letou stařenou. Ale opustila ji, ne aby přestala pracovati, nýbrž aby oddala se práci ještě úplněji a ještě šířeji. Duše její nemohla odpočívati, neboť byla v ní velká potřeba milovati a žíti pro druhé. Stala se apoštolkou socialismu: žena, jež výchovy a osvobození nejvíce potřebuje, a jež výchovy a osvobození také nejvíce jest schopná, jest žena dělnická; její osvobození jest však i podmínkou osvobození celé třídy dělnické a v konečném důsledku i podmínkou nového vývoje celého lidstva. Hle, široký životní úkol, jemuž se věnuje žena šedesátiletá. Věnovala se mu celou duší, bojovala pro úkol ten slovem i pérem.

Co nám ženu tu činí zvláště blízkou a drahou, jest, že svůj feminism a socialism nepojímala jen hospodářsky. Co jsme vykonali, jestliže jsme osvobodili ženu nebo muže z otroctví kapitálu, ale nechali je v otroctví nerozumných dogmat církevních? Volná Myšlenka byla nerozlučitelnou částí jejího socialismu. Býti členkou generální rady dělnické strany belgické, členkou různých spolků feministických, ředitelkou brusselského rationalistického sirotčince, považovala Gatti de Gamond za stejnou čest a potřebu, jako býti členkou zednářské pařížské lože „Diderot", mluviti na světových kongresech Volné Myšlenky v Římě a Paříži a p.

Přítomná kniha jest řadou novinářských článků, přednášek, referátů atd., které sebrali a vydali H. Denis a Eugen Hins, aby uctili památku a podali současníkům obraz své družky, zemřelé r. 1905 uprostřed práce.

Přineseme z nich některé ukázky. *Fr. Maštera.*

Remy de Gourmont: **Noc v Lucemburské zahradě.** Román. Přeložil Julius Skružný. Vyšlo ve XXXIII. svazku „Knih dobrých autorů" (K. Neumannová, Praha-Olšany, 45).

Francie hraje již dlouho v literatuře hlavní úlohu. Od dob prvních romantiků je známo její silné a mocné umění celému světu, a její prvenství bez námitek uznáváno. Francie se vždy dovedla representovati jako umělecká obec bohatá na nejrůznější proudy, kde jedna škola přebírala vůdčí úlohu po druhé. Až nejnověji přestaly školy a přišla doba individualit. Po generaci dekadentů, kteří přes své protichůdnosti působili dojmem jednotnosti, přišla generace, kde proti Barrésovi stojí Gourmont a proti Mauclairovi France.

A přec! našli bychom i zde jisté shody, zvláště u Gourmonta a Francea. — Oba dva došli mety v umění: neutkvěli při jedné stránce. Jejich duch se rozlétá všude, chutnají kouzlo všeho. Tak Gourmont píše jednou essay Fysiku lásky a po druhé zase Noc v Lucemburské zahradě.

Remy de Gourmont má ovšem všechny přednosti francouzského umělce, z nichž zvláště esprit jmenujeme. Proto také kniha jeho, jejíž látka snadno by se mohla státi u jiného než gallského ducha nestravitelnou, je plna zájmu pro čtenáře, plna kouzel a attaků na jeho sympatie.

Pan James Sandy Rose, dopisovatel amerického žurnálu, prožije historii nemožnou. Vyjde na ulici a uzří pláti okna chrámu pronikavým jasem. Vejde a vidí státi před obrazem Marie muže, zcela obyčejného muže, jehož oči však ho poutají nepřemožitelným kouzlem. Muž ten ho vyzve k následování a vejdou do lucemburské zahrady, která, ač je zimní podvečer, je naplněna ovzduším jara a osvětlována ranním sluncem. A tam zapředl muž s žurnalistou dlouhý rozhovor.

„On" není člověkem, je bytostí jinou, bohem nyní nazývanou a ne zcela lidem neznámou. Jest sice znám jeho skreslený portrét, ale právě proto rozmlouvá On se Sandy Rosem, aby tento mohl omyly v něm zakořeněné vyvrátiti. Na jedné ze svých návštěv na zemi vnukl Ježíšovi, který ho zajímal, některé základní myšlenky. Právě tato perioda, do které sestoupil, byla myšlenkově nejslabší. Ježíš pochybil, že je svěřil svým dvanácti učenníkům: „Mé myšlenky, padší do těchto dvanácti hlav, staly se dvanácti různými druhy bláznovství." S úsměvem vzpomíná na Evangelium: „... Je to pantheismus prostných kejklířů."

Interesoval se také o Pavla, ale když tento fanatik se octl na scestí, stál v řadě jeho odpůrců.

Nemiluje křesťanství. Vzpomíná na ně s ironií.

Pouze někteří křesťané, jako Cecilie se mu líbí. Velmi lituje, že křesťanství přemohlo dobu, ve které byl znám pode jménem Apolona. Tenkrát navštěvoval Epikura a strávil s ním mnohé krásné chvíle. Luštili filosofické záhady společně a potom sestoupili do vody a občerstvivše se, užívali rozkoší těl otrokyň.

Ironisuje základní pravdy křesťanské věrouky. Nahlíží, že je lákavé, když jsme opuštěni milencem, přijmouti za pravdu tvrzení, že po smrti nadejde pokračování přetržených rozkoší.

Sandy Rose je šťasten. Smí naslouchati názorům tak velikého mistra a vedle toho: po boku mu sedí tři vzácně krásné bohyně, z nichž jedna zřejmě ho vyznamenává.

Je nalezeno pokračování mythologických příběhův...

Při četbě Gourmontovy knihy máme plný požitek umělecký. Jsou nám dána na pospas bohatství diletantního ducha Gourmontova, esence vybrané, upravené stylovou dikcí. A nesmíme zapomenouti poukázati na to, že mnohou pravdu o křesťanství a náboženství by tam mohl čtenář nalézti. Ovšem, censura se postarala, aby toto nemohl nikdo učiniti. Skonfiskovala celou knihu, která čeká na své osvobození pomocí interpelace. (Stalo se již. Poznámka red.)

Jednou z nejlepších stránek knihy jsou erotické sensace, které dovedl autor vykouzliti s dosí umírněnosti, která svědčí o uměleckém cítění autora, který nesměl tuto stránku přehnati, aby nebyla rovnováha umělecká knihy porušena.

Gourmont je epikurejcem. Účelem života jest mu požitek a vyplněním jeho hledání požitku. A literatura jeho sama jest zrcadlem těchto slov, neboť jest požitků plna. *E. Ci.*

M. Arcybašev: **Jitřní stíny. Hrůza.** Dvě novelly. Překlad Jana Stenharta. Knihy dobrých autorů sv. XLII. K. Neumannová. Olšany 45.

Autor „Jitřních písní" a „Hrůzy" náleží k nejmladším Rusům. Příbuzným jest s Andrejevem — nejedna nota stejně u obou vyznívá, čtenář jest u obou poután stejnými prostředky a i volba látek jest stejná.

Umělecký účin Arcybaševův? Toť řada nálad, kreslených Slovanem, Rusem. To, co u nás jest tak řídké, co se ozývá jen u několika málo lidí, jako u Šrámka, Horkého, dopomáhá dílům Rusů k plnému úspěchu uměleckému.

Na Arcybaševa nepůsobila jenom mohutná ruská literární tradice (jako u nás máme generace pouze a jen literární) a prvky, které jsou v krvi, na něho mohutně působila doba, rozháraná, rodící Rusko, plné nervosy a — zdraví, něžností a brutalit — vůbec doba protikladů. To vše vyznívá mohutnou symfonií kultury a jeho knihy.

Pracuje (snad mimoděk!) jako všichni moderní Rusové: impressionisticky. Není výjimkou mezi Rusy a jeho knize jest vpálen ve štít tento nevyhladitelný znak.

Doba se zračí v knize Arcybaševově: Má velikou uměleckou intelligenci; nevybírá svých typů jednostranně. Kreslí je jakoby objektivně a nepromine ničeho. To jest opět dědictví slavných ruských realistů, stejně jako ovládání psychologie. A co překvapuje u něho, jako (jinak) typického Rusa:

jest velkým dramatikem; není pouze lyrikem. Své události seřaďuje velmi spádně a kniha jest po této stránce velmi napínavou. Kdybyste necítili, že jest zajatcem své látky, že jest zaujatým, řekli byste, že je dobrým režisérem. Jeho líčení pogromu jest zajímavé, žel, že příliš Andrejeva připomíná. Alespoň psychu davu si od něho vypůjčil. Andrejev je ale méně dramatickým.

Arcybašev, neznámý u nás člověk, by měl býti čten. Jeho význam v ruské literatuře bude jistě značný. *Emil Czerski.*

Světová knihovna, která již tolik dobrých knih poslala na náš knihkupecký trh, vydává nyní některá díla českých starešinů literárních. Tak také Miloty Zdirada Poláka: Cestu do Italie. (Světové knihovny svazky 621. a 622., 628. a 629., 633. a 634., 641. a 642.)

Vznikla již roku 1818. Polák, rakouský důstojník, cestoval do Italie a cestu popsal v obsáhlé knížce. Můžete si vycítiti vlastenecký kvas, který nám, generaci značně národně ochable cítící, připadá docela zvláštně. Dále snahu Čechův o styl, jejich kruté boje o pravopis a dokonce značnou popisovatelskou schopnost. A pak silně nás zajímají některé scény, kde autor vycíťuje nebezpečí pověr a kněžských čachrů a silnými slovy je odsuzuje.

Již tenkrát málo informovaný český voják vycítil nebezpečí. Autor jiný, nekonečně rafinovanější, popsal o 80 let později stejně silně takové scény vlašské náboženské bigoterie. Myslíme Gabriela d'Annunzia, který ve „Svatém Pantaleonu" a „Triumfu smrti" byl nucen užívati téhož péra.

Rozhodně Polákova knížka patří mezi zajímavé.

Totéž možno říci o Soně Kovalevské: „Nihilistce". (Svazky 653. až 654. Světové knihovny; překládala Ema Zemanová.) Soňa Kovalevská jistě je našim čtenářům známa. Její jméno vždy jest vyslovováno tenkrát, kdy mluví se o velikánech ruského obrodního boje. Kdyby nebyla vyšla v této knihovně svého času stručná biografie její (Upomínka z dětství), zmínili bychom se šířeji o tomto tak sympathickém zjevu ženy bojovnice - apoštolky.

Její knížka je v mnoha směrech zajímavá. — Předně stanoviskem, které Kovalevská zaujímá a dále vysvětlivkami, které autorka podává o ruském nihilismu.

Již doba, která jest rámcem a i duší její historie, jest zajímavá, snad velmi mnoho tím, že není ještě zcela popsána. V tom směru ovšem je informačnější a lepší dílo Kropotkinovo „Paměti revolucionáře", ale zde má čtenář před očima typ ženy, kdežto v prve jmenovaném díle byl předmětem muž. A právě ten boj ženy o emancipaci, je to dobré v knize. A Kovalevská jest realistkou, jejímu typu možno věřiti!

Dále všude jinde knihy jsou historiemi velkých lidí, ohromných podniků a zde autorka líčí typ ženy, která pro „věc" neudělala nic jiného, než že se vdala za revolucionáře, odsouzeného do vězení, ze kterého není návratu. Viděla po prvé a rázem se rozhodla. Tak obětovala celý svůj mladý život revoluci. — Ejhle, jak mnoho světců má ruská revoluce!

Prve jsem naznačil, že zajímavé je také stanovisko, které autorka zaujala. O sobě mluví jako o ženě, která obdržela universitní diplom a nyní užívá dobrých stránek života. Stanovisko její je tak nějak buržoasní, neinteresantní. Ale dočtete a pochopíte. Uvěříte v pravdivost slov předmluvy o „nezdolné síle její duše, o pevnosti a ucelenosti povahy". *Czerski.*

Dvě nové knihovny vydávati bude nakladatel J. Laichter a to: „Pěkné knihy pro mládež". Sbírka bude vycházeti v sešitech čtrnáctidenně; redakce je svěřena Marii Gebauerové, autorce Jurky.

Druhá sbírka slove: „Umění a řemesla". Vydávání této knihovny bude zahájeno v září a sešity jednotlivé budou vycházeti ve lhůtách čtrnáctidenních. Illustrace budou přikládány na zvláštních tabulkách. Pořadatelem je Zdeněk Wirth. Nakladatelství Jana Laichtera, Král. Vinohrady, Žižkova ulice č. 10.

Výklad sazby štolové. Systematicky upravil a výkladem opatřil Vl. Beránek. Brožurka tato, která vyšla nákladem našeho vydavatelstva, jest jedním z nejúčinnějších prostředků v boji proti klerikálům. Hlavní předností knížky té proti všem podobným je snadná přehlednost při úplném vyčerpání látky. Obsahuje řadu vzorců i cenných pokynů pro osoby konfesní i bezkonfesní. Cena brožury o 32 stranách pouze 10 h, poštou 15 h.

Spisy obsahu protiklerikálního hodláme sestaviti ve zvláštním seznamu v chystané brožuře „Rádce katolíků ve věcech církevních". — Tento seznam byl by vodítkem našim stoupencům při volbě četby v zimních obdobích a je žádoucno, aby seznam ten byl co možno nejúplnějším. Žádáme tedy naše čtenáře, aby při každé příležitosti neopomenuli nás upozorniti korrespondenčním lístkem na zajímavé spisy české neb německé, směru námi zastávaného, které jsou jim známy s udáním autora, nakladatele i ceny, by seznam náš byl úplný. *V. B.*

Literární neseriosnost. Čím dále, tím více šíří se u nás v literatuře něco, co nelze jiným slovem nazvati než — sit venia verbo — plácavostí. Místo aby naši literáti myslili také na to, co píší, sypou jen slova a řádky na papír, — snad aby to více vyneslo. Ale konečně i „literátovi" bychom mohli leccos přehlédnout — při dnešní drahotě, ale, že redakce zcela bezmyšlenkovitě otiskují, co průtrž péra přinesla, je věru s podivením. Jeden takový dokument doby zachytili jsme v 38. čísle VI. ročníku Máje, kde v článku nadepsaném: „Sv. Jan pod Skalou", psaném mimochodem řečeno slohem kupecké reklamy, píše „literát" označený zkratkou „K": „Odborníci prohlašují, že lázně osvědčily se znamenitě při léčení chudokrevnosti, dny, rheumatismu kloubového i svalového a vzpomene-li si člověk na hromadu berlí, jež bývala v zákoutí kostela, kam je odhazovali nemocní, které zázračná voda uzdravila, věří jim na slovo." Tedy dotyčný „literát" a redakce Máje věří teprve „odborníkům" — chemikům a lékařům, když úsudky jejich jsou potvrzeny zázračnými legendami? Pro ně tedy na př. voda ze studny na sv. hoře u Příbrami je přece jen zaručeněji léčivá než na př. luhačovická nebo karlovarská? Tomu nevěřím, že by dnes ještě literát český mohl býti tak obmezeným, ale spíše, jak shora jsem podotkl, jest uvedený obrázek příznakem literární plácavosti na jedné straně a literární hltavosti na straně druhé. *Nk.*

PŘEHLED

KULTURNÍ BOJ.

Z konfiskační prakse. Vrchní rada Mayr, bývalý státní zástupce a dnes předseda senátu na potvrzování konfiskací, je soudcem v pravdě — neodvislým. Hlavně dává si záležet na naprosté neodvislosti od zákona. A nač také má si kýmsi cizím dáti poroučet; vždyť prý ty zákony také psali jenom lidé a to ještě takoví, kteří nebyli ani státními návladními ani vrchními rady... A litera zabíjí. Proto pryč s mrtvou literou paragrafů z úřadovny věhlasného našeho právotvorce!

A tvůrčím duchem p. Maýr zdá se rozhodně být. Nebylo by snad nezajímavo, aby povolaný odborník uvázal se v práci „Soudní řízení trestní dle domácích usancí p. vrch. rady Maýra“. Prozatím všimli si právotvorné činnosti páně Maýrovy pouze poslanci Masaryk a Drtina (poslanci vám, pane vrchní rado, asi závidí; myslí si, že jenom oni mohou dělat zákony!) a podali 16. července v parlamentě interpellaci, z níž citujeme toto: „Pražské státní zastupitelství v každém projevu proti klerikalismu vidí štvavý útok na zařízení církve a dogmata a obmezuje i nejvážnější volný projev tisku. Stálými konfiskacemi poškozují se hmotně nakladatelství časopisů. A vše to troufá si státní zastupitelstvo jen proto, že nalézá spolehlivou oporu v pražském zemském trestním soudě, kdež za pověstného předsednictví rady vrchního zemského soudu dra Jaroslava Maýra konfiskace českých novin šmahem se potvrzují, aniž se šetří zásadních pravidel trestního řízení. V kruzích žurnalistických ustálilo se mínění, že před senátem, jemuž předsedá vrchní rada Maýr, jest marno a zbytečno při námitkách proti konfiskacím namáhat se osobní intervencí. Jak o námitkách za nepřítomnosti strany se jedná, toho dokladem jest na př. líčení o námitkách proti konfiskaci Volné Myšlenky, které 14. července 1907 před týmž senátem bylo způsobem přímo nevážným odbyto. Ani konfiskovaná místa nebyla čtena, ani státní zástupce neučinil žádného návrhu, soud se vůbec ani neodebral k poradě, nýbrž předseda prostě několika slovy konstatoval, že podavatelé námitek nejsou přítomni, že jde o konfiskaci časopisu Volná Myšlenka a prohlásil bez jakýchkoli formalit, že konfiskace se potvrzuje v plném rozsahu, k čemuž přísedící senátu mlčky přikývli.“

Duševní násilník baron Rauch. Ačkoliv jsem nepřítelem trestu smrti, přece bych odporučoval, aby byla pro celou zeměkouli zřízena jedna guilotina, jež by mravně odpravovala lidi rázu barona Raucha, charvatského bána. Zdá se, že se učil u našeho místodržitele a jeho napovědy Skrbenského, jak má jednat s učiteli, úředníky a pokrokovými lidmi vůbec. Možno říci, že svoje mistry předčil ještě. Za to, že jsou jiného politického smýšlení, než maďarský náhončí Rauch, degraduje úředníky, dává do pense profesory, přesazuje učitele i úředníky do nejzapadlejších a nejubožejších koutů Krasu, aby je „potrestal“ za to, že se opovážili míti jiné smýšlení, že se opovážili nedat se zaprodat surové násilnické a nekulturní hordě tatarské. Stávají se případy, že účetní úředník přesazen jest ze Záhřeba kamsi na Liku, kde vůbec není pro něho místo — kde vůbec nemá co dělati. Dobře charakterisuje tento případ kterési číslo „Pokreta“: Úředník přijde do nového působiště — ohlásí, že jej Rauch posílá a nový chéf dá mu hned radu: Udělejte několik schůzí, ať jdete zase dál, abyste se dříve dostal zase zpátky do Záhřeba. Co se týče věcné stránky, má toto přesazování velmi veliký význam pro celý pokrok národa Charvatského. Při známé houževnatosti nejsou Charvati lidé, kteří by, sotva na ně nějaký místodržitel dupne, shroutili se a trápili se celý život, že „pán“ se na ně nemilostivě podíval — Charvati mají pro bána jen následkem této hrůzovlády opovržení a čím více je bán stihá, tím věrněji a energičtěji jdou za svým programem a za svou ideou. A tito lidé, mužové nejen fysiologicky, nýbrž i duchem, rozptýlení do nejzazších koutů Charvatska, zapalují všude pochodeň pokroku, všude sázejí na shnilých kmenech minulých století nové kultury. Ještě něco zajímavého má tento zápas pro nás. Jest před námi strašný boj byrokraticko-klerikálně-feudální reakce, jež jako hyena již větří — — — — bratři Charvaté nás učí, jak máme bojovati, učí nás houževnatosti a energii — dovážejí k nám za zboží produkt, jehož nám se tolik nedostává.

Nk

Z církve vyobcovaní kněží. Bývalý farář Jaroslav Rouček a bývalý kaplan Dlouhý-Pokorný byli církevním soudem pražským vyobcováni z církve katolické. Vůči p. Roučkovi je tento rozsudek prostě směšný, protože týž sám již dávno před tím veřejně svůj výstup z církve oznámil a církevní soud vůbec neuznal. Naproti tomu p. Dlouhý-Pokorný k soudu se dostavil a před ním se hájil. Odsouzen byl k řečenému trestu, protože se veřejně doznal k tomu, co ohromná většina katolických kněží pokrytecky zakrývá, k soužití se ženou. Dle oznámení vlastního přistoupil po výsledku svého církevního soudu k církvi starokatolické. — Dodáváme, že také bývalý svojanovský kaplan pan Josef Cvejn obdržel od konsistoře rekomandovaný přípis, ve kterém patrně také bylo pozvání k církevnímu soudu; avšak p. Cvejn prostě dopis neotevřený od listonoše nepřijal, takže byl poštou poslán tam, odkud přišel.

Odveta udavačským páterům. V Rychvaldě ve Slezsku udal farář Ferdinand Niemiec, známý klerikální kohout a denunciant, učitele Ferd. Kovala v Záblatí u okresní školní rady, načež učitel obdržel důtku. Na soudní žalobu učitelovu musel farář prohlásiti své udání za falešné a zaplatil značný obnos na chudé. Někteří občané Rychvaldští pak v odvetu za to oznámili okresnímu hejtmanství tiskopisem několik případů kde farář Niemiec překročoval štolu a nyní očekávají zda okresní hejtmanství ve Fryštátě bude míti stejnou kuráž i proti udavačskému velebníkovi.

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Německá sekce Volné Myšlenky v Praze pořádá 11. září o 8. h. več. v kavárně City Praha-I., Mikulášská tř. přednášku: Esperanto světovou řečí. Hosté vítáni. — Pro členy něm. sekce V. M. v Praze konati se bude v říjnu vyučovací kurs esperantský.

První sjezd volných myslitelů slovinských koná se 7. září r. 1908 (místo neoznámeno). Bude se jednati v prvé řadě o vybudování řádné organisace. K tomu bodu referuje v Praze našim přátelům známý redaktor „Svobodné Misli“ přítel Lotrič. Přejeme našim přátelům slovinským v tomto počinu plného zdaru a těší nás zejména při tom, že jsme k zbudování slovinské sekce dali první podněty. Naprej!

XXVI. sjezd belgického sdružení Volné Myšlenky konal se v Bruselu dne 28. června r. 1908. Předsedal profesor E. Hins, známý účastníkům pražského kongresu, redaktor belgického orgánu Volné Myšlenky „La Pensée“. Vedle vnitřních záležitostí organisačních bylo na sjezdu diskutováno o těchto zajímavých otázkách: ochrana necírkevních a nenáboženských závětí, odstranění náboženské formule přísežné, laicisace veřejných výkonů pohřebních, o praktických prostředcích vybaviti ženy z vlivu kněžského, o příspěvcích obecních na účele církevní jakož i o povinnostech volných myslitelů, kteří jsou členy městských rad, správ nemocnic a p. Pro naše čtenáře velmi pozoruhodnou je sjezdová zpráva národního sekretáře belgického Jana Donse. Nedostatek místa nedovoluje otisknouti ji celou, odkazujeme proto na informační článek červnového čísla V. M., který nám přítel Dons sám o hnutí V. M. v Belgii napsal. Činnost našich belgických přátel ukazuje nejlépe, že V. M. není pouhým theoretickým nebo spekulativním směrem, ale že dovede ideje svoje vydatně i v praxi sdělovat a zejména s úspěchem vytlačovat církev ze všech institucí charitativních. Tak Volná Myšlenka belgická zřizuje školy pro laické ošetřovatele nemocných, laické sirotčince a p. Na sjezdu rozvinula se také zajímavá diskuse o toleranci vůči náboženským názorům. Po delší

debatě zaujal sjezd stanovisko to, že všecky výkony veřejné správy musí zůstati naprosto necírkevní a laické. Zejména ohradil se sjezd proti návrhu zákona, s nímž následkem osudného nepochopení projevili svůj souhlas i někteří liberálové a socialisté, aby obce byly povinny, dodati k pohřbu nářadí náboženské, přejí-li si toho pozůstalí. Sjezd naproti tomu prohlásil, že obce jako orgány veřejné moci nesmějí ani tímto způsobem napomáhati žádnému kultu, tolerance nemůže zde jíti dále nežli že se pozůstalým jako soukromým osobám ponechá právo, užíti libovolných ozdob a odznaků, pokud užitím jejich nezpůsobí se žádná škoda. Proti nucené náboženské přísaze doporučuje sjezd hromadnou akci petiční za účelem zrušení náboženské přísahy, dokud však zrušena nebude, nemá volný myslitel nikdy přísahati bez protestu. Jako vhodný příklad protestu doporučen byl návrh, který před několika lety učinili volní myslitelé bruselští, aby přísahající k závěrečné formuli přísežné „k tomu mi dopomáhej bůh“ dodal: „v něhož nevěřím“, „o jehož jsoucnosti pochybuji“ a p. Náš sekretariát poslal sjezdu belgických volných myslitelů, s nimiž zejména od pražského světového sjezdu pojí nás velmi úzké přátelské svazky, pozdravný přípis, který byl sjezdem velmi sympaticky přijat a k návrhu gen. sekr. Furnemonta zvláštním přípisem zodpověděn. Slíbili jsme belgickým svým přátelům, že vynasnažíme se účinně následovat jejich příkladu a doufáme, že všichni naši stoupenci přičiní se o to, by slovo to stalo se skutkem.

Pátý sjezd Volné Myšlenky švýcarské konal se dne 7. a 8. června 1908 v La Chaux de Fonds. Súčastnilo se ho přes sto dvacet členův. Občan Ducommun-Aubert podával zprávu o hnutí racionalistickém za poslední rok a zejména konstatuje rychlý pokrok hnutí v německém Švýcarsku, kde počet členů dosáhl cifry 800. Sjezd rozhodl, aby švýcarská federace Volné Myšlenky přetvořila se ve tři samostatné federace, německou, francouzskou a vlašskou. Pojítkem všech tří bude společná komise, do níž každá z národních federací vyšle po dvou členech, a která bude representovati Volnou Myšlenku švýcarskou naproti mezinárodnímu sdružení. Dr. Karmin protestoval proti usnesení městské rady ženevské, která odepřela propůjčiti místo pro pomník Michala Serveta. Pomník bude však státi přece, a to velice blízko Ženevy, v Annemas. Občan Ducommun-Aubert pronesl pozoruhodnou řeč, v níž protestoval proti tomu, že švýcarská vláda prohřešuje se proti dávným tradicím švýcarským, které z této svobodné země činily asyl všech pronásledovaných. Na sjezdu předneseny byly tyto pozoruhodné referáty: Ducommun-Aubert přednášel o Volné Myšlence a náboženství, Fulpius o morálce dítětě, Dr. Karmin o Volné myšlence a monismu, Bouglé o původu člověka a Duvaud o emancipaci žen.

Michel Servet. Dne 23. října r. 1908. uctí švýcarští volní myslitelé památku mučenníka Serveta odhalením jeho pomníku v Annemasse u Ženevy. Je to týž pomník, který, jak jsme už minule pověděli, měl vlastně státi v Ženevě, ale který odtud klerikální městská rada vypudila s klasickým odůvodněním, že Servet v Ženevě „nevykonal žádného velkého vědeckého ani filosofického díla.“ K slavnosti této pozvána jest i naše česká sekce. Také v Paříži byl před krátkou dobou Servetovi postaven pomník. Zavděčíme se tudíž jistě svým čtenářům několika daty ze života švýcarského mučenníka svobody svědomí. Michel Servet žil v polovici XVI. století. Narodil se ve Villa nova v Aragonii ve Španělsku. Cestoval a studoval v Německu a Italii, kde navštěvoval boloňské Atheneum. Byl jedním z nejlepších právníků a theologů. Posléze věnoval se s velikým úspěchem studiu medicíny v Paříži. Před Harveyem již poznal oběh krve a na svou dobu podal o něm velice přesný popis. Jsa si vědom svých vědomostí, bojoval odhodlaně proti všem šarlatánům, kteří vědu snižovali, a ti jako obyčejně užili proti němu obvyklé zbraně, pomluv a osočování. Konečně ho obvinili z kacířství. Servet musil se uchýliti do Lyonu, kde byl lékařem a pak do Vídně. Tam ho znovu zaujala studia theologická, k nimž již z mládí měl velikou náklonnost, poněvadž v nich mohl nejlépe uplatniti bojovné a polemické schopnosti svého ducha. Tak vytvořil si reformní filosofickotheologický názor a to: znovuobrození křesťanství vráceného prvotním dobám. Při tom měl ten špatný nápad, že sdělil svou myšlenku Kalvinovi. Kalvin prohlásil, že myšlenky Servetovy jsou načichlé pantheismem a zle se do Serveta obul. Při tom slíbil Servetovi, ukáže-li se v Ženevě, že neodejde živý. Brzo na to vyšla anonymně kniha „Znovuobrození křesťanství“, která vzbudila veliký rozruch a jejíž autor brzy byl poznán. Kalvin totiž nesmlčel, čí to jsou myšlenky. Z Vídně Servet unikl. Byl tam upálen pouze jeho obraz. V Lyoně byl zatčen a odevzdán svaté inkvisici. Hrozila mu smrt všech kacířů, ale pomocí neznámé šlechetné ruky dostal se z vězení. — Na konec Servet dopustil se té neopatrnosti, že odešel do Ženevy, kde se dostal do rukou Kalvinovi. A ten splnil do písmena, co mu slíbil. 27. října r. 1553. byl na něm vykonán rozsudek s rafinovanou divokostí. Byl pečen na pomalém ohni na hranici ze syrového zeleného dříví. Mohl sice zachrániti svůj život, kdyby byl odvolal své názory, ale odmítl to hrdě. Pozoruhodno je, že za pomník tomuto muži bojoval Jindřich Rochefort, jenž mluví vždy jménem nacionalistů a klerikálů a chtěl ho tak užíti proti republice a proti protiklerikalismu. Ovšem zástupce municipality pařížské, vicepresident Menard neváhal prohlásiti, odpovídaje Rochefortovi, že to je nový pomník, postavený Volné myšlence.

Krajinský sjezd francouzské Volné Myšlenky v Limoges. Ve francouzském městě Limoges konal se 15.—17. srpna sjezd volných myslitelů. Vysoká úroveň tohoto prvního krajinského sjezdu jest důkazem, že Volná Myšlenka jest již dosti silna, aby si mohla svá kulturní střediska zakládati i na venkově. Kongres limogesský, složený z celé padesátky delegátů, zastupujících víc než 6000 volných myslitelů, projednal celou řadu otázek hospodářských, politických a sociálních; vyslovil se proti trestu smrti, pro světskou školu, světský stát, ustavil sedmičlennou komisi, která sorganisuje „stolici Svobodného Sdružení“ pro filosofické, vědecké a lidové vyučování a p. Určil velmi dobře poměr Volné Myšlenky a vlastenectví v resoluci, která zasluhuje, abychom ji zde přeložili celou: „Správné vlastenectví nemůže býti ničím jiným, než vůlí národa, odporovati každému cizímu vpádu neb porobě, kterou by byly zmenšeny nebo potlačeny dosažené svobody; správným vlastenectvím dále jest, dobývati si nových svobod; správné vlastenectví vyjadřuje snahu národa, rozmnožit svůj rozumový, umělecký a mravní majetek a tím právě přispěti, aby bylo vyvinuto a definitivně utvořeno vlastenectví jediné a všeobecné, které se stane velkým zákonem solidarity všech národů, uvědomivších si svá vzájemná práva a povinnosti. Pro tyto důvody vyslovuje se sjezd bezpodmínečně proti falešnému vlastenectví právě s takovou horoucností, s jakou vítá správné vlastenectví, které, odmítajíc úplně ducha territorialních výbojů, odstraní tak každou válku a připraví období míru a bratrství pro celé lidstvo. Počínaje si tak, sjezd jest si vědom, že připravuje příchod vymaňujícího nadvlastenectví a myslí, že k tomu vlivně přispívá, navrhuje-li, aby byly svolány Všeobecné Stavy celého světa.“ *F. M.*

Ferrerův dopis. Náš přítel Ferrer, velký demokrat španělský, jejž záštím klerikální štáb pro-

následuje, byl obžalován španělským listem „Veu de Catalunia“ z anarchistické propagandy. Stejně „poctivě“, jako když dříve byl zapleten v process atentátu proti Alfonsovi XIII., ve kterém pak uznán nevinným. Známo, že po energické kampani časopisu „L'Action“ byla vláda španělská protesty vzdělaného světa donucena, propustiti jej na svobodu; ale nic jej neuchránilo před osočováním, na něž zbožní nepřátelé Volné Myšlenky si zvykli. V těchto dnech poslal Ferrer z Luchonu, kde právě dlí, časopisu „L'Action“ tento dopis: „Protestuji energicky proti záludné zprávě, uveřejněné ve zpátečnickém listu „Veu de Catalunia“, reprodukované „Matinem“, v níž se mluví o zcela vymýšlených anarchistických schůzkách, při nichž prý jsem byl přítomen. Veřejné mínění ví již dobře, odkud pocházejí bomby, nazývané anarchistickými, které jsou většinou dílem policie a jesuitů.“ *F. M.*

VOLNÁ MYŠLENKA V RODINĚ A SPOLEČNOSTI.

Několik slov předem. Hnutí naše roste. Je nutno, abychom pečovali o to, aby jeho idee přecházely i do denního, „všedního“ života a všade se jevily a uplatňovaly. K tomu chceme přispívati i touto novou rubrikou, která také má sloužiti k pěstování vzájemnosti a družnosti našich příslušníků. Přispění k tomu čtenáři našimi bude vždy redakci velmi vítáno. Pracujeme k rozluce státu od církví; odlučme od nich i rodinu!

Slavení jmenin, jinak svátků zvaných, mělo by v rodinách všech pokrokových lidí vůbec a u volných myslitelů především úplně přestati. Nemá to přece žádný smysl, aby v určitý den v roce, docela náhodně (dle toho, jak rodičům napadlo dítě pojmenovati) v dotyčnou dobu připadající, stavěl se člověk nějak zvláště naladěným, nechal si od rodiny, příbuzných a přátel gratulovati (k čemu? že má jméno toho neb onoho „patrona“?), přilepšil si, případně se i přejedl a přepil . . . Daleko rozumnější jest vzpomínati svých narozenin. Předně je den ten pro každého jednotlivce i nejbližší jeho příbuzné určen významnou událostí: datem jeho narození. Takového dne vzpomínati má už docela jiný smysl. Ten, o jehož narozeniny se jedná, vzpomíná toho dne průběhu svého života, uvědomuje si svoji minulost i přítomnost a rozvažuje o budoucnosti. Rodičové těší se z dospívání dítěte a přejí mu štěstí, děti používají příležitosti té, aby otci neb matce či dědovi neb babičce nebo jinému příbuznému projevily svoji lásku a vděčnost atd. Krátce, narozeniny jsou vhodnou příležitostí pro rodinné slavnosti, mají svoji opodstatněnost a význam, kdežto „jmeniny“ jsou docela ze vzduchu vzaty, bezpříčinné a bezpodstatné. Vedle toho jsou „jmeniny“ i značnou obtíží, zejména pro člověka, žijícího na menším městě, kde ze zlozvyku gratuluje se k „svátku“ kde komu a kde opomenutí tomuto zvyku znamená urážku na cti... Pracujme proti tomu a nelze-li jinak, nahrazujme jmeniny narozeninami, ovšem jen v nejužším kruhu rodinném slavenými!

Úprava bytů. Bylo by vskutku velmi záhodno, abychom věnovali více péče úpravě svých bytů i pokud se týče jich výzdoby. Až dosud i u lidí veřejně protiklerikálně působících nalézáme zhusta byty docela klerikálně vyzdobené. A přece není to maličkost, zejména tam, kde jsou děti. Ty žijí nejvíce mezi čtyřmi stěnami příbytku a to, čím jsou obklopeny, působí i na jich mysl. Tedy i obrazy a sochy. Bojujeme o volnou školu, do které chodí děti učit se znalostem, a tu nejhlavnější školu, domácnost, necháváme starým duchem zamořenou. A přece dnes, kdy umělecký průmysl tolik se rozmohl a tak pěkné a levné předměty ozdobné bez klerikálního ducha lze snadno obdržeti, není náprava v tomto smyslu těžkou. Čtenáři a čtenářko, zvedni hlavu od těchto řádků a rozhlédni se po svém příbytku: odpovídá jeho úprava tvému smýšlení?

Občanským sňatkem oddáni byli 7. srpna 1908 naši členové František a Tonička Katcerovi na okresním hejtmanství na Smíchově. Přejeme jim ve společném žití všeho zdaru.

Úmrtí. V Chicagu zabit byl lokomotivou při přecházení železničního mostu náš dobrý stoupenec Eda Kasík. Byl vždy člověkem svobodomyslným a všestranně pro osvobození lidstva od pověr klerikálních pracoval. Kasík pocházel z Mýta u Rokycan; pohřben byl 16. srpna na Česko-národním hřbitově v Chicagu. Naši přátelé v Severní Americe i v českých zemích zachovají mu čestnou paměť. — V Hloubětíně u Prahy zemřela předešlého měsíce občanka Zelenková, manželka našeho horlivého stoupence Aloise Zelenky. Zesnulá byla bez vyznání. Pohřeb její konal se 27. srpna r. 1908 za obrovské účasti a způsobil v Hloubětíně veliký dojem. Nad hrobem jménem české sekce Volné Myšlenky promluvil dr. Bartošek. Zachovejme zesnulé přátelskou vzpomínku!

⁂

Zednářstvo. Převrat v Turecku jest ze značné části výsledkem působnosti zednářů. Peněžité sbírky pro oba nyní spojené výbory mladoturecké v Cařihradě a Paříži sbíhaly se v lóžích zednářů v Paříži, Londýně, Švýcarech a Italii, které samy agitovaly a udržovaly čilé styky mezi tureckými vyhnanci. Liberální list vlašský „Giornale d' Italia“ nazývá zednářstvo „hlavním táborem mladotureckého hnutí“. V Cařihradě samém usnadněna evropským zednářům působnost zvláště tím, že policie se o jejich činnost nestarala a starati nemohla, nejsouc k tomu dle mezinárodních smluv oprávněna. — V zednářstvu italském vznikla různost názorů v otázce odstranění náboženství ze škol. Strana mírnější chce vyučování náboženství pouze obmeziti a vyložila své stanovisko v cirkuláři, rozeslaném poslancům zednářským. V čele větší a silnější skupiny radikální, jež žádá úplné vyloučení náboženství ze škol, stojí velkokomandér lóže profesor Ballori. — Mezi zednářstvem francouzským a německým vzniklo za války německo-francouzské v r. 1870. napjetí, které se protahovalo dlouhá léta. Teprve počátkem května roku 1908. byl starý spor urovnán návštěvou francouzských zednářů v Německu. Francouzské hosty uvítal velmistr princ Bedřich Leopold. — Německý, před rokem založený svaz zednářů „u vycházejícího slunce“ v Norimberku, hlásící se k monistickému názoru světovému, pořádal ve dnech 25. až 27. července roku 1908. svůj lóžový den (valnou hromadu) a zároveň výstavu knih a časopisů monistických, Volné Myšlenky a zednářských. Za prvý rok vzrostl počet členů z 57 na čtyry sta, sdružené v deseti lóžích a čtrnácti kroužcích ve státech středoevropských; v četných městech těchto států má svaz své důvěrníky; konsuláty zřízeny v Transvaalu, v německých koloniích afrických, v Egyptě a v Americe. Svaz chce soustřediti lidi svobodných názorů náboženských, kteří z důvodů obchodních, rodinných neb stavovských nemohou veřejně vyznati své přesvědčení, na příklad duchovní, učitele, obchodníky, úředníky a jiné. *A. Odehnal.*

HNUTÍ MÍROVÉ A ESPERANTSKÉ.

IV. mezinárodní kongres Esperantistů konal se od 16. do 22. srpna r. 1908 v Drážďanech. Byl velice četně navštíven a úspěch jeho byl veskrze zdařilý. Uvádíme zde některé podrobnosti ze zprávy, kterou český delegát Václav Riegel

podal v „Národním Obzoru“. Účastníků bylo na 2000 a to z nesčetných národností. Stoupenci Volné Myšlenky zahájili kongres pořádáním veliké schůze v neděli odpoledne, na níž promluvil o významu Volné Myšlenky prof. Charles Bourlet z Paříže a o významu Esperanta pro hnutí Volné Myšlenky pí. Hankelová z Německa. Ostatní program schůze vyplněn byl přednesem písní a zapěním hymny volných myslitelů-Esperantistů (Esperantistoj-liberpensuloj), složené franc. profesorem René Deshaysem, jenž v ní největšími mysliteli lidstva nazývá M. Jana Husa a Voltaira. Týž den konali schůze Esperantisté, roztřídění dle zemí a dle národností, v nichž zvolili své zástupce do výboru kongresu. Zástupcem Esperantistů z říše rakousko-uherské zvolen byl letos Čech dr. Palek z Prahy, zástupci Esperantistů českých zvoleni byli Th. Čejka, vydavatel esperantských učebnic a Rud. Fridrich, profesor, oba z Moravy. Propagační schůze, pořádané v neděli večer pro neesperantisty, účastnilo se více než 2000 osob, jimž o thematě „Proč Esperantu náleží budoucnost“, promluvil univ. profesor dr. A. Schmidt z Berlína. Zahájení kongresu bylo slavnostní, za účasti zástupců saských ministrů, městské rady drážďanské, členů čestného výboru kongresového a zástupců národností. Po oficielních pozdravech udělil předseda slovo dru Zamenhofovi, jenž vylíčil rozvoj Esperanta, osvětlil význam esperantismu a poukazuje na vážnost doby, kdy Esperanto přestává býti věcí soukromých osob a začíná zajímati vlády, vyzýval Esperantisty, aby na započaté cestě za uskutečněním tak vznešeného cíle setrvali. Po jeho slovech, s nevylíčitelným nadšením přijatých, pronášeny byly pozdravy oficielních zástupců na kongresu, pak zástupců zvolených dle zemí a národností. Kromě zástupců saských ministerstev a městské rady pozdravili kongres zástupci, které vyslaly: japonské ministerstvo vyučování, národní shromáždění spojených států severoamerických, městská rada v Barceloně, mezinárodní kancelář míru v Ženevě. Pak byly čteny telegramy, došlé ze všech končin světa. Ze zástupců zemí první pozdravil účastníky kongresu dr. Palek jménem Esperantistů v říši rakousko-uherské, jménem Esperantistů českých pronesl pozdrav Th. Čejka. Dále promluvili ještě zástupci těchto národů a zemí: rakouských Němců, Maďarů, Belgie, Flandrů, Velké Britanie, Gibraltaru, Indie, Irů, Kanady, Malty, Skotů, Bulharů, Brazilie, republiky Chili, Dánů, Islandu, Francie, Německa, Tunisu. Druhého dne, kdy bylo ve slavnostní schůzi pokračováno, vyslovili svůj pozdrav kongresu ještě zástupci Esperantistů z těchto zemí a národností: Španělska, Katalonců, Holandska, Italie, Japonska, Monaka, Norska, Portugalska, Rumunska, Ruska, Finska, Gruzínů, Polska, Srbů, Švédska, Švýcarska, Usonska. Slovanští účastníci sešli se ku schůzi, svolané „Unií českých Esperantistů“ dne 18. m. m. a usnesli se založiti všeslovanský svaz Esperantistů, jehož účelem jest propagovati pomocí Esperanta mezi národy slovanskými vzájemnost slovanskou a pomocí esperantské revui, jež k tomu účelu bude založena, informovati cizinu o kulturních snahách Slovanstva. Každodenně odpoledne konány odborné schůze kongresové, ve kterých projednávány záležitosti, týkající se Esperanta. Příští kongres bude r. 1909 ve Španělsku a vedle toho i v Americe.

Goethe v Esperantu. V drážďanské královské opeře sehráno bylo dne 19. srpna se svolením krále saského a v jeho přítomnosti řízením vynikajícího člena berlínského „Lessingtheatru“ první esperantské představení, provedené herci-umělci. Sehrána byla Goetheova „Ifigenie v Tauridě“, přeložená tvůrcem Esperanta drem L. L. Zamenhofem a sbor herců sestával z členů různých divadel německých, z H. Reicherové z Nového Yorku (Ifigenie), E. Reichera z Berlína (Toas), B. Decarliho z Lipska (Orestes), K. Starcka z Vídně (Pylades), O. Fuchsa z Berlína (Arkas), kteří Esperanto dobře ovládají a výborně vyslovují. Hra způsobila dle „Nár. Listů“ ohromné nadšení mezi esperantisty i neesperantisty, herci odměňováni byli neutuchajícím potleskem a četnými dary, zejména představitelé Ifigenie a Oresta.

BOJ O SVOBODU UMĚNÍ.

Církev a umění. Tak ráda vychloubá se církev svou láskou a péčí o výtvarné umění a tvrdí, že ona jediná uchovala ve svých klášteřích a chrámích nejvzácnější umělecké i literární památky zašlých dob. Rádi uznáváme, co dobrého v tom směru vykonala, ale víme také, že nebylo nad církev krutějšího ničitele všeho, co upomínalo na vyspělou vzdělanost císařského Říma a na individualní kulturu přečetných pohanských národů na víru obrácených. Než ani dnes nechová se církev o nic lépe k uměleckým památkám, ba ani k takovým, jež slouží jejím zájmům: ve Francii prodávají faráři starobylé umělecké předměty americkým agentům, v Římě narážejí na mramorové hlavy Michel Angelových soch železné glorioly a po celém katolickém světě nejvzácnější díla t. zv. církevního umění ničí se čoudem voskovic a dýmem kadidla, nehledě k tomu, že stále jsou vystavěna nebezpečí ohně, neobratnosti kostelníkově a nevzdělanosti farářově.

Karakteristický příklad církevního vandalismu poskytuje Lštění, vesnice na Horšovotýnsku. V tamním kostele byl pěkný barokový oltář s krásnými, typicky barokovými sochami. Přišel farář V. Lustig a počal „restaurovati“. Nejprve povolal malíře pokojů a ten ve dvoupatronovém, hezky nápadném vzorku provedl malbu stěn, strop pak ozdobil dvěma figurálními obrazy, jež v barvách i pojetí věrně vystihují ty řvavé mazanice, jimiž pomalovány bývají boudy zvěřinců, panoptik a podobných atrakcí. Látka sama — stětí sv. Jana Kř. připomíná jarmareční mordy se vší jejich nízkostí a brutalitou. Větší starost než zdi a strop působily p. faráři sochy obou světců Kosmy a Damiana, patronů všeho lékařství. Doktoři, jak známo, již ode dávna netěší se valné přízni církve, jsou to beztoho samí nevěrci, ale co tihle dva si dovolují na místě posvátném, ano u samého oltáře, to už přesahuje všechny meze. Jakoby zrovna z přednášek se vraceli, ten s knihou v ruce, onen s nádobou nějaké mediciny a oba na hlavách barety — hle, v kostele na hlavách čepice — jaké pohoršení pro věřící! Možno déle trpět takovou provokaci v nově vymalovaném kostele? Ale čepic nelze sejmouti ani odšroubovati, co počít? Na štěstí v této těžké době našel p. farář vydatnou pomoc v místním učiteli, jenž s horlivostí dilettanta dal se do práce a pomocí truhlářského dláta, kladiva a rašple doktorské birety přeměnil ve způsobně učesanou paruku a když ji ještě natřel pěkně na hnědo, vypadali oba učení svatí, jak by byli právě vyšli z vlásenkářské officiny.

Zdařilý tento pokus posílil sebevědomí obou restauraterů a dodal jim odvahy k novému, neméně záslužnému činu.

Kostelík měl totiž několik soch P. Marie, ale žádné sv. Anny, což těžce nesly křesťanské matky lštěnské osady. A není divu, jaký pak to také kostel bez sv. Anny! Na zakoupení nové sochy nebylo však peněz, neboť osadníci se již nabažili přispívati na ustavičné opravy, a kostel bez sochy, tak citelně postrádané, nemůže přece býti. Těžká rada. Ale díky genialní vynalézavosti p. farářově, problém rozřešen ke všeobecné spokojenosti. S hlavního oltáře snesena krásná, opravdu umělecky řezaná socha, představující klečící Marii s děťátkem v náručí; ta měla býti přeměněna v sochu sv. Anny

a upevněna ve výklenku ve zdi. Ale socha byla veliká a pro její, do zadu ohnuté nohy nebylo možno do výklenku ji vtěsnat. Zavolal tedy farář truhláře a kováře a ti odřízli celou zadní část těla i s přečnívajícíma nohama. Na to kovář silnými panty a skobami přibil ubohou operovanou ke zdi. Když pak p. učitel přebarvil červenou sukni na oranžovo a modrý plášť na zeleno, měly lštěnské ženy o novou svatou více.

Tak zachází církev s uměleckými památkami ve svých kostelích a při tom nestačí slovy i písmem vynášeti svou lásku k umění a porozumění pro umělecké odkazy našich předků. A kdyby to byl aspoň případ ojedinělý! Ale kolik takových Lustigů po Čechách sundavá „svatým" čepice s hlavy a amputuje jim nohy?

SPALOVÁNÍ MRTVÝCH.

Pohřbívání ohněm v Anglii. „Literary Guide" otiskuje tento výňatek z výroční zprávy londýnské společnosti pro spalování mrtvol (Cremation Society) na rok 1908: Za posledních patnáct let činnosti naší společnosti možno konstatovati, že počet pohřbův ohněm v naší zemi se sšestinásobil. Proti 101 v roce 1903 bylo jich v létech 1906 a 1907 po každé přes 700. Až do konce minulého století krematorium ve Woking bylo jediným. Dnes jest jich tu již čtrnáct, z nich šest obecních. Předsudky proti pohřbívání ohněm vymizely už docela, a na pohřeb spálením nepohlíží se už nikterak jako na něco mimořádného a výstředního.

Krematorium v Žitavě. Konečně bylo uděleno povolení na stavbu krematoria. Se stavbou kolumbaria bylo již započato. Stavba provedena bude nákladem 103.500 M.

V krematoriu v Saské Kamenici bylo letošního roku do 30. května spáleno 282 mrtvol (4 z Čech). V celku od otevření t. j. od 16. prosince 1906 710 mrtvol.

Spalování mrtvol v Egyptě. Výnosem ministra vnitra Moustaplia Teluny povoleno bylo spalování mrtvol. Výnos ten vykazuje mimo povšechná nařízení několik zajímavostí a to: že musí se zažádati o povolení pro každou mrtvolu zvlášť. Povolení udílí Direktion Générale de l'Hygiène Publique, a to jen tenkráte, projevil-li mrtvý za svého života přání (buď písemně nebo ústně) býti spálenu. Spálení jest zakázáno v tom v případě, byl-li zemřelý náboženství mohamedánského. Tato ustanovení nesvědčí právě o největší pokrokovosti, avšak musíme jim přiznati, že jsou lepšími než naše, jimiž se spalování mrtvol vůbec nepovoluje.

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Kongres velkých seminářů v Paříži. L'Action píše: Nikdy kněžstvo francouzské nebylo tak čilé jako nyní. Samá schůze, samé porady, samé kongresy. Nyní sjelo se do Paříže padesát ředitelů velikých seminářů porokovat o své zlé situaci. Nejdůležitějším bodem byla krise, kterou prodělává rekrutování kněží. Semináře jsou téměř prázdny, a nesčetné fary nemají kněží. Ředitelé obžalovali jednohlasně povinnou vojenskou službu, jež téměř zabila kněžský dorost. Mají pravdu: za starých poměrů měli seminaristi postavení výjimečné; ale dnes musejí jako všichni druzí odvedenci odsloužiti svá dvě léta. A to jest zlé; neboť většina seminaristů, když odbyli svou službu pod praporem vojenským, opouštějí dráhu kněžskou a vracejí se v život občanský; ve styku se svými kamarády vojenskými uviděli svět v jiné podobě, než v jaké jim ho líčili jejich učitelé. Ale jest ještě druhá příčina: peníze. Zaměstnání kněžské není již tak pohodlné, jako za zlatých časů konkordátu; kněz může se slušně uživiti již jen ve velkých městech. Na tom sotva nějaký kongres může co změniti.

Neposlušnost nižšího kněžstva v Německu stále se šíří. Katolické církevní autority mají nyní mnoho starostí se svým nižším kněžstvem, mezi kterým hromadně se šíří pochybnost o dogmatickém podkladu církevním. Ještě nejsou ani uklizeny aféry profesora Schella, Ehrharda, Schnitzlera a Wahrmunda, a už vidí se církevní autority nuceny, aby bojovaly proti hromadné pochybovačné nákaze svého kněžstva. „Atheist" sděluje z Norimberka, že tam neméně než jedenáct katolických kněží obžalováno jest z modernistických tendencí, a že kurie zavedla proti nim disciplinární řízení.

Ze španělských klášterů. Španělský orgán Volné myšlenky „Las Dominicales" vypravuje, že dne 18. června r. 1908 udála se v Madridu tato příhoda. Otevřely se náhle dvéře kláštera, a vyběhla jeptiška pronásledována četnými jinými, které snažily se násilím ji zadržeti. Podařilo se jí však přece v roztrhaném oděvu uprchnouti a ukrýti se v blízkém domě, kdežto pronásledující ji jeptišky byly pouličními chodci přinuceny vrátiti se do kláštera. V malém okamžiku shromáždilo se před klášterem asi dva tisíce lidí, kteří hlasitým způsobem projevovali svou nelibost s takovým klášterním pořádkem. Jeptišky ovšem jaly se šířiti pověst, že uprchlá byla šílená, ale i v tom případě není klášter místem, kde měla by býti ukrývána. Správně podotýkají „Dominicales": „Zdi klášterní jsou urážkou konstituce, která zaručuje každému Španělu osobní svobodu; ať zdravá nebo chorá na duchu, jeptiška nesmí býti uzavírána za zeď, kde lidská spravedlnost nemá dostatečných prostředkův, aby se jí ujala. Tak musí volati celý liberální blok, jehož údělem jest chrániti konstituci a zásady svobody." — To, co děje se ve Španělích, děje se ve všech klášteřích na světě, které zůstávají uzavřeny dohledu spravedlnosti, a za jejichž zdmi děje se ustavičně mnoho neslýchaných věcí.

Anglikánská církev hledá sblížení s ruskou pravoslavnou. Na jaře 1908 přijel dle sdělení „Národních Listů z 20. srpna 1908 do Petrohradu ze Švýcar starokatolický duchovní dr. Chest, aby prostudoval zřízení ruské pravoslavné církve za tím účelem, aby se s ní církev starokatolická sjednotila. V Rusku přes dvacet let o toto sjednocení pracuje A. A. Kirějev. Mezitím ale přijeli za týmž účelem do Petrohradu také poslové anglikánské církve z Anglie. O výsledku jejich cesty referoval nedávno na pananglikánském sjezdu Mr. Birkback. V obšírné zprávě uvedl, že myšlenka o sjednocení anglikánské církve s pravoslavnou zrodila se již před mnoha desítiletími a v posledních dvacíti letech že učinila dosti značné pokroky. Také protojerej pravoslavné církve při ruském vyslanectví v Londýně, I. K. Sokolov, psal nedávno o duchovné blízkosti obou církví a snaze o sjednocení.

Čestné kříže kostelníkům. Jedním z následků odlukového zákona ve Francii jest znepokojivý nedostatek kostelníků, zvoníkův a podobných lidí, jichž úřady nejsou tak zbytečnými pro církev, jak se zdá. „Maria-Jan-Celestin Donais, z milosti boží a z autority Svaté Stolice apoštolské biskup spojených církví Beauraiské, Noyonské a Senlisské, přistojící trůnu pontifikálního a hrabě římský", chce odpomoci nedostatku tomu plánem, jehož provedení nebude státi mnoho peněz a s dobrým výsledkem se jistě nemine: poručil, aby kostelníci a zvonaři atd. byli odměněni čestným odznakem: emailovým křížem s jménem vlastníkovým; nosen bude na stuze červené se zeleným lemováním... Není pochyby, že najde se dosti rytířů tohoto emailového kříže. *F. M.*

DROBNÉ FAKTY A POZNATKY.

Jubileum darwinismu. Letošní rok jest jubileum darwinismu. Před 50 lety, 1. června, byly

čteny před „Linneau Society“ (Linneovou Společnosti“) rukopisy, v nichž Karel Darwin a Dr. Alfred Russel Wallace podali své nové učení. Darwin dokázal, že člověk dospěl k nynějšímu svému stavu postupným vývojem ze stavu nižšího a méně dokonalého. Pravda tato činí naprosto konec všem starým biblickým legendám, jež až dosud byly považovány za dobrý výklad všech věcí. Mizí legenda o stvoření člověka, o jeho pádu a s ní také bájka o ďáblu a všechny ostatní podivné a nestvůrné výklady, které byly nutny, aby v biblickém učení byl aspoň zdánlivý souhlas. Tím učiněn také konec bibliolatrii (pověrečná úcta k bibli), která jako mnohé jiné idolatrie poutala a potlačovala lidský rozum. Posvátné knihy starých Židů musely ustoupiti se svého vznešeného trůnu a postaviti se do jedné řady s posvátnými knihami jiných a starších národů. *L. G*

Zvláštnosti náboženské. V pařížské racionalistické revui „La Raison Universelle“ uveřejňuje Evžen Defrance zajímavý článek „o zvláštnostech náboženských“. Překládáme z něho některé ukázky. — Španělský jesuita ze 17. stol., Gabriel de Henao, profesor theologie na královské Kolleji v Salamance, popsal takto krásy a radosti v nebi: „V nebi bude hudba, provozovaná hmotnými nástroji jako na zemi. Vyvolení budou plavati jako ryby na libovonné vlně a hlas jejich bude tak sladký, tak líbezný, jako hlas slavíkův. Andělové budou oblečeni ve velmi drahé látky a budou připravovati blažencům uvítání a taneční besedy.“ — Co budou dělati svatí v nebi, prozradil nám kollega Henaův, Ludvík Henriquez: „S nevýslovnou rozkoší budou se na posledním soudu líbati a objímati těla šťastných, kteří budou zpívati jako skřivánci. Andělé obléknou se v ženský šat a objeví se před Spravedlivými v oděvech vznešených dam, s vlasy nakadeřenými, s vyšívanými živůtky a nejbohatším prádlem. Muži a ženy budou se velmi baviti maškarními průvody, plesy a ballety. Aby zábava byla ještě lepší, budou ženy zpívati ještě příjemněji než muži. Aby nebe bylo krásnější a pobyt v něm sladší, budou míti ženy, až vstanou z mrtvých, vlasy mnohem delší, než měly v životě pozemském, a budou se zdobiti navoněnými pentlemi a čepečky, jak se to činí na zemi. A manželé budou se líbati jako na zemi, se svými něžnými děťátky, což bude skutečně s ostatními věcmi velmi pěkná a velká podívaná.“ *F. M.*

Církev a věda čili Svatá Inkvisice a Galileo. Novoyorský orgán volných myslitelů podává anglický text obžaloby a vyhrůžky, kterou Svatá Inkvisice přinutila slavného učence Galilea k odvolání. Část první, v níž se široce dlouze vypočítávají podrobnosti učencovy „viny“, vynecháváme; část druhá zní: „A tak Svatý Tribunál, žádostiv zabrániti nevhodnosti a nebezpečím, která ono učení (že země se točí kol slunce) by mohlo způsobiti svaté víře, na rozkazy nejjasnějších pánů atd. atd. Nejvyšší a Všeobecné Inkvisice, dal duchovním ony dvě proposice, jednající o nehybnosti slunce a pohybu země, takto posouditi: „Že slunce jest středem světa a nehybné, jen s místním otáčením se, jest nesmyslné tvrzení, falešné filosoficky a naprosto kacířské, poněvadž odporuje výslovně sv. Písmům. Že země není ani středem světa, ani nehybná, ale že má denní pohyb, jest stejně nesmyslné tvrzení, falešné filosoficky a v theologickém ohledu bludné ve věci víry. Ale poněvadž jsme ráčili v první instanci nakládati s vámi laskavě, bylo usneseno ve zmíněné kongregaci, odbývané dne 25. února r. 1616., aby nejjasnější Pan Kardinál Bellarmine vám nařídil, že máte úplně zanechati onoho falešného učení; a jestliže odmítnete uposlechnouti ho, aby vám bylo poručeno Komisařem Svatého Úřadu od učení toho upustiti; a že nesmíte učení to jiným sdělovati ani ho hájiti ani cokoliv mluviti, co by o něm jednalo; a že nepodrobíte-li se jeho rozkazům, budete uvězněn.“ Galileo maje před sebou vězení a mučení podal takovéto odvolání: „Já Galileo, jsa v 70. roce svého věku, jsa uvězněn a kleče na kolenou, a jsa před vašemi Eminencemi, maje před očima Svaté Evangelium, jehož se dotýkám svýma rukama, odpřísáhám, proklínám a zavrhuji blud a kacířství o pohybu země.“ *F. M.*

„Náboženská“ láska a pohlavní láska. Theodor Schroeder uveřejnil v časopise „The Truth Seeker“ studii o „náboženském nadšení a mravnosti“, v níž podává tento úhrnný úsudek: Každé silné a rozšířené náboženské nadšení přivodilo sesílenou pohlavní výstřednost. Každá organisovaná snaha po okázalé pohlavnosti našla své ospravedlnění v náboženství. Myslím tu na ony četné malé sekty, jako na př. Adamité, u nichž nahota byla považována za povinnost k bohu a jiné podobné sbory (římsko-katolické „sestry“), které chodily stále s odznaky, jež měly vždy a nápadně vyjadřovati jejich snahu po čistotě. Kdyby nějaké dívky ohlašovaly v novinách své skálopevné pannenství, považovali bychom je za pohlavně nemocné. Ale když téhož účelu se dosahuje obvyklým klášterním způsobem, který nesmyslně vyjadřuje totéž chlubilství, nemyslíme o tom ničeho, pouze proto, poněvadž jsme tomu již zvykli .... Každé náboženství, které není založeno na osobních náboženských zkušenostech, jest pouze sympathetickým napodobováním, a ve vlastním slova smyslu není náboženstvím vůbec. Všechny náboženské zkušenosti (ve zvláštním smyslu, v němž náboženští nadšenci slova toho užívají) jsou chybným výkladem pohlavního nadšení, způsobeného porušením pohlavních nervových středisek; toto pohlavní rozrušení, špatně vysvětlené, jest pak důkazem neklamnosti jakéhokoliv učení, jež jest v mysli té které osoby. To jest to, co míní lidé, říkají-li, že „to vědí, poněvadž to cítí, a že jsou o tom pevně přesvědčeni, poněvadž byli tím tak rozrušeni“. To jest ta příčina, proč náboženství není věcí rozumu; tím lze vysvětliti zdánlivou jistotu svědectví víry a „vnitřní zázrak milosti“. *F. M.*

Reakce po době osvětové. Osvěta byla příliš suchá, jen rozumová. Bourala, ale nezastavila půdu, kterou dobyla, novými stavbami. Proto positivní nauky církve nejen se negaci osvěty ubránily, ale rozeply se dokonce výbojně, když se hnutí osvětové časem unavilo. Katolická církev měla žně. Přestoupili k ní vévoda a vévodkyně Köthen. Vévodkyně byla dcerou pruského krále, hlavy lutheránské církve. Konvertovali (přestoupili) básníci Friedrich Schlegel, Zacharias Werner, umělci Schadow, Overbeck, Riepenhausen a vzdělané dámy. Lidé ve veřejném životě činní jako Adam Müller, Phillipo, K. L. von Haller čerpali z katolicismu, k němuž se obrátili o politický program. Katolicism pojímán tehda romanticky; dnešního katolicismu by se byli lidé ti zhrozili. R. 1814 obnoven byl řád jesuitů. Před málo lety zdálo se, že církev zahyne a teď najednou byla zase silná a nádherná jako dřív. S úžasem dívali se Francouzové, jak v únoru 1826 čtyři veliká procesí s králem a dvorem táhly Paříží. Podivným zjevem, jenž se zrodil z ducha této doby, byla „svatá alliance“. Byl to svaz katolických, protestantských a řecko-katolických panovníků, jejž uzavřeli, vzývajíce trojici, aby světu zabezpečili věčný mír. — Armády si ale nechali. Protestantism tříštil se v sekty. R. 1817 a 1818 táhnou chiliasté z Württemberka ve velikých davech do jižního Ruska, aby tam čekali na početí tisícileté říše Kristovy. Irvingiané a Mormoni tvrdí, že se u nich dějí zázraky.

Z Hamburku šíří se od r. 1834 novokřtěnci, tři zámečníci zanesou r. 1838 nazarenství do Uher atd. Král pruský Friedrich Vilém III. chtěl všechny evangelíky sjednotiti v Unii. Nezruční úředníci prováděli unii násilím; policie dělala mučedníky, dílo královo se rozbilo. Zdá se, že národové mají asi ob 30 let nálady. Kolísají mezi rozumovou střízlivostí a citovou hloubkou. Co nese nejbližší budoucnost? *Longinus.*

Oč se papežové starali. Papež Pius VI. zakázal v církevním státě nosení dlouhých kalhot. Každý měl nositi kalhoty po kolena a punčochy. Papež Pius VII., jeho nástupce, zapověděl vůbec „moderní rozkošnické šaty". Míní tím dlouhé kalhoty, boty místo střevíců s přeskami, ostříhané hlavy místo copatých paruk, kabáty tmavé, soukenné místo barevných, hedbávných a atlasových. „Moderní rozkošnické šaty" nosíme až podnes; rozkošníky a zhýralce, jichž šat papež chránil a vnucoval, smetla revoluce. *Longinus.*

Úpadek církve v době osvěty. Kol začátku století 19. vzdělanci ztratili souvislost s církví skoro úplně. Voltair rozkřikl názory anglických deistů přes Evropu. Nevěra stala se modou, jež pronikla hluboko do měšťanstva. Ani vysoký klerus nevěřil. Poslední kurfirst mohučský byl volným myslitelem. — Hrabě Trautson, arcibiskup vídeňský, považován za tajného protestanta. — Němečtí kanovníci nahrazovali v bytech svých mariánské obrazy poprsím Voltairovým neb Rousseau-ovým. Význam konfessí tak poklesl, že se věřilo v možnost jednotné církve, jejíž hlavou by byl — Napoleon! Vzdělancům jsou církve lhostejny. Wilém Humbold má děti lutheránské, anglikánské a katolické. Jaký kněz byl, takový křtil. Manželé Savigny-ovy nechají děti nekřtěné. Ať si volí konfessi až dospějí. Jeden syn stal se pak katolíkem, poněvadž v Berlíně každý uličník je protestantem. Věřící byli lhostejni, kněží byli snášeliví. Theologové bijí do zázraků a tajemství víry, zavrhují dogmata a symboliku, neváží si bible. Kazatel Hufnagel ve Frankfurtu kázal na texty z Goetheovy básně „Herman und Dorothea". Jiný káže o vánocích o krmení dobytka. Smuteční slavnost za vévodu Jiřího z Meiningenu konají r. 1804. nymfy a geniové u ověnčených oltářů. Suché, studené vyučování náboženství odvrací již dítky od křesťanství. Že se církev zase mohla vzchopiti, toho příčinou bylo asi, že jí zůstal lid, davy nevzdělaných, a že jí zůstal celkem její majetek. *Longinus.*

Církev a chudoba. V náboženství křesťanském nevidíme nic, než samou chudobu. Kristus byl chudým bohem, jeho apoštolové byli chuďasi, biskupové jsou chudí světci, mniši skládají slib chudoby; nalézají víru u chudých lidí, kteří jim platí velmi bohatě. Statky církevní patří chudým; a proto není nic přirozenějšího a nic spravedlivějšího než okrádati chudé a obohacovati kněžstvo. *Holbach.*

K dějinám otčenáše. Biskup londýnský na některých schůzích, jež souvisely s jeho svatopostní misií v centrálním Londýně, odpovídal na různé otázky. Kdosi se tázal: „Bůh nepokouší člověka; proč se tedy modlíme: neuveď nás v pokušení?" Biskup připustil, že bůh nás nepokouší, a že tedy v naší modlitbě jest jakýsi odpor, on však, biskup, rozumí prý těmi slovy: „Nedej, aby nějaké pokušení pro mne bylo příliš velké; chraň mne v mých pokušeních." Ale jakým právem smí biskup vykládati tak libovolně slova otčenáše? „Neuveď nás v pokušení" má zcela jiný smysl než „Bůh ochraň nás v našich pokušeních". Zajímavý zjev, že slova Ježíšova zůstala temnými a špatně chápanými, až biskup londýnský vysvětlil, že Ježíš to mínil docela jinak, než to řekl. *(The literary guide.)*

Také vyvrácená námitka. Casto už byla bible napadána pro otázku manželství Kainova. Zemřelý americký generál Lee vypravoval o tom zajímavou historku: „Kdykoli slyším hovořit o manželství", pravil, „vynoří se mi v mysli vzpomínka na starého kazatele černocha, který své rovněž černé náboženské obci kdysi o Kainovi kázal. V zadu v modlitebně stál nějaký nevěřící běloch a vyrušil kazatele námitkou: „Pane kazateli, řekl jste právě o Kainovi, že zabiv Abela, odešel do země Nod a tam se oženil. Tehdy však podle bible nebylo ještě na světě žádných lidí, vyjímaje jeho rodiče, Adama a Evu. S kým se tedy Kain mohl oženit?" Černý páter (tentokrát v nepřeneseném smyslu) neocitl se však v rozpacích. Řekl svým černochům: „Slyšeli jste, bratři a sestry, tuto pitomou otázku? Kain přišel do země Nod, zrovna tehdy a tak, jak to svaté písmo praví. Byl však tak zoufalý a zničený, že oženil se s ženštinou z nějakého mizerného bělošského plemene, které duchem svatým nadšený boží prorok neuznal ani za hodno, aby se o něm v tak svaté knize zmiňoval." Zaznamenáváme ochotně pro eventuelní potřebu P. T. theologů. *„Truth Seeker".*

Kněží a obřady. (Z dopisů pí Růž. Svobodové o cestování po Italii. — „Novina", seš. 9. roč. I.) „Když jsme se loučily s barevným dómem (v Pise), zpívali tam kanovníci, zavinutí do rudých plášťů, oživujíce barevně chrám, lítali ledabyle pod jeho klenbami v procesí a bavili se hlasitě a nevážně k celému obřadu, brebtajíce klepy mezi modlitbami. Čím blíže k Římu, tím neuctivější a nedbalejší stávají se obřady v chrámech a lid i kněží, a hlavně tito, přicházejí pobavit se do chrámu jako my do kavárny, přes to, že jsou slavné dni velikonoční."

Vážnost kleru. K paní učitelové přišel velebníček z venkova přimlouvat se za selské dítě. Učitel nebyl doma. Paní odbyla jednání ve dveřích. To není nic zvláštního. Zajímavou stala se věc teprve, když se paní učitelová smluvila se selkou o návštěvě velebníčkově. Z řečí selky bylo vidět, že jí velebníček nalhal, jako by byl býval bůh ví jak zdvořile přijat. Vypravoval o bytu, v němž nebyl, mluvil o dětech, jež neviděl. Dejme lidu vědět, že u nás přímluva kněze spíše škodí než prospívá, ukažme, že sami z kleru si nic neděláme, a vážnost kněží silně poklesne. *Longinus.*

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Katolíci prý neuctívají obrazů a sošek, nýbrž jimi zobrazenou bytost. Nepravda tohoto tvrzení byla nesčíslněkrát dokázána na př. rvačkami dvou procesí, z nichž každé chtělo míti lepší panenku Marii. Nejlepší důkaz však se podařil poutnímu místu „Křtiny" na Moravě. Křtinská panenka Maria vybírá totiž od cizí panenky Marie, která poutním místem tím pouze prochází do místa jiného, poplatek 12 K. Má také pravdu. Přec nemůže připustiti, aby konkurence si dělala tam jen průchodní dům. Ale poněvadž víme, že nikdo sám sobě konkurenci dělati nemůže, a panna Maria dle katolické církve byla jen jedna, vyplývá z toho důsledek, že zbožní poutníčkové koří se svým dřevěným soškám, což kněží dovedou důkladně využitkovat.

KALEIDOSKOP.

Giosue Carducci a jeho obrácení. Slavná redakce! Račte mně dovoliti několik slov k Vaší noticce z posledního čísla: „Obrácení Carducciho". Sledoval jsem tehdy velmi pozorně všecky události literární v Italii a tudíž i nemoc G. Carducciho, která byla velmi dlouhá a o níž se vědělo, že povede k osudné katastrofě. Časopisy všech stran rozepisovaly se tehdy o průběhu nemoci a časopisy zednářské a pokrokové zmínily se také o snahách klerikálů bolognských, aby uvedli umírajícího básníka-rebella nazpět do lůna starostlivé mátí Církve. Byl tu tehdy hlavně zesnulý zatím kardinál Svampa,

svého času také kandidát na stolec Petrův po smrti Lva XIII., který největší váhu na to kladl, aby nějakým způsobem dostal prohlášení od Carducciho, jímž by se tento zříkal svých „bludů“. Kardinál Svampa (mimochodem řečeno, velmi fešný pán a ideál bolognských paní i slečinek) použil za nástroj choť jednoho hraběte florentského, jehož jméno mně právě nepřipadá a jenž poslední léta hostíval Carducciho vždy za letních měsíců prázdnin. Paní hraběnka hleděla docíliti toho, aby kard. Svampa byl povolán k loži básníka za příčinou usmíření jeho s bohem. Kardinál Svampa skutečně navštívil dům Carducciho — a na to roznesla se všemi novinami, nejprvé klerikálními, zpráva, že básník odvolal své bludy a že se smířil s bohem. Zatím ale Carducci se znova zotavil a dověděl se o klerikálním švindlu, který byl u jeho smrtelného lože sehrán. A hned na to četli jsme ve všech pokrokových časopisech italských krátké, ale vždy rázné a silné prohlášení Carducciho, ve kterém si zakazuje modlitby kardinálů i laiků a končí doslovně těmito slovy: „Jsem ten, který jsem byl v roce 1867“ (rok vydání slavné hymny: Satanu). A to je tedy to „obrácení“ Carducciho. S úctou *A. Muťovský.*
Kronstadt, 15./VIII. 1908.

Fr. Coppée, francouzský básník, který nedávno zemřel, byl dle „The literary Guide“ na začátku a uprostřed své literární kariéry bojovným volným myslitelem; pouze několik let před svou smrtí po dlouhé a těžké nemoci, když tělo jeho bylo zničeno, síly seslabeny a nervy rozrušeny, vrátil se k víře svého dětství. Volná myšlenka má nárok na jeho nejlepší a nejskvělejší léta; křesťanství má pouze odpadky jeho života a jeho genia.

Síň náboženstev na misionářské výstavě. Zvláštním zjevem na misionářské výstavě, uspořádané právě Misionářskou společností v Londýně, jest „Síň náboženstev“, obsahující ukázky různých náboženstev s malovanou scenerií a životními figurinami. Na příklad jest podán „Číňan, vykonávající akt hluboké poklony dle starého obřadu“; „Scena před Kaabou v Mekce“ a p. Jest to nesporně velmi zajímavá poučená. Ale svědčí o dobrém taktu a citu? Představme si obrácený případ, že by protivníci křesťanství podali ukázky podobné, na př.: „Scena v katolickém kostele: pozdvihování hostie“, aneb „Křestní kaple: Scéna křtu“. Jaký pokřik by to zdvihli ti misionáři o rouhání, o rušení náboženství, o urážení citu!

Americké pobožnůstkářství. Ve Spojených státech, známé zemi svobody, jsou dosud státy, jichž školské zákony jsou horší než v mnohých státech evropských. Jistý občan Watts navrhl zákonodárnému sboru státu New Jersey dodatek k zákonu školskému, podle kterého by na žádost rodičů děti byly sproštěny povinnosti súčastniti se náboženského vyučování. Návrh Wattsův byl zamítnut. Watts žádal dále po školských úřadech, aby jeho děti mohly docházeti do školy teprve po obvyklých výkonech náboženských. I to bylo mu zamítnuto, a poněvadž Watts se nepodrobil, byly děti jeho trestány pro opozděnou docházku do školy. V témže státě zákon o nedělním klidu jest tak přísně praktikován, že jest zapovězeno v neděli prodati jakýkoli předmět pod trestem 25 dolarů. Jediné zaměstnání, dovolené v neděli, jest chození do kostela.

Bouře proti papeži v Egyptě. Z Caira píše se dne 26. června r. 1908 římskému listu „Ragione“: Chrám koptického katolického patriarchy jest hlídán pěší a jízdní policií. V neděli dne 21. června došlo tu k vážným nepokojům. Biskup Makarius, jenž ocitl se v ideovém rozporu s Vatikánem, byl papežem sesazen, a na jeho místo ustanoven jistý Sedfani. Zatím co zástup věřících shromážděn byl v chrámu k církevnímu obřadu, při kterém děkan četl papežskou bulu proti Makariovi, zástup mladých lidí vedral se do kostela, zmocnil se buly, kterou za pekelného lomozu na místě roztrhal, potom vrhl se zástup do obydlí nově ustanoveného biskupa, a bylo by dojista došlo k vážným zmatkům, kdyby zavčas nebyla přispěchala bezpečnostní stráž se stříkačkami. Mezi obyvatelstvem projevuje se nálada k hromadnému přestupu k církvi řecké, nevzdá-li se papež svého příkrého stanoviska.

Léčení pověrou. „Čech“ ze dne 20. července přináší zprávu o tom, jak p. Dr. D. Panýrek prohlížel si jižní poutní místa a podivil se, jak velké množství obětních darů lidé věnují panně Marii, sv. Rochovi a Antonínu Paduanskému. Dr. Panýrek prý uznává dobrý vliv vroucí víry i na tělesné zdraví, doporučuje však, aby kněží, kde lidská pomoc jest možná, věřící lid na lékaře odkázali. „Čech“ prohlašuje tuto radu za samozřejmou a dokonce zbytečnou a radí p. Dru Panýrkovi, aby otevřel oči obecenstvu, čtoucímu inserty „Národní Politiky“, ve kterých se doporučují různé prostředky a mastičky. Nechceme zastávati se těchto insertů, naopak nejrozhodněji proti nim bojovati musíme. Chceme-li však vésti úspěšný boj proti tomuto humbugu, musíme si uvědomiti, že jest to následek pověrčivosti lidské, která jest úplně stejná, ať již se vztahuje na sv. Rocha, Antonína, starou bábu, která formulkami, plnými svatých citátů nemoce zaříkává, anebo na inserty z „Národní Politiky“. Rozdíl jest jediný v tom, že zaříkávání jest starý způsob využitkovávání pověrčivosti lidské, kdežto inserce „Nár. Politiky“ pracuje prostředky moderními. Nesmí tudíž „Čech“ ukazovati na inserci „Národní Politiky“, aniž by předem sám ve vlastním domě nevyčistil. Poněvadž však zkušenost učí, že veškerá náprava jest marná, musíme nejrozhodněji bojovati proti pověrčivosti jakéhokoli druhu. Lékařstvo jest v prvé řadě povoláno naše snahy v tomto směru propagovati.

Opět žižkovské hejtmanství. Jak pan hejtman Smutný dává na jevo svou nelibost bezkonfesním snoubencům při uzavírání jich sňatků civilních, vylíčili jsme v loňském ročníku. Volné Školy na str. 77. — Zde jednalo se o občany bezkonfesní, u nichž civilní sňatek je závazným a tudíž nedalo se proti tomu ničeho dělat. Nedávno však stal se v Žižkově případ, že i katoličtí snoubenci pan Ludvík P. a sl. Anna S. použivše tiskopisů námi vydaných, žádali pana hejtmana, aby je oddal civilně jako katolíky. Avšak klerikálnímu panu hejtmanovi, který svým sloužením klerikálům chce si nejspíše zasloužiti také papežský řád „pro ecclesia et pontifice“, zůstal nad tím rozum stát, a nevěděl jinak věc tu vyříditi než tím, že ženicha obeslal a přiměl jej k tomu, aby žádost o civilní sňatek vzal zpět. Toto vše si pan Ludvík P. však nedal líbiti a vyhledav naši právní poradu podal žádost znovu, takže panu hejtmanovi nyní již nepomůže nic a bude muset oba katolické snoubence přece jen civilně oddati. — Případ tento uvádíme na poučenou všem těm, kterým by úřady chtěly činiti překážky v civilním sňatku. V každém takovém případě prosíme o podrobnou zprávu. *V. B.*

Obcházení zpovědi. Starší pán, jenž vyrostl v Uhrách, vypravovával mi leccos zajímavého z kláštera, kde studoval a ministrovával. Když se blížila doba velikonoční, svolal kostelník ministranty, aby mu pomohly stříhat tiskopis na malé zpovědní cedulky. Trval tehda ještě konkordát. Stát dohlížel na občany, aby tito plnili své povinnosti k církvi. Za odměnu dal pak kostelník každému chlapci pár archů nerozstříhaných. Cedulky z těch archů prodávali hoši po 20 kr. osobám, jež se nechtěli zpovídat. Vyneslo to každému chlapci několik zlatých. Myslil jsem, že dnes takové prodávání je nemožno. A přece trvá, ba provozuje se v samotné Praze i v Brně. V Praze vydělá prý posluha jakýs — dle „Pravdy“ č. 5. — prodáváním zpovědních lístků

mnoho peněz. Lístek stojí dnes zlatku. Kupují jej kandidáti sv. stavu manželského, vzdělanci, jimž jest zpověď odporná, kteří ale přece nemohou vystoupit z církve. Slyšel jsem, že voják vyzpovídá se za vojáka. když dostane cigaretu; a není-li, třeba zadarmo. To je z toho, když se lidé k zpovědi nutí.

Nezdar katolického divotvorce. Některé nemoci lze léčiti suggescí. Dokud to nebylo známo, považovala se taková léčení za zázrak. Podaří-li se nějakému katolickému kouzelníku vyléčiti neb jen na chvíli suggerovati vyléčení, hned se to rozkřikne přes celou zeměkouli. O nezdarech někdy groteskních, někdy tragických se mlčí. Ve slabé chvíli sdělil mi klerikál, jenž se pohybuje v kruzích vysoké šlechty a hierarchie, co se stalo asi před 30 lety jakémusi biskupu, jenž konal takové „zázraky“. Bylo to ve Vídni. Předvedli chromého. Biskup mu poručil: „Vstaň a choď!“ Chorý nemohl. — Po druhé: „Vstaň a choď!“ Ubožák zrudl rozčilením. — Po třetí: „Vstaň a choď!“ — Tu se chudák s velikým hlukem znečistil. Biskup neztratil hlavu a řekl: „Dem Kerl ist nicht zu helfen!“ (Tomu chlapu nelze pomoci.) Takové léčení t. j. týrání nemocných, by se mělo státem zakázat. *Longinus.*

Sokolstvu na uváženou. Bývalému starostovi České Obce Sokolské Dr. J. Podlipnému zaslali u příležitosti jeho 60letých narozenin svá blahopřání mimo jiné též: kníže Karel Schwarzenberg („proslul“ výrokem, že „Husité byli banda lupičů a žhářů“!), opat Alban Schachleitner (vydavatel „Sv. Vojtěcha“!!) a probošt Karlach (známý ze Svatováclavské záložny!!!) Není třeba přičiňovati poznámek.

Vystupování kněží. Nedávno jel jeden můj známý ve vlaku se dvěma pátery. Měli soukenné černé kutny. Široký černý fáč kol žaludku; na něm medailku a za ním velký modlící řetěz, omylem růženec zvaný. Byli sice mladí, ale již dobře vypasení. Když průvodčí vlaku vyvolával noviny, mezi jinými „Tagblatt“, vylítl jeden a volal za ním: Máte „Čecha“? Průvodčí neměl „Čecha“ což velebasovi nebylo vhod: „Samé židovské listy, nečisté listy“, ulevoval si. — Pak si vyndali breviáře a začali mumlat; to přerušovali ob chvíli důkladným šňupcem. Šátky měli velikánské modré. Ty se jistě nemusí často střídat. Přítel můj mě ujišťoval, že mu bylo těch ubožáků líto. Proč mumlají brevíř ve vlaku? Rychlík a brevíř! to je kombinace, co? Jsou chudáci nejisti mezi vzdělanci; jsou pagani, pohané t. j. nevzdělanci dneška. Zpupným vystupováním chtějí svou nejistotu přehlušit. Ubozí lidé.

❧ ❧ ❧

(Zasláno.)

Občané bezvěrci v politickém okresu žižkovském, vinohradském a karlínském! Nově ustavený výbor Spolku volných myslitelů v Žižkově pokládá sobě za povinnost vyzvati Vás, by stali jste se jeden každý členem našeho ochranného spolku bezvěrců. Spolek má — mimo jiné — za účel právně chrániti své členy, octnou-li se v konfliktu s dnešní úřední praxí pro svoje bezvyznání. Nebuďte netečni v této době úporného boje za svobodu, pravdu, pokrok, za nové moderní názory; musíme přec býti připraveni, organisováni, abychom pak společně mohli bojovat a pracovat za občanskou rovnoprávnost bezvěrců. Dostavujte se do schůzí našich, které se konají každou středu (hostinec p. Siegla, divadlo „Pokrok“, Štítného ulice Žižkov) v 8 hod. večer; agitujte a působte, by hnutí naše mohutnělo! Každým jednotlivcem vyrůstají naše řady. Přihlašujte se za členy; přihlášky možno činiti ve schůzích osobně neb písemně, nutno však vykázati se dokladem o výstupu z církve a zapraviti 50 hal. zápisného a 20 hal. měsíčního příspěvku na účely spolkové. Výbor doufá, že výzva tato dosáhne cíle určeného a že každý bezvěrec dle ní se zachová. Výbor Spolku volných myslitelů na Žižkově.

❧ ❧ ❧

PRÁVNÍ RÁDCE

Obecní hřbitovy a jich řád.

1. Otázka: Když několik obcí postaví si společně obecní hřbitov a farář chce jim na společné schůzi vnutiti konfesionelní hřbitovní řád, jak se zachovati?

Odpověď: Nejlépe je faráře na schůzi vůbec ani nepozvat ani nepustit a napřed mu vzkázat, aby se nedostavil (pokud není žádnou obcí jako delegát vyslán), protože na schůzi nemá co činiti. — Jedná se přece o obecní zdravotní ústav (pohřebiště) a nikoli o náboženský kult.

Kdyby církevník byl přece tak smělým a chtěl nejen mluvit, ale i činiti návrhy, nebudiž toho dbáno, pokud není k tomu oprávněn jako člen ob. zastupitelstva. Obec nechť sestaví si svůj hřbitovní řád, který nechť se odhlasuje a tím zamezí pro obec ostuda konfesionelní správy hřbitovní.

2. Otázka: Hřbitov zřízený od několika přifařených obcí má býti považován za hřbitov obecní?

Odpověď: Zodpovědění této otázky závisí od té okolnosti, zda obce dotyčné spojily se v jejich vlastnosti jakožto obce politické ku zřízení hřbitova jakožto ústavu obecního. (Tak rozhodl správní soud dne 21. ledna 1885 č. 118. — [Viz Budw. 2375.] a dne 7. prosince 1887 č. 3392 [viz Budw. č. 3808.]) Tomu bývá tak zpravidla.

3. Otázka: Jaké to mívá následky, když neuvědomělí občané dají svůj obecní hřbitov do správy faráři?

Odpověď: To bude míti za následek, že kněží budou vládnout hřbitovem na nedozírné časy, neboť co „mrtvá ruka“ uchopí, to již nepustí. — Kněží bývají svárliví a nesnášeliví, a občanstvo pak z nepříjemností nevyjde, neboť za různé neúspěchy klerikální mstí se často farář vším, co je pod jeho mocí.

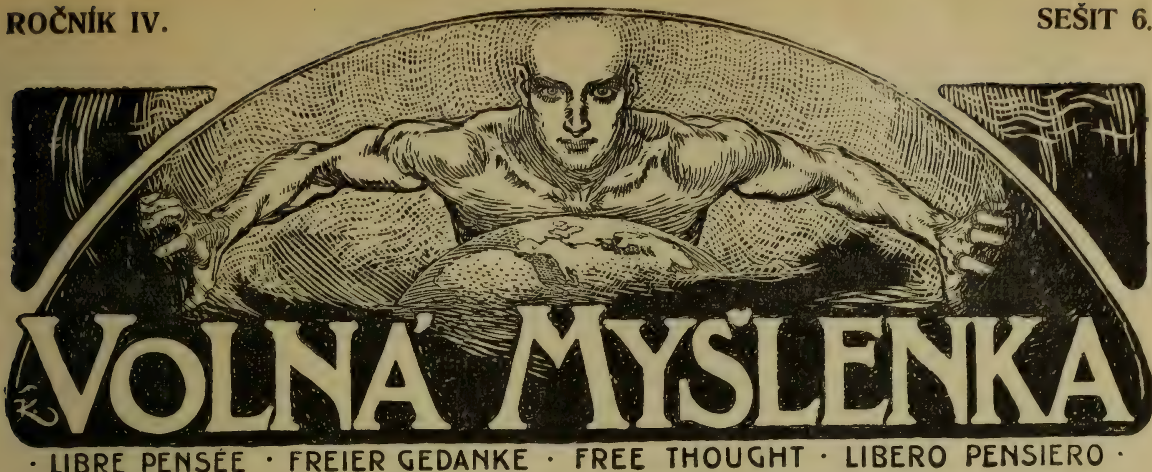
Farář bude chtíti na hřbitově poroučeti tak, jak je tomu zvyklý v kostele, bude chtít rozhodovati o umístění jednotlivých hrobů, při pohřbech jinověrců, bezkonfesních, sebevrahů bude činit všemožné obtíže (zvlášť když se mu nezaplatí), zamkne hřbitov, nevydá klíče, nedovolí držeti pohřební řeči, bude chtít poroučet, aby smuteční řeč konala se před vraty hřbitovními a zemřelý aby byl jen někde na ohraženém místě zakopán atd. Farář bude chtít sám ustanovovati i propouštěti hrobníka, témuž poroučeti, což bude zase pramenem sváru. Pomníky a nápisy, které se faráři nebudou líbit, nebude na hřbitově trpět atd. — Budoucí pokolení po létech budou se takové neprozřetelnosti divit, neboť obec bude jenom platit a farář jen poroučet. — Aby zbavili se farářského vlivu, musili by potomci jednou raději založit zase hřbitov nový.

Poznámka: Svrchu uvedené tři otázky otištěny jsou z rukopisu chystané brožury „Rádce katolíků“, která bude tvořiti první díl knihy „Rádce ve věcech církevních a bezkonfesních“ a sice z kapitoly o hřbitovech. — Tento první díl chystá se ku konci října.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352 Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

Po konfiskaci druhé vydání.

ROČNÍK IV. SEŠIT 6.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. ŘÍJEN 1908

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

František Krejčí.

21. VIII. 1858. — 21. VIII. 1908.

Dne 21. srpna dožil se profesor české fakulty filosofické dr. František Krejčí, padesáti let. Pokrokové listy české zaznamenaly toto datum a zmínily se v článcích kratších i delších o činnosti a zásluhách prof. Krejčího; také my máme příčiny vzpomenouti jich, neboť v době, kdy nejeden ze zástupců české universitní intelligence se nás stranil, poněvadž jsme mu byli příliš n e g a t i v n í, příliš protikřesťanští a protináboženští, prof. Krejčí měl odvahu podat nám ruky pomocné a pracovati s námi. Postihl, že hnutí Volné Myšlenky tak jako každé opravdově pokrokové hnutí je n u t n ě negativní proti všemu, co se přežilo, proti reakci a proti násilí; ale postihl také, že takové je to hnutí právě proto, že přináší zároveň p o s i t i v n í hodnoty: ideál nového člověka, týž ideál, pro který pracoval a pracuje on sám. Nečiníme z toho výtek jiným — těm, kdo šli a jdou mimo nás, neboť také my víme, že pokud vskutku pracují pokrokově, jdou — jinými snad cestami — k témuž cíli, k němuž i my jdem; ale stáli jsme v předních řadách kde palba byla nejprudší a máme právo i povinnost zvláštní uznání i vděčnost projeviti muži, který se postavil těsně k nám. Jeho vystoupení a řeč na loňském světovém kongresu Volné Myšlenky zůstanou nám nezapomenutelnými.

Ale to není jediný, ba ani ne hlavní důvod, proč si vážíme prof. Krejčího. Vědecká činnost jeho sama o sobě vynucuje si uznání a staví prof. Krejčího v řady předních učenců a myslitelů — a můžeme bez obavy, že upřílišíme, dodat: nejen našich. Nemůže býti úkolem tohoto příležitostného článku vypočítat všecky spisy a všecku činnost profes. Krejčího, tím méně ji ocenit: chceme na ni pouze upozornit ty z našich čtenářů, kteří jí neznají. Prof. Krejčí vyšel z filosofie Herbartovy a první jeho práce týkaly se klassické filologie a srovnavací mythologie; záhy však přešel k psychologii, která se stala pak hlavním oborem, v němž pracoval. V psychologii opustil prof. Krejčí stanovisko Herbartovo a postavil se na základ čistě empirický a positivní: východiskem psychologie (vědy o duševních jevech) tak jako každé jiné vědy musí býti empirie (zkušenost) a o zkušenost se opírající princip přirozeného vývoje, který je zároveň důležitou methodickou pomůckou badání. Nejdůležitější spisy jeho v tomto oboru jsou: P s y c h o l o g i c k ý e l e m e n t, v němž dokazuje, že každý jev duševní má trojí stránku: představovou, citovou a snahovou, dále Z á k o n a s o c i a č n í, pak největší jeho dílo Z á k l a d y p s y c h o l o g i e (dosud 3 díly vyšly v Dědictví Komenského) a konečně P s y c h o l o g i e pro školy, která zároveň s učebnicí L o g i k y razila cestu novým směrům ve filosofické propaedeutice na školách středních. Spis O f i l o s o f i i p ř í t o m n o s t i, v němž autor líčí současné proudy myšlenkové a jejich vývoj a podává charakteristiky vynikajících myslitelů, jest nejen ozdobou české literatury filosofické ale byl by jí i v každé literatuře světové; v ní jeví se prof. Krejčí nejen jako bystrý pozorovatel a hluboký myslitel, nýbrž i jako umělec slova a formy — bylo by těžko v celé filosofické literatuře najít druhý podobný spis, který pojednávaje o věcech tak těžkých a hlubokých by přece psán byl slohem tak jasným, lehce srozumitelným, poutavým. Radost tuto knihu znát a číst! Z menších spisů jmenujeme P o s i t i v i s m u s a

výchova, v němž ukazuje, jak nové ideály výchovné vyplývají z positivistického názoru na svět, Svoboda vůle a mravnost, kde je podáván důkaz, že problém éthický dá se řešiti jen na základě determinismu, poněvadž jen na tomto základě lze vybudovati mravní závislost, dále spisky vydané v Knihovně Volné Myšlenky: Augustin Smetana v boji o náboženství (2 vydání) a David Bedřich Strauss.

Kromě toho rediguje prof. Krejčí filosofickou revui Česká Mysl, kterou sám založil, a přispívá i do jiných odborných časopisů články, z nichž jako zvlášť významné uvádíme alespoň dva: Náboženství, mravnost a škola a O volné škole, které vyšly v Pedagogických Rozhledech r. 1907 a přispěly značně k pochopení a prohloubení našich a všech pokrokových lidí snah mezi učitelstvem.

Ale dosti již o této literární činnosti. Tento učenec, myslitel a kritik je zároveň učitelem; jakým, o tom svědčí láska jeho posluchačů a žáků, k níž ovšem znamenitě přispívají také vlastnosti jeho ryze lidské; prostota a srdečnost, které mu získávají srdce všech, kdo se s ním v životě setkali. Je příznačné — ne, je přirozené, že v Čechách, kde je dosud tolik duševní tmy, je takový člověk, tichý badatel a učitel, zároveň bojovníkem a je-li i nenáviděn; neboť celá jeho bytost tíhne ke světlu a musí tudíž bojovati proti tmě. Musí.

Ale radostně žije se i v Čechách, žijí-li zde takoví lidé, a radostněji se bojuje pro příští volného člověka, víme-li, že po boku našem nebo v čele našem bojují takoví lidé jako prof. Krejčí. Prof. Krejčí překročil padesátku, ale — jak o něm krásně v Hlídce Času napsal prof. Drtina — „celou svou duševní tvářností je mlád a s mladickým nadšením stojí v předních řadách pokrokových pracovníků“. Tak tomu jest: je mlád a to jeho duševní mládí, které nezná let a nikdy nesestárne, zbavuje nás povinnosti vyslovit obvyklé při takovýchto příležitostech přání o dlouhém věku, ale dovoluje nám vyslovit upřímnou radost z toho, že padesátka let zastihla prof. Krejčího v této svěžesti a činnosti, která tolik ovoce již přinesla a ještě přinese! *)

Redakce.

*) Dodatkem několik dat životopisných. Prof. Krejčí narodil se v Hostinném. Prvního vzdělání nabyl v Novém Bydžově, gymnasium studoval v Hradci Králové, Litomyšli a v Praze, načež se oddal studiu klassické filologie na universitě pražské. Od r. 1879—83 byl suplentem na gymnasiu v Mladé Boleslavi, r. 1883 byl ustanoven skutečným učitelem v Novém Bydžově, odkud byl r. 1897 jmenován na gymnasium na Král. Vinohradech. R. 1898 habilitoval se z filosofie na české universitě, na níž je nyní mimořádným profesorem.

J. H.:

Svatý Václave, vévodo české země ...

Století dvacáté bude stoletím bílého denního světla, jak si toužebně přejeme a jak ve všech oborech k tomu patrně pracujeme. Také dějepis vrací se k pramenům, a vzdává se zálib i nenávisti, které zplodila jenom novodobá nálada. Hledí do minulých dob, až kam se nejdál dohlédnouti dá, bez předpojatosti a bez kalných brýlí. Soudí v duchu spravedlnosti vysoké i nízké, oprošťuje se od strannictví školského i zájmového. V tomto století bílého denního světla dočkáme se, že volný myslitel bude sice potírat současnou demagogii kněžskou, ale bude uznale soudit o významu prvního křesťanství. A tak se i stane nepochybně, že v Praze bude s úctou stavěn pomník Václava Svatého (ovšem dílo umělecké zároveň), kdežto před třiceti lety starý pomník na Václavském náměstí (ovšem dílo neumělecké) odsouzen byl k potupné smrti, a když si jej probošt Štulc stěhoval na Vyšehrad, provázen byl opovržlivými a výsměšnými vtipy. Opravdu hrubá, neumělecká práce to byla ten starý Svatý Václav, ale byla také doba levného liberalismu. Socha odstraněna byla ne tak pro svou hrubou neumělost, jako proto, že patron země propadl posměchu doby. Ani pietní vzpomínka na rok 1848 a na dojemné události, které se kolem podstavce sochy odehrály, nezachránila sv. Václava: najednou překážel komunikaci a urážel vkus. A vlastně urážel Světec novou dobu.

Po 30 letech! Až se zdvihne pod budovou musejní sv. Václav mistra Josefa Myslbeka, budou jistě mezi účastníky slavnosti mnozí z těch, kteří starého netolického hřebce Václavova také s posměchem doprovázeli na Vyšehrad ... Myslbekův pomník bude nepoměrně rozměrnější, a přec nebude překážet komunikaci. Všechno to znamená obrat v našich hlavách i srdcích, znamená to pokrok v osvícení. Nebude nám překážet sv. Václav, — tím je řečeno všechno. Tento pokrok přineslo posledních 30 let přemýšlení, pochod za bílým denním světlem, které v oboru duchovním je světlem spravedlnosti, lidskosti a oddaného pochopení všech věcí. A proto bychom už dnes — i největší svobodomyslníci — dovedli slavit svatováclavské posvícení pražské. *)

Národ má své rodinné slavnosti a důvěrné tradice. Má k nim právo; sebe povýšenější inteligent může k nim mít pietu aspoň takovou,

*) Ovšem rozumějme si: ne posvícení církevní a ne posvícení hospodské. Praha má patřit několik dní v roce venkovanům. Této touhy lidu našeho po Praze využitkovali klerikálové — poutí svatojanskou. Když už pouti svatojanské se zakořenily, přičlenili k nim světští lidé — jarní hospodářskou výstavu. Věc uprostřed května docela nepraktická. Kdyby „svatováclavské posvícení“ (název ten je na-

jakou má k zachovávání starých památek a jiných ozvěn minulosti. Daň minulosti naši.

Postava knížete a patrona českého Václava byla dvakrát znešvařena, jednou v době staré, po druhé v době nové.

V době staré znešvařil ji biskup, kterému císař německý Otto II. uložil napsat životopis knížete Václava. Císař ten se z neznámých pohnutek zajímal o knížete českého, jenž s jeho dědem Jindřichem I. byl současníkem. Vložil tedy úkol na biskupa mantuánského Gumpolda, a ten italský biskup psal na konci století 10. dějepis tak, jak jej kněží psávají posud. Věděl o českém knížeti jen několik hubených dat, řádných pramenů si neopatřil a raději si vymyslil hodně báchorek a historek, aby spis jeho působil co nejvíc na nábožné čtenáře. Ve kterých letech kníže Václav panoval, nevěděl, za to věděl (a opuchlým slohem vypravoval): jak se Václav stále modlil a nerad se dával z modliteb vyrušovat povinnostmi vladařskými; jak dal v celé zemi šibenice vyvrátit; jak pohřbíval mrtvé, kterých nenábožní Čechové nechtěli pohřbívat; jak v noci vykrádal se tajně z paláce knížecího a chodil přes horydoly do kostelů a to i v zimě, bos, takže na náledí ulpívala krev z jeho nohou; jak nosil pod knížecím oděvem žíněnou košili, která mu kůži drala; jak nosil s sebou modlitební knížku, kterou denně dvanáctkrát i víckrát přeříkal; jak za bezpečné tichosti noční plížil se do polí a lidem na políčku obilí srpem požínal a udělav snopek doma tajně jej schovával, potom obilí vymlátil, semlel a hostie z něho ke mši pekl; jak s věrným služebníkem času nočního přelézal ploty vinic, jak dopouštěje se „chvalitebné krádeže", nařezával těžkých hroznů do košíků, jež oba domů nosili, aby z nich tlačil víno při zavřených dveřích ve své komůrce. Pozdější kazatelé přidávali — což bylo na snadě — jak kníže Václav někdy od hlídačů, kteří ho nepoznali, býval bit jako zloděj, což on pro milého Boha rád trpěl. Gumpold znal i takové věci, jako že kníže Václav měl prorocký sen o své smrti a že vykládaje sen soudruhům mluvil o matce své Drahomíře, že je rodem i ohavností skutků pohanka, že zběsilými úklady některými služebníky k zločinu stejně odhodlanými zavraždila tchýni, mluvil o prokleté paměti rodičky své. Není možná ani všecky třesky plesky opakovat.

Biskup Gumpold chtěl sice vzbudit svým líčením představu muže svatého, vzbudit obdiv a nadšení pro něho a nepochybně podat ideál křesťanského knížete dle svého vkusu. Zatím podal ideál středověkého mnicha, nechutného hastroše. Další opisovači a rozšiřovači Gumpoldova životopisu zohavili světlou postavu knížete českého až ke směšné obludnosti; proto se nelze divit ani, že lidé 19. století nemohli nalézt záliby v takovémto patronu země české a že se nehoršili na Boleslava I., když zemi českou zbavil takového Budižkničemu.

V době nové, když i Palacký očistil knížete Václava od středověkých okras pochybné ceny, znešvařena byla postava národního světce chorobně přepjatou kritikou nacionálního ducha. Ať si staroslovanské legendy hojně objevené, aťsi Fr. Palacký i V. V. Tomek pronikavě objasnili skutečné události ze života knížete Václava, sv. Václav propadl přece odporu a klatbě neujasněných obrazoborců. Protože se podrobil německému králi Jindřichu Ptáčníkovi, protože uznal německou svrchovanost a zavázal se platit poplatek — 500 hřiven stříbra a 120 volů ročně — vyhlášen byl za slabocha, za nestatečného vladaře, za přítele Němectva asi v tom smyslu, jak běžná politika současná obviňovala politické vůdce z lokajství k Vídni. Někteří němečtí dějepisci knížete Václava dorazili; protože letopis o něm zaznamenal, že věrně plnil smlouvu, vylíčili ho jako věrného milovníka Němců a tím posvětili a zdůvodnili klatbu starších našich současníků, neboť pochvala Němců je totožná s vyloženou zradou národa českého.

* * *

A přece spravedlivá historie sv. Václava, byť chudá, zní docela jinak. Doba knížete Václava je první dobou v dějinách českých, kde se nad knížectvím českým trhá tma a kde začíná pověřená historie několika bezpečně zjištěnými událostmi. Byly to nepochybně ohromující zločiny — rodinné vraždy v domě Přemyslovců — kterým máme děkovat za to, že utkvěly v paměti současníků, protože upoutaly zraky lidské na sebe a otřásly srdcem lidským. Trhají se mraky nad částí střední Čech, jejichž střediskem byla Praha.

Mladý kníže český Václav vstupoval na trůn za okolností nebezpečných. Když otec jeho Vratislav zemřel r. 921, dědictví rodu Přemyslova vztahovalo se na nejstarší kulturní trojúhelník, jehož meze naznačují jména: Praha, Tetín, Libušín, Budeč, Levý Hradec, Vyšehrad. Tam sídlil kmen Čechů, okolí Prahy bylo jádrem knížectví. K tomuto knížectví přibylo nedlouho před tím vojvodství kmene Pšovanů (Mělnicko nynější), které sv. Ludmila přinesla Přemyslovcům věnem jako poslední svého rodu a manželka Bořivojova. Ostatní kmenové země české stáli pod vlastními vojvody, a ti uznávali pouze vrchní moc rodu Přemyslova, knížete českého. Hlavně v čas války. Ale vrchní moc Přemyslovců nebyla uznávána pokojně a zabezpečeně.

hodilý) nahradilo lidu našemu jarní pouti, kdyby Praha uměla a chtěla jednou do roka aranžovat několik selských dní venkovu, pak by také hospodářská výstava podzimní byla účelnější; výstava nejen strojů, nýbrž i plodin. Ale o tom by se hodila zvláštní kapitola.

S Přemyslovci soupeřil o ni rod Slavníkovců, vojvodský rod kmene Zličanů, sousedící s Čechy na východě, s hlavním sídlem na Libici (u Poděbrad).

A tu po smrti knížete Vratislava udál se zločin v rodině Přemyslově. Poněvadž nejstarší syn jeho Václav byl neplnoletý, ujala se vlády v zemi české vdova Vratislavova, Drahomiř, z rodu polabských Stodoranů, kněžna energická a vášnivá. Co Drahomiř plnilo záštím k tchýni Ludmile, bezpečně nevíme. Byla to podle legend žárlivost na vliv Ludmilin u syna Václava a byla to dychtivost po majetku. Že by Drahomiř byla zahořela proti Ludmile jako křesťance, ježto sama byla pohankou, to náleží do oboru vyvrácených už bájek. Slovanská legenda praví výslovně: „Byl kníže v Čechách spravedlivý, jménem Václav, narodiv se z rodičů křesťanských, otce Vratislava a mateře Drahomiře.“ Věrohodné legendy takto připomínají poměr mezi Drahomiří a Ludmilou: Drahomiř radila se s rádci zlými a říkala: Proč mi má býti Ludmila jako paní? Utratím ji a budu dědičkou všeho majetku jejího a budu vládnouti svobodně. V té době vznikala také v české zemi dvorská šlechta, která získávala si přízeň vladařů i hodnosti dvorskými piklemi a lichocením, jak bylo všude. Dva vlivní rádcové takoví vetřeli se do přízně Drahomiřiny a stali se takořka jejími spoluvládci. Ačkoliv kněžna Ludmila uhnula se snaše z Hradu pražského, když zpozorovala její nenávist, a usadila se na hradě Tetíně (nepochybně vdovském sídle kněžen), přece neušla smrti. Rádcové Drahomiřini (Tuman a Kovan) přepadli Ludmilu na Tetíně s ozbrojenci a zardousili ji. Kněžna Drahomiř obdarovala je částí majetku tetínského a jejich moc u dvora ještě vyrostla. Kníže Vratislav zemřel r. 921 v únoru a vražda vdovy jeho stala se již 15. září.

Tato vražda v domě Přemyslově měla osudné následky. Otřásla všemi poměry v zemi, poměrem země české k sousedům a mohla otřást i samým trůnem Přemyslovým.

Oba Drahomiřini milostníci totiž vzbudili proti sobě nenávist ostatní šlechty a také lidu, neboť prý v celé zemi české vládli zpupně a vypínavě. Stali se samé Drahomiři nesnesitelnými. Drahomiř odhodlala se zbavit se jich. Tuman utekl ze země i se vším příbuzenstvem, Kovan a jeho rod byl povražděn, dospělí, děti i příbuzenstvo, a sněm zemský převrat ten schválil. Rozbroje a nepořádky vnitřní drásaly zemi českou.

Rozbrojů chopil se soupeř, rod Slavníkovský. Podrobných příběhů neznáme; nalézáme-li však, že zlický kníže v tu dobu drží část území českého jižně od Prahy, totiž hrad na hoře Oseku (u nynější Zbraslavě), předpokládá to výboj na újmu panství Přemyslovského. Dovídáme-li se z letopisů, že r. 922 vévoda bavorský Arnulf, který byl pošvakřen s rodem Slavníkovským, válečně vtrhl do Čech, máme před sebou nepopíratelně vnější nebezpečí pro rod Přemyslův.

Za takových okolností kníže Václav dospěl plnoletí a ujal se vlády. Z událostí zevnějších jeho panování se dovídáme, že „zloradní bojaři, rozbujnělí muži čeští“ rozdmychovali i za Václava různice v rodě knížecím. Namluvili knížeti Václavu, že matka jeho je tak vládychtivá, že i jeho chce zabít ve srozumění s mladšími syny svými Boleslavem a Spytihněvem. Václav vypověděl následkem toho matku svou ode dvora pražského na hrad Budeč. Ale brzy se přesvědčil, že uvěřil pomluvám a piklům. Přivedl tedy matku z Budče do domu svého, plakal kajicně a ctil velice matku svou, ona pak se z něho radovala, zejména z lásky, kterou jí prokazoval.

Proti rodu Slavníkovskému pozdvihl Václav válku. Účel její nemohl být jiný než dobyt zpět uchvácených částí českého knížectví a upevnit jednotu zemských kmenů pod náčelnictvím svého rodu. Vojska zlická pod vojvodou Radslavem a vojska česká pod knížetem Václavem srazila se u Žitomíře (Štolmíř u Čes. Brodu); protože Žitomíř ležela v území zlickém, patrno, že kníže Václav útočně vpadl do Slavníkovského panství. Kníže Václav také zvítězil. Dle pověsti bojoval osobně; vyzval Radslava k osobnímu souboji, aby ušetřili krve válečníků. Radslav ustoupil, neboť prý zpozoroval okolo hlavy Václavovy vznášet se anděly a kříž. Což do světské řeči přeloženo znamená, že Radslav podlehl a poddal se. Je jisto, že vojvodové zličtí za Václava Svatého zase uznávali vrchní moc knížete českého nad sebou. Kníže Václav dobyl tedy vítězství v obou směrech. Není však jisto přec, zdali naráz nebo řadou válek.

Roku 928 nebo 929 vrazil do Čech s válečnou výpravou německý král Jindřich I., zvaný Ptáčník. Přitáhl až ku Praze a zvítězil nad knížetem Václavem. Ujednán mír tak, že kníže Václav zavázal se platit někdejší poplatek říši německé — 500 hřiven stříbra a 120 volů ročně — což zároveň znamenalo, že kníže český uznává svrchovanost krále německého nad sebou. Závazek tento přestal za otce Václavova. Z jakých pohnutek král německý přitáhl vojensky ku Praze, neví se. Je vždy možné, že tato výprava souvisela s bojem Čechů se Zličany, s bojem rodu Přemyslova s rodem Slavníkovým, s bojem knížete Václava za celistvost českého státu. Je-li domněnka správná, kníže Václav vykoupil celistvost státu za cenu poplatnosti říši německé. Co bylo důležitější?

Jiných zevnějších událostí z panování Václavova neznáme. Za to velmi mnoho letopisy i legendy vypravují o vnitřních příbězích: o povaze vlády knížecí, o řádech v zemi i jeho osobním karakteru.

Václav vychován byl jako princ křesťanský. V křesťanství vychovávala ho babička Ludmila. Nejprve vnuka vyučoval kněz v knihách slovanských, což nepochybně je totožné s obřady řecko-slovanskými. Později poslal otec Václava do Budče ke knězi na latinské učení. Princ byl učelivý a nábožný zároveň.

Když nastoupil na trůn, rozvinul všecky vlastnosti dobrého knížete křesťanského. Zavedl mírné soudní řády a upevnil spravedlnost v zemi, což nebylo snadná věc dojista, když měl napravovat chyby vladaření matčina. Slovanská legenda o něm začíná slovy: „Byl kníže v Čechách spravedlivý, jménem Václav.“ Aby duch křesťanský pronikl poddané, kníže předcházel je příkladem: pobožným životem a plněním zákona křesťanského. Nebyl to zápas křesťanství s pohanstvím, rod knížecí i poddaní byli vesměs křesťané; lze nanejvýš připustit, že někde křesťanství bylo povrchní (60 let po smrti Václavově biskup Vojtěch proto opustil Čechy) a že byla nějaká řevnivost mezi obřadníky slovanskými a latinskými. Ke které straně by kníže byl lnul, neví se. Ví se jen, že stavěl kostely a zakládal školy atd. Slovanská legenda podává o Václavovi tento obraz: „Vdovám a sirotkům nedával ubližovati od nikoho; lidi všechny miloval, chudé i bohaté. Chrámy všecky zlatem okrášlil; i věřil v Boha vším srdcem a vše dobré činil v životě svém. Chudé domácí i přespolní, a jestliže kdo zimou strádal, všecky odíval a krmil. Sluhy boží krmil do syta; a jestliže kterému duchovnímu bylo ublíženo nebo některý kněz prodán, on přišel k němu a vykoupil ho a dobře činil všem. A chrámy vystavěl ve všech hradech velmi dobře. A boží sluhy shromáždil ze všech národův; a služba za něho dála se stále po všecky dni k Bohu jako u velikých národů zřízením dobrého a spravedlivého vladaře Václava.“

R. 929 dne 28. září byl kníže Václav zavražděn od mladšího bratra Boleslava, třetí bratr Spytihněv v mládí zemřel. Když se Václav ujal trůnu, Boleslav dostal za úděl bývalou krajinu Pšovanů a měl hrad v Boleslavi (Staré). Boleslav byl v mládí povahy divoké. Pohnutkou sprovodit bratra se světa byla vládychtivost. V ní byl podněcován od některých velmožů, jejichž vsahování do vlády kníže Václav nehověl. Snad si slibovali lepší časy od Boleslava. Je patrno, že v zemi stály proti sobě dvě strany. Boleslav umluvil se svými spiknutí, pozval Václava k sobě na hody do Boleslavě 27. září. Když Václav 28. září časně z jitra šel na mši, Boleslav přepadl ho ve dvoře a druzí dva spiklenci rozsekali ho u dveří chrámových. Matka, která také byla přítomna v Boleslavi, přichvátala a uzřevši zabitého, padla k srdci jeho a plačíc sbírala údy těla jeho. Před národem ospravedlňovali se vrahové tím, že kníže Václav vedl život mnišský, že zanedbával vládní povinnosti a že pohrdal velmoži. Jako kdysi Drahomíř kála se ze zavraždění Ludmilina a dala na Tetíně vystavět kostel, tak Boleslav záhy litoval zločinu svého, činil pokání a dal slavně tělo Václavovo přenésti na Hrad pražský.

Zločin Boleslavův byl politický. Boleslav pronásledoval i stoupence bratrovy a sama matka bála se o život a proto ještě před pohřbem Václavovým prchla do krajiny Charvatské (Hradecko). Praví se, že kníže Václav byl v té době už ženat, ale o manželce jeho není dalších zpráv. Dle všech okolností bylo Václavovi při smrti sotva 30 let.

*

Druhý zločin v rodině knížecí roznesl se daleko do světa.

Pohnutky vrahům podkládány rozmanité a ony byly později příčinou, že se až do století 19. dochoval obraz Václava Svatého znešvařený a zohyzděný. Snad byl Václav od bratra zavražděn — bájilo se — že křesťanství učinilo z něho spíše mnicha než knížete; snad zanedbával vladařství, byl nestatečný a snad proto také raději se podrobil Němcům, což český cit těžce uráží. Nejhůře posloužil paměti knížete českého zmíněný mantuanský biskup Gumpold svými tlachy o mnišské a kostelnické povaze knížete Václava.

Co do dnešního dne zjistila přísná věda dějepisná, to všechno je vyvrácením nahromaděných starých báchorek.

Nenávist ke křesťanství nemohla být u Boleslava pohnutkou vraždy, protože Boleslav sám byl křesťanem.

Nestatečnost, zbabělost Václavova nemohla být rovněž pohnutkou vraždy, protože Václav byl statečnější než sám Boleslav, což osvědčil i několik okamžiků před svou smrtí. Dne 27. září bratři spolu hodovali a veselili se, pili víno a medovinu na hradě Boleslavském. Václav téhož dne vsedl na koně a hrál s ostatními rytířskou hru. Ráno 28. září když se bratři potkali, Václav pochvaloval Boleslavovi včerejší veselý večer. A tu Boleslav ťal ho mečem do hlavy a zvolal: „Dnes tě chci lépe častovati.“ Ale Václav uchopil bratra za prsa, mrštil jím o zem a odpověděl: „Bratře, to ti odpusť Bůh.“ Teprve druzí spiklenci Václava dobili.

Podrobení Němcům nejméně mohlo být pohnutkou Boleslavovou, aby bratra sprovodil se světa, neboť Boleslav podrobil se také králi německému a odváděl obvyklý poplatek na znamení závislosti. A podrobil se i kníže Břetislav I., oblíbený jako hrdina v českých dějinách.

Velice významné jest, že tlachy biskupa Gumpolda a jeho nohsledů neměly vlivu na lidové podání národní.

V paměti českého lidu zachoval se kníže Václav jako kníže b o j o v n ý a osobně r y t í ř s k ý; jako správce lidu k ř e s ť a n s k ý, spra-

vedlivý a dobrý. Ke slávě a úctě smrt jeho přispěla dosti málo, jeho mučenictví křesťanské působí velmi vzdáleně k záři Václavovy postavy v lidových představách. Lidové podání o knížeti Václavu je ve shodě s pověřenou historií. Podání není dějepisem, ale může dějiny doplňovat a objasňovat tam, kde ony nám zanechaly mezeru.

Církev prohlásila později knížete Václava za svatého pro jeho smrt; lid český učinil ze světce Václava ochránce země české pro krásné vlastnosti vladařské. V legendách pozdějších obé se časem slučuje, ale přece skutky a pověst života převažují dojem usmrcení jeho.

Přenesení těla Václavova ze Staré Boleslavě do Prahy bylo prvním projevem úcty a zároveň podnětem k uctívání dalšímu. Dle legendy Gumpoldovy stalo se přenesení tři leta po smrti Václavově a to v den 4. března. V lidu rostla pověst o svatosti Václavově, a nacházeli se svědkové jeho zázraků. Kníže český Jaromír v letech 1004—1012 dal raziti jméno sv. Václava na stříbrných penězích, což potom opakovala řada českých panovníků, přidávajíc i obraz jeho. Ve 12. století bývá skoro na všech penězích českých knížat. Tento obraz je zajímavý. Obraz představuje sv. Václava vždy jako panujícího knížete — někdy s křížem, někdy s pravicí pozdviženou jako k žehnání, někdy s kopím, mečem, oštěpem, štítem nebo praporečkem, někdy jako sedícího na trůně, nejčastěji jako jezdce ve zbroji na koni. Současně s touto úctou od 11. století Čechové začínají vzývati sv. Václava v dobách nebezpečenství a jeho pomoci připisují svá vítězství nad nepřátely. Nejstarší doklad je k roku 1040, kdy kníže Břetislav dobyl u Domažlic vítězství nad německým králem Jindřichem III. Konečně úcta k sv. Václavu sevšeobecněla tak, že těžko lze rozeznati, kde působil k ní lidový a kde církevní názor. Čechové oblibovali si zakládati kostely sv. Václava, světili svátek zasvěcený v den jeho smrti, konali pouti k jeho kostelům a obestírali pověstmi všechna místa (dějiště), která měla k životu světcovu nějaký vztah (protože sídlíval na Hradě pražském, říkalo se Hrad sv. Václava; protože byl pochován v kostele u sv. Víta, říká se i kostel sv. Václava), avšak především ctili jej jako hrdinu a patrona státu českého. Vždyť on bojoval, on se nepodrobil králi německému, až když ho válečné štěstí zradilo. Vždyť on ani v Boleslavi nezahynul sketsky, nýbrž podlehl přesile.

Letopisec Kosmas vypravuje k r. 1110, že „kníže Vladislav a veškeren lid český s radostí a veselostí slavili svátek svatého dědice Václava".

Týž letopisec vypravuje při slavném vítězství knížete Soběslava I. nad německým králem Lotharem u Chlumu r. 1126, že sv. Václav zázračně českým vojům pomáhal. Mezi nejpřednějšími bojovníky neseno bylo do bitvy kopí sv. Václava, jak prý bývalo zvykem. Kněz Vít, který je nesl, rozplameňoval zmužilost Čechů slovy: „O druhové a bratři! Buďte vytrvalí! Vidímť sv. Václava nad hrotem svatého kopí, sedícího na bílém koni, oděného bílým rouchem, an bojuje za nás!" Tento obraz světcův se ustálil v lidovém podání. Svatý Václav na bělouši jako rytíř. Ukazovalo se pak jeho kopí, praporec, přilbice, pancíř, meč, drátěná košile.

Tento obraz knížete Václava v podání národním poráží mnišské báchorky o sv. Václavu. Kníže Václav je českému lidu napořád knížetem bojovným a rytířským, i v době české reformace ještě. Král Karel IV. nazval v duchu tradic panovnickou korunu korunou svatováclavskou a časem všechen český národ dával si jméno národa svatováclavského, protože pod ochranou sv. Václava stojícího. V tom smyslu tradice naše pronikla i do ciziny.

Poměr českého národa k sv. Václavu nejvýrazněji vyslovuje chorální píseň:

Svatý Václave
vévodo české země,
kněže náš,
pros za ny Boha
svatého Ducha. Kyrieleison.

Nebeské jest dvorstvo krásné,
blaze tomu, ktož tam pójde:
v život věčný
oheň jasný
svatého Ducha. Kyrieleison.

Pomoci tvé žádámy,
smiluj sě nad námi:
utěš smutné,
otžeň vše zlé,
svatý Václave. Kyrieleison.

Píseň je starobylá. Kdy a kým byla složena, neví se. První zmínku o ní učinil sice teprve Beneš Krabice z Weitmile, kanovník pražský, jenž psal latinskou kroniku českou na žádost Karla IV., ale on sám už ji uvádí jako starobylou, obecně zpívanou a známou, a také jazyk její svědčí o velikém stáří jejím (aspoň z konce 13. století). Touto písní projevili Husité radost svou v Jihlavě r. 1436, když jim dána neblahá kampaktáta, stejně jako Pražané r. 1420 v manifestě válečném proti Křižákům dovolávali se „pomoci slavného svatého Václava, dědice našeho". Lid český zpíval „Svatý Václave", když nově zvoleného krále Jiřího 1458 vedl z kostela týnského. Kolem r. 1500 prodloužil starou tu píseň neznámý básník o dvě strofy, z nichž prvá nejvíc se ujala:

Tys náš dědic české země,
rozpomeň se na své plémě,
nedaj zahynúti
nám i budúcím,
svatý Václave. Kriste eleison.

U Českých Bratří a Lutheránů není dokladů (aspoň ne v kancionálech), že by byli zpívávali píseň svatováclavskou; sv. Václav však připomíná se vždy s úctou, ačkoli učení obou církví neuznávalo svatých a světic. Ale přišla doba, která byla sice svrchovaně katolická (už katoličtější být nemohla), ve které však úcta k sv. Václavu bezmála zanikla. Praví Josef Kalousek (Obrana knížete Václava Svatého, I. vydání *) o době pobělohorské, o století 17. a 18.: „V posledních dvou stoletích musel některou část své bývalé slávy a obliby postoupiti sv. Janu Nepomuckému, mezi jiným také z té příčiny, že již sám sebou byl u jesuitů v nemilosti jakožto prý samodílný svatý; bylť Václav, tak jako i Lidmila a Vojtěch, ctěn od Čechů za svatého bez předepsaného později svatořečení t. j. bez předchozího uznání papežského, čehož nemohli mu odpustiti zastanci všemohoucnosti římské. Jinou a větší část svého významu pozbyl Václav povšechnou nepřízní politických poměrů po bitvě Bělohorské. Bývalať úcta jeho před tím netoliko větší, než které požívá za našich dnů, ale i mnohostrannější nežli jest ta, která nyní spojuje se s jménem sv. Jana Nepomuckého. V dobách předbělohorských slaven byl sv. Václav netoliko pobožnostmi a valnými poutěmi, ale i skutky světskými v životě veřejném a státním, v míru i ve válce. Bylť on Čechům netoliko prvním a nejpřednějším patronem zemským vůbec, ale po výtce také patronem politickým a válečným. Spravedlivě může se říci, že sv. Václav byl degradován zároveň s národem svým, jehož dědicem se nazývá a to týmž časem, touž měrou a z týchž příčin.“

A když poroba národa byla nejtužší a všecky naděje opouštěly lid náš vysílený a ubitý, tehdy lid ještě v důvěře chopil se jména knížete Václava a věřil, že spí s rytíři svými v tajemném lůně hory Blaniku a když bude nejhůř, že vzpamatuje se nad českým lidem, vyjde z hory a osvobodí ubohé.

*

Doba našeho obrození vyznačuje se mezi jiným také přísným zkoumáním dějepisným. Byl to Dobner, jenž Hájkovu „lhaní učinil konec“, jak zní okřídlené slovo. Dobner přes všecku bystrou kritiku starých kronik nemohl se však ubránit spouště rmutu naneseného v letopisech na sv. Václava, i připouštěl domněnku, že Boleslav a jeho pomocníci snad se ospravedlňovali před lidem z vraždy tím, že se Václav poddal Němcům, zavázal se k poplatku a s králem německým v přílišné přátelství vstoupil.

Potom přišla tak zv. moravská škola, která si uměle zbudovala takový obraz o křesťanských stranách za časů Václavových: Kněžna Ludmila přidržovala se latinských kněží a v tom duchu vychovala i svého vnuka; naproti tomu kněžna Drahomíř a druhý syn její Boleslav horlili pro kněze slovanské a pro slovanský obřad. Oba proudy srazily se smrtelnou nenávistí a jejich obětí byl kníže Václav, panovník sice křesťanský, ale ne slovanský.

Obě tyto domněnky stačily, „aby dědic a patron země české byl šťastně uveden v přímou protivu se snahami národa svého v jeho tisíciletém zápase“. Jednou kníže Václav zaprodal národ Němcům, po druhé Římu. Čím prudší a krutější byl zápas národní ve století 19. s oběma mocnostmi, s Vídní německou a Římem tmářským, tím více klesal sv. Václav v očích vlastenců a radikálů, až na konec pouliční vtip učinil z něho vlasteneckého zbabělce a náboženského zpátečníka. Sv. Václav stal se ne patronem sebevědomého češství, nýbrž předobrazem politických vůdců současné strany staročesko-šlechtické.

Nejnověji vyrostlo v národě našem hnutí, které se odvrátilo s nechutí od církví všech i náboženství všech jako překonaných idejí středověku, a křesťanská historie sv. Václava jako všecky náboženské periody uloženy přehlíživě do starého železa. Křesťanský kníže český stal se nudnou otázkou, poněvadž by stoupenci tohoto hnutí měli vůbec rádi pokoj ode všeho, co s křesťanstvím souvisí. Nedivíme se, ale je to stanovisko i pro současníky a pro minulost dvojnásob nesprávné.

Křesťanství bylo jednou velikou duchovní mocí. A byť i bylo už porušeno ve století devátém učením řeckým a státní mocí římskou, v té době hrubým národům evropského severu bylo vždy ještě vznešeným a blahodárným poselstvím. Když jeho záře vzplála nad pohanskými Čechy, osvěcovalo rozum a šlechtilo srdce obyvatelů, povznášelo je od surových zájmů, přinášelo řád mravní a kázeň společnosti. To je význam misií sv. Cyrila a Methoděje.

Kněz stál výše než kníže. Co jest dnes skvrnou, bylo v 9. století pokrokem. Co jest dnes porobou duševní, bylo tehdy dobrodiním. Lépe bude dnes českému národu, bude-li spravován spravedlností, osvětnými prostředky a sociální láskou; ale za sv. Václava bylo lépe, že spravován byl kněžími a knížetem křesťanským, ne surovým satrapem.

Jestliže kníže Václav utvrzoval křesťanství v zemi, tím odnímal jednak záminku cizím pa-

*) Historické části spisu Kalouskova užil jsem k této stati hojně.

novníkům k výbojům pod štítem křesťanských misií, kterými byli Polabští Slované vyhubeni, jednak uváděl svůj národ do spolku s ostatními národy, v obec křesťanskou, která mírnila protivy mezi divochy a kočovníky a plodila city vzájemné snášelivosti a byla povolána, aby konečně budovala jednou v budoucnosti chrám lidství a obsáhlejší rozvoj národů i jednotlivců.

Václav Svatý jako kníže křesťanský je nám důmyslným státníkem, nehledě na osobní ctnosti, o nichž letopisci svědčí. Křesťanství šlechtilo národy, mírnilo náruživosti. — Slyšíme, že i ta Drahomíř i ten Boleslav podlehli jeho nutkání a káli se ze svých zločinův. Z Boleslava stal se kníže znamenitý. Spravedlnost káže, aby dnešní lidé nepřenášeli své názory do minulosti.

Proto bylo řečeno z počátku, že století 20. stává se stoletím bílého t. j. nebarveného i nekaleného světla. Plaťme minulosti i přítomnosti stejně spravedlivou daň. Dějepis musí být pokládán za sklad bezpečných, věrných pravd, na nichž lze budovati nejen právní základ politiky, hospodářství a sociálních zákonů, nýbrž i základ osvícených názorů, národní moudrosti, ideálů a ctností občanských. Takový dějepis stane se a stává se již mocí nepřemožitelnou.

Historii sv. Václava znešvařovali staří; účel jejich nebyl zlý, jen nevědomost.

Historii sv. Václava nesmyslně chápalo v jedné chvíli století minulé, protože do ní vnášelo své nálady.

Historii sv. Václava mohli by nám pohříchu i nyní zošklivovat pisatelé rodu Gumpoldova a jeho nohsledů, aby znetvořili před zraky současníků minulost, to jest staré ideály národní, životní moudrost a zkušenosti praotců a vložili do ní falešné ideály pro budoucnost příštích pokolení.

Tím však opravdový vzdělanec nedá se odstrašit, aby nepomněl, že vždy se má držeti pravdy.

Nesmí si od církve sv. Václava dát vyrvat a znechucovat národně.

Proto vrátí se s pietou ke knížeti Václavu Svatému, s nímž city národní tak něžně a důvěrně spjaty byly po mnoho století. Naši předkové věděli, v koho uvěřili. Naši předkové vystrojili si v patronu českém ideál knížete a ochránce země. Jejich ideálem byl panovník křesťansky spravedlivý, rytířských ctností a hluboké moudrosti. Tento ideál zasluhuje úcty, neboť je dílem naší národní povahy.

Svatováclavské posvícení v den 28. září bývalo svátkem nejen církevním, nýbrž i státním a národním. Nic nám nebrání, abychom pochopili starý ideál českého lidu. Jde tu jen o daň minulosti.

A proto dnešní lidé nebudeme chodit okolo Myslbekova pomníku ani lhostejně, tím méně s vnitřním nevrlým odporem. Bude to pomník české minulosti v tom smyslu, že v něm budeme uznávat ideál a lásku svých praotců. Ten ideál nezahanbuje potomků. Nemáme ideálů v podstatě jiných, pokud nynější společnost založena je na státě. A bude-li český lid — uvědomělý v historii, ne v gumpoldovských tlaších — zpívat někdy pod pomníkem velebnou starou píseň „Svatý Václave, vévodo české země“, nebude nás to urážet. Svatý Václav byl rytířský hrdina předkům, jako později Žižka, Prokop a Jiří z Poděbrad.

KAREL PELANT:

K psychologii kněze.

Sociologický a psychologický příspěvek k současné době.

II.

Ale i život kněze zůstalého v církvi není závidění hodným. Není to onen ideální stav, o jakém snili jeho rodičové; toto dobré bydlo má mnoho a mnoho ostnů, které na všech stranách zatínají se do jeho masa.

Již v alumnátě probouzí se mládí, které žádá slunce, veselost, jásot, úsměv a celou nezkrácenou radost života; a místo toho jen modlení a nezáživné učení, věznění a pochmurnost ve všem všude. A mladík vidí, že kolem něho jdou jara a léta, a v nich pro tolik bytostí lidských kvete štěstí a veselí a jen pro něho ne; mládí, tento nejkrásnější věk člověka, prchá kolem něho, jeho nejkrásnější léta jsou ubíjena recitacemi únavných latinských písní a modliteb a vykonáváním čas i duši ubíjejících ceremonií a zvyků.

Není divu, že jest tolik uprchlíků z alumnátu, zvaných „páterů Vyklouzů“. Život jest silnější než theologie!

Ale kolik jest jich tam, kteří chtěli uprchnout, a kterým osud srazil křídla? Kolik mladých theologů oznámilo svůj úmysl doma a bylo zasypáno kletbami otce, nářkem matčiným, výčitkami sourozenců, kolik jich slyšelo od rodičů „Já z toho budu míti smrt“ a poslušně, ze synovské lásky se vrátilo zpět? A kolik vůbec nemohlo se odhodlat, poněvadž by na ně čekala bída, prokletí, vyvržení z příbuzenských kruhů, posměch zfanatisované vesnice, štvaní od faráře, existenční zničení celé rodiny? Vzpomínám, jak nepříjemně se mne dotklo jednou v kostele svatovítském na Hradčanech v Praze, kdy jsem vedl známou z venkova, aby si pohovořila s příbuzným mladým theologem; alumnové kráčeli do svatováclavské kaple a ve dveřích se tito příbuzní setkali. A mladý tento kněz po pozdravu odlehčil si nízkými výrazy: „. . . .

modlení, nemám ani trochu času vás navštívit; nejradši bych na všechno . . . .". Ve Svatováclavské kapli, která jímá i nevěrce svou historií, z úst nastávajícího strážce duší se tato slova vyjímala skoro příšerně . . . .

Mládí se však dožaduje svého práva; nemůže-li to veřejně, činí tak potajmu. Celá řada historek, a to pravdivých, dala by se vypracovat o různých spádech a kouscích alumnův, o nočních výletech a konečně o mravních poruchách, které jsou nutným výsledkem tohoto převráceného života. Ale zdálo by se to lehtivými anekdotami a ne důkazy — nutno se jen spokojit s vědomím, že mnohá rána, která byla zasazena do srdce knězova a jež mu otrávila život na vždy, stala se skutkem za doby alumnátu . . .

Ale trapnější seznání čeká mladého kněze ve vstupu do praxe. S hrůzou seznává, že se stal člověkem bez vlastní vůle; jeho představení, celý ten hierarchický systém, jenž ho opředl tuhou sítí subordinace, béřou mu každý jeho vnitřní popud k samostatnému jednání. Nemůže ničeho činit, co by nebylo již předem stanoveno a vytknuto pravidly církve, a mladý muž už vidí, že se stal mrtvolou vůle, pouhým mechanickým kolečkem církve, které musí vykonávati jen svůj účel bez vlastního myšlení. Jako kaplan jest sluhou faráře, jako farář sluhou biskupa; vždy poddanost, poslušnost, žádné samostatné jednání. A nikde východu, nikde branky k útěku!

S radostí častokráte by mladý kaplan zahodil kleriku a kolárek a vrátil se ve svobodnější život. Ale chlebová otázka se mu neúprosně vztyčí před očima: co jsi, co umíš v životě? A s uleknutím kněz seznává, že mimo zdi fary a kostela není ničím; že neumí řemeslo, nezná žádného jiného vědění mimo theologii, že, kdyby vystoupil, nemůže nalézti jiného zaměstnání, protože ve všem všude jest neznalcem a nevědomým člověkem. Bílé ruce jeho, ruce pána a posvátného muže, zlíbané často věřícími, nemohou chopiti se rýče neb špičáku; a do zaměstnání kancelářských chybí všechno vědění. Neumí vést knihy, neumí cizí jazyky, nezná práva a tak podobně, žádný majitel obchodu neb továrny nemůže jej potřebovat. Náhle uzří, že není ničím, že jen a jedině kostel jest jeho existencí, a vědomí toto, ponižující a drtící, musí jej, pakli přemítá, zkrušiti až k neváznosti sebe.

A což, neotupil-li ho čas a jeho zaměstnání, když požitkářství nejmateriálnějšího druhu nezabilo v něm úplně lidskou duši a on poněkud studuje!

Konfiskováno.

Konfiskováno.

Při tomto seznání vzniká v něm odpor proti inteligenci, nenávist proti rozumovému pokroku, jenž se stává jeho nepřítelem, a co zatím nejzuřivěji bojuje proti tomuto svému osobnímu nepříteli, v koutku duše tají se umačkávaná a stále se hlouběji zařezávající myšlenka: Pravdu mají oni — ale nelze je nechat zvítězit k vůli sobě, k vůli celé organisaci církve.

Jest faktem, že nejstatečnější, přímo zuřiví bojovníci církve jsou nevěře a odpadu nejblíže. Právě proto, že cítí v sobě hlas, jenž je poučuje o nesprávnosti jejich stanoviska, že potlačovaný rozum dodává jim denně důkazy o vítězném stanovisku protivného tábora, hledí tento vnitřní rozpor přehlušit prací pro církev: přemlouvají se, že jsou bojovníky pravými, vykonávají úžasnou práci agitační, spisovatelskou pro svou církev, jen aby nedali na jevo boj, jenž vede jejich svědomí s jejich životem. Tím horlivěji pouští se do studia nevěreckých věcí a záležitostí, aby našli slabiny a nepřátele pokořili, ale vždy nové rány jsou jim zasazovány vlastním přesvědčením. A konečně víra v nich jest udolána: při možnosti nového života kněz svrhuje sutanu, při nemožnosti uzavírá se v sebe a mstí se pak na organisaci, jež mu život otrávila, aspoň nějakým nepříjemným testamentem. Octave Mirabeau vypravuje ve svém znamenitém románě „Abbé Julius", jak zklamaný kněz vymstil se církvi závětí, kde odkázal své slušné jmění tomu knězi, jenž vystoupne po jeho pohřbu z církve. Třináct kněží soudilo, že žádný ze spolubratrů nedopustí se tohoto činu k vůli osadníkům a vystoupilo. U soudu pak byly hádky, kdo vystoupil nejdříve, závěť jako nemožná byla zrušena a jmění dáno příbuzným — o třináct bývalých kněží se nikdo nestaral.

Konfiskováno.

— z kněze stává se mnohem hlubší nihilista a cynik nežli z atheisty, jenž

pevně věří v dobro a štěstí lidstva, ve vítězství spravedlnosti a pokroku na zemi.

A nejsou bídy a útrapy knězovy ještě vyčerpány. Pták samotář podléhá témže neúprosným a vševládnoucím zákonům přírody, jako žijící v hejnu; na kněze dolehne ten pud nejmocnější a nejstrašnější, který příroda stvořila pro zachování života na zemi, pud mnohem základnější a mysl lidskou ovládající, nežli jest i pud po sebezachování: touha po druhém pohlaví. Štěstím jest, když umístěn jest na pravé místo, v rodině; požárem, zdrojem neštěstí a běd a trýznění jest při neukojení, při svedení na nesprávné cesty; choroby duše a těla, zmučené a ztýrané duše, rozervanost, zhořknutí, otrávení mysle i morálky i jednání všeho jdou v zápětí; a nekonečná řada zločinů a útrap doprovází celibát, tento pekelný vynález fanatického starce papeže: vraždy, zabití děcek, potraty a úmrtí matek, pletichy s oddáním, zničení cizích rodin, svedení, soudy, nemanželská děcka, perversity druhů až hrůzných, ubití cti, pověsti sebe i jiných, žaláře, uprchnutí — celé moře bolesti, slz a krve rozlévá se při pohledu na neštěstí mužů bez ženy, jehož střediskem bývá velmi, velmi často kněz . . .

To není látka pro anekdoty o farářích, to není věc pro smích; tragedie to jsou, na něž máme zírat vážně, lidsky, s pochopením. Vidět i v knězi člověka; je-li fanatikem své nesprávné víry, tedy dosti jest zbraní vědeckých a historických, aby byla mu vyražena zbraň. Ale neútočit na tyto propasti, které tvoří nejbolestnější stránku knězovy duše a k vůli nimž, sahá-li na ně ruka, která má často nejméně práva býti mravokárcem v tomto oboru, se zatvrdí a stane se odpůrcem stokráte zatvrzelejším; a výsledek není žádný, neboť anekdoty tyto nejsou fakty a není možno nad knězem zvítěziti klepem neb neurčitou povídačkou. Jen tam, kde kněz sám neuznává tento trapný a těžký stín lpící na jeho stavu a kde hájí i vředy církve, tam třeba ukázati klidně a jasně na následky, tam učit třeba jej, že i on jest z chybujícího pokolení Adamova, které nemůže se vyrvat ze železných zákonů vládnoucích všemu životu.

Nové cesty, nové methody učí Volná Myšlenka své stoupence v boji proti reakci; více vědy, více lidského citu ve všem. A boj zdaří se lépe než primitivními zbraněmi urážek a posměchu, protože v něm bude více mravní a rozumové síly, před níž musí s úctou a uznáním skloniti se i sám protivník.

S duší to, hochu, asi dopadá jako s plamenem u svíčky. Když svíčka dohoří, kde po plamenu památky?, a přec tu byl, viděli jsme jej, svítil nám. Sama v sobě se duše ztráví.

Karolina Světlá.

KAREL PERGLER:

Církve a náboženství v Americe.

II.

Ukázal jsem, že ve Spojených Státech křesťanství, při nejmenším deism, jest oficielně uznáváno, ač mezi křesťanskými sektami samotnými stát se snaží o zachování neutrality, neutrality diktované prostě velkým množstvím různých sekt a církví. Kdyby některá církev nabyla vyslovené převahy, je zcela možno, že by bylo veta i po této nestrannosti. Zbývá nám tedy nyní k zodpovědění otázka: Jaký vliv vykonávají církve a náboženské proudy na veřejný a společenský život? Odpovídám: Veliký!

Stává se ovšem zřídka, aby kněz přímo zasáhl v politický nebo jiný veřejný boj. Totéž lze říci o církvích, pokud se vyslovují a jednají oficielně. Přes to však lze zaznamenati takové případy.

Jest ještě v čerstvé paměti, jak kněžstvo zasáhlo do presidentských voleb roku 1884., kdy kandidoval nedávno zesnulý president Cleveland proti republikánu Blainovi. Porážka Blainova se tehdy hodně přičítala domnělému Blainovu protiřímskému výroku, jenž proti němu popudil katolické kněžstvo. V době současné dlužno pak konstatovati zvolení methodistického kazatele Buchtela guvernérem státu Colorado.

Můžeme tedy plným právem říci, že kněžstvo a církve mnohdy na běh politických událostí vykonávají vliv směrodatný. Myslím, že nijak nepřeháním, pravím-li, že vyslovený agnostik nemůže v Americe za daných poměrů dosáhnouti úřadu. Kandidát presidentství, nenáležející alespoň formálně k některé církvi, neměl by naděje na zvolení. Charakteristickým dokladem k tomu byla nedávno se vyskytnuvší pověst, že nynější republikánský kandidát presidentství, W. H. Taft, jest agnostikem. Všechny republikánské časopisy ihned s velikým hlukem volaly do světa, že Taft jest členem církve Unitářů.

V těchto ohledech byl v posledním století učiněn ve Spojených Státech rozhodný krok nazpět. První presidenti republiky byli vesměs lidmi svobodomyslnými a na svou dobu neobyčejně pokrokovými.

To platí zejména o Jeffersonovi, příteli Tomáše Paina, autora „Věku Rozumu", jehož nynější president Unie Theodore Roosevelt nazval „špinavým, malým atheistou". Dnes by Jefferson presidentství sotva dosáhl, poněvadž by měl proti sobě všechny církve a církevníky. Zesnulý Ingersoll byl svého času nejschopnějším členem republikánské strany, ale přes to nikdy nedosáhl opravdu význačných hodností, ježto byl také čilým proticírkevnickým agitátorem. Ještě dnes se o něm tvrdí, že mohl dosíci president-

ského křesla, kdyby byl dovedl a chtěl tajiti své smýšlení v náboženských otázkách. Naproti tomu W. J. Bryan, letošní demokratický kandidát presidentství, těší se podpoře církví, poněvadž jest člověkem všude se honosícím svou zbožností. Na nedávném americkém kongresu míru se smutně proslavil svým výrokem: „Pro mne jest dosti dobré náboženství mé matky.“ Jinými slovy: Světový názor mé matky uspokojuje i mne.

Americké církve v politických bojích zachovávají neutralitu tudíž jen potud, pokud na některé straně nevystoupí člověk vysloveně svobodomyslný. Mám tu také na mysli hlavně církve protestantské, které mají nejvíce půdy mezi domorodými Američany a přistěhovalci germánského původu. Protestanti jsou také dosud v Americe ve značné většině. Jejich převahu lze vysvětliti snadno: První osadníci v Severní Americe byli ponejvíce protestanti, kteří se sem uchýlili před náboženskou persekucí. Novoanglicko bylo osazeno anglickými Puritány, New York protestantskými Holanďany. V této souvislosti dlužno pak říci, že Puritáni zasáhli hluboko v duševní život obyvatelstva Ameriky, mnohem hlouběji, než bychom soudili, máme-li na mysli jenom početní sílu jejich. Ještě dnes lze pozorovati vlivy jejich pochmurného názoru na život a na svět.

Katolická církev mezi domorodými živly mnoho vlivu nemá, ale za to požívá značné váhy mezi přistěhovalci některých slovanských národův, jmenovitě mezi Poláky, ba i Čechy. Také Irové jsou vesměs katolíky. Je však charakteristické, že v posledních letech nabývá půdy mezi černochy, kteří dříve byli úplně ovládáni methodisty.

Je tu vidět, jak katolický ritus dovede působit na duši primitivního člověka a jak jest mu blízký. A američtí černoši ve svém jádru jsou pořád ještě primitivními lidmi.

I v Americe jest katolicism věrným své odvěké jesuitské taktice. Poněvadž jest dosud v menšině, počínají si jeho mluvčí opatrně a reservovaně. Kdo zná činnost katolické hierarchie v zemích, kde má převahu nebo kde katolická církev těší se přímé podpoře státu, nemůže se ubránit úsměvu, slyší-li, jak ve Spojených Státech se katolické kněžstvo co chvíli bije v prsa a zapřísahá svou snášelivostí. Někdy však, cítí-li dosti pevnou půdu pod nohama nebo vidí-li vzrůst nebezpečného odpůrce, dovede katolicism i zde ukázati své jedovaté zuby. Typického příkladu toho poskytly nedávné městské volby v Milwaukee, kde socialism jest už dnes z rozhodujících politických činitelů. Bylo téměř jisto, že socialisté prosadí celou svou městskou kandidátní listinu. Mezi zkorumpovanými milwauckými politikáři – politiky nelze říci — panovalo nad tím hotové zděšení. Když ale byla nouze největší — katolické kněžstvo bylo nejbližší. Koruptní demokratická*) klika dohodla se s polskými katolickými pátery, tito uplatnili veškeren svůj vliv na polské voličstvo a tak se stalo, že malou většinou zvolen starostou člověk, jehož jméno až dosud bylo spojeno téměř s každým milwauckým obecním skandálem. Ovšem, co na tom záleží katolickému kněžstvu — jen když byl socialista poražen. Radost panstvu však asi kalilo vědomí, že dobylo vítězství Pyrrhova.

Své zdánlivé i skutečné politické neutrality vzdává se kněžstvo nejčastěji, jde-li ve volbách o otázku nedělního zavírání hostinců nebo zákaz obchodu s lihovinami. Protestantští páteři téměř do jednoho fedrují zájmy strany prohibiční, která vůbec chce učiniti konec obchodu s lihovinami v jakékoliv formě mimo potřeby lékařské. Je-li ve volbách jádrem sporu tento problém, mění se kostely v agitační síně. Dlužno však poznamenati, že katolická církev zaujímá v této věci stanovisko jiné. Její příslušníci z obrovské většiny se rekrutují z přistěhovalců, kteří skoro bez výjimky jsou rozhodnými odpůrci prohibice. Katoličtí hierarchové — nedávno kardinál Gibbons — se nejednou vyslovili proti prohibici. Netřeba ovšem zvlášť zdůrazňovati, že rozhodující roli tu hrají důvody taktické.

Čistě společenský vliv církví jest ještě větší než politický, poněvadž jest vykonáván přímo a není třeba zachovávati, byť i jen zdánlivě pasivní stanovisko. To platí hlavně o menších městech, kde je možno stopovati život a jednání každého jednotlivce. Ve velkých městech jest tomu jinak a proto také tam mají církve váhu celkem nepatrnou. Na venkově a v menších městech se však hledí na člověka, nenáležejícího k některé církvi, jako na tvora méně cenného. Kněží a kazatelé patří k vedoucím občanům a bedlivě sledují počínání a stanovisko každého obyvatele. Většina obyvatelstva také k některé církvi se hlásí. Tak se stává, že mnohdy i lidé svobodomyslní z důvodů existenčních přihlásí se „ku kostelu“. Pěstuje se takovým způsobem morální zbabělost a společenská lež kvete utěšeně.

Vidíme tudíž, že i v Americe jest dosti práce pro lidi volně myslící; více, než se obyčejně domníváme. Jest jinou otázkou a vymyká se z rámce této črty, do jaké míry se vlivu klerikálů čelí.

Nikdo raději zle neužívá svého práva než ten, kterýž ho právě nabyl; otrok bývá nejhorším tyranem, a člověk, který jest od nedávna pánem, bývá nejpyšnější. Lamartine.

*

Ach, když nemůžete pochopiti ctnosti, aspoň je nevražděte! Lamartine.

*) Upozorňuji čtenáře, že povahu amerických stran nesmí posuzovat dle pěkných jmen.

LONGINUS:

Syllabus Pia X.

(Pokračování.)

III.

Christian Meurer, právník z university würzburgské, napsal článek: Encyklika proti modernismu. Podáváme obsah:

Dvakráte ozval se Řím v létě roku 1907. Nejprve v dekretu „Lamentabili“, pak v encyklice „Pascendi dominici gregis“. Dekret ze dne 3. července roku 1907. nazývá se obyčejně syllabem. Jest výnosem římské kongregace inkvisiční. Obsahuje seznam zavržených kacířství, jež souvisí zpravidla s výkladem bible. Listina tato napodobuje papežský „syllabus“ z r. 1864., jenž byl protestem proti modernímu světskému zákonodárství a církvi.

Encyklika ze dne 8. září roku 1907. jest většinou výkladem dekretu. Zbytek však jde dál; obrací se zostra proti modernismu. Skládá se ze tří dílů:

1. Rozbor modernismu.
2. Kritika jeho.
3. Prostředky proti němu.

Na konec oznamuje papež, že založí katolickou akademii věd.

Obsah encykliky: V úvodu pojednává papež o nepříteli ve vlastním domě a o zákeřné taktice modernistů. Praví, že jest dle božského práva jeho povinností, aby poklad víry jemu svěřený hájil proti novotářům a odporu falešné vědy. Nepřátel kříže přibývá. Novými úskočnými obraty hledí zničiti životnost církve. Jde o nepřítele ve vlastním domě. Veliký počet katolických laikův i kněží bez hlubších filosofických a theologických vědomostí, předstírajících lásku k církvi, chce ji ve své neskromnosti reformovat. Úmysly jejich zná jen bůh sám; ale dle své nauky jsou nepřáteli církve. Tisícerými cestami s neslýchanou lstivostí a zakeřností sledují svůj záhubný záměr. Při tom jsou velmi pilni, neobyčejně vytrvalí, horliví ve studiích a povětšině bezúhonní. [Strašně zlí lidé, tihle modernisté! L.]. Chvíli sklání hlavu, aby ji pak tím zpupněji zase pozvedli. Jest na čase, aby se jim strhla škraboška, aby se celé církvi ukázalo, jací jsou. A v čem záleží zákeřná methoda modernistů? — Je to methoda ne- methodičnosti. Proto třeba tyto nauky z jednoho hlediska vyložiti a nalézti logický svazek, jenž je mezi sebou spojuje. Modernisté spojují totiž v sobě filosofii, víru, theologii, historii, kritiku, apologetiku a snahu po reformách.

*

I. Rozbor modernismu.

1. Filosofie jeho. Základem náboženské filosofie modernismu jest agnosticism, jenž omezuje rozum lidský jen na svět hmotný, viditelný. Že by se člověk mohl rozumem pozvednouti k bohu, popírá. Proto vede — dle encykliky — k atheismu. To jest záporná stránka filosofie modernistů. Jaká je kladná? Tvrdí, že náboženství jest v podstatě projevem vniterného duševního života, jejž řídí cit. Tomuto citu říkají „víra“. Víra v tomto smyslu jest dle modernistů počátkem náboženství. I katolické náboženství tak vzniklo. Kolébka jeho byla ve vědomí Kristově, muže neobyčejného, jehož nebylo a nebude více.

Tento cit, tato víra jest zjevením modernistů. Bůh je zjevující i zjevený zároveň. Odtud pošetilá nauka modernistů, že každé náboženství jest zároveň přirozeným i nadpřirozeným. Zaměňují vědomí a zjevení. Nepoznatelné nemůže však existovati samo o sobě, nýbrž spojuje se se zjevy. Dle modernistů jest pak úkolem historické kritiky, aby spojení to zase rozvázala. Na příklad: Historická osoba Kristova byla vírou zveličena v nadpřirozeno čili transfigurována. Musí se zase defigurovati, postaviti na půdu dějin. Proto se musí v přední řadě bible očistiti.

Když cit buduje náboženství, jehož bůh existuje jen v duši, jest rozum jen pomocníkem, jenž po případě zapadlé stopy v citu našem opět objevuje, obnovuje. Tím dospívá rozum k ostřejším formulacím, jež pak církev schvaluje. Tak vznikají dogmata. Přirozenost a proměnlivost dogmat stává se tím stěžejním bodem modernistické nauky. Vývoj a změna jsou na dogmatu nejen možny, nýbrž přímo nutny. Neboť formule náboženské třeba v duchu zažíti, proto musí se přizpůsobit a přizpůsobovati citové víře věřících. Tím vzniká podceňování dogmat a přeceňování náboženského citu, jehož se modernisté neustále dovolávají. Jsou to slepci a vůdci slepých, kteří nadmuti zpupnou vědou třeští tak, že věčnou pravdu a pravou povahu náboženského citu zaměňují.

2. Víra modernistů. Zda božství existuje mimo cit, o tom modernisté mlčí neb toho nedbají. Jejich věřící sice božství na základě osobních vnitřních zkušeností uznávají, ale zapadají tím v protestantism, pseudomystiku a konečně v atheism. Ve všech náboženstvích potkáváme takové zkušenosti. Uznáme-li je za podstatné, není už katolické náboženství jedině správným a pravdivým. Encyklika kárá proto katolíky i kněze, kteří vynálezce takových bludů chválí a vynášejí, že nectí tak osoby — snad vší úcty hodné — jako bludy od nich veřejně hlásané. Při tomto pojímání víry padne též církevní názor o tradici. Církevní podání není pak než sdělení, jež bylo učiněno jiným osobám o nějaké původní vnitřní zkušenosti. Při tom daří se jí všelijak. Někdy se zakotví a rozvine, jindy chřadne a zaniká. Pokud náboženství žije, potud jesť pravdivé; všechna existující náboženství jsou tedy pravdivá.

Obor víry a vědění modernisté přísně oddělují. Předmětem víry jest jen to, co věda sama prohlásí za nepoznatelné. Spor mezi vědou a vírou je nemožný, pokud každá zůstane na své půdě. Jedna je druhé cizí. Věda popírá zázraky a z mrtvých vstání Kristovo, víra je uznává. Ale to nevede k boji. Zázraky zamítají filosofové, mluvíce k filosofům, jednajíce o historickém Kristu. Zázraky uznávají věřící, kteří mluví k věřícím; vždyť život Kristův znova vírou v sobě zažili!

Encyklika zamítá takovou dvojakost. Víra by byla podřízena vědě. Vědě by bylo dobře, ale víra by trpěla neomezenou svobodou vědy. [Neomezenou svobodu vědy musíme hájiti na nůž, vždy a všude. L.] I jednání modernistů je dvojaké: Jako historikové mlčí o božství Kristově, jako kazatelé je hlásají ve chrámech. V historii nedbají otců a koncilů, jako katechetové se jich uctivě dovolávají. Mají vskutku na vše dvojí výklady: theologicko-kazatelské a vědecko-historické. Ve filosofii, historii a kritice víře se vyhýbají. Nelekajíce se stop Lutherových, mluví s nevážností o katolickém učení. Kárá-li je někdo za to, pak křičí a naříkají, že se jim omezuje svoboda. Tak odstraňují starou theologii a zavádějí novou, jež hoví jejich výmyslům.

3. Theologie modernistů. Chce smířiti vědu a víru. Filosof praví: Základ víry jest v nás samotných. Věřící připojí: Tímto základem jest bůh. Z toho soudí theolog: Bůh jest tedy v nás samotných. Encyklika míní, že se tím bůh stává pouhým symbolem. Z toho vzniká pak nevážnost k vyznáním víry, jež dle modernistů pravdu zároveň odhalují i zahalují. Formule víry nesmí odporovati vědomí davu. Po malém dalším výkladu praví encyklika, že theologie modernistů jest chudobným náčiním, že ale úplně dostačí tomu, jenž míní, že je zavázán k ohledům na každý vrtoch vědy. [Jaké opovržení pro vědu! L.]

Potom se probírá modernistický názor o dogmatech a svátostech, vznik písma, původ a podstata církve, poměr církve k světu, učitelský úřad církve, vývoj, vývoj víry a kultu, theorie neodvratné nutnosti. Směr modernismu lze naznačiti několika větami: Jen nic božského, nic nadpřirozeného! Jen žádná ustanovení od boha! Dogmata i Kristus dogmat, bible, církev, kult, vše se musí přirozeně vysvětliti. Dogma i víra vznikají z potřeby věřících, podléhají vývoji, jenž se děje směrem neodvratné nutnosti. Vývoj vzniká ze sporu dvou sil, pokrokovosti a konservativnosti. Výrazem konservativnosti jsou ústní podání a autorita; pokrokovost pak doutná a kvasí ve vědomí jednotlivce u kněží a laiků. Též církev i autorita sama mají původ svůj v náboženském vědomí jednotlivce a závisí trvale na něm. Veškerá dogmata vznikla z potřeby a touhy věřících, aby své náboženské myšlenky zpracovali, aby sobě samým i jiným zjednali víc a více jasnosti. Spojí-li se takové myšlenky v soustavu, kterou přijme vědomí mas, stanou se myšlenky tyto dogmatem. Poněvadž se vědomí davů mění, musí se též měniti dogmata. Církev učící nechť se pak vždy podřídí požadavkům věřících.

4. Historie modernistů. Dějepisci jejich jsou lstiví. Nechtějí, aby byli považováni za filosofy, a přece vytryskuje jejich kritika jen z jejich zásad filosofických. Kritika zmíněná vztahuje se na osobnost Kristovu.

5. Kritika modernistů. Jako se historie jejich opírá o filosofii, tak se kritika modernistů opírá o historii. Rozeznávají dvojího Krista, reálného, opravdového a Krista víry. Ten pak nikdy neexistoval než ve zbožné mysli. Evangelia obsahují jen nábožné úvahy. Časové údaje těchto dokumentů (datum) nelze nijak samostatně určiti než z potřeb, jež v církvi ponenáhlu vznikly. Modernistickou historii a kritiku církevního zřízení zavrhuje encyklika co nejpříkřeji.

Bible vznikla dle modernistů zcela přirozeně z malých začátků, doplňováním, vsunováním a spojováním. Při kritice textů — naříká encyklika — vedou si modernisté bezuzdně.

6. Apologetika modernistů. Zvláštním způsobem, řeší náboženské spory na základě rozborů psychologických a historických. Nebrání církev na základě písma a církevních dějin církví uznaných, nýbrž pomocí skutečné historie moderní. [To je přece jedině správné; pro církevní „dějiny“ církve nemá soudný člověk než úsměv. L.] Obránice víru chtějí pak nevěrce dovésti k tomu, aby náboženství v sobě samotném zažil. Tento vnitřní zážitek jest dle nich jediným základem víry. Vedou tedy nevěrce k tomu, aby v hloubi své vlastní duše pocítil touhu po náboženství. Někteří tvrdí dokonce, že každý z nás nese v sobě týž zárodek k náboženství jako Kristus sám. [Velmi rozumní lidé, ti modernisté. Myslím, že je to jediný způsob, jímž lze před vzdělancem víru hájit! L.].

7. Reforma modernistů. Není nic, ale zhola nic v katolicismu, co by nechtěli reformovat. Žádají opuštění scholastiky a zavedení moderní filosofie. Místo theologie positivní chtějí přirozenou, jež se má opírat hlavně o dějiny dogmata. Historii chtějí modernisovat, katechism a kult reformovat. Laikům má se dáti podíl na správě církve, jež se má demokratisovat a decentralisovat. Římské kongregace, zejména inkvisice a index, nechť se změní. Církev ať se neplete do politiky, ale má se politice přizpůsobiti a ji duchem svým prodchnouti. V morálce budiž činným ctnostem

dána přednost před trpnými. Kněží ať se vrátí k bývalé skromnosti, ale v jednání i myšlení nechť jsou lidmi moderními. Někteří pak žádají po způsobu protestantů zrušení celibátu. — Papež se na konec táže: Co zbývá pak ještě v církvi, co by modernisté nechtěli reformovat?

*

II. Kritika modernismu.

Modernism jest snůškou všeho kacířství, jež by zničilo nejen katolicism, nýbrž každé náboženství vůbec. Proč vlastně vznikl? Encyklika udává za příčinu vzdálenější — nesprávné smýšlení, za bližší — zvědavost a zpupnost. Encyklika poroučí biskupům, aby ty zpupné modernisty ponížili dosazením jich na nejnepatrnější místečka a úřadečky. Tím se jim má činnost jejich znemožniti.

Další příčinou modernismu jest nevědomost. Scholastiku neznají. A tací lidé chtějí poučovat církev!

Modernisté jsou velice lstiví. Dvěma prostředky matou duchy. Jednak odstraňují obezřele překážky, které se jim v cestu staví. Jednak se zvláštní trpělivostí a silou vytěžují vše, co jim prospívá. Poznají se dle toho, že nenávidí methodu scholastiků, že snižují tradici a svaté otce, že zlehčují učitelský úřad církve a podrývají jeho vážnost. Zlovolně a zlomyslně stihají pravověrné katolíky. [Hleďme, hleďme, církev tedy už nemá tolik moci, aby pravověrné před modernisty ubránila. L.] Literární protivníky soustavně umlčují. Když ale vyjde kniha, která se potí novotou, když snad autor její byl odsouzen, pak ho uctívají a chválí jako mučenníka pravdy. Mladí lidé tomu podléhají, aby se nezdálo, že jsou hlupáky, jdou mezi modernisty. Ti pak zmocňují se seminářův, universit i kazatelny. Píší pod vlastním i pod vymyšleným jménem, aby se zdálo, že jich je víc. Velmi smutné pak jest, že katolíci — jako jimi otrávení — zvykají si svobodněji myslit, mluvit a psát, než katolík smí. [To je hrozné! L.] V historii hledají tací katolící s netajenou škodolibostí temná místa a činí je celému světu přístupnými. Ničí legendy, uvádějí ctihodné relikvie v posměch. Jsou ješitní a chtějí, aby se o nich mluvilo. Tito katolíci sice ještě nejsou modernisty, ale jsou jejich pomocníky. [Účelem toho říkání jest otevříti zbabělcům mezi modernisty zadní dvířka, jimiž se zase dostanou do ovčince, to jest mezi ovce. L.]

*

III. Prostředky proti modernismu.

Již Lev XIII. bojoval slovem i skutkem proti bludům, zejména proti bludům biblickým. Ale nařízení jeho nepůsobila. Zdánlivě se podřizujíce, vykládali svatouškové slova papežova ve svůj prospěch. Proto se teď užije působivějších prostředků:

1. Scholastická filosofie, zejména Tomáš Aquinský, buďtež základem theologického studia. Nad tím ať bdí biskupové a představení klášterů. Profesoři pak mají si býti toho vědomi, že ten, jenž se od svatého Tomáše vzdaluje — zejména v metafysických otázkách — přichází tím k veliké škodě. [Já se jistě nikdy od sv. Tomáše nevzdálím dál, než už jsem; nikdy! L.] Theologii, na těchto základech vybudované, ostatní vědy a umění jako služebnice se podřídí. — Dle názorů Lva XIII. budiž upraveno studium přírodních věd v seminářích.

2. Kdo by tak neb onak byl modernismem nakažen, kdo by jej třeba jen podporoval, nesmí se státi neb zůstati rektorem semináře nebo profesorem katolické fakulty. Za trestu hodné podporování modernistů se považuje: schválení jich, omlouvání jich, když snižují scholastiku, svaté otce, učitelský úřad církve, když církevní autoritě poslušnost odpírají. Za trestu hodné považuje se dále hájení modernismu v historii, archeologii, vědách biblických; konečně i zanedbávání theologie neb vyvyšování světských věd nad ni.

Pak se vykládají prostředky proti seminaristům a doktorandům. Je-li takový mladý muž modernistou, nesmí býti vysvěcen na kněze. Doktorát theologie smí dělati jen ten, kdo prodělal celý kursus scholastické filosofie. Kdo by dostal doktorát bez toho, má neplatný. Studující a kněží zapsaní na katolickém ústavě nesmějí poslouchati předměty přednášené též na státní universitě. [Aby to „státní“ a to „katolické“ nesrovnávali. L.] Nad plněním těchto požadavků budou bdíti biskupové.

3. Biskupové mají uveřejňování modernistických knih brániti a čtení vyšlých zapovídati. Pro seminaristy a studující katolických fakult rozšiřuje se zákaz čísti spisy modernistů i na spisy neopatrných, ač poctivých katolíků, kteří — nejsouce dosti znalí theologie [Ach, ta katolická theologie — ta je vám důležitá! L.] — chtějí smířiti moderní filosofii s vírou. Záhubné spisy mají se po případě veřejně a slavnostně zatratiti. Censura je právem a povinností biskupů. Jeden může zakázat, co druhý povolil vydati. Ale to ať se děje opatrně. Stačí snad zpravidla, vědí-li o takovém zákazu pouze kněží. Katolický knihkupec nesmí zakázané neb špatné knihy prodávati, nesmí kupcům ukazovati seznamy, v nichž se knihy modernistů silně vychvalují. Neposlechne-li knihkupec, nejdříve se varuje. Nepomůže-li to, vezme se mu titul „katolický“ neb „biskupský“ knihkupec. [Půjde-li to tak dál jako dosud, pak přijdou časy, kdy se nikdo neodváží dát si tento titul nad dvéře! L.]

4. Aby se zamezilo uveřejňování špatných knih (od kněží), budiž v každé diecesi zřízena biskupská censura. Duchovní, kteří redigují časo-

pis neb noviny, jsou zpravodaji neb spolupracovníky, ať jsou pod dozorem. Znelíbí-li se, nechť se nejdříve varují, pak se jim vezme dovolení neb zakáže spisovatelská činnost. Listy, jež katolíci čtou, mají míti svého censora. Kdyby přece něco nebezpečného proklouzlo, ať ihned žádá odvolání. Odvolání může žádati též biskup, třeba proti názoru censorově.

5. Kongresy kněží nemají se více konati. Jsou-li — výjimkou — přece nutny, smějí se konati jen, když nejednají o otázkách biskupům neb papeži vyhrazených, nesmí si osobovati nic z práv církve, a nesmí se mluvit o modernismu, presbyterianismu neb laicismu.

6. V každé diecesi zřídí se „rada bdělosti“, jež má bdít nad provedením papežských rozkazův. Bude stopovati modernism v knihách a zejména v přednáškách profesorů. Všímne si i novotářství ve slovném vyjádření myšlenek. Nebude trpěti, aby se projednávaly způsobem nemístným zbožné zkazky a relikvie. Ať bdí také nad spisy o sociální otázce, aby se tam modernism nevetřel.

7. Ob tři léta pošle každý biskup papeži zprávu, přísahou potvrzenou. Pojedná o naukách rozšířených v kleru, v seminářích a jiných katolických ústavech — i těch, jež biskupu nepodléhají.

Konec encykliky: Aby nepřátelé církve nemohli ji znovu obviňovati, že nepřeje vědě, pokroku a člověčenstvu, zřídí papež katolickou akademii věd. „Než o tom jindy.“

Následují Meurerovy úvahy o encyklice.

(Pokračování.)

ANDRZEJ NIEMOJEWSKI:

Giordano Bruno.

(Dokončení.)

Ale myslitel byl též vskutku poetou. Posvětil poesii zvláštní dílo. Zve se „Šílenství bohatýrská“. Tam pozastavuje se nad díly básníka Tansilla, tam též i mnoho vlastních veršů složil.

Hle, ukázky myšlenkové, hluboko cítící poesie toho podivného člověka:

Jedny věky zasejí a druhé to sklidí,
jedny vystaví, druhé hned to všechno svalí,
jedni dnové mysl opojí a srdce rozpálí
a druzí strašidelnou chmůrou tíží ňadra lidí.

Tu vlekou se lenivě, tu zas letem pílí,
tu ve hrob srážejí, tu nesou nesmrtné do dále;
tu rukou svou, jak z ocele, mnou vládnou stále
jedny vášně, buď tou neb též jinou chvílí.

Láska mi čar
i těžké strádání;
ona jak prostá stezka i jak temná propast zeje —
Láska mi nektar
i trpké sklamání;
zoufalost odkvetu a věčně kvetoucí naděje.

*

Vidíš ten bod, kde září nebesa?
To orel s výšin pátrá v země hlubi:
s třepotem marno vzlétají holubi,
— vrhl se k nim dolů jak vítr se nesa.

Tam pustina šumí. Slyšíš ryk sem z lesa?
Hromem otřásá korunami dubů.
Bůvol leb svou zdvihá, chce trávu (kořist zubů)
zachránit — leč na kly i pazoury klesá.

A tak i změť vln mořských divá
hukotem mocným o výpadu zpívá,
by lid rybářský střehla před svou mocí.

A tak lev, tak orel, tak i moře dumné
oběti své plaší. Leč láska ku mne
tak vkradla se, jak zloděj, nocí.

*

A vskutku „jako zloděj nocí“ vkradla se domnělá láska učně k mistrovi, učně zrádce, který ho přivábil do Benátek a tam vydal ho v ruce svaté Inkvisice.

Mladý šlechtic benátský Mocenigo žádá v listech mistra, aby přišel k němu a poučil ho. Bruno váhá, podléhá konečně nástrahám, přichází do Benátek.

Snad bydlel v jednom z těch třech paláců rodiny Mocenigo, které dnes ještě stojí nad Canale Grande, kde v roce 1818. bydlel anglický básník lord Byron, a kde navštívil ho polský básník Malczewski, autor nesmrtelné „Marie“, vypravuje mu pověst o Mazepovi, kteroužto pověst potom Byron zvěčnil v překrásné básni, ale pověst, ne skutečnost, ne onen román s paní Falbovskou na Wolyni, začež ho muž její kázal přivázat ke koni, koně zbičovat a splašeného pustit v bodlákovitá houští, jak to popsal Pasek ve svých „Pamětech“ ze XVII. století, ne tak, opakujeme, neboť „Paměti“ Paskovy nebyly tehdy ještě nalezeny.

Z Benátek Bruno činíval výlety do Paduy a Pisy. Ale po roce učeň počal činiti mistrovi výčitky, že mu neukázal tajemné vědění svoje. Nešlo mu tolik o novou theorii soustavy světové, jako o jakousi magii, umění černokněžnické, které, jak se domníval, Bruno ovládal. O to šlo intrikářskému šlechtici. Ale mistr odpovídá krátce, jestliže se učňovi jeho učení nelíbí, může odejít jak přišel.

Neodejdeš, povídá zlomyslný učeň. A kdo mi může zabránit, ptá se lehkovážně mistr. Jsou takoví, odsekl učeň — a odešel ku zpovědi. Zpovědník, dozvěda se od učně, jakého mistra v domě přechovává, káže mu jménem pokání za hřích mistra zajmout a vydat Vysoké

Radě. A hle, v noci, kdy mistr klidně ležel již na loži, zjeví se zrádný učeň v čele pěti drábů, sváže mistra a ráno vydává ho v ruce Inkvisice.

Počíná vyšetřování. Bruno zaskočený brání se jak může. Mocenigo netoliko vydal mistra, ale napsal obšírnou žalobu, v které dokazoval kacířství Brunovo a také učinil falešnou denunciaci o jeho domnělých spiknutích politických.

To nařknutí odmítá Bruno lehce. Ale hůře jde to s nařknutím z kacířství. Soudcové vidí v něm netoliko nějakého kacíře, ale i arcikacíře čili kacíře všech kacířů.

Vyjadřoval jsi se pochlubně o královně anglické? Ano, ale činil jsem to následuje jemnou chuť starých spisovatelů. Hm, toto ospravedlnění možno přijmout. Ale pochyboval's o Trojici Svaté! Myslitel musí skládat zkoušku jakoby z katechismu. Sahá po argumentu, který tehda byl uznáván. Mluví o „dvojí pravdě“. Jedna pravda jest pravda theologická; ona nepřipouští pochybnosti. Ale jest i druhá pravda, pravda vědecká; ať tyto žijí shodně vedle sebe.

Bruno vešel do vězení jako mučenník, potácející se, ale vyšel z něho jako bohatýr nezlomný.

Ano, v prvé chvíli odvolal všechna kacířství; divíme se? Čtěme dále. Toť člověk, který netoliko klesá na duchu, ale umí se i potom duševně povznést.

Ovšem na takové, kteří příliš rychle odvolali hlásaná kacířství, existoval hrozný prostředek. Byly jím tortury.

Tam v děrách, mučen hroznými nástroji, vykříčíš vše, co máš na dně duše!

Řím dovídá se o uvěznění Giordana. Domáhá se jeho vydání. V roce 1593. převážejí ho do Říma. Tam obnovují se výslechy a vyšetřování. Zdá se, že hráno s ním, jako kočka hrá s myší. Zdá se, že i Bruno podléhal jistým nadějím. To je málo, žes odvolal, ale kolik jsi zasel zla svými knihami? Ty máš dobrou hlavu; hle, ve vězení spisuj jiná díla, služ věrně svaté instituci, jejíž základy chtěls podkopat. Bruno získává lhůtu. Prodlévá celá léta ve vězení, snad konečně zapomenutý následkem změn v časech i lidech, když r. 1592. vstupuje na trůn papežský Klement VIII., který již není papež individualista, ale, jak tvrdí Ranke, přizpůsobuje se do hlavních proudů, podrývajících církev. Přičinil se o bezvadné vydání Bible (Vulgaty), nazývané proto Clementina.

Obrací se od Jezuitů k straně dominikánů, kteří vlastně měli v rukou svých torturu i hranici Svaté Inkvisice a pro své ukrutenství nazýváni byli „psy páně“ (domini canes). V době přehlídky vězení najdou Bruna. Počínají se nové výslechy. Ale Bruno není již dřívějším, potácejícím se, lhůty žádajícím člověkem. Otevřeně přiznává se ke svým zásadám, nepopírá jich, odhodlaný je k nejhoršímu výsledku. Beze vší pochyby vzdal se všech nadějí, nejspíše se přesvědčil, že tak či onak musí padnout za oběť času. A ty časy ho zabily, netoliko jakási zlosť theologův a zuřivost fanatiků. Nové myšlenky o pohybu země přijímali lidé s bezpodstatným strachem; třesení země ve Vlaších tak častá byla jim domnělým úkazem, co hrozilo by lidstvu, kdyby zemi zachtělo se vskutku „hýbat“.

Fantasie nemohla toho připustiti. Mlčet o tom, nemluvit, nestrašit lidi! Theorie antipodů zdála se jakýmsi rouháním. Jak to? Lidé visí nohami vzhůru na druhé straně polokoule? A nespadají? Pamatujme, že několik věků později, kdy svět počal radit se nad problemem železnice, psali konservativci s ohromením, že třeba bude běžící železnice ohradit z obou stran plotem, aby oko toho nevidělo, neboť lidé z pouhého pohledu šílí. Kdyby nebylo nevzdělanosti mas, nikdy žádná inkvisice neměla by moci vést lidi vědy na hranici.

Ne vedlejší roli odehráli v Brunově procesu někteří učenci jako na příklad Belarmin, který soudu římskému předložil osm kacířských bodů z děl Brunových a tím ho konečně zhubil. V lednu roku 1600 vynesen rozsudek. Bruno jest odsouzen na hranici. Musel vyslechnout rozsudek na kolenou. Ale když byl přečten, ozval se a zvolal temně: „S větším strachem přečetli jste ten rozsudek, než jsem já ho vyslechl.“ Ne konec muk a pokoření, ne konec duševního mučení. Nejprve byl degradován. Potom byl ekskomunikován. Nyní praví: pokoř se a odvolej a alespoň nejprve budeš zabit a potom teprv tělo tvoje vzplane na hranici. Unikneš tak upálení za živa. Bruno odmítá ty všechny nabídky. Jest již nezlomný. A tak „vláda duchovní vydává ho vládě světské“ s tím podotknutím, aby ho „potrestala co možná mírně a v každém případě bez prolití krve“.*) Nikdy pokrytectví nebylo tak bez drápu. Neboť všude v širokém světě mohly existovat dvě vlády, vláda vskutku světská a vláda vskutku duchovní; ale v Římě až do úpadku panství církevního a sjednocení Italie vláda duchovní držela ve svých rukou vládu světskou. „Evviva papa re“ (Ať žije papež král) volají fanatické zástupy v kathedrale svatého Petra do dneška, dožadujíce se navrácení vlády světské papežovi.

Tehdejší kronikář Kašpar Schopp, který z latinského nazval se Schoppius nebo Scioppius, nenakloněný Brunovi, zapsal paměti věků ostatní chvíle velikého bohatýra myšlenky vědecké.

A připadlo právě tehdy jubileum papežské. Řím naplnil se poutníky, knížaty, krály. Nádherné obchody vábily zvědavé oči. Nádheru těch obchodů měl ještě zvýšiti svit padající s hranice největšího kacíře, jakého vydala tehdejší Volná Myšlenka.

*

*) Upálením.

Za časného rána, v pátek dne 17. února roku 1600 hlaholily všechny zvony Říma, rozlehly se svaté písně, a hle, vytrhlo slavnostní procesí, kaplani v církevních hávech, za nimi veden člověk v kajícném žlutém šatě s černými vyobrazeními ďáblův a těm podobných potvor. Ústa měl zacpaná, aby nemohl mluviti nebo výkřiky vyrušovat zástupy. Na hlavu vložili mu papírovou čepici vyobrazujíc člověka v plamenech, kol kterých skáčou ďáblové. Chtěli ho netoliko zabít, ale i zdeptat, sesměšnit, odejmout mu všechny známky tragiky, utlumit v zevlounech pouličních všechny pocity lítosti. Nesen byl před ním odvrácený krucifix na znamení, že není pro něho záchrany, toliko na zemi oheň a na věčnosti oheň.

Na Campo dei fiori seděl na nejvyšším místě tribuny Veliký Inkvisitor a kolem něho na sedadlech nižších králové a knížata na znamení, že onoho dne byl Velký Inkvisitor pánem světa.

Giordano Bruno vyveden byl na hranici a přivázán ke kůlu. Na to hranice podpálena.

A on nehleděl na rouhající se mu zástupy, nehleděl na Velkého Inkvisitora a jeho pomocníky, nehleděl na ohyzdné katy, kteří s tvářemi soukennými maskami zakrytými proháněli se kolem hranice: on hleděl k těm příštím věkům, které dle jeho „Bohatýrských šílenství“ uznají toho, kterého neuznal jeho temný věk. Přes vyrážející odevšad plameny hleděl v příští třech vzdálených věků a tam čerpal sílu k vytrpení hrozných muk. Ačkoli hlučely kol něho jenom plameny a moře lidské nenávisti, zející ohromnou temnotou, věřil v pokrok, věřil v budoucnost, věřil — v lidskost.

A nezmýlil se. Neboť po uplynutí třech věků znovu shromáždily se zástupy na Campo dei fiori, ale již s jinými myšlenkami. Pod plátnem skryt pomník bohatýra Volné Myšlenky. Na dané znamení padá clona, a hle, ukazuje se pomník Nolaňčíka, na podstavci vidno nápis: „Giordanu Brunovi — předvídané jím století — v místě, kde plála jeho hranice.“

*

Nejednou člověk není hoden svého století. Ale nejednou i století není hodno svého člověka.

A tak povinen jsem zároveň s Brunem pamatovat, že přijdou století jiná, ocení ho, ovoce jeho práce uctí a odkáží stoletím následujícím.

Profesor university římské Bovio promlouvaje dne 9. června roku 1889 u paty pomníku, který jest dílem vlašského sochaře Ettore Ferrariho, prohlásil ta památná slova, že, kdykoli stará staletí potřebovala proroků, obyčejně potřebují myslitele.

A pravil ještě, že věda a Volná Myšlenka nemstí se za křivdy vytrpěné.

Furie, která přivedla Giordana na hranici, byla nevědomost. Musel nastoupit „zahnání té triumfující bestie“, ale vypudit ji možno toliko rukou Popelky, které se říká — osvěta.

Dnes nevědomost nevhání na hranici volné myslitele, ale nese ještě na hranici jejich díla. Tedy naše Popelka — osvěta musí se činit, aby zkrotila „triumfující bestii“.

Giordano Bruno ukázal nám, jak třeba být neohebným, jde-li o pravdu, o vědu, o práva rozumu i o práva citu.

On dal život za pravdu vědeckou. Dokázal, že netoliko třeba mít vědění, ale i charakter.

To spojení vědění a kovového charakteru činí z něho — našeho mistra.

ED. ŠTORCH:

O potopě.

(Kapitoly archeologické. I.)

Byla potopa? Byl člověk předpotopní?

Skoro všichni národové na zemi *) vypravují pověsti o dávném zatopení země a zničení tvorstva. V bájích těch je něco pravdy. Byly doby, kdy některé kraje pozemské, na nichž dnes úrodné nivy a hluboké lesy se rozkládají, byly pod vodou, a tam, kde nyní skřivánci vesele prozpěvují, mořské ryby se proháněly.

I u nás v Čechách bývalo moře. Bylo to v dobách, kdy mladá kůra zemská ještě značně se prohybala, tu snižovala, tu zvyšovala. Tím stávalo se několikrát, že moře svými zálivy zasáhlo až k nám a zatopilo část Čech. Ale po čase zdvihala se opět tato zatopená půda a voda odtekla. Bývalé bahno mořského dna stvrdlo na kámen, břidlici a vápenec, a nyní, když kopáme ve skalách, najdeme někdy zkamenělé zbytky dávných mořských zvířat.

Částečné potopy tedy byly na zemi. Však celá země nikdy nebyla najednou zatopena.

Pověsti východních národů vypravují o potopě, která zahladila tehdejší lidstvo až na několik osob. K tomu věda poví, že takové potopy nebylo. Ony částečné zátopy, které jsou vskutku dokázány, udály se v tak časných dobách zemských, ve kterých tvorstvo bylo ještě na nízkém stupni vývojovém. Když prohlížíme v museu zbytky zkamenělých zvířat, hned nám napadne, že jsou to zvířata vesměs nižších řádů, jako na př. ráčkové, různé mušle, ryby a j. Nikdy nenalezneme ve skalách těch zkamenělého koně, lva, nebo dokonce člověka. Tito přišli na svět později, až po potopách. Nemohlo býti tedy lidstvo zničeno potopou, poněvadž ještě ani nebylo. Potopami mohla býti zahubena jen zvířata, která v té které době vskutku v oné krajině žila. Zbytky těch zvířat také skutečně

*) Viz článek „Legendy o potopách“ v 5. seš. „Volné Myšlenky“ (str. 139).

nalézáme. Žádný zbytek člověka se však nenašel a nemůže se najíti.

Člověk přišel na zemi až nakonec po všech hlavních změnách povrchu zemského. Přece však mluvívá se často o člověku „předpotopním“ a o zvířatech „předpotopních“. Jak tomu rozuměti?

Ve veškeré vědecké literatuře uvyklo se nazývati „potopou“ poslední velikou změnu zemskou, která začala asi před čtvrt milionem let a trvala asi 200.000 let. Změna ta nazývá se potopou, třeba že to potopa nebyla; název je přijat ze starší doby, kdy věřilo se ve skutečnou celkovou zničující potopu.

Ve vědě užívá se latinského názvu potopy — „diluvium“. Doba diluvialní obsahuje tedy poslední velké události vývoje zemského, ale potopy v ní nebylo.

Studium ukázalo, že byly potopy — ale lidí nebylo! A když na zemi už byli lidé — nebylo již více žádné potopy.

Doba diluvialní je velmi důležitá pro zkoumání o počátcích lidstva. V diluviu vyskytli se u nás první lidé. Máme po nich zachované památky v Čechách, na Moravě i jinde. Doba diluvialní poutá víc a více zájem učenců, jedni hledají v ní počátky lidské řeči a kultury, jiní počátky rodiny, náboženství, umění atd. Každý, kdo chce pátrati po tom, jaký byl počáteční stav lidstva, jak žil prvotní člověk, musí zajíti do této doby diluvialní, která vytvořila pravého, skutečného člověka.

Už jsme řekli, že v diluviu nebylo potopy. Nuž, jaká byla tvářnost země v této době?

Veliká doba diluvialní začala značným ochlazením teploty povětrnosti. Doposud není vypátráno, kterak ochlazení to vzniklo, ale prokázáno je určitě po stopách, které zanechalo. Ochlazení bylo tak veliké, že ledovce a věčný sníh kolem severní točny rozšiřovaly se daleko na jih. Ledovce ponenáhlu pokryly celou Skandinavii, zabraly dnešní Severní moře, půl Anglie s Irskem, moře Baltické a severní Rusko, ano šířily se až do Německa a Polska a v době největšího chladna sahaly až k pozemí českému. I na Šumavě a na Krkonoších utvořily se mohutné ledovce, jaké dnes jen v Alpách nalézáme. V Krkonoších začínal již ve výši 1350 m. věčný sníh a ledovce se táhly dolů až po výši 800 m. ano ještě níže. Krajiny vyjmenované tvořily ledovou a sněhovou pláň ohromné rozlehlosti. Zaledněno bylo asi 490.000 čtverečních mil země, tudíž víc než dvanáctkrát tolik, než kolik činí posavadní zalednění polárních krajin.

A nejen rozloha i tloušťka sněhové pokrývky byla ohromná. Sněhu padalo velice mnoho; na povrchu poněkud roztál a zase zmrzl, takže z něho se utvořil led. Na to napadal nový sníh a tak postupně vrstva se sílila až dosáhla mocnosti několika set metrů. U hranic českých bylo ledu 50—100 m. vysoko; v severním Německu byla tloušťka ledu už 500 m., nad dnešním Baltickým mořem dokonce přes tisíc metrů!

Podle těchto obrovských ledovců nazýváme tuto dobu také ledovou (čili glaciální) dobou.

U nás nebylo sice věčného sněhu, jsouť Čechy proti severu ohraženy vysokými horami, nicméně podnebí bylo velmi studené, sychravé a vlhké. Časté deště rozmáčely půdu na močály, podobné sibiřským tundrám. Množství vody stékalo s hor a výšin; v údolích a nížinách tvořila se jezírka. Krajiny, ve kterých v nynější době pozorujeme četné rybníky, bývaly v době diluviální zatopeny vodou. Řek s nynějšími hlubokými koryty ještě nebylo; vody teprve vymílaly si žlaby, kterými odtékaly. Hladina řek byla mnohem výše než nyní.

V době diluviální nebyla povětrnost vždycky stejně studená. Je možno pozorovati několikeré přibývání a opět ubývání ledovců, což svědčí o tom, že podnebí se značně oteplilo a pak zase ochladilo. Učenci rozeznávají dle toho několik ledových dob, ve kterých podnebí bylo studené a ledovce vzrůstaly. Mezi jednotlivými ledovými dobami jsou tak zvané doby meziledové (interglacialní), ve kterých bylo podnebí teplejší, mírné, takže ledovce v jižnějších končinách roztávaly a sněhová pole couvala na sever.

Není posavad jednoty v určování počtu ledových dob diluviálních. Někteří učenci hájí jednu dobu ledovou, jiní vyhlašují dvě doby, tři, čtyři, pět i šest dob ledových — ovšem s příslušným počtem dob meziledových. Nelze pro celou Evropu stanoviti stejný počet ledových dob, neboť zatím co ve střední Evropě hranice ledovců se měnila, v krajích severnějších zůstával led nezměněn. U nás možno říci, že zde byly hlavně dvě doby ledové. Dle toho diluvium rozpadá se v tyto části:

a) doba předledová, preglaciální,
b) první doba ledová, glaciální,
c) doba meziledová, interglaciální,
d) druhá doba ledová, glaciální,
e) doba poledová, postglaciální.

Když po době ledové počalo se podnebí evropské mírniti, ledovce pomalu ustupovaly k severu a obrovské proudy vod, které povstaly jejich roztáváním, valily se údolími, kde daly vznik korytům nynějších velkých řek. V té době Labe bylo mohutným veletokem. Jeho hladina u Děčína byla, jak jest doposud znáti, alespoň o 100 m. výše než nyní. Výška vody ve středních Čechách bylaas 250 —300 m. nad mořem. Třeba že tedy v diluviu nebylo potopy, bylo vody hojnost.

Z úkazů doby diluviální zvláště nás zajímají usazeniny na povrchu zemském. V té době totiž po roztání ledovců vznikly ohromné náspy štěrkovité, které voda roznášela. Ale důležitější než tyto vodní usazeniny jsou nánosy větrné, totiž

žlutá hlína cihlářská. Tato hlína vznikla po ledové době, když podnebí se oteplilo a osušilo. Mohutné vrstvy této hlíny svědčí o tom, že po dlouhé věky byl větrem snášen jemný prach na způsob závějí sněhových na úbočí kopců. Z toho, že cihelny bývají obyčejně na jihovýchodním svahu vršin, soudíme, že v poledové době vál hlavně vítr severozápadní. Poněvadž pravá žlutka cihlářská byla naváta čili sprášena větrem, říká se této jemné hlíně spraš, cizím slovem löss. Ovšem není každá cihlářská hlína spraší, neboť mnohá ložiska hlíny usadila se i nánosem vodním, pročež rozeznáváme typickou hlínu diluviální (spraš) a hlínu nanešenou vodou a konečně hlínu původu smíšeného.

Ve spraši nalézáme zajímavé věci.

Když jsem v srpnu t. r. zkoumal okolí Bakova, přišrl jsam v Nové Vsi, nedaleko Jizery, v cihelně na typickou spraš. A zde objevil jsem bohaté naleziště pamětníků dob diluviálních, totiž zbytky zvířat, která uchovala se ve žlutce až po naše dny. Mrtvoly zvířat diluviálních bývaly někdy zaváty sprasí, která sice strávila po čase maso, ale kosti zůstaly. Z těchto kostí možno poznat, jaká zvířata tehdy žila. Tak byl zde vykopán i lev! Dnes ovšem v Čechách po lvech není ani památky, ale v době diluvia proháněla se tato šelma po údolí jizerském. Nalezl jsem zde kosti nosorožce, podobného nosorožcům, kteří povalují se v močálech indických. Kosti nosorožců jsou vůbec nejhojnějším nálezem v našich cihelnách. Sám nalezl jsem je v cihelnách u Prahy, v Kobylisích, v Libni a na Proseku. Je patrno, že naše močály viděly v době diluviální četná stáda nosorožců. Ve jmenovaných osadách u Prahy nalezl jsem i mohutné kosti z mamuta, obrovského huňatého zvířete slonu podobného, jehož kly dosahují délky až 3 m. Ve sbírkách svých mám stoličky mamutí, vážící přes tři kilogramy.

Tlustokožci, nosorožec a mamut byli chráněni proti zimě hustým kožichem. S nimi zároveň žilo u nás také zvíře, které nyní spatřujeme v nejsevernějších krajinách, u Eskymáků, sob. Stáda sobí pásala se na výšinách povltavských, kdež v Libni a na Proseku nalezl jsem sobí kosti i parohy.

V Nové Vsi mne zvláště zajímalo, že objevil jsem tu nevídanou hojnost drobných hlemýžďků diluviálních, rodů Helix, Succinea a Pupa. Tito hlemýžďci žili totiž jen na suché zemi, na travinách, nikoliv na vodě, jsou tedy důkazem, že hlína nevznikla usazením vodním, nýbrž činností větrnou. Odtud důležitost jejich. Podobné druhy hlemýžďů žijí posavad na stepích ruských a sibiřských, z čehož můžeme souditi, že po ledové době měnila se tvářnost povrchu zemského na rozsáhlé stepi. Vůbec zvířata stávají se naším vodítkem v době diluviální. Můžeme totiž pozorovati, že celkový ráz zvířeny diluviální se postupně mění, od zvířat doby ledové přechází až ke zvířatům dnešním. V ledové době byla u nás tundra, mokřina. Žila tu zvířata, která známe z nejsevernějších končin zemských. Vedle vymřelých mamutů a nosorožců byli to: lumíci, zajíci běláci, lední lišky, pižmoni, sobi, rosomáci, a z ptáků sovy sněžní a kuny sněžní.

Po době ledové, když se pláně pokryly hojněji travinami, proměnila se i zvířata zde žijící. Z tundry stala se step, na níž pobíhala zvířata stepní. Vedle žijících tu ještě mamutů a nosorožců byla tu typická stepní zvířata: syslové, svišť, frček a četná dravá zvěř. Z této hojnými byli: hyena jeskynní, lev jeskynní, zvláště pak medvěd jeskynní, velikostí vynikající. Z antilop byla hojnou sajka, která žije nyní v asijských stepích, pak kozorožec a j.

Step pozměňovala se postupně v pastviny, které mohly poskytnouti živobytí novým zvířatům býložravým. Vskutku objevují se koně a pak i tur, bison a jelen.

Potom počal se měnit porost lesní; množství stromů a křovin porůstalo bývalé pláně, takže pozvolna šířily se pralesy a počínala doba lesní. V této době vyznačují se ze zvířat jeleni, kanci, lvi.

Po době lesní nastávají poměry nynější a i zvířena dle toho se mění. Mamuti, nosorožci, lvi a j. vymřeli. Ještě nejdéle udrželi se v severním Rusku a v Sibiři, kamž se od nás odstěhovali. Sob také se u nás neudržel a stáda jeho hledají si nových domovů na severu, kde roztáním ledovců uprázdnila se nesmírná končina zemská. Je-li někdy řeč o nálezu zvířat „předpotopních", týká se těchto zvířat diluviálních, jejichž pozůstatky nalézáme v cihelnách.

Proč vymřela u nás tato zvířata a proč prchala na sever?

V průběhu diluvia, po ledové době, vystoupil zde největší nepřítel zvířat — člověk. V Čechách bylo to asi v době pastvin, kdy objevily se první hordy divokých lovců, první lidé. I můžeme se právem domnívati, že vedle změněných přírodních podmínek působil tu na vymizení četných zvířat diluviálních tento prvotní lovec.

Tím dostali jsme se na práh lidských dějin.

ELISÉE RECLUS:

Člověk a Země.

Volně zpracovává *František Maštera.*

Palestýna.

Motto: Vzdor válkám, zuřícím mezi oběma polovinami vyvoleného národa, nerozdělila se náboženská duše světa israelského.

Nerozsáhlé území Palestýny nabylo v dějinách důležitosti prvního řádu, neboť stalo se rodištěm dvou velikých náboženstev: židovství

a křesťanství. Vlivem těchto kultů, které převládají nyní v Evropě a ve všech zemích s kulturou evropskou, zveličuje se však historická perspektiva Judee způsobem přemrštěným: obyvatelům Palestýny nelze připsati ani jediného objevu, jenž by obohatil lidstvo; civilisace Palestýny byla v podstatných svých rysech importována.

Dějiny Židů vykazují převážný vliv dvou mocných říší, egyptské a babylonské, mezi nimiž měli svůj úzký pruh země a kteréž měli v různých dobách navštíviti buď jako prosebníci nebo jako váleční zajatci.

Hebrejští Semité jsou svými prvními počátky úzce spřízněni s obyvately břehů eufratských. Již vlastní jména byla totožná: na památkách babylonských často se vyskytují jména Abraham, Jakub, Josef a jiná. Ale mnohem více ještě: jest nyní dokázáno nad vší pochybnost, že první tradice a legendy hebrejské jsou původu chaldejského. Stvoření člověka, zemský ráj a pád prvních rodičův, hierarchie andělů, vzpoura satanova, zkažené lidstvo, ztrestané potopou — to všechno jsou rysy náboženství chaldejského, opakované v posvátných knihách židovských nesprávně a s odpory, ale hlavně se změnami, které byly vytvořeny za staletí změnou prostředí a ducha. Ale i podrobnosti každodenních náboženských obřadů: sepínání rukou, klekání, látky, vásy, oděvy, nože, kropáče: to vše bylo u Hebrejů původu babylonského stejně jako sloh oltáře a posvátné archy. Od svých vychovatelů chaldejských přijali Hebrejové i sobotu; jen jedno od nich nepřijali: rozdělení dne ve 24 hodiny: až do období řecko-římského dělili Židé den dle způsobu arabského v určité doby: svítání, poledne, soumrak, večer, noc; výraz „hodina“ nevyskytuje se ve staré hebrejštině; v tomto zůstali Židé pouhými Beduiny.

Kmenová příbuznost dokázána jest i tradicí o Abrahamovi. Legendarní osobnost Abrahama, „Otce všech národů“, jejž Israelité považovali za praotce a vůdce svého kmene, tento „otec Abraham“ jest totožný s „otcem Orchamem“ u Ovidia (Metamorph. IV. 212), králem města Uru v Chaldeji. Stal se slavným po celém světě babylonském, poněvadž pověsti stotožňovaly jej s velkým reformátorem, jenž zrušil lidské oběti. Toť on, vyprávělo se, jenž zakázal otcům zabíjeti své syny v oběť bohům a jenž jim přikázal nahraditi maso lidské masem kozím. Tato část legendy vypravována jest v bibli ve známé stati o „Abrahamově oběti“, v níž anděl páně zadrží napřažené rámě otcovo, a kozička zaujme na oltáři místo hošíka Isáka. Ale zde přestávají podobnosti: Abraham hebrejský není usadilým králem, polobohem s dlouhou řízou, sedícím majestátně na trůnu; jest náčelníkem nomádů, probíhajících pláně, ležící východně od horního Eufratu.

Dle legendy biblické obýval Abraham krajinu Haranskou na horním Eufratu. Nedostatek pastvin a snad i útoky sousedních kmenů donutily Hebreje překročiti Eufrat, putovati na jih a konečně obrátiti se na krále Egyptského, jenž jim vykázal zemi Gošen na dolním Nilu. V této úrodné zemi, v tomto novém prostředí změnili ovšem Israelité své mravy, zvyky, civilisaci, připojili nový náboženský fond k fondu, jejž nabyli v krajích babylonských, v krajině Haranské a v poušťích. Hlavně naučili se orati pluhem, neocenitelný to pokrok, jenž je pozvedl o celý stupeň v hierarchii národův. Ovšem draze vykoupili svůj pokrok: z prvotních hostí stali se vasaly a na konec dokonalými otroky, kteří musili pracovati jen pro své pány. Jest přirozeno, že Židé v pozdějších dobách hleděli tuto periodu svého otroctví, pokud možno, okrášliti: odtud ony legendy o Josefovi, jenž zachránil Egypt před hladem, o kouzlech Mojžíšových, zázracích atd.

Poloostrov Sinajský, na němž dle legendy byl Židům prohlášen slavnostně jejich zákon, byl poslední etapou uprchlíků z Egypta před jejich vstupem do zemí jordánských. Tento drsný kraj se svými hrozivými horami vryl se hluboko do obraznosti národa, jenž jím putoval. Nikde jinde granitové a porfyrové hory, jichž ponurá barvitost tak ostře se odráží od běli písčin a modře nebes, nemají velkolepějšího vzhledu; pochopíme snadno, že lidé, utábořivší se na jejich úpatí, mohli viděti, jak bohové se objevují na ozářených vrcholcích jejich.

Již dva tisíce roků před průchodem Židů byl Sinaj za vlivu egyptského zasvěcen kterémusi božstvu lunárnímu (měsíčnímu); bible učinila z něho trůn boha blesku a hromu.

Snad bylo v oněch dávných dobách podnebí Sinajské příznivější a půda úrodnější, ale rozdíl nebyl jistě velký; mythické vypravování o pobytu Hebrejů na poušti připisuje jen stálým zázrakům vytrysknutí vody a objevení potravy pro bloudící národ. Je tedy nemožno uvěřiti legendě, která, napsána jsouc až po dvanácti neb třinácti stech let, nám vypravuje, že Židé bloudili hromadně po čtyřicet let po poušťích Sinajských. Pravdou na těchto vypravováních jest, že spojují různé jednotlivé části v jednotný celek, jenž měl objasniti počátky národa. Ze všech svých předků první místo a důležitost dali Židé těm, kteří byli účastni kultury egyptské; ale upamatovávají se také na patriarchální rodiny bloudící po pastviskách i na hubené Beduiny, bratry Amalektských, kteří hledali stín ve skalních roklích a kopali v zemi, aby v ní našli trochu vody. Historie o pobytu Židů na poloostrově Sinajském jest jen rozmnoženou zprávou o episodách, které se přihodily za stěhování arabských kmenů, které přišedše ze všech stran světových spojily se konečně západně Jordánu.

Země tato nebyla příliš úrodnou; ale kmenové israelští se těšili myšlenkou, že dobudou brzy úrodné země, které lemují břehy moře Středozemního; hledajíce „zaslíbenou zemi“ mluví stále o krajích „oplývajících medem a mlékem“. Ale nedosáhli nikdy předmětu své touhy; Kanaanu, úrodné země břehů fénických, nedobyli nikdy.

Ve svých kronikách chlubí se ovšem Israelité svými velkými vítězstvími; kdybychom věřili knize Soudců, museli bychom věřiti, že Židé vyhubili před sebou vše a že si podrobili všechny země, od Egypta až k Syrii, od pouště až k moři. Ale kniha Soudců jest sbírkou nejrůznějších a nejnespolehlivějších zpráv, válečných zpěvů a neurčitých vzpomínek; lidová obraznost, nadmutá dětinskou ješitností, si představovala, že síle a udatnosti předků nemohlo nic klásti úspěšný odpor. Ale dle pravdy nutno konstatovati, že po staletém pobytu v údolí Jordánském a v krajinách hebronských, samarských a galilejských ubohý, maličký, rozptýlený národ židovský tvořil dosti ubohou figuru ve vnitru země, jejíž přímoří měli úplně v moci Filistiné, Kanaanité a Feničané.

Jak malá byla důležitost národa Hebrejského pro jeho sousedy, vysvítá nejlépe z toho, že okolní národové znali Židy a jejich zemi sotva dle jména.

Když učenci počali objevovati a studovati nejrůznější památky egyptské, domnívali se čtenáři bible, že nápisy a rukopisy poskytnou velmi četná svědectví o Židech v Egyptě; ale zbožné tyto naděje se nevyplnily; zprávy hebrejské nejsou dokázány hieroglyfy; velký národ egyptský neznal Židů. Řekové jich také neznali; vždyť obyčejné jméno židovské země, Palestýna, řeckého původu, nepatří nikterak národu semitskému ani židovskému ani Kanaanskému. Řekům Palestýna byla zemí, kterou obývali Plesti, Phlisti=Filistiné, obchodníci a lupiči, usazení na pobřeží jižně hory Karmelské. Pilný dějepisec Herodotos, ač slídil i po sebe menší zajímavé věci, zůstal přece v úplné nevědomosti o světě israelském, zcela zakrytém městy fenickými a filistinskými. Židé byli tak dokonale zastrčeni ve vnitř v údolí Jordánském, že jejich knihy mluví o moři velmi neurčitě, jako o něčem, o čem pouze slyšeli; jediná zpráva o něm, patřící k jejich dějinám, jest ona hrdinsko-směšná událost, nazvaná „přechod mořem Rudým“. Jejich legenda o potopě dokazuje, že z námořnictví neznali zhola ničeho.

Není zla absolutního. Nikdy není člověk špatným pro každého, vždycky může býti příčinou štěstí toho neb onoho; tak že, nehledíme-li se stanoviska jediného, můžeme se přesvědčiti o užitečnosti každé bytosti.

(Dr. Pascal.) *Zola.*

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

JOSEF JIŘÍ KRÁL (Chicago):

Volná myšlenka v Americe.

(Pokračování.)

The Freethought Federation of America.

The Freethought Federation of America — Svaz volných myslitelův amerických — založen byl dne 4. září r. 1892. jako první politická organisace volných myslitelů. Podnět k založení politické organisace zavdala agitace církví o nedělní zavírání světové výstavy v Chicagu (1893). Jubilejní výstava ve Philadelphii (1876) byla v neděli zavřena, a odnikud neozval se vážnější protest. Ale za dvě desetiletí veřejné mínění vyspělo tou měrou, že otevření chicažské výstavy v nedělní dny očekávalo se jako něco, co se rozumí samo sebou. Církve tudíž zahájily zuřivou agitaci o zavření výstavy, aby zabránili takové „svatokrádeži“. Že církve byly nuceny k agitaci, dokazuje pokrok volné myšlenky; že aspoň částečně zvítězily, dokazuje, kterak naši státníci plazí se před kněžími. Kongres, který na výstavu odhlasoval pět millionů dollarů, na nátlak církví vložil do rozpočtové předlohy odstavec, kterým se nařizuje, že výstava v neděli musí býti zavřena, jinak že peníze nebudou vyplaceny. Členové kongresu nepochybně věděli, že dle ústavy nemají práva takto zákonem uznati křesťanskou neděli, ale hlasovali tak ze strachu před politickou mocí církví — volných myslitelů se nebáli, protože tito neměli politické organisace. Církevní obce veřejně hrozily kongresníkům svým nepřátelstvím, nebudou-li hlasovati pro zavření světové výstavy v neděli. „Tímto se na vzájem zavazujeme,“ praví se v resoluci presbyterní církve v B nghamptonu (ve státu New Yorku), „že na příště nikdy nebudeme do žádného úřadu voliti člena kongresu, ať senátora nebo zástupce, který by hlasoval pro povolení jakékoli další podpory světové výstavy, leč na základě podmínek jmenovaných v této resoluci“ (to jest, že výstava bude v neděli zavřena). Podobné resoluce byly schváleny také jinými církvemi, které se takto dovolávaly pomoci státu, aby nutil občany světit neděli.

K boji proti podobným přehmatům církví zorganisována byla federace volných myslitelův amerických, která již v prvním roce měla nad 3500 členů. Federace schválila devatero požadavků liberalismu, a členové stanovami se zavázali voliti jen takové kandidáty, kteří souhlasí s požadavky volných myslitelů. Proti zavírání výstavy v neděli zahájena rázná akce. Po celé zemi sbírány podpisy na protesty, a předseda federace, Samuel Porter Putnam, ztrávil

tři měsíce ve Washingtonu, snaže se vymoci otevření výstavy. K protestům připojily se také: město Chicago, dělnické organisace, jakož i církve, které světí sobotu — ale protesty byly marny. Výbor kongresu vůbec nedovolil debatovati o tom, zdali nedělním zavíráním světové výstavy porušena jest ústava čili nic, a tak jediná sporná otázka před výborem byla: která strana má více hlasů? V tom byly církve u výhodě, a kongres výstavu zavřel. Nedlouho po té však soudy státní rozhodly, že výstava musí v neděli býti otevřena — a výstava byla otevřena; zavřeny zůstaly jen budovy federální vlády, nad nimiž státní soud nemá právomoci. Obě strany mohly si osobiti částečné vítězství v otázce, která však nebyla rozhodnuta zásadně. Dva roky později federace splynula s Americkou sekulární unií, majíc bez pochyby stejné s ní členstvo.

O menších organisacích nemohu se šířiti; z důležitějších připomínám obrannou jednotu National Defense Association (založena 12. června 1878 v New Yorku), která vydatně hájila svobodu tiskovou proti censuře poštovních úřadů; dále německou organisaci Bund der Freien Gemeinden und Freidenker-Vereine von Nord-Amerika; a české Svobodné obce, Stráž osvojených (zal. 7. ledna 1899) a Svaz svobodomyslných (zal. v červnu roku 1907. na sjezdu v Chicagu).

Písemnictví.

Američané z doby revoluční měli na starosti jiné věci nežli literaturu, ale přece zanechali nám dva významné spisy deistické: Ethana Allena „Oracles of Reason" a Thomase Paina proslulou knihu „The Age of Reason" (věk rozumu), která obsahuje vědecky klidnou a věcnou a právě proto zdrcující kritiku bible (1792). Painovi bible je zcela obyčejnou knihou lidskou, ne božskou — a toho mu kněží nemohou odpustit, neboť kněžské řemeslo padá, jakmile bible přestává býti slovem božím. Proto ještě dnes přese své nesmrtelné zásluhy o americkou svobodu Paine bývá hanoben, ačkoliv už za jeho života americké děti v čítánkách se dovídaly o jeho zásluhách!

Z pozdějších dob máme řadu výborných spisovatelův a řečníků, mezi nimiž přední místo zaujímá Robert Green Ingersoll (1833—1899), povoláním právník, ale rozený básník. Z ostatních zmínky zasluhují: soudce Charles B. Waite, spisovatel „Dějin křesťanství do roku 200.", dnes 84letý, ale dosud čilý; D. M. Bennett; kap. Robert C. Adams (Travels in Faith — Cesty, kterými jsem šel); dějepisec James Parton (životopis Voltairův); Samuel Porter Putnam (Čtyři sta let volné myšlenky, 1894); William S. Bell (The Hand-Book of Freethought — příručka Volné myšlenky); William Denton, dr. Felix Z. Oswald, J. D. Shaw, Thaddeus Burr Wakeman, Edwin C. Walker, Z. K. Washburn. Mezi ženami vynikají Susan Helen Wixonová, Helen Hamilton Gardenerová a paní M. A. Freemanová.

První časopis, věnovaný výhradně volné myšlence, byl ve Spojených Státech — a snad i na celém světě — Bostonský týdenník „Investigator" (badatel). Založil jej roku 1831. Abner Kneeland. Investigator hájil pravdu mužně, otevřeně i neohroženě, ale zakladatel listu neustálým pronásledováním se strany církve i státu byl záhy donucen listu se vzdáti. Vydavatelem stal se pak J. P. Mendum a redaktorem Horace Seaver (1810—1889) a po něm L. K. Washburn (rozený ve Warehamu, Mass., 1846), jeden z našich nejnadanějších spisovatelův. Finančně však list neprospíval (významný zjev) a před několika lety sloučen byl s mladším listem „Truth Seeker".

Týdenní list Truth Seeker (poutník za pravdou) vznikl z nutnosti. V letě roku 1873. D. M. Bennett v městečku Paris ve státu Illinoisu utkal se se dvěma duchovními v debatě o ceně modlitby. Debata vedena byla ve sloupcích místních časopisův, ale jeden z redaktorův uveřejňoval ve svém časopisu pouze články duchovních, nikoli však Bennettovy. Bennett se tudíž odhodlal založiti si svůj časopis, ve kterém by mohl svobodně projevovati své názory. Tak vznikl týdenník „Truth Seeker", jehož první číslo vyšlo dne 1. září r. 1873. ve dvanácti tisících výtiscích. V Paris, Ill., vyšla pouze čtyři čísla; od té doby Truth Seeker jest vydáván v New Yorku (62 Vesey street) a jest dnes největším orgánem volných myslitelů na světě. Od smrti Bennettovy roku 1882 jest vydavatelem i redaktorem Eugene Montague Macdonald (rozený r. 1855. v Chelsea ve státu Maine, původu škotského). Truth Seeker má veliký počet schopných spolupracovníků. K popularitě listu značně přispěl také kreslíř Watson Heston svými rázovitými kartony. Z těch připomínám „Papežův sen", kde celá řada mučenníků s Janem Husem v čele přichází v noci připomenout svatému otci hříchy papežství. Také českých věcí Truth Seeker si všímá. Tak na příklad mimo jiné uveřejnil z péra referentova dějiny české Stráže osvojených v Chicagu (1904) a překlady Čechovy satirické povídky „Zastavená povaha" a Macharovy básně „Konec Satana" (1901). Společnost, která vydává Truth Seeker, vydala již daleko nad tisíc knih, rozprav a brožur o Volné myšlence.

Mimo Truth Seeker vydávány byly v různých státech republiky četné menší listy věnované Volné myšlence, ale většinou finančně neprospívaly a po čase zašly. Z nynějších dobrou práci agitační koná malý a laciný list „People's Press". Německý Svaz svobodných obcí má svůj orgán „Der Freidenker".

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Konference důvěrníků Volné myšlenky v Praze dne 6. září roku 1908. Aby udržela v myslích občanstva vzpomínku na prvý světový sjezd Volné myšlenky v Praze a připravovala tak půdu druhému svému světovému sjezdu roku 1915, určila Volná myšlenka den 6. září tohoto roku ke své manifestaci. Ukončený klerikální sjezd byl důvodem, že na dopolední manifestační schůzi vedle obou pražských světových sjezdů Volné myšlenky bylo se zabýváno i sjezdem klerikálním, a byla dopolední manifestační schůze také odpovědí České sekce na tento klerikální sjezd. Odpoledne vyhraženo bylo konferenci důvěrníků, která potrvala od druhé do sedmé hodiny. Účastnilo se jí přes osmdesát osob ze všech krajů Čech a Moravy. Sekretář Volné myšlenky Dr. Th. Bartošek přednesl obšírný referát o činnosti a situaci Volné myšlenky v Čechách, uvedl, že Volná myšlenka, stavši se pražským sjezdem veřejným činitelem v Čechách, věnovala prvý rok po sjezdu především vybudování organisace. Pozoru hodný jest také differenciační proces, to jest ujasnění poměru Volné myšlenky k různým směrům jiným, k nekatolickým církvím, k politickým stranám, k socialismu, k různým kulturním hnutím jiným, k hnutí abstinentskému, pacifickému, esperantismu, k ženské otázce jakož i k starším směrům svobodomyslným, liberalismu, kasuistickému protiklerikalismu. Volná myšlenka stává se pomalu společnou manifestační i pracovní půdou pro akce protiklerikální, získává stále na významu v české veřejnosti, často při manifestacích za svobodu školy i jiné kulturní požadavky připadá řečníku Volné myšlenky hlavní referát. V positivní kulturní práci na prvém místě stojí propaganda tiskem, zejména započato s vydáváním „Havlíčka" proti „Sv. Vojtěchovi". Od publikací polemických přechází se na pole positivní, poučné, chystají se populární brožurky přírodovědecké, dějepisné a jiné. Vedle tisku působí se přednáškami, obrazy (výstavy Jossotova a Kupkova), snahou o zušlechtění lidových zábav. Důležitou jest obranná činnost Volné myšlenky, která ujímala se pronásledovaného učitelstva a úřednictva, svojí právní poradou přispěla v mnohých směrech k vytvoření nové úřední prakse. Pokud jde o úsilí laicisovat společnost, přibyla nová práce snahou o fakultativní spalování mrtvol a o vybudování a zkrášlení laických slavností. Světové styky české Volné myšlenky byly čilé, jsme v korespondenčních stycích netoliko s celou Evropou a oběma díly Ameriky, ale i s kraji ještě vzdálenějšími. Po zprávě pokladní, přednesené jménem dozorčí komise B. Novákem, přečten byl písemný referát amerického delegáta Volné myšlenky Karla Pelanta, který uveřejníme v příštím sešitě. Po té rozvinula se čilá debata, ve které účastníci projevili výboru různá přání a činili návrhy, ze kterých nejzávažnější jsou tyto: Konference vyslovila jednohlasně ústřednímu výboru české sekce důvěru a schválila stejně jednohlasně všechnu jeho dosavadní činnost; také zpráva pokladní a revisorů jednohlasně schválena. V dalším vyslovila se konference pro všeobecné přímé a tajné hlasovací právo do sněmu i obcí a vyslovila přání, aby všichni stoupenci o jeho dosažení všemi silami pracovali. Volná myšlenka společně s odbornými právníky pořídí přehled zastaralých a přežilých zákonných ustanovení a bude usilovati o jejich změnu. V místech, kde toho potřeba se ukáže, zakládány budou okrskové organisace. Volná myšlenka uspořádá systematická přednášková tournée od osady k osadě po českém i po moravském venkově, zejména v krajích klerikálních. Jest podniknouti systematickou akci proti denunciacím a věnovati jí číslo „Havlíčka". Ostatní usnesení byla rázu jednak místního jednak důvěrného.

Našim přátelům! Ve smyslu porad konference důvěrníků usnesl se ústřední výbor České sekce Volné Myšlenky na celé řadě důležitých akcí, jichž úspěšnost pro zdar naší věci je jistá. Ježto však akce ty vyžadují značných vydání, žádá ústřední výbor všechny přátele: 1. aby všichni ihned své příspěvky zapravili (pokud tak již neučinili), 2. aby pokud mohou dobrovolným darem k akcím těm přispěli a 3. aby při vhodné příležitosti snažili se uspořádati sbírku ve prospěch prací sekretariátu. — Příspěvky všechny budou ve „Volné Myšlence" kvitovány a jich účelné vydávání dozorčí komisí kontrolováno.

Ústřední výbor.

Cestovatel Vojtěch Frič, český delegát Volné myšlenky na světovém sjezdu jejím roku 1906 v Buenos Aires v Argentině v jižní Americe, navrátil se k delšímu pobytu do Čech a jest ochoten vykonati po českých městech přednáškové tournée, na kterém by vylíčil svoje cestovatelské zkušenosti z několikaletého svého pobytu mezi jihoamerickými Indiány. Cestovatel Vojtěch Frič účastnil se zejména také činnosti laických missií, to jest missií necírkevních, a také o této své činnosti může mnoho zajímavého pověděti. Přednášky jeho doprovázeny budou světelnými obrazy. Zajímati může též, že Vojtěch Frič cestuje v průvodu jihoamerického domorodce, s nímž také na své přednáškové tournée se hodlá vydati. Přednášky Fričovy po českém venkově konaly by se v měsíci listopadu a prosinci, a přihlásiti možno se o ně už nyní v sekretariatu Volné myšlenky. Těm, kdo se přihlásí, budou sděleny bližší podmínky.

Právní porady v záležitostech týkajících se propagandy Volné Myšlenky, bezkonfesijnosti a p., jakož i ve všech konfliktech s církevními orgány, udílí sekretariát Volné Myšlenky bezplatně. Žádá se však, aby každý, kdo právní poradu žádá, přiložil k žádosti své několik desetihaléřových známek na úhradu hotových výloh (tiskopisů, formulářů, dopisních papírů, obálek a p. a poštovného). V každém případě nutno nejméně 20 hal. přiložiti (na papír a poštovné). Sekretariat má měsíčně na poštovném a kancelářských potřebách (služné korespondenta nečítaje!) pro právní poradu **několik desetikorun schodku,** nutno tedy, aby nadále každý, kdo právní poradu zdarma od sekretariatu žádá, aspoň hotové výlohy s ní spojené v každém případě kryl.

Všem účastníkům konference důvěrníků, kteří spolupodepsali pozdrav dr. V. Šrobárovi, t. č. ve vězení v Szegedině, máme vysloviti jeho upřímný dík a srdečný pozdrav. Činíme tak tímto sdělením.

LITERATURA A UMĚNÍ

Dr. Edvard Beneš: **Le problème autrichien et la question tchèque.** (Rakouský problém a otázka česká.) Ke knihám Legerovým, Denisovým atd., které umožnily kulturnímu světu správnou informaci o vývoji a současné situaci našeho národa, cizině až do nedávna téměř úplně neznámého, připojuje Dr. Edvard Beneš knihu, psanou se stejnou láskou k věci české, se stejnou láskou k věci pokroku, jako byly psány její družky, ale psanou dle jiného plánu. Benešově knize nejde již o všechny složky našeho života; její zřetel soustředil se na složku jedinou: na politické zápasy nás Čechů s německým Rakouskem.

Pouze nás Čechů; věcí uherských autor úmyslně a z dobrých důvodů se ani nedotknul; rovněž tak zápasu mezi Poláky a Rusíny v Haliči; také

o záležitostech jihoslovanských se zmiňuje pouze mimochodem. A za to tím podrobněji a soustředěněji se věnuje svému předmětu: zápasům mezi dynastií Habsburgů a Němci s jedné strany a Čechy se strany druhé. Zápasy tyto považuje za jádro otázky české a za ústřední bod celého problému rakouského.

Jelikož Dr. Beneš považuje za hlavní příčinu dnešní rozháranosti a kulturní stagnace absolutistický a centralisační systém vídeňských vlád, začíná svou studii již rokem 1526, v němž položen první základ absolutismu a centralismu. V kapitolách dalších pak podává vznik a konečný vzhled budovy, jež na základě tom byla průběhem století vystavena: úplné vítězství absolutismu a centralismu po bitvě bělohorské (kap. II.); konec neodvislosti české a absolutistní centralism za Marie Terezie a Josefa II. (k. III.): Rakousko a Čechy za revoluce roku 1848, kdy probuzený národ začal svůj boj za autonomii Čech, za federalisaci Rakouska a za konstituci (k. IV.), konstituční boje let 1861 až 67 (k. V.); kompromis rakousko-uherský a konstituce z roku 1867 (k. VI.), Zápasy národnostní od roku 1867 a snahy o změnu ústavy.

V závěrečné části své knihy pojednává autor o rozřešení rakouského a českého problému. Rozřešení toto se blíží; prvním krokem k němu bylo zavedení všeobecného rovného práva hlasovacího do říšské rady; ve skutečnosti právo to ovšem rovným není, ale přece jest mezníkem nové éry. Jarní volby roku 1907 zlomily politickou moc šlechty (ovšem ne moc hospodářskou a byrokratickou), přivedly k moci a vlivu strany demokratické (v Čechách polovice obyvatelstva se vyslovila pro sociální demokracii). Přirozeným důsledkem změn těchto bude zánik neblahých bojů národnostních; boje tyto nezaniknou ovšem ani dnes, ani zítra, snad nikdy nezaniknou úplně, ale přestanou hráti hlavní roli a absorbovati všechen veřejný život v Rakousku. A tak bude Rakousko vždy rychleji kráčeti na dráze, na kterou se dalo zavedením všeobecného rovného práva: na dráze k úplné demokratisaci. A pochod tento se urychlí, až k rovnému právu volebnímu přistoupí nutný jeho doplněk: revise staré centralistní ústavy ve smyslu federace zemí.

Tedy k demokratisaci a decentralisaci směřuje vývoj Čech a Rakouska.

Přejeme si z celého srdce, aby naděje, jež Dr. Beneš vyslovuje ve své dobré a záslužné knize, se nám hodně brzy a hodně úplně splnily.

Fr. Maštera.

Emile Boutroux: **Science et Religion dans la philosophie contemporaine.** (Věda a náboženství ve filosofii přítomnosti.) Kritika výsledků, k nimž došli hlavní představitelé filosofie přítomnosti, řešíce starý problém o poměru vědy a náboženství. Boutrouxovým východiskem jest přesvědčení, že modernímu člověku dávno již nedostačí dřívější pohodlné rozřešení: náboženství a věda že jsou odděleny od sebe neprostupnou přehradou a že spory mezi nimi jsou zbytečným nedorozuměním. Myslící lidé století devatenáctého nemohli zavírati oči před faktem, že ona „pevná přehrada" neexistuje, a že věda i náboženství rozšiřuje, a vždy vlastně rozšiřovaly, své hranice a svou kompetenci do říše a kompetence, jež by jim vlastně měly býti lhostejnými a nedotknutelnými: náboženství pociťovalo vždy silnější zálusk i na svět viditelný a věda starala se stále pečlivěji o svět také nadzemský. Tento stále prudší spor snažili se tedy myslící lidé stol. XIX. nějak zažehnati. B. je rozděluje ve dvě skupiny, z nichž první představuje směr zvaný naturalistní (celkem asi toho smyslu, že právoplatnějším uznána věda, v níž náboženství zmizelo více méně úplně) a druhá směr spiritualistický (zase naopak: náboženství je prvnějším, důležitějším a úctyhodnějším, než věda; nyní bylo zase na vědě, aby zmizela více méně úplně). A tak do skupiny první vřazen: positivism Augusta Comtea s náboženstvím Humanity; evolucionism Herberta Spencera s theorií Nepoznatelného; monism Haecklův, vedoucí k náboženství vědy; psychologism a sociologism, kteří činí z náboženských projevů přirozené projevy činnosti psychické nebo sociální. Do skupiny druhé byl dán: radikální dualism Ritschův, jenž rozlišoval mezi Vírou a věrami (žákem jeho jest franc. Sabatier, jenž také činil rozdíl mezi Vírou, jež jediná jest podstatná, absolutní a jednotlivými věrami, jež jsou nedokonalým a míjivým ztělesněním); učení o hranicích vědy (zde nutno se zastaviti; tato kapitola je jednou z nejzajímavějších z celé knihy). Ti, kdož obhajují náboženství, založené na hranicích vědy, říkají: Věda sama uznává, že jsou hranice, jež omezují i její rozsah i její hloubku: že nemůže dojíti ani k prvním počátkům, ani k posledním účelům; že jí nejde o podstatu věcí, nýbrž jen o jevy; obhájci tito mnoho mluví o pověstném: Ignorabimus, a „bankrotu vědy". B. jim praví: Ovšem, že učenec nepodává již absolutních výsledků, o nichž se přesvědčiti nemáme prostředků; on prohlašuje sám, že veškerá věda je relativní. Ale slovům těmto musíme rozuměti. Nepraví se jimi, že za říší vědy jest jiná ještě říše, říše absolutna, v nichž bylo by dovoleno jiným disciplinám libovolně si počínati; naopak, věda přímo zakazuje lidské mysli, aby hledala dobrodružství v jakékoliv říši, jež vědě by nebyla přístupna. Neboť je-li něco nepoznatelno vědě, značí to, že tím více jest to nepoznatelno kterékoliv disciplině jiné. Řekne-li věda své v í m, značí to: pokud lidská mysl může věděti, řekne-li své n e v í m, značí to: nikdo nemůže to věděti; filosofii činu, jež uvádí na společný princip i vědu i náboženství; a konečně učení o náboženské zkušenosti, jak ho podává William James.

Nuže, všechny tyto pokusy smířiti vědu a víru, setkaly se dle B. s nezdarem; příčinu nezdaru tohoto podává B., rozumím-li mu dobře, takto: Všichni oni filosofové chtěli uvádět ony dva prvky, náboženství a vědu, na prvek jediný; to jest nesprávné, poněvadž oba prvky ty jsou v podstatě od sebe úplně různy a oba mají svůj stejně dobrý důvod bytí v lidské přirozenosti; teprve oba dohromady činí celého člověka; jejich spojením stává se lidský život širokým, bohatým, hlubokým, svobodným a krásným. Proti názoru takovému museli bychom se co nejrozhodněji vysloviti, kdyby B-ovo náboženství bylo církevním, dogmatickým. Ale toho je B. dalek; vždyť náboženství jest mu jen „vírou v povinnost, hledáním všeobecného dobra a lásky" — a přímo říká, že náboženství musí se osvoboditi ze jha všeliké neměnitelné a němé litery, i každé autority, jež není čistě morální a duševní. I my víme, že samotná věda by nepostačila člověku, že musí býti doplňována ideály, prýštícími též z jiných zdrojů lidského života a nemusíme za určitých okolností namítati ničeho proti tomu, chce-li kdo nazývati ideály ty „náboženskými".

A na konec nejzajímavější a nejoriginálnější rys naší knihy: Ač B. pojímá náboženství s takovou liberální šířkou, přec uznává, že tím spor mezi vědou a náboženstvím zažehnán není; lidská přirozenost jest taková, že smír ten bude vždy ideálem nedosažitelným; sporem těchto dvou různých principů, že život a činnost lidská se prohlubuje a zušlechťuje, ale jen tehdy, „si la raison prévant", t. j. je-li náš světový názor vědeckým. S čímž možno dobře souhlasiti.

Fr. Maštera.

Renny de Gourmont: **Fysika lásky.** Essay o pudu pohlavním. Přeložil Kamil Fiala. Vyšlo jako XX. a XXI. svazek „Knih dobrých autorů". Cena 3 K.

Některým duším bude asi nesympatickým onen pocit, kterému se říká vystřízlivění. Těmto radím, aby „Fysiku lásky“ nečetli! Jest psána pro silné duše neuzavřených obzorů, ochotné oprav třeba i základních pojmů. Mnoho krásného, uměním vypěstovaného pošlapala tato kniha bezohledně. Má omluvu: zdůvodnění vědou. Tyto zdrcující (pro laika) pravdy by byly přijímány nyní, kdyby neměly vše podepřeno vědou, asi tak jako za vlády kněží všecky nové poznatky. Kdyby se theorií v této knize obsažených zmocnila veřejnost a uvažovala o nich, znamenalo by to revoluci.

Láska! Co si kdo o tom myslí? Projev jedině lidský, lidstvu privilegovaný pocit. Celý lidský život je bojem o lásku a s láskou. A totéž cítí celý vesmír, hmyz, prvoci, všecky třídy. Taktéž jako člověk páří se většina ssavců a někteří hmyzové a stejně jako člověk koná tímto aktem jen splnění svého určení: udržení druhu, života, koná je i včela, červ, bourec, slepice atd.

Lidstvo si pouze lásku vyšperkovalo. Zmíchalo pojmy, dalo nesprávné výklady. Ostatní tvorové, více a výslovně pudoví, jdou bez oklik. Jepice se narodí večer, vykoná lásku a před svítáním umírá. Vše prostě, bez grimass. Člověk, který učinil pokus rozrůzniti pojmy: pud inteligence, jest méně přímý. Toť vše. „Pohlavní život člověka měl by býti umístěn v celistvém rozvrhu všeobecné pohlavnosti.“

„Člověk není na vrcholku přírody, jest v přírodě jednou z jednotek života a nic více.“

To jest polemikou nejen s náboženským světovým názorem, ale také i s moderními názory. Jenže Gourmont nahromadil ve své knize (která má býti pouze essayí) zdrcující masu důkazů přímo hmatatelných.

Vzpomínáte na snahy učiniti z lásky něco čistého, ale „láska jest hluboce zvířecí, toť její krása“.

Stejně řádka za řádkou boří nějaký předsudek. Ku př. jsme přesvědčeni o převaze samčího pohlaví, a zatím v přírodě převládá feminismus. Vzpomínáte Ropse! Samičí stav byl také stavem prvotním. Také hry lásky (předehru) neprovádí vždy sameček (jako u lidského páru), ale velmi často samička. Nebo: člověk pokládán je za tvora monogamního, ale jest zatím výslovně polygamní, nápodobuje tak skoro celou přírodu.

Jediná převaha člověka jest jeho vyvinuté nervstvo. Ne tedy životní uzpůsobení, stavba těla (člověk jest stvořen k obrazu božímu!), ale jeho práce mozková.

Autor končí: „Kdyby se měl člověk zříci vlády, jest živočišnost dosti bohatá, aby mu přivodila dědice . . . Kdož ví, jestli naši potomci se někdy neoctnou tváří v tvář se sokem silným veškerou svou mladostí? Tvoření nezahálelo od té doby, co člověk vzešel.“ Tedy autor dochází k témuž závěru, který Rosnymu inspiroval jeho Xipehuzi.

Kniha psaná skvělým stylem, svou silou vědeckých důkazů působí velmi silně. Bohužel materiál jest tak obrovský, že nelze se šířeji, chceme-li se vyhnouti neúčelnosti, o ní rozepsati.

Dodávám pouze, že člověk, který chce něco věděti o přírodě nejen po stránce pohlavní, najde v ní neocenitelný materiál. *E. Cí.*

Quido Maria Vyskočil: **Zvonice.** Novella. Šnajdrova knihovna lidové výchovy, svazek I. Nákladem J. Šnajdra v Kladně. Illustroval A. Kašpar. Cena 1 K.

Vyskočilova kniha působí dojmem seriosního pokusu, a pak její myšlenková oblasť je toho druhu, že nutká referenta, aby se jí šíře obíral.

Quido Maria Vyskočil nevystupuje s ničím jiným, než apoštolováním nového náboženství, vystupuje s novým a rozšířeným pojímáním nauky Kristovy, respektive snaží se očistiti nauku Ježíšovu od pozměňujících vrstev, které čas a reformátorské ruce na ní učinily. Již to, tento neobvyklý výběr látky (ovšem v české literatuře), jest nové a zároveň sympatické. Vyskočil zaujímá touto knihou zvláštní posici v dnešní literatuře: Nepatří ani k moderně ani ne zcela ke starým, ač k těmto některými formálními podrobnostmi a smísením realistického živlu se přichyluje. Jest prozatím na zlaté střední cestě, jest individualitou, kterou nutno respektovati, ač odmyslíme-li si dětinské jeho divadelní pokusy à la „Jenda“.

Prozatím jeho literatura jest ideová, vůbec Vyskočil na vzdor několika chybám „Zvonice“ je člověkem vážným a umění mu neznamená zahrávání si, ale snažení.

Hrdina jeho knihy, která činí leckde (a již titulem to dokazuje) dojem knihy symbolické, Oldřich Janoš, jest věren tradici svého rodu a je klášterním zvoníkem. Klášter jeho, Panny Marie Sedmihvězdné, oplývá bohatými příjmy; jeť místem poutnickým. Janoš je člověk nikterak všední, citově (jedině) založený, nábožensky zatížený. Všechny jeho touhy tíhnou k náboženství, toto jest mu potřebí k životu. Jest fanatikem náboženství, takovým fanatikem, že neváhá ztroskotati svou šťastnou existenci, jen aby svému náboženství posloužil. Pronikl brzy až k podstatě katolicismu a již v mládí pocítil vůči němu prudký odpor, který se stupňoval pod dojmem fanatických kázání pátera Joachyma. Tento kázal ne snad náboženství spasení, míru; hlásal vládu tvrdého, trestajícího boha, který nezná slitování. Na to bouřlivě reagovala slovansky měkká Janošova duše a poznávala stále jasněji, že cesty katolicismu se s jejími cestami nikdy nesetkají. Tíhnul k náboženství lásky, k náboženství přírodnímu, nebo — jak sám autor praví — Janoš chtěl „rozjasniti svoje srdce poznáním věčného zákona dobra, krásy, lásky a shovívavého odpuštění — — Bylo nepochybno, že právě v tomto duchovním prolnutí vesmíru neroztříděného, nezvrstveného, neovládajícího a neovládaného skryta jest jediná možná cesta k spasení duše, zneklidněného příboji života příliš ztroskotaného nepřátelstvím a nenávistí. A dostoupiti až na dno těchto tajemství bratrského i sesterského proniku, státi se třeba bezvýznamnou, ale přece určitou souzvučnou částí této veliké harmonie, jemným, něžně se chvějícím tónem: to znamenalo býti spasen.“

Rozpor mezi dvěmi tak různými ideami stále vzrůstal, a Janoš zatvrzoval se stále víc a více ke svým zvonům, které připomínaly svým kovovým, daleko slyšeným hlasem lidem jejich věčnou závislost na zlém bohu. Ale Janoš nebyl energickým člověkem. Autor ho správně a důsledně vykreslil jako člověka veskrze ovládaného citem, bez té nejmenší dávky násilnictví, a pro tuto neenergii byl Janošův život pln rozporů. Nikde nevykonal ničeho proti zlému náboženství, pouze filosofoval, až přece jednou: a nyní následuje velké symbolické rozpietí a zároveň rozuzlení. Prostopášného mnicha Joachyma, představitele římsko-katolického režimu, na stupních oltáře zabije a potom strhne veliký marianský zvon, aby nikdy již nemohl připomínati lidu onoho tvrdého Jehovu. Padající trámy ho strhnou také do propasti, a tak je sám prvním mučedníkem nového náboženství.

Autor reagoval ve své knize na všecky nehumanní články katolické nauky. Protestuje proti učení, aby strach před věčným trestem měl snad býti smyslem pozemského života. Nechce, aby představa o bohu byla spojena s představou strašlivého soudce, nebo vášnivého „inkvisičního vladaře“. Proti všemu tomu staví Vyskočil své theorie o harmonii mravních hodnot v člověku a souzvučení člověka s přírodou. Konečně jemu jest příroda jedinou radostnou symfonií dobra, jest půdou připravenou a schopnou vydati semeno dobré a ušlech-

tilé. Zvláště autor horlí na nehodné sluhy na vinici Páně, kteří se snaží stále zhoršovati své náboženství a udělati z něho již pouhou snůšku modlitebních a bohoslužebních posuňků, zanechávající v srdcích „věřících" místa pro faleš a sesurovění. Autor praví těmto: „Není třeba hledati boha na zlatých oltářích, neboť v člověku samém žije bůh."

Konec knihy vyzní v apotheosu nového náboženství svobodného člověčenství, a puklý zvon jest „legendou prokletý zvon prvního jeho předka Adama, který již tenkráte počal dílo, jež on dnes dokonával" — — —

Přestaneme na pouhém vylíčení ideové stavby této nové knihy, ponechávajíce své zásadní námitky stranou. Řídíme se pravidlem vykládati autorovy myšlenky a potlačiti extremy své individuality, nejsoucí ve shodě se seriosním posláním referenta. Umělecký referát nemůže býti kolbištěm, na kterém kritik postaví proti umělci svůj zvláštní názor. On pouze na základě daných hodnot pronáší své mínění a pochyby ve stavbě, odchylení se od jednotného rázu vytýká. Postrádáme tedy pouze ve Vyskočilově pokuse o podepření života (a tím má býti náboženství přece!) živel vědecký. Rozum není brán nikdy na potaz, a citová stránka vždycky vítězí. Ale takové náboženství nemůže býti oporou lidem nesentimentálním, kteří docházejí třeba ke zcela opačným názorům, než autor. Tak Vyskočilovi vše mluví pro všeobecnou lásku ve vesmíru. Ale naopak víme ze skutečnosti a z nevyvrácených poznatků vědy, že život je stálý boj. Namítne se, že náboženství jest právě proto, aby tento boj zmírnilo. — Ale síla přírodních zákonů se nezastaví přece před krásnými větami „Zvonice" a tak budeme hrát „Zvonici" jako zajímavou literaturu.

Stavba „Zvonice" má jisté chyby nádechu osudného. Tak zeje v knize veliký rozpor mezi ideou a dějovým tokem. Má-li kniha působiti dojmem organického celku a tím se státi působivou, musí být obé uvedeno v soulad. To se nestalo, a kniha se těžko čte. Věc jest tím horší, že se tak stalo v „Knihovně lidové výchovy". Dále vadí veliká sentimentálnost stylu a některé stylové nechutnosti, jako „dokud modravé hory nezahalily se zvolna v růžové, zlatem protkávané kimono (!) hebkého, jarního podvečera . . ." Sloh sám svědčí o značném, ač ne zcela intensivním vlivu moderní literatury na autora. Na jeho vrub ovšem nespadá zmíněná sentimentálnost. Ač osoby jsou kresleny správně, přec občas Vyskočil zakobrtne a napíše nehoráznost. Tak líčí fanatického P. Joachyma, jak chrlí s kazatelny svá prokletí, celý zbrunátní, žíly mu na čele nabíhají. O několik řádek níže píše ale o „bledém klidu", s kterým sype kněz krupobití výhrůžek.

Přes tyto výtky jsme rádi, že „Zvonice" byla napsána. *Emil Czerski.*

Karel Havlíček Borovský: **Belletrie.** Knihovna českých klassiků belletristů. III. V úpravě F. V. Krejčího, s portrétem od F. Herverta. Nákladem B. Kočího. Cena K 1·20.*)

Dík snaze tolika (!) nakladatelů, vydati sebrané spisy našich buditelův a velikánů literárních, můžeme se také těšiti z četby autora tak význačného a tak českého, jako je Karel Havlíček Borovský. Nejen že se ve svazku Kočího podává celá životní žeň Havlíčka belletristy, ale také ku knize je připojena pěkná předmluva F. V. Krejčího s dodatkem „Havlíčkovo mládí" Václava Zeleného. Pak můžeme tuto knihu doporučiti nejen pro její úplný materiál, ale i pro snahu pořadatele přiblížiti čtenáři co nejvíce osobnost Havlíčkovu. Tak leckterá báseň by vás zarazila nebýti vysvětlivky Zeleného a odnesli byste si snad nemilý pocit, zůstavený ostrými slovy Havlíčkovými z „Obrazů z Rus" o Polácích; ale i tam Zelený vysvětluje.

Havlíček by si nemohl stěžovati do neporozumění. Existuje o něm celá literatura, a vyrostl během doby celý jeho velký kult. A tak nezbývá referentovi, než opakovati několik poznatků o něm.

Havlíček celou svou osobností je dravý a robustní realista. Toť jeho jediné kritické měřítko, základní ton jeho literární stupnice hodnot, což zvláště v jeho literárních posudcích se zračí. Tím byl inspirován, když psal své „Obrazy z Rus", a potřeba propagovati realismus ho hnala k satyře. Jí chtěl vraceti lidem zdravé nazírání. A v satyře dospěl až k mistrovství. „Křest svatého Vladimíra", „Tyrolské elegie", jeho epigramy a „Král Lávra" svědčí o tom, kam až vyhnal tuto svou schopnost, jak velice dravým ho učinily sborcené stavby jeho ideálů. Byl veden zdravým instinktem. Posměšek je zvláště u lidových mass nejlepší zbraní, nejsnáze vítězícím prostředkem. Jeho životní nazírání bylo ovšem — jak je všeobecně známo — přísně demokratické, pokrokové, o čemž svědčí celá jeho tvorba. Vůbec Havlíček byl duchem v předu všeho kráčejícím. Ač tolik své Rusko miloval, přec mu ničeho neprominul. Ač byl vychován knězem nad jiné mu milým, přec dovedl se sebe svrhnouti učení, které mu bylo jím vštípeno, a krátká doba jednoho roku mu stačila, aby napsal na jednu stranu papíru báseň náboženskou a na stranu druhou své pověstné verše:

„Bratře Čechu, shoď černou hazuku!

— — — — — — — — — — — — — — —

Bratře Čechu, podupej komžičku!"

Nám se bude ovšem zdáti jeho nenávist ke všemu německému přehnanou, ale když si přimyslíme dobu, tu mnohé omluvíme.

Knížka je neobyčejně laciná a pietně vypravená. *E. Ci.*

PŘEHLED

OD REDAKCE.

Článek o knížeti Václavu, který od známého českého publicisty v sešitě tomto přinášíme, ukazuje tohoto českého panovníka ve světle o hodně jiném, nežli v jakém bylo naň dosud v tisku nekatolickém nazíráno. Historické osobnosti nutno vždy posuzovati s hlediska jich doby. Při takovém nazírání na minulost obdržíme teprve správné měřítko kulturní výše hrdin té které doby. Katolický kacíř Hus se svými názory, středověku odpovídajícími, posuzován kulturním měřítkem století dvacátého, byl by pro nás nemožným; jakmile se však vmyslíme v dobu, ve které žil a vymezíme si poměr jeho k tehdejšímu myšlenkovému prostředí a srovnáme jej s poměrem naším k době současné, vidíme, že stojíme s ním v jedné řadě v kulturních dějinách lidstva. Podobně je i s Komenským se zřetelem k názorům století sedmáctého, Ježíšem s hlediska století prvého atd. a ovšem též knížetem Václavem pod zorným úhlem století desátého.

Slovenský pracovník dr. Vavro Šrobár, lékař v Ružomberku, poslal nám z vězení v Szegedíně, kde si odbývá svoji vládní „odměnu" za probouzení Slováků, srdečné poděkování za pozdrav, který mu poslali účastníci konference důvěrníků Volné Myšlenky. Současně sděluje nám, že nás v listopadu (den udán) navštíví osobně v redakci v Praze. Píše: „Už jsem neviděl Prahy přes 10 let i těším se na ni." Také my těšíme se na milého

*) Podotýkáme, že referujeme o knize, která nám nebyla k úsudku zaslána. Pro nás ovšem toto nemohlo rozhodovati, jako i v případech jiných, ale přece by nám větší taktnost se strany pánů nekladatelů byla milejší.

hosta našeho a přičiníme se, abychom mu pobyt jeho v Praze učiniti co nejpříjemnější!

KULTURNÍ BOJ.

Likvidace kongregací ve Francii. Členům franc. parlamentu rozděluje se první zpráva senátora Regismanseta o likvidacích, ukončených před r. 1907. Každý spravedlivý čtenář z ní pozná, jak utrhačnými byly pomluvy klerikálů, kteří prohlašovali likvidaci za nejstrašnější taškářství století: republikáni prý ukradli kongregacím a mezi sebou protaškařili celou milliardu. Nyní se začíná objevovati, kdo taškařil. Jest pravda, že anketa z r. 1900 odhadla všechny nemovitosti kongregací okrouhlou celkovou sumou jedné milliardy. Aby však majetek tento mohl býti realisován, bylo třeba z něho vyloučiti všechny majetky, kterých kongregace byly pánem pouze titulárním, a které při likvidaci byly požadovány od osob třetích nazpět; cena jejich obnáší (do 1. ledna 1907) již 2 milliony! Na př.: „Obětiny sv. Hilariona Poitierského" tvoří v anketě z r. 1900 obnos 276.000; při likvidaci se objevilo, že jsou majetkem „cizím", musely býti vráceny, a tak stát místo 276.000 fr. aktiv má z nich 1966 fr. dluhů. Příkladů takových jest mnoho. Ale to není ještě vše, v oné pověstné milliardě byly obsaženy všechny kongregace bez výjimky: vyučovací, nemocniční a smíšené. Kongregace nemocniční nebyly však zrušeny. Kongregace smíšené mohly pak dle zákonů z roku 1901 a 1904 zrušiti rozsudky likvidační. A tak 46 kongregací zmenšilo již před r. 1907 sumu, na kterou anketa ona počítala, o dalších 48 millionů. Celkem úřední zpráva oznamuje, že ze 115 kongregací, jichž likvidace byla skončena před r. 1907, a jichž nemovitosti představovaly úhrnný obnos 58 millionů, pouze 47 likvidací dalo výsledek aktivní, a že toto aktivum, jež dle odhadu z r. 1900 mělo obnášeti 8 millionů, nyní ve skutečnosti obnáší jen něco přes 3 milliony! A tyto 3 milliony jsou jen hrubým aktivem, výlohy likvidační nutno od nich ještě odpočítati! Mimo to cena nemovitostí byla velmi znehodnocena nejen dlouhým trváním likvidace, ale i mnohonásobnými manevry klerikálů, kteří hrozili exkomunikacemi a výhrůžkami těm, kteří nemovitosti kongregací chtěli koupiti. Otázka, která nejvíce rozrušila veřejnost, byla otázka honorářů likvidatorů. Bylo by skutečně dobře, kdyby byl dán pro likvidaci kongregací výjimečný zákon, jenž by postup urychlil a náklady zmenšil. Ale přece to zůstává pravdou, že nejvíce výloh způsobily nesčetné soudní processy, způsobené úmyslně klerikály. — První zprávy o likvidaci dokazují, že strana republikánská světla veřejnosti nemá se co báti a že klidně může očekávati další úřední zprávy, kterými pomluvy budou jistě vyvráceny nadobro. *F. M.*

Rozluka ve Švýcarsku. Zásada rozluky státu a církve, kterou zpátečníci tak zuřivě ve Francii potírali, získává stále více půdy i v cizině. V Kantonu Baleském, ve Švýcarsku, žijí církve až dosud pod dvojí, zcela různou správou: jedny — a mezi nimi i církev katolická, které se při tom nevede špatně — jsou podniky zcela soukromnými; druhé, totiž církev reformovaná a starokatolická, jsou „církvemi národními" a doznávají od státu podpory a dozoru. Dle pozoruhodné zprávy státního rady Burckhardta stala se situace pro obě privilegované církve neudržitelnou a rozluka stává se nezbytnou; jelikož však církve nejsou zvyklé, aby se samy spravovaly, a aby mohly prospívati, jsouce odkázány jen na vlastní své síly, bude rozluka pouze částečnou. Zpravodaj státní rady navrhuje tedy, aby vláda platila kněze, kteří jsou nyní činnými, ještě tak dlouho, až skončí období, pro něž byli najmuti; navrhuje též, aby obě národní církve byly proměněny v „ústavy veřejné" a aby jim bylo dovoleno, se schválením státní rady, ukládati svým členům daně. Chrámy a škola, jichž užívá církev reformovaná, budou jí ponechány bezplatně; starokatolíci obdrží kostel a faru a 150.000 franků. Církev katolická dostane rovněž 150.000 fr. a obec israelská 15.000 fr. Ale za to všechny výlohy, které církve státu působily, budou zastaveny, kromě dvou: pro almužníky v nemocnicích, vězeních atd. a pak pro fakultu theologickou. Tato druhá výjimka je skutečně podivná. Zpravodaj ji ospravedlňuje důvody neméně podivnými: nesmí prý býti dovoleno, aby kněží byli vytvořováni v ústranní, jakým by byla škola, řízená autoritami církevními; jest prý třeba, aby byli vychováváni na plném světle státní university. Úsudky takové dokazují, jak státní rada baleská má ještě daleko k duchu skutečně laickému; neboť omezenost ducha kněžského není způsobována jen prostředím, v němž kněz jest vychováván, nýbrž hlavně nesprávným myšlením, jež jest neodlučno od každé víry náboženské. *F. M.*

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

V čem spočívá význam přívlastku „volná" ve hnutí Volné Myšlenky pěkně vyjádřil prof. dr. Fr. Krejčí ve své řeči na loňském kongrese Volné Myšlenky v Praze pravil: Každá myšlenka, každá idea má svou motorickou (hnací) sílu, kterou tíhne ku svému uskutečnění. Myšlenka nerodí se z čista jasna; myšlenka jest exponentem (výslednicí) působících sil, které řídí vývoj jedince a člověčenstva, je uvědoměným článkem v řetěze příčin a následků v dění světovém. Myšlenka pudí, táhne, žene k činům; proto chce být volná. Její síla roste násobením t. j. tím, jak mnoho hlav okupuje (proniknе): neboť shrnuje volní, činorodou energii (sílu) jednotlivců v jeden mohutný proud, jejž obrací směrem ke svému uskutečnění. Hlásati ideu, šířiti ideu znamená množit její motorickou sílu; nepoporozumění, nepochopení, neuvědomění si znamená ochromení myšlenky, po případě její smrt. V tom je celý program sdružení Volné Myšlenky; v tom je vysvětlení epitheta (přívlastku) volná.

Česká Volná Myšlenka v Americe. Styky naše se svobodomyslnými krajany v Americe přispěly značně k oživení činnosti Volné Myšlenky za oceánem. Skoro ve všech čelných střediscích českoamerického života založena jsou už místní sdružení Svazu svobodomyslných, ústřední organisace českoamerických volných myslitelův. Poslední dobou sděluje se ustavení sdružení takového také v Cedar Rapids. Rovněž v Omaze bylo dne 29. června při příležitosti návštěvy Karla Pelanta místní sdružení založeno. Také v Oklahomě jest už místní sdružení. Sdružení clevelandské čítá dnes už přes pět set členův a jest po Chicagu nejsilnějším v Americe. Stejně jako u nás, i volní myslitelé američtí význačnou část své činnosti věnují škole. Není sice v Americe třeba domáhati se teprve volné školy, za to však jest nezbytno tamní české národní školství řádně zorganisovat a postaviti na moderní pedagogický základ. Také v tomto směru jest živý styk se starou vlastí užitečný. Vynikající čeští paedagogové ujali se už příslušných prací a a čilé spojení českých volných myslitelů obou dílů světa jest zárukou, že se pracovati nepřestane, až cíle bude dosaženo. Místní sdružení v Chicagu chystá pro zimní období pravidelné nedělní dopolední schůze, na nichž přednášeno bude o různých poučných a zajímavých thematech. Zastoupena bude zejména zdravověda, technika, přírodověda, historie a p. Vedle českých referentů budou mluviti také řečníci angličtí. Výkonný výbor Svazu svobodomyslných snaží se úsilovně rozšířiti tuto přednáškovou činnost na všecka větší sdružení ve Spojených státech. Zajímavou jest ještě zpráva, že dne 30. června tohoto roku založeno bylo v Chicagu

sdružení českých pokrokových Židů pod jménem „Spinoza“, které přistoupilo jako zvláštní sdružení k Svazu svobodomyslných.

Sedmý kongres národní „Laické mládeže“ konal se koncem srpna v Béziersu. Sdružení „Laické mládeže“ bylo založeno před sedmi lety pod dojmem afféry Dreyfusovy; účelem jeho bylo a jest, spojiti v jeden spolek demokratickou a republikánskou mládež Francie, „která by byla živým zdrojem naší demokracie a předvojem armády republikánské.“ Myšlenka ta se podařila. Sdružení čítá nyní přes 200 sekcí. Na letošním kongresu projednávaly se tři věci: 1. obrana proti katolickým spolkům otců rodin, kterými jest ohrožena laická škola, 2. kooperace rolníků, 3. reforma volební, kterou by byla lépe než dosud uplatněna suverenita lidu. *F. M.*

Volná Myšlenka ve Francii. Maurice Barthélémy podává v bruselské „La Pensée“ přehled o hnutí V. M. ve Francii. — Před francouzskou revolucí bylo ve Francii 188 kněžských seminářů, 820 klášterů s 31.000 mnichů, 255 klášterů s 28.000 jeptišek, 160 kardinálů a biskupů, 60.000 farářů, 2800 prelátů a 3000 ostatních kněží, dohromady tedy 125.000 příživníků, kteří vládli 10 miliardami, třetinou celého národního jmění. Nyní má Francie 63.000 kostelů, 40.000 kněží, 19 arcibiskupů, 67 biskupů, 700 protest. pastorů a 57 židovských rabbinů. Z 39 milionů obyvatel jest asi 5 milionů bojovných, přísných katolíků, 655.000 protestantů a 77.000 židů. Poměr sil světla a tmy jest: proti 4,748.000 republikánských volných myslitelů stojí 3,864.000 klerikálních zpátečníků. Světské školy měly r. 1902 žáků 4,500.000, kongregalistické 2,000.000 žáků. Zednářské velké lóže „Le grand Orient“ má 326 loží s 28.000 zednářů, „Škotský ritus“ má 70 loží a 5500 filiálek. L' Association Nationale des Libre-Penseurs (Národní sdružení volných myslitelů), založeno 1902, má 250 spolků a 5000 členů. La Fédération Nationale de la Libre Pensée (Národní Sdružení Volné Myšlenky), založeno roku 1906, složeno jest z 50 spolků a má 14.000 členů. L' Association anticléricale (protiklerikální sdružení) má 800 skupin. Celkem tedy přes 50.000 členů bojovných sdružení volných myslitelů. — Pohřbů odbude se v Paříži ročně 40.000 církevních a 13.000 světských. Francouzští Volní Myslitelé dosáhli dosud: všeobecné volební právo, svobodu tisku a slova, odluku církve a státu, civilní sňatek, rozvod, odstranění vyslanectva ve Vatikáně, sesvětštění soudu, pohřeb ohněm a jiné. *F. M.*

Několik slov k našemu boji. Nemine dne, aby klerikální tisk se nedotknul nějak svobodného zednářství. Po vzoru římských papežů, kteří již více než desetkrát vyfoukli na zednáře kalafunové blesky svých klateb, kde jaký „křesťanský“ redaktor, kazatel a svíčková bába potírají zednářství na základě „historických fakt“. Vědeckými pomůckami této církevnické historie jsou pomluvy a lži (na př. probodávání podobizen, Taxilovy nesmysly), falešné prameny (Znamje, Novoje Vremja atd.), denunciace (na př. „Čech“ z 12. května 1907) atd. Neměli bychom se vůbec snižovati ke zmínkám o takovýchto politováníhodných poblouzeních lidí nemožného světového názoru.

Leč jednoho jest zapotřebí. Poučiti naše krajany o společnosti, jež tak významně spolupracovala na základech osvícenství 18. století a tím i na kultuře dneška. Širšího správného poučení o svobodném zednářství u nás jest jistě potřebí, poněvadž „fraimauři“ vlivem ode dávného štvaní katolického kleru (hlavně jesuitů) tiskem a kazatelnou jsou pro lid i pro mnohého intelligenta při nejmenším strýčky samého Lucifera. Ano, pokud se týče toho Lucifera kterého kněží tolik vnucují zednářským lóžím, musí zednáři pánům páterům připomenouti, že tento zloduch a protibůh (dle pojetí zvrhlých náboženských systémů) vskutku počíná utvrzovati svoje panství na naší planetě jsa tím, čím jeho jméno ho býti praví, totiž Nositelem Světla — Osvětou. Pánové, nemalujte čerta na zeď! Již vám sedí v týle a krompáčem ho nezaženete. Jest však dobré, způsobiti odpůrcům občas malé potěšení. Myslím, že následující řádky jsou způsobily, aby „Čech“ vychrlil celý svůj arsenál protizednářských nadávek, jež přece jsou jeho potěšením. Nuže.

Nejlepší zednářský spisovatel J. M. Ragon praví že svobodné zednářství jest „zřejmým obnovením tajné filosofie starých mysterií“ (viz Orthodoxie maçonique, Paris 1853) a v pravdě, „novověká mysteria“ (hlavně zednářství) jsou vývojovým výsledkem pohanské filosofie, v nejlepším a nejpodstatnějším slova toho smyslu, neboť tyto zásady, jež jsou dnes tolik v přítomných církvích zkarrikovány, zednářstvo zachovává a provádí. Byli-li mystové a epoptové (názvy zasvěcenců) eleusinských mysterií lidmi z davu vyvolenými a tudíž lepšími (mravně, uvědoměním), jsou dnešní zednáři opravdu společenským krémem (osvětově). Platonská filosofie, které křesťanství vděčí svůj základ, byla vložena věnem do kolébky svododného zednářství; a ono zůstává jí věrno do dnes mnohými základními větami. Tak tedy jest svobodné zednářství theoreticky i prakticky nejpohanštější i zároveň nejkřesťanštější institucí, ale není ani katolické, ani protestantské, ani židovské neb islamské — ono jest čistě lidské a všelidské sdružení za účelem uskutečnění nejlidštějších zásad: Rovnosti, Volnosti a Bratrství. Nesmí se tedy „Čech“ bouřiti nad větou, pronesenou roku 1889 na pařížském zednářském kongresu, že „přijde den a ten není daleko, že všechny monarchie a náboženství se zborti“, neboť katolická církev hlásá totéž slovy „bude jeden ovčinec a jeden pastýř“, ba co jiného jest idea (ovšem znetvořená) světovládného papežství?

Vizme však vrcholnou zásadu svobodného zednářství, vyslovenou v t. zv. „Starých povinnostech svobodných a přijatých zednářů“ (Nová kniha konstitucí z roku 1741) a snažme se uvědomiti si jaké to prudké a ohnivé světlo tím zašlehlo do církevnických temnot počátku 18. století. Praví se tam:

„Ve starých dobách byli křesťanští zednáři povinni přidržovati se křesťanských obyčejů každé země (jimiž cestovali aneb v nichž pracovali); ježto však se setkáváme se zednářstvím ve všech národech také jiných náboženství, tedy přísluší jim nyní přistupovati k onomu náboženství, v němž se shodují všichni lidé, avšak ponechávati každému bratrovi vlastní odlišné mínění, to jest, vyžaduje se, aby byli ctnostní a upřímní lidé, aby dali na čest a poctivost, ostatně ať se navzájem liší tím neb oním jménem, náboženstvím neb míněním, jak chtějí.“

Tomuto „nekřesťanskému“ názoru zůstalo svobodné zednářství oddáno až do přítomné doby a přečká všechna náboženská vyznání, zůstane-li při těchto zásadách, právě jako starověká mysteria přečkala tisícileté formy náboženské, přelévajíce svůj obsah v novou, časově potřebnou formu. Zednáři jsou úplně za jedno s Ježíšem Nazaretským, že písmena zabíjí, ale duch oživuje. A učení tohoto židovského volného myslitele vyšlo ze starověkých mysterií, jako z nich vyšlo svobodné zednářství. Myslím, že se nám naskytne příležitost, abychom to dokázali. *Hauner.*

46. výroční schůze svobodných zednářů v Německu konala se v minulých dnech ve Hnězdně; předsedali jí předseda zemského svazu farář Fensch z Forstu a generál-lieutenant Madai z Desavy. Podány zprávy o činnosti v minulém roce; zakla-

dány spolky podpůrné a dobročinné a pokračováno v akci široce založené: lid vychovávat uměním a literaturou. Příští výroční schůze konati se bude ve Freiburce (Breisgow). *—l.*

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Dá se věda sloučiti s náboženstvím? V časopise „Theologische-Praktische Quartalschrift" theologicko-praktický čtvrtletník), vycházejícím v Linzi pod patronancí profesorů biskupského semináře, rozepisuje se jistý medik o způsobu, kterým by bylo možno ještě nenarozené dítko pokřtíti. Tento „učenec" navrhuje proraziti tělo matky dutou jehlou; kterou by se dala pak vstřiknouti na hlavu vyvinujícího se dítěte svěcená voda. Popisuje důkladně celý přístroj, postup při takovém křtu a dobu, kdy se podobný křest má předsevzíti. Při tom všem jedná se o dítka nacházející se v lůně umírajících matek, tedy vlastně o život těchto matek. Tento vědec jest tak přesvědčen o proveditelnosti tohoto nesmyslu, že dokonce odporučuje, aby faráři, respektive farní úřady měly takovou stříkačku a ji porodním babičkám jednoduše půjčovaly. Zde jest nejlépe dokumentováno, co by takový pravověřící katolík vědec prováděl, kdyby mu byla dána naprostá volnost. *F. C.*

Úbytek kandidátů kněžství v Anglii. Nejen v katolické církví, ale také u anglikánské nastává citelný nedostatek kněží. Zajímavo, že děje se tak ze stejných důvodův, jako u katolické církve, totiž pro křiklavý rozdíl mezi příjmy vysoké hierarchie a malých kněží. Anglikánská církev uznala za nutno tento nedostatek svého kněžstva učiniti předmětem zvláštní porady, avšak protože příčinu hlavní neodstranila — povede to sotva k odstranění této „nouze", která pokroku lidstva jde jen k duhu.

Konec všemu. Pan Emil Lobbędey, biskup Moulinský jest zlého rozmaru; snad špatně... tráví, anebo závidí jednoduše svým podřízeným jejich zábavy. Vydalť právě úkaz, jenž uvede v úžas všechny kněze, kteří přicházejí každoročně ve velkém počtu do známého lázeňského města Vichy. Úkaz ten dle Actionu zní: My, biskup Moulinský, zapovídáme tímto, pod trestem suspense v naší Dioecesi, všem duchovním, bydlícím nebo jsoucím na návštěvě ve městě Vichy: 1. vstup do kaváren, nechť jsou druhu jakéhokoliv, 2. vstup do světských kroužků, kasin, zahrad a do místností spojených s těmito ústavy pod jakoukoliv záminkou, nevyjímaje ani provozování koncertů klassických, 3. vstup do divadelních představení, nevyjímaje ani kinematograf a závody býků. Vyzýváme duchovní, aby se neprocházeli po ulicích ve společnosti dam. Stejně jim zapovídáme na veřejnosti kouřiti. Dáno v Moulinsu, 20. července 1908. Ještě dobře, že jest tak snadno zaměniti sutanu civilním oděvem! *F. M.*

„Slovo boží" dvacátého století. Nedávno nějaký český Oblomov velice si chválil v „Národních Listech" pod čarou kázání v klášteře premonstrátů na Strahově. Nuže, zde podáváme jednu pěknou ukázku z kázání představeného tohoto „vyhlášeného" kláštera: V kostele u sv. Vavřince na Nebozízku v Praze je každý pátek, svátek a neděli mše, kterou sloužívá strahovský převor. V úterý 18. září na oslavu narození panny Marie měl místo čtení evangelia jakési kázání, kde uváděl ctnosti panny Marie, stavěl ji co vzor k uctívání a hlavně k prosbě, aby odvrátila nebezpečí, jež hrozí církvi svaté od těch — „blbců"(!!), kteří ji zničiti chtějí atd. Taková je tedy ta noblesa strahováků! Jeden posluchač pana převora nám pod dojmem kázání toho píše: „Slovo „blbců" mohl zaměniti p. převor za zcela jiné a případnější a zajisté, je-li církev svatá bohem určena všecky nájezdy odvrátiti, tak je odvrátí. Je-li ale bohem určena, by byla ne snad zničena, ale nynější době zreformována, tak se i stane přes všeliké prošení všech věřících."

NA VINICI PÁNĚ...

Velehrad. Na Velehradě moravském každým rokem klerikálové posilují své šiky. Vodí sem zástupy Slováků ze země, kde černá tma zahaluje vesnice, část Hanáků, kteří stiženi jsou na svých obcích strašlivým klerikalismem, chudé Valachy z hor, kde arcibiskup má lesy, pily a závody. Na Velehradě pronáší své nejštvavější řeči, przní se památka Cyrilla a Methoda, nad nimiž Šalda zpíval známý žalm v Bojích o zítřek. Ještě nedozněly zvony, neodtáhl dým kadidla, ještě na jedné straně kněz nymbicky obkuřován v přetvářce hlaholí svým pathem a již na druhé straně na desky politické tribuny vystupují Šamalík, dr. Hruban a drobní katoličtí makléři, čeleď, kterou kdysi Kristus vyháněl z chrámu, jepice duchem, které drží v hrsti mozek ubohého lidu moravského, zde kašparují, štěkají a sejí nenávist proti vší kultuře. Však bych přál čtenáři žíti ve vsi slovácké, míti třeba nejlepší srdce, když vrátí se z Velehradu společnost, lačná po klerikální slivovici. Letos vracelo se hejno páterů z velehradských dnů. Pověstný Žůrek z Holešova, páter Cigánek z Nuslí — veselá, nevázaná společnost! A jak si pochvalovali: 30 tisíc, 30 tisíc duší bylo na Velehradě. Třicet tisíc duší! — cifra chladná — opíjeli zde láskou k hierarchii, 30 tisíc chudobných lidí na duši, kteří neumí nic vykonati ve svůj prospěch hospodářský, ale lpí a visí na šosu bidníka, drželi zde ďáblové v hrsti! Díval jsem se na ohnivého, štvavého pátera Cigánka, jak záviděl moravským páterům tu sklizeň, ty klásky, shrabané na moravském Slovácku, kterých v Čechách, jak vzdychal — nemají. A páteři founěli, smáli se, zdravé sádlo kněžské dráždilo. Jeli ze žní — ale ne jak jezdí sekáči udření, hladoví. Jeli rozřehtaní, jasní v sádelných tvářích, laloky se jim vzdouvaly. 30 tisíc lidí ze Slovácka — jaký to přeletí člověka stín! Ale přijdi na ty nivy: zde pláče člověk, žena i děcko, v té tmě se jen zvoní, žehná, věří, zde staví šibenice pro duše světla, zde se čachruje, k hříchům mlčí, zde se pije a modlí, sužuje a přijímá, zde je mravní peklo Moravy. Slyšel jsem kdysi báj o ďáblích, kteří pokradli oráči poslední chleba a s chechotem se vraceli. Nuže a tito ďáblové s chechotem vezli dvě duše v barevných hanáckých gatích, mládence selské ze Žeranovic, agitátory mládeže klerikální. Seděli mlčky, měli malované gatě, byli nadšeni, že mohou sedět u velebných pánů, neboť to je činí ve vsi cennějšími, ve vsi, kde není méně tmy, než tam dole. A v tom je ta hloubka víry v klerikální hnutí. Umím charakterisovat, ale nemohu přinésti všecky ty čáry i linky, ty přímky i křivky, abych Vám nakreslil dvě oběti v hanáckých gatích, jež si vedla četa páterů z Velehradu. Však se rozlízali ve stanicích do jednotlivých krajů a volali ještě z okna: Zdař bůh! Na rok! Servus Žůrku! Jen se držte vašich mládenců — mezi nimi okřejete! 30 tisíc žije již po opilství velehradském na Slovácku, ale, člověče, zaplač, když chodíš tím krajem! Zaplač a nebuď třeba neznabohem, neboť i já hledal jsem a našel svého boha a cítím zákon v duši, jak děl M. Gorkij. Zaplač, člověče, nad tou slávou, neboť i víra se křiví nad vším, co se tu děje a jeví strašlivými barvami člověku srdce, svědomí a kultury! Pořád mi znějí zvony Velehradu v uších, slyším chechot ďáblů, kteří se vraceli z toho kopce, jak se smáli, jak byli šťastni, že drží v drápech lid. A ku podivu takový páter Gigánek z Nuslí. Když mu nakreslíš tmu Slovácka, zalomí rukama a nechápe, že fanatismus klerikální, který tu sejí kněží, že uzavírání na zámky této země církví, že zkrátka katolická celní politika jest to, která nepřipouští sem jiného člověka. A on ti dovede i říci, že vina hierarchistického počínání leží hlavně v tom, že církev je závislá na státu (!!), ale

praví ti to proto, ježto myslí, že zamkneš ústa a vzduch sežere tento strašný pel kněze, který se popírá celým aparátem Kotrbova ústrojí... Ba, jdou to člověku perspektivy před očima až do té země smutku, o níž Vám snad později opět něco — napíši! *Rjumin.*

DROBNÉ FAKTY A POZNATKY.

Nansen o mravnosti bez boha. Dr. Fridtjof Nansen, známý svými výpravami k severní točně, uveřejnil v listě „Hibbert Journal" článek o mravnosti bez boha, z něhož překládáme tuto část: „Byl jsem jednou přítomen rozmluvě vzdělaného duchovního s jedním volným myslitelem. Duchovní se ho tázal, zda věří v posmrtný život. Volný myslitel odvětil, že nevěří. Duchovní mu řekl, že to nemůže chápati a ještě méně že chápe, proč pak žije mravně: kdyby on, duchovní, nevěřil v posmrtný život, že by nenalézal žádného důvodu, proč by měl žíti mravně a že by si neodepřel nijakých radostí, které by mu pozemský život mohl poskytnouti. Volný myslitel odpověděl, že jejich názory a vkusy se tedy velmi různí. Své štěstí že nalézá v klidné, harmonické mysli, a bezuzdný život že by sotva přinesl klid a harmonii jeho mysli. Tak nazírá volný myslitel na mravnost, a jedná-li dle takových názorů, jest v nejvyšší míře mravním člověkem. Jak nerozumným a falešným jest tvrditi, že „ve vesmíru bez boha není místa pro mravní příkazy" a že každý atheista jest hlupcem, dokud nepřestane mluviti o mravnosti, založené pouze na rozumu." *F. M.*

Úcta k holubům v Rusku. (Z Moskvy.) Až do dnešního dne mají holubi v Rusku úplnou svobodu. Každý pravoslavný Rus chová holuba v úctě a pokládá za hřích jej zabít nebo dokonce sníst, protože holub jest dle mínění jeho boží pták. V jeho podobě zjevil se „duch svatý" apoštolům a dříve ještě byl věstitelem míru mezi lidmi a bohem, když byl vypuštěn z archy Noémovy a navrátil se s olivovou ratolestí. V Moskvě u Tretjakovských vrat sedává každou zimu chudá žena s košem hrachu. Kolemjdoucí dávají jí po kopejce a ona za každou kopejku hodí lopatku hrachu holubům slétajícím se k ní z celé Moskvy.

Některé drobnosti z rituálu katolického.

Konfiskováno.

Josef — Ježíš jsou synonyma a společně slovou v hebrejštině Josue č. Jošue; tedy: otec Josue (Josef) měl syna Kabé Josue (Ježíš) po sobě tak zvaného, jakož bývalo všeobecně u Hebreů zvykem, zejména při prvorozenci — (doklady z písma na př. L. I. verš 59., 61., 63.). Tedy: kdo se jmenuje Josef, může se i stejným právem psát: Ježíš! *S. P.*

Převelebná neomylnost. V knize pro „zbožné katolíky" vydané ve Würzburgu r. 1824 pod názvem: Schritte zur vollkommen Liebe Gottes čteme: „Wer mein Fleisch ist" etc. Tedy pánové: „kdo jí mé maso"! To nejsou tedy ani kosti, ani šlachy, ani chrupavky, jenom libové maso; a potom chcete mluvit o blamáži svých odpůrců? Ne, ne, převelební; jen vemte do ruky své staré tištěné papíry a najdete ledacos a ještě někde i věrný překlad slova „velryba!" *S. P.*

Církev žehnající psům! Při zahájení lovčí saisony v den sv. Huberta žehnají kněží loveckým psům v Irsku, aby tito chráněni byli před kouzly nepřátelských mocností a očarováním se strany sousedů. Fotografii tohoto blbství přinesl „Svět zvířat" r. X. č. 181., str. 17! *S. P.*

Tóma Štítný a dnešní kněží. Klerikálové zase si začínají osvojovati Tómu Štítného, ku kterému mají tak daleko, jako k Ježíši a všem, kteří nábožensky byli upřímní a poctiví. Štítný psal: „bůh je tak veliký, že nic nemůž necti jemu učiniti, ani cti jeho přivětšiti"; dnešní kněží proto zuřivě hájí paragrafy o „rouhání" se bohu, a jezovité spálili tisíce lidí k „jeho větší cti a slávě" a dnešní klerikálové k „jeho ochraně" ničí jiným existence!

Pražská pověra z XIX. století. Pokud jsem mohl zjistit, tato pověra kvetla nejvíce v létech asi 1830—1870: na štědrý den dala hospodyně na nejlepší talíř či mísu nejpěknější kousky upravených ryb pro — andělíčky. Z pravidla ovšem celá tato porce zůstala netknutá, ale to obětující nijak nemýlilo; věřila totiž, že andělé této noci slétají vždy na zem a tu, kdyby snad některý z nich dostal hlad, nemusil jej trpět, měl za oknem připraveno; mnohde dávali i sklenku vína. Jednou můj otec však zahrál si na andělíčka sám a své příbuzné onen zákusek snědl. Ráno nastal ovšem údiv, když hospodyně zřela prázdný talíř a okno naschvál pootevřené, jakoby skutečně „andělíček" to byl slupnul. „Kerej pacholek mi to sežral", více nebyla s to říci, a nikdy již andělíčkům „neobětovala"! *S. P*

Katolická kamna. Ve Welsu v Horních Rakousích přišel Karel Julius Weber na kamna, jež představovala tvarem svým knihovnu naplněnou díly Lutherovými, Zwingliovými a Calvinovými. Pocházejí asi ze začátku století devatenáctého. Doporoučíme katolickým kamnářům. *Longinus.*

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Křesťanský fanatism. V některých krajích italských panovalo letos velké sucho. V okolí městečka Bari strhla se dne 10. srpna prudká bouře s lijákem. Obyvatelé křičeli radostí a započali v dešti slavné procesí, aby poděkovali bohu. Ale bouře náhle přestala, svlaživši zemi velmi málo. Dav přerušil procesí a místo díků vysílal k nebi vášnivé urážky a zlořečení... Měli konečně pravdu. Oni slaví, ctí a klanějí se bohu, ale jen pod tou podmínkou, dá-li každému to, o co jej prosí... *F. M.*

KALEIDOSKOP.

Závislost židovských a křesťanských názorů na mythech babylonských. Prof. Dr. J. V. Prášek referuje v „Národních Listech" ze dne 11. září roku 1908 o knize amerického badatele Hugona Radaua: Bel the Christ of Ancient Times (Chicago, 1908.), která je novým zajímavým dokladem pro závislost křesťanského náboženství na židovském a tohoto na babylonském. Dr. Prášek píše:

„Čím dále tím více projevuje se, že základ náboženských názorů židovských až po osnovné zásady křesťanské jest úzce spjat s babylonským názorem světovým. Před nemnohými lety dovodil assyriolog Jindřich Zimmern z klínopisů, že božská trojice, která stala se úhelným kamenem křesťanské věrouky, byla již známa theologům babylonským, a dnes přichází jiný assyriolog, známý profesor pennsylvánské university, s překvapujícím důkazem, že i babylonská theologie měla svého Krista v pojmu nejvyššího boha, zvaného sumirsky In-lil, semitsky pak Bíl a později Marduk. Vedle avestického Saošjanse, který perským mazdajašnům byl též hříchů snímcem, vyskytuje se tudíž týž pojem božského syna, náboženskou obrodu hlásajícího, i v Babyloně!

Radau v duchaplné své monografii, která ve staroorientálských kruzích vzbudila velikou sensaci, charakterisuje nejprve boha Marduka na základě

klínopisných údajů. V zimě jest Marduk bez moci, tedy mrtev, z jara, prvého dne měsíce Nisana, jímž počínal se babylonský nový rok, Marduk ožije a nabývá znova moci, oživ a nabyv opět moci, směšuje se s matkou zemí, která vítězí nad smrtí — vzkříšení přírody jest tudíž podmíněno vzkříšením Mardukovým — Marduk jako vítěz nad tmou vstupuje ve slavném průvodu na svatou horu a tu ustanovuje ve jménu všech velikých bohův osudy lidstva. Slavnost Mardukova a přírodního znovuzrození dála se 1. dne měsíce Nisanu, ještě když byli židé v babylonském zajetí, byla tudíž — tak vyvozuje Radau — jarní slavnost tato známa židům a u nich stala se každoročně opakující se metamorfosa Marduka — přírody osnovnou zásadou křesťanství. Radau takto logický svůj řetěz vyvozuje: Jako Marduk vstoupil na místě dávného Inlila, tak vstoupil Kristus na místo Mardukovo. Marduk jest bůh světla — Kristus jest „světlo světa", proto položeno jeho narození na 25. den měsíce prosince — slavnost světla. Marduk byl bohem světla, zemřel a byl v hrobě po tři dvojměsíce, t. j. po celou zimu, ale ožil z jara — Kristus zemřel též, byl vložen do hrobu, kdež byl po tři dny, a vstal z hrobu o Veliké noci, která slaví se v téže době, jako slavnost babylonské matky země Ištáry. Povstav z hrobu, nabyl vrchu jako Marduk nad temností, v podobě dračí nebo hadí obludy myšlenou, a nabyl své nebeské moci královské, stal se „pánem života".

Není pochybnosti, že tyto vývody amerického badatele potkají se se souhlasem i odporem, ale jedno při tom přece platným zůstane, úzká totiž závislost starozákonných i křesťanských zásad na názorech babylonských."

Kongres mravní výchovy. V Londýně konati se bude ve dnech od 25. do 29. září první mezinárodní „Moral Education Congress" pod patronátem asi 14 ministrů vyučování z Anglie, Spojených Států, Francie, Italie, Ruska, Belgie, Španělska, Japonska a j. Mnoho universit vyšle své delegáty; mluviti budou přední autority světové; tak na př. z Anglie prof. Adams, Morgan, Mackenzie, z Italie: Lombroso, z Francie: prof. Buisson, Bontroux, Séailles. z Německa: Münch, Foerster, Tounies, z Ruska: manželé Kavelevsky atd. Přednášek bude 141, a to 84 anglických, 29 francouzských a 28 německých, jež byly sepsány 73 Angličany, 15 Francouzy, 16 Němci, 9 Belgičany, 13 Rakušany, 5 Švýcary, 3 Američany, 3 Dány, 2 Italy a 1 Holanďanem. O účelu kongresu tohoto praví „Literary Guide", mezi jiným toto: Svolavatelé jeho odstranili z programu velmi pečlivě všechno, co by mohlo vésti k hlubší kritice starých a zvykových method církví. Snažili se, aby rokování o mravnosti mělo svůj účel samo o sobě, tak že všichni přátelé pořádku a pokroku budou moci jej studovati. Ale nastane neodvratně otázka: jak se to stalo, že náboženská sdružení, od katolíků na jedné straně až k unitářům na straně druhé, dopustila, aby bída výchovy stala se tak palčivou, že vychovatelé a společenští reformátoři jsou nuceni v zájmu všeobecného dobra, rokovati o mravní výchově úplně neodvislé od každého náboženství? Církve byly až do minulého století považovány za jediné nositele a strážce výchovy. Nyní se podrobují okolnostem. Kongres londýnský bude v nejlepším smyslu ekumenickým, všeobecným; přijme účastníky ze všech končin světa; křesťané a nekřesťané setkají se na společné půdě lidství. Zda ještě nyní budou církve chtíti prohlašovati obor výchovy za svůj vlastní majetek? *F. M.*

Církev a otroctví ve středověku. O thematu tomto mluvil prof. Pijper z Leydenu na mezinárodním kongresu historiků, konaném v Berlíně 4.—6. srpna t. r. asi takto (dle referátu v „Atheistu"): V hospodářství středověkém hrálo otroctví a nevolnictví úlohu mnohem důležitější, než si myslíme. Církev pro zrušení otroctví nevykonala nic, co by mělo přímý a hluboký účinek, naopak, církev propůjčovala se k tomu, aby volní národové byli proměněni v otroctví, její synody vypracovávaly pro takové otroky nařízení; církev sama měla hojně otroků a bránila se houževnatě a urputně jejich osvobození. Otroky těšila obyčejně balsámovými slovy; usnesení kteréhosi koncilu zní: „Nermuť se, jsi-li otrokem; neboť budeš-li věrně sloužiti, staneš se svobodníkem božím." Rozhodnutí koncilu Chalonského z r. 813 zní: „Nevývratná skutečnost učinila, že lidé patří k různým stavům; jsou šlechtici a nešlechtici, otroci, nevolníci a nájemci. Ale církev nikdy nezapomene, že jsou bratřími." Obchod s otroky církev jen tehdy zakazovala, měli-li křesťanští otroci býti prodáni Židům anebo pohanům; mezi křesťany jej dovolovala. Kláštery měly velmi mnoho otroků. Jedno nařízení zní: „Církevní otrok, jenž nabude majetku, budiž bičován, až své majetkové právo postoupí církvi. Jeden koncil rozhodnul: obcoval-li duchovní se souložnicí nebo otrokyní, tož ona má býti prodána a peníze za ni odvedeny biskupské pokladně. Jak málo církev potírala otroctví, ukazuje usnesení koncilu Paderbornského, aby v celém Německu na každých 120 obyvatel byl dán církvi otrok nebo otrokyně. Propuštění otroků spojila církev s nejtěžšími podmínkami; ten, kdo měl býti osvobozen, musel se především zavázati, že vše, co po něm jednou zůstane, připadne církvi. I biskupové směli otroka propustiti, jen kde zaplatili církevní pokladně obnos, odpovídající ceně otroka, jinak prý by peníze chudých se ztratily (!). Nejhorší je, že církev zavedla otroctví do zemí, které o něm dříve neměly ani ponětí, jako trest za urážku veličenstva, za sliby falešným bohům, za souložnictví, za rušení zemského míru. *F. M.*

Vítězství církve. Dne 7. srpna zemřel v Římě známý italský státník, bývalý předseda ministerstva (nar. r. 1839). Atheistou nebyl, ale necítil se příslušníkem žádné církve. Za jeho dlouhé a těžké nemoci posílal král často k němu svého dvorního kaplana, monsignora Beccariu, důvěrného přítele rodiny markýzovy, poptat se po jeho zdraví a vyslovit mu královskou sympatii. Poslání tedy čistě osobní, jehož však pan monsignor hleděl využíti k účelům církevním. Když neurčité zmínky o „smíření se s bohem" zůstávaly nepovšimnuty, a nemoc markýzova se chýlila zřejmě ku konci, vyslovil se Mgr. Beccaria jasně: Byl bych šťasten; jakožto katolický kněz, kdybych mohl uděliti Vaší Excellenci absoluci... „Ne, můj ctihodný" odpověděl rozhodně markýz, „s mou minulostí, v mém věku a v takovéto chvíli nemohu změniti své přesvědčení." Ale když nastalo bezvědomí a agonie, bylo mu uděleno poslední pomazání. Církev zvítězila: Kolem rakve hoří svíčky, v rukou svobodně myslícího člověka jest růženec a jeptišky se modlí u jeho nohou...

Ruská inteligence a její poměr k náboženství. (Dopis z Moskvy, v červnu 1908). Klerikální, popskou stranou bylo na ruskou intelligenci za účelem politické denunciace hozeno obvinění, že jest bez víry, nevěřící... Co takové obvinění v očích prostého mužíka znamená, možno sobě představit. Několik dní před tím, byl jsem svědkem následující příhody: Ve vlaku seděl jsem s ruským universitním studentem (ruské studenty možno ihned poznat dle jejich uniformy). Proti němu zasedl tesař. Jenom poznal, že před ním sedí student a hned začal nadávati na intelligenci, na učení, na všecko.... Všecky bylo by nutno zařezat," praví, a to je to taková „chátra nevěřící..." Vidíte výsledek sjezdu missionářů ruských a popovštiny!

A ve skutečnosti jak ruská intelligence si stojí?

Ovšem víra a vyznání víry není jedno a to samé. Ruská intelligence dnes stojí ve zvláštním postavení. Náboženského uvědomění u ní není; doposud tak málo starala se, a vůbec málo věnovala pozornosti náboženským hnutím; otázka náboženská se neobjevila, nebylo pocítěno jest potřeby předložit si prostě otázku: Co je náboženství a co jest církev, jaký ona má vliv na vývin intellektu člověka a tak pod.

A tak ruská intelligence někdy jakoby se zdála atheistická — ale tento atheism jest takový zvláštní, opět takový mystický. Objevuje se ten samý zjev jako u Bakunina — nepřiznávání náboženství, kteréžto nepřiznávání přechází potom v náboženství krajního zapírání. Tak bylo i u Herzena tragické rozdvojení rozumu i srdce: rozum odsuzoval a srdce hledalo boha.

Bezvěrnost ruské intelligence nemá svých opodstatnělých základů — jest to pustina, která hledá svého naplnění a nezná, kde by se zachytila a v čem hledat opory. Jest to duševní polovičatost a mělkost vychování. Nenašla, neboť neumí hledat, neví, kde hledat náhradu; tuto pustotu srdce i mozku cítit můžete všudy, hlavně v životě společenském — a projevuje se nejzřetelněji v bezcharakternosti, ve falši. rozšířené ve všech vrstvách. Nikdo nemyslí, nehledá, pouze jakoby z mody žvatlá slova vypůjčená od lidí cizích.

Slovy ruská intelligence náboženství odhazuje, při tom však v pověrách setrvává, v pověrách v pravdě ruských, před kterými přímo s odporem se odvracíš. Klaní se dále svojim ikonám, třese se strachy, aby neztratila svůj amulet — křížek, nemůže neprojíti okolo své „církve“, aby před hlavním svatým patronem této neučinila orientální „zemní poklony“. — Chce žvatlat po západním způsobu, ale schází jí průprava, síla a pravda.

Bezbožství ruské intelligence není v jejím citu, v jejím svědomí, vůli i rozumu. Síla u ruské intelligence není v jejím intellektu. Při nadbytku citu jeví se nedostatek všeobecných idejí.

Všechny ty zjevy nihilistické, materialistické, marxismu, idealismu, realismu — jsou vlny mrtvého bahna — chaosu — jsou to pouhé povrchní vlny literatury německé, přinešené a vhozené mezi duževně línou ruskou společnost.

Vezměte na př. ruské marxisty. Oni na první pohled jakoby lidé znamenití, jakoby milovali svoji vlast i lidstvo. A při bližším prohlednutí najdete pouhé sobce, „vzatočníky“, výdělkáře na základě určité ideje, kterým schází naprosto každý pojem osobní svobody, pojem svobody, kultury a názoru. Jedná-li se o „železném zákonu ekonomické nutnosti“, zdají se býti svatými žreci Marxe, — ale jest to pouhé zdání, dnes oni nejen druhým, ale i sami sobě zprotivili. Oni by nejraději nadělali z ruského národa — národ „gorkovských bosáků“..... Byla domněnka, že ruský bosák jest samostatný zjev, vyšlý ze života ruského přirozeným způsobem; není to však pravdou.

Estetika ruská zůstala starověká, nezměnila se. Intellekt ruského intelligenta, jak v srdci, tak i ve vůli zůstal tentýž; cítí se ten samý sklon k asketismu, k duchovenstvu, zůstal ten starý strach mnicha před tělem a krví, před nahotou a krásou. Není svobody ducha, není svobody svědomí. Od umělého hladu tváře staly se unylými a bledými — praví Čechova „Chmurní lidé“ v srdcích jakoby slunko vycházelo a v myslích vše v mlze; v srdcích jakoby oheň, ale v myslích vlažnost, ohřitá vodička — ohřívaná německá „Habersuppe“ ...

Křesťanství jindy a nyní. V neděli 30. srpna za sjezdu katolíků procházeli se dva přívrženci V. M. v Praze po nábřeží před Národ. divadlem a hovořili o tom, jak církevní hodnostáři přijížděli do divadla v nádherných ekvipážích s drahými koňmi, za jichž cenu by se mohlo ulevit bídě tak mnohých lidí. „Je to poučný příklad,“ pravil jeden z rozmlouvajících, „jak velice se různí katolíci nynější od křesťanů za doby apoštolské.“ V tom sebou trhl jeden z napřed jdoucích velebníčků jako hadem uštknut, obrátil se a zuřivě si odplivnul směrem k rozmlouvajícím. Věříme, že není příjemno pro velebné pány srovnávati původní křesťanskou chudobu a obětavost kněží s nynější pompou církevní a bohatstvím círk. hodnostářů. Zajímavé bylo o zmíněném sjezdu prohlížeti vypasené obličeje duchov. pastýřů pramalou intelligenci, ale za to mnoho smyslnosti a neupřímnosti prozrazující. Většinou si každý z nich vedl několik děvčat, nebo kuchařinku svoji. Pěkný výraz tomu dali sami účastníci sjezdu svým zpěvem: „Není na světě farára, aby si držel kuchara.“

Katolická mravnost a krávy. Je všeobecně známo, že klerus nepřeje koupání. V německé vesnici B. zakázal farář koupání v rybníce z kazatelny: „z důvodů mravních“. Ale ovečky se nedaly. Řekly mu do obličeje, že to dělá pro své krávy, aby nemusely pít kalnou vodu, pohrozily mu — jako obyčejně — že se dají „pryč od Říma“ a nahnaly všechny děti do rybníka, aby pastýři ukázaly, jak ctí jeho slova. Že farář změkl a zkrotl rozumí se samo sebou. Byl by takový odpor možný v české vesnici? *Longinus.*

Nenáboženství Byronovo. „The Truth Secker“ zkoumá názory Byronovy o náboženství a dochází k těmto výsledkům: Byron ve věcech náboženských byl skeptikem. Byl velkým básníkem, ale ne myslitelem, jenž by své myšlenky domyslil a sobě přesně uvědomil, jako na př. jeho vrstevník a velký umělec Schelley, jenž byl otevřeným a vysloveným atheistou. Byron kolísal neurčitě mezi deismem a pantheismem. Křesťanem nebyl. *F. M.*

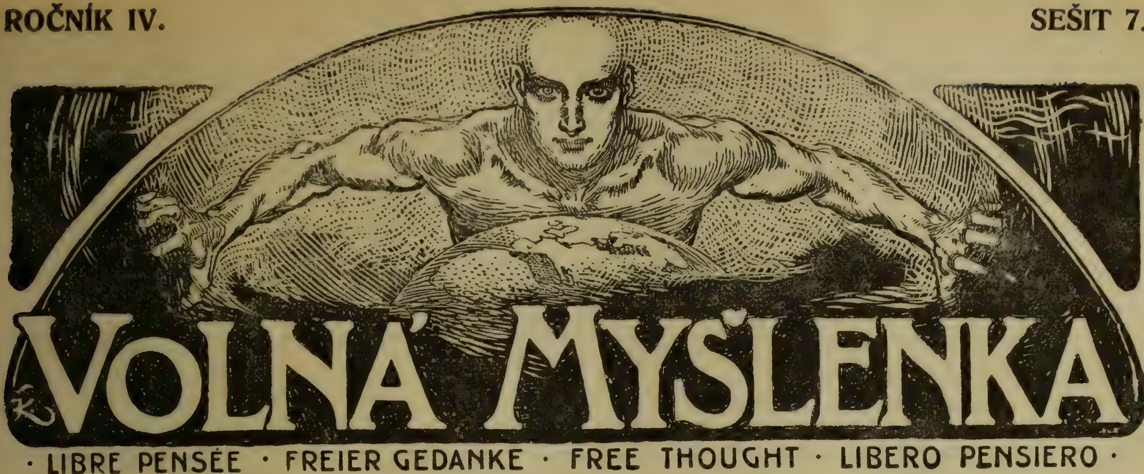
Jakých pozdravů používati? Důsledný člověk, který zbavil se starých názorů, pověr a předsudků vnitřně, touží po tom, aby také i zevně se osvobodil. Ale celý náš život je tak proniknut starými zvyky na náboženské víře založenými, že lze se jich vskutku jen ztěží vyvarovati. Na příklad týče se to i pozdravů. Čím nahraditi pozdrav „s bohem!“? Namnoze dá se tak nejlépe učiniti slovy „Na zdar!“, jak to také pisatel těchto řádků vůči příbuzným svým i dětem si zavedl, ale jsou případy, že pozdrav ten je nevhodným, nebo by se tu i tam i setkal s neporozuměním. Kdo by tu měl tedy nějaký vhodný návrh, nechť to redakci sdělí. Nejlepší uveřejníme. Snad se některý zavede, vždyť i pozdrav „Na zdar!“ je uměle vytvořený a vžil se neobyčejně.

Dětská pravda. Dítě: „Maminko, mně bolí žaludek.“ Matka: „To je proto, žes dosud nesnídala. Až budeš v žaludku něco mít, bude ti lépe.“ — Odpoledne přišel do rodiny návštěvou farář a v rozhovoru prohodil, že ho bolí hlava už od rána. A šestiletá dceruška věděla hned odpomoc; „To je proto, pane faráři, že máte dosud hlavu prázdnou, až budete v ní něco mít, přestane vás bolet“. („Truth Seeker.“)

Přehnaná tolerance a fanatism. Krakovský biskup přišel do maličkého haličského městečka na biřmování. Židovští občané, již tvoří tam skoro polovici obyvatelstva, chtěli projevit zřetelně svoji loyalitu a tolerantnost a vystavěli pro pana biskupa slavobránu. Tento však, jakmile zvěděl o tomto projevu tolerance, pospíšil si, aby vešel jinou ulicí. („Simplicissimus.“)

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

ROČNÍK IV. SEŠIT 7.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. LISTOPAD 1908

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

K.:

Boj o světový názor v Německu

V době, kdy v Rakousku rozpoutal se kulturní boj o svobodu vědy a badání na universitách, kdy neméně úporný boj vedl se o svobodu učení na škole obecné a tím i o svobodu učitele, mělo i Německo, především ovšem Prusko, svůj kulturní boj, jenž u nás minul téměř bez povšimnutí, ač celkovým svým charakterem zasluhoval nemalé pozornosti. Zajímavějším byl pruský kulturní boj o to, že proti svobodě vědeckého badání a především proti svobodné a volné propagaci určitého názoru na život a na svět postavil se mimo kruhy církevní i světský badatel vitalista Reinke, který volal vládu k zakročení proti známému i u nás badateli a neohroženému volnému mysliteli prof. Haeckelovi, jehož monistické názory zdají se vitalistovi Reinkovi podvratnými. Do řetězu afér profesorů theologie přibyla po würzburském dogmatikovi Schellovi, štrasburském prof. Ehrhardtovi a prof. Renzovi z Münstru, jehož jmenování do Břeclavy profesorem morální theologie a prof. dogmatiky právem nazval Dr. Stengel kompromisem nejhoršího druhu, aféra Mnichovského professora Schnitzera. V Prusku samém vešel v platnost nový školský zákon, usnesený roku 1906, jímž dle slov Dr. Naumanna jest dnes v Prusku uzákoněna konfesijní škola obecná a přetrženo tak pouto, jímž veškeré školství má býti spiato počínaje školou obecnou a konče školami vysokými, má-li totiž kulturní vývoj národa díti se zdravě a cestou správnou; veškeré trhání tohoto vzájemného svazku je nejen nezdravým, ale může státi se i osudným, ježto svoboda školství vysokého nedovede dostatečně paralysovat ohromné škody, jež konfesionalism ve školství obecném natropí. Vždyť už německý myslitel Fichte správně napsal: „Stát musí uznati, že je v právu, odstraní-li stálou péči o věčnou blaženost svých občanů; neboť stát potřebuje vzdělání pro lid, aby lid lidsky mohl na zemi žít.“ Škola je vzdělavatelkou pilných občanův a není tudíž ve škole místa pro zuřivé působení konfesionalismu. Neboť konfesionelní vyučování neprospívá ani náboženskému cítění ani účelům státu. Proto budiž konfesionelní vyučování ze školy odstraněno a budiž nahraženo vyučováním morálce a občanské nauce. Vystupovati pro uskutečnění těchto ideí znamená propagovati idee nejvznešenějších duchů naší doby. Mimo menší podněty ku zmíněnému boji dlužno ještě vzpomenouti toho, že kterási vláda varovala sobě podřízené úřady před „spolkem pro lidovou výchovu“ (Gesellschaft zur Verbreitung von Volksbildung) s klasickým přímo odůvodněním, že prý totiž zmíněný spolek šíří mezi čtenářstvem spisy Haeckelovy, Straussovy, Nietzschovy, Delitzschovy, Harnackovy, Darwinovy, Bölschovy; tak octli se přední myslitelé na vládním indexu čistě po vzoru církevním.

Správně nazval všechny tyto zmíněné a ještě jiné menší události popularisátor přírodních věd Bölsche symptomy urputnějšího a ostřejšího boje, který rozpoutá se o nový názor světový, jenž tkví svými kořeny v nauce vývoje. Ničím jiným, než bojem proti této nauce a bojem proti novému světovému názoru tyto příznaky charakteristické nejsou. A my, kdož bojujeme za svobodu svědomí, za svobodu vědy a umění, vůbec za svobodu v každém směru, musíme s touže vehemencí postaviti se proti útokům státním na tento nejcennější statek lidstva, s jakou se opíráme všem útokům církevním. Nám nesmí dostačiti heslo: „svoboda vědy a umění“, nýbrž musí přistoupiti i naprosto svobodné a volné šíření poznatků získaných na poli vědy a to do vrstev nejširších. Nestačí, aby toliko vyšší

třídy požívaly plodů svobodného badání vědeckého, a třídy nižší aby spokojovaly se nevědeckými přežitky z dob dávno minulých. A bojuje-li se za svobodu vědy a umění, bojuje se v důsledcích toho i za svobodu světového názoru. Neboť každé bádání vede ke světovému názoru, a obráceně zase každá snaha odnášející se k názoru světovému jest samozřejmě už zase badáním; a svobodné propagování názoru světového jest toliko pouhým důsledkem svobodného badání i svobodného učení. Již samo slovo „názor“ označuje cosi subjektivního, cosi individuelního. Žádáme-li svobodu pro svůj názor světový, nežádáme v podstatě nic více než právo pozorovati svět vlastníma očima a nikoli nasazenými skly, s nimiž přichází více méně nepovolaná autorita, ať světská nebo duchovní; musíme se proto vždy ohraditi proti tomu, aby nám předpisovalo kult toho, co nás osvěcuje a povznáší, jiné ministerstvo kultu než naše nitro, které je tu jediným povolaným rozhodčím.

Proti tomu operuje se vždy poukazem, že dosud „lid“ nedovede správně chápat nové poznatky, a že tudíž nemožno chtíti tyto nové směry v lid přenášet. Výmluva stejně neoprávněná jako směšná. Dejme tomu, že některých ideí nedovede lid při dnešní nedostatečné a hodně nezdravé výchově správně pochopit a že z nich vyvodí důsledky, jež jsou snad i v odporu s původní myšlenkou původcovou. Než to ještě nikterak neopravňuje k tomu, aby se lid vůbec o těchto myšlenkách nedověděl, nýbrž spíše naopak k tomu, že jest na čase sáhnouti k důkladné reformě a prohloubení dnešní výchovy, že je nutno postaviti ji na nové zdravé základy, které odpovídají současným požadavkům a současnému myšlenkovému vývoji. V Prusku náklad na studenta vysokoškolského obnáší průměrně ročně 700 M., na středoškolského studenta 200 M., na žáka školy obecné průměrně toliko 47—50 M. ročně. Toť jistě značný nepoměr. Nejedná se o to, že by snad se mělo na vysokoškolském studentu ubrat a přidat na žactvo obecných škol; ale vláda musí hledět zvýšením nákladu na školy obecné tento značný nepoměr zmírnit a zavést jistou harmonii. A jen tato cesta: prohloubit lidovou výchovu, jest jedině správnou, aby lid mohl číst i Nietzscheho i Harnacka, i Darwina i Haeckela; zákazy a varovnými hlasy dospělo se vždy k opačnému cíli, jak dobře ukazuje Naumann.

Byla by ještě otázka: dostačí vývojová nauka k vytvoření nového uspokojujícího světového názoru? Vyhoví podmínkám, jež na světový názor klademe, aby totiž luštil nám záhadu světa a záhadu života? K této otázce odpovídá Bölsche kladně. Nauka vývojová je dnes opravdu věcí světového názoru. Ale nový světový názor, který z ní vzrůstá, není dosud hotov, je ve stadiu ponenáhlého vývoje, zdokonalování. Vývojová nauka potřebuje ještě vyrovnání s mnohými hlubokými problémy, jež lidstvo znepokojují, má-li vzrůsti v názor světový. Především bude nutno, aby nauka vývojová zaujala přesné a určité stanovisko, a to positivní, k ethickým základům křesťanství jakožto určité kulturní moci. Nikoli aby se snad vyrovnala s legendami a zázraky a s doslovným pojímáním starých symbolů, nýbrž s ideou lásky k bližnímu, s ideou bratrství a sebeobětování. První hrubá pomocná představa Darwinova, že veškeren pokrok na světě může toliko vyvěrati z brutálního boje všech proti všem za cenu pouhého bytí, ustoupiti musí jemnějším a současně přesně přírodovědecky správnějším obrazům, jež nám ukazují k povznesení také vzájemná sociální pomoc a symbiosa, jichž přirozenou korunou musí býti skutečně „pravé přirozené“ křesťanství, pohádek prosté. Tu pak možno současně navazovat na sociální pokrok v politice. Pokrok ve světě bude se musit i v jiném směru prohloubit ve velikém luštění problemu. A právě očistěná nauka vývojová musí nás opět přivést k ceně světa a útěše. Krátce musí se vývojová nauka vyrovnat s láskou k lidstvu a pokrokem sociálním, se smyslem světa a s luštěním světa, s duchem a uměním, se vším psychickým. Jen tak vytvoří se jednotný, pevný a dokonale uspokojující světový názor, a to názor idealistický.

Cestu, kterou nutno k uskutečnění toho voliti, naznačil správně prof. v. Liszt slovy: „Chceme-li svobodu pro vědu a umění, musíme bojovati o politickou moc. Vím velmi dobře, co to znamená, účastnit se boje o politickou moc — sestoupiti v boj politických stran a staneček se všemi malichernostmi, se vší nenávistí a vší špínou, bez nichž se dnešní boj neobejde. Účastniti se boje o politickou moc znamená drobnou každodenní práci ve spolcích a ve shromážděních, v tisku i v parlamentě, znamená, že naši „rytíři ducha“ sestoupí v řady bojujících jako prostí vojáci a společně s ostatními súčastní se boje. . . Odpor k politickému boji musí konečně ustoupit a býti překonán nikoli snad pouze z lásky k vědě a k umění, nýbrž z lásky k našemu lidu, k širokým masám politických vyděděnců. Súčastněte se všichni mužové vědy a umění politického boje, bojujte po boku lidu a společně s ním a zvítězíte!“

Co platí o pruských poměrech, mohlo by se stejně dobře hodit i na poměry naše. Starý názor náboženský nebo lépe židovsko-křesťanský jest v troskách a nic jej nezachrání od úplného odumření; mužové vědy a umění musí se přičinit, aby náhradou za něj dostalo se všem názoru nového, vědeckého, uspokojujícího a oblažujícího.

ANTONÍN SCHLEGEL:

Proč jsem svlékl kněžskou hazuku?

V Charvatsku vystoupil z kněžství Toni Schlegel, vojenský kaplan. Vystoupil z čistě ideových důvodů a v několika dnech vydá tiskem knihu o cestě, kterou šel, než se dostal z černé říše. Poslední číslo „Zvonu“ přináší jeho stručný článek, v němž odůvodňuje svoje vystoupení. Pro jeho zajímavost přinášíme uvedený článek v překladu:

„Věřím v svatou církev římsko-katolickou,“ bylo kdysi vše, co vyplňovalo moji duši. Věřil jsem v ni silně, mocně, bez výhrady. Věřil jsem v její poslání na tomto světě: pokračovati v díle Kristově, díle pokoje, lásky a svobody. Miloval jsem jí, ne tak jako dítě miluje matku, nýbrž jako tvor miluje stvořitele. Ona mi byla dílem božím, ba i více, byla mi skoro samým — bohem.

Býti jejím služebníkem, jejím knězem bylo mým ideálem. Pro něj jsem žil a jen pro něj. Býti jejím služebníkem bylo pro mne tolik, jako býti služebníkem Kristovým, t. j. služebníkem celé utlačené části lidstva: nositi mír, lásku i svobodu mezi ty, kteří toho nemají a kteří všeho toho právě proto nejvýše potřebují. Neumřel-li Kristus i pro ně? Nemají-li i oni srdce, jež bije, duši, jež jde za těmito dary nebes? Což jen aristokracie, bohatí lidé mají k tomu právo?

I postil jsem se, modlil, plakal a bil svoje tělo, když se bouřilo; poutal jsem svoji duši okovy askese, když se v ní chtěly rozechvěti jiné lidské city. Vše, cokoli mne oddalovalo od mého ideálu, rval jsem se sebe a trhal, třebas mně srdce krvavělo a duše plakala. Chtěl jsem státi se světcem, ale ne mračným, hysterickým světcem středního věku s pustým srdcem, nýbrž světcem Kristovým: Světcem lásky k bližnímu.

A jednoho dne propadla se veškera námaha desítiletá v neznámo. Proč? Ubila ji církev.

Roku 1901 na podzim byly sněmovní volby. Byl jsem teprve několik měsícův ustanoven knězem, a to v okresu, kde kandidoval na „program“ hraběte Khuena jakýsi bohatý a mocný šlechtic. Myslil jsem, že jest mojí svatou povinností učiniti vše, co svými slabými silami mohu, aby tento kandidát propadl. Nechápal jsem a nemohl pochopiti, jak by křesťan mohl podporovati protinárodní systém, jímž se ubíjely existence, vlastenci štvali, lidé zabíjeli, svoboda odnímala. Domníval jsem se naproti tomu, že je hříchem i pochybovati o tom, že je povinností každého křesťana a dokonce kněze, pracovati všemi dovolenými prostředky, aby se takovýto system znemožnil. Přirozeně jsem se strašně zklamal.

Titíž lidé, kteří mi po léta a léta mluvili o „povýšenosti kněžského stavu“, kteří prý prakticky provádějí „následování Krista“, obořili se na mne s takovou prudkostí, jako bych byl tímto skutkem urazil boha. Celý zoufalý obrátil jsem se na svého jednoho učitele a vychovatele Jesuitu, vyložil jsem mu vše dopodrobna a dostal za několik dní velice milou odpověď, v níž mi mezi jiným pravil, že jsem „dítě“, že si svým „idealismem“ kazím — „budoucnost“ a podobně. Jako by pro mne „budoucnost“ byla mohla míti smyslu, když bych si ji měl koupiti — h ř í c h e m.

Takovéto chápání služebnictva Kristova otřáslo mnou hluboko. Ale těšil jsem se: tito lidé nejsou ještě církví; to jest jen názor jednotlivcův, to není systém církve; církev, ona chce a miluje svobodu; ona nenávidí otroctví atd. atd.

Ano, ano, chytal jsem se — stébla, ale mělo dojíti k horším věcem.

Došlo k veliké a surové štvanici na profesora Loisya, Schella, Ehrharda.

Došlo k volbě „liberálního“ Giuseppa Sarta papežem, jímž římská stolice v nejkratší době udusila poslední stopy „liberalismu“. Došlo k jeho pověstnému „omnia instaurare in Christo“. Začalo morální harcování po řadách liberálních katolických theologů. Došlo u nás k roku 1903, kdy veškera krev a všecky slzy chorvatských vesničanů nemohly pohnouti naše biskupy, „náměstky Kristovy“, z klidu jejich, aby pozdvihli svůj hlas na obranu štvaného národa. Došlo u nás ke klerikalismu, který od první doby sloužil v protinárodním táboru a dostával za to ještě i — b l a h o ř e č e n í p a p e ž o v o. Došlo ještě k mnohým a mnohým hanebným, hnusným věcem, a to vše se dálo „ve jménu Kristovu!“

A ve mně začalo svítati. Jak tomu kdysi bylo? I tehdy bylo heslem: „ve jménu Kristovu!“ Století a století hledíme na spáleniště, hranice, žaláře, popraviště.

„Náměstkové Kristovi“ šířili „nauku Kristovu“, nauku lásky a svobody, ohněm a mečem, sejíce nenávist a vyhnanství.

„Církev“ ubíjela vlastní děti svoje způsobem, jaký jen perversita zkažené fantasie středověku mohla vymysliti. Nastalo druhé pronásledování křesťanů, horší onoho, jež znají dějiny římského císařství, a inscenováno bylo opět římskými vládci-papeži. Kamkoli moc této církve dosáhla, zakouřila se země krví a dýmem, a to vše „ve jménu Kristovu!“

A to je tedy ta c í r k e v? Což takovouto nemohl ji založiti i kterýkoli orientální derviš? Což k něčemu takovému bylo potřeba — Krista?

Náhle bylo mi jasno, tak jasno, že jsem byl opravdu přesvědčen, že se tu nejedná o pochybnou praksi jednotlivce, n ý b r ž o u r č i t ý s y s t é m, j e n ž p o č a l, k d y ž s t o l i c e ř í m s k ý c h b i s k u p ů d o b y l a p r v n í p í d ě s v ě t s k é h o p a n s t v í a k d y ž o k u s i l a

první kapky opojení světskou mocí, a jenž přestane teprve tehdy, až katolicism stane se — křesťanstvím.

Tedy to vše: tolik let trudu, bolesti, slz a překonávání sebe, to vše bylo nadarmo; to vše pro nějaký „ideál“, jenž je v pravdě hroznou, úžasnou karikaturou? A vedle toho ještě ona obyčejná starost o denní chléb, jež nedovolila, abych shodil hazuku, na niž jsem s úžasem hleděl! Po dvou i půl roce posléze strhl jsem kněžskou hazuku se sebe, poněvadž jsem nechtěl ani vnější známkou býti vázán k stavu, k organisaci, k níž ani lásky ani víry jsem necítil; vystoupil jsem a teď vím, cítím, že jsem lepším člověkem.

Vím, že mne napadnou někdejší druhové moji pro tyto řádky. Ať napadnou, ale ať nezapomenou, že bych já měl více důvodu napadnouti je, representanty církve, jež mi tolik ublížila. Přeložil *Nk.*

E. HAUNER:

Spinozovy myšlenky.

Studujeme-li blíže myšlenkovou budovu středověku, seznáme, že to byla mohutná klec, v níž byl uvězněn zdánlivě ochočený lidský rozum. Vše, co křesťanství mělo, nebylo jeho výtvorem, bylo darem starověkého východu. Aristotelova filosofie, obřadnictví všech možných mysterií, orientálský hierarchism atd. Všechno, co dávná staletí antických kultur vybudovala ve znamení pravdy, dobra a krásy pod vrchním dozorem rozumu, vyspělého a zdravého, zbysantinisovala křesťanská církevní kultura v nehybné, ledově přísné příkazy dogmat. Co bylo dříve předmětem rozumového bádání, stalo se předmětem živé víry. Filosofové, hledající poznání věcí, jevův a života, pátrající po podstatě bytí i vesmíru, zmizeli nebo se přeměnili v suché magistry, bakaláře a scholáry, kterým bylo nejvyšší učeností dokázati největší nesmysl (měl-li Adam pupek atd.) Filosofie byla starým pravou rozkoší a životním příkazem, takže mohl Cicero emfaticky zahorovati: „ó filosofie, která spravuješ život, přivádíš ke ctnosti a zaháníš neřest, co bychom měli bez tebe, ano, vůbec čím by mohl býti lidský život bez tebe?“ A tato filosofie musila ustoupiti, aby učinila místo sebeumrtvování, popírání rozumu, aby byla nahrazena mravností, vynucenou strachem z pekla a z hranice kacířův. A kde bylo lze mluviti o filosofii, kde panoval ještě Aristoteles, zvaný „praecursor Christi in naturalibus“ (předchůdce Kristův v přirozeném vědění), tam tato filosofie byla „ancilla theologiae“ — služkou bohovědy! Kde však se vyskytnul volnější názor, kde učiněn byl náběh ke svobodnému badání, tam vzplanula hranice. Oheň popravišť měl utlumiti oheň rozumu a zkoumání. Ale za doby poslední renesance ve století XVI. a XVII. nebylo lze již uhasiti tento žár. Lidský rozum, zdánlivě ochočený křesťanstvím, rozpomněl se na vlastní antickou sílu — na svoji pohanskou volnost. Počal lomcovati mřežovím dogmat, víry, kultu, scholastiky, feudalismu — zkrátka celým světovým názorem křesťanských církví. Počala se rozsvěcovati veliká, nová světla nového názoru na svět. Leonardo da Vinci, Paracelsus, Chatillon, Bacon, Pascal, Bruno a dlouhá řada jiných.

Taková byla situace před dobou Barucha Spinozy, filosofa tělem i duší. Jeho životopis nastínil jsem již v jednom z minulých sešitů „V. M.“ Nyní podávám několik výňatků z jeho traktátů, jež zasluhují, aby byly poznány podrobně, poněvadž myšlenky, v nich rozvinuté, jsou pro naši dobu velmi aktuální. Nemohu zde uváděti jeho filosofii (mimochodem řečeno, vyšel z Descartesa) pro úzký rámec místa, ale zvědavé odkazuji na článek v Ottově naučném slovníku neb na úvod k jeho theologicko-politickému traktátu ve vydání Reclamově.

* * *

(2. kap. § 6. Politického traktátu Spinozova.)

Mnozí však věří, že pořádek přírody bývá nevědomými více rušen než sledován, a myslí si lidi v přírodě, jako stát ve státě. Neboť tvrdí, že prý lidský duch nebývá vyvolán žádnými přirozenými příčinami, nýbrž bezprostředně stvořen bohem a že prý jest proto tak nezávislý na jiných věcech, že má absolutní moc k sebeurčování a k řádnému užívání rozumu. Naopak zkušenost dostatečně učí, že právě tak málo závisí na naší moci, míti zdravého ducha, jako zdravé tělo. Dále ježto každá věc, pokud jest na ní samé, snaží se uchovati svoje bytí, nemůžeme ani dost málo pochybovati, že, kdyby to vskutku právě tak záviselo na naší moci, žíti dle předpisů rozumu, jako býti ovládánu slepou žádostivostí, pak by všichni se dali vésti rozumem a moudře by zařídili svůj život; čemuž však naprosto tak není, ježto každý jest začarován svými žádostmi.

Theologové však nečiní tuto námitku s tvrzením, že příčina této slabosti lidské přirozenosti jest chyba neb hřích, jenž odvozuje svůj původ od pádu prapředka. Neboť kdyby byl měl první člověk moc zůstati právě tak stálým, jako padnouti, jak mohlo se pak státi, že při jasném vědomí dospěl ku pádu? Ovšem říkají, že prý byl sveden ďáblem. Kdo, táži se, učinil tak bezsmyslným toho, jenž převyšoval všechny tvory rozumem nadané, že chtěl býti více než bůh? Což pak, jsa bytostí zdravého rozumu, nesnažil se snad, jak jen mohl, udržeti sebe a své bytí? — Jak se mohlo dále státi, že první člověk, jenž přece jsa mocen svého ducha a pánem své vůle nechal se svésti a oloupiti

o svůj rozum? Měl-li moc, užívati řádně svého rozumu, nemohl přece býti oklamán, neb zajisté se snažil, udržeti své bytí, tedy svůj rozum, jak nejlépe mohl. Vskutku se předpokládá, že tuto moc měl; podle toho zachoval si také bezpodmínečně zdravý rozum a nemohl býti oklamán. Ale podle onoho vypravování byl oklamán; musíme tudíž přiznati, že první člověk neměl moc řádně užívati rozumu, ale byl vydán v šanc efektům (vášním), jako my.

(3. kap. § 10. Politického traktátu Spinozova.)

Lze mi totiž namítnouti, zda zřízení státní a poslušnost poddaných, jak jest jí podle mých výkladů zapotřebí, neruší náboženství, jež dává nám za povinnost uctívání boha. Uvážíme-li však přesně tuto věc, neobjevíme nic, co by mohlo vzbuditi povážení. Neboť pokud duch užívá rozumu, nepodléhá právu nejvyšších mocností, nýbrž vlastnímu právu. Nemůže tedy podléhati žádnému panství pravé poznání boha a láska k němu, tím měně i láska k bližnímu. Uvážíme-li mimo to, že nejvyšší konání lásky spočívá v tom, co se děje na ochranu míru a na zavedení svornosti, nebudeme pochybovati, že povinnost svou koná v pravdě ten, kdo každému tolik pomáhá, jak jen dovolují práva státu, t. j. svornost a pořádek.

Co do zevní bohoslužby, jest jisto, že její formy tak jak jsou nemohou poznání boha a z toho plynoucí lásku ani podporovati ani zkracovati; proto nezasluhují, aby byly považovány za důležity tak, aby pro ně byl rušen mír a veřejný pokoj.

Ostatně nejsou také dle přirozeného práva, t. j. dle vůle boží, nijakým apoštolem nějakého náboženství, poněvadž nemám moci, vyháněti nečisté duchy a konati zázraky, jako druhdy učedníci Kristovi. Leč tato moc jest přece velmi potřebna k' rozšíření nějakého náboženství po krajinách, kde jest zakázáno, že bez ní jest ztracen, jak se říká, nejen chmel a slad, nýbrž vzroste nad to ohromné množství nevole, k čemuž dávají nejsmutnější příklady všechna staletí.

Může tedy každý všude uctívati boha podle pravého náboženství a říditi se tím, co jest povinností soukromníkovou. Ostatně má se péče o rozšíření nějakého náboženství ponechati bohu aneb nejvyšším mocnostem, jimž samotným přináleží péče o obecnou věc.

(6. kap. § 40. Politického traktátu Spinozova.)

Co do náboženství, nemají se naprosto stavěti chrámy na městské útraty, aniž vyslovovati právní ustanovení o názorech, nejsou-li buřičské a nezvracejí-li základy státu. Ti tedy, jimž přísluší veřejně vykonávati náboženství, mají vystavěti chrám, chtějí-li ho, na vlastní útraty. Král však mohl by míti při dvoře vlastní chrám k vykonávání náboženství, jemuž přináleží.

(Z předmluvy k Theologicko-politickému traktátu Spinozovu.)

Kdyby to tedy i pravdivé býti mělo, že to platí monarchické vládě za osvědčený tajný prostředek vladařského umění, a proto jí na tom velmi záleží, nechávati lidi v bludu a zahalovati bázeň, jež je má udržovati na uzdě, krásným slovem náboženství, aby lidé bojovali za svoje poddanství, jako by toto bylo nějakým štěstím, a aby nepovažovali za potupné, nýbrž za nejvýše čestné, obětovati krev a život pro slavomam jednoho člověka: tak tedy nelze ve svobodném státě nic nešťastnějšího vymysliti a zkusiti než toto, poněvadž nelze naprosto sloučiti s všeobecnou svobodou, aby svobodné mínění jednotlivcovo bylo zaujímáno předsudky neb bylo obmezováno jakýmkoliv způsobem. Pokud však se týká oněch nepokojů, k nimž zavdává popud náboženství, vznikají zcela určitě jen z toho, že se chtějí spekulativní otázky luštiti zákony a že určité názory se prohlašují jako zločiny za trestné a bývají pronásledovány, takže obránci a přívrženci těchto názorů nikterak nebývají obětováni blahu státu, nýbrž spíše nenávisti a zuřivosti protivníků. Kdyby státní zákon soudil jen činy, řeči však nechal beztrestné, nemohly by podobné nepokoje se omlouvati žádnou právní záminkou, a tak nezvrhly by se různosti v mínění na vzbouření.

GRACHUS:

Židovský mysticism a kabala.

Židovské vyznání, nejstarší monotheistické náboženství, během dlouhých tisíciletí svého trvání prodělalo různé stupně vývoje. Od prostého náboženství pastýřů judejských postupovalo povlovně do doby alexandrinské, kde filosofie Aristotelova snoubila se s monotheismem, aby vytvořila křesťanství; židovští otcové církevní vytvořili pak kodex rituální a právnický — talmud, scholastické studium bible a vykládání talmudu způsobem vyžadujícím zvláštní ostrovtip a vytvořivším zvláštní způsob umění disputačního zvaný pilpul, ustoupilo konečně mystickému učení kabaly, jež tisíce a tisíce vyznavačů židovství zaujala a do dneška v náboženském životě židů jeví své působení.

Židovstvo západu, dík postupující kultuře, vymanilo se již z větší části z pověr kabalistických, východ však do dneška zaujat je ze značné části učením kabaly a plynoucími z něho fantastickými názory na život i smrt.

Kabala sama není učením čistě židovským. V Babyloně vystěhovalci židovští je seznali, a jen tajně mezi sebou pěstovaly je z počátku

uzavřené kroužky. Století XII. a XIII. a duch náboženské mystiky tehdy celé lidstvo uchvátivší přálo netušenému vývoji její, a století XVI. a XVII. ukazuje kabalistické vznícení na nejvyšším stupni, jenž umožnil vystupování různých podvodných mesiášů, z nichž nejznámější je Sabatai Zewi, jenž působil ve Smyrně, aby ku konci svého života přestoupil k islamu.

Základy kabaly spořádány jsou v knize zvané „Sohar" (Záře), sepsané as ve století XIII., jíž však pálený autor, počítaje na autoritářství židů své doby, připisuje učenci Šimonovi ben Jochai.

Myšlenky v „Soharu" obsažené jsou as následující:

Bůh je povznesen nade vše, nad bytí i myšlení. V takovéto pantheistické všeobecnosti byl by však utajen, kdyby se nezjevoval. Zjevení to děje se vyzařující z něho silou, jež plodí zase novou, kterýmžto způsobem sil takových vzniká deset. Těchto deset sil sefiroth (číselné bytosti) zvaných bylo již při stvoření světa, a pomocí jich svět byl také bohem stvořen.

Nelze spletité všechny působnosti jich zde vypsati a ukázati, jak různé síly a protisíly, působení a protipůsobení, formy a stupně ve čtyřech sférách odlučování, stvoření, tvoření a měnění byly pojímány.

Těmito silami bůh se může stělesňovati a učiniti viditelným, a síly ty jeví se ve výborných a ctnostmi obdařených lidech. Duše jsou prostředkovateli mezi nekonečností a konečností. Všechny duše, jež jsou určeny, aby vešly do života pozemského, byly stvořeny již zároveň s Adamem; než každá z nich je dle vyššího neb nižšího stupně svého vytvořena s prvním člověkem a vyššími neb nižšími orgány a formami jeho. Dle toho stávají duše mozku, uší, očí, rukou a nohou. Každá z nich jest považována za vyzáření neb jiskru pocházející od Adama.

Prvotním hříchem člověka (i kabala má dědičný hřích) bylo vznešené a nízké, vyšší a nižší duše, dobro a zlo uvedeno v chaos. I nejčistší bytosti utrpěly tím, smířivše se se zlem. Mravní řád světový nemůže však dříve nastati, dokud následky dědičného hříchu, smísení dobra a zla nebudou odstraněny a zničeny. Z nejhoršího dílu duší pochází svět pohanský, z dobrého pak národ židovský; než ani ony nejsou bez přimísení pradobra jako tyto bez přídavku zla a démonických sil.

Poslednější zavdává věčnou pobídku ku hříchu a je závadou, aby vyvolený díl lidstva (židé) poslouchal příkazů božích. Doba mesianská právě tyto převraty pořádku zaviněné dědičným hříchem či nastalý nepořádek zase zruší a přivodí zbožnění světa. Musí tedy předem nastati rozloučení zla a dobra, což může způsobiti jen židovstvo, když samo neb všichni jeho členové zbaví se příměsku zla neb je ze sebe vyloučí.

Za tím účelem musí duše (především židů) prodělati putování, putování těly lidí i zvířat, ano i řekami, dřívím, stromy a kamením. Tak vypráví na příklad kniha „kaw-hajoschor", na Východě dosud silně rozšířená, že duše člověka, jenž zpíval rozpustilé písně, vtělí se do ptáka, duše starosty obce, jenž s členy své obce nepěkně jednal, do úzkého břicha včely, duše člověka, jenž nejedl pokrmy, dle náboženských předpisů připravované, do listí stromu, kde při nejmenším pohybu listí trpí nevýslovné bolesti atd.

Učení o stěhování duší tvoří stěžejný bod kabaly. Duše zbožných musejí také prodělati stěhování, poněvadž také nejsou prosty příměsku zla; není člověka spravedlivého na zemi, jenž by jen dobro konal a nehřešil, t. j. jehož duše by byla prosta příměsku nečistého.

Toto rozdělení dobrých a zlých živlů mezi dušemi čili odstranění dědičného hříchu neb opětné jich urovnání v Adamovi vyžadovalo by však při stálé příležitosti k hřešení velmi dlouhou dobu. Ale stávají též prostředky, aby pochod tento byl uspíšen. Vedle stěhování hříšných a se zlem smíšených duší stává ještě jiný způsob, povznesení a oplodnění jich.

Když duše, byť i zbožná, na této zemi některou z náboženských povinností obmeškala neb neměla příležitosti ji vykonati, musí putovati zpět do života pozemského, přilnouti k duši žijícího člověka, s ní se spojiti a úzce s ní srůsti, aby zmeškané dohonila.

Též odloučení duchové zbožných, hříchů prostých lidí přicházejí tu a tam na zemi, aby podporovali, posílili a k cíli vedli duše slabé, kolísající, jež z vlastní síly nejsou s to, aby něco dobrého vykonali.

Čistí duchové tito srůstají s dušemi zápasícími a vytvoří pak duši novou — ovšem jen jsou-li spolu nějak příbuzni, t. j. pocházejí-li z téže adamitské jiskry neb orgánů, jelikož vůbec jen stejnorodé duše se vzájemně přitahují, nestejnorodé pak odpuzují.

Dle této theorie má vyhnanství a rozptýlení Israele účel: svět i duše vykoupiti. Obrozené duše zbožných židů mají spojiti se s dušemi z jiných národů, přitahovati je k sobě, aby zbaveny byly příměsku zla, jež v nich se nalézá.

Zajímavé jest učení kabaly o pohlaví duší. Tak prý jsou duše ženské často v tělech mužův a naopak. To je otázka velmi důležitá při uzavírání sňatků, kdy jedná se o to, zda duše oněch dvou lidí spolu se shodují čili nic; v případě prvním povstává harmonie a zdatné potomstvo, v druhém rozkol a potomstvo degenerované.

Že s vírou v duchy nastala i víra, že duchy lze vyvolávati, přinesl vývoj ssebou. Do dneška na evropském Východě existuje sekta Chasidejců (Chassidim), která náboženským fanatismem a pověrčivostí zvláště vyniká. Zakladatelem jejím je povozník Israel Miedzibož, zvaný divotvorce (Baal šem tob — zkráceně bešt), člověk náboženským mysticismem zachvácený, jenž při vykonávání modliteb celým tělem zběsile pohyboval a mínil, že v extasi, do níž se vmodlil, je v blízkosti boha a podporuje tak příchod doby mesiánské. Způsob pobožnosti chasidejců připomíná živě arabské derviše.

Prozpěvování a plácání rukama, klanění se a různé pohyby těla, poskakování, hluk a křik tvoří nezbytné součástky její. Není nezajímavo, že v době, kdy sekta tato povstala, vznikla v jižním Walesu sekta křesťanská „skokani“ (Jumpers), již podobnými pohyby při modlení se uváděli v stav rozechvění, a v Severní Americe sekta „potřásajících se“ (Shakers), kteráž též rozvášněním při modlitbě uváděla příslušníky své do říše vidin. Časem sekta chasidejců nabyla značného počtu a do dneška je na Východě hlavní překážkou pro vnikání kultury mezi židy.

Duchovní hlava jich nazývá se zaddik (dokonalý), jenž jest netoliko nejdokonalejším člověkem všech hříchů prostým, nýbrž i zástupcem boha a jeho obrazem. Instituce divotvorných rabínů v Haliči a Bukovině — nejznámější z nich bydlí v Sadagoře blíže Černovců — do dneška udržuje reakci mezi židy na východě. Náboženskému zanícení často musí napomáhati alkohol, pověry udržují se co nejhouževnatěji, a divotvorní rabínové mají ve věřících bohatý zdroj příjmů. Nejchudší chasidejec aspoň jednou v roce putuje k zaddikovi, aby složil mu svůj příspěvek a pohlédl v jeho svatou tvář. Avšak i zaddikové sami jezdí po svých věrných, a obnosy, jež takto vyberou, jdou do značných tisíců. Rabbi-divotvorce prorokuje budoucnost, vyhání zlé duchy, urovnává spory jako nejvyšší tribunál; vše ovšem za peníze . . .

Náboženský mysticism a fanatism chasidejců pomalu mizí kulturou, vnikající i na Východ; jest však zajímavým obrázkem, jak i židovský monotheism přijal plno pověr, jež vlastní jeho podstatu úplně změnily. Západní židé emancipují se již z náboženských předsudkův a pověr, a kultura i na Východě musí vykonati svůj úkol.

V bouřlivém proudu života jsou vlastnosti závažími nebo plováky, které buď nás potápějí ke dnu, nebo nás udržují na povrchu. H. Taine.

*

Zlost můžeme spolknouti, ale dělá-li se to často, zkazíme si žaludek. Americké přísloví.

LONGINUS:

Syllabus Pia X.

(Pokračování.)

Meurer k encyklice navazuje toto:

I. Právní povaha encykliky. Z různých projevů, jež papežové během století proti theologickým soustavám uveřejnili, jest encyklika snad z nejdivnějších.

Jaký význam má vlastně tato listina? Neomylným rozhodnutím ex cathedra není. Papež mluví sice jako pastýř a učitel, ale nejedná se o věc víry neb mravův. — Encyklika není vůbec jednotnou. První díl její předvádí nám obraz modernismu. Ale že tento obraz jest úplně správný, nemůže papež — dle církevního práva — tvrditi. Druhý díl kritisuje modernism. Oba tyto díly dohromady tvoří jakousi vědeckou přednášku zvláštního úředního rázu. Chtějí působiti nejen důvody, nýbrž i autoritou. Proti přednášce papeže nesmí (katolík) odmlouvat, i když vylíčení je nepřesné, kritika chabá. Totéž platí o třetím dílu, kde kritika papeže přechází v čin proti modernistům.

Tento třetí díl jest dle církevního práva disciplinárním zákonem. Není sice neomylným, ale platí v plném rozsahu bez ohledu na svou cenu neb pravdivost. Proto má encyklika veliký význam pro praksi.

II. Pojem modernismu. Ještě nikdy se nestalo, aby papež takřka s tiarou na hlavě stoupl si za kathedru, aby přednášel proti soustavě, kterou chce potřít. Na tuto zvláštnost mohou si modernisté domýšleti. Jest arci otázka, zda by nebylo vhodnější, aby církev modernisty, dle názoru jejího zpupné a naduté, prostě setřásla.

Celá ta papežská přednáška míří proti modernismu. Škoda, že encyklika pojem ten jasně nevymezuje. Zajisté stane se slovo „modernism“ heslem. Poněvadž pak encyklika v třetím dílu stanoví disciplinární prostředky proti modernistům, jichž nauku určitě neoznačila, umožňuje tím všelijaké zneužití. Tím vzniká vážné nebezpečí pro hnutí lepších duchů v katolické církvi.

Bylo by proto dobře, kdybychom aspoň sami mohli z encykliky vycítiti, co ona vlastně za modernism pokládá. Než i to jest skoro nemožno. Novotáři čili modernisté vždy byli a budou. Ale ty encyklika nemíní. Míní stoupence určitého literárního směru katolické theologie.

Němci se ptali: Míří proti Schellovi? — Rozhodně ne. Encyklika ho sice nastiňuje, aniž by ho jmenovala, ale vyjímá ho zároveň z řad zavržených modernistův.

Musíme se omeziti na to, co encyklika na modernismu zavrhuje. To jsou arci theologické věty se stanoviska katolicismu nejvýš povážlivé. Kristus, bible, církev, svátosti a tak dále, vše

se vykládá zcela přirozeně. Dogma svůj obzvláštní církevní význam zcela ztrácí. Někdy se zachraňují modernisté prostředky, jež se proslulé „dvojí pravdě“ pozdních aristotelíků povážlivě podobají. Proto mají dvojí historii a dvojí výklad písem.

To asi jest jádrem modernismu dle vylíčení jeho v encyklice. Víru považuje za silně individuální cit, jenž sám buduje náboženství. Katolické dogma kriticko-vědeckou methodou rozptyluje. — Modernism, ten jest v náboženských otázkách nejasný a polovičatý. V Německu se k němu nikdo nehlásí.

Přes vnitřní spory můžeme modernism posuzovati shovívavěji než papež. Příčinou modernismu není nevědomost a zpupnost modernistů, nýbrž nerozřešitelnost úkolu, o nějž se právě ze šetrnosti k církvi ze všech sil zasazují: chtějí smířiti vědu a dogma. Bývalý jesuita Tyrrell psal dne 29. října roku 1907 biskupu southwarkskému, jenž mu jeho exkomunikaci oznámil, že encyklika znemožňuje jediný způsob, jímž člověk může církev hájiti a — aniž by si zadal — její autoritě se podříditi. Lidé, kteří chtějí v církvi vytrvati a zároveň sloužiti svobodné vědě, prodělávají těžkou duševní krisi. Než se dopracují plné vnitřní svobody, rádi vymýšlí takové polovičatosti jako modernism encykliky. Nevědomost, ješitnost a zvědavost zajisté nejsou vzpruhami takových v sobě zápasících lidí. Zda-li pak takovým vnitřním bouřím vůbec mohou rozuměti lidé (kurie. L.), jichž vnitřní rovnováha nikdy vážně nebyla otřesena?

Hlavním sídlem modernismu jest asi Italie. Již v měsíci říjnu roku 1907 vyšel tam anonymní spis proti encyklice: „Il programma dei modernisti. Riposta all' Encyclica di Pio X. Pascendi.“ V Německu však takového modernismu vůbec není. Tím naléhavěji vnucuje se právě německým katolíkům otázka, proč papež vydal celé církvi projev, jenž se měl vztahovati celkem jen na Italii? Proč má každý bez příčiny a bez výjimky podléhati ostrým disciplinárním nařízením encykliky?

III. Význam a duch encykliky není na první pohled patrný. Encyklika má tajné i veřejné záměry. Pravý účel encykliky tají se v jejím prvém a druhém dílu. Theologové mají býti vůbec odvráceni od filosofie a kritiky písem. Proto dokazuje encyklika, že filosofie a historie znemožňuje dogmatickou theologii. Encyklika varuje před tím, aby se filosofům a kritikům činily ústupky. Zavrhuje moderní filosofii celou i svobodnou kritiku písem. Zavržení to adresuje katolickým modernistům, poněvadž ho nemůže poslati Kantovi, Harnackovi a tak dále. Mluví-li se proti modernistickým theologům Italie, Francie, Anglie, Ameriky, míní se velcí filosofové němečtí a protestantští kritikové bible.

Německému smýšlení příčí se především duch disciplinárních prostředkův encykliky. Velikosti a vznešenosti v nich není. Zavádí se nedůvěřivé, jezovitské hlídání lidí, systém, jenž se rovným, poctivým lidem odjakživa ošklivil. Tím lze arci zničiti radost z vědecké práce, přímost spisovatelů, samostatnost učitelů. Však bylo již dříve dost zle! A nyní doufá papež, že biskupští censoři a dozorci pomohou; zostřil podmínky prodeje knih a censuru, vezme po případě někomu titul „katolický knihkupec“ a zavedl si přísežné zprávy biskupů. Zdá se, že kurie ani biskupům nevěří.

Encyklika nedůvěřuje všemu, vyjma svým vlastním prostředkům. Patrně chce kurie na své falešné dráze pokračovati. Kdyby v Italii v semináři dali mladým theologům tak důkladné vzdělání, jako je udílejí německé university, nebyla by v hlavách jejich vznikla myšlenka, že ta vybledlá roztříštěná víra, jež se za Alpami nalézá, je ještě vírou katolickou. Pak by asi k bezuzdnosti v dogmatice, které papež tak lituje, vůbec nebylo došlo.

Jak bude se svobodou pod novým systémem, cítí již i venkovští faráři. V Augšburku jim zakázali založení spolku, jenž by hájil jejich hmotné zájmy! To dnes, kdy se každý stav organisuje, kdy se právo spolkové zlepšuje! A noviny katolické také brzo pocítí, jak svobodny jsou, až jen každé budou mít svého biskupského censora.

IV. Stav encyklikou způsobený. Pro neurčitost encykliky a zvláštní, jí zavedený organisovaný dozor bude jí asi zneužíváno proti nejlepším katolickým theologům. Stalo se již, že biskup, jenž nemohl profesora odstraniti, odstavil jej tím, že zakázal studentům návštěvu jeho přednášky. To jest arci proti duchu státních zákonů. V případu Schrörsově v Bonnu vláda skutečně rázně a úspěšně zakročila. Nemůže a nebude přece trpěti, aby se oklikou a jednostranným biskupským nařízením vynutilo, o čem má veřejně rozhodnouti vláda.

Dle encykliky bude nadále ještě jiná možnost vzíti profesoru posluchače. Encyklika zapovídá theologům návštěvu státních, universitních přednášek z těch předmětů, jež se přednášejí současně také na ústavu katolickém. Obstará-li tedy biskup ve svém semináři přednášku o předmětě, jejž přednáší nemilý mu profesor theologie (na universitě), je profesor odstaven. Než ani proti tomu není vláda bezbranná. Má dozor nad semináři. Může státi na doslovném plnění stanov organisačních a podobně.

Ještě dvě poznámky. Někteří biskupové a představení seminářů kalí vliv universitních přednášek na mladé theology protipřednáškami v semináři, nemohou-li domácím řádem (rozvrhem hodin) návštěvu jejich znemožniti. Věc ta jest nenáležitá. Stát platí fakultu, aby se tam

mladý theolog vědecky vzdělal, a několik lidí jeho dobrou vůli postranními praktikami ruší. Vláda učiní dobře, vyslechne-li vždy pozorně stížnosti universitních theologů.

Biskupové neb představení seminářův osobují si též právo zapověděti theologům tu neb onu světskou přednášku. („Světské" je jim vše, co nečte theolog, tedy i filosofie, historie a pod.) I toto jednání nesrovnává se s myšlenkou university. Mladý theolog má právo na vše, co universita podává. Ve skutečnosti považuje se hned za podezřelého, chce-li slyšeti ještě jiné učitele než kněze.

Takové samovolné zákazy jsou nenáležity. Biskup může a má bdíti nad náboženskou výchovou nastávajících kněží. Míní-li, že tato vědeckou přednáškou jest ohrožena, může učiniti vhodné kroky k odstranění závady. Ale právo působiti na učitelskou činnost universitního profesora neb na zákaz návštěvy nemá.

*

Konec. Encyklika jest nebezpečnou zbraní, jež jen v ruce moudrých a rozšafných biskupů bude neškodnou. Není to moudré, dá-li biskup encykliku profesorům theologie a kněžím podepsat. Co s takovým podpisem? Encyklika není povahy dogmatické. I když ji někdo veřejně zamítne, zůstává pravověrným katolíkem. Vždyť je to přednáška o spisech modernistů, jež málo kdo zná. Kdo ví, je-li správná? Podpisující nemůže potvrditi pravdu toho, co nezkoumal. A třetí díl disciplinární teprve nepotřebuje podpisů těch, kteří snad jednou dle ní budou trestáni.

(Meurer doufal, že biskupové něco v zájmu Německa učiní. Dnes již víme, že sklamali! L.)

Kdyby ale encyklika přece stala se skutkem, může se i pak ještě taktem a rozvážností mnoho napraviti. Příznivé jest, že nikdy církev v Německu nestála tak pevně jako dnes. Rozmyslí si to asi, než nečasovými požadavky a pochybnými novotami otřese své postavení. Doufáme proto, že náboženský mír v Německu zůstane zachován.

Potud Meurer. (Pokrač.)

ELISÉE RECLUS:

Člověk a Země.

Volně zpracovává *František Maštera.*

Palestýna.

Náboženství židovské.

Mnozí historikové, kteří kladou, a to právem, velikou váhu na vliv, jímž působí půda a podnebí na ducha lidského, chtěli vysvětliti vznik monotheismu u jižních Semitů, Židův a Arabů pouhým vlivem místního podnebí. Počínání toto, ač jest z veliké části správné, jest příliš zjednodušující; zvláště při Palestýně nedostačí.

O krajích semitských lze všeobecně jen říci, že okázalá jednotvárnost širých a klidných prostorův, ozářených prudkým sluncem, přispěla velikým dílem k tomu, aby pojmy obyvatel přijaly vznešený a vážný ráz; obyvatelé naučili se viděti věci jednoduše, nehledati v nich veliké složitosti. Jejich prvotní mythologie nemohla se podobati chaosu božstev, která vznikla z nekonečně mnohotvárné přírody indické s jejími vysokými horstvy, velikými řekami, ohromnými lesy, úžasnými lijavci a zuřivými bouřemi. Duchu indickému jevila se ovšem tato mnohotvárná příroda v krásném a prostém uspořádání, ale ne pod svrchovanou vládou jediné nejvyšší síly: příroda indická jevila i ve své vznešené velikosti nekonečnou různost a musila býti tedy nábožensky reprodukována polytheismem.

Židé v době, kdy se objevují poprvé v dějinách, nevymanili se ještě z náboženství fetišistického, je-li vůbec na světě nějaký národ, nějaký kmen, nějaký jednotlivec, jenž by neměl fetiše. Bible nám vypravuje o amuletech čili teraphim ze dřeva, z pálené hlíny, z kovu, jež nosily ženy a dcery patriarchův, a které se podobaly dokonale fetišům černochů v Kongu. Určité kameny byly považovány od prvních Hebrejů za tajemné bytosti s hroznou mocí. Před vystavením Chrámu slavili Židé své obřady kolem posvátných kamenů, nazývaných „bethel" čili „domy boží"; věřili, že jsou oživeny nadpřirozenou silou, a kladli na ně „archu", to jest posvátnou skříň, v níž byl — ne-li Bůh sám, tož aspoň jeho dech. Nikdo se nepřiblížil bez hrůzy k této strašné a tajemné schránce, dědictví to babylonskému, z níž mohlo každou chvíli přijíti nějaké neštěstí, jestliže duch v ní schovaný nedostal dosti modliteb a libovonných obětí.

Židé stejně jako Babyloňané, od nichž převzali idee a kult, starali se velmi málo o minulost; byli to lidé praktičtí a myslili hlavně na život přítomný. Modlitby v Jerusalémě stejně jako v Babyloně prosily o výsadu hodně dlouhého života, a předmětem nářků byl hrob, „v němž nelze již chváliti boha". „Dej trvání našim létům jako cihlám z Ibarry, rozšiř je až na věčnost," prosí Nebukadnezar. Hrdina jedné staré epopeje, Gilgamech, popisuje strašnou smrt svému druhu Esbanimu a mezi jinými žalostmi formuluje tuto, jež se mu pravdě podobně zdála býti nejhorší: „Ó běda! Nemůžeš již objati ženu, kterou jsi miloval, a nemůžeš již natlouci ženě, kterou jsi nenáviděl. Hrůza světa podzemského se tě zmocnila."

Židé jako všichni národové na světě měli také svůj kult mrtvých, neboť přechod ze života do smrti nebyl jim o nic pochopitelnější než druhým. Věřili tedy v jakýsi neurčitý po-

smrtný život v různém způsobu; historie nám vypravuje, že činili z mrtvých, jichž těla se rozpadla již v prach, ale jichž dech, „duše“, vzdor tomu trval dále, hrozná strašidla, hladové příšery, bažící po mladé krvi. Aby jimi tedy nebyli pronásledováni, dávali jim na hroby potravu a konali pro ně úlitby. Zemřelí často smířili se definitivně se svým věčným klidem teprve, až byli zabiti podruhé. Bible nám vypravuje o jednom takovém duchu, o proroku Samuelovi, jejž jakási věštkyně vyvolala z hrobu; ale vyvolání toto způsobilo snad hlavně potomní neštěstí. Samuel, velmi rozhněván na Saula, jenž jej vyrušil z klidu, oznámil mu jízlivě jeho blízkou smrt, smrt synů jeho a záhubu celé armády na hoře Gilboah.

Také celá příroda byla obydlena kolem Israelitů; množství neznámých bytostí se hemžilo mezi nimi, na zemi i pod zemí, ve vzduchu a na nebi; neboť hvězdy, jež viděli točiti se nad svými hlavami zároveň s klenbou nebeskou, byly pro ně jako pro jejich babylonské vychovatele živými bytostmi božskými, řídícími se své výše osudy lidské. Planety, které se pohybují mezi stálicemi jako pastýři mezi svými stády, vykonávaly výjimečnou moc, ale pod vládou dvou velkých kol, panujících nad nocí a nade dnem. Vzhled nebes se zdánlivou hierarchií vnukal tedy Židům ideu o řádu, založenám na autoritě a subordinaci: jako hvězdy seskupovali i nesčetné duchy země a vzduchu v armádu Elohimů čili bohů, zrozených z fetišismu, animismu a astrolatrie.*) Byl to polytheism, řízený řádem podobným jako andělé, postavení na postupných stupních babylonských pyramid. Volný polytheism Řekův odpovídal svým poetickým bezpořádkem přírodě mnohem různotvárnější a celé spoustě samosprávných měst.

Množství semitských bohů, nazvaných Elohim, t. j. „Síly“ nebo „Duchové“, nazýváno bylo ještě přesněji „Sebaot“, t. j. „Armády“ nebo „Řady“; Elohim byli ctěni hlavně u Židů, Sebaot hlavně u israelského kmene Efraim. Název ten, překládaný gnostickou řečtinou v „Aeon“, byl nejspíše vypůjčen od národů východních. Elohim a Sebaot dohromady tvořili hierarchisovaný celek nadpřirozeného světa, obsahujícího nesčetné bohy, ale počínajícího již splývati v boha jednoho s nespočetnými projevy.

Neboť množné číslo Elohim bylo často zkracováno v jednotné číslo: „El“ — jež zahrnovalo v sobě všechny ony jednotlivé bohy; slovo toto přivádělo myšlenku k pojmu jednoho svrchovaného pána, spojujícího všechny božské síly v jednu jedinou vůli. V tomto smyslu se užívalo výrazu „bůh vojsk“, armád; vojsky, armádami těmi míněny byly nebeské armády hvězd a duchů, ne armády lidské. Tato hierarchie hvězdných sil směřovala k monotheismu.

Mnohé kmeny semitské byly nazývány jmény, jež je dávala pod ochranu všech spojených bohů; tak: Israel = ten, jejž řídí El, Imrael = ten, jejž vyslyší El; také jméno Kaleb, zkrácenina z Kalb-El = Pes Elův, vyjadřuje energicky absolutní oddanost všem bohům, shrnutým pod jeden pojem. Ostatně za doby Soudcův a krále Davida vedle slova El bylo užíváno i slov jiných, vyjadřujících stejně nekonečnou svrchovanost, na př. Baal, Adonai a jiných. Jména tato, velmi obvyklá u Feničanů, byla Židům zapovězena úplně až v době, kdy proroci školy Eliášovy dali jejich kultu ráz úplné nesnášelivosti: tehdy názvy takové byly považovány již za modloslužebné a rouhavé.

Jahve, bůh hromadný a národní.

Kdyby kmenové Israelští byli mohli na svém stěhování dosáhnouti moře a kdyby byli se připojili k Féničanům, není pochyby, že by se byli nestali ctiteli Melkarta a Astarty.

Avšak Israelité stali se z nomadův usedlíky v kraji vnitrozemském, vytvořili si vlast s pevnými hranicemi, založili pevná města s mocnými hradbami a tak si udrželi svůj původní kult. Tento způsob existence přivedl nový prvek do náboženství Židů. Národ dobyvačný, stále válčící, vytvořil si v nebi boha dle svého obrazu, boha válek, stvořil si spolubojovníka nadpřirozené síly, jenž v sobě spojoval všechny vášně židovského plemene, sesílené až do nemožnosti: žárlivost, prchlivou zuřivost, nemilosrdnost k nepřátelům.

Jahve „Hromobijce“, s počátku pravděpodobně jen místní bůh sinajský, nebyl konečně ničím jiným než zbožněným národem židovským, a proto ti, kdo jej ctili, ctili sebe samy a snažili se nekonečně jej zveličiti, dáti mu neobmezenou moc. Ale nemohli ovšem uniknouti nemilosrdné skutečnosti, že totiž kolem nich žili sousední národové a ti že měli také své ochranné bohy. Zápasu na zemi odpovídal podobný zápas na nebi: kolik národů nepřátelských, tolik soupeřících bohů, z nichž každý měl svou vlastní říši, brzy zvětšenou, brzy zmenšenou pozemskými bitvami. V tomto smyslu praví Max Müller, že Hebrejové nebyli monotheisty, nýbrž henotheisty, že totiž ctili jen boha svého národa, ale věřili, že i jiní národové mají své bohy. Jahve byl jen národním bohem, jehož dědictví bylo často důkladně zmenšeno; nechť jeho ctitelé byli jakkoliv ješitni, musili přece uznati, že Baal, bůh Feničanů, převyšoval jej i bohatstvím své říše i počtem svých otrokův. Kdo změnil svůj pobyt, musil změniti také svůj kult. David, jsa ve vyhnanství u Filistinů, nectil již Jahveho, jenž stal se pro něho bohem cizím.

---

*) Animism = oživování přírody neživé; astrolatrie = ctění hvězd.

Když chrám Jerusalémský byl vztyčen na hoře Sionu, byl vztyčen jen na počest malého místního boha; kmenové severní pociťovali svatý hněv při pohledu na tuto budovu, vystavenou dle způsobu fenického, v níž Salomon umístil domýšlivě boha svého. Ale časem sláva chrámu toho se rozšířila široko, daleko, a vzdor tomu, že dědictví Davidovo bylo rozděleno ve dvě království, Judské a Israelské, vzdor válkám, zuřícím mezi oběma polovicemi „vyvoleného národa“, bůh národní se nerozdělil ve dvě nepřátelská božstva, náboženská duše světa israelského se nerozdělila. To byl vývoj největší důležitosti; bůh židovský nabyl rázu všeobecnějšího: překročiv hranice, započal cestu kolem světa, jež měla jednoho dne jej učiniti v očích Židův a Křesťanů jediným bohem celého světa. Vývoj tento podporován byl hlavně častým stěhováním dobrovolným i nuceným, které se stalo údělem zbytků národa židovského. Každá tlupa vystěhovalců neb zajatců odnášela s sebou jako nejvzácnější poklad vzpomínku na boha, přebývajícího v chrámě Jerusalémském. Tím se rozšířil kult Jehovy na místa a k národům nejvzdálenějším a nejrůznějším. Zničení Samarska a deportace severních Israelitů, rozboření chrámu armádami babylonskými, pak jeho znovupostavení po návratu Židů — to vše přidalo k náboženskému citu Židů všechny hluboké city, které se rodí v srdci vášnivou láskou k vlasti, společnými útrapami a radostmi.

Vytvoření monotheismu.

Židovský bůh, jenž s počátku neměl jiné úlohy než chrániti žárlivě hranice své úzké říše, nabývá poslání stále širšího a vznešenějšího, vstupuje stále výše na nebesa, a jeho říše se rozšiřuje po celé zemi. Vstupuje také stále hlouběji do srdcí lidských, neboť národ židovský není již složen z kmenů dobývačných, nevyhlazuje již Moabity, Edomity, Amalektity, ale jest vyhlazen sám: není mu tedy již třeba vzývati boha žárlivého a krutého; bůh, jehož nyní potřebuje, jest bůh těšitel, bůh milosrdenství, jenž nesmírný rozvrat přítomnosti ozáří leskem vítězné budoucnosti. Bolest, jež obnovila národ, obnoví zároveň i jeho boha.

To není ještě vše. Ve všeobecném rozvratu říše, deptané válečníky a loupežníky, ubohý zotročený národ se zoufale pozvedá: nechce již poslouchati hlasu svých náčelníků, kněží a králů, kteří se spojují s jeho nepřáteli, aby jej uvrhli v bláto: dodává si nyní srdce a mluví přímo ke svému bohu, jejž nevzývá již jako ochránce země, nýbrž jako představitele spravedlnosti. Udála se duševní revoluce. Blázni, pastýři, ubožáci počínají prorokovati, totiž mluviti jménem božím — to jest přesný původní smysl prorokování — a nestarají se o zvyky a zákony. I oni, dvacet pět století před našimi socialisty, činí se mluvčími oné věčné „sociální otázky“, kterou popírají pravověrní ekonomisté. Jenže na neštěstí nevědí, že potlačení nenajdou nikdy osvoboditele vně sebe, obracejí se ještě k bohu; ale přece to, co od něho žádají, jest již největším ideálem: žádají od něho spravedlnost.

A tak jedním rázem idea náboženská jest přivedena k otázce mravní. V tomto ohledu nabývá řeč prorokův Amosa, Micheáše, Esaiáše ráz podivu hodné ušlechtilosti. Vyslovují svou nechuť k formám náboženským, k obětem, obřadům a klanění se; náboženství jest jim jen mravností, vykonáváním spravedlnosti a dobroty. Hrozí se války a hlásají, že přijde čas, kdy nebude již lučištníků ani koní ani ozbrojených vozů — v naší řeči ani pěchoty, ani jízdy ani dělostřelectva; sní o onom všeobecném bratrství, o němž i my sníme. Nemajíce vlasti objímají svou myšlenkou již celý vesmír a vidí již den, kdy lidé, přišedší z nejdálnějších končin, shromáždí se kolem chrámu Jerusalemského, aby ctili boha všech lidí ne formulemi beze smyslu, ale v pravdě, to jest v úplném vědomí toho, co jest spravedlivé a dobré.

Monotheism byl zrozen. Ale byl ještě daleko od toho, aby vytvořil společnost dle svého obrazu. Spravedlnost a mravnost nebyla ještě v srdci lidském; proroci tedy pracovali ze všech sil, aby stvořili theokratický stát, jenž by uložil všem spravedlnost a pravdu; a tak se stalo, že právě tito proroci byli prvními, kdo přinesli na svět úplnou nesnášelivost náboženskou. Ale byli tísněni příliš četnými nepřáteli, než aby svou říši boží mohli uskutečniti: zázraky, na které volali, se také neudály; a tak žíznivcům po pravdě a spravedlnosti zbývala jen beznaděj neb resignace. Mnozí odešli na poušť a živíce se bylinami očekávali příští boží. Jan Křtitel, jenž dle legendy vlil vodu na hlavu Kristovu, byl jedním z nich.

V době této stala se také Indie střediskem hnutí náboženského, jehož vliv se šířil až k břehům Středozemí. Jest pravdě podobno, že nebylo přímých styků mezi světci budhistickými a proroky židovskými; ale ozvěnu z Indie zaslechli jistě obyvatelé středozemských břehův. A když Alexander dobyl města Tyru, a vliv řecký se rozšířil po celé přední Asii, svět židovský, prosáklý již náboženskými pojmy Východu a Egypta, otevřel se též filosofii mudrců západních: tím byl připraven pro obnovné dílo, z něhož mělo vyjíti křesťanství.

A tak mravní situace Židovstva představovala tehdy souhrn duševních hnutí, vzniklých ve všech okolních zemích. Důsledky této situace byly by však zůstaly místními a nebyly by vedly k převratu, jímž bylo zasaženo celé lidstvo, kdyby maličký národ židovský byl zůstal ve svém úzkém území. Ale již dlouho před tím, než králové asyrští rozprášili Židy do celého světa, byli Židé roztroušeni po jednotliv-

cích, rodinách i celých čeledích ve všech zemích, omývaných mořem Středozemským. I v nejdálnějších končinách byly malé obce židovské, které přijímaly nárazy událostí, nastalých v jejich mateřské vlasti. Slova promluvená v Judei odrážela se dlouhými ozvěnami v tisících vedlejších Judeích.

Všechny tyto jednotlivosti se spojily, aby podporovaly vývoj nového cyklu v dějinách lidstva.

ED. ŠTORCH:

Původ rodiny.

Otec — matka — dítě tvoří dohromady jednoduchou společnost, která žije samostatně a uzavírá se proti všemu vnějšímu světu. Nejvýš ještě děd a babička připouštějí se do svazku rodinného, ale páska poutající k rodině rozličné strýčky, tetičky, bratrance a sestřenice a t. d. v nové době víc a více slábne a rozpadává se. Naši dědové a babičky ještě pěstovali horlivě styky příbuzenské s přáteli i vzdálenými, neboť náleželi „k rodině". Ale postupující individualisace (osamostatňování) menších a menších skupin společenských vedla k tomu, že vespolný cit příbuznosti ochaboval, až nyní omezil se takřka pouze na úzkou rodinu.

Moderní rodina spěje k tomu, aby ohraničila se toliko na rodiče a děti. Kterýkoliv třetí člen je cizím tělesem v kruhu rodinném.

Veliká starost rodičův o zabezpečení a vychování dětí, vzrůstající účast otcova i matčina v životě veřejném, jakož i denní zaměstnání vyčerpávají čas a tělesné i duševní síly jejich tak, že vzdalují se příbuzným, kteří podobně cele zaujati jsou poměry vlastními. A poněvadž i zhusta se stává, že při nynějším světovém styku obchodním a průmyslovém bývají i blízcí příbuzní zanášeni do vzdálených okresů, zemí, říší a světa dílů, je vysvětlitelno, že příbuzenská pospolitost je rozervána. Z příbuzných stávají se cizinci. Už i v zapadlých vsích málokdy se stává, aby celé příbuzenstvo udrželo se pohromadě, jak tomu bylo za starších dob.

Cit rodinné příbuznosti se mění i v naší době a vyvíjel se ovšem různými stupni i ve staré době.

Nebylo vždy uzavřené rodinné společnosti, jakou vidíme nyní; utvoření rodiny nebylo vždy záležitostí soukromou, jakou jest nyní, nýbrž věcí veřejnou, na niž řady lidí, spolučlenů rodu, kmene, zádruhy a pod. měly vlivný zájem.

Rodina považována bývá za počátek společenského zřízení, za jeho základ. Proto dávno sociologové pátrali po vzniku rodiny a po tom, co předcházelo nynější rodině.

Dlouho spokojovali se lidé tím, co zachovalo se o vzniku rodiny v Písmě svatém, totiž, že svazek rodinný trval od počátku.

Podle bible vznikli lidé z jediného páru, Adama a Evy. Tito měli mnoho dětí:

„Byl pak Adam ve stu a třicíti letech, když zplodil syna a nazval jméno jeho Set.

I bylo dnů Adamových po zplození Seta osm set let a plodil syny a dcery.

Set pak byl ve stu a pěti letech, když zplodil Enosa." (Genesis, kap. V., verš 3.—6.)

Nevšímejme si udaných věků, ale obraťme pozornost k manželství Setovu. Kdo byla jeho žena?

Dle Bible bylo tehdy na světě několik žen: Eva a sestry Setovy. Manželka Setova byla tedy buď Eva, jeho matka, nebo mladší sestra.

Mnozí učenci vskutku v souhlase s biblí přijímají za prokázanou skutečnost, že na počátku vývoje společnosti lidské panovalo pohlavní mísení mezi rodiči a dětmi a i mezi dětmi vespolek. Zejména theoretikové socialističtí dokazují prvotní libovolné páření kterýchkoliv mužů s kterýmikoliv, i nejblíže příbuznými ženami.

Slavní badatelé Marx a Engels líčí vývoj rodiny hlavně na základě výzkumů Morganových tak, že na nejnižším stupni dějin lidstva panovala p r o m i s k u i t a, t. j. neobmezené pohlavní mísení všech členů tlupy. Nebylo otce, matky a dítěte v našem smyslu rodiny, nýbrž všecky děti byly společnými dětmi celé tlupy. Otec skutečný nebýval ani znám. Na tomto stupni nebyly tudíž vyloučeny občasné styky mezi otcem a dcerou, bratrem a sestrou a pod.

Tato promiskuita mohla se udržeti jen v nečetných potulných hordách; jakmile členstvo tlupy vzrostlo, zabraňováno bylo spojování rodičů s dětmi a později i sourozenců navzájem, neboť záhy poznány byly zhoubné účinky tak blízkého manželství. Odtud pokračoval vývoj složitou cestou, neboť zasahovalo sem mnoho vlivů. Engels stopuje tento vývoj a podává vylíčení původu rodiny. Při tom dokazuje některé stupně vývojové, které nejsou nutnými články v řetězu přeměn a které zavdávají příčinu k odporu proti jeho vývodům.

Krátce dotkneme se Engelsových hlavních stupňů vývoje a podáme pak vlastní výklad. Engelsův postup:

1. P r o m i s k u i t a na nejnižším stupni.

2. R o d i n a p o k r e v n í, v níž veškeré děti téhož pokolení vespolek se spojují; tudíž manželství bratrů a bratranců se sestrami a sestřenicemi. Vyloučeno je již obcování rodičů s dětmi.

3. R o d i n a s k u p i n o v á čili p u n a l u a. Skupina sester a sestřenic má za společné manžele skupinu cizích mužů, ne již vlastních bratří. Je vyloučeno krvenství bratří a sester. Poněvadž určitý otec dítěte nebýval znám, byla příbuznost určována jen po matce. Odtud Engels

(Morgan je zdrželivější) vyvozuje dalekosáhlé učení o panství žen, tak zvaném „mateřském právu“ čili matriarchátu.

Z této rodiny skupinové vyvinul se rod, jenž jest základem společenského zřízení.

4. Pro dobu barbarskou je příznačná rodina párová. Je to manželství, jehož trvání je občasné, závisí na vůli manželů. Děti připadají vždy matce na starost. Muž kupuje nebo loupí ženu; někdy mívá několik žen.

5. Rodina patriarchální, v níž skupina příbuzných osob a čeleď podřízena je vládě otcově. Otec mívá několik žen.

6. Nejvyšší tvar rodiny je rodina monogamická, ve které muž a žena uzavírají trvalý svazek. Jediný muž a jediná žena spojují se pro celý život. Rodina nynější.

V této Engelsově stupnici je mnoho umělého sestavování. Engels vymýšlí zvláštní způsoby rodinného zřízení, aby mohl vysvětliti některé divošské soustavy příbuzenské. Ale pochybujeme o správnosti zejména prvních jeho stupňů. Už Masaryk v „Sociální otázce“ ozval se: „Alespoň co se prvotní pohlavní promiskuity a sňatku skupinového týká, skutečnost mluví proti Engelsovi velmi rozhodně. Nebylo také toho matriarchátu, jejž Engels klade před patriarchát, a není pravda, že patriarchát vyvinul se z předchozího matriarchátu.“

Srovnávám se s Morganem a Engelsem ve zdůraznění významu rodu. Rod je skutečně velkolepým výtvorem společenského vývoje. Vznikl na středním stupni divošství a byl po dlouhá tisíciletí základním způsobem soužití lidí. Z rodu pak vyvinula se pozvolna nynější rodina. (Dokončení.)

LONGINUS:

Veliké komety.

Nejsou žádnou obzvláštní vzácností. Čínské letopisy, náš nejstarší pramen o kometách, vypravují, že se zjevila kometa, jež proměnila noc v den. Svítila tak jasně, že nebylo viděti hvězd. — Filosof Seneka, učitel pozdějšího císaře Nerona praví, že po smrti Demetriově zjevila se kometa, velká jako měsíc, celá rudá, velmi jasná. — Aristoteles píše o kometě z r. 371. př. Kr., že její jasný a široký ohon pnul se přes třetinu nebe. — Roku 43. př. Kr., krátce po smrti Caesarově, zjevila se kometa tak jasná, že byla i v poledne viditelná. Římané věřili, že sestoupila s nebe pro duši zavražděného samovládce; nazvali ji proto Julium sidus, hvězdou Juliovou, t. j. Julia Caesara. — Za Nerona roku 60. po Kr. zjevila se kometa, jež zastiňovala leskem svým vycházející slunce. Zprávu nám zaznamenal Seneka.

Veliká kometa ukázala se r. 323. Letopisci, kteří se o ní zmiňují, neopomínají připomenouti, že r. 324. zasedal první velký sněm církevní v Nicei. Sněm ten zavrhl tehdy velmi mocnou nauku Ariovu a zavedl po dnes užívaný způsob stanoviti datum velikonocí.

Roku 399. navštívila zemi „kometa děsivě veliká, . . . hrozná na pohled, ohon až k zemi sesílající“. Tak praví církevní dějepisci. Téhož roku zasedal velký církevní sněm alexandrinský; zabýval se naukou Origenovou. Tehda vpadli poprvé Vandalové do Španěl.

R. 547. velká kometa. — Totilas vyplenil Řím, město měst.

R. 930. velká kometa, věštící dle soudu tehdejších kronikářů smrt císaře Jindřicha Ptáčníka a velikou porážku Maďarů.

R. 1066. kometa Viléma Dobyvatele.

Roku 1080. kometa a smrt císaře Alexia Comnena.

R. 1155. kometa a církevní sněm soissonský. Francouzský král Ludvík a říšští baroni přísahají biskupům, že už nebudou loupit na silnicích a že po následující desítiletí zachovají mír.

R. 1264. kometa jež zmizela, když zemřel papež Urban IV.

R. 1305. zjevila se kometa veliká, jež lidi tuze postrašila. Následovala tuhá zima a po ní hrozný sedmiletý mor.

R. 1337. velká, krásná kometa. — Zemřel Bedřich, král Sicilský.

R. 1402. ukázaly se dokonce dvě velmi jasné, veliké komety. Jedné z nich přičetli smrť Jana Galeasa Viscontiho, vévody milánského.

R. 1432. viděl kometu tak skvělou, že svítila ve dne.

R. 1456. měřil ohon komety 60 stupňů. — Křesťané se báli Turků; papež Kalixt III. nařídil všeobecné modlení.

R. 1618. měřil ohon dokonce 100 stupňů. Ohon ten vypadal děsně. Rozšiřoval se vějířovitě víc a víc. Byl tak dlouhý, že konec jeho vězel ještě pod obzorem, když hlava stála vysoko na nebi.

O této kometě vydal Basilius, „doktor v právích a v učení Pražském hvězdářského umění profesor“, spis: Soud hvězdářský přirozený o strašlivé s ocasem kometě. Tvrdí, že kometa „jest dejm a pára ze země sanejtrné, mastné a suché, paprslkováním a mocí jak slunce tak i jiných planetův vzhůru do povětří shromážděná“. A dokazuje to! — Rok 1616. byl horký a suchý, okršlek země byl jak upečený, řeky vysušeny, což i Vltava naše „k smradlavosti jsouc přivedena, očitě to svědčila, jakož potomně leta 1617. i břeh při Menším městě Pražském mocí paprsků slunečných rozpálený na podzim se zapálil a tak kometě nemálo materie smrduté přidal“.

Jináč jest mu kometa hvězda hněv Boží ukazující.

R. 1680. měřil ohon zjevivší se komety 70 stupňů. Hlava její zapadla brzo po západu slunce, ale ohon stál skoro celou noc na obzoru. Letěla z daleka rychle ke slunci, švihla se kol něho a hnala se zase pryč. Čtyři měsíce stála na nebi. Umíral tehda právě kardinál Mazarin. Dvořané jeho chtěli mu zalichotit, že kometa jde pro něho. Ale Mazarin se jim vysmál.

Vyšel o ní v Norimberce leták s obrázkem, textem a básničkou. Přeložím to, aby čtenář viděl, jak se tehda na komety dívali:

I v písmě svatém, ale také v jiných věrohodných historiích nalézáme, že kdykoliv všemohoucí BŮH hříchy několika pozemšťanů potrestati si usmyslil, oznámil to z vlídné otcovské trpělivosti buď skrze pravé proroky neb strašlivé zázraky; pomůže-li varování takové, způsobí-li obrácení a horlivé pokání, je tím pohrozený trest odvrácen. Nepomůže-li, neodvratně se provede.

Jako před několika lety hněvivý a při tom dobrotivý BŮH zemětřeseními, všelijakými kometami a více jinými neobyčejnými znameními lidem, kteří jako slepí v hříších a neřestech se topili, jejich zasloužené trápení a soužení s dostatek oznámil, když se nepolepšili, zhoubnými válkami, mory a jiným zlem (jehož jsme až až zažili) v horlivém hněvu trestal.

A nyní zase na vysokém nebi hroznou pochodeň, metlu a meč co dobrotivé napomenutí před hrozícím neštěstím postavil, aby, poněvadž všeho dřívějšího nedbali, tato krutě strašná pro tvar i běh od znalců nebe obdivovaná kometa v hříšně zatvrdlé mysli zděšení a změnu způsobila, a již přisouzené tresty hříchů pro srdečnou lítost a pokání zadrženy byly.

Následuje popis polohy, dráhy a odhad velikosti. Pak zase strašení:

Nejvyšší PÁN, jehož veliké výstražné znamení z vysokého nebe nám svítí, vediž srdce a mysl naši tak, abychom ve skroušenosti srdce v pravém a trvanlivém pokání jemu s horlivou modlitbou k nohoum klesli, bychom těžké tresty, jimiž kometa hrozí, uprosili a odvrátili. Skončíme proto následujícím sonnetem:

Lest! Rozkoš! Neřestný hříšníku! nechceš-li zrudnouti studem,
tak zbledni zděšením: Viz, jak nad tě vystupuje
tato bledá rakketa; bleď, jak Nejvyšší ti ukazuje
tvojich hříchů metlu; viz, jak od planety války
meč se na tě řítí; pohleď na krutou kometu
jež smrtelně bledou září s výše září,
jež rovným, dlouhým pruhem do hvězd severa sahá:
Ach, mluví bez hlesů BŮH tímto prorokem trestu,
metla, meč i jed tebe, bídníku, raní
válkou, chudobou, morem, smrtí a vším hořem zlým,
setrváš-li zatvrzele v neřestích;
obrátíš-li se však v lítostivé bolesti srdce
vstaneš-li ze smrti hříchů, pak doufej v odpuštění
neboť brána milosti BOŽÍ je ti stále ještě otevřena!

Zatím co se v Německu tiskl tento nesmysl, seděl v Anglii jakýsi Isaak Newton nad rysem a kreslil si dráhu této komety. Přesvědčil se, že je parabolou, z čehož soudil, že domnělí poslové boží podléhají tíži jako planety.

Tím byl vlastně opar tajemného kol komet rozptýlen. Jsou to těžké hmoty, jež si slunce přitáhne. Přijdou, když musí, ne když je bůh pošle.

R. 1744. zjevila se velká kometa, která dle zpráv astronomů byla prvého února jasnější než Sirius, osmého skvělejší než Jupiter a počátkem března svítila silněji než Venuše za svého největšího lesku. Ze stínu byla (1. března) i v jednu hodinu po polední prostým okem dobře viditelná. Kometa měla šest skoro stejně silných dobře vyvinutých ohonů; byly 30 až 45 stupňů dlouhé. Tvořili vějíř od slunce odvrácený.

Ještě větší a zajímavější komety zjevily se ve století devatenáctém.

Kometa z r. 1811. stála po několik neděl na severním nebi. Ohon měřil 25 stupňů. Jádro komety, které zpravidla bývá drobným bodem, bylo tentokrát jasnou mlhavou deskou, obklopenou temným kruhem.

Veliká kometa z r. 1843., nejznamenitější z celého století, zjevila se koncem února poblíž slunce. Měla slabý vedlejší ohon o polovinu kratší než hlavní. Byla neobyčejně skvělou tak, že byla ve dne viděti vedle slunce jsouc od něho jen $1^1/_2$ stupně vzdálena. Zvláštností této komety jest, že se přiblížila slunci víc než kdy jindy kterékoliv jiné těleso nebeské, vyjma kometu z r. 1880. Když byla slunci nejblíž, byla vzdálenost její od povrchu menší než čtvrt průměru slunce.

Kometa Donatiho z r. 1858. zjevila se na podzim; stála na západním nebi. Když ji Donati 2. června objevil, byla nepatrnou mlhou, jež měřila asi 3′ v průměru. V tomto stavu mlhovitého mráčku dosti dlouho setrvala. Teprve kol 15. září počal se pomalu tvořiti ohon. Ku konci měsíce bylo kometu pouhým okem sotva viděti. Ohon nebyl delší, než průměr měsíce. Ale pak rychle rostl; zvětšovalo se jádro i ohon. V prvé polovici října, brzo po průchodu periheliem byla nejskvělejší. Kol 15. měl ohon zvláštní tvar, poněkud péru (ptačímu) podobný. Měřil 60^0 a na konci byl skoro 10^0 široký. Vedle toho měla kometa slabý, druhotný ohon; byl tenký, rovný jako přímka. Hlava komety jevila zajímavé přeměny. Ob 4 až 7 dní obalovala se řadou vrstev, které pak spojitě přecházely do rozeklaného (hlavního) ohonu.

V říjnu přehnala se kometa na jih a zmizela pro obyvatele severní polokoule ku konci měsíce. Hvězdárny jižní polokoule sledovali ji však ještě do března r. 1859.

Žádná z pozdějších komet nevyrovnala se dojmem svým kometě Donatiho. R. 1861. vystoupila náhle z paprsků slunečních kometa, jež měla mnohem delší ohon (v míře úhlové) a jasnější jádro než kometa Donatiho. Vyvinula

též slabý vedlejší ohon. Ale již po 14 dnech ubývalo ohonu. Klesl ze 100^0 na 25^0. Po třech měsících kometa zmizela.

Veliká zajímavá kometa zjevila se v září r. 1862. Z jádra jejího vyrážely sloupy svítící hmoty, pravidelně sem tam kmitající. Změny jádra, provázené změnami světlosti, vrací se ob tři dny.

Dále zmiňujeme se o kometě Coggiově z r. 1874. Zprvu byla slabým mlhavým mráčkem. Prostým okem byl viděti od počátku června; pak se rychle vyvíjela. Z malého oválního jádra ronila se zase světlá hmota. Zprvu tvořila dva oblouky kol jádra, jež se v zadu ztrácely v ohon. Později se tento jednoduchý stav zhatil. Objevují se brzy tu brzy tam jasné sloupy od jádra ven (ke slunci) mířící. Ohon měřil počátkem července 15 stupňů. Směrem od hlavy rychle slábnul. Rozvinul se později na 55^0 až 60^0.

31. ledna r. 1850. znamenán byl v Australii a jižní Americe krátce po západu slunce tenký, 30^0 až 40^0 dlouhý pruh světelný, jenž vycházel z místa, kde slunce zapadlo. Byl to ohon komety. Tato kometa přiblížila se slunci velmi značně. Nejmenší vzdálenost její od povrchu slunečního měřila asi $^1/_8$ průměru slunečního. To je výška, do níž slunce chrlí své fontány žhavého vodíku. Pro toto veliké přiblížení byla kometa stotožňována s kometou z roku 1843. Než to byl omyl. Jde o dvě různé komety; ne o jednu, občas se vracející.

Zářijová kometa z r. 1882. přešla zdánlivě přes slunce. Takový zjev více se nevyskytl. Před sluncem kometa zmizela. To znamená, že svítila tak silně jako slunce samo. Po přechodu byla kometa neobyčejně jasnou. Pak se vzdalovala od slunce blednouc, mizíc. Než i potom byla jedním z nejnápadnějších těles, jež se kdy na nebi ukázaly. Svítila před východem slunce.

Kometu stihla zvláštní zajímavá katastrofa. Neznámé síly roztrhly jádro její na čtyři kusy. Snad to způsobilo prudké záření blízkého slunce.

Velké, nápadné komety nejsou vzácné. Vzbudí-li Halleyova kometa po případě zděšení, bude tím vinno zneužití nevědomosti našich chudých bratří a okolnost, že lidé v posledních desítiletích kometám odvykli.

Nuže, namáhejme se každý dle svých sil, aby zbytečného strachu před kometami bylo co nejméně.

Demokracie jest stav, kde, svrchovaný lid, podrobený zákonům, jež sám vydal, svými zřízenci činí to, čeho sám spraviti nemůže. Robespierre.

*

„Pravda zabíjí církev, proto se církev snaží zabíti Pravdu“. E. Zola.

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

Dr. OTTO KARMIN,
generální sekretář interkantonální federace švýcarské Volné myšlenky:

Vývoj hnutí Volné myšlenky ve Švýcařích.

(Psáno francouzsky pro „Volnou Myšlenku“.)

Psáti historii hnutí Volné myšlenky ve Švýcařích jest velice nesnadno. Švýcary jsou složeny ze tří, ano spíše ze čtyř oblastí jazykových, ze dvou oblastí náboženských, katolické a protestantské, z nichž posléz uvedená dělí se zas v četné podřadné církve a sekty, politicky jsou rozděleny na 22 kantonů, které zachovaly si svoji relativní autonomii, a proto také Volná myšlenka vyvíjela se ve Švýcařích způsoby velice rozmanitými, které při naprostém nedostatku archivu je téměř nemožno vypsati. Lze tedy vývoj Volné myšlenky švýcarské nastíniti pouze v rysech velice hrubých.

Mohutný rozmach hnutí racionalistického z polovice a konce XVIII. století nebyl bez vlivu na Švýcary. Byl to zejména vliv Voltairův, který v letech 1754 až do 1758 přebýval ve Švýcařích na břehu Lemanského jezera, a později žil ve Ferney u Ženevy v letech 1758—1778. Vliv jeho byl velmi veliký, větší než Rousseauův. *) Tu však vítězství spojených monarchických mocí proti revoluční Francii zničilo francouzský vliv ve Švýcařích, vliv, který současně byl nositelem hnutí Volné myšlenky, a náboženský dogmatism nabyl zase vrchu. Tak roku 1839 David Bedřich Strauss, jmenovaný profesorem v Curychu, nucen byl pro revoltu sedláků z curyšského kraje odejíti z tohoto města.

Až do bouřlivých událostí let 1846 a 1848 hnutí Volné myšlenky neobjevovalo se leč sporadicky v průmyslových střediscích, provázejíc nejkrajnější levici dělnického hnutí. Vzpomínáme zejména, že hnutí mladoněmecké, „das junge Deutschland“, bylo rozšířeno netoliko ve Švýcarsku německém, nýbrž i v románské krajině okolo Ženevského jezera. Tato hnutí však byla málo prohloubena, byla jen povrchní, takže, když jednou jejich vůdcové byli veřejnými mocnostmi ze země vypuzeni, nezbyly po nich leč nepatrné stopy.

Změna nastala po vítězství roku 1849 a 1852. V ten čas značný počet známých volných myslitelů přišel do Švýcar z Německa, z Rakouska, z Italie i z Francie. Mnozí z nich věnovali se vyučování, nemalý počet působil i pronikavě politicky v nově zvolené vlasti. Tak

*) Vliv Rousseau-ův byl daleko méně revoluční než se obyčejně za to má; přese všecko své demokratické zbarvení Rousseau byl reakcionářem jak v politice tak i ve filosofii. Pozn. autora.

zejména v kantonech protestantských jejich vliv bylo znáti, ale byli ovšem ustavičně potíráni kněžími i sektáři. Hospodářské hnutí Internacionály, representované v románské a vlašské (Tessinské) části Švýcarska Bakuninem a jeho přáteli, způsobilo značný pokrok racionalistických idei ve vlastním slova smyslu, kdežto politické „radikální“ hnutí malé buržoasie švýcarské bylo převahou pouze protiklerikální.

Roku 1862 objevila se v Ženevě první revue, věnovaná výhradně Volné myšlence, „Le Rationaliste“. Vycházela až do roku 1868 a náleží k nejlepším publikacím hnutí našeho.

Spolky a sdružení Volné myšlenky zakládány byly ve Švýcařích teprve v době nedávné. První z nich jest sdružení ženevské, založené roku 1890, které sorganisoval náš přítel Karel Fulpius a jest dosud jeho předsedou. Po něm ustavilo se sdružení v Grandsonu (roku 1894), v Cully (r. 1898) a v Lausannu (r. 1900).

Roku 1900 počala vycházeti nová revue Volné myšlenky „Lumière“ (světlo), která vycházela v Ženevě až do roku 1905 a potom splynula s „Libre Pensée“ v Lausannu (týdenníkem). Do dnes ještě zároveň s časopisem „Franc Parleur“ (svobodný řečník) representuje časopisectvo Volné myšlenky v románském Švýcarsku.

Dne 21. dubna roku 1901 byla v Cossonay (Vaud) založena interkantonální federace Volné myšlenky, která jsouc ve skutečnosti federací románskou trvala ve formě tehdy přijaté až do dne 7. června roku 1908. Téhož roku byl založen spolek volných myslitelů v Chiasso, který s pěti jinými spolky v Lugano, Bellinzona, Biasca, Malvaglia a Locarno tvoří „Società dei Liberi Pensatori Ticinesi“. Má asi šest set členův, a orgánem jejím jest časopis „Ragione“, vycházející týdně v Chiassu.

Ode dne 14. do 17. září roku 1902 zasedal v Ženevě interkantonální kongres Volné myšlenky. Jeho výsledek bylo mimo jiné též vzkříšení hnutí švýcarského. Byly zakládány nové sekce v kantonu Vaudském, Neu-Châtelském, Bernském (v Bienne) a Friburském (v Bulle). Všecky tyto sekce byly francouzské, a k nim připojila se sekce curyšská, jazykem německá, založená v říjnu roku 1906.

Na mezinárodním kongresu pražském roku 1907 švýcarský delegát representoval čtrnáct sekcí s 831 členem, nepočítaje v to ženevský „Monistenkreis“ s třiceti členy a zednářskou loži „La Fraternité“, rovněž Ženevskou, s asi sto členy. Volná myšlenka tessinská zastoupena byla samostatným delegátem přítelem Virgiliem Lampugnanim z Lugana. Po kongresu pražském nastal znamenitý rozvoj hnutí ve Švýcarsku středním a východním. Sekce curyšská zásluhou několika oddaných přátel, mezi nimiž zejména jmenovati sluší inženýra A. Richtera, ujala se číle propagandy v německých kantonech Švýcarska. Ani ne za celý rok založeny byly sekce Volné myšlenky v těchto městech: Basilej, Baden, Bern, Diessenhofen, Lucern, Oerlikon, Rorschach, St. Gall a Wintertur a německá sekce Volné myšlenky v Chaux-de-Fonds, která pracuje společně s francouzskou sekcí téhož města. V jiných městech se již také sekce Volné myšlenky připravují. Mimo to ode dne 1. ledna roku 1908 vychází v Curychu měsíčník „Der Freidenker“.

Vzhledem k utěšenému rozvoji německých skupin Volné myšlenky — sekce německé vyrovnávají se už úplně sekcím francouzským, nepředčí-li je dokonce — objevila se potřeba nové interkantonální organisace; na návrh občanů Richtera a Karmina byla proto na interkantonálním kongresu v Chaux-de-Fonds dne 7. června r. 1908 jednohlasně usnesena. Uvedu nejhlavnější zásady této nové naší organisace: „Interkantonální Švýcarskou Federaci Volné Myšlenky“ tvoří všecky spolky volných myslitelů, přičleněné některé z těchto tří organisací: „La Fédération romande de Libre Pensée“, „Società dei Liberi Pensatori Ticinesi“ (toto usnesení musí býti schváleno tessinskou Federací) a „Deutsch-schweizerischer Freidenkerbund“.

Každá z těchto tří federací jest autonomní. Společné pojítko všech jest ústřední sekretariát, který zároveň representuje Interkantonální Federaci Švýcarskou vůči Volné myšlence světové. Ústřední sekretariát složen jest ze tří členů, jeden pro každou ze tří jazykových skupin. Tito scházejí se pokaždé, kdykoli potřeba toho se objeví, nejméně však jednou do roka.“

Po této reorganisaci ženevský „Monistenkreis“, jehož členy jsou občané národnosti německé i francouzské, připojil se k románské i německé federaci Volné myšlenky a tvoří tak nové pojítko mezi národnostními skupinami.

Takto reorganisována hodlá Volná myšlenka švýcarská počínajíc podzimem letošního roku ještě stupňovati činnost, zejména hodlá uplatniti se v kantonech Friburském a Valaisském.

Potírajíc bez ustání své odpůrce jednak pokrytecké, zejména v krajích protestantských, jednak násilnické, zejména v krajích katolických, Volná myšlenka švýcarská s úspěchem vybojovala si své čestné místo. S plnou důvěrou může pohlížeti v budoucnost. Nehledě k některým drobným neúspěchům, vyvíjelo se hnutí Volné myšlenky ustavičným vzestupem po celou dobu patnácti let, a síla jeho se nezmenšovala, nýbrž naopak rostla. Tři šiky švýcarské Volné myšlenky tvoří spolehlivý pluk a doufají, že práce jejich bude ke cti veliké mezinárodní armádě Volné myšlenky.

Zástupci lidu nemohou dojíti pokoje leda ve hrobě.
Robespierre.

JOSEF JIŘÍ KRÁL (Chicago):

Volná myšlenka v Americe.

(Dokončení.)

Církve a volní myslitelé.

Roku 1890 Spojené Státy měly 62,116.811 obyvatel. Téhož roku napočítány v zemi 143 církve a církvičky a 150 nebo více neodvislých obcí církevních, některé z těchto arci nepatrné, mnohé z nich s podivným vyznáním víry. Všechny církve měly 20,643.000 členů. Z každého sta obyvatel tedy pouze 33 náleželo k nějaké církvi, kdežto ostatních 67 stálo mimo církev. Do roku 1905 počet obyvatel vystoupil na 83 milliony, počet členů církví na 31,148.445. Dle toho přítomné doby z každého sta obyvatel 37 náleží k nějaké církvi, 63 stojí mimo církev. Dle toho církve poslední dobou poněkud získaly. Ale jako nelze tvrditi, že ona 63 procenta obyvatel jsou veskrze volní myslitelé — církev jako soukromý ústav stojí peníze, a četní věřící z pouhé lakoty stojí mimo církev, jiní zase z lhostejnosti — tak také nelze tvrditi, že by ostatních 37 procent byli veskrze věřící, neboť mnozí stávají se členy církve z různých světských pohnutek, které s náboženstvím nemají nic společného. Ale církve přece jsou proti volným myslitelům u veliké výhodě: svou výbornou organisací. Organisovati volné myslitele je věc obtížná, jak už plyne ze samotného pojmu „volné“ myšlenky. Z té příčiny také církve svou organisací vykonávají v politice větší vliv nežli volní myslitelé, a tento vliv církví přirozeně činí z četných politiků zbabělce a pokrytce, a snad nikde není tolik pokrytců jako právě ve svobodné republice Spojených Států.

Mezi oběma starými stranami politickými, republikány a demokraty, není totiž podstatného rozdílu, a boj mezi nimi vede se hlavně o úřady. Politikům ovšem jde především o hlasy; aby je získali, jsou ochotni činiti církvím ústupky, třeba že sami byli nevěrci. Takové ústupky činí jim už v nominaci kandidátův: Ingersollovi odepřena byla již dříve slíbená nominace za guvernéra Illinoisu, protože byl volný myslitel a nechtěl se zavázati k mlčení; učenec Andrew D. White nemohl obdržeti republikánskou nominaci za místopresidenta, protože sepsal spis o boji vědy s theologií atd. Demokratický president Pierce roku 1855 propůjčil vládní loď papežskému legátu, který do Spojených Států přišel štvát katolíky proti zemským zákonům; nynější president Roosevelt posílá papeži své spisy a žadoní o kardinálský klobouk pro amerického arcibiskupa Irelanda, aby republikánské straně získal katolíky, a pomlouvá a špiní deistu Thomase Paina, aby se zavděčil věřícím. Ze strachu před církvemi ani republikáni, ani demokrati nenavrhnou volného myslitele do důležitého úřadu — to jest možno jen u socialistů, kteří jsou v církevní klatbě; strana usilující o potlačení výroby lihovin (prohibition party) jest vysloveně náboženská. Církve samy ovšem ani ve věrouce neodolaly vlivu volné myšlenky — jsou dnes mnohem liberálnější — ale volní myslitelé jsou nuceni stále se brániti proti jejich vlivu na zemskou správu, jak ukazuje „devatero požadavků liberalismu“, které obsahují politický program amerických volných myslitelů.

Devatero požadavků liberalismu.

1. „Požadujeme, aby kostely, ani jiný církevní majetek nebyl nadál osvobozován od daní.“

Daň jest poplatek, kterým občan přispívá kú krytí výloh zemské správy. Výhody státní správy jsou všeobecné — povinnost platiti daně je také všeobecná. Ve všech státech u nás kostely a někde i jiné církevní jmění osvobozeny jsou od daně buďto státní ústavou, nebo zákonem, anebo také jen ochotou berních úředníků. Státní sněm nesmí žádné církvi dáti peníze přímo, ale jest očividno, že osvobození od daně rovná se nepřímému daru peněz. A že církve tuto almužnu od státu přijímají, svědčí, že mají nízké ponětí o cti.

„Náboženství, které závisí na podpoře státu, již z toho důvodu je špatné náboženství.“ (Franklin.) Volní myslitelé všemožně pracují o to, aby tato nespravedlivá výhoda církví byla zrušena. Ve státu Illinoisu na př. zákon osvobozuje od daně pouze ten majetek církví, který jest „výhradně věnován bohoslužbě“, tedy kostely. Ale laskavostí berních úředníkův i jiný majetek církevní býval od daně osvobozen. Roku 1904 zakročili proti tomuto nešvaru spojení volní myslitelé američtí, čeští a němečtí, a vymohli, že palác arcibiskupův v Chicagu odhadnut byl pro berní účely na 280.000 dollarův, a dnes církve platí daně ze svých farních budov i z nemocnic, které od pacientů si dají platit. Lví podíl na zásluze za to náleží české Stráži Osvojených, která na soudní boj věnovala na půl tisíc dollarů.

2. „Požadujeme, aby kaplani nadále nebyli zaměstnáváni v kongresu, státních sněmech, u námořnictva a milice, ani ve vězeních, útulnách a všech ostatních ústavech, které jsou vydržovány z veřejných peněz.“

Schůze kongresu a státních sněmů zahajují draze placení kaplani modlitbou, ač není viděti, že by našim státníkům co prospívala.

3. „Požadujeme, aby z veřejných peněz nadále nebyly podporovány sektářské ústavy učebné ani dobročinné.“

4. „Požadujeme, aby přestaly všechny bohoslužby, které vláda vydržuje; a zejména aby bylo zapovězeno používati ve veřejných školách bible, ať už na oko jen jako čítanky nebo otevřeně jako knihy náboženské.“

Čtení bible na veřejných školách jest už dnes velikou vzácností.

5. „Požadujeme, aby president Spojených Státův, ani guvernéři jednotlivých států nadále neustanovovali žádných náboženských svátkův ani postů."

Posty v Americe již dávno vyšly z mody, ale za to dosud udržuje se svátek „Díků vzdávání" (Thanksgiving Dy), který se slaví poslední čtvrtek v měsíci listopadu. Několik týdnů před tím president i guvernéři uveřejní vždy nábožnou proklamaci, ve které vyzývají občany, aby šli ve čtvrtek do kostela a děkovali svému tvůrci za všechno dobré, co v uplynulém roce učinil pro ně a pro celou zemi. O neštěstí, které koho stihlo, se nemluví, a proklamace ta někdy je čirá blasfemie, jako když na př. president Roosevelt roku 1901 několik týdnů po zavraždění presidenta Mc Kinleyho vyzýval národ, aby bohu děkoval! To snad za to, že McKinley byl zabit — a Roosevelt tou vraždou stal se presidentem? Ze všech našich dosavadních presidentů jediný Thomas Jefferson nikdy nevyzýval občanův, aby bohu díky vzdávali. Ovšem, Jefferson byl mezi našimi presidenty jediný vyslovený volný myslitel, ač řada jiných nebyli orthodoxní.

6. „Požadujeme, aby přísaha na soudech i ve všech ostatních oborech vlády byla zrušena, a místo ní zaveden pouhý slib pod trestem pro falešné svědectví."

Ve mnohých státech svědek má na vybranou, chce-li přísahati „při věčně živém bohu", či prostě slíbiti, že bude mluviti pravdu.

7. „Požadujeme, aby odvolány byly všechny zákony, které přímo nebo nepřímo nutí občany zachovávati neděli jako svátek."

V nedělních zákonech panuje u nás veliká rozmanitost. V Illinoisu na př. dovoleno jest vše vyjma takové práce, které by rušily veřejný klid; jinde není dovoleno hráti divadlo nebo v míč; jinde ani holič nesmí v neděli pracovati.

8. „Požadujeme, aby všechny zákony, chránící „křesťanskou" morálku, byly odvolány, a aby všechny zákony vyhovovaly požadavkům přirozené morálky, rovnoprávnosti a nestranné svobody."

9. „Požadujeme, aby nejenom v ústavách Spojených Států a jednotlivých států, nýbrž i v jejich praktickém provádění v zeměsprávě žádné zvláštní privileje ani výhody nebyly skýtány křesťanskému ani jinému náboženství; aby veškerá naše politická soustava byla postavena na základě ryze laickém a dle toho spravována; a jakékoliv změny by za tím účelem byly nutny, aby byly provedeny důsledně, bez váhání a odkladu."

Těchto devatero požadavků liberalismu ukazuje, v jakých směrech američtí státníci činí ústupky církvím, a jakým směrem nésti se musí obranná činnost volných myslitelů. Tito pracují poučováním, agitací, přednáškami, časopisy, brožurami, literaturou, veřejnými protesty, a občas také obracejí se k soudům, aby zabránili přehmatům úředníků, kteří církvím nadržují. Utvořiti politickou stranu, jak na to pomýšleli někteří horlivci z let devadesátých, vyžadovalo by obrovské práce a bylo by zbytečno. Církve samy podléhají vlivu volné myšlenky, a jejich vzájemná žárlivost jest volným myslitelům výbornou pomocí. Američané jsou právem hrdi na své svobodné školy, hlavní to baštu republiky, a sami členové protestantských církví, ku kterým náleží většina věřících, úzkostlivě dbají o to, aby školy zůstaly svobodny, prosty všeho vlivu církevního. Ale přes to přese všechno volní myslitelé nesmějí složiti ruce v klín: kdo si chce uhájiti svobodu, tomu jest věčně býti na stráži!

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Sekretariát české sekce Volné Myšlenky jest se na Král. Vinohradech, Korunní tř. č. 6. Úřaduje se denně od 10 do 12 a od 1 do 7. Na dotazy písemné přikládejte vždy známku na odpověď. — Stížnosti adresujte: JUC. Boh. Novák, úředník Obchodní a živnostenské komory v Praze, Josefské náměstí.

*

Zpráva redaktora K. Pelanta o propagační cestě po Severní Americe, zaslaná konferenci důvěrníků.

Ctěné konferenci důvěrníků Volné Myšlenky

v Praze dne 6./IX. 1908.

Přátelé!

Moje cesta agitační po Severní Americe vyžaduje nutně, abych pobyl ještě delší dobu ve Spojených Státech.

Posílám proto tuto písemnou zprávu o své dosavadní cestě: Především musím Vám však vyříditi dva důležité pozdravy, které ukazují, že my Čechové právě prací pro Volnou Myšlenku počínáme si získávati jméno světové.

Do Spoj. Států ubíral jsem se přes Paříž, kde v listopadu 1907 konal se sjezd Volné Myšlenky francouzské. Navštívil jsem sjezd onen a dostalo se mi té cti, že vzhledem k zdařilému výsledku kongresu pražského, jehož účastníci byli též na sjezdu pařížském, byl jsem zvolen za čestného předsedu. Čest tato týká se zajisté všech volných myslitelů českých, a také v zahajovací řeči bylo vzpomenuto všech pracovníků V. M. v Čechách a vytknuto, že z tohoto důvodu se povolává Čech jakožto jediný čestný předseda do presidia.

Ku konci sjezdu, kdy poděkoval jsem za všechny sympatické projevy, byl mi předsedou prof. Delarouem z Melunu znova vysloven dík za práci, již volní myslitelé v Čechách vykonali, a uloženo mi, abych vyřídil doma nejvřelejší sympatie francouzské V. Myšlenky bratřím v Čechách.

Činím tak sice skoro po roce, ale zajisté že

i tento projev bude přijat třeba zpozdĕně jakožto upřímný pozdrav u vědomí, že počínáme si dobývati respektu v cizině od hlav nejpokročilejších, a že záleží na nás, abychom udrželi s Francií intelektuální a co nejdokonalejší styky.

V Paříži vykonal jsem dvě přednášky české a jednu francouzskou před vybranou společností žurnalistickou a vědeckou v sále „Société des Savantes".

Z Paříže odjel jsem do Bruselu, kde V. M. bruselská a sekretariát uspořádaly banket k poctě mé jakožto delegáta V. M. české. Proneseno zase hojně řečí vyznívajících v nadšení pro nás a zase mi uloženo, abych jak Čechům americkým tak i domácím po návratu vyslovil velikou sympatii a úctu, jakou belgická Volná Myšlenka chová k statečnému a povždy v dějinách pokrokovému národu českému. (Slova posl. Furnémonta.)

Přeplaviv Oceán počal jsem propagační práci v New Yorku a v okolních sousedících městech. Vykonáno od 1. prosince 1907 do 31. ledna 11 přednášek s thematy týkajícími se Volné Myšlenky, vzbuzeno nadšení a připravena půda, na níž se rozvinuly následující události:

August Geringer, nakladatel listu „Svornost" v Chicagu, mívá z pravidla vždy v zásobě nějakého populárního muže, jenž jako řečník a veřejný činitel strhuje na sebe sympatie, a jelikož bývá u Geringera zaměstnán, získává této tiskárně objednávky, předplatné atd. Dosud byl jím dnes už velmi starý red. Zdrůbek; jelikož stáří jeho vyžaduje odpočinku, bylo nutno pomýšlet na jiného. Nový tento člověk byl Geringrem nalezen v osobě známého dr. Išky, který jezdil po Americe na redakční lístky, přijímal zakázky pro Geringera a při tom zakládal též tak zv. Svobodné obce, o nichž nutno slovo promluvit. Iškův předchůdce Zdrůbek založil náboženskou sektu, oznámenou oficielně úřadům jakožto „Congregation of Bohemian freethinkers", snad aby se zdálo, že jest to cosi podobného „českým bratřím"; zavedl v ní postní kázání, zpěvy, obřady a místo placeného kazatele; kazatel tento, jsa na základě ustavení sekty oprávněn vykonávati náboženské obřady, oddává, křtí a pohřbívá za peníze — neliší se tudíž v ničem od jiného kněze jiné víry, jenže obřady a zpěvy jsou trochu natřeny na svobodomyslno. Církev tato, z níž reverend Zdrůbek nashromáždil si slušné jmění, projevuje se po Americe zmíněnými Svobodnými obcemi, z nichž mnohé chápou a stydí se za podobné kejkle a řády sekty neprovozují.

Dr. Iška měl tedy na místě starého již Zdrůbka státi se kazatelem chicagské Svobodné obce, ale jelikož by nyní po přílivu rozumných vystěhovalců, z valné části socialistů, místo toto málo vyneslo, bylo pomýšleno na to, aby se utvořil veliký Svaz všech svobodomyslných, jenž by pevným ročním platem zabezpečil Iškovi jakési veliké biskupství a zároveň také závodu Geringrovu hojně objednávek.

Proto v červnu 1907 svolán do Chicaga sjezd všech svobodomyslných lidí, aby se toto stalo skutkem. Na sjezd, jehož účastníkem byl za naši Českou sekci Volné Myšlenky dr. Bartošek, dostavili se však socialisté a jiní upřímně pokrokoví lidé, již plány tyto, Geringrem bez ostychu lidem vypravované, naprosto zhatili. Svaz Svobodomyslných sice založen, ale usneseno ihned na sjezdu, by tiskopisy dávaly se jedině tiskárně s uniovou známkou, t. j. kde pracují organisovaní dělníci, a tím odpadla možnost, aby Geringer, jenž má tiskárnu složenou z neorganisovaných, nějakou práci dostal. Princip obřadů přijat sice nátlakem strany Geringrovy (čili možnost vybírat peníze), ale kazatel neb biskup nestanoven. Tím Svaz Svobodomyslných přestal býti tím, čím jej chtěli míti Geringer a Iška, a zahájena tudíž kampaň proti němu.

Po několikaměsíčních pokusech, nešváry neb zase abstinencí zničit Svazové dílo, o Vánocích 1907 vystoupili nejprve dr. Iška a za ním po chvíli k vůli efektu Zdrůbek vůbec ze Svazu, provázejíce svůj výstup hlučně nadávavými zaslány ve Svornosti, plnými nepravd, štvaní a také utrhání na cti Volné Myšlence české a poslednímu kongresu. Mysli všech svobodářů amerických měly být rozníceny k odporu proti Svazu a V. M., ale i tato snaha měla docela jiné následky.

New York, jenž nechtěl přistoupit ke Svazu, dokud v něm bude newyorčanům nesympatický Iška, prohlásil nyní ihned, že přistoupí ku Svazu, dá-li se mu vzhledem k obrovské vzdálenosti od Chicaga (asi 1600 km. — z Prahy do Madridu) samospráva župní. Jelikož možnost toho byla ve stanovách, stalo se tak, a výsledkem jest utvoření Newyorkské župy, která měla ustavující sjezd v květnu 1908, a kde Chicago zastupovala dr. Wisteinová, vzácná a energická žena, předsedka Svazku Svob. v Chicagu. Župa tato již dnes má 800 členů.

Mým úmyslem bylo, po příjezdu do Chicaga navštívit obě sporné strany ve Svazu, a kdyby i nepodařilo se úplné sblížení, tedy aspoň vyjednat jakýs modus vivendi mezi oběma.

Přednáška 12. vykonána ve Filadelfii, 13. a 14. v Baltimore, 11. až 29. v Clevelandě a okolí, kde vykonány přípravné práce pro župu Clevelandskou; i ta se stala v červnu 1908 skutkem. Clevelandské sdružení jest velmi čilé a vykonalo na př. účinným zasáhnutím do Sjezdu Jednoty Českých Dam, na kterém tato veliká a důležitá organisace přijala výslovně svobodomyslný program, záslužný kus práce.

V Clevelandě mně stihla náhle řada útočných článků ve Svornosti, psaných Iškou, kde přímo zběsile vrhnul se na mne a V. M. vůbec; štvaní bylo takřka nepříčetné, a účel byl ten, aby se zabránilo mému dalšímu postupu v Americe.

Vysvětlil jsem vlídně v chicagském listě „Rozhledy" své smířlivé stanovisko a po příjezdu do Chicaga šel jsem i do redakce Svornosti pokusit se o smír obou táborů, byl jsem však redakcí hrubě přijat, ale nejen to:

Následující měsíce bylo na mně vychrleno ve Svornosti tolik pomluv a ničemností, že to překo-

nalo i pověstnou českou klerikální žurnalistiku. Několik aspoň ukázek: Svornost napsala, že „V. M.“ (časopis) je v bankrotu a já že proto utekl do Ameriky; že jsem opustil ženu a dítě, nechal je v hladu a bídě; že jsem chtěl podvodně vylákat 10.000 fr. na založení si uzenářství v Paříži; že jsem Židem; že jsem anarchistou — toto je docela klerikální denunciace, jelikož ve Spoj. Státech jsou výjimečné zákony proti anarchistům, a Svornost doufala, že snad úřady mně ze Sp. St. vyvezou, což by byl zase důkaz pro ně, jaký jsem zlosyn. Atd. atd. atd. — celé moře hanebného, podlého štvaní bylo vylito nejen na mne, ale na celou Volnou Myšlenku, na pokrokové češství, na dr. Bartoška, prof. Masaryka atd. atd.

Vida nezbytí svolal jsem na 8. března 1908 veřejnou schůzi lidu v Chicagu, kam pozval jsem výslovně své odpůrce, chtěje, aby veřejně přednesli svoje výtky a já jim veřejně mohl odpovědět. Nepřišli, naopak svolali pro svoje lidi jinou schůzi a o jiné věci, jen aby tito nemohli jít na schůzi moji.

Přes tyto intriky vykonána v Chicagu a blízkých městech (Milwaukee, Racine) 30.—57. přednáška. 50. přednáška konána v dělnickém Spolku „Karel Marx“ o „Karlu Marxovi a jeho učení“.

Nastala cesta na Západ. Vykonal jsem na ní různé drobné užitečné práce: radil spolkům v nákupu knih, ve hrách divadelních, v odebírání listů, v organisaci osvětové práce; mnoho jednotlivců probuzeno, připoutáno k práci, povzbuzeno a nadšeno; po celou cestu byl jsem činným i žurnalisticky; moje brožurka „Králíci a lidé“, otištěná i některými amer. listy, způsobila zuřivou nepříčetnost u klerikálů. Z prací větších jmenuji: dobytí 300 S. (1500 K) na koupi českých moderních knih od Library boardů ve veřejné knihovně chicagské. Spolupráce na akci a resoluci proti štvavému psaní „Zeitu“ proti slovanským přistěhovalcům, rychlý zájezd do Clevelandu z Chicaga, při němž v 31 hodině urazil jsem rychlíkem asi 1080 km., promluvil na sjezdu Jednoty Čes. Dam a navrhl jim stálý roční příspěvek pro školní fond Svazu a přistoupení dobrovolné ke Svazu, což obojí přijato, a tak ženy theoreticky získány.

Přednášky konány průměrně jedna za dva dny.

58.—60. konány v Cedar-Rapids, kde Iškovci hleděli všemožně zmařit moje přednášky.

61.—75. konány ve státu Nebrasce, v městě Omaze a českých osadách, kde seznal jsem dobré jádro českého lidu, farmáře, muže přímé, příští to pole, jež musí být a bude získáno celé pro V. M.

76.—77. v St. Louisu, s čilým místním sdružením Svazu Svobodomyslných.

78.—86. ve Státu Oklahomě, kde asi třetina obyvatelstva jsou Indiáni; Češi jsou tam farmáři.

87. konána na druhém konci Ameriky, až u břehu Tichého Oceánu, v Los Angeles a 88. v San Franciscu.

S oprávněnou hrdostí mohu říci, že to byly první přednášky vůbec, které v českém jazyce byly proneseny na břehu Pacifiku.

Přednášky 89.—94. konány zase v Omaze a Nebrasce, 95. v Cedar Rapids a 96.—100. v Chicagu. Stou přednášku pořádala česká lože „Karel Havlíček“ amerického řádu Lesníků s thematem „Karel Havlíček a jeho význam“. Český novinář vzpomínal tu svého předchůdce vrcholnou přednáškou.

Zajímavé jest, že 4. července proslovil jsem v Chicagu řeč o významu tisku v téže zahradě (u nár. hřbitova) na téže tribuně v týž den a v touž hodinu 4. odp., kde přítel dr. Bartošek řečnil právě před rokem.

Přednášky 101.—110. konaly se v St. Louisu a ve státě Missouri, přednášky 111.—123. v Chicagu.

Jelikož na zpáteční cestě žádají mně osady, které jsem procestoval, o nové přednášky, jest jisto, že, než opustím Ameriku, docílím světového rekordu stopadesáti přednášek.

Z přednášek asi 80% bylo věnováno Volné Myšlence, 15% socialismu, ostatní na různé místní příležitosti, 2 byly věnovány pohřbívání ohněm. Vždy vedeny byly snahou po seskupení všech dobrých lidí v jediný tábor proticírkevní.

Slovákům uspořádal jsem opět pět přednášek, z nichž jedna v Clevelandě byla přičiněním fanatických kněží (stejní v Evropě jak v Americe) velice bouřlivou; význámnou je také přednáška Slovákům v Chicagu (98.) o Mistru Janu Husovi, jak se zdá, prvá přednáška vůbec, kde Slováci vyžádali si toto thema a objevili se pokrokovějšími než ve staré vlasti. Podotknouti sluší, že to byli Slováci socialisté.

Končím svůj referát, jenž by při vypsání všech podrobností vzrostl v objemnou knihu. Bude asi nutno zříditi v Praze jakousi Českoamerickou kancelář Volné Myšlenky, jež by tyto styky, které v budoucnu z platonických přejdou v konkretní,*) udržovala a sílila.

Vystěhovalectví české stále pokračuje, nutno tudíž tyto lidi připravit pro Ameriku, aby tam nepadali klerikalismu do rukou. Také pohyb Američanů do Evropy děje se stále větší měrou následkem zlepšené a zlevněné komunikace; Amerika sama jest zemí, kde jest mnoho užitečného a dobrého, co by i národ náš měl poznat a pěstovat; a konečně půl milionu Čechoameričanů jest úžasnou půdou, kde se dají vytvořit na základě jejich vyššího blahobytu a občanských svobod obrovské věci.

První český volný myslitel, Vojta Náprstek měl tento cíl před očima a pracoval proň celý život; my, další generace, musíme převzíti tento jeho odkaz a převésti jej v skutek. Čechy a česká Amerika bude novým problémem české opravdu národní kultury, který s ostatními kulturními snahami bude luštit Volná Myšlenka. *Karel Pelant.*

Chicago Ill., 13./VIII. 08.

---

*) Jistý dosud žijící farmář odkázal v závěti své část jmění Volné Myšlence

*

Z cesty redaktora Pelanta po Americe. Návrat redaktora Pelanta z jeho veliké americké cesty opět se zdrží o řadu týdnů. — Na cestě zpáteční z Kalifornie do New Yorku došla ho nová pozvání ke schůzím, a sice zejména z Pittsburgu, Filadelfie, Baltimore, Bedfordu a j., takže dojede do New Yorku až počátkem listopadu. Protože pak také v New Yorku a v okolí má konati několik přednášek, nedostane se na loď před 1. prosincem. Protože pak dne 1. prosince roku 1907 přijel do New Yorku z Evropy, dovrší tedy v Americe plný rok svého pobytu a počet jeho přednášek za tuto dobu dostoupí číslice vskutku imponující. Následkem tohoto prodloužení pobytu svého v Americe zažije Pelant presidentské volby, které svojí ohromnou předběžnou agitací všech soupeřících stran jsou zajímavou podívanou. Musíme tedy ještě těch několik týdnů na Pelanta počkat; za to však nám bude moci toho více povědět. — Dne 21. října došla nás od red. Pelanta zpráva ze Steelu ve státě Ohio, že dne 11. října vykonal **stopadesátou** přednášku. Do Prahy přijede určitě v prosinci.

Přednášková cesta sekretáře Volné Myšlenky dra Th. Bartoška po Moravě. Na požádání našich přátel na Moravě uspořádal dr. Bartošek ve dnech od 11. do 23. října na Kroměřížsku a Olomoucku řadu přednášek a sice: v Kroměříži (6 přednášek), Zdounkách, Zborovicích, Hulíně, Chropíni, Zlíně, Malenovicích, Frenštátě. — Všechny přednášky byly velice hojně navštíveny a pro naše hnutí velmi významny. V několika došlo k debatě s klerikály, avšak vždy skončily jich porážkou.

Našim přátelům! Ve smyslu porad konference důvěrníků usnesl se ústřední výbor České sekce Volné Myšlenky na celé řadě důležitých akcí, jichž úspěšnost pro zdar naší věci jest jistá. Ježto však akce ty vyžadují značných vydání, žádá ústřední výbor všechny přátele: 1. aby všichni ihned své příspěvky zapravili (pokud tak již neučinili), 2. aby pokud mohou dobrovolným darem k akcím těm přispěli a 3. aby při vhodné příležitosti snažili se uspořádati sbírku ve prospěch prací sekretariátu. — Příspěvky všechny budou ve „Volné Myšlence" kvitovány a jich účelné vydávání dozorčí komisí kontrolováno.

Ústřední výbor.

Naše organisace. Nová místní sdružení ustavena byla v Poděbradech a Přerově. V nejbližší době ustavena budou sdružení v Litomyšli a v Hodoníně. Stále rostoucí tlak klerikální, projevující se denně množícími se denunciacemi, nutí nás k pevnému semknutí, abychom nejen odráželi doléhající útoky, ale i sami bojovali pro duševní svobodu člověka tak, jak Volná Myšlenka toho žádá. Je tudíž nutno získati a organisovati uvědomělé pracovníky, kteří mohou a dovedou pracovati v zásadách Volné Myšlenky.

Naše schůze: 19. září. Praha VII. na Kovárně: Moderní názor světový a naše výchova, ref. Dr. Bartošek. — 20. září. Osek: Co jest Volná Myšlenka, ref. Dr. Bartošek. — 20. září. Hroby: Co jest Volná Myšlenka, ref. Dr. Bartošek. — 26. září. Kolín: Kolínský klub mladých: Co jest Volná Myšlenka, Dr. Bartošek. — 27. září. Teplice: Konference o menšinovém školství, delegáti red. Jul. Myslík, JUC. B. Novák, Lila Nováková, Th. Procházka. — 28. září. Záboří: Tábor lidu: Zpátečnické návrhy ve školství, Dr. Bartošek. — 4. října. Čáslav: O významu Volné Myšlenky, red. Jul. Myslík. — 4. října. Nymburk — místní sdružení: — Význam Volné Myšlenky, Dr. Bartošek. — 4. října. Poděbrady — místní sdružení: — Význam Volné Myšlenky, Dr. Bartošek. — 4. října. Troja u Prahy: Klerikalismus a útoky jeho na svobodu svědomí a školy, Dr. Gach.

Kvitujeme došlé příspěvky na výlohy Sekretariatu Volné Myšlenky: sběrací listiny č. 9 K 2, sběr. list. č. 65 K 5, sběr. list. č. 87 K 2, sběr. list. č. 110 K 10·64, sběr. list. č. 168 K 20, sl. Z. K. z N. část z přiřknutí kvinkvenálky 16·66. *Sekretariat V. M.*

LITERATURA A UMĚNÍ

EMIL CZERSKI:

Umění — zdravého života vzpruha.

> „Láska lidstva pro krásu jest podstatnou částí vší zdravé přirozenosti lidské a ačkoliv může dlouho soubytovati se stavy života po mnohých stránkách necnostného, je sama celkem dobrá, jsouc přímou protivnicí závisti, lakoty, nízké světské starosti a zvláště krutosti."
>
> *John Ruskin.*

Jsou dvě veliké rodiny inteligentů. Jedna jest rodinou přísně vědecké práce, seriosnosti — a umění jí neimponuje, protože patří do říše, kde místo důvodu kraluje paradox, a kde na újmu pravdy fantasie divě rozpučuje. Takové prosí pisatel za prominutí, že použil sloupců revue, která vždy se klonila k jich názoru. Uvede na svou omluvu některé věty a potom: ton jeho studie chce býti svrchovaně seriosní.

Ale druhá rodina, rodina umělecky cítících lidí, bude snad se zájmem čísti tuto opozděnou glosu k bojům o umění „tendenční". — Ostatně žádná idea, vyjádřena formulemi theoretikův a agitátorů, daleko nemá té intensity jako jediný epigram Havlíčkův, jediný román Zolův nebo barevný výkřik Kupkův. Jaké zvláštní, povznešené city háraly účastníky zářijového světového kongresu Volné Myšlenky, když zahřměla žofínskou dvoranou předehra k „Libuši". Ano! Konec konců: umění může býti spolu bojovníkem. A i když není, jest přece složkou, která náš život vyzdvihuje na jistou výši a tříbí naši inteligenci svým stálým snažením o podání krásy.

Umění — toť opodstatnění existence. Umění znamená smysl života. Kdyby nebylo umění, bylo by na čase říci resignovaně: Zemřela života vzpruha.

A jak by bylo možno snášeti nudu života, kdybychom ji neosvěžovali svými fantasiemi? A umění: toť sdisciplinování fantasie. Těm, kteří se vztekem nebo lhostejností plahočí se osm hodin v práci, v práci, která sama o sobě jest obtíží, přítěží, a dále v práci, kterou nemohli nalézti takovou, aby odpovídala jejich temperamentu, těm zbývá jediná útěcha: Vidí oheň, ve kterém se očistí, kde shodí prach a suché představy, aby vešli do jiné říše — říše krásna, říše fikce (zdání). Zbývá to, co vyjadřuje tyto dva pojmy — umění.

A tak člověk číslic a ruční práce se opájí představami světa, jaký by měl být, a snad zapomene na utrpení, která přečkal a která ještě přečká.

Kde vše zklame, umění nezklame. Vždy dovede zbolavělou hlavu léčit hojivým obvazem. Kde osm hodin práce ubilo fantasii, dovede tuto vzpružit, dát jí nové a nové formy, nová křídla.

A pod opojným účinkem knihy, obrazu, hudební skladby člověk zapomíná, zapomíná, mní se býti vytržen z denní mizerie, zdá se mu život lepší; vidí krásu a charaktery, kde dříve viděl šeď a mizernost.

Umění jest sílivý nápoj, který uspává a usmiřuje. Kde by jinak bylo pouze východisko nejkrajnější, najde se kompromis, který pro jednu hodinu odpustí mnoho jiných.

Člověk umění chutnající může býti Fenixem.

*

Mně jde zde o podání důkazů, že žádné hnutí pokrokové, ethické, sociální, nemůže postrádati podpory umění. Umělecké dílo nás zde bude zajímati po stránce svého propagačního poslání, dále jako činitel prohlubující mravní hodnoty, konečně jeho samozřejmý doprovod kriticism (rozpoznávání a úsudek), kterého lze u všech lidských úkonů používati.

Dnešní poměry v uměleckém světě jsou toho druhu, že umělecký národ je rozštěpen ve dva tábory. Jeden, četnější, hlásá, že proradou na umění by bylo stavěti umění do služeb nějaké idee. Umění jen tenkrát zůstane uměním, nezprofanuje-li se nabídkou vstoupiti do služeb na příklad socialismu nebo výchovy. Tvrdí se, že umění musí státi mimo dobu a proudy, a jediný mu musí svítit cíl: krása.

Druhý tábor se skládá z mužův, u kterých umění užívati daktylův a spondejů (tvarů básnických) nezabilo cit tak sesměšněný Nietzschem: soucit. Umělec vidí ohromnou bídu kolem sebe, ohromnost její, velké sociální protivy, paláce a chatrče, schátralé existence, a je-li charakterem, přejde do tábora socialismu a snaží se svým uměním zušlechťovati armády strádajících a bojujících. Maluje obrazy bídy, aby pobuřovaly, snaží se svým vlivem popohnati vývoj dosud tak lenivý, bojuje nenávistně proti nepřátelům pokroku, snad se dá do služeb protiklerikální armády nebo podrobí jako Zola celý systém své kritice umělce, vyzbrojeného vědou.

Zdá se být samozřejmé, že každý charakter rád propůjčí své síly bojovníkům pokroku. Vždyť je výběr tak snadný. Na jedné straně dusivá tíže poměrův a na druhé straně umění úmyslně zahleděné v opačnou stranu. A dokonce umění—umělci, kteří ne pouze jsou neinformováni, ale lidé, kteří úmyslně a zásadou vyzbrojeni bojují proti umění „tendenčnímu“. Nepopíráme, že tendence je překážkou volného vzletu umělce, ale patříme k těm, kteří se ptají po účelu. A takovému umění je nejvyšším posvěcením probuzování, výchova lidí, pěstění lepších vznětů, vůbec snaha po vykrystalisování charakterů.

Náš umělec nepatří k oněm, kteří píší své intimní zpovědi, ale píší proto, aby něco sbořili nebo vystavěli. Umění má nesmírný vliv na mravní úroveň lidí. Kde nevychová učitel, může vychovati kniha. Kde je nebezpečí, že člověk by se mohl opíti frásemi nebo špatnými naukami řečníků, podlehna působivosti jejich osobnosti, kniha může probudit kritika. Kniha, umělecké dílo spracovává charakter již tím, že nový a nový materiál přináší jeho přemýšlení. Člověk umělecky cítící se nedá strhnouti k surovostem, vůbec zachovává v životě svém jistou jemnost.

Kde theorie, idee nějaké jsou podány ve formě programu, bez obalu, narážejí často na odpor. Člověk s otázkou neobeznalý je dostane — a zhrozí se jejich pádnosti. Umělec podá ve formě beletristické, obrazu, karrikatury touž věc, ale takticky dokonaleji. Poukazujeme pouze na Mackaye. Konečně u nás Horký ve svých feuilletonech koná podobnou záslužnou a takticky bezvadnou kulturní práci. U něho kulturní program (kterým vskutku jeho feuilletony jsou vyplněny) jest podán tak zajímavou a zvláštní formou, že pro novost této každého upoutá. Jsou to všední historie, ale pointy (závěry) tak významné, že nutí každého k přemýšlení. Invektivy bodají indiferentního čtenáře, a takový feuilleton je jako štika mezi kapry.

Umění koná tak velké propagační poslání. Upravuje půdu reformátorům, kteří najdou více chápavosti pro formule svých programů.

Další nepodceňovatelnou výhodou umění je probuzení kriticismu. — Jak již dávno bylo konstatováno Nietzschem, existuje jistý způsob oceňování lidských činů a vlastností, kterýž způsob nazval Nietzsche stupnicí hodnot. Ale umělci není tato stupnice směrodatnou. On, Nietzsche, jeden z prvních zkoumá její oprávněnost a dochází velmi zhusta k výsledkům, ve kterých umístění hodnot je zcela jiné, jak u Nietzscheho vyzněla kritika v přehodnocení. To předloží čtenáři, který byl uvykl na starou stupnici hodnot a ten s nedůvěrou zkoumá oprávněnost důvodů přehodnocovatele. A možnost je, veliká možnost, že při této kritice dojde k názorům. které odpovídají jeho individualitě, a probuzení individuality je nejvyšším cílem umění. To jest stále uplatňováno umělci (Shaw, Zola, Niemojewski, Andrejev, Rodin, Kupka) a pomáhá tak vytvořiti celého člověka a člověka kritického; a že si této schopnosti nejvíce vážíme, nemusíme stoupencům volného myšlení zvlášť připomínati.

Umění není vázáno pouze několika těmi body k životu, ono všude naň naráží, nezůstávajíc ve formě zaznamenače, nýbrž kritika a tvůrce, dle krásných slov Ruskinových: „Všechna velká umění mají za účel buď podporu nebo povznesení života — z pravidla obojí.“

Probrati všechny body styku a všechna aktiva umění je nám nemožno pro nedostatek místa, ale nebudou-li naši čtenáři ničeho namítati, vrátíme se opět, abychom podepřeli jednotlivé body doklady a ostatní doplnili. Prvním takovým činem bude studie o třech knihách F. V. Krejčího, která nám poskytne možnost obohatiti naše důvody, důvody tohoto básníka „Snu nové kultury“.

* * *

Různé novinky (jež nás až na „Knihy dobrých autorů" nedošly). Letošní knihkupecký trh byl zasypán přívalem knih, z nichž mnohým neschází na umělecké ceně. „Knihy dobrých autorů" byly obohaceny Lemonnierovým „Mrtvým" (posudek příště) a chystají J. Gauthiera „Princezny lásky". Moderní biblioteka vydala zajímavého Barbeye d'Aurevillyho a „Máj" A. Francea „Thais". K. St. Sokol tiskne právě třetí a poslední díl Merežkovského trilogie „Kristus a Antikrist". Tolstého spisy rozšiřují najednou dva nakladatelé. Zolův „Rozvrat" ukončen u Vilímka a nyní u něho vychází sešitově „Zabiják" a v „Máji" „Láska". Máj vedle toho tiskne nového Andrejeva stejně jako Otto nového Shawa — román „Cashel Byron-professional". Kočí vydal sensačně lacino d'Annunziův „Triumf smrti". J. Laichter vedle českých klassiků a vedle výborné knihovny „Otázky a názory" vydává nyní Johna Ruskina „Dvě stezky" v krásné úpravě a s cennými přílohami. České bohyně umění bohužel spí . . . *C.*

Literatura poučná.

Anatole France: **L' Eglise et La République.** (Církev a republika.)

Velký kulturní boj, jehož jevištěm je francouzská republika, odehrává se ve všech moderních státech; neboť jest to boj dvou nepřátelských principů: katolické církve a moderního státu. Církvi katolické jde o nejhlubší kořeny jejího života, o moc světskou, a modernímu státu jde o nejcennější jeho majetek: o svobodu. Církev považuje státní moc za světské rameno, jež jí má pomáhati v jejím božském úkolu: shromážditi pod svou moc všechny národy a vésti je k cíli, jejž jen ona zná a po cestách, jež jen ona může určovati. Poněvadž však takovéto názory a snahy jsou přímým bořením základů, na nichž zbudován moderní stát, musí docházeti k boji.

Franceova kniha vykládá příčiny a průběh tohoto boje na francouzské půdě od počátků třetí republiky až do zrušení konkordátu a provedení zákona odlukového.

Říkati, že církev odsuzuje vůbec republikánskou ústavu již předem, jest nesprávno. Ale odsuzuje ji, jakmile republika zavádí svobodu svědomí, svobodu vyučování, svobodu tisku. Francouzská republika svobody ty zaváděla, a proto církev se snažila a snaží zničiti republiku, v očích jejich tím ohavnější, čím více byla laickou. Pravda; až do r. 1892 podporovala církev vším svým vlivem strany a osoby, které chtěly učiniti z republiky království; ale tehdejší události přesvědčily Lva XIII., politika velmi prozíravého, že věc království je ve Francii navždy pochována, a proto nařídil obrat a přerušil resolutně všechny styky s mrtvým královstvím. Ukázav prstem na ukřižovaného, pravil prý svým rádcům: Toť jediná mrtvola, na níž církev lpí. Ale úsilí církve dostati republiku do své moci stalo se tím jen urputnějším a nebezpečnějším. Prozíraví ministři Waldeck-Rousseau a Combes postřehli, kde vězí kořen zla: v řádových kongregacích, které ovládaly i armádu i školu a Dreyfussovou aférou i veřejné mínění; ale sehnati většinu pro zákon proti kongregacím a hlavně pro provádění tohoto zákona bylo těžko. Zdařilo se to až neústupností a neobratností papeže Pia X., vlastně jeho státního sekretáře Merryho del Val: proti návštěvě presidenta Loubeta u krále italského protestoval papež nešikovným listem u všech vlád; ve Francii tento osobivý a pyšný čin urazil veřejné mínění a svázal ruce všem přátelům papežovým; druhý podobný čin, sesazení dvou konkordátních biskupů, roztržku dovršil: diplomatické styky s Římem přerušeny, a konkordát odvolán. Dvěmi závěrečnými kapitolami: Má se stát odloučiti od církve (kap. VIII.) a Jak se má stát od církve odloučiti (kap. IX.) kniha končí.

Referuji o této velmi obsažné knížce jen krátce, poněvadž „V. M." hodlá vydati její český překlad, jenž zajisté octne se v rukou všech čtenářů.

F. Maštera.

Alexander Humboldt, **Obrazy z přírody,** díl II. Světové knihovny č. 538.—541. Str. 318. Za 80 h.

Ať kdekoliv otevřeme Humboldtovy Obrazy z přírody, hned vidíme, že autorem jest jeden z nejznamenitějších mužů světa, učenec, kterým Němci z jara, u příležitosti padesátého výročí jeho smrti, právem se budou honositi. Ihned zaujme nás obdivuhodná všestrannost Humboldtova, kterýž při dalekých cestách po světě pozoroval neobyčejné i všední zjevy přírodní s důmyslností, jaké rovno není. Humboldt velmi bystře a duchaplně vykládá příčiny a zákonitost přírodního dění a uspokojuje naši touhu po hlubším poznání okolního světa.

Upozorňuji na některé zajímavé výklady Humboldtovy. Na příklad vykládá, jak vznikl život na holé skále: Tažní ptáci (trusem), větry a mořské vlny roznášejí semena po světě. Proto, jakmile holého kamene po prvé se dotkne vzduch, už vznikne sítivo sametových vláken, kteréž jeví se neozbrojenému oku jako zbarvené skvrny. Některé z nich jsou polovypuklými čarami ohraničeny buď jednoduše buď dvojitě. Čím jsou starší, tím tmavší je barva jejich. Sytě žluté mění se ve hnědé a modře šedé v práškovitou čerň. Hranice stárnoucích těchto příkrovků splývají, a na tmavém pozadí tvoří se sněhově bílí, okrouhlí lišejníci. Tak ústrojné sítivo ukládá se vrstvovitě na sebe a zrovna jako usazené plemeno lidské musí projíti určitými stupni mravní vzdělanosti, tak jest i ponenáhlé mohutnění a rozšiřování rostlinstva připoutáno k jistým fysickým zákonům. Kde nyní vysoké lesy šumí, tam druhdy pouze jemní lišejníci pokrývali skaliska, na nichž ještě nebylo prsti. (Dle str. 12.)

Rostliny v horkých krajinách jsou bohaty šťavami, mají veselejší zeleň, větší a lesklejší listy než v pásmech severnějších. Rostiny, rostoucí hromadně pospolu, jež jsou příčinou, že evropská květena je tak jednotvárná, nevyskytují se na rovníku skoro nikde. Tam jsou stromy téměř dvakrát tak vysoké jako naše duby a ozdobeny jsou květy tak velikými a krásnými, jakými se vyznamenávají naše lilie. Na stinných březích řeky Magdalenské v Jižní Americe roste popínavá aristolochia, jejíž květ měří dokola 130 cm., a indiánští chlapci, když si hrají, pokrývají jimi hlavy jako čepicemi. (31.)

Proč alpské rostliny nerostou u nás v nížinách? Rostlinám alpským daří se v rovinách proto tak špatně, že dole je hustší vzduch a tudíž dýchaní jejich je zvětšeným tlakem ovzduší porušeno. (126.)

Vidíme, že nás Humboldt učí myslit. Pozorujme jen, jak vykládá, proč v poušti neprší! Mořský vítr žene mrak nad poušť, ale s něho neprší, až teprve nad okrajními temeny horskými. Zjev ten býval vykládán velmi nesprávně, tak, jakoby hory přitahovaly déšť. Však skutečná příčina úkazu zmíněného záleží v tom, že teplý vzduch z pouště stoupá do výše, zahřívá mračna a tím zabraňuje utvoření kapek. Čím je krajina chudší rostlinstvem, tím více se země ohřeje, tím výše pak stoupají mračna a znemožňuje se déšť. Ale na horách jest účinek stoupajícího teplého vzduchu slabší, mraky klesají níže, a ve studenějším ovzduší mohou se kapky vytvořiti. Proto krajina bez rostlin je chudá na deště. Na poušti neprší proto, že holá plocha písková silněji se zahřívá, než okolní krajina zarostlá. Poušť nemění se ve stepi nebo lučiny, protože bez vody není možný ústrojný vývoj. (Dle str. 83.)

Výklady Humboldtovy jsou velmi zajímavé. Spisovatel vypravuje, co sám viděl a zažil. Upoutá

nás jeho líčení sopek, jako výklad o světélkování mořských ryb a jako vzpomínky na původní obyvatele amerických pohoří. Uvádí podivuhodné doklady o vysoké vzdělanosti Inků permánských: Bylyť pak dvě soustavy takových dlážděných silnic, ploskými kameny pokrytých, ba místy i vykládaných oblázky, cementem spojovanými; jedna vinula se širými a suchými rovinami mezi mořským pobřežím a pohořím And, druhá pak běžela po hřbetě Kordiljer. Milníky, stejně daleko rozestavené, označovaly vzdálenost. Troje různé mosty, kamenné, dřevěné a lanové klenuly se bystřinami a propastmi; vodovody vedly k hospodám a pevným hradům. Sarmiento, kterýž viděl silnice Inků ještě neporušeny na veškeré rozloze, táže se: „Jak mohl národ, neznalý železa, vystavěti ve skalách tak nádherná díla? Císař Karel Veliký nebyl by mohl vykonati ani díl toho, i kdyby byl užil veškeré své moci, co dovedla znamenitě zařízená vláda Inků nad poslušnými národy."

Není divu, že Humboldt slaven byl již za života svého a že i u pruského královského dvora velice byl vážen, ačkoliv nikterak neskrýval svého volného smýšlení o politice i náboženství.

Vřele vítati sluší každý jeho spis, který získáme v českém překladě. *Ed. Š.*

B o h. B a u š e: **Život a cesty dra Emila Holuba.** Praha, 1907. Světové knihovny č. 612.—613. Stran 195 za 40 h.

Cizí cestovatelé do neznámých krajin bývají bohatě vypraveni penězi, pomůckami a přístroji, i průvodčími a nosiči. Dr. Holub neměl nic než lékařský diplom a odvážnou mysl. Sám na sebe odkázán pustil se do divokých končin afrických. V tom je veliký význam cest našeho krajana. Obdivujeme jeho vytrvalost a energii, kterou čelil nakupeným překážkám. Neztrácel ducha ani když Mašukulumbové vyplenili jeho tábor, když nosiči mu utekli, tažný dobytek mu pošel, manželka onemocněla a sám bos a v posledních hadrech hledal cestu bažinatými pralesy do zemí přátelštějších. Několikrát pozbyl jmění i nashromážděných sbírek, ale opět přednáškami a lékařskou praksí získal tolik, aby znovu na cestu vydati se mohl. Čteme jeho dílo „S e d m l e t v j i ž n í A f r i c e", v němž líčí příhody, výzkumy a lovy na cestách od polí diamantových až k řece Zambezi, a „D r u h o u c e s t u p o j i ž n í A f r i c e". Dr. Holub zemřel r. 1902. Po dvou letech postavila mu Vídeň pomník. Knížka Baušova popisuje cesty Holubovy. *Ed. Š.*

J. L. Č e r v i n k a: **Moravské starožitnosti.** Nákladem „Pravěku" v Kojetíně na Moravě.

Všichni přátelé české archeologie radostně vítají Červinkovo dílo, které právě počalo vycházeti. Archeologie dlouho tápala ve tmách a nejistých dohadech, ale za poslední desítiletí povznesla se neobyčejně. Výsledky její zajímají nyní veškeré kruhy vzdělané, neboť archeologie naše chystá se nyní v ě d e c k y odhalovati roušku tajemného pravěku. A právě u díla Červinkova vystupuje v před tento vědecký ráz. Konservator Červinka sdružuje dlouholetou zkušenost praktickou s nejnovějšími výzkumy evropskými, proto kniha jeho státi bude v jedné řadě s díly Píčovými a Niederlovými. První sešit líčí mladší dobu kamennou. Celé dílo zaujme asi 10 sešitů. Text provázeti bude 150 obrazů a 80 světlotiskových tabulí. Subskripční cena 20 K.

T o m á š Č a p e k: **Památky českých emigrantů v Americe.** Příspěvek k dějinám českoamerického vystěhovalectví. — Nákladem Národní tiskárny v Omaze, Neb.

Známý americký český spisovatel podává zde s velkou pílí sesbíraný materiál o postupu vystěhovalectví Čechů do Ameriky. Stopuje tento proud až do roku 1633 a vynáší na světlo celou řadu zajímavých údajů, které dosud po různu tajily se v archivech amerických. Při tom popisuje činnost některých vynikajících krajanů (dr. Ant. Dignovity, Augustina Heřmana a prof. M. Karla Hrubého), jakož i věnuje celý díl knihy studii o osudech vystěhovalých členů Jednoty Českobratrské. Kniha Čapkova náleží mezi nejdůležitější příspěvky k dějinám českoamerického vystěhovalectví. Její důležitost prokázána také podrobným referátem, který o ní bibliothekář zemského musea českého v Praze prof. dr. Č. Zíbrt podal ve svazku II. ročníku LXXXII. „Časopisu Musea království českého" (str. 281—284). *J. M.*

Fr. Ad. Š u b e r t: **Dějiny Národního Divadla v Praze 1883—1900.** Svazek III. Část I. Obsahuje 320 stran textu, 128 stran dodatku a 23 portretních příloh. Nákladem „České grafické spol. Unie". Cena 15 korun.

Nezbytným doplňkem každé velké literatury jsou taková monumentální díla, jako je práce pana Šuberta. Vyžadují zcela zvláštního hlediska. Jsou to knihy representační jak obsahem slovesným tak úpravou. Musí být napsána přísně objektivně — stanouť se jednou součástkou kulturních dějin. V divadelní Praze, která miluje své „Národní", bude vždy vítána s jásotem kniha tak zevrubná (ani denní pořad her od začátku nechybí!), tak výborně vypravená a s tak ohromným bohatstvím materiálu. Slavnostní otevření, sestavování ensemblu, výběr kusů, malé i velké aféry (Raverta, Pulda, Pospíšilová), divadelní vlaky, boje s intendancí a konečně přípravy k proslulé vídeňské výpravě — vše to do poslední podrobnosti. Věru, že by se neměli lidé, kteří disponují patnácti korunami, rozpakovati dlouho. Kniha jest nádherně vypravena, a co hlavního: vkusně.

Molière a Japonci. Před nedávnem prošla novinami zpráva, že díla Molièrova byla v Japonsku zakázána. Příčiny tohoto zákazu jsou asi tyto (dle franc. a něm. listů). Molière, chtěje sesměšniti převrácenosti společenské i rodinné, útočí na věci, které jsou základem japonského společenského řádu. Předně Molièrovi autorita otcovská není nedotknutelnou. Téměř v každém jeho dramatu jsou otcové, kterým jejich děti provádějí všelijaká šibalstva; mnohé situace Molièrových otců nejsou záviděníhodny. U Molièra má mládež vždy pravdu a vždy na útraty stáří. Divadla jako „Šibalství Skapinova" jsou v Japonsku, kde dětská úcta k rodičům jest nejhlavnější ctností, nemožna. — Japoncům jest Molière však nemorálním také proto, poněvadž oslavuje a podporuje sňatky z lásky. V Japonsku není láska při sňatku ničím; sňatek jest jim věcí rozumovou, kterou odbývají rodiče snoubenců jako záležitost obchodní. — Také Molièrovy názory o poměru obou pohlaví jsou pro Japonce urážlivy. Japonská žena musí vždy a ve všem poslouchati svého muže; v jeho přítomnosti sotva že smí hlasitě mluviti; že mu nesmí dělati nepříjemných scén aneb dokonce ho podváděti, jak se u Molièra často děje, jest samozřejmo. — Japonci nemají Molièra v lásce konečně také proto, poněvadž jeho podřízení nechovají se ku svým pánům vždy uctivě, a poněvadž Molière má také malou úctu před učenci, lékaři a pod., kteréžto osoby jsou v říši vycházejícího slunce velmi váženy. Zkrátka: Molière jest pro Japonce anarchistou, jemuž není nic svatým. *F. M.*

Nenajdeš rosy, duše bludná,
když z vlastní duše tobě netryská.

„Faust". *Goethe.*

PŘEHLED

Návrh na konfesijní školu v jiné podobě. V 1. čísle XXII. ročníku „Pedagogických Rozhledů“, jediné to revue českého učitelstva, zahajuje se stálá rubrika — „Náboženská výchova“, ve které redaktor její učitel p. Em. Havelka ohlašuje, že rubrika tato pracovati bude „o reformu náboženské výchovy rodinné i školní“. A hned také definuje stanovisko redakce této rubriky k otázce volné školy tímto, dosavadnímu chápání této idey zcela protichůdným způsobem:

„Naším cílem jest volná škola, nikoliv však beznáboženská nebo protináboženská, jak se rozhlašuje; žádáme, aby škola zbavena byla nenáležitého církevního vlivu a dnešní náboženské vyučování církevní **nahrazeno** bylo **náboženskou výchovou křesťanskou, vedenou učiteli**, která by vnitřní nábožnost mládeže i lidstva opět obrodila, prohloubila a zvroucnila.“ —

Oproti tomuto pojetí významu volné školy prohlašujeme:

Také my nežádáme školu **proti**náboženskou, avšak rozhodně žádáme ve shodě se všemi pokrokovými učitely školu **ne**náboženskou, protože za různosti náboženského nazírání jedině taková může býti skutečně volnou; proto také až dosud všichni přívrženci volné školy kladou shodně požadavek **vyloučení** náboženství ze škol. Škola náboženská, křesťanská, jak pro ni chce redakce uvedené rubriky „P. R.“ pracovati, nemohla by se nazývati volnou, protože žádná škola **náboženská** nemůže býti volnou pro všechny. Zejména však náboženská škola, která se dokonce nestaví ani na náboženství t. zv. přirozené, nýbrž na náboženství určité konfese, mezi něž i křesťanství patří. Taková škola byla by v plném slova smyslu **konfesijní**, protože křesťanství je přece samo konfesí. Znamenala by duševní násilí pro všechny **dětí** rodičů, kteří nestojí na křesťanském názoru světovém, ale znamenala by stejné duševní násilí i pro všechny **učitele**, kteří jsou myšlenkově jinde nežli protestantská redakce rubriky „Náboženská výchova“ v „Paedagogických Rozhledech“.

Jsme přesvědčeni, že pokrokové učitelstvo české nedá souhlasu takto uzpůsobenému ideálu volné školy a že s námi společně hájiti bude původní a jedině logický požadavek volné školy: **odstranění náboženství ze škol vůbec**, který i tak náboženský člověk jako prof. Masaryk vyslovil a který také my klademe, protože pouze takto dosaženo může býti ve škole pravé volnosti pro všechny děti rodičů náboženských i nenáboženských.

Tolik prozatím.

*

KULTURNÍ BOJ.

Manželství katolického kněze. V 8. sešitě III. ročníku „Volné Školy“ zmínili jsme se o případu kněze V., vystoupivšího z církve, jehož církevní úřady lákaly do církve katolické zpět, ač bylo známo, že chtěl se ženiti a že žil se svými dětmi a matkou jejich společně. Jedná se o Petra Vlašánka, bývalého katolického kněze, jenž dne 28. prosince roku 1902 — čtyry léta po vysvěcení — vystoupil z církve katolické a stav se evangelíkem augšburského vyznání absolvoval čtvrtý ročník evangelického ústavu učitelského v Bílsku. Na témže ústavě podrobil se s úspěchem zkoušce zralosti a stal se v září roku 1903 učitelem a později prozatímním správcem soukromé školy evangelické v Sobínově u Sopot v Čechách se služným osm set korun ročně. U inspektorů budilo „pohoršení“, že měl u sebe svou nynější manželku a své čtyry děti, a proto nebyl ani připuštěn ke zkoušce učitelské; byl za to v létech 1906 a 1907 dvakráte inspektorem vyzván, aby tomu nepořádku (konkubinátu) učinil konec. O to se učitel Vlašánek také poctivě snažil. Zažádal dvakráte u ministerstva vnitra, aby jemu, bývalému katolickému knězi, udělilo dispens k sňatku; byl však odmrštěn. Zažádal k císaři — bez výsledku. Podal žádost k soudu v Odrách, která s různými vytáčkami také byla zamítnuta. Žádal o dispens ještě u okresního hejtmanství v Chotěboři i u vrchní rady evangelické církve augšburského vyznání v Čechách a všude byl odmrštěn — pro § 63. všeobecného zákonníka občanského. Zkusil také podati žádost o ohlášky u evangelického farního úřadu v Krucemburku, kde rovněž byl odkázán, poněvadž hejtmanství proti ohláškám podalo protest.

Pro výtky školních úřadů nevěděl si rady a v tísni zažádal za propuštěnou, jež mu však také byla odepřena. Konečně podařilo se mu dosáhnouti po dlouhých průtazích dvouměsíční dovolené, kterou ztrávil v Jasené u Vyzovic na moravském Valašsku. Seznámil se s tamním evangelickým farářem Hrejsou, vypravoval mu své utrpení a dosáhl po dlouholeté námaze, že byl dne 25. března roku 1908 oddán s matkou svých čtyř dětí. Jeho bývalá matka, svatá církev římská, však nelenila. Učitel Vlašánek vrátil se v dubnu na svou školu a hned za dva týdny dostal obsílku k soudu do Kutné Hory, z níž se dověděl, že na popud knížecí arcibiskupské konsistoře v Olomouci podána byla proti němu žaloba o neplatnost manželství, uzavřeného před evangelickým úřadem farním v Jasené. Učitele Vlašánka ujal se velice vřele advokát pan Dr. Bondy v Hoře Kutné, přes to však manželství Vlašánkovo prohlásil soud dne 14. září ve smyslu § 63. neplatným, a učitel Vlašánek jako člověk žijící „v konkubinátě“ zbaven učitelského místa, takže dnes stojí ve světě se ženou a dětmi bez opory, bez existence. — — Jak řečeno, odvolávaly se úřady vesměs na § 63. všeobecného zákonníka občanského; zkoumejme, zda právem: § 63. zní: „Platných smluv manželských nemohou uzavírati kněží, kteří obdrželi vyšší svěcení, jakož i členové řádů obého pohlaví, kteří složili slavné sliby čistoty.“ Jest na prvý pohled patrno, že paragraf tento jest kouskem středověku, zbytkem, který po zrušení konkordátu omylem neb úmyslně byl přehlédnut a dodnes v zákonníku straší. Ze znění paragrafu tohoto však každý nepředpojatý seznᠠ, že nemožno ho nikterak vztahovati na učitele Vlašánka.

Neboť § 63. praví, že „manželských smluv nemohou uzavírati kněží . . .“, kdežto pan Vlašánek knězem vůbec není ani jím nebyl v době uzavření sňatku, ba nebyl ani příslušníkem církve římsko-katolické: stal se evangelíkem a povoláním byl učitel, správce školy; a v církvi evangelické i kněží mohou se ženiti. Nedosti toho. Máme u nás v Rakousku ještě tak zvaný mezikonfesní zákon ze dne 25. května roku 1868, kde v článku 5. se praví: „Změnou náboženství zanikají všechna společenská práva opuštěné církve nebo náboženské společnosti vůči vystoupivšímu a stejně nároky jeho proti ní.“ A učitel Vlašánek rozhodně náboženství své změnil,

neboť byl dříve katolíkem, dnes jest evangelíkem augšburského vyznání. Nemá tedy opuštěná jím náboženská společnost, církev katolická, podle zákona pražádných práv proti němu, nemá tedy také práva bániti mu ve sňatku. Stačí však, aby arcibiskupská konsistoř „zakročila", a státní úřednictvo vrhne se třeba do ohně, neřku-li aby porušilo některý rakouský státní zákon, na který složilo služební přísahu. Nelze rozeznat, jsou-li to úředníci státní či zřízenci církevní moci zahraničné, státu našemu nepřátelské, která dokonce dne 22. července roku 1868 (dva měsíce po vydání citovaného zákona mezikonfesního) naše rakouské státní zákony slavnostním způsobem **proklela** a prohlásila neplatnými a nezávaznými.

Tím řídí se také stoupenci její, ať již jsou zřízenci církevními či úředníky státními. — Máme u nás nejen „zbožnou" kamarilu, ale i jiné zbožné osobnosti, určené na nejvyšší místa. A těm všem mělo by se připomenouti: „Každé království samo v sobě rozdvojené rozpadne se", těm mělo by se připomenouti, s jakým nebezpečím jest, jsou-li úředníci státní v područí cizí moci, která je podpichuje k porušování zákonů státních, k jednání protizákonnému. — Ve věci Vlašánkově nepadlo ovšem ještě poslední slovo. Vykličkuje-li si úředník státní ten neb onen paragraf tak, aby se zavděčil svým tajným pokoutním nadřízeným, nesmí zapomenouti, že jest to zbraň dvousečná. Stalo se už, že prostě vystouplý z církve kněz katolický stal se knězem starokatolickým, oženil se a nejvyšší soudní dvůr musil manželství uznati platným přes všechna podloudná „zakročení" církevních úřadů. A jsou ještě jiné cesty: Podle poslední haagské konference nabyly v Rakousku opět platnosti tak zvané uherské sňatky. Jak viděti, kličkuje-li jedna strana, dovede to druhá také. Ale kde jsou konce? Kde jest jistota právní, když soudnictví bude spočívati ne na zákoně, ale na kličkách? — — Každé království . . . *A. Odehnal.*

Odluka v Ženevě. Švýcarská „La libre Pensée" píše: Jak jsme předvídali, ženevský odlukový zákon byl vypracován v tak příznivém smyslu pro různé církve, že nevzbudil téměř žádných protestů. Zákon ten neodstraňuje ani „theologické stolice" na universitě; theologickým „profesorům" bude stát i nyní vypláceti služné; nového je tu pouze to, že stát se nebude starati o jejich vyučence. Zákon byl předložen lidovému hlasování a přijat více než 4000 voličů, kteří se uvolili platiti značně své pastory. Uvidíme, jak dlouho se jim to bude líbiti.

Slavnost na památku vypuzení Jesuitů z Portugalska. Minulého měsíce oslavováno v Lisaboně 149leté jubileum vyhlášky dekretu, jímž markýz de Pombal vypudil Jesuity z Portugalska. Z řeči, proslovené demokratickým učencem Theofilem Bragtem překládáme odstavec, jenž dokazuje, jak v podstatě jest slabou na pohled tak silná organisace Jesuitů; neboť kořeny její nejsou v lidu; všechnu svou moc bere jen ze spoluvinné vlády; jakmile pomoci této jest zbavena, rozpadne se v prach:

„Lidé, kteří prvně učinili útok na Jesuity, nebyli žáky francouzské filosofie, jejíž učení bylo jim cizí; ono tak velké tělo, jehož ramena sahala až do končin dosud neznámých, ono všeobecné římské tovaryšstvo, tak obávané všude, i v hlavním městě křesťanstva, ona družina Ježíšova, zdánlivě tak pevná, obdržela první ránu ne od některé velmoci, ne na některém hlavním evropském jevišti, ale od země jedné z nejmenších. od říše nejosamocenější a nejseslabenější. Z Portugalska vyšla ona rána... Z tohoto velkého poučení vyplývá úsudek, že Jesuité mají pouze tolik moci, kolik jim jí dají vlády. Nerozumné, nesmyslně konservativní vlády, nepřátelské svobodě, opírají se o Jesuity, myslíce, že mohou založiti svou autoritu na utlačeném veřejném svědomí."

Portugalská inkvisice. Naši portugalští přátelé nám sdělují: Dva horliví členové výkonného výboru „Spolku pro civilní matriky" (viz zmínku v rubrice „Hnutí V. M." a podrobnou zprávu v protokole kongresu pražského), Dr. Macedo Braganca a Mendes d'Almeida, byli nedávno zatknuti na pouhou denunciaci jim neznámého obuvníka, jenž tvrdil, že mu nabízeli 500 fr., vrhne-li bombu pod královský kočár. Uvěznění jejich jest dílem klerikální msty: oba mužové byli hlavními svolavateli a pořadateli sjezdu Volné Myšlenky, jenž se konal v Lisabonu uprostřed měsíce dubna 1908, a pracovali vždy horlivě pro politické i duševní osvobození svého lidu. Proto klerikální zpátečnictví snažilo se je zničiti: byli zatčeni, vyslýcháni a odsouzeni způsobem, jaký by se hodil do středověku, a uvrženi do smrdutého žaláře. Obuvník, vida účinek své lživé denunciace, vzal si život, a oběti klerikální mstivosti pro nedostatek důkazů musily býti propuštěny na svobodu.

Nájmy z presbytářů. Ve Francii je nyní 32.000 presbytářů. V 28.450 kněží je obývající podřídili se zákonu a platí nájem. Zbývá tedy 3.643 presbytářů, jichž kněží platiti nechtějí a kteří je budou museti opustiti, setrvají-li při svém vzdoru. Těchto 3.643 presbytářů je roztroušeno po 12 departementech.

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Zákaz založiti Svaz volných myslitelů v Rakousku. 6. srpna r. 1908 zadali soukromník Josef Herbst a jiní k vídeňskému místodržitelství stanovy Svazu volných myslitelů v Rakousku, který měl sjednotiti rakouské spolky Volné Myšlenky. V § 2. stanov označen Svaz jako nepolitický; účelem jeho bylo podporovati rozvoj Volné Myšlenky a šířením přírodopisných vědomostí i vědeckých zásad a poznatků pracovati k dosažení moderního, předsudků prostého a promyšleného názoru na život a svět. Místodržitelství a ministerstvo vnitra stanov nepotvrdily, poněvadž prý svaz má býti spolek „politický". O stížnosti rozhodoval dne 21. října říšský soud, jemuž předsedal vicepresident dr. z Grabmayerů; proponenty zastupoval poslanec dr. Julius Ofner. Ve stížnosti se dokazuje, že Svaz politickým není: v § 2. stanov se to výslovně konstatuje; svaz není politickým právě tak jako spisy: Spinozova „Ethika", Kantova „Kritika čistého rozumu", Schopenhauerův „Svět jako vůle a představa"; Svaz není politickým, tak jako není politickou fakulta filosofická; politika ve smyslu našeho spolkového zákona jest od dob Aristotelových speciální vědou, jejímž předmětem jest stát; v Čechách existuje již organisace Volné Myšlenky na zásadách skoro totožných. To jsou důvody stížnosti. Říšský soud nalezl právem, že ministerstvo zákazem založiti Svaz neporušilo zákona spolkového a odůvodnil svoje stanovisko takto: V zamýšleném Svazu mají se spojiti všechny spolky volných myslitelů v Rakousku. Tedy i Svaz v Čechách, který na loňském světovém kongresu jednal o otázkách politických: o rozluce státu a církve, o škole nekonfesní, o změnách v právu manželském. Lze prý tedy s jistotou očekávati, že i zamýšlený Svaz půjde za cíli politickými, maje stanovy shodné s německým „Svazem Volné Myšlenky" v Čechách. Z těchto důvodů bylo zakázáno Svaz založiti a zákaz tento cestou instancí potvrzen. *—l.*

Přátelské vztahy Volné Myšlenky české a polské projevují se nyní trvale v tisku obou sekcí. Tak jako my přinesli jsme překlad práce polského volného myslitele spisovatele Andrzeje Niemojewského o G. Brunovi a přineseme ještě téhož autora další práce, podobně všímá si tisk Volné Myšlenky polské publikací našich. Tak přinesla „Myśl Niepodległa" obšírný posudek našich brožur „Moderní společnost a církev" (dr. Bartoška) a „Ná-

boženství a škola“ a naši brožuru „Slavnost svatojanská v národě českém“ (dr. Herbena) reprodukovala dokonce ve výtahu na čtyřech stránkách petitu. Také revue „Kultura“, jejímž spolupracovníkem je jiný volný myslitel polský, Jiří Kurnatowski, pilně všímá si našeho tisku. Poslední sešit na příklad referuje o všech našich časopisech (Volné Myšlence,“ „Volné Škole“ i „Havlíčku“), při čemž se zejména s chválou u nás až neobyčejnou zmiňuje o „Havlíčku“.

Rusínští přátelé Volné Myšlenky přeložili brožuru dr. Bartoška „Moderní společnost a církev“ do rusínštiny. Knížka vyšla nákladem redakce časopisu „Gromadskij Golos“ ve Lvově.

Slovinští volní myslitelé přeložili celou naši brožuru „Náboženství a škola“ a otiskují ji ve svém časopise „Svobodna Misel“. Působí prý velice.

Zprávy o české Volné Myšlence v uruguayském listě. Redakci naší dochází celá řada zahraničních časopisů, píšících pro Volnou Myšlenku. Těchto dnů byli jsme překvapeni, když jsme v jednom z nich a to časopisu „Verdad“, vycházejícím v Montevideu v republice Uruguay (Jižní Amerika) jako španělský orgán sdružení pro propagandu svobodomyslnou, nalezli ve dvou číslech rubriku „Bohemia“ a v ní zprávy, vyňaté z — „Volné Myšlenky“ a „Volné Školy“. První týká se otázky spalování mrtvol v Rakousku (pana Záhoře ovšem španělsko-americký sazeč připravil o čárku a háček) a druhá konfliktů řídícího učitele p. Peiskra v Borohrádku se sluhy Páně. — Tato pozornost cizojazyčných listů (také německých a francouzských) vůči našemu hnutí je jedním z výsledků kongresu pražského.

První sjezd slovinské sekce Volné Myšlenky. Po půldruhém roce, kdy vychází časopis „Svobodna Misel“, zahájila organisace V. M. mezi Slovinci kulturní práci. Dne 7. září 1908 uspořádali naši slovinští přátelé první sjezd důvěrnický v Lublani. Při známé slovanské bázlivosti a nerozhodnosti vůči klerikalismu zdálo se, že na důvěrnické schůzi bude prázdno, avšak příjemné překvapení bylo připraveno lidem kulturní práce — na půl druhého sta delegátů ze všech zemí, obývaných Slovinci, sešlo se, aby se uradili o společném postupu za osvobozením Slovinců z otrockého jha katolického. Sešli se zástupcové všech vrstev národa a to: slovinských žen, sdružených v ženském vzdělávacím spolku, politických stran (národně radikální a pokrokové), svobodomyslného studentstva, čítárny nabresinské, spolků dělnických, spolků učitelů, učitelek, obchodnických a j.

Schůzi zahájil redaktor „Svobodne Misli“ Lotrić. Po volbě předsednictva přivítal předsedající občan Zahar účastníky, poukazuje na okolnost, že první sjezd slovinské V. M. koná se právě v 400. jubilejním roce Primože Trubarja (slovinského Husa), což vzbuzuje naději, že slovinská sekce V. M. pracovati bude v duchu, jakým se projevila slovinská reformace, totiž ve snaze za duševním i kulturním osvobozením slovinského národa od těch, kteří jej povalili a nyní tisknou pod svými opatky. Podav přehled dosavadní práce, akcentoval nutnost založení organisace a vyzývá k úradě o dalším postupu slovinské sekce.

Následuje referát o hnutí V. M. a její cílech rozebírající historický vývoj V. M., načež Lotrić vysvětluje světovou organisaci V. M. a podává direktivu, jak by se mělo pracovati o rozšíření a upevnění slovinské sekce.

Ježto předním úkolem V. M. jest šířiti vzdělání, třeba rozšířiti a doplniti časopis „Svobodna Misel“, třeba vydávati brožury; jako příloha „Svobodne Misli“ bude vydáván periodický „Pastirski list“, budou pořádány přednášky, v Lublani má se ustaviti výbor, jenž by držel v šachu klerikály, dávaje na pranýř všecky jejich zločiny, uváděje je ve známost celého národa a pozvedaje celý národ k mohutnému protestu při podobných příležitostech.

Po referátě obč. Kisovce o církevní krisi v duši slovinského národa připomíná občan Kristan, že v první řadě třeba vyburcovati inteligenci z její netečnosti; v dělnictvu uvědomění již se šíří; ono půjde s inteligencí pak ruku v ruce za kulturním vyzdvižením národa. — Po referátě obč. Tomce o volné škole přimlouvá se předsedající za šíření ideí V. M. mezi středoškolským studentstvem a za vydávání zvláštního listu pro studující mládež.

Ke konci schůze navrhuje delegát obč. Bercé, aby družstvo „Svobodna Misel“ zůstalo přípravným výborem pro organisaci, dokud se neustaví ústřední a krajové výbory.

Návrh jednohlasně se přijímá, čtou načež se došlé telegramy od štýrských Slovinců, od chorvatské sekce V. M. ze Záhřebu, od ústředního sekretariátu V. M. v Bruselu, od české sekce V. M. a j.

Ze shromáždění poslán byl telegram Tolstému k jeho 80letému jubileu.

Provázíme s obzvláštními sympatiemi ustavení bratrské sekce slovinské a přejeme jí k šťastnému provedení společných nám úkolů srdečný zdar. Ze slovanských zbývá tedy ještě organisace chorvatské a srbské sekce, kdež poměry politické asi nedopustí ještě utvoření národních sekcí V. M. *N. K.*

Obrození Volné Myšlenky v Uhrách. V. M. působí hlubokým vlivem na ideové hnutí v celé střední Evropě a hlavně ovšem v mocnářství Rak.-Uherském. V těchto dnech stojí v popředí Uhry. Naši uherští přátelé pracují nadšeně o organisaci Volné Myšlenky ve své zemi. Před rostoucím klerikálním nebezpečím zapomínají na své různice a žárlivosti řádu politického, jež až dosud rušily jejich akci. Konstatujeme s radostí, že jejich společné úsilí nezůstalo marným. V této době jest v Uhrách soustředěna skupina mladých a energických mužův, ohnisko úsilného a plodného hnutí: podporou osvícených měšťanů a hlavně strany socialistické byla podnícena jmenovitě netrpělivá horlivost nesčetných studentů. Za takových okolností považoval pilný a obětavý generální sekretář V. M., Léon Furnemont, člen belgického parlamentu, za svou povinnost, aby vyhověl vřelé a důtklivé výzvě uherských volných myslitelů a rozhodl se pomoci jim osobně. Odebral se z Berlína, kde byl přítomen Meziparlamentní konferenci mírové, přímo do Budapešti, kterou opustil právě, kdy vycházeji tyto řádky. Uherská situace, o níž nyní promluvíme, ukáže význam budapeštské cesty zkušeného a energického generálního sekretáře.

Nedávno založená „Liga katolického lidu“, jež působí hlavně v rodinách, vzmohla se nad vše očekávání, hlavně pomocí hraběte Apponyiho, ministra vyučování, jenž úsilovně se snaží zklerikalisovati obecné a střední školství. Klerikální vůdcové, takto povzbuzeni a podporováni, rozhodli se, učiniti útok i na universitu: 13. září odbýval se kongres katolických studentů, jímž i na universitě má býti zorganisována klerikální reakce. Volní myslitelé se vzchopili. V poslední době sesílili svou propagandu; po celé léto konány skutečné kursy Volné Myšlenky, a to dvakráte za týden, k nimž byla zvána i mládež. V odpověď onomu kongresu katolickému zorganisovala Uherská jednota Volné Myšlenky společně se stranou socialistickou a s vlivnou Společností sociologickou 20. září velký protestní tábor proti tomu, co právem nazvali „renaissancí středověku v Uhrách“. Léon Furnemont řečnil na tomto imposantním táboru, jenž se stal velkou lidovou manifestací, a jeho vřelé slovo, jeho jímavá výmluvnost způsobila nevylíčitelné nadšení. Generální sekretář súčastnil se vlivně v době jediného týdne čtyř důležitých schůzí: na táboru Volné My-

šlenky, ve Společnosti sociologické, ve Velké lóži a na táboru socialistickém. Posloužil opět mocně dobré věci Volné Myšlenky a demokracie, jimž zasvětil svůj krásný talent a svou neúnavnou činnost.

Sdružení volných myslitelů na Dolní Veseře. „Journal de Charleroi“ píše: Sdružení toto založeno bylo na schůzi v Bremerhavenu, svolané hamburgským malířským dělníkem; všichni členové jeho jsou dělníky. Z počátku narazilo na odpor vedení socialistů, a to pod záminkou, že „náboženství jest věcí soukromou“; proto prý církev a klerus má býti nechán na pokoji. Ale vzdor tomu sdružení mělo za tři měsíce již přes sto členů. Schůze jeho jsou pravidelně navštěvovány a poslední veřejná přednáška navštívena byla víc než 400 posluchači. Přednášelo se o thematu: Proč zájem civilisace především vyžaduje, aby lid se naučil přemýšleti samostatně o mravnosti? *F. M.*

Dva pomníky mučenníkům Volné Myšlenky ve Francii odhaleny byly slavnostním způsobem v neděli dne 5. července roku 1908. V Abbeville odhalen byl pomník mladému rytíři La Barrovi, který, jak našim čtenářům známo, byl pro domnělé zneuctění krucifixu a rouhání se hostii ukrutným způsobem mučen a popraven v tomto městě roku 1766. Slavnost odhalení pomníku soustředila v Abevillu socialisty a volné myslitele ze širokého okolí; i ústřední sekretariát světový v Bruselu zastoupen byl Raphaelem Rensem. Téhož dne odhalena byla v Paříži socha Michala Serveta, známého středověkého lékaře, jenž v Ženevě byl upálen zase protestantskými násilníky, zejména Calvinem. Pro Francii, která právě provedla rozluku státu a církve, jest pozoru hodno, že, když sochař Jean Graffier navrhl nápis na sochu: „Michalu Servetovi, upálenému za živa z rozkazu Calvinova“, prefekt departementu seinského, který jest náhodou protestantem, vzepřel se proti tomu, aby na pomník dostala se slova „z rozkazu Calvinova.“ Zbývá, jak vidět, i ve Francii ještě hodně, aby veřejný život církevního vlivu doopravdy byl zbaven. Případ vyvolal diskusi novinářskou, v níž protestantská redakce časopisu „Siècle“ hájila Calvina, že Serveta neupálil on ani vůbec vrchnost duchovní, že stalo se tak „soudem světským“. Výmluva stejná, jaké užívají klerikálové katoličtí, chtějíce se zbavit výčitek za inkvisici.

Postup hnutí v Portugalsku. „Spolku pro civilní matriky“ jsme zavázáni za zorganisování Volné Myšlenky portugalské v r. 1895. Spolek ten čítá dnes přes 3.000 členů a vykonal již velkou práci v kraji, kde civilní matriky ještě nejsou zavedeny. Překážky, jež bylo nutno odstraniti, byly veliké, ale nyní možno již právem doufati, že nepracoval nadarmo. Nyní právě zahajuje rozsáhlou kampaň proti-klerikální svými lidovými tábory, schůzemi, přednáškami a brožurkami. *F. M.*

Společnost volných myslitelů v Pretorii (Transvaal). Hollandský orgán V. M. „Vrye Gedachte“ oznamuje, že v Pretorii existuje společnost volných myslitelů „l' Evolutie“. Společnost tato slavila letos výročí smrti velkého spisovatele a volného myslitele Multatuliho. Pan Van der Brugge vylíčil zásluhy tohoto muže, a pak čteny byly výňatky z jeho spisů. Sál, jenž může pojmouti 250 osob, byl naplněn, což dokazuje, poněvadž Pretoria jest vlastně jen městečkem, velký pokrok, jejž učinila Volná Myšlenka v onom dalekém kraji. — Burové nejsou tedy již národem protestantů, kteří v poslední transvaalské válce nosili bibli s puškou. *F. M.*

Volná Myšlenka v Jižní Americe. W. Heaford uveřejňuje v londýnském „Freethinker“ článek, jenž ukazuje nesprávnost náhledu, že Jižní Amerika patří úplně církvi katolické. Volná Myšlenka jest v J. A. velmi dobře organisována a má mnoho přívrženců, hlavně v republice argentinské. Zednářský „Velký Orient“ čítá v J. A. 90 lóží, které vyslaly své delegáty do kongresu V. M. v Paříži r. 1905, v Buenos-Aires r. 1906 a v Praze 1907. Představu o rozvoji V. M. lze si učiniti již z pouhého fakta, že v Buenos-Aires dvě třetiny všech sňatků jsou sňatky občanské. „Sdružení pro rozvoj světského vyučování“ má značný počet ženských členů. Liberální list „El Progresso“ (Pokrok) vychází již 22 roků; vydavatelem jeho byl po 11 roků Francisco Gicca, velmi dobrý organisátor. Španělka Belen Sarago vydává od 1. března 1908 v Montevideu list „El Liberal“. Montevidejské „Sdružení pro svobodomyslnou propagandu“ vydává časopis El Libre Pensamiento (2.000 výtisků) a rozšířilo již téměř půl milionu brožur. — Volní myslitelé jihoameričtí boykotují církev bezohledně a úplně. *F. M.*

Sjezd volných myslitelů v republice equatorské. Spolek equatorských volných myslitelů slavil min. měsíce ve hlavním městě Quito sjezd, jehož předsedou byl generál Alfaro, bratr presidenta republiky. Usneseno, započíti ihned vydávati list „El Libre Examen“ (Svobodné badání), jenž bude spolkovým orgánem, a činiti přípravy ku kongresu Volné Myšlenky v rozsahu kongresu buenosairesského, jenž byl konán před dvěma lety. *F. M.*

VOLNÁ MYŠLENKA V RODINĚ A SPOLEČNOSTI.

Vycházku dětí bez vyznání na pražskou výstavu uspořádala Volná Myšlenka společně se Spolkem volných myslitelů Augustin Smetana. Sešlo se celkem 47 dětí z Prahy a okolí. Úředník pražské obchodní komory obč. B. Novák, člen ústředního výboru České sekce Volné Myšlenky, provedl děti po hlavních částech výstavy, podav jim potřebného a velmi dobrého vysvětlení. Všechny děti zavedeny byly též do panoramatu „Bitvy u Lipan“ a také do výstavního biografu. Veškeré výlohy s výpravou a to jak všechno vstupné, tak i pohostění byly hrazeny Spolkem Augustin Smetana a vydavatelstvem „Volné Myšlenky“ a sbírkou průvodkyň, z nichž zejména paní Nováková a její sestry sl. Bubelové o zdar vycházky se přičinily. — Vycházka byla veskrze zdařilá a zanechala v malých její účastnících, kteří se poprvé spolu sešli, jistě značný dojem. Spolek Augustin Smetana bude v pořádání společných schůzek a vycházek dětí bez vyznání pokračovati a hodlá zejména v letošní zimě uspořádati pro ně několik poučných i zábavných večírků.

Jaké jméno dáti dítěti? Uvedli jsme minule, že by se neměly slavit jmeniny. Dodáváme, že nejlépe a nejvydatněji by se odpomohlo tomuto zlozvyku, kdyby se dětem nedávala jména katolických světců, pravidlem docela cizí národnosti. Nejlépe pojmenovati je některým jménem staročeským aneb z přírody vzatým. Uvádíme tuto dle Kalendáře Československého pensionátu pro dívky v Praze pro případ potřeby našich čtenářů řadu takových dobrých jmen: Jména mužská: Miloslav, Vlastimil, Vlastibor, Ctislav, Vladimír, Dobroslav, Jaroslav, Slavomír, Vratislav, Zdislav, Spytihněv, Pravoslav, Pravomil, Žitomír, Zbislav, Lumír, Budislav, Milohost, Dobromil, Dluhoš, Budimír, Vok, Blahoslav, Milota, Jaromír, Liboslav, Radomír, Čestmír, Stanislav, Milan, Soběslav, Vševlad, Želimír, Radim, Lech, Dobeš, Břetislav, Hostimil, Ivan, Rostislav, Sudimír, Oldřich, Jeroným, Dušan, Nezamysl, Ratibor, Branislav, Ctibor, Ctirad, Vojslav, Blahomír, Mojmír, Ryšavín, Dalibor, Přemysl, Záboj. — Jména ženská: Miloslava, Vlastimila, Ctislava, Jarmila, Vladimíra, Dobroslava, Jaroslava, Slavomíra, Vratislava, Zdislava, Zbislava, Libuše, Dobromila, Jaromíra, Liboslava, Radomíra, Doubravka, Želimíra, Břetislava, Radomila, Blažena, Růžena, Branislava,

Blahomíra, Jitka, Běluše, Vlasta, Šárka, Milada, Drahomíra, Věra, Ljuba, Naděžda. Podotýkáme ještě, že panuje namnoze názor, že dětem katolických rodičů lze dáti pouze jména katolických svatých. Avšak názor ten je naprosto mylný; rodiče mohou dáti dítěti jméno dle své úplně svobodné volby, do které jim nikdo (ani farář!) nemá co mluvit.

Rodičům dítek bez vyznání. Spolek volných myslitelů Augustin Smetana v Praze hodlá uspořádati pro děti bez vyznání jednak vzdělavací kursy, ve kterých by se pečovalo o vhodné doplnění školního vzdělání ve smyslu Volné Myšlenky, a jednak poučné vycházky a přátelské večery, ve kterých vedle rozšiřování vědomostního obzoru dětí pečovalo by se i o jich dobrou a ušlechťující zábavu. Proto žádá spolek všechny rodiče dítek bez vyznání, aby neprodleně sdělili na adresu JUC. Bohuš Novák, úředník obchodní komory, Král. Vinohrady, Jungmannova tř. 93 n., jména svých dítek, jež jsou bez vyznání, s udáním stáří; u školních dítek budiž uvedeno, kterou třídu navštěvují. Buďtež při tom také oznámena jména dětí, jichž odhlášení z církve úřady bylo odmítnuto.

Výbor Spolku volných myslitelů Augustin Smetana v Praze.

HNUTÍ MÍROVÉ A ESPERANTSKÉ.

Spolek českých Esperantistů v Chicagu založen byl v květnu letošního roku. Pořádá pro své členy bezplatné kursy vyučovací. První kurs skončen byl 8. srpna přátelským večírkem, druhý kurs zahájen byl 5. října. Přihlášky přijímá tajemník spolku Karel Krabec, Chicago, 791 Allport Street. Členové platí do spolku ročně 1 dolar. Každý člen má právo súčastniti se kteréhokoliv nebo každého kursu bezplatně. Ve spolkové místnosti (544 Blue Island Ave) vyloženy jsou esperantské časopisy.

SPALOVÁNÍ MRTVÝCH.

‚Krematorium, sdružení pro spalování mrtvých‘. Všem, kdož se přihlásili k odboru pro pojištění pohřbu ohněm, sdělujeme, že v nejbližší době dojde k definitivnímu zahájení činnosti tohoto odboru pod uvedeným názvem. Veškeré přihlášky přijímá a dotazy zodpovídá Vr. Kiesvettr, Vinohrady, U tržnice 2.

Pohřbívání ohněm na Moravě. V Prostějově na Hané zřízen městský pohřební ústav, jenž obstará výpravu pohřbu, dodá rakev, vypraví ji do nejbližšího krematoria a popel uložený v urně vrátí rodině. Kdo se o věc zajímá, dopiš ústavu!

První krematorium v Evropě otevřeno bylo roku 1876 v Miláně. V městě tomto také spalování mrtvol dosáhlo nebývalých rozměrů. Stalo se tam tak obvyklým, že dokonce už ani katolické kněžstvo neukazuje se tomuto způsobu pohřbívání nepřátelským jako jinde, naopak mladší s ním souhlasí a nenamítají ničeho a kněží doprovázejí klidně pohřební průvod až ke hřbitovu, jen když se jim oficielně neřekne, že zemřelý má býti ohněm pohřben a když standarty s protiklerikálními nápisy nenesou se přímo v pohřebním průvodu.

Přehled krematorií. Švýcarský orgán Volné Myšlenky podává tento krátký přehled: Třináct zemí má dokonalá, moderně zařízená krematoria: Spojené Státy mají jich 32, Italie 30, Německo 14, Velká Britanie 13, Francie 4, Švýcarsko 4, Švédsko 2, Dánsko 1, Kanada 1, Argentina 1, Uruquay 1, Kalkutta (Indie) 1, Tokio (Japonsko) 1. R. 1906 bylo v Německu 2061 pohřbů ohněm, v Anglii 742, ve Švýcarsku 66, ve Spojených Státech asi 4000. Krematorium na pařížském hřbitově „Pére-Lachaise“ založeno bylo r. 1897. Mrtvol spáleno bylo v něm r. 1890 121, 1896 250, r. 1903 307, 1906 362. Nyní v Paříži jest 20% občanských pohřbů. *F. M.*

Spolky pro pohřby ohněm v Německu. Spolek volných myslitelů wiesbadenských rozhodl se věnovati zvláštní pozornost otázce pohřbívání ohněm; zvolen byl výbor, jenž vešel ve styky se spolkem norimberským. Spolek tento má 3000 členů, kteří, byli-li zapsáni před svým padesátým rokem, platí měsíčního příspěvku 30 feniků a na každý pohřeb mimo to ještě 15 feniků; za to dává rodině zesnulého 300 marek na výlohy kremační. Kromě toho dostávají všichni členové zdarma spolkový orgán, časopis „Phoenix“. *F. M.*

Berlínská společnost pro spalování mrtvých se usnesla podati vládě materiál, jenž dokazuje nutnost nového zákona, kterým by byl v Prusku zaveden systém kremační, v Prusku dosud zapovězený.

Krematorium v Lausannu ve Švýcařích. Městská rada lausannská věnovala 69.000 franků na zbudování krematoria. Tamější společnost pro pohřbívání ohněm přispěla k tomuto účelu 18.000 fr.

•
• •

Myšlenky velikého zednáře Ragona. O fanatismu. „Obdobně dává se toto jméno plamenné touze po vítězství vlastního mínění, po splnění vlastních záměrů, atd. Není žádného nebezpečí ve většině fanatismů, leda v jich zneužití; neboť bez nich nevytvořil by člověk nic velikého. Leč střezme se a potírejme slepý fanatism náboženský.“

O vášních. „Vášně všechny jsou potřebny člověku, leč jest zapotřebí, aby dobrá výchova je řídila k věcem, užitečným jemu samému a společnosti. Není žádné vášně, jež by nemohla býti obrácena k společenskému dobru a nemohla přispívati ku všeobecnému prospěchu. Není tedy nic nevhodnějšího než horliti proti vášním a není nic nepraktičtějšího nad nemoudrý záměr, je vyhubiti.“

O mravnosti. „Morálka jest nauka o mravech, o ctnosti a poznání povinností společenského člověka. Jest to přirozený zákon, všeobecný a neměnitelný, jenž řídí všechny bytosti inteligentní a svobodné. Jest to umění činiti šťastné jiné i sebe. Nejlepší mravnost jest v srdci.“

O zákonech. „Zákony jsou nejmocnější uzdou lidem a téměř jedinou uzdou králům.“

Vybral a přeložil *E. Hauner.*

„Vycházející Slunce“. Toto zednářské sdružení, založené na monistickém světovém názoru, konalo v červenci v Norimberku svůj všeobecný roční sjezd, při čemž uspořádalo i výstavu sobě příbuzných knih a novin. Členů minulého roku bylo 40, letos jich jest již 400, rozdělených v 10 loží a 14 kroužků v Německu, Rakousku a Švýcarsku. Kromě toho má ve všech důležitých spolcích oněch zemí své důvěrníky, kteří připravují půdu pro nové lóže. Sdružení založilo „Konsuláty“ v německých koloniích Afriky, stejně jako v Transvaalu, Egyptě a Americe. Takové rozšíření v době jednoho roku jest zajisté důkazem životnosti mladého sdružení.

Velkolóže Odd Fellows v Severní Americe. Na 5000 delegátů a členů řádu Odd Fellows sešlo se v Denver, Colo., k výroční schůzi Sovereing velkolóže tohoto řádu. — Schůze konají se v auditoriu, a zasedání určeno na týden. Velkolóže bude opětně rozhodovati o otázce, má-li býti hranice stáří pro mladé členy řádu z 21 roků snížena na 18 roků; až dosud byl podobný návrh vždy zamítnut. Z výročních zpráv úředníků velkolóže vychází, že řád čítá nyní as 1,800.000 členů a vydržuje 44 sirotčinců a útulen pro staré, churavé členy. Roční příjem řádu obnáší 15,000.000 dolarů, z čehož se 6,000,000 dolarů vynakládá na podpůrné účele a 6,000.000 dolarů na účele lóží. Ostatní 3,000.000 uloží se k záložnímu fondu, který nyní páčí se na 50,000.000 dollarů.

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Liga pro kněžské manželství. „La Raison“ oznamuje, že v Bavorsku založena byla liga pro manželství kněžská. Ač trvá jen několik měsíců, má již 30 tisíc členů: kněží, kteří mají na věci velký zájem, a manželů, stejně interesovaných. Sídlo její je v Üttingu. Její výpady proti kněžskému celibátu následkem „vzrůstající zkaženosti“ jsou velmi prudké. „Jde o to, praví vyzvání ligy ku katolíkům, abychom zachránili své manželky a své dcery, své sestry a své nevěsty.“ Původ této ligy jest úplně katolický a proto její hrozba nejnemorálnějšímu z církevních zařízení jest vážná. Jak pak přijme asi papež Sarto tento nový modernism? Jest mu zajisté velmi těžko hlídati své stádo, když tak špatný duch vane stoletím. — U nás máme také cosi podobného. List „Nezmar“, orgán p. Dlouhého-Pokorného píše: Zajímavou statistiku hodlá provésti jeden z našich spolupracovníků a to přehled o přestupcích proti celibátu. Při tom si bude všímati především celibátního Siona. Operovati se bude s příklady naprosto zajištěnými. Tento statistický přehled bude poslán do Říma a zároveň říšské radě jako podklad k jednání o odstranění § 63. obč. zákona. Nechť zvědí kompetentní místa pravdu.“ *F. M.*

Reformní náboženské hnutí v Indii. Nejen křesťanství katolické i protestantské zápasí se zlým vnitřním nepřítelem: modernismem, i ostatní náboženstva probouzejí se ze své ztrnulosti. V Indii trvá hnutí náboženské reformy již od r. 1830. Hnutí to nazývá se „Brahmosamadj“; původcem jeho jest brahman Ram Môhan Roy. Podobá se ve všem ostatním reformním hnutím: zavrhuje mechanické obřady a náboženské předpisy. Chce odstraniti kasty, znamení, označující brahmany a dosáhnouti větší svobody při uzavírání sňatků. Ale věcí, která hlavně vtiskuje těmto novým náboženským sdružením pečeť modernosti, jest jejich sklon k snášelivosti, k sjednocení všech různých náboženstev. Náboženské úkony těchto nových náboženských obcí, jichž jest už několik set, spočívají v tom, že v neděli se čtou a vykládají odstavce z posvátných knih všech náboženstev: Bible, Koranu, Avesty a Véd; jest to skutečně zajímavé svědectví o mezináboženské povaze této moderní církve.

Zbožní marnotratníci. Anglické časopisy oznamují, že pananglikáni sebrali závratnou sumu peněz 345.000 liber šterl. (v naší měně asi 8,300.000 K!) a že ji věnovali — na obrácení pohanů. A parlament anglický mohl věnovati na zaopatření práce nezaměstnaným, hladovícím anglickým křesťanům sotva polovici! Smutný dokument!

Klerikální štvanice proti pobytu prof. Wahrmunda v lázních moederských. Revue „Das Freie Wort“ vypravuje o neuvěřitelném případu klerikální nesnášelivosti, jejíž obětí byl prof. Wahrmund. Prof. Wahrmund chtěl prodleti několik dní na zotavenou v lázních Moederských. Ale sotva že tam přijel, objevily se na nárožích plakáty, které ohlašovaly lidu Wahrmundovu přítomnost, jako by byl divokou šelmou, před níž jest třeba míti se na pozoru. V 9 hodin večer přišla do městečka tlupa výrostků z blízké vesnice Stilfersu a způsobila kacíři ohlušující kočičinu. Domácí obyvatelstvo je rozlíceno na vetřelce, jenž je příčinou všech těch nepokojů. Když přišla neděle, kněz, jenž v Moedersu každé neděle četl mši, prohlásil, že mši čísti nebude tak dlouho, pokud kacíř svou přítomností bude celé město znesvěcovat. To rozhodlo o Wahrmundově osudu. Rakouští turisti bez mši obejíti se nemohli a proto majetník lázní chtěj nechtěj musil dáti Wahrmundovi výpověď. Jsou to právě takoví fanatikové jako v dobách, kdy hořely hranice: touha pomstíti se jest stále tatáž, pouze moc mstíti se jest již menší.

Místo kostelů — klerikální noviny. „Obnova“, orgán biskupa Doubravy přináší následující zajímavé doznání: Ze zbrojnice katolické. Na nedávném kongresu španělského tisku prohlásil saragosský arcibiskup: „Jest mnoho bohatých katolíků, kteří svými penězi staví kostely, kupují aneb darují pozemky pro kláštery, přispívají na okrášlení poutních míst. To jsou ovšem krásné a zasloužilé činy, avšak různé události mohou díla ta zničiti. Plody dobrého listu však jsou nezničitelny. Žijeme v době, ve které je přímo povinností vší silou a všemi hmotnými prostředky podporovati katolický tisk. Noviny jsou rychlým dělostřelectvem v boji a žurnalisté jsou vojíny víry, kteří každodenně pérem v ruce chrání církev.“ Tak zaměňovati se budou modlitebny a chrámy za redakce, kněží místo kropáči budou mávati péry. Bude to veselá vojna, až ze všech kostelů nadělají se redakce klerikálních houfnic. Jen tak dál!

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Fanatism ruských kněží. „Journal de Charleroi“ píše: Až dosud nebylo kulturního boje v Rusku; pravoslavné náboženství bylo náboženstvím státním a každý projev proti němu byl trestán. Ale nyní prohlášena jest svoboda vyznání a svoboda svědomí — a nebude-li brzy zrušena, nastane v Rusku tentýž boj mezi společností laickou a kněžstvem, který vidíme všude jinde. „Novoje Vremja“ přináší doklad tohoto rodícího se konfliktu: Saratovská duma se rozhodla, že zašle blahopřejný telegram Tolstojovi k jeho 80. narozeninám. Arcikněz Krečetovič, člen oné dumy, proti tomu protestoval a nazval čin svých kolegů hanebným; z toho vznikl spor, a saratovská duma protestovala u biskupa proti knězi, žádajíc, aby byl odvolán. Ale biskup Hermogenes překonal ještě svého podřízeného kněze, jehož jednání schválil, ano docela pochválil. Jeho odpověď dumě jest plna nadávek geniálnímu jubilantovi. Nazývá Tolstého „nejstrašnějším rouhačem proti bohu, svaté církvi, svatému náboženství“; „nejhorším mravním otravovatelem, jehož díla zahubila duše tisíců Rusů, mladých i starých“ a „zuřivým vlkem“, „ohavnou obludou“ a pod. Duma takovouto odpovědí byla ovšem uražena ještě hlouběji a odvolala se k nejvyšší náboženské autoritě, k svatému synodu — rána do vody!

Venkovanka na katolickém sjezdu v Praze. Kdo viděl zástupy ubohého toho venkovského lidu, svežené k sjezdu katolíků v Praze, aby representovaly český lid katolický a obdivovaly se moci a nádheře nástupců a zástupců Kristových, uvědomil si ten hrozný stav, tu ubohost našeho venkova. Ustarané, rozbrázděné tváře, z nichž vyhlížejí úzkostlivé oči, jako by pátrající, nehrozí-li někde nějaké nebezpečí, nějaké neštěstí, jichž v životě je již tolik potkalo. Strach před možnou katastrofou nutí tyto nesamostatné ubožáky, neschopné bojovati vlastní vůlí a vlastní inteligencí v tom životním zápase, aby hledali a chytali se pomoci, která se jim nabízí. Při tom ovšem sahají po prostředku zdánlivě nejlacinějším — po pomoci boží. Bůh ovšem musí býti mocný a silný, má-li na zemi tak mocné a bohaté zástupce. A zástupci chytře odkazují na pomoc boží, nechávajíce si zadní dvířka otevřena tím, že mluví o spáse nebeské a posmrtném blaženství. A tak stojí vedle sebe zdánliví spasitelé a lid spasení očekávající, nemající však tušení, že ti první pilně se o to přičiňují, aby bída a nouze nevymizela a tím aby neztratili svůj význam a moc. Předvádíme tuto ukázku, illustrující stranu těch nešťastných: Žena, ne mladá, ne stará, venkovanka a účastnice sjezdu katolíků, jede večer elektrickou tramwayí. V obličeji zračí se jí tuhé boje životní, jež jistě prodělala a strach před novými, jež ji čekají. Naděje, naděje v lepší tu nebyla. Pojednou zazáří reflektor z rozhledny na Petříně. Dlouhá, rovná zář osvětluje

stemnělou ulici, vniká i do vozu tramwaye a vytrhne milou venkovanku z přemýšlení. Pravá ruka rychle zvedne se k čelu a dělá znamení kříže. Přes její obličej přelétla hrůza a strach. Co to, co je to — vyrazí ze sebe sotva dýchajíc. „I to je jen reflektor z Petřína," vysvětluje ochotně kondukter, „to vždycky svítějí na Prahu, když je tady nějaká paráda." „To není pravda," vyrazí ze sebe ustrašená žena. „To je zlé znamení. Vyste také takový neznaboh, takový socialista. To je zlé znamení. Já musím domů, já v Praze nezůstanu." A již viděla tu strašnou hrůzu, která domnělé kometě v zápětí bude následovati. A již také spěchala z vozu, aby došla na nádraží a odjela domů chránit a bránit svůj skrovný snad majetek před hrůzným neštěstím. Nemá-li tento případ hodně k přemýšlení o tom, jak velké práce jest zapotřebí, abychom odtrhli toho černého upíra od jeho ubohé oběti, co je třeba síly a práce k tomu, než náš cíl šťastného lidství dosáhneme?

KALEIDOSKOP.

Ke stykům česko-francouzským. Pavel Fleurot, sekretář pařížské městské rady odplácí nám na úvodním místě denníku „Action" lásku a nadšení, kterou bylo v Čechách přivítáno francouzské poselstvo a vzdává naší kulturní vyspělosti neobmezenou chválu. Jsme vděčni p. Fleuretovi za lásku, kterou nás Čechy miluje a jsme vděčni denníku Action, že projev těchto citů uveřejnila; neboť nestává se často, aby p o k r o k o v í Francouzové dočítali se ve svých listech o nás Češích zpráv tak příznivých. Ale s jedním odstavcem článku p. Fleuretova nemůžeme my, čeští volní myslitelé, souhlasiti. Odstavec ten zní: „Češi nechtějí znáti našich politických rozdílů. Málo nám na tom záleží — řekl mi jeden Čech, jste-li nacionalisty, socialisty nebo radikály; pro nás jste Francouzy, to nám stačí." Ne, nám českým pokrokovým lidem to nestačí. My milujeme skutečně Francii z celé duše, ale milujeme ji jen proto, že jest pokrokovou, že krví svých lidí zúrodnila líchu pokroku, jejíž žeň pak byla rozdělena celé Evropě, celému světu. S Francií my Čechové nejsme a nemůžeme býti spojeni politicky; Jana Lucemburského nechmež klidně odpočívati v jeho hrobě; s Francií jsme my Čechové spojeni svazkem vyššího řádu: ideou pokroku, ideou kultury. A kulturní člověk jest z a v á z á n „znáti politické rozdíly", kulturní člověk nesmí a nemůže milovati i černé i bílé.

Z církve vyobcovaný francouzský kněz abbé Loisy prohlásil ve své nedávno vydané knize: „P r o s t é ú v a h y", že papež neporozuměl ničemu z jeho vědeckých prací, a že se vždy zmýlil, kdykoliv, chtěje určiti svou nejasnou představu modernismu, mu připisoval ty neb ony theorie historické, exegetické anebo filosofické. Jak revue „Raison" oznamuje, stal se již a b b é Loisy p a n e m Loisym; nebude již nositi církevního oděvu; napsal redaktoru časopisu „Křesťan", že odkládá svou kleriku. „Exkommunikace, která mne stihla, zbavuje mne práva nositi církevní oděv a tedy ho již nenosím."

Žižkovské hejtmanství a vystupování z církve. Známý klerikál-hejtman Smutný, když nemůže úplně z a b r á n i t i, hledí aspoň p ř e k á ž e t i vystupování z církve obtěžováním vystupujících. Že při tom porušuje zákony a nařízení o vystupování z církve, to pánovi tomu nevadí, neboť jich patrně ani dobře nezná, jak přesvědčili jsme se z vlastní zkušenosti nedávno. Úředník našeho sekretariátu pan Makovec v zastoupení jednoho občana dostavil se totiž na okresní hejtmanství, aby obeslaný občan, který je po celý den v továrně zaměstnán, nemusil přerušovati své povolání k vůli zbytečnému a neodůvodněnému obesílání. Okresní hejtman Smutný však nepřipustil p. Makovce k jednání ani když mu tento předložil písemné a podepsané plnomocenství. Úžasnou neznalost předpisů ukázal p. Smutný slovy: „Jste Vy advokátem? — Když nejste advokátem, nemůžete nikoho zastupovat! R r a d i l b y c h tomu pánovi, aby přišel rraději osobně, jinak bude to míti prroň nemilé následky!" To je nám přece jen divné; každý četník, strážník nebo kondukter musí znát svoji služební instrukci, ale pan hejtman Smutný nezná ani svou úřední instrukci pro okresní hejtmanství. Jak může býti svěřována správa celého okresu politického do rukou takového člověka, který zná jen to, co mu napoví farář? — Ale nyní budeme „r a d i t i" zase my: „Pane okresní hejtmane, pro nastávající dlouhé zimní večery doporučovali bychom Vám za četbu: 1. Úřední instrukci pro politické úřady ze dne 17. března 1855 č. 52. říš. zák. hlavně §§ 80. a 81., které jednají o přípustnosti zastoupení stran. — 2. Spis dvor. rady u správn. soudu Dra Teznera o admin. řízení str. 99. a násl. — 3. Minist. nařízení z 18. ledna 1869 č. 13. říš. zák. Jste-li ke studiu příliš pohodlným, dejte si věc vysvětliti od některého svého konceptního praktikanta, by se Vám po druhé taková blamáž nepřihodila. Jinak mluvili bychom s Vámi prostřednictvím místodržitelství. Že to dovedeme, jak se patří, přesvědčil Jste se v případu p. L. Pohorského dostatečně!" *V. B.*

Obec, která vymáhá štolu pro faráře a ministranty. V Nýřanech mají obecní hřbitov, na němž pohřbeno bylo dítko p. Josefa Fikerle, horníka, za církevních obřadů, ač tento předem prohlásil, že si obřadů nepřeje. Obec Nýřanská poslala pak p. Fikerlovi účet, ale nikoli jen za místo pro hrob a za vykopání, ale neostýchala se vsunouti do účtu i poplatky pro faráře, ministranty a zvoníka. — Jak přijde k tomu samosprávná korporace, aby dělala páteru a ministrantům výběrčího, když páter svémocně výkon proti vůli otcově provedl? Vymáhaný obnos je dokonce vyšší než štolovým řádem přípustno! Obec dokonce způsobila, že pan Jos. Fikerle byl obeslán k vůli zaplacení k okresnímu soudu do Stoda, kdež se naň soudce Wolf při líčení hrubě osopil. Obec Nýřanská ovšem v každém směru prohrála a p. Fikerle zaplatí jenom to, co je povinen.

Civilní sňatky katolíků na Žižkově. Jakých nesprávností schopny jsou úřady, když nacházejí se pod správou klerikálního stranníka, toho novým dokladem je neuvěřitelný případ, který budí pozornost obyvatelstva žižkovského. Jak známo, dle platné ústavy (čl. XIV. základ. zák. st.) nesmí žádný občan býti přinucován k nějakému úkonu církevnímu; proto každý katolík, který před sňatkem nechce se podrobiti různým formalitám církevním jako zpovědi a přijímání, má volno dáti se oddati civilně na hejtmanství dle zákona z r. 1868. Tyto základní zákony však nyní na Žižkově neplatí, neboť, jak se zdá, pan Smutný je pro svůj okres suspendoval, aby se zavděčil faře. — Tomu nasvědčuje ta okolnost, že v podatelně hejtmanství odepírají každému přijmouti blanket, obsahující přihlášku o civilní sňatek katolický. Když pak snoubenci se svědky dostaví se na okresní hejtmanství a žádají totéž ú s t n ě, odepře se jim sepsání zvláštního protokolu, jako se stalo snoubencům panu Ludvíku Pohorskému a sl. Anně S. dne 26. září t. r. Tento případ je ze všech nejkřiklavějším, neboť p. L. Pohorský vzdor předchozím žádostem již od 16. č e r v e n c e 1908 nemá dosud a n i o h l á š k y provedeny. Mnohé stížnosti podané přímo k místodržitelství i k ministerstvu vnitra písemně i telegraficky, ba ani přípis na osobu hr. Coudenhova nevedly dosud k cíli! Jest tedy na příslušných činitelích, aby se postarali, by občanstvo žižkovské nebylo svévolně zbavováno práv zákony mu zaručených.

Sport a svaté náboženství. Na schůzi evangelického svazu v Semnici v Německu mluvil nedávno Dr. Költzsch o „nejnovějším kulturním vítězství protestantismu"; mínil tím — Zeppelinovy úspěchy

v plavbě vzduchem. Pražský „Čech" se labužnicky olizoval nad takovým výstřelkem protestantismu. Aby mohl Čech zpytovati také své svědomí katolické, předkládáme mu tuto zprávu: Ve dnech 23. až 28. září roku 1908 konal se ve Vatikáně světový kongres sportovní na oslavu papežského jubilea. Této tělocvičné a sportovní slavnosti súčastnili se Vlaši, Slované, Němci, Angličané, Španělé, Portugalci a Uhři. Jury byla mezinárodní. A teď to nejlepší: V Cortile del Belvedere, jež vystavěl papež Julius II. dle plánů Bramantových — byla závodní dráha; kolem fontány Pavla X. cvičilo se na nářadí; Viale delle Zitelle v zahradách vatikánských stalo se závodištěm pro chodce; pod Monte Milvio hrála se — kopaná. K větší cti a slávě boží. Před papežem a kardinály seřadil se slavnostní průvod sportovní. A tu celou podívanou bylo lze spatřiti za 4 liry vstupného. *—l.*

„L'Asino" a katolíci. Němečtí poutníci cestou do Říma uviděli v Bologni v nádražních knihkupectvích právě vyšlé 42. číslo (ze dne 18. října r. 1908) římského satyrického časopisu protiklerikálního „L'Asino" (osel), které jest velmi bohaté karikaturami papeže. („Asinu" odňata v Rakousku poštovní doprava; dostáváme ho proto v uzavřených obálkách.) Kněží podpíchli lid a spojenými silami pustili se do ‚Asina': sešity trhali, pošlapali a poplvali. Vlašské obecenstvo však zakročilo na ochranu oblíbeného časopisu a bylo by poutníky za chování jejich na místě vyplatilo, kdyby policie a karabinníci nebyli honem nastrkali zdivočilé ovečky do vagonů. — Zbožným katolíkům se však vždycky nepodaří vyváznouti tak hladce. Tak na příklad kněz Giuseppe Macalli v Bielle v Italii ve svém časopise „Il Biellese" uveřejňoval vylhané zprávy o redaktořích „Asina" a jejich rodinách. V jedné takové lokálce vypravoval mimo jiné, že dcery redaktorů „Asina" koupaly se nahé o půlnoci ve studni na veřejném náměstí. Redaktoři „Asina" žalovali a páter Macalli byl odsouzen trestním soudem do vězení na patnáct měsíců a k pokutě dvou tisíc lir... *—l.*

Starosti finských žen. Petrohradské „Novoje Vremja" otiskuje dne 19. (6.) října roku 1908 telegram z Helsingforsu o protestu výročního shromáždění starofinské organisace ženské, kterým se odsuzuje, že v hradě nedávno postavena fontána se sochou „ženštiny" vystupující z moře . . . *—l.*

PRÁVNÍ RÁDCE

Právní porady v záležitostech týkajících se propagandy Volné Myšlenky, bezkonfesijnosti a p., jakož i ve všech konfliktech s církevními orgány, udílí sekretariát Volné Myšlenky bezplatně. Žádá se však, aby každý, kdo právní poradu žádá, přiložil k žádosti své několik desetihaléřových známek na úhradu hotových výloh (tiskopisů, formulářů, dopisních papírů, obálek a p. a poštovného). V každém případě nutno nejméně 20 hal. přiložiti (na papír a poštovné). Sekretariát má měsíčně na poštovném a kancelářských potřebách (služné korespondenta nečítaje!) pro právní poradu **několik desetikorun schodku**, nutno tedy, aby nadále každý, kdo právní poradu zdarma od sekretariátu žádá, aspoň hotové výlohy s ní spojené v každém případě kryl.

Upozornění. Poněvadž se velice často stává, že rodiče vystupují z církví teprve po narození dítka, upozorňujeme, že dítko takové dle stávající ještě úřední prakse přísluší do oné církve, v níž byli rodiče při jeho narození. Vzhledem k této úřední praksi všichni, již z církví vystupovati chtějí, nechť tak učiní raději hned, každopádně před narozením dítka, aby dítka jejich nestala se obětí rakousko-římského byrokratismu. Stane-li se však, že rodiče vystupují z církve po narození jich dítek, žádáme je, by tak nečinili dříve, dokud neobrátili se na sekretariát Volné Myšlenky o poradu, aby vyvarovali se krokům, které dítěti jejich by neprospěly (na odpověď budiž vždy přiloženo v poštovních známkách aspoň 20 h.). Vyzýváme naše stoupence, aby v tomto smyslu působili v kruhu svých známých.

Civilní sňatky katolíků. Katoličtí snoubenci nemusejí před sňatkem jíti na katechismus ani ke zpovědi ani ku přijímání, neboť dle článku 14. základ. zákonů státních nesmí býti nikdo nucen ku církevním úkonům. Sňatek ovšem uzavře okresní hejtmanství i bez vystoupení z církve a to způsobem slavnostním, takže v tom ohledu snoubenci újmy neutrpí, naopak ukáží své pokrokové smýšlení. Sňatek církevní trvá již jenom ve Španělsku a v Cislajtanii! Je potřebí uzavíráním aspoň hojných civilních sňatků katolických otázkou touto zahýbati. — Civilní sňatek u osob bezkonfesních jest povinným a proto nevzbuzuje pozornosti. Potřebné poučení pro civilní sňatky i se dvěma blankety obdrží každý vyplaceně, kdo zašle adm. t. l. obnos 40 hal. v poštovních známkách.

Sňatek katolíka s nekatolíkem, jehož manželství bylo rozloučeno. Otázka: Může katolík (svobodný neb vdovec) vstoupiti ve sňatek s osobou nekatolickou (evang., pravosl.), jejíž manželství bylo rozloučeno?

Odpověď: Nemůže, neboť vadí mu překážka katolictví (t. zv. impedimentum catholicismi). Jak známo, jest manželství evangelíků z určitých důvodů vytčených v § 115. obč. z. rozlučitelno a rozloučení (nikoli jen rozvedení) manželé mohou v nové sňatky vejíti, což u katolických sňatků je nemožno. Takto rozloučený evangelík smí pojmouti za manželku zase jenom nekatoličku (evangeličku). S katoličkou nesmí býti v Rakousku oddán nikdy ani civilně, leč že by katolická strana přestoupila do církve evangelické. (Dvorní dekret z 26. srpna r. 1814 č. 1099.)

U evangelíků jsou však manželské rozvody vzácností a proto případy takové vyskytují se jen zřídka.

(Zasláno.)

Občané!

Zkušenosti posledních let poučily nás, že při podělování chudých dětí šatstvem, ač na tyto nadílky přispívají všichni občané bez rozdílu náboženských názorů, odstrkovány jsou děti bezkonfesní a bezkonfesních rodičů, ač právě mezi nimi jsou nejpotřebnější. Aby tomuto zločinu, snižujícímu lidskost za služku všelikých politických cílů, aspoň poněkud čelil, usnesl se spolek Volných myslitelů Augustin Smetana v Praze vyzvati všechny pokrokové občany, aby přispěli k ošacení těchto odstrkovaných dětí. Aby dětem pomoženo bylo ještě před blížící se zimou, žádáme všecky, kdož neztratili dosud cit lidskosti v různých těch heslech, jimiž hemží se celý náš veřejný život, aby v době co nejkratší zaslali svoje příspěvky, jež budou kvitovány dle přání buď soukromě, nebo veřejně, na adr. pokladníka spolku Volných myslitelů Augustin Smetana pana B. Nováka Královské Vinohrady, Jungmannova třída, číslo 93.

Výbor.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. **TH. BARTOŠEK** — Redaktor **JULIUS MYSLÍK**. — Knihtiskárna **DYK a RYBA**, Praha-Vršovice.

Po konfiskaci druhé vydání.

ROČNÍK IV. SEŠIT 8.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. PROSINEC 1908

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

ANT. KLIMT:

Prof. Dr. František Krejčí jako filosof.

Profesor František Krejčí náleží bezesporně mezi přední tvůrce současné naší kultury, hloubkou a kritičností filosofického ducha stojí hned vedle prof. Masaryka, od něhož liší se mimo jiné především jasností a průzračností při luštění otázky náboženské; je naším předním psychologem a břitkým kritikem, jehož péro dovede stejně neúprosně vyvrátit vše, co pod značkou vědy přináší vlastně pavědu, pod známkou positivních poznatků ničím nezaručené hypothesy s nádechem mysticismu, jako dovede napsat slova uznání tam, kde vidí dobrou snahu dopracovat se pravdy, byť toto hledání bylo spojeno s nedostatky a blouděním, jemuž se ostatně vyvarují jenom jedinci ze šťastných nejšťastnější.

Jako téměř celá starší generace odchovaná pražskou universitou vychází i profesor Krejčí z Herbarta,*) jehož filosofie, především však psychologie a pedagogika, našly v Rakousku a i v Čechách úrodnou půdu; možno aspoň připomenouti, že k Herbartovým stoupencům náleželi z českých filosofů Čupr, Dastich, Lindner, Durdík, z žijících Dr. Oldřich Kramář starší a prof. Hostinský. Ale od Herbarta se profesor Krejčí záhy odklonil hlavně studiem psychologie, a přes Schopenhauera**) dospěl k positivismu, na němž dnes stojí, na němž buduje svůj světový názor a jehož důsledků — jak sám říká — se neleká. A právě tímto důsledným uplatňováním positivistického nazírání ve všech oborech lidského myšlení stává se především volnému mysliteli nejbližším ze všech žijících našich filosofů. Že měl na vývoj názorů prof. Krejčího vliv i prof. Masaryk, s jehož příchodem zavanul do universitních síní a do našeho života vůbec zdravý svěží vzduch, netřeba tuším připomínat.

Prof. Krejčí je tedy positivistou, tudíž stoupencem filosofického směru, který snaží se o takový názor světa, jenž by vyhovuje požadavkům rozumu, uspokojoval člověka v těch věcech, jimiž si z nedostatku vědeckých poznatků nahrazoval náboženskou víru. Jak patrno, staví se směr positivistický nad vědu i nad náboženství; doplňuje vědecké poznání v celkový názor na svět na základě rozumovém a činí princip víry zbytečným. Jest tou pravou filosofií, jež znamená něco vedle vědy a náboženství, a jež hledíc do budoucnosti připravuje tuto.

Již samo jméno tohoto směru — positivism — značí zřetelně, že tento směr chce podati názor na spolehlivých základech, na faktech, že chce podati poznatky, které v logické jistotě nestojí za fakty vědeckými; vědeckost jest positivismu ideálem. Za bezpečné východisko pokládá zkušenost, to jest to, co jest dáno našimi smysly beze vší pochybnosti, co nepotřebuje vůbec důkazu nebo co už je bezpečně dokázáno. A na tomto základě chce positivism zodpovídati všechny otázky, jež týkají se světového názoru, tak jak je to vůbec možno, nic nepřipouštěje do tohoto názoru, co se nedá takto dokázat. Ví dobře, že naše poznání má určité hranice, za něž nemůže poznání vědecké proniknout; proto nepátrá po tom, co jest za zjevy, jež pozorujeme, nehledá pravdy absolutní (naprosté), nýbrž spokojuje se s pravdou rela-

*) O Herbartovi najde čtenář poučení v pěkném spise Falckenbergově „Dějiny novověké filosofie“; vydal Laichter za 9 K.

**) O Schopenhauerovi najde čtenář poučení rovněž ve spise Falckenbergově, ale daleko lépe poučí se o něm v Krejčího „Filosofii přítomnosti“, jež vyšla rovněž u Laichtera za 6·40 K, a jíž se častěji budeme dovolávat.

tivní (poměrnou). Neptá se: proč se vše děje, nýbrž spokojí se vysvětlením: jak se vše děje. Stojí tak na správném stanovisku: nemůžeme-li všechno vědět, nechtějme proto vědět všechno; spokojme se tím, co vědět můžeme, a zařiďme dle toho svůj život.

Člověk má se s tímto stanoviskem spokojit. Může se však s tímto stanoviskem spokojit, nepotřebuje ke svému názoru na svět vědět nic o tom, co je mimo naše smysly, co tvoří transcendentno či absolutno (nekonečno, tedy něco, co samo nic nepředpokládá, příčina světa)? Nepotřebuje. Předně proto, že musí si uvědomit, že se o absolutnu nic dovědět nemůže a tudíž se o něm nikdy nic nedozví, že lidstvo právě proto nikdy také nic o absolutnu nevědělo a konečně vědět nepotřebuje, uváží-li střízlivě a nepředpojatě, proč si tvoří názor na svět. Tvoříme si názor na svět proto, abychom si uvědomili svůj poměr k ostatnímu světu, abychom pochopili smysl života a abychom věděli, jak máme žíti, musíme-li už žíti. A nemusíme býti ani zvlášť filosoficky školeni, abychom nepoznali, že na všechny tuto nadhozené otázky dá se odpovědít, aniž bychom potřebovali něco sebe menšího vědět o absolutnu, o nadsmyslnu; musíme toliko míti na zřeteli při tom, že náš cíl je na tomto světě, musíme určovat svůj poměr k tomuto světu.

Jest předem nutna odpověď na otázku: je ethika (mravověda) možna se stanoviska positivistického? Neboť ethika má nám podati určité normy mravního jednání a má býti důsledkem světového názoru čili filosofie. A tu se namítá: není mravnosti bez boha a nesmrtelné duše, která má svobodnou vůli; mravní normy nesou v sobě vědomí závaznosti to jest vědomí, že mají býti plněny, a toto vědomí mravní závaznosti není prý myslitelno bez autority, kterou by vědecká ethika nemohla podat. Ethika na vědeckém základě bez uvedených předpokladů může prý snad povědět, jak člověk jedná, ale nedovede prý odůvodnit, proč má tak a tak jednati.

Než tyto námitky jsou nesprávny, jak prof. Krejčí ukazuje.*) Ethika na vědeckém základě je možná. Vždyť mravnost není nic hotového, nic stálého; mravnost se vyvíjí a mravní vývoj můžeme ve zkušenosti pozorovati a učiniti ho tak předmětem vědeckého zkoumání. Hledíme vývoj ten poznati, pochopiti jeho zákonnost, určiti vznik mravnosti, ze zákonnitosti její stanoviti cíl mravního vývoje a tak určiti ideál, k němuž má lidstvo svým jednáním směřovati. Tak dovíme se, co je dobré a co je zlé, a na místo autority, jejíž vliv byl schopen vésti jednání člověka určitým směrem, nastoupí přesvědčení, jež vyplývá z neodolatelné působivosti vědecké pravdy. Člověk jsa přesvědčen

*) Positivism a výchova str. 14.—15.

silou vědecké pravdy o nutnosti ideálu stane se sám sobě mravní autoritou, bude jednati mravně z přesvědčení, bez donucování odměnami a tresty, jejichž účin přestává tam, kde se člověk cítí zodpovědným sobě samému, a tam, kde cítí se mimo dosah odměňující a trestající autority.

Dříve však než přejdeme k vyvození a zdůvodnění mravnosti se stanoviska positivistického, všimněme si některých otázek, jež v námitkách proti našemu stanovisku byly nadhozeny a hleďme je zodpovědít se stanoviska positivistického.

Uvádí-li se pojem boha, operuje se už tím samým s pojmem náboženství. Jaké stanovisko zaujímá positivism vůči náboženství? Náboženství positivism přijímá jako fakt duševního a sociálního vývoje a hledí vysvětliti vědecky jeho vznik a význam. O poměru náboženství k positivismu pronáší francouzský positivista Comte následující soud: „Filosofie nemůže se s vysvětlením theologickým spokojiti, připouští, že nelze podati důkazu pro zamítnutí představ, o něž víra se opírá, ale zároveň že nelze podati důkazu pro jejich platnost. Nikdo nikdy nedokázal, že Apolon a Minerva (pohanská božstva řecká) neexistují; víra v ně odpadla sama sebou, když nesouhlasili s celkovým stavem duševního vývoje. Positivní filosofie nepolemisuje s theologií; snaží se býti jí po právu, zkoumá podmínky jejího vzniku a význam její pro vzdělanost. Náboženství stane se samo sebou zbytečným, až positivní filosofie dospěje svého cíle, až positivní nazírání na svět pronikne veškeru společnost. Náboženství nepřináší tedy člověku poznání pravdivého, ale má význam ve mravním a společenském vývoji, což činí vědecký problem sociologie.“

Podobně i prof. Krejčí připouští, že náboženství bylo na jistém stupni zřídlem mravního pokroku, ale zdůrazňuje, že mravnost, jak o ní budeme ještě jednat, stojí výše než náboženství. Na otázku je bůh? odpovídá prof. Krejčí jako positivista,*) aby ukázal, jak rozuměti positivistovu „nevím“ při těchto otázkách: ano, bůh jest; víme, že bůh jest; neboť svět existuje, vše, co se děje, musí míti svou příčinu — ta prapříčina, to je právě bůh. Avšak o něm — o té prapříčině — nemohu nikdy věděti, jaká jest; vím jenom to, že nesmím na ni přenášeti přívlastky světa smyslového. Proto positivista ví positivně, že není boha osobního, to jest boha existujícího jako samostatná bytost mimo svět; neboť takového boha si nemohu jinak mysliti, než s přívlastky vzatými ze světa smyslového. Positivista nutně dospěje odmítnutím představy osobního boha k pojmu boha neosobního, jak to vyjádřil Giordano Bruno svým „natura est deus in rebus“ (příroda jest bohem ve věcích), jak to Spinoza učinil základem svého systemu,

*) Positivism a výchova str. 17. a následující

jak to vyjádřil německý básník Goethe hymnem „na přírodu“ a jak to v četných básních a při různých příležitostech pověděli u nás Vrchlický, Čech, Neruda, Machar.

Positivistické stanovisko činí z theisty pantheistu. Představa pantheistická je srovnatelná s každým pokrokem vědy, uvádí dále profesor Krejčí; neboť zákonnost světového dění, jež věda zpytuje, toť jest ten pantheistický bůh sám, poznávati ji, je poznávati jeho, či chceme-li to vyjádřiti po lidsku: poznávati zákonnost světového dění jest poznávati vůli boží. Žíti podle zákonů přirozených, uvědomovati si působnost jejich v nitru vlastním, to jest život pantheisticky bohabojný. Představa neosobního boha jest povznesena nad pochybnosti, které vznikajíce z pokračující vědy, hlodají na víře v boha osobitého, a již proto je tato představa schopna člověka uklidniti, oblažiti a v pohnutých sporech dnešních, které se vedou o náboženství, přivésti jeho rozum a cit v rovnováhu. Pantheistická představa dává dokonce člověku, který toho potřebuje, boha, k němuž se může i modlit — je-li modlitba pozdvižením mysli k bohu — a to bez odříkávání otčenáše, ač je otčenáš jistě nejkrásnější modlitbou pro theistu. K tomu, aby se pantheista pomodlil ke svému bohu, postačí vystoupiti na vyvýšené místo, zadívati se do širé dálavy, pozvednouti zraky k nesmírné klenbě nebeské, naslouchati šumění lesů, nechati se unésti velkolepými úkazy přírody, uvědomiti si neodvratnou zákonnost v životě kteréhokoli tvora, v radostech a útrapách života vlastního, vůbec pocítiti svoji sounáležitost k celku, zveličiti tak svou malost a povznésti se od svého individuálního, nepatrného já k všeobecnosti lidství a nekonečnosti všehomíra — ten cit, který se nás v takových okamžicích zmocní, vyrovná se citu, který prochvívá srdce zbožného věřícího. Je to také cit zbožnosti a je bezprostřednější, protože nepotřebuje ke svému vzbuzení obřadů a formulek mnohdy nechutných. Je to také pozdvižení mysli k bohu. Tak modlí se positivista a posiluje se k životu mravnímu, k životu, jaký býti má. Knězem pantheismu je umělec.

Podobně třeba dotknouti se i pojmu duše a vysvětliti tento pojem rovněž se stanoviska positivistického, se stanoviska psychologie empirické (na zkušenosti založené). Tato psychologie vůbec nezná zvláštního pojmu duše v tom smyslu, jak tomuto pojmu rozuměly starší směry*) nebo jak mu dodnes rozumí náboženství, to jest neví nic o existenci duše jako nějaké zvláštní bytosti, která by sídlíc v těle a ovládajíc je byla vlastním representantem osobnosti, nositelem či podkladem tak zvaného duševního dění. Psychologie empirická zná pouze děje duševní, to jest takové, jež si uvědomuji bezprostředně, a děje hmotné, to jest takové, jež si uvědomuji prostřednictvím dějů duševních. Mezi ději duševními a hmotnými jest jistý poměr, který prof. Krejčí nazývá psychofysickým parallelismem, čemuž třeba rozuměti tak, že duševní dáno jest nám jen v průvodu nervových pochodů, tak že máme takto dvě rovnoběžné řady jevů: vnitřních a vnějších. To znamená zase, že není mezi jevy duševními a jich koreláty příčinné souvislosti, že totiž nemůžeme vysvětlovati duševní z hmotného, že duševní nepůsobí na hmotné a obráceně zase že hmotné nepůsobí na duševní. Děje duševní dostatečně vysvětlíme, podaří-li se nám stanoviti právě onu zmíněnou souběžnost s pochody nervovými.

Stojíme-li na tomto psychologicky zdůvodněném stanovisku, uznáme, že nepotřebujeme zvláštní nějaké duše a že záhrobní život jest v důsledcích toho upřímnou zbytečností, jak prof. Krejčí pěkně vysvětluje. Vždyť takový záhrobní život byl by možný pouze bez těla, které je přece prach a popel, a bez těla byl by beze všeho vztahu k životu pozemskému. Cítit, myslit, poznávat (milovat, nenávidět) nemůže člověk bez těla; jakmile vypoví mozek na čas služby, přestane i vědomí a s ním mizí život duševní; bez těla je vědomí prostě nemyslitelno. Smrt je konec individuální existence, bez těla nedá se prodloužiti, a o existenci neindividuální člověk nestojí. Také nikdy nebylo člověku dáno jistoty, že žije i po smrti, leč nějaké halucinace, které mohou poplésti pouze mysli nedosti vzdělané nebo příliš citové. O potřebě duše, jak si ji představuje náboženství, řekl už materialista Vogt, že člověk sám duši nepotřebuje, ale že ji potřebuje církev, aby mohla hroziti tresty věčnými, čili, aby měli kněží zde na světě a čerti na onom světě co dělat.

S vysvětlením pojmu duše odpověděli jsme také nepřímo na otázku, má-li člověk svobodnou vůli*) čili nic. Než nespokojíme se tímto poukazem a osvětlíme i tento problem šířeji se stanoviska positivistické filosofie a to opět pokud možno vlastními slovy prof. Krejčího.

Problem svobodné vůle není tak jednoduchým a jasným ani pro církev samu, sledujeme-li ho v dějinách církve. Církev ovšem nazývá každého, kdo popírá svobodu vůle, už předem nepřítelem náboženství, pochybovati o svobodě vůle znamená jí už tím samým také útok na církev a na náboženství, je prý nebezpečné popírání svobodné vůle veřejnému pořádku, ohrožuje mravnost a kdyby byly časy jako ve středověku, neušel by takový popěrač svobody vůle ruce kárající spravedlnosti světské, jíž by byl vydán na potrestání. A přece svo-

*) O různých názorech o duši vykládá profesor Krejčí ve svých „Základech psychologie“ I. svazek str. 145—176, kam čtenáře odkazuji.

*) Abych nepotřeboval znovu a znovu ukazovat na pramen, upozorňuji, že prof. Krejčí probral tento problém důkladně ve spisku „Svoboda vůle a mravnost“, jejž čtenáři doporučuji.

bodná vůle není ani v naprostém souhlasu s ostatními předpoklady církevního učení, jak o tom uvažovali už i církevní otcové. Není nézajímavo sledovati, že u církevních spisovatelů první doby a u scholastiků není jednoty pokud se týče svobody vůle. Jedni z nich, a to znamenití a za svaté prohlášení tvrdili nesvobodu čili determinovanost lidského jednání (Ireneus, Augustin), druzí hájili svobodu vůle, indeterminism a jejich názor zvítězil. V církvi protestantské vládl opačný názor: Kalvin má známé učení o predestinaci či předurčení a Luther dí: kdo hájí svobodu vůle člověka — zapřel Krista.

A přihlédneme-li blíže k pojmu vůle a uvědomíme si dobře, že zrovna tak jako není duše, nýbrž jsou toliko děje duševní, není ani vůle, nýbrž jsou toliko jevy, které nazýváme jevy volní. Tam, kde uvědomujeme si snažení, chtění, toužení, kde mluvíme o úmyslu, rozhodování a podobných úkonech, tam jsou volní jevy a je to jenom zvyklost vyjadřování se, když místo toho mluvíme o projevech vůle. Řekneme-li tedy o člověku, že má vůli, znamená to, že člověk chce, že se snaží, že touží, že se rozhoduje a nikoli, že v člověku něco chce, něco se v něm snaží; řekneme-li, že má člověk svobodnou vůli, znamená to, že člověk je ve svém snažení, chtění, rozhodování a ve svém konání, které je následkem snažení, svoboden, že v tom totiž nepodléhá žádným vlivům vnějším, že popud k tomu všemu vzniká v něm samém, že on sám je poslední příčinou svých činů, že činění jeho není článkem kausálního (účelného) řetězu dění světového, že se tedy toto jeho činění nedá pochopiti a vysvětliti ze světa vnějšího a jeho zákonů.

Empirická psychologie pak rozhoduje otázku o svobodě či nesvobodě vůle proti zastáncům absolutní svobody vůle, ukazujíc, že člověk ve svém chtění a jednání je závislý na příčinách mimo něj a v něm působících a to na základě tak zvaného psychofysického parallelismu: duševní dáno jest jen s hmotným, kde je duševní, tam je i hmotné, ale nikoli naopak, jak jsem už uvedl. Člověk podléhá dle jejích poznatků vlivům a jeho jednání je následkem těch vlivů; každý jeho čin má příčinu, která jest mimo něj působíc jednak skrze jeho organism jednak ze světa vnějšího. Jednání lidské nevymyká se obecné zákonnosti světového dění: člověk jedná, jak jednati musí. Nemůže tedy býti řeči o svobodě vůle, pokud se jí má rozuměti v tom smyslu, že člověk jest sám poslední příčinou svých činů, takže nepodléhá ve svých úmyslech a rozhodováních nebo nemusí podléhat žádným vlivům, totiž pokud se chápe indeterministicky (naprosto svobodná). Ale můžeme mluvit o svobodě poměrné; člověk nepřestává býti sice závislým, leč není závislým slepě, může říditi tu svou závislost. Některým vlivům se sice vyhnouti nemůže, ale jiné může zmírniti nebo v jejich činnosti značně omeziti. Tato relativní či poměrná svoboda stačí úplně, aby člověk žil a mohl žíti mravně.

Tím dostáváme se konečně k pojmu mravnosti. Co však jest mravnost, jaký je její původ a její cíl? Theologové odpovídají na otázku, co jest mravnost, známým způsobem: mravnost jest plnění přikázání božích, mravný člověk je ten, který žije dle přikázání božích. Ale tento výměr nám pramálo pomůže, chceme-li mluviti o mravnosti se stanoviska vědeckého; předně proto, že přikázání boží nejsou nám dána cestou přirozenou a s nadpřirozenými věcmi nemá věda co činit, za druhé proto, že tento theologický výměr předpokládá víru a člověk nemusí věřiti a přece může chtít míti zodpověděnu uspokojivě nadhozenou otázku. Také ethikové a filosofové různě snaží se mravnost vymeziti; velká část jich připisuje mravnosti původ nadpřirozený nedovedouc původ její vysvětliti cestou přirozenou. Mravnost jest jim mostem, který spojuje svět chápatelný smysly se světem smysly nechápatelným, člověk mravností svou jest dle jejich názoru účasten světa nadpřirozeného; jeho bytost má dvě stránky nebo dvě části, z nichž jedna úplně jest spojena se světem fysickým poslouchajíc jeho zákonů, druhá se světem nadpřirozeným, smyslům našim nedostupným, jehož zvláštní zákonnost od přirozeného světa nezávislá projevuje se zákonitostí mravního jednání. Uvědomiti si mravní zákon znamená těmto ethikům a filosofům uvědomiti si zákon vládnoucí ve světě mimosvětském, jednati mravně znamená jim jednati bez ohledu na přírodu, jak se nám jeví našimi smysly, jednati ve smyslu té nadpřirozené moci, jejímž působením všechno dění se řídí. Mravním jednáním dle jejich pojetí vymyká se lidská bytost zákonnosti přírody, povznáší se nad ni do světa dokonalosti, do světa pravé skutečnosti, do toho snu, který sníme v klopotných snahách zachovati život pozemský. Ale tato cesta není ničím jiným než oklikou přes rozumovou spekulaci k citu náboženskému a s ním k oné nadpřirozenosti, s níž věda nemá a nechce nic činiti.

Přesnou odpověď dá nám opět psychologie empirická, jak ukážeme dle profesora Krejčího. Mluvíme-li o mravnosti, máme vždy na mysli jednání člověka, ježto mravnost člověka záleží v jeho jednání; mravný člověk je ten, který mravně jedná. Z toho plyne, že mravnost jest pojem, který sám o sobě ve skutečnosti neexistuje, nýbrž že existují toliko mravné nebo nemravné skutky. Abychom mohli o někom užíti názvu mravný, musíme pozorovat v jeho celém jednání jistou zásadnost totiž jistou pravidelnost v rozhodování v nejširším smyslu. Kde nemůžeme takovou zásadnost jednání předpokládati, nebo kde určitě vidíme, že v jednání individua není nějaké zásadovosti, tam o mravnosti nemluvíme; buď se úsudku vzdáme řkouce,

že z jednoho činu nelze soudit o mravní hodnosti člověka, nebo prohlásíme ho za mravně nepříčetného. Vyznačuje se tedy mravní jednání znakem pravidelnosti. A známe-li tento znak pravidelnosti, můžeme pátrati po tom, co jednání lidské poprvé upravidelnilo, co v ně přivedlo jistý řád? Psychologie empirická pak nám odpovídá, že to byl citový přízvuk,*) uvědomění si příjemnosti a nepříjemnosti dojmu, co ukazovalo na počátku duševního vývoje člověku, jak má jednati. Vše, co vzbuzovalo příjemnost, člověk chtěl, co vzbuzovalo nepříjemnost až bolest, nechtěl; a chtěl to proto, že to bylo příjemné, nechtěl tomu, že to bylo nepříjemné. Dle tohoto rozpoznání vidíme, že prvotním principem mravnosti byla rozkoš a sice zase nejprve rozkoš okamžitá; teprve později dovedl si člověk za okamžitou nepříjemnost vykupovati požitek trvalejší.

Je-li na nejnižším stupni po stránce subjektivní principem mravnosti rozkoš (nebo snaha po rozkoši), jest principem mravnosti po stránce objektivní udržení a zdokonalení individuální existence. Toto uvědomování příjemnosti a nepříjemnosti děje se však čistě instinktivně či pudově; zákonná nutnost, která člověka k tomu vede, jest pud sebezáchovy (pud zachovati sebe). Proto možno říci, že mravnost má svůj původ v pudu sebezáchovy, že mravnost jest výsledkem pudu sebezáchovy, že člověk stal se mravným, byl donucen státi se mravným, aby sebe zachoval. Sebezachovati neznamená však toliko zachovati se na živu pro okamžik odvrácením hrozícího nebezpečí, nýbrž zajistiti si svou existenci i pro budoucnost, učiniti nemožnými nebezpečí, jež život ohrožují pokud to dovedeme, znamená tedy znáti své okolí a dle něho zaříditi svůj život. Mravnost jeví se nám tu uvědoměním si podmínek životních to jest podmínek, ze kterých je možný nerušený rozvoj individuality. A jelikož cílem mravního jednání, motivem činů člověka vůbec jest blaho, cílem mravního vývoje jest život blažený, můžeme říci ještě přesněji, že mravnost jest uvědomování si podmínek života blaženého. Z přehledu vývoje mravnosti pak dá se také už předem určit, co jest cílem mravnosti; jistě nic jiného, než ideál humanity, který hlásali nejlepší lidé dějin kulturních.

Uvědomíme-li si nyní důsledky mravního principu do všech podrobností a v celém bohatém životě, shledáme, že dospějeme ke stanovisku, jehož přijetí společností dnešní znamená obrat k lepšímu. Nebudeme se zmiňovat o všech aplikacích, o nichž se může čtenář dočíst v uvedeném už spise prof. Krejčího „Svoboda vůle a mravnost“; spokojíme se toliko nejvýznačnějšími body, aby obraz byl aspoň v hrubých rysech úplný.

*) Bližší v „Psychologii“ prof. Krejčího.

V pedagogice znamená uplatnění positivního stanoviska, uplatnění uvedeného principu mravního uskutečnění všech oněch požadavků, jež shrnujeme názvem „volná škola“,*) totiž: pedagogika budiž postavena na přesný základ vědecký, z čehož zase plyne, že nemá býti odvislá od náboženských a metafysických předpokladů, že cílem výchovy jest podporovati vývoj jednotlivce směrem k mravnosti způsobem individualitě jeho přiměřeným, že jedinou methodou k tomu cíli jest sugestivní vliv autority, že v zájmu výchovy škola nesmí nikdy vyžadovati od učitele oběť přesvědčení, že učitel musí býti také prost vlivů veřejného mínění a jemu odolati musí sebevzděláním a že konečně v didaktice (vyučovatelství) nutno experimentální cestou odstraňovati vládu tradice a byrokratické autority.

Z uvedeného stanoviska, z vytčeného mravního principu možno vyvoditi důsledky i pro politiku a to jak domácí tak i světovou. Dodnes ovšem princip mravní nepronikl: jsme sice tak daleko, že útočník na existenci druhého člověka, že násilník platí za zločince a mravně jest odsouzen, ale nejsme ještě tak daleko, aby tatáž mravní zásada platila ve stycích mezinárodních, kde rozhoduje hrubé násilí a kde vysoká i malá politika řídí se zásadou naprostého egoismu; ale doufejme, že lidstvo pozná v dohledné době neudržitelnost tohoto stanoviska a že uzná, že i z mezinárodních styků musí býti násilí odstraněno. Ani o svůj malý národ nemusí se do té doby obávat, jak uvádí prof. Krejčí. Neboť národ, jako každý společenský celek, zahyne předně, když se všichni jeho příslušníci shladí se světa násilím nebo když vymrou a za druhé, když příslušníci pozbudou vědomí příslušnosti, když pozbudou společného národního sebevědomí. Poněvadž onen prvý prostředek jest nemyslitelný v dnešních poměrech, jest jediné vyhubení možno odnětím sebevědomí národního, odnárodněním. Avšak vědomí sounáležitosti, vědomí národní člověku skutečně sebevědomému odníti není s to žádná moc na celém světě — nechce-li, jako se nedá toto vědomí žádným umělým způsobem vyvolati. Cítím-li se Čechem, zůstanu jím, kdyby mne vyhnali na kraj světa a postavili do okolností sebe nepříznivějších — násilím mi to vědomí nevyrvou — to řekne o sobě každý. Představte si národ, jehož příslušníci jsou proniknuti takovýmto vědomím, a uznáte, že je nezničitelný. Národ však, v jehož příslušnících národní vědomí působením jakýchkoli vlivů uhasíná, ten je určen k zahynutí smrtí přirozenou a není ho škoda; byl a vykonal svoji úlohu, nechť odejde s jeviště světového,

*) Bližší viz ve „Volné Škole“ ve stati „Pedagogické názory prof. Dra. Františka Krejčího“.

nezasluhuje jiného osudu. Národ, jenž má životní sílu, je sebevědomý — aby tím zůstal není jiného potřebí, než aby byl na stejné výši kulturní jako národ, jenž o odnárodnění jeho stojí. A to je útěchou národa malým, posila v boji o existenci. Jsou-li příslušníci jeho vzdělaní — je marno všechno úsilí vyrvati jim sebevědomí. Jen vzdělání může národní vědomí utvrditi a cit s ním spojený prohloubiti tak, aby odolal všem myslitelným nástrahám a všemu násilí. Pracovat na kulturním povznesení všech vrstev národa je nejlepší zárukou jeho existence. Je to docela ve smyslu mravního principu sebezáchovy a nejlepší odpovědí těm, kdo nesprávným výkladem z téhož principu vyvozují právo utlačovati národy menší.

Zákon mravní říká výslovně: žij; tedy život pozemský má pro nás cenu, stojí za to, aby byl prožit, a nesmíme s ním pohrdat k vůli nějakému životu jinému, mimozemskému. Úkol lidstva je tu, na zemi, mravnost jest pro tento život pozemský a všechny ideály jsou z tohoto světa a pro tento svět, jejich uskutečnění má se státi zde na zemi, neboť všechny ideály rodí se z pudu sebezáchovy: pravda, dobro i krása. Než mravní zákon říká každému člověku: žij, a tím ukládá každému člověku povinnost žíti; život jednoho člověka nemá větší cenu než život člověka druhého. Dává-li zákon mravní každému povinnost žíti, dává i právo žíti každému, kdo je si své existence vědom. Tudíž kolik povinností, tolik práv, a poněvadž všichni lidé mají stejné povinnosti, mají i stejná práva. Z toho vyplyne ve vzájemném styku lidí spravedlnost, skrze niž projevuje se nejvyšší mravní zákon heslem: žíti a nechat žíti, jež zase ukládá v zájmu obecného blaha každému člověku, aby v tomto dnešním hamižném světě křivdě bránil, křivdy nečinil a křivdu odstraňoval všude, kdekoli se s ní setká.

Tyto zásady mravní, jež má hledět uskutečňovat každý jednotlivec svým životem, jsou též zásadami, jimiž řídí se vývoj společenský a jež tvoří základy, na nichž má spočívat mravní organisace, organisace společnosti. Žijeme ovšem pouze v době přechodní, ale nejvyšší mravní zákon nám zaručuje, že dnešní boj skončí vyrovnáním protiv a utvořením společnosti na principu úplné rovnoprávnosti odstraněním všech privilegií a výhod jednotlivce i jednotlivé vrstvy a odstraněním všeho, co by bylo schopno rozvrstviti lidi na šťastnější a méně šťastné, na bohatší a chudší, na vzdělanější a méně vzdělané, pány a sluhy tak, že by se nerodili do příznivějších nebo nepříznivějších podmínek životních, jež by nemohli změniti leč výminkou nebo náhodou. Nesníme, dí prof. Krejčí, sen komunistický a anarchistický, jehož uskutečnění by osvěcovala rudé záře z rozvalin nynější budovy společenské, ale sníme sen nové kultury, která z nynější ponenáhlu vyrůstajíc, postupně odstraní všechny hradby egoismu třídního a nemožným učiní vybudování hradeb nových tím, že odstraní se možnost nahromadění bohatství v rukou jedněch, a vzdělaná společnost nebude viděti v přepychu a nádheře výkvět kultury, nebude po něm toužiti, když přestane býti prostředkem k tomu.

Zbývá ještě zodpověděti s positivistického stanoviska otázku: co jest svědomí, cit mravní závaznosti a mravní zodpovědnosti, abychom mohli aspoň několika slovy naznačit poměr mravnosti k vědě, umění a náboženství, jehož jsme se jen dotkli již dříve.

Svědomí jest konkretnější výraz citu mravní závaznosti, jež zase je tolik co cit povinnosti, a to je tolik co vědomí, že mravní pravidlo se má plniti, čili cítiti se závazným také plniti, co za mravné uznávám a co za dobré u jiného člověka považuji. Ponětí o svědomí jest obestřeno mlhou náboženských a mystických představ, jest považováno za vnuknutí boží, za zákon, který bůh napsal člověku v srdce, aby se člověk nemohl vymlouvati, že nevěděl, jak má jednati, až bude povolán před soudnou stolicí skládat účty ze svého života. K ponětí svědomí jakožto vnitřního zjeveného zákona mravního přispívá pozorování, že skutků šlechetných jsou schopni lidé na každém stupni vývoje, divoši, zatvrzelí zločinci, rozmařilci, tyrani na trůnech i pod doškovými střechami a že skutek opravdu šlechetný dojde uznání i od lidí, od nichž bychom toho nečekali. Když však rozebíráme úkazy, které se shrnují názvem svědomí, případy, kde o svědomí mluvíme, shledáme, že se dají vysvětliti psychologicky těmi prostředky, jimiž se vysvětlují ostatní jevy duševní a že v nich není pranic nadpřirozeného. Ať už zkoumáme ozývající se svědomí jako hlas varovný před činem nebo jako výčitku po činu, nikdy neshledáme ničeho, co by nám zůstávalo tajemným užijeme-li methody čistě psychologické; svědomí vždy se nám objeví jako výraz citu mravní závaznosti, kterou také předpokládá. Cit mravní závaznosti, vědomí mravní povinnosti vyvíjelo se zase postupem mravnosti, na kterémžto postupu sesunut byl do oboru mythického a náboženského a nalezl formy vědomí poslušnosti autoritě božské! Je sice pravda, že v této době cit mravní závaznosti náboženskou představou nadpřirozeného boha došel velikého prohloubení a působnosti. Ale právě potud, pokud vyplývá z autority boha, či lépe z bázně před trestající spravedlností nadzemskou, není nejvyšším stupněm vývoje citu mravní závaznosti. Nejvyššího stupně dostupuje, když člověk sám jest si autoritou, které se pak nikdy nemůže vyhnouti, což zase nastane tehdy, když je člověk přesvědčen o nutnosti jednati dle mravních zásad do hloubi nitra, čili když je mravním z vlastního přesvědčení. Takové mravní přesvědčení předpokládá takovou míru inteli-

gence, aby pochopila vývoj mravnosti a cenu její pro život jak individuální tak společenský, předpokládá smysl pro pravdu vědeckou, předpokládá positivní nazírání na svět, nadvládu rozumu nad citem a z ní plynoucí porozumění pudovým elementům lidské přirozenosti.

Komu však je dle našeho hlediska člověk jednající z mravního přesvědčení odpověden a kdo má právo volati jej k zodpovídání z jeho činů? Se stanoviska morálky přirozené je patrno, že člověk jednající z přesvědčení dle zásad mravních, v němž je cit mravní závaznosti vyvinut k tomu stupni, kde je autoritou sám sobě, cítí odpovědnost jen vůči svému přesvědčení, vůči sobě samému a že nesmí se ohlížeti při svém jednání na nikoho na světě. Nemusí se ohlížet na úsudek lidí na stejném stupni mravním stojících, neboť jejich souhlas rozumí se sám sebou, a nesmí se ohlížeti na úsudek lidí mravně níže stojících, ježto nejsou schopni jej posouditi; nesmí se báti a nebojí se také jejich moci, kterou by jej chtěli donutiti k proneveře mravním zásadám; naopak je naplněn vědomím, že on má právo donutiti je k uznání svých činů, a není-li mu to možno žádnými prostředky mravně dovolenými, je naplněn nadějí, že činy jeho dojdou poznání aspoň později, až mravní zásady proniknou i v lidech jeho okolí, a že není marná oběť, kterou přináší vlastním utrpením, jež se přivodí důsledným plněním mravních zásad. Takový člověk má právo proti všemu veřejnému mínění, proti mocným tohoto světa, proti společenským tradicím, proti zákonům státním, pokud se nesrovnávají s mravními zásadami, postaviti přesvědčení svoje a v hrdém sebevědomí vzdorovati třeba celému světu. Bylo by zle s pokrokem kultury, končí prof. Krejčí, kdyby se lidé takového druhu občas aspoň nevyskytovali, jako věštci příštích lepších dnů. Kdo mravního principu nedbá, toho požene k zodpovědnosti společnost sama a to ve svém zájmu; měly by ovšem i tyto kroky odpovídat mravním zásadám námi stanoveným, což — bohužel — není, jak víme. Tedy: mravní člověk, jednající z přesvědčení dle mravních zásad, necítí jinou odpovědnost než sobě samému, a mravní společnost má právo pohnati k zodpovědnosti člověka jednajícího proti zásadám mravním.

A vidíme-li tudíž, že mravní ideál je soujem všech ideálů o nichž kdy lidstvo snilo, a že žádného ideálu nelze jinak dosíci než skrze mravnost, následuje z toho samozřejmě, že mravnost jakožto snahu po blahu nelze viděti v protivě a ve sporu se snahou vědy — ideál dobra bez ideálu pravdy nedá se mysliti —, jest neméně jisto že ani umění není ve sporu s mravností jsouc výsledkem téže zákonnitosti; mravnost stojí nad náboženstvím: od věřících může, protože musí, společnost žádati, aby byli mravní, ale věřící lidé nemohou žádati, aby mravní lidé věřili s nimi; mravnost takto stanovená nahražuje filosofii člověku dávajíc mu světový názor. Co člověk potřebuje věděti a co může věděti o sobě a o světě, to zde má. Ví, proč je zde na světě, ví, že život jeho je částí života celku, ví, že jednaje mravně, plní svůj úkol a že uvědomuje si mravní zásady, uvědomuje si odvěčnou zákonnost veškerenstva a tímto vědomím jest v neustálém styku s absolutnem, jehož podstata mu ovšem zůstává tajna. A nazvati toto neznámo, to nevyzpytatelno, z něhož pocházejí všechny zjevy i jeho individuální bytost, aby prošedše svůj úkol na tomto světě pozemském do něho se opět vrátily, nazve-li je bohem, má představu, jejíž tajemná nesmírnost, veleba a vznešenost naplní jeho srdce zvláštním citem, v němž od zdrcujícího vědomí vlastní malosti probírá se k povznášejícímu vědomí sounáležitosti s veškerenstvem, soucítění s bohy a radostmi všeho jsoucího. Tento cit je zcela týž jako cit pokorné zbožnosti, jenž sráží člověka upřímně věřícího na kolena v prach před všemohoucím, věčným, nejvýš dobrotivým stvořitelem a vládcem světa; nad to jest bezprostřednější, poněvadž nevzniká oklikou skrze obřady církevní, poněvadž při něm nestaví se mezi člověka a jeho boha žádný nepovolaný prostředník, jest vyrovnanější a blaživější, poněvadž nepředpokládá víru, takže jest v souhlase s rozumem, jehož pochybnosti i nejzbožnější duši vyrušují z důvěřivé oddanosti všemohoucímu bohu. Chceme-li, můžeme říci, že v tomto citu jest náboženství mravního člověka.

Končíme slovy prof. Krejčího: „Přál bych si, aby se mi podařilo ukázati, že takovéto nazírání na mravnost poskytuje člověku pevný základ, o nějž by se mohl opříti v pohnutých sporech dneška, jimiž rozhárána jest společnost a jež nedopřávají klidu ani v úkrytu vlastního nitra.“

Jen malou ještě poznámku: nešlo mi o studii, nýbrž o podání hlavních myšlenek jubilantových jeho vlastními slovy; pokud se mi podařilo tomuto úkolu dostát, o tom nechť rozhodne čtenář sám srovnaje tyto řádky s životním dílem jeho.

M. M.:

Klerikalismus.

Podáváme zde překlad úvahy z charvat. časopisu „Zvono“, jež je příznačnou pro chápání klerikalismu a nebezpečí jeho pro kulturní národ, jak dnes pojímá se v inteligenci charvatské. Pro nás konečně bude ne nezajímavo srovnati v tomto směru nazírání inteligenta charvatského s nazíráním většiny inteligence české.

I.

V našem tisku, a to nejen klerikálním, nýbrž i v umírněném, čteme často, že „kleikalismu by u nás nebylo, kdyby se nevyvolával“. I ti,

kdo jsou proti němu a bojí se ho (následkem příkladů Krajiny, Tyrol a Bavor) tvrdí, že jej liberální hnutí zdvihá, poněvadž ho dráždí. „Jest třeba nechat jej úplně v pokoji a ignorovati ho“, říká se, „a sám se rozplyne a bez potravy vyschne.“ Tento důvod však vskutku nemá ceny. Jest klerikalismus nebezpečný nebo není? Jest již u nás nebo není? To jest otázka, na niž jest třeba otevřeně a upřímně odpověděti.

Není střední cesty ani kompromisu při úsudku o škodlivosti klerikalismu, jestliže se správně theoreticky i historicky chápe. Buď je škodlivý, nebo je prospěšný. Theoreticky nemohl by býti ani prospěšným ani škodlivým a mohl by tudíž býti trpěn jen tehdy, kdyby neměl tendence (snahy) neomezeně ovládnouti veškeren život. Ale pak by to již nebyl — klerikalismus, neboť on se právě tím vyznačuje jako klerikalismus, že nezná ani kompromisu ani hranic pro své choutky na veškeru moc nebo veškeren vliv na celý život. Kdyby toho nechtěl, nebyl by nebezpečným, ale nebyl by ani klerikalismem. Prakticky by mohl býti indiferentním (lhostejným) jen tehdy, nedomůže-li se moci a nesesílí-li příliš. Ale to již předpokládá, že nemůže domoci se moci, a to ne proto, že by nechtěl, nýbrž proto, že nemůže překonati překážek. Předpokládá se tedy jakýsi odpor proti němu, jakási resistence. Neboť neklade-li se mu odpor (a indiferentismus zde neznačí odpor), pak bude moci provésti to, co chce, a stane se právě tím nebezpečný.

Když nemá tedy v otázce klerikalismu místa indiferentnost (lhostejnost) ani není na místě pasivita (nečinnost), jest jasno, že je třeba rozhodnouti se buď pro nebo proti němu.

To jest věc vzdělanosti, výchovy, přesvědčení a vkusu. Není naprosto vhodné přehlížeti ho. Nechati jej v klidu není oportunismem, nýbrž slabostí. Musíme si totiž zapamatovati jednu známou pravdu: všecko to, co jest, co existuje, a právě to co historicky existuje již po tisíciletí, chce se udržeti, rozšířiti, sesíliti a ovládnouti jiné.

Klerikalismus, kde se objeví, nemůže se zastaviti, nepostaví-li se mu odpor a meze. Nepostaví-li mu jiní hráze a hranice, pak si jich sám nepostaví. A pak máme příklad na Španělsku nebo jižní Italii, jež, nejsme-li a priori (již předem) přesvědčeni o prospěšnosti klerikalismu, musí nás nutně učiniti jeho nepřátely. Postavíme-li mu však (jako každému živému tvoru) byť i nejmenší hráze, vzepře se jim a bude se snažiti je rozmetati. Nechceme-li, aby šel přes tyto hranice, musíme hráze upevniti a sesíliti. Odpor bude stále prudší, čím útok bude silnějším. Zde je tedy boj — jemuž jsme se chtěli právě vyhnouti.

Otázka času jest i zde důležitá. Říká se u nás: „Zatím není ještě potřeba odporu.“ A kam až jde to „zatím“? Nechá rozumný lékař nemoc „zatím“ v klidu, nebo pěstitelé vína nechají „zatím“ filoxeru*) řádit? Neznamená-li každá minuta další krok v pokroku nemoci? Umožňuje-li čas šíření a sílení, pak není odpustitelným nechávati klerikalismu čas nebo místo, a nejméně odpustitelným již těm, kteří jej vidí neprospěšným. To jest i heslem klerikalismu. Čtěte jen po řadě jejich poučné a bojovné časopisy a nacházíte tu s důsledností, hodnou úvahy i následování, provedeno heslo: Kdo není s námi, jest proti nám. Kdo není ve všem a úplně s námi, ten vůbec není s námi.

Klerikalismus se vyznačuje právě tím, že je v theorii i v praksi se zřetelem na svoje cíle do krajnosti důsledným. Kdo jej chce tedy poznati, ať si rozloží v detaily, dopodrobna všecky jeho důsledky. Kdo se spokojuje s důsledky, musí se spokojiti a shodnouti i s premisami (předpoklady) a přidržeti se celého v theorii i praksi. Ten pak, kdo se leká oněch důsledků, nebo ten, kdo je zamítá, musí nutně zamítnouti i premise čili musí zabrániti veškerou svojí silou provedení klerikalismu.

Že to není otázkou jen theoretickou, ukazuje a snaží se ukázati sám klerikalismus, jenž nesnese kompromisů a napadá nebo přivláčí k sobě ty, kteří jej jen částečně vyznávají (některé liberální kněze i laiky) nebo je úplně jako protivníky zavrhuje od sebe, nesnesa polovičatosti.

Klerikalismus se v Charvatsku neprojevil poprvé, byv vyvolán nějakým otevřeným liberalismem. Era liberalismu zkvetla v Charvatsku v létech šedesátých i sedmdesátých ve straně svobodomyslné — národní, a do ní se hrnuli kněží. Liberalismus kvetl ve straně práva v osmdesátých letech a hrnuli se do strany kněží. Klerikalismus se ohlásil silněji teprve v druhé polovici devadesátých let, a to právě v době, kdy i liberalismus byl sláb, kdy literatura plula proudy idealisticko-moderními, kdy polovičatý klerikalismus vládl i v politice. Třeba míti stále na paměti: klerikalismus se neobjevil jako reakce proti výzvě liberalismu, jaké právě ani ve veřejnosti nebylo, nýbrž jako reakce proti indiferentismu. Čtěte první články i řeči, jež počaly propagovati klerikalismus, a najdete tam tuto argumentaci: Naše společnost jest indiferentní; není ani pro víru ani proti ní. Ale to je právě zlé, neboť umožňuje založení liberalismu, jenž by mohl k nám přijíti. Indiferentismus třeba nejprve odstraniti a vzbuditi svědomí.

A proto se začaly takřka drobnohledem hledati i nejmenší stopy liberalismu v naší veřejnosti, než se skonstruoval teprve po letech

*) Druh plísně, jenž v některých krajích celé rozlehlé vinice zničí.

a letech systém. „Charvatská Stráž“ musela přiznati, že někteří spisovatelé nejsou si ani vědomi, že mají liberální názory, nýbrž myslí, že jsou velice korektními. Týž list se namáhal, aby procedil ten liberalism a aby jej ukázal jako nevědomky vyráběný jed, jako následek indiferentismu.

A proto, aby se probudila z indiferentismu naše veřejnost, přijal první kongres ten hlučný, parádní charakter, jejž měl.

Teprve později se hlásí otevřená liberální reakce. A hlásí se jménem svobody a nikoli jako protivník víry a církve. Klerikalismus počal tříditi přesně pojmy a — rozdělil tábory.

Zůstává tedy ještě otázka: existuje-li u nás nebo neexistuje? Že jsou skupiny a snahy čistě klerikální, nepopírá již nikdo. Je-li tomu však tak, pak nepomůže zavírati oči. Klerikalismus je zde, on chce se rozvíti až do absolutní vlády. Zde již není vytáček, není kompromisu, není odkladu, není ani „nechávání na pokoji“. Prakse nás nutí k aktivní orientaci proti klerikalismu.

Buď jest prospěšným nebo je škodlivým. Buď jsme pro něj nebo proti němu.

Způsob boje může býti předmětem debaty, nikoli však boj sám.

II.

Klerikalismus je sociální zjev jako každý jiný. On sám nemá v sobě nic nadpřirozeného, ale vyznačuje se tím, že operuje s nadpřirozeným. Měli jsme konečně příklady, že i úplně světské organisace jako na př. cesarismus (římské císařství) sobě připisovaly božské prostředky a přece proto nepřestaly býti podrobeny sociálním zákonům.

Klerikalismus jest jako sociální zjev podroben sociálním zákonům rozvoje. On je dokonce jen jedna skupina lidí organisovaných k udržení a ovládnutí jiných lidí. Moc je konečný cíl jeho a to plná a absolutní moc. Prostředky má pak o to úspěšnější, že operuje náboženstvím i vírou a pod jejich firmou šíří se i zápasí. Moc úplná i světská i duševní nad osudem života i duše, to jest cílem klerikalismu. To, co říká, že hledá jednu moc (světskou) právě pro druhou (duchovní) moc a tuto zase pro spásu duše, nemění nic na realné skutečnosti: že chce absolutní a všestrannou moc. To jest základním i přirozeným sociálním faktem.

Na základě toho klerikalismus chce ovládnouti — jak i sám říká — celý privátní i veřejný, vnější i vnitřní život člověka.

Ale právě proto, že chce absolutní a všestrannou moc, následkem toho je nositelem principu konservativismu i dogmatismu, právě proto jest nebezpečným modernímu pokroku, jenž je založen na zcela jiných principech.

Klerikalismus je dogmatický, moderní pokrok však bez kritičnosti a skepse ani by neexistoval; klerikalismus je deduktivní, moderní pokrok však děkuje indukci svoji rozvojovou zdatnost; klerikalismus je nenárodní, moderní doba však je založena na nacionalismu; klerikalismus je nositelem asketské morálky v theorii, liguoriovské v praksi, moderní však pokrok zakládá se na upřímnosti a na principu protiasketického života; klerikalismus hledá apologetiku, moderní však pokrok kritickou vědu; klerikalismus jest ve své jsoucnosti protidemokratický, moderní doba však je demokratická; klerikalismus jest absolutistický a auktoritativní, moderní doba však je více méně republikánská a individualistní.

Protivy jsou tak veliké, že je těžko největší vybrati. Ale právě proto, že se klerikalismus, dobře připraven a ozbrojen, zdvihl, aby absolutní i všestranné moci získal a upevnil právě pomocí těchto a jménem těchto protiv, proto jest hrozným nebezpečím; on ruší v základě to, co jmenujeme pokrokem moderní doby.

Ve vědě nedovoluje volného badání ani svobodných pravd, nesnese volného, svobodného projevu nepokryté myšlenky a nesnese lidí, kteří chtějí býti svobodnými. Ať se tedy naše inteligence otáže, je-li s tím srozuměna nebo není-li. Ať se naši vlastenci otáží, je-li lepším ohraditi se čínskou zdí a zůstati za ostatními národy nebo je-li lépe, abychom i my něco objevili a dali lidstvu (a bez kritiky a svobody zkoumání není objevů); je-li silnějším a zdatnějším národ moderních nebo středověkých názorů, národ světsky-laické nebo theologicky-církevní kultury. V literatuře i v umění klerikalismus rozhodně potírá smyslovost i smyslovou krásu. On potírá kult živé i přírodní krásy, potírá svobodné tvoření a věrné kreslení i vynášení života i pocitů. Klerikalismus je v umění tradicionálním a chce, aby umění sloužilo v první řadě jeho ideám. Ať naše publikum, naši literáti i umělci táží se svého svědomí, jsou-li spokojeni s tím, aby charvatská kniha nebyla svobodna, nýbrž ve službě propagandy církevní, jsou-li ochotni báseň nebo obraz dáti k censuře nejprve theologa i moralistovi církevnímu, jsou-li ochotni čísti jen idealisticko-bohumilé a didaktické nebo asketicko-reflexivní knihy anebo nejsou-li k tomu ochotni. Ale ať neříkají: pro náš lid ať jsou takové knihy, a kdo chce, ať čte jiné knihy v cizích jazycích. Poněvadž zde nemá býti nic zvláštního pro náš národ a nic zvláštního pro jiné národy nebo pro naši inteligenci. Buď jsme nebo nejsme jen pro takovou literaturu, jakou ji chce míti klerikalismus. Jest jistě nemravným, budeme-li národu dávati jen modlitby a sami potají budeme čísti pikantní romány. Buď se nám vůbec líbí nebo vůbec hnusí moderní umění. To jest otázka, ke které odpovězme otevřeně a jasně.

V politice klerikalismus má a musí míti svoje cíle, jež mohou, ale nemusí se shodovati

s cíli národa. U nás se klerikalismus uchopil státoprávního radikalismu a provašstva. To ať nás neklame. Klerikalismus musí se chytati populárních hesel. Jde-li však někdo za sjednoceným a neodvislým Charvatskem, jest třeba otázati se i na to: jak sjednocené, od koho a v jakém směru svobodné a nezávislé? Nezávislé od každého a ode všech? Nezávislé i od Říma nebo jen od Maďarů či také od Srbův? Zda sjednocené k tomu, aby se v něm zabezpečila svoboda, nebo k tomu, by ve sjednoceném vedl klerikalismus propagandu? Neptáme se jen: jak veliké bude Charvatsko, nýbrž i jaké bude? Neptáme se jen: bude-li svobodným, nýbrž i před kým, na kolik a v čem bude svobodným?

Pak ať se naši vlastenci otáží: je-li pro národ lepším, má-li více nebo méně pánův a ústředí vnějších, jež mají naň vliv; jsou-li s tím srozuměni, došlo-li by k tomu, aby byly zájmy národní odstrčeny pro zájmy církevní, vatikánské politiky; je-li lepší politika volných nebo svázaných rukou? Jsou-li ochotni postaviti se pod vedení biskupství, jež jest odvislým i od Říma i od Vídně i od Pešti? Jsou-li ochotni po vůli katolické propagandy vyvolati nenávisť Moslemínů a Srbů na půdě, již prohlašují částí budoucího státu charvatského?

Nadbíhá-li náhodou vláda v Záhřebě, vyložený exponent Pešti nebo Vídně, episkopátu nebo klerikální věci, jsou ochotni tu vládu podporovati, třebas i ruinovali národ? Nebo v budoucím svobodném Charvatsku jsou ochotni jíti do boje nebo zaplésti se v nepřátelství, poslouchajíce dle Zvonimíra více papeže než národního zájmu?

Ani zde není rozpaků. Buď jdeme pevně za všestrannou svobodou Charvatska nebo nejdeme. Jdeme-li za ní, pak nesmíme připustiti, aby mezi námi sesílili ti, kteří jsou spjati poutem kosmopolitické politiky Vatikánu a jeho spojenců. Nejdeme-li za úplnou svobodou, pak nejmenujme zrádci ani ty, kdo nás vázali s Rakouskem nebo s Peští. V sociálním a hospodářském životě budeme ve všem čekati, až co řekne kněz? Budeme záviseti jen na něm? Bije v oči, že se nyní nikde tolik nerozhlašuje idea vůdcovství episkopátu ve veřejném životě jako v éře katol. kongresů. Přirozeně: nebylo obezřetným vyhoditi hned poslední kartu. A proto se teď o tom mlčí a rukuje se s rozličnými družstvy, kongregacemi a křesťansko-sociální stranou. Konsekvence se později odvodí, a vlákna spojí.

Chceme ta vlákna zpřetrhati anebo nechati, aby se síť upletla? (Dokončení.)

Moudrost jest poznání věčných pravd, upotřebitelných v životě. Cicero.

ED. ŠTORCH:

Původ rodiny.

(Dokončení.)

Hlavní otázkou tedy jest, jak vysvětliti vznik rodu a jeho ústavu. Pokusím se podati odpověď jednodušší, přirozenější a více pravdě odpovídající, než Engels.

*

První lidé u nás byli potulní lovci zvěře. Sdružilo se několik lidí, mužů a žen (horda, tlupa) a pod vedením náčelníkovým honili a lovili. Spojovalo je společné živobytí, společná honba, společný vůdce, později i společné zvyky. Horda nebyla rozdělena na několik rodin. Bylo by nesprávno říkati, že tlupa čítala na př. tři „rodiny“. Nebylo rodin v našem smyslu, kdy rodiče a děti tvoří uzavřenou společenskou jednotku, která na ostatní pohlíží jako na „cizí“.

Všichni členové hordy byli „svoji“.

Pouto příbuznosti rodičovské bylo velmi slabé; jakmile děti povyrostly, staly se samostatnými, rovnoprávnými členy tlupy a samy se živily. Matka i otec pečovali o dítě jen v prvních letech. Stávalo se, že pak otec s matkou vzájemně se odcizili a spojili nadále s jinou ženou a jiným mužem v tlupě. Jistě nebylo trvalého manželství, ale nebylo také všeobecné promiskuity, při níž by panoval nevázaný vespolný styk pohlavní. Ovšem, státi se někdy mohlo, že bratr stal se manželem sestry, zvláště v tlupách nečetných. Však záhy zkušenost ukázala, jak škodlivé pro potomstvo je takové blízké spojení; proto jistě brzo vyvinul se zvykový zákaz takových manželství.

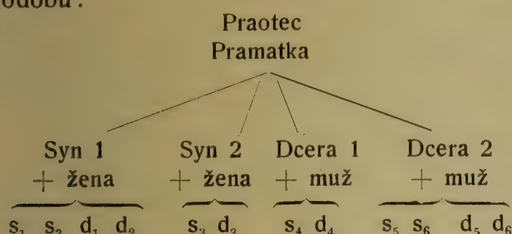
Ve všech dílech světa kromě Evropy udrželo se ještě toto původní hordové zřízení; jmenovati můžeme, Veddy na Ceyloně, Minkopie na ostrovech andamanských, černochy australské, Křováky jihoafrické, obyvatele Ohňové země, Eskymáky americké a Indiány v pralesích veletoku Amazonského.

Někdy rozešla se tlupa — třeba po rozepři — ve dvě hordy, které pokračovaly pod zvláštními náčelníky.

Koncem doby divošské končil i tento stav. Potulní lovci přijímali nový způsob života; stávali se pastýři nebo zemědělci. Pastýři skrotili dobytek a vyhledávali pro svá stáda nejlepší pastviska; občas se stěhovali na lepší místa. Zemědělci obdělávali políčka a stavěli si stálé příbytky. Potulné hordy byly nadále v těchto zemích nemožny.

U pastýřů a zemědělců nutně vyvinuly se rody. Opatrování stád jako rolnictví vyžadovalo skupinu osob připoutanou trvalými svazky. Takové skupiny vyvinuly se přirozeně při delším trvání svazku.

Zřízení rodů znázorníme si přehlednými tabulkami. Základní rod má tuto nejjednodušší podobu:

Rodiče měli dva syny (Syn 1, Syn 2) a dvě dcery (Dcera 1, Dcera 2). Synové přivedli si ženy, dcery si přivedly muže. Tím vznikla řada dětí, synů (s_{1-6}) a dcer (d_{1-6}).

Dle našich názorů byly by to čtyři zvláštní rodiny, spravující se zcela samostatně, ale ve staré době děti s_1-d_6 cítily společný původ z prarodičů tak živě, že, i když pocházely ze čtvera různých otcův a čtvera matek, všecky považovaly se dohromady za bratry a sestry. Tedy s_1 byl nejen bratrem s_2, d_1, d_2, ale i s_3, s_4, s_5, s_6, d_5, d_6; d_2 byla sestrou i d_3, d_4 i d_6. Nebylo našich bratrancův a sestřenic.

Takováto soustava příbuzenská trvala na havajských ostrovech ještě v prvé polovici XIX. století.

Ale tento prvotní tvar rodu mohl existovati jen tam, kde bylo možno, aby synové přiváděli si domů ženy, a kde dcery přiváděly si muže, takže rodu neustále přibývalo o ženichy a nevěsty z cizích rodů. Tím však okolní rody tuze se ztenčovaly, a domácí rod příliš vzrůstal přílivem cizích lidí. Proto rody záhy zachraňovaly si svéráznost a početnost tak, že omezovaly odchod svých mužů nebo žen do cizích rodů tím vyvinutým obyčejem, že buďto jen synové odcházeli z domova za nevěstami, nebo jen dcery se vdávaly do rodů svých mužů.

Rod zemědělský lišil se od rodu pastýřského. U rolníků je matka středem domácnosti, u pastýřů je otec rozhodujícím činitelem. To vede k tomu, že u lidu zemědělského dítě říká, čí je matky, u lidu pastýřského říká, kterého je otce. U jedněch počítá se posloupnost dle žen, u druhých dle mužů.

Kde bývalo obyčejem manželství dočasné, takže otec mnohdy opustil rodinu, zůstávaly děti u matky a závisely na ní a na jejích bratrech a sestrách; tudíž přijímaly jméno matčino. Děti náležely matce. Tento způsob udržel se někde velmi dlouho, i když otec setrvával u rodiny.

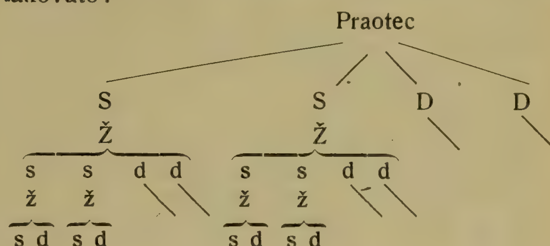
Kdekoli podmínky životní jsou tak těžké, že manžel a otec jest nucen zabezpečovati rodině výživu, nebo kde z nějakého jiného důvodu rodina trvá pospolu, aspoň pokud dítky nedospějí, tam je rozhodujícím otec, a děti přijímají jméno po něm.

Jméno dítěte mělo veliký význam, neboť znamenalo spolu i rodovou příslušnost. *) Po jménu poznávalo se hned, kterému rodu kdo náleží.

Na ten způsob vyvinuly se r o d y s p o s l o u p n o s t í **ženskou** a r o d y s p o s l o u p n o s t í **mužskou.** Jest ovšem jisto, že nemůžeme rody přesně rozdělovati na pastýřské a rolnické a na určito spojovati s rozdělením tím soustavu příbuzenskou, neboť ráz některého lidu nebyl určitě pastýřský neb určitě rolnický; také někdy způsob života se změnil, ale zřízení zůstalo. Ale přece rozdělení naše pomůže nám k získání jasnější představy o vzniku dávných řádů.

U pastýřů odcházely dcery ku svým mužům, kteří si je kupovali nebo i loupili. Proto muž byl pánem ženy; i děti náležely jemu. Podobně ženy ukořistěné ve válce stávaly se vlastnictvím mužů.

Soustava rodu s posloupností mužskou byla takováto:

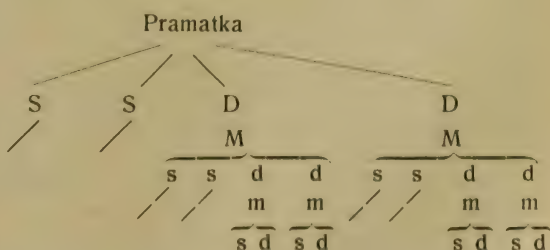

Praotec měl dva syny (S, S) a dvě dcery (D, D). Jeden syn koupil si ženu, druhý ji uloupil; dcery byly prodány do sousedního kmene. Podobně vedli si i vnuci, takže z rodu dcery ubývaly a cizí ženy přibývaly.

S touto soustavou bývá spojeno mnohoženství. Muž uloupí třeba dvě, tři ženy nebo přikoupí si některou. Měl tudíž ženy z různých rodů, ale děti potom všecky náležely jen do jeho vlastního rodu.

U rolníků odcházel syn do rodu své ženy. Žena přijímá manžela do svého vlastního stanu mezi své vlastní příbuzenstvo. U některých malajských kmenů posavad mužové následují své ženy a bydlí v jejich chyších. Dítky pak náležejí rodu matčinu.

Soustava takového rodu s posloupností ženskou byla takováto:

*) Posavad zachoval se tento způsob u t. zv. šlechticův. Jejich rody mívají ještě staré řády.

Pramatka měla dva syny a dvě dcery. Synové se přiženili jinam, dcery žily s muži doma. Synové z rodu ubývali, za to přibývali cizí muži. V osadě byla tudíž různost rodová; přes to hlavní ráz dědiny zůstával zachován, neboť přichozí muži byli spíše jen trpěni.

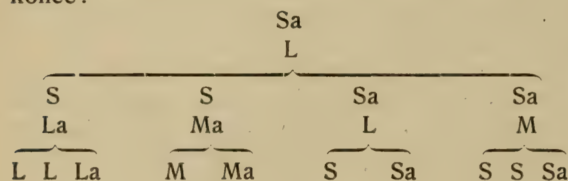
Ve skutečnosti nebyl vždycky takový odchod z rodu proveden, mnohdy byl jen naznačován a nahražen poplatkem. Na př. ženich zaplatil rodu své nevěsty odstupné a vzal si ji k sobě. Ale i když se tak stalo, obyčeje rodové soustavy zůstávaly v platnosti, a děti vzniklé z takového manželství počítány byly přece do původního rodu matčina a nikoliv do rodu otcova, třeba že mezi tímto rodem žily.

Pouto příbuzenství rodového bylo tak silně vyvinuto, že nedopouštělo utvoření úzké rodiny.

Tím přicházíme k zobrazení rodu, jak asi skutečně se vyskytoval, s jeho spletitými poměry příbuzenskými. Engels nedovede je vysvětliti jinak než vznikem z manželství skupinového; my je vyložíme jasně bez pomoci skupinového manželství, pouhým sledováním rodové příslušnosti.

Dejme tomu, že v krajině žily vedle sebe tři rolnické rody, zvané dle svých posvátných zvířat: rod Sokol, rod Liška, rod Medvěd. Postupem času zajisté manželsky se mnoho promísily; nicméně rodové vědomí bylo u všech jednotlivců pevně uchováváno. Všichni příslušníci rodu „Sokol“ byli Sokolové, všichni příslušníci „Lišky“ byli Lišky a všichni příslušníci „Medvěda“ byli Medvědi. K vůli stručnosti budeme znamenati příslušníky jednotlivých rodů jejich začátečními písmeny; ženám přidáme ještě hlásku: *a*.

Sledujme tedy na př. rod Sokol, jenž odvozoval původ svůj od společné pramatky Sokolice:

Tato pramatka Sa měla s mužem z rodu Lišky (L), řekněme, dva syny a dvě dcery. Poněvadž v rodě vládne *ženská posloupnost*, náležejí všecky tyto děti matčině rodu Sokolu, tudíž: S, S, Sa, Sa. Starší syn vzal si ženu z rodu Lišky (La), neboť ženu z vlastního rodu nikdo si nesměl vzíti; mladší syn vzal si Medvědici (Ma). Starší dcera měla muže Lišku, mladší Medvěda.

Jaká je rodová příslušnost dětí vzniklých z těchto manželství?

Vždy rozhoduje rod matčin. Děti matky Lišky náležejí Lišce, děti Sokolice náleží rodu Sokol a pod. Vidíme, že nakonec děti náležejí všem třem rodům. Domácímu rodu (Sokolu) náležejí vždycky děti dcer; děti synů náležejí rodům jejich žen.

Důležitý je zvláště poměr dětí obou sester. Mnoho knih bylo napsáno o této věci. A přece z našeho přehledu vychází vše velmi jasně. Děti obou dcer pramatky Sokolice náležejí dle rodového zřízení rodu Sokol, jehož jméno nesou; proto považují se vespolek za bratry a sestry. Děti starší dcery byly by dle našich zvyků bratranci a sestřenice dětí mladší dcery, ale ve starém rodě byli to vesměs bratří a a sestry, právě pro shodnou příslušnost rodovou.*) Tudíž *děti sester jsou si navzájem v poměru bratrském.*

Takto zbudovaný rod zachoval se až do nové doby u většiny amerických Indiánů (známá jsou jejich rodová jména, na př.: Bystrý *Sokol*), kdež nejlépe prostudován byl Morganem u kmene Irokezů, pak u většiny australských kmenů, u mnohých kmenů malajských na sundských ostrovech, u Kassiů bengálských, u Tahiťanů a Tongů, jakož i v Africe u kmenů konžských a u černochů ve střední Africe a konečně u dvou kmenů Damarů v jižní Africe.

Je zřejmo, že v takovéto soustavě příbuzenské vzniká mnoho poměrů mezi jednotlivými členy. Morgan napočítal u základního kmene havajského 219 zvláštních názvů pro příbuzenské stupně. U nás stěží dovedeme vyjmenovati třicet názvů.

Jako znázornili jsme vzor kmene s ženskou posloupností, mohli bychom podobně znázorniti i *rod s posloupností mužskou*. Provedení toho však ponecháváme již soukromé práci čtenářově.

Rody takové měli Egypťané, Řekové, Římané, Kelti, Germáni a Slované. Do naší doby zachovali toto zřízení Kabylové v severní Africe, Kafrové, Bečuani, Hotentoti v jižní Africe, Battové na Sumatře, Osťáci v Sibiři a do značné míry i Číňané a Japonci. Nejlepším příkladem jsou Santalové v západních horách bengálských.

Rod barbarský nebyl jen souhrn osob krevně spřízněných (jak tvrdí Engels), nýbrž měl i cizí členy; rod sdružoval své členy i seskupením kolem jednoho bůžka, vírou, že od něho pocházejí, společnými obřady a svátky, společným pohřebištěm a dědictvím. Rod mohl přijmouti cizince za vlastního, na př. válečného zajatce. Přijetí do rodu dálo se obřadem a slavností. Nováček zasvěcován byl rodovému božstvu, duchům předků.

V této době nebyl možný člověk, který by nenáležel k některému rodu a neuctíval jeho božstvo. Tisíciletá tradice způsobuje i v ny-

*) Pro důkladné porozumění této soustavě doporoučím provésti načrtnutý přehled ještě dále o jedno nebo dvě pokolení a určovati rodovou příslušnost potomků.

nější době, že lidé nedovedou si mysliti člověka, který nenáleží k žadné církvi.

Rod vládl určitým územím neobmezeně. Spravoval se vlastními řády a volil si náčelníka. Rodiče s dětmi byli příslušníky rodu a netvořili svéprávnou, samostatnou skupinku; ve všem podléhali obyčejům rodovým. Otroci zajatí ve válce byli vlastnictvím rodu. Rod byl obrazem státu s rovnoprávnými občany.

Rod po čase velmi se početně rozmohl, pročež vyvíjel se dále. U pastýřů nemohlo se množství osob udržeti v témže území, neboť stáda dobytka vyžadovala rozlehlých pastvin. Proto na středním stupni barbarství vydělovaly se z původního rodu menší skupiny a osazovaly vzdálené končiny. U zemědělců podobně bylo, že při nedostatečném zdělávání půdy nemohlo býti pohromadě mnoho osob, a tudíž k vůli snadnější výživě také oddělovaly se drobné skupinky. Tím vznikaly nové malé společnosti, které však zprvu podržovaly plně své příslušenstvi rodové v patrnosti. Novým znakem později bylo, že tyto skupinky osvobozovaly se z poručenství rodů a vládly samostatně půdou i stády jako svým vlastnictvím.

Vznikaly veliké rodiny patriarchální, zádruhy (německy Hausgenossenschaft).

R o d i n a p a t r i a r c h á l n í sdružovala pevně několik pokolení a čeleď pod vládou otce, starešiny, jenž měl moc nad majetkem skupiny a nad životem i smrtí žen a dětí. Zároveň byl i knězem a čarodějem. Často míval několik žen. Taková rodina měla společné obydlí, pozemky i dobytek. Osobním vlastnictvím bylo jen ovoce zvláštního přičinění. Ženy byly téměř bez práv. Hojné příklady patriarchálních rodin uvedeny jsou ve Starém zákoně (Abraham, Isák, Jakob).

Odtud jen krok je k vytvoření samostatné rodiny. A krok ten se stal počátkem doby zvané civilisace.

V zádruhách bývalo mnoho zlořádů, vznikajících špatnými starešinami a řevnivostí synů a dcer. K vůli smíru dohodovali se členové takové patriarchální rodiny na vybavení některých synů nebo dcer. Některému synu byly odstoupeny jakési pozemky, a ten pak se svou ženou samostatně si je obdělával a i vlastní obydlí si vystavěl. Způsob ten rychle se šířil, neboť vyhovoval touze po vlastním majetku a osvobozoval z přísné vlády.

Příbuzenstvo zádružní porušovalo se i na jiný způsob neustále přibýváním nových, cizích členů, kteří později nebyli přijímáni do nového svazku pokrevního, nýbrž jen do svazku hospodářského jakožto spolupracovníci na společné půdě. Tím se stávalo, že vyvíjela se v mnohých krajích s p o l e č e n s t v a, u jejichž členů již ochablo příslušenství rodové, ale za to je sdružovala půda. Příkladem společenstva byla by dědina, ve které je několik rodin, vnitřně samostatných a svépravných. Ale na venek všecky ty rodiny pojí společná půda, která náleží všem dohromady, a na níž společně hospodaří. Zpravidla tato půda každoročně nebo třeba po 5 nebo po 10 letech znova rozdělována mezi jednotlivé rodiny. V Rusku je posavad takový obyčej. Jakmile postupem doby přestane toto dělení půdy, stávají se rodiny úplně samostatnými, a vzniká rodina moderní.

Tak z rodů přechodem přes zádruhy a společenstva vznikaly samostatné rodiny s vlastními pozemky a vlastními stády.

Muž se ženou a dětmi utvořili novou společenskou jednotku, tak zvanou r o d i n u m o n o g a m n í. Jediný muž náleží trvale jediné ženě. Žena stává se postupně pomocnicí mužovou a rovnoprávnou s ním. Děti náležejí oběma rodičům stejně, jméno a práva dědí po otci. Rodina je na všecky strany samostatná, může statky kupovati i prodávati, a děti mohou opět samostatné rodiny zakládati. Je to rodina v nynější podobě.

V naznačeném vývoji rodiny spatřuji pokračující uplatňování práv jednotlivcových, postupující osamostatňování a sebeurčování.

Nesmíme ovšem zapomenouti, že vývoj tento nedál se všude pravidelně a současně. V různých zemích vyvíjely se proměny různou rychlostí a někde i zcela ustrnuly na nízkém stupni. Na př. u nás zádruha již dávno zanikla, v Srbsku a Bulharsku vyvinula se později a trvá podnes.

Pokud pak týče se uzavírání manželství, vešlo u nás v novém věku (od IX. stol.) opět v obyčej provázeti je náboženskými obřady. V rodovém zřízení bylo nutno ženicha nebo nevěstu smiřovati s rodovým bůžkem, uváděti je do ochrany rodových duchů, což sprostředkoval kněz svými kouzly. Jen tehdy mohl se sňatek uskutečniti, když byly tyto obřady vykonány a přízeň duchů zajištěna.

Nyní také sňatek bývá uzavírán při vzývání boha o požehnání. Ve starých obyčejech svatebních je zachováno mnoho vzpomínek na původní obřady pohanské. I doposud nevěsta, která uctívá jiné božstvo nežli ženich, bývá nucena odřeknouti se svého náboženství, načež slavnostními obřady je uváděna do ochrany božstva ženichova.

Budoucí rodina osvobodí se od všech vlivů cizích.

Pouze my sami můžeme spravedlnost vnésti do života světa. Kosmické síly mimo nás nemohou uskutečniti naše ideály. Nedělá-li to lidstvo jako vzájemnost uvědomělých bytostí, nikdo toho neudělá.

Giżycki.

*

Každý okamžik života, nechť přichází z jakékoliv ruky osudu, změniti v příznivý aneb nepříznivý, v nejlepší, pokud možná, v tom tkví umění života a vlastní přednost rozumné bytosti.

Lichtenberg.

ELISÉE RECLUS:

Člověk a Země.

Volně zpracovává *František Maštera.*

Egypt.

Motto: Z náplav vznikaly rostliny a obilné klasy měnily se v lidi.

Kultura egyptská jest o tolik jednotvárnější a jednotnější než kultura mesopotamská, o kolik jednotvárnější a jednotnější jest poříčí nilské než poříčí eufratské a tigridské. Nil teče úzkým údolím, jež lemují s obou stran skalnaté svahy pohoří; na východ i na západ jsou pustiny a pouště. Život egyptský omezen byl na úzký pruh nilského údolí, v němž egyptská kultura vyvíjela se „jako v uzavřené váze“.

V dobách předhistorických bylo nilské území jedinou rozsáhlou bařinou, labyrintem vodních ramen, měnících se každoročně dle výšky rozvodnění a prudkosti letních veder; proud vodní zdržován byl hustou spletí vodních rostlin, které s pobřežní vegetací tvořily nepronikutelnou houšť, skrýš divokých zvířat; vzduch otráven byl výpary z bařin, nakažlivinami, mikroby; tísíce nebezpečí číhalo tu na lidské vetřelce. Legenda o „ranách egyptských“, vypravovaná v Bibli dle starých zpráv, jest jistě ozvěnou z těchto dob. — Přirozeno, že toto místo nebylo rodištěm civilisace; ta byla sem přinesena odvážlivci z různých stran, nejvíce snad z východu. Přistěhovalci, s počátku pouzí potulní pastevci a honci, byli sem lákáni hojnými pastvinami a lesy s hojnou zvěří. Po nich přicházeli rolníci, kteří začali si tu zakládati stálý domov. Nesčetná století uplynula, než z těchto nestálých a různorodých živlů byl vytvořen jeden národ, a než divoké bařiny změněny v úrodnou půdu. Jednotný národ vytvořen byl jednotným prostředím. Nil řídil všechen život osadníkův, dal jim chléb, zvyky i náboženství. Již dějepisec Herodot řekl, že Egypt jest „darem Nilu“. Egypťané byli rovněž jeho dílem. Z náplav vznikaly rostliny, a obilné klasy měnily se v lidi.

S jakou palčivou úzkostí očekávali asi Egypťané stoupání zúrodňujících nilských vod, na nichž závisela celá jejich existence! První vítanou známkou bylo objevení se malého krokodila *acka*, jenž přicházel s prvním přílivem a považován byl za posvátného. Pak sledována byla pečlivě ostatní postupná období stoupání nilského: předně příliv „zelených vod“, pocházejících z urvaných rostlinných trosek na močálech Bílého Nilu; pak příchod „červených vod“, zčervenalých hlinou z Ethiopie. Když hladina říční stoupla tak, že vrchovatě vyplňovala koryto svých hrází, nadešel slavnostní okamžik: otevřena stavidla, a zúrodňující voda vpuštěna do zavodňujících kanálů. „Pozdraven budiž, o Nile, jenž dáváš život Egyptu“ volali kněží a lid nadšeně přizvukoval. Hliněné znamení, postavené uprostřed kanálu, jest brzy zaplaveno řítícím se proudem vodním. To jest „nevěsta“ řeky, říkal lid, jenž si myslil, že každý dobrý skutek musí býti odměněn nějakou obětí: házejí do vody také malou loutku, snad upomínkou na někdejší lidské oběti, které vykupovaly přízeň božského Nilu.

Faraonové. Před tím, než založeno bylo království egyptské, skládal se Egypt ze samosprávných obcí. Postupem času obce ty se zcentralisovaly; z prvu vznikly dvě části politické: jižní část s městem Thebami, severní část s městem Memfidou. Poloha části severnější byla výhodnější; Memfis zvítězila nad Thebami; v severní části vznikl skutečný Egypt; zde našel také své jméno: Memfis nazývala se totiž také Ki-Ptah = obydlí Ptaha (sluneční božstvo); z Ki-Ptah vzniklo Gipti = řecké Aigyptos.

Největší a nejtěžší kulturní práce, rozdělení a úprava půdy, stavba hrází, kanálův a měst vykonána byla lidmi svobodnými, nepodléhajícími královskému despotismu; egyptští králové, faraonové přišli až k hotovému. Dokud trvaly nájezdy nepřátelských národů, hlavně Hyksů, nebylo ještě tak zle: faraonové nesměli a nemohli lid příliš utlačovati a své desátky vybírali opatrně. Doba nepřátelských vpádů trvala dlouho, celých 900 let. Pak nastaly egyptskému lidu zlé doby. Egyptští zemědělci, jimž vzato právo nakládati volně se svou půdou a výtěžkem z ní, byli již za Ramsesů (1250 před Kristem) oněmi ubohými fellâhiny, kteří asi 4000 let později trpěli za Mehmetův-Aliů. Připoutáni ke své hroudě, kterou nesměli opustiti, prožívali svůj život ve společnosti domácích zvířat. Také městští dělníci byli většinou stejnými dědičnými otroky; jejich tělo i práce byly majetkem pánů; platilo se jim jen chlebem a obilím; z milosti přidáno jim někdy trochu oleje. Ale sporá dávka, placená jen jednou za měsíc, stačila obyčejně sotva do polovice měsíce; pak se dělníci buď postili anebo kradli z veřejných i soukromných sýpek. Často se bouřili nebo hleděli domoci se lepšího platu — stávkou. Po smrti byli házeni do společných, bezejmenných šachet. Ať měnil Egypt jakkoliv své náboženství, zvyky, jazyk, ať nazýval se pán jeho faraon, sultán nebo paša — osud lidu zůstával stále stejně trudným. V turinském museu jest papyrus z dob Ramsesa III., na němž Hatnekht, dozorce nad thebskými dělníky, napsal, jakých scen byl svědkem. Nářky dělníků, jejich obydlí, ohrazená zdí, jejich úplná důvěra v dobrotu faraonovu, „kdyby on jen věděl o jejich bídě!“, snadnost, s jakou úředníci je přivedli zase k poslušnosti, to vše jako by bylo popisem poměrů novodobých, na příklad ze života Kafrů neb Číňanů, pracujících na Zlatém Pobřeží nebo Transválu. Již dvanáct století před Kristem byli

dělníci, kteří si nepřáli nic jiného, než dosyta se najísti, aby byli s to, vykonávati svou těžkou práci.

Vláda, jejíž hlavní starostí jest, aby dělníku dostalo se, pokud možno, nejmenšího podílu z jeho práce, musí býti udržována strachem a hrůzou; takovou byla vláda egyptská. Nejmenší přestupek mohl býti potrestán smrtí; vše záviselo od libovůle úředníkovy. Ukrutnost úředníků bývala stejně velká jako jejich ješitnost; Egypťané stavěli svou ješitnost na odiv neméně chlubivě než naši současníci. Jedni z nich nosili řád lví, jenž byl odměnou za zásluhy vojenské; druzí, stejně ješitni, ale méně šťastni, zdobili se řádem muším, jenž odměňoval zásluhy občanské.

Despotickým choutkám vlády sloužiti musila ovšem i škola. Úkol egyptského učitele byl velmi určitý: vycvikovati poslušné poddané. Hůl byla stále v ruce učitelově. „Dítě má uši na zádech“ pravilo egyptské přísloví. Škola byla nazývána často „domem trestu“; trestati a učiti bylo jim skoro totéž. „Ty's pro mne oslem, jenž jest notně trestán každého dne; jsi pro mne hloupým černochem, jenž jest veden do otroctví. Sup učí supa dělati hnízdo, krahuj učí létati krahuje. A já udělám z tebe člověka, darebáku, pamatuj si to!“ Tak se vyjadřuje v jakémsi nám zachovaném morálním pojednání učitel k svému žáku. Surové hrozby a tělesné tresty byly v Egyptu faraonů „prostředky, jichž užívali úředníci i kněží, aby řídili svědomí mužův i dětí“. Žádný papyrus z oné doby není zachován, dle něhož bychom mohli souditi, že představení dávali by poddaným a žákům jiných důvodů pro dobré jednání než strach před trestem.

LONGINUS:

Syllabus Pia X.

(Pokračování.)

IV.

Albert Ehrhard, profesor katolické historie církevní, napsal článek: „Nový stav katolické theologie“. Článek ten obsahuje asi tyto myšlenky:

Přišla krise, jež víc a víc obrací na sebe pozornost vzdělanců. Tisk vlašský, francouzský, anglický a německý vyjádřily se velmi beznadějně o novém stavu katolické theologie. Vzniká celá literatura o syllabu a encyklice proti modernistům, jenž odhaluje hluboké rozpory mezi katolickými theology. Před několika týdny (ode dne 18. ledna roku 1908) vydal freiburgský profesor církevního práva Heiner „na výslovné vyzvání svatého otce“ důkladný doprovod k známému dekretu „Lamentabili“, v němž provádí vědecký a theologický důkaz, že všech 65 vět tak zvaného syllabu právem třeba zavrhnouti. (Jde o syllabus Pia IX. L.) Týž spisovatel oznámil, že „na přání z nejvyššího místa“ bude se brzo zaměstnávati encyklikou. Není pochyby o tom, v jakém směru to učiní. Již dříve stala se v Římě věc, jež v dějinách katolicismu jest neslýchanou: Vlašští theologové odpověděli anonymně na encykliku spisem: „Il Programma dei Modernisti“, v němž jí vyčítají, že názory modernistů líčí nesprávně. Snaží se ji dokázati omyly ve věcech theologických, na základě tradice, které vážně se zastávají a proti „výrobcům encykliky“ hájí. Otevřeně postavil se na totéž stanovisko v Anglii známý P. Tyrrel. Katolická theologie prodělává prudkou vnitřní krisi.

Vnitřní krise vedla i k zevní krisi katolických theologických fakult v Německu a Rakousku. Jsou to poslední dvě země, kde theologické, fakulty na státních universitách se udržely. V Rakouském parlamentu byl návrh na odstranění fakult již podán. V Německu napsal Pavel hrabě Hoensbroech pro lid brožuru obsahující požadavek: „Pryč s katolickými fakultami theologickými z našich universit“.

Arci, přání socialisty Pernerstorfera a bývalého jezovity hraběte Hoensbroecha nestane se v nejbližší době skutkem; ale byl by v tom velký sebeklam, kdyby nejblíže súčastnění nedbali takových snah. Poslední církevní události jako list Commerovi, tak zvaný nový syllabus, encyklika proti modernismu, papežovo „Motu proprio“ a jeho oslovení nových kardinálů, vše to nejen podporuje ony snahy, nýbrž vzbuzuje právem pozornost i v širších, vzdělaných kruzích, jež katolíkům přejí, obzvláště u našich kollegů, a otřásá postavení profesorů katolické theologie. Mýlí se, kdo myslí, že našim krajanům jiné víry nic není do vnitřních záležitostí katolických. Kruhy ty velice zajímají se o nás; vždyť církevní život jest s celkovým životem duševním stále ještě v souvislosti, a jsou společné pásky, jež víží k sobě různé fakulty. Je to dobře pro vlast a ne nejméně pro její katolickou část.

Proto jsem se rozhodl, že uveřejním některé myšlenky o nynějším stavu katolických fakult theologických. Chci mír a dohodu lidí dobré vůle, ale vím dobře, jak obtížno jest pojednávati o palčivých otázkách církevních. Jsou však okamžiky v životě lidském, v nichž svědomí jasně a určitě hlásá, co třeba činiti. Tak daleko přece ještě u nás nejsme, aby nejblíže súčastnění musili mlčet, když celý svět čeká, aby promluvili. Promluviti jest nejen jejich právem, nýbrž pro veřejné postavení universitních profesorů přímo jejich povinností.

Nejdůležitější jest okružní list „Pascendi dominici gregis“ o nauce modernistů. Na něm musíme především soustřediti svou pozornost. Myslím, že jest málo soudných katolíků, kteří

tento neobyčejně dlouhý spis celý přečetli, aniž by zažili nejedno překvapení. Veliké encykliky Lva XIII. byly učitelskými rozklady, formou i duchem klasické; psány byly s otcovskou blahovůlí. Povzneseny nad jednotlivosti denního života, povznášely i čtenáře v klidnou oblast vysokých myšlenek, oblažujíce ducha i srdce. Nikdo nezapře, že encyklika „Pascendi" jest zcela jiná než veliké okružní listy minulého papeže. Nelze říci, že by mluvila otecky; nelze tvrditi, že bylo k dosažení cílů encykliky nutno, aby se narážel o na „lsti, pomocí nichž modernisté své zboží prodávají", na „jich hlučné chválení a hanění", na „úkol rozumáře a katolíka, kteří střídavě mistrně hrají" a tak dále. Bolestně překvapují z tak povzneseného místa věty: „Musíme jim před celou církví strhnouti škrabošku, která jich pravou povahu jen zpola zakrývá". . . . . „Na seminářích a universitách číhají na profesury, aby z nich učinili stolice zatracení." . . . „K tomu přistupuje činný život zevní, stálá pilná zaměstnanost vědeckými pracemi všeho druhu, a po většině okázalá přísnost mravův." Tyto věty lze těžko srovnati s malým, ale v pravdě křesťanským výrokem, jenž jim předchází: „Nitro srdce jejich může arci posouditi jen Bůh sám."

Útěchou jest, že z takových míst lze souditi, že druh a zevní forma encykliky nepochází od Pia X. samotného. Pravdě podobno est tvrzení, že papež původní ráz encykliky zmírnil! Jmenují se ostatně určitá jména, jichž nositelé prý encykliku sepsali.

Důležitější než duch a forma jest obsah papežova okružního listu. Obsah svůj oznamuje list sám větou: „Modernisté užívají nejvýše lstivého obratu; že nauku svou nevykládají soustavně a jednotně, nýbrž jen ojediněle a útržmo, aby vzbudili zdání, že hledají a tápají, ač přece jsou určiti a rozhodnuti ve svých názorech; proto bude dobře, když nauka ta zde nejdříve přehledně se vyloží, aby se ukázala souvislost její a potom se ohlédneme po příčinách zla a předepíšeme prostředky, jež mohou neštěstí odvrátiti." Encyklika skládá se proto ze tří dílů, z nichž prvý, nejdelší líčí, nauku modernistů. Obsahuje nejen vylíčení soustavy modernistů, nýbrž i kritiku její; čte se jako theologické pojednání, jež předpoklady a důsledky modernismu odhaluje a dokazuje filosoficko-theologickými důvody nesrovnatelnost s katolickým dogmatem.

Rozumí se, že tento díl encykliky jest pln překvapení; vždyť líčí po prvé jednotně systém modernistů, kteří dosud své nauky přednášeli „jen ojediněle, bez souvislosti". Jedná se tu o tolik přetěžkých otázek, že ohledání jednotlivostí jest takřka nemožno. Vždyť tvrdí encyklika sama, že „každý modernista hraje více úloh v jedné osobě: jest filosofem, věřícím, theologem, historikem, kritikem, obráncem víry a reformátorem". Posuzujíce věc musíme se ptáti: Líčí encyklika nauku modernistů a soustavu jejich celou správně? Spisovatelé italského „Programma dei Modernisti" v nejpodstatnějších bodech to popírají. Nenahlížím, proč bychom jim nevěřili. Kdo má vůbec tento spor rozhodnouti? Theolog, jenž není modernistou, nemůže; vždyť encyklika sama doznává, že modernisté užívají nejvýše lstivého obratu, že nevykládají nauky své soustavně, nýbrž ojediněle a útržmo.

K otázce: Lze encyklikou modernistům připsanou soustavu s katolickým dogmatem srovnati? odpoví každý theolog, že nelze. Na konci udává encyklika tyto následující čtyři význačné znaky:

1. záhubný agnosticism, jenž vede k atheismu a beznáboženství,
2. symbolism, jenž vede k pantheismu,
3. nauku o božské imanenci, jež vede rovněž k pantheismu,
4. modernisty hlásané oddělení víry od vědy.

Protikatolický směr atheistického agnosticismu, pantheistického symbolismu, naturalistického imanentismu a rozluky mezi vědou a vírou jest samozřejmý.

O druhém dílu, o příčinách modernismu, mohu promluviti stručně. „Zajisté nejbližší a nejbezprostřednější příčinou jest omyl rozumu. Vzdálenějších pak příčin vidíme dvé: všetečnost a zpupnost" . . . „Přejdeme-li od morálních příčin k rozumovým, jeví se první a hlavní v nevědomosti." Touto nevědomostí míní encyklika neznalost — ne snad písma a tradice, jak bychom čekali — nýbrž scholastické filosofie a theologie, jíž se modernisté „posmívají" a kterou „opovrhují".

Kdo rámcem t. zv. modernismu učiní dnešní náš duševní život, jak se sluší a patří, kdo zejména též přihlédne k stavu theologického vyučování v různých zemích, v nichž vznikl, ten nemůže uznati, že problém vzniku modernismu jest vyčerpán poukazem na zmíněné záporné činitele, beztak jen jednotlivců se týkajícím. Vrátím se později k sociálním a povšechně kulturním příčinám jeho. (Pokračování.)

ED. ŠTORCH:

První lidé.

(Kapitoly archeologické. II.)

Kteří lidé nejdříve žili v Čechách a ve střední Evropě? Víme něco o prvních lidech?

Dlouho musili jsme se spokojovati bájemi a dohady o prvních lidech u nás. Však pokračující rozum lidský nedal se na plano uspokojovati a hledal důkazy existence prvotních lidí. V dějepisech začíná se u nás buď příchodem Slovanů do této země, nebo Boji a Mar-

komany. Ale tito národové nepřišli do země liduprázdné. Už před nimi tu obývali po dlouhé věky jiní kmenové, neboť nalézáme z mnohem starších dob, než ve kterých žili Slované, Bojové a Markomani, četné památky v zemi zbylé, které objevují se při kopání, jako na př. zbytky koster v hrobech, zbraně a ozdoby, nádoby hliněné a nástroje. Věci takové vydrží v zemi třeba kolik tisíciletí.

Archeolog zabývá se zpytováním takových nálezů a sestavuje z nich pak v museích postup kultury lidské. Před sto léty lidé žili dost odlišně od našeho způsobu života. Nebylo železnic, lamp, ocelového pera, zápalek, kávy atd. Před pěti sty lety naši předkové neměli časopisů ani knih tištěných, neznali tabák ani brambory, neměli úhledného nádobí polévaného atd. A tak čím dále bychom šli do minulosti, tím prostší a jednodušší kulturu nalezneme.

Před dvěma tisíci léty začali lidé v Čechách hotoviti si nástroje ze železa. Dříve neznali železa a nástroje ulévali si z bronzu. Ale bronzu počalo se u nás užívati asi před třemi tisíci léty. Před tím lidé byli nuceni jen z kamenů nebo kostí přizpůsobovati si nástroje a zbraně. V museu spatřujeme tento postup kultury od nejjednoduššího stavu ve staré době až k nejpokročilejšímu.

Kultura nebyla na zemi zjevena rázem a všude najednou, nýbrž vyvíjela se pozvolna. Miliony lidí pracovalo drobnými vynálezy ku zlepšení poměrů životních, až pak úhrn jejich práce vydal ovoce — pokrok vzdělanosti. Sta a sta malých krůčků musil lidský rozum vymysliti, nežli projevil se znatelný stupeň k výši.

Pozorujeme-li nyní dráhu lidské kultury v jejím celkovém průběhu, pochopíme zákon dějin lidských, že kultura vyvíjí se postupně od nepatrných počátků a že prvotního člověka musíme postaviti na samé východisko pokroku kulturního.

První lidé byli bez kultury nebo jen s prvými záblesky jejími. Nemůžeme proto hledati prvního člověka mezi starými Indy, Babyloňany, Egypťany a Řeky, nýbrž obrátíme hled od těchto starověkých národů ještě o řadu tisíciletí do minulosti, do tak dávné doby, která vyhovuje našemu zákonu, že první člověk žil již dávno před kterýmikoliv památkami vzdělanostními, před pyramidami i městy babylonskými.

Z velikého množství nálezů archeologických uznáme za prvotního člověka takovou kostru lidskou, která leží v nejstarší z takových zemských vrstev, ve kterých vůbec lidské nálezy se vyskytují, a která je provázena stopami nejstarší, počáteční lidské kultury. Neuznáme za pračlověka kostru, která leží v ornici, nebo u které jsme nalezli železný hřebík nebo bronzový šperk.

Nejstarší lidské pozůstatky objevují se ve vrstvách diluviálních, ve žluté hlíně cihlářské. Ve starších útvarech zemských *) marně bychom lidskou kostru hledali. Na př. v silurských skalách vápencových u Bráníka nebo u Chuchle můžeme nalézti hojnost zkamenělých zvířátek, ale nikdy ne člověka, neboť v době silurské nebylo po člověku ještě ani památky.

Nejslavnější nález pravěkého člověka stal se l. 1856 v Neandertalu u Düsseldorfu v Německu, odkudž pochází i běžný vědecký název „člověk neandertálský". Nález byl by již málem býval ztracen, neboť dělníci lámajíce skály vyhazovali hlínu z objevených štěrbin a jeskyň. A přece tu v hlíně byla nejdrahocennější lidská kostra na světě. Teprve když rozbitých kostí všiml si vlastník lomů, jenž pokládal je za medvědí, dávali je dělníci stranou a shledali i kosti již vysypané s hlinou do vedlejší rokle. A právě v této již vyvezené hlíně nalezl Fuhlrott nejcennější kus, nenahraditelnou lebku lidskou z nejstaršího evropského člověka.

Při nálezu tomto nebyly zpozorovány žádné nástroje nebo jiné památky při kostře, z nichž bychom mohli posoudit kulturu člověka neandertálského. Jak tedy víme, že tato kostra náleží praobyvateli evropskému?

K rozluštění této otázky nám pomůže prozkoumání naleziště slavné kostry. Kosti ležely ve žluté hlíně cihlářské na dně jeskyně a nedaleko od nich vykopaly se i zbytky zvířat, které nám oznamují určitě dobu, ze které pocházejí. Žlutá hlína cihlářská usazovala se — jak už víme — v době diluviální a této době také náležejí kosti spolunalezených zvířat, mamuta, nosorožce, medvěda jeskynního a skořápky hlemýžďků. **)

Vidíme, že člověk neandertálský žil skutečně v době diluviální současně s mamutem a nosorožcem. Člověk diluviální jest prvním skutečným člověkem na zemi.

Starších koster lidských jsme posavad nenalezli. Člověk neandertálský jest zástupcem prvních lidí, kteří na zemi žili. ***)

Z kostry neandertálského pračlověka můžeme vypozorovati zhruba tvářnost prvních lidí. Zvláště významna je lebka, kteráž velmi se podobá lebce opičí. Nebyla do té doby ještě nalezena lidská lebka, která by tolik podobala se lebce zvířecí.

Lebka neandertálská má čelo značně na zad sražené: jen pomalu se zvedá. Tím způsobem je zvlášť zvířecí výraz obličeje. Úhel, kterým stoupá čelo nynějších lidí, neklesá nikdy pod 80°, kdežto u Neandertálce měří pouze 62°.

*) Viz článek „Počátky života pozemského" ve 2. sešitě Volné M. — O člověka třetihorního vede se spor. Některé památky svědčí pro něho, ale spolehlivá kostra jeho posavad nalezena nebyla.

**) Viz článek „O potopě" v 6. seš.

***) O stáří lidstva viz článek v 1. sešitě. O kolébce lidstva ve 3. sešitě.

Mozek byl v přední části jistě slabě vyvinut. Vzhledem k rozměrům těla, je mozek Neandertálcův vůbec malý; obsah lebky měří 1230 cm^3, kdežto nynější člověk při stejné velikosti těla měl by obsah lebeční 1550 cm^3! Přes to mozek diluviálního člověka velice převyšuje mozek opičí; člověku nejpodobnější opice mívají nejvýš 600 cm^3 mozkového obsahu.

Důležitým znakem jsou silně vyvstalé oblouky kostí nadočních, kterými tato lebka silně se liší od lebek lidí pozdějších. Hrubým obočím porostlé oblouky dodávaly za živa člověku jistě značně divokého rázu.

Těmito znaky člověk diluviální staví se na nižší stupeň vůči lidem nynějším. Vidíme, že blíží se zvířeti. Nicméně tato podobnost některých znaků není tak veliká, aby oprávnila myšlenku o zvířecím stupni diluviálního člověka. *) Neandertálec, třeba že nám představuje nižší plemeno lidské, byl již úplným, vyvinutým člověkem, který velmi vynikal i nad nejdokonalejší zvíře. Měl již úplně vzpřímenou chůzi a mluvil.

Po objevu neandertálského člověka dlouho trvalo, nežli bylo opravdu uznáno, že takoví lidé skutečně kdysi v našich krajinách žili. Mnozí učenci byli nedůvěřivi k tak zvláštnímu a ojedinělému nálezu. Ale novější doba prokázala zplna existenci lidí diluviálních u nás. V Německu a ve Francii nalezlo se několik podobných koster; z rakouských nálezů proslavila se diluviální kostra, objevená 1899 profesorem Gorjanovičem-Krambergrem v jeskyni u Krapiny v Chorvatsku.

Znamenité nálezy učiněny byly — jak dále uvidíme — i u nás v Čechách a na Moravě. Některé z nich staly se světoznámými.

Diluviální lidé žili tedy i u nás. První lidé jsou dokázáni.

ED. Š.:

O původu bible.

Bedřich Delitzsch, Bábel a Bible. Tři přednášky. Přeložili Ant. Klouda a Dr. F. O. S četnými obrázky. Nákladem „Samostatnosti". V Praze 1903, 1903, 1906. Str. 63, 40, 51; ceny: 1·50 K, 1 K, 1·50 K.

Přednášky Delitzschovy vzbudily mnoho rozruchu ve světě a vyvolaly množství spisů souhlasných i odporujících. Odpor zvedal se hlavně z kruhů církevních, že prý Delitzsch snižuje bibli. Ale pravý opak je pravdou. Delitzsch zachraňuje bibli a podpírá ji výzkumy ve zříceninách starodávných měst Babylona a jiných, v bibli jmenovaných. Práce Delitzschovy ukázaly, že již nesmíme bibli zcela zavrhovati, jakožto sbírku zmatených bájí, nýbrž povyšují opět bibli na úroveň jiných starých dějepisů, jako na př. Homerových, Herodotových a pod., které také obsahují vedle mnohých lidových pověstí i dobrá a cenná místa pravdivá a svědectvím z jiných stran potvrzená. Podobně i bible, jakožto sbírka pověstí hebrejských nezasluhuje úplného odmítnutí, nýbrž po vykopávkách Delitzschových stává se zajímavým kulturním dokumentem o velikém a podmaňujícím vlivu vysoké vzdělanosti babylonské na sousední kmeny. Bible je ozvěnou Babylona. Hebrejci přioděli mythy babylonské svým rouchem a předali je potom v bibli nám, jako „zjevení boží".

Pohádka o stvoření světa, hřích prvních lidí, potopa světa, oběť Abrahamova, desatero přikázání a jiné a jiné věci biblické jsou klínovým písmem napsány už na deskách babylonských dávno před biblí. Bible zachránila nám nejznamenitější mythy babylonské. Proto vážiti si musíme bible, jakožto převráceného posla kultury orientální, jako nejpopulárnějšího sprostředkovatele mezi starou dobou babylonskou a dobou naší.

Doposud byla bible plna rozporů a hádanek; mnohým místům nerozumíme. Však nyní učenci naši čtou klínové nápisy babylonské a poznávají, že v Babyloně hledati jest pramen zkazek biblických. Jako čarovným proutkem rozptyluje se temno a vyjasňují se záhady. Čemu v bibli nerozumíme, v Babyloně se nám vysvětluje. Nové objevy badatelů vzbuzují větší a větší náš podiv a zájem. „Z nejpamátnějších výsledků archeologického badání na Eufratu a Tigridu jest, že v babylonské nížině, zemi to veliké asi jako Italie, shledáváme se již kolem roku 2250 před Kristem s vysoce vyspělým právním státem, s kulturou, kterou asi dobře lze srovnati s kulturou našeho pozdního středověku." V době, kdy u nás lidé bydleli v lesním houští a v jamách, kdy neznali ještě žádného kovu, v Babyloně byla již ohromná města s paláci a chrámy, kterým nevyrovná se posavad nic na světě. Staří Babylonci vypočítali délku roku, pozorovali zatmění; měli velikou sbírku zákonů, povinnou službu vojenskou; razili peníze, sorganisovali dopravu dopisní a poštovskou v celé říši; silnice, mosty, průplavy měli v nejlepším stavu. „Obchod i průmysl, chov dobytka i orba plně zkvétaly, a vědy, jako na př. geometrie, mathematika a především astronomie dospěly takové výše, že dokonce i naši moderní astronomové vždy znova přiváděni jsou k žasnoucímu obdivu." Z pozdějších měst jedině Řím může se měřiti s Babylonem, jehož vše ovládající vliv kulturní a literární trval od r. 2200—1400 před Kr. Babylonština byla úřední řečí od Eufratu až k Nilu. Palestina byla úplně pod panstvím babylonské kultury.

Židovské svěcení soboty (u nás neděle) pochází od Babylonců, kteří měli den so-

*) O nižších předchůdcích člověka bude pověděno jindy.

botní (šabattu), o němž na usmířenou bohů bylo od vší práce odpočíváno. V knihovně krále Sardanapala v Ninive vyhrabána byla deska, která obsahuje vylíčení potopy světa tak, jak později zaznamenáno bylo v bibli. Je to určitý doklad o babylonské báji v Písmě. Vypravuje se tu: Noe (babylonský Xisuthros) obdržel od boha hlubin rozkaz, aby zbudoval loď tak a tak, vysokou, aby ji dobře vysmolil, a aby do ní uvedl rodinu svou a po páru ze všeho živočišstva. Loď byla naložena, vchody uzavřeny; vlny zanesly ji na horu Nizir. Sedmého dne Noe vzal holubici a pustil ji; holubice poletovala sem a tam, ale nenalezši, kde by spočinula, vrátila se. Potom byla vypuštěna vlaštovice, která se zase vrátila, až konečně havran zůstal již na osychající zemi. Noe pak opustil loď a na temeni hory zapálil oběť, jejíž libou vůni bohové vdechovali atd. Vidíme, že pověst babylonská shoduje se s židovskou i v podrobnostech.

Takových dokladů Delitzsch nashromáždil mnoho; objevil i babylonské vyobrazení Adama a Evy s hadem v ráji. Kdyby nebylo Babylonců, nevěřili bychom dnes v anděly, neboť od nich pochází představa o andělích, cherubech a serafech, o andělích strážných, a naše obrázky andělů s křídly odpovídají obrázkům babylonským. Rohatý čert s drápy spatřuje se také již na deskách babylonských (u Delitzsche obr. 43.).

O vyvoleném národu israelském myslíme, že samojediný uchoval víru v jednoho Boha. Nyní se přesvědčujeme, že už Babylonci měli nejvyšší, ústřední božstvo, které však také projevovalo se četnými bůžky podřízenými, spravujícími vlastní odbory na způsob nynějších ministrů obchodu, války, zemědělství atd. Židovskou víru v jednoho boha nesmíme si představovati tuze přísně; židé pouze jednoho z bohů vyvýšili za národního fetiše. Vždyť i naší době, ačkoliv se honosí vírou v jednoho boha, nelze přiznati přísné jednobožství. My věříme, jako Babylonci v nejvyššího boha, ale uctíváme při tom řadu menších, zvláštních bůžků a bohyň, klaníme se svatým a prosíme anděle za ochranu. Není na světě národa ve skutečnosti ryze jednobožského. Rozmanitost přírody a běhů životních přivádí lidi k více méně zakrytému mnohobožství. Proto také se souhlasem církví přichází v zapomenutí druhé boží přikázání, v němž se přece praví: „Neučiníš sobě rytiny, ani jakého podobenství a nebudeš se mu klaněti ani je ctíti!" Protestantský katechismus prostě vypustil toto přikázání a za náhradu rozdělil poslední přikázání ve dvé, takže je zachován počet desatera. Katolické katechismy sice nezapírají toto přikázání, ale vysvětlují je tím, že „obrazy Krista, P. Marie a svatých sice zhotovujeme, ale neklaníme se jim, nýbrž pouze je uctíváme". Toto vysvětlení našemu lidu zcela dostačuje; lid sochy svatých nectí, nýbrž „uctívá". Tím je zachráněno „jednobožství" naše. Staří Babylonci také uctívali obrazy rozmanitých bůžků, ale modlitby jejich také neplatily obrazu samému nebo soše, nýbrž božstvu. Některé „zázračné" sochy a obrazy byly ovšem rozšířeny po všem světě a existují u nás, jako u modloslužebných divochů, posavad.

O slavných žalmech Davidových praví Delitzsch, že „žalmy ty jsou pozdní co do jazyka i obsahu a že se vůbec ani pro jediný starozákonní žalm nedá dokázati původ od Davida, anebo jen pravděpodobně osvědčiti". Zajímati nás také bude poznámka, že „spalování mrtvol ve Starém Zákoně pokládáno jest za rovnocenné s pohřbíváním do země, že tedy z bible nelze nic proti spalování uvésti.

Celkem můžeme nyní o bibli říci, že slavná tato kniha po skvělých objevech babylonských zbavena je sice báje o původu božském a že na vždy zanikla úloha její, jakožto sborníku všeho vědění přírodního i náboženského, ale že ji opět zařaďovati budeme do knihoven svých, jako starodávnou a cennou sbírku orientálních pověstí a názorů náboženských.

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Sekretariát české sekce Volné Myšlenky jest se na Král. Vinohradech, Korunní tř. č. 6. Úřaduje se denně od 10 do 12 a od 1 do 7. Na dotazy písemné přikládejte vždy známku na odpověď. — Stížnosti adresujte: JUC. Boh. Novák, úředník Obchodní a živnostenské komory v Praze, Josefské náměstí.

*

Nálepky české sekce Volné Myšlenky. Aby pro stále stoupající vydání, spojené s propagační prací sekretariátu české sekce Volné Myšlenky získán byl mimořádný příjem, který by ústřednímu výboru vedle pravidelných členských příspěvků poskytl prostředky k důležitým jeho podniknutím, rozhodnuto vydati zvláštní nálepky Volné Myšlenky, kterých by stoupenci naši používali na dopisy, pohlednice, navštívenky, legitimace, oznámení o sňatku, zvací lístky, vstupenky, ohlášky a plakáty schůzí, účty a vůbec dopisy a

tiskopisy jakéhokoliv druhu. Nálepky ty zhotoveny jsou dle vzoru zde uvedeného a jsou o třetinu větší, nežli poštovní známky jubilejní. Jsou dvojí a to dvouhaléřové (temně modré) a desetihaléřové (bledě zelené). Jsou tištěny na arších, jež jsou perforovány a gumovány. Jsou velmi pěkně a vkusně provedeny a budou vedle praktického účele míti také propagační význam.

Jest nyní na našich přátelích, aby naše nálepky ihned si zaopatřili a jich hojným používáním jednak na značná vydání sekretariátu dobrovolným příspěvkem přispěli a jednak i pomocí jich pro hnutí naše agitovali.

Nálepky rozesílá sekretariát; upozorňujeme výslovně, že děje se tak pouze za obnos předem zaslaný. Na úvěr se vůbec a bezpodmínečně nedávají.

Očekáváme, že všechna naše místní sdružení nálepky ihned objednají a rovněž i všichni naši stoupenci. Aby bylo uspořeno poštovného, lze nálepky také u administrace „Volné Myšlenky“ a „Havlíčka“ při příležitosti objednávání neb placení jakýchkoliv listů našich neb brožur objednati.

Učiň každý ihned dle své možnosti nákup těchto nálepek a věnuj tak sekretariátu dobrovolný novoroční dar!

Administrace našich časopisů učinila dobrý příklad a zakoupila ihned nálepek za 100 korun a bude jimi opatřovati všechnu korespondenci. Zároveň bude žádati od všech firem, s nimiž je ve spojení, aby na svých účtech jí zasílaných nálepek našich používaly.

Učiňte podobně!

V Nýřanech konala se 1. listopadu t. r. velká schůze svolaná místním sdružením v Plzni, jež měla za účel protestovati proti násilí klerikálů, jímž ohrožena byla učitelka slč. Zd. Kadeřábková. Hlavními referenty byli Dr. Th. Bartošek z Prahy a přítel Šimsa z Plzně.

Místní sdružení v Libštátě pořádalo 8. listopadu přednášku p. A. Klimta: Přírodní věda a náboženství.

Veřejná schůze lidu v Hrobech konána dne 8. listopadu za účastenství as 150 osob. Referoval o Volné Myšlence a klerikalismu pan M. Gach přerušován častými projevy souhlasu. Debaty súčastnili se příslušníci všech politických stran, zdůrazňující jednomyslně nutnost soustavné práce kulturní a protiklerikální zvláště v českých menšinách. Výsledek schůze: četné přihlášky a usnesení ustaviti místní organisaci České sekce V. M., obsahující i příslušníky okolních uhelných průmyslových míst.

Přátelé Volné Myšlenky v Čáslavě pořádali 22. listopadu přednášku, na níž referoval pan A. Klimt z Prahy o přírodní vědě a náboženství. — Přednáška konala se v divadelním sále za veliké účasti. Místní kněží Semrád a Kohout súčastnili se pak debaty, avšak s naprostým neúspěchem. Referent odpověděl jim případně na jejich námitky a výtky, získav si úplného souhlasu veliké většiny shromáždění.

Kvitování. Sekretariat stvrzuje příjem na sběrací listiny: č. 15. K 111·—, č. 21. K 7·—, č. 26. K 5·50, č. 27. K 5·—, č. 42. K 6·—, č. 45. K 1·—, č. 60. K 0·80, č. 63. K 9·—, č. 82. K 2·60, č. 88. K 20·—, č. 90. K 2·—, č. 93. K 5·—, č. [illegible]9. K 1·—, č. 135. K 10·—, č. 144. K 32·—, č. 146. K 2·—, č. 151. K 5·—, č. 153. K 2·40, č. 158. K 7·30, č. 160. K 8·20, č. 161. K 4·60, č. 173. K 4·—, č. 193. K 3·20. — Studenti v Lounech věnovali čistý výtěžek z věnečku v obnosu K 20·—, JUC. R. T. Jindřichův Hradec K 3·—, Vrána, Přibyslavice K 2·—, L., Tyniště n. O. K 2·—, N. v Krumlově M. K 3·—, F. z Ž. za práv. poradu K 3·10, V. v Chrudimi K 1·—, Z. K. v Nýřanech K 20·—.

Dotaz. Žádáme, by se laskavě přihlásil ten, kdo dne 5.-X. t. r. z Ostrohu odeslal na adresu naši obnos K 1·20, aby mu mohla býti zaslána legitimace.

Co nedoručitelné leží v sekretariatu zásilky pro p. K. Korálka; E. Činčeru; Jos. Pospíšila; Fr. Mourka; Jar. Černého (post. rest. Důvěra); B. Hotovce; J. Kejzlera; A. Součka.

LITERATURA A UMĚNÍ

Arthur Symons: **Duchové dobrodružství.** Vybral, z angličiny přeložil a úvodní glosou opatřil Arthur Brejský. „Moderní biblioteka“, ročník VI., dílo 8. (Vede K. H. Hilar a vydává Frant. Adámek, Král. Vinohrady.) Cena K 1·20.

Symons patří k velikým psychologům XX. století, mezi kterými vyniká zvláštním smyslem pro postřeh jemných dějů v lidském nitru. Ale patří také k těm, kteří materiálu takto získaného cestou vědeckého pozorování — používají ku kresbě imaginárních obrazů. Symons jest zatížen dekadentismem. Pracuje leckdy methodou naturalistů, aby docházel k obrazům dekadentním. Jinak řečeno: svým poznatkům psychologa dává celkový ráz dekadentismu. Karáskem přeložená kniha obsahuje tři mistrné ukázky jeho umění. „Preludium života“ je mistrná autobiografie v tak pevných rysech zachycená, s takovou suggescí vrhaná na papír, že se přečte jedním dechem. A „Chistiana Trevalgu“, zšílevšího z přívalů abstrakcí hudby, kladu hodně vysoko stejně jako „Smrt Petra Waydelina“ obsahující řadu pozoruhodných myšlenek o ženě a malířství. („Umění je způsobem vidění“.) Ve všech třech pracích dominuje týž základní ton aristokratické duše umělce, který i šedým nátěrem svých prací chce dát na jevo svou touhu — co nejméně přijít do styku se životem. Lituji pouze, že nebyly všechny práce z knihy „Spiritual adventures“ přeloženy a že pan překladatel v úvodu několikrát portrét Symonsův pozměnil na úkor pravdy. *Emil Czerski.*

Xaver Dub: **Momentky z přední stráže.** Díl I. Nákladem Jana Reitera; za 1 korunu.

Tato sbírka protiklerikálních feuilletonů nezaslouží pro některé své dobré stránky, aby se přes ni přešlo bez povšimnutí. Trpí také ovšem údělem všech knih tendenčních: jest do jisté míry v ní přeháněno a nepodáno vše zcela objektivně, ale co chceme? Již titul ukazuje na bojovnický ráz knihy a pro boj platí nejen jiná morálka, ale i jiné měřítko. Když tak knihu čte někdo, kdo si osvojil již část pokladu světové literatury, nebude valně nadšen a bude mít mnoho námitek nesoucích se k neuměleckému nazírání Dubovu. Ale, k čertu, vždyť Dub je bojovníkem, nemůže připustit výběr jemných zbraní, naopak, jest mu třeba hodně pádných mečů. A tož záleží na stanovisku. My knihu vřele doporučujeme jako antiklerikální belletrii lidově psanou a jistě účinnou. Šířena mezi lidem může vydati dobrou sklízeň.

Kdyby soucit při posuzování měl udávati ton, museli bychom knihu učitele Duba vřele přijmouti. Trpěl pro pokrok jak jen možno u učitele. Lépe než já poví to čtenáři úvod a první feuilleton, obě jsou nejšťastnějšími částmi knihy. Kolporterům antiklerikální literatury vřele doporučujeme. C.

K. Kraepelin: **Studie přírody v zahradě.** Dva díly. Světové knihovny č. 651.—652. a 673. až 674. Po 40 h.

Vzdělaný otec poučuje nenucenými rozhovory své syny o přírodě. Vypravuje třeba, jak činnost dešťovek pro zahradu a pole je neobyčejně požehnaná. Žížaly byly posavad považovány za veliké škůdce

záhonů, ale ony dopravují odumřelé listy a části rostlin pod zem, jemně je rozdrolí, urychlí svými zažívacími šťávami jejich rozklad a pak je vynášejí v nejdůkladnější směsi se zemí opět na povrch zemský jako hnojivo. Ony jsou to především, jimž děkujeme za vznik prsti a za úrodnost orné půdy.

Kraepelin píše velmi srozumitelně a dovede vzbuditi zájem. I čtenář značně obeznalý v přírodopise nalezne v jeho spisech vítaná poučení.

Před několika lety byla uveřejněna v listech zpráva, že vlaštovky v jedné pařížské ulici vynalezly nový, účelnější způsob stavby hnízd a že tato novota se ve městě stále šířila. Je známo o holubech zejkozobých na ostrovech samojských, že byli smrti zasvěceni pro kočky tam zavezené, jelikož byli zvyklí stavěti hnízda na zemi. Tito holubi nedávno začali hnízditi vysoko v korunách stromů a tím jsou mnohem více chráněni před úklady dravců. Nejzajímavější však je proměna, jakou prodělal vyhlášený papoušek nestor čili kea na Novém Zélandu. Nejprve jídal ovoce a v nouzi též hmyz, jako všichni papouškové. Ale po zavedení chovu ovcí na Novém Zélandu byl přiveden k tomu, aby oblétal stáda a vybíral ovcím z kožichu klíště, vši a muší larvy. Při tom asi někdy klovl poněkud nemírně. Zkrátka poznal krev a chuť masa a stal se nyní jedním z nejobávanějších dravců, trhajícím ubohým ovcím kusy kůže a masa ze hřbetu.

Mnoho takovýck příkladů k učení vývojovému a k darwinismu zde nalezneme. *Ed. Š.*

Dr. K. Kolmann: **L. N. Tolstoj,** jeho život, umění a učení. „Knihovny Samostatnosti" svazek XXII. Za K 1·50.

Veliký zjev vždy k sobě poutá pozornost, nabádá k studiu a tím dává také podnět k úvahám, ať už jsou tyto potom pouhým velebením, prostým vzdáním se kouzlu, jež zjev obestírá, či naprostým odmítnutím snad z předpojetí a neporozumění, nebo konečně k takovým, jež kriticky rozebírajíce zjev s jednoho určitého hlediska snaží se oceniti, co jest dobré a jaksi paprskem ukazujícím cestu do lepší budoucnosti, a co je nesprávné, co třeba odvrhnouti, aby vlastní dobré jádro tím více vyniklo. Také veliký myslitel Jasnopoljanský, apoštol humanity, věštec filosofie slovanské a miláček ruského lidu, poutal k sobě vždy pozornost všech, kdož přišli ve styk s jeho životním dílem; a není divu, že zejména letošním svým jubileem dal podnět zamysliti se znovu nad pravdami, jež pronesl a jež jsou majetkem celého kulturního světa, prozkoumat celé dosavadní jeho životní dílo a sestrojit na základě něho přesný obraz o něm, aby i ti, kdož nemohou ponořiti se v četbu jeho děl, mohli přece míti jasný a správný pojem o tom, co znamená Tolstoj nejen v literatuře, ale především v náboženském a kulturním životě současného Ruska a současného lidstva vůbec. Úkol jistě nesnadný, vyžadující silného ducha, neméně hlubokého myslitele, jichž nemá dnešní doba zrovna nazbyt, spokojujíc se více méně povrchností, zdáním hloubky a původnosti. I u nás přineslo jubileum Tolstého mimo několika cenných studií a menší publikace Velemínského „U Tolstého" (vyšla v „Knihovničce Času") větší uvedené dílko, o němž se chceme zmíniti.

Autor předem podotýká, že spis nemá býti filosofickou studií, nýbrž že „chce přispěti k poznání umění a učení Tolstého glossami k jeho spisům, osobními dojmy, které v něm vznikly při čtení jeho spisů, a názory, které se mu zalíbily v kritických pracích jednajících o umění Tolstého svojí původností nebo — bizarností", ježto má se za to, „že osobní, upřímné dojmy lépe objasní význam Tolstého umělce, nežli učené traktáty psané s určitou tendencí". A předem naznačené methodě zůstal p. Kolmann věren: zmiňuje se dosti obsáhle i poutavě v obou periodách literární činnosti Tolstého, zajímavým způsobem uvádí v hrubých rysech učení jeho, věnuje při tom pozornost jeho snahám paedagogickým, názoru o vlastenectví, o osvětě a společenské morálce a neopomíjeje ani jeho myšlenek národohospodářských, takže spis činí dojem pestrého koberce s bujnými a malebnými květy, při čemž ale pozorovatel na první pohled sezná, že chyběla tu ruka dovedného zahradníka, který by vše spořádal, aby celek působil milou harmonií a sladěností barev. Dáti i při této formě spisu jednotící myšlenku, kolem níž by vše ostatní bylo seskupeno dle svého významu a hloubky, roztříditi si látku tak, aby čtenáři na konci díla vynikaly zřetelně hlavní kontury obrazu Tolstého, se autorovi plně nezdařilo. Než to nemá býti řečeno na ujmu této jistě svědomité a s láskou psané publikace; přispějeť i ona svým způsobem k pochopení Tolstého, osvětlí snad mnohou podrobnost, jež jinému unikla, a může posloužit dobře za úvod do studia Tolstého, ukazujíc stežejní myšlenky jednotlivých jeho spisů. Věty, jako jest „Tolstoj dítě nebyl ještě tak silné vůle, jako jest nyní, kdy učení Kristovo ho naučilo bojovati s poměry" (str. 10), nebo „Jako filosof nemůže Tolstoj vyspěti výše; neboť „Vzkříšením" jest u Boha, a Bohem každá filosofie začíná, ale také končí . . ." (str. 58), by se v pracích tohoto druhu vyskytovati neměly. *K.*

Prof. Jiří Janda: **Stručná ornithologie všeobecná.** Sbírky „Průvodce vědou a uměním" svazek I. Nákladem Z. Ú. S. J. U., vázáno za K 1·80.

Jandovou ornithologií zahájena nová sbírka, určená především učitelstvu. Byla-li nutnou vedle stávajících již a znamenitě vedených sbírek Laichterových (Otázky a názory, Laichterův výbor nejlepších spisů poučných) a neméně mistrně redigovaných sbírek „Dědictví Komenského", abychom aspoň nejdůležitější uvedli, jest ovšem otázkou, které se prozatím nedotkneme. Zárukou je nám především prof. Dr. Frant. Krejčí, který jest mezi redaktory sbírky uveden, že možno očekávati sbírku dobrou; zárukou jsou i jména uvedených spolupracovníků.

Jandova ornithologie jest spiskem vhodným zahájit sbírku promlouvající jednak o thematu neobyčejně zajímavém a přes to dosud poměrně málo — aspoň u nás — propracovaném a dávajíc tušiti, že všechny přednosti, jimiž vynikaly dřívější jeho spisy („Les", „Užitečné ptactvo" atd.) bude míti i dílko přítomné. A prof. Janda nesklamal. Jeho spisek přes to, že byl nucen vyčerpati obsáhlou látku značně zhuštěně, nestratil ničeho z jasnosti a poetického podání dřívějších prací autorových, jež vším právem těší se neobyčejné oblibě. Prof. Janda poutavě probírá složení ptačího těla, promlouvá neméně zajímavě o životě ptactva: jeho pohybu, potravě, rozmnožování a zpěvu a uzavírá spisek stručným nástinem rozšíření ptactva. Není nikterak možno zmiňovati se o podrobnostech. Jen na kapitolku o původu ptactva chceme upozorniti. Prof. Janda vidí předky ptáků mezi ještěry skákovými, kteří jsou příbuzni šupinatým ještěrkám. Pokryv ptactva má tudíž původ svůj v pokryvu těchto ještěrů, tedy v šupinách, jichž roztřepením povstalo první péro ovšem neobyčejně primitivní. Zvláště tuto kapitolku třeba pročíst důkladně.

Spisek opatřen je četnými původními a velmi názornými obrázky, které nemálo přispívají k srozumitelnosti textu. Věcný ukazatel vhodně spisek uzavírá. Můžeme tedy přítomnou knížku směle doporučiti. Jenom cena se nám zdá býti nepoměrně značná přes to, že úprava je vkusná. *A. K.*

J. L. Píč: **Přehled české archeologie.** V Praze 1908. Nákladem archeolog. komise při České Akademii. Stran 91 za K 1·50.

Mladá věda archeologická hlásí se k slovu; může se již vykázati znamenitými úspěchy. Velikou zásluhu o českou archeologii získal si správce ar-

cheologického oddělení při Zemském museu, dr. Píč. Jeho obrovská, svědomitá a dlouhá práce shrnuta je v monumentálním jeho díle „Starožitnosti země české“, z něhož do té doby vyšlo pět velikých svazků. Toto dílo, dík pomoci České Akademie, soupeří s nejlepšími spisy světovými. Pro širší veřejnost a zejména pro učitele dr. Píč vydal nyní ze svých Starožitností stručný výtah, který má býti přehledem posavadních výtěžků české archeologie.

Knížka počíná článkem o diluviálním člověku v Čechách a líčí pak nejstarší usedlé obyvatelstvo u nás, tak zvané „pokolení skrčených koster“, pojmenované dle jeho obřadu pohřbívati mrtvé v poloze silně skrčené, takže kolena dostávala se až blízko k prsům. S tímto kmenem zároveň sídlel v Čechách jiný lid, a to na jihu a západě; mrtvé pohřbíval v mohylách kamením obložených. Byli to dle dr. Píče Kelti. Třetí národ byli Galové, kteří pochovávali nebožtíky natažené a přidávali jim již zbraně železné a nádoby točené na kruhu hrnčířském. Je to kultura zvaná latinská. Historické sídlo krále Marobuda, Marobudum, objevil dr. Píč na hradišti u Stradonic nad Berounkou.

Slované přebývali v české zemi už kolik století před Kristem. Zůstavili po sobě v zemi četné popelnice se zbytky spálených mrtvol. Poznenáhlu Slované ovládli v celých Čechách a vyvíjeli se pod vlivem římské kultury až do křesťanské doby, kdy končí se úloha archeologova a počíná vlastní historie.

Dr. Píč uznáván je za autoritu v naši archeologii; jeho Přehled bude asi hojně rozšířen mezi inteligencí českou a zvláště mezi učitelstvem. Je tudíž patrno, že názory Píčovy vseobecně se u nás rozšíří a že budou považovány za jediné správné. V tom je nebezpečí, neboť proti výkladům Píčovým odborníci podávají vážné námitky. Universitní škola archeologická (vedením prof. Niederla) kriticky sleduje spisy Píčovy a v mnohém je opravuje. Zdravá soutěž mezi směrem „musejním“ (dr. Píč) a směrem „universitním“ přinesla již četné pokroky na poli české vědy archeologické. Považuji za nutno uvésti zde aspoň některé neudržitelné názory dra Píče.

Nejstarší usedlé obyvatelstvo země české přišlo k nám dle dra Píče z Durynska a znalo již bronz. Nebylo by tudíž u nás ryzí doby kamenné, t. zv. doby neolithické. V Čechách však máme nyní kamennou dobu zřejmě dokázanou! Máme hroby i sídliště z této doby. Sám dr. Píč otiskuje ve svém Přehledu nádoby vysloveně neolithické, které nikdy neobjevují se v průvodu věcí kovových. (Na příklad hrob v Bubenči s kulovitou nádobkou.)

Dr. Píč praví na počátku: „V hrobech nejstarších skrčených koster nalézáme především nádoby pohárovité, podobné zvoncům.“ (Str. 10.) Nutno připomenouti, že tyto zvoncovité nádoby náležejí teprve nejmladšímu neolithu, době, která již vlastně přechází do kovové doby. Před tyto nádoby zvoncovité klásti musíme mnohem starší nádoby kulovité, neolithické.

Dr. Píč: „Keramika nejstarších sídlišť je úplně odchylná od keramiky hrobové.“ (11.) Dle toho by lidé užívali jiných nádob v domácnosti a jiných, zcela zvláštních k obřadům pohřebním, což není pravdě podobno. I z vlastní knížky možno dr. Píčovi ukázati omyl. Uvádí na př. pro sídliště nádoby na obr. 10. Ale hned obr. 11 předvádí nádobu téhož rázu z hrobu! Sám vykopal jsem v Kobylisích jednou amforu v hrobě a podruhé v sídlišti.

Dr. Píč dokládá stanovisko své hrobem skrčka u M. Čičovic, kulturní jámou v Letkách a ve Slavětíně, bronzovými věcmi z Řivnáče (str. 16.). Tyto doklady nedostačují. Čičovický hrob nic nedokazuje, protože často se stává, že na témže místě vedle sebe bývají nalezeny hroby z dob zcela různých. Střepy a jámy v Letkách dr. Píč omylem považuje za únětické, jsouť přechodní! Také jáma slavětínská nic nedokazuje, neboť nález střepu píchaného v ní je velmi nevěrohodný. Konečně dr. Píč praví, že na proslulém neolithickém hradišti Řivnáči nalezen byl i bronz. To je sice pravda, ale není tím ještě dokázáno, že neolithické nádoby a bronzová jehlice byly na Řivnáč přineseny současně! Vždyť sám jsem nedávno na Řivnáči vyhrabal kamennou sekeru neolithickou a za chvíli — římský střep z několikátého století po Kristu! Řivnáč byl osídlen v rozličných dobách až do XIV. století, a je tudíž přirozeno, že se tu nacházejí pohromadě věci z kamenné doby jako i z doby bronzové a železné.

Musíme uznati, že v Čechách skutečně dlouho a dlouho trvala pouhá doba kamenná. Hroby, které dr. Píč uvádí jako naše nejstarší, nutno naopak zařaditi jako nejmladší hroby až z konce neolithu.

V archeologii naší proslaveno je pohřebiště bylanské u Č. Brodu. Čtenáře spisů Píčových však toto pohřebiště poplete, jelikož dr. Píč píše toliko o pohřebišti jednom, však ve skutečnosti jsou v Bylanech pohřebiště dvě, velice časově rozdílná, jedno je z konce neolithu, druhé obsahuje již železo! Dr. Píč nechce uznati dvojí pohřebiště, ale když nalezlo se mnoho hrobů neolithických, praví o nich: — „záhada tato dosud nevysvětlena“ — ačkoliv rozluštění je zcela na snadě. Zmatek tento má dalekosáhlé následky pro budování posloupnosti kulturních období v Čechách, avšak tyto důsledky náležejí již do listu odborného.

Jihočeské mohyly dr. Píč připisuje Keltům a hroby těnské Bojům, vývody jeho však nejsou přesvědčující. Mnohem spíše Bojům náležejí mohyly jihočeské. Slovanská pole popelnicová vyskytují se v Čechách dřív, než dr. Píč připouští, a mohyly zase trvají déle, až do doby Kristovy, ano i po ní.

Celkem vadí Přehledu nepřehlednost; zejména laik nevyzná se v této knížce. Škoda také, že nebyly připojeny i mapky osídlení Čech v jednotlivých dobách; velmi by to pomohlo názornosti. Hojné obrázky jsou znamenitou předností spisu Píčova. Bylo by si přáti, aby brzo vydán byl přehled českého pravěku i po stránce sociologické vzhledem k nejnovějším archeologickým výzkumům. Český starověk je v posavadních knihách dějepisných líčen dle dávno překonaných názorů, a není spisu, který by přinášel líčení opravené. *Ed. Š.*

Oskar Panizza: **Der teutsche Michel und der römische Papst.**

Konfiskováno.

Konfiskováno.

Fr. Maštera.

*

„Artěl", atelier pro výtvarnou práci, Praha-I., Kaprová ulice 32.

Proti tovární šabloně a surogátu vzniklo naše sdružení; chceme vzkřísiti smysl pro výtvarnou práci a vkus v denním životě. Každý užitkový předmět je nám dosti cenným, abychom se snažili nalézti mu v dobrém materiálu účelný tvar a krásný. Začali jsme věcmi drobnými, dřevěnými hračkami, šňurami skleněných korálů, grafickými pracemi, malovanými krabicemi, látkami a keramikou, a jdeme k úkolům složitým: nábytek, výzdoba a vazba knihy, úprava šatu, šperky a konečně celá zařízení domů a bytů vzniknou společnou prací naší dílny. „Artěl" získá si důvěru opravdovostí svých snah a poctivou prací, rád bude důvěrníkem všude, kde bude vyhledáván, a společným úsilím s těmi, kdož porozumějí, pomůže snad umění v řemeslech, aby se vzneslo z dnešního stavu. V Praze, roku 1908. Jaroslav Benda, Vratislav H. Brunner, Jaroslav Dyk, Pavel Janák, Helena Johnová, Jan Konůpek, Marie Teinitzerová, Otakar Vondráček.

PŘEHLED

OD REDAKCE.

Příruční knihovnu při redakci našich listů a sekretariátu zřizujeme jednak z knih, jež na redakci jsou zasílány nakladatelstvími, jednak věnovány našimi přátely. Kdož by ke knihovně této, která je velmi důležita, jak pro redakční pracovníky, tak i pro řečníky sekretariatem na přednášky vysílané, chtěl přispěti nějakými knihami, zejména poučnými, nechť je laskavě zašle naší redakci. Kdyby se nám při tom dostalo knih, které již v knihovně jsou, věnujeme je některému našemu sdružení v krajině klerikální.

VĚDA A NÁBOŽENSTVÍ.

Přírodní filosofie církevních otců. V době přerodu, jakou je bezesporně doba přítomná, kdy svádí tužší zápas o nový světový názor než v době právě minulé, a kdy setkáváme se místo vážných, vědecky zdůvodněných a pouze pravdu hledajících spisů s brožurami vysloveně agitačními a při tom vědecky i logicky přímo nemožnými, jakou je brožura Reinkeova „Přírodní věda a náboženství", jest vítaná právě stať prof. Dr. Aloise Mrázka, odborníka na slovo vzatého ve vědě přírodní a znatele přírodovědecké literatury, jak se jí může honositi málokdo, kterou otiskuje o „přírodní filosofii církevních otců" v „České Revui".

Proti dřívějšímu většinou naprosto odmítavému stanovisku církevních kruhů proti nauce vývojové znamenati možno dnes aspoň částečný obrat: připouští se dokonce i zvířecí původ člověka jako myslitelná možnost (Wasmann), kdyby prý byly pro to podány dostatečné, přesvědčivé, přírodovědecké důvody. Ale pravověrný svět laický je v témž odporu proti myšlence vývojové, v němž byl před půl stoletím; zejména je příznačný, protože očividně soustavný a vědomý, způsob, jakým se v listech pravověrných a zvláště katolických o myšlence vývojové referuje. Žurnalistika katolická ráda se vychloubá účastí členů církve na práci přírodovědecké, často je strannicky značně přeceňujíc; badatelé tito jsou jí dokladem, že exaktní badání přírodovědecké dá se srovnati s positivním přesvědčením náboženským, ale to jí zase nikterak nevadí, aby třeba jen o pár řádků dále útočila proti descendenční theorii způsobem mnohdy nejnejapnějším, takže se skoro zdá, jakoby v boji proti myšlence vývojové každý prostředek byl dobrý, Aspoň často těžko lze se ubrániti podezření, že jedná se o vědomé klamání obecenstva, neboť jsou-li psány některé z výpadů proti descendenční theorii bona fide, svědčí zase na druhé straně o úžasné nevědomosti a trestuhodné lehkomyslnosti projednávati věci tak závažné s průpravou tak malou či spíše žádnou. Zmíniv se o některých zjevech pokračuje prof. Mrázek dále: proč ale staví se jisté kruhy neustále nepřátelsky proti myšlence vývojové. Do značné míry je to podmíněno osudným nepochopením. Proti učení vývojovému hlásajícímu postupnou přeměnu tvorstva zastává se učení o stálosti tvarů, učení Linnéovské, a sice proto, že prý je to stanovisko biblické! Vytkl jsem již dříve v jiné své práci (zmíníme se o ní příště; pozn. referenta) nesprávnost tohoto názoru, jenž vkládá do bible mnohem více, než v ní ve skutečnosti jest. Odporuje-li učení o přeměně tvorstva doslovnému znění bible, odporuje mu neméně i učení o prvoplození, o povstání organismů z hmoty jiné, bez rodičů.

A přece seznáme, že učení toto všeobecně až do počátku XIX. století bylo uznáváno, aniž by proti němu byly činěny námitky se strany pravověrné. Prvoplození bylo jednoduše pro většinu přírodozpytců dřívějších dob samozřejmým faktem, jakým jest až dosud pro prostého člověka, faktem, jenž se nedal odbýti a s nímž bylo třeba se smířiti. A totéž

platí a platiti bude vždy větší měrou i pro descendenční theorii. Jako je postupná proměnlivost tvorstva nepopíratelným faktem již dávno pro většinu přírodovědeckých pracovníků, stává se jím v době novější i pro orthodoxní pracovníky, jakmile jen nepředpojatě počnou si všímati zákonnitosti jistých zjevů biologických. Přirozeně pak jsou v důsledcích toho vedeni k liberálnějšímu posuzování výkladu biblického, přestanou spatřovati v bibli detailní kodex, jenž by dával zevrubnou odpověď na všechny otázky, které si klade dnešní moderní člověk. Jest však zajímavo, že nijak nelze považovat tyto orthodoxní přírodozpytce za nějaké obzvláštní modernisty, ježto mají staré a velmi ctihodné předchůdce jako na př. i sv. Augustina.

S hlediska dějinného vidíme, že celý názor na přírodu, s nímž se setkáváme u nejstaršího křesťanstva a zejména u církevních otců, stojí pod nepopíratelným vlivem řecké filosofie (platonismus, filosof Philon). Při výkladu znění bible vidíme u církevních otců — opětně pod vlivem Filonovým — velikou náklonnost ku alegorickému a symbolickému výkladu genese. To bylo již v době předorigenovské (Origenes jest jedním z otců církev.), jež ve vzniku rostlin ze semene poznávala poukaz na vzkříšení atd., velice silně však vystupuje zejména u Origena, jenž na příklad pojímal i ráj toliko obrazně a proti jehož výstřelkům se postavil Jan Chrysostomus. Velice závažny jsou názory, s nimiž se u mnohých otců církevních setkáváme, že bůh stvořitel nestvořil svět hned přímo v konečném tvaru, bezprostředně. Tvůrčí duch upotřebil prý spíše druhotných principů tvůrčích, vloživ do hmoty síly, jež později za daných okolností, ve vhodné chvíli vedly k samovolnému vytvoření organismů. Slova písma „a duch boží vznášel se nad vodami" vykládá sv. Jan Zlatoústý jako poukaz na tajemnou sílu a schopnost bohem do vody vloženou, aby tato mohla vyvozovati ze sebe různé živočichy vodní. Podobně spolupůsobila prý i země při vytvoření ústrojenců, avšak člověk sám byl přímo od stvořitele stvořen. Tímto způsobem dovedli otcové církevní srovnati tak zv. samoplození, jež považovali za nesporné (jako na příkl. rození se žab a myší po dešti) s principem počátečného stvoření světa. (Dnes podobně domnívá se lid, že na příklad blechy a štěnice povstávají z nečistoty na podlaze a podobně. Pozn. referentova.) Nejzevrubněji rozvedl podobné názory sv. Augustin v díle „De Genesi ad literam". Svět nebyl stvořen ve stavu hotovém, nýbrž jen ve stavu vývoje schopném, totiž vloženy do něho síly a upravena působnost těchto tak, aby postupně mohli noví ústrojenci atd. povstávati, aniž by bylo třeba nových zvláštních aktů stvoření. Na otázku, v kolika individuích byli ústrojenci stvořeni, odpovídá na př. Theodoret, Laktane a jiní, že byl původně stvořen od každého tvaru jen jeden pár, jiní jako Vasil, Řehoř z Nyssy a Augustin přijímali více prvotních jedinců po případě i veliký počet; pro člověka ovšem i sv. Augustin přijímal jen jeden prvotní pár.

Zajímavá je i otázka po rozšíření tvorstva po potopě na ostrovy vzdálenější, kam se zvířata nemohla tak snadno dostat plováním. Sv. Augustin přichází zde k uvažování možnosti, že půda ostrovů byla schopna po zátopě ze sebe znova vytvořiti rostlinstvo a zvířata. To ovšem mělo by v zápětí jinou obtíž, celá stavba archy Noemovy by byla zbytečnou. Tomu by se dalo čeliti symbolickým výkladem, archa měla zobrazovati budovu církve křesťanské. Pseudoaugustin v sedmém století po Kristu vykládal osídlení Irska a Anglie předpokladem dřívějšího spojení ostrovů těchto s pevninou, o tuleních a jiných vodních zvířatech, jakož i mořských ptácích přijímal, že seděli na střeše archy atd. Poukazem na zjevy přílivu a odlivu mořského dokazoval týž možnost zátopy světa atd.

Vidíme tedy, že přímé osobní zasahování boha do dějů přírodních, zázraky, omezeno bylo v tomto nazírání na míru nejnutnější, přijímáno jen tam, kde tehdejší poznatky přírodovědecké to jevily nutným. Všichni otcové církevní proniknuti byli hluboce citem náboženským a přirozeně bylo přední jejich snahou přivésti své přírodovědecké poznání v souhlas s učením bible. Rozpor mezi poznáním a vírou hlásí se, třeba nesměle, přece jen již i ve spisech těchto otců církevních, kteří přemýšleli již o leckterých statích znění biblického. A možno vytknouti, že nelpí přesně na mrtvé liteře, že nepřekrucují poznaná nebo i jen domnělá fakta přírodovědecká, že nepřizpůsobují je za každou cenu bibli, nýbrž naopak snaží se, jak by se znění bible dalo přizpůsobiti, vyložiti ve smyslu poznané zákonnosti přírodní. Ba co více, možno s důrazem vytknouti, že ve své, smíme-li tak říci, kritičnosti jdou dosti daleko, nezastavují se ani u člověka a uvažují i o způsobu jeho vzniku, o jeho podobnosti k obrazu božímu atd. Možno jako fakt konstatovati, že ve svých přírodně-filosofických názorech zašli církevní otcové leckde povážlivě daleko. A když někdo dnes descendenční theorii atd. prohlašovati chce za kacířské, bibli odporující, tu lze dobře namítnouti, že přemnoho přírodovědeckých názorů otců církevních jest neméně kacířských. Ještě jedna věc je pozoruhodna. Jest nepopíratelna jistá svoboda myšlení, volnost badání a hloubání o jednotlivých problemech přírodovědeckých, volnost, již my, kdož známe dnešní poměry, musíme se jen obdivovati. Otcové církevní by měli být příkladem, a leckterý příliš horlivý pisatel, hájící domněle vědou ohrožené náboženství, mohl by se od nich mnohému přiučiti.

Tolik prof. Mrázek. Upozorňujeme, že citováním jeho úsudku vyrazí se tak mnohému obhájci víry, který nemá většinou ponětí ani o vědě ani o náboženství, zbraň z ruky. *K.*

Může býti pravověrný katolík nebo dokonce jesuita vědcem? Stoupenci a především ochránci církevního světového názoru tvrdívají, že i církev obírá se vědami a že může vědecky své názory podepřít stejně jako odpůrci. Zejména dovolávají se tak zvaných křesťanských učenců, kteří při všem svém věhlasu zůstali prý lidmi věřícími. Ale proti tomu možno prohlásit: není křesťanské vědy, ježto „křesťanská" věda jest ve skutečnosti pověra, není možno býti učencem, vědcem a při tom věřiti vše, co církev k věření předkládá. Především není možno užíti na křesťanský světový názor měřítka vědeckého. Věda jako taková požaduje pro sebe naprostou svobodu badání, nesmí býti spoutána žádnou vnější autoritou. Omezena jest toliko správným užíváním zákonů myšlení, na něž jsme vázáni, jednak i tím, že věcně uznáme fakta, jež máme před sebou. Chceme-li dospěti k pravdě, musíme pozorovati bez předsudků a musíme rovněž bez předsudků zkoumati fakta, o nichž se domníváme, že je známe, nebo jež známe skutečně. Ale tato svoboda bádání chybí naprosto pravověrnému věřícímu a tudíž i jesuitovi Wasmannovi, jehož se proti nám naši odpůrci rádi dovolávají; neustále volá na něho jeho světový názor: to smíš, to nesmíš. Kolem cesty, kterou se ubírá jako přírodovědecký badatel, stojí stále výstražné nápisy: tu přestává tvé svobodné badání, tu můžeš opět svobodně badat.

Wasmann nemůže mít této svobody bádání jako člen řádu tovaryšstva Ježíšova a řádu jesuitského. Vše, co napíše a co vydat chce tiskem, musí dát k censuře theologů a teprve se svolením svého představeného smí něco vydat. Uváží-li se, že censory jsou pouzí theologové, kteří v jiných oborech mají velmi malé znalosti, vidíme, že tu není možno mluvit o svobodě vědy. Než ani spisy jesuitů nepřipoutějí žádné vědy. Tak ve spise „Ius Decretalium III." str. 60 píše jesuita Fr. Xaver Wernz:

„Hlásáme-li, že katolické církvi jest podřízeno i literární a občanské vyučování mládeže, chceme tím říci, že se tato církevní moc vztahuje na veškeré profánní vědy, jich učitele i učebnice, že z této moci nejsou vyňaty ani university a že tato moc se zakládá v nejvyšších základních poučkách pro správný poměr víry a rozumu." Podobně se vyslovil provinciální koncil v Kolíně r. 1860: „Co bylo v předešlém řečeno (o podřízení lidského rozumu církvi) nepiatí toliko o vědění theologickém, nýbrž i filosofických učeních a systemech. Přes to, že církev sama přírodním vědám neučí, přináleží jí bezesporně právo jakožto strážkyni zjevené pravdy dáti do klatby filosofické nauky, jež zjevenému učení odporují anebo vedou ke zničení víry v duších lidských." (Collect. Lac. 5, 281). Syllabus Pia IX. má ve svém článku 10: „Jelikož jest něčím jiným filosof a něčím jiným filosofie, má filosof právo a povinnost podrobiti se autoritě, kterou sám za pravou uznal; ale filosofie nepotřebuje se podrobovati žádné autoritě", ve 12. článku: „Dekrety apoštolské stolice a římských kongregací brání volnému pokroku vědy," ve čl. 13.: „Methoda a principie, dle nichž staří scholastičtí učitelé vybudovali theologii, neodpovídají potřebám současného věku a pokroku věd," ve článku 22. konečně: „Závazek, který především pojí katolické učitele a spisovatele, omezuje se na to, co jest stanoveno neomylným prohlášením církve jako článek víry, jemuž musí všichni věřtti." Římský koncil z roku 1870 pak prohlásil mimo jiné: „Proto prohlašujeme každou větu, která odporuje pravdě věrouky, za falešnou. Církev, která současně s apoštolským úřadem učitelským obdržela právo chrániti základy víry, má zároveň právo a povinnost dáti do klatby falešnou vědu . . ." „Proto," pokračuje se dále, „jest zapovězeno věřícím křesťanům netoliko zastávati mínění, jež odporují učení křesťanskému a jako taková byla poznána, zvláště byla-li církví zavrženy jako oprávněné vědecké poučky, nýbrž jsou vůbec povinni hledět na ně jako na bludy, jež se pouze přikrašlují klamným zdáním vědy." A další příslušný výrok koncilu: „Řekne-li někdo, že vědy světské dlužno projednávat s takovou volností, že jejich poučky, i když odporují zjevenému učení, mají se jako pravé podržeti a od církve neměly by se dávati do klatby, budiž proklet." Že není možno pravověrnému katolíku býti vědcem, o tom zřetelně mluví i index, obnovený papežem Lvem XIII., na němž setkáváme se s jmény filosofů, přírodovědců, spisovatelů atd. jako jsou: Abälard, Balzak, Giordano Bruno, Luther, d'Alembert, Diderot, Baco z Verulamu, A. Dumas, Fogazzaro, Fridrich Veliký, Galilei, Hobbes, Viktor Hugo, Jindřich Heine, Kepler, Leibnitz, Lessing, Lenau, John Locke, Macchiavelli, Loisy, Montesquieu, Sabatier, Pascal, Rousseau, Spinoza, David Straus, Schell, Voltaire, Zola atd. atd. Proto jest nesprávno dovolávati se podobných autorit jako je Wasmann tam, kde jedná se o otázky vědecké jako ve vědách přírodních.

KULTURNÍ BOJ.

Veřejný list židovské mládeži od skupiny židovských volných myslitelů. Polský židovský básník Szalom Asz vystoupil zmužile a ostře proti obřízce. Nemyslícími neb pokryteckými Židy jest za to tupen a zrádcován. Židovští volní myšlitelé ujali se ho v otevřeném listu, jejž uveřejňuje varšavská „Mysł Niepodległa" a z něhož překládám podstatné věci: Uvažujíce o vzbouření, které vyvolal mezi varšavským židovstvem protest našeho oblíbeného básníka Szaloma Asza, velice se divíme, že v XX. století, v době kultury a osvěty . . . protest tento může býti považován za urážku celého židovského národa. My Židé skutečně se lišíme od všech národů. Jak to, že nejen židovští klerikálové, ale též tak zvaní „pokrokovci", „inteligenti" postavili se v jeden šik na obranu obřízky? Odkud to, že ta mládež židovská, která v obyčejném životě přestupuje všechny biblické předpisy, že tito kacíři brání obřízku? Což pak jest obřízka jedním z úhelných kamenů židovské národnosti? Myslí-li si fanatický varšavský rabinát, že Židem jest pouze ten, kdo zachovává obřízku, literu Starého Zákona, netřeba se tomu mnoho divit. Naši rabíni, naši „advokáti boha", nemohou nic jiného činit, poněvadž všichni, jichž existence spočívá na duševním i hmotném vykořisťování lidových davů a na zotročování národu v novém Egyptě, nemohou sobě samým kopati hrob. Proto naši klerikálové snaží se vší silou udržet v národě klamné domnění, že dogmata Mojžíšova zákonodárství jsou **jedinou** podstatou židovského národa, že smlouva s hory Sinajské musí **věčně** trvat, že před ní musejí umlknout všechny tužby, shodné s lidskou přirozeností a vzbuzené postupem života, že židovský národ musí býti věčným otrokem příkazů, daných před tisíci lety. Jak jsme viděli, rabinát zůstává se svého stanoviska důsledným. Ale proč vy všelikého druhu „pokrokovci" a „inteligenti" hlásíte, že obřízka jest základem židovského národa? Být národem, k tomu netřeba obřezávati tělo lidské! Jazyk, literatura, umění, zvyky, mravy, to jsou živá znamení kulturního národa. Všeliké obyčeje a znaky tělesné, které snad odpovídaly duchu toho času, ve kterém byly vytvořeny, staly se zpátečnickými, temnými, když už neodpovídají skutečným zájmům lidovým. Staly se konservativní silou, která překáží svobodnému rozvoji národnímu. U jiných národů setkáváme se rovněž se starými, přežitými tradicemi, ale tradice ty nezajímají v žádném národě tak velkého místa, jako u Židů. Szalom Asz, jenž má poetickou duši, citlivé srdce židovské, byl nejprvnější, kdo měl dosti odvahy vystoupit veřejně na židovskou ulici s protestem proti přežitému obyčeji. U jiných národů takový Asz vzbudil by společně s nenávistí i pohrdáním také nejhoroucnější sympatie. Ale u nás na šlechetné bojovníky za volnost házejí se jen kameny. Povstává mimovolně otázka: kde jste, vy židovští vzdělanci, židovští svobodomyslníci? Nyní, kdy židovská reakce pozdvihla svou hlavu, aby udusila všeliký ohlas veřejného protestu, jest hříchem mlčet. Naši „otcové národa" chtějí namluviti světu, že **celé židovstvo** jest pro obřízku. Nechť náš společný hlas dokáže, že tomu tak není. Asz není sám, za ním stojí všichni, kterým drahý jest národ židovský, kultura židovská. Musíme se osvobodit od domněnky, že náboženství a národnost jest jedním a tím samým. Nejhorším naším nepřítelem jest konservatism starého židovstva, proti kterému musíme válčit o uznání svých ideálův, t. j. o úplnou volnost myšlenky v nejširším smyslu slova. Musíme se osvobodit i z duševního Ghetta, když Ghetto hmotné dávno již zrušeno.

K osudu Bromara Vasiljeva. Jak známo, vydala švýcarská vláda politického provinilce Vasiljeva ruským úřadům. K tomuto nerepublikánskému a nespravedlivému skutku dala se svésti hlavně ujišťováním ruské policie, že s Vasiljevem bude nakládáno šetrně jako s člověkem inteligentním. Ale byly to právě jen sliby; jest jisto, že Vasiljev jest uvržen do nezdravého, temného, smrdutého vězení, a že nemá ani čistého prádla. Více se o něm neví; ale jistě nenakládá se s ním ani v jiných ohledech šetrně, poněvadž nedávno se pokusil o sebevraždu. Švýcarská veřejnost, hlavně ovšem pokroková, jest pobouřena a snaží se nešťastníku pomoci. Na návrh rationalistické lože „Mont Blank", řádu „Dobrých Templářů" a Volné Myšlenky švýcarské svolány lidové tábory, na nichž odhlasována tato **resoluce**: „Švýcarští občané, shromáždění v Ivornu a Freiburgu v neděli 11. října 1908, vyzývají federální vládu, aby zakročila důrazně a účinně u vlády ruské, by v nejkratší době přestaly barbarské tresty, vznesené na Vasiljeva vzdor danému slovu."

Milujte nepřátele své. O zajímavém případu ultramontání nesnášelivosti přinesl zprávu „Berliner Tagblatt“; případ velmi výstižně illustruje poměry katolíků německých, kteří nejdou slepě s centrem říšskoněmeckým. Před 6 roky při říšských volbách volil učitel G. v kraji Westerwaldském liberála proti kandidátu klerikálnímu. Klerikálové zpříjemňovali mu za to život tou měrou, že učitel byl nucen žádat za propuštění na základě svého otřeseného zdraví. Po šesti letech však zažádal na základě vysvědčení lékařského znova o místo a byl vládou poslán do obce Goldhausru, aby ujal se tam úřadu učitelského. Učitel přišel na místo a představil se inspektorům, z nichž místním je farář. Ale stalo se něco neobvyklého. Ještě téhož dne na podnět farářův zaslala obec vládě protest proti ustanovení zmíněnéh učitele na místní škole. Při příchodu dostal sice učitel od školy klíč od starosty, ale sotva vešel do školy, dostavil se starosta se dvěma lidmi a klíč mu odňal s poznámkou, „že prý si obec nedá vládou učitele vnucovat“. Při tom pronesena byla vyhrůžka: prosadí-li vláda svou proti mínění obce nepřenechá prý nikdo učiteli životních potřeb. Učitel s odvoláním se k úřadům nadřízeným byl nucen se z obce vzdálit. K tomu poznámky netřeba. — — *K.*

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Servetův pomník. Servetův pomník, o němž jsme již referovali, byl konečně odhalen 25. října na půdě francouzské, v obci Annemosse. Vláda francouzská vyslala k slavnosti podsekretáře Krásných Umění, Dujardina-Beaumotze a město Paříž městského sekretáře Pavla Fleurota. Socha, dílo švýcarské umělkyně Klotildy Rochové, představuje Serveta sedícího, zuboženého, pouhou to kostru lidskou, oděnou v cáry. Ale v utýraném těle cítíme nepodlehlou mysl, duši, zůstavší až do poslední chvíle silnou a sobě věrnou, a čekající bez strachu na kata, poslaného fanatickým Kalvinem. *F. M.*

Výbor Volné Myšlenky románského Švýcarska měl 11. října svou schůzi ve Freiburgu. Jednotlivé sekce vyslaly 25 delegátů. Učiněna tato rozhodnutí: Organisovati koncem října a začátkem listopadu řadu přednášek ve Švýcarsku románském mezinár. sekretáře Rafaela Reuse. Po dlouhé debatě přijaty nové stanovy s výhradou, že budou schváleny červnovým kongressem 1909. Sekce jednotlivé byly vyzvány, aby zřídily kursy o společenské morálce anebo volné škole. Ve Freiburce bude zahájena čilá propaganda, kterou má býti založena nová sekce.

Volná Myšlenka v Paraně. Poláci, bydlící v této jihoamerické provincii, vydávají si svůj list „Polak w Brazylii“. List tento byl s počátku bezbarvý, ale časem nastala značná změna k lepšímu, tak že dnes „Polak w Brazylii“ jest stoupencem Volné Myšlenky, dík novým lidem, přišedším do Parany a vstoupivším do redakce listu. Jihoamerický list udržuje čilé styky s varšavským listem „Myśl Niepodległa“. *F. M.*

VOLNÁ MYŠLENKA V RODINĚ A SPOLEČNOSTI.

Vzorná obec. Obec Bosco Mesola, v provincií ferrarské v Italii, má 3000 obyvatelů; všichni její dělníci jsou sorganisováni; Volná Myšlenka v ni kvete stejně dobře, jako socialism, což dokazuje tato malá statistika:

Křty v kostele	24%
Církevní sňatky	10%
Církevní pohřby	10%

Redaktor humoristického listu „A s i n o“ (Osel) měl zajímavou rozmluvu s obyvatelem této obce „bez boha“:

— Tázal jsem se jej, jaké mravní následky mělo toto opuštění kostela?

— Mravní následky? Výborné: Před tím se mnoho pilo, soudilo, rvalo; nyní se pije málo, soudí se málo a rvaček není.

— A ženy?

— Všechny ženy jsou s námi. Také dívky, které s počátku chodily ještě do kostela, nyní toho zanechaly, poněvadž se bojí, že by nenašly manželů. Ostatně není pozorovat úbytek nábožnosti. Času, který jsme dříve ztráceli odříkáváním otčenášů, používáme k zakládání spolků, k poučování členů těchto spolků a to je vše.

— Jste tedy spokojeni?

— Jsme šťastni a plni naděje, že jednoho dne uvidíme, a ne-li my, tož aspoň naše děti, ráj .... na zemi.

— A co tomu říká kněz?

— Že prý to zavinil ... „Asino“.

— A myslíte, že zůstanete ještě dlouho mimo kostel?

— Ještě dlouho? Naši dělníci žádali soudně, aby jim byly z kostela vráceny rodinné lavice. Vyhravše process, vzali si lavice a postavili je do své spolkové místnosti ...

Občanské slavnosti. Prvního listopadu zahájilo Národní Sdružení francouzských volných myslitelů v P a ř í ž i sjezd, na němž rokováno o občanských obřadech a slavnostech. Jest v přirozenosti člověka, že chce důležité okamžiky svého života, jako narození dítěte, sňatek, pohřeb a jiné radostné neb bolestné události o s l a v o v a t i, t. j. chce je sesíliti, prohloubiti, povznésti dojmy u m ě l e c k ý m i. Lidové vrstvy byly a většinou ještě jsou v tomto ohledu odkázány výhradně na obřady církevní. Ale obřady tyto pozbyly již pro dnešního člověka smyslu; Volná Myšlenka jmenovitě cítí svou povinnost umožniti svým stoupencům slavnosti skutečně umělecké a skutečně světské, čímž jejich odluka od církve dovrší se i v tom oboru, v němž až do nedávna církev byla jediným činitelem. V tom spočívá důležitost pařížského sjezdu. Program jeho je určitý a přesný; určen výlučně: 1. studiu přítomných pokroků filosofických a vědeckých a důsledků jejich pro náboženství a církve, 2. praktické organisaci občanských slavností a obřadů. *F. M.*

O pohřbech předních lidí našeho veřejného života. Pohřeb tak mnohého předního muže našeho národa zavdal as mnohému nepředpojatému člověku dostatek látky k uvažování. Vidíme-li, kterak davy kněžstva, slavnostní mše atd. (ač mimo to dobře zaplacené) ulehčují církvi vyhlašování za „svého“ téměř každého z našich vynikajících lidí, nemůže nám ujíti, jak bezmyšlenkovitě ty kruhy, které se tak rády nechávají zváti „vůdčími“, chodí ve vyšlapaných kolejích odvěkého copu. Básník, umělec neb učenec, jehož život a celé strádání byly zasvěceny práci na poli buď pravdy, pokroku neb povznesení lidstva vůbec, jest u nás pochován stejně jak nějaký zbohatlý tuctový človíček, „člen těch a těch spolků a majitel tolika a tolika zlatých plíšků, ať již na stuze neb v kapse nošených atd. atd.“ a co hlavní: jako „dobrý katolík“ s růžencem v rukou, jakoby jej býval nikdo dříve nevídával bez růžence... Takový nějaký parvenu (máme příklady, že později všelicos přišlo na jevo, co vrhalo prazvláštní světlo na takovou pohřební pompu), ten ať si nabere kněžstva třeba celé kapitoly, aby se ukázalo, „že na to má“, a nechá se dle toho též kolikráte pokropiti a podkouřiti; srovnávají-li se však podobné církevní okázalosti se životem neb ideami toho neb onoho veřejného pracovníka našeho, na to se nehledí, jen když lid vidí „dobrý příklad“ ... Jest věru žádoucno, aby byla učiněna přítrž podobnému většinou neoprávněnému osvojování si církví našich nejlepších lidí a nepomůže tu nic než vystupování z ní neb aspoň nějaké přesné nařízení dotyčného ještě za živa, neb jinak rodina, obec neb přátelé

nebožtíka obyčejně buďto sami neb z návodu jiných tím přispívají k tomu, že se pak řekne: „Ať psal, co psal, na práhu smrti se přece utekl v lůno samospasitelné matky církve.“ A takto se zpola zničí dílo, které ten neb onen dobrý člověk takřka krví svého srdce vybudoval. Lid uvědomělý se ovšem již naučil hleděti na tyto průvody mužských osob v sukních jako na jakýsi luxusní doplněk funebráckých zřízenců, ale což máme věčně zůstati k vůli zevlujícím davům otroky formalit a zvyků, o jichž draze zaplacené prázdnotě každý inteligent dávno je přesvědčen? Od nebožtíka Vojty Náprstka a Prav. Veselého neměli jsme v Praze skutečně dojemného, prostě lidského pohřbu — znamení doby jest ostentativní přepych a k tomu se ovšem výtečně hodí ornáty, lucerny, svíce a zvonění. Kterak svatá církev hledí na tuto věc, nejlépe nám vyjasní malý výňatek z monumentálního díla nedávno zesnulého historika (viz: Dějepis Prahy díl VI. str. 288):

„Když přišel (za pohřbu krále Ladislavá pohrobka r. 1457) průvod na Hradčany, tam čekali kanovníci hradští se žákovstvem svým, a přejavše krále, sami jej nesli do kostela, kdež měl položen býti v kůru panny Marie ve hrobce králů českých. Tu bylo velké pohoršení, když kanovníci dali i koně ony pokryté černým suknem*) vésti ke hrobu do kostela, pouze z dychtivosti, protože byla zvyklost, že připadlo kostelu vše, co do něho se dostalo jakožto příslušné k úpravě pohřební. Darmo protivili se tomu páni co neslýchanému zneuctění kostela; žáci, jimž uloženo bylo od kanovníků, uvedli koně přes to až do kůru.“ *V. H*

Zajistiti si pohřeb necírkevní může každý prostě výslovným ustanovením v poslední vůli (závěti). Zde je znění takové závěti:

„Poslední vůle.

Nařizuji svým dědicům (příbuzným a p.), aby pohřeb můj dali vykonati bez assistence kněžské a bez jakéhokoli spolupůsobení církevních orgánů.“

Místo a datum. Podpis.

Kdo zanechává nějakého jmění, nechť učiní zdědění téhož závislým ve vyplnění této vůle. Za tím účelem nechť k závěti své učiní dodatek dle uvedeného znění a přidá k tomu před podpis ještě tento dodatek:

„Pro případ, že by tohoto příkazu mého nebylo uposlechnuto, pozbývají ustanovení poslední vůle mojí ze dne ...., týkající se jmenování dědiců, platnosti; universálním dědicem mého jmění pro tento případ — s výhradou povinných podílů, které připadnou mým nepominutelným dědicům .... — jmenuji ......“

Závěť, vyhražující necírkevní pohřeb, může učiniti každý, ať je v církvi nebo ne a může tak učiniti i ten, kdo pro zlobu a násilí černokněžníků za života svého volně vzpřímiti se nemohl. Takový zejména ať aspoň ve smrti své projeví své v životě deptané přesvědčení! U případů, kde je možno zničení závěti takové klerikálními příbuznými, doporučuje se uložiti ji u notáře.

Nepodceňujte toto důležité opatření a učiňte si je každý pro sebe! Naši francouzští, belgičtí a j. přátelé mají výslovnou podmínku, že členem Volné Myšlenky může býti jen ten, kdo takovouto závěť učiní.

Vezměme si to též za povinnost, aby nás, kteří celý život proti klerikalismu pracujeme, také jednou nepochovali v průvodu nějakého Kopala, Škrdleho nebo Jemelky!...

Z církve vystoupil občan Jan Kroupa z Čelechovic.

*) Koňů bylo deset, na každém mladý zbrojnoš v černém aksamitu.

Sňatky. Náš přítel Boh. Svoboddar, rodem z Poděbrad, a slč. Emilie Dvořáková z Mnich. Hradiště slavili 28. srpna sňatek v Semipalu (na Sibiři). — Redaktor Vincenc Motyčka a redaktorka „Ženské revue“ sl. Zden. Wiedermannová v Brně uzavřeli vzájemnou dohodou manželský svazek. — Mnoho štěstí!

Úmrtí. V Prostějově zemřel 20. října občan Vojtěch Štafel, obch. zástupce. Byl bez vyznání. — V České Třebové zesnul učitel a horlivý stoupenec Volné Myšlenky Fr. Vencl. Tělo jeho převezeno bylo do Saské Kamenice a v tamním krematorium spáleno. — Budiž jim čestná paměť!

* * *

Zednářstvo republiky Uruguayské slavilo tohoto roku slavnost hrdin, bojovavších za neodvislost své vlasti; v tomto pokročilém kraji není vlastenectví škraboškou pro zpátečnické snahy, nýbrž naopak popudem k pokroku. Tak když kolonel Braida proslovil řeč na počest hrdin, mluvil don Pablo Fontaina o nutnosti, aby žena byla vysvobozena z vlivu církevního, chceme-li, aby byla vzornou matkou, manželkou a dívkou. Velká španělská řečnice Belen Sarrago, jež se súčastnila kongresu římského a buenos-ayres-ského a která vykonává nyní pokrokové poslání v republikách Argentinské a Uruguayské, vystoupila na řečniště, uvítána jsouc vřelými projevy přátelství. Pravila, že dílo bojovníků za neodvislost vlasti bude dokonáno až tehdy, kdy bude prohlášena odluka státu od církve, až bude z ústavy odstraněn článek, jenž podrobuje vůli národa cizí mocnosti, sídlící v Římě. Charakteristická podrobnost: slavnosti této byly přítomny četné ženy, což jest důkazem, že Volná Myšlenka získala si pro sebe i velkou část ženského obyvatelstva.

HNUTÍ ŽEN.

Censor nad studentkami. Na universitě Glasgovské ve Skotsku byl jmenován „censor“, jenž má konati dohled nad chováním studentek za jich pobytu na půdě university. Minulý čtvrtek podepsalo 600 studentek ohražení proti tomuto nedůstojnému zařízení s podotknutím, že pokoj nezavládne dříve, dokud nebude toto nařízení opět zrušeno.

Nezaměstnání žen. Čteme stále o nezaměstnaných mužích, ale ničeho o ženách. Otázku tuto probírá Clem. Black-ova v „Daily News“. Nejedná se o služebná děvčata, ale o vdovy s dětmi, o ženy churavých manželů a dcery starých a práce neschopných rodičů. Je třeba poskytnouti pomoc těmto aspoň v době, kdy nedostatek práce po sezoně zanechává je osudu nejbídnějšímu.

HNUTÍ MÍROVÉ A ESPERANTO.

Přednáška o Volné Myšlence v esperantu konala se v neděli dne 16. srpna roku 1908 v Drážďanech na mezinárodní schůzi volných myslitelů-esperantistů. Schůze uspořádána byla na pozvání drážďanské skupiny německé monistické Unie v bílém sále restaurace Helbigovy; zahájil ji o 5. hodině odpolední předseda drážďanského spolku monistického dr. Werner; pozdravil jménem spolku přes 200 přítomných esperantistů-volných myslitelů a přesvědčivě mluvil o tom, jak velikým dobrem pro šíření vznešených a humanních idei Volné Myšlenky bylo by všeobecné přijetí pomocného jazyka mezinárodního, Esperanta. Jemu za uvítání poděkoval Carlo Bourlet, professor na škole krásných umění v Paříži. Po té měl krásnou přednášku o snahách Volné Myšlenky. „Především“, pravil, „Volná Myšlenka je a musí býti vždycky snášenlivost, vzájemné uznávání, potlačení všeho fanatismu.“ A promluviv rychle o vývoji mravní myšlenky v lidstvu, ukázal, jak člověk poučen jest vědou, že vše na světě je stálé, že nic se netvoří

a nic nezaniká, že množství hmoty vší energie ve všemmíru jest něco stálého, občasně se sice měnícího, přetvořujícího, ale vždy stejného; přešel ponenáhlu k morálce založené jen na podkladě vzájemné pomoci, bratrství, lásky k lidstvu, na nutnost společenské organisace, aby šťastně a vznešeně užito bylo sil přírody. Ukázal, že rychlá evoluce (vývoj), která zrodila tyto nové myšlenky, uskutečnila se tak rychle, že je těžko vrhnouti myšlenky ty mezi dav lidu náhle. Jen ponenáhlu, vzděláváním lidu, vzděláváním sebe podaří se nahraditi morálku založenou na domněnce morálkou přizpůsobenou přírodě. Ten úkol jest veliký a těžký. K tomu vznešenému, lidumilnému vychování lidu je třeba mnoho času a práce, k níž nutno spojiti síly; proto volní myslitelé musí se sblížiti, aby si pomáhali. Řečník končil výzvou, aby všickni přidružili se k esperantskému mezinárodnímu sdružení volných myslitelů „Libera Penso“, založenému loni v Cambridge na popud professora Deshayse a Evstifeieva. Po jeho přednášce mluvila prof. M. Hankelová německy o důležitosti esperanta pro Volnou Myšlenku. Oba přednášející skončili za veliké pochvaly a za zpěvu přítomných. *H. K. B.*

Esperantskou brožuru zdarma obdrží každý náš čtenář, který o to požádá do dne 5. října esperantským dopisem s desetihaléřovou známkou na odpověď adresu: H. K. Bouška na Smíchově, číslo p. 1097.

SPALOVÁNÍ MRTVÝCH.

Hlavní důvod, proč církev brání pohřbům ohněm. V revui „Das Freie Wort“ se líčí, jak starý „křesťanský“ pohřeb umělecky i mravně stojí daleko za pohřbem moderním. Mezi oběma je podstatný rozdíl, a církev o tom dobře ví. Ona ví: U moderního pohřbu ohněm kult mrtvých bere na sebe barvy radosti a útvar krásy. A to čpí příliš pohanstvím; ze života se radující radost a pyšnou krásu — toho církev si nepřeje. Církev chce malomoc, smutek, hnilobu. A ne tichou, jen lidsky cítěnou bolest, nejhlubší to a nejušlechtilejší pocit člověkův. Církev chce mít hrob černým jak jen vůbec možno, smrt tak strašnou, jak jen možno, a nás samy tak bázlivy a slaby jak jen možno. *F. M.*

Krematorium v Drážďanech. Drážďanský magistrát se usnesl zříditi městské krematorium dle návrhů prof. Bedřicha Schumachera. Krematorium toto bude patrně největším v celé Evropě, neboť bylo na ně povoleno ne méně než 956.000 Mk; tedy skoro celý milion. Otevřeno bude r. 1910, nejpozději 1911.

Lipsko. Ministerstvo právě odvolalo svůj zákaz spalovati mrtvoly a možno tedy nyní rychle pokračovati ve stavbě krematoria na jižním hřbitově. Doufá se, že do července budoucího roku bude stavba krematoria hotova. Pro začátek zřizují se prozatím jen dvě žároviště, která jsou stavěna dle nejnovější konstrukce (systém Schneider). O pohřebních výlohách není posud určitě rozhodnuto; odborníci tvrdí, že výlohy pro jedno zpopelnění činiti budou jen 30 Mk. Tím bylo by lipské krematorium nejlacinější; v Gotě výlohy ty činí nyní 55 Mk., v Kamenici 60 Mk., v Mohuči 70 Mk. — V kolumbariu budou pro popelnice zřízeny výklenky nad zemí i pod zemí a na určitý čas pronajímány. Nadzemní prostora, v níž jsou ony výklenky, bude spočívati na sloupech. Ostatní popelnice budou umístěny v popelnicovém háji; také zde bude lze umístiti je nad zemí i pod zemí. Popelnicové hroby budou míti šířku 60 cm., délku 80 cm., hloubku 1 m.

Hamburkský „Spolek pro pohřbívání ohněm“ slavil 26. srpna dvacetipětileté jubileum své činnosti. Slavnost konala se ve velké síni Ohlsdorfského krematoria, jež bylo spolkem založeno. Výsledkem spolkové činnosti je dosud: Krematorium, popelnicový hřbitov, jmenovaný obyčejně „Rosariem“, poněvadž jest to vlastně růžový sad, popelnicový háj, táhnoucí se až k řece; na památku letošního jubilea postaveny budou v spalovací síni dvě bronzové nádoby, jež před každým pohřbem naplněny budou květinami, aby účastníci pohřbu mohli na zapadající rakev vhoditi svůj poslední květinový pozdrav. Myšlenka, postaviti tyto květinové nádoby, vzbuzena byla kaplanem, jenž chtěje lidu zošklivit pohřby ohněm jemu líčil, že účastníci pohřbu ohněm museli by vlastně vylíti na rakev několik konví petroleje, chtěli-li by se s ní rozloučiti, jelikož obvyklou hrst hlíny při pohřbu ohněm nelze dostati. Nuže, hrst růží jest zajisté krásnějším pozdravem, než hrst hlíny.

Gothajského krematoria bylo v posledním třičtvrtletí používáno častěji, než kdy jindy. Bylo v něm zpopelněno 448 mrtvol; v jediném měsíci září 41. Od zahájení celkem 5257.

Ženevské krematorium. Sekretář spolku „La Flamme“ podává officielní čísla počtu pohřbů ohněm ohněm v krematoriu ženevském od doby zahájení: Roku 1902: 28, 1903: 59, 1904: 75, 1905: 110, 1906: 121, 1907: 162.

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Missie. V červencovém čísle officielního orgánu Společnosti Ježíšovy „Studie“ jest zajímavá zpověď otce Alexandra Brona. Prohlašuje s hlubokou lítostí, že katolické missie úplně ztroskotaly. V Indii, s obyvatelstvem 300 milionů obyvatelů jest 1 a půl milionu katolíků, v Číně, s 330 mil. obyvatelů jest jen 1 mil. katolíků a v Japonsku s 48 mil. obyvatelů jest katolíků docela jen 60.000.

Antoni Szech (literární pseudonym Antonína Vystoucha) františkán kláštera v Novém Městě nad Policí, svým výstupem z řádu pobouřil polskou veřejnost. Szech jest typickým představitelem idealistických, upřímných, ale také neujasněných duší, reformních katolíků. Již před svým výstupem napsal celou řadu brožurek, jimiž nechtěl nic jiného, než — „obnovit všechno v Kristu“. Vstupuje do řádu františkánského, měl naději, že nalezne „Pravdu“ a nyní vyznává, že „Pravdy“ této marně hledal v katolické církvi, že po celých 12 let bojoval těžký vnitřní boj, než poznal, že je na nepravé cestě a že svou Pravdu musí hledat jinde. Poznal „strašlivou propast mezi ideou Kristovou a táborem zpátečnictva, bezdušnosti, ztrnulosti, pokrytectví, klamu, jakým z převážné části stala se církev“. Encyklika Pia X. proti modernismu „zničila zbytek klamů, kterých ještě duše moje rozpačitě chtěla se chytat“. Vystoupil tedy — ale sám výslovně praví: „Boj církvi vypovídat nechci; myslí, že se rozešel pouze s hierarchií“, ideálům Kristovým sloužit chce i na dále. Tedy jeho duševní boj odvrhnutím kněžského roucha, toho „Dejaniřiního pálícího oděvu“ neskončil, ale teprve začíná. A sotva najde své „Pravdy“ na nové své dráze. Polský list nazval dobře jeho tužby „náboženskou lyrikou“. Chce sloužit ideálům Kristovým, to jest chce přenášet palestýnskou filosofii, vzniklou v dávných dobách a v dalekých krajích, do dvacátého století, do zcela jiných poměrů; s církví nechce bojovat, ale myslí si, že kdesi, v nějaké církvi, nějaké knize, v nějaké společnosti jest již jeho milovaná „Pravda“ hotová, celá, že jest to jakási skutečná bytost, kterou může najít jaksi najednou, jaksi jenom pro sebe. Ale takové Pravdy není. Svou Pravdu musíme sami postupně si vytvořovat a toho nelze v tichém ústraní, nýbrž v činném životě; myslíme-li si, že církev jest táborem lží a pokrytectví, musíme proti ní bojovat. A ne říkat jako Szech: „I nyní se mohu mýlit a přesvědčím-li se o tom, vrátím se jako poutník do téže fortny, z níž jsem vyšel a nebudou-li chtíti mne nehodného znovu přijati za bratra, tož aspoň dovolí kajícníku, aby oplakával dané pohoršení.“

Vymírající církev. Wesleyovci (sekta angl. methodistů) ztratili r. 1907 na 10.000 členů; ve Walesu jsou jejich modlitebny zcela prázdny. Přes dvacatero církví uznává ve svých úředních orgánech, že lid se jim ztrácí stále víc a víc; jejich denním pořádkem je nyní thema „Církev a lid". V srpnu 1907 přiznal kanovník Backer, že ze 7¼ milionu londýnských obyvatelů 5,800.000 nevykonává svých náboženských povinností. — Ve Walesu jest nyní ustanovena královská komise, která studuje otázku odluky církve od státu. 500.000 obyvatel tohoto kraje nepřísluší vůbec k žádnému vyznání.

Církevní kongres v Manchestru neměl, jak „Literary Guide" píše, velkého významu; nic nového a důležitého se nestalo; ale vzdor tomu některé jednotlivosti jsou zajímavy. Tak dr. Ryle, winchesterský biskup zmínil se za velkého smíchu posluchačstva, že velký biskup Usher (1581—1656) určil přesně chvíli stvoření světa na 23. říjen r. 4004 před Kristem; hebreist John Lightfoot (1602—1675) prý tvrdil, že Adam a Eva mluvil hebrejsky; p. biskup také řekl, že nemáme věřiti, jakoby bůh otec, syn a duch svatý skutečně „hodovali" s Abrahamem. Pan biskup a jeho posluchači smáli se sice těmto naivnostem, ale Usherova chronologie jest i dále chronologií bible; lidu se stále říká, že bible jest knihou boží; anebo jaký rozum jest v tom, říká-li se, že začátek bible (Genesi) nesmíme bráti doslovně, ale ostatní část ano? — Dříve se anglické církve hnutí Volné Myšlenky jen posmívaly. Ale nyní dochází nového názoru. Na kongresu přiznaly s lítostí „velký vzrůst propagandy šířené pokrokovým tiskovým družstvem". Reverent A. J. Waldron pravil, „že jest již pozdě, aby postačilo odsouditi celkově jedním slovem celé hnutí. Mnozí účastníci tohoto hnutí jsou výteční učenci. Hnutí to jest vážné, rozumové a upřímné." *F. M*

NA VINICI PÁNĚ...

V Bretoňsku. Spolupracovník „Actionu" uveřejňuje své dojmy z Bretoňska, které zaslouží, abychom je přeložili doslovně: V zastrčeném koutu bretoňském, kde prožívám své prázdniny, lze pozorovati celé Bretoňsko jakoby v malém vydání. Pozorování trpké! Všude, kde chouannerie*) trvá, alkoholism pustoší rolnické davy. V nejmenších vesničkách, kde neúrodná pole sotva že se odlišují od pustin, panuje a prospívá obludné spřežení krčmy a fary. Kořalkový puch táhne nekonečnou čistotou vzduchu. Ženy a muži, ve společném ožralství se k sobě hodí. Co mluvíme o našich předměstích a jejich hýřeních? Což jsme v nich kdy viděli tolik opilců, jako zde v Bretoňsku? Zde opilost patří k nedělním radostem. Na ulicích, oživených hladovými kuřaty, pitomými kachnami a chrochtajícími vepři, jest každého dne viděti kolísavý návrat Bretoňce oholeného a Bretoňky vrásčité a červené, se hřmotnými dřeváky a s čepcem na příč! Kořalka. Jen aby měli na kořalku vzdělávají tito lidé svou tvrdou půdu! V krčmách je stejně nabito jako v kostelích. Vypijí několik skleniček přede mší, a vypijí jich zase několik jiných po mši. Lijí kořalku do všech nápojů, i do limonády! Viděl jsem, jak děti pohlcovaly takové dávky kořalky, jakých by se bály žaludky kořalečníků našich předměstí. A kdo může tu bojovati proti takovým mravům? Škola sotva že živoří. Zde v Bretoňsku učitel má čtyři žáky; „rektor" jich má pět. Soud marně odsuzuje k 16 frankům pokuty tohoto „černého", aby ho upamatoval, že mu není dovoleno zanedbávati školu; vše bude asi ještě dlouho bezvýsledné. Což pak on není svým pánem? Což pak nemá na své straně celou obec? Což pak druzí netrpí stejné pronásledování? Potkal jsem jednou, probíhaje na koni krajinou, markýze Rosauba, usměvavého a chytrého chouana. Kolem něho přicházely a odcházely děti, které nebudou nikdy uměti ani čísti ani psáti. Lidé velmi opilí jej pozdravovali, usilujíce na okamžik o rovnováhu. A otázal jsem se, zda tento vzdělaný zpátečník nepláče často na dně své duše nad tímto bretoňským krajem, jenž je zpátečnictvím vydán nejhorším mravním bídám a politikou monarchistickou a kler kální odsouzen, aby pozbyl svou duši v oblacích z kadidla a v oblacích z kořalky. *F. M.*

*) chouan: jméno stoupenců královských ve Vendei za revoluce franc.; chouannerie ve smyslu: nenávist vůči pokrokové republice a slepá oddanost katolictví.

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Barbarství fanatických rabínů. Ve Varšavsk- „Mysli Niepodleglej" protestuje několik svobodomyslných Židů proti barbarskému, nerozumému a nehygienickému zvyku obřízky. Popudem k protestům těmto byl nedávný případ, kdy fanatický varšavský rabinát nechtěl dovoliti pohřeb neobřezaného dítěte; protesty rodičů nepomohly: mrtvola musela býti obřezána! — Patrno, že povídačky o liberálnosti židovské církve jsou právě jen povídačkami; v některých věcech jest ještě horší, než církev katolická. Katolický kněz může odříci svou účast při pohřbu, ale nesmí před mrtvolou zavříti hřbitovní vrata. U Židův jináče. Tam se hřbitovní vrata před „necírkevním" nebožtíkem zavrou, a chtějí-li židovští rodiče vložit mrtvolu svého neobřezaného dítěte do hrobu, musejí ji dáti obřezati, protože necírkevních židovských hřbitovů dosud není. Varšavští Židé, svobodomyslní, doufají, až bude vystaveno projektované varšavské krematorium, že se jim podaří založiti si svůj volný hřbitov. *F. M.*

Anglikánští biskupové a trest smrti. Anglikánští biskupové ve sněmovně lordů (panské sněmovně) vyslovili se proti zrušení trestu smrti ženám. Anglický denník „Daily News" přinesl 14. listopadu v záležitosti oné toto zasláno:

„Biskupové anglikánští ve sněmovně lordů zasedající, kteří odmítli podporovati svými hlasy návrh na zrušení trestu smrti pro ženy, dopouštějící se vraždy dítěte, jednali pouze dle staré tradice svých předchůdců. Roku 1810, když lordové zavrhli předlohu na zrušení trestu smrti pro krádež z krámů do výše 5 s. (6 korun) 7 biskupů hlasovalo proti zrušení, žádný pro ně. V letech 1811, 1813 a 1818 stejná předloha zavržena se souhlasem biskupů. V r. 1820 celá předloha byla přijata, ale dodatek k ní, stanovící trest smrti pro krádež přesahující cenu 10 liber šterl. (240 K), přijat se souhlasem 5 biskupů (proti nehlasoval žádný). R. 1861, když trest smrti měl býti obmezen na zúmyslnou vraždu a velezrádu, ani jeden z prelátů pro to nehlasoval. A přece každý biskup při svém nastolení slavně slibuje, že bude milosrdným pro Ježíše Krista k chudým a potřebným a vůči všem cizincům pomoc postrádajícím. A právě teď vláda volnomyslitelská ve Francii zasazuje se o zrušení guillotiny! A mezitím, co smrtící biskupové sedí mezi zákonodárci, právo volební jest stále odnímáno ženám."

DROBNÉ FAKTY A POZNATKY.

Japonci, národ bez boha. „Truth Secker" píše: V Japonsku jsou, lidově mluveno, tři náboženstva: Šintoism a Buddhism s množstvím bohů, a Konfucianism, bez pojmu jakéhokoliv boha. Všichni jen poněkud vzdělanější Japonci jsou přívrženci Konfucianismu. Šintoism, náboženství venkovanů, jest směsí úcty přírody a úcty předků. Nemá absolutně nijakého vlivu na mravnost lidu. Buddhism, v podstatě morální, stal se snůškou formálních obřadů a má malý vliv na duševní život národní. V japonských školách nevyučuje se náboženství, pouze všeobecným zásadám mravnosti; ani zmínky o nebi a bohu. Dětem se vykládá o povinnostech pouze k lidem. Po celé tisíciletí postačilo Japoncům

dávati svým dětem výchovu pouze mravní a Konfucianism vkořenil se hluboko do srdce národa; to jest příčinou, proč každý pokus učiniti Japonce křesťany potkává se s nezdarem.

KALEIDOSKOP.

V říšském zákonníku z r. 1867. čteme pod č. 76.:

„Konvence mezi Rakouskem .... se strany jedné a sultánem marockým se strany druhé, *ohledně správy a udržování majáku v Cap Spartel.*

Ve jménu všemohoucího Boha! Veškera síla a moc jest jen v Bohu.

Jeho veličenstvo císař rakouský ...“ atd.

A několik stránek dále pod č. 81.

„Tractat z 11. května 1867, mezi Rakouskem ...... k upravení poměrů velkovévodství Lucemburského.

Nos Franciscus Josephus Primus, divina favente clementia Austriae imperator; Hungariae, Bohemiae atd.

Ve jménu nejsvětější a nedělitelné Trojice!

Jeho veličenstvo král nizozemský ...“ atd.

Útěchou ještě je pro nás, že v témž zákonníku o několik listů (a několik měsíců) dále čteme (21. prosince 1867.):

„Článek 14. Úplná svoboda víry a přesvědčení jest každému zaručena. Užívání politických a občanských práv jest na náboženském přesvědčení nezávislo; ...

nikdo nemůže k nějakému církevnímu jednání nebo k účasti na nějaké církevní slavnosti býti nucen ...

Článek 17. Věda a její učení jest svobodné!“ atd. Těšme se tudíž blahou nadějí, že nic netrvá na světě věčně! *Nk.*

Křesťanská škola a křesťanská výchova. V těchto dnech konáno slavnostní sezení katolického „Schulvereinu“ ve vídeňské radnici za obrovské účasti, jak sděluje „Fremdenblatt“, takže uspořádána dvě sezení: odpoledne a večer. Omluvné a gratulační přípisy zaslali mimo papeže Pia X., arcíknížete Františka Ferdinanda, arcíknížete Fridricha, arcikněžen Marie Terezie a Marie Josefy, arcibiskupa Marschalla, biskupů Röslera a Doppelbauera i ministrpresident baron Bienerth, bývalý ministr Gessmann, starosta Lueger a dr. Naumeyer. Jednání súčastnili se: odpoledne poslanec Bacihle a prof. Volny, večer hrabě Galen, posl. Bielohlavek a dr. Schwarz. Předseda Parser zdůraznil stanovisko klerikální k vládě, a prohlásil, zmíniv se o „volné škole“ a aféře Wahrmundově, mimo jiné: V dosavadním duchu nelze a nesmí se déle pokračovat v oboru školství, jelikož si nedá naše katolické obyvatelstvo něco podob. dále líbit. Obyčejně se říká: ministrem vyučování může býti toliko příslušník stran liberálních. Ale zapomíná se, že liberální ministr vyučování je jenerálem bez vojska, kdežto za vůdci křesťanského lidu stojí veškero křesťanské obyvatelstvo. Ukázaly to poslední volby, kde zvítězili naši kandidáti, kteří mají na programu křesťanskou školu a křesťanskou výchovu. A tento hlas musí býti respektován. Co odpoví na tento požadavek vrstvy pokrokové? *K.*

Dvojženství v Rakousku zákonem uznáno — při přestoupení k mohamedánské víře. „Nár. Listy“ z 30. září 1908 sdělují: Obratným využitkováním ruských a tureckých konfesijních zákonů podařilo se cizozemci, žijícímu v Rakousku a dlouho již ženatému, uzavřít druhý sňatek, takže má dvě legitimní ženy, které bydlí v místech značně od sebe vzdálených. Tato nanejvýš řídká, v Rakousku ojedinělá manželská aféra skončila teprve v posledních dnech v Černovcích. Ruský poddaný Iskanda šl. Sejkovský, ředitel jazykového učiliště v Černovcích, který ve své domovině byl ženat a otcem několika dětí, poznal v Černovcích děvče, s nímž chtěl se oženiti. Ježto děvče bylo protestantkou, nebyly by mu činěny, jako člověku vyznání východořeckého, žádné překážky, byl by se však ocitl v konfliktu s rakouským trestním zákonem, který považuje dvojnásobné manželství za zločin. Kandidát manželství dovedl si však pomoci Odjel do Ruska a vymohl si povolení, aby mohl přestoupiti k vyznání mohamedánskému. Jako mohamedán měl nyní dle tureckých zákonů právo, vzíti si druhou manželku. Současně přestoupila také jeho černovecká nevěsta k vyznání mohamedánskému. Když bylo uzavřeno v Rusku manželství dle ritu mohamedánského, vrátili se novomanželé do Černovců a požádali tamější magistrát, aby je oddal civilně. To se stalo v minulých dnech v kanceláři starosty za přítomnosti úřadníka z jejich domovského okresu ve vší formě s obvyklým proslovem. A tak stalo se toto druhé manželství platným a nepopíratelným.

Odveden bez přísahy. „Polabský Obzor“ sděluje: Dnes zaznamenáváme první případ, kdy odvodní komise neuznala přísahu za nutnou a spokojila se pouhým slibem. K odvodu se zde dostavil soudruh Beran, který jest bez vyznání a byl odveden. Když se jej u stolu tázal poddůstojník, jakého jest vyznání, řekl, že jest bez konfesse. A tu komise sama tázala se odvedeného, zda si přeje přísahat. Dotyčný soudruh se jako nevěrec prohlásil za atheistu a řekl, že z toho důvodu si nepřeje přísahati. Soudruh B. byl vyzván důstojníkem, aby se šel ustrojit a ihned přišel do sálu, čemuž se dotyčný podrobil. Jeden z důstojníků přečetl formuli přísežní a prohlásil, že přečtením tím padají na dotyčného brance veškerá vyhražení vojenského zákona a soudu, načež dostal soudruh B. odvodní lístek. Tak klidně učinil zadost svému přesvědčení, zbaven veškerých aktů nábožensko-církevních.

Pro svobodu svědomí. Journal de Charleroi píše: New-Jersey-ský stát jest nejzpátečničtějším ze všech Spojených Států. Jeho občan, Artur Watts, dosáhl až po šestiměsíčním boji, že svoboda svědomí jeho dětí byla uznána. Občan Watts vymohl na řediteli obecné školy, aby jeho dvě dcery, 9 a 11 let, mohly zůstati v třídě za doby, kdy ostatní děti se modlily a čtly bibli v jiné světnici. Ale příklad stal se nakažlivým, počet modlících se dětí stále se ztenčoval; hledána tedy náprava. Panu Wattsovi sděleno, aby své děti buď vzal ze školy, anebo aby je posílal k náboženským úkonům. Odvolal se k správnímu úřadu, ale odpovědi se mu nedostalo. Posílal tedy děti do školy o 10 min. později, až bylo po církevních obřadech. Ale znovu bylo mu sděleno, že děti musejí přijíti do školy buď „v čas“, anebo vůbec nepřicházeti. Watts odvolal se k státní správně, jež rozhodla, že nižší instance jednaly proti zákonům a vydala nařízení, že přítomnost dětí u náboženských obřadů závisí jen na vůli rodičů. Hle, co zmůže sebevědomí a důsledné jednání jednotlivcovo

Školní zákon (Education bill) v Anglii dosáhl prvého čtení. Dle něho se bude udíleti pětkrát v týdnu náboženské vyučování po tři čtvrti hodiny pouze pro ony děti, jichž rodiče si toho výslovně přejí. Učitelé nesmí býti podrobeni náboženským zkouškám, mají svobodu vyznání a nesmí býti od nich žádáno, by vyučovali náboženství. Soukromé školy přípustny pouze v obcích, kde se nachází již obecné školy, jiné musí vykázati nejméně 30 dětí a obdrží podporu veřejnou, vyhovují-li podmínkám předepsaným. Klerikálové jak protestantští, tak katoličtí nemohou novému zákonu přijíti na jméno. Doufejme, že zákon nezůstane jako u nás pouze na papíře.

Průvod „božího těla“ bez — „božího těla“. Po eucharistickém kongresu, (t. j. slavnosti „božího

těla“ ve velkém), loňského roku v Metách odbývaném kde císař německý si nechal v posledním okamžiku telegraficky vylákati jezuitstvem svolení ku klerikální parádě proti výslovným zákonům místním, narostl černé gardě hřebínek i odvážila se opakovati stejnou demonstraci v hlavním městě skoro úplně protestantského státu — v Londýně. Avšak Angličané, kteří nerozumí pod slovem tolerance povolování rozpínavosti vždy netolerantního Říma, v tomto pokuse viděli holou provokaci a dali v průvodu se ubírajícím červeným, fialovým, bílým a černým pánům znáti hlasitě své mínění, takže jim jistě uši zaléhaly od uvítání tohoto vzdor ochraně policejní moci, která s námahou nadliskou musila udržovati pořádek. Ježto anglický tisk varoval před možnými následky, zakázala vláda nesení hostie (tak zvaného „božího těla“) v průvodu ulicemi v okolí nedávno dostavěné katolické katedrály. „Průvod, jenž přivábil mnoho zvědavců, by spatřili kus Říma mimo Řím, a při němž v tlačenici mnoho osob omdlelo, rovnal se co do rozsahu, dle toho jak Londýn znám, podobnému průvodu ve zdejším předměstí; obešel nějaký čtverec domů a vrátil se do chrámu, odkud vyšel, ovšem bez zastávky u nějakých oltářů. Lidé mezi jiným ukazovali prsty na jednoho „tolerantního“ biskupa z Jižní Ameriky, který nedávno ještě dával spalovati bible, Angličany tam zaslané. A to anglický lid ještě nezná tu pravou toleranci Říma tam, kde je ve většině a podporován státem! Směli by si dovoliti co podobného protestanté na př. v Madridě? Některé novinářské hlasy vidí v této ochotě anglické vlády nešetrnost k sousední Francii. Divíme se anglické shovívavosti, ale ještě více římské drzosti — ale což jí dávno neznáme? Ubohá církev! Verbuje tedy již pohostinsku pompou a průvody jako vesnický cirkus! „A ten řemenář (vlastně k l o b o u č n í k, co v Římě prodává ty drahé červené klobouky), když to uslyšel, že nešlo vše podle jeho chuti, prý poklekl a smutně zvolal; „pomodleme se za zbloudilé dušičky anglické!“ I ty jeden d— iplomate!

Zvědavá dceruška. Elsie, malá dceruška pastorova jednoho večera vrazila do knihovny otcovy právě když důstojný pán si připravoval dlouhé kázání pro příští neděli. Zvědavě hleděla na rukopis a po chvíli se obrátila na otce s vážnou otázkou: „Papínku, říká ti pámbíček, co máš napsat?“ „Zajisté, drahoušku!“ odvětil duchovní. „Jak to tedy přijde, že toho tolik vyškrtáváš, papínku?“

Sestra sv. Jana Křtitele. Jistá žena v jednom americkém městě, která byla členem spolku „Sestry sv. Jana Křtitele“ dlela na letním bytě v osamělé vesničce v lesích. Šla kdysi na poštu pro dopisy i ptala se, jsou-li zde listy pro Sestru Bernardinu. Venkovský poštmistr byl v rozpacích. „Pro jakou sestru?“ tázal se nedůvěřivě. „Pro sestru Bernardinu, sestru sv. Jana Křtitele,“ opakovala žena. „Myslím, že tu nebude nic,“ praví poštmistr; po krátkém přemýšlení ale dodal: „Poslechněte, není ten Váš bratr už ňákých sto let nebožtíkem?“

PRÁVNÍ RÁDCE

Nový způsob vystupování z církve.

(Pro rodiče, kteří mají dítky a chtějí s nimi vystoupiti.)

Správní dvůr soudní dle rozhodnutí svého, učiněného již v listopadu 1907, setrval na své dosavadní vatikánské interpretaci (výkladu) zákona z r. 1868 o změně náboženství a není naděje, že by nepříznivý názor svůj změnil.

To by mělo za následek, že vystoupení z církve u rodičů (kteří vystoupili až p o narození se dítěte neb dětí) nemá míti ani nejmenšího vlivu na vyznání jejich dítek bez rozdílu věku; tedy ani dítky mladší sedmi let nemohou dle této prakse rodiče své následovati v bezkonfesnosti. Byla nám sice známa mnohá rozhodnutí správního soudu v témže smyslu již dávno učiněná, ale přece doufali jsme, že správní soud stane se nyní přístupnějším náhledům modernějším a proto jsme na formuláři č. 1. (o vystoupení z církve) ponechali větu o současném vystoupení dítek mladších sedmi let. Nyní ovšem je věta ona na formulářích illusorní (zbytečnou), neboť správní úřady již ani omylem bezkonfesnost dítek nepotvrzují, jako stávalo se často dříve.

Dožili jsme se opětného sklamání a nezbývá nám nyní po celoroční přestávce, než abychom jinou cestou dosáhli toho, aby dítky rodičů, kteří teprve po narození jich stali se bezkonfesními, nebyly ponechávány ve spárech sluhů Vatikánu a nebyly vydávány klerikální výchově.

Jak známo, každé ustanovení dá se obejíti a tak je tomu i v případě tomto. — Aby dítko mladší sedmi let mohlo následovati své rodiče ve změně náboženství, předpokládá správní soud, že rodiče nesmějí prostě z církve v y s t o u p i t i, nýbrž že musejí **přestoupiti** k nějaké církvi s t á t e m u z n a n é na př. pravoslavné, starokatolické, evangelické atd. — V takovém případě stává se dítko mladší 7 let beze všeho pravoslavným, starokatolíkem nebo evangelíkem zároveň s rodiči svými, neboť podmínce činěné správním soudem bylo vyhověno. — A nyní přijde to hlavní: sotva že rodiče vstoupili do nové církve (na př. starokatolické), mohou třeba druhého dne hned vyplniti blanket č. 1., jímž z této starokatolické církve hned zase vystupují a z ů s t á v a j í b e z v y z n á n í. Z hejtmanství ovšem dostanou rodiče obvyklý výměr, že vystoupení rodičů béře se na vědomí, ale dítky mladší 7 let že musejí zůstati ve své církvi dosavadní t. j., jak příkladem uvedeno, s t a r o katolické. — Církev starokatolická dle tohoto příkladu byla rodičům jenom p r ů c h o d n í c í r k v í, kterou rodiče procházeli do bezkonfesnosti j e n z a t í m ú č e l e m, a b y v t é t o p r ů c h o d n í c í r k v i m o h l i s v é d í t k y a s p o ň z a n e c h a t i, k d y ž j i ž p o d l e n e p ř í z n i v é a k l e r i k á l n í p r a k s e n e s m ě j í d í t k y s v é s s e b o u d o b e z k o n f e s n o s t i v z í t i, a v c í r k v i ř í m s k é j e z a n e c h a t i n e c h t ě j í. Tento způsob je zvláště výhodným pro ony rodiče, kteří přejí si míti dítky své v k a ž d é j i n é c í r k v i, j e n o m n e ř í m s k o-k a t o l i c k é. — Oni rodičové, kteří v posledních letech vystoupili z církve, ale dítky své museli v církvi katolické zanechati, n e m o h o u však již nyní této výhody použíti.

Jsme ovšem daleci toho, abychom snad dávali přednost některé církvi před jinou a tím chtěli podporovati přestupování do některé z nich. Právě naopak, my radíme každému, a b y v y v o l i l s i j e n t a k o v o u c í r k e v, která v českých zemích nemá třeba ani jediného (nebo jen málo) kněze,

takže pro nedostatek kněží zůstanou dítky dotyčné církve ve skutečnosti beze všeho vyučování náboženství. (Každý zajisté pochopí, že na příklad k vůli jedinému pravoslavnému dítku na př. v Bílině nebude země pravoslavnému knězi platiti dvakrát týdně jízdu do Bíliny a zpět do Prahy, aby dítko ono v náboženství vyučoval, zvláště když pražský kněz umí jen rusky a ne česky.)

Na takovýto způsob dosáhli jsme ovšem malou oklikou totéž, neboť rodiče budou bezkonfesní a dítky osvobozeny vyučování o dogmatech církve římské, a mohli bychom zaváděním tohoto nového způsobu vystupování z církve ukázati správnímu soudu, jak je bezúčelná jeho snaha vatikánským výkladem našich zákonů zachraňovati dítky pro svatou církev římskou.

Kdo by si přál tímto způsobem vystoupiti z dosavadní církve zároveň se svými dítkami, obdrží v administraci t. l. obšírnější poučení o podrobnostech s potřebnými tiskopisy. Hlavní věcí však jest, aby známost o tomto způsobu vystupování byla co nejvíce šířena a aby každý, kdo ví o některých rodičích, zamýšlejících z církve vystoupiti, jim v tomto smyslu poradil. Jakmile dojde větší počet přihlášek na potřebné formuláře, budou tyto vydány tiskem. *V. B.*

*

V záležitosti rodných (křestních) listů. Otázka: Co učiníte, když nemůžete si k sňatku opatřiti křestní list?

Odpověď: Musíte si podati žádost (1 K kolek) k místodržitelství, aby Vám prominulo předložení listu rodného. Povolení to se zpravidla každému udělí, když ony okolnosti, jež má rodný list dosvědčiti, jiným způsobem se prokážou (listinami, výslechy svědků atd.). Zákon totiž nepředpisuje, že by věk snoubenců právě jedině listem křestním mohl býti prokázán. Spíše padá na váhu způsob psaní jména, jenž řídí se dle listu rodného.

Poznámka: Bližší ustanovení obsahuje dvorní dekret z 22. prosince 1826 č. 2242, na nějž třeba v žádosti se odvolati. — Rodné listy nemohou předložiti obyčejně osoby, které rozeny jsou v zemích, kde nejsou řádné matriky, na př. na Východě, neb osoby, které neznají svého rodiště.

Jiný je případ, že farář zdráhá se vydati list rodný, ač rodiště je známo. Tu opatří se list rodný cestou úřední, ale je vhodno hned podati místodržitelství nekolkovanou stížnost na faráře, aby věc byla urychlena.

Civilní ohlášky a sňatek katolíků. Otázka: Mají úřady církevní (farář) právo rekursu proti tomu, když politický úřad povolí katolíku civilní ohlášky a oddavky?

Odpověď: Nikoli! Dle analogie článku 3. mezináboženského zákona ze dne 25. května r. 1868 č. 47 ř. z. zdálo by se sice, že právo to by jim příslušeti mohlo, ale není tomu tak. V podobném případě rozhodlo ministerstvo vnitra zamítavě vynesením ze dne 8. února 1875 č. 19695, které uveřejněno je v časopise „Zeitschrift für die Verwaltung" str. 32.

Stížnost farářova nemohla by tedy zdržeti ani zastaviti provedení sňatku občanského. Ovšem je povinností místodržitelství, když by podobnou stížnost obdrželo, nehledíc k jejímu obsahu, přesvědčiti se v předložených spisech, zda podřízený okr. úřad politický při uzavírání manželství civilního správně si vedl. To ostatně činí místodržitelství při každémkoliv jiném spise, který se mu předloží.

Místo sňatku. Otázka: Kdy jsou možny oddavky cestou delegace?

Odpověď: Delegování jiného duchovního jest možno jenom tehdy, když ten farář, který je příslušným k uzavření sňatku, svolí k tomu, aby jiný farář (ku př. pražský) byl zmocněn k uzavření sňatku.

Jinak bez svolení příslušného faráře byl by sňatek neplatným. Tak rozhodlo ministerstvo kultu a vyuč. dne 4. července 1888 pod č. 1873, což uveřejněno v časopise „Zeitschrift für die Verwaltung" 1889 str. 107.

Dle těchto zásad nutno říditi se i při sňatku civilním, kdyby snoubenci na místě u příslušného okres. hejtmanství venkovského přáli si míti oddavky na př. v Praze u magistrátu. — Viz § 81. a § 82. obč. zák. a § 6. zákona ze dne 25. května 1868 č. 47. ř. z. — Bližší podrobnosti obsahuje „Rádce osob bez vyznání".

Pochybnost o existenci boha v pohřební řeči. Před senátem pražského zemského jako trestního soudu konalo se přelíčení s 25letým dělníkem Antonínem H. z Motyčína za předsednictví rady vrchního zemského soudu Köhlera pro zločin rušení náboženství (§ 122. t. z.). Vynesený osvobozující rozsudek jakož i odůvodnění jeho jsou velice pozoru hodny, protože dosud v podobných případech zaujímaly soudy opačné stanovisko. Příčina, pro kterou Antonín H. ocitl se na lavici žalovaných, jest tato:

Dne 8. června r. 1908 pohřbena na hřbitově kladenském dělnice Božena Řezníčková. Pohřeb konal se bez církevních obřadů, protože dělnice byla bez vyznání. Když rakev spouštěna byla do hrobu, měl obžalovaný krátkou řeč, v níž poukázal na to, že i bez církevních obřadů bude zemřelá klidně odpočívati, a v některých svých výrocích projevil pochybnost o existenci boha. O tom dovědělo se četnictvo, a bylo zavedeno předběžné vyšetřování, které vedlo ku podání žaloby na Ant. H. pro zločin rušení náboženství.

Při včerejším přelíčení přiznal obžalovaný, že v řeči své bral v pochybnost existenci boha, ne však v doslovném znění žaloby, což potvrdili též svědkové. Po dlouhé poradě vynesen pak rozsudek osvobozující.

V důvodech rozsudku se praví, že obžalovaný sice užil výroků, které mohly uraziti osoby nábožensky jinak smýšlející, žalovaný je však bez vyznání, projevil-li pak pochybnost o existenci boha a prohlásil-li, že zemřelá i bez církevních obřadů klidně bude odpočívati, jest to věcí jeho vlastního přesvědčení a svědomí, jemuž sám je zodpověden. Soudní dvůr nepovažuje tento výrok za trestný, poněvadž neobsahuje rouhání se bohu neb snižování zřízení státem uznané katolické církve. Výroky ty neobsahují také přestupek § 303. tr. z. (urážka církve před několika lidmi), poněvadž provedené přelíčení neprokázalo, že by výroky ty vzbudily u účastníků pohřbu pohoršení anebo že by zde byl zjevný úmysl pohoršení způsobiti. Výroky těmi vyjádřil obžalovaný své vnitřní přesvědčení a cítění.

„Národní Listy", 4. září r. 1908.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

ROČNÍK IV. SEŠIT 9.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. LEDEN 1909

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním." *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

Th. Dr. FRANTIŠEK LOSKOT:

Morálka stará a nová.

I.

Křesťanská mravouka těšila se déle uznání nežli křesťanská věrouka. Ještě dlouho potom, když už dogmatika se podrobovala přísné, bezohledné kritice, a když v důsledcích toho četnými duchy byla odmítána, křesťanská mravouka byla přímo zbožňována. Tato morálka oslňovala takřka, tak že nebylo snadno prohlédnouti k jejímu jádru, poznati její nedostatky a uznati potřebu její reformy. Všecky ostatní soustavy mravoučné stály pořád ještě hluboko pod ní, jen ona jediná vznášela se vysoko, plná jasu; kolem ní a pod ní samá temnota a samý stín. Aby zvýšena byla její cena a sláva, nesmělo býti uznáno, co v oboru morálky bylo vykonáno jinde. Morálka křesťanská platila ještě dlouho a dlouho, když již křesťanství po své theoretické stránce rozpadalo se v ssutiny, za skutečnou manifestaci ducha božího.

Konečně však myšlenková revoluce zachvátila i obor morálky a počato s budováním morálky nové, vyšší, která v nejednom směru se liší od morálky staré. Morálka stará právě tak jako věrouka zakládala se na zjevení. Svět věřil poněvadž jisté poučky považoval za zjevené od boha; svět žil mravně, poněvadž dle jeho názoru kázal tak bůh, čili morálka stará byla heteronomní. Když pak v názoru světovém a životním místo víry nastupovalo poznání rozumové, vědecké, počala se připravovati doba, kdy v morálce místo diktátu božího zaujal diktát vlastního rozumu. Morálka heteronomní*) se mění v morálku autonomní (samosprávní).

*) Heteronomie = spravování se řády cizími a ne vlastními.

Ostatně podobný postup spatřujeme i u ostatních věd, pokud nevznikly teprve v době nové. Vědy starší byly v podruží a stínu theologie a víry, theologie jim dávala zákony — vědy byly heteronomní. Znenáhla však se emancipovaly a staly se autonomními, bez poručníka a bez sekvestora. Nejpozději za nimi přišla morálka, neboť revoluce, která se měla odehráti v jejím oboru, byla jistě velmi bolestná, poněvadž se dotýkala srdce tak těsně! Emancipace morálky znamená větší revoluci kulturní, nežli byla emancipace jiných věd. Znamená přerod člověka a lidstva po nejvniternější jeho stránce.

V autonomii morálky nové spočívá tedy především její rozdíl od morálky staré. Jest to sice jen rozdíl formální, ale tento rozdíl měl v praxi velice důležité následky. Představme si situaci člověka dřívějšího. Vykonal dobro, poněvadž se mu řeklo, že to poroučí bůh; dále nepátral, byl spokojen, kdy mu svědomí řeklo, že vyplnil rozkaz boží. — Jiné jsou poměry člověka moderního. Zákony mravní dává mu jeho vlastní rozum, vlastně on sám. Člověk jest sám sobě zákonodárcem, a tu přirozeně rozum jeho musí býti mnohem činnějším nežli za panství morálky staré. Člověk moderní pozoruje více, vyšetřuje, kritisuje, schvaluje, zavrhuje, srovnává, hledá nové cesty; nejde a nemůže jíti pěšinkami vyšlapanými. Béře na pomoc zkušenost vlastní i dějinnou, a následek? Dospívá k morálce jiné nežli byla stará, také pokud se týče obsahu. Jinak řečeno: autonomie morálky vede ke ctnostem, kterých neznala morálka křesťanská. nebo alespoň ke korrigování ctností starých.

Vizme středověk.

Tenkrát za vrchol dokonalosti považován kontemplativní*) život v klášteřích. Čím byl tento

*) Kontemplace = přemítání, rozjímání.

život, když se naň díváme ne ve světle konstitucí řeholních, nýbrž tak, jak skutečně se odehrával? Byla to čirá zahálka, nic jiného, velmi časté zbahnění a korrupce nejhoršího druhu. Práce bylo v klášteřích poměrně málo, a mniši, kteří pracovali myšlenkově a psali, byli zhusta nenáviděni a trpěli pronásledování. Klášterníci měli pěstovati askesi, ale při tom musili býti vším zaopatřováni, a jak zaopatřováni! Jak jim vyčítá Konrad Waldhauser, přicházela na jejich stoly nejvybranější jídla a nejvzácnější vína. Stůl jejich převyšoval svojí opulentností stůl královský a panský. Samotu klášterní jim oslazovaly tlusté bekyně, jež zvali ke svému stolu. Tedy taková kontemplace považována fakticky za dokonalost, nikoli práce. Také žebrota mnichů byla velmi ceněna a ctěna. A při tom nepřipadlo dlouho nikomu na mysl, aby poukázal na ovoce žebroty: jak mnichové žebraví celé týdny a měsíce mimo klášter se potulovali, jak do domácností vnikali, dívkám dárky dávali a lichotná slova šeptali, aby více dostali, říkajíce při tom: dejte nám a pomodlíme se za vás. Mohli bychom mnišstvo středověké charakterisovati slovem: parasiti, lenoši. Ovšem poměry se valně ani nyní nezměnily. A přece nejšpatnější mnich ceněn více než laik sebe lepší. Tento ovšem nevedl kontemplativní život jako mnich, pouze p r a c o v a l. A středověk se díval na práci zcela jinak než věk náš. Středověku stále zněla v uších slova bible: v potu tváře jísti budeš chléb svůj. Práce jevila se člověku středověkému jako něco stíženého kletbou, opovržením. A proto středověk vytvořil aristokracii, která neznala práce a práce se štítila. Středověký aristokrat zná nanejvýše mimo rozkoše ještě sport, hlavně válku. Právě takovou jest ovšem také ta dnešní aristokracie, která se ještě drží oné morálky staré. — Ty pak vrstvy středověké, které pracují, jsou vrhány v poddanství světských i duchovních aristokratických lenochů, béřou se jim práva politická a veliká část lidských práv. Vždyť j e n p r a c u j í! Nenáleží k žádnému stavu!

Věk náš je zcela jiný. Vrátil práci čest a třídy pracující povznáší k důstojnosti občanů a lidí. Vrací jim práva lidská i politická. Věku modernímu znamená práce aristokracii. Poměry mění se tedy pod vlivem nové morálky úplně.

Středověký člověk, aby se stal dokonalejším, oddával se askesi. Vymýšlel si za tím účelem nejrůznější věci. Nejedli, nespali, neměnili a nečistili šatu, až se stávali obětí hmyzu, vylézali na sloupy, kde žili, váleli se v trní, aby zlomili osten těla, a přece tu pravou askesi měli tak blízko, myslím p r á c i. Svatí se velebí a slaví, jaké to heroické skutky dokonalosti podnikali! A zástupy věřících je oslavují rovněž bez rozmyslu a bez úvahy. Nikomu nepřipadne na mysl, oč rekovnějšími skutky může se honositi, nežli případně i veliký světec!

Býval jsem po léta kaplanem v průmyslovém krkonošském městečku. Stával jsem častěji ráno a večer u okna a díval se na vysoký vrch vzhůru k Vysokému. Ráno i večer po celý rok vídal jsem po tomto vrchu vystupovati a sestupovati zástup dělníků. Měli do továrny 1—2 hodiny. Vstávali velmi časně a pozdě večer přicházeli domů. Smutny bývaly cesty jejich od podzima do jara. Brodili se ráno i večer tmou ve spoustách sněhu, celý den pak měli obsluhovati s napjatou pozorností 2—3 stavy v továrně. Počítal jsem: cesta tak dlouhá a obtížná a pak celý den práce za nějaké 4, 5, 6 desetníků. To den ze dne, týden na týden, rok od roku. Tážu se, kdo koná heroičtější činy, tito dělníci nebo ti světci, kteří se zabývali askesí ze sportu a pro zábavu, askesí, k níž přimíseno bylo tolik blouznivosti, psychického zatížení až i perversity! — Jindy šel jsem se svým farářem slavit jmeniny sousedního faráře. Byl třeskutý mráz. Cestou jsem viděl dělníky, nevím, zda dostatečně opatřené, tlouci kamení. Sedali na hromádkách a tloukli kameny po celý rok, v letním úpalu i ve mrazích horských; opět den ze dne, týden na týden, rok od roku. A výdělkem malým, tak mozolně vydobytým, živí nuzně sebe i svoji rodinu. Jak směšnou hračkou v takových chvílích připadá askese mnichů a světců! Styděl jsem se sám před sebou. Vzpomínal jsem na život v klášteřích, na řadu vybraných jídel i ve dnech t. zv. suchých a na odpověď mnicha, jenž měl na starosti kuchyni, kterou mi dal na moji otázku, proč tolik jídel. „Prý musí býti kuchyně v pořádku, aby se udržela řádná disciplina klášterní.“ Jak velikými vedle těchto svatých mnichů jsou oni lidé práce, drsné, mozolné práce s bídným platem a s bídnou stravou!

Morálka moderní věnčí práci zaslouženou ctí. V seznamu její ctností zaujímá pracovitost místo velmi čestné, stojíc v čele všech ctností. Zahálka, třeba i škraboškou odříkání přikrytá, jest stíhána zaslouženým pohrdáním.

Morálka moderní vytvořila nový typ světce, třeba že neužívá tohoto slova, jí postačí důstojnost a jméno č l o v ě k. Člověk, jenž nepracuje, pozbývá před jejím soudem důstojnosti lidské.

Stará morálka měla v seznamu ctností pokoru, jež jí byla základem všech ostatních. Moralisté křesťanští pějí na pokoru pravé dithyramby. Dle theorie moralistů jest prý pokora správné oceňování sebe sama. Ale to, co v historii křesťanské morálky označuje se slovem pokora, není nic jiného leč servilismus, naprosté zneuznání sebe sama. Historie zná skorem jen pokoru zvrhlou, servilismus, poněvadž správné oceňování sebe sama jest naprosto v církvi nemyslitelným vůči arroganci orgánů církevních. Doba poslední právě jako minulá podává o tom důkazů dosti.

Pokora, jak by ji chtěla praktikovati církev,

jest vývoji povahy i samotné mravnosti nanejvýše nebezpečná.

Představte si člověka, jemuž se pořád hučí do uší, že sám od sebe nemůže nic dobrého vykonati, nanejvýše pouze jen hřešiti. Představte si konce, k nimž nutně dospěti musí člověk, když se naň pořád volá, že vše dobré jen milost boží v něm působí! Zdali pak tím vlastní jeho snaha, práce, energie není ochromována? Zdali pak vše nesloží na tu „milost boží", zda neučiní boha, jenž tu milost prý dává, zodpovědným za své činy, za svoji mravnost? Bude míti na starosti, aby se mu milostí nějak dostalo, bude přijímati svátosti, bude se ucházeti o odpustky. To bude pak alfa i omega jeho starostí. Dejme tomu, že zhřeší. Nebude si to ani příliš připouštěti k srdci; když mu nedal bůh milost, aby hříchu nespáchal, však se vyzpovídá, bůh mu odpustí, a bude zase čist. Tresty po smrti znepokojují ho především. Ví, že by neměl hřešiti; ale nedá si práce tolik, aby nehřešil. Hřeší tedy a má jen starost, aby se mohl před smrtí vyzpovídat. Ten člověk tedy nechce býti mravným, chce pouze uniknouti trestům, kterých se bojí. Charakteristický je po této stránce středověk. Člověk zakládá fundace, získává si ještě třeba za mladších let odpustky plnomocné pro okamžik smrti, aby mohl žíti vesele dále a nemusil se tolik báti smrti. Všelijaké ty instituce církevní jsou mu pojišťovacími prostředky — mravnosti? Nikoli, pouze beztrestnosti.

A nová morálka? Vlévá sebevědomí, vštěpuje přesvědčení o vlastní zodpovědnosti za své činy, neučí spoléhati na milost, nýbrž žádá kategoricky napjetí vlastních sil, ale tak vychovává a pěstuje skutečně morální charakter, nikoli nadutce, nýbrž bytost sebevědomou, usilující vlastními silami o vyšvihnutí se k výšinám mravnosti.

Středověk oslavoval pokoru, a neviděl bezměrnou pýchu papežů, kterým nestačilo býti knížaty duchovními, kteří musili míti vedle pontifikátu ještě světský stát. Neviděl pýchu biskupů, kněží a řeholníků. Chtít na nich žádat pokoru? Snad její škrabošku, to ještě. Ale opravdovou pokoru? Ta není pro velké a silné, ta jen pro slabé, bídné a ponížené.

To je psychologie církve se zřetelem na pokoru.

Jestliže pokoru považuju za tolik nebezpečnou mravnosti a rozvoji individua, považuju ji za tisíckrát nebezpečnější pro národ, pro malý zvláště národ, jako je náš český. Žádá se od něho pokora, protože je malý; silný soused smí býti pyšným, arrogantním, ukrutným. Ani národům neměří církev měrou stejnou. I pro ně má dvojí morálku podle toho, jsou-li silni či slabí. —

Pokoru, jak ji prováděla stará křesťanská společnost, třeba rázně z bytosti, srdce a mysli moderního člověka vymrskati! Jménem zdaru individua i národa!

LUDĚK MORAVSKÝ:

Filosofie.

Není snad vážnější četby, v níž bychom se nesetkali s pojmy: filosofie, psychologie, logika, noetika nebo též theorie poznání, paedagogika, ethika, esthetika, metafysika a podobně. Máme-li řádně pochopit jejich význam, rozumět jejich podstatě, vystihnout jejich jádro, nesmíme se nikterak spokojit toliko pouhými srozumitelnějšími názvy českými, nýbrž musíme si také blíže osvětlit jejich dějinný vývoj. Správné pojetí jich vyplyne nám pak samo sebou.

Přeložíme-li slovo filosofie doslovně, vidíme, že značí vlastně lásku k moudrosti. U starých Řeků znamená slovo „sofia" prvotně vlastně zručnost, dovednost řemeslnou a později i dovednost uměleckou. Pomalu však uchylují se Řekové od tohoto původního pojetí a ve slově „sofia" vidí se spíše čistá vědychtivost, získání pravdy jakožto něco, co jest výbornější než jiné činnosti. Tak se ponenáhlu dospívá k výměru: filosofie jest věděním. Během vývoje měnil se neustále obsah pojmu filosofie; téměř každý filosof určoval výměr filosofie jinak. Starý řecký filosof Platon na příklad dí, že filosofie jest poznáním ideí;*) německý filosof Kant nazývá filosofií metafysikou našeho vědění; veliký filosof anglický Herbert Spencer píše, že filosofie značí snahu rozřešiti hádanku světa, proniknouti světové taje, poznati podstatu veškerenstva, že jest věděním usjednoceným. Tak mohli bychom uváděť nepřehlednou řadu nejrůznějších výměrů filosofie; nemělo by však počínání toto význam. Stačí, uvědomíme-li si, co dnes se rozumí pojmem filosofie, abychom mohli vniknout do tajů, jež se tímto názvem kryjí, abychom mohli stanoviti cíl filosofie a uspokojivě odpovědět na otázku: jaký úkol připadne filosofii v budouc-

*) Ideje značí Platonovi to, co skutečně jest a trvá, z čeho pochodí všechny pojmy krásna, dobra a pravdy, co si člověk osvojuje vnitřní činností duševní, která jest odvrácena ode všeho smyslového, totiž rozumným myšlením. Ideje tvoří základ, na němž Platon budoval celou svou filosofii. Pozoroval totiž, že podoba nebo tvářnost věcí (stromu, zvířete a podobně) se neustále mění, ale že přes to vše v duši trvá cosi neproměnlivého, stálého. A tento stálý, neměnný pojem musí prý odnášeti se k jakési věčné, neproměnlivé a vždy stejné bytnosti nebo pravzoru či idei. Věci, které vidíme, které svými smysly pojímáme, nejsou pak ničím jiným než toliko nedokonalými obrazy těchto věčných a neměnných ideí či pravzorů. Blíže poučí se čtenář o celé filosofii Platonově ve spise Drtinově: Myšlenkový vývoj evropského lidstva, jejž za 5·40 K vydalo nakladatelství Laichterovo.

nosti; nesplyne-li snad s vědou nebo dokonce s náboženstvím, jak rádi prohlašují zástupci názorů orthodoxně náboženských.

Dnes označuje se pojmem filosofie věda, jež na základě výsledků ostatních věd (speciálních) hledí sestrojiti jednotný názor světa. Profesor Krejčí označuje filosofií souhrn toho, co bychom si přáli věděti (abychom nemusili věřiti). Z toho plyne, že filosofie řeší problemy, jež dosavadní věda svým přesvědčivým způsobem řešiti nedovede, jichž však přes to potřebujeme k ucelení názoru na svět, pokud se totiž nechceme spokojiti s pouhou vírou.

Filosofie rodí se tedy ze sporu mezi vírou a rozumem a má své místo mezi vědou a náboženstvím, z nichž vědě stojí blíže. S vědou má filosofie společný princip poznání spoléhajíc na rozum a nečiníc svým východiskem víry. Větší blízkost filosofie k vědě dokazuje i to, že matkou filosofie jest náboženská skepse (pochybování), která zase je výsledkem pokroku poznání, vzdělanosti. Kdy počneme pochybovati? Když počínáme nevěřiti. A kdy počínáme nevěřiti? Když nám nepostačuje důvod. A kdy nám nepostačuje? Když víme, nebo domníváme se, že víme něco lepšího, něco více, Proto má nevzdělaný méně pochybností než vzdělaný a spíše věří. Filosofie tudíž jako dcera skepse jest zvěstovatelkou pokračujícího poznání, jest předbojnicí vědy. Skrze ni uplatňují se důsledky vědeckého pokroku pro názor světový, skrze ni donucuje se víra, či náboženství, či theologie ustoupiti a obměniti se ve smyslu vědy. Filosofie jest revolučním živlem v dobrém i zlém smyslu vůči konservativnímu náboženskému názoru na svět a vůči všemu zřízení společenskému, jež na tomto názoru spočívá. Historie filosofie jest historií konfliktů vědy a víry*) na poli ideovém a na poli snah o vyrovnání uspokojivým, jednotným názorem světovým a pozdvižením ideálu mravnosti nad spor víry a rozumu.

Hledíme-li kdy na filosofii pod tímto zorným úhlem, mohou nastati tři různé případy: buď se filosofie přikloní na stranu vědy a zamítne náboženství, nebo se přikloní na stranu náboženství, nebo nedá konečně za pravdu ani vědě ani náboženství a usiluje samostatnou cestou o světový názor, kterým se odstraňuje protiva mezi vírou a rozumem. První případ nastupuje v soustavách materialistických a mystických, jež stojí nepřátelsky proti náboženství, mají v principu společné stanovisko, ale důsledek jejich stanoviska je naprosto rozdílný pro světový názor; druhý případ, kde filosofie přikloňuje se na stranu náboženství, značí tak zvaný novokantism — tu filosofie obhajujíc náboženství má nebo musí dokazovat možnost zjevení: třetí případ konečně representuje positivism, v němž filosofie sprostředkujíc mezi vědou a náboženstvím staví se nad vědu i nad náboženství a podává názor samostatný.

Výslednici filosofického ruchu současné doby dlužno tedy dle toho, co bylo o filosofii uvedeno, hledati v tom, v čem se shodují všechny filosofické směry přítomnosti; a to, v čem se shodují, týče se představy boha. Slovo bůh označuje v náboženství a v mnohých systemech určitou představu o něčem existujícím; obecně však je tímto slovem označen pouze **problem** (záhada) o prapříčině všeho jsoucna, z něhož plyne pak podstata člověka, poměr jeho k světu a smysl života. Pro filosofii národů evropských jest přirozeným vývojem věcí konkrétněji vyjádřeným problemem o prapříčině židovsko-křesťanská představa o bohu. Ale dosavadní představa lidstvo neuspokojuje a dnešní filosofie vede k jiné představě o bohu. Místo osobního boha, jenž stvořil svět a jsa mimo tento svět, svět tento řídí svým úradkem, jenž jest lidskému rozumu nedostupným, jenž stvořil člověka, aby stal se blaženým plní-li jeho vůli a aby velebil jeho slávu, boha, jenž dobré odměňuje a zlé tresce, jenž jest vševědoucí, všemohoucí, všudypřítomný, nejvýš dokonalý, jenž se vyvoleným lidem osobně zjevuje, aby jim svou vůli oznámil, nalézají filosofové boha neosobního, jenž jest vše a ve všem, jehož částí jsou všechny věci, jenž je stejně v člověku jako v přírodě, v každém atomu, v každé síle, jenž nepotřebuje se člověku zjevovati, ježto je v člověku, poněvadž člověk je částí všepodstaty, a poněvadž to, co člověk myslí a cítí, cítí skrze něho a myslí on. Stručně řečeno: moderní filosofie má ráz **pantheistický**; cit náboženský, který je rozrušen skepsí náboženskou, chápe se pantheistické představy o bohu, aby z ní učinil předmět náboženského uctívání, náboženského kultu.

Jaký jest však cíl filosofie v budoucnosti, k čemu směřuje? Tu bude ovšem tolik odpovědí, kolik bylo odpovědí na první otázku: co jest filosofie; každý system bude spatřovat úkol filosofie v něčem odlišném. Prof. Krejčí, jehož názor na filosofii jsem uvedl, ježto sám pokládám ho za nejlepší a proto plně také na něm stojím, v důsledcích všeho předešlého prohlašuje, že i filosofie podobně jako věda, náboženství a umění má býti ve službě mravního vývoje, má býti jeho prostředkem. Filosofie vyplývá ze sporu víry a rozumu, vědy a náboženství; s vyrovnáním těchto sporů ovšem mizí. Ze sporu náboženství a vědy však jasně plyne, že buď ve vědě nebo v náboženství je něco zbytečného, něco, co se příčí pokroku mravnosti; možno tudíž soudit, že by nastala jednota náboženství, vědy a filosofie, jako byla na počátku vývoje, kdyby zmíněný rušivý ele-

*) Draper: Dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou, nákladem K. St. Sokola ve „Vzdělávací Bibliotéce“.

ment zmizel. Proč bychom — dí prof. Krejčí — v tom nemohli viděti cíl, k němuž vývoj myšlení spěje a k němuž víc a více se blížiti jest úlohou nejbližší a nejvzdálenější budoucnosti? Srovnáme-li tři nejvýznačnější zjevy současné filosofie, tři největší filosofy, v jichž myšlenkách vyhranilo cítění a snažení největší části lidstva evropského v určitý tvar, totiž Spencera, Nietzscheho a Tolstoje, jsme v tom názoru potvrzeni.

Uvedu ještě aspoň dva hlasy o budoucím úkolu filosofie. Nedávno zesnulý německý filosof Paulsen určuje filosofii tento úkol: filosofie má ostatní vědy spojit a utvořit z nich celek poznání, nikoli ovšem tím způsobem, že by jejich výsledky pouze seřadila, nýbrž tak, že tvůrčí synthesou (shrnutím fakt) utvoří celkový názor kráčejíc od rozmanitosti daných fakt k jednotnosti, k všeobecným principům a tím ucelenému názoru. Předpokládá tedy ve filosofii nejen bádání vědecké, nýbrž především i schopnost vybírat fakta, která mají význam pro celkový pohled; filosof je filosofem proto, že má tvůrčí sílu vytvořit celek, k němuž je třeba i trochu poetického vnímání a fantasie, jež přehlížejíc vedlejší jednotlivosti dovede shlédnouti jednotnou ideu přes veškery rozmanitosti. Tato schopnost činí pak filosofa spolu prorokem a tvůrcem života dalšího, zvláště přistupuje-li k ní i síla ideje prýštící ze síly vůle. Filosof nemluví v důsledcích toho k odborníkům, nýbrž ke všem, přítomným i budoucím; neboť jeho problemem jsou záhady lidské vůbec. Tak koná filosofie svůj úkol: vésti k jednotnému názoru životnímu.

Dr. Gustav Tichý, podrobuje mínění Paulsenovo kritice, dochází k následujícímu důsledku: filosofie chce podávati celkový názor na všechny jevy životní nejen na jevy tak zvané reální, nýbrž i na jevy ideální; není tedy vědou ve vlastním slova smyslu, ale chce užíti při svém počínání vědecké methody. Má úkol stejně neomezený jako věda a vývoj a umění s ní. Snaha míti celkovou perspektivu na vývoj minulý i budoucí, na jevy vnější i vnitřní, na život organický (živočišný, fysický) i mravní, najíti spojitost mezi oběma, najíti smysl života totiž najíti jakousi tvůrčí myšlenku vývoje, to vše je problemem filosofickým. Filosofie prostředkujíc mezi vědou a náboženstvím nechce nikterak snad smiřovati vědu a náboženství, ježto smíření toto není ani možno ani nutno; filosofie může tedy toliko ukázati, které jsou základy obou a kam až sahá jejich kompetence. Spor mezi oběma bude okamžitě rozluštěn, jakmile filosofie stane se opravdu celkovým, vědeckým názorem světovým a náboženství omezí se na čistě individuelní (osobní) poměr k týmž záhadám, čímž jest také ve skutečnosti.

Jako úvody do studia filosofie hodí se z děl našich původních nebo přeložených: Dr. Fr. Krejčí: Filosofie přítomnosti, spis, jehož cenu a důležitost nelze ani docenit (za 6·40 K); Dr. Fr. Drtina: Myšlenkový vývoj evropského lidstva, úvod do filosofie starověké a v myšlenkový svět křesťanský (za 5·40 K); Dr. Falckenberg: Dějiny novověké filosofie, jež podávají stručně obraz o myšlenkovém hnutí od Mikuláše Cusana až do doby současné (za 9 K); spisy uvedené vesměs vyšly v nakladatelství J. Laichtera v Praze. Z menších příruček mimo Külpeův spisek: Úvod do filosofie (nákladem Kočího), poslouží dobře i stručný spisek Procházkův: Katechismus dějin filosofie a poněkud už zastaralý, jinak ovšem spis Masarykův: Konkrétní logika (Bursík a Kohout). Tomu, kdo chce sledovat současné směry filosofického snažení u nás i v cizině, dlužno odporučit především prof. Krejčím a Čadou redigovanou filosofickou revui „Česká Mysl“ (vychází jednou za dva měsíce u Laichtera za 8 K ročně), kolem níž seskupen jest náš filosofický svět starší i mladší, a filosofickou „Hlídku Času“ redigovanou prof. Drtinou.

DR. L. SVOBODA:

O nekonečnosti a věčnosti světa.

Mnozí vyjádřili svůj podiv, že právě nejstarší řečtí filosofové dospěli k výsledkům, které shodují se s novodobým názorem světa mnohem více, než-li filosofické názory středověku neb i počátku novověku. Myslím, že toho důvod hledati sluší v tom, že Thales z Milétu a jeho nástupci opírají se o své, byť i omezené, vědění o zkušenost, kdežto v pozdější době snažila se filosofie proniknouti ku pravdě čirým, abstraktním myšlením bez ohledu na vědy přírodní. Nyní není již privilejem filosofů, spekulovati; věda sama činí na to nárok, čímž uvedeno myšlení opět v souhlas s věděním a odstraněn zmatek, jež byla způsobila v přemnohých pojmech zejména pověstná německá spekulace. —

Dotknu se pojmu, který rovněž vědou teprv byl objasněn, byť i všeliké záhady, jež jej obklopují, dosud nepodařilo se jí rozřešiti: totiž n e k o n e č n o s t i.

Již ve filosofii A n a x i m a n d r o v ě (2600 před n. l.) vyskytuje se tento pojem — to apeiron — a od Demokrita jest znám výrok: „Z ničeho není nic; nic, což jest, nelze zničiti.“ Od doby Aristotelovy, jenž učil „o nekonečnosti nelze ani tvrditi, že jest ani že není“ započíná spor o realitu neb idealitu nekonečna a vrcholí se v povědomé antinomii Kantově: „Ježto jednak mimo svět nemůžeme uznati prázdný prostor, musíme přisouditi světu, souhrnu všeho což jest, prostornou nekonečnost; ježto pak nemůžeme si naopak mysliti nekonečnost jako cosi hotového, jako celek, nemů-

žeme si mysliti svět jako nekonečný.“ Dle těchto spekulací byla by možnou jen nekonečnost potentiellní. Tento jako svrchovaně důmyslný chválený rozbor Kantův, není ovšem žádným rozřešením otázky po nekonečnosti, nemohl býti tedy i uznán vědou. Teprve vědě podařilo se objasniti tento pojem ovšem způsobem, jenž naprosto liší se od methody, jakou dospěla k hypotése nekonečna filosofie. —

Prvotně byl člověk odkázán na své smysly; jen jimi byl s to poznávati přírodu, pokud ovšem stačily; viděl část země u svých nohou a nad sebou oblohu, na kteréž hýbaly se hvězdy. Ale oko člověka dovede vystihnouti jen určité míry; jest s to, vjímati jen určité veličiny a určité drobotíny. Dle toho, což člověk viděl, nutně vytvořil si své pojmy o velikosti, při čemž nesmíme zapomenouti, že vezdy člověk pokládal sama sebe za měřítko všech věcí.

Jak člověk svět viděl, tak jej posuzoval a věda jen nesnadno pronikala se svými naukami kdykoliv odporovaly podjatému mínění. Víme, jak mnoho krve bylo prolito a jaké trýzně učencům bylo vytrpěti, nežli zjednali si všeobecného průchodu přesvědčení, že na př. země pohybuje se kolem slunce a nikoliv naopak. Smysly člověka nejsou právě schopny, seznávati pravdu; má však kromě smyslu i rozum, jenž člověka naučil: jednak bdíti nad smysly a poznatky smyslové opravovati, jednak je tříbiti. Omezen byl obzor našeho zraku až vynálezem dalekohledu a drobnohledu rozevřel se nám netušený svět a my dospěli k poznání, jak opovážlivě jsme usuzovali, jak mylné představy o všemmíru jsme si byli vytvořili.

Dalekohled i drobnohled zbystřil náš zrak, veškeré výplody fantasie rozpadly se v ssutiny a z těchto trosek slavil přirozený, divů a zázraků prostý, na zkušenosti a vědění se zakládající jednotný názor o všemmíru své znovuvzkříseni.

Zprvu domnívali se hvězdáři, že se svými novými přístroji proniknou až k mezím veškerenstva, že změří prostor světový; ale kamkoliv hleděli svým dalekohledem, všude zřeli světy, jež neozbrojené oko nebylo by bývalo mohlo viděti a vždy více mizela naděje, že by snad přece dokonalejšími teleskopy bylo lze proniknouti ku konci, ale čím více přístroje se zdokonalovaly, tím více jevilo se nám světů.

A také naše novodobé obrovské přístroje jimiž astronomové studují za nejpříznivějších poměrů hvězdnou oblohu — nikde nenarazily kdesi ve všemmíru na jeho hranice.

Tam jeví se prostému oku slabě svítící skvrna, pouhé mlze, podobá se malému obláčku putujícímu po klenbě nebes; pohlédneme-li na něj dalekohledem, seznáme, že mráček ten jest světem o sobě sestávající z bezčetného počtu těles.

Kamkoliv tedy pohlédneme, všude světy a pohyb; dalekohled není s to změřiti veškerenstvo.

Dále však nežli dalekohled vidí fotografická deska, neboť v ní sečítávají se slabounké dojmy světelné; pročež pronikáme ještě do větších hloubí.

Ale ani fotografická deska nepronikà ku konci všehomíru; což nám zjevila, byly opět nové hvězdy a světy v bezčetném množství.

Rovněž tak nemožno čísly vyjádřiti vzdálenost, v jaké tyto světy jsou; již dávno nepočítají hvězdářové dle mil neb kilometrů; byli nuceni poohlédnouti se po větším měřítku; po roku světelném, když byli seznali, že i jednotka, vzdálenost slunce (asi 148 milionů kilometrů), jest příliš nepatrna.

Rok světelný páčí se na $1^1/_3$ bilionů mil — již tato jednotka míry vymyká se veškeré naší představě.

Nejbližší nám slunce pohybuje se již ve vzdálenosti 4, 5 roků světelných, hvězda polární ve vzdálenosti 46 roků světelných a vzdálenost nejvzdálenějších hvězd páčí se již na tisíce roků světelných.

Kdybychom si znázornili naši zeměkouli o 12.756 km. bodem učiněným jemně ostrouhanou tužkou ($^1/_5$ mm), muselo by slunce míti rozměr 22 mm. a býti nakresleno ve vzdálenosti 2,34 m; nejbližší stálice (α Centauri) však již v dálce 638 km! Mléčná dráha byla by pak vzdálena 267.000 km., tak že by nám papír sotva stačil, ačkoliv kresba byla by provedena v měřítku 1 : 63.750.000.000!!

Tam přestává pro nás veškerá porozumění, veškerá představování, tam možno jen mysliti si nekonečnost, věčnost. Zda nekonečnost ta existuje objektivně, po tom ničeho nám není, neboť nižádný lidský rozum není s to, představiti si objektivní svět, jak nás o něm poučuje subjektivní naše poznání. Není žádné „možné nekonečnosti“; neboť bytuje v celé své úmorné skutečnosti.

Neboť my víme — o věření nemůže býti již řeči — my víme, že nechť by se přístroje zdokonalily sebe více, čím více by se zbystřil náš zrak, tím více objevovalo by se nám světů, tím nepochopitelněji vzrůstaly by vzdálenosti.

A také mezery mezi jednotlivými hvězdami nejsou prázdny, neboť veškerý prostor jest vyplněn nekonečnou substancí.

Rovněž jako hvězdářům dařilo se i mikroskopikům. Víme, že již L e u k i p p o s učil, že nejmenšími částkami jsou neviditelná, malinká tělíska — a t o m y —, sama v sobě již nedělitelná.

Čehož tehda pouhé oko ještě nevidělo a pokládáno bylo za nesmírně malé, to po nynějším našem názoru může býti ještě velmi velikým, neboť jako dalekohled změnil naše pojmy o veličinách, tak i mikroskop o drobnu.

Také drobnohled objevil nám nový svět, mikrokosmos, rovněž tak nevystižný jako makro-

kosmos; neboť i tam všeliká představa i obraznost naše nedostačuje.

Pozorováním a výpočtem dospěli jsme opět k číslům, která pro nás nemají již nižádného významu a každým zlepšením, každým novým pozorováním neb výpočtem stávají se čísla nepochopitelnějšími.

Nedostačovalo již bezprostřední měření dle millimetrů neb mikromillimetrů ($\mu = {}^1/1000$ mm.) neb dle milligramů, bylo třeba měr ještě mnohem menších, abychom nepatrnost mohli čísly vyjádřiti. Zředění fluorescínu lze na př. ještě vystihnouti, rovná-li se 0·000.000.000.000.000.001 g.

Pomníme-li, že na př. proslavené radium sálá nepřetržitě a po celé století — 1 g v 1 vteřině 3.10^{-6} cm^3 emanace — aniž by možno bylo stanoviti jakýsi úbyt, tož možno si učiniti představu o drobnosti vyzařujících částeček, nikoliv, my nemůžeme si učiniti o tom již žádné představy, neboť vymyká se nám podobně jako velikost roku světelného.

I v drobnu jest nekonečnost, neboť ani přístroji ani rozumem nemůžeme dospěti k jakýmsi mezím.

Poznáním tímto uplynula doba theorií atomových; druhdy vykonala nám vzácné služby, neboť jí vykládali jsme si četné výjevy; za naší doby, kdy seznána naprostá její nedostatečnost, musí býti nahražena lepší hypothesou; neboť od základu jest mylna: není žádných atomů, též žádných praatomů, vůbec žádných nejmenších, dále již nedílných částek; hmota, substance jest neomezenou ve velikosti i v drobnu; jest nekonečna, věčná.

Druhdy věřilo lidstvo, že vesmír měl počátek, že stvořen byl z ničeho. Toť bylo ono období dětství, kdy člověk se domýšlel, že celý svět vznikl jen pro něj, že slunce, měsíc a hvězdy jsou jen k tomu, aby zemi osvětlovaly; ona blažená doba, kdy člověk věřil ještě v podobnost svou s bohem. Sny dětství se rozprchly; vědy ukázaly a vytkly lidstvu nové stanovisko a nový poměr ve všemmíru; sklesl s domnělého svého prestolu, dosedl však na něj opět svou pílí a věděním si jej vybojovav.

Již řečtí myslitelé nevěřili již v stvoření světa z ničeho, domnívali se, že vyvinul se z prasměsice (chaosu). Činili-li někteří původ světa závislým na jakémsi cizím živlu, na pohybu, pokládali jiní i tento pohyb za odvěčný a od substance nerozlučný.

Ale víru ve stvoření z ničeho nebylo lze tak snadno odstraniti; lpělo a lpí na ní dosud náboženství a rovněž filosofie, pokud od ní byla odvisla, snažila se víru tuto zachovati.

Ve středověku, době chaotického myšlení, zplodila tato víra nejpodivnější ovoce; uncilla theologiae pak namáhala se v potu tváře opříti ji důkazy.

Nic na plat; také tato na dogma povýšená víra byla rovněž tak překonána zdravým rozumem, o zkušenost a vědění se opírajícím, jako zhroucené nauky zbloudilé filosofie.

M. M.:

Klerikalismus.

(Dokončení.)

III.

A tato síť plete se soustavně a promyšleně. My Charvaté vyznamenáváme se svojí nedisciplinovaností a nesoustavností. Necháme věci, aby šly samy sebou, jen jim dáváme podnět, tak ke kývání. Zachvátil nás diletantismus. A proto nemůžeme ani dobře věřiti, že jsou i mezi námi lidé, kteří počali pracovati soustavně, vytrvale a v detailech promyšleně. Většina našich lidí chápe klerikalismus jako pomíjející zjev, diletantství ctižádostivých popů. Většina našich lidí nekontroluje veškeru veřejnou, tím méně pak ohromnou neveřejnou práci klerikalismu, poněvadž ani netuší, jakou kontrolu a evidenci o každém zjevu, a skoro můžeme říci o každém člověku naší veřejnosti vykonává klerikalismus.

Není to bajkou, není to smyšlenkou, tvrdíme-li, že klerikalismus ví o životě, okolnostech i spojení každého na řadu přicházejícího člověka, že přes devátou ruku hledá způsob, jakým by působil na naši společnost a aby se informoval o nejprimitivnějších věcech. On počítá se všemi okolnostmi a možnostmi a zabírá nepozorovatelně stopu za stopou posice, respektive podrývá je pod protivníky. A tomu se divíme? Jest to snad hloupé nebo směšné? Pro diletanty by to bylo hloupým i směšným, ale klerikalismus není prací diletantskou, klerikalismus chápe svoji práci velice vážně a velmi vypočítaně.

Snad to není možno? Jak by to nebylo možno! Nemá klerikalismus dosti uspokojivých, úplně uspokojivých sil a prostředkův? Nezapomínejme na fakt, že laická společnost, jež je nositelkou pokroku, dnes jako bezstarostný majitel některých moderních statků nijak není způsobilou rozvinouti tu energii, jakou rozvíjí klerus — jako ten, který zabírá a vytlačuje. Nezapomeňme nikdy toho, že laická společnost musí většinu svých starostí, svojí energie, své snahy upotřebiti na boj o život a chléb, že ji ubíjí v denní práci nebo zábavě, že není neodvislým hospodářem a že pracuje většinou pro jiné, pro pány a službodárce. Klerus naproti tomu má jen jediný cíl, aby pracoval pro sebe a svoji moc, nemá starost ani o rodinu, ani o společnost. Má zabezpečenu existenci a dosti volného času. Jeho zájem není roztrhán na sto citův a předmětů, nýbrž koncentruje se na jediný cíl,

neboť mu je i zevně dán jen jeden hlavní předmět a cíl služby.

A ten klerus, jenž se může úplně svému cíli posvětiti, má k disposici vedle času i peníze a ještě ochranu moci a spojení i posice ve společnosti i ve veřejném životě, má k disposici školu, zpověď, kostel i víru. On je od mladosti disciplinován, on vkročil do systému vyzkoušeného tisíciletou praksí a propracovaného do detailů, může tedy velmi lehce rozděliti se o práci, pustiti se do práce detailované do nejmenších podrobností, muže se pustit do kontroly i boje. A to také činí. A dnes jsou již v Charvatsku úlohy řádně rozděleny, rozděleny jsou i referáty o lidech i o zjevech. Jinak by ani nebyla možna ta viditelná kontrolní práce, již na příklad vidíme v „Charvatské stráži“, kde se ve svazcích a svazcích zapisují a v soustavu rekonstruují myšlenky, projevy a výroky ze všech novin a knih, aby se předložil positivní material k agitaci a ubití protivníka dokazováním, že klerikalismus je jen hrází proti strašnému protivěreckému hnutí v Charvatsku, a že je vše prodchnuto protivěreckými ideami. Jinak by nebylo možno ono neviditelné podrývání a šíření klerikalismu ve většině našich institucí, ve školách, ve společnosti, v životě i v politických stranách. Klerikalismus, třeba ještě dnes neměl tolik nápadných úspěchů, provedl v posledních desíti letech ohromný kus práce, zejména práce přípravné.

Klerikalismus jest dnes již dobře organisován: má jednu revui, má jeden lidový list v Dalmacii, Istrii i Charvatsku, má jeden denník v Záhřebě a několik listů po venkově i v Záhřebě, má katolické knihtiskárny v Záhřebě, v Krku i Splitu, má tištěný list studentský a několik litografovaných, má řadu diecésních listů a propagačních „Hlasatelů“. Má „Piův spolek“, má nyní i poučné Lvovo družstvo, má křesťansko-sociální stranu, bez počtu kongregací, studentské „Charvatské vojsko“, několik ústavů a tak dále. Má rozhodný vliv v několika stranách, peněžních i hospodářských institucích i osvětových spolcích. Má posléze vůdcovství v jesuitském řádu a dle potřeby podporu z venku.

Naproti tomu je práce protiklerikální zcela malá. Nesmíme totiž zaměniti práci nebo produkci lidí svobodomyslných s protiklerikálním hnutím. Jest po skrovnu liberálních ústavů, jedinců i děl mnoho, ale není bojovné protiklerikální organisované práce ani desátý díl té, již vykazuje bojovný klerikalismus. My můžeme mluviti o organisacích a jednotlivcích, kteří nepodléhají klerikalismu, nebo se naň neohlížejí, kteří mu neslouží, ale velmi málo těch, kdo by jej právě soustavně ubíjeli. Proto se nesmíme dáti zavésti klerikálním pokřikem, jenž tvrdí, že jsou protivníci církve a víry silni a organisováni. Klerikalismus jest dnes v Charvatsku nesrovnatelně silnější a organisovanější, činnější i promyšlenější než protiklerikalismus.

IV.

Neboť, když klerikalismus napadá liberální práci a ukazuje ji ohromnou a nebezpečnou, má to svůj hlubší důvod. Protiklerikalismu jest dnes v Charvatsku ještě málo, ale mnoho n e-klerikálův a svobodomyslných.

A je-li klerikalismu nebezpečným indiferentismus (lhostejnost), jest mu ještě nebezpečnějším moderní laický (světský) duch. Aby klerikalismus ovládl, musí býti bojovný i agresivní (útočný) a aby byl takovým, musí se organisovati, postaviti proti celému modernímu životu a vytvářeti zeloty. Aby toho dosáhl, nesmí dovoliti ani šíření nebojovného moderniho ducha. A zde jsme u psychologické (duševědné) stránky otázky, s níž klerikalismus zplna počítá.

Konservativismus ve společnosti odpovídá úplně principu nehybnosti ve fysice. Každá věc má první a přirozenou tendenci, aby zůstala takovou a tam, jakou a kde jest, aby se nehýbala ani neměnila. Taková tendence se vžila v lidskou povahu. Jen působením vnějším mění věci svoje stanoviště i stav. Člověk se mění, reaguje na vnější působení. Nic nepotřebovati znamená ničeho si nežádati. Důsledným jest v té příčině ze všech náboženství jedině budhismus se svojí nirvanou. Potlač všechny svoje touhy, jež činí život životem, a zničil jsi nejen tento materielní život, nýbrž princip existence vůbec.

Katolicismus nejde tak daleko. On nechce zničiti, nýbrž naopak prodloužiti do věčnosti princip existence. On jen přechodní (světské) štěstí chce zaměniti štěstím věčným (záhrobním). Chce jen tento tělesný život, pokud možno, nejvíce seslabiti. A v tom je pramen askese a celibátu.

Klerikalismus jako sociální zjev, jenž si vypomáhá vírou a katolicismem aby dosáhl moci nad duchem i tělem, svůj konservativismus zakládá na živení nehybnosti v lidské povaze. Touhy a potřeby lidské uvésti na nejmenší míru, zejména duševní touhy a potřeby. Jen tak mohou ti, kteří chtějí vládnouti, býti nevyhnutelně potřebni lidstvu zmrtvělému a jedině tak mohou býti jeho absolutními pány.

Moderní doba naproti tomu jest následek naprosto opačného principu: principu života světského, principu stále větších žádostí a zájmů za účelem dosažení, pokud možno, velikého rozvoje energie, práce a výměny. Ten, kdo nic nepotřebuje, ani nic nepracuje, ani neprodukuje. Ten kdo je spokojen, ani nic nepotřebuje, ani nic nehledá. Jen stále nové a větší vzpruhy, nové potřeby a žádosti plodí větší práci a větší vření a tím i větší intensitu a mocnost života, slovem afirmaci (potvrzení) principu života a existence vůbec.

Jest úplně zřejmo, že klerikalismus musí zavrhnouti nejen tento princip neustálého vření a kladu života, nýbrž i všecka ona chtění, jež je vyvolávají. Ale je zase zcela přirozeno i to, že klerikalismus, jenž jde za mocí, tedy přece s afirmací s v é h o života, jenž operuje vírou, jenž jde tedy za eternisací, zvěčněním existence, nemůže býti sám pasivním budhistickým ani liberálním, nýbrž do krajností aktivním a bojovným. Konec koncův ubíjí jen aktivní (činný) život jiných, ssaje a živí se vznikající silou jiných, ničí rozvitou sílu jiných, slovem žije a chce žíti životem příživníka, infusorií, bacilů a podobných organismů.

Klerikalismus je proto nebezpečným životním principem, poněvadž tento princip rozvinuje v lidstvu přirozenou reakci, rozvíjí protichůdnou sílu proti pracovníku, jakou v lidském organismu proti toksinům roznášejícím nemoc rozvíjejí antitoksiny, ochráncové zdraví.

Chceme-li tedy přemoci toksiny, jež plodí bacily nemoci, nesmíme dopustiti, aby se rozvinuly bez paralysování. Musíme tudíž rozvinouti pokud možno, největší počet přirozených antitoksinů. Tyto se nevyvinují v komorách bez vzduchu, za ležení v posteli, za malátnění těla, nýbrž naopak pohybem na čerstvém vzduchu, na slunečním světle, v práci a pohybu.

Táž methoda, jež projevuje se velmi dobrou v moderní hygieně těla, dobrá je v hygieně duševního a sociálního života.

Boj proti klerikalismu nesmí býti bojem negace nebo pathetického souboje, nýbrž boj principu pokroku rozvoje, života, proti principu stagnace, konservativnosti a nehybnosti. Nebo jinými slovy: úspěšnějším jest nemoc předejíti a paralysovati ji posilováním zdraví než ji léčiti léky a operacemi. Nedati nemoci, aby se nemocí stala, pokud je to možno. Preservace lepší je než medikace.

Klerikalismus je pravá nemoc — s hlediska moderního, světského a aktivního života. A nemoc — jak je známo — usazuje a šíří se v nehygienickém prostředí nebo oslabeném a vyčerpaném, řádně neživeném nebo příliš vyžilém organismu.

Odpůrce klerikalismu musí býti v první řadě strážcem zdraví v moderním a sociálním životě. Musí dostatečnou měrou živiti organismus společnosti čerstvou moderní potravou, musí zavésti hospodářské upotřebení sil, aby zabránil, pokud možno nejvíce, rozptylování síly a oslabování organismu následkem ekscesu neplodné práce nebo užitku.

Zkušenost posledních desítiletí nás učí, že na příklad novokatolicismus na západě zachvátil v první řadě onu společnost a ony spisovatele, kteří se fysicky nebo duševně přepracovali nebo přespříliš žili. Ztýraní, seslabení nebo nerozvití — ti jsou plenem klerikalismu.

Člověka i společnost rozvíjeti i posilovati — to jest prvním přirozeným i slušným úkolem. V boji proti klerikalismu musíme upotřebiti promyšleně obojí methody: i preservativní i medikativní. Druhé vždy v případech eminentního nebezpečí, první vždy vytrvale a důsledně. Nebo jinými slovy: musíme činiti rozdíl mezi prací a bojem! Samotný boj proti klerikalismu nestačí z několika důvodů. Boj jest negativní, rušivá, ničivá akce. Ona maří síly protivníkovy, ale maří vlastně síly obou. Přináší posléze také ochablost, zejména nemá-li dosti reservních sil. Positivní práce i rozvoj elementův i sil životních, protiklerikálních dává nám tu reservu a nemaří, nýbrž posiluje odpor lidstva.

Antiklerikalismus se nesmí zvrhnouti v obyčejnou bojovnost za účelem boje o sebe, nýbrž musí se pociťovati v první řadě v positivní práci. Moderní duchové ať jsou positivně moderními a proti hodnotám klerikálním ať staví a budují hodnoty i názory moderní doby.

Klerikalismus rozvíjí i apeluje na konservativní živly setrvačnosti v lidské povaze. Protiklerikalismus musí rozvinouti a stavěti elementy rozvoje, pokroku a života. A uvidíme pak, jak všude vítězí život i světlo nad smrtí i tmou.

Uspává-li klerikalismus, my buďme, súžuje-li obzory, my je rozšiřujme, dusí-li životní a přirozené snahy, my je vztyčujme! Je-li klerikalismus z o p o r t u n o s t i n á r o d n í m, buďme my z důslednosti, je-li on z demagogických motivů demokratickým, buďme my demokraty z přesvědčení, a pak budou brzo ty masky z klerikalismu strženy. Nacionalismus může býti reakcionářským jen tehdy, není-li demokratickým. A demokratismus může býti jistě demokratickým, je-li důsledným, t. j. je-li liberálním i pokrokovým. Nejlepší zbraní proti klerikalismu bojovnému a nesmiřitelnému jest klidná, soustavná, positivní a všestranná svobodomyslná práce; a nejlepší zbraní proti klerikalismu podvodnému jest — důslednost. Donuťme jej, aby byl důsledným, tedy upřímným, a demaskovali jsme jej tak, že bude nemožným v moderní společnosti. Naučme moderní společnost, aby byla logickou a důslednou, a ona bude nedotknutelna nebezpečím klerikalismu. Naučme lid, aby miloval světlo, ctil život a cenil práci, a učinili jsme jej zdravým. Odvoďme důsledky a — sesvětštili jsme kulturu i společnost.

HOUSTON STEWARD CHAMBERLAIN:

Základy devatenáctého století.

(„Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhundert.")

Tak jmenuje se kniha, o které my Češi velmi málo víme, protože naše myšlení a náš světový rozhled jest omotán hustým závojem klerikálního

myšlení; kniha, která jest soustavně umlčována římsko-katolickými a rabíno-židovskými kruhy pro její stanovisko nepřátelské každému ohlupování a každému zamlčování pravdy. A přece navzdor těmto velikým mocem, ku kterým z nevystihlé hlouposti lidské se přidružilo hojně malých, kniha tato, jež vyšla r. 1898 v Mnichově u F. Bruckmanna, dnes čítá již pět vydání (1904), ne-li více.

Houston Steward Chamberlain přes své anglické jméno jest Němcem, ač duševně jest kosmopolitou ovládajícím ve své duši kultury několika národů. (Sám praví, že studoval na anglických, francouzských, německých a švýcarských učelištích.) Není-li na cestách, žije ve Vídni, kde výše zmíněná kniha povstala; sám cítí se být Germánem (čili Indogermánem), což dle jeho pojmů a důkazů jest arijská rassa Keltů, Němců a Slovanů, líšící se zvláštními duševními i tělesnými známkami od národnostního chaosu, způsobeného Semity a Mongoly v Evropě.

Toto jeho vědomí rassy a vědomí její ideálů lidskosti a vytvoření dokonalého člověka činí z něj pracovníka za poznáním úkolů, jež má Arijec v Evropě vykonat. Chamberlain není útočným, ale klidně, objektivně, ozbrojen rozsáhlým věděním historickým, literárním, filosofickým a sociologickým, líčí tok života národů a rass, od temného ještě jitra historie až po dnešní den, od Babylonie po dnešní Evropu, vždy s ohledem na budoucnost a její příští cíle a zápasy. A jsa idealistou, staví se proti dvěma dnešní život otravujícím zjevům, rabinismu a církvi římsko-katolické. Jest antisemitou, před nímž každý Žid, nevězí-li v drápech svého klerikalismu, musí smeknout; jest nevěrcem, který jest tak náboženským, že profesor Masaryk může v něm nalézti svého dvojence. Zvláštní hlava, originál, myslitel, jehož bude vzpomínáno v dějinách vývoje XX. století.

Kniha jeho jest podivuhodná. Jako dnešní chemik z tuctů různých součástek vytvoří vzácný lék či vůni, tak Chamberlain, neobyčejně nadaný eklektik vytvořil v ní z dějin, morálky, filosofie, idejí tisíce velikých lidí svůj klíč k dějinám a bránu k pochopení současnosti. Jeho zcela nový názor na Krista mohl by býti východištěm z chaosu dnešního studia této veliké osobnosti, jeho analysa židovství bude zcela jistě počátkem nového ethického antisemitismu, jeho ideje náboženské a morální budou míti veliký vliv na theologii i volné myslitele. Čtete, s mnohým a mnohým nesouhlasíte, mnohé byste trochu opravili neb doplnili, ale v celku chápete vnitřní ucelenou stavbu knihy a logickou osobnost Chamberlainovu — přese všechny své námitky počnete míti k němu úctu a k jeho ideám sympatii.

Pro nás Cechy jest tato kniha nejvýš potřebná a to z mnoha stanovisk. Předně, bychom znali, jakými ideály budou vedeni Němci v dvacátém století, jakým duchem bude naplněna jejich politika a duševní život vůbec. Chamberlain zakotví v myslích Němců, o tom není pochyby; odborná kritika jeho díla, která vyžádala si další doplňky a předmluvy, jest toho svědkem. Nebuďme v čínské zdi soběstačnosti, všimněme si ideových směrů jiných národů a začněme hned se svými sousedy!

Dále — teprve se Chamberlainem v hlavě pochopíme dobře Machara jakožto proroka a buditele a trochu více Masaryka. „Jed z Judey“ jest slovo Chamberlainovo; i on mluví o jedu, který byl židovstvím zanesen do arijské mysle, i on, ač ne tak silně zbožňuje antiku, ukazuje na úpadek její křesťanstvím a zničení úmyslů Kristových. Masarykovo ‚náboženství‘, jež nemůžeme pochopit, jest nám osvětleno Chamberlainovým citovým a morálním vysvětlením filosofie o světě mimo vědomí; a že z přírody vidíme jen výsek, jejž dávají nám číti naše nedokonalé smysly, jest první pravdou racionalismu.

Krátce, Chamberlainova kniha jest jednou z těch, které šíří jasno a které budou nenáviděny milovníky opaku. Proto přineseme aspoň některé ukázky z ní, abychom jí připravili půdu a ukázali předem zářivost a nebezpečnost Chamberlainova světla pro moskyty klerikalismu.

Ještě něco: S knihou tou seznámil jsem se 3.–13. prosince m. r. na Atlantickém oceáně; byla v knihovně parníku „Grosser Kurfürst“. Uvažte: Norddeutscher Lloyd, jedna z ohromných plavebních společností světa, kupuje ji do svých knihoven a cestující mezi světy čtou a zanáší její ideje do ohromných dálek! Nesvědčí to, že Chamberlain bude míti na Němce i svět veliký vliv a že ho tudíž nutno znát?

* * *

Houston Steward Chamberlain:

Biblické „stvoření světa“.

„Rozevírám svoji bibli a čtu jakožto první verš první kapitoly: ‚Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.‘ Ale nyní ví každý jazykově vzdělaný theolog odjakživa, že v textu nestojí ani jediné slovo z toho všeho. Nestojí tam „na počátku“, nestojí tam „Bůh“, nestojí tam (aspoň ne v našem smyslu) „nebe a země“. Který laik to však tuší? Můžeme říci, že žádné dogma nestojí pevněji v mozku věřícího než stvoření světa z ničeho, tak zvané creatio ex nihilo. V mnoha letácích, které vyšly z přísně církevního tábora proti Delitzschově „Bibli a Bábelu“ nalézám podškrtnuto, jak veliký jest rozdíl mezi babylonským mythem, kde bůh z pramoře hoření vodu (atmosféru) a zemi oddělil, a mezi zprávou Starého zákona, kde „bůh Stvořitel, přísně monotheisticky (jednobožsky) myšlen, svým všemocným slovem nebe a zemi v bytí povolal“ atd. „To“ píše autor, „praví nám první list bible“ (Prof. dr. S. Oettli: Der Kampf um Bibel und Babel). Ano, nám to říká; ale jen proto, že exegetika (vykládání) židovských kněží, těchto neporovnatelných překrucovačů textu, kteří kdy byli — tomu tak chtěla, jen proto, že úzký, úplně materialistický, k žádné spekulaci neschopný semitský mozek si tak myslel

a představoval si, že takovým nápadným protismyslem povstání hmoty z ničeho něco řekl, ano snad existenci světa „vysvětlil“, a jen proto, že církevní doktoři tento výklad jakožto posvěcený převzali a na něm dále stavěli. Ale právě zde, v obyčejném znění těchto prvních slov Genese tkví fakt, jež nutí Renana doznat: „semitský monotheismus jest rozeným protivníkem vší pravé vědy“ a jež nechá Kanta prohlásit: „Musíte volit mezi Jahvem, tímto deux ex machina (bohem přivoděným) a Bohem, tímto deux ex anima (bohem z duše), pro oba není vedle sebe místa; „zde koření nikdy neustávající spor mezi naším náboženstvím a naším světovým názorem“. A přece neprávem; neboť text této knihy, kterou jsme zvyklí nazývati „svatou“, nepraví nic a neví nic o semitském vynálezu „creatio ex nihilo“. A tu se tážu zbožných slabikověřících — nejsem jím, ale ctím ty, kteří jimi jsou, vím, že neužijí lhavé sofistiky ve svých odpovědích — tážu se: mám předpokládat, že svatý duch nevěděl, co chtěl říci? a že životní vykladači písma z poexilní (exil = vypovězení židů) doby tomu lépe rozuměli? tak že jim mám věřit více než jemu?

Co stojí ve skutečnosti psáno? Není to zcela lehko, přesně to podati, protože různý duch řečí to slovo činí nemožným; ale možno lehce určit, co n e b y l o řečeno.

Předem nestojí „na počátku“; o tom se možno v každém podrobném vědeckém komentáři (doprovodní výklad) přesvědčiti. Co „na počátku“ jmenujeme, tedy jakožto označení něčeho prapočátečního, se hebrejsky vyjadřuje zcela jiným slovem. Slovo „b e r e š î t h“ značí „v počáteční době“, „tehdy když“, „nejprve“; mohlo by býti použito na př. v pohádce, když se mluví o dědečkovi a babičce. Předpokládá přímo ještě předcházející čas. — Druhé slovo b a r â nikdy neneslo smysl „stvořiti“. Značí (v různých jiných semitských řečích právě jako v hebrejštině) „rozkládati“, „vyvinouti“, „vyloučiti“, „rozloučiti“ (rozložiti); na př. tak, jako když „rozkládáme“ chemickou látku v prvotní součástky. Nikde nenalezl jsem jednotlivé slovo, které by podalo smysl určitě a žádný učenec nemohl mne k tomu dopomoci, ale řečené stačí k přibližné přesné představě o pomyslovém kruhu slova b a r â a ukazuje, že právě tak jako b e r e š î t h předpokládá již existující čas, b a r â předpokládá již existující něco. — Třetí slovo není bůh ani jako e l ani jako J a h v e, ale číslo množné častého užití a docela nepochybného významu: e l ô h î m démoni. Že pozdější židé mínili všude, kde v jejich Svatém Písmě „démoni“ stojí, musí býti rozuměn bůh, jest uznání hodno; ale jest nezodpovědno, že my neučenci se nikdy v životě nedozvíme, že v prvním verši bible nestojí „bůh“ — monotheistická myšlenka“ — ale „démoni“ (ve vlastním smyslu „děsivosti“). — „Nebe a země“ jest do té míry úplně falešně přeloženo, že si my pod „zemí“ myslíme naši planetu, kdežto hebrejské e r e z značí „půdu“ pevnou, suchou zemi v opaku proti vodě a atmosféře; a š a m â y î m neznačí „nebe“ ve smyslu hvězdnatého nebe (následující verše by dostačily, aby to vyložily), nýbrž jakožto „vzduchovou říši“ ve způsobě kopule na zem postavenou. — A ještě jednu poslední chybu vykazuje náš překlad, sice malou, ale nikoliv nedůležitou: my klademe totiž po slovech „Na počátku stvořil bůh nebe i zemi“ tečku, jako by věta byla hotova, jako by byl první a nejdůležitější čin stvoření dokončen, ačkoliv vše následující by nám mělo ukázat, jaké násilí se tím smyslům činí.

Ve skutečnosti jest tato věta jen titulem, jen oznámením toho, o čem v následujícím má být mluveno, jak to také v naivních vyprávěních často nalézáme. Tedy asi takto: „Když nejprve démoni půdu a vzdušnou říš rozloučili“ (totiž z „pramoře“ rozloučili, jak hned na to jest vysvětleno) . . . . tu stalo se toto; a nyní pokračuje vyprávění a sděluje, jak nejprve temnota, která na „pramoři“ nebo Chaosu ležela — tedy na již stávající jen ještě nerozvinuté hmotě — byla světlem rozjasněna, a pak ono oznámené vyloučení „pevniny“ mezi svrchními a spodními vodami (hlavně vzdušné říše) — obojí z pravody, v které potencionelně (t. j. dle možnosti) již byla obsažena — se stalo rozložením a rozprostřením.

To jest skutečný a přesný smysl prvního verše Genesis. Proč mám jej rabínům a starým ignorantním (nevědomým) církevním otcům po chuti slovo za slovem za něco jiného vykládati? Že jsme však nyní v stavu a pomalu dostáváme se úplněji do stavu, abychom starý testament (Starý Zákon) správněji rozuměli, jej čistě lidsky a nikolív pouze jako uměle-hierarchickou dějinnou konstrukci ku poctě Jahvova nárůdka pojímali, to děkujeme v první řadě pracím dějepisců a jazykozpytců. Starý Testament jest plný mythů; skoro každé slovo prvních veršů Genese ukazuje na mythickou představu; největší částí z toho učíme se teprve teď rozumět.“

* * *

Z toho vyplývá faktum: Učení o povstání z ničeho padá již samo i biblí, n i k d e pro ně není důkazů.

Přeložil *Karel Pelant.*

❧ ❧ ❧

LEŠEK:

Oheň.

Málo kdo z nás, kteří v teplém pokoji se díme v zimě při lampě, uváží, že teplo a světlo, které nám tak útulným činí příbytek náš, pochází od slunce, od téhož slunce, které nás tak mile hřálo v létě a jehož dechem opět celá příroda se k novému životu probudí na jaře. Tím

méně si uvědomujeme, že otázka rozdělání ohně, kterou si dnes ani dost málo nelámeme hlavy, byla kdysi problémem životním pro celé lidstvo a že mu důležitější byla, než nám dnes jest otázka sociální. Jistě by až po dnes nebyla zanechala tak hluboké stopy v životě našem, kdyby na ní nebylo viselo bytí a nebytí celého člověčenstva. Protože však řešení toto u nás jen velmi málo jest známo, chci podati v krátkém nárysu, jak oheň byl nalezen, jak výroba jeho původně tajena a zbožňována a teprve ponenáhlu rozšířila se po celé zeměkouli a jak s ní souvisí i všechna naše náboženství se svými obřady, která nejsou ničím jiným než uctíváním a zbožňováním ohně, vykupitele lidstva.

Představme si člověka pravěkého, nahého v nahé přírodě, obyvatele větví stromových, v nichž si stavěl hnízda, nadaného orlím zrakem, psím slídivým pudem, jenž živil se ovocem stromů, vypíjel vejce ptačí a před dravou zvěří bázlivě na stromy se uchyloval, ale když byl napaden na rovině, kde utéci neměl kam, tu zoufale se bránil, kamenem ze země zdviženým proti nepříteli se stavěl, a podařilo-li se mu přece prchnouti, se stromu ještě kameny, větvemi a ovocem po nepříteli házel. To byly ty první zbraně, jimiž obhájil člověk dob pradávných život proti svým nepřátelům. Na výboj se zbraněmi takovými arci pomýšleti nemohl a jistě že se mu tehdy ani nezdálo, že stane se jednou pánem své země, že vyhubí z tvorů, jej ohrožujících, i ty největší, a že podrobí moci své i ty nejsilnější. On chytrostí však již tehdy vynikal nad ostatní tvory, ruka jeho dovolovala mu nasbírati si kamenů a klestí, takže často přemáhal i tvory rychlejší a silnější než byl on sám. Však scházela mu zbraň nejmocnější, která učinila jej pánem nad ostatním tvorstvem, zbraň, která učinila jej člověkem.

Než i té se mu časem dostalo. Člověk primitivní, žijící v přírodě volně, bez oděvu, byl na rozmary její odkázán, a všechny změny povětrnosti hluboce zasahovaly do jeho života, ještě více, než zasahují dnes. Pokud žil v klimatu horkém, snadno se před úpalem schoval v listí stromů, když však během tisíciletí se povětrnost změnila, ze severu zavanul chladný vítr, noci se dloužily, tu uchyloval se rád k sobě rovným, počal žíti ve stádech v rodinách, jež k sobě se tulíce tělem svým se vzájemně zahřívaly. Zalézal do skrýší skalních, kde byl před hněvající se přírodou lépe chráněn. Představme si takovou bouři v pralese. Šero, temno přerušované jen tu a tam zásvitem blesku, osvěcujícího skupinu nahých lidí, krčících se v zákoutí skalním, a třesoucích se strachem před tím, co přijíti má. Každý úder hromu vzbuzuje v nich strach nevýslovný, každý blesk oslňuje je září svou, takže klesají v prach země a netroufají se zdvihnouti očí svých k obloze.

Vichřice skučí jim nad hlavami a vítr občas zavívá k nim celé spousty vody s nebe se lijící. V tom záblesk děsný, zem se třese a vše kolem v jednom plameni. Ten oheň, který před chvílí zuřil v oblacích, sestoupl dolů na zemi a zažehl strom před samým člověkem. A ten tu leží v prachu země a bojí se pozvednouti a klaní se tomu, jehož blahodárné teplo on skřehlý cítí ve všech údech svých. V něm poprvé procitá náboženské nadšení, směs bázně hraničící s šílenstvím a vděčnosti za udělené teplo. Přešla noc, svítá ráno, a před člověkem vstávajícím s mokré půdy je ohořelý strom, dokazující mu, že to co viděl nebylo pouhým snem a že v noci mluvil k němu Pán. Pán mocný, proti němuž všechen vtip lidský není ničím, proti němuž všechny zbraně selhávají, před nímž není úkrytu v závětří za skalou. A ten Pán hle vystupuje tam na obzoru ohnivý a krásný, přináší nové teplo a světlo po noci mrazivé. A člověk znovu padá na tvář svou a klaní se Slunci životodárnému, klaní se božstvu, které včera v noci k němu nehodnému sestoupilo na zem. Dlouho a dlouho si připamatovává tu podivuhodnou noc, dlouho a dlouho posuňky s druhy sděluje vznešené ty okamžiky.

To již byl člověk značně vyvinut, když dovedl chápat city tak vysoké. Dříve také často jistě vídal bouři, ale krom strachu v něm vzpomínek nezanechala. I později ještě často vídal stromy bleskem zapálené a vždy vídal v nich božstvo, které se mu zjevuje, tu v hořícím stromu, tu v hořícím keři, jinde v hořícím prameni naftovém a jinde v rozbouřené sopce. On poznal, že božstva bouřící vládnou nejen v oblacích, nýbrž i pod zemí, a brzy oživil si jimi každý strom, každé skalisko, každý potok a každou řeku tak, že v bublání potůčku slyšel jejich hlas, že v šumění háje tušil jejich věštby, že v hlasu hromu cítil jejich hněv.

Leč časem pronikla navrch jeho přirozená lstivost a tu doufal, že by mohl i proti nim se postaviti a je nějak přelstíti. Všelijak se o to pokoušel a vždy marně. Mnozí jednotlivci se pokoušeli čeliti svými primitivními prostředky živlům a ovšem nadarmo. Z té doby snad pocházejí báje o boji gigantů (obrů) proti bohům, báje o vzbouření andělů proti nebi atd. Mužové divě odvážní, ubírající se proti chrlící sopce zasypáni jsou balvany, které na ně, jak se praví, bohové házeli, podobně andělé vzpurní uvrženi do jícnu pekelného a zatraceni tam, kde věčný oheň a podobně. Z tohoto obratu v mysli lidské zrodila se i báje o prvním hříchu, který měl zajisté svůj důvod i v momentu pohlavním, jenž byl také od dob nejdávnějších předmětem kultu (uctívání).

Zatím se povětří přiostřovalo a zima se blížící nutila člověka, aby hledal si bezpečnější skrýše před krutostí živlů. Stále mocněji a mocněji se probouzela v něm touha po teple pla-

noucího ohně, na který jen tak někdy z povzdálí v němé úctě pohlížeti se odvažoval. Až nalezl se i střeštěnec takový, který spoléhaje na lstivost svoji, se odvážil i k plameni samému se doplaziti a odtud s nasazením vlastního života hořící větev bohům ukradnouti a do tábora přinésti. Ó jak zaplesalo srdce druhů jeho, když po prvé se mohli bez bázně kol praskajícího ohně hřáti, když dovedli i nový oheň od tohoto starého vzněcovati, jak bohorovnými se cítili lidé ti, a již nic na světě nezdálo se jim býti nedosažitelným. A rodiny okolní s posvátnou úctou pohlížely k rodině, která byla v držení božského ohně, a vážily si bohorovných těchto bytostí. Jak vděčny jim byly, když dovolily jim u posvátného ohně se ohřáti. Jak slaven byl daleko, široko takový muž slavný, velký Prometheus, jako oblažitel lidstva, jako spasitel svého kmene, když si troufal bohům samým oheň vyrvati a lidstvo jím oblažiti.

A přece ještě nedovedli si lidé shaslý oheň nahraditi novým ohněm. Ale dosti na tom, že měli oheň, že mohli na něm se ohřívati a proti dravým šelmám se brániti. Ti, kteří byli v držení ohně, chránili si ho před uhašením co nejpečlivěji. Vždyť jím mohli si nejen teplo polední uprostřed sychravých nocí přičarovati, nýbrž i požívali neobyčejné vážnosti mezi ostatními kmeny, které se snažily přízeň jejich si získati. Vždyť zajisté vystihly brzy, že zvěř na ohni upečená chutná daleko lépe než zvěř syrová. I odnášeli zvěř k majitelům ohně, kteří za to, že dovolili ji na ohni upéci, část masa a to nejlepší kusy si ponechávali. I počalo se tehdy již tříditi lidstvo na ty, kteří po kořisti se sháněli, a na ty, kteří posvátný oheň hlídali a u něho oběti konali. Nebylo zajisté těžko přesvědčiti rodiny okolní, že ti, kteří jsou v držení posvátného ohně, jsou ve stálém spojení s božstvy a že dovedou o nich pověděti mnohé, co jiným smrtelníkům zjeveno není.

K tomu přistupuje moment hravosti lidstvu primitivnímu tak vlastní. Dejte kočce myš. Dříve než ji sežere, hraje si s ní dlouhý čas, pase se na jejích úzkostech a teprve, když se hry nabažila, ji sní. Dejte opici jablko. Do výše je vyhazuje, pitvorné kousky s ním provádí a dlouho, dlouho se s ním baví, než ho užije k snědku. Dejte dítěti hadříček. Celé hodiny si s ním vyhraje, celý vysněný svět si kol něho vybájí. — A opice ostatní, a děti? Co u jednoho vidí, vše napodobí. Jest zajisté pochopitelno, že při obětech takových, při nichž za upečení masa části nejlepší byly obětovány bohům, vlastně jejich kněžím, vykonávaly se při pečení různé posuňky, tance, z nichž zbytky se nám uchovaly v tancích náboženských. Jest jisto, že ti, kdo dobře křepčiti uměli, přivábili zástupy zdaleka na tak vzácnou podívanou, zástupy, které křepčení se súčastnily, takže obřady končily často i pustými orgiemi. Toho dokladem jsou různá mysteria a hry náboženské, dochované namnoze také až na naše časy. Tak pomalu se vyvíjely obřady náboženské spojené s obětmi, tak vznikaly kasty kněžské, které byly v držení posvátných ohňů. Leč vraťme se zpět.

Hlídači ohně nejsouce nuceni o svou potravu se starati, měli času nazbyt. Sedíce u ohně učili se různým způsobem zpracovávati předměty, které kol sebe spatřovali. Na kosti a rohy zabitých zvířat ryli ozdobné obrázky, jak je spatřujeme ve vykopávkách z dob nejstarších. Takové obrazy ryli i do stěn jeskyň, v nichž posvátné ohně před nepohodou ukrývali. A každý takový nový vynález činili při obřadech pak předmětem nového uctívání. Když podařilo se jim zhotoviti první zbraně, jimiž dovedli nepřátele své skláti a kterými obdarovávali své miláčky, zajisté, že pak i při obětech těmito zbraněmi se oháněli, a tak vznikly mnohé ty tance se zbraní v ruce, které se také zachovaly až na dny naše. Jaký div, že když později bojovníci od kněží svých zbraněmi byvše opatřeni, dříve než vytáhli proti nepříteli, konali kol posvátného ohně svůj válečný tanec, v němž ovšem první slovo vedl čarodějník, kněz.

Nejdůležitější pokusy, které konali hlídači ohně, byly pokusy s ohněm samým. Oni pozorovali, že ohni blízké předměty se vysouší a že předměty takové pak snáze chytají než předměty ostatní a odtud byl již jen krok k zachycování jisker suchým listím a p. Zbýval ještě velký vynález, který byl největším vynálezem vůbec. Byla otázka, jak vznítiti samovolně ve vyschlém dřevu první jiskru. Nedochovala se nám zpráva o nejdůležitějším vynálezu tom, ani v pověstech, ale my víme, že nejstarším nástrojem k vyluzování ohně jest svastika.

Svastika jest primitivní rozžehadlo skládající se ze dvou dřev, křížem přeložených na konci zahnutých. Uprostřed dřeva horního byla prohlubenina, do níž se dával kousek dřeva kuželovitého, které bylo rychle otáčeno pomocí smyčce nebo luku, jehož tetiva byla otočena kol dřívka toho a tím oheň přivoděn. Podobné přístroje i v jiných krajinách až do dnešní doby se uchovaly.

Jest přirozeno, že tento vynález zvýšil nad míru moc hlídačů ohně, t. j. kasty kněžské. Jestliže různé jejich vynálezy byly při bohoslužbě užívány, jestliže s nimi děly se při obětech různé produkce, ukazující jejich zázračnou užitečnost, musil se přístroj, kterým se vzněcoval oheň, státi středem celé bohoslužby. Tehdy již bylo známo, že nejdůležitější při oběti a středem zbožňování jest oheň pocházející z nebe od otce a udržovaný na zemi dechem. Vždyť foukali do ohně, když chtěli jej vznítiti. Celé tyto primitivní obřady se nám uchovaly ve Védách, posvátných knihách indických, podrobně popsány. Abychom však věci dobře porozuměli, jest třeba ještě si

připomenouti, že kasty kněžské brzo zavedly soustavné uctívání nejen ohně, nýbrž i jeho otce, slunce a že při tom patrně pozorovali i ostatní světla na obloze, zaznamenávali jich běh a uctívali je jako božstva. Vždyť i jména bohů jsou totožna s těmito světly a celé rozdělení času na nich závisí. Jednotlivé dny v týdnu jim byly zasvěceny. Sonntag jest den slunce, Montag den měsíce, úterý zasvěceno Martovi, středa Merkuru, čtvrtek Jupiterovi (u Germánů Donarovi, Donnerstag), pátek Venuši (franc. vendredi), u Germánů Freye (Freitag), sobota Saturnovi. Proto byli nejstarší kněží astronomy a bděli též nad kalendářem, což se ovšem zachovalo až na časy naše, neboť nejen rozdělení práce týdenní, nýbrž i svátky výroční jsou dosaváde svěceny dle předpisů různých církví.

Než tato božstva podružná vytvořila se jaksi na ozdobu a k zvýšení slávy božstva ústředního, slunce, jako středem všech předmětů obřadných na zemi byla svastika t. j. kříž, čili nástroj k výrobě ohně. Proto kříž nacházíme na nejstarších památkách kulturních. Nádoba se znamením kříže byla nalezena v předhistorických výkopech v kolových stavbách na savojském jezeru bourgetském. Jiný kříž předhistorický sestavený z kamenů byl nalezen v Callernishu na ostrově Lewis v Hebridách. Podobný kříž z doby celtické byl nalezen v Newgrange v Irsku sestavený z balvanů.

Svastika jest zobrazena na výkopech trojanských, rhodských, cyperských, řeckých a italských i na prsou Budhy Amihaby v Museu Guimetském. V Číně symbol kříže slaven byl od pravěku. Nosil se před procesím zbožných budhistů, kříž nacházíme na rytinách egyptských, podobizna Assur Nasir Habala, který panoval v Assyrii 950 let př. Kristem, nese na krku křížek podobný kříži maltézskému, podobně i Samsi-Vul z r. 835 př. Kr. Bohyně Astarté a jiná božstva malují se s křížem v ruce. Byl tedy kříž od pravěků znamením nejvyšší bytosti, byl v něm uctíván největší vynález, kterým lidstvo bylo vykoupeno ze zvířecí nízkosti a učiněno pánem na zeměkouli.

Jak s ním souvisí i jiná tajemství obřadů náboženských to pochopíme nejlépe, hledáme-li vysvětlení ve Védách.

Védy nazývají oheň agni. Slovo to jest příbuzné se slovanským kmenem ogni, oheň, a náhodou jest stejnozvuké s latinským agnus, beránek. Dle Véd jest Agni vtěleným synem otce nebeského Savistri (slunce). Byl počat a zrozen pannou Mayou prostřednictvím otce pozemského Twasti tesaře, (který hotoví svastiky). Maya sídlí v prohloubenině oné části svastiky, která se nazývá matkou (také my říkáme otvoru, do něhož zapadá šroub, matice, něm. Schraubenmutter, ital. madrevite) a tam byl také počat Agni působením Vayu t. j. dechu či ducha. Původní název Savistri byl později nahražen latinským Deus pocházejícím od sanskritského kmene deva t. j. zářící.

Původní obřad, kterým se produkovalo rozžehání ohně před zástupem, byl opakován každoročně na památku velkého vynálezu v době slunovratu t. j. 25. prosince, kdy byla slavena památka zrození ohně. Datum toho bylo stanoveno astronomicky tím, že objevila se určitá hvězda na východě. Tehdy zvěstovali kněží lidstvu dobré poselství (řec. euangelion), že narodí se nové slunce. Tehdy roznícen oheň na kopci třením svastiky za pění hymny vedské „O Agni, ohni posvátný, ohni očišťující, ty, jenž dříměš ve dřevě, který se zdviháš v ohni zářivém, ty jsi jiskrou božskou skrytou v každé věci, a slavnou duší slunce.“ Když první jiskra vytryskla z prohlubeniny, kde dlí božská Maya, zrodil se oheň. Tato jiskra živá se nazývá děťátkem. Védy oslavují nádhernými hymnami zrození této bytosti božské. Kněží ukládají dítko na slámu, která chytá. K němu přivádí se posvátná kráva, která poskytuje másla, a osel, který nese na hřbetě somu t. j. kvašenou šťávu rostliny klejichy kyselé (Asclepias acida), jimiž má se plamen živiti. Jeden kněz věje stále orientálským vějířem, aby ohníček neshasl. Tento se konečně odnese na větvích na oltář. Tam kněz na něj vyleje svatou somu, jiný mu dává pomazání máslem svaté oběti. Od toho okamžiku Agni se nazývá akta (t. j. pomazaný, řec. christos). Z ohniště vystoupí plamen k výšinám a stoupá v oblaku až vysoko k nebesům, kde se oheň slučuje s otcem nebeským, který ho byl poslal pro spásu světa. Svatému ohni na oltáři se obětuje chléb a víno. Agni stává se prostředníkem této oběti, obětníkem, který obětuje sebe sám jako oběť. Kněží a i lid požívají částečku oběti moučné, jakožto pokrm, v němž Agni jest skryt.

Chápete již, jak poučno jest čísti védy a uvažovati o nejstarších vynálezech lidstva?

ELISÉE RECLUS:

Člověk a Země.

Volně zpracovává *František Maštera.*

II. Egyptské náboženství.

Kouzelníci a kněží. Královské příživnictví — s davem dvořanův a úředníků — nebylo jediným příživnictvím, které se vyvinulo na velikém organismu egyptského zemědělství; štěstí a zdar egyptského rolníka závisel úplně na stoupání vod nilských a na pracích zavodňovacích; egyptský rolník poslouchal tedy rád rady moudrých mužů nebo mužů, kteří se chlubili, že jsou moudrými; a tak vznikla třída nových příživníků, kněží, kteří vzali na sebe důležitý úkol vyjednávati s bohy o pravidelný

a dostatečný nilský příliv. Zprvu byli kněží jen tázáni o radu; na konec diktovali své rozkazy. Jsouce podporováni všeobecnou důvěřivostí a strachem z neznáma, namluvili lehko prostým a nevědomým venkovanům, že jejich práce nepostačí, ani když jest podporována prací inženýrův a geometrův, ale že jest také zapotřebí vzývati a obětmi si nakloňovati boha říčního, boha „modrého", nazývaného tak nejspíš dle barvy řeky. Mezi pracujícím člověkem a hrozícím bohem musí zprostředkovati kněz. Na skále na ostrově Elefantině proti městu Asnanu zachoval se nám nápis modlitby jednoho krále egyptského z třetí dynastie, tedy staré asi 5000 let. Modlitba ta sepsána byla kněžími; král vzývá říčního boha, aby každoročně poslal hojné a úrodné náplavy a slibuje mu za to roční desátek ze všech žní a cel, jež budou vypláceny božím pokladníkům, kněžím. Bůh právoplatně se zavazuje, že každoročně bude otvírati brány svých vod; ale nad hlavou Egypťanů visí hrozba: nebude-li někdy slíbených desátků, nebude ani vody. Však už se to také jednou stalo, povídá legenda chytře vymyšlená; po celých sedm strašných let Nil ani jednou se dostatečně nerozvodnil. Již sta, snad tisíce let před Josefem ukazovali egyptští kněží svým věřícím na řadu „sedmi hubených krav", které přišly po „sedmi kravách tučných" za trest, že posvátný desátek kněžím nebyl vyplacen.

Egyptský symbolism. Kněží egyptští děkují tedy svému kouzelnictví za to, že nabyli takové vážnosti ve společnosti egyptské; egyptská bible před 5000 lety byla snůškou zaklínání a kouzelnických formulí. Ale v zemi, tak jednoduché jako Egypt, mysl lidová byla zaměstnána hlavně dvěma bytostmi, které proměňovala v osobnosti božské: sluncem a Nilem. Bůh tedy stotožňuje se brzy se sluncem, brzy s Nilem, a brzy jest i sluncem i řekou zároveň. Dle jedné tradice člověk zrodil se z velikého „božího oka", to jest ze slunce; dle tradice druhé, která byla i nám předána, člověk se zrodil z nilského bahna, ze země; v podstatě mají obě tradice pravdu: zdaž jsme se skutečně nezrodili z tepla a vlhkosti, po millionech a millionech létech pomalého vývoje? Hlavní bohové egyptští, Osiris, Isis, Horus, Tyfon jsou zbožněné ony přírodní síly. Osiris zřejmě jest slunce, bůh, jenž stvořil všechen pozemský život a bude souditi všechny své tvory na prahu nového života; ale aby dal původ rostlinám i lidem, snoubí svou moc s plodnou řekou, s Nilem, jehož vlny se šíří po zemi: proto Osiris jest i Nilem. Isis, Osirisova sestra a manželka jest luna, putující klidně po nebi, ale Isis jest také, a to hlavně, dobrá země, která přijímá všechno símě. Skutečné manželství Osirisa s Isidou děje se na poli, které nám dává chléb. Jejich žárlivec, jejich nepřítel Tyfon, jest rovněž velkou silou přírodní, jest to vysušující vítr z pouště, těžký letní úpal. A tak zlý Tyfon stává se také sluncem, jako dobrý Osiris.

Množství bohů v mythologii egyptské vysvětluje se mnohonásobností prvotních základů národní civilisace: všichni místní bohové byli přijati za bohy národní. Ptah byl velkým bohem v Memfidě, Ammon v Thebách, Ra v Heliopolidě atd. Bohů těch bylo tolik, že jedni z nich byli zaměňováni druhými, vstupovali v manželstva, měnili svá pohlaví. Často ze dvou velkých bohů učiněn bůh jeden: z thebského Ammona a heliopoliského Ra povstal jeden bůh: Ammon-Ra.

Ctění zvířat, u Egypťanů tak rozšířené vysvětluje se tím, že posvátné egyptské písmo, hiéroglyfy, již od pradávna užívalo obrazů nejrůznějších zvířat za své značky; posvátná věta napsána byla pomocí zvířecích značek; a lid klaněl se obojím: i ona věta měla zázračnou sílu, i zvířata, která graficky v oné větě byla znázorněna. Bohové a posvátná zvířata v obraznosti lidu úzce byli spojováni; život zvířat doprovázen stejnými zázraky, jako život bohů. Tak býk Apis, spojený úzce s memfisským slunečním bohem Ptahem, představoval rovněž plodivou sílu, a jeho narození bylo rovněž tak zázračně čisté, jako narození se bohů; Egypťané věřili (nebo aspoň říkali že věří) že býk Apis zrodil se z přečisté jalovice, která byla oplodněna paprskem slunečním. Ale jinak požívala posvátná zvířata obyčejně jen úcty místní; byla jakýmisi místními patrony; a tato chránící zvířata jednotlivých měst často byla na sebe žárliva, často spolu i válčila.

Ale vzdor tomuto polytheismu shledáváme se u Egypťanů s monotheismem, s úctou jednoho boha, v čistotě a přesnosti neméně dokonalé, než u židů a musulmanů. Bylo by těžko nalézti v literatuře židovské nebo křesťanské odstavec vyjadřující monotheistický pojem boha určitěji než na př. tento odstavec z literatury egyptské: „Bůh jest Sám a Jediný, a není jiného, než On; Bůh jest ten, kdo vše učinil; Bůh jest duch, duch skrytý, duch duchů, velký duch Egypťanů, božský duch; Bůh trvá od počátku. Byl již, kdy ještě ničeho nebylo; jest otcem počátků. Bůh jest skrytý a nikdo nezná jeho tvar. Bůh jest Pravda; žije pravdou, živí se pravdou, tvoří pravdu. Bůh plodí, ale nebyl zplozen; plodí sám sebe, dává život sám sobě. Jest tvůrcem svého tvaru a sochařem svého těla."

Vliv egyptských kněží byl velký. Postupem doby z pouhých kouzelníků a přijímačů desátků stali se představiteli bohů, potom důvěrníky jediného boha a nabyli nadlidského majestátu. Když se takto stali svrchovanými pány v oboru duševním, hleděli ovšem také, aby se stali svrchovanými pány v oboru hmotném; majetek a bohatství egyptských kněží byl úžasný; nejlepší země patřily jim. Moc jejich byla taková,

že i králové byli pod jejich poručnictvím. Jest přirozeno, že dlouho si to králové nedali líbiti; nastal boj o nadvládu, a v boji tom zvítězili králové. Nyní král byl nejvyšším knězem; po dlouhou část egyptských dějin bylo náboženství (aspoň ve své officielní formě) pouhým otrockým uctíváním králů, kteří byli prohlašováni již za živa za bohy. Králové ve svých slavnostních nápisech představovali sebe vždy jako skutečné bohy; ohromné rozměry jejich soch, vytesaných z nezničitelného kamene, neměly jiného smyslu, než aby lidu se jevili jako nadlidské, božské bytosti.

Smrt. Egyptský lid, zotročený a nevědomý, užil malého štěstí v životě pozemském; proto jeho naděje upínaly se na život posmrtný horoucněji a úplněji, než kde jinde. Náš mozek sotva dovede představiti si ty tři různé druhy duší, které, jak Egypťané věřili, zůstanou po smrti člověka; byly to: vlastní duše (egyptsky „ba"), světlá duše („khu") a dvojník („ka"). „Dvojník" Egypťanů byl druhým exemplářem těla, měl všechny rysy těla pozemského, ale druhu duševnějšího, ozářeného. Tento dvojník zůstal po smrti na vždy v hrobě; pro něho byl hrob okrašlován, pro něho kresleny na zdi hrobu obrazy sluhů (neboť stínovému dvojníku postačili nakreslení sluhové), pro něho mrtvoly byly balsamovány, pro něho sta tisíce fellâhinů stavěly pyramidy.

„Dvojník" zůstal tedy v hrobě, ale vlastní duše vznášela se volně, bydlela mezi bohy v záhrobním „kraji nilském", v království Osirisově. Časem mluví se také o jakémsi pekle, ale neurčitě; staří Egypťané věřili v peklo asi tak, jak dnešní křesťané; t. j., v hloubi své duše byli přesvědčeni, že konečná vina nezasluhuje věčného trestu. Egypťané nevěřili v zkříšení, ale v nekonečnou řadu znovuzrození, ve stěhování duší.

Staří Egypťané mysleli velmi mnoho na život posmrtný; ale až do dvanácté dynastie (r. 3373 před Kr.) myšlenka na smrt neměla v sobě ničeho, co by bylo příliš tíživým. Hroby z této doby nám ukazují, že tehdejší společnost byla dosti svobodomyslna, že se ještě nekrčila pod knězovou rukou. V tehdejším hrobě nebylo ještě nijakých obrazů bohů; pouze Anubis střežil již hrobovou bránu. V hrobě byl mrtvý člověk jako ve svém domě: vše bylo připraveno k jeho pohodlí a aby mohl pokračovati klidně ve svých obvyklých zaměstnáních.

Od těchto prvotních hrobů, tak pohodlných a ozdobených veselými obrazy, nesmírně se liší strašné hrobky z dob pozdějších, kdy kněží nabyli vlivu a moci. V hrobkách těchto, stavěných za kněžského dozoru, bylo vše strašné; duše umrlců, kteří již na světě žili ve strachu, probouzeli se v hrobkách k novým děsům. Smrtelná závrať z těchto hrobek proniká až na denní světlo: při tehdejších nejradostnějších slavnostech bývala kolem stolu nosena rakev, aby hosté byli upamatováni na krátkost života.

Přišlo třetí období: všechny tyto představy staly se pouhým zvykem, prázdným obřadem, při nichž duch nemyslil na nic. K pochmurným myšlenkám na smrt přidružují se myšlenky nové, myšlenky na radostný a volný život pozemský. Myšlenky tyto vnikají, jako světlý paprsek, i do temnot hrobních. Bylo to v době před římským vítězstvím; z doby té zachoval se nám pozoruhodný náhrobní nápis, jejž složil velký kněz, ztrativší svou milovanou ženu. První část nápisu tohoto patří ještě do doby staré; opakuje ještě všechny přísné a těžké dřívější myšlenky; ale jeho zakončení patří již době nové: „Neboj se píti, jísti, radovati se, milovati; nedej, aby smutek vstoupil v tvé srdce."

LONGINUS:

Syllabus Pia X.

(Pokračování.)

Veliké znepokojení širších vrstev v Německu, praví dále Ehrhard, jež postavení katolických fakult theologických povážlivě otřáslo, vyvolaly praktické prostředky třetího dílu encykliky, jimiž se zlo modernismu má odvrátiti. Prostředky ty jsou:

1. Scholastická filosofie budiž základem církevních studií.

2. Kdokoliv jest nějak modernismem nakažen, nesmí býti za každou cenu k vedení (církevních ústavů) připuštěn, neb je-li již ustanoven, musí býti odstraněn; stejně budiž naloženo s každým, kdo tajně neb veřejně modernismu přeje, buď modernisty chválí nebo chyby jejich omlouvá, scholastiku, svaté spisovatele a církevní úřad učitelský pomlouvá či církevní autoritě neb kterémukoliv jejímu zástupci poslušnost odepřel; totéž platí o těch, kteří v historii, archeologii neb vědách biblických po novotách baží, a o těch, kteří církevních oborů nedbají a raději světské pěstují .... Stejné bdělosti a přísnosti třeba při vybírání a zkoušení kandidátů pro svěcení kněžské.

3. Jest povinností biskupův, aby četbu modernistických spisů či takových, jež jsou modernismem nakaženy, zapovídali, když už vyšly, a mají vůbec uveřejnění jich dle možnosti překážeti.

Z jednotlivostí tohoto třetího bodu jest zejména významno, že biskup jest zavázán, aby zakázal knihu ve své diecesi, jež jinde dostala povolení k tisku, když rozvážní mužové — jeho rádci — ji prohlásí za škodlivou.

4. U všech biskupských kurií mají býti úřední censoři, aby prohlíželi spisy, jež mají být uveřejněny. Z průvodních předpisů jest obzvláště významný ten, jenž praví: „Spisovatel

nesmí poznati jméno svého censora, dokud ten příznivě se nevyslovil, aby censor nebyl obtěžován během přehlížení neb kdyby uveřejnění zakázal“ . . . „Pokud pak jde o kněze, kteří... jsou spisovateli neb spolupracovníky (listů neb časopisů), mají biskupové, poněvadž častěji v novinách modernismu blízké články uveřejňují, bedlivě přihlížeti, aby si nezadali, mají je, stal-li se přehmat, napomenouti neb jim psaní zakázati . . .“ Listy a časopisy katolíky vydávané mějtež, pokud možno, vlastního censora. Ten jednotlivé výtisky neb sešity ve vhodný čas přečte a vyžádá si co nejdříve opravu, nalezl-li něco nebezpečného. Totéž právo mají biskupové i v případech, kde censor nic nenamítal.

5. Kongresy kněží nechť biskupové v budoucnosti jen nejvýše zřídka trpí. Povolí-li je, staň se to s podmínkou, že nebude se jednati o ničem, co vyhraženo biskupům neb apoštolské stolici, že se neobjeví návrhy a žádosti, jež si osobují církevní autoritu, že vše, co modernismem, presbyterianismem a laicismem zavání, z jednání jest vyloučeno.

6. Dozorčí rada v každé diecesi budiž co nejdříve zřízena. Ob dva měsíce v určitý den sejde se u biskupa; o jednání a rozhodnutích třeba zachovati naprosté mlčení. Úřední povinností rady jest, aby po známkách a stopách modernismu jak v knihách tak v přednáškách horlivě pátrala, načež k ochraně kněžstva i mládeže s rozvahou, ale rychle a rázně zakročí. Novoty v terminologii nebuďtež trpěny . . . ani v knihách ani v přednáškách. Obzvláště doporoučí se dozorčí radě, aby neopomenula kněh, v nichž se jedná o zbožných místních zkazkách či o svatých relikviích; též spisů o sociální otázce budiž pečlivě dbáno, aby se modernism za ně neschovával.

Ehrhard sestavuje těchto šest bodů přímo z citátův encykliky, aby nikdo nemohl říci, že přehání. Dále praví:

Na těchto ochranných opatřeních zaráží, že se neomezují na modernism v prvém dílu encykliky pečlivě vylíčený, nýbrž že se rozšiřují na „známky a stopy“ jeho, na spisy s nádechem modernismu a díla, jež ho podporují neb jím jsou nakažena, na vše, co jím zavání, na kritiku církevních otcův a scholastiku, ba i na hledání nových odpovědí v církevní historii, v archeologii a ve výkladu písem! Tím vzniká nebezpečí veliké libovůle, co vše lze považovat za „známku a stopu“ modernismu. Zároveň jest nám tím znemožněno, abychom účinně vyvrátili tvrzení našich kolegů z university, že encyklika zapovídá každé historicko-kritické probírání katolické theologie. Toto vyvrácení jest tím více nemožností, poněvadž encyklika sama modernism a historicko-kritické nazírání uvádí v těsnou souvislost, když si stýská, „že mnozí, kteří sice nejdou tak daleko (jako modernisté), přes to zlým ovzduším jsou „nakaženi a zvykli si mysliti, mluviti a psáti tak volně, jak katolíku nepřísluší“. „Jsou lidé,“ pokračuje encyklika v dosti průhledných narážkách na určité osoby, jež se právě kritickými pracemi vyznamenaly, „mezi laiky i v kleru; ba nescházejí dokonce ani v nábožných řádech, kde bychom jich nejméně čekali. Biblické otázky projednávají se dle pravidel modernismu. Kdo píše dějiny — předstíraje nestrannost — vytahuje s obzvláštní radostí na světlo, co by církvi bylo na úhonu. Zbožné lidové zkazky dle předpojatého mínění s rozhodností se odbývají. Ctihodné, starodávné relikvie vystavují se posměchu.“ Jest bolestno, že takové výčitky vyslovují se proti katolickým spisovatelům, kteří prostě dle nejlepšího vědomí a svědomí užívali pravidel historické kritiky, jež dnes jest obecným prostředkem vědeckým. Ještě bolestnější jest však, že v papežské listině stojí poznámka: „Vždyť toho vyžaduje ješitnost, aby člověk na sebe pozornost věta obrátil, a míní se, že účelu toho nelze dosíci, když člověk jen opakuje, co vždy a obecně se říkávalo!“

Jak máme teprve před svými kolegy omluviti zařízení, jež jsou v břitkém rozporu s obecným pojímáním učitelské svobody na universitě, s mravním cítěním docentův i studujících, částečně dokonce s osobní ctí katolických profesorů theologie? Jsou to zejména ustanovení o censuře, celé zřízení dozorčí rady, jejíž povinností jest, aby vnikala až do přednášek, což prakticky znamená, že získá denuncianty mezi studujícími theologie; tím dostává se profesor katolické theologie pod duchovní dozor! Nemohu opakovati tvrdé posudky, jež každého církvi vroucně oddaného katolíka hluboko pokořují, které o těchto zařízeních často se vyslovují; ale uznávám, že je nemohu odmítnouti jako neodůvodněné.

* * *

Tento stav jest pro jednotlivého profesora theologie přímo nesnesitelný, katolickým theologickým fakultám pak velice ubližuje. K tomu by nebylo došlo, kdyby encyklika byla činila na snadě ležící rozdíl mezi soustavami moderní filosofie a proudy moderního myšlení. Mohla theology varovati před různými soustavami filosofů, jež jsou v zásadním odporu proti křesťanství, zjevení, náboženství a víře v boha; mohla postaviti na pranýř ona theologická mínění posledních časů, jež nevyklíčila z historicko-kritické či psychologicko-empirické methody, nýbrž z vědomého neb nevědomého připojení k směru nějakého moderního filosofa. Toto stanovisko mohlo by se i ryze vědecky odůvodnit; neboť každá filosofická soustava vychází od jednotlivé osoby, od svého tvůrce. Ať tato sebe více prvků pravdivých do ní vpravila, osoba ta nemůže tvrditi, že obsahuje pravdu celou. Jinak jest s moderním proudem empirického, historického, kritického a psychologického myšlení!

To nepochází od jednotlivce, není také moderní v tom smyslu, že by ho snad dříve nebývalo; ale odpovídá vniterní výzbroji lidského ducha samotného. A když dnes častěji a hojněji v těchto myšlenkových drahách se pohybujeme než antika a středověk, nepovažuji to za libovolnost s naší strany, nýbrž za nutnost povšechných poměrův, jíž připisuji Boží prozřetelnosti, prozřetelnosti, která bdí nad všemi dobami a celým vývojem lidstva. Po těchto drahách musí proto kráčeti také katolická theologie, nemá-li zhřešiti proti duchu svatému. Zostra pak třeba poukázati na to, že scholastická filosofie a theologie nerozřešila všech otázek, jež duch lidský stran obsahu křesťanství klade. Scholastika vykvetla ze své doby jako gotika, její vrstevnice, její sestra. Zajisté bylo vypracování soustavy myšlenek o víře znamenitým ziskem křesťanského ducha; ale jako (scholastika) obsah apoštolského hlásání víry neutvořila, tak jej také nevyčerpala. Známe činitele, již vedli k jejímu vzniku, rozkvětu i k úpadku; známé i hranice — filosofické, theologické a historicko-psychologické — jichž nemohla překročiti.

Ale katolická theologie má jen tehda nároky na vědeckost, užívá-li nových pomůcek, jež přináší vývoj moderní doby. Musí se snažiti, aby odpověděla ke všem otázkám, jež život křesťanský klade. Žádná pštrosí, theologická politika neodstraní skutečnost, že i pro katolického theologa existuje otázka biblická, apologetická, dogmaticko-historická, z nichž každá uzavírá opět množství jednotlivých otázek. Ty pak naléhají na své řešení, a pracovati k němu může jen ten, kdo problémy ty v duši cítí, ba jimi trpí, ne však ten, kdo se omezuje na opakování toho, co předkové naši za řešení považovali. Jak by nám mohli theologové středověcí řešiti otázku, kterou vůbec neprocítili? A takových je mnoho. Příklad: Nikdo nemůže tvrditi, že doba církevních otců neb scholastiků vznik a vývoj dogmata považovala za historický problém. Nás dnešní problém ten tíží, poněvadž zejména z písemných památek křesťanského starověku otázka vývoje dogmat vstoupila v naše theologické myšlení. Tento psychologický zjev vyvolal novou větev theologie, historii dogmat. Tato nevznikla na popud několika duchů chtivých novot, nýbrž z vnitřní potřeby theologie, jež jest právě tak zákonná jako ona, jež vedla scholastiky k jejich přemýšlení o církevním dogmatu. Proto jest naší neodvratnou vážnou povinností, abychom skutečný vznik dogmat všemi prostředky dnešního historického bádání objasnili. Tuto povinnost musí katolická theologie přítomnosti na sebe vzíti, nechce-li býti zatlačena do zadního voje. Proces vzniku dogmat jest však tak složitým zjevem historickým, že pokus vysvětliti jej vyžaduje řady hypothes a rozboru. Vždyť scholastika XIII. století také nevznikla přes noc, nýbrž vyšla z theologických sporův a bojů XI. a XII. století. Nebyla by vznikla, nebyl by možný Tomáš Aquinský, kdyby již tehda byly bývaly dozorčí rady, jež nyní v každé diecesi se zařídí!

Z nitra působící prostředek proti zlu, jež encyklika potírá, může býti jen harmonické spojení nového se starým. Spekulativní postup minulosti musí se spojiti s historicko-kritickým postupem přítomnosti. Tím arci nemíním pouhý postup a trvání obou method vedle sebe, nýbrž vzájemné proniknutí obou. Jen to chrání před jednostranností každé z nich. (Pokrač.)

LADISLAV ZÁRUBA:

Morava v černých spárech.

II.

Že na Moravě lid nebyl klerikální a fanatický, na to jsou doklady starších pamětníků, kteří vědí dobře, jak dříve se na moravských vsích v pokoji žilo. Já sám jsem synem staršího a konservativního rolníka. Z jeho vypravování i z řečí sousedů mohu si utvořiti úsudek o životě moravských dědin v létech 70. a 80. min. století. Tehdy náboženských třenic nebylo. Žili v míru katolíci i evangelíci. Kněží hlásali sice už tehdy nesmysly, ale nebouřili a nevolali do zbraně na obranu „ohrožené víry“. Ostatně však té obrany třeba nebylo. Ale je jisto, že proti práci kněží tehdejších a dnešních je ohromný rozdíl. Dřívější život byl docela sice primitivní ale mezi občany vládl poměr srdečnější. Farář ten zašel si i do společnosti, povykládal — odešel v pokoji domů. Nikdo si kněží nevšímal. — A i dnes faráři starší jsou docela netečni k náboženským bojům. Odříkají své ceremonie a žijí klidně dále.

Mám za to, že klerikální štvanice způsobili t. zv. katoličtí modernisté. A je už to osudem snad, že právě na Moravě to sémě nesváru vzniklo. Neohroženým bojcem byl Dostál-Lutinov, nyní farář v Prostějově. Kdo důkladně stopoval jeho činnost a jeho orgán „Nový Život“, musí mně dát za pravdu, že hnutí katolické moderny vyvolalo ten nečestný a hrubý boj kněží proti pokroku.

A je to lehce pochopitelno — proč mladé kněžstvo moravské vrhá se do víru politických bojů a všechnu energii vynakládá na zachování privilegií katolické církve.

Z důvodů hmotných. Vidí dobře, že už lid sem a tam začíná prohlédati a nepřináší krvavých peněz na fary.

Z důvodů mravních. Je jim dobře známo, že už leckde si troufají farníci na jindy nedotknutelnou osobu kněze a považují jej za sobě rovného spoluobčana. A to ten na líc demokratický a cyrillo-methodějský kněz nesnese. On na kněžském semináři léta utlačovaný a poro-

bený chce se mstít na ubohém, bez tak už zotročilém lidu.

Je mu to nepochopitelno, proč by on měl býti rovný mezi rovnými — když jim se namlouvá, že jsou opory trůnu, když se jim namlouvá, že více platí prostředník mezi bohem a lidmi, než sebevětší filosof a umělec. A s tím vědomím jdou mezi náš nešťastný lid a tam jej ubíjejí pustým štvaním a hnaním do boje proti něčemu, co skutečně neexistuje: proti „zkázonosné nevěře". Namlouvají tomu lidu, že, nebude-li věřiti, bůh se rozhněvá, potrestá jej těžce, přijdou pohromy, neúrody a zemětřesení. Kdo chápe pravou podstatu těch řečí a zná duši moravského lidu, ví, že tyto řeči musí působiti strašně a zhoubně.

Představte si nabitý kostel na místě nejvíce nábožensky exponovaném: na Hostýně.

Lid se všech koutů Moravy přišel sem, aby pozdravil matku svatohostýnskou Pannu Marii, v kterou věří, že ona mu v těžkých bojích o kus chleba pomůže. (Ne — těm — dobrým lidem tu víru nechceme brát — pokud skutečně věří. To oni vlastně si vyvrátit nedají. Na Moravě se musí mladá generace vzdělávat. To jen mimochodem.) Kostel plný. Na kazatelnu vyleze štváč. Tvrdím to směle a vždy, všude — před každým soudním tribunálem dokážu, že tento kněz je vinen vším, co zlého se stane z kulturních bojů.

Ten kněz nemluví slova lásky (ostatně na něm to dnes žádat ani nemůžeme . . .!), ale rouhavá slova, příčící se leckdy i stávajícím shromažďovacím zákonům.

Počíná si tak, jak ani jinak od jezovity očekávat nemůžeme: prsním hlasem mluví, kroutí prorocky očima, bije pěstí do kazatelny, vyhrožuje peklem a vším, co může moravské lidi náboženské postrašit.

Svádí je, aby víru bránili všemi prostředky. Církvi prý nastává teď doba — prvních mučenníků křesťanských.

To stačí úplně, aby ty lidi otrávil a přivedl na nepravou cestu msty a zloby.

Ti lidé pak myslí, že musí víru bránit, třeba i násilím. A na první veřejné schůzi, kde se někdo osmělí porážet malicherné řeči klerikálních agitatorů, ukřičí jej, ne-li znásilní.

Takové věci — toť jisto — dějí se i se stran protivných, ale je div, že napadený se brání?

Hlavní úlohu na schůzích, kde pokrokoví řečníci bývají umlčováni, mají sfanatisované ženy. Ten, kdo nezažil něco podobného, nedovede si ani představiti, čeho ty ženy jsou schopny a jak šíleně si počínají.

Nebude snad nezajímavo uvésti obyčejnou momentku z takové schůze. Pokrokový řečník začíná řeč. Místnost nabita. Většina svedených lidí a hlavně žen. V předu kaplan neb farář. Při ostřejším výrazu řečníkově volají: „to není pravda, berou nám svaté náboženství!" A kněz, u něhož by přece nějaká aspoň intelligence se mohla hledat, ještě ty nevěčné výkřiky podporuje. Řečník se ohradí. A tu nastane řev. Zdvihají se hole, sklenice a běda tomu, kdo se rázněji opře násilníkům. A je-li to k večeru nechá farář zvonit klekání. Kdo se nemodlí, na toho se vrhnou. Na to začnou zpívat „svaté" písně. Kdo odporuje, toho zkrátka udají pro „rušení náboženství". Při dnešním systému je snadno, že pro docela nevinnou poznámku se leckdo dostane do vězení.

Takovým způsobem tedy chtějí kněží znemožnit, aby vzdělání vniklo do lidu.

To je vyložené násilí a přepadení. Když jinak nedovedou řečí čelit pokrokovým názorům, použijí massy, aby ta řečníky ukřičela. Odváží-li se takový kněz k řeči, to už je hotové bláznění: žádný důvod, žádné důkazy, podepřená argumentace, ale jediné co může zfanatisované lidi poštvat: „berete lidu náboženství, jste nevěrci!"

Chápete tu křivdu? Toto násilí, proti kterému se nemůžete nijak bránit?

Ale moravští klerikálové bojují na schůzích nejen násilnou pěstí a argumentací. Mají své vyškolené řečníky, kteří prohlédli mělkost lidu v duších a těmito řečníky nechávají dále svůj kádr zpracovávat.

Není na místě uváděti jména těchto lidí. Sám ale se přiznám, že jsem se leckdy nemohl ani bránit proti výpadům těchto „řečníků". Překroutí smysl pronesené řeči, kladou dotazy a žádají odpovědi, ku kterým je třeba, aby byly úplné, mnoho času a množství různých novin, z kterých je třeba slovo za slovem citovati, abyste důkladně na dotaz odpověděli.

Uvádím na př.: Tvrdím, že katolický tisk je směšný ve svých hloupých denunciacích na učitele. „Kde a kdy se to stalo?" zahřmí na Vás „katolický" kněz. Odpovíte klidně, že tam a tam. „To není pravda, já chci důkazy." Jste přesvědčeni, že jste věc četli, potvrdí ji souhlasně mnoho časopisů, uvádíte a pamatujete si jména, ale nic platno. Člověku, který na svých kázáních lže a bez jediného dokladu tyto lži za pravdu uvádí, musíte nyní donésti dokumenty.

Nepomůže ničeho správná omluva, že trváte na tom, co bylo řečeno a případně soudně že dokážete. On chce důkazy! A když dle jeho soudu je nedáte — jste u něj a za ním stojících lidí buď vědomý nebo nevědomý lhář. Znám dobře poměry a radil bych, aby každý, kdo chce protiklerikálně a s úspěchem mluvit, ať vezme na každé sebemenší tvrzení haldu novin, nebo moravský „panáček" chce mít všechno černé na bílém.

Klerikálové mají řečníky, kteří se sladce usmívají a lísají. Leckde se není ani možno

udržet při duševní rovnováze, abyste nevzkřikli takovým lidem hanbu do očí.*)

Tito řečníci zdánlivě zachovávají klid a tím jak se zdá moravským venkovanům mnoho imponují. A přijde-li protiklerikální řečník, který ještě více se dovede opanovat, pravidelně strhne na svou stranu i klerikály.

Moravský venkovan i při své mělkosti rád vidí klidné a sebevědomé lidi. Jistota řeči jej překvapuje až k údivu. A tohoto faktu, vedení klerikální strany na Moravě důkladně využilo. Tak tedy si získali a ještě jistě získají mnoho přívrženců, které dle svého osvědčeného vzoru sfanatisují.

Neposledním důvodem, proč jindy konservativní Morava je ve vleku hierarchie, je ohromné bohatství arcibiskupa a kněží.**)

Arcibiskup olomúcký je jeden z největších velkostatkářů moravských. Lidí ve svých službách má mnoho. Ti musí dle komanda jeho tančit. Zaměstnává sta dělníků, jímž platí hanebné mzdy,***) a tito lidi musí při každé volbě jíti s klerikální stranou. Leckde na okrese mají oni a ještě dělníci z cizích velkostatků klerikálních šlechticů rozhodnou převahu. Je na místě uvésti doklady. Vezmu tedy Kroměřížsko, Holešovsko, Bystřicko p./H. a Napajedelsko. Jsou to okresy ve středovýchodní Moravě.

V těchto okresích jsou tři velcí katoličtí zaměstnavatelé: arcibiskup olomúcký, hrabě Seilern a hrabě Thun-Hohenstein. Všichni tito jsou poslanci. Na Kroměřížsku má většinu velkostatků arcibiskup, pak hrabě Thun. Na Holešovsku hrabě Seilern, na Bystřicku arcibiskup a konservativní baron Loudon v Byštřici p./H. (Ten některé velkostatky pronajímal kdysi židům.)

Vliv těchto zaměstnavatelů je přirozeně velký. Rolníci, kterým poskytuje velkostatek různých výhod, úředníci a dělníci tam zaměstnaní, kněží, za kterými stojí také řady lidu, jsou s to, každého svobodomyslného kandidáta do veřejných sborů potlačit. Jak vidět tedy, mají moravští klerikálové leckde lehký boj!

Jinak by ani třeba nezvítězili i při zatemnělosti moravského venkova. Už z důvodů ne náboženských, ale socialních. Rolníku moravskému je velkostatkář nesympatický.

Tisk moravských klerikálů, o kterém jsem se už zmínil v 1. č. V. M., je nanejvýš nebezpečný a potříti tento tisk, znamená 90% vítězství pokroku. V redakcích klerikálních venkovských týdenníků sedí pravidelně ateisti, přeběhlíci, národnostní renegáti a neuvědomělí lidé. Nejlepším průkazem mého tvrzení, že je tento tisk zhoubný, bylo by otisknutí jednoho čísla kteréhokoliv takového časopisu.

Ten list lže leckdy až naivně, že to není k uvěření. Každá lež je mu dobrá, poněvadž ví, že protivný list se jeho čtenářům do rukou nedostane. Přinese na př. vylhanou lokálku o socialistické vraždě v Americe a přikoření ji vtipem o budoucím socialistickém státě. Mně se stalo, že jeden klerikální občan bral mě v potaz, ač věděl, že nejsem socialním demokratem, zdali vím, co se stalo v Americe, jak tam socialisté zabili katolíka. Ač jsem se namáhal všemožně mu to vyvrátit, nevěřil mně a na konec pravil: „V našich novinách je to. I velebný pán je bere — tak je to jistě pravda!"

A celý list tak vypadá. Nic správného a odůvodněného. Je to jediná strava celých okresů. Tyto listy, jak už jsem dříve pravil, podporuje klerikální šlechta a hierarchie.

K úplnému obrazu dovolím si uvésti statistiku těchto listů.

V Brně vychází několik klerikálních listů. Je to „Hlas", denník, kterého německý šlechtic baron Huyn, nyní brněnský biskup, jako svého osobního orgánu používá. Dále tam mají „Budoucnost" a menší listy.

V Olomouci má arcibiskup potměšilý list „Našinec" — list původně pro hájení české národnosti na Olomúcku založený. „Našinec" vychází 4krát týdně.

„Čelnější" klerikální listy jsou: „Pozorovatel" v Kroměříži, „Noviny z Podradhoště", „Slovácké Noviny", Ostravský Kraj", „Hlasy Svatohostýnské" (tyto přinášejí „seznam zázraků" na Hostýně se sběhších!), „Selské Hlasy" (mají prý 15.000 odběratelů) atd. Mimo to se hromadně kolportuje „Kříž", „Maria", „Meč", „Svatý Vojtěch" a p.

Znalci odhadují, že každým týdnem se po Moravě rozlétne 150.000 výtisků těchto novin, a když každý tento list otráví jednu moravskou duši, má moravský kněz nový obchod a zisk.

* * *

Nedávno byla v Brně zalo ena „Moravská agrární a průmyslová banka". Tato nově utvořená společnost obchodní je úplně klerikální, t. j. nebezpečná každému svobodomyslnému člověku na Moravě.

Jak zhoubné působí známá „Cyrillo-methodějská záložna", sídlo vší klerikální mstivosti, tak patrně chce činiti nový ústav. Moravští klerikálové dle hesla „Svůj k svému" podporují zase jen své lidi a noviny.

Kapitál je dnes silná zbraň a té katolická církev používá výborně. Že jí bude také užívat tato banka, je neklamným znamením správní rada, ve které zasedají vůdci strany katolicko-národní, katoličtí šlechtici, továrníci a ředitel arcibiskupských statků.

*) Ovšem, že by to zdráv nikdo nepřežil!
**) Viz V. M. č. 1., r. IV.
***) Rajnochovice u Bystřice p./H., Chropíň atd.

Namítne snad někdo, že k vylíčení kulturního boje na Moravě není třeba toto uváděti. Mýlil by se. Nejen, jak už řečeno, by jen své lidi fedrovali, dopomáhali pochybným existencím k životu, ale oni budou — toť jisto — svého kapitálu používati k nezřízeným klerikálním agitacím a tak panství kněžstva na Moravě prodlužovati.

Proti odvislým svobodomyslným lidem mají hroznou zbraň a leckterá slabá povaha povolí.

Nejinak pracují faráři v tak zv. „Raifeisenovkách“ a ve všech peněžních ústavech, kam černé ruce jejich dosáhnou.

Tak násilím slova a násilím kapitálu dusí moravské kněžstvo lid, který, nebýti jich, vyšinul by se, dík své vytrvalosti, na nejvyšší stupeň kulturních lidí v Rakousku. Český národ ztrácí vlivem kněží milliony proto, že Moravu pro dnešek dostal Řím do rukou. — —

Proces o 100.000 K redaktora K. Pelanta v New-Yorku.

V St. Louisu, Missouri. stala se loňského roku tato věc:

V českém okrsku tohoto města byla postavena veřejná škola a dle amerického zvyku měla být pojmenována dle nějakého slavného muže. Tamní správa školní (school-board) respektovala Čechy, žijící snad asi v počtu 20.000—30.000 v St. Louisu a ptala se našich krajanů, zdali mají nějakého znamenitého muže českého, jehož jméno mělo by býti tím způsobem uctěno. Výbor občanů poradil se a doporučil, by se škola jmenovala „Komenského“, Comenius School, což školní rada vzala na vědomí.

Den před zasedáním jejím dostavili se ke členům reportéři s dotazem, o čem bude druhý den jednáno (v Americe jest novinářské reportérství vyvinuto do rozměrů nám Evropanům až nepochopitelných), a dostali také tuto zprávu, která vyšla ve večerních listech.

Katolický kněz, irský páter, jehož jméno zde neuvádíme, týž večer telefonoval členům školní rady, že jestli chtějí dát na školu jméno Komenského, **mohou prý dáti tam jméno kteréhokoliv lupiče a piráta!**

Církev katolická a učitel národů!

Komenský — a Vinohradští baťtipáni, kteří dávají téže církvi dar 100.000 K na novou tvrz nepřátel našeho národa!

Ale to stranou: školní rada se ulekla, a patrně, když se dozvěděla, že Komenský byl sektář (t. j. český bratr), který za své „podvratné“ učení musil býti vypovězen, druhý den nepotvrdila jeho jméno, ale dala tam kohosi jiného.

Pobouření Čechové St. Louisští dotazovali se školní rady a dozvěděli se o ničemném kousku katolického kněze — ale již bylo pozdě. Komenský na školu nepřišel a tím jsme my všichni byli okradeni o část representace v cizině, o veliký kus úcty Američanů k naší kultuře — a ta se těžko dobývá u zaujatých nativistů (domorodáků)! — krátce, tady bylo vedle nízké urážky také poškozeno veškeré češství způsobem, jejž nelze ani odhadnouti.

Toto faktum, které bylo redaktorovi Pelantovi sděleno prominentními (vynikajícími) Čechy — v St. Louis — ale k čemu okolkovat, možno říci zpříma na př. panem Čejkou, předsedou ústředního výboru velkoloží Českoslov. podp. spolku, největší to organisace české ve Spojených Státech, jenž udělil red. Pelantovi i právo jej citovati — bylo použito jakožto důkazu lásky církve katolické k našemu národu v přednáškách, ovšem beze jména knězova, neboť redaktor ví, jak se takové telefonické rozhovory páterů těžce před soudem dokazují. Jesuitská škola umí si počínati hadím způsobem, aby se i třeba dokázané pravdě vymkla a sama se zdála být nařčenou nevinností.

Časop. ‚Hlas Lidu‘ v New-Yorku uveřejnil tento fakt, ale reportér, domnívaje se, že kněz, který tak pošpinil Komenského, musil býti Čech (neboť kdo z cizích Američanů zná naše dějiny?), napsal, že telefonoval ono český kněz ze St. Louis.

Asi týden před odjezdem red. Pelanta z New-Yorku bylo mu doručeno právníkem psaní jiného katolického pátera, J. Blehy ze St. Louisu, hádavého, krajně a fanaticky nesnášelivého kněze, jenž žaloval již dříve „St. Louisské Listy“ pro urážku na cti, jež se vůbec nestala, jenž organisoval boykot proti pokrokovým živlům i u Němců a jehož orgán píše surovým, nepříčetně štvavým způsobem (à la: Katolíci, na svobodomyslné krajany musíme hledět jako na prašivé psy, na vrahy atd.). Na jeho listě „Hlasu“ není vůbec udán redaktor, aby Bleha neb jeho pomocník nemohli býti žalováni, protože pak vždy může se vymluviti jeden na druhého.

V psaní tomto bylo napsáno dlouhé odvolání, které měl red. Pelant podepsat a které obsahovalo, že St. Louisský fakt není pravdou a že red. Pelant nechtěl Blehu urazit, ale že prohlašuje, že Bleha jest čestný muž atd. Páter Bleha zprávu Hlasu Lidu z New-Yorku, kterou také otiskl Český Oklahoman, vztahoval hned na sebe a red. Pelant tímto právnickým revolverem měl se objevit jako lhář, utrhač na cti atd. Rozumí se, že odmítl, protože vůbec o Blehovi, ba ani o českém knězi se nezmínil a vůbec Blehu osobně nezná, jen z novinářských zpráv.

Katolický páter Bleha zosnoval toto: večer v 7 hodin 2. prosince, kdy se měla konati poslední, 170. přednáška u Velkolože státu New

York Č. S. P. S., a kdy druhý den o 9. hod. musil být red. Pelant na parníku, byla mu doručena žaloba pro urážku na cti z důvodu, že když nechtěl dáti odvolání, myslil tím prý jistě pátera Blehu. Tím prý tak klesla vážnost a příjmy jeho (to píše katolický ten páter do slova, a jazyk, na který klade dle jeho víry každodenně tělo a krev boží, mu neupadne), že si páčí svou škodu (za 14 dní) na

20.000 dollarů čili 100.000 korun! Proto žádá soud, aby mu tu náhradu přiřkl a red. Pelanta pro těžkou urážku na cti k ní odsoudil.

Věc byla by přímo komická — páter, který si čest hojí takovými solidními flastry peněžními, ač se o něm vůbec nemluvilo — kdyby za tím nevězelo, jak by se to tak nejpřiléhavěji řeklo — aha: katolictví.

Žaloba finančně nemá žádnou cenu, ale páter Bleha spekuloval: Zítra odjíždí, vše má už připraveno, kufry na lodi, lístek koupen, zůstání není možné: proto se nedostaví k soudu, a soud bez žalobníka odsoudí ho in contumaciam (v nepřítomnosti). A přijde-li ještě jednou do Ameriky — a doufejme, že se tam po pěti létech zase podívá! — dáme ho jako provinilce jednoduše zatknout anebo jakožto uprchlíka před soudním rozsudkem pošleme zpátky do Evropy, nebude-li jako zločinec vůbec zavřen. Ameriku již více neuvidí a nebude zde kazit práci naší církve — to jest pochod myšlení katolického pátera Blehy, protože věřit, že by vypáčil 100.000 K od red. Pelanta, to takovým — řekněme domýšlivcem přece jen není. Naopak, drží se hesla bible: „Buďte chytří jako hadi."

Red. Pelant poznal však tuto nástrahu a ač mohl jednoduše žalobu pověsit do toiletty, dal ji přes nedostatek času New-Yorkskému právníkovi. A přes oceán doletěla zase již zvěst, že nízká, čistě katolická intrika pátera Blehy rozvířila tam veřejné mínění tak, že na vedení processu konají se v kruzích svobodářů sbírky, které organisuje New-Yorský „Hlas Lidu".

Co toto české publikum čte, odehrálo se v New-Yorku již asi první jednání sporu; stání bylo položeno na 20. prosince. Zprávu o výsledku přineseme.

Red. Pelant po tomto kousku prohlásil jen, že nyní jasně pochopil psychologii Veliké Revoluce francouzské.

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

Nová organisace klerikálů.

Referuje *Richard Navrátil.*

Jest velmi důležito zmíniti se o výborně vypraveném sborníku francouzských klerikálů „Revue d'organisation et de défense religieuse", o kterém v „Actionu" napsal francouzský poslanec a člen radikálně socialistické strany René Besnard: „Tento vskutku černý kodex jest arsenál, obsahující všeliké střelivo administrativní i soudní proti republikánům."

Chceme-li pojednati podrobněji o Besnardově článku, který uveřejněn byl jako úvodník v „Action" (dne 10. prosince 1908), činíme tak proto, že pojednání to skytá mnohé poučení ani ne tak z organisace klerikálů, jež u nás není tak vyspělá jako ve Francii (ač co do potměšilosti jí nezadá), nýbrž spíše pro organisaci volných myslitelů, jíž se ještě u nás tolik nedostává.

Z novin je známo, jaké potíže působí vyučovací správě ve Francii klerikální sdružení otců rodin (Association nationale des Pères de famille), jež organisuje ve svých dětech vyzvědače republikánských učitelů a využívá udání jich k nekonečným denunciacím

Na novou, promyšlenou organisaci černých upozorňuje pan Besnard pokrokové živly referátem o svrchu zmíněné „Revue d'organisation et de défense religieuse", jež je pečlivou snůškou otázek a dokumentů důležitých pro klerikální odboj. Většina knihy věnována jest otázkám právním, vyvolaným zákony o kongregacích a odluce, a soudní praxi pečlivě zbudované klerikálními advokáty a úředníky

Poučují se v nich kněží, že mohou volně vyučovati katechismu v hodinách vyučovacích, předpokládaje, že nezajdou příliš daleko; připomíná se dobře smýšlejícím městským radním, že náklad na školní pomůcky pro nuzné děti navštěvující obecné školy není závazný; ukazuje se farářům a věrným na sta prostředků k podání odporu proti jednání starostů, v prospěchu náboženských choutek církevních atd.

Snaha po dokumentování zavedla pořadatelstvo až příliš daleko; jsou uvedeny všecky sněmovní diskuse, texty zákonů vztahující se k náboženským otázkám; paroduje tam též pod význačným titulem „návrhy, idee a mínění našich protivníků" řada článků volných myslitelů pp. Gustava Riveta, Charles Dumonta, Maurice Allarda, Maurice Leblonda atd. „Pánové," praví Besnard, „mají přirozeně právo, aby se poučovali; také mne to ani nemrzí, ale konstatuji toliko, jak daleko jsme my ostatní, laikové, za klerikály v organisaci své obrany."

Z množství dokumentů cituje Besnard několik zvláště význačných. První týká se organisace diecesní, jejíž střediskem v činnosti náboženské a společenské je diecésní úřad, dělící se v několik sekcí: sekce náboženská zabývá se patronáty na venkově; sekce školská potírá laickou školu a tvoří zmíněné již spolky otců rodin; sekce tisková šíří klerikální knihy, vydává lacino „traktáty". Tato sekce sorganisovala „Oeuvre du sou de la Bonne Presse" (krejcarovou knihovničku jakousi), jejíž členové věnují týdně jeden sou na šíření dobrého (!) tisku a zavazují se nekupovati ani nečísti špatných novin „Ejhle, lidé, kteří se nemusí báti, že nějaký odpor vyvolá zmatek v jejich žácích! Toť do praxe uve-

dená svěrací kazajka mozků!“ V každé diecési řídí organisaci kněz, nazvaný generální vikář tisku.

Katedrální arciděkan v Mansu p. Mélisson vyslovuje se o své úloze v listě, adresovaném všem kněžím své diecése takto:

„Co jest úlohou tiskového misionáře? — Pobádati, podporovati a říditi v diecési bojovníky tisku; soustřeďovati úsilí, ohraničovati meze jejich činnosti, dodávati jim válečné střelivo ... A proto nutno v každém kraji uspořádati anketu o dobrém a špatném tisku. Snadno zjistíme počet dobrých novin, ať dodávaných poštou, ať prodaných v drobném. To vám sdělí prodavači ochotně; dotazovati se listonošů by bylo kompromitující (!); ale zvláště v menších místech máme mnoho různých prostředků se toho dověděti. Neboť čtenáři špatných listů, rozdělovaných poštou, jsou v menších místech velmi dobře známi. Počet novin, jež přicházejí v balíčkách, je napsán na balíčku (v této kategorii nezapomeňte na nádražní prodej). V městech bude anketa spletitější, ale i tu máme prostředky k velmi dokonalému vystopování ... Nuže v Mansu, ve Fléches musí se fary sjednotiti na společném postupu při pořádání této ankety.“

„Kdož by nepozoroval,“ praví Besnard, „že pod záminkou tiskové ankety má býti v každém kraji pořízena listina republikánů a klerikálů, jež by je dělila dle mínění žurnálů, jež čtou? A k čemu? — Aby mohli pronásledovati a boykotovati republikány.“

„Můžeme všichni,“ praví se v „Semaine catholique d' Agen“ (11. května 1907), „své dodavatele, dělníky i úředníky voliti si dle své libosti ...“

„... Katoličtí páni, průmyslníci, zaměstnavatelé, proč nedáváte při volbě personálu přednost těm, kdož jsou vám bližší? Katoličtí boháči, proč nečiníte rozumnějšího rozdílu při volbě těch, jimž poskytujete práci? Konsumenti všech tříd, proč nečiníte bedlivější volby mezi svými dodavateli a nekupujete u těch, kteří respektují vaše názory anebo je dokonce sdílejí ... Chtěli bychom jakýmkoliv prostředkem poznati ty, kteří podporují katolické podniky, kult, školy, patronáty, tisk atd.; nechť pořídí se seznam doporučených závodů dle okresů, kantonů, ba i měst a obcí, jsou-li dosti velké.“

„Není možno soustavněji organisovati,“ praví Besnard, „jménem svobody proskribce obchodníků, kteří se nedají strhnouti v katolické sítě; buď budou sdíleti (neboť „respektovati“ nestačí) názory klerikálů, anebo je tito nechají zemříti hlady.“

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Sekretariát české sekce Volné Myšlenky jest na Král. Vinohradech, Korunní tř. č. 6. Úřaduje se denně od 10 do 12 a od 1 do 7. Na dotazy písemné přikládejte vždy známku na odpověď. — Stížnosti adresujte: JUC. Boh. Novák, úředník Obchodní a živnostenské komory v Praze, Josefské náměstí.

*

Užívejte nálepky 2- a 10ti haléřové, vydané ve prospěch české sekce Volné Myšlenky.

Všem přátelům! Návratem redaktora Karla Pelanta získal sekretariat české sekce Volné Myšlenky opět posilu, takže bude lze lépe nežli dosud úkolům sekretariatu dostávati. Prosíme, aby přátelé naši vzali to laskavě na vědomí a dosavadní nedostatky agendy sekretariatu omluvili. Následkem porad v sekretariatu těchto dnů konaných bude nyní práce sekretariatu účelněji uspořádána, aby veškeré záležitosti ihned mohly býti vyřizovány. Prosíme všechny přátele naše, aby ústřední výbor v tom plně podporovali a všemi silami o další vzrůst české sekce se přičiňovali!

Přednášky redaktora Karla Pelanta. Vzhledem k tomu, že vrátil se již redaktor Karel Pelant, žádáme naše stoupence, kteří by byli ochotni uspořádati přednášku, aby se přihlásili v sekretariatu (pokud tak již neučinili), aby mohla veškerá přihlášená místa zařazena býti v čas do tourneé, jež nyní redaktor Pelant podnikne.

Místní sdružení se žádají, aby v nejkratší době zaslala přesné seznamy členů, s udáním jich úplné adresy. Zároveň jest nutno, aby súčtovali příspěvky pro sekretariat za uplynulý rok 1908.

Nová místní sdružení založena byla: v Čáslavě, ve Zdicích, v Nýřanech, Hrobech a Hradci Králové.

Naše schůze. V Čes. Dubě 29. listopadu: „O Volné Myšlence“, mluvil A. Klimt. V Nymburce 6. prosince: „Přírodní věda a náboženství“, mluvil A. Klimt.

Sekretariat V. Myšlenky žádá, aby všichni, kdož dosud nevyplnili zaslané jim dotazníky, co nejdříve tak učinili a sekretariatu je vrátili.

Sběrací listiny pro účele české sekce Volné Myšlenky byly četným našim stoupencům zaslány. Jak výkazy v čísle předešlém a tomto ukazují, našlo se dosti horlivých sběratelů, kteří dle svých sil se přičinili, aby přispěli. Je však ještě mnoho sběracích archů mezi našimi stoupenci, kteří jich snad dosud neupotřebili. Žádáme tudíž všechny, jimž archy byly zaslány, aby pokud možno mezi svými přáteli ve prospěch propagačního fondu české sekce Volné Myšlenky sbírku uspořádali a sekretariatu zaslali.

Na propagační fond Volné Myšlenky přispěli mimořádnými příspěvky: Akad. sp. „Chod“ korun 2·36, p. J. Novák, Hrotovice 20·—, Dr. O. K., Tábor 5·—, Vít. Doudlevec 1·74, Pohorský, Žižkov 3·—, Budeč Rakovnická 5·—, Dr. Hudeček, Cholín 20·—, Jula Saxl, Sedlčany 2·60, Ph. Mr. K. Neumann, Jaroměř 1·—, sl. K., Nýřany 10·—, Paclík, Hříběčice —·60, Bohuslav, Lublaň 1·—, Fišer —·80, M. odb. Nár. Jedn. pro vých. Moravu 5·—, Řemeslnicko-děl. jedn. 2·40. — Na subskribční listiny bylo odvedeno: Sběr. l. č. 3 K 6·—, č. 32 1·—, č. 125 7·30, č. 126 4·30, č. 130 10·—, č. 137 12·—, č. 157 8·80, č. 169 6·30, č. 177 31·90, č. 180 13·—, č. 197 10·—.

Neopomeňte v novém roce obnoviti svůj členský příspěvek!

LITERATURA A UMĚNÍ

EMIL CZERSKI:

Nový člověk v umění.

Přikročujeme ku rozvedení svých, minule pronesených myšlenek. Přípravné studium nás přinutilo ku změně chystaného plánu a tak tato část nebude výkladem myšlenek F. V. Krejčího o vzájemném

vztahu umění a života, ale bude illustrací snah moderních vychovatelů a přání uměleckých kritiků po novém člověku.

*

Musíme se dokonale abstrahovati od člověka starých generací, abychom mohli učiniti srozumitelnou naši snahu po vládě nového, životního umění. Nemůžeme chtíti, aby člověk odkojený dobou, která ač odbyla náboženství a nad ním zvítězila, přece zůstala prosycena duchem a celými partiemi její nauky — rázem přijal za své, teorie o umění, chápaného na podkladu života a vědy. A přece není náš náběh k pokusu nijak v podstatě revoluční: Umění bylo stavěno na základech náboženského života, třeba mimoděk, a někteří z dekadentů jen splnili vnitřní logiku svého vývoje, když se přimkli ke katolicismu. A my chceme přemístiti základy umění. Morálku umělce dnešního, kotvící v mravních zásadách mrtvých dob a katolické nauky, chceme nahraditi morálkou člověka moderního, který zná jen povinnosti k sobě a lidstvu a nikdy žádné k abstraktním „vyšším“ bytostem. Naše snahy jsou tedy pouze logickým důsledkem moderní civilisace, která chce i v umění nalézti pole činnosti. Jde zde pouze o jeden akt evoluční. Moderní civilisace, aby dosáhla svého cíle, neboří rázem vše již vystavěné, ale svou taktickou prací chce docíliti rovněž toho co bořitelé: nové stupnice hodnot.

Moderní člověk má těžší, ale zároveň i čestnější posici než náboženský. Stojí zde před otevřenou knihou svého života jen částečně podepřen (vědou). Jest mu příkazem lidského pudu po vědění, vyplniti prázdno před ním se prostírající tak, aby bylo zaplašeno světlem, které by nebylo v konfliktu s jedinou autoritou, kterou uznává: vědou. Přirozeně: uznavši náboženství s jeho světovým názorem za překonané, ohlíželo se lidstvo myslící po nové životní opoře, neboť není člověku možno státi zcela samostatně a nebýti při tom buď zcela bezvadným, nebo špatným. Lidstvo při svém hledání opory, lidstvo representované lepšími a vyvinutějšími osobnostmi z celku, přimklo se heroicky a snad i puzeno svým dobrým geniem ku metodě vědeckého poznání.

Nyní přecházíme k jádru konfliktu: Proč si člověk umělecký vybírá a vybere ze dvou možností vědu a ne náboženství. Musíme konstatovati, že až dosud většina uměleckých teoretiků při výměře umění, basiruje na jiných základech než my. Umění jest jim ovšem v první řadě jakýsi ether, který jisté okamžiky života upravuje, vlivem své kouzelné přítažlivosti, způsobem lepším, zcela odlišným od běžných jevů životních, způsobem, který ve svých účincích jest povznášející. Umělec uprostřed světa bursiánů a lidí všedních zájmů vedených egoistním cílem, jest zářivým zjevem obrozujícím v sobě lepší prvky lidství, probírající se skoro výhradně v citech, které z ostatního světa (mimo snad porotní síň) jsou vyloučeny. Umělec potřebuje pro sebe pouze ono nadlidské, které není majetkem všech a v každé době. Ať již předmět a výraz umělcův je jakýkoli, on přece jest představitelem vysokých lidských hodnot. (Tyto ovšem, jsou-li v konfliktu s reálností, nejsou obyčejně přijímány vědeckým světem, a zde snad je hlavní pramen antipatie umělce k vědci.) Toto spracovávání „nadlidského“ se zdánlivě vymyká disciplině, kterou tak důtklivě věda požaduje a umělec, protože jest v tomto bodě oponentem vědy a dále fakt, že náboženství jsouc cele založeno na chimerickém základu fantasií a idealisování, mu poskytuje volné pole a bohatství výběru barev, přimkne se k náboženskému ovzduší. Proto celé umělecké generace činí osou svých prací domnělé konflikty, mezi morálními pravdami, náboženstvím stanovenými a skutky náboženstvím zatracovanými. Důkazem jsou mi dekadenti, kteří úpadek náboženství uvedli v domnělý souzvuk s úpadkem lidstva vůbec a tak se přinutili dáti si ono, tak přitažlivé zbarvení. Mezi nimi zvláště Przybyszewski je výborným doprovodem a demonstračním nástrojem mých slov. Nečerpá-li konečně umělec přímo z náboženských abstrakcí, tož vytěžuje podklady svých prací z institucí na náboženských základech stavěných. A jsme diváky v ohromném amfiteatru umění, kteří přihlížejí, kterak naukami křesťanskými jest proniknuto vše, co se jim podává. Skromné jsou prozatím výjimky a bude úkolem příštích prací je vypočísti. Abychom dokumentovali svá slova pouze na českém umění, bylo by potřebí ohromných knih a práce mnoholeté. Jsme takto odsouzeni k sumárnosti (kterou snad naše posice bojovníka přední stráže omlouvá). Valná většina knih u nás tištěných náleží produkci staré generace, která jest vším tím, co tak vášnivě potíráme, živena. A mladí si buď vůbec neuvědomili povahu a osudnost konfliktu, nebo konečně jsou přímo náboženští. (Posledně jsme se obírali knihou Q. M. Vyskočila, která za tuto literaturu, obzvláště jasně mluví.) — Na štěstí nám neschází ani lidí moderních, výslovně protináboženských. — Zvláště Slované jsou zatíženi touto chronickou náboženskou chorobou, počítajíce mezi své chlouby Dostojevského a Tolstého, stejně jako Zeyera.

Proč si vlastně vybral umělec náboženství za svou základnu? Pro velikou přednost náboženství před vědou, záležející ve veliké barvitosti náboženských nauk. Zatím co věda jest odsouzena svým posláním na konstatování zdánlivě suchých fakt a pravd, podniká náboženství hýřivé výlety do ovzduší fantasie, majíc vše barvami bohaté a lákavé. Pravda nás přikovává k zemi a náboženství dovoluje vznášeti se prostorem, hlásajíc možnost zázračných intervencí. Vše se proti vědě při posuzování umělcově spiklo. I to křesťanské apoštolování jest tak květnaté a plné poesie u přirovnání k modernímu kathedrovému apoštolování vědce. Náboženská morálka, kotvící ve snaze po svatosti, dává sankci kresbě heroů, rozpoutává celý příval romantismu, který nás ještě dnes oplakuje. — Náboženství činí tak určité rozdíly mezi dobrem a zlem, že nenechá nikoho na pochybách, jak voliti. A opěvuje-li někdo immorálnost, tož tím pouze revoltuje proti náboženství, které ho tísní a kterého se nemůže zbaviti (Baudelaire, Przybyszewski). Náboženství se svým roz-

třiďujícím apparátem a svou sociální politikou (církev je pouze provádítelkou náboženství a proto v tomto případě oba pojmy stotožňujeme) je nemenším lákadlem lidí, stejně jako umělců, již svým nadlidským založením a svou vševědoucností (a proto na vše může odpověděti!) Umělec dříve byl ohlasem své doby, která byla náboženskou. Později, kdy ve vzduchu byly již symptomy nevěry, byl vychováván opět nábožensky a nikterak se nedivíme, že právě on podlehl. Ale dnes, kdy je již nahromaděno množství — tak obrovské — fakt, jež odzvonily náboženství vůbec, jest s podivem, že nevymaňuje se z područí devatenáct set let starého odkazu barbarské „kultury". Dnes jest člověk odkázán na užívání obrovského množství věcí a pojmů, které byly vykonavateli náboženství proklety — a přec zůstává dvojjakým. Nemohou ho ani omluviti orgie obrazotvornosti v náboženství obsažené, uvážíme-li, co úkolů ho čeká, jak velice jest vývoj v umění znehodnocen —, opozděn.

Vidíme stále jasněji, že od nehotového dnešního umělce se obratu nedočkáme. Nebo rozvoj jeho předností jest dusen vlivy katolické výchovy a celým tím souhrnem nemravností ve veřejném, domácím a uměleckém životě (viz C. Mauclair: Město světla) které padají na účet rozervanosti vzniklé z neuvědomnění si cílů. Neví se proč žít, dobrá! žije se jak možno. Umělec kolísá mezi spiritualností a zdravou poesií civilisace, nenachází pevného bodu opory a stává se více a více špatným. — Další řada nemravností spadá na účet officielních církví samotných, které vedeny snahou udržeti dnešní sociální řád, stanovily zcela falešnou stupnici hodnot.

Jest nám rozkazem našeho charakteru, připojiti svůj hlas k volání F. V. Krejčího po novém člověku, od kterého očekáváme spásu. Nový člověk jest nám jasným světlem, které ukazuje, kde jest východisko z dnešní rozervanosti a jak může lidstvo příští uniknouti účinkům paradoxního devatenáctého století.

Volání po novém člověku jest tak všeobecné, představa nového člověka tak visí ve vzduchu a tak výborně byla zkonkretisována ve „Výchově nových lidí", že řekneme jenom svým čtenářům, co jistě v jejich srdcích bude pouze ohlasem jejich dávno hotového přesvědčení.

Nový člověk musí být v otázce náboženství hotovým opakem starého. Věda, která v této otázce nepřipouští možnost mylného rozluštění, dovoluje paedagogům, místo autority náboženství a autority rozvrstvujícího sociálního řádu, postaviti autoritu novou, tentokráte vědou — a tím i zkušeností — podepřenou. Mladému člověku musí být nakreslen obraz života a světa, který by se opíral o zcela moderně - lidské názory. — Člověk nový musí také znáti své povinnosti, ale ne povinnosti k nedokázanému bohu — bohu Hebreů! — ale povinnosti k sobě a lidstvu. To bude úkolem nových moralistů, aby přesně definovali. Ostatně se již tak stalo a Francie má celou řadu takových spisů, které vylučují pochybnost, že by mravnost vzala úhonu, když by byl vzat za základ souhrn povinností k sobě a veškerenstvu, místo onoho k bohu. Člověk takovou naukou odchovaný stal by se dobrým — pokud ovšem morálka nenarazí na hranice přírodou vytyčené. Je-li lidstvo ve své podstatě, stejně jako většině, dobré či špatné, nechceme rozhodovati (ač hnutí počítající s dobrými instinkty lidstva dobře prosperují), ale v umění je nadvláda dobrých instinktů samozřejmá. — Byl by vypleněn všechen dogmatický předsudek, stejně jako společenský a mravní — a již se před námi rýsuje vidina člověka, který by se nepozastavoval nad — nahotou, nad povinností udělati konec bezpráví. Dovedeme my vůbec popsati všechno, co by byl a co by udělal nový, volný člověk? Do jaké až míry by lidstvo došlo duševního a sociálního pokoje? Hle! jaké obrovské a jak vůbec neobdělané pole pro umělce, jak krásné ovzduší jara . . . .

*

Opakujeme: Jisto jest, že takový nový člověk by odzvonil umíráčkem vládě náboženství, že by byl prvním krokem k odstranění sociálních protiv a že by na příklad u nás, v Čechách, znamenal konec národnostních svárů, které již tak dlouho ničí všechnu společnou — a proto silnou — sociální práci. A nový člověk by pozměnil podstatně vše, co s ním souvisí. I umění by zjinačil. Umění by se mu stalo srozumitelným a samozřejmým kulturním majetkem celého lidstva.

To jsou tedy naše představy nového člověka a nového umělce a vysvětlujeme těm, kteří se snad pozastavili nad zpátečnickým nebo dogmatickým tonem našich myšlenek, že učinili jsme chybu, neuváživše, že naše doba vylučuje umělce dle našeho přání, přijímajíc jej jako výjimku potvrzující pravidlo. Stanovíce myšlenky tak — utopické, neměli jsme je přesazovati do přítomna.

Literatura: F. V. Krejčí: Náboženství a moderní ideál člověka. Týž: Sen nové kultury; Výchova nových lidí.

* * *

D. S. Merežkovskij: **Florencké novely.** Z ruštiny přeložila a úvodem opatřila Žofie Pohorecká. Světové knihovny čísla 689—691. Za 60 hal.

Není pochyby, že Merežkovskij zmocňuje se svých ctitelů gigantickým rozpětím svého genia, který je tak pln myšlenek a obrazů, že vyplňuje mocné svazky. Merežkovskij jest zainteressován hlavně na svůdně mohutných problémech, podobá se Michel-Angelovi svou láskou k obrovskému. Komponuje obrovskou trilogii „Kristus a Antikrist" a hned na to její dramatický protějšek. Patří prostě mezi ony giganty, kteří jsou s to velkých úkolův. Proto jest mi jeho sbírka novel nějak zlomkovitá. Není v ní Merežkovskij celý. Nemůže rozpoutat nádheru svých barvitých stránek z „Apostaty", jest látkově omezen. Jeho Michel-Angelo je torsovitý, příliš připomíná Gobinneaua. Krásným obrazem Merežkovského umění je „Svatý Satyr" psaný na motiv Anatola Franca a mnohdy připomínající jeho dilletantní, roztěkané kouzlo. Merežkovskij je vášnivým milencem renaissance a dovede podávati rozkošné, boccacciovské náměty s vervou vyznamenávaného milovníka.

„Láska silnější než smrt" a „Nauka lásky" jsou hodny péra Balzacova. Jsou rozkošnou renaissanční hračkou, doprovázenou krásným stylem. Jsou zá-

roveň důkazem, jak mnoho talent Merežkovského může obsáhnouti. Vážná, myšlenkami těhotná trilogie a boccacciovské povídky! Vedle toho, jak ujišťuje překladatelka, je Merežkovskij kritikem, dramatikem a básníkem. Je zajisté nejvýznačnější ruskou a slovanskou hlavou dneška. Proto jest zcela místné, budeme-li všecky jeho knihy znáti.

Jeho význam a sláva — toť trilogie „Kristus a Antikrist“ (úsudek příště). Rusko opět dominuje evropské umělecké kultuře. *Cz.*

Josef Merhaut: **Výbor feuilletonů.** Uspořádal Miloslav Hýsek. Nákl, J. Otty v Praze. Cena neudána.

Merhaut je znám českému obecenstvu svými románovými pracemi více než svou feuilletonistskou tvorbou. V jeho románech také nutno spatřovati jeho umělecký význam. Merhaut byl novinářem příliš zaměstnaným, než aby se mohl radostně oddati tvorbě „pod čárou“.

I v tomto výboru, ač právě jsou zde práce vybrané, jest leccos poskvrněno naceností a není vyvoláno k životu živelním processem tvoření. Již celý ráz mnohých feuilletonů je pochybený Je zde mnoho kritičnosti a málo uměleckého rozletu. Srovnejte Merhauta s Horkým a uvidíte jasně, jaký zde rozdíl. Horký nepřekonatelně tíhne k lyrismu, vždy najde případný akcent umělce. Merhaut je nakažen rubrikami nad čárou. Vážný, vždy tvořící určité sezonní závěry, při tom těžkopádný a leckdy falešně vyznívající. A hned upadá do druhého extrému. Je rázem národním elegikem, kterému je horizont černě zbarven. Má se radovati ze symfonie mořského pobřeží a zatím je mu vše prosyceno ovzduším těžkého národního boje brněnských ulic, které mu jsou vždy se dostavujícími, otravnými reminiscencemi. Je v tom jistě tragika, ale zároveň i výtka, proč tolik podléhá . . .

Merhaut se narodil a prožil své mládí v Čechách. A hle! V knize tušíte ryze moravskou práci. Autor její dovedl se stát plnokrevným Moravanem. Horuje pro moravské umění, je nadšen svým Slováckem.

Knihy feuilletonů mají vždycky jisté kouzlo roztěkanosti. Chtějí vše látkově obsáhnout. Ani Merhaut nečiní výjimku. Poznáte, jak mnoho věcí ho poutalo. Poznáme z knihy i nejlepší obor jeho novinářského tvoření. Divadelní kritiku Merhaut znamenal zde nejvíce. Přinesl si lásku k divadlu již z Prahy a hned v den svého příjezdu do Brna zasedl na referentské sedadlo brněnské scény. Tam prodělal tuhé kampaně o uznání ruských realistů (kteří dříve byli v Brně hráni než v Praze), objevil Hannu Kvapilovou a Vojana. Jeho recense jsou vskutku dobré.

Ač znamená „Andělská sonata“ a „Vranov“ více než tento „Výbor“, přece ho vítáme, neb možno nám učiniti si pravý pojem o všestrannosti a krásném charakteru Čecho-Moravana Merhauta. *Czerski.*

Myšlenky císaře Marka Aurelia; přeložil, úvod a poznámky napsal Em. Peroutka. Sbírky „Otázky a názory“ svazek XXIV. Nákladem Jana Laichtera v Praze za 2·30 K.

V době poměrně krátké dostává se nám druhého plodu stoické filosofie; k Epiktetově „Rukověti mravných naučení“ přistupují „Myšlenky Marka Aurelia“, aby doplnily obraz skýtaný „naučeními“ o nádherném a dodnes omamnou vůní dýšícím květu, jaký vyrostl na půdě řecké práce myšlenkové, květu, který sice jeví mnohou podobnost s květem vykvetlým z židovství, ale jehož vůně oblažuje, uklidňuje, rozjasňuje čelo, je bohatým zdrojem čisté radosti, proti morovému účinku onoho. A zatím, co onen zrádný květ uvadá, aby rozpadl se v prach a popel, jest tento stále stejně čerstvý, stejně jásajících barev, stejně drahým, ba ještě dražším a vítanějším druhem ve chvílích, kdy unikajíce víru života chceme strávit několik okamžiků nerušeně, kdy v duši pocítíme blahý klid, kdy zmocňuje se nás nová touha po harmonickém a krásném přirozeném životě.

Byl-li přítomný spisek římskému císaři „rozhovorem s duší“, jest dnešnímu člověku křišťálovým pramenem a zdrojem útěchy a uklidnění, balsámem, jenž přímo zázračnou mocí hojí a sílí jeho zneklidněnou a uštvanou duši. Neváhám říci, že „Myšlenky Marka Aurelia“ jsou nejrozkošnější knížkou, jaké se nám v posledním období dostalo, jsou nejvzácnější a nejcennější předvánoční publikací vůbec. Vnitřní jich cenu doplňuje rovnocenná úvodní studie překladatele, z níž hledí na nás Mark Aurel jakoby z portrétu Švabinského, a výstižná, vkusná úprava Kotěrova. *A. K.*

John William Draper: **Dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou.** „Vzdělavací bibliotéky“ svazek 9. Nákladem K. Stan. Sokola v Praze za 2·60 K.

Potěšitelným zjevem pro náš myšlenkový vývoj je, že výborná kniha Draperova vychází už dnes ve třetím, tentokrát laciném vydání, aby mohla proniknout i tam, kam dosud nebylo možno při poměrně vysoké ceně. Překlad spisu spadá do mnohoslibných počátků hnutí pokrokového u nás a měl mládeži zanícené pro nové idee a myšlenky býti podkladem, o nějž mohla se opřít ve svých snaženích. Přes to, že spis Draperův jest dnes už poměrně starší, že vědecké snažení v posledních letech na mnohou otázku vrhlo nové nebo aspoň ostřejší světlo, neztrácí nikterak na své ceně a i dnes zejména po stránce agitační jest přímo nepostrádatelným. — Draper sleduje v tomto svém díle krok za krokem vývoj vědy a náboženství, dotýká se a osvětluje velmi případně veškeré spory, k nimž mezi oběma docházelo během století a snesl tu v přesně ohraničených kapitolách tolik cenného materiálu, že nemůže se se spisem jeho srovnávat aspoň v tomto směru žádná novější publikace sledující týž cíl.

Na spis Draperův pokládám za nutno upozornit především v době přítomné, kdy boj mezi oběma tábory znovu se značně přiostřuje a kdy stoupenci pokroku potřebují zvlášť důkladných znalostí, mají-li s úspěchem čelit všem úskokům a nástrahám svých odpůrců. Spis čítá přes 400 stran, má velmi zřetelný tisk přes to, že je tištěn na papíře poměrně špatném, a cena jeho 2·60 K jest velmi nízká. *A. K.*

Ferd. Menčík: **Prof. dr. Alois Musil**; o jeho cestách, spisech a jejich významu. S 16 obrázky a mapkou. Nákl. R. Prombergra v Olomouci 1908. Str. 61; za 2 K.

Ze spisu pořád cítíte, že auktorem je c. k. vládní rada, totiž spisovatel velmi konservativní a klerikální. Účelem spisu je reklama pro pátera Musila, jenž cestuje po Palestině a sousedních zemích v té pošetilé myšlence, že katolická církev čeká na jeho zeměpisné výzkumy. Je přece jisto, že, jakmile by si prof. Musil dovolil samostatně bádati, bude zatracen. Jemu ovšem toto nebezpečí nehrozí, neboť „vždy řídil se zásadami, které církev předepsala“ (str. 41). Prof. Musil není badatelem vědeckým, nýbrž předpojatým, jenž nálezy své upravuje dle potřeb církevních.

Illustrované přednášky. Pořádá dr. A. Batěk v Plzni. Cena sešitu 12 h; 50 čísel v předplacení 4·80 K. Vychází 1. a 15. každého měsíce.

Všem, kteří hledají poučení o nejrozmanitějších věcech, upřímně doporučujeme tuto sbírku.

Nalézáme tu výklady ze všech oborů vědních. Nebylo posavad u nás tak pěkné příležitosti rozšiřovati si poznání o světě. Málokdo koupí si odbornou knihu astronomickou, ale každý se zájmem

sáhne po malém sešitku, který mu objasní původ soustavy světové, stáří země, nebo problém života, smrti atd.

Radujeme se z toho, že takováto sbírka u nás vychází, neboť víme, jak dobře působí na pozdvižení úrovně vzdělanostní našeho lidu a jak prohlubuje světový názor i člověka velmi sčetlého. Věda vybavuje lidstvo z temnot a Illustrované přednášky jsou proto i dobrým bojovníkem proti klerikalismu. Sbírce přejeme největšího rozšíření. Kdo ještě nezná těchto přednášek, nechť požádá o seznam.

Úkolem učitelstva, studentstva a naší intelligence vůbec mělo by býti rozšířiti tuto sbírku po všech místech našich vlastí. Právě vychází již druhá stovka přednášek; každý najde něco z oboru, který jej zajímá. Baťkovy přednášky stávají se výbornou naučnou encyklopedií; články jsou psány zhuštěně, přístupně a cena jejich je levná. *Ed. Š.*

Vavřinec z Březové: **Snář.** Svět. knihovny č. 680—682. Nákl. J. Otty v Praze 1908. Str. 176; za 60 h.

Známý kulturní historik, dr. Č. Zíbrt, vydal starý snář z doby Karla IV., jako doklad středověkých pověr. Snář upraven byl husitským dějepiscem, mistrem Vavřincem z Březové, pro krále Václava a potom r. 1581 jej vydal tiskem kronikář Václav Hájek z Libočan. Od té doby velice se rozšířil mezi lidem naším. Tento snář byl oblíben pro praktické hledání výkladu snů. Obecně věřilo se, že „skrze Ducha Svatého dává se předvědění věcí budoucích skrze sny“ a i v naší době nalezneme dosti lidí pošetilých, kteří vykládají si sny a dle nich do loterie sázejí. Nás pak nyní znamenitě poučuje četba Hájkova snáře, jaké názory staří měli o rozmanitých věcech, jak tu při výkladech působilo hledisko psychologické a jak zasahovala do nich symbolika. Knihou touto otevírá se nám pěkný, jasný výhled do života veřejného i soukromého u našich předků s podrobnostmi, po nichž bychom všude jinde v památkách souvěkých marně pátrali. Tím kniha poučí i pobaví nynějšího čtoucího i neodborníka. *Ed. Š*

PŘEHLED

OD VYDAVATELSTVA.

Následkem přílišného zaneprázdnění všech našich redakčních i administračních pracovníků, jež „Pondělník“ způsoboval, vzdalo se vydavatelstvo „Volné Myšlenky“ dalšího jeho vydávání a to od čísla 6. Všechna vydavatelská činnost naše bude nadále opětně obrácena na dosavadní naše časopisy, knihovnu a brožury a vedle toho přípravám pro týdenník, který bude věnován výhradně hnutí Volné Myšlenky. Redaktorem jeho bude Karel Pelant. Vše bližší oznámíme později.

KULTURNÍ BOJ.

Případ Bromara Vasiljeva, o němž jsme se již několikráte zmínili, byl dne 10. (24.) prosince ukončen rozsudkem. Když Vasiljeva pro atentát na policejního presidenta Kandaurova sedm soudců švýcarských vydalo ruské vládě, byl prohlédnut a pozorován lékaři, uznán zdravým a postaven ne před porotu, jež byla by ho osvobodila, nýbrž před apelační soud v Penze, jenž sám prohlásil se kompetentním. Po výslechu svědků ohlásil předseda soudu Četyšev, první president apelačního soudu v Penze, spoutanému Vasiljevovi rozsudek, jímž odsuzuje se na deset let do káznice a k ztrátě všech občanských práv. Vasiljev sám doznal, že vykonal rozkaz své strany a podjal se útoku na Kandaurova, vysvětlil také dopodrobna, kde na útěku překročil ruské hranice, odmítl však udati spoluviníky. Rozsudek, jemuž propadl, rovná se v ruských poměrech trestu smrti. A odpovědnými za tyto ruské poměry jsou právě oni švýcarští soudcové, kteří přes protesty všeho vzdělaného světa vydali ho ruské vládě, jako by byl vrahem, zločincem, nedbajíce, že jednalo se jen a jen o trestný čin politický, jenž není dostatečným důvodem, aby uprchlý pachatel byl vydán trestajícímu soudu.

Církev proti státu ve Španělsku. Ve Španělsku dovolen jest též občanský sňatek, ale kněží dovedli zpreparovat lid tak, že se nepovažuje za sňatek a dokonce církev tamní oficiálně (úředně) neuznává jej za právoplatný. V dolech u Horcajo (Cindad Real) slavil se před okresním soudcem sňatek dvou volných myslitelů; síň byla plna příbuzných a známých. Náhle do úřední místnosti vpadl kněz a počal bez oprávnění řečnit, že skutek tento jest hanebným a že jest dosud čas, aby tomu bylo zabráněno. Když se neprojevila ochota k vyhovění, obrátil se vzteklý fanatik na přítomného řed. dolů a žádal, aby v zájmu církve oba mladí manželé, horníci, byli z práce propuštěni. Ředitel odvětil, že respektuje svobodu smýšlení a že naopak bude přítomen svatebnímu veselí, načež kněz rozzuřen odešel. „Las Dominicales“, z něhož zprávu béřeme, podotýká: „Toto sc děje v celém Španělsku, jenže zřídka kdy najde se také svobodně myslící zaměstnavatel, jako zde, aby nepodlehl vlivu kněze a neučinil dle jeho přání.“

Boj proti mnichům na Filipinských ostrovech. Za vlády španělské byli nešťastní obyvatelé Filipinských ostrovů po celá století tyranisováni a vyssáváni mnichy nejrůznějších řádů. Naděje, že jejich vláda skončí zároveň s vládou španělskou, se nesplnila až dosud. Vláda americká, místo aby vrátila národu statky, uchvácené mnichy, zaplatila mnichům za odstoupení těchto statků 7 millionů dolarů, nepočítaje v to 400.000 dolarů za škody, způsobené majetku církevnímu za války, a 400.000 dolarů, vyplacených arcibiskupu manilskému z téhož důvodu, či spíše záminky. Celkem vyplatil protestant Roosevelt mnichům na 40 millionů franků na útraty ostrovanů. Svého kapitálu pak mniši dobře využitkovali: i možno říci, že všechen obchod je v jejich rukou stali se pány všech bank; a tak domohli se znovu na poli hospodářském moci, kterou byli ztratili na okamžik na poli politickém. Hlavním jejich pomocníkem jest španělský zákon, na Filipinách dosud platný, dle něhož všechen majetek církevní je prost všech daní a poplatků. Američané nezrušili tento zákon, poněvadž i u nich dosud existuje ve většině států. Ale na Filipinách již svítá. Obyvatelstvo se rozhodlo odstraniti onu škandální výsadu církve; návrh nového zákona, dle něhož i církevní statky budou podléhati daním, přijat byl již v prvním čtení na filipinském sněmu. Zároveň rozpočet školský byl zvýšen o pět milionů.

Protijesuitská akce v Peru. Christian Dam, protiklerikální náš spolubojovník v Peru, zorganisoval petiční akci proti řádění jesuitů, ač byl po několik měsíců vážně churav. Příštím rokem při zasedání kongresu v Peru budou petice tyto předloženy a rozvine se veliká debatta o zhoubnosti tohoto řádu, opravdu fyloxeře (révokaz) lidstva, která vychovává zvláštním svým dogmatickým a jiné myšlení nepřipouštějícím způsobem fanatiky druhu až nepříčetného.

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Patriarcha Volné Myšlenky. Jedná se o Američana Johna Pecka, který během půlstoletí napsal mnoho článků a několik děl racionalistických a dosáhnuv věku 89 let, uveřejnil ještě nedávno v „Truth Seeker“ (hledatel pravdy) článek nadepsaný „Úvahy náboženské hledatele pravdy, vyložené v několika otázkách od Johna Pecka.“

Vyjímáme:

„Jest bůh vševědoucí? Je-li jím, což neznal hrozných následků sopečného výbuchu na ostrově Antiqua? Je-li všemocný, nemohl tomu předejíti? Mohl-li a neučinil-li tak, jest pak milosrdný?“

„Kdyby byl bůh přístupen prosbám, byl by mohl nevyslyšeti tisíce proseb, jež k němu doléhaly za katastrofy v Johnston? A může bůh slyšeti prosby a zůstati neoblomný?“

„Je-li bůh všudy, zdaž nemusí býti i v pekle? Je-li v pekle, může-li býti šťasten? Může-li bůh býti v pekle šťasten, zdaž nemohou tam býti šťastni i ostatní?“

„Činí-li pohled na boha šťastným a je-li bůh v pekle, zda nemůže býti šťasten i ďábel?“

„Stvořil-li bůh člověka a nezdařila-li se věc, č í je to vina?“

„Nemůže-li nic existovati, co se neshoduje s vůlí boží, zdaž není úplně shodno s vůlí boží, že člověk bude odsouzen? A propůjčuje-li bůh svojí vůlí existenci člověku jedině proto, aby ho potom odsoudil, není monstrem?“

„Je-li bůh nestranný, proč přisuzuje jednomu věčnou blaženost, druhému věčná muka?“

„Stvořil-li bůh všecky věci, zda nestvořil i ďábla? A stvořil-li bůh, jsa vševědoucí, ďábla, což nevěděl, jaké dílo ďábel způsobí?“

„Je-li bůh stvořitel všech věcí, musil stvořiti i zlo. Kdyby nebylo bývalo zla, bylo by pouze štěstí. Měl-li bůh moc učiniti celý svět šťastný a neučinil-li tak, raději bych vzýval ďábla než jeho.“

„Je-li bůh všemocný, je patrno, že všechny existující věci jsou mu příjemny, jinak by je změnil. Vraždění i nemocnice, krčmy i kostely, rouhání i modlitby, vše nalézá stejně milost v jeho očích. Avšak je nemožno, aby tatáž bytost propůjčovala svoji přízeň věcem tak různým. Z toho usuzuji, že taková bytost neexistuje.“

Kolik lidí v plné síle věku nedovede tak uvažovati jako tento devadesátník.

Z referátu *Eugena Hinse.* *N—il.*

Sjezd Volné Myšlenky ve Francii. Národní sdružení volných myslitelů francouzských konalo minulého měsíce v Paříži svůj výroční sjezd. Vypisujeme z článku Karla Beauquiera, uveřejněného v časopise „Le Flambeau“, tyto odstavce: „Zvláštní známkou sjezdu tohoto jest, že byl mnohem více praktickým než theoretickým. Volní myslitelé pochopili, že nyní, kdy stát skutečně se odloučil od církve, jest nutno, aby odluka tato uskutečnila se i v rodině a ve všech úkonech společenského života. Pozvali jsme k tomuto dílu velký počet stoupenců z Paříže i provincie, aby nám ukázali výsledky, kterých už dosáhli a jak si představují tuto organisaci obřadů a svátků úplně občanských. Má se na př. zříditi místo církevního křtu s l a v n o s t n a r o z e n i n pro každé dítko zvlášť anebo snad společná slavnost pro všechny děti, narozené v jednom roce: jakou úlohu mají míti při nich občanští kmotrové? Jaké mají býti s l a v n o s t i d o s p ě l o s t i, které by nahrazovaly církevní první přijímání? Jakými úkony dlužno a záhodno okrášliti a prohloubiti s l a v n o s t o b č a n s k é h o s ň a t k u? Sjezd porokoval do nejmenších podrobností o všech těchto otázkách a rozhodnul, že výsledky tohoto rokování budou sebrány v malou příručku, v níž volní myslitelé najdou všechny potřebné informace. Z důležitých zpráv, které byly dány kongresu ku schválení, nutno zmíniti se hlavně o přednášce profesora Bayeta „O stavu současné vědy a morálky“ a o přednášce p. Davea, známého překladatele děl Haecklových do frančtiny: „Stav našich nynějších vědeckých znalostí o původu světa a původu člověka“.

Nový list Volné Myšlenky v Holandsku. Jmenuje se „Dageraad“; jeho podtitul zní: „Týdenník pro boj proti náboženství ve všech jeho formách“. Vychází v Amsterodamě. Nejbližším jeho cílem jest: 1. Odluka Církve a Státu. 2. Kostely a náboženské ústavy nebuďtež vydržovány ani úplně ani částečně obcemi. 3. Zrušení přísahy. Tato otázka přísahy byla v Amsterodamě silně rozčeřena nedávným processem antimilitaristickým. Professor Van Rees odepřel přísahati. Štěstí pro něj, poznamenává „Dageraad“, že byl svědkem pouze vývodním: těm se nestane nic jiného, než že jsou odmítnuti; ale kdyby byl býval svědkem obviňovacím, byl by musel jíti do vězení. „Dageraad“ cituje také cynický výrok jednoho soudce, jenž řekl svědku, prohlásivšímu, že nevěří v boha: „To nic nevadí: odřekněte jen formulku přísahy po mně.“

Kongres německých monistů. Na posledním kongresu německých monistů, konaném v Berlíně, přijaty byly tyto resoluce: 1. Podati vládám a parlamentárním spolkům adresu, aby od osob, zamýšlejících vstoupiti v manželství, byla požadována lékařská vysvědčení o zdraví. 2. Zříditi systematickou a důkladnou agitaci, aby v nejbližší revisi zákoníku byla odstraněna závaznost přísahy pro volné myslitele a nahrazena pouhým slibem. 3. Rozšiřovati všemožně, slovem i tiskem, zásady monistické. Oznámeno, že počet přívrženců v roce minulém neobyčejně vzrostl. Nejvíce snad v Bavorsku, neboť všichni bavorští arcibiskupové a biskupové poslali svým kněžím oběžníky, jimiž je vyzývají k nejčinnějšímu postupu, na kazatelnách i ve zpovědnicích, proti monistům; věřící mají prý býti zavázáni, aby přerušili úplně všechny své styky s monisty, kteří prý popírají jsoucnost boha a zamítají učení Kristovo. Jinak prý ztratí věčnou spásu.

VOLNÁ MYŠLENKA V RODINĚ A SPOLEČNOSTI.

Každé slovo má pro karakter svůj význam. Čtenář našeho listu nám píše: Jak jest souditi o tom, jenž zdraví ať již „křesťanským“ pozdravem „Pochválen“ — či „s bohem“ — anebo usuelním „má úcta“, „poroučím se“, „ruku líbám“ (toto je již to nejlepší vymoženost!), nemyslí-li při tom ničeho?

Formální výchova t. j. výchova společenských zvyků a ustáleností, výchova to frasí a bezmyšlenkovitosti — jeví se mi v pozdravech stejnou jako modlitby věřících, při nichž oči pozorují každé hnutí okolí — — — zatím co rty melou: „a neuvoď nás“. —

Jako modlitba u veliké většiny věřících jest jen povinností, za níž hlubšího smyslu není — stejně jsou i pozdravy planým odříkáváním naučených frásí — bez cítění — bez jakéhokoliv uvědomění obsahu slov pronášených.

Zdá se, jakoby člověk nevydržel bez toho „s bohem“ — — nebo kterého jiného pozdravu. —

„Je to přec tak přirozené — a i slušné zdravit se navzájem!“ — —

Tu mi přichází na mysl:

Kdysi jsem šel procházkou polem. Z nenadání cítím se poctěným spoustou nádavek smíchanou s ironickým: „Dej to pánbůh.“ — — Velkou chvíli nábožní občané postávali — — ulehčujíce si „neznabohy“ — zatím co práce — čekala na ně. —

Předem: „přičiň se“ a pak teprve „požehná“ — —

Neznámého zdravit je čirým nesmyslem — a známému klobouk smeknout bez uvědomění si smyslu pozdravu, zdá se mi strojový, mechanický akt.

Komedie, kterou hraje tolik lidí s pozdravem — — — čím větší nepřátelství, tím hlubší smekání vzájemné a ostentativnější pozdrav — není o nic lepší komedie náboženské.

Necítí, nemyslí při tom. — — Stroj, bez ducha jest tedy člověk zdravící — v případě příznivém, — — myslí-li si při pozdravu naopak — „vezmi tě ďas!“ — — lze souditi na bezkarakternost a nepoctivost. —

V tom asi vězí zlo — jsme tu formou společenskou vychováni k bezkarakterním: „Jen hlupci se

nezdraví.“ — — Nevtloukejme poklonování dětem, — netýrejme je slovy „má úcta“. — Jak nepřirozené to je, vidíme na dětech samých: zdraví se navzájem i ty z dobře vychovaných dětí? — neučme je „pochvalovati Krista“, na kterého nemyslí v tom okamžiku pranic — vychovávejme je na lidi — a nikoliv nemyslící loutky — anebo což horší v neupřímné komedianty!

Jestliže je dospělému třeba, nějakým způsobem vyjádřit svoje přání k známému — pak je pozdrav „dobrý den“ — nejvhodnější — ale i tu třeba jím šetřit — jako skutečným přáním a neplýtvat jím jako věcí, která pranic nestojí — jen otevření — úst!

Občanské zápisy novorozených. Starosta francouzské obce Ivry (Seina) uveřejnil ve své obci tuto vyhlášku: „Oznamuje se obyvatelům, že obecní rada bude pohotova první neděli každého měsíce na radnici, od desíti do dvanácti, pro občanskou slavnost narozenin. Přihlášku nutno podati obecnímu sekretariátu nejméně 4 dny před obřadem.“

HNUTÍ ŽEN.

Musulmanská žena. Z haremových věznic ozvaly se turecké ženy, žádajíce i pro sebe volnost. „Poslanci musulmanští! Povinností vaší jest vytvořit i pro nás práva, žádat jich a chránit nás od despotismu mužů, od nevolnictví. My, matky národu, máme ve svých rukou vychování i pokrok celého národa. Jestli mužové nezmění se vůči nám, nechť vědí, že nadejde čas i jejich vlastního nevolnictva a nastoupí úpadek všeho lidu islamského.“ Tak končí se výzva těch žen k sněmovně. Dovolávají se při tom i Koranu, který dal jim volnost; ale muži znásilnili jeho předpisy a vnutili ženy do haremů. Ale četné ženy turecké mají dnes již značné vzdělání; doufají, že strana mladoturecká dá jim i společenskou volnost, jakou mají ostatní ženy turecké.

SPALOVÁNÍ MRTVÝCH.

Postup spalování mrtvých. Budeme přinášeti v této rubrice pravidelné výkazy některých krematorií německých, abychom ukázali, jak myšlenka spalování mrtvol se šíří: Brémy: Otevřeno 24. února 1907. Do 31. října letošního roku spáleno 371 mrtvol. — Saská Kamenice: otevřeno 16. prosince 1906. Do 31. října t. r. celkem 914 mrtvol. — Eisenach: otevřeno 20. ledna 1902. Do 7. listopadu spáleno celkem 458 zemřelých. — Gotha: otevřeno 2. prosince 1878. Do 29. září bylo celkem 5528 mrtvol spáleno. — Hamburg: otevřeno 17. listopadu 1892, celkem do 20. října t. r. spáleno 3180 mrtvol. — Heidelberg: otevřeno 23. prosince 1891. Do 29. října 1908 spáleno celkem 1868 mrtvol. — Mohuč: otevřeno 4. května 1903, do 31. října t. r. spáleno 1167 mrtvol.

„Krematorium“, spolek pro spalování mrtvol, zadal ve dnech právě minulých stanovy, po jejichž schválení svolána bude ustavující valná hromada. Prozatímní přihlášky přijímá Vr. Kieswetter, Kr. Vinohrady, U tržnice 2. Na dotazy není nyní možno odpovídati. Přípravné komité žádá, aby všichni interessenti co nejvíce pro myšlenku námi propagovanou agitovali. Valná hromada oznámena bude pouze novinami.

Praha zřídí krematorium. Městská rada král. hlav. města Prahy přijala ve své minulé schůzi návrh dra Janotky, aby město samo vzalo na sebe zřízení moderního krematoria v Praze.

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Případ Schnitzerův. Německou svobodomyslnou veřejnost udržuje v neustálém napjetí případ prof. Schnitzera, o němž jsme se zmínili už v 7. čísle a který má tolik podobného s případem Wahrmundovým. Všeobecné se soudilo, že Schnitzer odejde z fakulty theologické na fakultu filosofickou, pro niž má nejlepší vědeckou kvalifikaci. Ale vláda pod nátlakem Vatikánu dala prozatím prof. Schnitzerovi dovolenou „až na další“, což budí v kruzích pokrokových oprávněné podezření, že vláda zamýšlí couvnouti před Vatikánem docela a že zamýšlí po čase nepohodlného badatele pensionovati. Kruhy akademické stojí však na správném stanovisku, že prof. Schnitzer, byť byl i professorem na fakultě theologické, jest jako každý professor úředníkem státním a vláda má v každém případě povinnost chrániti ho proti Vatikánu. Podlehne-li však ministr vyučování nátlaku reakce, musí akademické a vůbec svobodomyslné kruhy vyvodit z toho důsledky právě proti ministru, který stává se tak nástrojem cizí moci.

O reformě církve píše italský modernista abbé Minocchi, stížený kletbou církevní, toto: Reforma církve zdá se nejen neužitečná, nýbrž i nemožná. Jestliže církve reformované prokazují se bezmocnými vůči veliké krisi, kterou prožíváme my všickni, jest příčinou toho ta okolnost, že basírují na statickém pojetí náboženství a církve. Namáhajíť se realisovati a takořka fixovati ve světě moderním jistou historickou formu křesťanství. Historii však nelze reprodukovati, ani zadržeti v určitém, daném okamžiku. Náboženství jest jako život sám věc podstatou dynamická, ve stálém pohybu a stálém vývoji.

Církev bez státní pomoci. Nic neosvětluje lépe bezmocnost církve, zbavené státní pomoci a ochrany, než zoufalý list, kterým se farář města Ivry (u Paříže) dovolává pomoci svých věřících. Prohlašuje, že „v jeho farnosti z 35.000 obyvatelů jen 1500 jich vykonává své náboženské povinnosti. Přes polovici dítek nejde k prvnímu přijímání. Ze sta zemřelých sotva deset přijme poslední svátosti. Spolek odchovanců církevní školy čítá 15 členů“. Výsledek: Farář nemá nijakých příjmů.

Španělské kněžstvo v moci Jezovitů. Denník „El Pais“ vykládá, jak španělští Jezovité dovedou šikovně ovládati a pro své účely vykořisťovati nejen laiky, ale i kněze. Světské kněžstvo musí se každoročně dostaviti do jesovitského kláštera na 8 dní; zde Jezovité kněžím třikrát denně káží, zpovídají je a přidržují k různým duchovním „exerciciím“; a na konec dají si vyplatiti od každého účastníka 5 durů (25 fr.) za sparťanské pohostění. Kromě toho, shromáždění kněží musejí podpisovati různé věci, které jsou pak uveřejňovány, jakoby byly spontanními projevy duchovenstva. A tak kněží podepsali žádost k papeži, aby Ignác z Loyoly byl prohlášen za doktora církve, jako na př. Augustin, Tomáš Akvinský a j.; jindy zase předloženo jim k podpisu prohlášení války liberalismu a panující monarchii, která tehdy potírala Karlisty. Letos přišel na řadu liberální tisk, svobodné zednářství a Volná Myšlenka. Podáváme některé odstavce tohoto jesovitského dokumentu: „Co jest předmětem zednářství a cílem, jejž zednářství sleduje, ne-li válka proti pravdě, totiž proti bohu a jeho církvi? Největším nepřítelem boha jest liberální tisk. My, kněží, s veškerým zápalem své duše prohlašujeme, že budeme čísti jen dobré listy (následuje výpočet nejřímštějších listů) a že věnujeme dary, veliké i malé, věnované naší církvi, ve prospěch katolického tisku; a přijde-li chvíle, kdy bude potřeba energičtějších činů, uložíme své chudobě nejnemožnější oběti; nebudeme ani váhati odtrhnouti se svých breviářů zlaté ozdoby (!), abychom je přinesly do redakcí katolických listů, které jediné mohou zachrániti naši víru a naši vlast. Španělé, do ohně s listy, nepřátelskými církvi! Do ohně se všemi listy, které se nazývají liberálními a které jimi jsou! Ať žije tisk katolický . . .“ Jak vidět, nezmohli se Jezovité tentokráte na nic zvláštního. „Zlato breviářů“ jest bás-

nickým obrazem, a pálení knih jest sice v tradici církevní, ale dnes lze je již sotva uskutečniti.

Španělské katolictví. „Truth Seeker“ píše: Víra a náboženství španělských katolíků, kteří jsou dostatečně nevědomi, aby byli upřímni, jest modlářstvím. Věří v pannu své obce anebo v některý jiný záz.ačný obraz neb sochu. U Barcelony jest zázračný obraz Ježíšova otce Josefa. Jemu zasíláno jest každého roku tisíce dopisů s prosbami, které jsou tak za určitých příležitostí obřadně spalovány; zasílatelé těchto listů věří, že jejich listy jsou pak zaslány přímo Josefu a doufají, že budou vyslyšeni.

Pozoruhodná věc. Vilímkův kalendář duchovenstva československého pro rok 1909 má jisté charakteristické známky, které k vůli zajímavosti třeba uvésti. Mimo obvyklého slosovacího kalendáře losů, cen míst v pražských divadlech, vypočítávání úroků, daní a j. uveřejňuje po životopise Dra. Frant. Reyla v části zábavně poučné pro duchovenstvo velmi užitečný článek Dra. Frant. Svojsíka „Mravopočestnost a trestní právo rakouské“. V článku tomto rozvádí se do podrobna, co jest zločin smilstva, zločin zprznění, svedení ke smilstvu, kuplířství, co jest přestupek cizoložství a m. j. Zároveň uvedeny jsou tresty, které z jednotlivých zločinů neb přestupků pro obžalovaného plynou. Je to věru tuze podivné, že právě tento článek chová duchovenstvo ve svém denně užívaném kalendáři.

Papežské jubileum — a kus vepřového dobytka. Co už všechno se nedostane na kazatelnu! Dne 8. listopadu letošního roku v obci D. Brtnici na Moravě ohlašoval farář, že za týden bude slavná mše, bude se zvoniti atd. atd. k oslavě papežského jubilea. K tomu připojil: „Také mi oznámila sousedka z vedlejší vesnice, že se jí zaběhl kus vepřového dobytka. Kdo by o něm věděl, ať to oznámí na faře neb u starosty.“ K čemu už kazatelny nebudou!

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Zázrak lurdské matičky. Z Bruselu sděluje se „Frankfeidtung“ tato historka: Nádraží v Charleroi jest křižovatkou nesčetných poutnických vlaků, jichž cesta vede Belgií. Tyto dny vystoupila předčasně jistá starší žena, jež náležela k procesí lurdskému, z vlaku, zapotácela se a padla. Ještě okamžik, a byla by jedoucím vlakem rozdrcena. Na blízku stojící nádražní dělník okamžitě přiskočil, s nebezpečím života ženu strhl k sobě a zachránil. Byla strachy polomrtva. Ihned shromáždilo se kolem množství cestujících a kněz, jenž provázel procesí, sepjal ruce a nestaraje se ani v nejmenším o statečného dělníka, pravil patheticky: „Děkujte všichni zázračné panně Marii, která nám prokázala milost a zázrakem vysvobodila tuto ženu od hrozné smrti.“ Dělník zůstal v prvém okamžiku beze slova, pak ale, obrátiv se ku knězi, pravil svým těžkopádným dialektem: „Ale, pane faráři, myslím, že se mýlíte, já nejsem ještě lurdskou matičkou boží.“

DROBNÉ FAKTY A POZNATKY.

Zvyky pohanské a křesťanské. K osvětlení některých stránek křesťanských zvyků přispívá nemalou měrou to, co uveřejnil G. White v anglickém časopise „Folklore“. Ve starověku přicházeli nemocní všeho druhu, trpící, vůbec všichni, kdož potřebovali nějak nadpřirozené pomoci, do chrámů božstev, aby tam přespali a ve snu aby zvěděli prostředek, jenž měl jim přinésti pomoc; byla to tak zvaná „incubace“. Podobnou „incubaci“ možno však shlédnouti i dnes v Italii v Abruzách. V první neděli květnovou koná se v Pratola Geligua nedaleko Sulmony slavnost marianská (Marie osvoboditelky — Madona dela Libera), ke které přicházejí nesčetné zástupy ze všech končin. Všichni snaží se dostihnouti místa slavnosti ještě v předvečer její, aby mohli noc strávit v kostele a ve snu se dověděli, zda prosby jejich budou vyslyšeny a přání jejich splněna. Stává se však, že nával je tak obrovský, že vůbec není možno v kostele usnout, čímž cíl cesty je zmařen. Nový důvod vedle sta jiných, že nelze mluvit o nadpřirozeném původu náboženství křesťanského.

Ku charakteristice papežství. Opat zbraslavský Petr, autor Kroniky zbraslavské, píše (Prameny českých dějin IV, 300): Curia romana non pascit ovem sine lana, t. j. římská kurie nepase ovec bez vlny. — A Konrad Waldhauser, veda v Římě při s pražskými mnichy, píše svým přátelům do Čech: Sežeňte peněz, kolik jen spravedlivě můžete, neboť bez peněz nelze u kurie římské spravedlnosti se domoci.

Mohamedánství. G. W. Foot píše v časopise „Freethinker“: Chci podati několik úvah k jednomu místu v známé řeči našeho ministerského předsedy, k místu, kdy mluvil o nedávném státním převratu v Turecku. Vyslovil se o něm takto: „V Turecku byli jsme svědky jedné z nejpodivuhodnějších revolucí v annálech historie. Uznáváme velikost nesnází, jimž bylo čeliti a také takt, soudnost, zkušenost a moudrost, které bylo užito, aby nesnáze ony byly překonány; šťastný nedostatek násilí a mstivosti, jejž osvědčili původcové onoho převratu tak značného dosahu a takové hloubky; moudrost, trpělivost, snášelivost, kterou se vyznačuje v tak velké míře nová vláda.“ Jak podivnou variaci na staré thema tvoří tato slova! Advokáty křesťanství bylo tvrzeno — a tvrzení toto bylo opakováno ještě na letošním sjezdu náboženském — že mohamedánští národové jsou zasvěceni ztrnulosti a smrti, poněvadž mohamedanism jest prý zoufale zpátečnickým, kdežto křesťanství jest prý podstatou svou pokrokové. Pro jihoevropské národy nemůže prý býti nijaké naděje, dokud Turci budou v Evropě; kdyby byli prý převezeni na druhou stranu Bosporu se svými zavazadly, zbraněmi i se svým mohametismem, dobří křesťané bulharští, srbští, rumelští, macedonští měli prý by rajský život. Jenže až do nedávna všechny evropské mocnosti nedovedly zabrániti, aby tito dobří křesťané neproměnili celou Macedonii v krvavé bojiště — bez jakékoliv pomoci oněch ohavných Turků. Křesťané se zálibou trýznili, mučili, pobíjeli křesťany. A ani jim nenapadlo styděti se za své činy anebo aspoň je omlouvati, a křesťanské mocnosti nechtěly či nemohly ukončiti tyto ustavičné krvavé řeže. Ale mladoturci, kteří všichni jsou mohamedány, nejsou-li volnými mysliteli, ukončili tento hrozný stav okamžitě. Učinili to tím, že vztýčili prapor svobody a spravedlnosti. Jejich politikou bylo dáti všechna občanská práva všem. Na strašné bojiště sestoupil jako zázrakem mír; tak vznešeným jest hlas velké zásady... Kdyby balkanští národové byli moudří, spojili by se s Turky proti „křesťanské lásce“ evropských velmocí.

KALEIDOSKOP.

Petr Pagnier. Zemřel právě v těchto dnech. Pokrokové francouzské listy přinášejí nekrology toho celkem neznámého muže proto, poněvadž zachránil pro Volnou Myšlenku vynikající republikánskou osobnost, Karla Blanca. Pagnier byl jeho sekretářem, přítelem i stoupencem jeho svobodomyslných názorů. Když K. Blanc se smrtelně roznemohl, velmi se znepokojovali četní jeho kollegové v Institutu, jehož byl členem, jsa tajemníkem Akademie Krásných Umění. Přáli si, aby se „obrátil“, aneb aspoň aby se zdálo, že se obrátil. Bylo potřebí jen, aby z komnaty, v níž K. Blanc umíral rakovinou v krku, vyšel kněz a legenda byla by hotova. Ale Petr Pagnier bděl. Na před přišel předvoj: jeptišky. Ale byl tu lékař, byli tu četní přátelé, byl tu věrný

Petr Pagnier, jenž od lůžka nemocného se nehnul, a tedy služby jeptišek mohly býti lehce s díky odmítnuty. Jeptišky se tedy přeptaly. A dověděly se, že mezi šestou a sedmou hodinou večerní bývá nemocný Blanc samoten, střežen pouze svým tajemníkem, jakýmsi neznámým mladíkem, Petrem Pagnierem. To byla tedy chvíle, kdy plán se mohl zdařiti. Tentokráte přišel tedy místní farář. Odhodlaně zamířil ke komnatě Blancově, jakoby byl býval jím zavolán. Petr Pagnier musel zavříti dvéře a zakázati mu vstup. Ale klerikálové se nepovažovali za přemoženy. Vévoda d'Aumale osobně přišel, aby vydobyl církvi vítězství. Vévoda byl přítelem Blancovým, ale tentokráte Blanc umíral. Bylo nutno zabrániti, aby nebyl vyhlašován za obráceného ten, jenž se neobrátil. Pagnier postavil se tedy opět na odpor.

— Ale jakým právem — řekl mu vévoda hrdě — odvažujete se, pane tajemníku, zakazovati mně vstup?

— Právem přátelství, Výsosti! Karel Blanc umírá a vy chcete mluviti mu o náboženství.

— Ovšem! A učiním to!

— Ne, Výsosti; tomu nedovolím.

— To jest drzost!

— Oh, pane generále! Tak jednáte s vojínem, jenž vykonává svůj rozkaz?

Tato odpověď zarazila vévodu, jenž okamžik přemýšlel a pak řekl mladíku, podávaje mu ruku:

— Máte pravdu. Odpusťte mi!

Ruská statistika. R. de Chavagnes podává v „Revui" strašné číslice: Od počátku 1906 až do dubna 1908 bylo v Rusku 3500 politických provinilců odsouzeno k smrti; z nich 2680 (z toho 10 žen) bylo pověšeno neb zastřeleno. Od 2. listopadu 1905, tedy od poslední amnestie, do 1. ledna 1908 bylo odsouzeno do vyhnanství nebo k nuceným pracím 74.622 osob, z nichž devět desetin bylo provinilců jen politických. V jediném roku 1907 bylo prohlášeno 2835 pravidelných rozsudků a 27.000 mimořádných, t. j. cestou pouze administrativní. *F. M.*

Také jeden lepší akademický senát! Jest to v Záhřebě, kde 16. listopadu 1908 z nařízení senátu universita slavila kněžské jubileum papeže Pia X. Zní to dosti podivně, ale věc se již stala — že v tom měla prsty německo-klerikálně-maďaronská vláda Rauchova, netřeba podotýkati.

„Hrvatski djak" ve svém 3. sešitu rozebíraje celou událost, podtrhává tři momenty — jubileum papežovo oslavovala universita: 1. jako chrám věd, 2. jako ústav založený Strossmajerem a 3. jako chorvatská universita. Že papež a věda jsou pojmy naprosto neslučitelné, jest i u nás s dostatek známo; Strossmajer pak, jenž založil universitu, založil ji nikoliv jako biskup a věrná ovečka římská, nýbrž jako dobrý Chorvat a člověk, jdoucí nikoliv za autoritou papežskou, nýbrž naopak za empirickou vědou — a prosím — několik let po smrti zakladatelově, jenž ze všech sil vzepřel se r. 1870 dogmatu o neomylnosti papežově, universita jím založená k potírání tohoto papeženství, abychom tak řekli, slaví oficielně papežovo kněžské jubileum.

Chorvaté však mají i jako Chorvaté velmi malou příčinu k oslavě právě tohoto papeže. V diecési seňské totiž sloužila se dosud mše a všecky obřady jazykem staroslovanským — glagolicí; za minulého papeže činěny byly pokusy, aby zavedena byla glagolice i v diecési záhřebské, ale Vatikán se proti tomu vzpíral, až konečně přišel papež Pius X. a ten se neostýchal sáhnouti na tento zbytek staroslovanského jazyka. Píše „Hrvatski djak": „Vskutku, církev je na oko internacionální; na oko, poněvadž jinak nerozumíme tomu, proč církvi katolické nebo lépe papeži, poněvadž on jest její vůdce a představitel, překážela chorvatská glagolice. Ze všeho jest viděti, že v římském papeži Piu X. přes všechnu internacionálnost jest přece jen dosti italské národnostní krve."

To však není ještě celá sláva zmíněného senátu. Když přišla deputace k rektorovi, aby byla na ten den otevřena universitní knihovna a konány přednášky, odpověděl rektor, že jubileum oslaviti se musí z toho důvodu, že většina akademických občanů jest dle nationalií katolickou a kromě toho celá jedna část university též jest katolickou (theologická fakulta!).

K tomu poznamenává uvedený časopis: „Dejte nám do nacionálií rubriku náboženský indiferentismus anebo dokonce bezkonfesnost a uvidíte, jaké to jest s katolickou většinou na chorvatské universitě. Pravý občan akademický, jenž úplně spadá v chrám vědy, nemůže býti katolíkem leč z nouze. Jest nám líto, že akademický senát považuje chorvatské akademiky většinou dobrými, upřímnými katolíky."

A jedno naučení z toho vyplývá pro nás: K čemu se neupotřebí a nemůže upotřebiti t. zv. theologické fakulty? Proto neměli bychom zapomínati na to, aby místo theologické fakulty dnešní zřízeno bylo oddělení pro srovnávací nauku náboženskou s příslušnými předměty vedle dogmatiky katolické o dogmatice a mravouce protestantské, česko-bratrské, židovské, mohamedánské, buddhistické, brahmanské, staroegyptské atd., a aby vychovatelna katolického kněžstva, jíž se dnes neprávem říká theologická fakulta, byla od university odloučena. *N—k.*

Od čeho závisí spása „duše" pravého křesťana? Od nečtení — rozumí se listů Volné Myšlenky a jim podobných. U nás se zpívá „od otravných spisů vysvoboď nás, Pane" — (lidská síla na to tedy patrně nestačí, musí zakročit mystická), — z Brabantu, hollandského hrabství se oznamuje, že tam kněží v městečkách Tinburg, Helmond, Valkenswaard, Bladen a Eindhoven zakázali čísti socialistický list „De Eendracht" (Eintracht = Svornost), aby „duše" věřících nepřišly ve zkázu. Redaktor listu prohlásil, že ačkoliv program strany praví „náboženství jest věcí soukromou", přece jen z hlediska skutečnosti musí tvrdit, že se program mýlí, a že jest potřebí jeho revise: náboženství přestalo být věcí soukromou a stalo se politickou.

Není strana jako strana ... Když někteří přehorlivci ve straně sociálně-demokratické varovali před šířením tisku Volné Myšlenky, nemohli ovšem jich protějšky ve straně národně-sociální zůstati v tom za nimi pozadu. A proto — jak jsme toho nyní doklad obdrželi z venkova — vydali ku konci srpna cyklostylem tištěný oběžník, ve kterém po vybízení k uspořádání schůzí ke dni 12. září, ku prodeji Kalendáře národních socialistů a sirek národně-sociální strany, upozorňují: „Je nutno, aby kolportáž tiskopisů byla čilejší a nekolportovali jste tiskopisy „Volné Myšlenky", která je ve vleku přebarvených soc.-demokratů. Získávejte odběratele „Českého Slova" a rozšiřujte tiskopisy, které vydány jsou tiskovým výborem strany. S pozdravem národně-sociálním za Sekretariát strany národně sociální v Praze V. Choc, předseda, F. Auda, jednatel, J. Seidl, tajemník" ... Tak! Teď to tu máme! Pan dr. Šmeral a společníci očerňují nás jako zakuklené měšťáky a pan Choc a spolubratří varují před námi jako přebarvenými sociálními demokraty. Kdyby Havlíček žil, mohl by „Křestu sv. Vladimíra" přidat kapitolu . . .

Šťastní Holanďané. V Nizozemí dovolil si jistý pastor upomínati úředně svou ovečku o 47 florinů (zlatých), jakožto taxu za chození do kostela. Protestantští kněží živí se obyčejně vybíráním určitých poplatků za sedadlo, zcela analogicky (obdobně) divadlu, koncertům, cirkusům atd., ale zde se zmýlil. Ovečka, která se nechtěla dát stříhat, dokázala, že už po třicet let v kostele nebyla a že tudíž

požadavek onen blíží se jaksi vydírání. Strhl se z toho veliký rámus v novinách a všechny noviny, i náboženské, pana pastora pro jeho žízeň mamonu odsoudily; i protestantské listy ukazovaly, že v takovém případě se má pohledávka škrtnout a netropit neplechu s upomínkami, jelikož se tím náboženství velmi kompromituje. Na základě toho rozhodlo se zase několik praktických lidí neplatit, jelikož veřejné mínění asi půjde s nimi. Šťastní Holanďané! V národě českém, několikráte již církví katolickou tak obohaceném (na př. Bílá Hora), se podobný vzpurník sotva najde, protože u nás jest dostatek peněz ať u jednotlivců, třeba vůdců pokrokových stran, kterým na desítce, aneb u celých obcí, kterým na 100.000 K k podpoře protistátní moci nezáleží. — (Fakt z De Vrije Gedachte, Amsterodam.)

Porovnávací studium náboženství jest prvním krokem k osvobození vlastního ducha. Věřím-li, že jest jen jediná církev, která mne může spasit, stávám se fanatikem a jsem ztracen pro duševní vývoj. Vím-li, že existuje spousta náboženství, která se chlubí být vrcholem vědění, počínám býti kritickým, porovnávám, tudíž myslím, stávám se volným myslitelem. Proto všímáme si výkladu různých náboženství a jich zřízení v našem listě a seznamujeme český mozek s těmito zahraničními obzory. Přátele znající anglicky upozorňujeme, že u nakladatele Watts & @, 17, Johnson Court, Fleetstreeh London, vyšla sbírka monografií o náboženství (číslo za 1 shilling [60 kr.]) s tituly, které ukazují rozmanitost a tudíž poměrnou cenu náboženstev! Indaism. Keltické náboženství. Šinto (japonské národní náboženství). Náboženství starého Říma. Hindaism: Náboženství staré Palestiny. Animism (víra v duchy). Skandinavské náboženství. Časný buddhism. Náboženství Číny. Magie a fetišism. Náboženství starého Řecka. Náboženství staré Persie. Náboženství starých Israelitů. Psychologický původ a ráz náboženství. Náboženství Egypta. Pantheism. Náboženství Assyrů a Babyloňanů. Časné křesťanství (Pavel až Origenes). Náboženství Peru a Mexica. Náboženství staré Anglie a Irska. Islam. — Knížky psány jsou od odborníků za účelem vážné popularisace vědy o náboženstvech. Připomínáme, že v Paříži existuje Museum Guimetovo, založené jedině ku studiu náboženství a když red. Pelant navrhl při sjezdu Volné Myšlenky něco podobného u nás, článek byl zkonfiskován na důkaz, že se státní návladnictví a vědění navzájem vylučují.

Z Jičína. Nedá to, abych nepoukázal na velkou nepřístojnost se strany obecních starostů v našem kraji. Často ukazují se u nás vlci v rouše beráncím — žebraví mniši Měl jsem příležitost přehlédnouti ony řady vyžebraných peněz od jednotlivých obecních úřadů. Jsou to namnoze obecní úřady měst a vesnic, které rády ukazují jinak svoji pokročilost (město Libáň, městys Střevač, Bystřice atd. atd.), poskytují však podpory lidem práce se štítícím. Jedná-li se o uznání příslušnosti lidí prací udřených a sestárlých, rvou se přímo naše obecní zastupitelstva mezi sebou, nechtějíc jedno ani druhé jednotlivci přiznati domovského práva; jedná-li se o podporu chudiny v obci, nemají nikdy nic v obecních pokladnách: přijde-li ale takový klášterník, který venku ukazuje chudobu, doma však dobře jí a víno pije — mají naši obecní starostové peněz vždycky dost: stelou jim přímo penězi místo, aby ukázali podobným lenochům dvéře s poukazem na §§ 517—521 tr. zák., jimiž žebrota se zapovídá a trestá. Císař Josef II. věděl, proč rušil kláštery — pelešiště lenochů, a byl panovníkem, který soudil, že Čechové vyhynou: ale náš člověk — obecní stastarosta podporuje ještě dnes po 120 letech vychovance těchto klášterů, odkud vychází dnes tma, posilován jest klerikalismus a které pomáhají ubíjet to, nač nestačí nám nepřátelská vláda vídeňská, kn. arc. zemská školní rada — činitelé ryze klerikální Takoví jsou u nás někteří páni starostové — klerikálně-protiklerikální ramenáři. Co tomu však říká poplatnictvo? *F.*

Nové skandály v Německu. Na lidi, zvláštním způsobem zatížené v oboru pohlavních citů, takže necítí se nijak vzrušenými při normálním styku se ženou, ale jediné cítí pohlavní přitažlivost k muži, nesmíme se dívati jako na zločince, ale jako na nemocné neb spíše jako na zvláště biologicky (biologie = věda o životních pochodech) utvořené jedince. V Německu dle § 175. trestního zákona a v Rakousku dle § 129. zákona bez ohledu na vědecký názor se čin takové osoby trestá a nevědomá, primitivní morálka se bouří a mluví se o skandálech. Tyto dny objevily se nové případy v Německu: v Meiningen byl odsouzen krejčí Wahl na tři roky do káznice, že uspořádal „domácí slavnost“ pouze pro hochy z lycea. V Trevíru nalezen zavražděn agent Regel, jenž vydíral neúprosně svého přítele architekta Maagha, o němž věděl výše naznačené činy; v Zillichu u Štětína zatčen ředitel školy pro zneužití svých žáků a v Gottingen zavraždil homosexuelní (stejnopohlavní) pekař Kraemer hocha Muellera, jenž se mu bránil. To jsou vážné případy pro hlubší všimnutí si této otázky a my konstatujeme to jen pro fakt, že všichni tito lidé byli prokázaně nábožeští lidé. Činíme to ne pro důvod, že náboženství a tyto činy souvisí, ale právě pro opak, že náboženství a morálka jsou naprosto různé věci, a že náboženství pro morálku naprosto nedostačuje.

Církev všeobecná. Římský humoristický týdenník „Asino“ má v posledním čísle obrázek: Papež hledí kamsi do dálky dalekohledem; vedle stojí kardinál Mery del Val a ptá se zvědavě: „Na co se dívá Vaše Svatost?“

— Dívám se, zda vykonávají mé rozkazy v Pulji a Benátkách. V Benátkách má patriarcha žehnati ve jménu boha lodím italským; v Pulji má biskup žehnati, také ve jménu boha, lodím rakouským.

PRÁVNÍ RÁDCE

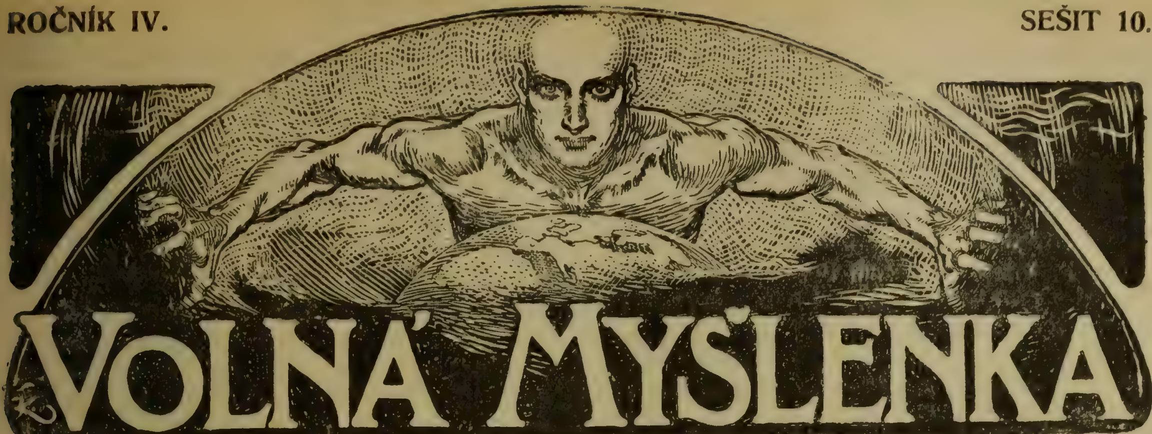
Právní porady v záležitostech týkajících se propagandy Volné Myšlenky, bezkonfesijnosti a p., jakož i ve všech konfliktech s církevními orgány. udílí sekretariát Volné Myšlenky bezplatně. Žádá se však, aby každý, kdo právní poradu žádá, přiložil k žádosti své několik desetihaléřových známek na úhradu hotových výloh (tiskopisů, formulářů, dopisních papírů, obálek a p. a poštovného). V každém případě nutno nejméně 20 hal. přiložiti (na papír a poštovné). Sekretariát má měsíčně na poštovném a kancelářských potřebách (služné korespondenta nečítaje!) pro právní poradu několik desetikorun schodku nutno tedy, aby nadále každý, kdo právní poradu zdarma od sekretariátu žádá, aspoň hotové výlohy s ní spojené v každém případě kryl.

Ch. B. F. Chcete-li odpověď, udejte podrobnou adresu a přiložte známku na odpověď Odpovíme pak dopisem, protože odpověď se do právního rádce nehodí.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352 Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání. Interpelováno posl. Svěceným.

ROČNÍK IV. SEŠIT 10.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. ÚNOR 1909

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

LUDĚK MORAVSKÝ:

Přírodní věda a náboženství.

Otázka po poměru vědy přírodní k náboženství ve své všeobecnosti dá se poměrně zodpovědít, uvědomíme-li si podstatu principu poznání obou a jejich vzájemný poměr.

Věda přírodní jako věda vůbec má za poznávací princip r o z u m, náboženství má za princip poznávací v í r u. Činiti rozum principem poznání znamená poskytnouti možnost, aby se každý přesvědčil o pravdivosti poznatku sám, znamená dokázati každé tvrzení důvody, jež jest schopen každý oceniti pokud se týče jejich pravdivosti, čili uvésti každou myšlenku na soudy, jež důkazu dalšího nepotřebují, jichž pravdivost jest každému samozřejmá, tak že o nich není možno rozumnému člověku pochybovati, čili: uznávati za jediný pramen poznání zkušenost (empirii), za jediné kriterion (měřítko) pravdy shodu myšlenky se skutečností smyslovou. Skutečnost smyslová, která zůstává jedinou kontrolou všeho myšlení, jest ovšem skutečností toliko relativní (poměrnou), ale o ní jest možno dodělati se poznání bezesporého, naprosté jistoty, která vylučuje všechnu pochybnost, pokud při ní zůstáváme; absolutní (naprostá) skutečnost jest nám nepřístupna a proto pro nás i bezvýznamna.

V í r a, jakožto princip poznání, shledává poslední důvod tvrzení svého v nějaké autoritě o níž se předpokládá, že pravdu ví. Víra neposkytuje možnosti, aby každý člověk sám se přesvědčil o pravdivosti tvrzení, nepodává důkazu a nepožaduje ho. Přesvědčivost tvrzení vyplývá z uznání autority, k čemuž ovšem přispívá i rozum, ale k čemu konečně může stačit i pouhý cit.

Kdybychom chtěli podstatu obou principů poznání stručně naznačiti, mohli bychom říci: rozum znamená věřiti jen sobě, víra znamená věřiti jinému. Z toho vyplývá, že tyto principy poznání se vylučují. Neboť co člověk poznává rozumem, k tomu nepotřebuje sankce (schválení) od nějaké autority, o čem se může přesvědčiti sám svými smysly, tam nepotřebuje věřiti. Odvolání se na autoritu může platiti rozumovému myšlení za důvod jen tak, že se při tom předpokládá možnost, že by se mohl každý člověk sám přesvědčiti za změněných okolností. Odvolání se na autoritu, která podává pravdu tak, že by se o ní nemohl člověk přesvědčiti prostředky rozumovými, není důvodem rozumovým. Víra nepotřebuje rozumu a rozum zase odmítá víru. Víra může býti výrazem subjektivního přesvědčení, může uspokojiti jednotlivce, ale nemá, čím by přesvědčila jiné. Nesrovnalost principu rozumu a víry jest tedy samozřejmá.

Co platí o poměru vědy přírodní a náboženství, platí i o poměru přírodní filosofie k náboženství, ježto není mezi přírodní vědou a přírodní filosofií zásadního rozdílu; ovšem dlužno při tom rozlišovati mezi zdravou filosofií přírodní založenou na zkušenosti, jež vždy byla a bude životnou složkou ve vědách přírodních, a mezi tak zvanou „naturfilosofií“, která vidí hlavní úlohu v metafysickém (nadsmyslném) pojednání o pochodech přírodních (duch, duše a podobně). Tu ovšem má každý volné pole pro svou fantasii; než nesmí se pak hlasy těchto naturfilosofů uváděť jako důvod, že mezi vědou přírodní a náboženstvím není sporu, ba že se dokonce navzájem mohou i doplňovat, jak míní jesuita Wasmann.

V našem případě jde o konkretnější problem, totiž o poměr přírodní vědy, pokud nespokojuje se jedině detaily (podrobnostmi), nýbrž

pokud se snaží pochopit, zdůvodnit souvislost vesmíru; k náboženství křesťanskému či k židovsko-křesťanskému názoru světovému, tak jak ho dnes představují orthodoxní církve. A i s tohoto stanoviska souhlasíme plně s německým přírodovědcem Drem Platem, že pravý přírodovědec, jemuž záleží na souvislosti vesmíru, nemůže býti přísně věřícím členem konfese ať už katolické nebo protestantské, aniž by v oběť nepřinesl svůj rozum nebo svou vnitřní opravdovost. Opačného mínění jsou jesuita Wasmann a Dr. Reinke, na něž se naši odpůrci především odvolávají. Wasmann míní, že ve vědě a ve víře není opravdového rozporu, že přírodní badání a theologie mají se vzájemně kontrolovat, což prý může prospět oběma; theolog má prý vždy hlavní slovo ve vyšších otázkách, leč neškodí, stojí-li mu po boku přírodovědec a podává mu pomocnou ruku, jako zase obráceně jest prý výhodno pro naše přírodovědecké badání, stojí-li přírodovědci po boku theolog, který prý bývá obyčejně dobrým filosofem (?!). A Dr. Reinke snaží se ve své chatrné brožuře „Přírodní věda a náboženství" dokázat, že výsledky přírodního badání nejsou nesrovnatelny s vírou v boha, nýbrž že náboženství a věda přírodní vzájemně souladně se doplňují.

Své názory na nadhozenou otázku uložil Wasmann ve spise „Moderní biologie a theorie vývojová", který dočkal se několika vydání v době poměrně krátké a který u nás zůstal téměř nepovšimnut, ač zasloužil si rázné odmítavé kritiky plnou měrou; vedle toho projevil Wasmann své kompromisní stanovisko v přednáškách loňského roku v Berlíně pořádaných, jež daly též podnět k diskusnímu večeru s odborníky na slovo vzatými, kteří pak zaujali stanovisko k názorům Wasmannovým spravedlivé, odmítavé. Co jest jádrem názorů Wasmannových?

Wasmann je muž s dvojí tváří: jako dobrý znatel života mravenčího, kde je opravdu odborníkem, nemůže zavírat očí před celou řadou přírodovědeckých poznatků, jež zastávají i stoupenci vědečtí, jako na příklad před vývojem; ale na druhé straně nerad by dotkl se dogmat církevních po případě jen oficielního názoru representantů církevních. Z toho ovšem nutně plyne polovičatost, pavěda, jež zasluhuje zásadního odmítnutí od každého, kdo touží po pravdě a jemuž pravda jest jediným cílem životní dráhy.

Wasmann nedrží se už theorie konstantní, která přijímala, že existuje tolik druhů v říši rostlinné a živočišné, kolik jich bůh na počátku stvořil, jak vyjádřil to botanik Linné, nýbrž přistupuje na stanovisko theorie vývojové, dle níž dnešní živočišstvo a rostlinstvo jest konečným výsledkem dřívějšího vývoje, dle níž krátce vše vyvíjelo se ze stadia (stavu) jednoduchého ve stadium složité, od forem méně dokonalých ve formy dokonalejší. Wasmann doznává, že otázka po kmenové souvislosti mezi zvířaty a rostlinami dnes žijícími a mezi zvířectvem a rostlinstvem fossilním (zkamenělým) jest otázkou vědeckou, a že jako taková vyplynula naprosto logicky a to zcela přirozeně z rozvoje badání zoologického, botanického a paleontologického (z badání o živočišstvu a rostlinstvu žijícím i zkamenělém). Cíl vývojové theorie jakožto theorie a hypothesy přírodovědecké vidí Wasmann v tom, že vybadá řady, v nichž se zvířata i rostliny vyvíjely a tyto řady vynasnaží se vysvětlit cestou přirozenou. Ovšem nechá stranou otázku po prvním původu života na zemi, jež náleží naturfilosofii a tudíž nepatří do oboru vývojové nauky. V důsledcích toho je Wasmann přesvědčen aspoň pro svou osobu, že nenechá se najít protiva mezi křesťanským názorem světovým a theorií vývojovou, pokud prý ovšem chápeme vývojovou theorii jako pouhou přírodovědeckou hypothesu a theorii.

Wasmann vztyčuje proti názoru vědeckému či jak on říká „atheistickému", podstatné složky názoru „theistického". Tento názor theistický musí dle Wasmanna vycházet od přijetí osobního tvůrce, od bytosti, která svou nejvyšší dokonalostí ze sebe sama jest od věčnosti a má důvod svého bytí jedině v sobě samé, kdežto hmota nemůže míti důvodu existence své v sobě samé. Bůh křesťanského názoru jest všudypřítomný, jest činným svým spolupůsobenlm ve všech tvorech svou vnitřní přítomností. Osobní bůh jest v sobě samém a ze sebe sama se rodící plnost bytí (?!) A právě proto, že bůh jest plnost bytí, mohl též svou vůlí, jež není odlišna od jeho podstaty, vyvolati v život vše, co má existenci konečnou, a co právě pro svou náhodnost a omezenost nemohlo míti důvodu své existence v sobě samém.

Hmota tedy, od níž „atheistický" názor vychází, musila býti dle Wasmanna „stvořena" (první zasáhnutí boha; pozn. pisatele). Stvoření je těžký pojem pro naši představivost, dí Wasmann. Svou fantassií nemůžeme si představit, jak něco, co před tím tu nebylo, vešlo v život z ničeho. Ano, bylo by to nemožno, kdyby nebyla existovala nekonečně dokonalá bytost, která už v sobě obsahovala bytí konečné. Jelikož pak jest tento případ při theistickém pojmu boha, neobsahuje ani pojem stvoření žádného vnitřního filosofického rozporu. Se stvořením hmoty byla do hmoty současně vložena již zákonnitost celého kosmického vývoje a celého vývoje živého (organického) světa, Jedině ještě původ prvních živoků potřebuje „tak zvaného" aktu stvoření, to jest: nadpřirozená síla vytvořila z existující už hmoty neživé první živou substanci (druhé zasáhnutí boha; pozn. pis.) a původ duševního života, jak dí Wasmann výslovně: vlastní princip života duševního, nesmrtelná duše, musí býti toliko v člověku a pro

ni dlužno přijat zvláštní akt tvůrčí (třetí zasáhnutí boží, pozn. pis.). Neboť psychologie filosofie křesťanské říká, že je naprostý rozdíl mezi duší lidskou a duší zvířecí; proto duše lidská mohla povstat jedině stvořením. Pro tělesnou stránku člověka Wasmann připouští přirozený vývoj.

Tímto pojetím míní Wasmann obhájit názor náboženský před výtkami vědeckými a dokázat, že názor theistický jest přijatelnější pro člověka než „atheistický"; je prý při něm toliko jedna neznámá, to jest bůh, kdežto při názoru protivníků je prý neznámých více jako na příklad pojem hmoty, počátek prvního pohybu ve vesmíru, řád přirozené zákonnitosti a podobně. Ale ani jeden z „důvodů" Wasmannových neobstojí před nazíráním vědeckým; jakmile vezmeme na myšlenkovou spleť Wasmannovu měřítko vědecké kritiky, rozpadne se v niveč.

Všeobecně dalo by se odpovědít na vývody Wasmannovy takto: Wasmann dopouští se principielní chyby, že totiž vnáší do vědy přírodní vysvětlení metafysické (nadsmyslné). Pro přírodovědce však není vědy o nadsmyslnu, ježto veškeré pochody přírodní a tudíž také jevy jsou vázány na hmotný substrat (podklad) a můžeme o nich usuzovat toliko potud, pokud působí na naše smysly. Bible nemá pro přírodovědce důležitosti, pro přírodovědecké otázky je naprosto bezvýznamná. Také nesrovnává se s názorem o bohu, jak ho Wasmann i církev chápe, aby bůh třikráte zasahoval v přirozený běh věcí, kde při všemohoucnosti, vševědoucnosti a podobně by přece musilo dostačit zasáhnutí jediné, nemluvě ani o tom, že pojmem boha (bůh jest v sobě samém a ze sebe sama se rodící plnost bytí) a pojmem duše (při stvoření ducha přeskočila jakoby jiskra božského ohně do tělesného stroje z chemických stavebních kamenů zbudovaného — Reinke) nedocházíme vlastně k žádnému vysvětlení, leda k tomu, že menší neznámou nahražujeme veličinou ještě neznámější. Rovněž hned předem možno podotknout, že přírodovědecký názor není ani theistický ani atheistický zásadně, ježto s vírou nemá přírodovědec co činit ponechávaje ji každému jako věc soukromou; má-li se však bohem rozumět bytost, jež sídlí mimo tento svět a jež libovolně zasahuje v zákony přírodní, pak ovšem jsme atheisty. Neboť vrtkavého boha orthodoxní církve, který klidně přihlížel, jak při velikých zemětřeseních na Martinique, San Francisku atd. přišlo množství hodných lidí do neštěstí nebo padlo v oběť smrti, který však kdysi proměnil vodu ve víno, neuznáváme, podotýká správně prof. Dr. Plate.

Při podrobnějším rozboru Wasmannových názorů dlužno dotknout se aspoň problemu hmoty, problemu původu hmoty živé a problemu duševního života a tím problemu duše lidské a poměru jejího k duši zvířecí.

Co jest hmota? Na tuto otázku nedává ani Wasmann dostatečné odpovědi, ani věda; otázka o podstatě hmoty spadá do filosofie, kde bývá různě definována. Pro přírodopisce však je to věcí poměrně podřadnou. Přírodopisec dí: hmota je tu; z ničeho není nic; proto jest hmota věčná. Stvoření pro hmotu nemůžeme přijímat, protože by podobné přijetí nebylo vlastně vysvětlením. Spokojíme se tudíž s tím: hmota jest věčná (prof. Plate). Dr. Thesing dí podobně v tomto směru: Bůh stvořil hmotu, tedy jedině on jest věčný. Než co jest to bůh? Jest bod, nic nebo co? A jak možno toliko říci, chceme-li vůbec s tímto pojmem boha spojiti nějaký smysl, že si ho můžeme myslit jako boha představujícího si (něco). To však předpokládá objekt (věc), který si představuje. Co jiného může býti tímto objektem než hmota? Tak vidíme, že z přijetí věčného boha současně vyplyne věčnost hmoty. Hmotu zase možno definovat jako sumu (souhrn) určitých zákonnitostí. Dodáme-li ještě, že hmota se svou zákonností jest věčná, můžeme se vzdáti východiska, jímž je bůh Wasmannovi. Theorie o věčnosti života je při nejmenším právě tak oprávněna jako Wasmannovo tvrzení, že nemožnost důkazu o prvoplození či samoplození (původ života bez rodičů, tedy z hmoty neživé) vyžaduje tvůrce. Pojem boha jest věcí filosofie. Se stanoviska filosofie positivistické řekne mu: podstatu hmoty neznáme, neznáme ani původ hmoty, ježto věda nám dosud nic nemůže o něm říci a náboženské vysvětlení není rovněž žádným vysvětlením; jelikož však hmota jest dána, přijímáme ji jako danou, a činíme ji východiskem k dalším úvahám.

Podobně děje se i s problemem původu života na zemi. Přírodovědec dí: živoucí bytosti musily povstati z hmoty anorganické (neživé) kdysi v časných periodách (dobách) geologických, kdy byly zcela jiné poměry než dnes. Připouštíme, že nemůžeme dosud přímo pozorovat jak se živé bytosti tvoří z hmoty neživé, ale můžeme přijímat hypothesu (podmínku), že se tak stalo. Pro prvoplození mluví i ta okolnost, že hmota organická mění se po smrti ve hmotu anorganickou (neživou). Proto: může-li se tělo po smrti rozpadnout cestou přirozenou v prach, musily býti i podmínky, kdy rovněž cestou přirozenou mohlo povstati z prachu tělo. Není nepřeklenutelné propasti mezi hmotou organickou a anorganickou; původ živých bytostí jest právě tak zoologickým problemem, jako jest problemem geologickým původ horstva Alp (prof. Dr. Plate). Ostatně i otcové církevní přistupovali na stanovisko theorie samoplození, jak dokazuje náš přírodovědec profesor Mrázek.*) Pro positivistu i tu platí, co jsme už

*) Přírodní filosofie církevních otců; „Volná Myšlenka" sešit 8. str. 247.—248.

uvedli při problemu prvním; přijetí samoplození má před přijetím aktu stvoření tu výhodu, že jest logickou konsekvencí (důsledkem) theorie vývojové podávajíc vysvětlení uspokojivější než názor theistický, který ani tu naprosto nic nevysvětluje. Přírodovědec i tu bere život jako daný; původ jeho může míti pro něho se stanoviska positivistického zase význam podřadný.

Složitější jest poněkud problem duševního života, ale ani jeho rozbor nedává za pravdu Wasmannovi. Řekne-li se — jak dí Wasmann — že člověk po stránce tělesné může se také přirozeně vyvinouti z říše živočišné, musí se jíti i dále a ptáti se po souvislosti těla a duše. Není možno učinit prostě čáru mezi duší lidskou a duší z řecí. Už Darwin prohlásil, že by raději chtěl povstati z psíka, jenž chrání svého pána, nežli z člověka, který zle nakládá se svou ženou a pobíjí své nepřátele (spisovatel Bölsche). Ostatně pojem duše jest velmi nejasný a různé filosofické soustavy definují duši různě.*) Se stanoviska psychologie empirické známe toliko jevy duševní — nikoli duši jako samostatnou bytost — které vázány jsou na nervovou soustavu, tedy především na mozek. Z toho už plyne, že můžeme o duševních jevech mluviti všude, kde se shledáváme s mozkem, ovšem že o jevech duševních méně dokonalých než u člověka. Není však naprostého rozdílu mezi duševním životem lidským a mezi duševním životem zvířat; rozdíl jest toliko poměrný, odlišný stupněm dokonalosti a složitosti, jak o tom svědčí psychologie zvířecí, která dnes je teprve v počátcích, ale která už dnes k tomuto stanovisku dospěla.

Ze všeho, co o poměru přírodní vědy k náboženství bylo řečeno jasně plyne: že nauku vývojovou možno vysvětlovati čistě věcně, aniž bychom byli nuceni užíti při tom slov bůh, křesťanský světový názor, atheismus, skála Petrova, nesmrtelná duše, jak činí Wasmann, že absolutní pravdy není pro lidstvo, že absolutní pravda neexistuje, nýbrž že existuje toliko pravda relativní a tu že nám věda dává, že pravé přírodovědecké badání jest neslučitelno s ultramontanní církví, že ultramontanní přírodovědecké badání jest vědeckým nedochůdčetem, vede k pravdě a ke směsici nekonsekventních (nedůsledných) a navzájem si odporujících názorů, že monistický názor dobře dá se srovnat s liberálním křesťanstvím, pokud totiž vidíme v Kristu šlechetného člověka a obraz svého vlastního života (prof. Plate). Čili: názor vědecký a světový názor křesťanský jsou neslučitelny a dlužno rozhodnouti se pro jeden nebo pro druhý; názor vědecký jest však ucelenější, vznešenější a uspokojivější než názor náboženský a proto jedině vhodný pro volného myslitele.

*) Dr. Fr. Krejčí: Psychologie I., nákladem Dědictví Komenského v Praze.

Čtrnáctinásobná konfiskace

stihla tento sešit! Na čtrnácti místech byly vytrženy celé věty, ano i celé odstavce z různých článků a zpráv, takže celkový smysl jich byl namnoze úplně porušen. Nemohli jsme takto vytrhaný sešit dáti do rukou svých čtenářů, proto učinili jsme toto: Požádali jsme **poslance Svěceného**, aby všechna zabavená místa pojal do interpelace a tím je učinil immunními; zatím sečkáno s dalším tiskem. Poslanec Svěcený ochotně interpelaci ihned podal a tak dostávají čtenáři tentokráte po konfiskaci „opravené“ vydání, **ale všechna zabavená místa v něm** . . . Místa ta označena jsou závorkami [ ] a příslušnou poznámkou. V příštím sešitě otiskneme kritiku této neuvěřitelné konfiskace, jak je ve zmíněné interpelaci podána.

Redakce.

Th. Dr. FRANTIŠEK LOSKOT:

Morálka stará a nová.

II.

Abychom mohli bezpečně zjistiti, jak vlastně církev smýšlí o různých předpisech morálky, nesmíme se spokojiti pouze theorií, čili tím, co církev a její moralisté učí, nýbrž třeba také přihlédnouti k praxi, čili k tomu, jak církev a církevní osoby v různých oborech mravního života jednaly a jednají. Tak se nám církevní názor objeví ve své pravé podstatě, neboť život jest nejlepším komentářem (výkladem) theorie.

Lidé, odchovaní morálkou starou, považují na př. za nezvratnou pravdu, že církev jest a byla vždycky nejnadšenější a snad takořka jedinou hlasatelkou pravdy, že církvi vždy výhradně jen o pravdu běželo, že lež jí byla vždycky věcí hodnou nejvyšší nenávisti, předpokládají, že církev vždycky usilovně bojovala proti jakékoli lži. Tak soudí mnozí dle theorie církevní, dle jejího učení.

Než poměr církve ku pravdě a ke lži objeví se nám v jiném, méně utěšenějším světle, jestliže se podíváme na historii, na praxi. Vizme přední representanty církve, na př. papeže, biskupy, řeholníky a jejich poměr ku pravdě. Obhájcové církve řeknou ovšem, že, jestliže tyto osoby se dopustily něčeho proti pravdě, to nesmí se přičítati na vrub církvi. Námitka tato však jest naprosto bezdůvodna. Církev přece není nic abstraktního, jest to dle vlastního jejího učení něco konkretního, hierarchie i věřící. Takového manévru užívají obhájci církve rádi, jestliže běží o věci nechvalné, které vrhají na církev stín. Pakli však se jedná o činy krásné, o vědu, umění, dobročinnost a pod., pak bez okolků se volá do světa: hle, jakou podporovatelkou věd, umění, dobročinnosti atd. byla církev! Jest třeba poukázati na tuto eskamotáž, která bývá někdy tak nestydatá, že záslužný čin připisuje církvi, třeba se byl stal bez její, ba i proti její vůli. Reformátorská činnost Františka z Assisi (v oboru mravním totiž) a založení jeho řádu bylo oposicí proti církvi, která se s dílem Františkovým nesmířila nikdy, ale vynaložila všecko, aby je sobě přispůsobila, čímž dílo ono doznalo velmi závažného porušení. František z Assisi jest jeden

z těch, o nichž praví Denis, že se církev jich a jejich ctností bojí, ale při tom je prohlašuje za svaté: za jejich ctnostmi se prý ukrývá revolta. Teď dílo, které vzniklo proti officielní církvi, představuje se jako květ, jenž vypučel na stromu církve.

Středověk byl věkem výsad a privilegií; tyto privilegie musily býti potvrzeny listinami, dokumenty. Papež byl držitelem světského státu a nejvyšší moci v církvi: má za to, že třeba tyto výsady prokázati listinami. Jestliže není těchto listin, nutno je zhotoviti. A tak vzniká listina, dle níž císař Konstantin Veliký daroval papežovi Řím, a moc, kterou na sebe strhli papežové průběhem dob, podepírá se právními listinami, které jsou buď padělány nebo alespoň takovými, které jsou vydávány za konstituce a dekrety papežů dávných. Tím se mělo dovoditi, že moc, kterou vykonávali papežové ve středověku, jest původu velmi starého, že se datuje od samých počátků církve. Kláštery a biskupové rovněž chtěli míti svoji državu potvrzenou listinami; jestliže pak jich nebylo, zhotovily se. Podobně se padělaly listiny, aby se spíše dosáhlo toho, po čem biskup či klášter toužil. Biskup nechce na př. spokojiti se pouze důstojností biskupskou, chce býti ještě také knížetem. Dá tedy za tím účelem zhotoviti potřebné listiny, třeba celou batterii. Středověk jest věkem falšování listin.

Interpelace poslance Svěceného. [Církev o sobě praví, že jest svatou. Chce to také dokázati, mezi jiným ohromným množstvím světců, a svatost se dokazuje opět zázraky. Také kláštery potřebují světců, aby získaly členů, stoupenců, příznivců. Také klášterní svatí musili se skvěti zázraky. Dokud jest jich nedostatek, uděluje se grad (stupeň) svatosti dosti snadno; později jest to již mnohem obtížnější. Když je člověk velmi nasycen, nezatouží už po chlebě, na nejvýše jen po delikatesse. A sláva zázraků se rodí ve středověku rovněž velmi snadno. Některý světec jest těmi zázraky tak obtížen, že pod jejich břemenem takořka klesá. A světci, tak vyšperkovaní, se potom předvádějí lidem k následování. Officielní jejich životopisy se čtou v modlitební knize kněžské t. zv. breviáři v té části jitřních modliteb, která se nazývá druhý nokturn. Jak tento druhý nokturn je na straně církevní považován za věrohodný, patrno z toho, že se říká mezi duchovenstvem: lže, jako druhý nokturn. Někdy se také stane existence některého světce pochybnou, jako na př. existence sv. Jiří. Ale církev, aby se nemohlo říci, že se mýlila, dále oslavuje a dále dává se modliti ku světcům, o nichž se neví, zda vůbec byli.]

Vznik nezdařeného pokusu zařaditi někoho mezi světce můžeme stopovati u Balbína. Tento jesuitský historik pojal dějiny české ve smyslu církevním a katolickém. Doba Karlova jest nejslavnější dobou českých dějin. Jest ovšem třeba, aby taková doba se honosila květem svatosti. Kde však ho vzíti? Oko Balbínovo musilo nevyhnutelně utkvěti na postavě arcibiskupa Arnošta, jenž se pokusil o reformu církve ve smyslu církevním. Balbín tedy spisuje jeho život a v čelo jeho dává nápis: život c t i h o d n é h o Arnošta. Za takových okolností má slovo „ctihodný“ zvláštní smysl. O „ctihodném“ Arnoštovi doví se cizina, na př. Francie, někteří pak členové jejího kléru dívají se pak na Arnošta jako na světce. „Hle,“ — řekne se potom — „i cizina ho má za světce.“ Životopis Arnoštův ovšem musí býti tak podán, aby se vzbudilo a upevnilo přesvědčení, že Arnošt je svatým. Reformace značně se odchýlila od názorů katolické církve o Marii a úctě k ní. Nuže, Arnošt musí svědčiti ve prospěch této úcty. Nalezne se rukopis velmi obsáhlý, žaltář mariánský, v němž uloženo vše, co středověk o Marii vybásnil. Balbín prohlásí Arnošta za autora této knihy. Mnozí staví se proti autorství Arnoštově. Ale zamítavé jejich stanovisko i důvody vniterné nejsou s to, aby přesvědčily Balbína, že kniha nepochází od Arnošta, ba že ani v Čechách nepovstala. Balbín pokusí se dokázati autorství Arnoštovo, ovšem s naprostým nezdarem; způsob jeho důkazů ukazuje, jak byl umíněný, dětinský a nekritický. Konečně rukopis se otiskne a jeho titul prohlašuje Arnošta bez výhrady za jeho spisovatele; ba naznačí se přesně i rok, kdy Arnošt Mariale (tak slove onen spis) napsal. Zde účel vede kroky a posvěcuje n e s v ě d o m i t é zacházení s pravdou. Ostatně s podobným úkazem shledáváme se i jinde velmi často.

Církev zavedla celibát. Někteří papežové ve své umíněnosti, aby prý církev byla zbavena moci laiků, vnutili přímo násilně tuto instituci, jež odporuje přirozenosti člověkově, duchovenstvu. Dějiny ukazují, že celibát se nevžil a že žádné přikázání církve nebylo tak přestupováno a žádné nevedlo k hroznějším pohromám jako právě celibát. Moralisté v theorii učí, že, když zákon lidský je přestupován všeobecně a když ho lze zachovati jen s největším napětím sil, nemá důvodu pro další existenci, ba že ho považovati třeba za nemravný. Ale církev ve své umíněnosti lpí na této instituci tak houževnatě, že nejen jí neodstraňuje, nýbrž i historii i zkušenost současnou upravuje tak, jakoby svědčila ve prospěch celibátu. Tak nerado se doznává, že první století křesťanská v Čechách neznala nuceného celibátu, že na př. opat Prokop byl ženat a měl syna. Fakta svědčící proti celibátu se zamlčují, úsilně zatajují. A nejen teď, už dříve, jako když na př. horlivci klerikální snažili se vyhladiti z kroniky děkana Pražského Kosmy ono místo, kde vypravuje o úmrtí své manželky Božetěchy, s níž zplodil Jindřicha Zdíka.

Církev považuje za potřebné, vystoupiti proti „bludům“ těch, kdož se s ní nesrovnávají, zvláště proti vědě. Činí tak spisy svých lidí, prostřed-

nictvím učitelů bohosloví, náboženství, na kazatelnách atd. A jak se provádí taková obrana? [Velmi často se these protivníkova překroutí, dá se jí jiný smysl, zkrátka upraví se, zkarikuje se, aby se proti ní mohlo bojovati, aby se uvedla v posměch atd. A zrovna tak nesolidně se zachází s pravdou, když se staví „důkazy“ proti tvrzení protivníkovu. Nikdo nedovede tak málo lojálně vésti boj, debatu, jako klerikální apologeta. Jeho vývody tak zhusta nebývají ničím jiným, než advokátskými „knify“.

Interpelace poslance Svěceného.

Klerikalismus, jenž od dávných dob, nabyl v církvi nadvlády, potřebuje ku své existenci mnoho, velmi mnoho lži. Kterýsi francouzský abbé (Houtin) mluví přímo o organisaci lži.

Indukce,*) kterou jsme právě provedli, ukazuje nám jasně, jak církev v praxi cení pravdu. Doufáme, že se zdařil důkaz, že církev, totiž osoby, které ji representují, uvedly pravdu v zajetí svých cílů, výsad, v porobu různých idejí, v službu církevních institucí atd. Za vlády morálky staré jest tedy pravda děvkou.]

Zcela jinak se to má v morálce nové. Pro tuto má pravda obzvláštní půvab, vysokou, absolutní cenu. Morálka nová učí dívati se pravdě tváří v tvář, tak, jak jest; učí dobývati pravdy bez ohledu, padne-li v pravo či v levo; učí přijmouti pravdu, i když by člověk následkem toho musil se rozloučiti s tím, co mu bylo drahé od dětství, co vyplňovalo jeho dosavadní život.

Úsilí poznati pravdu, toť také charakteristická známka moderní vědy, jež tak těsně souvisí s morálkou moderní.

Jaký že asi jest rozdíl se zřetelem na pravdu mezi dobou starší a její morálkou, a dobou moderní a její morálkou?

Asi takový, jako mezi polobáječnými kronikami středověkými a kritickými pracemi historiků moderních. Asi takový, jako mezi báječným naziráním na přírodu ve středověku a exaktní přírodovědou doby moderní.

Moderní morálka a moderní věda kráčejí ruku v ruce. Požehnání, které moderní věda přinesla morálce, je velmi drahocenné. Moderní morálka znamená revoluci vůči morálce staré také v poměru k pravdě.

LUDĚK MORAVSKÝ:

Logika a noetika.

Mezi nejnejasnější, nejnezáživnější — aspoň pro širší vrstvy — a nejodtažitější, přes to však velmi důležité otázky, s nimiž průměrný inteligent má býti jaks taks obeznámen, patří pojem logiky a noetiky či theorie poznání. Daleko nejasnější však než vlastní význam pojmů samých je vzájemný poměr obou; na jedné straně se tvrdí, že noetika či theorie poznání není ničím jiným, než částí logiky: tak zvaným poznatkoslovím vedle prvosloví (jednajícím o podmínkách a vlastnostech soudů) a vědosloví či nauky o methodě (podmínky a vlastnosti vědy, vědeckého badání a pořádání poznatků) — názor prof. Čady, na druhé zase — a toto třídění pokládám za správnější a přidržím se ho — se uvádí, že nelze logiku zaměňovat s noetikou, ježto logika béře myšlení jako fakt duševního vývoje a ptá se jak myslíme, kdežto noetika ptá se co můžeme poznati (Krejčí), nebo jinými slovy: logika posuzuje objekty myšlení dle vzájemných vztahů, kdežto noetika obírá se otázkou po původu našeho předmětného vědění (Riehl).

Co jest logika? Logika jest věda o zákonech správného myšlení. Z toho plyne, že myšlenka, kterou vyvozujeme dle zákonů správného myšlení, je logicky správna, myšlenka, kterou vyvodíme způsobem odporujícím zákonům logickým je nelogická; myšlenka logicky správná jest pravdiva a jako taková všeobecně platna, myšlenka nelogická jest nepravdivá to jest nemůže platiti obecně. Člověk myslí, aby všechno, co se kolem něho děje a co kolem něho jest, pochopil tak, aby dovedl jednáním svým čeliti případným neblahým následkům. Ale má-li mu myšlení býti základem pro možnost zachování a zdokonalení vlastní existence, musí myšlení jeho býti správné, totiž musí vystihnouti skutečnost, musí se se skutečností shodovati. Člověk tudíž ve vlastním zájmu veden jest k tomu, aby zkoumal způsob svého myšlení a aby stanově pravidla myšlení vyvaroval se možnému omylu, který by mu mohl přinést škodu.

Vzhledem k účelu svému roztřiďuje se logika na dvě hlavní části: na část elementární, v níž se vykládají podmínky správnosti myšlenek vůbec (jedná tedy o poměru myšlení a řeči, o podmínkách správnosti z tohoto poměru vyplývajících — o pojmu, o pravdivosti myšlenky kterékoli, vezmeme-li ji samu o sobě — o soudu, o způsobu, jakým postupujeme od daných myšlenek k jiným pravdivým myšlenkám — o úsudku), a na část vědoslovnou, v které se vykládá cesta, která vede k vyzpytování záhad a k nabývání nových poznatků (jedná tedy o podmínkách a o požadavcích soustavy vědní vůbec — systematika, o roztřídění všeho vědění v jednotlivé celky či vědy, a o tom, jak nabýváme nových poznatků ze zkušenosti — methodika). Podává-li logika pravidla myšlení vůbec, zove se logikou abstraktní či obecnou, pokud podává pravidla myšlení v jednotlivých oborech vědních, sluje konkretní či užitá logika. Možno ovšem setkati se i s názvy: logika praktická (podává návod, jak užívati logických pravidel) a logika theoretická, jež zase

*) Indukce (návod) chce dospěti k závěrku, úsudku na základě jednotlivých fakt.

rozpadá se v logiku obecnou a speciální či naši logiku užitou; prof. Masaryk názvem konkrétní logika míní vědosloví obírající se souborem všech nauk. U různých filosofů našli bychom označení různá.

Hledíme-li k dějinám logiky, vidíme, že vyvíjela se ruku v ruce s vývojem a pokrokem věd odborných. Základy k logice kladli už staří řečtí filosofové Sokrates a Platon; ale vlastním tvůrcem logiky je teprve řecký filosof Aristoteles, který uložil své logické práce v díle zvaném „Organon". Logika Aristotelova zůstala ve středověku téměř nezměněna. Teprve v novověku počíná se jevit odpor u filosofů proti logice Aristotelské a hledí se založit logika nová. V době nejnovější spojuje se logika těsně s psychologií a to proto, aby zákony její nebyly pouhými umělými pravidly, nýbrž aby odpovídaly skutečnému myšlení ve shodě se všemi zákony duševního vývoje.

Theorie poznání či noetika zkoumá prameny našeho vědění a stanoví stupeň oprávněnosti jeho, určuje hranice, kam až může dospět a kde nutno se zastavit. Jest tedy předmětem noetiky obsah vědy; společně s logikou, která určuje formu poznání, tvoří pak všeobecnou nauku o vědě. Prostřednictvím noetiky stýká se filosofie s positivním badáním; proto též základní typy různých filosofických systemů dají se roztřídit a přehlédnout dle možných směrů noetických.

Ptáme-li se na původ poznání, mohou nastat případy dva, z nichž první, jak ukážeme, spadá do psychologie, druhý tvoří vlastní otázku noetickou. Mluvíme-li o tom, jak člověk dospěl k tomu, že si věci kolem sebe představuje, kterých schopností a aktů duševních k tomu potřeboval, hledíme-li v důsledcích toho rozložit si psychické či duševní pochody v jejich nejjednodušší procesy, které zase ve spojení s vnějšími příčinami vedou k vývoji vědomí, ptáme-li se na původ zkušenosti a na možnost získání zkušenosti, luštíme otázku psychologickou; přistupujeme-li k otázce noetické, pak se ptáme, co obsahuje zkušenost jako taková, co značí poznání svým pojmem, za jakých podmínek stává se zkušenost poznáním? Při této příležitosti dlužno dotknouti se aspoň pojmu apriornosti (a priori), který značí, že něco jest poznatelno, že něco dá se poznati nezávisle na zkušenosti, nikoli snad možnost poznání před zkušeností (tedy vztah toliko časový).

O vývoji noetiky dá se podobně něco říci jako o logice, že jest vlastně dítkem teprve novověku a že hlavní její tvůrcové jsou filosofové Locke, Hume, Kant, Schopenhauer. Noetické práce ovládající současnou filosofii; vedle filosofů-odborníků berou na nich účast i matematikové a přírodovědci, aby zjednali si jasno o principech či základech svých věd. A tak na neutrální půdě noetiky či theorie poznání sbližuje se věda přírodní s filosofií k svému prospěchu. Jsou tu ovšem zase směry různé: positivism noetický (Hume), noetický kriticism (Kant) a podobně; o těchto směrech však pojednám při jednotlivých filosofických systemech a při jednotlivých filosofech. *)

❧ ❧ ❧

LEŠEK:

Slunce.

Dnes víme, že veškeren život na naši zeměkouli pochází od slunce. My víme, že bez slunce by nevstřebovaly rostliny uhlíku a nestavěly by z něho své tělo, že bez slunce by živočichové, cizopásníci tělem rostlinným se živící, nebyli mohli povstati, a že by o největším cizopásníku, který veškero tvorstvo ovládl, o člověku, nebylo ani řeči. My víme, že nehledě k tomuto vzniku tvorstva, i dnes slunce veškeren život náš udržuje a řídí, ono poskytuje nám potřebného rozdělení času, jímž udržujeme svůj lidský pořádek, ono poskytuje nám i potřebných sil, jimiž vykonáváme své práce, jimiž vyrábíme kovy, jimiž ženeme své parostroje, turbiny, dynama, ono dává nám veškeru energii, kterou máme k své disposici. Neboť kde bychom vzali uhlí, kdyby bylo slunce nenashromáždilo svou energii v pralesech předpotopních, z nichž vznikla ložiska kamenouhelná? Zda bychom mohli hnáti své turbiny vodou s vrchu do údolí tekoucí, kdyby bylo slunce vody té z moře nevypařilo a onu vysokou energii polohy jí neudělilo, kterou my přetvořujeme ve strojích na energii pohybu nám potřebnou.

K tomuto poznání, které jest výkvětem moderního badání přírodovědeckého, dospěl již člověk primitivní, který chápal svou závislost na slunci, ne sice rozumem, ale instinktem, který u něho byl daleko více vyvinut, než u člověka moderního, který již dávno volné přírody se vzdálil a schopnostem, kterých více nepotřeboval, dal zaniknouti. Slunce bylo člověku primitivnímu vším, a on teskně pociťoval jeho vzdálenost v chladných nocech a tím více

*) Českému čtenáři stačí k informaci mimo uvedenou už literaturu u článku o filosofii především z logiky: prof. Krejčího „Logika", druhé vydání r. 1906 u Kobra za 2·10 K, z českých logických učebnic vůbec nejlepší, dále vhodnými příklady bohatý spis dra Jos. Sedláčka „Logika pro střední školy" z r. 1896, Zábova stručná „Logika" v „Illustrovaných katechismech naučných" u Hejdy a Tučka za 1·80 K (podává současně s českým označením logických prvků označení německé a uvádí nejdůležitější literaturu dosti úplně), a přeložený spis Jevonsův „Počátkové logiky", jenž vyšel ve „Filosofické bibliothéce" vydávané „Českou Akademií". Drobných studií na př. Čadových, Kádnerových atd. neuvádím, ježto jsou nesnadno přístupny i v Praze, ne-li na venkově.

během chladných období zimních. Proto kult slunce se stal základem veškerého náboženského cítění, které naplňovalo a na mnoze dosud naplňuje celou duši lidí prostých, jiných, vyšších pocitů neschopnou.

Člověk primitivní nazýval slunce „zářícím“, v sanskritu Deva, z čehož povstalo latinské Deus a francouzské Dieu a italské Dio. Zajisté i řecké Zeus jest odvozeno od téhož kmene, jakož i Theos, bůh. Vše to značí jen zářící slunce.

První kult lidstva byl kult slunce, a jen snad kult „Ženy“ byl starším než kult „Slunce“. Než oba tyto kulty, kult slunce a kult Ženy později spolu tak úzce splynuly, že ani dnes po tisíciletích jich přesně nerozeznáváme. Oba tyto kulty jsou přirozené, poněvadž z nejvnitřnějších potřeb lidstva vytryskující. Ukázali jsme ve článku minulém, jak vznikl kult ohně, „Agni“, „Syna“, a chceme ukázati dnes, jak pěstován byl kult Slunce, „Savistri“, „Otce“.

Stopy zbožňování slunce nacházíme v dobách předhistorických ve věku bronzovém: Hrob jeden z této doby nalezený v Kiviku nese na svých zdech emblem toho druhu. Z věku železného pochází obraz slunce nalezený blíže Bologny v Italii. Staří Egypťané říkali slunci **Ra**, a bylo jim otcem nebeským, tvůrcem veškerenstva, tvůrcem věcí a lidí. Zobrazovali ho jako okřídlenou kouli.

V podzemních hrobkách králů egyptských v Thebách vidíme nápis, jímž pozdraveno jest vycházející slunce:

„Ty, který sobě sám jsi otcem, který jsi svou bytostí, dokonalý pane nebes, Obzor buď majetkem tvé duše, která se s ním slučuje, země buď majetkem Tvého těla, Pane Dokonalosti, Ty, který pluješ po horizontu.“

I v Americe nalézáme všude památky na uctívání Slunce. Staří Inkové obětovali každoročně mnoho obětí lidských na jeho poctu. Na mnohých místech se ještě dnes přinášejí oběti slunci, aby bylo odčarováno špatné počasí. Obyvatelé Nové Kaledonie k tomu přidávají modlitbu: „Slunce! To činím proto, abys tak silně hřálo, abys snědlo mračna, která jsou v prostoru!“ Naše procesí do polí prosící za pěkné počasí mají zde svůj původ...

Celá mythologie vedická není ničím jiným než výrazem vlivů sil přírodních. V Číně jest uctívání slunce náboženstvím officielním a okřídlený symbol koule nacházíme i u Feničanů a Peršanů. Také v Chaldeji a Syrii bylo hlavním bohem slunce. I staří Hebreové měli původně chrám slunce. Bůh sluneční nazýval se Masu, od čehož odvozeno jméno Mojžíš. Saul je také jméno babylonského boha slunce.

Na kult slunce upomínají Žalmy. Tak žalm 18. verše 6., 7. vydání katolického zní: „V slunci postavil stánek svůj a ono jako ženich vycházející ze svatebního pokoje svého: zplesalo jako obr, cestou běžeti maje. Od končin nebes východ jeho a běh jeho zase až do končin jejich: aniž jest, kdo by se ukryl před horkostí jeho.“ Ve vydání králickém nalezneme místo toto v žalmu 19.

Ve starém Řecku byl bohem slunce Apollo, v Gallii Belenus, v Rusku Dajbog, který měl sochu v Kievě.

U Římanů při mysteriích Bakchových bylo uctíváno slunce a dle staré tradice Juppiter neliší se ničím od Slunce.

V době, kdy pomalu se vyvíjely názory monotheistické, pronikalo uctívání boha Mithry, slunce nepřemožitelného. V Římě jeho obrazy byly označovány nápisy: „Jedinému nepřemoženému bohu“. Býval zobrazován s hlavou ozářenou, obklíčenou sedmi paprsky, s pravicí pozdviženou a v levici kouli třímající. Následkem tohoto kultu se stalo Slunce před koncem druhého století společným bohem celé říše římské, čímž se nám jeví monotheism pouze jako etapa mythologického vývoje. Z velkého množství bohů povstal bůh jeden. Císař Julián, žák Novoplatoniků, napsal: „Věřím ve víru moudrých, že otcem společným všech lidí jest slunce.“ A Plutarch vyjádřil tuto víru společnou všem pohanům na konci pohanství větami: „Uprostřed všech hvězd se otáčí slunce, které velikost a moc povznáší nade všechny, a které vládne nejen naším obdobím ročním a našemu počasí, nýbrž i ostatním hvězdám a nebi samu. Ono jest životem, anebo spíše duší celého světa; ono jest hlavním ředitelem, hlavním božstvím přírody.“

Víra tato jest velikým pokrokem, neboť jí pochopilo lidstvo po prvé, třeba že pouze instinktivně, smysl a jednotu naší soustavy planetární. Jí bylo třeba, aby člověk dovedl vystoupiti ze své subjektivnosti a nahlédl, že Země není střediskem soustavy té, nýbrž její nepatrným členem.

Také křesťané první byli tak prodchnuti kultem slunce a těles nebeských, že nalézáme ještě dnes celou řadu zbytků tohoto kultu v náboženství křesťanském. Již Tertulian dosvědčuje, že křesťané při modlitbě obracejí tvář svou k východu Slunce. Tento zvyk jeví se ještě dnes u Mohamedánů a také v tom, že kostely se staví dosud směrem od západu k východu. V uctívání tom však jest také již smysl duchovní, který přejalo křesťanství od Pythagorejců. Tak praví Origenes v 5. oddílu spisu proti Celsovi: „Kdybychom zbožňovali tělesa nebeská, nebylo by to pro jejich světlo viditelné, nýbrž pro světlo duševní.“ Již tato věta ukazuje, že tento prvek duševní byl majetkem pouze předních representantů křesťanství, kdežto masa věřících měla víru v božství slunce stejnou, jako ji měli pohané doby tehdejší: Tato víra byla mezi lidem tak zakořeněna, že sv. Eligius musil ještě v 7. století zapovídat, aby nazýváno nebylo slunce Pánem a aby nebylo při něm přísaháno. Ještě v 16. století byl zobrazován

bůh Otec se sluncem. Zbytek této víry se projcvuje v našem kalendáři, v němž neděle jest zasvěcena slunci. Sluje proto německy Sonntag, což odpovídá latinskému Dies Domini, Den Páně. Symbolicky se udrželo toto uctívání slunce ve víře katolické, kde dává se **monstranci podoba slunce zářícího,** takže věřící dosud se klanějí v kostelích obrazu slunce.

Ostatně ani monstrance není předmětem vlastním pouze náboženství křesťanskému, jak jest po předcházejícím výkladu jasno. Již Chaldejci a Foeničané měli takové kotouče zlaté, na nichž bylo zobrazeno slunce a měsíc. V náboženství budhistickém nacházíme již monstrance téhož tvaru jako u nás. Na monstranci takové nacházíme slunce obklopené měsícem a šesti planetami. Na monstranci katolické jest podobný měsíček, zvaný lunula, se štěrbinou, do níž se vkládá hostie. Šest planet je tu také znázorněno a krom toho jest ještě symbolisováno šesti svícemi, které se obyčejně zapalují kolem monstrance. V inventářích velké revoluce se monstrance důsledně zove sluncem. V Kuzku v Peru byl zlatý kotouč znázorňující boha slunce umístěn na stěně západní tak, aby byl ozářen paprsky vycházejícího slunce. Také nahoře zmíněná poloha našich kostelů bývala často tak volena, aby paprsky slunce vycházejícího se odrážely od zlaté monstrance na oltáři. Klenby chrámů egyptských byly posety hvězdami, zvyk, který se zachoval i v našich bazilikách. Až do revoluce byl ve Francii řád ženský sloužící k oslavě nejsvětější svátosti, jehož členky nesly jméno Seurs du Soleil, Sestry Slunce.

Již v předešlém článku „Oheň“ jsme ukázali, jak starý jest pojem Trojice, a její zobrazování souviselo odedávna se zobrazováním slunce. V egyptském Karnahu byla zobrazena 16. století před Kr. na pylonu kotoučem slunečním, z něhož vycházejí paprsky ukončené rukou nesoucí kříž, t. j. nástroj sloužící k rozdělání ohně. Podobné obrazy slunce nacházíme i ve hrobkách králů egyptských. U Chaldeů vidíme již obraz zkrácený t. j. ruku vynořující se ze slunce. S rukou takovou se shledáváme na celé řadě památek pohanských i křesťanských. Třeba že jest zcela jasno, že ruka tu poukazuje na slunce jakožto dárce ohně, dárce života, přece nelze se shostiti domnění, že ruka ta jest zároveň symbolem vynalézavosti lidské, orgánem, kterým liší se člověk k svému prospěchu od tvorů nižších, orgánem, který mu umožnil prováděti práce, jímž změnil úplně povrch naší planety. Ruka držící svastiku, první lidský vynález, zdá se nasvědčovati, že i tento smysl lze vkládati do symbolu toho.

Z ruky božské synekdochicky (záměnou) zbyl prst boží, který do dneška stal se příslovečným a označuje přímé vsahování boha do pořádku světského.

Ruka prozřetelnosti byla již u starých Gallů vkládána do kola znázorňujícího slunce; a také v dobách křesťanských stále se shledáváme s týmž symbolem. Od starých maleb egyptských, kde z paprsků slunečních vycházejí ruce držící svastiku, až do nových křesťanských zobrazení, kde z kola slunečního vychází ruka držící kříž (rozžehadlo) vstavený na hlavu Kristovu (personifikace ohně), anebo až k obrazu ruky sluneční, z níž vycházejí paprsky k ozářené hlavě Kristově, všude pozorovati můžeme tutéž snahu, zobraziti slunce jakožto dárce světla a tepla. Od dob nejstarších až do dob našich shledáváme se s nepřetržitým řetězem vývojovým, takže nelze dobře mluviti o nějakém zvláštním rozdílu mezi pohanstvím a křesťanstvím, kteréž jsou pouze etapami pozvolného vývoje všesvětového názoru od dětinské představivosti primitivního člověka k sebevědomí člověka moderního, který se dovede zbaviti tradicionelních předsudků a nebojí se hleděti ve tvář pravdě a skutečnosti.

HOUSTON STEWART CHAMBERLAIN:

Znali Babyloňané Jahve-ho?

(Z knihy „Die Grundlagen des XX. Jahrhundertes“.)

[Jednou z bájek, kterou křesťanská theologie lidstvu na nos věší, jest tvrzení, že Židé byli monotheistickým (jednobožským) národem, tudíž mezi jinými pohanskými, mnohobožskými národy vyvoleným, aby se z něho narodil spasitel všeho lidstva. Dnes už jest naprosto dokázáno, že Židé byli ctiteli všelikých božstev, až teprve uctívání jediného boha Jahveho, sídlícího pouze v Jerusalémském chrámě, počalo od roku 721 př. Kr., t. j. od assyrského zajetí národa Judského (severní části, kmenově odlišné od jižních Židů). Jakým rabínským švindlem za Esry se to stalo, jest rovněž zajímavo věděti, by se poznaly základy dnešního křesťanství. Chamberlain dokazuje, že celá konstrukce Jahveho a monotheistický systém židovský jest umělým, židovskou hierarchií národu vnuceným výrobkem.] Interpelace poslance Svěceného.

Profesor Delitzsch ve spisu „Babel a Bible“ tvrdí na základě klínových nápisů, že uctívání Jahveho (tedy jediného boha) bylo známo již u Assyrů a že Židé tuto ideu převzali; tedy přece jen že uchovali jednobožství, i když assyrská říše, původní ctitel jediného velikého boha (Jahveho) se rozpadla. Chamberlain, jenž jest ozbrojen rozsáhlým a všestranným věděním, dokazuje rozborem jeho přednášky, že se Delitzsch mýlí, [že idea jednobožství byla neznáma jak Babyloňanům tak i Židům, až do zmíněného vyvolení jerusalémského lokálního boha a zákazu a zničení ostatních místních pomocí nově „nalezených“ rukopisů bible (na př. 5. knihy Mojžíšovy) kněžského to, dnes filologicky prokázaného padělku z času perského krále Cyra (r. 529 př. Kr.)] Interpelace poslance Svěceného.

„Nyní však přejdeme ku konečnému effektu přednášky (Delitzschovy), k velikému objevu, který, kdyby byl pravdivým, musil by býti nazván epochu tvořícím; není však pravdivým, nýbrž jest to dodatečné neudržitelné tvrzení.

Ne dost na tom, že prý oni vítězi nad Babylonem věřili v jednoho boha, — nikoliv, svého jednoboha vzývali pod jménem Jahve! Dokazuje se to zase z vlastních jmén — vlastních jmen, v nichž nejen slovo „bůh“, ale také slovo „Jahve“ se má nalézati, a sice ve spojení, které nás nutí čísti: „Jahve jest bůh“. Ale i zde zase Delitzsch neukazuje ani slabikou, že se v nejlepším případě jedná jen o možnou — nebo spíše myslitelnou — hypothesu, nýbrž říká jednoduše: tato jména slují „Jahve jest bůh“ a pokračuje hned: „Tedy Jahve, jenž bytuje, stálý, . . . prastaré dědictví atd.“ My neučenci jsme od tohoto učence vedeni k porážce jako dobytek se zavázanýma očima. To však si nedáme přec jen líbit, nýbrž se vyptáme, zdali obě jména, na něž se Delitzsch odvolává, Ja-ah-ve-ilu a Ja-hu-um-ilu v klínových nápisech skutečně tak znějí, a zdali tomu tak, co pak znamenají.

Jedná se o dvě hliněné tabulky z British-Museum, o nichž Delitzsch praví: „Co lze na těchto tabulkách zřít? Křehká, rozbitá hlína s těžko čitelnými písmeny!“ Míním, že tím opatrněji musíme s těmito tabulkami a jejími těžko čitelnými značkami zacházeti, abychom z té rozbité hlíny snad nevyčetli násilný výklad, který při nejslabším zkoumání by se nám rozpadl v prach. A před jaký skoro nelušitelně těžký problém se nalézám postavenu, když jediné babylonské slovo jen jednou jest podáno — jako jest tomu zde — o tom se každý může přesvědčit, když si přečte pozorně brožuru prof. Königa str. 38—45.*) Já mám nyní kromě toho výhodu, že jsem se dal podrobně poučit od svého starého přítele, zdatného assyrologa, a ten rovněž mně potvrdil, že jest to téměř „bláznivé“, z jednotlivého střepu chtít vyčíst jméno jako „Ja-ah-ve-ilu“. Jsou to dvě okolnosti, které výklad klínového slova přímo nemožným činí, když nestojí v delším textu aneb když častým opakováním v různých souvislostech poznenáhlu jest upřesněno: obtíž, rozluštit s plnou určitostí značky sobě velice podobné a pak různé možné hláskové významy každé značky, i když jest jistě rozluštěna. U souvislých textů přicházejí ovšem zkušenému assyrologu různá pravidla a pravděpodobnosti ku pomoci, ale při vlastních jménech — hlavně při isolovaných (osamotnělých) — selhávají skoro úplně.

U Delitzsche (S. 47.) vypadají klínové nápisy podivuhodně zřetelně; ve skutečnosti ale nejsou, a učenec musí často shrben po hodiny s lupou v ruce zůstat nad jednotlivým slovem, aby pak přijal jen na polovic uhodnutou možnost. Jak jest těžko, uhodnout zde vše správně, seznáme z toho, že hned první klínová skupína první řádky v Delitzschově publikaci (Ja od udaného slova Ja-ah-ve) jest nepřesně podána, jak König z porovnání s originální publikací zjistil.*) Ale již i tato publikace (Cuneiform texts from Babylonian tablets“) není žádným přesným podáním originálu, neboť ředitel babylonského oddílu British Musea, Budge, potvrdil na otázku Königovu, že druhá klínová skupina oné první řádky (která jest Delitzschem jako ah slova Ja-ah-ve vykládána) na hliněné tabulce zcela jinak než v knize vypadá (facsimile [přesný obraz] její skutečné podoby u Königa S. 44. č. 7.), a že snad musí být považována jakožto zjednodušená variace třetí klínové skupiny! Rozluštění této druhé skupiny jest tedy i odborníků ještě záhadné, a vidíme, na jaké pohyblivé půdě zde již předem stojíme. Je-li však rozluštění jedné značky zajištěno, tak stojíme před druhou a mnohdy ještě horší překážkou. Neboť každá jednotlivá skupina neznačí jen jedinou slabiku neb útvar zvukový, jako jest tomu na př. u našich souhlásek, ale jest — jak zní odborný výraz — polyfonií (mnohozvuká); to jest, ponechává celou řadu čtení a které jest správné, možno po většině jen ze souvislosti nebo z jistých jazykových pravděpodobností uhodnouti, kriteria to, jejichž platnost právě u osobních jmén jest omezena. Tak na př. může v onom čtyřslabičném nápisu, jehož první a druhou klínovou skupinu jsme právě co do spolehlivosti jejího rozluštění krátce osvětlili, třetí klínová skupina — ta, která od Delitzsche jakožto slabika ve slova Ja-ah-ve jest čtena — tato třetí skupina může pi, může me, může ma, může a, může tu, může tal býti čtena! Pravý ráj pro spekulativního filologa a dějepisce! Ale žádné štěstí není úplné, a právě ona skupina nemůže nikdy ve znamenati. Jedině jen z fakta, že v jistých dialektech mnohdy m jakožto v se vyslovuje, nechá se soudit, že snad me a ma místo ve a va mohou státi. Muselo-li by se tedy v dotyčné klínové skupině skutečně me čísti — a ne ma, ani va, ani pi, ani tu, ani a, ani tal — pak by bylo myslitelno, že toto ma se nemá vysloviti me, ale ve. A kdybychom kromě toho ještě druhou (jak jsme viděli, nad míru problematickou) klínovou skupinu správně rozluštili a jakožto ah správně četli — totéž znamení může být také ih a uh a právě tak ha a hi a hu býti čteno, **) když pak ah správným jest, a když dále od přesně šestatřiceti možných kom-

*) Prof. Eduard König: Bibel und Babel, Berlin, Warneck.

*) Tamtéž S. 41. a porovnej obrázek S. 44. čís. 4.

**) Písmena h v skutku tam není, nýbrž jedná se o postavení značky spiritus lenis, v jednom případě 'a, 'i, 'u, v druhém a', i', u'. Jelikož tam však Delitzsch uměle opašoval h, — což čtení „Jahve“ koná zázračné služby — tak jsem mínil, že mohu následovat příkladu tak vynikajícího odborníka a že smím věc v udaném způsobu znázornit.

binací mezi druhou a třetí slabikou právě tuto kombinaci ah-ve jakožto příslušnou přijmeme, a když konečně první slabika ja klínově správně jest rozluštěna a foneticky (zvukově) s ja správně jest vyznačena, — ano, pak — může to slovo Ja-ah-ve slout. *) Skutečně, jest mi líto tohoto babylonského Jahveho, neboť božství spočívá vskutku na velmi křehkých hliněných nohách!

Ale nechť nemyslí čtenář, že jsme už u konce. Neboť nyní naposled přijde ještě jedna zvláštnost všech semitských řečí k tomu a otřásá významem slova, i kdyby bylo jakožto Ja-ah-ve-ilu čteno. Naše indogermánské rozlišení mezi podstatným jménem a slovesem nepanuje v semitských řečech stejným způsobem. Slovo „Jahve", jest-li zde skutečně má být čteno, nijak nemusí být považováno za podstatné jméno, a může právě tak dobře být slovesem; způsob sestavení nechá dokonce každého semistu (tak jsem ujišťován) ihned poslední jakožto pravděpodobnějši předpokládati; a v tom případě by znamenalo jméno Ja-ah-ve-ilu asi „Bůh žije" nebo „Bůh dává život", což tedy odpovídá asi staroněmecké známce „Gottsleben" nebo francouzskému „Dieulefit", což také nejlépe by souhlasilo se dříve jmenovanými, v Babyloně obvyklými jmény „Bůh dal" (Dieudonné) — „Bůh se mnou" (Gottlieb) atd. **) A jelikož nyní z mnoha svědectví, které věda dnes ovládá, ani jediné nemluví proto, že Hamurabi (assyrský král, za něhož tabulky povstaly, Pozn. překl.) a jeho lidé zbožňovali boha pod jménem Jahve, naproti čemuž s absolutní vědeckou jistotou z četných dokumentů jest zjištěno, že Hamurabi a jeho současní krajané zbožňovali slunečního boha, měsíčního boha, bohy hvězd, bohy měst atd. — Hamurabiho otec slul Sin-mubalit „měsíc (resp. měsíční bůh) dává život", svému synovi dal jméno „Šamšu-iluna" „slunce jest náš bůh" — a tak jest onen význam nejvýše hypothetického, ze všelijakých „kumštyků" stlučeného slova „Ja-ah-ve-ilu", jež Delitzsch udává (a sice tak jakoby se jednalo již o prokázaný fakt) beze vší pochyby falešným.

Chceme-li ještě další důkaz, tak by nám ho dalo Delitzschovo druhé klínové jméno, které uvádí jako „Ja-hu-mi-lu". Zde jest věc poměrně jasná; nápis jest delší dobu znám, jelikož jej Sayce před pěti roky a Hommel již před čtyřmi projednal. Ale zde si Delitzsch — když se spolehneme na Hommela a nověji na Königa, který porovnal originální text — dovolil malou korekturu, neboť čte Ja-hu, kde ve skutečnosti se čte Jâ-u, takže jméno nezní Ja-hu-um-ilu, ale Jâ-u-m-ilu, a to neznamená snad „Jahve jest bůh", ale —

měsíc jest bůh!

Přirozeně musí i čtení i význam i tohoto druhého slova pro shora uvedené důvody velmi problematickým zůstat, ale zde aspoň mluví všeliké důvody pro určité čtení a význam, hlavně fakt, že toto jméno jest známo z Arabie, takže zde aspoň možno mluvit o pravděpodobnosti.

Tak se řítí celé, právě tak spolehlivě jako lehkovážně zbudované lešení dolů, pravá babylonská věž, ale papírová. A místo pompovitě ohlašovaného „netušeného rozhlédnutí do povstání monotheismu" nezůstává nám nic více než zajisté velmi neočekávané „nahlédnutí" do dílny laxní filologie a fantasie plné fabrikace dějin.

Přel. *K. Pelant.*

LONGINUS:

Syllabus Pia X.

(Pokračování.)

Těmito úvahami přicházíme k vlastní povaze krise v katolické theologii, jež již dlouho trvá. Nevznikla posledními událostmi, ale byla jimi celému světu odhalena. Zkrátka mohlo by se mluviti o kulturním boji v katolicismu, kdyby toto slovo nemělo známou historickou minulost. Proto raději říkám: Katolická církev přítomnosti má sice jednotné dogma, ale nemá jednotnou theologii. V nitru jejím bojují dvě nepřátelské theologie o nadvládu: scholastická a moderní. Kořeny boje sahají až k dobám humanismu, v nichž poprvé několik pro scholastiku skálopevných pravd ukázalo se pouhou legendou. Pozornost od toho boje odvrátil zápas s protestantismem; ale obnovil se od poloviny XVII. století a neustál od té doby, ba za dnů našich stal se bojem na nůž. Někteří myslí, že poslední encyklika jej rozhodla —

*) Co hoření bylo napsáno, vyšla druhá polovice druhého vydání Eberharda Schradera: Die Keilinschriften und das alte Testament, zpracovaná od prof. Heinricha Zimmera. Tento učenec, uznaně první autorita v oboru assyrologie, čte na naší tabulce já-pi-ilu (dle Delitzschova způsobu psaní ja-ah-pi-ilu); čtení ja'-ve zavrhuje nebo spíše nalézá ho nevhodným diskusse (nicht diskutierbar). Od něho se dozvídáme, že kromě hoře zmíněných čtení — od Königa z Delitzschova slovníku vyňatých — pro druhou slabiku, tedy pi, me, ma, a, u, tal, we, wa, ještě existují další tři, totiž wi, wu a u (S. 468.) To pak jest jedenáct možností místo šesti mnou uvedených. Jest nutno tuto nejistotu rozluštění patřičně zdůraznit, neboť jsem našel posměch tohoto tvrzení u jistých kritiků a v „Christliche Welt" z 2. října 1902 dovoluje si jeden učenec dokonce zjištění, že tyto assyrské texty jsou „čteny téměř s takovou jistotou, jako čteme řecké a latinské nápisy". Hoření dokazuje, že tomu není tak. Jsem ujišťován od úplně kompetentního odborníka, že čtení jednotlivě přicházejícího slova vždy zůstane pochybným, a my vidíme na konkretním případu, že každý jednotlivý odborník slovo jinak čte.

**) Tedy vlastní jméno, asi jako u nás Bohumil, Božidar, Bohuslav, Bohdan atd. Pozn. překl.

proti moderní theologii. Mýlí se, neboť modernism nekryje se s moderní theologií; jest jen jednou její větví. Ovšem jest pravda, že některými theoretickými praktickými stránkami encykliky trpí též moderní historicko-kritický směr theologie. Proto se chlubí její theologičtí odpůrcové, že nalezli spojence v nejvyšší autoritě církevní.

Kdo vzpomene zákonů vývoje lidského ducha, pochopí nejen existenci tohoto bratrovražedného boje, ale uzná také, že jest důsledkem protivy mezi středověkými a moderními názory. Jako každý boj duchů živí se i tento rozpor uvnitř katolické theologie hlavně chybami, jichž se oba tábory dopouštějí. Přehánění kritické methody, ukvapené úsudky na půdě dogmatiky, neodůvodněná zevšeobecnění a mnohé jiné chyby s jedné strany vyvolaly asi encykliku proti modernismu. Spravedlnost žádá však, aby též chyby druhé strany se přiznaly. Francie a Italie byly až do sklonku XIX. století klasické země scholastiky ve filosofii i theologii. Jak bídný byl tam stav katolické theologie! Jak nepatrný její vliv na duševní život obou zemí, jichž vedoucí vrstvy během století vstoupili v rostoucí odpor proti katolicismu, až došlo ve Francii k úplné roztržce, k níž v Italii dojde dříve nebo později, neobnoví-li se v čas katolický život duchovní. Jak to, že právě Francie jest rodištěm modernismu ve smyslu encykliky, této „quintessence všeho kacířství“ té „cesty k atheismu a záhubě všeho náboženství“? Jak to, že Italie modernism dychtivě přijala? Vysvětlení tohoto zjevu jest těžkou obžalobou scholastiky a zastanců jejich; způsobuje jej zcela nedostatečná výuka theologická, kterou stoupenci scholastiky mladému francouzskému a a vlašskému kléru poskytují. Nechci vypravovati, co mi osobně sdělil velmi inteligentní, mladý kněz o nedostatečné duševní stravě, pod níž po léta trpěli, o nepatrné znalosti výkladů písem a dějin církve u seminárních profesorů, o jich úplné neznalosti moderní filosofie. Když pak lepší mladý kněz pozná světský duchovní život své vlasti, když pozná protestantskou theologickou literaturu německou, jež naň zajisté učiní hluboký dojem, tu není divu, že považuje svou celou seminární theologi za pavědu a nadšen svěžím vánkem z toho, co právě poznal, pustí se na širé moře, hledati novou zemi pro theologii, kde by slavil smíření starobylé víry a nové kritiky s moderní filosofií!

Opětně bylo poukázáno na to, že encyklika myslí mnohem více na jiné země než na Německo. Řidčeji mluví se o tom, proč modernism encykliky v Německu není. Hlavní příčinou toho jest, že vlivem Möhlerovým, Döllingerovým, Hefelovým a vlivem katolické školy turbinské historicko-kritický směr vnikl do theologie, a že tato skrze pomoc katolických fakult zůstala ve styku s duševním žtvotem národa i s moderní vědou. Ale ani v Německu není jednotné katolické theologie. Případy Schörsův a Günterův dokazují, že historicko-kritický směr theologie bojuje se silnou, neodůvodněnou nedůvěrou. Užije-li se praktických prostředkův encykliky také v Německu — a Německo není z nich nijak vyňato — pak bude i u nás theologické badání podvázáno. Tak se ukáží zjevy, jež jednostranná vláda scholastiky ve Francii a Italii již způsobila. Zmizí potom časem i katolické fakulty německé jako se již stalo v Italii a Francii.

Svatou povinností každého, kdo zná tyto logické neodvratnosti jest, aby pozvedl hlavu svého pokud jest čas, pokud provedeny nejsou rozhodné kroky, jež zatlačí katolickou theologii a katolický duševní život Německa do slepé uličky.

V zájmu živého působení katolických fakult musíme žádati, aby vědecká rovnoprávnost směru historicko-kritického a scholasticko-středověkého byla uznána. Životní podmínkou theologických fakult jest svoboda theologických názorů v rámci katolického dogmatu; třeba uznati právo theologického bádání na všechny obory theologické vědy. Věda theologická a církevní hlásání víry nebyly v minulosti stotožňovány; neztotožňujte jich ani nyní! Katolická theologie zažila v minulosti od počátku do konce nejeden stav. Nebraňte proto jejímu nynějšímu stavu, který nevyvolala libovůle ani sobectví, všetečnost ani zpupnost, nevědomost ani opovržení k minulosti, nýbrž velemocní činitelé moderního duševního života; ať zkusí boj s novými problémy, jež se dnes vnucují. Nechte konečně již představy, že tyto nové otázky vneseny jsou uměle do theologie, do bible, do nauk církevních otců. Osvoboďte se od bludu, že cesty Páně jsou na jevě jak koleje pouliční dráhy, an prorok praví: „Jistě ty jsi Bůh silný, skrývající se....“ (Izaiáš, 45, 15.) Nepřehlédněte konečně, že vedle modernismu encykliky existuje ještě jiný, který větším právem, než onen jména toho zasluhuje: míním nazírání oněch theologů, kteří podléhají podvědomé sugesci přítomnosti a vnášejí její smýšlení do antiky, připisujíce církevním otcům moderní historism. Tak modernisují počátky křesťanství, apoštolské hlásání víry a theologii církevních otců. Tento modernism arci není „souborem všeho kacířství“; ale přívržencům svým dodává falešné jistoty. Vadí jim, aby poznali velký rozdíl mezi jindy a nyní, a činí je hluchými pro hlas boží, jenž nás napomíná, abychom přehlédli opět jednou theologii minulosti a její jednostranné pojmy a úvahy!

Všem těmto požadavkům a přáním lze vyhověti; nejsou proti církvi, nejsou proti dogmatům. Není v nich agnosticismu ani naturalistického imanentismu encykliky. Začnou-li však působiti praktické prostředky encykliky, pak se blíží den, kdy katolické theologické fakulty ně-

meckých universit sestoupí do hrobu svých starších sester: „Aj, nohy těch, kteří ji chtějí pochovati přede dveřmi.“ Pak nastane ale začátek — konce!

VI.

Dr. Wilém Herrmann, theolog (evangelík) university marburské, vyjádřil se „O významu encykliky ze dne 8. září roku 1907“, krátkým, ale velmi pozoruhodným článkem:

Jak tento výnos bude působiti na vědu římské církve nelze ještě posouditi, poněvadž jeho ustanovení lze provésti velmi příkře i velmi mírně. Prozatím učiněny některé tvrdé kroky. Jednotliví učenci a kvetoucí vědecké ústavy jsou ve své činnosti omezeni, poněvadž by jinak porušili úctu, která vládnoucím názorům církve přísluší.

Přes to jest možno, že vědecká práce brzo zase se uvolní. Pak by výnos byl výstrahou, jež má připomenouti, že církev od své vlastní vědy žádá, aby se zdrženlivě vyjadřovala, a že čeká zachování jistých hranic, jež arci hrubými rysy nelze označiti.

V tomto názoru může nás syllabus ze dne 3. července r. 1907 utvrditi. Odsuzuje přese všechnu ostrost jen otevřený útok na ustálené společné názory církve.

Nemá se trpěti nic, co by klidný běh proudu rušilo. Že se jednotliví badatelé prací svou z něho vyzvedávají, vždy se vědělo i trpělo.

Mohlo se to trpěti i na dále, kdyby se jen zjev neopakoval příliš často, a kdyby učenci ti neosobovali si právo říditi směr celého proudu. Nesmějí znepokojovat a nesmějí sahati po vládě nad církví.

Dosud stačila církev proti vědě s touto moudrou politikou: zadržela rozšíření výsledků vědeckých do mas tak dlouho, až nebylo obavy, že by se jimi davy znepokojily. Tak si vedla na příklad s objevem Koperníkovým a s důkazem, že jistá podání z historie papežství jsou podezřelá. Při tom stále mohla míti vědomí, že uvnitř svého kruhu nechce rozvoji vědy překážeti, že chce jen chrániti klid věřících před otřesy, způsobené jednotlivými výsledky vědy. Jest římské správě církve ke cti, s jakou pečlivostí hledí udržeti pohromadě zvyk mnohým nezbytný, jenž sluje náboženství, a individuelní životnost, která náboženstvím jest. Namáhá se, aby napietí mezi duševně pokročilými a zanedbanými tak zmírnila, by obě strany mohly se setkati na půdě církve.

Význam encykliky záleží v tom, že církev nové snahy toho druhu považuje za nezbytné a že zároveň prozrazuje, jak často osvědčené prostředky její nyní selhávají. Vykládá, že mnozí klerikálové i laikové učeností, bezúhonností a zbožností vynikající odmítají jistý názor katolických davů, jehož uznání církev od každého žádá. Odvážně prohlašují za nemožnost, co dosud bylo důležitým předpokladem vlády církve. Míní, že prostředky světské vědy nelze dokázati jsoucnost boha. Že názor ten mimo římskou církev a kruhy jí podobné dávno byl mezi vzdělanci rozšířen, vědělo se sice již dávno; ale s hrůzou znamenalo se nyní, že četní vzdělaní katolíci vidí v něm ducha osvobozující poznání.

Je-li toto pozorování správné, hrozí mnohem větší nebezpečí než všechna jiná nad nimiž encyklika naříká.

Padne-li skutečně předpoklad, že nejvyšší rozvoj rozumu vede k základní myšlence katolicismu, padne i dosavadní system římské církevní vlády. Ať je tlak, který římská církev považuje v náboženství za nutný, sebe mírnější, odůvodniti a ospravedlniti lze jej jen tehda, vede-li zdravý rozum sám k existenci boha. Pak lze pochopiti, že církev odvažuje se vnucovati lidem to, co při správném užívání rozumu vlastně již mají. A ještě něco. Chce-li církev poskytnouti lidstvu v kultuře se rozvíjejícímu přístřeší, musí si nějak přičleniti vědu. Římské církvi byl poměr k vědě odjakživa věcí veledůležitou. Přes to nenalezla dosud jiného východiska než tvrzení, že správně provozovaná věda vede nás k přesvědčení o existenci boží. Čím více se tedy lidé kloní k přesvědčení, že takový důkaz jest nemožný, tím více se zúžuje působiště církve, leda že by se rozhodla k veliké změně svého působení.

Jest otázka, je-li to vůbec možno. Jisto jest z encykliky, že se to nyní nestane. Církev trvá na myšlence, že věda bludu prostá dokáže existenci boha, boha, jehož musíme poslouchati, v nějž musíme doufat. Ve školách církve nebude se jiná věda trpěti; co se odchyluje, bude jako modernism zatraceno. Požadavek, jejž církev klade vědě, není dnes ještě beznadějný. Trvá ještě a bude asi ještě dlouho trvati filosofie, jež se za vědu považuje a přece klade si za cíl, aby dokázala existenci boží. Ale veliký význam tento fakt nemá. Taková filosofie žije již jen v omezené oblasti, v jednotlivých hlavách, studovnách a knihách. Ale myšlenky její nemají už dosti síly, aby v životě pracujícího lidstva si vynutily pozornost. Lidé pracující podléhají silnému vlivu zcela jiné vědy, oné vědy, jež jim dodává nejvybroušenější methody pracovní. A od této ve světě mocné vědy není mostu k vědě, po níž touží církev. Rozpor obou věd záleží v tom, že církev od vědy, po níž touží, žádá důkaz určité neproměnné reality (boha. L.), o níž by se náboženské přesvědčení opíralo, a že naproti tomu věda, kterou by církev ráda popravila, takovou službu odpírá. Rozpor ten je tím zajímavější, poněvadž i vládcové církve, užívajíce moderních prostředků vlády nad přírodou, mimovolně uznávají myšlenky oné jim dnes ještě nemilé vědy.

Ovšem i tato věda jest čemusi neproměnlivému na stopě. Jsou to předpoklady, o něž

se poznání skutečných věcí opírá. Jsou shrnuty v úloze, aby se souvislost všech věcí mezi sebou dokázala. Jen co v souvislosti s jinými věcmi zachycujeme, můžeme prokázati skutečným na rozdíl od klamu.

Věda, jež takto skutečnost od klamu rozeznává, musí ovšem myšlenku zákonnitosti všeho skutečného považovati za neproměnnou. Platnost této zásady zajisté novými výsledky badání nemůže býti otřesena. Neboť možnost stanoviti to, co jest skutečné, zakládá se vždy na otázce po zákonnitosti věcí. Kde nitky zákonnitosti se trhají, mizí s možností důkazu též vědecky přístupná skutečnost. Badatel nemůže se tedy zbaviti předpokladu, že věci, jež jiným dokazuje, lze hledati jen v zákonité souvislosti zjevů.

Ač základní hlavní předpoklad vědy jest naprosto neproměnný, představy, jež za jeho vedení o skutečných věcech získáme, jsou naprosto proměnlivé. Výsledky vědy nemohou býti pro věčnost, poněvadž další zkušenosti stále je pozměňují. Požadavek, aby věda v jednom bodě, co dosud vybadala, pova ovala za nadál neproměnné, nerani ji jen v tomto bodě, nýbrž znemožňuje její celý další rozvoj. Proto musí každý vědecky vzdělaný čtenář, jenž chce encykliku pojímati vážně, přijíti do rozpaku, když papež chce soustředití nejváženější katolické učence k důkladnému prozkoumání bible a zároveň zapovídá nové náhledy v historii, archaeologii a výkladu písem. Těžko lze pochopiti, jak vnitřní nemožnost takového požadavku mohla býti v Římě přehlédnuta. Vědí tam asi o nemožnosti takového historického badání, ale nechtějí to ještě přiznati před lidem. To by arci předpokládalo, že je málo vědecky vzdělaných katolíků, což není pravda, jak viděti lze na čilé účasti katolických učenců, na dalším rozvoji vědy. Zdá se, že vůdcové církve trvají na předpokladu, jehož umělost sami považují za nebezpečnou.

Ještě větší rozpaky vznikají církvi z toho, že úmysl její, přinutiti vědu k důkazu jsoucnosti boží, vůbec nelze provésti. Když encyklika velí, aby názory o historických otázkách na dál se neměnily, jest rozkaz ten pro historii prostě nepochopitelný. Je to prapodivná libovůle, jež žádného vědeckého pracovníka vážně neomezí. Jinak jest s požadavkem neochvějné bezpečnosti existence boží. Požadavkem tím klade se náboženství samo, jak uzná i každý (vědecký, L.) pracovník, jenž pro svou práci na svém lidství nezakrněl. Může-li vůbec pochopiti, co náboženství člověku jest, pochopí též, proč (náboženství) vidí v myšlence boha nezvratný základ. K tomu přistupuje pro vědecké vzdělání pracovníka poznání, že nevyvratného poznání čehosi skutečného věda poskytnouti nemůže. Představa čehosi skutečného, jež byla získána vědecky, to jest ze souvislosti zjevů, není nikdy dokončena; znovu a znovu musíme ji přeměniti. Neproměnnou jest pro vědu jen její základní myšlenka, že zjevy v přírodě jsou v pevné zákonité souvislosti. Církevnímu požadavku, aby poznání boha bylo vědecky odůvodněno, odporuje proto nejen věda, jejíž v před se ženoucí práce plní naši kulturu, nýbrž i náboženství, v němž duše klid nalézá, nechce-li se vlastního svého života vzdáti. Lidé na výšinách vědy stojící, zachváceni ušlechtilou vášní po ovládání přírody, a jednotlivci, kteří na sebe sama se rozpomínajíce k náboženství se probudí, shodují se ve svém odporu proti církevnímu požadavku.

Církev může vědě, jež zůstává ve svých hranicích, přezdívati „nevěřící"; spisovatelé encykliky snad míní, že jí něco udělají, přivěsí-li jí slovo „agnosticism". Věda zůstává však přece tím, čím dle logických zákonů jest. A nejen jednotlivé objevy, nýbrž i základní myšlenka, z níž plynou, působí dál v pracujícím lidstvu a určují směr jeho myšlení. Proti této světové moci vědy staví se církev, když žádá od vědy nemožnost, aby dokázala zázračné působení živého boha v přírodě.

Zdánlivě silné postavení dostává církev v tomto boji tím, že mnozí učenci ztratili cestu k náboženství. Zapomínají, že náboženství pro všechny, kteří se nechtějí vzdáti svého lidství, jest ještě nezbytnější než soustavně provozovaná věda. Odpor proti tomuto otupění, jež se dobře snese s vědeckým vzděláním, nabyl proto v životě národů živelní síly. To by mohlo církvi prospěti. Na její straně byla by pak potřeba lidí vnitřním životem žijících po náboženství. Než na to nelze počítati, pokud církev k odůvodnění náboženství dovolává se jakési vědy, jež by nedokázatelné dokázala. Neboť kdo jednou přístup k náboženství sám si nalezl a po jeho klidu touží, určitě odvrátí se od všeho mísení náboženství s cizími prvky. Učiní to s hrůzou, jestliže pochopil zároveň podmínky a ducha vědeckého důkazu; neboť vše skutečné, jehož se vědecký důkaz zmocní, stává se tím částí přírody.

Církev stojí nyní před základním faktem, že proti jedné z jejích zásad bojují myšlenky vědy, jež zná svá práva i své hranice a nabyla tím neslýchané moci nad lidmi. Rozumí se, že církev potkává tento odpor čím dále tím častěji i u lidí, kteří by v ní chtěli zůstati. Lidé ti nemohou se zhostiti myšlenek vědy, jež znají jako mocné vzpružiny své denní práce. Zároveň nutí je ale pochopení pro náboženství, jehož výchovou církve nabyli, k tomu, aby opustili církevní nazírání, jež jim věda rozbila. Pro jejich osobní život je to jen požehnáním. Přijdou tím u jednotlivce k odůvodnění náboženství, neodvislému na vědě. Pro církev však vzniká dvojí nebezpečí, že vědecky neudržitelné stane se víc a víc nábožensky nesnesitelným a

bude se přes to hájiti jako podstatná součást její nauky.

Encyklika dokazuje, že si církev chce pomoci útisky. Musí sama věděti, lze-li ještě dnes hlídati katolický kulturní život a jeho veřejné projevy. Celý vzdělaný svět jest encyklikou podivně překvapen, že římská rozšafnost takovými prostředky odporuje hnutí, jež nevzniklo z nápadů jednotlivců, nýbrž z prostých zásad vědy, jíž lidé panují nad přírodou, a ze zásad pravého náboženství, jež se rozpomíná na svou neodvislost od vší vědy. Řím projevil častokráte velikou jistotu v pochopení skutečnosti. Čekáme proto, že neuspokojí se trvale prostředky, jež jsou v překvapujícím nepoměru k obrovskému faktu, o nějž jde. (Pokrač.)

DR. ARTHUR PFUNGST:

O knihách, jež otřásají starým světem.

Přeložil: *F. C.*

Ve vatikánském museu v Římě jsou zapuštěny v stěnách mramorové desky, pocházející z prvního století n. l. *) Na těchto deskách čteme staropohanské „Diis manibus“ a vedle toho monogram Kristův. To jsou svědci epochy, v níž zesnulí se božsky uctívali, ale současně doporučovaly se jejich duše Christosovi, pomazanému.

Dnes žijeme opětně v době, ve které staré, od tisíc let převzaté, sice již vybledlo, ale zdánlivě přece ještě stojí vedle toho, co zde chce vyrůsti, a náš život rovná se proto oněm římským náhrobkům ve Vatikáně, jež minulost s budoucností v sobě současně shmotňují. Přes všechen pokrok archaeologie, která nám nechává vyrůstati kultury zašlých dob, přes pokrok přírodních věd, které nám ukazují obraz světa, před nímž bledne obraz světa biblických knih, pokračuje se s náboženstvím v kostelích i školách, jakoby se ničeho nebylo stalo. Po dvoutisíci letech ležeti snad budou v museích dvě školní knihy, jež používány byly týž den v téže třídě, z nichž na jedné stojí psáno „biblická dějeprava — Lipsko 1908“ a na druhé „Fysika — Lipsko 1908“. Průvodčí bude vysvětlovati návštěvníkům: Tyto dvě knihy jsou tím zajímavé, že v jedné jest pravý opak toho co v druhé. Byly používány k vyučování v témže roce, na téže škole a v téže třídě v zemi, jež slula Pruskem.**)

Ale právě tak, jak přišel onen den, v němž Říman naposled vtesal na náhrobek „Diis manibus“, tak přijde také den, v němž naposled vtesá se v náhrobek něco, co připomíná křesťanství. Mnozí snad vidí tento den ještě příliš daleko, a před padesáti lety bychom snad nebyli si dovolili odporovati. Mezi tím však vystaly okolnosti, které posunuly tuto otázku do jiného hlediska. Starověk oživl pro nás přičiněním badatelů všech zemí. Babylon a Ninive, Malá Asie, Egypt, Iran a Turkestan prolomily hráz své mlčelivosti a základy, na nichž Starý a Nový zákon dosud stály jako na nerozvratitelné skále, počínají se bortiti. Nenápadně připravuje se ohromná duševní revoluce. Tu vystane bouřliváček v Indii, tu v Malé Asii; zde vytaženo je několik hliněných desek, tam otevírá se egyptská rakev, jež zdánlivě v sobě skrývá několik roztrhaných cárů papírových s hieroglify, ve skutečnosti jsou to však trhací náboje, jejichž úkolem jest více rozdrtiti, než dokázaly by všechny granáty, nahromaděné na Dreadnoughts.*) [Z celého materiálu, který snášen jest ohromnou pílí badatelů, vystupují čím dál tím více fakta pro dvě veledůležitá pole — pro pět knih Mojžíšových a pro evangelia, a neklamou-li všechna znamení, bude věda brzy nucena připustiti, že „neexistoval Ježíš s takovou historií, jaká se v evangeliích líčí, že neexistoval Ježíš, původce v evangeliích nám sdělovaných řečí.“] Interpelace poslance Svěceného.

Tato formule jest konečným výsledkem knihy „Das Gilgamesch-Epos in der Weltliteratur“ (Epos Gilgameš v světové literatuře), kterou napsal P. Jensen, řádný profesor university v Marburgu.

V prvním svazku tohoto díla, jež objímá dalekosáhlou látku, snaží se Jensen dokázati, [že epos Gilgameš byl nejen pramenem pro pověsti o potopě, pro nesčíslnou řadu pověstí knih Mojžíšových, nýbrž i že zprávy o Ježíšovi v evangeliích nejsou ničím jiným než pověsti Gilgameš.] Interpelace poslance Svěceného. Historie babylonského boha slunce, onoho poutníka světem a trpitele, praobrazu Homerova Odysea, jest nám zachována na dvanácti hliněných tabulkách, jež pocházejí z knihovny asyrského krále Aššurbanaplu-Sardanapal (668—628 před n. l.) a to ne úplně, nýbrž byly jen v kouscích vyrvány půdě, ale přesevšechno nám poskytují dosti úplný text. Je to velice starý epos; byly nalezeny zlomky recense, jež pocházejí z třetího tisíciletí p. n. l. Jensen nám podal první úplný přepis a doslovný překlad tohoto díla.

Jest přirozeně nemožno na malém místě, jež máme k disposici, ukázati i jen sumárně, jak Jensen dokazuje souvislost osob starozákonních — Abrahama, Jakuba, Esaua, Josepha, Simeona, Mojžíše, Saula, Samuela, Davida — s eposem Gilgameš. I největší skeptik je nucen připustiti, že Jensen snesl ohromný materiál pro svoji

*) n. l. = našeho letopočtu.
**) Čti třeba: Rakouskem.

*) Obrovská bitevní loď anglická.

thesi a každý, kdo zabývá se Starým zákonem, nemůže Jensenovu knihu pominouti.

Zdá se, že ještě většího významu má pro Nový zákon. Jest nutno předně poukázati, že pověst Tobit (v knize Tobia) s eposem Gilgameš souvisí. Knihy Jensenovy (str. 794—95) pokládáme za ohromně důležité, poněvadž zde dokazuje, že — opakujeme konečný výsledek — [„právě nedaleko místa, jež má býti domovem Ježíše, již před dobou jeho narození byla předmětem víry jakási ježíšovská postava“. Již W. B. Smith pokusil se dokázati ve své knize „Předkřesťanský Ježíš“, že Ježíš byl předkřesťanskou-ideou. Nemůže se tudíž dost doceniti důležitost toho fakta, že Jensen i Smith dospěli k témuž výsledku, ač vycházeli oba z různých hledisk.

Interpelace poslance Svěceného.

Uznání hodné je také to, že Jensen neleká se ani posledních důsledků svých badání. Na důkaz toho uvádíme konečná slova prvního dílu. Praví (str. 1029):

„Ano, Ježíš nazaretský, o němž věří křesťanství již dva tisíce let, že jest synem božím a vykupitelem světa, v němž vidí i pokročilá věda našich dnů alespoň ještě velkého člověka, který kdysi jako velký vzor po zemi putoval a zemřel, tento Ježíš nikdy neputoval po této zemi, nikdy nezemřel na této zemi, poněvadž není ničím jiným než israelským Gilgamešem. Ničím jiným, než protějškem k Abrahamovi, Mojžíšovi a nesčíslnému množství ostatních postav této pověsti. My, synové opěvované doby báječných vymožeností pokroku, my, kteří sice rádi s pohrdlivým úsměvem shlížíme na náboženství a mravy národů předešlých dob, sloužíme v našich chrámech, modlitebnách a školách, v palácích i chatách babylonskému bohovi, babylonským bohům! Ano, my, mocný kulturní národ německých bratří tlučeme se vzájemně v boji o parádu, kterou ověšen byl onen cizí bůh; podlamujeme si základy naší národní síly, poněvadž v Římě sedí na trůně muž, jenž se stal pomocí lidského blouznění a lidské zvůle místodržitelem tohoto babylonského boha slunce.“]

Je třeba připustiti, že ne všichni badatelé vyvozují takto do posledního důsledky ze svých výzkumů a objevů!

Je nutno registrovati, že současně s tímto postupem strany assyrologické stal se zajímavý pokus se strany indologické, a to tím, že vysvětlují se některé části evangelií vlivem buddhistickým.

Již před pětadvaceti lety vyslovil prof. Rud. Seydel v Lipsku přesvědčení ve svém díle „Das Evangelium von Jesu in seinem Verhältnissen zur Buddha-Sage und Buddha-Lehre“ (Evangelia o Ježíšovi ve vztazích k pověsti o Buddhovi a nauce Buddhově), že nutno připustiti pravděpodobnost vlivu, který měly buddhistické příklady na křesťanskou literaturu evangelií a na ní se připojující novozákonní spisy.

V roce 1904 prozkoumal van den Bergh van Eysinga, soukromý docent v Utrechtu, všechny s tímto související otázky ve svém díle „Indische Einflüsse auf evangelische Erzählungen“ (Indické vlivy na vypravování evangelií). Jedná se tu mimo jiné o to, zda pověsť o Simeonovi (Ev. Lukáše II., 25) jest souhlasná s pověstí o Asitovi, obsaženou v kap. 7. Lalita-Vistara, zda zpráva o 12letém Ježíšovi v chrámě (Lukáš II., 41) je odvislá od Lalita-Vistara, kap. 11. a zda blahoslavení matky páně (Lukáš XI., 27.) jest souhlasné se slovy panny, jež tato s výše hradu k Buddhovi zvolala:

> „Matka jest v pravdě blahoslavená,
> Otec jest v pravdě blahoslavený,
> Manželka jest v pravdě blahoslavená,
> jež muže má jak tohoto.“
>
> (Nidanakatha.)

Jest velká pravděpodobnost, že tato místa evangelia Lukášova — a mnoho ještě jiných — úzce souvisejí s buddhistickými spisy. Nebylo však posud jasno o tom, kterou cestou tyto vlivy se braly. Van den Bergh van Eysinga přikloňuje se názoru, že styky mezi Indií a západní Asií byly tak velké, že lze si snadno představiti vliv indický a speciel ně buddhistický na pověsti obsažené v evangeliích.

Tento předpoklad jest však příliš všeobecný, než aby nás uspokojoval. Však i zde ustupuje ponenáhlu nejistota. Bývala kdysi země, v níž buddhistické i zoroastrovské vlivy působily na křesťanství — a touto zemí byl Turkestan.

Již v r. 1893 dokázal Arnošt Kuhn, že ve východním Iranu a v severním jeho sousedství již od staletí stýkaly se zoroastrismus a čínský buddhismus později i s křesťanstvím.

Též Albert J. Edmunds, jenž svá dlouholetá studia o vlivech buddhistických na evangelia uložil v své knize „Buddhist and Christian Gospels“, vidí v čínském Turkestanu krajinu, kde ony vlivy působily.

Ohromná kořisť expedice německých badatelů Le Coq a Grünwedela umožní nám v brzku rozřešiti s tímto problémem související otázky.

Nemůžeme ku konci pominouti cennou publikaci „Die Weltreligionen“ (světová náboženství) spracovanou Karlem Vollersem, profesorem arabštiny v Jeně.

Vollers přináší nový příspěvek k jednomu z nejdůležitějších bodů nového zákona, k „Ježíšově vstání z mrtvých“. Zde jedná se o kardinální bod křesťanství, neboť Pavel praví (1. korinthský kap. 15., 17.): „A nevstal-liť z mrtvých Kristus, marná jest víra vaše; ještě jste v svých hříších.“

Vollers nadhodil otázku: jaký vliv měly lidové kulty prostých obyvatelů Galilee, kteří tvořili první křesťanskou obec, na učení o z mrtvých vstání Ježíše a odpovídá následovně:

„Tažme se po místních kultech palestinských, v Syrii a okolních zemí v tehdejší době, uvidíme, že přes velké mezery našich poznatků jsme o předložené otázce dosti dobře zpraveni. [Duch víry v Adonise, v Syrii a Palestině a s ním spřízněný duch kultů v Anatolii a Egyptě dává nám klíč. Neboť jádro těchto věr nebylo jiné, než že mladý bůh musí v nejkrásnějších letech svého žití zemříti, podlehnuv silnému osudu; jest oplakáván ženami, v krátkém čase však opět se vrátí k životu, načež nářek se změní v radost, ano, až rozpustilou . . .“

Zmínky zasluhuje též, že zvyk čistě hellenského kultu adonisského, zdobiti malé záhonky (zahrádky Adonisovy) rychle vadnoucími květinami, zachován jest v křesťanském kultu „hrobů“.

Kdo čte pozorně vývody tohoto učence z Jeny, nemůže pochybovati, že zde opět odhalena jest část původu křesťanství.

Ještě mnohé publikace zasluhovaly by býti sem shrnuty, ale domníváme se, že vyhověli jsme úkolu tohoto článku.

Stále vystupuje jako otázka nejdůležitější Ježíšova historičnost nebo nehistoričnost. Když svého času kazatel Kalthoff uveřejnil svoji známou knihu, v níž snažil se dokazovati, že Ježíš, líčený v evangeliích, nikdy nežil, byl chladně odbyt. V tomto článku ukázali jsme na fakt, že vážní mužové vědy již se nelekají vysloviti, že Ježíš vůbec nežil. Nejdůležitější úlohou nyní bude sebrati řádně všechen material do tohoto oboru spadající. Theologové, archaeologové a orientalisté musejí nyní pracovati společně, aby otázky ty byly objasněny.

V době, plné kongresů, mělo by se pomýšleti na specielní kongres pro tento obor zkoumání.

Všechny autority však, neznající důležitější úlohy nad tu, vyučovati mládež v křesťanských naukách, domnívající se, že náboženské vyučování jest jediným pramenem mravnosti, měly by přec na okamžik ustati a sobě předložiti onu palčivou otázku, zda možno udělovati dnes náboženská vyučování s tak klidným svědomím jako kdysi? Neboť můžeme vysloviti částečnou pravděpodobnost, že při vstupu naší dnešní školní mládeže do života může býti budova křesťanství tak otřesena, že nebude možno výchovu mravní stavěti na spuchřelých základech.]

Mužové, žádající čím dál tím důrazněji vyučování mravnosti neodvisle od náboženských předpokladů, přec snad nejsou na špatné cestě?

❦ ❦ ❦

Zachovejte v sobě ony dvě věci, které naznačují nejkratší cestu člověka k pravdě vedoucí, totiž přímost ducha a poctivost srdce. V. Hugo.

ELISÉE RECLUS:

Člověk a Země.

Volně zpracovává *František Maštera.*

Řecko.

Motto: Hlavní příčinu podivuhodného vývoje Řecka dlužno hledati ve slabém vlivu prvku náboženského.

Dílem Řecka ve světové historii bylo hlavně, že v sobě soustředilo a vypracovalo všechny prvky pokroku, sbíhající se sem z Egypta a světa východního. Do Řecka, malé ostrovní a poloostrovní země, slily se postupně, jakoby do tavidla, v němž se měly přelíti, mythy a idee, průmysly, vědy a umění, zrozená během věků v nesmírném okrsku zemí, obydlených obyvatelstvem různých plemen a nejrůznějšího ducha, Hamity a Semity, Aryjci a Turánci. Maličké prvotní kmeny hellenské trčely ještě ve svém původním barbarství, když v Egyptě, Chaldeji tesány byly již sochy, ryty posvátné nápisy a stavěny chrámy; ale tyto dvě velké místní civilisace, šířice se k Západu, musely se setkati na březích fenických; a loďstvo tohoto obchodnického národa, nesoucí poklad, jejž člověk vždy si cenil nejvíce, knihu totiž, mělo za své první skladiště, na dlouhé plavbě po moři Středozemním, ostrovy a poloostrovy světa řeckého. Zde nacházeli tito plavci z Východu osadníky, přišedší z jiných zemí, z pobřeží maloasijských a z krajin černomořských: stále blíž a blíže, zprávami a legendami, přenášenými z národa na národ po cestách zdlouhavého obchodování, Řecko přijímalo a užívalo všechen duševní majetek, získaný národy, obývajícími okolní země.

Vývoj přináší s sebou zároveň s pokrokem i couvnutí, a ani Řecko neuniklo tomuto zákonu. Jest jisto, že Řekové, jakožto průmyslníci ve vlastním slova smyslu, zůstali za Egypťany; a na druhém konci světa, Číňané je převýšili ve svém vývoji autonomním. Prostředí a duch, z něho se rodící, vedly Řeky jiným směrem: k využitkování vědy pro lidskou práci. Zhotovení nástrojů, sloužících k poznání země, bylo jedním z velikých triumfů lidského ducha, a Řekům miletským jsme zavázáni za podivuhodné zhotovení prvních nebeskoulí a zeměkoulí. Přístroje tyto svědčily, ne-li o prohloubené znalosti země a nebes, tož aspoň o znalosti základního fakta, o kulatosti zemské. Někteří také vyslovili domněnku, že země točí se kol slunce, Aristarch ze Samu hlavně, řídě se tu učením Pythagora a jeho školy: říká se docela, že prý mu hrozila obžaloba pro bezbožnost, poněvadž prý chtěl „přeložiti na nepatřičné místo světové středisko“. Také zákony gravitační byly již tušeny; byly vysloveny domněnky, že měsíc nespadne „právě pro svůj běh a rychlost svého otáčení se“. Řečtí učenci mluvili o nesmyslnosti každého světového

názoru, jenž činí zemi středem vesmíru. „Jelikož vesmír jest nekonečný, nemůže země zaujímati jeho střed."

Krása řeckých děl uměleckých pochází hlavně ze zázračného smyslu pro umírněnost a formu, v čemž Řekové nebyli nikdy nikým předstihnuti. Mistrovská díla řeckých umělců jsou pýchou našich musei. Před těmito sochami bohů cítíme jasně, že představují ideál skutečně lidský, pojatý jako rovnováha síly a něhy, ušlechtilosti a krásy.

Zánik Řecka byl zánikem pouze zdánlivým. Řecké republiky byly zotročeny Římany; nejlepší a nejudatnější Řekové byli zbaveni svého majetku a odešli hledat nový život a nové štěstí do řeckých kolonií anebo do „barbarských" zemí. Tím nastalo ohromné rozšíření Řecka a jeho ideí. Ohnisko života bylo přemístěno, ale život hořel dále se stejnou silou. Stejně jako Athény byly přijaly v dávných dobách posvátný oheň nesený Mileťany a ostatními uprchlíky z Malé Asie, rovněž tak nyní Pergamos, Alexandrie, Cyrena, Syrakusy, Marseille staly se novými Athénami, pokračujícími v díle své mateřské předchůdkyně. Všechny nové Athény se rovnaly Athénám starým svou činností myšlenkovou a láskou k vědě. Budovy vystavěné ve starém Řecku, hlavně Parthenon, ukazovaly jasně a podivuhodně, jak řečtí umělci dovedli uskutečniti svůj ideál ve stavitelství; ale ve filosofii, v morálce, v pojetí života osobního a společenského dokončili své dílo až po dlouhé době: lze říci, že až ve vyhnanství napsalo Řecko svůj odkaz z prožitých století pro budoucí národy. Thukydides, jenž částečně poznal příčiny budoucího zániku Řecka, promluvil o tom hrdá slova, jak se slušelo na Athéňana: „Musíme-li zaniknouti jednoho dne, neboť vše jest určeno k zániku, tož zůstane po nás aspoň věčná památka". A mohl dodati „a také věčný příklad".

II.

Hlavní příčinu podivuhodného vývoje Řecka dlužno hledati ve slabém vlivu prvku náboženského. Řekové nebyli ovládáni kněžími. Ovšem že kněz hleděl se zahnízditi i v republikách řeckých, jak to učinil ve všech ostatních zemích světa, ale podařilo se mu to jen zcela málo. Mythy, přinesené z Egypta, Fenicie, Persie, nebyly doprovázeny svými hroznými vykladači, magy, udělujícími spásu. V každém horském údolí, v každé rodině prvotního kmene, byl Řek svým vlastním knězem, a když pak národ nabyl většího rozsahu, byl řízen společný kult politickými představiteli občanů.

Řecká mythologie, tak bohatá a tak různotvárná, obrozovala se stále dle libosti lidové obraznosti, která v každém novém údolí, na každém novém poloostrově, v každém novém století změnila rychle své bohy. Prvotní smysl těchto bájí byl dlouho jasný většině věřících: věděli dobře, že Zeus jest „Bílý den" a zároveň vládcem Olympu; Poseidon byl bohem mořským, ale také a to hlavně mořem samým; Hefaistos koval bohům zbraně na podzemní lávové výhni, ale byl i ohněm samým. A tak bylo se všemi bohy řeckými: Demeter, „Dobrá matka", která chránila obilí, byla v pravdě tímto obilím. Tato průzračnost náboženských mythů umožnila Řekům, že se obešli bez jejich vykladačů, kněží a ostatně obec jejich zůstala příliš malou, než aby se v ní mohla vyvinouti neměnitelná kasta kněžská.

Jistě že krása jasného nebe, čistota obrysů skal a návrší na obzoru, světlo rozlité po klidném moři přispěly k čarovné radostnosti řeckého bájesloví. Strach před smrtí, hrůza před záhrobním neznámem panovala mnohem méně u šťastných Řeků než u obyvatelů zemí, v nichž příroda je zasmušilá a její zjevy hrozné. To také bylo jedním z důvodů, proč Řekové nepotřebovali stálého prostřednictví kněží a kouzelníků, usmiřujících a zastrašujících osud posuňky, obřady, voláním; tím různili se podstatně od svých soukmenovců v Malé Asii, kteří rádi se uvrhovali v extatické nadšení, jak činí ještě v naší době turanský šaman, katolický vymítač ďábla a kouzelník divošských kmenů.

Obávaný osud, jenž vládl nad řeckými bohy stejně jako nad Řeky, byl pro národ athenský spíše zdrojem poučování než příčinou hrůzy. Věštírny řecké, hlavně věštírna delfická, k níž přicházeli pro radu lidé ze všech krajů řeckých a pořečtěných, mají zvláštní ráz: božstva ostatních národů hrozí, poroučejí, zastrašují, ale věštírna delfická chce, jak se zdá, ještě prohloubiti moudrost řeckou: dává hádanky, poučení, rady. Sinaj hřměl své zákony lidu, ležícímu tváří v písku pouště, hrůzou sotva dýšícímu; ale Delfy podávaly své pokyny vkusně, prostě, a občané její rady si promyslili a jednali po svém. Kuméovcům v Malé Asii věštírna poradila, aby vydali svého hosta králi perskému, ale oni jednali dle s v ý c h pojmů o dobru a právu a věštírny neuposlechli. Řecký bůh se proto nerozhněval.

Až ztráta řecké neodvislosti sesílila vliv kněží. Tajemné obřady, jako byly mysterie eleusinské, vábily k sobě tehdejší dekadenty, lidi ješitné anebo znepokojené, kteří chtěli býti zasvěceni do domnělé vědy, nepřístupné obyčejným lidem.

N e p ř í t o m n o s t S v a t é k n i h y. Řekové byli šťastnější než Semité a národové dalekého východu i tím, že unikli tyranii knih jako byla Zend-Avesta, Vedy, Ši-King, Bible anebo Koran. Řeckou „posvátnou knihou" byly básně a dramata velkých rhapsodů a tragiků; tyto knihy byly Řekům také posvátny; ale ctěny a milovány jen jako dílo lidské. Nezadržovaly tedy nijak rozumový a mravní vývoj společnosti, nebyly pro ni uzdou jako příkazy Bible nebo Koranu.

Ř e c k ý p o l y t h e i s m (m n o h o b o ž s t v í). Zásadou řeckého polytheismu jest samospráva

všech bytostí a názor, že všechno jest živé. Tedy náboženství Řeků tušilo již, co dnešní věda poznala: jednotnost života ve všech jevech, v hmotě i myšlence; ale jestliže těmito velkými pojmy zasahuje až do dalekého světa vědeckého, svými počátky tkví v prvotním animismu, jenž naplňuje živými bytostmi zemi, vzduch i vody. Arkadští pastýři na svých travnatých vysočinách vykonávali nejdéle toto nejstarší přírodní náboženství: jejich hlavní bůh, polní jako oni, vytvořený dle jejich obrazu, miloval jasné, daleké obzory, úrodná pastviska, chladné jeskyně, poskytující osvěžení za parných dnů. Bůh Pan, jenž dal jméno celému jednomu kraji (Panie), postoupil vrchní vládu Zevovi, žárlivému bohu, a Arkaďané musili se také podrobiti svým mocným sousedům; ale bůh Pan, třebas že se uchýlil skromně do svých roklí, nezřekl se své vlády; zůstal bohem chuďasů, kteří mu stavěli prosté oltáře, ne chrámy, a přinášeli mu ne tučná zvířata, ale oběti rostlinné. Tak žil trvalejší život než Zeus a druzí mladí bozi a šťastnou náhodou, poněvadž se totiž jméno jeho podobalo řeckému slovu „pan“, znamenajícímu „vše“, byl stotožněn s vesmírem všech živých bytostí, s velkým vesmírem pantheistickým. Tak v „Satyru“, básni Viktora Huga, uchraňuje Pan, nekonečně zveličený, pod svou nekonečností i bohy i lidi.

Řecký polytheismus se brzy vymanil ze svých naivních počátků a dopracoval se k nejvyšším formám náboženským: za kulty náboženskými našel morálku čistě lidskou. Od lesů dodonských, v nichž staré duby vydávaly nadpozemské hlasy, až k zahradám Arademovým proběhli badatelé řečtí velkou dráhu, která začíná u prvotních, nerozumných pudů a končí u vědeckého zkoumání velkých životních otázek. Jistě že náboženství monotheistické, soustřeďující všechen lidský ideál v jednu velkolepou osobnost, projevuje se v myšlence řecké stejně ušlechtile jako v myšlence židovské: což nebyl Jupiter Pindarův a Sofokleův nepřítelem tyranstva, ochráncem utlačených, strážcem krbu, mstitelem spravedlnosti, útočištěm nešťastníků? [A když různí národové ztratili své specielní bohy, kterými byli od sebe oddělováni, neztratil-liž se i sám největší Bůh? A tak zůstalo jen dobro a krásno.] Řekové všude, ve všech městech a zemích, poznávali se jakožto synové společných předků, společní dědici stejného jazyka a stejné vzdělanosti. Pojem vlastenectví, z počátku velmi úzký, omezený na malou obec rozšířil se znenáhla na všechny obyvatele Řecka a řeckých krajů, ještě později, u filosofů, rozšířil se na celý svět. Nikdy zásada velkého bratrství lidstva nebyla proslovena s větší čistotou, silou a výmluvností než u řeckých myslitelů.

erpelace oslance čeného

❦ ❦ ❦

K. MARMOREK:

Rušení náboženství?

Před nedávnem odbýval se v Mnichově zajímavý proces ohledně rušení náboženství. Inženýr Aug. Richter v Mnichově byl jako redaktor jednoho svobodomyslného týdenníku obžalován pro rušení náboženství uveřejněním článku o procesí „božího těla“ a o „svatém rouchu“ Kristově, v Trevíru chovaném. K líčení byli pozváni za znalce doktoři a a profesoři theologie, a to: prof. Sickenberger, prof. Dr. Rietzler a prof. Dr. Goetzberger. Úsudky těchto mužů jako soudních odborných znalců jsou nejvýš poučné a zasluhují co největší pozornosti, uváží-li se, co a jak vštěpují o těchto věcech různí kaplani a faráři (hlavně na venkově) našemu lidu a pak jak často i u nás přicházejí mnozí lidé do konfliktu se soudy, když nesmeknou před průvodem „božího těla“. Proto podáváme nejdůležitější části tohoto líčení doslovně.

Ohledně průvodu „božího těla“ tázal se státní návladní Kohl znalce prof. Sickenbergra: „Jest veřejný průvod věcnou součástí slavnosti božího těla?“ Prof. Sickenberger: „Dle předpisů tridentského koncilu, které jsou do dnes právoplatné, bez jakékoli pochyby.“ Obžalovaný: „Jest Vám známo, že v Norimbergu a mnohých městech severního Německa veřejný průvod se neodbývá?“ Profesor Sickenberger: „Ano, také v Římě následkem poměru Vatikánu ke Quirinálu (sídlo italského krále) jest od veřejných průvodů o božím těle upuštěno; ale všude, kde fysická možnost stává, odbývá se veřejný průvod. Příslušná ustanovení pochází od biskupa diecese.“ Obžalovaný: „Jest myslitelnou ta možnost, že biskup v místě s nábožensky různým obyvatelstvem, byť by i měl úřední povolení, průvod dobrovolně pominul vzhledem ku konkurujícím vyznáním?“ Prof. Sickenberger: „To by intencím tridentského koncilu odporovalo.“ Státní návladní navrhl pak čtení Mat. 6, 5 až 7. Obžalovaný: „Jsou páni znalci s to nějaký výrok Kristův uvésti, který by zrovna tak pro pořádání průvodu božího těla byl pádným, jako právě čtená slova Kristova, která zní výslovně proti témuž?“ Prof. Goetzberger: „Já přednáším o Starém zákoně a zde nejsem příslušný.“ Prof. Sickenberger: „Tuto chvíli není mně povědomý podobný výrok.“

Tím byl první akt soudu ukončen a počalo projednávání zajímavějšího théma, totiž o pravosti Kristova roucha v Trevíru. K tomu bodu byl vzat znalec prof. Dr. Rietzler do přísahy, načež se jej tázal státní návladní: „Jest v Trevíru uchované tak zv. svaté roucho pravé nebo falešné?“ Prof. Dr. Rietzler: „Historickým bádáním jest dokázáno, že v Trevíru uchované sv. roucho jest podvrženým padělkem zrovna tak jako ostatních 20 sv. rouch. To bylo již od Gildemeistra a Sybela skvělým způsobem dokázáno.“ K témuž závěru dochází také prof. Dr. G. Kaufmann ve Vratislavi v jeho spise o tom pojednávajícím.

Státní návladní: „Jest panu znalci známo, že také bubínky, se kterými židé přešli Rudé moře, uctívají se jako relikvie?“ Obžalovaný: „Jest Vám známo, že na mnoha místech uctívají se pletence vlasů Panny Marie, které však jsou různého zabarvení a to od světle ryšavých až k temně černým?“ Prof. Dr. Rietzler: „Tyto oba případy nejsou mi známé; nemám však příčiny o tom pochybovati. Mně samému jsou však podobné poměry známé. Tak na příklad ukazují se relikvie (ostatky svatých) 11.000 pannen; jest však vědecky dokázáno, že tyto vůbec nestávaly, celá legenda spočívá v chybném pojetí čteného.“ Obžalovaný: „Jest povinen provésti důkaz pravdy ten, kdo mluví o pravosti relikvie?“ Prof. Dr. Rietzler: „Zajisté.“ Státní návladní: „Jest Vám známa zpráva Giordana Bruna, dle které [sv. Ezelin polibky uctíval jako relikvii ocas osla, který nosil Krista?“] Prof. Dr. Rietzler: „Ne.“ Státní návladní: „Jsou kruhy katolických duchovních přesvědčeny o pravosti podobných relikvií?“ Prof. Dr. Rietzler: „Bona fides duchovních se v tomto případě často podceňuje; kde však náboženství počíná, obyčejně přestává zdravý lidský rozum i logika.“ Státní návladní: „Jaký význam má uctívání relikvií v církvi katolické?“ Prof. Sickenberger: „To jest dvojaká otázka, která se tak snadno zodpověděti nedá; na každý způsob však patří ku zařízením církve katolické.“ Obžalovaný: „Má uctívání relikvií význam takový jako modlitba, která se má před každou prací vykonati, aby se tato zdařila, a jest známo pánům znalcům, že právě v laboratořích a továrnách byly vykonány ohromné a nejvýš podivuhodné práce, aniž by se k tomu bylo použilo modliteb?“ Prof. Sickenberger: „Modlitba má zcela jiný význam a sama o sobě nemůže nikterak zaručiti zdar nějakého výkonu, který zcela dobře i bez modlitby se zdařiti může.“ Obžalovaný: „Dopouští se věřící katolík hříchu, když v pravost relikvií pochybuje?“ Prof. Dr. Goetzberger: „Ne.“ Obžalovaný: „Ani tehdy ne, i když jest pravost zaručena bullou neomylného papeže?“ Prof. Dr. Goetzberger: „Ani tehdy ne, protože v tomto případě nemluví papež ex cathedra.“ Obžalovaný: „Papež Lev X. prohlásil roucho v Trevíru, Řehoř XVI. ale roucho v Orgenteuilu chované za jedině pravé; zde se tedy musil jeden papež mýliti.“ Prof. Dr. Goetzberger: „Zajisté, zde se jeden papež mýlil.“ Státní návladní: „Nemohli se mýliti oba svatí otcové?“ Prof. Dr. Goetzberger: „To jest ovšem také možné.“ Obžalovaný navrhuje přečtení jednoho místa z církevních dějin kapitulára pražského dómu Roika o uctívání relikvií. (Roiko totiž píše, že veškeré relikvie z prvních století jsou padělky.) Jak jest to možno, že v nedalekém klášteře Andachsu 122 takových relikvií za pravé jest vydáváno. Profesor Dr. Goetzberger: „Sám jsem žasl nad množstvím těchto relikvií.“ Prof. Dr. Rietzler: „Ohledně Andašských relikvií měl bych toto k podotknutí: Tyto relikvie jsou nejvýš podezřelé. O největší části těchto lze s určitostí říci, že jsou to prosté padělky. Nálezcové těchto relikvií mohou beze všeho býti poznačeni zároveň za vynálezce těchto.“ Obžalovaný: „Jsou s majetkem podobných relikvií spojeny hmotné požitky?“ Prof. Dr. Rietzler: „V mnoha případech zajisté.“ Prof. Dr. Goetzberger: „V mnohém případě jsou ovšem hmotné požitky, spojené s vlastnictvím relikvií. Obyčejně neplynou tyto požitky církvi, nýbrž obyvatelstvu a obchodníkům.“ Státní návladní: „Když v některém kostele jsou vystaveny kosti sv. X., ve skutečnosti jsou to ale kosti jiného původu, tak jsou věřící přece šáleni?“ Profesor Dr. Goetzberger: „Ne.“ Státní návladní: „Nuže, když v nějaké boudě ukazuje se za 10 pf. přilba Bismarkova, ale ve skutečnosti jest to přilba jiná, jest to přece podvod.“ Prof. Dr. Goetzberger: „Zde nemůžeme mluviti hned o podvodu, jelikož ten, kdo šel do té boudy, prokázal skutečně poctu Bismarkovi.“ Tomuto výroku porotcové se smáli, načež státní návladní navrhl přečtení odpovědi Lva Tolstého svatému Synodu, jakož i dopisu katolického kněze Jana Rouge, zaslaného Trevírskému biskupu.

Interpelace poslance Svěceného.

Tím bylo znalecké provedení důkazu přerušeno a po skončeném líčení inženýr Aug. Richter osvobozen.

Disputace o náboženství v Plzni.

V Plzni konaly se misie. Kázal hlavně královéhradecký jezovita Jemelka. Rozumí se, že nedotknutelnosti kazatelny zneužil proti nevěřícím stejně jako svého času v Týnském kostele v Praze. Mimo jiné štval hlavně proti sociálním demokratům, kteří na Plzensku zvláště jsou četni, a byl proto plzeňským časopisem „Novou Dobou“ vyzván, aby to, co z kazatelny povídal, šel hájit též na schůzi, kde by mu smělo býti odpovídáno. Vehnán tak — podobně jako svého času páter Reyl v Hradci Králové — do slepé uličky, Jemelka svolil a tak v neděli 27. prosince svolána do spolkového domu sociálně-demokratického v Plzni, zvaného „Peklo“, veřejná schůze, na které se smluvená disputace konala.

O této debatě obdrželi jsme k soukromé informaci od jedné členky naší ihned po schůzi obšírnou zprávu. Je psána přímo pod dojmem schůze a ježto velmi případně vystihuje náladu schůze, otiskujeme ji pro zajímavost její celou:

Včera v neděli tísnilo se nás na tisíce v plzeňském „Pekle“, abychom vyslechli diskusi pátera Jemelky, býv. faráře a nyní redaktora Roučka a soc. dem. redaktora Šaška o katolicismu a socialismu. Rouček nepřijel. Výborně jako soc. dem. si vedl Šašek a debatoval s Jemelkou od 7 hodin večer do 1. hod. noční. Seděli jsme v sále již od 4 hodin; v 5 hodin byla hlava na hlavě.

Jemelka z počátku patrně v nesnázích uvítán všeobecným vzrušením, hlukem, smíchem, vycítil, že sice má výborného odpůrce, ale přece jen laika, ale opět rozpoznav náladu obecenstva, po vážné úvodní části způsobil ve 3. části hotovou švandu. Smál se, tleskal spolu, když jej Šašek usazoval, sám si začínal tleskati, sváděje obecenstvo k potlesku. Vedle toho, že jsem se živě tou diskusí bavila, smála se a tleskala, lpěla jsem pohledem na měnícím se tom obličeji jezovitském a zastavovala jsem se před faktem: Všichni kněžími denuncovaní učitelé nepohoršili, nemohli, jistě toho neučinili, vedouce boj vážně — obecenstvo tak četně shromážděné, uvádějíce náboženství v takový posměch, který končil u frenetický potlesk. Ty moje hrozné delikty (pisatelka je sama ve vyšetřování) mi připadaly tak malicherné, tak za vlasy přitažené a to celé vyšetřování tak nicotné v ovzduší, vyvolaném jezovitou, který tu církev takovým způsobem hájil. Kdybych byla věřící, byla bych odešla — protože nesnesu tupiti, snižovati, co jest mi milé. To byla pastva pro nevěrce, ale jak to mohl poslouchati on se svojí kněžskou družinou? A tu nižší úroveň nevyvolal sociální demokrat, který mluvil věcně, tu vyvolal kněz! — Vizte ukázky debaty:

Jak vznikl svět. Jemelka: „Nadpřirozeně." Šašek. „Vývojově." Jemelka vyvrací. Hlas z obecenstva: „Ušil ho švec!" „Ano příteli," — Jemelka — „tedy pro zasmání: Dokud je čert andělem, je od pána boha, dokud je čert čertem, je sám od sebe."

Náboženství dítěti vrozeno, Jemelka. „Výchovou vštípeno," Šašek. „No, ale přece dítě pochopí spíše, že je jakýsi pánbíček, než zeměpis atd.", uzavírá Jemelka.

Původ člověka v bibli. Šašek o darwinismu. Jemelka Darwina i Haeckla děsně snižuje. „A že první člověk nebyl udělán z hlíny? A řekněte mi, co se stane z člověka? Hlína. No tak, když v hlínu se promění, proč by nemohl z hlíny povstati. A žena ze žebra Adamovi vyňatého. No, to jak se to vezme. To je také symbol, že církev svatá povstala z boku páně, z probodeného vytekla krev a voda, krví a vodou se křesťané atd. A jak to bylo s tím žebrem, no, víte, to já sám nevím." Rozpřáhne ruce, chechtá se a sálem hřmí potlesk.

Anathema sit. Šašek se odvolává ke Kantovi. Jemelka výklad Kanta opravuje. Šašek: „Kant je na Indexu, páter Jemelka se tu veřejně přiznal, že Kanta četl, tedy je p. J. proklet." Tleskáme, on sebou. Ku konci doznává, že on má dovolení; Index je pro věřící, ale církev jako instituce, že může dovoliti atd. Roztahuje paže a volá: „Jak se nám tu dobře vede!"

Taxilův švindl. Šašek: „Jen mimochodem." Jemelka: „Ano, francouzští duchovní se dali napáliti, ale jezovita to byl, který ho první prohlédl." Šašek se tedy vrací: „Ale Taxil byl přijat papežem atd., v letech osmdesátých a sedmdesátých byla prohlášena neomylnost. Tedy neomylný papež dal se napáliti Taxilem, který čerta hledal." „Ale," Jemelka, „tak si to nesmíte představovati, vy děláte papeže dokonalejším, než my; on je člověk jako my — jen ve věcech theologických je neomylný; ale takhle, prosím vás, přijde mu tam takový chlap, co pak on ho může prohlédnouti, on může věděti, co je v něm!"

Morálka. Šašek: „Je různá u proletáře kaplánka a prebendáře." Jemelka: „Ale nebuďte na nás takoví, beztoho na nás nic dobrého nenecháte. Co má takový kněz. Co to je 800 zl." Hlas z obecenstva: A kolik má učitel? „A ta škola — beztoho teď platíte tou jozefínskou — ať vynese 300 — no, to je 1100 — co pak můžete s tím dělati? — Chudoba papeže — —"

Intelligence. Šašek: „Buržoasie v Římě v době prvotního křesťanství nábožensky lhostejná." Jemelka: „S tím s p. referentem docela souhlasím. Tenkrát jako dnes. Přijíždím právě z misií z Pisku — tam také intelligence nebyla k vidění! Jen ten chudý lid, ano, ten se sešel v hojném počtu." — Charakteristické pro Písek! Všechna čest!

Uprostřed třetího povídání rozveselenému Jemelkovi pojednou přelétl stín — povídá: „Jak o mně psal p. Myslík ve Volné Myšlence, jak jsem s těmi pány byl v Král. Hradci v tom Adalbertinum. Četl jsem to ve Volné Myšlence a tak jsem si sám myslil: Ne, ten Jemelka, to je lump — ten Jemelka, to je darebák, a jak vidíte, já jsem docela hodný člověk; no, ať si ti páni píší, co chtějí, já je nechám . . ."

Bratří Ježíše. Šašek uvádí 3. Jemelka 4 a vykládá „bratr" — Šašek: „Já říkám tři, Jemelka čtyři — dle toho „bratr" měl tolik bratrů, kolik bylo tenkráte všech těch Židů." — Jemelka: „Ale z jedné matky nebyli." Tak divně to znělo.

Války. Jemelka: „Tak je lidstvo pokročilé, a války nevymizely — kdyby lidstvo bylo dobré z boha atd. — — na žádné zvíře nejsou tak hrozivé nástroje, jako na člověka." Hlas: „A kněží zbraním žehnají." Jemelka: „A prosím vás, příteli, čemu ještě nebylo žehnáno!" A směje se!

Víra v boha. Jemelka: „Dokažte mi, že tato tribuna sem sama přišla — a přestanu věřiti v boha."

Svoboda. „Jezuité hlásali nejčistší svobodu člověka. Jsem člověk poslušný," povídá Jemelka, „ale poslouchám svého pána, že stojí na místě božím; kdybych ho poslouchal jako člověka, snížil bych se na otroka — —"

Představovala jsem si Jemelku jako pátera Albána. Ale tak on nekřičel jako tento v Plodinové burse o kongresu V. M. Hájil svůj názor — neútočil tak sebevědomě a nevyzdvihoval katolicism, doznal, že se reformovati nemůže, ale budou prý se reformovati jeho hlasatelé; nevyvracel, že katolicismu nezbývá, než uložiti se do hrobu, doznal, že víru nelze vnucovati, přesvědčení bráti, mlčky snesl, že kolik milionů má katolicism, tolik milionů má socialism; řekli si, že Šašek je laik a nevyzná se v theologii, že Jemelka je theolog a nevyzná se v sociologii.

Závěr. Jemelka: „Říkáte tu „v pekle", no ale bylo tu dnes hodně horko!" — —

Obecenstvo ho odměňuje potleskem, volá mu „Na zdar", smích kolem tribuny, směje se Jemelka, Šašek, pořadatelstvo, zástupcové korporací, vládní zástupce, velebníci, obecenstvo! Povídá se: To s ním byla komedie!

A bylo to obecenstvo, které věcné důvody sledovalo, při legračním povídání se zdvihalo k odchodu, které tedy svůj názor socialistický si přišlo skutečně se svým, také dosud katolickým názorem změřiti.

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Sekretariát české sekce Volné Myšlenky jest na Král. Vinohradech, Korunní tř. č. 6. Úřaduje se denně od 10 do 12 a od 1 do 7. Na dotazy písemné přikládejte vždy známku na odpověď. — Stížnosti adresujte: JUC. Boh. Novák, úředník Obchodní a živnostenské komory v Praze, Josefské náměstí.

*

Užívejte na veškerých svých dopisech 2 h a 10 h nálepek, vydaných českou sekcí Volné Myšlenky!

Něco o činnosti našich místních sdružení. Úkol našich místních sdružení viděl bych ve výchově lidu. Pokud se ustavila místní sdružení V. M., vidíme, že hlásili se do nich lidé uvědomělí, práce schopní.

Nesmí se jenom pořádati akademické disputace o otázkách náboženských a filosofických, jež mají velmi často jen význam pro jednotlivce, ale ne pro celek. Nutno konati práci, která nese ovoce co nejlepší a nejhojnější. Všimněme si života našeho lidu a shledáme, že jen drobnou výchovnou prací lze napraviti strašné bolesti a rány, jež zde shledáváme.

Nelze předepsati určitý program, poněvadž každý kraj, skoro každé město a každá vesnice má své přednosti a své bolesti a pro každý kraj nutno užíti léku jiného a v jiných dávkách. Lze jenom říci — studujme lid a vyveďme ho z nevědomosti a hlouposti předsudkové, v níž vězí tak, tak hluboko.

Velká veřejná schůze a tábory mají účel spíše agitační než výchovný a nesmí se jich význam příliš přeceňovati. Spojeny jsou také se značnými výlohami, zvlášť tenkrát, musí-li býti řečník volán až z Prahy. Jsou místa a kraje, kde mimo takovýchto veřejných schůzí nic se nedělá. Žehrá se na „Prahu", že kraj ten zanedbává a pod. Práce následkem toho stojí a toho využitkovávají naši nepřátelé, klerikálové.

Všimněme si jejich činnosti. Denně čteme v org. věstníku jejich orgánů: Organisační schůze konaly se tam a tam, členů přistoupilo tolik a tolik. V Kostelci n./O. a okolí pořádal přednášky úředník V. Reichelt a přihlásilo se prý 500 členů do organisací mládeže. I když odečteme něco, co připočítáno bylo na vrub reklamy, nedělá se vám úzko? A my neděláme ničeho, pardon, akademicky rozebíráme náboženství, cupujeme filosofické otázky, a život — lid — národ, ten necháváme tonouti dále ve tmě a morální bídě...

Jindy zas čteme v klerikálním listě: Neveklov. Křesť. sociální vzděl. podpůrný spolek Svornost pořádal celou řadu přednášek: O vzdělání člověka vůbec, Jak jest důležito vzdělávati se četbou dobrou (patrně Kříž, Maria, Svatý Vojtěch, Sv. Ludmila), Jaké vlastnosti musí míti děvče, které chce se vdáti a státi se hospodyní, O životě rolníka v písních národních, O robotě a jejím původu, Může-li katolík milovati svou vlast, Kdo jest ve světě opravdu volným, O výchově dětí v rodině, O původu světa dle vědy a víry, O přílišné volnosti mládeže ze školy vyšlé atd. atd.

Jaká to spousta otázek a themat, o nichž možno lidu tolik krásného pověděti, ale které jistě pod rukou klerikála se zvrhly v mozkovou otravu.

Ano, takováto themata mají ohromný vliv na povahu a charakter lidu a to je důležité. Klerikálové to vědí. Proto nepořádají velkých veřejných schůzí, nýbrž drobné schůzky lidí, na nichž si o tom neb onom něco poví. Nevolají řečníků z Prahy a přece strašnou krtčí práci jejich jest neustále víc a více cítit.

Namítne se mi, že není, kdo by u nás tuto práci konal, klerikálové mají v každé obci svého agitátora-řečníka v osobě faráře, třeba i kaplana. Tato námitka není naprosto přípustná. Podívejme se na organisace klerikální, z jakého složeny jsou materiálu, a jaké kvality bývají obyčejně ti faráři a kaplani? A ohlédněme se po našich řadách a směle můžeme říci, že každý druhý náš stoupenec vyrovná se takovému faráři, nepředčí-li ho dokonce svým vzděláním a inteligencí. Máme tudíž více pracovníků k disposici. Ale co brání našim stoupencům pracovati, je ostych, nic než ostych vystupovati veřejně, zaviněný naší akademičností a filosofováním. Zahoďme tento náš ostych a jděme mezi lid, drobný lid. Nelekejme se drobných neúspěchů, jež nás počátkem každé práce potkávají. Pořádejme drobné schůzky po našem venkově a rozmlouvejme s lidem, poznávejme jeho duši a zanášejme semeno dobré na tuto úrodnou půdu. Sledujme pilně naše klerikály a parallisujme jich práci prací ještě horlivější. Rozšiřujme dobrý tisk, krátce učme náš lid samostatně myslet a uvažovat a uvidíme, že nastanou lepší doby.

Jos. Makovec.

Přednášky Pelantovy. Redaktor Pelant přednášeti bude nyní o svých zkušenostech, nabytých při své cestě v Americe. Dosud přihlášeno jest asi 100 míst, jež žádají jeho přednášky. Jelikož přednášky ty konati se mohou jenom v sobotu, neděli a pondělí, je nutno, aby po všechny tři dny zaměstnán byl řečník v jednom kraji a to tak, aby z jednoho místa do druhého bylo co nejlepší a nejkratší spojení. Vzhledem k velikému počtu již nyní přihlášených míst, je nutno, aby pořadatelé vyšli vstříc sekretariátu a pořádali přednášky ve dny, které jim sekretariát určí. Jinak nebylo by lze vyhověti všem ani za rok. — Pořadatelstvo každé takové přednášky jest povinno zaplatiti dietní a režijní poplatek 15 K za každou přednášku, jízdné III. třídy pokud možno rychlíkem a v případě potřeby zaopatřiti řečníkovi slušný nocleh. Diety a jízdné nutno nejméně týden předem zaplatiti. Sekretariát pořídil pro Pelantovy přednášky veliké trojbarevné plakáty, jež pořadatelům za náhradu výloh budou zaslány. Nutno však v čas předem udati: Jméno místa, den, hodinu a místnost, kde přednáška se bude konat, aby se tato doba na plakáty mohla vtisknouti.

První přednáška redaktora Pelanta konala se v pondělí 18. ledna na Žižkově, kdež hojnému obecenstvu přednášel své zkušenosti a dojmy americké. Ve dvouhodinné přednášce ukázal, kde jest síla Ameriky, proč jest Amerika silná a vyvozoval z toho pobídku pro nás hlavně Čechy, kteří máme schopnosti, abychom také tak vyspěli a stali se silnými. Nejnutnější podmínkou té síly jest demokratisace a silné, volné školství, jež hájiti musíme proti všem.

V Nýřanech konaly se 25. ledna dvě obrovské schůze (hojně žen), kde jednáno o případě slečny učitelky Kadeřábkové, nového to úžasného případu klerikální zvůle, který musí rozbouřit českou veřejnost a jejž pro nedostatek místa přineseme v příštím čísle Volné Školy. Řečníkem byl red. Karel Pelant, přerušovaný hojně

potleskem, jenž vybídl přítomné k jedinému opravdivému činu a ne frázi, k vystupování z církve, což přítomnými houfně slíbeno. Přijatá resoluce zní:

„Shromáždění na schůzi lidu v Nýřanech dne 24. ledna 1909 po uvážení, že římská zahraniční moc překáží svým stálým zasahováním do všech záležitostí klidnému rozvoji společenskému a státnímu,

nterpelace poslance Svěceného

[po uvážení, že římský klerikalism ničí školu, základ to výchovy příštích občanů,

po uvážení, že ohrožuje nejen svobodu osobní a svobodu přesvědčení, jak vidno z případu slečny Kadeřábkové, ale i poškozuje základní státní zákony o právech občanských (§ 14.) i jiné zákony mezikonfesní a tím přivádí do veřejného života naprostou nejistotu právní,

doporučujeme všem pokrokovým lidem bez rozdílu stran a přesvědčení, aby bojovali proti klerikalismu tím nejostřejším způsobem, totiž úplným vymaněním se z jeho vlivu zápisem do státních občanských matrik, místo těch, jež má dosud církev v rukou,]

a současně voláme všechny tyto pokrokové lidi na stráž pro hájení volné školy, jelikož bude-li dnešní škola ovládnuta klerikály, jest po veškerém snažení politickém, kulturním a sociálním veta.“

S resolucí projevili souhlas zástupci strany sociálně demokratické, národně sociální, Sokola a Pošumavské Jednoty, a jen Ústřední Matice Školská spala blažený sen, protože se jednalo jen o českou učitelku a pokrokovou menšinovou pracovnici. Nýřanské schůze budou mít ještě veliké dozvuky.

V Hradci Králové zahájilo činnost místní sdružení V. M. v důvěrné schůzi dne 14. prosince. Na schůzi bylo promluveno o důležitosti řádné organisace místních stoupenců a usneseno, provésti v té příčině potřebnou agitaci; místní časopis „Ratibor“ a pardubická „Osvěta Lidu“ otevřely nám ochotně své sloupce pro uveřejňování našich zpráv. Přihlášky členů přijímá pan JUDr. Ludvík Scheiner v Hradci Králové, Pospíšilova tř. 390; při písemných dotazech budiž přiložena známka na odpověď.

Přednáška redaktora Kunteho v Říčanech. Naši přátelé říčanští, sdružení ve spolku „Havlíček“, uspořádali v neděli 10. ledna v Říčanech veřejnou schůzi, k níž pozván byl jako hlavní řečník o thematu „Svoboda svědomí a volná škola“ redaktor Kunte. Kromě toho vyzván byl, aby svoje stanovisko obhájil, resp. osvětlil kaplan říčanský páter Smat. Red. Kunte v pěkné, klidné a věcné zprávě vyložil dějiny násilí, jež pácháno bylo na lidstvu ve jménu náboženství od nejstarších dob až na naše časy —

erpelace oslance čeného

[poukázal zejména na obdobu násilností židovsko-kněžských za Ježíše s násilnostmi, jež po svém ustátnění páchala církev katolická, poukázal dále na surovosti páchané církvemi ve středověku nejen na jednotlivcích, nýbrž i na celých národech až do jich úplného vyhlazení, poněvadž se opovážili něco jiného mysliti, než církev chtěla slyšeti.] — Velice chabě podporován místním kostelníkem, vyložil stanovisko církve katolické a svoje vlastní P. Smat, jenž nedovedl zhostiti se kazatelského tónu. Netřeba podotýkati, že vraždu v Radešovicích přičetl na vrub pokrokovému hnutí (ač na místě byl usvědčen z nepravdy, ježto dotyčný dědičně zatížený chlapec se modlil před provedením svého činu), že způsobem církvi obvyklým, totiž nesprávným citováním a nesprávným uváděním fakt (vinohradská organisace prý brání katolíkům, aby si postavili kostel!), hleděl dosaditi, co se mu nedostávalo na věcnosti jeho referátu. Nesprávná jeho tvrzení uvedl hned na pravou míru redaktor Kunte a náhodou na schůzi přítomný Dr. Bartošek. Zdařilá schůze, jež počala ve 3 hodiny, přerušena byla ve ³/₄ na 7 odjezdem vlaku; ač vzduch byl v místnosti nesnesitelný a posluchači většinou byli nuceni státi, přece většina jich nerada se loučila s red. Kuntem a Drem Bartoškem. Při této příležitosti doporučujeme všem našim organisacím, aby po způsobu vinohradského sdružení obraly si obce svého okolí za cíl důkladné agitace kulturní. Konejte neděli jak neděli schůzi v některé okolní obci, šiřte v nich „Havlíčka“ a naše časopisy a brožury, zakládejte místní organisace nebo připojujte občany z nich ke své organisaci! *—k.*

Místní sdružení V. M. pro Háje-Sytovou pořádalo dne 10. ledna veřejnou schůzi lidu v hotelu „Gerl“, která nejen z místa, nýbrž i ze vzdáleného okolí byla velmi četně navštívena, tak že prostorný sál nestačil všech účastníků ani pojmouti. Při schůzi přednášel Th. Dr. František Loskot z Prahy, jenž po delší dobu býval kaplanem v nedalekém Jablonci n./Jiz., na thema České dějiny a Řím. Na počátku své řeči vysvětlil řečník za pochvaly obecenstva, proč opustil církev. Vlastním předmětem přednášky bylo však osvětlení stanoviska, které český člověk na základě poučení dějinného má vůči církvi zaujmouti. Řečník historickou indukcí způsobem zcela pochopitelným dokázal, že církev katolická v Čechách ani v době nejvyššího svého rozkvětu zevnějšího svého nejvlastnějšího poslání — mravního povznesení národa — nesplnila. Vylíčení hrozné mravní spousty ve „zlaté době“ české církve podáno na základě pramenů současných, částečně dosud tiskem nevydaných. Řečník ukázal také, že některé instituce církevní, jako na př. odpustky a celibát, onen úpadek přímo podporovaly. Jako nevyplnila církev svého úkolu ve věku XIV., tak ho nevyplnila ani, když po Bílé Hoře — po druhé již — měla národ náš úplně ve svých rukou. Vždycky jí záleželo na něčem zcela jiném: na zevnějším lesku, důchodech, výsadách, moci. Z toho uzavíral řečník, že by ani nyní církev horlivěji na svém poslání nepracovala — jak ostatně dokazuje nynější hnutí klerikální, které spěje pouze za politickou mocí a vlivem a zákona státního chce užívati jako vydatného pomocníka k dosažení svých cílů. Řečník také osvětlil smysl hnutí husitského, které je středem českých dějin. Vůči našemu národu řídila se církev vždycky zásadou, kterou papež Pius II. jasně vyřkl k p. Zdeňku Kostkovi: nebude-li naprostého poslušenství (v Čechách), zkaženo bude království i král (Jiří Pod.), a víte, že mám moc tak učiniti.

Místní sdružení v Hradci Králové v důvěrné schůzi, konané 11. ledna, jednalo o úkolech organisačních. Sděleno, že po prvé výzvě přihlásilo se již 45 místních členů, mezi nimi několik dam. Poněvadž však v Hradci Králové jest stoupenců V. M. nepoměrně více, usneseno opakovati výzvu. Žádáme proto všecky přátele, aby dobrou věc neodkládali a pokud tak neučinili, aby přihlásili se ihned písemně nebo ústně u pana JUDra L. Scheinera v Hradci Králové; nepatrný roční příspěvek 2·40 K může se spláceti i čtvrtletně nebo měsíčně. — Pro nejbližší dobu připravuje se veřejná schůze, spojená s informativní přednáškou o V. M., o níž bude oznámena v čas podrobnější zpráva. O významu V. M. poučuje brožura „Co je to Volná Myšlenka“ za 12 h, poštou 15 h, o důležitosti její svědčí pak nejvíce reklamní články, uveřejňované se vzácnou ochotou v každém téměř čísle hradecké „Obnovy“.

Naše schůze: Dne 3. ledna konala se v Čáslavi třetí schůze svolaná místním sdružením Volné Myšlenky, na níž promluvil Dr. Bartošek o rozporu moderní společnosti s církví. Schůze, na níž předsedal Dr. Filip z Tupadel, byla četně navštívena a bylo důkazem, že i v Čáslavi počíná konečně vládnouti jiný duch, než dosud.

Místní sdružení v Pardubicích uspořádá počátkem února veřejnou přednášku red. K. Pelanta o poměrech amerických (zejména i o životě Čechův

amerických). Bližší zprávu o době a místě jeho přednášky ještě přineseme.

Místní sdružení v Přerově oslavilo jubileum L. N. Tolstého veřejnou schůzí dne 8. prosince 1908, na které o jeho životě a filosofii promluvil prof. Ant. Vančura (J. Mahen). Účast občanstva byla značná.

Nové místní sdružení založeno bylo v Bělé p. Bezdězem, jež čítá již dnes 19 členů, dobrých to pracovníků.

Sekretariát rozeslal v minulých dnech všem místním sdružením oběžník, jímž tato jsou žádána o konečné vyúčtování za rok 1908. Je nutno, aby se tak stalo v době co nejkratší.

Dary došlé: Dr. Hudeček, Cholín 10 K; sl. Z. K. z N. 10 K; J. Hanzal, Nučice 1 K; Výtěžek záb. več., pořádaného dámami žid. k. v Nov. Bydžově 28 K. Sběrací listina č. 122 1·20 K, sběrací listina č. 120 3·40 K. Pan Vít, Doudlevec, zaslal mimo 1·74 K v čísle předešlém kvitované ještě obnos 3·10 K; úhrnem 4·84 K — dle sběr. l. č. 182.

Opětně upozorňujeme, že větší část sběracích listin je dosud v rukou našich stoupenců, a žádáme, aby obnosy peněžní na ně sebrané nám byly zaslány, jakož i sběrací listiny, na něž dosud ničeho není sebráno a není také naděje, že by se tak stalo.

LITERATURA A UMĚNÍ

Památka Miltonova. V náboženských literárních kruzích slavena byla 9. prosince 1908 památka třístaletých narozenin Miltona, básníka t. zv. puritánského. Milton zasluhuje naší zmínky, protože své doby byl v určitém stupni volným myslitelem. Ráz jeho určuje „Fruth Secker“ takto: Nejlepší věci, které řekl, byly vysloveny na obranu svobody myšlenky a tisku. Milton jest autorem nesmrtelných slov: „Nechť i všechny nejrůznější nauky jsou volně rozšířeny po zemi, tak že pravda musí zápasiti na bojišti. Jednáme nesprávně vyšetřujíce a zakazujíce a nedůvěřujíce tím v sílu pravdy. Nechmež, ať ona a lež spolu zápasí. Kdo smí mysliti, že pravda by mohla podlehnouti ve svobodném a přímém boji? Její zápas jest nejlepším a nejjistějším potlačováním zla.“ Jest schovívavý a protivníci rozvodu neodcházejí od jeho spisů s veselou. Řekl též, že mnohoženství jest autorisováno biblí. Macaulay ve svém „Životě Miltonově“ ukázal, že básník věřil jen v jednu osobu božskou a zavrhoval dogma o trojici. Učil, že svěcení neděle jest zavedeno lidmi. V politice byl republikánem, jenž považoval papežství za nesnesitelné i v životě veřejném i soukromém. „Tvá duše byla jako hvězda a stála stranou,“ řekl o něm správně Wordworth. Vyjma dědičnou přítěž puritanismu a ctění bible byl volným duchem. O jeho „Ráji“ více se mluví než čte. Byl proti právům žen, považuje ženu za „krásnou chybu přírody“. Ale byl apoštolem svobody.

Jos. K. Šlejhar: **Lípa**. Salonní bibliotéka čís. 98. Nákl. J. Otty. Za 3·60 K.

Ve své poslední knize luští Šlejhar svým typickým způsobem případ nenový, který jest mu zároveň symbolem rozšiřujícím svou vládu na celé národní ovzduší. Je zde konflikt starého světa s novým, konflikt staročeské humanity, lásky k přírodě a dílu lidí s novým člověkem, velmi nesympathicky líčeným. Nový člověk je v představě Šlejharově bezduchým automatem školních věd. Hloupý, naučený, nesrdečný: typ špatného lidského exempláře. Proti němu postaven typ starého Kučery, dobrého staříka — které tak má rád Rais — měkký, rozšafný, starosvětský. Je zde nápodoben způsob tvorby staré české generace; takových romantiků porušených realismem, u kterých dominuje nota idealismu, kteří zapřádají konflikty jen proto, aby dobro buď zvítězilo, nebo elegicky ve svém představiteli podlehlo — majíc vědomí svého morálního vítězství. Mezi takové autory se Šlejhar svou „Lípou“ přiřadil, spokojuje se nejen jejich primitivním ovzduším děje, ale i laciným symbolismem.

Neříkám, že je Šlejharova kniha špatná. Bude mít jistě mnoho unešených čtenářů (pamatovalť autor na vše, přiřadiv ke kmeni děje i podřadnou větev sentimentálního dívčího románu), ale knihy jsou posuzovány ne podle průměru, ale podle představ o nejlepším umění. Autor, který by se měl umělci líbit, musel by se mnoho od Šlejhara lišit. Jak ulehčit si dovede autor svůj úkol! Dva světy: Jeden špatný, druhý dobrý . . . .

Nuže, vol! Ujišťuji své čtenáře, že „mladý Stuchlík“ nemá ani jeden sympathický rys povahy a „starý Kučera“ ani jeden nepříznivý! Stejně takový je žid Korda, nějaká podruhyně (stará známá z několika starých pánů), opilý kočí, ta Lidunka atd. Vše všední, bez námahy vyrobené, bezcenné.

Při tom má autor ve své knize několik výborných realistických postřehů, nadprůměrný styl.

Co je to tedy? Dle těchto známek by bylo lze soudit na silnou individualitu. Zatím, takové rozbředlé, starosvětské povídání. Má rád přírodu! Ale pak nepěkně líčí tu svou lásku. Whittmann by mu mohl být vzorem.

Je moderním stylistou, detailly nejsou banální, ale plán a vše ostatní jde ve stopách plochých generací, které jsou sensacemi leda zbohatlým měšťáckým přiživníkům (ale i ti se modernisují!).

Šlejhar se v „Lípě“ mnoho štítí modernosti; taková stará česká chalupa je mu milejší než moderní dům. Mám ale obavu, že je to u něho z mody, že je to jen proto, že je nutno zaujmout stanovisko — a autora tlačí nad to ovzduší venkova. Dnes jenom klasičtí filologové chtějí šetřiti všechno staré. My zase, mladí, bouráme a litujeme, že není pro nás dne o 48 hodinách, abychom více zbourali. Je potřebí nového, svěžího vzduchu a proto odsuzujeme takové křečkovité výpady proti modernosti.

Šlejhar napsal lepší knihy. Zdá se mi, že „Lípa“ nějak vyběhla z celistvého autorova plánu. Ale takové zapomenutí se mnoho se mstí. Kolik bude zklamaných čtenářů?

Emil Czerski.

Aleš Hrdlička: **Skeletal remains suggesting or attributed to early man in North America.** Smithson. inst., bulletin 33. Washington, 1907.

Byl jsem příjemně překvapen, když mi redaktor Pelant poslal z Chicaga tuto knihu. Český badatel v Americe popisuje zbytky koster, které připisovány byly lidem pravěkým. Hlavní cena Hrdličkova spisu spočívá v kritickém probadání všech amerických nálezů. Nemohliť jsme v naší archeologii posavad užívati amerických objevů z doby diluviální, jakožto materiálu srovnávacího, neboť nevěděli jsme, co v jednom každém nálezu je skutečně vědecky zjištěno a co přičísti jest známé americké reklamě. Proto byli jsme velmi skeptičtí při posuzování nálezů amerických. Dr. Hrdlička vykonal svým dílem službu nejen poznání amerického pravěku, ale vědeckému studiu diluvia vůbec. Výklady jeho jsou provázeny cennými přehledy geologickými.

O počáteční době lidstva praví se tu:

Člověk vznikl ve Starém světě v třetihorní době diferenciací z primatů, třídy zvířat, se kterou jej i nyní pojí podobná vnitřní stavba těla.

Primati nejvyšší formy nebyli nalezeni v Americe; takoví nalezli se jedině v teplých končinách asijských, afrických a evropských, a zde také musíme hledati první objevení se člověka.

Také v Americe byla diluviální doba provázena velikým zaledněním, kteréž několikrát se rozšířilo

a několikrát opět na sever ustoupilo. Naše geology bude zajímati nové roztřídění ledových dob*) amerických:

1.—I. Sub. Aftonian, čili Jerseyan, nejstarší známé zalednění.
2.—1. Aftonian, první známá doba meziledová.
3.—II. Kansan, druhá doba ledová.
4.—2. Yarmouth čili Buchanan, druhá doba meziledová.
5.—III. Illinoian, třetí zalednění.
6.—3. Sangamon, třetí interval.
7.—IV. Jowan, čtvrté zalednění.
8.—4. Peorian, čtvrtý interval.
9.—V. Starší Wisconsin, páté zalednění.
10.—5. Pátý interval, nepojmenovaný.
11.—VI. Mladší Wisconsin, šesté zalednění.
12. Ledový stupeň bažin.
13. Champlain, nejmladší stupeň.

Aby se kostře nebo lebce právem mohlo přiznati pravěké stáří diluviální, musí nález vyhověti těmto požadavkům:

1. Nepochybné stratigrafické určení.
2. Stupeň fossilisace kostí.
3. Seriové somatologické rozdíly většiny důležitých částí kostěných.

Kostru, ať již fossilisovanou nebo nikoliv, která většinou podstatných znaků shoduje se s kostrou nebo lebkou recentní nebo ne velmi starou z téže lokality, nemůžeme uznati za geologicky starou, leč by geologické určení mělo určitost absolutní.

Dr. Hrdlička provádí potom rozbor jednotlivých nálezů, které v knize doloženy jsou krásnými fotografiemi.

Upozorňuji naše archeology na tuto znamenitou knihu. *Ed. Š.*

T. G. Masaryk: **Česká otázka.** Snahy a tužby národního obrození. Vydání druhé. „Knihovny Času" svazek I. Za 2·80 K.

Po čtrnácti letech dostává se čtenářstvu nezměněného otisku zmíněné publikace, jež doplňuje vhodně kapitola z „Naší nynější krise" (pád strany staročeské a počátkové směrů nových), již autor nemíní znovu vydat. Přes to, že dosti se změnilo především v našich poměrech kulturních i politických ať již k lepšímu či k horšímu, zůstává spis Masarykův i dnes stejně včasný, vítaný a aktuelní jako byl před čtrnácti roky, současníci stejně se mohou z něho učit jako tehdy, stejně mohou v něm najít podněty a pokyny pro práci k lepšímu příští jako při vydání prvním; přes to, že doba čtrnácti roků zejména v životě politickém je značnou periodou časovou, i dnes dlužno zařaditi Masarykovu „Českou otázku" mezi naše nejlepší publikace politické, ať nedím na místo první.

Masaryk ukázal nám svou „Českou otázkou", jak dlužno hledět na naše probuzení a kulturní i politický vývoj, s jakého hlediska a pod jakým zorným úhlem dlužno přistupovati k tak složitému problému, máme-li se dodělat správných výsledků. Masaryk ukázal nám, jak naše probuzení a celý další vývoj dál se v souvislosti s národy sousedními, především ovšem slovanskými, jak celý náš život spjat je organicky s životem jiných a jak navázáním na minulost, přijímáním idei, jež plní evropské lidstvo, a jich prožitím budoval se náš program kulturní a později i politický, a jak právě tu je třeba navazovat současníkům, nemá-li býti přervána vývojová páska, jež vycházejíc z minulosti a procházejíc přítomností má býti současně ukazatelem do budoucnosti. Kollár, hlasatel racionalismu a humanity, Dobrovský, pravý rytíř ducha, otec slovanského vědomí, Jungmann, Šafařík, Palacký, zakladatel české politiky a Havlíček, nedostižný vzor českého žurnalisty a literáta, nejskvělejší jméno v našem novověkém vývoji, znamenají mety našeho vývoje od humanity přes slovanství k češství.

Masaryk doceňuje ve své práci přezíraný dosud význam Dobrovského pro náš duchový vývoj, ukazuje správně na všecky jeho složky, při čemž stručně ale přece dobře ukazuje na význam našich filosofů především ovšem zapomínaného Augustina Smetany. I vystižení fase nejnovější jest mistrné; dnešní stav pak nad jiné jasněji dokazuje, že Masarykova diagnosa byla správna. Žel, že současníci jeho ničeho nezapomněli ze starých nectností, ničemu novému se od něho nenaučili a není ani naděje, že by po tolika nezdarech a pohromách chtěli nastoupiti cestu, již Masaryk ve svém spise naznačil. Kdesi nazváno bylo toto vydání „České otázky" anachronismem. Budiž; ale pak v zájmu zdravého rozvoje kulturního a politického, v zájmu ozdravění neutěšených současných poměrů, krátce v zájmu lepšího příští národního přáli bychom si podobných „anachronismů" více. *A. K.*

*) Uvedeno dle díla: Th. C. Chamberlin and R. D. Salisbury, Geology. New York, 1906

PŘEHLED

OD REDAKCE.

O původu bible. Ve článku tohoto názvu v čísle prosincovém jest nedopatření, způsobené přepsáním. Na str. 243. v prvním sloupci v osmi řádcích zdola má státi, že katolický katechismus vypustil prvotní druhé přikázání a nikoliv protestantský. Že redaktor to přehlédl stalo se pouhou náhodou. V čísle 6. „Havlíčka" sám o tom a správně psal. „Hlasy ze Siona", které nás pro toto přepsání našeho spolupracovníka velmi pansky odbývají, nechť se o tom nahlédnutím do onoho čísla „Havlíčka" přesvědčí.

VĚDA A NÁBOŽENSTVÍ.

Stvoření světa podle Septuaginty. V 9. čís. „Volné Myšlenky" našel jsem v překladu p. Karla Pelanta myšlenky H. S. Chamberlaina o stvoření světa dle Bible. K té otázce bych chtěl dodat několik slov, jež snad čtenáře budou zajímati. Především stran závěrečné úvahy, že v Bibli nic nestojí o stvoření světa „z ničeho". Pojetí stvoření „z ničeho" objevuje se teprve ve druhých knihách Makkabejských VII, 28 a v Listě sv. Pavla Židům XI. 3. Jako dogma bylo to mínění ustáleno na IV. sněmu lateránském r. 1215. Jestliže tedy vůbec bludařským jest tvrzení, s církví se neshodující, že svět stvořen byl „z něčeho", bylo za časů Šalamouna a Davida bludem tvrzení neshodné s tehdejší teologií, že svět byl stvořen „z ničeho", byl-li by kdo tehdy zmohl se na tak „smělou" myšlenku. Snad také časem přestane být bludem tvrzení, že svět vůbec stvořen nebyl. Vše, co mluvíme o Bibli, týká se obyčejně bible hebrejské. Máme však mimo ni ještě bibli řeckou, čili Septuagintu. Tu měli v ruce židé alexandrijští; může nás tedy velmi zajímat, jak tito učeni židé rozuměli Bibli a zvlášť onen verš: „Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi", o němž Chamberlain praví, že se vpravdě v něm nemluví ani o „počátku", ani o „stvoření", ani o „Bohu", ani o „zemi". Věc tu propracoval J. Lanz-Liebenfels (Die griechischen Bibelversionen, Septuaginta und Hexapla, Vol. I. Genesis, Lipsko a Vídeň, 1908, str. 175). Po pravé straně podává text řecký a po levé německý převod. Převod ten jest vypracován na základě úvah Philona Alexandrijského (traktát „De mundi opificio"). Original řecký zní: „En Arché epoiésen ho theos ton Uranon kai tén Gén". Převod podává smysl takto: „V Arché učinil bůh Urana a Ge". Výraz „Arché" nemohl znamenat „na počátku", primo

tempore, neboť před stvořením světa nic nebylo, tedy nebylo také času, jenž rovněž musel být stvořen. „Archia“ byla dcera Okeanova. „Arché“ bylo jakous beztvárnou, nerozvinutou prapodstatou. Jména vlastní Uranos a Gé jsou nám dobře známa z řecké mytologie. A revise řeckého a hebrejského textu Bible ukazují tedy, že pojímání obou těch textů modernisováno měrou tou, jakou změnila se pojetí kosmogonická do té doby a že na ten způsob byl smysl starých dob stírán. Pamatujeme se snad ještě všichni na „přírodovědné“ výklady novějších teologů, již se snažili vykládat „šest dní“ jako „šest epoch“. A jestli se najde nějaký důmyslný katecheta, jenž vyzíská pro své cíle panteism Spinozův (Bůh je Substance), snad se nám dostane takovéhohle výkladu: „Nejprvé stvoří Substance Hvězdy a Planety“. Tehdy snad zvítězí mínění, že Bible zůstane mistrem lidstva na věky věků.

Varšava. *Andrzej Niemojewski.*

Náboženství a mravnost. Po dlouhých úvahách, knihách a bojích počínáme s požadavkem volné školy od repetice; nastává nové „plodné“ období, v němž se nechce rozuměti jasným a čistým pojmům, kdy se znova bude zaměňovat to, co zaměňovat se u jasně myslících lidí nedá a nesmí a chce se smiřovat, spojovat, co se nedá smířit, co se od sebe odrůzňuje jako oheň a voda. V první řadě je to pojem náboženství — ovšem nevymezen a proto pouhé slovo, pod nímž pánové z protivného tábora myslí každý něco jiného — a pojem mravnosti. Pan učitel Klíma dokonce myslí tak primitivně, že mu pojem náboženství jest totožným s pojmem mravnosti. Prof. Dr. Krejčí napsal už před delší dobou o poměru těchto dvou pojmů zcela zřetelně a jasně svůj soud zdůvodněný zcela přesně; připomínáme ho k usnadnění diskusse už předem.

Podstata náboženství je přesvědčena o existenci nějaké nadpřirozené bytosti, boha nebo bohů, na jichž moci cítím se závislým svým osudem. Pokud člověk náboženství má, jest ono v těsné souvislosti s jeho mravností (nikoli ovšem v příčinném spojení, jak se tvrdívá). Neboť — docela abstraktně (odtažitě) uvažováno — mám-li přesvědčení, že osud můj je v naprosté závislosti na vyšší moci, čili že je v rukou božích, že bez vůle boží ani vlas s hlavy mi nespadne, nebo jak polovzdělaní národové soudili, že bohové mohou se člověku mstíti, jej odměňovati a trestati i na věčnosti, pak jest také celá snaha člověka po blahu závislá na moci božské a nemůže se blaha jinak domoci, než když vůle jeho úplně se podřídí vůli vyšší, a když pravidla mravní považuje za příkazy, za projevy vůle božské, jimiž jest se mu říditi.

A jako dlužno doznati, že náboženství na jistém stupni bylo z ř í d l e m mravního pokroku, tak bylo zase na druhé straně p ř e k á ž k o u mravního pokroku; znáboženštění mravní idee není zárukou její objektivní mravní výše. Nepřekvapuje nás, že ve jménu náboženství páchalo se mnoho nemravnosti: autority božské, vlivu náboženských představ bylo hojně zneužíváno; rozplameněný fanatism znemravňoval právě nejnábožnější, přinášeje lidstvu místo požehnání blaha zlo a strasti. Náboženský předsudek jest horší nežli každý jiný, poněvadž vyplývaje z nepodmíněné víry v boha a z nepodmíněné oddanosti plniti to, co člověk za vůli boha uznává, utlumuje všechny rozumové pochybnosti, rozehřívá srdce povznášejícím vědomím božského souhlasu a schvaluje už napřed čin, kterým se mu činí zadost, zbavuje člověka všech jiných ohledů, činí jej bezohledným a v té bezohlednosti odvážným, božsky — ne naivním — ale brutálním. Náboženské nadšení staví člověka ve službu těch nebožských, docela světských institucí církevních, jichž trvání závisí na víře v jisté představy, činí z něho povolný nástroj také pro ty činitele, jichž zájem na udržení církevních řádů a s nimi souvisících řádů společenských jest čistě hmotný, egoistický. Neuvědomělý, nábožensky nadšený dav je mocností, jež skýtá oporu snahám zpátečnickým, hledícím udržeti to, co jest, za každou cenu, a odvrátiti rozkladný proces, z něhož by mohla vzejíti lepší budoucnost také pro ty, kdož nynějším řádem trpí a po nápravě touží.

Z toho tedy vidno, že náboženství není podmínkou, bez níž by mravnost nebyla možna. Neboť mravní zásady musí platiti pro lidi v š e c h n y, v š i c h n i lidé musí dospěti k uvědomění závaznosti plniti je a nejvyšší stupeň mravnosti, k němuž dospělo lidstvo pouze v některých svých částech a vrstvách, musí se státi obecným, ve smyslu zásady humanity, musí se upraviti podmínky společenského soužití a vyrovnati a urovnati všechny rozdíly na př. národnostní, stavovské. Jinak by obecné blaho nebylo možné a jinak se nedá mysliti snaha po něm. Všichni lidé musí míti s t e j n é mravní závazky a s nimi stejná práva. A tento požadavek platí přes různost náboženství. Žádáme, aby mravní závazky plnil křesťan jako mohamedán, žádáme, aby je plnil každý, kdo je dosti vzdělán pro jejich pochopení, a kdo není vzdělán, aby byl k pochopení jich přiveden. Chceme, aby mravni byli i ti, kteří se nehlásí k žádnému náboženství, jsou-li dosti vzdělaní. Důsledek toho: v ý v o j m r a v n í a n á b o ž e n s k ý s e s i c e s t ý k a j í, a l e n e k r y j í; n á b o ž e n s t v í j e s t p r o s t ř e d k e m, p o m ů c k o u m r a v n í h o v ý v o j e, a l e m r a v n o s t s t o j í v ý š e n e ž n á b o ž e n s t v í.

KULTURNÍ BOJ.

Útok křesťanských sociálů na české školství v Dolních Rakousích. Na dolnorakouském sněmu podal křesťansko-sociální poslanec Axman návrh, aby na školách v Dolních Rakousích smělo se vůbec jen německy vyučovat. Tento návrh, který hlavně čelí proti tamnímu školství českému, byl v š e m i k ř e s ť a n s k o - s o c i á l n í m i p o s l a n c i schválen. Tak rozumí tedy křesťanští sociálové němečtí, spřeženci pátera Horského a bratří Myslivců národnostní snášelivosti! Tak by to u nás v Rakousku dopadalo, kdyby tito biřicové dostali se k vládě! Nejen kulturní tma, ale i národnostní bezpráví a násilí by nás v plném rozsahu čekaly. Jest tedy nejen naší kulturní ale i národní povinností znemožniti vítězství křesťanských sociálů u nás.

Padesát konfiskací stihlo za dva roky proticklerikální čtrnáctidenník „K a c í ř s k é E p i š t o l y“. 57 čísel bylo vydáno, padesát konfiskováno! To jsou číslice, které jsou skutečně již vážným příznakem přímo křiklavých poměrů v Rakousku. A podobný stesk jde ze všech redakcí. Zde by měl parlament promluviti důrazné slovo. Dočkáme se toho?... Patrně sotva, neboť parlament na takové věci nemá čas; nestačil by pak být dostatečně pilným k vyřizování vládních předloh!

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Volná Myšlenka ve Francii (Féderation) konala svůj III. roční sjezd v L i m o g e s v srpnu 1908; protokol dostáváme teprve nyní do rukou. Presidentem zvolen obč. Emil N o ë l, redaktor „Libre Penseo du Centre“. Sjezd projednal celou řadu prací: proklamována solidarita s druhou organisací V. M. (Association), protestováno proti sympatiím Fallièresa k tyranskému Rusku a proti trestu smrti; dále proti drahám, které sjezdu nepovolily slevu, ale procesím v jejich ohlupující činnosti vycházejí vstříc. Založena organisace pro popularisaci filosofie; řečníci, kteří mohou lidu populárně vědu podávati, budou konati cykly pěti přednášek; prohlášeno dále na naléhání různých stran, aby V. M. se prohlásila

pro tu či onu stranu, že jest to nemožno, poněvadž V. M. jest methodou, která podrobuje všechna lidská konání a tudíž i úpravu společnosti zákonům rozumu a tudíž i kritiky. Kdyby se prohlásila pro některou stranu, zmizela by ze světa, neboť strany mají určité zásady a Volná Myšlenka nesmí nikomu předpisovat, jak má myslit. Nebrání však nikomu, aby nepracoval pro strany, které dle jeho zdání a dle jeho prostředí jsou nejlepšími, uznávají-li, že volné badání a svoboda přesvědčení vedou lidstvo k stálému zdokonalování po stránce mravní a hospodářské. — Kongres vyslovil se dále proti pseudopatriotismu (falešnému vlastenectví), které vyvolává války a žádá patriotism, který opravdu miluje národ a tudíž nevede jeho syny do krvavých massakrů; žádal úplně bezplatnou školskou výchovu na útraty státní, jelikož státu záleží na příštím svém dobru, zdatných svých občanech. Žádá dále revisi školských a odměnných knih a vymýtění z nich ducha klerikálního; svobodu vyučování pod kontrolou státu a zákaz vyučování osobám, jež patří neb patřily k nějaké kongregaci; vyzývá k pořádání civilních slavností, jež by uhražovaly potřebu slavnostního i citového vzrušení, sídlící v mysli každého člověka, a již se zmocňovala dosud pro své potřeby církev. Přijata resoluce, aby stát převzal budovy kultu cestou odebrání neb expropriace (vyvlastnění), kde by právní poměry tomu nedovolovaly a aby z uměleckých neb historických budov vytvořil populární národní musea a z budov, jež nenesou tuto pečeť, přeměnil na lidové sály shromažďovací a přednášecí, bibliothéky neb jiná užitečná zřízení dle jich architektury, s vymíněním, že nebudou propůjčeny kněžím neb laikům, kteří by je nepoužívali k účelům čistě laickým. Kongres žádá dále posvětštění nemocnic, t. j. vyloučení osob církevních ze služby lékařské, poněvadž se církevní nauky a věda lékařská naprosto vylučují; dále aby kněz neb mnich, stojící v čele nějaké fary, sirotčince atd., byl podroben dani, jako každý jiný občan laik. Organisovaných členů čítá Federace 8890. Příští sjezd 1909 bude se konati v Toursu.

Kongres volných myslitelů argentinských konán v Cordobě dne 15., 16. a 17. listopadu 1908. Súčastnilo se jej na 200 delegátů a četně obecenstva. Za nejzávažnější úspěch kongresu tohoto považuje utvoření se politické strany, v které sloučeny budou k jednotné akci všechny svobodomyslné živly argentinské demokracie. Podáváme dle buenos-ayresského volnomyslitelského listu „El Progresso" program nového sdružení:

Program specielní:

1. Vyslati své členy do obecních rad a parlamentu.
2. Dosíci snížení rozpočtu církevního a bojovati proti všem subvencím a výsadám korporací církevních.
3. Bojovati proti libovolným rozsudkům a nařízením, porušujícím volnost tisku a slova.
4. Zasazovati se o volnou školu.
5. Zreformovati národní ústavu.

Program všeobecný:

1. Odluka státu od církve.
2. Závazné laické vyučování. — Lidové university.
3. Rozlučitelnost manželství.
4. Zrušení trestu smrti.
5. Mezinárodní smírčí soud.
6. Zřízení rozhodčích soudů, složených z dělníků a zaměstnavatelů, aby se zmírnily protivy a spory mezi kapitálem a prací.
7. Sesvětštění všech dobročinných a humanitních ústavů.
8. Odstranění zákona o pobytu; cizinci nechť nabývají občanského práva pouhým dvouletým pobytem.
9. Zrušení daní, které stěžují zbytečně život lidu.
10. Pohřby ohněm.
11. Volební práva pro argentinskou ženu.

Republikánská vítězství ve Španělsku. „L'Action" píše: Prosincové barcelonské volby jsou triumfem pro stranu republikánskou. Strana tato byla roku 1907 přemožena zpátečnickým sdružením „Katalonská solidarita"; tentokráte vysílá tři poslance, zvolené 29.000 hlasy, o 6000 více, než roku 1907. Zřídka kdy bylo tak prudkého volebního boje nejen v Katalonii, ale v celém Španělsku. Šlo o to, aby se rozhodlo, zda ona „Katalonská solidarita", strana vytvořená r. 1907, skládající se z katolíků, karlistů a různých odštěpenců, opět zvítězí a dále bude ohrožovati politickou a kulturní existenci kraje. „Solidarita" ukázala se málo solidární. Karlisté starali se jen o svůj prospěch; lid poznal, díky několika anarchistickým procesům, že vrhači bomb nebyli vysíláni republikány, jak tvrdili „solidaristé", ale naopak samými „solidaristy"; také násilnická taktika solidaristů, bojkoty a krutá pronásledování lidí, kteří nechtěli jich slepě poslouchati, celý ten systém podvodů a msty odcizil jim mnoho lidí. Ale přece nikdo neočekával vítězství tak úplného. Rána, kterou byla zasažena katalonská „Solidarita", zasáhla všechno zpátečnictvo, pod nímž úpí národ španělský; v tomto smyslu jest barcelonské vítězství vítězstvím pro republikány a volné myslitele všech zemí.

VOLNÁ MYŠLENKA V RODINĚ A SPOLEČNOSTI.

Myšlenka. Býti volným myslitelem, to neznamená že člověk musí být hned velikým filosofem, jenž luští těžké vědecké otázky. Nikoliv, úloha volného myslitele jest mnohem jednodušší: není potřebí býti doktorem, abych si pohovořil s dětmi a zasil do nich zrnka jejich příštího názoru světového; není třeba být knížetem myšlenky, abych promluvil upřímné slovo o církvích a klerikalismu v prostředí, kam mně postavil osud. Kdo to činí, ten v práci pro volné myšlení vyrovná se tomu, kdo buduje nové názory, neboť oba bez vzájemné součinnosti by ničeho neznamenali.

Život a náboženství. Velké pozornosti zasluhují pokusy, kterými Norové se snaží prakticky řešiti náboženskou otázku. Na podnět Ibsenův, Björnsonův a jiných spisovatelů chce měšťanstvo norských měst, hlavně Christianie a Bergenu, vytvořiti nový život rodinný i společenský, jenž by byl úplně prost všeho vlivu náboženského. Rodina i společnost chce se sprostiti úplně od náboženství, od jeho předpisů a jeho dogmat.

Naše „povrchnost". Poněvadž nevěříme všemu, co se nám k věření předkládá, nazývají nás nevěrci. To jest správné. Ovšem, že pak nevíme mnohé, co vědí lidé, věřící úplně všemu; ale jest nesprávné, nazývají-li takoví věřící nás nevěrci „povrchními". „The Truth Seeker" o tom napsal: „Některé z věcí, kterým „povrchní nevěrec" nevěří, jsou: žebrová příhoda Adama a Evy; Jonášova velryba; čtyři „rohy" země; lysohlavého proroka privátní medvědí policie; čarodějnice; a peklo pro všechny, kteří nejsou tak šťastni, aby myslili tak, jak se sluší a patří. „Povrchní" nevěrec jest tak nevědom, že poslední Hottentot by ho mohl osvítiti; a každý ruský mužík zná určitější podrobnosti o „budoucím životě", než on. Buddha, jenž založil myšlenkovou školu, které si váží hezká trocha lidí, byl neznaboh, nevěrec v boha; ale patrně věřící a pověrečný křesťan považuje ho za „povrchního". Křesťanu se věří, poněvadž hlásá cosi velmi příjemného; hlásá,

že s každým to dopadne dobře, třebas že polovice obyvatel země jest odsouzena do věčného pekla; a sladce tvrdí, že „bůh jest na nebi; vše jest dobře na zemi“. Říká-li, že jest nemožno, aby smrt učinila konec člověku, poněvadž křesťanova mysl se vzpírá takové myšlence, jest počínání jeho podobné počínání člověka, jenž by tvrdil, že není možno, aby bylo zemětřesení, poněvadž zemětřesení jest tak strašné, a jenž by se považoval za lidštějšího než druhý, jenž tvrdí, že zemětřesení vskutku jest.“

HNUTÍ MÍROVÉ A ESPERANTSKÉ.

Nobelova cena za mír. K. V. Arnoldson, jemuž se dostalo tentokráte Nobelovy ceny za mír, promluvil v Christianii, při slavnostním udílení cen 10. prosince 1908, znamenitou řeč, v níž navrhl plán, dle něhož měla by se zorganisovati mezinárodní práce pro dosažení světového míru. Národové měli by býti vyzváni, aby podepsali adresu pro světový mír; mají býti požádání všichni dospělí lidé, muži i ženy, aby podepsali provolání, kterým se žádá konec nerozumného a hospodářsky i kulturně škodlivého zbrojení; společenský řád mají hájiti sbory občanské. Lze doufati, že akcí touto dostane se mravní podpory konferencí hagské, a že jí bude vládám umožněno, aby se vzájemně dohodly o skutečném a všeobecném odzbrojení.

Pacifistický mezinárodní list. „Le Peuple“ socialistický denník v Brusselu, oznamuje založení nového listu vycházejícího současně ve všech jazycích; vycházeti bude ve všech hlavních městech evropských, rovněž i v Novém Yorku a Tokiu. Tři belgičtí publicisti měli styky s velmi známým lidumilem, jenž věnoval k účelům pacifistickým velmi značný dar. Tento list, jehož ústřední redakce bude zřízena v Brusselu, bude šířiti myšlenku světového míru a odzbrojení.

Ke hnutí mírovému. Několik dní po zemětřesení o Messině přinesl rakouský Armee-Zeitung surový, čistě vojácký článek, z něhož vyjímáme tento odstavec: „Rakousko by mělo využíti velikého neštěstí, jež paralysovalo (ochromilo) síly poloostrova na měsíce, zničíc mu statisíce lidí a zmaříc za miliardu národního i soukromého jmění. — Ze stanoviska lidského, tato katastrofa nás plní soucitem; ale politika má své brutality a my musíme chladně využít zemětřesení messinského, jakožto výhodné události pro nás.“ Nízkost tato odsuzuje se sama sebou, ale má následky. Secolo, nejrozšířenější list milánský, přinesl překlad a tu si můžeme pomyslit, jak na nás Rakušany budou Italové zírat: v době neštěstí má se proti Italii zakročit! K slávověncům Rakouska v Lombardii, které jsou tak krásně illustrovány v Museu revoluce v Miláně zbytečnými popravami Italů přibyl lupínek, který zdárně poroste. Ze Secola citují to dnes už listy francouzské a celý vzdělaný svět si odplivuje nad touto ušlechtilostí. Časopis Action 12. ledna ukazuje na to, jako na nejnižší barbarství a volá, aby vůči takovým surovostem spojili se všichni lidé, ať jsou volnými mysliteli, socialisty, pacifisty, radikálové všech zemí v jedinou Internacionálu míru, a podotýká, že třeba to bylo jen přání, že hlasy každý den opětované jednou zvítězí, neboť prý „utopie dneška stávají se realitami zítřku“.

*
* *

Byl papež Pius IX. svobodným zednářem? Katolický tisk nechce za živý svět připustit, že „blahoslavený“ papež Pius IX. byl svobodným zednářem. Ovšem takové věci, jako, že lid ho vinil z čarodějství — říkali mu jettatore, uhrančivý — nehodí se přece do hry beatifikační komisi, a což teprve, že byl skutečně přijatým zednářem. Pravdu, že tento nastávající světec byl přijat za svobodného zednáře, potvrzuje Gazetta di Napoli z 26. ledna 1876; píše takto:

„Často již bylo z různých stran tvrzeno, že papež Pius IX. — před svým zvolením za papeže kardinál jah hrabě Mastai-Feretti — prý byl zednářem; toto tvrzení však nemohlo býti až dosud potvrzeno doklady. Nyní však promění se popírání, stavěná se strany odpůrců, ve hněv, neboť dokument, jenž přináší pro to důkazy, existuje a byl již uveřejněn. Příslušný doklad pozůstává z vyjádření, vyňatého z čísla 13.715 archivu zednářské lože Luce perpetua di Napoli (u věčného světla v Neapoli), v němž se potvrzuje, že v zednářské loži Eterna Catena (věčný řetěz) v Palermu, v noci dne 15. srpna 1839, za předepsaných zvyklostí za „bratra“ byl přijat Jan Mastai-Feretti, narozený v církevním státě, jako bratr podrobil se pravidlům svazovým, přísahu složil a tuto stvrdil připojiv svůj podpis. Pro palermskou loži stává na tom dokumentu podpis Mattea Chiava a sekretáře Pavla Duplessis. V archivě neapolské lože jest vyjádření podepsáno velmistrem Sixtem Calanem. Certifikát, nyní uveřejněný, opatřen jest spolupodpisem prince Viléma z Wittelsbachu, velmistra velkolože bavorské.“

SPALOVÁNÍ MRTVÝCH.

Přípravné komité ‚Krematoria‘, spolku pro spalování mrtvých, zadal opětně stanovy po opravě formálních chyb, pro něž místodržitelství stanovy bylo vrátilo. Doufáme, že v brzku budeme moci přikročiti k ustavující valné hromadě. Přihlášky prozatímní přijímá stále Vr. Kiessvettr, Kr. Vinohrady, U tržnice 2.

Mezinárodní kongres a výstava pro pohřby ohněm. Belgická společnost pro pohřby ohněm rozhodla v sezení dne 16. října 1908 svolati na rok 1910 mezinárodní kongres pro podporování myšlenky pohřbívati ohněm a zříditi zároveň výstavu všech předmětů, souvisících s tímto způsobem odstraňování lidských mrtvol. Prozatím navrženy na denní pořádek kongresu tyto předměty: 1. Přednosti a vady pohřbů v zemi a pohřbů ohněm. 2. Jak podporovati fakultativní pohřbívání mrtvol v Belgii a v cizině. 3. Nynější způsoby pohřbů ohněm. Projekty a modely. 4. Pohřby elektřinou. 5. Mezinárodní soutěž pro nejlepší žároviště. 6. Antické a moderní popelnice. Kresby a modely. 7. Antické a moderní a popelnicové síně. Plány a modely. 8. Změna starých a návrhy nových zákonů o pohřbívání. — Výstava: Literatura. 2. Statistika spolků. 3. Světová mapa zemí a měst, kde se pohřbívá ohněm. 5. Stará a nová krematoria; modely, kresby, obrazy, plány. 6. Staré a nové popelnice. 7. Staré a nové místnosti pro popelnice. Modely, obrazy, kresby, návrhy.

Přednáška o pohřbívání ohněm v Solnohradu. V prosinci minulého roku přednášel zde vídeňský prof. Boeok o pohřbívání ohněm, doprovázeje svou přednášku světelnými obrazy. Po něm ujal se slova přítomný kněz Mair a vyložil své důvody proti: Se stanoviska dogmatiky nelze prý spalování mrtvol zavrhnouti, ale přece katolíci musí poslouchati církve, která se proti němu už dávno vyslovila. Hlavně prý proto, že Kristus dal se pochovati do země; také různá místa Starého zákona a vykopaniny dokazují, že mrtvoly se pohřbívaly vždy do země. Důvody jeho vyvrátil předseda Dr. Rakus: I u Židů dály se pohřby ohněm, jak to dokazuje Starý zákon, a také v prvních křesťanských stoletích. Pohřeb Kristův nemůže býti žádným důvodem, poněvadž Kristus dle učení církve ve svém hrobě nebyl vysazen hnilobě. Dr. Rakus poukázal dále na to, že církev ještě dnes má svou popeleční středu, kdy věřící poznamenáni jsou popelem a ne prachem. Také na katolické náhrobky

se píše: Pokoj popelu jeho; i v pohřebních řečech se mluví skoro vždy o popelu. Jistě jsou to upomínky na kdysi všeobecné spalování mrtvol. A dodal: Krematoristům je celkem lhostejno, co si církev myslí o pohřbívání ohněm; to jest její věcí; my požadujeme pohřbívání ohněm od státu, jenž jest povinen nám vyhověti.

Oddělení pro spalování mrtvol na budapeštském hřbitově. Vídeňský „Phönix" uveřejňuje několik drobností z uherského časopisu „Hamvasztás": Město Budapešť zakoupilo ve III. městském okresu pozemek asi 80.000 čtverečních sáhů pro nový hřbitov. Stavební odbor navrhuje, aby hřbitov ten byl rozdělen ve tři stejné části: 1. katolický a protestantský hřbitov; 2. pohřebiště pro lidi bez vyznání a místo pro krematorium; 3. židovský hřbitov. Celkové výlohy obnášely by asi 1,290.000 K. Městská rada dorozuměla se s řediteli druhých budapeštských hřbitovů a usnesla se otevříti nový hřbitov již 1. lednem 1909 a se stavbou různých budov ihned začíti. — Uherská vláda klade dosud překážky snahám o zavedení fakultativního spalování mrtvol. „Hamvasztas" oznamuje, že kardinál primas vrátil stanovy spolkové ministerstvu kultu s poznámkou, že on sám sice z důvodů církevních není přívržencem pohřbů ohněm, ale že nečiní proti nim žádných náboženských námitek. — Blízká budoucnost ukáže, míní-li to uherská vláda a církev upřímně.

Zlořády v pohřbívání do země. Vídeňská „Arbeiterzeitung" referuje o sezení okresního zastupitelstva „Vídeň-Döbling", na němž byly proneseny těžké obžaloby proti poměrům, panujícím na nussdorfském hřbitově, patřícím ku klášteru klosterneuburskému. Farář Eichorn má z každého pohřbu zisk a proto činí vše možné, jen aby nevelkého hřbitovního místa hodně využil. Přenáší kříže náhrobní bez vědomí, časem i proti vůli majitelů. Ve společných šachtách pochovává se větší počet mrtvol, než zákon dovoluje. Šachty tyto byly i v létě po šest týdnů ponechány otevřeny, pokryty jsouce nedostatečně pouhými prkny, jen aby hodně mrtvol mohlo býti v nich pochováno. Kterási paní byla pochována v rodinné hrobce; když účastníci pohřbu odešli, byla hrobka znovu otevřena, a vložena do ní mrtvola dítěte, aby se ušetřilo místa. Na faráře podána také žaloba, že provádí samovolně exhumace mrtvol. Z plochy 100 m² dal odstraniti náhrobní pahrbky, aby nemohlo se poznati, kde vůbec hroby jsou a aby na tomto místě se mohlo opět pohřbívati. Okresní přednosta, byv vyzván od okresního zastupitelstva, aby důrazně zakročil u zdravotního úřadu, prohlásil s politováním, že žalob na faráře podáno již dosti, ale že dosud výsledku neměly žádného.

Přehled o pohřbívání ohněm v různých zemích a městech. Saská Kamenice. 15. prosince 1908 byla tomu dvě léta, kdy tamější krematorium bylo otevřeno. Náhodou se stalo, že na konci těchto dvou let zpopelněna byla 1000. mrtvola. — Z těchto 1000 zesnulých bylo 649 mužů, 332 žen a 19 dětí. Dle vyznání bylo z nich 897 evangelíků, 59 katolíků, 19 israelitů a 25 různých jiných. Odjinud bylo přivezeno 522 mrtvol; ostatní byly z Kamenice a nejbližšího okolí. — Listopad německých krematorií vykazuje značný vzestup proti předešlému roku. Celkový počet zvýšil se ze 281 pohřbů ohněm na 351, tedy o 70 = 25%. Podíl jednotlivých krematorií na tomto celkovém čislu jest tento: Kamenice 56 (roku 1907 40), Gotha 46 (43), Hamburg 45 (50), Mohuč 36 (29), Bremy 27 (14), Stuttgart 24 (19), Ulm 24 (18), Offenbach n. M. 18 (10), Mannheim 17 (3), Koburg 15 (3), Karlsruhe 13 (10), Jena (přestavováno!) 8 (14), Eisenach 7 (9), Pössneck 7 (—), Heidelberg 5 (14), Heilbron 3 (5) Z toho bylo mužů 225, žen 126. Dle vyznání bylo: evangelíků 297, katolíků 20, starokatolíci 2, Židů 13, dissidentů 8, volného náboženství 5 a bez vyznání 6. — V severoamerické „Cremation Society" bylo za první čtvrtletí r. 1908: členů 3895. Jmění spolkové na konci čtvrtletí 4718 87 dollarů.

Sdružení pro pohřbívání ohněm ve Varšavě. Dne 29. prosince m. r. konalo se ve Varšavě v technickém sále shromáždění přívrženců myšlenky kremační. Zvoleno komité, složené z těchto osob: T. Wilhelm, Br. Goldfeder, A. Nowaczynski, Kaz. Pol, L. Rosenbach, J. Skokovski, W. Szukievicz.

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Beatifikace Panny Orleánské. V Římě, 13. prosince, prohlášena Panna Orleánská papežem za blahoslavenou. Proneseny řeči, obvyklé za takových příležitostí; kardinál Ferrata, skončil svou řeč slovy: Stejně jako historie nazve Pia X. papežem energických činů, tak Francie jej nazve papežem Panny Orleánské. Papež opět, ve svém dlouhém proslovu k přítomným tu Francouzům projevil naději, že Francie nyní, kdy nová její světice bude za ní orodovati u trůnu božího, jistě se vrátí do lůna své matky, katolické církve, (jistě dobrá to myšlenka: napřed udělati světce, a pak spoléhati na jejich pomoc). Nejzajímavějším na celé této věci jsou tři zázraky, kterými byla svatost Panny Orleánské dokázána pro Kongregaci ritů a pro papeže. První zázrak stal se r. 1900: Sestra Terezie, z řádu Sv. Augustina v Orleánsu, trpěla rakovinou žaludku a vzývavši Pannu Orleánskou, byla „náhle a úplně" uzdravena. Druhý zázrak stal se r. 1893; tentokrát „náhle a úplně" uzdravena opět sestra Julie z Faverolles z „rakoviny prsu". Třetí zázrak jest „náhlé a úplné" uzdravení z chronického, tuberkulosního zánětu kostního u sestry Jany-Marie z Fruges. r. 1891. O „zázracích" těchto píše „Das Freie Wort": Kongregace ritů ulehčila si tentokráte práci. Důkazem svatosti jsou tři uzdravené řeholnice. Kdo zná psychopathologii řeholnic, kdo zná, jak lékaři těchto klášterů provádějí svá „vyšetřování", tu pohlíží na tyto tři lékařské diagnosy (nálezy) velice skepticky. — Nevím zda francouzský klášterní lékař vůbec spatřil onu „rakovinu" na prsu sestry Julie. Pravděpodobně bylo to asi srdeční stigma korpulentní dámy anebo nervosní kožní affekce. Charcot klade důraz na častá zázračná uzdravení rakoviny prsů, která není nic jiného, než zjevem hysterickým.

Historie o vatikánském „vězni" praská. Když benátský kardinál Sarto 4. srpna 1903 jel do Vatikánu ku konklave, sboru voličů papežských, pravil vesele: „Dnes tam někoho nadosmrti zazdíme." Narážel tím na to, že konklave musí být zazděno, aby prý na ně nemohlo být působeno a svatý duch mohl lépe na kardinály vstupovat. Nenadál se však nešťastník, že strany kardinálské, které se nemohly shodnout, zvolí sobě navzájem na truc zcela nevinného a nezkušeného (neznal ani francouzsky, diplomatickou řeč!) Sarta. Panu Sartovi, čili Piovi X., se Vatikán nelíbí a chtěl by z něho utéci; jesuité, kteří vládnou dnes církví, však nechtějí toho dovolit, aby kněžstvo mohlo strašit hlupáčky po venkově utrpením „vězně vatikánského" a příslušným vybíráním petrského haléře. Jednou papež dokonce už si vyjel na italskou půdu, ale vatikánští diplomati rozhodli, že to byla půda neutrální a tak že se tradice od r. 1870, kdy fanatický Pius IX. prohlásil se za vězně Italie po vzetí jeho papežského státu, nijak neporušila. Nyní, kdy docházejí zprávy z Messiny o strašlivé katastrofě, kde nepochopitelnými cestami . . . bylo zabito na 200.000 lidí, z Vatikánu ozývá se hlas Pia X. znova o vyproštění. Hned po katastrofě prohlásil, že musí jeti do Kalabrie a Sicilie těšit pobité a učinil to velmi krásným a pro sebe důvtipným výrokem: „Milosrdenství musí jíti před politikou." Toho milosrdenství by sice tam

bylo po čertech málo, protože by papež i s armádou svých černých, červených a fialových průvodců jen překážel zachraňovacím pracem, ale politika jesuitská, uměle vyrábějící legendu vězeňskou, by byla zatlačena a Sarto se dostal na volný vzduch. Dále noviny oznamovaly, že po několika dnech zase Pius X. prohlásil, že je ho tam velice třeba, i byť by měl prý „vstoupit na půdu italskou". Vskutku ho tam třeba není ani za mák, ale on jest tak hodný, že se odhodlá i k té strašlivé oběti (při které mu však srdce jen hraje), že vstoupí na dosud prokleté království. Ale má to marno; jesuité jsou dnes silnější než papež a ač tyto řádky píšeme 3. ledna 1909, můžeme už předem říci: papež zůstane ve Vatikánu a jedině co dosáhl, jest, že historie o vězni zase utrpěla pár ran. Nikdo ho nevězní, nikdo ho neobmezuje, jedině jesuité sami pro svou potřebu. Kdo dá haléř na petrského následníka, udržuje nadále tento jesuitský švindl a ohlupování milionů.

Vystupování kněží a řeholníků z církve ve Francii. Od r. 1895 až do r. 1905 více než 1000 kněží a řeholníků opustilo svoje povolání a oddalo se zaměstnání občanskému. Tomuto hnutí je věnována kniha Ceux qui s'en vont (Ti, kteří odcházejí), kterou napsal André Bourrier, bývalý katolický kněz, nyní protestantský kazatel v Sèvresu. Kniha vyšla již ve třetím vydání a obsahuje více než 60 listů, jimiž vystouplí kněží svůj krok odůvodnili. Jak přirozeno, kniha vzbudila v kruzích zpátečnických velikou bouři nevole.

Zázraky lurdské. Jak málo smíme věřiti lurdským zázrakům, ukazuje zpráva v mnichovském časopise „Freidenker": Právě vydán německý překlad francouzské knihy professora Bertrina v 8. vydání; franc. originál vyšel za čtyry roky v 18 vydáních. Překlad pořízen prof. Dr. Cromem ze Strassburgu, a dostalo se mu papežského schválení. V úvodě poukazuje překladatel na pravdivost a zaručenost uvedených případů. Na str. 176—207 popsáno jest uzdravení paní Rouchelové z Met, jež trpěla po 10 let rakovinou obličeje. Za svědky jsou uvedeni četní lékaři, mezi nimi i Dr. Ernst z Met. Na str. 196 čteme doslovně: „Dvě staré a hluboké díry okamžitě zmizely náhlým utvořením se nové pokožky, svalů a cév, které nahradily v jediné sekundě zkažené maso a spojily se s ostatním masem. To jest jasná, zřetelná, hmatatelná skutečnost." Popis tento znázorněn jest fotografií uzdravené ženy a fotografií stránky modlitební knihy, na niž spadl při tomto zázračném uzdravení krvavý obvaz".

Poptáme-li se však v Metách po této události, dovíme se, že paní Rouchelová ještě žije, že rakovinou trpí již 18 roků, že její stav je politování hoden, a že nikdy na všech svých třech lurdských poutích nebyla uzdravena. Uslyšíme dále, že Metský lékařský spolek žádal dr. Ernsta, jenž onen domnělý zázrak dosvědčil, za nápravu, a že Dr. Ernst veřejně společně s jinými ještě lékaři prohlásil, že vyléčení nikdy nenastalo a že všechny případy v oné nemoci lze vysvětliti přirozeně. Uslyšíme za třetí, že Dr. Boissarie, hlavní lékař lurdské kanceláře, byl přinucen své tvrzení o zázračném uzdravení paní Rouchelové odvolati. Také obšírné zprávy, které podává Dr. Boissarie ve své knize „Velká uzdravení v Lurdech" neobstojí před vědeckou kritikou; úsudek, jejž pronesly lékařské autority o lurdské „lékařské" kanceláři jsou přímo zdrcující.

Hřích abbé-a Passery-ho. V Amiensu stala se nedávno takováto příhoda: V kapli tamějšího hřbitova byl přistižen kněz, abbé Passery, v důvěrné situaci s jakousi ženou. Situace ta nebyla ostatně nejhorší: dáma seděla knězi na kolenou; ani prý neodložila klobouk. Trest, k němuž tito milenci byli soudem amienským odsouzeni, byl: kněz k vězení osmiměsíčnímu, jeho přítelkyně k vězení šestiměsíčnímu. Armand Charpentier protestuje v „Actionu" proti nerozumné krutosti tohoto trestu. Vytýká soudcům, že v případu tomto nespatřovali to, co v něm spatřovati měli, totiž veřejné pohoršení, nýbrž že spatřovali v něm zločin proti náboženství. A proti tomu nutno protestovati: neboť laická společnost nemůže uznati nikdy nějakého zločinu proti náboženství. Článek svůj končí takto: kdybych já byl býval na místě presidentově, byl bych řekl obžalovanému knězi: „Odsuzuji Vás, poněvadž jste způsobil veřejné pohoršení. Ale slíbíte-li mně, že pověsíte svou kleriku na hřebík, že se stanete mužem, jako jsou ostatní mužové, že si vyvolíte ženu, založíte rodinu, zkrátka, že budete žíti lidský život, souhlasící se zákony přírody a se zákony státu, odpustím Vám prozatím. Nechte mrtvé spáti v pokoji a vraťte se do společnosti živých. Jest dosti místa pro všechny kněze a všechny jeptišky při hostině života."

Evangelické rady dělníkům. Pius X., přijav delegaci berlínských katolických dělníkův, oslovil je delší řečí, v níž je pochválil za jejich antipatii k socialistickým syndikátům a uvedl jim své názory o sociální otázce: „Každý dělník, jenž jest spokojen svou mzdou, najde duševní klid a mír". „Geistesfreiheit" poznamenává při této příležitosti, že před nedávnem cosi podobného řekl dělníkům také kolínský arcibiskup Fischer: „Malí lidé (die Geringen) mají dle moudrých ustanovení božských vésti život chudoby, odříkání a pokorné práce." A dodává: „Není divu, že při poslední berlínské schůzi delegátů jednoty katolických dělníků tajemník dělnického svazu mohučského mohl říci, že odporuje křesťanským zásadám, chtíti rozřešiti sociální otázku! Na lidstvu prý leží kletba prvotního hříchu, následkem které bude lidstvo jísti chléb vždy v potu své tváře." A pak prý není náboženství k ničemu!

Povedený probošt. „Samostatnost" z 5. ledna 1909 píše: V Jindřichově Hradci nově infulovaný probošt Monsignore dr. Cába má 24.000 K čistého důchodu; mimo to bere pensi jako bývalý vojenský farář 4.800 K, tedy dohromady 28.800 K. Přes to však je hrozně spořivý, řídě se asi zásadou, že rozmařilost je hříšná. Nedávno potřeboval vyčistění proboštského kostela. Jako bývalý vojenský farář měl právo požádati místní vojenské velitelství, aby mu dalo za tím účelem k disposici několik vojáků. Velitelství jeho přání vyhovělo a vojáci kostel vyčistili, pracujíce téměř celý den. Po práci jim pan probošt děkoval, řka, že za svou práci mají veliké zásluhy u boha. Jeden voják byl trochu smělejší a požádal pana probošta, aby jim dal něco na pivo. Pan probošt odpověděl: „Co Vás to napadá, pivo je alkohol, to je škodlivé. Dám vám něco lepšího" a pan probošt dal každému svatý obrázek. Poznamenáváme, že tento příběh není anekdotou, nýbrž že se skutečně sběhl.

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Čtrnáct dní nepohřben! U vesnice Gr. Tuchen (Pomořansko) byl zabit ruský dělník. Při pohřbu nastaly velké obtíže, poněvadž ve vesnici Gr. Tuchen jest sice katolická obec, ale bez hřbitova. Žádná ze sousedních obcí nechtěla popřáti nešťastnému cizinci na svém hřbitově poslední odpočinek; haldy papíru popsány hádkami mezi jednotlivými obcemi a světskými a církevními úřady. Dohodnutí nastalo až za 14 dní! *(„Die Flamme.")*

V dvacátém století! Překládáme z novoyorkského „Truth-Seeker": Dne 27. prosince m. r. čekalo asi 20 žen a dětí na hřbitově nyackém u Nového Yorku na konec světa, jejž jim předpověděl a na onen den určil jakýsi Y. Spangler z N. Yorku. Víra, že konec světa může býti předpověděn, jest

jednou z nejvytrvalejších pověr. Tentýž lid, jenž čte ve svém svatém písmě o nevyplněném proroctví Ježíšově, který tvrdil, že konec světa nastane ještě za jeho generace, svým náboženstvím jest uzpůsobován k tomu, aby věřil, že poslední den může býti předpověděn lidmi, kteří se vydávají za proroky ve jménu právě onoho Krista.

Pověrečnost v Polsku. „Mysl Niepodlegla“ píše o tomto zaručeném faktu: Roku 1887 pochován na „Skalce“ v Krakově velký spisovatel J. J. Kraszewski, srdečně nenáviděný šlechtou i duchovenstvem. Za několik týdnů byl Krakov i okolí postižen velkým krupobitím. Pamatuji, jak celou hodinu s hřmotem padaly kroupy zvící velkých fasolí, působíce velký poplach. Přirozeně, že zásevy utrpěly velkých škod, na příklad v Kurdwanově vybito doslovně všechno. Tato živelní pohroma vzbudila v pověrčivých hlavách sedláků a maloměšťáků podezření, že příčinou její jest nedávno pochovaný „rozvlečenec“. („Rozvlečenec“ = člověk rozvlečený po světě; bylo známo, že Kraszewski byl balsamován a lidé tedy soudili, že jeho vnitřnosti zůstaly kdesi ve světě.) Nepokoj stále vzrůstal; ustanoveno poslat deputaci k biskupu Albinu Dunajewskému se žádostí, aby „rozvlečenec“ Kraszewski byl z Krakova odstraněn. — Kraszewski ovšem v Krakově zůstal.

Halič, kraj temnoty, bídy, analfabetismu, jest rájem pro klerikály, kteří z chudých lidí vydírají poslední groš. Po haličských městečkách a vsích toulají se stále různí mniši, otcové a matky duchovní, sběratelé, a ubohý lid jim věří a plní jejich kapsy. Za bezcenné obrázky a medaillonky a knížky vylákají až sta korun. Mezi ně vmísí se velmi často nejhorší podvodníci. Tak letošní zimy vydávala se celá tlupa obyčejných zlodějů za mnichy ze „svaté země“ a „sbírali na kostel“. Mniši v Gošově dali jim mnišský šat a tak jim sbírání velmi ulehčili. O průkazy nebo povolení nikdo se jich nezeptal. Práce šla velmi dobře; mniši těšili se velké přízni u haličských popův i lidí. Až v Ulaškivcách padlo na „mnichy“ podezření a byli vydáni policii. Ale duše haličských policistů změkne při pohledu na černou řízu, a podvodníci byli puštěni opět na svobodu.

(Rusinská „Zemlja i Volja“.)

Zneuctění mrtvoly z pověry. Nejvyšší soud rozhodl nedávno v zajímavém případu, týkajícím se málo užívaného paragrafu 306. tr. z. — přečinu to zneuctění mrtvoly. Jednalo se o rozsudek, vynesený krajským soudem ve Splitu v této věci: V Dalmacii na některých zapadlých místech udržuje se pověra, že zesnulý, který nebyl za života zbožným, nebude mít v hrobě pokoje, jestliže mu někdo neprořízne šlachu paty (tend. Achillis). Tuto „křesťanskou službu“ prokázala ve Splitu jednomu zesnulému jistá příbuzná, ale státní zastupitelství, které o tom zvědělo, obvinilo ji z přečinu zneuctění mrtvoly. Obžalovaná prohlásila, že jednala v přesvědčení, že dopouští se jen dobrého činu a byla velmi překvapena, když jí sděleno, že milosrdný její skutek spadá pod paragrafy. Soud první instance vynesl pak rozsudek, jímž obžalovaná byla osvobozena. K odvolání veřejného žalobce rozsudek osvobozující odvolacím soudem však zrušen a nejvyšším potvrzeno toto odsouzení pověrečné ženy k několikadennímu vězení. V důvodech odsuzujícího výroku se praví: Subjektivní skutková povaha § 306. tr. z. vztahuje se na jednání, na mrtvole podniknuté, bez ohledu na motiv. Nelze připustiti, aby i v dobrém, ač pověrečném úmyslu mrtvola byla dotčena. Osvobozujícím rozsudkem byla by jen pověra tato v nejnižších vrstvách se udržující posílena.

„Nár. Listy“, 9. ledna 1909.

Proč nemůžeme dostihnout polů? V Dijonu, Francie, vydává katolické kněžstvo plátek „Osvoboditel duší z očistce“, který pod hořejším titulem přináší tento ohromný vědecký objev: Svatá Hildegarda měla vidění, ve kterém se jí objevilo pravé utvoření naší země. Pod zemskou kůrou jest veliká díra, do které zmizely vody po potopě světa, jež přirozeně nemohly nikam jinam odtéci, jelikož pokrývaly celou zemi. Proto také všechny prameny tekou ze země. Na dně této díry jest ložisko tvrdého kamene, v jehož středu hoří veliký oheň — na kraji je chladnější a to je očistec a ve středu nejprudší a to je peklo. Otvory do této místnosti jsou na pólech, protože by jinak vnikla do nich voda a uhasila oheň — a proto také nemůžeme dostihnouti pólů, nýbrž každý opovážlivec, jako John Franklin, André atd. to zaplatí životem... Smějete se tomu? Buďte vážní, tato věda se jednou bude v Rakousku přednášet na katolické universitě aneb v klerikálním pedagogiu příštím katolickým učitelům!

KALEIDOSKOP.

Ze spolku volných myslitelů Augustin Smetana v Praze. Výborové schůze konají o 8. hod. vždy 1. a 3. čtvrtku v měsíci ve spolkové místnosti „u Trunečků“ v ul. Blanické na Král. Vinohradech. Před každou schůzí půjčuje knihovník ze spolkové knihovny knihy, na což členy zvláště upozorňujeme. Knihovna naše obsahuje již značný počet knih, i jest na členstvu, aby ji hojně používalo. Veškeré dopisy buďtež zasílány do spolkové místnosti; důležité a nutné dotazy, zprávy a pod. adresujte jednateli: Vojtěchu Kalitovi na Král. Vinohradech, Palackého tř. č. 80./I.

Kulturní rada na Moravě. Za účelem porad o ustavení kulturní rady konala se na počátku ledna v Brně schůze interesentů. Zastoupeny byly následující korporace: Sbor české techniky, Kuratorium musejní, Jednota matematiků, Přírodovědecký klub, Sdružení moravských výtvarníků, Klub přátel umění, jeho Literární a Hudební odbor. Rovněž zástupci publicistiky se dostavili. Po delší diskusi, které súčastnili se skoro všichni přítomní, bylo usneseno v zásadě, že Moravská kulturní rada ustaví se v nejbližší době na základě spolkového zákona, neboť bylo uznáno, že jest nejvyšší čas, aby závažný hlas sdružených vynikajících pracovníků v umění, vědě a publicistice byl slyšán ve všech kulturních moravských otázkách, jimž jak činitelé vládnoucí, tak i širší obecenstvo věnovali dosud jen pozornost povrchní. Jakmile přípravné komité se dohodne se zbývajícími korporacemi, zejména vědeckými, po Moravě roztroušenými, budou definitivně projednány stanovy a bude přikročeno ke svolání schůze ustavující.

Železnice a kostel. „Nový“ předpis „pro vyměřování služební a odpočinkové doby“ při dopravě u c. k. státních drah nepřináší nic nového, nic zajímavého, nic humanního. Připouští na příklad „nejvýše 7 nocí po sobě namáhavé služby (!), lehkomyslně tím zahrávají si s bezpečností svěřených dráze osob (cestujících) a věcí.“ Ale přece jeden bod stojí za zmínku na doklad pokročilosti pánů Franců od dráhy. V bodě 7. „všeob. ustanovení“ se nařizuje dáti prázdno jednou v měsíci za účelem dopolední návštěvy kostela. Tedy taková je sociální politika pánů: Zřízenec ať slouží, jí (málo), spí (málo) a modlí se. Mají pravdu: čím hloupější lidé, tím budou pokojnější, nalézajíce „klid v práci“ (jako ten známý německý klerikální bojovník). Ať se zřízenci chodí modlit... Či to snad má býti modlitba za konečné osvícení rozumu těch rozhodujících pánů? Byló by na čase, ale pánbu jaksi na ty pány nedrží...

Časopis, jehož administrace je na nebesích... Na Král. Vinohradech vydává pan Stanislav Klíma časopis „Život“, určený „ku pěstování osobního života“; poslední číslo I. ročníku zakončil mimo jiné těmito slovy:

„S pomocí Boží končíme tímto sešitem I. ročník... Pán dej, aby sloužili (totiž články tohoto ročníku; p. red.) všem našim milým čtenářům k nalezení pravé cesty života. Dá-li Pán, hodláme počínaje zářím t. r. stejným pořádkem vydávati ročník II...."

Karel Havlíček ve svém „Křestu sv. Vladimíra" znamenitě dobral si ty zbožné duše, které se vším se na pána boha obracejí:

Ten chce zdraví, ta chce děti,
ten nemá co jísti,
ti zas, abych nedovolil
ve fabrikách přísti.

Ten mne prosí, bych mu hlídal
louky a osení,
ten zas chce, abych pomáhal
krávě při telení.

A dále ukazuje Havlíček, jak jeden chce na bohu déšť, druhý sucho, třetí zimu, čtvrtý teplo atd. Ale na to ani Havlíček nepřišel, že by pánbu pomahati měl i při vydávání časopisu a že by se i o to měl starat, aby druhý ročník jeho byl vydáván stejným pořádkem, jako ročník prvý!... Na tohle musil přijíti teprve redaktor, který je zároveň učitelem a ke všemu tomu ještě hlavním spolupracovníkem náboženské hlídky „Pedagogických Rozhledů", jediné to české vychovatelské revue a orgánu českého pokrokového učitelstva!!

Zdaliž Eva musí Adamovi žebra navrátiti? Prof. Zíbrt píše v „Národních Listech": Do jakých podrobností zabíhaly učené hádky, podává důkaz vědecká rozprava ze století XVII. pod názvem uvedeným. Spisovatel dokazuje: Víra jest, že všickni z mrtvých vstanem a to tělo, nechť jest ono od zvířat, od vlkův sežráno, od ryb rozsápáno, od ohně spáleno, od země v hrobích ztráveno, však nicméně se všemi oudy, žílami, kostmi, zázračnou pak mocí božskou, zase tak, jak jsme ho dostali, najdeme a v něm se k soudu postavíme. Otázka jest tehdy, poněvadž Eva jest z kosti, t. j. z Adamovy žebry stvořená, taky-li zase ji při z mrtvých vstání Adam dostane, anebo ji Evě zanechá? Jestliže zanechá, tehdy Adam celý tak, jak ho Bůh stvořil, z mrtvých nevstane. Jestli pak Adam kost na sebe vezme, tehdy Eva se zmizí a ztratí, poněvadž z kosti stvořená a formirovaná jest. Na to odpovídám: že ta žebra nedostane se vícej k Adamovi, ale zůstane v podstatě Evy, v první matce naší, nebo ta kost nebyla pro jednoho člověka Adama, ale pro celé pokolení lidské stvořena aby totižto to pokolení skrze ženu z té kostí pocházející se rozmnožilo, kteréžto mocnější a větší jest, nežli jeden člověk Adam. A tak ne v Adamovi, ale v Evě zůstati musí, jakožto v matce všeho pokolení lidského. A proto Adam Evě nevrátí nic.

Co učinila Volná Myšlenka pro vzdělání studentského dorostu? Tak ptá se nabubřele „Čech" z 5. ledna 1909. Ochotně odpovídáme: mimo jiných dobrých věcí, rozšíření mezi nimi stohu brožur a časopisů a pořádání řady přednášek, přispěla vydatně k tomu, že se tohoto roku školního do I. ročníku pražského semináře přihlásilo — neobyčejně málo kandidátů.

Světci, jež bychom měli učiniti občany. Clement Janin v „Actionu" vytýká vším právem poněkud směšnou nedůslednost církve, která v poslední době zařadilo do seznamu svých světců pannu Orleánskou — právě tu pannu, která byla r. 1431 spálena na hranici, postavené biskupem Cauchonem. Ubohá Johanko, výtečná dívko, obyčejného ducha, ale velkého srdce, co vše tě nečekalo a nečeká od kněží, v něž jsi věřila, jako všichni lidé tvé doby, a kteří byli vždy tvými nejhoršími nepřáteli! Ale takovéto žertíčky, v nichž si libuje vatikánská politika, nesmějí způsobiti, abychom se vzdali hrdin, patřících nám! [Církev zavřela do kasáren svých světců nemalý počet mužů a žen, kteří tam nepatří, a které bude nutno pustiti dříve nebo později na svobodu a učinití jim spravedlnost, které zasluhují. Neboť taktikou papežství bylo vždy zabrati pro sebe, jako novou posilu, velké charaktery, ušlechtilé genie, umělce a učence, jimiž se mohlo pyšniti lidstvo. Že by tito lidé nebyli křesťany, nelze pochybovati. Všichni obyvatelé Západu měli tehdy pečeť křesťanství, stejně jako dnes všichni nosí škrobené manžety a límce. Ale někteří z nich měli ještě jiné ctnosti, než víru v syna, stejné podstaty s otcem, anebo v panenství matky. Takový František z Assisy jest, v žánru indického Buddhy, rozkošným člověkem, činícím okliku, „aby nezašlápnul svého bratra červíčka"; ten by jistě nehlasoval pro trest smrti, kterého se dnes zastávají tak horlivě naši katoličtí vrstevníci. Rovněž takový Vincenc z Pauly zasluhuje lepšího osudu, než jaký mu připadl, aby byl vzýván nebeskými kozami, jako nějací Bonifáci. Každý ví, že hagiografie (životopisy světců) jsou plny nepravd a klamů. Jest třeba jen otevříti nějakou tu „zlatou legendu", abychom poznali, jací lide stali se svatými a proč. Ale nikdo také nepochybuje, že do oné společnosti vklouzli také skutečně velicí lidé, které dlužno zbaviti svatozáře, jež je sesměšňuje v naší době. Bude velkým činem, ve jménu rozumu a spravedlnosti, až budou vráceni lidské úctě ti světci, které církev zkonfiskovala pro sebe.]

Interpelace poslance Svěceného

Správná odpověď. Kterási římskokatolická missionářská společnost poslala, patrně nějakým nedopatřením, svou subskripční listinu také časopisu „The Truth Seeker". Místo peněz obdržela tuto správnou odpověď: „Dáváme velmi často peníze na vzdělávání černocha, ale nedáme jistě ani haléře na to, aby z něho byl učiněn katolík. Černoch má již dostatečnou zásobu svých vlastních pověr, které jsou velmi podobny pověrám katolickým; ani víra v čáry a zaříkání mu neschází. Rozumové osvobození černocha jest stejně nutným pro jeho správný vývoj, jako bylo jeho osvobození z tělesného otroctví."

Zrušení loterií ve Francii. Ve Francii chystá předseda ministerstva zákon, zrušující veškeré loterie, ať státní ať soukromé. Tvrdí-li se, že loterie pomáhají dobročinným účelům, lze proti tomu uvésti, že tím, že demoralisují lid, ono zdánlivé dobro jest daleko vyváženo. Loterie ať velké neb malé, praví p. Clemenceau, jsou zlem, jež nižádný stát neměl by schvalovati. *H.*

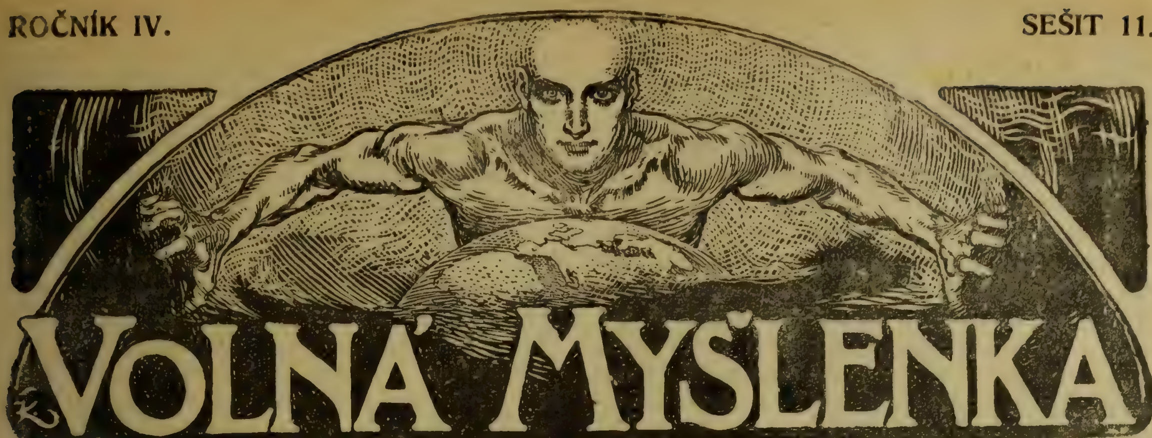
Messina a hlavní její světice svatá Agatha dostala se poslední dobou zase do lidských řečí. Jest patronkou Sicilie, specielně jest jí přiděleno krocení Etny a tak při posledním zemětřesení zbožně zpitomělý lid obracel se na ni důtklivě, aby pomohla. V Messině po prvém hrozném otřesu začali nosit její tělo a vzývat, aby další katastrofa ukázala, že svatá Agatha buď v tu dobu spala anebo vůbec svého seismologického (zemětřesení zkoumající) úřadu se vzdala, protože padající domy potloukly i nábožné processí i s tělem této panny mučednice. [Což nevadí, aby jí lid nevystavěl zase kostely, až se země uklidní — neboť víra katolická je nesmrtelná a proti katolické víře i sami bozi marně bojují. Kdo si přeje v Praze svatou Agathu spatřit, zajdi si na Ferdinandovou třídu před kostel Uršulinek; socha v koutu na pravo u kraje façady jest jejím portrétem. Svatá panna Agatha se tam barokně kroutí a předkládá návštěvníkovi na míse své uřezané prsy a klerikální plátky nijak neskuhrají o nemravnosti, ba o celé svaté Agathě a její síle a moci, jak se ukázala v Messině, vytrvale mlčí.]

Interpelace poslance Svěceného

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) **Dr. TH. BARTOŠEK.** — Redaktor **JULIUS MYSLÍK.** — Knihtiskárna **DYK a RYBA**, Praha-Vršovice.

Po dvojí konfiskaci třetí vydání.

ROČNÍK IV. SEŠIT 11.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. BŘEZEN 1909

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

KAREL PELANT:

K případu učitelky Kadeřábkové.

Na loňské jubilejní výstavě ve stánku Pegasa zapěl básník Lukavský návštěvníkům toto do paměti:

Byly časy, český lev kdy
řídil věků rafie,
kdy se nebál ani světské
ani svaté mafie.
Dnes pečeme, pečeme, pečeme
hrdinství domácí za pecí
a místo krve kdys bouřlivé
máme jen vystydlou telecí.

Bylo to pravdivé slovo, byť by se mnozí z nás kroutili; ale události každodenní dávají veršům těm za pravdu. Jedním z takových klassických dokladů je případ slečny Kadeřábkové z Nýřan. Uvažte toto:

V městečku, kde by každého městského člověka za dvacet čtyři hodiny pojala touha po revolveru pro úžasnou nudu a pustotu veškerého života, v městečku, kde není pospolitosti, poněvadž vládnoucí německá třída uzavírá se vůči českým plebejcům, prožije mladá žena v těžké práci venkovské učitelky svůj věk. Dvaadvacet roků stráví ve všedních dnech a úmorných hodinách vyučovacích, neboť pobývati musí v budově školní, pro niž titul pastouška by byl nejpřiměřenější. Ale žena tato nezoufá a oddává se úkolu svému s hrdinstvím, jež jinde dávají na jevo ruské revolucionářky nebo aspoň anglické bojovnice za právo hlasovací; snaží se, pomáhá kde které pokrokové myšlence, je v popředí všude tam, kde se jedná o něco dobrého; přednáší a stará se, aby život svůj vyplnila prací pro dobro a prospěch ostatních. Je menšinovou pracovnicí, a kde zjeví se na blízku jakýkoli kulturní záchvěv, tam podává svoji pomocnou ruku.

Náhle tato žena dostane při zápisu do své třídy, ubohé a nedostatečné to dírky, sto žákyň. Bytosti tyto musí v nejbližších pěti minutách vydýchati veškeren vzduch, takže vyučování dále je nemožno a musí je buď propustiti domů anebo otevříti okna a dvéře dokořán, by vnikl vzduch, který ovšem v zimě se stává jedem pro dětské organismy. Žena tato protestuje a donutí svým energickým vystupováním, že městská rada musí povoliti pobočku. Z toho zuřivá nenávist u germanisujícího tohoto panstva, které očekává, že právě tímto pronásledováním a ubíjením českých dětí bude škola zničena a rodičům na paměť přivedeno, by dítky své raději posílali do mnohem lépe opatřené školy německé.

A proto usmyslí si plán. Dostaneme ji z obce prostředkem, který je tak často užíván u krajanů druhého jazyka proti českým menšinám; bytovým boykotem. Slečna Kadeřábkova dostává výpověď z bytu. Chodí od jednoho domku ke druhému, prosí, slibuje vyšší plat, ale vše marno. Seznává náhle, že se nejenom Němci spikli na její ubití, ale že pomocnou ruku jim v tom podávají i lidé, žel, že českého jazyka — čeští klerikálové nýřanští. Nenalézá byt nikde, vše je obsazeno, a tam, kde je prázdno, potkává se pouze s jizlivými úsměšky. Zabalí tudíž svůj skrovný majetek do beden, a očekává poslední den, kdy bude vystěhována na ulici a kdy pod širým nebem bude illustrací českého školství menšinového, toho nešťastného školství, denně germánstvím a Římem křižovaného.

Společně se svou matkou, sedmdesátišestiletou stařenkou, jež u ní bydlí a které hledí za veškeru lásku a za vše učení českých myšlenek — úcty k Havlíčkovi, Nerudovi a Barákovi — zpříjemniti poslední dny jejího života, očekávají den, kdy pomsta obou těchto činitelů má být dovršena. Ale dvacet

čtyři hodiny před tím nalézá se přece spása. Místní hostinský dává ze zděné kůlničky, kam uschovával košťata, trakaře a všelijaké jiné hospodářské nářadí, udělat přístřeší, jež jí nabídne. Kůlna tato stojí na dvoře a nad hnojištěm, s jediným malým okénkem, jež vede k hostinským záchodům, takže na větrání není pomyšlení; přirozeně není tam ani kamen, ba ani otvoru, kam by se snad mohly jejich roury vsaditi. Vlhkost stoupá od základů a maluje na spodu zdi své mapy. Stropu možno se dotknouti téměř rukou a do celé prostory vejdou se pouze dvě postele a více nic. V této psí díře — slovo obydlí bylo by přílišnou poklonou — ubytuje se tato pracovitá včelka se svojí matkou; nábytek musí rozstrkat po půdách milosrdných občanů, kam děrami vniká vlhký dešť a ničí jí její skrovný za 20leté služby nastřádaný majetek.

Za takových okolností píše učitelka za ochranu okresní školní radě ve Stříbře. Ukazuje, že nemůže takto existovat, že jí hrozí v onom vlhku nemoce, smrt; a nemají-li slitování s ní, nechť berou ohled aspoň na její matku. A císařská královská okresní školní rada — přirozeně že klerikální a germanisační — jí odpovídá, že jí „ničeho není do její soukromých záležitostí“.

Boykot je tedy rakouskými úřady oficiálně — vzdor Bienerthově výnosu! — schválen; celá křesťanská praxe klerikalismu se tu ukazuje v plné nahotě. A tu při shledání, že se není možno dovolati spravedlnosti, že pokrokový učitel stává se psancem — psancem vinou těch, již mají Krista stále na jazyku — vykonává slečna Kadeřábkova čin. Shlédne, že nemůže hlásati, že je stoupenkyní této křesťanské církve, když její rozum hovoří jinak a když život podává jí důkazy o skutečném stavu — a vystupuje z církve. Čin to poctivý, karakterní, eticky mnohem vyšší nežli je konání těch, kteří to vše též dobře vědí, avšak přece hlásají, že jsou stoupenci učení onoho a žáci církve ho představující. Žijeme však v době, kdy poctivost a karakternost není zbožím hledaným a kdy se žádá spíše opak vlivem nemorálního a vše přímo v kořenech otravujícího klerikalismu. Za to, že řekla světu pravdu, musila býti odsouzena. C. k. okr. škol. rada, táž, která jí neposkytla pomoci, poslala k ní lékaře, aby vyšetřil — není-li chorou na rozumu! Ano, tak daleko dospívá již inkvisice, inkvisice XX. století! . . . A když nemůže tímto způsobem praničeho dosáhnouti, jde udání výše, do c. k. zemské škol. rady, kterou díky hloupé a neprozíravé české politice dnes mají klerikálové v rukou. A tato v krátkosti rozhoduje: Slč. Kadeřábkova budiž dána na dočasný odpočinek. A protože je nebezpečí rekursu, při kterém by mohla dále vyučovat a očekávat rozsudek vyšší instance, totiž ministerstva, které by nemohlo tak směle porušovat státní zákony a rozsudek tento zajisté nepotvrdilo, dává se jí na srozuměnou, že v případě rekursu dostane okamžitou dovolenou, jen aby nemohla více ve škole působit.

Rodičové, poctiví to čeští horníci v jařmu německých boháčů, tisíckráte cennější národně než celé obecní rady velikých měst, se bouří a protestují. Lidé, kteří s nasazením své existence hájí tam v Nýřanech práva české menšiny, lidé, mezi nimiž i některý počítá svého zastřeleného otce v rozporech sociálních a národnostních — neboť v Nýřanech tekla krev česká proudem — hledí uchovat svoji milovanou učitelku ve svém středu; svolávají schůze na své útraty, vysílají deputace do Prahy ke všem možným pánům, již si hrají na ochrance češství — ale zápas je marný. Nařízení vyšších úřadů stává se skutkem a tak učitelka Kadeřábkova musí opustiti místo svého působení, jemuž věnovala všechna svá mladá léta, svoji práci a energii. I vystupují tito lidé — není čestnějšího titulu — rovněž houfně z této církve; na stotřicet osob cítí, že není možno zůstat byť jen v matrikovém svazku, tam, kde se šlapou všechny pojmy spravedlnosti, soucitu, poctivého a přímého jednání.

To jsou dělníci. Chudí čeští dělníci, jímž hrozí ztráta chleba, vypovězení z bytu, boykot všech možných druhů navzdor Bienerthovým zákazům a napomínáním. A porovnejte s těmito drobnými lidmi celou tu massu české intelligence, zaopatřené a neodvislé, poslanců, redaktorů, advokátů, úředníků, zaměstnanců všelikých stran, jimž by takové karakterní jednání pranijak neuškodilo, kteří přes to zůstávají ve svazku oné organisace, která často ničí a poškozuje jejich vlastní stranu. Ta intelligence, která zná zákony, která ví, že má na to právo, vystoupit z církve, která zná, že zákon dokonce jí poskytuje i ochrany úřadu, kdyby někdo opovážil se jim činiti i jen nejmenší předhůzku, ta intelligence, která má možnost a sílu to provést a seslabit tak nepřítele svých osvětových a politických snah, jenž se chlubí pak a využívá pro své cíle, že v jeho táboře je přes 95% českého národa! Jaký to žalostný a vlastně hnusný pohled! A intelligence tato mlčí k ubíjení volnosti českého učitele, ke snižování jeho za otroka bez práv a ochrany.

Kdy prohlédne tento národ? Kdy skutečně intelligence stane se jeho mozkem, jenž myslí, jeho pravicí, jež jedná? Dlouhá to řada těžkých let objevuje se před námi, dlouhá úmorná práce nás čeká . . . A dnes nemůžeme nic jiného říci, než s trpkostí si zacitovat zase slova básníkova, jenž píseň na začátku uvedenou končí hořkým epilogem:

> „Pečeme za krejcar, pečeme každému,
> pastýři římskému, tak jako světskému,
> pečeme celý den, pečeme do noci,
> sketové, zbabělci, baby a otroci.“

LUDĚK MORAVSKÝ:

Volní myslitelé a záhady.

Pro volné myslitele není problémů ani záhad. Jednoduchým řezem odpraví každou otázku, ale rozřešení to není.
+ v „Naší Době".

Pisatel + zasáhl do debaty o poměru volné školy k náboženství, nadhodil sice několik otázek, jichž objasnění jest nutným v zájmu obou stran, ale nepřispěl podstatně k objasnění sporné otázky, spokojiv se několika všeobecnostmi a myšlenkovou nejasností, která je vlastní zastancům mínění Havelkova; udržeti náboženství ve škole, nahraditi dogmatické a ustrnulé vyučování náboženskou výchovou nekonfesijní, opřenou o novodobý názor na život a novodobé pokroky vědecké, theologické a filosofické, čili nahraditi školské vyučování školskou výchovou náboženskou, křesťanskou a to vedenou učiteli tak, aby obrodila a prohloubila vnitřní nábožnost mládeže a lidstva. S pedagogické stránky odpověděla na tyto názory už „Volná Škola"; mně jedná se toliko o to, abych ukázal na nesprávnost mínění pisatelova o volných myslitelích a jejich poměru k problémům a záhadám, pokud o nich jako o takových možno volnému mysliteli jednat.

Chce-li míti jednotlivec uspokojivou odpověď na různé otázky, jež týkají se buď vlastní jeho osobnosti nebo vnějšího světa a jeho dění, může se mu jich dostati se tří odlišných stanovisek: se stanoviska náboženského, vědeckého nebo filosofického. Sledují tedy náboženství, věda i filosofie týž cíl: dáti pokud možno správný názor na svět; liší se toliko východiskem, methodou. Pro toho, kdo stojí na stanovisku náboženském, na př. křesťanském, židovském, není vlastně ani jedné otázky, na níž by mu jeho náboženství nedalo přesnou odpověď: ví jak povstal a proč povstal či byl stvořen svět, ví odkud pochází člověk, proč je na světě, co jest účelem jeho života, ví co je „duše" a jakou úlohu má v životě člověka, krátce má vše rozřešeno tím, že přijal představu boha, jenž sám jsa věčný, pouhý duch, všemohoucí, vševědoucí, všudypřítomný jest tvůrcem všeho. Pro člověka, který stojí na stanovisku náboženském není krátce žádných nezodpověděných otázek, žádných záhad, problemů; pro něho existují nejvýš „tajemství", t. j. nemožnost pochopiti na př. akt stvoření světa z ničeho z té jednoduché příčiny, že rozum lidský je prý nedokonalý.

Protivné stanovisko zaujímá ten, kdo stojí na stanovisku pouze vědeckém, kdo žádá, aby mu odpověděla na všechny možné otázky věda sama. Věda však, jakožto soubor toho, co víme, tedy souhrn skutečných jistých poznatků, může odpověděti toliko na některé otázky, o nichž má poznatky, na jiné bude moci odpověděti teprve později, kdy poznatky naše i o oněch otázkách se rozhojní. Zbývá tu tedy mnoho otázek nezodpověděných, tedy mnoho záhad, mnoho problémů. Ovšem že postupem vývoje mnohé, co dříve bylo záhadou, problémem, stane se nám jasným, samozřejmým; ale zbudou přece jen některé otázky, na něž věda nebude moci dáti přesné odpovědi nikdy prostě proto, že naše poznání jest omezené, jest vázáno na naše smysly, za něž nemůže. Vidíme na př., že věda objasnila podstatu blesku, že vysvětlila zemětřesení, že ukázala na podstatu různých chorob a nemocí a naučila lidi chrániti se před nimi, vše, o čem původně člověk neměl ani ponětí, co mu bylo záhadou, problémem. Ale nepodaří se jí rozluštiti otázku, co jest hmota, jak se z hmoty neživé vytvořila první hmota živá; tyto otázky zůstanou i dalším pokolením problémem, záhadou.

Než jsou mnozí, kdož nespokojí se s tím vysvětlením, jež může podati věda, odmítají však současně vysvětlení náboženské, které ve skutečnosti žádným vysvětlením také není, ale přes to chtějí míti odpověď na mnohé a mnohé otázky. Ty uspokojuje stanovisko filosofické. Neboť právě filosofie, jakožto souhrn toho, co bychom si přáli vědět, abychom nemusili věřit, řeší problémy, jichž dosavadní věda nedovede řešiti svým přesvědčivým způsobem, ale který přece jen nutně potřebujeme k ucelení názoru na svět. Ovšem mohou býti i tu různé směry, které, opouštějíce skutečnou půdu, utíkají se k nadsmyslnému blouznění, spekulování, s nímž ovšem spokojiti se nelze.

Volná Myšlenka stojí sice rovněž na stanovisku filosofickém, ale na stanovisku positivistickém, jak její podstatu zdůvodnil o kongresu prof. Dr. Krejčí ve své zahajovací přednášce. To znamená, že volný myslitel odmítá zásadně vysvětlení světa a všeho dění, jak je skýtá náboženství, ale že současně nepřenechává ani vědě řešení záhad lidského života, nýbrž usiluje o takový názor na svět, který by vyhovoval požadavkům rozumu a uspokojoval člověka v těch věcech, jež si z nedostatku vědeckých poznatků nahrazoval náboženskou vírou. S positivní filosofií staví se volný myslitel nad vědu a náboženství. Pisatel + jako evangelík stojí na stanovisku od našeho odlišném, jako evangelík vůbec a český zvlášť. I on říká s ostatními souvěrci svými, že stojí na stanovisku vědeckém, že chce budovati na výsledcích filosofie, theologie, vědy, ale chce při svém — řekněme filosofickém — stanovisku podržet představy, jichž my se stanoviska positivistického neuznáváme, nebo aspoň s nimi nepočítáme, protože se bez nich dobře obejdeme, ať už obrátíme se k té neb oné stránce našeho života. Jemu na př. je křesťanská mravnost vrcholem mravnosti, nám naopak není příká-

zání: miluj bližního svého jako sebe sama ničím specificky křesťanským, nýbrž zásadou mravní, kterou hlásal již Sokrates, Konfucius a jiní před Kristem a jiní myslitelé a směry, jako na př. náš český positivism po něm. Pisatel + by chtěl, aby ve škole byla výchova křesťanská a ta aby prohloubila a obrodila vnitřní nábožnost mládeže a lidstva; my požadujeme výchovu laicko-mravní, aby vštípila v srdce dětská vznešené zásady positivistické morálky, jež vrcholí v ideálu humanity, a aby způsobila, že tyto vznešené ideály stanou se u každého jedince a tím u celých národů částí jejich bytosti, částí jejich já, jak to říká Machar o češství. Pisatel + žádá pro takovouto výchovu křesťanskou učitele, kteří mají sami své náboženství osobní, opravdivé, prožité, my však chceme, aby učitel byl prodchnut toliko zásadami laické morálky, aby jí žil bez ohledu na to, má-li či nemá-li nějaké náboženství, ježto jedná se nám toliko a výhradně o výchovu mravní a nikoli o výchovu nábožensko-mravní.

V důsledcích těchto odlišných stanovisek nemůžeme ani uznat vše za problem, co zaň vydává a co zaň považuje pisatel +. Jemu může být záhadou nebo problemem pojem duše, pojem bohà, pojem mravní zodpovědnosti, pojem mravnosti vůbec; nám však tyto pojmy nejsou záhadami nebo problémy. Proto nelze užít takového soudu, jako pisatel + užil, že pro volné myslitele není problémů ani záhad; jsou pro volné myslitele záhady a problémy, a to četné, ale není pro volného myslitele a nesmí proň býti mnohých problémů a záhad, které plynou z polovičatosti, která charakterisuje český evangelism a neméně i pisatel +. O luštění záhad a problémů, které nám dává naše positivistické stanovisko, budeme vždy poctivě se snažit a usilovat; problémy a záhady, jež diktuje polovičatost evangelická, bude volný myslitel ovšem vždy pouze odpravovat jednoduchým řezem, totiž: poukázáním, že takový problem jest právě jen důsledkem myšlenkové polovičatosti.

ANTIPOD:

Idea první příčiny.

Evoluční theorie společně s psychologií empirickou seslabily posvátný prestyž některých starobylých model logického nebe. K těm patří především idea první příčiny.

Idea první příčiny jest starodávný útvar člověčího myšlení, vzniklý již za ranních červánků psychického dění. Brzy počal člověk nazírati na vesmír sub specie causalitatis (se zřetelem na příčinnost). Příčinnost vyvinula se v lidském duchu velmi záhy a zcela empiricky z pozorování zákonitého processu přírodního. Byla vyabstrahována (odvozena) prostě a přirozeně z povahy a souvislosti veškerého jsoucna, kde pro každou serii stejných dějů jeví se vždy nezbytnou nějaká příčina a kde nepokoj zmahá se mysli, pokud neobjeví této příčiny. Tak brzy na počátku stala se příčinnost vlastním a podstatným živlem lidské psychy čili vědecky řečeno utuhla v logickou kategorii. Tím odmítáme zároveň její aprioritu, kterou jí z pochopitelných důvodů přiřknula theologicko-metafysická spekulace. Kausalita vznikla empiricky a není žádným transcendentálním attributem lidského ducha. Bez ní nelze přírodu a život chápati. Pro co schází znalost příčiny, to jeví se nám nepochopitelným. A není dle Cicerona větší hanby pro fysika než tvrditi, že se něco děje bez příčiny.

Z logické této kategorie všeobecné kausality pramení přímo idea první příčiny. Již předhistorického člověka tísnila jistě záhada kosmu, zejména jeho časová i prostorová neomezenost a problém prapříčiny je snad bezmála tak starý jako člověčenstvo. Představa nekonečna vzbudila již v duši pradávného člověka onu zvláštní tíseň, kterou Fouillée trefně nazval mukou z nekonečnosti. Představa tato zplodila tudíž instinktivní touhu a snahu muka tato odstraniti. A tu pochopíme, že idea první příčiny stala se brzy na počátku spásnou kotvou člověku, kterého pojímala závrať z kosmické nekonečnosti časové i prostorové. Bylo nutno to zející prázdno něčím vyplniti a tak souběžně s pocitem vlastní psychické mdloby konstruována prima causa. Ona stává se těšivým odpočinkem ducha lidského a netuší se ještě v těch nekritických dobách, že idea první příčiny jest jen zvláštní případ tak zvaného zastavení mysli, či abych užil modernějšího výrazu, v tehdejší době nechápe se, že idea první příčiny jest vlastně jen pouhé asylum ignorantiae. Toto ukojení kausální potřeby jeví se v tomto případě tak nutným, že mysl člověka uchyluje se raději k absurdnostem, než by se zkrátka vzdala rozřešení problému první příčiny. („Tam, kde se prima causa stanoví, je to jen odpočinutí ducha." Dr. G. Tichý.)

Tak vytvořena byla idea první příčiny ukojením kausální potřeby s jedné a kvasením znepokojené fantastičnosti s druhé strany. Odtud byl jen krok k personifikování a objektivaci ideje prapříčiny. Bylo to v dobách antropomorfisujícího animismu, kdy ku každému nepochopenému zjevu přírodnímu sestrojována zkrátka osobní, oduševnělá příčina. Psychická struktura dávného člověka byla zcela jinak utvářena než naše nynější. Je to doba mythická, kdy představy, myšlenky, ideje mají nadobyčejně silný citový přízvuk, ba dokonce svůj objektivní zdaj. Psychologický tento stav možno i dnes ještě postřehnouti u dítěte, u divocha, ve snu a v horečné hallucinaci. Není tu vyvinuto dosud moderní kritické sebevědomí psychologické. Za

takového stavu psychického samovolně zpředmětňují se obrazy duševní, věří se v jich objektivní skutečnost a ku konci nastupuje ideální objektivace vlastního lidského já. Je to jistého druhu snění, kdy niterné stavy duševní jako bytosti, jako fata morgana mimo člověka se zjevují. Vlivem těchto psychických stavů byla také idea první příčiny záhy personifikována a antropomorfisována. V tomto stadiu svého vývoje byla promítnuta daleko mimo člověka do etherických končin a byla takřka vnucena vesmíru. Tak došlo se touto objektivací první příčiny na konec k hypotese osobní příčiny světa. Představa, žádost a touha prvotních lidí jí potřebovaly a tak podniknut tento opovážlivý nájezd do říše neznámého. Na konec klade se tu kosmický celek jako účin a z něho se nekriticky usuzuje na osobní příčinu. Přehlédlo se, že je to vlastní stín člověka promítnutý do nekonečna.

Od té doby se idea osobní příčiny světa dalším vývojem vžila, fixovala, a stala se, abychom použili případného terminu Fouilléeova, skutečnou idée forcée. Ještě dnes věsí se na lidského ducha jako závaží a jest třeba pronikavé introspekce a analyse psychologické ku odkrytí jejích psychických kořenů.

Po prvním období mythickém, kdy sleďovali jsme její vznik, přechází idea první příčiny ve stadium theologicko-metafysické. Tu stává se zamilovaným předmětem jednak augurské schytralosti, jednak pojmového básnění. Jest vydekorována attributy ethickými, sociálními, mocenskými a stává se neochvějným prestolem božství. Dominuje v dialektice a slovních pověrách scholastiky, jest oblíbeným problémem metafysické spekulace, utvrzuje se jako hlavní pilíř církevního náboženství a officielní theologie. Středověk dovršil svým autoritativismem a dogmatismem její apotheosu. Tu ale také naposledy zazářil tento velkolepý psychický fantom — apotheosa jest jen symbolem odumírání a smrti.

Idea první příčiny vstupuje v další fási — positivistickou, evoluční. Kant ve své Kritice čistého rozumu podrobil destruktivní analyse tuto nádhernou modlu logického nebe a zasadil jí ránu smrtelnou. Sám zalekl se neúprosných důsledků své kritiky. V Kritice praktického rozumu zhotovil honem náplast ethického postulátu z ohledu prý k policii (Heine).

Ovšem, že marně. Od kritiky Kantovy bledne neúprosně prestyž první příčiny, ona se stává ponenáhlu pouhou ideovou mumií a její místo bude již brzy v arsenálu přežilých a vysloužilých pojmů. Mluveno psychologicky Kant ideu první příčiny odosobnil.

Jeho dílo dokonali Mill a Feuerbach, kteří v attributech osobní příčiny kosmické odkryli veskrze kategorie antropologické.

A tak nejmodernější stanovisko k problému první příčiny jeví se asi takto:

Vlivem novověkých vědeckých theorií o nezničitelnosti hmoty a stálosti energie ztratily výrazy jako začátek, konec, první příčina, stvoření svůj původně absolutní význam. Pro moderního člověka jest nějaký začátek, nějaká prapříčina vesmíru, který jest nekonečný rozsahem a věčný trváním, věcí absolutně nemyslitelnou. Správně pověděl to Nietzsche, že domněnka prapříčiny neměla nikdy vykročiti z oblasti psychické.

Promyslíme-li záhadu první příčiny, vidíme, že jakákoliv její konstrukce jest vlastně logický nonsens, je to nahrazování záhady záhadou, tak, že by naposledy byl nutný absurdní recessus in infinitum. Jako v onom řeckém mythu, kde Atlas nese svět na svých zádech, ale na čem zase ten Atlas stojí, o to se již naivní mysl nestarala. V objevení konečných příčin neměl duch lidský žádného zdaru, praví L e c k y. I C o m t e upozorňuje, že v otázkách po původu světa nebyl učiněn žádný pokrok. O otázce této lze se sice příti, ale nikdy dorozuměti. Také S p e n c e r ve své syntetické filosofii uvádí, kterak pojem primae causae jest plný sporů.

Potud filosofické autority.

Tam, kde klademe moderní theorii evoluční, nemůžeme současně akceptovati theorii kreační s její první příčinou, s jejím počátkem a stvořením světa. Pro evolucionistu neexistuje žádné první příčiny, žádného počátku a stvoření, pro nás existuje pouze změna, vznikání, přeměna. („Vznik vesmíru je věcí pro mne nemyslitelnou", Bradlaugh.)

Nejsme vůbec schopni nějakým způsobem vymeziti jsoucno, každá snaha v tom směru musí ztroskotati anebo vésti k absurdnostem. Prostorová nekonečnost a časová věčnost vylučují apriori jakékoliv omezení. Kategorie příčinnosti vystačuje pouze v úzkém oboru fakt, ale nestačí ku vysvětlení kosmické záhady. Slovo počátek jest jen subjektivní manýrou lidského ducha a má význam obmezený, relativní, nikoliv absolutní. Tam, kde je chceme klásti ve významu absolutním, nevyhneme se sporům a důsledně také idea první příčiny, mluveno s Baconem, jeví se pro výklad kosmu neplodnou, jako panna bohu zaslíbená.

Končím.

Moderní methoda evoluční odvrací se od neplodného problému první příčiny a soustřeďuje se spíše na vděčnější kritiku a klassifikaci fakt. I kategorie kausality je nejnovější kritikou filosofickou otřesena a známý filosof Mach navrhuje, aby byla nahrazena přesnějším pojmem, který by asi odpovídal pojmu matematické funkce. Pro moderního člověka přestává býti vědeckou nutností sháněti se po prapříčině jsoucna. V tom směru musí si novověký člověk uložiti vědecky odůvodněný metafysický půst.

A koho by přece ještě tlačila můra tohoto starobylého problému, tomu pravíme s Heinem:

. . . und ein Narr wartet auf Antwort.

❧ ❧ ❧

Th. Dr. FRANTIŠEK LOSKOT:

Morálka stará a nová.

III.

Nejskvělejší a jakoby representační partií morálky staré jest láska k bližnímu. Mluví-li se o výtečnosti křesťanství, uvádívá se na prvním místě přikázání lásky. Poukazem na toto přikázání dovede církev až dosud oslniti velmi mnohé. Není ovšem pochybnosti, že ve stálém poukazování na přikázání lásky a jeho ovoce v praxi je mnoho ješitnosti, přehánění, nekritičnosti.

Není přece toto přikázání známo jediné křesťanství, není výtvorem jediné tohoto náboženství. Jest to cit hluboce lidský a přirozený, který dle povahy různých národů a kultur přichází ve všech soustavách náboženských, předkřesťanských i pokřesťanských. V evangeliích nalézáme se zřetelem na lásku k bližnímu pouze jen několik všeobecných formulí. Applikace na praktický život ponechána zde právě tak jako jinde rozumu, ať už pomocí filosofických pouček nebo předpisů právních.

V historii pak nalézáme nezvratný důkaz, že praktikování onoho přikázání provázeno bylo nejen velmi značnými nedostatky, nýbrž i názory a činy čelícími přímo proti lásce, a které nejen v praxi, nýbrž i ve theorii uznány za naprosto přípustné a legální.

Poučuje pak nás především historie, že v pojímání a praktikování onoho přikázání bylo mnoho blouznivosti a sentimentálnosti. Největší činy lásky vyplývaly nejčastěji právě z návalů oné blouznivosti a sentimentality. Rekové křesťanské lásky jsou vyznačeni skorem vždycky těmito vlastnostmi. Ale v tom právě spočívá a vždy spočívalo nebezpečí, že, když ochladne blouznivost a sentimentálnost, ochladne láska, ztratí se chuť a energie k činům lásky. Opíraje se o svědectví dějin vytýkám křesťanské lásce značnou dávku náladovosti a nahodilosti.

Dále vytýkám křesťanské lásce, že nezavazovala dosti všeobecně a že si neujasnila dosti přesně, co se s ní srovnává a co nic.

Řekne se ovšem, že církev zavazuje všecky lidi ke skutkům lásky. Ale přikázání toto znělo hodně neurčitě; jeho obsahem byl předně příkaz nemíti záští (tedy negativní stránka), pokud se týče však stránky positivní, bylo ponecháno každému velmi široké pole vlastní libovůle: chce-li totiž některý skutek lásky uznati za svou povinnost čili nikoli. Přišlo tedy pravidelně na subjektivní názor jednotlivcův, na utváření jeho povahy, byla-li více či méně přístupna činům lásky. Následkem toho vidíme, že v provádění příkazu lásky se účastní pouze nepatrný zlomek křesťanské společnosti. Jsou to jednotlivci, kteří zakládají nemocnice, jsou to jednotlivci, kteří se zříkají svého jmění za účelem podpory činů lásky.

Tyto skutky pak považují se, poněvadž jsou výjimkou, za skutky rekovské, za něco, co zvláštní aureolou věnčí jejich původce. Ostatním bylo ponecháno, aby tyto „reky" oslavovali, zbožňovali, aby se jim divili, ale v duchu aby si pomysleli, že v životě oněch jest mnoho, čemu sice třeba se podivovat, ale co není povinností následovat. Zkrátka, vedle hloučku nadšenců, často blouznivých nadšenců, jsou ohromné massy nečinných, netečných diváků.

Plným právem tedy vytýkám morálce staré, že k činům lásky nezavazovala dosti všeobecně. Nebylo systemu v činnosti charitativní.

Dále nebylo dosti jasného a určitého názoru o tom, co se s láskou srovnává a co ne. Je možno, že tato věta vzbudí na straně stoupenců staré morálky prudký odpor; bude snad protestováno proti tvrzení, že křesťanská morálka nedovedla vytknouti v plném rozsahu, k čemu zavazuje láska a co se jí protiví. Ale dějinná zkušenost dosvědčuje pravdu tohoto tvrzení.

Posloužím ihned několika doklady.

Křesťanská láska dávala chudým almužnu, ošetřovala nemocné, chlubí se tím, že její rekové líbali odporné boláky nakažlivě nemocným, zakládala řády na ošetřování nemocných, na vykupování otroků. Nechceme nic zapomenouti, čím ona láska přispěla ku zmírnění bídy lidské. Spolu však připomínáme znovu, že tuto lásku pěstovala pouze částka, nepatrná částka křesťanské společnosti.

Nyní však vizme, co ta láska opomíjela činiti.

Ignorance je děsný nedostatek člověka. A léčení tohoto nedostatku věnovala stará morálka péči co nejmenší. V hrozných temnostech nevědění a bludů tonuly doby, kdy žezlo třímala tato morálka. A z ignorance se rodila pověra. Je to truchlivý pohled na ty doby. Ale k tomu morálka stará chovala se takořka zcela lhostejně. Vím, že apologeté klerikální řeknou, že tvrzení moje není správné; budou se odvolávati na university, které prý zakládala církev, na její školy farní a kapitolní atd. Proti této námitce třeba však prostě a klidně poukázati na to, že všecky tyto školy byly ústavy především církevní sloužící účelům církevním; jestliže mimo to se ještě něčemu učilo, byl účel toho především opět prospěch církevní. Cenu vědění a vědy, jak my chápeme tato slova, církev neznala a dlouho znáti nechtěla; jiné proudy, které nevyšly ze zahrady církve, přinesly jiné, moderní nazírání na cenu vědy. Nyní ovšem, chtějíc zachrániti, co se ze zbylých trosek minulosti zachrániti dá, přizpůsobuje se morálka stará alespoň na povrch modernímu nazírání na význam vědy, ač v jádru stojí s naprostou intransigeantností dosud proti methodě i základním principům moderní vědy. Morálka stará nikdy neuzná na př. autonomii rozumu a vědy; bude stále hlásati, že normou vědy musí býti víra. Papežská encyklika proti moder-

nismu vydaná v podzim 1907 nebojuje snad jenom proti t. zv. modernismu katolickému, nýbrž proti veškeré moderní vědě, jíž tu vypověděn nesmiřitelný boj. Netřeba se tomu ovšem se stanoviska církevního diviti. Moderní věda není výtvorem církve; vyšla z renaissance a z reformace. Moderní věda nemůže nalézti tedy milosti a uznání morálky staré, spočívající na principu autority a zjevení.

Dále třeba poukázati, že — právě následkem toho, co jsme řekli — morálka stará nedovedla se povznésti na stanovisko, které chce míti vzdělání všeobecné. Morálka stará omezovala potřebu vzdělání především pro sluhy církve a mimo to ještě na úzký kruh jiných lidí — ostatně mohly miliony lidstva trvati v nevědomosti naprosté. Také v tom se jeví aristokratismus středověku. To se ovšem církvi velmi dobře hodilo. Snad se k tomu veřejně nepřiznala, ale fakticky dávala přednost ignoranci před osvětou; člověk nevědomý nemůže jí býti tolik nebezpečný, dá se spíše ovládati; dá se spíše ve své pověrečnosti udržeti v nazírání na církev jakožto na tajemnou a jedinou vůdkyni ke spáse. Církev ví, že povznésti vzdělání znamená připravovati rebellii proti jejímu učení, institucím atd.

Ovšem namítne církevní obránce, že zásada všeobecnosti vzdělání přišla teprve s novou dobou; inu dobře, ale proč pak tato zásada zůstala neznáma morálce staré, když je tak výborná? Či potřebuje opravdu přijímati doplňky a opravy od „ducha času“?

Jinou velikou výtku činiti třeba morálce staré v tom, že si nedovedla vážiti lidských a občanských práv člověka, vůbec lidské důstojnosti. Vidíme velmi smutný úkaz, že lidé svobodní pod panstvím morálky staré přicházejí o svoje práva lidská i občanská, že přestávají býti lidmi v plném smyslu toho slova a stávají se poddanými. Co je to poddaný? Ubohá bytost, kterou pán přikoval k půdě, která s pánem se musí děliti o výtěžek své práce, potu, krve a mozolů, bytost, která přestala býti právním subjektem, která závisela naprosto na libovůli pánově, jenž ji mohl týrat, šlapat její důstojnost lidskou úplně libovolně.

Tento proces — to upadání širokých vrstev lidu dříve svobodného v poddanství a porobu duše i těla vždy horší a hnusnější, viděla morálka stará a proti tomu nehnula prstem; nejen to, ten proces urychlovala a podporovala. V záři dějin mají slova: Každá duše mocnostem vyšším poddána budiž, hrozný smysl.

Protivy společenské, hrozné, nepřeklenutelné vznikají pod panstvím staré morálky. Hrozný úpadek lidskosti jest jejím dílem. Nedovedla se postaviti na odpor panovačnosti, poněvadž ti, kteří podmaňovali a potlačovali, byli buď samotní knížata církevní anebo alespoň lidé, knížata, kteří favorisovali církev.

Morálka stará — pravili jsme nahoře — učila dávati chléb ubohým. Ale kdo dělal tyto ubohé, tyto žebráky a vyvrhele společnosti, kdo napomáhal vzrůstu sociálních protiv?

V morálce staré setkáváme se se zásadou, která nejen že připouští různé stupně důstojenství ve společnosti, nýbrž i dovoluje žíti každému „podle stavu jeho“. Na prvý pohled ani nelze odměřiti zla, které zásada tato zplodila ve společnosti. Někdo je knížetem, biskupem, kanovníkem, budiž! Ale tážu se, v jakém jméně, z jakého důvodu má tento biskup či kanovník žíti v nadbytku, proč ten má míti nádherné domy, bohatý stůl a všeho vůbec tolik, že toho spotřebovati nemůže? V jakém jméně, z jakého důvodu smí se žádati na dělníku, na člověku, jenž neskvěje se tituly a důstojenstvím, jenž ale pracuje celé dny, týdny a léta od mládí do stáří, aby trpěl hlad a nouzi, aby se nemohl obléci dostatečně proti zimě? V jakém jménu, z jakého důvodu smí se připustiti, aby člověk, jenž celý život pracoval, směl na konec svého žití, když síly ochably, býti vyštván ze společnosti a přinucen vésti život nevýslovně bědný? Z jakého důvodu má zahálka býti skvěleji odměňována nežli práce?

Zde morálka stará opomenula si uvědomiti, že při všech rozdílech sociálních, při všech důstojenstvích jedno přece vyniká nade všecky ostatní a to jest, lidská důstojnost člověka. Morálce staré byl pán více nežli člověk.

Příkré rozdíly sociální, vůbec to, co jmenujeme otázkou sociální, to jest neblahým dědictvím morálky staré. Jestliže tato morálka tolik se chlubí přikázáním lásky, pak nezbývá nežli otevřeně poukázati na nedostatky a vady v jeho provádění, i v jeho výkladu.

Z řečeného zároveň vidno, že kdyby byla morálka stará snažila se dosti usilovně předejíti hrozným těm nesrovnalostem společenským, čili kdyby byla dosti ochotně se chápala prostředků praeventivních, nebyla by byla bída sociální dosáhla takového stupně a důstojnost lidská takového ponížení!

Podivuhodno! Musil přijíti moderní humanismus a socialismus a chopiti se díla a připamatovati morálce staré její povinnost. Té morálce, která se tolik holedbala láskou.

O inkvisici a pálení kacířů, což přece s láskou k bližnímu nesrovnává se nikterak, ani se šířiti nebudu.

To, co dosud bylo řečeno, postačí dle mého názoru, abychom o lásce staré morálky učinili si představu patřičnou, ovšem poněkud jinou nežli mají ti, kdož touto morálkou jsou nadšeni.

Jaká je láska k bližnímu dle morálky moderní?

Láska tato není blouznivá a sentimentální; je klidná a pracovitá. Stará vystupovala vždycky v jakési poze slavnostní, v říze heroa; nová je skromná, bez okázalostí.

Je velmi všeobecná. Na dílu lásky neúčastní se jen někteří, nýbrž všichni.

Vizte jen, co tato nehlučná láska vykonala. Zavázala všecky občany státní, že se skutků lásky účastniti musí. Z prostředků veřejných, které povolili zástupci občanů, staví se nemocnice, nalezince atd. Dobročinnost jest organisována. A to jsme teprve v počátcích morálky nové, kdy obloha ještě tol k zatažena mračny minulých dob. Mimo to, k čemu každý povinen, zůstává ještě široké pole jednotlivcům šlechetným ke skutkům charitativním. A těchto jednotlivců šlechetných, odkojených moderní humanitou, není méně nežli jich bývalo dříve. Vzpomeňme, co láska k lidstvu vykonala na ochranu dělnictva, jak se snaží o překlenutí sociálních protiv, když byla dříve zrušila poddanství a porobu, a vrátila vyděděncům z lidské společnosti práva občanská a lidská, když jim tak opět vrátila důstojnost lidskou, kterou postrádali po dlouhá století ve trudných dobách morálky staré.

Uvědomme si vše to, co morálka nová činí pro celou společnost a zvláště pro slabé její členy, jak pečuje o jejich vzdělání, osvícení, o blaho jejich vezdejší a pak si odpovězme k otázce, kdo by se mohl chlubiti více, zda věk starý či nový. Ovšem tento se nechlubí, neboť ví, že plní svojí láskou k bližnímu povinnost lidskosti.

A jestliže křesťanství — jak často slyšet — jeví se především láskou k bližnímu, tážu se: která morálka je křesťanštější, stará či nová?

A jestliže se říká, že prý skutky lásky jsou opravdovou bohoslužbou, tážu se: kdo skvěje se bohoslužbou slavnější, morálka stará či nová?

„Moderní láska musí býti energická, opravdová, trvalá, stálá, pamětlivá. Nestačí jí cítiti bídu, až když mi chudák přijde na oči a mne z pohodlí vyruší. Dnes láska ta znamená nemíti klidu a pokoje pro bídu fysickou a mravní, dnes láska ta znamená pracovati stále s otevřenýma očima proti té bídě, i když jí nevidíme.“ (Masaryk.)

Názor moderní morálky na lásku k bližnímu znamená se zřetelem na názor morálky staré opravdovou revoluci, nevýslovně požehnanou pro člověka a lidstvo.

ANTONÍN KLIMT:

Ethika.

Ethika, jinými slovy morálka nebo též praktická filosofie, jest věda o mravním jednání nebo i věda o dobru. Má-li býti ethika vědou, musí býti založena na empirii čili na zkušenosti, totiž musí býti vědou o tom, jak a proč lidé jednají, neboli o tom, co za dobro pokládali a pokládají. Nelze proto žádat na ethice empirické, aby stanovila objektivní ideál dobra, dobro absolutní čili naprosté, společný princip mravní, který by byl závazným pro všechny lidi ve všech okolnostech. Se stanoviska našeho možno si učiniti správný obraz o problémech, které shrnujeme společným názvem ethika, tím, že přehlédneme historii čili dějiny mravovědy, v nichž uvidíme, jak jednotliví myslitelé a jednotlivá období stanovila si ideál mravnosti, a všimneme si i vývoje mravnosti, který seznámí nás se základními mravovědnými skutečnostmi a záhadami neboli problémy.

Věda ethická či mravověda počíná tím okamžikem, kdy člověk počal přemýšleti o oprávněnosti autority nebo autorit, na nichž založena byla pravidla mravního jednání; to znamená, že od ethiky náboženské, kde mravní pravidla jsou příkazem boha nebo bohů, jichž dlužno bezpodmínečně a slepě poslouchat, dochází se k obdobím, kdy počíná se nutnost, plniti mravní pravidla, dokazovati buď theologií (ethika theologická), filosofií (filosofická ethika) nebo konečně čistě vědecky se stanoviska psychologického či duševědného na základě dat zkušenosti (ethika empirická).

Starověká mravověda byla mravovědou filosofickou; jednotliví filosofové starověcí činili princip své filosofické soustavy současně principem mravovědy. Filosof Sokrates na př. pokládá za podmínku mravnosti, znáti objektivní dobro, kterého však sám přesně neurčil a které spojil s užitečným a příjemným; filosof Platon opřel pojem dobra o svou nauku o ideách*) a mravní důsledky tohoto pojetí zahrnul v nauce o ctnostech, na níž zase zakládá nauku o státu; Stoikové na př. hleděli se domoci blaženosti apathií či potlačováním žádostí, Epikurovci zase pochodem opačným, totiž rozumným uspokojováním žádostí. V posledním období filosofie starověké, v tak zvaném novoplatonismu a novopythagoreismu, posunuje se ideál blaha vlivem východních náboženstev ponenáhlu za život pozemský. Mravověda doby křesťanské je mravností theologickou, v této době hodně uvažuje se o svobodě a nesvobodě vůle, o svědomí, o původu zla, o pojmu hříchu a hlavní význam připadá sv. Augustinovi a sv. Tomáši Akvinskému.

Ethika novověká ve svých počátcích jest ethikou filosofickou, a to metafysickou, to jest: problémy ethiky křesťanské, jak jsme se jich dotkli, řeší se filosoficky, ale předem už se předpokládá souhlas této ethiky s náboženstvím. Na stanovisko empirie či zkušenosti postavil se teprve filosof Bacon, prohlásiv za pramen mravnosti přirozený mravní zákon; naprosté odtrhnutí ethiky od theologie dokonal filosof Hobbes rozeznávaje trojí zákon mravní: přirozený,

*) Viz vysvětlení v článku „Filosofie“.

božský a občanský, z nichž mravní zákon občanský jest nejvyšší instancí při sporech zájmů osobních se zájmy obecními a náboženskými. Během vývoje dochází konečně k pěstění ethiky jako vědy samostatné, jež opírá se jednak o vývojovou theorii, jednak o sociologii; tento druh ethiky pěstuje se nyní.

Vývoj mravnosti má nám podat vysvětlení a zdůvodnění mravních prvků: pojmu zla a dobra, pojmu mravu, svědomí, povinnosti, práva a jeho protiv, pojmu příčetnosti a z toho plynoucího pojmu viny, trestu a odměny, pojmu ctnosti a spravedlnosti. Jest jisto, že i tyto pojmy se vyvíjely pomalu cestou přirozenou, jako se vyvíjelo a vyvíjí vše, a že nutno se stanoviska vědeckého už předem zavrhnouti názor, že by tyto pojmy a mravnost byly člověku vrozeny, že by měly původ nadpřirozený.

Podrobným studiem docházíme k názoru, že za podstatu mravnosti musíme pokládati pravidelnost při rozhodování, která je podmíněna zase vědomím libosti nebo nelibosti, vědomím příjemnosti nebo nepříjemnosti. Vývojem z ideálu příjemnosti, který charakterisuje nejnižší stupeň mravnosti, stal se pomalu ideál prospěšnosti, ideál osobního blaha; dobrem je to, co žití prospívá, zlem to, co životu škodí, ať už je to příjemné nebo nepříjemné. Na tomto stupni počíná člověk uvažovati o následcích svých či ů, počíná je posuzovati dle následků, které budou míti v zápětí (vznik svědomí). Soužitím v rodině a ve společenských celcích rodí se cit sympatie ke členům společnosti, jejichž blahem je současně podmíněno blaho mé, a cit vědomí závaznosti působiti na prospěch celku (cit povinnosti), čímž ustupuje do pozadí egoismus či sobectví a místo jeho zaujímá altruismus č soucítění s jinými. Tímto přirozeným pochodem dochází k vytvoření mravu čili obyčeje (zvyklostí, jimiž se má a musí mravní jednání řídit), z vědomí povinnosti rodí se pojem práva (vědomí, že společnost jak svým zřízením tak i působením svého členstva má přispívati jednotlivci k osobnímu blahu), porušení práva vyžadující zadostiučinění vede k pojmu trestu, z čehož rodí se zase cit spravedlnosti vedoucí k právním zařízením společenským.

Také náboženství jest činitelem mravního vývoje. Dobrem v pojetí náboženském mohlo býti ovšem jen to, co se shodovalo s božím úradkem; kněžský příkaz byl nejvyšším mravním zákonníkem, jímž se člověk řídí, pokud věří v nadpřirozenou bytost nebo bytosti, které daly mravní příkazy, a pokud mají představitelé náboženství moc přinutiti ho k plnění jich. Pozbude-li člověk víry, stávají se pro něho tyto mravní normy illusorními, bezvýznamnými.

Jako nový mravní činitel vystupuje i věda a umění; mravní vývoj dospívá tak k ideálu lidskosti či humanity. Cílem jeví se i na dále blaho jednotlivce podmíněné ovšem vzájemnou láskou všech lidí bez výjimky, bez ohledu na příslušenství národní a náboženské.*)

KAREL PELANT:

Protestantism a Volná Myšlenka.

Utrhl se kdesi na výšinách, lidem obecným nepřístupných, kousek rampouchu, poznámka uč. Klímy v „Paedagogických Rozhledech“, že jeden básník český bojuje proti křesťanství, ale doma sám učí své dvě děti katolicky. Tato věta „čistě křesťanská“ (jak míní p. Klíma svůj světový názor) byla radostně chopena klerikály a „Obnova“ a jiné listy nepsaly už o českém básníku, ale o Macharovi. A Machar — Mithridates, jenž užíval tolik jedů, že už žádný ho nemůže otrávit, na nový tento česky zbarvený „Jed z Judey“ si zaúčtoval i s pisatelem i s příčinou ho plodícím, s druhou variantou křesťanství, protestantismem, v „Čase“ 17. I. 09.

Lavina polemik počala se valiti. Kardinální věty z nekonfiskované části — neboť policie a církevnictví se dnes slučují v jednolité těleso, a ono číslo „Času“ propadlo konfiskaci — jsou tyto:

„Myslíval jsem kdysi, že by protestantism mohl býti přechodní fásí v boji našeho národa proti římské ohlupující tmě — člověk mívá během života lecjakous pošetilou myšlenku . . . A tenkrát jsem si chtěl dát přešít svůj římský kabát na augsburský — ale kdo mě vyléčil, byli právě protestanti.

Mají železnou obruč okolo lebky jako lidé římští a studenou rukou drží duše lidské jako Řím. Ba, Řím je konciliantnější: jemu chytrákovi stačí vyznávat ústy — duše ať si myslí, co chce. Řím jde konečně i na pohřeb Edvarda Grégra a Svatopluka Čecha — diplomat, úžasný diplomat.

Ale protestantismus je jako solný sloup Lotovy ženy v Starém Zákoně. Ušel ze Sodomy, jenže chtěl přece vědět, co se tam bude dít. Zastavil se, ohlédl se a stojí na polovici cesty, zmrazen římskou Medusou na nehybný sloup. Reformace počala jako revoluce proti Římu a skončila jako opereta: mniši se poženili, jeptišky povdaly — dál ani krok. Za 400 roků ani krok. A zatím celá ta tak zvaná kultura křesťanská po devatenáctistyletém působení (a strašném působení) se řítí v trosky, a protestantismus, jenž jediný byl povolán zachraniti, co z ní bylo zachránění hodno, stojí jak ta Lotova žena a dívá se ztrnule na Sodomu. Ale té už dávno není. Smrduté, mrtvé moře stojí

*) Z literatury sem spadající upozorňuji na spisy uvedené při hesle „Filosofie“, především pak na spisek prof. Krejčího: „Svoboda vůle a mravnost“ a Lalandovu „Rukověť praktické morálky“.

na místě jejím, a on jí nevidí, protože je už dávno tupým neživotným sloupem."

Co slovo, to úder, a údery bolí. Proto také ozvaly se protesty. Zástupce evangelické intelligence, dr. J. Stěhule podal obranu v „Času" 21. I. 09: Ví, že katolictví jest nesvoboda jedním slovem a Machar, římský člověk, jenž se rozešel s Římem, vidí tuto nesvobodu pak všude, ve všech náboženstvích. Machar se prý však o celém duchovním vývoji od Reformace neinformoval, jinak by netvrdil o dívání se na Sodomu. Protestantism připojuje člověka k stálému jití po náboženské cestě v před a člověk ho vyznávající nemůže odpočívat (nábožensky). Z této situace vyrostli Paine, Rousseau, Carlyle, Göthe, Kant, Kierkegaard, Emerson, pochopitelně jen na protestantské půdě. Protestantism mnoho přispěl k svobodě svědomí, náboženské toleranci; moderní zákonodárství náboženské a ústavnost vzešly z jeho bojů. Machar řeší prý dějiny bez filosofického vzdělání, ale jeho protest jest protestem české duše proti Římu, zbytek dračí setby, již zaseli Husité, vzdor a hněv, poctivost a úsilí — hůře by bylo, kdyby takového hlasu nebylo. Jest ruch a nový život — v takovém kvasu jest místo pro nás, potomky české reformace!

Toť základní rysy odpovědi p. Stěhulovy, kromě několika veřejně pak opravených lapsů pamětních. Kdo má pravdu? Machar v odsouzení protestantismu, či dr. Stěhule v jeho obraně? Věc se dotýká také hluboce nás, Volné Myšlenky, neboť chceme pravdu a jasno potřebné k celé další praxi našeho života i k theorii, o niž ji máme opírat. Máme tudíž právo do sporu toho mluvit a činíme to stručně těmito vývody.

*

Protestantism jest silnější kulturní síla než katolicism — toť věta, která dnes se uplatňuje a to s důkazy hodně přesvědčivými. Pohlédněte na Španěly, Italii, Polsko, Slovácko, Irsko; kde zavládl katolicism, tam s bídou duševní vzešla dvoječná mu bída hospodářská; myšlenky tvoří práci, vynálezy, blahobyt, a katolicism ničením myšlení ubíjí i hmotné výsledky jeho.

Pohlédněte však na státy převážně protestantské: Německo, Anglii, Dánsko, Spojené Státy; uvidíte rozvoj na celé čáře, postup, kulturu co nejvýše.

Theorii tuto užil před lety p. Jozífek na Čechy; shledal analogické (obdobné) poměry: v protestantismu jsme kvetli, v katolicismu upadli; katolík Čech jest duševně a tím také i hospodářsky méně cenný než evangelík; kraje, kde pod popelem Bílé Hory doutnal protestantism, jsou dnes nejčilejší a nejbohatší (severovýchodní Čechy), kraje na dobro zkatoličtělé (Podsázaví, Táborsko) jsou bída a tma hotová.

Theorie tato se zamlouvala; vysvětlovala pochod českých dějin novějších a resultát jejich, dnešní náš úpadek národního charakteru mravního; líčila cesty k narovnání páteře, odkatoličení a není divu, že s radostí na ni ukázali lidé cítící dnešní naši hnilobu a především že si ji zamilovali evangelíci. Pan dr. Stěhule jest jedním z nich; také poctivý český člověk, který spíná ruce nad národní dekadencí a jenž jsa evangelík a což více, se sklonností k Masarykovým theoriím náboženským, vidí v protestantismu záchranu naší mravní, charakterové podstaty a tím pak uchování v budoucnu. Národy vědomé, jasné, s jedinci charakterově vypracovanými nelze sprovodit se světa, ani cizí kulturou, ani krví a železem.

Ale jest otázka: jest tato theorie správná? Jest protestantism, theologický systém, vlastně dnes veliká řada theologických koncepcí (navržených soustav), dobrodiním pro lidstvo, lékem pro trpící národy?

Sine ira et studio:*) Není — jak poznáme, když vyjdeme z oblasti českého evangelictví, které u nás (ale jen u nás) má nad obyčej sympatických stránek, výsledek to jeho historického vývoje: jeho češství, jeho tolerance, jeho relativně (poměrně) veliká kulturnost, jeho dosti značný liberalism, vše to tkví dalekými kořeny v Jednotě Bratrské, podivuhodném to hnutí, které neubito katolicismem bylo by snad reformovalo Evropu hlouběji, než to učinil Luther; vše to jej dělá hodně přijatelným pro Čecha.

Ale nechme stranou tento nepatrný zlomek dobrých lidí, kteří nečiní v protestantismu světovém ani jedno promille (jeden z tisíce) — (uvažme také, že i v českém evangelictví jsou odstíny od zelotismu světu nepřátelského a fanatického až po hodně svobodomyslná proudy) — a zajděme jen do Německa. Skoro ve většině zvrhlo se tam evangelictví v systém, který jest, nechci říci horší, ale aspoň totožný s katolictvím svým násilnictvím. Fanatism, nenávist k pokrokovým lidem, útoky na svobody občanské, boj proti umění (tak zv. boj za mravnost), pomáhání reakčním stranám proti pokrokovým proudům, na př. socialismu, ohlupování pomocí bible, a což hůře, oro protestantské jezovitství, pokrytectví a ubíjení života, které Němec charakterisuje slovem „Muckertum" (pokrytecký tichošlápek) a které vytvořilo modelový typus v osobě byzantinského dvorního kazatele Stöckera, menšího to Pobědonosceva, to vše jest tam na denním pořádku. Není třeba kazit papír podrobnostmi; stačí si prohlédnout pár čísel Simplicissima, zrcadla to všech nešvarů a neplech v říši bázně boží!

Nezapomínejme však — a to jest pro nás důležité — že i zde jsou odstíny sympatické: pastor Neumann, jenž vážně chce luštit sociální otázky, theologická universita v Jeně, kacířská

*) Bez hněvu a spěchu.

tak, že theologové musí ještě studovat jinde, aby byli nepodezřelí, kritika bible, která dnes už ukázala v pravé podstatě toto dílo lidské a tudíž chybující a podobně. Mějme to na paměti.

Jděme do Anglie; totéž se nám naskytne. Evangelictví, které počíná, aby více táhlo, zavádět katolické parády k obřadům, svíčky, roucha, oltáře; které zuří proti znesvěcení neděle divadly, výstavami, hostinci a dělá z neděle, dne vyražení a osvěžení, mrtvolný den bezmyšlenkovitého a tupého lenošení; které theologickými traktáty, v massách šířenými a plnými fanatismu a hříchů proti zdravému rozumu, zblbuje miliony mozků prostých lidí, kteří by právě faktového a logického myšlení tak hrozně potřebovali a podobné věci. Ale i zase zde nalezneme sympatické stránky: charita (dobročinnost) pěstovaná v míře nám neznámé, účast representantů evangelictví na pracech veřejného života, politiky, vědy, sociálních zřízení, dále srovnávací věda náboženská, s ecialita to anglické literatury a k níž evangelíci dali četné přísně vědecké příspěvky a jiné takové užitečné a dobré činy, které zase vezměme pevně na vědomí.

K tomu přidám trochu svých zkušeností amerických:

Teprve ve Spojených Státech uzří se rozdrobenost protestantismu, jeho různé odstíny a systémy. Co my zde v širokých massách pouze víme, že existuje evangelictví augspurské a reformované, jichž ostatně podružných rozdílů si valně nevšímáme, ve Spojených Státech náhle jsme postaveni před fakt, že existuje přes padesát evangelických církví, každá s osobitým vyznáním theologickým. A sice jsou zastoupeny všechny barvy, od fanatismu a asketického zelotismu nejhoršího druhu, ano od sekt až propadajících náboženskému šílenství až po téměř čistý racionalism.

Nalezneme tam Shakery, lidi, již při náboženských schůzkách padají do vytržení prý duchem svatým způsobeného a třesou se po celém těle; shledáme ještě sesílenější sektu tuto v „Holy Jumpers“ (svatých skokanech), kteří vyskakují a řvou, tvrdíce, že osvícení a extase jsou příliš silnými, nežli aby mohli zbožnost klidně provozovati; Quakery, jimž divadlo a koncert jest hříšnou věcí a již znají jen modlitbu, kostel a práci; Křesťanskou Vědu, která u nemocných tak dlouho se modlí, až se nemocný uzdraví neb — „odejde k Hospodinu“; všeliké ty baptisty, methodisty, kongregationalisty, adventisty, různé bratry, presbytariany, armádu spásy, mennonity, mormony (neboť i tito nejsou nic, než originální a podivuhodnou evangelickou sektou), vše s menší neb větší dávkou metafysiky i zase rozumové spekulace až po Unitariány, již věří v princip božský, ale jichž učení jest po většině jen ethikou a to hodně racionalistickou. Není divu, že profesor Masaryk, když shlédl v Chicagu Geringrovsko-Iškovskou kongregaci „Bohemian Freethinkers“ (tak zvaná „Svobodná obec“) s reverendem Zdrůbkem v čele, sloužící ke sprostě výdělkářským účelům krvákaře a bezectníka Geringra, doporučoval Čechům tamějším raději Unitarism, což mu bylo za zlé vykládáno; ale volit menší zlo jest rozumným principem.

Z činnosti těchto církví možno uplést nejpestřejší kytici květů od smrdutého blínu po orchideji vzácných občanských ctností: ani úplnou negaci, ani úplné schválení nemůže říci člověk, jenž nestrannicky na ně pohleděl. Pohleďněte na př. na Armádu Spásy: vykonala mnoho dobrého svou dobročinností, s jakou sbírá po ulicích ztracené existence, bezdomovce, prostitutky, děti bez rodičů a vrací je životu; ale současně zblbuje tyto lidi povídačkami o ďáblu, jakožto osobní existenci, takže tito lidé na povel řítí se na ulici s bubny, prapory, troubami a kastanětami a provozují na živých křižovatkách celá představení „boje s ďáblem“. (V únoru r. 1908 byla pí Boothovou, vrchním generálem americké Armády Spásy, vypovězena formálně v časopisu „War Cry“ [Válečný řev] ďáblu válka a divise a setniny A. Sp. na ulicích bojovaly křikem, zpěvem a divokými posuňky s tímto „nepřítelem Krista“.) Jest pak skutečně záhadným problémem, do jaké to míry koná skutečné sociální dobro a do jaké míry znešvařuje podstatu skutečné civilisace, zdravý rozum.

Nebo: Ve Philadelphii na baptistickém kostele visí ohromná malba: v noci kráčí osamělý poutník na horské úzké stezce nad příšernou propastí; na stezce jsou navaleny balvany, na nichž nápis „Hříchy“, a v zadu na vršcích se chechtá příšerně hejno ďáblů, čekajících, jak nebožák sletí do prop sti. Ale na štěstí nad hlavou poutníkovou vznáší se líbezný anděl, v ruce ohromnou lucernu s nápisem Víra a osvětluje reflektoricky překážku, takže chodec bohudík spatří kameny, svalí je v tmavý jícen a bude klidně v noci — proč pak leze na Alpy v noci! napadne vás ironicky — kráčet dále. Allegorie dobře snad vymyšlená, ale vnucovat lidem zase ideu čerta, kterému se dnes směje každý jen trochu intelligentní člověk, to jest pro evangelictví (dle theorií Jozífko-Stěhulových principu to pokroku) přece jen, řekněme mírně — prapodivnou methodou výchovnou.

Jinde, v městě Praze, ve státu Oklahomě: Pastor ze sousedního města postaví na louce cirkusový stan (fotografií posloužím) a v něm počne kázat k lidem, sezvaným plakáty a oběžníky. Bydlel jsem v českém hotelu naproti; po celé tři hodiny řval kazatel, do slova řval bez přehánění, a každé páté slovo bylo „hell“, „devil“ nebo „sin“ (peklo, ďábel, hřích); i jesuita by se ostýchal takhle útočit na rozum lidí, jako to zde konal evangelík — a zase

uplatňován ďábel jako nejhlavnější princip náboženství.

A do třetice hlásání ďábla — ne boha — jsem slyšel v Oklahoma City, kde na ulici stoupl si jakýs reverend (kněz sekty) a počal řeč k obrácení hříšníků. (V Americe jest totiž svoboda slova, každý může zahájit na ulici tábor lidu i bez policejního povolení, a hle, stát se nerozsype!) Dostal se do ohně, gestikuloval, oči se mu začaly zvracet k nebi a bělmo svítilo jako u slepce; počal hulákat, sípat, ječet nadpřirozeným hlasem, slintat a prskat v zuřivém výbuchu řeči až se mu objevila u úst pěna — po prvé jsem v životě viděl, že možno ve vášni i mít zpěněné rty, což jsem považoval jen za poetickou frázi, obraz vzatý od utýraných koní. Což ale bylo ovšem také náboženským životem a hodně intensivním.

Nechci líčit jiné případy podobného druhu, ač mám jich, ujišťuji, slušnou zásobu z mých cest, aby nezdálo se, že se posmívám; jsou to fakta, která, zdají-li se směšná, jsou jen proto, že původci a ideje v nich budí v normálním člověku smích. Jde mi o to jen, abych generalisující theorii o protestantismu jako vývojovém činiteli ukázal v její nesprávnosti a pak hledal luštění nové, které vysvětlí, proč přece jen protestantské země neb národové jsou v popředí. (Dokončení.)

JAN OZIEBLOWSKI:

Obecný stav nauky vývojové.

(Myśl Niepodlegla, 1909, čís. 89.)

Celý civilisovaný svět slaví v těchto dnech stoleté narození největšího přírodozpytce XIX. století, Karla Darwina, jehož díla se stala podkladem současného vědeckého nazírání na svět. Čtyři díla jsou základem novodobé přírodovědy: 1. Mikuláše Koprníka „O pohybech těles nebeských“ (r. 1543); 2. Laplace-ovo „Exposition du systême du monde“ (1796); 3. K. Lyella „Principles of geology“ (1830); a konečně 4. Karla Darwina „O vznikání druhů rostlinných i zvířecích cestou přírodního výběru čili cestou zachování plemen nejdokonalejších v boji o bytí“, (On the origin of species by means of naturalselection etc.), Londýn (1859).

Jako práce Koprníkova a Laplaceova vyvrátily starobylý geocentrický *) názor na vesmír a nad to i starobylou nábožensko-církevní nauku o vzniku světa, jako Lyell dosvědčil, že země naše se podle zákonů fysiky a chemie vyvíjela v průběhu dob, proti nimž 7 neb 8 tisíciletí, na něž hodnotí bible stáří vesmíru, je chvilkou, tak právě dovodil Darwin, že i svět bytostí živoucných-organismů není výjimkou, že také podléhá obecným zákonům přírodním, že se vyvinul stupňovitě v průběhu dob geologických a nebyl na ráz stvořen mocnostmi nadpřirozenými, že ta dokonalá účelnost ústrojů žijících, užívaná vždy za důvod jsoucnosti jakési rozumově vyšší bytosti tvůrčí, povstávala cestou úplně přirozenou — přírodní, a že člověk — což jest nejzávažnější — stejně není výjimkou, že také povstal cestou přirodního vývoje z tvaru nižšího. Tak vyvrátil Darwin starší středověko-náboženské stanovisko antropocentrické, dovodiv, že člověk není středem, centrem a cílem přírody, ale jen jedním z nespočetných koleček ve velkém mechanismu přírodním.

I dokázal netoliko sám fakt vývoje, ale vyložil i jeho příčiny, vytvořiv svou nauku o přírodním výběru. Chápeme, že tak revoluční výsledek vědecký, od obecných názorů naprosto odchylný, musil vyvolat urputný boj s vyznavači starého antropocentrického názoru světového; totéž dělo se Koprníkovi, Laplaceovi, Lyellovi a můžeme docela směle říci: — toť úděl každého velkého badatele kterékoli země. Míjela však léta a počet přívrženců nové nauky mezi přírodovědci vzrůstal; neboť sbíráním a hromaděním nových faktů ozřejmovala se pravdivost myšlenky o vývoji (evoluci) organismů.

Můžeme všeobecně říci, že krom jediného Fleischmanna není již učenců, již by nesdíleli mínění o stupňovitém vývoji světa zvířecího i rostlinného.

Jinak ovšem o příčinách toho vývoje čili o činitelích, vyvolávajících povstávání nových druhů, mínění badatelů byla a jsou obecně značně odchylna. Přistupme k výkladu hlavních těch mínění.

Rozvoj a výběr (selekce).

Slýcháme často, že nauka o vývoji a darwinism jsou věci různé, že nauka ta existovala již před Darwinem, byla vyslovena na příklad Goethem, Lamarckem, Saint-Hilairem a jinými, a že Darwin podal jen jednu z mnoha nauk, vykládajících příčiny rozvoje, že nauka selekční (o výběru přírodním) ne nauka vývoje, je Darwinovým dílem.

Takový názor, projevovaný nejvíce nepřáteli nauky o přírodním výběru, pokládá termíny „darwinism“ a „výběr přírodní“ za totožné a přiznává dílu Darwinovu mnohem menší dalekosáhlost, než ono vskutku obsahuje. A tož s důrazem poznamenávám, že Darwin netoliko podal nauku o výběru, ale uzásadnil, rozvinul a odůvodnil nauku o rozvoji organismů vůbec a že proto celá nauka evoluční může a musí zvána býti darwinismem. Neníť ten tvůrcem nauky, kdo o ní poprvé zběžně se vyslovil, ale ten, kdo ji opatřil důvody a vybudoval na podstavě hojných faktů.

Proto pokládáme za tvůrce soudobé nauky

*) = že země je středem, centrem jeho.

o soustavě sluneční Koprníka, a ne učedníky Pythagoreovy, již pravdu tušili, proto nazýváme darwismem celou nauku o vývoji; vytvořilť ji Darwin — odůvodniv ji — a ne Lamarck. Lamarck nemohl stvořit, t. j. dáti podklad, doklady té nauce už proto jen, že v jeho časech nebylo ještě všeobecné geologie (nauky o kůře naší zeměkoule a jejím vývoji), stanovící podstavu veškerého darwinismu a vytvořené teprve v létech 1830 epochálním dílem Lyellovým. Neznamená to nijak, že snad nedoceňujeme neb zmenšujeme zásluhy velkého předchůdce evolucionismu, Lamarcka; nicméně musíme doznat, že faktický podklad a řady dokladů podal nauce vývojové ne Lamarck, ale Darwin; a že jest blud, nazývat darwinismem toliko nauku o výběru. Nejdůvodnější by bylo, rozumět „darwinismem" — pokud toho výrazu užíváme — vůbec celou nauku o vývoji, nauku pak o přírodním výběru nazývat „darwinismem v užším smyslu".

I jest buď vědomým klamem nebo úplným nepochopením celého darwinismu rčení, zhusta slýchané z úst protivníků darwinismu, že prý „evoluce a darwinism jsou pojmy zúplna různé atd. . . ."

Pokud mluvíme o vývoji (evoluci) organismů zvířecích a rostlinných (a ne o nějakém vývoji metafysicko-nadpřirozeném), jsme povinni na základě fakt přiznati si, že theorie vývoje organismů podložena a doložena byla Darwinem i jest proto „darwinism" a „nauka vývojová" totéž. Pojímání darwinismu jen jako nauky o přírodním výběru jest příliš úzké.

Příčiny vývoje.

Nemohu a nepotřebuji tu uvádět řady dokladů o vývoji světa organického, nahromaděných v počtu nesmírném všemi naukami biologickými (= o živoucích bytostech), tak př. systematikou, srovnávací anatomií, embryologií, geografií zvířat a rostlin, také palaeontologií, jakož i pokusnými badáními o organismech. Opakuji jen svrchu řečené: není již vůbec vážných (t. j. na půdě vědecké stojících) přírodovědců, již by neuznávali organického vývoje, dovozeného Darwinem. V tom ohledu zvítězil darwinism obecně. Různí se však mínění o činitelích, působících povstávání nových druhů.

Mimo nauku Darwina právě, že vznikají druhy cestou vybírání si jedinců nejlepších přírodou samou — vytvořeny i jiné na vysvětlenou vývoje organického; lze je děliti na čtyři třídy: 1. Nauky vitalistické, 2. Lamarckism, 3. Neodarwinism, 4. Theorie mutační.

1. Theorie vitalistické.

Nauky vitalistické (živoucnostní) uznávají za příčinu vznikání nových druhů zvláštní sílu životní (vis vitalis) — živoucnostní, jež je jako by znakem, karakterisujícím organismy, odlišující je zásadně od ostatního světa — od t. zv. přírody neživé, neorganické. „Síla" ta se u různých autorů různě jmenuje: „popud k vývoji (zdokonalování se)", „duše", „entelechie", „dominanty" atd. — tresť je tu táž. Fysiologie však má řadu námitek proti přijímání nějaké osobité síly životní: na příklad kam se ta „síla" poděje, odumře-li organism? A naopak — vidíme, že rostliny si přisvojují, živí se látkami neorganickými, neživými a že tak na ten způsob z těles mrtvých vznikají živá — že tedy tytéž síly působí v přírodě organické i neorganické.

Konečně mechanika (Hertz) nám říká, že pojetí „síla" je totiko pojetí lidské hlavy, symbol vědecký, že ve skutečnu, za tím pojmem, nemusí, není nic, že připisovat mu jsoucnost, reálnost, je fetišism (srv. Mach, Mechanik in ihrer Entwickelung str. 503).

Víme že těla organická se skládají z těchže chemických prvků, jako neorganická; že chemikové vytvářejí v laboratořích tytéž sloučeniny prvků, které i v živém organismu vznikají a že počet takových uměle vyzískaných sloučenin organických se každým rokem zvětšuje. Fysiologie tedy nám říká, že pojetí „síly životní" (bez ohledu na název) neobstojí před kritikou (srv. podrobněji v dokonalé „Obecné fysiologii" M. Verworna, I., 6.).

Mimo to ukázáno vitalistům na okolnost, že jejich „životní síla" nic a nic netlumočí. Neboť co je to ta „síla", proč působí tak a nejinak, v kterém poměru stojí k obyčejným silám přírodním?

Na to vitalisté neodpovídají, aneb (Reinke) odvolávají se na „vyšší intelligenci" a tak podobně — stojí tedy na podkladě protivědeckém. Vědecká hypothesa musí zjevy vykládati, tato však nejen toho nečiní, ale sama se potřebuje schovávat za zády „vyšší bytosti rozumové" i nemá zřejmě nijaké skutečnosti. Spojení „síly životní" se „zásvětní bytostí rozumovou" (Du Bois-Reymond už dávno zdvořile prosil, aby mu ukázali mozek té „vyšší intelligence" . . .") velmi se líbilo Reinkemu, Dennertovi, i jiným „křesťanským" přírodovědcům, neboť v něm vidí spásu zastaralého podání církevně-náboženského, pod jehož vlivem tkvějí. Veškero úsilí je protivědecké; nauky vitalistické nevyložily vývoje organismů a vědecké kritiky nesnesou.

2. Lamarkism.

Různí badatelé (př. Wettstein, Pauly, Eimer, O. Hertwig a j. v.) se pokoušeli, postaviti na místo teorie o přírodním výběru nauku o bezprostředním přizpůsobování se podmínkám okolí, Lamarckem r. 1809 uveřejněnou. Vracejí se tedy k náhledům Lamarkovým, odmítajíce v celku zásadu darwinského přírodního výběru.

Pomíjejíc těch přírodovědců, kteří mísí lamarkism (též neolamarkism zvaný) s vitalismem,

svrchu vyloženým, stojí lamarkisté obecně na základě čistě vědeckém. Uznávají celkem fakt organické evoluce i neutíkají se k jakýmkoli „silám“ nadpřirozeným, snažíce se vysvětliti čistě mechanicky vznikání druhů rostlinných i zvířecích právě tak, jako to činí darwinisté.

Uznávajíce tedy lamarkism (neolamarkism) jako teorii čistě vědeckou, nemůžeme v zásadě proti ní nic říci; a kdyby pozorované fakty se s ní shodovaly, byla by právě tak dobrá, jako darwinism. Nicméně se ukázalo, že ta teorie nevykládá celou řadu faktů, že nemůže vysvětliti n. př. zjevy t. zv. „mimicry“, vývoj orgánů zraku, sluchu, světélkování, vznikání celé řady různých přizpůsobení, při nichž nemůže býti řeči o „cvičení se“ odpovídajících jim orgánů — jež je zásadou jeho teorie — jako n. př. podmínkám podnebí odpovídající hustota srsti anebo slinné žlázy jedovatých hadů.

Ty by se sic mohly „cvičením“ zřejmě zvětšit; ale nenabyly by vlastnosti vylučování jedu; jak tu z toho „cvičení“ vysvětlit?! A tak nevystačí lamarkism sám na vyložení evoluce; potřebuje doplnění a doplněním tím jest darwinská zásada výběru přírodního čili selekce.

Na stanovisku zúplna protivném stojí novodarwinism.

3. Neodarwinism.

Uznává-li lamarkism jedině bezprostřední přizpůsobování se organismů podmínkám okolního prostředí a dědění těch přizpůsobení (nabytých to známek) a v celku zásadu výběru přírodního odmítá, neuznává neodarwinism, představovaný Galtonem, Wallaceem, Morganem, Delageem a především Augustem Weissmanem, celkem dědičností známek nabytých a snaží se vykládati rozvoj jedině a výlučně přírodním výběrem čili selekcí. Neodarwinism tuto část Darwinovy nauky jednostranně rozvíjí, neuznávaje celkem dědičnosti vyzískaných nových znaků; nemohu se zde ovšem dávat do rozboru nauky Weissmannovy. Je-li neúplnost lamarkismu zřejma a nepochybna, nemožno to říci o novodarwinismu, ač, jak se zdá, nejnovější badání pokusná (experimentální) Standfussova (1899), E. Fischerova (1901) a Semonova (1905 a 1907) posledně dokazují fakt dědění nabytých znaků t. j. mluví pro správnost původního darwinismu a proti novodarwinismu. Vědecké důsledky z nich čerpané také dosvědčují nesprávnost nauky Weissmannovy (srv. L. Platea). Soudobá biologie má řadu nesporných a vážných argumentů proti novodarwinismu; tvrditi tedy, že Weissmann změnil nauku Darwinovu, mohou jen lidé neobeznámení se současným stavem celé té otázky.

Weissmann v podstatě usiloval změnit (ne darwinism, neboť pojem ten, jak jsem výše dovodil, objímá veškery nauky o vývoji, a ten Weissmann přehorlivě hájil a hájí), ale nauku o dědičnosti; nicméně faktem je, že značná část biologů je v té věci mínění od Weissmanna odchylného a že novější badání svými doklady jeho teorii vyvracejí.

Vidíme tedy, že i neodarwinism hřeší tím, čím lamarkism: jednostranností. Jen zásady: 1. dědění nabytých znaků a 2. přírodního výběru nám mohou vyložiti vývoj organický — a nauka Darwinova právě jest takovým sloučením dvou těchto rovnocenných zásad.

Netřeba snad podotýkat, že Weissmann jest zrovna tak přesvědčeným evolucionistou jako Darwin. Jest to badatel vážný, nemající nic společného s lidmi druhu Reinkova a p.; nikdy se neutíkal k žádným „vyšším intelligencím“ a jiným pojmům středověkým a biologie mu vděčí řadu cenných prací. Z badatelů o teorii evoluční jest Weissmann jedním z nejrázovitějších. Uznala to londýnská Akademie „Royal Society“, davši mu před několika měsíci „Darwinovu medailli“ za práce z oboru teorie selekční. Nicméně však jest jeho nauka o výlučnosti a všemocnosti selekce jednostranná a nevystačí na vyložení veškerého vývoje, jak dosvědčují nejnovější badání pokusná i úvahy teoretické.

Teorie mutační.

Nauka ta, r. 1901 holandským botanikem De Vriesem uveřejněná, vzbudila rozruch v kruzích přírodovědeckých, hodlala nahraditi teorii selekční — ale celá věc skončila se velkým fiaskem, neboť se ukázalo: 1. že „mutace“ (t. j. náhlé přeměny) De Vriesovy jsou týmiž individualními znaky poděděnými, jež Darwin nazval „individuálními variacemi“ t. j. změnami některého jednotlivce, z nichž teprve boj o existenci zachovává znaky, organismu prospěšné; 2. že tak značné náhlé přeměny jednotlivých organismů, jako ty, jimž De Vries říká „mutace“, udávají se velmi zřídka (sám De Vries docílil změny čili „mutace“ u jedinké jen rostliny, a ještě se tu velmi důvodně pochybuje, nezakládá-li se věc zde právě na možném účinku křížení) a proto mají velmi malý význam jako činitelé, již by vyvolávali vznikání nových druhů. A o tom, že by jimi bylo možno vyložiti celý vývoj organického světa, nemůže být ani řeči.*)

Závěr.

Vidíme tedy, že všechny teorie, hodlající darwinism zastoupiti nebo změniti, samy před kritikou neobstály. Teorie přírodního výběru v té formě, jíž jí dal Darwin, zůstává jedinou s fakty shodnou, vnitřních rozporů prostou a postřehnuté zjevy vykládající teorií vývoje.

Všechny námitky proti ní zakládaly a zakládají se (srv. L. Plate, „Darwin'sches Selec-

*) Ve svém novém díle („Arten u. Varietaeten“, Berlín, 1906, str. N—V) praví sám Vries: „Práce moje souhlasí, jak soudím, úplně se zásadami, projevenými Darwinem.“

tionsprinzip etc." 3. vyd. 1908) buď na teologických výmyslech a předsudcích (np. námitky Dennertovy, Reinkeho, jezuity Wasmanna a j.) nebo na falešném porozumění samotné teorii, aneb na nepochopení metody a cíle historických nauk přírodních, do jejichž oboru teorie vývoje náleží. Hromadění stále vzrůstajícího materiálu faktů víc a více potvrzuje správnost náhledů Darwinových, i můžeme směle říci, že darwinism v užším smyslu (teorie selekční v prvotní formě) právě tak vítězně vyšel z boje, jako darwinism v širším smyslu — jako veškera nauka o evoluci organické.

Ne tedy lamarkism, neodarwinism nebo teorie mutační, leč nauka o výběru ve své prvotní formě, Darwinem dané a hájené řadami známých učenců (Haecklem, Semonem, Hatschkem, Rouxem, Romanesem, Lotsym, L. Platem, A. Langem a j.) jest trvalou kořistí vědeckou a jí vždy zůstane.

Řeči o „smrtelném loži" darwinismu jsou prostě každému směšny, kdo podrobněji věci rozumí; možno se jen smát různým pamfletům; jsou úkazem moci předsudků středověkých v současné společnosti a mohli bychom je minout, kdyby nepůsobily zmatků v hlavách čtenářů a posluchačů a nezadržovaly tak myšlenkový pokrok lidstva, bránice mu setřásti staré, tradiční předsudky, jež před rozborem neobstojí. Ale všechny nájezdy pp. Dennertů, jesuitů Lutoslawských (Jemelků, pozn. red.) a j., mířící na ukrytí světla vědy lidu a na zachránění temnoty a předsudků náboženských, se rozplynou; neb děje vědy ukazují, že podobná úsilí projevovala se po každém velkém objevu vědeckém (zejména na př. po prohlášení nauky Koprníkovy) a nikdy nedosáhla cíle — pravda vždy vycházela vítězně z boje a předsudky padly. Avšak zeptá se snad čtenář, jak to možno, že i odborníci, jako Reinke, dávali přednost starým předsudkům před fakty, v oči bijícími? Místo odpovědi stůjž zde zajímavý, málo však známý příklad z dějin vědy. Astronom Jan Dominik Cassini (1625—1712), ředitel pařížské observatoře, známý pracemi odbornými, do smrti, t. j. do r. 1712, byl nepřítelem učení Koprníkova a přívržencem systému Ptolemaiova. A tak 169 let po vydání „Pohybů těles nebeských" (1543) žil odborník, dávající přednost náhledům celkem zastaralým a přivírající oči před zřejmými fakty. Ale podiv náš zmlkne, zvíme-li, nahlédnouce do životopisu učence toho, že byl vychováván — v jesuitské kolleji v Janově a po celý život byl horlivým katolíkem. Nemohlť sdíleti mínění Koprníkovo, papežem proklaté. Takovíto činitelé nejednou omezují utváření se názorů odborných badatelů! Důrazně tu poznamenávám, že vůči takovým zřejmým faktům, na žádný způsob zapřít se nedajícím, jako nález opice-člověka, přechodní to formy mezi opicemi vyššími a člověkem, počíná už i církev hledat kompromis a v krátku zdá se uzná evoluci hmotnou, hájíc však nadpřirozený původ „duše"; a je jasno, že takováhle vykrucování jsou mýdlovými bublinami, dbáme-li psychologie srovnávací. „Duše" a „práva mravní" rozvinuly se právě tak v boji o existování z duševna a instinktů zvířecích, jako uši, oči, mícha a mozek lidský.

Psychologie a etika právě tak vyhlazují ze svého pole divy a nadpřirozenosti, jak to již učinila zoologie, a pro fantasie na temata mysticko-teologická nezbývá ve vědě lidské místa. Opakují-li se však stále ještě pokusy o „shodu" novodobé vědy s vírou, znamená to jen, že hluboko ještě zakořeněny jsou v hlavách lidských předsudky středověké, vnucované řadami věků. Na všechen způsob nepodléhá nejmenší pochybnosti, že předsudky ty budou musit v bojích s pravdou ustupovat a že poslední jejich zánik jest jen otázkou času.

Ptajíce se na konec, jaký je obecný stav teorie vývojové vůbec a teorie přírodního výběru zvláště, vidíme, že odpověď může být jen jediná: darwinism, jak v širším smyslu, — teorie vývoje, tak i v užším — teorie výběru přírodního, v prvotné své formě stojí celkem neochvějně a celý rozvoj vědy v průběhu 50 let, uplynuvších od vyjití epochálního díla velkého přírodozpytce (r. 1859) jest jediným obřím důkazem správnosti náhledů Darwinových! S plnou jistotou možno říci, že darwinism je bezpečnou kořistí vědeckou a vždy jí zůstane.

Přev. *Č. Stehlík.*

LEŠEK:

Jak povstal krucifix.

Ukázali jsme v minulých článcích, že kříž jest primitivní rozžehadlo svastika, a zbývá vyložiti, jak stal se v symbolistice náboženské nástrojem popravčím. Že ve skutečnosti takovýmto nástrojem nebyl, to známo jest sdostatek: Latinské slovo „crux" neznačilo původně kříž, nýbrž šibenici, na což poukazují i slova „visel" na kříži, v latinském textu písně „Stabat mater dolorosa" se praví dum pendebat filius, t. j. zatím co visel syn.

V prvých dobách křesťanských a v katakombách nenacházíme nikde obraz ukřižovaného vyjma krucifixu v katakombě sv. Julia a Valentina, který však pochází až z 8. století po Kr. Ve znamení kříže uctívali i původní křesťané dávno známý emblem ohně, a nikdo z nich v něm neviděl nástroj mučící. Jiným symbolem, který totéž vyznačoval, byl beránek. Věc souvisí takto. Již ve vedách Agni, oheň, syn nebeského otce Savistri, byl zobrazován se skopcem, na něhož vystupoval, když oběti lidí měl přinášeti bohům ve svých plamenech a v dýmu oltáře. Snad souvisely s tím i někdejší oběti beránka

na oltáři. První křesťané, kteří dleli v Římě, a latinsky mluvili, vidouce Agni zobrazeného s beranem, snadno uvedeni byli v omyl, protože beránek sluje latinsky agnus, a počali považovati beránka za obraz hlavní. A tak spatřujeme na nejstarších památkách křesťanských symbol beránka s křížem, který beránku vstaven jest obyčejně na hlavu. Vedle toho bývá obklopena hlava beránkova i kotoučem, jímž znázorněno slunce, otec ohně-beránka, nesoucího za symbol rozžehadlo-svastiku. Tento symbol nacházíme na sarkofágu vatikánském pocházejícím z prvých století, na mosaice ze 4. století, na jiné mosaice z 5. století, a jinde s různými variacemi. Tak na křesťanské lampě z Karthaga vidíme beránka, nesoucího kříž na zádech a celého objatého kotoučem slunečním. Tento symbol primitivní zachoval se až na naše časy, ale při tom pozvolna se měnil tak, že z něho po čase povstal krucifix. Zdá se to býti na první pohled nemožným, ale bedlivé studium proměny jeho nás o tom přesvědčí.

Že tento symbol beránka nebyl původně jen křesťanským, o tom nás poučuje ta okolnost, že i pohané jej uctívali, a Juppitera Ammona na př. zobrazovali jako beránka a nazývali jej Spasitelem, a také Mithra byl v Římě vzýván jménem „Salvator Mundi". Stejně bylo ovšem i se symbolem kříže. Pohanská císařovna Eudoxie zobrazena jest na staré medaili držíc v pravici jablko s křížem, v levici pak dlouhý kříž poutní. Stejně byl zobrazen na penízi i Juppiter opírající se o kříž a hlavu maje ozářenu svatozáří.

Pohléděme nyní, jak původně prostý symbol beránka s křížem se měnil. Aby se jasně vyjádřilo, že beránek jest symbolem ohně, byl kříž zvětšen, rozšířen a beránek umístěn do jeho středu, tam, odkud ze svastiky při rozžehání první jiskra tryská, a odkud v době pozdější vidíme vycházeti svazek paprsků. Nejstarší kříže toho druhu nacházíme na lampě z Karthaga, v kostele sv. Marka v Benátkách a jinde.

Ovšem i osoba Kristova byla v té době již často zobrazována, a sice obyčejně jako postava prorocká, kážící kult Agni, a držící v ruce evangelium t. j. knihu obsahující nauku Agni t. j. nauku dobrého poselství. Také beránek jest v této době již zobrazován, sedící na knize a jinde nacházíme obě postavy již vedle sebe, Krista s beránkem, z čehož se později vyvinula představa dobrého pastýře.

V tuto dobu se již také počíná zobrazovati krvavá oběť beránka, který prolil krev svou za spásu světa. Na kresbách z této doby stojí beránek na trůnu, nese kříž a krev z jeho boku teče do kalicha. Zároveň pak spatřujeme i různé výjevy z evangelia jako vzkříšení Lazara, zmnohonásobení chlebů, a dokonce i pohřbení v hrobě, na nichž zobrazen jest místo Krista beránek.

Tu však již bylo zřejmým, že stal se omyl. Beránek, Agnus zaměněn s Agnim, Kristem, synem otce nebeského Savistri. I bylo nutno pomýšleti na změnu symbolů, při tom však musilo se počítati se starým zvykem. Lid zvyklý na určitý symbol nepřijme jiný bez odporu. Změna děla se tedy ponenáhlu. Proto počato se zobrazováním bytosti, jež měla tělo beránka, z jehož krku vyrůstalo tělo lidské držící kříž. Tak zobrazováni bývali antičtí centauři, sfingy a syrény. Také tento symbol nacházíme na lampách z Karthaga.

V zobrazeních pozdějších beránek mizí celý, a z něho Kristu zůstává kříž, který se nejprve kreslí jako symbol nad jeho hlavu, později do ruky se mu vkládá.

Potom hlava Kristova se obklopuje kotoučem slunečním, v němž vkreslen i kříž. Obraz tento nacházíme na kovové nádobce ze 4. stol., na penízu byzantském z 8. století, na smaltovém kříži vatikánském z téže doby a jinde. Změna tato vyznačena byla v usnesení koncilu cařihradského z r. 692, dle něhož mělo býti zobrazováno celé tělo Kristovo místo těla beránkova. Tento rozkaz se ovšem stále přestupoval, ale přece se stal příčinou, že Kristus na obrazech byl ukřižován. Až do té doby totiž stále byl kříž symbolem ohně a nikoli nástrojem mučícím. Všecky změny dosud naznačené způsobily pouze, že se zobrazení Krista dostalo dohromady se zobrazením kříže. Ukřižování stalo se takto.

Jako dříve byl malován beránek do středu kříže, tak bylo nyní malováno na kříž tělo Kristovo. Ovšem nebyl Kristus tento ukřižován, nýbrž stál tu na podstavci, s rukama roztaženýma jakoby kázal. Hlava jeho vkreslena byla do středu kříže-svastiky, odkud první jiskra při rozžehání vytryskuje. Tak jest zobrazen Kristus na desce ze slonoviny z IX. století uschované v Musée Cluny v Paříži. U jeho noh leží beránek, aby lid na tuto změnu si zvykl. Později ve století X. se kreslí na kříž Kristus z hrobu vstávající s rukama roztaženýma a ranami od hřebů na nich. Nohy jeho spočívají na výstupku. Z tohoto postavení přechází se k ukřižování. Ruce probodnou se hřeby a přibijí na kříž, ale Kristus na nich nevisí, nýbrž drží je volně roztaženy, nohy spočívají na výstupku jedna vedle druhé, nikoli přes sebe, oči jsou otevřeny, hlava trochu nakloněna. Tak kreslí se Kristus na miniaturách ze stol. XI. Konečně ve stol. XII. ukřižování dokonáno. Hlava spadla do ramen, nohy i ruce ohnuty pod tíží těla, a při tomto zobrazení, daném evangeliem sv. Jana, které se v tomto bodě od ostatních evangelií liší, zůstalo až na dny naše.

Těžko rozhodnouti, bylo-li evangelium sv. Jana napsáno pod dojmem trestu Prometheova, který v podobné poloze byl přikován na skálu, či pod dojmem ukřižování Baalova, či

bylo-li vsugerováno starozákonní obětí beránka, která bývala konána na jakémsi druhu kříže. Jisto jest však, že nadále zůstaly v obyčeji i všechny ostatní druhy zobrazování Krista a beránka, symboly, z nichž vznikl nynější krucifix, znázorňující člověka rozepjatého na dřevě kříže a dokonávajícího v hrůzném utrpení svůj život za hříchy světa.

Ale i toto zobrazení upomíná na starý svůj původ některými znaky. Tak vídáme velmi často hlavu Kristovu obklopenu kotoučem slunečním, anebo dokonce z hlavy, spočívající ve středu svastiky, se line na všechny strany svatozář paprsků ohnivých, tryskajících z místa, odkud svatý oheň vyšlehl při zažehování svastiky.

Nápis na kříži I. N. R. I. objevuje se poprvé na mosaice z VIII. století v knihovně vatikánské. Jest umístěn místo dřívějšího nápisu Ego sum lux mundi, Já jsem světlo světa. Nápis tento značil původně Igne natura renovatur integra t. j.: „Ohněm přirozenost udržuje se neporušená“ a teprve v době pozdější vymyšleno pro písmeny ty označení nové totiž „Jesus Nazarenus Rex Judeorum“ t. j. „Ježíš Nazaretský, král židovský“. Oba nápisy starý i nový jasně ukazují, v čem hledati sluší význam kříže, symbolu světla, symbolu ohně, prvního a největšího vynálezu lidského.

HOUSTON STEWART CHAMBERLAIN:

Jest církev katolická politickým útvarem?

Řím jest imperium romanum (říše římská) v její poslední a nezhoubnější postavě; duch veliké říše bez jejího těla; výlučně politická a — dobře pozorujme — naprosto nenáboženská síla, která vychovává náboženský fanatism,*) aby jej učinila služebným pro své zájmy. Není pouze dovoleno, takovou moc jakožto politickou označit, ale musíme se učit nazírat, že zde přímo vyjevuje se kvintessence (zhuštěný výtažek) vší politiky. To jest právě to, co ji dělá tak nebezpečnou; neboť všude jinde jest každá politika systémem věčně se obnovujících kompromisů mezi potřebami jistých skupin žijících, pracujících lidí a potřebami jiných skupin právě takových lidí; všude a vždy jest politika prostředkem, nikoliv cílem, jistým „asi“, nikdy doktrinou; jest takřka nevyhnutelným zlem a nalézá své oprávnění v jejich nepolitických výsledcích. Řím naproti tomu — dnešní Řím — jest abstraktní, absolutní politika, politika jakožto účel k vůli sobě.

*) Zde zdánlivě jest protismysl, ale uvážíme-li, že Chamberlainovi jest náboženství jedině vnitřním, naprosto osobním pocitem, pochopíme jeho odpor proti fanatismu a násilí, jehož jsou církve představiteli.

Civitas Dei (obec boží), s papežem na špici, jakožto neobmezeným vládcem, jest jejím ideálem; nevyrůstá ze skutečných, prakticky daných poměrů, ale má být shora těmto poměrům vnucena; krátce není to život, ale nauka, a to neznamená prakicky nic jiného, než absolutní politika. O potřebách, kterým tato politika by měla sloužit, nemůže být řeči; muži, kteří ji provozují, odříkají se — více nebo méně — všeho lidového společenství a vystoupí dokonce i z rodiny; jinými slovy, vyloučí se z lidské společnosti; následovně neexistuje pro ně více nevyhnutelná politika praktických potřeb, ale jsou odhodláni, uchopiti se jednoho velikého, ale jinak všestranně podmíněného prostředku vší politiky — moci — jakožto účele a věnovati se tomuto jedinému účeli — všemoci — bez výhrady.

A čím čistší a nezištnější — nezištná, míním, ve smyslu světských požitků — jest taková politika, tím nebezpečnější jest pro státy. Oprávnění praktické politiky a omluva pro násilnosti, ke kterým musí často sáhnout, spočívá v tom, že se jedná o hmotné výhody, a že národové jako jednotlivci nemohou postrádat hmotného podkladu; ideální prvek života musí lid napájet z jiných pramenů. Naproti tomu politika taková jako Říma zasahuje do života národů tím hloubčji, čím jest abstraktnější a čistší a čím nesobečtější a mravně čistší jsou vedoucí mužové, tím fanatičtěji a cíle vědoměji budou jednati. Papež, který si vydržuje maitressy a zaměstnává umělce, jest neškodným proti jemnému starci, jenž nyní sedí na trůně. (Pozn. Míněn byl Lev XII.) Leží na dlani, že taková politická moc musí bez ustání provozovat oslabení a konečné zničení každého státního útvaru: zde nepomohou nejlepší úmysly — kde se naskytují — pranic, neboť logika situace jest silnější než nejsilnější jednotlivá vůle. Jest to jen důsledné, když římský „Staatslexicon“ III. 1265, naříká nad tvořením evropských národních států jakožto nad „rozpadnutím křesťanství“. Treitschke poznamenává: „Katolická církev staví se vždy na stranu řečí menších kultur“ („Politik“ I. 287); my vidíme to v Poznani, kde Řím celou váhu svého vlivu dává na váhu Poláků — zde, kde má krásnou příležitost, osvědčit se státotvorným; vidíme to v Čechách, kde Řím čistě německé kraje zaplavuje českými kněžími;*) vidíme to v Irsku, kde jedině Řím udržuje na životě pro dnešní poměry nepotřebný keltický idiom, a s kazatelny proklíná „ďábelskou řeč“ Angličanů; vidíme

*) Neděje se to z lásky snad k Slovanstvu; jest to zase politika štvaní národů proti sobě, staré římské „rozděl a panuj“; co se národové perou, římská církev nerušeně na obou stranách pracuje k ujařmení všech; proto oslabuje veliké celky, aby pak s malými mohla býti snadno hotova. A proto každý kněz bývá všude velikým nacionalistou. „Nic jim nevěřte . . .“ (Pozn. překladatele.)

to v Bretagni, kde řádové školy jak jen možno potlačují francouzskou řeč a kde i v městech, kde obyvatelé z větší části jen francouzsky rozumějí, přes to často výlučně bretoňsky se káže.

Konfiskováno.

Významné však jest seznání, jak zájmy takové korporace nutně stojí v protivě k zájmům státu a národů. Vliv kněžstva v Babylonu byl tak velikým, že kníže nebyl jistým svého života ani poslušnosti svých poddaných, když nebyl za dobře s církví; tím strhává však tato na sebe ponenáhlu všechno bohatství země, stává se majitelkou největší části statků a půdy, požívá současně osvobození daní a monopolisuje naposled obchod a bankovnictví. Buď povstává konečně revoluce proti tomuto neudržitelnému stavu, a schopný státník — na př. Tiglat Pileser — přichází na trůn, jehož první čin jest zrušení neb co možné obmezení „mrtvé ruky“ a jehož druhý čin jest oživení podnikavého měšťanského a silného selského a vojanského stavu; anebo cizí, ještě nezotročený národ vynoří se a podrobí oslabenou říši. Přece však, stane-li se první či poslední a cizí uchvatitel — jako na př. bylo tomu u Peršanů — s tajným dorozuměním hierarchie (neboť tato jest vždy připravena zradit vládce, když to „náboženství“ přinese prospěch) — anebo též bez ní a proti ní do země vnikne, po krátkém čase vidíme hierarchii, jejíž agenti jsou všude, jak znovu uchopí se vlády a stát vede k novému morálnímu a hospodářskému zničení.

*) Babylonské kněžstvo bylo úplně nenárodní a mezinárodní; provozovalo politiku na vlastní pěsť ve všech jemu dosažitelných zemích a staralo se o změnu národů a dynastií jen potud, dokud tím zájmy hierarchie nejsou dotčeny.

Morální a hospodářské nedá se od sebe odloučit; neboť u velikých vychovala babylonská církev lakotu, pustou pověru, šílené rozhazování na církevní statky a obřadové stavby, náboženské plány o dobytí světa, a lid ohloupila, odmužnila, stlačila k otrockosti a přece hnala jej obratem ruky, když se její plánům hodilo, jako fanatisovanou hordu proti králi a státu. Na protihierarchického Tiglat-Pilesera a jím započatou krátkou dobu skvělé reálné politiky přichází Sargon, jenž všechny privilegie hierarchie obnovuje a tím zemědělství, obchod a obranu seslabí; Sanherib setřese znovu kněze, posílí armádu a vedl by stát zase k novému rozkvětu; ale jest v templu ubit, a několik roků na to mizí assyrské pokolení vládců navždy z dějin.

Konfiskováno.

Přeložil *Karel Pelant.*

❧ ❧ ❧

LONGINUS:

Syllabus Pia X.

(Pokračování.)

VII.

Známý Jenský filosof **Rudolf Eucken** napsal článek: Papežská encyklika proti modernistům. Eucken praví:

Chceme-li encykliku správně posouditi, třeba zostra přihlédnouti k hlavním bodům, jež dělí duchy. Nejedná se při tom o věci nepatrné. Jde o to, zda modernímu člověku přísluší zvláštní duševní ráz, zvláštní potřeby a právo samostatného rozvoje. Encyklika to popírá, modernisté to tvrdí. Tím vzniká zcela odchylné stanovisko k zděděným součástím náboženství. Modernisté — přijměme označení — jsou přesvědčeni, že ne jen v zevnostech a na jednotlivých bodech život vůči životu středověkému

se změnil, že nejen v mínění a náklonnostech lidských nastaly změny, nýbrž že i zcela mimo dosah naší libovůle nastaly přeměny v základech žití, jež bez závažné škody nesmíme přehlédnouti. Takové změny musí se i v náboženství projeviti, má-li toto býti přítomnosti tím, čím býti má a musí. Stoupající vniternosti a samostatnosti moderního myšlení se zdá, že středověká zevnost a středověký tlak, jenž míchá zevní s vnitřním, nedopřává duši plné samostatnosti. Zároveň jest ve scholastice náboženství příliš věcí rozumu, tak že celé bytosti, jen jako dodatkem se dostává, nevyrůstá z ní a nehýbá člověkem ze středu jeho bytosti jak to na výšinách modernosti žádáme. V boji se starým nežádal modernism méně náboženství, nýbrž víc. Touží po osobním, činném náboženství, jež by duši jednotlivce stálo blíže, jež by celou jeho bytost pronikalo a k činnosti pohánělo. Roztržce se starým vyhýbá se toto nové nazírání tím, že ve starém vidí přípravu nového a v novém vyvrcholení starého. Tak si vede modernism, když v různých dobách shledává různé projevy a stupně téže pravdy, když rozeznává mezi neproměnlivým jádrem náboženství a jeho historickým stělesněním v životě lidském. Toto stělesnění může proběhnouti celý řetěz přeměn, jež přes svou rozdílnost vyjadřují přece tutéž pravdu. Zdá se, že náboženství mohlo by tak účastniti se světového pokroku, aniž by se své nad čas povznešené pravdivosti vzdalo; mohlo by se dorozumět s moderní vědou i kulturou, aniž by svou samostatnost ztratilo.

Opírajíce se o tyto zásady snažili se modernisté horlivě, aby náboženství celé až do poslédních jeho rozvětvení zvnitřnili a posílili. Že se odchylují od staršího směru, jasně věděli, ale církve přece celou duší se drží; ne proti ní, jen v ní a k jejímu prospěchu chtějí působit. Mohli se o to poctivě snažit, poněvadž starší směr považují jen za zvláštní projevení pravdy; musí se pak o to snažit z vnitřní nutnosti, poněvadž dle přesvědčení jejich božským dechem naplněná, prací dějin zakotvená církevní společnost jest nezbytnou, aby vznikla duševní atmosféra pro jednotlivce, jež by snahám jeho dala směr po pravdě. Proč by se modernisté tak drželi církve, ne-li z vnitřní nutnosti, když její veřejní zastanci nemají pro ně než útisky a výčitky?

Nechť se takové výčitky posuzují jakkoliv: že církevní autorita považuje modernism za povážlivý, jest zcela pochopitelno. Zástupujíc starý směr bude snadno považovati nové za projevy bezuzdného subjektivismu a relativismu, bude v novém viděti rozptýlení pravdy tím spíše, že toto teprve mohutní a jest proto namnoze nehotové, nevyrovnané, ba pochybné. Pokouší-li se první díl encykliky o vědecké vyvrácení modernismu, nesmí se úvahy tam podané podceňovati. Vůbec jest u těchto náboženských a nábožensko-filosofických otázek zásadních útočník vždy ve výhodě, neboť zastance starého vládne propracovanou soustavou pojmů a zděděným logickým vyškolením.

Lze ochotně uznati, že encyklikou rozvinuté pochybnosti proti ryze psychologickému odůvodnění náboženství, proti relativistické nauce vývojové atd. obsahují leccos pozoruhodného, kdežto úvahy zabřídají do všedností, kde se jedná o historické a filologické otázky kritiky písem. Ale přese všechen dialektický důvtip nedostává se encyklice přesvědčivosti, poněvadž se nemůže vmysliti do modernistů, poněvadž neposuzuje modernism jako celek. To encyklika nedovedla, poněvadž problém vnitřního zvroucnění a posílení náboženství vůbec necítí a neuznává, tak že celý modernism se jí zdá zbytečným a nicotným. Není divu, že jej vidí jen ve skresleném obraze, že vše na něm líčí zhruběle, že právě pochybné stránky jeho poutají její pozornost. Když pak modernismu nemůže přisouditi duševní nutnost, nezbývá než viděti v něm samovolné odštěpení, důsledek zpupnosti a nedostatku úcty.

Jak málo porozumění má encyklika pro zjevy, jimiž se zabývá, vysvítá z její neschopnosti, aby vznik a přítažlivost modernismu učinila pochopitelnou. Onu přítažlivost líčí encyklika nejživějšími barvami: „Člověk trne, slyší-li ta odvážná tvrzení, ta rouhání. A přece, ctihodní bratři, nejsou to jen nevěrci, kteří je rozšiřují. Jsou katolíci, ba kněží, kteří se veřejně k nim hlásají, a takovou šíleností chtějí obnoviti církev.“ . . „Čilost jejich jest veliká, pracují neúmorně, tak že člověk věru lituje, vidí-li, že tolik síly k záhubě církve se zneužívá, jež při správném použití by mohla býti nejcennější pomocí.“ . . „Litujeme, že množství mladých lidí, kteří vzbuzovali veliké naděje a k dobru církve mnoho by byli učinili, z pravé cesty zbloudili. Již to bolí, že mnozí, kteří nejdou tak daleko, nakaženi zlým ovzduším, zvykají si volněji myslit, mluvit a psát než katolíku sluší. Tací jsou mezi laiky i v kleru; ba i v duchovních řádech, kde by je člověk nejméně hledal, nescházejí.“ Víc než jednotlivá místa dokazuje celá encyklika, že papež považuje modernism za důležité hnutí; jak by je jinak mohl pokládati za veliké nebezpečí pro celou církev? Jak vysvětliti, že hnutí to zasáhlo nejrůznější národy, Francii, Italii, Anglii, Ameriku, — Německo je v pozadí, — a že mohlo zachvátiti všechny větve náboženského života, jak encyklika sama podrobně líčí. Přece bychom čekali, že mohutnosti účinků odpovídá přiměřená velikost příčin.

O příčinách modernismu vyjadřuje se však encyklika následujícím způsobem: „Zajisté jest nejbližší a nejbezprostřednější příčinou jeho poblouznění rozumu. Vzdálenějších pak příčin shle-

dáváme dvé: všetečnost a zpupnost. Nemírní-li se touha po vědění moudrým způsobem, stačí již sama o sobě, aby všechny možné bludy vysvětlila. Mnohem silněji působí však zpupnost, že duch se zatemňuje a bludu propadá; zpupnost pak jest v modernismu doma, ze všech stran se živí, všechny formy přijímá." „Zpupnost jest nejkratší a nejjistější cestou k modernismu." Aby se proti těm zpupným lidem pracovalo, mají je ctihodní bratři (biskupové, L.) „zaměstnati v nejnepatrnějších úřadech, aby je tím více ponížili, čím více se vypínají"... Konečně vyčítá se modernistům „úplná neznalost scholastiky" a prohlašuje se za další příčinu jejich pobloudnění, ač jinak učenost jejich s pochvalou se uznává.

A to by stačilo, aby vzniklo hnutí, jež papež považuje za tak nebezpečné! Jak nízko cení se tu hybné síly duševního života a historie, jak nejisté musí býti základy církve, když tak drobná lidská pobloužení a něco vášnivěji mohou vážně ohroziti! Zde odpadá též veškerá možnost, aby církev zvítězila tím, že protivníku vyrve, co pravdy v jeho tvrzení jest, aby touto pravdou roztříštila jeho bludy. Takové přemožení, jedině úplné v duševních bojích, žádáme nejen my: provozoval je Tomáš Aquinský, jehož se církev právě nyní s obzvláštní horlivostí dovolává. Neboť za jeho doby vnikala — tehdy nová — filosofie Aristotelova obrovskou mocí na západ; byla považována za nebezpečí pro církev i křesťanství, poněvadž byla spojena s pantheismem Averoovým (Arabský filosof. L.) a s jeho naukou o dvojí pravdě. Dal se tím Tomáš odstrašiti, bál se toho, že jej vrstevníci nazvou „moderním"? Ani trochu. Vyloupl nauku Aristotelovu z oněch přímětků a učinil ji užitečnou pro křesťanství. Ať jeho výkon nás dnes už neuspokojuje, byl jím na výši své doby a užil pro svou práci co jen filosofie Aristotelova podati mohla. Že církev se dovedla časovému hnutí a potřebám doby přizpůsobiti, nemálo přispělo k zajištění její vlády nad duchy. Ztratila snad již tuto pružnost?

Postupuje-li zpráva církve dnes jinak, nemá-li pochopení pro modernism, pak jí nezbývá proti němu než odpor a boj. Ale i pak ještě jsou dvě možnosti. Lze mysli k boji nadchnouti, lze jim dodati radostné odvahy, může se jim vykázati směr, lze je vyzvati k rozvinutí všech sil proti bludu, může se jim dodati vnitřní převaha nad ním. Ale tento postup předpokládá, že se duchům dopřeje dosti samostatnosti, aby se časových hnutí účastnili, aby se i bludem důkladně zabývali. Považuje-li to Řím za povážlivé a nebezpečné, nezbývá než duchy co nejtužeji připoutati ku starému a co nejúzkostlivěji vyloučiti nové. Na tuto dráhu se pak encyklika dala. Žádá, aby scholastická filosofie byla základem církevních studií, by se na tomto základě stavba theologie s největší pečlivostí vybudovala. To se ale po celá staletí již dělo a přízně i podpory dostalo se právě scholastice v posledních desítiletích dost a dost. Když za těchto okolností modernism nabyl veliké moci, jak encyklika sama doznává, pomůže pak proti němu opětný příkaz studovati scholastiku?

Scholastika i my druzí dnes rádi přiznáme, že představuje pro svou dobu velkolepé soustředění života, že zejména provedla jakési vyrovnání mezi křesťanstvím a celkovou kulturou. Než výkony scholastiky nemohou stačiti naší době. Nestačí formou; scholastika sklížila takřka dva cizí světy, což modernímu, po silné jednotnosti a samostatnosti života toužícímu člověku nestačí. Nestačí obsahem; neboť scholastika nezná jiné kultury než antické a přes svou úzkostlivou víru v dogmata nevyjádřila jasně vlastní duchovní obsah křesťanství. Proto nelze se pro duševní krise přítomnosti od scholastiky nadíti pomoci; není více plodná.

Přes to pokouší se encyklika zdůrazněním scholastiky o kladné působení proti novotám. Než toto ustupuje přece jen velice do pozadí za zápornými snahami, za útisky a zákazy: nemilé hnutí má býti zničeno tím, že se nejostřejšími prostředky potlačí, že se mu pletivem policejních nařízení v každém projevu zabrání.

(Dokončení.)

Th. Dr. FRANT. LOSKOT:

Jezovitská kniha.

Královéhradecký jezovita páter Ant. Rejzek sepsal a nákladem Dědictví sv. Prokopa roku 1908 vydal knihu: Bohuslav Balbín T. J.

Duch, který vane touto knihou, vystižen jest nejlépe nápisem našeho článku. Rejzkův Bohuslav Balbín je kniha jezovitská. Částečně historická, částečně kazatelská tato kniha má tendenci klerikálně jezovitskou. Páter Rejzek je spisovatelem a missionářem; missionáře, jezovitského missionáře nemohl potlačiti ani v této knize. Na kazatelně naučil se obratně vlichocovati se ve přízeň posluchačstva a toto zaujati pro řád, jehož je členem a pro myšlenky, za něž bojuje.

Rejzek užil příležitosti, kterou mu poskytlo sepsání životopisu Bohuslava Balbína, k tomu, aby propagoval jezovitský názor na české dějiny, a na význačné, především náboženské jejich události. Jeho řád má býti předveden českému obecenstvu, potomkům husitů, jako nositel a udržovatel národní osvěty, smýšlení horoucně vlasteneckého, jehož činnost přinášela českému národu venkoncem jen samé požehnání.

Jedním z nejušlechtilejších pak květů tohoto jezovitství „osvíceného a vlasteneckého" je Rejzkovi jeho Balbín.

Jest třeba, abychom se knihou Rejzkovou poněkud zabývali. Nemáme v této práci zřetele ku

vědecké její ceně, ostatně velmi nepatrné, poněvadž kniha je povrchní, bez náležité objektivnosti, ba i pověrečná; ani tím se nechceme zabývati, že Rejzek opomenul se o důležitých věcech důkladněji a správně instruovati, že si vůbec počínal slepě důvěřivě, nekriticky.

Nás zajímá pouze to jeho filosofování o českých dějinách a věcech a potom jeho oceňování Balbína.

Především se budeme obírati tedy Rejžkovou filosofií českých dějin.

Kdysi na podzim minulého roku dupl si kritik historických povídek Václava Beneše Třebízského v Čechu, abychom už konečně se odvážili dějiny české pojmouti ve smyslu církevním a katolickém. Při tom se pan kritik hněvá, že Třebízský dějin českých v takovém smyslu nepojal.

Jezovita Rejzek ve svém Balbínovi pojal českou historii zrovna tak, jak si přeje „Čech". To, co bylo před husitstvím a zvláště doba Karlova, znamená slávu českého národa. Husitství jest dle toho úpadkem národa, jeho klesání jest následkem a jakoby kletbou za odpad národa od církve katolické. Až zase s pádem protestantství po Bílé Hoře a s katolickou protireformací začínají prý národu nové doby štěstí. Katolicismus prý zachovává národ, jezovité jsou prý spolupracovníky na vzkříšení národním. To jsou hlavní věty katolické filosofie dějin českých.

V poznámce na straně 299 táže se patheticky jezovitský missionář: „Což nebyly Čechy slavné a požehnané, dokud byly jedné víry, a to katolické?... Což nepřivedly národ český po dvakráte již na pokraj záhuby náboženské bludy, že byl v nebezpečí smetenu býti s povrchu země? Kam dospějeme duchem nevěry a náboženského nihilismu? Či jest útvar náboženství jednotlivce a katolického národa toliko na rovni s dílem lidským, které se mění jako moda? — To vše nutí zajisté, aby pravý ctitel a následovník Balbínův uvážil, co činiti jest, aby národ český opět se ocitl na půdě pevné, na ní pak vzkvétal v požehnanou Čechii, bohatou kulturou v pravdě křesťanskou".

Pochopujeme velmi dobře rozhorlení, vzdechy a pathos jezovity; vidíme, jak se mu sbíhají sliny v ústech, když si vzpomene na tu požehnanou Čechii, která stavěla a bohatě, přebohatě fundovala kláštery, která zakládala nadání mešní, která se dřela a lopotila, aby páni řeholníci mohli hodovati a pěkně se míti.

Jak by mu nebušilo srdce, když si vzpomene na ty doby, v nichž dobráčtí naši pradědkové se dívali s posvátnou úctou na hábit řeholníka, pochopujeme, jakou lítostí musí se naplniti jeho srdce při pohledu na naši dobu, tak zcela odlišnou od těch „blahých" dob starodávných!

Byl-li při tom národ opravdu mravný, netonul-lí snad v propastech pověry a nemravnosti, na tom panu Rejzkovi a jeho soudruhům nezáleží. Kdyby záleželo, pak by se neodvážili přehlédnouti děsnou korrupci mravní těch dob, které oslavují! Pak by nebyli tak nedůtkliví, když se mluví o této korrupci. Kdyby dovedli v pravdě oceniti, čím jest pro národ mravnost, hluboká, opravdová mravnost, potom by doby takové i při zdánlivém lesku zevnějším musili prohlásiti za černé doby dějin českých. Peníze, zlato! Mají divotvornou moc. Zmohou i to, že se pomine mlčením méně cudný život krále Václava II. a že tento král, z něhož nezřízené hovění smyslným choutkám dělá už v mladistvém věku starce, staví se za vzor jako osoba napolo svatá. Ovšem, Václav II. byl pobožnůstkář a dával se vésti zchytralými mnichy, pro něž měl měšec stále otevřený. Naproti tomu, jakou ohavou jest katolickým filosofům dějin Václav IV.! Inu, když nebyl pobožnůstkář a když s pány mnichy nevařil!

„Slavný býval národ český" — píše náš obratný jezovita na str. 338 — „po vší Evropě vážen každý Čech, kde se objevil, jako slavná bývala šlechta česká, dokud nenastaly u nás neblahé, nešťastné zmatky u víře. S nejvzdělanějšími národy bylo obcování jejich. Než, od věku XV., kdy se národ a šlechta zpronevěřili namnoze katolické víře a tím i Bohu ve vlasti své, jest patrno, že jakási kletba spočívala na národu českém, že národ český jako zpitý potácel se semo tamo, nemaje žádného pevného stanoviska. Škoda těch schopných hlav, jež bloudily světem, nemajíce, kam by se položily, škoda té krásné vlasti a úrodné půdy, jež se stala pospasem cizincův, tak že celý národ český ocitl se na pokraji záhuby!"

Zde opravdu překonává náš jezovita sebe sama. Co tu perfidie a zkarrikování skutečného stavu věcí, a co farizejství! Jen jezovita tak může psáti. Ví dobře, co vehnalo český národ do těch zmatků. Staví se, jakoby nedovedl oceniti mravní výši českého národa, když se tento nemohl dívati lhostejně na neřestný život sluhů božích od papeže až k poslednímu oltářníkovi, když nedovedl zapomenout na dávnou svoji svobodu, a když povstal, aby s nadšením a houževnatostí jen sobě vlastní bojoval za mravní očistu křesťanské společnosti a za návrat svobody, která mu dovolovala, aby se cítil člověkem a občanem, těše se právům lidským i občanským. Staví se náš jezovita, jakoby nevěděl, jak ohromnou službu lidstvu prokázal český národ svojí oposicí proti církvi, která nedovedla jiného, leč dovésti lidstvo k naprostému morálnímu bankrotu! Národ český dal, co mohl, snad i nad své síly, církvi, která se mu nabídla za učitelku. Dal jí opatření přímo královské. Ale učitel dobře zaplacený nevyplnil své povinnosti k národu, jenž se mu svěřil. — Prý kletba spočívala na českém národu od doby jeho odpadnutí od víry katolické! Ale tu kletbu — to páter Rejzek chytrácky zamlčuje — připravoval českému národu Řím, jenž posílal na český národ nejprvé křižácké výpravy, Řím, jenž, když národ požehnaným působením „kacířského" krále Jiřího z Poděbrad se opět zmohl a dosáhl blahobytu a takové moci a významu, že se stal nejpřednějším činitelem dějinným ve střední Evropě, znovu ho rozeštval a zpronevěřilého Matyáše Korvina na ne-

nahraditelnou škodu království českého proti němu popudil. I kdo málo zná české dějiny, ví, do jak neblahého stavu vrhla naše království mstivá politika Říma! Neví pan Rejzek, že papež Pius II. byl odhodlán zničiti krále českého i království, jestliže „svatého otce" nebudou naprosto poslušni? Věru, český člověk nemůže leč se zaťatými pěstěmi vzpomínati toho, jak jednal tenkrát Řím s národem českým. Tolik zášti, podlosti a lsti! A odporně znějí pokrytecká slova Rejzkova, když lituje těch „schopných hlav, jež bloudily světem, nemajíce, kam by se položily, a když lituje té krásné vlasti a úrodné půdy". Pane Rejzku, čím asi návodem byly vydávány příkazy, aby ti, kdož nechtěli se státi katolíky, se vystěhovali? Vaše Tovaryšstvo bylo tenkrát všemohoucí a mohlo přivoditi úplně jiné zacházení s nekatolíky, více křesťanské a lidské. To přece uznáte, že ty dekrety se s duchem křesťanství nesrovnávaly. A nevymlouvejte se, že byla taková doba! Proč odvolávati se na dobu, na její surovost atd., když přece církev o sobě hlásá, že má ve svém vlastnictví nejvznešenější zásady mravní?! Či musí se církev dáti poučovati od „doby"? Jestliže Vaše Tovaryšstvo nedovedlo pochopiti, že to není křesťanské, takovým způsobem postupovati proti nekatolíkům, pak chápalo křesťanství velmi povrchně a nesprávně, ovšem ale velmi jezovitsky.

Předpojatost Vás činí zaslepeným. Píšete na str. 6: „Záhadno jest a bude ještě dlouho, proč byli čeští nekatolíci tak zatvrzelí ke katolické víře, víře to svých otců. Vždyť mnohem blíže měli přece ke katolické víře nežli k víře protestantské ať luteránské ať helvetské, takže snadno mohli se navrátiti, zvláště když nějaká přílišná náchylnost a obětavost německých protestantů k českým jejich bratřím se nejevila... Proč tedy ztrácejí raději vše, nežli aby opět přijali víru otců svých, starou, svatováclavskou, českou víru katolickou? O nějakém opravdovém přesvědčení nebylo ani řeči; spíše to byly balvany různých až nepochopitelných předsudků! Komenský sám jest záhadou psychologickou téměř nevysvětlitelnou!"

Nemůžete pochopiti, proč byli nekatolíci vůči katolicismu a církvi katolické tolik zatvrzelí? Nemohli krátce, milý pane, býti jinými. Což mohli zapomenouti, jak si počínala církev vůči nim, vůči celému národu? Mohli v ní viděti matku? Mohli míti čeští nekatolíci o církvi představu příznivou? Proč nebyla církev jiná? Píšete také, že o nějakém opravdovém přesvědčení u nich nemohlo býti ani řeči! Je patrný úmysl, proč píšete tato slova. Vaši čtenáři mají dojíti ku přesvědčení, a chtěl byste, aby se ono přesvědčení ujalo v celém národě, že nic, docela nic vážného, podstatného nezdržovalo velikou většinu národa českého po staletí mimo církev leč jen balvany různých až nepochopitelných předsudků. Chtěli byste Vy i Vaši přátelé nekatolickou periodu z dějin českých vymazati, a když se to nedaří, protože se to nemůže zdařiti, alespoň děláte z našich předků licoměrníky. Frivolně — jezovitsky — díváte se na jejich slzy, pláč, když musili opouštěti vlast a na strádání v cizině — — Píšete, že nechtěli se státi katolíky, ač se nejevila k nim přílišná obětavost se strany německých protestantů. Vidíte, z toho můžete přece usouditi, jak hluboké bylo jejich přesvědčení, když ani opuštěnost je nedovedla přivésti do lůna církve katolické.

Mluvíte o tom, že mohutný duch Komenského dal se zaplésti v osidla chiliastického blouznilství, že jeho falešná mystika byla poblouzením, že slavně dosvědčuje, že všechna zjevení Poniatovské jsou božského původu. O blouznění a visionářství by v tomto případě právě katolický kněz a zvláště řeholník měl mluviti co nejméně. Co bylo toho blouznění v církvi; co vidění měli různí ti svatí, jak ti rozmlouvali s bohem! Křesťanská mystika a asketika učila lidi blouznění a visionářství. Ale ovšem, protože to bylo v církvi, je to pravá mystika a vise všechny pocházejí od boha! Ale u těch, kdož jsou mimo církev — toť podvod, šalba a klam! Měl byste se přece naučiti měřiti všem stejným loktem, Komenskému a Poniatovské jako všem visionářům katolickým.

Taktika pana Rejzka je výborná: nekatolíci čeští přivodili pohromy na český národ, neměli opravdového náboženského přesvědčení, byli to blouznivci atd.! Čeho třeba ještě, abychom si ty „kacíře" zošklivili naprosto?

Něco jiného však dovede pověděti pan Rejzek o katolické církvi a o jezovitech.

„Úsilím duchovenstva katolického — čteme v jeho knize — kterého víc a více přibývalo, a působením horlivým členů řádu Tovaryšstva Ježíšova na školách středních a vysokých vedle apoštolské práce na missiích připravoval se brzký obrat k lepšímu smýšlení a jednání, takže hluboké rány zasazené národu českému, víc a více se zacelovaly. Pokoj náboženský zjednal i národnímu oživení českého ducha úrodnou půdu." Takovým způsobem dovede si pan Rejzek pěkně připravovati cestičku, aby mohl napsati a čtenáři vsuggerovati myšlenku, že jezovité byli buditeli českými a ovšem první z nich Balbín. „Reformace katolická — píše na str. 12 — se brala trojím směrem; jednak vykonala revisi a záchranu toho, co bylo dobrého, jednak si vedla výbojně a vítězně **k záchraně víry katolické zároveň s českým jazykem**, jednak snažila se zabezpečiti to, čeho byla dosáhla, **sama to zajisté positivní práce k ozdravění českého národa.**" — „Ze všeho, co o P. Balbínovi lze říci, vysvítá, že si jej Hospodin sám vyhlédl, aby byl z předních buditelů naší vlasti."

Tyto věci dovoluje si napsati páter Rejzek, aby korunoval svoje pojetí českých dějin ve smyslu církevním a jezovitském. Není pochybnosti, že předpokládá u svých čtenářů hodnou porci ignorance a obmezenosti, když tohle se opováží jim předložiti.

Století XVII. tedy stoletím národního probuzení, a jezovité národními buditeli! Kdyby páter Rejzek byl trochu objektivnější a upřímnější, napsal by, že úpadek českého národa pokračoval neustále v době trvání starých jezovitů, a že to byli zcela jiní lidé a zcela jiné idee, které národ k novému životu pro-

budily, a že právě zrušení řádu jezovitského bylo mezníkem, jenž značil lepší budoucnost českého národa.

Páteru Rejzkovi nelíbí se ti, kdož jinak smýšlejí o dějinách českých nežli on. Malé přízni těší se u něho především Gelasius Dobner a František Palacký.

Až do doby Dobnerovy (* 1719—1790) se v české historii někdy hodně mnoho lhalo a bájilo. Platí to především sice o Hájkovi z Libočan. Do jaké pak míry výtka ona platí o Balbínovi, uslyšíme níže. A tu přišel Gelasius Dobner a učinil konec lhaní. To se panu Rejzkovi ale nelíbí. Mimochodem připomínám, že Dobner byl piaristou, a tak už tím samým pochopujeme nevraživost našeho jezovity vůči němu jako členu řádu, který jezovité z konkurenčních ohledů neměli v přílišné lásce. „Rozborný jeho duch — píše Rejzek na str. 297 — se neuchránil před úskalím tehdy kvetoucí protestantské racionalistické kritiky. Stojí v čele oné doby, jíž zoveme průpravou k novověkému písemnictví národnímu. Napomáhala mu k tomu přirozená také povaha, která se projevovala v jakési neústupnosti . . . Literární činnost Dobnerova hlavně v tom záleží, že se jal kritisovati, zkoumati, co jiní napsali... Dobnerův hloubavý duch nedotýkal se ani řeči, ani literatury, nýbrž badal, slídil takřka po tom, co by mohl podraziti.“

Pátere Rejzku, když byste na ssutinách a rumovišti chtěl stavěti nový dům, pevný a solidní, tedy byste nejprve odstranil ssutiny, rum, není-liž pravda? Nu, a podobně nutna byla činnost Dobnerova. Jeho kritický duch prokázal historii české služby neocenitelné. Píšete, že se neuchránil úskalí racionalismu. Když ale racionalismus tenkrát byl opravdu nutným k ozdravění vědecké práce zvláště v historii, která, jak vidíte na Hájkovi i Balbínovi, nesla známku nekritičnosti až i nesvědomitosti (v zacházení s pravdou), pověrčivosti ba i vědomého lhaní!

Ještě více však hněvá se P. Rejzek na Palackého. Ví ovšem, že by nebylo dobře strhati Palackého jen tak beze všeho. Proto nejprve vzdává mu jistou chválu — to je sladký obal, aby hořká pilulka snáze se spolkla. Stanovisko, s něhož Palacký psal, především ho mrzí. Slyšme kritiku páně Rejzkovu: „Hlediště, s kterého, jak se sám přiznává, Palacký dějiny české vůbec uvažoval a posuzoval, je přímo řečeno pro katolický národ český přímo osudné; je to novověký racionalismus.“ V tom ale žádný člověk se zdravým rozumem s hradeckým jezovitou souhlasiti nemůže. Stanovisko historika Palackého nestalo se osudným českému národu; naopak, jeho dějiny přinesly bezesporně národu českému požehnání, povznesly ho kulturně i morálně, na to kladu ale obzvláštní důraz, a přispěly k jeho emancipaci z pout, v nichž ho od dob pobělohorských držely římanství s jezovitismem. Páter Rejzek bojí se o katolickou víru a svoji obavu vyjadřuje takto: „Tento poklad naší sv. víry jest ohrožován ve svědomí každého čtenáře dějin českých, Palackým sepsaných, protože jej autor podrývá a proti němu jemně, avšak důsledně bojuje.“

Jistě si myslil páter Rejzek, když tato slova psal, že se mu za ně dostane z Říma aureoly vyznavače. Milý pane missionáři, marně se namáháte, marno Vaše zapřisahání. Národ náš opravdu neví, proč by se měl báti o katolickou víru tak, jak se utvářela působením římanství a jezovitismu. Abyste tomu rozuměl lépe: podívejte se na ubohé Španělsko, na zbědačenou Italii, podívejte se na tyto země se zástupy jejich páterů a fráterů, dobře se na ně podívejte. A pak se podívejte na Anglii, na Ameriku a třeba ještě jinam, podívejte se na tyto země, kde je římanství, jezovitství atd. co nejméně — a pak mi odpovězte, proč myslíte, že by se český národ měl strachovati o svůj katolicismus? Já myslím, že by se měl spíše strachovati, aby od něho nebyl emancipován snad trochu pozdě.

Jest naprosto neodůvodněno, co píše P. Rejzek (str. 299), že stanoviskem racionalistickým katolický národ český uveden na půdu kluzkou a smýkavou, na níž pravé porozumění vlastním dějinám je nemožné. I věřte, pátere Rejzku, že právě ono stanovisko přispělo ku správnému porozumění českým dějinám, protože z nazírání dějinného vymýtilo veškeru pověru a zázračnost a rozbilo brýle mámení, které dali lidem, také lidem českým, klerikálové a jezovité, aby ve všem, co přišlo z Říma, ať to bylo cokoli, viděli jen samé požehnání, ve svých velikánech však, kteří dovedli se postaviti proti Římu, jen hanbu a pohromu vlasti.

Ani by člověk nevěřil, jak dovedou klerikálové a jezovité dějiny překrucovati. Kniha Rejzkova podává důkaz o této obratnosti klerikální a jezovitské. A tu ovšem nemohou se spřáteliti, když se někdo na dějiny počne dívati rozumně, bez brýlí.

Rozumí se samo sebou, že Koniáš a Koniášové mrzí také pátera Rejzka. Ovšem ne proto, že pálili české knihy, ale že se na to poukazuje a právem z toho usuzuje, že jezovité byli nepřáteli české knihy, totiž duchem českým psané. Ovšem i tu dovede si obratnost P. Rejzka pomoci. Prý páleny byly pouze pamflety, kterých prý škoda není, a že prý tenkráte nepřišla žádná cenná kniha na zmar. Prý „všecky knihy cenné, které se v Klíči Koniášově uvádějí, byly uschovány v knihovnách“. Je to vytáčka sice velmi chytrá, ale kopyto jezovitské morálky z ní čouhá přece. Žádná cenná kniha nepřišla na zmar, všecky jsou uloženy v knihovnách! Ale v tom právě spočívá to, co vytýkáme hubitelům českých knih, že je brali lidu a že ten lid nechávali bez poučení a potěchy, kterou mu jeho knihy poskytovaly. Co měl lid ze knih, které uschovány byly v knihovnách klášterních, když je čísti nemohl?! Co je mi platen chléb, který mi nepřítel vezme, třeba by jej nezničil!

Kniha Rejzkova je smělým pokusem, který směřuje k tomu, aby nazírání na české dějiny bylo zpřevráceno a přizpůsobeno stanovisku klerikálnímu a jezovitskému. Je to odvážná výzva, by český člověk zapřel sebe sama, své předky a svou minulost, a za to aby přilnul k Římu, aby se vzdal dobrovolně

opět do jeho pout, z nichž jej osvobodila nová doba se svojí kulturou.

Kniha chce přispěti k restauraci klerikalismu a jezovitství v Čechách. Je třeba na tuto knihu a jí podobné upozorniti český lid a jej varovati. Knihy tohoto druhu jsou velmi nebezpečny. Připadá mi, jakoby nezraňovaly české duše a českého ducha mečem, zjevně, otevřeně, nýbrž jakoby ho neviditelně, pozvolna, ale jistě otravovaly. Proto se tváří co nejsvůdněji. Je v nich tolik předstírané péče a starosti o osvětu, kulturu a zdar národa. Nikdo nedovede tak dojemně mluviti o vlastenectví, jako takovéhle knihy. Ale lichotných licoměrníků třeba se varovati především.

Čeští lidé mají za povinnost pečovati, aby český člověk nebyl zviklán ve svém českém nazírání na české dějiny, jakožto jediné správné. —

Nyní seznámíme se poněkud s Balbínem, jeho povahou a činností a to po té stránce, s níž nás páter Rejzek ve své chvalořeči na svého reka opomenul seznámiti.

Mám za to, že se tak ukáže Balbín ve světle poněkud jiném, nežli v jakém ho líčí Rejzek.

(Dokončení.)

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Sekretariát české sekce Volné Myšlenky jest na Král. Vinohradech, Korunní tř. č. 6. Úřaduje se denně od 10 do 12 a od 1 do 7. Na dotazy písemné přikládejte vždy známku na odpověď. — Stížnosti adresujte: JUC. Boh. Novák, úředník Obchodní a živnostenské komory v Praze, Josefské náměstí.

*

Užívejte na veškerých svých dopisech 2 h a 10 h nálepek, vydaných českou sekcí Volné Myšlenky!

K případu učitelky slečny Zd. Kadeřábkové z Nýřan. Došla nás celá řada dopisů, sympatisujících s činem učitelky sl. Kadeřábkové a vyjímáme z nich ten nejlepší jako ukázku:

Sekretariátu Volné Myšlenky!

Tímto vám oznamuji, že jsem právě vystoupil z církve katolické a zůstávám bez vyznání. Je to odveta za znásilnění svobody, spáchané na učitelce Zdence Kadeřábkové.

S přátelským pozdravem **J. B.,**
Roudnice.

Kéž by na každý násilnický skutek klerikálů došlo tisíce takových odpovědí!

Přednášky redaktora Pelanta. Ač náš kolega jest doma jen necelé dva měsíce, vykonal přece jen jakýsi malý rekord ve svém snažení, jako to učinil v Americe se svými 170 přednáškami: má za sebou již 17 přednášek. Prvá konala se na Vinohradech 11. ledna v místní organisaci strany pokrokové „O politických stranách v Americe"; 18. ledna konána velká schůze lidu na Žižkově v „Deklaraci", pořádan místním sdružením V. M.; 24. ledna dvě přednášky v Nýřanech, prvá specielně věnována aféře slečny Kadeřábkovy, na níž red. Pelant zahřímal do duše obojetníkům, kteří patří do dvou různých organisací, na př. do nějaké strany pokrokové a současně jsou Římany, ač papežská absolutní vláda a rozvoj kulturní se navzájem vylučují. (Viz zprávu v minulém sešitě!) Večer konána schůze O dojmech z Ameriky, obrovsky navštívená, která dojem z prvé sesílila, takže velká řada lidí vystoupla z církve. O Hromnicích vykonáno tournée po Hořicku; 30. ledna přednášeno v Jiřicích; 31. odpoledne v Miletíně a večer ve skvěle naplněném divadel. sále v Hořicích; 1. února v Bříšťanech, 2. odpoledne ve Vojicích a týž den v Ostroměři, čímž dokončena první desítka. — Všechny schůze byly znamenitě navštíveny a posluchačstvo naprosto spokojeno, ano i nadšeno do protiklerikální práce. Schůze pořádány Osvětovým Svazem pro Hořicko. Jedenáctá přednáška konána 7. února odpoledne v Pečkách péčí Odboru Národní Jednoty Severočeské, 12. týž den večer v Českém Brodě Sokolem. I zde schůze byly plny a posluchačstvo, ač přednáška bývá obyčejně dvouhodinová, pozorné až do posledního zvuku. Třináctá byla zajímavá: do Prahy zavítal až z Indie dr. V. Kršna, svobodný myslitel z Bombaye, jenž rozháranými politickými poměry donucen zatím před uklidněním cestuje po světě. (Indové jsou v Indii vůči Angličanům asi v takovém postavení, jako my Češi vůči Vídni.) Tento přednesl v Národním domě 10. února na Král. Vinohradech zajímavou přednášku „Asijská náboženství" v jazyce anglickém, kterou red. Pelant překládal ihned do češtiny. Čtrnáctá byla ve Společenském Klubu Slavia II., kde přednášel red. Pelant speciálně o Kalifornii, „zemi zlata na nebi i zemi" a kde líčil pohádkovou krásu, bohatství a odlišný život této země, naprosto se různící ode všech zemí světa. Patnáctá byla v Hradci Králové, šestnáctá v Pardubicích, sedmnáctá ve Veseli n. L., osmnáctá v Mezimostí; bude-li tak red. Pelant pokračovat, předstihne za krátko i svůj americký rekord.

Dosud zadány jsou přednášky Pelantovy:

Březen: 6. Cerekvice, 7. Drhalice, 13. Něm. Brod, 14. Humpolec, 21. Tábor, 24. Vamberk, 25. Solnice a Rychnov, 26. Kyšperk, 27. Žamberk;

duben: 4. Krašovice, 5. Rokycany, 18. Dobříš. Ostatní místa, s nimiž sekretariát vyjednává o přednášky Pelantovy, žádáme, aby co nejdříve definitivně odpověděla, ježto bychom byli nuceni zadati Pelanta jinam, kde se o jeho přednášku ucházejí. S místy, s nimiž se o Pelantovu přednášku vyjednává, jest řečník zadán již až do konce dubna (vždy sobota, neděle a pondělí); bylo-li by možno s některým z uvedených míst ještě spojiti jinou přednášku, žádáme naše přátely, aby se neprodleně přihlásili. Pro pozdější přihlášku a z důvodu, že nebylo možno dotyčné místo bez ztráty času spojiti s dosavade určenými přednáškami, nebyla dosud obsazena následující místa: Počátky, Poříčí Velké, Činěves, Mělník, Nová Kdýně, Hora Kutná, Lysá n. L., Třemešná, Dvůr Králové a Plzeň. Rovněž přátely z okolí těchto míst, kteří by na přednášku reflektovali, žádáme, aby co nejdříve se přihlásili. Thema všech přednášek jest „Život v Americe a u nás", v němž zahrnuta jest celá řada úplně samostatných přednášek. Podmínky jsou: za přednášku nejméně K 20·—, dráha III. tř. rychlíkem a zpět, při čemž při pořádání několika přednášek v okolí rozdělí se cestovné stejnoměrně na všechny přednášky, a eventuelní nocleh. Plakáty, jež zasílá sekretariát na ukázku (ve formě i barvách amerického praporu), jsou po 13 h. Peníze nutno zaslati aspoň týden před přednáškou.

Zároveň upozorňujeme naše přátely, aby všechny dopisy, týkající se přednášek, adresovali na sekretariát České sekce Volné Myšlenky, Král. Vinohrady číslo 6.

Nové místní sdružení České sekce Volné Myšlenky pro Jilemnici a okolí uskutečněno bylo dne 2. února 1909 v důvěrné schůzi, hojně navštívené, na níž promluvili o programu Volné Myšlenky přátelé z místního sdružení Háje—Dolní Sytová. Druhá schůze konala se 21. února, na níž sešlo se hojně přátel z okolí. Usneseno svolati co nejdříve

schůzi veřejnou a dále pořádati řadu schůzí po celém okolí. — Přátelé Volné Myšlenky z Jilemnice a okolí, kteří dosud přihlášeni byli přímo u sekretariátu v Praze, nebo dosud vůbec členy nebyli, udejte svoje adresy J. Matějkovi, zahradníku v Hrabačově u Jilemnice.

Místní sdružení V. M. v Plzni uspořádalo dne 7. února přednášku Dr. F. Krejčího „O světovém názoru moderního člověka". — V Blovicích promluvil dne 8. února Dr. Bartošek v sále „Panského domu" „O podstatě klerikalismu a cílech Volné Myšlenky."

Z Tisu u Habrů. V neděli dne 14. února udělali klerikálové zájezd do naší obce, aby lovili „mládence a panny" do sdružení katolické mládeže, kde za 1 K zápisného a 20 hal. ročního příspěvku dostane prý se členstvu knihovny o — 20 svazcích — belletrie a poučně mravné četby a katolických novin; budou prý se cvičit ve zpěvu, tělocviku, dělat výlety atd. Úkolem nachytati hodně hejlů na klerikální lep pověřen byl páter Kohout z Čáslavi za pomoci faráře haberského a jeho kaplana, který jest nechvalně znám zacházením s dětmi ve škole. Řeč Kohoutova byla obsahově ubohá, ale stylisticky rafinovaná s notnou porcí farizejství, aby působila. P. Kohout začal jak obyčejně známým naříkáním na ohroženou mravnost a náboženství, zajel si na pokrokové vedení hasičstva, na pokrokový tisk, vynášel do nebes klerikální lásku k národu, dovolával se pokrytecky stejných práv pro ohrožované a utiskované prý katolíky a skončil vybídnutím, aby omladina hojně do sdružení vstoupila. Radost mu zkalil a lov překazil p. Klimt z Prahy. Pouhá jeho neočekávaná přítomnost působila na klerikální tábor tísnivě, jak jsme vycítili z řeči p. Kohoutovy a z neomalených vtipů haberského faráře. Díky energickému předsednictvu a chladnokrevnosti pokrokového občanstva domácího i z okolních obcí minula schůze klidně a vyzněla naprostou porážkou Kohoutovou, přes to, že několik klerikálů v kalhotech i sukních snažilo se polemiku p. Klimtovu s p. Kohoutem znemožnit. V replice pan Kohout užíval methody známé už z polemiky s p. Klimtem z čáslavské přednášky, ale byv do patřičných mezí odkázán, skončil stísněně a odešel zapisovat nové členy, jež bylo by možno spočítat na prstech jedné ruky. Nedělní zdařilá schůze bude netoliko výstrahou klerikálním agitátorům, ale zároveň pobídkou pro úsilovnou práci pokrokovou u nás, zejména dá podnět k založení místního sdružení Volné Myšlenky na Habersku.

Ve Vysokém Mýtě přikročí se v nejbližší době k utvoření místního sdružení.

Kvitování. Dary: Bořivoj Čáp, Pecky 15·55 K; Beran, Desná 1·60K; Č. z B. 2·50 K; Dr. Oščádal, Přerov 10 K; Zdrubecký, Dušníky 0·60 K; Julius Myslík 20 K; V. Němec, cestovatel, Benešov, postoupil svůj honorář za feuilletony, uveřejněné v Národních Listech o „Zoologické zahradě" 45 K; Hermann, Vídeň 2 K, sl. F. z T. 3 K; Sběrací listiny: č. 4. 30·40 K, č. 139. K 17·30, č. 33. 5 K; č. 186. 2·40 K; č. 28. 42·50 K, č. 19. 7 K, č. 62 7·40 K, č. 199. 4 K, č. 68. 2·80, č. 73. 86·60 K.

LITERATURA A UMĚNÍ

N. V. Gogol-Janovskij. U příležitosti stého výročí jeho narození (19. března 1809 v Soročinkách) vzpomene si zajisté každý přítel umění a sledovatel vývoje Ruska na tohoto geniálního autora „Mrtvých duší", „Nosu", „Revisora" a „Večerů na dědině". Před Gogolem mělo Rusko Puškina, velkého romantika a prvního tušitele realismu. V Gogolovi se realism ještě více rozmohl, on byl prvním realistou ruským, prvním hlasatelem negace v literatuře a generace Turgeněvů, Dostojevských a Tolstých ho radostně označovala svým otcem. Chtěl být historikem a stal se slavným autorem „Tarasa Bulby". Myslil, že slouží státu, kárá-li nedostatky a zločiny úředníků a zatím pomáhal kopati hrob samoděržaví. Svým velikým, suggestivním a realistickým uměním vzbuzoval kvas myšlenkový a připravoval obrodu Rusů. Význam jeho eminentně umělecký založen je na úchvatném realismu jeho historických románů, na jeho žíravém humoru a na jemné ironii; kotví rovněž ve smělosti, se kterou odkrýval slabé stránky ruského statkáře a činovníka. Polobarbarské Rusko začátku XIX. století a kozácká morálka, kozácký život a hrdinství našly v něm svého výborného zpracovatele. Jediný Dostojevskij dovedl po něm ve „Dvojníku" tak dobře a tak jemně karikovati ruského činovníka třicetirublového. Tato ironie nemá účelem kousati, tento úmysl byl znemožněn jeho velikou láskou k lidstvu, která ho konečně zavedla k úplnému náboženskému blouznění, ve kterém spálil druhou část „Mrtvých duší". Zemřel 21. února 1852.

Dr. Alois Mrázek: **O nauce vývojové** (theorii descendenční). Sbírky přednášek a rozprav serie V. číslo 3. Rediguje prof. Dr. Frant. Drtina. Nákladem J. Otty v Praze; stran 156 za 2 K 50 h.

Naše domácí literatura přírodovědecká i dnes jest přes veškeren pokrok a obrat k lepšímu, jak ho znamenáme zejména v době poslední, hodně chudá, především však pokud se týká otázek theoretických po případě filosoficko-přírodovědeckých. Nemáme dodnes obšírnější publikace o zjevu tak zajímavém jako je Darwin, jehož dílo mělo za následek dalekosáhlý účinek v myšlenkovém vývoji všeho lidstva, a neměli jsme do nedávna spisku, který by seznámil širší naše vrstvy s theorií vývojovou ve všech jejích formách, všestranně a nestranně přes to, že dnes nauka vývojová jest v kruzích přírodozpytců theorií všeobecně uznávanou a že vyslovených naprostých nebo zásadních odpůrců má velice málo.

Teprve přítomná knížka výborného badatele našeho Dr. Mrázka chce splniti tento úkol: podati informační přehled o myšlenkové podstatě učení vývojového a býti jakýmsi vodítkem v bludišti protichůdných namnoze názorů, jež o učení tomto mezi širším obecenstvem bývají šířeny. Spisek Mrázkův dostál vytknutému programu nad očekávání šťastně. Autor vyloživ podstatu nauky vývojové či theorie descendenční, jež tkví v pokusu pochopiti a vyložiti s jednotného hlediska veškerou tu ohromnou rozmanitost zjevů světa ústrojného, a zmíniv se o jednotlivých výtkách nauce vývojové činěných dochází k závěru, že s klidným svědomím možno tvrditi, že v podstatných svých znacích nauka vývojová jest tak zabezpečena jako kterákoli jiná theorie vědecká. Zvláště dlužno s povděkem — zejména v našich poměrech — konstatovati mínění autorovo, že upřílišený kriticismus v otázce vývojové přednášený širšímu nepřipravenému, laickému okruhu jest zrovna tak zavržení hodný jako upřílišený dogmatismus, s nímž se mnohdy vystupuje od zastanců theorie vývojové. Dr. Mrázek dotýkaje se dějinného nástinu nauky vývojové správně určuje místo a zásluhu Darwinovu, jenž není prvým, kdož vyslovil nauku vývojovou, ale jenž má zásluhu o to, že myšlenku vývojovou, jež po jistou dobu byla jaksi zapomínána a ve svém významu podceňována, opět obnovil a k platnosti přivedl, nastiňuje rozdíl mezi vlastním darwinismem či theorií selekční a mezi theorií descendenční či naukou vývojovou, která jest pojem širší a darwinismus v sobě už také zabírá, a vytýká nejnovější směry nauky vývojové representované neolamarckismem, neodarwinismem a theorií mutační mimo směrů jiných.

Knihu svou uzavírá Dr. Mrázek nastíněním možného výhledu do budoucnosti a dochází k názoru, že moderní světový názor, jehož jest descendenční theorie výrazem, nijak není moderní vědou otřesen, naopak, že právě výsledky moderní tak zvané exaktní neb racionelní morfologie byl neobyčejně upevněn. Spis Mrázkův jest psán srozumitelně bez zbytečné přítěže cizích slov a dovede v roce jubilea Darwinova informovati přesně jak o Darwinovi tak o celém souboru theorií, jež zahrnujeme pod společný název nauky vývojové; postrádáme toliko aspoň několika obrázků, které by učinily výklad pochopitelnějším i tomu, kdo je ve vědách přírodních naprostým laikem. V boji proti nepřátelům nauky vývojové jest pomůckou nezbytnou. *A. K.*

P. Fr. Žák, S. J.: **Svoboda vůle a mravnost.** Odpověď na stejnojmenný spisek prof. Dr. Frant. Krejčího. Za 1 K.

Na spis prof. Krejčího „Svoboda vůle a mravnost“ odpověděl Jezuita Žák způsobem, jaký jest u našich theologů zvykem, způsobem, za nějž dlužno se stydět. Jest samozřejmo, že stanoviska byla tu různá: stanovisko čistě vědecké a stanovisko dogmatické, že také důsledky obou stanovisek musí býti různé; ale přes to možno i v tomto případě jednati slušně, taktně. Toho ovšem jezuita Žák neučinil a to zbavuje prof. Krejčího povinnosti na spisek uvedený odpovídat; odpověď není tu možna ani se stanoviska subjektivního, ježto jezuita Žák sestoupil na niveau, kdy odpovídati by bylo pod důstojnost prof. Krejčího ať už jako profesora, ať už jako člověka, ani se stanoviska objektivního, ježto Žák nezabývá se vlastně knihou prof. Krejčího, nesleduje její postup, nevyvrací ničeho důvody, nýbrž dotýká se jí jen v předmluvě, v doslovu a na několika místech způsobem inteligentního odpůrce nedůstojným. Celá brožura svědčí jasně o tom, že jezuita Žák spis prof. Krejčího pořádně nečetl nebo četl ho toliko povrchně a nerozuměl mu. Souhlasím plně s projevem prof. Krejčího: „Naši katoličtí vědátoři nedovedou se postaviti na stanovisko taktní a slušné; jinde jsou katoličtí vědátoři jiní, mají smysl pro vědecký postup. My se musíme za naši katolickou literaturu stydět, ne oni za nás.“ Vždyť na takové výroky jako jsou na příklad tyto: jak patrno, má prof. Krejčí vědu za humoristický list pro lid z kruhů hodně nízkých, nebo: jak patrno, má Dr. Krejčí vědu za Jules Verneovský romantism (str. 3.), nebo dokonce: co napsal Dr. Krejčí o vzniku a rozvoji mravnosti, může sloužiti pro vždy za příklad, až do jakých absurdností vede protináboženský fanatismus u vědce; bude zajisté zachováno (str. 47.) jest možna toliko jediná odpověď od myslících lidí: poznávat, studovat a horlivě propagovat idee, které takový rozumově ubohý a omezený jezuita zatracuje. *A. K.*

Vít de Maupassant: **Slečna Fifi.** Přeložil Jaroslav Vrchlický. Vyšlo nákl. J. R. Vilímka. Cena K 1·40. (Nám zasláno nebylo.)

Maupassant — právem označený za nejlepšího z realistů — vyvrací svými pracemi oprávněnost jakékoliv nechuti dnešních generací k tomuto směru. Po barvité, pompesní, heroické generaci romantiků přišli upjatí, střízliví realisté. Rozvířil se proti nim prudký odpor. Realisté zvítězili, ale sotva počali zaplavovati trh svými vrcholnými knihami, již se objevil v literárním vzduchu příval nových myšlenek spřízněných s romantismem, symbolismus, dekadentismus . . . reagující na realismus.

Realisté nebyli úplně u nás — a nejsou zvláště dnes — oceněni. A přece stačí přečísti z Maupassanta jenom „Návrat“ nebo předmluvu k „Petru a Janovi“ — a slova protestu stichnou. Maupassant je lapidární mistr látky, analytik psychologie lásky, ironik, někdy cynik, robustní, s pařížským gestem. On zastává názor, že není správno plniti román analysou, ale podává hned výsledky psychologických procesů, podává je v činech svých hrdin a tak jsou jeho práce, zvláště drobné novellky, pozoruhodny svou stručností, svým dějovým spádem. Maupassant je mistrem zhušťování. Na jeho 5—6 stránkách je podrobně vytvořen celý román; on není nikdy v tísni o námět. Jde do života a nachází vždy nové a nové záchvěvy, nové linie, někdy groteskní, jindy zahořkle ironické, opět jindy tragické, ale vždy prostě pochopitelné. Je lapidární i svým slohem, který v jeho listech je jako řeka v ranním slunci, ale vždy vážný, jako autor sám. Jeho venkované jsou psychologická mistrovství, jeho přírodní popisy bezvadné.

Ku knize připojena stručná, více informativní než kritická studie J. Vrchlického o Maupassantovi.

Emil Czerski

❧ ❧ ❧

PŘEHLED

VĚDA A NÁBOŽENSTVÍ.

E. H. Haeckel. Současně s jubileem Darwinovým oslavuje pokroková veřejnost 65té narozeniny oddaného služebníka Darwinova E. H. Haeckla, profesora na universitě v Jeně. Haeckel je individualita, jakých je málo; o tom svědčí bezpříkladné zbožňování na straně jedné a nejzuřivější útoky na straně druhé. Haeckel nepřinesl sice nových myšlenek, ale to nikterak neubírá mu na významu; neboť Haeckel nevěřil toliko větám učení Darwinova, nýbrž věřil i celku se všemi důsledky, věřil a ručil za své přesvědčení kdykoli, čímž nad ostatní stoupence darwinismu vynikl. Haecklova věda jest hrubá věda, ale poctivá, bez opatrnictví a beze strachu; a takových lidí jest třeba, neboť určitosti a důslednosti jest třeba. Význam Haecklův možno posuzovati se stanoviska odborně přírodovědeckého a se stanoviska filosofického. Se stanoviska odborně-přírodovědeckého snad mnohé z toho, co Haeckel vytvořil, nedá se držet buď vůbec nebo aspoň v té formě, jak to sám Haeckel podává, avšak zůstávají i pak přece odborná díla, která mu pojišťují čestné místo mezi badateli-přírodovědci. Se stanoviska filosofického není Haeckel nejvýznačnějším z německých positivistů pro filosofickou hloubku, nýbrž pro ideje, které vyjadřuje a které hýbají světem. Jeho popularita je důkazem, že positivistický duch se šíří, že roste smysl pro vědeckou pravdu, a že důsledky toho počínají se jeviti v životě společenském. Haeckel má odvahu pověděti každý důsledek svého stanoviska bez ohledu na to, kde bude působiti rušivě a nelibě, nediplomatisuje a nekličkuje a proto tak mnohé popudí. Ač ani se stanoviska filosofického nelze se vším souhlasiti, jako na př. s pojetím duševna, s pojetím vědomí a pod., přes to i s tohoto stanoviska možno souhlasiti s Dr. Rádlem dí-li: „Haeckel nemá pravdu (rozuměj ve všem; pozn. pisatele), ale — ať žije Haeckel!“

Jean Baptiste Antoine Pierre de Monet Lamarck. Učený svět má letos příležitost k několika jubileím; jedná se o muže, kteří měli nejen značný význam pro vědy přírodní, ale kteří zásahli svými naukami v celý myšlenkový proud své doby, udávajíce mu nový směr. Jedním z významných zjevů je i Francouz Lamarck (1744—1829) zprvu důstojník, později přírodovědec, jehož krutý osud ve starším věku zbavil zraku; spis jeho, v němž uložil jádro svých názorů, „Filosofie zoologická“ vyšel právě před 100 roky, a myšlenky v něm obsažené i dnes mají své přívržence, ovšem že jsou poněkud pozměněny. Lamarck byl systematik a fysiolog a byl první mezi biology, který se pokusil jasně a důsledně vyložiti gradaci zvířat (t. j. že zvířata tvoří řadu od méně dokonalých k dokonalejším) pomocí

methody empirické (opírající se o zkušenost). Učení Lamarckovo dá se shrnouti dle prof. Mrázka v tyto čtyři věty: 1. Živá hmota jako taková význačna jest svými vlastnostmi a to především zjevem, jenž zoveme vzrůstem, jenž má svou určitou zákonnitost (zákon vzrůstu). 2. Vznik nového ústroje nebo nových částí ústroje jest výsledkem potřeby, již organismus pociťuje za změněných podmínek životních (zákon o funkci, psychický jaksi činitel v učení Lamarckově). 3. Stupeň vývoje jakéhokoliv ústroje a zároveň i rozsah a dokonalost činnosti jeho jest vždy v přímém poměru k užívání ústroje. Každé častější a trvalejší užívání ústroje sesiluje znenáhla ústroj ten, zdokonaluje jeho tvar i jeho činnost, a to v poměru k době užívání. Ale trvalé nezaměstnávání ústrojů oslabuje povlovně ty ústroje, zhoršuje jich tvar i výkon a vede posléze k úplnému vymizení ústrojů (zákon užívání či neužívání ústrojů). 4. Všechny změny získané během života jedincova zůstávají v přírodě tím, že při plození dědičně přenášeny jsou na potomstvo (zákon dědičnosti získaných změn). Ač v těchto názorech tkví leckteré dobré jádro, přece zapadly na dlouhou dobu, ježto Lamarck zdůvodňoval je poněkud fantasticky a po svém oslepnutí vůbec musil se vzdáti hájení jich proti odpůrcům. Dnes objevují se znovu, změněny ovšem poněkud, jak bylo podotknuto, v tak zvaném neolamarckismu jako pozměněné názory Darwinovy v neodarwinismu. O obou směrech jako i o vitalismu píšeme přehledně v jiném článku.

Mravní pokrok. Článek „Actionu", jenž zasluhuje vážné úvahy: „Shoduji se s Lombrosem, jenž, vypravuje o podivuhodných činech sebeobětování a lásky k bližnímu, vyvolaných italskou katastrofou, tvrdí, že pokolení lidské dává důkaz o svém značném mravním pokroku. Ale jistě že pokrok tento začal teprve nedávno. Jsme lepšími, jsme horoucnějšími pro dobro než lidé dřívějška. Odříkání se bylo známo všem dobám a všem plemenům, ale lidstvo dnešní má úplně nové svědomí altruistní, a zdokonaluje ho každým dnem. Vědecké a průmyslové objevy vykonaly v padesáti letech více, než náboženstva v padesáti stoletích. Edison vyváží celý pluk zakladatelů nových náboženstev. A při tom se osmělují ještě mluviti o úpadku vědy! Jaká to zlá víra aneb jaká slepota! Zemětřesení, které přivolá na pomoc cizince — to ovšem není nic nového. Ale novým jest, že bratrská pomoc, sebeobětování stává se všeobecným. Ve středověku mravní tupost davů byla neslýchaného stupně. Mohly by se o tom vypráveti úžasné věci. Tehdejší člověk měl sílu jen k modlitbě. A nejzvláštnějším je, že i XVIII. stol. i v době, kdy se vyvíjelo tolik citovosti, bylo skoro neschopné obětovati se pro druhé. Naše pokolení vstupuje do mužného věku: Věřme tedy v budoucnost. Našemu mladému lidstvu jsou slíbeny krásné, rozkošné dny."

KULTURNÍ BOJ.

Prastará zvyklost prolomena. Od roku 1215., kdy král Jan povýšil na město obec King's Lynn v Anglii, každý nově zvolený starosta v neděli po svém nastolení súčastnil se bohoslužby v rouchu úředním a se zlatým řetězem, spolu s celým svým úřednictvem, též v plné parádě. Nyní po 700 letech po prvé právě zvolený starosta Richard Green, muž práce a pokroku i ve věcech náboženských, zřekl se této kostelní parády.

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Tovarzystwo Kultury Polskiej, v jehož čele stojí vůdce polského pokroku Alexander Swietochowski, vydalo právě zprávu o činnosti v minulém roce. Jest si vědomo toho, že výsledku na poli kulturním nelze dosíci okamžitým nadšením, ale mozolnou, denní prací. A s dosavadním svým výsledkem může býti ta hrstka lidí, skupená v onom tovaryšstvu, slabě podporovaná apatickým, bezvládným okolím jistě spokojena. Nových sekcí povstalo osm, členů přibylo o 312; dosavadních sekcí jest tedy 32 v provincii a 4 ve Varšavě. Práce v těchto sekcích není ovšem všude stejně důkladná. Hlavní váha kladena na přednášky, výklady a zvláště večerní rozpravy, pořádané ve všech sekcích. Velkých přednášek odbyto 31, počítaje v to i celé cykly výkladův, jako byl na př. Swietochowského „z dějin mravouky řecko-římské". Rozpravných večerů bylo 26. Schůze Tovaryštva těšily se oblibě i velkému vlivu. Večery hudebně deklamační i večery literární, působící tak blahodárně na šíření uměleckého vzdělání mezi lidem, a hlavně lidové zábavy, spojené s ochotnickými divadelními představeními a hrami pro děti, přivábily hojně účastníků i nových členů. Ve Varšavě i na venkově založeny čítárny a knihovny. Nejbližším cílem Tovaryšstva jest: zbudovati Dům lidový, — pak založiti Ligu na obranu práv člověka. Tovaryšstvo pečuje o mládež vyšlou ze školy, hospodářské spolky atd. Listem Tovaryšstva jest výborná „Kultura Polska".

Mnichovský „rationalistický kartel". „Geistesfreiheit" podává zprávu o činnosti kartelu, v nějž se spojily čtyři svobodomyslné mnichovské svazy, chtějící svůj boj proti klerikalismu soustřediti a tím i sesíliti. Tento „kartel svobodomyslných spolků" založen byl 4. července 1907. Prvním veřejným činem jeho byl protest proti nynějšímu závaznému klerikalismem prosáklému náboženskému vyučování v Bavorsku; protestováno hlavně proti nucené návštěvě kostelní. Schůze tato navštívena byla 1100 osob; její skvělý průběh a resoluce vylíčeny ve zvláštní hojně rozšířené brožurce. Po tomto prvém kroku učiněn krok druhý, stejně zdařilý. Najaty velké spolkové místnosti pro schůze a čítárnu; vyloženo jest 110 žurnálů, založena knihovna, čítající nyní již přes tisíc svazků, jednajících hlavně o otázkách biblické kritiky, o rationalismu, monismu a otázkách vědeckých i uměleckých. (Najaté místnosti patřily dříve benediktinským misionářům.) — 21. ledna konána velká schůze, navštívená přes 700 osob, na níž protestováno proti ultramontanismu; bezprostředním podnětem byl „případ Schnitzlerův". Hlavní událostí bylo založení „volných vědeckých kursů"! Účelem jejich jest vyplniti mezeru mezi vědou a životem. Přednáší se o všech snahách, čelících přeměně života jednotlivce i společnosti, jakož i o bojích za moderní světový názor. Bude se vědecky probírati filosofie, přírodní vědy (hlavně biologie a theorie vývojová), hygiena, socialismus, politika, novinářství, hnutí ženské. Zásadou je úplná svoboda učení: každý názor může býti vysloven, jen když jest podán vědecky. Přístup jest každému volný.

Třicet sedm let propagandy. Novoyorkský list „Truth Secker" vstupuje letos do 37. ročníku. Pěkný to věk pro list Volné Myšlenky. Při této příležitosti pohlíží zpět na vykonanou práci a jest šťasten, že může konstatovati, jak obecenstvo severoamerické široce se osvobodilo za toto období a že volní myslitelé pronikli do kulturních a politických středisk, která před 37 léty jim byla úplně uzavřena. S politováním také konstatuje, že zásada vlády občanské velmi utrpěla tím, že stát a církev vstoupily do užšího poměru, ne že by presidentové Spojených Států věřili více naukám církevním, ale proto, že potřebují k svému zvolení hlasů církevních voličů. Ale právě tato okolnost bude listu pobídkou k další práci: učiti obecenstvo, zkoumati předkládané mu nauky náboženské, samostatně o nich mysliti a dle poznané pravdy zaříditi svůj život v rodině i společnosti.

Volná Myšlenka v Chili. V Santiagu vychází už druhý rok orgán Volné Myšlenky „Espiritu

Libre"; jest tu také lože volných myslitelů, vykonávajících činnou a plodnou propagandu přednáškami i tiskem; jejich působením založeno ve venkovských městech několik vedlejších loží Volné Myšlenky, které soustřeďují všechny bojovníky proti politické i duševní porobě a klerikalismu. Že jest toho i v Chile zapotřebí, ukazuje tato historka: Nový arcibiskup santiagský přísahal, jak to chilské zákony vyžadují, před presidentem republiky. Ministr kultu vyzval biskupa: Přísahejte, že budete vykonávati své povinnosti arcibiskupa, že budete zachovávati a že budete hleděti, aby byly zachovávány zákony republiky a její ústava." Arcibiskup: „Přísahám to," ale doložil „jako arcibiskup katolický." To ovšem značí: Napřed jsem katolický arcibiskup a teprve potom občan vašeho státu.

HNUTÍ ŽEN.

Kulturní úloha dnešní ženy. (Vůdčí myšlenky přednášky, kterou proslovila Emily von Hausen na 4. sjezdu německých abstinentů. Dle referátu v „Neues Leben".) Dnešní společnost potřebuje nezbytně opravy. Oprava tato může vyjíti jen z ženy. Ale dnešní žena toho dosud nepochopila. Jako slepotou poražena, stojí nečinně na cestě. Stojí před propastí, ničeho netušíc; neboť propast ta je skryta křovím. Křovím tímto jest posvěcená tradice o pití, posvěcené pijácké zvyky, proti kterým se nesmí bojovati, nechceme-li se dopustiti v očích společnosti skutečného hříchu. Že tyto pijácké zvyky dosud trvají, tím jest hlavně vinna žena. Neboť ve vzdělané společnosti udává tón žena. Dnešní žena musí poznati, jaké hrozné škody působí celé zemi alkohol; že alkohol jest sice pro stát dojnou krávou, ale při tom takovou dojnou krávou, která stokráte více potravy spotřebuje, než dá mléka. Žena musí věděti, že kapitál, který se vloží na př. do průmyslu textilního, zaměstnává asi desetkrát tolik dělníků než na př. kdyby byl vložen do pivovaru; a že tedy alkoholism přímo se týká i otázky dělnické. Žena musí věděti, že alkohol působí zhoubně na potomstvo a musí bez oddechu pracovati, aby přivedla aspoň své nejbližší okolí na vyšší stupeň vzdělanosti.

HNUTÍ MÍROVÉ A ESPERANTSKÉ.

Pátý mezinárodní kongres esperantistů konati se bude ve dnech 5.—11. září t. r. v Barceloně za čestného předsednictví dr. Zamenhofa a za účasti mnoha vynikajících osobností.

Doktorská dissertace o esperantu přijata byla na medicinské fakultě v Paříži. Komise uznala práci za velmi dobrou a projevila nepokrytě svůj zájem o předmětě pojednání, které podal P. Corret pod názvem „Možnost a užitečnost pomocného jazyka mezinárodního v medicině".

Esperanto. Předsedou severoamerického sdružení esperantského zvolen plukovník G. Harvay, hlavní redaktor vlivné revue „North American Review", vycházející v N. Yorku. — Policejní ředitelství ve Vídni zaslalo všem policejním kancelářím oběžník, jímž je upozorňuje a jim doporučuje jazyk esperantský. — Podobně i v Rusku otevřel úřední policejní list zvláštní sloupec pro esperanto a v esperantu. — V Brusselu mezinárodní sjezd dentistů přijal jednohlasně esperanto za úřední svůj jazyk. — V Drážďanech založen esperantský institut pod protektorátem krále. U ředitele institutu přihlásilo se již 1400 osob, toužících naučiti se Esperantu. — Posrednik, známá vydavatelská firma v Rusku, patronovaná Tolstojem a vedená jemu blízkými lidmi, vydává sbírku esperantských knih a uveřejňuje ve svých časopisech esperantskou rubriku. — Saský ústav pro esperanto v Drážďanech, podléhající dozoru ministerstva vnitra, pořádá 31 kursů, jichž účastní se 1322 osob (za kurs platí se 5 M). Bibliotheka ústavu čítá již přes 1000 esperantských knih. — Vyučování esperanta zavedeno je na 40 školách anglických a na 9 školách polských. — Učebnice esperanta vydány jsou téměř ve všech jazycích evropských a několika asijských; neschází ani učebnice lotyšská, estonská, finská, řecká, hebrejská, arabská a japonská. V češtině vydáno bylo od roku 1890 celkem 5 učebnic, z nichž malá učebnice esperanta od Čejky a Krumpholce (za 20 hal.) vyšla již v 6. vydání, velká učebnice od týchž autorů (za K 1·50) ve 4. vydání, což nejlépe svědčí o zájmu pro esperanto u nás! Od Th. Čejky (Bystřice p. Host. na Moravě) vydány byly také slovníky esp.-české (za 20 hal. a za 2 K) a česko-esp. (za 30 h a za 90 h). — Veškeré informace o esperantu podá redakce revue „Český esperantista" (Praha III., Kampa 495), orgán „Svazu českých esperantistů" (předpl. 4 koruny).

SPALOVÁNÍ MRTVÝCH.

Mohučské krematorium. V posledním čtvrtletí r. 1908 konalo se tu 96 pohřbů ohněm: 58 mužů, 37 žen a 1 dítě. Dle náboženství: 67 evangelíků, 13 katolíků, 5 israelitů, 1 starokatolík, 1 volný křesťan, 9 dissidentů. Celkový počet pohřbů v minulém roce obnášel 318 osob proti 256 roku předposledního.

Pohřeb ohněm německého prince. Mrtvola sasko-výmarského prince Arnošta byla dle přání, v poslední jeho vůli projeveného, dne 21. ledna ve stuttgartském krematoriu zpopelněna. Zemřelý princ jest prvním členem panujícího německého knížecího domu, jenž byl pohřben ohněm. Pohřbu súčastnil se král, duchovní i vojenští hodnostáři; obřady vykonány s obvyklou nádherou. Popelnice s popelem princovým uložena v rodinné hrobce.

Krematorium v Bologni zaznamenává v uplynulém roce 28 pohřbů. Zemřelí náleželi vesměs katolické církvi; třetina jich byly ženy.

Krematorium v Luganu. „Società Ticinese di Cremazione" vydala právě zprávu za uplynulý rok. Počet členů 660; členové tito zakoupili 475 akcií, představujících celkovou sumu 27.742 Fr.; k ní dlužno přidati ještě 4000 Fr., jež byly společnosti odkázány v závětích. Jest naděje, že krematorium v Bernu brzy bude dostaveno, a že se začne se stavbou i v druhých kantonech.

Nová popelnicová síň v Berlíně. Po dlouholeté námaze, po odstranění neuvěřitelných překážek začne se konečně letos se stavbou nové popelnicové síně v Berlíně. Smlouva s obcí berlínskou, kterou spolek získal výhodný pozemek na starém městském hřbitově na 50 let, jest uzavřena; stavební plán je schválen. Začlo se již s pozemními pracemi: v nejkratší době bude položen základní kámen nové budovy a lze doufati, že koncem tohoto roku bude budova odevzdána svému účelu. Bude to dílo umělecké dle plánů V. Müllera, bude to místo klidu a pokoje; v návštěvníku vzbudí ne hrůzu před zánikem a smrtí, nýbrž úctu a vážnost k životu. — Budova bude míti elektrické osvětlení a ústřední topení — což je dosud úplnou novinkou. Každá popelnice bude míti své vlastní místo, a každé bude lze snadno dosáhnouti se země, každou bude lze snadno vyzdobiti květinami a věnci. — Celkové výlohy rozpočteny jsou na 300.000 Mk.; plán jest tak rozvržen, že se bude zatím stavěti jen hlavní síň; křídla přijdou na řadu až později, poněvadž spolek má k disposici dosud jen 50.000 Mk. Počítá se hlavně na to, že přívrženci myšlenky pohřbívání ohněm budou si hojně zakupovati místa v budoucí síni.

Spalování mrtvol. Ze Žitavy se nám oznamuje, že tamější nové krematorium předáno bude všeobecnému užívání dne 1. dubna. Pro Čechy má otevření tohoto krematoria velký význam proto, že leží na samé hranici a odpadá proto mnoho nákladu dovozného, které dosud bylo hlavní příčinou vysoké ceny pohřbu spálením.

Návrh zákona o fakultativním spalování ohněm podán sněmu moravskému poslanci drem Seifertem a drem Fischerem. V návrhu zákona stanoví se tyto zásady: povolení fakultativního pohřbívání ohněm; krematorium zříditi lze po schválení plánů místodržitelstvím; kdo překročí 15. rok, může závětí stanoviti svůj pohřeb ohněm, u osob mladších rozhoduje vůle rodičů; nechtějí-li pozůstalí vykonati dle přání zesnulého pohřeb ohněm, oznámí to politickému úřadu, který spálení mrtvoly nařídí, zanechal-li zesnulý k tomu nutné prostředky peněžité. V dalším stanoví se, kdy může býti spálení mrtvoly provedeno, též pro případ podezření, že zesnulý nezemřel smrtí přirozenou, a určuje se způsob uložení popelnice. Tomuto návrhu zákona, který nám byl zaslán ochotou poslance dra Fischera, připojeno obšírné odůvodnění, ve kterém jednak poukázáno na hygienické přednosti spalování mrtvých místo jich zakopávání do země, a jednak podána historie vzniku a postupu snah po zavedení fakultativního spalování mrtvých.

Pádný dokument pro spalování ohněm poskytuje biskup královéhradecký, děkan a duchovenstvo čáslavské, kteří rozhodli skandální zrušení dvou hřbitovů v Čáslavi. Proč? Staro-mlado-česko-klerikální vladaři města si tu pracovali do rukou, něco za něco. Nejprve pod záminkou, že je třeba místa pro sokolovnu, zrušen byl hřbitov „u nádraží", ač zasvěcení dobře věděli, že tam sokolovna státi nebude; a dnes skutečně jinde, při Besedě, projektována jest. Katolíci spínali ruce, když viděli nad hroby svých předků nejen sokolská cvičení, nýbrž i kopanou, jarmareční slavnosti, komedianty a cirkusy. Každý reptal, co udělal ze „svatého pole" biskup Brynych a místní kněží. A za nedlouho potom z lokální politiky městského duchovenstva zavinil biskup Doubrava, že byl zrušen i druhý hřbitov „u Alžběty", poetické to zákoutí s krásnými výhledy, aby získáno bylo místo pro chorobinec naprosto nevhodné. Na obou zrušených hřbitovech: rodinám i jednotlivcům zcizeny byly hrobky pro věčné časy zakoupené, exhumace, převážení ostatků a pomníků, místo na novém hřbitově stálo veliký náklad ty, kdož svým zesnulým „nový věčný pokoj" koupiti museli. Proto většina pomníků a hrobů byla nechána na pospas zničení. Při exhumacích se přišlo na mrtvoly v plném rozkladu! Tak příbuzným, čekajícím na shledání se svými milými až na věčnosti, připravena byla srdcervoucí podívaná na ně — již zde na zemi. Zástupy otrlých zvědavců zarážel přímo morový zápach a to uvnitř města! Proto nejhorší vykopávky byly konány v noci, a otvírači hrobů musili pitím cit svůj zcela otupiti. Při kopání základů a sklepů k chorobinci „jen tak ty hrubší kosti" byly vybírány a — odhazovány stranou. Lebky a hnáty masem ještě pokryté roztahány byly po okolí od psů a koček. Katolicky tolikrát posvěcená země — byla dána sousedovi-evangelíkovi na rozšíření dvora kolem hnojiště. Tomu však se opřeli druzí rolníci katolíci ze závisti; i vymohli si rozdělení země zúrodněné prachem a promíchané kostmi svých předků, a rozvezli ji na svá pole do kompostů. Dle jednání „moudrých a rozumných" řídila se mládež. Chlapci provozovali na hřbitově kopanou — do lebek na slunci vybílených. A děvčata z blízké školy běhala přímo na hřbitov, bavit se novými objevy; tak na př: Otevřen byl hrob, nejspíše panny. Nábožensko-mravně vychované dívky se sběhly a divily: „Holky, koukejte, ta měla zdravý kňasáky" (zuby); tahaly závoj, trhaly dvoje těžké, hedvábné šaty, obdivovaly krásné vrkoče vlasů atd. Velebné duchovenstvo odbylo hodiny ve škole a v kostele, mělo trápení s vyšroubováním štóly, starosti o zuřivou politickou agitaci a hospody. Zrušený hřbitov nic nenese — tak jaké pak starosti o něj a o mládež za školou? Za starých dob pověrčiví lidé báli se odejmout zemřelým skvosty: „aby po smrti okradení si pro to v noci nepřišli". A tento moment zavdal podnět k hyenismu u starých i mladých. Posléze náhrobní kříže a zbytky mříží koupil v licitaci žid a vozil to po městě k všeobecnému pohoršení a posměchu. Do kroniky města Čáslavi je nutno zapsat dvě smutné kapitoly k poučení a výstraze budoucích: Jako kdysi v děkanském kostele byl zneuctěn a do nepaměti zahlazen hrob Žižkův od náboženských fanatiků, tak zneuctěny a zničeny byly celé dva hřbitovy od zbožných a vděčných potomků. Ký div, že mnozí podobnému osudu po smrti ujíti hledí ustanovením, aby byli pohřbeni ohněm. Zásluhou pana biskupa a svého duchovenstva dostali odstrašující příklad, že církev dovede s člověkem po smrti nakládat hůře, nežli ras s mršinou!

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Statistika katolického duchovenstva v Čechách. Arcidioecese Pražská čítá: kněží světských 1310. Seminaristů: 37 + 27 + 28 + 19 a 10 v Římě. Řeholníků 743. Řeholnic: 1661!! — Dioecese Litoměřická má: kněží 843, seminaristů 22 + 20 + 25 + 21 a 5 v Římě a 4 v Inšpruku. Řeholníků 206. Řeholnic 753. — Dioecese Královéhradecká chová: 1018 kněží, seminaristů 11 + 20 + 13 + 22, v Římě studuje 7. Řeholníků 117. Řeholnic 479. — V dioecesi Budějovické žije: 1006 kněží. Seminaristů 29 + 23 + 26 + 20; do Říma posláno 5. Řeholníků 181. Řeholnic 475. — Odpočítáme-li malý počet těch, kteří žijí mimo hranice své dioecese, jest v Čechách na 5800 duchovních a na 3368 jeptišek. Při porovnání s lety minulými jest v seminářích o 25—35% allumnů méně. Odtud ty nářky na číselný nedostatek kněží. Nedostatek kandidátů na duchu, mravní úrovni a víře je ohromně větší: dle doznání samých správců seminářů! — Několik zajímavých údajů: Nejvíce na druhých fakultách studuje kněží: jednak cítí ubohost vzdělání na fakultě theologické, jednak touží po poctivější existenci. P. Kašpar Porenta studuje docela na malířské akademii. Jediná výjimka: zatajení, kde bydlí: je u Monsignora Drozda; dán mu charakter: kněz bez zaměstnání; ovšem nesprávně: neboť i když lepí pytlíky, koná práci poctivější než přemnozí jeho kolegové. — V jediném blázinci pražském uvádí pražský vikariát kněze: hrabě Berchtold, Fiala, Frost, Helvich, Krchov, Mach, Nedvídek, Schuster, Šafr, Tůma, Vála. Většina choromyslných aneb za takové vydávaných: nepohodlných a nebezpečných svědků klerikálních zločinů a tajemství, je internována v privátních sanatoriích neb klášteřích. Pro politiky a vlastence jest zajímavo: P. Ansgar Borsiczky, mladistvý, čistokrevný Maďar (nar. 1876 v Budapešti) jest u následníka trůnu v Konopišti professorem jazyka maďarského celé rodiny. Kdo tam učí češtině? *Nevole.*

Sjezd rabinův odbýval se v lednu ve Varšavě Průběh jeho vyvolal u rozumných lidí buď smích anebo úžas, že něco takového jest možno ve XX. století. Varšavská „Mysl Niepodlegla" považuje sjezd tento za důkaz, že jak jinde, tak i v Polsku nejtemnější živlové se dobývají s nebývalou drzostí na vrch, aby středověku získali opět nadvládu nad novověkem. — O nějaké volnosti slova pro několik pokrokovějších členů sjezdu nebylo ani potuchy. Když jednomu z rabinův vyklouzlo z úst nesmělé slovo „reforma", povstal v sále nevyličitelný hluk, doráželi na něj jako na zločince, vřeštíce: Zavři hubu ... Odvolej! Utišili se teprve, až onen zločinec „odvolal a ... zavřel hubu". Pak s podlou poníženosti začali rozesílat depeše ministrům, gubernátorům atd. atd. Pak přišla na řadu přání: knihy se mají censurovat, má býti pořízen seznam zakázaných knih; tance žen s muži mají přestati. Židům má býti dovoleno, otvírat v neděli obchody, aby se

nezdálo, že „vyvolený národ“ se přizpůsobuje křesťanům (ve skutečnosti ovšem hlavně proto, aby „vyvolený národ“ vydělal na nevěřících to, co na nich ztratil v sobotu). Židovské děti nepotřebují chodit do školy společně s dětmi nevěřících; stačí jim náboženské židovské vyučování. Dívkám není potřebno vzdělání; vždyť se jím jen kazí. V nemocnicích nesmí býti dovoleno pitvat mrtvoly židovské. Výsledek pro nás: Církev jako církev. — Dlužno dodati, že i mezi polskými židy jest mnoho svobodomyslných a pokrokových osob; ti ovšem protestují hlasitě proti tomuto sjezdu živých nebožtíků, hlavně v „Nové Gazetě“.

Řemeslo, které má pořád ještě zlaté dno. Z Anglie nám přichází zvěsť, která ukazuje další příspěvky k známé pravdě, že církve jsou obchodem a ničím více. City, střed Londýna, má právě 50 kostelů a 33,489 obyvatelů; udané příjmy všech kostelů čítají 1,510.475 korun, tedy 46 K na hlavu, asi 30.000 K na jeden kostel. Jistý žurnalista však optal se kostelníků, kolik lidí chodí průměrně a slíbil jim odměnu za měsíční statistiku. Objevilo se podivné faktum, že kromě katedrály Sv. Pavelské, kde se pěstuje výborná hudba a kam obecenstvo k vůli tomu silně chodí, průměrná denní návštěva v ostatních 49 kostelích byla 4 osoby! Celé dny vůbec byly prázdny, v neděli trochu více! Přes to ale páni kněží běřou hodně peněz za různé své obřady; nevadí, že jsou kostely prázdny, hlavní věc jsou peníze a zas peníze.

Zachraň co můžeš. Protože církev katolická ve Francii valem mizí s povrchu zemského, namáhá se křečovitě udržet dosavadní državy i za cenu velikých koncessí modernímu proudu. Jednou z nich jest utvoření rozkolnické církve (schisma), která by byla národní, papeže neposlouchající atd., ale přece jen katolická. Z různých koutů Francie se oznamuje, že far zmocnili se schismatičtí kněží, kteří odpírají Římu věrným biskupům poslušnost. Vypadá to velice sympaticky, kdyby předem nebyly známy konce: nejdříve oposice, pak mír a pak zuřivý klerikalism, jak to vidíme na páteru Dostálu. Lid chová se ke hnutí celkem lhostejně, neboť jest totéž, je-li mše sloužena knězem papežským či protipapežským. Ne církev ani papež, ale samo náboženství upadlo.

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Pohřeb bez klerikální pompy. Dne 25./1. zemřel ve vesnici Voděrádkách u Říčan dělník J. Tesařík, který dlouhou dobu trpěl proletářskou nemocí, tuberkulosou plic, zanechav zde vdovu s dítkem v zoufalém postavení. Každý z vesničky i okolí měl útrpnost s chudou ženou, tak krutě osudem stiženou, jenom ne říčanský pan páter Smath, takto klerikální kohout a propagátor křesťanské lásky k bližnímu — ovšem jen slovy. Týž žádal na ubohé, nemajetné vdově za doprovod skrze město na hřbitov 20 K. — Obrovský peníz na poměry své vdova při nejlepší vůli sehnati nemohla. Nekřesťanské jednání toto vzbudilo rozhořčení v celé obci a tamní hasičský sbor rozhodl se, že zemřelému členu svému vypraví slušný pohřeb, ale — bez kněze. Nemalou pozornost vzbudil proto ve středu dne 27. ledna v Říčanech pohřeb, ubírající se na hřbitov bez kněze a zvonění. Hasičský sbor Voděradský v čele s hudbou a za obrovské účasti obecenstva doprovodil milého druha k věčnému odpočinku. Po skutcích jejich poznáte je. *„České Slovo“, 31./I. 1909.*

Ze země popů. Dle posledních statistik jest obyvatelstvo Španělska z 65 procent analfabetické; z 18,618.086 obyvatel umí pouze 11,875.790 čísti a psáti. Nejvyšší procenta nalézáme u mládeže do 10 roků a u starých od 60 roků. Mezi 11. a 20. rokem obnáší počet mužských analfabetů 46%, u ženských 57%. U žen se stářím nastává zhoršení, u mužů mezi 20—50. rokem zlepšení o 42%, ale později počet ten zase stoupá. Hlavní příčinou toho jest ovšem smutný stav škol. Návštěva školní jest sice od r. 1857 závaznou, a zákon z r. 1901 zvýšil dřívější dobu školní ze tří roků (!) na šest, ale zákony tyto platí pouze na papíře, zásluhou všemocného klerikalismu. O něco málo lepší vzdělání mužů než žen způsobeno jest vojenskou službou, při níž mnohý nabude aspoň nejzákladnějších vědomostí.

Klerikální „výchova“. Pisatel těchto řádek v lednu v jedné vesničce na Prachaticku přednášel na schůzi Národní Jednoty Pošumavské. Schůzi přítomen na mol alkoholem zpitý jeden katolický zemědělec. Po celou přednášku pokřikoval, „že je klerikál“. — Když přednášející vyřkl slovo Havlíček, vykřikl podařený katolický zemědělec: „Co pak Havlíček! Havlíček je trouba.“ Teprv nyní na rázné zakročení přednášejícího, který prohlásil, že podobné přímo hnusné výkřiky nestrpí a strpěti nemůže, byl zjednán pořádek.

Z ostrovů Fidži. Strašlivý případ sociálního parasitismu (příživnictví) skýtají ostrovy Fidži v polynéských vodách (Pacifický Oceán). Tamější domorodý kmen hyne vůčihledě. Roku 1875 bylo jich 150.000, r. 1891 102,750, dnes už jen 85.000. A proč? Jsou hospodářsky vydíráni a okrádáni, k práci núceni a zneužíváni ve všech způsobech ohromnou massou kněží, kteří se na nešťastné ostrovy přihnali jako kobylky. Protestantské sekty si tam postavily 806 kostelů se 105 bílými kněžími a 3411 domorodými kazateli, katolíci 64 kostelů s 36 kněžími bílými a s 876 domorodými kazateli. Připadá tedy jedna církevní osoba na dvacet lidí, čili, protože kněží nikde nepracují, vždy dvacet lidí musí poplatky atd. dobře vyživit vždy jednoho společenského parasitu. Není pak divu, že Fidžané hynou, neboť takovou přemíru dobra by nesnesl ani sociální organism evropský. Nebude to dlouho trvat, Fidžané budou národem samých duchovních, ale také se octnou — v „duchovním světě“ a v museích.

KALEIDOSKOP.

Měsíční zpráva ze spolku bezvěrců „Augustin Smetana“ v Praze. Při spolku utvořen „nouzový fond“, z něhož poskytnuta první podpora jistému nemajetnému členu. — Do knihovny zakoupeny Bílkovy „Dějiny konfiskací“ antiq. za 20 korun. Upozorňujeme opětně pražské členy, aby knihovny hojně používali. Pokladní zpráva za únor vykazuje příjmů K 209·33, výdajů K 165·90. — Novým řádným členem přijata byla pí. Olga Kabelková, Vinohrady. V neděli dne 31. ledna t. r. pořádal spolek s místním sdružením V. M. na Král. Vinohradech veřejnou spolkovou schůzi, spojenou s přednáškou p. Ph.C. Klimta: „O moderní výchově“ ve St. Strašnicích. Pro nejbližší pražské okolí chystá se řada podobných přednášek populárních. Upozorňujeme na to pokrokové občany v okolí a žádáme je snažně, aby nám vycházeli ochotně vstříc. — Otázka zřizování poboček našeho spolku rozluštěna byla konečně na výborové schůzi 18. února t. r. Jedná se právě o založení odbočky pro Plzeňsko v Nýřanech, která měla by asi 250 členů. Appelujeme na všechny bezkonfessní občany, aby k našemu spolku přistupovali a tam, kde by nejméně 10 členů bylo, odbočky spolku zakládali. Ústřední výbor jest ochoten vyslati k ustavujícím schůzím takových odboček zdarma řečníka, který vysvětlí význam a působnost spolku i odbočky. Kdo by se o tu věc zajímal, dopiš na adressu: Spolek bezvěrců „Augustin Smetana“, Král. Vinohrady, Blanická ul., restaurace „u Trunečků“, kdež jest spolková místnost.

Spolek „Augustin Smetana“ pořádá ve čtvrtek dne 4. března t. r. řádnou členskou schůzi, i žádají se všichni členové pražští, aby na schůzi tu se určitě dostavili.

Valná hromada spolku bude dne 28. března t. r. dopoledne „u Čížků". Bližší oznámí se v denních listech.

Odsouzený klerikál. U příležitosti sjezdu českých žen dne 11. července 1908, na němž dr Bartošek přednášel o „Ženě a Volné Myšlence", obvinili klerikálové dotčeného, že pekařskému mistru Fr. Klášterkovi v Blovicích, kde před třemi roky jako advokátní koncipient žil, odloudil manželku a že s ní žije. Dr. Bartošek podal na všechny klerikální listy, jež tuto zprávu přinesly, žalobu. Zároveň podal žalobu na blovického děkana J. Soldáta, který v podobném smyslu se vyjádřil o dru Bartoškov ve valné hromadě hasičského sboru. V přelíčení které se konalo 8. února u okresního soudu v Blovicích, byl také děkan Soldát uznán vinným přestupku urážky na cti a odsouzen k pokutě 20 kor. a k náhradě útrat 140 K. — Připomínáme, že při příležitosti útoků klerikálního tisku na dra Bartoška vyslovena témuž plná důvěra projevem spolků blovických a to: Literárního spolku, Sokola, Všeodborového spolku Jarost, Všeodborového sdružení nár.-sociálního, Občanské besedy a Sboru dobrovolných hasičů.

Náboženská stávka. Dle „Moravského Jihu" odepřeli v Jar. Sv. Jiří farníci vykonávati své náboženské povinnosti, poněvadž na místo faráře dosazen byl člověk lidem nenáviděný. Nechodí do kostela, děti křtí si sami, sami pochovávají mrtvé atd. Svět snad se proto přece nezboří. Je viděti, že lidé už nejsou takoví otroci církve, jako bývávali. I takové ovečky, jimiž kdysi mohli panáčci vládnout dle libosti, už se bouří proti hierarchii, že jim neustanovila kněze po chuti. Však jednou vymaní se z rukou církve docela. Pracujme k tomu usilovně!

Sbírka uměleckých plakátů, jež slouží ti má jak umělecké výchově, tak i co doklad národní vyspělosti ve všech oborech, zakládá se při II. obecné škole v Čermné u Kyšperku. Správa školy žádá vydavatele plakátů o laskavé zaslání výtisků do sbírky této.

Ku článku „Znali Babyloňané Jahve-ho" v 10. č. V. M. upozorňuje nás náš odborník v orientalistice PhDr. Vaněk, že se píše správně Jahvé, genitiv Jahva, a že Chamurabi byl starobabylonským a nikoliv assyrským králem.

KAREL PELANT:

Jak nás Čechy katolicism vychovával.

Dostal se mi do ruky starý špalíček. Víte, co to je? Naši předkové na venkově ukájeli své poetické potřeby kupováním jarmarečních písniček a protože tehdy byl potištěný papír váženější než je dnes, nezahazovali je, ale pilně přišívali každou opotřebovanou a zatlačenou písničku na pruhy plátna, až z toho vznikla knížka spíše tlustší než vyšší — špalíček. Můj špalíček má v sobě vzácné kusy — dalo by se o něm mnoho povídat; má v sobě na př. radostnou píseň protestantů za toleranční patent císaře Josefa II. z r. 1781, kde jest vidět jasně methodu, jakou se do českých palic vtloukal katolický religion:

Bilo pru neobičegné
českému lidu protiwné,
pro zákon Božj trpěli,
welike wězenj měli.

Neb toho máme památku,
osumdesatym prwnjm roku,
kterak gsau lidi pobrali
a swobodně sužowali.

Ale brzo se zlamala,
ta gegich možnost zemdlena,
když plny aresty lidj,
nawedli po městach wssudy.

Prozřetedlnost pak Cýsařska,
a slawna milost kralowska,
ráčila to před se wzyti,
lid z arestu propustiti.

Takhle se nám katolictví solidně vtetovávalo do mysle — ale špalíček má také ještě jiné důkazy.

Aby kacířství — t. j. tehdy evangelictví — nebylo, rozšiřovaly se po venkově písničky, zošklivující „lutryjánskou" víru a nabádající katolický lid k nenávisti k jinověrcům, zase způsob, který u klerikálů nezastaral a který dosud pěstují individua rázu poslance (styď, se národe!) Myslivce. Zkusil jsem to na vlastní kůži v Dobrušce roku 1906, kde katolické báby vedeny pátery a všelikými neotesanci a Myslivcem uřvávaly každé moje slovo, zkoušejí to do dnes pokrokoví lidé (Pelhřimov, 3. leden, rozbitá schůze pokrokových židů) a budou zkoušet, pokud katolický nátěr, který byl našemu národu násilně přes obličej namazán, úplně neodprýskne. Písnička, kterou z mého špalíčku podávám jest takovou ukázkou, jak nás katolicism vychovával a jistě silné stopy této nesnášelivosti a fanatismu objevují se i v našem životě politickém, kde jest zbytečné kousání, rvaní a sočení, velmi často bezdůvodné, na denním pořádku.

Všimněte si fakta, že zuřiví političtí hádavci, polemikáři, rýpalové za každou cenu jsou v 99% katolíci — ale nyní k písničce, tištěné někdy kol r. 1776 (zrušení práva útrpného), poněvadž se v ní vzpomíná ještě středověká poprava s trháním údů kleštěma a upálením.

* * *

Nová Píseň

o dvouch Bohaprázdných lutryjánich, jak nevážne s Krucifixem zacházeli a za to svau náležitau mzdu dostali.

(Jako: Cerněť já se přistrojím.)

Rozvažujme křesťané lásku Krysta Pána,
jak pro nás hříšné vystál, vše jest naše vina,
od židův zlořečených, jenž ho sužovali,
a Messyáše Krysta hrozně křižovali.

§ Nediv se tomu žádný, že ty židé vzteklí,
Ježíše tak ztrýznili, jako psy nevážní,
však jsme mý mnohém horší, a slujem křesťani
a křižujem Ježíše mnohem hůř než oni.

§ Jakož se jistě stalo, to v uherské zemi,
blíž města Varadínu, kdež jsou y křesťani,
tam sy pojal bohatý lutryán křesťanku.
ona milujíc Krysta, též on ctil svau víru.

§ Osum a dvacet lét spolu v lásce byli,
dva syny a dvě dcéry, v manželství zplodili,
tam ten obyčej mají, že manželka svá dcéry,
učí víru katolickau, syny lutryanskau.

§ Ty jeho ženy sestra, byla katolicka
na šest a dvaceti mil k sestře pospíchala,
jen poďte syrotkové k tetě a strejčkovy,
on jest velmi bohatý, však on nás obživí.

§ Ta smutná syrá vdova s syrotkama,
k svému švagru do domu vešla, ptala se na sestru,
sestra nebyla doma, švagra pozdravila,
a všechny své auzkousti, jemu oznámila.

§ Pro Boha nebeského, švagříčku můj milý,
obživtež mne y mé syrotky ubohý,
já se pomodlím za vás, před tím svatým křížem,
y s meyma syrotkami, aby ste to viděl.

§ Švager hned na ty slova, svatý Krucyfiks vzal
švagrovou s nim náramně bil, z domu jí vyhnal,
ty malý syrotkové klekli na kolena,
pro Krysta rány prosyc, strejčku dejte chleba.

§ Strejček hned ty syrotky, za matkau vyházel,
řka jděte mi do pekla, dům před nimi zavřel,
Krucyfiks z oltáře vzal a nožem ho píchal,
když jsi tak mocný kříž, můžeš jim spomoct sám.

§ Synu můj, jdi uřízni, čtyry pruty z trní
a budem ho mrskati, také-li nám poví,
přijdem-li do pekla, my lutryánové
anebo katolícy, jenž tě silně ctějí.

§ Syn y tatík obadva, krucyfiks mrskali,
pověz ty nám němá tvář, přijdem-li k spasení,
hned z toho Krucyfiksu, krev tůze stříkala,
po stole i po stěnách spatřena jest byla.

§ Jeho milá manželka, když jest přišla domů,
jakožto dobrá křesťanka, domlauvala jemu,
když uzřela Krucyfiks, veliče zbodený,
zbarvený zkrvavený, hned padla na zem.

§ S pláčem velkým řekla, k svému manželovy,
pro Bůh co se to u nás děje jaký divy,
že můj Vykupitel jest tůze zraněný,
však již pro nás dost vystál, velká trýznění.

§ Hned se na ni obořil, jak jeden vzteklý pes,
proč jest sem dnes tvau sestru s pancharty čert přines,
bych ji peníze dal, prosyla mne nyní,
že mně jich ten krucyfiks, stokrátvíc nadělí.

§ Manželka ho trestala, aby tak nebyl zlý,
pověz mi rač prosym té, o vdově sestře mý,
ona snad šla do pekla s svýma pancharty,
ty když jsy sestra její, můžeš jít za ní.

§ Hned bochník chleba vzala a za svau sestrau šla,
aby ji s syrotkama obživiti mohla,
ta vdova s syrotkama pryč se odebrala,
sestra její s chlebem, domů se vrátila.

§ Jak dvéře otevřela, hned zázrak spatřila,
mužovi y synovi krev tůze stříkala,
z krucyfiksu svatého, kterýž jsau píchali
šídlama a jehlama, tak Krysta trýznili.

§ Jak do světnice vešla, Krucyfiks jim vzala,
zbodený, zkrvavený, na kolena padla,
Vykupiteli Kryste, co se tak dáš trýznit,
dyť můžeš ty tyrany, v okamžení schladit.

§ Hleď muži y ty synu, nemohu to tajit,
o tom vašem zlým skutku, chcy právu povědít,
byť y zatajila vaše zlé činění,
byli by jest obadva věčně zatracení.

§ Nechtěl jim Bůh odpustit, jejich nepravosti,
poněvadž jsau nemněli též nad ním lítosti,
znamení jim ukázal, že jest Krystus pravý,
oni předce jako vzteklí, nožma ho píchali.

§ Za zlé činy zlá odměna, v okamžení přišla,
žena když na stůl jídla vařený přinesla,
všecko se v krev změnilo, cokoliv mněli jíst,
též se v krev obrátilo, cokoliv chtěli pít.

§ Hned se nad tím ustrnul, ten zlostný lutryán,
poznal, že jest Bůh pravý, že Boha rozhněval,
nemeškal hned k právu jít, dal se v Arest vsadit,
čiňte se mnau co chcete, vše zlé chcy podstoupit.

§ Hned se na pokání dal, přijal víru s synem,
a pět ran Krysta ctíval, s malým růženečkem,
modlil se tu modlitbu, až měl smrt podstoupit
ohavně y s svým synem, tak museli umřít.

§ Tatíkovi od obauch rukauch všechny prsty,
kleštima utrhali, a synovi taky,
na hranici obadva byli upáleni,
protože tak tyranský s křížem zacházeli.

§ Můj synáčku rozmilý, líto jest mně tebe,
že tak s svých mladých letech, smrt trpíš ohavně,
pro Krysta Pána všechny lidi napomínal,
utíkejte se k Krystu, k jeho svatým ranám,

Amen.

Krásný obrázek, což? Ta švagrová, která chce udat příbuzné, aby jejich duše nepřišla k zatracení (také znamenitá theorie katolická, která inkvisicí odstranila milion kacířů), ten krásný, čistě katolický zázrak měnění se všeho v krev, až po to fedrování růženečku!

Katolíci se chlubí při všech svých akcích, že dělají 96% lidu českého; žel, že k tomu číslu nejde nikdy přisvěsit způsob, jakým se to u českého lidu docílilo.

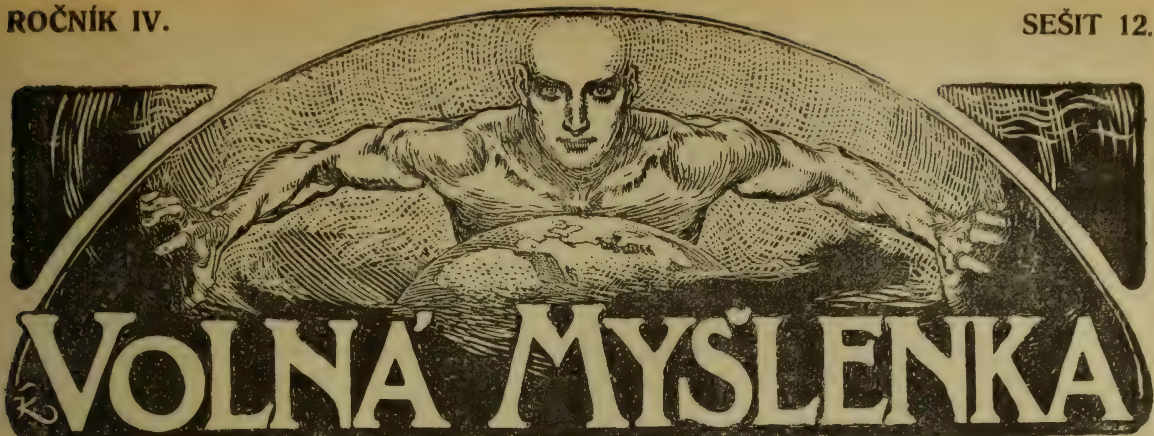
Kláštery, jestliže se u některého národa příliš rozhojnily, jsou uzly překážející oběhu, ústavy cestu zavalující, střediště lenosti, kde by měla býti střediště práce. Mnišská společenstva jsou tím ve společnosti lidské, co jméli dubu, co bradavice tělu lidskému. Čím více prospívají, čím líp se jim daří, tím více země chudne.

V. Hugo: Bídníci.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání. Interpelováno posl. Svěceným.

ROČNÍK IV. SEŠIT 12.

· LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · LIBERO PENSIERO ·

PRAHA ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH 1. DUBEN 1909

„Volná Myšlenka jest všesvětová liga na hájení práva k volnému projevení každé myšlenky lidské v oboru náboženském, politickém a sociálním.“ *Prohlášení kongresu V. M. v Římě 1904.*

SULLY PRUDHOMME,
člen Akademie francouzské:

Důvěra ve vědu.

Definice vědy udává se obyčejně takto: „Vědou jedinou lze dosíci pravdy, věda jediná jest nestranná a neomylná a nedovede ani zraditi ani zklamati, jí jediné přináleží, aby sjednotila lidstvo v pocitu všeobecného sbratření atd.“ Tyto formule jsou velmi nebezpečně pojaty a vyjádřeny, poněvadž opravňují většinu čtenářů, aby se dívali na učence jako na člověka, který se nikdy nemůže mýliti, a na vědu jako na jediného rozhodujícího činitele při tvoření společenské závislosti jedněch na druhých. Zamítám rozhodně toto pojetí vědy.

Nějaká jiná, předběžná definice, ukazující, jak je třeba chápati pojem „neomylnosti vědy“, byla by vyvarovala všechny omyly a nedorozumění o nárocích a domýšlivosti učenců. Jsem spokojen, že se mi naskytá příležitost, abych objasnil význam, jaký dlužno, dle mého mínění, přikládati těmto slovům, poněvadž ona jsou zdrojem všeho nedorozumění, které před nedávnem se objevilo mezi učenci při úvahách o poslání a ceně vědeckých nauk.

Především, co je vlastně věda? Kdyby všichni lidé stejně chápali toto slovo, pak by zajisté jeho užití nevyvolávalo rozporů, a diskuse, kterou se pokouším tímto ukončiti, byla by neodůvodněna. Jak možno připustiti, že by se našel učenec do té míry pošetilý a drzý, který by se odvážil tvrditi, že se nikdy nemýlí? Křiklavá absurdnost podobného předpokladu byla by musila ukázati na dvojsmyslnost významu, přikládaného tomuto slovu. Avšak, odkud přichází tato dvojsmyslnost a v čem spočívá? To bych chtěl právě vysvětlit.

Věda je soubor nauk, jež se různí od jiných následujícími znaky: 1. její nauky závisejí jedině na čistě intelektuelní činnosti mozku, na úsudcích, založených na samozřejmých výzkumech o sobě samém nebo na výzkumech všeobecně za evidentní, za správné a samozřejmé uznaných a přijatých; 2. její doktriny mají za základ výsledky pozorování jednak vnějšího, jednak vnitřního (totiž citu a vědomí); jedny však z těchto nauk, zvané vědy exaktní, jednají a uvažují o ideích abstraktních, pocházejících z poznatků empirických, zkušeností a pokusy nabytých, kdežto druhé, nazvané vědy přírodní, vyvozují z empirických poznatků, t. j. z poznatků zkušeností nabytých, všeobecné myšlenky a zásady, kteréžto zásady slouží k roztřídění těchto věd, nebo stanoví jich vzájemný poměr k sobě a zovou se zákony; 3. vědám přírodním slouží za nástroj k dalším, novým výzkumům pokusná methoda, objevená Baconem, t. j. methoda, spočívající v dokazování pravd vědeckých pomocí pokusů, a pak hypothesa či předpoklad, pravda předpokládaná. Tento výzkumný nástroj, t. j. tyto pokusy vědecké samy o sobě, totiž je-li jich použito s věrnou přesností, mohou vésti jedině k pravdě a vylučují každý omyl; avšak učenci — jako lidé — při jich užívání podléhají omylům. Můžeme tedy říci, **že vědecké zkoumání jest omylné užití neomylné methody** (myslím na methodu pokusnou).

Zastánci vědy, berouce zřetel jen k této neomylnosti methody, definují tedy vědu její methodou, která ji v pravdě charakterisuje, a z toho stanoviska ji prohlašují za neomylnou, kdežto její odpůrci, definujíce ji užitím její methody, užitím nikoli dokonale uskutečněným, nýbrž jen uskutečňovaným, t. j. nedokonalým, následkem čehož věda osudně

a nutně se jim musí jeviti zkompromitovanou omyly učenců — a prohlašují vědu za omylnou. Neústupnost obou stran porušila, jak se mi zdá, ze dvou stránek správnou definici vědy. Postup, nauky a methoda učenců totiž okamžitě narazila na nauky a methodu theologů: methoda a nauky těchto posledních zahrnují v sobě zjevení, dogma a víru, t. j. zvláštní pramen poznatků, nový zvláštní druh předpokladů a nový způsob nabývání jistoty a vědění, což vše nikdy není útočištěm učenců. Rozpor nabyl na obou stranách rázu prudkého a útočného, a poněvadž nauka vědecká je charakterisována methodou, jejíž přísné užití vede skutečně k dokonalému výzkumu, definovali učenci a jich stoupenci vědu onou methodou, která sama o sobě je neomylná. Theologové a ostatní věřící naproti tomu měli snahu, aby co nejvíce dali vyniknouti omylům, k nimž přes skutečnou cenu výzkumné, neomylné methody mohlo učence dovésti naprosto nutně a osudně omylné, nedokonalé užití této vědecké methody. Pokusme se uvésti spor na pravou míru.

Věda, definovaná svojí methodou, není nikdy úplně uskutečněna a zakončena, nýbrž je na cestě k svému uskutečnění, a můžeme tvrditi, že dílo učenců stává se stále objektivnější čili že pokračuje, zbavujíc se stále více prvku subjektivního (osobního), jenž porušuje její objektivnost. Ve skutečnosti omyly, spáchané učenci, jsou stále a stále do nekonečna novými výzkumy a pokusy opravovány jich nástupci, neboť zkušenost jest jedině pod tou podmínkou vědecká, může-li býti kýmkoliv znovu prováděna a opakována, a tak neomylnost této vědecké methody musí při stálém jejím užívání nutně čím dále tím více a jistěji triumfovati. Takto napravují se chyby dřívější, minulé, a výzkumy čím dál tím důležitější se množí. Není tudíž odvážné tvrditi, že věda svým pokrokem ospravedlňuje důvěru, již v ní kladou její zastanci. Důvěra v ni je omezena pouze tím, že užití její methody jest samo omezeno jen na určité vědné obory, a tak věda sama může dáti uspokojení jen tam, kde užití její vědecké, neomylné methody jest možné. A tak učenci, věrni této methodě, nečekají od vědy víc než může dáti, totiž nepouštějí se do zkoumání o věcech metafysických, nadsmyslných. Mluví-li o pojmech „látka“, „hmota“, „síla“, tu naznačují tím prostě podstatu a příčinu jevů, aniž by pomýšleli na definování pojmů těchto.

Ve skutečnosti si pod pojmy těmi ničeho nepředstavují, právě tak jako si věřící nepředstavují duši, podstatu to svého vlastního „já“, když o ní mluví. Ostatně, poněvadž myšlenka, hmota a síla mají rozhodně něco společného — neboť souvisejí jistě mezi sebou (důkazem je ruka, která píše) — jistě nelze říci, že je nemožno je převésti jednu na druhou. A následkem toho bylo by moudré a velmi prospěšné pro smír těchto různých škol, nehádati se tolik a nevyzdvihovati stále otázky o rozdílu duše a těla, ducha a látky, otázky to jednak špatně položené, jednak mimo to lidskému rozumu nerozřešitelné. To by však znamenalo požadovati okamžitého a náhlého zřeknutí se víry náboženské, tak hluboce zakořeněné a staré, od těch, jimž je posilou, útěchou a mnohým i cílem životním; pokus to odsouzený předem.

Jsou-li uvedená tvrzení a výklady správné, tu dílo učenců pokouší se dle toho stále více, aby se ztotožnilo s vědou, definovanou methodou výzkumnou a skutečně k ní musí v nedohledné době dospěti, t. j. musí se skutečně s ní ztotožniti, to, co učenci vyzkoumají, musí konec konců krýti se skutečně s pravdou, skutečností, vědou. Už to jest velmi krásné; jisto jest však také, že až dosud užití její methody nemůže býti v žádném okamžiku chráněno před omylem.

Dává tento ústupek, toto připuštění, že věda se mýlí, a teprve postupem se opravuje a dosahuje pravdy, věřícím za pravdu do té míry, jak oni se domnívají? Přikládá tato koncesse vzhledem k nabývání jistoty, nových znalostí a výzkumů nějakou skutečnou výhodu a přednost theologickému postupu a theologické methodě poznání (methoda jejich poznávání je, jak již uvedeno, dogma, zjevení, víra) proti methodě vědecké? Náboženství opírají se o předstíraná zjevení, přímo učiněná představiteli nebo posly božskými na zemi, a důkazem jich pravdivosti a svatosti jsou posvátné památky, uchované tradicí. Nekritisuji zde ani pravdivost ani oprávněnost jednotlivých těchto zjevení; omezuji se pouze na poznámku, že všechna ta zjevení a náboženství zároveň nemohou být pravdivá a že následkem toho vždy jen omezený kruh lidí přilne k naukám toho kterého náboženství. Věřící jsou tedy rozvrženi na rozdílné společnosti, jež tvoří takový počet různých morálních osob, celků, sekt, kolik je různých náboženství; a tyto morální osoby, celky, tyto sekty náboženské nejsou samy ještě uvnitř v sobě svorné a souhlasné, neboť jednotliví členové jejich v názorech se také mezi sebou liší. Každá z nich hlásá nějakou nauku, nesrovnatelnou s naukami ostatních náboženství. Přechod a obrácení se z jedné víry na druhou jsou poměrně řídkými případy, za to však odpadlictví od víry vyskytuje se častěji. Každá sekta doplňuje svoje přívržence z řad dětí svých vlastních věřících, ve věku, dokud duch není ještě schopen, aby kritisoval nauky, které přijímá; jistě jest to opatření ohromného významu. Novověrci, získaní od jiných náboženství usedlými kněžími nebo missionáři, jsou velikou výjimkou i u nejčetnějších národů. Mohlo by se ovšem říci, že dětem se dává právě tak také vzdělání vědecké. Ano, není však příkladu, že by dospělí lidé zavrhli vědeckých poučování a odřekli se výhod,

jež skýtají vědecké výzkumy; kláštery mají na př. lékaře a používají architektů. Věda nemá odrodilců, což ji sprošťuje podezření, že přepadá a svádí duchy, aniž by tito se mohli brániti.

Nutno zajisté doznati, že neučí nic o podstatě věcí a jejich bytí metafysickém a omezuje se jen na zaznamenávání vztahů a zákonů, jimiž jednotlivé jevy jsou charakterisovány, jimiž bytosti se projevují; a právě za tuto cenu, protože jen zaznamenává jevy, dodělává se nepopíratelných výsledků. Náboženství naopak snaží se metafysické pravdy, pro člověka nejdůležitější, odhaliti cestou nadpřirozenou. Ve skutečnosti to, čemu různá náboženství učí, jsou jen jejich odpovědí na otázky, snad velikého významu, které však se zdají nepřístupné lidskému duchu a rozumu. A poněvadž mimo to tyto odpovědi se různí a poněvadž na jednu otázku toliko jediná odpověď může býti pravá, udržují jednotlivá náboženství různosti ve skupinách lidí, které ovládají svým vlivem; a tak všechna ona náboženství, která nejsou pravdivá, nutně udržují stále do nekonečna tyto četné skupiny lidí v omylech a v klamu. Jest tedy jisto, že věda jest jediná nauka, schopná zavésti jednomyslnost mezi lidstvem.

Věda nemá žádných základů morálky, morálka se jí zcela vymyká, namítají theologové; a co jest lidský pokrok bez morálky? Neváhám ani na okamžik doznati, že princip mravní povinnosti a závislosti — t. j. princip, dle kterého každý jednající člověk uznává, že jest tu také zájem druhých, který potlačuje a staví se v cestu zájmu jeho vlastnímu, který ho nutí, aby dobře zkoumal motivy svého jednání a jednal často proti tomu, co by mu bylo milejší, výhodnější, příznivější — že takový princip jest vědě nepřístupný stejně tak jako svobodná vůle a svobodné rozhodnutí, jež předpokládá neodvislost jednání od přirozenosti jednajícího. Tento princip jest totiž poznatek, idea čistě metafysická. Avšak morální metafysika jest rozdílná od morální praxe. Clověk nemusí znáti a věděti, proč se cítí zavázán, aby svůj zájem obětoval zájmům ostatních, a přece může se cítiti k tomu zavázán. Připomeňme si jen, jak děti ve škole řídí vzájemné své styky citem lidské důstojnosti, jenž zajisté výchovou jest podporován, ale nikdy není ze základů výchovou tvořen. Jest význačné, že nenávidějí-li děti udavačství, zavrhují-li krádež, posmívají-li se tomu, co hanobí a snižuje, činí tak ve jménu morálky, jež, jak se zdá, nijak nesouvisí s tím neb oním vyznáním náboženským. I u těch lhostejnějších pozorujeme, že dobře si jsou vědomy, že člověk ztrácí na své lidskosti a tím také na své důstojnosti, když nejedná zcela poctivě, když nešetří na př. zákona o nedotknutelnosti cizího majetku, a že tím se prohřešuje proti vážnosti k sobě samému. Děti jsou tu zřejmě vedeny morálkou, jejíž pramen těžko je hledati v jiném vlivu než v dědičnosti. Jest však tato morálka snad dědictvím vyšších a dokonalejších náboženství? Tato náboženství přispěla bezpochyby nemálo ku zkrocení zvířecího pudu u člověka a k rozvinutí a zdokonalení nejasného jeho vnitřního zárodku nezištnosti. „Milujte se vespolek," „nečiňte jiným, co nechcete, aby jiní činili vám!" Vznešené to věru zásady jednání, jež vytvořilo náboženství židovsko-křesťanské a jež učenci vděčně přejímají! Leč tyto zásady jsou nezávislé na božské metafysice, kultech a náboženstvích. Dnes nacházejí v hlubinách každého neporušeného svědomí, nezničeného nadbytkem, korupcí ve společnosti, přílišným bohatstvím nebo pokořující bídou, ozvěnu a neodolatelný souhlas. Abychom si vysvětlili ohromné rozšíření těchto morálních zásad a mohli schváliti jejich uplatnění se ve společnosti dnešní, stačí uvážiti, jak výtečně charakterisují čistě citová pouta sociální, ten vzájemný poměr lidí ve společnosti.

Tato čistě citová pouta společenská nejsou však jediná. Jsou jiná, z oboru hospodářského na příklad, jichž uspořádání náleží vlastně vědě. Jí náleží objasniti, jak ve skutečnosti závisejí na sobě různé ty zájmy, vyjadřované ve společnosti jednotlivými smlouvami, zákony, pravidly. Poněvadž z neznalosti skutečných vztahů věcí, z neznalosti toho, v jakém poměru věci a osoby k sobě ve společnosti se nacházejí, pochází většina nedorozumění a omylů, škodlivých sociálnímu pořádku, je tu věda, která velice účinně tomu čelí. Dává své úsudky, působí tak na rozum lidský a připravuje tak shodu citů a zájmů mezi jednotlivci Co však se týče této smiřovací činnosti vědy, mohu připojiti k výše uvedenému třetímu bodu zmíněné definice vědy: „Jí jediné (vědě) přináleží, aby sjednotila lidstvo v pocitu všeobecného sbratření atd.", ještě toto: Jí jediné, není správné, neboť, jak již jinde jsem konstatoval, analysou a zkoumáním dnešních poměrů společenských poznáváme, že tyto jsou ohromně složité a že vedle vědy působí tu i jiné vlivy k vytvoření společenské harmonie.

U kteréhokoliv národa, v kteroukoliv dobu jeho dějin vůle a přání jednotlivců jsou podrobena jedna druhým v různém poměru a podléhají různým vlivům, kteréžto vlivy samy se různě mění. Věda, tím že objasňuje požadavky a přání jednotlivců a ukazuje na poměr jejich zájmů k zájmům všeobecným, uplatňuje svůj vliv přímý nebo nepřímý, zjevný nebo skrytý na různé společenské řády, vliv ten neustále vzrůstá a tak věda připravuje ve společnosti vnitřní harmonii, souhlas a na venek všeobecný mír; při tom však věda neodstraňuje společenská pouta citová, ba naopak stále je pod-

poruje. Ponenáhlu, přes to že by se mohl zdáti opak pravdou, pracuje k odstranění jařma a násilí, neboť jest naprosto nemožno namítati, že je zodpovědna za vražedné vynálezy, na př. třaskaviny. Ve skutečnosti zodpovědnost padá na ty, kteří jí zneužívají, na bojovné vládce a anarchisty. Nejsouc naprosto spoluvinnicí jejich špatného jednání, usiluje naopak den ode dne více, aby každé násilí, zejména pak válku, učinila co nejnenáviděnější, zušlechťuje mravy, povznášejíc duše lidské pěstěním pravdy, a rozšiřujíc se po celém světě, hlásá a zjednává převahu snaze a potřebě po bezpečnosti, možné jedině v míru.

Vědě jest umožněno zavésti svornost hlavně pomocí veliké důvěry, kterou všude budí a požívá. Slibuje vždy jen tolik pravdy, kolik svou čistě pokusnou methodou může získati a se dopátrati. Nezamýšlí také ji dáti celou jedním rázem, nýbrž skýtá ji po částech, jež jsou určeny k tomu, aby se jednou spojily a vytvořily co nejméně složitou formuli o světě skutečných jevů. Všecka ostatní svá tvrzení předkládá jen jako hypothesy, domněnky, z nichž některé, jako na př. pojmy „hmota“, „atom“, „síla“ atd., jsou ve skutečnosti pojmy metafysické a jako takové jsou vyloučeny z vlastní vědecké oblasti její, z vlastního jejího oboru a sousedí s ní jen bezprostředně.

Každý učenec může vytvořiti jakékoli hypothese, může se i odvážiti naznačiti předem konečný výsledek objevů a výzkumů, docílených methodou pokusnou, zůstává však sám zodpovědným za svou smělost. Nelze za to činiti zodpovědnými celé řady učenců minulých, přítomných a budoucích, a rovněž tak ne vědu samu, jejímiž jsou tito učenci společnými představiteli. Podnikání, jež se zove bádáním a zkoumáním vědeckým a jež odůvodňuje sociální poslání vědy, nelze srovnávati s podnikem průmyslovým nebo obchodním; věda nevyrábí své výzkumy na objednávku ani jich neprodává. Snaží se zkoumati jen: zdaří-li se zkoumání, tím lépe, ale tím se nikterak nezavazuje že se to zdařiti musí. A poněvadž věda se nezavázala nijak ničím, jest v samotné její podstatě, že nemůže nedostáti slovu, že nemůže vůbec zbankrotovati.

*

Obdržel jsem od svého přítele vzhledem k tomuto článku velmi krásný dopis, z něhož musím citovati několik míst, neboť ta mohou dobře doplniti mé názory:

Vědecké theorie nemají nic stálého a víří v neustálém koloběhu. Avšak uprostřed trosek všech těch systémů věda zůstává nepopíratelnou vládkyní. A skutečně její síla nespočívá v jejích naukách, nýbrž v její podstatě, v její zásadě: že každé své tvrzení musí dokázati. Co na tom, je-li důkaz křehký a pochybný a výklad nesprávný! Věda není zodpovědna za nedokonalost lidského rozumu a za lidské methody. Žádný omyl, žádná výtka nebude ji moci stihnouti, jakmile jednou poznala, že důkaz je nutný a žádoucí. Všechna náboženství a vyznání běřou se zcela jiným směrem. Snaží se objeviti pravdu beze vší logiky a bez všeho zkoumání pokusného, jelikož jim víra stačí. A proto také moc víry klesá tou měrou, jakou moc vědy stoupá, právě tak jako mizí divocí kmenové pod vlivem vzdělanosti a civilisace.

Přeložila *Hana Benešova.*

LUDĚK MORAVSKÝ:

Pedagogika.

Pedagogika jest vědou o vychování. Účelem jejím jest vyšetřiti možnost, podmínky i povahu výchovy a podati poučení a návody k tomu, jak třeba vychovávati po stránce tělesné i duševní. Musí se opírati při tom o řadu věd jiných, jejichž poznatků užívá a na nichž buduje; s tohoto hlediska jest pedagogika naukou o praktickém využití poznatků biologických,*) psychologických **) a sociologických ***) za účelem výchovy mládeže. Cílem výchovy jest pravda, dobro a krásno a k těmto ideám musí se proto odnášet výchova duševní, individuální stejně jako sociální.

Ideály výchovy byly v různých dobách různé; odpovídaly vždy duchu doby, nebo zůstávaly za duchem doby, což mělo za následek odpor vzácných jednotlivců a snahu vybudovat výchovu na základech nových, lepších než byly dosavadní. Jsou to určité duchové revoluce ve výchově a ty značí nám v dějinách stupně vývoje názorů pedagogických. I dnes pozorujeme, jak výchova musí nutně přizpůsobovat se duchu doby a jak se mu také v jednotlivých státech přizpůsobila nebo nepřizpůsobila. Dochází stále ke konfliktům mezi zastanci názorů starších a mezi hlasateli názorů nových; z nich rodí se ideál školy nové, řekněme třeba ideál školy volné, jak o ni bojujeme na př. u nás.

Výchova starověká má ráz výlučné aristokratičnosti, omezujíc se na skrovný počet svobodných občanů a vylučujíc mimo ohromné masy obyvatelstva nesvobodného i ženy, jak tomu bylo na př. v Řecku nebo v římské říši. Ideál výchovy byl člověk krásný tělesně i duševně, člověk harmonicky rozvitý; proto věnovala výchova řecká

*) Biologie jest nauka o živém organismu, jeho vývoji, jeho složení, o činnosti jednotlivých složek a o činnosti celku. Proto jest znalost biologických poznatků nutnou podmínkou výchovy.

**) Psychologie jest nauka o jevech duševních.

***) Sociologie jest věda o společnosti a o jejím životě, o její organisaci a jejím vývoji, studujíc činitele a síly, jež podmiňují existenci společnosti a společnost udržují, a pozorujíc současné síly, jež určují a řídí vývoj a pokrok společnosti.

stejnou péči cvičením tělesným jako oborům duchového vědění.

Křesťanství staví se z počátku proti vzdělání nepřátelsky. Teprve během doby uznává důležitost jeho a počíná mu věnovati aspoň jakous takous pozornost. Zřizuje školy při kapitulách a při klášteřích, aby v nich došli vzdělání především budoucí kněží a mimo to velmožové. Výchova středověká jest cele prodchnuta duchem náboženským a nese se za cíly náboženskými.

Renaissance a reformace zahajují nové období; první navazuje na bohatou kulturu řeckou a římskou, druhá vracejíc se k bibli a prvotnému učení Kristovu dává první podnět ke školství národnímu. Humanistické hnutí nese ještě ráz aristokratický; výchova omezená toliko na úzký poměrně okruh vrstev bohatších děje se výhradně v jazyku latinském. Teprve reformace vede k povlovnému zdemokratisování a znárodnění výchovy.

Ideálem novověku a především století XIX. jest naprosté zdemokratisování veškeré výchovy vůbec, její odcírkevnění a její znárodnění; výchova má býti umožněna všem tím, že se dá dostatek škol, v nichž vyučuje se jazykem mateřským, že návštěva jich jest povinna, že výchova jest bezplatna a že postaví se na základ pokrokový. Zejména v době poslední všeobecně se zdůrazňuje požadavek, aby škola — majíc vychovávati pro život a výhradně pro něj — zbavena byla všeho, co s životem nutně nesouvisí, co není nutnou, nezbytnou jeho složkou. U nás stělesněn souhrn všech požadavků, jimž má nová škola vyhovovat, v požadavku volné školy, jenž už v sobě obsahuje vlastně i spravedlivý požadavek učitelstva volajícího po akademickém vzdělání.

Pedagogické snažení týče se tedy jednak vnější organisace výchovy, jednak i organisace vnitřní; vnější týče se především zautonomisování školství, v čemž zase zahrnuta jest řada požadavků specielnějších. Vnitřní týče se požadavků, jež vyplývají z ideálů, jak je stanoví výchova tělesná, intelektuelní, volní i citová, tedy jakási obdoba ideálů výchovy řecké: člověk krásný tělesně i duševně. Názory mohou se ovšem různit dle toho, s jakého hlediska na pedagogiku a na výchovu hledíme, jak také vidíme všude i u nás. Urychlení ideálu výchovy závisí ovšem nemalou měrou i od toho, aby nejinteresovanější činitel vedle učitelstva, rodiče totiž, věnovali snahám výchovným dostatečnou pozornost

Th. Dr. FRANTIŠEK LOSKOT:

Morálka stará a nová.

IV.

Nesmíme zapomenouti na jedno velmi důležité hledisko, které především nás moderní lidi zajímá a s něhož třeba posuzovati morálku starou a novou a zdatnost obojí pro život přiměřeně oceniti. Tímto hlediskem jest moderní pokrok, jímž vyrozumíváme nikdy před tím nevídaný rozkvět věd, četné, velikolepé vynálezy, které život zpříjemnily, učinivše jej pohodlnějším, všeobecné a energické snahy směřující k odstranění sociálních protiv a povznesení národohospodářskému.

Tímto moderním pokrokem liší se naše doba od středověku, řízeného ve svých snahách a svém konání morálkou starou, nápadně. Není to rozdíl pouze stupňový, nýbrž kvalitativní, zásadní. Věda v moderním smyslu toho slova byla tenkrát sotva v plenkách; člověk stál jako bezbranný vůči přírodě, která mu byla hroznou záhadou, jejíž tajemství ho lákala, vyzývala, ale kterých nedobíral se klidným pozorováním, pokusem, nýbrž čarováním. Jak řídké a chuďoučké bývaly tehdy vynálezy; a jestliže se přece podařilo někomu něco objeviti, viněn byl ze styků a ze spojení se — zlým duchem. Jak pro nedostatek vynálezů nesnadný býval život, vzpomeňme jen na prostředky komunikační. Blahobytu těšilo se nepatrné procento vyvolených, na které ostatní musili pracovati, krvavě pracovati.

Než jest otázka, zda-li tímto moderním pokrokem neuchýlilo se lidstvo na scestí. Je možno, že tato otázka vzbudí podiv, ale je nutno, abychom si ji položili. Uvidíme brzo proč.

Odpovídáme krátce bez dlouhých rozborů, že v tom, co se jmenuje moderním pokrokem, nejen není nic proti morálce, naopak, že s moderním pokrokem niveau mravnosti se rozhodně a znatelně zvýšilo.

Jest to velmi přirozeno. Moralita je vždy výslednicí různých činitelů, jako: vědění, povahy lidí, zdravotního stavu člověka, poměrů národohospodářských. Ignorance a úpadek národohospodářský bývají velikými škůdci mravnosti; je to úkaz velmi častý, že bída se prodává (prostitucí těl i myšlenek) a utápí v alkoholu atd.

S druhé strany však třeba podotknouti, že také morálka působí zpětně na rozmach vědy, vynálezů, na poměry národohospodářské, sociální. Morálka je s celým životem ve spojení velmi těsném a stálém.

Ale tento moderní pokrok nenalézá vždycky milosti v očích církve, hlasatelky morálky staré. I vědu i život moderní považuje církev vlastně za odpad od křesťanství a návrat k pohanství. Se svého stanoviska ovšem zcela logicky, jak se brzo ukáže. Církev provází jej okem nevraživým a žárlivým. Kdyby měla dosti moci, jistě by se proud vývoje musil ubírati jiným směrem; tím, jenž by byl prostě myšlenkovým pokračováním středověku. Že svoji nevraživost, ba nepřátelství nedává na jevo vždycky dosti otevřeně a upřímně, nesmí nás mýliti; má to svůj důvod v její opatrnosti a chytrosti, v tom, že nechce uvaliti na sebe odium, jemuž by se nevyhnula,

kdyby se zřejmě prohlásila proti tomu, co jest modernímu člověku tak drahým, co jest vlastně jeho životem. Proto říká církev, že nebojuje proti vědě, nýbrž jen proti jejímu zneužití. Je to distinkce velmi lestná, jezovitská. Také Pius X., když odsuzoval svoji encyklikou 1907 moderní vědu, neučinil toho zcela bez obalu; neobrátil se proti moderní vědě, nýbrž proti „modernismu". Náladu a poměr kruhů, odkojených morálkou starou, k modernímu pokroku případně vystihuje zdánlivě nepatrný, bizarní a komický případ: kněz jeden horlil s kazatelny proti stavbě dráhy z Pardubic do Liberce, neboť v tom viděl zpupnost a pýchu lidskou. Také církev nenávidí moderní kulturu, poněvadž si namlouvá, že vyplynula z pýchy, z nově probudivšího se ducha pohanství.

Dospěli jsme nyní tak daleko, že si můžeme předložiti otázku, zda velkolepý pokrok lidstva, jenž je skutečnou slávou doby nové a ukazuje majestát člověka v záři takové, jako nikdy nic před tím, mohl se uskutečniti za panství morálky staré, jinak řečeno, zda stará morálka by byla dovedla odchovati takové lidi, kteří by byli moderní pokrok uskutečnili. Odpovídáme předem, že nikoli, čili, že středověk se svojí morálkou se zřetelem na rozvoj pokroku byl takořka úplně sterilní, neplodný.

Tažme se nejprve, co předpokládá tento moderní pokrok, ta moderní věda, ty vynálezy, to úsilí o vyrovnání sociálních protiv a povznesení blahobytu národohospodářského? Nic jiného, než zcela jiné oceňování tohoto života, nežli se kterým se shledáváme ve středověku. Bylo třeba, aby cena a význam přítomného života stouply, a aby byl uznán tento život za hodný toho, aby proň pracovala věda, aby k jeho zpříjemnění bylo pracováno pomocí pokroku techniky a povznesením blahobytu vrstev nejširších, zkrátka, aby pro tento život byla využitkována příroda se všemi svými poklady a bohatstvím, [aby ke zdaru t o h o t o života vynaložena byla snaha a práce člověčenstva, jež dříve obrácena byla zbytečně na věci velmi neužitečné, na pojednání o andělských sborech, o tom, kde je peklo, a jestli svatí na nebi budou míti nehty, zuby, případně hrby, jestliže je měli v tomto životě.]

Interpelace poslance Svěceného.

Středověku a vůbec morálce staré nebyl život něčím, co by zasluhovalo ocenění naprostého. Život měl cenu jen potud, pokud byl přípravou k životu záhrobnímu, jenž samojediný měl cenu absolutní.

Život pozemský — toť člověku středověkému údolí slzavé, jemuž nejpřiměřenější jsou vzdechy a pláč. Středověk vžívá a pohružuje se v tuto představu o životě pozemském, přijímá klidně a resignovaně, ba i s jakýmsi štěstím toto údolí slzavé, neproměňuje je a vlastně ani nechce ho proměniti v údolí štěstí a jásotu; je šťasten v naději, že po těchto slzách nastane věčný, nekonečný ples. Čím více hořkých slz zde na zemi, tím větší štěstí a plesání za hrobem.

K záři tohoto života upírá člověk středověký — jeho morálka ho tomu učí — svůj zrak, nemá smyslu pro život vezdejší.

Ba, člověku středověkému není dosti na slzách, které mu připravuje život. Připravuje si nové a rozmnožuje žalost v naději na budoucí slávu. Opouští společnost a jde na poušť; opouští manželství a vstupuje do řehole; trýzní své tělo bičíky, hladem, bděním; ponižuje se až k naprostému zneuznání a zničení sebe sama.

Tak tvoří středověk určitý typ člověka, jenž sluje: a s k e t a. Asketismus, toť začátek i konec morálky staré.

Tento typ vyrostl ze zásady, že ničím není tento život a tato země, že třeba se vyprostiti z pout tělesnosti. Tento typ byl zcela odlišný od typu člověka moderního. Proto jsme řekli nahoře, že mezi středověkem a dobou moderní je rozdíl zásadní.

M o r á l k a s t a r á v e s v é m v y v r c h o l e n í z n a m e n á t e d y n a p r o s t é z a n e d b á n í t o h o t o ž i v o t a.

Jest třeba, abychom si tento fakt uvědomili velmi živě. A to proto, poněvadž tak nám vysvitne nad slunce jasněji, že stará morálka nebyla způsobilá vytvořiti moderní pokrok. Nebylo proň v morálce staré ani předpokladů ani důvodů. T í m a l e s t a n o v e n a z ř e t e l n ě c e n a a z d a t n o s t m o r á l k y s t a r é p r o p o k r o k č l o v ě č e n s t v a. Cena ovšem velice nepatrná.

Morálka stará nemohla vésti ku vědě v našem smyslu slova. Člověk domníval se, že má vědění veškero, v Písmě a Tradici, že netřeba mu teprve hledati nějakého poznání jiného. Vše, co je mu skutečně třeba, zjevil Bůh — a vlastně třeba jest mu věděti jen to, co je nutno ku spasení. V Bibli chtěli nalézti odpověď na otázku, točí-li se země, čili nic, existují-li protinožci a p.

Zpříjemniti tento život? To odporovalo naprosto středověkému názoru na život. Blahobyt? K čemu blahobyt, když člověk tím bezpečněji dojde blaženosti, když se zbaví všeho, když blahobyt, bohatství jsou jen pokušením a překážkou spásy. Krása? Zdaliž není krásna jediné ctnost a zda tělo krásné nestane se potravou červů?

V ohledu kulturním značí středověk — stará morálka — zkrocení divokých a polodivokých národů. K tomu stará morálka byla velmi způsobilá; vždyť se rozvila v té době! Svými thesemi, že každá duše mocnostem vyšším má býti podrobena, stálým poukazováním na nutnost spoutati vášně, líčením nicotnosti všeho pozemského, asketismem, mnišstvím atd. zkrotila morálka stará barbary, ale pouze jen zkrotila; jinak řečeno, pouze odstranila překážky

civilisace vyšší, moderní, které nemohla a nemůže vytvořiti sama.

Jest třeba, bychom si dobře zapamatovali, kam až mohou sahati kulturní služby morálky staré.

Myslím, že každému, kdo pozorně sledoval řetěz našich úvah jen zběžně načrtnutých, je patrno, že moderní pokrok mohla uskutečniti morálka naprosto odlišná od morálky staré, a ovšem že nová morálka navzájem jen paralelně opět s moderním pokrokem se vyvíjeti mohla.

Morálka nová učí člověka ceniti život pozemský sám o sobě. Vybavuje člověka z pout dogmatu, nejprve od Tradice, potom od Písma, vrací mu tedy volnost myšlení, ukazuje, že nejsme v majetku pravdy celé, absolutní, že třeba pravdu teprve hledat, usilovně hledat. Morálka nová učí spoléhati na rozum, vede člověka k přírodě a příroda, která dříve nechtěla pokladů svých otevříti člověku, jenž se k ní blížil se zaklínáním a zaříkáváním, ráda mu je otevřela, když k ní přišel s rozumem, s důstojností člověka. Počala mu sloužiti svými silami a svým bohatstvím. Dříve býval člověk považován za centrum všeho stvoření, ale byl zajatcem tohoto stvoření, jež ho poutalo jako tajemná sfinga; když přestal i se svojí zemí býti považován za centrum, stal se pánem přírody, kterou si podmanil v takové míře, jako nikdy před tím.

A úspěchy sílily člověka, utvrzovaly jeho odvahu, otevíraly mu nové a nové perspektivy, člověk pouštěl se dále, aby dobýval světů nových a nových. Dal světu nekonečnost, sprostiv ho dřívější obmezenosti. Nekonečnost, nekonečný pokrok stal se ideálem a cílem člověčenstva; a toto pocítilo sílu, aby se pokusilo o dosažení cíle. —

Morálka nová s moderním pokrokem daly člověku sílu titánů, sdělily mu kus vševědoucnosti a všemohoucnosti.

Jinak řečeno: morálka nová spěje k vytvoření nového kulturního typu člověka. Tento nový typ nemá ještě ustáleného jména, neboť sám není ještě hotov. Jeden z filosofů moderních nazval tento typ „nadčlověk". Tento nadčlověk liší se naprosto od typu středověkého — askety.

Tato dvě slova vyjadřují v jádře podstatu středověku a doby moderní. Vyjadřují cíle a zdatnost morálky staré a nové.

Morálka nová má tedy jediné způsobilost civilisační v moderním slova smyslu.

To se cítí všeobecně; nejen v kruzích lidí moderních, nýbrž i ve kruzích oficielních hlasatelů morálky staré. Tyto kruhy jsou si toho, třeba ne vždycky dosti jasně vědomy, že morálka stará je v naší době přežitkem; neupíráme, že dříve tato morálka byla něčím živoucím, tryskajícím ze života a plodícím — dle svého způsobu — život — asketismus, teď však jest mrtvolou, v prostředí, v němž musila nevyhnutelně zahynouti. Proto hlasatelé její neodvažují se ani před posluchačstvo nejméně moderní vystoupiti s celým obsahem staré morálky. Na kazatelnách mluví se o partiích přijatelnějších modernímu člověku, o takových, které mají pro život praktický význam. Nepěstuje se askese ve smyslu středověkém, čím dál tím méně se mluví o pekle, postech, sebemrtvení. Dospělo se už tak daleko, že kterýsi moderní arcibiskup americký se prohlásil, že jíti ven, do schůzí, řečniti, agitovati (ovšem pro církev), je záslužnější nežli bičování sebe o půl noci. To ale je řečeno pod mohutným dojmem úspěchů morálky nové.

Ale to právě, že tolik zájmu se věnuje otázkám politickým a sociálním na kazatelnách i v ostatní činnosti kněžstva, jest důkazem úpadku morálky staré. Jinými slovy: morálka nová jde vítězně v před, zachvacuje kruhy vždy širší i ty, kdož se proti ní vzpírali nejpříkřeji, sděluje svého ducha i společnosti klerikální, sesvětšťuje lidstvo — abychom užili terminu obvyklého na straně církevní — vždy více, ovšem k jeho prospěchu a požehnání. Vítěznému pochodu jejímu neodolala morálka stará, z níž nyní zbývá už jen vlastně skořápka a která se odstěhovala do chrámů a už ani zde nemá postavení dominujícího.

Že ještě alespoň skořápka se udržuje, má důvod zcela jiný nežli v její oprávněnosti k životu. Jest to, klidně to pravíme, egoismus, pud sebezachování a strach před bojem o život u těch, kdož se postavili do jejích služeb.

Jako spěje vývoj ku zracionalisování náboženství, tak spěje také — neodvratně — ku naprostému zracionalisování a zhumanisování morálky, — ku vládě morálky autonomní.

Vítězný pochod morálky nové nic nemůže zadržeti a — nezadrží.

„Když jsem byl maličký, mluvil jsem jako maličký, jednal jsem jako maličký; když však jsem muž, odvrhl jsem, což bylo dětinského," čteme u Pavla. Slova tato naznačují cestu, kterou se má bráti lidstvo. A ta jest? Odvrhnouti to, co bylo dětinského, odvrhnouti morálku dětí — morálku malých lidí.

Modernímu člověku sluší jediné morálka moderní.

LEŠEK:

Narození Spasitelovo.

V článku Oheň ukázal jsem, že mythus o mesiáši vznikl z představy, že oheň rukou lidskou na swastice rozdělaný jest darem nebes, synem nebeského otce Slunce. V jamce uprostřed swastiky, kde dlí božské Maya se třením a vanutím vzdušným rozněcuje jiskra, z níž se

rodí dítko, oheň. Maya, panna-rodička dala život dítěti bohu, a tento u různých národů pak různě byl nazýván. Jako dítě, i on dospěl a byl lidem k štěstí a požehnání.

Tak vznikla v Indii 600 let před Kristem legenda buddhistická. Také Buddhova matka byla čistá panna a nazývala se Maya. Bůh sám se v ní vtělil. Při narození Buddhově hvězda skvělá se objevila na nebi. Králové přišli a klaněli se mu. Když byl obětován v chrámu, proroci předpovídali o něm zázraky. Učencové žasli nad jeho moudrostí. Dříve než kázati se jal, Buddha skryl se na poušti, tam čtyři týdny se postil, a přemohl nástrahy pokušitele, zvaného Mârâ, ač tento sliboval mu panství nad celým světem. Pak se vrátil Buddha mezi lidi, uzdravoval nemocné, vracel zrak slepcům, a konal zázraky, poskytuje na příklad svým učedníkům potravy neočekávané. Po své smrti zjevil se učenníkům v podobě zářivé s aureolou kol hlavy. I Buddha měl učedníka zlého, nevěrného, který slul Dévadatta.

Než Buddha nebyl jedinou personifikací ohně. Také bůh Krišna má podobné legendy. Ten rodí se za sčítání lidu a v museu guimetském nacházíme vyobrazení, jak přenášejí božské dítě v košíku přes řeku Yamuna, aby unikl vraždění pacholátek, které nařídil král Kamca.

Podobná legenda se zachovala i o egyptském bohu Horovi. Na fresce ze starých Pompejí spatřujeme panenskou Isidu přioděnou dlouhým řasnatým rouchem a sedící na oslu, ana drží v rukou mladého boha Hora.

Kněží z bratrstev bohyně Isidy s velkou tonsurou na hlavě (obraz slunce) a oděni šatem bílým, nosili obraz Horův, božského dítka, které se narodilo pro štěstí světa, a spočívalo na loktech své panenské matky.

Stejná legenda se vyprávěla i o narození krále Amenophise III. Nacházíme ji zobrazenu na zdech chrámu luxorského, kteréžto vyobrazení jest z IX. století před Kristem. V prvním oddělení tohoto obrazu spatřujeme boha Totha, který jest poslem božím, jak pozdravuje Pannu a zvěstuje jí, že počne a porodí syna. V obraze druhém jest znázorněno početí, které způsobuje bůh Kneph. Obraz třetí obsahuje dvě scény. Scéna hořejší znázorňuje Narození. Panenská matka sedí na porodní stolici obklopená služebnictvem, které nese již v rukou právě narozené dítě. Scéna dolní znázorňuje klanění. Dítko sedící na trůně s aureolou kol hlavy přijímá pocty bohů, jakož i dary, které mu přinášejí.

Interpelace poslance Svěceného. [To všechno jsou prvky, z nichž povstala i křesťanská legenda o narození spasitelově. Jest patrno, že všechny tyto prvky jsou povahy symbolické, a že nemají žádného pozadí historického.

Tím ovšem není řečeno, že by byl Ježíš nežil. Žilo jich dokonce celá řada, proroků, kteří sebe nazývali Jesus to jest Spasitel, předpověděný písmem starozákonním. Ježíš Kristus však žil jen jeden, a sice dle Barthelmy Saint Hilaira, to byl mnich buddhistický, žijící na hoře Karmelu. V něm se stýkají prvky vedické s prvky židovsko starozákonními. Tak na příklad evangelické paraboly o rozsévači a o zrnu hořčičném jsou přejaty z Latita-Vistary.

Ovšem tento Ježíš Kristus nežil pouze 33 let, k čemuž poukazují i slova Irenéova, který praví „On prožil všechna období věku lidského, aby sloužil za příklad jak dětem, tak i starcům." K témuž se vztahují slova apoštola Pavla: „Starešinství měl nade všemi," jakož i příhoda z evangelia Jana, kde mu vyčítají židé: „Není ti ještě padesát, a Abrahama jsi viděl?" Což značí, že mu do padesáti mnoho nescházelo. Musíme tedy za to míti, že Kristus umíraje byl nejméně 50 let stár.]

To ovšem spisovatelé našich evangelií všecnno nevěděli. Vždyť nejstarší jejich manuskript, který se nám zachoval, pochází až ze IV. století po Kristu, to znamená, že jeho spisovatel psal o událostech, které se zběhly před 300 léty a tehdy ještě nebylo psáno pragmaticky, nýbrž více kronikářsky se zaznamenávaly příběhy, bez kritického rozboru pravosti pramenů. Ostatně byla evangelia tato, totiž Marek, Lukáš a Jan vybrána mezi 54 evangelii jinými apokryfickými. Evangelium Jana pochází z doby pozdější a jest opravená práce gnostická.

Konečně ani evangelia sama mezi sebou nesouhlasí. Vezměte jen do ruky evangelium Matouše, kapitolu I. a čtěte: „Kniha rodu Ježíše Krista, syna Davidova, syna Abrahamova. Abraham zplodil Isáka atd." a nyní čtěte dále: „David pak král zplodil Šalamouna, z té která byla Uriášova. Šalamoun zplodil Roboáma atd." až do verše 16., který zní: „Jákob pak zplodil Josefa, muže Marie, z nížto narodil se Ježíš, kterýž slove Kristus."

A teď si nalezněte 23. verš III. kapitoly evangelia Lukáše: „Ježíš pak počínal býti .... syn Josefův, kterýž byl syn Heli, kterýž byl syn Matatův atd." až do kapitoly verše 31. „kterýž byl Nátanův, kterýž byl Davidův."

[Dle Matouše jmenoval se dědoušek Ježíšův Jákob, dle Lukáše slul Heli. Dle Matouše se odvozuje jeho rodokmen od Šalamouna, dle Lukáše od druhého syna Davidova Nathana. Jsou-li obě evangelia inspirována Duchem Svatým, kde je pravda? Interpelace poslance Svěceného.

Velmi pozoruhodná při obou rodokmenech jest okolnost, že odvozují oba posloupnost Kristovu od Davida, skrze pozemského jeho otce, Josefa, který přece neměl s Ježíšem, synem neposkvrněné panny, nic společného, a rodokmen pozemský měl zajisté býti veden skrze matku Marii. Ale to bylo při nízkém nazírání

židů na ženu ovšem nemožno. O předcích Mariiných nikdo z apoštolů nemluví. Teprve později, když poznán byl omyl, snažili se budovati i genealogii Mariinu, ale daleko se nedostali. Jen v evangeliích apokryfických nalezeno, že její matka slula Anna a její otec Joachim, což přejato bylo do legendy o narození Marie.

To shoduje se i s pohrdlivým způsobem, jímž mluví Ježíš o své Matce a sourozencích. V evangeliu Lukáše čteme: „I pověděli mu řkouce: Matka Tvá a bratří Tvoji stojí vně, chtíce Tebe viděti. A on odpověděv, řekl jim: Matka má a bratři moji jsou ti, kteří slovo boží slyší a plní je.“ Podobně mluví s rodiči svými v chrámu, a podobně odbývá matku svoji nazývaje ji nikoli Matko nýbrž Ženo. To jest nazírání čistě židovské, které dovolilo muži čítati svůj rodokmen pouze dle otce.

Ostatně se neshodují evangelia ani s historií. Dějiny o evangelickém Ježíši vůbec ničeho nevědí, vyjma dvou míst, která patrně ve zbožném zanícení byla vepsána později a při nejmenším jsou podezřelá. To jest jedno místo u historika Josefa a druhé v Annalech Tacitových.

Jinak není na příklad ničeho známo o události tak důležité jako o sčítání lidu v říši římské, při narození Ježíšově, okolnost, která jest převzata, jak nahoře pověděno z životopisu boha Krišny.

Samotné dvojí jméno Ježíš Kristus poukazuje k onomu dvojímu původu legendy křesťanské. Ježíš, jak již řečeno znamená spasitel a vztahuje se k proroku starým zákonem předpověděnému a Christos, to jest pomazaný, vztahuje se k legendě indické, která opět se odvozuje od oběti starovedické, při níž do plamene obětního se přidávalo máslo, načež Agni se stal Pomazaný to jest řecky Christos.

Také doba narození Spasitelova jest vypůjčena z legend vedských, které se opět zakládají na pozorování astronomickém. Narození Agni se slavilo každoročně v dobu, kdy slunce budilo se k životu novému, a kdy viděl člověk primitivní, že dny se opět počínají dloužiti, a pojal opět naději ve příští život, v příští jaro, v květy a plody. On viděl, jak zvolna a jistě světlo plaší tmy, jak noc stává se stále kratší a den delší, a doufal, že přemožen bude princip temnoty velkým dobrým sluncem, tak jako zaplašuje syn jeho oheň tmy v těsné skalní skrýši, do níž se choulil, on, ubohý divoch, před větrem a zimou. Kněžím, kteří pozorovali stále oblohu, zvěstovala toto zrození nového slunce hvězda, která se objevovala zároveň se slunovratem zimním.

Tento ritus, který byl popsán v článku Oheň, přešel ovšem do všech náboženství ostatních. Tak v Římě bratrstva Bakchova, Veneřina a Isidina slavila dne 25. prosince zrození boží. V průvodech nošen byl obraz nově narozeného boha v kolébce a voláno „Evoé Bacchus!“ Jak podobně oslavováno bylo narození Horovo, o tom bylo psáno nahoře.

Také Mithra, Slunce Nepřemožitelné, byl oslavován dne 25. prosince. Slavnost Slunce značila počátek nového roku, nebo nového slunce, jak to říkali v Římě.

Také křesťané se súčastnili rádi, jak víme z dokladu syrského, těchto slavností novoročních a proto ustanovili kněží, slaviti v ten den narození páně. V den tento, kdy také na obzoru východním počíná se objevovati souhvězdí Panny, se slavilo narození všech bohů slunečních náboženství starověkých. Při narození Kristově se potkáváme opět s mythickým oslem a kravou, kterou známe z legendy veďské a dokonce i s malým vějířem, kterým reprodukován jest doslovně mythus védský, a o němž si promluvíme později.

Kristus narodil se v Betlémě. Musil se tam naroditi, protože to bylo rodiště Davida Krále. Narodil se v jeskyni, jako v jeskyni se narodil Mithra, Slunce Nepřemožitelné. Mithreum byly nazývány jeskyně, v nichž se slavilo narození boha Mithry, při slavnostech Slunce Nepřemožitelného. Podobně slaveno bylo i narození Osirise. Snad představuje jeskyně pouze zvětšení oné prohlubiny ve svastice, v níž dlí svatá Panna Maya, a odkud tryská první jiskřička živého ohně, která v krásném mythu staroindickém se nazývá děťátkem.]

HOUSTON STEWART CHAMBERLAIN:

Církev katolická a princip státu.

Přeložil *Karel Pelant.*

Chamberlain chce, by se rozeznávalo mezi katolictvím a římanstvím; vidí rozdíl v tom, že římství mu představuje vědomou klerikální politiku k dosažení světové vlády, kdežto katolictví jsou mu miliony věřících, třeba poctivých a dobrých lidí, kteří o tom všem nemají tušení a kteří by při pochopení se s rozhořčením od církve odvrátili. Tedy rozdíl mezi skrývanou taktikou a skutečným tělesem církve. Jest to ovšem rozdělení čistě jeho osobní.

„Ještě nápadněji vystoupí tento rozdíl v praktickém životě, na př. když slyšíme vysoké katolické preláty vítat německého císaře řečmi, přecpanými národním smýšlením a věrností ke králi*) — jako tento rok (1902) v Cáchách — a nyní listujeme v katolickém Lexiconu a vidíme, že titíž preláti — theoreticky aspoň — odhazují všechny základy uspořádaného státního útvaru; na př. že výslovně učí, že papež může knížata, krále a císaře z vlastní moci sesaditi „sotvaže ochrana církve to vyžaduje“ a že smí

*) Porovnej, co praví Chamberlain o podpoře malých národností; sám musí doznat, že církev hraje u obou stran falešně k svému vlastnímu prospěchu.

„v jistých případech poddané sprostiti přísahy věrnosti“ (jak se už častěji stalo) *) **). A zda nevíme že tito mužové jsou dobří Němci a vlastenci? Máme jejich slovům, která ve slavnostní hodině adresují na císaře, nedůvěřovati? A zda nemusíme tudíž souditi, že hranice mezi „katolickým“ a „římským“ jde středem jejich vlastních duší? Nejnověji slyšeli jsme německého biskupa ubezpečovati francouzské posluchače: „Katolíci neznají žádných hranic, nýbrž jsou v stejné míře poslušní synové svatého otce v Římě“; tím nápadnější tvrzení, když asi před čtrnácti dny francouzský biskup na stejném místě rozpaloval k odvetné válce. I zde vidíme, jak zřetelně se rozlišuje „katolické“ náboženství od „římské“ politiky.

Tvrdím, že toto rozlišení není jen theoreticky přípustno, jelikož v myslích milionů katolíků skutečně se nalézá — a byť by neuvědoměle — nýbrž je přímo základním pro všechno porozumění minulosti i přítomnosti a hlavně pro ono živé porozumění, z kterého jedině cíle vědomý vliv na budoucnost má vzejít; jest to základ“. Pochopíme, že Řím a jeho stoupenci kladou na to veliký důraz, aby jasné vědomí tohoto rozlišení nevzešlo, hlavně v tom okamžiku, kdy čistě politické „Římanství“ v předstíraném hájení čistě náboženských zájmů „katolictví“ celý civilisovaný svět rozvíří a všechny země a stavy naplní nepokojem. My máme naprosto věřit, že „římské“ a „katolické“ jest totožné a považovat to za axiom (věta, jež se pro svoji samozřejmost ani nedokazuje; na př. jedna jest jedna); to však nebudeme činit, neboť víme, že to není pravda a že se nám sype písek do očí.

Hlavní překážkou pro uskutečnění římského ideálu — na to dáváme málo pozor — jest právě církev sama, katolická církev. Jak často táhli biskupové v minulých stoletích s mečem v ruce proti Římu! Pomalu, s pomocí krátkozrakých státních mocí, byla neodvislost berel — „katolická“, v opaku tyranie Říma — úplně zlomena. V roce 1870 viděli jsme ještě většinu německých biskupů hlasovati „katolicky“ proti římskému programu.*) Ale poddali se. Ale armádu světských kněží, která vzešla z lidu, nepodařilo se však v té míře jako biskupy podrobit a udělat z nich naprosto slepě poslušné agenty centrální moci; kdo v katolických zemích žil a s faráři při láhvi vína bodře obcoval, ví dobře, co míním; že totiž i na některých farách „katolické“ náboženství v protivě „římskému“ žije, a ví, co tento poslední zbytek nacionalismu a křesťanské snášelivosti v hierarchii znamená. Jest to jako by byly zde dvě různá náboženství pod jediným jménem vedle sebe. Ale jak Goethe praví: „Papežská stolice má zájmy, na něž my nemyslíme, a prostředky je provésti, o nichž nemáme žádného pochopení“.**) [Prostředek v tomto případě jest zaplavení světa klášterními řády, jaké právě teď prožíváme. Tím se světské duchovenstvo pomalu stane méně cenným a jaksi vyloučí; mnichové a řádoví kněží stávají se více a více kazateli, jsou zpovědníky, jsou učiteli a jsou politiky; v městech užívají jejich kostely všech prostředků, aby věřící dolákali od ostatních kostelů a již natahují ramena dále, na fary.***)] Interpelace poslance Svěceného

Mnohé řády jsou již nyní výslovně odejmuty biskupské pravomoci; jsou podrobeny bezprostředně římské kurii; se státem souvisící a jemu zodpovědná zemská církev nemá tudíž prostředku, aby vykonávala na tyto řády dozor a třeba jen určitou znalost jejich konání dosáhla.†)

---

*) Porovnej 1. vydání od Görresovy společnosti vydávaného „Staatslexikon“, sv. IV. článek „Papst“ od preláta Dr. A. Bellesheima. Kdo zná zkroucené dialektické cesty římské logiky, nebude se divit, že důstojný učenec se nevyjadřuje přímo, ale že přednáší různé „theorie“ církevních doktorů, které však v posledním důvodu doznávají, že papež má nad knížaty moc. „Sice není papež sám o sobě k sesazení světských knížat oprávněn, ale může nepřímo k tomu přejíti, pak-li by jemu svěřená ochrana křesťanské víry a církve tento krok vyžadovala.“ (Sloupec 168.) Jak se toto „nepřímé“ sesazení monarchy knězem, jenž to považuje za „žádoucí“, má vykládat, to se výslovně nevysvětluje. Ale nepotřebujeme to daleko hledati; neboť v následujícím sloupci se v jiné souvislosti učí, že papež může každý zákon „odmrštit“ a za „neexistující (null und nichtig) vyhlásiti“, o němž míní, že jest církvi nepřátelský, a tamtéž nalézáme následující pozoruhodný odstavec: „Papež nenechá si bez rozpuštění církve oduznati moc, že může v jistých případech poddané od přísahy věrnosti sprostit. Přísaha může se státi svazkem hříchů; k dosažení posledního účele musí všechny ostatní závazky ustoupiti.“ Jinými slovy, stát jest — dle římské theorie — bez podmínky vydán dobré vůli každého papeže, proti čemuž církev — jak se učí na každé stránce Staatslexikonu — pražádnou byť jakoukoliv uzpůsobenou ingerenci (vliv) státu nestrpí, neboť (2. vyd. III. 452): „církev jest dokonalá, od státu neodvislá společnost.“ (Scherer.)

**) Roku 1535 byli všichni angličtí poddaní Pavlem III. poslušnosti vůči svému králi slavnostně zbaveni (Hergenröther-Hefele: Konziliengeschichte IX. 896.) a v r. 1569 bylo toto ustanovení Piem V. ještě zostřeno, neboť veliká královna Alžběta byla nejen sesazena a „každého majetku“ zbavena, ale každému Angličanu, jenž se odvážil ji poslouchati, bylo hrozeno exkomunikací. (Green: History of the english people IV. 265, 270.)

---

*) Z počátku hlasovalo v celku jen čtvero německých biskupů pro dogma neomylnosti. Teprve upotřebení morálního skřipce přeměnilo ostatní.

**) Gespräche mit Eckermann z 3. IV. 1829.

[***) Rozhlédněme se kol sebe: páter Alban vede „svatobonifácsko-vojtěšské tažení“, páter Zahradník jest zvolen za poslance, zpovědníci Františka Ferdinanda a jeho manželky jsou jesuité, páter Jemelka jesuita vede hlavní slovo v agitaci církve, Velehrad, Hostýn, Svatá Hora — samý mnich! — Pozn. překladatele.] Interpelace poslance Svěceného.

†) Ve jmenovaném římském Staatslexikonu, sv. IV. 1. vyd., ujišťuje nás jesuita Lehmkuhl, že exemce (vynětí) řádů z biskupské moci jest „při

Řím má čas a dovede to s ujařmením a pomalým vyhubením národního světského kněžstva ještě daleko. A tím ovšem se stanou — to uznávám — „katolický“ a „římský“ vždy totožnější pojmy. Neboť každý člen řádu jest voják Říma; jeho vlast jest výlučně církev, jinou nesmí znát; každé usazení řádu jest politická agentura, zřízená proti státu, jenž ji přechovává — neboť dvě nejvyšší moci nemohou vedle sebe trvat, tak jako je nemožno, na místě, kde stojí dům postavit druhý, dokud první není stržen. V evangeliu jsme čtli: „Dejte císaři, co je císařovo a bohu, co je božího“, ale když bůh na zem sestoupí a sám se chopí regimentu, nemá pak císař co k požadování. A tak to, co dnes prožíváme, není jen boj Říma proti protestantismu, ale jest to, a ve vyšší míře, rovnočaré pokračování boje proti katolictví, které ihned počalo, jakmile Jesuité se uchopili moci.“

„V Čechách Řím zaplavuje čistě německé kraje českými kněžími.“

V minulém čísle „V. M.“ v článku Houstona Stewarta Chamberlaina „Jest církev katolická politickým útvarem?“ sneseno jest hodně správné kritiky církevní politiky, ale na druhé straně na př. citát „Treitschkeho“, z něhož vzat titul úvahy, znamená dotvrzení staré pravdy, že i největší myslitelé výbojných usurpátorských národů nemají smyslu pro právo a rovnocennost národů menších, zvláště jsou-li jimi ujařmeny. Je nutno si dobře věci všimnouti, aby naši čtenáři nebyli falešně informováni a proto než přikročím k věci hlavní, posvítím na tvrzení Treitschkeho, jehož tu Chamberlain s chutí cituje a dí: „Katolická církev staví se vždy na stranu řečí menších kultur; my vidíme to v Poznani, kde Řím celou váhu svého vlivu dává na váhu Poláků — zde, kde má krásnou příležitost, osvědčit se státotvorným; vidíme to v Čechách, kde Řím čistě německé kraje zaplavuje českými kněžími, vidíme to v Irsku, kde jedině Řím udržuje na životě pro dnešní poměry nepotřebný keltický idiom, a s kazatelny proklíná „ďábelskou řeč“ Angličanů atd.“

Zde zarytý Němec asi protestant zdánlivým protiklerikalismem římským sesměšňuje, maří stoletý boj ubohých malých národů. Jaký rozdíl je mezi ním mluvícím o nepotřebném keltickém idiomu a nadávajícím římským páterem na anglickou ďábelskou řeč? Kulturní německé Prusko rdousí přímo loupením půdy nekulturní Poláky, když je napřed zavřením škol, zákazem polské řeči ve veřejných schůzích snížilo k analfabetismu, jako Anglie ubohé Irčany a nás kdysi nejsvobodomyslnější národ za pomoci Říma div nedalo do hrobu. Nad námi Řím nikdy nedržel ruky, naopak málo chybělo, abychom pod panstvím Jezovitů nebyli poněmčeni a vidíme jeho lásku ve Vídni, kde jeho stoupenci luegrovci nedovolí českých bohoslužeb a lásku k Polákům poznaňským upevňuje takovými arcibiskupy vratislavskými.

Tu je potřebí zcela jiné definice. Řím spojuje se a drží politicky vždy se silnými a mlčí k jejich největšímu ujařmování a hubení malých. Jenom ze ziskuchtivosti někteří jeho služebníci drží s utlačenými. Dnes vlasteneckých kněží z přesvědčení je velmi málo a jen touha po zisku, mamoně a politické moci vede je, že zdánlivě odívají se do roucha vlasteneckého. Řím vychovává kněžstvo ve svých seminářích obojjazyčně, ba přímo germanisuje, jak na př. vidíme v Kroměříži, kde seminaristy české žene arcibiskup do německého gymnasia a tak udržuje zbytečnou tuto střední školu. Řím nepodporoval nás nacionálně hlavně prostřednictvím škol svých nikdy, ani nyní nepomáhá. Kolik německých klášterních škol roztahuje se po Čechách a na Moravě, kde se hlavně naše dívky germanisují. Za to nezřídil a nevydržuje ani jediné české školy klášterní v německých městech, tím méně tam, kde jsou české minority, a škola ta snad by měla částečný národně záchranný význam. Raději zřídí sta opatroven, škol obecných a měšťanských pro židy a několik Němců a hlavně české děti v českých obcích a městech, než jedinou pro děti české, jež musí se mořiti v německých školách. Láska jeho rytířů ve Vídni k českým školám je velevýznamnou. Jak chová se římské kněžstvo k Ústřední Matici Školské, Národním Jednotám, je dostatečně známo. Že v Rakousku zřízen katolický Schulverein na školské germanisování Čechů, Slovinců, není třeba připomínati.

Kdyby v XVII. století nebyl Řím naši vyspělou kulturu ubil „vyšší kulturou německou“, nebylo by dnes v Čechách a na Moravě vůbec

---

větší centralisaci moci uvnitř řádu a při větší činnosti téhož na ven ... nutností.“ (Sloupec 99.) V těchto málo slovech leží pro pozorně čtoucího celý program. Doplněno jest to tím, co týž důstojný páter na následujícím sloupci praví o poměru státu k církvi: „Co se týče poměru státu k řádům, tak nepotřebuje církev k jejich trvání a jejich rozvoji, jako vůbec, tak i zde státu; ale snaží se, pokud to za dobré uzná, přáním vlád vyjíti vstříc.“ To byl výjimečně velmi neopatrný jesuita, který nám prozradil pensées de derrière de la tête (myšlenky z pozadí hlavy), které všichni ostatní spolupracovníci Staatslexikonu s vynaložením nekonečné šikovnosti hleděli ukrýt. Redakce dostala z toho také leknutí, že hned za těmito slovy vsunula celý sloupec v závorkách, kde se příkrá pravda s obvyklými polozakrývajícími kudrlinkami obklopuje. Druhé, přepracované vydání tohoto IV. svazku ještě nevyšlo; bude zajímavo, v jakém směru nastalo hnutí; dle jiných článků soudě, asi k jesuitům a od redakce; a to můžeme vítati se zadostiučiněním, neboť jest příjemnější s Bonifácem VIII. a Lehmkuhlem se dostati do styku, než s mnohoslovným Bellesheimem a jinými.

čistě německých krajů a zavinil-li vůbec, že jsou, pak zaplavuje-li je českým kněžstvem, není to nijakou známkou pomoci nám, nýbrž zase jen se stanoviska Říma, poškoditi nás.

Těch farností v Čechách a na Moravě, kde by nebylo českých menšin, je počet pranepatrný. Přirozeným vývojem hlásí se všudy české menšiny k životu, a čím více stoupá průměrné vzdělání českého člověka, tím méně chce snášeti jakékoli ústrky, hlavně národnostní.

V českých menšinách vidíme nejvýše myslící dav, který v ohledu protiklerikálním nejsvobodněji vystupuje. (Vystoupení Čechů v případu učitelky Kadeřábkové v Nýřanech z církve). České menšiny na severu Čech mají někde až 80% členů bezvyznání. Němečtí kněží v ohledu církevním jsou tak štvaví národnostně, že raději nekřtí českých dětí, než by je zapsali do matriky česky a proto Řím cítil úbytek nejen na počtu duší, ale i na kapse a raději posílal do takových míst kněze česky znající, aby tonoucí fary zachraňovali.

To však neznamená, že by tito lidé původu českého nějak čechisovali, ba naopak celým svým životem, jednáním snažili se zavděčiti Němcům. Největší odpor proti zřizování matičních škol vedou čeští faráři a kněží vůbec a odpor svůj dávají veřejně na jevo. Čeští kněží na př. v celých severních Čechách ani v jediné obci nevymohli českých bohoslužeb. Jde-li to příliš do tuhého a mají strach, že by ztratili i těch několik platících a jim věřících oveček, hudou heslo „já nejsem ani Čech ani Němec, já jsem kněz“. Tím domnívají se, že vykonali svoji lidskou povinnost a zachraňují svoji reputaci.

Němci to dobře vycifují, zvláště losvonromisté a nadržují z národního i svého kulturního stanoviska tomuto stavu. Je přece známo, jak od dvaceti let provozují politiku proti německým kněžím a dovedli to tak daleko, že na př. v litoměřickém semináři nebylo ani jediného německého alumna. Hlavně zásluhou německého biskupa Frinda jich několik mají, ale těžce až z Německa sehnaných.

Ano znám města na př. Znojmo, Mor. Krumlov a jiná, kde chtějíce uvarovati se rozpínavému klerikalismu z Dolních Rakous se deroucímu, sami městské rady žádají, aby jim dosazováni byli čeští faráři a kněží vůbec, trpí katechety české na svých gymnasiích a školách, poněvadž klerikálně mezi nimi pracovati nemohou, an na první pokřik, že jsou Čechy, zarazí jakoukoli jejich vedoucí moc a na druhé straně jsou pevně přesvědčeni, že vnesou rozkol do českých řad a budou tam na jejich povel brzditi, nesváry působiti, jen aby se německé radnici zachovali.

Čeští kněží v německých obcích protikulturně v německých řadách nepracují vůbec, za to snaží se společně s Němci utloukáním českých škol snižovati kulturní nivo příslušníků českých menšin a dáváním na jevo národní vlažnosti, deutschfreundlišství kazí jednotu v českém táboře.

Vůbec bude nutno statisticky spracovati působnost kněžstva českého v německých obcích a dokázati tak, že ani v tom ohledu politika Říma neznamená pro nás žádné plus, nýbrž naopak jimi připravuje půdu germanisování, jako činil od středověku až po Josefinismus, který vychoval nám několik kněží buditelů, ale svobodných zednářů, již neměli s římským klerikalismem nic společného.

Dnes čeští svobodomyslní kněží neexistují vůbec a protože boj národnostní s naší strany děje se vůbec jen na podkladě kultury a české kněžstvo je protikulturní, nepomáhá nám v národnostním boji, nečechisuje ani neuvědomělé masy lidu českého a tím samým stojí v opačných řadách proti nám a Řím plně spoléhá na ně, že svůj hrobařský úkol provede.

V zájmu naší očisty, pokroku a hlavně Volné Myšlenky bylo by dobrým, kdyby Řím i do všech českých obcí a měst poslal samé německé kněze, tak sfanatisované jako jsou naši, abychom jich vládu dříve se sebe setřásli, za pomoci nacionalismu.

—ž—

KAREL PELANT:

Protestantism a Volná Myšlenka.

(Dokončení.)

A tu ještě musím ukázat, že evangelictví co do obchodu s náboženstvím si rovněž nezadá. Při veliké konkurenci oněch čtyřiceti církví musí se každá snažit, aby získala platičů na výlohy organisace. (V Americe jest odluka státu od církve, státy ani obce ničím nepřispívají; církev jest sdružení lidí dobrovolně daně a poplatky kněžím platících.)

A tu shledáváme se se zjevy, které asi Masarykovi tanuly na mysli, když na známé vinohradské schůzi prohlásil: „Nečekám nic víc od protestantismu.“

Na Broadway v New-Yorku trčí nápis, který jsem si opsal: „For bussinesmen! Short God services! Only 15 minutes!“ (Pro obchodníky! Krátké služby boží! Jen 15 minut!) a ruka, ukazující do vnitř kostela. — Nápis nepotřebuje komentáře, jenž by byl, nechť jakýkoliv u nás zkonfiskován, ale myslit si může každý, co chce.

V Baltimore viděl jsem plakáty: Interesantní! Zítra v kostele tom a tom, kázání slečny X. Y., theologie kandidátky, „O hříších a jich zábraně“.

A hned vedle podobizna velmi fešného děvčátka. Rozumí se, že páni, mají-li se nudit na procházce, jdou raději poslechnout rozpravu

VOLNÁ MYŠLENKA

ČASOPIS VOLNÝCH MYSLITELŮ ČESKÝCH

ROČNÍK IV.
1908—1909

PRAHA-KRÁL. VINOHRADY 1909

REDAKTOR JULIUS MYSLÍK □ VYDAVATEL Dr. TH. BARTOŠEK

KNIHTISKÁRNA DYK A RYBA, PRAHA-VRŠOVICE

OBSAH.

Clánky dle pořadu.

Články dle autorů.

Aforismy a citáty.

Světové sdružení Volné Myšlenky.

Česká sekce Volné Myšlenky.

Z ústředního výboru a sekretariátu.

Zprávy místních sdružení.

Literatura a umění.

Přehled.

Od redakce a administrace.

Věda a náboženství.

Kulturní boj.

Hnutí Volné Myšlenky.

Volná Myšlenka v rodině a společnosti.

∴

Hnutí mírové a esperantské.

Hnutí žen.

Lékařství a klerikalism.

Boj o svobodu umění.

Z církevních obzorů.

Spalování mrtvých.

Na vinici páně ...

Dokumenty klerikalismu.

Drobné fakty a poznatky.

Kaleidoskop.

pro faráře a ministranty. - Civilní sňatky katolíků na Žižkově. - Sport a svaté náboženství. - „L'Asino“ a katolíci. - Starosti finských žen. 223. — V říšském zákonníku. - Křesťanská škola a výchova. - Dvojženství v Rakousku zákonem uznáno — při přestoupení k mohamedánské víře. - Odveden bez přísahy. - Pro svobodu svědomí. - Školní zákon v Anglii. - Průvod „božího těla“ — bez „božího těla“. - Zvědavá dceruška. - Sestra sv. Jana Křtitele. 254. — Petr Pagnier. - Ruská statistika. - Také jeden lepší akademický senát. - Od čeho závisí spása „duše“ pravého křesťana? - Není strana jako strana... - Šťastní Holanďané. - Porovnávací studium náboženství. - Z Jičína. - Nové skandály v Německu. - Církev všeobecná. 286. — Ze spolku volných myslitelů Augustin Smetana. - Kulturní rada na Moravě. - Železnice a kostel. - Časopis, jehož administrace je na nebesích... - Zdaliž Eva musí Adamovi žebra navrátiti? - Co učinila V. M. pro vzdělání studentského dorostu? - Světci, jež bychom měli učiniti občany. - Správná odpověď. - Zrušení loterií ve Francii. - Messina a hlavní její světice sv. Agata. 319. — Měsíční zpráva ze spolku bezvěrců „Augustin Smetana“ v Praze. - Spolek „Augustin Smetana“. - Odsouzený klerikál. - Náboženská stávka. - Sbírka uměleckých plakátů. - Ku článku „Znali Babyloňané Jahveho“. 350. — Český učitel členem astronomické společnosti v Bamberku nad Mohanem. - Dva různé výsledky misií v Lounech. - Zločinci, kteří věří. - Vynucený křest umírajícího děcka. 376.

Zaslána.

Vysvětlení. 32. — Upozornění učitelstvu. 64. — Občané bezvěrci v politickém okresu žižkovském, vinohradském a karlínském! 170. — Návrh na konfesijní školu v jiné podobě. 217. — O podělování šatstvem, 224.

Listárna redakce.

Na str. 32., 96.

Listárna administrace.

Na str. 96.

Od vydavatelstva.

„Pondělník.“ 283.

Právní rádce.

Rekursy v záležitostech vystoupení z církve jsou kolků prosty. 32. — Oznámení o vystoupení z církve. - Civilní sňatek snoubenců katolických. - Řád sazeb štolových má býti vyvěšen na dveřích kostelních. 128. — Obecní hřbitovy a jich řád. 160. — Právní porady. - Upozornění. - Civilní sňatky katolíků. - Sňatek katolíka s nekatolíkem, jehož manželství bylo rozloučeno. 224. — Nový způsob vystupování z církve pro rodiče s dětmi. - V záležitosti rodných (křestních) listů. - Civilní ohlášky a a sňatek katolíků. - Místo sňatku. - Pochybnost o existenci boha v pohřební řeči. 255. — Právní porady se udílejí bezplatně. - Ch. B. F. 288. — Přísaha bezkonfesních branců. - Sňatek katolíků bez „svátostí“. 376.

o hříších z úst dvacetileté děvušky, zdali bude znít theoreticky, či zda ukáže trochu praxe. Ale kostel je plný a jde o vybírání na konec.

Kostely osvětlují se žárovkami u vchodu, elektrickými nápisy „Welcome", jež střídavě se zhasínají, gramofony volají bez ustání, že dnes večer jest slavné kázání, nápisy slibují znamenité prémie, obyčejně bible nebo jiné náboženské okřejné spisy. Netáhne-li toto, uspořádá se zábava v kostele; věřící se podělí deseti vstupenkami na rozprodání, stolice se vyndají, zbudují se stánky s limonádou, zmrzlinou, koláči, pytlem štěstěny (za 10 cts. jedno hrábnutí), s hádačkami z ruky, hlasováním o nejhezčí dámě (za 10 cts. jeden hlasovací lístek) atd.

Z výtěžku vstupného a atrakcí hradí se pak zase kostelní existence... (Nepřeháním; kdo nevěří, tomu posloužím illustracemi amerických listů, které samy se smějí takovému „náboženskému životu".) Reklama, hraničící na humbug, honba po dollaru ve věcech, které se nazývají posvátnými, toť také obchodní stránka evangelictví.

Dále: Evangelictví a svobody občanské? Tatáž kapitola ve Spoj. Státech, jako u nás v Rakousku „Katolicism a svoboda"; rovněž boj proti „oplzlosti" t. j. umění, jež zobrazuje tělo, čmuchání po soukromém životě, policajtské zasahování do veřejnosti (v New-Yorku nechal pastor zavřít kinetické divadlo, že v jednom kousku byl posmíván pastor) a vůbec celé prohibiční hnutí jsou toho dokladem. Zvláště poslední, halící se do roušky ethického boje proti alkoholu, jest hnutím naprosto klerikálním čili pokryteckým a proti svobodě všech namířeným: Nejde o to, aby byly zavřeny hostince, ale všechna zábavní místa, divadla, zábavy všech druhů a za to lidi nahnáni do kostelů, kdež po šestidenním nepřemýšlení mají sedmý den poslouchat. Z neděle zase mrtvolný den bez vzrušení a radosti a z celého roku tok šedivých a nerozjařujících dní, toť účel tohoto hnutí, které v protialkoholní praxi má za výsledek z d v o j n á s o b e n ý k o n s u m l i h o v i n. Psal jsem o tom v Nár. Obzoru a abstinenti se zbytečně zlobili, ač článek varoval před zákazovým hnutím jako před líh fedrujícím; od té doby dostal jsem novou illustraci: Ve sklepě p a s t o r a v Oklahomě, v ů d c e p r o h i b i c e, byli nalezeni mrtví dva černoši, kteří se tam vloupali a naleznuvše whisku, silnou americkou kořalku, upili se v nemírném chlastu do smrti, otráveni smrtelně alkoholem... Jak trpí osobní bezpečnost udáváním, prohlídkami, ničením majetku, ničením existencí a celých hospodářských odvětví, to by vedlo právě tak k tlusté knize, jako o katolicismu v Evropě — rozdílu není, není.

Ale již dosti, aby nezdálo se, že chci jediné černé barvy. Znovu zase nutno podotknout, že vedle těchto chmurných i zase komických zjevů existují i ony světlé, které nalezneme u protestantismu jinde: znovu dobročinnost všech forem, účast i na vzdělávacím ruchu, školství nejen snad konfesní, ale i ryze odborné, řemeslné a jiné věci: skutečně zase nelze úplně a bez výjimky generalisovat.

Jak tedy vysvětlit f a k t a sobě odporující, že protestantism jest současně reakčním a pokrokovým činitelem?

Zcela jednoduše: v ě t š í n e b m e n š í m í r o u r a c i o n a l i s m u v n ě m o b s a ž e n ý m.

Lutherův veliký čin reformace spočíval v tom, že do autority a předpisů církve katolické, čistě jen na věření založených, v n e s l r o z u m a ž i v o t. Zrušil celibát jako protipřírodní stanovení, stanovil bibli a její studium, tedy rozumovou práci za zdroj morálky, odřezal řadu pověr, nemožných dogmat, obřadů, protože vše to příčilo se p r o s t é m u l i d s k é m u r o z u m u. Srovnejte učení katolicismu a evangelictví o matce Kristově a neposkvrněném početí, o změně chleba a vína v krev a tělo boha, o hříších a tak dále a uzříte jak ohromně vysoko stojí protestatnství r a c i o n a l i s t i c k y nad katolicismem.

Výchova evangelická jest o padesát procent rozumovější katolické a to v milionech jedinců a po celá staletí musí se pocítit v národě a a tím pak u jednotlivého příslušníka. Proto státy evangelické kráčejí v popředí — ale nečiní to evangelism samotný ale jeho k myšlení a úvaze nabádající součást, j e h o r a c i o n a l i s m.

Francie není protestantskou a kráčí rovněž v popředí; jest po Spojených Státech dnes nejsilněji finančně situovaná země světa, vzdor strašlivým ranám válečným a revolučním, které na ni dopadají od r. 1791. Proč? Protože od oné doby zakořenil se v ní zase sklon k myšlení logickému, přesnému, fakt a ne dohadů si vážícímu, krátce positivistní nálada celé myšlenky francouzské způsobila práci, badání, rozvoj všeho praktického života a tím i hospodářskou a zase z toho vyplývající intellektuální výši země.

A tím pochopíme, proč evangelictví jednak přispívá k rozvoji společnosti jednak zdržuje ji na její vývojové dráze: kde klade se důraz na stránku r o z u m o v o u (viz práci evangelíků-liberálů po celém světě) tam jest pokrokovým principem; kde se klade důraz na stránku náboženskou (viz orthodoxní sektářský protestantism) tam jest reakcí, násilnictvím, pověrou a protisociálním a protiživotním činitelem. Jest utvořeno ze dvou naprosto protivných půlí, starého světového názoru církevního a zase svobody badání a vědomí; dle toho, která nabude vrch, jest buď prokletím nebo požehnáním. Jedině tak vysvětlíme si fakta tak rozdílná a přece očividná, plodnou práci i kažení její v jediném církevním směru.

E v a n g e l i c t v í j e s t d o t é m í r y p r o s p ě š n o l i d s t v u, d o j a k é j e s t v n ě m

uplatněn racionalism (to jest logická na vědeckém poznání vybudovanou methoda myšlení a tím i nejharmoničtější, bez protimluv jsoucí názor světový); nemá-li ho anebo převažuje-li moment věření, jen citový a nepřesný, blíží se reakci; dokonalosti by dosáhlo úplným přistoupením k principu prvému, což by však byla pro něho (třeba logická) samovražda.

Ale k této racionalistické sebevraždě jest protestantism hnán neúprosně. Konservativní živly hledí zabránit ji ještě větším sesílením náboženského názoru v něm, ale tím blíží se katolictví: anglikánská církev přejímá již obřady katolické, na její vlivná místa dostávají se lidé Římu naklonění a spojení přející, víra v dogmata, ďábla, nenávist k volně myslícím se sesiluje; tato část evangelictví propadne osudu církve katolické, že se stane zábranou rozvoje společenského.

Druhá část bude nutkána v opačný pól: již dnes zříme, jak (na př. v Anglii, Americe) myslící evangeličtí lidé chápají, jak budova církve viklá se na základních kamenech Lutherova názoru, jenž v podstatě chtěl radost ze silného života, a hledí tyto trhliny zatmelit moderními věcmi; co chvíli vyskytne se tam odštěpenec, jež zakládá „Čistou církev“, „Pravou Kristovou církev“, Novou církev“ a jiné takové pokusy, které mají smířit směr náboženský s moderními poznatky, vůči nimž zavírání očí neb útok proti nim jest utloukáním mravní podstaty církve. Církve tyto tu neuznávají božství Ježíšovo nebo onde posvátnost bible, kladou důraz na účinnou práci sociální a praktickou lásku k bližnímu (školy, výpomoc, nemocnice atd.) nežli na dogmata a podobně. A čím více těchto věcí životných a na rozumové úvaze spočívajících vnášejí v dosavadní těleso, tím ostřeji se liší od prvotních, tím větší propast mezi nimi zeje; nastává odpor, srážky, vylučování a boj — toto křídlo pak poznatky o skutečné podstatě náboženství jest hnáno k racionalismu čistému, prostému metafysiky a věření.

To jest to, co prof. Masaryk nazývá „pokrok v náboženství“. Shlédl též poměry v Americe, viděl tento rozvoj a stanovil se na této theorii, která dovoluje mu, přes fakta tak rozdílná, i správně říci větu „neočekávám ničeho od protestantství“ i zároveň jíti na kongres liberálních náboženství (tedy také protestantských) do Bostonu 1907, aby tam pracoval k zlepšení dosavadního stavu. Není tedy rozporu v jeho konání, jak bylo vytýkáno, jest to jednání dle jeho theorie úplně logické.

Pro prof. Masaryka jest toto opravářství v církvích, v podstatě tedy sklon k racionalismu, pokrokem, pro nás úpadkem náboženství. Jsou to dvě slova pro jediný fakt: my vidíme, že část lidí v církvích vidí neudržitelný stav dosavadní, a proto aby zachránili před rozumovou kritikou vyložené nelogičnosti a absurdnosti, činí s ní kompromisy, ustupují, zlepšují své náboženství, hledí ho udělat přístupným i těm, u nichž uvažování o církvích započalo bořivé a odklizující dílo. My seznáváme, jak se staré náboženství pod nátlakem moderního celého života řítí dolů a zachraňování jich směrem k nám nazýváme úpadkem jeho, porážkou, doznáním síly našich principů; prof. Masaryk těší se rovněž z nezadržitelného postupu k pravdě a k rozumu v církvích a dokazuje tak postup. Závisí na každém jednotlivci, jakého slova chce užít — vskutku vyjadřuje obojí jedinou neúprosnou skutečnost, pozvolné vítězství rozumu nad pověrou.

A tím jest dán poměr mezi Volnou Myšlenkou a protestantismem, zcela jasný: Dokavade evangelictví bude se kloniti ve svých projevech k racionálním prvkům, Lutherem v oposici proti Římu do něho vloženém, pak přirozeně tyto směry přispívají k tomu, co my chceme otevřeně a nezakaleně a může tudíž jako relativně veliký pokrok oproti katolicismu býti respektováno; sklonί-li se více k prvkům, zanechaným v ní mateřskou církví katolickou, k nesvobodě jednotlivce v otázkách svědomí krátce řečeno, pak se zase stotožňuje s katolicismem a vůči němu není třeba stanovisko naše vykládat. Vše to závisí na osobách, do jaké míry znají skutečný život a pravý stav poměrů a hnutí naší doby. My ovšem jako krajní křídlo racionalismu nemůžeme povolit ze svého stanoviska, poněvadž i při radikálních požadavcích dostává se nám při přesile nepřátel málo a při kompromisních by se ideje Volné Myšlenky utopily zcela v bahně.

A tím méně může se tvrdé a neúprosné stanovisko vůči protestantismu zazlívati Macharovi, který, ač se sám nazval „prostým vojákem Volné Myšlenky“,*) přece jen svojí prací a obzorem jde jí v popředí: na něm není možno chtíti kompromisu, nebo jen vůbec měkkosti. Každé odchýlení by bylo slabostí a vadou, kterou by mohly právem vytknouti příští generace. Pro ty Machar píše, neboť současníci mu ještě nerozumějí — kdyby rozuměli, šli by v jeho stopách — a pro vzdálenost věků musí býti vyhraněný jako krystal křišťálu. Každé sebe nepatrnější porušení hran jeho by vedlo k rozpadnutí — Machar musí být tvrdým, neúprosným, pádné rány rozdávajícím. Není politikem ani advokátem, jenž hledá okamžitý úspěch jemným tanečním a elegantním způsobem; jest v popředí a vojáci, již jdou do průlomu, nešvihají fleuretem, ale užívají bodáku a pažby. Tak i Machar — a to ať uvědomí si ti, kdož by chtěli od něho vůči evangelictví trochu mírnosti a shovívavosti.

---

*) Viz jeho dopis, v němž se tak sám nazývá, v protokole kongresu Volné Myšlenky.

❧ ❧ ❧

LONGINUS:

Syllabus Pia X.

(Dokončení.)

Eucken uvádí pak nejdůležitější z ustanovení encykliky jejími vlastními slovy, aby zvláštní duch jejich jasně vynikl. Zejména zmiňuje se o jejích policejních opatřeních a uvádí:

Tak tohle se staví proti modernismu, tím doufají, že jej přemohou. Hlavní důraz klade se na násilné potlačení modernismu, zejména na odloučení kleru od něho. První pocit nestranného čtenáře jest trapný. Kolik nedůvěry v tomto pletivu příkazů. Jak na snadě bude přetvářka a klam s jedné strany a s druhé intrika, spionáže a denunciace! Špatně by znal lidskou povahu, kdo by takové nebezpečí podceňoval. Často již v minulosti zapomněla církev pro samou starost o dogmatickou správnost na morální ryzost. A přes všechnu dogmatickou správnost nelze přehlédnouti nevěru ve vnitřní sílu pravdy a její působení v duchu lidském, kterou prozrazují tato policejní nařízení, takové mechanické odbytí velkých otázek. Z nevěry však nikdy velké věci se nerodí.

Otázkou budoucnosti jest, zda všemi těmi prostředky zamýšlené uzavření církve a kléru před modernismem se dá provésti. Kdyby tak modernism byl ojedinělým zjevem na půdě nové doby, jenž by se dal udupat, zhasit; kdyby to „kacířství" nemělo oporu na hlubším hnutí! Ale takové hnutí existuje a jest v nejtužší souvislosti s modernismem. Je to duch doby, jenž vane z duševní práce a dotýká se i duše jedince. I kdo všeho styku se spisy modernistů se uchrání, nemůže ujíti styku s duchem doby, když jinak nějak práce svých vrstevníků se účastní, nerozpřádá-li jen jako automat myšlenky minulosti. Takový člověk nemůže se obírati vědami přírodními, dějinami, filosofií, moderním kulturním státem a sociální otázkou, aniž by narážel každou chvíli na smýšlení vůči nazírání scholastiky podstatně změněné, s nímž se pak musí nějak vyrovnati. Aby to mohl učiniti s úspěchem, bude se nejdříve změnou důkladně obírati a bude hleděti, by jí porozuměl. A již tím ovane jej duch doby, ať se proti tomu sebe více vzpouzí a dostane se do nebezpečí, před nímž ho chce encyklika chránit. Což pak lze vůbec v naší pohnuté době, v době snadné dopravy, zabrániti styku s moderními lidmi a knihami? Nebude se znenáhla přes příkazy encykliky pokračovati k dohledu nad soukromou korrespondencí, k přehlížení soukromých knihoven, aby se po modernismu pátralo t. j. dál a dál bude nutno sestoupiti do malého a malicherného, mají-li se mysli úplně odděliti od ducha doby.

Dejme tomu, že by se podařilo zříditi kol církve úplně uzavřený kruh, jak jest s právem a schopností takového před obecnými proudy uzavřeného kruhu, aby lidstvo duševně vedl? Nárok na katolicism (t. j. význam pro celý svět, pro všechny lidi, L.), důrazná ujišťování „katolické" pravdy (t. j. pravdy pro všechny, L.), nezabrání, aby se nevyvinula soukromá pravda kruhu, jež hnutí lidstva více neobepíná. Taková soukromá pravda vede k duševnímu odštěpení. Neboť množství vyznavačů nerozhoduje; pravda se nečítá dle počtu hlav.

Jak se asi po takové srážce rozvine budoucnost? Není pochyby, že moc církve má nad modernisty velikou převahu. Jednotlivce, jenž by se k němu hlásil neb na se upozornil, bude krutě utiskovati. Všechna spojení mezi takovými jednotlivci přeruší, jak to modernistický tisk již na sobě zakusil.

Ale jiné jest zabrániti zevním projevům modernistů než vyvrátiti jej z kořene. Před úplným zničením chrání ho těsná souvislost s moderním životem, snaha, aby náboženství hlouběji bylo založeno, by náboženství ducha a osobnosti s kulturní prací se spřátelilo, snaha by drže se věčné pravdy přece přítomnosti práva dopřál. Ať veřejný katolicism takových hnutí se straní, nemůže zabrániti, aby se rozvíjela a postupovala mimo něj; to bude pak čím dále tím více působiti zpět do katolického kruhu, kde hnutí najde přívržence. Potlačí-li církev nynější modernism, vznikne brzo nový a ten snad bude méně vlídný k církvi než posavadní.

Než ve všech svárech a bojích, jichž počátek vidíme, nesmíme zapomenouti, že církev není filosofií a že zastaralost církevní nauky nepřekáží obrovské duševní a mravní její moci. Ani v boji nezapomeňme, co provedla církev k upevnění a uklidnění života, k vychování a vnitřnímu povznesení lidstva, k zpřítomnění věčných pravd, k spojení duchů a organisaci sil; byla mohutným pramenem lásky, práce a obětavosti a jest jím po dnes. (Tato chvála jest subjektivní nazírání Euckenovo opírající se o říšský německý katolicism, který jest snad nejlepším na pevnině. L.) Proto jest z povzneseného stanoviska čisté lidskosti velkým neštěstím, když ředitelé mohutné organisace s rozumovými potřebami, ba s vnitřní nutností přítomného života dostanou se v nesmiřitelný rozpor. Neboť veliká část lidstva staví se tím před trapné buď — anebo, kdežto jednota naší duševní podstaty žádá vyrovnání všech protiv.

*

Tak posoudili přední mužové náboženského světa německého syllabus a encykliku Pia X. proti modernismu. Zaznamenali jsme podstatnou část těchto projevů, charakterisujících jak ducha vatikánského tak i německé náboženské filosofie. Úvaze prof. Schnitzera, pro kterou byl týž zbaven svého místa, věnujeme článek samostatný.

Th. Dr. FRANT. LOSKOT:

Jezovitská kniha.

(Dokončení.)

O povaze člověka, o hloubce a opravdovosti jeho mravních zásad vydávají neklamné svědectví jeho díla. Nuže zpytujme, co po této stránce svědčí o Balbínovi, kterého ve své knize páter Rejzek zahrnul tolikerou chválou, jeho spisy. Nemůžeme ovšem, jak každému patrno, sledovati každý řádek spisů Balbínových, zmíníme se jen o některých věcech pozoruhodnějších.

Bohuslav Balbín napsal životopis Jana Nepomuckého, který dedikoval pražské kapitole a odevzdal jeho exemplář tehdejšímu kapitolnímu děkanovi Tomáši Pešinovi, aby jej vydal tiskem. Děkan dal se do čtení rukopisu Balbínova, ale nebyl jím nadšen nikterak. Jak vypravuje děkan kapitoly vyšehradské Berghauer, který v osmnáctém stol. vydal velký dvousvazkový spis P r v o m u č e n n í k p o k á n í, Pešina českých dějin velmi dobře znalý, rukopis pročetl, poněvadž se mu však zdálo, že něco není dosti vhodné, nebo že jest nejisté či pochybné, lecco — jak sám Berghauer viděl — podškrtl, přetrhl a pak rukopis odnesl ne do tiskárny, ale do — kapitolního archivu. Tedy pozoruhodná věc. Ani současník Balbínův, a nota bene duchovní, jenž sám byl ctitelem Jana Nepomuckého a o němž lze předpokládati, že by byl už v zájmu své kapitoly si přál rozmnožení vlády Jana Nep., neuznává spis Balbínův za způsobilý k uveřejnění — proč? Byl, krátce řečeno, v příkrém konfliktu s pravdou. Balbín však ve své nedočkavosti — jak píše Berghauer — poslal přepis své práce jezovitům Henschenovi a Papebrochovi, kteří jej zároveň se svými poznámkami, uveřejnili ve své sbírce „... Akta svatých" (1680). Za dvě léta vydal Balbín totéž dílo ještě jednou ve svých Miscellaneích historických a věnoval je pražskému arcibiskupovi. Podle Balbína psali pak životopisy Nepomukovy spisovatelé pozdější. — Ostatně nebyl Pešina samojediný, jejž práce Balbínova neuspokojila. Ještě přísněji, nežli on, ji posoudil a odsoudil o něco později jezovita Freyberger. Dejme v té věci slovo opět jinému katolickému knězi, Tomáši Novákovi, jenž ve své knížce: Sv. Jan Nepomucký (1862) píše: „A tak' jest Hájek původce tří historických chyb" (totiž o Janu Nep.) — načež (str. 10) pokračuje: „A co neučinil Hájek, dovršil jinak učený Balbín (1621 až 1688) sebrav a bez probrání uveřejniv všecky tradice pravé i nepravé v latinském životopise sv. Jana Nep. r. 1680 vydaném. O n t o h l a v n ě b y l, j e n ž ž i v o t sv. J a n a v s a m é m h n e d l e p o d i v n é m a z á z r a č n é m s v ě t l e l í č í a m í s t o h i s t o r i c k ý c h f a k t j e n p o u h é t r a d i c e s e d r ž í. A vskutku s takovou úvahou potkal se hned u souvěkých jeho životopis „Vita s. Joannis Nep.", ještě než vydán byl. Věnoval totiž spis ten metropolitní kapitole, tato však ho odeslala k posouzení knězi Ondřejovi Freidbergrovi (tak píše Novák). S. J. a tento se o něm písemně vyjádřil: že jest „n a m n o z e n e o d ů v o d n ě n ý a c h y b n ý, ž e j e s t t o p r á c e s p í š e b á j e č n á a ř e č n i c k á n e ž h i s t o r i c k á". Proto spisu jeho Pražská kapitola nepřijala, úvahu uložila v originále do metropolitní knihovny, kdež až dosud v rukopise se chová pod názvem (uvedeme jej po česku): poznámky k životu sv. Jana Nep. od Balbína 1680, vydanému od Freidbergra T. J. Než spravedlivá úvaha opatrné kapitoly — tak stěžuje si P. Novák — ostala nepovšimnuta a zapomenuta v knihovně a tak se, žel Bohu, opět stalo, že se použilo také legendistického životopisu v Římě pro kanonisační bullu." Uvedli jsme schválně úsudky dvou katolických kněží — současníků Balbínových — o práci jezovitského autora, abychom nemohli býti viněni z neobjektivnosti a předpojetí strannického. Žádný posudek nemůže příkřeji zamítati spis Balbínův nežli posudek Freidbergrův. Spis Balbínův, spis historický, jehož vůdčí ideou má býti pravda a snaha pravdy se dopátrati, jest tedy „dílem báječným". Tuto známku ostatně nesou více méně všecky práce Balbínovy. — Každý údaj Balbínův třeba podrobiti kontrole. Ctitelé Balbínovi řeknou, aby ospravedlnili svého miláčka, že tenkrát historická kritika nepokročila ještě tak daleko, aby pravda a nepravda dala se rozeznati tak přesně, jako na př. nyní. Kdyby tomu bylo tak, pak bychom mohli říci o Balbínovi pouze, že jest nekritický. Ale u Balbína to není jen nekritičnost, zaviněná nízkým stupněm současné vědy. Není to jen nekritičnost, která sice jest nedokonalostí, ale není na újmu ryzosti a ctihodnosti povahy. U Balbína jest to až n e s v ě d o m i t o s t v zacházení s pravdou, ba i v ě d o m é l h a n í. Balbín vypravuje, že v domě, kde se Jan Nep. narodil, nikdo nemohl s pokojem bydleti a obyvatelé vždy se musili vystěhovati, až (a bylo to prý brzo po smrti Janově) zbožnost měšťanů ke cti bl. Jana kapličku zřídila. Když pak kaplička prý byla na spadnutí, hr. František Sternberg na podnět Jiřího Plachého s velikým nákladem na jejím místě nový a překrásný chrám ku cti bl. Jana Nep. zbudoval. — Bylo by to ovšem pěkné, kdyby to bylo pravda. V Nepomuku žádné kaple bl. Jana Nep. nebylo, a hrabě Sternberg na místě, kde dle domněnky stával rodný dům Jana Nep., zbudoval chrám, ale chrám byl zasvěcen sv. Janu Křtiteli. Dle knihy jezovity Krügera bylo tomu tak ještě r. 1669. Kromě toho mohl se Balbín o pravdě přesvědčiti při své návštěvě v Nepomuku. — Proč psal takto Balbín? Účelem jeho bylo položiti úctu Jana Nep. jakožto blahoslavence do

dob hodně vzdálených, protože papež Urban VIII. dovoloval úctu pouze těch osob, které se jí těšily již před r. 1534. — Život Jana Nep., jak ho Balbín sepsal, jest od počátku do konce nehistorický, hodnověrnými prameny nelze dokázati ani jediného slova; je to v pravdě „dílo báječné“. Balbín buduje na výmyslech, bájkách, překrouceninách, na lžích životopis a úctu Jana Nep., čímž církvi, které chtěl posloužiti, připravil nepřekonatelné rozpaky v budoucnosti a sobě zbudoval u všech soudných lidí smutný pomník, jakožto muž, jenž, aby dosáhl cíle, dovede pravdu poličkovati bez konkurence a bez zardění.

Balbín měl horoucí touhu, aby celý národ stal se katolickým. Žil ve století, kdy se prováděla úsilovně protireformace katolická. Jsme příliš liberální, nežli abychom člověku XVII. století onu touhu vykládali ve zlé. Ale co odsouditi musíme naprosto, jsou prostředky, jimiž Balbín chtěl přispěti k realisování své touhy. Jedním z prostředků těch bylo ukázati slávu a požehnané působení církve katolické v Čechách množstvím světců a tak zvýšiti její přitažlivost a sympathie k ní. Ale protože dějiny české u přirovnání s dějinami jiných zemí, zvláště Italie, Španělska, Francie atd. byly po této stránce chudy, bylo třeba mezery a chudobu nějak odstraniti. Balbín se pustil do díla — je neúnavný a nepřekonatelný ve výrobě světců, jak svědčí jeho dílo Čechy svaté. Sebe menší zmínka o ctnosti některých lidí postačí Balbínovi, aby je ozdobil aureolou svatých. Existovaly-li osoby, jimiž Balbín chce zaplniti český Olymp, či byly-li opravdu ctností vynikajících, na tom mu mnoho nezáleží. Je přesvědčen, že koná dílo velmi záslužné. Žasneme nad množstvím lidí, kteří dle Balbína byli hodni diadémů světců. Popatřme jen chvilenku na jeho Čechy svaté. Své svaté rozděluje Balbín na různé třídy. Mezi světci a blahoslavenými, které za takové církev prohlásila, nebo kteří s dovolením apošt. stolice jako blahoslavení a svatí jsou uctíváni, uvádí Balbín dvě Přemyslovny, sv. Angelu a Eufrasii. Nic mu nevadí, že v pramenech českých dějin nevyskytá se o nich ani zmínky. Balbín bez rozmyslu je zařazuje do katalogu českých světců. I kdyby jeho naivnost a nekritičnost byla sahala do nebes, přece mu nemohlo ujíti, že existence těch dvou svatých jest při nejmenším pochybná; mohl se také o tom přesvědčiti ze životopisu Angelina, vydaného v Aktech svatých; a kdyby byl býval poctivý a upřímný, byl by to také poznamenal, když už je do svých Čech svatých zařadil. Ovšem člověk kritický a nezaslepený byl by dobře věděl, co má se sv. Angelou a Eufrasií učiniti — že totiž pro ně ani v Čechách svatých, ani v dějinách českých vůbec místa není. Balbín si ale myslil, že takové fixlování s pravdou (nemůžeme to zváti jinak) je dovoleno, když šlo o rozmnožení cti a slávy boží.

Také první křesťanský kníže český Bořivoj nesmí chyběti v seznamu českých světců. Jest tedy od Balbína uveden mezi těmi, kdož od papeže sice za svaté a blahoslavené prohlášeni nejsou, ale od nepamětných prý dob jako světci a blahoslavenci jsou uctíváni, aneb od uznaných autorů takovými jmény označováni. Bořivoj dle Balbína podstoupil prý pro svou víru mnoho všelijakých příkoří, ba i vévodství byl zbaven a do vyhnanství pro víru byl zapuzen. Když pak pomoc lidská nestačila, utekl se prý k bohu a zvláště p. Marii, slíbiv, že vystaví k její cti chrám. Její nebeskou pomocí byl prý Bořivoj znovu ve vévodství dosazen a na to basiliku Týnskou, kterou prý jeden z apoštolů slovanských vysvětil, před svým dvorem vystavěl. (!) Život prý vedl Bořivoj přesvatý, více biskupskému nežli knížecímu podobný...

Vedle Bořivoje také ovšem syn jeho Vratislav je blahoslavený (II. třídy). Výborný křesťan! Jen jedné chyby prý se dopustil, a to že vstoupil v manželství s Drahomírou, manželkou zmijí, kterou později peklo — ana země se otevřela — pohltilo. Ale Balbín dovede nalézti omluvu i pro tento sňatek Vratislavův: Drahomíra prý (dle Křišťana) mu před svatbou slíbila, že se stane křesťankou!

Také biskup Šebíř dostal se na Balbínův Olymp. Ten by jistě mohl býti patronem kuchařů. Škoda, že na to Balbín nepřipadl. Odvolává se přece na Kosmu, a tak si mohl povšimnouti, co tento ctihodný kronikář vypravuje, jak joviální onen biskup býval knížeti průvodcem nerozdílným při honbách a jak prvním býval po ruce při zabíjení kance a jak uříznuv mu vždy ocas, vyčistil a připravil jej tak, jak věděl, že měl kníže rád a připraveného podával ho pánu přicházejícímu k jídlu a jak kníže Oldřich mu častěji říkával: Ó, Šebíři, pravím Tobě, věř mi, za to tak sladké jídélko biskupství hoden jsi. Pro ty a takové vděky byl v milosti u knížete a všechen se líbil. Nám se také líbí joviální Šebíř. Balbín prý má důvod, proč Šebíře považuje za světce, v tom, že i pražský kostel, který se vždycky honosil přesvatými muži a biskupy, Šebíři přiděluje titul světce (v jakémsi starém martyrologiu — seznamu svatých), a že by se to bylo nestalo bez svolení papežova. Je patrno, že Balbín přehlédl, jak se to vlastně mělo se svatostí pražské kapitoly tenkrát, ač přece četl Kosmu, jenž pražské kanovníky takto charakterisuje: „Prveť (v té době, o níž mluvíme) byli nezřízení a jen dle jména kanovníci, nevzdělaní, neučení, ve světském oděvu v kůru sloužíce, jako bezhlaví a divocí koněhlavci (bestiales centauri) žijíce.“ Ostatně ještě dlouho potom se pražští kanovníci o Řím mnoho nestarali.

Vedle Šebíře připočetl Balbín ku světcům druhé třídy také pražského biskupa a knížete Břetislava Jindřicha. Nezávidíme tomuto biskupovi slávy, kterou ho obmyšluje Balbín, ale přece se nám zdá, že pro grad světce či blahoslavence nebyl comme il faut — alespoň v očích Říma. Byl přece alespoň jako duchovní v mladších letech ženat a měl, když byl asi kanovníkem, syna Jana, který se na jisté listině podepsal: Jan syn biskupův. A z pozdější doby jeho života také neznáme nějakých jeho heroických skutků svatosti.

Rozumí se samo sebou, že v Čechách svatých nesmí chyběti Arnošt a Karel IV.

Arnoštovi věnoval Balbín obsáhlý spis. A opět možno říci, co jsme řekli o životě Jana Nepomuckého, že sebral vše, pravé i nepravé, aby jen Arnošt se čtenáři zjevil v plné záři světce. Balbín připravoval kanonisaci Arnoštovu právě tak jako Nepomukovu. Ovšem o Arnoštovi věděl toho Balbín z pramenů více, a proto nemusil tolik vymýšleti. Arnošt koná zázraky, prorokuje, po smrti je oslavován zázraky. Věci Arnoštovy jsou zázračně zachovány; tak soška mariánská na sv. hoře u Příbrami, kterou prý Arnošt uctíval a dle domněnky i vlastní rukou vyřezal, především však kniha o chválách mariánských, t. zv. Mariale, které v 17. stol. nalezeno a tiskem vydáno. Je velmi zajímavo pro seznání povahy Balbínovy, jako dokazuje, že Arnošt byl autorem tohoto spisu. Někteří namítali, že Mariale nepsal ani Arnošt, ani Čech, nýbrž Francouz, což dokazovali z toho, že v knize se vyskytují francouzská slova. Balbín je s vyvrácením námitky velmi brzy hotov. Proč by prý nebylo v Mariale slov francouzských, když Arnošt francouzsky znal? Ovšem, ale chytrý Balbín neřekne, že těchto francouzských slov je užíváno za účelem jasnějšího výkladu, že tedy předpokládati třeba, že autor psal pro Francouze. Balbín není upřímný. — Jiný důkaz ve prospěch autorství Arnoštova podává Balbín takto: „Už dříve jsem dovodil, že z kázání Arnoštových patrno, že miloval věže; je miloval i ve knize a kolikrátkoli jméno věže přichází, vždycky chválil; a což více jest, když věž svatosti elegantně popisuje, mezi jiným zavěšuje na ni štít čili prapor mučedníků, na němž lva, český znak, vyznačil.“ Jste zvědavi a vyhledáte dotyčné místo v Mariale, doufáte, že se shledáte s českým lvem. „Tisíce štítů s ní visí,“ totiž s věže, k níž se přirovnává Maria — tak čteme na onom místě . . . „Štítové jsou ctnosti . . . (dle druhého výkladu) všech svatých. Ve předním šiku tohoto vojska spatřiti lze štít a praporec starobylých Otců, štít zlatý s orlem v letu . . . (Dále) štít apoštolů, zlatý s křížem červeným . . . Štít mučedníků zlatý se lvem nachovým. Tito zajisté se oděli pancéřem jako olbřím a učiněni jsou podobni lvu ve skutcích svých.“ — To je všecko. Tážu se, kde tu jaká souvislost s českým lvem? Nachový lev na zlatém štítě! Čtenář opravdu neví, zda je Balbín tak naivní, či tropí-li si ze čtenářů šašky. Anebo: Autor Mariale mluví slavně o ostatcích svatých, ale tak psal Arnošt — praví Balbín. Chce tím naznačiti, že Arnošt je autorem knihy, jakoby nikdo nebyl býval horlivějším ctitelem ostatků nežli Arnošt. — Anebo: Za autora knihy považují Arnošta Jiří Plachý, Jiří Krüger, Jan Tonner, a s těmito celá kolej jezovitská v Praze, královský bibliothékář, ba docela i sám císař! Tak argumentuje Balbín, a proto Arnošt musí býti autorem Mariale. Balbín naznačuje ve shodě s kolejí pražskou, jako by v tom bylo cosi nadpřirozeného, že kniha Arnoštova se nalezla opět po tak dlouhých dobách za Ferdinanda III., který měl druhé jméno Arnošt! — Když takové podivuhodné argumentace čteme, věru nevíme, máme-li co činiti s dětinstvím či s omezeností — či spíše s tím, co bychom snad nejvhodněji nazvali jezovitismem.

Balbín nedovede se podívati na pravdu, aby jí nezkarrikoval. Úcta ku pravdě, čistý zájem pro pravdu — toho u Balbína není. Chytristika jezovitských disputací, které neběží o pravdu, nýbrž pouze o zevnější effekt, zanechala v jeho povaze nevyhladitelné stopy — můžeme říci klidně — korrumpovala ji. Jezovita, který vyargumentuje všecko, nač si pomyslíte, toť Balbín.

Palacký, mluvě o Balbínovi, praví, že by jeho zásluhy (o historii českou) byly věčné, kdyby spolu kritický smysl byl jím vládnul, anebo kdyby aspoň z Hájkových pletich byl uměl vyplésti se. — Ale úsudek Palackého je příliš blahovolný, těšilť se Balbín od dob národního probuzení v Čechách vřelým sympathiím jako autor obrany jazyka českého, Thamem vydané. A sympathie tyto nedovolovaly pronésti o Balbínovi jako historikovi soud podle zásluhy. Kromě toho nebylo možno tenkrát Palackému tak přesně jako nyní historickou hodnotu díla Balbínova posouditi. Balbín nejen nedovedl se vyplésti z pletich Hájkových, nýbrž v pletichách těchto, a to někdy vědomě, sleduje určité stranické cíle, pokračoval. Tím také mravní povaha Balbínova stavěna jest do určitého světla — do jakého, patrno z naší kratinké úvahy.

Kniha Rejzkova nás donutila na to poukázati.

ČESKÁ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY

Sekretariát české sekce Volné Myšlenky jest na Král. Vinohradech, Korunní tř. č. 6. Úřaduje se denně od 10 do 12 a od 1 do 7. Na dotazy písemné přikládejte vždy známku na odpověď. — Stížnosti adresujte: Boh. **Novák**, úředník Obchodní a živnostenské komory v Praze, Josefské náměstí.

Užívejte na veškerých svých dopisech 2 h a 10 h nálepek, vydaných českou sekcí Volné Myšlenky!

Přednášky redaktora Pelanta dostoupily již počtu 30. Od 18. v Mezimostí vykázané v minulém čísle, byla 19. Chorušice, 20. Moravany, 21. Cerekvice u Hořic, 22. Dohalice, 23. Třemšoves, 24. Lukavec u Hořic, 25. Kopidlno, 26. Humpolec, 27. při ustavující schůzi Krematoria, 28. Plzeň, 29. Blovice a 30. Nová Kdýně. — Další přednášky dosud definitivně zadané jsou: v březnu 24. Kyšperk, 25. Solnice a Rychnov, 27. Žamberk, 28. Vamberk, 31. Jednota českých žurnalistů v Praze. — Duben: 4. Doubravka a Krašovice, 5. Rokycany, 18. Dobříš, 24. Bakov, 25. Bělá pod Bezdězem. — Květen: 15. Libštát, 16. Háje a Jilemnice. — Žádáme všecky naše přátele, kteří s námi o přednášky vyjednávají, aby neodkládali s odpověďmi, jedná-li se o přednášku na dobu pozdější, ježto tím při množství přihlášek zdržuje se celá manipulace, a jak již v několika případech se stalo, nemůže pak býti vzat zřetel na liknavé, kteří nenašli času, aby napsali na korrespondenčním lístku odpověď. K velké cti našich přátel podotýkáme, že mnoho liknavých mezi nimi není. Abychom předešli zbytečné urgence, sdělujeme, že tam, kde dosud neobdrželi naši odpověď na žádost o Pelantovu přednášku, nestalo se to z toho důvodu, že z okolí není ještě tolik přihlášek, aby s nejvýhodnějším využitím času mohla se dotyčná přednáška konati. — Všecky dopisy a peníze za přednášky buďte zasílány sekretariatu české sekce Volné Myšlenky, Král. Vinohrady čís. 6. Dopisy adresované na Pelanta se zbytečně zdržují, ježto za jeho nepřítomnosti nemohou býti otevřeny. S určováním pořadu přednášek nezabývá se ten který řečník, nýbrž sekretariat.

Přednášky cestovatele Němce „O Africe“. Ve středu dne 17. března konalo žižkovské sdružení Volných Myslitelů přednášku cestovatele pana Němce „O Africe“ s promítáním obrazů. Velký sál Bezovky naplněn byl do posledního místa a přednáška vyslechnuta byla s napjetím. Řečník, vylíčiv stručně dějiny Egypta, kolébky kultury starověké, přešel na nynější egyptské poměry, seznámil posluchače s kulturními a hospodářskými poměry v Egyptě a zemích od Egyptu na jih až do Habeše. — Ježto v dubnu a květnu zdrží se pan Němec, jenž přes 20 let pobyl v Africe, v Čechách, uspořádá zde několik přednášek o Africe. Přednášky pořádati bude jako přednášky Pelantovy, sekretariat české sekce Volné Myšlenky. Podmínky: 100 K (přednášky spojeny jsou s promítáním asi 160 obrazů) a cestovné. Kde by naši přátelé reflektovali na tyto přednášky, ať se přihlásí hned u sekretariatu české sekce Volné Myšlenky. Dopisy i peníze zasílati jest výhradně sekretariatu, aby cestovatel nebyl obtěžován zbytečným dopisováním a vyjednáváním.

Divadelní představení Volné Myšlenky. V intimním divadle na Smíchově hráti se bude dne 5. dubna t. r. (začátek ve čtvrt na osm) Heijermansovo drama „Na faře“, jež vyšlo v překladě spisovatele F. V. Krejčího a ve všech českých pokrokových listech příznivě bylo přijato. Dosud provozováno bylo pouze jednou a sice v cyklu dělnických představení na Smíchově. Při představení pohostinsku vystoupí choť překladatele paní Zdenka Krejčová. Ježto čistý výtěžek z představení jest určen výhradně na kulturní přednášky po venkově, jest povinností všech pokrokových lidí, jež nepřivábí samo představení, aby ve vědomí, že přispívají k probuzení českého venkova, přičinili se, aby lístky byly rozebrány. Ceny jsou nezvýšeny: lože K 6·20, sedadla K 1·66, 1·26, 1·04, 0·84, 0·64. Lístky lze obdržeti u V. Kality, jednatele vinohradské organisace Volné Myšlenky na Král. Vinohradech, čís. 6. (sekretariát Volné Myšlenky); kdo o lístek se přihlásí korespondenčním lístkem, bude mu doručen v čase, jejž dlužno na lístku udati.

Místní sdružení české sekce Volné Myšlenky na Král. Vinohradech uspořádalo v měsíci březnu se spolkem „Aug. Smetana“ dvě veřejné přednášky v okolí Prahy. Prvá přednáška byla uspořádána v Modřanech dne 7. března t. r. v hostinci „U Sokola“ o 4. hodině odpoledne. Schůzi, již řídil jednatel spolku „A. S.“ Vojt. Kalita, navštívilo na 100 občanů, kteří se zájmem sledovali velice pěknou přednášku Ph. C. Klimta: „Snahy a cíle Volné Myšlenky“. Po přednášce rozpředla se zajímavá debatta, která potrvala až do půl sedmé večer, kdy schůze skončena. Výsledkem jejím jest brzké založení místního sdružení Volné Myšlenky pro Modřany a okolí. Druhá přednáška konala se téhož dne v Záběhlicích za účasti asi 70 osob, ačkoliv v místě byly tou dobou zároveň dvě jiné schůze. Přednášel kol. Dreuschuch o Volné Myšlence a jejích úkolech. Přednáška byla vyslechnuta s velikým zájmem. K místní organisaci vinohradské přihlásili se hned noví členové. — V měsíci březnu konaly se dvě schůze výborové a valné shromáždění dne 11. března t. r. ve spolkové místnosti na Vinohradech (Blanická ulice „U Trunečků“). Důvěrníkem zvolen Vojtěch Kalita.

Z Oseku u Duchcova. Sdružení Volné Myšlenky pořádalo dne 28. února 1909 svoji členskou schůzi, ve které hovořeno bylo o účelu „Volné Myšlenky. K bodu tomu promluvil občan M. Bejček, který nastínil cestu, po které jest nám se bráti, by dosáhli jsme též vyššího vzdělání nežli dosud. Dále poukázal na to, že jest nutno nejen mužům, ale i ženám, by pracovali v ideích Volné Myšlenky. V mládeži, kterou měli jsme s potěšením v tak značném počtu v naší schůzi uvítali, viděti jest pokrok. Nejen že sympatisuje s Volnou Myšlenkou, nýbrž nabízí nám ruku k společné práci. Dále upozornil občan A. Kovanda naši mládež, aby vzala si usnesení této schůze za své, by projevy její nebyly jen chvilkovými. Dotyční ujišťují však řečníka, že vytrvají. Zdařilá tato schůze byla pak ukončena za zpěvu písně: „Hranice vzplála tam na břehu Rýna“, načež zapěno bylo ještě několik našich písní. Ku všem účastníkům a hlavně naší mládeži ku opětnému sejití se volám: „Zdar naší společné práci!“

Z Dolního Hloubětína. V sobotu dne 13. března loučili se volní myslitelé s jedním z nejlepších svých druhů, s Václavem Štočkem, kterého vyrvala z kruhu rodiny a přátel zákeřná nemoc proletáře — tuberkulosa. Občan Štoček byl muž pokrokový, vzorný charakter, takže těšil se vážnosti i u svých politických nepřátel. Průběhem nemoci snažil se náš farář Toman dostati se k lůžku nemocného, aby mu poskytl „útěchu“ na cestu s tohoto světa. Ale odpovědí na jeho nabídku bylo mu vystoupení Štočkovo z církve. Přes to, že vyřízení přišlo velmi brzy, ponechal si je starosta u sebe po několik týdnů s výmluvou, že „prý nechtěl nemocného obtěžovat tím, že by mu listinu doručil“. Přes to, že vdově bylo lékařem dovoleno ponechati mrtvolu v domě do neděle, kdy měl býti pohřeb, který by vyzněl v mohutnou manifestaci pro Volnou Myšlenku a v mocný protest proti klerikálním choutkám farářovým, bylo v pátek telefonicky nařízeno z hejtmanství, že pohřeb musí se vykonat neprodleně v sobotu. Vzpomínáme maně na loňský případ, kdy v letě zemřel raněn byv mrtvicí muž spřátelený s farou, který ponechán plných pět dní doma, aniž by slavné hejtmanství bylo nějak zakročilo. Přes to však byl pohřeb důstojný. Organisovaní přátelé Štočkovi spolu s volnými mysliteli ubírali se na hřbitov v průvodu a položili na rakev věnce rudých karafiátů a macešek. Nad hrobem promluvil delegát Volné Myšlenky z Prahy stručně naznačiv dosah duševního přerodu zemřelého a

upozorniv, že čistý charakter zemřelého měl by zářiti jako vzor všem ostatním.

Upozornění. Ježto počátkem nového ročníku „Volné Myšlenky" a „Volné Školy" vycházeti bude jako příloha těchto „**Věstník české sekce Volné Myšlenky**", jenž obsahovati bude zprávy ústředního výboru české sekce Volné Myšlenky, sekretariatu, pokyny organisacím, zprávy o činnosti organisací, dopisy atd., žádáme veškeré naše organisace, aby nám pravidelně týdně zasílaly zprávy o všem, co v organisaci se děje, o své činnosti v obci atd. Žádáme též veškeré stoupence naše, zejména naše důvěrníky, aby nás o všem informovali a též pravidelné zprávy zasílali. Veškeré dopisy určené pro „Věstník" adresovány buďtež na sekretariat české sekce Volné Myšlenky.

Přednášky a schůze: dne 28. února pořádalo místní sdružení Volné Myšlenky v Libštátě přednášky v Libštátě a Kundraticích, na nichž mluvil Th. Dr. Loskot o thematě: České dějiny a Řím. Totéž thema vyvolilo si místní sdružení v Nymburce a pozvalo Dr. Loskota na neděli dne 21. března. — Dne 25. března mluvil Ph. C. Ant. Klimt na veřejné schůzi, pořádané místním sdružením v Jilemnici o „Snahách a cílech Volné Myšlenky."

Kvitování: sběrací listina č. 106. 4 K jako část výtěžku z divadelního představení, pořádaného místními ochotníky v Záhořanech: sběr. l. č. 23. 2 K, sběr. l. č. 8. 2·20, sběr. l. č. 74. 13. K a sběr. l. č. 92. 27 K; Maz. Maš. 0·20, Fer. Jos. České Budějovice 0·30 K.

LITERATURA A UMĚNÍ

K. V. Rais, proslulý povídkář středních vrstev a venkova, slavil 4. ledna událost nemenší, než že přečkal 50 let minulého a přítomného století. Současně počala Unie vydávati jeho „sebrané spisy" knihou „Kalibův zločin". Rais není mužem vysoké umělecké či ideové úrovně, ale jeho význam pro nás tkví v přístupnosti a výchovného idealismu jeho knih, které konají drobnou přípravnou a humanní práci. On připravuje cesty jiným, vzbuzuje zálibu ku čtení, kde by se snad jinak nečetlo. Jest mladým srdcím nevyčerpatelným pramenem idealismu. A idealismus, tak potřebný socialistickým naukám, upadá a Rais tímto nevypotřebovatelným obnovováním tohoto lepšího lidského ovzduší si vybojoval respekt a odmítá od sebe poukazy moderní kritiky. Jest jakýmsi pozdním epigonem Mme. Sand.

Nové podniky. J. R. Vilímek vydal již sedm sešitů vybraných prací Vita de Maupassant (redaktor Jaroslav Vrchlický) a chce postupně vydati jádro spisů nejryzejšího realisty. Zaslouží doporučení, jako je zaslouží podnik pana St. Minaříka: Knihovna slovanských autorů, který začal Čirikovem a Andrejevem tisknouti své překlady nejmladší ruské literární generace a chce také tisknouti ostatní mladé Slovany (Sieroszewskiho a Cankera). Až dosud velmi levné svazky naleznou své pokračování v novém a rychle proslulém románu M. P. Arcybaševa „Sanin" M. Gorkého a D. S. Merežkovského.

K. V. Jeřábek: **Počestná obec Valčice.** Obrazy z moravské dědiny. Vyšlo v „Moravskoslezské kronice". Nakladatel R. Promberger v Olomouci.

Jeřábkova kniha je součástkou „národní" (lépe lokální) moravské literatury, která je ale stavěna na zcela pochybených zásadách: Akcentuje při popisu lehký (někde také drastický) humoristický ton, který se ale ponenáhlu stává účelem a již kronika zaplašuje snad realistické úmysly autorovy. Člověk je příliš lehce pojímán. Dobrá! Nejsme naprosto oprávněni předpisovati někomu, jak má psáti. Tanul nám před očima pouze fakt, že vážná moravská duše je dobře a seriosně popisována snad pouze v několika svazcích Mrštíků. Ale jsme na místě, usuzujeme-li, jak dopadl pokus autorův.

Jeřábek nechtěl tedy podati řadu charakterních studií z moravské dědiny. On chtěl psáti — řekněme — humoresky. Humoristické obrazy z moravské vísky. A zde nutno konstatovati, že i takový úmysl nenašel svého uměleckého provedení. Chce být lehký, komický; je těžkopádný a hrubý. Hledá oporu v dialektu, v lokálních zajímavostech a to vše nestačí. Moravský sedlák nepotřebuje býti traktován Jeřábkem. Volá spíše po svém Dickensovi. Kde byl spisovatel vážným, upadal do kalendářovského zpracování děje a stylu. Jest vůbec povolaným v tomto genru. Neobírá se ani valně kresbou přírody, dikce je nechutná. Lidová tvorba moravská, pokud je representována jmény jako Křen, Kosmák, Kramoliš, Vyhlídal a pod., je na politováníhodném scestí. Zalidnila Moravu společností vesnických clownů a neučinila ničeho, aby ukázala alespoň nahou moravskou duši, která by se mohla literátům státi takovým bohatstvím, jako ruským realistům mužík.

To již v prósách Jahnových (Večerní stíny. Tamtéž za korunu) spíše můžeme hledati umělce než u Jeřábka. Jsou to do značné míry neosobné práce, mající společnou pouze nahořklou sentimentálnost a skepticismus, která asi bude rysem povahy Jahnovy. Z prací M. Jahna provívá tolik slovanské měkkosti, že tím se stává knížka zajímavou a příznačnou. Obohacuje mimo to své stránky reprodukcí svého lyrického chápání přírody, kterou někde krásně turgeněvovsky zachycuje.

Passivnost převládá ve „Večerních stínech". Maluje živořivé staříky, nebo sentimentální idylky; zde nelze hledati umělce. Není to ani silné, ani nové. Toho spatřujeme právě ve zmíněných passážích a potom v jeho pohotovosti, která mu umožňuje nepozměňování rysů svých hrdin na úkor logičnosti.

Jest přísně objektivní. Jeho staříkové jednají vždy, jak jest jim nutno jednati, sympatie Jahnova nikde zde nekorriguje a raději nechá skizzu vyznít dissonančně, než by prozradil, má-li na jejich osudech jakýsi zájem.

Když jste přečetli knihu Jeřábkovu, tak křiklavou a tak „veselou", překvapeni jste přirozeně disciplinovanými prosami Jahnovými. Jeho světem jest také moravská dědina, ale jest mu mnohem jemnější, a přece není méně originělnější dědiny Jeřábkovy. Jsou zde dva, diametrálně se rozcházející zorné úhly. Jsou-li lidé Jeřábkovi hrubozrní, jsou titíž sedláci u Jahna měkcí, solidní a lyričtí. Jsou také u něho pošetilci, ale jsou kresleni bez nechutných gest karikaturisty.

Jahn má prostě více zažité kultury a více talentu, než autor „rektora Šmardy". Není velkým umělcem, je mdlý, ale jisté povahy v něm najdou svého muže.

PŘEHLED

OD REDAKCE A ADMINISTRACE.

Sešitem tímto končí IV. ročník. Děkujíce při té příležitosti všem našim přátelům za dosavadní součinnost, doufáme, že i na dále půjdou s námi v boji za svobodu svědomí. Se všech stran přicházejí zprávy o troufanlivém postupu klerikálním a je tedy na nás, abychom stáli na svém místě a plně svoji povinnost vykonávali. Na obálce tohoto sešitu sdělujeme, že budeme k „Volné Myšlence" a „Volné

Škole" přikládati přílohu „Věstník Volné Myšlenky", jejímž úkolem bude pěstovati přednáškové a propagační snahy našich místních sdružení. Zároveň rozhodli jsme se vydávati „Havlíčka" čtrnáctidenně a tím vydatně vzmáhajícímu se klerikalismu čeliti ve vrstvách nejširších. Doufáme při tom na všestrannou a neutuchající podporu všech našich přátel.

VĚDA A NÁBOŽENSTVÍ.

Jubileum Darwinismu v Americe. Asi tisíc amerických vědců sešlo se v poslední týden prosincový m. r. v Baltimoru, aby vyslechli přednášky o vědeckém pokroku končícího se roku a zároveň oslavili stoletou památku narození Karla Darwina a padesátiletou památku prvního vydání jeho knihy „Původ druhů". Jsou to členové „Amerického sdružení pro pokrok vědecký". Oslava Darwinova zaujala celý den a večer; byla podána pamětní adressa a několik přednášek, kterými byl ukázán vývoj theorie vývojové, počínaje Darwinem.

Darwinovo náboženství. Londýnský „Freethinker" vypravuje, že Ludvík Büchner, jsa návštěvou v Londýně roku 1881, navštívil Darwina; začlo se mluvit o náboženství, a Darwin řekl: „Opustil jsem křesťanství až ve věku 40 let;" na otázku: proč? odpověděl: „Poněvadž odporuje skutečnosti." Ve svém vlastním životopisu vyjádřil se Darwin podrobně: „Uváživ, že by bylo třeba nejpřesnějších důkazů, aby člověk zdravého rozumu mohl uvěřiti v zázraky, na nichž spočívá křesťanství; uváživ, že čím více poznáváme nezměnitelné zákony přírodní, tím více stáváme se neschopni věřiti v zázraky; že lidé oněch dob byli nevědomi a důvěřivi v takovém stupni, že nám jest nepochopitelným; že jest nemožno dokázati, že Evangelia byla napsána současně s událostmi, o nichž vypravují; že si odporují v mnohých důležitých jednotlivostech, dle mého názoru příliš důležitých, než aby mohly býti vysvětleny obyčejnou nepřesností očitých svědků — uváživ toto vše, přišel jsem znenáhla tak daleko, že jsem už nepovažoval křesťanství za božské zjevení. Nevěra tato vnikla do mé mysli jen znenáhla, ale na konec byla úplná. Postup její byl tak pomalý, že mi nezpůsobila žádných útrap." Víra v boha zůstala Darwinovi ještě tehdy, kdy psal svou slavnou knihu: „O původu druhů". Ale v jednom listu, jejž napsal svému příteli Hookenovi 13. března 1863 (Darwinovi bylo tehdy 54 let) řekl, mluvě o Lyellovi: „Jsem jist, že on nevěří v boha více než vy a já."

Haecklovy řeči na odchodnou. Několik dní po své poslední přednášce na jenské universitě, dne 12. února, chopil se Haeckel naposledy slova před veřejností u příležitosti stoletých narozenin Darwinových. Velký sál lidového domu jenského byl přeplněn; mezi posluchačstvem, kromě Haecklových žáků, bylo hojně jeho stoupenců a obdivovatelů, z nichž četní přišli z ciziny. Haeckel, přivítán byv při svém vstupu bouřlivými ovacemi, jal se mluviti o Darwinovi: velký učenec byl oceňován druhým velkým učencem. Přednáška trvala dvě hodiny; po ní následoval intimní večírek.

KULTURNÍ BOJ.

Účinek rozluky ve Francii. „Temps", jenž z francouzských listů klerikálních nejtvrdošíjněji odporoval rozluce státu a církve, běduje: „Říkali a opětovali jsme nejrozmanitějšími způsoby, že se ztenčí počet kněžského dorostu, nebude-li se Vatikán rozluce vší silou vzpírat. V Římě však nechtěli slyšet. Rádcové papežovi ujišťovali, že rozlukou se stanou katolíci psanci a tak že se znovuzrodí víra a rozplamení pohnutá srdce k činům. A zatím — nic z toho se nevyplnilo. Ba naopak. Docela i v krajích, o nichž se myslilo, že tam náboženské zvyklosti hluboko jsou zakořeněny, se každý rozmýšlel, než sáhl do váčku pro příspěvek na vydržování kněží. Mnohdy i dvě farnosti se musí složit a tak zas nedostačuje počet kněží Na duchovního nejde teď nejen z Paříže, ale ani z kraje, odkudž rekrutovalo se nejvíce kněží, nikdo! A jak taky jinak: francouzský sedlák (a náš český nebo moravský ještě spíš) to rád vídával, dal-li se některý ze synů na to povolání; jeho kněžská velebnost zaopatřovala mu nejen úctu, ale i otci na stará kolena chleba. Ale teď? Není divno, že již neposlouchá těch (je to sic obchodnické, ale co dělat?), kteří chtějí lákat jeho syna na docela nejistou životní dráhu. Jen ohnivá víra by ho k té oběti pohnula — kde však ta dnes je? Ještě pár let a počet samotných věřících se tak zmenší, že nedostatek kněží nebude již obtíží, jež nyní trápí biskupy. Státní moc bude se toliko pečlivě střežit každého nařízení, jež by budilo i jen zdání o pronásledování, a bude-li tak svoboda svědomí přísně zachovávána, zemře katolická církev franc. sama přirozenou smrtí — vysílením. Každý nestranný pozorovatel to docela jasně vidí. Jen Řím a jeho velebnosti, jež pronášejí své vlivné náhledy papeži, jsou a budou slepy. Novým důkazem o tom jest rozpuštění dioecesního spolku z Bordeaux, založeného zemřelým kard. Lecotem, jenž tak blahodárně působil; jeho nástupce neměl nic naléhavějšího, než jeho rozpuštění. Pařížský arcibiskup musí teď bojovat nejen s rostoucí lhostejností náboženskou, ale i v řadách vysokého kleru právě nacházejí se nejhorší nepřátelé církve.

Zločin rouhání před soudem v Lucernu. Německošvýcarská sekce Volné Myšlenky sděluje s námi následující případ: Proti presidentu dotyčné sekce, inženýrovi A. Richtrovi v Curychu, jest podána od června minulého roku u trestního soudu v Lucernu žaloba pro zločin rouhání, spáchaný dle udání dne 4. června 1908 v Lucernu při přednášce o „monismu a křesťanství". Řízení bylo právě trestním soudem zastaveno, ale zastavující nález byl na návrh státního zastupitelství vrchním soudem zrušen. V sobotu 20. března bude o věci znovu jednáno před trestním soudem v Lucernu. Státní zastupitelství navrhuje uznání vinným pro zločin rouhání a trest čtyř měsíců káznice a šestileté relegování. Takto vypadá to pověstné svobodné Švýcarsko! Německý císař Vilém prohlásil: „Mne nemůže nikdo urazit!" tedy ON — člověk — je neurazitelný, ale křesťanský bůh musí býti hájen bajonety, káznicemi a relegací!

Čtvrtý proces o rouhání vyhrán. Dne 23. února konal se u varšavského soudu proces proti Eugeniu Gruszynskému o rouhání, jehož prý se dopustil pouhým posudkem knížky Eug. Hinsa: „Co si mysliti o Ježíšovi" i proti Ondřeji Niemojewskému, jenž posudek ten uveřejnil ve své revui „Mysl Niepodlegla". Soud vynesl rozsudek osvobozující a konfiskaci zrušil.

Sesvětšťování italských klášterů. V městské radě římské upozornil redaktor „Asina", Podrena na vládou nevšímaný „zákon", dle něhož kláštery, nemající více než šest mnichů nebo jeptišek, mají býti zrušeny a upotřebeny k účelům světským. Na tento dotaz sdělil římský starosta Nathan, že již zlaicisoval jeden takový klášter, jenž zabíral plochu 62 arů; klášter ten byl proměněn ve školu; a dále že právě jedná se o to, aby jiný klášter takový (kapucinský) stal se majetkem obce římské a že podobně v nejbližší době se naloží s několika kláštery podobnými.

HNUTÍ VOLNÉ MYŠLENKY.

Pro odluku církve a státu v kantonu curyšském. Odluka církve a státu, která v různých kantonech švýcarských byla rozřešena dosud jen polovičatě, projednávána jest nyní v kantonu curyšském. V únoru t. r. konána v curyšské radnici velká

schůze, svolaná tamější Volnou Myšlenkou; dostavilo se přes dva tisíce posluchačů. Hlavním řečníkem byl známý dr. Forel, jenž dlouhou a výtečnou řečí odůvodnil nutnost a vhodnost odluky úplné. V následující debatě vyslovil se proti požadavkům řečníkovým pouze kněz církve národní; členové církví ostatních, počítaje k nim i katolíky, kteří jsou pro svobodu všude tam, kde jsou v menšině — se vyslovili pro odluku. Předseda schůze na konec prohlásil, že příště bude se konati jiná schůze, přístupná pouze pro stoupence odluky, v níž bude zvolen pracovní výbor, který bude říditi další akci.

Přednáška Magalhaesa-Limy v Portu Porto, svou důležitostí druhé město portugalské a skoro pokrokovější než Lissabon, uvítalo skutečně triumfálně velkého republikánského řečníka, Magalhaesa-Limu, jenž přišel přednášet o Volné Myšlence. Přednášku jeho poslouchalo přes 4000 posluchačů. Hlavní myšlenky výtečné řeči jsou: Volná Myšlenka jest především snášelivá. Ona neříká: Mlč, věř anebo zhyň! Ona říká vždy a všem: Mluvte svobodně! Výklad, čím jest Volná Myšlenka v Anglii, Francii, Německu, Belgii a Americe. Volná Myšlenka jest novou Internacionálou, která spojuje v sobě všechny duševní pracovníky celého světa a zároveň i nejlepší členy dělnictva. Řečník definuje zvláštní povahu dnešní Volné Myšlenky, která jest zároveň i laická i demokratická i sociální, neboť ona svrhuje trojnásobné jho: autoritu v otázkách náboženských, výsady v životě politickém a kapitalism v životě hospodářském. Výklad řečníkův přijat byl s jednohlasným souhlasem.

Nový orgán Volné Myšlenky v Norvézsku. Od nového roku mají norvéžští volní myslitelé svůj vlastní list, vycházející v Christianii pod názvem: „Frie Tanker", organ for Kristiania Frietanker forening. Redaktorem jeho jest Henry Ostby.

Národní sdružení francouzských volných myslitelů založilo definitivně svou kancelář. Čestnými předsedy byli zvoleni: spisovatel Anatole France, člen francouzské akademie a Ferdinand Buisson, universitní professor a poslanec.

VOLNÁ MYŠLENKA V RODINĚ A SPOLEČNOSTI.

Občanský sňatek uzavřeli Ing. Rudolf Ptáčník v Miličevsi u Jičína a Olga roz. Červená z Hradce Král. v pondělí dne 8. února 1909.

Občanské kmotrovství v Ivry. Odluka státu od církve ve Francii jest dokončena; i přikročuje se k druhé polovici velkého díla: k odluce rodiny od církve. Jak se k tomu přikročuje, lze posouditi dle následující zprávy o slavnosti občanského kmotrovství v obci Ivry, kterou podáváme dle „Actionu". Slavnost konala se ve slavnostně vyzdobeném sále Ivryjské radnice u přítomnosti městských úředníků, pařížských žurnalistů a místních rodin. Zahájena byla o 11. hodině dopolední „Marseillaisou", kterou sehrál městský orchestr a proslovem starosty jenž objasnil stručně účel a význam nové občanské slavnosti. Pak se přikročilo k skládání slibu; starosta se tázal: „Pane N. a paní N—ová, béřete na sebe čestný závazek, že budete svědomitými ochránci dítěte X . . ., pozbude-li svých rodičů? A z hloubi sálu slyšeti poctivé hlasy, prosté odpovědi: „Ano! Ano, pane starosto!" Anebo: Slibujeme!" Tím slib jest vykonán, a starosta připojuje: „Podpisem, jímž potvrdíte tuto listinu, zavážete se, že dle nejlepších svých sil nahradíte rodiče těmto dětem, osiří-li, a že je budete vychovávati v duchu, v němž by byly vychovávány svými rodiči, neodvisle od každého církevního vyznání a v jediném kultu rozumu, zdravých smyslů a počestnosti." Rodiče a kmotrové podpisují; pak starosta promluvil ještě několik slov povzbuzení a rady a rozděluje dětem přichystané dárky a knížky. Hudba, která hrála i mezi jednotlivými oddíly, zakončí slavnost přednesem Internacionály.

HNUTÍ ŽEN.

Otroctví tureckých žen. „Action" uvádí fakt, který dokazuje, že změnou turecké vlády nezměnily se nikterak turecké mravy. Ženy turecké, myslíce, že za nové vlády mladoturků dostalo se i jim trochu svobody, žádaly, aby v divadle, vyhrazeném pouze pro ně, se jim sehrála jakási stará, vlastenecká turecká hra. Výbor mladoturecký povolil jim tuto přízeň, ale velký počet musulmanů, s nožmi v rukách, postavil se před vrata divadelní a hrozili, že zabijí každou ženu, která bude chtíti vstoupiti. Úřady chtěly svaliti tuto hanebnou a směšnou demonstraci na účet obyvatelstva, ale na konec ji schválily. Listy nyní uveřejňují úřední rozhodnutí, dle něhož každý cizí muž, jenž promluví s tureckou ženou, bude potrestán pokutou 100 piastrů; provinilé ženě takové dostane se ne pokuty, ale bastonády!

HNUTÍ MÍROVÉ A ESPERANTSKÉ.

Esperanto. V Kodani založen spolek dělnických esperantistů: „Esperantista Societo de Danaj Laboristoj". — Tokijské esperantistické sdružení zvolilo svým předsedou hraběte Hayasti-ho, ministra zahraničních záležitostí. — Rumunská královna Alžběta zavedla Esperanto do škol; také ve školách vojenských vyučuje se esperantu přičiněním ministra vojenství. — Na Moskevském lékařském kongresu přijat návrh, aby členové jeho přistoupili ku všeobecnému Sdružení esperantistických lékařů.

SPALOVÁNÍ MRTVÝCH.

Krematorium, spolek pro spalování mrtvých, jenž vznikl z hnutí Volné Myšlenky a za její pomoci, konal v úterý dne 16. března ustavující valnou hromadu, jíž súčastnili se za českou fakultu filosofickou prof. Matiegka, za českou fakultu lékařskou prof. Slavík, za českou techniku prof. Kašpárek, jenž vřelými slovy vítal utvoření spolku, jako další stupeň v pokroku lidstva; za Společnost pro spalování mrtvol vítal nový spolek dr. Záhoř, zdravotní rada a městský fysik. Redaktor pan Pelant přednášel o významu spalování mrtvých v moderní společnosti, režisér Lukavský o cílech nového spolku, jenž chce rozmnožiti a zlevniti způsob pohřbívání ohněm, aby tím bylo uspíšeno zřízení krematoria v Praze. Po přečtení a vyložení stanov panem Novákem byly stanoveny příspěvky a sice pro členy od 15—35 roků 12 K, od 35—50 roků 18 K, od 50—60 let 32 K, od 60 let 50 K (kdo byl přijat v 15 letech, platí jen 12 K i když dosáhl 50 let atd.); kdo zaplatil na členských příspěvcích 600 K není povinen více platiti. Všem dosud prozatímně přihlášeným členům rozešle výbor příslušné tiskopisy a stanovy, další přihlášky přijímá pan Vrat. Kieswetter na Král. Vinohradech, u Tržnice, čís. 2. Předsedou spolku zvolen byl všemi přítomnými pan Jaroslav Kvapil, spisovatel a dramaturg Národního divadla; do výboru páni Em. K. Rosol, učitel, jenž ve výborové schůzi dne 20. března konané zvolen byl místopředsedou, Boža Novák, konceptní úředník obchodní komory pražské (prvním jednatelem); Josef Makovec, sekretář Volné Myšlenky (druhým jednatelem); Frant. Taufer, redaktor (pokladníkem); MUDr. Borsony, lékař na Král. Vinohradech a MUDr. Zdeněk Bouček, lékař na Král. Vinohradech (lékařskými rádci) JUDr. Herda, advok. konc. a JUDr. Janko Wodvařka (práv. rádci); red. a sekretář V. M. Pelant a spisovatel a režiser smíchovských divadel p. Lukavský (redakční radou); revisoři účtů páni V. Höfer, nakladatel, Lud. Riess, sekretář něm. sekce Volné Myšlenky; smírčí soud páni JUDr. Th. Bartošek

K. V. Tuček, řídící učitel; náhradníci smírčího soudu páni JUDr. Otakar Krouský, MUDr. František Veselý, Ph. dr. Josef Spálený a Th. dr. Frant. Loskot. Nával členů po valné hromadě jest obrovský. Přejeme novému spolku, jakožto prvnímu praktickému důsledku naší práce, plného zdaru a odporučujeme jej všem svým členům.

Soutěž na plán žároviště. Pařížský spolek „Société pour la propagation de l'incineration" vypisuje soutěž na zlepšené žároviště, v němž by mrtvoly byly spalovány v době značně kratší, než dosud. Vítězům soutěže bude rozděleno 2500 fr., které dal spolek a 1000 fr., které věnovala městská rada pařížská.

Pohřby v německých krematoriích v lednu roku 1909. Letošní leden zaznamenává nezvykle vysoký počet pohřbů ohněm, skoro o 17% více, než leden minulého roku, o němž předpokládáno, že sotva bude v dohledné době předstižen. Podrobná statistika: Kamenice 68 (+13 oproti lednu roku minulého), Gotha 65 (+7); Hamburg 51 (—9); Bremy 37 (+2); Koburg 35 (+21); Mohuč 33 (+5); Stuttgart 27 (+10): Jena 26 (+7); Ulm 20 (—2); Offenbach 19 (—1); Mannheim 12 (—1); Eisenach 10, (+1); Heidelberg 10 (+7); Karlsruhe 7 (—3); Pössnek 6 (+6); Heilbron 5 (—1). Celkem tedy vykazuje letošní leden 431 pohřbů ohněm, oproti 369 v lednu roku minulého.

Pohřby ohněm v Anglii. Anglická „Cremation Society" uveřejňuje statistiku pohřbů ohněm v Anglii v minulém roce 1908: Golders Green 364, (+70 oproti r. 1907); Woking 119 (+11); Manchester 116 (+20); Hull 37 (+8); Liverpool 32 (—2); Glasgow 28 (—2); Leeds 24 (+8); Ilford 19, (+1); Birmingham 18 (—15); Leicester 14 (+2); Scheffield 12 (—6); Bradford 6 (—7); Darlington 6 (—2). Rok 1908 měl tedy přírůstek 90 pohřbů, což činí 13% proti roku 1907. Celkem až do konce minulého roku vykonáno v Anglii 7264 pohřbů ohněm. (V Německu skoro 20.000.)

Z CÍRKEVNÍCH OBZORŮ.

Vzrůst katolicismu v Anglii. Na valné schůzi svobodných církví, konané ve městě Swansea ve Walesu, zmínil se řečník Jos. Hocking též o úžasném vzmáhání se katolicismu v Anglii. Uvedl, že v roce 1873 byly v Anglii celkem 73 kláštery (mužské i ženské), kdežto dnes jich napočítáno 1131. Trpce si stěžoval do okolnosti, že několikráte již v parlamentě byl podán návrh, by zmocněny byly úřady ku provádění prohlídek v klášteřích, že však dosud nezískal potřebné většiny. Řečník konstatoval dále vzrůstající vliv katolicismu na vůdčí žurnalistiku anglickou. Na poslední fakt, který se jeví zřetelně i v obrázkových listech, jsme již při příležitosti eucharistického kongresu v Londýně poukázali.

DROBNÉ FAKTY A POZNATKY.

Nejstarší rukopis Nového zákona. Prof. Kirsopp Lakke, jenž přednáší o výkladu Nového zákona na universitě v Leydenu, dokončil tyto dni fotografický snímek Sinajského rukopisu (Codex Sinaiticus), který jest uznáván odbornou kritikou za nejstarší ze všech známých a v různých museích chovaných rukopisů biblických. Proslulý Codex Alexandrinus v Britickém museu přijde co do stáří teprve za ním, takže má rukopis Sinajský vlastně pouze jednoho soupeře a tím jest kodex vatikánský, jehož se drží katolíci i jiné orthodoxní církve. Ale nestranní znalci dokazují — a to i pro laika velice přesvědčivě — že jest rukopis Sinajský starší než vatikánský. Codex Sinaiticus jest psán na pergamenu a byl objeven asi před šedesáti lety německým učencem Konstantinem v. Tischendorfem v prastarém klášteře na hoře Athos (na poloostrově Sinajském) a má pro bádání biblické velikou důležitost. Vysvítá z něho totiž, je-li srovnán s rukopisy mladšími, na př. s britickými, že bylo do evangelií pomalu leccos přidáváno, co tam původně nebývalo, tedy že byl jejich smysl a podstatný obsah všelijak od století k století měněn, aby mohla z něho církev dokazovat, co se jí právě hodilo do krámu.

O „historickém důkazu". Kdo studoval střední školu, zná jej jistě. Je jedním, tuším, z tří důkazů katolické věrouky jsoucnosti boží. A zní asi v tomto smyslu. U všech národů nacházíme jakýsi pojem boha. To nemůže být náhodou. Bůh sám to všem lidem zjevil, ergo je bůh. To je ovšem „důkaz" velice jednoduchý. Ale přes tu jednoduchost dá se o něm přemýšlet. Tuším, v předposledním čísle „Volné Myšlenky" četl jsem článek „Oheň". Je v něm dosti fantasie, ale konečně také hodně pravděpodobnosti. Tam máte naznačeno, jak celý kultus (a s ním docela samozřejmě i ten „pojem boha") vznikal z ohně. A ten oheň našli také u všech národů i s „pojmy bohů". [U všech těch národů mohl se opakovati ve zmíněném článku naznačený proces. A v tom není žádné „zjevení", ergo atd. Ještě něco. Všichni lidé všech národů nepodobají se jen tělesně jeden druhému. Mají také aspoň jisté rysy povah stejné. U všech jistě najdete strach slabšího před silnějším. Člověk byl slabší než příroda. Druhé, co najdete u všech lidí, je, že co nemohou si vysvětlit, zosobňují v duchy a bohy. A zvláště je mocný ten, kdo představuje nejsilnější, přírodu — bůh. Že u národů vzdělanějších to byl duch, nic na věci nemění. A kde je „důkaz historický"?]

Interpelace poslance Svěceného.

Goethe o zemětřesení lissabonském roku 1755. „Velké, nádherné sídelní město, zároveň i obchodní a přístavní, jest zastiženo, bez výstrahy, hrozným neštěstím. Země se chvěje a kolísá, moře se vzdouvá, lidi se srážejí, domy se řítí, kostely a věže po nich, královský palác jest z části pohlcen mořem, zdá se, že rozestouplá země chrlí plameny, neboť všude ve zříceninách ukazuje se oheň a kouř. Šedesát tisíc lidí, před chvílí ještě klidných a spokojených, společně zahyne, a za nejšťastnějšího z nich dlužno toho považovati, kdo nemůže již míti žádný pocit, žádné vzpomínky o tomto neštěstí.... Hoch (t. j. Goethe), jenž o tomto všem musel dlouho poslouchati, byl nemálo zasažen. Bůh, stvořitel a řiditel země a nebes, kterého mu první článek víry líčil tak moudrým a laskavým, neukázal se nijak otcem, zahubiv stejně spravedlivé jako nespravedlivé." (Z mého života.) Tenkráte 60.000, letos 200.000!

DOKUMENTY KLERIKALISMU.

Tolstoj proklet pravoslavnou církví. Cerkov (Církev), jeden z vůdčích listů ruské pravoslavné církve, vytiskl kletbu proti Tolstému, která svým záštím se rovná úplně kletbě, jíž staří amsterodamští rabbinové vyobcovali Barucha Spinozu ze své synagogy. Ruská kletba ve své podstatě zní: „Ty prokletý ruský Jidáši, hodný úplného zatracení; ty, jenž's poskvrnil vše, co je svato, čisto a šlechetno; ty, jenž se podobáš ohavné samovraždě, pověsiv se na suchou větev svého šíleného rozumu; ty, jenž jsi zkažený až k míše a morku svých kostí; ty, jenž jsi zápachem svým otrávil naši duševní elitu! Budiž proklet, bídný lháři! Budiž proklet, jenž jsi přivedl tolik slabých a bloudících krajanů k věčné smrti." Kletba proti Tolstému jest podepsána biskupem a kapitolou saratovskou. — Berlínské noviny uveřejňují ruský dopis, jenž tvrdí, že „Lev Tolstoj, ač dosud na živu, jest určen ruskou církví k věčným mukám". Pisatel praví: „V glinském klášteře jest velký olejový obraz, nazvaný „Církev bojující". Na bouřlivém moři jest zmítán velký koráb, představující církev. Na jeho palubě stojí skupina světců, kdežto na břehu spatřujeme obrovskou postavu Tolstého v dělnické blůze. Jest obklopen hříšníky a rozkolníky, mezi nimiž jsou Herodes, Nero, Julian a

přední ruští pokrokovci. Pod skupinou jest nápis: „Rušitelé náboženství“. V pozadí vidíme vchod do pekla, k němuž ďáblové přivlékají hříšníky. Aby nikdo nebyl v nejistotě, koho čelná osoba představuje, jest pod ní napsáno: „Lev Tolstoj“.

Kněz vychovatel. V Bohosudově u Teplic je klerikální německé gymnasium spojené s konviktem. Právo veřejnosti dostalo snad až za „požehnané“ vlády ministra Marcheta. Dnešní náš článek přináší portrait tamějšího posvěceného vychovatele mládeže Lercha. „Svatý otec“ se jistě chová „otcovsky“ ku svým svěřencům, což dokazuje i na mládeži pobíhající na ulici. Jistému chlapci dokonce daroval pomeranč, ač ho smrtelně urazil. Kluk darebný šel návsí, nepozdravil „zástupce Kristova na zemi“ a dokonce byl tak „drzý“, že se i řehnil; několik kluků se smálo s ním. „Was habt ihr zu lachen, ihr Lausbuben?“ vyjelo z posvěcených úst a rozlobený profesor zjistil jméno a bydliště kluka „provokatéra“, aby u rodičů zakročil ve prospěch své ohrožené vážnosti. Ulekané matce vyčinil za kluka nezvedence a žádal za přísné potrestání, poněvadž darebák mu dokonce prý i nadával. Hlasatel víry dobrého Krista, který neznal malicherného hněvu, tak se rozezlil, že i žalobou hrozil. Matka svědectvím jistého učitele, který byl svědkem vášnivosti knězovy, se ujistila o lži kněze vychovatele a došla na něho. Poněvadž hoch vysvětlil svůj smích vzpomínkou na to, jak „velebný“ pán ráčí každého, kdo z mládeže ho uctivě nepozdraví, mlátit holí přes záda a ruce (rodiče chlapcovi sami za svého mládí se o tom citelně přesvědčili), skončila celá záležitost bez sprostředkování soudu. Kluk dokonce dostal pomeranč. „Tentoť se zajisté bohumile zachoval“ a přece se vyskytují lidé, kteří tvrdí, že kněžstvo je nedobré. I ty huby zlolajné!

KALEIDOSKOP.

Český učitel členem astronomické společnosti v Bamberku n. Mohanem. Svého času bylo vypsáno z observatoře v Bamberku provolání, kdo by se z Rakouska přihlásil za člena a spolupracovníka. A přihlásil se — jediný občan rakouský a to byl Čech a pokrokový učitel p. V. V. Mašek, učitel v Radimi u Peček n. dr. Zcela správně podotknul ředitel observatoře, že je to kulturním dokumentem hodným zaznamenání a právem podotýká náš přítel: toto jest ovocem klerikalismu.

Dva různé výsledky misií v Lounech. V březnu konaly se v Lounech jezovitské misie. Jakým způsobem si účinkující jezovité při tom počínali, vidno z toho, že jedna prostá žena, jakási Mazáková, matka několika dětí, jež dlouho před tím nebyla u zpovědi, po vykonané zpovědi u misionářů se zbláznila. Tak účinkovaly pekelné hrozby misionářské na ubohou ženu! — Naproti tomu měly misie také dobrý účinek. Jednak daly podnět k protiklerikální agitaci a jednak také otevřely mnohým oči. Tak oznamují nám odtamtud Filipina K. a Ant. Š., že si vzaly Jemelkovy výklady k srdci a vystoupily z církve. Jejich statečné jednání nechť zahanbí ony členy výboru „Sokola“, kteří se vysiovili proti propůjčení Sokolovny na protiklerikální schůzi místního sdružení Volné Myšlenky.

Zločinci, kteří věří. Vrah André Hostein v Lesparre, jenž svou tchyni zavraždil a mrtvolu její zahrabal těsně pod oknem své ložnice, byl vyšetřujícím soudcem otázán, jak mohl tak dlouho klidně spáti v bezprostřední blízkosti zahrabané mrtvoly. Zločinec odpověděl s největším klidem: „Vyzpovídal jsem se ze svého provinění v Lurdech a obdržel jsem rozhřešení, proto cítil jsem se zcela klidným.“ Také Richard Henker, vrah vídeňského klenotníka, měl a má to, co se nazývá náboženstvím. Synu své oběti napsal z vězení list, pro psychologii zločinců v mnohém ohledu zajímavý; nám postačí jeho závěrek (viz Neues Wiener Tagblatt): „Doufám, že mi odpustíte stejně jako doufám v milost našeho Pána a Spasitele Ježíše Krista. Kéž jsou mně moji soudcové milostivi, jako náš Bůh na nebi jest milostiv a dobrotiv.“

Vynucený křest umírajícího dítka. Jak z denních listů známo, odpírali mnozí čeští rodičové v Trutnově dáti své dítky pokřtít z toho důvodu, že děkan odpíral v matrikách provést rodný zápis jazykem českým. Mezi těmi nacházelo se i dítko obchodního jednatele pana Antonína Rouska, které se roznemohlo na zápal plic; nemoc se počala lepšit, ale nerozumné, klerikály sfanatisované ženy domluvami přinutily matku dítěte, že v nepřítomnosti pana Rouska donesla nemocné dítko do mrazivého kostela. Tam bylo poléváno studenou vodou a čin ten měl ovšem následky osudné, protože v krátké době po návratu dítko skonalo. Z toho je vidět, kam až vede zaslepenost klerikálů, kteří pro domnělou spásu duše obětují život člověka. Věc se nyní úřady vyšetřuje jako přečin proti bezpečnosti života, neboť nerozumná matka, když již dítko chtěla dát pokřtít, měla povolat do svého příbytku faráře, jenž by cestu i křest musil vykonat bezplatně. Nikdo není povinen nosit křtěnce do kostela, naopak kněží, chtějí-li získat nových oveček, mají se ke křtu dostavit sami a jednat dle slov: „Jděte po všem světě, učte všechny národy a křtěte je.“

PRÁVNÍ RÁDCE

Přísaha bezkonfesních branců. Otázka: Jsou bezkonfesní branci povinni při odvodu přísahati?

Odpověď: Nikoli! V případě odvedení a s tím spojené přísahy předložíte úřední výměr o bezkonfesnosti a odvoláte se na ustanovení § 100. branných předpisů I. díl z roku 1889, dle něhož je předepsáno, že odvedenci, který přísahati nechce, má se na místě přísahy formule přísežní jenom přečísti. — Stačí sice také pouhé ústní odepření přísahati na náboženské symboly (krucifix), ale je dobře, když máte výměr o bezkonfesnosti s sebou, neboť můžete svůj nárok hned listinou prokázati.

Vzhledem k nastávajícím odvodům upozorňujeme naše stoupence na tuto výhodu, podotýkajíce, že odvodní komise byly již na naše písemné dožádání příslušnými sborovými velitelstvími na tuto okolnost upozorněny, takže netřeba obávati se žádných nepříjemností. Abychom mohli takové zajímavé případy ku povzbuzení druhých zaznamenati, prosíme o stručná sdělení s potřebnými daty.

Sňatek katolíků bez „svátostí“. Otázka: Mohou býti oddáni snoubenci, kteří odepřou vykonati zkoušku z katechismu a přijmouti církevní svátosti?

Odpověď: Kdyby některý duchovní nechtěl je proto oddati, mohou na hejtmanství uzavříti manželství civilní dle zákona z 25. května 1868 č. 47 říš. zák. Tak rozhodlo ministerstvo vnitra v dorozumění s c. k. ministerstvem osvěty, dne 3. srpna 1869 č. 11.952. Jenom před r. 1868 byli snoubenci povinni formalitám oněm se podrobovati, jak požadovaly dvorní dekrety ze dne 16. ledna 1807 a z 18. června 1813. — Viz též formuláře V. Myšlenky č. 5. a 6.

Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 3 K 80 h, na půl roku 1 K 90 h, do Německa na rok 4 K 20 h, do ostatních států na rok 4 K 80 h. — Veškeré zásilky pro redakci i administraci zasílejte jedině pod adresou: Časopis Volná Myšlenka, Král. Vinohrady. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Dr. TH. BARTOŠEK. — Redaktor JULIUS MYSLÍK. — Knihtiskárna DYK a RYBA, Praha-Vršovice.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

ROČNÍK III.
1907 – 1908

PRAHA - KRÁLOVSKÉ VINOHRADY 1908.
KNIHTISKÁRNA DYK A RYBA, VRŠOVICE.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.
VYDAVATEL JULIUS MYSLÍK.

OBSAH:

Články.

Různé zprávy.

Kongres Volné Myšlenky v Praze 8. až 12. září 1907.

Světové sdružení Volné Myšlenky.

Česká sekce.

Literatura.

Různé.

*

Citáty.

Citáty a poznámky otištěné na místech konfiskovaných.

ROČNIK III. 15. KVĚTNA 1907 ČÍSLO 1.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR **KAREL PELANT.**

JAN MARIA GUYAU:

Náboženství ve Volné Škole.

Vyučováním, které v současné společnosti nahrazuje postupně vyučování každému určitému náboženství, jest vyučování morálce. Jak víme, jest cit morální ještě nejčistším prvkem v citu náboženském, a s druhé strany metafysické theorie o nejzazším základu morálky jsou nejposlednějšími a nejvyššími předpoklady náboženskými.

K základům filosofické morálky bylo navrženo připojiti ve školách středních ano i obecních pojmy o historii náboženstev. (M. Vernes, Littré a později p. Bert). Návrh tento, aby se stal přijatelným, dlužno uvésti do správných hranic. Nesmíme si činiti illuse; Vernes neprávem se domnívá, že by se professor a hlavně učitel mohli, aniž by se dostali do konfliktu s klerem, zabývati svobodně dějinami židovskými, probírati s hlediska skutečně vědeckého legendy, které obvykle jsou podávány dětem pod jménem „Svatých Dějin", a tak kopati přímo průlom do základů křesťanství. Ani pastoři ani faráři by toho netrpěli a protestovali by proti tomu, ostatně ne bezdůvodně, ve jménu náboženské neutrality: víra pro ně není méně jista než věda a nevědomá víra většiny mezi nimi nebyla ještě zmírněna nijakým zvykem svobodné kritiky. Dlužno tedy předem považovati za nemožné každé vyučování skutečně historické, které by otevřeně odporovalo vyučování theologickému.* Nemůžeme a nechceme tu nikoho usvědčovati ze lži; jen vzdělání může dáti duchům kriterium pravdy a ukázati jim, jak ho užívati. Myslíme tedy, že historie náboženstev, bude-li kdy zavedena do vyučování, bude se míti hlavně zabývati tím, co není dějinami židovskými; úlohou její bude dávati velmi základní vědomosti o morálce Konfuciově, o morálních a metafysických představách náboženstev indoevropských, o starém náboženství egyptském, o řeckých mythech, konečně o celém morálním a náboženském ovzduší, v němž se křesťanství koupe a z něhož bralo jaksi svou výživu. I pro žáky obecních škol bylo by užitečno poznati jména některých velkých mudrců lidstva, jejich osoby historické neb legendární, pěkné mravní průpovědi, které se jim připisují. Jaká by byla v tom nepřístojnost, kdyby krásná slova Konfuciova, Zoroastrova, Buddhova, Sokratova, Platonova neb Aristotelova, procházejíce věky, přišla dát našim generacím nějakou představu o tom, čím byla lidská myšlenka před Ježíšem? Nemůžeme poraziti jednou ranou zázračný strom se starobylými legendami, můžeme však — směřuje to k témuž cíli a je to méně nebezpečno — ukázati, odkud mu jde jeho míza, a že jest mladší než ony, a že jeho větve je nepřekonávají vždy výškou.

Každá církev má jen dva prostředky rozšiřovati svá dogmata mezi dětmi; předně jest to starý argument celé autority otcovské neb církevní: jest tomu tak, jak říkám, poněvadž to říkám; a za druhé, svědectví zázraků. Kněží stojí ještě na tomto stanovisku před dětmi a lidem. Ztratí veškerou svou sílu, vyvedeme-li jim je z tohoto kruhu ideí. Neboť aby byly vyvráceny tyto dva argumenty, postačí ukázati: 1. že jiní lidé říkali jiné věci, než církev křesťanská, 2. že jsou zázraky učiněné vůlí jiných bohů, jak tvrdí jiné církve, čili jinými slovy, že není zázraku vědecky konstatovaného. Několik škol francouzských bylo založeno v Kabylii a dařilo se jim; za krátko byly postupně opuštěny. Při prohlídce jedné z nich, která zpustla, byly ještě nalezeny poslední úlohy žáků: bylo to vypravování o Fredegondě.* Tak se pojímají dějiny v našem klassickém vyučování: — fakta, fakta často ohavná a nemravná; nejsouce spokojeni tím, že jim učíme mladé Francouze, vyvážíme je až do Kabylie! Po ideích ani stopy. Bylo by přece lepším vyučovati alžírské dítě tomu, co víme o Mohamedovi a jeho myšlenkách náboženských, o Ježíšovi a ostatních prorocích, u nichž i Mohamed připouštěl božskou inspiraci. Nej-

*) To psal Guyau v létech osmdesátých; od té doby se poměry změnily v pravý opak! Veliké poučení pro nás a pobídka ku vytrvalé, neustávající práci! (Red.)

* Královna Franků ze 6. století, povĕstná svými velkými zločiny.

menší stopa zanechaná v jeho ještě divokém duchu vyučováním skutečně rozumným byla by užitečnější, než absurdní sbírka faktů, kterou jim podávali. Ostatně i pro dítě francouzské jest důležitějším znáti Mohameda neb Buddhu než Fredegondu: třebas že nežili na půdě francouzské nebo gallské, působí na nás nekonečně více, a jsme s nimi mnohem více spojeni než s Chilperikem nebo Lotharem.

Pravé místo pro dějiny náboženstev jest na vysokém učení. Nepostačí, že byly zavedeny v Kolleji francouzské, a že nedávno částka jich umístěna na Škole vysokých učení. Nahradíme-li fakulty theologické stolicemi pro náboženskou kritiku, budeme jen následovati příkladu Hollandska.*) Známo, s jakým úspěchem zavedl Max Müller vědu náboženstev na universitu Oxfordskou. Stejně ve Švýcarsku. Po zorganisování university Ženevské v r. 1873 byla zřízena na fakultě literární stolice dějin náboženských, ač universita ona má fakultu theologickou. V Německu konečně vyučuje se samostatné historii náboženstev, hlavně na universitě Würzburgské pod jménem Srovnávací symboliky. Stejně jak úplné vyučování filosofii obsahuje principy filosofie práva a filosofie dějin, bude jednou obsahovati také principy filosofie náboženstev. Vždyť konečně Buddha a Ježíš mají i s hlediska čistě filosofického mnohem větší důležitost než Anaximander neb Thales.**)

Bylo řečeno, že professor náboženstev musil by býti současně archeologem, epigrafistem, numismatikem, linguistou, anthropologem, zběhlým ve starožitnostech indických, fénických, slovanských, germánských, keltických, etruských, řeckých a římských, že by konečně nesměl býti ničím menším než Pic de Mirandolem. Důkazy takovými bylo by též možno dokázati, že jest nemožno vyučovati na školách neb gymnasiích přírodovědě nebo politickým dějinám sedmi neb osmi národů a snad i naučiti děti čísti (umění čísti jest tak nesnadné, chceme-li to přivésti až ke konci!). Což potřebuje historik náboženský ovládati všechny vědy historické? Úkolem jeho není objevovati nový materiál, má jen použíti toho, co filologové a epigrafisti dali mu k disposici; materiál ten je dnes dosti četný a dosti spolehlivý, aby tvořil obor specielního vyučování. Učiteli nejde o to, aby prohloubil to neb ono zvláštní místo ve všeobecné historii náboženstev; jde o to pouze, podati za jeden neb dva roky žákům našich universit celkový názor o vývoji náboženských idei v lidstvu. Professor setká se bezpochyby s nějakými nesnázemi při projednávání otázek náboženských, pro vášeň, která se vždy druží k tomuto druhu problémů, avšak stejná nepřístojnost přihází se i v ostatních kursech, které se dotýkají současných otázek; a dotýkají se jich téměř všechny. Professor historie musí vyprávěti o současných faktech politických, ve Francii konstatovati posloupné změny ve formě vlády atd. Professor filosofie musí jednati o otázkách theodicee, morálky; i v čisté psychologii musí oceňovati theorie materialistické a deterministické. I prostý professor v tercii neb sekundě, při literatuře, při Voltairovi, při osmnáctém a devatenáctém století, musí se dotýkati otázek často palčivých. Rovněž tak professor škol právnických, vykládaje zákoník, může nalézti sto způsobů chváliti neb haniti, kritisovati zákony státní.

Pro nebezpečí tohoto druhu, s nimiž se potkáváme takřka při každém kroku ve vyučování, zdaž jest třeba přestati mluviti k žákům o dějinách, filosofii, právu? Ne, a nemyslíme, že bychom ještě spíše měli přestati mluviti k nim o dějinách náboženských. Jde tu více o otázku taktu než o principy: na učiteli záleží, aby se vystříhal každého vybočení z mezí pouhé vědy, aby bděl, by jeho konstantování se nikdy nezměnila v cenění příznivá neb nepříznivá.*)

---

*) Známo, že před několika lety, 1. října 1877, theologická fakulta tří státních universit, Leydenské, Utrechtské a Groningské, a obecní university Amsterodámské byla prohlášena za laickou, zbavena všech svazků s církvemi, předána čistě vědeckému vyučování filosofii a dějinám náboženským, s vyloučením disciplin praktických. Toto jest program té fakulty: 1. Encyklopedie theologie. 2. Historie učení o božstvu. 3. Všeobecná historie náboženstev. 4. Historie náboženství židovského. 5. Historie křesťanství. 6. Literatura židů a stará literatura křesťanská. 7. Exegese Starého a Nového Zákona. 8. Historie dogmat náboženství křesťanského. 9. Filosofie náboženství. 10. Morálka.

**) Jak poznamenává Vernes, personál vyučující dějinám náboženstev bude se moci utvořiti stejným způsobem a v témže prostředí jako personál filosofie, dějin a literatur. Bylo by třeba dáti mu na universitě přípravný kurs. V kursu tomto by professor naznačil všeobecné principy dějin náboženstev a omezil by se na velmi všeobecné zprávy o náboženstvích klassických (Řecka a Italie), jichž studium podává se žákům ve všeobecném vzdělání literárním; pojednával by bez přílišných podrobností o ostatních náboženstvích indo-evropských (Indie, Persie atd.); o náboženstvích v Egyptě, Assyrii, Fénicii; o islamismu; konečně by zasvětil všechnu svou snahu kritice židovstva a počátkům křesťanství, historii hlavních dogmat křesťanských a jejich vývoji.

*) V knihovnách fakult našly by ovšem své místo díla náboženské kritiky. Ku knihovně mohlo by se připojiti museum, více méně bohaté, v němž by fetiše divochů zahajovaly galerii, jejíž pokračování by mohlo jíti až do našich dnů.

Pro massu francouzského lidu jsou solidní výsledky neodvislé kritiky biblické neznámou zemí; mělo by se pracovati o jejich zlidovění. Podnik Lenormantův na př. mohl by býti vzorem jiným podobným podnikům. Aby ukázal vzhledem, jak Pentateuch jest utvořen kombinací a splynutím dvou předchozích pramenů, podnikl Lenormant vydání

Cílem tohoto nestranného vyučování bylo by, umístiti každé náboženství do jeho historického rámce, ukázati, jak se zrodilo, jak se vyvíjelo, jak se stavělo proti druhým, vypravovati bez popírání. Uvésti pouze dějinnou nepřetržitost do postupu náboženské myšlenky, jest značným pokrokem: co jest nepřetržité, přestává býti zázračným; potok, jejž vidíme vzrůstati, nás neudivuje: předkové naši uctívali hlavně velké řeky, jichž prýštějící zřídlo nikdo nespatřil.

Přel. *Fr. Maštera.*

V. HLADKÝ:

Pověry našich dětí.

Věnoval jsem jednu hodinu slohovou dětským pověrám. Hodina tato byla velmi živou. Na 110 různých pověr zaznamenal jsem u 35 dětí v třetí třídě trojtřídní školy, tedy u dětí v 5., 6., 7. a 8. školním roce. Tyto pověry staly se duševním majetkem mých dětí, jež získaly doma v rodině i v okolí, v němž žijí. Roztřídil jsem pověry dětské na náboženské a různé a uvádím některé, bych na základě jich mohl pronésti svůj úsudek, jak působí pověry na duši dětskou a jak nejlépe brániti se tomu, aby naše děti nežily pověrám, jež duše jich znečisťují a velmi zhoubné následky v nich zanechávají.

Náboženské pověry: pátek nešťastný den, — na Štědrý den kdo se postí, uvidí zlaté prasátko — rozkrojíš-li na Štědrý den jablko a vyjde-li kříž z ložisek jader, smrť do roka — vezme-li ten, kdo se chce zbaviti bradavic, při pohřbu hroudu z hrobu, jde do kostela a pak hroudou pomaže bradavice, tyto mu zmizí — kdo po modlitbě večer ještě jí, smrt ho olízá — je-li rok dítěti a v tu hodinu, kterou se narodilo, předloží se před ně karty a modlitby, podle toho, po čem sáhne, tím bude: buďto karbaníkem aneb zbožným člověkem — kdo se nechce při koupání utopiti, má říci, než do vody vleze: panna Maria do vody a čert z vody a při tom se pokřižovati — píská-li děvče, panna Maria pláče a čert se směje — má-li někdo žízeň, má dáti nohy křížem a žízeň zmizí — nohy křížem ve společnosti, vázne rozmluva — utrhne-li někdo srdíčko (květinu), zabíjí p. Ježíše — jde-li matka na hřbitov s dítětem ne celý rok starým, umře toto — umírá-li někdo a litují-li ho lidé, dlouho umírá — převrhne-li se vánoční stromek, v rodině té do roka někdo zemře — zvoní-li klekání a nejde-li se domů, přijde v noci klekánice — umírá-li někdo a zakřikne-li se smrt, nemocný dlouho umírá — dá-li se po zemřelém dítěti jméno, dítě to umře — vyhodí-li se ze světnice pavouk křižák, je neštěstí — na sv. Jana jde-li chudý do lesa, kde je květ kapradí a udělá kolo kolem sebe, modlí se a pod květ kapradí dá bílý šátek, do rána mu napadá do šátku zlato — utrhne-li někdo zvonky a přinese domů matce, matka zemře — píchá-li někoho v noze, bavlnou má se noha třikráte odměřiti a při tom zaříkávati pětkráte modlitbou, píchání odejde — kdo má nátku, má si najíti koňskou kost, třikráte a třikráte se modliti po třech otčenáších, nátka se ztratí — do hrnečka se dají tři lžíce vody, pak vodou umyje se nemocnému při modlitbě hlava, prsa a nohy a voda se stírá zpět do hrnečku; je-li méně vody než na tři lžíce, nemá nemocný souchotiny, je-li více vody, jsou souchotiny — močí-li dítě do vody řeky, panna Maria pláče — sní-li někdo kočičku na Květnou neděli svěcenou, nebude ho boleti v krku atd.

Jiné pověry: přeběhne-li zajíc přes cestu, neštěstí — rozbije-li se zrcadlo, sedm let neštěstí — rozhází-li kdo sůl, bude míti mrzutost — při kukání kukačky poklepeme-li na peníze, budou se u nás stále držeti — počítáme-li při kukání kukačky její volání, tolik let budeme živi — krákorá-li slepice, neštěstí — potká-li se baba, neštěstí — žid, štěstí — pravá noha přes práh, štěstí — návrat zpět znamená neštěstí — zakokrhá-li bílá slepice, přijde do domu smrt, žlutá oheň — kdo klade punčochy na stůl, toho budou boleti nohy — houkání sýčka přináší smrt — prší-li a svítí při tom slunce do bytu, neštěstí — dá-li si někdo spočítati bradavice, dostane je ten, kdo je spočítal — veliký vítr, někdo se oběsil — blecha na ruce, psaní na cestě — holubi v řadě na střeše, bude pršeti — kdo se nechce nikdy bát, musí zemřelého zatáhnouti za palec u nohy — škytne-li někdo, jiný vzpomíná — štípne-li blecha na noze, bude pršeti — kolikrát kdo s květem bezu na palci nahorů a dolů pohne, tolik roků bude živ — pavouk nese peníze — jiskry z plotny odletující věstí hosty — zabodne-li se pero, přijdou hosti — kdo meje si ruce tam, kde husy pijou, dostane bradavice — polní maceška do světnice přinesená znamená smrt otce nebo matky — plivne-li někdo na plotnu, dostane bolavá ústa — váží-li se narozené dítě, umře — stojí-li někdo na prahu domu při bouřce, hrom do něho uhodí — spálí-li se při metení prach, spaluje se štěstí — přeskočí-li někdo dítě, neporoste — podmete-li se koštětem, neožení se — dá-li se vlčí mák husám, pojdou — odřízne-li ten, kdo má bradavice, kůži od špeku a dá ji na štít domu, vyschne-li kůže, ztratí se bradavice, nevyschne-li, zůstanou — upadne-li při jídle buď jídlo samo, nebo nůž, vidlička, lžíce, někdo nepřeje toho jídla — kdo

překladu z hebrejštiny, v němž rozlišuje užitím různých typografických tvarů místa, u nichž kritika uznává původ z toho neb onoho zdroje. Tak máme zcela přirozený výklad způsobu, jakým jsou všechny episody Genese opakovány ve dvou paralelních versích, časem postavených vedle sebe, podruhé do sebe zapletených.

leze oknem, nebude růsti — zvedne-li kdo na silnici knoflík, bude žebrákem — čtyřlístek, štěstí — pětilístek jetelový, neštěstí — šťastné oči, které čtyřlístek uvidí, ale nešťastné ruce, které jej trhají — utrhne-li se čtyřlístek do zástěry a dá-li se otci, aby o tom nevěděl, do kabátu, bude otec při kartách vyhrávati — sen o hadu značí neštěstí — jde-li matka s dítětem ven ještě ne rok starým a zmokne-li, bude dítě pihovaté — odnáší-li se uhlí z jedné světnice do druhé, odnáší se štěstí — dívá-li se dítě na kočku, která se meje, bude bito — spadne-li obrázek se stěny, praskne-li cylindr z lampy, spadne-li závaží od hodin, jest to znamení nějakého neštěstí v rodině, atd.

K náboženským pověrám úzce druží se mnohé zvyky pověrečné, jež doposud zbožní křesťané o význačných dnech, na příklad o vánocích, velikonocích, o svátek božího těla vykonávají a do těchto pověrečných zvyků nutí i naše děti. Pamatuji se ještě, jak i já a moji bratři, tuším na velký pátek, časně ráno musili jsme v košilích venku na zahradě se modliti, třebas byl venku sníh, neboť matka byla v tomto zvyku neúprosná. Kdo ze zbožných lidí-křesťanů nevěří pověrám o zázračné moci svěcené vody, křídy, kočiček, růženců, svíček atd.? K těmto pověrám náboženským nesou se i legendy o původu květin, zvířat, ano i člověka. Vše v přírodě jest obetkáno náboženskými pověrami, o všech květinách, o zvířatech od nepatrného broučka až po opice a od této až po člověka dovídáme se, jak svůj původ vzali. Kdo by neznal z našich dětí, jak vyrostly houby, jak povstaly slzičky panny Marie, původ skřivánka atd.? A všechny tyto pověry ať již našich dětí i dospělých vrcholí v zázracích. A opravdu pověrečná duše jest schopna věřiti i v nejhloupější zázraky. Já spatřuji v pověrách šířících se mezi dětmi a v zázracích jakýsi systém, jejž naše náboženství podporuje, neboť nositelé náboženství jsou si dobře vědomi všech účinků pověr a zázraků na duše dětské i dospělých. Jaký účinek mají pověry a víra v zázraky na duševní vývin našich dětí snadno dovedeme a dosti přesně určiti, dovedeme-li se vžíti ve svá dětská léta prosycená pověrami, a stopujeme-li duši dětskou nám přístupnou, co z pověr přenáší ve svůj skutečný život.

Pověry v duších dětských působí v mnohých směrech v různých odstínech a mají vždycky škodlivý vliv, jehož následky často po celý svůj život neseme. Pověrami nanáší se v útlou, čistou duši dětskou plná spousta lží v nazírání na skutečný život, pověrami podávanými dětem třebas v rouše nejnevinějším znečisťuje se v duších dětských jasný pohled v přírodu a osvojování si přírodních všech krás pravdivě. Smutné stopy zanechávají pověry v utváření se našich povah, charakteru. Statisíce lidí nedovede se do své smrti vyvleknouti z pověr, jež v mládí buď nahodile, buď úmyslně staly se stálým, nepostrádatelným duševním majetkem. Rozhlédněme se kolem sebe a počítejme, kolik nás nepověrčivých. I v řadách vzdělaných, intelligentních lidí nalezneme mnoho pověr, v které se vžily a také dle nichž svůj život lidé řídí. Pověry i u takových stávají se přítěží, jichž nemožno zapuditi a se sprostiti. Mnohého neúspěchu našeho vinna byla pověra, mnohý z nás nedospěl cíle životního, protože vliv pověry zradil zámysly, jež k uskutečnění cíle jedině vedly. A tak snad každý z nás by mohl se něčím pochlubiti, kdy jeho plánům životním na úkor byla pověra a tyto často shroutila. Patrné stopy pověr cítíme ještě všichni i ti, kteří jsme se z nich důkladně vyzuli, protože příliš silně utkvěly v duších našich. Pověry byly živeny, aby rostly, — a málo kdo dbal a o to se staral, aby pověry se všemi svými následky byly z duší našich vyhlazeny.

A dodnes stává se tisíce pověr duševním majetkem našich dětí a tyto pověry utvařují povahu jich a často také pověry ty řídí běh života jejich. Pověrami v našich dětech bývá zakalen cit pro pravdu, jíž nutno všude ve výchově jako základ v nazírání na celou živoucí přírodu a celý náš život dáti našim dětem celou, nefalšovanou. Pověra jest příčinou bázlivosti, nesamostatnosti našich dětí a spojena s bohatou fantasií dětskou může vésti až k chorobám, jimiž duše dětí uvedeny jsou v nesčíslné zmatky. Ustrašenost místo smělosti, zbabělost místo ráznosti, kolísání místo pevnosti, seslabování rozumu místo sesilování jeho, víru v nesmyslné pomysly místo v skutečnost vnáší pověra v duše dětské a tam formuje nešťastně duševní vlastnosti, z nichž i nešťastné činy se plodí. Abychom plně mohli vystihnouti všechny zhoubné následky pověr na vnímající duše dětské, musili bychom viděti rozdíl dítěte v pověrách vyrostlého a dítěte, jež bylo pověrami uchráněno. Rozdíl byl by jistě při stejných duševních schopnostech zcela patrný zvláště tam, kde bylo by u dětí vůli a chtění vtěliti v činy a zkoumati sílu charakteru.

Pověry a víra v zázraky pro praktický život a skutečnost jsou více nebezpečny než dovedeme chápati. Kolik našich dětí ve volných chvilkách spřádá neuskutečnitelné sny, co zatím skutečný život jde kolem, aniž by v něj nahlédly? Které dítě nespoléhá často v tužbách za cílem svým na nadpřirozené síly, jež z pověr a zázraků se osnují, a při tom nečinně čeká splnění toho, co jedině prací a činy může dosáhnouti? Pověrečnost vede jistě děti naše k duševní chabosti, nečinnosti a z těchto vlastností se rodícím hříchům a pokleskům. Ano, pověrečnost vede k zločinům všeho druhu, čehož četné jsou příklady.

A tomu všemu musíme našich dětí uchrániti, protože můžeme tak učiniti, vlastně jsme

povinni tak vykonati. Učitelé i rodiče mohou při dobré vůli odstraniti u svých dětí všechno to zlo, v něž duše dětská pověrami upadá. Ve škole stačí učiteli několik hodin v roce věnovati dětským pověrám a nepokrytě o nich se vysloviti — třebas málo jen slovy, někdy jen úsměvem, jenž dětem řekne vše. Příležitosti k tomu dávají nové čítanky, v jichž článcích shledáváme se taky s pověrami a ty nutno vysvětliti.

Učitelé čeští vykonají kus opravdové práce, vymýtí-li pověry z duší dětských a na místo těchto dají dětem nahlédnouti ve skutečný život náš. Zaslouží-li lékař vděčnosti za vyléčení těžké choroby tělesné, získá si i každý učitel, každý otec i matka větších zásluh, dovedou-li očistiti duše dětské z pověr, jež doposud tisíce těžkých chorob zaviňují a jsou i příčinou duševní zakrnělosti ano i záhuby.

KONRÁD POSPÍŠIL:

Předurčení a samospasitelnost — ve školství.

Dvě dogmata vešla v praxi naší školské soustavy: dogmata, která sami theologové všelijak omlouvají a vymlouvají, protože odporují nejen zdravému rozumu, ale všemu citu právnímu, ba i samu učení o „spravedlnosti boží.“ Bůh prý sám ze své vůle vyvoluje a určuje lidi k spasení neb zatracení; — bez jejich zásluhy, ano bez jejich vědomí — toť dogma prvé; druhé pak, že mimo církev (katolickou) nelze spasení dojíti.

V našem školství obě dogmata mají svou obdobu: jedenáctiletého — ba i desítiletého hošíka vyvolují a určují rodiče bez jeho vědomí a bez zásluhy k studiím na realce neb na gymnasiu — toť předurčení — predestinace; spasení pak universitního studia a podmíněného jím přístupu k mnohým povoláním životním (středoškolskému učitelství, lékařství, právnictví, úřadům a t. d.) nelze dojíti mimo samospasitelnou církev škol latinských — našich gymnasií. Kdyby nebožtík Cicero vstal z hrobu a ucházel se o gymnasialní suplenturu na př. v Pelhřimově, chtěje tu učiti jen té latině, kterou krotil Katilinu a proslul po věky — nemožno! Nemá vysvědčení maturitního z gymnasia. — Musil by se přeroditi v jedenáctiletého hošíka, zvoliti moudře jak Herakles ze dvou cest: realky a gymnasia, (tuto jedině samospasitelnou), a když by mu štěstí přálo, že by nedostal z latiny dvojku, došel by po dvanácti letech toužené suplentury.

Ovšem zde šlo jen o průkaz — bez toho nelze se státi ani hostinským, vysvědčení, že se poctivě a dle regulí cechu řemeslu vyučil, musí míti dnes každý živnostník — umí-li řemeslo nebo ne, na tom již tolik nezáleží Nu a kdo chce latině učiti, tomu nezbytny jsou školy latinské — dobrá. Ale volme jazyk živý moderní, na př. francouzštinu. Realista, který po pět roků francouzštině se učil, nemůže se státi učitelem téže řeči, ale gymnasista, byť ani mimořádně francouzštinu nestudoval, ten ano. Jak to možno? Dejme si zase třeba říci, že francouzštině, jazyku románskému, prospívá předchozí studium latiny, byť bychom měli v zásobě na sta dokladů, že i bez latiny nabyli lidé důkladné znalosti jazyků romanských, a že by konečně i ten realista mohl studovati latinu, pokud by jí třeba bylo, až na universitě — ale povolme i tuto. Jak možno však srovnati s rozumem, že realista, i když chce býti učitelem matematiky, fysiky a přírodních věd, může studovati na universitě jen jako posluchač mimořádný, a že vykonav zkoušky státní, smí učiti matematice a přírodním vědám jen na školách realných, tedy nikoliv na gymnasiu. To již jde nad rozum lidský, odpovědi není již mimo dogma o samospasitelnosti. Monopol klasického studia! — Kdyby mladík zavedený na cestu realných studií pojednou zahořel žárem první lásky po své mateřštině, po češtině, literatuře české — a kdyby projevil sebe větší schopnosti a vlohy literární — a chtěl se státi učitelem češtiny — marno! Nemá gymnasialní maturity. Na lékařství — ani pomyšlení, ač dávno přešly doby tajemství latinské kuchyně a lékařství převahou opírá se o živé vědy přírodní.

Řekne se nám, že staly se poslední dobou koncesse realistům, že mají přístup na universitu, doplní-li zkoušku z latiny atd. Ale zač pak stojí tedy to osmileté trápení latinou, může-li z ní člověk vykonati doplňovací zkoušku, i když se jí osm let neučil? A to je koncesse?

Vizme, jak na druhé straně se měří gymnasistům, chtějí-li vstoupiti na techniku! Žádá se tu od nich z deskriptivy, které se realista v potu tváři učil po celé tři (čtyři) roky, taková maličkost, že za čtrnáct dní lze se tomu naučiti.

Proč ten dvojí loket? Je reálka ústav tak málo cenný? Proč pak ji tedy nezreformují, nezlepší, o rok nerozšíří? Vždyť jsou reálky v pravém slova smyslu nabity! — Ale tu je jiná příčina! Páni u zeleného stolu — většinou právníci — sami mají monopol svůj, právnický, — kdo není právníkem, ničemu nerozumí! — a proto také úzkostlivě střeží nejen monopol svůj, ale monopol klassických studií vůbec. Gymnasium, které těmto pánům poskytlo základ vší moudrosti, jest dle jejich názorů církev jediná — samospasitelná! — Nechci se dotýkati gymnasií samých. Znám

jejich světlé stránky, tím vším však nelze omluviti favorisování jich a snižování realek za ústavy druhého řádu.

Reforma realek stále se slibuje, připravuje a chystá — nevím, nevím, nebude-li ze všeho mlha aneb zase nové okleštění a snížení těchto Popelek. A další už hotová Podpopelka: ústav učitelský! Péro vypovídá službu, stříká, skřípe — dovolte, abych vytečkoval tuto kapitolu! — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kdyby místo sporů o titul inženýrský obrátilo se úsilí lidí dobré vůle s obou stran k tomu, aby vyšší škola průmyslová došla svého vyvrcholení technikou, zdaž nebylo by plodnější úsilí a debaty. Ze školy do školy — je modus naší praxe školské; což kdyby tak zkusil se nový systém: ze školy do praxe a odtud zase do školy vyšší? Doufejme; zdá se, že k tomu dojde. Dříve však padnouti musí hradby monopolů, samospasitelnost školních církví. — V nedávné schůzi pedagogického odboru nadhodil letmo řed. Úlehla, jak prospěšno by bylo, kdyby do příští akademie učitelské přicházeli mladíci nejrůznější průpravy: z gymnasií, realek; škol průmyslových, odborných, obchodních, zemědělských.

Tohoto návrhu nelze dosti oceniti. Pomysleme, jak by rozvily se a vzkvetly pokračovací školy, až by účast na jich úkolu převzali učitelé s předchozím vzděláním na vyšší škole průmyslové, obchodní, zemědělské, umělecké..., jak by pokročila zásada „školou pro život“ od planého hesla k opravdovému pochopení, jak by zdravá reforma škol získala nutné podmínky: učitelů nového rázu! Převaha tradice gymnasialních studií — zdá se mi — jako věčnou kletbu nese nehybnost, nedostatek odvahy prolomiti led školské praxe, která zaměstnává ze všech částí těla jediné dvě: hlavu a — hýždě, kde totiž žáci naslouchají, „drou“ a sedí, sedí, sedí, kde se jim filtruje příroda, život a všechny jeho projevy mrtvým cedíkem školských knížek, vět a formulí. — — Zrušením monopolu: zrovnoceněním škol středních, položených na jednotný základ úplné školy obecné, t. j. na odbytou s prospěchem školu obecnou a měšťanskou, a vyrovnáním, doplněním jich akademiemi, jež převzaly by odbornou výchovu, dosud vysokým školám technickým a universitě přisouzenou, dostalo by se nejen školství, ale pokrok celého národa na novou dráhu, širokou, jistou a pevnou.

Universita pak, zahrnující veškeré disciplíny nynější university i techniky, byla by nejvyšším centrem pro pěstování vědy, živým pramenem, kde by napájeli se všickni, kdož žízní, byla by universitou v plném významu.

*

Že názory tyto mají dosti stoupenců, toho důkazem je, že současně vznikají návrhy a plány až nápadně příbuzné. Můj návrh uveř. v dokončení článku „K reformě školy měšťanské“ ve Škole měšťanské (posled. čís. min. roč.) shoduje se zúplna téměř s čl. p. Petra L. Kalána ve 4. č. Volné školy — a vynikající pedagog moravský řekl mi, že téměř týž plán i schéma hodlal uveřejniti, když tu právě překvapen byl články v zásadě jednostejnými. Před několika lety poslal jsem podobný plán čelnému denníku politickému*, v jehož koši utonul. Dnes již netopíme aspoň návrhů, a z toho soudím, že utopické sny blíží se splnění.

Po vyslechnutí Úlehlova závažného náčrtu průpravy učitelské, který ve mne vzbudil okamžitou pochybnost, ne o tom, je-li dobrý a žádoucí, ale je-li v našich poměrech dosažitelný, přemýšlením dospěl jsem k tomu, že je **nutný** (a dle pravidel staré logiky, co býti musí, není nemožné); — zároveň pak došel jsem k rozšíření pojmu školy střední směrem výše označeným.

Byl by pak obrazec jednotné školy asi tento:

5 r.	3 r.		4 r.	3 r.	rok vojenské služby, praxe atd.	**Universita** (zahrnující všecky disciplíny vědecké i umělecké)
Škola obecná:			**Škola střední:**	**Akademie:**		
nižší	vyšší (měšť.)	IV. ročník	humanitní, realná, literní, odborná, (prům., obch., zeměd. uměl. atd.) Pokrač. školy (život. praxe)	technická pedagog. státnická lékárnic. umělecká zeměděl. atd.		

Čtenář nechť laskavě porovná shodu i odchylky s návrhem p. Kalánovým.

* * *

Odstraněním monopolu zmizela by predestinace. Čtrnáctý rok věku života, sankcionovaný zákonem jako první stupeň právního uvolnění, byl by zároveň prvním krokem na dráhu života, krokem dalece samostatnějším a jistějším, než slepá vůle rodičův, kteří vsunuvše dítě na omezenou kolej v době, kdy ani rozum jeho nemůže spolupůsobiti při volbě směru života, a kdy nelze ani nadání skutečné posouditi, nejednají moudřeji než nerozumná žena vesnická, zasvěcující své vytoužené dítě službě církevní, často již při prvním projevu života v životě jejím. —

Pohleďněmež do domácnosti, co všecko tu rozhoduje v zasedání rodinné rady, uvažující o budoucnosti nadějného synka, jenž šťastnou náhodou přinesl ze 4. nebo 5. třídy

* Národní Listy.

(ročníku) školy obecné vysvědčení — zprávu s jedničkami. Předně ty jedničky. Vím, že mnohý učitel ruku by si uťal, která ty jednotky psala, kdyby věděl, co nimi způsobil!

Jedničky bývají prvním a posledním důvodem, aby synek řemeslníkův určen byl splniti dávný sen otcův o vybavení se z domělé nízkého stavu řemeslnického k výšinám brku kancelářského, kleriky, portupé, a jiných příznaků vyšších povolání. Matinčina pýcha nad nadaným dítětem a otcova touha „po lepším“ potřebovala jen sankce — a tu je ve formě jedniček. Hoch půjde na studie, to je neodvratno; smrtelně urazil by šťastné rodiče, kdo by jim to vymlouval. A teď jen kam? Synáček má se rozhodnouti, chce-li být panem doktorem, či panem inženýrem. Neví-li sám, přispěje radou strýc nebo známý pán, uvažuje se o zvláštním nadání — podaří-li se hochu nakresliti panáka, bude jistě realistou — uvažuje se o možné protekci v kruzích příbuzenstva a t. d. Mnohdy působí nepatrná náhoda; na př. hoch z téhož domu je na realce, nebo na gymnasiu s vyznamenáním, nebo se otec sešel jednou v hostinci s tím neb oním professorem a j.

Přijímací zkouška šťastně dopadla — té radosti, že hoch umí číst, rozebrat holou větu a čtverodruh početní s celistvými čísly! — a hoch pluje po proudu do neznámých končin. — Je-li na realce, vidí v něm šťastní rodiče „nastávajícího inženýra“, je-li na gymnasiu, doktora — a dle toho řídí se výchova malého prince. Ničeho nesmí se dotknouti, co by nesnášelo se s předurčeným stavem a připomínalo plebejský původ...

Vizme synka z rodiny vrchních desíti tisíců: studovat musí eo ipso. Je-li chytrý a trochu-li se učí, půjde na gymnasium, je-li méně nadaný neb dokonce hloupý, je tu po ruce realka, a tam-li ani nestačí, je tu poslední útočiště: měšťanka. Tatík, jenž dříve ani slova měšťanka nesnesl, pojednou chválí její praktičnost: nu vždyť mu připraví synka do posledního útočiště hříšníků — do obchodní akademie! Ale veplul-li jednou synek na gymnasium, a trochu-li se učí, pluje dál a dál. Příznivý vítr přežene jej přes písčiny a pak dále. — Nač bych líčil všední historky!

Mnohdy probudí se pojednou skutečný talent, skutečná a trvalá záliba v předmětu, odboru, stavu, až když hoch k rozumu dospěl, a tu beati posidentes! šťastní gymnasisté, ti mohou všude: na techniku jako na universitu, ba i v praxi docházejí všude lepšího přijetí, — těm ostatním je hůř, těm nezbývá, než potlačiti chuti a plout dále. —

Jsou mnohé ještě a závažné příčiny, pro které musí býti zavržena nemoudrá soustava predestinace; doufám však, že nikdo rozumný nebude jí hájiti, tak jako nelze hájiti zasnubování nemluvňat a zaslibování hochů „stavu duchovnímu“, vojenské „štifty“ a podobné analogie, neméně pošetilé barbarského obětování dětí „bohům“ s rozžhavenou náručí. Tam byla muka aspoň kratší, než muka povolání, k němuž nemá člověk chuti — aneb co ještě horší jest, schopnosti.

* * *

Oddálení bodu rozhodnutí do času, kdy panují všeobecná povinnost školní, kdy počíná zodpovědnost člověka před zákonem, právo voliti vyznání náboženské atd. — tedy do roku čtrnáctého, jest nutným požadavkem rozumu a práva, a proto neodkladným.

Přípravu pro střední školu, praxi životní a školy rázu praktického podává jen úplná škola obecná: nižší a vyšší (měšťanská). Co dosud nazývá se střední školou nižší, není školou střední, nýbrž surogatem jejím, okleštěným, přistřiženým a rozšířeným o věci, nemající důležitosti všeobecné (latina) — a ubírající času věcem potřebnějším (ruč. práce, rýsování atd.) a pro život nezbytným.

Kamenem úrazu je tu omezení tříd středoškolských, zejména přeplněných paralelek v nižších třídách — existenční otázka kandidátů učitelství středoškolského.

Ale tato věc pozbude významu, jakmile zboří se poslední vetchá hráz mezi učiteli škol obecných (měšť.) a středních. Kandidáti učitelství středoškolského jako jindy tak i nyní mohou dráhu svou počínati školou měšťanskou nebo obecnou — to hanbou není a zisk z takové praxe je za deset zkušebních roků. Mimo to, rozšíří-li se střední škola nahoře — akademiemi, na něž odcházeti budou nejlepší a nejosvědčenější učitelé středoškolští, tedy starší professoři, bude míst dosti zase pro osvědčené a vědecky založené nástupce, jimž praxe, získaná na školách obecných nebude nikterak na újmu.

ML.:

Dítě v kostele.

(Viz Volnou Školu ročník II., str. 108 a 127.)

III.

Tvrdívá se, že v kostele rozvíjí se cit zbožnosti. Spíše se učí pobožnůstkářství a přetvářce. O pravé zbožnosti nemá dítko ponětí a přece musí projevovat zbožnost! Musí se vážně, skroušeně tvářit, klekat, pokorně se bít v prsa atd. a mnohdy neví proč (leda že zazvonili.) Musí odříkávati „vroucí“ modlitby, modliti se „Víru, Naději a Lásku“ atd. — aniž jmenované city se budí. Tím se vede k modličkářství. Ba, ani při viditelných projevech (klekání...) nevede si pravdivě. Tak pěstí kostel cit pro pravdu!

Při veškeré výchově nesmí se dopustit, aby chovanec jednal jen na oko. V kostele? Dítě se přetvařuje (tváří se jinak nežli cítí), lže sobě i lidem (že vykonal „pobožnost“) — vychovávají se pokrytci. Rozhodně není správné vychloubati se dětem svými přednostmi. Kněží? Ti hlásají, že jsou na místě božím, že církev jest od Boha atd.

A což cit pro mravnost? Vzpomeňme jen na všetečné vyptávání černých pánů ve zpovědnici. Zvlášť pozoruhodný jest způsob zpovídání děvčat. Jest též mravné, když dítky musí při přijímání vyplazovati jazyk na to, co jim má býti nejsvětější?

Všecka péče kněží soustřeďuje se v tom, aby děti zvykly kostelu. Zvyk má „zbožnost“ upevnit. Kostel pak působivě a vlivuplně do života proniká, okázale, ba triumfálně do veřejnosti zasahuje — není divu, když nezkušeného zmámí a získá. Dítě škole odrostlé jeví větší zájem o kostel nežli o školu, ve faráři vidí více nežli v učiteli. Dobře již rozeznalo pána od služebníka. Učitel při bohumilé činnosti farářově v kostele dozírá k dětem, před gesty kněze se koří, na varhany mu hraje atd.

Největší důležitosti ze všech předmětů požívá náboženství. Povoláni jsou k němu zvláštní učitelé, theorii se učí ve škole, praxe prodělává se v kostele. Všecko to nemůže však předejíti té chvíle, kdy chovanec nabude pravého poznání, kdy prost všeho vlivu, v němž vyrostl, pracně zbavuje se těch názorů a přesvědčení, jež mu vnutili. Potom lituje času, jenž se věnuje takové „vědě“, jako jest náboženství. Tak veškerá péče věnovaná „nejdůležitějšímu“ předmětu nevydává toho užitku, jak by měla. Zapomíná se zde důležité zásady vyučovací, že nemá se dítě učiti tomu, čemu musí jednou odvykati a odnaučovati se.

Jak nedůsledné jest učení kněží, jak sami nevěří v důkladný vliv svého působení, toho důkaz vidíme, když lpí na tom, aby v kostele dozírali učitelé; když honí děti k ušní zpovědi, ač učí, že Bůh jest vševědoucí a všemohoucí a pod.

Tělocvik musí býti řízený, aby byl cvičenci k užitku a ku prospěchu celku. A jak v kostele? Povel se dává zvonkem (a zvonívá se třikrát, tedy povel neurčitý), aby děti klekaly; povel jest nejasný a nastává mnohdy trapná chvíle, v dětech se vzmáhá nejistota, neboť nevědí, mají-li klečeti či státi. Bez povelu vstávají, křižují se a pod., takže neurčitost jest veliká. Tím církevní tělocvik stává se ve výchově nestvůrou.

Tím také zaviňuje se nekázeň, děti se smějí, šeptají, stuchají a následek? Provinilci se trestají pro rušení pobožnosti na známce z mravů!

Pozoruhodné jest za dnešní doby, jak houževnatý odpor vedou klerikálové proti tomu, aby kříž byl ze školy odstraněn. Zákon praví: „V žádné třídě nechť nechybí obraz císařův“; ve třídě však bývá mimo to kříž — tedy dobrovolně se trpí. V kostele pak bývá pouze kříž, ač tytéž dítky přítomny jsou ve škole i v kostele. Klerikálové se chlubí, že vychovávají vlastenecky, že budí a sílí lásku k panovnickému domu — nuže, ať to skutkem dokáží: ať čestné místo jest dáno v kostele obrazu císaře!

Ostatně jest známo, že král kněží jest nám cizinec, že kněžím záleží více na ctění cizozemské té mocnosti nežli na naší; neboť nejsou kněží církve české nebo rakouské, nýbrž římské. Při klerikálních slavnostech se vždy zpívá napřed papežská, pak rakouská hymna, volá se napřed sláva papeži a pak císaři atd. A zájmy římské a našeho státu, natož Čech, mají mnoho společného — pravda?

Shrnutím této úvahy dospěli bychom k poznání, že dítěti se v kostele neprospívá ani tělesně, ani duševně. Kostel nevychovává ani nevyučuje. Různé záminky, jimiž zamlouvají kněží pravý účel svého působení, nutí nás k tomu, bychom bedlivěji všímali si a uvažovali o jejich činnosti. Sem též spadají ostatní starosti máti církve. Církev ke své existenci potřebuje hojnost členů; proto hned po narození přijímá nemluvně za člena. Více si nepřeje, než aby člen v její zásadách a názorech vyrostl, předepsaná cvičení konal, aby byl její zastance, aby při všech význačných dobách svého života na ni pamatoval (to je tak asi cíl), a tak byl hodným členem církve. To chce dokázati církev tím, že zmocní se dítka a vycvičí ho na dobrého katolíka. O koho se církev vlastně stará? Jen o sebe! A za tu blahodárnou činnost platí jí — — stát! —

Zmínil jsem se o důležitosti kostela pro kněze; oni jsou si toho dobře vědomi. Stále pořádají sbírky na kostely a staví nákladné budovy. Smutno by nám bylo, kdybychom srovnati měli náklad na školy proti kostelům, počet kostelů, kaplí a kapliček s počtem škol. Toho buď si každý vědom, zvláště při sbírkách kostelních za různými účely, od přispění „na chrám Páně“ až do Petrského haléře. Máme mnoho, mnoho pomoci potřebí k zvelebení našeho národu, proč tedy podporovati nám cizí mocnost?

Vytknul jsem dosti patrně rozdíl mezi výchovou školní a vlivem kostela na dítko. Rozhodněte se již, vy rodiče naší mládeže, rázně se ohraďte vůči otravě duševní a zhoubě tělesné — zbavte je toho všeho! Pomozte nám proti těm, kteří odjakživa jako vrazi

stáli vůči vašim otcům hlásajíce „Co Čech — to kacíř“ — vysvoboďte to nejcennější — své dítky ze rdousivých rukou klerikálů!

PROF. KAREL PÍLA:

Professoři v záloze.

České učitelstvo stalo se už dávno tělesem politicky důležitým; české professorstvo středních škol jím dlouho nebylo a dlouho nebude. Těch několik jednotlivců, jež zpravidla osobní a majetkové zájmy či poměry (oženili se v místě, mají dům, příbuzní rozhodují v obecní radě atp.) obdařily vlivem ještě jiným než vnitroškolským, těch je mizivě málo; sotva dvě procenta. Všichni ostatní učitelé středních škol jsou dosud v záloze, v pasivitě. Kdy se dočkáme generace, která konečně pochopí všecka občanská práva a o ně usilovati bude?

Usilovati je nevhodné slovo. Usiluji o to, čeho nemám. Leč professorům nikdo nebrání a nebere, aby projevovali veřejně své politické přesvědčení, aby se účastnili politických akcí, aby zasahovali na př. do voleb obecních i sněmovních. Mohou i pořádat schůze, i na schůzích mluvit, mohou činně působit a rozhodovat v politických spolcích. Tedy ne usilovati, prostě vykonávati. A toho dosud professoři nečinili. Svévolně se o práva svá olupovali.

Proč? Odpovědí je mnoho. A bude třeba o nich soustavně, od začátku promluvit. Dnes obmezím se pouze na stručnou informaci.

Je řada professorů ubitých školou. Doslovně: ubitých. Každý druhý učitel po patnáctiletém působení je téměř neschopen konat něco jiného než úřední své povinnosti. Ú-řed-ní své po-vin-nosti! Slovo, které povídá všechno. Professor je úředník, škola úřad, vyučování povinnost dle terminologie „úřední“; ředitel je velitelem, inspektor polobohem, ministr — — ale tak vysoko už chudák professor se neodváží ani myslit!

A zatím má býti professor svobodným učitelem-umělcem, škola netísněnou dílnou duchovní, vyučování radostiplným tvořením — zkušený, vzdělaný, poctivý a moudrý muž-ředitel upřímným přítelem, velezkušený, velevzdělaný, velepoctivý a velemoudrý muž-inspektor laskavým rádcem. Tak si učitel mladý představoval školu, do níž vcházel jako suplentík — teď sestaral a zbyrokratěl, a „Simplicissimus“ k tomu povídá: „Člověk hloupne a stává se k státní službě způsobilejším . . . .“

Nechuť ke škole, hledání pokoje doma, útěchy v hospodě, při kartách, utíkání od jakéhokoliv rušného, zdravého života, vyhýbání se všem hovorům, v nichž je něco jiného než lání na „systémy“, nadávání ředitelům, proklínání inspektorů — to v nejlepším případě, neutrpělo-li zdraví, — jinak nervosa a všecky její radostiplné odstíny jsou příčiny, proč na př. ze 14tičlenného sboru professorského na venkově stýká se s lidem v debatách o veřejných otázkách professor jeden, dva. Extense středoškolské zúmyslně nepočítám, poněvadž se tento podnik narodí většinou „na studené cestě“: jednak dá ředitel professorům „na ruku“, že se „nahoře“ statistika o extensích „mile nese“ či „vítá“, jednak chce býti pan professor hodně duchaplný a ukázat se v lesku celé své odbornosti a lid mu nerozumí. Ale kolik professorů dovede nebo chce a snaží se dovésti obecnému lidu v jakékoliv otázce životní poradit, býti mu při každé příležitosti za svých zkušeností a svého vědění rádcem a přítelem, to je bolest akademicky vzdělaného stavu veřejností velmi cítěná!

Je řada professorů, kteří provozují politiku, ale čistě svou, „stavovskou“. To jsou ti beati possidentes (šťastní majitelé) krásných kvalifikací. Linkují dle ředitelských nařízení o sto šest, píší krasopisně protokoly, dělají ještě víc než vidí řediteli na očích, a když přijde inspektor, chodí po hlavě, aby velmocného pána neurážeti cupotem nově podražených bot. Z nich se rekrutují většinou ředitelé a je to opravdu čím dál, tím horší, neboť při dnešní chlebové konkurenci dělají už na ústavech tuto politiku professoři mladí i nejmladší.

Jsou čestné výjimky — ale jen výjimky. A ty ovšem při všeobecném úpadku úředního názoru na práva a povinnosti učitelské svoji karakternost a pevnost odnášejí rozmanitými ústrky a nepříjemnostmi — nemajíť opory ve sboru; jsou špatně zapsáni a to stačí, aby se jim kollegové vyhýbali.

A tito „beati possidentes“ a opatrníci za každou cenu, myslící jen panem inspektorem a dýchající jen Šetelíkem (kniha, misál normalií, nařízení atd.), ti přec nebudou veřejně se páliti o otázky, k nimž (v politice) je třeba dnes zaujmouti určité, poctivé stanovisko! A ostatně ředitel, jak ukázal Judův případ, je povinen (dle slov p. ředitele Bílého) udati „nahoře“ každého professora, jehož činnost mimoškolská budí náhodou větší pozornost.

Je k odůvodnění této denunciace pro soukromou činnost jedna šikovná výmluva — jakýsi soukromě přijatý paragraf: „Hleďte, pánové — řekne ředitel — při všech svých činech „mimo školu, aby pověst našeho ústavu zůstala nedotčena!“ Co se tou „pověstí ústavu“ myslí a všecko, co s tím souvisí,

vyložím jindy. Dnes jen upozorňuji, jaká je to věc nebezpečná: chce-li ředitel a je-li zbabělec či bídák, najde v každé činnosti nenáviděného učitele popud k nečestnému udání. A ne-li to — má jej, osud jeho i osud jeho rodiny v ruce tajnou kvalifikační tabulkou. —

Péči o své všecky záležitosti a hlavně starost o řešení otázky, co středoškolský učitel smí a nesmí, ponechávali dosud professoři svým představeným: ředitelům a inspektorům. Jednotlivci samostatnější a už tím nápadní v rámci dnešní středoškolské šedi, prázdnoty, bezživotí a bídné přetvářky byli nebo jsou stíháni, obyčejně tajně, úředně, aby se jich veřejnost nemohla zastati, ba jsou stíháni i přes hlas veřejnosti.

Mluvčím professorstva je Ústřední spolek v Praze. Tento Ústřední spolek je řízen řediteli a ti jsou, musí při dnešních poměrech býti, vykonavateli vůle inspektorské. Ředitelé středoškolští však necítí se kollegy svých podřízených — jsou mezi nimi i takoví, že jich ani slovem „kollega" neoslovují — mohou ředitelé plně cítiti bolesti a hájiti zájmy professorstva? Na professorech je, aby v době nynější, která chystá velké převraty společenské a jmenovitě vede k utužení a pevnému semknutí všech organisací, aby si vytvořili spolek vskutku professorský, jímž budou zastávat bezohledně, mladicky a zdravě zájmy svoje. Starost o vedení, udržení, hájení tohoto spolku bude jim průpravou k tomu, aby se nevyhýbali vůbec životu veřejnému a zvykli si od nejvlastnějších zájmů počínajíc hájiti proti představeným právasvá všecka. Organisace professorská bude mít sílu, bude-li imponovat!

Je třeba do schůzí spolkových v Praze chodit a přímo vysloviti vždy a důsledně své mínění každému do očí. Professor český musí z reservy, v níž dosud jen pro sebe neškodně huboval! Je čas nejvyšší! Už i beztoho budou professoři tak jako tak posledními.

*

Pozn. redakce. Doufejme, že Jednota Komenského sdruží v sobě nejen pokrokové učitelstvo ale i pokrokové professorstvo a že z tohoto bližšího styku vzejde kvas, jenž bude působit ku těsnějšímu semknutí se professorů v otázkách obrany i útoků proti středoškolským zlům. Vždyť jaká to národní škoda, když tolik intelligence jest zdušeno v nečinnosti, ač by mohla být při rozvinutí kulturním požehnáním!

EDVARD BENEŠ:

Demokratism a škola.

Více nežli celá dvě léta zmítá učitelstvem francouzským otázka nad jiné důležitá a pro naše poměry zajímavá. Prozkoumáme-li otázku tu, vidíme, jednak jak daleko ještě stojíme za poměry francouzskými, kde již se těší v plné míře dobrodiní volné školy, jednak že přes značné různosti v poměrech veřejných, společenských, politických atd. můžeme čerpati ze snah učitelstva francouzského mnohá poučení pro boj náš a pro boj o osvobození jak učitelstva, tak i školy. Jedná se tu o učitelské syndikáty francouzské, o učitelská odborová sdružení.

K pochopení celého hnutí jest třeba několik poznámek. Učitelstvo francouzské nespokojuje se dnes s pouhými spolky, jako je tomu všude jinde, žádá naopak, aby mohlo vstoupiti v daleko užší styk vzájemný pomocí odborových sdružení, jako to činí dělníci týchž řemesel. Odkud tato snaha? Snahu tu vyvolávají poměry francouzské a onen nutný vývoj, jakým se nese demokracie francouzská.

Možno říci, že ve Francii skutečně dnes opanoval demokratism. Nikde není demokratism tak vrozen již v povahu národa, jako je tomu u francouzského lidu, jenž prožil čtyři revoluce, dovolávaje se stále principu rovnosti lidí. Od veliké revoluce z r. 1789 až do dneška ponenáhlým vývojem demokratický cit úplně vyhnal všecky náběhy k aristokratismu. Hierarchické roztřídění společnosti vymizelo a udržuje-li se někde jakž takž, v administraci na př., hierarchie dodnes, neznamená to hierarchii byrokratickou, kde vyšší ubíjí nižšího, kde nižší jest povinen kaprálskou poslušností vyššímu. Příklad: V nynějším boji učitelstva proti vládě učitel Nègre vyměňuje v novinách své názory s nadřízeným svým, ministrem Clemenceauem, šéfem vlády. Prudce naň útočí a obžaluje ho z nezákonnosti. Nègre je prostý učitel, Clemenceau nejvyšší úředník v zemi.

Na místo hierarchického rozvrstvení společnosti nastupuje společnost jiná, společnost demokratická, kde jeden jest roven druhému. Ale tato společnost, skládající se dříve stupňovitě z vyšších a nižších tříd a stavší se nyní politicky, nikoli však ekonomicky, úplně vyrovnanou, nestala se tím jednotvárnou a fádní. Jsou tu stále různé zájmy různých tříd, různých skupin — a tyto skupiny a třídy vyvolávají nové rozvrstvení, sdružují se stejní k stejným, spojují se v odborová sdružení, jako dříve šlechta, byrokracie, kněžstvo tvořilo mocné samostatné třídy národa, jež jedny stály nad druhými. Dnes, kdy stavovské různosti minuly, seskupují se lidé sobě rovní ve skupiny sobě rovné, jedna s druhou jsou rovnocenné a tak stávají se odborová sdružení základem nové společnosti. Na základě jich můžeme předpokládati budoucí řešení otázky sociální ve smyslu socialistickém. Ta se rozmohou tak, že se stanou jedním z nejdůležitějších

prvků onoho ideálu, za nímž směřují socialisté.

Celý vývoj k tomu směřuje. Proto odborová sdružení nabývají v dnešní době tak ohromného významu a proto význam jejich stoupá ve státě demokratickém, který dnes bez nich jest nemyslitelný. Kdežto ve státě nedemokratickém stávají se nástrojem pro hospodářský boj proletariátu, nutí poměry ve státě demokratickém všechny ty, kteří cítí se k sobě vázáni společnými zájmy, seskupiti se k hájení jich, třeba by nebyli přímo proletáři. Proto vidíme dnes jednak ve Francii, jednak v Anglii seskupovati se ve sdružení i zaměstnání výnosná a neproletářská. Dříve šel doktor s učitelem proti nižší třídě dělnické, poněvadž byl intelligent a dělník nikoli. Dnes jde učitel s učitelem, doktor s doktorem jako kovář s kovářem, protože není zde již poměr intelligenta k neintelligentu, poměr společensky vyššího k nižšímu, nýbrž rovného k rovnému, poměr jednoho odboru k druhému odboru. Zájmy, potřeby stavu, vzájemná pomoc, vzájemné vzdělávání vábí k sobě jednotlivce téhož oboru kováře jako učitele. A jednotlivé obory jako rovní k rovným zase se cítí ve zcela jiných okolnostech, mohou-li jeden s druhým neodvisle, svobodně jednat, ve spojení vstoupit, vzájemně si pomáhat na široké základně demokratismu.

Jako vábí jednotlivě dělníky téhož oboru jejich vzájemné potřeby k sobě a nutí je, aby se sdružovali, ježto jsou si rovni, tak také různé obory jako celky sobě rovné vzájemně se snaží sblížiti. Učitelé jako celek, jako těleso, v době, kdy v národě skutečně opanoval demokratický duch, vidí v dělnících, v jejich odborových sdruženích celky, tělesa sobě úplně rovná. Cítí, že vyšli z lidu, z dělnictva, a že tvoří stejnorodou skupinu s celým ohromným kádrem proletariátu. Demokratism slaví tu pravé triumfy, neboť vrhá tu v náruč dělnictva vychovatele dělnických dětí, odstraňuje tu nepřeklenutelnou propast mezi intelligentem a neintelligentem a činí z učitelstva opravdové vychovatele národa.

A odtud pochází celý ten boj francouzského učitelstva proti vládě francouzské, která se staví proti jeho snaze vstoupiti v intimní spojení s dělnictvem na bursách práce a v „Konfederaci práce", t. j. ústřednímu spolku všech odborových sdružení dělnických ve Francii.

* * *

Boj o syndikáty učitelské trvá asi dvě léta. Minulý kabinet Sarienův se jím zabýval a dnes Clemenceau počíná s otázkou tou opět. Učitelé sdruženi jsou v prostých spolcích „Amicales", které jim nedostačují, které hlavně neodpovídají ani poměrům společenským, ani demokratickým snahám lidového učitelstva. Pak se učitelstvo chce brániti proti útisku z různých stran, a to není možno jinak nežli v syndikátech.

Hlavní příčinu utvoření syndikátů učitelských lze hledati ve třech důvodech: nedostatečný styk s lidem, protekcionářství úřadů a administrace při postupu, tyranie politických stran. Jako všude, tak i ve Franci vládne protekce. Učitelé, kteří pocházejí z lidu, kteří vychováni jsou v duchu demokratickém a republikánském, zuřivě se brání proti tomuto nedemokratickému zneužívání moci. Vidí, že spolky, před nimiž nikdo není zodpověden a za nimiž stojí učitelé rozkouskováni, nejednotni, nikoli jako kompaktní tělesa, nic nezmohou. Jediná pomoc tu je v tom, že učiní totéž, co činí dělníci, když stane se křivda jednomu z nich: ukáží nejkrajnější solidaritu. Ta možna jest jen v odborových sdruženích, kde rovný s rovným jedná, duch demokratický vládne a egoism neexistuje.

Na druhé straně byla to tyranie politických stran, které zbavovaly učitele vší svobody. Poměry nebyly o nic lepší nežli v našich obcích, kde učitel jest v rukou klerikálních nebo agrárnických stvůr a vydán je jim na milost. Nedá-li hlasovací lístek agrárníku, ucítí brzo následky. Je to prostá tyranie a znásilňování. To děje se i ve Francii. Moc kněžstva sice zničena, ale politické strany samy činí nyní nátlak na přesvědčení učitelů. Dovedou i pronásledovati a kaziti existence. Učitelstvo hledalo nápravu a našlo ji zase jako dříve u dělnictva. Ohromná síla proletariátu, jeho svoboda a neodvislost spočívá v jeho solidaritě.

Kdo se odváží bíti do dvou, třech dělníků, neodváží se pustiti se do celého tělesa, jež solidárně vrhne se hned v boj. Učitelům bylo třeba této solidarity, síly a moci početné, aby, když se ničemností potlačí hlas jeden, ozvalo se jich několik set a tisíc. To možno jest jen v odborových združeních, takových, jaká mají dělníci, s celým tím aparátem přednášek, knihoven, čitáren, se stálým spojením s centrálním komitétem, se stálým spojením s druhými odbory, se stálým obnovováním styků a solidarity nejen odboru jednoho, ale odborů všech, všeho dělnictva, všeho, co nazývá se demokratickým, poctivým a spravedlivým. A tak se ozval z učitelstva hlas o syndikáty a netrvalo dlouho a syndikáty utvořeny.

Ale nejdůležitější příčina celého toho hnutí spočívá v důvodu posledním: učitel demokrat chce býti demokratem skutečným, opravdovým vychovatelem nejen dětí, ale celého národa, a proto

chce býti mezi lidem, chce jíti mezi dělnictvo. Učitel chce utvořiti syndikáty, které budou rovné syndikátům dělnickým, budou se s nimi stýkati, učiti učitele znáti lid, jeho tužby a potřeby, budou šířiti duch solidarity a demokracie, provedou jedním slovem v praxi to, co prohlásila veliká revoluce v theorii: rovnost lidí, rovnost různých společenských tříd.

(Dokončení.)

GERDA:

Volná škola a naše učitelky.

Ve veřejných snahách vybudovati školu prostou všech náboženských vlivů velice zřídka vystupuje jeden z nejmocnějších činitelů ve výchově národa — naše učitelky.* Nelze jim snad vytýkati nedostatek porozumění, ale činnosti. A přece v životě ani ku vzdělání nestačí pochopení vymožeností, jež doba přináší, v celku i v detailech, ale je nutno pracovat, tvořit, prakticky dokázat, že idea nalezla v nás horlivé podporovatele. A snaha tak důležitá jako jest práce o docílení volné školy, zasluhuje u nás více uznání, jevícího se pomocí v činnosti o uskutečnění tohoto záměru.

A mezi námi — zdá se — mrtvo. Proč? Je opravdu možno nalézti několik důvodů pro to, zdánlivě celkem dost vážných, ale lze očekávat, že časem, budeme-li samy chtíti, vymaníme se z jejich nadvlády.

Předně to bývá závislost na osobách nadřízených, nepoměrně větší než u kolegů mužských, následkem toho nedovedeme se postavit na pevné ideové stanovisko a naučiti panující stranu, aby hleděla na nás jako na lidi, mající práva na vymoženosti namáhavými studiemi a úsilovnou prací nabyté. Příčinou této nesamostatnosti je úzkostlivost, získaná vychováním v klerikálních ústavech, ať již klášterních nebo pod světskou správou zdánlivě stojících. Až v tomto ohledu docíleno bude žádoucí reformy, budou naše kolegyně budoucích dob vycházeti z paedagogií jako lidé hotoví, prostí kolísí a zoufalých bojů o své „já“ v době, kdy již mají vychovávati jiné a tím dokázati cenu a výši vychování vlastního.

Samostatnějšímu vystupování brání místy také nevraživost kolegů (ovšem jen těch všestranně konservativních), úkaz na štěstí čím dále tím řidší — dík šťastnému rozluštění tvrdé otázky existenční neprovdaných žen — ač ani v tomto ohledu nechybí různých „přímluv“ u vyšších představených, kterým je volná škola z pochopitelných příčin solí v očích. Mně samotné nedovoluje moje kolísavá postavení provisorní učitelky otevřeně hlásat své zásady v zájmu těchto snah, hlavně při uvážení poměrů místních a okolnosti, že z učitelského sboru složeného z osmi sil jsem jediná, která uznává potřebu školy interkonfesijní. Je tu ovšem potřebí dosti opatrnosti i v případech, kdy dětem různé ty „zázraky“ hledím vysvětlovat přirozeným způsobem a ne absurdnostmi, jež jsou jen variacemi na pohádky, o kterých i školní děti začínají už silně pochybovat. Jinak nevyhýbám se polemikám o své náhledy a úsudky v příčině volné školy, ale každá provokace, způsob věc samu málo doporučující jako jí nedůstojný, je mi jednak nesympatickou, jednak z důvodů existenčních naprosto nemožnou.

Jedna z největších příčin vězí v nás samých. Je to vlažnost, která, když nezadržuje, tož při nejmenším nemůže podporovati postup všestranného rozvoje činnosti o vybojování všeobecné přízně volné škole, institutu ve svých důsledcích rozhodně neocenitelnému. Je potřebí více zájmu a chuti k práci opravdové a vážné, vedoucí ku konečnému výsledku, že z našich škol budou vycházeti lidé sebevědomí a myslící, schopní pracovati na dalším sebevychování a sebevzdělání, kteří právě v nejdůležitější době tělesného i duševního rozvoje nebudou zmítáni bolestnými a zbytečnými boji o poslední zbytky náboženství, k němuž poutá je ne rozum, ale vsuggerovaný cit.

Doufám, že v tomto směru naleznu následovnic kompetentnějších, než je učitelka nedávno z klerikálního ústavu vyšlá.

* Trošku si dovolíme zaprotestovati. Známe hojně pracovnic. Ovšem poměrně číslo to mizí, a není divu, když uvážíme, že většina jich vychází z klerikálních ústavů! (Red.)

RŮZNÉ ZPRÁVY

* **Škola a chleba.** Pod tímto titulem (Schule und Brot) vydala Helena Simonova v Hamburku u nakladatele Leopolda Vosza 1907, knížku, v níž luští novou školní otázku. Před 40 lety polemisovaly „Historisch-politischen Blätter“, tehdy orgán katolíků proti nucené návštěvě školní s heslem: „Nejprve žíti, pak filosofovati“. Dokud prý není zajištěn blahobyt, nemůže duševní život být rozvinut, a proto stát nemá, dokud nevyplní první podmínku, žádného práva vynucovat duševní činnost. Klerikálové dobře věděli o opaku, že totiž vzdělání vyvolává blahobyt, ale hleděli massy udržet v temnotě. Dnes se ozývá zase podobné heslo, ale s jiným úmyslem. Nechce se odstranit nucená docházka, ale ještě sesíliti ji hmotnou podporou, která mu dá oprávnění a umožní úspěch: hladové a špatně živené děti nemohou se dobře učiti. Stát, jemuž záleží na občanech, materiálu to pro vojsko a daně, má pomoci; rodičům má být dána na paměť jejich zodpovědnost za výchovu dítěte. Jsou nesvědomití rodičové, jež pošlou dítě bez snídaně do školy, ač mají prostředky k výživě a jsou nevědomí rodičové, kteří podávají dětem nevhodnou stravu (zmlsánkové, alkohol atd.) Všichni tito mají býti přinuceni, ponechati stravování dětí škole a též je zaplatiti; zadarmo mohou použíti dobrodiní ty děti, jejíž rodiče platit nemohou. Při těch není potrava jako podpora, ale jako kus školní hygieny řízené lékařem. K ní patří školní strava, neboť chudé děti hlavně trpí poruchami zdraví z nedojedení a nevhodné potravy. K originálním těmto

myšlénkám autorka připojuje dějiny stravování chudých dětí v různých zemích a to velmi podrobně; nejvelikolepěji jest to organisováno v Paříži. Ku konci podává návrh školního stravovacího zákona. Ti, kdož mají co činiti se stravováním ve škole, měli by si knížku tuto zaopatřiti.

*** Klerikální moravský učitel.** V Ohrozimi u Plumlova máme vzor úpadkové vsi moravské, propadlé klerikalismu, alkoholu a nikotinu. Tyto tři jedy hubí občanstvo tělesně i duševně. Vzdor tomu mohla obec býti alespoň o něco dále v ohledu osvětovém, kdyby měla jiného naducitele. Nynější nadučitel M. K. jest člověk mravně i kulturně hodně nízko stojící. Působí ve vsi skoro 30 let. Proto i mladší hospodáři a dorost není jinaký nežli jsou staří. K tomu na vysvětlenou připojuji, že nadučitel nepustí mladšího učitele vyučovati vyšší, tedy 2 třídu, z obavy, aby učitel dorost ve svých intencích nevychoval. Sám po dlouhá léta učí 2. třídu; žáci ze školy vycházejí vychovaní klerikálně, nezajímají se o nic kromě kostela a hospody. Nemají vyšších snah, jsou stlačeni na úroveň povolných podajných otroků. Nový nadučitel, kterého bohužel Ohrozim ani za 10 let ještě nedostane, bude mít věru pernou práci, bude-li jiného smýšlení nežli nadučitel dosavadní. Některé momentky ze života tohoto nadučitele ozřejmí alespoň poněkud jeho charakter: a) Hospoda. Hospodský, nadučitel a ponocný hrají maryáš. Nadučitel vyhrál. S ohromným řehotem shrabuje vyhrané krejcary. A hospodský ctí nadučitele těmito ušlechtilými přívlastky: „Vy jste Martin lotr! Vy jste zloděj! Vy taškáři! Už zas dáváte ze spodu, vy mišru!“ a t. d. Nadučitel se tomu hrozně hlasitě směje a někdy oplácí nadávkou ieště šťavnatější. — b) Nadučitel nepije jinak nežli z litru, nejraději plecháče. Hospodský postaví litr piva na stůl, strčí ukazovák do piva a zamíchá, „aby prý to bylo chutnější!“ Druzí hosté: „Ale vylejte to pane rechtor, vždyť ten prst byl špinavý!“ A on: E co, kromě kolomaze všecko vypiju!“ — c) Sotva škole odrostlí kluci hrají v kuželky. S nimi pan nadučitel. Hraje se šňůra. Nadučitel má 8. Zarazí! Po něm hází jiný, ale udělá víc! A nadučitel sebere se stolu peníze a uteče. Kluci za ním: „Martine, vrať peníze! Hleďte, Martin utíká!“ — d) Svatba. Po hostině přicházejí kuchařky a „holí“ hosty dřevěnou břitvou. Přijdou k nadučiteli. „Tož pane nadučitel taky vás „opulbírujeme“. „No třeba, ale břitvu dobře nabrousit! Víte, kde se nejlépe nabrousí? Na stehně. Tož, ať to vidím!“ A jedna z kuchařek skutečně sukni vzhůru a na stehně brousí břitvu pro nadučitele. Jsou tam i děti. Ale to nic. Veselý řehot rozléhá se světnicí nad nápadem rechtorovým! — e) Žně. Nadučitel sváží mandele do stodoly. Bez kabátu, bez límce, v klobouku po kterémsi veteránovi vrazí do hospody. „Honem, osminku!“ Myslíte vína? I toto! Prostějovské šedé. Převrátí to do sebe a oddychne. „To působí, co?“ — f) Muzika. V sále jsou i kluci sotva škole odrostlí. Jeden z nich zapálil si viržinku, druhou má v náprsní kapse kabátu, slámku za uchem. Foukne kouř nadučiteli zrovna do tváře. A nadučitel sebere klukovi užmoulanou viržinku a „báňá“ jak by se nechumelilo. Kluk může podruhé zas rechtora podfouknout. Ale neučiní toho, poněvadž by pozbyl i druhou viržinku. — Těchto několik případů snad stačí. Jsou jiné hrubší, po případě pikantnější. Stydíme se o nich psát. Takového nadučitele má obec Ohrozim. Je tam oblíben, na rukou by ho nosili. Tam vede farní vláda! Vedle něho působí sice slušnější podučitel, ale co takový jedinec může udělat v takových poměrech? *Liga 36.*

Jsou-li katecheti denuncianty? K této od známého Masarykova procesu populární otázce dovídáme se nový konkretní doklad z Kroměříže: Na tamním gymnasiu působí „ad majorem dei gloriam“ katecheta Schindler. Přizpůsobil se jako jiní jeho bratří v Kristu i ve svém nemoderním povolání vymoženostem moderní techniky. Dovedou-li jiní jeho kolegové užívati tisku, voličských schůzí, páry, elektřiny a jiných novodobých vymožeností, Schindlerovi náleží „zásluha“, že zindustrialisoval denunciaci. Na ústavě, kde působí, sorganisoval hotovou tajnou policii. V každé třídě má z pravidla dva žáky, kteří mu donášejí vše, co ve třídách se děje; některé zvlášť zajímavé žáky dává stopovati zvláště, Odměnou — katolíci nejsou zvyklí pracovat bez odměny — jest jim „výborná“ z náboženství, a pak peněžitá podpora z fondu gymnasia, jehož jest pan „profesor“ správcem. Katecheta si tedy vydržuje z peněz gymnasia své detektivy. Možná, že se dočkáme, že „patent Schindler“ dojde hojného následování v kruzích interessentů.

*** K návrhům řádu školního pro děti.** Reformblätter uveřejňují „Upomínku“, kterou obecní správa města Reggio Emilia v Italii vystupujícím žákům měšťanské školy rozdává a následující „Desatero“ pro dítky obsahuje: 1. Miluj své spolužáky, kteří spolupracovníky tvými v životě budou. 2. Miluj poučení, které chléb ducha jest; buď vděčen svým učitelům jako svému otci a matce. 3. Posvěcuj den dobrými a užitečnými skutky, přátelským jednáním! 4. Cti dobré lidi, važ si lidí všech, před nikým se nepokořuj! 5. Nenáviděj nikoho, neurážej, nemsti se; ale své právo zastávej a zpupným a domýšlivým odporuj! 6. Nebuď zbabělcem! Buď přítelem slabých a miluj spravedlnost! 7. Pomni, že všecky statky pozemské výtěžkem práce jsou; kdo jich užívá bez práce, ten krade pracujícím chléb. 8. Přemýšlej a pozoruj, abys pravdu poznal! Nevěř, co rozumu odporuje, neklam ani sebe ani jiné! 9. Nemysli, že ten vlast miluje, který druhý národ nenávidí, jím pohrdá, války si přeje, která pozůstatkem barbarství jest. 10. Přej si raději toho dne, ve který všichni lidé jako svobodní občané vlasti v míru a spravedlnosti, jako bratři žíti budou!

*** Škola v Klášteře n. Jiz.** Byl jsem náhodou v Mnichově Hradišti a tu znaje případ učitele Mládka, zašel jsem do Kláštera, abych viděl na vlastní oči místo aféry. A vyptal jsem se důkladně pokrokových občanů, jichž jest v Klášteře hojně, na školní poměry. Tady máte její obrázek: Jest to pětitřídní škola se dvěma paralelkami. Třídy rozděleny jsou do tří budov. Krásné to třídy! Všechny malé, nízké a bez ventilace. Okénka chatrná a malá jako u chaloupky. Počet dětí, zvláště v některých třídách, k velikosti jich ovšem nijak nepřiměřený. Hrozný dojem dělá třída II. Na ploše 27 m^2 mačká se prý přes 60 dětí v předpotopních lavicích, které těsně na obou stranách ke zdem přiléhají. Jaké to nebezpečí v zimě pro dítě, které těsně sedí u chatrného okna! Učitel sedí přímo na dveřích. Otevřel-li by kdo prudce rozviklané dvéře, není vyloučeno, že by klikou mohl učiteli rozbít hlavu. IV. třída dívčí má jiné radosti. Jest pro ni najata místnost v soukromém baráku, v němž zároveň kovář provozuje svoji živnost. Příjemné zvuky kovadliny a cepů z blízké stodoly doprovázejí slova učitelova. Záchod jest na dvorku. Často prý mají děti příležitost prohlídnouti si v tomto místě připouštění kozlíka. Ovšem — v místě, kde se přece jen většinou pohlíží na školu jako na nutné zlo, nemůže býti jinak. Trnout však musí každý, že zdraví dítek je v očích některých občanů něčím méně cenným než domácích prasat, pro která staví si vzdušné a čisté chlívky. Do takové školy posílají rodiče své dítky v obci, kde velkostatek platí 78% přirážek!!! Velkostatek šetří na úkor zdraví učitelů a svých dítek. Pohovořil jsem si dále o poměrech a tu mi bylo ukázáno na místního kaplana Otakara Kobosila, hotový krystal jezuitské mstivosti! Proto, že správce školy nemohl mu na konci loňského

roku potvrditi počet cest (vlastně cestné mu nenáleželo, neb bydlel v místě) a hodin náboženských v té výši jako léta předešlá, poněvadž loňský rok školní byl o 14 dní kratší, popudila ho tato spravedlivosť k tomu, že nejhrubším způsobem dotýkal se na kazatelně cti stavu učitelského a přítomných učitelů na dozoru zvláště. Poněvadž nedostal to, co právem mu nepatřilo, nepřál i v hrozném vzteku chudým dítkám školním to, co jim náleželo. Přišel totiž do schůze místní školní rady, kdež prosadil návrh, by chudým dětem školním nedávaly se žádné potřeby školní, jak doposud dávati bylo zvykem, neb špatně prý se s nimi hospodaří (to patřilo učitelům), a děti nijak podpory té si nezasluhují. Věděl dobře, že poslouží tak práci učitelů, zbaví-li chudé děti školní, jichž u nás je většina, školních pomůcek. Tak daleko sahá klerikální msta. A úřady školní přikyvují. Pak se nedivme, že si ti vrchní tolik troufají. V. Šk. přeje zdaru Váš K. R."

* **K uctívání „svatého" Floriána.** Všude tam, kde se ctí „svatý" Florián a pořádají se k němu průvody, svěcení atd. (Hronov n. M.!), všude tam, kde jsou spolky sv. Floriána aneb kde se jinde provozuje jeho kult (u hasičů emblemy, odznaky atd.), tam zaopatřte znamenitou brožurku Karla Pelanta: „Florian, bývalý svatý." (Cena 6 hal., poštou 9 hal., 10 kusů 35 kr. i s poštou! Možno poslat ve známkách do naší administrace.) V ní jest historicky dokázáno, že tak zvaný svatý Florián neexistoval, a že jen vznikl kronikářským omylem; ovšem církev katolická učinila z něj výnosný objekt obchodní a po celá staletí těžila z něj mírou úžasnou. V Haliči jest Florián národním patronem, a budou tam míti, jakmile brožurka bude přeložena do polštiny, takovou blamáž jako my se známým neexistujícím naším patronem. Brožurka tato účinkuje na ctitele Floriánovy a ty, kdož podobné pověry provozují, jak puma.

* **Učitelé — světla po venkově.** Učitelský sbor v Nové Vsi u Břeclavy, chtěje aspoň poněkud zameziti zhoubný účinek škůdců ovocného stromoví, usnesl se v poslední poradě, by každý žák, který donese 10 kroužků bource prsténkového, obdržel 2haléř. Za krátkou dobu přinesli žáci přes 5000 kroužků bource prsténkového. Počítáme-li, že z každého toho prsténku vylíhne se průměrně 300 housenek, zničila tímto způsobem mládež 1,500.000 housenek. Příklad. Dospělá housenka bource prsténkového váží 1 gr. Než se zakuklí, sežere průměrně 10kráte tolik listí, kolik sama váží. V našem případě tedy 1 dkg. Strom prostřední velikosti mívá 5 kg. listí. Uvážíme-li, že z 5000 prsténků vylíhne se 1,500.000 housenek, sežerou tyto housenky listí ve váze 1,500.000 dkg., čili 15.000 kg. Tím by bylo zničeno 3000 ovocných stromů. Počítejme dále: Takový průměrný strom donese ročně užitku asi 5 K. 3000 zachráněných stromků tedy 15.000 K. A těchto 15.000 K majetku je zachráněno za pouhých 10 K. Žáci, kteří by snad přinesli aspoň za 1 K kroužků, dostanou spořitelní knížku poštovní se vkladem 1 K. Který žák přinese sám 1000 kroužků, dostane diplom od zemského ovocnického spolku v Bohonicích a vkladní knížku se 3 K. Tímto způsobem dá se snad přece účinněji pracovati proti škodám způsobeným od housenek a zvláště letos, kdy hrozí záplava housenek zničiti veškerou úrodu ovocných stromů v základech. Doporučujeme tento způsob i jiným sl. sborům učitelským a obecním zastupitelstvům. *(Nová Slovač.)*

* **Katolictví v pilulce.** Na kazatelnu vylezl kdesi páter a zakončil řeč svou slovy: „V dnešní době, kdy naše svatá víra katolická jest na všech stranách neznabohy napadána, má, drazí křesťané, každý pravověrný katolík jednu přední povinnost: jíti k volbám a voliti muže o svatou naši církev zasloužilé, muže, které vám odporučuje naše strana katolická." — Na ta slova zdvihne se několik občanů a se šramotem odejdou z kostela. Kandidát zrudne a honem řeč svou končí: „Ručím vám, lidičky, za to, že kdo k volbě nepůjde, odpyká to po smrti několika nedělemi v očistci; ten pak, kdo bude volit s neznabohy, odsoudí se sám k věčným mukám pekelným. A ty, co teď odešli, ty . . . ty . . . ty udám ještě dnes pro rušení náboženství. Amen." To by znělo jako anekdota, ale jest to smutnou pravdou; autorem tohoto výroku jest Theologie doktor Šulc z Hradce Králové, jenž kandiduje na Novopacku a výrok učinil v Milovicích ve svém kázání 21. dubna 1907 v kostele. („Nové Hořické Noviny" č. 9.) To je klerikalism zkoncentrovaný do pilulky: Štvaní v kostele místo náboženství, očistec, peklo a kdo na to nevěří, tedy denunciace u c. k. soudů. A katolictví se chce stále ještě uplatnit ve školách vedle vyučování!

* **Z činnosti našich kněží po venkově.** Dne 31. března přednášel red. Pelant v Novém Bydžově o Volné Škole. Když s pořadateli odcházel k nádraží, potkal dva překrvené páteříky, z nichž jeden prohodil k druhému uštěpačně: „Ti to dnes vyhráli." A druhý den jeden z nich, páter Šmejkal měl kázání, v němž pravil, že „pořadatelé i s Pelantem zaslouží, aby byli vykopáni z Bydžova." Tedy přece jen jsme to vyhráli, když páter takové Kristovo učení začíná hlásat z kazatelny. — Ve Sloupně dal kaplan z Metličan (jmenujte vždy!) dvě facky hochovi ve škole. Otec hocha šel na kaplana, že jej bude žalovati, kaplan se mu vysmál, ale jak občan onen řekl že to dá do novin, ihned obrátil a dal mu desítku s prosbou, aby se to nedostalo na veřejnost.

* **Ceciliáni.** Roční služba učitelů varhaníků na Českobrodsku a Černokostelecku činila počátkem tohoto století (1901): v Bříství (2 kostely a 2 kněží: Bříství a Mochov) 39 zl.; v Choceradech 131 zl.; v Konojedech 62 zl.; v Černém Kostelci (2 kostely farní a 2 filiální a 3 kněží) 229·11 zl. a 9 m^3 dříví; v Kounicích 38·25 zl., 1 korec pšenice a $5\frac{1}{2}$ korce žita; ve Kšelích (evang. kostel) 78·75 zl.; ve Lstiboři (2 kostely: Lstiboř a Bylany) 36 zl.; v Mukařově 30·5 zl.; v Olešce 50 zl. a 17 korců polí a luk; v Ondřejově 37·6 zl. a 3 jitra pozemků; v Poříčanech 24·64 zl. a $3\frac{1}{2}$ korce pole, z nichž musí učitel platiti daně a přirážky; ve St. Přerově 50 zl. a $2\frac{1}{2}$ míry pole a 1 míra louky; v Přišimasech (filiální) 40 zl. a kousek pole; v Přistoupími (2 kněží) 60 zl. a 6 korců polí za nájem 60 zl.; v Roztoklatech (filiální) 20 zl.; v Semicích (filiální) 3 korce pole a palouk za nájem 10 zl.; ve Stř. Skalici 26·25 zl.; v Skramníkách (2 kněží) 27·79 zl.; v Slušticích 75·07 zl. a dotace 16·8 zl.; v Kostel. Střímelicích (filiální) 34·84 zl. a kus pole za 15 zl. nájmu; ve Škvorci (2 kostely) 38·65 zl.; ve Štolmíři 23 zl. a 4 korce polí, z nichž (učitel) platí 30—40 zl. daní a přirážek; v Tismicích 40 zl. a 6 korců zádušních rolí za nájem 38 zl.; v Tuklatech (2 kněží) 80 zl.; v Úvalech 25 zl.; ve Velence (filiální) 8 korců polí za nájem 9 zl.; ve Vitících 32·17 zl.; ve Vyšerovicích (2 kostely) 18·47 zl. a 1 ha pole za nájem 21 zl. — Kdyby učitelé nevarhanili, nepořídila by si církev tak lacino parádu, kterou spoutává duše a z nichž pak vybírá nové peníze pro své potřeby.

* **Družstvo pro stavbu domků učitelských** první bylo založeno na Humpolecku v Čechách a také první domek byl postaven v Kejžlici, nedaleko Humpolce. Přes to, že domek byl stavěn ve vlastní režii a financován bohatšími kollegy, záložnami, učitelskými podporami a dary, výsledek je ten, že domek musel být prodán a Družstvo právě se rozchází. Zkušenost ukázala, že bez hotových, velkých fondů, nelze do podobných svépomocných podniků se pouštět. Domek byl stavěn z dlužených peněz, jež bylo nutno zúročiti, o to jistě

stavební náklad vzrostl. Nájemné, které přiměřeně muselo být dle městského měřítka upraveno, hradilo sotva $^2/_3$ nutných ročních výloh Družstva. A také, odkud vzíti, přijdou-li katastrofy, jako jest krupobití, oheň, shnití dřevěné práce atd., a odkud hraditi, najde-li kollega byt laciný a dům musí býti vydržován. Jen tedy s fondy stotisícovými lze svépomocně do takových podniků se pustit. Ostatně zbytečno je v podobných případech vyčerpávati svoji sílu a peníze. Učitelé jsou služebníky národa, a je povinností veřejnosti, státu, země a obcí, aby se o řádný příbytek pro ně postaraly.

* **Moc slova a vystoupení** viděl skoro každý z nás při volebních zápasech. V čem spočívá účinek řečníkův, (míníme tím dobrého řečníka, ne takového dra Myslivce, kde se musí zmocnit člověka odpor nad podobnou nízkou úrovní duševní), že dovede rozechvět a nadchnout? V suggesci, v tajemné síle, která formuje mysl bližního a které jest každý schopen, je-li jen zdráv. (Rozumí se předem duševně, pak i nemoc jest překonána duševní silou.) Suggescí se docílí úspěchů ve veřejném životě, a tím více v pedagogice, kde nezralé mozečky dětí jsou přímo spoutány vůlí učitelovou. Kdo chceš uplatnit sebe ať kdekoliv, prostuduj si dva znamenité, světové spisy dra Felixe Thomase: „Suggesce" a „Suggesce ve výchově". Cena obou K 1·30 i s poštovným v administraci „Volné Myšlenky". Není to reklama, jest to rada pro seriosní vychovatele ať dětí, ať našeho lidu, který jest ve většině beztoho ještě pouhým velikým děckem.

* **Denunciace nyní a na věky . . .** Před několika lety při oslavě památky upálení mistra Jana Husa v Malenovicích, přednášel při hranici bývalý zdejší učitel E. H. Pro přednášku tu byl klerikály udán zemské školní radě. Avšak disciplinární vyšetřování nevedlo k cíli, neboť učitel onen se zdravou kůží vyvázl. Hned na to místní kaplan udal druhého mladšího učitele F. D. V udání tom pravil, že místní učitelstvo soustavně pracuje proti kněžím a proti náboženství nejen mezi dospělými lidmi, ale i ve škole mezi dětmi, jako (na příklad) učitel F. D., jenž dětem nesprávně vykládá životopis Husův a na důkaz toho přiložil poznámky jedné žákyně III. tř. (!) které jí byl sebral. Disciplinární vyšetřování, jež mělo, jak se klerikálové vyjádřili, učiteli zlomiti vaz, opět nevedlo k cíli, neboť udaný odnesl to „napomenutím" od zemské školní rady: „Napomínáte se, byste pro příště vystříhal se při vyučování realií, zejména látky dějepisné, vštěpovati dětem vědomosti, které by byly v odporu s látkou předepsanou a s učením církevním . . ." Rozumí se, že o Bílé Hoře musil pak vůbec pomlčeti . . . Závadná slova, jež v poznámkách oné žákyně poznačená byla a pro něž potrestán býti měl učitel D. F. jsou: „Za krále Václava IV. žil mistr Jan Hus, muž přísných mravů a Čech veliký, jenž šířil pravdu Páně mezi Čechy. Slova vřelá, ctný život jeho otvírala Čechům srdce, budil lásku ku pravdě. Nepřátelé jeho horšili se proto na něho a stíhali ho, v Kostnici odsoudili a pak na hranici upálili v r. 1415." — Od té doby měli učitelé na zdejší škole, mimo několik zajímavých soudů s farářem, pokoj ve své učitelské činnosti. Působiště své křesťanské lásky přenesli klerikálové do sousedních obcí. Tak na př. v Loukách učitel Pt. a ve Velké Lhotě učitel D. přišli do konfliktu právě v poslední době se zdejším farářem P. Sl. (jmenujte plným jménem!) také prý pro nesprávné učení o „kacíři" J. Husovi. Z pouhé lásky prý je varoval a blahosklonně jim domlouval, aby zanechali podobných nebezpečných věcí, aby nesnižovali jemu jako katechetovi autoritu u dětí, aby odvolali svá učení o Husovi, že on nikterak nechce jim škodit, vésti z toho důsledky a stíhati je u školního úřadu. (O to prý se postarají baby). Čekáme tedy, jak farář bude na našich učitelích za krátko provádět důsledky a ptáme se pilně našich dětí, co už umí z českého dějepisu.

* **Vysvětlení.** Ctěná redakce! Ve čl. „Moderní" duch nových čítanek (V. ŠK. č. 5,) zmiňuje se p. Fr. Šimanovský o čl. „Rodina a čeleď", obsaženém ve druhé části II. dílu dvojdílné čítanky a kritisuje ostře větu, v níž se vybízí pán a paní, by čeleď k tomu vedli, aby v neděli a ve svátek služby boží navštěvovala. Jako autor zmíněného článku čítankového dovoluji si podotknouti, že článek onen je zpracován na základě dosud platného čeledního řádu pro království České. V § 16. tohoto řádu se praví: „Hospodář má čeledína k tomu přidržovati, aby navštěvoval služby boží v neděli a ve svátek a nedělní opakovací hodinky zákonem nařízené". Pan Šimanovský píše, že čítanka vybízí tu budoucího hospodáře, aby čeleď svou nutil k návštěvě kostela. Tak netřeba passus onen vykládati. Svým žákům vysvětlil jsem větu onu tak, že hospodář nemá čeledi brániti ve vykonávání nedělních a svátečních služeb božích. Ostatně netýká se passus onen výlučně čeledi katolické, ale čeledi vůbec, ať již náleží k té neb oné konfessi. Tolik na vysvětlenou. Ostatně požádán p. prof. Jursu, by při novém vydání věta ona byla vypuštěna. S veškerou úctou Jos. Beneš, správce školy v Modlíkově u Přibyslavi.

* **Z temného Slovácka.** „Veleslavná c. k. zemská školní rado! My uctivě podepsaní rodičové s velikým překvapením jsme viděli, že naše děti nám přinesly šk. zprávy bez podpisu učitele náboženství. My uctivě podepsaní klademe na vyučování náboženství zrovna takovou váhu jako na vyučování světských předmětů a vidíme v tomto odstrkování kněze ze šk. zpráv odstrkování a ponižování samého náboženství a spatřujeme v tom první krok, aby náboženství ze školy znenáhla bylo vyhostěno. My uctivě podepsaní jsme lojálními poddanými Jeho Veličenstva císaře a krále, a jsme přesvědčeni, že obzvláště v našich rozvratných dobách jest náboženství nejlepší oporou spořádaného státu a trůnu. Žasneme proto, jak je možno, aby nejvyšší šk. úřad v zemi ponižoval a odstrkoval význam náboženství hned v útlých srdcích našich dětí. Jsme pevně přesvědčeni, že takovým bagatelisováním náboženství neprokazují se valné služby ani státu ani trůnu. Pročež žádáme my podepsaní otcové, aby za naše platy a oběti na školu bylo aspoň šetřeno našich citů náboženských, které těžce uraženy byly tím, že bezdůvodně proti dosavadnímu zvyku představitel náboženství, kněz, z podpisu na školních zprávách byl vyloučen a prosíme, aby tak jako jindy pro podpis katechety na šk. zprávách slušné místo vyhrazeno bylo. — Tiskl Robert Veselý ve Strážnici. — „Petice tato kolovala v obci Sudoměřicích asi tak kolem Nového roku — zajisté i v jiných — opatřena jsouc podpisem starostovým a ob. pečetí. Ob. strážník obcházel s ní dům od domu a podpisovali ji i někteří, jichž děti do školy ještě nepatří a možná, kteří jich ani nemají. Náhodou viděl jsem pouze prvé. Co se toho katolického přesvědčení našich občanů týče, jež zde s takovým důrazem se vytýká, jest asi podobného rázu, jako jejich liděrovického p. poslance. Věří rovněž v čarodějnice, hastrmany a jedna bába zde před 10 lety (Burška) vlezla z náboženského fanatismu docela do vytopené chlebové pece, kde svou ušlechtilou duši i se zlým duchem, který v ní obcoval, vypustila. Katolické činy jsou pak tohoto druhu: 1. Před třemi roky byla obci naší c. k. místodržitelstvím povolena sbírka na vystavění kaple po celé Moravě. Dle knížek činily zapsané milodary 5.200 K. Z toho však svému účelu odevzdáno něco málo přes 2.200 K, o ostatní rozdělili se zbožní páni sběratelé za svoji námahu. Myslím, že hrubý příjem sbírky činil ještě

více, poněvadž dva sběratelé, ač z peněz oněch žili, přece ještě značně více odevzdali, než bylo zapsáno. 2. Kdykoli jde processí od nás na pouť — Saštín, Jaroměřice, Velehrad — vždy přijde zpěvák ke starostovi pro 4 koruny z ob. pokladny na mši sv. Podobně činí též děvčata a chlapci, chtějí-li míti nějakou parádní mši s ofěrou, vybírajíce po celé vesnici a ani učitele nevyminouce, aby byl prý také jejich pobožnosti účasten. 3. Otčenášům a všelijakým litaniím na sv. Marka a o křížové dny nebývá proto konce, poněvadž dle toho dostávají potom zpěváci na účet obce svoji odměnu v podobě guláše a lihovin dle libosti. 4. Avšak i sl. ob. výbor u nás představuje si nějak divně ethickou stránku jednoho ze sedmera křesť. milosrdenství. Lonského roku vypravila se času nedělního s ob. povozem od nás deputace na pohřeb do jiné obce a v ob. účtech je na to 10 K položka.

* **Zrnko.** „Mnohý člověk mění své názory politické, přebíhá od strany k straně a nestydí se za to; ale v náboženství, tam kde nevěří nic, tam změnit své stanovisko se hanbí". (Slovenský Obzor.)

* **Pracovní program německých zemských vychovávacích ústavů.** Právě v nynější době, kdy veškeré vyučovací hodiny na školách obecných a měšťanských přeloženy mají býti na dopoledne, kdy úřadové školní a interessující se kruhové zkoumají výhody nedílného vyučování, neškodí pohlédnouti na denní a hodinový rozvrh některého z vychovávacího centra jiných států. Tak na příklad království Saské má bezvadně kasárnický rozvrh práce pro svoje zemské ústavy vychovávací, které zároveň jsou feriálními útulky: Vyučování trvá denně 5 hodin a dělí se v minuty. Na skutečné vyučování připadá 225 (!) minut, 45 minut na úkoly a zbývajících 30 minut na zpěv a modlitbu. 170 (!) minut patří tělesné práci, tedy skoro 3 hodiny. Dělí se to takto: 55 (!) minut věnuje se práci zahradní, 55 (!) minut práci v dílnách a 60 minut pracem domácím. Úplně volná chvíle, jsoucí každému chovanci k volné disposici i s dozorem spojenými hrami a sportovními podniky a přestávkami mezi vyučovacími hodinami obnáší $5^1/_4$ hodiny. V tom jsou započteny 3 hodiny prázdna, 85 (!) minut přestávek, 45 minut hra a tělocvik. Doba spaní obnáší devět a půl hodiny a jednu a půl hodiny je potřebí na jídlo. Všechno ajnc, cvaj, draj, a učitel skoro zupák aby byl živým držákem hodin, by se nějaká ta minuta nepřekročila a rozvrh hodin se nerozsypal. Jsou to ještě blbci na světě!

* **Čisté volby.** Pošlete nám dle možnosti zprávy, co dělali ve volbách páteři. Sdělte, kde se agitovalo z kazatelen, kde byla křesťanská volební cvičení, kde se vystrkovala monstrance za zdar voleb a kde byly průvody. Item kde černí muži provozovali volební partyky a nátlaky. Volbami náš boj není skončen, to jest předehra ke kulturnímu boji, která každému liknavému počíná otvírati oči. Nastává šest let úsilovné drobné práce vzdělavací a osvětné, s jejíž výsledky se setkáme teprve při volbách r. 1913. —

* **Cvik ve plování na dívčích školách.** Ve mnohých německých městech, v Berlíně, Královci, Děvíně a Vratislavě a j. usnesly se školní rady, aby nejen hoši, ale i dívky v letních měsících účastny byly ve cviků v plování. Výcvik tento udíleti mají zkoušené učitelky, jichžto vědomosti vztahovati se musejí nejen na dokonalou technickou znalost ve plování a různé vodní revoluce, nýbrž i na záchranu tonoucích a křísení utopených. Správa školská se domnívá, že hlavně učitelky tělocviku, honosící se svalnatým tělem a chrabrou odvahou i dokonalým těla výcvikem, těmto požadavkům lehce zadost učiniti mohou. Všem žákům, hlavně však těm, kteří nemají příležitosti v létě se koupati, protože nemají peněz do plovárny a nemají koupelny doma ochlazení a občerstvení velice půjde k duhu. Ovšem musí školní lékař předem prohlédnouti svěřence svoje, aby snad dítko v prvých fázích zhoubné nemoci koupáním si neuškodilo. Plování bez odporu patří k oněm nejznamenitějším sportům, které zároveň v činnost uvádějí všechno svalstvo a všechny klouby, ba všechny údy těla lidského; proto jeho dalekosáhlý význam.

* **V hodině dvanácté!** V užších volbách agitujte proti klerikálům a vysvětlujte, co Řím pro nás znamená! A volit kandidáta co nejrozhodnějšího, žádné vodové a opatrné lidi, kteří při dupnutí klerikálů couvnou, aby si je nerozhněvali. Prohru zde budeme cítit šest let!

(Zasláno.)

Českému professorstvu středních škol!

Nový základ konstitučního života v naší polovině říše vyžaduje součinnosti veškeré intelligence v politickém životě. Je tudíž nutno, abychom i my odložili dosavadní lhostejnost k záležitostem veřejným a účastnili se práce politické. Vyžaduje toho zdar našeho školství, pro které musíme veřejnost získávati, vyžaduje toho naše povolání, jež nás zavazuje vychovávati žactvo k řádnému plnění občanských povinností.

Vůdčí myšlenkou naší práce budiž, jako vždy, tak zvláště vzhledem k blížícím se volbám pokrok a osvěta, a každý, kdo nám může zaručiti úspěšnou práci za tímto heslem, měj v nás své podpůrce. Posilujme tudíž svým vlivem snahy těch, kteří ve svůj program pojali zvýšení lidového vzdělání v nejširším smyslu. Pracujme se vší energií pro moderní laické školství všech stupňů a získávejme na voličských schůzích i tiskem porozumění zejména pro hlavní požadavky moderního školství středního.

Žádejme tedy:

a) aby střední škola byla reformována dle požadavků moderní vědy a paedagogiky,

b) aby tudíž byla zlaicisována a zbavena všeho nepříslušného vlivu konfessijního,

c) aby byl odstraněn byrokratický formalismus ve prospěch svéprávnosti sborů učitelských a zemských školních rad,

d) aby v zemské školní radě zasedali jako členové zástupci učitelstva obecných, středních (i odborných) a vysokých škol, volení učitelstvem samým,

e) aby české školství střední (a odborné) bylo doplněno a rozmnoženo, ústavy s velkým počtem poboček rozděleny v ústavy samostatné, osnovy učebné upraveny v duchu českém a školství každé národnosti ve všech instancích bylo spravováno jejími příslušníky,

f) aby bylo postaráno dostatečnou měrou o české dívčí školství pokračovací střední a

g) aby potřebám českého národa bylo vyhověno ještě jednou universitou, a to v Brně.

S těmito požadavky účastněmež se způsobem důstojným, ale energicky ruchu volebního. Podporujme kandidáty, kteří naše požadavky pojali ve svůj program, tažme se těch, kteří nám jsou dosud neznámi, zda jsou ochotni, pro pokrokové školství vůbec a zejména pro školství střední reformované a znárodněné pracovati, a potírejme snahy směřující k cíli opáčnému.

V Praze, v dubnu 1907.

(Následuje 161 podpisů.)

„VOLNÁ ŠKOLA" vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Karel Pelant. — Číslo poštovní spořitelny 70352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

ODPOVĚĎ

PANU LVU ZE SKRBENSKÝCH

dle názvu „svaté Římské církve

kardinálu-knězi titulu sv. Štěpána in Monte Coelio, z Boží a Apošt. milosti knížeti-arcibiskupu Pražskému“

NA JEHO TAK ZVANÝ „PASTÝŘSKÝ LIST“

předčítaný v kostelích jeho diecése ve dnech 8. a 9. září 1906.

Pane kardinále!

Využil jste svrchovanou měrou výjimečné výsady, kterou rakouský trestní zákonník stanoví nedotknutelnost všech úkonů a řečí v kostelích činěných, a sice k tomu, abyste ve formě t. zv. pastýřského listu očernil věřícím snahy osob.

Zabaveno.

abyste činil reklamu klerikálním časopisům a abyste si zaagitoval již předem pro příští volby do říšské rady.

Rozkázal jste všem kněžím své arcidiecése, aby tento pastýřský list Váš v den 8. a 9. září ve svých kostelích s kazatelny přečetli.

My, kteří patříme také k těm, kteří za onu volnou školu, proti které jste takto vystoupil, ze všech sil svých pracují, a na které křivá slova Vaše o lidech, domáhajících se reformy školství, tím také padala, nemohli jsme proti těmto Vašim výkladům na místě samém se hájiti, protože bychom se byli tím vydali jistému odsouzení k mnohaměsíčnímu těžkému žaláři, jež by nás proto stihlo dle litery zákona „pro rušení náboženství“, třebas to, co jste ve svém „pastýřském listě“ věřícím vzkázal, nemělo ničeho s náboženstvím společného, ale spíše do voličské schůze nežli do kostela patřilo.

Proto odpovídáme na pozornost, kterou jste tím také nám a naší práci věnoval tímto listem.

Použil jste, pane kardinále-kněži, ve svém listu mnohého tvrdého, zlého a urážlivého slova o stoupencích Volné Školy, ač stojí psáno: „Nepotupujte a nebudete potupeni“ (Lukáš VI. 37). Nebudeme Vás v tom následovati, odpovíme jen věcně a vážně na Vaše vývody, jak pořadem následují.

Již v úvodě, kde vzpomínáte boje za reformu manželského práva, pravíte, že touto reformou „zamýšlí se odstraniti ve vlasti naší dosud platný, nezvratný řád a zákon Boží, jenž stanoví a chrání svatost a nerozlučitelnost svazku manželství křesťanského“. Jedna věta a kolik proti ní námitek! Když ten dosavadní řád v manželském právu platný jest tak nezvratný, proč tedy ty strachy, že by jej někdo mohl odstraniti? Či snad přece jen ta Vaše víra v zákon boží není tak pevná, že pro jeho podporu sháníte světskou pomoc?

A pak ta „nerozlučitelnost“ svazku manželství katolického (nikoliv křesťanského, pane kardinále! protestantské manželství je rozlučitelné!) ta dávno platí již jen pro obyčejné smrtelníky; pro bohaté, a zvláště pro panující rody dávno neplatí, jak jsou toho dokladem četné případy v historii, jež dosvědčují, že císařům, králům, knížatům a boháčům rušeny byly papežem pro ně nevhodné manželské svazky, a jak jsme to také právě nedávno viděli při princezně koburské Louise atd. atd.

Zdá se, pane kardinále, že vůbec slova neberete na jemnou váhu, neboť hned dále zase pravíte, že „nepřátelé církve zasazují se, aby ze škol našich byl vyobcován duch křesťanský“. V tom se mýlíte kardinálně, pane kardinále, neboť pravý toho opak je pravdou: kdyby ti Vaši služebníci, kněží katoličtí, jež zcela případně jmenujete „klerikály ve školách“ (s díky to kvitujeme!), skutečně tam pěstovali pravého ducha křesťanského, to jest, kdyby tam děti vyučovali v Ježíšově lásce k bližnímu, v duchu milosrdenství, soucitu, v dobrotě, laskavosti, v slitování a obětivosti, žádný by jistě proti takovému jich působení ničeho neměl a nepodnikal, ani ten, kdo nevěří na nic, co kato-

lická církev učí. Ale v tom právě jest bod úrazu, že ten duch, kterého dnes kněží katoličtí do škol zanášejí, **jest vším jiným, jen ne právě duchem křesťanským** ve smyslu původního učení Ježíše Nazaretského. Nejsou toho ovšem vinni jen oni kněží sami, ale je to následkem celého onoho velikého převratu, jaký se v církvi katolické od dob Ježíšových a apoštolů až po naše časy udál.

Ruský spisovatel Lev N. Tolstoj vystihl obrat ten těmito případnými slovy:

„Křesťanská pravda byla přijata z počátku nevelkým počtem prostých, nevážených, nebohatých lidí v celém svém smyslu. Ale v poměru k rozšíření jejímu uprostřed většího množství lidí a to lidí bohatých a vynikajících, stále více a více se zvracela a v době založení církve (za časů Konstantina, jak praví Chelčický) tak se zvrátila, že hlavní, skutečný, života schopný smysl její byl od lidí úplně skryt a zaměněn formami, cizími podstatě křesťanství."

A o těchto formách, jež úplně zakryly smysl křesťanství, vyjádřil se v Kutnohorských Epištolách Karel Havlíček-Borovský, jehož památku český lid letošního roku uctíval, určitěji těmito slovy:

„Jádro křesťanství odstranili obratným způsobem zahalivše je do tuhé slupky, na kterou nalepili červených talárů, rozličných čepic, latiny, svíčiček, desátků, štol, olejů, nuceného celibátu, slepých poslušností, liguriánů, pohádek a nemotorných zázraků, faryzejství, prodavačů a kupovačů, tak že by pán Ježíš přijda znovu na svět a vida takové křesťanství, opět splésti musel provazy a vyháněti, řka: „Tento dům dům Otce mého jest, vy jste z něho ale učinili peleš ....!" To jsou ty příčiny."

Ano, to jsou ty příčiny! A vlivem jich pak také toto vyučování náboženství na školách vypadá: místo toho, aby se dítkám vykládaly prvotní zásady Ježíšova učení lásky, míru a soucitu, vkládají se dětem do hlav věci s tím nesouvisející. Místo živého slova a příkladu, místo všelidské mravouky prvotního křesťanství, poučují se děti o prázdných formách bez vnitřního jádra. Způsobem nevychovatelským, prastarou a zavrženou methodou nutí se dítě k naučení na paměť a bezmyšlenkovitému odříkávání ne zásad náboženských, ale různých ustanovení církevních, dogmat a jiných nařízení, jež s podstatou náboženství nesouvisejí. V hodinách vyučování náboženství vykládají se malým dětem různé stránky a okamžiky lidského života, jako na příklad ty, jež týkají se pohlavního obcování (Nesesmilníš! Nepožádáš manželky bližního svého! a pod.), jež dítě správně chápati nemůže a jež, jsouce mu k tomu ještě velmi často podávány formou neobratnou a mnohdy i zcela zavržitelnou (vizte případy, uvedené ve spisu prof. T. G. Masaryka: Zrcadlo katechetům), jsou způsobilé přivoditi v nevinné dětské mysli povážlivých mravních škod. (Tím hůře ještě, že výklady tyto držány jsou osobami, jež ženiti se nesmějí a tím správného a normálního ponětí o pohlavních věcech míti nemohou.)

A dále: K čemu všemu se, pane kardinále, vašimi služebníky zneužívá vyučování náboženství ve škole! Místo nábožensko-mravní výchovy vyzvídáno jest na dítkách, jakého smýšlení jsou jich rodičové, jaké noviny čtou, do jakých schůzí a spolků chodí a pod. Po dětech posílají se ze škol různými pány katechety často vzkazy, hodící se pro politického agitátora a ne pro kněze křesťanského vyznání! Místo slov Ježíšových kolportují vaši služebníci raději štváčské a surovosti plné klerikální listy, jako „Kříž", „Marii", „Sv. Vojtěcha" a j., ve kterých odpůrcové klerikalismu, kteří brojí proti zneužívání náboženství k nekalým účelům, líčeni jsou jako vyvrhelové a dravá zvěř v lidské podobě.

Tak se věci mají dle pravdy, pane kardinále. A to je také příčina, proč zvedá se mezi rodiči a zejména také mezi učiteli, kteří tu spoušť všechnu s blízka vidí, odpor proti takovému vyučování takového náboženství ve škole a proč, vidíce, že nápravy jiné není zde možno se dovolati, žádají, aby raději tedy vyučování takového „náboženství" ze škol bylo odstraněno a **ponecháno péči rodičů,** po případě, budou-li si tito toho přáti, i kněžím, v místech pro to vhodných, jako v kostelích, na farách a pod.

Pane kardinále, vy víte dobře, že takto se věci mají, ale vy přece tvrdíte, že prý má býti Ježíš Kristus odňat dítkám. Jak pak ale má býti Ježíš Kristus dítkám odňat, když se jim v pravdě kněžími nikde neposkytuje?

Či snad chcete tvrditi, že ty prázdné formule, jež děti se učí bezduše odříkávati, že to je Ježíš Kristus? Zda nejsou ony vedeny jedině k tomu, že jej jen rty ctí, ale srdce jejich že jest daleko od něho? (Srovnejte Matouš XV. 8.).

Kdybyste, pane kardinále, klidně věc posuzoval, musil byste nám dáti za pravdu. Ale vy, věda, že hájíte věc předem ztracenou, chápete se důvodů nejen nesprávných, ale i takových, které mluví proti Vám. Tak na adresu rodičů dovoláváte se toho, že nedají odníti dítkám svým „toto (t. j. katolické) náboženství, které již **hodným předkům Vašim** bylo oporou a posilou v životě . . ." Soudíme, že patrně neznáte českých dějin, neboť jinak musil byste věděti, že naši hodní (ovšem!) předkové to byli, kteří první v Evropě proti zneužívání náboženství hierarchií (vysokým kněžstvem) povstali a ve svém horlení neustali ani tehdy, kdy se všech zemí táhly na ně hordy křižáků Římem naverbovaných. Nevíte-li to, pane kardinále, zeptejte se na to některého dítka školního, až půjdete na arcipastýřské visitace. Kristus sice pravil „jdouce, učte všecky národy" (Matouš XXVIII. 19.), ale ono škoditi nebude, když se také jednou dáte trochu poučiti . . .

A že poučení nejen v této ale i v jiných věcech potřebujete, o tom svědectvím je ta část Vašeho listu, ve kterém tvrdíte, že v zemích, kde bylo odstraněno vyučování náboženství ze škol, plní se neobyčejně trestnice a polepšovny.

To není pravda, pane arcipastýři a zde jsou doklady:

Je všeobecně známo každému nestrannému pozorovateli poměrů, že právě v zemích, kde katolický klerikalismus dlouho vládl, povšechný mravní stav

lidu klesl velmi hluboko. Dokladem toho jsou na příklad Španělsko, Belgie, Italie a některé kraje Francie (Bretoňsko a Veronsko). Teprve vzrůstem svobodomyslnosti lepší se mravní poměry v těchto zemích, jak nejlépe ukazuje Belgie, kde v krajích, jež zůstaly klerikálními (Anvers, Tournhout a j.) je zločinnost ještě velice značná, kdežto v krajích, kde svobodomyslní a socialisté mají většinu (Namour, Verviers, Charleroi, Mons Liège a j.) zločinnosti velice ubývá.

Stejným způsobem jeví se tento stále se lepšící stav zejména ve Francii a také v Italii, které vládu klerikální s beder svých shazují. Blahodárný kulturní vliv volného myšlení ovšem jen zvolna účinkuje, což jest pochopitelným, neboť je ještě mnoho a mnoho těch, již klerikálům slepě věří a pak to, co klerikální výchova za **tisíciletého** působení zkazila, to vzrůst vzdělanosti nemůže za **jedno nebo dvě desítiletí** úplně napraviti. Že však pokrok ten přece jen velmi značným je, ukazuje zpráva „Volné Myšlenky" ze dne 1. června 1906, dle které v australských státech na základě úředního šetření kontrolora státních vězení zjištěno, že za posledních 13 let, co trvá tamže laické (světské) vyučování, **zmenšil se počet uvězněných** pro celou Australii **právě o 50%, t. j. o celou polovinu!!**

Takových zpráv se ovšem Vy, pane kardinále, snad ani nedovíte, protože „nevěrecké" noviny nečtete a v „katolických" se s pravdou, pokud církvi k prospěchu neslouží, neshledáte.

Ale konečně, nač jíti tak daleko: podívejme se jen kolem nás, v našem státě rakouském. Nepopřete, že u nás jsou Vaše vlivy ve státě, ve škole a ve společnosti velmi silné a že příliš daleko za nejklerikálnějšími zeměmi nejsme. Nuže a jak to u nás vypadá? Nenaříká se u nás také nad stoupající zločinností, nerostou u nás také trestnice, polepšovny, není zde také až hrůza mravní spouště? A dělají to snad beznáboženské školy? Jak pak! Vždyť u nás žádných není, naopak, naše školy jsou skrz na skrz prosyceny tím duchem, který Vy a Vaši služebníci šíříte.

Jsou-li u nás tedy takové nezdravé poměry, pak **je to především smutným vysvědčením právě pro Vás,** ježto celá Vaše moudrost proti tomu ničeho nesvede; a to nejen u jiných, ale i v řadách kněžstva, neboť spoušť ta ani Vaše vlastní služebníky neuchrání, jak známo z případu svatováclavské a jiných záložen a ze spousty případů, kde kněží odsouzeni pro zločiny proti mravopočestnosti, ublížení na těle atd.

Vy také tvrdíte, že v zemích, kde jsou bezkonfesijní školy „s bázní boží zanikla i pravá láska k vlasti". Na to dovolujeme si ukázati, že vy sám vydáváte pastýřské listy česky a německy, a že nedávno utvořila se v Čechách pod Vaším patronátem „Zemská rada katolíků", jejíž snahy popsal v úvodním článku katolického denníku „Čech" ze dne 31. srpna 1906 katolický vikář Rudolf Horský takto: „Zemská rada se neptá, jsi Čech nebo Němec, uznáváš nebo neuznáváš konviktský katolický program, jsi pro státní právo české, čili nic, jsi aristokrat nebo demokrat a podobně, nýbrž ona se jen táže: Jsi z přesvědčení katolík?"

Ano, Vám je vlast a národnost něčím zcela vedlejším, vždyť Vy sám Jste pouze zástupcem zcela cizí moci, Vatikánu a veškeré Vaše snažení a cíle nesou se k službě této zahraniční síly. Vy i celý systém představujete jedině sluhy organisace naprosto zájmům vlasti protichůdné; jedině Francie to pochopila a zbavuje se stoupenců cizího řádu jako se každý stát zbavuje vyzvědačů a agentů jiných mocností.

Dále, pane kardinále, přecházíte ke kritice těch osob, kteří u nás hnutí za volnou školu vedou. Pravíte o nich: „Nemyslete, že ke spolku tomuto se hlásí jen několik málo nemyslících lidí, jichž jednání netřeba bráti vážně." Ano, to je právě to, že ve hnutí za volnou školu jsou shromážděni mužové myslící a myslící člověk se nesrovná nikdy se zásadami Vámi hlásanými. Proto je to zcela přirozeno, že „mužové vědy, vzdělavatelé mládeže, přední mužové, obohaceni tak mnohými zkušenostmi životními", jak sám musíte doznati, stojí za snahami Volné Školy.

Vy ovšem ihned tvrdíte, že pracují k tomu, aby odrostla celá pokolení, která se neučila v Boha věřiti, jej milovati, jeho se báti . . ., aby odchováno bylo pokolení lidí, jež budou hříčkou nezřízených vášní, obětí svůdců, pokolení pro hanbu a zkázu nejen církve, ale i státu (!), ano i sebe sama . . ."

Pane kardinále, není třeba s tímhle jíti do budoucnosti, zůstaňme u přítomnosti. To, co zde pravíte, je z části již dnes pravdou. Takřka denně stávají se dítky školní „hříčkou nezřízených vášní" a „obětmi svůdců", ovšem nikoliv od pokrokových učitelů a přívrženců volné školy, ale od někoho jiného . . .

A nyní několik slov o tom nebezpečí zkázy pro stát, které vy takto odvracujete . . .

Pane kardinále, ruku na srdce! Kdo je ten Váš nejvyšší pán, kterého musíte poslouchati? Je to panovník našeho státu, jenž sídlí ve Vídni? . . . Ale kdež! V daleké cizí zemi, uzavřen ve své residenci sídlí: je to papež. To je Váš vládce, to je Váš pán, a jedinou loyalitou, kterou Vy vskutku dodržujete, je loyalita papežská! Ale stát, ve kterém žijete, ten fedrujete a podporujete jen proto, protože on podporuje a fedruje Vás. Ovládnutí státu, to je Váš cíl a všecko ostatní Vaše jednání jen k tomu směřuje. Havlíček dobře to vystihl, právě o té Vaší společnosti: „Hierarchie, jsouc služebnicí dobře povědomých reakcionářských kast, ponenáhlu zatáhla sítě temnosti nad naším lidem, aby z kněžstva učinila rozkazy svými místo učitele zatemňovatele lidu, aby jsouc až posud jen ochotnou služebnicí vlády, časem svým, až se moc její (hierarchie) pevněji zakotví, jako vždy jindy, tvořila stát ve státu, nechtěla se podrobovati zákonům a plodila ve jménu nebe různice na zemi o záležitosti zemské." (Kutnohorské epištoly str. 80)

Tvoříce tedy „sloupy státu", pokud Vám slouží za děvečku, měníte se ihned v jeho urputné nepřátele, jakmile se neukáže býti dosti povolným nástrojem. Pro důkaz nemusíme daleko. Nejkrásnější je právě v nedávné historii vývoje našeho školství.

Když r. 1867 vydány v Rakousku nyní platné státní základní zákony a r. 1868 vydán školský zákon, kterým zrušeny staré, zcela náboženské (konfesijní) školy a nahrazeny nynějšími polonáboženskými (inter-

konfesijními), tehdy papež Pius IX. svolal tajnou synodu kardinálů, ze které vydáno bylo toto prohlášení:

„Vidíte zajisté, velební bratři, v jaké míře zavržení a odsouzení hodny jsou **ohavné** ony zákony rakouskou vládou vydané, které co nejvíce porušují učení katolické církve, starobylá její práva, její autoritu, moc naši a sílu apoštolské stolice . . . pročež my mocí naší apoštolskou je zamítáme, za docela nicotné a pro budoucnost za neplatné prohlašujeme.“

A ironií osudu se stává, že dnes, pane kardinále, těchže zatracených a „ohavných“ zákonů dovoláváte se proti stoupencům volné školy! Jak vysvětliti tuto logiku?

Aneb příklad jiný: Je to již hezkou řadu let, co zemřel jeden rakouský panovník nynější dynastie; Josef II. A dodnes mu nemůže přijít církev na jméno! Proč? Protože zarazil nesmírné vzrůstání církevního jmění ....

Ano, vaši stoupenci jsou velmi loyální občanové, když vám to prospívá; ne-li, tedy dáváte krále do klatby (italský Viktor Emanuel), na státní úředníky, kteří ve jménu autority státní provádět přicházejí soupis jmění kostelního, aby s ním kněží nemohli tak libovolně hospodařit, štvete sedláky s obušky, kosami a vidlemi (Francie), a jak historie ukazuje, ani atentáty na život panovníků (Jindřich IV.) nejsou prostředkem zavržitelným.

Pane kardinále, do nekonečna mohli bychom polemisovati s Vaším listem a vždy bychom shledali jakous nedostatečnost neb nepřesnost. Tak na příklad ujišťujete rodiče: „Aby kněží Vaši drahou mládež v pravdách víry svaté vyučovali a ji ku přijetí svatých svátostí připravovali, **nelekají se sebe větších obětí,** vzdálených cest do škol a nepříznivého počasí...“ Jak však s tímto chvalozpěvem Vaším srovnává se ta skutečnost, že v loni na jaře v katolickém denníku „Čech“ byl jedním knězem vyzýván klerus **ke stávce** pro případ, že by vláda nezvýšila kněžskou kongruu? A to knězem, který se sám podepsal „sedmistovák“, doznav tím, že požívá pevného příjmu 700 zlatých (k značným vedlejším příjmům nehledě). Jestliže tedy pro trochu toho mamonu vyhrožují Vaší kněží zastavením „služeb božích“ a jestliže hrozí, že nebudou choditi do vyučování náboženství do škol sousedních obcí, nedostanou-li od každého kilometru zvláštní příplatek, pak to svědčí o něčem docela jiném, nežli o obětavosti, o které tak krásně **mluvíte!** Ostatně, jak kněží na své povolání hledí, svědčí to, že v „Čechu“ 16. dubna 1905 v úvodním článku, pojednávajícím o nedostatku alumnů, doznáno, že „semináře budou se rázem zase plniti, dá-li se kněžím totéž **hmotné** postavení, jakého se dostává státním úředníkům.“

Tož tedy jen pomalu, pane kardinále, s tím opěvováním té obzvláštní kněžské obětavosti. Bylo by jí snad, kdyby tak každý kněz byl aspoň v VI. dietní třídě.

Pokud se pak týče té svornosti duchovních s učitelstvem, které se tak těšíte, nutno připomenouti, že ta ve skutečnosti je na škole jen v jednom případě: tehdy, kdy učitel je loutkou fary. Je-li učitel však člověkem pokrokovým, pak neudělá krůček, který by byl kněžstvu po chuti. Že to pravda a že kněží na uvědomělé učitele velmi nevraživě hledí, to viděti z jiného katolického listu („Naše Listy“, 9. září 1905.), jenž napsal: „Pokrokářské učitelstvo by nejraději nedělalo nic a bralo jen služné“ ... Taková je ta láska k míru ve škole Vašich služebníků, pane kardinále. — —

Ale ustáváme již a uzavíráme: Není pravdou, že reforma manželského práva zamýšlí odstraniti nezvratný řád, ale pravdou jest, že chce odstraniti nešvary a neštěstí, které dnes při nemožnosti rozvodu katolických lidí z ní vyplývají; není pravdou, že milionové katolíků podepsali petice, ale miliony ubohých lidí, kteří nevěděli, oč běží, poněvadž jim klamně bylo vše vylíčeno; není pravdou, že náboženství jest vykázáno ve škole skrovné místo, ale pravdou jest, že požívá místa prvního na úkor věcem skutečně praktickým a vědeckým.

Na konec ptáme se Vás ještě jedině na toto: Věříte opravdu v Krista a v učení své církve?

Věříte-li, jak jste mohl napsati ve svém listu, že náboženství, „jež by se hodilo pro lidi všeho druhu, jest nemyslitelno a bylo by nestvůrou“? Jak že to řekl Ježíš? „A buďtež jeden ovčinec a jeden pastýř“ (Jan X, 16.). Jak se jmenuje Vaše církev? Katolická, to jest všeobecná, universální, pro všechny lidi a celý svět.... A vy tento ideál Kristův a své církve prohlašujete za nesmysl a nestvůru? Kam jste to v rozčilení zašel?

Dosti již, pane kardinále. Zde stojí dva světy naproti sobě: jeden středověký, jehož představitelem jste Vy, druhý moderní, jehož stoupenci jsme my. Mezi nimi nemůže býti smíru ani kompromisu. Každý musí pracovat, poněvadž má jen dvojí na vybranou: padnout nebo zvítězit. My nelekáme se toho zápasu, neboť s námi jde každý pokrok, celá věda, všechno lidské jasné myšlení. A buďte ubezpečen, že i my budeme se snažiti jako Vy pravíte, „abychom odvrátili zlo, které hrozí tak důležitému zájmu, jako je výchova“, tak aby „dítky naše vyrostly nám k útěše, vlasti k ozdobě a sobě samým k spasení“.

Vy však pro svoje zájmy, my ve prospěch celého lidstva!

V PRAZE, dne 16. září 1906.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÝ ODBOR ČESKÉ SEKCE VOLNÉ MYŠLENKY.

VOLNÁ ŠKOLA, školská revue pro nejširší veřejnost. — Redaktor: Karel Pelant. — Vychází 15. dne měsíce. — Předplatné ročně K 2·60. — Adresa Král. Vinohrady, Korunní třída 6 n.

VOLNÁ MYŠLENKA časopis volných myslitelů českých. — Redaktor Julius Myslík. — Vychází 1. dne každého měsíce. — Předplatné na rok K 2·60, čísla stojí 20 hal. — Adresa: Král. Vinohrady, Korunní třída 6 n.

ROČNIK III. 15. ČERVNA 1907 ČÍSLO 2.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR **KAREL PELANT.**

Škola a politika.

Kdyby v našem státě byly normální poměry, nesměšovaly by se školské záležitosti s politikou, asi tak jako na příklad výtvarné umění nemá s ní nic ve veřejném životě společného; ale protože u nás nezralostí a hloupostí dobrých devadesáti procent obyvatelstva nechápe se pravda, že školství má být povzneseno nade všecky špinavosti všedních zápasů, jest škola předmětem politických bojů; a tak kdo o školu zavadí a kdo dokonce o její povznesení žádá, nemůže, aby si nezapolitisoval. A přirozeně musí pak soudit aneb dávat sympatii na jevo; mlčení v takovém případě bylo by buď tichošlápstvím aneb ignorancí. I zde, ve Volné Škole, musíme učiniti si malý přehled politický a podívati se, jak se pro české školství vytvořila situace.

Stručně řečeno: b í d n á. Na šest roků si nejméně počkáme na zdokonalení jeho, díky omezenosti, fanatismu, zaslepenosti a jiným příznakům politického nevzdělání našeho lidu. Parlament jest z půle klerikální a druhá půle (vyjma otevřených sociálních demokratů) ze strachu před ním bude kompromisní, nevýbojná, ne-li na útěk se před ním dávající neb docela se s ním paktující. Ale k přehledu:

V předvolební kampani vyšel ve „Dnu" článek dra Tobolky, kde bylo raděno kandidátům mladočeským, aby na otázky o Volné Škole, reformě manželského práva a odluky státu od církve odpověděli vyhýbavě: není na to vhodný čas, posiluje se tím klerikalism, nemůže nikdo zaručit luštění, poněvadž se neví, jaký bude příští parlament. Tak asi bez hladkých a diplomatických slov a frází znělo jádro rad dra Tobolky.

Těchto tří argumentů chopili se všichni vlažníci, mandátolovci za každou cenu, polovičatci a zaknklení reakcionáři, aby krátce řečeno nemuseli přiznat barvu. Podporovala je žurnalistika, která v různých variantách tyto tři argumenty předkládala čtenářstvu — k zadržení nutného rozlišovacího procesu a k posilnění reakce. Byla to nesprávnost prvého řádu, poněvadž všechny tři důvody byly docela vzaty ze vzduchu. Jen tak letmo:

B y l n a t o v h o d n ý č a s, neboť právě volbami zanášelo se do posledních chalup politické vědomí; a místo kroucenin a vytáček mělo se od svobodomyslných a pokrokových kandidátů lidem vysvětlit, co tyto otázky znamenají a tím získal by se ohromný krok na dráze pokroku, kdežto onou diplomatikou lidé byli ponecháni ve starém stavu. Dlužno též říci, že hrála též roli zde nevědomost kandidátů o těchto věcech: čelný politik mladočeský myslil, že Volná Škola jest jakési peripatetické gymnasion*) a nesouhlasil s ní, nýbrž prohlásil nám, že jest pro „svobodnou" ale ne pro „volnou" školu; brožurku „Co je to volná škola?" objednal si u nás z 500 nejméně kandidátů jeden jediný (Maštálka). Atd., atd. Nevědomí kandidáti nemohli ovšem poučovat lid, a proto jim rada Tobolkova přišla vlastně jako na zavolanou.

P o s i l u j e s e t í m k l e r i k a l i s m; to je fráze, kterou si každý ji vyřknoucí dává vysvědčení chudoby ducha. Vždyť naše hnutí je o b r a n n é, v y v o l a n é t e p r v é n e p ř í č e t n ý m ř á d ě n í m k l e r i k á l ů. „Svatý Vojtěch" štve již celé čtyři roky; tuhá persekuce učitelů jest nejméně pětiletá; průvodní nařízení zemské školní rady chtěla zavést konfesijní školu, kdy ještě ani osud hlasovacího práva ve sněmovně nebyl rozhodnut; prof. Juda, Masaryk atd. byli napadeni v době, kdy o volbách nebylo potuchy; klerikálové sami začli petiční a kazatelní akci proti reformě manželského práva před rokem; atd., atd. Klerikálové již roku 1906 na důvěrných svých schůzích štvali proti třem požadavkům venkovský lid: „Č e c h" a „O b n o v a" hned po prohlášení zákona o volebním právu hlásaly, že boj musí být veden ve znamení proti těmto třem pokrokovostem, takže my jen na obranu dva měsíce před volbami žádali o dotazy, jak se kandidáti budou k nim chovat! My ani ještě útoční nejsme, — teprvé se jimi musíme státi — a jen odrážíme výpady! Klerikalism škrtí veřejný život a když my, cítíce na vlastní kůži římskou tyranii se hle-

*) Peripatetikové, filosofové, již se učili chodě, na procházkách atd. Gymnasion, řecké zápasiště a hřiště.

díme uchránit, tedy tím podporujeme klerikalism? Kdo to má odvahu si vpálit na čelo cejch notorického hlupáka tímto tvrzením?

„Neví se, jaký bude parlament;“ ano, nevědělo se, ale kdyby byl každý v době předvolební a při hlasování jednal pokrokově, mohl parlament jináče vyhlížet! Ze strannickosti proti sociální demokracii, politické straně zastupující pracující vrstvy národa největším počtem hlasů, doporučovali se a volili klerikálové, lidé římští, nečeští, nepřátelé každé kultury a každého pokroku! Kousek dra Stránského, jenž se za mandát prodal klerikálům, (doporučoval i pátera Stojana proti agrárníkovi Pipalovi, tedy tam, kde ani sociální demokrat proti klerikálovi nestál!) jest politickou hnusností a zapřením politického charakteru, že mu nelze nalézt podobného. Nechť mínění politická jsou jakákoliv, tolik musí uznat každý, že na příklad 17 českých sociálních demokratů by bylo české věci a pokroku stokráte užitečnější, než 17 klerikálů. Mluví se o odvislosti českých sociálních demokratů od Vídně; nuže, proč se tedy nesesílila jejich delegace, která by pak byla vůdčí v celé rakouské sociální demokracii, poněvadž by německá sociální demokracie pak byla v menšině, a proč se raději podpořila černá internacionála, která bude mít v parlamentě kol 200 hlasů? Ale nejde snad jen o sociální demokraty; kdyby byli kandidáti jiných stran bojovali proti klerikalismu, mohli sami zvítězit nad ním a parlament pokrokovějšího složení mohl pak jinak luštit tyto otázky, které jsou odloženy na nejméně šest let do budoucna. Hořko je člověku při pomyšlení, jak slepá strannickost se zbabělostí dovedla ničit i zásady pokrokové . . .

Nu, jakáž pomoc; stalo se, stalo, nastává doba práce. Od parlamentu mnoho nečekejme; přes to, že dostali se tam lidé, kteří znamenají pro školství mnoho, (Masaryk, Drtina, bar. Hock), bude jejich práce poslaneckým brakem zadušena. Sociální demokracie jest aspoň zárukou, že se nepodnikne nic útočného proti školství a že věci, které jsou nyní v ministerstvech (případ Pelikánův, a t. d.), budou vyřízeny objektivně. Vždyť po volebním pádu dra Marcheta hrozilo nebezpečí, že bude povolán za ministra vyučování doktor Gessman, černá můra, která by zadusila naše školství!

Hlavním těžištěm bude zase naše vlastní práce, drobná, lidová. My musíme hledět do budoucna, připravovat, zasévat. Všecky prostředky lidového vzdělání musí být uvedeny v činnost; přednášky, šíření tisku, zakládání knihoven, čítáren, družstev a t. d. musí se rozproudit a vše zaplavit. Každý musí být z nás jako kapka: tisíckrát zabušit na kámen, až se objeví dirka. A tisíce nás musí rozbít skálu lidské hlouposti sebe pevnější!

Nejen toto: považujme dnešní dny již jako první volební dny pro kampaň 1913. Kontrolujme poslance, dotazujme se, co činí; chyby v pokrokovosti nemilosrdně stíhejme a lid o nich zpravme. A čiňme na ně nátlak; doba pohodlného poslancování, kdy se šest let nikdo o nic nestaral, musí zmizeti. Voličové nechť žádají od poslance činy a dále skládání účtů; ať přijde, vysvětluje, poučuje a se zodpovídá. Obraz o jejich konání podají nám noviny; ale nečísti jen jedny, neboť každý z nich jest vždy jednostranný a tak přemění jednostranně i mozek čtenářův. Zřizujte malá čtenářská družstva, jež za dvacet krejcarů osobně měsíčně může získat řadu dobrých listů pro denní přehled; noviny přečtěné pošlete zase jinam: čtenáři seskupujte se v družiny, jež si brožury, knihy navzájem půjčí a tak se jasně uvědomí. Kdo zůstává stát, zůstává pozadu!

Bude-li tato práce soustavně a bez umdlení konána, překvapí svými výsledky. Šest let uplyne opět v nesmírnou propast času, přijdou volby opět. A pak nové súčtování, šťastnější než teď, súčtování, jež by pomohlo lépe k uplatnění našich školských ideálů, než to učinil květen roku 1907!

Persekuce profesorů středních škol.

Už abychom počali vedle Volné Školy vydávat zvláštní časopis „Zotročená škola“, by mohl do sebe pojat všechno to běsnění římské církve proti našemu školství. Ze všech stran denunciantství, štvaní, persekuce! Ale to jsou neklamné známky, že klerikální bestie jest raněna a že křečovitě seká drápy okolo sebe; někoho sice trochu raní, ale celkem jen potřebí bez bázně a zručně k ní přistoupit a ji dorazit. Neuplynul ani týden od voleb a již latinská organisace dala o sobě vědět zase hromadnou denunciací. Pokrokoví profesoři středních škol, cítíce, jak důležitý okamžik jsou volby, vydali provolání, otištěné v posledním čísle Volné Školy; úkolem sbírati podpisy byl pověřen prof. Appelt na Královských Vinohradech. Sešlo se 161 podpisů, relativně sice málo, ale přece potěšitelná a radostná známka příštích lepších dob. A černá maffie začla pracovati: Nejprve denuncoval profesory tyto brněnský Hlas, po něm otiskl to už s otevřenou výzvou k potrestání Řezníčkův Týden a naposled přišla klerikální žumpa — s od-

puštěním Čech — aby vytištěnými jmény upozornila příslušné činitele k činu. Vrcholu tohoto zákeřnictví dosáhla zmíněná tiskovina 2. června, kdy v úvodníku upozorňuje, že 27 suplentů z podepsaných jest nezkoušených čili pokyn do žeber klerikálním komisím a zemské školní radě, aby za vhodné příležitosti jim uškodila. Nejen to: orgán domácích banditů štve rodiče proti profesorům — chce, aby nějaký zfanatisovaný klerikál si stěžoval a na základě toho, aby zase mohlo se „zakročovati“, — a také zanáší rozbroje i do domácností a svazků příbuzenských a společenských. Římská zmije syčí tam takto: „Tak vidíme tam (na provolání) bratry kněze, syny, synovce a zetě c. k. zemských inspektorů, professory, kterým jediné podporou kněží bylo umožněno věnovati se povolání, nebo kteří zcela bezplatně v konviktě diecésním byli vydržováni. I ptáme se: Jak je to možno, aby za dobrodiní takto se odměňovali těm, jichž zásluhou se stali, kým jsou? A vysvětlujeme si to jedině tím, „že nevěděli, co činí“. — Ozvuk toho přirozeně dostal se k uším pražského hierarchy, jenž — jak Čas 4. VI. oznamuje — šel k místodržiteli žádat o potrestání; a také již byly vykonány kroky. Prof. Appelt měl byti z trestu přeložen do Sušice, a na ostatní profesory byla zřízena tato policejní dohlídka: Zemská školní rada, tato zpátečnícká instituce, která musí být zreformována a jejíž duchem jest pověstný kanovník Burián, přítel mnoha mladočeských poslanců, poslala ředitelstvům středních škol výnos, jímž se má zjistiti politické přesvědčení jednotlivých podepsaných profesorů (!). Zde se dala klerikálním ředitelům přímo břitva do rukou, jimiž nepříjemného jim člověka mohou hračkou odpravit! Stačí, když takový zaslepenec bude tvrdit, že profesor „blíží se svými názory socialismu“ a shora už mohou odvětit, že lidé takového druhu (27 nezkoušených!) se pro úřad školní nehodí . . . Skutečně, vyložené ničení existencí, ničím se nelišící od lupičství! Lupič vás obeře o tobolku a hodinky, ale podobný černý udavač třeba o celé příjmy životní, o možnost existence, o postup atd., tedy o stokráte více a při tom zůstává ještě „počestným člověkem“! V člověku kypí žluč a nemůže vybírat výrazy, když vidí podobnou tyranii hlupáků a ničemů, kteří se spiknou proti čistým a ušlechtilým myšlenkám pokroku! Avšak nerostou římské stromy do nebes; nevíme, co zabránilo uskutečnění trestu p. Appelta, ale do dnes (5. VI.) ještě přeložen není; ovšem ostatní profesoři jsou již anthropometrisováni, t. j. změřen jejich mozkový rozměr a rovná páteř i jiná zvláštní znamení v policejní expozituře Buriánově a mohou očekávati zatykače a baštonády. Nuže, zase část síly, jež stále zlo jen chce a k dobru cílí: tito lidé jistě nestanou se přáteli církve – žít budou a budou také pracovat. A s tím úderem, kterým klerikální sykofanti zasáhli některé jednotlivce, s tím se v budoucnu shledají stonásobně. Mínili jsme, že odluka státu od církve u nás dozraje až za 18 let: církev stará se pilným zahříváním myslí, aby to bylo dříveji. Snad se usměje v pýše nad naší hrozbou, ale ať hledí na znamení: když již v Kramářově Dnu, listu, jenž nechtěl se pustiti do klerikálního boje prý k vůli posílení Říma, dne 4. VI. objevuje se úvodník, kde se volá o společný boj všech pokrokových lidí proti klerikalismu, toť symptom, jenž povídá mnoho. Byť by to byl i jen tak zvaný „záchvat“, již možnost a existence jeho dává tušit slabou skořápku, pod kterou skryta je nespokojenost širokých mass. A aby byla co nejdříve proražena a v zátopě zmizelo římské odvěčné násilí, o to se postarají dva činitelé na polovic: nejprve církev sama a my jen přidáme ochotně ránu doraznou.

Proti theologické fakultě.

„Utopie jsou jen nemožnosti dneška ale pravdami budoucnosti.“

Tak zakončil jistou svou přednášku slavný anglický chemik a fysik Ramsay; a tato jeho slova, jimiž ukazoval na nové světy v oblasti fysického poznání světa, platí jako zákon i pro všechna dění společnosti. Utopií se nazývá každá nová, nezvyklá myšlenka; za několik roků jest již možností a za další dobu stává se faktem. Utopií byla nazvána myšlenka o odstranění theologické fakulty, tohoto nesmyslného zbytku středověku z university; kroky čilých pracovníků dokazují, že jest to možností a to bližší, než se vůbec zdálo; a v třetí fási rozhodne budoucnost.

Schůze českého i německého studentstva dne 9. května v „Plodinové Burse“ konaná, byla velkým krokem k ní. Neuvěřitelná a před několika roky nemožná věc stala se skutkem: pod prapor kulturní dovedla Volná Myšlenka sjednotiti dva tábory tak nepřátelské, že žasli všichni, kdož této manifestaci byli přítomni. A netoliko ti, ale i slepý šovinism, vždy dobrý pomahač reakce, byrokratism, celý vládní aparát se díval udiveně a leckde s netajenou zlobou na tyto neslýchané věci. Praha, svými umlčujícími orgány uspaná, ani nechápala význam a dojem této naší akce; Vídeň však byla rozvířena od občanů až do ministerstev, a nejpřednější denníky („N. Fr. Presse“, „Zeit“ atd.) věnovaly

tomuto pozoruhodnému činu úvodníky. Ale to by nepadalo na váhu: hlavní jest mužný a důstojný průběh schůze, jenž otřásl přímo theologickou fakultou; že budou následovat otřesy další, za to ručí další akce, nyní ovšem přes léto volně se vyvíjející. V podzimku na shledanou!

Do schůze se dostavilo asi 1000 českých a 1000 německých studentů, kteří zaujali vždy polovic sálu.

Do předsednictva zvoleni kol. Tvrzický, Osborn, Kudela a Schüller. Přípisy, v nichž vysvětlili své stanovisko, poslali prof. F. Krejčí (pokrokové) a rektor prof. Hlava (úplně bezvýrazné). Referent dr. Bartošek ukázal, že při požadavku laicisace školy musíme logicky žádat též sesvětštění university. Theologická fakulta jest přežitkem z 13. stol., bývalá to filosofická fakulta, kde se učí právům, národohospodářství, filosofii atd. z těchto dob (do Tomáše Aquinského). Universita dnešní vykazuje jiné středověké zvyky: má svého kaplana z theologické fakulty, zahajuje se mší atd. Jsou to tři možnosti: buď jsou profesoři lidé katolicky věřící, a musí pak věřit všechno, i v Taxilovštinu, což však není myslitelno; aneb je to přetvářka, a je to profesorů nedůstojné, aneb zvyk, a tu universita má přece jít s duchem doby. Odstranění mší jest věcí snadno dosažitelnou, k docentuře náboženské srovnávací vědy musíme ovšem dlouho pracovat, budit zájem o toto studium atd. Odstranění theologické fakulty není utopií, ani Rusko se svou státní církví nemá fakulty. Je na nás, abychom všichni, když přijdeme do života, své zásady uplatňovali. Na to dr. Bartošek obšírně a vědeckou methodou polemisoval s výroky německých professorů o theologické fakultě a rozbíral zřízení a jednání theologické fakulty. Buď jsou tam zbytečné a nevědecké duplikáty oboru, nebo zase scházejí tam patřičné obory: počátky křesťanství, dějiny papežství atd. O tom se nikdy posluchači nedovědí. Odstavec ten byl brillantní svými vývody, rozborem a logickými důsledky; pánové Kordač a Kadeřávek byli přímo rozpitváni. Theologická fakulta nese v sobě i nebezpečí politické reakce. Není nutná, poněvadž diecésní alumnáty se bez ní též obejdou; jest jen přítěží a brzdou vědecké práce. Rozbíral dále protidůvody nacionální, jež se objevují vždy jen jako intriky Říma, dále důvod neaktuálnosti a konečně protestantské stanovisko: požadavek prý spravedlnosti. To by mohlo vésti k absurdnosti: když protestantskou fakultu, tedy též židovskou atd., a v Bukovině by jich bylo šest na tři vědecké. Protestantská by posílila jen katolickou a byla by opět zase konfesní, to jest nevědecká. Ze schůze musí vyjít podnět k velké akci rakouské, aby počátkem příštího roku byla manifestace proti mši. Druhý referent za Freie Schule, dr. Hartmann z Vídně ukázal, že ve vědě a universitním školství panuje zásada pravdivosti a vrchního vedení státu, ale proti oběma se stále hřeší. Podkladem theologické fakulty jest tridentské vyznání víry, které zakazuje svobodné bádání a kritiku; jaká tedy věda? Musí se učiti jedině tomu, co hlásá církev a to se musí odpřísáhnout, čímž jest zabita bezpředpojatost vědy, přesnost, vlastní vědecké svědomí. A nyní církev hlásá syllabus, encykliku papeže Pia IX., ve které se odsuzuje všechna moderní věda a všechno poznání! Jest v něm zakázána kritika, t. j. studium bible, jež má přece být nejprvnější! Bádání jest tam kacířstvím, studium filosofie jest tam prokleto ... Kdo se obírá studiem papežství, studiem povstání východní církve, ten jest proklet! Vždyť jsou tam proklety všechny zákony státní, týkající se kultu; a můžeme si představit, v jakém duchu se učí tudíž na theologické fakultě církevní právo. Řečník ukázal potom na neslučitelnost církve a vědy, syllabu a vědeckosti; jest povinností státu, aby fakulty vůči sobě nepřátelské zrušil a zákonům svým, jež jsou papežstvím proklety, zjednal průchod. Dnes vládne jiný koncil, než papežský, koncil vědy a volného ducha a ten zvítězí vnitřní silou, svou vnitřní pravdou. A syllabu řekněme k uctění Husa a Schillera, bojovníků svobody, své: Reprobamus. (Dlouhý, nadšený potlesk.) Na to promluvil něm. studující Auspitzer o úkolech moderní university a nemožnosti theologických fakult, jelikož odporují školství a všem požadavkům sociálním: volná škola vede k volnému národu a universita musí být jako vrchol též svobodna. Kol. Tvrzický poukázal na ozvuk, jaký akce vzbudila ve slovanském studentstvu a vybízel k další práci. Na to prof. Ehrenfels souhlasil úplně se všemi požadavky. Přišel polemisovati, ale po přečtení citátů ze syllabu musí souhlasit s úplným odstraněním theologické fakulty. Resoluce přijata všemi hlasy (asi 2000 účastníků) proti jednomu. Po doslovu dra Bartoška, jenž upozornil na neutrální půdu Volné Myšlenky, která další akci povede, schůze za nadšení všech přítomných skončena.

V klidu a vzájemném respektu rozešli se přítomní, a že celá manifestace nebyla jen ranou do vody ale vážným činem, o tom svědčí faktum, že již po ní konaly se schůzky českého a německého studentstva o dalším postupu; s výsledky se tedy ještě shledáme.

Mužné slovo.

Na schůzi proti theologické fakultě dostavili se někteří němečtí profesoři vysokoškolští, z českých nikdo; na schůzi tuto poslali přípisy četní profesoři němečtí, z českých jen prof. Hlava a prof. Frant. Krejčí. Přípis prof. Hlavy byl bezbarvý, nic nepravící; zbytečno ho reprodukovati; psaní prof. Krejčího jest výrazem vědeckého a osobního mužného přesvědčení pisatele, dokument, jenž má býti zachován budoucnu — už jen proto, že prof. Fr. Krejčí samojediný r. 1907 zachránil čest české university od příhany reakce. Aspoň jediný z profesorů její se ozval — čest mu i dík jménem všech pokrokových idejí! Psaní toto zní:

Přátelé!

Prosím, abyste přijmouce dík za pozvání k dnešní schůzi, omluvili moji nepřítomnost a zároveň vzali na vědomí ujištění o mé upřímné sympatii se snahou, jíž projevem jest Vaše dnešní schůze a o níž jsem přesvědčen, že vyplývá z motivů povznesených nad podezřívání tu a tam ve veřejnosti se vyskytnuvší. Dovolte, abych Vám stanovisko svoje v této věci vyložil.

Nemá-li universita býti pouhou přípravkou pro určité státní a jiné úřady, nýbrž také místem pro pěstění věd, vůdkyní na dráze poznání, má-li býti skutečně universitas scientiarum: jest theologická fakulta anomalií. Neboť theologické studium vychází od předpokladů, jež věda nemůže akceptovati, sic by přestala býti vědou. Věda a theologie, jak se pěstuje a pěstovati musí v zájmu určitých konfessí, jsou dvě naprosto různé věci. Stačí pohled na vývoj kulturní, aby bylo zjevno, že vyrovnání mezi nimi je nemožné. Theologie nepatří do universitas scientiarum; studium theologie a studium vědecké jsou povahou svou a priori od sebe odloučeny. Ostatně o tom není sporu: snahy o kompromis mezi vědou a poznávacím principem theologie-vírou, jsou toho jen důkazem; neboť kompromis je vždy kompromitováním jednoho nebo druhého ze sporných stanovisk.

Přičleněním však fakulty theologické k universitě se tento podstatný rozdíl theologie a vědy stírá, nebo zastírá a jako už tato okolnost jest, jakožto vědomý klam neethická a nemá dobrý vliv na vývoj jednotlivce v společnosti: tak musí vnucení dvou tak různých elementů v jeden celkový organism vésti ke konfliktům nepřístojným, v zájmu pokroku lidstva politování hodným. Z professorů theologické fakulty volí se na př. rektor, ten má representovati universitu — jak snadno tato povinnost může vésti ke konfliktu stanoviska theologického s tím vším, čeho společnost, národ od university žádá. Organisace universitní poskytuje příležitosti, aby duch ovládající studium theologické zavanul v ta místa, odkud má prouditi duch jiný. Dobře Jste učinili, že Jste na to poukázali a že proti tomu se ohražujete ve jménu pokroku. Proslovili Jste jen, co pocítili při různých příležitostech také v jiných kruzích, ale co neřekli nahlas z důvodů, jež tušiti lze na př. z projevů professorů Bachmanna a Pfersche. Nejedná se o zrušení theologických fakult, nejedná se ani o zbavení theologického studia názvu „universitního“ — habeant sibi, vždyť zaříditi hodlají katolické university — ale běží o odpoutání theologického studia od organisace universit. To se může státi beze všech bojů, k oboustranné spokojenosti a bez obavy před těmi následky, jež připomínaji zmínění professoři německé university zdejší.

Nechť se nechá vývoji volná dráha: pospolu jíti je na závadu, jděme každý pro sebe, zodpovědni každý sám za sebe; nechme si své přesvědčení a působice v jeho duchu, ponechme rozhodnutí té vis major, která řídí vše lidské, k němuž náleží také náboženství. Proslovili Jste také jiná přání; o těch budu míti příležitost se zmíniti jinde. Jen to podotýkám, že zařízením stolice pro srovnávací vědu náboženskou, dokud je fakulta theologická částí university, nejsem nadšen.

Ujišťuje Vás sympatií svou s duchem, jehož je snaha Vaše v přítomné záležitosti projevem, vyjadřuji ještě potěšení nad shodou se studentstvem německým. Prosit. *Fr. Krejči.*

Kraj, kde kněží vládnou.

Jak záhubný byl vliv katolických kněží na školu, ukazuje se zvláště v Bretonsku. Francouzský učitelský časopis „Le Volume“ přináší v čísle z 19. února 1907 zprávu o stavu školství té provincie z pera školního inspektora F. Guicharda, který z blízka nahlédl v klerikální ústrojí a která ukazuje, jak kněžstvo pod svými pouty chce lid vší mocí udržeti. Je známo, že ve Francii Bretonsko vždy bylo sídlem reakce, že sedláci rozeštvaní a rozdráždění fanatickými kněži chovali se proti všem svobodomyslným novotám se žhavou nenávistí.

Že by římští kněží nevědomému lidu suggerovali, že nynější republika rovná se babylonskému zajetí, které přišlo po svobodě, zdá se tomu, kdo poměry zná skoro neuvěřitelné. Slyšme však pisatele, pana Guicharda, který ve své zprávě píše: Republika — babylonským zajetím. V Bretonsku republikou naprosto opovrhují. Slovo to samo (!) způsobuje zděšení, právě tak jako v roce 1848 děsilo předky Bretonců slovo „communard“ (přívrženec komuny) nebo „partageux“ (kommunista). — „Myslím, že nejste rozhodným republikánem“, pravil sedlák k učiteli, který mu byl službičku nějakou prokázal. — „Proč pak?“ — „Protože pranic hrozně nevypadáte.“ — „A nevěřím, že tento rolník jest výjimkou“, praví inspektor dále. „Pro mnohé není republika vládou, totiž vládou opravdovou; není zákonnou a trvalou mocí, nýbrž něčím abnormálním a dočasným v nepořádku a hanbě zrozeným, druh mezivládí, které je triumphem „špatných chlapů“, o nichž „čestní lidé“ tvrdí, že je seslal pán bůh na chudý lid, aby je potrestal za jeho chyby.“

„Obvyklý význam slova „republika“ vymýtiti“, praví pan Guichard, „bylo by již dosti velikým pokrokem.“ A jako příklad uvádí:

„Prohlížel jsem chlapeckou školu; při zkoušce z dějepisu naváděl jsem děti k tomu, aby poznaly, že za jistá dobrodiní, kterých požíváme jest nám děkovati republice; následkem toho, že musíme až dorosteme ve smyslu republiky jednati, chceme-li dále dobrodiní těch požívati. Učitel, mladý muž, který však znal

své prostředí, řekl mi tiše: Polekáte je!“ A skutečně. Děti byly konsternovány! Kdybych jim byl řekl, že jsou odsouzeny k věčnému trestu, nebyl by býval účinek na ně větší. Pro ně bezpochyby bylo obojí stejné.

Když však pan Guichard vysvětluje, že devět desetin země patří šlechtě a bohatému duchovenstvu, kteří sedlákům půdu pronajímají, porozumíme těmto poměrům. Aby nájemníci byli držáni v odvislosti, je půda pronajímána jen na tři léta a ve smlouvě se nezapomene určiti, že děti musí choditi do privátní školy, kterou vedou duchovní.

Místní farář je sprostředkovatelem a on také uschovává trochu těch úspor ubohých lidí. Že také má v rukou i podnikatele, stavitele, kupce, umělce a p., pochopíme — praví pan Guichard — „jak mocná jest jeho politická a sociální činnost.“

Kterých prostředků nutno užiti, aby se smutný ten stav změnil?

Potřebí hlavně laických škol a tisku! Co se týče laických škol, víme již, že většina dětí „křesťanské školy“ klerikály zřízené navštěvovati musí. Čím budou děti ty až dorostou v muže? Omezené hlavy, servilní duše, fanatikové, kteří hlasitě vykřikují, že ti, kteří nechodí na mše jsou lenoši, protože nemají „více náboženství nežli psi“!

Ostatní, kteří chodí do světských škol z jiných důvodů, nevyjdou jejich vlivu, protože návštěva školní jest nedostatečná. Většina dětí do školy jde jen tehdy, když nemá doma ničeho na práci. Dítě musí především vydělávati chléb. Od 25. dubna do 1. listopadu ztrácí světské školy skoro třetinu dětí. A po prvním přijímání opouští mnoho dětí školu na vždy.

Jaký výsledek mohou míti laické školy, když ke všemu tomu ještě přichází farář, aby zasel rozkol mezi školou a domovem? Čtěmež, co o tom píše pan Guichard:

Všech možných prostředků užívá klerus, aby vliv učitelův paralysoval. Nejde-li učitel o velikonocích k zpovědi, je zednář nebo aspoň člověk, který dává špatný příklad. Jde-li na mši, tak zase špehuje, co kněz povídá, aby oznamoval úřadům.

Pan Guichard uvádí příklad, jak sprostě klerus laické školy podezřívá:

„Moje ubohá Marie“ pravil k jedné selce místní farář mazlivým tonem, „ty nevíš čemu se tvé nebohé děvče ve škole učí! Poučují ji o přirozeném životě!“ — V sešitech, které někdy odbírala v sakristii, byly články o přírodovědě. Selka však zcela jinak rozuměla a bez uvažování zvolala: „Škandál!“

Co se týče vlivu tisku, tu čteme:

Každou sobotu přicházejí do vesnic tlusté balíky, které dosahují sta exemplářů tak zvaného „dobrého tisku“. Naši protivníci pracují tedy způsobem, který jediný list, jediná republikánská brožura nepředělá a „dobrý duch venkova“ žije dále. Jako se přičiňují, aby ani dítě jediné nechodilo do světských škol, tak starají se o to, aby jediné číslo „špatného tisku“ nepřišlo do farnosti. Proto jsou vesnice, že se tam republikánské listy vůbec nečtou nebo jen potají.

Náhodou ve městě koupené číslo schovávají muži do kapsy, aby je ženy nespálily. Takové jsou poměry v Bretonsku. Uvažujeme-li o nich dáme za pravdu panu Guichardovi, když praví, že při této pronikavé práci klerikálů nemají účinku laické školy a tisk. Tím více jest si přáti, aby jeho návrhy — větší práva těm, kdož se vykáží vysvědčením z laické školy, přísnější dohled na docházku školní, školní kursy pro mládež atd. — francouzskou vládou byly přijaty a provedeny. Jen tak bude možno ukončiti panství klerikálů v této provincii. *„Freie Lehrerstimme.“*

EDVARD BENEŠ: (Paříž.)

Demokratism a škola.

(Pokračování.)

Revoluce francouzská prohlásila suverenitu národa. Francouzský lid nezná krále, nezná pána, nezná vlády nad sebou, jest suverenní. Učitel francouzský vyučuje tudíž děti, že není pána, jenž by jim mohl poroučeti, vyučuje je o důstojnosti a právech člověka a občana, vykládá jim o rovnosti a demokracii. A zatím ten učitel v tisíci případech má před sebou malé dětské hlavy dělnické, které se naň dívají vyčítavým zrakem, ubledlým obličejem a zachmuřeným čelem, z něhož čte učitel jediné slovo: bída.

A učitel, jenž nestojí nejčastěji daleko doktrinám socialistickým, vidí, jak nám voltairiánská buržoasie francouzská nařizuje vykládati dětem o demokracii a rovnosti lidí, a uvažuje při tom o hrozném tom kontrastu, který má před sebou: jsou tu na jedné straně ti, kteří požívají všeho bez práce, a na druhé ti, kteří pracují bez požívání, jsou tu před ním bohatí a chudí. Ve svém nitru učitel chytil se při lži. Vyučuje, že není privilegií, a vidí, že část těch dětí půjde na studie a druhá do dílen. Svědomí mu nedá a jeho

demokratický duch ho žene za těmi, kdož jdou do dílen. Chce k lidu, k dělnictvu, k svým žákům, kteří opouštějí školu, aby mohl vyučovati dále děti, které nestudují, na bursách práce, v syndikátech. A tak volá po právu syndikátním, volá po spojení s dělnictvem. Učitel francouzský, který je neoblomný republikán a volný myslitel, stává se takto neoblomným syndikalistou, přítelem a bratrem proletariátu.

Tisíce učitelů vidí poměry v takovémto světle. Jejich demokratické vychování, jejich soucítění s lidem nestrpí žádné „aristokracie ducha“, u nás bohužel tak časté a tak žalostně proslulé. Tisíce učitelů spojuje se v syndikáty a nejdou poučovati laskavě a povzneseně, nesestupují se svých duchových výšin nízko k lidu, jako to dělávají ti různí filanthropové, ale sedají mezi lid, žijí s lidem, bratří se s dělníkem, v němž vidí národ, v němž vidí člověka sobě nejbližšího. Dělník má denní shromáždiště v burse práce, tož chtějí do burs práce, dělník provádí vzdělavací práci v syndikátech, tož chtějí syndikáty. Tak chápou svůj úkol učitelů národa.

Vláda vystoupila proti nim, poněvadž má obavy z toho styku. Je to nebezpečné stýkati se s dělníky, kteří jsou socialisty, hlásají stávku a sociální převrat. Chce tudíž, aby raději tvořili společnosti uzavřené jako všude jinde, skupiny specielně pro svou vlastní třídu, zcela různou od dělnictva, chce, aby se starali jedině o své materielní a odborové zájmy a protestovali ve svých společnostech proti libovůli úřadů a protekcionářství. Dělnictvo prý je revoluční a učitel nesmí přijíti proto do styku s ním. A odtud ten zuřivý boj na obou stranách, který si vyžádá asi dosti obětí. Vláda trestá, socialisté pak jí hrozí obstrukcí ve sněmovně; ale hnutí je tak silné, že v krátké době vrhne se veškero učitelstvo v náručí proletariátu francouzského.

Vláda zapomíná, že byl to právě tento učitel, který vyrval republiku z náručí Říma a z jisté záhuby pod spáry kněžských pochopů. Učitel francouzský zlaicisoval dnes stát a umožnil rozluku, učitel francouzský přivedl do sněmovny radikální a socialistickou většinu svou prací a úsilím nejen ve škole, ale i prací mimoškolní, mezi dělnictvem ve spolcích a syndikátech. Dnes osvobodil Francii od hanebného jha církevního a dopomohl národu k svobodě politické, jde tudíž dále a chce pomáhati proti útlaku ekonomickému, který ubíjí volný rozvoj, volné myšlení, právě jako každé jiné násilí. Pomáhá mu jediná věc, která může zachrániti od násilí všecky národy: demokratický cit.

Žijeme u nás pod tak nestydatým potlačováním církevním, pod tak duchaprázdným, nízkým a násilným jhem klerikálním, že nemůžeme ještě ani v duchu pomýšleti na dobu, kdy učitel náš stane se hlasatelem spravedlnosti sociální, kdy nutně od své původní role pouhou nutností vývoje, právě jako učitel francouzský, přejde k hlásání vyššího ideálu, nežli je pouhá svoboda mysliti. K tomu je třeba jen toho, co má učitel francouzský v tak vysoké míře: demokratismu.

V 6 č. II. ročníku „V. Š.“ mluvilo se o této otázce, bohužel zcela pravdivě. Nezdoláme církve, dokud nebudeme živeni city demokratickými, dokud budeme sestupovati k lidu povzneseně a milostivě mu poskytovati několik těch drobtů, které spadnou s našeho duševního stolu. Každý farář stojí blíže svému lidu nežli učitel, který je přímo špehován, aby s tím lidem do styku nepřišel, a přijde-li, pak dostane prostě vyhazov ze služby. Církev s celým svým úžasným despotismem a s ohromně rozvětvenou hierarchií, dík svým ceremoniím a pověrám, je do jisté míry demokratičtější ve svých nejnižších členech nežli intelligence. A to činí ten náš boj tak úžasně těžký.

Demokratism zabil církev ve Francii, demokratism zabije církev i u nás. Dokud učitelstvo bude rozerváno na jedince a nebude cítiti v sobě ducha celku, tak jako každý odbor dělnictva, dokud tento celek nebude cítiti uvnitř silné pouto nezničitelné solidarity, dokud učitelstvo — mám-li se tak vyjádřiti — bude sestávati z ohromné spousty klerikálních stvůr — (pozn. redakce: Tak zlé to u nás přece není) — stávkokazů na místo z dobře solidárně organisovaných tisíců, dotud bude otrokem poslední římské kutny, potud bude hráti ponižující roli církevního podomka.

Je nám třeba demokratismu. Ten už přinese to ostatní. Přestaňme se dívati na učitele jako na „pána“, na práci intelligentovu jako na záslužnější a získejme si tak lid. Není nic odpornějšího, nežli tak zvaná „aristokracie ducha“, která stále deklamuje o demokratismu a která vychází z našich vyšších škol v ohromných zástupech. Dokud nezískáme massy lidu nejprostšího, venkovského hlavně, který nejvíce vězí pod osobním vlivem kněze, dotud bude těžko vyrvati školu ze spárů klerikálních. Spojme se úzce s těmi dole a srazíme ty, kteří nás ubíjí shora. Francii osvobodil učitel s dělníkem a rolníkem; učiňme totéž, co učinil učitel ve Francii a brzo učiníme konec církevnímu násilí.

Volná ***Myšlenka*** *má zapotřebí veliké množství řečníků a přednášečů, jelikož jí dochází spousta žádostí o přednášky a schůze a nemůže jim vyhověti. Tak na př. schůze s thematem* ***Hus*** *již nemůže obsadit, jelikož všichni řečníci jsou již umístěni a jest tudíž zbytečno o ně žádati. Volná Myšlenka prosí však každého, kdo by chtěl (a přirozeno také uměl) pracovati slovem v našem lidu,* ***by se u ní přihlásil.*** *Řečník, třeba učitel, bude vyslán na př. na opáčný kout Čech, takže klidně a bez obav může přednášeti; ostatně bázeň před klerikalismem jest většinou bezpodstatná, poněvadž dnes přece jen jsme dosti silni, abychom římskou cizovládu odkázali do patřičných mezí.*

Lex Perek.

Čtenáři naši vědí, že prvním požadavkem Volné Školy jest vyučování jazykem mateřským. Z toho důvodu byl by vítán každý zákon, jenž by upravil dosud barbarské umísťování dětí jiného jazyka do cizích škol a tak zdál by se zákon Perkův r. 1905 na Moravě stanovený čímsi blahodárným. Zákonem tímto chtěl Perek, takto jinak politicky i občansky pověstný advokát v onom smyslu, jak lid s despektem je vyslovuje, aby nebyly dítky českého jazyka přijímány do německých škol. Lex Perek byl však všemi rozumnými lidmi naprosto odsouzen, poněvadž následkem nejasného svého znění a následkem osudného slůvka „z pravidla" (při zápisu do cizí školy) minul se úplně se svým účelem a neomezil nikterak nahánění a dodávání českých dětí do německých přelejváren. Důkaz toho poskytovalo při letošním zápise do škol mnoho čelných měst na Moravě (Uherské Hradiště atd.). Mělo se všeobecně za to, že až budou vydána t. zv. prováděcí nařízení k tomuto zákonu, bude objasněna mnohá nezřetelnost a záhadnost zákona Perkova a snad i v náš prospěch. Nuže, vláda „prováděcí nařízení" právě vydala. Hlavním jejich ustanovením jsou §§ 2., 3. a 7. Paragraf 2. poukazuje sice na původní znění zákona Perkova, že tam, kde jsou školy české i německé, mohou býti přijímány do některé z těchto škol „z pravidla" jen ony dítky, jež jsou mocny dotčené vyučovací řeči. Paragraf 3. přináší však bohužel úplné sklamání. Obsahuje totiž výjimky, jimž lze ono „pravidlo" úplně obejíti. Do školy mohou totiž přijímány býti i dítky neznalé jazyka vyučovacího. Tato neznalost připouští se v případě: 1. přejí-li si toho výslovně rodiče nebo jejich zástupci a je-li toto přání jejich odůvodněno tím, že dítko v době před povinností školní neosvojilo si řeči svých rodičů anebo udají-li rodiče neb jich zástupci jiné „podstatné" důvody; 2. navštěvovalo-li dítě před tím už jinou školu téhož jazyka vyučovacího; 3. jsou-li děti rodiči svými poslány na výměnu („na vexl") k vůli naučení se druhé zemské řeči. Výjimky tyto platí však jen v míře omezené a dětí takto výjimečně přijatých smí býti v jedné třídě nanejvýš $^1/_{10}$ všech žáků téže třídy. Jak patrno, dává tento „výklad" až příliš průhledně na jevo, že lex Perek byl úplně zbytečný, poněvadž vše zůstane zase při starém a německé školy budou plněny českými dětmi dále. Rozdíl bude jen ten, že dříve prováděla se germanisace českých dítek svobodně, nyní budou české dítky poněmčovány pod ochranou c. k. úřadů. Omezení $10^0/_0$ nerozhoduje a neomezuje, neboť kde se bude vykládati zákon a „prováděcí nařízení" volněji, tam nebude se dbát ani oněch $10^0/_0$ a bude se germanisovat dále jako dříve, zvlášť proto, že § 7. dává německým okresním školním radám do rukou právo rozhodovati nad stížnostmi českých místních školních rad. Paragraf týž totiž praví, že byly-li přijaty do školy dítky vyučovací řeči dotčené školy neznalé, má místní školní rada druhé národnosti právo podati do 14ti dnův stížnost, o níž však rozhodne okresní školní rada prvé národnosti. Totiž, přijme-li německá škola děti české, má sice česká místní školní rada právo stěžovati si proti tomu, ale o stížnosti její rozhodne okresní školní rada německá. Jak asi tato v případech takových rozhodne, leží na bíle dni. Z toho je viděti, jak předpotomním ustanovením jsou tato prováděcí nařízení a jak zbytečný, ba přímo škodlivý je celý „lex Perek". Jest třeba co nejpříkřeji odsouditi tento nový políček vlády českému národu ve tvář vmetený a přičiniti se, aby postaráno bylo o odstranění celého zákona Perkova a nahrazení ho zákonem jiným, jenž by nám byl spolehlivou zárukou, že děti naše nebudou germanisovány, zejména ne pod ochranou c. k. vlády. Že se to může díti za doby, kdy máme dva ministry ve vládě, jest jen znamením, že jsme dosud slabí a že vymoženosti české delegace nejsou tak velkolepé, abychom s ní byli nějak spokojeni.

Rozšiřujte ***Volnou Školu*** *v kruzích laiků! Dávejte nejprve čísti, aby si lidé zvykli obírat se školskými otázkami a pak zaujmutého přesvědčte o nutnosti odbírání a tím podpory hnutí! A totéž čiňte i s podkladem volného školství, Volnou Myšlenkou!*

EUGÈNE BONNIER:

Volné listy z Francie.

„Neodvratná Spravedlnost“ (la Justice immanente) bylo oblíbené a drahé slovo velikému tribunovi lidu Léonu Gambettovi, který prohlásil klerikalism nepřítelem lidstva. Jisto jest, že Gambetta věřil v sílu mohutnou, nezdolnou a neodvratnou, kterou dnes positivista nazývá „důsledkem“. A síla tato, neviditelná ale nepřemožitelná, tento „důsledek“, tato Spravedlnost neodvratná, právě dostavuje se u nás způsobem stkvělým.

Ve chvíli, kdy veškerá Francie hotoví se k oslavě Julesa Ferryho, město Cavaillon v dep. Vauclus zřizuje pomník velikému občanu a vlastenci, obdivuhodnému řečníku republikánskému, muži, jenž byl duší Francie za zlých dob „Řádu mravního“ (l'Ordre Moral), když před tím byl duší obrany národní za Roku hrůzy 1871 (Année terrible) Gambettovi.

Tento pomník označovati bude místo na silnici, kde před 31 lety — 17. února 1876 — málem byl by zavražděn zákeřnicky najatými vrahy. Pomník bude tedy slavnostně odčiňovati nešlechetný atentát, jehož dopustili se přívrženci svrženého monarchistického režimu.

„Řád mravní“ — pěkná věc zajisté — soudilo-li by se pouze dle pěkného názvu! Ve skutečnosti však byla to vláda, která pod nátěrem republikánským veskrze prosycena byla duchem autokratickým a nejvýše zpátečnickým a klerikálním, vláda maršála Mac-Mahona, jenž se chlubil, že vede veškerou Francii, tutéž Francii, která rok před tím odhlasovala většinou jednoho hlasu konstituci republikánskou.

„Ordre Moral“ byla vláda zle řádícího vzteku Prefektové-násilníci, policejní špehouni všeho druhu, darebáci a šplhavci beze cti a bez svědomí, sebranka z vrstev nejspodnější usedliny mravní nečistoty, jak dovedlo ji nasbírati druhé císařství — to byl „Ordre Moral“. Byla to soustava nespravedlnosti, jež svírala pouze republikány, zvláště syny a příbuzné proskribovaných ze dne 2. prosince 1851, dnu převratu Ludvíka Napoleona. Její mravnost byla lež, udavačství a prostituce. Vláda „Řádu mravního“ s penězi republikánskými, s vojskem, jež právě republika přičiněním Gambettovým zřídila k zabezpečení proti útokům Německa, s generály vychovanými zákonem Fallouxovým a syllabem, s důstojníky vždy hotovými ku státnímu převratu na podnět těch, kteří vydali hesla k „obraně Říma a Francie“, tato vláda osobovala si nárok na vedení celé Francie.

Zdálo se, že vše se spiklo k provedení odvážného a hanebného plánu. Republikáni byli zastrašeni bezohledným pronásledováním. U soudů řádily stvůry pozůstalé z doby Císařství a v očekávání ohlašované Restaurace odsuzovali předvedené republikány šmahem. Skutečná hrůzovláda tížila veškerou Francii a zvláště vládla v departementu Vauclusskem a nejvíce v Avignonu a v jeho okolí, bývalém panství papežském.

A tehdy to bylo, kdy vždy bdělý Gambetta podnikl svou památnou volební cestu, aby povzbudil občany k odvaze v boji proti reakci, jako kdysi povzbuzoval k boji proti nájezdníkům prušáckým.

Kandidován byl v Paříži, v Marseillu — ještě v mnohých jiných městech, Avignon však byla tvrz royalistů, jejichž otcové zavraždili republikánsky smýšlejícího maršála Brune-a r. 1815, a zde bylo zvláště třeba kandidáta prvého řádu.

Proto přijal Gambetta tuto kandidaturu a přišel útočit na šelmu do jejího vlastního doupěte.

Mluvil a zvítězil.

Prefekt Doucieux zuřil. Gambetta odcestoval do Cavaillonu, kde totéž nadšení jej očekávalo. — Doucieux prohlásil, že „Gambetta dále nepocestuje“.

Zjednaná čeládka, která sestávala z lidí schopných nejhorších činů, byla vypravena penězi a nástroji potřebnými ku své hnusné práci: píšťalkami, aby umlčena byla slova řečníkova a ještě pistolemi, aby řečník již nikdy se neozval. Pochopové royalističtí dostavili se v určitý čas; přišli z Avignonu, z Marseille i z Carpentras, kdež nynější první náměstek mairův M. Perrat jest jedním z oněch pověstných „siffleurův“.

Lomoz začal při banketu. Řev byl tak divoký, že naplnil děsem nikoli hrdinného bojovníka, ale věrné jeho přátele, kteří ihned poznali spiklence, různé Trestaillousy a Pastoursy z r. 1815.

Stěží odvrátili Gambettu od úmyslu, představiti se shromážděnému lidu, k čemuž byl zván mairem Cavaillonským, bonapartistou M. de Bonadonou. S velikým úsilím přiměli jej, aby vzdal se slova, a v tajnosti ukryli jej do povozu, jenž tryskem odejel. Jenom jeden z koní byl střelbou na kočár pálenou trochu poraněn.

To byl atentát Cavaillonský, čin vlády, jesuiticky okrášlené názvem „Řádu mravního“.

Cavaillon chce dnes smazati znamení, jež poskvrňuje jeho jméno. Chce smýti mrzkost, která mu zjednala smutnou pověst.

Chce zjednati zadostčinění památce onoho, jemuž Francie a Republika tolik jest povinna.

Ano, „Spravedlnost neodvratná" zjevila se tu po třicíti letech. Bronz a mramor očistí místo zhanobené a hlásati budou s upomínkou na hanebný čin slávu jednoho z největších dítek Francie.

Nutno přemýšleti o Gambettovi a Julesu Ferrym, kteří současně oslavováni jsou v různých místech Francie. Jejich jména jsou vzájemně neodlučitelná. A možno tvrditi, že národ, který takto váží si podobných mrtvých, váží si svých pokladů a může býti právem hrdým, bude-li vždy následovati jejich příkladů.

Kdo mohl by popříti „Spravedlnost neodvratnou"?

Zde ještě jeden důkaz její jsoucnosti.

Největší odpůrce Gambettův, ten, jenž jej vytiskl z vlády a zabránil mu vyplniti program reforem, obsahující rozluku církve a státu, jest sám dnes nucen zabezpečovati provedení toho programu — — — Clémenceau!

KAREL PELANT:

Vysvětlete lidem, co je to klerikalism!

Nastává tedy doba drobné práce; povinností nás všech jest, abychom probudili lid a vysvětlili mu, co je to klerikalism. Sice zasluhuje toto slovo celé biblioteky poučení, ale i dobrá přednáška zkypří půdu tak, že vše další nalézá cestu připravenu. Jelikož není možno, aby řečníci jedině z Volné Myšlenky obstarali veškerou tuto práci (mohl by jeden z nich za příštích šest let přednést tuto věc jen asi 300krát — a těch přednášek musí být do tisíců!), jest třeba spolupracovníků. A poněvadž mnozí nevědí, jak tuto přednášku podati, načrtávám zde pouze schema takové přednášky. Každé slovo v ní znamená nějakou událost, případ, upomínku na to či ono; když přednášeč, pokud vůbec umí mluvit, rozvede a vysvětlí klidně, část po části, tyto narážky, má látky na 1—2 hodiny; ovšem musil dříve sledovat veřejný náš život a působení klerikalismu v něm a rovněž něco si přečísti. K tomu doporučujeme starší ročníky Volné Myšlenky a Volné Školy jakožto bohatou snůšku materiálu, brožury naše i jiných vydavatelstev (Tiskového družstva, Praha, Myslíkova ul., Času, Bačkovského atd.), jakož vůbec všechny seriosní vědecké spisy (Laichter), které pokaždé dodávají mohutné zbraně proti církvím. První přednáška (dejme tomu v užším kroužku konaná) bude třeba kolísat, druhá půjde již dobře, ale třetí půjde tak, jako kdyby byl rozeným řečníkem. Doporučujeme tudíž všem organisacím i čilým jednotlivcům, aby se takto cvičili a vychovávali se v protiklerikální řečníky, jichž bude jednou, až přijde doba odluky státu od církve, velmi zapotřebí.

Schema přednášky by bylo asi takové (slova oddělená pomlčkou buďtež vždy rozvedena šíře; ovšem mohou také býti vypuštěna, jinými nahražena, vtipy a nápady okořeněna, místními neb blízkými poměry doplněna atd.):

I. Učení Kristovo, dobrota, láska, bratrství — pronásledování křesťanů — vítězství jich — kněží se zmocňují vlády, 312 po Kr. státní církev, kazí toto učení — pronásledují pohany, pracuje oheň a meč.

II. Práce církve. Zahubení Slované polabští — 1209 povražděno 20.000 Albigenských, 1243 založena inkvisice, Torquemada! — kol 1500 vyháněni Arabové ze Španělska a zničena jich nádherná kultura — pronásledování reformatorů a učenců, 1155 upálen Arnold z Brescie, 1416 upálen Hus, 1417 upálen Jeroným, 1498 upálen Savonarola, 1546 upálen Dolet, 1600 upálen Giordano Bruno — 1633 Galilei musí odvolávat nauku o otáčení země — 1500—1600 zničena kultura peruánská, kultura mexická, vyvražděny Indiánské kmeny ve jméně víry — křižácké války proti Čechům Husitům — nábož. válka protiNizozemí — 1557 vydán 1. index, jenž dosud trvá — 24. srpna 1572 bartolomějská noc se 60.000 zavražděnými — po r. 1620 zničení národa českého, čímž jeho dnešní opozdilost — procesy čarodějnic, pronásledování kacířů, pálení knih atd. — Organisace církve rozprostřela se po celém světě — jest mezinárodní, s jedinou latinskou řečí, s ústřední vládou v Římě, vše pro svůj prospěch, nikdy ve prospěch národů.

III. Rozvoj volného myšlení: 1793 Veliká Revoluce — rok 1848 — papežství cítí, že blíží se konec, vydává 1864 syllabus — 1870 prohlašuje neomylnost — nastává jesuity řízený boj za světské panství, jehož výsledkem jest klerikalism — ten jest nutností souvisící s církví katolickou, která chce po celém světě dosáhnout politické moci — boje v Německu (centrum), ve Francii (Dreyfus, Zola, nacionalism, odluka), u nás nyní rozmach klerikalismu.

IV. Jak pracuje klerikalism? I. Násilím: Denunciace (Pelikán, Kafka, Mládek, Masaryk, Žižka, Juda (denunciace 161 profesorů) atd. atd. — štvaní z kazatelen — rozbroje v rodinách — soudní síně o páterských urážkách na cti — udávání pro rušení náboženství. II. Lžemi: Sv. Vojtěch, Čech, Obnova. — Lži o Darwinovi, Zolovi, Haecklovi, Spencerovi — tupení Nerudy, Kar. Světlé atd. — neexistující sv. Jan z Nepomuka, sv. Florián, dvě těla sv. Vojtěcha. III. Ohlupováním: poutě, amulety, obrázky, sošky, procesí — ve škole báchorky o stvoření světa z ničeho, o Adamově žebru, o zázracích atd. — Z toho boj proti škole a učitelstvu, snaha po konfesijní škole — nutnost volné školy.

IV. Klerikalism nedrží se už naprosto učení Kristova — Svatováclavská záložna a jiné — nemravnosti pohlavní (Poštulka), Alfons z Liguori — mamonářství hierarchie, jež jest kapitalistickou — tyranství, že se i kněží bouří (rozpuštěná Jednota) — jesuitism — schvalování militarismu — boj proti osvětě a všemu pokroku, takže charakterní kněží Kunte, Svozil, Rouček, prchají z církve.

V. Nutnost boje: církev jest nesmiřitelná — hlásá svou nadvládu ano i právo k upalování kacířů — kompromis není možný ze stanoviska čes-

ství, lidství a kultury vůbec — emancipace všestranná, charakterní osoby nemohou být současně církevníky a proticírkevníky, socialista na př. Římanem — nutná práce: rozšíření školství, sociální opravy, demokratisace veřejnosti — vůbec ražení cesty k vývoji — příprava k budoucímu šťastnému lidstvu.

Opakujeme, že jest to jen kostra přednášky, na kterou si dá maso živého slova sám, jakýsi plán, dle něhož vybuduje si každý přednášku dle svých vědomostí, zkušeností atd. Jednotlivá poučení nalezne též ve slovnících, dějepisných knihách atd. Vhodným řečnickým obratem, jenž logikou tohoto schematu jest velmi usnadněn, přichází se od jedné věci ke druhé, takže celek tvoří věcnou, pravdivou, vědeckými fakty podepřenou přednášku. A tato by se měla rozletěti v tisících po celé české zemi, aby se našemu lidu otevřely oči a on pak každý zjev dnešního klerikalismu dovedl si správně zařaditi do svých poznatků: a kdo zírá na církev historicky a politicky, stává se nutně jejím nesmiřitelným nepřítelem.

RŮZNÉ ZPRÁVY.

Prof. dr. Jan Gebauer. 25. května 1907 odešel z řad živých muž, jehož jméno musí se vyslovovati s dvojitou úctou: jako vědce a jako člověka. Učenec, jemuž můžeme děkovati za znalost své mluvy a stanovení její zákonů v četné řadě velikých a hlubokých prací, učitel, jenž vychoval řadu žáků profesorů dnes působících na ústavě a vštěpujících lásku nejen k řeči ale k obsahu jejímu, češství, dalším generacím, a což více muž milující nade všecko pravdu byť za cenu neslýchaných ústrků. V boji o padělané Rukopisy neváhal, ač sám byl kdysi jejich zastancem, i sebe poraziti, aby pomohl vědecké pravdě k vítězství, a za tuto poctivost a přímost byl nevzdělanými žurnalisty a reakční klikou vědeckou a politickou přímo ztrýzněn: česť, dobré jméno, vědecká pověst jeho poházena blátem do hranic, jimž dnes nechceme ani věřiti. Pravda však zvítězila a nad hrobem museli i nepřátelé stanouti s odkrytou hlavou . . . . Podobných mužů sto a český národ bude v popředí kultury. Čest jeho jménu, úctu jeho práci, zářnou vzpomínku na vzorný jeho život.

Také jeden odražený útok na Volnou Školu. S drzostí jen klerikálům vlastní zneužili i universitních extensí, tedy instituce, kde má býti podávána jen věda. Theologie dr. Kordač, ne-řádový jesuita, vzpomněl si v dubnu, že uspořádá v pražské universitní extensi agitační klerikální kázání „o manželství a škole." První, zmotaná úvodní přednáška 8. dubna nebyla ještě dravá, ale 15. dubna vycenil klerikální vlk zuby a hlásal docela, že ve volbách katolíci se postarají, aby se jejich vůle uplatnila atd. Protože nesmělo se dopustiti, aby universita sklesla na filiálku kostela u sv. Ignáce, bylo nutno protestovati; a to se stalo přítomnými členy Volné Myšlenky, pokrokovými studenty atd. Dr. Kordač poučen tímto protestem odložil přednášky po volbách a tuším 26./V. oznámil pouze Čech kratičkou zastrčenou notickou, že dr. Kordač své přednášky dnes o 4. hodině odpolední dokoná. Z pokrokových lidí nemohl se pro tento trik nikdo dostaviti, a tak nevíme, za jakých prokletí a nadávek zkaženému světu dr. Kordač skončil. Jisto jest však, že se s takovými agitačními hesly dr. Kordač do universitních extensí neopováží, protože bychom měli vyrovnávat s ním účty a to docela finanční. Každý návštěvník zaplatil 1 korunu vstupného za čtyři přednášky, dvě se jen konaly, třetí byla nevhodným oznámením a nevhodnou hodinou znemožněna, a čtvrtá se vůbec nekonala. Návštěvníci jsou tudíž ošizeni o část svých peněz a aby k nim přišli, dovolili by si páně Kordačovy nové extense zadarmo navštíviti a tam by mu též hned při začátku své mínění o tahání za nos a tahání peněz z kapsy řekli. Za to nemůžeme, že má církev jasné vzory v Drozdovi, ale za své peníze chceme také produkty, byť by to byl i takový „pówl", jako přednášky Kordačovy.

Baron Hock, předseda „Freie Schule" ve Vídni, jest jedním z nejpokrokovějších lidí Rakouska a tudíž nenáviděn od klerikálů k smrti. Jeho zvolení do parlamentu jest přímo vyhranou bitvou; jak jest zpátečníkům nepříjemným, vidno z toho, že na popichování křesť. sociálů, již budou míti ve společném německém klubu většinu, oznámil dr. Gross, organisátor tohoto klubu, že nebudou přijati tři poslanci (baron Hock, dr. Ofner a rada Kuranda) za členy tohoto klubu; za výmluvu slouží prý „příliš přátelský poměr k soc. demokracii". Pravdou jest, že těmto pokrokovým mužům jest socialism přirozeně bližší než klerikalism, a že jako poctivci se svým přesvědčením netají; a že nesmyslný a bláznivý šovinism Wolfův a Irův jest jim protivným, poněvadž vidí jeho prázdnotu vedle nutnosti opravdové osvětové práce. K jeho zvolení gratulovala mu též „Volná Škola" a obdržela odpověď takovou, že by se u nás zpátečníci zbláznili, kdyby některý náš muž zcela otevřeně své mínění takto projevil. Vyhození z národa by jej při nejmenším postihlo. Baron Hock nám píše: „Srdečný dík za přátelská přání! Velké otázky kulturní zasluhují přednosti před národnostním bojem — a doufejme, že z boje toho jednou bude ušlechtilé zápolení a vzájemná úcta se vzájemnou důvěrou. Že naše oba spolky budou pracovati pro volnou školu ruku v ruce, toť samozřejmo! V naprosté úctě Hock. 1. VI. 07. — Zajisté; proti Římu, který má zástupce ve všech národnostních skupinách sněmovny a jenž bude pracovati přece společně ve svůj prospěch, musí se sraziti dobří lidé všech národností; my Češi samotni bychom tam nic nesvedli, obzvlášť když příští před klerikály zbabělá politika českého klubu nebude chtíti ani o pokrokové věci zavadit. List Den aspoň již sliboval, že strany mají doma dostatečně široké pole k boji, na říšské radě však k vůli svornému postupu „nutno se vystříhati sporných otázek". Správně česky, že žáby zalezou do bahna, aby slunce nesvítilo.

Všeobecné hlasovací právo přes všechny obavy vítězství klerikálního ukázalo se být dobrou

záštitou pokroku. Kdyby proti soc. demokracii nespojovaly se neprozíravé živly tak, že raději volily češství a celé kultuře naprosto nepřátelského klerikála, nebyly by úspěchy klerikálů ani takové, jako jsou dnes. Církev to dobře tuší, že jakmile se dostane lid k vládě, jest s jejím panstvím konec a také Pius IX., zakladatel nesmířitelného papežství (neomylnost, Syllabus), r. 1874 vyjadřoval se dle francouzského katolického spisu „Pius IX." od Villefranche, Lyon 1876, takto o všeobecném právu hlasovacím: Strana 382. „K poutníkům francouzským 5. května 1874 pravil Náměstek Kristův: Žehnám všem těm, kdož spolupůsobí na vzkříšení Francie. Žehnám jim za tím účelem (nechte mi to říci), abych vás viděl zaměstnávati se dílem velmi namáhavým, avšak nanejvýš nutným, totiž dílem, jež by úsilovně pracovalo o zničení neb aspoň o umenšení rány strašlivé, která souží současnou společnost, a kterou nazývají všeobecným právem volebním. Přenechati rozhodování otázek nejzávažnějších davům, které přece vždy a nezbytně jsou neintelligentní a vášnivé, zdali to neznamená: dáti se na pospas náhodě a chvátati dobrovolně do propasti? Věru, všeobecná volba zasluhovala by raději jména: všeobecné šílenství; a zmocní-li se jí tajné společnosti, jak se příliš často stává, zdali by nezasloužila jména: všeobecná lež?" — Str. 387. „Běda těm, kdo se spolčují s bezbožnými — není-li to při všeobecné volbě nutno? a běda těm, kteří si tímto způsobem zahrávají s revolucí (nikdo nevidí, že všeobecná volba jest hotovou revolucí), předstírajíce, že ji ovládnou! Avšak dřív nebo později tato revoluce stáhne je do svých propastí...!" — U nás tedy, díky šosákům a lidem malých obzorů, trochu později.

Ta naše Morava.... Učitel Lambert Talpa z Komňatky (šk. okr. Mor. Šumberk) dán před nedávnem na dočasný odpočinek. Jednou z hlavních složek, které způsobily toto předčasné pensionování, byla několikeronásobná denunciace kaplana Číhala z Raškova, k jehož farní osadě Komňatka patří. Dotyčný učitel zemřel dne 15. května a pohřeb odbýván dne 18. května. Výslovným přáním zesnulého bylo pohřbení bez kněze a zvláště bez účastenství posvěceného denuncianta. Mnoho kollegů a přátel zemřelého tvořilo důstojný průvod bez obvyklých ceremonií, plamenů svíček, kouře kadidlového a nesrozumitelné latiny. Ale i na hřbitov zasáhla zloba černé ruky mstitelské! Když spouštěli místní občané mrtvolu do země, vloudil se tento sluha Kristův ke hrobu a chtěl další výkon překaziti slovy: „Nevíte, že přestupujete zákon!" Někteří z občanů snad se opravdu této vyhrůžky zalekli a odstoupli, načež kollegové sami zemřelého druha pohřbili. I tento okamžik poslední provázen byl černým krkavcem slovy: „Jako zástupce farního úřadu a člen církve katolické protestuji proti tomuto pohřbu." — Nový důkaz, že msta a hyenismus černé internacionály sahá až za hrob. A ještě jeden smutný obrázek z učitelstva: Třeba že některým starším pánům nadučitelům nebyl tento bezceremoniální akt vhod — přece mlčeli. Jenom jeden nadučitelský klerikální borec F. Kubíček z Hostic se vyjádřil: „Kdybych věděl, že bude průvod bez panáčka, nikdy bych se nesúčastnil. To je jako když chcíplou krávu do země zahrabou." Ovšem, pak ze školy s takovými lidmi vychází nová klerikální generace.

* **Tak to bylo před 1866, když byla škola služkou fary.** Dne 27. května visitoval biskup hrabě Huyn v Horních Dubňanech u Mor. Krumlova. Po parádních obřadech zkoušel děti z Dubňan i přifařených Řešic a Dolních Dubňan. Na jeho přání zkoušelo se dle tříd. Nejprve tedy přistoupily děti první třídy ze všech škol. Z přifařených obcí bylo těchto dětí po šlacích málo. — Hrabě Huyn se mračil. Po několika otázkách farářových (Fr. Drašar se jmenuje farář) vystoupil biskup hrabě Huyn a citoval nadučitele z obou přifařených obcí a vytýkal jim veřejně, že je z první třídy tak málo dětí na visitaci. „Poněvadž je dětí na visitaci tak málo, nemohu provésti ani zkoušku a jsem nucen celou věc oznámiti zemské školní radě." Pan biskup se tedy v denunciacích neliší nijak od posledního kaplana, což nás nepřekvapuje; denunciace jest s klerikalismem nerozlučně srostlá — co klerikál to denunciant z náboženské povinnosti. Ale ještě lepší jest vysvětlení, proč děti nepřišly. Farář Drašar děti mizerně učil a protože by mu dělaly hanbu, zakázal dětem, které nic neuměly, aby přišly ke zkoušce. A tak se stalo, že jich bylo málo — což nevadí, naopak prospělo: poskytla se příležitost, uviděti jednoho hierarchu, jehož dosazení bylo vytrubováno jako vítězství české věci, v jeho pravé římské podobě.

K hospodářskému zabezpečení a k vyššímu vzdělání učitelstva byla konána ve Vídni 12. května schůze zástupců všech ústředních organisací učitelstva bez rozdílů národnosti. Usneseno, že 1. všecky okresní jednoty mají vykonati do 22. června schůze a v nich usnésti stejné resoluce. 2. Každá jednota má vyslati 1 delegáta ke schůzi do Vídně, která se bude konati buď 26. nebo 27. června. Z této schůze má býti vyslána potom deputace do parlamentu k ministrovi vyučování a financí. 3. Resoluce všech jednot buďte prostřednictvím zemských ústř. organisací podány zemským výborům, zemským školním radám, parlamentu a ministerstvu. Obsah resoluce v záležitosti prvé budiž tento: § 55. říšského zákona ze 14. května 1869 budiž doplněn při odstavci 1. takto: „Za takový nejmenší plat považuje se služné státních úředníků v nejnižších 4 dietních třídách, kterého tito dle stávajících platných rakouských ustanovení požívají." — Učitelstvo všech národů v Rakousku zcela jistě očekává, že za pomoci státu finanční síly zemí tak upraveny budou, aby tyto všem povinnostem vůči škole a učitelstvu plnou měrou vyhovovati mohly. — O otázce vyššího vzdělání bude prý v brzké době v ministerstvu vyučování konána anketa, do níž povoláni budou znalci a zástupci učitelských ústř. organisací.

Tma na Slovácku. (Tvarožná Lhota u Strážnice.) O volbách poslanců do zemského sněmu dne 11., 18. a 20. listopadu 1906 posílal starosta obce, zatvrzelý klerikál, jenž byl zároveň volebním komisařem, obecního policajta pro hlasovací lístky a legitimace voličů k volbě se nedostavivších. Tyto lístky byly pak vyplňovány ve volební místnosti jinými voliči a ačkoliv volič, na jehož jméno zněly, nebyl ani přítomen, počítány hlasy takto nabyté za platné. Dne 20. listopadu 1906 večer po volbě bylo v místním hostinci surově útočeno na zdejší učitelstvo, jich čest hrubě napadána a jednomu učiteli, právě přítomnému vytýkáno, že volil proti obci. Při sčítání hlasů přišlo se na dva lístky pro kandidáta strany staročeské A. Trojance, kdežto ostatní vesměs odevzdány pro kandidáta strany klerikální J. Žampacha. V obci roznesla se ihned zpráva, že učitelé, ač z lidu prý žijí, nevolili jako ostatní. Téhož dne asi o 11. hod. večer vyrušena byla rodina nadučitelova ze spánku hřmotem, jenž byl způsoben padajícími střepinami okna, do něhož vhozen byl kámen nejméně $1^1/_2$ kg těžký. Ráno pak ukázalo se na otlučené zdi, že útočník několikrát hodil kamenem po okně, ale že nemohl trefit, z čehož byl zřejmý úmysl nejhorší. Na štěstí se zdržel kámen o rám okna a odřel jej a sklo roztříštil. Za jiných okolností mohl kámen vletěti do světnice a poraniti neb i zabíti někoho ze spící rodiny. Úmysl takový dá se úplně předpokládati. Dne 22. listopadu

1906 v noci od 11—4 hod. ráno chodili zdejší hudebníci s obecním policajtem a ponocným po dědině a vyhrávali poslanci nově zvolenému. Zašli také ke škole, zahráli tam smuteční pochod a několikrát vystřelili z pistolí. Před bytem učitelovým, dále v dědině také stříleli, snad aby ho postrašili. To všecko dělali prý z návodu obecních starších, kteří jim dodávali kořalkou kuráže. Jelikož oba zmínění učitelé v obci teprve 3 měsíce působili a nikdy nejmenší příčiny nedali k nenávisti se strany občanů, nelze tyto případy jinak vysvětliti než náboženským fanatismem, vštěpovaným lidu nejen klerikálními časopisy, jež jediné v obci se čtou, nýbrž i klerikálními agitatory na schůzích, kazatelnách i jinde. — Takových věcí se dálo na sta a nedivme se pak, že učitelé moravští zvedli hlavu.

Komenský a klerikálové. V Popovicích na Uhersko-Hradištsku vychovávají velební páni své milé ovečky a berany tak dokonale české historii a lásce ku školství, že praktické účinky se dostavují v takové podobě: „chasa" se shromáždila u školy, toť se ví, že s důkladným řevem. Úvodem k němu byla slova překypující „vroucí, něžnou láskou". Platila učiteli a zněla — ano zněla: „Potvoro, pojď ven! Hned tě zabiju! Ty, Komenský! Komenský byl lump a ty taky. Šak panáček povídal: každý učitel se má ukamenovat." — Nu a po slovech přišly skutky. Škola byla statečně bombardována kameny až ³/₄ kg těžkými. Případem budou se zabývat soudy.

Učitelstvo při volbách do říšské rady vyšlo zkrátka. Ač kandidovalo ve všech stranách, prošlo pouze ve straně nár. sociální, kde na Semilsku zvolen učitel p. Lisý a na Moravě ve klerikální straně, kde zvítězil Kadlčák. Zodpovědnost p. Lisého, jakožto jediného representanta neklerikálního učitelstva je veliká a bude musit nejen osobní politikou, ale vlivem v klubu ukázati, že míní to s moderními požadavky učitelstva upřímně a že postaví se energicky proti všem útokům ze strany klerikálů na ně sosnovaným. Z činnosti p. Lisého doufáme, že naše přání zde vyslovená stanou se jistě skutkem.

* **Zástupce učitelstva.** Na nátlak zástupce učitelstva v okr. šk. radě v Kyjově — J. Gabriele, nadučitele z Boršova, jemuž ochotně pomáhá okr. inspektor Blesík (jeden z řad učitelstva), zavedla okr. škol. rada disciplinární vyšetřování s učitelem V. Laubem, který na podzim r. 1905 vystoupil z církve katolické a zůstal bez vyznání. Za vinu klade se mu sedmero hříchů: 1. Že řekl žákovi, který maloval „Ježíška": „Co to máš za potvoru." 2. Že místo „Pozdravení Andělského" zpíval s dětmi písně „Sv. Václave" a „Hospodine pomiluj ny". (Záležitost tato vyřízena již před pěti lety.) 3. Že měl při průvodu v křížové dny hlavu pokrytou. 4. Že se při mši nebil v prsa (Udal před šesti lety páter Fridolín Smutný, kaplan v Želeticích). 5. Že nepovstal při přelíčení u okr. soudu ve Ždánicích. (Stalo se v r. 1903 — udání učinil soudní adjunkt Paleček). 6. Že dopustil se urážky obecního výboru. (Řekl totiž, že jim dal pan nadučitel za pronájem pole 3 čtvrtky piva, stalo se v roce 1903.) 7. Že po okresní konferenci pochyboval o tom, že pan insp. Blesík je přítelem všeho učitelstva. K věci této, která je strašnou obžalobou pánů Gabriele a Blesíka se ještě vrátíme. *ck.*

* **Agrárníci a volná škola.** „Jak si představují agrárníci volnou školu, o tom přesvědčilo se učitelstvo z úryvků, jež přinesly z řeči Práškovy pokrokové listy. Agrárníkům jedná se jen o to, aby na školách nebyli učitelé realisti a soc. demokrati, kteří dle nich kazí mládež a podkopávají zdatnost národní. Svobodu přesvědčení reklamují agrárníci jen pro sebe a milerádi dovolí učiteli, aby měl své vlastní přesvědčení, ale jen s tou podmínkou, že nebude ho veřejně projevovati. Jakmile ale nedbá této podmínky agrární, propadá agrárníkovu hněvu. Tak stalo se i učiteli Klimtovi, který se osmělil bez zvolení agrární strany projeviti své mínění o volbách na několika schůzích voličských na Lounsku. „Pokrokoví" agrárníci stěžovali si u Matice a pohrozili jí agrárnickou nepřízní, dovolí-li, aby její učitel i dále svobodně projevoval své politické názory, odchylné od názorů agrárních. Dostal-Lutinov nabyl v „hospodářském spolku okresu lounského" (v rukou agrárníků) důstojného spojence. Učitelstvo pozná aspoň, kdo to myslí s volnou školou poctivě a kdo užívá tohoto požadavku za zástěru pro své strannické cíle." — Dáváme průchod těmto řádkům, kterým si stěžuje dlouholetý venkovský pracovník, nechceme však viniti agrárníky všechny. Jsou tam, žel nemnozí, kteří přejí školství, nemohou se však uplatniti tak, jak by bylo žádoucno. Docent p. dr. Srdínko, jeden z takových by měl vynaložiti veškerý svůj vliv a vysvětliti své straně, že se sama ubijí a klesá v bahno, v kterém zahyne, bude-li pokračovat takovou cestou proti škole.

* **Baron Pražák**, nyní z hlouposti slováckého lidu poslanec za volební okres Kyjov-Hodonín-Ždánice, navštěvoval na svých agitačních cestách vždy předem fary, kdež sliboval, že bude vždy pracovati proti volné škole a reformě práva manželského. A do služeb tohoto zplozence Říma dal se vedle mnoha jiných učitelů (tak jest. Red.) také „svobodomyslný" pan Ant. Hromádka, ředitel měšťanské školy v Kyjově. Před první volbou rozesílal uč. sborům přípisy, v nichž chválil barona Pražáka jako „našeho přítele a příznivce" a kladl učitelům na srdce: „Milí kolegové! Račte svým vlivem k tomu působiti, by baron Pražák byl ihned při první volbě zvolen, neboť jsme tak povinni učiniti jako stav inteligentů našemu stavu, národu, ano i širší vlasti (!), neboť ostatní kandidáti v našem volebním okrese jsou lidé politicky nezralí a k vykonávání tak důležitého úřadu nezpůsobilí, ano téměř našeho volebního okresu nedůstojní (!) Pan učitel má divný pojem o povinnosti inteligence. Bohudíky, většina učitelstva vzala si vyzvání jeho tak k srdci, že pan baron musil napjati všechny síly, aby vyšel z užší volby jako vítěz. *—nt.*

* **Klerikálové a učitelstvo.** Ideál volné školy s intelligentním volným učitelem nepřirostl k srdci některým učitelům na Mostecku; denunciace Judova, Žižkova, posledně nezákonné sesazení kol. Pelikána proto, že se osmělil projevit svobodně své přesvědčení a žádati pro sebe, co mu zákon zaručuje, nedovedly ochladiti horoucí lásky jejich ke klerikálním choutkám. Celý kopistský sbor slouží kaplanovi při jeho klerikálních rejdech a sbor čoušský na skrovné výjimky zdatně pomáhá. Jednatel mosteckého „Vlastimilu" a člen sboru čoušského Vitvera aranžuje pašije, s nimiž representují někteří učitelé z Čouše a z Kopist spolu se sl. učitelkami svou pokrokovost v Mostě-Kopistech, správce Vitha z Kopist zahajuje jménem své rodiny sbírku na „nejsvětější srdce Ježíšovo" darem 5 K, aby dal dobrý příklad pp. Emingrovi (2 K), Štichenvertovi (1 K), organisovanému učiteli Zimovi (1 K), absolventkám nebo aspoň chovankám pražské Minervy slč. Doušové a Ficalové, slč. Hulové a slč. pěstounce Helerové (vesměs po 1 K). Mostecká „Budeč" nečítá nikoho z nich vyjma Vitha a Zimu mezi své členstvo, přednáškový odbor téže vůbec na ně nemůže reflektovati. A zatím co několik jednotlivců s napjetím všech sil usiluje o rozumové povznesení a zušlechtění dělnictva, co napíná všechny síly, aby spolupracovalo k zakládání nových českých škol, pomáhá družina p. Vitverova při ohlupovacích akcích kaplana Holuba, který jest dle „Národ. Politiky" českým mučedníkem na severu, ač ledví jeho je německé.

Průvodní nařízení k řádu vyučovacímu jsou tedy šťastně odbyta. Po jednoročním zápase byla

donucena zemská školní rada ministerstvem vyučování, aby vydala rozumnější, což se také ve dny volební stalo. Skutečně také nařízení, která dělala z učitele farní děvečku, úplně zmizela; jen nucení dětí k náboženským úkonům a tresty rodičům za neposlechnutí dosud vyřízeno není. To bude prý rozhodnuto v anketě, ke které budou pozváni zástupci církví katolické, evangelické a židovské. Doufejme, že poslední dvě nepovolí z ohledu vlastní bezpečnosti veliké hranice zvůli katolických klerikálů a že nucení bude odstraněno. Ostatně jsme stále na stráži, ale třeba, aby i nám bylo nyní v době klidu pomoženo. Voláme ke všem: vstupte do organisace Volné Myšlenky! Vždyť jest to jedině 1 krejcar týdně na protiklerikální boj! K protiklérským slovům možno přece připojit takový přímo nepatrný čin!

Typ klerikálního vychovatele. Bývalý žák katechety na jistém gymnasiu posílá nám jeho portrét; otiskujeme ze dvou příčin. Předně aby lidé poznali, že jest dosti dokladů k žádosti „církev ze škol" a za druhé pošleme mu tuto lokálku osobně; nepřestane-li řádit a postěžuje-li si nám někdo z gymnasia tohoto, uveřejníme plné jméno i ústav. Musíme, jak vidno, provozovati i pedagogiku praktickou, třeba na starších pánech. — „Když jsem v stáři deseti let vstoupil na gymnasium —ské, nemohl jsem si hned při první hodině náboženské nevšimnouti neobyčejné zlostnosti učitele náboženství. Bylť sice professor K. neblahé paměti též podařený paedagog, jenž pohlavky, tlučením hlav o rohy lavic, kopáním a jinými methodickými pomůckami do našich mladých hlav — dle jeho výroku do „hanáckých střev" — vtloukal latinu, ale ve zlostnosti musil by jíti ke katechetovi X. do učení. Pro sebe menší žákův přestupek X. v obličeji zrudl a nejsa v prvním návalu zuřivosti slova mocen, tak se hryzl do spodního rtu, že mu často krev tryskala. Teprve potom spousta nejhroznějších nadávek snesla se na hlavu ubohého delikventa, jenž mohl býti ubezpečen, že mu bude snížena známka z mravů. V tomto ohledu byl X. bez odporu nejhroznějším a nejvíce obávaným členem sboru professorského. Prossor K. nás pral, i v bytu svém nám na ruce rákosem sázíval, ale dále studentovi zbytečně neublížil. Jakmile si výpraskem ulehčil, bylo po zlosti, a student mohl býti jist, že vytrpěným trestem tělesným jest provinění jeho odčiněno. — Jinak bylo u X. Jeho zášť byla neukojitelna, ba byly případy, že student po leta odpykával nepřízní a týráním se strany X. nějaké uličnictví, kterého se kdysi v primě dopustil. Jestliže viditelné projevy zlosti nejsou v souhlase s pravou intelligencí, jak nám to nesčíslněkráte rozvážný a vždy klidný professor F. řekl, co dlužno říci o takovém knězi-učiteli, když ani při sloužení mše v nejnapínavějším pro kněze okamžiku, o pozdvihování, když proměňoval oplatku a víno, tedy kdy má jeho mysl býti povznesena, nemohl se zdržeti a nechav proměňování obrátil se obličejem do zadu na šeptající primány, jež slovy „kluci sakr..... trhani" a jinými ozdobnými epithety k pobožnosti povzbuzoval? Ptám se celé soudné veřejnosti a zvláště vás, kollegové ze všech oborů školství: „Kam patří takový paedagog?" Do učeben gymnasijních, ústavu humanistického, rozhodně ne. Jako pravý, nefalšovaný a dokonale vybarvený syn svaté církve nemohl X. býti neobdařen talentem ziskuchtivosti. Znamenitým zdrojem jeho příjmů byly naše kostelní zpěvníky jím sestavené. Nehledě ani k tomu, že písně jím upravené postrádaly většinou authentického znění melodie, čímž po stránce hudební byly bezcennými, byla cena zpěvníčku X-ova nestydatá. Knížečka ta zaujímala asi třetinu Storchova zpěvníku, v Čechách všeobecně užívaného, a stála 1 K 20 h. A běda žáku, jenž by přišel do kostela s jinými písněmi! X. sám osobně přísně dohlížel, by všichni studenti tuto náboženskou pomůcku měli. Velmi často chudý žák, jenž si hned počátkem roku nemohl zpěvníku koupiti, odpykal toto provinění špatnou známkou z mravů nebo náboženství. A jako vztek jeho se uplatňoval veřejně, tak zase jiné projevy jeho temperamentu se dály skrytě; ovšem naše město i toto vyslídilo; ale o přestupcích nejchoulostivějšího přikázání dekalogu prozatím pomlčíme. Stačí jen zde napsané na ukázku, že podobní katechetové jsou nejzpůsobilejší k tomu, aby svatou matku Církev sami doráželi."

* **Škola a veřejná knihovna.** „Doplněním školy jest lidová knihovna. První jest klíčem, druhá domem. Mít klíč od domu, to jest málo; nemohu říci, že mám své duševní sídlo, nemám-li vedle prvního školního vzdělání další vzdělání z bohatého čtení knih." Tak napsal belgický myslitel Jan Macé a má pravdu. Po volbách musí nastati ohromná drobná práce kulturní, kterou jedině zdoláme klerikalism. A jednou z nejlepších zbraní bude knihovna. Všichni opravdu pokrokoví činitelé nechť se spojí a dle možnosti, jak jen se dá, založí ve svém obvodu knihovnu, která pak bude světýlkem ve tmě. A tisíce těch světýlek učiní v Čechách světlo! K organisaci drobné práce se pak ještě vrátíme.

Druhý mezinárodní kongres školní hygieny bude se konati od 5.—10. srpna v Londýně. Účastníci kongresu jsou povinni zaslati 21 sh. (24 korun) k rukoum pokladníka kongresu Richarda B. Martinova, London D. C. Lombardstreet 68. Ženy platí pouze polovici; každému bude zaslána brožura o kongresu. Jednací řečí jest angličina, frančina a němčina. Kdo by chtěl přednášeti, sděl svoji přednášku (nejvýše 3000 slov) sekretáři kongresu: pan James Kerz, E. White Wallis Royal Sanitary Institute, Margaretstreet, London W.), jenž má právo odmítnutí neb zkrácení. Texty tyto budou vytištěny a rozdány účastníkům. Diskuse po přednášce budou míti pro jednotlivce čas 5minutový. Sekcí jest 11: 1. Fysiologie a psychologie vychovávacích method. 2. Lékařský dozor školní. 3. Hygiena stavu učitelského. 4. Vyučování hygieně žáků i učitelů. 5. Fysická výchova kollektivní i jednotlivce. 6. Hygiena dětí mimo školu. 7. Choroby a vady hygienické. 8. Školy pro opozděné a slabomyslné děti. 9. Školy pro hluchoněmé a slepé. 10. Hygiena škol internátových. 11. Školní budova a její nářadí.

Učitelské kandidatury. Z učitelských kandidátů poslanectví zvoleni byli při posledních volbách do říšské rady pouze dva, totiž kol. Č. J. Lisý, nár. soc., v Čechách (Semily) a J. M. Kadlčák, klerikál, na Moravě (Vsetín). První z nich dostal 45%, druhý 52% všech platných hlasů. Propadli v Čechách: J. Černý, národní soc. (dostal 17% platných hlasů), V. Špaček, kler. (13%), M. H. Hošek, st. rad. (6%), J. Kudrnáč, soc. dem. (18%), A. Hynek, nár. soc. (6%), F. V. Moravec, mlad. (6%), V. Beneš, realista (2%), H. R. Černík, agr. (25%), V. Jeníček, klerikál (5%), E. Rosol, realista (2%), E. Moravec, samostatný (2%). Na Moravě O. Skýpala, pokr. (18%) a J. Mňuk, agr.

Po volbách ticho proti volné škole. Co za dob voleb sneslo hnutí za volné školství nadávek, z toho by byla mohutná bibliotéka. Většinou to prošlo nadávajícím klerikálům zdarma, někde však se připálili. Tak i ve Vídni v III. okresu, kde se urážky Volné Škole dostaly až před soud. Žalobcem byl správní výbor spolku „Volná škola" v čele s baronem Hockem a universitním docentem drem Hartmannem. Konečně se k žalobcům připojili universitní profesoři dři Hörners a Klemensievicz co president a místopresident odbočky v Štýrském Hradci. Obžalovaným byl císařský rada dr. Kašpar

Schwarz, president katolického školského spolku. Obžaloba zněla následovně: Dne 15. listopadu 1906 konala se v Žofínských sálech slavnostní schůze katolického školského spolku. Při této příležitosti měl dr. Schwarz řeč, ve které se zabýval potíráním spolku „Volná škola“ a řekl mezi jiným: „Ctění shromáždění, kdybyste se mne tázali, jak se spolek „Volná škola“ až dosud choval, musil bych vám odpovědít, že mizerně, hanebně a sprostě. Jak otevře ústa, tak lže a podvádí křesťanský lid. Což nelhal v jednom dopisu lineckému biskupovi sprostě a klukovsky do obličeje?“ K obžalobě byl přiložen jeden exemplář „Vaterlandu“, ve kterém byly výroky dra Schwarze doslovně uvedeny. Žalobci poukazovali v žalobě na to, že obžalovaný překročil meze slušnosti a dovolené kritiky a odvážil se tak velkému spolku metati přímo hnusné urážky v tvář. Soudce dr. Wagner chtěl na počátku přelíčení docíliti vyrovnání. Dr. Postelberg, zástupce „Volné školy“, byl ochoten přistoupit na vyrovnání, když se obžalovaný zaváže, že učiní čestné prohlášení. Dr. Porzer uváděl, že dr. Schwarz nenapadal jednotlivé osoby, nýbrž celý spolek. Dr. Schwarz uznává, že výrazy „sprostý a klukovský“ jsou skutečně nemístné a proto je ochoten učinit čestné prohlášení a soudem určenou smírnou sumu složiti. Soudce usoudil 300 korun smírné sumy a rozdělil ji mezi tři dobročinné spolky. Na to dr. Postelberg obžalobu odvolal a soudce pronesl osvobozující rozsudek. — Tato peprná lekce nebude presidentu katolického školského spolku panu dru Schwarzovi na škodu. Naučí se snad trochu slušnosti, která tak mnohým funkcionářům katolických institucí a korporací schází.

Svátky květů, tento pokus přiměti mysl dětskou i rodičů ku všímání si krás přírodních, pokud se jeví v květinách, nabývá stále většího rozšíření v polských školách. V pěkně dekorované síni shromáždí se děti, k nimž se prosloví přiměřená přednáška (žádná škrobenost, radost ze všeho má sálat!), zapěje se, zadeklamuje, i hudba zahraje a pak se rozdávají dětem květináče s poupaty a tištěným poučením o pěstování květin. Na podobná školská osvěžení nesmíme zapomínat — bude to jednou náhrada za vyčichlé a smyslu pozbyvší svátky církevní: vrácení se k přírodě a jejím radostem nahradí kdysi prázdné formule všelijakých vykleštěnců, histeriků a církevních otců.

Obrázek školy ze Slezska. Jako ve všech venkovských obcích zde, tak v Šobišovicích je pan naducitel Kulendík více u varhan než ve škole. Jak vypadá zdejší řád školský, hanba mluvit. Jest zde pětitřídní škola, ale jen půldenní vyučování, a to pro nedostatek místa. Dítky mají ze sousedních obcí jednu a půl až dvě hodiny cesty do školy, ale aby se někde vystavila škola, o tom nesmí žádný ani muknout; se špatnou by pochodil, neboť farář s rektorem se vrhnou na každého, kdo by o tom jen vzpomněl, protože by tam měl prý velebný pán daleko; obecní výbor, v němž zase tito dva vedou hlavní slovo, ke všemu přikývne. Faráři se nijak nedivíme, jaký zájem má však naducitel na tom? Hned to vysvětlíme. Při nynějším půldenním vyučování má tu výhodu, že jsou učitelé vždy „reservní“, a jelikož jest, jak jsme již podotkli, pan rektor ustavičně zaneprázdněn, učí za něj jiný. On pak jde dopoledne hrát, by něco „vydělal“ a odpoledne třebas na hon, aneb, jelikož jest také obecním písařem, členem představenstva obce atd., tu vždy má plno práce. Že někdy za něj žádný neučí, a dítky přijdou do školy, buď sedí půldne samy ve třídě, neb jdou beze všeho nazpět domu, to není nic neobyčejného. Tak jen v měsíci lednu 15 půldnů (jest jen půldenní vyučování!) se v jeho třídě buď neučilo, aneb učil někdo jiný. Jak pak to s vědomostmi dítek vypadá, když mají pokaždé jiného učitele, může si každý sám představit. Když byly obecní volby, tu se činil, seč jen mohl, by byla strana dělnická potřena a nevyučoval skoro celý týden, honil se za plnomocmi atd. Nejvíc má spadeno na dělnickou organisaci sociálně demokratickou, a proto nemá nic pilnějšího na práci, jak funkcionáře na hejtmanství a u jiných úřadů denuncovati. Vidí-li někde plakát ohlašující schůzi, tu jde a před očima dítek jej strhuje. Zkrátka je to pravý typ klerikála. Jak pak vyhlíží vědomosti jiných občanů, když inteligent, naducitel, zastává funkci kostelníka. To až běda mluvit.

Nyní a na věky amen... totiž denunciace. V Pístech u Nymburka pořádal klerikální kandidát Drápalík voličskou schůzi. Místní řídící učitel polemisoval s klerikálem, ale bylo mu odňato slovo a schůze skončena. Statečný řídící p. Gottwald svolal novou schůzi a dokončil svou řeč, při čemž citoval Havlíčka, část českých dějin atd. Klerikálové byli poraženi a proto se hleděli odemstíti. Napsali písemné udání k zemské školní radě, podepsané starostou a čtyřmi členy zastupitelstva patrně zagitovanými, jelikož jiní členové o tom ničeho nevědí, že by se to bylo v řádné schůzi projednávalo. Tedy kus zneužití úřadní moci, ale na to se u klerikálů tak přísně nehledí. V udání, rozumí se, jest plno výtek, že „urážel náboženství“, a naše černá zemská školní rada zavádí právě vyšetřování. Bojíme se nadvlády kněží, že by přišel středověk; už je tady, jenže je trochu přelíčen na moderno.

Ministrování není prý výdělkovou prací. Pražský učitel pan Houser sebral zajímavou statistiku o výdělečné práci školních dětí. Klerikálové se rozčilují, že mezi statistiku dětí, zaměstnaných výdělečnou prací, započítal také 108 pražských ministrantů. Dle klerikálních listů jest ministrování považováno za vyznamenání. Ministranti přisluhují knězi z úcty (!) a z lásky k bohu a ne pro výdělek. Nyní chápeme, proč jsou klerikálové proti odstranění práce dětí. Při důsledném provádění by jim zmizeli ministranti a tu by si musili zaopatřit nějakého famula, ovšem za plat. A jak sáhneš knězi na sáček, tu jako bys ho udeřil do brňavky, známého nervu na lokti: hned je ohrožen bůh, náboženství, trůn a veřejný pořádek.

Pokroková okresní školní rada jest u nás dosti velkou vzácností. Proto tím více nutno si vážiti c. k. okr. školní rady chotěbořské, která rozhodla dne 16. dubna 1907 č. 1487 o žádosti faráře z Vojnova Městce, jemuž řídící učitel nechtěl trpět otravování mládeže klerikálními tiskovinami, v neprospěch velebného kolportera pravíc: Vzhledem ku předpisům o užívání knihoven žákovských jako pomůcky vychovatelské nelze nám schvalovati, aby mezi školními dítkami šířeny a ku čtení doporučovány byly tiskopisy, v nichž se vyskytují články jako: „Výměnkář Kořínek“ str. 45. č. 6. časopisu „Maria“ ze dne 21. března 1907, jimiž se učitelstvo zlehčuje a občanstvo proti stavu učitelskému podněcuje. Podobným čtením prohlubuje se jenom nepřízeň mezi duchovenstvem a učitelstvem, tedy mezi stavy, jimž vychování mládeže svěřeno. Poněvadž dle nařízení c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 16. prosince 1885 č. 23324 každý učitel ručí za knihu, která se žákům ku čtení dává, musili bychom v tom případě, kdyby se zmíněný časopis s podobnými články ve škole ku čtení doporučoval, odvoditi z toho další důsledky“. V době, kdy každý si nejraději hraje na schovávanou před klerikály, výnos to zajisté pozoruhodný a jako na zavolanou. Ukazuje, že i za těch dnešních poměrů dalo by se mnoho a mnoho dělati, kdyby bylo jen více odvahy, odhodlanosti a méně zalézání do myší díry, čímž klerikálové stávají se jen troufalejšími.

Petice proti persekvování pokrokového učitelstva vydala česká sekce Volné Myšlenky.

Hlašte se ihned o ně, aby mohly býti bezodkladně poslány ministerstvu vyučování. Nechť všechny spolky svobodomyslného smýšlení je podepíší a odešlou. Upozorňujeme zejména jednoty učitelské, aby se postaraly o podepisování jich místními spolky. Petice pošle na požádání Sekretariat české sekce Volné Myšlenky, Král. Vinohrady, Korunní 6., úplně zdarma. Žádá se jen o přiložení poštovních známek k jich odeslání a sice do 3 výtisků 3 h, do 6 5 h, do 15 10 h. Podepsané zasílejte přímo na adresu: C. k. ministerstvo kultu a vyučování ve Vídni.

Kousek statistiky z rakouského školství. Číslice mluví; tož tady je několik, které nemluví, ale řvou. Ze sta škol v Rakousku je 39 jednotřídních, 27 dvoutřídních a 12 trojtřídních, tudíž více než tři třídy nemá ani osmina škol. Péče o školství zrcadlí se věrně v počtu analfabetů; 22·13% všech mužských a 28·85% všech ženských obyvatel, jimž je více než šest let, neumí číst a psát. Nejhůře je na tom Halič s 56·6%, Bukovina s 64% a Dalmacie se 72·6% analfabetů. Dle úřední zprávy má nedostatečnou budovu každá osmá škola. Na třídu připadá průměrně 65 dětí, z těch nenabývá naprosto žádného vyučování 6%. Více nežli čtvrtina všech škol má polodenní vyučování.

Nejvíc učebných pomůcek zdarma dostávají žáci ve Švýcarsku. Žáci nižších škol obecných dostávají pomůcky ve 13 kantonech vůbec, v ostatních částečně (v některých obcích) zdarma. V kantonech: curyšském, basilejském, ženevském a zugském dostávají potřeby zdarma i žáci škol středních. Na základě dotazníku vydavatel výroční zprávy o švýcarském školství předvídá blízkou dobu, kdy bude zavedena úplná bezplatnost potřebných pomůcek ve všech obecných školách švýcarských.

Památce Garibaldiho bude věnována manifestační schůze, kterou uspořádá 30. června 1907 o 10. hod. dop. Volná Myšlenka v Národním domě na Vinohradech. Kdož přijedou ve dny sokolské do Prahy, přijďte poslechnout!

❧ ❧ ❧

Listárna redakce.

Redakce prosí, aby ke každé korespondenci byla přidána zpáteční známka. Nikdo neuvěří, co se vyhází peněz u nás na dopisy, (často na jednoduchý dotaz nutno se optati jinde, dáti též zpáteční známku atd., takže dvojnásobné porto není vzácností) a kde to máme hradit? Rádi zadarmo vyhovíme, ale finančně nesmíme být poškozováni.

Komňátka: Nelze nic dělat; kdyby to učinil někdo jiný, byl by zavřen za veřejné pohoršení, kněz si to však smí dovolit. Někteří páteři jsou tak drzí a lezou i k hrobům lidí bez vyznání. Snad by se mu byly způsobily nepříjemnosti, kdyby všichni byli od hrobu odešli a rakev nechali stát u hrobu; páteřík by se musil sám postarat, aby byla pohřbena.

Dopisovateli o drzém páterovi, jenž vlezl do škrutiny (skrutinium): Takových kousků napáchali páteři všude tolik, že by se musila vydat kniha jak almara.

Do Libšic. Učitelstvo nemáte si představovat jako jednolité pokrokové vojsko, které kráčí při všech osvětových otázkách napřed; je v něm — hlavně vinou bídné, klerikální výchovy v pedagogiích — též hojně zpátečníků a i klerikálů, kteří podkopávají sami svou svobodu, ničí cesty k osvobození školství a kteří připravili by tak doby, kdy „učitelský“ závisel od milostpána děkana a byl vlastně jen děvečkou fary. Ve volbách se to ukázalo, že byli mnozí učitelé pro člověka, jenž vystupoval proti volné škole, proti soc. demokracii, ač tato strana jediná ze všech českých se oficiálně prohlásila pro volnou školu, nadávali jí „nevěrecká“ atd. To je právě naše práce, budit takové lidi; kdyby neexistovali a celé učitelstvo bylo pro volnou školu, nemusil by náš list ani vycházet; tito rozumní lidé by si ji vydobyli sami.

❧ ❧ ❧

Výzva k národům celého světa.

Pryč s válkou!

Chcete odstranit válku?

Chcete společným dohodnutím odzbrojení?

Chcete ročně dáti deset miliard franků plodným dílům lidské solidarity na místě ozbrojenému míru?

Jestliže ano, tedy pracujte k tomu! Manifestujte všude, v rodině, ve veřejnosti, v zákonodárných sborech myšlenku pacifismu!

Mužové, ženy, uplatněte svou vůli ve výkřiku sta milionů lidí! **Odzbrojte, připravte smírnou cestu mezi národy pomocí mezinárodního soudu!**

Nechť celý svět, miliarda lidí pokojných a pracovitých, jest ovládán ode dneška jedinou myšlenkou: **Pryč s válkou! Ať žije mír mezi národy celé země!**

Komité mezinárodní dohody pro světové odzbrojení (Sekce Volné Myšlenky světové):

Ida Altmannová (Německo), Emil Arnaud, G. Avril de Sainte Croix (Francie), Sir Thomas Barclay (Anglie), Pavel Birukov (Rusko), M. Boka, L. Bollack, Marie Bonnevial, Maurice Bouchor, prof. Ferd. Buisson (Francie), H. Casewitz (Poznaňsko), E. Chauvellon, E. Chauvière (Francie), Christaller (Německo), Němirovič-Dančenko (Rusko), Leon Furnémont (Belgie), Fréderic Green (Anglie), profesor Ernst Haeckel (Německo), Hermann Paul (Francie), Arthur Juniaux (Belgie), J. B. Jossot (Francie), Frantz Jourdain, Henri Lafontaine (Belgie), Maurice Leblond, Gustav Lhermitte, L. André Lichy, A. Manoury, Paul Meunier (Francie), Edgard Milhaud (Švýcary), Gustav Moch, Alfred Naquet (Francie), Domela Nieuwenhuis (Hollandsko), François Nicol (Francie), Felice Numiecka (Rusko), Oustry, profesor Patterson (Anglie), Henri Paulin, F. de Pressensé (Francie), Francisco Pulle (Italie), Pierre Guillard, Georges Renard, P. Richard, Roubille, M. Sembat (Francie), Semenov, Dora Semenova (Rusko), Jean Sigg (Švýcary), Steinlen (Francie), L. Strauss (Elsasko), Dr. Trinité, Suzana Trinité, E. Tarbouriech (Francie), Dr. Bernard Taft (Anglie), Tarrida del Marmol (Španěly), Arthur Valabrègue, Jeanne Mercy-Valabrègue, Valloton (Francie), Maria Vérone, Cesare Vita (Italie), E. Vogtherz, Waldeck von Arneburg (Německo), Marie Wathier, A. Wilm.

(Listy souhlasící s myšlenkou odzbrojení prosí se o otištění.)

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Karel Pelant. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNIK III. 15. ČERVENCE 1907 ČÍSLO 3.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR KAREL PELANT.

Světový kongres Volné Myšlenky v Praze!

Každé násilí plodí zlé ovoce: to na sobě zkusili nejlépe Maďaři. Utiskují Slováky, že stydno dnešní kultuře, utiskují Chorvaty, Rumuny, vrhají se na poctivce, jenž jim pravdu řekl do očí, jako posl. Pernerstorfer, aby jej po případě i žalářovali. A v zemi takového násilí měl by se odbývati kongres Volné Myšlenky? Vždyť na prvním místě museli by býti obžalováni Maďaři sami, jejich vláda a město, že jsou největšími jejími rdousiči a země, jež by poskytla pohostinství, musela by být zbičována výčitkami za své chování. To nebylo možno a také Sociologická společnost v Budapešti, která měla kongres pořádati, již v březnu vzdala se této úlohy, akcentujíc, že kde reakční proudy takového rázu panuji, tam není možno pořádati kongres.

Utvořilo se sice jiné komité, ku kterému opět Sociologická společnost přistoupila, avšak bylo vše marno. Asi před třemi nedělemi konal se v Pětikostelí sjezd Volné Myšlenky uherské, a tu byly seznány ještě další horší věci, šovinisty Maďary vykonané; S. S. vystoupila z výboru a komitét oznámil brusselské centrále V. M., že nelze mu kongres uspořádati.

Generální sekretář, poslanec Léon Furnémont obrátil se telegraficky 4. července na sekretáře české sekce red. Pelanta, zda-li by mohl kongres konati se v Praze. Telegram došel pozdě v noci. Odpověď drátem „Ano, již pracujeme“, letěla druhý den ráno zpět, a také hned přikročeno k dílu: avisována veřejnost, zajištěn sál na Žofíně, svoláno první předporadní komité. Kongres v Praze, první světový, neboť takový dosud nebyl v Praze konán, počal žíti.

Dnes již představují se první jeho rysy: v nejbližších dnech dojede do Prahy generální sekretář Furnémont, aby složil starostovi měst pražských, jakožto hlavě města svou reverenci a požádal jej o laskavé vyjití vstříc kongresu, jakož aby navštívil činitele nutné k pracím kongresovým.

Dle zpráv zaslaných z Brusselu jest úspěch kongresu zajištěn: sekretariát píše, že kongres Pražský bude výjimečně brillantní. Dle předběžných přihlášek jest jisto, že Prahu navštíví deleg. z Anglie, mezi nimiž sekr. William Heaford; delegáti italští, mezi nimiž prof. Ghisleri z university bergamské a prof. Berlenda z university římské; španělští s poslancem Fernando Lozano, univ. prof. z Barcelony, senátorem Odonem de Buenem, paní Belén Sarrága de Ferrero, vůdkyní ženského hnutí španělského; z Argentiny pan Vicente Sousa, redaktor, vysvětlí situaci Volné Myšlenky v jihoamerických republikách. Z Francie přijde množství zástupců s nejlepšími jmény Volné Myšlenky; z Německa prof. Haeckel, známý přírodozpytec z Jeny, dr. Schmidt, gen. sekr. „Deutscher Monistenbundu“, spisov. Ida Altmannová, dr. Bruno Wille, Peter Schmall, spisov. G. Tschirn, president Federace Freidenkrů v Německu. Z Uher přijede Diner-Dénes, sekretář uherské sekce, dr. Fenycz, prof. university budapešťské. Poláci, Slovinci a Chorvaté přijdou rovněž; z Varšavy přijede předseda „Mladé Polsky“ Josef Waserzug a André Niemojevski, redaktor listu „Mysl Niepodlegla“ ve Varšavě atd. atd. Krátce kongres bude velkolepý.

Program kongresu stanoven:

Zahajovací řeč pronese dr. František Krejčí, profesor filosofie na universitě pražské.

I. a) Volná Škola a Volná Myšlenka; b) Náboženské vyučování a škola.

II. Právo na vyučování ve všech stupních školství.

III. Odluka státu od církve. Sesvětštění společnosti. Mrtvá ruka.

IV. Vlastenectví a Volná Myšlenka.

V. Plán nové encyklopedie (sdělení prof. Denise z brusselské university).

VI. Založení „Journal international de la Libre Pensée“ v Římě.

*

Obrovská práce spočívá na nás; veškeré kongresy připravují se celé roky napřed a my nyní, kdy Praha jest prázdná, studentstvo, učitelstvo atd. mimo ni, máme jej zorgani-

sovati za necelé dva měsíce. Ale máme odvahu a to jest hlavní! Prosíme o všemožnou podporu, o každé vyjítí vstříc; stoupence naše žádáme, aby rozvířili ústní agitaci o kongresu, jehož ohromná důležitost pro nás Čechy vysvítá jen z tohoto fakta: kongres dle chystaného návrhu red. Myslíka bude jen průpravou pro světový kongres Volné Myšlenky opět v Praze r. 1915, **na oslavu 500letého upálení Mistra Jana Husa.** Jestliže letošní kongres navštíví delegáti jednoho hnutí, **roku 1915 přijede do Prahy celý protiřímský svět.**

F. JARKOVSKÝ:

Vyměňujme své dítky!

Loňský všeobecný mírový kongres milánský opětně akcentoval důležitost zřízení úřadoven pro mezinárodní výměnu dětí, žáků, studujících a učitelů, jako jednoho z důležitých činitelů výchovy mezinárodní.

Otázka tato hlavně ve Francii opouští stadium diskuse, vstupuje na půdu reální a vykazuje příznivé výsledky. Zajímá tam hlavně kruhy paedagogické, pacifistické a obchodní a není ani nám méně významnou. Proto podáváme zhuštěný výtah ze článku G. de Vorneye, který doplněný redakcí časopisu „Internationalis Concordia“ přehlédá historii a nynější stav této otázky.

Zásluha o příznivý vývin této otázky patří předem „Společnosti studií a mezinárodní korrespondence“, která posloužila ideji svým mezinárodně rozšířeným orgánem „Internationalis Concordia“ (dříve l'Etranger). Seriosně řešil dále tuto otázku ředitel pařížské školy obchodní Pavel Anglès na osmém mezinárodním kongrese obchodního vyučování v Miláně. Označena jest jako problém jeden z nejnesnadnějších a nejsložitějších, poněvadž se usiluje o výměnu všeobecnou (pro všecky).

Myšlenka této výměny není stará. R. 1886 vykládal Michel Bréal o výhodách tohoto systému a po dvanácti letech doktor Charles Richet z Akademie lékařské oceňoval v l'Etranger (dnes la Concordia) vyzískaný užitek z postupné výměny svých dítek s rodinou svého přítele sira Olivera Lodge-ho. R. 1898 upozornili vládu francouzští professoři cizích řečí na výměnu žáků a prof. Pinloche, z lycea Karla Velikého, pojednal souborně o výhodách tohoto systému.

Mládež se vyměňuje, nejen aby se zdokonalila v řeči, jíž učí se ve školách velice obtížně, ale aby poznávala nové prostředí, v němž žije. Mimo řeč nechť pozoruje lidi a věci a zkušenosti této nechť využije ve své zemi, aby rozptýlila mnohdy politování hodné předsudky získanou pravdivostí a nestranností a rozšířila přesnější ponětí o tom, co ceníme my a co cení naši sousedé. Tato zkušenost jest ještě nejlepším prostředkem ve smiřovacím zápase civilisovaných národů. Výhody výměny mezinárodní tak imponují, že se hanbíme, že jsme si jich tak dlouho nepovšimli.

Rozřešení této otázky usnadňuje začátky pobytu v cizině, utvrzuje mezinárodní vztahy a výchovu mezinárodní, ničí předsudky a nesmyslnou antipathii. Avšak reelní a úspěšné řešení otázky výměny ztěžuje se četnými a různými překážkami, ale prof. Anglès všecky rozvážně studuje, odkrývá a všecky úspěšně rozlušťuje.

Rozeznává dva podstatné druhy výměn: soukromé výměny rodinné a výměny školské.

K prvému druhu řadí výměnu doučujících se cizí řeči, řemeslu nebo jinému zaměstnání. Předem třeba počítati s rodinami sociálně rovně postavenými a diskretně vyšetřiti způsob jejich rodinného života, života mravního, stupeň vzdělání prostředí a pokud mohou se rodiče účastniti na výchově svěřenců. Svěřenci v nové rodině nechť nalézají druhý domov v ukojení svých tělesných potřeb. Možno jest vyměňovati jen mládež tělesně zdravou. Jest počítati se zvyky místními a národními, z nichž vyplývá vychování. Rozhodující jest také podnebí, volba sídla, navštěvování, krajanů, věk a pohlaví zúčastněných. Toto množství podmínek omezuje všeobecnost výměny, že až dosud existuje toliko výměna mládeže středních stavů.

I výměna školní jest obtížena růzností školkých programů, zřízením škol a internátů v různých zemích, ale tyto obtíže nevyskytují se při vyšším školství obchodním, poněvadž programy těchto škol jsou celkem příbuzné a odpadá otázka internátu.

Celkově, soukromé kanceláře výměny rodinné již zřízené p. Willemina a Toni Mathieu-ho, vykazují krásné výsledky. Byl-li by kanceláří takových zřízen větší počet, nechť se hledí, by nebyl jim vtisknut ráz úřední, který by škodil jich krásnému poslání.

Co se týče výměny školské, jež by prospívala potřebám státním, nechť vlády zřídí mezinárodní komisi, jež by se starala o usnadnění přepravy žáků a o všecky potřeby, jež by podporovaly dosažení účelu výměny. Pro výměny dobrovolné je vhodné „Sdružení bývalých žáků obchodních škol“, poněvadž je složeno z vrstev majících veliký vliv mezinárodní.

Otázka výměny dětí a mládeže se zdárně rozvíjí, avšak jest přece jen ještě v periodě pokusů. Záleží na tom, aby se prakticky a

přijatelně rozluštila, protože všichni národové mají na ní stejný zájem, ježto z jejího rozřešení vyplývá prospěch hospodářský a hlavně zlepšení poměrů mezinárodních.

Až si zvykneme vyměňovati lidi, kteří myslí, jako vyměňujeme produkty, které potřebujeme, budeme udiveni nad neobyčejným skokem, jejž učinila civilisace.*)

EUGÈNE BONNIER:

Volné listy z Francie.

Prosím své laskavé čtenáře o blahovolné prominutí, že ve „Volné Škole" budu po třetí psáti o slavnostech laických.

Ta, o níž dnes píši, konala se letos v březnu k oslavě nejen apoštola, nýbrž i mučeníka svobodné myšlenky. Dne 10. března 1907 slavila se ve městě Vienne (Isère, Francie) slavnost na poctu Michala Serveta, jenž byl upálen v Champelu (Švýcary) dne 27. října 1553 z nařízení Kalvínova. U příležitosti této slavnosti „Petit Meridional" v Montepellieru, časopis protiklerikální a na jihu Francie velmi rozšířený, vzpomíná slavnostního odhalení pomníku, jenž zřízen byl před třemi lety v Champelu na místě, kde byla poprava vykonána, a cituje slova, jež byla tehda pronesena přednostou Společnosti protestantských pastorů v Ženevě, M. Choisym. „Jest tomu 350 let, kdy — dne 27. října 1553 — smutný pohřební průvod opouštěl naši radnici a vydal se na cestu k Champelu. V čele průvodu na koni — jeli zástupci Rady a representant moci právní a hned pak následovali ozbrojenci a ve středu jich odsouzenec a konečně šel zástup, avšak nebyl tak četný, jako býval při jiných popravách. — Odsouzenec byl Španěl M. Servet, lékař a slavný učenec, hluboký myslitel a spisovatel knihy, která dle soudu vrstevníků tehdejších vyvracela základy náboženství křesťanského. Když průvod minul bývalou cestu dlážděnou — nyní třídu Servetovu — zastavil se několik kroků odtud... Kat chopil se muže, jemuž bylo umříti jako oběti nesnášelivosti církví a veřejné moci tehdejší; vložil mu na hlavu korunu napuštěnou sírou, opásal jej řetězem, na nějž připevnil jeho knihy... Brzy na to vyšlehly plameny... Vzplála hranice a hořela celou hodinu..."

Zde vzpomíná pastor Choisy muk, jež mučenník vytrpěl, pak pokračuje: „Zřídivše tento pomník prohlašujeme veřejně a slavnostně neochvějnou věrnost svobodě svědomí a odsuzujeme jako protestanté a křesťané popravu, která byla činem nesnášelivosti, jež jest v odporu s pravými zásadami Reformace."

Za těchto slov spadl závoj zakrývající pomník.

Na pomníku jest vyryt nápis: „Uctiví a vděční synové Kalvína, velkého našeho reformatora, odsuzují blud jeho století a hájíce pevně svobodu svědomí dle pravých zásad Reformace a Evangelia, zbudovali tento pomník na smíření. XVII. října MCMIII."

*

Smiřující čin protestantů ženevských má hluboký moralní význam. Horliví tito vyznavači Kalvína velebí jak původce reformy náboženské, odsuzují však zločin jeho, spáchaný na mysliteli. Prohlašují znovu absolutní právo na svobodu svědomí a přesvědčení a svrchovanost lidského ducha. Ve své manifestaci nejsou zvikláni obavou, že by mohl význam velikého reformátora i dílo jeho utrpěti doznáním chyby a rehabilitací nevinné oběti.

Poprvé náboženské sdružení slavnostním činem přiznává převahu práva lidského nad právem kterékoli církve a nad právem tak zv. božským. — Pastorové, kněží protestantští se hlásí k snášelivosti, velebí její dobrodiní a prohlašují ji za povinnost k lidstvu. Čin zajisté vzácný, krásný a významný! — Snad duch občana ženevského J. J. Rousseau-a je nadchnul, snad pronikla je myšlenka Voltairova „Snášelivost je povinností lidskou. Všichni jsme podrobeni tolika slabostem a chybám, že první přirozený zákon jest odpouštěti si navzájem své spozdilosti."

Avšak navraťme se ještě k Michalu Servetovi. V XVI. století, v době, kdy církev římská poprvé vážně se zachvěla na svých základech otřesených již a hlubokými trhlinami prorvaných, trhlinami způsobenými upřímnou zbožností Husovou, Zwingliho, Lutherovou, Kalvínovou a jiných, v památné době Renaissance, kdy modré nebe italské probudilo ducha francouzského, jenž ve styku s duchem florentinským nabyl živosti a jasu v umění výtvarném i v literatuře, a jenž tak výrazně se zračí v dílech Rabelaisových, kněze a lékaře, u něhož pochybování, dcera vědy, odplavilo víru, v době, kdy civilisaci nový popud dán byl vynalezením knihtiskařství, Michal Servet, lékař, vypovězený Španěl, usadil se ve Francii. Jsa mužem vědy a myšlenky neunikl hnutí svého století a uchvácen byl vírem ideí a revolucí, kterouž lidský duch prodělával. Bůh, záhady neznáma, církev, dogma, positivní poznatky, možnost a nepravděpodobnost — vše to zajímalo jej jako každého myslitele. Vznikl tisk — M. Servet myslil — psal — tiskl a uveřejňoval. — Kde? — V Ženevě, v městě svobodném — myslil a zmýlil se. — Ženeva byla državou Kalvínovou! A Kalvín,

*) Úžasného zjednodušení celé otázky by se docílilo větším pěstováním esperanta, této obdivuhodné, praktické a zázračně lehce naučitelné pomocné řeči mezinárodní, která jest dosud od lidí a priori bez přesvědčení zaujatých potírána a posmívána (jako každá veliká myšlenka), ale která v cizině dobývá úspěchů přímo zázračných. U nás ovšem musíme být nejméně třicet let za Evropou. *Poznámka redakce.*

bývalý theolog katolický, ačkoliv obrátil se na protestantism, když se mu byl znechutil římský absolutism, zachoval si přece svůj původní charakter. Považoval svobodné zkoumání jako právo pouze pro sebe, bývalého nespokojence a pak reformátora, věřícího však a fanatika v novém směru, vždy tudíž klerikálním. Když tedy jakýsi Michal Servet zašel dále než on v právu na svobodné myšlení, na zkoumání a kritiku, když mu odporoval, a snad i z omylů usvědčil, vzbudil se v Kalvínovi dogmatism dřímající, o němž sám myslil, že se ho zhostil.

Jako Kaifáš vynáší Kalvín ortel nad rouháním svého vítězícího odpůrce a dává ho pronásledovati. Ten, jenž bojoval proti nesnášelivosti římské a proti inkvisici, stal se sám následovníkem Hildebrandtovým a Torquemadovým! Sám proklíná, sám stává se katem! Dává spáliti Serveta a jeho knihu. Tak bojují všichni klerikálové vždy, všech dob a všech národů.

Jest třeba opakovati: Slavme památku mužů činu, mužů světla, lásky a svobodná myšlenka brzy ovládne veškerým světem a povede lidstvo k lepší budoucnosti.

STUDENT:

Přikročte k reformě střední školy!*)

II.

Teď několik suchých fakt a dokladů dnešní středoškolské výchovy — jak je nasbíral a prožil jednotlivec, příslušník jediné školy. Což kdyby jednou mělo dojíti k žádoucímu sumárnímu výtahu činnosti různých středních škol, neb dokonce všech? — Jak pak by vypadala pohádka o střední škole? — Připomínám výslovně: nejsou všechny školy střední stejné — proto ani v nich ne všichni učitelé stejní — ale že je podobných zjevů v našich školách mnoho (snad více — než by si bylo lze přáti), ba že jsou mnohde poměry ještě horší, je smutným faktem. Neběží tu o jednotlivé osoby, dotyčných škol, nýbrž čistě o to, aby bylo poukázáno na špatný systém dnešní výchovy, tedy prostě na to, jak věc sama je v sobě už dávno zastaralým a špatným zvykem, jenž jest s oněmi osobami spjat.

Podám zde jen jednotlivé výtržky z deníku gymnasisty; místa, jména osob, o něž tu jde, příslušná data jsou okolnosti jen méně důležitá. Vše ale zakládá se na suchých faktech.

** října 190*: Případ podařené denunciace. Šli jsme k přijímání (ve vyšší tř. gymnasia). Prohodil jsem, jen maně tak ke kolegům, že kga E., se mnou bydlící si vypil svoje mlíčko (před přijímáním) jako obyčejně. A co se z toho stalo? Nenadál jsem se takové kolegiality ve třídě, že existují v ní „strážní andělové“ našich mladých duší v podobě kolegů, jimž bylo pochoutkou donésti něco čerstvého a podařeného z žactva, z čeho by se dalo těžiti troškou chvály od učitelů těmto k vědomosti. Druhý den totiž byl jsem povolán do ředitelny, abych se tam zodpovídal z pravdivosti své výpovědi. — Nic mne tak při té věci nezajímalo, jako to, jak se moje výpověď mohla dostat až do ředitelny. Až druhý den vyšetřování rovněž předvolán i ten, jenž oznámil na patřičné místo podezřelý tento případ; byl to můj vlastní kolega B., spolurodák z téže vesnice, jenž zastával na ústavě za nějaké to dobrodiníčko ústřední pozorovací stanici, jakýsi můstek mezi žactvem a professory, kteří se tak dali informovati o sebe menším pohybu žactva našeho; centrem jejich jest katecheta. Jen naší výmluvností se stalo, že jsme se neocitli před vraty z gymnasia. Dr. Th. X., náš katecheta, člověk s neobmezenou mocí na ústavě, jak tak smutně na našich ústavech bývá — ovšem jako oficielní zástupce mnou uražené víry katolické assistoval při vyšetřování. Ptal jsem se ho, že bych rád věděl, jakým způsobem se tato věc k němu dostala (on vlastně vyvolal toto vyšetřování) a tu mi řekl: „To jsem se dozvěděl tak maně — jen tak maně — milý M., — náhodou!“ Jak takové náhodě lidé říkají, věděl jsem hned. Spojovací můstek rozvinul činnost. Kga B. měl totiž u dra Th. X. obědy (zvláštní dobrodiní, jež mělo svůj háček!) a při nějaké takové příležitosti — referoval buď Dru Th. X. neb jeho povídavé paní matince, jež zase byla centrální stanicí maloměstských klepů, o našem považeném případě. Tu máme tu náhodu! — Připomínám k tomu — že onen kga B. — dostával nejvíce podpor od místního spolku na podporu chudých studujících. Dr. Th. X. byl v něm jednatelem — a tu se dalo ovšem ledacos dělat. Poněvadž pak pro tento případ jedni odsuzovali kgu B., a tento zase získal ve třídě přívržence, podařilo se rozděliti třídu na dva nepřátelské tábory, místo aby panovala všude harmonie.

** října 190*. — Chudým žákům zdejšího gymnasia darovala pí Z. několik set korun. Ty rozděleny mezi „opravdu toho hodné žáky“; tak si aspoň tvrdí v zaslánu místních novin Dr Th. X. — jehož iniciativou vlastně tyto dary rozdíleny. „Hodní“ žáci! Rozumíte? Pro koho „hodní“. Mezi těmi „hodnými“, to se ví, byl i kga B.

** listopadu 190*. — Je možno, aby si vymáhal vnitřní úctu učitel od žáka, jehož jen nenávidí? Může řádný učitel k ní žáka

*) Viz Volnou Školu, roč. II., str. 132.

donucovati? Hledí řádný učitel, když mu žák neprokázal, ať náhodou, ať zúmyslně formalitní pozdrav, aby pozdrav ten přímo vydíral? U upřímně smýšlejícího člověka pochybuji, že by bylo něco podobného možným. Havlíčkova „vnitřní cena", a dnešní volání po přímosti společenské a konečném odstranění prázdných formalit — zůstává proto pohádkou! A dnešní střední škola řeší tuto otázku vzájemné přímosti takto: Kol. K. (z našeho tábora) na něhož už dávno Dr Th. X. zuří jde do školy; je před zvoněním, tudíž má čas do školy — utíká — a na chodbě právě chodí Dr Th. X. — Kga K. si ho v chvatu nevšimne. Dejme tomu — ale že ano. Dr Th. X. si ho zastaví a spustí přísně: „Před Vámi šel, smek' — za vámi šel, smek' — jen vy jste nesmek' — to mne mrzí..." A nyní charakteristický doklad: „To asi proto, že jste nedostal stipendium?"... Zač se chce, aby se v jejich táboře smekalo a poklonkovalo, je zřejmo. Poctivost v jednání zbytečné úcty nevyžaduje, jsou to zpravidla jen vynucené formality. Těch nová doba s řádnými lidmi nejenom bude málo dbát — nýbrž spíše se bude jich stříct!

** ledna 190(+1). — Přednáška středoškol. professora „O významu sebevzdělání" studentům nepřístupna. Zaznamenávám bez poznámky. — Opisuji sem jen nahodilý právě kus četby z téže doby: (Scipio Sighele: Mravní záhada a kollekt. psychologie. „Učiti se lekcím, znáti grammatiku, nebo učebnou knihu nazpamět dobře napodobovat, je rozkošné vychování, při němž každé úsilí je čin víry v neomylnost učitelovu, a kteréž nás konec konců jen zakrňuje a činí bezmocnými. — Místo věcí k životu potřebných vyučují starému dějepisu, místo aby tvořili lidi, vyrábějí učence; místo aby připravovali dítě pro život, škola zajímá se jen o to, jak by je připravila pro veřejné úřady, usiluje se udusiti každý záblesk původnosti. Snahou škol není rozpjetí nejvyšších schopností lidstva, nýbrž dosažení diplomu! Věřím, že nejjistější prostředek vedoucí k vítězství a to nejen k vítězství ve zbraních, nýbrž i v říši mravnosti prostředek vedoucí k pokroku druhu všelikého, dlužno hledati a nalézti ve vychování a vzdělání." —

** února 190(+1)... Je ples měšťácké elity. Na ten pozvána též výpomocná (jak už to bývá na maloměstě) cháska studentská... výpomocně odtancovati s nějakou městskou dcerkou, nedostává-li se jí jiných lepších galánů — nějaké to dobrodiníčko, oběd, obnošené šaty a pod. Tedy takový ples. Ovšem ani o tom nechybí školský dozor, aby snad některý hoch se nezapomněl. Zábava je v proudu. Oktavánská cháska je shromážděna kolem svého domnělého přítele — učitele Dra Th. X. — Jediný z nich kga L. (již dnes mrtvý) táhnoucí s naší rebelantskou družinou, tančí teď právě. Dr ho vidí, a při této příležitosti svým oddaným mládenečkům neopomíná ze vzteku na něho připomenouti: „Tak jsem se o něho v kvartě zastával, dostatečnou pilnost jsem mu smazal — a on tak se mi teď odměňuje". A co dělal kg L.? Nic, leda že se neplazil před dr. X.... Bez poznámky. Dlužno doložiti, že při maturitě měl onen kga s Drem X. také skutečně nemalou potíž...

** března 190(+1). U školníka, kamž docházejí všechny poštovní zásilky, ředitelem zastavena 1. čísla „Pražské lidové revue" — několika kolegům na ukázku zaslaná. Pan ředitel v tom pozoroval cosi snad anarchistického, poučiti se z uveřejněných tam článků Dra Babáka: „O Darvinově vývojové theorii", Drtinově článku „O vlastenectví" a podobné. Že ovšem tímto zastavením čísel udělána pořádná reklama, a protože zapovězené ovoce nejlépe chutná, objednali si kolegové tento rebelantský (!?) časopis v mnohem četnějším počtu. Tak mimoděk člověk někdy dociluje pravého opaku. — Rukama ředitelovýma pak vůbec prochází — dříve než přijde k adresátovi, řada podezřelých psaní, nebo objednávek pošt. Několikráte se stalo, že vůbec se psaní nedoručilo! Poznámky rovněž nepotřebuje.

* března 190(+1). Druhý den po včerejším jde z ředitelny rozkaz podati seznam soukromé četby žactva. Jak dobré to opatření profylace paedagogicko-morální!

** března 190(+1). Akcí dotazníkovou (je snad dosud v živé paměti — svazem česko-slovan. studentstva vzbuzená) mělo se podati: summae rerum středoškolské výchovy se strany studentstva. Avšak sotvaže letáky k vyplnění rozeslány, na našem ústavě — slavnostně zakázáno — (až pod trestem vyloučení!) dotazníky tyto vyplňovati. Zvláštní. Tak bát se kritiky. Kdyby dnes tak každý se před ní ohrožoval, pak skutečně by se musela vzdáti svého blahodárného života. Uvažujme jen, kdybychom se ohrožovali před kritikou? Je-li věcná a věc je špatná, což důvody se musí opříti, původce té špatné věci zajisté, má-li jen trochu autokritiky a dobré vůle, musí uznati špetku své lidské slabosti a hleděti ji napraviti; je-li pak kritisovaná věc dobrá, pak jí to přispěje jen k jejímu žádoucímu rozšíření. — Je-li pak kritika nevěcná, nevyspělá (za jakou asi jistě by byla kritika nezralých student. mozků od p. professorů pokládána) a při tom třeba věc nejlepší, pak „mouchy si rozbíjejí hlavu o jasnou tabuli křišťálovou" — připomíná kdesi vtipně Ignát Hermann. Je smutno na dnešních středních školách, a

tento smutek pociťuje člověk stále víc a více, když roste ve školních lavicích. Léta rostou, pokročilý věk chce alespoň pozvolný vývoj, ale uřezané školské paragrafy neznají slitování, nevědí ve své neomylnosti — co je to rostoucí mládež ze třídy jedné, nýbrž 7 až 8, ne jen věku 10—12 let — nýbrž také 18—20 — ba i více let! Na všecko ale tyto paragrafy mají stejné měřítko: subordinaci (vojenskou). A pak při naší české zkostnatělosti, kolik necháváme různých živlů cizích, ba kulturně nepřátelských, se uplatňovati ve škole střední!

** března 190(+1). — Tercie dostala charakteristický zákaz: mluviti vůbec s některou z vyšších tříd! Snad stářím se stává člověk stále horším! — Rovněž bez poznámky.

** října 190(+1). — Pro různost názorů (!) zakázáno septimě obcovat s oktávou. Jinak bude-li kdo s oktávou obcovati, stane se podezřelým" a na takovéto dlužno si dle jejich terminologie „posvítiti". — Rovněž bez poznámky!

** listopadu 190(+1). Při všeobecných demonstracích vyvolaných sociálně-demokratickým dělnictvem za všeob. rovné právo hlasovací bylo naše náměstí obleženo se všech stran pány profesory, abychom se při cestě ze školy nezastavovali a snad také ještě ke všemu všudy nemanifestovali! To by tak ještě scházelo! Radím ti žáčku, třebas 20-letý, zacpi si hezky, až půjdeš ze školy uši — a zavři oči — a pak snad o tom nezvíš, že kolem tebe národ spíná ruce po oprávněném požadavku!

Některé podařené případy nyní pro jisté příčiny ani nelze uveřejniti. Jedná se tu jen o dlouhé prsty trpěné „mrtvotvorby" (dle dra Bartoška) na škole, klerikalismu, v němž je dnes celá střední škola potopena a jenž pohodlně se v ní uvelebil.

Než darmo na to vše vzpomínati. Za celou řadu let studií tu zřídka se setkáte s učitelem, na něhož by vám byla vzpomínka drahou. Jsou to dosud bílé vrány. — Lépe snad o tom neuvažovat? Nikoliv. Což ti co za námi teprve klušou, musejí totéž vytrpěti co my? To není nutno. Aby nebylo, to leží na povolaných kruzích — mají-li dostatek dobré vůle pro porozumění výchovy nového člověka a nedají-li se omezovati ve svých právech vlivy, jež do školy dnes naprosto nepatří a pak záleží tu nejvíce na nás, aby nám škola nebyla španělskou vesnicí; totiž jinak řečeno, abychom si školy všímali více než dosud — a hleděli ve svém okolí každý pokud možno působiti, aby tento zastaralý školský aparát pomalu byl přinucen přizpůsobovati se požadavkům doby nové. Tolik mi leželo na srdci, abych v době boje za volnou školu o střední škole něco z vlastních zkušeností na veřejnost vynesl.

VÁCLAV LÁBL:

Lišky doupata mají . . .

O byty pro učitele bývá na venkově nouze. Nejinak tomu bylo v osadě O. na Moravě. Za 3 léta tamější ženatý učitel musil se 4krát stěhovati. V listopadu r. 1903 opustil svůj byt ve školní budově a odstěhoval se do domku v odlehlé blátivé uličce. Majitel toho domku bydlel tenkrát v Benešově u Prahy. Domek byl by rád prodal. Kupce nebylo, vzal si tedy nájemníka — učitele. Byt byl dosti slušný, až na to, že nebylo při něm ani zahrádky, ani studny a ani — záchodu. Učitel psal majiteli, aby nechal v domku zříditi záchod. Ten odepsal: „Nemám chuti do domku strkat peníze . . . Za záchod vám doporučuji hnojisko nebo zadní chlév."

Po roce byl domek prodán. Učitel byl nucen hledati byt nový. Po trapném obcházení celé vsi smilovala se nad ním jistá stará vdova. Svůj domek, pozůstávající z 1 světnice, malé kuchyně a komory mu pronajala za 120 kor. s podmínkou, že sama z vedlejší komory upraví si byt ke své potřebě. Přistěhoval se k ni 1. října 1904, ale dne 14. října stařenka domek zase prodala. Nový majitel dal mu výpověď. Psal také oné stařence mezi jiným toto: „Původně jsem myslil, že toho učitele nechám sedět. Ale pak jsem si to rozmyslil. Učitelé, to jsou nejistí hofeři. Může být přesazen a pak, co s bytem? Dal jsem tedy učiteli výpověď."

Bylo v zimě. Učitel se měl stěhovat, ale nebylo kam. Nestěhoval se tedy. Dopsal novéma majiteli, že mu nelze se stěhovati. Po nějaké době obdržel novou výpověď od advokáta, jménem nového majitele. Odpověděl také advokátem; a tak se ti dva lidé „advokátovali" až do července r. 1905. Hlavní ale bylo, že aspoň zůstal do té doby pod střechou. Pak bylo nezbytí. Stěhovat se musel. Tož ženu poslal s dítětem k rodičům na Drahanskou vysočinu a sám s dovolením majitele složil nábytek do komory a tam až do prázdnin bydlel . . . Na prázdniny jel za ženou k rodičům. V O. nemohl nalézti bytu. Vzpomněl si tedy na svůj školní mládenecký byt. Pozůstával ze světnice a tmavé předsíně. Učitel si myslel: z předsíně může býti kuchyně a ve světničce se nějak se ženou a dítětem dohodneme. Oznámil tedy nadučiteli, že by se do školy nastěhoval, ale se zlou se potázal. Tento spravedlivý katolický učitel mu klíč vydat nechtěl, aby prý požádal místní školní radu, jejíž předsedou byl klerikál nejhrubšího zrna.

Podal tedy žádost. V místní školní radě byli dva členové pro to, aby mu byl školní byt dán k užívání, ba navrhovali, aby upraven byl použitím části zcela nepotřebné postranní sborovny. (Škola je dvoutřídní. Sborovna je veliká místnost se 4 okny.) Ale nadučitel pravil: „Zákon zakazuje, aby dva ženatí učitelé bydleli v jedné školní budově.“ A poněvadž i farář i předseda byli na straně nadučitelově, byla žádost zamítnuta.

Učitel podal proti rozhodnutí tomuto odpor k c. k. okresní školní radě, podepsaný i oněmi dvěma jemu příznivými členy místní šk. rady. Výsledek rekursu není dosud žádný.

Dříve ještě, nežli toto se událo, žádal jednoho rolníka, takto kostelního zpěváka a fanatického klerikála o byt. Byl totiž sedlák tento majitelem dvou usedlostí, z nichž jedna byla prázdná. Sedlák mu byt pronajal za 72 K. Ale za týden poslal pro učitele dcerku. Když byl otázán, čeho si přeje, řekl: „Víte, pane učitel, já vám ten byt pronajat nemohu. Pan farář a pan nadučitel mi říkají, že bych si vzal do bytu nepřítele. My se scházíme spolu v čítárně (čtenářský spolek, jehož je farář vždycky předsedou), a to víte, že rád bych s těma pánama byl za dobře. Ale víte co! Buďte můj! Smiřte se s panem farářem a p. nadučitelem. Choďte mezi nás do čítárny. Uděláte-li tak, můžete v domku spokojeně bydlet jak dlouho budete chtít.“

Bylo zřejmo, že člověk tento byl poštván. Učitel řekl: „Váš nebudu ani za milion, natož za mizerných 72 korun. Vy jste mi byt právoplatně pronajal, závdavek jste ode mne vzal, já se tedy nastěhuji.“

A klerikální sedlák se smál: „No nastěhujte! Já vám hned dávám výpověď. Vždyť jsme dělali domluvu mezi čtyřma očima.“

Nespokojil se tedy nadučitel s tím, že byt ve škole učiteli upíral; on i jiné majitele volných bytů naváděl, by ho do bytu nebrali. A proč to? Inu, byl to pokrokářský učitel organisovaný a on klerikál, člen katolického spolku učitelského.

Podařilo se mu konečně najmouti nejstarší domek z celé vsi. Z venku odrbaný jako rasovna, okna i dvéře špatné, topit se nemohlo při trochu větším větru, pod bytem sklep, plný několik let staré hnojůvky. Zimu, vlhko, zápach měl za spolubydlitele. V domku tom onemocněla mu žena na zánět střevní, dítě na oči. Obě nejsou dosud úplně vyléčeny. Jelikož majitel onoho baráku také byl „smiřlivými“ vyznavači Kristova učení na něj poštván pro politický nějaký čin jemu neznámý, vypověděl učitele z baráku a to hned 3 výpověďmi: ústní, písemnou od představenstva obce a soudní. Jelikož v O. není možno nalézti bytu, musel se učitel odstěhovati do sousední obce L., odkudž dochází učit do O. Z bytu do školy má půl hodiny. Teď v jarní době, kdy jsou cesty rozjeté, blátivé, je to skvostný požitek tak cestovati, nehledě, že učitel jest vydán stále nemocem, které se mu v stáří zlým způsobem objeví.

To jsem vám načrtl jen tak letmo obrázek, jehož jsem se náhodou v rozpravách dověděl. Kolik to takových nešťastníků mezi námi žije? Věru, každá zbabělost před klerikalismem, každý ústupek před ním v učitelstvu jest hříchem na lidskosti tak velikým, že by se měl spláceti karabáčem. Kdo mu přisluhuje nebo ustupuje, jest spoluvinníkem tohoto katana. Klerikalism v r a ž d í přímo učitelstvo — v obraně se připouští všechno. Humanita nevylučuje železo.

❧ ❧ ❧

J. LIPAN:

Výchova ku lži a pokrytectví.

Motto: Škola má pěstovati všechno pravdivé; má se snažiti, aby vychovala přímou šlechetnou povahu; za tím účelem buďte v dítku vyvíjeny dobré stránky povahy, přímost, pravdymilovnost etc. § 72. ř. šk. a v.

Pravdymilovnost a přímost je dítěti vrozena, netřeba tedy dítě zvlášť k nim vychovávat; za to třeba výchovou předejíti opaku jich, totiž lži a pokrytectví. Dítě, které nikdy obelháno nebylo, nebo které ku lži a přetvářce naváděno nebylo, nesejde s cesty pravdy, poněvadž bylo by to proti jeho mysli a přirozené povaze. Vždyť známy jsou všeobecně pravdivé odpovědi a výroky „naivních“ dětí.

Bylo-li však dítě častěji obelháváno, klamáno neb ku lži a klamu naváděno, tu následkem své nápodobivosti nebo po uvážení nápodobí klamající dospělé, považujíc lež a přetvářku za chytrost ku odvrácení následků svých výpovědí neb jednání.

Láska ku pravdě a přímost mohou se tedy u dítěte přirozeně vyvinouti, když jich přirozenému vývoji nejsou kladeny překážky. Naopak zhoubné jest pro vývin dobrého charakteru, když dítě vidí, že jeho vychovatelé své pravé smýšlení skrývají; přetvářice se, jinak myslí, jinak cítí, jinak mluví, jinak jednají. V takovém případě nuceno je dítě rozhodnouti se pro přetvářku.

Pro vývin přímé povahy nezbytno jest dále, aby dítě poznalo, že veškeré dobré konání své konalo z dobré vůle ne z donucení, ale z přesvědčení.

Chci ukázati, zda jednotlivé vyučovací předměty mohou přispěti ku výchově přímé povahy a počnu prvním předmětem vyučovacím na vysvědčení uvedeném — totiž ná-

boženstvím a těmi, kdož k tomu povoláni jsou, aby slova náboženství též svými skutky a příklady vykládali, totiž církví a kněžími.

Dítě má konati vše z dobré vůle a z přesvědčení.

Církev katolická ukovala však člověka pevným řetězem od jeho narození až do smrti — ba i po smrti, nucením ke křtu, zpovědí, biřmováním, návštěvou kostela, pohřbu atd., jakož i svým učením, které je v odporu s učením jiných předmětů vyučovacích i se zkušenostmi žákovými.

Náboženství na př. učí: 1. že zemi naší při narození Kristově bylo asi 4.000 let, 2. že její stvoření událo se za šest obyčejných dní, 3. že byla všeobecná potopa, již přežili jen zvířata, Noe a jeho tři synové s jich manželkami v arše a že ti tři synové zalidnili celý svět atd. Žáci naukami geologickými, dějepisnými, zeměpisnými musí nabyti přesvědčení — učenci dokázanými — že doba trvání země je tak ohromná, že trvání její ani číslicí do millionů let jdoucí určiti nelze, že člověk na ní existuje nejméně čtvrt mill. let, že obyvatelstvo Ameriky a Australie i zvířectvo jejich také své „praotce" míti musilo. Žák vědom, že nauky náboženské neodpovídají pravdě a přece proti svému přesvědčení, které musí zapříti — jako Galileo — musí odříkávati slova knihy náboženské jako by pravdu mluvil.

Učení náboženské hlásá rovnost lidí, pokoru, chudobu (dobrovolnou), žádá almužnu pro ‚sv. otce'. Avšak žák ví z dějin (Jindřich IV., Barbarossa), že papež žádá, aby i králové a císařové před ním se klaněli a nohy jeho líbali; na „chudého sv. otce" sbírají petrský halíř, ale slyší a čte, že „otec" odmítá ročně dar sedmi millionů od vlády italské, poněvadž při svých ročních příjmech 150 millionů K žije nádherně v paláci o 11.000 místnostech a proto jich nepotřebuje.

Zabaveno.

Učení církve žádá otrockou poslušnost, slepou víru, ale ostatní předměty otevírají oči a žák přesvědčiti se může neb učitele ptáti, zda věří sám tomu, čemu učil a učitel může mu dáti odpověď dle svého přesvědčení. Jakou odpověď asi dal by kněz, když by byl žákem tázán, zda věří tomu, co učí a zda jedná tak, jak mluví? Ovšem z pravidla žák vidí slova a skutky svého katechety a nemusí se ani ptáti. (Otázky ty rozluštilo „Zrcadlo katechetům".)

Náboženství vnucuje se dětem duchamornými formulemi a žáci nutí se k úkonům, jichž smysl ani chápati nemohou. Učení křesťanské lásky vštěpuje se jim nekřesťansky, návštěva kostela a přítomnost „duchovním" cvičením dociluje se nikoliv následkem dobré vůle a přesvědčení žáků, ale násilným sháněním a tresty. S jakou chutí jde mládež na církevní funkce, když jest k tomu nucena, svědčí, že raději ve škole zavře se do záchodů, pokud jí hrozí nebezpečí, že k tomu donucena bude. Jaký užitek pak z toho mládež má, když k církevní funkci se donutí a jaký vliv má to na její povahu, je samozřejmo. Nucena je odříkávati různé formule, jimž ani nerozumí a na oko tvářiti se jinak než myslí — učí se lži a pokrytectví. Vždyť to mládež vidí konečně i na svých katechetech. Ti přikazují jí, aby zbožně chodila do kostela, na poutě, průvody a pod., ale zdaž viděla kdy mládež, aby kněz, neslouží-li mši, neb neodbývá-li jiné své ceremonie za plat, šel jako zbožná ovečka v civilu do kostela mezi lid neb na průvod — bez platu?

Tyto rozpory působí na přímou povahu mládeže jako rakovina. Jest to tak jako v orientu; tam kouří opium z počátku pro omámení, pak stane se opium nutnou potřebou, jedem, kterým se tisíce otravují.

Kdo takovým způsobem se vychovává, vychovává se ke lži a pokrytectví; a pokrytec na pohled žije v kůži hodného člověka, ale má srdce bandity, udržuje formy společenské, ale jeho mysl je dvojí: jinak myslí a jinak mluví a jedná, a stává se taky charakterem, na němž nemožno v životě stavět, s nímž nemožno jako s pevnou jednotkou života počítat. Tomu právě chce bránit § 72. školního a vyučovacího řádu — a tak sám nařizuje odluku školy od církve.

J. J. HLAVATÝ:

Z pamětí českoruského učitele.

I.

Se srdcem tlukoucím chápu se rukověti zvonku. S jakýmsi zvláštním pocitem, nehledě na čtrnáctiletou učitelskou svou praksi i lásku, s jakou jsem stavu svému se byl věnoval, stojím u dveří úřadovny inspektora národních škol, jakási nejistota a pochybnost jaly se mnou ovládati. „Což, pak-li budeš odmítnut", kmitlo se mi v hlavě a při po-

myšlení tom, div, že nevzal jsem do zaječích, ale bylo už pozdě, dvéře se otvírají i já octnul se tváří v tvář v úřadovně školního náčelstva.

V ústrety mně vstává ne vysoký, šedivý už stařeček a na znak toho, že návštěva tato nemá trvati déle jak 2—3 minuty, krátce i suše táže se mne: „Čto vám ugodno?“ — (Co si přejete?) — Podávám mu žádost svou spolu s doporučením újezdního zemstva, jež navrhuje mne co žádoucího kandidáta na uprázdněné místo učitele při škole v A.

Pročta poslední inspektor náš, jaksi nespokojeně se zamračil; teprve později dověděl jsem se, že on, co horlivý „feminista“, mužský personal velmi nerad přijímá do svého okrsku. Okamžitá pomlka. Konečně ale slyšeti: „Nu, ať bude tak, když vás z tak daleka vyzvali (z gubernie Volyňské na Krym). Zaujměte místo v A. — Při tom ale musím vás předem upozorniti, že nijakých novot, žádných mudrlantství ani bláznovského honění se za věcmi nevídanými i neslýchanými netrpím. Sféra činnosti vaší, jako učitele přísně je vymezená v instrukci, a každý krok, vycházející z rámce instrukce, počítati budu přestupkem. Toho si buďte vědom. Co vás nepálí, toho nehaste. Zvláště nemiluji, aby učitelé dělali sedlákům „advokáty“, anebo dokonce dopisovali do novin. Do čeho vám nic není, do toho se nepleťte. Držte se přísně programů vyučování, přesně v instrukci vytčených. Čtěte žákům a pro lid jen to, co sl. ministerstvím národní osvěty pro knihovny žákovské a lidové je povoleno; při vyučování držte se přesně učebnic. Učitel nemá práva posuzovati, pak-li ta neb ona školní kniha vhodná, neb ne; o to lépe a ku prospěchu věci postaralo se náčelstvo. — Jděte, a od 1. dne m. září začněte vyučování.“ Tím zakončil svá otcovská naučení, podav mně — místo ruky — toliko konce prstů na rozloučenou.

Musím se přiznati, že podobné litanie měly na mne účinek jak rána hromová; veškeré mé naděje a plány, s nimiž ubíral jsem se na služby v liberálním našem zemstvě, zdály se mi rozkotanými i rozptýlenými jak dým; já nechtěl ani svým uším věřiti.

Co bude s tím vznešeným ideálem, jakým já úřad učitelský jsem si vždy představoval! „Učitel je ta nejvyšší hodnost, jaké se člověku od člověka dostati jen může“, — napsal v jednom ze spisů svých De Amicis.

Mým přesvědčením bylo vždy, že učitel národní školy povolán k tomu, vniknouti do všech potřeb lidu a potom svatě, že povinen je platně působiti ku blahu svého okolí, neboť on začasté jeví se jediným paprskem světla v zapomenutých koutech našich ztracených dědin. Jeho svatá povinnost státi na stráži i býti horlivým zastancem každého, čí práva i zájmy zdají se mu býti porušeny. Takováto obrana pravdy, práva i spravedlnosti je povinností každého čestného muže; ona nemůže nijak býti závadou učiteli v plnění jeho přímých povinností ve škole, naopak ona těsněji pojí školu a učitele s okolním životem. Nezapomínejme, že sám úkol školy — sloužiti je praktickému životu. Pak-li že venkovan, přijda do školy, s důvěrou obrací se v záležitostech svých k učiteli v naději nalézti u něho radu, pomoc a podporu, tu věřte, že s tím větší důvěrou svěřovati bude takovému učiteli dítek svých. Jediné při takových poměrech, zdá se mi, že učitel platně plniti bude úkol učitele národa, a národ tehdy ocení v pravém slova smyslu snahy učitele. Tehdy viděti bude v učiteli ne chůvu svých dětí, ne — řemeslníka, pracujícího jen za plat, nýbrž učitele v pravém smyslu téhož slova.

Proto jak nesmyslným, ano divokým bylo mi tvrzení mého nového náčelníka, že učitel nesmí míti žádného vlas ního přesvědčení, žádné samočinnosti, žádných ideálů, po uskutečnění kterých by mohl toužiti, alfou-omegou celé duševní činnosti jeho, že sloužiti mají úřední instrukce.

A co se dotýče učebnic, jiż dávno zkusil jsem v praksi, že i sám tak geniální paedagogický talent, jakým v každém ohledu vládl K. Ušinskij, neposkytl v školních knihách svých škole národní nic dokonalého, přísně v meze vyměřeného, a že jinak ani býti nemůže: vždyť učebnice nebo knihy čítací obsahují toliko tresť, slouží toliko, a jsou praménkem, jichž sloučením stává se řeka, a sloučením mnoha řek povstává veletok lidského vědění. Proto tvrzení, že naší škole národní s dostatek bude toho, co složeno v knihách barona Korfa, anebo Vodovozova, bylo by až tuze směšným. Nezapomínejme, že učením ve škole národní většina venkovanů končí obor svého vzdělání. Hříšno bylo by předpisovat tedy, aby učitel u vzdělání budoucích občanů, budoucích obranců vlasti, národa měl by ohraničiti se jedině moudrostí, uloženou v učebnicích školních.

Poslední dobou veškerý společenský život u nás na Rusi kráčí obzvláštně zrychleným tempem, každý okamžik přináší novou a novou změnu; v těchto věcech tak důležitých v životě národa učitel měl by mlčeti, pasivně k nim se chovati, pokud nějaký úřední výnos nebo předepsání by jej k tomu nevybídlo? To by musil prospati celé století. — Opravdový učitel národa musí sloužiti nejen škole, ale i národu, on — překonav bázeň i strach před šablonou instrukcí školních — rozsévat bude semena pravdy a dobra, ať to již náčelstvu jeho bude vhod či nebude.

K tomu zavazuje jej vědomí, že vloženou na něho povinnost konati má svědomitě, ať se to již komu líbí, či nelíbí. Jedině při takovém stavu věci očekávati se může žádoucích výsledků i zasloužiti si lásku a důvěru lidu.

Aby pak se kdo spolehal na to, že by katalogy knih, povolených vysokým ministerstvem národní tem — ach ne! — osvěty pro knihovny žákovské a národní, vyhovovaly skutečným potřebám školy a lidu, to bylo by víc jak naivním. Devátý rok vedu již čtení pro lid a pak-li že čtení ta bývají četně navštěvována, to jediné díky tomu, že ze všeho toho, co katalogy bylo rekomendováno, přečetl jsem na čteních nic více a nic méně jak 10 knih, ostatní vše dýše takou suchopárností i duševní prázdnotou, že myslícímu člověku husí kůže po těle nabíhá.

Jedinou blahou upomínku z 25letého učitelského svého života na Rusi chovám v srdci svém o paedagogických kursech, jež v r. 1899 konaly se v Chersoně pod vůdcovstvím drahého a nezapomenutelného N. Th. Bunakova. Bohužel, že vzpomínka tato omráčená přesvědčením, že kdy na jedné straně jmenované kursy přinášely účastníkům jich z řad učitelstva užitečný duševní požitek, jehož prospěch do budoucna dalekosáhlý, našemu milovanému vůdci staly se osudnými v životě, vyvolané jimi štvanice otrávily poslední dni v životě znamenitého paedagoga i methodika, ano ony jej i předčasně svedly do hrobu. — Nelze představiti si snad příkřejšího kontrastu, než-li jaký zračil se před zraky našimi mezi pro vše dobré i krásné nadšenou i k vyšším ideálům nesoucí se osobností N. Th. Bunakova a mezi krutou, suchopárnou, do tuku kostí konservatismem prodchnutou osobností hlavního ředitele kursů, inspektora P. J. Goluběva. Všech účastníků na kursech bylo okolo 156. Hned s samého počátku možno bylo pozorovati charakterní úkaz: kursisté rozdělili se na tři skupiny. Hlavní, počtem nejsilnější skupinu utvořili učitelé nár. škol z Odešského obvodu. Tito jak v duševním tak materiálním ohledu daleko lépe zaopatření jak ostatní, od inspektorského poručnictví bez mála neodvislí, počínali si na kursech zcela svobodně i sebevědomě. Za nimi šla skupina učitelstva z gubernie Tavrické i některých újezdů gubernie Chersonské. Třetí počtem nejslabší skupinu tvořilo učitelstvo Chersonského újezda. Nehledě na to, že většina z posledně jmenovaných byla náležitě odborně vzdělána, většina jich zůstávala na kursech netečným, bezúčastným divákem, přes to, že N. Th. Bunakov, jako vůbec všude, tak i zde snažil se kursy ty učiniti, jak možno zajímavými i příjemnými. Obzvláště oživující byly debaty účastníků na večerních hodinách s milovaným vůdcem svým, jež daleko — široko přecházely hranice obvyklé šablony kursů. To ale v byrokratických sferách našich mělo účinek, jako když do vosů hůl strčí. A znáte naše ruské vosy? Ty jsou jedovaté jak sršně. — Teprvé po ukončení kursů seznali jsme od některých z účastníků z Chersonského újezda, že inspektor P. J. Goluběv pod strachem ostrakizma přísně zakázal jim nejen družbu, ale i každé sebe menší sbližování se s ostatními kursisty, obzvláště pak s oděssisty. P. J. Goluběv veškerou svou pozornost na kursech soustředil na subordinanci učitelstva. Potom nedivte se, když pod takovým regimem nijakého normálního vzrůstu, ni rozvoje národní škola dosáhnouti nemůže. Možno-li při takových poměrech naditi se od učitelstva, na rukou i nohou svázaného, nějakého projevu vlastní tvorby aneb i sebe menší vlastní iniciativy!

Potom nedivte se pranic, že ten kolos, jakým širá Rus se vůbec počítá, octnul se v tak smutném a bídném postavení. To je výsledek naší nevědomosti i nevzdělanosti. My s jedné strany úpíme v mrákotách tmy, a s druhé dáví nás jho otroctví. — Kdy konečně nastoupí u nás želaná doba — opravdové reformace školství na všech stupních jeho, to — myslím — je ještě otázka daleké budoucnosti! (Dokončení.)

J. ABRAHAMOVICZ:

Slovo ku konci roku.

Schýlil se školní rok ku konci a za krátko rozlétne se po vlastech českých několik nových desítek mladých sil s idealy pracovati „na národa roli dědičné“. „Roli“ tuto vykládá si každá frakce ať politická, ať náboženská jinak, a dle svých programů ji i při- a přebarvuje, takže ve velkém procentu zůstává jen frází k přikrytí různých začasté různoběžných účelů.

Potěšujícím zjevem jest, že organisace počíná se starati o dorost, by tento nestal se obětí hlavně strany, která od dávných a dávných dob stála nad učitelstvem a školami a svýma vypasenýma otylýma rukama dusila a doposud dusí každý i sebe krotčí projev. Bude ovšem potřebí mnohem energičtější a soustavnější práce uvědomovací. Nestačí jedna, dvě takové byť jinak dobré schůze, jelikož není možno najednou dávno utkvěle a různými veličinami za posvěcené vydávané názory a představy zvrátiti.

Těžko ovšem jest propracovati se názory a nucenými zvyklostmi, které s úctou a láskou k rodičům spjaty jsou. K nim přistupuje i sociální bída, která v množství případů tělo i ducha otročí. Jak může pak taký kandidát

přijda do opravdového života dohoniti a doplniti svoje vzdělání, když především v dnešní době opět placen jest tak, že ani živ býti ani umříti nemůže? Což pak má činiti ten, který vypůjčené peníze na studia spláceti musí!? Ovšem, dík snad přirozenému zákonu a tlaku, ve veliké většině u těchto vidíme největší touhu po sebevzdělání, největší činnost produktivní. Jak ale začasté vypadá jejich kapsa i jejich nekonečné šeré noci, při nichž krvavýma očima dlouhá bída v okna jim se dívá — žádný nezví.

Kolik pak jest šťastných jedinců, jimž popřáno jest šťastně započatý boj dobojovati? Kolik jest těch invalidů, kteří třeba s hořkostí v duši berou „graciál“ — služné — by bezzubými ústy trpký chléb životní jedli? Přijde nemoc, starosti o rodinu, nepřítel v obci a vše to pomalu hlodá na bývalé energii, z níž za krátko stane se tupá resignace.

A kdo jest vinen našimi neúspěchy? Proč máme organisaci tolika členy klerikály prostoupenou? Proč tolik lidí bezpáteřných, byrokratů? Tím vším jsou vinni jistě různí činitelé, k nimž statně družíme se i my.

Vzpomínám na dobu, kdy jako kandidát jsem byl na ústavě. Nemohu říci — až na jeden či dva čestné případy — že by si byl nejen mne, ale i spolukolegů některý z řad organisovaných učitelů všimnul. To jsme byli kandidáti již III., IV. ročníku, za krátko jsme se měli státi spoludělníky a přes to veliká ledová zeď mezi námi. Jaký příklad dávalo nám učitelstvo (až na výjimky) v ohledu čistě paedagogickém, sociálním, politickém? Velikou zodpovědnost oproti organisaci, dorostu i lidstvu mají kolegové v místech, kde je učitelský ústav. Jsem pevně přesvědčen, že i nyní, kdy na mnoze klerikální a byrokratická zvůle těžce doléhá na paedagogy, mohl by vycházeti dorost, který by právě tímto tlakem se krystalisoval. Neponechávejte, kolegové, naši naději samu na sebe odkázánu, víte jak i nám jest třeba součinnosti!

Jak výhodná byla by příležitost při schůzích jednot, k nimž by i kandidáti přivedeni býti mohli. Vždyť se na schůzích neřeší samé stavovské záležitosti. Chceme se dále vzdělávati a proti tomu nemůže žádný snad namítati, by náš dorost k tomu byl zván. Naše práce jest vážná, velmi vážná a zodpovědnost před svědomím i vážnou veřejností veliká.

Veliká morální povinnost oproti dorostu nastává i kolegům vojákům. Tu nejlépe se pozná, kdo jest učitelem a kdo učitelským nádenníkem, kdo člověkem a kdo bezmyšlenkovitou hmotou. Ku militarismu a životu jeho nevychovávají tak ústavy, nýbrž my sami. Slova pohnou, příklady strhují!

❧ ❧ ❧

RŮZNÉ ZPRÁVY.

Učitelům a studujícím. Velká část z Vás mění o prázdninách bydliště, ať již dočasně neb trvale. Prosíme, pamatujte v novém svém bydlišti na práci pro Volnou Myšlenku. Ve stech a tisících místech dosud nemají lidé buď žádných, aneb jen nepatrných vědomostí o našem hnutí. Informujte a poučujte všade, co Volná Myšlenka je, k jakým cílům pracuje! Vyvracujte bludné domněnky o nás! Rozšiřujte známost o „Volné Myšlence“ a „Volné Škole“ a snažte se získati v každé obci aspoň jednoho odběratele, možno-li takového, který by časopisy ty po obci půjčoval. Nezapomeňte také zjednávati půdu pro „Havlíčka“, který začne vycházeti na podzim. V práci této vyjdeme Vám ochotně vstříc poskytnutím úplně zdarma většího počtu starších čísel „Volné Myšlenky“ neb i „Volné Školy“. V každém čísle je několik uzavřených článků a řada menších zpráv, takže každé číslo působiti bude jako menší brožurka. Žádáme jen o zaslání poštovného, které na 1 výtisk obnáší — 2 haléře. Nuže, přátelé, hlaste se k práci, která je vlastně v době prázdnin docela příjemnou. Budiž každý z nás rozsévačem, aby semeno nových myšlenek a ideí všade vzkvetlo a ovoce přineslo!

Naši správci a strážci škol. Celkem malichernost, ale jest tak charakteristická pro naše školské poměry na venkově, že ji přinášíme jako zrcádko k zastydění mnohým: Ve V. B. šla služka řídícího nasekat trávu na cizím; majitel ji chytil a odvedl na úřad, kdež byla napomenuta. Po čase posmívala se zase služka učitele L. své kolegyni a z toho povstala bitva; zase tato byla citována na úřad a tam napomínána. Mezi oběma rodinami nastalo nepřátelství, které se však projevilo způsobem, nesloužícím naší samosprávě ku cti. Učitel L. bydlí zdarma ve staré škole, upravené na byty učitelům a obývá s ním budovu ještě jiný kolega. 4. července dostane náhle přípis, ve kterémž se mu zakazují nesváry, vzhledem na zásobu uhlí a dříví, jež hrozí prolomiti strop (8 roků to nehrozilo, až teď), nařizuje se postavení dřevníka a sklepa, a zároveň určuje se za byt 120 K činže; kolega H. neobdržel ovšem ničeho takového. „Listina“, kterou se toto nařizovalo, byla bez podpisu starosty, bez razítka, bez podpisu řídícího, bez udání úřadu, který to nařizoval (zda školní rada či obec) a jen pět obecních pod-starších (pod, co se týče moudrosti) poskytlo tomuto pravopisně zmrzačenému dokumentu svých podpisů. Rozumí se, že byl tento hadr vrácen a nyní čekají se další válečná tažení. Malichernost, jak pravíme, ale jak se k vůli žvastu dvou děvecek vytvoří v obci dvě strany, z nichž jedna pak chce hasit svou žáhu šikanováním učitele, opatrovníka svých dětí, a to na místě nejbolavějším, neboť v obci těžko by bylo při vystěhování nalézti kloudného bytu!

Hajte právo! Jak dovedou býti úřady klerikálům povolné až se dopouští hloupých nezákonností, o tom svědčí tento případ: Obecní zastupitelstvo v Klikově p. Suchdol u Třeboně usneslo se ve své schůzi, aby byla zaslána ministerstvům protestní petice o případu učitele Pelikána. Na okresním hejtmanství třeboňském sedí však lidé klerikálům příznivi a někdo z nich ponoukl pana hejtmana, jenž jak z následujícího vidno, není silný v zákonech, ale za to v šikanování učitelstva (vyšetřoval třeboňské učitelstvo, proč při zahájení školního roku nebylo na mši v černém obleku!), aby vykonal následující hloupůstku: Zastavil z moci úřadní ono usnesení až do vyřízení a žádal o zaslání protokolu, jelikož prý zastupitelstvo překročilo mez své působnosti. Co však praví zákony? § 11. základního státního

zákona z 21. prosince 1867 mluví zcela jasně: „Každému přísluší právo petiční. Petice pod společným jménem se mohou jenom od korporací a spolků zákonem uznaných podávati.“ Obecní zastupitelstvo jest přece korporace zákonem uznaná a má právo tudíž petice podávati. Neschopný byrokrat, jenž spáchal usnesení hejtmanství třeboňského chtěl ořezati kus práva samosprávy, zatím se pořezal však sám. Poněvadž na různých hejtmanstvích sedí pánové podobné zálusky mající, prosíme redaktory listů, jež toto čtou, aby v zájmu moci autonomie a k hájení práva petičního bylo na tento případ k výstraze jiným byrokratům upozorněno.

* **Jak cení okresní výbor karlínský školství** toho nejlepším důkazem jest okresní mapa jím vydaná, kde všude napřed jest jmenována fara a děkanství — pak teprve škola. Inu, za školství jistě byl by pan c. k. okresní hejtman papežský řád nedostal.

* **Česká škola v německém městě.** (Z Nýřan.) U nás máme na škole poměry k zoufání. V hornickém městě našem bydlí přes dvě třetiny Čechů, a česká škola má pět tříd se dvěma pobočkami. Němci, jichž je necelá třetina, mají však školy dvě; chlapeckou pětitřídní a dívčí rovněž pětitřídní. Každá škola má svého správce. Že budova (vlastně dvě ubohé boudy) české školy se nemůže k německé přirovnati, vykládati netřeba. Vstoupíš-li do některé z tříd českých, pocítíš podivné stahování na celém těle, jakobys skalici polykal. V lavicích třímetrových, nikdy žádnou barvou nenatřených, tísní se tu 7—8 (mnohdy i více) žáků. Z lavic těch, které snad již Švédy viděly, vyčuhují všechny hřeby na půl centimetru. Jaký div pak, že maminky mají od jehly mozole? Jak umí taková rozviklaná lavice při každém pohybu žáka zazpívati, slyšeti si nepřej. Před žactvem stojí jediná tabule (vlastně sborcené prkénko s několika linkami) na podstavci sestaveném jako kartový domeček. Neštěstí se však obávati netřeba. Jest tabule tak malá, že kdyby padla, nikoho by nezabila. Jen snad tak trochu přizabila, no to nic není! Ostatní školní nábytek (1 stůl, jediná židle, 1 skříň) odpovídá plně svým soudruhům v povolání. A ptáte se, co jest příčinou těchto nedostatků? Na naší škole vládl diktátorsky Petr Schüler, jemuž před dvaceti lety podařilo se dík jeho lajtnantské uniformě a šavli, v nichž se představoval, státi se zde řídícím učitelem a představeným svých o mnoho starších kolegů. Však věděli chytráčtí páni proč usadili sem toho mladíka. Za celou tu dobu nedoznala škola naše nejmenší změny. A za to dostalo se řídícímu Petru Schülerovi při odchodu jeho z Nýřan vděčného uznání v německých časopisech. Tato německá pochvala jest nejlepším vysvědčením jeho jednání. Celá česká veřejnost těšila se na odchod tohoto byrokrata. Ale běda! On již je pryč, ale co se děje na naší škole, je hroznější dřívějšího. Páni udělali zatímním říd. učitelem Františka Langa. Vzdělání jeho ukončilo se maturitní zkouškou a sebevzdělání jeho dělo se po celý jeho život až dosud při pivě a dardě. V tom je mistr. Tento člověk má se státi zdejším správcem školy. Jak by to s naší školou pod jeho správcováním vypadalo, vidno z tohoto příkladu: Učitel hlásí mu jakožto zat. říd. učiteli, že mu není možno v neděli vykonati dozor v kostele. A pan správce na to: „Co pak je mi do toho, dovolte se pana faráře:“ Jest k tomu třeba poznámek? — V jedné z místních konferencí žádalo učitelstvo, aby správce školy postaral se u místní školní rady o odstranění nedostatků na škole zdejší. K tomu znamenitý „dardista“ odpovídá: „Když někdo něco chcete od místní školní rady, tak si tam dojděte nebo si tam napište.“ Že za správcování má dostávati funkční přídavek, na to pamatuje tento pán i v noci; že však za funkční přídavek má školu u místní školní rady zastupovati, na to zapomněl dočista. Úřadů se pan zatímní bojí a ještě větší strach má z faráře. Běda té naší škole, bude-li on skutečně definitivně ustanoven. Může čekati dalších 20 let strádání a odstrkování.

Zabaveno.

bez dětí bylo by vůbec nemožné, neboť jak by to bylo směšné i pro „věřící“ účastníky, když by sebralo se jich asi deset a dělali procesí — ohrožuje zdraví dětí a to těch, které jsou vzadu, neboť prach zvedaný chůzí předních musí plné 1—2 hodiny polykat. Rodičové, nedovolujte svých dětí tam, kde mohou ulovit nemoc!

* **Učitelé ve službách klerikalismu.** Již jednou bylo zde ukázáno, jak na Mostecku, zejména v Čouši a Kopistech několik učitelů pracuje ruku v ruce s klerikálním kaplanem Holubem pro zájmy hierarchické, jak pomahají tito učitelé udržovati mezi lidem klerikalismus a jak tím stěžují osvětovou práci svých pokrokových kolegů. Dnes můžeme podat nový doklad tohoto souručenství vlastenecko-klerikálního. Kaplan Holub, který rád hraje před veřejností na vlastenecké varyto a v ústraní pěje „Wacht am Rhein“, hraje se zuřivými Němci karty, tluče a udává člověka, který náhodou nesmekl, když šel kaplan k umírajícímu, uspíšil svým jednáním svůj odchod z Mostecka, který musíme v zájmu pokrokové práce jen vítat. Poněvadž však se mu nechce z místa, kde měl tolik lidí, kteří ochotně plnili jeho přání, sepsal protest proti svému přesazení se svým věrným přítelem Dr. Horlivým, opsal ho s ním na stroji a rozeslal po blízkých dědinách k podpisu. Jelikož však sám si netroufal s takovým humbugem mezi pokrokové občany, poslal učitele Vithu, vlastence, který posílal své dcery do německého ústavu, spolu s učitelem Emingrem, aby mu vše laskavě opatřili. Učitel Vitha také protest do Čouše po Emingrovi poslal a sám se přišel informovat, jak věci stojí. Učitelé čoušští však na vějíčku neseděli. K vůli úplnosti podáváme i opis tohoto protestu: Nejdůstojnější konsistoři v Litoměřicích! My nížepsaní katoličtí příslušníci Čoušské farnosti z Kopist, Růžodolu, Konobrže a Pařidel s hnusem odsuzujeme pusté štvanice proti důst. p. Václavu Holubovi, kaplanu, v Kopistech působícímu. Kněz onen po dlouhou dobu koná — co již dávno díti se mělo — každých čtrnáct dnů bohoslužby pro nás Čechy — též katolíky. Zuřivost německá spatřuje v tom ale národní provokaci a proto v první řadě vrhá se na kněze tohoto myslíc, že odstraněním jeho — odstraní i věc. Než jako trváme na zařízení tomto, tak i žádáme dále, by spravedlnost ona byla důsledně provedena a my každou neděli naše bohoslužby měli. Co svobodní občané, katolíci a Čechové žádáme dále zavedení českých zápisů do matrik a slavnostně se zavazujeme, že od požadavku onoho, který nám dle práva božského i lidského patří, neustoupíme. Hrozí-li Němci nejdůst. konsistoři a měli-li by snad hrozbou svojí cíle, totiž vypuzení českého kněze a odstranění českých bohoslužeb, dosáhnouti, pozvedáme varovného hlasu, neb co oni ve stech žádají, to my tisíci podpořiti můžeme. Prohlašujeme, že ve farnosti, v kteréž jsme zastoupeni více jak dvěmi třetinami, nechceme již déle snášeti místo podřadné a sobě nenecháme vtiskovati znamení méněcenných. Doufáme, že nejdůstojnější konsistoř, co ochránce křesťanské spravedlnosti, naše spravedlivé požadavky splní, neb jinak byli bychom nuceni, své jednání zcela jinak zaříditi. V Čouši, dne 4. dubna 1907. — A k podobným klerikálním podnikům, které si dávají nátěr vlastenectví, aby nachytaly nadšené lidi, přikládají ruce ochotně učitelé!

Zabaveno.

*** Šel se loučit s Kristem Pánem.** „Učitelé chtějí vyhodit Krista Pána ze školy“ — to se opakovalo na Moravě ve volbách tak často s kazatelen, až tomu prostí lidé skutečně uvěřili. Ve Spytinově přišel občan V. Z. jednoho dne do učírny, poklekl před křížem a plačky bědoval: „Ty můj Ježíši, budeš odtud vyhozen, bude-li zvolen ten pokrokář Dosoudil. Tož s Pánem Bohem.“ Nepřišel ovšem sám, nýbrž v průvodu nejvěrnější své družky — opice. — Ten katolický křesťan, který dává Kristovi s Pánem Bohem, připomíná naivní zbožnost tušíme starých Rakovnických, kteří si na bránu dali namalovat tento duchaplný nápis: „Sancta trinitas, ora pro nobis.“ (Svatá trojice, oroduj za nás.) U které vyšší instance měla orodovat, na to nevzpomněli. Inu, kdyby začli věřící myslet, tři čtvrtiny lidských hloupostí by se sesypalo.

*** Jak klerikálové vychovávají lid. Zase denunciace!** Hasičský sbor v Ohrozimi u Prostějova na Moravě založil knihovnu. Aby náklad na ni uhradil pořádal občas slušný zábavný večírek. V obci té zvítězila při volbách r. 1903 strana klerikální a zvolila starostou Ant. Látala, rolníka. Když jménem sboru v r. 1904 v únoru šel jednatel (učitel) s jedním členem sboru žádati za povolení takového večírku, tedy starosta Látal nepovolil a odůvodnil to takto: „Hasiči si kupují za čistý výtěžek knihy a časopisy. Tož jim proto zábavu nepovolím.“ Týž starosta před četnou společností v hostinci mluvil o Komenském, Husovi a Havlíčkovi asi takto: „Janíček Husů byl kacíř. Proto mu udělali dobře, že ho upálili. — Janíček Komenský byl také kacíř a takoví musejí za hranice. Dobře mu tak, že ho vyhnali. Měl poslouchat. — A Havlíček, no to byl rebelant. Jaké pak caviky s takovým revolucionářem. Dobře tak, že ho zavezli do Tyrol. Tam mu sklapl hřebínek.“ — Ze sebe to neměl, ale z kostela. — Týž sbor dobrovolných hasičů v Ohrozimi pořádá od r. 1904 každoročně v měsíci březnu oslavu J. A. Komenského a v r. 1906 pořádal i oslavu Havlíčkovu. Při oslavách Komenského přednášel místní pokrokový učitel R. B., při oslavě Havlíčkově učitel z vedlejšího městečka. To bylo velmi proti mysli vedoucí straně klerikální, s níž srostl i nadučitel osady Ohrozimi p. Mar. K., takto člen spolku katolických učitelů na Moravě. I předseda místní rady školní, fanatický klerikál Frant. Vejmola nemohl klidně k těmto oslavám přihlížeti. Ulevil si tímto výrokem: „Hasiči by lepší udělali, kdyby se starali o to, co kde vychlastat. Oslavovat takové kacíře to jim nepatří.“ Nadučitel M. K. se nikdy té oslavy nesúčastnil, za to súčastňuje se horlivě všech farských hostin. — Činnost pokrokového učitele R. B. se klerikálům nelíbila. Proto jej několikrát denuncovali u okresní školní rady. Tak v r. 1904 denuncoval jej farář Fr. Benda proto, že v kterýsi „suchý den“ poslal si ze školy za desetník pro krakovský salám a ve třídě jej o přestávce snědl. Učitel byl volán k okresnímu inspektorovi do Plumlova, avšak dostaviti se nemohl, jelikož onemocněl těžce na zápal plic, po kteréž nemoci obdržel do prázdnin dovolenou. Podruhé už k inspektorovi volán nebyl, ale několikrát mu tohoto „hříchu“ bylo vzpomenuto.

Drobná protiklerikální práce studentstva. Jak vydatnou silou k protiklerikální práci jsou studenti uvědomělí, toho dokladem jest učitelský ústav v X. Asi před rokem působením dvou kandidátů zavládl na celém ústavě živý ruch založením „Přednáškového sdružení“, které záhy většinu kolegů získalo, takže nyní čítá ke stu členů. Za krátkou dobu zřízena knihovna obsáhlá s knihami skutečně cennými. Stále odebírají se časopisy: „Volná Myšlenka“, „Volná Škola“, „Český Učitel“, „Studentský Obzor“ a „Časopis Pokrokového Studentstva“. Po prázdninách odebírati se bude patrně ještě více časopisů. Časopisy půjčují se členům; a co nejzajímavějšího: „Volná Myšlenka“ jde na dračku, jest stále v oběhu. Jakmile přijde nové číslo, koluje po třídě; některé stati často čtou se nahlas. Kandidáti postarali se znamenitě o rozšíření „Odpovědí“ hlavně po venkově, pořádajíce večerní vycházky vždy do některé vesnice. Velký rozvrat v nábožných dušičkách aspoň poloviny (!) kandidátů způsobila knihovna, v níž protiklerikálních spisů jest nejvíce. Přednášky přetvořily pak indiferentní. Thema přednášek často s hlučnou a ostrou debatou byla (pokud se týká náboženského stanoviska): Komety a hvězdy v náboženském názoru středověkém. Mojžíš či Darwin. Boj uvědomělé ženy proti klerikalismu (O ženské výchově). Následky bitvy na Bílé Hoře. Konec světa. Nábožensko-„mravní“ výchova ve škole. Mravouka v bibli. — Loni pořádali kandidáti malý sjezd v lázeňském městě Y, kde bylo částečně promluveno o drobné práci protiklerikální ve studentstvu. Pro nepříznivé počasí nebyla však účast příliš hojná. Letos usnesli se pořádati druhý sjezd ve dnech 13. a 14. července v menším městě v X Y v Čechách. Na programu jsou přednášky: Učitel a klerikalismus. Volná škola. Umění ve škole. Organisace kandidátů učitelských. Poměry na ústavech a pod. Sjezd bude pro kandidáty i středoškolské studentstvo. Místní pokrokové sdružení podalo laskavě pomocnou ruku a s nevšední obětavostí postaralo se o řečníky (kromě přednášek studujících). Inteligence projevuje sympatii se snahami studentů. Přední dík patří obětavému učitelstvu. Známost o sjezdu uvedla se cizím kolegům vzájemnou korespondencí, jíž kolegové se seznámili a požalovali si na mizerné poměry. V každém dopise nářek na svázanost a okovy mladým duším život znechucující. Na ústavě X jsou poměry ještě nejlepší, pokud lze o „lepších“ poměrech mluviti. O těch „lepších“ v některém jiném čísle. (Názvy jsou z pochopitelných příčin [učitelský ústav!] vynechány.) *M.*

*** K denunciační praxi katolické církve.** Hromadné udání pokrokových professorů, o němž jsme v předešlém čísle V. Šk. podrobně zmínili, vyvolalo odpor i v samém ústředí jeho, jehož výsledkem jest zasláno, uveřejněné 23./VI. v českých pražských listech. Zní takto:

Ústřední spolek českých profesorů na občasné schůzi členské dne 22. června 1907 ohražuje se rozhodně proti pokusu s kterékoliv strany omezovati právo veřejného projevu středoškolského učitelstva.

Odsuzuje tudíž denunciace a štvaní proti středoškolskému učitelstvu uveřejněné poslední dobou v časopise Čechu a zejména v Týdnu.

Volati hrozbami školní úřady na učitelstvo proto, že v mezích zákona a v souhlase se svými povinostmi veřejně vyslovilo své reformní požadavky, ano i denuncovati nadřízeným úřadům v domnění, že tím jistěji bude zakročeno, je jednání hodné odsouzení.

V Praze, dne 22. června 1907.

Jednatel: Náměstek starosty:
Frant. Krátký. Jaroslav Zdeněk.

Jest to sice zmužilý čin, opříti se proti klerikální tortuře, ale nutno pokračovati a hlavně ve svých řadách zavésti jasno, žádat určité přiznání barvy, kdo půjde s moderním duchem a kdo s klerikály. A tu se hned tážeme: Proč nepodepsal provolání starosta ústředního spolku pan ředitel Bílý ze žižkovské realky, jenž přece na důvěrnějších schůzích tak energicky proti klerikalismu vystupuje?

*** Ejhle, propagator!** Přišel k nám do redakce chudý dělník a koupil si Volnou Školu. Rozmlouvali jsme s ním a tu pravil: „Lidé naříkají, že mají mnoho listů ke kupování; to bývá však výmluva,

neboť kdyby chtěli opravdu číst a šířit pokrokový tisk, tak by to mohli docela dobře dělat. Já peněz nazbyt nemám, a přece kupuji toho hodně; dělám to tak: koupím si na př. Volnou Školu a prodám ji za 9 kr. kamarádovi, jenž ji prodá za 8 kr. jinému a tento za 7 ještě dále, až někde uvízne. Nemůže se mi namítnout, že poškozuji tisk, neboť ti lidé by si vůbec nic nekoupili a tak aspoň za malý peníz dostanou četbu, kterou by jakživi do ruky nedostali." Uznali jsme pravdu jeho slov. Tam, kde nejchudší člověk počítá i s desetníkem a kde jsou celé skupiny jich, tam takový propagátor vykoná služby neocenitelné: šíří ideje a připravuje tak přece nový svět. Chudý tento dělník byl nám v tom okamžiku vyšším a cennějším členem lidské společnosti, než jen hubou o pokroku mlátící intelligent.

Obor působnosti místního školdozorce vyznačen jest v § 17. zem. zákona ze 24. února 1873 čís. 17. a obor působnosti místní školní rady, jejímž členem místní školdozorce jest, §§ 1.—19. naznačeného zákona. Školdozorce nechť opatří sešit 3. Zákonů školských, jež vydává p. Karel Tuček v knihkupectví Josefa Rašína v Holešovicích, Bělského třída č. 769 a pak řád školní a vyučovací, který jest vydán v sešitu 52—53. v téže sbírce. Sešit 3. zákonů stojí 75 haléřů, sešit 52—53. 1 K 50 h.

Boj za školu jest thema schůze pořádané v Praze na Žofíně ve čtvrtek 18. července 1907 o 8. hod. večer. Hlavním referentem jest p. K. V. Tuček, řídící učitel ze Šťáhlav. Agitujte k číle účasti.

Činnost faráře na venkově. V Olbramkostele u Znojma byl odbor Nár. Jednoty pro jihozápadní Moravu. Odbor ten spal. Učitel F. K. odbor probudil k činnosti a ponenáhlu počal jeviti pěknou činnost. Místnímu faráři Koudelkovi se však nelíbilo, že jednatel (učitel) přednáškami, schůzemi, časopisy, knihami farníkům otevírá jejich pavučinou potažené mozky, a proto napřed žádal o nápravu, vyjednával atd., ale když byl odbyt, počal podrývat. Štval obecní výbor, posílal členům na svátky víno, dcerkám jejich pak med, lidu farisejsky lichotil a pochleboval. A jelikož jeho protivník šel vždy přímo, pověděl lidu vždy ryzí pravdu do očí, nemazal medem a vínem, počal ve výboru ob. získávati tímto způsobem více a více kývalů. Nejvíc mu v tom pomáhal I. radní a „celfotr" Ant. Srámek. Když výše jmenovaný učitel šel ke zkoušce způsobilosti, tu se dověděl, že páni komisaři mají již o něm informace. Jméno udavače nebylo zjištěno. Farář sám řekl, že ví, kdo to byl; a že měl v tom prsty, je vidět z nedočkavosti a zájmu o zkoušku, což dával až velice makavě znát. Ale sklaplo mu — jmenovaný přes to zkoušku vykonal. I uchýlil se farář na to ku poslednímu prostředku, jsa asi jist, že tento neselže a udal učitele u inspektora a ten ihned dal jej přeložiti „ze služebních příčin". Tak se farář zbavil svého protivníka. — V témže Olbramkostele bývalo sídlo obvodního lékaře. Když starý lékař zemřel, nebylo toto místo obsazeno. V r. 1905 žádalo c. k. okresní hejtmanství ve Znojmě předsedu zdravotního výboru Ant. Š., aby týž s dorozuměním obecního výboru se usnesl, jak chtějí vyjíti vstříc obvodnímu lékaři, na jehož místo by byl vypsán konkurs. Farář V. Koudelka obávaje se, by lékař, jako akademicky vzdělaná osoba, jenž nemůže věřit v církevní dogma, mu nerýpal do náboženství (jak se sám vyjádřil), preparoval svého „celfotra" — a předsedu del. zdravot. výb. A. Š., který pak hlasoval proti jmenování obvodního lékaře v Olbramkostele; za důvod uváděl velká břemena obcí (!) Této osloviny využila jediná německá osada v obvodu (obyvatelé znají oba jazyky — bývala to osada česká) a žádala, aby tam byl obvodní lékař dosazen, že mu poskytnou všemožné výhody. Po tomto zahanbení malou, chudou německou osadou, žádala i obec olbramkostelská o lékaře. Farář povolal, obávaje se výčitek pokrokovců. Nastala tahanice, až vypsán konkurs pro obvodního lékaře s místem v Olbramkostele. Hlásili se dva (vinou A. Š. a p. f. nebyl konkurs ohlášen širšímu čtenářstvu!) Pan farář vždy, když kandidát přišel, dal si jej dovést prostřednictvím celfotra A. Š. k sobě, kde mu dal cítit, jak vlivnou osobou v obci je a jak třeba ho respektovati. A jistě z toho důvodu oba žadatelé odvolali své žádosti — a Olbramkostel zůstal bez lékaře a nemá ho dodnes.

Přednášeče a ty, kdož se jimi chtějí státi upozorňujeme na článek K. Pelanta ve Volné Myšlénce č. 3. „Ku drobné práci přednáškové", který jest doplňkem článku „Vysvětlete lidem co je to klerikalism." Jest zapotřebí pro příští doby bojů hojně vycvičených řečníků — a dobrý řečník půl poslance!

* **Poměry v klášteřích.** Kláštery jsou dosud od neprohlédnuvších lidí považovány za sídlo cnosti a jemných mravů, takže svěřit dívku klášternímu vychování platí u nich za vrchol paedagogiky a přiblížení se mravnímu ideálu. Jak to však ve skutečnosti vypadá, o tom píše patrně kněz v klerikálním Rozkvětu: (Čítáme tento list za plnokrevně klerikální, byť by měl navléknutou lví kůži oposice proti biskupům; římské hýkání naleznete na každé třetí řádce.) Slyšte: „Politování hodnými tvory v kongr. sv. Karla B. jsou tak zvané pomocné sestry. Pomocná sestra liší se od „plnokrevných" Boromejek ve mnohém. Zpod atlasové kukly nesplývá s hlavy na ramena na způsob vlašťovčího ocasu rozeklaný bílý pás, plece její nezdobí bílé expositorium, aniž habit kryje z předu široká, bílá zástěra. Vše na pomocné sestře je černé, ano i ta bílá gloriola kol skrání stydlivě se ukrývá pod černou plachetku. Má jinou reguli, jiné modlitby, jiné rozjímací knihy, nemůže byti představenou. Nemodlí se společně s ostatními, nechodí do společnosti jejich v době rekreace, k sv. přijímání přistupuje teprve i po takové „plnokrevné", která ještě před 14 dny poklízela doma dobytek. Aby dělala dobrotu, skládá pomocná sliby jen na rok a po roce je obnovuje, kdežto „plnokrevné" skládají sliby jednou pro vždy. Existence její jest nejista, propuštění hrozí jí každé chvíle. Odtud ten utrápený výraz tváře, odtud časté slzy v očích sestry pomocné, každá druhá — mater dolorosa. Práce, kterým se vyhýbají „plnokrevné", povolávajíce k nim služky (jako ošetřování nakažlivých nemocí), musí konati pomocná bez reptání. Za to je od „plnokrevných" v každém kroku špehována a stále varována, aby si nikomu nestěžovala na svůj neblahý úděl. Cítí se odstrčenou, obtížnou svému okolí. O ní neplatí slova Kristova: „jugum meum suave est et onus meum leve". Poznal jsem kdysi takovou sestru pomocnou, s níž měl každý v domě útrpnost. Působila dojem osoby v nesvobodě zrozené, otrokyně 20. století. Postěžovala si mi, jak nekřesťansky s ní „plnokrevné" zacházejí. Označil jsem to zacházení před představenou jadrným slovem. Za týden dostala pomocná sestra z mateřince „portofrei" dlouhý německý dopis od gen. představené Velebové, v němž ji zapřisahá, aby ze řádu nic nevyzrazovala a nikomu si nestěžovala. V 6 odstavcích táž jeremiada a každý končil refrainem: „Um Gotteswillen nur nicht vor den Weltleuten!" (Probůh jen nic před světskými lidmi!) K těmto Weltleuten patřil jsem dle klášterního vytřídění i já." Tedy když už knězi to nevoní, jak máme být spokojeni my?

Katecheta a český školák. „Pozor" sděluje případ, jenž udál se před nedávnem v jisté škole: V náboženské hodině vykládal katecheta žákům o Husovi a prohlásil ho za kacíře. Jakmile katecheta vyřkl, že Hus byl kacíř, vyskočil jeden žáček

a otevřeně proti katechetovi protestoval slovy: „To není pravda! Hus byl vzorný člověk, ale Vy Jste kacíř!“ Katecheta uslyšev to utíkal ze třídy za pravé revolty ostatních žáků, kteří všichni připojili se k prvnímu a hlasitě protestovali proti knězi, že „Hus kacířem nebyl“. Nic naplat, husitství, to jest odpor proti duchovnímu násilí a sklon k vlastnímu přemýšlení a svobodě svědomí v českém národě dříme a třeba ho jen stále probouzeti, až by povstalo vědomě proti Římu. Rodičové, poučujte doma děti o Husovi, abyste tak pomáhali škole plašit klerikální mlhy z českých mozků.

* **Anglické učebnice.** Těchto cvičných knih jsme měli veliký nedostatek; učebnice Sládkova dnešním požadavkům již nevyhovuje a proto přichází jako na zavolanou Cvičebnice anglického jazyka pro školy od B. M. Eliášovy, nákladem Bursíka a Kohouta, 1907. S povděkem přijímáme knihu sl. Eliášové, první to zmodernisovanou a požadavkům naší doby přizpůsobenou anglickou cvičebnici. V prvé části knihy uvádí autorka učícího se v taje tak obávané výslovnosti anglického jazyka; nutno podotknouti, že hájí výslovnost čistě anglickou, dle Walkera, a nikoliv nářečí americké, s kterým jsme se dosud v našich cvičebnicích setkávali. Vysvětlení výslovnosti podáno je lehkou a snadno pochopitelnou methodou, nikoliv znaky, jimž by se žák teprve učiti musil a které učení se jazyku pak jen nesnadným činí, nýbrž jednoduše českými příhodnými hláskami. V druhé části nalezáme prakticky a stručně seřaděná mluvnická pravidla zpracovaná s množstvím článků s otázkami a pokyny s různými obměnami pro konversaci vhodnými. Uspořádání článků je takové, že žák učí se nejdříve vše, co kolem něho jest a se děje, jmenovati (Rodina, Dům otcův, Můj pokoj, Naše zahrada, Jídlo, Oběd, Večeře, Jaro, Léto, Podzim, Zima, O povětří a j.); jsou tu pak též články, které vedou žáka dále v běžný, živý hovor. Dobrý jest též krátký návod ku psaní dopisů se vzory a cvičeními. Třetí část doplňuje pravidla gramatická, podává přehled pravopisu a vysvětlení anglických peněz, měr a vah. V seznamu slov ku cvičením a článkům nalezáme v závorkách výslovnost, což zvláště samoukům bude prospěšno. Mimo to je ku knize připojena větší zásoba slov v abecedním pořádku. Můžeme doporučiti všem inteligentům učení angličiny pro její velikou snadnost (přes výjimky výslovnosti jest angličina lehčí než frančtina, zvláště pro nás, kdož známe německy!) a pak, že literatura, žurnalistika a vůbec celý světový názor anglický jest mužnější a hlubší než většinou jen duchaplný a esthetický ráz gallský.

Ejhle „náboženství!“ Dle pešťského listu „Ujsag“ konala se v Pešti 4. července schůze katolických katechetů, již si stěžovali na své ubohé (!) postavení. Chudáci, kteří pracovali 18 hodin týdně, brali jen 1600 korun, a ti nešťastní přetížení, kteří měli 26 hodin týdně, jen 2000 korun. O dvou měsících prázdnin a o dobrých dvou měsících ze samých svátků a vedřin, kdy se nevyučuje, tito sedření dělníci páně pomlčeli, ale za to přikročili k radikálnímu skutku: usnesli se na pamětním spisu vládě a magistrátu, v němž žádají platy 2800 až 3000 korun. V důvěrné schůzi pak usneseno, že nebude-li povoleno zvýšení platů do nového školního roku, nebude se náboženství vyučovati, nýbrž bude zahájena stávka. Ani nás nenapadá porovnávat tento mzdový zápas kněžské industrie s Kristem, neboť víme, že jeho učení nemá už s dnešní církví nic společného, ale voláme jen docela zbožně k této stávce: „Dejž to nebeskej pánbůh!“

„Nechte maličkých přijíti ke mně, abych je ztřískal.“ Tak prý to řekl nějak jistý známý velký muž; Kristus to ovšem nebyl, ten řekl jen něco podobného, ale jeho sluha páter Cikánek, katecheta v Zeměchách u Velvar, hledí se přiblížiti výroku prvého. Dne 19. února letošního roku potrestal pro nepatrnou příčinu žačku Rosalii Dryákovou takovým způsobem, že jí otekla ruka, byla celý týden upoutána na lůžko a vytrpěla značné bolesti. Otec ztýrané žačky, dělník Josef Dryák v Zeměchách, učinil na katechetu trestní oznámení, o němž se jednalo u okresního soudu ve Velvarech. Celou řadou svědků a svědkyň bylo dosvědčováno, že katecheta Cikánek vytáhl Dryákovou, která si hrála se sukem, vší silou z lavice, vyzvedl ji do výše, zatřásl s ní, tak že se uhodila do levé ruky, a v bolesti tu pak prodlela celou hodinu; dále bylo prokázáno, že Dryáková od úterka do neděle byla upoutána na lůžko a zkusila plno bolestí. Přes to přese všechno však okresní soudce velvarský obžalovaného katechetu sprostil, a to jak pro přestupek lehkého ublížení na těle, tak pro urážku na cti, a to z toho důvodu, že prý katecheta jednal jen „v rámci kárného práva“ jemu jako učiteli dovoleného a neměl úmyslu urážlivého. Odvolací soud pak rozsudek tento potvrdil, patrně na důkaz, že sluha církve požívá výminečného, privilegovaného postavení ve škole. Tím byla tato aféra skončena, ale když pan Cikánek v návalu zbožnosti chce nějaké tresty páchat, ať nápodobí středověké flagellanty a zmrská se sám.

Patří kněz do školy? Při náboženské zkoušce ve Hvožďanech, dne 12. června t. r., vyslovil se kasejovický děkan Ruth jako visitator proti nedostatečnému vzdělání učitelstva. Porovnával intellektualní úroveň Kristovu s úrovní dnešního učitelstva. Kristus prý nastoupil úřad učitelský v 30. roce věku svého, dnešní učitel však nastupuje v 19. roce. Aby mohl Kristus úřad ten zastávati, potřeboval božské přirozenosti a zkušenosti 30letého muže, kterýžto věk rovná se (ježto v Palestině lidé dříve zrají) u nás 50 letům. Mladík však 19letý nevidící si do huby, prý, nezkušený nemá nejen božské přirozenosti, ale postrádá mnohdy i napomáhající milosti boží. Takovým tónem to šlo dále. — Řeč o postu byla dokumentem bezhlavosti tohoto pátera. Sám jsa vybraným exemplářem nenasytného jedlíka, jenž se u oltáře sotva ohýbá, modlí se po mši stoje, poněvadž by pro tloušťku sotva asi vstal, opováží se zatracovati požívání pokrmů u našich dětí, které sytí svoje mladé žaludky suchým chlebem. A jak podařeně vzpomněl, Bacchusa zapomínaje, že obrazivost dětská, dovedla-li vůbec po unavujících a prázdných slovech vzpružiti se k činnosti, mohla živý obraz podle lidového rčení viděti toliko v jeho vykrmeném těle. Není nad názorné vyučování!

Kadidlo a činky, jak se to rýmuje? V Budapešti zažádalo sdružení katolických učitelů město, aby směly být ve školských tělocvičnách postaveny oltáře, u nichž by se konaly mše pro školní mládež a publikum z okolí; připojena byla skromná prosba, aby město ony oltáře pořídilo z vlastních prostředků. Prvním přáním bylo vyhověno a četné školy postavily si pomník své moudrosti do tělocvičen. —

Zabaveno.

Nová rána do klerikalismu. V Německu pochopili konečně prakticky theorii, že slunce, vzduch a voda jsou nejlepšími lékaři a sílitely a zavádějí je i do školní hygieny při tělocviku. Kde tomu poměry dovolují, odbývají se hodiny tělocviku v obecných školách pod širým nebem, při čemž mají žáci

na sobě — umři, čistotný, ale přece špinavý Čechu! — jen plavky. Dle možnosti hoši se rychle vykoupají, otřou, zacvičí a zaskotačí na slunci a vykoupou zase, načež osvěženi, se životní energií zdvojnásobenou pouští se znovu do práce. V takové hodině přibude jim zdraví více než při nejlepším jídle. U nás klerikálové by spíše mládež nechali shnít ve špíně, a snad se i dočkáme toho, že i koupání ve vůbec bude jednou od „čistých" těch duší prohlášeno za nemravnost.

Tělesné tresty. Jak je obtížno v otázkách výchovy a vyučování dospěti k všeobecně platným názorům a stanoviti jisté zásady definitivně, dokazuje mezi jiným tělesný trest, který se táhne celými staletími paedagogických snah jako mořský had, aniž by jeho sporný charakter byl rozluštěn. Nedávno bylo thema tělesných trestů projednáno v desíti okrscích budapešťského učitelského sboru s tímto výsledkem: Jeden okrsek vystoupil pro odstranění bez výhrady, jiný chce trestání vyhraditi jako zvláštní právo řiditeli a zástupci rodičů, dva činí závislým odstranění trestů na zřízení polepšovacích tříd, ve čtyřech okrscích byla tato otázka odstraněna s denního pořádku (což se nám zdá zcela nepochopitelným, poněvadž buď jsme pro nebo proti). Právě z toho vysvítá, jak dosud jsou rozdílné náhledy moderních paedagogů o tomto málo člověka důstojném prostředku vyučovacím, který se ukáže v pravém světle teprv když popatříme na vymoženosti při ochraně zvířat. Století dítěte, přijď království tvé!

Uctívejte slova Kristova. Dne 27. června konala se v buštěhradském kostele zpověď školních dětí. Když přišla řada na žáčka Oldřicha Ammana, poklekl tento pacholíček ke svému pastýři Františku Kováříkovi, faráři v Buštěhradě. A tu tento pastýř (v žádném přeneseném slova smyslu, nýbrž ve smyslu pasák) zpozoroval, že žáček drží v rukou jakés tlustější modlitby, než jak je zvykem. „Ukaž sem, co to máš za modlitby!" Farář vezme knížku, rozevře, podívá se na titul a praví tato velebná slova (v kostele a zpovídající, to jest hříchy odpouštějící kněz!): „Až přijdeš domů, tak hoď ty modlitby do sráče". (S odpuštěním, ale jsou to slova božího sluhy.) A víte co to bylo za knížku, která takto zasluhovala být zprovozena ze světa? Jméno její bylo: „Nový zákon pána a spasitele našeho Ježíše Krista. — Podle posledního vydání Kralického z roku 1613. — Nákladem Britické společnosti". — Vzteklého klerikála píchlo slovo „Kralického" a proto mu i Kristus nestál za nic.

Také česká učitelka. V Lounech existuje učitelka, která vybídnuta kollegyněmi k návštěvě přednášky o Husovi, nechtěla jíti z důvodu, že Hus nebyl katolík! I byl dceruško drahá s chatrnými vědomostmi — že ho náhodou upálili také katolíci, na tom nic nemění! Učitelka tato také když ji byly nabídnuty ke čtení spisy Tolsteho, odepřela, že by si zkazila svou katolickou víru. Takové pomatené mozky vychovávají nám klášterní ústavy učitelek a ze škol, kde jsou takové ubožky duchem usazeny, má nám vyjít rozumná ženská generace. Není divu, že emancipační snahy nalézají i seriosní odpůrce, neboť při shledání 90% žen s podobným názorem povstávají všelijaké myšlenky.

Také český učitel. V Mladém u Budějovic pan učitel Smola hájí svůj stav a volnou školu takovýmto způsobem: Občan Maršík vystoupil z církve a zároveň i jeho 13letá dcera, rozumově velmi vyspělé děvče přestalo chodit do kostela a nešlo k zpovědi. 25. června byl zavolán Maršík do školy a tam mu pan Smola vykládal, jaká je to dobrá věc, tohle přijímání a zpověď a že by si dcera Maršíkova měla dopřát atd. Za rozmluvy přicválal katecheta, s nímž vůbec M. nechtěl mluvit a tu p. Smola vyhrožoval, že M. bude trestán. A také denunciace letěla na hejtmanství a 5. července byl M. volán na hejtmanství do Čes. Budějovic, kde sepsán s ním protokol. Ve škole strašil katecheta děti s úmyslem udělat Maršíkově dceři hanbu, že děti, které nejdou k zpovědi, přijdou do pekla a budou se tam věčně škvařit. Nejméně strachu však nahnal čiperné dceři Maršíkově, jež doma prohlásila, že na čerty nevěří. Za to ovšem dostala trojku z mravů na vysvědčení, ale msta tato klerikálům, kaplanovi a smutno myslet i učitelovi (!) Smolovi nepomůže.

Šátorník. Staré poctivé slovo české, jehož význam snad málo kdo bude vědětí: značí kočujícího obchodníka. Nikdo si ani nevšímá, že existuje v Čechách 80.000 lidí, o jichž zájmy, organisaci, vzdělání se nikdo nestará. A přece jaký by to byl faktor, kdyby tito pilní a cestující mravenci byli uvedeni na úroveň jiných organisovaných stavů! Těžké, nevděčné ale v budoucnu jistě skvělé plody přinesoucí práce ujal se pan Jan Mužík, obchodník Kladno, Poděbradova ulice 528, a bude vydávat i list „Kočující obchodník" měsíčník za 1 K ročně. Že list bude platným činitelem osvětovým, za to ručí nám osoba redaktorova, důvěrníka to Volné Myšlenky na Kladně. V zájmu osvětové práce této i vzhledem na to, aby nejširší kruhy kočujících obchodníků se to dozvěděly, prosíme listy s námi sympatisující o laskavou zmínku.

* **Několik farářů a kaplanů** poslalo nám „opravy", fabrikované na jedno kopyto ve známém klerikálním opravářském ústředí. Byly všechny nezákonné (sedí tam nějaký osel neprávník) a proto jsme je uložili a čekáme s touhou žaloby, abychom opravářům nadělali trochu útrat, a tak zahnali jim horkost nadšení pro vymrskané §§ tiskového zákona.

Oprava. V minulém čísle Volné Školy bylo uveřejněno, že jako klerikální kandidát na Čáslavsku vystoupil též p. V. V. Jeníček. Zpráva ta dostala se do V. Š. omylem; sám pan V. V. Jeníček nám oznamuje, že kandidoval na program státoprávní koncentrace, a že klerikálem nebyl, není a nebude. Jsme tomu velmi rádi, že jest to mýlka a prosíme za prominutí, že jsme ovšem mylně čest p. Jeníčka podobnou ostudou urazili.

Listárna redakce.

S-cz-k: Velmi vítáno! Tak poctivě se má psát a bylo by mnohé jasno; žel, že pokrytectví, zase jen klerem vypěstěné, zabraňuje mužnou zpověď! Do tohoto čísla se nevešlo.

Listárna administrace.

F. B. Písek: Při větším počtu 50 ex. 20%, 100 ex. 30% srážky.

A. Landa, Žilina: Brožury vraťte. Avšak pokuste se je ještě za 80 hal. prodati.

M. Veselská: Doplatek obnáší K 2·40. Členství oznamte na poukázce.

F. Weiser, Labutí: Za V. M. r. III. doplatek 1·90, za V. Š. r. III. doplatek 1·30.

B. Č. Příbram: K dobru na IV. roč. —·80 K.

Upozornění! Z příčin technických nebylo možno dosud ohlášené brožury „Moderní spol. a církev" a „Listy katolického kněze" vydati. Toto se stane v nejbližších dnech a budou objednané brožury objednavatelům rozesílány.

„VOLNÁ ŠKOLA" vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Karel Pelant. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

ROČNIK III. 15. SRPNA 1907 ČÍSLO 4.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR KAREL PELANT.

Pozor! Na stráž!

Každý z nás pamatuje se dobře na rozruch české veřejnosti způsobený pověstnými prováděcími nařízeními zemské školní rady, jež se podařilo jen s největší námahou odraziti. Odraziti pouze, nikoliv odstraniti! Klerikální fronta v zemské školní radě stále ještě hodlá zachrániti pro sebe, co se dá a prodlužuje konečné vyřízení této záležitosti do neurčita. Jedním ostrým slovem charakterisováno, číhá až v nějakém politickém rozruchu, na př. při blízkých volbách pozornost se od ní odvrátí, aby pak nenápadně a pokoutně mohla uplatniti své reakční záměry.

A proto již dnes voláme všechno učitelstvo, všechno pokrokové občanstvo na stráž. Pozor, černá šelma se plíží!

Dnešní stav této otázky jest takový: Nesčíslné petice na ministry Pacáka a Marcheta, deputace, hlasy tisku atd. způsobily, že prováděcí předpisy byly s patřičným nosem vráceny zemské školní radě. Tato ctihodná instituce nekonala po deset měsíců plenární sezení; až v březnu r. 1907 jednala o pamětním spisu Zemského Ústředního Spolku Jednot učitelských, podaném ministru vyučování i jí, a tu bylo zase jen vyřízeno kousek: Z §§ 10., 59., 67., 70., 104., 110., 126., 144. a 148. vyřízeny všelijak polámaně §§ 67., 70., 126., 144. a 148., a prohlášeno, že o náboženských cvičeních bude vydáno nařízení zvláštní.

Z vídeňské strany bylo naléháno, aby vše bylo vydáno současně, avšak jelikož klerikálové v zemské školní radě nemohli uplatniti svůj vliv, zdrženo vše opět, a v květnu 1907 vydáno nařízení tak, jak bylo v březnu usneseno.

Paragrafy 10., 59., 104. a 110. visí tedy ve vzduchu a čekají, až v daný moment, kdy na př. nebudou přítomni svobodomyslní členové zemské školní rady, meškajíce dejme tomu mimo Prahu, budou jednohlasně a bez minoritního vota odhlasovány.

Klerikalism jest schopen páliti na hranicích, jest schopen i takového činu.

Proto dnes, kdy nebezpečí není zažehnáno, voláme raději předem: Pozor! Na stráž!

Všechny naše organisace, všechny pokrokové strany a lidé buďtež připraveni! Nastane asi velmi veselý boj!

Minulá kampaň nám vynesla tisíce nových odběratelů, sta vřelých stoupenců a také sta lidí vystouplých z církve. Klerikalism nám hodlá podati nový, znamenitý dárek: děkujeme zaň předem a již si počínáme bráti něco anticipando:

Poněvadž jest jisto, že černé snahy o školu neustanou a že jedinou odpomocí jest úplné jejich znemožnění, žádáme všechny naše stoupence, aby při zápisu školním rozvířili agitaci pro nenavštěvování náboženských cvičení: každý při zápisu prohlaš, že jeho dítě nebude navštěvovati žádných procesí, průvodů, slavnostních i obvyklých mší, křesťanských cvičení a zvláštních jiných chození na faru, do modliteben a zákristií. Škola pak nechť v mezích školských zákonů vyčistí svou instituci od podobných parasitních přívěsků a ať provede ve všech jen možných náboženských oborech pasivní resistenci neb odboj.

Prosíme, by se každý na tento boj připravil: přijde zcela jistě; klerikálové zatkli nehty do živého masa školy a nechtějí jen tak zhola svou oběť pustit. Bude se musit velmi energicky řezat, aby dravčí tyto spáry byly vytaženy.

Nuže o příští práci Volné Myšlenky jest postaráno!

My jsme již připraveni!

Zdravíme v duchu nová sta bezkonfesních lidí!

Vyzvání generální rady Volné Myšlenky svobodně myslícím lidem všech národů.

XIV. světový kongres Volné Myšlenky, jenž měl se sejíti dle usnesení kongresu římského 1907 v Budapešti, shromáždí se *8., 9., 10., 11. a 12. září 1907 v **Praze**.*

Město, jež dalo volnému zkoumání a svobodě svědomí skvělý příklad v upáleném Janu Husovi, bude následovati za městem Garibaldiho a městem Voltairovým; k Římu a Paříži, jež zasáhly velikolepě do historie světové, pojí se toto starožitné město v důstojnou trojici.

Vůdčí myšlenkou manifestačního kongresu římského byl triumf světského státu nad církevním r. 1870, jenž se stal v Italii zbraněmi; vůdčí myšlenkou kongresu pařížského bylo opětně vítězství světského státu nad spojením jeho s církevním, jež se provedlo cestou zákonů ve Francii; kongres pražský bude míti vůdčí myšlenkou vytříbení ideí, vedoucích cestou vývoje a legálního postupu k posvětštění veškeré evropské společnosti. Vážnou, filosofickou prací, úvahami spočívajícími na vědeckých pravdách, mají se v něm vypracovati myšlenkové poznatky, jež by v souhlase se sociologickou skutečností vedly lidstvo na další dráze k dokonalé a souladné společnosti.

Program kongresu stanoven budiž takto:

Jednací řečí bude francouzská, česká a německá. Místnost kongresu sál Žofína.

Zahajovací řeč v sezení dne 8. září dopoledne pronese prof. dr. *Frant. Krejčí* ze staroslavné university pražské.

Následovati budou pozdravy a krátké referáty delegátů cizích zemí: Italie, Uher, Francie, Belgie, Švýcar, Německa, Polska, Španěl, Argentiny atd., kteří s jinými účastníky přislíbili hojnou návštěvu Prahy. Na to sdělení profesora Hectora Denise, bývalého rektora university brusselské, o pracích k vydání „Nové Encyklopedie".

Odpoledne prohlídka Prahy; na ostrově Žofínském od 2. hod. lidová slavnost, na které zástupci všech národností promluví k lidu; večer slavnostní divadelní představení na počest cizích hostí.

Dne 9. září *dopoledne:* Administrativní sezení delegátů místních skupin Volné Myšlenky s thematem: Organisace Volné Myšlenky.

Dne 9. *odpoledne: Volná Škola.* (Volná Škola a Volná Myšlenka. Volná Škola vzhledem ke kulturnímu programu českého učitelstva. Vyučování náboženství ve škole. Právo na vyučování ve všech stupních školství.)

Dne 10. *odpoledne: Rozluka státu od církve.* (Laický stát. Mrtvá ruka.) Večer slavnostní představení.

Dne 11. *dopoledne: Vlastenectví a Volná Myšlenka.*

Dne 11. *odpoledne: Laická společnost.* (Reforma práva manželského. Společenské postavení ženy. Pohřbívání ohněm. Svoboda svědomí.)

Dne 12. *odpoledne:* Přehled vykonaných prací, volné návrhy, stanovení příštího sjezdu, slavnostní uzavření.

Veškeré práce ke kongresu potřebné vykonají volní myslitelé v Čechách, sdružení v české a německé sekci pražské. Všechny přihlášky, dotazy a informace buďtež zasílány na Karla Pelanta, sekretariát Volné Myšlenky v Praze, Praha-Vinohrady, Korunní 6.*)

Generální rada Volné Myšlenky vybízí důrazně tudíž všechny svobodně myslící lidi všech národů, všechny spolky a sdružení Volné Myšlenky, university a spolky pro lidové vzdělání neb školské záležitosti, vědecké i popularisační společnosti, veškerá zednářská a příbuzná sdružení, spolky pro sociologické studium, společnosti pro pohřbívání ohněm, spolky pro ethickou kulturu, studentské a dělnické spolky, positivická sdružení všech směrů, jež mají za cíl svobodu svědomí i občanskou, jedním slovem občany všech stavů, stran a národností, kteří uznávají dvě stěžejné zásady Volné Myšlenky, stanovené na brusselském kongresu 1880:

1. Usnadniti propagandu racionalistických idejí dorozuměním mezi všemi, kdož uznávají za nutno zbaviti lidstvo jemu škodlivých předsudků a zajistiti svobodu svědomí;

2. utvořiti světové svazky solidarity mezi všemi volnými mysliteli,

aby s největším úsilím a energií pracovali ku zdaru kongresu co nejčetnější návštěvou a co nejširší morální a hmotnou podporou, a to neprodleně,

---

*) Sjezdový příspěvek obnáší *5 korun neb 5 marků neb 5 franků,* za něž budou zaslány (14 dní před sjezdem) legitimace, informace, hlasovací lístky atd. Řečníci mějtež své řeči a návrhy napsány ve dvou exemplářích, by mohly být dány tiskové kanceláři do novin a protokolu.

a aby obrátili pozornost celého světa ke kongresu pražskému a ideím na něm pronešeným.

Generální rada Volné Myšlenky očekává, že výzva její stane se u každého pokrokového a svobodného člověka morální povinností.

Za generální radu Volné Myšlenky světové:

Léon Furnémont, generální sekretář, Brussel.

Sekretáři národní:

Anglie: **William Heaford,** redaktor, Londýn. **Argentina:** **Manuel Ugarte,** Paříž. **Čechy:** Za Čechy **Karel Pelant,** redaktor, Praha. **Francie:** Prof. **Emil Chauvelon,** Paříž. **Holandsko:** **A. E. Mendell,** redaktor, Amsterdam. **Italie jižní:** Ing. **Carlo Berlenda,** Řím. **Italie severní:** Prof. **Archangelo Ghisleri,** Bergamo. **Illyria** (Slovinci): **Lenart Lotrič,** Železniki. **Luxemburk:** **Daubenfeld,** redaktor, Luxembourg. **Malta:** **Enrico Zammit,** Malta. **Německo:** Spisovatelka **Ida Altmannová,** Berlin. **Polska:** Pařížská sekce: **E. Zielienska,** Paříž. Haličská sekce: **Ignacy Lauermann,** Krakov. Ruská sekce: **André Niemojewski,** redaktor, Varšava. **Portugaly:** Redaktor **Magalhaës Lima,** Lissabon. **Rakousy Dolní:** Posl. **Wutschel,** Vídeň. **Rumunsko:** Dr. **C. Thiron,** Iassy. **Rusko:** **Rubanovič,** Paříž. **Španěly:** Prof. **Odon de Buen,** Barcelona. **Švýcary:** Prof. **Charles Fulpius,** Ženéva. **Uhry:** Diner-Dénes, spisovatel, Budapešť.

Vyzvání Ústředního výboru české sekce Volné Myšlenky.

Česká sekce Volné Myšlenky sdělujíc české veřejnosti vyzvání generální rady světové, apeluje na všechny stoupence a přátele své, aby se této veliké manifestace pro mravní jednotu lidstva a volnost myšlenky a vědy připojili.

Nechť národ, který první v Evropě zahájil v mocném rozmachu husitském boj proti Římu, jest skvěle zastoupen na tomto shromáždění mužů a žen, jež snaží se ideu svobody svědomí uplatniti ve všech vrstvách národů celé Evropy.

Všech českých korporací, měst, spolků i jednotlivců budiž v této době jediné heslo:

8. září 1907 všichni do Prahy manifestovati za nový lepší, šťastnější život, volný, nespoutaný předsudky a pověrami, prostý běd a neštěstí, jež z nich vyplývají!

Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky:

JUDr. **Karel Pavel Dražďák,** místopředseda. **Julius Myslík,** předseda.

Karel Pelant, JUDr. **Th. Bartošek,** sekretáři.

Josef Ackermann, snovač, Hlinsko. **Richard Ackermann,** poštmistr, Praskolesy. **Jar. Altmann,** herec, Král. Vinohrady. JUDr. **Richard Aron,** Praha. **Jiří Boehm,** magistrátní oficiál, Praha. **Vojta Beneš,** učitel, Čakovice. **Karel Beránek,** redaktor, Chicago. **Eman Blim,** obchodník, Černíkovice. **Boh. Bohuslav,** městský oficiál, Kr Vinohrady. **Richard Branald,** režisér městského divadla, Kr. Vinohrady. **Čeněk Brdičko,** hostinský a kupec, Račice. **Vojta Gelzer,** úředník okr. nemocen. pokladny, Pardubice. **Josef Černý,** učitel, Nový Bydžov. **Vilém Černý,** monteur, místopředseda Úrazové pojišťovny dělnické a říšský poslanec, Praha. **Józa Dolák,** stolař, Bystřice pod Host. Inž. **Frant Fiala,** stavitel a civilní geometr, Hlinsko. JUDr. **R. Fischer,** advokát a zemský poslanec, Olomouc. **Vojtěch Frič,** cestovatel, Buenos Aires. **Julie Gregorová,** poštmistrová, Klášterec. **Alois Hajn,** redaktor, Pardubice. **Josef Haken,** učitel, Dolní Bousov. **Ant. Häusler,** akad. malíř, Kr. Vinohrady. MUDr. **Karel Helbich,** lékař. Praha. **Vít Hesoun,** pošt. asistent, Písek. **V. Hladký,** učitel, Světec. **Fr. Horáček,** exped. mechan. tkalcovny, Čes. Skalice. **Jindř. Vlad. Houra,** řid. měst. kanceláře a zem. posl., Jindř. Hradec. **Jar. Chmel,** strojní technik, Král. Vinohrady. JUDr. **Rich. Indra,** advokát, Zábřeh. **F. Janda,** inženýr, Praha. **Fráňa Janele,** účetní, Polička. **Václav Jelínek,** maj. továrny, Praha. MUDr. **Čeněk Ježdík,** lékař a starosta města, Hlinsko. **J. A. Jiroš,** říd. učitel, Č. Šumburk. MUDr. **Břetisl. Kalandra,** lékař, Frenštát. **Vr. Kiesvettr,** sekretář „Mánesa", Kr. Vinohrady. **Bohumír Knechtl,** redaktor, Olomouc. Ph. Dr. **Frant. Krejčí,** univ. prof. Praha. **F. V. Krejčí,** spisovatel, Král. Vinohrady. **Rudolf Kuchynka,** měst. oficiál, Král. Vinohrady. **Ladislav Kunte,** redaktor, Praha. **Rudolf Lang,** odborný učitel, Zlín. Ing. **Artuš Lederer,** Drážďany. **Max Lederer,** úředník dráhy, Trutnov. **Jan Linhart,** pošt. oficiál, Kr. Vinohrady. JUDr. **Jan Lošťák,** bankovní řiditel m. sl., Praha. **Jos. Lukavský,** režisér, jednatel Ústřední jednoty českého herectva, Kr. Vinohrady. **Ant. Macek,** spisovatel, Praha. **Jiří Mahen,** spisovatel, Kr. Vinohrady. **J. S. Machar,** spisovatel, Vídeň. **Václav Matina,** farmaceut, Hory Kašperské. **Frant. Mencl,** inženýr, Praha. **Frant. Modráček,** říšský poslanec, Praha. **Jan Mužík,** obchodník a redaktor, Kladno. **Josef Müller,** správce matiční školy, Č. Budějovice. Inženýr **Nardelli,** Praha. **Josef Němec,** cestovatel, Benešov. **Frant Nypl,** textilník, Nová Paka. MUDr. **Fr. Opočenský,** lékař, Praha. **Jan Opolský,** spisovatel a malíř, Nová Paka. **Bedřich Paul,** inženýr, Beroun. **Lev Pelikán,** učitel, Kostelní Hlavno. Dr. **Jan Petrus,** Olomouc. **Stanislav Pietrzykovski,** dělník v koksovně, Lazy, Slezsko **Žofie Pohorecká,** spisovatelka, choť lékaře, Kouřim. **Jar. Poledne,** slévač, Domažlice. **Josef Procházka,** nájemce dvora, Myšlín. **H. Přikryl,** městský radní, Bystřice pod Hostýnem. **Karel Puchwein,** hotelier, člen obec. a okres. výboru, Rychnov n. Kn. **Josef Rejmon,** holič, Chrudim. **Frant Rédl,** horník, Kopisty. **Jan Rokyta,** spisovatel, Praha, **Josef Růžička,** administr. úředník, Žižkov. **Antonie Rybová,** účetní, Bráník. **Vladimír Skalický,** učitel, Kozlany. **Jaroslav Smrčka,** administr. úředník, Král. Vinohrady. **Ant. Sova,** městský bibliotekář, spisovatel, Praha. **J. V. Stejskal,** redaktor, předseda Spolku volných myslitelů pro Moravu, Brno. JUDr. **Mil. Stránecký,** zemský poslanec, Čekanice. **Pavel Sula,** učitel a spisovatel, t. č. Vilímov. JUDr. **Jan Šamalík,** advokát, Frýštát ve Slezsku. **Arnošt Scharfspitz,** právník, Plzeň. Ing. **C. V. Šimák,** technik, Turnov. MUDr. **Jan Šipka,** lékař, Fryšták na Moravě. **K. Šnéberg,** dělník, Svítkov. **Ferdinand Šrekr,** majitel knihtiskárny, Kralovice u Plzně. MUDr. **Vavro Šrobár,** lékař, Ružomberk. **Alfons Šťastný,** rolník a vydavatel „Selských Novin", Padařov. **Frant. Šubrt,** redaktor a předseda Občanského politického klubu, Hořice. MUDr. **Josef Švanda,** zubní lékař, Čes. Budějovice. **Viktor Schwarz,** velkostatkář, Lidkovice. **Karel Tobrmann,** učitel, Štěnovice, **Frant. Frešl,** stavbyvedoucí, Litomyšl. **K. V Tuček,** řídící učitel a spisovatel, Šťáhlavy. **Fr. Vagenknecht,** obchodník, Vojice **Vojtěch Viktora,** sekretář Ústřed. svazu zedníků v Rakousku, Praha. Redaktor **Vlasák,** Hořice. **Jindř. M. Vlček,** účetní uhel. dolů, jednatel osvět. sboru úpického a N. J. S, M. Svatoňovice MUDr. **Frant. Veselý,** majitel zřídla Šaratice, Luhačovice. **Frant. Vojč,** řídící učitel, Kr. Vinohrady. **Josef Vrána,** učitel hudby, Jablonec n. Jiz. **Vladimír Vrba,** adjunkt stát. drah, Tábor. **Jaroslav Zacharyáš,** krejčovský pomocník, Praha. **Rudolf Žižka,** učitel, Olomouc (důvěrníci a přátelé Volné Myšlenky).

Světový kongres Volné Myšlenky v Praze.

Předem slovo vysvětlení ke čtenářům: Mezinárodní kongresy připravují se nejméně rok předem, má-li být velmi slavnostní, dva. Maďarská sekce Volné Myšlenky, aby se připravila důstojně, dostala tři roky. Tak usneseno na kongresu římském 1904.

Ať jsou příčiny jakékoliv, jisto jest, že jest to přímo nezodpovědností, dva měsíce před kongresem vzdáti se veškerých prací a hoditi na krk ústřednímu sekretariátu veškeré pořádání. Generální sekretář, poslanec Furnémont, obdržev tuto Jobovu zprávu, běhal rozrušen po kanceláři, nevěda co dělati, až jeho assistent náhle pravil:

„Peut-être les Tchèques?“ (Snad Češi?)

A Furnémont udeřil se do čela nadšením.

„Les Tchèques! C'est la lumière!“ (Češi! Toť světlo!)

Telegram letěl k nám v zápětí a my, ač vědouce, že béřeme obrovskou práci na sebe, přece jen radostně jsme se pustili do díla; ať by kongres dopadl jak chtěl, vždy to bude něco více nežli pouhé nic. A přes všechny překážky, bez základních fondů, s Prahou prázdnou a úplně bez pomahačů počli jsme pracovati.

Co v prvých čtrnácti dnech vykonáno, vymyká se popisu: to byla horečka napjetí nervového, s rozechvěnými mozky, jež ve dne pracovaly a v noci i snily o prácech kongresových. Kolem dvou, tří počátečných bodů počaly se kupit další, hlouček ochotných spolupracovníků, jimž již dnes za obětavou a nezištnou práci buď vzdán vřelý dík!

Do novin zaslány lokálky oznamující, dále informační, provolání generální rady, otištěné ve Volné Myšlence č. 3, otištěno a rozhozeno v tisících exemplářích, započata akce na získání podpisů tak, aby z našich stoupenců byl podán důkaz, že jsme rozvětveni ve všech vrstvách, stavech a stranách národa, uspořádány celé tucty vyšších i širších porad, konferencí, vypraveny ne snad sta, ale tisíce bulletinů, dopisů a „šimlů“ na všechny strany světa a telefon přímo rozviklán zvoněním a mluvením.

A při tom audience naše u korporací, vlivných osob a zase sta návštěv v redakci, zaopatření sálu, umělecké výzdoby, uměleckého plakátu, odznaků a sta jiných detailů, o kterých přímo mrzí psát, neboť sta nových na vyřízení čeká . . .

Proč to vysvětlujeme? Aby čtenáři, kteří čtou jedině Volnou Školu nebo jedině Volnou Myšlenku odpustili, že musíme při takovém návalu práce a pro tak krátkou dobu přípravy použíti obou listů bez ohledu na to, co snad v jednom neb druhém nebylo opakováno. Ukázalo se zase prakticky, že jako volné myšlení a volné školství jest vzájemným nutným doplňkem v životě, tak i listy Volná Škola a Volná Myšlenka jdou ruku v ruce a nutně pomáhá v osvobozovacím díle jeden druhému; prosíme tudíž čtenáře jednotlivých těchto listů, aby k doplnění zpráv kongresových vyhledali si též předcházející čísla druhého listu.

Tolik na omluvu, že některé zprávy jaksi zdánlivě chybí. Není možno jinak, zbývají jen tři týdny a nutno využíti všech našich sil, jež máme k disposici. Zakončujeme s poukazem na vyzvání generální rady, jež vyzývá každého pokrokového a svobodného člověka, aby se přičinil o zdar kongresu. Nikdo nečekej na nějaké pozvání, osobní styky atd., na něž žel nezbývá času, ale hleď napnouti vše, bys mohl se súčastniti kongresu, a není-li to možno, tedy nechť agitace a propaganda dopomáhá kongresu a myšlenkám jeho k největšímu uplatnění, jaké jest jen dosažitelno. V poslední chvíli tedy prosíme: Ihned do práce, nenechávejte vše na poslední dobu, kdy práce bude přímo nad naše síly!

Dr. PAVEL VEJNAR, lázeňský lékař:

O theologickou fakultu.

Před nedávným časem udála se v Praze pamětihodná věc, aniž by byla došla u širší veřejnosti náležitého povšimnutí, neřku-li porozumění. Dne 9. května 1907 sešlo se v pražské „Plodinové Burse“ vysokoškolské studentstvo obou národností s některými svými profesory a docenty, aby akademicky porokovali o věci eminentně důležité a velikého dosahu. Rokovalo se o oprávněnosti theologické fakulty.

Universita, jakožto nejvyšší kulturní instituce, má hlavně dvojí účel a povinnost. Má pěstovati svobodně čistou a ryzí vědu a má toto čisté poznání podávati všem k tomu způsobilým lidem. — Fakulty: právnická, lékařská a filosofická, požadavkům těm plně vyhovují, ale jinak věci se mají s theologickou fakultou. Tam nepěstuje se čistá věda, neboť hlavní předměty učení theologického, věrouka a mravouka, neopírají se o čisté rozumové poznání, nýbrž o tak zvané zjevení, jež se stanoviska vědeckého je nemožné, absurdní. Mají různá vyznání náboženská svá různá zjevení, o něž své náboženské systémy opírají, a to zjevení namnoze sobě příkře odporující.

Čistá věda, jakožto souhrn všech poznatků učiněných a seřaděných na podkladě pravdy,

musí býti všude a vždy stejná a musí ode všech zdravým rozumem nadaných a správně soudících lidí uznávána býti. Ale náboženská vyznání vyhovují jen určitému množství lidí, a jen od těch za pravdu uznáváno bývá učení jejich.

Proto theologická fakulta nepěstuje čistou vědu a nesmí ani pěstovati, aby nepřišla v rozpor se zjevením, jemuž slouží, na němž spočívá. Ona neslouží svým konáním a učením veškerenstvu, nýbrž jen jisté části lidské společnosti. A to ji činí neoprávněnou býti fakultou university — almae matris.

Ale to jsou konečně věci, které každému vzdělanému, myslícímu a upřímnému člověku jsou samozřejmy a jasny. Proto není za našich časů u širší veřejnosti zvláštního interessu o theologickou fakultu; mnoho lidí se o ni valně nestará, a tak vše zůstává při starém pořádku. Zastaralost a nezpůsobilost toho učení se uznává, ale náprava se neděje.

A tu dochází konečně k činu znamenitému a významnému. Intelligence obou národností schází se v Praze, aby vykonala revisi theologického učení, pojednala o jeho oprávněnosti při universitě, aby podala manifest proti němu. Je to první hromadné a imposantní hnutí toho druhu, a je to pro náš národ obzvláštně významné, že vychází z našeho středu, z našeho staroslavného vysokého učení, z něhož tolik vyšlo „volných myslitelů". již jsou ozdobou nejen našeho národa, ale všeho lidstva. Nejlepší syn našeho národa, Hus, byl tohoto učení rector a největší „volný myslitel" své doby. A není nahodilé a bez významu, že po 500 letech opět z tohoto kulturního střediska vychází nové osvětové hnutí, nové volné myšlení.

Ale nebylo přijato s nadšením a zadostučiněním, jak by si bylo přáti. Naše veřejnost a žurnalistika nevěnovaly této věci náležité pozornosti, ba mnohé z listů jinak pokrokových a svobodomyslných odsuzovaly tuto manifestační schůzi. Neschvalovalo se, že čeští studenti sešli se s kolegy německými, kteří tak často proti naší národnosti příkře, ba i vyzývavě vystupují, že sdružují se s nimi v době pro náš národ vážné, v době, kdy právě Němci znovu prý chystají se útočit na českou Prahu.

A příčina toho? Může býti dvojí. Buď myšlení i cítění národní, národnost, je skutečně nejvyšším ideálem, jemuž dlužno vše ostatní podříditi, nebo se tyto národnostní ohledy jen předstírají ze strachu před mocnou stranou klerikální, nebo snad i dokonce ze sympathie k ní. Myslím spíše, že první příčina v tomto případě rozhodovala. A tu sluší jednou otevřeně poznamenati jednu věc, a to vlastně je účelem těchto řádků. Mysliti, cítiti, jednati v duchu svého národa, osvědčovati se vždy příslušníkem svého národa, je vlastností nad jiné krásnou, ušlechtilou a dobrou. Národnost poutá jednotlivce k intimnímu duševnímu společenství, ona tvoří národ. Ale jsou vyšší ještě statky, které převyšují národnostní myšlení i cítění, statky, které nejsou majetkem jen jednotlivého národa, ale celého lidstva. A to jsou: svoboda, volné sebeurčení každého člověka, kultura, humanita. To jsou ideály a nejkýženější statky všeho člověčenstva. Nad ty nic není vyššího. O ty všichni národové stejnou měrou, jakožto o nejvyšší dobro, jehož člověk účastným býti může, musí usilovati a se snažiti. A tu je půda, kde právě národnostní protivy, které za našich časů tak velmi se přiostřily a mysle všech opanovaly, mohou se zmírniti a jistě i urovnati. A tu právě scházejí se akademikové obou národností k společné osvětové práci, aby šli společně za stejným cílem, stejně svatým oběma národům, aby šli osvětou k svobodě. Kdo pak jakýmkoliv způsobem kterýkoliv z těchto pokladů lidstva ohrožuje, lidem v dosažení jich překáží, nebo je vědomě znehodnocuje, je největším škůdcem a nepřítelem lidské společnosti. A takovým je klerikalismus, který vždy každé volné hnutí potlačoval.

Náš národ je dosud z velké části v klerikálním područí, a bohužel, že ani naše intelligence dosud z vlivu toho se nevymanila. Nepřihlíží k věcem církevním, nevšímá si jich, pokládá je za odbyté a přežilé. A zatím bují a roste klerikalismus. Jak pak by jinak bylo vůbec možno, aby zemská školní rada mohla se odvážiti vydati taková školní nařízení, která teprve na všeobecný odpor po národě byla na ten čas zadržena, ale jak před nedávnou dobou jsme četli, ne nadobro odstavena!

Žijeme na úsvitě nové doby, na počátku nové renaissance. Málo kdo uvědomuje si důležitost dnešní doby, kterou počíná se nová historická éra. Nové, ideálnější myšlenky ovládají lidstvo. I v našem národě svítá, vzdor všemu klerikalismu. Pěkným odleskem dnešního duševního hnutí u nás jsou poslední všeobecné volby do říšské rady. Strana klerikální je silně zastoupena, ale jí protiváhu činí druhá mocná strana, sociálně-demokratická. To není věc nahodilá, to je výsledek nezměnitelného zákona, to tak státi se musilo. Že vrstvy občanské a intelligence vyšly při volbách oslabeny, není podivno.

Pro přílišné uplatňování čistě národnostních požadavků zapomínaly na ty věci vyšší, ideálnější, které stále u nás i jinde tolik jsou ohrožovány nejnebezpečnějším nepřítelem, — klerikalismem. Chtějí-li se strany naše uplatnit, musí postupovat jako strana soc. demokratická proti klerikalismu otevřeně,

bez kompromisů, nebo ztratí úplně půdu mezi měšťanstvem, které pak propadne úplně klerikalismu.

V Karlových Varech, 26. června 1907.

•

• •

Totoť jest znamení zlé a ohavné, působící zmatení mozkové a návaly vztekliny smíšené s hysterickými denunciacemi ve velebné redakci „Čecha".

Jako ve středověku muří noha neb zvěrokruh okolo čarodějů nakreslené vzbuzovaly hrůzu u pobožných lidí, tak i dnes znamení toto dělá podobné věci u půlpáterů a panpáterů v redakci svatováclavského listu.

Nakresli tři body; vyřkni slovo tři; udělej tři čáry. Jako chrt, jenž větří zvěř, orgán Skrbenského počínaje chefredaktorem Kopalem až do nejposlednějšího Jungra vystrčí mordu: ejhle zednář, zednáři, zednářstvo!

Za slovem zednář vytáhneš pro dluhy a ostudu překřtěné „Katolické Listy", dnes „Čecha" na věžní makovici, stáhneš je do propasti, strčíš je do vody neb ještě do něčeho horšího; nenachytá se myš na špek, ryba na červa a herec na potlesk tak, jako obhájci víry, fíkových listů a syllabu v Kotrbově oficíně na trojúhelník.

Což jest dokázáno: Kdosi pravil, že „Čech" otiskne největší pitomost, za kterou by se i Taxil styděl, jen když tam bude slovo zednář. A nikdo se ani nechtěl sázet, ale každý to věřil předem. A dobrý ten muž napsal dopisku:

„Slavná redakcí! Přes ubezpečování tak zvaných volných myslitelů, že kongres jejich není zednářský, upozorňuji na jejich provolání, kde se výslovně zvou zednářské lože do Prahy a ještě na něco: V počátku praví se, že Praha, Řím a Paříž pojí se v důstojnou trojici; podíval jsem se do mapy a viděl jsem, že tato města tvoří právě trojúhelník ∴, známé zednářské znamení, které jest špičkou dolů namířeno proti Římu. To jest tajný symbol kongresu, ať se kroutí, jak chtějí."

A dopiska šla a druhý den, v den 21. července, byla vytištěna. A byla veliká radost ve velebném orgáně, že na to kápli a doktor Myslivec vyhazoval svým známým agrárnickým zrcadlem do povětří a pouze sprostý Myslivec blahem chrochtal a řehtal jako vítězná kobyla v Grand Prix de Derby. A atheisti Beck a Jungr chytli otce Kopala do rukou a volali: Ó svatý duše, my jsme nějaká věřící trojice! A finanční velmistr Kotrba plácal jim všem na záda: Ó vy jste nějací kabrňáci! Vy mi ten můj orgán nějak pozvednete!

Ale hořkost a smutek zavládly v antizednářské redakci, když se jim druhý den dostalo geometrických pouček v denních listech: že každé tři body dohromady tvoří trojúhelník a kdyby to byla Pešť, byl by také triangl a že mezi Paříží a Prahou byl kongres v Buenos Ayres, takže to vlastně s Prahou a trojúhelníkem tak zlé není; a že špičkou jest trojúhelník onen namířen právě tak proti Paříži jako proti Praze. A že se krátce redakční katolíci blámli, jako se blamuje málo kdo na světě.

A tu promluvil zoufale páter Kopal: „A přece se točí, chci říci přece jsou to zednáři. Trojice, posvátná všem zednářům a uctívaná za nejvyšší princip jejich musí býti potírána: pište synové moji jen dál lokálky proti trojici, této ohavné značce, až to všechno rozmydlíme. Neboť jest to posměšek nás, a potom, co jsme teď o trianglu otiskli, každý z publika má právo ukázati na naše velebné zjevy: Ejhle, trojúhelníci, trojice, trojky!"

A tak se stalo, že velebná redakce trojčí dále. Kdo nevěří, ať si otevře „Čecha" kterýkoliv den. Špičky trojúhelníku tancují jí v hlavě a následkem toho jsou lokálky, ve kterých potíráno je znamení zlé a ohavné, psinku v ní vzbuzující:

•

• •

S-CZ-K:

Kněz — vychovatel pohlavní morálky.

Stále se naříká na všech stranách na nedostatek pohlavní morálky. Mluví se o nutné reformě společenských řádů a názorů na pohlavní život, a kladou se velké naděje do pohlavní výchovy hned v útlém mládí.

Jest otázka, neexistuje-li snad v době přítomné už pohlavní výchova v nějaké formě, v jaké, a jaké možno konstatovati výsledky?

S pýchou možno říci, že u nás máme pohlavní výchovu a to hned na — obecné škole!

Je vložena do posvěcených rukou, jež spokojují se tím, že ji omezují na pouhou interpretaci 6. božího přikázání: „Nesesmilníš!".

Při akademickém probírání přikázání božích dlouho se učitelé náboženství s tímto zákonem neobírají. Za to ale bývá mu neobyčejná pozornost věnována při instrukcích, jak dlužno zpytovati svědomí před sv. zpo-

vědí, když mají k ní žáčkové 3. neb 4. třídy obecné školy poprvé přistoupiti.

Pamatuji se velice jasně, jaké formy užil můj tehdejší katecheta, nyní profesor na jednom severomoravském gymnasiu.

Po příkladu „zpovědních zrcadel“ v malých kancionálcích kladl nám asi 3 týdny před prvou zpovědí v hodinách náboženství řadu otázek, jež my jsme si měli v duchu zodpověděti. Otázky byly brány pořadem nejdříve z desatera božích přikázání, pak z patera přikázání církevních, ze sedmera hlavních hříchův a z hříchův proti Duchu svatému.

Začátkem hodiny, v níž mělo býti probíráno 6. přikázání boží, pronesl p. katecheta úchvatnou modlitbu, v níž vzýval Ducha sv. a Pannu Marii, aby nás osvítili, bychom pomocí jich milosti mohli svá svědomí v tomto směru obzvláště důkladně prozpytovati. Otázky, jež nám ze 6. přikázání položil, byly následující:

1. Míval jsem nečisté myšlenky a žádosti? Kolikrát?

2. Mluvil jsem nečisté řeči, zpíval nečisté písně? Kolikrát?

3. Dotýkal jsem se na nečistých místech, sám sebe, neb dal jsem se dotýkati osobou druhou? Kolikrát?

4. a) Dělal jsem neslušné věci?

A k této otázce byla přiřazena otázka další, jež měla hřích prvý „zvětšiti neb znamenitě proměniti“, totiž otázka:

b) Sám aneb „s osobou jiného pohlaví“? Kolikrát?

— — — — — — — — — — — — —

Ve 4. a 5. třídě školy obecné před každou zpovědí se tento způsob zpytování svědomí opakoval, a proto se mně forma i obsah otázek, jakož i mých odpovědí tak vštípily do hlavy, že jsem ještě v oktávě před maturitou u zpovědi odříkával tytéž hříchy v témže pořadu, jak jsem se je v 3. třídě národní školy kdysi byl naučil!

A jaký byl výsledek onoho zpytování svědomí?

Hned po náboženské hodině shlukli jsme se všichni k veliké konferenci, k níž přibráni též jinověrci. Konferovalo se, rozumí se samo sebou, o těch otázkách, a tu se ukázalo, že veliká většina z nás otázkám 3. a 4. a), obzvláště však 4. b), vůbec nerozuměla! Byli jsme za to ovšem odměněni notným výsměchem starších a „rozumnějších“ kolegů. Po skončeném vyučování zůstali jsme státi před školou a ve výsměchu bylo pokračováno. Pak se ale nad námi někteří z těch „zkušených“ smilovali a — „poučili“ nás!

U některých zvláště ochotných bylo poučení provázeno ihned demonstrací . . .

Těm „osobám jiného pohlaví“ v otázce 4. b) nerozuměli jsme, bohudík, ani před „poučením“ oněch „zkušených“, ani po něm!

Za to ale „důkladně“ jsme pochopili výklady otázek 3. a 4. a). Příští a následující dny nemluvilo se u nás ve třídě před vyučováním o ničem jiném, než o otázce pohlavní! Ale jak! Děti nevědoucí rozsahu a dosahu těchto věcí.

A konečný efekt nešťastné stylisace katechetových otázek byl, že nepatrný počet mladičkých onanistů vzrostl v naší třídě na ohromný počet čtyřiceti ze čtyřicetipěti, že neonanovalo se jen tajně po koutech a záchodech, nýbrž se onanovalo ve třídě před vyučováním i mezi ním . . .

Onanie individuí vyvinula se přičiněním páně katechetovým v onanii sociální . . .

Neměl jsem, bohužel, dosud příležitosti seznati, jak počínají si jiní páni při interpretaci 6. božího přikázání a jaké oni sklízejí výsledky na poli sexuelní morálky. Ale tento jediný případ paedagogické nemotornosti, jenž oloupil 40 (ne-li více, v jiných třídách!) mladistvých duší o nejkrásnější sen čistého mládí a o tak řídký mezi mládeží klenot: blažívé, povznášející vědomí ctnosti a pohlavní integrity, z dostatek osvětluje schopnosti duchovenstva pro mravní výchovu mládeže.

*

Poznámka redakce. Pan pisatel zasluhuje upřímného stisku ruky za otevřené ukázání na tento skrývaný vřed naší školy. Mravní výchova klerikální, kterým vše pohlavní jest nečisté, vyvolává též falešný stud, jenž brání doznání neb otevřenému hovoru o těchto palčivých a smutných věcech. Tím cennější jest mužný hlas, jenž překonává tento falešný stud, tolik podporující opravdivou a škodnou nemravnost a nastaví poctivé, byť mnohým nepříjemné zrcadlo. Zde hlavním faktorem byla **zpověď**. O ní jednou v budoucnu uspořádáme anketu a sice **poctivých zpovědí**, a čtenáři užasnou, až objeví tu hroznou spoustu, všechny ty trýzně, boly a duševní hrůzy a škody, které tato svátost v čistých duších dětí způsobuje.

❧ ❧ ❧

Poměry v budějovické Matici Školské.

Jak péče o školství se v nepovolaných rukou může zvrhnouti, toho dokladem jest následující článek. Národ sbírá na školy, těší se na vzdělání z ní plynoucí, vidí v učitelstvu národní oporu a pak se ústavy dostanou klerikálům a zpátečníkům do ruky, kteří z nich provozují terror na nepohodlných osobách. Škola se stává jejich ná-

strojem, místo aby sloužila prvotnímu svému účelu — učitel pak otrokem. Nový doklad, jak musíme pečovati o to, aby byla škola naprosto svobodnou institucí, aby byla štěstím pro celý národ. A proti klerikalismu, jenž se stává už nejen středověkým duchovním násilím, ale středověkým zákeřným lupičstvím, nutno hlásat boj vyhlazovací. Či se nebráníte, skočí-li po Vás loupežný vrah? Podotýkáme, že budějovická Matice Školská jest samostatným ústavem a nikoliv odborem Ústřední Matice Školské, která jest o 10 roků mladší institucí.

*

Jak se u nás jedná s učitelem.

Před desíti lety jsem se dozvěděl, že bude otevřen v Čes. Budějovicích matiční učitelský ústav — když reálku stát ve svou správu přejal. Měl jsem radost, že budu moci dětem poskytnouti vzdělání městské školy — starostí s tím bylo mnoho.

Po delším přemýšlení o výhodnosti učitelského ústavu v Čes. Budějovicích dospěl jsem k tomu závěru, že Matice školská jistě také zřídí při ústavu cvičnou školu, chtíc tak počet tříd obecné školy rozšířiti. Počítal jsem, že na takovou cvičnou školu hned tak každý učitel žádat nebude, ježto je stálé inspekci různých činitelů vystaven, ale jelikož se žádných inspekcí nebojím, šel jsem do Čes. Budějovic ucházet se o místo cvičného učitele na matičním učitelském ústavu.

V Čes. Budějovicích jsem se teprve dozvěděl, že předsedou M. Š. je kanovník P. Špelina. Byl jsem sdělením tím jako opařen, ježto před 6 roky pracoval jsem otevřeně proti poslanci P. Špelinovi a prosadili jsme poslance R. Purgharta. Dále opovážil jsem se hned po nastoupení svého úřadu učitelského poučovat lid a přednášet o Husovi, Komenském, Havlíčkovi — dáti na školu Komenského nápis „Osvětou k svobodě“ atd. — a za všechnu tuto práci obdržel jsem od kněží tituly: neznaboh, kacíř, husita a pod.

Druhým hlavním činitelem byl Dr. Zátka, ale k tomu se mi také nechtělo, neboť byl rozhodným Staročechem a já tehdy Mladočechem. Konečně jsem rozhodl jíti k němu. Vyslechnul mne — ani se na mne nepodíval — či pardon — zvedl jednou oči — potom beze slova začal se přebírati na stole v nějakých papírech a za nedlouho vytáhl spis — podal mi ho do ruky a řekl: „Matice Školská skutečně chtěla otevřít učitelský ústav — avšak její finanční síly na to nestačí, jak vám dokazuje rozpočet, který máte v ruce a který vyhotovil p. ředitel Mrňávek.“ Četl jsem tam položku 6.300 zl. první. rok. Řekl jsem p. Dr. Zátkovi, že je to mnoho, že však v rozpočtu dalo by se mnohé škrtnout, jako to škrtli po 8 letech, když učitelský ústav otevřeli, a řekl jsem, že být na jeho místě, že přece bych jen učitelský ústav otevřel a dokazoval proč; načež on odpověděl, že výbor se usnesl neotevřít ústav a on že na usnesení tom nemůže ničeho měniti.

Při odchodu však Dr. Zátka řekl: „Výbor však se usnesl, že otevře matiční školu na Lineckém předměstí, přihlásí-li se dostatečný počet žactva pro první třídu, a tu, chtěl-li byste místo řídícího učitele na této škole — račte býti ubezpečen největší mojí blahovůlí k vám, ježto vás znám jako řádného učitele i jako dobrého řečníka, který zvláště s dělným lidem pracovati dovede. Jsme sice političtí odpůrci, ale myslím, že na zdejší horké půdě necháme politických třenic.“ Ptal jsem se, co mám udělat z ohledů formálních, a tu p. Dr. Zátka řekl, bych podal jen napsanou žádost, adresovanou výboru Matice Školské o uvedené místo beze všech dokladů.

Šel jsem s veselou se schodů dolů, avšak tu jsem si vzpomněl na školního inspektora Smolíka, který jediný by mi to mohl zkazit — a šel jsem k němu. Tam při rozmluvě a žádosti za propuštění ze služeb veřejných pravil mi: „Nemyslete, že jsem váš nepřítel — ale neradím vám, byste chodil k „Matici“, jednou vás hodí na ten konec světa, po druhé na onen!“ (Věděl lišák, že já od svého úmyslu neupustím, a byl rád, že se mne zbaví.) I ptá se dále: „A kam vlastně máte přijít?“ Když řekl jsem do Čes. Budějovic, zůstal jako když hrom do něho uhodí. I povídám mu, jak se věc má — a že přicházím ho prosit, by mi to nekazil, již k vůli mé rodině — tu vzdychl si a řekl: „Budete zde mít vy zle – já zle — a Dr. Zátka vás zde neudrží. Víte, kdo zde vlastně s českým školstvím vládne? Ne já, ani Dr. Zátka — ale Němci a váš největší a zapřísáhlý nepřítel: klerikalismus. Nesmíte se ovšem divit, vždyť je to v sídle biskupa — a budete-li vy proti nim mluvit, řeknou, že rušíte zde shodu a půjdete odtud za rok pryč. A s Dr. Zátkou mám já sám co dělat, bych ho pro své školské plány získal, by mi to některý z kněží nezkazil. Věřte, že vám radím upřímně: Nechoďte sem!“ — A nyní po 10 letech jsem přesvědčen, že tenkrát mluvil úplnou pravdu, ale žádost jsem tehdy přece podal.

Asi po 14 dnech čtu v novinách vypsaný konkurs na místo řídícího učitele na matiční škole na Lineckém předměstí, což jsem si nedovedl vysvětliti.

Nešel jsem však nikam — a místo jsem dostal, při čemž jsem se dověděl, že o místo ucházelo se 17 žadatelů i s kvalifikací na měšťanské školy, a že konkurs byl vypsán

jedině na přání předsedy Matice Školské, kanovníka P. Špeliny. Sám pak kanovník Špelina, když po obdržení místa jsem se mu šel představit, mi sdělil, že jsem se do Čes. Budějovic dostal jen úskokem p. Dr. Zátky, který svolal schůzi na hodinu, kdy věděl, že P. Špelina do schůze přijíti nemůže.

Zásluhou klerikálů dostal jsem od okresní školní rady jen dovolenou na rok ze Zborova, aniž bych byl o ni žádal, až po odhlasování, neboť počítali, že do roka se znesvářím s p. Dr. Zátkou a půjdu rád za rok nazpátky do Zborova. Kdybych neměl dovolenou — neměl bych kam jít — a měli by mne pak na krku.

Tak jsem dostával dovolenou po tři roky, aniž by se splnilo přání klerikálů. I vzdal se předsednictví Matice Školské kanovník P. Špelina a ujal se ho zase kanovník Rodler. Aby proti mne mohli lépe bojovat, vzdal se i kanovník Rodler předsednictví a předsedou zvolen Dr. Aug. Zátka. A teď jim šla práce snadno! Dovolenou jsem víc nedostal, ježto prý čtvrtý rok dovolenou nikdo nedostane, což však byla již tehdy drzá lež. Tu požádal jsem za dovolenou Matici, která mi ji blahovolně udělila, a chodil jsem rok do Zborova „na práci" — učit. Tu mysleli páni, že není možné, abych já, otec četné rodiny, z veřejných služeb vystoupil, když dovolenou další nedostanu, a proto ani po roce jsem dovolenou na novo nedostal.

I šel jsem poslední den dovolené matiční na hejtmanství a protokolárně se vzdal svého místa řídícího učitele ve Zborově, a potom šel jsem předsedovi Matice Školské p. Dr. Zátkovi hlásit, že nastupuji místo řídícího na škole matiční. Zůstal jako omráčen — a řekl, že Matice Školská mi nic zaručit nemůže atd. Řekl jsem, že klidně vyčkám až bude škola ve správu veřejnou přejata, že potom i léta ztrávená na škole matiční s právem veřejnosti mi budou započítána, já že budu do té doby řádně pracovat a že tudíž nepotřebuji žádné smlouvy od Matice, která mne může vypovědít na hodinu, kdybych špatně jednal, poněvadž jsem byl sebou jist, — a má rodina že by také cestou milosti při předčasné mé smrti pensi dostala.

Pan předseda mé důvody uznal — a já čtyry roky jsem měl pokoj.

Než před dvěma roky otevřela Matice Školská učitelský ústav v matiční škole a udělala řiditelem jeho p. Dr. Kaspra, profesora bohosloví. A teď to šlo čerstva. Za krátký čas mi řekl p. Dr. Zátka, že zemský p. inspektor nechce mne mít na cvičné škole. — Osud můj podepsán pak při posledních volbách do říšské rady, kdy hájil jsem kandidaturu poslance Holanského, a když ten do užší volby se přičiněním učitele Ed. Moravce ani nedostal — nýbrž český sociální demokrat Pešula s klerikálem Šachlem — a když den před užší volbou v řeči v hotelu „U slunce" řekl jsem otevřeně, že učitelstvo muselo se tudíž postavit na stranu pokrokového sociálního demokrata.

Zdejší klerikální list „Hlas lidu", napsal v čísle 66. dne 24. května t. r. doslovně: „Pan řídící učitel Müller na zdejší škole matiční pěkně se vybarvil. Považovali jsme ho za člověka smýšlení národního; vždyť vystupoval jako kandidát nár.-sociální strany svého času, a hle, nyní horlil v hotelu „U slunce" proti katolickému kandidátu p. Šachlovi, proti Čechu. Proč? Katolíci (on říkal klerikálové) ohlupují lid, a proto se nemůže pro jiného rozehřáti, než pro pokrokového a vzdělaného Pešulu. Dostal ale svůj díl od rozumného a prostého živnostníka, uvědomělého Čecha. Jen jedno je nám nevysvětlitelno a to by nám p. řídící Müller mohl říci: Byli příčinou rozumného činu vaší dcery také klerikálové?" (A co udělala má hodná dcera, ptáte se? Myla si nohy a nešťastnou náhodou spadla po hlavě do vody a utopila se. — Nezdá se vám psaní „Hlasu lidu" nejsprostším hyenismem?) — A dále píše „Hlas lidu" doslovně: „To musí přestati, aby Matice Školská, podnik tak vysoce důležitý a významný pro Čechy, vydržovala učitelstvo, které je politicky strannické tak, že horlí pro beznárodní stranu politickou proti straně národní." — Kromě toho vyjela si na mne tato ušlechtilá tiskovina ještě dvakráte, pokaždé pro pokrokové mé smýšlení.

23. července byl jsem pozván k předsedovi Matice Školské, p. Dr. Zátkovi, který mi řekl, že mu sdělil zemský p. inspektor, že matiční učitelský ústav nedostane právo veřejnosti (letos bude otevřen třetí ročník), dokud budu na škole já.

Řekl jsem, že zemský inspektor nikdy u mne na inspekci nebyl a všichni okresní inspektoři, že byli vždy se vším spokojeni — a že podobnou věc říkal i o matiční škole naší p. inspektor Smolík, a škola že přece právo veřejnosti dostala, dále že pan ministr vyučování řekl, že reálka matiční nebude nikdy státní a jest, že sám ministr vyučování mne potvrdil jako řiditele odborné holičské a vlásenkářské školy, kterou jsem zde založil.

Pan Dr. Zátka však řekl, že on a výbor matiční je jiného náhledu, a že se usnesl dáti mi jednoroční ústní výpověď — osoba že musí ustoupiti věci. Prosil jsem, by mne pryč nedávali, co si počnu, kam půjdu? Mohu prý jíti někam na školu Ústřední Matice Školské, výbor že by mi zaplatil zajisté i do pensijního fondu. Řekl jsem, že měl

jsem před 10 roky nejkrásnější (mým vlastním přičiněním) dvoutřídní školu v okrese a šel jsem do města jen proto, bych mohl svým dětem dáti vzdělání. A teď po 26letém učitelování mám jít někam na matiční nebo jinou horší školu. Vždyť jsem po 10 roků zde k spokojenosti jak výboru Matice Školské, tak všech rodičů i dítek učil — žádné vyšetřování jsem neměl a mám jenom proto jít, že klerikální strana si tak usmyslela?

Nedostal jsem uspokojivé odpovědi.
Vše marno? —
Klerikální „Hlas lidu" napsal: Musí jíti!
A on jde! A kam? Nikdo se neptá!!

Josef Müller,
dosud ještě správce matiční školy v Budějovicích, Linecké předměstí.

Kongres Volné Myšlenky v Praze 8.—12. září 1907.

Vysvětlivky a upozornění ku kongresu. Kongres mohou navštíviti jak delegáti různých spolků, jež uznávají snahy Volné Myšlénky, tak i jednotlivci. Dogmat Volná Myšlenka nestaví, protože však její hájení na právo k volnému projevu myšlení nemůže jíti tak daleko, aby hájila každou myšlenku (pak by musila na př. hájit papežský Syllabus) žádá od stoupenců svých uznávání volného rozumového bádání (tedy opak proti všem nadpřirozenostem, metafysikám, mimosvětským systémům a theoriím, které se na rozum nespoléhají, ale jen libovolně věří) a vzájemnou světovou podporu volným myslitelům, nutnou pro vítězství jejich idejí. Kdo tedy uznává tyto zásady, může zaslati Sekretariátu Volné Myšlenky, Vinohrady, Korunní 6, sjezdový příspěvek 5 K za sebe, neb dáti se zvolit za delegáta a nechati spolek za sebe poplatek zapravit. Reklamace legitimací jsou zbytečny, neboť 14—10 dní před kongresem budou každému zaslány poštou. Dle možnosti prosíme, aby byly záležitosti kongresové oddělovány od záležitostí sekce, a od záležitostí redakčních, administračních atd. To jsou různé skupiny pracujících osob, a když jednotlivý papír putuje z ruky do ruky, může se lehce ztratit. Nejlépe napsat do psaní několik lístků: Ct. sekretariát, ct. administrace, ct. redakce a na nich specielně napsat, co komu do jeho oboru spadá. Prosíme dále, abychom dle možnosti byli ušetřeni soukromými prosbami o to či ono; s radostí vyhovíme v klidnějším čase, ale dnes tak není možno učiniti a tak třeba by žadatel nedočkal se vyřízení a budilo by to nevůli, ač my při nejlepší vůli nemohli bychom mu vyhověti.

Přihlášky účastníků kongresu Volné Myšlenky přiloženy jsou k celému nákladu tohoto čísla. Přátelé, kteří hodlají jeti na kongres, nechť je vyplní a ihned zašlou s příspěvkem na adresu Sekretariat V. M. Kr. Vinohrady, Korunní 6. Připomínáme, že kdo nemůže z různých příčin přijeti na kongres, může se přihlásiti za jeho morálního účastníka přihláškou a složením kongresového příspěvku. Značné výlohy kongresu budou hraženy jen z příspěvků kongresistů a dobrovolných darů, nutno tudíž, aby každý, kdo může, k tomu přispěl. Kdo již přihlášku a příspěvek zaslal, nechť získá na přiložený blanket některého jiného přítele Volné Myšlenky nebo některou korporaci, spolek a p.

Ke sjezdu. Byli jsme upozorněni, že v září konati se bude též sjezd Národní Jednoty Severočeské a že v mnohém případě delegáti na kongres i na tento sjezd jsou stejní pracovníci, takže povstává řada výdajů, jichž by bylo možno se uvarovati pořádáním obou ve stejný den. Tím by i delegátům sjezdu, jenž nebude trvatí 4 dny, umožněna byla i návštěva kongresu. Avšak po intervenci V. M. v kanceláři Národní Jednoty Severočeské bylo sděleno p. sekretářem Škábou, že není možno urychliti sjezd (pro změnu stanov), takže tyto návrhy na přeložení odpadají. Sdělujeme to cestou tisku, abychom nemusili odpovídati soukromě navrhovatelům onoho přiblížení, které zajisté by bylo na prospěch oběma institucím.

*** Morální členové kongresu.** Při světových kongresech bývá mimo účastníky neb delegáty ještě třetí druh členů, tak zvaní morální (francouzsky: Adhésions morales). Jsou to lidé, jimž zaměstnání, vzdálenost, finanční stav atd. nedovoluje, aby se zúcastnili kongresu, celkem dosti nákladného, kteří však cítí, že jeho agitace, pověst, zdar, skvělost a tím následky a dojem mají zapotřebí finančního základu, na němž možno pak vybudovati celou velkolepou budovu kongresu. Za tisíc zlatých věnovaných kongresové agitaci pořídí se nekonečně více, než když na ni nelze věnovati ničeho — toť samozřejmé. Tito lidé, aby byli aspoň v duchu přítomni kongresu a přispěli k jeho zdaru, jenž působí jako vyhraná bitva v lidských myslích, přispějí dle svých sil finančně. V seznamech těchto morálních členů čteme takové, jež poslali desetkráte více, než byl sjezdový příspěvek, ale také mnohý vdovin groš, jenž přímo dojímá. Na kongres římský poslalo z Terstu 912 dělníků po 5 krejcařích jakožto morální členové a zajisté, nikdo nemůže upříti, že těchto pět krejcarů utrhnutých z korunových výdělků opravdu svou snahou a mravní idealistickou cenou vyrovnalo se u každého onoho jedince příspěvku úplnému. Byly to mysle, jichž nositelé byli sice chudí, avšak jejich sbor jakožto bojovníků dávajících co jen možno vzbuzoval skutečnou úctu. Bylo by si přáti i u nás hojně mravních účastníků kongresu a klademe na srdce hlavně našim zámožnějším stoupencům, jež kongres nenavštíví, aby k jeho zdaru něčím přispěli. Ať uváží, že i poštovní známka, s kterou můžeme poslati o jeden dopis více, vzbudí nám třeba nadšeného nového stoupence, jenž vykoná třeba věci veliké!

*** Sjezdový příspěvek jest 5 korun** (5 marků, 5 franků). „Není to mnoho?" ptají se nás lidé. „Jsme

národem chudým, dlužno na to pamatovati!" — Odpovídáme: není. Kongres takový vyžaduje tisícikorunového nákladu, o němž má představu jen ten, kdo pohlédl blíže v kolečka, jímž se takový kongres hýbe. Jen tak namátkou: bude koncertovati Filharmonie — 500 korun; bude vydán umělecký plakát — 400 K. Snad dostaneme ohromnou sochu „Myslitele" od Rodina z Paříže — transport sem i zpět 300—400 K. Expedice jednoho provolání — a 120 K jest jen poštovného, atd. atd. A víte, jaký byl příspěvek kongresu pařížského, ač měl mezi sebou aranžéry zámožné, kteří znali jeho hluboký politický dosah (provedena pak odluka státu od církve) a přispívali sty franky na jeho zdar? 10 franků a ještě 2 fr. 50 centimů „kongresového daru"! Kongres římský měl příspěvek rovněž 10 fr., takže 5 korunový jest skutečně nejmenší, jaký i vzhledem na naše stísněné hospodářské poměry mohl být stanoven.

Neposílejte telegramů ke kongresu! Toto pozdravování, hlavně při sjezdech dávno chystaných, jest dnes úplně zbytečností. Na sjezdy nahrne se pak taková spousta papíru, že není možno, čísti všechny tyto projevy; trvalo by takové čtení často celý den a kongresy mají důležitější práce. Příklad jsme měli na schůzi proti theologické fakultě, kdy přišlo asi 80 telegramů, takže předsednictvo protestovalo i proti čtení zasílatelů, aby schůze se nad míru neprotáhla — a obrovská spousta peněz, celé stovky, a práce přišla tak úplně na zmar. Prosíme však každého, kdo chce duševně projeviti svůj souhlas s kongresem, aby dříve před kongresem, třeba celé tři neděle, napsal stručný, ale jadrný pozdrav na papír, podepsal sebe neb korporaci razítkem a zaslal to pod pětikrejcarovou známkou našemu sekretariátu; a peníze, jež hodlal dát eráru za obyčejně zkomolený telegram, (a kongres aby pak ještě dával hojná zpropitná donášečům) raději ve známkách přiložil k účelům kongresovým a tak nejen prospěl kongresu, ale i stal se jeho mravním účastníkem. Pozdrav jeho bude stejně pak přečten, aneb aspoň zaznamenán v protokolu. Tedy ještě jednou: žádné telegramy, ale přípisy ano a hojně!

* **Jak se přihlásiti ke kongresu.** Oznámiti jen třeba dopiskou, že chce se člověk zúčastniti, načež bude poslána přihláška k vyplnění a šek, by nepovstaly zbytečné útraty. Asi (neříkáme určitě, poněvadž nemůžeme ručiti za den sem neb tam) deset dní před kongresem přijdou legitimace, příslušné snad tiskopisy atd. Tudíž nejprve veliká agitace, aby již na základě přihlášek mohli jsme určiti rozsah všech příslušných opatření.

Slavnosti a přátelské večery u příležitosti kongresu. Jako při všech podobných příležitostech, tak také při kongresu Volné Myšlenky pamatováno bude na přátelské uvítání příchozích, jakož i na slavnostní projevy a přátelské pobavení. Uvádíme především lidovou slavnost na Žofíně v neděli 8. září, divadelní představení v Národním divadle a dva přátelské večery, z nichž jeden pořádá česká a druhý německá sekce Volné Myšlenky. Při všech těchto příležitostech dbáno bude pečlivě umělecké hodnoty přednášených programů. Na Žofíně koncertovati bude Česká Filharmonie. Podobně i na českém večeru, jehož pořádání převzal na sebe komitét členů Společenského klubu Slavia. Podotýkáme, že na veškeré slavnostní projevy a večery (divadelního představení vyjímaje) budou míti kongresisté volný (bezplatný) vstup.

Spisovatel J. S. Machar poslal výboru české sekce velice přátelský dopis, ve kterém přeje kongresu všeho zdaru. Sděluje současně, že — nebude-li právě v Římě, kam se podruhé chystá — kongres navštíví.

Účast domácích stoupenců na kongresu. Velice potěšitelno jest, že veliký zájem o kongres jeví všade naši čeští lidé. Jest již jisto, že ze všech končin Čech, Moravy, Slezska přijedou účastníci. Tak máme již určité přihlášky z míst (Prahu a okolí nečítaje) těchto: Poděbrady, Polná, Kolín, Chlumec n. C., Hradec Králové, Brno, Mor. Ostrava, Šťáhlavy, Fryštát ve Slezsku, Klatovy, Humpolec, Sobotka, Rychnov n. Kn., Čáslav, Frenštát p. Radh., Šumburk, Sedlčany, Předklášteří, Skuč, Kutná Hora, Čakovice, Pardubice (celá výprava), Písek, Lnáře, Pečky, Dol. Bousov, Kopisty, Vilímov, Král. Dvůr, Beroun, Olomouc, Jindř. Hradec, Turnov, Nová Paka, Hory Kašperské, Černikovice, Hlinsko, Kladno, Malé Svatoňovice, Trutnov, Budějovice, Luhačovice, Fryšták u Holešova, Padařov, Polička, Litomyšl, Č. Skalice, Chotěboř, Štěňovice, Chrudim, Jablonec n. Jiz., Hořice, Domažlice, Žirovnice, Račice, Záhřeb, Tábor, Mělník, Plzeň, V. Čermná, Kročehlavy a j. Jak vidno, za krátký čas zájem veliký. Doufáme ovšem, že sta míst ještě delegáty a účastníky své ohlásí. Působte pro to všade! — Zároveň můžeme sděliti, že naši čeští přátelé i mimo Čech, Moravy a Slezska hojně přijedou. Především z Vídně a i z Německa. Také američtí Čechové zástupce svého pošlou. Těšíme se srdečně z těchto všech projevů nadšení a vřelého zájmu a doufáme, že se takto kongres pražský stane příležitostí pro přehlídku řad organisace české sekce Volné Myšlenky. Na shledanou!

* **Plakáty kongresu Volné Myšlenky.** Jelikož do kongresu zbývá málo času, bylo jej nutno intensivně přiváděti na paměť obyvatelstvu Prahy. Volná Myšlenka chtěla vyvěsiti kongresní plakátky v tramwayích a ptala se o podmínky v kanceláři elektrických drah města Prahy. Bylo jí sděleno, že musí mít určitý formát, pouze český text a každý že musí být opatřen národním 10haléřovým kolkem; povolení že se udílí jen národním a humanním podnikům. Byla tedy podána žádost, na níž 25. července odvětěno, „aby byl poslán vzorek plakátu" a na konec připojena mrazivá poznámka: „Příznivě vyřízení žádosti Vaši Vám ovšem předem nemůžeme zaručiti". Podepsán za ředitelství Vodička. Jelikož nikdy se podobné žádosti s takovými kautelami

nevyřizovaly, rozhodla se V. M. upustiti od dalšího jednání plakátového, byla však nemile překvapena, když několik dnů na to objevily se v tramwayích plakáty německého cirku Sarrasaniho, jež neměly předepsaný formát a neměly Národního kolku; že by byl cirkus tento věcí humanní a národní, rovněž není ničeho známo. Ponecháváme soud o tomto dvojím loktu naší veřejnosti a podotýkáme, že možno, že ani správní rada o tomto jednání úřadnictva neví a že může ještě v budoucnu prokázati svou benevolenci jiným způsobem, jenž bude před cizinci representovati Prahu a zanechá jim milou upomínku na její pohostinnost. — Ke kongresu bude vydán velký umělecký plakát v rozměru 94×126 cm; bude to kresba akadem. malíře p. K. Nejedlého, jenž na kámen okreslí poprsí „Myslitel“, sochy to akadem. sochaře Karla Opatrného; provedení svěřeno firmě V. Neubert na Smíchově. Plakát bude zaslán spolkům, důvěrníkům atd. k vyvěšení.

Učitelstvo na kongresu Volné Myšlenky v Praze. Zářijový kongres Volné Myšlenky v Praze vzbudil velký zájem v řadách všeho učitelstva jednak již proto, že učitelstvo v nejlepších svých pracovnících vždy stálo na straně svobody svědomí a zejména také tím, že na první místo programu kongresového položeno rokování o Volné škole. Proto také ústředí českého učitelstva v Čechách Z. Ú. S. J. usneslo se obeslati kongres všemi členy svého užšího výboru a vedle toho súčastniti se zvláštním referentem rokování kongresového. V důsledku tohoto usnesení byl na přání předsednictva Z. S. pořadatelstvem kongresu v odstavec první „Volná Škola a Volná Myšlenka“ vsunut podtitul: „Volná Škola vzhledem ke kulturnímu programu českého učitelstva“. Současně učiněno vyzvání předsednictvem Z. S., aby i jednotlivé jednoty učitelské kongres obeslaly. Hned na to také usnesla se valná hromada Dědictví Komenského, důležité to instituce českého učitelstva, kongres oficielně obeslati. Ježto také z Moravy a Slezska očekává se hojná účast českého učitelstva, jehož ústřední spolky zajisté také oficielní delegáty vyšlou, bude československé učitelstvo na kongresu Volné Myšlenky hojně a důstojně zastoupeno. Jako zajímavost zaznamenáváme, že již na kongresu Volné Myšlenky v Paříži r. 1905 usneslo se U. S. J. U. na Moravě vyslati delegáta; ale tenkráte nedostal týž od školních úřadů dovolenou, ale v protokole kongresu pařížského přihláška ta zaznamenána jest. Také svobodomyslné učitelstvo německé súčastní se hojně kongresu. Známý čilý spolek „Freie Schule“ uspořádá současně s kongresem Volné Myšlenky v Praze konferenci delegátů svých odboček, které se súčastní také presidium spolku. Všichni účastníci této konference súčastní se zároveň také kongresu Volné Myšlenky. Učitelstvo škol národních bude tedy skvěle representováno. Na profesorstvu škol středních a vysokých záleží nyní, aby i tyto kulturní instituce na manifestaci V. M. patřičného podílu braly.

České lékařstvo a Volná Myšlenka. Na letní valné hromadě Ústřední jednoty českých lékařů všech tří korunních zemí, dne 27. července v Olomouci odbývané, dal dr. Havel z Něm. Brodu návrh na oficielní obeslání kongresu Volné Myšlenky. Po delší řeči, zdůvodňující neslučitelnost lékařské vědy s církví (otištěna v Osvětě Lidu 1. srpna 1907), pravil na konec: „Dávám tento návrh: 1. Ústřední jednota českých lékařů všech tří korunních zemí nechť oficielně obešle svými delegáty kongres Volné Myšlenky. 2. Nechť jménem všeho českého lékařstva vyřídí sekretariátu téže své nejvřelejší sympatie. 3. Nechť vyzve své příslušníky k valné účasti na sjezdu tom. Kollegové! O kongresu bude mluviti celý svět. Nechť celý svět mluví také o českém lékařstvu!“ Návrh přijat za bouře potlesku jednohlasně. Při přečtení této zprávy jsme byli opravdu dojati: klasy rostou, žeň zasetých myšlenek vzrůstá! Na všech stranách počíná se chápat, že veškerý moderní život a katolicism se vylučují, a že jeho agonie musí být uspíšena, aby na pohřbené jeho mrtvole vyrostl nový svět.

Pozor! Všechny dotazy, peněžní zásilky kongresové opatřte adresou touto: „Sekretariát Volné Myšlenky, Vinohrady, Korunní 6.“ Stává se totiž, že věci adresované K. Pelant nedojdou ihned, jelikož zmíněný mešká mimo Prahu na schůzích atd., takže se vyřízení zpozďuje. Věci, týkající se redakce Volné Školy, neb redakce Volné Myšlenky, ovšem obdrží redakce, věci čistě osobní mohou být adresovány K. Pelantovi, Juliovi Myslíkovi, dru Bartoškovi atd., věci administrační pak zase Administrace Volné Školy neb Volné Myšlenky. Prosíme tak v zájmu urychlení a zjednodušení agendy; různá přání v jednom listě nejlépe buďtež napsána na různé papírky s příslušnými obory: redakci, sekretariátu, administraci atd. A hlavně při peněžních zásilkách připište někam slůvko určení: kongres, sekce, administrace a t. d.

Konference důvěrníků české sekce Volné Myšlenky. Za kongresu bude se konati též I. konference českých důvěrníků k vůli nutnému poznání a pohovoření o definitivní formě organisace. Vzhledem k tomuto důležitému programu, jenž jest základem pro příští rozsáhlé práce Volné Myšlenky (cíl: Odluka státu od církve), vyzýváme všechny naše důvěrníky, aby se snažili na kongres přijeti za každou cenu. Kde nestává dosud organisace, mohou se přihlásiti dosavade organisovaní volní myslitelé za důvěrníky, byť by třeba v dotyčném místě byli jedinými stoupenci V. M. Ale rychle, čas kvapí!

Upozornění! Nečekej nikdo na nějaké zvláštní, osobní pozvání ke kongresu! Není nám možno v tak krátké době a prázdné Praze, kdy chybí spolupracovníci a rádci, zaopatřiti si úplný adressář pokrokových jednotlivců, spolků, korporací atd. a zaslati na ně vyzvání! Činíme co jest možno a nemůže nám při obrovském návalu práce nikdo vytknouti, jest-li bychom toho či onoho snad opomněli; není to žádnou úmyslností, nýbrž nemož-

ností, ovládnout veškerý adresový materiál. Nechť každý si zapamatuje, že světová Volná Myšlenka zve „všechny svobodně myslící lidi všech národů, všechny spolky a sdružení, které mají pokrok za svůj cíl“, aby přišli. Zve celou Evropu, a tudíž také celé Čechy. Z toho důvodu nikdo se nezdržuj, rozhodni se a přihlaš se jako účastník!

Kde ti lidé berou na agitaci peníze? Kdo jim platí redaktory, listy, letáky? . . . Tak ptá se „Sv. Vojtěch“ v čísle zářijovém, které si otcové benediktíni natiskli do zásoby již teď v srpnu, míně tím Volnou Myšlenku a její pronikavou propagandu. Okutněnci z Emauz, kteří vědí jak draze musí platit každý krok jimi pro svatou církev podnikanou, jaké mastné honoráře musí dávat svým spolupracovníkům, nemohou pochopit, jak je to možno, aby několik hmotnými statky nikterak neobdařených lidí, mohlo bez vydatných peněžních podpor podnikati tak úsilovnou práci, jakou vyvíjí Volná Myšlenka . . . To je ale právě to, že mezi námi a našimi pomocníky a mezi klerikály a jich bojci je veliký rozdíl: naši lidé ochotně a s radostí hlásí se k bezplatné pomoci a práci, kdežto ke klerikálům jde jen ten, kdo chce, aby mu z každého hnutí prstem mnohonásobný osobní prospěch vzešel. Krátce řečeno: my celou svoji propagandu zakládáme na dobrovolnících, kteří se ze zájmu a z přesvědčení k nám druží, kdežto Vy počítáte a počítati můžete jen na žoldáky, kteří za zaplacení a ne tedy ze zájmu k Vám se dávají, anebo na fanatiky, s kterými lze sice udělati mnoho ostud a škody na vlastní věci, ale hrozně málo výsledné práce. V tom je ten háček, milí pánové ze „Sv. Vojtěcha“, a ne zednářské a kdo ví jaké záhadné tisíce. Za tak málo peněz, jaké my máme k disposici na naši propagandu, nesvedli byste ani desetinu toho co my, neboť my máme ještě další převýborné pomocníky a to jsou: přesvědčení, láska k věci, o kterou jde a nadšení, z čehož všeho vy nemáte ani za mák. My jsme bojovníci, kteří s chutí, s radostí a kuráží vrhají se do boje, protože víme, že neseme lidu pravdu; vy jste problematičtí rytíři smutné postavy s bázní i hanou, kteří jen naší výbojností dávají se rušit ze svého lenošení a kteří s nechutí konají svůj úkol, protože nemají dobré svědomí, ježto sami nejlépe vědí, že je to všecko lež a podvod, co lidu vnucují, a že to jednou ať tak či onak vezme špatný konec. Tak se věci mají „Svatý Vojtěše“ z Emauz. Tož starej se dále ne o naši, ale o svou kapsu, budeš musit při naší „nekřesťanské“ protiagitaci čím dále tím hlouběji do ní sahat, abys nám stačil v kroku.

Kongres římský byl manifestačním projevem, kongres pařížský přípravou k odluce jednoho státu, kongres pražský studiem k laické společnosti. V dějinách myšlení musí býti vždy vzpomínáno: Řím—Paříž—Praha!

RŮZNÉ ZPRÁVY.

* **Slib dobrovolné chudoby** činí také piaristé. (Ordo clericorum regularium pauperum Matris Dei scholarum piarum.) Jak tu slibovanou chudobu zachovávají, vysvitne z těchto čísel: zaopatření jednoho mnicha stojí ročně až 1000 K (strava, světlo, teplo). Mimo toto zaopatření, po němž všichni také dosti tloustnou, mají klerici (jejich vedlejším zaměstnáním je studovati theologii a hlavním potulovati se po pražských ulicích a získávati řádu přízeň mezi něžným pohlavím) ještě 240 K (20 K měsíčně) na volnou útratu, 60 K na šatstvo t. zv. vestíře a 100 K cestovného na prázdniny. Členové řádu, kteří vyučují na řádové obecné škole v Nepomuku nebo v Praze mají mimo toto znamenité zaopatření příjmy tyto: 144 K t. zv. pivné, 100 K vestíře, 200 K zemské subvence a plat od řádu: v Nepomuku 792 K (66 K měs.), tedy 1236 K ročně všeho dohromady, v Praze pak 1200 K (100 K měsíčně), tedy celkem 1644 K ročně s předešlými 1000 K. To však „svobodným“ a „chudým“ p. páterům nestačilo a proto si do nedávna přivydělávali t. zv. privátem, t. j. soukromým vyučováním svých vlastních žáků. Ale nešťastnou náhodou dozvědělo se o tom Právo Lidu a p. páteři, z nichž některým přibylo privátem až 100 K měsíčně, museli toho nechati. Poněvadž však „peculiarem curam circa puerorum eruditionem habent“ („zvláštní“ péči věnují výchově svých žáků) užívají vděční rodiče všech možných příležitostí jako jmenin, narozenin, vánoc atd., aby se jim odvděčili dárky ovšem ne bezcennými . . . To je ta chudoba, kterou slibují „Já . . . . slibuji všemohoucímu bohu otci, synu a duchu svatému a bohorodičce Marii vždy panně a tobě, důstojný otče náš, na místě božím a všem nástupcům řádně zvoleným naprostou chudobu, čistotu a poslušnost a mimo to zvláštní péči o výchovu chlapců . . . Slib ten činím svobodně . . a chci, aby vždy byl platný a pevný . . .“ Ze zachovávání slibu chudoby dá se souditi i na slib čistoty a poslušnosti. A v regulích (S. P. Josephi Calasanetii Institutiones et sententiae . . . Ed. III. Senis 1904 str. 35.) se praví: Proti slibu chudoby, čistoty a poslušnosti nechť nehřeší. Kdo se proti nim prohřeší, nechť je uvězněn, aby trest odpykal a život polepšil. Jestliže rektorové nebudou nad tím bdíti, jestliže provinciálové nebudou na to naléhati, nechť jsou sesazeni.“ Až se piaristé usnesou na passivní resistenci, t. j. životě podle regulí, budou se muset dát všichni od posledního novice až po provinciála, možná že až po generála řádu zavříti. Aliter in theoria, aliter in praxi, čili česky, voda se hlásá a víno se pije. *S. K.*

Citový projev. Učitelka nám píše: „Čtu jména důvěrníků a přátel V. M. a když docházím ku jménu K. V. Tučka, říd. učitele ve Šťahlavech, nemohu si pomoci, aby všechna trpkost a hořkost ve mne celá dvě desítiletí střádaná — nevybuchla! — Pravím: působiti jako podřízená pod takovým řídícím učitelem — to jest potkati na trnité cestě učitelské jasné štěstí. Já je nepotkala — či ono nepotkalo mne. Mně bylo souzeno působiti 20 let pod vojákem a nyní na mne neodvratně čeká působení pod hlupákem. To ale není jen neštěstí, víte, to jest otrava těla i ducha a dvojnásobná v území uzavřeném. Stále čtu výčitky a žehrání proti učitelkám, to že jest hradba klerikalismu stavěná výchovou klášterní. Říkejte si, co chcete, to není pravdou. Nejpevnější hradbou klerikalismu jsou páni nadřízení. Mějte té síly a postavte v čelo každého sboru takového říd. učitele, aby nedusil snahy pokrokové, aby byl jich přítelem, byl bratrským rádcem, přítelem ne vyzvědačem a udavačem, byl sboru záštitou a pevnou oporou proti černým spárům, a jest vy-

hráno! — A v tom vězí kořen zla! — Kdo by to dovedl, toho nikdy na místo nadřízené nedají. A dají-li? To spíše si vyberou vojáka, hlupáka, nudícího se celibátníka, vezdy za pěkné místo nabízejícího volnou ruku. Kdo takový život prodělával, ten se Vás může zeptati, zda si dovedete představiti, co to znamená, býti podřízenou v takových poměrech. A řekněte, má každá podřízená i podřízený tolik síly, aby čelila za posměchu, úšklebků a na cti utrhání laiků nechápajících i členů sboru ze strachu s p. říd. táhnoucích, takovému bohorovnému a všemi mocnými tohoto světa chráněnému tyranu? Víte, to jest peklo, ne to, které neexistuje, ale to, které dovedou lidé na zemi připraviti. Vyvraťte tento kořen zla a vliv klášterní výchovy by za pokrokového vedení vyvětral aspoň ze strachu před nelibostí, jako se nyní udržuje k vůli shodě a dobré vůli s klerikalismem." Přátelé, přemítejte!

Škola v službách církve. V pamětní knize školní jisté obce čteme následující: „Jest obyčej v obci naší, že každoročně o svátku Panny Marie putují občané s obrazem P. Marie do R. chrámu Páně a tento den bývá spolu svěcen jako místní pouť. Při takové pouti nesou čtyři družičky, dívky as 10—12leté, sošku Panny Marie na nosítkách a mnoho jiných družiček je provázívá. Před družičkami jdou chlapci, vedeni korouhvičkou, za obrazem pak následuje mládež škole odrostlá a dospělí." Až do roku 1886 měla k tomu účelu obec tato sošku, jež nedosti důstojně představovala Matku Boží; byltť to pouhý válec dřevěný, nahoře hlavou mariánskou a Ježíškovou opatřený, napotom látkami květovanými a krajkami nevkusně ustrojený. V roce 1886 objednána z Tyrol od některého tamního „Herrgottschnitzlera" soška ze dřeva řezaná a polychromovaná v ceně 23 zl. mimo útraty dopravní. Na uschování sošky koupena skleněná báň a dřevěný kotouč. Pro případ pouti zhotovil kovář K. železná nosítka za 3 zl. Též novou korouhev v ceně 12 zl., o jejíž zjednání získal si zásluhy učitel V. P., opatřila si obec. Peníze na zakoupení všech těch věcí získány výnosem tří zábav, kde obecenstvo spatřilo divadelní hry, řízené p. učitelem V. P.; dále zřízena tombola, k níž sousedky snesly 140 předmětů. — Takovýmto snadným i příjemným způsobem opatřen důstojný obraz Matky Boží, a první pouť krásně se vydařila. — Velebný pán K. J. měl v den pouti o 9. hodině ranní k obecenstvu zdejšímu významnou a dojemnou řeč a posvětil předměty. A škola a fara dojemně čekají zase na příležitost, kde se osvědčí jako vzácné kamarádky . . . . .

Dopis z Kolče. Dne 4. srpna t. r. odbýval se v Kolči tábor lidu, na němž o polit. situaci promluvil soudr. Macháč z Prahy; po něm přihlásil se k slovu soudr. Pospíšil z Votvovic, který v prvé části své krátké poznámky upozornil na klerikalismus, zhoubce naší školy a největšího to nepřítele na cestě k pokroku a připomenul světovou znemravnělost klerikalismu jak doma tak v cizině. Ve druhé části oznámil přítomným, že ve dnech 8. až 12. září bude v Praze světový kongres Volné Myšlenky, velikého to průkopníka v boji proti klerikalismu. Vyzval přítomné, aby v těch dnech na Prahu nezapoměli a mimo to všechny pravdivé zprávy o kongresu vyhledávali. Připomenul, jak správní rada elektrických podniků města Prahy se zachovala při žádosti pořadatelstva o vyvěšení plakátů ve vozech elektrické dráhy. (Viz jinde.) Tábor lidu provolal pak zdaru kongresu pozdrav a Na zdar!

Spoluvyučující lékař ve volné škole povznese názor na mateřství a tím i na celou partii sexuálního života. Vodítkem bude mu srovnávací embryologie, které se dá vyučovati již v I. třídě i dříve; vyučujeť Komenský ve škole mateřské astronomii. (Informatorium školy mateřské.) Na myšlenku tu přivedla mne sprostota libeňských výrostků: Dne 4. t. m. ve Voctářově ulici jda do pomologického ústavu v Troji uslyšel jsem 5—6 kluků ve věku 10—14 let, tedy školou povinných, hulákati do kroku velice sprostou odrhovačku, již nelze nijak opakovati. Scenerie: dospělé ženy ve slušném ústroji šly kolem různými směry a není vyloučeno, že některá to slyšela. — Kdyby se to dozvěděl Čech, křičel by, že je tím vinna moderní škola; byl by to směšný důvod, neboť morálku dosud na školách učí náboženství katolické a byla by zmíněná sprostota výsledkem učení pana katechety, ale pravou příčinou jest nedostatek poučení o těchto choulostivých věcech, které se pak ponechají špinavým informacím. Ale žádejte něco podobného a klerikálové začnou zase křičeti: „Pryč s nahotinami ze škol!"

* **Jest takový úkol vhodným?** Učitel může ve škole vykonati velice mnoho v boji protiklerikálním i kdyby byl sevřen pouty reakce sebe tvrdšími: již jen negativní odstraňování všelijakých klerikálních zvyklostí a mravů vykoná velikou úlohu. Kde však z nevědomosti (hlavně) ještě se takové věci podporují, tam škola jest ještě pomahačem církve, a tak vlastním svým vrahem. Z obecenstva dostáváme ukázku něčeho, co se dělati nemá: jest nám poslán úkol, který byl dán na Král. Vinohradech (!) dívkám k vypracování jako tak zvaná domácí práce. Thema: Velikonoční obyčeje na Mladoboleslavsku. Podáváme ho schválně opsaný ze sešitu čiperné žákyně, aby bylo vidno, jakým materiálem se mozky našich dětí nacpávají; není divu, když pak žena ze školy vyšlá už je takovými pověrami preparovaná pro další zpracování církve! Úkol tento zní. „Na zelený čtvrtek časně ráno matka čerstvě uvařeným vejcem přetírá dětem ruce, po žilách nahoru a dolů, jakož obličej a hlavu, aby nepřišla vyrážka. Potom na lačný žaludek jedli s medem skývu chleba, aby je nic neuštklo. Na velký pátek po modlení vesničané myjí se v tekoucí vodě, nabírajíce ji proti proudu, aby byli zdrávi a čerstvi. Když na velký pátek v kostele se čtou pašije, tu ve statku klepe někdo klíčem na stěnu, a to prý se myši vystěhují ze stavení. Selka štětkou z kočiček kropila svěcenou vodou všecky místnosti, kolem do kola, aby Pán Bůh chránil, a zlý člověk neškodil. Na bílou sobotu zadělává hospodyně na mazance; těsto vypracuje rukama, potom jde do sadu a rukama poplácá stromy, aby znova kvetly. Z oharků přinesených od spálení sv. olejů dělají se z nich křížky za krovy proti Božímu poslu (blesku). Kdo slyší poprvé zvoniti, má zdvihati něco těžkého, aby byl silným. Na Boží hod nic se nepracuje, a kdo by vzal jehlu nebo žehličku do ruky, tomu se podeberou prsty. V pondělí velikonoční rodiče šlehají děti, hoši děvčata, hospodář hospodyni a chasu pomlázkou, aby byly čerstvy a aby je blechy neštípaly. Dívky dávají hochům vajíčka malovaná nebo rýsovaná, a za to dávají hoši děvčatům o první pouti pěkný marcipán". — S takovým folklorem ze školy ven a to co nejrychleji. Něco jiného je, když je to v „Českém Lidu" a něco jiného, když se to cpe do mysli 12—13letých děvčátek.

* **Pan vládní rada a ředitel žižkovské reálky Fr. Bílý** byl nám delší dobu nápadný dvojí tváří: pokrokovým radikalismem tam, kde nikdo vyšší to neslyšel a opatrnickou tichostí tam, kde se zjevil nějaký vládní neb klerikální činitel. Takové dvě tváře znamenají, že jedna z nich jest neupřímná; malá náhoda postačila, aby se objevil pravý obraz p. Bílého. Septimán Brabec měl si v hodině češtiny při řečnickém cvičení vybrati thema. Nalezl si vhodné „O stvoření světa" a tam na základě starořeckých filosofů, Mojžíše atd. až po Kanta-Laplace-Wrighta, podal slušnou, vědeckými fakty

opřenou přednášku, ve které přirozeně jako septimán ani nemohl se dotknouti náboženství; přes to však, že přednáška byla jen čistě akademická, bez zrnka polemiky neb narážek (to by si také před maturitou dal) znelíbila se panu řediteli. Ve výroční zprávě, kde se nalézá seznam konaných těchto přednášek od septimánů, bylo toto thema škrtnuto. Pan Brabec, cítě se zkráceným, jelikož to vypadalo, jakoby nenapsal žádné přednášky, žádal nejprve od prof. dr. Š. vysvětlení a když tento uznal, že přednáška jest vyškrtnuta, šel k samému řiditeli Fr. Bílému. Tento na dotaz odpověděl, „že to asi vypadlo z tisku“ a když p. Brabec odvětil, že je přednáška asi škrtnuta, odvětil podrážděně: „Když jsem to přeškrt', tak je to přeškrtnuté; já mám k tomu právo, já jsem zde pánem. Co vy potřebujete o takových věcech psát?“ Vůči takovému kaprálství uznal p. Brabec za vhodno mlčky odejíti. Ale nyní se tážeme my pana Bílého a všeho profesorstva českého: Jak nazvat řiditele, který zamačkává ve svých žácích každý projev myšlení, jež se nehodí do klerikálního pytle, který přeškrtává školní fakta na úkor pilnosti a zdatnosti žákově a jenž se osopuje: „Co vy potřebujete o takových věcech psát?“ Žáci mají tudíž věřit jen v klerikální povídačky, jichž nesmyslnost už i Jesuité začínají opouštět (Wassmann!) a dopouštějí se skoro zločinu, když si všímají vědeckých poznatků! Není třeba více, takové malé slovo odhalí celé ledví: pan řiditel Bílý jest zakukleným klerikálem a proto ať shodí škrabošku pokrokovosti a protiklerikálnosti nasazenou vždy za větrem a nechť objeví se v celé své pravé podobě.

Agitace klerikální a školská. Pole činnosti klerikální rozšířil jeden ze tří set osmi, Th. C. Matěj Lhotský, professor náboženství při c. k. českém učitelském ústavě v Soběslavi. Nestačí mu kázání, exhorty, hodiny vyučovací a neobmezená moc na ústavu, proto přenesl svou činnost i na abiturientský věneček! V půlnoci krásná scéna: Pan katecheta ve fáboru jak ženich, kytici v ruce v sále přijímá nesmyslné díky od jednoho ze svých nohsledů (spiritisty a katolíka současně!) a spustí pak děkovací řeč, jejímž vrcholným bodem je: „Zůstaňte věrni zásadám, jež jsem vám po čtyři léta vštěpoval.“ To bylo Nro I. Druhé loučení až k ránu, v němž už otevřeně si přál, aby kandidáti jen s Bohem všechno počínali atd. Známá písnička! Katechetovi se nedivíme. Ale ubozí novopečení učitelé. Kdo jim kdy řekl upřímné slovo o volné škole? Neslyšeli o ní, než v kázáních od pátera! Organisace učitelská by měla se více se činiti; uznáváme snahu, že vydala brožuru „Na prahu samostatnosti“, ale agitace mezi novými kollegy by měla být ještě větší. Nelze-li toho dosíci, tedy aspoň my starší poučujme náš dorost, aby prohlédl! △ 14.

Z činnosti klášterů. V klášteře kutnohorském zachovaly se ještě zbytky středověkých ordalií. Panuje-li teď ještě ten zvyk, nevím, ale asi před 3—4 roky tomu bylo tak. Když se něco v klášteře ztratilo a bylo podezření na chovanky — „ctihodná“ mater dala do nádoby nějaké nasypati sazí a na ně písku. A teď jedna podezřelá po druhé byly volány a tázány, nespáchaly-li tu krádež. Jako na potvrzení musely vložiti ruku do písku. Zlodějka měla ruku zamazanou od sazí — tu prst Boží přistrčil dále — až do sazí. — V Plzni v klášteře školních Sester jsou nové chovanky přijímány dne 8. prosince, na den Poč. P. Marie „za dítky Mariánské“. Již od září připravuje celý štáb jeptišek šťastné ty tvory, kterým popřáno vstoupiti do regimentu P. M. V den odvodu ovšem jest slavnější oběd — talíře obloženy svatými obrázky, růžencem a škapulířem. Pak následuje povinné modlení a konečně moudrý výtvor fantasie ctihodných sester. V učebně uchystají se dvě židle — potáhnou přikrývkou, aby vše vyhlíželo jako nějaká lenoška. Na židle sedne si zkušební komise — jeptišky. Dítky Mariánské přicházejí do místnosti, aby podnikly zkoušku z učebných předmětů. „Poněvač to bude déle trvat, můžeš si zde sednout.“ (Ovšem mezi ctihodné.) Nic netušící dívka usedá na napjatou látku. Žert musí býti dokončen — „sestry“ vyskočí a chovanka padá na zem. Ovšem hlučný smích k tomu posvátnému žertu jest doprovodem. Může snadno sraziti vaz — ale to se nestane, neboť toho dne má více andělíčků strážných a protekci u Boha.

N.

Inśerát z pobožného Čecha (21. VII. 1907., č. 196, strana 10.) Hospodyně na faru s menším hospodářstvím v německé krajině se přijme. Táž musí býti mladší, slušného zevnějšku, zdravá, zachovalá a něm. řeči (trochu) mocná. Nab. s ud. bliž. poměrů a požadavků s přilož. fotografií, jež se vrátí, do adm. t. l. pod zn. „Šetrná 907“. 4567. — Mladá, zdravá, zachovalá a fotografii napřed; div, že tam není ještě vyžádána lhůta na vyzkoušení . . . Myslíme ve vaření, aby se katolická cudnosť nevzbouřila . . .

*** Lidé bez límečku a lump s límcem.** Dne 31. července konala Volná Myšlenka velkou schůzi v Nár. Domě na Vinohradech, kde o významu kongresu Volné Myšlenky promluvil redaktor K. Pelant. Schůzi navštívilo nejméně 2000 osob, které přerušovaly co chvíli řečníka potleskem. Čech, orgán pro soustavnou denunciaci a soustavné utrhání na cti, napsal pak 2. srpna toto: „Náš referent z opatrnosti, aby se nelišil (od lidu na schůzi), sundal v přítmí parku límeček a kravatu, aby ani v tom směru nebyl považován za něco jiného než lid a odvážně vešel do sálu atd.“ Dopisovatel hledí sesměšnit schůzi a líčí návštěvníky jako lidi bez límečků a bez kravat, čili chudou chamraď, mezi něž žádný „fajnový“ občan s límcem nemá ani páchnouti. My jsme hrdi, že na naše schůze chodí lid, a kdyby i přišel bez límečku, tak jest vidno, že šel přímo z práce, a tím jeho účast a touha po poznání jest ještě více úctyhodnější. Jen na jedno upozorňujeme, že referent límeček do kapsy nestrkal, nýbrž v něm klidně po celou schůzi setrval a jen v Čechu poctivé lidi hanobil; čili jedním slovem: na schůzi byli lidé čestní skutečně v límcích, líčení jako bez límců, a byl tam lump také s límcem, jenž se vylíčil bez límce, zcela dle jesuitské methody, jež všechno staví na hlavu a jíž je pravda lží a lež pravdou.

Naši přátelé učitelé mohou v této době svým vlivem působiti proti Římu. Příležitosti k tomu je dost hlavně o prázdninách. Uvádíme jeden úkol na místě jiném, tuto vzpomínáme na jiný: Učitel především se dozví, že ten či onen studující má býti dán na kněžství. Zde máte krásnou příležitost zakročiti. Nemůžete-li přímým svým vlivem rodiče od toho kroku zraditi, dejte jim přečísti naši brožurku „Listy katolického kněze abiturientům a jich rodičům před volbou povolání“. Mnohá ta maminka, která se nemůže ani dočkati, až její synáček bude v klerice, jistě se po přečtení zviklá ve svém úmyslu! Nemůžete-li sami brožurku dodati, pošlete administraci naší 10 hal. a adresu dotyčných rodičů a my již sami odeslání zařídíme. Totéž ovšem může učiniti i neučitel. Neopomeňte zachraňovati duše!

Oprava. Ctěné redakci Volné Školy. Na základě § 19. t. z. žádám ct. redakci „Volné Školy“, aby v budoucím anebo v nejblíže příštím čísle časopisu „Volná Škola“ uveřejněna byla následující oprava stati, která byla vytištěna v rubrice „Různé zprávy“ v čísle 2. ročníku III. stránka 29. za měsíc červen 1907 pod záhlavím „Zástupce učitelstva“: Není pravda, že na nátlak zástupce učitelstva v c. k. okresní radě školní v Kyjově, J. Gabriele, nad-

učitele v Boršově, zavedla c. k. okresní rada školní v Kyjově disciplinární vyšetřování s učitelem V. Laubem, ale pravda jest, že zástupce učitelstva, J. Gabriel, naduč̌itel v Boršově, na zavedení disciplinárního vyšetřování s učitelem V. Laubem pražádného vlivu neměl a na nikoho nátlak nečinil. V Boršově u Kyjova, 2./8. 1907. Jan Gabriel, naduč̌itel a zástupce učitelstva v c. k. okresní školní radě v Kyjově. — Litujeme, že nemáme nyní v době kongresové tolik času, abychom mohli zajeti osobně a vyšetřiti věc. Ujišťujeme, že nechceme nikomu ublížiti a že někdy i věrohodný dopisovatel dostane špatné informace, zač pak pyká redakce. Prosíme všech dopisovatelů, aby zasílali jen věci naprosto osobně zajištěné, nikoliv z druhé ruky slyšené!

Podrobný článek o italských klášterních škandálech nevešel se již do tohoto čísla a ponechali jsme jej na příště. Možná, že do té doby ještě vzroste, neboť bahno toto prodírá se všemi temnými skulinami Italie a konečně jest lépe, když to našim černým připomeneme ještě za měsíc; s jejich tlustou kůží brzy otrnou. Po svatováclavské zlodějně jsme mínili. že klerikalism nevyleze — a ejhle! Otřepal se a rozvaluje se ještě hůře. Zbývá jen jedno — z takové společnosti ven každý, kdo má smysl pro čistotu.

Novým dokladem klerikálního denunciantství je farář Buchta v Řitonicích u Dol. Bousova. Tento sluha páně u veliké péči o spásu duší sobě svěřených oveček zaslal okresní školní radě následující: „Duchovní správa oznamuje, že 7. t. m. (července) přednášeti bude učitel p. Haken, smutně pověstný agitátor z Dol. Bousova, tendenčně o mistru Janu Husovi. Svou agitační činností znepokojuje farnost Bousovskou, Všeborskou a nyní i Řitonickou, dosti již rozeštvanou tendenčními přednáškami o Husovi, podrývaje autoritu duchovní i světskou. Sděluje uctivě podepsaný s uctivou prosbou, by c. k. okr. školní rada učinila tomuto agitátorství ve farnosti Řitonické přítrž a panu učiteli Hakenovi přednášeti o Husovi dobrotivě zakázala. — Buchta, farář." Denunciantství, nutno to stále opakovati, není jen nějakým výstřelkem, ale uceleným systémem, nerozlučně spojeným s kněžským zaměstnáním. Jako holič stříhá, redaktor píše atd. a každý vykonává své řemeslo, tak i kněz, nutkán hierarchií neb vlastním vztekem denuncuje stále jednoho člověka po druhém a bude denuncovati, dokavád̀e bude mít ve svém ovčinci dosti ovcí, na základě jichž dovolává se práva na existenci.

„Nevhodná" četba pro učitele. (Dokument klerikální drzosti.) Při sestavování terna na místo říd. uč. v Kostelci n. Labem agitoval a hlasoval místní „duchovní otec" pro kandidáta o řadu let mladšího z tohoto důvodu: „Druhý pán jest sice starší a patřilo by mu ono místo, avšak on čte a s ostatními kollegy odebírá mezi jinými časopisy též „Volnou Školu" a „Volnou Myšlenku". To není vhodná četba pro učitele. Proto musím hlasovati pro kandidáta jiného." — Jak vidno, chtěly by kutny rozhodovati o tom, co má a smí učitel čísti. Toť drzost věru nestydatá! Chtěli bychom od nich slyšeti výbor „vhodné" četby pro učitelstvo. Byly by to zajisté „černé" perly našeho písemnictví. (Poznámka redakce: Lidičky, pište jména páterů! Když se napíše jen K. v X., tak to má cenu jako když se pudl do vody hodí; otřese s sebou a štěká dále.)

Z naší práce: Bráník, 2. června. Co je to Volná Škola? Referent Karel Pelant. — Praskolesy u Žebráka, 9. června. Boj proti klerikalismu. Ref. Karel Pelant. — Litovice, 16. června. Boj proti klerikalismu. Referent Karel Pelant. Po schůzi vystouplo 9 osob z církve. — Domažlice, 16. června. Volná Škola. Referent F. V. Krejčí. — Ďáblice, 16. června. Boj proti klerikalismu. Referenti Polák, Höfer, pí Rieszová. Po schůzi vystouplo asi 20 osob z církve. — Jaroměř, 22. června. Co je to Volná Škola? Referent Karel Pelant. — Velichovky, 23. června. Účast na krajinském sjezdu strany pokrokové. Karel Pelant. — Sukdol, 30. června. Mistr Jan Hus. Referoval Karel Svatoš. — Kozojedy u Kopidlna, 30. června. Mistr Jan Hus. Ref. Karel Pelant. — Vinohrady, 4. července. Manifestační schůze: Giuseppe Garibaldi. Referoval JUDr. K. P. Dražďák. — Michle, 5. července. M. Jan Hus. Ref. Karel Pelant. — Libeň, 5. července Mistr Jan Hus. Ref. J. Beneš. — Zvoleňoves, 6. července. Mistr Jan Hus. Referoval J. Lukavský. Sobčice u Ostroměře, 6. července. Mistr Jan Hus. Referoval Karel Pelant. — Hořice, 7. července. Co je to Volná Škola? Ref. Karel Pelant. Po schůzi vystouplo 20 osob z církve. — Kolín, 21. července. Volná Škola. Ref. Karel Pelant. — Vinohrady, 31. července. Význam kongresu V. M. Referoval Karel Pelant. — Žižkov, 7. srpna. Význam kongresu V. M. Ref. Karel Pelant. — Pardubice, 8. srpna. Význam kongresu V. M. Ref. K. Pelant.

Důležité upozornění. Světový kongres Volné Myšlenky v Praze vyžaduje, **abychom všechny své prostředky věnovali k jeho zdaru.** Zejména oba naše listy k tomu nutně potřebujeme. Za tou příčinou, protože vydání zářiového čísla „Volné Školy" činilo by nám v programu práce obtíže, oznamujeme, že **v září „Volná Škola" nevyjde.** Odběratelé „Volné Školy" obdrží místo toho **slavnostní list ke kongresu,** který vydán bude jako zvláštní číslo „Volné Myšlenky". Protože slavnostní list tento, vydaný ve formátě „Volné Školy", nebude pro odběratele „Volné Školy" ani číslován, ani stránkován, může býti k ročníku „Volné Školy" přivázán stejně jako k ročníku „Volné Myšlenky".

Bude tedy pořad čísel „Volné Myšlenky" a „Volné Školy" v měsíci září a říjnu tento:

asi **26. srpna** vyjde obvyklé zářijové číslo (5.) **„Volné Myšlenky";**

asi **5. září** vyjde **slavnostní list kongresový** (v náhradu za zářijové číslo (5.) „Volné Školy");

asi **25. září** vyjde obvyklé říjnové číslo (6.) **„Volné Myšlenky"** s popisem průběhu kongresu (mimo bod o volné škole);

na to **v polovici října** vyjde jako obvykle **„Volná Škola"** s průběhem debaty kongresu o volné škole;

v listopadu pokračováno pak bude ve vydávání obou listů v obvyklém chodu.

Prosíme o bedlivou pozornost k těmto ustanovením, abychom zbytečně nebyli zdržováni reklamacemi a dotazy.

Redakce a administrace.

„VOLNÁ ŠKOLA" vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Karel Pelant. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

ROČNÍK III. 15. ŘÍJNA 1907 ČÍSLO 5.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR **KAREL PELANT**.

Po kongresu.

Jako když po dlouhé, úmorné pouti konečně cestovatel stane na vrcholi hory: jaký rozhled, jaká krása! Hluboký pocit radosti i rozkoše z oddechu plní mysl: stálo to za námahu!

Takový pocit máme vždy, když si vzpomeneme na kongresové dny; zašly, ale asi tak, jako když símě zmizí pod povrchem země. Zaorali jsme brázdy s tuhou námahou i obětmi citelnými, ale víme, že to nebylo nadarmo. Kongres pražský bude živě a zdravě působit léta.

Nikdo z přátel neuvěří, co jsme musili vykonat k uskutečnění kongresu. Jako židé budující chrám v Jerusalemě jsme stavěli a současně se bili s nepřátely. Černá zahraniční moc napjala všechno, aby kongres zkazila; přes tu chvíli shledali jsme překážku, jež musila být odstraněna, stále jsme cítili, jak klerikální nůžky šermují kolem nítě Damoklova meče nad naší hlavou a jak jsme úsilovně museli bít přes ruku, která je vedla: v ministerstvu, na policii, u poslanců, ve všech stranách a celé české společnosti. A chápeme nyní bezmezný, na nepříčetnost hraničící vztek, když vše se zdařilo nade vše očekávání: úspěch v každém, každém směru!

Cizinu jsme informovali o Češích, Praze a Volné Myšlence, že jsme vykonali více práce v tom oboru než bohatě dotované spolky a instituce vykonaly za desítiletí; osvětlili jsme klerikály v jejich celé hnusotě; zahanbili mnohého, jenž slepě jim sloužil za nástroj; navázali styky s celou Evropou a Amerikou severní i jižní; posílili u nás i za hranicemi pokrokové myšlenky; učili volněji dýchat, radostněji věřit v budoucnost a n e b á t, n e b á t se; zkrátka, kongres byl skutečně Dílem. Smíme to říci sobě pro radost, bez obavy, že samochválou sypeme si nevonné kadidlo naší práci a úspěchu.

Neboť my vidíme do budoucna; protokol kongresový vyrůstá nám pod rukou již na malou encyklopedii vědomostí pro stoupence naše a myšlenky od nejlepších lidí v něm uložené budou působit na dosavadní názor jako lučavka. Vzácná to bude jednou kniha pro rozvoj našeho pokroku! Bude čtěna od našich a od nepřátel: nové zápasy a boje jsou v ní skryty, jest oplodněna novými událostmi a novými útvary. A jiné možnosti a dnes již fakta: jsme opravdu světoví, a návštěvy nás za hranicemi a cizinců u nás k vzájemnému posílení stanou se takřka jen technickou pomůckou našeho zápasu. Černá Internacionála měla snadnou práci s národy rozdrobenými dle římského hesla: Rozděl a panuj; naše Internacionála všech pokrokových lidí jedině může se jí postavit jako nebezpečný, mladý a svěží protivník.

Ale ještě jsme nezvítězili; pamatujme, že máme před sebou mohutnou, tisíci lety vyzkoušenou organisaci, přesnou, bohatou, mocnou, vládnoucí, že tma a nerozum lidský jsou ještě příliš rozsáhlé, nežli abychom již jásali; že obzor teprve se začíná zardívat a daleko že jest ještě slunce v plné záři.

Proto k práci! Nejprve do organisace; každý staň se členem! Malicherně nepatrný příspěvek v tisících se stane silou ohromnou. Jaké množství literatury možno rozšířit, jaké akce možno podniknout, to nelze zde vypsati; kdo sleduje naši činnost a zápas za svobodu svědomí, školy, tisku atd.. pochopí. A pak k šíření tisku, tohoto myšlenkového dynamitu: proti milionům exemplářů ohlupujícího tisku musí být nejméně statisíce ostrých injekcí myšlenkových, aby lid, tento dosud spáč, byl vyburcován k vědomí. Druhou povinností každého budiž: Dobrý tisk všude, dobrého tisku hojně a ještě více!

Věříme, že toto vše vykoná pomalu, ale jistě kongres pražský. Semena myšlenek jsou zaseta, nyní mírně klíčí v hloubi země. Na zasmušilém láně naší vlasti vyrazí kdysi šťavnatá a radostná zeleň, slibující přes bouře a parné dny zlatou žeň. Buďme každý z nás teplými paprsky, buďme všichni rosou a krůpějí osvěžných dešťů pro úrodu bohatou a hojnou tak, aby vnukové naši s radostí a nadšením vzpomínali nás: Dobří hospodáři byli, pozdravme s úctou jejich stín. *Karel Pelant.*

Náš zemský sněm

vyniká zvláštní horlivostí a neunavnou pilností aspoň v jednom směru — ve přidávání peněz a ubírání práce — katechetům. Nemine téměř jediného zasedání, aby se nezabýval „náš sněm“ touto veledůležitou věcí. Tak vydán 14. prosince 1888 zemský zákon, kterým se vydávají ustanovení o tom, jakou odměnu platiti náleží za vyučování náboženství na veřejných školách obecných. Dle tohoto zákona vyměřována katechetům odměna za každou týdenní hodinu vyučovací $^1/_{25}$ platu učitelského, kdežto učitele světského, jemuž uloženo vyučování náboženství, kde to kněz činiti nechce, odbyli pouhými 10 zlatými za hodinu r o č n ě.

Ale pánům katechetům zdálo se nějakých těch 60 K za hodinu týdenní do roka málo a proto jim „sněm království českého“ posloužil novým zákonem daným dne 8. dubna 1903 čís. 62, dle něhož náležela katechetovi odměna $^1/_{25}$ platů učitele první třídy, tudíž na obecných školách po 64 K, na měšťanských po 80 K za hodinu a kde má jíti katecheta vyučovati do školy vzdálené, 20—30 h za každý kilometr uražené cesty tam i zpět. Učitel světský byl zase odbyt jen pouhými 40 korunami. A což nejlepšího při tom: učitel náboženství, je-li jím duchovní, jest povinen vyučovati toliko 25 hodin týdně a k tomu počítala se exhorta, která se koná jednou týdně, t ř e m i h o d i n a m i! Vyučoval tedy dle toho katecheta vlastně jenom 22 hodin. Ale ani to nestačilo a jak se dočítáme v „Národní Politice“ ze dne 8. října 1907 čís. 278, schválen k návrhu kanovníka Buriana nový zákon pro katechety, dle něhož těmto přísluší za hodinu týdenní na školách obecných 70 K, na měšťanských 90 K ročně. Světského učitele, který totéž konati musí, jako katecheta, ponechali při těch 40 kor. ročně. Patrně podává učitel světský „lacinější náboženství“ nežli katecheta. Ale což nejlepšího při tom: Katechetové své hodiny povinné odbudou velmi snadno, toliko 22 hodinami dle nového zákona a exhorta se jim čítá 2 hodinami, tudíž povinnost vyučovací jest pouze 20 hodinová. To proto, aby mohli vyučovati více hodin tak zvaných přespočetných, neboť za každou takovou hodinu přespočetnou obdrží katecheta na obecné 50 K, na měšťanské 60 K ročně. A jak zdravé musí býti tyhle hodiny přespočetné, neboť tu nevynechá katecheta ani jednou, kdežto při hodinách řádných často trpívají bolením hlavy atd., tak že ty řádné hodiny ani „řádně“ dodržovati nemohou. Ubožáci!

Ale tyto věci se budou dít tak dlouho, pokud se to pořádně poslancům nevysvětlí. Voličové, při schůzích uveďte toto svým zástupcům, po většině do sněmu nechodícím a kulturní práce si nevšímajícím, ostře na paměť! Kdo má mandát, má povinnosti a ne jen příležitost jezdit do Prahy na zábavy!

MUDr. FRANT. VESELÝ:

Jak a kdy učiti děti náboženství?

V nižádném oboru vzdělávání naší mládeže nepočínáme sobě tak zvráceně, jako v náboženství. Kdežto čtení, psaní a počítání, jako prvkům — prostředkům vzdělávacím, učíme teprve po dosažení 6. roku, učíme modlitbě děti již tříleté. Předčasnost ta má velmi zhoubný následek pro celý život. Lidé, naučivší se modlitbě automaticky, bez pochopení obsahu, odříkávají své modlitby po celý život jako stroj, aniž by se starali o promyšlení, tím méně o procítění modleného. V době, kdy dětský mozeček jest naprosto neschopen; třebas jen matně pojem Boha pochopiti, žádáme od dítěte, aby se modlilo, to jest rozmlouvalo s Bohem! Viděti z toho, že sami nemáme jasné představy o tom, co jest modlitba, co jest Bůh.

V každé vědě lidské postupuje se od věcí snadných, jednoduchých, ku složitějším, těžším. Tak v počítání začínáme s čísly malými, později teprve přikročujeme ke větším. Algebru teprve na středních školách přednášejí a matematiku vyšší teprve na školách vyšších. Též v zeměpise počínáme s pojmy řeky, hory, údolí, okresu, země, načež nastoupí pojmy pevnin, moří, zeměkoule a teprve později soustav slunečních a vesmíru.

Podobně v lučbě, fysice a ostatních naukách postupujeme dle jistého pořádku, dle přibývání chápavosti žáků.

Toliko v náboženství počínáme sobě úplně opačně. Tam vštěpujeme dětem naučivším se sotva choditi, natož mysliti hned pojem nejvyšší, představu Boha, aniž se staráme o to, že dítě takové nikterak nemůže představy té dosáhnouti. Jako pojem člověka, či tvora jakéhokoliv stane se nám úplně jasným teprve tehdy, když známe důkladně jeho hrubší i nejjemnější složení, od částí těla a vnitřností až po nejmenší buňky, toliko drobnohledem spatřitelné, zrovna tak můžeme Boha jako konečnou příčinu všeho pochopili teprve tehdy, když jsou nám dobře známy příčiny všedních jevů kol nás: hoření, vody, páry, větru, blesku, duhy, zkrátka když známe přírodu kol sebe. Bez prohlédnutí a shledání nekonečnosti ve všem kol nás, ať se jedná o nekonečný počet jehličí na stromě, v lesích, či o nekonečný počet vodních kapek v řece, v moři, nelze sobě učiniti správného pojmu o nekonečnosti vesmíru.

Kdo nepochopil významu slova Nekonečnost, Věčnost, nemůže míti správného pojmu o Bohu. Nu a jest myslitelno, aby tříleté dítě udělalo sobě představu o nekonečnosti? Není. Proto jest žádoucím a bylo by správným, neříkati dítěti ničeho o Bohu

do té doby, dokud ono samo nepřijde cestou poznání k otázce po konečné příčině všeho. Teprve tehdy, když dítě zná přírodu kol sebe a dovede sobě vysvětliti aspoň zhruba jevy kol sebe, teprve tehdy mu řekneme, ač jestli sami víme, vysvětlení konečné příčiny všeho.

Ovšem, že by názory naše doznaly tím úplného zvrácení, život náš pak rovněž.

Kdežto nyní dítě modlitbičkou k andělu strážnému přenechává starost o svou bezpečnost osobní jemu a když někam spadne, či se spálí, dává vinu andělíčkovi, že je nechránil, kdežto by mělo dávati vinu sobě, nebo své chůvě, zrovna tak dospělý člověk u nás nespoléhá na své síly, na sebe, nýbrž ve všem ponechává starost o sebe Bohu.

Příčiny nezdaru nevidí v sobě, leda, že by si dával vinu, že se špatně modlil, nýbrž v nemilosti boží. Proto také sám pracuje a dělá vše jen z poloviny, to ostatní má zaň udělati všemohoucí Bůh. Mnohý by nejraději sám nedělal vůbec ničeho a ponechal všechny práce a starosti Bohu. Tam vede právem celá naše výchova, že lidé z neznalosti Boha a poměru člověka k němu, nehledají v sobě síly v životě potřebné. Jako před 4000 lety staří Židé očekávali od Jehovy, že je bude živiti, že jim vydá nepřátele jejich v moc a plen, zrovna tak my spoléháme na počátku XX. století na to, že Bůh nás vysvobodí z hmotné i mravní bídy, aniž my se o to starati a k tomu sami pracovati potřebujeme. Kdybychom neměli od dětství nesprávný pojem o Bohu, zajisté bychom tak nejednali. Dětská představa naše o Bohu jest ovšem velmi pohodlná a vysvětluje všechnu naši pohodlnost a lenost.

Nač pracovati, když vše může a činí Bůh bez našich zásluh, bez našeho přičinění?! Modliti se k Bohu jest také mnohem pohodlnější, než pracovati na poli, nebo v dílně. Ačkoliv však denně se přesvědčujeme o tom, že modlitba bez práce nikomu nepomůže, že nejlepší zárukou zdaru práce jest řádné provedení jí, přece ve případu nezdaru nehledáme příčinu nezdaru v sobě, nýbrž v „nemilosti boží“, v „nepřímluvě svatých u Boha za nás“, případně v „malé moci našeho patrona“. Jaká zvrácenost! Oč lepší jest naše přísloví: „Člověče přičiň se a Bůh ti požehná“, proti přísloví latinskému „Modli se a pracuj!“

Než my sami v prvních dávkách náboženství vštěpujeme dítěti nesprávné názory z nezaslouženě vychvalované bible. Tam stojí, že Bůh vyhnal první rodiče z ráje za trest, že poslechli hada, aby jedli ovoce ze stromu poznání, že otevrou se jim oči jejich a od té doby že musili v potu tváři své chléb svůj sobě vydělávati. Žádná věta žádné knihy na světě nenatropila tolik zla, co tato. Ona varuje člověka před prací duševní a ukazuje mu práci tělesnou jako trest boží za první, dědičný hřích!! Pak se divte, že práce není vážena, když již dětem se vštěpuje o ní, díky nesprávnému náboženskému názoru, nesprávný úsudek. Dejme dětem jiný, nový názor o práci, o její potřebě, ba nutnosti pro zdravé tělo a uvidíte, jak bude pokolení lidské za nedlouho vypadati. Přesvědčte mládež, že práce tělesná jest nutným projevem každého těla za účelem zaopatření potravy tělu a že práce duševní jest jediná pravá rozkoš, působící cesta ku poznání vesmíru, že práce obojí, hmotná i duševní, má se doplňovati a střídati a uvidíte, jakou radost ze života bude každý člověk míti, jak zmizí se světa zoufalost a nechuť k žití. Rozervanost lidských duší přestane, neboť lidé nebudou žíti v rozporu mezi životem a náboženstvím. Očisťme náboženství od všeho, co se příčí našemu modernímu poznání, žádejme od lidí to, co mohou vykonati a nežádejme od lidí jednání nadlidského a nastane soulad a harmonie v srdcích lidských; lidé budou s klidem hleděti smrti vstříc, nebudou si kaliti život obavami před životem po smrti.

Ale k tomu ovšem potřebí vykonati mnoho. Nejprve třeba učiniti náboženství volným, svobodným, změniti zákony, týkající se náboženství a výchovy náboženské, osvoboditi Boha z vězení kněží, býti jeden každý knězem volné myšlenky, hlasatelem volnosti lidské, zbytečnosti ba škodlivosti církví a pak bude království boží mezi námi, v našich nitrech. Dokud však jest náboženství uniformou pro nemyslící dav, naproti tomu svěrací kazajkou pro duchy volné, dokud státní moc s církví vnucuje občanům ten či onen názor světový, nutí i jinak myslící občany vychovávati děti v něm a nedopouští pod hrozbou přísných trestů říci o panujících vyznáních pravdu, dokud bude správa vyučovací vydávati veškeré školství v moc církví, do té doby nelze mluviti o svobodě náboženské u nás, do té doby jest těžko volným duchům poučovati své bližní o věčných pravdách a nelze jim zvěstovati lidu náboženství čisté, jak je hlásal Buddha a jak mu učil Kristus.

Díky rychlému šíření vzdělanosti v poslední době do nejširších vrstev lidí, můžeme očekávati, že poznávání věčně tušených pravd díti se bude nyní mnohem rychleji, než dříve a že obnovené, očistěné a vysvětlené pravdy nebudou tak brzy ku nepoznání znetvořeny, jako se stalo slovům Buddhy a Krista.

❧ ❧ ❧

FR. ŠIMANOVSKÝ:

Učitelé — literáti.

Nemám tu na mysli ani Raisa, ani Štecha, ani Mrštíka a p., nýbrž drobné literáty a žurnalisty učitelské.

Také nechci se tu zabývati t. zv. „literaturou pro mládež“, jež jest skoro výhradně v rukou učitelských „spisovatelů“ à la Soukal, Dostál, Šťastný, Andrlík a j. Jejich „literární“ plody hodí se ještě tak pro Kříž, Marii, Anděla Strážce a p., jen ne pro děti, z kterých snaží se udělati bigotní hlupáčky. A také tito „spisovatelé“ píší stejně do klerikálních tiskovin jako do dětských časopisů.

A konečně Špaček, Kadlčák — toť učitelští „literáti“, za které musí se učitelstvo stydět.

O těch všech nehodlám psáti. Jest však mezi učitelstvem mnoho drobných lidí, kteří buď překládají z cizích jazyků anebo zásobují různé časopisy články buď odbornými, buď politickými nebo protiklerikálními. O takových chci se zmíniti šíře.

Většina z nich pracuje pro venkovské časopisy, kam píši články úvodní, školské a feuilletony. Práce těchto lidí nemůže se sice počítati do literatury, nesmí se však také podceňovati. Kolik venkovských časopisů pokrokových musilo by zaniknouti, kdyby tito drobní učitelští literáti přestali do nich psáti!

A význam krajinské žurnalistiky pokrokové musí přec uznati každý. Venkovský člověk nerad zabývá se vysokou politikou, nerad čte „učené“ články a pojednání. Kdyby nebylo krajinských časopisů, nečetl by raději nic. Pak by ovšem nutně upadl v sítě klerikalismu, který umí v kalných vodách výborně loviti. Proto konají drobní literáti učitelští práci velmi záslužnou, udržují-li a podporují-li venkovskou a jinou žurnalistiku pokrokovou. A činí tak velkou většinou úplně nezištně — bez jakéhokoli honoráře, ba ani porto jim redakce obyčejně nehradívá. Mnohý z nich měl by již malý kapitálek, kdyby měl peníze, jež vydal na porto svých příspěvků.

Takovýto učitel-žurnalista musí se většinou skrývati za pseudonym, neboť běda, kdyby se o jeho činnosti dověděly nadřízené úřady školské! Takovou „podvratnou“ činnost jistě by mu netrpěly!

Jsou inspektoři liberálnější — ale tuze, tuze vzácní! — kteří podobnou činnost učitele aspoň mlčky schvalují, avšak většina inspektorů považuje činnost tu za učitele nedůstojnou. Zvláště, dovolí-li si učitel rýpnouti i do velebných šosů! V takovém případě učitelé i jen z autorství p o d e z ř e l í bývají stiháni a překládáni.

Leč i učitel píšící zcela nevinné věci pro tisk, třeba jen do odborných časopisů, bývá často od inspektora kárán: „Kdybyste si raději hleděl svého slabikáře a více dbal o to, aby sešity a výkresy žáků byly čistší!“ V tom ohledu stal se smutně pověstným bývalý inspektor M. na Třebíčsku. U něho učitel píšící pro tisk (co — to mu bylo vedlejší) byl hotovým darebou! A také se u něho měl!

A co je příznačné: Učitelé — žurnalisté a literáti obyčejně skomírají na nejmizernějších štacích, hynou utloukáni svým životem, ač by na pravém místě mohli rozkvést a vydat plody stokráte dokonalejší... Také jedna otázka učitelská. Přemítejme o ní, uvažujme!

J. J. HLAVATÝ:

Z pamětí českoruského učitele.

(Dokončení.)

II.

Naše ubohé školství, jak má mnoho nedostatků, tak má i mnoho náčelstva. Mnoha osobnostem, mnoha úřadům svěřen dozor nad školou i učitelem. Tyto znají jen mnoho předpisovati, ale aby o potřebách školy a učitele uvažovali, to je hlava nebolí.

Zemstva sice vedou péči o školství, ale každé mívá od 50—100 škol, roztroušených po celém újezdu (okresu); mohou-li při takových poměrech za vším, za každou malou potřebou, dohlédnouti, a potom nemají prostředků posílati do každé školy zvláštních lidí, již by dohlédali za tím, by, co té které škole se nedostává, na účet zemstva se koupilo. Bohužel zemstva nemají po většině ani těch prostředků, aby zřídila vůbec jakékoliv školy, kde toho nutná potřeba káže, neboť poplatnictvo i tak si stěžuje na přetížení poplatky.

Mají se starati a starají se o školství také naše obce. Ty mají výdajů a platů také až dost. Starosta obce, zabaven jinými záležitostmi, do školy nemá kdy ani dohlédnouti, a také co by tam uviděl, neznaje ni pořádků školních, ni požadavků školy.

Volky nevolky zemstva i selské obce hledí k tomu, aby pro každou školu našly osobnost na místě tak zvaného popečitele školy (starostu školy), na něhož starosti o školu svalují.

Rozumí se, že najíti pro každou školu vhodného i starostlivého popečitele, je velmi trudná věc. Obyčejně vhodní lidé nemají prostředků, a nezbývá jim tolik svobodné chvíle, aby povolání svému mohli se náležitě věnovati. „Pak-li že vzíti se za dílo, tu potřebí je v ně se vpraviti, s potřebami jeho se seznámiti a platnou pomoc mu prokazovati.“ Lidé téhož druhu málo kdy přijímají na sebe hodnost popečitele, ze strachu, že by při

nedostatku svobodné chvíle nemohli povinnostem svým zadost činiti. A vykonávati tak důležitý úkol ledajak, anebo dělati pro školu jen ledaco se jim zase nechce.

Proto stávají se popečiteli po většině lidé náhody, kteří o potřeby školy málo se starají. Najde se obyčejně nějaká vesnická „pijavka — vydřiduch“, jenž ze spoluobčanů svých poslední šťávu vyssává, aneb už vyssál, a ten, aby hromadou byl poctěn a slaven, vyklopí ze svého špinavého měšce nějakou tu „jekatěrinku“ (storublové bankovky s podobiznou carevny Kateřiny II.) na stavbu nové školy, a tím popečitelstva se dobude. Tři nebo čtyři sta rublů to je pro hromadu pořádný přec nález, proto honem „dobrodinec“ čestným titulem popečitele školy je nadělen.

„Dobrodinec“ tento po většině stává se pak polobohem. On vyžaduje si zvláštní pocty od učitelského sboru: ‚povinností jich na vánoce, na nový rok a velikonoce choditi ho pozdravovat; žáci musí oslovovati jej jménem i otčestvím (jménem otce): „Ivan Antonovič!“ a hluboce se mu ukláněti. „Odvaluje“ na potřeby školní nějakých těch 30 rublů ročně, hrdluje se s ubohým učitelem za každé péro, za každý arch papíru. Ve škole bývá málo kdy, za to ale přísně slídí za tím, aby učitel o všech jeho „darech“ škole donesl slavnému náčelstvu; často vyžaduje, by učitel ve zprávách svých význam jeho „dárků“ staral se zvýšiti, ježto tento starostlivý popečitel školy touží po „medáli“ (záslužném penízi) za své „userdie“ (snahu). Při tom, že žáci mrznou ve škole zimou, učitel nažívá si nemoci, a že učení, ježto všude a ve všem jeví se nedostatek, jde špatně, o tom hlava podobného popečitele pranic nebolí. Bývají arciť i vzorní popečitelé, ale ti jsou již věru jen co bílé vrány mezi černými.

III.

Jako illustraci našich učitelských poměrů přivedu vám dva obrázky ze života německých škol na Krymu. Začnu z Alexandrovky. Alexandrovští Němci přivykli tomu, že učitel u nich je v pravém slova smyslu otrokem. Povinností složí na nešťastného učitelského tvora až do nemožnosti, ale o uznání a ocenění „katoržní“ (trestanecké) práce nikde ani potuchy. Při tom stále ještě slyšeti musí nešťastný učitel z chlubných, furiantských plic: „My jsme pány; nás učitel musí poslouchati; my mu platíme; a pak-li se nám nezlíbí, — za límec — a ven ze školy!“ — V alexandrovské německé škole druhý rok má to štěstí sloužiti učitel Ch. Reich, vyzvaný Alexandrovci z gubernie Jekaterinoslavské. Ubožák pracuje jim od rána do noci ve všední den, v neděli i ve svátek, ano i po večerech a v dobu adventní i za ranního jitra nemá i nezná pokoje. A jaká za to vděčnost? Veliká. — U staršiny a starosty obce našel se v příbuzenstvu učitel, kterému potřebí je místa. „Jaká pak starost! Vyženeme Reicha, a vezmeme si Booscha.“ — Řečeno — splněno. — Ale jeden tu přec háček. Inspektor školní. Ten tak bez příčiny Reicha sotva uvolní (ze služby propustí) a sám on také dobrovolně nepůjde, neboť stěhovati se z jedné gubernie do druhé není žádná maličkost! Potřebí je vymysliti něco, co dalo by příčinu, aby inspektor musil jej uvolnit. Sebralo se 20 svátů — kumů i brátů i píší inspektoru: „Učitel náš se nehodí: naše děti místo obrazování (vzdělání) učí se od něho jen rospútstvu (spustlosti); on nechává učení a jezdí po okolních vesnicích, nebo chodí na dražby ve vesnici, jindy zas nechá děti běhat po dvoře a sám jde a s veselými společníky pije a hrá v kuželky a konečně, když i přijde do školy, tak místo učení píše celými hodinami psaní, anebo čte noviny.“ Inu, jedním slovem, není té viny, kterou by počestní otcové i ne-otcové (valná část žalobců jsou lidé bezdětní) na nebohého učitele byli nesvedli.

Lidé, kteří sami jsou buď docela negramotní, anebo s tíží jméno své napíší, a to ještě po německu, berou se posuzovati úspěchy ve škole! Ale to jim málo, oni k dostižení svých nekalých plánů neostýchají se sáhnouti na čest a dobré jméno neblahého učitele. Cit pravdy, spravedlnosti — ty dávno již vymřely v zatvrzelých srdcích takovýchto usurpátorů. Avšak inspektor tentokráte ukázal se spravedlivějším alexandrovských „kulturtrégrů“. Požaduje důkazů, appeluje při tom na cit nestranictví ostatních členů obce. Cit takový vskutku probudil se u 21 z alexandrovských Němců (ostatní zůstali „neutral“) i ti obvinění Reicha vyvrací a prosí zůstaviti jeho na místě. Očekáváme nyní rozhodnutí inspektora: zvítězí-li předce zloi svévůle nad právem i spravedlností. — Druhý obrázek. V německé kolonii Čuči učiteluje na tamní německé škole uč. Kitler. On slouží Čučincům již 15 let, za tu dobu mnozí z jeho bývalých žáků vyrostli v dospělou, i do jakého stupně bylo to možným, — vzdělanou i zdárnou mládež. Co tu neblahých chvíl, kolik duševních bojů přetrpěti bylo nebohému uč. Kitleru za těch dlouhých 15 let ve středu svých polodivokých rodáků. On trpělivě snášel veškeré ty nehody, koje se jedinou skromnou nadějí, že konečně přece jen přijde ta doba, kdy lidé pro blaho i prospěch, kterých on nelitoval ni síly své ni zdraví, — pochopí a po zásluze ocení jeho dlouholetou vychovatelskou práci.

A skutečně „lidé“ mezi Čučinci se našli.

Oni náležitě po svém způsobu ocenili svého paedagoga. — „Pryč s Kitlerem!“ zařvali na schodě (schůzi) křiklouni. „Nechceme ho více míti u sebe! Ať se klidí!“

Nevím, co tak strašného mohl spáchati uč. Kitler, že propadl tak přísnému soudu pohlavárů váženého čučinského obščestva (obce), ale nakládat tak s člověkem, který vysloužil u nich a pro ně málem že „nikolajevskou lhůtu“, a který dětem jich věnoval nejkrásnější dobu svého života, nešetře ni zdraví, ni sil svých — je nejen stydno, ale i nanejvýš nespravedlivo! Musíme se hanbiti a s politováním žaleti o tom, že tak nakládáno může býti s nešťastným učitelem národním. Uvedené námi dva obrázky podávají jasnou představu o tom, v jaké dusné atmosféře nutno pracovati nešťastnému pionéru osvěty, i jak bezohledně bývá vyhazován přes palubu, pak-li že na neštěstí nezalíbil se nějakému tomu Ivanu Antonoviči.

Pečujte o malé i velké!

(Psychologický obrázek z dnešní školy.)

Takové nepatrné městečko: 500 obyvatel, čtyřtřídní škola, fara, dva hostince (v jednom Čtenářsko-hospodářská beseda), menší nálevny u kupců, několik sem tam pohozených ulic, panský dvůr obklopený řadami lip a za městečkem panské stodoly.

— Moje bývalé působiště. —

Pánem mojím byl mi pan Setrvačný, řídící naší školy. Budu ho nejlépe charakterisovati jeho stěžejní zásadou vychovatelskou: Vychovávej tak, aby z každého dítěte byl budoucí dobrý šlapač měchů u varhan. Tuto zásadu prováděl p. Setrvačný do krajnosti a důsledně a chtěl, aby i ostatní holdovali jeho methodě. O žácích se domníval, že jsou stvořeni s ohledem na předepsanou a prohlédnutou osnovu, a proto do posledního znaménka osnovy muselo být vše probráno, — lépe řečeno: zapsáno v třídní knize. Každého dne těšíval se z rostoucího počtu úředních dopisů, jež s důkladností soudního protokolisty zapisoval rukodílným perem rákosovým do jednacího protokolu.

— Člověk bez obsahu —.

Sám ovšem domníval se býti složitou bytostí — odtud ty výtky mně udílené: „Ke kozlům, zas mne nechápete! Já bych to nenazýval tradiční šněrovačkou — to si moc škodíte!“

Miloval dlouhé konferenční protokoly plné tabelek, cifer, pilných návrhů (ty se ovšem neprovedly), — „jen aby bylo vidět, že se něco dělá“, jak sám říkával.

V každé konferenci přečetl několik paragrafů z Nového školního řádu, jenž byl mu asi knihou nejmilejší, ale zároveň i nejstrašnější. Vsadil bych se, že míval o těch paragrafech strašidelné sny!

Bylo to také jediné, co čítal. —

Se zvláštní zálibou obcházíval kostelíček, kam každou neděli dopoledne i odpoledne chodíval „za povinností“. Pošilhával také po sousedech-kollezích, aby se mu v téhle činnosti nevyrovnali neb ho dokonce nepředčili.

„Do umělecké výchovy se musím zapracovat“, povídal mi jednou. — Za několik dní visel na školní chodbě jarmareční obrázek (říkal mu svatý obrázek) a pod ním olejové světýlko nejistě mrkalo do tmy —

Pan Setrvačný odbíral také jeden periodický časopis (myslím, že Českého Učitele). Ten ovšem jako probudilý odběratel rozřezal, ale nečetl.

Žádal mne kdysi také, abych mu půjčoval časopisy, jež odbírám.

Přinesl jsem mu jich několik a mezi těmi i Volnou Myšlenku. Druhého dne vracel mi vše s poznámkou: „Škodíte si pane kollego, škodíte si“ a při tom na mne vyslal takový nedůvěřivý žlutý pohled výmluvnější slov.

Však se o tom v hostinci jednou rozhovořil: „Takový mladý cholerik je ten nový p. kollega — a idealista. Je ho škoda a škodí si“, deklamoval stolové společnosti. „A není divu! Viděl jsem onehdy ty jeho kamarády. Jednoho z nich znám důkladně . . . a ti druzí . . . divní lidé . . . jsou jistě ještě horší. Zkazí ho, a co v něm ještě dobrého, zvrhnou. Jen si představte, čtou Čas, jeden dokonce píše do Volné Školy a Volné Myšlenky a tomu vlasatému, jak zde onehdy byl, čouhaly z kapsy Šibeničky! Jistě že do nich i píše! Věřte, pánové, mám velikou starost. Vychovává naše děti a v kostele ho není ani vidět. Tuhle už se mne lidé ptali, není-li evangelík!“

ANNA SYCHRAVOVÁ:

Soukromá četba dětí.

Minulého roku uvažovalo členstvo Dědictví Komenského dvakráte v plenární schůzi (v Olomouci a Praze) o četbě pro mládež, a učinilo usnesení, jímž chtělo učitelstvu dáti direktivu v příštím doporučování časopisů a knih pro mládež neb případném jich zakupování. Považuji to za prvý potěšitelný krok v řešení otázky, jejíhož významu stále ještě nedoceňujeme.

O významu četby v životě moderním nebude sporu; ano domnívám se, že všichni více méně dáme za pravdu Bourgetovi, praví-li, že literatura (tedy četba) jest jedním z nejdůležitějších prvků morálného života v společnostech civilisovaných a že kniha v zmen-

šování, čím dále tím patrnějším, vlivů tradicionálních a lokálních, stává se velkým iniciátorem. A vzpomeneme-li, jak sami jsme čítávali prvé knihy, dáme mu za pravdu i v tom, že nelze četbu považovati za něco neživotného ale, že naopak při četbě žijeme intensivně, intensivněji než mnohdy ve skutečnosti dovedeme a můžeme. I v tom mu musíme dáti za pravdu, že je četba hovor člověka s člověkem a od srdce k srdci, že není otázky, na niž by četba neměla odpovědi a že odpovědi, jež nacházíme v četbě, bývají nám zjeveními, k jichž uskutečňování a napodobování jest distance malá.

Naučíme-li tedy lid čísti a vypěstíme-li jeho literární vkus, zachytili jsme otěže jeho morálního vývoje. Vzbudíme-li pak v něm zájem zejména pro četbu vážnou, naučnou, dali jsme mu iniciativu ku sebevzdělání, tomuto velikému činiteli ve vývoji jednotlivce.

Máme-li však naučiti lid všeobecně čísti, t. j. zabývati se četbou, musíme především odstraniti dosud velice rozšířený falešný názor, že četba je pouhou zábavou a kniha luxem. Zejména o četbě žen a dívek se takto nejčastěji smýšlí. — Muž a hoch ještě ať čtou, nemají-li jiné práce, ale žena, dívka — mohou se vždy zaměstnati užitečněji a neubíjeti drahého času! První věcí jest tedy přesvědčiti co nejširší obecenstvo o tom, že četba je činnost užitečná, vážná a důležitá a kniha potřebou kulturního člověka, s níž třeba počítati, jako s každou jinou potřebou životní. — Kolik to znamená práce, ví ten, kdo zná poměry na našem venkově. Je přímo neuvěřitelno, že v mnohých rodinách, kde se dá do roka poměrně značný peníz za skutečný a ničemný luxus, nekoupí se po celá léta jediná kniha. Jest třeba i kupování knih lid učiti, a to snad bude práce nejtěžší. Je mnoho lidí, kteří by konečně četli, kdyby bylo co. Ale knihu koupiti? — Co s ní, když se přečte? — Bude tedy třeba vypěstiti i hlubší poměr čtenářstva ku knize. Musí odvyknouti domnívati se, že s knihou je hotovo, když jednou ji přečetlo, ale musí naopak se naučiti k ní opět a často se vraceti, aby stala se tím, čím býti má, něčím živoucím, působícím a konečně nepostrádatelným. Aby však takovýto poměr ku knize mohl se vypěstovati, jest třeba naučiti lid čísti s porozuměním. — Je přímo úžasné, jak povrchně čte i mnohý intelligent. Jde mu v lektuře o pouhý děj, jehož sensačností se opíjí a hledí co nejrychleji jej pohltiti. Umělecká a ideová stránka zůstává nejčastěji úplně nepovšimnuta, nebo se považuje za věc vedlejší. I to vyplývá z falešného názoru na četbu, jakožto zábavu nebo prostředek proti nudě a ne činnost vážnou, důležitou a užitečnou. — Ano v tomto názoru tkví také asi z veliké části ten strašný nevkus umělecký i ethický v lektuře širšího obecenstva. A zas o něm poučíte se nejlépe na venkově. Je vám až úzko, vstoupíte-li do nějakého selského statku třeba v nejbližším okolí Prahy a uzříte-li mimo sv. Vojtěcha na okně váleti se zcela opotřebovanou Záhubu Obrenovičů nebo nějakou „edici“ Rubinsteinova knihkupectví ve Vídni a zvíte-li, že mimo ně, kalendář a egyptský snář není knihy v domě. A vezmete-li tyto knihy do ruky, byste do nich pohlédli, hned dvoje, troje ústa vypravují vám s nadšením, jak krásné je to čtení a že mladý pán (absolvent hospodářské školy) neb slečna, (která pobyla dvě, tři léta v Praze na vzdělání) předčítají z nich večer dračkám, že půl vesnice již obešla a je ještě zamluvena do několika čísel. A ve tvářích všech čtete takové uspokojení a máte již tolik zkušeností, že ani se neodvažujete knihy ty jim zhaněti. Bylo by to též marné; zde je třeba celé dlouhé výchovy, aby nastal obrat k lepšímu. Kdo však se jí má podjati? Bylo by mnoho povolaných činitelů, ale základ musí položiti škola, ježto jest nejpřednější a nejvlivnější institucí výchovnou. Mimo to může svou činností zasáhnouti co nejšířeji a má k ní konečně i vhodnou příležitost v instituci žákovských knihoven.

Knihy půjčované z těchto knihoven mají žáci čísti sami, soukromě, škola však má z této četby těžiti pro účely vyučovatelské i vychovatelské. Není tedy vhodnější příležitosti k výchovné činnosti v naznačeném směru; škola potřebuje jen rázně a opravdově jí se chopiti a může veliké dílo vykonati na prospěch lidové četby. Třeba bude ovšem změniti poněkud dosavadní system soukromé četby žáků.

První, čeho bude třeba, jest, aby škola důsledně četbu žáků sledovala a aby tedy — všichni žáci četli touž knihu. Čte-li každé dítě něco jiného, není naprosto možno, aby škola i při nejlepší vůli četbou jejich se zabývala. Neboť čte-li knihu jen jedno dítě, postupně za rok 5—6 dětí, jest na pováženou, byť to byla kniha i prvého řádu, věnovati jí více času, čehož je nezbytně třeba, má-li býti čtena s prospěchem. Co ty ostatní děti, které knihy nečetly nebo čísti nebudou? A co jejich četba — těch ostatních, velké většiny knih, na něž nedošlo a nedojde? — Dejme tomu však, že by všecky děti každý měsíc doma přečetly jednu knihu, k jejímuž obsahu podala by škola výklady, upozornila na její stránku uměleckou, význam ideový, a zmínila se o autorovi! Za rok mohlo by takto přečteno býti 8—10 knih, za čtyři léta, ve která domácí četba spadá, přibližně 40! Kdyby pak četba šťastně byla volena, mohly by žáci i obecné školy již

naučiti se nejen čísti s porozuměním, považovati četbu za činnost vážnou, vzdělavací, všímati si umělecké stránky knihy, uvyknouti četbě vybrané, ale seznámiti se i s mnohými předními plody literárními (aspoň v částech dětem přístupných a vhodných) a to nejen domácími, ale i cizími. Náš venkovský lid nemá ani ponětí o naší literatuře a jména: Neruda, Čech, Vrchlický, Zeyer, Jirásek a jiná jsou jim úplně cizí, a nemůže ani jinak býti mezi lidmi, kteří prošli pouze školou obecnou, neboť zde ve věcech literatury v hodinách jazyku vyučovacímu vyměřených dá se vykonati velmi málo a jindy se příležitost nenaskytá.

Mnohem více dalo by se v ohledu tomto vykonati, kdybychom se chopili a využili soukromé četby dětí. První podmínkou však jest, aby vždy všecky děti četly knihu tutéž. Bude se namítati, že jest nemožno, aby škola opatřovala tolik exemplářů téže knihy. — Ovšem, ale netřeba, aby se knihy půjčovaly dětem všem. Nechť se děti učí knihy kupovati samy. Budou-li pro ně vydány knížky v edicích po několika haléřích, bude si je moci většina opatřiti sama a teprve dětem nejchudším opatří je škola. Že možno velmi levná vydání knih poříditi, ukazuje s dostatek nakladatelství B. Kočího a domnívám se, že by knížka, jíž by si dítě měsíčně pro domácí četbu musilo opatřiti — mohla vydána býti dobře v ceně pouhých 10—12 hal. Co se má čísti, stanovila by na počátku školního roku pro každou třídu učitelská konference a tu bych se vždy přimlouvala za to, aby vybírány byly vhodné části větších literárních děl a z t. zv. dětské literatury jen to, co má skutečnou cenu.*) Jednotlivá nakladatelství mohla by nám ve velmi levných edicích k tomu účelu vydati vhodné výňatky ze všech předních našich spisovatelů. Jsem přesvědčena, že ve všech daly by se nalézti vhodné části. Pořad četby musel by vždy býti stanoven tak, aby pokud možná odpovídal různým oborům učiva. Čtení belletristické musilo by se střídati s četbou dějepisnou, kulturně-historickou, přírodopisnou, neb cestopisnou atd. Ve vyučovacích hodinách, jimž by odpovídala, by se o ní jednalo a tím se též vyhovovalo nařízením o školních knihovnách — respektive domácí četbě žáků, aby se z ní těžilo pro účely vyučovatelské. Tak by na př. při domácích dějinách XV. stol. doma žáci čísti mohly vyňatek o založení a stavění města Tábora z románu Jiráskova „Proti všem", při probírání zeměpisného učiva o Asii vyňatky z cestopisných děl Kořenského, při některém oboru přírodopisném vyňatky z Brehma atd. Tímto způsobem dala by se ze stávající uznané literatury vybrati a sestaviti celá literatura pro děti, která by měla trvalou cenu.

Nastínila jsem krátce, o čem jsem již často mnoho přemýšlela a prosím všechny, kdož o školu a její úkol se zajímají, aby o návrhu mém přemýšleli a mínění své laskavě uveřejnili.

V Uhříněvsi, v lednu 1907.

H. PROMYK:

Klerikální typy.

(Vzory mladým a nejmladším.)

Zvýšené útočení klerikálův na svobodu školy a učitelstva nás maně nutí, bychom pozorovali, jakými by chtěli míti klerikálové učitelstvo a školu. Ale především, jaký ideál učitele tane jim na mysli, poněvadž je to duch a intelligence učitelova, jež činí školu místem vzestupu anebo semeništěm zhoubné reakce.

Jsou ještě mnozí pamětníci blahých dob vikářských, kdy dovoliti si mohl farář i surovosti proti učitelům, neboť byl bezpečen, že nebudou míti ubozí kantoři — a což teprve pomocníci! — nikde zastání a že se ani lidského práva nedovolají. Nejeden případ se udál, že farář sbil, ba spohlavkoval kantora, otce rodiny bez trestu, že jej znectil před celou obcí — a za to si ještě ruku dal líbati. A že by i dnes sluhové náboženství lásky dovedli stejně krutě a neurvale s učitely zacházeti, svědčí jejich nestoudné denunciace, mstivá udání, stále opětovaná, jimiž se neštítí nešťastnou oběť uštvati až k přímé zoufalosti. Msta kněžská, msta za hrob! —

Starý typ kantorský nevyvolají klerikálové z hrobu minulosti. Ale oni vychovávají nový typ klerikála-učitele. Není-li ten alespoň tak hnusný jako typ starého vydání, stává se tím hnusnější, že se tu uvazuje klerikál dnešní dobrovolně v nečestné jho, v prodejné otroctví a to často za kus chleba, ba někdy i jen za úsměv —

A jaký je nový typ klerikálního učitele?

Smýkal mnou osud dosti po Čechách i po Moravě, abych mohl jako v kaleidoskopu nasbírati řadu obrázků. Vyjmu ze své sbírky nejpovedenější a posloužím těm, kteří nevědí, kterou cestou jíti: či pohodlnou za chlebem — či trnitou za vysokými cíly moderní, volné výchovy školské. —

Řídící učitel V., asi 40 let starý, byl vzorem alkoholika. Zpil se tak, že jej denně odnášeli z hostince do školy bez vědomí.

*) Laichterova: Žeň z literatur jest výbornou věcí pro děti. A my vydali „Prvosenky", které nám leží na skladě. Pozn. red.

Klesl strašlivě nízko: vezli jej zpilého ze sousední vsi na trakaři. Paní jeho byla farskou kuchařkou za svobodna. Kněží ji navštěvovali vdanou ve škole, kde muž její vyučoval a tu bývala v pravém slova smyslu „ohavnost spuštění“. Byli bezdětní, muž nenazval jinak svoji ženu než „k . . . . k . . . . á.“ Ale byl varhaníkem, předříkával modlitby, vodil procesí, pořádal pobožnosti. Kněží o něm tvrdili, že „je to ještě jeden nábožný učitel.“ Tento vzor klerikálního učitele mnoho dní nevyučoval, aby zastal všechny funkce kostelní, ostatní dny proležel v nemoci z opilství. Vyučování jeho záleželo v bití dětí, spílání a křiku. Knih úředních nevyplnil za $^3/_4$ roku. Škola pustla, kázně ani mravnosti nebylo, návštěva školní hrozná. A přece jej úřady školní chránily na přímluvu kněží, poněvadž to byl „ještě jeden nábožný učitel“. Jména jeho neprozrazuji, poněvadž posud žije v pensi, do které mu pomohl nově nastouplý inspektor školní. Jeho předchůdce dal se podpláceti dary do kuchyně — — —

Druhým markantním zjevem byl řídící učitel B. Jeho duševní obzor byl tak úzký, že jej překvapovalo mých asi sto knih. On sám si předplatil Nár. Politiku teprve po definitivním ustanovení řídícím učitelem. Dříve četl jen úřední list a Věstník vládní. Tento vzor, asi 35 let stáří, šel k vikáři o přímluvu, když žádal o místo řídícího učitele a nesl zajíce pod kabátem. Zhostil se ho v kuchyni farské, při čemž nezapomněl panně kuchařce ruku políbit. Po ustanovení na svém místě chodil denně na faru, vždy s večerem, aby se pozval na večeři. Vůle farářova byla mu vším a proto pro funkce kostelní zanedbával školu. Ostatně byl tak nízkého rozhledu duševního, že jej i primitivní pokusy volného slohu a kreslení dle přírody uváděly ve strašné rozčilení — a to jen proto, co tomu řekne „pan inspektor“. Soukromý život jeho se pohyboval mezi hospodou, farou a školou — nejvyšším ideálem byly dobré jaternice.

Jsou to věci skutečně nechutné, ale pravdivé. Ba, přiznávám se, že jsem první figurky ani nedolíčil.

A teď pozorujte ty dva zjevy — typy klerikálův! Není špatnosti, jíž by se musili vyhýbati, není neřesti, jíž by nemohli holdovati — a jsou trpěni, ba protežováni a usazováni na místa finančně výhodná a zodpovědná. Za to ti, o nichž jen slovem se donese na faru, že odebírají pokrokový časopis, pořádají vzdělavací besedy, divadla — snad i dokonce do novin píší — byť i byli mravně dokonalejšími než celá legie učitelů-klerikálů, byť i jejich působení ve škole vyvážilo tisíce Špačkův a jeho družiny celé — jsou pronásledováni. Je to čistě rakouská specialita, že se odměňují ti, kteří proti pokroku a rozvoji lidu pracují a že odměny skutečným dobrodincům lidu jsou tresty a pronásledování.

Však já doufám přece, že všichni mladí přátelé naši nezvolí si cesty pohodlné, jež vede k cílům názorně vylíčeným, ale že se přidruží k nám pokrokovcům, kteří toužíme se postaviti v šik obranný a spolu výbojný, jenž by pročistil především ve vlastních řadách a potom směle udeřil na nejzarytějšího nepřítele školy volné — klerikalism. A tisknu vám ruku, přátelé, kteří v naše řady přicházíte — rány budou hustě padati, leč v celku je snadno odrazíme a jistě, že vždy vítězství bude u nás, neboť my bojujeme za pravdu a pravdou.

VO AI:

Pacifism a škola.

Učitelská jednota Budeč v Humpolci pojednala ve své schůzi v červenci 1907 o školské výchově k míru. Rozhovor zahájen předsedou, který pojednal o mírovém hnutí vůbec, jeho příčinách a výsledcích. Po té vyložil, kterak mohou učitel a škola přispívati ku posílení citů všeobecného bratrství národů a mírumilovnosti. Upozornil dále na snahu získati školský tělocvik účelům militaristickým (Morava, Rakousy), vyložil dále význam školských slavností mírových. Po rozhovoru žádá schůze:

Zemský spolek ústřední požádej zemskou radu školní, by ustanovila svátek míru ve školách (aby dětem připomenuty byly jejich povinnosti a aby učily se oceňovati díla těch, kdož nejvíce přispěli k zušlechtění lidské bytosti), po dohodě se všemi učitelskými organisacemi Předlitavska a Rakouska a společností mírovou, po ádej ministerstvo vyučování, aby slavnosti mírové byly dovoleny ve školách všech stupňů v Předlitavsku. Akce ta mohla by ujednána býti o manifestačním sjezdu předlitavského učitelstva ve Vídni po prázdninách. Z. ústř. sp. uvažuj o nutnosti dorozuměti se s Osvětovým svazem a Volnou Myšlenkou založiti zvláštní spolek mírový v Čechách s tendencí pedagogickou (ne politickou), anebo utvořiti mírovou sekci Volné Myšlenky. — „Česká Škola“ nechť všímá si pečlivě školského hnutí mírového!

Němečtí učitelé z Rakouska zajímají se velmi o hnutí mírové. — Školní správce Ludvík Demal z Winklarn (Amstetten), autor spisu „Ich bin im Volk ein schlichter Lehrer“, dotazuje se na naši akci o stanovení škol-

ních slavností mírových. Získal již také souhlas mnohých kollegů.

Francouzský ministr vyučování byl požádán franc. kongresem mírovým, aby podnítil ostatní vlády ku svolání konference mezinárodní, která by se poradila o zřízení mezinárodní soustavy školské, by mladíci mohli pokračovati ve studiích v různých zemích (viz naše předchozí referáty!) Došla odpověď: „Otázka o schůzi navrhované konference bude prozkoumána s největším zájmem a p. ministr bude šťastným, kdyby okolnosti jemu umožnily k oné schůzi podnítiti.“ Konečně ministr sdělil, že jest úplně ochoten konferenci svolati a že předal otázku ministerstvu zahraničních záležitostí.

Komise „Mezinárodní výchovy“, založená lucernským kongresem, žádá všechny národní spolky mírové, by požádaly ministra vyučování a min. zahran. záležitostí, by se súčastnili oněch konferencí. — Výbor německého spolku mírového rozhodl se již požádati veškeré ministry všech států císařství.

V dubnu francouzská a saská vláda podepsaly souhlas o výměně mladíků, kteří budou ustanoveni pomocnými professory řečí.

O návrzích, obsažených v mírovém spisu H. Alferiho „Mezinárodní výchova a vyučování“, jednal „Mezinárodní výbor učitelských federací“ na schůzi dne 19., 20. a 21. května t. r. v Paříži a usnesl se, postupně dle možnosti je uskutečňovati. Myšlenky spisu oceněny také v učitelském časopisu belgickém a francouzském časop. „Espero Pacifista“ (esper.) Hle, úspěch české naší práce!

Příští schůze Mezin. výb. učit. fed. konati se bude v Londýně 1908, mezinárodní kongres prvopočátečního vyučování (této federace, tedy již II.) bude v Paříži 1910.

Holarkovu „Válku“ nazývá revue „Espero Pacifista“ skvostným albem propagačním a vřele doporučuje toto podivuhodně laciné album svým přátelům.

Pp. poslanci Drtina a Masaryk byli pacovským sjezdem lidí pokrokových vybídnuti ku vstupu do unie meziparlamentární. Jest si přáti, by se tak skvělé zastoupení české strany pokrokové v tak důležitém sdružení světovém, uskutečnilo.

Esperanto: Návrh posl. Corneta o zavedení esperanta v oficiální program vyučovací ve Francii byl odkázán nové komoře poslanců a vrácen komisi vyučovací. Má podpisy 66 poslanců, i podpis F. Buissonův, předsedy této komise a předsedy francouzské sekce Volné Myšlenky.

Výborný časopis „Tra la Mondo“ (Světem) uveřejňuje enketu hlasů o vyučování, výchově a dětech v mnohých zemích (má také práci z Čech).

Úřední subvenci měsíční 125 fr. obdržel od parlamentu v Peru časopis „Antauen Esperantistoj“ (Vpřed, esperantisté!) 50 čísel tohoto časop. bude rozesláno různým vědeckým institucím.

„Espero Pacifista“ zaznamenává v čísle dubnovém 32 mírových společností, dopisujících esperantem. Do esperanta bude přeložena již bible a chystá se vydání esper. zpěvníku mezinárodního a kalendáře na příští rok.

Jest třeba upozorniti, že Volná Myšlenka ponechává každému jeho přesvědčení a proto také názory autorů, pokud jsou podepsány, ***jsou jejich vlastní*** *a nikoliv na příklad redaktorovy Volné Myšlenky jako celku atd. Cesty hledej každý sám!*

RŮZNÉ ZPRÁVY

Učitel Kafka suspendován! Nemáme ještě po ruce výnos zemské školní rady, ale ze zpráv listů jest vidno, že dnem 2. února učitel Kafka z Českého Dubu, na něhož hozeno obratně podezření z anarchismu, byl úplně suspendován, to jest znemožněno mu úplně vyučování. V podobných případech žurnalistika počne hromovati na korporaci, která jsouc abstraktní, ničeho si z toho nedělá a dále v zemské školní radě své neplechy provádí. Proto my musíme také jednou býti osobními a to velmi důrazně! Místo dlouhých nářků na klerikalism viníme zde inspektora prof. Patočku z Turnova, že on jest pravým původcem suspendování Kafkova a že všechny výčitky mají se snésti jen a jedině na jeho hlavu! Inspektor Patočka jest školským intrikánem první třídy; jest to maska pokrokového a učitelstvu nakloněného dobráka, pod níž jest poťouchlost a jezovitství v pravé své podobě. Jest to skutečný „pozorovák“, jak překládá prof. Hron inspektory, slídič po drobných vadách učitelů, aby rozmáznutím jich nahoře udělal svoji kariéru. O tom máme doklady a chceme jich mít ještě více: Žádáme tudíž učitelstvo okresu turnovského, aby nám sdělilo v plné důvěře svoje stížnosti na tohoto obojetníka, jenž musí být odstřelen; že budeme mlčenliví a taktičtí, není třeba podotýkat. Věci sdělené dáme vyšetřiti svými spolehlivými lidmi a pak ještě s prof. Patočkou si tiskem promluvíme. Ale dále: přicházejí nám stížnosti, ale neurčité na inspektorství! Buší-li se však jen do instituce inspektorské, nikdo si toho nevšímne; nutno zase vylovit exempláře a položit na pytevní stůl. Žádáme učitelstvo, aby k nám přišlo s plnou důvěrou, my ji nesklameme; ale máme-li jednou provádět očistu, musíme chytit kartáč a ne jen stále naříkat, že jsme zaprášeni.

* **Aby byl jeden ovčinec a jeden pastýř,** mají se katolíci spojit s pravoslavnými. Církev cítí vnitřní své rozpadávání a proto by ráda sesílila své šiky mocným přívalem pravosláví; čachruje tudíž dogmaticky a rituelně se zástupci orthodoxní

církve (jinak se to nedá nazvat), aby na konec z toho všeho vylezlo sjednocení. By nachytala hojně hejlů u nás, natírá všechno své jednání na slovanskost — ví, že se najdou Holečkové, Živní, Hurbanové a jiní podobní, kteří nebudou vidět andělské kopyto a sednou na římský lep. Proto byly tyto snahy nazvány překrásně „Apoštolát sv. Cyrilla a Methoděje" (třepej se slovanské srdce!) a také již uspořádán ve dnech 25.—27. července 1907 sjezd na Velehradě (skákej srdce a zapomeň na jesuity!) všech, „kdož se o východní otázku zajímají a oživení a rozproudění pokusův o sblížení církve Východní s církví Římskou si přejí". Program nejlépe nám poví, jak se pracuje. Dne 25. července po formalitách I. přednáška J. Urbana z Krakova: „Co mohou katoličtí bohoslovci konati pro církev Ruskou." II. přednáška P. A. Palmieriho O. S. A. z Říma: „O katolických proudech v ruské theologii." — Odp.: III. přednáška Dra Fr. X. Grivce z Lublaně: „O pokusech o unii" (hist. výklad). Po té diskusse o různých otázkách praktických pro unii důležitých: a) o potřebných pracích literárních, totiž jakých třeba pro Západ a jakých pro Východ; b) jaké styky mají býti mezi našimi theologickými středisky (ústavy a učenci) a duchov. akademiemi ruskými. — Dne 26. července dop.: IV. přednáška Ad. Spaldáka S. J. z Prahy: „Jak by se Rusové měli zachovati k církvi Římské." V. přednáška Fr. Snopka, archiváře a spisov. z Kroměříže: „O poměru sv. Cyrilla a Methoděje k Římu." VI. přednáška P. M. Haluščyňského O. S. B. M. z Krechiwa: „O epiklesi". — Odpol.: VII. přednáška Dr. Boh. Spáčila z Velehradu: „O odpustcích". Po té pokračování v diskussi: c) o rozšíření apoštolátu u všech Slovanů, jak katolických tak pravoslavných; d) o důležitosti zachování ritu slovanského na východě pro unii; e) o podpoře těch, kteří pracují o sblížení obou církví; f) o vzbuzování horlivosti pro myšlenku unie a g) o sjednocení všech spolků a bratrstev k unii směřujících. — O tom, jak to míní církev katolická se Slovany upřímně, svědčí, že v týž čas zakazovala glagolici, starý slovanský církevní jazyk v chorvatských kostelích. „Když ptáčka chytají, pěkně mu zpívají." Slovanstvo má dosti na jedné, trochu uvolněné oprátce, nepotřebuje ji strkat do druhé, ve které by třeba vydechlo.

Drobná protiklerikální práce studentstva. Kandidáti učitelského ústavu v X uspořádali v podkrkonošském městě v červenci sjezd za přispění místního „Volného sdružení pokrokových lidí". Nejdůležitější stati sjezdu pro budoucí učitele „Svobodné škole" věnováno celé dopoledne. Po přednášce „Snahy po svobodné škole" vyvinula se dosti čilá debatta o různých otázkách volné školy, v níž ukázali kandidáti svůj ohnivý temperament v té věci. Na schůzi účastni byli také učitelé. Tu byly patrny vývody nadšení u mladých lidí a rozumu u starších učitelů. Velmi ostře se to rozlišovalo v debattě o otázku, má-li kněz učiti ve škole čili ne. Zkušení učitelé poskytli budoucím svým kollegům mnoho dobrých rad, nabádajíce je jen k r o z v á ž n é m u boji proti klerikalismu, varujíce před skutky jen z efemérního nadšení vzniklými, jimiž mladý učitel v upřílišněné horlivosti bez rozvahy vrhá se v boj cestou nesprávnou, která mu více uškodí, než věci prospěje. Přes tyto rozumné důvody nesmíme však nadšení mladé duše přehlížeti jako věc nepotřebnou, neboť musí se nadšení vzbudit, ale také u d r ž o v a t, aby docíleno bylo jistých úspěchů, zvláště v boji proti klerikalismu, kde nikdo není tak vysazen útokům a nebezpečí, jako učitel. Nikdo však zase nemá tak krásné příležitosti k osvědčení svých schopností a sil, k vedení boje proti klerikalismu, jako učitel. Starati se musíme, aby láska k práci a nadšení pro ni hluboko se vžily a trvale upoutaly jak k velikým vznešeným ideám, tak k malé, drobné práci.

Kdo se stává členem sekce Volné Myšlénky? Kdo uzná její zásady za pravé a propaguje ze všech sil myšlénky pokroku (nemusí být bez vyznání, to ponecháváme dalšímu jeho duševnímu vývoji), a složí nejméně 1 K ročně (1 kr. týdně!) na agitační potřeby. Přidá-li 20 haléřů jest mu zaslána legitimace. Tím prokáže, že mu jde o skutečný boj a ne o nějaké osobní výhody a práva (za 1 K!), kterých ostatně mu dobude Volná Myšlénka v celém společenském životě.

Racionalistická škola tváří v tvář Vatikánu. Spolek „Giordano Bruno di Borgo" v Římě rozesýlá právě vyzvání k podniku, jenž strašně bude páliti klerikály celého světa: bude to symbol pokračující Volné Myšlénky a úpadku Vatikánu. Římští Volní Myslitelé hodlají totiž vystavěti na náměstí svatého Petra, proti kostelu a Vatikánu veliký dům Volné Myšlénky, kde mimo místností spolkových by se nalézala též první Volná Škola římská, vedená v duchu racionalistickém. Každý poutník jdoucí do Říma tisíce turistů, by musili shlédnouti tuto budovu a odnášeti do své domoviny zprávu, že vedle Vatikánu stojí hrdě jeho nepřítel, Volná Myšlénka Světová, která by ročně dodávala sta nových mladších bojovníků s moderním názorem světovým. Prosí tudíž volné myslitele všech zemí o příspěvek; zajisté, že česká sekce Volné Myšlénky též nezůstane pozadu, ale také že jí čeští stoupenci hojnými přístupy a dary pomohou. Činiteli administračními, na něž možno se obrátiti, jsou mimo jiné poslanec italský Salvatore Barzilai, nebo Nilo Verona-Positano, avvocate, Rue Cavour N. 184, oba v Římě (Roma). Velikým bojovníkem za tento cíl jest i všem kongresistům známý a milý prof. Ghisleri z Bergama, jenž se odebéře po novém roce do Říma, aby redigoval tam veliký republikánský list: „La Terza Roma"; slíbil nám již, že si bude pilně všímati českých záležitostí a tak pražský kongres získal Čechům nové forum světové. Terza Roma! Třetí Řím! Bylť Řím císařský, Řím papežský, oba Římy násilí a tmy; nyní má se vytvořit Řím třetí, moderní, veliký, skvělý, kráčející na troskách obou předcházejících k dokonalé kultuře a blahobytu, pravá hlava světa, vedoucí lidstvo k dokonalosti . . . . Molti saluti, cari amici italiani!

Vychování bavorského následníka trůnu svěřeno bylo učiteli obecné školy. Dosud bývalo vychování princů řízeno šlechtickými generály a dálo se přísně vojensky. Duchovní zaujímali ve vychování tom své tradicionelní postavení a po obou teprve přišli jako vedlejší učitelé, kapacity ze dvorní společnosti. — Zmíněný učitel dostal na tři léta dovolenou, aby se cele mohl věnovati 6letému princi. Je to hezké a hodně nezvyklé od princeregenta Luitpolda, že uznává význam moderního učitele elementárního vzdělání, že si přeje, aby jeho vnoučátko s radostí oddalo se učení, těšíc se ze svého dětství a mohouc zůstati cele dítětem. Ale v co doufaly noviny, že to bude dobrým příkladem i jinde, to byly illuse. „Jedna vlaštovka léta nedělá!"

* **Vroucí díky!** M i l o s t í B o ž í, p ř í m l u v o u v e l k é h o S v ě t c e P a d u a n s k é h o (!), láskou a obětavostí Vaší, dobrodincové šlechetní, stanuli jsme u cíle, po němž toužila srdce nás všech. Postaven jest nehynoucí pomník, mající býti metou, ana dělí neblahou minulost budoucí farnosti Dolno-Bečvanské od kýžené šťastnější její budoucnosti. Předvádíme obraz domu Božího i farní budovy na důkaz, co zmohla Vaše společná obětavost a láska. Chrám sv. Antonína na Dolní Bečvě jest vpravdě m a j e t k e m c e l é h o n á r o d a Č e s k é h o (!)

v Evropě i v daleké Americe, k jehož zbudování přispěl i nejeden vdovin haléř; jest většinou majetkem chudých. O, pojďte, Vy opuštění, před oltář svatého Antonína! Když na přímluvu Jeho slepí nabyli zraku, hluší sluchu, chromí zdravých údů, jistě i v jiných potřebách bude Vám pomoženo! Kostel i fara stojí očekávajíce Nebes Pána a sluhu Jeho, lékaře lidských duší. Leč — budiž Bohu žalováno, radost naše kalena jest kompetentním rozhodnutím, že vlastní duchovní správy nedostaneme, dokud nezapravíme zbytek pohledávek staviteli a řemeslníkům, a ten obnáší 40.000 K. Prosíme Vás, dobrodincové šlechetní, neopouštějte nás v této trapné době, přispějte nám laskavě, otevřte štědrou dlaň Svou, neboť tolik toužíme po slastných chvílích, kdy ve svatyni naší obcovati bude stále ve svatostánku Spasitel pozývaje bídné a trpící laskavými slovy: Pojďte ke Mně všichni, kdo pracujete a obtíženi jste, a Já vás občerstvím! Dobrodinců jest u příležitostných mších sv. pamatováno. Za „Kostelní jednotu" na Dolní Bečvě: Dionysius Polanský, naducitel (!), jednatel. Ant. Přibyl, far. rožnovský, předseda. Mich. Solanský, starosta. Martin Bogár, koop. Msgr. Dr. Ant. Cyr. Stojan, bisk. a kons. rada, říšský a zemský poslanec." — Tak teda: Přímluvou sv. Antonína Paduánského nasekali si 40.000 K dluhů a teď jim to má moravský lid zaplatit! Neměli by se raději obrátit na něj a místo léčení hluchých, slepých a chromých, tedy velkých zázraků, žádati o sehnání 40.000 K? To je přece lehčí věc! Aneb ať sáhne do kapsy monsignor Stojan! Ten je spíš bude mít než sv. Antonín Paduánský!

Na komando. Znáte ty paňáky, kteří se zatáhnou za šňůrku a začnou hned házet nohama a rukama, až se jim špagátové klouby překrucují? V Hradci Králové je jeden živý — ale dříve něco, co stojí za záznam. Stalo se totiž před kongresem, že se zvedla v Čechách nejčernější špína, jaká nebyla dosud vídána a v mohutné vlně zaplavila každý kout, kde tušila se domnívat cosi příznivého kongresu. V místodržitelské kanceláři (výše také!), v radničním presidiu, v Národním divadle, na policii všude bylo vidět vliv klerikálů, kteří se neštítili ničeho: lží, pomluv, denunciací, posměchu, utrhání na cti, krátce každá podlost byla upotřebena na zničení kongresu, jehož následky již pánové cítili. Hlavně se vyznamenal člen bankrotářské rodiny Schönbornů, hubený Vojtěch, kterému vztek nedá dobře dělat ani po kongresu: jak známo, interpelloval starostu města Tábora, dra Kotrbelce, „jak se může omluvit, že vítal účastníky Volné Myšlenky při jich výletu?" A v době nejničemnějších těchto útoků na kongres, byl vydán tento výnos, jejž na pamět budoucím otiskujeme:

C. k. zemská školní rada pro království České. Čís. 41.747.

Panu předsedovi c. k. okresní školní rady!

Českou sekcí spolku „Volná Myšlenka" svolán je na měsíc září t. r. do Prahy XIV. kongres volných myslitelů, jehožto program většina časopisů již uveřejnila.

Tento program má ráz čistě a výlučně protináboženský.

O průběhu posledního podobného kongresu volných myslitelů v Římě podávají pak následující data vysvětlení:

Kongres volných myslitelů, pořádaný roku 1904 v Římě, jehož četní anarchisté se súčastnili, a který měl býti původně jen theoretickou manifestací proti klerikalismu, holdoval od prvního počátku čistě anarchistickým tendencím a měl na konec ráz shromáždění revolučně dělnické strany.

Kongres stotožňoval se s proletářským a socialistickým hnutím a prohlásil se pro odstranění kapitalismu. Přijal jednomyslně návrh oslavující ruskou revoluci a usnesl se, přistoupiv na denní, od polovice účastníků přijatý pořádek, na němž odstranění církve a státu stálo, na resoluci, jejíž konec zněl: „Rozšiřujme volnou myšlenku, socialismus, ateismus a komunismus, abychom uspíšili osvobozující revoluci, která přivodí budoucí společnost, společnost bez bohů a pánů."

Doporučuje se tudíž tam, kde k tomu okolnosti podnět zavdají, o tom vhodným způsobem dáti věděti.

V Praze, dne 21. srpna 1907.

C. k. místodržitel:
Karel hrabě Coudenhove.

Byl to výnos proti kongresu: účastníci většinou z kruhů učitelských měli být zastrašeni, kongres měl vypadat pak bídně. Neměškaje, napsal red. K. Pelant otevřený list, v kterém vyvrátil všechna tato tvrzení. Byla to bída! Nikde ho nechtěli uveřejnit! Ve Venkovu byl dlouhý, ve Dnu také, v Právu Lidu moc zdvořilý, v Národních Listech bylo red. Servácem Hellerem řečeno, že jest to jen reklama (!) — (takhle rozumí se učitelské svobodě u nás!) — konečně se nad ním smiloval 3. září Čas. Bylo tam zdvořile, ale určitě řečeno, že to není pravdou, co výnos tvrdí, a že pan místodržitel podepsal něco, co neprostudoval. Bylo ticho — jen v Politik skromně škytla nějaká „beachtenswerte Seite", že kongres jest anarchistickým, ale více nic. C. k. hejtmani, kteří měli dávno lepší informace o Volné Myšlence než místodržitel, díky velmi četným přednáškám v jejich okresích pořádaným, útrpně se asi usmáli, a výnos uložili k veliké hromadě podobných plesnivících papírů, které zachraňují vždy stát. Ale v Králové Hradci mají ředitele c. k. reálky, pana Libického, který sebou začal škubat jako výše zmíněný paňák na špagátě; chytal po ulicích každého profesora, jenž se náhodou v Hradci Králové zdržoval a nutil k podpisu, že bylo čtěno; horlivost přenáramná a dvakrát podezřelá, jelikož se výnosy podobné vyvěšují jen na černé tabuli a žádných podpisů se nikdy nežádá. A teď sedí se svou c. k. ředitelskou moudrostí v povidlech; kongres anarchistickým nebyl, jeho mravní a rozumová výše dosáhla stupně, jaký u nás neměl ani žádný veliký projev národní — a hrůzo k omdlení, i „Spolek českých profesorů" se ho oficiálně súčastnil! Teď aby pan Libický šel učit na střední školu mezi Mašukulumby — v Evropě by mu mělo být trochu horko.

Něco z Ameriky Profesor Edgar L. Larkin, astronom hvězdárny na Mount Love měl 11. září v San Francisku přednášku, jež vzbudila po celé Americe sensaci. Žádal totiž odstranění všeho náboženství ze škol a nahražení jeho vědou. Důvody jeho jsou však rázu neobvyklého, ryze amerikánsky praktického. Pravil asi takto: Na základě statistiky jest jisto, že se veškerá zásoba uhlí na zemi vyčerpá za sto, stodvacet let; jestli se učencům nepodaří nalézti nové zdroje tepla (elektřina, slunce) lidstvo z části zmrzne a z části pozbude veškeré kultury, která jest dnes na strojích a tím uhlí založena. Jediným prostředkem k dosažení velikých vynálezů, jež by tomu zabránily, jest vypěstování zvýšené rozumové úrovně všech vrstev lidských, neboť můžeme očekávati, že mezi statisíci talenty nalezne se pak genij, jemuž se podaří rozluštiti tento problém; jest nutno vypěstit prostředí, v kterém by Teslové a Edisonové nebyli vzácností — jinak mírná pásma zpustnou a zeměkoule se ochudí o dvě třetiny obývatelné plochy. Proto nutno kostely, kde shromážďují se lidé a kde se vyplýtvá

tolik času s marnými věcmi, změnit ve vyučovací síně. Lidem, kteří do nich přijdou, nutno vykládat o vědě, o zákonech přírody, aby začli myslit, hloubat, nalézat v nich krásu i nové objevy ku blahu lidstva. Modlitební knihou příštího člověka musí být naučný slovník. Náboženství stále upadá, racionalismus nastupuje jeho místo — učedníci sv. Pavla a učedníci vědy nikdy již se nesejdou." Z této přednášky vidno na rozdílnou methodu při potírání pověr: co my ukazujeme jen s námahou, že je to hloupost, praktičtí Američané praví: Tato hloupost se nám jednou nevyplatí. Celek však zjevem, že se proti vládě tmy dnes počíná protestovati na celé zeměkouli.

Karlínské hejtmanství zvyká i poslední dobou na přidělávání práce — jedná-li se o bezvěrce. Poslední dobou vystupovalo z obce Hloubětína více osob z církve a tu oznámení toto bylo vráceno zpět na obecní úřad se žádostí, aby vyšetřilo, jest-li někdo dotyčnou osobu nenutil k výstupu, jest-li je to její podpis atd. Do toho hejtmanství nic není — má vyhotovit listinu a zaslat ji zmíněné osobě; nějakého podvodu není se co obávat, ten jest vyloučen povahou věcí. Celá manipulace, zdánlivě úřednicky svědomitá, jest jen k tomu, aby lidé byli pochůzkami na úřad rozmrzeni, zastrašováni atd. atd., aby se vystupování hojně nešířilo. Tuto věc by si měl uvědomit pan starosta a podobnou nezákonnost odkázat do patřičných mezí s poukázáním, že k tomu není nijak povinen — naopak, že má hájit občanstvo, aby nebylo zbytečně týráno. Nespokojenost odnáší z toho pak obecní úřad, ne hejtmanství, a tedy již ve vlastním zájmu by starosta měl se hájiti. Jiným takovým trikem hejtmanství karlínského jest žádání křestních listů k výstupům z církve; to zase, aby se způsobily výlohy, ztráta času psaním atd., anebo i tato šikovnost: Místní rodáci hloubětínští se žádají, aby šli si proň na faru; a tu velmi výmluvný a znamenitý dialektik, pan farář Toman, spustí stavidla řečí, aby ovečka zůstala na dále na stříži. Také z vlastního zájmu, neboť melduje-li u konsistoře, že se ovčinec tenčí, nedají tam zcela nic na jeho vzdělání a učenost a pošlou mu nos za špatnou správu církve. Upozorňujeme všechny, že není k výstupu z církve potřebí žádných listin, ale že je nutno udati jen úplně přesný den narození. Stává se totiž, že když člověk zmýlí se jen o den, farář odpírá úřadům změnu v katolické matrice tvrzením, že ten den se žádný zmíněný člověk nenarodil; má pravdu, ale že třeba na stejné stránce v jiném dnu to viděl, mazaný chytrák neřekne! Tedy přesnost ve všem a hlavně ve vystoupení z církve!

Vinohradské hejtmanství dostává poslední dobou četné výstupy z církví a počíná mít práci již s občanským životem bezvěrců. K správě matriky jest přidělen úředník, jenž má celou spoustu věcí jiných a jest tudíž prací přetížen. Není tedy divu, když si chce ulehčiti a kus práce s bezvěrci se zbavit; ovšem nepodařilo se to a my právě tento případ zde uvádíme proto, že jest nebezpečí jeho opakování. Na hejtmanství dostavil se totiž občan bez vyznání, jehož manželka jest katoličkou, aby ohlásil narození svého syna, a tudíž rovněž bez konfese. Přírůstek jednoho takového malého bezvěrce znamená hned i v budoucnu celou řadu prací: musí se volat bába, vystavit list o narození („křestní list") pak přijdou výtahy z matrík pro školské záležitosti atd. Kde nabrat času? Otázku tuto rozluštil úřadník tím, že řekl krátce občanu: „Musíte s dítětem jít na faru, sem ze smíšeného manželství nepatří." Mínil, že občan zastrašen c. k. úřadem, jenž jak známo, má vždycky pravdu, ihned poběhne. Běžel — ale do redakce Volné Myšlenky, kdež jsme hned popadli Manze a běželi zpátky. Na naši otázku, jak to přijde, když § 140 obč. zákonníka stanoví, že ve smíšených manželstvích syn následuje náboženství otcovo, dcery náboženství matčino (ovšem jestli se dříve nedomluvili libovolně jinak) — obdrželi jsme několik nesrozumitelných a rozpačitých slov, z nichž na konec přece jen vyšlo na jevo, že občan dostane výnos. Těšíme se naň, poněvadž nám dá příležitost, učit zase jedno c. k. hejtmanství rakouským zákonům. Náprava však se zjedná jen tím, když se zmíněnému úředníkovi, věříme že přetíženému, odebéře všechna jiná práce a stanoví se jen on, nebo kdos jiný za správce civilních matrik. Už si pánové musí na ně zvyknout! Každý bezkonfesní člověk přispívá tak k laicisaci státu, neboť jednou si stát rozmyslí, aby platil dva matrikáře v jednom místě a zavede jen svého, jako v Uhrách.

Žižkovské hejtmanství jest vedle slánského nejkože —, chceme říci nejkonservativnějším hejtmanstvím v Čechách. Nejkrásněji je to vidět při občanských sňatcích. I občanský sňatek má právo být slavností, krásným okamžikem životním, upomínkou na důležitý moment života, na nněž člověk, a byť i pak mu manželství zhořklo, přece jen rád vzpomene. Církev to ví, a proto sňatky obklopuje co nejvíce parádami: hotové divadlo, ku kterému se také publikum rádo dostavuje. Slušné úřady chovají se k civilním sňatkům také jemně, taktně: na pražské radnici zásnubní řeč jest pronášena důstojně, vážně, tak že přítomní jsou povzneseni a chápají velebu okamžiku; na vinohradském hejtmanství mají zásnubní řeč jemnou, skoro poetickou, že srdce okřívá a taje — ženy uroní slzu; v Brně starosta rovněž důstojně vysvětluje vážnost okamžiku a jedná s občany tak s občanským citem a zdvořilostí, jako se sobě rovnými. V Idrii (Gorice) pan okresní hejtman dal pořídit na vlastní útraty krásnou pergamenovou, těžce okovanou matriku civilní a sňatky (na př. redaktora Kristana) vítá nejen krásnou a vážnou řečí, ale sňatku assistovati musí v parádních uniformách všechno úřednictvo hejtmanství na důkaz, že stát zde vykonává své nejvyšší občanské právo: založení nové rodiny, nové jednotky tvořící stát, která svým životem dále se vyvíjejícím jej udržuje. To jsou naše zkušenosti s úřady, kde mají již trochu pochopení pro moderní dobu. Jak na žižkovském hejtmanství? Pan hejtman Smutný přeměří nejprve snoubence ostrými a káravými zraky, pravícími, že zase něco spáchali, z čeho se budou zodpovídat a nyní spustí řeč — ale jakou! Když chce státní návladní dostat někoho do kriminálu, mluví právě takový paragrafy špikovaný atentát na osobní bezpečnost: samé „zákon nařizuje" — „zákon přikazuje", „patent z roku toho a toho praví", a „kdybyste se nezachovali, podléhali byste trestu", „stát chrání své právo", „máte povinnost zákon poslechnouti" atd., takže ubozí snoubenci z celého toho byrokratického proudu slovního nabývají vědomí, že vyvedli něco, co sousedí docela těsně s kriminálem. A pan hejtman mluví dále, slova „trest, zákon, patent" ostře vždycky vyrazí a probodne zraky jednou ženicha a pak zase chudáčka nevěstu, zpráská je přímo nenávistnými pohledy a když skončí ortelně slavnostní výzvou k podepsání, jezdí mráz jistě po nešťastném párku: teď nás jistě ze zadu chytnou četníci a povedou nás na Pankrác do svatební celly! Byl jsem přítomen jednomu takovému příšerně slavnostnímu aktu a nemohl jsem to vydržet — tohle psychické mučení trvá skoro půl hodiny! — a začal jsem šoupat nohama. Odměnou mně byl líbezný c. k. pohled a pak po skončení otázka: „Pane svědku, vy račte příliš pospíchat?" „Ano,

vašnosti pane císařský královský hejtmane, mám trestní stání na Královských Vinohradech". (Aby věděl, že už má dokonalého lumpa před sebou!) „No, to vám neuteče, sednete si na tramway". „Jsou těžké časy, samá konfiskace a pokuty". „Musím přece udělat tak slavnostní okamžik důležitým!" „Ano, ovšem, to uznávám, vždyť my také chceme dokonalou rodinu; ale naše ideje . . . ." „Chchch, ideje", vpadl mně pan hejtman Smutný do řeči, ale s takovým opovržlivým, pohrdavým a ironicky posměšným tónem v jediném tom slově, že jsem si vše další odpustil. Jaká pak řeč s člověkem, jenž nerozumí moderní době, jenž to vše kol sebe nechápe a myslí, že absolutní dokonalostí jeho zásady, tuhé jako jeho zlatý límec! To by bylo hádání s páterem Albánem . . . . Žižkováci, kteří se budete ženit na vašem hejtmanství, připravte se s humorem na podobnou řeč; ať vám nezkazí dobrý rozmar a přijměte ji jako drobnou denní nehodičku, která nedá se oddálit, asi tak jako když na vycházce přepadne vás déšť, neb když kolem jedoucí vůz vás trochu postříkne blátem.

Karel Pelant.

Veškeré učitelstvo pražské, hlavně povolané korporace učitelské činíme pozorna na pedagogický dozor pražských městských útulků školní mládeže. Nám nezbývá čas, abychom mohli věci takovéto vyšetřovati, ale zajisté že se někdo najde, kdož si věci všimne a třeba i provětrá. Duch těchto útulků jest na čisto klerikální a také není divu, když na př. vrchním dozorcem byl zemřelý biskup Krásl. Což učitelstvo nemá síly, aby tato místa vydobylo pro sebe, pro povolané činitele?

O volné škole na kongresu Volné Myšlenky přednáší Karel V. Tuček, říd. uč., dne 3. listopadu 1907 v Národním domě na Vinohradech a dne 9. listopadu na valné schůzi učit. jednoty Budče poděbradské v Nymburce.

LITERATURA

Literární oznámení. Oznamuji všem svým známým a přátelům, kteří odebírali „Přehled Revuí", že následkem kongresu, jehož práce po celé měsíce zabírala den od rána do pozdní noci, nemohl jsem na dále redigovati tuto svou revuí. Předal jsem ji tudíž svému spolupracovníkovi panu Přem. Otokaru Plačkovi v Pacově, jenž ji dále povede, a to s takovou svědomitostí a pílí, jako byla dosud redigována. Prosím zároveň, by byla přízeň tomuto podniku zachována, ano o mnoho rozmnožena, neboť „Přehled Revuí" může býti pravou výchovnou pro moderní lidi, kteří si přejí míti přehled veškerého myšlenkového ruchu u nás. Polyhistorism prý dnes není možný — trochu přece: pomocí takovéto revue dozví se člověk aspoň stručně vše a zajímá-li jej cos podrobně, ví kde další věci nalézti. Doporučuji tedy z kulturního a lidského stanoviska tuto skutečně dobrou revui, která bude vzdělanostně zvedati úroveň, a děkuji za tuto přízeň právě tak, jako kdyby se mi stala osobně.

Karel Pelant.

Nového dětského časopisu „Jaro" vyšlo právě první číslo, jímž tento opravdu pokrokový a umělecký list pro mládež uvádí se velice šťastně. Uvážíme-li, že valná většina časopisů pro mládež je buď klerikální nebo poloklerikální, lze nový list upřímně vítati, tím spíše, že vypraven je velmi dobře a kromě článků obsahu vesměs velmi dobrého a výchovného, hlavně ve směru protiklerikálním (znamenitá je zvláště kratičká povídka z Boccaccia, proti klerikálnímu pokrytectví namířená a mistrem Scheinerem skvostně illustrovaná). List „Jaro", jak s potěšením pozorujeme, přihlíží také k výchově umělecké a část obrázková je od vynikajících umělců v oboru illustrací pro mládež, jako je Aleš (rozkošný obrázek k anekdotě „Učenec a čert"), Preissig, Kašpar (záhlaví listů), Panuška a jiní. Časopis „Jaro" vychází vždy 15. každého měsíce za redakce Ant. Macka a uč. Zachara. Můžeme nový časopis vzhledem k tomu, že práci pokrokového učitelstva dobře podporuje a také rodičům, kteří chtějí z dítek svých vychovati lidi volně myslící, dobře se hodí, vřele doporučiti. Celoroční předplatné (na 12 čísel) obnáší K 1·30, pololetní 70 hal. Jednotlivá čísla po 10 h. Předplatné zasílá se na adressu Antonín Svěcený, Praha II., 1959 Myslíkova ul.

Naše Slovensko se jmenuje velmi pěkná revue, kterou bude redigovati znamenitý pracovník a literát slovenský Bohdan Paulů v Praze. Náklad povede také dobrý člověk Antonín Reis (Vyšehradská třída 39, Praha-II., kde je redakce a administrace) a tak už máme záruku, že to bude věc skutečně vážná a cenná. Bude to měsíčník na hájení zájmů uherských Slováků a orgán pro bližší poznání nás obou. Oh, na Slovácku jsou úžasné lány kulturní práce i prospěch z ní! Není oboru, jež by tam něčeho nezískal: od věcí finančních, obchodu, průmyslu až po literaturu a poesii, všecko naše může tam něco dobrého vydobýt, obohatit se, ve hmotném i duševním smyslu! Nehorujme stále jen pro Slováky a nenadávejme Maďarům, když to tito neslyší, ale sáhněme k činu: předplaťme pro čítárny neb pro sebe tuto revui, která nám obnos ten prakticky pro národ tisíckráte vrátí! Ať každý vlastenec, jež volá hrrr na Maďary, sáhne do kapsy a dá 6 K na pololetní předplatné; přímo je poškodí víc, než půlhodinovou řečí o „krásné Slovači."

„In memoriam Jana Votavy". (Hrsť belletrie a vzpomínek vydaných od přátel.) Mladý student, čiperný, talentovaný, bystře si všímající života kolem sebe; a napíše do studentského časopisu článeček „Můj bůh", ve kterém upřímně a nadšeně píše, „že bohem má býti zásada, vírou přesvědčení, nadějí síla, láskou práce", slova ve svém chaosu přece tak poctivá a na dobrou, jemnou duši ukazující. A za tato slova jest relegován z gymnasia v Českých Budějovicích, které si takto vpálilo Kainovo znamení nejvzteklejšího klerikalismu na čelo, za tato čistá a idealistická slova není přijat nikde na ústavech, ani v Plzni ani v Praze... A nyní nastává tragedie: slaboučké tělo, nalomené pobytem v církevnickém asylu studentském (známé to duševní a tělesné morně budějovické!) strádající a neživené, jest zachváceno tuberkulosou; po pouti při herecké společnosti a v různých redakcích dvacítiletý hoch umírá na venku chrlením krve . . . A péro měl ten hoch; mladé, ještě nevykvašené — neboť co chcete od dvacíti let, jež bídně byla ubíjena proletářskou existencí! — ale přece jen péro, které by se vybrousilo jistě na výborný nástroj. V jeho literárních nábězích vždy zatřpytila jedna, dvě facetty nebroušeného drahokamu, jemuž nebyl dopřán čas k dohotovení; takové jsou ty jeho črtičky, básničky, reflexe, plné citu a dobrých postřehů a obrazů. Jeho přátelé studenti a mladí literáti vybrali hrst jeho věcí, přidali vzpomínky, z nichž nejdojemnější jest jedna nadpisem autorů: „Ti, kteří se nesmějí podepsat", a tak vznikla ona knížka: „Ti, kdož znali Votavu, pochopí skrovničký projev piety veliké naší lásky. Ti prominou i nedostatky naší publikace. Tvořilo ji mládí." Není co odpouštět: pamatovat na mrtvého, idealistického přítele vzpomínkou trvalejší, než jest řeč, jest činem. A jest-li čin tento ještě jest památníkem násilí, jehož se na ubohém studentovi dopustila černá moc a tím i pak zdrojem odporu k ní, pak jest to i prací kulturní. To mohou být pořadatelé ubezpečeni a tak i na své dílo hrdi.

Svobodná, volná škola a její význam i úkol v kultuře národní. Napsal Jos. Černý. V Praze. nákladem Ústř. spol. jednot učitelských v králov. Českém. V komisi knihkupectví Jos. Rašína v Praze VII. Spis po všech stranách dokonalý, sestavený znalcem-paedagogem, který náležitě vystihuje pojem „volné školy", totiž tak, že volná škola vyžaduje vedle vnějšího uvolnění, řekl bych zbavení tíživých, nevlídných forem, hlavně uvolnění duchové. Učitelstvo má býti emancipováno od utkvělých šablon ve školní práci, dětem pak dostati se má uvolnění zbudováním soustav vyučovacích na podkladech psychologických. Ježto pak dítě žije svým životem v určitém prostředí a rozvíjí se v kultuře svého vlastního, národního kmene, dlužno tudíž navazovati na kulturu lidovou a vyučování tedy individualisovati, totiž uvolňovati tak, že se zbavuje šablon a rozvíjí duševní život dítěte. V tomto směru krásně poučuje spis J. Černého a vrcholí v nezvratné pravdě, že dokud nebude této volnosti v duševní sféře mezi dětmi a učitelem, potud zevnější některé stránky volnosti zůstanou toliko pouhým leskem, který záhy vybledne, je tudíž takováto volnost jen zdánlivou. Doporučujeme spis všem, kdož se chtí náležitě poučiti po všech stránkách o podstatě a úpravě „volné školy". Doporučujeme však ještě více výše uvedený spis těm, kdož povoláni jsou, aby pravdivé a správné podávaly výklady o volné škole. Podpíráme toto doporučení vlastním rčením spisu, který na str. 105. zřejmě dí: „Věda nejenom dává kompetenci k autonomii, ale umožňuje a zdůvodňuje též zodpovědnost učitelovu. A zodpovědným činěn býti může pouze ten, kdo vědecky dobře zná obsah i cíle toho, co činiti má a čím dosáhnouti má jistých účinků. *Tčk.*

Na vlastních cestách ve výchově a v učbě školy obecné. B. Dvorecký. V Praze. Nákladem Zem. Ústř. spol. jednot učitel. v králov. Českém. V komisi kněhkupectví Josefa Rašína. Spis B. Dvoreckého dobře přiléhá ke spisu J. Černého „Svobodná, volná škola". Pádnými a přesvědčivými důvody podpírá spisovatel výrok, že „učitelstvo samo jest velice vinno nevolností nynější školy, neboť nevolnický duch náš jest, jenž ubíjí a brzdí; dokazuje, že musí padnouti všecko zbytečné, všechen balast třeba hoditi přes palubu, ostříhati copy namaštěné, slepené, ať vyrostou nové, bujné kadeře, které okrášlíme svěžími květy netknutých luhů". V tomto a podobném líčení pokračuje spis a podává cenné rady, jak by se měl učitel ve styku s dětmi vůbec a při vyučování jednotlivým předmětům zvláště počínati, maje stále na zřeteli duševní rozvoj a individualitu svých svěřenců, jak by měl školní práci zaříditi, aby vydala kýžený užitek a učitel aby byl pracovníkem sebevědomým, vytrvalým, svědomitým, takovým, který učení oživuje, oduševňuje a svěžím činí, ba i špatné v dobré proměňuje, který má býti tak dovedným, aby úkol školy obecné co nejvíce zjednodušil tak, aby byl s to vykonati co nejvíce. Spisovatel učí dále, jak vésti žáky k pozorování přírody, jak poučovati žáky o jejich výtvorech a vůbec praktickým návodem podává na každé řádce poučení obsažná, případná, tudíž velmi cenná. S nejlepším vědomím lze doporučiti spis tento nejen učitelstvu, nýbrž i rodičům, jimž jde o poznání vyučovacích směrů, jimiž dosíci se má ve výchově a učbě nejenom nasbírání vědomostí, ale i vypěstování zdravé vůle žákovy a položení základů ku přímému, pevnému charakteru. *Tčk.*

Schválené učebnice pro pokračovací kursy čili t. zv. čtvrté třídy měšťanských škol. Prvé učebnice pro pokračovací kursy měšťanských škol, nyní hojně zřizované, byly těchto dnů vysokým c. k. ministerstvem osvěty a vyučování schváleny. Je to především výborná „čítanka pro pokračovací kursy při měšťanských školách", kterouž sestavili Josef Horčička, odborný učitel měšť. školy v Ústí n. Orl. a Jiří V. Klíma, ředitel měst. dívčího lycea v Chrudimi. S 30 illustracemi. Váz. za 2 K. Schváleno pro pokračovací kursy při školách měšťanských a pro školy pokračovací výnosem ze dne 6. září 1907 č. 32.346. Kniha tato již před úředním schválením byla velice sympaticky přijata literární kritikou a kruhy odbornými i bude nyní jako schválená učebnice zajisté všude hojně zavedena. Druhou učebnicí je „početnice pro měšťanské školy chlapecké i dívčí". Složili Josef Horčička a Jan Nešpor. Díl IV. Vydání A pro pokračovací kursy při měšťanských školách chlapeckých. Váz. za K 2·20. Schválena vys. c. k. ministerstvem, výnosem ze dne 6. září 1907 č. 35.245. Obě tato vynikající díla naučná vyšla nákladem J. Otty v Praze a vydána budou počátkem měsíce října ve vydáních definitivních schválených. Doporučujeme je pozornosti kruhů učitelských i přátel českého školství.

SVĚTOVÉ SDRUŽENÍ VOLNÉ MYŠLENKY

ČESKÁ SEKCE.

Našim důvěrníkům. Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky usnesl se za účelem usoustavnění našeho postupu svolati

první sjezd důvěrníků české sekce Volné Myšlenky.

Konati se bude dne 3. listopadu 1907, od 10. hod. dop. až do večera v Praze.

Předběžný program:

Podstata Volné Myšlenky. Referenti dr. Th. Bartošek a F. V. Krejčí.

Organisace, tisk, dosavadní a budoucí práce Volné Myšlenky. Referent Julius Myslík.

Jak pracovati k uskutečnění rozluky státu a církví v Rakousku. Referent Dr. K. P. Dražďák.

Práce pro dosažení volné školy. Referent říd. uč. K. V. Tuček.

Úkol Volné Myšlenky české v Americe. Referent prof. Jos. Jiří Král.

Světový kongres Volné Myšlenky v Praze r. 1915. Referent Julius Myslík.

Různé.

Dosavadním důvěrníkům dostane se ku sjezdu zvláštního pozvání spolu s bližšími informacemi. Sjezd koná se jako důvěrná schůze; hosté přístupu nemají.

Sjezd bude pouze pracovním (nikoliv representačním).

Připravujte se! Po stanovení definitivních organisačních forem bude přikročeno k rozsáhlé organisaci a doufáme, že každý kongresista získá několik členů sekce, jejichž snaha v boji oproti klerikalismu projeví se aspoň skromným příspěvkem 1 K ročně.

*

Důležité! ☚ ☛ **Důležité!**

Ježto vydáme podrobný protokol kongresu Volné Myšlenky v Praze, neuvádíme průběh kongresu v tomto čísle. Předpokládáme, že všichni naši přátelé si protokol kongresu opatří a že by tedy bylo zbytečno v listě našem, kde máme takovou nouzi o místo, průběh kongresu opakovat. Protokol bude podrobný a bude obsahovati veškeré referáty na kongresu přednesené, spolu se všemi návrhy, resolucemi, projevy, pozdravnými přípisy a telegramy, jakož i seznamem súčastněných korporací.

K protokolu připojeny budou též debaty v komisích, popis cesty do Tábora a mnohé jiné veřejný zájem budící okolnosti. Jednání školské komise jest vzláště pečlivě vypracováno redakcí p. řid. K. V. Tučka a bude přímo essencí snah za volnou školu v Evropě. Nesmí tedy kongresový protokol scházet u žádného pokrokového učitele a v žádné spolkové knihovně! Vedle toho opatřen bude protokol některými vyobrazeními, zejména hlavních kongresistů, zasedání na Žofíně, tábor lidu v Táboře, obrazem plakátu a mn. j. Protokol, který obsahovati bude 200—300 stran formátu „Knihovny Volné Myšlenky", vyžadovati bude mnoho práce a tedy i času; kdy vyjde, oznámíme časopisy. Vynasnažíme se, aby to bylo brzy. Prosíme však, aby každý, kdo si protokol žádati bude, oznámil nám to koresp. lístkem, abychom mohli stanoviti přibližný náklad a tím i cenu.

Jeho Excellenci
panu **Karlu hraběti Coudenhovovi,**
c. k. místodržiteli českému atd.

Vaše Excellence!

Podepsaná deputace vykonávajíc úkol uložený jí velikou veřejnou protestní schůzí lidu, konanou na Král. Vinohradech v Národním Domě dne 6. října, dovoluje si tlumočiti Vaší Excellenci rozhořčení občanstva, jež způsobeno bylo náhlou a patrnou změnou v konfiskační práci úřadů v Čechách, jaká v poslední době nastala a ve které občanstvo vidí následek nedávné biskupské intervence u Vaší Excellence.

Konfiskace, jaké nyní se dějí, jsou vyloženým a systematickým zneužíváním moci úřední, poněvadž konfiskují se nejen jednotlivé stati, ale i celé knihy, obsahující mezi jiným citáty z bible a výklady a texty zákonných ustanovení tohoto státu, ač by se předpokládati dalo, že aspoň posléz uvedené plody ducha lidského zůstanou konfiskace ušetřeny. Není možno, aby v knize o stu i více stranách nebylo ani jediné nezávadné věty; proto libovůle a pohodlnost konfiskujících úředníků, kteří konfiskují, co jim napadne, aniž by to četli, budí v občanstvu pochopitelné vzrušení, jež ve mnohých svých následcích může být velmi povážlivé pro veřejný pořádek.

Zvláště nelibě se dotýká občanstva, že hierarchie katolická, tedy orgán cizí zahraniční moci, má na úřady tohoto státu tak rozhodující vliv, že na přání této cizí moci ostentativně se pomíjejí docela zřetelná ustanovení práva rakouského, jež zabezpečuje každému občanu svobodu víry a svědomí, jakož i svobodu vědy a učení.

Občanstvo považuje to netoliko za svou povinnost, ale i za své právo, dbáti šetření platných zákonů tohoto státu a jest odhodláno sáhnouti ke všem vhodným prostředkům, aby zákony státní ochránilo před úřední libovůlí a nezákonným vlivem hierarchie.

Dovolujeme si upozorniti na nedozírně neblahé následky, jaké by v občanstvu nutně vyvolati muselo poznání, že u tuzemských úřadů nelze se dovolati ochrany tuzemských zákonů, což by přirozeně rozvrat všeho veřejného pokoje a řádu v zápětí míti musilo. Je též docela přirozené, že spisovatelé, kterým docela svévolným způsobem se kazí jejich duševní plody a kteří nemohou se u tuzemských soudů dovolati ochrany svého práva, poněvadž soudcové u vrchního zemského soudu docela mechanicky potvrzují každou, sebe nerozumnější konfiskaci, obrátí se nyní se svými žalobami před mimorakouskou kulturní veřejnost evropskou.

Tato nutná sebeochrana, kterou potlačiti nebude více v moci biskupům oddané byrokracii zdejší, bude tento stát netoliko kompromitovati v očích kulturní ciziny, ale může shodou okolností vyvolati i důležité komplikace politické.

Podepsaní považují za svou povinnost na veškerá tato nebezpečí povolané úřady hned předem upozorniti, při čemž podotýkají, že se sice snaží a i nadále snažiti budou, aby pokud je to v jejich silách zabránili jakýmkoli činům nezákonným, že však, má-li toto jejich loyální úsilí k cíli vésti, jest nezbytně nutno, aby úřadové sami v šetření zákonů předcházeli občanstvu dobrým příkladem, poněvadž důvěra v zákony obstojí pouze tehdy, bude-li zákon dosud platný také úřady respektován.

Dovolujeme si vysloviti naději, že Vaše Excellence v uvážení osudných následků, jež by pokračování v dosavadní libovolné nezákonné úřední praxi nutně přivoditi muselo, vynaloží veškeren svůj vliv, by státním úřadům zjednala naprostou nezávislost od církevní hierarchie, aby vymanila je ze všeho pokořujícího a před občanstvem kompromitujícího vlivu zahraniční moci papežské a že se naopak přičiní, aby jedinou direktivou úřadů Vaší Excellenci podřízených byly zákony tohoto státu, jak toho nejen prospěch občanstva, ale také čest státu, a už sám princip státní souverainity nezbytně vyžaduje.

Ubezpečujíce Vaši Excellenci svojí upřímně loyalní snahou po pravdě a spravedlnosti, podepisujeme se

v hluboké úctě Vaší Excellenci
oddaní

JUDr. Th. Bartošek, JUC. Cyril Dušek,
Ladislav Kunte,

členové deputace, zvolené na veřejné schůzi v Národním domě na Král. Vinohradech dne 6. října 1907 konané.

V Praze, dne 13. října 1907.

„VOLNÁ ŠKOLA" vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Karel Pelant. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

ROČNÍK III. 15. LISTOPADU 1907 ČÍSLO 6.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

KAREL V. TUČEK:

Volná Škola.

Dojem z kongresu Volné Myšlenky.

> „Duchovní noc všech národů na zemi má ustoupiti duchovnímu dni jednoho velkého sbratřeného po olení, celá stará noc má se rozjasniti v nebeský den, až jednou po uplynutí dlouhých, ale šťastnějších století všechen tento nový život pozemských věcí svého konce dojde a zpět klesne v neznámou noc, jež potom nastane.“
>
> *Aug. Smetana.*

Dnové krásní! dnové slavní, kdy duch povznesen, vůle povzbuzena! — O, vy dnové kongresu Volné Myšlenky, kéž byste nebyli nikdy uplynuli! — Jak blaze bylo v ty dny srdci, dotčenému tolika skvělými dojmy!

Již pohled na ty tisíce neohrožených stoupenců a vyznavačů ušlechtilé humanity uváděl tiché pozorovatele přímo v nadšení. A což teprve ty zjevy předních světových průkopníků, žádnou sobeckou snahou neposkvrněné lidskosti, ty vznešené postavy proslulých učenců a spisovatelů jména zvučného, zastanců čisté pravdy, těch rozněcovačů pochodní osvěty, před nimiž v nepokryté bázni úzkostlivě prchá temnota, těch křisitelů zmalátnělého rozumu lidského, těch učitelů a učitelek, vesměs šiřitelů zásad nejpoctivějších, těch hlasatelů práva a pravdy a pracovníků neúnavných!

Tyhle postavy apoštolů světla, každá s gloriolou věhlasu, působily na to přečetné, několikatisícové shromáždění zvláštním kouzlem! I ty, kdož vyšli z našich řad, i ty, kdož zavítali k nám z dálné ciziny, všechny, všechny tiskli jsme upřímně ke hrudi své, tu zmizely rozdíly pohlaví, nešlo o muže nebo ženu, jak trefně podotkla ve své řeči berlínská spisovatelka Ida Altmannová — tu šlo jedině a pouze o vznešenou ideu. Šťastným byl, kdož kterémukoli z nich směl ruku stisknouti, přátelství s ním uzavříti . . .

Mnozí z nich mluvili jazyky cizími, ale všechněm jsme rozuměli — slyšte! dobře jsme jim rozuměli, protože k nám promlouvali nejen ústy, ale hlavně srdcem — a toť ode dávna již známo, že cokoli se prýští ze srdce, srdce druhého jímá.

Však jste sami postřehli planoucí zraky tisíců, kteří s utajeným dechem sledovali vývody řečníků a nadšeným potleskem provázeli rozumové jich úvahy. To nebyla jen slova, to byla vzácná zrnka zlata, jež tu metána v duše tak četného zástupu. Každý vytrval, nikdo nepocítil únavy a i po pětihodinovém jednání jenom nerad loučil se s kongresem, nastala-li doba rozchodu . . . .

Slavné to byly okamžiky! . . . Nad hlavami hlasatelů nelíčené rovnosti, volnosti a bratrství jako bychom byli zřeli vznášející se postavy mučenníků: Mistra Husa, Jeronýma, Giordana Bruna, Augustina Smetany . . .

Nálada povznášející, vznešená, srdce v té chvíli přístupno jen dobru, smysl zušlechtěna, uzavřena všemu nízkému . . . A když pak dotkly se sluchu našeho líbezné ty zvuky nedostižitelné hudby Smetanovy, tu jakoby ztělesněná svoboda a volnost nás objímala, jak by vroucí políbení byla tiskla na čela a skráně nás všech. Cítili jsme její ambrový dech, v roztoužení nevýslovném rozpiali jsme do ní paže — chtěli jsme té světice svobody a volnosti hned na místě dosáhnouti, k sobě ji navždy upoutati . . . jako v nejlíbeznějším snění! . . . Přísahali jsme jí úctu a lásku nepomíjející, nevyčerpatelnou — té zlaté, drahé svobodě a volnosti a v posvátném tom horování byli bychom nejraději setrvali stále, ustavičně, bez přestání, vždyť zde poznovu zasvěcovali jsme se pravdě, kráse, dobru, rovnosti, volnosti a bratrství, jim jsme věnovali všechno své myšlení, všechno své konání . . .

Marně se namahám, abych věrně vylíčil zažité v těch dnech pocity — péro nijak nestačí již ani tomu ohlasu, té ozvěně dnů slavnostních, na něž paměť nikdy — nikdy nevymizí! . . .

Ku rokování v sekci Volné Školy nestačila rozsáhlá místnost, aby pojala všechny, kdož vejíti chtěli, aby súčastniti se směli hájení nejdražšího pokladu lidstva — vzdělání a volnosti školy. — Měli jste přilétnouti vy „černí ptáci“ aspoň na římsu okenní a přehlédnouti sobě řady těch, kdož na vás přišli žalovati, že již po celá staletí klováte lidem oči, abyste je učinili nevidomými, že vy „ha-

vrani“ svým skřekem ohlušujete lid, aby neslyšel, že ostré spáry své zatínáte nejenom v těla živých, ale i na mrtvé se vrháte a je drásáte, že lidu víru ukládáte, ale sami jí nemáte, lásku jeho žádáte, ale sami lásky k němu necítíte. Neznáte smilování, znáte jen sebe a chcete, aby všechno lidstvo před vámi v prachu se kořilo a vy abyste na šíji jeho nohu svou klásti mohli . . .

Tohle vše a i mnoho jiného a více ještě na vás žalováno a ti stěžovatelé mluvili rozličnými jazyky — jako apoštolové, ale žalovali, žalovali trpce . . .

A což, když ti hosté z ciziny vyslechli vypravování o našich poměrech politických a zejména školských, domnívali se, že slyší některou z pohádek „Tisíce a jedné noci“, že to líčení fantastické, k neuvěření. Nepoznalť poměry naše dle pravdy, ježto časopisy a listy naše jim nejsou přístupny a zprávy o nás čerpali namnoze z listů nám nepřejících. A v jedné takové přátelské rozmluvě pravil profesor Denis: „Měli byste tahle svá líčení uveřejňovati ve světových revuích, vždyť žasneme, jak falešné o vás rozšířeny zprávy ve světě!“ — A děl pravdu. Měli bychom! — Nuže, začněme ve Volné Škole! Přeložme důležité zprávy na jazyk francouzský a anglický a zašleme takto upravená čísla Volné Školy svým přátelům, příznivcům Volné Myšlenky v cizině, informujme cizinu o nás dle pravdy!

Jaká tu jeví se potřeba, abychom si pořídili svou vlastní korrespondenční kancelář, která by cizině otevřela oči, která by o nás referovala správně a udržovala spojenství s přáteli našimi v cizině. Kdyby naše Volná Škola z počátku aspoň jediný přinášela článek psaný jazykem francouzským, jaký by tu slibný byl učiněn počá ek! Ale to zůstavuji čilé redakci Volné Školy . . .

Když pak se rozezvučela sálem žofínským v celé zvukové mohutnosti marseillesa, tu jako by kdos oheň vléval v žíly, žár v srdce, odhodlání a zmužilost ve svaly naše. Jen povel a celý ten nesčetný zástup byl by utvořil nerozbornou falanx, byl by statečně vykročil na obhájení pravdy, krásy, dobra, na potírání nepřátel a utiskovatelů lidu . . .

V tom jeví se hloubka myšlení, že dovedeme postřehnouti něco v tom, co dávno je známo, co denně slyšíme, k čemu jsme byli vedeni, a o čem jsme byli přesvědčeni, že tomu již zcela dobře rozumíme.

Masaryk.

Dr. BŘETISLAV KALANDRA:

Kulturní politika Volné Myšlenky.

I.

Uplatnění kosmosociologického monismu.

Podstatný rys moderní osvěty zračí se v tom, že dospívá přesným pozorováním a tříděním jevů vždy k obsáhlejším, vyšším a méně četným abstrakcím, až posléze shrne všechny poznatky a veškeré fysiko-chemické, biologické, psychosociologické abstrakce menší a četné v jedinou velkolepou, vševobsáhlou abstrakci, v kosmosociologický monism, vyslovující jednotnost všeho přírodního, duševního a sociálního dění, podřaďující všechny jevy fysiko-chemické, biologické, psychosociologické pod jeden zákon.

Přijímáme-li v theorii kosmosociologický monism, uznáváme tím v praksi vzájemnou souvislost a závislost, determinovanost jedinců a menších sociálních celků. Z toho plyne především nutnost, uvědomit si a uplatnit všelidskou solidaritu, a nutnost, poskytnout všem členům lidské společnosti možnost pochopit kosmosociologický monism. Různost individualit, odlišnost jich duševních vlastností, různost způsobu, jakým se prostředí v jich mysli odráží a jak zas jich nitro na zevní vněmy reaguje, podmiňuje zcela přirozeně různé subjektivní, konkrétní stanovisko jednotlivcovo vůči prostředí jak přírodnímu, tak sociálnímu — tedy zosobnění, individualisování konkrétního kosmosociologického monismu, t. j. individualisování, subjektivisování náboženství. To ovšem dále vyžaduje, by každý jedinec mohl nerušeně a plně vyvinout své duševní schopnosti, by každý jedinec byl schopen pochopit abstraktní kosmosociologický monism. Tím je dán požadavek volnosti a rovnosti, nalézající svou synthesi v bratrství, ve vědomí a uplatňování všelidské pospolitosti; tato předpokládá přibližně stejné hmotné podmínky životní, jež jsou dosažitelny pouze rovnoprávností všech občanů, zásadně stejnou účastí jich na zákonodárství a veřejné správě, socialisací hospodářství.

Jen tím způsobem je možno vznítit v jedincích radost z života a vůli k životu, což je přirozeným a pochopitelným požadavkem každého, čemu sociální vývoj a tudíž i politika nesmí bránit a překážet; a na druhé straně se tím zabezpečuje vývoj sociální harmonie, využitkování všech jednotlivých, odlišných sil individuelních v zájmu a ve prospěch společenského celku a budoucích generací. Jen tak posléze možno uložit jedincům sociální povinnosti a lze očekávat, že je budou konat dle svých sil. Individualistický a socialistický, estetický a ethický

názor na svět a život dospívá k své synthesi v socialismu, založeném na kosmosociologickém monismu.

Pravá osvěta vyžaduje nový řád sociální, podmíněný zcela jinou než dosavadní orientací individua v společnosti a ve vesmíru, naprostým obratem mysle jedincovy. Vylučuje všeliký materialism v jakékoli podobě, každý konfesionelní názor na svět a život a konfesionelní životosprávu. Kosmosociologický monism a socialism musí být založen idealisticky, ethická a estetická kultura musí v nich dojít uskutečnění a spojení.

Moderní názor na svět a život a jemu odpovídající životospráva, založené na kosmosociologickém monismu, vyžadují pronikavou reformu výchovy; předpokládají rozsáhlejší a hlubší vědomosti, znalost konkrétních jevů, smysl pro vědeckou methodu, pružnost mysle, výcvik a pohotovost úsudku, pochopení vědou daných abstrakcí, t. zv. zákonů vědeckých. Jedině tak dovede se individuum v světě a životě správně — vědecky — orientovat, pochopit smysl individuelního a sociálního života, tedy dospět k vnitřní „zbožnosti", dosáhnout vnitřní harmonie a tím spokojenosti a štěstí, a konečně dle svých sil a schopností přispívat k všeobecnému pokroku osvětnému a sociálnímu, mravně žít. Jen opravdovým vzděláním všech vrstev společnosti, počínajícím v obecné škole a v rodině, pokračujícím i v poškolském životě, udrží se kosmosociologický monism v jednotlivcích a v společnosti při životní, tvůrčí síle a schopnosti vývoje. Jistá racionalisace a mechanisace myšlení a jednání arci nastane — již v zájmu šetření duševních sil — ale dalším sebevzděláním jedince musí se uvést na nejnutnější, nejskrovnější míru, by nenastalo ztrnutí, jak to pozorujeme u konfesionelních názorů na svět a život. Tím je vyřknut požadavek, že i po odbyté školní návštěvě musí být dána všem příležitost vzdělávat se dále a udržovat, stále oživovat smysl pro všelidskou pospolitost, občas se znovu orientovat ve světě a životě, uhájit schopnost tvořit nové abstrakce a synthese, chránit se před naprostým automatisováním intellektuelního a mravního — ovšem i „náboženského" — života jak individuí a menších sociálních celků, tak veškeré lidské společnosti.

Tím je dáno stanovisko kulturní politiky, založené na kosmosociologickém monismu, nejen ke školství, poškolskému vzdělání, k t. zv. positivním konfesím a církvím, ale i k politice v užším slova smyslu, k politice sociálně-hospodářské a k hygieně sociální i plemenné. Politika v užším slova smyslu musí jednotlivce a menší sociální celky co možná osvobodit, uvolnit, což se dosáhne dalekosáhlou decentralisací a autonomisací veřejné správy, osamostatněním soudnictví a rozšířením jeho kompetence na úkor kompetence administrativní, rozšířenou účastí na administrativě, zlidověním vojska a humanisací mezistátních styků. Politika sociálně-hospodářská musí dát jednotlivci možnost dosáhnout hmotných prostředků životních v dostatečném množství a v řádné jakosti, aniž by se tím vyčerpávaly fysické síly individuí a otupovaly tím jich duševní schopnosti, a musí dále chránit výživné prostředky před drancováním. Sociální a plemenná hygiena musí hájit zdraví žijících generací a umožnit vznik zdravých generací příštích. Jedním slovem moderní osvěta vyžaduje synthesi individualismu a socialismu na půdě politické a hospodářské, uplatnění požadavku plemenné a sociální hygieny — čímž je vyslovena nutnost zvrátit stávající řád sociální.

Z předchozích výkladů plyne nutnost, postavit veškerou školskou a před- i poškolskou výchovu na zcela nový základ, má-li být osvěta odpoutána od všech zastaralých, překonaných zásad. Dítě musí být již obecnou školou — a ovšem už v rodině — vedeno cestou kosmosociologického monismu a k pochopení všelidské solidarity; dítěti musí být dány základní vědomosti přírodních a sociálních věd, by časem dovedlo pojmout poslední vědecké abstrakce a dovedlo se individuelně a sociálně v životě a světě orientovat. Nesmí být přetěžováno zbytečnými, škodlivými naukami a thematy, musí být vedeno k samostatnému myšlení a jednání, musí být v něm buzena iniciativa, duševní pohotovost, sebedůvěra. Výchova musí být jednotlivému dítěti adoptována, musí se individualisovat, všechno násilí, pedanterie a uniformování dětských duší musí přestat. Dítě nesmí být už ve škole znemravňováno, klamáno a pleteno podáváním nauk diametrálně si odporujících, nesmí být mrzačeno a poutáno uctíváním falešných autorit a nepoctivým výkladem dějin. Vyučování přírodním naukám nesmí být založeno na Mojžíšově Genesi, vyučování historie na obdivování násilí (válek), vládnoucích individuí a vládnoucího systému sociálního, vyučování ethiky na „bázni boží", na úctě k autoritám.

Všechen konfesionelní a autoritářský brak, odporující hygieně mozku a pravé ethice, musí být ze školy vypleněn. Učitelovi musí být dána možnost při výchově a vzdělávání žactva individualisovat, z čehož plyne nutnost omezení počtu žactva v jedné třídě na nejvýš čtyřicet, v nejnižších třídách na dvacet, přikázání dětí méně vyspělých, zanedbaných, zakrnělých, tělesně, mravně, du-

ševně chorých do zvláštních ústavů, řízených zvláště kvalifikovanými pedagogy a lékaři, s naprostým ovšem vyloučením duchovních osob, instituce školních lékařů a lékařek, zřízení dětských útulků, rozšíření školní povinnosti aspoň o povinnou tří- až čtyřletou návštěvu pokračovací školy pro veškerou dále nestudující mládež, posléze důkladné organisace poškolského vzdělání, institucí kočovných učitelů, místních aneb pro začátek aspoň okresních uranií.

II.

Sesvětštění, znárodnění, decentralisace a autonomisace školství.

V první řadě je zapotřebí sprostit veškeré školství — tím rozumím všechny školy od mateřské školky až po vysoké školy, veškeré výchovné a vzdělavací, vědecké a umělecké ústavy — všeho byrokratického a církevního, konfesionelního vlivu, oddělit je od politické administrativy a vyjmout z národnostních bojů. Školství — v uvedeném nejširším slova smyslu — by se decentralisovalo, náklad na ně by se přidělil zemím. Správa školství by se přikázala nositelům osvěty: učencům, umělcům, vychovatelům, lékařům, a přímým interessentům: rodičům a zástupcům jednotlivých sociálních a territoriálních skupin, rozdělených uvnitř každé země národnostně, t. j. autonomisovala a nacionalisovala by se.*) Toliko povšechné zásady osvětové správy, jako stanovení určité povinné doby návštěvy školní, povšechné předpisy vyučovací a organisační by určil říšský parlament, resp. zemský sněm. Školství by se sesvětštilo, t. j. ze zakládání, řízení škol a vychovávacích ústavů, z vyučování na nich by kněží a příslušníci církevních řádů byli vyloučeni, náboženství z řady oficielních vyučovacích předmětů vymýtěno.

Uvnitř každé země by každý národ své školství a osvětové instituce spravoval sám; veškerý na ně zemským sněmem stanovený rozpočet by se v poměru odpovídajícím percentu jednotlivých národností mezi ně rozdělil; tím by se veškeré národnostní školské zápasy na vždy znemožnily. Žádná národnost by dále nevydržovala zbytečné školy a ústavy, které neslouží jejím potřebám, nýbrž mají toliko odnárodňovat cizí mládež.

V každé zemi by se utvořil národnostní zemský školní výbor, který by byl složen z 20 zástupců vysokoškolských professorů, vědeckých spolků a ústavů, 20 zástupců uměleckých ústavů a spolků, 30 zástupců středoškolských učitelů, 40 zástupců nižších škol, 20 lékařů (pediatrů, psychiatrů, gynekologů, hygieniků), 40 zástupců zemědělské, obchodně-průmyslové, maloživnostenské, dělnické komory, a 40 delegátů, zvolených dotyčnou národnostní skupinou zemských poslanců. Volba uvnitř každé takové skupiny by se děla dle poměrného zastoupení. Tento výbor zvolí ze sebe — opět na základě poměrného zastoupení — 42ti člennou radu, která spravuje veškeré školství, vypracuje podrobný školský rozpočet, stanoví — se schválením výboru — školské zemské inspektory, dohlíží na podřaděné školské výbory a rady. Zakládání a správa vysokých škol by byly úplně vyhraženy zemsk. školnímu výboru se součinností akademických senátů, rovněž jmenování ředitelů všech škol a učitelů středních škol. Na návrh rady stanoví z. šk. výbor v rámci zásad vyslovených říšským, resp. zemským školním zákonem řád učební pro všechny školy, řád disciplinární, bližší ustanovení o platu a postupu učitelstva, schvaluje nebo určuje zakládání jednotlivých škol všech kategorií, pečuje o ústavy pro zanedbané děti a sirotky, o veřejné knihovny, uranie, divadla, umělecké a vědecké ústavy, o všechny osvětové a vzdělavací potřeby.

Zemský školní výbor je volen na dobu čtyř let; po dvou letech se polovice členů losem vyloučí a novou volbou doplní, při níž bývalí členové jsou opět volitelni. Rada je volena na šest let, její členové se po třech letech losem z polovice vyloučí a nahradí novou volbou, při které vylosovaní členové jsou rovněž z nova volitelni. Zemský školní výbor se sejde aspoň dvakrát za rok k vyřízení rozpočtu, k eventuelním volbám, k pojednání o předlohách a návrzích. Schůzí se súčastní zemští školní inspektoři a referenti jednotlivých oborů, delegáti zemského ústavního, zemského správního soudu, zemské účtárny vesměs s poradním hlasem; delegáti zem. úst. a správn. soudu mohou podat k zem. úst., resp. správ. soudu odpor proti jednání a nařízení školního výboru, jež považují za nezákonné.**)

Rada schází se měsíčně, jejich schůzí súčastní se právě jmenovaní hodnostáři s poradním hlasem, resp. s právem podat odpor. Rada volí ze sebe devítičlenné ředitelstvo na dobu šesti let, které se schází týdně. Jemu přináleží výkonná moc a dozor na podřaděné výbory, rady a ředitelstva; moc nařizovací náleží radě. Ústavní a správní soud mají právo usnesení a jednání výboru, rady, ředitelstva zastavit, buď ze svého po-

*) Odpadla by tedy instituce říšského ministerstva osvěty a podobného úřadu zemského.

**) Což předpokládá zřízení zem. správního a ústavního soudu; viz dále; krajsk. správn. soudů; vůbec rozšíření soudní kompetence na úkor kompetence administrativní.

pudu, buď na návrh zemské vlády, zemského sněmu a jednotlivců. Vyšší, v poslední řadě rozhodující instancí je říšský ústavní soud.

Krajský*) školní výbor je složen z 15 členů krajského sněmu dotyčné národnostní skupiny, z 10 zástupců učitelstva středoškolského, z 20 zástupců učitelstva nižších škol, z pěti lékařů a krajských školdozorců (jmenovaných zem. šk. radou); schůzí se súčastní okresní školdozorci a zástupce kraj. správního soudu s poradním hlasem. Schází se dvakrát za rok k vyřízení rozpočtu, běžných záležitostí a návrhů. Mandát trvá čtyři leta; vylosování a volba po dvou letech koná se dle řádu platného pro zemský šk. výbor. Výbor volí předsedu, který musí být zem. šk. radou potvrzen, a deset členů krajské školní rady, jež se schází měsíčně a volí tříčlenné ředitelstvo, které koná týdně schůze. Schůze rady súčastní se s poradním hlasem krajští školdozorci, delegáti krajského správního soudu s právem odporu k zem. úst., resp. správn. soudu a delegát krajského zdravotního úřadu.

Výbor spravuje prostřednictvím rady a ředitelstva střední školy, jmenuje dle návrhu rady okresní školdozorce, ředitele a učitele nižších škol (dle pořadu anciennity), po zemské šk. radě terno pro krajské školdozorce, ředitele středních škol, stanoví rozpočet, navrhuje zemské radě zřízení nových středních škol, stará se o výchovné i osvětové prostředky a instituce v kraji, spravuje krajské sirotčince a ústavy pro zanedbané děti, dozírá na podřaděné školské výbory a rady.

Okresní školní výbor se skládá z šesti delegátů okresního zastupitelstva dle národnosti, z desíti zástupců učitelů středních a nižších škol, z šesti zástupců rodičů, z dvou lékařů (jeden delegován krajskou lékařskou komorou, jeden krajským zdravotním úřadem) a okresního školdozorce. Zástupci rodičů — obojího pohlaví — jsou dle poměrného zastoupení voleni zástupci rodičů, zasedajících v obecních školních výborech. Okresní školní výbor schází se čtyřikrát do roka, jeho členové jsou voleni na čtyři leta; po dvou letech se polovice vylosuje jako v nadřízených školních výborech. Výbor volí předsedu, který musí být po dobrozdání krajské školní rady potvrzen zemským škol. ředitelstvem, a šest členů okresní školní rady; tato se schází dvakrát měsíčně, její schůze se súčastní s poradním hlasem okresní školní inspektor a jeden z obou výše uvedených lékařů. Výbor, resp. rada spravuje nižší školy, okresní vzdělavací, výchovné, osvětové instituce, navrhuje krajské, resp. zemské školní radě zřízení nových škol a vzdělavacích ústavů.

Obecní školní výbor je složen ze 3—6 členů obecního zastupitelstva (dle národnosti), z 2—6 zástupců místního učitelstva, z 3—6 zástupců rodičů a ze školního lékaře. Tito jsou voleni dle poměrného zastoupení otci a matkami školou povinných dětí. Mandát trvá tři leta. Výbor spravuje potřeby místního školství, místní osvětové instituce, volí předsedu, který je po dobrozdání okresní školní rady potvrzen krajskou školní radou.

V obcích, okresích, krajích, kde jedna národnost nemá svých krajanů v dotyčném zastupitelstvu, přikáže zemská školní rada agendu nejbližšímu školnímu výboru krajskému, okresnímu, obecnímu dotyčné země; pak ovšem vysílají jednotlivé výše uvedené skupiny své zástupce do dotyčného školního výboru. Kdyby některá národnost v celé zemi neměla v žádném samosprávném sboru, ani v zemském sněmu své representanty, svěří se správa škol a všech osvětových institucí dotyčné národnosti zemskému školnímu výboru téže národnosti jiné země, do něhož pak ona minorita vyšle své zástupce.

Krajské, okresní, obecní školní výbory mohou se schválením zemské školní rady, resp. zemského školního výboru, vypisovat školní přirážku k vzestupné příjmové dani do výše dvou procent, od dvou do čtyř se schválením národnostních zástupců dotyčného samosprávného sboru; tato přirážka se ovšem vybírá pouze od příslušníků dotyčné národnosti. Rovněž mohou samosprávné sbory zakládat školy — na základě školského zákona — a různé osvětové ústavy, arci pouze na účet příslušníků dotyčné národnosti.

Soukromé osoby a soukromé korporace mohou zakládat a řídit, spravovat školy — se schválením a za dozoru zemské, resp. krajské školní rady — a jiné výchovné, vzdělavací, osvětové ústavy a vést na ně náklad, leč nesmí se jim dostati subvence v žádné formě od kteréhokoli školního výboru nebo samosprávného sboru a zemského sněmu.

Spory vzniklé mezi jednotlivými nadřaděnými nebo koordinovanými sbory vyřizuje zemská školní rada, v poslední instanci zemský správní soud, spory mezi zemskou školní radou a podřaděnými sbory týž; spory mezi školními výbory a samosprávnými sbory, veřejnými úřady a soukromníky krajský, resp. zemský správní soud; spory mezi zemským

*) Čímž se předpokládá krajská samospráva, ovšem jinak zřízená, než nynější vláda zamýšlí; jako později okresní samospráva; všechny zákonodárné a samosprávné sbory si představuji založeny na všeobecném, rovném, přímém, tajném právu hlasovacím s poměrným zastoupením.

školním výborem a zemským sněmem, zemský ústavní soud.

Takým způsobem by se stala škola opravdu volnou, volnou ne pouze od církevnictví, konfesionalismu, kněžovlády, překonaných názorů, ale i volnou od byrokratické úzkoprsosti, od nepoctivého falšování dějin v zájmu vládní a vládnoucí autority, volnou i od národnostního nátlaku i šovinismu, školou, která by vychovávala svobodné, samostatně a logicky i mravně myslící a jednající občany, skutečné nositele kultury, schopné kulturu dál a vždy výše vyvíjet.

EDVARD BENEŠ:

Lidové vzdělání v Belgii.

Jedním z hlavních činitelů pro lidové vzdělání ve Francii a v Belgii jsou lidové ústavy lidovému vzdělání věnované, tak zv. lidové university. Lidové university francouzské mají hojný podíl na zlaicisování školství i státu, neboť ony nejvíce pracovaly pro rozšíření pokrokových idei mezi lidem. Dnes ve Francii každý dovede to oceniti. Podobně jest i v Belgii, ačkoli zde nejsou ještě tak daleko a také lidové university nedošly tu tak velikého rozšíření jako ve Francii. Nicméně práce jejich jest ohromná, jak patrno bude z toho, co uvedeno bude o jejich činnosti a výsledcích.

Jest tomu teprve šest let — bylo to r. 1901 — co vznikly v Belgii první lidové university, v Saint Gillesu, Monsu a v Brussellu. Lidové university francouzské a hlavně pařížské vznikly přímo pod nátlakem klerikálního nebezpečí, tedy pod vlivem prvků více méně politických; v Belgii však byla to čistá idea volného a vědeckého vyučování, kde by se bez řevnivosti stýkaly oba prvky, na poli sociálním nepřátelské, buržoasie a dělnictvo. Plán lidových universit francouzských povstal v duši prostého dělníka obuvnického, jenž měl ideu postaviti před dosud málo vzdělané dělníky lidi, kteří dnes jsou hrdiny dne: učence, umělce, myslitele, učitele, kteří by naučili ty, již neměli dosud přístupu ku vzdělání dokonalejšímu, čerpati z ohromného onoho živoucího pramene, jenž se zove vzdělání. První snahou lidových universit pak bylo živiti ve společnosti široké principy intellektuelní tolerance, vzbuzovati na prvním místě snahu po volném myšlení, jež jedině jest znakem národu skutečně osvíceného a intelligentního. Při zakládání university v Monsu hlavním heslem bylo: společenskost, solidarita a bratrský styk mezi buržoasií a dělnictvem v otázkách vzdělání všeobecného. A na tom se pak dále s úspěchem pracovalo.

Aby každý mohl nejlépe pochopiti ideu lidových universit belgických a francouzských, uvedu, na jakém vzdělavacím základu se postupovalo v Monsu, jež náleží k oněm belgickým městům, které jsou centrem hlavně úřadnictva, studentstva a pak dělnictva. Lidová universita tu jest tím, co ve městech hlavních a větších jsou umělecké a literární kruhy, k nimž se hlásí officielní, význační spisovatelé. Zde jest lidová universita střediskem všeho vyučování vědeckého a uměleckého. Vychází obyčejně z iniciativy prostých občanů, jimi jest organisována a vydržována. Pro přednášky činí se appel na nejlepší pokrokové síly v národě, všech možných stran, škol a odstínů, kteří pak zde vykládají své idee a přispívají k rozšíření všeobecného vzdělání. Přednášky týkají se obyčejně všech časových otázek, problémů politických a sociálních, uměleckých a literárních, náboženských a filosofických. Tak v Monsu se konaly přednášky o hudbě a věnována tu pozornost všem moderním i starším mistrům hudebním: Mozartovi, Beethovenovi, Schubertovi, Schumannovi, Wagnerovi, Césaru Franckovi a j., Rusům, Italům, Francouzům, atd. Čtou a vykládají se znamenité kusy divadelní francouzské, italské, skandinavské, německé, čten byl „Král Lear“ a „Bouře“ Shakespearova a j. Přednášeli tu vedle jiných kritik Ernest Charles, spisovatel Camille Lemonnier, socialista Emile Vandervelde, o otázce náboženské, dělnické, o posledních produktech literárních, atd.

Od r. 1901 až do dneška konány pravidelné kursy buď dvakrát týdně, obyčejně však častěji vždy v šesti zimních měsících, jichž účastnili se hlavně dělníci, pak studenti a úředníci, částečně i malá buržoasie. A opravdu, lidové university nejsou zakládány jen pro lid ve vlastním smyslu, jen pro třídy nejnižší. Ty rozhodně mají býti hlavní jejich součástkou. Ale vedle toho mají lidové university odpomoci jednomu zlu moderního vzdělání: přílišné specialisaci jednotlivých tříd a oborů vzdělání. Dle mínění zakladatelů potřebují lidových přednášek a všeobecného vzdělání, jež se zde podává, vedle dělnictva i inžinýři, advokáti, doktoři a úředníci, neboť ti na prvém místě musí kráčeti s duchem času, jsou však skoro vždy odsouzeni nezajímati se důkladněji o hluboké problémy dnešní společnosti, když nezasahují do jejich oboru.

Z toho, co bylo řečeno, plyne již jedna podstatná vlastnost lidových universit: jejich zakladatelé žárlivě střežili vždy jejich neutrálnost, bránili se, aby sloužili té neb oné straně, té neb oné škole filosofické.

Jsou to volné školy par excellence a z toho hlediska zasluhují naší pozornosti. Princip ten postaven byl při jejich založení a pro princip ten svedeny často prudké boje hlavně se socialisty, kteří nejčastěji jsouce nejčetnější, přirozeně byli hnáni k tomu, aby školy opanovali. Ale nikdy nedošlo k vážnějším sporům, a tak to jde jen k duhu institucím samým.

Školy ty jsou volnou tribunou, odkud není zahnána žádná opravdová vážná myšlenka, žádná originelní idea, žádná škola umělecká, filosofická nebo národohospodářská. Volnost přesvědčení a názorů dána tu každému. Přednášejícím položena jediná podmínka: aby zanechali tonu veřejných diskusí a polemik, aby vědecky debatovali, vyložili objektivně své idee a názory, své programy a své touhy, aby podrobili, pokud je třeba, mínění odpůrců věcné a vědecky vážné kritice. Nic ovšem není nesnadnějšího nežli takováto methoda. Nikde také nenajdeme tak školy zřízeny, vedeny skutečně principy volného myšlení, tak jako v těchto ústavech pro lidové vzdělání. A zřízení a udržení jich nebylo a není dosud ještě bez všech nesnází. V každém případě však musí býti ještě pro mnohé a mnohé země ideálem volné školy.

První překážka, jež naskytla se lidovým universitám v Belgii, byl ovšem klerikalism. Největší boj proti nim rozpoutali faráři venkovští, notoričtí klerikálové v úřadech a v politickém životě, jeptišky a kláštery a celý ostatní svět klerikální. Organisátoři universit chopili se prostředku, jenž měl štvanicím učiniti konec a ukázati, že v lidových universitách jest dosti místa a tollerance i pro vážné odpůrce klerikální. Vyhradili tedy tribunu nejlepším lidem mezi belgickými katolíky: Julesu Lejeunovi a Thomasu Braunovi a jiným ještě.

Bouře však jen vzrostla. Klerikální listy začaly proti tomu bouřiti a dokazovati, že tato místa ohavnosti a zpuštění nejsou pro mladé, zbožné a nezkažené křesťany. Jest to ovšem přirozené, neboť mládež katolická, která šla poslouchat své katolické vůdce, brzo šla i na jiné kursy, dívala se na obrazy Rubensovy, jejichž nahota neobyčejně klerikály uráží, poslouchala výklady Molièrova „Tartuffa“, slyšela vykládati systém a theorie Darwinovy, navštěvovala tu krátce dle jejich tvrzení centrum volné myšlenky, socialismu, svobodného zednářství, protestantismu a vší nemorálnosti. Jak to mohli klerikálové trpěti? Ostatně máme dosti příkladů a známe, že při takovém styku obyčejně pak klerikálové brzo zpláčou nad svou mládeží, která jim zcela unikne do tábora nepřátelského. A při tom všem znovu třeba podotknouti, že lidové university nemají za účel boj proti klerikalismu. Jsou nanejvýš neutrální a objektivní a zachovávají rovnoprávnost ku všem náboženstvím, hlavně ovšem ke katolickému; leda že by ovšem bylo antiklerikalismem, jak známý socialista Jules Destrée o tom prohlásil, svobodné vykládání o výzkumech moderní vědy a seznamování lidu s uměleckými díly a s literaturou.

Konečně dána tribuna katolickému básníku Ramaekersovi, jenž mluvil s nadšením o gothice. Přednáška vyvolala kritiku, načež zase klerikálové dokazovali těm, kdož se toho účastňovali z jejich lidí, že tím hrozně škodí katolicismu a víře. A měli ovšem pravdu. Ubohost jejich doktrin bila všude do očí. Proto se odhodlali klerikální spolky dělnické organisovati podobné ústavy. Po dlouhé námaze se jim podařilo pořádati občas na různých místech serii přednášek, jež vedli jesuité, o evolucionismu, anarchismu, volné lásce a jiných hanebnostech „socialistických“. Jak z uvedeného patrno, pokládány byly university lidové za středisko socialistické a za místo největší socialistické propagandy. Socialisté ovšem byli všude nejčetnějšími účastníky, ale neutralita přes to všemožně zachována.

Ale i s jiné strany naskytly se nesnáze. Byla na prvním místě buržoasie, která vidouc na programu lidových universit kursy o právu a zákonodárství dělnickém, o přeměnách vlastnictví, o socialismu vůbec, prohlašovala školy za socialistické a boykotovala je nebo přímo někde zuřivě potírala. Naproti tomu zase socialisté, jsouce mnohde hlavním prvkem při účastenství, byli nespokojeni s výhradně neutrálním jejich stanoviskem, tvrdíce, že uspávají jen ducha revolty v dělníku a odvádějí ho od třídního boje. To ovšem jak účastenství nejlepších vůdců socialistických v Belgii, Vandervelde a Destréeho, ukazuje, naprosto není a nechce býti účelem lidových universit. Také se to ani nedostavuje, spíše jest zjevný opak. Socialisté tu nacházejí posluchače při vykládání svých doktrin, které by jinak nikde jinde nenalezli a získávají tím často nové příznivce a straníky. Lidové university naprosto nikdy se nestavěly proti požadavkům dělnickým, snahou jejich bylo vždy rozšířiti co možno nejvíce kulturu mezi širokými vrstvami lidu. A to poslání vyplňují znamenitě.

Jiná námitka socialistů jest oprávněnější, jest uznávána a někde také učiněna náprava. Dělníci žádají, aby lidové university byly umístěny v dělnických domech, kde mají sídlo dělnické spolky jiné, odborová sdružení, kooperativní spolky a bursy práce. Dělnický dům jest středem dělnického života. Lidové university na prvním místě skládají se z posluchačstva dělnického; jest to tedy přirozené,

že požadavek ten pronesen. Nad to v dělnických domech sídlí i jiné spolky neutrální právě uvedené, odborová sdružení, kooperativy a bursy práce, v nichž přesně jest neutralita zachována a jimž zcela nevadí, že dělnický dům všude jest v rukou socialistů. Mohou tedy i lidové university, jako je tomu někde v Belgii a na mnohých místech ve Francii, zcela dobře uchrániti svou neodvislost a neutralitu i v tomto středisku dělnického života. (Dokončení.)

KAREL PELANT:

Otcové Volné Myšlenky.

Volná Myšlenka česká jest hnutím výslovně demokratickým; tím liší se na příklad od sekcí jiných, kde v řady její vstupují četní přední učenci, literáti, aristokraté ducha, kteří s aktuálním politickým hnutím osvobozenským svých zemí mají velmi málo společného. Jsou pouze duchovními podněcovately, nosiči světla, nestarající se, jaké důsledky z nich dovodí bojovníci praktičtí, kteří jejich vědecké pravdy uvádějí v život a utvářejí pak společnost dle správných poznatků jejich. Ve Francii jsou předsedy Volné Myšlenky Anatol France a Ferdinand Buisson (před tím byl Berthelot), v Německu Haeckel stále a ostentativně hlásí se k názvu „Freidenker", v Anglii byl Spencer spoluzakladatelem mezinárodní Volné Myšlenky. Proč tomu tak u nás není (ač počínají se zjevovati vzácné a tím cennější výjimky: prof. Frant. Krejčí, F. V. Krejčí), mohlo by býti předmětem sociální studie: známá česká zlomená páteř, strach a ostych, kastovnictví a snad i chybící styky atd. způsobují, že v řadách V. M. stojí jen mužové života a práce, znamenitý sice, ale přece jen neúplný poklad celého hnutí. A my pro budoucnost musíme míti v našich řadách síly intelligentní, jimiž bychom se mohli pochlubit před světem: ti a ti lidé v oboru duševní práce cenění jsou naši, přispěli k dalšímu zdokonalení budovy lidského vědění tou a tou prací. Nevím, jak vývoj naší společnosti bude pokračovati a kdo ze současné generace intelektuelní uzná sociologickou zákonnitost hnutí Volné Myšlenky, ohlas to velikých otřesů a hnutí v zemích kráčejících civilisaci v čele; ale i kdyby nikdo se neprojevil jejím bojovníkem, netřeba si zoufati: jest zde mladá generace, jejíž mysle již procházejí dobou kvasu a jež jsou již determinovány k dalšímu vývoji; starší generace vyrostla v době indiferentismu, nemůže chápati dobře lámání ledů.

Co však má tato přicházející generace činiti pro Volnou Myšlenku? Předem a hlavně: vědeckou a literární vážnou práci. Francie proto jest tak daleko a vývoj společnosti děje se tam úžasným způsobem (zrušení trestu smrti, postupná daň z příjmu, zrušení vojenských trestnic, zrušení deportace pro ženy, antimilitarism, ochrana lásky, ministerstvo práce, církev v musejích — to vše za poslední rok!), že znamenité mysle po staletí nejlepší poznatky své dávaly své zemi, že myšlenky vědecké byly popularisovány a tím uplatňovány v životě. Encyklopedisté počali a legie mužů, kteří tvoří nejvyšší slávu Francie, pokračovaly a dosud staví harmonickou budovu společnosti. Toho jest zapotřebí i nám: hojně vědy, jak dosud vytvořené a nám ubohým neznámé, tak i dalších pracovníků, pokračovatelů a synthetiků: k tomu je povolána naše mládež s duševní potencí, generace, která ve světě něco chce vykonati.

Pro ni musí být však připravena půda v lidu; Volná Myšlenka i zde bude pokračovat plánovitě, krok za krokem. A dnes podává malý, zcela nepatrný počátek, jenž pro věci chystané má se jako začátečná buňka dokonalého organismu: vzbudit trochu zájmu pro veliká jména a jejich díla, mladým generacím pak dáti příklad práce a směr počínání; ukázat vzory, dle nichž možno se řídit, v jejichž šlepějích pokračovat; dokázat dále, že Volná Myšlenka jest nutným organickým vývojem dosavadní mozkové práce tisíců, a že naprosto nelze ji odstranit jako pomíjející politické hnutí.

Podáváme zde několik krátkých životopisů „otců Volné Myšlenky", mužů, na jejichž bádání stojí dnes celá budova vědy. Celek bude zároveň kratičkým, hrubě načrtnutým obrysem lidského poznání; ti, kdož cítí v mysli touhu obsáhnout svět celý, dozví se po čase, proč těmito životopisy a náčrty prací počínáme.

* * *

I. CHARLES DARWIN.

Nesmrtelná theorie, která nese jméno Darwinovo, osvětlila zcela novým způsobem pole vědeckého bádání. Samotář Darwin objasnil světu, že Lamarck, tato bolestná postava zneuznaného vědce, a celá řada jeho předchůdců, kteří cítili a načrtávali více méně jasně vývoj zvířectva, měli naprostou pravdu; pravdu, která ovšem ničila budovy zastaralých věr, založených na stvoření světa a tím jeho nepohnutelnosti. Darwin otevřel tím náhle ohromný obzor, nejen zoo-

logii, ale všem odvětvím vědy — ukázal žasnoucímu světu, zpola nadšenému a zpola zuřivému zákon vývoje, vládnoucí všemu.

Darwin prohlásil, opíraje se o tisíce nezvratitelných důkazů, pečlivě vybraných a přesných, s námahou ohromnou a ve všech dílech světa shledaných, tento veliký princip: že každý druh živočišný nebo rostlinný, zaniklý nebo žijící, pochází cestou vývoje ze třech nebo čtyrech původních typů a pravděpodobně z jednoho pratypu (architypu). — Darwin převrátil všechny dosavadní názory ve všech odvětvích vědy, ukazuje nové cesty, které dosud pokaždé vedly k poznání pravdy.

Dnes, když hádky a nepřátelství polevily na základě zřejmosti fakt, i každý odpůrce sebe tvrdošíjnější musí doznati vliv Darwinových theorií v odvětví své vědy: ať je to mineralog, geolog, paleontolog (badatel zkamenělin), chemik, zoolog či botanik, každý musí uznati zásady vývoje napsané v Darwinově knize: „O povstání druhů". A tak můžeme považovat za správné, co napsal jeden z jeho nadšených žáků: „Druhá polovice XIX. století bude se nazývati v historii věd epochou Darwinovou".

Charles Darwin, druhý syn znamenitého lékaře, narodil se 12. února 1809 v Shrewsburg v Anglii. Jeho dětství i mládí neposkytují nic zajímavého; v 15. roce počal míti zálibu ve vědách chemických a když vychodil kolej, odebral se do Edinbourgu, kde chtěl studovati lékařství; ale toto mu mnoho neposkytlo a spíše se mu hnusilo, neboť měl nepřemožitelný odpor ku krvi. Po Edinbourgu šel do Cambridge, ale jeho touha táhla ho ku geologii a mineralogii, a tak podnikl na lodi Beagle cestu okolo světa. Tato výprava, velice plodná, poněvadž rozhodla osud Darwinův (jeho otec chtěl míti z něho pastora), určila jeho pravé povolání. Darwin se dal do pilné práce a uveřejnil postupně celou serii děl, z nichž větší část způsobila ve světě mnoho povyku.

Jsa nepřítelem světského hluku, Darwin se skryl se svojí mladou ženou v Downu, zastrčené vesnici u Londýna, kde zůstal až do konce života 1882, požívaje štěstí v kruhu své rodiny. Jeho život byl naplněn prací a odešel s úsměvem dobroty na rtech, s tím měkkým úsměvem pochopení, s kterým nazíral na všechny zjevy života.

*

Nejhlavnější jeho práce: „Povstání druhů". — „Původ člověka a pohlavní výběr". — „Výraz citů u člověka a zvířete". — „O variaci zvířat a rostlin." — „O oplodnění orchidejí hmyzem a dobrých výsledcích křížení." — „Cesta přírodozpytce okolo světa." — „Pohyby a zvyky plazivých rostlin." — „Byliny hmyzožravé." — „Účinky oplodnění přímého a křižujícího v oblasti rostlinné". — „Různé formy květů v rostlinách stejného druhu." — „Hybná schopnost u rostlin". — „Úloha červů v zemi." — „Korálové ostrovy".

V. HLADKÝ:

Učitel v hodinách dějepisných.

Z mnohých stran volá se po reformě vyučování dějepisného na školách obecných, měšťanských i středních. Ukazují se právem stinné stránky dnešního vyučování dějepisného i článků dějepisných v našich čítankách, kde slavně s chválou, hrdostí a pýchou mluví se o vyhraných válkách našimi vojsky a tím schvalují se ať ve jménu víry, neb vlastenectví zločiny, vraždy ve velkém.

A mnohý učitel český dodnes ve smyslu takového vlastenectví vykládá naše dějiny a osudy našeho národa a je šťasten, když vypočítává dětem, kolikrát naši předkové zvítězili, kolik tisíc nepřátel pobili, jak mnoho krve teklo atd. A srdce dětí nedýchajících s planoucíma očima po pomstě s výkřikem radosti vítají vítězství s blahým uspokojením a přejí se škodolibou rozkoší porážku nepřátelům. Táž srdce dětská po zprávě porážky našich vojsk sesmutní a malé pěstě se svírají v hněvu a duše všech touží po odvetě. —

A přec radost, pomsta, hněv nad vítězstvím i porážkou jsou city, jež jsou dnešního člověka nedůstojny, protože jsou vyvolány tam, kde bylo ubíjeno lidství. — Proto i děti naše mají těchto citů býti ušetřeny, mají-li se z nich státi zastanci všelidského bratrství a mají-li býti opravdovými hajiteli svých i cizích práv na volný život jedinců i národů. Rozumný učitel jest povinen právě v hodinách dějepisu děti své naváděti k harmonickému soužití národů, odsuzovati války jako zbytky dob barbarských a vyvarovati se toho, aby duše dětské s nenávistí, vnitřní zlobou, touhou po pomstě odcházely z hodin dějepisných, ve kterých učitel může býti nejlepším průkopníkem nových názorů na náš život. Ovšem, kdybychom chtěli býti důslednými v tomto novém ovzduší, museli bychom mnoho a mnoho odstraniti, co ještě dnes ve výchově připomíná velmi často vojenství i všechny jeho snahy. Musili bychom z dětských hraček vyloučiti všechny zbraně, figurky vojáků, musili bychom bedlivě kontrolovati obrázky našich dětí i knihy, jež se jim dostávají do ruky a i ze škol odstraniti obrazy vražed i bitev, aneb těchto užíti jen ke vzbuzení ošklivosti nad hromadným vražděním.

Takový učitel, jenž cíl dějepisného vyučování přenese střízlivým posuzováním minulosti, — v níž s opravdovou rozhořčeností odsoudí nepřátelství národů a z toho vzniklé těžké zločiny válek, — v pochopení ceny každého jedince i národa v společném harmonickém soužití, připraví lidstvu novou generaci mládeže, jejíž cíl životní bude mnohem širší a vyšší, než u nynější.

Doposud celé vyučování dějepisné vychovává naše děti v touze po vojenské slávě, která stoupá hrdinstvím v zabíjení, nutno tedy názory ty obrátiti a zřejmě říci: smutně se proslavil jedinec, který má život lidský na svědomí, nízká je sláva národa, kterou vydobil si utracením tisíců a jen v dobách neoceněného lidství bylo to možné, aby lidé chválou zahrnovali skutky ze zlých — nejhorší. Představme si nyní, kolik touhy a snů u našich dětí nese se k vojenství, ptejte se svých hochů, a velká část jich projeví přání býti vojákem, pozorujte jejich hry, jsou to většinou hry na vojáky, tedy v malém hra válek, a přec skutečný život vojenský jest zcela jiný, než aby zasluhoval tolik podivu a vzrušení u naší mládeže. Děti naše se nedozví co bídy, sebezapření a nejhlubšího pokoření skrývá v sobě život vojenský, dětem našim málo kdo poví o vší příšernosti a hrůze války a o následcích této pro život rodinný i národů.

Učiteli nutno použíti všech příležitostí, aby svým dětem dal nahlédnouti v skutečnost a z ní vybavoval pravé představy o vznešeném cíli jednotlivce i národa. Chceme-li jíti v před v život nový, musí nejen učitel ale i rodiče veškeré stopy takového vyučování dějepisného, které omlouvá vzájemné ničení národů válkami a které v duších dětských probouzí nenávist, hněv, mstu, touhu po krvi, zahladiti. Samy děti poskytnou nám často příležitosti, abychom mohli jim vysvětliti, co to znamená život v míru a co život ve válce. A duše dětské jsou nejschopnější vědomého vedení dojmů a citů, z nichž mnoho zůstává pak trvalým majetkem jejich duší.

A proto chybují rodiče i učitel, jestliže hoši naši v touze a přání býti vojákem spatřují své krásné sny budoucnosti a jsou-li v těchto snech živeni a námi podporováni, již proto, že skutečnost jest zcela jiná a v dítěti ustaluje se nesprávný názor krásy, slávy, vznešenosti tam, kde nejvíce bídy a kletby.

Jak působí na naše děti mocně dějepisné články našich čítanek i jiné četby o válkách, ukazují zřetelně následující slohové ukázky: Josef Blažek, žák III. třídy, předčítal doma článek o válce třicetileté z čítanky a téže noci měl sen, o němž píše: Zdálo se mi, že Karel Sainer, Josef Trykar a můj bratr František a Antonín táhli na mě s meči. Já jsem byl schovaný za lípou. Sainer se po mně hnal. Vytrhl jsem meč a rozsekl jsem mu hlavu. Teď bratr František se za mnou hnal. Rozehnal jsem se a vší silou jsem vrazil meč svůj do prsou bratrových. Bratr padl na zem. Mezi tím zvedal Trykar zabitého Sainera. Trykarovi jsem zlomil vaz. Nyní jsem se rozhlížel po Antonínovi, ale po tom již nebylo ani potuchy. Strachy utekl. Když jsem se probudil, byl jsem rád, že to všechno nebyla skutečnost.

Žák Hykl po přečtení o válce z r. 1866 z kalendáře, měl následující sen: Zdálo se mi, že je 66. válka a že přitrhli Praizi do Lískovic. Už všechny domy rozbořili a ještě jenom ten ne, kde my bydlíme. Zatarasil jsem dvéře. Po ruce jsem měl mnoho mečů a ručnic. Když Praizi nemohli dveřmi, lezli oknem. Ale běda: tam jsem stál já, po boku jsem měl meč, za pasem revolvery a na každém rameni ručnici. Když vlezl do okna nějaký vojín, zastřelil jsem ho. Tak jsem jich zastřelil mnoho, když přišli noví vojáci na pomoc. Začal jsem křičet na otce: „Tati, podej mi dělo, patrony, já to tady postřílím!“ V tom mě matka probudila a pravila ke mně: „No, co blázníš?“ Ale mně se zdálo o válce.

V obou těchto případech ve snu žáci vraždili: Blažek své kamarády a bratry, proto také procitnutí ze sna a poznání, že vše byl jen sen, ho naplnilo radostí; Hykl vraždil nepřátelské vojíny, volal po děle a byl by po způsobu opravdových vojínů rád všechny zabil. A komu z nás se nezdály podobné sny, které byly a jsou obrazem našich tužeb, našich myšlenek. A právě po hodinách dějepisných, po líčení bitev byly naše bytosti jako nynější mládeže plny odvahy vraždit, a nemohli-li jsme skutečně tak učiniti, aspoň hry naše ukazovaly bojechtivost a ve snách jsme byli hrdiny v mnohých bojích.

V bibli, čítankách, knihách, pohádkách, obrazech, v novinách všude je plno případů proti přikázání božímu „nezabiješ“, i sám bůh i svatí se beřou na pomoc k vraždě, — ano i dospělí, kteří poznali otroctví vojenství, dovedou namnoze jen krásné vzpomínky svým dětem z vojenství i válek vypravovati, takže naše děti a my s nimi otupujeme v lidskosti a dovedeme omlouvati a odpouštěti zločiny nejtěžší.

Ve vzájemném ničení lidstva není pravé pochopení našeho života, proto rozumní učitelé a rodiče, kteří nejvýše cení svůj život jako život svých bližních, jimiž jsou všichni lidé celého světa, budou o to míti péči, by jejich děti byly zbaveny takových názorů a myšlenek, jimiž žil středověk. Jsme povinni tak

učiniti sami sobě i pro lidstvo veškeré, abychom zajistili mír a právo na život sobě i národům.

Školní inspektoři.

V organisaci školství našeho národního zaujímají snad nejdůležitější místo okresní a zemští školní inspektoři. V rukou těchto lidí často spočívá pokrok nebo úpadek školství. Zajděte v tak mnohý okres školní, sledujte tam činnost okresního školního inspektora a podivíte se, jak různě se v různých okresích manipuluje, jak nestejně sobě učitelstvo vede, jak přepodivně se jeden a týž zákon a totéž nařízení v několika případech vykládá. I nebude divu, dospějete-li ku přesvědčení, že nikoli zákon, než toliko pouhá libovůle inspektorova v okrese rozhoduje. Namítnete snad, že přece učitelstvo vzdělané, pokrokové, sebevědomé, jemuž národ svěřuje své dítky ku výchově, nestrpí takového despotismu, že se ohradí proti přehmatům a nesprávnostem a že cestou zákona dovede si zjednati uznání svého práva a domůže se okamžité nápravy. Také tak soudívá se v kruzích občanských, kde není blíže znám poměr inspektora k učitelstvu a naopak. Ale kdo si dobře a pozorně přečte § 34. zem. zák. ze dne 24. února 1873 č. 17., kde vytknuta jsou práva inspektorova, kdo pochopí zejména smysl odstavce označeného §, kterým se učitelstvu ukládá povinnost, aby okresnímu inspektoru školnímu zprávy dávalo a nařízením jeho dost činilo, kdo zná zejména, jaký následek má, napíše-li inspektor o učiteli, že týž „neslouží dle povinnosti“ — soudí pak o těch právech a o té energii učitelské zcela jinak.

Byliť mnozí tak naivní, že věřili ustanovení, jež obsahuje jedna věta § 34., že se nezkracuje učitelstvu právo stížnosti, kterouž u okresní školní rady podati jest, ale zmýlili se velmi. Inspektoru se dá vždy za právo, učiteli nikdy. Či nebyla naše veřejnost již nejednou svědkem toho, že se soudně projednávaly záležitosti školské, že usvědčili učitelé inspektora z nesprávností, a výsledek? — Učitel byl přeložen z trestu, nebo aby to „nekřičelo“, z příčin služebních, a inspektor působí na svém místě dále.

Takové jsou u nás poměry ve školství.

Ano, kde je inspektor mužem v pravdě vzdělaným, způsobilým ku svému úřadu, totiž osvědčeným paedagogem, tam také dovede učitelstvu dobře raditi, dovede školství a jeho výsledky v okresu spravedlivě posouditi, překážky odklízeti a výhody školství samému získávati. Takový inspektor bývá dobrým rádcem učitelstva, ten ani nedovede býti slídilem, který rád poslouchá za dveřmi, takový inspektor charakter vypěstí a udrží rovněž charaktery ve svém okrese, takový inspektor také nelpí tak policajtsky na každém písmeni, nečítá vynechané tečky nad i v písemných pracech, přihlíží ku věci, nabádá učitelstvo, aby toto učebnou látku v každém směru ovládalo a přiměřeným způsobem, paedagogicky správným ji žákům vpraviti dovedlo. Kde má okres takového inspektora, tam hravě docílí se ve školství pokroku, neboť učitelstvo pracuje rádo, pracuje horlivě, hledí si vyššího vzdělání, aby se neopozďovalo, aby spíše vyniklo a dle toho potom také vyhlíží školství.

Než, medle, kolik že čítáme takových pokrokových okresních inspektorů? Na prstech jediné ruky bychom je spočítali. Vždyť se inspektoři neustanovují dle toho, jak a mnoho-li školství rozumějí a nebo dle prokázané způsobilosti své paedagogické, alebrž dle toho, kým a jak bývají k úřadu inspektorskému doporučeni. Protekce tu rozhoduje. Někdy protekce vysoké hierarchie, někdy protekce šlechty, jinde protekce vysoké byrokracie — ale vždycky jen protekce. V menším jednom západočeském městě jest ředitel měšťanské školy, jehož protežuje jistá kněžna, bydlící poblíž Plzně. Protekcí její domohl se místa ředitelského na měšťanské škole, protekcí její domáhá se také úřadu inspektorského a bylo by se mu málem podařilo, že by se byl již inspektorem stal. Rozumí se, že pak takový inspektor se oddaně podřizuje vlivům, které ho na povrch vynesly, slouží pak více církvi nebo byrokracii, nežli škole.

A to jest chyba a nejen chyba, toť přímá zkáza, která hrozí školství našemu. Známe inspektora, který, pokud býval podučitelem na obecné škole, tak sobě vedl, že se mu dostalo písemné důtky. Na místní radu školní a na správu školy urážlivý hanopis do třídní knihy vepsal. Jak by si asi vedl dnes, kdy jest inspektorem a některý učitel by mu podobný vyvedl kousek?

A známe inspektory, kteří bývali muži pokrokovými, ale jakmile se stali inspektory a ocitnuli se v novém ovzduší, zřekli se zásad pokrokových, vyhledávají styky jen s klérem a s byrokraty a v úředním svém rozumu jsou neomylní. Jakou důvěru může míti učitelstvo k inspektoru, který neopomene před inspekcí navštíviti faru, aby se tam informoval o učitelích, v náhledech svých pak, třeba mu protivníky učitelstva byly vsuggerovány, jest nezměnitelným, neomylným, nepřístupným? A takových inspektorů máme celé řady. Proto také učitelstvo pokrokové s inspektory častých styků nevyhledává a obmezuje se na pouhou nutnost jednání úředního. A dobře tak činí. Od inspektorů uči-

telstvo ničehož nezíská, ale ztratiti může mnohé. Napadá mi, kterak v jedné zemi v Rakousku vlivem žárlivé choti inspektorovy učitelka byla jinam přeložena jen proto, že se náhodou na procházce sešla s inspektorem a s ním se bavila. A zač stojí ostatně taková zábava se školním inspektorem? Aby se každé slovo vážilo, aby se učitel nepodřekl, aby se bál projeviti volnější náhled, aby nebyl vyhlášen a posléze i místa zbaven jakožto anarchista.

Protož raději dále od inspektorů! Po našem náhledu nebude líp, dokud nebudou za inspektory ustanovováni vynikající paedagogové, lidé rozumní, kteří by se mohli inspektory státi z povolání a nikoli z ješitnosti, jakož se teď namnoze děje. Nebude líp, dokud sobě nebude učitelstvo moci své inspektory voliti samo. A k tomu dlužno pilně pracovati.

FR. ŠIMANOVSKÝ:

Učitelští obojživelníci.

Snad žádný jiný stav nemůže se vykázati tak velikým počtem obojživelníků, jako učitelský.

Všimněme si jen, jak nepatrný počet klerikálních učitelů soustřeďuje se ve spolku „katolických učitelů". A srovnejme nyní, kolik otrockých duší, ohybných páteří před každou kutnou v řadách učitelských skutečně jest! Z těchto je sice značná část mimo organisaci, ale také silné procento — v organisacích učitelských, vysloveně protiklerikálních!

Zvláštní kasta lidí!

Ve schůzích učitelských, mezi kolegy, hotoví anarchisté. Dovedou s rozhořčením mluviti o bojovnosti a nepoctivosti kleru, od něhož musí se konečně škola a učitelstvo emancipovati — ale tíž lidé, přišedše domů ze schůze, nemají nic pilnějšího na práci, než běžeti za farářem či kaplanem a referovati mu podrobně, o čem se na schůzi mluvilo, kdo z kolegů mluvil proti církvi a kněžím, který je z nich nejnebezpečnější rebelant atd.

Známá bolačka na těle učitelském! A tito bezcharakterní lidé mají vychovávati sebevědomý, charakterní dorost!

Tisíckrát milejší je mi takový Kadlčák, který otevřeně lísá se ke kulatým bříškům a zbožňuje černé kutny, než obojživelník, který chce si udělati dobré oko na faře a tím i u okresní školní rady, ale zároveň před kolegy hraje odpornou roli bojovníka pokroku.

Živý doklad z Moravy — ač vím, že ani v Čechách není o podobné exempláry nouze:

Je členem okresní jednoty organisované. Do schůze podívá se tak jednou do roka, aby ho kolegové viděli, že chodí do schůzí. Jinak by vůbec ani do schůze nešel.

Je dále svolavatelem kroužku, kde dovede na příklad referovat o Karlu Havlíčkovi, žulovém charakteru . . . atd.

Zároveň je regenschorim, otrocky před farářem se ohýbá a za každé „důstojné" slovíčko blaženě se usměje. Na hromnice jde v kostele políbit svíčku, na květnou neděli jívový prut. Předzpěvuje o procesích, po mši počne se s věřícími modlit. Na nový rok a na „svatého" patrona farářova jde na faru „vinšovat" Reverendě „dlouhá a šťastná léta." Aby dojem byl úplnější, táhne s sebou vždy celý sbor učitelský . . . Místo, co by měl mladé kolegy z ústavu vyšlé a nezkušené poučiti, aby se faře raději vyhnuli a jí neotročili, takový „radikál" je přemlouvá, jen aby s ním šli na faru, že je to pouhý akt společenské slušnosti atd. — až je opravdu svede.

Odebírá „Morav. Orlici" a „Političku", od faráře dostává „Hlas" nebo „Čecha". Při politických rozhovorech sekunduje farářovi, chválí „katolické" časopisy a poslance. Několikrát v týdnu zahraje si v hospodě s farářem partičku taroků nebo něčeho „lepšího".

Neznáte víc takových exemplářů?

Já několik tuctů!

RŮZNÉ ZPRÁVY

Redakční sdělení. Za příčinou odcestování dosavadního redaktora Karla Pelanta ustanoven odpov. redaktorem „Volné Školy" dr. Th. Bartošek. Jako hlavní spolupracovník uvolil se mu v pořádání našeho listu pomáhati osvědčený učitelský pracovník řídící učitel K. V. Tuček, vedle celé řady jiných dobrých učitelských pracovníků a pracovnic, dosud do „Volné Školy" dopisujících.

„Liga Čechoslovanů bez vyznání". Bylo nám zasláno oznámení, se žádostí za uveřejnění, o utvoření tohoto sdružení uvedeného jména. Prohlašujeme však, že s utvořením tohoto sdružení nesouhlasíme, ježto je pokládáme nadbytečným. Kulturní úkoly, jichž provádění „Liga Čechoslovanů" ohlašuje, provádí již delší dobu úspěšně sdružení Volné Myšlenky a o zájmy osob bez vyznání pečuje již několik „Spolků volných myslitelů v Čechách i na Moravě, ve kterých stačí se jen sdružiti a něco v nich dělati, aniž by bylo třeba nových útvarů organisačních bez zjevné potřeby zakládati. Stanovisko toto sdílí s námi celá řada osob bez vyznání a to právě těch, kteří jsou ve věci té povýšeni nad každé stranictví neb osobní zaujatost. Správně napsaly o sdružení tomto v čísle ze dne 6. listopadu 1907 brněnské „Červánky": Úsudek svůj o tomto sdružení projevili jsme již u příležitosti sjezdu Volné Myšlenky, kde se o něm jednalo. Dle našeho názoru jest to sdružení zbytečné, poněvadž to, co si obralo za účel, jest úkolem Volné Myšlenky, která pokud víme jej dosti svědomitě plní. Nač dělati dvě organisace lidí bez vyznání, kterých jest celkem nepatrný počet? Soudíme, že takové drobení není zdravé. Stoupenci „Ligy" budou

po většině členy „Volné Myšlenky“ a tito z největší části zase jsou příslušníky organisací soc.-demokratických. Byl-li by někdo ve všech těchto korporacích, jak se to namnoze žádá, jest to jen přetěžování příspěvky a to přetěžování zbytečné, poněvadž všecky tyto korporace sledují jeden cíl. Vzhledem k nepatrnému počtu lidí bez vyznání, bude míti liga nedostatek stoupenců, a následkem toho nebude moci ani z mála vykonati to, co za úkol si bere. Zakladatelé „Ligy“ připustí, že názor tento nevytryskl z nějakých postranních úmyslů, neboť neznáme osoby, které se o ni zasazovaly, neznáme ty, kdož ji mají říditi a proto nemůže býti podkládáno, jakoby odpor náš proti „Lize“ měl důvod v nějakém „stranictví“. — Připomínáme ještě, že svým záporným stanoviskem k „Lize“ necháváme úplně nedotčeno právo každého jednotlivce volně se sdružovati. Ale stejně ovšem má každý právo vysloviti o tom své mínění a to jsme tímto učinili.

Francisco Ferrer, jeden z nejznamenitějších mužů Španělska dlel též na pražském kongrese. Ferrer vida, že Španělsko nezlepší svůj ubohý stav než vzděláním a tudíž školou a poznávaje, že stát jenž jest v rukou hierarchie ničeho pro ni neučiní, rozhodl se zakročiti sám. Založil proto na vlastní náklad 53 volných škol v celém Španělsku, v níž se dítky vychovávají dle zásad vědeckých a nezblbují pověrami všech druhů. Proto také hleděla jej reakce zničiti zapletením do atentátového procesu Moralova („Vezl sobě Alfons domů nevěstu, lid mu sypal kvítí, pumy na cestu“) ale porota nemohla nalézti na něm viny. Ovšem byla také před nějakým násilnictvím zastrašena Volnou Myšlenkou, která v Španělsku, Francii a Belgii uspořádala velké protestní hnutí, jehož se súčastnila intelligence všech těchto tří zemí. „Laická škola nechá zmizeti církvi, všem církvím; připraví nové generace lidské, osvobozené každého předsudku náboženského, politického a hospodářského a tím milující mír, všeobecný blahobyt bez rozdílu pohlaví neb kmenů, a poskytnouc každému právo na svobodu“. S těmito Ferrerovými slovy zahajuje se akce pro zřízení racionalistické školy v Římě, o níž bylo mluveno v posledním čísle V. Školy.

Soukromá četba dětí. V článku pod tímto nadpisem v posledním čísle t. l. na str. 70.—72. žádá autorka vydávání laciných výňatků ze spisů vynikajících autorů, jichž užiti by se dalo při hromadné četbě ve škole i při soukromé četbě žactva doma. Návrh ten je zajisté dobrý a také už dávno provedený. Dědictví Komenského po delší dobu vydává řízením Jar. Petra „výbor četby pro mládež“, v němž v knížkách po 10—12 h otiskuje to, co autorka řečeného článku navrhuje a žádá. Až dosud vyšly: K. J. Erben: Poklad (12 h); B. Němcová: Babiččin příchod do údolíčka (10 h); R. E. Jamot: Ze života v trávě, Sníh (10 h); Al. Jirásek: Blažený den (10 hal.); K. J. Erben: Tři zlaté vlasy Děda Vševěda, Jezinky (10 h); Fr. Palacký: Na Moravském poli 1278 (10 h); Sv. Čech: Ve stínu lípy (10 h); J. Neruda: Obrazy z ciziny (10 h). Členové D. K. dostávají jednotlivé svazky po 6 h, Poklad za 8 h. Pro mládež lze objednati libovolný počet výtisků za cenu členskou. Čtenáře t. l. a čtenáře zmíněného článku v čísle minulém upozorňujeme na tuto edici. Výběr, jak vidno, je dobrý, úprava i tisk jsou velmi vkusné a cena? Jistě taková, že každé dítě jeden exemplář může si koupiti. Kdyby známost této edice v učitelstvu byla větší, kdyby učitelé větší měrou než dosud objednávali knížky tyto, Dědictví Komenského rychleji by u vydávání pokračovalo, a dostalo by se tudíž školám výběru všestranného, všem předmětům a každému požadavku vyhovujícího. Neví-li však ani mnohý učitel o tomto „výboru četby“ (článek v m. č. otištěný tomu nasvědčuje), anebo ví-li, ale nepodporuje jej, pak ovšem sta výtisků leží ladem ve skladišti a jednotlivá čísla vycházejí v tempu volném a přestávkách dlouhých. Na důležitost hromadné četby v minulém čísle bylo již poukázáno. Souhlasí s ními jistě každý učitel, ale od souhlasu musí se přejíti ke skutkům: hromadnou četbu ve třídě zavésti, jí k účelům výchovným využíti a za tím účelem „výbor četby“ u Dědictví Komenského co nejvíce objednávati a mezi žactvem šířiti!

Orsa.

Klerikální zpověď. „Rozkvět“, orgán strany mladoklerikální, píše 12. října: „Neklamejme se! lakomství, panovačnost, nespravedlnost, nestřídmost v pití, sobectví, patolízalství bují sice ve všech stavech, ale snad žádný stav není těmito neřestmi tak hyzděn, jako stav kněžský. Či můžeme si představit větší nespravedlnost, než jaká se provádí v Uhrách od maďaronských biskupů na hodných slováckých knězích? Můžeme si představiti větší lakoty, než jakou nalezneme téměř u všech bohatých hierarchů, prelátů, farářů a kaplanů, kteří někdy až do statisíců zanechali, v životě měli srdce jako kámen a chudáky a žebráky nemilosrdně odkopávali, většího patolízalství, než u všech nižších kněží, kteří ne z pokory, ale z naděje se plazí hůře než hadi, tak, že se to až hnusí! Větší panovačnosti a většího sobectví, než u větsiny moc' majících, kteří každý svobodný projev potlačují, každé sdružení kněžstva potlačují a pronásledují, ano i zlepšení hmotného postavení podřízeného kněžstva se protiví, jen aby tím snáze mohli panovati, a aby ničeho nestávalo, co by neobmezenou moc jejich nad kněžstvem jen z daleka stínilo! Proč se neučíme z dějin? Proč si neřekneme, že musí přijít doba, kdy vše, co na sobectví, násilí a nespravedlnosti jest vystaveno, se musí shroutit, ano, že musí přijíti trest až do třetího a čtvrtého kolena! Ovšem, nenajdeme již dnes dosti těch, kdož mají silnou povahu, kteří vidí přicházející zhoubu, a žijí dle toho, a varují, ale kolik je jich proti těm zaslepeným a jak se jim vede?“ — Hle, takto píší kněži o těch, kdož usilují stále a vší mocí o to, aby v područí své dostali školu. Jak by se vedlo teprve učitelstvu pod nadvládou kněžskou?! Tudíž největšími škůdci učitelstva a jeho zájmů i zájmů školy jsou ti, kdož sami klerikálům otročí. Jsou to učitelé-varhaníci, kteří bývají místy v očích farářových ještě podřízenějšími, nežli kostelníci a jsou to všichni učitelé, kteří nemají za špetku sebevědomí učitelského a za trochu čočovice prodávají svou samostatnost, svou neomluvitelnou oddaností a odpornou poníženosti sklánějí se ve všem před klerikálem. Pomněte, zbloudilci, těch následků, které přivodíte sobě a svým nástupcům, přičiníte-li se o uplatnění nadvlády kněžské ve škole národní!

Justitia regnorum fundamentum. V Pístech na Poděbradsku denuncoval učitele bývalý obecní pastucha. Učitel žádal o vydání denunciace, c. k. zemská školní rada jí nevydala. C. k. okresní soud v Poděbradech žádal o vydání denunciace, c. k. zemská školní rada jí nevydala. C. k. vrchní zemský soud žádal o vydání denunciace, c. k. zemská školní rada jí nevydala. Obecnímu slouhovi se tedy nic nestane, a učitele — ať vezme ďas!

„Zástupce učitelstva v c. k. okresní školní radě má právo nahlédnouti ve spisy okr. školní rady.“ Tak rozhodla c. k. zemská školní rada vynesením ze dne 20. července 1906, čís. 24.739. Dovodila však, že právo to vzhledem k ustanovení §§ 30. a 38. zem. zákona ze dne 24. února 1873, č. 17, omezeno je na záležitosti sborovým zasedáním vyhrazené, tedy s vyloučením všech spisů, jež pro osobu předsedy samého určeny jsou.

Esperanto na školách anglických. Předešle jsme oznámili, že esperanto zavádí se ve Francii už i do škol obecných. Právě dostáváme zprávu z Anglie od ředitele G. R. Millse z Blackpoolu (anglické Ostende), že esperanto zavedeno tam i na večerní škole (asi naše pokračovací škola průmyslová) a že jako loni i letos vyučování je honorováno jako jiné předměty.

„Prvosenky" ve škole. Koupil jsem si v loni v červenci Promykovy „Prvosenky". V letošním školním roce dal jsem je do ruky té svojí chase, aby i ona četla. (Mám těch špuntů v V. třídě šedesát, bledých, chudičkých.) Chasa četla o přítrž. Vždycky, když jednotlivec knihu odevzdával, vyptával jsem se, co se mu líbila a proč. Zavedl jsem tuto kritiku již loni, a jsou zajímavé „vejšplechty" těch mudrců. Zejména všeobecně líbilo se „Povídka májového večera" od V. Beneše, ač jeden nesouhlasil s názvem. — „A já bych přeci jí dal ten název „Vypravování o zlodějích", protože v tom nadpise to vypadá, jako kdyby ten pan Beneš dal tomu schválně jiný název, abychom se dověděli až na konec, co v tom je." Sulova „Láska" líbila se dvěma chlapcům; ostatním ne. — „No, víte, my s holkama nemáme; ony jsou hned uražené." Pán — panáček se líbil; cítily v něm ty děti ten hrot proti pánům, jen v souhlase pěsti zatínaly. (Jsou to děti proletářů, samy již proletáři.) Jinému líbilo se „Johanka kulhá". — „Je to vtipné a ten Johanka není hloupý!" Že básně a bajky se méně líbily, jest přirozené. Epigramu „Osel a liška" nerozuměly děti a mnoho dalo vykládání, než pochopily, co vlastně epigram ten povídá. Články poučné děti nepamatovaly; pro dvanáctileté děti jsou příliš složité. Snad ve třídě vyšší by jim děti lépe rozuměly. Tou částí hodily by se „Prvosenky" (dle mého náhledu) do nejvyšší třídy školy měšťanské.

K. Lomoz.

Časopis „Tělocvičný Ruch" podává v čísle 10. roč. III. v oddílu „Technická hlídka" příklady cvičení prostných. Je tu snůška mnoha vhodných povelů, jichž i při vyučování tělocvičném na školách našich dobře použiti lze. Doporučujeme.

Mírová konference. Anglický žurnalista Stead, který jest horlivým propagátorem myšlenky odzbrojení, vypočetl, že od doby prvé mírové konference v Haagu výdaje pro militarism stouply více než o půl druhé miliardy franků. Z toho vysvítá, že dnešní státy s celou akcí snižování výdajů válečných nebéřou to vážně, že tonou ve víru horečky ozbrojování, a tu proletariát může si z toho vzíti poučení, že musí spolehnouti se na svoji vlastní sílu — na solidaritu a bratrství všech národů.

Dokud je lid nevědomý, dotud majetné třídy používají ho ku svým účelům, k udržování třídního nadpráví. Až v srdcích všech těch malých lidí se zrodí símě mezinárodního sbratření, až proletariát nabude svých spravedlivých práv ve státech, pak konec bude všemu vraždění, nastane skutečný mír mezi národy.

„Tělocvičný Ruch."

Katolický farář a bezkonfesní učitel. Učitel Leo Pelikán, vystoupivší svého času z katolické církve, píše nám o tomto výstupu, který měl s farářem Ant. C. Režným, jenž v stejné s ním obci žije: Po svém výstupu z církve katolické informoval jsem se u našeho právního rádce, jak se mám zachovati k náboženským ceremoniím a církevním úkonům svého žactva. Dostal jsem odpověď, opřenou co nejdůkladněji o paragrafy, na základě které nechodím s dětmi do kostela, nemodlím se s nimi, místo mne provádí to některý žák, a nedozírám při zpovědi, průvodech a p. V tom smyslu jsem také odpověděl při výslechu, jejž se mnou zavedl pan inspektor Söhnler dne 18. října 1906. Jsa si dobře vědom, že odpůrci moji neustanou a budou hledati vhodnou záminku k denunciaci, připustil jsem z opatrnosti výjimku a dne 4. října a 19. listopadu do kostela chodím, avšak prohlásil jsem výslovně, že z toho nesmí být vyvozována žádná praejudice. V tyto dva dny do kostela chodím, bych nebyl viněn z neloyality k dynastii. K tomuto kroku dospěl jsem asi takto: Pokud jsem byl s to informovat se, shledal jsem, že v císařské dny účastní se takovéhoto formálního aktu zdvořilosti k panovnické rodině i nekatoličtí úředníci v katolických kostelích. Nebo při slavnostním otevření nové synagogy v Praze v Jeruzalemské ulici brali účast pp. místodržitel a jiní hodnostáři státní, zemští, městští a snad i zástupci katolické církve, a přece rabín nevyháněl ze synagogy, ač určitě věděl, že je v synagoze mnoho „nežidů". Ale co neudělá rabín, toho je schopen náš jednospán. Dobrým jest on pastýřem, a proto vyplnila se na mně slova proroka řkoucího: Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim. Poslyšte dialog, jaký se asi mezi námi dne 4. října 1907 po mši rozvinul, když farář vyšel z kostela a spatřil mě venku státi s kollegy:

Režný: Tak kde zůstala důslednost, p. Pelikáne? Když jste potupil katolickou církev, nemáte v našem kostele co hledat. Ten je pouze pro katolíky.

Pelikán: Až budou císařské jmeniny jinde oslavovány než v kostele, pak buďte bez starosti, že do vašeho kostela vůbec nevkročím.

R.: Tak půjdete tam, že ano?

P.: Ano, pak půjdu tam. A je-li jednání mé důsledné či ne, to si zodpovím před svým svědomím a nebudu se ptát vás.

R.: Až vystaví Volná Myšlenka své kostely, pak si choďte do nich. Je vás beztoho již dost. Ale vy nemůžete stavět, vy nemáte peněz; jeden dělá dluhy, jiný pije, jiný zase hraje v karty . . .

P.: A jiní kradou.

R.: Ale v katolickém kostele nemáte co dělat, když jste do něho kopl.

P.: Je otázka, zda jsem kopl. Není-li Vám to vhod, stěžujte si! Když jste mohl loni ono udání proti mně — neříkám psát, vím, kdo je psal, — ale podepsat, můžete letos zas.

R.: To bylo na místě. Vy jste měl sám již dávno odtud odejít. Já Vám neupírám, p. Pelikáne, že byste nemohl být učitelem, ale na katolickou školu nepatříte!

P.: Já jsem se sem nevtíral! Ostatně škola není katolická, je interkonfessijní! A zákony dosud platí, p. faráři!

R.: Ale dítky jsou katolické!

P.: Však já jim víry neberu. Až budou větší, sami rozpoznají . . .

R.: Ony toho vidí tak dost na Vás.

P.: Vždyť si můžete stěžovat.

R.: Jaké pak stěžování? Ale do našeho kostela Vás nepustím.

P.: No, o dovolení si k Vám nepůjdu.

R.: Já jsem správce kostela a nepustím Vás tam. —

P.: Jak je libo. Ostatně nemám s Vámi co jednat. Buďte zdráv, p. faráři!

R.: S pánembohem.

Rabíni proti Volné Myšlence. Volná Myšlenka jest znamenitý prášek proti hmyzu: foukni někam do skuliny a uvidíš, co všechno za roztomilé potvůrky z ní vyleze! Nejen Řím, také Černovice, nejen křesťanský papež, ale také židovský zadík se nechá slyšet. A proklínání jen prší, jenže takovou metafysiku normálně myslící člověk necítí. V Lublinu se sjeli 15. října 1907 rabíni a prokleli slavně Volnou Myšlenku; zároveň si slíbili, že budou pracovati proti každé snaze, která béře lidu náboženství. Teď si představte, jak se drží páter Kopal v objetí s rabínem Jehudou Rosenduftem z Kolomyje a jak v posách volají: „Náboženství musí být

lidu zachováno!“ A páter Kopal ještě si sedne a napíše: „Pochválen pan Ježíš Kristus. Volná Myšlenka jest židovským podnikem...“

Zákon Briandův z 1907 ve Francii. Vylíčili jsme ve V. M., jak následkem krádeží v kostele páchaných, jak civilními tak i církevními zloději, ministr Briand podal návrhy zákona, jímž se odebírají umělecké památky z kostelů jakožto z míst špatně se za uschování jich hodících a dávají k potřebě všeho národa do museji. Současně však Briand předložil další dodatky, kterými se nadace církevní na mše a všelijaké jiné zbožnosti jakožto neoprávněné zrušují a národní jmění v nich uložené, jež sloužilo ke zbytečnostem předávají místním komunám k potřebám humanitním. Nadace tyto byly zdrojem procesů dědických a byly v rozporu se zákonem rozluky církve od státu z r. 1905, jenž propůjčil dosavadní národní jmění v kostelích jsoucí na 99 let církevním společnostem; při nadacích by jmění toto vzrůstalo a stalo se těžko kontrolovatelným, takže stát v zájmu přehledu jmění tato hned přejímá do své správy a nečeká na hořejších 99 let. Zákonem tímto budou zároveň znemožněny odkazy církvi — kněžím vyráží se z ruky dosavadní možnost zmocnění se testamentárního, které jinde jest tak hojně provozováno. Přirozeno, že klerikálové běsnějí; pan Maurice Barrés, autor u nás zbytečně překládaný a pro svoje kudrlinky a nesrozumitelnost od jistých literátů vážený a obdivovaný zaskvěl se při tom ve sněmovně francouzské svojí esthetickou theoretikou, ale nezachránil praničeho. Zákon bude odhlasován skoro jako dle methody, jakou usekávali pejskovi ohonek kousek po kousku, aby ho to tolik najednou nebolelo.

Přednášku o Volné Myšlence české v Paříži vykonal dne 28. září ve spolku Svornost, Rue d'Argentenil 12.) redaktor K. Pelant. Sešlo se hojně českého publika, jež se zájmem vyslechlo referát o práci a cílu Volné Myšlenky české. Po přednášce byla čilá debatta, které se súčastnilo hojně přítomných; p. E. Beneš zvláště ukazoval, jak V. M. stane se poznenáhlu světovou a zapustí své kořeny v mysli každého, čímž ovšem přemění i názor světový a bude míti vliv na utvoření nové společnosti. Po schůzi rozhodlo se několik osob vystoupiti z církve a zašlou do své vlasti příslušná odhlášení.

Žižkovský pan hejtman Smutný je sice již dávno znám jako patron kněžských fland — vždyť je ještě v dobré paměti, jak nutil svoje úředníky ku zpovědi — ale že by ve své horlivosti šel tak daleko, jako se pustil před kongresem V. M., toho jsme přece nečekali. Je až neuvěřitelno, s jakou horlivostí se tento navoněný a naparáděný panáček pustil do učitelů, o kterých se domníval, že by se mohli kongresu zúčastniti. Telefon na hejtmanství byl v činnosti a svolával řídící učitele, kteří mají to trpké potěšení, že takový volný myslitel na jejich škole působí. A pan hejtman, který se dovede sladkostí k učitelům rozplývati, mají-li sloužiti jeho zájmům, spustil přísnou písničku o tom, jak těm kantorrrům (pan hejtman má znamenité rrrr takové roztomilé, že každé gigrle mu je musí závidět) tu Volnou Myšlenku z hlavy vyžene! Také si pan hejtman Smutný bere do zvyku při slibech a přísahách učitelů, zejména mladších, dotazovati se jich po jejich smýšlení o V. M. To je, mírně řečeno, drzost. Pan hejtman ví, že mu takový učitel nemůže ani svoje mínění nepokrytě říci, poněvadž by byl vysazen páně hejtmanově libovůli. Čeho tím chce dosíci? Jestli toho, aby učitelé jej považovali za člověka, který si dá napovídat největší nesmysly, potom ovšem může býti s výsledkem plně spokojen. My ovšem také, neboť jest-li pan hejtman si před desíti učiteli schlazuje žáhu na V. Myšlence, může býti jist, že nám získal nejméně deset nových přívrženců — neboť slova jeho jdou od úst k ústům a směje se jim celý okrrres. Bylo by skoro lépe, kdyby, když už se chce pan hejtman plést mermomocí do školství a do učitelstva, kdyby rraději studoval parrragrrrafy školních zákonů, aby přes ně nedělal kotrrrmelce.

Děti a církev ve Francii. Přítel poslanec Hubbeurd, jeden z tvůrců Rozluky Státu od církve ve Francii založil právě týdenník La Pensée Libre (Volná Myšlenka), jenž bude věnován speciálním potřebám V. M. francouzské a hnutí proticírkevnímu. Rozlukou totiž není dílo ukončeno, zbývá ještě zbaviti společnost a rodinu zhoubného vlivu církevního. Hubbeurd připravuje též návrh zákona, jímž se zakazuje ve Francii křest a biřmování dětí, dokud nedosáhly zletilosti, by tak církev nezmocňovala se mozků, jež buď ničeho o světě neví (novorozenci) neb nezralých vůlí dětí. Francie jest na cestě státi se státem úplně odkatoličeným, skvělým příkladem pro celý svět.

Otázka volné školy na prvním sjezdu důvěrníků české sekce Volné Myšlenky byla předmětem bedlivé pozornosti. Referentem o otázce té byl řídící učitel v. v. K. V. Tuček, který stručným způsobem vysvětlil, oč při věci této jde. Zdůrazniv všechny známé požadavky, které s otázkou volné školy námi se spojují, uzavřel, že, ježto vlastně škola je taková, jaký je učitel, nutno především domáhati se požadavku vyššího vzdělání učitelstva. Po delší debatě, které súčastnilo se několik učitelů, přijato jednomyslně, připojiti se v tomto bodu k požadavku kulturního programu učitelstva českého, aby přípravného vzdělání učitelským kandidátům dostávalo se na universitě. Bližší přinese „Volná Myšlenka“ v celkové zprávě o sjezdu tomto.

Učitelské noviny v čís. 7. ze dne 23. října 1907 uvádějí na str. 118. mimo jiné toto: „Bezmyšlenkovitost lidí v knihkupectví korunoval (asi) prokurista knihkupectví K. V. Tuček, člen sdružení „Volné Myšlenky“ ještě tím, že v „Českém Učiteli“ uvádí oba spisy reakcionářských spisovatelů N. L. i G. Boufroy „Svobodné zednářství a velezráda“ a „Židé v zednářstvu a v revoluci“, jako učitelstvu doporučitelné.“ Prohlašuji, že jsem naznačené spisy nikde, tudíž ani v „Českém Učiteli“ neuváděl, ani učitelstvu a nikomu vůbec nedoporučoval. Karel V. Tuček, prokurista Ústř. nakladatelství a knihkupectví Josef Rašín v Praze VII.

LITERATURA

Sloh v nových proudech vyučovacích. Napsal Jos. Müller, učitel měšť. školy v Praze. Druhé, změněné a doplněné vydání. Díl I. v Praze. Nákladem Zem. Ústř. spol. jednot učit. v král. Česk. V komisi knihkupectví Josefa Mašína v Praze. Sloh je zajisté měřítkem vyspělosti ducha nejbezpečnějším. Nikoli na plano dí Francouz: „Le stil est l'homme“. Pravdu má. Vědomosti člověka, jeho ušlechtilost citu, stupně vzdělání vůle, jeho veškery snahy, zkrátka všechna způsobilost a duševní kvalita vyzírá jeho slovem. Sloh tedy jest věrným ohlasem rozumu a citu, jest resonancí ducha. Spisovatel hned v prvé části knihy na str. 20. podává věrnými ukázkami volného slohu útlých dítek, o čem a jak tyto dovedou povídati a jak po svém způsobu přirozeném dovedou představy své a dojmy s jinými sdělovati. Tu zřetelně prozrazuje dítko vlastní, nepřipravovanou, nestrojenou prací slohovou vědomosti své a kdož porozuměti chceš duši dětské, kdo z blízka přehlédnouti chceš byť i jen skrovnou

zásobu v dětské duši uložených představ a pojmů, kdo tak rád se bavíš milým tím žvatláním útlých rozoumků, přečti sobě ty roztomilé Müllerovy ukázky volného slohu školních dítek nejútlejšího věku, toho v němž se dítko již dovede chopiti péra, aby napsalo svému druhu, nebo své družce „dopis“, jehož obsah prozrazuje jak se to malé robě zajímá o nejmilejšího mu na světě živočicha domácího, jejich psa nebo kočku. Je to dovedně položené měřítko na duševní vyspělost dítěte a bezpečná cesta k upravení nejlepšího způsobu úhrnné výchovy vůbec. Spisovatel však nenechává se těmi prvými „volnými projevy“ dětského slohu svésti na scestí, nýbrž upravil návod svůj k vyučování slohu s náležitým zřetelem k bohatému pokladu národního jazyka vůbec a podávaje mnohé, ušlechtilé vzory slovesného umění, vede žáka stále výše a výše a to způsobem přirozeným, podává mu impulsy k individualnímu rozvoji duševních schopností postupem naprosto nenápadným, ale bezpečným, tak že žák, aniž by toho pozoroval, stále a více zúrodňuje a aesthetisuje svůj způsob vyjadřovací. Výbornou svou methodou přesvědčuje nás Müllerův „Sloh“, jak nevhodným bývalo, když ve škole nuceny byly děti psáti o všem možném, často jim naprosto neznámém, jenom ne o sobě a o svých dětských zájmech. Knihou Müllerovou však podáno poučení o slohu, jakožto o integrující části veškeré školské práce, užito pramenů slohové tvorby se zřetelem k individualnímu rozvoji duševního života dětského, případnými vzory naznačena reprodukce ve slohu i její proměny, pojednáno o četbě, jakožto pramenu slohového vzdělávání žactva, objasněny zejména názory Tolstojovy oproti názorům Schieszlovým, vytvořeny slohové práce dle poznaných obrazů, konečně dbáno i obvyklých písemností jednacích. Müllerův „Sloh v nových proudech vyučovacích“ netřeba ani doporučovati. Kdokoli vezme knihu tu jednou do rukou, věru, že ji neodloží, dokud ji celou bedlivě nepročte. A dovoluji si závazně tvrditi, že kniha skýtá nejenom velmi cenná poučení, ale i milou, ušlechtilou zábavu. *Tčk.*

Emil, čili O vychování. Z Rousseaua přeložil a poznámkami opatřil Dr. Antonín Krecar. Vydání II. opravené a doplněné. V Přerově. Nákladem Fr. Bayera a Boh. Smutného. „Rousseau jest jedním z nejznamenitějších spisovatelů francouzských a jedním z nejznamenitějších filosofů francouzské osvěty na konci století osmnáctého. Za ním stojí celá literatura pro et contra — dostalo se mu jak nesmírné chvály od jeho přívrženců, tak nesmírné jizlivosti od jeho protivníků“. — Tak doslovně čtene na str. 17. výše uvedeného spisu. K tomu dodávám: Kdyby nic jiného, tož ta okolnost, že Rousseauovy spisy katolickou církví dány na index, přímo nutí, abychom spisy ty bedlivě a pozorně pročítali. Jsouť to spisy epochální a jimi způsoben veliký obrat v životě politickém i ve výchově. Když byl vydal Rousseau svého „Emila“, tu hned po vyjití spisu toho vynesl pařížský parlament rozsudek, aby spisovatel byl zatknut a dílo spáleno, a zatím, co utíká Rousseau před krutými pronásledovníky, pálí kat veřejně v Paříži dne 11. červ. 1762 dílo, které samo o sobě, kdyby Rousseau ani více byl nenapsal, by dostačovalo, aby spisovatele učinilo nesmrtelným. — Dělo se tedy Rousseauovi podobně, jako našemu Komenskému, který byl pronásledován, skrývati se musil po jeskyních a posléze jako psanec vlasť musil opustiti. Vlasti byl tehdáž nebezpečným, cizině prospěšným. Rovněž bylo s Rousseauem. A jakož dnes bedlivě čítáme a studujeme spisy Komenského, tak čteme i studujeme Rousseaua, hlavně jeho „Emila“. Nepravím, že se vším, cožkoli v knize té obsaženo, souhlasiti třeba, nikoli, mnohé naleznete ve spise, což se nehodí na poměry naše, ale právě proto zasluhuje bedlivé a důkladné úvahy. V knize naleznete stručný životopis Rousseauův, vylíčení spisovatelské činnosti téhož a což nejhlavnějším — vypsání způsobu výchovy Emila, počínaje od doby narození dítěte. Dočtete se tam, jak se Emil tužil, jak vychováván byl tělesně i duševně, postupem přirozeným, nikde žádného nucení, žádné dressury výchovné, v duchu zásad, aby zvykl pomáhati sobě vždycky sám a neutíkati se nikdy k nikomu, leč když poznal svou nedostatečnost... Rousseau předkládá Emilovi různé předměty, pozoruje jeho vědychtivost, jíž tedy dostatečně zaměstnává, klade mu několik lakonických otázek, které Emila přivedou na cestu, aby dychtivost svou ukojil — zkrátka, aby přemýšlel. Naučí-li se hoch správně mysliti, naučil se všemu. Ale nač bych Vám líčil, co vše v knize naleznete? — Vezměte sami a čtěte! *Tčk.*

Ku slavnostem stromovým dostane se za 40 h ve známkách pěkný sbor dětský na slova Jarosl. Vrchlického „Stromům“ s klavírním průvodem v čísle 6. Zahrady Domácí a Školní v Chrudimi. Mimo to je v čísle znázorněn graficky velkolepý průvod s podrobným líčením průběhu slavnosti stromové, na níž bralo podíl přes 6000 osob. Ku konci je řeč předsedy okrašlovacího spolku, hodící se starostům, majícím promluviti k dětem při podobných slavnostech. Krom toho přináší sešit v slovníkové části pojednání o akvariu od Ullmanna a bohatý obsah ze zahradnictví. Předplatné na celý ročník tohoto illustrovaného časopisu, doporučeného velesl. c. k. zem. škol. radou všemu učitelstvu a knihovnám, pouze 4 K.

Listárna administrace.

Důležité upozornění. Vzhledem k tomu, že P. T. předplatitelé zasílajíce obnosy peněžní složním lístkem neb poukázkou zhusta nepíší na co obnos jest, prosíme tyto, by toto vždy na zadní straně slož. lístku neb poukázky sdělili. Tímto bude umožněno objednávky ihned vyříditi a předejde se zbytečným dotazům. Při zasílání peněz jen na časopisy stačí poznamenati začáteční písmena (V. M. neb V. Š, r. I., II., III. atd.) a přeje-li si kdo čísla od začátku, jest nutno to poznamenati. Toto se týká hlavně nových abonentů. — Peníze zasílané na sekretariát V. M. dlužno k vůli pořádku rozeznávati od zásilek administraci. Tyto budiž označovány: Sekce, členský příspěvek, dar a pod. Co se týče odznaků, sdělujeme, že tyto zasíláme jen proti hotovému předem a to jen členům sekce V. M. Obnos (za 1 kus 60 hal., poštou 70 hal.) zasílejte jen poštovní poukázkou neb v poštovních známkách. Dále žádáme, by při změně adresy oznámena byla též adresa stará a číslo expediční pásky. Na dotazy stran předplatného odpovídáme jen v listárně administrace.

K. Rohatec: Oba časopisy máte do konce roč. III. předplaceny. Zbývá Vám ještě k dobru **9·48 K.**

M. D. S.: Máte doplatit 70 h. na III. roč. V. Š.

J. B. Chleby: Do 2. č. příštího roč. obou revuí.

Čeněk Žáček, Mirovice: V. M. 40 hal. V. Š. 2 K 50 hal.

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNÍK III. 15. PROSINCE 1907 ČÍSLO 7.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

DR. TH. BARTOŠEK:

Klerikální útok na svobodu vysokých škol.

Luegrův útok na vysoké školy v Rakousku, jeho výrok, učiněný na VI. sjezdu katolíků ve Vídni dne 17. listopadu t. r., že university jsou půdou pro idee podvratné a revoluční, pro smýšlení protivlastenecké a protináboženské a že musejí býti znovu dobyty pro církev, která je založila, způsobil jak na universitách tak i v ostatním občanstvu veliké pobouření a byl proto i klerikály samými brzy dementován. Veřejnost bouřila se právem; neboť snahami klerikálů, které Lueger dosti neprozřetelně prozradil, jest právě dnes, kdy dva jejich lidé jsou v ministerstvu a kdy možná třetí jako ministr vyučování do ministerstva vstoupí, svoboda školství a také university opravdu vážně ohrožena. Není to však jen vinou klerikálů; jejich snahami nehodláme se dnes vůbec zabývati, poněvadž jsou zjevnými a notorickými nepřátely svobodné školy. Jest to ze značné části vinou universit samotných, že Luegrův požadavek mohl býti vůbec prosloven. Dokonce o některých universitách — do značné míry platí to o universitě pražské — lze říci, že není vůbec třeba pro církev znovu jich dobývati, poněvadž jich vlastně církev nikdy neztratila.

Považujeme už složení university — theologická fakulta jest officielně prvou z universitních fakult, každý čtvrtý rok je theolog rektorem, a až do loňského roku akademický školní rok byl docela officielně se vší pedelskou parádou zahajován katolickou mší — za zpátečnické. Upozornili jsme již několikráte, že tato situace jest pro universitu nebezpečná, že theologie na universitě není nijak tak neškodným zbytkem minulosti, jak se ještě do nedávna i pokrokoví lidé domnívali a náš boj proti theologické fakultě označovali jako zbytečnou hračku. Existence theologické fakulty na universitách jest nejen nevýhodnou po stránce administrativní, ale zasahá rušivě i do vědecké činnosti ostatních fakult potud, pokud se theologie jako seriosní a vědecký systém respektuje; celá řada důležitých oborů vědních odkazuje se theologii, jinde zase, na příklad v historii nebo v církevním právu, neřekne se plná historická pravda o činech a kulturním významu církve a jejího papežství. Vzdělaným lidem jest dnes samozřejmo, že mezi moderní společností a středověkou církví zeje nepřeklenutelná propast, že jsou to dva kulturní světy docela neslučitelné. Svědomití profesoři doznávají to i s kathedry, že theologie a věda jsou neslučitelny, ale tato neslučitelnost není z organisací a projevů universitních dosud nikterak zřejmou. Universita kompromisuje s církví, nehledí si zabezpečiti svoji vědeckou a společenskou neodvislost a jen proto, že dosud není docela na církvi nezávislou a samostatnou, mohou se objeviti nároky a útoky, Luegrovým podobné.

Není-li dnes universita ani úplně neodvislou od církve, jest odvislost její od byrokracie státní tím zřetelnější. Nemíníme odvislost nucenou, s kterou se konečně jest nutno smířiti i nám, ale odsuzujeme a vytýkáme tu odvislost docela dobrovolnou a úmyslnou. Ta jde tak daleko, že autonomní universita nevolí ani na místa rektorská nebo děkanská osoby úřadům nemilé; jest pozoruhodné, že na příklad profesor Masaryk, ač na universitě pražské působí již přes dvacet let, nebyl ani jedenkráte ani universitním děkanem. Anebo jiný doklad: Profesor anatomie propustil řádně ustanoveného a velice svědomitého demonstratora a to na pouhý pokyn nějakého policajta, že prý demonstrátor onen je anarchistou (tedy pro pouhý theoretický názor, ne pro nějaký nezákonný čin a k pouhému neofficielnímu přání byrokratického zeloty!) Nezasvěcenec se podiví, že docenty našich universit a technik spoluhabilituje — policie. Byla aspoň na zdejší technice odmítnuta habilitace docenta, protože se kdysi jako student účastnil (a to pouze jako tichý posluchač!) důvěrné dělnické schůze. Jmenování profesory ať mimořádnými či řádnými je závislé rovněž od schválení této eminentně nekulturní moci.

Nepotřebuji dokazovat, že dnešní byrokracie je živel neméně přežilý a nekulturní jako církev, ano, pokud možno, ještě horší, aspoň aestheticky, poněvadž nemá ani té idealisující masky, kterou její společnice dovede se aspoň povrchnímu pozorovateli udělat snesitelnou.

Bylo by záslužnou prací, ukázat veškero kulturní a mravní barbarství této svojí podstatou feudální moci s její militarismem, nevolnictvím úředníků, trestem smrti, povinností denunciační (§ 61. a násl. tr. zák.) atd. A s tímto světem se universita, jež má býti živým zdrojem vědy a kultury, nejen smiřuje, ale dává se jím i vyznamenávat! Musíme protestovat proti této prostituci vědy — jinak to nelze pojmenovat — všelijakými tituly a řády, přijímanými právě od této nekulturní moci, jež činí pak formálně neodvislé profesory universitní dobrovolně odvislými a svádí k ohledům a činům vědce naprosto nedůstojným. (Jsou dosud v paměti výkony české právnické fakulty z dob pokrokového hnutí, jež získaly jí název policejní expositury.) Podle našeho názoru může vědec přijat bez studu vyznamenání zase jen od instituce vědecké, od učených společností, akademií atd., ale ne od společenské moci, jejíž výkony jsou s posláním vědy v přímém kontrastu. Bude ovšem třeba hodně hlasitého upozorňování, nežli našim akademickým hofrátům vpravíme potřebnou k tomu dávku taktu a studu!

Luegrův útok na svobodu vysokých škol může však míti jeden dobrý následek, že totiž hnutí za zmodernisování a především za laicisaci university, které zůstávalo dosud obmezeno na vrstvy studentské, vnese do širokých vrstev lidových.

Jest zcela přirozeno, že bojem za volnou školu se širokým vrstvám občanským především rozumí boj za řádnou a co možná dokonalou školu obecnou, poněvadž tato škola jest jediným vzdělavacím místem pro většinu státních občanů. Na školství středním a dokonce už vysokém má tedy na první pohled přímý zájem toliko početně obmezená část občanů, těch totiž, kteří jsou dosti zámožni a mohou synům svým dopřát vyššího školského vzdělání. Ale nehledě k tomu, že studují i chudí studenti, a že tedy nejde tu o školy určené výhradně pro třídy privilegované, i nejširší vrstvy lidové mají a musejí míti zájem na tom, by universita byla svobodná a neodvislá, poněvadž z university vycházejí úředníci, a čím toto úřednictvo bude samostatnější a intelligentnější, tím méně bude lze prováděti černé plány klerikální — které inspiruje klerikální šlechta, jež má dnes obsazena nejvyšší místa v úřadech — poněvadž úředník vzdělaný a duševně samostatný dovede si i vůči těmto lidem zachovat náležitou duševní samostatnost, což ovšem není dobře možno úředníkům dnešním, kteří právě vycházejí z té nesamostatné a na církvi závislé školy střední a vysoké. Jest potřebí heslo laicisace university, zrušení theologické fakulty, nezávislosti universit jak na církvi tak na státní byrokracii učiniti požadavkem všeho pokrokového občanstva, jak to také už správně vystihli v parlamentě sociálně-demokratičtí poslanci, podavše dne 5. prosince t. r. pilný návrh na zrušení fakulty theologické.

Dnešní vliv církve na university jest opravdu vážným nebezpečím, že při zvýšení klerikální moci bude svoboda universit, už dnes beztoho na minimum stlačená, okleštěna ještě více. Občanstvo nesmí proto důležitý boj za laicisaci university ponechávati pouze studentstvu, které právě proto, že člověk studentem jest pouze nějakých čtyry nebo pět roků, není stavem stálým a nemůže už proto s náležitou energií zápas tento podstupovati. Dostačí-li ukvapený Luegrův útok k tomu, aby vyvolal takové lidové hnutí, nebyl učiněn nadarmo.

KAREL V. TUČEK:

Ujařmená Slovenie.

Znám aj inú povodeň, dávno nas už hnetie,
rozliala sa záhubno po slovenskom svete,
prúdy zlobným hukotom von sa valia, žemí:
sterou krivdou, útrapom brysli na nás vrazi,
to tá hrozná povodeň, to nás hnetie, kazí . .
Sobrala nám úrodu: Maticu i školy, —
schvatla dietok krdliky, v spupnej samovoli
ta ich niesla nadole — nechala kdes' v hlieni,
hynúť mukou červiačkov v márnom roztužení.
Ba pozalahla — uznaj neuznaj —
noc strasti desná podtatranským svetom . . .
Mrak obzorom od kraja na pokraj
a blesky zlovestným sa hadia vznetom,
i romoní hrom, sťaby k hrobu zvon,
a občas teskný drie sa z duší ston . . .

Martin Sládkovičov.

Minuly neděle, uplynuly týdny a od Černové jako by tisícerou ozvěnou dosud střelné rány duní . . . Cítiti ještě čmoud střelného prachu, našeho sluchu bolestně doléhá skon těžce raněných a umírajících . . .

Umlkl již hlahol zvonů, kterým vítáni církevníci, odění rouchy nádhernými, rozprchly se krví potřísněné davy, avšak nezanikl dosud pláč a kvílení těch sirot ubohých, jimž povraždili otce, matky . . . ba tohle kvílení nešťastných robátek slovenských neumlkne nikdy více — naopak — bolestný ten nářek, bědování a žaloba na neslýchané ukrutenství staletými pronikne a ozývati se bude po dlouhém, dlouhém

věku . . . neumlkne ozvěna hor tatranských, ani se neoslabí . . . Zločin spáchaný v Černové se nezapomene — o to se postarají dějiny! —

Přešel již i průvod pohřební, ale truchlivý jeho dojem utkvěl navždy v paměti všech, kdož mají srdce lidské , . . a tím srdcem děsně zalomcoval pohřeb zavražděných! . . .

Dlouhou řadou táhl ten průvod, němý, tajemný . . . V posupném mlčení kráčel ten průvod krajem a v něm zřels děti, dívky a mládence, starce i stařeny a na rukou žen i nemluvňata. Šli v hluboké zamlklosti, zvolna, tiše, odměřeně. Před nimi letěli sejčkové, temně, houkajíce. Šli, chvílemi pohlíželi k Černové, kde zůstavil otec děti, žena muže, bratr sestru, dcera matku . . . Za nimi všemi naposledy bral se pláč a žal . . . Křečovité, tiché jen slyšeti lze štkání, to, kterým se jevívá zoufalý bol . . .

Vrátili se od hrobů dospělí, vrátily se i děti. Ale co teď s těmi ubožátky? Bosé, v oděvu rozedraném, s přimrzávající slzou v oku, zkřehlé, hladem a bolem vysílené vstupují do té sešlé chaty, ze které jim vynesli otce, matku. Kolkol zeje děsné prázdno.

Ničehož nemají. Také již ani nepláčí — nemohou, ani těch slz již nemají, jediný hlad, ten je neopouští. — Nekvílí, nenaříkají, hledí jen ztrnule v před a na zmodralých od mrazu a chvějících se rtech jejich čísti lze otázku: „Čo bude z nás? Čo budeme robiť ľudia dobri?“

Buďtež bez starosti, robátka! Tatíčka, matičku vám sice již nikdo nenahradí, ale ten dobrý lid slovenský, který se vás v prvém okamžiku ujal a srdce své, vždyť jiného nic ani nemá, to srdce dobré na kousky rozdělil, aby vás aspoň v nejtěžší chvíli vašeho utrpení kouskem podaroval, aby vás od smrti zachránil, ten lid váš ukázal nám, čím že jsme vám povinni. Nebojte se, nezemřete bídou, nestanete se otroky! — Jste nyní našimi. V Čechách a na Moravě i pro vás chleba dosti a ta dušička vaše, těžkou ranou zmučená se u nás opět zotaví, potěší, nechť jen ta zkrušená vaše srdéčka přitulí se k nám . . . Sluchu vašemu hlaholiti bude náš rodný jazyk, vašemu tak velice podobný i vám lehce srozumitelný. Však mu již dobře porozumíte a potěšíte se jím tak ve škole naší, kde se vyučíte, i u krbu naseho, kde s našimi dětmi se pokocháte. A potom, až vás tu pečlivě odchováme, vrátíte se zase v milou svou otčinu, tam do těch hor tatranských, ale potom již s pažemi ocelovými, s vůlí pevnou, se srdcem ušlechtilým a s rozumem osvíceným. A vrátíte se zase všichni, nikoli s bolem v nitru, leč s odvahou, hrdi na své dědy a otce i matky, na všechny své bratry, kteří raději muka snášeli nežli by se byli sobě a svojim odcizili. Zrovna jako ty vaše hory tatranské! — Staletí do nich bije hrom, pere slunce a déšť, svírá je led, ale úbočí hor těch stávají se stále nádhernějšími. Málo jen darů poskytla našemu kraji příroda, ale ty, kterých se vám dostalo, jsou pravé skvosty . . .

Jako druhdy Petr Amienský líčíval utrpení, jichž zakoušeti bylo křesťanům od sveřepých Moslímů, podobně líčí nyní Andrej Hlinka, kněz, jehož se však církev jeho zřekla. jemuž proto, že se svého lidu ujímal, uložen trest dvouletého vězení a k tomu i pokuta 1500 K, líčí po krajích slovanských utrpení toho ubohého lidu slovenského . . Slyšme vlastní slova jeho: „ . . Maďari, ako náhle prebudil sa v nich cit národnosti, štvani zvonku v svojom nadutom povedomí a vládobažnosti, slepo hodili sa v ústrety neprijatelóv Slovania, osvojili si ich stanovisko oproti Slovanom, v rozvití a vzraste ktorých predstavovalo sa im velké nebezpečenstvo a hrozba ich národnému jestvovaniu. Začali domáhať sa výlučného politického panstva v Uhorsku a postupne, opírajúc sa na Austriu prostredkom potlačovania ostatných a predovšetkým slovanských národností rozličného ich uhnetenia a maďarisacie, začali dosahovať svojho ciela . . . Zapierajúc základný princip celej predošlej historie svojho štátu, teraz odopierali svojim slovanskýin a ostatným inoplemenným spoluobčanom predešlú politickú rovnoprávnosť a ústavní svobodu — slovom to, čeho oni sami tak úporne a naružívie domáhali sa a žiadali pro seba od Austrie. Takým systémom Maďari nielen postavili proti sebe všetky ostatné národnosti, lež i vyzvali silný odpor, najmä se strany južnoslovanských plemien. V Uhorsku rozhorela sa krutá národná borba, podnecovaná vzájomným nepriateľstvom a intolerantnostou. A hlavný výsledok vnútornej politiky Maďarov byl ten, že ztratili v Slovanech Uhorska predošlých verných spojencov a zároveň získali si v nich mocných protivnikov, vždy hotových činne vystúpiť proti nim . . .“

Prý přijeli kněží maďarští konejšit Slováky, kteří nechtěli dopustit svěcení kostela jiným knězem, nežli svým, z lidu vyšlým Slovákem, Andrejem Hlinkou.

„Dojemné“ musilo býti to konejšení lidu, k němuž s kněžími přijel i slúžný a četníci s nasazenými bodáky.

Takhle se lid konejší! — V předu kříž, vzadu okovy. Zrovna tak také „konejšívali“ němečtí křižáci polabské Slovany, když je vháněli do řek a tam je násilně křtili. Maďarští „sluhové boží“ přišli světiti kostel a zkropili jej krví věřícího lidu, krví bezbranných žen i dětí! Jak dojemné! . . .

Ostatně o té lásce pánů ku slovenskému lidu dávno již pěl Emerich Pongrác:

„Na Rákoš, na Rákoš schádzajů sa páni,
schádzajů sa páni, dlhé rady vedú,
čo tam pre chudobu dobrého vyvedú? . . .
— — — — — — — — — — — — — —

Čože vykonali páni na Rákoši?
To! — kto nemá koní, aby chodil pěší,
a kto nemá čižiem, aby chodil bosý,
trebárs po kolena nohy si urosí!
kto nemá peňazí, aby píjal vodu,
bárs pálenku paliť bude, mať slobodu,
že sedliak, lako prú, tak budě pracovať,
pán v kaštiei sedeť, jemu rozkazovať,
kto nedá deviatok a kňazovi dežmu:
že tomu pluh, voly voz i kone vezmú! ...“

Nešťastná Slovenie! Tak mi nějak připadá, jako dívka opuštěná, zavržená, jíž každý si troufá pohanět, urážet, jíž ublížit pokládá surovec i za svoji zásluhu. — A tohle že je možno ve století dvacátém, ve století práce, osvěty, humanity? Tohle se děje v době, kdy zasedá konference světového míru!

Slyšte! Hlasem chvějícím varují a napomínají největší dva muži našeho věku Tolstoj a Björnson ty utiskovatele tam za Litavou.

Dojdou-li jejich výstrahy sluchu? Uposlechnou-li konečně mocní násilníci hlasu obou nejznamenitějších vychovatelů našeho věku?

Víme, že obyčejně hlas vychovatelů bývá jenom hlasem volajícího na poušti, bolno, že na školu a její činitele vzpomíná se, až když jsou arsenály bez nábojů, vyprázdněny, prach a olovo vystříleny. A přece až dosud ještě nutno vychovávati nejen jednotlivce, nýbrž i celé národy. Sobectví národní dlužno přemoci výchovou a ujímati se slabých proti silným. Z toho vyplývá i naše povinnost, abychom se ujali ubohých Slováků, abychom je vychovávali. Národ, který nám dal Kolára, zasluhuje našeho vděku měrou nejvrchovanější ...

Kdo jsi nadán statky vezdejšími, nechtějž skrbiti, ale podporuj Slováky, podporujme všichni jejich tisk, ujímejme se jejich sirotků, dokažme skutkem, pouhá slova nepomohou — dokažme v pravdě, že zasluhujeme si jména národa pokrokového, že humanita není nám než pouhou frází! Ať vedle toho kvílení sirotků slováckých, jež povždy krutě mučiti bude násilníky, zavzní též uznání, že v těžké době jsme bratry své neopustili, nýbrž statečně a vydatně jich se ujali a jim pomohli. Přičiňme se ze všech sil, abychom zbavili bratry Slováky onoho teskného žalu, který jim duší i srdcem prolnul, který do všech jejich cév pronikl jako míza otravná, který hrozí je oloupiti o to nejdražší, což ujařmený národ ještě má, čím se těší — totiž o naději, aby je pak uvrhl v zoufalství a zkázu!

Pomáhejme všichni! — pomozme rychle!

Každý boj za právo, ať podnikne se kdekoliv, jest prospěšný celému světu; nerozšiřuje-li se bojem tím vítězství, rozšiřují se jím bojovné myšlenky.

Lájoš Košut.

KONRÁD POSPÍŠIL:

Dvě glossy o umění ve škole a v náboženství.

I.

Výchova uměním, toto časové heslo, zaplavivší nivy pedagogiky přívalem vod, našla u nás šťastného propagatora v uč. Bakulovi. Veřejnost sleduje výsledky Bakulovy třídy s neobyčejným zájmem; laikové neznají míry pochval, šosáci a impotentní šablonisté nejraději by „pokusy“ Bakulovy zakázali úředně, odborníci — učitelé praví sledují je se zájmem netajeným, a jak se samo sebou rozumí, posuzují je různým úhlem zorným. Stkělé výsledky Bakulovy jsou výsledkem suggesce Lásky, a jsou nejzřejmějším důkazem nutnosti, uvolniti školu od tíživých okovů byrokratických šablon, otevříti okna paprskům slunce Lásky a jarnímu dechu božské přírody. V tom je nejvyšší cena Bakulovy práce propagační: v té Lásce, jež neleká se ničeho. Směr jímž se řídí při volbě prostředků, jest pro p. Bakule sama věcí samozřejmou (— co miluji, to podávám! —) pro nás však věcí podružnou. Je jisto, že touže cestou vychoval by p. Bakule trappisty neb flagelanty, kdyby asketou, pytláky, kdyby byl Nimrodem. Že užívá prostředků z říše Umění, leží v jeho duši, nitru, srdci — podávaje zároveň druhý dokument: výsledky nazírání uměleckého ve škole.

Výsledky Bakulovy školy, vystavené na forum (jest i mnoho podobných, utajených) oslňujíce novotou i zdařilostí literárních pokusů a kreseb, mohly však by býti nebezpečny: 1. kdyby od učitelů byly jedině nápodobeny (kopirovány, karikovány!), 2. kdyby byly od laiků přeceňovány a křivě pochopeny, t. j. kdyby za kriterium školy stavena byla poměrná dokonalost žákovských výtvorů zachycených písmem nebo kresbou a tím 3. vliv „umělecké výchovy“ a cena její byly převyšovány, přehodnoceny.

Umění je krásná věc — náboženství budoucnosti, říká se, květ života — ale umění není vším, a umění lidské není jediným projevem Krásna. Dvé jest umělců, před nimiž matným plaménkem blikotají světla největších geniů uměleckých: příroda a fantasie. Umění „lidské“ — troufám si říci — jest jen surogatem umění „božského“ — a všecka díla umělecká nejsou než náběhem, skizzou, chvatnou reprodukcí (nedokonalou i při největší dokonalosti) uměleckých idealů představ duše a veleděl přírody.

Umění není novým hostem ve školách. Umění vcházívalo samovolně do škol zavřenými dveřmi, dralo se škvírami okenic a písní Meluziny, přilétalo na zlatých paprscích, chvě-

jících se ve zvířeném prachu dusné učebny, vkrádalo se do lavic s panenkami, vzorečky, koníčky, loďkami, harmonikami papírovými a panáky — výrobky dětí, přetvořenými oživující a tvůrčí mocí dětské duše na umělecké výtvory prvého řádu.

Umění vkrádalo se do duše dětské každým tonem jímavé barvy zvukové: fejfara ze žita a z pampelišky nahrazovala nám hoboj a fagot, píšťaly z kůry byly nám fletnami, péra, zaražená do lavice, klavírem — a tympanů vůkol plno: celý orkestr měl pohotově maličký človĕk, kdy jen chtěl! (Pamatuji, že mi jednou — byly mi as tři roky — snesli starý rozbitý tabulový spinet s půdy. Do smrti si tak nezahraji na nejlepší klavír, jako tehdy na ty černé tasty a ztrhané rezivé struny, a do smrti neuslyším skladby tak krásné, jakou mladá duše spředla z těch hrozných, nesouvislých zvuků starého spinetu.) Umění rozkládalo nám svá plátna božských kreseb po zdech s odprýskanou omítkou, pokrytých plísní aneb vrstvami vápna, po obloze s honicími se mraky: celý svět byl obrazem, celý svět byl písní, celý svět byl hudbou: t. j. básní nevyslovitelnou, nadzemskou, sproštěnou okovů slova. To umění nepodléhalo kritice, nebylo co kritisovati, neboť bylo dokonalé; vychovávalo bez násilí, bez mudrlantství, bez úmyslu, bez systému, vychovávalo nenápadně — jako když k dítěti dítě téhož věku se přibatolí — víla v podobě dítěte (viz moje „Zazděné dvéře“ z Besed Času.) Proti tomuto umění vše je šedé, bezbarvé, nudné, strojené, cizí, hrubé, — proti umění, jež prchá záhy s léty dětské fantasie, vše je surrogatem, náhradou z nouze.

Vzdušné umění dětské imaginace — tento motýl duhových barev — neusedalo jen na květy přírodní, usedalo i na umělé květy papírové, usedalo i na zvadlé květy našich vzpomínek. Usedalo na chudičké obrázky a měnilo je ve výtvory genia. První obrázek na sešitu, darovaném od správcova hocha, vidím podnes tak živě, že mohl bych jej okresliti (byla to ruská trojka, dřevoryt rozmazaný, prvního panáčka, barvotiskem provedeného, vidím rovněž). Tenkráte nebyly děti blaseovány jako dnes, nebyly přesyceny přívalem obrázků; obrázek, který dnes dítě zahodí, býval by nám pokladem! Kreslili jsme také, mnoho a mnoho. Tabulka, tato věrná naše přítelkyně, dnes neprávem zavržená, byla nám ochotnou služebnicí; i ornamenty „gris en gris“ (šeď v šedi) vytvářeli jsme slinami a prstem na její sešedlé ploše; bylo to volné kreslení bez moderního titulu, smálo se ubohým vzorečkům na tečky kresleným, jimiž počali nás ve škole tenkrát trápiti, prchalo před kritickými zraky vychovatelů, — inspekorů nebylo!

Celé dětsví bylo stánkem umění. Běda, že kaleno bylo nám nebe toto peklem — výchovy! Fantasii dusili v nás a sváděli ji na křivé dráhy pověr náboženských, vrozený cit pravdy ubíjelí v nás lží, přetvářkou, opičí dresurou společenských zvyků, nuceným účastenstvím na obřadech církevních, do radostné duše zasévali nám umělá muka svědomí — trýzeň horší, než ty rány metlou — pohoršovali nás jménem Kristovým, nedbajíce Kristových slov a hrozby: Běda tomu, skrze něhož pohoršení přichází! Naše doba usiluje, aby odstraněno bylo násilí. Imperativ Komenského (vlastně celá pedagogika) dochází sluchu i porozumění. Ale pozor, abychom se zrnem dobra nezasívali koukole, abychom nevytlačovali nenahraditelné tvůrčí síly dětské imaginace uměním druhého řádu, uměním nedokonalým, neabsolutním, blížicím se jen ideálu, uměním umělým, uměním dospělých! Umění božské uměním lidským! A třikrát pozor, abychom nezaseli se zrnem dobrým kokotice předčasného kriticismu! Dítě umělec? Ano, každé dítě je umělcem. Dítě enthusiast, nadšenec? Ano, každé dítě je nadšencem — bez přetvářky. Dítě kritik? Ne, ne, ne! Dítě není kritikem, dítě není skeptikem, leč, nebylo-li otráveno: dítě je korrektorem, rekonstruktérem; dítě dovede pochopiti krásy i umělého umění, dovede se horšiti nad nevkusem — ale smáti se nevkusu, pošklebovati se a kritisovati ho neučme. Zabíjeli bychom je, zabíjeli bychom jeho cit, duši, štěstí. Neučme je „brousiti svůj um“ kritický, nechceme-li vychovati z něho nestvůru, jaká tu a tam v řadách naší mládeže straší — a právě mezi nadanými: moderní harpyji, která každému pokálí misku mléka čistého požitku, vidouc misku vlastní pokálenu, — maličké Robespierky, mladistvé vyžilce, senilní děti neb opice.

Umění dětem? Ano, ale nezasypávejte jich k udušení, neznuďte jich, nečiňte z nich literáty, malíře, esthety, komponisty, malé virtuosy — opičky, znuděné starce, rozumce, kritiky, rýpaly, věčné nespokojence, papoušky, fariseje uměleckého cítění. Nechte jich dětmi!

Respektujte ono umění, jež je skryto v duši dětské, umění kouzelné, měnící ucho džbánu v nejdokonalejší obraz krávy, váleček na nudle v nejkrásnější děťátko, polínko ve vše možné. Obrázek? Ano! Obrázek je veliký dar dítěti. Tím lépe, čím je lepší — ovšem. Ale kvality obrázku, požadavky v tomto směru, liší se od gramatik uměleckých staršího cechu, gramatik založených na theorii dokonalého vystižení objektu. Obrázek, který napoví slovo, aby duše dětská navázala na ně báseň, obrázek tak řídkých linií, aby mezi ně mohla duše dětská vložiti barvy, světla, podrobnosti jemnosti neuvěřitelné,

hudbu krajiny, mluvu předmětů živých i neživých, vůni a dech. To jsou obrázky Alšovy. (Viz n. př. illustraci popěvku „Slunce zapadá za hory“, „Horo, horo“ a t. d. až do poslední illustrace písní lidových!) Můj Fanda spokojí se úplně třemi knížkami. Je to Prvouka Tůmova, vyšlá ve 3. vydání — zlatá pokladnice pro školu a dům — pak sbírka básní Sládkových Zvony a zvonky a konečně Alšovo album. Pro vystřídání má ještě Slabikář Jursův s obrázky Alšovými a každé nové číslo květů, které svědomitě prohlédne, věda, že tam jistě bude „Aleš“. A podotýkám hned, že jsem mu Alše nesuggeroval, že s ním nevedu esthetické rozhovory, nechávaje ho růsti jako mladý smrček — bez kolu, bez roubování, štěpování a očkování.

Hleďte, jak málo dítě potřebuje! My dospělí potřebujeme víc: umění doplňuje nám co jsme ztratili dětstvím, mládím a náboženstvím. (Dokončení.)

EDUARD BENEŠ:

Lidové vzdělání v Belgii.

(Dokončení.)

Dlužno tu ukázati na poměr lidových universit k tak zvaným universitním extensím, také u nás organisovaným, jež v Belgii před založením lidových universit a ještě i nyní po jejich založení současně s nimi nemálo přispívají k lidovému vzdělání a jeho rozšíření. Byly to právě z počátku veřejné kursy universitní v Bruselu a v Liège pak nová universita v Bruselu a mezinárodní vysoká škola založená Vilémem Greefem, Elisée Reclusem, E. Picardem a Emilem Vanderveldem, které první počaly s této stránky důrazně pracovati pro vzdělání širokých vrstev lidových. Právě pod vlivem těchto mužů povstaly první universitní extense bruselské, o nichž na počátku hned prohlášeno, že to mají býti lidové kursy čistě vědecké, beze všech ideí propagačních pro tu nebo pro onu školu politickou a filosofickou. Organisovány pak skoro ve všech okresích místní kroužky, které měly býti dílu nápomocny. Ostatně věc ta se má asi skoro tak jako u nás s malými snad změnami. Za universitou bruselskou přišly s extensemi i ostatní vysoké vzdělavací ústavy belgické, jako předchůdci lidových universit.

Extensím universitním nikdy se nemohla ovšem vytýkati nějaká vážná vada. Vždy byly vědecké a čistě objektivní. Ale právě různé jiné nedostatky jejich vedly k založení lidových universit. Extense universitní nemohou míti v sobě nikdy tolik života a vervy jako university lidové, musí se vždy pohybovati na půdě více méně abstraktní a jsou tím často prostým duším dělnickým nepřístupné. To snad platí pro extense i u nás, nehledě na to, že nemají často ani účastenství žádoucího. Nad to jsou to kursy o pěti, šesti přednáškách, z nichž ovšem nevypracovaný člověk odnese si poměrně málo, ježto přednášející musí látku, jednající často o nejtěžších problémech sociologických, zhustiti až do přílišné stručnosti, čím výklad prostým lidem stane se temným. Kursy takové nikdy nemohou vyvážiti šestiměsíční výklady denní, obdenní, nebo týdně dvakrát konané, se stálým posluchačstvem, zvyklým poněkud tomuto zvláštnímu školskému, universitnímu životu, výklady oživené duchem souvislosti, systematicky prováděné a často největšími detaily doprovázené a odůvodněné. Na druhé straně ovšem to má tu nevýhodu, že ústavy takové, čistě lidové, autonomní, vydržované členy a kde osobní oběti, hlavně učitelů, hrají největší roli, nemohou se zakládati všude. Jednak náklad jest značný, jednak pak, aby se existence pojistila, nutno založiti je ve větším středu dělnickém, úřednickém a studentském, krátce ve větších městech. Než lidové university naprosto nevylučují universitní extense, naopak výborně je doplňují a jenom jim značně pomáhají. A právě těmito úvahami byli vedeni v Belgii ti, kdož r. 1901. začali tam organisovati první lidové university. Dnes hnutí toto po lidovém vzdělání nabylo takové síly, že jest v celé zemi již přes třicet lidových universit. Každý sám může z uvedeného posouditi, jak ohromný vliv tyto ústavy musí míti na lidové vzdělání. Nehledě ani na veliký jejich úspěch ve Francii, kde jak již uvedeno při laicisování státu a společnosti hrály ne poslední úlohu, již to by mohlo vybízeti k nápodobení toho tam, kde tolik volného vyučování a volné školy potřebí, u nás. Ústavy, na vědeckém základě založené, nemohly by setkati se snad s nesnázemi u úřadů a boj s odpůrci, s klerikály, by jim jen pomohl jako v Belgii a ve Francii.

Aby lépe se celému hnutí rozumělo, dám některé příklady o jeho vývoji. Nejhorší situace pro pokrok byla vždy ve Flámsku, kde je ještě dnes spousta analfabetů. Lidové university však i zde kvetou nečekaně. Brzy po zavedení propagandy utvořily se lidové university se silným kroužkem účastníků v Antverpách, v Gandu a Louvainu a pak všude v centrech průmyslových. V Monsu založena byla universita lidová malým kroužkem dělníků a intelligentů v říjnu r. 1901. Od října r. 1901. do června r. 1902. pořádáno 115 přednášek, získáno 250 stálých členů s bohatými příspěvky. První přednášku

měl Enrico Ferri o thematě „Lid a zločinci". Dne 15. prosince r. 1905. slaveno jubileum: konána právě přednáška, jíž počet všech dosud konaných vstoupl na 1000 a zapsán člen, jímž počet stálých, zapsaných účastníků dosáhl také prvního tisíce. To ovšem jsou pro lidové vzdělání čísla ohromná. Přidáme-li k tomu ještě tato čísla a udání, vidíme, že vše to přímo volá po nápodobení — ovšem pokud poměry a okolnosti u nás to mohou dovoliti. V červnu r. 1906. pořádána 1179. přednáška a počet členů vstoupl na 1172 členy. Universitní budget činí ročně asi 7000 franků. Její bibliotheka má přes 6.500 svazků a dostává ohromnou spoustu časopisů a revuí tuzemských i z ciziny. Pořádá denní přednášky z různého oboru, hudební koncerty a večírky, intimní, umělecké a literární zábavy, má veliký počet různých sekcí, tělocvičnou, sportovní, fotografickou, podniká hromadné výpravy do museí, výstav, továren, koná cesty po Belgii, do Paříže, do Švýcar, Hollandska, Londýna, k Rýnu atd. Jako revui, které slouží pro program a oznamování, má tato lidová universita zvláštní publikaci, „Le Foyer intellectuel" — Intellektuelní středisko. Dle této university v Monsu, první v Belgii, utvořeny byly pak ostatní v Bruselu a předměstích, kde jest jich nyní šest. V lidovém domě socialistů bruselských založena byla od nich universita „Emancipation", ostatní pak většinou jsou umístěny ve školách, které jim obce dávají k disposici.

Některé lidové university mají tu dobrou tendenci, že obracejí se také k vyučování řemeslnickému. Vyskytli se někteří lidé, kteří dle Ruskina a Morrise si stěžovali na vše to, co přivádí dělníku dnešnímu hrozně vyvinutý machinism; ten dělníka zbavuje vší iniciativy a intelligenci jeho otupuje. Proto věnovány celé kursy k paralysování toho vlivu a konány přednášky výlučně pro truhláře, kovodělníky a j., jimž měly býti vštěpovány idee umělecké a dělník tak vrácen aspoň částečně pracím uměleckým; záliba pro umění při vlastní práci tu znovu měla býti vypěstována. Snaha ta se rozšířila v universitách dosti značnou měrou.

Nebude snad nezajímavo udati blíže themata, o nichž se na té neb oné universitě konaly kursy nebo jen jednotlivé přednášky. Tak přednášeno bylo o Renanovi se stanoviska čistě vědeckého, kritického a objektivního. Jules Destrée přednášel o Constantinu Meunierovi a o flámském malířství, přednášeno o francouzské tragedii a provedeno představení Racinova Britannica; dále konány kursy delší a souvislé o psychologii, o historii morálky, o vzniku práva, o spisovatelích Camillu Lemonnierovi a Emilu Verhaerenovi, Verlainovi, Anatolu Franceovi, o Shakespearovi s provedením Krále Leara, jak již uvedeno, vedle veliké řady jiných čistě belgických spisovatelů pro nás málo významných. Pořádány koncerty postupně Mozarta, Wagnera, Glucka, hudebníků ruských, italských, belgických a francouzských, konán i meeting, protestující proti afféře Ferrer — Nakensově. Pořádány umělecké výstavy belgických a francouzských umělců, na něž přicházely i cizí osoby ze sousedních obcí po celých tisících a jimž stát sám poskytl subvence.

V tomto hnutí velikou zásluhu má socialistický poslanec Jules Destrée, dříve již uvedený. On nejvíce fedroval umění v lidových universitách, on také nejvíce osobní práce věnoval hlavně zakládání bibliothék, postaral se zejména o to, že k universitám se připojily instituce humanitární a vzájemně si pomáhající, jako lékařská bezplatná pomoc, ústavy pro veřejné zdravotnictví, pro pomáhání dětem, mladým dívkám atd., takže činnost lidových universit najednou dostala základ neobyčejně široký. A výsledky práce jejich jsou skutečně takové, že dlužno toho Belgii jen záviděti. Měly rozhodný vliv všude na intellektuelní život krajiny, v níž byly založeny, přinutily různé společnosti umělecké a literární dáti se zcela jiným, moderním a pokrokovým směrem, naučily mnohde i klerikály nucené snášelivosti a ukázaly pravou cestu buržoasii i proletariátu, kterou je třeba se dáti, nechce-li se padnouti zcela do rukou buď bezohledného atheismu, nebo zaslepeného, nekritického deismu.

Členové a účastníci universitních kursů náležejí hlavně dvěma třídám: malé buržoasii a dělníkům. Z těch pak nejčastěji jsou to různí úředníci a řemeslníci, pak tovární dělníci, prací příliš nevyčerpaní, nejvíce typografové. Dělníci průmysloví v pravém toho slova smyslu, t. j. velikého průmyslu vůbec, nejsou nejčetnější, což je zcela přirozené, ačkoli nejvíce jest třeba toho litovati. Nemají dosti času; jsou znaveni dlouhou dobou pracovní tak, že po práci denní duševní námaha jest nemožná. Jsou však i horníci, kteří přicházejí do školy po práci 12—14tihodinové. Organisátoři lidových universit jsou si toho dobře vědomi a vědí, co překáží veliké masse dělnictva. Proto rozpoutali veliké hnutí propagační ve prospěch osmihodinové doby pracovní, když se o tom jednalo ve sněmovně. Ovšem výsledku nějakého v tom nedosaženo. Jiní si stěžují také na to, že úroveň vyučování často jest pro dělnictvo příliš vysoká a to že odpuzuje neb aspoň nepřiláká ty, kteří

nejvíce toho potřebují. Pravda to jest, ale v tom náprava není možná. Školy ty musí býti na výši vědecké a níže jíti nemohou. Nad to by tím trpěla největší část stálých účastníků, kteří po začátečních nesnázích dobře chápou a vyšší úrovně sami žádají. Nesnáz ta jest skutečně jen pro krátký začátek.

A tak možno resumovati: Lidové university v Belgii a ve Francii (o těchto ještě příležitostně podrobněji se zmíním) mají ohromný význam pro vzdělání lidu a pro zvýšení kultury národní. Jsou to instituce, které organisovány na podkladě autonomním, neodvislém, neofficielním a neutrálním žijí z příspěvků účastníků, jsou zalo eny od lidu pro lid, jsou podporovány oběťmi, často skutečně značnými, a nezištností jednotlivých učenců, spisovatelů, hudebníků, umělců a kritiků, jimž z pravidla se platí vždy jen útraty cestovní, jsou založeny pro vzdělání nejširších vrstev lidových, jsou to volné tribuny, kde vládne v názorech největší tolerance, kde zachována ke všem školám politickým, sociálním, uměleckým, filosofickým a literárním neutralita nejpřísnější, kde vykládají se různé doktriny se stanoviska vždy objektivního, kde svoboda ve vyučování jest předním a podstatným heslem: jsou to jedním slovem ideály volné školy. Uvážíme-li toto a pohlédneme-li na jejich práci a výsledky, nemůžeme než volati po jejich napodobení u nás.

KAREL PELANT:

Otcové Volné Myšlenky.

(Pokračování.)

ERNST HAECKEL.

Narozen 16. února 1834 v Potsdamě, tento učenec tvoří výjimku mezi svými kollegy již svým lidským chováním. Co jiní učenci jsou vážní, přísní a snad mrzutí, jest Haeckel člověkem veselým, joviálním, ke každému vlídným a ochotným. Ale tato jeho dobrá nálada nevylučuje nijak sílu a někdy i energickou ráznost v útoku neb odražení, které jej postavily v čelo vědeckých polemiků současnosti.

V stáří 6—10 let byl miláčkem Basedowa, německého moralisty, jenž poučoval toho světlovlasého a uličnického klučíka, nesnícího ještě nijak o velkých cestách a výzkumech v neznámých zemích. Vyrůstaje v rodině právnické, nemající smyslu pro vysvětlení přírodních zjevů, bavil se se svým přítelem o botanice, kterou Basedow rovněž studoval a v níž Haeckel rovněž shledával zálibu. Otec však nesouhlasil a přál si míti ze syna lékaře; ale mladý Haeckel vzdor vážným studiím nemohl se nadchnouti pro pathologii. Z berlínské university odešel do Würzburgu, aby poslouchal přednášky Köllikerovy a Leydigovy. Tam seznámil se s výborným Karlem Gegenbauerem, jenž se vracel s bohatou kořistí vědeckou z Messiny. Vřelé přátelství spojilo oba muže a Gegenbauer obrátil Haeckla k jeho pravému povolání přírodozpytce. Haeckel vrátil se do Berlína, poslouchal přednášky Johanna Müllera a doprovázel ho na výpravě do Helgolandu a Nizzy.

Nemaje chuti do lékařství, opustil toto povolání, jež mu zajišťovalo čestnou a zajištěnou kariéru a pustil se do biologických bádání. V r. 1860, po návratu z cesty do Neapole a Messiny, Gegenbauer, profesor srovnávací anatomie a zoologie v Jeně, pozval jej k sobě, nabídl mu přednášky ze zoologie, a Haeckel neopustil tuto stolici po čtyřicet let, vyjma když odebral se na cesty do Egypta, Dalmacie, Indie, Kanárských ostrovů atd.

V r. 1863 při shromáždění přírodozpytců ve Štětíně předložil svou „Monografii radiolarií" (drobná mikroskopická zvířátka mořská), kde mladý učenec prohlásil ve slavné řeči, že jest přesvědčen více než Darwin o správnosti theorie transformační. Vskutku od vydání „Generální morfologie organismů" nikdo nerozšířil po kontinentě evoluční nauku Darwinovu tak rozsáhle, jako Haeckel. Biologická filosofie Haecklova se zakládá na velice rozsáhlých pokusných studiích, trvajících přes 40 let. Tyto studie jsou uloženy ve čtyřech velikých monografiích: Radiolarie (1862—1887), Houby vápennité (1872), Medusy (1864—1881), Siphonophory (1869—1888). Tyto monografie jsou doprovázeny více než 400 tabulemi, které Haeckel sám kreslil. Vliv Haecklův na celou generaci přírodozpytců jest ohromný; nejen že jest vzorem apoštola vědecké neodvislosti a že napsal obdivuhodné věci, v nichž uložil celé své nadšení a uměleckou jemnost, ale že není mu podobného učence, jenž by dodal svým kollegům tolik práce k dalšímu prozkoumání a jehož díla vzbudila ihned nesčetné další pracovníky a spisy. Žádný přírodozpytec během posledních 40 let nemohl se vyhnouti vlivu tohoto muže, neboť při jeho čtení vždy cítil, jak šíří se mu obzor a vychází nová světla poznání, šířená touto obdivuhodnou intelligencí.

*

Hlavní spisy: „Dějiny stvoření organisovaných bytostí“. — „Záhady světa“. — „Monism“. — „Současný stav našich vědomostí o původu člověka“. — „Systematická philogenie“. — „Anthropogenie“. — „Umělecké formy přírody“. — „Listy cestovatele po Indii.“ — „Zázraky života“ atd. atd.

* * *

LOUIS BÜCHNER.

Louis Büchner, filosof a přírodozpytec německý, narozen v Darmstadtě 29. března 1824, byl synem váženého lékaře. Po absolvování gymnasia započal studium přírodních věd na universitě Giessenské. Studoval filosofii pak lékařství, aby vyhověl rodině; na to odešel do Strassburgu na lékařskou fakultu, kdež obdržel doktorát r. 1848; pokračoval na universitách ve Würtzburgu a Vídni; v prvním městě byl žákem slavného Wirchova, jenž měl na něho velký vliv. V Darmstadtě provozoval prakticky medicinu a stal se v Tübingách docentem na klinice, kde uveřejnil své slavné dílo „Síla a hmota“. Tato kniha měla nesmírný ohlas a byla brzo přeložena do všech jazyků. Lange napsal o ní: „Plod fanatického nadšení pro pokrok lidstva“ a také kniha způsobila v Německu u reakce takový odpor, že autor byl zbaven svého docentského místa v Tübingách.

Spisovatel podával v ní zásady všeobecné filosofie v souhlase s objevy moderních věd; dokazoval v ní věčnost hmoty, nezničitelnost síly, současnost světla a života, nekonečnost forem v čase a prostoru. „Naše udivené oko,“ napsal, „kamkoliv jen pohlédne, shledává samé věčnosti.“

Büchner ovládal naprosto schopnost, podávati vědu k pochopení všem myslím a tento jeho talent získal mu světovou slávu; vše co napsal, bylo jasné, prosté a poutavé, kde odbočky, jež by mohly zmásti čtenáře nedostatečně poučeného, byly pečlivě odstraněny.

Co klerikálové zahrnovali opovržením, disciplinárními tresty, posměchem a urážkami Darmstadtského učence, hnutí materialistické po vydání knihy „Síla a hmota“ se zjevilo s netušenou silou na všech universitách; Feuerbach, David Fridrich Strauss, Moleschott a Vogt počali pracovati a způsobili svými díly obrovské hnutí, jež zasadilo ignoranci rány nezhojitelné. Při nejmenším urovnalo cestu darwinismu, jehož důkazy proti Büchnerovským filosofickým jsou svojí experimentální tíhou naprosto nezvratitelny. Büchner počal vykonávati lékařskou praxi a současně pokračoval v obraně vědeckého materialismu četnou řadou cenných spisů. Jeho díla nesou pečeť přesvědčení a hluboké morálky, sestávající se z vědění, práce a prostoty, a tak porážející námitky nepřátel, již líčili materialisty jako ztělesnění nemravnosti na zemi. Zemřel v Darmstadtu r. 1899.

*

Hlavní spisy: „Síla a hmota“. — „Člověk dle vědy“, neboli: „Odkud přicházíme? Co jsme? Kam spějeme?“ — „Přednášky o theorii Darwinově“. — „Duševní život zvířat“. — „Světlo a život“. — „Příroda a věda“. — „Jitřenka století“ atd.

* * *

CARL VOGT.

Carl Vogt, přírodozpytec německý, narozen v Giessenu 5. července 1817. Jeho otec byl znamenitým přírodozpytcem, autor mnoha lékařských děl; studoval lékařství na universitě v Giessenu, následoval svého otce, jenž byl jmenován profesorem kliniky v Bernu, kde se oddal pracem anatomickým a fysiologickým. Odešel na to do Neufchâtelu, kde se spojil s Desorem a Agassirem, jichž se stal horlivým spolupracovníkem. Žil v Paříži od r. 1844—1846, navštívil Italii a vrátil se roku 1847 do Německa jako profesor do Giessenu. V r. 1848 vrhl se do politického života, stal se poslancem v Parlamentě a Národním německém shromáždění, kde se vyznamenal jako řečník. Následuje Parlament do Stuttgartu, byl jedním z posledních opor národní strany (liberální), ale zbaven na to stolice a donucen opustiti Německo, uchýlil se do Bernu. Započal znova svá studia zoologická v Nizze a byl r. 1852 jmenován profesorem na universitě v Ženévě, kdež také stal se členem Akademie Věd ve Francii r. 1887.

Homo sum et nihil a me alienum puto. (Člověk jsem a nic lidského mi není cizí.) Tento verš latinského básníka se úplně hodí na Karla Vogta, jenž z chemika a lékaře na počátku studoval postupně a vždy se zápalem od 22. svého roku zoologii, geologii, paleontologii, fysiologii, anthropologii, zanechav v každé této vědě památku některým duchaplným spisem, jasně a dobře psaným, vždy trochu revolučním. Vždyť mimo to, že byl přes 40 let profesorem, jako by to nestačilo jeho činnosti, byl též žurnalistou a

váženým mužem politickým a tak po půl století nepřestal přispívati do revuí a žurnálů články vědeckými a politickými; a to vždy na krajní levici, ať to byl Parlament frankfurtský neb Švýcarská rada.

Jeho jméno a jeho spisy byly přímo obávány v zpátečnickém táboře. „Listy fysiologické", dílo vzácné vervy a vědění přeložené do všech jazyků, staly se odvážností svých stránek předmětem rozhořčení všech paruk po celém světě. Žádná z nich nemohla odpustiti tyto skutečně vražedné rány, které Vogt reakci zasazoval a také nejlepším svědectvím bylo, že po úmrtí vědcově „La France catholique", orgán pařížského arcibiskupa, napsala tyto řádky v jeho nekrologu: „Svět se bude zabývati smrtí autora „Listů fysiologických" právě jako smrtí velikého vraha. Carl Vogt a jemu podobní nejsou ničím, než pověstní vražedníci . . ."

Carl Vogt byl jedním z nejvřelejších průkopníků vědeckého materialismu a evoluční theorie Darwinovy. Zemřel v Ženévě r. 1895.

*

Hlavní spisy: „Přednášky o člověku". — „Přednášky o zvířatech užitečných a škodlivých." — „Listy fysiologické." — „Pojednání o srovnávací anatomii praktické." — „Antisemitism a barbarství." — „Život člověka" atd. atd. (Dokončení.)

INULTUS:

Naše gymnasium.

Ne, tak nelze dále žít!

Šedé, dlouhé, studené chodby. — Mráz člověka ovívá, vstoupí-li v ta místa a slyší, jak ozvěna vlastních kroků mu drásá duši. Třídy malé, dusné, špatně osvětlené; mezi vyučováním v některých třídách běhají myši. Z chodby možno ihned vstoupiti do kostela — naše gymnasium bylo klášterem. — Tolik k orientaci.

A v těch šedých dírách, zapáchajících kadidlovým kouřem z vedlejšího kostela a stoletým klášterním prachem, v těch krtčích kobkách, kam nikdy slunko nesvitne, v tom vězení se zděmi 1 a půl m. tlustými máme uzavříti na 8 dlouhých roků svá mladá srdce, nejkrásnější dny svého mládí, tam máme svoje mozky toužící po pravé vědě a pravdě přizpůsobiti přežilému středoškolskému systému.

Náš rozum a naše srdce zde mocně protestují! Naše mladé duše, zmučené a zakřiknuté musí vznésti krvavou žalobu proti násilí, jež páchá na nich střední škola. Lkají malé, pohaslé oči nad zkřivělou šíjí a tuberkulosními plícemi.

Žaluji zde veřejně na naše gymnasium, že nedalo nám toho, čeho nutně třeba pro život, že ubíjelo naše zdraví a naše sny a touhy. —

Naše duše jsou znásilňovány! Jsme nuceni konati, co příčí se našemu vnitru, našim zásadám; a musíme to konati, ač s opovržením a vztekem. —

„Každý den počíná i končí modlitbou, práce se zahajuje křížem, jídlo se počíná a končí modlitbou atd.; že **modlitba** (právě tak jako gesto, jímž se dělá znamení kříže) není než **zvláštním druhem zaříkávání,** není tušim třeba obšírně vykládati. Nejsme tu nikterak příliš vzdáleni od náboženských úkonů, které vykonávají **čarodějové** nejnižších plemen divošských ve Střední Africe a které, když čteme jejich popisy v knihách evropských cestovatelů, se nám zdají **tak směšné".**

Z interpelace posl. Hybeše v parlamentě ze dne 12. října 1906.

Jsem již celý nervósní z těch lží, jež slyším a nemohu na ně odpovědět. A tak ten vztek mne zžírá uvnitř. Kdysi — je to nedávno — byl velice zajímavý program, při kterém jsem proti zvyku dával pozor.

Katecheta mluvil velmi jezovitským tónem o realismu, lžiproroku Masarykovi, socialismu i o volných myslitelích. Pravil: „ . . . a takový nárůdek, jenž bohužel se domohl u nás v Čechách velikého vlivu, vysílá své lidi (ano i profesory) většinou zkáze propadlé, aby lidu, a zvláště vám, mladíci, vzali sv. víru, to jediné, co máte a več můžete doufat, ač říkají, že chtějí jen kácet staré modly. — —" Tak nějak to bylo. —

Na nátlak arcibiskupa **Skrbenského** konfiskují se nyní stále protiklerikální časopisy. Zbývá-li arcibiskupovi **Skrbenskému** za správy jeho rozsáhlé arcidiecése ještě tolik času, aby se staral o tisk, nuže, ať nám poví, kdo to je ten **S,** o kterém brožura „Svaté tyranství", vydaná jako VI. číslo „Knihovny časových rozhledů" sdružením „Liga na obranu kněžských práv" nákladem knihtiskárny Kramář a Procházka v Olomouci v kapitole „Bezhříšní" str. 25 praví:

S. dává papežské vyznamenání těm, kdož provozují jeho **osobní kult,** byť byli notorickými cizoložníky, kteří zapudili

své ženy, **své příjmy z církevních statků věnuje téměř výhradně své modrokrevné rodině, samá zvůle,** která zahrává s poddanými, **druhý Khon,** počíná se říkat u těch, kteří se nedávají mýlit dobrosrdečnou maskou.

Avšak nejen v ohledu náboženském, nýbrž střední školu a to zase zvláště gymnasia nutno zreformovati vůbec. Při vstupu do primy slyšíme: disciplinární řád! a ta dvě krutá slova táhnou se s námi po celých 8 let a často se setkáme se skroucenými §§, jež již přes tři desítiletí trvají v zhoubné platnosti. A zase volám — a volám za všecky — chceme svobodu! Nelze snášeti dále to otročení duší a ubíjení myšlének a naše doba již sama sebou přináší, že musíme se octnouti v nutném konfliktu s kázeňským řádem, jenž spuchřelý a prohnilý, drze zasahuje v náš život soukromý a tolik nás omezuje a svírá, až úzko o tom psát! A ředitelové gymnasijní, kteří jsou většinou nátlapkem pp. katechetů, velmi rádi zneužívají ještě nařízení disciplinárních, schválených výnosem ze dne 9. prosince 1874, č. 17.002. Řád disciplinární se musí zrušit anebo změnit, neboť nevyhovuje požadavkům moderním naší doby. Paragrafy, tak malicherné jako ti, kteří je tvořili, stále obletují kolem našich hlav, při každém kroku o ně klopýtáme, lezou do našich bytů, knih i vnitřností. Nač se podívám, všude vidím samý paragraf a za ním rektora s jizlivým katechetou. Příšerné! I dýchat se musí podle paragrafů! Tak pracujeme jako stroje: píšeme, mluvíme, myslíme podle předpisů; češeme se, smrkáme, kašleme podle předpisů atd. „Chci vojenskou kázeň" říká p. ředitel.

A mně se škola strašně hnusí! Karcerový systém mne vzteká (neboť i mne oloupil o mnoho krásných, slunných hodin). Byrokratický způsob zacházení se žáky mne mučí! Jak žít, jak jen žít — —?

Jeden z nejžalostnějších paragrafů jest § 15.: „Potřebám soukromého studia a čtení vyhoví se knihovnou ústavu." Krátká věta s ohromnými neblahými výsledky! Potřebám žactva se prý vyhoví školní knihovnou. Snad, ale jen žactva takového, jaké si přejí naši byrokratičtí kantoři, kteří stojíce za špinavou kathedrou, na vlastních copech hlásají nám znetvořenou vědu a středověkou morálku. Každá třída má oddělené knihy, vybrané „vhodně" k věku žáků. Nejzajímavější jsou plesnivinou zapáchající památky staré doby naší literatury: Legenda o Jidáši, sv. Kateřině, sv. Prokopu, Desatero kazanie Božie, Píseň k sv. Dorotě, Passionál, Štítného křesťanská filosofie atd. atd. věci, jimiž se člověk důkladně může otrávit. Ze střední doby jsou to všichni ti humanisti i nehumanisti Kornelinové, Hassištejnové, Písečtí Sixtové a z doby nové všichni nechutní autoři jak je seřadil Ant. Truhlář ve svém „Výboru". Tím jsme krmeni ještě soukromě.

Tentýž paragraf zakazuje čísti časopisy bez dovolení ředitelova a navštěvovati čítárny. My gymnasisti, zotročení a spoutáni kázeňským řádem a zvůli ředitelů, nesmíme si získati ani rozhled v současných otázkách, týkajících se nejbližšího našeho okolí, naší vlasti, my nesmíme se vzdělávati čtením moderních autorů, nesmíme si učiniti svůj vlastní světový názor dle náhledu, zásad a přesvědčení našeho! Jest prý pro nás překořeněnou stravou to, co píše Havlíček, Machar, Masaryk a filosofové jako Nietzsche jsou ztřeštěnci! Ó bože, odpusť jim, neb nevědí co činí!

Avšak jsme shovívaví a leccos bychom přehlédli a odpustili, jen kdybychom dosáhli ve škole pravých vědeckých poznatků pro život. Ale žel, náš vyučovací program jest prabídný! A my, učinivše maturitní komedií konec osmileté přetvářce, ocítáme se nezkušeni tváří v tvář opravdovému životu, jenž na nás cení své hrozné zuby a jsme unášeni jeho dravým vírem, nemohouce se opříti na vědomosti, jež nám škola poskytla. Poznáváme, že po dlouholetých studiích se musíme teprve učiti, abychom se mohli s životem rvát. (Dokončení.)

ORSA:

Náboženství a modlitba.

Navazuji na článek MUDra. Frt. Veselého „Jak a kdy učili děti náboženství", otištěný v čísle 5. t. l.

Náboženství vštěpuje se dětem šestiletým „úředně", ale mnohé horlivé maminky a chůvy učí náboženství už dítě dvouleté. „Kde pak je pán bůh?" táže se „vzorná" vychovatelka a nutí malého košiláčka, aby pravou ručičkou ukazoval nahoru, ke stropu. A co tu jásotu v takové „vzorné" rodině, když k otázce této konečně po dlouhém úsilí dovede dítko mechanicky ručku zvednouti a vzhůru ukázati! Před každým návštěvníkem provede se s nejmladším členem rodiny malé představení, jako když v cirku předvádí své dlouhou dresurou naučené kousky opička.

Nebo co je to jiného u dítěte než dresura? Může dvouletý „křesťan“ chápati, co je to pán bůh? Ví tento malý tvor, co je to nebe? Celý ten pohyb dítěte je právě tak mechanický, jako když dítě k otázce, kde jsou hodiny, ukáže na stěnu. A cvik tento má aspoň tu důležitost, že dítě učí se poznávati věci, které vidí, cvikem o pánu bohu má ukazovati, co nevidí. Logické a pedagogické to není, ale maminky si na tom zakládají a myslí, že vykonali kdoví jaký pedagogický kousek, když tomu dítě naučily. Dresura! Dresura a mechanismus tam, kde má mluvit cit, ježto náboženství, když je, má být výronem nitra.

Ani ve škole nevede se dětem při hodinách náboženství lépe. Převládá tu zase jen mechanismus. K jakým absurdnostem musí se katecheta utíkati, by svým maličkým posluchačům objasnil stvoření světa a život Adamův a Evin, stůjž zde skutečný příklad.

Katecheta vykládá hřích Evin: „Adam a Eva chodily vždycky spolu v ráji na procházku. Jednou Adamovi bylo špatně, tedy zůstal doma. Sedl si ke stolu a četl si něco, a Eva šla do ráje sama.“ Snaha katechetova jistě byla chválylhodná, objasniti dětem, že Eva šla sama. Ale kolik slov, tolik nepravd, ba nesmyslů. Kde to bylo, to doma? V ráji byli Adam a Eva bez bolestí. Jak mohlo mu být špatně? Co si četl Adam? Čecha? Štít? Obnovu? Či co? A takovými nesmysly přeplňují se mozečky ubohých dětí a tyto mají se tomu naučiti — ovšem mechanicky.

A dále. Katecheta vykládá o trestu za první hřích: „Eva uvařila snídaní. Adam se najedl, šel do chléva, odvázal koně, zapřáhl jej do vozu, na vůz naložil pytel brambor, ruchadlo a brány, dal Evě „s pánem bohem“ a jel na pole. Když tam přijel, zapřáhl koně do ruchadla a začal orati. Pak sázel brambory. V poledne přišla Eva a přinesla mu oběd.“ Atd. Ani nebudu rozbírati všecky ty nepravdy a vyvraceti je. Čtenář to pozná sám.*)

Tolik jen na doklad, jak nerozumno jest děti šestileté učit náboženství. Mají-li chápati „pravdy“, musí katecheta utíkati se k takovým výkladům, jak shora ukázáno.

Jako nerozumno jest učiti děti šesti- a méněleté o bohu, tak nesmyslno jest záhy učiti je různým modlitbám.

Slýcháme často domýšlivé maminky: „Náš hoch byl chytrý! Byla mu tři léta a už uměl Otče náš, Věřím, Desatero.“

Uměl, chudák, ale co to dalo práce, než zapamatoval si neobvyklá a neznámá slova, o tom maminka mlčí. Že jim naprosto nerozuměl, to je zcela jisto.

V rodině S. služka učila pětiletou holčičku Otče náš. Asi za 14 dní ptala se matka: „Tak co už umíš?“ „Už to umím,“ hrdě hlásila dívenka, „jak má panna Maria ten život na plotě.“ Tatínek i maminka přemýšleli, co by to mělo znamenati, až konečně domyslili se, že to jsou slova „a požehnaný plod života tvého.“ Ovšem, dívce nikdo nevysvětlil záhadná slova modlitby (a kdyby i byl vysvětlil, sotva by tomu byla rozuměla) a ona upravila si je dle toho, co znala, plot u dvorka a život, jaký maminka nosí.

V modlitbě Věřím změna „a trpěl pod koňským Pilátem“ a změna „kámen“ místo „amen“ jsou tak známy, že o nich pomlčím. Udávají se ve společnostech jako vtipy, ale po hluboké psychologické příčině nikdo nepátrá.

Dítě chce výklad a když mu ho nedají dospělí, dá si jej samo. Tříleté děvátko L. učilo se Andělíčku, můj strážníčku. V závěru se říká: „Až já budu spáti, račiž při mně státi, aby se mně nemohlo nic zlého státi.“ L. přidávala důsledně až do šesti let „státi — udělati.“ Sama činila si srozumitelným dle svého způsobu, co jí vysvětleno nebylo.

Modlitba dětí je mechanismus. Dítě nemůže chápati pojem boha a rozmluvy s ním, dítě nemyslí a jen odříkává slova. K bezduchému mechanismu vedeno je od mládí a má příklady ve škole i v kostele.

Modlitba před vyučováním a po vyučování je pouhopouhé odříkávání slov, při nichž žáci mají na mysli všecko možné, jen ne boha.

Teď v říjnu každého dne u nás ráno při školní mši modlí se děti růženec. Kolikrát jsem si tak myslil, když z úřední povinnosti jsem to musil poslouchat: „Já být bohem, všem bych polámal jazyky, kdyby chtěli mě takovým bezduchým drčením uctívat.“ Ale katecheta to nařídil, děti drčely a „vychovávaly se k pravé zbožnosti.“

A jak modlí se kněží v kostele? Některému ani jazyk nestačí, jak rychle mele slova modlitby, jen aby už byl z chrámu venku. A lid mele za ním. Nejhlouběji mi už připadají ty placené otčenáše za mrtvé. Ubohá babička stěží ty čtyři krejcary sežene, ale v neděli belhá se do sákristie a dá je velebníčkovi, aby se ráčil za jejího nebožtíka pomodliti. A kněz nestydí se ten vdovin groš vzít a nestydí se po mši číst jména těch obmezených lidí, kteří za modlitbu jeho mu zaplatili. Znal jsem jistou kuchařku farskou, která krejcary vybírala a říkala: „To, co za otčenášky vyberu, to je mé, za to si koupím vždy klobouk.“

Zde je třeba nasadit páky, zde je třeba lid poučovat; chce-li se již modlit a věří-li, že modlitba prospěje mu víc než práce, ať modlí se sám, ať nepodporuje svým těžce vydělaným penízem lenochy a darmojedy.

Kdykoli slyším tyhle společné modlitby v kostele, vždy vzpomenu si, co četl jsem před lety v jednom cestopise o Číně. Tam prý

*) Příklady tyto nejsou vymyšleny, ale fakta.

mají zvláštní modlící se stroje hnané větrným kolem, do nichž na papírku napsané žádosti k bohu dávají. Vítr kolem točí, stroj vrčí, a bůh splní prosbu věřícího. U nás máme také takové stroje modlící: kněze. Jenže v Číně je to prý zdarma, u nás za peníze nevědomých lidí.

RŮZNÉ ZPRÁVY

Manifestace rakouského učitelstva ve Vídni za úpravu hmotných poměrů. Vzmáhající se drahota přinutila i učitelstvo naše, aby se ozvalo, by vzhledem ku zřejmému znění § 55. říšsk. zákona školského, dle něhož nejmenší plat má tak býti vyměřen, aby učitel, jsa prost všelikého překážejícího mu zaměstnání vedlejšího, mohl se ze vší síly povolání svému oddávati a rodinu svou dle poměrů místních vyživovati, se ozvalo a žádalo, by i jemu za těžkou a obtížnou práci bylo poctivě placeno, aby nebylo odsouzeno jenom ku stálému živoření. Sešlo se dne 2. listopadu 1907 ve Vídni 647 delegátů ze všech zemí rakouských a dostavilo na 30 poslanců. Učitelstvo dovodilo takto nutnost úpravy hmotného postavení, pravilo přímo, že nechce dnes prositi ani žebrati, ale bude neustále naléhati na splnění svého požadavku, že chce sice čekati, ale nikoli dlouho, jak sliby poslanců budou splněny. Nestane-li se to, přijde opět, přijde v 50.000, aby zjednalo si sluchu. Připomíná dvou přísloví: „Nouze láme železo" a „Nouze nezná příkazů!" Ve splnění svých postulátů učitelstvo pevně doufá, neboť vítězství jest jisto, když proletariat práce tělesné přispěje k pomoci proletariatu práce duševní.

Zdravotnictví školní. O druhém mezinárodním sjezdu pro školní zdravotnictví v Londýně vyslovil se Sir James Crichton Browne, předseda sekce fisiologické o výchově takto: „Dříve výchova směřovala spíše ke studiu knih a slov, než ke studiu věcí a základem jejím byla disciplina a nikoli zdraví. Soustřeďovala svoji pozornost na ducha a zanedbávala tělo. Teprve nyní nastává v tom směru probuzení. Má-li se plémě radikálně a stále zdokonalovati a vyvarovati se chyb, nutno započíti s nejpřednějším. Výživa dětí jest naléhavě důležitým předmětem jak se stanoviska lidumilství, tak i hospodářství. Člen parlamentu Dr. Macnamara dovozoval, že úspěch vyučování závisí nesmírnou měrou na zdraví učitele. Je-li učitel zdráv a dobré mysli, je vyučování jeho spíše zdárné a úspěšné. Proto mají především školy náležitě býti zařizovány, vytápěny a ventilovány. Jelikož je vyučování snad nejnapínavějším, nejjednotvárnějším a nervy nejvíce unavujícím zaměstnáním, neměli by si učitelé žádnou práci bráti domů. Učitelům by po několika letech měla býti dána dovolená, aby mohli cestovati v cizině. Dr. T. Dyke Acland hovořil o potřebě dozoru nade všemi nižšími školami v příčině sanace a zdravotnictví. Mládež je cennou částí národního majetku a jest tudíž naší povinností zabezpečiti jí takové poměry, jež se nejlépe hodí k vychovávání pro její práci v životě. V příčině zdravotnictví jsou ve školách mnohé vady a nedostatky. Školní lékař nemá se omezovati na relativně nedostatečnou práci ošetřování nemocných, je mnohem důležitější léčení preventivní, jímž lze chorobě zabrániti a zajistiti dětem lepší vývin za jejich ošetřování.

Vyučování školních dítek tělocviku v jednotách sokolských. V časop. „Výchova tělesná" čteme: „Vyučování dítek tělocviku v jednotách sokolských jest soukromou záležitostí rodičů a jednot, jež zajisté mají ve stanovách odstavce o cvičení žactva. Zde se tedy nejedná o zřízení soukromé školy, k čemuž by bylo potřeba povolení zemské školní rady, nýbrž o pouhé cvičení za účelem sesílení dítek a záleží na rodičích, chtějí-li dítky svoje k tomu dovoliti, čili nic. Je tu týž poměr, jako když posílají rodiče dítky do vyučování hudbě, ať třeba i do nějakého hudebního spolku; nikomu zajisté nenapadne, aby žádal povolení zemské školní rady, a nebo aby vyvozoval pro správu školy právo zákazu. Školním dítkám jest zakázána účast na činnosti spolkové, nikoli však účast ve vyučování spolkem nějakým vedeném. Budovu školní ku vyučování tělocviku propůjčuje místní školní rada. Ze soukromého poměru mezi rodiči a jednotou vyplývá jasně, že nemá také nikdo práva žádati, aby cvičitelé byli zkoušeni před nějakou zkušební komisí školskou, jsou-li rodiče s činností jejich spokojeni. Cvičební oděv zavádí se nejen proto, že usnadňuje velice cvičení, neboť obyčejný oděv může dokonce i býti příčinou úrazu, ale zároveň i proto, že chrání stud dívek, neboť zabraňuje případné odkrytí, jež v obyčejném oděvu jest snadno možno. Není-li vhodné cvičitelky, není na závadu, vede-li vyučování dívek cvičitel; vždyť i velmi mnohé odbory dospělých žen u nás i v cizině mají cvičitele. Aby však všem možným pomluvám již napřed ulomen byl osten, jest radno, aby některá z matek vždy byla cvičení přítomna, po případě, aby se pravidelně střídaly. Dnes, kdy některé okresní školní rady (Jičín) návštěvu tělocvičných jednot doporučují, nebude zajisté nikoho, kdo by cvičení žactva v jednotách vážně chtěl brániti.

Zrušení theologických fakult při universitách. Socialně demokratičtí poslanci Němec, Pernerstorfer a Wityk podali dne 2. prosince 1907 na říšské radě následující pilný návrh:

„Náboženství a věda jsou dva obory od sebe úplně rozdělené. Ve svobodné zemi má panovati nejabsolutnější svoboda vědy a jejího učení. V poslední době objevily se opětně, obzvláště na katolickém sjezdě, nedávno ve Vídni konaném, snahy, směřující k tomu, aby veškeré školství a zejména také university přivedeny byly pod neobmezené panství římsko-katolického klerikalismu. Projevy těmi bylo obyvatelstvo všech národností a všech vrstev, pokud nestojí v zajetí tohoto klerikalismu, velice rozrušeno a protestní projevy všeho druhu obracejí se proti papežskému klerikalismu, nepřátelskému všem tendencím života moderního vývoje. Z mnoha stran, obzvláště také pilným návrhem poslance Masaryka, sněmovně již předloženým, vyzývá se vláda, aby stoupajícímu rozhořčení svobodně smýšlejícího obyvatelstva zabránila tím, že by poskytla účinnou záruku proti přepychu římsko-katolického klerikalismu. Takovou účinnou záruku proti „dobytí" obzvláště universit katolickým klerikalismem mohou podepsaní jen v tom spatřovati, že by státní university, které věnovány býti mají vědě svobodné o učení a bádání, zbaveny byly všech vlivů, cizích jim a jejich úkolům. Nejlépe stane se to tím, když theologické fakulty na universitách, jejichž tak zv. vědecké učení a bádání již a priori tak velice je stíženo, že na jméno svobodné vědy vůbec nemají nároku byly úplně zrušeny. Podepsaní činí tudíž návrh: Říšská rado, račiž svolení své dáti této osnově zákona:

§ 1. Theologická oddělení (fakulty) universit a samostatné fakulty se zrušují.

§ 2. Theologická učiliště jsou soukromé ústavy vyučovací.

Zákony a nařízení, týkající se organisace dosavadních theologických fakult a theologického studia jich se netýkají.

§ 3. Theologický doktorát nemůže býti již nabýván. Ustanovení o nabývání theo-

logického doktorátu a o nostrifikaci doktorátů nabytých na zahraničních, obzvláště na papežských universitách a kollegiích v Římě pozbývají platnosti.

§ 4. — § 30. zák. ze dne 7. května 1874. č. 50. ř. z. a § 26. zákona ze dne 27. dubna 1873. č. 63, tr. zák. se zrušují.

§ 5. Provedením tohoto zákona pověřuje se ministr kultu a vyučování.

(Podpisy navrhovatelů.)

Provedení tohoto návrhu uvítal by všechen vzdělaný svět, zejména stoupenci Volné Školy upřímnou radostí!

Národnost členů místní školní rady. Obec Karlínská zvolila do německé místní školní rady členy, kteří se sice přihlásili za příslušníky národnosti německé, kteří však vlastně byli Čechy. Z důvodu toho zrušilo také ministerstvo tuto volbu, načež se obec Karlínská odvolala ku správnímu soudu a týž rozhodl, že ministerstvo jednalo nezákonně, protože prý o tom, je-li kdo Čechem, či Němcem, nerozhodují úřady, nýbrž prohlášení dotyčného.

Děti školní zastaly se Mistra Jana Husa. „Východ. Obzor“ uveřejnil v jednom z minulých čísel tuto zajímavou zprávu: „Na začátku července vypravoval ve škole v Sebranicích učitel T. Morávek dětem o husitských válkách, při čemž vzpomněl také památky Mistra Jana Husa. Ve výkladu svém držel se přesně schválené školní čítanky a obrázkových dějin Jana Dolenského. Několik hodin později vyučoval farář sebranický P. O. Strnad a vykládal také dětem o Mistru Husovi, ale jak! Líčil ho jako kacíře a dával ho za výstrahu hříšné pýchy. Děti, majíce v čerstvé paměti zářivý obraz kostnického mučedníka, jak vylíčil jim ho pan učitel, nebyly s výkladem farářovým spokojeny a desetiletá dcera tamního lékaře pana Kozy vystoupila a řekla doslovně farářovi: „Není to tak pravda... My vám nevěříme, my věříme jen panu učiteli a ten nám řekl, že Hus byl hodný a že ho kněži ze zlosti upálili!“ Na to všichni žáci povstali a nadšeně volali: „Sláva Janu Husovi!“ Pan farář celý bez sebe běžel k panu řídícímu žalovat na revoltující děti a kacířského učitele, kterého hrozil udati u okresní školní rady. Po odpovědi p. řídícího, aby si to vyřídil s dětmi sám, vrazil do třídy a prohlásil před dětmi: „Děti, pan učitel vám lže!“ Po těchto slovech žaloval učitel p. Morávek faráře pro urážku na cti u okresního soudu v Litomyšli. Soudce přes potvrzení udání žaloby svědky žalovaného osvobodil, protože prý nenabyl z výpovědí svědků přesvědčení, že by obžalovaný výrok onen pronesl. Pan učitel se odvolal a žaloba projednávána byla před odvolacím soudem v Chrudimi. Tam učinil farář čestné prohlášení, v němž urážky, učiněné panu učiteli, lituje, musil zaplatiti K 32·32 soudních útrat a morálně poražen, odejíti ze soudní síně.

Klerikální denuncianti a zemská školní rada. Dne 1. a 28. dubna 1907 konaly se v Pístech voličské schůze, z nichž na druhé byl přítomen i klerikální kandidát Drápalík a na nichž obou ujal se slova i správce školy učitel Gottwald Jos., který předčítal řeči směru protiklerikálního. Ačkoliv obě přednášky jsou tendence jen protiklerikální, nikoliv protináboženské, setkaly se s nesouhlasem přítomných písteckých katolíků, kteří ovšem — pokud se ukázalo v soudním sporu — jsou lidé ani ne zlí jako zcela neintelligentní, nevědomí a patrně proti G., jako pokrokovému člověku, zaujatí. Důkazem jejich primitivní myšlénkové úrovně je na př. to, že je bouřil jeho výrok domněle protináboženský — a to, dle jejich úsudku, proti katol. náboženství směřující, — prostý výrok, že náboženství zavdávalo příčinu k velkým krveprolitím, nebo že pod rouškou náboženství byla prolévána lidská krev. V druhé schůzi 28. dubna 1907 ukřičeli G., když mluvil sotva 5 minut, a to ne ani pro obsah jeho výkladů, nýbrž poštváni byvše Drápalíkem, jenž na G. volal, že nemluví k věci — charakteristické je, že přerušení řečníka stalo se při tom, když mluvil o tom, že také Kristus byl pronásledován ve jménu náboženství —; při tom vzbudilo bouři, když G. volal na povykovače: „Teď aspoň vidíme, jak se chováte vy, lidé nábožeští, a jak se chováme my, nevěrci“, kterýmž slovem ironicky aplikoval slova Drápalíkova, dle kterých pokrokoví učitelé jsou nevěrci. Po těchto událostech 14 občanů písteckých se starostou Matějem Hlavičkou a obecním pastýřem Frant. Krčilem v čele podali na G. stížnost k zemské školní radě, ve které citují zkrouceně některé G-ovy výroky ze schůze, konané 1. dubna, a výrok „my nevěrci“ ze schůze ze dne 28. dubna, nazývají G. „rouhavým nevěrcem, jenž už několik lidí zkazil“, a jeho řeč „drzou“ a „rouhavou“ a žádají o jeho odstranění z Píst. Dlužno podotknout, že rouhání je dle rak. trest. zákona zločinem rušení náboženství, urážka jednotlivých církví, pak za okolností přečinem dle § 302. tr. z. Zemská školní rada skutečně na základě tohoto udání zavedla s G. disciplinární řízení, které prováděla okresní školní rada v Poděbradech. Učitel G. obeslán okresním školním inspektorem Kožíškem k výslechu, při kterém mu udání nejdřív přečteno a pak jemu samému do rukou dáno, aby si je přečetl sám. Když však si je G. chtěl opsat, rozmyslil si věc inspektor a nedovolil mu to. G. tudíž podal písemní žádost, aby mu bylo udání vydáno k opisu, a to s odůvodněním, že chce na udavače podat žalobu pro urážku na cti. Věc byla postoupena zemské školní radě, u níž intervenoval poslanec Drtina. Tento mluvil s příslušným referentem, když už žádost byla vyřízena, a to zamítavě; referent prý však ujišťoval Drtinu, že požádá-li o vydání stížnosti soud, bude žádosti vyhověno. G. tedy podal na udavače, jejichž jména si pamatoval, žalobu pro urážku na cti pro výroky všeobecně urážlivé („drzá řeč“ a pod.) a pro obviňování z rouhání. Soud poděbradský žádal zemskou školní radu o vydání stížnosti, což však ona bez udání důvodů zamítla. Postoupil tedy okresní soud věc vrchnímu soudu zemskému, který zas se obrátil na místodržitelství a toto na zemskou školní radu, avšak žádost zase zamítnuta („z téchže důvodů, pro které nebylo vyhověno první žádosti“, t. j. tedy z důvodů vůbec neudaných). Zároveň zemská školní rada zamítla další žádost, aby byli povinnosti úředního tajemství zbaveni určití členové okr. školní rady, kterými G. nabízel podpůrný důkaz o obsahu stížnosti. Mezi tím vším též právní zástupce G. sháněl poslaneckou intervenci u ministerstva vyučování. Posl. Drtina sdělil, že dle mínění ministra Pacáka měla by na odepření žádosti se strany zemské školní rady podána býti stížnost k ministerstvu, aby toto mohlo ve věci zakročit; podána tedy takováto mimoinstanční stížnost právním zástupcem samým, jenž v ní žádal, aby ministerstvo zemské školní radě vydání stížnosti nařídilo. Na tuto stížnost právní zástupce G. podnes — po 4 téměř měsících — nedostal vůbec odpovědi. Právního nároku na ni ovšem nemá. Ostatně věc pozbyla hlavního praktického významu pro konkretní spor tím, že obžalovaní později obsah stížnosti úplně přiznali, čímž houževnaté úsilí, kryjící je zemské školní rady, sami zmařili. — Spor sám není ukončen. Obžalovaní nastoupili důkaz pravdy a kromě výroku „my nevěrci“, dokazují zejména jistý výrok zdánlivě trestní povahy, který však je překroucen, o čemž zas G. provádí důkaz svými svědky. Dlužno podotknout, že na základě prvotní výpovědi některých obžalovaných soud zároveň

postoupil spisy státnímu zastupitelství, nenalézá-li příčinu k řízení pro přečin dle § 302. t. z. (t. j. proti G.); státní zastupitelství však stíhání žádné nezavedlo, ač výroky, obžalovanými tvrzené, trestně zněly — patrně referent správně poznal, že pro neintelligenci obžalovaných, kteří výroky ty udávali každý jinak, jejich výpověď není spolehlivá. Řízení disciplinární proti G. bylo už v létě skončeno a učiněn prý okresní školní radou návrh na úplné zastavení všeho pro nepodstatnost udání. Zemská školní rada však posud nerozhodla, ač od návrhu okresní školní rady uplynulo už několik měsíců. Charakteristický je případ tento tím, že školní úřad, ač na základě stížnosti dal zavést disciplinární vyšetřování, odepřel udanému učiteli prostředek, kterým se tento nabídl, že se z obvinění naň vznesených soudně očistí. Úsudek o mravnosti takového jednání učiní si každý sám. Podotýkám, že za disciplinárních řízení proti státním úředníkům bývá mnohdy právě naopak obviněným ukládáno, aby se očistili z nařčení žalobou pro urážku na cti, již podají na udavače, kdežto tady zemská školní rada se zřejmou schválností to napadenému učiteli hle-ěla znemožnit. Na výměrech tohoto úředního orgánu byl poprvé podepsán Schroubek (míst. rada), podruhé místopředseda zem. šk. rady Zabusch. O věci interpelloval soc. dem. poslanec Johanis.

„Pěkné" poměry na střední škole. Zmínil jsem se ve 3. čís. „V. Š.", že ukážu na „lepší" poměry na uč. ústavě v X., jenž, dost možná, že si dělá nároky na pokrokovost. Avšak profesoři, jež ústav representují, pokrokovými rozhodně nejsou, třeba snad jimi chtějí se zdáti. Jak celý sbor jest ve vleku katechety — vzorného jesuity — o tom následující případ podá dosti světla. Nějací dobří lidé, kteří náramně se starají o kandidáty, kamkoli se hnou, zaplavovali celý předešlý školní rok ředitelství anonymními dopisy. Až dosud ředitel vyšetřoval vždy jen dotyčného jedince sám, prohlásiv předem, že ví, že udání jest nejspíše m s t i v é (a takové až posud vždy bylo). Udání takové vždy bylo nespravedlivé a l ž i v é, že žák nemohl býti potrestán. Ke konci roku však denunciace vyvrcholila. Dva anonymní dopisy způsobily na ústavě vyšetřování, ač měly býti prostě hozeny do kamen. Že pohnutkou denunciace byla msta bylo očividno, a jeden z vyšetřovaných to v dopise před svou sebevražednou smrtí kolegům zaslaném přímo doznává a proklíná pisatele. Nepadá na váhu, že tentýž kolega zasluhoval snad již dříve vyloučení pro své skutky. To věděli profesoři také a tím, že měli s dotyčným žákem tak dlouho milosrdenství, jen mu uškodili a přispěli k jeho pádu. Pro různé přehmaty (často až směšné), jež takový mladík z pouhé mladistvé svévole vykoná, jsa obyčejně nástrojem jiného, bývá potrestán vyloučením, zničením existence Ale s darebákem, jenž by po celý svůj život byl skvrnou učitelského stavu, s tím se dělá milosrdenství. Charakteristické jest však jednání pro denunciaci v dopise druhém — také anonymním. V tom zbožná ovečka píše jako uražená ve svém náboženském citu a starostlivá o věčné blaho studentovo, že ten a ten kandidát při přijímání ostentativně hostii vyplivl a rozšlapal! Na důkaz toho jmenuje tři pány a tři dámy jako svědky! Vyšetřovací aparát začal pracovat, zprvu tajně bez vědomí obviněného. Jen katecheta se jednou přeřekl při zkoušení onoho žáka. Když neuměl a pomáhal si bezvýznamnými frásemi, pravil mu: „Frásovat ano, to umíte. Vy budete také vědeckým způsobem potírat boha." A hnal jej na místo. To bylo bezprostředně po udání (výrok onen někteří žáci si zaznamenali s datumem; kolega při vyšetřování se dozvěděl, kdy dopis přišel). O maturitních prázdninách, když všichni žáci odjeli, byli vyslýcháni oni svědkové, ale výpovědi všech byly proti znění dopisu. Když i sousedící kolegové o ničem podobném nevěděli, nabylo ředitelství přesvědčení, že udání bylo asi mstivé, aby způsobilo sboru i obviněnému nepříjemnosti. V protokole podepsali někteří spolužáci, že dopis mohl psáti kolega druhým dopisem jsoucí ve vyšetřování ze msty. Proč a zač by se byl ale dotyčný mstil nevěděli ani oni ani obviněný spolužák. Ale tím, že ho uznali „schopna" takového skutku se denunciace svalila nepřímo na něho a skutečný udavač žije v blízkosti dále, aby při nejbližší příležitosti mohl denuncovat zase. Obviněný jest mrtev, hájit se už nemůže, a kdyby chtěli mluvit snad kolegové — pozor paragrafy! *J. Vob.*

Ukázka klerikální lásky křesťanské. Jak sděluje Věstník Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě, neplatí ani pro moravské klerikály Kristovo přikázání lásky, jde-li o učitele, který není v klerikálních službách. Vizmež toho doklad: Roku 1901 dostal se učitel Bouda do Ohrozíně, kdež té doby mělo v rukou otěže obecní zastupitelstvo uvědomělé, svobodomyslné. Klerikální straně šlo o svržení tohoto zastupitelstva, i hledělo k této práci získati také učitele Boudu. Ten však se k podkopnické té práci nepropůjčil, vida, že si zastupitelstvo ohrozínské počíná nejen svobodomyslně, nýbrž i lidumilně. Zrušiloť školní plat, založilo chudinský fond a učitelstvo podporovalo v záslužné práci. Klerikálové tedy vypověděli boj pokrokovému zastupitelstvu, ale nejhroznější palbu namířili proti učiteli Boudovi. Útočili na něho v „Hanáckém Kraji", počali ho udávati okresní školní radě, pronásledovali ho kde a jak mohli, až oběť svou uštvali. Bouda upadl v nebezpečnou nemoc. Řekli, že onemocněl „naschvál". V té době obdařila Boudu žena dítkem a pak nastaly Boudovi starosti rodinné a zejména bytové. Roku 1903 podařilo se klerikálům, že svrhli obecní zastupitelstvo liberální a dosadili své. Ihned odepřela místní školní rada Boudovi nárok na byt ve škole, jejž byl do té doby používal, nikdo v obci ze strachu před vládnoucí stranou se neodvážil byt mu pronajmouti a Bouda byl nucen najati sobě komoru, v níž složil nábytek. Dva stoly postavil vedle sebe a na nich přenocoval po 14 dní v dusné komoře. Ženu s churavým dítětem musil poslat k rodičům. Podal žádost za jiné místo a odůvodnil ji také těmito bytovými nesnázemi. Marně opakoval několikráte svoji žádost. Okresní školní radou nepohnulo ani to, když z nezdravého, vlhkého a studeného bytu v Ohrozíně onemocněla mu těžce žena i dítě. Psal o tom svému příteli: „Já sta korun zaplatil již lékařům, trápil se ve dne v noci, prosil, plakal, mně pomoci se nemohlo. Já měl byt, kde myši za bílého dne běhaly po skříních, po stole, po zemi. Za dne chytil jsem jich do pasti 20 kusů. Dobývaly se nám na potraviny, prožraly nám šaty, toho si nikdo nevšímal. V bytě tom nebylo lze zatopiti, kouř valil se zpátky a my za nejkrutější zimy museli otevříti všecka okna a dveře a schovat se pod peřinu. Kolikrát schouleni na lůžku, dítě zahřívajice svými těly, jsme se ženou zaplakali!" V nejnovější době uprázdnilo se místo učitele I. třídy v Rozstání, o něž podali žádost tři učitelé, jeden se 6, druhý se 7 a třetí byl Bouda s 9 lety služebními. Bouda byl službou nejstarší a měl také nejlepší kvalifikaci, ale více než to vše vyvážila práce děkana P. Růžičky a „lidovce" známého dra. Perka, který proto, že tak neslavně byl z veřejného života odstraněn, mstí se nyní na učitelstvu. Uprázdněné místo obdržel v Rozstání na Prostějovsku žadatel nejmladší a Bouda, žadatel nejstarší a nejlíp kvalifikovaný, opět byl odstrčen! Taková je křížová cesta svobodomyslného učitele na Moravě. „Věstník" dodává k tomu: „Jak bylo by s námi jednáno, kdyby padly otěže nad školou

úplně do rukou klerikálních, lehce si domyslíme. Známe případ, kterak počínají si c. k. úřady školní proti klerikálnímu učiteli, který nota bene má 10 disciplinárních vyšetřování, mezi nimiž jsou i zločiny. A úřady hájí tohoto chráněnce Šámalíkova, Seilervova, Šrámkova atd. Svobodomyslný učitel má zajíti . . .

Z osudů pokrokového učitele. Pěknou ukázku, jak se u nás daří zákonům a právu v rukou svévolných a nezodpovědných školských byrokratů, je následující případ: Fr. Vojč, nyní říd. učitel ve výslužbě, mluvil r. 1888 ve schůzi delegátů čes. učitelstva proti Liechtensteinovu návrhu. Tím upadl v nemilost klerikálů. Následovala degradace z řídícího na prostého učitele. Postižený odvolal se sice k ministerstvu vyučování a degradace byla také zrušena a on ponechán na dosavadním místě, ale i přes to nemohl se dovolati 5. a 6. zvýšení a nedovolal se ho také leč až při všeobecné úpravě. Také přes výslovné ministerské rozhodnutí, že „ponechává se na dosavadním místě“ byl již po dvou měsících přeložen ze služebních příčin na školu jinou. V brzku následovala degradace druhá. Známý a pověstný okres. insp. Jos. Sedláček žaloval redaktora „Škol. Obzoru“ před porotou, žaloba byla však zamítnuta a inspektor odsouzen k náhradě útrat. Že Vojč opovážil se proti svému inspektoru ovšem jen pravdu vypovídati, za to citelně byl potrestán. Nejprve byl c. k. okresním hejtmanem Kendíkem bez udání důvodů suspendován. Suspendující dekret byl mu za intervence místní školní rady c. k. okresním komisařem Wartenbergem doručen, na místě musil správu školy předati a vstup do školy byl mu přísně zakázán. Ještě neměl ani odvolání proti degradaci vyřízené a již opět podati musil odvolání proti suspensi. Ačkoli dvakráte sám žádal, aby vzat byl do disciplinárního šetření, nebylo s ním žádné vyšetřování předsevzato a on 8 úplných měsíců při podučitelském platu v suspensi držán. Po 8 měsících teprve suspense beze všeho vyšetřování zrušena a on v téže hodnosti přesazen na okres jiný. Zadržlý plat byl mu vyplacen, služné s přiřknutím 5. a 6. zvýšení upraveno. Neuspokojilo-li již prvé rozhodnutí ministerské vedoucí členy okresní škol. rady, tím více mrzeli se nad rozhodnutím tímto. Že silně pátrali, aby příčinu k pomstě našli, dá se mysliti. A ta také se jim naskytla. Proti redaktoru „Stráže na Šumavě“ Jos. Dvořákovi ze Strakonic vedl se důkaz pravdy, že defraudoval větší obnos matičních peněz. K důkazu tomu jako svědek, povolán byl také Vojč. Zmýliv se, udal nepravé jméno svatby, z níž Jos. Dvořák sebraný obnos pro „Škol. Matici“ si ponechal. Omylu toho využitkoval zajisté k radosti mnohých Jos. Dvořák a podal oznámení na Vojče pro křivou přísahu a podvod. Následovalo odsouzení Vojče na dva měsíce do těžkého žaláře zostřeného dvěma posty, zastavení celého služného, suspense a v krátkosti propuštění ze služeb učitelských vůbec. Tu přihlásila se však celá řada svědků Vojčovi, že redaktor Josef Dvořák skutečně, ovšem z jiné svatby peníze pro „Škol. Matici“ sebrané defraudoval. To byl podklad k žádosti za obnovení trestního řízení, které až na podanou stížnost, že c. k. krajský soud této žádosti vyhověti nechce, vyšší soud zemský nařídil. Skoro 16 měsíců byl Vojč v suspensi, než dovolal se nového trestního řízení, ve kterém byl pak osvobozen a rehabilitován. Maje 38 definitivních a 2 leta výpomocná své služby, odhodlal se jíti do pense proto, že vicepresident Zabusch prostřednictvím jeho právního zástupce slíbil, půjde-li Vojč do pense, že nadíti se může celého výslužného a vyplacení všeho zadrženého platu. Pense byla mu však zkrácena a zadržený obnos nevyplacen. Správní soud lakonicky rozhodl, že propuštěním z učitelství přestal být učitelem a tudíž nemá také nároků na plat. Po tomto rozhodnutí, žádal v cestě milosti za náhradu škody, utrpěné neodůvodněným odsouzením. Ale i zde žádost jeho zamítnuta, z důvodu, že finanční ministerstvo odepřelo souhlas, poněvadž prý na základě provedeného vyšetření ani potřeba, (prokázal, že má přes 7000 K dluhu) ani oprávněnost žadatele nebyla prokázána. Případ tento ukazuje drasticky, jak dovedou byrokrati nepohodlné učitele v pravém slova smyslu utloukat. Je na čase, aby už jednou celá naše veřejnost postavila se rozhodnými činy proti těmto násilníkům. Také v parlamentě mělo by na takové pašovské praktiky býti důrazně ukázáno.

Ministerstvo vyučování oznamuje, že o šetření ve příčině zaměstnávání dětí školou povinných v práci námezdné, rozešle dotazníky a že bude především záležeti na učitelstvu, aby dotazníky ty pečlivě zodpovídalo a tím bohatou sneslo látku, jíž bylo by lze upotřebiti pro upravení neblahých dosud poměrů hmotnou a námezdnou prací zaměstnávaných školních dětí. V zájmu humanity žádáme naše učitelské kruhy, aby se neobmezily na pouhé vyplňování dotazníků, ale aby po bedlivém a svědomitém šetření vylíčily věrně neblahý ten stav, ve kterém úpí naše nedospělá mládež vinou osobního a rodinného sobectví, které připravuje útlé děti o nejdražší statky duševní i aby vší mocí naši vychovatelé se odstranění zlořádu toho domáhali. Celé generace příští vděčiti jim za to budou.

Slováci do vězení. Pešťské noviny sdělují, že na den 1. prosince povoláni byli do státního vězení odsouzení z Ružomberského procesu, farář Hlinka, dr. Šrobar, Tomik, Greguš a Jančck. Obě tak zvané vrchnosti, světská i duchovní, sešly se v Uhrách, aby zdolaly Slováky. Maďarští ministři mohou si svalovati vinu na lid slovácký a líčiti ho jako buřiče a panslávy, ale evropská veřejnost již poznává rub a líc povedených „rytířů“ maďarských, kteří ústy ministra spravedlnosti ohlásili v pešťské sněmovně poslanecké, že proti listu posl. Hodži „Slovenskému Týždenníku“ zahájeno 8 tiskových procesů a že vláda bude proti agitaci a pobuřování slováckému i dále se vší přísností vystupovati. Vládě světské v Uhrách důstojně po bok se postavila hierarchie katolická. Sešliť se biskupové uherští k poradě, na které uvažovali též o událostech na Slovensku a poněvadž nikomu z těch Párvych, Vaszarych, Bende atd. nenapadá, aby obviňovali z proticírkevního ruchu na Slovensku sebe, našli důvod a provinilce v „Ludových Novinách“ a vyhlásili nad listem tím církevní klatbu! Opozdili se patrně o pět století. Mnoho utrpení ještě přijíti může na Slováky, ale při náležitém probuzení všech utajovaných dosud sil toho lidu a při šíření osvěty a hospodářské neodvislosti v něm kráčeti bude ku předu a dobude si svých práv. Český národ ujme se, musí se ujmouti pozůstalých sirotků a tak skutky osvědčí svou lásku k Slovákům, kteří teď věru již přestanou sbírati na kostely, nýbrž spíše na zřeteli míti budou školy a dítky své na vzdělání pošlou k nám do Čech, odkud se jim po čase opět vrátí zdravé, silné, poctivé a vzdělané, aby pokračovaly v práci, kterou obětovní jich otcové začali.

Přistupujte za členy České sekce Volné Myšlenky.

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNÍK III. 15. LEDNA 1908 ČÍSLO 8.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR **Dr. TH. BARTOŠEK.**

DR. TH. BARTOŠEK:

Kříž ve škole.

Interpelace posl. Modráčka a soudruhů na ministra spravedlnosti ohledně konfiskace „Svobodne Misli". V květnovém čísle v Král. Vinohradech vycházející slovinské revue „Svobodna Misel" zabaven byl následující článek: „O vlivu kříže na výchovu dětí":

Klerikálové tropí veliký povyk nad tím, že ve Francii odstranili kříž ze školy a že chtějí také u nás přátelé Volné školy, aby pomalu kříž ze školy byl odklizen.

Chci upozorniti na to, že nejde tu pouze o odstranění kříže jako symbolu náboženského, nýbrž že za jeho odstranění přimlouvají se také jiné paedagogické důvody: Kříž předvádí dětem popravu a sesurovuje tak mysl dítěte stejně jako zobrazení kteréhokoliv druhu popravy nebo krvavého děje vůbec. Tento názor náš na první pohled překvapuje, a jest pochopitelno, že se proti němu ozývají různé námitky. Z mnohých chci zmíniti se jenom o dvou, nežli přejdu k výkladu o vlivu kříže na dítě.

Namítá se totiž, že v kříži — už proto, že poprava ukřižováním nebývá na krucifixech znázorněna se vší realistickou drastičností, a že krucifixy jsou stylisované — vidí se ne popravčí nástroj, nýbrž jen symbol náboženský, znázorňující spíše lásku Ukřižovaného než surovost těch, kdo ho na kříž přibili. Jiná námitka jest, že dítě, pokud by i v ukřižování vidělo popravu, daleko spíše pocítí soucit s nevinnou obětí, jak ho právě krásně znázornil český básník Neruda ve své balladě o dítěti, které jitrocelovým listím potírá rány Ukřižovaného a docílí tak zázračného zacelení. Než obě tyto námitky mého tvrzení nevyvracují. Na námitce posléz uvedené je pravdy pouze tolik, že utrpení, ať vlastní nebo pohled na utrpení cizí, někdy sice budí soucit a útrpnost, zušlechťuje povahu, ale zpravidla — záleží tu jednak na osobních disposicích člověka, jednak na míře utrpení, ať vlastního ať cizího, na tom, zda člověk obojímu už přivykl čili nic — působí právě naopak: ohrubuje a sesurovuje. A já jsem ovšem netvrdil, že pohled na kříž vždy a v každém školním dítku působí tímto způsobem. Stačí, působí-li tak vůbec někdy. Vliv, o němž mluvím, bude různým i podle pohlaví, zejména podle individuelních pohlavních disposic mládeže. U děvčat bude na př. vyvolávat pohled na kříž spíše passivní útrpnost a soucit, u hochů, zvlášť v době pohlavního dospívání, převládá více aktivní účinek mnou naznačený. Není tu místa pro podrobnou rozpravu, jak pohled na krev a zabíjení působívá vzrušení sexuelní, ale že jsou tu jisté vztahy, o tom poučí nás každá psychiatrická učebnice v kapitole o pohlavních perversitách. Mezi ničením životů a vznikem životů nových je tato záhadná konnexita.

Přecházím k námitce druhé, která chce v kříži vidět spíš náboženský symbol než popravčí instrument. Uznávám, že lidé zvlášť dospělí a běžnými starostmi přetížení, zvyklí vidět kříž doma, v kostele, u cest, ve škole, na hřbitově, krátce všude, téměř ani si neuvědomují při pohledu na kříž krvavou historii jím znázorněnou, zrovna tak jako když potkáme vojáky s puškami a bajonety, neuvědomujeme si pokaždé, že jsou to nástroje připravené na zabíjení lidí a že ti, kdož je nosí, určeni jsou k tomu, aby nástrojů těch naznačeným způsobem používali (jinak byl by stěží myslitelný společenský prestige důstojníků nebo vojenský koncert); zrovna tak zvykli si lidé ve středověku, kdy popravy a mučení dály se veřejně a často, také tomuto divadlu, takže jednotlivá popravní scéna nezanechala v jich vědomí žádného znatelného ohlasu. Čínské popravy jsou pro nás strašlivy, Číňan jim zvyklý dívá se na ně úplně chladně.

A pak ještě jedno nesmíme zapomenout: dítě nápodobí to, co vidí. Příklad: malý chlapec viděl zařezávat nějaké zvíře; v nestřežené chvíli vzal pak kuchyňský nůž a podřízl mladšího bratra na kolébce.

A my vidíme, že také ukřižování — a to je výmluvný doklad pro mou thesi — bývá dětmi (!) napodobováno. Učitelé mohli by nám podat mnoho zajímavých dokladů — bude v zájmu věci, aby je co nejdříve redakci naší dali k disposici — jak děti dopouštějí se surovostí na zvířatech, které stěží dají se vyložit jinak, než účinkem kříže ve škole. Vím z vlastní zkušenosti, že na Moravě školní

děti křižují netopýry. O zvířatech těchto mají tam lidé zvláštní pověrečné představy. Ssají prý lidem v noci krev (upíři), ženám zaplétají se do vlasů, způsobují tak holohlavost a p. Dětem je vštípena představa o nutnosti trestu za zlé činy, za velké provinění že má se trestat smrtí; trestají tedy nenáviděné netopýry a volí způsob popravy, který jedině znají. Kdyby místo kříže znaly šibenici, možná že by ty netopýry věšely. Jiný objekt této dětské křížové justice jsou žáby — zvířata rovněž tak opovržená, poněvadž zošklivují lidem předměty, jichž se dotkla, a „ofouknutím" (uřknutím) způsobují člověku všelijaké choroby. Pěkný doklad našel jsem také u Björnsona v jeho „Dědictví Kurtů". Zde musí pykati zas za své hříchy kočka. Cituji příslušné místo doslovně: „V zahradě bylo neustálé rejdiště koček, které z blízkého města sem přicházely na lov ptáků. Jednoho dne John — tak slul mladý Kurt — zmocnil se nejhoršího honce ptáků a určil, že vrah má být za živa ukřižován . . . Otec (když přišel) . . . spatřil křičící hochy v indiánském tanci před krvácející kočkou, ukřižovanou na zdi stodoly."

Že ostatně ani dospělým není kříž pouhým nevinným náboženským symbolem, že krvavé drama smrti Ježíšovy i u dospělých lidí má svůj podobný účinek, o tom máme také doklad. Pochází ze středověku, kdy lidé církvi i jejím naukám byli ještě mnohem blíže a kdy také Ježíšova tragedie dojímala lidskou mysl daleko bezprostředněji. Při své prohlídce Norimberka zašel jsem také do kostela sv. Vavřince a spatřil na západní straně chrámu charakteristický starý obraz, dle data z r. 1479. Zkrvavený Ježíš stojí ve vinném lisu, který vytlačuje ze zmučeného těla krev do poslední kapky. Papež s biskupy stojí s řemeslným klidem u toho lisu, vylisovanou krví naplňují sudy, které se na voze, do něhož jsou zapřaženi čtyři evangelisté, rozvážejí k potřebě P. T. katolického publika do světa. — Ušlechtilý obrázek, není-liž pravda? Kdo ho viděl, pochopí, že lidé, jichž fantasie dovedla takové allegorie vytvářet, dovedli také v dospělém věku dělat svým lidským spolubližním to a ještě mnohem více, co dnes pod vlivem kříže dělají děti netopýrům, žabám a kočkám.

Proti kříži ve škole ovšem dala by se uvést ještě celá řada jiných důvodů — na př. právních. Dá se poukázat na to, že do školy nechodí pouze katolické dítky, ale také dítky jiných konfessí, po případě děti bezkonfessní, a že také učiteli dítek nejsou jen katolíci; že povýšením jednoho symbolu náboženského nad ostatní porušuje se zákony zaručená svoboda a rovnoprávnost vyznání. Po stránce paedagogické dalo by se poukázat na to, jak vyvyšováním jedné konfesse nad jiné budí se u dětí náboženská nesnášelivost a řevnivost. A jistě ještě jiné důvody by se našly. Článkem svým chci pouze upozornit na důvod, na který dosud pamatováno nebylo, a ponechávám povolaným paedagogům, aby váhu jeho ocenili.

Je Vaše Excellence ochotna poučiti státního návladního, že konfiskace tohoto článku je zákonem úplně neodůvodněna? Ve Vídni, 21. listopadu 1907. Modráček. Tomášek. Dr. Soukup. Svěcený. Prokeš. Klička. Cinger. Jaroš. Johanis. Remeš. Habrman. Pik. Svoboda. Dr. Winter.

PROF. FERD. BUISSON:

Jest možno založiti lidovou morálku pouze na rozumu?

Přeložil Richard Navrátil.

Především posudek o titulu vaší ankety.*) Ptáte se, „je-li možno založiti lidovou morálku jedině na rozumu?"

Co míníte slovem „rozum"? Má nejméně dvojí smysl: jeden opačný slovu víra, druhý, jehož se užívá proti různým termínům jako cit, vnuknutí, zvyk, tradice, totiž proti různým silám, jež mohou si osobovati právo na vytváření mravní bytosti na roveň se silou rozumovou.

To jsou dva zcela rozdílné problémy. Který při tom máte na mysli?

Užíváte-li slova rozum v prvním z obou smyslů, ptáte se nás po mínění o nároku náboženství, býti nezbytným podkladem veškeré vážné mravní výchovy. Dáváte nám pojednati o otázce „světskosti", či, jak se říkalo ke konci Císařství, o „neodvislé morálce".

Či chcete naopak, abychom ocenili možnost ustaviti morálku, do níž by měly přístup pouze elementy rozumové, to jest intelektuelní, s vyloučením všech státních činitelů vzatých od člověka a společnosti? Pak jest to „morálka vědecká" či „morálka positivní", jíž musíme porovnávati s morálkou zájmovou, intuiční, obyčejovou atd.

Nevěda, která z otázek je vaší, odpovídám k oběma. Odpovídám ano k prvé, a nikoliv k druhé.

Ano, beze všeho pochybování, lidský rozum skytá dnes morálce a mravní vý-

*) Jedná se o anketu uspořádanou spolupracovníkem „La Revue" p. Paul Gsellem, jež zahájena byla tímto pojednáním F. Buissona, známého volného myslitele a předsedy francouzské sněmovní komise pro odluku církví a státu, v „La Revue" ze dne 15. dubna 1905.

chově širší a důkladnější zároveň podklad než kterákoliv víra dogmatická.

Veškerá náboženská vyznání, všechny křesťanské církve, pravověrné i jinověrné, osobily si vyučování mravnosti. Prokázaly společnosti služby, jež zneuznávati bylo by bezpochyby nespravedlivo, jimž však nutno vyznačiti výhrady a meze.

Od vzdálené epochy, kdy dovršila se v různých rasách lidských veliká revoluce, jež nahradila náboženství přírodní náboženstvími ethickými, podstatný rys civilisace spočívá v tom, že předkládá lidem povinnosti mravní, rodinné a společenské ve formě nejpůsobivější a nejsvětější, jakou lidský duch vůbec dovedl pochopiti, ve formě náboženské. Od tří tisíc let snad v našem Západě propagovali zakladatelé všech civilisací, indské, perské, řecké, římské i germánské, morálku nerozlučně spojenou s náboženstvím ve jménu bohů nebo jednoho boha, ve způsobě výslovného rozkazu božstva, pod ochranou vždy hrozných zákonů — nejhroznějších, jaké možno bylo si pomysliti v různých dobách i zemích. Křesťanství, a obzvláště katolictví, dovedlo na nejvyšší míru způsob, připoutati morálku k dogmatu, učiniti z ní jednu složku katechismu, odvoditi ji z víry jako důsledek se odvozuje ze zásady.

Odtud ona autorita, síla, přesnost, přísnost i nesmírná moc rozšířenosti mezi lidem, jež křesťanské náboženství, první v našem západním světě, vložilo v mravní výchovu lidských mas.

* * *

Jest tudíž zcela přirozeno, vidíme-li, že lidé, podrobení po tolik století takové disciplině, zachovávají si z ní stopy až po naše dny. Věří ještě, aneb aspoň bezmála, že katechismus tvoří jejich morálku. A nezajdou-li tak daleko, aby řekli, jako onen znamenitý farář, který napsal toulonské Depêche, že by bylo po francouzské mravnosti, kdyby čtyřicet tisíc kněží zahájilo stávku, jsou zcela omluvitelni, že podržují, k chvále a obraně náboženství, to, v čem tkví vskutku hlavní nárok náboženství na veřejné uznání.

Chápeme-li však zcela správně, že náboženství, jež se nazývají „zjevená“, byla by si přála vložiti v srdce svého předstíraného zjevení nejcennější ze všech jejich pokladů, totiž morálku, nejsme nikterak udiveni, že ponenáhlu, když se rozednívalo v duchu lidském, zpozoroval, že toto dědictví, vskutku neocenitelné, jest vlastně statkem humanity a nikoliv církve.

Kacíři a nevěřící v prostřed středověku, humanisté a theologové v XVI. století, filosofové a historici v XVII. a XVIII. století, prokoukli dokonale katolickou bájku, jež přičítala dogmatu přednost, že zplodilo morálku. Viděli a ukazovali, o čemž nelze pochybovat, že morálka je rovněž přirozeným plodem vývoje lidské společnosti, že zákony mravnosti mají svou podstatu a velebnost nikoliv v theologickém zjevení a nadpřirozeném projevu, nýbrž v povaze člověka a v jeho stycích s tvory sobě podobnými.

V poměru, v jakém se lámalo železné jho, pod nímž dogma mrzačilo lidské duchy, nevědomé a poděšené zároveň, uvědomovali si lidé vše, co si křesťanství prostě vypůjčilo od antických civilisací. Počali se obdivovati, s jakým uměním uvedlo do své imposantní budovy vše, co zázračného zplodil genius lidský v Řecku, Římě, Egyptě, Judsku, Orientě, a až i v posledních zátočinách barbarského světa.

A co učinila konečně Revoluce, když, prohlašujíc po Encyklopedii čistě přirozený původ všech zákonů minulosti, roztrhla mystický závoj, v nějž je církev uvěznila a sevřela? Odloučila morálku od dogmatu, vrátila jí její lidský charakter, prohlásila ji za dosti jasnou a dosti bezpečnou, aby mohla diktovati novému světu svoji chartu: Prohlášení práv člověka. Bylo tím dostatečně řečeno, že svobodný národ potřebuje toliko lidského svědomí a rozumu, aby poskytl svým dětem v plnosti mravní a občanské výchovy.

Přes všechny monarchické, imperialistické i pseudorepublikánské revoluce, skončilo XIX. století pro Francii energickým, theoretickým i praktickým potvrzením této víry v možnost a účinnost morálky, založené pouze na lidském rozumu. Toť smysl všech našich školských zákonů, jež sesvětštily z počátku za Jules Ferry-ho vyučování veřejné, pak za Waldeck-Rousseau a Combesa, veškero vyučování, určené pro francouzské děti.

* * *

Přicházím k druhé otázce. Hle, co se nám namítá. Křesťanství, a zvláště katolicism, měl výmluvu: připoutával-li morálku k dogmatu a člověka ke knězi, bylo to tím, že kněz vyučující dogmatu byl jist, že má a poskytuje absolutní pravdu. Jeho morálka, tvoříc část neomylné doktriny, byla sama též neomylná. Ona nediskutovala, nýbrž poroučela. Neponechávala místa pochybnosti, poněvadž dík světlu zjevení vysvětlovala vše. Měla opravdu a úplně rysy postačitelné a nutné pro disciplinu, jež má ovládati lidi: jednotnost, autoritu, jistotu, nezměnitelnost, všeobecnost.

Vaše světská morálka může o sobě říci totéž? A poněvadž se snažíte nahraditi víru vědou, jest morálka vědou? Zamítáte církevní

kredo jménem rozumu: podává vám rozum kredo, jež byste mohli postaviti proti onomu? Nebo, nelíbí-li se vám toto slovo, máte snad sbírku nauk, souhrn vědeckých pravd, z nichž byste mohli utvořiti základy své morálky?

K těmto otázkám, jak jsem již řekl, dlužno dle mého mínění odvětiti záporně.

* * *

Skutečně nikoliv: morálka všeobecně a jmenovitě „morálka lidová", předmět této debaty, není pro tuto dobu sestavena v „morálku vědeckou" či ve „vědu mravnosti".

Jest zbytečno připomínati různé ethické theorie, jež vidíme neustále na sebe narážeti, různost hledisek, z nichž vycházejí, nesrovnalost systémů spekulativních idei, a ovšem i praktických předpisů, k nimž směřují. Jsme-li sjednoceni v životě a základech výchovy ohledně definice dobra a zla s hlediska praktického, nejsme jimi a nemůžeme býti, jakmile se pokusíme postoupiti k zásadám a sestaviti ze všech jednotlivých částí metafysiku mravů.

Jest však nutno doznávati to s resignovaným smutkem, jakožto vyznání slabosti a nedokonalosti, která jednoho dne zmizí? A máme snad toužebně očekávati tu šťastnou dobu, kdy lidská morálka nalezne konečně základ rovnající se cenou základu, jakým je pro náboženskou morálku katechismus?

To by znamenalo, že jsme nepochopili první podmínky revoluce, která má nás odvésti od morálky zjevné k morálce lidské. Nikoliv, morálka není schopna dospěti k formě geometrie, matematiky nebo dokonce fysiky. Tím méně možno ji odvoditi z metafysiky. Morálka není abstraktní a formální vědou. Nepohybuje se směrem k absolutnu. Jest podstatně stvořena pro relativnost a evoluci.

* * *

Morálka, nechť ji posuzujeme dle jejích předpisů nebo konstatování, dle jejích tvrzení nejvšeobecnějších nebo dle jejích opravdových modalit, nechť na ni hledíme jako na vědu nebo jako na umění s hlediska theoretického nebo praktického, jest speciální technikou, technikou lidského jednání.

Ježto společnost lidská jest uvedena v činnost v prostředí tak omezeném, řídí morálka vztah lidí mezi sebou a ke všemu, co je obklopuje, řídí následkem toho i ideu, již si každý z nich odnese z těchto styků, totiž specifickou ideu mravní závaznosti.

Ježto však společnost lidská není ani jednolitá ani stabilní, poněvadž mění se v čase i v prostoru, budou se měniti rovněž pravidla chování. Každý ví, že určité činy, pokládané za chvalitebné v určitém čase a kraji, považovány jsou jinde za trestuhodné. Tento nesouhlas mravního oceňování byl vždy závažným důvodem skeptiků. Stoupenci zjevení pomýšleli na něj při závěru na nezbytnost dogmatismu nadpřirozeného původu. A to z té příčiny, že jedni jako druzí hledali v morálce jako ve všem potřebu pravdy absolutní, stálé, nezměnitelné jako matematici. Nám naopak, kteří jsme se vzdali konečně úmyslu stvořiti svět a priori, abychom jej viděli takovým, jakým jest, ukazuje se jasně a samozřejmě, že vše, co žije, se vyvíjí, že vývoj jest všeobecný zákon bytostí, jedinců i druhů, atomů i vesmíru, a že člověčenstvo mu podléhá právě tak v životě morálním jako v životě fysickém.

Nic nemůže nás tudíž méně rozhořčiti, snižovati nebo nás poděsiti jako divadlo této dlouhé řady tápání, pochodů a návratů, zisků a ztrát, nakupených úsilí různého úspěchu, jimiž jsou dějiny lidského svědomí. Výsledek, jejž konstatujeme, jest znamenitým souhrnem dokonaných pokroků, ale jest též perspektivou neomezeného množství pokroků nových, jichž nezbytnost již pociťujeme.

Bytosti v pohybu jsoucí se vnucuje zákon pohybu. Tou měrou, jakou člověk roste, roste s ním i obsažnost jeho mravního vědomí. Dítě nemá totéž svědomí jako dospělý, divoch jako civilisovaný člověk. Jest nesčetně stupňů v mravní výchově jedinců i společnosti. Morálka zaznamenává, studuje, srovnává tyto různé postupné stavy. Nepřikládá při tom bez rozdílu téhož měřítka. Posuzuje vždy člověka dle působení v té společnosti, která ho stvořila.

Zapuďmež tudíž z naší mysli tento ideál mravního katechismu ustáleného jednou pro vždy, pro lidi všech míst a časů, ne varietur. Potlačmež pověru o mravním dogmatu, nechať jest to dogma Kantovo nebo nějaké jiné. Člověk jest podroben dění, jest mu podrobena i společnost; a morálka rovněž. Není zhotovena, hotoví se. Jest nutno, aby se tvořila, chce-li zítra odpovídati potřebám zítřejšího lidstva, jež předstihne lidstvo dnešní aspoň právě tak, jako my jsme předstihli lidstvo včerejší.

* * *

Abychom podrobněji přizpůsobili tuto odpověď otázce o mravní výchově demokratických mas: nikoliv, říkám ještě jednou, není místno činiti podkladem výchovy předpokládanou vědeckou pravdu, definitivní a nezměnitelnou.

Naším úsilím jest vychovati syny a dcery, aniž bychom se opírali o náboženské dogma, poněvadž se toto hroutí na všech stranách: nežádejmež od vědy jiného dogmatu, které by se hroutilo právě tak rychle. Žádejme od ní, co nám může poskytnouti: zjištěná

fakta, zákony, vyjádření těchto fakt, praktická pravidla odvozená zároveň ze zkušenosti sociální i z vnitřní zkušenosti naší vlastní povahy. Ničeho více.

Dovolí nám tyto přesně dané veličiny, zkušenosti a úvahy, tyto předpisy vzaté ze skutečného života přítomna i minula, abychom mohli předložiti svým dětem tvrzení řešící záhady onoho světa, de omni re scibili? Učiní je schopny rozluštiti tajemství nekonečně velikého i nekonečně malého, schopny zodpověděti, odkud přichází svět a kam spěje, jak uvedly se v pohyb a jak se řítí středem milliard věků milliardy světů, pohybují-li se bez konce a bez cíle, či dle obdobných zákonů jako hmota nebo dle zákonů jako duše, či snad ještě nějakých jiných, co jest duše a co hmota, co je život, co je bytost, co je čas, co nekonečno, zkrátka všecky otázky, jež nejmenší děcko našich dnů hravě luští frásí naučenou nazpamět z katechismu?

Ještě jednou nikoliv. Naše děti naopak poznají, že nevědí těchto věcí a že jich nikdo neví méně než ti, kdož se honosí, že znají jejich tajemství.

V tom smyslu se nám řekne, že naše morálka jest empirická, že je relativní, že lpí na zemské hroudě, že jest oloupena o ideál, zbavena poesie.

Odpovídáme: ona jest nejvyšší poesie, hluboký smysl lidského života takového, jaký jest, opravdového postavení člověka ve vesmíru. Ona je schopna vzbuditi cit, řekl bych, citivost velikosti problemu a vložiti každému z nás v ústa slova Pascalova: Co jest člověk v nekonečnu? Ona jediná nás činí schopny toho, abychom nechtěli ani nemohli si spláceti slovy, legendami nebo pošetilostmi. Ona nedopouští, abychom zaměňovali prostoduchými nebo neohrabanými rozluštěními vznešené pochybnosti, jež jsou ctí lidského rozumu. Ona nás léčí z manie, tak hrozně rozšířené působením theologie, manie dogmatisovati do nedohledna o problemech, jež by byly nekonečně nad positivní vědou, kdyby nebyly nekonečně pod ní následkem jejich chlapeckého verbalismu. Ona nás naopak přiučuje, abychom neopouštěli pole činnosti, kam nás příroda uzavřela a kde jest nám luštiti tolik problémů zcela jinak vážných, jinak plodných než jsou záhady metafysiky nebo náboženského blouznění.

(Dokončení.)

Téměř všude stala se úmluva mezi krutovládci a kněžími. Krutovládcové jednali ve společné dohodě s nimi, získávajíce je štědrostí a sprošťováním dávek.

Holbach.

V. HLADKÝ:

Menšinové školství v Podrudohoří.

Poměry menšinového školství v Podrudohoří jsou zajímavé jako důležité, žel jen, že národ český nevěnuje svému menšinovému školství té pozornosti, jakou plným právem řešení kulturní otázky českých menšin zasluhuje. Letošním školním rokem donutily některé menšiny naše (Ervěnice, Most, Lom, Bílina) stávkou dětí školou povinných školní úřady i českou veřejnost trochu se zamyslit a uvažovat o neudržitelných školských poměrech v Podrudohoří.

Český lid po leta volal po nápravě, po leta protestoval a stížnost na stížnost kupil na protizákonné a nekulturní jednání německého kmene k životnímu a přirozenému požadavku českých menšin, ale nikdo se o nápravu nestaral.

Místní školní rady české, v nichž rozhodovali členové Němci a renegáti, vždy přehlížely všechny potřeby české školy, okresní školní rady německé zaujaly ve všech případech stanovisko nepřátelské a zemská školní rada učinila jen to, k čemu byla donucena. Předsedové okresních školních rad, okresní hejtmani, vyhovovali vždy přáním německých obcí, nedbali zákonů, předseda zemské školní rady: místodržitel přijímal protesty, deputace českých rodičů, kteří líčili nezákonný stav českého školství a krajně nepřátelské jednání německých obcí ke kulturním potřebám českých menšin, ale ani on nedal průchodu zákonu, jen poukazoval na rekursy německých obcí, třebas tyto byly nesmyslné i neoprávněné. A ministerstvo vyučování rozhodovalo po všech nekonečných průtazích jen o tom, co nejvíce křičelo a z čeho by ostuda pro Němce byla největší. Zvláště nynější liberální ministr vyučování Marchet zcela nepřátelsky se chová k oprávněným žalobám českého menšinového školství tím, že prostě odkládá vyřízení českých záležitostí a nikdo není tak silný, ani poslanecké kluby, ani ministrpresident Beck, aby přinutil ministra vyučování k plnění jeho povinností.

Tím se stává, že celé naše mohutné menšinové školství ponecháno je na milost a nemilost německých obcí, které pokládají zřízení české školy pro sta českých dítek za zradu a zločin na svaté německé věci a dle toho zcela macešsky se chovají k českým školským požadavkům a kulturním potřebám.

A český chudý lid v Podrudohoří musí za to, že chce vykonávati povinnost k zákonu a svým dětem dáti přirozenou výchovu v řeči mateřské, sváděti nejurputnější boje s hospodářsky silnými Němci, kteří pro své

kulturní potřeby mají plné porozumění. A titíž Němci, kteří staví pro své děti moderní všem potřebám vyhovující školy a kteří by vyhlásili násilné omezení volného duševního vývoje své mládeže za zločin nejtěžší, ti Němci neznají spravedlnosti, neznají zákonů a jsou nejhorším a násilným nepřítelem kultury českého lidu.

A každá česká menšina v Podrudohoří, která si vybojovala již veřejnou školu českou, prošla trpkou zkouškou, tisícerými překážkami, jež zúmyslně v cestu kladly německé obce. Kdo ví, jak dovede při nevůli hospodářsky silný i politicky mocný odpůrce, jemuž úřady a vláda ve všem pomáhají a jenž neštítí se žádného násilí, svého slabšího protivníka ve vývoji zdržovati, ten plně pochopí zápas českých menšin o české školství. A německý kmen v Podrudohoří bydlící často lidství v sobě zahazuje, spravedlnosti a zákonu se směje, jedná-li o kulturní zájmy jeho českého souseda a užívá všech zbraní dovolených i nedovolených, aby potlačil násilně život českého lidu v menšinách.

Říšské zákony nařizují zrychlené jednání při zřizování škol, ale německé obce dovedou po 20 let ano i déle odpírati české menšině zákonem oprávněnou školu českou se sty českými dětmi. Ochránci zákonů nesmějí nikdy v ústavním státě dovoliti, aby státní občané za vykonávání povinností zákonem stanovených byli proto jakýmkoliv způsobem poškozováni, ale v menšinách českých v Podrudohoří mohou klidně němečtí zaměstnavatelé propouštěti z práce českého člověka proto, že svému dítěti chce dáti výchovu v české škole, v českých menšinách jest ničení existencí pracujícího lidu, který dovolává se kulturního života zákonem zaručeného, svatou povinností kulturního kmene německého. Německá žurnalistika hemží se nerušeně před celou Evropou výzvami odpornými svou nelidskostí a nízkým nepřátelstvím k českému lidu, německé spolky domácích pánů uzavírají čestné sliby a závazky, že nepřijmou za nájemníka Čecha, který by své děti posílal do školy české, celé obce německé aranžují zcela zřejmě organisovaný odboj proti českému lidu v menšinách usedlému.

A hospodářsky silný svým kapitálem Podrudohoří ovládající kmen německý, jenž dovede úřady i vládu k protizákonným činům přinutiti, chlubí se nejen svým násilím, ale domýšlí se býti taky kulturním národem a jako takový svoji nelidskost, nekulturnost, nespravedlnost, nezákonnost zakrývá rouškou svatého boje národnostního. —

Menšinové školství v Podrudohoří jest krutou obžalobou kultury německého lidu v Čechách a jasným obrazem politické i hospodářské slabosti českého lidu. — Protože nelze čekati na Němce, až tito stanou se spravedlivými do té míry, aby dopřáli našim menšinám takového kulturního života, jakým sami žijí, musí národ český mnoho neúnavně a pilně pracovati, aby domohl platnosti zákonům a tím i svým menšinám nerušeného duševního vývoje. Zemský sněm český, v němž po 25 let, co menšiny české vzrostly a stále mohutní, nebylo s úspěchem pracováno na upravení menšinových poměrů školských, musí konečně nápravu hledati a ji zákonem zaručiti. Ovšem že český sněm zemský musí pak i výkonnou mocí svojí bdíti nad přesným prováděním zákonů těch. České menšiny musí projeviti nyní nezlomnou vůli, aby český národ o menšinách uvažoval, v předporadách stanovil jasně zásady, které by nápravu v menšinách přivodily. S prací nutno začíti hned, aby český lid v menšinách žijící ušel opětnému násilí silných a mocných svých sousedů a dočkal se již spokojeného života, v němž by spravedlnost a lidskost vítězila.

KONRÁD POSPÍŠIL:

Dvě glossy o umění ve škole a v náboženství.

(Dokončení.)

Umění s náboženstvím pronikalo se navzájem, oplodňovalo a přetvořovalo od počátku kultury lidské. Symbolika egyptská, demonism assyrský, antika, křesťanské umění středověku, katolický barok až k úpadku devatenáctého století dokazuje velikou spojitost a závislost obou útvarů věčné touhy po vyšším, po nadzemském. V této závislosti spatřujeme trojí fási každé epochy v poměru umělce k idei: 1. stupeň, kde víra dominuje nad uměním, 2. stupeň, kde umění dominuje nad vírou, kde umělec úmyslně se vžívá v city náboženské a tvoří ve stadiu exaltace, třetí pak stupeň rozkladu a marného zápasu, marného úsilí vžíti se do myšlenkového a citového kruhu mrtvého náboženství. Položme za doklad prvého stupně primitivisty (n. př. fiesole), gotiku, choral římský i reformační duchovní píseň lidovou, na druhý renesanci, Leonarda da Vinci, Mozartovo „Ave verum“, a přejděme přes katolicko-jezovitský barok a hudbu chrámovou XVIII. století k třetímu stupni: náboženskému umění věku XIX. až na naše časy, a uvidíme, že naše doba je koncem náboženského umění katolického (poslední ratolestí je Wagner) a zároveň počátkem náboženského umění nové doby a nového náboženství: socialismu. Rozumí se samo sebou, že tento

proud vývojný není přímočarý, aniž béře se jedním korytem, tisíceré odbočky tvoří, nové a nové přítoky přijímaje, vraceje se na čas opáčným směrem a stékaje úskalí a peřeje. Vrchní proudy valí se přes opozďující se proudy spodní v nové údolí: udolí nového království. Křesťanské umění je mrtvo, umírá zůstavujíc obdivuhodné památky svých květů, jako antika — náboženské umění Helénův. Marná je snaha zadržeti proud, přivésti usýchající peň k novému rozkvětu roubováním. Hnutí za reformou chrámové hudby (reforma Wittova, úsilí Konrádovo a Lehnerovo štěpovati reformu Wittovu na český kořen Bratrského choralu) — pokusy o moderní malbu náboženskou (Uhde, u nás Urban a j. — Puvis de Chavagne nese se za jiným cílem —) katolický mysticism (u nás n. př. Zeyer, Bílek) — vše to jsou rouby na uschlý peň, byť i na okamžik vypučely. Křesťanské umění je mrtvo, umřelo.

Nám je možno kochati se v kráse uchovaných květů, pokud dovedeme vycítiti v nich nevadnoucí části krásna absolutního a vžíti se v citové ovzduší jich minulosti; s úctou hledíme ke klassickým výtvorům křestanského (katolického) umění jako hledíme na veledíla antiky, ba jemně cítící duše dovede i soucitně pochopiti primitivní hříčky, jakými naivní prostota snaží se „vyzdobiti“ oltáře, kapličky a chrámy, aniž bychom se smáli. S rostoucím vzděláním a prohloubením náboženského cítění moderního člověka, založeném na představě nekonečnosti prostoru i času a zbaveném náboženského fetišismu a pověry, zmizí za nedlouho i ty babské cetky. Není pravda, že katolicismus brání přístupu nových slohů umění, naopak přijímá vše — volky nevolky — byť i zdánlivě proti novotě se stavěl, assimiluje a těží ze všeho. Na Velehradě staví Jurkovič moderní kapličky, Bílka se začínají chápat, hudba liturgická přijímá vše, co nová harmonie přináší, byť i se zdánlivou reservou a přes reakční snahy Pia X. — ale všecko je marné: není umělců prodchnutých opravdivým katolictvím, nutí se sic mnozí, vytvoří ve chvílí autosuggesce mnohé dílo nadprůměrné ceny (Nešvera, Perasi, Tinel) — nicméně marno je vše. Nevěří „věřící“, nevěří „učící“, tím méně pak „bojující“ katolíci. Protestantismus vzdal se pomoci umění již dávno, od počátku — choral není schopen života, umřel s vírou! — Křesťanské umění dožilo.

Na tom všem nic není k smíchu. Smrt křesťanského umění není zaviněna „vázáním se na gotiku a styl romanský“ — aniž tradicemi, aniž varhanami — královským nástrojem — ale uschnutím kořenů a setlením pně. Uměleckou výchovou neodvrátí se člověk od církve, naopak: mnozí a mnozí jen z úcty k umění křesťanskému setrvávají v církvi, marně se snažíce vyrovnati rozpor v duši — rozpor rozumu s dogmaty — tu jako Zeyer systém dogmatický symbolikou udržujíce — což je vlastně kacířství — aneb revolt rozumu potlačujíce. Sám jsem dlouhou řadu let, poután kouzlem hudby katolické, snažil se překlenouti rozpor rozumového názoru poesií ritu s vírou v dogmata, vysvětlovaná symbolicky. Na př. obřady svěcení ohně na bílou sobotu vykládal jsem si takto: Z hmoty země (křesací kámen) rodí se oheň lásky a světlo rozumu — Kristus; světlo (lumen Christi) šíří se, jako se rozžehují svíce v šeru chrámu — atd. S tímto výkladem divě kontrastovaly rituelní latinské orace při svěcení, rvačka bab s kluky o uhlí z uhašené hromádky — „Jidáše“! — lhostejné výkony kněží a hrubá assistence kostelníků a ministrantů . . . . Přes dvacet let pracoval jsem bez únavy pod praporem Léhnerova Cyrilla na reformě kostelní hudby, doufaje, že obrodem pravé klassické hudby polyfonní a staročeské písně duchovní obrodí se katolicismus a ozdraví „víru“ lidu, která není než vlastně pohanstvím a pověrou s katolickými jmény. Boje, jež jsem v duši prožil, dovede pochopiti jen člověk „nábožensky založený“ (Kunte dovedl by je analysovati) — mnozí ze soudruhů, znající moje názory svobodomyslné a sledujíce tyto snahy o reformu hudby chrámové, jež jsem po osm roků jako ředitel kůru realisoval (nezištně a neúmorně), viděli ve mně člověka bezcharakterního, dvojakého neb aspoň podivína. Avšak hudba chrámová, která dřív mi byla vším, pozbývala pro mne ceny, jakmile jsem poznával marnost úsilí, lhostejnost kněží k hudbě chrámové, ba i frivolnost některých, kterým byla „hudba jako hudba“, právě tak jako byl jim „pámbu jako pámbu“. Illuse symbolického mysticismu se rozprchávaly, hudba stávala se mi již jen povinností (za řemeslo nesnížil jsem ji nikdy) — viděl jsem nutnost rozluky, zvláště od té doby, kdy mi kněz — katolický modernista — vysvětlil, že můj výklad víry je kacířstvím, bludem, že mám věřiti, jak je psáno, v doslovném smyslu.

Opustil mne Zeyer — vlastně já jej — opustil mne kult Marianský, jejž jsem si vykládal jako kult božského Ženství. Konečně, když Zdeněk Nejedlý „našel zlatou hroudu“, seznav, že nebylo českého choralu katolického, sesuly se naděje na obrod katolictví vůbec. Vyšel jsem prost tíhy a svoboden, zbaven pout ducha; probudil jsem se ze sna Havlíčkova o reformě katolicismu, ze sna, v němž drželo mne umění katolické.

Vidím vše mimo sebe, za sebou a pohlížím na vše bez trpkosti, beze smíchu.

Nad čím jsme povýšeni, tomu se nesmějeme, spíše zahloubáme se jednak v elegii nad troskami chrámu, potřísněného svatokupectvím, pověrou a krví, jinak v důvěru v nezničitelnost krásy, která odumřevši kmenu starému, v plodech svých nové símě chová.

KAREL PELANT:

Otcové Volné Myšlenky.

(Dokončení.)

JOHN LUBBOCK.

Sir John Lubbock, přírodozpytec a politik anglický, syn učeného astronoma, narodil se v Londýně 30. dubna 1834. Když skončil studia na koleji Etonské, vstoupil jako společník do finančního závodu svého otce a po smrti jeho řídil banku. Současně zaměstnával se mnoho dějinami přírody a šířil ideje Darwinovy; stal se členem Royal Society v Londýně, místokancléřem University a konservatorem British-Musea. V r. 1870 vstoupil jako liberál do Parlamentu anglického a r. 1890 byl předsedou městské rady londýnské. Jeho výzkumy obíraly se hlavně vyšším hmyzem, oplodněním rostlin hmyzem, vosami, včelami a mravenci. Učil národ svůj milovati přírodu a shledávati v ní větší krásy a povznesení než v metafysických systémech.

*

Hlavní spisy: „Hmyz a přírodní květy." — „O původu a změnách hmyzu." — „Radosti života." — „Krásy přírody" atd.

* * *

ALFRED RUSSEL WALLACE.

Alfred Russel Wallace, přírodozpytec a cestovatel anglický, narozen 8. ledna 1822, pracoval nejprve se svým otcem architektem a pak věnoval se vědám přírodním. Cestoval v Jižní Americe r. 1848 s Batsem, vyšetřoval tak Amazony a Rio Negro; navštívil archipel Malajský, kde zůstal 8 roků a aniž by znal theorii Darwinovu, dospěl k stejným výsledkům. Své zkušenosti zasílal do Londýna, kam se vrátil r. 1862 s bohatými sbírkami ornitologickými a entomologickými. Geografická společnost pařížská udělila mu medaili; zaměstnával se také veřejnou hygienou a morálkou, otázkami sociálními a politickými. Jsa skoro soupeřem Darwinovým, přispěl velkou měrou k rozšíření idejí evolučních a výběrových.

*

Hlavní díla: „Přírodní výběr." — „Archipel malajský." — „Geografické rozdělení zvířat." — „Příroda tropů" atd.

* * *

HERBERT SPENCER.

Herbert Spencer, anglický filosof, narozen roku 1820 v Derby, byl vychován svým otcem, profesorem v témže městě, a svým strýcem, pastorem anglikánské církve. Byl nejprve inženýrem a spolupracoval na Civil Engineer's and Architect's Journal. Opustiv toto své povolání, počal pracovati literárně: uveřejnil řadu dopisů v Nonconformist (asi tak „bez vyznání") a „Vlastní sféra vlády"; r. 1848—1852 pracuje do listu Economist a vydává své první dílo: „Rovnováha sociální." Nyní pouští se do filosofických prací a r. 1882 odchází do Ameriky; týž rok jest zvolen za dopisujícího člena Akademie věd morálních a politických ve Francii, ale odmítá tuto poctu, nechtěje býti členem žádné cizí společnosti. Jeho filosofická díla jsou dnes na předním místě mezi všemi velikými mysliteli.

Jeho filosofický systém, jenž bývá označován jako agnosticism, ho připojuje k velikým sociologům Stuartu Millovi, Charles Darwinovi a Augustovi Comtovi. Uznává přísně výzkum (experiment) jakožto podklad všeho vědění a připouští jakožto prvotní fakt pocit. Ideje považuje za nahromaděné vjemy a ideje vrozené jsou mu vjemy dědičnými; pojem absolutna jest dle něho nutným předpokladem vědomí. V kosmologii klade jakožto první princip sílu, podklad to výzkumů. Z ní odvozuje jednotnost přírodních zákonů, rovnocennost sil, zákon vývoje a rozkládání (dissoluce) a různost v jednotě, jakožto podmínku stálé rovnováhy. Neliší sociologii od morálky, považuje individuelní morálku jakožto přizpůsobení se individua k společenskému prostředí a upravení prostředků vedoucích k cíli. Zákon vývoje a dissoluce stává se u něho širokým systémem, jenž se dá použíti na společnosti i bytosti; zákon jejich vývoje jest postupná převaha snah

altruistních nad snahami egoistními. Celek jeho systému jest vyložen v „Premier Principles“ (První zásady), šestkráte v Anglii přepracovaných. Zemřel a pohřben ohněm v Brightonu v listopadu 1903.

*

Hlavní knihy: „Zásady psychologie“ 1855. — „První zásady“ 1862. — „Zásady biologie“ 1864. — „Sociologie“ 1875. — „Spravedlnost“ 1892 atd.

* * *

F. MAX MÜLLER.

F. Max Müller, německý orientalista, narozen v Dessavě 6. prosince 1823, vykonal svá studia na universitě lipské, kde na radu Hermanna Brockhame se oddal sanskritu. Studoval konečně v Berlíně u Boppa a Schellinga a v Paříži u Burnoufa. V r. 1850 byl jmenován profesorem dějin literatury a srovnávací filologie na universitě oxfordské. V r. 1852 jej jmenovala Akademie mnichovská svým členem, r. 1858 byl jmenován dopisujícím členem Institutu de France. Studium filologie asijské vedlo jej ke zkoumání náboženství, které vydal vědeckému a srovnávacímu studiu jako každý jiný společenský zjev; jest jaksi otcem vědeckých dějin náboženství, duchem, jenž učí při zírání na náboženství analyse. Zemřel r. 1900 v Oxfordu.

*

Hlavní spisy: „Původ a rozvoj náboženství.“ — „Srovnávací filologie řečí indoevropských ve vztazích jejich na prvotní civilisaci lidstva.“ — „Přednášky o vědě řeči“ atd.

* * *

DAVID FRIDRICH STRAUSS.

David Fridrich Strauss, filosof a exegeta (vykladatel bible) německý, narodil se v Ludvigsburku (Würtembersko) 18. září 1808, konal svá studia na universitě v Tubingách, stal se profesorem v protestantském semináři v Maulbrouně. Na to odešel do Berlína poslouchat Hegla a Schleiermachra. V r. 1832 byl jmenován repetitorem v theologickém semináři v Tübingách. Jeho „Život Ježíšův“ měl veliký ohlas v celém světě; považoval ho jakožto mythos v historii evangelií a tím vzbuzen ohromný rozruch v německém kněžstvu. Strauss odpověděl třemi sbírkami „Polemických spisů“ (1837). Sesazen z úřadu oddal se soukromému životu; v r. 1839 pokusil se jako profesor dogmatiky a dějin církve v Curychu, ale celý kanton se proti němu pozvedl a musil se místa vzdáti. V r. 1871 uveřejnil „Starou a novou víru“, kde definitivně rozlomil s křesťanstvím. Zemřel v Ludvigsburgu, rodném městě, r. 1874 a zůstane vzorem poctivého, přímého muže, jež své vědecké přesvědčení nezaprodá a dovede i pro ně trpěti.

*

Jeho hlavní spisy: „Karakteristiky a kritiky“ 1839. — „O tom, co křesťanství chová v sobě pomíjejícího a trvalého“ 1839. — „Řeč k lidu o theologii a politice“ 1848. — „Stará a nová víra“ 1871. — „Voltaire“ atd.

* * *

CESARE LOMBROSO.

Cesare Lombroso, lékař a anthropolog italský, narodil se v Benátkách roku 1836. Od mládí psal romány, básně, tragedie, studie filologické, archeologické a sociologické. V r. 1862, po skončení hlubokých studií lékařských v Italii i cizině, byl jmenován profesorem pro duševní nemoce v Pavii, kde založil museum pro psychiatrii. Odtud přešel na universitu Turinskou, kde jest dosud profesorem soudní mediciny a psychiatrické kliniky. Jest světově znám svými pracemi anthropologickými a kriminologickými a jeho díla jsou přeložena do většiny řečí evropských. Jako kriminalista rozšířil nové nazírání na zločince: podmínky neodvislé od vůle, jako dědičnost, vliv nervových nemocí hrají dle něho hlavní úlohu v psychologii zločincově a shledává tím, že jeho zodpovědnost jest zmenšena v příslušných dle toho poměrech. Vidí v zločinci spíše nemocného než vinníka a tím hlásá společnosti, aby odstranila vše, co věci takové zaviňuje.

*

Hlavní spisy: „Genius a šílenství.“ — „Zločinec.“ — „Algometrie člověka zdravého a šíleného.“ — „Provinilec.“ — „Génij.“ — „Zločin, příčiny a odstranění.“ atd.

* * *

EDW. B. TYLOR.

Edward Burnett Tylor, anthropolog a filosof anglický, narodil se v Camberwellu 2. října 1832. Jeho znamenitá práce o původu člověka a civilisace přivodily mu jmenování r. 1872 členem Royal Society v Londýně. V r. 1883 stal se řiditelem musea university Oxfordské a pak presidentem Anthropologické společnosti anglické. Jeho díla o anthropologii a ethnografii jsou ve vědeckém světě uznána jako autoritativní — báje o stvoření člověka jest jím vědecky ubita.

*

Hlavní spisy: „Úvod do studia civilisace“. — „Prvotní civilisace.“

INULTUS:

Naše gymnasium.

(Dokončení.)

Mnoha zbytečnostmi obtěžkává gymnasium naše mozky. A nejzbytečnější z těch zbytečností jest — řečtina. Mezi žáky, kteří propadají, jest jich jistě průměrně 50 proc. z řečtiny.

A tento předmět, tak odporný a tolik proklínaný a nenáviděný jest tak pevně zakořeněn ve hlavách našich vůdců školství, že neodváží se tohoto parasita mezi ostatními předměty zrušiti. Co jen se namoříme a namučíme s těmi nepravidelnostmi gramatickými, aoristy, imperativy a ablativy, s přízvuky, jež důsledně jsem dělával špatně. — Přece však maličký — ale docela maličký krůček ku předu: v septimě a v oktavě jsou školní řecké práce jenom z řečtiny do češtiny! Připadá mi to jako výsměch p. Marcheta proti všemu důraznému volání po reformě. Dříve řecké komposice v nejvyšších třídách vypadaly jako rudé moře, jež rozlilo se po celém listě a žáci mívali dostatečné a nedostatečné, teď prokmitávají bělavé ostrůvky mezi tím krvavým inkoustem a žáci mívají nedostatečné a dostatečné. Tedy to, co bylo k upokojení dáno pod slovem „reforma“, není ani dost málo k ulehčení žákům a onen zoufalý zápas s aoristy trvá zuřivě dále. A nejtragičtější při tom jest, že žák, jemuž příroda odepřela schopnost luštit řecké hieroglify a tvary, není dle úsudku slavné maturitní komise uznán dospělým a zralým pro život. Ano, pánové, myslíte, že najíme se po maturitě tím, budeme-li znáti tvary slovesa eimi nebo profasidzomai anebo ještě jiných? Budeme ji potřebovati při studiu mediciny, práv, inženýrství, moderní filologie a j.? Ne! Řečtina se potřebuje zase jen při studiu řečtiny. A výmluva, abychom studiem řeckých klassiků poznali jejich přednosti a krásy, jest naprosto neodůvodněná, zvláště užívá-li se t. zv. škrtacího systému, dle něhož různá „závadná“ místa jsou ve školním vydání klassiků vynechána (rovněž v latině, češtině a němčině). Mně ostatně se z řeckých klassiků nelíbí žádný až na Sophokleovu Antigonu, již jsem viděl na jevišti provedenou a četl její český překlad. — A teď resumuji: Naše mozky by již rády měly pokoj od nenáviděné řečtiny, aby se mohly zabývati něčím prospěšnějším. Řeckou krásu bychom také poznali z dobrých českých překladů! Žádáme o reformu!

V ostatních předmětech jest to rovněž velice ubohé. Čím důležitější věda, tím méně péče se jí věnuje! Učíme se na zpaměť dlouhým sentencím a poučným místům básníků všech čtyř řečí, jež nám kantoři řemeslnicky vtloukají do hlav, učíme se spoustě vzorců a rovnic mathematických, jimž $^3/_4$ žáků nerozumí, učíme se dějinám válek a násilností, učíme se všemu možnému nepotřebnému a nám protivnému, postrádáme však dobrých knih a výkladů přírodopisných, jež škola macešsky odbývá k naší škodě, postrádáme všeho rozhledu vědeckého i sociálního, jehož nutno k životu. Ne, škola nám nedala, čeho jsme od ní očekávali. Škola nám chtěla vzít naše sny, oloupila náš o radosti a krásy mládí, chtěla zvrátiti naše přesvědčení a znásilnila náš cit! — Promluvím jen o dějepisu a budu citovat přibližně slova z přednášky prof. Drtiny: „Jinoch najde cvičebnici dějepisu, otřese se a mrští jí v oheň. Vzpomene, co nudných, hrozných hodin přinesla mu tato protivná kniha, jak dovedl v něm ubíti všecku lásku k dějinám tento přírodopis králů a tyranů, tento zápisník beztrestných, záslužných a velebených vražd, — a s rozkoší vrhá ji do ohně; za jejího plápolu pak vzpomíná doby, kdy poznal pravé dějiny lidstva, dějiny osvěty, dějiny lidské práce, práce za dosažení blahobytu všeho lidstva, práce za vyrovnání propastí společenských.“ Tak, a já bych měl také tisíc chutí sebrat všecky dějepisy, ty snůšky vražd i lží, to všecko „školní vydání“ knih, a vhodit je s jásotem do ohně, jenž by byl symbolem osvěty a pravdy.

Chceme studovat a chceme též žít! Proč jest ta škola, jež má nás vzdělat a vychovat, proč jest tak tvrdou vůči nám? Jak

se drží zásad velkých myslitelů, velkých učitelů jako jest Komenský, Pascal, Rousseau, Fröbl, Locke, Carley, Pestalozzi? Proč chce deformovat naše duše dle své potřeby? Proč má na ni takový vliv c. k. klerikalism a byrokratism? Odpovězte!

Prožít středoškolská muka každý nedovede. Někdo se nedovede po tak dlouhou dobu přetvařovati, jiný nevystačí svými silami vyhověti zkoušecímu systému, jenž jest naprosto pochybený, ba nesmyslný. Vzít našim profesorům zápisníky a tužky — nejsou schopni vyučovati! Nechápu opravdu, jak ti lidé si představují školu a vyučování. Psaním pětek jistě nikoho nepovzbudí k práci, sliněním tužek nikomu nedají chuti a síly. Pan profesor přijde, ve své velemoudré hlavě si přinese měřítko rozdělené na šest dílů k měření vědomostí svých žáků. Naši profesoři neučí, oni jen zkouší a píší známky dle svého odhadu, při čemž ovšem často rozhoduje kabát žákův anebo postavení tatíkovo. A tak se vlastně učíme jen pro známky a v oktávě pak pro maturitu.

Před maturitou to jest příšerné. Divíme se, že ty bledé, suché postavy se zarudlýma a vpadlýma očima, s nervósními pohyby, pobíhající v horečném rozčílení a stále breptající nějaké cosiny a tangenty, srozumitelná i nesrozumitelná slova a věty, že to jsou jinoši, abiturienti, ve věku od 19 do 22 let, kteří by za normálních okolností kypěli silou, zdravím a veselostí, že to jsou mladíci urvaní životu, přepadlí a znetvoření strachem, prací a nevyspáním, že ty stíny jsou duše zakřiknuté, zničené a ztýrané na nichž největší hřích páše střední škola s maturitou — Divíme se, litujeme a odsoudíme. —

Nastává maturita. Ta tragická komedie má učiniti konec 8miletému dramatu. Konec dramatu! Srdce povyskočí, prsa volněji vydechnou, násilím sehnuté šíje se vzpřímí a mozky počnou pracovati volně a vší silou. — Zírám do minulosti, a přehlížím účty za uplynulý život gymnasijní, neboť při maturitě se revidují nejen vědomosti, avšak i mravy. A já musel být strašně, strašně nemravný. Stupnice mého mravného chování jest velmi rozmanitá: toliko v primě chvalitebné, pak různé variace až po méně zákonné. Jak by ne! Prohlížím disciplinární řád a — hrůzo — ani jeden paragraf, proti němuž bych nehřešil! Přes to špatné svědomí nemám!

Vzpomínám: léta od primy, komedie i tragedie, muka a vztek, vzdor, sebezapírání, přetvářky a lži, ponižování a znásilňování. A to všecko jsem musil prožíti! Musil jsem prožíti všecko odstrkování, já, syn jinověrce proletáře, životem a lidmi ztýraného, zmučeného, vyděděného z práv svobody a jiných lidí. Viděl jsem, jak spolužáci, synové městských patriciů jsou hýčkáni, protežováni a vyznamenáváni. Měli privilegia v učení i v mravech a dovoleno jim milostivě (po čemž jsem nikdy netoužil) a to i v nejvyšších třídách, oblékati despoty-professory, směli nositi vodu, křídu, mapy, utírati tabuli, otvírati okno, nositi sešity atd.; já, chuďas, sbíral jsem pak po nich pod lavicemi papíry a přikládal do kamen, aby si bílé ruce nepošpinili. A to až do sexty. Pak jsem vzdoroval, neposlouchal, prováděl alotria, až jsem si vysloužil karcer.

Dost, dost však vzpomínek. Do srdce to bodá a pěstě se mi svírají... a já musím maturovati! — a paragrafy jsou hrozivě zkroucené.

Všichni po svobodě již toužíme a po volnosti, — chceme světlo! Maturitou shodíme jho gymnasia a budeme ssát nový život plnými doušky. Přemnozí ovšem zcela nepřipraveni a nevyzbrojeni vrhnou se do víru velkoměsta, kdež v každé ulici, za každým rohem se na ně šklebí morální zhouba. A zase hřích střední školy: kde je pohlavní otázka a důkladné poučení o ní? Kde principy charakteru a humanity? Kde život a jeho vlastnosti?

Žaluji na gymnasium krvavou žalobu! Žaluji na jeho tvrdost a nedostatečnost, na jeho systém a výchovu. A přijde-li na ústav učitel, jenž má srdce v těle a rozum na pravém místě, jenž, pokud zákony dovoleno, chce vzdělávati moderně a lidsky, jest ostatními s katechetou v čele ukřičen, uštván a znemožněn!

Ne, ne, tak už nelze dále žít!

Přátelé!

Snad každý z nás cítí, že nutno začíti žíti životem jiným, novým, aby zlepšily se u nás poměry školské, sociální i hospodářské, v nichž by lépe se vykonávala spravedlnost a více se cenila svoboda a právo, zvláště těch vrstev, které doposud žíti ani nesměly, ač právě ony vrstvy nejplněji životní účel vykonávají a namahavé práci všechny síly své zasvětily.

A nikdo z rozumných nepopře, že k uskutečnění nového života vede cesta jediná a to jest nová výchova naší mládeže. A pozorujme nyní, jaká byla výchova naše a co se změnilo ve výchově do doby nynější.

Ne mnoho. Zůstalo násilí a zrovna tak jako dříve i dnes málokde najdeme ve výchově našich dětí stopy po pravdě vědou prokázané, po čisté mravnosti s vypěstěním poctivého a přímého charakteru. Z našich

dětí vyrůstají lidi skrčení, bojácní s tisíci lživými názory na svět i na náš společný život.

Proto musíme začíti měniti v mezích nynějších zákonů i u nás ve výchově našich dětí vše to, co stojí v odporu pravdě, vědě a čím duše našich dětí v přetvářce, v lži a klamu jest doposud živena.

Konfiskováno!

Z interpelace posl. Svěceného na říšské radě 18. července 1907:

Úkolem lidské společnosti jest, dospěti ku mravní dokonalosti. Víme však z historie, že doby nejvyšší moci kněžské byly zároveň **doby nejhroznější tmy a nejhnusnějších zlořádů.** Rouška náboženství dovede zakrývati **nejpodlejší zlosyny lidské.** Je tedy záhodno a rozumno, hledati mravní dokonalost ve stínu černých kuten?

Pracujme k uvolnění školy na všech stranách!

Tímto činem způsobíme úspěšný krok v před v očistění duší dětských od lži a přetvářky. A jsme povinni tak učiniti v době, kdy zpátečnické snahy plným proudem se valí ve veřejný život náš i do našich škol. Jedná se o nový život v pokolení novém, proto přemýšlej každý a až zrale uvážíš, rozhoduj! —

Nepřeješ-li si, aby tvoje dítky musily se súčastniti „služeb božích“ i všech církevních obřadů, o jichž navštěvování nikde zákon nemluví, odtrhni připojené prohlášení, vyplň a odevzdej správě školy a od toho dne, co prohlášení toto bylo správě školy odevzdáno, více svých dětí do kostela, na mši, ku zpovědi, přijímání atd. neposílej.

Veškeré dotazy, přání, zprávy atd. v záležitosti této zasílány buďte na adressu: „Sekretariát české sekce Volné Myšlenky“, Král. Vinohrady, Korunní tř. č. 6.

Prohlášení.

Podepsaný vzhledem k ustanovení čl. XIV. zákl. stát. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142. ř. 7. prohlašuje, že si nepřeje, aby jeho dítě ....

.... súčastnilo se náboženských cvičení a obřadů (mši, zpovědi, přijímání atd.), že dnešním dnem počínaje přestává jmenované již svoje dítko na výkony a obřady takové posílati a žádá, aby jmenované dítě navštěvující českou obecnou školu v ....

..........nižádným nezákonným způsobem nebylo duchovní správou ani učitelem náboženství nuceno k náboženským výkonům těm.

Žádám, aby toto moje oznámení vzato bylo k úřednímu vědomí a aby se mi dostalo vyrozumění o tom, že se tak stalo.

V.............................. dne.................. 190......

RŮZNÉ ZPRÁVY

Vydejte účty z vladařství svého. Před vydáním nyní platných školních zákonů bylo školství obecné v neomezené vládě kněžských konsistoří. Tyto konsistoře vybídly tehdejší učitelstvo, aby si zařídilo vlastní pensijní fondy, z nichž by ve stáří a v nemoci mohlo míti podporu a rovněž i vdovy a sirotci po učitelích, aby měly nárok na podporu. Takové fondy zřízeny v každé diecési a sluly proto diecesními fondy. Když však vešly v život nové školní zákony, uloženo učitelstvu, aby odvádělo percentuální závazné příspěvky do pensijního fondu zemského, z něhož pak se vyplácejí pense učitelům, jich vdovám a sirotkům. Od těch dob tedy přestala činnost fondů diecesních. Ba přestala na dobro. Nikde o nich ani slechu. Jen tu a tam proskočí zpráva, že konsistoře jsou v držení statisíců učitelstvem druhdy naspořených, z nichž jen z milosti ještě někdy některé stařičké vdově po učiteli uštědří nějaký malý „dar“, jak tomu fialoví páni říkají. A to ještě jen takovým se udělí nepatrná taková podpora, jichž příbuzní jsou smýšlení klerikálního. Má-li taková stařenka vdova syna učitelem, o němž místní farář podá zprávu, že je podle jeho zdání „neznabohem“, odchází prosebnice s prázdným. Avšak tím není ještě věc odbyta. Máme za to, že konsistoře jsou povinny, aby peníze učitelské, jež mají ve svém držení, také veřejně účtovaly, aby dokázaly, že není pravdou, jak se mnozí domnívají, že fondů těch bylo použito k sanování vykradené svatováclavské záložny, nebo jako zas jiní tvrdí, že se z fondů těch podporují kaplani a faráři na chudých beneficiích atd. Ať je jakkoli, bude *třeba, aby konsistoře podaly výkazy, co se stalo se statisícovými učitelskými fondy pensijními.* Apellujeme zejména na naše poslance protiklerikální, aby se věci této ujali a aby podali k ministru interpelaci v té příčině a dále, aby se přičinili, aby značné ty obnosy byly rozděleny stávajícím dvěma v Praze učitelským sirotčincům: Bolzanovu a Samostatnému, o jichž splynutí v jediný se právě jedná. Sem tyto peníze patří, buďtež sem také odevzdány!

K článku „Kříž ve škole“. Otiskujeme v dnešním čísle článek dra Bartoška „Kříž ve škole“, který má svoji celou historii. Článek byl původně otištěn v 3. č. II. r. „Volné Školy“ a tam zabaven censorem, který ho patrně asi nečetl. Poznal jen z nadpisu, že se v něm asi jedná o kříži a proto ho skonfiskoval. Konfiskaci nevadilo docela nic, že v celé dlouhé části článku toho se o kříži vůbec ani nemluví. Zemský soud sice po podání námitek konfiskaci zrušil, ale pan Wessely čili vrchní zem.

soud, který docela mechanicky potvrzuje konfiskaci každou, potvrdil i konfiskaci tuto. Článek byl přeložen do různých jazyků a otištěn v zahraničních listech, kde zůstal, nevyjímaje ani Rusko, nekonfiskován. Otiskla ho však také slovinská „Svobodna misel“ v Praze vycházející, kde byl ovšem konfiskován znovu a bývalý redaktor „Svobodne misli“ dr. Theodor Bartošek v pondělí dne 23. prosince 1907 zemským trestním soudem souzen pro otištění zabavené stati. Na oslavu tohoto líčení rozeslali jsme v čas zabavený článek asi 60 listům českým, z nichž četné listy článek ten také doslovně otiskli. Redaktor našeho listu byl při líčení osvobozen. Předseda senátu pan Kasalický potrestal ho aspoň tím, že se naň, když předstoupil před soudce, utrhl, čímž ovšem diskvalifikoval jediné sám sebe.

Děti bez vyznání nemohou býti nuceny k účasti na vyučování náboženství. V tomto smyslu byla již učiněna řada zásadních rozhodnutí. Pro potřebu našich přátel tuto doslovně dvě z nich uvádíme:

Rozhodnutí zemské školní rady.

Panu Josefu N., kamnáři v Turnově. — Cís. kr. zemská školní rada v Praze vynesením ze dne 5. června 1906 č. 20.593 zrušila k odvolání Vašemu výměr c. k. okresní školní rady v Turnově ze dne 12. dubna 1906 č. 1204., jímž rozhodnuto, že Ludmila N., žákyně 1. třídy obecné školy dívčí v Turnově, která jest jako její rodiče bez vyznání, povinna jest účastniti se vyučování náboženství katolickému, ustanovila vzhledem k tomu, že žákyně dotyčná k žádnému náboženství nepřísluší, na základě rozhodnutí c. k. ministeria kultu a vyučování již v několika podobných případech, že žákyně ta nemůže býti přidržována k účastenství při řádném vyučování náboženském na škole národní.

Předseda: Bernreiter.

*

Č. 2502.

C. k. okresní školní rada v Ústí.

V Ústí, dne 1. srpna 1907.

Panu Vilému N., obchodvedoucímu v Ústí.

C. k. zemská školní rada sdělila sem výnosem ze dne 4. března 1905, číslo 5660, toto:

Rozhodnutím zdejšího úřadu ze dne 25. listopadu 1901, číslo 3942, byl pan Vilém N. vyzván pečovati o to, aby dcera jeho Olga N. nadále byla přítomna náboženskému vyučování katolickému a súčastnila se předepsaných cvičení náboženských, ježto by se jinak proti němu musilo zakročiti přiměřenou pokutou peněžitou.

Dalším vyrozuměním zdejšího úřadu ze dne 28. července 1904, číslo 1812, rozhodla c. k. okresní školní rada, že oběma dětem Viléma N., Olze a Arnoštovi, dostati se má z výchovných důvodů náboženského vyučování, a sice římsko-katolického, poněvadž rodiče náleželi dříve k církvi římsko-katolické. Na rekursy Viléma N., podané proti oběma těmto výměrům, usnesla se c. k. zemská školní rada oba tyto výměry zrušiti, ježto obě děti Olga a Arnošt N. — nenáležejíce dle rozhodnutí c. k. místodržitelství ze dne 5. května roku 1904, číslo 270.467, v moc práva již vešlého, k žádnému náboženskému vyznání, zákonem uznanému, a nemohouce proto také k žádnému býti počítány — nemohou také býti přidržovány k účastenství na náboženském vyučování římsko-katolickém, po případě na předepsaných cvičeních náboženských.

Dle poukazu c. k. zemské školní rady ze dne 23. července 1907, číslo 30.724, přivádí se Vám to k vědomosti s tou poznámkou, že toto rozhodnutí nabylo nyní již moci práva a že tím také vyřízeno jest příslušné podání Vaše ze dne 10. listopadu 1906, řízené přímo c. k. zem. šk. radě.

Za c. k. okresního hejtmana jako předsedu:

Ruth.

Kdo z neznalosti poměrů posílal své, řádně za bezkonfesní uznané dítě do hodin náboženství, může přes to ihned toto docházení zastaviti. Nutno to ovšem správě školy ohlásiti. Doporučujeme, aby při oznamování správám školy, že dítě bez vyznání nebude navštěvovati náboženské vyučování, bylo podotknuto, že se tak děje ve smyslu rozhodnutí zemské školní rady a uvésti při tom data nahoře uvedená.

Všeobecnou školní povinnost míní zavésti konečně i Rusko. Kdy se tak stane, jest ovšem nejisto, protože si v tom béře Rusko vzor z našeho zemského výboru, který podporuje školství v Čechách jenom „s náležitým zřetelem k finančnímu efektu“. I v Rusku totiž nařízeno správám zemstev, aby věnovaly zvláštní pozornost otázce finanční při řešení všeobecné povinnosti školní. — Při rozmnožování pluků vojenských a vůbec ve všem, cokoliv se militarismu týče, ani u nás v Rakousku, ani v Rusku nebéře se na potaz „finanční efekt“, za to školství a kulturní potřeby vůbec v obou těchto státech závislé jsou na efektu finančním!

Kulturní práce Maďarů. Redaktor socialně-demokratického časopisu „Volkswille“ Kruppe odsouzen byl za kritiku Apponyiova klerikálního zákona školského porotou temešvárskou na 6 měsíců do vězení a ku 300 K pokuty.

Z chudoby dětské dělají si divadlo. Naši klerikálové by měli věděti, že udílíme-li někomu podporu, nemá zvěděti levice, mnoho-li dává pravice, ale protože oni jsou právě jen věrnými následovníky oněch farizejců, jež při každé příležitosti káral Kristus, vedou si zrovna jako farizeové a cokoli chudým udílejí, činí tak s okázalostí, pompou a jenom pro vlastní chloubu a chválu. Vytrubujeť právě „Čech“ v čís. 349 ze dne 22. prosince toto: „Vánoční nadílka Katolické besedy konala se v pátek ve dvoraně „Merkuru“ u přítomnosti Jeho Emin. ndp. kardinála (!), již se súčastnilo mnoho vzácných hostí, mezi nimiž ndp. (!) světící biskup probošt dr. Frind, prelát dr. Marek, k. a. notář Hlasivec, farář dr. Řehák, prof. Goller a dr. Zítek, pí. dvor. radová Křikavová a Lošanová, místodrž. rada Mařánek s chotí, vrchní pošt. rada Wacha se svým bratrem, malířem z Paříže i jeho chotí. (To jich bylo!) Při slavnosti zapělo pěvecké kvartetto „Varyto“ tři krásné sbory; mladistvý houslista Šich svižně zahrál tři piecy „Ave Maria“ od Schuberta, „Romance de Perse“ od Ganze a „Scénes de la Csárda“ od Hubaye. Malá žačka pěkně přednesla báseň „Sirotci“ od dra Kováře. Vánoční promluvu měl vdp. farář Ruml. Místopředseda dr. Kovář v proslovu uvítal Jeho Eminenci a v doslovu děkoval všem dobrodincům a provolal Jeho Veličenstvu třikrát „Sláva“, což stojíce všichni shromáždění nadšeně opakovali. Poděleny byly 94 dětí oděvem a obuví, vánočkami, jablky, ořechy, fíky, cukrovinkami (těch měly nejvíce zapotřebí. Ještě „retka“ jim měli páni opatřit), což vyžadovalo nákladu přes 1700 K a očesán jim vánoční stromek“. Vyjímáme tuto obšírnou zprávu z arcibiskupského orgánu, abychom ukázali, jak se panstvo dovede baviti. Pořídí si koncert a zavolají k tomu několik dětí, jež pak s velikou chloubou a okázalostí podělí. „Čech“ k tomu troubí na pozouny. Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus. Podobné divadlo sehráno též na Hradčanech, kde však byla nadílka již lacinější. Tam totiž, jak vypočítává „Čech“, poděleno bylo 130 dítek jen za 600 K. Což nelze ulevovati bídě lidské bez fanfár a bez novinářského bombastu?

Bezkonfesijní škola žádána už před sto lety. Pod tímto titulkem uveřejňuje „Leipziger Lehrerzeitung“ dějiny uvědomujícího hnutí na začátku předešlého století. V relaci vyšších pruských školních úřadů, berlínské vyšší konsistoře ze dne 18. července 1799 čteme: „Je nesporno, že školy nutno považovati za instituce státu a ne za ústavy jednotlivých konfesí. Aspoň je jistě našeho věku a naší vlády hodna ideje pracovati k tomu, aby na naše školy vždy spíše z onoho než z tohoto stanoviska pohlíženo bylo. Nesmíme se vzdáti požadavku, aby ve školách vyučování náboženství omezilo se na podání pravd všeobecně platných a podávalo z mravouky jen tolik, co je společno všem církevním partajím. Speciálnímu vyučování konfesijnímu naproti tomu nechť učí pouze kazatel při přípravě dětí ku konfirmaci.“ Meklenburský rada z Türků píše v r. 1804: „Vídáme vzdušné, prostorné stáje pro dobytek, pilné čeledíny a děvečky k jejich obstarávání, ale jak naproti tomu vypadají školní světnice, kde se vychovávají budoucí poddaní? Opravdový přítel lidu pravil jednou: Pro lidi nežádejme především — práva pro ně platná, ale práva platná dosud pro koně; těm dosud je lépe než lidem.“ — Farář Kristian Ludvík Hahnzog vystoupil ve spise v roce 1803 uveřejněném pro bezkonfesijní vyučování. Z nejsnaživějších bojovníků pro obecnou školu bezkonfesijní byl Friedrich Eberhard von Rochow, jehož spisy hodny jsou pilného studia. Také konsistoriální rada Bernhard Christoph Ludvík Natorpo (1774—1846) míní: „Od církevnictví a sektářství musí být škola obecná úplně osvobozena.“ Pro bezkonfesijní školy městské vyslovili se též katoličtí duchovní, na př. Jakub Hoogen ve Wegbergu u Krefeldu. *Liga 37.*

„Journal de Charleroi“ (Belgie) přinesl v čísle ze dne 25. prosince 1907 celou naši zprávu „Děti školní zastaly se Mistra Jana Husa“. Připomínáme, že redakce „J. de Ch.“ otiskla již několik zpráv z „Volné Myšlenky“ (posledně výňatek z řeči posl. Pika o jmění arcibiskupa Skrbenského) a že překlady tyto si sama pořizuje. Redaktorem „J. de Ch.“ je členům kongresu V. M. dobře známý občan Eugène Hins.

„Nechte maličkých přijíti ke mně . . .“ K tomu nejlepší illustrací jest tato: „Interpelace poslanců Johanise, Pika a soudr. na Jeho Excellenci pana ministra vyučování a kultu stran nepřípustného počínání si katechety Štěrby naproti školním dítkám v Rožmitále. Katecheta P. Štěrba, působící na školách rožmitálských, již po delší dobu vede sobě naproti dítkám ve škole jemu svěřeným takovým způsobem, že pomalu neuplyne den, aby se proti němu neozvaly stížnosti, jimiž se musí zabývati jak školní úřady tak také okresní hejtmanství. Ba činnost jeho v tomto směru stala se i předmětem trestního řízení u soudu. Přes to vše v nezákonném svém jednání katecheta naproti dítkám neustává, jak o tom svědčí tyto nejnovější případy: Sotva že časopis „Naše Obrana“ na pranýř přibil případ brutálního ztýrání Augustina Stecha z Vranovic, dopustil se podobného činu dne 10. listopadu t. r. naproti Karlu Havlíčkovi, synu Františka Havlíčka čís. 248 v Rožmitále. Jen proto, že tento neměl katechismus, štloukl jej takovým způsobem, že hoch následkem toho musil býti lékařsky ošetřován. Když pak zvěděl, že otec ztýraného hocha podává žalobu, vzkázal mu po jeho dceři, že bude-li žalovat, pošle na něj knížeti stížnost, že bude zbaven práce a že zemřou hlady. Když viděl, že hrozba tato se minula účinkem, působil opět u lékaře k smírnému sprostředkování věci. Druhý případ jest ještě křiklavější. Dne 28. listopadu t. r. potrestal Václava Vodičku, žáka I. tř. měšťanské školy, proto prý, že se do kostela dostavil dříve než druzí žáci, tím, že jej nechal přes celé vyučování náboženství klečet na stupínku. Když hoch nemohl již klečet a chtěl povstati, katecheta Štěrba jej uchopil za krk a mrštil jím tak prudce o stupínek, že si hoch přerazil nohu v koleně (zlomenina jablka). Zranění toto jest tak těžké, že místní lékaři odepřeli případ převzíti k léčení a odkázali jej do všeobecné nemocnice do Prahy. Jak uvedené tyto případy nasvědčují, znamená tento katecheta přímo nebezpečí pro zdraví a životy dítek péči jeho svěřených a měl býti již dávno ze školy, do níž se naprosto jako učitel nehodí, odstraněn. Podepsaní se proto táží: „1. Jsou tyto případy panu ministru vyučování známy? 2. Je pan ministr ochoten působiti k tomu, aby tento nebezpečný člověk byl ze školy rožmitálské a ústavů školních vůbec odvolán?“

Křesťanská láska k bližnímu. Pravými následovníky slov Kristových: „Neskládejte sobě pokladů na zemi. Nepečujte o tělo své. Miluj bližního jako sebe sama“ jsou důstojní pánové farář Láš v Lomnici a soused farář Mrštík v Nové Vsi, známé to klerikální baště. (Nová Ves dostala brzo potom, co dr. Šulc zvolen byl za čestného člena lomnické katol. jednoty, čestný název „Šulcendorf“, velice karakteristický pro zmíněnou ves.) Oba faráři-sousedi jako když se hledali — vrána k vráně sedá. Slovo Kristovo o chudobě a lásce k bližnímu provádějí však jen v theorii — na kazatelně, v praxi platí na ně spíše slova písma: Lid tento toliko ústy mě ctí, ale srdce jeho daleko jest ode mne. V srpnu přišli do Lomnice „císařští muži“ a obyvatelé musili chtěj nechtěj starati se vojáčkům o nocleh. Poněvadž pan farář má velkou stodolu a slámy taky dost, dostal taky nocleháře. Ale velkou starost si s nimi nedal. Kdežto jiní lidé, i chudí, hleděli vojákům přilepšiti, jak mohli, pan farář dal jim naházet trochu jeteliny do stodoly a dost. Myslil si patrně, že pro ně toho dost. Promoklí vojáci spali ve stodole jsouce napolo zmrzlí hůře než dobytek ve chlévě. Jak je ten nocleh těšil, vidno z jejich přání, když odcházeli: „Toho faráře, až bude kázat, shoďte s kazatelny“. Hloupí vojáci! Oni myslí, že pan farář jim může podestýlat slámu. To tak, dost se jí spotřebuje ve chlévě. Pan farář musí šetřit... Sotva vojáci odešli, přišli němečtí poutníci na svatý Tábůrek, a pan farář hned poručil jim shánět nocleh. Však to dalo štrapace. Do 10 hodin večer poutníci modlili se v kostele a pak sháněli se po všech hospodách po noclehu. Nemohli však nic sehnat, bylo jich přes 70 a chtěli býti všichni pohromadě. Členka katolické jednoty jim konečně v noci přece nocleh sehnala v jistém statku. Možná, že by se byl pan farář tak obětoval a došel sám obstarat nocleh (němečtí poutníci dají na Táboře hodně utržit), ale měl sám starost s poutníčkem, který zdržel se na faře trochu déle do večera, tak že neviděl už na cestu ke své noclehárně a musil být od faráře veden za čestné asistence p. t. jednatele katolické jednoty. Kdo ví, jest-li by sláma pro vojáky stála více, než co se ten večer na faře vypilo? —

Klerikální „morálka“. Následující případ zaznamenává táborská „Jiskra“: „Před časem vystoupil z katolické církve kaplan V. a stal se později učitelem na evangelické škole v S. Vzdal se kněžství proto, aby se otevřeně mohl hlásit k svému dítěti a s jeho matkou by mohl vésti řádný společný život, když již dle katolické církve a rakouských zákonů se to nesmí nazývat manželstvím. Bývalý kaplan a nyní učitel V. se však netěšil dlouho klidnému žití. Okresní školní rada se dověděla, že konkubinát učitele V. působí „veřejné pohoršení“ v jeho působišti. Která drzá ruka zde zasáhla, aby zničila existenci člověka a jeho rodinný klid — domyslí si

každý. Byla to ruka černá. V posledních dnech dověděl se V. z úst školního inspektora, že ku zkoušce učitelské způsobilosti připuštěn nebude pro — špatnou minulost i přítomnost, totiž, že žije v konkubinátě. V. učinil již všechny možné kroky, by dosáhl povolení k uzavření právoplatného sňatku, avšak marně. Nyní musí od Nového roku školu opustiti a možná, že s celou rodinou zůstane bez chleba. Tak tomu chce morálka katolické církve. A nyní se na tu klerikální mravnost podívejme blíže. Nemusili bychom tomu věřiti, že V., když vystoupil z církve a když již byl otcem dítěte, byl důtklivě žádán, aby se vrátil zpět a navlékl si opět kněžský háv — pravíme, nemusili bychom tomu věřiti, kdybychom neměli v rukou písemný důkaz. Tedy jako pokrytec, jenž by zapřel své otcovství a svou lásku k ženě, mohl by být knězem, jako poctivý člověk, který nemůže od sebe odvrhnouti vlastní dítě, nesmí býti ani učitelem!" — Křiklavý tento doklad klerikální morálky je zároveň dokladem, jak naléhavou jest u nás reforma manželského práva.

Učitelé-varhaníci. Ačkoliv převládá obecné přesvědčení, že klerikálové jsou nejodpovědnějšími odpůrci moderní školy a nejzarytějšími nepřáteli učitelstva, ačkoli toho sami nezapírají a dokazují to nepokrytě na všech svých sjezdech a schůzích, ačkoli zejména na schůzích voličských sprostě mluvili o škole a o učitelstvu, tož předce i po všem tom jsou mnozí učitelé i k sobě i k celému svému stavu tak bezohlední, že přisluhují, ba řekněme přímo otročí klerikálům. Jsouť to zejména učitelé-varhaníci. Protož nutno nyní vystoupiti proti nim a přesvědčiti je, že nutno jest v zájmu vážnosti stavu, aby se varhaničení vzdali. Aby pak se tato rozluka učitele s kůrem, tento rozchod s kostelníkem, svíčkovou bábou a s hrobařem usnadnil, předložila učitelská jednota „Budeč" ve Mšeně následující návrh Zemskému ústřednímu spolku jednot učitelských v Království Českém, aby týž o něm jednal a případné opatření učinil: 1. Kde je ustanoven zvláštní varhaník z povolání, ať při tom i dále zůstane (není-li to učitel). — 2. Nově ustanovený správce školy nesmí funkci varhaníka na se vzíti. — 3. Vzdá-li se který učitel varhaničení, nesmí to žádný jiný kollega na se vzíti, rovněž tak ne ve případě, jenž tuto uveden na místě 2. — 4. Kdož by proti těmto ustanovením jednali, budou bezpodmínečně z organisace vyloučeni a musí veškeré styky s nimi naprosto býti přerušeny. Doporučujeme tento návrh ku projednání všem učitelským jednotám v Čechách na Moravě i ve Slezsku a ku povšimnutí učitelům-varhaníkům, aby se již jednou sami nad sebou slitovali a útočení klerikálnímu na školu a učitelstvo aby čestně čelili.

Klášterní výchova dívek. Podařený obrázek v té příčině přináší ze soudní síně „Právo lidu" ze dne 7. prosince 1907. Před senátem zemského soudu vídeňského projednávána opět jedna z oněch klerikálních skandálních afér, které v Rakousku zvlášť poslední dobou častěji zájem veřejnosti na sebe obrací a kterých bylo už tak dost, aby se vším důrazem mohlo býti řečeno, že míra klerikálních nešvarů je už dovršena a že mládež od doby styků s pokryteckými mravokárci klerikálními musí býti chráněna „mravné" výchovy klášterní. Před zmíněný soud pohnán byl 57letý dr. Josef Rischanek, výbojný klerikál, který prvotně určen kněžství, studoval theologii a který pomocí vlivu mocných klerikálních příznivců dosáhl velmi blahosklonného přijetí ve všech domech vysoké klerikální hierarchie. Nestudoval, neboť mu kynulo bohatým sňatkem velmi dobré existenční zajištění a proto raději než bohosloví, oddal se právům. Ve 44. roce stal se právním praktikantem a rok na to byl již doktorem práv. Brzy však prokázal svou neschopnost soudcovskou, avšak zakládal si na své klerikální protekci a svým veřejným působením okázale representoval své klerikální smýšlení. Již co soudce měl na svědomí mnohé těžké zločiny. V r. 1896 přijal poručnictví nad osiřelými dítkami jisté rodiny a r. 1901 spáchal na jednom z těchto svěřených mu dítek nemravný čin. V r. 1902, kdy zřizována byla místa „sirotčích radů", byl dr. Rischanek také ustanoven sirotčím radou. Starý tento poctivec přijal hned celou řadu dítek pod svou „oteckou ochranu". Svou funkci poručenskou vykonával se zvláštní pečlivostí a dojemnou křesťanskou obětavostí. Vodil malá děvčátka na promenádu, do kaváren a hostinců. Veřejně se říkalo: „Pan rada Rischanek, to je ten pravý otec chudiny. To je zrovna dojemné, jak s těmi děťátky jedná". A úcta před klerikálním radou Rischankem stoupala den ode dne. Pan Rischanek však také z všestranné úcty té kořistil. Bral svěřená děvčátka konečně i na noc do svého mládeneckého bytu (neboť se svou nevěstou R. se rozešel). Nejvíce využil pan „sirotčí" rada radostné nálady štědrovečerních a velikonočních svátků, kdy mu tradice poskytla zvláště bohaté příležitosti blýsknout se svým křesťanským milosrdenstvím. Všechny dítky, svěřené dohledu „sirotčího rady" Rischanka, vybral si tento z klášterů a jest velmi významno a podezřelé, že klášterní panny pranic nenamítaly proti prodlévání útlých dítek ve společnosti starého chlípníka. Bylo zjištěno dále, že Rischanek i ve své úřadovně tropil s 10letým děvčetem různé neplechy a jak doslovně obžaloba tvrdí . . . „ukázal mu biblický jeden obraz s podotknutím: Ti to tehdy také tak dělali." Pobožný pan rada dokonce dal dětem před prostopášnostmi odříkati modlitbu. Jedno děvče dokonce vždy po nemravných útocích a činech vodil do votivního chrámu. V žalobě se podotýká, že nikdy neopomenul při návštěvě svých svěřených dívek v klášterních ústavech nabádati k příkladné zbožnosti. Teprvé v srpnu 1907 prozradila jedna z jeho svěřenek, třináctileté děvče a chovanka dětské opatrovny „Svaté Markéty", co pan „sirotčí rada" a poručník s ní tropí. Vyšetřováním bylo zjištěno, že dr. R. provádí takovýmto způsobem své „poručnictví" po osm až deset roků a na dívkách ve stáří od 8—13 let. Proto byl starý chlípník zatčen.

Kněžská stávka. (Z Borohrádku.) Borohrádečtí sluhové Páně, farář Vacek a kaplan Hubáček, smutně proslavení bojovníci proti „Volné škole" a učitelstvu, sklamáni neúspěchy svých výpadů, učinili poslední útok na nenáviděného říd. učitele pana K. Peiskera ze Žďáru n. O. tím, že odepřeli vyučovati náboženství na škole tamní s projevem prozrazujícím jasně, kam ostří jejich nože míří a jak čistá jejich zbraň. Prohlásili totiž, že nikdo z nich práh školy žďárské nepřekročí, dokud jimi nenáviděný říd. učitel školu tu spravovati bude! A proč? Že řídící Peisker odráží jejich útoky, jimiž zdeptati chtějí nezadatelná práva školy a jich strážců. Stávkou jejich škola ve Žďáru n. O. jen získá a lid tamní, který jejich hadím jazykům věřiti přestává, se přesvědčí, že nejde jim o Boha, ale o nadvládu středověkou, plnou utrpení a hrůzy, jíž odstranili by každého, kdo volně dýchati touží! Černé duše mají nyní cesty široké, ale neznamenají jejich krátkost, za níž hluboká propast, nesoucí smrt jejich bohopustosti. Přejeme si z hloubi duše, aby příkladu borohradeckého následovali všichni kněží a tak dopomohli nám bez boje ke škole bezkonfesijní a odluce státu od církve! *Omega.*

Nedozírná výše, ve které se vznáší duch klerikálního středoškolského profesora Špačka, odhadnuta tímto jeho dopisem, jejž podává časopis „Lid": „Od několika let už, pokud mi lze, navštěvuji Velehrad. Táhne mne k sobě mocným kouzlem. V atmo-

sféře tamních schůzí cítím se daleko každodenní všednosti života. Tovaryšstvo Ježíšovo, tato aristokracie katolického kněžstva, mívá vzácné řečníky duchovní. Byl jsem vícekráte vpravdě ohromen duchem, který vanul a sál z jejich řečí a promluv. Bylo mi ve vzácných těch chvílích, jakoby znovu ožili přede mnou Bossuet, Bourdalou, Fénelon. Dosud mi tkví živě v paměti na př. P. Žák, an vzletně improvisoval Velebnost Boží. Oči jeho byly dovnitř obráceny a žhoucí mystickým žárem. Byl to velebný hymnus biblický, mohutný a ohromující. Tak jsem slyšel přednášet leda Mistra Bílka. — Co mne vábí na akademie bohoslovců? Vidím v nich zosobněnou ideálnost, křišťálně čistou, jsou produševnělí smělými nadějemi do budoucna, plní účinné touhy po životném zduchovění a povznesení a obšťastnění lidstva. Plá jim to z očí. — Miluji katolicismus, v němž je uloženo netušeně ohromné množství krásy a pravdy. Třeba tu ovšem zírat zrakem orla, jenž krouží nad výšinami, ne očima žáby, která zůstává v páchnoucích kalužinách. Ano, náboženský spiritualism je mi neskonale bližší, než nízké a bezduché pokrokaření. Nepřeji si dalších styků s Vámi. Byly by plané; neboť povznést Vás nemohu, a já se na Vaše stanovisko nesnížím. Rad Vašich nepřijímám; mně imponují pouze lidé širokých a dalekých obzorů". — Šťastní žáci, jejž do chrámu vědy uvádí tento „učenec".

Nábožensko-mravní výchova. Před krajským soudem v Olomouci konati se mělo přelíčení s bývalým katechetou v Mohelnici P. Kozelkou, který byl žalován pro zločin proti mravnosti, páchaný ve 24 případech se školačkami. Za svědky předvoláno 27 žaček. Kozelka vyžádal si odročení soudu, a než k přelíčení pak došlo — uprchl do Ameriky...

Otázka českého školství ve Vídni dotýká se vedle obrovského významu pro národní život náš velmi úzce také vlastních zájmů českého učitelstva. Fakt, že úředně zjištěných 20.000 českých dětí nemá českých škol, jest příliš křiklavou obžalobou rakouských poměrův a není pochyby o tom, že otázka zřízení českých státních škol ve Vídni není tak příliš vzdálena svého řešení. Záleží pouze na uvědomělosti českého lidu vůbec, aby při vážném řešení této věci ukázal pevnou vůli chtíti, aby odstraněna byla dlouhotrvající křivda páchaná na části národa našeho nikoli nejmenší. Učitelstvo české už z povinností svých stavovských přičiní se, aby odkaz slavného paedagoga také ve Vídni mohl se uplatňovati. Vždyť s řešením sestátnění českých škol řešeno bude také kus socialní otázky pro učitelstvo samo. Pro 20.000 dětí úřed. sečtených bude potřebí slušného počtu tříd a možnost zaopatření absolventů učitelských ústavů stoupne velmi utěšeně. — Nelze ovšem spolehati na brzké dosažení tohoto výsledku české snahy po rovnoprávnosti ve Vídni — zatím třeba hleděti, aby dosavadní české školství vídeňské soukromé se udrželo a pokud možno rozšířilo. Pomoci hmotné za tím účelem učitelstvo naše se také nezřekne. Nuže chutě k dílu: Za české veřejné školy vídeňské!

Pro zasmání: Z literární(!!) sekce družstva Vlasti (schůze 17. října 1907). B. Jiráček, katecheta. Ottova laciná knihovna, č. 218. „Vřelé city" od J. V. z Finberka. Pan J. z Finberka úmyslně v povídce „Hrbatý Jozka" slovo Bůh s malým *b* píše 41 krát, Ducha sv. s malým *d* třikrát, proto nelze jeho „Vřelé city" doporučiti.

LITERATURA

Em. Havelka: **Volná škola.** Knihovny Komenského svazek 1. Nákladem Družstva knihtiskařského v Zábřeze. Str. 100, za 60 h. — Když loni Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě na sjezdě v Olomouci hlavním bodem svého jednání učinil přednášku o volné škole, vzbouřil se celý tábor klerikální, a v černých kruzích od stolků hospodských kazatelen a redakcí až po trůny biskupské o málo čem jiném se tak horlivě rokovalo, jako o volné škole, o troufalosti učitelů moravských, kteří sjezdem olomouckým se otevřeně za přívržence tohoto hnutí prohlásili. Očekávalo se s napjetím, až přednáška vydána bude knižně. Nuž dnes ji máme v rukou. Ovšem není to doslovné znění řeči páně Havelkovy na sjezdě, ale celá kniha o 100 stránkách formátu týdenníku „Komenského". Autor důkladně propracoval vše, co heslem volné školy se vyrozumívá, takže kniha jeho je dnes největším, nejdůkladnějším a také nejlacinějším spisem o volné škole. Autor dělí thema ve 4 oddíly a dle toho pojednává o škole volné: 1. pedagogicky, 2. národně-politicky, 3. autonomně a 4. církevně. Ve vývodech svých četně užívá nejen dokladů filosofických, ale i kulturních dokumentů ze současného života. Tím staví knihu do dnešního víření idejí kulturních, politických, sociálních i náboženských a činí ji tak nejvýše časovou, ba nezbytnou každému, kdo chce poznati synthesu dnešních kulturních bojů, jak se jeví právě ve škole jako v nejbezpečnějším ukazateli současného stavu kultury. Dodati dlužno, že kniha Havelkova jest vypravena velmi vkusně a že za nepatrný obnos 60 h jest skutečně velmi levná. Neměla by scházeti v knihovně žádného vzdělance.

Všemi díly světa. Obrázky zeměpisné podává professor Rudolf Novotný, přírodopisným výkladem opatřil professor Jiří Janda. Nákladem Zemského ústředního spolku jednot učitelských v království Českém. V komisi knihkupectví Josefa Rašína v Praze-VII. — Minuly doby, kdy bývaly jednotlivé kraje světa nesmírně vzdáleny, tak vzdáleny, že byly až nedostupny. Proto také to množství bájí a báchorek o neznámých zemích a národech. Cestovatelé bývali řídcí a považována každá delší a obtížnější cesta za odvážlivost. Kdo míval tolik odvahy, aby se vydal k cizím, do té doby neznámým národům, najmě k tak zvaným divochům do vnitřní Afriky nebo Ameriky, líčen jakožto hrdina jména světového. To dnes již skoro přestalo. Pára a elektřina sblížila národy a země, a co jindy bylo lze podniknouti jen s valným nákladem, totiž cestování v dálné díly světa, pořizuje se dnes již mnohem levněji a cestování vede se účelněji. K tomu přispěly též cestopisné knihy a spisy, které nás důkladně poučují o všech poměrech, s nimiž cestovateli počítati jest. Takovým spisem je též kniha výše jmenovaná. Je to výborný spis, který čtenáře poučuje o krajích věčného ledu, rovněž jak o zemích tropických, líčí nám nádherná světová města s ryčným v nich životem, právě jako pusté stepi, všímá si všech vlastností různých národů, popisuje zvířenu každého pásu země, vypravuje lahodně a poučuje důkladně o všem, čeho nám o jiných zemích a národech věděti třeba. Spis jest illustrován a mezi illustracemi nacházíme 16 nádherných, umělecky a bezvadně provedených tabulí barevných. Titulní desku provedl akademický malíř Fr. Ženíšek. Spis „Všemi díly světa" jest vhodný pro každou dobu a pro každý věk. Možno jej co nejvřeleji doporučiti. —k.

Přistupujte za členy České sekce Volné Myšlenky.

„VOLNÁ ŠKOLA" vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNÍK III. 15. ÚNORA 1908 ČÍSLO 9.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

PROF. FERD. BUISSON:

Jest možno založiti lidovou morálku pouze na rozumu?

Přeložil Richard Navrátil.

(Dokončení.)

Maeterlinck pojednával tyto dny v Amsterdamu v přednášce — z níž je mi znám pouze stručný výtah — o „otázce tří stavů naší morálky“, bezpochyby analogicky dle zákona Augusta Comta.

Měli byste ho požádati, aby odpověděl k vaší anketě. Vaši čtenáři by mi odpustili pak můj dopis, kdyby jim vynesl dopis Maeterlinckův.

Zatím shrnuji jeho odhad nynější krise naší morálky. Jest to, praví, „morálka kvapná, v plném tvoření, sestavená ze zbytků minulosti, ze závěrů vypůjčených od obyčejného zdravého rozumu, z několika zákonů tušených vědou, a konečně z jistých krajních intuicí inteligence, jež se vrací k starobylým ctnostem, které zdravý rozum nestačí podepříti.

Touto poslední myšlenkou naráží na „ony velké neužitečné ctnosti“, na ony krásné rozmachy enthusiasmu, na ony rozmachy k nekonečnu, na onu žízeň po oddání, heroismu, svatosti, na všechen ten sen o nadlidské dokonalosti, jimiž náboženství korunovala morálku: na ctnosti, jež převyšují ctnost v pravém slova smyslu o tolik, oč vznešeno převyšuje krásno. A činí závěr, že pod trestem zmrzačení lidské duše nutno na vrchol rozumu položiti jakýsi druh „mystického rozumu“, schopného zploditi nejvyšší ideál, stvořený, jak praví, „z oněch přeludů nadzemských, aby přeludy pozemské nemohly nás hoditi přes palubu“.

Zdá se mi, že v těchto obrazech napovídá myšlenku, již já přijímám sice, ale jinak bych vyjádřil.

Jest pravda, že morálku nelze převésti na moudré vedení knih účetních, jež by tvořily přesnou bilanci našich činů na „má dáti a dal“. Kdyby vnukující rozum naší morálky nevyžadoval ničeho než pravidelnosti chování, totiž vyvarování přestupků proti základním pravidlům zdravého rozumu a dobrého řádu, založeným na důmyslně kombinované rovnováze zájmu veřejného a soukromého, pak pravdu dí Maeterlinck, že by to byla ubohá morálka a ubohý rozum.

Ale co jest tento „mystický rozum“, jejž on klade výše, jakožto etheričtější a čistší formu rozumovou, která si nedělá ničeho z rozumu.

Domnívá se, že jest to zbytek intuice, nadějí a snů antických, z nichž nechceme býti vyvedeni. Já však myslím, že jest opakem, totiž tužbou do budoucna, předtuchou toho, co bude, toho, co má býti.

Po mém náhledu není v tom ničeho mystického. Či spíše — což je snad přesnějším výkladem — to, co se často nazývá mystickým — co zasluhuje, aby bylo podrženo a respektováno v mystickém cítění — ponecháme-li stranou úvahy a dětinství — bylo přesně řečeno schopností pozorovati či tušiti aspoň a pozdravovati se vznešenou vášní ideál, který předstihoval do té míry současné obzory, že bylo třeba vzácné mohutnosti představovací s ještě řidší mohutností něžnosti a lásky, aby bylo lze si jej živě představiti.

Když Ježíš načrtává před zástupem chudých galilejských venkovanů obraz nebeského království, toho nového světa, kde bude zákonem sbratřených lidí mír, spravedlnost a láska, a když se odhodlává obětovati život svůj, aby tuto nauku spečetil;

když Markus Aurelius pokouší se ve stanu v předvečer bitvy dosíci v duši všeobecného souladu Kosmu a sní o přetvoření veškeré země v Kosmos ovládaný rozumem a nikoliv císařem;

když mladý, bohatý a krásný František z Assisi, pohnut divadlem bídy a utrpení, zříká se svých statků, jda žít mezi chudé, tuláky a malomocné a činí se bídným, aby měl právo kázati bídným trpělivost, oddanost a radost;

když Jean Baptist de la Salle, vzdávaje se kanovnictví a prodávaje úplně svůj majetek, oddává se dobrovolně žebrání, aby hlásal příklad několika mladíkům, jež pohnul, by posvětili svůj život jako on pokornému vyučování dětí chudiny;

když dobrý Vincenc rozechví vznešené dámy, vytýkaje jim, že ponechávají smrti sta nalezenců, jíž dle nepamětného zvyku bývali vydáni v pospasy svému smutnému osudu; když na nich vynutí zpola z lítosti, zpola z hrůzy, první fond zřízený ve Francii k splátce toho společenského dluhu, o němž společnost až dosud nemá ponětí;

všichni tito mystikové byli průkopníky, všichni tito snílci snili o budoucnosti a nikoliv o minulosti. Byli svědomím, jež předbíhalo jejich dobu. A to, co se pokoušeli nazývati při nich utopií, chimérou nebo mysticismem, bylo prostě schopností, jež spočívala v tom, že tušili povinnost, o níž jejich současníci neměli potuchy. Tito vidoucí byli jasnovidci mezi slepými. Samojediní dovedli pochopiti a chtíti, co společnost o století nebo tisíciletí později musila zcela tak chápati a chtíti jako oni.

Mystický rozum nebyl nic jiného než u vybraných jedinců první rozkvět toho, co musilo býti jednoho dne společným pravidlem a společným zdravým rozumem, když společnost poněkud pokročivši dohonila své podivuhodné harcovníky.

Naše století by mělo býti vyňato z onoho zjevu, který se odehrával ve veškerých stoletích předešlých? Byli bychom snad n á h o d o u došli k cíli společenského vývoje a můžeme se chlubiti, že za sto let mnohé z našich institucí a zákonů nebudou se zdáti našim pravnukům právě tak poskvrněny barbarstvím jako se nám zdají instituce a zákony našich předků?

Myslím, že nikdo z nás není schopen podobného optimistického přeludu.

Co třeba z toho vyvoditi pro ocenění naší morálky, ne-li o důvod více a dokonce o hlavní důvod, proč dnešní morálka není hotovou a dokonalou vědou?

Nemůže jí býti, poněvadž každá morálka odpovídá společnosti, jejíž je výrazem: má její pravdy, má však i její vady. Naše morálka má takovou cenu jako naše lidovláda. Co chybí jedné, chybí i druhé, cítíme to, trápí nás to, avšak litujeme těch, jimž zcela hotová morálka v bezpečí před všelikým poopravením zajišťuje nerušený duševní klid.

Pro nás je společnost francouzská, jak se říká, v zatáčce historie. Jest společností politicky demokratickou, hospodářsky aristokratickou.

S hlediska občanského a politického zákona jest toliko jedna třída občanů. Vzhledem k vlastnictví jsou však vždycky dvě. Jedna z nich má majetek, pracuje a zaměstnává; druhá pouze pracuje.

Všichni lidé jsou svobodni a v právech si rovni. Ale mnoho jich nemá volnosti leč umříti hlady; jsou rovni ostatním pouze jednou za čtyři léta, po ostatek času jsou od nich odvislí, poněvadž od nich očekávají svého chleba.

Beze vší pochyby počáteční a základní nerovnost mezi vlastníky a proletáři, mezi měšťáky a dělníky, mezi prácedárci a nádenníky, principály a zřízenci, zmírňuje se působením politických institucí lidovlády den ode dne. Beze vší pochyby vidíme již — již? či konečně? — okamžik, kdy společnost uzná závaznost pojistiti dělníkům, jichž majetkem jsou pouze jejich ruce, ochranu proti nehodám, nezaměstnanosti, nemoci, právo brániti se organisováním proti organisacím vykořisťovatelů, a konečně, ó, pokroku! — kus chleba a útulek pro dny jejich staroby.

Ale všechny tyto vymoženosti ducha společenské slušnosti či spíše prosté lidskosti ponechávají ještě mnoho místa požadavkům, které se zakládají na přesném ideálu společenské spravedlnosti.

Pokud se hospodářský problém nerozřeší ve smyslu závazné práce pro všechny bez výminky a ve smyslu rovnoměrného rozdělení pracovních výtěžků mezi všechny bez předchozích srážek ve prospěch několika privilegovaných, potud naše morálka bude jeviti následky tohoto falešného stavu.

Právě tak dlouho, pokud budeme nuceni vyučovati své děti svobodě, rovnosti a bratrství s výhradou všech výminek nezbytných k udržení rozdílu mezi majiteli kapitálu a nemajetnými, potud naše morálka bude musiti připojiti k svým pravidelným kapitolám to, co Maeterlinck přičítá „mystickému rozumu", totiž rozumu a spravedlnosti zítřka.

Mezi morálkou křesťanskou a republikánskou jest ten rozdíl, že ona přijímá, ospravedlňuje a pláštíkem zakrývá nerovnost a nespravedlnost společenskou odkazujíc k nápravě a odplatě na onom světě; morálka republikánská nezná tohoto pramene: ona vkládá i v duši dětskou touhu zlepšiti stav věcí, v němž bude žíti; ona nečiní z něho ani resignovaného ani revolucionáře; učí je, že může a má reformovati společnost vždy a všude, kde potřebuje reformy.

Taková morálka není již morálkou pokoje, již nabízela církev jakožto nejbezpečnější „uzdu", vedouc si dle staré metafory jako ochranná stráž pořádku a vlastnictví.

Shodujeme se v tom, že ona neukládá již mlčení k dotěrným otázkám, k podrážděným porovnáním, k odvážným požadavkům; ona schvaluje na místě, aby hanila, iniciativu syndikální, družstevní, vzájemnou, a též, není-li vyhnutí, iniciativu revoluční. Jest to

morálka národa spějícího od revoluce politické k revoluci hospodářské, od organisace občanské rovnosti k daleko nesnadnější organisaci rovnosti společenské.

V podobném okamžiku, v plném ruchu přetvořování postupného a beze vší pochyby pokojného, vystaveného však přese vše náhlým skokům a výbuchům netrpělivosti, jest snad něco divného na tom, že naše morálka — zvláště, vracím se k vašemu slovu, naše morálka lidová — nevystupuje ani s neproměnlivostí katechismu ani s jasností čisté vědy?

Ona jest tím, čím může býti, jakožto plod svědomí lidského, takovou, jakou ji vytvořila tisíciletí lidské útrapy a námahy.

Bez zardění a obavy můžeme ji odkázati svým dětem. Nikdo nemůže jim zde na zemi odkázati něco lepšího. Ti, kdož ji viní z nedokonalosti, zapomínají, že sami pod pláštíkem dokonalosti spokojují se s mnohem méně.

A poněvadž nezamýšlíme překonati nadpřirozenými prostředky průměr lidstva, myslíme, že splnili jsme svůj lidský úkol, řekneme-li těm, kdož přijdou po nás: Toto zde jsme přejali od svých předků, zde to málo jsme přičinili sami; vy máte pokračovati: dílo je z hruba načrtnuto. Ani vy neuzříte je dokončeno!...

PENSEUR:

Psychologická stránka náboženství.

I.

Věda svou analysí odnímá faktům tajůplný prestiž, jejich prvotní mystickou příchuť, která jest atributem všeho, čeho nedotknula se posud myšlenka. Od té doby, co psychologie vnořila svoji sondu v psychické nitro člověka, ztratily představy náboženské bývalou svou nadoblačnou vůni. Dnes nejsou ničím více než pouhými episodami či lépe etapami na daleké cestě duševního vývoje. Vyklíčily přirozeně z prvků zcela jednoduchých v duši prvotního člověka, prošly nesčetnými generacemi, až utuhly v ony pevné psychické družiny, kterými determinovány jsou tak zvané city a nálady náboženské. V prvních fásích svého rozvoje vyznačovaly se svěží silou, absorbovaly a assimilovaly v sobě i prvky morální. Tento fakt dodává jim podnes onoho všeobecného respektu, kterému se těší a kterým se tak houževnatě udržují při životě.

Po této stránce zdá se býti lidstvo vskutku nevyléčitelně náboženské. Neboť představy ony, smísené tak podivuhodně s živly morálními, sdělované a prožité nesčetnými generacemi, staly se takřka organickými součástkami lidské psychy. Jejich latentními disposicemi byla duše člověka, abych tak řekl, po věky nábožensky formována. Kdo neujasnil si tento psychologický fakt, tomu ještě dnes zdá se veliký komplex náboženských představ býti jakousi niternou svatyní, něčím, co potřebovalo nadpřirozené intervence. Teprve zorným úhlem psychologické introspekce postřehnuty — ztrácejí náboženské představy svoji svatozář a stávají se předmětem pouhého zájmu pozorovatelského. Věda zbavuje i psychické fenomény jejich starodávných privilegií tím, že krok za krokem odkrývá jejich vztahy a jejich přirozený původ. Kde myšlenka se objeví, tam octnou se všecky věci v nebezpečí a jejich zdánlivé hodnoty ztrácejí na váze.

Nuže vmysleme se v psychický stav dávného pračlověka. Jeho cerebrálná mohutnost jest dosud velmi nepatrná. Funkce vegetativní převládají, funkce mentální jsou ještě v polospánku. Stavy podvědomé a polovědomé dominují, psychická differenciace a organisace dosud nevyvinuta. Vše v nitru je chaotické, nezkrotná fantasie hýří v předvěké duši. Nepatrný a nevědomý stojí prvotní člověk vůči veliké hádance kosmu.

Jest bezbranný vůči mohutným živelním katastrofám. Nechápe ony nesčetné kombinace sil kosmických, které uvádějí jej tu v zděšení, tam v úžas. Strach, nejistota, hrůza čili krátce psychické stavy depressivní vyplňují jeho nitro. Afekty tyto nejsou vlastně ničím jiným než pouhými projevy sebezáchovy, která v oněch periodách má silný přízvuk.

Depressivní tyto stavy utvářejí v duši onu trvalou nejistotu, ze které vznikají pocity neklidné závislosti. Uvědomování si této závislosti jest důležitým faktorem v oboru náboženských představ. Ono vede v dalších fásích rozvoje psychického k náboženskému fatalismu, asketismu a k dokonalému sebeznehodnocení člověka. Všecka náboženství snaží se tento cit devotnosti udržovati ve svých vyznavačích z příčiny snadno pochopitelné.

Jinou podstatnou složkou náboženského ideového fondu člověka jsou strach a hrůza, tyto psychické korreláty biologického pudu sebezáchovy. Dějiny všech náboženství podávají nesčetné doklady tohoto faktu.

Ty hekatomby obětí, to moře krve prolévané k vůli nenasytné chiméře hrůzy — to vše mluví k nám řečí srozumitelnou.

Postupem času modifikovaly se tyto představy hrůzné a z nich ponenáhlu vykvétaly útěcha a naděje, které provázeny hrou obrazo-

tvornosti staly se oním známým hřejivým a těšivým živlem v náboženství.

Tato stránka činí podnes náboženství tak toužebným a nenahraditelným v massách zuboženého a potlačeného lidu. Je to známý esoterism útěchy a ojasnění, který mnozí současní inteligenti doporoučí jako lék umdleným moderním duším. Stavy tyto bývaly takřka uměle pěstovány a stupňovány. Tělesnou sebetrýzní, která souvisela s hypertrofií mozku, vyvrcholily psychicky v exaltaci a extasi, které jsou konečnými nuancemi těchto náboženských nálad a snů. Nejednou vyústily až v chorobné vise a hallucinace božství. Tu přecházejí již v náboženskou hysterii a patří v obor psychické pathologie.

Vraťme se ještě jedenkráte k dávnému člověku.

Jak nazíral a chápal přírodu? Neznalému příčin, vztahů a zákonitosti jevů musil se process přírodní jeviti nepřetržitou řadou divů a zázraků. Tak vytvářel se v duši jeho smysl pro tajůplné, zázračné, nepochopitelné. Tento smysl pro tajemné a záhadné vládne ještě dnes v nespočetných duších a vrhá je v náruč náboženství, mysticismu a last not least spiritismu. Duším, ve kterých tyto družiny příliš zmohutněly, nepřináší věda ovšem postačitelné útěchy a odtud ony ustavičně se opakující tužby náboženské, kterých ještě ani naše „vědecká“ doba není ušetřena. Jsou symptomem rozumové mdloby, která nastala po vyvrcholení rationalismu a positivismu.

Zachvacuje i jednotlivé inteligenty a činí z nich proselyty zbytečného nového náboženství.

Věda je protikladem mysteria, nehodí se měkkým srdcím, která příliš pociťují potřebu tajemného.

Zázračný živel obsahují v sobě všechna náboženství. Z něho přímo pocházejí dvě známé složky náboženských představ: pověra a víra. Jest životní otázkou náboženství udržovati a živiti ve svých přívržencích potřebu mysteria a kult absurdného. Kněží brání se zcela přirozeně tomu, aby psychické tajiny náboženství byly objasňovány. Jejich stanovisko protivědecké jest tím snad postačitelně objasněno.

Bylo mým účelem vysvětliti, jak utvořila se ona psychická struktura, která jest základnou náboženských nálad a představ v nitru člověka. Vidíme, jak předvěké fantasie trvají v neztenčené síle po celá tisíciletí. Zkoumali jsme, kterak prvotná bázeň paralysovala mozek a zapříčiňovala ona nezkrotná hnutí bázlivého a úzkostlivého srdce. Sledovali jsme, jak vznikl v duši člověka cit závislosti, ze kterého vyprýštila potřeba osobního ponížení a záhada apokalyptických nadějí. Poznali jsme, že náboženství bez mysteria jest nemyslitelné.

Předvěká tajná zděšení vzbudila v dávných duších onu zálibu v podivném a onu známou potřebu strašidel, která zachvacuje do dnes mozky náboženskou závratí.

Mezi klamem a nadějí kolísá náboženská potřeba člověka. Většina těchto psychických faktů dá se redukovati na základní biologický pud — zachování života. Tím dochází náboženská záhada moderního biologického objasnění svého původu.

J. PORKÁNSKÝ:

Školy pomocné.

V úsilí za reformu našeho školství je nutno přivésti k platnosti přesvědčení, že výchovy a vyučování musí se mládeži dostávati tou měrou, na jakou její duševní disposice stačí. Tedy přihlížeti k zásadě rozvrstvení žactva dle schopností. Uskutečňovati zásadu tuto znamená zřizovati t. řeč. pomocné třídy ve větších městech, t. j. třídy pro děti méně nadané — nikoli slabomyslné — pro děti, které pro své malé nadání nemohou vyhověti požadavkům kladeným škole obecné.

Každý učitel má několik takových dětí, které nestačí a třídu opakují. Při 80, 90 až 100 dětech ve třídě nezbývá vteřiny, která by se mohla věnovati usilovnější práci se slabochem; byla by ztrátou pro děti normální, zdržovala by postup, duch třídy by neměl onoho nutného tempa v rozvoji, nehledě ani k tomu, že nedodržování osnovy učebné bývá kvalifikačním úrazem. Učitel vyhne se, musí se vyhnouti rozporu a ponechá slabocha osudu. Dítě opakuje ne vlastní vinou, poněvadž nemůže za své pozvolné, těžkopádné myšlení, za svou tupost, za své založení duševní. A v opakování jest již nebezpečný moment stlačení mravního citu. Repetent dostává se do ovzduší dětí mladších, učitelovo oko nevítá jej radostně — oprávněně, poněvadž duševně slabý ani druhý rok ve všem nestačí, vyrušuje svou duševní neukázněností a tak se stává, že slaboch opakuje ještě jednou. Snad z milosti pro stáří nebo pro jiné ohledy (aby se ho učitel zbavil) postoupí do 2. třídy, tu zase opakuje, zlobí, je na překážku a učitel si odlehčí, když nešťastník vystoupí z 5. třídy, aniž zavadí o školu měšťanskou. To by však nebylo nejhorší. Vystoupí nám 14letí žáci i ze třídy 4., ba i 3. na škole s osnovou osmitřídní.

Škola se sice zbavila jedné přítěže, ale život mimoškolní byl obohacen jedincem, jenž působí zase jiným starosti. Na řemeslo bývá, duševní slaboch tupý, nehodí se k žádné práci

ale za to se uplatňují všechny pudy, věkem rostoucí. Okolí nezmůže povahu, která se mění v nekárance, a jež se dá snadno potřebovati k nezvedenostem, k pijáctví a mění se v člověka zavilého — a nebo je ze slabocha ustrašený, ulekaný tvor, terč posklebků, mladičký žebrák. Z dívek slaboduchých bývají zlodějky, prostitutky, nebo jsou nesvědomitostí a příležitostí svedeny. Plod jejich nemůže přirozeně býti lepší. Zkrátka duševně slabí jsou bědni, pro život zpravidla ztraceni.

Chodíme kolem nich, ale s rukama založenýma, jako bezmocni. Celá veřejnost česká příliš málo se stará o děti abnormální, ponechávajíc výchovu jejich soudu snad, nebo v řiďoučkých případech výchově ústavů — a přece dají se konati přímo divy, kde je péče o děti abnormální organisována a kde je zájem o ně.

Příkladem buď nám Německo, kde v každém větším 10—15.000 obyv. čítajícím městě je zřízena škola pro děti málo nadané a kde každým rokem v 900 třídách je uchráněna řada mladíků a dívek před duševním zničením. Dítě v pomocné třídě jest ve společnosti sobě rovných, není vysazeno posklebkům, chvatu, vyučování snižuje se k jeho úrovni, počítá se jen s tím, aby duše jeho se rozvíjela tak, jak možno jen. Bedlivější hygienické opatření, ruční práce i chlapecké v dílničkách při škole, vyučování v přírodě, volnost v postupu individualním, malý počet žactva (maximum 20), najisto učitelova láska k povolání a jeho hlubší vzdělání pedopsychologické jsou příznivé podmínky, při nichž slabá duše dětská neotupuje, ale rozjasňuje se. Jest faktum: duševní slaboch na obecné škole čím dál tím více upadá, ve třídě pomocné se chytá, uschopňuje návykem k práci a pořádku tak, aby čestně a poctivě v praktickém životě dovedl se uživiti. Zřizování pomocných škol znamená tedy dobro pedagogické, filantropické a sociální. Vyspělé státy pochopily význam jejich, jen my pokulháváme. V Praze jsou toliko 2 pomocné třídy. V celé Cislajtanii sotva 12. Nový školní řád uznal potřebu jejich, doporučuje je, ale stát sám jich nezřizuje. Záleží na samosprávě naší, aby se nebála nepatrného nákladu a nedala odstrašiti nesprávnými názory, jakoby škola pomocná byla hanbou pro děti a pro rodiče. Když se zaváděla v Manheimě, bouřila se proti ní sociální demokracie, ježto prý do pomocné třídy rekrutují se většinou děti z tříd dělnických, děti, jichž duše jsou sláby nespravedlností třídní, nepříznivými podmínkami životními, bytovými atd., zařaděním do pomocné třídy že se neposkytuje dětem toho vzdělání, na které má každý státní občan právo ve škole obecné. A dnes dali sociální demokraté satisfakci těm, kdo zavádí pomocné třídy, uznávajíce, že právě pomocnou třídou dostává se dětem takového vzdělání, jakého vůbec dítě ono dosáhnouti může, a že se k rozvoji jeho může přihlížeti více než na škole obecné. Není naprosto žádnou hanbou, chodí-li dítě do pomocné třídy — patří-li tam dle svých schopností. Nelichotivého cejchu dostává se naopak dítěti, opakuje-li stále třídy obecné školy. Rozumný, o dítě a školu starající se otec vidí v pomocné třídě jen dobro svého dítěte. V Berlíně šli v organisaci pomocných tříd ještě dále. Otevřeli pomocnou školu pokračovací pro absolventy pomocných tříd, utvořili spolek pro ochranu duševně slabých dětí ze školy již vyšlých, starají se o jejich mravní život, zabezpečují jim místa učednická, poselství, roznášení novin a j. a j. služby, mají zkrátka každé dítě duševně slabé v evidenci.

Na nás jest, abychom se seznámili s novým tímto útvarem školským, který jest pokrokem pedagogickým, vyrovnavatelem sociálním a lidským příkazem, jímž má býti každá jednotka v národě uchycena, podepřena a k řádnému životu uzpůsobena.

S. LETRELI:

Škola pod širým nebem.

Je zvláštní, že, zatím co se na všech stranách pronáší a na mnoha místech i provádí myšlenka malých moderních rodinných domků, obklopených zahradami, aby se tak předešlo vražednému soustřeďování lidí v městech, ještě ani zdaleka se nepomýšlí na to, aby uskutečněn byl problem školního vyučování v přírodě pod širým nebem. Neboť potřeba takové školy, která konec konců není nic nového, znaliť ji již staří peripatetikové, plyne ze stejných důvodů, na něž největší váhu klade i myšlenka (problem) domků uprostřed zeleně.

Vina je v tom, že moderní svět nenašel dosud pravé cesty na dráze za splněním požadavků lidstva, neboť ještě pořád většinou práce lidstva je věnována lidem dospělým, místo dětem. Je to totéž, jako kdyby někdo chtěje si přivésti pitnou vodu, započal pracovati místo u pramenů, někde kus cesty od nich na potrubí.

Bez obrazu řečeno: muži i ženy, třeba ještě mladí, mají trošku hniloby již na sobě, trošku si jí nesou z výchovy, trošku jim jí přidaly jich bezprostřední zájmy, které poznali již na počátku života. Život jde kořeny a proto u rostlin musíme počíti od kořene.

Prospěti blahodárně a radikálně dětství, vychovati poprvé generaci opravdu moderní, po níž by generace další zdědily popudy a energii k boji za požadavky lidstva, je možno jen tím, změníme-li důkladně školu a to spíše co do okolí a času, nežli co do programů, protože jinak by to bylo vynášení ducha v nemocném těle, to jest . . . nesmrtelnosti duše.

Na toto rozumné prostředí, jež by i školu zpříjemnilo, a to je první podmínka zdárného výsledku, pamatovali v různých částech Evropy: v Německu, v Anglii a ve Francii, a to buď výslovně nebo samoděk školou v přírodě pod širým nebem.

V Německu mají již tři takové školy, všecky v Prusku: v Charlottenburgu u Postupimi, čtyři kilometry od Berlína na Sprévě; v Mühlhausenu u Erfurtu nad Unstrutou, pak v München-Gladbahn u Düsseldorfu. Dvě jsou v Anglii, v Londýně a Bostallu. Konečně jednu mají Francouzové v Lyoně.

Zvláštní shodou v Mühlhausenu i Lyoně mají tuto školu v jakémsi zámečku v kraji uprostřed dvorce o půl čtvrtém hektaru půdy. Kolem zámečku, z něhož je rozkošná vyhlídka na poslední výběžky švýcarského pohoří Jura, rozprostírají se zelené koberce, květinové záhony a krásné skupiny stromoví. Hospodářství to delší dobu již patří městu a byl tam již dříve zřízen útulek ku zotavení se dítek. Přízemní místnosti slouží za útulek třídám za ošklivého počasí.

Vedlejší stavení je zařízeno ku zdravotní službě vodoléčebné: jsou tu sprchy a léčivé lázně; o něco dále je školní zahrada pro vyučování rostlinopisu, zahrádky jednotlivých žáků a stolky, aby se mohlo jísti pod nebem. Tělocvičné nářadí nabízí se každému. Pak je tu pavilon s dlouhými lavicemi k dvouhodinnému odpočinku. Konečně nalezneš tam hromadu písku, jíž možno užíti k nekonečnému množství pokusů všeho druhu, a která může poskytnouti nevyrovnatelnou látku k studiu i zábavě.

Několik účastníků hygienického kongresu, který se konal minulého roku v Berlíně, navštívili školu pod širým nebem v Charlottenburgu, která je ve všem zařízena podle školy v Mühlhausenu až i na tu hromadu písku; při návštěvě dítky právě v písku provedli zeměpisný relief Německa: údolí, hory, řeky, města; mapa byla provedena tak věrně, že budila zasloužený obdiv návštěvníků.

Škola v Mühlhausenu otevírá se v květnu. Děti dojíždějí do školy pouliční drahou až pod kopec, kde je škola: děti mají i jízdu zdarma. Pak pijí mléko, učí se a hrají si. Jedno oddělení se učí, druhé si hraje. O půl jedenácté se vystřídají: a zase škola a hry. V jednu hodinu je oběd. Odpoledne celé se věnuje hrám, odpočinku a vycházkám. V šest hodin je večeře a v sedm návrat domů.

Škola v Mühlhausenu vydržuje se úplně z peněz obecních. Rovněž tak i škola v Charlottenburgu, která mimo to je štědře obdařena penězi soukromníků a dobrodinců. Škola londýnská je největší, chodí do ní na tři tisíce dětí, i ona sahá k pomoci soukromé.

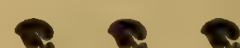
Tak i utopie o škole pod širým nebem je na konci období mlhavých nejistot.

Na kongresu pro školní hygienu v Norimberce před třemi lety hájil jakýsi německý učitel tuto utopii a to s takovou přesvědčivostí, že si zasloužil něco jiného, než skepticism, jak se projevil ústy jednoho účastníka: „Je to hudba ideálu budoucnosti . . .“

Idealistickému učiteli tomu stál po boku Rus z Asie, který vypravoval o idyle jednoho soudce v okolí Tiflisu, který daroval škole devět set hektarů půdy, a který pod věkovitým stromem vyučuje matematice.

Konečně v Rusku mají i řádné gymnasium toho způsobu, jemuž ruský car propůjčil dvacet hektarů půdy.

Jenom takto, v souvislosti s jinými silami přírodními, z nichž čerpáme každý pramen vědění, může se škola státi zcela příjemnou a může nésti dobré plody. („La Ragione.“)

JULIUS MYSLÍK:

O zábavách.

Několik slov pořadatelům zábav a učitelstvu.

Žijeme v době zimních zábav a radovánek. —

Připomínáme hned předem, že nejsme z těch, kteří by bránili lidem v radostech a veselí. Nikoliv, my jsme přesvědčeni, že radost, veselost, žert, šprým a p. jsou přímo potřebou lidskému duchu a celý směr našeho působení cílí k tomu, aby život člověčenstva byl šťastnější, spokojenější a veselejší.

Avšak ponejvíce nemůžeme souhlasiti s tím, jakým způsobem dnes lidstvo se baví.

Většina lidí spatřuje vrchol radosti v duchaprázdných a banálních zábavách a plesích, které jsou pravou pohromou pro lidský vkus, cit i zdraví.

Hloupé a směšné kuplety, většinou literárně bezcenné a pravidelně strašlivě hrané divadelní kusy, vyděračné tomboly, zdraví ničící od večera do bílého rána trvající tanec v prachu a kouři atd., to bývá obraz zábav a plesů našeho lidu, jež ke všemu jsou velice drahé. Tělo i duše nemají z toho nic, než trochu pozlátkové „radosti“, ale za to přemíru únavy, znechucení a často i hnusu.

A přece se dá poměrně s malou námahou a zejména s mnohem menšími výdejí uspořádati pěkná a vskutku tělo i ducha osvěžující zábava. Stačí k tomu trochu dobré vůle a snahy. Vzpomínám na jednu takovou zábavu, které jsem byl jednou přítomen. Byla na základě § 2. shrom. zák. (ve formě důvěrné schůze) pořádána, což znamená úsporu kolika korun na kolcích a poplatcích. (Má to také tu výhodu, že program není censurován).

Večírek zahájil svolavatel krátkým, vřelým (nenaučeným) uvítáním. Pamatuji se dobře, jak

pěkně působila jeho srdečná a nehledaná slova, zakončená upřímným přáním všem přítomným „dobré a veselé zábavy". Pak přišel vlastní program. Byla to směs pestrá, ale ladná: básně, přednášené jednotlivci, pěvecká i hudební čísla, pečlivě vybrané výstupy a p. Mezi jednotlivými čísly programu byly vždy přestávky kratší neb delší, dle potřeby, aby posluchači nebyli unaveni a aby tím pozornost netrpěla.

Přestávky tyto byly také užívány k vyhledání známých a pohovoření si s nimi, k seznamování se a k navazování a utužování přátelství. A když jsme pak odcházeli, třeba bylo již hodně pozdě, šli jsme domů duševně i tělesně osvěženi a nikoliv uondáni a schváceni, jak se u nás obyčejně ze zábav chodí. — Takové způsoby zábav by naši přátelé také mohli a měli pěstovati.

Nepodáváme nějakého šablonovitého receptu; v každém místě musí se postupovati dle poměrů. Někde nebude lze snad ani mírnému tanci se vyhnouti.

Avšak k tomu možno vždy pečlivě přihlížeti, aby žádná zábava, které se naši přátelé súčastní, nebyla na úkor zdravému rozumu, vkusu a citu. Naši přátelé vůbec by si měli více zábav všímati, měli by vstupovati do zábavních výborů spolků, kterých jsou členy, a tím zjednávati si vliv na ustanovení programu zábav. Je to vůbec chyba, že do pořadatelstev zábav volí se pravidelně jen samí účinkující, kteří obyčejně mají málo sebekritiky a málo dbají na výběr čísel, zařaďujíce často do programu věci, protože se pro jich vystoupení hodí, jež však by tam rozhodně býti neměly, ať již pro svoji malou hodnotu, nebo pro špatnou tendenci.

Mějme vždy na mysli, že do zábav přijde značně lidí, kteří jinak mnoho o své sebevzdělání nedbají; a u nich právě pečlivě a soustavně uspořádaný program může výborně působiti jako první pokus uvedení v nový myšlenkový svět, což zejména platí u žen a dívek, které jinak svojí neuvědomělostí a nevšímavostí zdržují duševní pokrok muže.

Jak krásně a záslužně mohli by v tomto oboru pracovati naši učitelé, kdyby svým vlivem působili na zušlechtění zábav! V každé obci mohli by, ať již jako jednotlivci, nebo společně, snažiti se svými radami a svými návrhy — jakýmsi intellektuelním režisérstvím — pracovati k tomu, aby zábavy lidu byly vedeny jiným duchem.

Učitel je pravidelně velmi sečtělým člověkem; nedalo by mu vybrání pěkných recitačních čísel pro lidovou zábavu mnoho práce. On je také zhusta dobrým hudebníkem; nebylo by mu tedy nemožností poraditi kapelníku místního hudebního sboru pěknější skladby a tím působiti k vyplenění odrhovaček. Atd. atd.

A zajisté, kdyby pořadatelé zábav, pakliže sami nedovedou si poraditi, vskutku obrátili se na některého pokrokového učitele své obce, nebo na učitelské sbory neb spolky, zajisté by nebyli odbyti, aspoň ve většině případech. A prospělo by to nejen zábavám samým, ale i dobrým stykům učitele s lidem.

Mohou-li učitelské sbory pořádati pro lid přednášky (extense), a tím působiti k zvýšení vzdělání lidu, nemohli a neměli by také obrátiti zřetele svého k lidovým zábavám, pečovati o vyzdvižení jich úrovně a tím pracovati k témuž účeli — zušlechtění lidu — jako to činí svými přednáškami?

Zajisté že ano a my na ně v tomto smyslu také apelujeme. Jak jsem již řekl, sblíží se tím s lidem a budou tím paralysovati vliv kněží v obci, kteří dnes podobným způsobem — hudbou, zpěvy — třebas bez oné ušlechtilé tendence, jež by byla v tomto snažení učitelů obsažena, usazují se v srdcích lidu, využívajíce toho k svému prospěchu a k utužení klerikalismu.

Uvažujte o těchto návrzích a uznáte-li je správnými, snažte se je uskutečňovati.

PRAŽÁK:

Nenáboženství dětí.

Feuilletonová črta.

Potěšitelný a zajímavý zjev pro psychologa je do jisté, značné míry vypracované „nenáboženství" dětí. Co tím nenáboženstvím rozumím? Prostě to, že v podstatě vnitřní děti většinou náboženství nemají, neb jeví i zřejmou nechuť provozovati to, co ono přikazuje, k čemu je nutí. Učitel, který poněkud blíže se stránky psychologické dětí si všímá, musí tento fakt takřka při všech dětech konstatovati. Nechybím, ale zcela s přesvědčením řeknu, že děti přečasto jsou v sobě samy neznabozi a nevěrci. Odpor ke všem církevním úkonům jeví se nejvíce mezi devátým až čtrnáctým rokem. Vše, co vykonává dítě v ohledu náboženském, jest násilně na něm vynuceno, a súčastní-li se církevního obřadu, činí tak buď z nátlaku neb z materialistické vypočítavosti.

Děti předem nuceny jsou k modlitbě. Modliti se mají mnohdy doma, zákonně ve škole před vyučováním, a to, považte, ve škole až 4kráte za den t. j. takřka 30kráte za týden, mají-li náboženství, ještě častěji. (Při hodině náboženské pomodlí se u mne farář průměrně za 60 těch minut jen „zdrávas Maria" přes čtrnáctkráte.)

Další stať článku byla (patrně zase z rozkazu arcibiskupova)

zabavena.

Místo toho vkládáme na vytržená místa souhlasnou stať inž. A. Bláhy z č. 42. „Času“ ze dne 12. února 1908:

Církev nesmí míti na příště práva, aby ve jménu náboženství, ve jménu pravdy, jakých existuje tolik, kolik kulturních náboženství, deformovala dětské duše a do nebezpečí nakloněné roviny přiváděla zdraví jejich těl. Nejedná se o náboženství. Neboť to, co se nazývá náboženstvím u dítěte, toť pouhý studený kult. O mravním jádru náboženství nemůže býti u dítěte vůbec řeči. Dítě není vůbec bytostí náboženskou. Jedná-li dobře, mravně, nejedná tak z motivů náboženských, jedná-li špatně, nejedná tak z nějakého nedostatku náboženské síly, nějaké božské milosti. Nejednají tak konečně dnes ani již dospělí. Náboženství jest dnes v převážné míře otázkou kultu. Náboženství jako motiv dobrého lidského jednání dnes přirozeně vymírá. Lidé jednají dobře, poněvadž je k tomu nutí zákon, poněvadž je k tomu zavazuje jejich sociální smysl, jejich kulturní úroveň, jejich přesvědčeni konati dobro k vůli dobru — na boha se při tom už nevzpomíná. Konání dobra není řízeno silou nadpřirozenou, nýbrž jest prostou výslednicí sociálního poměru člověka k člověku, nutným závěrem a požadavkem vysoké kultury dneška. I u dítěte. Dítě jedná dobře, poněvadž smyslově, viditelně a celou řadou nových, často trpkých zkušeností se přesvědčuje, že konati zlo nedovoluje rodinný, společenský, státní řád. Toto vše jako vodítko dítěte ukazuje, kterou cestou má jíti, aby neporušilo zájmy těch, kdož mají stejná práva na vývoj. Ale konání dobra jest dále též podmíněno fysiologickými disposicemi a výchovou. Fysiologická disposice souvisí do jisté míry s vinou či zásluhou rodičů. Na jejich životě záleží jaké jest dítě, hlavně ovšem na matce v době těhotenství. A výchova, ta rozumná, na vědě založená výchova, toť vlastně všecko hořejší shrnuto dohromady. Bez abstraktních a nadpřirozených vychovatelů lze dítě dovésti k cíli jeho, lidské dokonalosti. Ano, bez nich mnohem dříve a mnohem lépe. Dítě je bytost smyslová. Proto i smyslová osoba více než duchovní bude míti vliv na směr jeho vůle, jeho cítění a jednání. Dítě musí viděti vše řešeno, a to bez tendence řešeno, bez komplikovaných intrik, nepochopitelných vlivů, bez složitých dějů duševních, vše smyslovou jednoduchostí. Dítě chytí smyslová fakta, nikdy vývoj, jehož počátku a konce nevidí. S toho stanoviska třeba naň působiti, vychovávati je k pořádku, lásce, zodpovědnosti, povinnosti, práci, spravedlnosti, a jak se všecky ty ctnosti, jež nám dohromady tvoří souhrn mravnosti a jež nikterak nezávisejí od bytostí nadpřirozených, jmenují.

Mnoho dětí čte tak zvané „neznabožské listy“. Jsou to hlavně: „Zář“ (12), „Právo Lidu“ (9), „Rašple“ (3), „Osvěta Lidu“ (7), „Čas“ (2), (z 80 žáků). Nejlépe se jim líbí „Zář“. Vypravují, že tatínek říká, že je v ní mnoho pravdy, a proto že oni tomu také věří. A pak je to prý list chudého lidu a oni jsou také chudí. Když jsem se ptal Václava Koldy, zda-li se nebojí, že mu „panbůh“ něco udělá, když čte „takové“ věci, usmál se a řekl: „I toto, pane učitel, my se máme tak zle, nadřeme se a nenajíme, že nám nic neudělá, kdyby nás třeba i zabil.“ (Myslil tím boha.) — Dříve také četl některý ze žáků „Svatého Vojtěcha“. Dával jim ho farář ve škole. Ale když později viděl, že jím nezákonně kolportovaný šmejd místo u dětí ocítá se za sklem v mé školní skříni, více ho do školy nepřinesl.

Vesměs děti nemají rády hodinu náboženskou. Té se bojí a tleskají rukama radostí, když řeknu: „Dnes opět nebude.“ Při náboženství chodí žáci abnormálně na záchod, třímajíce již pod kabátem čepice. — Pravidelně z takové vycházky vrátí se až druhou hodinu a farář je rád, že ti „svatí“ mu zmizeli. Zamilovaným trestem jeho je nezákonný trest vystavování za dveře. Co již dětí takto odneslo si z hodiny náboženské rýmy, kašle, jeden dokonce zápal plic. Dnes ale již umí žáci dobře počítati a tímto trestem jen jim farář dělá dobrodiní. Uschovají čepici pod kabát a místo, aby stáli za dveřmi, upalují domů. Žertovné je známkování z náboženství. „Ale, ale Kavko, máš zas pětku z náboženství,“ promluvím k chlapci. (Pětek je vždy nejméně 74 proc.) Kavka utře rukávem nos a ironicky odpoví: „Inu, co pak to“. A jiný: „Jo, já jsem nechodil do kostela a za to máme vždycky pětku“. Spravedlnost a jistota v známkování je hlavní vlastností našeho faráře. Když žák nechodí pro nemoc neb jinou příčinu půl roku do školy, dostane, aniž byl vyvolán, vždy z náboženství pětku. (2 případy.) [Pozn. Když tak učiní učitel, dostane jistě „disciplinárku“.] I do kostela děti chodí nerady, jen s přinucením. Ještě tak ty měchy šlapat, tam se aspoň vyskotačí. — Ptal jsem se Šmejkala, proč nebyl v kostele v neděli. „Ale co tam, je tam zima, nemám tam co dělat a k tomu ještě se dá pan farář do kázání a to mne nebaví.“

Občas ujednají všichni žáci náboženskou stávku. Vstane „srdnatej“ Franěk, postaví se na stupínek a provolá: „Tak dnes ať žádnej nic z nábožky neumí, nebo mu vytahám za uši.“ To účinkuje. — Stávka hotova. Z pěti až devíti stránek katechismu neumí nikdo ani písmenku a když umí, neřekne. Farář je nechá po škole, ale než přijde, vytratí se celá „klasa“ zatím domů...

Takové jsou děti... My velcí neumíme na škodu nám býti k náboženství tak tvrdi. Děti

věří jen ze strachu a dnešní náboženství vzbuzuje v nich jen — strach. Dobře pamatuji se na dětská, ale pravdivá slova žáka Karla Žižky, která si vepsal na desku bible:

Zabaveno.

Do kostela pomáhala dětem odjakživa metla, a učiti se náboženství také metla. A tu má náš farář a hodnou. Brzy se rozbije a tak pravidelně za měsíc kupuje druhou novou. Ale nemyslete, že bolí ta jeho rákoska. Kluk má tlustý kabát — nebo potře ruku česnekem. — A jen ať ho zatáhne za ucho, to ho kousne, „až bude andělíčky polykat".

Zabaveno.

Z přednáškové cesty redaktora Karla Pelanta v Severní Americe.

Dne 21. listopadu vyplul redaktor Karel Pelant z Liverpoolu a v pátek 29. listopadu odpoledne dorazil do Nového Yorku. Ač Svobodná obec v Novém Yorku se usnesla poskytnouti Pelantovi plného pohostinství po dobu pobytu jeho v Novém Yorku, vyžádal si předseda její E. V. Voska, aby sám směl tak učiniti, a uvedl Pelanta do své domácnosti.

Dík redaktoru Dr. J. E. Vojanovi, E. V. Voskovi a M. Bernreiterovi, kteří horlivě chopili se příprav k přednáškové cestě Pelantově po Severní Americe, mohl Pelant již dne 3. prosince zahájiti svoje tournée cyklem čtyř přednášek „O náboženství a Volné Myšlence" ve Svobodné obci v Novém Yorku. Prvou přednášku „O vývoji náboženských představ" navštívilo přes čtyry sta osob. Dne 5. prosince při druhé přednášce na thema „Mezinárodní socialismus a poměr jeho ke klerikalismu" bylo obecenstva ještě daleko více, takže veliká dvorana Národní budovy naplněna byla do posledního místečka, kupila se tu hlava na hlavě; tato přednáška uspořádána přičiněním Sociální sekce české, jejíž předseda občan Šiba pozdravil přednášejícího dlouhou a srdečnou řečí, připomínaje, že Pelant již před tolika národy řečnil ve prospěch věci české a že zvláště i v Americe dosáhl nebývalého úspěchu, neboť obrovská účast na jeho přednáškách dokazuje, že se Pelantovi podařilo „nadobro prolomiti ledová pouta, jež svírala českou čtvrt proti poučným přednáškám". Bylo vždy zvykem poučné přednášky spojiti s nějakým zábavným podnikem, ale ani tím nedosahovalo se tak obrovské účasti, jaké na ráz vydobyl si Pelant bez podobných prostředků. Třetí přednáška „O klerikalismu a křesťanství" konána dne 10. prosince a zahájena velikým protestním projevem proti omezování občanské svobody zákonem o svěcení neděle. Cyklus zakončen dne 20. prosince přednáškou „O Volné Myšlence a jejích cílech", kde Pelant navrhnul organisační plán pro americkou Volnou Myšlenku a zvláště nárys styků amerických Čechů svobodomyslných se starou vlastí v Evropě.

Kromě tohoto cyklu ve Svobodné obci novoyorské uspořádal ještě Karel Pelant v prosinci řadu přednášek v Novém Yorku a okolí. Dne 15. prosince mluvil ve Velkořádu státu New York Československého podpůrného spolku „O národním ideálu českém" a dne 17. v tělocvičné jednotě „Sokol" o thematě „Kam spěje moderní společnost?" Když rozšířila se po Americe zpráva o krvavých událostech v Černové na Slovensku, řečnil dne 18. prosince na protestní schůzi I. slovenské sociální sekce v Národní budově v Novém Yorku „O události v Černové, jejím významu a následcích"; do schůze dostavilo se jako do všech ostatních přes čtyry sta osob, mezi nimi mnoho dam a mládeže, zvláště však také delegována do této schůze dvoučlenná deputace maďarské organisace dělnické, jež projevila souhlas s protestní resolucí, přijatou po přednášce Pelantově; uspořádána hned sbírka pro černovské siroty. V neděli ráno dne 22. prosince přednášel Pelant v Sociální sekci Ústřední jednoty dělnické v Národní budově v Novém Yorku na thema: „Zápas dělnictva za svobodu hospodářskou a jeho zbraň; o vývoji a významu hospodářských organisací (Gewerksschaften, Trades-Unions)". V Elizabethu ve státě Jersey promluvil Pelant dvakráte: v tělocvičné jednotě Sokol dne 14. prosince „O původu a rozvoji náboženství" a dne 21. prosince v České sociální sekci Dělnické jednoty o thematě „Kam spěje moderní společnost?". O vánočních svátcích účastnil se uspořádání moderní vánoční slavnosti volných myslitelů ve Svobodné obci novoyorské. Poslední přednášky konal dne 29. prosince a to v Novém Yorku ve Velkořádu Československé bratrské podpůrné jednoty „O vývoji lidské myšlenky" a večer téhož dne v Sociální sekci v Union Hill ve státě New York: „Kam spěje moderní společnost?" V těchto přednáškách rozloučil se s Novým Yorkem i okolím před svou cestou na západ co nejsrdečněji a slíbil na zpáteční cestě uspořádati řadu přednáškových večerů, což uvítáno neutuchajícím souhlasem. Do přednášek, konaných v okolí New Yorku, dostavil se vždy veliký počet cizích hostí, zejména ze vzdáleného Patersonu atd.

*

Bezprostředně před odjezdem Karla Pelanta z Nového Yorku na západ dne 30. prosince konala se ve Svobodné obci porada o některých otázkách organisačních a tam rozhovořil se Pelant o svém pracovním plánu pro semknutí česko-amerických volných myslitelů a o utvoření pevného centra svobodářského. Zdůraznil zvláště, aby Svobodná obec v Novém Yorku, využívajíc svých stanov, jež připouštějí podobné větší samosprávné celky či župy, vybudovala za součinnosti ústředního výboru Volné Myšlenky silnou organisaci na americkém východě.

Současně konají se již přípravy ve více než dvaceti městech Severní Ameriky k přednáškám Pelantovým v měsících lednu, únoru a březnu, o nichž přineseme příště zprávy podrobnější. Časově nejbližší jsou přednášky v Baltimore a Philadelphii, nejobsáhlejší dosud přípravy konají se v Clevelandě a okolí vedením M. Bernreitra, kde bude uspořádáno celkem nejméně dvacet přednášek, zvláště serie deseti přednášek v Clevelandu samém. Agitace drobné chopila se Dámská beseda, místnosti pro přednášky propůjčí neb obstará Patronát České síně „Sokol" v Clevelandě, vrchní správu celé akce vede však výbor ku pořádání přednášek Pelantových, zvláště zvolený jednotlivými spolky, řády a sociálními sekcemi. Výbor tento koná své schůze již od polovice prosince, jichž účastní se průměrně patnáct až dvacet delegátů různých spolků a korporací z Clevelandu i dalekého okolí. Již z těchto obsáhlých příprav lze posouditi, jakého úspěchu Pelant dosavadními přednáškami v Americe dosáhl; americké listy také konstatují, že podobného úspěchu a všestranného zájmu v Americe vůbec nikdy nebylo.

RŮZNÉ ZPRÁVY

Manifestace učitelstva pro svobodu školy a vědy. Klerikálové, zpití příznivými výsledky na poli politickém a v ministerských kancelářích a nedočkaví, aby již, již ovládli školu a pomocí školy všechen život, s neslýchanou drzostí prohlašují, že nejenom na školu obecnou a střední, ale i na školu vysokou mají právo . . . Neutajili lačnost svou, nenasytnost a touhu po nadvládě ve školství, směle prohlásili choutky své reakcionářské a proto ten ruch . . . Jednota Komenského, sdružení pokrokového učitelstva a přátel školství z Čech, Moravy a Slezska pořádala v neděli dne 26. ledna manifestační schůzi, která nejen svou početností (byltě veliký sál Měšťanské besedy v Praze v pravém slova smyslu přeplněn), ale více ještě svým nadšením pro zachování svobodné školy, svou horlivou snahou, ba řekněme přímo spravedlivým hněvem proti nezřízeným choutkám klerikálních zpátečníků, zaburácela silou mocného orkánu. Téměř veškery organisace učitelské ohlásily tu mocnou obranu proti loupežným nájezdům nepřátel na nejdražší statky lidu, na jeho školství. Doufejme, že mocná vichřice smete násilníky a že statečnost občanstva vyrazí zbraně útočníkům, jimž nejde o nic jiného, nežli aby pohasínali sotva rozžaté pochodně osvěty . . . Po zahájení schůze professorem a říšským poslancem Drtinou promluvil velice významnou řeč říšský poslanec prof. T. G. Masaryk „O vědě a školství". Častý projev souhlasu s proslovem osvědčeného hajitele vědy a školy dosvědčoval, že řečník uhodil na zvučnou strunu, že mluvil četně shromážděným vrstvám učitelským a občanským ze srdce. Následovaly pak souhlasné projevy zástupců organisací učitelských. Tak prof. Appelt jménem Ústřed. spolku českých professorů, učitel a starosta Zemského Ústředního spolku jednot učitelských v království Českém, Josef Černý, prof. Vlad. Novák z Brna za Svaz moravského učitelstva, ředitel J. Úlehla za učitelstvo sdružené v Ústř. spolku jednot učitelských na Moravě, učitel měšť. školy Kamil Buzek za jednotu učitelstva škol měšťanských, učitel měšťanské školy Karel Štech za učitelskou jednotu Komenský pro Prahu a okolí, říd. učitel Jos. Tůma jménem Jednoty moravských učitelek protestovali proti zabrání školy klerikály. Stalo se asi nedopatřením, že organisace učitelek v Čechách neučinila rovněž projev na této schůzi, neboť jsme přesvědčeni, že učitelky české jsou téhož smýšlení jako učitelstvo ostatní. Velmi působivým byl zvláště projev předsedy a redaktora Volné Myšlenky Julia Myslíka, jejž hned při objevení se uvítali účastníci hlučným potleskem. Promluvil jménem účastníků manifestace, kteří nejsou učiteli. Pravilť mezi jiným, že společná akce všeho učitelstva pro svobodu školy a vědy naplní veřejnost jistě radostí a uznáním snah učitelských. Jde o to, aby také rodičové dítek nezapomínali na své povinnosti k učitelstvu a ke školství. Volná Myšlenka pracuje přímo pro vystupování z církve, která je tak nepřátelskou všem pokrokovým snahám. Řečník vzdal spojenému učitelstvu jménem rodičů dítek dík za jeho statečnost a sliboval, že rodičové půjdou vždy s učitelstvem, kdykoli toto bude bojovati o svobodu vzdělání a svobodu školy. Poněkud zuřivě zasáhl v debatu bývalý kněz pan Dlouhý-Pokorný, ale vývody jeho případně vyvrátili pánové Konrád Pospíšil, redaktor Myslík, ředitel Úlehla, načež nadšeným souhlasem přijalo shromáždění jednomyslně tuto resoluci: „Účastníci shromáždění na veřejné schůzi lidu, svolané Jednotou Komenského, spolkem pro reformu školství, na neděli 26. ledna 1908, vyslechnuvše výklad říšského poslance a universitního professora T. G. Masaryka „O škole a vědě" a vzavše na vědomí prohlášení, jež učinili zástupci jednotlivých učitelských organisací, odsuzují veškeré snahy reakční živlů ohrožujících svobodný rozvoj vědy, školy a vzdělání lidového, protestujíce proti uplatňování vlivu církevního ve školství, proti omezování svobody učitelstva v působení školském i občanském, zvláště pak proti jakémukoli pokusu snížiti úroveň školy národní zkrácením osmileté docházky školní, která je nezbytným základem pokroku a vzdělání všech vrstev národa, podmínkou zdárného rozvití tělesných i duševních sil dítěte, jakož i ochranou mládeže od otročení předčasné práce výdělkové a tělesného i duševního zmrzačení. Jsme přesvědčeni, že chystané definitivní jmenování okr. šk. inspektorů, vybíraných již dnes jen z osob povolných a poddajných, nebude než dalším zhoršením ve smyslu zbyrokratisování školy a další překážkou svobodného rozvoje. Vyzýváme důtklivě všechny Čechy dobré vůle, aby se energicky vzepřeli proti všem pokusům zpátečnickým, ať již směřují proti snížení vzdělání lidového nebo vzdělání školského v dobách, kdy živlové reakce, těžíce hlavně z rozháranosti pokrokových stran, nikterak se již netají snahou sáhnouti na samy kořeny naší kultury, voláme ke všem, kteří se cítí dědici ducha Havlíčkova: Sestupte se! Utvořte pevnou hráz ze svých srdcí a duší, nezbornou, nezdolnou hráz proti vlnám a přívalům reakce; sestupte se v mohutný celek v Jednotě Komenského, aby byla pevností, kde sdruží se poctivé pravice všech lidí pokrokových, aby byla velikým vojem, hájícím pod společnou korouhví svobodu ducha, nejdražší statek lidstva."

Tčk.

Projev proti snížení školského vzdělání. Ve schůzi širšího výboru Zemského Ústředního spolku jednot učitelských v království Českém, konané dne 28. prosince 1907, po delším proslovu učitele K. V. Tučka, po živé debatě, ve které poukazováno na vzmáhající se stálé choutky kruhů zpátečnických na zklerikalisování národního školství a snížení úrovně vzdělanostní, přijat jednomyslně starostou Z. Ú. Sp. Jos. Černým navržený následující projev: Širší výbor Z. Ú. S. ve schůzi 28. prosince 1907 uvažoval o akci německých klerikálů ve vídeňském parlamentu na poškození hodnoty našich škol národních snížením školské návštěvy na 7 let a odhaduje s obavami důsledky, jež by se jistě dostavily i ve snížení národní vzdělanosti, uvažoval i o útocích, jež podniknuty byly na sjezdu katolickém ve Vídni na svobodu vědy na školách vysokých i jest přesvědčen, že se tu jedná o poškození národní kultury v samotných jejich kořenech a prohlašuje, že v organisovaném učitelstvu vzbudily zmíněné útoky hluboký odpor i považuje za povinnost pracovati v lidu našem k tomu, aby jeho veřejnost pokroku přející a jmenovitě její žurnalistika a političtí zástupci stavěli pevné hráze proti snahám zpátečnickým a nepřipustili možnosti, aby záměry zpátečníků došly uskutečnění." Dne 20. ledna 1908 pak německo-rakouský učitelský svaz usnesl se na resoluci, v níž rovněž protestuje proti všem pokusům zkrátit dobu návštěvy školní; klerikalism zbujněl svými úspěchy a nyní tento nepřítel německého národa a všeho duševního rozvoje tím odvážlivěji sahá po škole. Německé učitelstvo varuje veřejnost před klerikalismem a očekává, že pokrokoví poslanci na říšské radě se vzeprou proti všem pokusům klerikálů tohoto druhu.

Kříž ve školách. Bratrská „Ragione" píše 24. prosince 1907 o Kříži ve škole takto: Státní správa italská získala si veliké zásluhy ve službách církve svaté na tomto světě a jistě nebe na onom již tím, že několikráte již vyslovila se ve prospěch náboženství ve školách: nyní připojila nový vavřín do své koruny nesmrtelnosti: uložila správě města Alexandrie, aby dala opětně zavěsiti kříže ve ško-

lách, hrozíc, že v případě nevyhovění vyšle zvláštního komisaře státního, aby Krista pověsil na dřívější místo. Mnozí mají za to, že správa města Alexandrie mohla zcela klidně nechat Krista na zdi, konec konců je prý to jen symbol a nestojí

Další část „Kříž ve škole“ ve smyslu pokynů arcibiskupa Skrbenského

zabavena!

Nechtěl by pan arcibiskup místo vymáhání konfiskací pokrokového tisku raději vysvětliti, jak to je s tou hádankou, kterou otiskl nedávno časopis „Rozkvět“, redigovaný dobře zasvěceným páterem Dlouhým-Pokorným, dle které je mezi jistou herečkou-recitátorkou a husou ten rozdíl, že husa má biskupa a ona herečka — arcibiskupa?

Či ztratí teď pan arcibiskup zase řeč, jako při naší předešlé otázce?

Případ profesora Dittricha. Poslední dobou množí se případy, že ředitelé středních škol nutí profesory, aby v kostele při tak zv. povinném dozoru při bohoslužbách klekali a se křižovali. Činí tak bez ohledu na článek XIV. základního státního zákona o právech občanských, podle kterého k výkonům náboženským nikdo nucen býti nemůže. To stalo se také profesoru třeboňského gymnasia Arnoštu Dittrichovi, jehož tamní ředitel dr. J. Pražák nutil, aby při bohuslužebném dozoru konal obvyklé církevní posuňky. Případ vyvolal v denním tisku značnou odezvu, takže jest našim čtenářům už odtamtud znám, a stačí, když my prozatím prostě ho registrujeme. Pro nás jest případ důležit zejména tím, že profesor Dittrich nespokojil se výrokem ředitelovým, nýbrž vyvolal rozhodnutí zemské školní rady a odvolal se, když knížecí arcibiskupská zemská školní rada platnost rakouského základního státního zákona neuznala, k ministerstvu vyučování. Nečiníme si velikých nadějí, že by odvolání k ministerstvu mělo u nás v Rakousku výsledek lepší. Účinnější bude proto druhé opatření, které také profesor Dittrich po příkladu profesora Judy učinil a které zasluhuje, aby všemi pokrokovými profesory bylo následováno: vystoupil z katolické církve. Případ profesora Dittricha není jen jeho osobní záležitostí, nýbrž otázkou celého stavu středoškolských profesorů. Jest proto na povolaných korporací profesorských, by vyvodily z něho nutné důsledky. Naše hierarchie a závislá na ní byrokracie se svým nepřátelstvím k učitelům a profesorům nikterak netají. Nechť tedy i pokrokové profesorstvo přetrhne i ten formální svazek, který dosud k církvi římské ho víže. Při tom není ani třeba žádného mučennictví. Kde by přímá bezkonfesijnost existenci profesorovu nepoměrně ohrozila, možno zatím spokojiti se přestupem k některé z církví nekatolických. Toto však mělo by se díti organisovaně a hromadně, a měly by vystoupiti z církve denunciantů a persekutorů nejen osoby přímo postižené, ale všichni ti, kdož proti klerikálním útokům na svobodu učitelskou se bouří a protestují. Odpovědí pokrokových profesorů na kostelnický výnos kn. a. zemské školní rady budiž hromadné: Pryč od Říma!

Zemská školní rada ve službách klerikálů. Zemská školní expositura arcibiskupství pražského, zvaná též „zemskou školní radou“, vydala z nařízení arcibiskupa tento tajný oběžník k okresním školním radám v Čechách: „Čís. 67.582 ai 1907. C. k. zemská školní rada pro království České. Výstraha před četbou pro mládež nevhodnou. C. k. okresní školní rado! „Jaro“. Pokrokový časopis pro děti, majetek tiskového výboru československé sociálně demokratické strany dělnické, vydávaný Karlem Cífkou v Praze, obsahuje četbu pro mládež školní nevhodnou a jest tudíž z knihoven školních, v kterých snad by se nalézal, ihned odstraniti. Dávajíce o tom k dalšímu opatření věděti, vybízíme c. k. okr. školní radu, aby učitelstvu při té příležitosti bylo uvedeno na paměť vynesení c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 3. ledna 1883 č. 13.456 ai 1882 (V. V. 1883, str. 5) a aby bylo vybídnuto, by zužitkujíc co nejlépe knihovny školní, k tomu přihlíželo, aby žactvu byla doporučována a školou sprostředkována jen četba opravdu vhodná, jakož i aby mládež chráněna byla vší četby, jež by ohrožovala výchovu v bázni (!) boží, v úctě k císaři pánu a nejvyššímu císařskému dvoru, vážnosti k zákonům a k státnímu pořádku, lásce k rodnému lidu a společné (!) vlasti, jakož i k náboženské a národní snášelivosti. V Praze, dne 27. ledna 1908. Za c. k. místodržitele (správně má státi: za kn. a. konsistoř) c. k. vicepresident Zabusch.“

Všichni přátelé pokroku neopomenou zajisté vzhledem k tomuto doporučení časopis „Jaro“ v rodinách pokrokových rodičů horlivě rozšiřovati. V tom jim pan kn. a. vicepresident Zabusch nikterak zabrániti nemůže, protože tam až jeho kn. a. fermany nezasahují.

Denuncovaný profesor. Dne 1. prosince m. r. přednášel redaktor tohoto listu Dr. Theodor Bartošek v Jičíně „O volné škole“. Řečníku našemu byla hned předem divná a přímo nepochopitelná mimořádná pozornost, jakou komisař schůzi této věnoval. Imperátorsky nařizoval vedení zvláštního protokolu o schůzi, a z neobyčejně velkopanského tonu bylo viděti, že přichází s určitým úmyslem schůzi znemožnit nebo rozpustit. Právě proto řečník náš nezavdal mu k rozpuštění ani nejmenší příčiny. Nemohl-li tudíž zakročiti úředník z povolání, přiskočil reakci na pomoc dobrovolník v osobě profesora Štětiny. Vzal si za záminku jen mimochodem pronesenou poznámku řečníkovu o chybách dějepisného vyučování ve škole, aby vykládal, jak znamenitě po řadu let vyučuje dějepisu on sám. Řečník nezůstal mu ovšem odpověď dlužen, a nepřikládali jsme tehdy tomuto intermezzu žádné větší váhy. Nápadné však jest, že v jičínském „Krakonoši“ uveřejněn dne 7. prosince m. r. nepodepsaný článek „O volné škole“, ve kterém vedle neslušné a nevěcné kritiky přednášky dr. Bartoška docela okatým způsobem denuncuje se profesor dr. Všetečka, že schůzi oné předsedal a že, ač jest středoškolským profesorem, neodmítl tak jako hrdinný Štětina „útoky na střední školu, nýbrž naopak za poloviční vstupné ještě studenty k tomu zval“. Tato anonymní denunciace neznámého interesenta putovala ještě za tepla k zemské školní radě, a výsledek byl

ohromující: Zavření dívčího lycea v Jičíně, jehož původcem a dosud i ředitelem byl na oné veřejné schůzi Štětinou napadený dr. Všetečka. Rozumným lidem podařilo se sice ukvapený tento čin aspoň poněkud napraviti, zavření lycea po intervenci poslanců bylo odvoláno, ale prof. dr. Všetečka nesmí býti a není už jeho ředitelem. A tento krok kn. a. zemské školní rady podniknut beze všeho vyšetřování docela autokraticky na pouhou ničemnou denunciaci. Zařazujeme tento případ do své galerie denuncovaných pedagogů a při příležitosti s „neznámým“ denunciantem súčtujeme.

K článku „Kříž ve škole“, uveřejněnému v minulém čísle tohoto listu, sděluje nám jeden z našich přátel tento zajímavý doklad: Bylo to na počátku let devadesátých. Chodíval jsem ještě tehdy do obecné školy, když do Horažďovic přijeli komedianti. Principál měl starou opičku, která pro své stáří nehodila se už ke komediantským produkcím, a snad proto, že mu jí bylo líto zabít anebo z méně humanní pohnutky, že snad nechtěl neužitečnou opici dále živiti, zanechal ji několika horažďovickým hochům. Ti si nějaký čas s opicí hráli, a když je hra se starou, nevrlou opicí omrzela, zbavili se jí tím, že ji ukřižovali na vratech stodoly. Pamatuji se na případ ten velice živě, poněvadž vím, jak velice byl jsem jím tehdy pobouřen. K témuž článku upozorňujeme ještě, že v známé folkloristické knize moravského ethnografa Frant. Bartoše „Naše děti“ jsou též doklady o křižování netopýrů dětmi na Moravě. Bartošovu knihu ovšem státní návladní neskonfiskoval: nezáleží tak na tom, co kdo napíše, jako spíše na tom, kam to bylo napsáno.

Co vykládal jesuita P. Klapůch školním dětem na Velehradě o posledním soudě. Před posledním soudem bude královat antikrist a ten bude žid. Bude královat $3^1/_2$ roku a podmaní si celou zemi a bude odvracet lidi od Kristovy víry. Odpadne moc lidí, jak je to třeba dnes ve Francii. V té době přijdou Enoch s Eliášem, kteří dosud nezemřeli, ale neví se, kde jsou, nedá se to zjistit. Enoch bude hlásat víru pohanům, Eliáš Židům. Skoro celý židovský národ se obrátí na naši víru, jenom jednotlivci se nedají obrátit. Ten antikrist je potom usmrtí, ale za nedlouho potom Kristus zbaví antikrista nadpřirozeným způsobem života . . .

O volnou školu usiluje se na všech stranách. Tak městská rada římská přijala návrh, v němž vyslovuje přání, aby vláda a parlament ve smyslu platných zákonů zbavily obecnou školu jakékoliv formy náboženského vyučování. V Italii bylo totiž zákonem z roku 1877 náboženství vůbec ze škol odstraněno, nepřímo však různými nařízeními znovu zavedeno v tom smyslu, že byly obce přinuceny pečovati o vyučování náboženské, projeví-li občané odůvodněnou žádost. — V Anglii předložen bude parlamentu v nynějším zasedání znovu reformní návrh školské novelly, který již dvakrát putoval z dolní sněmovny do horní a naopak. Novella, která značně omezuje církevní vliv na školství i vyučovací látku náboženskou, vyvolá asi jako dříve dlouhé debaty; očekává se však, že bude přijata. — V Německu konají též po různých městech přípravy k akci za vymanění školy z vleku klerikálního. V Norimberku jedná se o to, aby přes odpor klerikálů byla povinná návštěva školy o rok prodloužena. (U nás klerikálové — hlavně alpští — chtějí školní povinnost o rok zkrátiti.) V Drážďanech přijala městská rada návrh, aby se zakročilo u ministerstva za omezení náboženské látky, jež jest určena k učení na paměť, a za snížení počtu hodin, věnovaných vyučování náboženskému. — Jiný obrázek vidíme ve Švédsku. Z hojných cestopisů českých známe Švédy drsné, jako podnebí jejich, a snad také proto houževnaté a vážné; zvláště ve veřejném životě i v činnosti vědecké a umělecké. Už ta mládež je taková. Studentstvo škol středních podává občas školským úřadům i ministerstvu návrhy, memoranda i petice o reformách vyučovacích, o kterých se v úřadech a různých komisích velice vážně debatuje a uvažuje. Loni na podzim žádali na ministerstvu, aby bylo vyučování náboženské — prohloubeno a rozmnoženo, žádali, aby na všech vyšších a vysokých školách vyučování náboženství neobmezovalo se na vyznání současné církve jedné neb dvou, nýbrž aby historicky a vědecky se přednášelo o všech význačných náboženstvích, aby se zavedla na školách také srovnávací věda náboženská — neboť prý na tomto širokém základě nejlépe bude možno žactvu vybrati si ze všech vyznání a kultů onu tresť, která chová prvky vždy a všude platné ethiky, zárodky, jež vyskytují se v každém vyznání náboženském zvlášť i ve všech společně. — *—l.*

Proč žádáme vyučování mravouce? O tomto thematu přednášela slečna Lilli Jannaschova z Berlína ve Frankobrodě v logi „Karl am Mozartplatz“ v oddělení pro ethickou kulturu. Podáváme stručný obsah: Úplný převrat, který v době posledních sto let způsobily hospodářské, technické a zvláště vědecké pokroky, vytvořil vnější poměry životní, lišící se od předešlých — vzrůstem měst, zhuštěním obyvatelstva ve velikých ústředích a následkem toho i sblížením a vzájemným proplétáním a prolínáním se soukromého i rodinného života většiny obyvatelstva. Stěsnání mas ve velikých městech a související s ním intensivní styky jednotlivců i rodin požadují však od jednotlivce i společnosti zvýšenou sílu mravní i pevný charakter. Stálý vzestup pracovní energie ve všech oborech vynucuje si také s mravní stránky vyšší výkonnost — zvýšení úrovně mravní způsobem nejrůznějším. A tu právě v širokých vrstvách převládá místy jistá mravní ochablost a lhostejnost, zdržujíc pokrok a vyvolávajíc různé konflikty, také sociální. Jest úlohou výchovy vzbuditi latentní sílu a schopnosti mravní, podporovati jejich vývoj; jest třeba soustavně vytvářeti mravní charakter již ve škole, činiti mládeži způsobem přístupným a zřetelným, ale také srdečným pochopitelnými požadavky společného i společenského žití, vésti k správnému tvoření úsudku ve věcech ethiky, živiti mravní sílu a podporovati vývoj její. To by byly všeobecné základy; ty však nestačí — nestačí jen působiti na žactvo, třeba reformovati i školu. Školní disciplinu nutno vážně přizpůsobiti ethickým požadavkům do všech důsledků, nutno vymýtiti vlivy nadlidské a snažiti se, aby všechny obory vyučovací skrz na skrz proniknuty byly názory a principy čistě lidskými. Mravouka má býti východiskem pro ethické přetvoření celé výchovy. Pak také důvěra, vížící vzájemně učitele a žáka, prohloubí a obohatí zkušenosti paedagogické. Lze konstatovati, že mnoho učitelů hlásí se k těmto názorům; dodá-li se jim odvahy, semknou se a postaví se otevřeně proti církevnímu a politickému zpátečnictví. Pracuje-li se otevřeně a s důrazem pro věc, která uznána byla správnou a užitečnou, nabývá tato moci větší než nejmocnější reakce. *—l.*

Coelibát učitelek. Sňatek jest učitelkám zakázán v Čechách, v Haliči, Korutanech, Horních Rakousích, v Solnohradech, Tyrolích, Vorarlberku a v Gorici. S povolením zemské neb okresní školní rady smějí se provdati na Moravě, ve Slezsku, Štýrsku, v Krajině, Istrii a Bukovině. Beze všech překážek jsou učitelkám povoleny sňatky pouze v Dolních Rakousích a Bukovině. *—l.*

Pro odůvodněný odpor ku zpovědi vyloučena ze školy. Případ přímo neuvěřitelný sděluje „Právo Lidu“ z Čes. Budějovic. Okresní šk. rada zde vyloučila ze školy děvče, které odepřelo jíti ku zpovědi, protože — jak otec děvčete sdělil

učiteli — zpovědník při zpovědi kladl podle receptu římského světce, Alfonse z Liguori, děvčeti otázky takového druhu, že bylo ve své mravopočestnosti hluboce uraženo. Když nepomohlo nucení ve škole, zakročili klerikálové u kn. a. okresní školní rady, která zaslala škole a otci děvčete přípis, že děvče je vyloučeno ze všech škol českobudějovického školního okresu. Výměr, zaslaný škole, zní doslovně: „Č. 2070/7. Okr. šk. r. C. k. okresní školní rada. Č. Budějovice, 8. října 1907. Správě školy se sděluje, že Anna M., která se tvrdošíjně vzpírala súčastniti se svaté zpovědi, byla vyloučena z návštěvy zdejších dívčích obecných škol. Kdyby se žákyně v tamnější škole domáhala přijetí, budiž to sem sděleno. Předseda: C. k. dv. r. Křikava." — Místo odstranění kněze, který užívá zpovědnice k ukájení svých perversních chtíčů, trestá okresní školní rada děvče, které se nechce více podrobiti takovému římsko-náboženskému cvičení. Tak vypadá to klerikální skuhrání o mravnosti v praxi.. Ale věc tato má ještě jiné pozadí. Na českobudějovicku bylo nedávno pokutováno několik klerikálních sedláků za to, že neposílali své děti do školy a používali jich k polním pracem. Klerikální sedláci, když zvěděli, proč byla Anna M. vyloučena ze školy, rozhodli prý se, že rovněž nepošlou při nejbližší příležitosti své děti ku zpovědi, aby byly za to vyloučeny ze školy a mohly být pak neomezeně používány ku práci.

Dary středoškolských abiturientů pobouřily zemskou školní radu. Kvitovali jsme svého času příspěvky abiturientů gymnasií táborského, třebíčského, kroměřížského a jiných na účely Volné Myšlenky. O darech těch dověděla se naše kanovnícka zemská školní rada a důvěrnými přípisy nařizuje profesorským sborům postižených ústavů, by „zlořády" takové pro budoucnost zamezovaly, jinak že prý páni kanovníci vyvodí z toho své důsledky. Nepochybujeme o tom, že kanovničtí školní radové by nejraději všecky školy pozavírali, avšak sotva lze činit profesory zodpovědnými za jednání abiturientů, kteří maturitou stali se svobodnými občany a mohou majetkem svým disponovati bez ohledu na přání P. T. kanovníků.

Zrušený ústav pro vzdělání učitelek. Časopis „Škola našeho venkova" přináší v čís. 3. tuto zajímavou zprávu: „Při klášteře „velebných sester" Klarisek ve Starém Sonči (v Haliči) zřízen byl přede dvěma roky soukromý ústav pro vzdělání učitelek, v němž pod správou konventu připravovalo se pro povolání učitelské 60 chovanek ve věku do 18 let. V klášteře tom stala se před nedávnem, jak se v „Gazetě Szkolné" dočítáme, jedné ze řeholních sester nemilá nehoda — obtěžkala totiž, a to — jak se zjistilo — vinou samého ředitele ústavu pátera Kumora. Týž byl okamžitě přeložen a s ním současně zbavena své hodnosti také abatyše Heitingerowna. Zemská školní rada pak po provedeném vyšetřování, dohodnuvši se s konsistoří, řečený soukromý ústav pro vzdělání učitelek zrušila.

Jaké by bylo učitelstvo pod panstvím klerikálů. Tyroly jsou tou „šťastnou" zemí, kde klerikálové mají otěže vlády nad školstvím ve vlastních rukou. Také školství této země dle toho vypadá. Však jinak ani býti nemůže; neboť za poměrů, jaké panují v Tyrolsku, je veliký nedostatek řádných sil učitelských. Studující mládež, a to i absolventi učitelských ústavů, obracejí se raději k poště, železnici, bernímu úřadu, anebo si hledají místa v sousedních zemích, kde vedle lepších hmotných podmínek dostává se jim člověka důstojného života. V Tyrolsku vyučují četní učitelé „z nouze" jsou to obyčejně řemeslníci, tovaryši „na vandru" a všelijací v dřívějším svém povolání zkrachovaní lidé. Ba ve větší obci Zamsu vyučoval 13letý chlapec; tento své „disciplinární právo" vykonával tak, že každodenně posílal neposlušné děti na obecní úřad, kde byly mrskány. Teprve, když svobodomyslný tisk na tento nešvar poukázal, p. „učitel" svého místa zbaven a škola — vůbec zavřena. Často bývají i jeptišky bez jakéhokoli předchozího vzdělání za učitelské síly přijímány. V mnohých okresích pořad vyučujících řeholnic dosahuje 50 až 80 procent. Dle statistiky nedávno provedené bylo by potřebí nejméně 360 řádných sil učitelských, aby nouzi o učitele bylo alespoň z hruba odpomoženo. Tak to vypadá v pašaliku klerikálním. A takové poměry aby nastaly také u nás v Čechách, o to se přičiňují naši čeští klerikálové! *Šk. n. v.*

Lurdské jubileum. Právě před půlstoletím — dne 11. a 14. února roku 1858 — spatřila malá Bernadotte poprvé v jeskyni lurdské zázračné zjevení. Při této příležitosti popsal M., spolupracovník „Frankfurter Zeitung", jubilejní vzpomínku, již stručně uvádíme: P o h a n s k á b o h o s l u ž b a v L u r d e c h. Nemíním psáti o nynější bohoslužbě lurdské. která trvá právě půl věku a která tak živě připomíná kult Asklepiův v Epidauru a jinde. Chci se však zmíniti o lúrdských památkách z doby římské. „Revue des hautes Pyrénées" uveřejnila nedávno vyzvání k městské správě lurdské, aby starala se pečlivěji o vykopávky v okolí Lurd z doby římské. K této výzvě připojila se „Revue des études anciennes" a poznamenala: Nepříliš daleko od známé jeskyně se zázračným pramenem a nové svatyně v Lurdech stojí starý lurdský chrám, vzniklý, jak bývalo zvykem, z trosek bývalého chrámu pohanského, římského. Při vykopávkách za účelem studia historického a archaelogického nalezeno v nejbližším okolí tohoto chrámu ve starém městě lúrdském původní zdivo z doby římské, a různé úlomky, římsy, sloupy, zvl. však četné nápisy svědčící bohyni „Tutela". V celé jihozáp. Gallii bylo za dob římských hustě rozšířeno uctívání různých místních božstev — genius loci — zejména bohyň různých pramenů, jakou byla právě také Tutela. Tomu svědčí prastarý pramen, prýštící právě uprostřed trosek starésvatyně římské, z jejichž zříceninční staroměstský lurdský chrám. — — — Křesťanské kulty místní navazovaly skoro vždy na kulty pohanské, jako vůbec křesťanství hledalo v prvých dobách vždy oporu v bohoslužbě pohanské (v Řecku na př. oltář „neznámého boha"), aby tím spíše podle hesla „snadno a rychle" dosáhlo ohlasu v širokých vrstvách; v Lurdech naskytá se řídký případ, že místní bohoslužba vznikla asi šestnáct věků po zániku bohoslužby římské, pohanské a sice z téhož podnětu: vedle pohanského máme v Lurdech zázračný pramen křesťanský. Tak poskytují nám Lurdy pěknou podívanou: vidíme bezprostředně vedle sebe moderní pověru v plném, zářícím lesku a stkvoucí nádheře bohoslužby křesťanské — a vedle ve zříceninách ubohé a sešlé trosky bohoslužby římských a gallských pohanův. *—l.*

Jak se možno také státi „dobrodincem" školy . . . Příslušnou odpověď dává „Úřední list c. k. okres. hejtmanství a c. k. okres. škol. rady v M n i c h o v ě H r a d i š t i". V rubrice „Dobrodincové škol" uvádí se na prvém místě v čísle ze dne 20. prosince 1907, že děkan v Bělé Václav Š p a n i h e l daroval chlapeckým školám v Mnich. Hradišti — — 1 l a h v i č k u v o d y z J o r d á n u a 1 l a h v i č k u p í s k u z p o u š t ě L y b i c k é. . . Podobným „darem", o kterém někteří nevěřící Tomáši pronášeli rouhavé poznámky (že prý voda v Bělé prý je té z Jordánu docela podobná a písek tamnější tomu „lybickému" také . . .), obmyslil děkan také měšťanskou školu v Bělé. V konferenci učitelské ovšem tento „dar" vzbudil velké „pohnutí" . . . Žádný z učitelů jej totiž do sbírek nechtěl. Mezi fysikální instrumenty prý to dát nelze, ani mezi vycpaná zvířata — a správce kabinetu nerostného

o tom nechtěl také ani slyšet. Tak tedy zřízen nový kabinet „náboženský“, do kterého dali z chodby starou mapu Palestýny a ty „flaštičky“ pana děkana Španihela.... Náš dopisovatel dokládá, že má pana děkana v podezření, že se chce dáti po své smrti spálit a urnu s popelem svým dáti uložit do onoho „náboženského“ kabinetu. To je ovšem domněnka docela mylná, protože tak zbožný pán jako pan děkan, nemohl by přece překročiti církevní zákaz spalování mrtvých. On by se mohl dát nejvýše vycpat, což by nebylo proti katolickému ritu a mimo to by to zasloužil za ten svůj flaštičkový dar školám svého působiště . . .

Krocany červená barva, klerikály maceška dráždí. Klerikálové běsní a nadávají, jakmile jen zaslechnou něco o Volné Myšlence, o Volné Škole, běsní, shlédnou-li odznak „macešku“. „Volná myš!“ nadávají příslušníku Volné Myšlenky, udávají učitele, kteří nosí odznak „macešku“ — zkrátka: vyšinuli se z rovnováhy. Litujeme jich, zejména katechetu ve Lnářích u Blatné, který vyhrožuje, že pokud učitelé budou nositi odznak „macešku“, nebude choditi do konferencí (to může učitele jen těšiti) a ve škole před dětmi 9—10letými říká, že všichni, kdož nosí odznak macešku, jmenují se volní mysli-tele. Na tohle klade ten „vzdělaný slouha boží“ zvláštní přízvuk. Přece jen si jest vědom dobrý ten muž, že jest duchovním „pastýřem“. Druhý prvého neméně hodný následovník jest farář, který vyučuje ve škole v Dolní Sytové. Týž odlehčil si v konferenci těmito slovy: „Odznaky Volné Myšlenky, jež učitelé nosí, vzbuzují pohoršení, urážejí „mravně-náboženský cit“ žáků, mravnost žáků ohrožují a není prý nikterak dovoleno je nositi, jak prý dle vynesení zemské školní rady z 8. břez. 1895 čís. 52 (!) se praví, že paedagog nevyhledává svého uspokojení v tom, že by se oddával měnivým proudům časovým, nýbrž ve vědomí, že slouží humanitě (klerikalismus a humanita! Věru vtipný to páter!), vyhrožoval učitelům § 77. řádu školního a vyučovacího (!) a vyjádřil se, že si přeje (!), aby učitelé odznaků těch nenosili. K tomu dodáváme: Nikdo nemá práva, aby učitelstvu zakazoval nositi odznak Volné Myšlenky. Sdružení volných myslitelů není v Rakousku úředně zakázáno a jako může učitel býti v jednotě „Sokol“ a ve spolku dobrovolných hasičů, rovněž tak může býti členem sdružení Volné Myšlenky; a jako nemůže býti někomu zakazováno, aby nosil jakoukoli kravatu, klobouk, nebo vestu, podobně nemůže býti zakázáno učiteli, aby se zdobil maceškou. Drzost klerikální je bezmezná. Až vyjde druhé vydání spisu „Zrcadlo katechetům“, bude jistě silnější, nežli mešní missál.

Historie mého atheismu. O zajímavém duševním vývoji píše nám jeden český učitel: Musím to napsat — je to velká historie velkého utrpení, pláče v tom otrávené mládí, mé otrávené dětství; ale ne jen moje, ale tisíců jiných, millionů násilně vehnaných dětí do církví. Moje matka byla nábožná, ne bigotní, ale velmi věřila v boha a ještě více v Madonnu; můj otec tuto bohyni nenáviděl, ale v boha také věřil, ne z hrůzy, ne z lásky, ale spíše z návyku mládí a z neznalosti života Ježíšova; tuto víru udržovaly v něm pestré církevní pražské parády. Já byl ve svém mládí až do 19. roku silně bigotní; byl jsem fanatikem; a jednou dokonce spustil jsem se do svého tatíka: „Kdybys raději šel se pomodlit do kostela!“ — Tehdy otec na to ani nepromluvil, sesinal a cítil se zahanben — ó, ten jeho pohled, ten zoufalý pohled, ten pohled pokořeného často mi svítil do bezesenných nocí — tatíku, jsi už mrtev, a já tě neodprosil za tuto urážku, za toto nejhnusnější sprosťáctví . . . . . Byl jsem bigotní; za přijetí do učitelského ústavu sliboval jsem bohu, že se pomodlím do roka million otčenášů; tedy na den připadlo jich 2740, počítáme-li na pomodlení se jednoho 8 vteřin, bylo potřebí na to denně 6 hodin a 5 minut; a tomuto nesmyslnému slibu jsem skutečně dostál, a po cestě do ústavu (celkem 2 hodiny denně) a na procházce jsem tyto otčenáše se svěšenou hlavou odříkával. Kromě toho lezl jsem po kolenách na „svatých“ schodech na Karlově; to jsem provozoval již asi od 13 let; chudák, můj tatík, často se divil, že už zas mám kolena prodřená; někdy zaslzely i dokonce jeho oči, když neměl na nové kalhoty. Okrádal jsem ho tedy a to všechno pro svého boha, v něhož nevěru jsem mu někdy i vyčetl. Celý rok žmolil jsem ten 1,000.000 otčenášů; denně byl jsem ve třech kostelích, než-li jsem šel do ústavu, aby mi „to“ („známky“) dobře dopadlo; týdně — v pátek — v den Ježíšův, chodil jsem do Emaus k zpovědi. — Zabýval jsem se sice i studiem Darwinových spisů, ale moje přesvědčení o pravdě písma o stvoření člověka to nezviklalo, ač jsem věřil současně, že Darwin má pravdu. Ve druhém ročníku byl jsem již méně bigotní, z denního programu škrtnul jsem úplně zpověď, a na konci školního roku jsem téměř přes noc stal se atheistou, ne více úzkostlivým, ale hrdým, který klidně pátrá po původu existence bohů. Ano, přes noc, t. j. dva dny jsem ještě vzpomínal na bývalého svého boha, ale najednou stal jsem se nevěrcem, přestal jsem věřit v boha a bylo mi volno . . . .

J. P.

Stoleté výročí narozenin Davida Bedřicha Strausse. Dne 27. ledna t. r. vzpomenul pokrokový a protiklerikální svět stoleté památky narození velikého německého myslitele Davida Bedř. Strausse. Nezná-li naše čtenářstvo jiných jeho prací, není mu jistě neznám jeho „Život Ježíšův“, v němž Strauss přesvědčivě dokazuje mytičnost a tedy nehistoričnost evangelických legend. Činnost Straussova měla význam tím větší, že práci svou podnikal jako evangelický professor bohosloví. Přátelé Volné Myšlenky oslaví památku Straussovu nejlépe četbou jeho spisů. Německy vyšly v laciném lidovém vydání nákladem Alfreda Hrönera ve Štutgartě tyto spisy Straussovy: „Das Leben Jesu“, dva díly, cena 2 marky (K 2·40), „Der alte und der neue Glaube“, cena 1 marka (K 1·20), a pak spis Eduarda Zellera o Straussovi „David Friedrich Strauss in seinem Leben und seinen Schriften“, cena 3 marky (K 3·60). Objednati lze v kterémkoli knihkupectví.

Hlinka českým „oltárným bratom“ poslal novoroční pozdravení, v němž lituje českých kněží jako neuznaných obětí moderního věku. Všechna jejich práce pro národ, vlast a církev je prý před světáky klam a mam, jejich sebeobětování (!!!!) pokrytství, sebezapírání (!!!) a práce před nepřáteli víry a kněžstva jen sháněním se po nízkém zisku a požitcích. „Že ja trpím, tomu rozumiem — píše Hlinka. — Trpím od nepriatel'a, ale vy od vlastnej krve, a to bolí dvojnásobne. Ja Váš bôl' a svízele cítim lepšie ako snáď vy, bo učil som sa poznať vašu ideálnu a krásnu obetivú prácu . . . Ale nezúfajte si, drahí bratia, si essetis de hoc mundo, mundus diligeret vos utique — áno, názor váš protiví sa názoru sveta, odtúď tá čierna zášť voči vám . . .“ Andrej Hlinka, suspendovaný kněz a vězeň, jak se podpisuje, zasáhl ne s velikou opatrností do českých poměrů. Chováme-li náležité porozumění pro jeho národní trpitelství, **naprosto odmítáme toto jeho nepovolané pletení se do věcí jemu vzdálených.** Jak třeba nazírati na naše kněžstvo, odpověděla již prostějovská Snaha: „P. Hlinka nemá zapomínati, že takovým dopisem, jaký poslal do Prahy, nesmí mluviti k uvědomělé většině českého národa. Jeho glossy, že jeho drahí bratia nejsou z tohoto světa, mohou imponovati nějaké „sestře“ třetího řádu, ale ne lidem,

kteří vidí trochu dále. Víme předobře, jak ti „bratia“ každý den hřeší na evangelium lásky a pokory svého zakladatele největšími hrubostmi a surovostmi v tisku, na schůzích, na kazatelnách. Sotva která strana politická sahá k zbraním tak ostudným a poťouchlým, neštitíc se zejména hrubého špinění osob, denunciací a podobného řemesla. To patrně všechno je „z onoho světa“... Chtěli jsme míti Slovensko a náš poměr k němu na půdě neutrální, a zatím Hlinka sám dal první poplašný signál. Přejeme mu, aby své novoroční gratulace nelitoval.“ My přejeme mu ještě, aby nezůstával jen při diagnose choroby slovenského národa, trpícího chronickou klerikální otravou, jejíž živou obětí jest právě sám Hlinka, ale aby nahlédl hlouběji do příčin této choroby. Nejde tu jen o dogmata, jde tu o zhoubné sociální působení klerikálů, které je právě tak staré a nevyhnutné, jak stará je světská moc církevní. Žádná reforma zde už nepomůže. To dokazuje Dlouhý-Pokorný na české straně, na slovenské sám **suspendovaný** Hlinka. Kdo denuncoval Hlinku, kdo svědčil proti němu, kdo ho suspendoval, kdo ho v Čechách nepřijal? Byli to jeho „oltárni bratia“. Nám není vyčerpána otázka národní pouze otázkou jazykovou, a proto nám neimponuje „češství“ ultramontánů. Ostatně rádi bychom viděli, kam by dospěli, kdyby šli se svým heslem „ani Čech, ani Němec, ale Říman“ trochu hlouběji do lidu? Poněvadž na Slovensku národní vědomí je slabší, je tam násilí církve, sloužící držitelům moci, zřejmější. Naši čeští páni jsou jen krotší, sprostní jako holubice a prohnaní jako hadové. Ale nebezpečni jsou stejně. Že toho Hlinka nedovede pochopiti, jest právě tragikou rozporu mezi jeho osobním názorem a jednáním.

Jak titulovat kaplana? Píše se nám z Bezdědic: Zdejší katecheta V. Šťastný hrozí učiteli soudem, že oslovuje ho titulem „pane kaplane“ a dokazuje, že jeho úřední titul jest „velebný pán“. Toto dovolávání se svojí vlastní „velebnosti“ působí hodně komicky a mimo to velice málo odpovídá zásadám křesťanské pokory. Ostatně kaplan sám jest si dobře vědom, že nemá pravdu, poněvadž na úřední listiny zajisté se nepodepisuje „velebný pán“, nýbrž „kaplan“.

Poturčenci horší Turka. V Speyeru byl vyloučen studující z gymnasia proto, že šel k přijímání, aniž se byl dříve vyzpovídal. Hrabě Hoensbroech ve „Frankfurter Zeitungu“ dokazuje, že přehorliví ve službách katolické církve professoři přetrumfli samu katolickou církev. Dle katolických, dogmatických, pevně ustálených zásad může každý, kdo není si vědom těžkého (smrtelného) hříchu jíti ku přijímání bez zpovědi. Všední hříchy nezavazují nikoho k zpovídání. Sám papež by nemohl tedy žáka ku zpovědi donucovati. V. lateránským koncilem (1215) ustanovené církevní přikázání o každoroční velikonoční zpovědi vytýká toto zcela přesně (Handbuch der katholischen Dogmatik von Scheeben-Atzberger IV. 730). Také není ustanoveno, kdo komu má býti zpovědníkem. Ve Speyeru tedy školní správa — ovšem zcela vlivu biskupovu podléhající — omezuje i ty svobůdky, které nábožný katolicismus ovečkám ještě poskytuje. Klerikalismus zná vždy a všude jen donucovací prostředky, kterými chce náboženský život do květu přivésti. Nevidí, že prostředky těmi ničí a zpustošuje poslední zbytky tohoto života. *—ek-er.*

Modlitba podle výšky. Jistý učitel — jméno jeho listy neuvádějí — posílal prosebné listy, aby získal bohatší vánoční nadílku. Nechtěl darů zadarmo, chtěl modlitbami zaplatiti, modlitbami žákův. Měl jistě obchodní talent, dovedl své služby náležitě oceniti. Velebil šikovně hromadné modlitby svých žákův: „Žáci moji budou prositi o požehnání boží všem šlechetným dárcům. Bude jim lehko je vyprositi, protože obec a škola je ve výši 1100 m.“ — Tedy nebi blíže! Učitelé z vyšších končin mohli by licitovati. Kdo dá víc? 2000 m, 3000, 3100 atd. Teď víme, proč Salzburg a Tyrolsko jsou tak pobožnými zeměmi. Příští sjezd katolíků odbývati se bude na Velkém Zvonu a nábožný ministr Gessmann vyleze na vrchol pyramidy. Vatikán přesídlí se na Mont Blanck. U nás redakce „Čecha“ odstěhuje se aspoň na Sněžku.*) — Horalům je snadno, co však dělat mají obyvatelé nížin! A co přec jen znamená proti modlitbě horalově třeba ze srdce jdoucí modlitba horníkova, když 1000 m. pod zemí se plazí! *er.*

Věřte potom klerikálům, třeba i těm moderním! V 1. čísle „Noviny“ sděluje F. X. Š. zajímavou zprávu o „velebném falsátoru“, kterým ráčí býti z affairy Judovy známý Dostál-Lutinov, týž, který si dal sepsati kdysi svou administrační silou nechutný panegyrik, plný nabubřelých nehorázností kritických na sebe i na své bratry v církvi a péře a uveřejnil jej vlastním nákladem. Týž páter nyní zkroutil větu, kterou napsala nedávno do Hlídky „Času“ ve článku „Machar v Římě“ paní R. Svobodová a kteráž věta zní: „Každý jeho vztah přátelský jest opravdový a čestný, zdůvodněný a promyšlený. Koho jednou po zkoušce uzavřel do svého srdce, s tím se stotožňuje a stane se jeho vášnivým obhájcem; nedopustil by ani, aby někdo vyslovil ne dosti uctivě jeho jméno a nedovedl by z rozmaru nikoho zradit.“ Každému dítěti, které tuto větu přečte, jest patrno, že Machar nedovoluje vyslovovat bez úcty jméno přítele, ale velební falsátoři vykarambolovali z toho, že Machar nedopouští vyslovovati ne dosti uctivě svého jména. Tak aspoň otiskuje v N. Životě Dostál-Lutinov jakýsi projev brněnského klerikálního deníku „Hlasu“, kdež se posmívají Macharovi slovy: „Vždyť on, moderní poustevník, který i středem davu nosí s sebou svou poustevnu a ponořen chodí do svých snů jako do neprůsvitného oblaku — nedopustil by ani, aby někdo vyslovil ne dost uctivě jeho jméno...“ „Novina“ dodává: Tak respektují text a smysl posvěcení falsátoři! S takovými lidmi se ovšem nepolemisuje, takoví lidé vymrskávají se jen z literatury. — Celé číslo jest dokladem, že všechen t. zv. reformní katolicism a katolická moderna jsou dnes tam, kde byla pohunkovská žižkovská „Vlast“ již před dvaceti a patnácti lety. Literárním klackářstvím a ničím jiným nejsou Dostálovy nadávky Macharovi, Vodákovi, Svobodové. Jen několik dokladů: „literární onanie“, český literární blázinec“, „psychosa“ — to jsou kritické zbraně Dostálovy. Nu jeho neohrožuje opravdu psychosa, neboť psychosa předpokládá cosi, čemu se říká psyche, cosi, co načisto minulo tento nadávkový stroj. — Souhlasíme, neboť v překrucování článků a vět z Volné Školy jsou klerikálové pravými virtuosy.

LITERATURA

Dr. Otakar Chlup: Kulturní boj o školu. Spisek přišel právě ve chvíli nejvhodnější, ve chvíli, kdy klerikálové a zpátečníci vůbec již skoro najisto sáhají po škole národní, aby ji zcela ovládli. Spatřují nyní svou dobu a mní se býti již pevnými v sedle. Proto právě Chlupův spisek přichází vhod. Jest spisovatel náhledu, že dlužno také theoreticky k otázkám školy a výchovy stále a stále přihlížeti a tak půdu pro příští reformy stále kypřiti třeba. Neříci přímé slovo a zavírati oči, když stojíme tváří v tvář nezdravému stavu, jest pro dnešní školu

*) Lépe hned na měsíc. Beztoho má samé námčsíčné nápady, zvlášť o škole a učitelstvu! *Pozn. red.*

stanovisko velmi nebezpečné. Spisek rozvržen ve čtyři části. V I. a II. jedná se o náboženství ve škole, ve III. o výchově synthetické a ve IV. o mravní výchově a o morálním vyučování. Spisovatel rozeznává v náboženství každém vůbec předně to, co tvoří jeho vlastní podstatu, totiž prvek transcendence, v němž zahrnujeme všechny ony nerozřešené a snad i nerozřešitelné záhady položené za hranice našeho poznání, ale rozeznává spolu i druhý prvek, bližší životu člověka, jímž sebe uplatňuje ve společnosti na kterémkoli stupni vývoje, totiž mravnost, zavrhuje způsobilost církví, aby stačily vědě, která dovršila dílo reformace, dovolává se Natorpa (P. Natorp, Socialpädagogik II. vyd. Stuttgart), který se šťastně pokusil o řešení problému náboženství a školy. Výsledek toho jest, jak Natorp také navrhuje, aby ve škole byla hlásána konečně jedna pravda, jako je jedna věda, jedny dějiny a jedna příroda. Zásady vědecky uznávané mravnosti a pravdy budou jednou také základem náboženské výchovy a vyučování, ne slepá víra, víra před věděním, ale víra jasná, zírající v oblasti rozumu zahalené, rozumu, který mnoho myslil, mnoho zvěděl. Promlouvaje ve spisku o výchově synthetické, poukazuje spisovatel na všestranný vývoj práce duševní a hmotné během XIX. století a na uplatněnou již i v našem školství dělbu práce, která jest vlastně methodou dnešní práce vůbec, a školství evropské, hlavně typu německého a v poslední době školství americké vykazuje velmi silné stopy dělby práce. Popisuje syntheticky učleněný a ucelený způsob výchovy a vyučování na stupni obecného a středního školství, radí, aby se stále uvědomoval poměr, v kterém je ethika k výchově, ukazuje na neudržitelný stav výchovy nábožensko-mravní a nepříznivé účinky dělby práce a na jediné východisko ze zmatků, zachvátivších výchovu a vzdělání na všech jeho stupních, jímž jediná jest výchova synthetická. V poslední části spisu vykládá, co se rozuměti má výchovou mravní, dovolává se Komenského, Locke-a, Rousseaua, Rabelaisa, Montaigna a j. a tvrdí s Pestalozzim, že morální výchova má počíti již v kolébce a že vůbec tato otázka řešena býti musí na poli pedagogiky, didaktiky a pedopsychologie. Spis čítá sice jen 112 stránek, ale obsah koncentrovaný. Z každého řádku vyrojí se nová řada myšlenek. Čtěte jej! *Tčk.*

Nová cizí literatura paedagogická a příbuzných oborův: L'éducation de la femme moderne. Par J. L. Lanessan. Paris. 1907. Félix Alcan. — H. Schmidkunz, Einleitung in die akademische Pädagogik. — Užší výbor pro pořádání sjezdu učitelstva vysokých škol na r. 1907 a 1908 vydal: Verhandlungen des I. deutschen Hochschullehrertages zu Salzburg im September 1907. Verlag Karl J. Trübner, Strassburg i. E. — Pro gymnasia. Ein Beitrag zur Kenntnis des gegenwärtigen Zustandes des österreichischen Gymnasiums. Von Aug. Schindler. Verlag Braumüller, Wien. — Ph. dr. Franz Albert, Ein Wort für das humanistische Gymnasium. Fr. Deuticke, Wien. — Dramatik Otto Ernst v Hamburku připravuje do tisku paedagogický román: Semper, der Jüngling. *—l.*

Výstavu Jossotových karikatur podařilo se získati do Čech Společenskému klubu „Slavia“, který nyní, když výstava Jossotova v Praze v Rudolfinu dne 29. ledna t. r. byla zavřena, pořádá s ní za přispění České sekce Volné Myšlenky umělecké tournée po zemích českých. Pro měsíc únor je výstava Jossotova zadána do Brna. Jossot jest význačný francouzský karikaturista, jehož výstava připíná se docela organicky k výstavě Kupkově, kterou před dvěma léty tytéž korporace u nás s úspěchem pořádaly. Také Jossot jako Kupka obral si za úkol bičovat svojí karikaturou různé falešné hodnoty a lži dnešní společnosti. Vykoná proto jeho výstava pro uvědomění našeho obecenstva velice mnoho. K výstavě jest pořízen sekretariátem Volné Myšlenky katalog, v němž zejména francouzský text karikatur jest doslovně zčeštěn. Úvod katalogu tvoří dva informační články, které pro své umělecké tournée po zemích českých napsal Jossot sám. Druhý z těchto úvodních článků má titul: „Karikatura nástrojem revoluce“. Illustrovaný katalog tento byl na osmi místech státním návladnictvím zabaven. Doporučuje se, aby přátelé Volné Myšlenky, kteří chtějí pro své město výstavu Jossotovu na nějaký čas získat, zavčas dopsali o ni sekretariátu České sekce Volné Myšlenky v Praze, na Král. Vinohradech, Korunní tř. č. 6. (Současně upozorňujeme, že i v místech, kde není možno uspořádati výstavu Jossotových originálů, lze zaopatřiti si prostřednictvím našeho sekretariatu reprodukce jeho karikatur zakoupením příslušných čísel francouzského satirického listu „Assiette au Beurre, které, koupí-li se k nim český výstavní katalog v ceně 30 h s přeloženými texty, stanou se pochopitelnými i franštiny neznalému čtenáři českému. Všech cyklů jest 18 a prodávají se jednotlivé sešity po 50 h. Lze tedy za 10 K, zahrnujíc v to i porto, získati všech 18 Jossotových cyklů i s katalogem.

(Zasláno.)

P. T. pánům českým filologům a české intelligenci!

V dohledné době bude asi nutno uspořádati nové vydání „Sterzingerova velkého slovníku německo-českého.“ Při úpravě nového tohoto vydání bude ovšem hleděno k tomu, aby slovník tento dle možnosti byl doplněn a zdokonalen do té míry, aby nejen vyhovoval veškerým požadavkům, jaké se kladou na moderní veliké slovníky, ale i potřebám, plynoucím z poměrů, za jakých jsou oba jazyky, český i německý, daleko více na sebe odkázány, než kterákoli dvojice jazyků jiných. Má-li se však slovník tento přiblížiti co nejvíce k ideální dokonalosti, správnosti a úplnosti, jakých se od něho vyžaduje, nestačí na to ovšem síly jednotlivcovy; tu jest zapotřebí, aby přiložila pomocnou ruku k dílu všecka intelligence, které jde o to, aby se slovník tak důležitý octl v rukou jejich v podobě co nejdokonalejší. I obrací se redakce Slovníku německo-českého ke všem, kdož užívali nebo užívají zmíněného slovníku, s prosbou, aby si neobtěžovali upozorňovati na vše, co shledali snad ve slovníku nedokonalého a nesprávného, jakož i aby projevili svá přání ve příčině jeho zdokonalení. Rovněž prosí redakce všechny, kdož buď z povolání nebo jinak zabývají se jazykem německým, knižným či mluveným, aby v zájmu zdokonalení díla posílali laskavě redakci slovníku každý zajímavý výraz nebo obrat německý, s nímž se setkají, buď s českým ztlumočením, nebo, není-li jim toto známo, objasněný definicí, po případě celek větný, ve kterém se zmíněný výraz nebo obrat vyskytl. Každé sebe menší upozornění, oprava nebo doplněk bude redakcí vděčně přijat a pečlivě registrován. Stejně vděčně budou přijata upozornění na méně známé publikace německé nebo německo-české (po případě i cizojazyčné), jichž by bylo lze použiti ke zdokonalení díla. Dopisy buďtež adressovány redakci Slovníku německo-českého v nakladatelství J. Otty v Praze.

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

ROČNÍK III. 15. BŘEZNA 1908 ČÍSLO 10.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

Ženská otázka a ženská výchova.

Dle různých autorů srovnává Karel V. Tuček.

> Vzdělávati ženu znamená vzdělávati muže; povznášeti její povahu, značí povznášeti svou povahu; rozšiřovati její duševní svobodu tolik jest, jako rozšiřovati svobodu celé společnosti. Neboť národové jsou jen chovanci domácnosti a lidstvo celé jest jen vychovancem matek.
>
> *Smiles.*

Bylo to letošního roku 9. února, kdy Volná Myšlenka uspořádala v Konviktském sále v Praze schůzi žen. Předmětem jednání byla ženská otázka, rovnocennost ženy s mužem a z toho vyplývající rovnoprávnost ženy ve všech směrech života.

Věci staré, leč forma nová. Nová tím, že tu vystoupily tentokráte na forum ženy na svou obranu. Obstály výtečně. Slovy úchvatnými, důvody pádnými a logikou železnou, nezvratnou zastaly se práv ženy. Slečny: Karla Máchová, Zdenka Wiedermannová a Fany Plamínková mluvily tak přesvědčivě, že získaly naprostý souhlas všech i četných tam přítomných mužů. A byly věru vzorem mužům řečníkům, i vyškoleným parlamentníkům a debatteurům. Nejbystřejší právník nebyl by líp obstál v hájení práv žen, statistik nejdůkladnější nebyl by dovedl přesněji a přesvědčivěji doložiti svá tvrzení, než jak učinily tyto tři nadšené děvy. Dokázaly nezvratně, že jsou ženy v plném právu, aby činily nároky též na mandáty poslanecké ve sborech zákonodárných.

Pravím pozňovu: Věci nikoli nové, vždyť otázka ženská ventilována již v starém Římě, jen forma nová. Již r. 1860., tedy skoro před půl stoletím, přinesly tehdejší „Obecné Listy Naučné", redigované Řezáčem a drem Ant. Majerem, vroucími slovy psaný článek o povolání a hodnosti pohlaví ženského.

Žena jest rovně muži schopna moudrosti, cnosti a blaženosti, protož jsou práva její rovna s právy mužů. Mužové mají upřímně ctíti a věrně zastati se žen právě pro jejich zvláštní křehkosti, těžkosti i zásluhy. Děti, zvláště synové, mají vděčnými býti matkám svým a více k nim, nežli k otcům láskou se kloniti. Zahyň již, bídný předsudku, jakoby vzdělání a vychování dívek mělo se obmeziti, aby se jim nanejvýše něco z umění podalo, kterak by pošetilým hýřilům lichotiti a zalíbiti se mohly! Umlknětež naduření mluvkové, honosící se jménem mudrců, kteří do světa vytrubujete, že žena není schopna cnosti, a co při ženách cností se zove, to že slabost, anebo pud přirozený, anebo účinek marnivosti.

Ženy samy dokázaly věru, že nesprávným jest úsudek, pronesený o nich Schoppenhauerem, který pohrdá ženou z hlediska i v důsledcích své filosofie, který tvrdí, že láska není projevem duševní příbuznosti, že podstata její není ani z daleka duchovní, který hlásá, že láska jest prostředkem vůle k životu, aby udržen byl rod, že není žena schopna umrtviti v sobě tuto slepou vůli k životu, že jest pramenem veškerého zla a všech strastí!

Vzpomínám tu blahé památky proslulé nejčistší humanitou altruistky, výtečné druhdy učitelky paní Kamily Mašínové-Hruškové, jejíž každé slovo, každý čin, každý krok spěl za pomocí chudým, bědným, utlačovaným, která jako světice zasvětila celý svůj život jen skutkům šlechetným, která těžce nesla neporozumění mužů jejím idealům nejčistším, kterou provázelo za hrob jen žehnání těch, jichž slzy, kde jen je postřehla, nejochotněji stírala, která bohužel zapomenuta zůstala právě v těch kruzích, které měly lidumilné a nejpoctivější snahy její aspoň uznávati. Zmiňuji se zde o působení paní Josefy Náprstkové (zemřelé 13. září 1907.), která byla výtečnou ženou pomocnicí, doplňující svou ochotou a láskou konání mužovo. Bylať neobyčejným příkladem bezpodmínečné oddanosti dle idealu Jednoty Českobratrské, který ani v století XIX. nedošel uskutečnění a o který dosud marně bojuje věk XX., která lidový svůj původ nikdy nezapřela, jejíž zjev zůstal do jejího skonu příslovečně prostým, která neměla potřeb jiných, nežli dokonalé provádění všech mecenášských a průkopnických plánů Vojty Náprstka, prvního pionýra ženského hnutí českého, které veliká úcta i vděčnost byla údělem za živa a která odešla dosti neočekávaně v 69. roce, věnovavši své jmění založení „Zátiší" pro opuštěné, osamělé ženy

a dívky, jejíž urna dle přání jejího stojí vedle urny s popelem Vojtovým...

Nejpádnější námitku proti rovnocennosti ženy s mužem, jak ji uvádějí protivníci Möbius, Lafette, Cox, Kende, že by byla žena dosud nevytvořila nic genialního, že opravdoví geniové byli jen muži, i tvrzení Lily Braunové [Die Frauenfrage 1901., p. 205*)], že ani tam, kde ode dávna ženy měly volnější přístup (v literatuře, hudbě, malířství), nemohou se vykázati skutečným ženským geniem, vyvrací F. X. Šalda v článku „Slovíčko o ženském umění", kdež praví: „Naši nadgeniové a nadčlověkové, kteří bagatelisují a podceňují z principu a předem každou knihu, nebo každý obraz podepsaný ženským jménem, jsou českou specialitou. Jinde se ví a uznává, že žena má literární a umělecký talent a že stvořila již díla, která obstojí vedle nejlepšího, co napsal, nebo namaloval muž. Dvojí doklad z moderního umění belletristického: Ricardy Huchové „Ludolf Krolen der jüngere" a paní Miriam Harry „Dobytí Jerusaléma". Z umění výtvarného „Berta Morisotova", kterou tak vysoko cenil Manet a Whistler, Dora Hitzová a Clondelová. Vývojové datum v ženském umění znamená Ellen Keyová. Vykonala čin ryze umělecký a při tom čin ryze ženský. Ukázala, jakou tvořivou a tvárnou silou může býti ženská láska, která se tak často zvrhuje ve slabost, ukázala, jak chladná, problematická nauka evoluční přetvořiti se může v umělcově duši v básnickou pravdu. Není pochyby, že moderní mužské umění žije více, než slušno z pomluvačství, z pomluvačství životních hodnot a kladů. Nebylo by úkolem umění ženského přivésti korrektiv tomuto umění mužskému, ne silnému, nýbrž jen brutálnímu, surovému, siláckému? — Pracovati v první řadě na očistění slova a pojmu „sentimentalité?" Na stvoření nové Něhy? Něhy, která je duchovou silou a jednou ze sil největších, poněvadž se nedá myšliti síla bez jemnosti. Právě nejsilnější a nejmužnější geniové — Goethe, Flaubert, Dostojevský, Carrière — jsou plni něhy.

Pohané téměř všichni se domýšleli, že by žena, jakés nižší stvoření a muže méně důležita byla; jakoby jen k tomu byla na světě, aby smyslnou rozkoš chystala muži dle jeho libosti, jakoby neměla v lidské společnosti nižádného práva, aniž též směla čeho žádati na muži.

Takto nesmí žena sama o sobě smýšleti, aniž o ní kdo jiný, nejméně pak učitel, vychovatel. Smýšlí-li takto žena o sobě, nevybřede z kaluže nízkosti, nepovznese se z prachu sprostoty, zneuctí, zahodí sebe ve všem jednání, počínání svém. Místo, aby se snažně domáhala toho, by muž ji za nejušlechtilejší podporu snah a prací svých, za nejmilejší společnici na pouti života považoval a ctil, snese to, když muž s ní toliko jako se svou loutkou nakládá a — časem jí pohodí. A otec, pěstoun, který by neznal lepších náhledů o povolání a důstojnosti pohlaví ženského, než jak jsem o něm právě napsal, pak běda! když by takový člověk rozhodoval o vzdělání, vychování pohlaví ženského. Strašná kletba leží na každém ústavě dívčím, který se neřídí pravým smýšlením o důstojném dívek a žen povolání.

O vzdělání žen tudíž ani řeči nemůže býti tam, kde by se za to mělo, že stojí žena níže, nežli muž, že jen ku smyslné rozkoši jest povolána, že nemá míti náležitého hlasu v rodině, v obci, v státu.

Připadalo mi v té schůzi v Konviktě, jako by se byly zase vrátily k nám některé doby „zlatého věku" XVI. století, kdy tehdáž Albertinová psala latinsky, řecky a hebrejsky, kdy Vestenská latinské verše skládala, kdy Eva Lobkovicová svého otce jako advokát veřejně hájila.

Tam na té schůzi žen živým slovem hlásáno totéž, co byla Olga Stránská v „Ženské revue" psala: „Požadavek volebního práva žen jest pouze důsledkem principielně uznané rovnocennosti muže a ženy. Jako jest nynější zemská volební reforma nejvážnější politickou záležitostí, tak jest zařadění volebního práva žen do této reformy nejdůležitějším bodem ženského hnutí. Výbor pro volební právo žen žádá přímé, rovné volební právo do obcí, do zemských i říšských sněmů pro všechny, účast ženy na všech polích lidské práce, kde všude získala si již vstup, opravňuje ji rozhodovati a spolupracovati tam, kde život její slučuje se s životem jejího pohlaví, její rodiny, jejího národa, celého lidstva, jichž zásady velmi dobře pochopila právě táž Olga Stránská, která správně vykládá o Volné Myšlence, že je to všesvětová liga, která hájí práva k volnému projevení každé myšlenky lidské, jejímiž cíly jsou nejvyšší mravní statky lidstva. A touto snahou po uvolnění ducha ideově úzce spjato jest i ženské hnutí, které snaží se uvolniti, osvoboditi ženu všestranně. Žena duševně svobodná, stotožňující své tužby s ideou lidství, se zvýšenou radostí vítá vítězný postup Volné Myšlenky, její to myšlenky, neboť její pojem o volnosti je širší, hlubší, než může býti pojem volnějšího již muže.

Protož také v úplném souzvuku a harmonickém vývoji ženské otázky posuzuje výchovu dívek osvědčená feministka Fr. Plamínková: Dosavadní výchova dívek byla zvrácená, nesprávně považoval se sňatek za životní cíl ženy, za jediný její účel. Akcentovalo se příliš její pohlaví a zcela se přehlédlo, že dívka je

*) Zásady ženské otázky. Výtah z přednášky prof. dra Břetislava Foustky na Smíchově 7. ledna 1904.

na prvém místě člověkem. Nejde o zvláštní výchovu dívek, nýbrž o výchovu člověka. Vychovávejme lidi a ne muže a ženy, vzdělávejme obě pohlaví stejně, pokud lze společně. Počátkem výchovy je rodina. Rodiče musí býti přesvědčeni, že duše dívky je rovnocenna duši hochově a že oběma je třeba stejně důkladné výchovy jak duševní tak tělesné. Po dosažení povšechného vzdělání ať již na škole obecné, měšťanské nebo střední jest žádoucno, aby každá dívka, právě jako hoch, byla odborně vzdělána ku práci; ať se vyučí čemukoli, řemeslu, šití, vaření: jen ať to odpovídá jejím vlohám i ať se tomu naučí důkladně, aby tato dovednost byla jí podkladem slušné výživy a hospodářské neodvislosti. Pak přestane onen stav čekání na muže vysvoboditele, stav blouznivosti, románů, přepjatosti, sentimentality, který vždy nese do dalšího života ženina patrné, nešťastné známky. Všechna odborná učiliště mužská musí býti otevřena též dívkám. Pro ty, které nuceny jsou jíti přímo ze školy za výdělkem bez průpravy odborné, je nutno zavésti povinnou návštěvu večerních, raději ještě odpoledních pokračovacích škol, jako při úřednících. V Praze toliko obchodní ženská příručí mají příležitost k odbornému výcviku v době učení, Vídeň však má již 13 dívčích průmyslových pokračovacích škol. Dr. Břetislav Foustka uznává, že tisíciletá tradice ve výchově ženské přímo dusila volné rozpětí ducha ženina. S povznesením ženské výchovy a její uvolněním i tu nastane pokrok, s vývojem socialním otevrou se nová pole ženiny činnosti, v níž se bude moci osvědčit.

Využívá se proti ženskému vzdělání, jmenovitě theoretickému, vyššímu, a v důsledku toho proti zastávání vyšších duchových povolání. Ale neoprávněný tento odpor se podráží 1. průměrně stejným nadáním obou pohlaví; 2. svědectvími nepředpojatých universitních profesorů o dobrých schopnostech posluchaček; 3. fakty, že mnoho žen s úspěchem nabylo stupně akademické hodnosti a zaujímá čestná místa v duchových oborech (lékařky, učitelky, profesorky, úřednice v nejrozmanitějších odvětvích.

Na doklad pravdy této potřebí sobě přečísti na př. Karla Pelanta feuilleton v „Čase“ ze dne 28. února, v němž týž líčí dovednost americké ženy chirurga, paní Berty van Hoosen, profesorky gynaekologické chirurgie na universitě Illinois, která operuje, jakoby vyšívala, přesně, bez nervosy, tak jako kdyby si hrála, nasazuje nástroje a řeže, štípe ustřihuje; jest nutno provést těžký, namáhavý pohyb a tu se opře vší silou, smačkne nástroj jako svého nepřítele, přímo s vášní — a zase elegantní ženská, mezi tím vším klidně hovoří, vysvětluje každou akci, vypráví svou diagnosu a dohady; při každém novém vyskytnutí se zjevu odvrátí se od nemocné, přelétne zrakem posluchače a poučí je, někdy i třeba déle; „smrt musí počkat, dokud pracuje“. Berta van Hoosen provádí na ženě rodičce císařský řez. Dvě léta nebylo na universitě podobného případu. V den její byl boj mezi lékařstvem chicagským o vstupenky do amfiteatru, dostali je pouze gynaekologové, chirurgové a profesoři universit. Přes 600 osob se namačkalo do sálu a čekalo s dychtivostí na výsledek. Van Hoosen přišla, podívala se na hodinky a začala pracovat. Nikdo nedýchal a každý zíral upjatě na tuto obdivuhodnou ženu, která chladnokrevně pouštěla se v zápas s přírodou a smrtí. Uplynulo sedm minut hrobového ticha v auditoriu a tu náhle zaplakalo zachráněné děcko. A napětí ve všech povolilo, nadšení vybuchlo, a všech šest set lékařů zapomnělo, kde jsou a dalo se do zuřivého potlesku a skleněná střecha síně drnčela jásotem: Hurrah for Hoosen! Hurrah!

A Hoosen klidně pracovala dále.

Tak žena americká! Proč by rovněž tak nemohla dovésti žena evropská? Dávno tomu, co vyslovil Viktor Hugo: „Stará Evropa spěje již ku hrobu; nová Evropa počíná.“

I evropská žena tolikráte již usvědčila ze lži ty, kdož hlásají, že nestačí k vyššímu vzdělání. Pomněme jen doktorky Irmy Goldbergové v Ženevě, tohoto proslulého ženského chemika, jmenujme dále doktorku práv slečnu Alix Westerkampovou v Marburce, ba vzpomeňme též Angeliky Kaufmannové, která před 100 lety zemřela v Římě. Královská akademie umění v Londýně učinila ji svým členem, jmenujíc ji profesorkou, Anglie stala se jí domovem a jevištěm utrpení vzbuzeného nešťastným, podvodným sňatkem. Zabývala se ryjectvím a její přečetné obrazy nalézají se ve všech téměř světových galeriích.

Již roku 1882 napsal jsem a uveřejnil několik článků v moravském časopise „Národ a škola“ o dívčím vychování. Tehdáž ty články snad zapadly, dnes jiní přicházejí s toutéž myšlenkou. Dnes již snahy o reformy ženského vzdělání nabývají uznání v praxi. Touha žen po socialní rovnocennosti nabývá uskutečnění a nebýti tuhého a koženého konservatismu mužů, zejména těch, kdož sedí v parlamentech, byla by i u nás žena bývala dávno doceněna a uznávána. Otázku ženskou však již nikdo nepřehluší, ona vítězí a také zvítězí. Ale jako jest hanbou pohlaví mužského, že zneužívá dosud ženy ku prostituci, tak i kletbou jeho jest, že násilně zamezuje vývoj ženin, že jí zavírá brány učilišť, že nepovolalo ženu dosud do parlamentu, že dopouští, aby ženu ovládal klerikalism, že se nepřičinilo, aby žena zbavena byla pout, jimiž ji dosud svírá předsudek, ale ještě více mužovo sobectví.

Však se již blankyt ženské otázky vyjasnívá a dříve nežli se kdo naděje, zasvitne slu-

neční jas a svoboda ženy vysoko se vznese nad propastí temnoty, v níž druhdy žena udržována.

Přičiňme se a učiňme tak zejména my muži, urovnejme cesty ženám ku branám vědy, umění, vysvoboďme je z otroctví, aby dějiny příštích věků musily uznati, že jsme si zasloužili jméno mužů pokrokových.

Svobodu, rovnost a volnost ženám, jako mužům!

LONGINUS:

Středoškolská anketa ve Vídni.

Byla 21.—25. ledna. Zasedala v audienčním sále ministerstva kultu a vyučování. — Kdo se chce o ní důkladněji informovati, tomu doporučuji pěkný článek ředitele Bílého v lednovém-únorovém věstníku českých professorů. Dle článku toho několik stručných, místy doslovných poznámek:

Baron Pidoll upozorňuje na to, že vše horuje o výsledcích humanistického studia. Kde pak jsou vlastně ty výsledky? Samá slovíčka, samá mluvnice. — Žák řekne „cordem“ místo „cor“ a učitel se děsí: „Vy skončíte ještě na šibenici!“ — Mnoho se žáci učí takřka se těšíce, že to smějí zas zapomenout.

Pí. Mar. Hainischová shrnula vše, co kdy škole a professorům se vyčítalo. Žáci propadávají dle škol, ne dle schopnosti. Školy jsou mírnější a přísnější. Mnoho žáků propadá; to vede k „nepřímému výběru“ lepších hochů. — Professoři vídeňští při dávání zpráv jsou tak brutální, že otcové mnozí nechtějí s nimi ani mluvit.

Dr. Riedl prudce bil do gymnasia. Vyčetl, že dresiruje na úředníka; upozornil na rozhořčení obecenstva proti professorům. Zavrhuje školský byrokratism; haní naše učebnice.

Dr. Steinwender: Gymnasium není elitní ústav. Nelze vybírati ani žáků ani učitelů. — Bourat musíme, bydlíme v starodávných, nepotřebných budovách.

Dvorní rada Lorbeer vyčetl baronu Gautschovi jeho výrok z r. 1886, že i realisté vykonali mnoho vzácného, ale že je škoda, že tito mužové nestudovali gymnasium.

Dvorní rada Huemer navrhl nový typ střední školy. Prozradil, že i o dobré německé učebnice je nouze. Ani ceny od ministerstva vypsané nepomohly.

Lékař dr. Gruss vyčetl gymnasiu, že mu chybí chemie, kreslení, měřictví, deskriptiva, infinitesimální počet, vývojopis, poučení o pohlavních nemocech, geografie, geologie, právo trestní a civilní. Za to má se vynechati náboženství z vyššího gymnasia a reálky; vychovává jen pochybovače a pokrytce. Kdyby žák odpovídal učiteli náboženství to, co mu řekl učitel dějepisu, a obráceně, dostal by po dvojce od obou. — Jsou zlí učitelé: „Vy jste napovídal, za to dostanete dvojku!“ — „Vy jste kouřil, dostanete dvojku!“ — Za to, že žák chtěl na stranu, dostal práci z „pilnosti“, rozuměj za trest!

Poslanec Hofmann v. Wellenhof upozornil na hlubokou, dalekosáhlou nespokojenost obyvatelstva. Je větší než myslí ministr, inspektoři a ředitelé. K těm lidé nejdou, ale svěřují se poslancům. Pak vyčetl gymnasiu jeho vady, na př. uniformitu ve školství. (Ve Francii o $^1/_4$12 s pýchou prohlásil kdosi: „Teď se ve všech školách čte ta a ta kapitola Livia.“)

Professor v. Arnim hájil vřele klassické jazyky. Veselost vzbudilo jeho tvrzení, že jeho děti rády se učily latině, ba že jim to bylo požitkem.

Dvorní rada Bachman varuje před přílišným hověním mládeži. Ať pracuje. Nemůže se učit jen co by chtěla.

Bobrzynski byl pro samosprávu sborů professorských v rámci organisační a učebné osnovy, aby nastalo zdravé závodění mezi jednotlivými ústavy.

Svob. pán Czedik, prý rodem Čech, nejstarší z přítomných, vypravoval o starém gymnasiu, kde bývalo 20 hodin týdně, ve čtvrtek prázdno a málo učení domů. Odchovanci byli samostatnější a lepší povahy než dnes.

Socialně-demokratický poslanec Pernerstorfer podotkl, že žák se učit musí a dokonce nazpamět. Život klade veliké požadavky. Ať se mladík tuží, aby jim stačil. Hýčkání mládeže je škodlivé. — Když ministr četl, co vše má se do gymnasia vsunouti, bylo prý mu špatně. Není úkolem školy napěchovati dítě vědomostmi, nýbrž tříbiti ducha, vštípiti lásku k práci. „Vzdělání jest souhrn toho, co jsme zapomněli,“ řekl kdosi. — Není atheistou, není materialistou, ale nechce míti náboženství ve škole; sám studoval na kněžském gymnasiu a přece tam ztratil víru.

Prof. Drtina žádal decentralisaci a národnostní sebesprávu školství, nezávislost na politické správě, laicisaci a volené školní rady. Někteří účastníci ankety vyměnili po řeči visitky s prof. Drtinou. Jeden Němec se ptal: Čím je ten Dertyna a když slyšel, že je professorem university, tázal se: Na německé?

Vládní rada Petelenz poznamenal, že v hájení klassických jazyků je mnoho neupřímnosti. Zná okresní hejtmany horující o vý-

znamu klassického studia; když byli sami žáky, těžce s ním zápolili.

Prof. Reichelt vytýká, že učitelé (professoři) málo vychovávají. Vypravují o statečnosti Římanů; vejde inspektor a třesou se jim nohy. Takových professorů nemohou si žáci vážit. Učitelé tací sami neznají svět; ať se mu přiblíží.

Velmi sympatická byla řeč dvorního rady Strouhala. Promluvil otevřeně o věci, kterou každý zná, ale nikdo nechce viděti: o podvádění při maturitách písemních a při klausurách (písemních státních zkouškách).

Tepelský opat Helmer myslí, že to bylo jen žertem, když se navrhovalo odstranění náboženství; to je bez vyhlídky. (Dle pana opata.) Za Drtinovo vyučování náboženství bez konfesse by se poděkoval. Vyčítá Drtinovi, že bere laicisaci školství z Francie. — Z toho byl řečnický souboj, sledovaný od všech přítomných s napjetím.

Reditel Bílý upozorňuje, že nespokojenost jest znakem nové doby. Nutno s ní počítat. Obecenstvu se školstvím nespokojenému třeba vyhovět. — Je proti slavnostnímu rázu maturit a proti známkám na maturitním vysvědčení. Ať se žáku prostě přizná zralost.

Zemský inspektor Kastner vyslovil se pro zrušení písemních maturit.

Reichelt byl by hned pro ponechání maturity, kdyby byla tím, čím dle zákona býti má, totiž zkoužkou zralosti, ne zkouškou z vědomostí a zkouškou učitelů. Nechť nepředsedají školní inspektoři. Harmonie mezi předsedy-inspektory a profesory, o níž inspektor Scheindler mluvil, neexistuje.

Baron Pidoll hájil svéprávnost sborů; ať samy rozhodují o zralosti žáka. Nepřeje si, aby jako dosud profesoři byli zkoušením kontrolováni.

Profesor Hauler sice hájil maturitu, ale žádal vlídnější předsedy.*) Nejde-li žák na universitu, je zbytečné aby maturoval.

Při hlasování zůstalo odstranění i zachování posavadních maturit v menšině. Jednohlasně, s bouřlivým potleskem přijat návrh na zlepšení maturit.

* * *

Nikdo ať nečeká příliš mnoho od reformy. Zejména pak žáci. Jsme arci všichni nespokojeni se střední školou, ba s naším školstvím vůbec. Vyčítáme jim, že žáci jednak dosti neumí, jednak že nemají dosti osobní ceny. Podaří-li se reforma, bude mládež pracovati mnoho, aby se náležitě rozvinula. Nelze střední školy organisovati tak, aby vyhovovaly slabomyslným lenochům.

Pracuje dělník, rolník, učitel, obchodník atd.; musí i student pracovati, t. j. vážně a opravdu se namahati. Jen se poohlédněte, vy hoši mladí, po vynikajících mužích, jací to byli pracovníci.

Z těch si vezměte příklad.

Slyšel jsem, že mezi sociálně-demokratickou mládeží jsou hoši, kteří závidí studentům, že smějí jen studovat, jen se vzdělávat. Takový hoch kolikrát po práci dlouho do noci studuje. Je dělníkem a studentem zároveň. Nemusí se líný student styděti před takovým energickým hochem. Jen si rozvažte výhody, které máte a pracujte, dělejte!

*) Důrazně upozorňujeme, že je to nesprávné, horší-li se obecenstvo stran maturity na profesory. Pro ty je mnohdy zrovna utrpením. Maturita toť předseda! *Pozn. Red.*

PENSEUR:

Psychologická stránka náboženství.

II.

Předešle jsme zkoumali základní psychické prvky, ze kterých v nitru pračlověka vykvetly náboženské city a nálady. Objasnili jsme jejich přirozený původ a tím rozptýlili jejich zdánlivě transcendentální svatozáři. Z původního tohoto stavu subjektivně-individuelního vyvíjejí se dále náboženské představy v útvar objektivně-kollektivní. To stalo se na počátku civilisace, kdy lidští jedinci počali se sdružovati v rodiny, kmeny a posléze národy a státy. Na tomto stupni svého vývoje řídí se náboženství zákony davové psychologie i chceme nyní tuto jeho stránku blíže zkoumati.

Člověk má schopnost svoje niterná hnutí sdíleti.

To je počátek onoho procesu, kdy náboženství, jev původně subjektivní, nabývá vnějších forem a stává se sociálním fenomenem. I zvíře má svoje vniterné stavy psychické, nemá však schopnost je sdíleti, i nemohou tudíž přejíti ve vnější organisované formy jako u člověka.

Je tu dále nápodoba, pozůstatek to animální periody člověčenstva. Tato vlastnost, kterou jsou všichni lidé nadáni a jejíž počátky dají se již stopovati u velikých opic anthropoidních, šíří se v davech rychlostí epidemickou.

Sdílení a nápodoba urychlují materialisaci a objektivisaci náboženských představ, které posléze utuhnou v ztrnulé útvary konfesí a orthodoxií, tato kollektivní monstra současných církví a náboženských společností.

Původní metafysická stránka náboženství zaměňuje se na této cestě stránkou materialistickou, idea boha nahrazuje se modlou, fetišem a v pološeru mythů a legend se

náboženství ponenáhlu vulgarisuje, druhdy až barbasiruje. Každá realisace původně čistých abstrakcí končí tímto způsobem, každá idea opustivši psychickou oblast byla chladnou realitou takto deformována.

Je známý a oblíbený locus communis všech theologů a advokátů zjeveného čili nadpřirozeného náboženství, že rychlost, s kterou se toto v massách šíří, dá se jedině vyložiti zázračným spolupůsobením božství. Jest to úmyslné či naivní ignorování psychologických zákonů a jevů hromadné duše. Velicí organisátoři náboženských forem znali tato fakta mnohem lépe, než naši theologičtí sofisté. Poznali dobře onu velikou suggestibilitu davů, jejich nezkrotnou potřebu illusí, neznámého a absurdného. Odtud silný vliv hallucinovaných reformátorů a fantastických vůdců. Ti využitkovali davové lehkověrnosti, strachu, pověrečnosti, snadné vznětlivosti, kteréžto psychické vlastnosti činí z mass hříčky vnějších podnětů. Uměli dobře spekulovati s davovou hrůzou před neznámem a osvojili si tak brzy právo šáliti národy. Nejvýmluvnějším řečníkem zdá se býti davům ten, kdo je naplňuje strachem a sliby. Proto vztyčili duchovní náčelníci mocné, hrůzné i utěšující chimery, založili svatyně, obklopili je mysteriemi, aby oddálili příliš zvědavé pátrání a zmařili soudné myšlení. Vznikl obřad, toto dítko divošské periody lidstva a na konec dogma, nabalsamovaná a mumifikovaná to absurdnost. Byly zavedeny symboly, ze kterých naposled vytvoří se ztrnulá pravidla jednání.

Touha a potřeba moci, která vzniká souběžně s integračním procesem při vytváření se sociálních aggregátů, proměnila davové náboženství ve službu svých zájmů. Je známá služebnost davů vůči silným autoritám. Služebnost tato zplodila nutný despotism vůdců, kteří z náboženství utvořili promyšlenou soustavu terorismu. Tak povstal onen veliký ohlupující systém spojený s hlásáním otrocké morálky, ona hrůzná bastilla nevědomosti, lži a násilí, o kterou bezmocně se tříští zdravý rozum a volná myšlenka. Ostatní dokresluje historie. Vidíme, jak církve zapřahovaly národy k vozům králů, vidíme, jak panující náboženství pojímá se všude s despocií, jak vzniká posléze nestoudná aliance státu a církve. V zápasech o politické svobody stává náboženství davové vždy na straně tyranů. Jsouc původně ve své formě subjektivní záležitostí srdce, stává se na tomto stupni vývoje záležitostí policie a proměňuje se v moc autoritativnou a stíhající.

Tak dokoná se jeho tragická metamorfosa. —

Z poměrů těchto vyvinula se důsledně všemohoucnost náboženských augurů. Poněvadž davy podmaňuje zázračná stránka věcí, stávají se augurové chytrými vykladači fakt. Dav nemá onoho vyššího ponětí přírodní zákonitosti, kterým se vyznačuje duch vědecky vzdělaný. Chytří vykladači využitkují tohoto psychického defetku, vsuggerují davu myšlenku o vyšší moci, která je s to zameziti stávající zákonitost přírody. Vymyslí zázrak jako protiklad zákona, jako libovůli vyšších mocí, jako antithesu neodvratné nutnosti přírody. Tak přemění fakta v zázraky. Z toho pramení veliká pověrčivost davů sesilovaná jejich mentální setrvačností, konservatismem a nemyslivostí. Pověrčivost snižuje inteligenci a bezuzdnost citů stává se tím vládnoucí.

Davy podléhají dále magickému kouzlu slov a formulí. I tuto potřebu obstarávají promyšleně obratní hypnotiséři a eskamotéři. Scholastický verbalism a theologické zdůrazňování litery proti duchu jsou tímto snadně vysvětlitelny.

Ku konci ještě jeden moment vyplývající přímo z psychologické povahy hromadné duše. Inteligence davů jest na stupni velmi nízkém, podobná inteligenci divocha, dítěte, ženy. Jest ustavičně zatemňována velikou povolností vůči podnětům a dráždění, neschopností uvažovati, nedostatkem soudnosti a ducha kritického, přeháněním citů. Stavy tyto hledí ještě sesíliti schytralí pastýři davů hlásáním askese, odříkání, pokání, cností to vesměs negativních a umrtvujících, které odvracejí člověka od všeho, co zmnožuje život a inteligenci. Dav nemaje schopností abstrakčních učiní původně niterné představy skutečnými entitami a zalidní jimi přírodu a vesmír. Toho využitkují duchovní náčelníci davů a promění tyto chimerické fantomy v tyrany, kterými mocně ovládnou duši davu. Tak vidíme na konec lidské individuum opředené sítí tradic, názorů a zvyků. Jeho iniciativa jest dokonale zničena, jest uvězněno ve vlastní své nebeské utopii a celé pohlceno božským právem. Ustavičné vychvalování slepé víry, povídáni o zázracích, dětinské legendy, to vše zplodí v jedincích zpozdilou ignoranci, plazivou a chvějící se lehkověrnost. Tím je objektivní transformace náboženských představ vyvrcholena, lidské individuum jest zrazeno těmi, kteří od něho přijali moc a náboženství církevně-davové stává se uniformou pro nemyslící množství a svěrací kazajkou hlavám kritickým a jasnovidným. Je to ona přítěž, od které se snažíme odpoutati propagací a organisováním volné myšlenky.

EDVARD BENEŠ:

Boj o světskou školu v Anglii.

Politické strany anglické vedou již dvě léta prudký boj o školu. Táž tendence, která se jeví dnes ve všech více méně pokročilých státech, ukazuje se i zde. Jde o to vysvobodit školu z područí církevního a podrobit ji státu. Boj ten jest velmi významný, ne tak ve své podstatě, neboť o skutečnou světskou školu tu ani z daleka nejde, jako spíše svým pozadím. Není to boj kulturní, jsou to potyčky čistě stranické a stranám účastněným jde hlavně o politické následky reformy. Liberální strana bije se tu za větší svobodu školy, konservativci hájí její odvislost od církve, či vlastně od dvou církví panujících, anglikánské a katolické. Ministr Birrell předložil před dvěma léty „Education Bill", jenž nápravu měl přinésti, před sněmovnu poslaneckou, kde byla reforma přijata; ale sněmovna lordů, většinou konservativní, zákon zavrhla a chystala se zavrhnouti každý podobný, jenž by sáhal na privilegia náboženství. Z toho povstal konflikt mezi oběma sněmovnami, konflikt konstituční. Dnes předložen jest nový „Education Bill" sněmovně poslanecké novým ministrem vyučování R. Mac Kennou, trochu účinnější a rozhodnější nežli byl Birrellův. Otázka jest ovšem, zdali i tento návrh nepadne před odporem konservativců.

To však jsou boje politické a nás přirozeně zajímá stránka čistě školská, jaké vlastně je dnes postavení anglických nejnižších škol, co znamená v podstatě tento nový boj o školu a do jaké míry rozšířeny jsou i v Anglii idee o svobodné škole v kruzích rozhodujících. Jak vývoj tu pokračoval, nejlépe lze viděti z krátké historie anglického lidového školství.

Ve Skotsku idea lidového elementárního školství jest o dvě století starší nežli v Anglii a Walesu. Reformace přinesla školní vyučování dítěti rolníkovu a řemeslníkovu jen ve Skotsku, v Anglii to byly nanejvýše jen střední třídy, které tu měly stejný prospěch. I Milton a Locke nedívali se na vyučování chudého dítěte jako na nutnost, jako na jeho právo a dobrodiní pro celý stát. Teprve kol r. 1805 učiněny byly v Anglii první kroky k opravdovému organisování školství lidového, ale i při těchto prvních pokusech jevil tu stát velmi málo iniciativy a přenechal starost o to vesměs osobním, dobrovolným snahám jednotlivců. Byla založena společnost na podporu škol „British and Foreign Society" a později r. 1811 druhá společnost „National School Society of the Church of England" — Národní školská společnost církve anglické. Tyto dvě školské společnosti církevní měly pak úplně v rukou během 60 příštích let veškero lidové vyučování v Anglii. Byly to školy dobrovolné „Voluntary Schools", podléhající úplně církvi, jí vydržované a veřejnými dary podporované, v nichž rozhodovala církev o všem.

Roku 1839 nastala částečná změna. Stát uznal, že musí i on všímati si školy a tak skutečně začal přispívat. Nevzal však ani správu ani vydržování škol do svých vlastních rukou, nýbrž prostě uznav školní organisace církevní, začal církvi na vydržování škol přispívat a příspěvky ty během doby stále vzrůstaly; stát vzal na sebe povinnosti, nežádal však nijakých práv, ani o jednoduchou kontrolu se nestaral.

Teprve vystoupením Gladstonovým nabylo v Anglii jiné mínění vrchu a názory zcela již moderní se tu ozývaly. Ve velikém hnutí demokratickém kol roku 1870 vstoupila i otázka školská do popředí a začalo se uznávat, že otázka vyučování není věcí církve, nýbrž věcí veřejnou, státní, společenskou. Ne církev jako zvláštní organisace, mající své vlastní cíle, odlišné od povšechných společenských cílů, nýbrž ten orgán, jemuž jednotlivci později mají sloužit a musí sloužit, má se starati o výchovu těch, kteří jsou jeho členy. Není možno tu sloužit nějaké zvláštní klice, neboť mají se vychovávati občané a ne sektáři náboženští. A všecky důvody, známé již všeobecně, uváděny tu byly k podporování požadavku o zlaicisování škol. Stát také ze tří čtvrtin školy platil, bylo tedy správné, když chtěl aspoň kontrolu. A když Gladstone dostal se k vládě, podjal se skutečně úkolu, dát národu, když ne zcela světskou, tož aspoň volnější, světštější školu, nežli byla dříve.

Veliká chyba byla provedena tehdy, že liberálové, mající moc, neuskutečnili to, co učiniti mohli: zavedení školy bezkonfessionelní. Dnes jejich nerozhodnost se na nich mstí a musí bojovati těžce o to, co mohli provésti tehdy. Pravda ovšem, že církev tehdy využila vší své mocí, aby podobné katastrofě unikla. A tak z celé reformy Gladstonovy vyšel kompromis, jenž pro svou nerozhodnost a ústupky církvi přivodil dnešní nepěkný stav lidového školství v Anglii, jež přes tuto reformu dostalo se opět do rukou církve.

V reformě Gladstonově totiž nebylo přeneseno vyučování prostě na stát. Všecky dřívější školy církevní „Voluntary Schools", legálně byly potvrzeny a stát na ně přispíval stejně jako dříve. Novotou však bylo, že založeno bylo vedle těchto škol církevních ještě nové národní, od církve neodvislé, nesektářské školství, vydržované výlučně státem a jsoucí také pod jeho kontrolou. Dán byl

tedy takto první základ laické škole, ovšem ne úplně laické. Církevní školy nebyly šmahem zrušeny a podpory jim také neodepřeny; to byla ta polovičatost, která se brzy vymstila, zvláště když se připojila k tomu polovičatost jiná, že totiž v nových školách byl zachován výklad bible a tím i jistý náboženský podklad. Tyto školy a školské úřady (School Boards) byly nuceně zařízeny všude, kde obyvatelstvo dobrovolně se neshodlo samo anebo tam, kde z vlastní vůle je obce žádaly. Vydržovány byly státními podporami a obecními daněmi. Vyučování bible musilo se díti nesektářsky, nestranně, ani v duchu anglikánském, ani katolickém, ani kterékoli jiné sekty nonkonformistické.

Nový systém se osvědčil znamenitě v prvé době a počet národních škol vzrůstal velmi rychle. Naproti tomu školy dobrovolné upadaly čím dále tím více. Boj církve a strany konservativní proti novému systému se tím značně přiostřil. Církevní školy měly ovšem stálé státní podpory, ale to přece jen nestačovalo. Ti, kdož do nich posílali děti, neradi platili přímo nové vydání na školství, kdežto při státních školách vydání to nebylo patrno, když zahrnuto bylo do daní. Školy byly nezdravé, výprava nedostatečná, učitelstvo špatně placeno.

Zdálo se již, že školství to zahyne úplně, kdyby v poslední chvíli konservativní vláda lorda Salisburyho je nebyla zachránila. Ten pozdvihl školství církevní a školství státnímu tím nepřímo zadal silnou ránu. Nejprve byly roku 1896 dány dobrovolným školám církevním daleko větší podpory nežli dříve a pak zcela již nastaly přípravy, že školství to vydržováno bude úplně jako školy národní z daní. Pro různé nesnáze slíbil příští ministrpresident Balfour roku 1900, že na tuto spornou otázku sáhnuto nebude. Nedodržel však slovo a tak r. 1902 definitivně zařízena byla věc tak, že národní školy, vydržované daněmi, dostaly se pod správu a dohled obecních zastupitelstev, a školy církevní proti dřívějšímu slibu jeho vydržovány jsou nadále státem z daní skoro úplně, takže není v podstatě v obou rozdílu, jedině ten, že druhé, ačkoli také jsou vydržovány z daní, zůstávají v moci církve. Z toho také následovalo, že kde byla škola církevní, zřizována nebyla žádná jiná a tak na př. přes 8000 nonkonformistických dětí musilo navštěvovati školy církevní, kde se učilo právě proti názorům rodičů.

Proti zákonu nastala opravdová revolta, která přispěla nemálo roku 1906 ku zvolení liberální většiny sněmovní a ustanovení liberální vlády. Za tohoto zákona žádný nonkonformista se nemohl státi učitelem v ohromné spoustě škol, veřejností vydržovaných. Nastala z toho nejprve passivní resistence: celé tisíce nonkonformistů odepřelo posílati děti do škol a přestalo platiti daně. Nastala pronásledování, přišly pokuty a konečně i vězení.

Tato otázka, jak patrno, nutně musila také přinésti ono veliké vítězství volební straně liberální, jakého dobyla ve volbách r. 1906. Nebylo jediné, nebylo také hlavní, ale nebylo také poslední. Proto také první snaha nynějšího ministerstva, když nastoupilo, bylo předložení Birrellova „Education Billu“ před sněmovnu poslaneckou, jímž měla býti získána náprava. Šlo tu ve skutečnosti o více než polovici národa, neboť škol církevních bylo množství veliké a nepřímo tím bylo školství vůbec vrženo do rukou církve.

Reforma, jakou chtěla nová vláda zaříditi Birrellovou předlohou, dá se krátce charakterisovati takto: Zkouška z náboženství pro učitele měla býti zrušena a veškero školství mělo přijíti pod kontrolu státní. Církvi měla býti nechána však volnost tam, kde by čtyři pětiny dětí přihlásily se do škol církevních, a konečně vyučování náboženství mělo býti omezeno. Konservativní kruhy rozpoutaly boj proti návrhu a potíraly ho zuřivě ve sněmovně i mimo ni. Konečně odporem sněmovny lordů celý zákon loni padl.

Letos připravila tedy vláda nový zákon o reformě školství. Zákon ten má býti poněkud rozhodnější nežli byl Birrellův. Ale dlužno podotknouti hned, že má také mnoho vad a že je jednostranný. Je to značný krok ku škole světské, jmenovitě vzhledem ku dnešním poměrům, vyšlým ze zákona Balfourova, ale ani nyní neodvažují se liberalové kroku rozhodného. Jednak by zákon padl před odporem sněmovny lordů, jednak ani oni nechtějí jednati rázně proti církvi. Dnešní zákon jest zase kompromis, jako jím byl zákon Gladstonův.

Nebudu se pouštěti do širšího rozbírání celé předlohy, pro nás v celku méně významné. Jde nám jen o to, ukázati na všeobecnou tendenci, jež se jeví ve státech moderních, osvoboditi školu od církve. A tendence ta je tu ovšem velmi patrna přes to, že se nejde důsledně až do konce. Zákon má vlastní cíl zavésti jednotu do organisace školní v Anglii. Bude-li odhlasován, znamená to jednak, že další školy konfessionelní jen za těžkých okolností mohou se nově zakládati a chudé venkovské školy nutně musí vejíti ve správu státní. Zákon neničí školy církevní, ale je pojat tak, že veliká část škol těch nutně v budoucnosti by zmizela hlavně z nedostatku peněz.

Dle zákona všecky školy obcemi a státem vydržované padají pod státní kontrolu. Jsou

světské, bezkonfessionelní potud, pokud škola, v níž se bude vyučovati prostě bibli, nesektářsky, netendenčně, nikoli ve smyslu té nebo oné církve, se může nazývati bezkonfessionelní. Jinak náboženství v ní míti místa nemá.

Církevní, konfessionelní školy, „Voluntary Schools" budou nadále zbaveny pravidelné podpory z daní obecních a v otázce peněžní nastane situace, jaká byla zavedena zákonem Gladstonovým: dostanou jen dobrovolné státní příspěvky a subvence, ačkoli tyto budou značně zvýšeny. Celkem stát na tyto školy bude platiti v podporách asi dvě třetiny vydání; ostatek musí si církev opatřiti z dobrovolných podpor, chce-li si uchovati své privilegium, právo dosazování a zkoušení učitelů a celou svou církevní atmosféru nad školou. Tím vším stane se konfessionelní škola nadále jen trpěnou a nikoli vládnoucí, jako bylo dosud — ovšem bude-li zákon přijat. Tím by také značně konfessionelní škola upadla, poněvadž v mnohých obcích není ani trochu naděje, že potřebné peníze budou opatřeny. Bude zase špatně vypraveny, špatně se budou učiti, špatně personál platiti, až obec požádá stát, aby mohla býti převzata mezi školy státní. Tímto klidným pochodem chtějí liberálové obejíti všecky bouře a přece docíliti konečného výsledku, jednotné státní světské školy. Je to tím snáze možno, že zároveň stanoveno, že nové školy konfessionelní mohou se zakládati jen za určitých podmínek a nikoli volně jako dříve. Na venkově pak, kde je jen jediná škola, musí nutně se státi školou bezkonfessionelní.

Tím by opravdu byl dán skutečný základ jednotné více méně světské škole. Zákon má různé vážné chyby, ale i takto by mnoho pro ideu školy bezkonfessijní učinil. Nesnáz ovšem je v tom, že jest více než pochybné, zda-li bude přijat a uskutečněn. Na to liberálové nemají dosti síly. Nicméně přece to ukazuje, co si přeje většina anglického lidu a že zásady o bezkonfessionelní škole razí si všude neodvratně cestu k vítězství.

Kamenem na Haeckla.

Jméno Haecklovo zní ze všech stran. Nedávno slaveny 74. narozeniny jeho, byl nadšeně pozdravován i zavile tupen, a dnes rozléhá se jeho jméno ještě zvučněji. „Berliner Volkszeitung", „Neue Freie Presse" a jiné pokrokové listy světového významu široce pojednávají o útoku na život Haecklův, a reakční tisk odpovídá; vídeňský denník klerikální „Vaterland", denní četba rakouského císaře, přinesl o Haecklovi dokonce dva úvodní články, v nichž Haeckla tupí, dovolávaje se poctivě i nepoctivě různých učenců, zvláště však profesora theologie Wahrmunda a jeho řeči, proslovené dne 18. ledna 1908 na thema „O katolickém názoru světovém a volné vědě", jež — mimochodem řečeno — v knižním vydání byla zkonfiskována. Profesor vídeňské university Hatschek končí v „Presse" odvetu, řka, že na literární kameny, hozené po Haecklovi, nestačilo by museum, kámen vržený do pracovny jeho bude však vsazen v Haecklův pomník.

Přímé a nepřímé příčiny půtky vlekou se již od polovice února. Stařičký učenec Haeckel tráví své kmetství v Jeně, v útulné vile se zahradou za městem. Jde mu již na pětasedmdesátý rok; dne 16. února slavil své narozeniny, byl zahrnut nesčetnými radostnými projevy ... A právě tehdy začaly se trousit kapky jedu. Akce byla široce založena. Z Cách, Mnichova, Bamberku, Münstru, z Fuldy a odjinud docházely dopisy, podepsané „věřícími", „pravověrnými křesťany", „společností věřících", a v dopisech Haeckel tupen, spíláno mu a vyhrožováno pro nájezdy na svatou víru, vynesen nad ním i rozsudek: „poctivě zasloužený trest smrti". Tak to šlo až do minulého týdne, kdy věřící od slov přešli k činu. Před půlnocí dne 4. března vržen do okna Haecklova bytu těžký kámen, který dle prvých zpráv odrazil se od vnitřního rámu okenního a spadl do zahrady, dle podrobn jších zpráv pozdějších prorazil obě okna, dopadl v Haecklově pracovně na psací stůl a poškodil předměty na něm rozložené. Haecklovi neublížil. — —

Mohutné a pyšné bašty svaté církve římské chátrají a bortí se, padá z nich kámen za kamenem — jeden dopadl na Haecklův stůl. Haeckel byl však právě z nejmocnějších, kdo uvolnili základní balvany její, kdo otřásli skálou Petrovou, že se drolí víc a více.

Nebyl sám osobním protivníkem církve; klidně pracoval ve své vědě, a výsledky jeho bádání samy o sobě, bez Haecklova osobního přičinění, rozjitřily proti němu zastance víry. Původně útočeno na Haeckla, když hájil theorií Darwinových a rozváděl je, zvláště když váhavé tvrzení Darwinovo nahradil výrokem o vývinu člověka z opice; neboť tato formulace jest dílem ne Darwinovým, nýbrž Haecklovým. Od té doby arci křesťanští učenci obrátili. Po léta nevěděli, jak se zachovat; veřejně stavěli se proti Darwinovi a Haecklovi, sem tam studiem se však přesvědčili o správnosti nových nauk. Brněnský prelát augustiniánský Jiří Mendel na příklad již před čtvrt stoletím studiem a pokusy dospěl k názorům, odpovídajícím theorii Darwinově a vývodům Haecklovým. Teprve o dvě desetiletí později troufali si křesťanští učenci (jesuita Wasman) veřejně se hlásiti k novým theoriím, ovšem v rámci svaté víry. Přes to zloba proti Haecklovi nepominula; vždyť Haeckel byl prvním, který tlumočil názory Darwinovy nejširším vrstvám, širému světu. Od té doby, kdy se oba názory poprvé střetly, změnilo se arci mnoho. Haeckel poukázal na některé procesy v pohlavním životě ženy, jež vyskytují se také

u samiček opičích. Haeckel poukázal dále na podobnost vajíčka lidského, opičího a psího, jež dosud žádný přírodozpytec nerozezná. Haeckel popsal dopodrobna vývoj lidského plodu od odplodnění vajíčka až k době porodu. Haeckel dovodil, že plod lidský v této době projde tutéž cestu vývojovou, jakou vyvinul se z nižších tvorů člověk, Haeckel ukázal, že stále ještě v těle matky opakuje se v malém velikolepý proces vzniku, stvoření člověka, trvavší věky věkův. Haeckel vyslovil, že jest prostou, jasnou souvislostí příčinnou vše to, co dosud prohlášeno za zázrak, za tvůrčí akt. Tím vším ovšem zavilá zloba odpůrcův jeho oživla a vzrostla. Víra prohlásila tvůrčí akt za skončený, Haeckel vidí stálý, živý vývoj. Církev učila, že svět jednou stvořený trvá nezměněně, ztrnule, člověk že sice může nepatrných statků duševních i hmotných nabývati, ale na chodu světa nezmění nic — neboť vývoje, pokroku není; a Haeckel hlásá: Jest vývoj, vidíme ho na vlastní oči, žijeme v něm, zmítáme se v jeho víru — jest vývoj a jest pokrok. Dva světy proti sobě: církevní ztrnulost, klid smrti, rozklad, a proti němu vývoj, rušný život, jásavý pokrok. Učí-li církev: „Bůh stvořil člověka“, hlásá Haeckel v důsledcích svého bádání: „Člověk stvořil boha!“

Náraz těchto dvou světů musil býti prudký. Mocná kdysi církev, která své odpůrce buď podrobila nebo zničila, která pokořovala krále a císaře v prachu u svých nohou, stála bezmocně proti klidnému, prostému učenci, který svým bádáním a naukami zaclonil zářnou dosud stkvělost církevních tajemství a zázraků.

Ovoce zraje. Je tomu sto let, co Darwin napsal „Vznik druhů“, po něm přišli Huxley, Vogt, Haeckel, orali jeho roli, seli. Setba vzešla, úroda zraje. Ale i soused chystá se ke žním: Svatá církev římská. Zrodila se, žila, umírá — byla potlačována, potlačovala a chtěla by tak i dále. Ale nemá síly, nemá moci. Umírá, tone. Chytá se stébla; popadne, co jí přijde pod ruku. Dokud měl zbožný křesťan moc, podpaloval hranice, stavěl žaláře a mučírny, ničil duši i tělo. Za našich dnů se aspoň schová za keř a hodí kamenem. V zavilé, bezmocné zlobě hodí po vznešeném duchu — a trefí kus skla. Snaží se ze všech sil, udělá, co dovede. Ale kamenem pravdu nezabije. *—l.*

Z přednáškové cesty redaktora Karla Pelanta v Severní Americe.

Svoji činnost v Novém Yorku zakončil K. Pelant 30. prosince roku 1907, kdy promluvil v novoyorkské Svobodné obci o cílech své americké cesty a vykládal, jakým způsobem hodlá pracovati pro sjednocení českoamerického svobodářství. Karel Pelant prohlásil, že by pokládal za nejvyšší úspěch své návštěvy, kdyby se mu podařilo platně přispěti k svornému postupu českoamerických svobodářů a k utváření pevného centra. Činnost jeho v Novém Yorku potkala se naprosto se souhlasem. 5. ledna roku 1908 přednášel Pelant o vývoji náboženských představ ve Filadelfii, dne 6. a 7. ledna přednášel v Baltimore a to „o svobodomyslnosti a její směrech“ a „o hospodářsko-politické situaci ve XX. století“. Dne 9. ledna přednášel v Alleghany „o úkolech a cílech Volné Myšlenky“.

Do Clevelandu dorazil dne 10. ledna k delšímu pobytu, aby uspořádal zde celý cyklus přednáškový. V Clevelandu konaly se k přednáškám Pelantovým už od polovice prosince minulého roku přípravy, jednotlivé spolky, řády a sociální sekce zvolily zvláštní akční výbor, jehož úkolem bylo přednášky tyto pořádati. Hlavním činitelem tohoto přednáškového výboru byl občan Karel Bernreiter. Tento výbor uspořádal v Clevelandu celkem 9 přednášek Pelantových ve dnech 11., 12., 15., 19., 21., 23., 26. a 30. ledna a dne 2. února s thematy: „Podpůrné spolky a svobodomyslnost“, „Co jest Volná Myšlenka a jaké má cíle?“, „Socialismus a Volná Myšlenka“, „Postavení ženy v rodině a ve veřejném životě“, „Původ a vývoj náboženství“, „Kam spěje moderní společnost?“, „Výchova dítek a cesty k lepší budoucnosti“, „Křesťanství a klerikalismus“, „Sokolstvo a jeho poměr k Volné Myšlence“. Těmito přednáškami nebyla však clevelandská činnost Pelantova vyčerpána. Dojížděl z Clevelandu na přednášky i do blízkých českých osad v okolí, také skupině clevelandských anarchistův uspořádal zvláštní přednášku „o vývoji lidského myšlení“. Pozornosti také zasluhuje bouřlivá schůze slovácká „o událostech v Černové a jejich významu a následcích“, kterou dne 26. ledna k žádosti slováckého dělnického vzdělavacího spolku „Pokrok“ uspořádal. Na schůzi tuto dostavili se také slovenští klerikálové, zejména jistý P. Zlámal, kteří činili nezdařené pokusy schůzi rozbít; schůze tato vyvolala ve všech slovensko-amerických novinách živou diskusi. Mimo cyklus konána byla také dne 1. února přednáška „o Prokopu Velikém a jeho významu“ v lóži „Prokop Veliký“. Dne 2. února vedle přednášky „o Sokolstvu a jeho poměru k Volné Myšlence“ proslovil Pelant v nedalekém Lorainu řeč „o zápase za osvětu“. — V referátu o této přednášce ozval se poprvé disharmonický ton v chicagské Geringerově „Svornosti“. Referát jest tak výmluvnou ukázkou tonu, jakým píše jistá část českoamerického tisku, že nemůžeme opomenouti „kritiku“ jeho citovat: „Pan Pelant pověděl nám o počátcích prvního křestanství, něco o středověké inkvisici, také že Čechové prohráli na Bílé Hoře a pak — to že už končí, vstal (při celé řeči totiž seděl za stolem), natáhl na sebe kabát a v průvodu jednoho saloonika nám ukázal paty.“

Z Clevelandu odejel náš delegát, rozloučiv se s krajany dne 8. února přátelským večírkem, do Chicaga, kamž přijel dne 9. února. Kdežto dosavadní činnost Pelantova provázena byla všeobecným uznáním a souhlasem celé českoamerické veřejnosti, v Chicagu mělo býti jinak. Už od let považuje se tu za jediného oprávněného velkoobchodníka svobodomyslností pan August Geringer, jenž také propagandu svobodomyslných idejí pojímá docela po kupecku. S těmito representanty „staré svobodomyslnosti“ bylo tudíž v Chicagu Pelantovi už od začátku podstoupiti tuhý zápas. Tentokráte nespokojil se Geringerův orgán „Svornost“, jako to činil při cestě dr. Bartoška, pouhým umlčováním, nýbrž přešel docela k přímým útokům. Hned na uvítanou napadl Pelanta otevřeným listem, nadepsaným „Zajímavá, ale těžká otázka stran České sekce Volné Myšlenky“, v němž formálně odpovídá na osm objednaných otázek jisté záhadné paní Čechové a ve své odpovědi líčí Volnou Myšlenku jako bezvýznamný výdělečný podnik pěti domýšlivých jednotlivcův a zahrnuje zejména delegáta našeho podezřením i přímými urážkami. Bylo tedy jedním z prvých činů Pelantových odpovědět na tuto invektivu. Odpověď ovšem „Svornost“, ač se napřed prohlásila ochotnou

k jejímu otisknutí, neotiskla. Odpověď vyšla za to v listech jiných, zejména v chicagské „Spravedlnosti“, která se vší rozhodností delegáta našeho se ujala, jak se byla loni ujala „Svorností“ umlčovaného dr. Bartoška. Podrobně se k těmto česko-americkým sporům vrátíme v příštím čísle Volné Myšlenky, kde také jednotlivými výtkami, jež nám Geringerovým tiskem byly činěny, budeme se obšírněji zabývati.

Vlastní přednášková činnost Pelantova v Chicagu byla dle dosavadních zpráv tato: 11. února súčastnil se schůze místního sdružení Svazu svobodomyslných, ústřední organisace českoamerických volných myslitelů, v níž tlumočil přítomným trojí pozdrav: Volné Myšlenky české, Volné Myšlenky francouzské, jejíhož sjezdu v Paříži byl účasten, a ústředního sekretariátu Volné Myšlenky světové v Bruselu. Den na to, dne 12. února, představil se ve schůzi „Stráže osvojených“. K prvému veřejnému vystoupení Karla Pelanta v Chicagu došlo dne 15. února v české divadelní síni v Chicagu, kde před představením Sudermannovy „Zkázy Sodomy“ proslovil přednášku „o českém učitelstvu a školství“. Péčí místního sdružení Svazu svobodomyslných a Stráže osvojených uspořádán byl podobně jako v Clevelandu také v Chicagu cyklus přednášek „o svobodomyslnosti“, vesměs v síni českoanglické svobodné školy, na níž Pelant postupně přednášel ve dnech 17., 20., 24. a 27. února a 2. března o thematech: „Národní ideál český“, „Původ a vývoj náboženství“, „Křesťanství a klerikalismus“, „Snahy a cíle Volné Myšlenky“, „Kam spěje lidská společnost?“ Také tyto přednášky, třeba že „Svorností“ stydlivě umlčovány, došly plného úspěchu. Vedle těchto přednášek byla zejména velice pozoruhodnou schůze konaná v neděli dne 8. března o 2. hodině odpolední v síni plzeňského „Sokola“ v Chicagu s thematem „Svaz svobodomyslných, jeho práce a úkoly“. Schůze tato má zvláštní důležitost proto, že byla konána Pelantem za tím účelem, aby tam generálně súčtoval se záhadnou paní Čechovou, s dr. Iškou, „Svorností“ a jinými podobnými živly. Podrobných zpráv o této schůzi dosud nemáme; sdělíme je s čtenářstvem v čísle příštím.

RŮZNÉ ZPRÁVY

K manifestaci učitelstva pro svobodu školy a vědy. Ve zprávě naší v čísle únorovém o manifestaci této napsali jsme, že se stalo asi nedopatřením, že organisace učitelek v Čechách neučinila rovněž projev na této schůzi. K poznámce této bylo nám z Jednoty Komenského sděleno, že Jednota českých učitelek byla stejně jako všechny ostatní organisace k projevu pozvána, avšak na pozvání to vůbec neodpověděla a zástupce svého neuvedla, ač všechny ostatní organisace učitelské tak učinily. Teprve soukromě po schůzi zvěděl jednatel Jednoty Komenského, že úlohou zastupovati Jednotu učitelek pověřena byla slečna Tůmová, učitelka ze Žižkova, která však na schůzi se nedostavila a vedle toho i kandidaturu do výboru Jednoty Komenského odmítla. Výboru J. K. důvody této resignace jakož i nepřítomnosti slečny Tůmové na manifestaci známy nejsou, a není tedy vinen neúčastí oficiální učitelek českých na manifestaci této; naopak to velice nemile nesl. Vzhledem k tomu bylo by žádoucí, aby slečna Tůmová aneb výbor Jednoty českých učitelek okolnosti tyto vysvětlily, aby nezůstalo na nich zdání, že nepřály plnou měrou vzpomenutému vážnému projevu všeho učitelstva českého za úplnou volnost školy.

Moravský Pelikán. Věstník Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě v roč. VII. čís. 24. ze dne 15. února appeluje na c. k. okresní školní radu ve příčině nařízení zemské školní rady moravské, zaslaného okresní školní radě v Kyjově, aby se tato vyslovila o bezkonfessi učitele L. Doslovně uvádí znění článku 14. základního zákona státního ze dne 21. prosince 1867, kterýž článek zaručuje každému úplnou svobodu víry a svědomí, dokazuje v úvodním článku svém, že bezkonfesse není povinnostem občanským na újmu a že také bezkonfesse ani neodporuje nikterak paragrafu 1. základního zákona školského ve příčině uložené školám nábožensko-mravní výchovy a na paragrafu tom založené služební přísahy a končí těmito, pro naši dobu velmi charakteristickými slovy: „Patříme vstříc rozhodnutí slavné c. k. okresní školní rady v Kyjově vzrušeni, ano běží o rozhodnutí veliké váhy, zdali totiž jsou pevnější právní základy tohoto státu, či vliv a moc církví. Důvěřujíce pevně právnímu svědomí a citu všech členů c. k. okresní školní rady, očekáváme, že nebude žádána a podporována suspense učitele, který, uvědomiv si, že přírodní zákony nepřipouštějí nadpřirozeného zjevení, zázraků, důsledně se staví mimo církve, jež jsou na nadpřirozeném zjevení založeny. Vždyť nemusí ještě nábožensky vychovávati ten, kdo je v církvi, říkaje Pane, Pane! — ale může pravdivě nábožensky vychovávati ten, kdo stojí v poznané pravdě.

Freie Schule, německý spolek pro volnou školu, svolal ve dnech 7. a 8. března do nejčernějšího koutku Čech, do Teplic prvý sjezd svých důvěrníků z království, který jednal o organisaci hnutí, o ustanovení důvěrníkův a stálých zpravodajův a o přípravách k zřízení zemské rady pro Čechy se sídlem v Praze; sjezdu se súčastnilo ke stu delegátů ze všech německých krajů v Čechách, kteří zastupovali více než deset tisíc organisovaných stoupenců hnutí za volnou školu. V neděli uspořádána za účastenství 1600 osob veřejná schůze manifestační pod předsednictvím říšského poslance barona Hocka, který promluvil o školských poměrech v Rakousku, o zklerikalisování školy, zvláště v Čechách, o českém řádu školském a vyučovacím a o vzrůstu vlivu klerikálního na nejvyšší zemské úřady školské. Poslanec Seitz podal historický přehled vývoje školství a akcentoval potřebu zbavit školu vlivů klerikálních; demonstrační schůze zakončena řečí propagandisty dr. Bernharda z Vídně. O vzrůstu Německého hnutí za volnou školu v Čechách svědčí, že za léta 1906 a 1907 ustavilo se v království 68 místních sdružení. —*l.*

Zajímavý sjezd tyrolských učitelů konal se loni na podzim ve Sterzingu. Účastnilo se ho asi 600 učitelů, většinou, což u Tyrolska nikoho nepřekvapí, klerikálních. Ale přes to, že jsou učitelé oni zaručenými katolíky, nezachází s nimi vládnoucí tam klerus nijak zvlášť pěkně. Bylo slyšet na sjezdu stížnosti, že většina tyrolských učitelů jsou zároveň zpěváky, kostelníky nebo jinými kostelními funkcionáři. Jeden z účastníků uvedl velmi poučné cifry: 18% tyrolských učitelů jsou hrobníky, 9% zametají denně cestu od fary ke kostelu, 13% zanedbává kostelnictvím desetinu času vyučovacího. Plat učitele za tyto kostelnické funkce je průměrem 180 K ročně. Na ciferné doklady navázal pak referent tuto úvahu: Takový učitel-kostelník je ovšem netoliko sluhou farářovým, ale každý sedlák, každý návštěvník kostela vidí v něm svého sluhu. Běda mu, nezachová-li přesně všecky staré obřady a zvyklosti, nerozsvítí-li při té nebo oné církevní slavnosti přesně určený počet voskovic, opomene-li ozdobit oltář květy v den, kdy obyčej to přikazuje nebo netahá-li na věži za zvonec dost slavnostně. — Shromáždění klerikální-učitelé přijali jednohlasně resoluci, v níž žádají odluku funkcí kostelnických od úřadu učitelského. Je to také třebaže malý krůček k laici-

saci školy, jako zase naopak každý úspěch protikulturní hierarchie ve školství znamená krok ke zkostelníkování učitele. Chtěla ostatně už loni kn. arc. zem. školní rada v Čechách svými prováděcími nařízeními docíliti cosi podobného.

Dr. Josef Schnitzer, profesor dějin katolické dogmatiky na theologické fakultě mnichovské napsal v Internationale Wochenschrift kritiku papežovy encykliky proti modernismu a podal při té příležitosti charakteristiku papežského Říma. Za to byl papežem zbaven práva sloužení mše a přisluhování svátostmi (suspense a divinis) a musil zastaviti přednášky o dějinách dogmat. Tu znovu se ukázalo, že Římu nejde o pravdu, než toliko o nadvládu nad lidským duchem. „Řím je svět a papež je bohem!" Tuhle víru vyznává katolický klerus. Ozve-li se kdo proti Římu, proti „neomylnému bohu", propadá kletbě Říma, je „zatracen". Od plamenů hranice dělí Řím již jen doba, od inkvisice jenom nedostatek moci a násilí... I u nás povstali kdysi modernisté, jali se vystupovati proti Římu, jenže jejich boj netrval dlouho — nebyl to boj poctivý, než toliko boj uražené nazvíce osobní ješitnosti. Proto se dali naši církevní modernisté záhy na ústup. Modernisté à la Dostál-Lutinov jsou dávno na útěku, ba modernista Dostál-Lutinov stal se inkvisitorem professora Judy...

Dr. Josef Schnitzer louče se se studenty, pravil: „Žijeme v době války, ohromný náboženský převrat se připravuje. Věci staré přicházejí do konfliktu s věcmi novými". Pravdu děl. Jen tomu má děkovati, že narodiv se ve století XIX. ušel osudu, který stihl Giordana Bruna, Jeronýma i Husa. Že suspendovanému professoru prokazovali studenti ovace, sice uvádíme, ale to jest při tom věcí vedlejší.

Na sjezdu francouzské Volné Myšlenky, který se konal 1.—3. listopadu v Paříži a jemuž za českou sekci Volné Myšlenky přítomen byl náš redaktor Karel Pelant, přijaty byly tyto resoluce o Volné Škole. — K návrhu občana L e c o u t u r i e r a: „Poněvadž správně pochopená občanská (laická) výchova má v demokratickém státě býti přední starostí učitelů, a poněvadž s druhé strany tato občanská výchova není možnou, leč při naprosté neodvislosti učitelů, jimž je svěřena, vyslovuje kongres Volné Myšlenky přání, aby v životě společenském svoboda učitelů úplně byla zabezpečena." K návrhu občana B a z i r e: „Kongres jsa přesvědčen, že občanská výchova nemůže býti uskutečněna než při úplné neodvislosti učitelů a laicisaci učebnic ve škole užívaných, projevuje přání, aby se tak stalo." K návrhu R a p h a ë l a R e n s e: „Předpokládaje, že vychovatelé, jejichž úkolem je vytvářeti lidi, musí býti sami lidmi volnými, kongres požaduje výslovně pro všecky vychovatele všech škol a stupňů vyučovacích naprostou neodvislost společenskou, vědeckou, hospodářskou a paedagogickou."

Zápas o školství v Italii. Poslanec Bissolati podal v italské sněmovně resoluci následujícího znění: „Sněmovna vyzývá vládu, aby zajistila světský ráz obecné školy tím, že zakáže udílet vyučování náboženství v jakékoli formě." Tato resoluce vyvolala v táboře klerikálním bouři. Sněmovna jest nyní denně zaplavována spoustou petic, kterými se žádá, aby se vyučování náboženství neodstraňovalo, nýbrž všude tam, kde ho dosud není, aby se do škol zavádělo. Bylo totiž r. 1877 v Italii zavedeno vyučování náboženství ve školách pouze fakultativně. Dostávalo se totiž vyučování toho jenom těm dětem, jichž rodiče si toho přáli. Ale tím povstaly mnohé potíže, učitelé pak, jimž v jednotlivých případech vyučování náboženství ukládáno, byli smýšlení protiklerikálního, mnozí byli vyslovení atheisté. Proto pokoušel se v prosinci r. 1907 ministr vyučování Bava o naprosté odstranění vyučování náboženského ze škol, ale státní rada, kteréž ministr návrh ten podal, prohlásila se za nekompetentní, aby o návrhu tom jednala a tak vládne až dosud v této věci naprostá neurčitost a nejistota. Vláda jako ve většině států i v Italii jest v jednání s klerikály polovičatou, nerozhodnou. Správně tedy praví Frankfurter Zeitung: „Vláda by ráda státní vyučování náboženství odstranila, přece ho však nechce zrušit; chce se radikální zdáti, ale ne býti." „Čas" k tomu dodává: „Celý spor, ať už výsledek jeho bude jakýkoliv, dokazuje, že školská otázka mezi státem a církví může býti definitivně rozřešena jen úplnou rozlukou školy a církve." To jest i naším přesvědčením.

Otázkou náboženského vyučování zabývala se městská rada římská ve svém sezení ze dne 14. ledna t. r. Zpravodaj Canti připomněl, že školní vyučování náboženské už roku 1877 zákonem Copprinovým bylo zrušeno, že však jesuitskými oklikami bylo cestou nařizovací opět zavedeno. Za všeobecného souhlasu a potlesku městských radů i přítomného obecenstva navržena a přijata (61 hlasy proti 3, při čemž 5 nehlasovalo) tato resoluce: „Městská rada římská projevuje přání, aby vláda a parlament souhlasně s platnými dosud zákony prohlásily výslovně, že veškero konfesionelní vyučování, ať děje se ve formě jakékoli, má býti vyloučeno ze školy."

Papež zrušuje katolické školy. Není něčím nezvyklým, že činnost různých hierarchů (vzpomeňme jen olomouckého Kohna nebo pankráckého Drozda) napomáhá výtečně protiklerikální propagandě; nicméně zpráva, kterou přináší římský list „Gazetta del Popolo" (Lidové Noviny) vyjímá se přece jenom trochu exoticky. Papež prý v důvěrném hovoru řekl jednomu církevnímu hodnostáři, že kdyby mělo vyučování katechismu zůstat na tom stupni, na jakém je na italských obecných školách, bylo by lépe ho zrušit. Ale nedosti na tom. Vatikán dosud po 30 let přispíval více než 100.000 lirami ročně k vydržování asi 40 pětitřídních obecných škol a mimo to podporoval značný počet škol kongregačních. Pius X. pomýšlí prý nyní školy tyto úplně zrušit, poněvadž doufá způsobiti tímto zrušením obcím značné administrační obtíže, jelikož obce samy nemají dosud dostatečný počet laických škol, aby pojaly všecky děti, jež dosud chodily do církevních škol. Je to tedy podobná taktika, jakou sledoval Pius X. v boji proti francouzské republice; nemůžeme než upřímně mu přáti, aby se také v Italii dodělal podobných úspěchů.

Neutralita školství v Mexiku. Na podnět kněžstva zřízen byl v Mexiku „Spolek katolických profesorů", kteří snažili se jako všude získávat za členy i profesory a učitele veřejných škol. Účel propagandy byl jasný: zahnízdit se do škol a provádět tam pak, ať si je zákon jakýkoli, svoji bezohlednou protikulturní politiku. Ministr veřejného vyučování a u m ě n í (místo našeho ministra k u l t u a vyučování), rozeslal všem ředitelům škol přípis (žádný „tajný výnos", pane kn. a. místodržiteli, neboť nebyla příčina se za něj stydět!), ve kterém vláda prohlašuje, že školám musí za všech okolností zůstati zachována naprostá neutralita vůči všem společnostem náboženským, a že proto musí býti škola úplně laická. Z té příčiny musí také učitelstvo státi stranou všeho náboženského proselytismu. Proto také president republiky Mexické zakázal výslovně všem učitelům, profesorům a ředitelům škol, že nesmějí žádným způsobem býti účastni v sdružení, které by mělo název nebo program náboženský. Profesoři a učitelé, kteří jsou snad již členy takového sdružení, mají býti vyzváni, aby bezodkladně buďto z církevního spolku vystoupili anebo aby zanechali učitelství, poněvadž škola a církev jsou dvě úplně neslučitelné věci. Naše

rakouská velmoc se kdysi hodně interesovala o Mexiko, pochybujeme však přes to velice, že by její ministr vyučování následoval tohoto příkladu svého mexického kolegy.

500 amerických učitelů pojede do Evropy studovat vyučovací soustavu. Z New Yorku se oznamuje: V příštím podzimu vypraví se 500 amerických učitelů do Anglie, Skotska, Irska a jiných států evropské pevniny, aby tam studovali školní poměry a vyučovací methodu. Výpravu uspořádá Občanská federace, která vyzve školní rady a správce škol v celých Spojených Státech, aby vybrali způsobilé učitele pro tuto výpravu.

K strašlivé školské katastrofě v Clevelandu, kde vzňala se chatrná dřevěná školní budova a v ní zahynulo přes 150 dětí ohněm, pádem nebo ušlapáním, připojuje „Právo Lidu" tuto případnou úvahu: „Do strašlivé katastrofy zasvitl jeden krásný paprsek. V moři plamenů objevil se hrdina, učitel Wallace Upton. S nasazením svého vlastního života zachránil osmnáct dětí od jisté smrti, osmnáct dětí cizích, zatím co jeho vlastní dcerušky hynuly v plamenech bez pomoci ... Prodral se kouřem a plameny mezi pološílené děti a vykonal zde své hrdinské dílo. Když ochranné plachty byly rozvinuty, házel jedno dítě po druhém do hloubky. Celkem jich zachránil tak osmnáct. Devatenácté dítě zemřelo v jeho rukou. On sám klesl uprostřed plamenů. Hasiči vnikli dovnitř a vynesli Uptona, jenž brzy však následkem hrozných popálenin zemřel. Když umíral, držel v rukou křečovitě mrtvolu devatenáctého dítěte. Klerikálové řemeslně hanobí stav učitelský ve svých plátcích. Marně však hledáme v paměti nějaký příklad takového hrdinského skutku v řadách kněžských. Vzpomínáme za to podobné katastrofy, která se před dvěma roky odehrála ve vídeňském kostele lerchenfeldském. Také zde hrála zločinná bezohlednost svou roli. Děti z celého okresu napěchovány do kostela a část východů uzavřena. Při pobožnosti náhle vznikla panika, děti prchaly o překot ku dveřím. Na osmdesát jich tehdy bylo pošlapáno a raněno u východů z kostela zbožnými dospělými osobami, prchajícími přes hromady dětských těl na ulici .. A „velebný pán" utekl nejkratší cestou do sakristie, čerta se staraje o osoby těch maličkých, které do kostela sezval ..."

Ředitel měšťanské školy — klerikálním denunciantem. Sbor obecné školy v Bystrém u Poličky usnesl se dne 8. února 1908 dle § 74. defin. řádu škol. a vyuč. ze dne 29. září 1905, že bude choditi vždy jen jeden učitel na dozor při povinných bohoslužbách. Návrh přijat jednohlasně i za souhlasu katechety. Stala se však věc neslýchaná. Sborovna souvisí s ředitelnou měšťanské školy, v níž byl po čas právě zmíněné konference ředitel V. Batík, vyslechl konferenční jednání a napsal ještě týž den udání na sbor učitelské obecné školy k c. k. okr. školní radě. Po skončení konference smluvil se ještě s katechetou p. Jos. Macákem a ten potom druhý den poslal přípis, že s návrhem nesouhlasí a žádal, aby protokol byl poslán okresní školní radě. To se stalo a za týden došlo správě obecné školy udání p. V. Batíka, které tuto k charakteristice pana ředitele doslovně otiskujeme:

Řiditelství měšťanských škol v Bystrém

Č. 115 ř. š. dne 8. února 1908.

Dozor v kostele.

C. k. okresní školní rado

v Poličce.

Dle sdělení p. katechety usnesl se sbor zdejší pětitřídní obecné školy, aby dozor za obecnou školu vykonával jediný učitel. Protože do kostela jsou povinny choditi děti III., IV. a V. třídy obecné školy smíšené, tedy asi 160 dětí, jest dozor vykonávaný jediným učitelem na tolik dětí, z nichž polovice jsou hoši a polovice děvčata zcela nedostatečný, o čemž se podepsaný již dříve přesvědčil.

Žádám zdvořile, aby správa zdejší obecné školy byla laskavě poukázána na zákonitá ustanovení.

Ředitel: Václav Batík.

Tak jedná ředitel měšťanských škol. Nejenom, že nemá tolik taktu, aby, když ve vedlejší místnosti sbor druhé školy má konferenci, odešel; zůstane, vyslechne celé jednání a na základě toho učiní udání na celý sbor a opováží se ještě v udání napsati „dle sdělení p. katechety". Před kollegy dělá pokrokového, bouří proti kněžím a za jich zády sníží se k denunciaci celého učitelského sboru obecných škol. Arciť, učitelé obecné školy nejsou prý jeho kollegové, neboť dával v konferenci radu učitelům měšťanských škol, že smějí si tykati na nejvýš s řiditelem obecné školy; ten že jediné jest jim roven. Takovým způsobem pěstuje se svornost mezi sbory učitelskými měšťanské a obecné školy. Jak to v pravdě vypadá s pokrokovostí p. ředitele, ukazuje následující: Pan ředitel má své dvě dcery na vychování u jeptišek v německém ústavě ve Vídni. Při tom ovšem dělá vlastence a pokrokáře. — K této zprávě připojujeme malou věcnou poznámku. Podle dosavadního zákona školního má učitel stačit, aby vyučoval současně 80 dětí, ač nejsou vzácností třídy se 100, 120 i více dětmi. Snad i 160 by se jich našlo. Nuže vyučovat tolik dětí najednou má učitel stačit, ale k pouhému dozoru na ně nestačí. Taková je logika našich školských byrokratů.

Na kapli ku cti sv. Prokopa ve Zborově u Ledenic žebrají příspěvky také učitelé. Řídící učitel Jan Zelenka a učitel Paclík, podepsali spolu s ledenickým děkanem a kaplanem a několika klerikálními sedláky provolání, v němž prosí o milodary na stavbu kaple sv. Prokopa. Mají prý dosud nažebráno pouhých — 3000 K, ale to je jim málo. Kaple potřebují, aby se mohli modlit — křížovou cestu. „Uznáte, že mnoho nám schází", praví podaření tito učitelé mimo jiné ve svém letáku. V tom ovšem dáváme jim za pravdu docela.

O oběžnících místodržitelských o stoupencích Volné Školy, zejména ze řad učitelstva, prošla těchto dnů novinami zpráva, ve které také mluveno o tom, že učitelé stoupenci Volné Školy mají býti přesazováni. Dle našich informací vydán byl skutečně oběžník, který se zabýval Volnou Myšlenkou a Volnou Školou, ale nebyl nikterak rázu persekučního, nýbrž především informačního. Na místodržitelství byli kongresem Volné Myšlenky úplně překvapeni, o stoupencích našich neměli nejmenšího ponětí (byliť skutečně přesvědčeni, že se jedná o hnutí snad ze čtyř pětin anarchistické) a je známo, jak pan místodržitel loni byl blamován tajným oběžníkem, kterým nějaký zkostnatělý byrokrat na místodržitelství chtěl zameziti účast učitelstva na kongrese (oběžník ten pak po známém zaslánu red. Pelanta v „Čase" zůstal jen na papíře). Proto se nyní v místodržitelství snaží o Volné Myšlence a Volné Škole aspoň trochu informovat, aby si zase někdy svojí neznalostí moderních směrů myšlenkových neškodili. V oběžníku jednom se mluví také o Lize Čechoslovanů bez vyznání. A tu je pozoruhodné, že o Volné Myšlence, která již několik let intensivně pracuje, nemá oběžník jiných zpráv, nežli těch, které otiskuje „Volná Myšlenka", neb „Volná Škola"; kdežto o Lize, která teprve nedávno vznikla a žádného časopisu nemá, jsou tam podrobnosti, jichž znalost u místodržitelství zaráží. Byli jsme také důvěrně upozorněni, že asi mezi členy Ligy je nějaký Jidáš, který o její činnosti c. k. úřadům donáší. Podle našich znalostí poměrů bude však spíše

těchto indiskretností příčinou nějaký mluvka, jehož životním povoláním je klep a který to, co Liga koná, po veřejných místnostech vyzvání. Bylo by tedy dobře, kdyby výbor Ligy tohoto svého treperendu z jeho chronického žvatlání vyléčil a k vážné práci jej poukázal. — Připomínáme ještě, že páni hejtmani mají rozkaz pilně stopovati hnutí anarchistické (i v jeho řadách by větší diskretnost neškodila!) a zejména směr, který pracuje pro t. zv. „přímou akci“.

Mravně-náboženská výchova v praksi. Před c. k. okresním soudem na Smíchově ocitnul se dne 28. ledna t. r. P. Josef Kříž, farář v Tuchoměřicích, za to, že nezletilého Františka Šípka, žáka třetí třídy obecné školy, stloukl při vyučování náboženství rákoskou, že na ramenou i na paždích měl celou řadu krevních podlitin. Ztrýzněný hoch byl prohlédnut drem Wirthem na Smíchově a na základě lékařského vysvědčení podána na faráře žaloba. Farář před soudem zažalovaný čin doznal, omlouval ho však v dosti dlouhém kázání, v němž zejména vřele toho litoval, že není dnes už učiteli možno děti ve škole dle libosti tlouci. Následkem této nemožnosti stávají prý se poměry ve škole pro učitele náboženství nesnesitelnými. Věříme rádi a poučuje nás o tom denní zkušenost, že nemůže-li už páter ve škole hochy trýzniti úplně svobodně, ukájí svůj celibátní chtíč aspoň tím, že při každé sebe menší příležitosti tluče malé školní děti rákoskou přes ruce a přes prsty. Toto klepání přes prsty je mnohému sluhovi páně docela nezbytným prostředkem výchovným. Tímto způsobem chtěl se také pobavit s nezl. Františkem Šípkem žalovaný Josef Kříž, když žák Šípek při vyučování svého souseda v dětinské rozpustilosti chytil za hlavu. Šípek zdráhal se však faráři vydati svoje ruce k obvyklému farářskému pocelování rákoskou, zbil ho tedy farář za tuto zpurnost důkladně na rukou i na zádech. Zuřivost božího bojovníka byla však ještě jednou podnícena, když vzlykající chlapec prohodil, že si to nedá líbit a že to řekne doma. Tu popustil farář ještě jednou uzdu své křesťanské lásce a dovršil svůj pedagogický výkon novými ranami. Doznání farářovo, výslech ztýraného chlapce a vysvědčení lékaře dra Wirtha byly jediným průvodním materiálem. Soudci nezbylo než žalovaného odsouditi. Vzhledem k své „velebnosti“ odsouzen byl ovšem toliko k peněžité pokutě v obnosu 20 K, k 20 K bolestného, 6 K za vysvědčení lékařské a 17 K právnímu zástupci. Soudcem byl pan sekretář dr. Došel, ztýraného chlapce jako soukromého žalobce hájil dr. Th. Bart šek. Opět jeden z dokladů pro „mravněnáboženskou výchovu“!

Výchova k asketickému umrtvování těla děje se dosud v mnohých klášteřích. Tak vypravovala mi jedna slečna, která v mládí ztrávila asi dvě léta v klášteře frydlandském (u Místku), že bylo jim tam každý měsíc uloženo, napsati na papírek nějaký závazek z umrtvení a odevzdati ho k sošce. (Tak některá napsala, že sní jídlo, které nerada jí, že nevezme si stuhu, kterou ráda nosí a p.) Potom některá jeptiška papíry sebrala — a při některé příležitosti je čtla hlasitě a tu chovanka, jíž se to týkalo, se přihlásila. Jeptišky ovšem také se „umrtvovaly“ — při jídle některá vynechala kaviár, jiná ovoce — — a šla jim tato askese k duhu. — Netřeba podotýkati, že tento čistě materialistický názor na tělo lidské jest nízký, jako jest nízká úroveň všeho, co klerikalismem čpí. Výchova dětí v těchto názorech jest nemorální.

Nepřístojnost. Páter Karel Toman, farář v Hloubětíně u Prahy, začal vydávati „Farní věstník úřední pro farnost Hloubětínskou“, ve kterém vedle oznámení církevních sňatků, křtů a pod. obsaženy jsou z poloviny polemické zprávy proti nekatolíkům. Číslo 1. tohoto listu, čtvrtletně vycházejícího, dal vydavatel jeho, farář Toman, člen „rytířského“ řádu křižovníků, roznášeti 2. února žákem 5. třídy hrdlořezské školy Šimkem, který jich toho dne rozdal 170 výtisků (za což dostal od lidí 32 haléřů) a druhého dne nechal jej v tom ještě pokračovati. Je známo, že školní děti nemají k takovým službám býti používány, což „rytířský“ farář hloubětínský dobře ví a kdyby některý školák nesl domů na př. „Zář“, to by měl jistě hned řečí z kazatelny, ale za poslíčka dítě po celé vsi užívat, to je v pořádku? . . Upozorňujeme správu školy v Hrdlořezích na tuto nepřístojnost.

Kdo potvrzovati má kvitance bezkonfesních učitelů. Řídící učitel Hájek býval věrným sluhou katolické církve, horlivým pěstitelem zejména kostelní hudby, začež se mu dostalo od kněžské vlády několik papírových pochval. Odešel do výslužby a zůstal i potom věrným katolíkem. Ale syn jeho prohřešil se tím, že volil kandidáta protiklerikálního. Tím sice neurazil „boha“, nýbrž faráře P. Doubravského. Aby se pomstil, žádal farář Doubravský, aby churavý 70letý stařec pokaždé osobně předkládal kvitanci svou ku podpisu, jakož bohužel dle nějakého stoletého patentu nařízeno. Ale tomu na lůžko upoutaný pensista nebyl s to vždy vyhověti a tak se stalo, že nemoha se vykázati farářem podepsanou kvitancí u berního úřadu, neobdržel výslužné. Vystoupil tedy z církve. Ale potom teprve zakoušeti musil hrozné útrapy. Okresní hejtmanství rovněž odepřelo podpis na kvitanci, stížnosti zůstaly nevyřízeny a ubohý pensista po 4 měsíce neobdržel výslužné, jediný to příjem a byl vysazen nebezpečí zemříti hlady. Konečně k osobnímu zakročení poslance Buřívala u místodržitele dostalo se trpícímu po 4 měsících následujícího vyřízení:

C. k. okresní školní rada v Chrudimi.
Čís. 430. Dne 6. února 1908.

Panu Josefu Hájkovi, řídícímu učiteli v. v. ve Svratce!

Dávám Vám věděti, že c. k. zemská škol. rada v Praze výnosem ze dne 5. února 1908 č. 5341 z. š. r. sdělila c. k. bernímu úřadu ve Hlinsku, že Vaše kvitance na výslužné, ježto **stal jste se bezkonfesijním**, ohledně živobytí od majitele domu, nebo jeho zástupce a **od obecního úřadu** potvrzeny býti musí. Předseda.

Farář Doubravský tedy vykonal ve svém životě aspoň jeden záslužný skutek. Vypudil druhdy věrného katolíka bezohledným, v pravdě katolickým a kněze důstojným jednáním z církve a vedle toho přivodil tím rozhodnutí zemské školní rady, kdo má učitelům-pensistům, kteří jsou bez konfese, kvitanci potvrzovati.

Nenáboženství dětí. V 9. čísle III. roč. „Volné školy“ článek o „Nenáboženství dětí“ uvedl mi v paměť zajímavou vzpomínku z mého mládí. Čtrnáctiletá dána jsem byla do pensionátu (ovšem při klášteře). Nábožnost nebyla nám vnucována mocí. Pokračovali postupně, tak že jsme toho nepozorovaly a byly tam konečně dosti rády. Byla jsem nábožná. Chodila každou sobotu k zpovědi a vykonávala přesně všechny předpisy. Až téměř ku konci roku přišel obrat. Bylo to v máji. Vrátily jsme se z májové pobožnosti po večerní procházce. Všechny chovanky se rozešly po ložnicích a já otevírala sama okna v učebné síni. Byla jsem rozteskněna májovou nalsdou večera. Svěží vzduch, prosycený vůní kvetoucích stromů v sadu pod okny, tikání usínajících ptáčat, tlumené klekání. — Pojala mne hrozná úzkost. Uvědomila jsem si jak jsem teď nábožná. Připadalo mi, jakobych se tou svojí nábožností rouhala Bohu. Ne tomu křesťanskému, ale jakémusi vyššímu. To vše se mi zdálo lží, komedií. Poklekla jsem u okna a zoufale plakala. Pozdě v noci mne pohřešily, našly a odvedly do ložnice. Druhý den jsem se ke všemu přiznala. Modlitba se

mi hnusila, k zpovědi jsem již nešla. Domlouvaly mi, konečně se zlobily a odvedly ku klášternímu knězi. Pamatuji se, jak jsem plakala, poněvadž mně samotné bylo strašno, že nemohu věřiti. Přála jsem si, aby mne kněz dovedl přesvědčiti — nebylať jsem nikterak energická. Dobrý, ale hloupý ten muž toho ovšem nedovedl a na celé mé přiznání odpověděl tím, že bude za mne sloužiti mši. Tím ovšem moje poznání urychlil. Připadal mi směšný, poznala jsem, že mne nikdo nepochopí a nejraději bych byla odešla. Z ohledu na rodiče podrobila jsem se ale ještě do konce roku klášterní kázni, ovšem již bez víry. O prázdninách jsem pak napsala klášterním sestrám několik pochybovačných psaní, na něž jsem nedostala odpovědi a tím styk s klášterem úplně přestal.

L. Kalouskova.

Výdělečná práce dětí. Již delší dobu zabývají se povolané kruhy svoláním porady, v níž by byla rozřešena otázka používání dítek k výdělečné práci. Poslední dobou konal výbor pro úpravu dětské práce, zřízený při výboru sociálně politickém, za předsednictví předsedy dra Ofnera schůzi, na které stanovena byla všeobecná zásada, že dětí před dokončeným 14. rokem jejich věku lze používati k výdělečným pracím pouze potud, pokud tím nejsou poškozovány na zdraví aneb ohroženy ve svém tělesném a duševním rozvoji a nezanedbávají-li své povinnosti školní. Používání dětí k výdělečné práci jest zakázáno až do jejich dokonaného 12. roku. V zemědělství možno jich používati k lehčím pracím již po dosažení 10. roku. Ve dnech školního vyučování nesmějí se děti přidržovati k výdělečné práci před dopoledním vyučováním. Odpoledne možno jich používati teprve za hodinu po skončeném vyučování. Ve dnech školního vyučování nemají býti děti zaměstnány déle tří hodin. O otázce, má-li býti o prázdninách dovolena dětem 4—5 hodinná práce, vyskytla se ve výboru různost názorů. Konečná úprava této otázky bude vyhražena výboru. Při zemědělství byla v době školní prázdně prohlášena za přípustnou práce až šestihodinná. V ustanoveních o výplatě v naturaliích zapovídá se podávání lihových nápojů na účet mzdy aneb jako strava. Používání dětí při motorech se bezpodmínečně zakazuje. Dále vyřídil týž výbor ještě několik prováděcích a dodatkových ustanovení. V nejbližší době, jak se dovídáme, bude se konati nová schůze, na níž budou stanovena trestní ustanovení, jakož i seznam živnostenských podniků, v nichž se dětem každá práce zakazuje. Byli bychom věru potěšeni touto akcí, kdybychom nebyli trápeni domněnkou, že utone vše zase jen na spoustě papiru. Máme již na papíře tolik různých nařízení o obmezování práce dětské, ale nařízení ta se nedodržují, nikdo se o pracující děti nestará. Vizme ku př., že § 36. zem. zákona ze dne 19. února 1870 praví, že majitelé veledílen atd. mohou pro zanedbávání školy dětmi v jich závodech zaměstnanými zbaveni býti práva, aby děti školou povinné mohli ve svých závodech zaměstnávati. Zde tedy zákon sám připouští zaměstnávání školních dětí v továrnách! A proti tomu vynesení zemské školní rady ze dne 24. března 1899 č. 9521 zakazuje správám škol, aby vydávaly povolení k přijímání dětí do práce v továrnách a jiných závodech živnostenských, kdežto § 60. ř. z. ze dne 14. května 1869 přikazuje, že dětem, které jsou zaměstnány ve fabrikách nebo větších závodech živnostenských a nemohou za tou příčinou choditi do školy obecné, povinni jsou majetníci fabrik zříditi školy o sobě dle zákonů, vydaných o zřizování škol veřejných, a to buď sami, anebo společně s jinými fabrikanty. Uvažujme pak o obsahu vynesení zemské školní rady ze dne 30. prosince 1872 číslo 12.379, kde se výslovně dovoluje užívati dětí ku pracím továrním, neboť se tam zřejmě dí: „V takových závodech, které nemají školy fabrické, mohou děti školní pracovati a sice v mezích řádem živnostenským vyměřených, tak, že osoby pod 14. rokem nemají ani před 5. hodinou ranní, ani po 9. hodině večerní k práci býti připuzeny.“ Humanito, zakryj sobě studem tvář! Děti školou povinné tedy mohou od 5. hodiny ranní do 8. a od 3., po případě od 4. hodiny odpolední do 9. hodiny večerní býti ku práci tovární „připuzeny“! Doporučuje se výboru pro úpravu dětské práce, aby sobě uvědomil tento chaos v nařízeních o dětské práci a pak aby proti němu rázně vystoupil. Že by se tak opravdu stalo, najisto nevěříme.

K. V. Tuček.

Dětský koutek. (Slýcháme zhusta tvrditi, že náboženský cit není něčím náboženskou výchovou vypěstěným, nýbrž vrozeným, již v dětství se projevujícím smyslem. Nuže budeme v tomto „dětském koutku“ uveřejňovati skutečné úsudky dětí, které nejlépe ukazují, kdo má pravdu.)

Šestiletý Karlouš vrátiv se ze školy, vypravoval matince, že měli náboženství a že jim pan katecheta vypravoval, kterak Herodes dal v Betlémě povraždit dítky. „Ale“, povídá malý ten rozoumek, „víš, matinko, to se mi přece jenom na toho pána boha nelíbí, že toho svého synáčka si zachránil, když nařídil andělem Josefovi a Marii, aby s ním utekli do Egypta a ty ostatní nechal povraždit.“

Malá Olga, slyševši ve škole, že pán bůh stvořil svět v šesti dnech, ale člověka až naposledy, povídá: „A jak věděl člověk, kdy a co pán bůh stvořil, když při tom ještě nebyl, nic neviděl až teprve ten šestý den? A proč vlastně odpočíval ten pán bůh, když nepracoval a nijak se neunavil? Vždyť jsme se učili, že jen řekl, aby byly nebe a země a že byly a že řekl: Buď světlo! a prý bylo. Tím se přece neunavil, proč tedy odpočíval?“

„A kde bydlel pán bůh před tím, než stvořil nebe?“ ptal se zvědavý Moríček pana rabína. Pan rabín z rozpaků nevyvázl, ale odkázal hošíka na dobu, až bude sám panem domácím, jako jeho „papá“, že se potom dozví, jak to bývá se stěhováním.

Zpytování svědomí školačky! Žákyně IV. obecné v Jilemnici měla velkou starost se zpytováním svědomí, aby měla více hříchů, než jak katecheta vykládá, že každý spravedlivý sedmkrát za den zhřeší. Počla tudíž se sedmero těžkých hříchů: „Pýcha?“ No, pyšná jistě nejsem! „Lakomství?“ Lakomá také nejsem. „Smilstvo?“ To je divné slovo! Maminka řekla, když jsem se ptala, co to je — že to je svinstvo, když se nemeju. Mám špinavý krk, z toho snad se zpovídat nemusím. „Závisť?“ Závistivá nejsem nikdy. „Obžerství?“ To jsem se ještě nikdy nepřejedla. „Hněv?“ Hněvivá vůbec nejsem. „Lenost?“ Líná jsem dost, nerada v neděli chodím do kostela a nerada se učím náboženství, tak mám jediný smrtelný hřích!! Kde ale najít hříchů víc než spravedlivý?

Učitelští klerikálové. Pěkně se nám vyklubalo Pacovsko. Volební okres P. Záruby jest k nepoznání. Pokroková akce přednášková začíná a rozsévá sémě i do vesnic (knihy půjčují, časopisy). Leč jsou místa, kde to hnije již a zapáchá, kde klerikalism ještě rozpíná sítě, a kde učitelstvo ležerně, ba vstříc jde jemu, napomáhá a staví se v před, jen aby se zachovalo kléru. Doklady: Ve vesnici S. u Lukavce je řídící H., který, aby dal na jevo, jak si vážil pana děkana v N., koupil do chrámu krásný trojitý zvonec a roucho na oltář. (Chce asi zase pochvalný dekret od konsistoře.) Díky, které mu vzdával děkan, poslouchal na kůru. Podařené kvítko! A jděme do Lukavce. Uvidíme zde mnoho prohnilého v učitelstvu samém. Klerikalism zde rozpíná sítě, a skoro všechno místní učitelstvo v jeho spárech vězí, čeká spásu. A což, když jeden učitel L. (mladý) se drápal o varha-

nictví. A přece si jednou za čas zahraje, aby pana faráře měl, až někdy bude zase potřeba, při sobě. Že byste se, páni, báli pořádati nějakou volnější přednášku! Oh! Jako beránci skláníte hlavy, učitelé milení. Hanba! *Justus.*

Perly z kázání jesuity P. Klapucha na Velehradě. 26. května m. r.: Padlí andělé byli socialisti. Budoucnost katolického lidu: Což se nám může stát (praví P. Klapuch), až nevěrci vezmou lidu víru? Mohou nás jen oběsit a to se dostaneme jakoby rychlíkem do nebe. Ale pak dojde na lid. Pak budete, drazí v Kristu, vzpomínat na to, co jsem vám dnes řekl, až vás budou ti umravňovatelé smažit a dřít z kůže — — — —. (Jako by to nedělala odjakživa sv. církev!) — Jeden anděl má víc rozumu než všici universitní profesoři. — 2. června 1907: ... Kdyby přišel i anděl z nebe a učil něco jiného než církev a svatí apoštolé, vyhoďte ho ze dveří. — Co si myslí nevěrci pod slovem mravnost? Myslíte, že to, co náboženství říká? Když učí na universitě profesor o mravnosti, třeba o šestém přikázání, myslíte, že je totéž jak učí šesté přikázání boží? Ale kde, oni učí pravý opak toho, tedy nemravnost. —

Jen kdy se lacino poradí! anebjak lze snadno a rychle nové varhany poříditi... Pěkným dokladem, jak to dříve na školách a farách chodilo, jak učitelé farářům sloužili a jak tito jim mazali med kolem úst, o tom svědectví dává tento dopis, kterým se lacino, snadno a rychle podepsaný na něm farář zbavil řídícího učitele, prosícího jej o příspěvek na nové varhany.*)

Blahorodý pane učiteli!

— Co se pořízení varhan týče, myslím že třeba nejdřív

1. vyšetřiti a najisto postaviti, coby stály —

2 uvážiti, zdali by p. patron na ně něco obětoval ze svého aneb z kostelního jmění. Neboť jak mile se k Jejímu Veličenstvu zadá, bude žádost uvažovati — nikoli stařičká ta matrona — JUDr. Erxinger vládní rada, který zajisté namítne „což patron? což kostelní fond?“

Jinak by to znělo, když by se do žádosti určitě postaviti mohlo, že p. patron přispěti nechce a kostelní fond malý jest. —

3. Pak jest otázka, zdali jste se již pokusili o to učiniti sbírku na osadě? a jestli že ano, jak vypadla? Neboť to by byl druhý důvod, kdyžby se v žádosti k tomu mohlo odvolati, že se pro chudobu osadníků, jen tolik a tolik posud sešlo.

Není-li p. farář v té věci přízniv, tedy puste se s chutí do toho sám; ježto však na Božím požehnání vše záleží, máteli drobet víry a náboženství v srdci, tedy uposlechněte mé rady, a modlete se k Rodičce Boží n. p. litanie loretánské na ten úmysl.

Ještě lépe: **Jít k sv. zpovědi a po 9 dní chránit se každého většího (menšího ne?) hříchu a po těch 9 dní pomodlit se denně loretanské litanie, aby na přímluvu Rodičky Boží pomoc Boží byla s Vámi; a pak (— —) s pokorou pustit se (— — — —) do sbírky (!!!!....)**; v každé obci možnoli přibrati si jednoho souseda, a zaznamenat, co kdo dal. Bez modlitby a pokory nedaří se dobře sbírka. Já mám v té věci mnoholetou zkušenost, **výžebral jsem v Praze mnoho tisíc zlatých** (na chudácích nejvíc!) dřív na kostel svato-Štěpánský, pak na spolek Arimatejský, teď zas jsem žebrákem na osadě zdejší, aby se kostel zanedbaný do slušného mohl dáti stavu. Můj předchůdce byl zde 46 farářem a umřel v 86 roce věku svého, pro pokročilé stáří zanedbal kostel (o mrtvých jen dobré!) Kdyby (to je to: kdyby!) nebylo této příčiny, vynasnažil (!) bych se kloudný příspěvek dáti, ale takto mi teď není možno větší dárek poskytnouti (a malý dát, to za to nestojí; bodejť!), an se teď nejméně s 800 zlatými, které se mi nedostávají, s kostelem zadlužím. —

K tomu se však uvoluji milerád (Slyšte! Tedy přece?), žádost Vaši, kdyžby se mi zaslala, **vřelou klausulí** (A tááák!..) podporovati a jip. vládnímu radovi doručiti, zná mne dobře, a snad by to prospělo, žeby asi 100 zl. — víc ale sotva — povoleno bylo.

V Praze na faře sv. Haštala 11. prosince 1883.

S úctou

Jan Havlů, farář.

*) Dopis po vynechání úvodu je doslovný. Místa v závorkách jsou poznámky V. M.

Tak, tady máte toho velebného dobrodinečka: dát nic, předepsat loretánské litanie, „svatou“ zpověď, 9 dní chránění se hříchů a s pokorou jít žebrat — u jiných... Ještě že k těm 9 dnům modlení a litanií nedoporučil pan veleba také 9 dní se postit a to co se za tu dobu na jídle ušetří, na ty varhany dát a tak sbírku s „pokorou“ příkladně zahájit... Jo, nad naše velebníčky není, ti umí prosebníku vždycky — poradit a — ani krejcaru při tom nevydají!... Čiperné!

Pohřbívání ohněm. Téměř ve všech evropských zemích již po léta bojuje se za odstranění pohřbívání mrtvol do země na hřbitovech, jak katolický ritus předpisuje a propaguje se idea pohřbívání ohněm. Z té příčiny zbudována řada účelných moderně zařízených krematorií, v nichž mrtvoly žárem jsou proměňovány v popel, aby pak buď byly uchovány pozůstatky zemřelých v kolumbariu anebo v urnách byly vzaty domů. Děje se tak hlavně z důvodů zdravotních, neboť jsou známy škodlivé následky blízkosti hřbitovů u velkoměst, nebezpečné hlavně v době epidemií a také z důvodů estetických, jež určují všeho ošklivého prosté proměnění člověka ve žhoucím žáru. V Praze existuje několik roků „Společnost pro spalování mrtvol“, která hlavně získává příznivce myšlence fakultativního spalování a snaží se vymoci svolení ku zřízení Krematoria v Čechách tak jako o totéž usiluje „Flamme“ ve Vídni. Prozatím arci stoupenci myšlenky musí býti dopravováni za hranice, aby jejich mrtvoly buď v Gothě nebo v Saské Kamenici v popel byly proměněny. Poněvadž vzdálenost místa, náklad pohřbívání příliš zdražují, tak že méně majetní nemohou svoji touhu uskutečňovati, ustavil se komitét přátel této myšlenky, který v dohodě se stávající Společnosti a pod její záštitou umožní každému levné pojištění pro pohřbení ohněm; v této věci učinil komitét již veškeré přípravné práce, takže se možno již za členy hlásiti. Stalo se tak v důsledku jednání na kongresu „Volné Myšlenky“. Výše příspěvku tohoto pojištění bude stanovena dle počtu účastníků a s ohledem na jejich stáří. Proto je nutno, aby všichni přátelé této idee ihned své přihlášky (zatím nezávazné) s udáním dne a roku svého narození učinili a tytéž na adresu níže uvedenou zaslali. Nepochybujeme, že všichni, kdo uznávají důležitost tohoto humanního podniku, ve prospěch této idee v kruhu svých známých horlivě budou pracovati, aby imponující počet členstva zdůrazňoval nutnost zřízení krematoria v Čechách. Přihlášky přijímá: Josef Makovec, Král. Vinohrady, Korunní tř. 6. Údaje stáří i adresy buďtež čitelny a přesny.

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

ROČNÍK III. 15. DUBNA 1908 ČÍSLO 11.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

Do boje za svobodu školy a učitelstva proti soustavnému úsilí reakcionářů.

V měsíci březnu rozvířily rakouskou veřejnost nové případy klerikálních útoků na školu, které i nejdůvěřivějším a nejnaivnějším lidem zřetelně ukazují nebezpečí, jaké za dnešního rozdělení politické moci hrozí ne pouze několika smělým nebo neopatrným učitelským jednotlivcům, ale školství vůbec, protože škola a jí šířené vzdělání je pravým a jediným obávaným nepřítelem středověké tmy. Klerikálové, dosáhnuvše zdánlivě veliké politické moci, získavše přes 150 říšských mandátů a prozatím i dvou křesel ministerských, stávají se upřímnějšími než dříve. Je dosud v živé paměti Luegrova řeč, pronesená 17. listopadu 1907 na VI. sjezdu katolíků ve Vídni, kde purkmistr sídelního města vypověděl otevřeně boj všem universitám, v nichž vidí půdu pro ideje podvratné a revoluční. Jedině t. zv. katolická universita, na níž nebezpečná věda postavena by byla pod policejní dozor biskupů, vyhovovala by gustu největší politické strany Rakouska. A „dobyvatelé universit“ mají se svojí „katolickou“ universitou hodně naspěch. Feudálové, kteří také u nás neskrblili tisíci na „lidovou“ katolickou propagandu, neskrblili ani zde, jestiť boj proti svobodné vědě podnikán v jejich nejvlastnějším zájmu. A tak na poslední asi před měsícem konané valné hromadě spolku pro zbudování katolické university v Solnohradě prohlásil výbor, že sbírky k účelu tomuto podniknuté dosáhly již velmi značné výše, že už jsou získány i místnosti (věnuje je v zájmu svojí kasty patrně některý feudál) a v nejbližší době pomýšlí se na otevření fakult pro klerikalní propagandu nejpotřebnějších: theologické a právnické. Veliký příliv katolického studentstva očekává se zejména také — z Bavor. Rozumí se, že i pro ostatní stupně školské mají papežovi poddaní pohotově řadu reforem. V oboru obecného školství chystají se tito lidé pokračovati na cestě pověstné školní novely z r. 1882. Tehdy učiněn pokus snížit vzdělanostní úroveň lidu tím, že děti v 12. až 14. roku, tedy v době, kdy vlastně teprve vyučování a příprava pro praktický život s úspěchem může býti prováděna, od nesnesitelného (klerikálům) školského břemena — osvobodili. Ale osvobození nesahali dost dychtivě po tomto danajském daru, má jim tedy býti vnucen a školní docházka všeobecně a povinně snížena, prozatím o jeden rok. Jsme ovšem jisti, že není to požadavek poslední, v školních úlevách jsou odevždy klerikálové z dobrých důvodů štědří. Vždyť mělo-li by lidstvo opět začít doopravdy věřit všemu, co mu státem privilegovaná společnost Pia X. k věření předloží, bylo by minimální podmínkou, zavřít všecky školy vůbec. To je ovšem nemožné a netřeba proto se ani lekat, že by zdánlivě veliké politické úspěchy klerikálů byly hodnoty trvalé.

Ta veliká klerikální moc, jak se nám jeví v dnešním lidovém zákonodárném sboru, je vlastně veličinou negativní, přirozeným následkem nevzdělanosti a zanedbanosti lidových mas v některých částech říše. Vždyť i naše české do nedávna vedoucí buržoasní strany stýkávaly se s lidem jen při občasné sklizni mandátů. Trochu systematické vzdělávací práce mezi lidem a nepotřebují české země být kompromitovány ani jediným klerikálním poslancem! Vždyť lidí positivně a uvědoměle klerikálních t. j. takových, jichž osobní zájem je stejný se zájmy církve, je bídně málo; stačí-li udržeti si vlastní silou politickou moc někde v kurii velkostatkářské, za demokratického zřízení rozplyne se postupujícím lidovým vzděláním moc jejich stejně nutně jako sníh na slunci. Tento nutný vývoj předpokládá ovšem úsilnou propagandu vzdělavací, bez ní a pokud jí (na př. v alpských zemích nebo v Haliči) nebude, je politická moc klerikálů vážným nepřítelem naší kultury i našich občanských svobod. Nutno proto vedle zásadního úsilí o vzdělání lidové čeliti klerikálním útokům ještě i jinými obrannými prostředky, o nichž níže promluveno bude. Nás, kdo známe podstatu i cíle klerikalismu i důvody, proč feudalní rakouská byrokracie právě s ním se spolčuje, nepřekvapil by už ani fysicky vražedný útok na nepohodlného odpůrce.

Proto také každý útok na školu a učitele jeví se nám za dnešních zvrácených poměrů něčím docela samozřejmým. Pro nás stačilo by pouze registrovat oběti klerikální msty a sbírat síly k citelné odvetě, poněvadž po právu a zákonu může u nás s důvěrou volat jen politické dítě. Ale právě proto, že takových důvěřivých lidí je u nás pořád ještě nadbytek, užíváme ochotně vzrušení myslí, jaké konkretní persekuční případ vyvolává, bychom otevřeli naší veřejnosti oči pro to, kdo to vlastně u nás vládne a čí vůle je tu zákonem.

Březnové klerikální dílo je poučné pro nás zejména tím, že byl dvojí útok podniknut: v Inspruku na universitního profesora Wahrmunda, v Čechách a na Moravě na učitele obecných škol Konečného a Švehlu. Máme tu tedy přímo dokumentárně ukázáno, že jde o systematický útok na školy všech kategorií, na školu a vzdělání vůbec.

Případ Wahrmundův.

Prof. dr. Ludvík Wahrmund je profesorem církevního práva na universitě v Inspruku, horlivým zastancem reformy manželského práva. Také pražského světového sjezdu Volné Myšlenky súčastnil se pozdravným přípisem. Affèra jeho souvisí i formálně s vzpomenutým už Luegrovým útokem na university. Luegrův výrok stal se předmětem pohnuté debaty v parlamentě, která vedla k známému Masarykovu návrhu na ochranu svobody vědeckého bádání. V diskussi, jež o návrhu Masarykovu se rozvinula, napadl posl. Mayr, profesor inspruckė university, profesora Wahrmunda. Prof. Wahrmund útok odrazil přednáškou, jíž dal název „Katolický názor světový a svobodná věda“ a kterou proslovil dne 18. ledna 1908 v městském sále v Inspruku. Přednáška vyšla tiskem. Ani vládní zástupce přítomný přednášce ani státní zastupitelstvo po její vydání tiskem nenalezli v ní nic závadného. Teprve 14. března, když už brožura byla přes 6 neděl na knihkupeckém trhu, zkonfiskovalo ji vídeňské státní zastupitelství na 5 místech pro přečin § 303 tr. z. a to na přímé zakročení klerikálních poslanců. Tito pak udeřili na ministra Marcheta a na bar. Becka žádajíce, aby s Wahrmundem zavedeno bylo disciplinární vyšetřování. Ano, chtěli dokonce, aby Wahrmund byl i trestně stíhán, poněvadž v přednášce své zlehčil prý učení katolické církve, a aby byl proto i universitní profesury zbaven. Aby svým požadavkům dodali důrazu, uspořádali štváčské schůze, na nichž poštvaní klerikální venkované, kteří přednášky oné přece neslyšeli a a brožury nečetli, projevovali svoje roztrpčení nad tupením svojí víry, kterou byli odhodláni s klackem v ruce hájit proti universitnímu profesoru. Vlastním cílem tohoto klerikály nastrojeného manévru bylo povalení svobodomyslného ministra vyučování Marcheta, jenž podle dávných plánů má být vystřídán klerikálem. Po sesazení Wahrmundově volá se dosud velmi vytrvale, klerikálové umínili si patrně zkusit na tomto případě veškeren svůj vliv a moc. Nejen klerikální venkované jsou rozeštváni, že hrozí „nevěreckým“ profesorům na schůzích v pravdě katolickými argumenty — rozbíjením lebek, i ohled na katolické studenty nedopustí prý, by Wahrmund na universitě setrval. Katoličtí studenti nebudou prý nevěrce poslouchat. Vyskytl se návrh, který i sám ministr Marchet přijal, jmenovat vedle Wahrmunda ještě druhého profesora církevního práva „vědecky protilehlých názorů“, a návrh, vypustit Wahrmunda ze zkušební komise, aby katolický student vůbec s ním, nechce-li, nepřišel do styků. Ale i to všecko je prý katolíkům málo. Chtějí nic víc a nic méně než odstranění prof. Wahrmunda z university, ale tak (opatrnost!), aby to snad pro něho neznamenalo ještě nějaké povýšení, jinak prý svůj boj za víru povedou do krajností, i kdyby se v něm měla rozbít všecka ministerská a místodržitelská křesla a celý parlament rozbít na kusy. Tak daleko dospěla aféra dnes.

Zakročení papežského nuncia zaslouží několik slov zvlášť. Jak daleko v Rakousku klerikální moc sahá, ukázalo se ve Wahrmundově afféře velmi názorně vystoupením papežského nuncia Granita del Belmonte. Upozorňujeme ustavičně na to, že rakouská státní správa, pokud jde o zájmy církevní, počíná si jako hotová filiálka Vatikánu a že papež Pius IX. r. 1868 nemluvil jen tak na plano, když liberální rakouské základní státní zákony z r. 1867 nazval ohavnými, zavržení hodnými a hned je proto také „mocí svého apoštolského úřadu“ zrušil a zavrhl. Jsme už docela zvyklí, že rakouská státní praxe je jediným nepřetržitým rušením oněch základních zákonů a že správa státní opírá se o docela jiný základ, vzdávajíc se oproti Vatikánu i vlastní státní suverenity! Ne Coudenhove, ale Skrbenský je na př. místodržícím v Čechách. Že z Vatikánu a jeho lokálních expositur co chvíle dostává se pokynů ochotným šéfům rakouských úřadů, že zejména rakouská tisková censura, nejsouc ostatně svojí podstatou než napodobením kodexu librorum prohibitorum, je i řízena doopravdy z biskupských konsistoří, je veřejným tajemstvím. Nuncius tedy prostě zkusil, zda snad už je čas, aby církev vítězně opustila svoje zákulisní katakomby, zda rozkazy dosud diskretně šeptané lze už

v říši Ferdinandů pronášet veřejně a hlasitě. Zástupce nebeské říše podal proto prostřednictvím ministra zahraničních záležitostí Aehrentala ministru kultu a vyučování formální žádost, aby profesor Wahrmund byl svého místa zbaven. Klerikální „Vaterland“ dodává ještě, že prý nuncius od této žádosti nikdy neupustí. A pokus dopadl pro nuncia dost dobře. Bylo, pravda, trochu křiku, že cizí diplomat nemá zasahat do vnitřních záležitostí státních, jinak že by Rakousko bylo pouhým vasalským státem papežovým, ale, bude-li se přání opakovat několikrát, nebude se pak už ani křičet a až se nunciovské rozkazy stanou méně sensačními, snad se jich tu a tam i uposlechne.

Ba máme i určitý doklad, že rakouští notáblové, kde je veřejné mínění dost v čas a důrazně nezakřikne, velmi rádi pana nuncia poslouchají. Není se co bát, že by se naše velmoc snad teprve mohla stát vasalským státem italského hierarchy; je jím už hezkou řadu let. Stačí jen vzpomenout hanebných dob konkordátu. Od té doby leckdy sice zavzněly v našem státním koncertu i protivatikánské akkordy, ale buržoasie neměla dosud nikdy dost odvahy k opravdovému a zásadnímu kulturnímu boji a tak všecky takové liberalné záchvaty minuly bez věcných úspěchů, a to tím spíše, že vlastní nositelé a správci státní moci (vzpomeňme jen, že dosud přes všecek demokratism a rovné volební právo jsou šéfy úřadů, vyjímajíc několik pro parádu občanských ministrů, feudální šlechtici) byli ve svém jádru vždy ochotnými přisluhovači Vatikánu. Zrovna také ve věci Wahrmundově zaznamenává „Neue Freie Presse“ také tento případ: Nuncius, který spoléhaje na několik desítek klerikálních poslanců patrně nezná už ani mezí svého sebevědomí, nejen že se pochlubil, jak si dovedl nyní na rakouského ministra dupnout, ale odkryl také sám roušku s minulých rakouskovatikánských intimností. Případ, o který jde, týče se zrovna také prof. Wahrmunda. Nebylo prý to nyní poprvé, co uplatnil ve vídeňském zákulisí vliv svého římského suveréna. Profesor Wahrmund býval profesorem na universitě v Černovicích a byl učiněn návrh, povolati ho na universitu vídeňskou, pro kterou také byl na prvém místě navržen, na druhém nebo dokonce třetím místě navržen byl klerikální sekční šéf dr. Hussarek. I zašel papežský nuncius podobně jako v těchto dnech k ministru zahraničních záležitostí, kde podal svoje svaté veto proti Wahrmundovi. Na universitní kathedru byl pak skutečně povolán dr. Hussarek. Tehdy se ovšem nuncius nepochlubil svým lupem klerikálním žurnalistům a proto věc zůstala skryta.

Jiná okolnost v této affaiře je pádným důvodem pro laicisaci universit a svědčí, jak naléhavým je požadavek, vyloučit z university theologii. Profesoru Wahrmundovi přitěžuje, že je profesorem církevního práva. Na právnické fakultě není to přirozeně disciplina konfessijní, jako jiné vědě tak i církevnímu právu je formálně garantována svoboda, ale kdo by nepostřehl, že, dokud theologie bude rovnocennou součástí university, svoboda disciplin s theologií souvislých nebude nikdy úplnou?

Ještě jednu úvahu vnucuje nám Wahrmundův případ. Nelze upřít, že se pokrokoví poslanci němečtí (mimo jiné) Wahrmunda ujali. Také jejich deputace intervenovala u ministrů a v prvém vzrušení probleskl i úmysl, nabídnout demonstrativně Wahrmundovi poslanecký mandát, jenž měl se uprázdnit odstoupením dra Erlera. Posléze nadšení pro Wahrmunda pobledlo, poněvadž – z nacionalních ohledů nelze jíti zde do krajnosti a znemožňovat si společný postup s něm. klerikály v otázkách nacionálních. Tedy zase doklad, jak nacionální zřetele působí do rukou reakci. Zrovna tak tomu bývalo u našich mladočechů, kdy z ohledů nacionalních spojovali se s polskými stančíky a alpskými klerikály. Dnes vidíme tento smutný zjev, při němž reakce je tertius gaudens (třetí, kdo ze sporu těží), zase u Němců. Ukazuje, jak naléhavým je v dnešní době pevné semknutí se všech kulturních a pokrokových živlů v pevný celek bez ohledu na různosti jazykové.

Případ říd. učitele Aloise Konečného.

Až příliš často měli jsme příležitost, protestovat proti libovolnému a nezákonitému stíhání učitelů. Jsou dosud v živé paměti případy Pelikánův, Kavkův, Žižkův a j., ale nejkřiklavějším ze všech případů persekuce až dosud, jest případ řídícího učitele Aloise Konečného z Českého Bohdíkova, poněvadž tu svévolný disciplinární akt českého úřadu dolehl s katanskou zrovna příkrostí na zasloužilého národního pracovníka, jenž po celých 31 let na Zábřežsku v menšinových českých školách pracoval a obětavou národní prací získal si neocenitelných zásluh. Tím pozoruhodnější je tudíž jak krutá výměra trestu tak nicotné a titěrné její odůvodnění. Nejprve uvedeme fakta:

Disciplinárním nálezem českého senátu zemské školní rady na Moravě ze dne 9. března byl zbaven úřadu řídícího školy a degradován na prostého učitele. V disciplinárním nálezu uvádějí se tři příčiny tohoto potrestání: 1. že súčastnil se sjezdu zemských důvěrníků české strany národněsociální v měsíci červnu roku 1906 a přednášel tam o mo-

derní reformě ve školství; 2. že zanedbával svou povinnost vyučovací tím způsobem, že několikráte zkrátil odpolední vyučování o pět minut, aby totiž mohl v čas dojíti k vlaku a odebrati se do voličské schůze, poněvadž tehdy ucházel se o mandát poslanecký (nutno uvésti, že promeškaný čas byl nahrazen a že ono předčasné zkrácení vyučování dálo se s předchozím souhlasem okresní šk. rady); 3. že způsobil, aby učitel Lambert Talpa v Homňátce byl necírkevně pohřben. Tento poslední případ nutno několika slovy vysvětliti:

Učitel Talpa byl v pravém smyslu obětí klerikálního denuncianta katechety P. Číhala. Dne 2. června 1906 učiněno trestní oznámení proti uč. Talpovi na podnět P. Číhala pro rušení náboženství. Talpa osvobozen, protože Číhalovým svědkům nemohl nikdo věřiti. Za 14 dní učinil P. Číhal nové trestní oznámení na učitele Talpu pro domnělou urážku Veličenstva; vyšetřování však zastaveno pro nedostatek důkazů. Jak je docela pochopitelno, vyslovil učitel Talpa, uštván P. Číhalem, na smrtelném loži — což svědky dokázáno — výslovné přání necírkevního pohřbu, ježto si nepřál, aby pohřen byl člověkem, který jej uštval. Konal se tedy pohřeb učitele Talpy po jeho výslovném přání bez církevních obřadů a nadučitel Konečný se ho súčastnil i se školní mládeží, okolním učitelstvem i školním inspektorem Wicencem, jenž dokonce řídil pohřební zpěvy. To je třetí „důvod“ k potrestání.

V disciplinárním nálezu neuvádí se důvody jiné, ale vyšetřován byl řídící učitel Konečný ještě pro jiné a zajímavější delikty, totiž: 1. propagování hesla „Svůj k svému“ na schůzích v severní Moravě; 2. pro závadné rozšiřování letáčků o tomto hesle, zač už soudem byl pokutován trestem dvaceti kor. a 3. že když v měsíci květnu roku 1906 u příležitosti dělnické stávky v Aloisově podniknuta byla sbírka na stávkující dělníky, řídící učitel Konečný sebraný obnos 10 K doručil stávkujícím. Budiž výslovně poznamenáno, že stávka konána proto, že se čeští dělníci nechtěli proti právu dáti zařaditi do německého volebního katastru. Tato tři „provinění“ byla v disciplinárním nálezu vypuštěna, poněvadž se ten český senát přece jen ostýchal stíhati Konečného tak okatým způsobem pro českou národní práci.

To byly tedy formální důvody k degradaci řídícího učitele Konečného, a už z jejich četnosti a poměrné bezvýznamnosti poznáme na první pohled, že nebyly vlastní příčinou k suspensi, ale že namáhavě byly sesbírány jen proto, aby kryly vlastní příčinu, kterou ovšem v „právnických“ důvodech uvésti nešlo. Ta byla taková: Řídící učitel Konečný ucházel se o místo správce školy v Bludově. Majitelem bludovského panství jest bývalý moravský místodržitel hrabě Žerotín. Okresní školní radu měl řídící učitel na své straně, poněvadž ho na uprázdněné místo presentovala. Nelze ovšem pochybovati, že kulturní pracovník rázu Konečného byl by klerikálům na novém místě svrchovaně nepohodlným, proto musil býti znemožněn, a to se stalo vylíčeným právě způsobem.

V případě učitele Konečného nebylo tedy ani takových zdánlivých argumentů, jakým bylo na př. u Pelikána vystoupení z církve, u Kavky styk s anarchisty a pod. Zde sáhnuto na kulturního pracovníka právě proto, že kulturně pracoval. Smlčet tu nelze jednoho: že český národní pracovník, kterého německá okresní školní rada, která přece měla důvod býti předpojatou vůči němu, přes nátlak inspektorů nemohla se odhodlati potrestati více než pouhou důtkou, — právě českou školní radou trestán jest beze všeho rozumného důvodu takovým brutálním způsobem. Pozoruhodno jest tu chování říšského poslance a zástupce zem. výboru, místopředsedy poslanecké sněmovny Dra Žáčka. Ačkoliv byl předem na sezení disciplinárního senátu upozorněn a přímo žádán, by se k němu dostavil a spravedlivě řídícího učitele Konečného se zastal, zůstal úmyslně doma a tak odsouzení Konečného spoluzavinil.

Není o tom pochybnosti, že nález disciplinárního senátu jest ranou mířenou hlavně na pokrokovou organisaci učitelskou, že disciplinárním nálezem tímto zejména mladší učitelé mají býti zastrašeni, a kulturní činnost jim znemožněna. Klerikální licoměrnost pak vyniká tu zejména v té okolnosti, že trestají učitele pro domnělé zameškání několika minut vyučování, kdežto sami persekutoři současně jednají o to, aby povinná docházka školní zásadně byla snížena o celý rok, že stíhají ho pro účast na pohřbu kolegy a pro péči o hladové stávkující právě representanti církve, která káže lačné krmit a mrtvé uctivě pohřbívat. Ale když už je tolik starosti, aby učitelem nikde ani minuta školního času promeškána nebyla, což aby klerikálních Číhalů poslušné disciplinární senáty obrátily se k učitelům varhanářům, pohřebním zpěvákům a průvodcům různých církevních průvodů, u nich škola skutečně trpí, kde se ne minuty, ale celé půldny promeškávají, hodiny docela libovolně překládají a zkracují.

V případu Konečného nepotřebujeme se ovšem obávat, že by mohlo ministerstvo výplod brněnského disciplinárního senátu potvrdit. Litujeme, že nemůžeme tento výplod byrokratické duševní impotence citovat doslova, ale aspoň jména jeho zhotovitelů stůjtež

zde pro věčnou ostudu: místodrž. vicepresident Houdek, místodržitelský rada Svitavský (autor!), inspektor Ouředníček, vládní rada Burian. Páni jsou tak zvyklí vznášet se nad zákonem, že výrobek jejich bije v tvář netoliko zákonem garantované občanské svobody, ale dokonce i formální předpisy o disciplinárním řízení. Je pravda, papež proklel základní zákony rakouské a hrozil pekelnými tresty i úředníkům, kteří by je zachovávali, ale disciplinární řád pro učitelstvo na Moravě z 29. ledna 1905 nebyl přece, pane Svitavský, dosud vaším papežem proklet!

A § 4. tohoto disciplinárního řádu praví doslova toto: „Průběhem disciplinárního vyšetřování má se nejen co nejdůkladněji vyšetřiti skutková povaha povinnosti se příčícího chování obviněného, nýbrž dlužno také ke všem okolnostem, které slouží k obhájení obviněného bedlivě míti zřetel a to nejen k těm momentům, které on sám na svou obranu uvedl, nýbrž i k těm, které z povinnosti úřední se vyšetří.“

Vyšetřoval disciplinární senát nějaké okolnosti svědčící nevinně učitelově? Kdož ví, zda obviněný byl o obžalobě vůbec i jen vyslechnut. Při notorické úřednické neschopnosti Číhalových podavačů nepřekvapilo by nás nic, kdyby toho byli opomenuli.

Svévolná degradace Konečného vyvolala pochopitelně krajní bouři nevole v občanstvu. Řada moravských obcí jmenovala zasloužilého a zrádnými českými úředníky štvaného národního pracovníka svým čestným občanem, první z nich byla obec Dlouhomilov, jež učinila tak hned 15. března t. r. Učitelstvo moravské usneslo ve svých jednotách věnovati mu čestný dar 10.000 K — k němuž každý organisovaný učitel přispěje po 3 K —, soc. dem. zemský poslanec Vaněk, který v posledních volbách proti Konečnému kandidoval, projevil ochotu dáti Konečnému se souhlasem své strany svůj poslanecký mandát k disposici. Imposantními protestními schůzemi za účasti pokrokového občanstva všech odstínů politických zní bouře odporu, jež brzy vtělí se v činy. Veliké protestní schůze konaly se v Olomouci, Brně, Prostějově, Praze, Zábřehu, Kroměříži a Boskovicích, vedle nesčetné řady drobných protestních schůzí, jež pro jejich početnost zde ani registrovat nemožno. Na olomoucké, brněnské a pražské promluvil prof. Masaryk, pražská schůze byla mimo to česko-německá a svobodomyslné občanstvo obou národů protestovalo tu svorně proti trestání českého učitele českými úředníky pro českou národní práci. Na schůzích zdůrazněn byl zejména moment ten, že v době boje za druhou universitu nutno především dbát toho, aby základy národního vzdělání — národní škola — byly dobré a pevné. Četné obce severní Moravy činí officielní protestní projevy. Zde mezi prvními je obecní výbor v Postřelmově, jenž 13. března t. r. odhlasoval tento velmi případný projev:

„Obec. výbor obce Postřelmova nanejvýše roztrpčen bezohledným a krutým odsouzením naďučitele p. Al. Konečného, které provedl disciplinární senát — k tomu ještě české zem. šk. rady — protestuje co nejdůrazněji proti tak brutálnímu rozsudku, jímž má býti náš pokrokový a nejzasloužilejší pracovník severní Moravy, muž čestný a bezúhonný, morálně a existenčně zničen a má pro ty, kdož tak utrhačně a bezdůvodně ho denuncovali, jakož i pro ty, kdož drakonický rozsudek ať přímo, ať nepřímo umožnili, své nejhlubší opovržení! Ant. Widerman, starosta.

Také klerikálům napadlo po tyrolském vzoru si zademonstrovat. Svolali si z celé Moravy klerikální sedláky na neděli 22. března do Brna do velkého sálu Besedního domu (pro pořádání protestní pokrokové schůze v této věci místnost tato staročeským družstvem Besedního domu byla odřeknuta!), aby učinili projev proti volné škole a Konečnému. Účel demonstrace klerikální zmařen byl však imposantní protiklerikální demonstrací pouliční, při níž na rozdíl od tyrolského receptu nebyl nikdo ohrožován na životě ani na zdraví, nikomu zejména nebyl ani zbraňován přístup do klerikální schůze, jejíž účastníci nebyli cestou znepokojováni ničím víc, než dobře zaslouženým výsměchem. Biskupa Huyna, jenž přijel též dodati „lesku“ klerikální provokaci, přivítal tisícihlavý zástup hromovým voláním slávy volné škole. To jsou ve vší stručnosti nejvýznačnější události v afféře učitele Konečného; ukazují plnou měrou vážnost situace, svědčí o tom, že klerikálové mají veliké vědomí moci a neotřesenou naději v její další vzrůst, ale elementární bouře odporu, v níž proti římanské reakci spojují se v svorný šik všichni pokrokoví lidé, nedává ani nám malomyslnět. Dojde brzy k bojům ještě prudčím, nelekáme se jich, naopak radostně je pozdravujem v naději konečného vítězství!

Případ učitele Švehly.

Po afféře Wahrmundově a Konečného vypadá jako úmyslná provokace. Byrokraté opravdu si až frivolně zahrávají s nespokojeností občanskou. Nechť se jen nemýlí. Ty doby bývaly a jsou konečně dosud kdesi na divokém západě americkém, že lidé, nemajíce opory v spořádaných řádech společenských, vyřizují si velmi stručně a přímo

svoje vzájemné záležitosti. Mohou tedy býti zas. Také naše občanstvo, žijící dosud v domněnce, že jsme v právním státu, chráněni úřady a zákony, dovede se vpravit ve stav, kde opor takových není a jedinou pomocí je svépomoc! Byrokracie naše činí aspoň vše možné, aby poslední zbytek důvěry v zákony v občanstvu rozbila. Případ Švehlův je toho novým dokladem. Dějový podklad je stručně tento: V Starém Táboře působí už po 23 roky učitel Josef Švehla, jenž celý svůj život věnoval nehlučné, avšak tím důležitější práci kulturní. Vedle činnosti v učitelské organisaci, vedle četných vzdělávacích přednášek shledával a ze země vykopával historické památky slavné doby husitské, jichž největší část věnoval táborskému museu. On skoro sám vlastní rukou vykopal zbytky památného Kozího Hrádku u Tábora, někdejšího působiště Husova, jedinou památku, kterou vlastně po Husovi máme. A tento pilný a nezištný pracovník jest nejhanebnějším způsobem štván a po dvacetitřech letech namáhavé práce má býti vyštván ze svého působiště. Klerikální lotři dopouštějí se tu vandalismu, pro nějž není jména, drzou rukou ruší práci historického badatele, poněvadž jejich přáním je, aby ona světlá doba našich dějin, kterou dost namáhavě zastřeli národu kultem Jana Nepomuckého, nebyla nám připomínána. Proto má být Švehla odtržen od svého životního díla vyštván ze svého působiště. A ani v tomto případě se sebevědomá brutalita klerikálních přisluhovačů neohlíží dlouho po důvodech. Jsou, možno-li, ještě nicotnější než v případu říd. uč. Konečného.

Tak na př. klade se mu nyní za vinu, co promluvil před dvěma lety na schůzi. Této schůzi byl přítomen tehdy c. k. okresní školní inspektor i místodržitel. rada Blíženec a neshledali v jeho řeči pranic závadného.

Druhý důvod: Na výborové schůzi hasičské župy dán byl návrh, aby hasičstvo se súčastnilo záchranných prací spolku Červeného kříže, k čemuž p. Švehla podotkl, že by Červený kříž měl respektovat naši národnost, chce-li počítat na podporu českého hasičstva. Z toho má se vytlouci přímo velezráda, že p. Š. v jubilejním roce mluvil proti této instituci.

Také jest konečně učitel Švehla obviněn, že píše zprávy a články v Jiskře atd.

Proti učiteli Švehlovi je sice dosud zavedeno pouze disciplinární vyšetřování, odsuzující nález v tomto případě není dosud vydán, avšak pokroková veřejnost nesmí čekat jako v případě učitele Konečného, až bude postavena před hotovou událost, na které se potom dá těžko něco měnit, nýbrž nutno odrazit útok v čas. Rozumí se, že se také v tomto případu nejedná persekutorům o schůze, články a hasiče, že to vše je pouze nestydatou záminkou, pravý důvod je dvojí: kulturní práce učitelova a nízká osobní msta trojice táborských reakcionářů: faráře Zbořila, inženýra Hemmra (ten člověk, jehož přičiněním zřízena byla v St. Táboře nepotřebná fara, je prosím důvěrníkem národní strany svobodomyslné!!) a klerikálního hejtmana místodržitel. rady (chová se spíš jako arcibiskupský rada) Blížence.

S kazatelny i v hospodě štve farář Zbořil proti učiteli Švehlovi sfanatisovaný lid. Tak na př. jednou tloukl pěstmi o kazatelnu a křičel z plna hrdla: Nežli takový Švehla, to je mi žid a pohan milejší,

Poštvaní „věřící“ nechovají se k Švehlovi o nic lépe. Jeden z nich prohlásil na př.: „Švehla je cizák a musí odtud, i kdybych se měl dát proto zavřít.“ Klerikálové jsou tedy odhodláni i k násilným činům, aby se Švehly zbavili.

Nelze smlčet, že také předák strany agrární Parma ve schůzi okresní školní rady naléhal na to, aby ze St. Tábora byli odstraněni oba učitelé i farář Zbořil. Návrh vyhlíží tedy jaksi moc mírumilovně, ovšem, poněvadž každý a jistě asi také pan Parma ví, že faráře nemůže okresní školní rada odstranit, tudíž směřoval jeho návrh výhradně proti učitelům.

A zase čeští lidé a dokonce důvěrník největší vlastenecké strany propůjčují se cizáckému latinníku za nástroj, aby ubili zasloužilého českého národního pracovníka právě pro jeho národní práci. Tak vypadá ve světle pravdy naše buržoasní vlastenectví!

Persekutorům se konečně nejedná jen o Švehlu, ale o učitelstvo vůbec. Poněvadž Švehla požívá všeobecné důvěry učitelstva a je považován za duševního vůdce učitelstva v kraji táborském, usilují reakcionáři o zničení Švehly proto, aby všechno učitelstvo bylo zastrašeno a přímo vehnáno do služeb reakce. Jen včasné a rázné společné zakročení všech přátel pokroku může nebezpečí odvrátit.

Další persekuce a denunciace učitelů.

Dosud vylíčili jsme pouze ony hlavní případy učitelské persekuce, které poslední dobou cele zaujaly naši veřejnost. Ale nejsou deleko všecky. Kolik je oněch případů, kde postižený mlčky snesl nespravedlivý trest z obavy, aby snad nebyl zasažen ještě krutěji, aneb kde zpráva o něm nepovšimnuta zapadla, poněvadž svévolné disciplinární potrestání učitele je už hodně všední věcí!

Sotva však vylíčenými aférami obrácena byla pozornost veřejnosti na klerikální ničitele učitelských existencí, dovídáme se denně nové zprávy o denunciacích, jež volají po okamžité a nejbezohlednější odvetě. Uvedeme pořadem suchá data o těchto „bohoslužebných úkonech", pokud jsme se do redakční uzávěrky o nich dověděli.

*

V Dolní Sytové u Jilemnice učiněno na učitele B. Václavíka discipl. oznámení k okresní školní radě, že nosí — v kravatě macešku. Klerikálové budou pomalu předpisovat učiteli, jak se má oblékat.

*

V Chomutově potrestán německý učitel Wilhelm Berka podle „prügelpatentu" hejtmanem 10 K pokutou za to, že pro urážku spáchanou na veřejné ulici žaloval a odsouditi dal kaplana Josefa Seyfrida. Dne 18. ledna t. r. šel učitel Berka se svým synem a ještě jiným hochem do školy. Potkali kaplana a hoši nepozdravili prý ho dost uctivě. Pokorný sluha páně pustil se za to do učitele a vykřikoval na veřejné ulici: „To je mi čistý učitel! Takový sprostý mladík!" Dostal za to 80 K pokuty. Ale ještě téhož dne, co vydán byl soudní rozsudek, dostal učitel Berka „rozsudek" pana hejtmana, jímž se trestá učitel za to, že (citujeme doslovně) „svým chováním vůči kaplanu P. Josefu Seyfridovi porušil slušnost a dal příčinu k pohoršení". Mravní naučení: Pokrokový učitel nesmí chodit po veřejné ulici, protože může potkat pátera, vyvolat jeho posvátný hněv a „běda tomu, skrze koho pohoršení pochází!"

*

„Den" sděluje, že následkem klerikální denunciace jest stíhán učitel Skála v Předíně u Třebíče a tři občané z Opatova pro zločin rušení náboženství. Učitel S. byl při masopustní zábavě přes svůj odpor pomazán na čele, což prý je narážka na popelec a v tom klerikální denuncianti vidí urážku náboženství.

*

Pens. učiteli p. Jos. Hájkovi ve Svratce zadržena po 4 měsíce výplata výslužného, protože, jsa bezkonfessijní, nedával kvitanci podepisovati farářem. Bylo třeba zakročení poslance Buřívala, aby se mu dostalo zadržželé pense. A přec podle katechismu „zadržování mzdy" patří mezi „čtvero hříchů do nebe volajících".

*

Případy kněžských denunciací a tedy také disciplinárních stíhání učitelů budou se množiti den ze dne, protože klerikálové ve svém tisku stále k denunciacím nabádají. Klerikální „Našinec", orgán olomouckého arcibiskupa Bauera, vidí v denunciacích patrně hlavní obor curae pastoralis a píše proto doslova v čísle ze dne 20. března t. r. v úvodním článku věnovaném protestní akci pokrokového občanstva proti degradaci Konečného: „A proto měly by se podobné případy, jak jsem je právě vylíčil, sebrati a podati na kompetentní úřady, aby vydalo učitelstvu přísné nařízení, aby takového přestupování zákonů se varovalo. Nejlépe se k tomu hodí katechetský spolek. Masaryk katechety beztoho nazval „státem placenými denuncianty", nuže ať chopí se akce, kterou naučí učitelstvo slušnému chování." — Nebo jiný doklad, podle něhož má učitelstvo dokonce odpykati, že klerikálové prohráli mandát. V klerikálním „Selském Listu" ze dne 19. března t. r. č. 25 čteme pod názvem „Záruba-Vacek" toto vyzvání: „Mandát do zemského sněmu jsme prohráli ... Proto vás všechny naše stoupence prosím v každém městě a vsi na okresích Pelhřimov-Pacov-Kamenice-Počátky, abyste mi zaslali následující zprávy: 1. Kteří agitátoři agrární u vás byli (jména), co vám slibovali, čím hrozili, jak naší straně nadávali, a zda-li se pokoušeli od vás hlasy kupovati (svědky!) atd. ... 2. Které naše voliče (počet a jména) v které obci agrární starostové (vlastně obecní písaři-učitelové) u vás ve volebních arších vynechali. 3. Jak si při agitaci pro p. Vacka počínali pp. učitelé (jména!). Prosím, abyste mi poslali zprávy co nejdříve. Každá zpráva musí býti opatřena podpisem a možno-li dvěma a vždy farní pečetí, atd.... (Podpis): Václav Melzoch, rolník v Částrově u Počátek. — Rozumí se samo sebou, že za rolníkem Melzochem skrývá se opět nějaký římský kouzelník a jezovitské vyzvání je namířeno zase jedině proti učitelům. Dalších dokladů uvádět už ani nebudeme, neboť je notorickým faktem, že na př. pražský „Čech" zřídka který den bez denunciace se obejde. Klerikálům jedná se o to, aby získali hojnost materiálu pro denuncování učitelstva a jsou patrně odhodláni, vésti neúprosný, vyhlazovací boj proti všem pokrokovým učitelům. Nuže, co podnikne občanstvo na obranu školy?

Vlastní příčiny persekuce.

Při zjevu tak hromadném a pravidelném nelze hledat pravé příčiny v bezvýznamné pro celek soukromé nenávisti několika jednotlivců, v jejich osobní mstivosti, povahové hrubosti a pod. Vždyť vidíme, že persekuce tato děje se hromadně, ba jaksi plánovitě — útočí se na školstvo všech stupňů: universitu, střední i obecnou školu — ba,

což je nejpozoruhodnější, hlavním její nástrojem jsou právě úřady, od kterých, kdybychom naivně podle názvu soudit chtěli, spíš ochranu školy a učitelů měli bychom čekati. Bylo by docela přirozeno, že jako finanční prokuratura hájí zájmy fisku nebo zemědělská rada zájmy zemědělství, že bude školní rada hájit školu a učitele. Této naivní naděje vzdá se ovšem okamžitě ten, kdo sezná složení našich školních úřadů: Státní byrokracie a zástupci církví — činitelé, jichž přízeň ke školství je v nejlepším případu hodně pochybnou — mají tu slovo rozhodující, učitelé a rodiče dítek — činitelé, jichž opravdová přízeň ke školství je nesporna — nemají tu žádného rozhodujícího vlivu. Úřady školní proto školu nepodporují, ale h l í d a j í. Obtížný byrokratický hmyz na učitele dolézá dvojnásob, učitel je ustavičně, abychom tak řekli, pod policejním dozorem, je zkracován ve výkonu svých občanských práv jako nějaký majetku nebezpečný kriminálník. Všecky důležité pokroky ve školství musejí vlastně býti vynuceny na těch, kdo podle officielního názvu mají z vlastní iniciativy o školství pečovat. O církvi zmiňuji se jen k vůli úplnosti. Její stanovisko dáno je tu indexem, zatratívším všecku moderní filosofii, počínajíc XVI. stoletím, oběma syllaby z r. 1864 a 1907, prokletím rakouských základních zákonů, školní novelou, Luegrovým „dobýváním universit“, chystaným snížením povinné školní docházky — proto škoda o něm slov.

Abychom ještě lépe si uvědomili, oč tu jde, všimněme si druhého zdroje lidového vzdělání — tisku. Sotva byl knihtisk vynalezen, už tu byla papežská „congregatio indicis librorum prohibitorum“. I u nás máme zvláštní „tiskové právo“, jež — a to mluví samo — připojeno bývá v edicích zákonů ne k osvětovým a školským nebo k živnostenským, ale k — trestním zákonům. Prodej tiskopisů je vázán ještě na horší podmínky než prodej — jedů! Tiskařství je vázáno na přísnou koncessi, tiskopis menší 5 archů (jde totiž především o ztížení l i d o v é h o vzdělání) musí být censurován a lze jej zabavit i když vlastně žádný opravdový delikt spáchán nebyl, poněvadž se nikdo trestně nestíhá. Ale nejen to: kdokoli chce i takový censurou vyklestěný tiskopis rozšiřovat, musí si vyžádat k tomu ještě zvláštního dovolení politického úřadu.

Jak církev tak byrokracie jsou tudíž, jak vidět, nepřáteli lidového vzdělání. Nezavírá se sice už u nás, jako před nedávnem na Rusi, proto, učí-li občan občana číst a psát; jisté minimum vzdělanostní si společenský rozvoj sám už vynutil, ale jen toho „jedu“ nedávat víc než je nevyhnutelno! A je také přirozeno, že instituce, které chtějí, aby se jim v š e c k o v ě ř i l o (i když to není právě moc chytré, jako tak ledacos v známé historii Taxilově) a které chtějí b e z m y š l e n k o v i t o u s l e p o u p o s l u š n o s t, nenávidí lidového vzdělání, jež jim ubírá důvěry a moci. T o j e d ů l e ž i t ý p o z n a t e k, k t e r ý b y m ě l o n a š e o b č a n s t v o č e r p a t z e s y s t e m a t i c k ý c h u č i t e l s k ý c h p e r s e k u c í. Jakmile si uvědomíme tento zásadní zájmový spor, jsme ihned orientováni a situace se nám docela vyjasní. Zřejmě i zakrytě (jako u nás) absolutistická byrokracie i církev mají přímo existenční zájem na co možná největší nevědomosti lidu, pro ně bylo by jistě ideálem, aby nebylo vůbec novin, spolků, schůzí, politických stran a p. Občanstvo jako celek i každý jednotlivec z nás vidí zase, a správně, životní svůj zájem v pravém opaku: proto si občanstvo garantuje v ústavách (vládami, kde možná, nezachovávaných) svobody tisku, přesvědčení, projevu atd., proto svoje vzdělání považujeme za nejcennější statek a každý útok na vzdělání za kulturní velezrádu, kterou nutno nejen znemožnit, ale, kde okolnosti dovolí, i exemplárně potrestat. Spor byrokracie a církve s moderní demokratickou kulturou nebude ovšem vyřízen jinak než naprostou porážkou té či oné strany, smír není mezi nimi možný. Důkladná demokratisace společenských řádů a naprostá privatisace (sesoukromění) církví jsou první podmínkou, aby škola a vzdělání vůbec po zásluze bylo ceněno. K tomu tedy také úsilí všech přátel volné školy musí směřovat.

Specielně v Rakousku má reakce ještě jeden rafinovaný prostředek proti osvětovým snahám: vášně a spory nacionální. Na školství věnuje se tak jako tak bídně málo (srovnejme jen rozpočtové položky osvětové s náklady na zbytečnosti vojenské) a i to málo je omezováno ještě nacionální nevraživostí. Ale je přece absurdní a osudný omyl myslit, že prospějí kulturně svému národu, snížím-li vzdělanostní úroveň jiného národa. Je to naopak přímo službou reakci a poškozováním své vlastní národní kultury, činit ze zřízení nové školy předmět politicko-nacionalních tahanic. O tom není snad výmluvnějšího dokladu než tento: Neněmecké občanstvo naříká dost oprávněně, že německému školství dostává se poměrně větší vládní péče, náklad na německou školu je průměrně větší, Němci mají 5 universit a nám se nechce dopřát ani druhé atd. Zdali však je ta péče o vzdělání německého lidu skutečně tak opravdovou? Je to vládní němčení opravdu v zájmu n ě m e c k é k u l t u r y? Odpověď výmluvnou dává 100 klerikálních poslanců vyšlých při všeobecném rovném hlasování z uren tohoto

kulturně prý protežovaného německého lidu, kdežto Čechy rozmnožily černou armádu pouze 7 muži a i ti dobyli si svého smutného vítězství většinou teprve v užších volbách! Nebylo by tu naopak i lidštější a — řekněme si to otevřeně — i německější, kdyby se pokrokoví němečtí lidé spojili s kulturními pracovníky ostatních národů a v úsilné snaze o zvýšení vzdělanostní úrovně všeho občanstva zvyšovali a upevňovali daleko reelněji i kulturní pokrok svého vlastního národa? Z Prahy dán byl i právě v záležitosti učitele Konečného podnět hodný následování: ač tento český učitel byl disciplinárně vyšetřován právě pro českou národní menšinovou práci (N. B. českým úřadem) nerozpakovali se němečtí stoupenci V. M. svorně s námi protestovat proti této persekuci. Bylo by to opravdu nejcennějším výsledkem dnešních klerikálních provokací, kdyby právě pod jejich dojmem takováto jednota kulturních pracovníků všech národů Rakouska se uskutečnila a došla v seskupení parlamentárním i svého politického výrazu. Jistě však k ní nynější zlomyslné a brutální útoky na školství aspoň připravily půdu a usnadnily její uskutečnění v nedalekém budoucnu.

Co podniknout okamžitě na ochranu školy a učitelské svobody.

Nutno se vším úsilím pracovat k oslabení církevního vlivu a současně chopit se rázné akce odvetné.

Pod dojmem shora vylíčených brutalních útoků a výzev k novým hromadným denunciacím dáváme především znovu důtklivě na uváženou všem, kdo hanebnosti tyto odsuzují, ale dosud, ideových důvodů k tomu nemajíce, zůstávají členy církve těchto denunciantů, aby svůj poměr k ní podrobili znova důkladné úvaze. Zůstávám-li dobrovolně členem takovéto církve, jsem mlčky spoluzodpovědným i za její činy! Zejména neodvislá intelligence měla by konečně už s církví súčtovat. Jaký důvod má na př. lékař k členství v církvi, která svými amulety, zaříkáváním nemocných a jinakým čarováním tak rušivě zasahá do jeho díla? Je to opravdu stejné jako kdyby na př. advokát byl členem nějakého sdružení pokoutníků! Vítáme s potěšením, že už dnes tvoří se v různých odborných sdruženích intelligence (lékařů, kand. advokacie, farmaceutů, inženýrů a p.) skupiny Volné Myšlenky, jichž úlohou je, aby jednak zásadám našim zjednávali pochopení mezi kollegy, jednak specielní činností svého oboru napomáhali naší propagandě. Jejich úkolem bude také, usilovat o to, aby neodvislá intelligence jejich oboru revidovala konečně už docela vážně svůj poměr k církvi. Dosavadní polovičatost nestačí a také zvyk a ohledy na neuvědomělé lidi nejsou žádným vzdělance důstojným argumentem. Zvyk však se dá změnit. Uvažme na př. co znamená necírkevní pohřeb umělkyně Hany Kvapilové nebo pí. Náprstkové? Nebo bezkonfessijnost vyššího úředníka nebo univ. profesora? Právě příkladů je třeba a tak při trochu opravdovosti dá se těžisko zvyku docela přesunout. Dnes je tu a tam ještě „výstředním“ nebýt v církvi, ale může dost brzy nastat doba, že bude kuriositou intelligent-katolík. Zejména dobu nynějších surových útoků na školu doporučujeme občanstvu k hromadnému vystupování z církví!

Také poměru učitelů k církvi budiž věnována malá zmínka. K intelligenci neodvislé nelze dosud, jak už z těchto úvah viděti, učitele počítat. Ojedinělé vystoupení z církve (Pelikán, Laube) vyvolává dosud u učitelů i disciplinární vyšetřování. A pak ještě jeden zřetel nutno respektovat. Podle klerikální školní novelly musí správce školy být stejné konfesse s většinou žáků. Nečekáme sice této novelle dlouhého života, nicméně za její platnosti, kdyby všichni pokrokoví učitelé zbavili se formálním výstupem z církví qualifikace pro správce školy potřebné, znamenalo by to, vydati správu škol skutečným klerikálům a reakcionářům. To tedy nutno předeslat. Ovšem jsou také místa, prozatím zejména na českém severu, kde brzy děti bezkonfessijních rodičů budou mít ve škole většinu a kde by zrovna podle novelly měl být také bezkonfessijní správce školy. Jsme zvědaví, jak by naše kanovnická zemská školní rada takový případ rozhodla. Všichni učitelé však na místa správců škol ani nereflektují a pak, to také nelze popřít, právě značné procento bezkonfessijních učitelů, mezi nimiž budou zajisté právě schopnější lidé, bylo by nejpádnějším argumentem pro zrušení novelly. Musíme také upozornit, že případ Pelikánův není dosud vyřízen.

Byrokraty zarazil sice mohutný elementární protest občanstva, Pelikán učí prozatím dál jako učil, ale přece rozhodnutí je ryze — rakouské. Z rozhodnutí zemské školní rady se Pelikán odvolal k ministerstvu, ale tam nechali odvolání nevyřízeno ležet. Čeká tam snad svého Gessmana a až se na afféru trochu zapomene. Jakkoli tedy neallarmujeme všecko učitelstvo šmahem z církve ven, tedy přece jen je důležito, aby bezkonfessijní učitel nebyl právě zjevem tak docela exotickým jako dosud. Je nesporno, že by celé desítky a snad sta učitelů velmi rádi se zbavili i formální příslušnosti k organisaci svých utlačovatelů, kdyby právě byla tu jistota, že vystoupivší nebude osamocen. Doporučujeme tedy k podnětu vyšlému přímo z učitelstva toto: Učitelé, kteří jsou ochotni vystoupiti z církve v tom

případu, najde-li se ochotných k tomu celkem nejméně 150 učitelů, nechť pod dojmem posledních kněžských denunciací, nicméně ale po zralé úvaze, přihlásí se redakci „Volné Školy“ že by, kdyby jiní, i on vystoupil. Redakce, která už dnes několik přihlášek takových chová, zachová tyto i všecky později došlé v naprosté důvěrnosti a jakmile počet přihlášek překročí číslo 150, vyzve přihlásivší se, aby výstup svůj doopravdy uskutečnili.

Zároveň voláme ovšem k úsilné akci proti církevnímu vlivu ve škole. Neposílejte dětí svých na náboženské výkony, poněvadž to není vaší povinností. Každý rozumný otec nebo poručník oznámí prostě správě školy, že si nepřeje, aby jeho dítě se účastnilo jakýchkoli církevních obřadů a výkonů a ihned po tomto oznámení zastaví posílání dětí do kostela, k zpovědi atd. I od náboženského vyučování ve škole je pomoc. Je sice povinným předmětem vyučovacím, ale nedostatečná známka z něho nevadí postupu do vyšší třídy, poněvadž nepostoupení nastává teprve tehdy, když žák neobstojí v hlavních předmětech učebních (mateř. jazyku, počtech a náboženství), ač ani tu nedostatečnou není nikdo povinen mlčky slyšet, moha žádat přezkoušení učitelem světským, který dle dosavadních učebních řádů je docela kvalifikován i k náboženskému vyučování. Bude mít jistě dobrý výsledek, bude-li dítě pokrokových rodičů i katechetovi mluvit pravdu. (Příklad. Otázka: Co je tam nahoře? Odpověď: Vzduch a mračna. A což nebe? Žádné není. — Kdo byl Ježíš? Člověk, kterého kněží jeho národa dali usmrtit, poněvadž smýšlel jinak než oni. A tak podobně.) Bude-li dítě při tom svým chováním bezúhonné, aby nebylo lze mu snad dát špatnou známku z mravů, je římský vetřelec i se všemi malostranskými kanovníky proti takovéto pokrokové dětské missii ve škole bezmocný. Podobných pokynů vydáme časem více a budeme tak činit docela systematicky. Byrokraté mohou si kroutit zákon ještě víc, východisko nějaké najde m y s l í c í člověk vždy.

Posléze pokyn, jenž farských denunciantů dotkne se nejcitelněji. Dorážejí-li oni na naše existence, hledí-li ubíjet naše lidi hospodářsky, budeme se hájit stejnou zbraní. Odpovíme na neslýchaný klerikální pych, páchaný na naší škole p ř í s n ý m d o d r ž o v á n í m s a z b y š t o l y z a c í r k e v n í o b ř a d y z á k o n n ě p ř e d e p s a n é.

Nikdo se nedej másti tím, že Sazba štoly je z dob panování císaře Josefa II. S a z b a š t o l y p l a t í d o d n e s v p l n é m í ř e a její platnost znovu uznána říšským zákonem ze 7. května r. 1874, jehož § 26. dokonce ustanovuje přísné tresty pro ty kněze, kteří by sazbu její překročovali! A nedbejte předsudků: za dnešní drahoty nutno šetřiti i na nejdůležitějších potřebách životních a nemůže býti proto hanbou, budete-li šetřiti na vydáních, z kterých jsou posilováni nepřátelé vaší svobody duševní! A konečně, nechcete-li upadnouti v podezření „lakomce““, d e j t e, c o u š e t ř í t e n a š t o l e, n a n ě k t e r ý r o z u m n ý k u l t u r n í a n á r o d n í ú č e l a prospějete pokroku d v o j n á s o b. Kdo sazbu štoly snad dosud nezná, může si ji objednati též prostřednictvím naší administrace. Stačí zaslati k tomu účelu obnos 10 h. v pošt. zn. Zároveň vydáme potřebné formuláře a blankety k oznamování přestupků štolové sazby. Rovněž budeme dbáti, aby fasse církevníků, jež notoricky bývá udávána nesprávně, byla řádně vyšetřena a aby podle správného vyšetření příjmů byla P. T. denunciantům i kongrua náležitě upravena.

Ve všech těchto směrech vydáme v nejbližší době podrobné pokyny. Přičiňme se, aby Havlíčkovo heslo „Nic jim nevěřit a nic jim nedávat“ bylo plněno celé a ne, jako dosud, jen polovicí.

Dnes už nespokojujeme se pouhými s l o v n ý m i protesty, ale přičiníme se, aby pobouření myslí, jaké klerikálové svými denunciacemi, útoky na svobodu školy vyvolali, vtělilo se v rozmyslné protestní č i n y, aby tak i zlé úmysly zpátečníků vedly k výsledkům positivně dobrým a rozvoji naší kultury trvale užitečným.

J. B.:

Dědictví Maličkých.*)

Dědictví Maličkých založil v Hradci Králové r. 1859 kněz Jos. Antonín Šrůtek, rodák náchodský, známý svým ne zrovna přátelským poměrem k zesnulému biskupu Brynychovi. Šrůtek byl v Hradci Králové oblíbenou osobností. Byl znám s celou řadou tehdejších českých literátův, jsa sám literát, třeba se nedodělal zvučného jména.**)

Protože v té době nebylo dostatek českých knížek pro mládež, odhodlal se založiti ústav, který by vydával knihy pro děti, jež mohly za vklad 2 zl. dostávati každý rok knihu až do 16. roku věku svého.

Ke kroku tomu přivedla prý Šrůtka zbožná píseň ke cti sv. Josefa Kalasanského, zakladatele piaristů. Vypracovány stanovy a ještě téhož roku biskupským ordinariatem schváleny. Prvních údů získalo Dědictví Maličkých u císařského dvora vkladem 200 zl.

Sbírka tato zahájena povídkou Frant. Pravdy „František pometlář a bratr jeho Petřík“, kterýžto

*) Celý titul zní: Dědictví Maličkých pod ochranou sv. Karla Borrom.

**) Šrůtek řídil také ročenku „Školník“ a přispíval do Blahověstu.

spisek došel značné obliby, tak že r. 1882 vyšel v pátém vydání.

Dědictví Maličkých, jsouc fedrováno klérem, nabývalo odbytu nejen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nýbrž dostalo se až přes ocean — do Ameriky, tak že během svého trvání dostoupil počet jeho údů 54 tisíc. R. 1860 tisklo se jej 10.000 exemplářů, v pozdějších letech počet stoupl na 25.000; nyní počet výtisků klesá, ale i to je veliké číslo ještě: 15.000. Také jmění spolku je značné: r. 1905 činilo 75.089 K 82 h. Příjem za tento rok 4459 K 93 h, vydání 3974 K 52 h, zbytek 485 K 41 hal.

Kdož do Dědictví Maličkých přispívali, jsou větším dílem až na některé výjimky z prvních let D. M., jména zcela bezvýznamná, a dle toho jsou také literární příspěvky.

Mezi spisovateli je také Hakl, jehož spisek „Život sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methodia“ byl z nařízení vyšších úřadů z knihoven středoškolských vyloučen.

O V. Špačkovi dovídáme se také, že v 25 letech napsal první svou povídku (pro tuto sbírku) „Štědrý den“, která byla poctěna osmi dukáty.

Dědictví Maličkých sotva hned s počátku mělo býti tím, čím se během doby stalo: beranem klerikalismu.*) Běží o to, aby se na Dědictví Maličkých pamatovalo zvláště při křtu a doporučovalo se jako „nejvhodnější a nejprospěšnější dárek pro děti“, jichž útlá srdce chtí četbou touto zušlechťovat a povzbuzovat. Proto volání „Nezapomínejte na nás, kdo pečujete o vzdělání naší české mládeže! Čeští rodiče, pamatujte na své dítky nejvhodnějším dárkem jak k Ježíšku, tak i k jiným významným dnům dětským“. — Knížky vycházejí v jazyce českém a německém.

Zajímavé jsou také stanovy Dědictví Maličkých.

§ 8. „Spoluzakladatelem Dědictví Maličkých stává se každý, kdo mu nejméně 40 K daruje — buď najednou nebo ve 4 lhůtách čtvrtletních. — Kdo daruje méně, jest Dědictví dobrodincem a bude jako každý, kdož učiní odkaz na smrtelném loži, jmenován v knížce, Dědictvím nejblíže vydané. Za takový dobrý skutek bude jedenkaždý účasten duchovního užitku z modliteb mládeže, jakož i případně odpustkův, jež Papež Pius IX. dne 1. srpna 1862 z pokladů církevních údům i jakýmkoli dobrodincům tohoto ústavu poskytnul.“

„Každý odrostlejší úd D. M. snažiž se — dne 4. listopadu, an sv. Karel Bor. patronem D. M. jest — mši svatou slyšeti a za spoluúdy, zakladatele a dobrodince i své opatrovníky — živé i mrtvé — třikrát „Otčenáš“ a „Zdrávas“ spolu s předepsanou modlitbou se pomodliti.“

„Kdo vykoná téhož dne svatou zpověď a přistoupí ke stolu Páně, dosáhne tím a odpustkovými modlitbami plnomocných odpustkův a může jich také duším věrných zemřelých na způsob přímluvy získati.“

*) Ve výboru zasedají pouze kněží.

Dědictví Maličkých může — bez protestu vlády — získávati údy i ze zemí mimorakouských. D. M. dle rozhodnutí ministeria vnitra, kultu a vyučování, jakož i nejvyš. úřadu policejního ve Vídni ze dne 6. prosince 1858, není podrobeno zákonu o spolcích.

Než plnomocných odpustků lze dosíci již vstoupením do D. M., přijme-li se hodně svátost pokání a nejsvětější svátost oltářní. Dále každý člen, který je na smrtelném loži a přijme tytéž svátosti, neb alespoň vzývá jméno Ježíš ústy aneb alespoň srdcem.“ — Stanovy tyto byly stvrzeny biskupem Brynychem r. 1900 a obyčejně jsou ke každému číslu připojovány.

Takovým způsobem hledí klerikálové získávati pro sebe půdu. Že zabíjejí ducha dítěte, na to nepomýšlejí, jen když dojdou cíle ... A je to více než 25 let, co vystoupil František Bartoš na obranu dobré české hnihy článkem „Nebezpečná kniha“, kde podává příklad takové nezdravé četby — rozborem knihy „Továrník Vít, aneb poctivost dochází již zde na světě odměny“. (Obrázek ze života pro mládež dospělejší, jehož autorem je P. Jan Černohouz, tehdy kaplan v Liboci.)

Bartoš považuje přímo za svou povinnost ukázati, jak pilná toho potřeba, „by se spisy pro mládež svědomitěji, než se posud stalo, i se stránky obsahové i jazykové prohlížely, a co špatného mezi nimi, aby se vybrakovalo bez prodlení a bez milosrdenství“.

Vždyť na mnoze tato „mravoučná“ literatura pro mládež skutečně demoralisuje ty mladé duše. O jazyku, správnosti jeho již ani netřeba mluviti: ducha národního jen hubí a to v „samém kořenu“.

Končíme slovy Herderovými: „Špatná kniha může člověka na celý život otráviti“. A některé povídky — a je jich dosti — jež Dědictví Maličkých podává naší mládeži, mají do sebe skutečně všechny vlastnosti duševní otravy ...

Otrava ta zachvátila roku 1906 sto sedm dítek v Cechách, 126 na Moravě a 19 ve Slezsku a to jsou dítky, jež nově za tento rok přibyly, v to nejsou počítány dítky německé, jež touže duševní stravou jsou živeny. Zajímavo, že v Čechách nejvíce členů D. M. je z Dobrušky a že větší počet členů pochází z Moravy než z Cech. Z Hradce Králové přibylo za rok 1906 pouze 5 členů, mezi nimiž je škola v Malšovicích.

Manifestace učitelstva i občanstva všech vrstev,

již vyvolal Zemský Ústřední spolek jednot učitelských v král. Českém a jež konala se ve velkém sále žofínském v neděli dne 29. března 1908 vyzněla přímo slavnostně. Dostavilo se učitelstvo z Prahy a z venkova, učitelky a dámy několika organisací poslanci, členové všelikých sdružení v takovém počtu, že byl prostranný sál do posledního místa naplněn.

Bylyť na programu jednání záležitosti tak vážné, důležité, zvláště v nynější pohnuté době a referáty svěřeny nejosvědčenějším znalcům a pracovníkům na roli školské, žeť ovšem jak sám program, tak rovněž i řečníci byli předmětem napjaté pozornosti velmi četného shromáždění. Celý průběh jednání byl důstojný a výsledkem rokování byla resoluce, směřující proti postátnění školství, proti definitivě inspektorů, proti snížení povinné docházky školní, proti drzým útokům reakcionářů na svobodu a čest učitelstva. Resoluce pak domáhá se uskutečnění nejdůležitějších požadavků učitelstva i školství, žádá rozšiřování škol, upravení služebních poměrů učitelstva a dovolává se součinnosti veškeré naší pokrokové veřejnosti, zejména poslanců, aby působili k vyprostění a vymanění školy ze vlivů zpátečnických, nepaedagogických, aby se přičinili o volnost a svobodu školy.

Po deváté hodině dopolední zahájil schůzi prvý místopředseda Zem. Ústř. spolku p. Jos. Smrtka, redaktor časopisu „Školy našeho venkova" vřelým proslovem. Uvítal přítomné a udělil slovo prvému referentu, starostovi Zemského Ústřed. spolku panu Jos. Černému.

Týž obvyklým svým způsobem důkladným a všestranným objasnil stanovisko, jež třeba zaujati učitelstvu a všemu pokrokovému občanstvu vůči návrhům Jedekovu a Stecklerovu na snížení doby docházky školní, líčí nebezpečí, které by vzešlo všemu lidu z uskutečnění návrhu toho, ze snížení vyučovací doby pro mládež, doby ku vzdělání mládeže právě nejpřiměřenější, dokazuje, že si náš lid český ani nepřeje snížení doby školní, ježto ani teď, kdy se povolují dětem zákonité úlevy v docházce školní, zcela rozumně většina rodičů jedná a za úlevy pro své děti nežádá, tak že i teď přes polovičku dětí školních dobrovolně se používání úlevy vzdává. Ale kruhy reakcionářské, které usilují o vládu tmy, vnucují lidu snížení docházky školní, namlouvajíce venkovu, že týž nepotřebuje pro své děti vzdělání, že mu spíše záležeti musí na tom, aby děti své mohl záhy zavésti do práce, aby mu tyto malé ruce pomáhaly se živiti. Tak šlape se návrhy těmi vzdělání, ale i humanita, protože se zatahují do těžkých prací nedospělé děti. Snížením doby docházky školní poškodily by se zejména měšťanské školy, ježto by pro ně žáků nebylo a žáci o rok dříve ze školy propuštění byli by připraveni o nutně potřebné vzdělání a lid náš pak připraven byl by o duchovní sílu a duchovní zmohutnění. Ježto však chceme docíliti sestejnění a zrovnoprávnění lidu, stavíme se proti každému návrhu na snížení vzdělání lidového. Rovněž se stavíme proti sestátnění školství obecného, ježto by sestátněné školství propadlo centralismu, stát zřizoval by školy v zemích passivních na účet a úkor náš a ježto již pud sebezachování nám velí vymanění z centralismu a ježto v boji za národní rovnoprávnost jest národní škola nejosvědčenějším prostředkem, protož budiž i školství vloženo do rukou národa. A rovněž nemůžeme se nikdy vysloviti a nikdy nebudeme souhlasiti, aby okresní inspektoři byli definitivními. Jestliže již teď někteří neschopností svou poškodili školství naše v některých okresích, a lze takové inspektory přece jenom odstraniti, tož by potom, kdyby byli definitivními, poškozovali školství naše definitivně, ježto by byli na svých místech ponecháni do vymření (Výkřiky ze shromáždění: Jako inspektor Patočka, který sklamal na všech stranách!)

Řečník dovolává se národního citu všech vlivných činitelů, vytýká naší autonomii sice mnohé nesprávnosti, ale přes to volá ku práci právě ty, kdož mohou naši autonomii zdokonaliti, zlepšiti a tak upraviti, aby byla způsobilou dostáti i vyšším úkolům. (Dlouhotrvající potlesk.)

O druhé části programu, totiž o útocích reakcionářů na svobodu školy a učitelstva referoval p. Karel V. Tuček.

Poukázav ku významné brožurce „Zrcadlo katechetům", vydané redakcí „Času", líčí utrpení, jež v různé formě zakoušeti jest učitelstvu od klerikálů, kteří sice mají v ústech přikázání lásky: Miluj svého bližního jako sebe sama, ale skutky svými dokazují pravý opak. Uvádí případy, kde učitelé udáváni jsou duchovními proto, že nosí odznak Volné Myšlenky, nevinnou macešku na špendlíku, zabodnutou v kabátě nebo v kravatě. Jak často slýcháme: „Brány pekelné ji nepřemohou (rozuměj církev a tu pojednou takové rozčilování pro nevinou macešku! (Hlučná veselost. Potlesk.)

Učitel pensista Hájek ve Svratce u Hlinska vystoupil z církve, protože mu tamní duchovní správce činil obtíže s podpisováním kvitancí. Za to bylo mu potom trpěti velice. Berní úřad bez podpisu farářova nechtěl kvitanci uznati správnou, okresní hejtmanství přes všecko dovolávání se pomoci postiženému pensistovi neposkytlo a trvalo plné čtyři měsíce, nežli se ubohý 70letý kmet, který církvi sloužil asi 50 roků tím, že všechnu píli a práci věnoval zvelebení kostelní hudby a zpěvu, domohl konečně výplaty pense. Stalo se tak teprve po intervenci posl. Lysého a Buřivala u místodržitele, načež vydala zemská školní rada vynesení, že učiteli-pensistovi, je-li týž bez vyznání, kvitanci podpisovati má obecní úřad. —

V Pístech na Poděbradsku udalo 14 občanů se starostou v čele správce školy Gottvalda, že týž je smýšlení protináboženského, že mluví „drze" a „rouhavě" a že jest „rouhavým nevěrcem". Když pak takto denuncovaný učitel podal na udavače žalobu, nedovolila zemská školní rada ani k žádosti soudu, aby udavačský dokument byl předložen, nedovolila, aby vyslechnuti byli členové okresní školní rady poděbradské jako svědkové a žalobce odsouzen k náhradě soudních útrat, jež obnášejí několik set korun, mimo to přeložen z trestu na takové místo, kam se ani povozem snadno nikdo nedostane.

Řečník líčí slovy úchvatnými za značného vzrušení přítomných utrpení, jež připravili klerikálové učitelům Vorlovi v Dobré Vodě, Švehlovi v Ústí Sezimově a Pajskrovi v Borohrádku a stům jiných učitelů, apeluje pak na přítomné poslance, aby při projednávání disciplinárního řádu na příštím sněmu toho dbali, aby disciplinární řád nebyl snad pro hanbu sněmu, ale aby v něm zejména učitelstvu zaručena byla práva, aby mohlo i ono hájiti se proti denunciantům, kteří nejčastěji vylétají „z hnízda černých a fialových ptáků z čeledi drozdů". Uvádí doslovně znění § 118. řádu školního a vyučovacího, kterým se sice slibuje učitelstvu podpora představených a úplná i zákonná ochrana učitelův jakožto úředních osob úřady — avšak jak ukazuje případ Gottvaldův, v praksi se učiteli žádné ochrany neposkytuje. Jakožto předseda právního odboru učitelské organisace a důkladný znatel zákonů, cituje §§ 153. a 312. trestního zákona, kterých se může učitelstvo na vlastní ochranu dovolávati, praví, že právní odbor vyřídil 3225 případů právních, z nichž některé jsou přímo výkřiky zoufalství jednotlivců i rodin učitelských, právní odbor vydal několik tisíc korun na obhajobu učitelstva a pokuty a tresty učitelstvu ve formě odepřených zvýšení služného obnášejí statisíce korun. Vytýká i stranám politickým i sněmu, že nedbají ani nejnaléhavějších potřeb a přání učitelstva, vláda že pluje ve vodách reakčních a po katolickém sjezdu, konaném ve Vídni že nastala persekuce učitelstva, že křesťanští sociálové a i čeští katoličtí poslanci v prachu se koří pověstnému vídeňskému Luegrovi a podává ukázky katolického tisku, který stále bojovně vystupuje proti moderní škole a jejímu učitelstvu, opakuje výroky poslance Šternberka a Smýkala ze Žeranovic,

který vynesl nad pokrokovým učitelstvem mravně-náboženský rozsudek: „Polovici pokrokového učitelstva oběsit, čtvrtinu vehnat do moře a se čtvrtinou něco udělati a potom prý bude pokoj“.

Z toho vyvozuje řečník, jak by se vedlo školství našemu a zejména učitelstvu, kdyby křesťansko-sociální strana měla ovládnouti školu a volá k poslancům: „Buďto mlčky strpíte útoky klerikálů a vydáte jim školu, ale pak vznesou dějiny kulturní nad vámi hroznou kletbu, anebo se zastanete školy a učitelstva, uhájíte svobodnou a volnou školu a potom vám škola i učitelstvo v přítomnosti i budoucnosti bude žehnati. Zvolte to druhé!“ (Dlouhotrvající bouře potlesku v celém sále.)

Rovněž velmi účinně promluvil třetí referent pan František Moravec, který důkladně vylíčil nedostatky, kterými trpí nynější školství i učitelstvo, naznačil prostředky, kterými bylo by lze všem těm bědám odpomoci, ukázal na křiklavé drahotní poměry, pod nimiž úpí učitelstvo, vypočítal, jak i školy měšťanské jsou žactvem přeplňovány, jak žactvo je přetěžováno, jak učitelstvo i při nejhorlivější snaze nemůže za těchto poměrů dostáti úkolu svému, jak vzdáleny jsou jeho ideály a veškera jeho snaha o zvelebení školství, jak rozbíjí se o neutěšené tyto poměry, jak tím trpí vzdělání lidu a živými barvami líčil všechno to zlo, které z toho vzchází a vzejíti musí, jak jest již nejsvrchovanější čas, aby se zavedly nutné opravy a volá k součinnosti veškeré živly pokrokové v národě. Účinná a působivá řeč referenta došla souhlasu všech shromážděných a poctěna byla rovněž bouřlivou aklamací.

Po té přihlásilo se více řečníků k jednotlivým odstavcům programu. Tak ředitel Skalický a Beneš vysvětlovali, jak dalece sluší rozuměti požadavku postátnění školství, učitelky slečny Anýžová a Tůmová, rovněž i pí. Kuklová-Bezděková a z Purkyňů, pak školní rada Metelka, poslanci Trojan, Lysý, dr. Hajn hájili národní ráz školy obecné i měšťanské, dr. Soukup a dr. Bouček vyjádřili své sympatie s bojujícím učitelstvem a red. Myslík za Volnou Myšlenku slíbil co nejúčinnější ochranu pronásledovanému učitelstvu a vypověděl nejtužší boj straně klerikální. Výsledkem této vskutku významné manifestace učitelské byla pak následující resoluce, která přijata skoro jednomyslně. Jen asi 17 osob s ní v části (v otázce postátnění) nesouhlasilo.

Resoluce zní:

„Občanstvo shromážděné na protestní a manifestační schůzi v Praze dne 29. března 1908 po řečech referentů, poslanců a zástupců stran a korporací svobodomyslných 1. protestuje proti jakékoli reakci ve školství a slibuje proti ní pracovati. Zejména protestuje proti návrhům, jež cílí ku zmenšení lidového vzdělání ve formě snížení školní docházky. Protestuje proti snahám, aby školství národní vůbec nebo i jen z části bylo sestátněno. Protestuje proti záměru ustanovovati definitivně okresní inspektory.

2. Shromáždění vyslovuje rozhorlenou stížnost na strany klerikální, že usilují svobody školství a vědeckého vyučování omezovati, že vážnost a práci učitelstva mezi lidem agitačně zlehčují a porušují, ano i jednotlivcům z učitelstva volnost občanskou a existenci ohrožují a ničí. Shromáždění připomíná školním úřadům povinnost ochrany v zájmu vážnosti školy i učitelstva a jejich nerušeného rozvoje a klidu. —

3. Občanstvo vyslovuje přání, aby zákonodárné sbory vzhledem k naléhavým potřebám školství a stavu učitelského, jmenovitě pokud se týče právního i hmotného zaopatření, předloženým oprávněným požadavkům co nejdříve zadost učinily.“

❦ ❦ ❦

RŮZNÉ ZPRÁVY

Tímto číslem končí III. ročník „Volné Školy“. Číslo označeno je sice jako jedenácté, ale místo dvanáctého obdrželi všichni odběratelé „Slavnostní list ke kongresu Volné Myšlenky“ v září 1907. (Společným odběratelům „V. Š.“ a „V. M.“ počítán tento list spolu s přílohami k prosincovému a dubnovému číslu „V. M.“ za dvojčíslo.) — Přesvědčení, že naši dosavadní čtenáři i v ročníku čtvrtém zůstanou odběrately „Volné Školy“, prosíme je zároveň, aby se přičinili o získání dalších čtenářů našich časopisů. Všechny odběratele, zejména pak ty, kteří dosud též „Volnou Myšlenku“ nepředpláceli, upozorňujeme na sdělení, učiněné na 2. straně obálky tohoto čísla.

Komu záleží na hojném rozšíření „Volné Školy“ a tím také na ideách, které propaguje, nechť nám laskavě sdělí adresy pokrokových osob, kterým by bylo vhodno poslati 1. číslo IV. roč. na ukázku. Možno-li doporučte předem dotyčným, aby časopis po obdržení ukázkového čísla také předplatili!

K referátu o manifestaci Jednoty Komenského za svobodu školy dostali jsme dále tento dopis:

V Čáslavi, 18. března 1908.

Vážená redakce

račiž vzhledem ku zprávě: „K manifestaci učitelstva pro svobodu školy a vědy“ v 10. čísle ctěn. listu uveřejniti v čísle příštím následující vysvětlení:

Nedopatřením se stalo, že organisace českých učitelek neučinila projevu na schůzi svolané Jednotou Komenského na den 26. ledna t. r.

Jednota učitelek byla ke schůzi pozvána, účastniti se jí měla za J. U. starostka. Když však musela později na týž den, kdy byla schůze konána, svolati užší výbor J. U., dožádala dopisem ze dne 23. ledna kol. Tůmovou ze Žižkova, aby za ni schůze za J. U. se účastnila a jako representantka učinila na ní vhodný projev našeho souhlasu.

Kolegyni však dodán dopis ten až 27. ledna, tedy po schůzi, rozříznutý a lepenkou spravovaný.

Vzhledem k tomu odmítám domnění, jako by J. U. snad nepřála plnou měrou projevům na schůzi učiněným, neboť nás — jak ani jinak být nemůže — útoky na svobodu školy rovněž se dotýkají; podobně odmítám s jiné strany projevené mínění, že J. U. schválně delegátku do schůze neposlala.

Bož. Zelinková, starostka J. U.

Dále nás v téže záležitosti došel delší dopis sl. Tůmové, ve kterém vysvětluje, proč nepřijala kandidaturu do výboru Jednoty Komenského. Protože dopis ten je poněkud dlouhý a pak proto, že by některé jeho jednotlivosti vedly jistě k dalším a snad i několikerým polemikám, které v našem listě nepokládáme za vhodno vyvolávati, není nám možno jej celý otisknouti; ale konstatujeme, že z dopisu toho jsme nabyli přesvědčení, že sl. Tůmová neresignovala na kandidaturu z důvodů nesouhlasu s pokrokovými osvětovými snahami J. K., což i oproti Jednotě Učitelek konstatujeme, doufajíce, že tím záležitost ta úplně je pro nás vyřízena.

Redakce.

Učitel denuncován klerikály pro — pěstování uměleckého smyslu žactva! Ve Slušovicích jest učitelem p. C. M. Bergmann. Nabyv potřebných vědomostí ku vyučování modernímu kreslení, ujal se téhož směru na tamnější škole. Chápaje směr moderní nejen v kreslení dle modelků, než také v oceňování a správném pojímání děl uměleckých, seznamoval žáky s tvorbami uměleckými — (ovšem kopiemi). Jednou — bylo to v měsíci zimním, pravil žákům následující: „Jak podivně, neladně a draze při tom ozdobují si naši lidé příbytky, je často až směšným. Kupují obrázky na jarmarce, po případě

od cestujících, podomních obchodníků, nám často národně nepřátelských, za cenu až přehnanou a v hromadění podobných bezcenných obrázků na stěnách si libují. Jak často bývá obraz osoby paškvilem toho, koho představuje. Což nemáme obrazů lepších — které by jiný dojem v nás způsobily. Což musíme oči pást na bezcenných výplodech jarmarečních. Nebylo by lépe místo 4—5 podobných ozdobiti stěnu týmž, ale vskutku krásným obrazem. Chtěl-li by kdo zakoupiti si obraz, ať zeptá se dříve toho, kdo obrazy dovede posoudit, jistě že nabídne vám obrazy nejlepší, pro vás nejvhodnější.“ Co z toho neudělali hned přitelíčkové učitelstva a ovšem také učitele Bergmanna? Řekl prý žákům: „Strhejte doma obrázky svatých — a dejte na stěnu obrázky z přírody.“ ... (Učitel jmenovaný jest náčelníkem „Sokola“ — tamže právě založeného. Klerikálové myslí, že když vyštvou náčelníka, že musí jednota padnout. Jen žádná starost — jsou tam ještě lidé — síly vydatnější — které by snad vedly nemluvně toto jeho k cílům!) Udali jmenovaného (anonymně ovšem) k okresní školní radě, ale hned s hrozbou — nepomůže-li prý tento krok — půjdou výš. V udání neštítili se ani hanebných lží — sáhli svou drzou, špinavou rukou na onen posvátný cit člověka — lásku. — Co v tom hrozného — chodí-li jmenovaný učitel se svou snoubenkou veřejně na procházku? Prý je to podle tvrzení perversních denunciantů — nemravným (nepochází tato ušlechtilost od nějakého — celibátníka?)... Rozumí se, u okresní šk. rady nepořídili ničeho. Tedy k zemské s tím. Zemská šk. rada dala věc opět k vyšetření — ale zjištěním pravdy — odmrštění podruhé. Nyní se dovídáme, že denuncianti podají prý věc — ministru. — Nu — doufejme pevně, že toto učiteli B. hlavu neutrhne! Petici podá prý poslanec Jeho Milost Kadlčák. Je tedy otázkou, jak pořídí. — Zde tedy vidíme zase jeden obrázek klerikální ničemnosti. Dokud nechopí se učitel práce, která jim nevoní, je dobře. Jakmile však první krok je učiněn — tu lhou a štvou, až se hory zelenají. Ale všeho do času, denuncianti, však se tohle všechno jednou na Vás zatraceně vymstí!

Vojnu učitelstvu v Rovensku vypověděl farář Turek. Zakročení učitelů proti rozšiřování Sv. Vojtěcha mezi školní mládeží, nedovolování žáků-ministrantů v čase vyučovacím na pohřby, odřeknutí konání kostelnických služeb nemohlo ovšem zůstati bez odvety z fary. Službu mající řiditel a učitel školy měšť. při mši potichu uvažovali o tom, že nutno zameziti, by kostelník vyzýval žáky ku konání různých služeb (ku př. shasínati na stojanu rozžehnuté svíce), jako právě v tu chvíli se stalo. Velebná krev v panu faráři vzkypěla a oba učitelé od zadu napadeni v pravdě po turecku: „Nehovořte, nehovořte, tamhle musí sloužit mši!“ Po těch slovech řiditel z kostela odešel; vzdáliti se učiteli nedovolovala služba. Ptáme se: Kdo dopustil se většího pohoršení: učitelé nebo provokující farář? Přibíjíme na pranýř jednání vzorného pastýře a radíme mu, aby dříve, než bude jiné napomínati, sám v kostele se choval tak, jak se naň sluší a patří a byl si vědom, že v kostele on je k vůli lidem, ne lidé k vůli němu, zvláště ne proto, aby je mohl provokativně urážeti. Sám by snadno mohl přijíti do konfliktu s paragrafy pro rušení církevního výkonu a urážku ve službě. Poměry u nás beztoho jsou již takové, že kdo nemusí, do kostela nejde: na ty pak, kteří ku pobytu v kostele nuceni jsou službou, měl by míti ohled i církevník, byť byl zrna sebe hrubšího. Panu faráři Turkovi připomínáme, bude-li kdo ještě jednou veřejně jím napaden, jako se stalo, že postižený zjedná si satisfakci na místě. Radíme mu dále, aby hleděl si sobě svěřeného kostela a nemíchal se do věcí, do nichž mu nic není; mohl by z toho jednou míti nepříjemné oplétání.

Vyučování na klášterní škole. Jak vychovávají klášterní školy, jest dostatečně známo. Též jejich vyučování za mnoho nestojí. Máme na mysli klášterní školu obecnou a její internát ve Sloupnici u Litomyšle, která již asi 40 roků neblaze působí v tomto kraji. Nad „působením“ těchto školních černých sester zamhouřili školní inspektoři mnohokráte ne jedno, ale obě oči. Na žádné veřejné ni soukromé škole neobstáli by tací učitelé neb takové učitelky, jenom na klášterní škole jest vše trpěno, dovoleno. I nynější inspektor školní p. Vlach, člověk, který pro každou maličkost učitele a učitelky stíhá, nevšímá si těch klášterních nepořádků. To je nejpádnějším důkazem, že nynějším dohledacím úřadům nejedná se tak o prospěch žactva jako o komisní sekaturu učitelstva. Či snad někdy zakročil p. Vlach proti zcela nedostatečnému vyučování, nezavřel by dávno jinou soukromou školu pro nedostatečný prospěch? Mohli bychom jeden předmět za druhým probírati a vytknouti zcela nedostatečné, zastaralé, středověké vyučování na té škole. Dal si někdy škol. insp. Vlach zazpívati nějakou národní píseň? Ba ne! Vždyť by se musel přesvědčiti, že se cvičí pouze církevní zpěv, kromě několika málo nechutných písniček. Jak to je s kreslením, tělocvikem? Místo těchto předmětů jdou děti se modlit. Ale nechoďme tak daleko. Zůstaňme při čtení, psaní, počítání. Jest dostatečně po okolí známo, že ani těm předmětům nevěnuje se tolik času, aby žačky poněkud se naučily, na tož pak aby se učily dějinám a přírodopisu. Dalo by se souditi, že děvčata alespoň v ručních pracech budou (alespoň v základech) obeznalá. Ale ani tomu nevěnuje se zde pilnosti a času. Kromě toho samy jeptišky nejsou dosti znalé ručních prací. Radíme panu Vlachovi, aby si dal zhotoviti z ručních prací jen to nejsnadnější: obyčejnou punčochu, zástěru neb něco opraviti a t. d. Na každé nejposlednější škole vesnické, kde snad působí nejméně cvičená industrialní učitelka, nespatří takových nedostatků jako zde. Se soukromou školou českou spojily sloupnické jeptišky počátkem roku letošního soukromou obecnou školu německou ku hrozné národní ostudě. V celém kraji není daleko široko německé rodiny, a přece jeptišky mají tolik smělosti, aby v ryze českém kraji založily německou školu, která hojně bude podporována katolickým Schulvereinem. K této národní ostudě mlčí celý kraj. Proč pak vlastně ve Sloupnici založen Odbor nár. jednoty? Co tomu říkají jiné pokrokové spolky?

Klerikální výchova učitelek. Dostalo se mi do rukou několik obrázků, jež osvětlují výchovu dorostu našich učitelek v klášteře „U nejsvětější svátosti“ v Čes. Budějovicích. Pomíjím úvod o škodlivém vlivu těchto ústavů. Ví přece každý, že z ústavů těch vycházejí učitelky vychované v nucené falši a v pokrytectví. Proto přistupuji ihned k věci. Jest přirozeno, že kandidátky opisovaly sobě verše. Jest to něco zlého, když opíše si dívka, plná snů, verše, jež ozvěnu vzbudily v jejím srdci, jež jsou jí modlitbami, jimiž zbožňuje svůj tajný ideál? Zajisté ne. A velebná máti přišla na výpisky ty a vysvětlila zbloudilé chovance, proč toho dělati nemá: „Láska, to jest špína městská, prach a bláto (!) Jediná pravá a čistá láska jest ku Kristu Pánu.“ Aby chovanky nečetly o lásce, byla místa taková v knihách žákovské knihovny přeškrtána k nepřečtení. Někdy i celé básně. Jediná pohádka o „Červené karkulce“ ušla tomuto osudu.. V obsahu Kolárovy „Slávy Dcera“ v Čítací knize čte se: Zasvětil jí srdce své ... (Míně). „Říkejte takto“, nakázala sestřička-učitelka češtiny: „Poznal Mínu, podal ruku, rozloučil se a odešel. Jinak by vás pan vládní rada nechal při maturitě propadnouti.“ U jedné z chovanek nalezena Tolstého Anna Karenina. Byla jí skonfiskována a nevrácena ani

po maturitě. Dotyčná dostala dvojku z mravů. Při každé hodině z realií jest přítomna jeptiška, jenž dává pozor na p. professora, jakých výrazů užívá a zda vyučování neodporuje náboženství. Jestliže některý výraz v učebnicích jeptiškám se nelíbí, přeškrtají jej k nepřečtení a nahradí dle osvíceného rozumu „cudným". Oddíl „závadný" prostě se vynechá. Mají páni professoři pomocné knihy také tak seškrtané? V přírodopise slovo „břicho" nahrazeno všude slovem „vespod", hnůj — mrva, hnijící látky — tlení atd. Nejvíce postižena je tělověda Dlouhého. Jistá chovanka stěžovala si, že jí bolí „břicho". „Ale to nesmíte říkat, to je neslušné" — poučovala „sestřička" — „máte říkati ‚život'." Tak vychovávány jsou budoucí učitelky! Divte se potom, že namnoze se shledáváte ve škole s učitelkami, které mají názory tak ze šestnáctého století! Zde bude třeba ještě práce! —*ík.*

Vědecká paedagogika. V kler. ústavě učitelek u sv. Anny v Praze vykládá se takto „vědecky" paedagogika. „Co je náruživost? Náruživost v oboru zla sluje nepravost, otroctví hříchů (sedmero hlavních hříchů). Vášeň od náruživosti liší se tím, že vášeň tělesné zdraví otřásá, kdežto náruživost ponenáhlu podrývá. Kterak léčiti náruživost? Chtějíce léčiti náruživost, musíme nejdříve vypátrati příčinu její a tuto příčinu musíme odstraniti, na př. zlý příklad, nevědomost. K léčení náruživosti nejlépe se hodí prostředky náboženské a to zejména svatá zpověď a svaté přijímání. Co je samostatnost? Samostatnost je schopnost duše říditi se jen svým rozumem, tedy ne cizí autoritou, rozkazem, radou a příkladem. Tato samostatnost však je pouze obmezená, relativná, a to autoritou Božskou. Co jest charakter? Charakter čili povaha mravní jest jednání konsekventní, důsledné a vytrvalé podle určitých zásad jedné nejvyšší zásadě podřízených. Tato nejvyšší zásada nemůže býti jiná než zásada sv. Ignáce z Loyoly: Všechno k větší cti a slávě Boží. (Omnia ad maiorem Dei gloriam)." Nic už neschází v těchto „vědeckých" záznamech z paedagogiky, než další heslo Loyolovy roty: Účel světí prostředky. Ubohá paedagogiko!

Týrání žákyň klerikálními učitelkami a katechetou. Ve školním roce 1905—6 jedna žákyně jisté staroměstské dívčí školy ohlédla se při mši v kostele a dozírající učitelka uhodila ji tehdáž deštníkem přes hlavu. Děvče pod ranou kleslo. Na počátku školního roku 1906—7 podal otec písemnou žádost správě školy, aby dvě dcerušky nebyly nuceny k návštěvě kostela, ku zpovědi a vůbec ku výkonům bohoslužebným. Odvolával se ku čl. 14. zákl. zák. státn. ze dne 21. prosince 1867. Za to vedlo se oběma dívkám ve škole velmi zle. Slečny učitelky nacházely na nich stále a stále jen samé vady, domů posílány časté vzkazy, že dívky ty jsou neposlušny, k učení netečny, že se neslušně chovají, ačkoli dítky ty nevlídností a ustavičným káráním byly tak zastrašeny, že se jim škola znechutila. Ať uměly co nebo neuměly, dostávaly stále toliko známky špatné, kdežto s jinými dívkami se učitelky mazlily. Aby pohnuly dívky k docházce do kostela, slibovaly jim učitelky šaty a když to neúčinkovalo, chopil se katecheta práce. Tak jednou zdvihl mladší děvče oběma rukama do výše, třásl jí, udeřil ní o lavici a bušil jí pěstěma do hlavy. Jemu pomáhala též industriální učitelka. Za to, že děvče „pustilo při pletení oko", strčila do něho tak prudce, až dítě padlo přes truhlík u kamen a tak se uhodilo, že asi tři dny se na nohu postaviti nedovedlo. Otec po té šel přímo k inspektorovi, jemuž si stěžoval, což mělo za následek, že sice učitelky v týrání dívek poněkud ulevily, a katecheta prohlásil, „že si o ně své posvěcené ruce" špiniti nebude, ba sváděl starší děvče, aby svého otce neznaboha neposlouchalo, nýbrž milého pána boha, který k ní mluví katechetovými ústy. Od té doby také odpírá se ve škole té dotyčným dívkám i darování dvouhaléřového sešitu. Hle takto vypadá ta „náboženskomravní výchova" na našich školách. Tudíž čím dříve, tím líp s náboženstvím ze škol!

Jednota Komenského, spolek pro reformu školství v Praze pořádá tento cyklus lidových přednášek z oboru výchovy, v sále fysikálního ústavu c. k. české techniky na Karlově náměstí. 1. V neděli 29. března Leopold Weigner, inspektor technol. musea: Vzdělání řemeslníků v kursech zejména umělecko-průmyslových (s obrázky). 2. V neděli 5. dubna Jan Nepokoj, učitel: Žáci z rodin alkoholických a z rodin střízlivých. 3. V neděli 12. dubna J. Mauer, učitel: O školách pomocných (s obrázky). 4. V neděli 26. dubna Alois Bouda, c. k. profesor: O reformě kreslení (s demonstracemi). Začátek vždy v 7 hod. večer. Vstup volný. Poplatek za šatnu 10 h.

Klerikalism a militarism na pouti. V klerikálních listech vybízí se ku pouti do „svaté země" pod záštitou pražského kardinála pana Skrbenského. Pouť bude trvati ode dne 23. září do 14. října a vyjede z Čes. Budějovic. V čele výpravy stojí c. k. plukovník na odpočinku Jindřich z Himmlů. Jak ujišťují klerikálové, děje se pouť ke cti boží, k požehnání naší milé české vlasti, na oslavu papežského a císařského jubilea v r. 1908.

P. T. učitelé a professoři esperantisté žádají se, by ve vlastním zájmu sdělili s námi pro chystaný Adresář učitelů a professorů esperantistů (z celého světa): 1. Zevrubnou adresu (jméno, stav, bydliště, ulice, číslo, země). 2. Na jaké škole a čemu učí. 3. S kollegy kterých národností si přeje dopisovati. 4. O čem. 5. Komu a čím mohl by zvláště prospěti. 6. Zvláštní přání. Odpovědi vyžadujeme si (z technických důvodů) na obyčejném korrespondenčním lístku. Otázek netřeba opakovati; postačí pouhé očíslování odpovědí. Příklad I.: 1. Jos. K . . ., učitel, Mladá Boleslav, Komenského třída 6, Čechy. — 2. Pětitřídní obecná dívčí. — 3. S kollegy slovanských a germánských národů. — 4. Zdravotnictví školní, volné kreslení, otázka bytová, náboženství a škola. — 5. Paedopsychologům ukázkami dětských kreseb a psaníček. Překlady z českých listů učitelských a hospodářských. — 6. Ztráviti prázdniny v Anglii nebo ve Finsku, na Kavkazu nebo v Srbsku. Příklad II.. 1. Hynek B . . ., professor, Brno, Rudolfova 15, Morava. — 2. Česká reálka; zeměpis a dějepis. — 3. Bulhary, Rusy, Švédy, Španěly a Japonci. — 4. Čeští (a moravští) bratři, puritáni, buddhisté. Cestování se žáky. — 5. Neznalým češtiny nebo němčiny umožnit pobyt v lázních Luhačovicích. — 6. Sbírám illustrované učebnice zeměpisu. Žádám překlady zeměpisných článků o Rakousku z různojazyčných učebnic zeměpisných. Odpovědi přijímá Theodor Čejka, učitel, Bystřice-Hostýn, Morava nebo Josef Krumpholc, učitel tamtéž.

Učitelská záložna „Komenský" v Praze II., Vojtěšská 5 zřizuje oddělení střádanek. Úhledně upravené střádanky (pokladničky), vyrobené známou českou firmou K. Kauble v Praze, vydávají se malým střádatelům za základní vklad 4 K, kterýž ihned zapíše se do zvláštní knížky, jež současně se vydá. Klíčky od střádanek zůstávají v úřadovně záložny uschovány. Odpoledne od 3—6 hod. budou přijímány vklady od střádatelů, kteří donesou střádanku do úřadovny záložny, zde před nimi pokladnička se otevře, obsah její se přepočítá a zapíše do knih záložnenských a do knížky vkladní, jež spolu musí býti předložena. Vklady uložené v tomto oddělení úrokují se vždy nejvyšší měrou úrokovou v záložně běžnou, nyní jest to 5%. Každému, kdo přihlásí se o střádanku a složí také základní vklad 4 K, dostane se také obšírného řádu, jímž se řídí toto oddělení.

LITERATURA

Nová cizí literatura pedagogická a příbuzných oborův:

F. Klein, P. Wendland, A. Brandl und A. Harnack: Universität und Schule. Vorträge. B. G. Teubner, Leipzig und Berlin.

F. W. Dafert: Ueber einige Reformen auf dem Gebiete des technischen Unterrichtes. Wilhelm Frick, Wien.

Dr. Ivan von Müller. Jean Paul und Johann Michael Seiler als Erzieher der Deutschen Nation. (Ocenění činnosti jejich se stanoviska pedagogického.) C. H. Beck (Oskar Beck), München.

Hermann Basch: Neue Moral und Erziehung. Für Eltern und solche, die es werden wollen. Ein kleines Kompendium nach einem im Verein „Frauenbund" gehaltenen Vortrage. Verlag des Vereines „Frauenbund", Brünn.

Heinrich Lhotzky: Die Seele des Kindes. Karl R. Langewiese, Düsseldorf.

Ludoviciana 1607—1907, Festschrift zur dritten Jahrhundertfeier des Universität Giessen. In amtlichem Auftrage herausgegeben von B. Sauer und H. Haupt. Mit Buchschmuck (von Cissarz) und Abbildungen. Münchowsche Hof- und Universitätsdruckerei Otto Kindt, Giessen.

W. Gürttler: Die religiöse Kinderziehung im Deutschen Reiche. Eine interkonfessionelle staatskirchenrechtliche Studie. (Von Kohler und Posener herausgegebene Sammlung „Die Rechtseinheit".) Dr. Walther Rothschild, Berlin und Leipzig.

Landsberg: Das Recht der Zwangs- und Fürsorgeerziehung. Dr. W. Rothschild, Berlin und Leipzig.

Dr. Adolf Mathias, Geheimer Regierungsrat und vortragender Rat im königlichen preussischen Kultusministerium. Geschichte des deutschen Unterrichts. C. H. Beck (Oskar Beck). München.

Carl Sonnenschein: Kann der moderne Student sozial arbeiten? Volksvereins-Verlag, München-Gladbahn.

Marianne Tuma von Waldkampf. Haushaltungsschulen — eine soziale Notwendigkeit. (Kultur und Fortschnitt, Nummer 145.) Felix Dietrich, Gautzen bei Leipzig.

J. Ruska: Was hat der neusprachliche Unterricht an den Oberrealschulen zu leisten? Carl Winter, Heidelberg.

Beiträge zur Methodik des biologischen Unterrichtes. Gesammelte Abhandlungen Hamburgischer Lehrer. Herausgegeben von J. R. Pieper. B. G. Teubner, Leipzig.

Tätigkeit der Unterrichtskommission der Gesellschaft deutscher Naturforscher und Aerzte in Halle a. S. Gesamtbericht, enthaltend die Verhandlungen auf den Versammlungen in Kassel und Breslau sowie die seitens der Kommission der Versammlungen in Meran, Stuttgart und Dresden unterbreiteten Reformvorschläge. Im Auftrage der Kommission herausgeben von A. Gutzmer. B. G. Teubner, Leipzig.

Richard Eickhoff, Mitglied des Reichstages und Landtages: Weltpolitik und Schulpolitik. Festrede, auf der zehnten Hauptversammlung des Vereines zur Förderung des lateinlosen höheren Schulwesens zu Görlitz gehalten. B. G. Teubner, Leipzig und Berlin.

Dr. Johann Orthmer, k. k. Oberbezirksarzt in Schärding am Inn: Der Stand der Schulhygiene nach den Verhandlungen des ersten Schulhygienischen Kongresses in Nürnberg mit besonderer Berücksichtigung der österreichischen Verhältnisse. Kurzgefasstes Handbuch der Schulhygiene für Lehrpersonen, Amts- und Schulärzte, Schulbehörden etc. J. Hans, Wels.

Viktor Thumser: Die Anforderungen der Gegenwart an die höheren Schulen. Vortrag in der pädagogischen Sektion der Baseler Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner am 25. September 1907. Quelle und Meyer, Leipzig.

A. Dely: Die sexuelle Erziehung der Kinder. Selbstverlag, Dux in Böhmen.

Report of the Commissioner of Education for the year ending June 30, 1906. Goverment Printing office, Washington, 1907.

Warum kann die amerikanische Schule nicht leisten, was die deutsche leistet? Von einem alten Deutsch-Amerikaner. (Sammlung pädagogischer Vorträge.) C. Marowsky, Minden i. W.

Nicolai Murray Butler: Schulbildung in den Vereinigten Staaten. Verdeutscht von L. R. Klemm. (Tamtéž.)

Heinrich Schulz: Die Mutter als Erzieherin. Kleine Beiträge zur Praxis der proletarischen Hauserziehung. J. H. W. Dietz Nachfolger, Stuttgart.

M. P. Bourgain: Gréard, un moraliste éducateur. Publiè avec un préface par Léon Bourgeois, ouvrage orné d' un portrait en héliogravure. Librairie Hachette et Cie., Paris.

JUC. Fritz Mautner: Gesetzsammlung für das Volksschulwesen in Böhmen. Zweite Auflage. A. Haase, Prag.

Franz Pleier, Bürgerschuldirektor in Karlsbad: Die Tageslichtmessung in Schulen. Selbstverlag des Verfassers.

Marie Lischnewska: Die geschlechtliche Belehrung der Kinder. Zur Geschichte und Methodik des Gedankens. 4. Auflage. J. D. Sauerländer, Frankfurt am Main.

Dr. Dammann: Die geschlechtliche Frage. Aufklärung für jedermann, insbesondere für die reifere Jugend. Verlag „Teutonia", Leipzig.

36. Bericht der Gewerbeschulkommission über ihre Wirksamkeit im Schuljahre 1906-1907. Verlag der Gewerbeschulkommission, Wien.

Die höhere Mädchenschule. Acht Vorträge, gehalten auf dem Kongress zu Kassel am 11. und 12. Oktober 1907 von Helene Lange (Die höhere Mädchenbildung), Paula Schlodtmann (Die Vorbereitung zur Hochschule), Lina Hilger und Lydia Stöcker (Die Frauenschule), Julie von Kästner (Die allgemeine Fortbildung), Marianne Weber (Der gemeinsame Unterricht von Knaben und Mädchen), Dr. Gertrud Bäumer (Der Lehrkörper in der höheren Mädchenschule) und Marie Martin (Die Einreihung der höheren Mädchenschule in das gesammte Unterrichtswesen). B. G. Teubner, Leipzig.

Dr. Alois Höfler, Professor der Pädagogik an der Universität Wien: Drei Vorträge zur Mittelschulreform. 1. Die Reformbewegung des realistischen Unterrichtes in Deutschland und Österreich. 2. Der Organisationsentwurf von 1849 als Fundament für den Ausbau der österreichischen Mittelschule. 3. Pädagogik und Philosophie (Akademische Antrittsvorlesung). Wilhelm Braumüller, Wien und Leipzig.

Menschen, nicht Lexika! Zur Reform des Gymnasiums. Verlag Wilhelm Frick, Wien.

Dr. Alexander von Peetz: Bemerkungen zur Mittelschulreform. (Schriften des Vereines für Schulreform.) Manzscher Verlag, Wien. *—l.*

„VOLNÁ ŠKOLA" vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 30 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

ROČNÍK IV. 15. KVĚTNA 1908 SEŠIT 1.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

KAREL V. TUČEK:

Volná škola východištěm volnosti lidské.

... Prosím vás, abyste se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli ...
M. Jan Hus.

... Přičiň se, abys byl opravdu tím, čím se chceš zdáti ...
Goethe.

Volná škola, totiž ta, která jest nám dosud ideálem, nikoli taková jak ústy a péry protivníků a odpůrců pokroku líčena, škola opravdu volná, nikoliv bujná, má býti tou dobrou vílou, která spoutané zbavuje okovů a pochodní osvěty ozařuje cesty života, rozptyluje temnotu a nejistotu budoucna a vroucností duševního tepla zahřívá srdce lidská, aby v nich roznítila city nejšlechetnější, ty city, kterými dovedeme jiného milovati jako sebe, mnohdy ještě více nežli sebe. Ne přikázáním teprve — což lze lásku vznítit nařízením? — ale láskyplným vychováním zušlechtíme povahu člověka tak, aby týž jenom lásku znal a tak celý život svůj zařídil, aby volným byl, aby totiž nebyl otrokem vášně, nízkého pudu, aby si nekladl překážky v konání dobra vlastním sobectvím.

Volnost! ... Kolikráte již zneužito významu toho slova! Kolikráte zaměňován tento pojem jiným, volnosti přímo odporujícím! Nejméně tolikráte, kolikráte zaměňována pravda lží ...

Jen proto uvádím výše slova mučedníka kostnického, jeho slova lásky a pravdy, jež nikdy nebyla mu frásí, ale obé vtěleno ve skutek, ba v řadu skutků veskrze šlechetných.

Takovou si představujeme školu volnou, aby vychovala samé Jany, kteří by sloužili jen a jen pravdě, samé Husy a Komenské, jichž srdce neznala zloby, byť co nejvíce zlobou jiných trpěli, takové, kteří by jako ti oba naši Janové zahřívali svět láskou, samou láskou, kteří neznali křivdy kromě té, kterou sami snášeti musili, kteří vyznávali jenom pravdu a té pravdě posvětili vlastní svůj život, jí učili, za ni trpěli a umírali. Volná škola, výchovna volnosti, má býti školou budoucnosti ...

Toužíme po volné škole, domáháme se jí, takové, která učí pravdě a ničemu než pravdě, a té pravdě vyučuje a k ní vychovává láskou, nikoli násilím, předvádí duši dětské jen obrazy dobra a šlechetnosti a chrání srdce dětská, chrání je úzkostlivě, aby nevnikla v ně vášeň, zloba, nešlechetnost.

Představujeme si školu volnou jako chrám přírody, zdobenou vonnými květy jara, ozařovanou slunečními paprsky nejskvělejšími, přístupnou všem a každému, ne jako budovu uzavřenou, která studí vlhkým chladem a temným stínem, ale jako šumný les, ptačím zpěvem oživený háj a jako stkvoucí se květnatý luh, na němž oko se zalíbením rádo pokaždé spočine. Takovou chceme míti školu, kde každý volně, bez obtíží koná úkol svůj, kde jeden druhému nepřekáží, ale kde spíše jeden druhého podporuje, mu pomáhá a ho doplňuje. Volnou školou chceme člověka vychovati tak, jako příroda vychovává, dopřávajíc tvoru tolik příznivých podmínek, aby mohl svou individualitu rozvinouti, uplatniti, aby přijímaje podporu jiných sám jiným byl podporou. A jako v přírodě nenalézáme nic zbytečného, tak i z volné školy vymýtit chceme vše zbytečné. A zbytečným ve škole je vše, co není pravdou a láskou, a toho je v nynější nevolné škole až nazbyt. Jest zbytečným ve škole vše, co není pravdou a láskou. Jen p r a v d ě sloužiti smí volná škola a jen l á s k o u smí vychovávati. Opakujeme to stále, do nekonečna ...

Takovým jest náš ideál volné školy. — Slyšíte, odpůrci!? —

Každý slouti chce „dobrým", i nejhorší omlouvá zlé skutky své a svádí vinu jich na jiné. Aspoň se zdáti chce dobrým. Hřeší-li — a hřešívá nejčastěji potají — hledí, aby na veřejnosti se dobrým býti aspoň zdál a kdyby byl tím, čím se býti zdá, byl by dobrým. Proto vedle Husových uvádíme slova velikého myslitele Goetha.

Volná škola, toť právě ona, taková, jakou sobě míti přál Komenský. Výchova její založena v přírodě. Čtěte jen pozorně didaktiku jeho a rcete, není-li každá výchovná rada Komenského založena právě v přírodě? Z přírody vyvodil veliký tento vychovatel lidstva

svou nauku o vychování. Tu na ptáčeti, tam na rostlině, jinde na nerostu nám ukazuje, jak vychovávati člověka, dítě přírody. Vizme na př.: „Z čeho pták býti má, to se v kuličku svine a skořepinkou popne, že se to i v životě lehce nositi i na tom snadně seděti můž; avšak jest to tak sformované, že odtud pták vyrůsti můž, protože základ tam jeho jest.“ A dále: „Strom, jakkoli veliký býti má, shrnuje se však v jediné ovoce svého jádra všechen, kteréž do země dáno, vykleje se a strom odtud vzroste. Tak bylina v semének jest celá a ze semének vyrostá celá a roste sama již v jakoukoli velikost.“ Jinde opět dí: „Kamení k tomu jest, abychom z něho domy, zdi, věže, dlažky, sloupy atd. měli, avšak má-li k tomu užívání přijíti, lidskou rukou lámáno, tesáno, zdviháno, voženo, nošeno, staveno a kladeno býti musí. Tak i kamení drahé a perly, k ozdobám lidským stvořené, od lidí řezány, strouhány, pulerovány býti musejí. Kovové, zlato, stříbro, železo atd. rozličným lidským potřebám oddány jsou: však se dobývati, rozpouštěti, přeháněti, přelévati a v rozličné formy rozkovávati musejí; samy od sebe méně než ta hlína a bláto k užitku přicházejí.“

A že výchovu veškeru jen láskou docíliti míní, dokazuje Komenský slovy: „ . . . Aby se k takovému umění žádného bití, tlučení, mrskání, hmoždění, stonání a pláče nepotřebovalo, nýbrž všecko učení a cvičení samo, rádo, mile a libě šlo, aby člověk v umění tak snadně prospíval a rostl, jak snadně na těle sám od sebe bez oudů natahování, napomínání a jakéhokoli k tomu nucení roste, jen když se jak tělu pokrmu, nápoje, sna a jiných náležitých pohodlí, tak i mysli toho, čím se ona krmí, slušně a rozšafně dodávati bude.“

Volná škola právě odhodlaně staví se proti válce, jakožto největší křivdě v lidském životě, tudíž i proti militarismu. Strpí-li ještě nějaké spory, mohou to býti jen spory vědecké. I v tom řídí se příkladem velikého Komenského, který jen mír hlásá a válku odsuzuje. Hle, tak činí právě ten, který válkou nejvíce utrpěl. Pokoj a lásku žádá všem a ode všech ten, který právě pokoje a lásky nejméně zažil. Odstraniti a zameziti chtěl utrpení a neštěstí ten, který oběma nejvíce stihán byl. Školu naznačil jako jediný pramen osvěžující, přístupný všem bez rozdílu, všem po pravdě žíznivým a práhnoucím. I volné škole stále a mnoho trpěti jest válkou, útoky zákeřnými od těch, kdož seřadili se pod praporem reakce, tmy, zpátečnictví.

Volnou školou rozřeší se také otázka ženská, kterou ukřičely a odstraňovaly věky minulé, kdy násilí i ve výchově, v učení i v umění i v občanském spolužití ženu ze všech oborů vzdělání a uzpůsobení k samostatnosti vylučovalo a jedině k podřízenosti, k otroctví ji odsuzovalo, jako činí dosud sveřepí, nevzdělaní orientalové. V této věci rovněž řídí se volná škola učením Komenského, který upřímně, otevřeně hlásá: „Nemůže se také příčiny žádné ukázati, proč by ženské pohlaví od umění jazyků a moudrosti odměřováno býti mělo. Nebo rovně lidé jsou, boží obrazy, jako i my, rovně účastnice milosti a království věku budoucího, rovně myslí k chápání moudrosti způsobenou obdařené, nýbrž vtipu jemností často nad nás poctěné; rovně jich k velikým věcem někdy (jako k spravování lidí, krajin, panství i celých království, též k dávání králům a knížatům rad zvláštních item k umění lékařskému a spomáhání lidem, nýbrž i k úřadu prorockému, poučování a vytrestávání skrze ně kněží a biskupů atd.) užito. Proč tedy je abecedou samou odbývati a dále potom od knih odháněti máme?“ —

Volná škola jediná vede k poznání, pochopení a ocenění pravého umění. V ní nemá místa prostopášnost, nevážnost, zejména k pohlaví ženskému, které jest prazdrojem života i udržovatelkou a zachovatelkou budoucnosti, což přece jest nepopíratelno. Svoboda, rovné právo a vzájemná úcta všechněch ku všem nalézti musí bezpečného trvání právě výchovou školy volné. Mravní charaktery chce, musí vychovávati volná škola a tudíž i výchovu uměleckou nemůže, nesmí volná škola zanedbávati. Ovšem že musí ve směru tom tak vychovávati, aby v umění, ve výtvorech a symbolisaci krásna nevyčmuchával nikdo hned nemravnost. Ne tak, jak se nyní namnoze pohlíží na výtvary umělecké, jsou-li to zejména sochy, nebo obrazy antických žen, s příchutí lačné nestoudnosti, leč s pravým pochopením krásy a ničeho jiného nežli krásy a ušlechtilosti, slušno pohlížeti na taková díla umělecká. Správně vystihl V. Pospíšil ve „Vzdělání lidu“ nynější mravní pokleslost tak mnohých pozorovatelů umění, an praví: „Zajděme do obrazáren, výstav. Před dílem umělce, kde umění štětce jeho nahou ženou se zabývá, pozorujme diváky. Houf gigrlat vykuluje blbě podlité oči, jako na stopkách, očmuchává maso na plátně, oblizuje se v koutcích a polyká dušeně sliny se mu sbíhající. Spral bych po hlavách tak chápajících umění, líto mi té práce a námahy umělcovy.“

K tomu výborně se hodí zmínka o Carmen Sylvě, rumunské královně, známé spisovatelce, která, jakožto ctitelka umění při jedné návštěvě obrazárny zaslechla výrok jednoho z dvořanů, který odsuzoval malíře, malujícího nahotu a nazval ho nestydou. „Nikoliv malíř“, pravila královna, „ale my jsme nestydové,

kteří tak jako vy umění chápeme..." Dvořan tento nebyl věru odchovancem ideální volné školy. Tato jinak musí dovésti chápati umění.

„Pravé umění nalézá krásu všude", praví Lytton Edw. Bulwer, vynikající anglický romanopisec a státník.

Sice pud pohlavní lásky stal se zdrojem jemného uměleckého tvoření a jest osou významných zjevů kulturních v umění básnickém, dramatickém, hudebním, malířském i sochařském a láska rodinná, prvotně dosti pudová a místně omezená, šíří se a pěstuje pokračující společností jako první škola sympathií společenských, avšak v pozorování uměleckých výtvorů nemá míti pud, vášeň převahu, k tomu právě, k šlechetnosti a čistotě mravů vždy a ve všem vésti musí harmonická výchova volnou školou, tato pak jeviti se musí jako první škola sympatií společenských; motivy první péče výchovné pěstují se odtud k veliké potřebě výchovy všeobecné a daly vzrůsti celým paedagogickým soustavám a pravidelným výchovným činnostem.*)

To vše na zřeteli musí míti výchova volné školy. Praviť pak Svatopluk Čech: „Přece pevně věřím, stále věřiti budu, že splyne lad v tu vřavu zmatenou, že všechny propasti se překlenou, až roztrhnou se mračna lží a bludů." (Dokonč.)

Dr. TH. BARTOŠEK:

Náboženství ve volné škole.

V úvahách o náboženství ve škole jde o dvojí věc, kterou nutno rozlišovat: jde tu především o vliv církve na školu, otázka po vyučování náboženském je otázkou samostatnou, již nutno také samostatně řešit bez ohledu na církve.

K první z obou otázek je odpověď docela jasná. Církev jako poslední položivý zbytek mrtvého středověku musí docela přirozeným postupem vývoje ze školy zmizet. Mrtví zasluhují pohřbu, mrtvým civilisacím dostává se ho v museích — chrámy také čím dál tím víc nabývají povahy takovýchto museí — ale výchovu lidí zítřka, výchovu příštích generací nesmíme svěřovati mrtvolám. Proto odmítáme nejen školu konfessijní, nejen polokonfessijní, jakou máme nyní, ale také školu interkonfessijní, jak ji chce na př. náš školní zákon z r. 1869., který stojí ovšem na stanovisku rovnosti konfessí, ale právě proto respektuje tyto konfesse; cílem naším musí býti škola bezkonfessní s jednotným vyučováním pro všecko žactvo a bez nejmenšího kompromisování s církevními zvyklostmi předků. Žádáme zkrátka naprostou laicisaci školy. Tím je také tato otázka vyřízena. Jde o otázku formalní, kde toto negativní řešení svůj předmět docela vyčerpává.

S druhou otázkou, o vyučování náboženském, má se věc docela jinak. To není otázka formalní, zde jde o podstatu, o obsah vyučování, a pouhou formalní rozlukou, pouhým „odstraněním náboženského vyučování ze školy" nedocílí se nic anebo velmi málo. Rozhodně mi nemůže stačit stanovisko oněch, kdož praví asi toto: „Náboženství nepatří do školy, ale do kostela. Církev ať ony děti, jichž rodiče si toho přejí, vyučuje náboženství mimo školu." To je stanovisko, s jakým může se smířit i nejorthodoxnější církevník, a to tím spíše, že je církvím dokonce výhodnější než stanovisko dnešní. Je-li v dnešní škole vázán učitel katechetou, je na druhé straně přece jen také katecheta udržován v jistých mezích učitelem. Už pouhé členství obou v jednom a témž učitelském sboru má na oba tento brzdící vliv. Rozlukou odpadl by u kněze každý ohled na školu, ale naproti tomu je nejen možné, ale dokonce dost pravděpodobné, že by škola sice o náboženství (až na nějaký ten zbožný článek v čítance) nemluvila, ale, respektujíc úzkostlivě „náboženské přesvědčení", každé poučení o otázkách náboženských odkazovala do kostela. Kam lze takovýmto „vyučováním náboženství na jiném místě" dospět, o tom poučí nás severní Amerika a Francie. Náboženský amerikanism je velice zajímavá věc: snad nikde jinde na světě není tolik bláznovství a pověry, kostel a cirkus mají tam velmi mnoho podobností. O tom ostatně přineseme brzy článek z péra očitého svědka. Ale co říci Paříži a Francii, kde v třetím století po Velké Revoluci možny jsou klerikální vzpoury a demonstrace, jež v našich zemích byly by možny nanejvýš někde v zastrčeném koutě Slovácka? Zola ve svém znamenitém románě „Pravda" vysvětluje tuto záhadu. Je to výsledek vytrvalé krtčí práce kongregačních škol, následek nemístného respektu klerikálního „přesvědčení". Buď jsou církve užitečny a činnost jejich blahodárná, a pak ať přímo se podporují, anebo jsou škodlivy, a pak nutno je potírat bez jakékoli tolerance, zrovna tak jako není společnost tolerantní k „přesvědčení" zločinců a jiných škůdců společenských.

Také shora zmíněné „právo rodičů" nehodlám respektovat. Je absurdní a barbarské. V Číně a v starém Řecku bylo toto právo rodičů provedeno do důsledku: narozené dítě, které se otci nezamlouvalo, bylo prostě usmrceno nebo pohozeno. Toto staré právo je dnes redukováno na pouhé duševní ubí-

*) Jos. Černý: Ideje nové paedagogiky.

jeni. Je-li otec nevědomec, jaké má právo, vnucovat stejný osud svému dítěti? Proto proti „právu rodičů“ nutno naopak postavit „právo dětí“ na samostatný, plný, silný život, na rozvinutí všech schopností, a úkolem školy je chránit a podporovat spíše vyvíjející se dítě než udržovat barbarské právo ve vývoji opozdilých rodičů.

Nestačí-li mi prosté vyloučení náboženství ze školy, musím chtít, aby se dětem ve škole o náboženství mluvilo. To je žádoucí také hledisko úplnosti školního vzdělání (stejně o základních pojmech právních a ústavních, o pohlaví, o hospodářství a p. mělo by se dítěti dostat poučení). Bedřich Paulsen, protest. theolog, má docela pravdu, když praví, že „křesťanství je příliš veliká čášt našeho dějinného života, než aby ho pominouti mohla škola, jež má uváděti žáky v porozumění duševním proudům přítomnosti.“ Paulsen jako theolog je konservativní: hledí konservovat, co se dá, a proto chce, aby zreformovaný protestantism ve škole zůstal. V tom ovšem jeho názor nesdílím, souhlasím jen potud, že škola, chce-li být svědomitou, o věcech náboženských, s nimiž dítě v životě stále se setkává, jimiž často v rodině je obklopeno a jež na duši dětskou mohou nezřídka velice destruktivní vliv vyvíjet, nemůže se nezmiňovat. Škola ve svém vlastním zájmu musí tu zanechat vší skrývačky, vší pštrosí politiky, musí se i v útlých myslích dětských bránit nepříteli, musí děti vyzbrojit k příštímu kulturnímu boji.

Heslově bych formuloval svůj požadavek: Místo t. zv. pravd náboženských povězte už školním dětem pravdu o náboženství. Volná škola musí být pravdivou školou: nesmí dětem lhát, jako jim lže dnešní nevolná škola. Ale lež není jen positivní, lze i negativně lhát: když zatajím a neřeknu, čeho je třeba říci, když nebojuji proti cizí lži. Jako jsem se ve svém návrhu na zrušení theologické fakulty nemohl spokojit pouhou negací, nýbrž žádám současně, aby laicisovaná universita o tom, v čem dnes theologie lže, pověděla posluchačům pravdu, tak stejně musím totéž chtít i pro nižší stupně školství.

V ohledu vyučovací techniky nechci činit určitých návrhů. Nechť rozhodnou odborníci, zda a na kterém stupni vyučovacím je na př. záhodno podávati žákům srovnávací mytho- a theologii, zda je pro tyto otázky třeba zvláštních vyučovacích hodin a p. Já bych ani zvláštního, odděleného vyučování nežádal — bylo by to i jakési navrácení k přirozeným poměrům, neboť středověk, jak známo, také neměl zvláštního náboženského vyučování, jež jest teprve výmyslem novověku s jeho pověstnou „dvojí pravdou“ — poučení o bibli, její literární a kulturní ceně, ba vlastně o biblích, protože na bible perské, indické a čínské by se nemělo zapomínat, patřilo by do literárních přednášek, do dějepisu a zeměpisu; v dějepise bylo by se také zmínit o pohádkách a legendách s vhodnou aplikací na životy svatých a evangelia; v přírodopise a fysice našlo by se hojně příležitosti vysvětlit rozpor, ale i přednosti moderního pojetí nad starým církevním výkladem, který mají žáci příležitost slyšet doma a mimo školu.

Proti nepříteli nutno postupovat aktivně, pouhá passivní resistence nestačí!

Dr. HORECKÝ:

Reforma zkoušek maturitních.

První plod letošní lednové ankety u ministerstva vyučování spadl veřejnosti do klína. A řekneme hned, že jest to plod nezralý a proto trpko-kyselý, plod, jenž nad slunce jasněji všem, kdo rozuměti chtějí, povídá, že vydán, aby se vlk — duch reformní — nažral a koza — starý byrokratism — zůstala celá. Věru dopadnou-li ostatní reformy našeho školství tak, jak pochodila maturita, pak bylo škoda času, škoda peněz a škoda promluvených řečí.

Dojem, jakým působilo ministerské nařízení ze dne 29. února t. r. č. 10.051, jest u učitelův i žáků jen jeden: naprosté sklamání. Vezměme gymnasia. Dosud bylo pravidlem, že se všeobecně maturovalo z latiny, řečtiny, mateřského jazyka — u nás tedy z češtiny — a z mathematiky. Z dějepisu a fysiky maturovali jen ti, jichž součet známek z obou běhů 7. a 8. tř. — výb. = 1, chv. = 2, dob. = 3 — nerovnal se nejméně 9! a v dějepise nesměla býti dobrá známkou poslední. Z toho patrno, že žák, přičinil-li se v dějepise a ve fysice za poslední 2 léta, mohl si zabezpečiti osvobození od maturity z těchto 2 předmětů. A poněvadž maturitní látka mathematická po celou oktávu se opakuje, z latiny a řečtiny pak se nedá již mnoho zanedbaného v VIII. tř. doháněti, až snad na realie a literaturu, vidíme, že pilný a svědomitý žák měl k matuře jen větší námahu s češtinou, aby si dosti objemnou látku zopakoval a ji v paměti uchoval. Byl tedy dobrý žák jaksi těmito zařízeními za svou stejnoměrnou a poctivou práci odměněn, tak že mohl s dobrým a lehkým svědomím ke zkoušce přistoupiti. A nyní? Jsou žáci všichni na roveň postaveni, což znamená, že reformou zkoušky maturitní získali jen ti, kteří ať již z příčiny té či oné své studium protloukají, poněvadž z dějepisu a fysiky se vůbec ne-

maturuje, a všem žákům bez výjimky nově uloženo skládati zkoušku z tak zvané vlastivědy, která se arci teprve v posledním roce probírá. Jakýsi ekvivalent pro lepší žáky má snad býti, co ustanoveno o latině a řečtině. O těchto dvou jazycích praví § 17. odst. 1., že jest předmětem ústní zkoušky maturitní latina nebo řečtina, a odst. 2., že abiturient maturuje ústně z toho jazyku, z kterého má lepší známku na písemní práci; má-li stejné známky, může si žák jazyk voliti, z kterého chce ústně maturovati. Má-li na písemní zkoušce známku nedostatečnou, koná z toho jazyku zkoušku, a jsou-li obě známky nedostatečné, koná z obou zkoušku ústní. A přidáme-li k tomu, co povídá § 19. odst. 2. o těchto jazycích, že totiž zkoušky z literatur a tak zv. realií řecko-římských odpadají: pak rozhodně nevyváží této úlevy v staroklassických jazycích úkol maturovati z vlastivědy uvalený reformou i na žáky nejlepší.

Namítne-li někdo, že předmět, jakým jest vlastivěda, jest rozhodně takový, aby ho ovládal každý, kdo nároky činí na vyšší úroveň vzdělanosti, souhlasíme; ale nevěříme titulu. Co se vlastivědou rozumí, a pokud má býti předmětem zkoušky maturitní, určeno jest v § 19. odst. 3. Ale třeba by určení ta slovně byla pěkná, že by s nimi souhlasil každý pokroku a vědy milovný člověk a učitel, přece na druhé straně víme, že i všechny dosavadní instrukce dějepisného vyučování jsou slovně pěkné a dosti pokrokové; ale nakoukneme-li do učebnic a naslechneme-li vyučování, poznáme, že jest mezi těmito věcmi velký rozpor. Ať mluvíme konkretněji. Dějiny mají míti hlavní zřetel ke kulturnímu vývoji, a vizme, jak vypsána jest v učebnicích na př. 30letá válka a jak se vykládá. Žák se dozví, že se celá válka dělí na českou, dánskou, švédskou a j., že byl v ní vynikajícím činitelem Valdštýn, Gustav Adolf a j., ale málo slyší o tom, že to byl vlastně zápas dvou světů: starého katolického a rodícího se nového protestujícího proti onomu, v kterémžto zápasu jsme v první řadě my Čechové zaplatili řád.

Chceme touto odbočkou říci, že sice není zle, odstraněn-li z ústavní maturitní zkoušky dějepis šablony staré s těmi výpočty jmen panovníkův a jich rodů a s vypsáním válek a bitev, ale jsme toho náhledu, že by rozhodně nebylo od místa, aby abiturient prokázal znalost všekulturního vývoje lidstva od prvopočátku až na jeho dobu arci v rysech povšechných a lapidárních a nebylo by zle, kdyby takové zkoušce se podrobiti musil každý. Má-li zralý mladík co znáti, jest to bez odporu vývoj člověka, lidstva, tedy sebe sama.

A opět co se týče fysiky; i tato věda v tom starším souborném významu, kde všechny discipliny přírodní i lučbu nevyjímajíc v sobě obsahuje, jest zajisté takové důležitosti, že se vyšší všeobecné vzdělání bez ni naprosto obejíti nemůže a proto matura z fysiky docela odstraněna býti neměla, ale ovšem mohlo se říci, aby se zkoušelo tak a z toho, co člověka abychom tak řekli celý život a celý den obklopuje. Jsou zralí mladíci, kteří neznají přírodního zákona, na němž založena pumpa a opět jiní, kteří nevědí, kolik jest čtvrtí měsíce!

Snad někdo řekne, že chceme maturitní zkoušku stížiti. Nechceme ji ani stížiti, ani usnadňovati. Při rozhodování o zkoušce v první řadě platí, zda-li zkouška má vůbec býti čili nic. A když se rozhodne, že jest jí třeba, pak musí se konati tak, aby vyhověla zcela těm důvodům, které vedly k jejímu ustanovení. Když ministerstvo rozhodlo, že maturitu jest ponechati, pak z ní nemělo na dobro vyloučiti ani fysiku ani všeobecné dějiny.

Co zbylo pro komissi, aby se přesvědčila o zralosti žákově? Jsou to pouze dva předměty: jazyk mateřský a mathematika.

Mathematika jako nejexaktnější věda a věda čistě formální jest zajisté dobrým prostředkem k rozpoznání zralosti duševní, k osvědčení bystrého a rychlého pronikání úkolův a k zručnosti, abychom tak řekli, mechanické při vlastním vypočítávání. I jazyk mateřský jako člověku nejbližší má zvláště inteligentu býti znám, avšak netoliko formálně jakožto prostředek dorozumívací, aby abiturient nejen sám ho ovládal, nýbrž i chápal ho u spisovatelů, nýbrž i materielně tím, aby věděl, co důležitého v něm vytvořeno, čili co v literatuře cenného v něm uschováno. A po té stránce zdá se, že § 19. odst. 1. klade váhu větší na formální stránku jazykovou a literaturu ponechává jaksi více pozadu; a tvrdíme, že neprávem. Jestliže se nemýlíme, vedla ministerstvo i v tomto případě ta všeobecná, ale falešná snaha funkce paměti skoro vůbec z vyučování a tedy i z maturitní zkoušky vyloučiti. Pravíme falešná snaha a právem, poněvadž, jestliže paměť jest funkce duševní, jako že jest, jest ji stejnoměrně jako ostatní zvláště v mládí cvičiti, a za druhé jen pamětí člověk udržuje si určité a jasné jednotliviny, na nichž staví a zakládá všeobecniny, jež mu mají býti pevným základem pro vzdělání rozumové jak do šířky, tak i hloubky. V tomto bodě vidíme při vyučování jakousi protichůdnost: na jedné straně se hlásá, aby vyučování šlo od nejbližšího prostředí člověka vždy do větší šířky a pak i do hloubky, a na druhé straně se pořád volá: jen nepřetěžovati paměť. Jest to krajnost, jako se zabíhá i s ná-

zorností za meze krajnosti a tím se škodí. Ministerstvo tedy asi těmito názory se řídíc neklade valný důraz na znalost literatury mateřského jazyka, ač právě vynikající díla literární otvírají nám pohled nejen do nitra člověka-jednotlivce spisovatele, nýbrž zároveň do života vlastního národa. Arci může i zkouška z literatury zabřednouti do těch nepřístojností, do nichž zabředl a v nichž ještě vězí dějepis: do výčtu všech možných pochybných veličin literárních a všech i nicotných knížek.

A z týchž důvodů nesouhlasíme ani s vymýcením literatury a realií řecko-římských ze zkoušky maturitní. Kdo má víceletou zkušenost maturitních zkoušek za sebou a chce býti upřímným i na veřejnost, ten jistě dozná předně, že ty překlady z jazyku latinského i řeckého všeobecně bývají aspoň ceny velmi pochybné, a kdyby se bylo vždy při posuzování výsledku jen k nim přihlíželo, že by bez veliké přísnosti skoro třetina abiturientů z jazyků těch propadala, a za druhé zase že tak mnohý žák znalostí literatury a realií se zachránil. Nyní literatura a realie dle § 19. odst. 2. odpadají a zbývá toto: 15—20 veršů nebo řádků ve škole nečtených bez obtíží jazykových i věcných, které by byly obsahově jakýmsi celkem, má abiturient přečísti, přeložiti a vyložiti. Neznámá a řídká slova, jakož i fráse jest abiturientovi pověděti, po případě ho i navésti k pochopení obsahu. Tu bychom rádi slyšeli, v čem tom má se objeviti zralost žákova, nebo do jaké míry právě tyto zkoušky jsou s to, aby o jeho zralosti rozhodovaly. Ale ještě naléhavější jest tu otázka, zda-li odpovídá taková zkouška té hlásané a hájené důležitosti klassických jazyků pro nynější vyšší všeobecné vzdělání, ba pro pochopení a ocenění všelidské kultury vůbec. Má-li vskutku znalost latiny a řečtiny takovou váhu ještě pro nynější kulturu, že na nich založena býti musí naše střední škola po výtce — a tak se posud bez odporu na gymnasium všeobecně pohlíží —, pak nynější reforma maturitní zkoušky po stránce těchto jazyků učinila povážlivý krok do zadu a učinila to, co vlastně chce hájiti a udržeti, sit venia verbo, směšným a podložila pod ty jazyky minu, která určitě povede k jejich propadnutí.

Na nás činí reforma v této příčině dojem jakési neupřímnosti. Reforma ustanovuje, že ústně bude žák maturovati z toho jazyka, z kterého bude mítí lepší známku na písemní zkoušce. My však víme ze zkušenosti, že celkem řecké práce písemní bývají slabší; a dále můžeme býti jisti, že při stejných známkách písemních percentualně více žáků si zvolí latinu za jazyk zkoušky ústní; a tak vlastně dána reformou gymnasistům do rukou možnost svým přičiněním řečtinu co nejdříve vyloučiti z povinných předmětů gymnasijních. A to že ti, kteří na reformě přímo pracovali, nevystihli? Připadá to, jako by to byli tajní škůdci řečtiny. My ovšem o ni plakati nebudeme, ač uznáváme, že řečtina má naproti latině nepoměrně důležitější a velikolepější literaturu; ale nemůžeme souhlasiti s takovými reformami, které místo aby učinily rázný řez, kterým by se tělo ozdravilo, usekávají psovi ocas po kousku, aby ho to nebolelo.

Ostatní reformy maturity týkají se více formální její stránky a jest jich skoro více než materiálních — jak v byrokracii ani jinak býti nemůže. Z těch vytýkáme hlavně, že odstraněna reparatura z jednoho předmětu po dvou měsících, a že vysvědčení nebude obsahovati známek z jednotlivých předmětů, nýbrž jednoduché vyjádření komisse, zda-li abiturient uznán zralým jednomyslně čili většinou hlasův; a posléze aby učitelstvo středoškolské příliš nezbujnělo, nařízeno, že jest si přáti, aby celý sbor vyseděl při zkoušce.

Ku konci však tvrdíme, že úřady školské chopily reformu našeho školství, po níž kde kdo myslící a pokroku milovný tak horoucně touží, a pro níž se již tolik napsalo a v anketě tolik namluvilo, za — nepravý konec, počavše s reformou maturity. Má-li ministerstvo vůbec pochopení a vůli reformovati střední školství, pak mělo s maturitou počkati, až se ustanoví na reformě střední školy; neboť zkouška musí se říditi podle obsahu školy. Ostatně nadhazujeme i toto: maturita znamená také zralost pro školy vysoké, tak jako přijímací zkouška do gymnasia nebo do reálky jest zkouškou, zda-li hoch jest pro střední školu zralý. Zkouší-li v tomto případě učitel středoškolský, neměl by při matuře fungovati učitel vysokoškolský? A myslí ministerstvo, že maturita tak nově zreformovaná bude lepší zárukou pro university a techniky, že budou dostávati lepší materiál? Pochybujeme valně. A proto nemůžeme se zbaviti té myšlenky, kterou jsme hned předem o vlku a koze přinesli.

O schůzích rodičů s učiteli.

V § 73. definitivního řádu školního a vyučovacího se ukládá učitelstvu, kde potřeba, domáhati se spolupůsobení otcovského domu. V prováděcích nařízeních k řádu školnímu vydaných zemskou školní radou zvláště pak se uvádí k § 73., že styku školy s domovem prospívají velmi večerní

besedy s rodiči a ukládá se učitelstvu, aby pečovalo po rozumu vynesení ministerského ze dne 29. září 1905 č. 13.200 bedlivě o to, aby se zařízení toto vžilo.

Věru, výborné zařízení! Jen kdyby se také výborně provádělo. Ale pokud nebude dovoleno učitelstvu i rodičům, aby mohli na takových schůzích volně, svobodně rokovati, upřímně přání svá a stesky pronášeti, pokud budou takové besedy večerní učitelů s rodiči týkati se pouze malicherností, pokud se bude jen rodičům na schůzích takových vykládati a hroziti, že jsou povinni děti školní do školy pravidelně posílati, nechtějí-li býti pokutováni, že musejí zprávy školní ochotně podpisovati, nemají-li býti voláni k okresní školní radě, pokud bude otravný byrokratismus vtírati se ze školy do rodin, pokud nebude schůzemi takovými vzbuzována a sílena láska rodičů ke škole pro školu samu a z lásky k dětem, vyzní takové schůze na prázdno, budou to návštěvy jen formální, brzy omrzí, záhy se přežijí a zůstanou později nepovšimnuty.

Schůze učitelů s rodiči po našem náhledu musí býti provanuty duchem osvěty, duchem pokrokovým, svobodným, musí v nich býti jiskry, jež rozněcují srdce a budí nadšení pro vzdělání, pro zušlechtění povah, zkrátka: musí býti výchovnými školami pro rodiče, pro dům otcovský. Musí býti pořádány dovedně; to však dokáže jen učitelstvo sebevědomé, volné a nikoli zotročené, jaké po většině máme teď. Až bolno jest poslouchati rozhovory mnohých učitelů a učitelek, sejdou-li se kdy mezi sebou. O čem že hovoří? Jen o inspektoru. Jeden druhému vykládá, jak byl u něho inspektor spokojen, co mu řekl, kam mu pověsil kabát, kam klobouk, kolikráte se s kterým dal do hovoru a ze všeho toho poznáte, jak o závod se to učitelstvo přičiňuje, jen aby inspektoru vyhovělo, jen aby jemu se zalíbilo. Před několika dny vyslechl jsem vypravování slečny učitelky o návštěvě inspektorově v její třídě. Přímo s nadšením líčila, jak byl u ní spokojen, každé slovo, každý pohyb jeho ji zajímal, bylo zjevno, jak velice jí na něm záleží, jak si toho váží, že se vepsala v jeho přízeň. A je to inspektor, který byl na okrese přijat s všeobecnou nedůvěrou. Dnes všechno se mu klaní v bázni a pokoře. Jsem jist, že učitelstvo toho okresu by se ani neopovážilo jinak myslet, než jak sobě přeje dotyčný inspektor. Zejména slečny o jeho přízeň závodí.

A teď sobě představte, jaké to budou schůze těchto učitelů a učitelek s rodiči! Vše bude dříve ujednáno a umlouváno s „panem inspektorem". Až co a jak On tomu řekne. Tam totiž, mluví-li o inspektorovi, i to „on" vyslovují z úcty k němu s velkým O. Žádný stav nevymahá na sebe tak censuru, jako učitelstvo. Trpká to pravda, ale pravda svatá. Proto kdekoli jeví se býti inspektor despotou, zkoumejte poměry a v 90% naleznete vinu takové despocie v učitelstvu samém.

Aby tedy schůze učitelů s rodiči byly úspěšny, bude potřebí, aby se jim dal ráz pokrokový, aby na nich mluvili a jednali nejen učitelé, ale aby činně v ně zasáhli pokročilí otcové a matky. Dům otcovský jest nejúčinnější podporou školy a vystoupí-li některý pokrokový učitel a sebevědomá učitelka, kterým právě tak nezáleží příliš na přízni nebo nepřízni inspektorově a promluví-li ve shromáždění přímo, ve smyslu pokrokovém a osvětovém, pak zasluhují, aby byli ve svém počínání rodiči podporováni a nikoli jimi opouštěni. Je i náš lid bohužel takový, že často posuzuje učitele dle toho, jak s ním zachází inspektor. Dá-li inspektor učiteli svou přízeň na jevo, soudívá i lid příznivě o učiteli a zase naopak. Na dívčích školách bývají to dva muži, k nimž toužebně nesou se zraky učitelek: inspektor a katecheta. Ti nejčastěji ovládají nejen srdce, ale i rozum některých kolegyň. To neujde již pozornosti ani žákyň samých. Však si o tom vypravují i cestou ze školy.

Tedy na podporu otcovského domu spoléhati má a musí škola, zejména má-li se škola státi volnou. A schůze rodičů s učiteli mohou hlavně vlivem otcovského domu státi se upřímnými, osvětnými, pokrokovými. K tomu však je třeba, aby ve schůzích naznačených vystoupili rozumní a pokročilí rodiče, aby neohroženě vytkli vady nynějšího systému vyučovacího, nynějšího poměru inspektora k učiteli, poměru katechetů, kaplanů a farářů i aby uznali, že neleží vina jedině na učitelstvu, ale v celém systému školském, v hrůzovládě inspektorské, aby činili přijatelné návrhy na změny ve školství, aby se radili s učiteli pokročilými, s těmi, kteří dovedou něco více, nežli domáhati se přízně inspektorovy.

Schůze takové mohou pořádati rodiče sami a pozvati do nich učitele. Z takových schůzí nebude míti také učitelstvo zodpovědnost a přece na schůzích těch lze docíliti odhlasování resolucí a usnesení rodičů o mnohých věcech, které by na schůzích učitelských ani projednávati se nesměly anebo kdyby se tak stalo, odpykali by zase učitelé. Rodiče však jsou samostatní, neodvislí, mají právo rozhodovati o svých dětech, mají právo vysloviti přání a domáhati se ustanovení, zejména aby děti jejich nebyly nuceny po celé hodiny dlíti ve vlhkých a chladných zdech kostelů, mohou žádati, aby dítky jejich byly

úplně osvobozeny od docházky do kostela, jim je volno, aby na takové schůzi rodičů pronesli soud nad katechetou nebo správou duchovní v případech, kdy kněz tresce žáka nižší známkou z mravů proto, že žák nedochází pravidelně do kostela, mohou se rozhovořiti o právech rodičů, vždyť právě klerikálové se toho práva rodičů tak často dovolávají, kdykoli co proti škole a učitelstvu podnikají . . .

Je mnoho věcí, o nichž by se mohlo a mělo rokovati na schůzích rodičů s učiteli a dobré bylo by, kdyby se rodiče obeznámili zejména s řádem školním a vyučovacím, kdyby poznali ta otrocká pouta, ve kterých učitelstvo naše mnohdy vlastní vinou, mnohdy bez viny dosud úpí, kdyby o všem tom uvažovali, k poslancům, ku sborům zákonodárným se obraceli, zejména od členů zemských, okresních a místních školních rad účty o jejich činnosti ve školních těch úřadech žádali, kdyby je pro každý přehmat, šosáctví a zpátečnictví k zodpovědnosti volali — zkrátka, kdyby rodiče na schůzích o školu a učitelstvo více se zajímali, jen pravdu a spravedlnost hájili, poskytli by učitelstvu a škole tak vydatnou podporu, že by klerikalismus i byrokratismus odtáhl s ušima schlípenýma, že by se hned tak někdo neodvážil kaziti naše školství.

Zdravý vánek zavanul by do našich škol, vyvětrala by všeliká nákaza i plíseň, která se již značnou vrstvou v učebnách našich škol usadila, učitelstvo by svobodněji si oddechlo a vidouc, že podporováno je otcovským domem, rodiči a obcí, nekrčilo by se tak úzkostlivě před těmi svými katany, kteří přicházívají mnohdy s hadí úlisností a zatím potají o učiteli referují: Neslouží dle povinnosti!

Otcové a matky! Pořádejte i vy schůze rodičů s učiteli, ne schůze úřední tvář mající, ale schůze přátelské, upřímné, volné, směřující k povznesení všeho vzdělání a k zvelebení školství.

Všichni pokrokoví živlové nás v tom budou, musí podporovati. Tím o několik honů přiblížíte se ku kýženému cíli, po němž dávno toužíme: Do volné školy volné učitelstvo!

KAREL PELANT:

K reformě česko-amerického školství.

Úvod napsal Dr. *Th. Bartošek.*

Česká škola v Americe má jiný úkol a také jiné nedostatky než školství u nás doma. Hlavní rozdíl dán je okolností tou, že pravidelná, veřejná a povinná škola je anglická, národní školy jednotlivých národních skupin (české, německé, italské, polské atd.) jsou povahy soukromé a pouze doplněním anglické veřejné školy. Tyto národní školy lze dělit zase: na církevní a necírkevní čili svobodomyslné. Církve nemají ovšem v Americe žádné veřejno-právní povahy, školy jejich jsou soukromé, jediná výhoda jejich před svobodomyslnými je, že jsou bohatěji nadány, protože organisované církve disponují mnohem většími kapitály než svobodomyslní, kteří namnoze jsou dosud mimo jakoukoliv organisaci. Nám jedná se zde pouze o českou svobodomyslnou školu americkou. O volnou školu v našem smyslu americkým krajanům zápasit netřeba. Nikdo jim přímo volnost školy neomezuje. Obtíže jsou jinde: nedostatek hmotných prostředků k vydržování škol, nedostatek odborně vzdělaných českých učitelů a nedostatek organisace a souvislosti české školní vychovatelské práce. Proto se stane, že shledáme se tu a tam ve škole americké i s čítankami podle evropských našich „vzorů"; jako kuriositu ukazoval mi český učitel v Americe i čítanku tam kdysi na svobodomyslné škole užívanou i s — rakouskou národní hymnou. A přece při trochu organisační práci a ovšem za přispění našich zdejších českých paedagogických odborníků — jsem jist, že neodeprou této pomoci, kterou Volná Myšlenka mileráda zprostředkuje — dal by se za oceanem uskutečnit pravý ideal české volné školy.

Volná Myšlenka ráda spolupůsobí na velikém tomto kulturním díle. Zejména nyní redaktor K. Pelant všímá si bedlivě českoamerické školy, navazuje styky s jejími učiteli, v Chicagu dne 11. března uspořádal zvláštní učitelskou konferenci, na které vyložil svoje názory i různé praktické návrhy. O těchto rozepsal se také v chicagských „Rozhledech" a otiskujeme jeho stejnojmenný informační i reformační článek také pro naše čtenáře v plném znění:

Co je úkolem česko-amerického školství?

České školy v Americe nemohou míti za účel podávati látku vzdělávací pro život, počty, fysiku, všeobecný zeměpis atd., poněvadž to se dozví dítě mnohem lépe a všestranněji ve státní škole anglické; česká škola musí býti jen doplňkem tohoto vzdělání v oboru, který anglická škola nepodává, totiž v češství, ve vzdělání národním.

Vědomé toto češství sestává ze tří skupin: v znalosti své řeči slovem i písmem, ve vědomosti našich dějin a v poznání staré vlasti. Kdo tyto tři věci zná, zůstane do smrti upřímným, přesvědčeným Čechem, hrdým na svůj rod, byť by vedle toho mluvil několika cizími jazyky.

Škola česká v Americe musí klásti důraz na tyto požadavky doby a její duch, její osnova učební musí býti vedeny tímto směrem. Ale tu naskytají se obrovské překážky, zdánlivě nepřekonatelné, které však přece jdou a to lehce odstraniti. Projděme jednu

po druhé, ale dříve nutno, bychom si něco uvědomili.

Školství česko-americké nemá ještě svého učitelského pedagogia, kde by se vychovávali učitelé odborníci a také není naděje na jeho zřízení. Učitelé musí býti bráni dle okolností; jsou to většinou dobří lidé, kteří jsou obdivuhodni ve své námaze. Učitelství totiž jest jedním z nejnevděčnějších povolání, tělo i duši týrající, vysilující a uvědomíme-li si též nízké honoráře (nevytýkám — poměry jinak nedovolují!) za velikou tuto práci, musíme cítit úctu před těmito mravenčími pracovníky v našem národě. Porovnal bych je skoro s oněmi nadšenými herci z dob Tylových, kteří hlady zmírali, ale přes to hráli, aby probouzeli živým slovem češství. Naši učitelé musí dobývati ještě mimo školu svého chleba, poněvadž z platu školního živi býti nemohou a jest tudíž naprosto nemožno, aby studovali pedagogiku po celá léta pro praktickou svou potřebu. Výsledkem ovšem jest, že celkový stav vyučování trochu kulhá, jak ale za daných poměrů býti jinak nemůže. Vysvětlím vše podrobněji.

Učitel má na příklad vyučovati prvnímu požadavku, řeči. Ústní vyučování by jakž takž šlo, ale nyní přichází kámen úrazu, pravopis. Náš nynější pravopis je skutečně něčím mysl zbytečně namáhajícím; ubezpečuji, jak znám náš lid ze staré vlasti, že ani tam 90% obyvatelstva tento pravopis správně nezná a že sotva 10% dobře pravopisně píše. Není žádných určitých a přesných pravidel; slovíčka se musí nadřít do paměti a kdo nemá povolání, v kterém se stále píše, zapomene brzy. Setkal jsem se s intelligenty českými v Americe, vysoce vzdělanými, kteří se mně omlouvali, že chybně česky píší; není divu, neboť to umí jen velmi malý zlomek českých lidí. Lidé oni stydí se pak česky něco napsat, aby se jim někdo ve vědomí své ukrutné povýšenosti nevysmál a sahají raději k angličině, čímž se přece jen odcizují. A což naše ubohé děti! Přes den čtou stále anglicky, a v době osvěžení musí do školy, kde mysl jejich jest stále týrána těmi „i“ a „y“; a nelze jim vysvětliti, proč. Pravidla není, vše musí býti jen „byflováno“ a velmi často se stává, že učitel sám neví si rady a řekne věc chybně. Nesmí se to vytýkat, jelikož se to stane někdy i zkušenému literátu. A výsledek?

Dětem se již naším pravopisem škola zošklivuje, poněvadž je nudnou, suchopárnou; považují ji za mučírnu a raději mluví anglicky, než touto divnou řečí, kterou nechápou a jež jim nijak dobře vysvětlena není. A kromě toho: děti se nijak pravopisu nenaučí, jistě 95% píše chybně pravopisně. Učitel se ztýrá, nadře, děti také, ztratí se spousta času, škola se oběma těmto činitelům zprotiví a konec konců, všechno toto je pro slepičí kvoč; pravopisu správného se nedosáhne.

Jest možná reforma? Jest, ale proberme obtíže s druhým bodem, českou historií!

To jest jako s pravopisem: 80% našich lidí nezná vývoj našeho národa. Ví se cosi o Husovi, Žižkovi, Bílé Hoře a Komenském, ale celá úžasná řada znamenitých věcí mezi tím, celý ten zákonnitý a logicky postupující tok našich dějin jest znám sotva několika literátům ve vlasti. Teprve nyní začínáme si otvírat oči a jasně se dívat; není zase divu, neboť dějiny naše jsou úžasně zkaleny bahnem římským, rakušáckým a také i žel vlastním, že zase to vyžaduje dlouhého studia a očisťování, nežli se vlastně poznáme, co jsme a co bychom měli chtít. Neznají to ani učitelé ve vlasti, nemůže to proto znáti ani učitel americký a nemůže tudíž s pravou láskou a pochopením vštípit úctu a vědomí příslušnosti k národu dětem, kterým jest dříve již dáno nadšení pro Lincolna a Washingtona.

Jest možná reforma? Zajisté, ale ještě třetí obtíž, s českým zeměpisem.

Ten zážívně a radostně podati dovede zase jen ten, kdo zná Čechy z vlastního názoru; ne jedině svůj kraj, ale aspoň důkladně Prahu, Plzeň, Budějovice, Kutnou Horu atd. s mnoha památnými místy: Lipany, Karlův Týn atd. Kolik však jest krajanů vůbec, kteří toto vše znají a kolik učitelů? A pak co jsou dítěti pouhá slova o těchto místech, nemá-li živý názor zrakový atd.? (Komenský: Co není ve smyslech, není v rozumu!) Dítě musí z tohoto města něco vidět, nějaký obrázek, musí nalézti je na mapě, musí mu být něco zajímavého o něm řečeno — jinak pouhé učení zeměpisu je novým týráním jeho duše, pouhý dým, jenž se po odchodu ze školy vykouří.

Tak, ale nyní dost černých barev, (každý nepředpojatý uzná, že pravdivých) a přikročme k reformě.

*

Čítanky jsou uznány vynikajícími pedagogy za nedostatečnou pomůcku učební. Nelze se o tom šířit, ale jen uvažme, že dítě, tento organism ve vývoji, má zapotřebí stále nových dojmů, aby se jeho vnímavost udržela a chuť k učení upevnila. Čítanka jedním slovem děcku sevšední, nemá proň zajímavosti. Byl proto navrhován časopis, ale pokusy ty selhaly proto, že se dětem jen vydával bez návodu ku čtení. Lze však spojit i časopis i vyučování. Uvažte toto:

Nějaké vlivné těleso v česko-americkém školství by vydalo dětský list, jenž však by vypadal takto:

Nejprve byl by požádán skutečný český pedagog, aby ve 40 lekcích (t. j. číslech časopisu) vypracoval jakýsi kurs české historie, svobodomyslně, prostě a jasně (pro děti!) psaný, právě takový popis vynikajících míst (pohledy na ně by se vybraly z českých pohlednic), do každého čísla pěknou kratičkou básničku, říkadla, přísloví, vyprávění o českých zvycích atd. — krátce to, co tvoří naši podstatu, čím se líšíme od jiných národů. Každá tato lekce (číslo listu) by byla rozpočtena jen na 2 hodiny (po dobu, co trvá vyučování), a proto číslo by nebylo větší než 2 listy malého formátu. A praxe by započala takto:

Učitel by při zahájení hodiny rozdal dětem tento list. Veliký jásot a zájem, neboť na přední stránce, na půl listu byl by obrázek. Pod ním na půl nebo na druhé straně ještě půl velkým písmem vyprávění o obrázku (příchod Čechův, vězněný Cyril od německých kněží katolických, Žižka, Hus, jezuita, uprchlíci z vlasti atd. atd.). Dále jiné čtení, a hle, zde zase obrázek: Pražská City Hall (radnice), Pomník Žižkův v Táboře, českého generála udatného jako Washington. A tak podobně. Občas by se dětem resp. jich rodičům mohla doporučit „Svobodná Škola", tento znamenitě redigovaný list, a děti s láskou vzbuzenou ku čtení by zajisté ji uvítaly.

Učitelé by však se zásilkou čísel, kterých by se k úspoře dopravy mohlo poslat více předem vytištěných najednou, by obdrželi též jeden list s pedagogickým rozborem čísla počínaje obrázkem. „V popředí stojí Čech, vůdce národa. V ruce drží staré bohy, na něž tehdy věřili. Jak se jmenoval tento vůdce? Vy jste jeho potomci. V zadu ta hora jmenuje se Říp. Opakuj to! Protože se podobá hřibu. Ukážu vám na globusu Čechy. Kde leží? Odsud z východu přišli do Čech. Co drží v ruce vůdce? Nyní už se na takové bohy nevěří. Všimněte si šatů!" atd. atd. vysvětlivky a pokyny pro celé číslo.

Učitelé, kteří, jak řečeno, dosud postrádají pedagogií, by se touto vychovatelskou přílohou, sepsanou dokonalým pedagogem, vycvičili sami v methodě, která dosud jest ponechána individuelně a proto vykazuje různých výsledků. Dětem však vyučování by se znamenitě osvěžilo, neboť by bylo zajímavé, pokaždé nové, zvláště když číslo s obrázkem, jenž, jak známo, má pro dětskou duši velkou přitažlivost, by si mohly vzíti domů. A doma rodičové by rovněž se zálibou přečetli si toto krátké číslo časopisu, jež by bylo, svěřeno jsouc k vypracování dokonalému učiteli, i výchovným prostředkem starších krajanů.

A ještě ten nešťastný pravopis. Ve všech zemích jest hnutí po reformě pravopisu, mladé dosud, ale přece se uplatňující. Frančina, němčina se před nedávnem reformovaly, zde v Americe i president vyslovil se pro reformu, a také i u nás. Zesnulý prof. dr. Jokl, znamenitý člověk v každém ohledu, podal vědecky odůvodněný návrh na zjednodušení českého pravopisu. Jest jednoduchý: užívalo by se jedině úzké „i" vyjma dy, ty, vy (aby se nečetlo ďi, ťi, ňi). Nuže, praktická Amerika by mohla kráčet napřed krajanům ve vlasti: ať list jest tištěn v opraveném pravopisu, ať uspoří se dětem týrání a z toho nechuť ke škole a rovněž tak učitelům zlosti a nesnází, z kterých nic nevzejde a které konec konců cíle svého, českého správného pravopisu nikdy nedosahují!

Odpadl by ostych před chybným psaním, naopak český Amerikán by mohl říci: píšu reformovaným pravopisem, jsem napřed než jiní. A píši ho správně, kdežto vy jednoduchý český chybně. Nijak by mu nevadilo číst listy a knihy psané starým jungmanovským pravopisem; věděl by, že to jsou staré formy psaní, právě tak jako několikráte již náš pravopis byl za trvání našeho národa změněn. Vždyť to byl sám Hus, jenž provedl velkou reformu pravopisu a také se zajisté jemu vytýkaly zhoubné novoty!

Cena listu by nebyla velká: při velikém počtu exemplářů by to byl jedině papír. Sazba velkým písmem by mnoho nestála. Školy by věnovaly dle počtu exemplářů příslušný příspěvek. Pokud vím, odebíraly by to jistě již nyní školy New-Yorské, Baltimorské a Clevelandské; náklad 3000 již teď je zajištěn. Vzbudil-li by se zájem i u jiných škol, jichž správy by věnovaly místo jiných výdajů několik dolarů pro správnou výchovu svých dítek a zdokonalení svého učitelstva na předplatné (připomínám ještě jednou, že by při velkém nákladu bylo vydání směsně nepatrné, 10—15 centů asi ročně za dítě), mohla by některá vážná a neutrální korporace (Sbor pro dobro svobodomyslných škol v Chicagu) uchopit se díla a získati si o školství americké skutečně veliké zásluhy. Ostatní nepřihlášené školy by přišly za krátko samy, neboť by bylo vidět velmi dobře rozdíl této výchovy od jiné; na jedné straně soustava, na druhé tápání a hledání cest.

M. KRAJSKY:

Ad maiorem dei gloriam.

Kostelíček horské vsi Smrkovic byl zrovna nabit. Babky zachumleny ve vlňácích zapomněly dřímat, dědci, muži i chasa trnula. Takovou řeč, takové krásné kázání dávno již neslyšeli. Tož teda takoví jsou ti učitelé dnes? No počkej!

A učitel, mající dozor, seděl u oltáře za brankou, před níž se tísnily děti, na očích všech jako na lavici obžalových.

S teatrálním gestem, s planoucími zraky div nevyletěl z kazatelnice mladý kaplan, když chýlil se ke konci své hrozné obžaloby, svého štvání, pardon — hájení sv. víry . . .

„Drazí v Kristu, co cítili byste ke člověku, který by vám zavraždil dítě? Och, vím, že celé vaše nitro by se bouřilo, že hrůzu i bolest strašlivou i hněv spravedlivě planoucí cítili byste v přítomnosti takového vraha. Ale což je tělo proti duši? Tělo je prach a v prach se obrátí, ale vědomí člověka, jeho cítění a život — toť duše, duše nesmrtelná. Tento svět, naše tělo, toť jen prach života, příprava na život pravý, na život bez smrti, bez konce, na život věčný, který může býti buď stálá, věčná nevýslovná radost, štěstí, nebo mučení tak strašné, že pláč a skřípění zubů hroznými bolestmi v pekle kdybychom jen minutu slyšeli, my bychom, drazí v Kristu, hrůzou sešíleli.

Nuž, co je vrah těla proti vrahu duše? Tělo zhyne tak jako tak. Čím kratší život, tím méně hříchů. Ale duše, duše žije věčně, duše chce nebe.

A tu přicházejí, drazí v Kristu, vlkové v rouše beránčím, přicházejí tak zvaní svobodomyslní učitelé, kteří nevěří v boha, kteří, jestliže se neobrátí, přijdou k zatracení do pekla mezi ďábly, ti učitelé chtějí svobodnou školu, kde by mohli bráti vašim dětem svatou víru. A vaše děti bez víry — kam přijdou? Zde na zemi bez víry promění se v poživačné ničemy a po smrti — nikdy, nikdy se s nimi, vy matičky křesťanské, neshledáte, nepřivinete s vroucí láskou k sobě, neboť ony — zbaveny víry nevěreckými učiteli — přijdou do pekla, kde se věčně trápiti budou.

Ne učitel, ale kněz je váš přítel, jemu důvěřujte! Končím krásnou básní Vladimíra Šťastného:

Nevidíš-li, s jakou dítě
ku knězi lne důvěrou?
jak mu vzdává okamžitě
dušičku svou veškerou?

Ba s jakým to plesem běží
jeho ruku políbit,
jako k slunci kvítko svěží
ku knězi je vábí cit.

Ku knězi jen? — duše čistá
pudem srdce poznává
ruku sama Jezu Krista,
jež mu knězem žehnává.

Amen."

*

Rozumí se, že se pater Pekel již o to postaral před kázáním, aby se po vsi rozneslo, že učitel Spurný jest takový „svobodomyslný učitel".

Takhle vyhlíží práce vyznavače učení toho, jenž svět chtěl získat láskou, který nepřišel svět zatratit, ale spasit. Takový klerikální fanatik nevzpomene zásady Kristovy: „Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň jiným". Dodnes připomínají páteři dobu, kdy byli křesťané pronásledováni pro své přesvědčení od pohanů. Dnes jsou a byli ve středověku zase nevěrci pronásledováni od křesťanů. Nedávno četl jsem v jistém klerikálním časopisu povídku z dob císaře Marca Aurelia, která končila radostí nad tím, že císař zakázal křesťany pro víru před soud poháněti. Oč velkodušnější, snášenlivější byl tento pohan, než současný křesťan v kutně.

Ale dobře to napsal nebožtík Dr. Augustin Smetana: „Dejte dnes římsko-katolické církvi moc, kterou měla ve středověku, a ona zítra již ve všech městech, kde se kacíři vyskytnou, zřídí hranice a půjde dále na své dráze fanatismu, který již tolik běd a bolestí pokolení lidskému způsobil."

Naši čeští klerikálové někdy kroutí očima po knězích buditelích. Nuže vizme, jak třeba o klerikalismu soudil známý filosof a spisovatel bájek kněz Vincenc Zahradník:

„Svatá pravda budiž hájena, lidé ale, již pravdy nepřijímají, buďtež snášíni, královské jest přikázání lásky. Zdaliť ale jen katolický křesťan je bližním tvým, ne ale také nekatolický? Pravověrcem nejsi, lásky-li nemáš k těm, již v bludech postíženi jsou... Ježíš Kristus všem lidem bez rozdílu dobrodiní prokazoval, nic se na to neptaje, co by věřili; vlídným ho k sobě měli nejen učedlníci jeho a židé, alébrž i pohané: není-li tedy trestu hoden ten, jenž nedbaje na příklad božského učitele svého, lidem jiné víry nátisky činí?" — — —

Kdy konečně dostaví se na zemi mír, láska, pravá mravnost? Až bude povalena hiercharchická organisace církve. Do té doby zbývá jen boj, boj, který církev neudusila hranicemi, inkvisicí, vězením, mučidly, zbavením služby, štvaním neuvědomělého lidu. Hranice Brunova, Husova, Jeronýmova, světlý příklad Smetanův svítí nám na cestu. Tož ku předu!

RŮZNÉ ZPRÁVY

Do nového ročníku. Číslem tímto zahajujeme čtvrtý ročník „Volné Školy" a u příležitosti této prosíme všechny své přátele, aby vynasnažili se list náš rozšířiti všade v kruzích svých známých. „Volná Škola" za tři roky svého vycházení vykonala jistě mnoho užitečného ve prospěch našeho školství a můžeme zejména zdůrazniti, že s výsledkem pracovala i v kruzích mimoškolských pro povzbuzení zájmu o školu. Je vskutku zajímavo stopovati, jak roste počet čtenářstva „Volné Školy" nejen mezi učitelstvem, ale i v občanstvu, v němž ponenáhlu se názory na školu značně mění. Bývalá apathie širokých vrstev ke škole ponenáhlu mizí a na místo její nastupuje zájem a pochopení. Že „Volná Škola" také k tomu značně přispěla, nelze zajisté popírati. Prosíme tedy naše čtenáře, aby i nadále ve prospěch tohoto účelu „Volnou Školu" šířili, aby jí zjednávali čtenářů a odběratelů a aby ji sami neopomenuli co nejdříve předplatiti.

Šiřte kulturu! V nové době šíří se potěšitelně četba a s ní i uvědomění a světlejší životní názor mezi školní mládeží. To pálí však klerikály a pospíšili si tedy, aby doutnající jiskřičku světla v duších dětských pomocí arcibiskupské zemské školní rady a prostřednictvím c. k. okr. šk. rad již v zá-

rodku udusili. Církev nemůže již vykonávati inkvisici — ale zajisté ví, že najde přeochotné, předůkladné a přeúzkostlivé inkvisitory v osobách mnohých pánů c. k. okr. škol. inspektorů. Ti zajisté se vším důrazem, se vší přesností — ale i přísností bdíti budou nad prováděním tohoto monstrósního výnosu:

Všem ředitelstvím škol měšťanských, správám škol obecných.

„Opětně došlo c. k. zemské školní radě na vědomost, že učitelé na školách obecných a měšťanských proti platným předpisům odebírají pro školní děti různé časopisy a jiné publikace.

Z té příčiny nařídila c. k. zemská školní rada moravská, aby učitelstvu bylo připomenuto ustanovení v odstavci 2. § 125. řádu škol. a vyučovacího, dle něhož vůbec učitelům není dovoleno dítkám literární plody ke koupi nabízeti neb předplatitele pro ně mezi školními dětmi získávati.

Dále se učitelstvu doporučuje, aby hledíc k odpovědnosti, kterou tím na sebe béře, vedlo si s největší opatrností, též při doporučování četby školní mládeži a zejména se upozorňuje, že jest na pováženou doporučovati publikace v sešitech neb číslech vydávané, dokud ročník, pokud se týče, celé dílo není ukončeno a tím bráti na sebe odpovědnost za obsah čísel a sešitů ještě nevydaných.

Okolnost pak, že se v naší době vydávají i publikace, které vydavateli výslovně jsou označovány jako publikace určené pro děti, které však svým obsahem a svou tendencí dětem naprosto se nehodí, ano jsou v přímém odporu s požadavky kladenými příslušnými nařízeními školních úřadů na četbu pro školní děti určenou, ukládá učitelstvu tím více za povinnost, co nejbedlivěji prozkoumati dříve obsah každé knihy, každého sešitu, každého čísla časopisu, než je mládeži doporučí. Zároveň se učitelstvu ve smyslu vynesení minist. ze dne 28. list. 1879 čís. 18570, vydaného pro Dolní Rakousy (Příruční kniha, III. vyd. str. 193. a násl.) jakož i nařízení minist. ze dne 12. července 1875 č. 315. a vynesení minist. ze dne 3. ledna 1883 č. 13456, ze dne 30. břez. 1885 č. 126 a ze dne 16. prosince 1885 č. 23324 (vynes. z. šk. r. ze dne 2. ledna 1886 č. 10504) připomíná se vším důrazem, že by přísně zakročeno býti musilo proti každému učiteli, který by publikaci naznačeného směru mezi dětmi rozšiřoval nebo dětem je doporučoval a poukazuje se na ustanovení řádu škol. a vyučovacího v § 77., odst. 1. a v § 80. O tom se správa školy (ředitelství) uvědomuje s vyzváním, by bděla nad přesným zachováváním tohoto výnosu."

Páni vydavatelé dětských, neklerikálních časopisů — zavřete krám!

Výstava moravského školství v Kroměříži. (Oddělení pro výchovu dětí slabomyslných.) Péče o dítky slabomyslné nestojí dnes ještě na tom stupni veřejného zájmu, kterého by toto časové a významné odvětví moderní pedagogiky zasluhovalo. Dítky slabomyslné nemohou ve školním vyučování kráčeti stejným postupem s ostatními nadanějšími dítkami a nemajíce tak ze školy vlastního prospěchu, zdržují ještě bez své viny učitele a pokrok ostatních žáků. Tomu se hledí odpomoci zřizováním t. zv. pomocných tříd, jako trvají již několik let v Praze, Vídni, Salcburku, Štýrském Hradci, Náchodě a j. a přes nedostatečnou hmotnou podporu a malý počet žáků a tříd vykazují po stránce methodické pěkné výsledky. U nás na Moravě podobných ústavů tušim ani nemáme. Bude proto zajisté všem kruhům školským a všem, jimž na srdci leží blaho dítěte, zvláště dítěte nešťastného, slabomyslného, vítána zpráva, že při výstavě moravského školství v Kroměříži zřízeno bude též oddělení pro vyučování dítek slabomyslných, jež ukáže, co dosud na tomto poli moderní paedagogiky bylo vykonáno a jakou cestou nutno se bráti, aby z ubohých těch tvorů postrádajících dosud potřebného vyučování stali se užiteční členové lidské společnosti. — Oddělení toto uspořádáno bude dle pokynů známého našeho paedopsychologa univ. prof. dra Čády, jenž píše: „Bylo by dobře ke všem vystaveným objektům (po případě i literárním publikacím) připojiti krátce vysvětlení o jedné, dvou větách, aby návštěvníci oddělení mohli něco k prospěchu a dobru péče o slabomyslné poznati a učili se odkládati předsudky. Nejzáslužnější by bylo, kdyby někdo podjal se u Vás práce a sestavil statistiku slabomyslných dětí na Moravě a diagramem (krásně znatelným) učinil patrným křiklavý nepoměr dětí slabomyslných opatřených buď v ústavě nebo ve škole. — Obracíme se proto na slavné správy škol, slavné okresní a místní školní rady, s prosbou, aby tato důležitá data co nejdříve sebraly a jednateli „Školského odboru výstavního" v Kroměříži zaslaly. — Jinak bude při uspořádání tohoto oddělení dbáno též zkušeností získaných při výstavě konané v dubnu 1906 spolkem „Fürsorge für Schwachsinnige und Epileptische". — (Školská hygiena.) Také péče o školské zdravotnictví stojí v popředí snah moderních paedagogů a bude mu i na „Výstavě moravského školství" v Kroměříži vyhraženo místo odpovídající jeho významu. — Oddělení pro školskou hygienu má poskytnouti dle možnosti obsáhlý a názorný obraz toho, co dosud v ní bylo vykonáno. — Bude proto uspořádáno dle těchto asi skupin: I. Hygiena školní budovy. (1. stavba školy, 2. školní pavillony, 3. kanalisace, 4. vodovody, 5. šatny.) II. Hygiena učíren. (1. Velikost učebny a oken. 2. Podlaha, strop, zdi. 3. Topení a větrání. 4. Lavice a stolky pro kreslení. 5. Školní plivátka.) III. Hygiena vyučování. (1. U dítěte normálního. 2. U dítěte nenormálního. 3. Školní lékař. 4. Vyučování o zdravotnictví.) IV. Odborná literatura. — Jak patrno dle tohoto rozvrhu, bude výstava zajisté předmětem živého zájmu odborníků a všech přátel školy a dítek. Jest si přáti, aby také české firmy, jež zabývají se výrobou a prodejem předmětů spadajících do oboru školské hygieny, docenily též po stránce obchodní tento zájem a význam školské výstavy a ji co nejčetněji obeslaly. — Přihlášky stále přijímá a dotazy ochotně zodpovídá jednatel „Školského výboru výstavního" p. Richard Sicha, gymnasiální profesor v Kroměříži.

Jubileum 25letého trvání matiční školy v Litoměřicích. Roku 1880 otevřena byla „Maticí litoměřickou" nejstarší škola menšinová ve smíšeném území. R. 1883 převzala soukromou českou školu litoměřickou do své správy Ú. M. Š. v Praze. Téhož roku uděleno škole právo veřejnosti. R. 1884 podalo 149 rodičů za 213 svých dítek žádost zemské školní radě za zveřejnění školy. Zemská školní rada i ministerstvo nařídilo r. 1885 otevření dvoutřídní veřejné školy v Litoměřicích. Proti tomuto rozhodnutí podalo město rekurs. R. 1886 správní soud nenalezl dostatečný počet jednotek a žádost rodičů o veřejnou školu zamítl. R. 1887 nařídila zemská školní rada opětné otevření veřejné české školy, ale rekursu

města proti zřízení české školy veřejné bylo dáno místa r. 1890 správním soudem pro nedostatečné řízení. R. 1893 povolilo ministerstvo vyučování nové jednání o veřejnou školu, ale vládní komisař nenapočítal dostatečný počet jednotek. R. 1903 podalo 99 rodičů znovu žádost zemské školní radě za zveřejnění školy. Město podalo mezi jinými protesty i protest proti jmenování jednoho plnomocníka rodičů. Od té doby leží celá záležitost české veřejné školy u ministerstva vyučování. Tedy od r. 1903 za čtyři léta nedošlo ještě ani k usnesení zemské školní rady o zveřejnění školy. — Tak matiční škola v Litoměřicích prvá slaví v jubilejním roce taky jubileum 25letého trvání. Celé čtvrtstoletí bojují čeští rodiče pro sta svých dítek o veřejnou školu — celé čtvrtstoletí česká menšina litoměřická na 3 tisíce duší čítající čeká na splnění nejdůležitějšího a přirozeného svého kulturního požadavku, celé čtvrtstoletí dovedli Němci litoměřičtí klásti překážky oprávněné potřebě naší. Toto jubileum slaví se v ústavním státě rakouském, kde zákony říšské i zemské nařizují zřizování veřejných účelišť. Jubileum čtvrtstoletého trvání matiční školy v Litoměřicích mluví nejzřetelněji a musí býti pro národ pohnutkou k čestnému a brzkému upravení poměrů menšinových škol našich.

Školní řád. Předsednictvo učitelského spolku v Mor. Budějovicích usneslo se předložiti učitelské konferenci místní vzor domácího řádu. Vyjímáme z něho nejdůležitější části:

Poměr žáka sama k sobě: Važ si sám sebe! Buď pamětliv, že jsi člověkem — bytostí nejvýše ve přírodě postavenou. Jsi obdařen krásným tělem a duchem schopným zušlechtění. — Šetři svého těla — šlechti svou duši! Střídmostí a čistotou zachováš zdraví. Přímostí a pravdomluvností získáš si úcty a vážnosti. Pracovitostí, šetrností a poctivostí nabudeš jmění. Zvykej poctivosti od mládí! Konej práce a úlohy s největší přesností! Budeš míti radost sám ze sebe, způsobíš radost rodičům a dojdeš úcty svých učitelů. Poctivost je nejvzácnější lidská vlastnost. Mluv vždy pravdu! O pravdivosti se sám přesvědč, ale potom ji haj, třeba bys i škodu trpěl! Pravda buď ti svata, a celým svým životem k ní směřuj!

Poměr ke spolužákům: Vážíš-li si sebe, pomni, že každý Tvůj spolužák váží si sebe též — je s Tebou rovnocenný. Mrzelo by Tě, kdyby Tě Tvoji spolužáci snižovali nebo tupili. Cti své spolužáky! Jmenuj je slušně! Nevysmívej se jim! Netup je, nežaluj na ně! Nedbej rozdílů stáří, pohlaví, schopnosti, majetku, náboženství, národnosti! Všichni lidé jsme vespolek bratří a jsme si rovni. — Neubližuj nikomu! Každé násilí, zvláště rvačky jsou ušlechtilého člověka nedůstojny. Vůbec co sám nerad máš, ani svým spolužákům nečiň!

Poměr k učiteli: Vážíš-li si sebe, ctíš-li svoje spolužáky, cti i svého učitele! — Učitel ukazuje Ti správnou cestu života. On pracuje vytrvale, aby z Tebe vychoval šlechetného a šťastného občana. Cti jeho práci, usnadňuj mu ji svou pozorností, podporuj ho pilností a svědomitým plněním svých úloh a svých povinností! Buď k němu vždy upřímným a pravdivým!

Poměr k rodičům: Největšími dobrodinci Tvými jsou rodiče Tvoji. Starají se již od nejútlejšího mládí Tvého, abys byl zdráv. Musili si často mnoho odepříti, aby jen Tebe šťastným učiniti mohli. Nyní umožňují Ti školu navštěvovati a vědomosti získávati. Starají se o Tvou řádnou výchovu a nešetří žádných obětí, aby Ti snadnější a příjemnější život připravili. Za to je miluj a buď jim vděčen. Snaž se, aby Tvoji učitelé mohli podávati rodičům jen nejlepší zprávy o Tobě.

Poměr k ostatním občanům: Kromě spolužáků, učitelů a svých příbuzných žiješ v obci i s jiným lidmi. Ti vidí v Tobě příštího občana a čekají od Tebe právem ušlechtilost a mravnost. Buď si vědom, že máš býti 1. pýchou rodiny, 2. ozdobou své obce, 3. užitečným členem národa, jenž má býti Tebou posílen a povznesen. Počínej si vůči všem spoluobčanům a známým slušně! Slušnost je ozdobou mládeže. Nikomu se neposmívej, po nikom nepokřikuj! Pamatuj, že hrubostí škodíš nejen sobě, ale i rodičům, spolužákům, učiteli, obci, škole.

Poměr ke škole: Škola zůstaň Ti navždy místem drahým! Ona uschopňuje Tě pro život, učí Tě šlechetnosti, pravdivosti, poctivosti. Škola Ti ukazuje, jakým způsobem se máš čestně živiti. Ve škole se i Tvoji rodiče k pravdě a poctivosti naváděli. I všechny Tvoje sourozence a přemnohé ještě jiné děti bude škola k řádnému životu nabádati. Měj úctu ke škole! Je to místo lidského zušlechťování a zdokonalování. Netup školu sám a nenech ji tupiti! Všichni vynikající lidé a velcí národové ctí svou školu.

Budeš-li těchto zásad šetřiti, budeš-li se jimi po celý svůj život říditi, vyspěješ v řádného občana, jakých každá obec, každá země, každý stát potřebuje. — Mravní a šlechetní občané tvoří mravné a šlechetné zákony a na těch spočívají mravné a mocné státy. *Navrhl Fr. Goldhammer.*

Děti odepřely se zpovídati. Žáci III. tř. měšťanské školy v Jaroměřicích se usnesli nejíti ke zpovědi a ku přijímání. Bylo by zajímavo zjistiti skutečnou toho příčinu. („Komenský“ v Zábřeze.)

Učitel, který by se jistě zamlouval „Čechu“. V Kalendáři hospodářském na r. 1831 (Z Velvarska), jenž pod číslem invent. 4248 Národop. Musea Českoslovanského je uložen, zaznamenával si kdysi zbožný učitel J. Just různé důležité události „rodinné“. Tak na př. „1831 dne 3 März byla ráno sylna Mlha, dne 10 März sylna Mlha., Dne 29 Března 831 byl sem z mojí Manželkou u sv. Zpowědi w Zlonicych — zpovídal nás pp. Waclav Šalja starší kaplan. — Dne 30 Března byl též u sw. zpovědi W. Skalla pomocník školní. — Dne 29. Března p. Bůh nam dal telatko a byl bulik“. *n.*

Nadučitel žebrá na kostel. Že typus učitelů, v předešlé zprávě zmíněný, dosud docela nevymizel, toho živým dokladem je nadučitel Rudolf Indra v Březůvkách, okres Uhersko-Brodský na Moravě. Jeho z r. 1903 „na den sv. věrověstců slovanských Cyrilla a Methoděje“ datovaná „prosba ku všem spanilomyslným přátelům a příznivcům kostela a slova Božího“ došla také naší redakci. Dovídáme se z ní, že v Březůvkách (přes to, že jsou tam lidé hodně zbožní, protože by jinak nestavěli si kostel) „lid pustne, suroví a kráčí časné i věčné záhubě v ústrety“. Aby tudíž pan nadučitel Indra, starosta obce Juračka a farář Novák z Ořechova „nesmrtelnou duši svoji ustavičně v sázku nedávali“, založili v Březůvkách „jednotu na vystavení nového chrámu Páně“ a obrátili se — třeba že snad nepřímo a dost pozdě — také na naši redakci „jakožto ku známému podporovateli všeho dobrého, užitečného a krásného“ s „nejuctivější prosbou“, bychom se stali dobrodinci jejich jednoty. Zřídka kdy dostáváme z tábora „stavitelů chrámů“ přípisy takhle zdvořilé a proto nemohouce zdvořilé prosbě odolat, uvádíme alespoň úmysly zmíněné Jednoty a zejména stavitelskou činnost pana nadučitele ve známost svým čtenářům.

Papežský hudební nakladatel v Praze. Hudebnímu nakladateli Mojmíru Urbánkovi dostalo se za církevní jím vydané skladby nejvyššího uznání papežova. Leták, který „Edition M. U.“ šíří mezi českými papeženci (a který ovšem sotva je určen do rukou pokrokového učitelstva), otiskuje podobiznu papežovu s vlastnoručním papežovým věnováním a podpisem a uvádí, že „církevní náklad Edition M. U. přijat byl v audienci dne 8. srpna

1907 Jeho Svatostí papežem Piem X. do vatikánské knihovny". „Při odevzdání našeho daru" — čteme dále v letáku — „otevřel jeho svatost Pius X. Říhovského mši k sv. Aloisiu a čta v ní, pravil: je velmi krásná!" „Papežským komořím P. de Santi, referentem Jeho Svatosti, byly zde uvedené skladby vřele doporučeny a za souhlasny s normami vydanými Jeho Svatostí uznány." Papežovo věnování zní doslova: „Dilectis filiis Mojmír Urbánek in civitate pragensi grati animi testem Apostolicam Benedictionem peramanter impertimus. Die 8 augusti 1907. Pius X." (Milovaným synům Mojmíra Urbánka v obci pražské na důkaz vděčnosti udílíme přelaskavě své apoštolské požehnání. Dne 8. srpna 1907. Pius X.) — Učitelstvu a ostatnímu musikalnímu publiku, jež kupuje si pouze hudebniny a nechce zároveň nádavkem kousek tohoto reklamního papežského požehnání (jež si ostatně podnikavý pan nakladatel neopomene zaúčtovat), nezbude, než aby poohlédlo se po jiném závodu hudebninami. Naši lidé nejsou na takovou přemíru papežské milosti zvyklí a ztrávili by ji asi dosti těžce.

Ministranti. V „Korrespondencj katolického duchovenstva č. 41.", která jest přílohou „Čecha", odpovídá redakce v „hovorně": „V otázce ministrování můžeme posloužiti doslovným zněním „Ord. listu" lineckého, který nám byl bisk. sekretářem Dr. Grosam-em ochotně zaslán. V č. 14. r. 1906 přináší článek: Dürfen Schüler während der Schulstunden zum Ministrieren verwendet werden? Auf wiederholte Eingaben des bischöflichen Ordinariates hat der k. k. Landesschulrat für Oesterreich ob der Enns mit Note vom 31. März 1906, Nr. 1591, eröffnet, ‚dass nach den Bestimmungen des § 65 der mit 1. September d. J. in Wirksamkeit tretenden Schul- und Unterrichtsordnung vom 29. September 1905, Z. 13.200, die Möglichkeit geboten sein wird dem Wunsche des hochwürdigen bischöflichen Ordinariates, einzelne Schüler in einzelnen dringenden Fällen zum Zwecke des Ministrierens in den letzten Vormittagsstunden vom Unterrichte zu dispensieren, zu entsprechen'. Im Bedarfsfalle können sich also die hochwürdigen Pfarrämter auf obigen Erlass berufen. Nach § 65. der definitiven Schul- und Unterrichtsordnung ist ‚die Erlaubnis zum Ausbleiben in der Regel vorher, für einzelne Stunden beim betreffenden Lehrer, für einen einzelnen Tag beim Klassenlehrer, für mehrere Tage beim Leiter der Schule zu erbitten'. — Znění jest úplně jasné a není třeba dalšího výkladu. V téže otázce sdělena nám i rozhodnutí okr. škol. rad v D. Rakousích. — Ve farnosti Prein v Dol. Rakousích nechtěl jistý podučitel mezi vyučováním pustiti hochy, aby na pohřbu ministrovali a při něm zvonili. Dotyčný farní úřad oznámil věc c. k. zemské radě, načež c. k. okr. školní rada v Neunkirchen od 24. ledna 1903 zaslala rozhodnutí:

Důst. farnímu úřadu v Prein!

Za souhlasu c. k. zemské školní rady v Dol. Rakousích udílí c. k. okr. školní rada svolení, aby na požádání farního úřadu za účelem zvonění a ministrování při pohřbech 4—5 hochů od přítomnosti v poslední hodině vyučování dopoledne toho dne bylo osvobozeno a ono zmeškání jako omluvené pokládáno bylo.

C. k. místodr. rada Heute, jako předseda.

‚Čech' — číslo 71. v roce 1906 — přinesl o ministrantech toto: Okresní školní rada v Badenu (Rak.) ustanovila: ‚Nepodléhá žádné překážce, aby správa školy k přání farního úřadu při pohřbech z místních poměrů (zvláště v zimě) několik žáků ministrantů před zakončením vyučování uvolnila.' — Baden, 21. února 1906, čís. 321. — Kdyby se stížnosti do nexativního jednání některých učitelů množily, bylo by nutno, aby zástupcové církve též v české školní radě podobný souhlas vymohli." — Tedy opět útok na svobodu a omezování právomoci učitele! Na žádost faráře neb katechety musí učitel zprostiti žáky povinného školního vyučování. Pakli podobná věc jest možná, mohli bychom se domnívati, že ministrování je vědou, zvonění a snad i nošení křížku o pohřbech jakýmsi novým způsobem dětské výchovy pánů klerikálů. *H.*

Učitelům varhaníkům. Chlumští katolíci rozřešili sami roku loňského otázku varhanickou a tak pokrokovému učitelstvu dali na jevo, jak toto v otázce varhanické má si počínati. Zajímavým dokladem toho je dopis chlumských katolíků farnímu úřadu, jenž zní: Důstojnému pánu, panu faráři Václavu Nepokojovi v Chlumě. Máme na to důkazy, že v hostinci u „Vítězství" má se konati schůze socialních demokratů, a víme, že je to náš pan učitel řídící J. Kinský, který se o tuto schůzi velmi zajímá, v kostele však odbývá obřady, jen aby to odbyl, o kterémžto vedení kůru občané mnoho mluví, že to ani dál nejde. A protože Vy, pane faráři, se o to nezasazujete a z Vaší strany se ničeho neděje, by se náprava stala, proto my podepsaní veřejně osvědčujeme jednání pana řídícího. Jestli pan řídící, který svými dopisy a řečmi doléhá na p. Ondráčka u „Vítězství", aby schůzi u sebe dovolil, tomu nezabrání, aby ke schůzi nedošlo, schůze ta bude pro pohoršení veškerých katolíků. Pak Vás žádáme, abyste více nepřipustil, aby p. řídící J. Kinský, „přítel socialistů", v kostele na varhany hrál a naše zemřelé s knězem pochovával, neb máme to právo. Pane faráři, proč se namaháte ve schůzích a k tomuhle mlčíte? Jestli budete k našemu osvědčení déle mlčet, pak pošleme celou tuto věc panu biskupovi, ať ví, jakého máme p. faráře a p. řídícího učitele, ať ví, komu lacino nechává byt ve svém domě. Panu biskupovi napíšem také zrovna, že za těchto poměrů do kostela choditi nebudeme, dokud se ta celá věc nezmění. — Řídící učitel se na to funkce varhanické vzdal. Podobnou akci by měli začíti všichni katolíci a tak pomohli by učitelstvu sejmouti s povoláním učitelským se nesrovnávající varhaničení a kostelničení.

Kozí Hrádek u Tábora, o jehož zachování má vlastní zásluhy učitel Josef Švehla v Ústí Sezimově, výborný archaeolog, klerikály stále štvaný a pronásledovaný, ozdoben bude k uctění památky Husovy d e s k o u. K účelu tomu věnoval značnější obnos p. Raušar z Tábora.

Daň z hlouposti. Příslušné úřady rozhodly, že loterní kollektanti nesmí míti v kollekturách vyložené snáře a podobné tiskopisy, jejichž účelem je podávati hráčům výklad snů, cifer atd. Jak dlouho bude ještě náš nejchudší lid odváděti dobrovolnou daň z hlouposti?

Uměním a vědou silný duch se vzmáhej, jasně skvěj! Přátelství klerikálů a jejich spřežencû ku školství dokazuje následující případ. Obec Mokrá Lhota u Benešova domáhá se již po deset let své školy, protože dítky mají téměř hodinu cesty do školy do Bystřice. Každý rok jest asi osm, jeden rok bylo i osmnáct případů oznobenin dětí, takže i v nemocnici museli být léčeny. Cesta do školy jest mimo to nebezpečná, vedle rybníka, a jsou i případy, že dítky do vody spadly a se tam topily. Obec Mokrá Lhota žádá proto důvodně za zřízení expositury školy Bystřické. Žádost její byla však všemi instancemi jako bezdůvodná zamítnuta. Stalo se to takto: arcibiskupská zemská školní rada tázala se svého místního důvěrníka — faráře Bystřického, je-li opravdu cesta z Mokré Lhoty do Bystřice nebezpečnou a farář porozuměv odpověděl, že udání o nebezpečnosti cesty té jest nepravdivé, cesta že jest dobrá. Boží slovo pana faráře ovšem platilo, žádost občanstva za zřízení školy zamítnuta. Tak pracují klerikálové na našem venkově proti školství: Vždyť jsme v kraji konopišťském . . .

Maďarská libovůle v Čechách. „Věstník Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě“ píše: Vavříny Apoňovy nedávají patrně spáti našim byrokratům, kteří se všemožně starají o to, aby Němci v Rakousku nezůstávali za Maďary v Zalitavsku. V Lomu (u Mostu v Čechách) stávkuje, jak známo, několik set dítek českých, pro něž obec nechce postaviti české školy. Zemská školní rada zamítla odvolání se obce Lomu a potvrdila nařízení okresní rady, aby ve smyslu zákona česká škola byla postavena. Obec odvolala se k ministerstvu — to se ví, jen aby se věc protahovala. Schůze českých rodičů byla hejtmanstvím rozpuštěna. Dne 29. října přijel do Lomu okresní komisař s celou kohortou četníků. U každé třídy postavena hlídka. Rovněž po vesnici procházely se hlídky. Čeští rodičové předváděni k výslechu jako zločinci. Horníci, kteří byli v práci, musili hned vyfárat a jíti k výslechu. Bez protokolu diktována ihned každému pokuta 5 K, kdo se chtěl hájiti, dostal ihned 10 K. Tak uloženo 2000 K pokuty, po případě 200 dní vězení. Takové „úřadování“ je ovšem nejlepším prostředkem, zvrátit v občanstvu i poslední zbytky důvěry v nějaký platný právní řád a občanstvo si možná brzy rozmyslí, nehodí-li se Havlíčkovo „Nic jim nevěřit a nic nedávat“ i na takovéto svévolníky.

Persekuce ve školách. „Věstník Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě“ přinesl v čísle 31. následující zprávu: „Nedosti na tom, že si terorism klerikální vyžádal oběť v naduč. Konečném, ale msta klerikální jde ještě dále. Jak se dovídáme, jest zavedeno přísné vyšetřování na obou učitelských ústavech se všemi chovankami a kandidáty v tom smyslu, aby se přísně vyšetřilo, kdo se súčastnil obou velikých manifestací protiklerikálních v úterý večer a v neděli dopoledne v měsíci březnu. A fanatism inkvisitorů jde tak daleko, že chtí vyšetřovati, zda-li chovanky nebyly převlečeny v — mužských šatech! Každá musí donésti potvrzení od své bytné, byla-li v ty závadné dny doma, nebo kde jinde. Na ústavě učitelském pak vyšetřování se provádí ještě důkladněji. Ba prý se nechce ani věřiti podpisům domácích, jen aby bylo co nejvíce obětí, po jichž zlomeném vazu by „školští byrokrati“ šplhati mohli. Klerikální mstivost se vybijí na bezbranných. To nutno konstatovati jako význačný dokument úpadku náboženské mravnosti. — Učitelstvo na ústavě učitelek musilo podpisem v protokole potvrditi, že nebylo na protestní schůzi v úterý 24. března. Prý proto, aby byl podán průkaz, že žádný učitel tam neviděl některé chovanky. — To už je paedagogická insanita.“

Školství ve Španělsku jest velice bídné a nevzdělanost výhradně katolického obyvatelstva této země pověstnou, ač již r. 1857 zavedena tam byla povinná návštěva školní, ale pouze tříletá; teprve r. 1901 rozšířena tato povinnost na 6 let. Ale i tento nedokonalý zákon jest pouze na papíře. Tím si také vysvětlíme vysoké procento lidí negramotných ve Španělsku. Posledním sčítáním lidu zjištěno, že 65% obyvatelstva tvoří analfabeti. Z 18,618.086 obyvatel neumí 11,875.790 ani psát, ani číst. Nejvíce analfabetů jest ve věku do 10 let a přes 60 let. Mezi lidmi 11—20letými jest 46 procent mužských a 57 procent ženských analfabetů. U mužů od 20 do 50 roků je procento toto o něco menší, kdežto u žen zase větší.

V Portugalsku jest analfabetů na 80 procent, u žen 85 procent a v krajích horských 90 procent. Organisace školství obecného je v začátcích a vývoj školství ruší zejména klášterní školy, množství kněží a jeptišek a samo obyvatelstvo, jež jest klerikální výchovou tak netečné, že nepozoruje neblahý vliv její a znemožňuje provádění zákonů školních. Právě tak aby bylo v Rakousku, přejí si klerikálové.

Školní výchova v Japonsku. Za počátky svého vyššího vzdělání děkují Japonci Číňanům, od nichž přijali všeobecné písmo r. 285 a to za prostřednictví Korejců. Mládež vědychtivá byla nucena v době nejstarší putovati rovněž do Číny, aby tam touhu svou mohla ukojiti. Teprve r. 664 zřízen v říši mikadově první veřejný vychovávací ústav. První japonská universita založena mnohem dříve než všechny středoevropské, bylť k ní položen základ už r. 886, tedy v čase, kdy v zemích rakouských a německých uspokojovali se prostými, klášterními školami. Péče o výchovu svěřována na Hondu podobně jako u nás výhradně stavu kněžskému. Škola na osnově výchovných myšlenek Konfuciových setrvávala až do r. 1867, kdy změněna dle požadavků moderních, stanovených dílem dle Komenského, dílem Herbartem a Spencerem. Příklady k obnově výchovy vyhledávány nejen v Evropě, než i v Americe. Po mnohých úvahách prohlášeny všechny školy za světské, z jejich učebné osnovy vypuštěno úplně náboženství a nahrazeno prostě mravoukou. Tato zásada provedena důsledně od nejnižšího stupně vyučovacího až do vysokoškolských dvoran. Mravověda však vybudována na nezměněných sloupech národního uvědomění, na sintoismu, čili úctě předků, na hlavních předpisech Konfuciových a buddhismu. Konfucius určil patero povinností pro každého řádného stoupence svého. Za první z nich se prohlašuje láska k rodičům, dále věrné přátelství mezi bratry a sestrami, mezi přáteli, mužem a ženou, však také mezi starším a mladším. Vedle toho doporučuje se skromnost, práce, snaha rozšiřovati své vědomosti, podporovati veřejné prospěchy, zachovávati přísně zákony a obětovati se za svou vlast v době válečné. Škola má pěstovati věrnost k císaři a k celému panovnickému rodu. Poslední požadavek není ani potřebí zvláště při výchově vytýkati, neboť láska k panující rodině vštěpuje se už od nejútlejšího mládí dětem a cit oddanosti k představiteli státní moci stupňuje se mnohdy až ke zbožňování, neboť mikado se uznává za potomka domácího boha Asutaramiho. Při tom nezapomíná se na hlavní přikázání buddhistická, která tolikéž od nejnižších tříd elementárních dlužno žactvu v útlou mysl vštěpovati: 1. Nemá se zabíjeti, ani zraňovati žádný živý tvor. 2. Nedotýkati se cizího majetku. 3. Zdržovati se neoprávněného tělesného obcování. 4. Zdržovati se lži, podvodu a pomluvy. 5. Nepožívati opojných nápojů. Dále se v pokročilejším věku mají snažiti dospěti k větší dokonalosti. 6. Zdržovati se jídla mimo určený čas. 7. Odříkati se světských zábav (tance a j.). 8. Odmítati vše, co podporuje marnivost. Pro mladíky, kteří se hodlají věnovati stavu kněžskému, nebo zamýšlejí vstoupiti do nějakého mnišského řádu, žádá se 9. zachovávati úplnou cudnost; 10. dobrovolnou chudobu. Ostatní předměty vyučovací upraveny jsou obdobně jako na našich obecných školách, anebo v Německu. Školu navštěvovati povinen každý japonský poddaný obojího pohlaví a to po dobu nejméně šesti let. Hoši a dívky od 7. roku vyučují se společně a většina z nich podrobuje se zkoušce na propuštěnou a vzdělání své ukončuje. Kdo nevyhoví, musí ve škole setrvati až si zákonem předepsané vědomosti osvojí. Zřídka však se takto dítko o dvě léta opozdí. (Věstník českých professorů: Dr. Em. Fait.)

LITERATURA A UMĚNÍ

Mravní nemoci dětství. Dr. Otakar Chlup. Přírodní vědy, jmenovitě biologie, pomohly mnoho, aby se rozšířily nové názory o světě a životě.

Shledalo se, že živoucí bytosti, jedinci, nejsou stejní a nemají stejné hodnoty středisko síly, nýbrž že jsou to velmi komplikovaní tvorové, kteří vlastní, vývojovou silou se oživují a tvoří. O nekonečném rozvoji individua se dnes již nemluví. Každému jedinci je navždy vymezena schopnost a nikdo nemůže překročiti hranic své schopnosti. Na základě názorů, které vyslovili Goethe i Schelling, řekl Schoppenhauer jasně a rozhodně: „Charakter člověka je stálý a zůstane týž po celý život. Člověk se nikdy nemění.“ Tím odporuje Kantovi, který děl: „Člověk není jiným, než co z něho učinila výchova.“ Ejhle dva veliké rozpory! Co nyní? Obě myšlenky jsou veliké a měly veliký význam při řešení problémů. Ty vykrystalovaly se v XIX. věku, vyčistily a rozvily se ve výchovný démant. Již Plato věděl, že přecházejí rozličné vlastnosti s rodičů na dítky. Zákon o dědičnosti byl znám i také v XVIII. věku, avšak teprve v nové době byl osvětlen a nabyl u výchově pravé ceny. K té mu dopomohl jmenovitě Darwin. Dnes není žádné pochybnosti, že tělesné, duševní i mravní vlastnosti přenášejí se s rodičů na dítky. Jest známo, že čeho není v člověku ani v zárodku, toho nemůže výchova stvořiti, že dědičné a vrozené náklonnosti a způsobilosti ovšem ohraničují rozvoj, ale že ho neurčují. Dnes je známo, že výchova staví na tom, co individuelní příroda již stvořila, že náklonnosti, pudy a vlastnosti dítek mohou býti oslabeny a mohou zakrněti, jestli se zanedbají, anebo mohou se výchovou posilniti a rozviti do určitého stupně. Tyto úvahy tanuly mi na mysli, když pročítaje spis Dr. Chlupa, procházel jsem jednotlivé kapitoly. V předmluvě praví spisovatel, že dítě mravně zpustlé, zatížené, dítě nemravné je individuum nešťastné, podléhající obyčejně některému tělesnému neduhu, velmi zhusta nervovému, kteréž lehce svedeno bývá k činům, jichž osudné následky jsou různé tresty tělesné a soudní, nemilosrdné opovržení a výsměchy. Praví, žeť to zajisté stav hrozný, stav plný bídy a strádání, stav, jehož podrobnosti lze jen čísti a vycítiti z pohledu a tváří mladistvého zločince a nikoli vystihnouti v jednotlivých pochodech psychických. Vychází pak zcela správně od zásady, že mravnost je ne sice zvláštní smysl po stránce psychologické, ale také určitá schopnost, jako jsou jiné schopnosti, rozumová, pamětní, esthetická, uvádí rozpory J. Trüprovy ve příčině posudku o morální slabomyslnosti s náhledy Weygandtovými a Sollierovými, přikloňuje se ku Trüprovi, který praví, že ethické odchylky velmi často mohou býti primární vedle zatížení intellektualního a že by pro takové druhy osob duševně chorých měly zřizovány býti jakési ústavy zvláštní, ve kterých by se zaměstnávaly osoby ty užitečnou prací. Pojednávaje o alkoholismu v dětství, líčí jeho příznaky, účinky a následky a uvádí mnohá pojednání Gunzingera, J. J. Schneidera, Demme a Dra W. Martinse o tom, jak by škola mohla přispěti ku překonávání tohoto socialního zla. Dětská lež vzniká nejčastěji přímým návodem rodičů, jakož dokazují nezřídka i písemné omluvy, jež rodiče po dětech pro zameškání školy učitelům zasílají. Zajímavé jsou též statě „O pověrčivosti u dětí“, „Zločiny dětství“. Tato stať zvláště je důkladně propracována, doložena zejména statistikou, úvahami Compayréovými potírajícími theorii Lombrosovu a vylíčením některých význačných případů dětských zločinů. V dalším pojednává o sebevražednosti dětí, o choulostivé sexuální otázce v mladistvém věku, uvádí o věci té různé náhledy autorit a promlouvá o pramenech mravní pedopathologie.

Knížka čítající 87 stránek skytá mnoho látky k přemýšlení, zvláště učitelstvu, vychovatelům, lékařům, taktéž i rodičům. Zasluhuje náležitého povšimnutí a pozorného pročítání. Doporučujeme ji vřele. *K. V. Tuček.*

Josef Soukal: **Výklady čtení výchovného a článků mravoučných z čítanek pro školy obecné.** Šolcových příruček pro učitelstvo svazek XVIII. Cena 1·6 K.

Knížka p. Soukalova je po mém soudu jednou z těch příručních knih pro učitelstvo, jaké psávaly se pro naše školy před 20 lety. Moderní škola má svůj soud o čítankách ustálený a reformní snahy přihlásily se i tady o své právo, žádajíce, aby česká škola učila čísti na přístupné literatuře národní. —

Čítanky Jursovy značí proti starým čítankám Šťastného sice jakýsi pokrok, ale pokrok jen nepatrný. Zvláště nižší stupně těchto čítanek nepozbyly své falešně moralisující tendence a nemohou býti — třeba že tato nudná morálka vyplynula z pera Raisova, Štechova atd., než přítěží zdravého vývoje školského. Moderní učitel je svými názory o četbě těmto čítankám velmi vzdálen. A právě odtud také vybírala knížka p. Soukalova. Vykládajíc tyto článečky dokonce nudně, suše a moralisticky, za mák nepřispěla k lepšímu řešení této vážné otázky četby.

Autor na místě, aby svižně a duchaplně snažil se mladému učiteli podati pokynů, kterak by vady čítanek paralysoval, způsobem kandidáta IV. roč. vykládá lživou morálku těchto často bezcenných článečků. Knihu nezachrání ani pokusy o literární profily spisovatelův článků. Zdá se nám, že lépe než říkati dětem: „Nejkrásnější knihou Boženy Němcové jest její povídka Babička“ — je zakoupiti ji všem dětem a ve škole ji přečísti. Zdá se nám, že poctivější než říkat: „Buď spokojen se svým stavem“ je otevřeně dětem říci: Nebuďte spokojeny se svým stavem! jinak ta čítanková morálka, jež je osudným příznakem naší národní povahy, bude nás ještě nová staletí tlačiti k zemi. To ovšem dotýkám se jen letmo knihy, a dnes na tomto místě není ani možno šíře o věci se zmiňovati.

Dnes, kdy učitelstvo má v rukou knihy Tůmovy, Suchardovy, Müllerovy, Harapatovy a pod. — je vydání této knihy skutečným omylem. *Babor.*

Václav Krofta: **Nálady osamění.** Nákladem knihtiskárny Ladislava Grunda, Král. Vinohrady, Jungmannova tř. č. 28. Třicet roztomilých básní mladého učitele poety, jehož lyra rozezvučela se již několikráte líbezně ve Květech, Máji, Zvonu, Osvětě, ve Zlaté Praze i jinde. Že plody tvorby jeho velice jsou oblíbeny, mimo jiné i to svědčí, že jeho kniha básní „Pohádky smutných očí“ jest již rozebrána. Básník dovede mistrně vystihnouti a dojemně vylíčiti duševní náladu a čtenář octne se jím veden uprostřed vznešené přírody, jejíž taje mu odhalují verše lahodné, vytrysklé ze srdce roztouženého, dovede líčiti tak přirozeně a učí chápati snadno i to, co mnohdy učená proza nepřístupností zastírá.

Jen ukázku z veršů těch:

Dej vzhlédnout ještě ve svých očí hloub
a sevřít dovol něhu svojich dlaní
a zapomeň již, v cestu tvou že stoup',
kdo slunce trochu zastínil ti na ní.
Květ jasmínu, jenž na tvých ňadrech svad',
vzpomínku dej mi na snů blahých příval,
jež v loktech tvých jsem jarem tušil vzplát,
když hnědý vlas tvůj na mé čelo splýval.

Věru, že neodložíte básně Kroftovy, dokud poslední nepřečtete. Osvěžíte se jimi! *Tčk.*

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

Po konfiskaci druhé vydání.

ROČNÍK IV. 15. ČERVNA 1908 SEŠIT 2.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

V. HLADKÝ:

V boj o školu.

Dnešní doba v Rakousku vyznačuje se zápasem o školu. I u nás v zemích českých vedle boje o zřizování nových škol pro menšiny jest nutný tuhý a nesmiřitelný zápas o vedení a ducha našich škol. Hlavní rysy boje o školu jsou již znatelny. Stojí proti sobě v boji tom škola volná se školou starou, v níž spjaty tuhými okovy nevolnosti i tělo i duše našich dětí. A zajímavo jest pozorovati, jak národ český sleduje boj ten a jak se staví k boji tomu.

Vybudování volné školy vzaly za svůj požadavek strany dělnické a pokroková strana i učitelstvo české, proti volné škole stojí katoličtí klerikálové se svým kněžstvem a šlechta, mimo boj otevřený stojí strany střední: agrární, mladočeská i staročeská. Zjistiti přesně nazírání našeho národa na volnou školu jest nesnadno. Pravdě odpovídá následující roztřídění: nejmenší až dosud je počet těch, kteří jsou upřímnými zastanci volné školy. Jsou to dělníci v průmyslových místech i někde maloživnostníci, pokroková část učitelstva a jiné inteligence. Větší počet je tajných i zřejmých odpůrců a nepřátel volné školy a největší část našeho národa jest buď lhostejna k boji o školu, buď neví, jaké stanovisko má zaujati v boji tom a proto z nerozhodnosti jest mimo zápas, kam započísti nutno všechny lidi všech stran, kteří dosud nepocítili nutnost reformy škol našich a ani činy se neodhodlali tuto reformu prováděti.

Zastanci volné školy musí si býti toho vědomi, že zápas o volnou školu bude těžký, neboť musí bojovati jak proti nepříteli, tak proti lhostejným a proto musí napjati všechny síly, aby proti mocnému nepříteli i proti mocným spojencům lhostejných došli svého cíle. A počítáme-li za představitele všeho nepřátelství k volné škole a nového ujařmení školy kněze s jeho náboženskou výchovou, pak vítězství volné školy dle toho bude postupovati, jak mizeti bude moc a vláda kněží nad naším lidem. Přirozeně nejpozději lze počítati s volnou školou v těch místech, kde kněz lidem jest malým bohem, a nejdříve tam, kde kněz již pozbyl svého vlivu a své moci v lidu, ovšem nemůžeme-li v přítomné době ani v nejbližší budoucnosti míti naději, že by zákonodárné sbory pro volnou školu byly schopny zdárně působiti.

Všem přátelům volné školy nutno doporučiti drobnou práci a neúnavnou, která bude základem i počátkem velikého boje budoucnosti za osvobození a uvolnění školství našeho. Prohlédneme-li si dobře bojiště své a dovedeme-li dobře počítati se všemi danými okolnostmi v boji svém, musíme doznati, že můžeme i v mezích zastaralých zákonů našich s úspěchem pracovati pro naše snahy. Jest jen na nás, abychom využili všeho, co naše děti ve škole nynější uvolní a jim jiný zdravý názor i pravdivý na život náš přinese. Již dnes jinak by vypadaly naše střední školy, kdyby pokrokoví rodiče nedovolili svým dětem navštěvovati církevní obřady a doporučovali dětem i vystoupení z církve, k čemuž 14leti mají již právo, kdyby sami žáci i žákyně středních škol na přání rodičů odepřeli zpověď a přijímání. Ovšem student takový nebyl by ušetřen útoků úzkostlivých ředitelů a ústavy vládnoucích katechetů, ale na škodu by mu to nebylo. Rostl by aspoň samostatně, musil by spoléhati sám na sebe, vytvořil by se z něho aspoň charakter, zcela odlišný od těch, na který mají vliv úzkostlivci a falšovatelé vědy a pravdy. Z takových studentů byli by aspoň lidé celí, myslící, do skutečného života dobře vypravení, kteří by při duševních schopnostech v povolání svém byli opravdovými inteligenty, nositeli to pravé kultury a s ní nového života. Dovedeme-li pochopiti, že přízeň neopravdových třebas mocných učitelů a vychovatelů jest v neprospěch žáka, pak nemusí náš student se přetvařovati a může, jsa chráněn rodiči, přiznati pravdu duševního svého života i rozmachu. To bude vždy na prospěch jeho duševnímu vývoji a u rozumných učitelů nebude nižádnou překážkou v postupu žáka.

Pokrokoví rodiče jsou povinni dbáti toho, by jich dospívající dítě odhodilo z výchovy vše zbytečné a poznání pravdy v cestě stojící. Tím uvolní se dítě, tím uvolní se i škola

střední a k tomu stačí míti dostatek síly, jednati dle přesvědčení.

Podobným způsobem musíme se starati i o uvolnění našich dětí na školách měšťanských a obecných. Musí-li naše děti rodičů náboženského vyznání býti přítomny náboženskému vyučování, aby vyhověno bylo znění zákona o nábožensko-mravné výchově, nemůže nikdo naše děti nutiti k návštěvě kostela a s touto spojených všech církevních bohoslužeb i obřadů. A podivný byl by náš člověk, který by přehlížel a dovoloval dítěti svému choditi na mše, k zpovědi a přijímání, který by to, co sám již odhodil, dítěti svému doporučoval a schvaloval. A velkou chybou naší je, že i pokrokoví lidé, otevření odpůrci klerikalismu, nemají tolik síly, aby i své myšlenky uváděli v rodině své u svých dětí ve skutek. Církev uvádí naše děti v nadšení vnějším leskem, okázalou parádou, na co lze nejsnadněji děti nachytati tím spíše, protože dětem také dopřáno sebe ukazovati a tím jich samolibost podporovati. Proti tomu musíme čeliti u našich dětí poctivou, vnitřní, hřející, duševní prací s pobídkou sledovati nejkrásnější dílnu a nejbohatší pro poznání skutečného života: přírodu. Církev dává našim dětem mnoho příležitosti, aby si tyto přisvojily církevní způsoby (vzpomeňme jen na náboženské zkoušky, na první zpověď a přijímání, na boží tělo, na vzkříšení, na májové pobožnosti, na pohřby, kde všude naše děti jsou přibrány, aby spolupůsobily), ale nedovede nikdy dáti našim dětem opravdovou vnitřní radost ze života. Děti snad jsou blaženy, uchváceny chvilkovým nadšením nad novými šaty svými, věnečky, kyticemi, obrázky, hudbou, zpěvem, zněním zvonů atd. — ale pak nastupuje prázdnota v duši, ano i sklamání. Vynahradí-li naši lidé svým dětem tuto bezcennou vnější parádu církevní vzbuzením opravdové lásky k přírodě a všemu životu v ní, pak naše děti nepocítí ani touhu býti účastny slavností církevních. Svátkem pak našim dětem bude otevření přírody, den Husův, Komenského, Havlíčka a pak každý okamžik, kdy duševně vynikly nad ostatní, kdy z přesvědčení vykonaly dobrý čin a kdy jich rozum a touha po dobru zvítězila.

Kdo z pokrokových lidí střízlivě dovede posouditi všechen ten vliv církevní výchovy na naše děti, kdo každý z nás sám v sobě dovede se upamatovati na všechny účinky její v našem duševním vývoji, ten zcela jistě ochrání své děti před působením církevnictví.

Jsme-li my starší jinými, musí i naše děti vyrůstati v našich názorech. Oslavujeme Husa, Komenského, Havlíčka, Čecha pořádáním přednášek, slavnostních průvodů a táborů, ale naše děti na školách středních i obecných nesmí říci pravdu o svých velikánech a namnoze musí vyslechnouti i tupení jich v hodinách náboženských a s kazatelny. Kdyby přece dítě projevilo svůj náhled, kdyby i příklad si bralo ze života našich největších lidí, pak zůstává často osamoceno v boji za pravdu, a to jest neodpustitelnou chybou nás, kteří dovedeme i názory své uplatniti, ale nedovedeme ještě je plnou měrou obhájiti u našich dětí proti těm, kteří jinak smýšlí.

Dítě, které projevuje všude i ve škole své názory, dítě, které dovede knězi falšujícímu naše dějiny a hanu kydajícímu na největší muže světa odporovati, to dítě musí býti námi chráněno a nesmí býti nikdy v pravdě zakřiknuto a umlčeno, dokonce snad trestáno za projev svůj. Každý pokrokový učitel, každý pokrokový otec a pokroková matka jsou povinni novému životu s novými názory své děti učiti a to bez bázně a bez kompromisů se zastaralými, zpátečnickými názory škůdců lidstva. Tisíc dětí takto vychovaných bude míti veliký vliv na ostatní mládež, a lid náš poněkud jen myslící přesvědčí se, že i bez náboženské výchovy dnešní jsou mravnými a prospívají zcela dobře na těle i na duchu. Jedna rodina v každém místě, která dovede upraviti si život vnitřní dle názorů našich, bude již mocným činitelem v našem lidu svým příkladem.

Všichni ti, kteří chceme novému životu, musíme si uvědomiti, že bez neúnavné práce a tuhého boje nedošli bychom nikdy cíle. Může-li kněz názory, třebas by jim ani sám nevěřil, hlásiti proto, že si toho církev přeje a pak, že je za ně placen, jsme povinni i my všichni nepokrytě a zcela veřejně všude a vždy i svoje názory, které souhlasí s naším přesvědčením a jsou částí bytosti naší, projevovati. Lid brzo pozná, čí názory kryjí se s činy a s životem, a dovede nás i pochopiti. Naše vystupování musí býti rozhodné a určité a nesčetné překážky z neuvědomělosti, osobních prospěchův a požitkářství vyplývající nesmí nás zaraziti na cestě jednou nastoupené. Jde o boj vážný, jde o naše školy, a ty stojí za to, abychom obětovali svoji sílu na zachránění statisíce našich dětí od výchovy přetvářky, lži a klamu. Proto, kdo souhlasíš s námi, přidruž se k boji o volnou školu a vytrvej!

❧ ❧ ❧

KONRÁD POSPÍŠIL:

O vyšším vzdělání učitelstva.

Opravy školské podobají se cestičkám v parku, jež kříží se, vinou a zatáčejí kruhem, a konec konců jsme tam, odkud jsme

vyšli. Začneme-li opravou universit, dojdeme k opravě základů vzdělání učitelstva, a zase naopak, začneme-li rozmotávat předivo oprav vzdělání učitelstva, dojdeme na konec k nezbytnému požadavku reformy vysokých škol.

Není totiž a nebude již mezi pokrokovými lidmi sporu, že učitel jako základní faktor veškerého pokroku národa má býti mužem vysoce vzdělaným, a že toto vysoké vzdělání nemůže býti ponecháno jenom náhodě nebo dobrovolné sebevýchově učitelů, nýbrž že základy jeho mají býti zaručeny a zajištěny všeobecně platnou normou a bezpečnými ohnisky, z nichž by vycházely paprsky osvětné světlonošům národa, učitelům národním.

Není také sporu, že nynější ústavy učitelské nejsou a nemohou býti takovými ohnisky, a že nemohou státi se jimi, byť byly opraveny a upraveny jakkoliv, poněvadž, jak členové ankety, Jednotou Komenského svolané, jednomyslně potvrzují, není možno určovati patnáctiletých hochů a dívek k povolání tak důležitému, jako je učitelské, aniž začíti s odborným vzděláním učitelským, dokud nejsou upevněny základy vzdělání obecného; nebo — abych mluvil krátce a jasně, nemohu někoho poučovati, jak se vyučuje, dokud sám není vyučen a nemohu poučovati jej, jak se má člověk vychovávati, dokud není sám ještě vychován; to jest, vyučen a vychován aspoň tak, jako mladík, jenž nastupuje dráhu odborného vzdělání lékařského, právnického, technického atd. Vždyť ani praktickému povolání řemeslnickému, obchodnímu a zemědělskému nevěnuje se vlastně doopravdy a cele, leč až teprve po dvacátém roce svého věku. Dvacetiletý mladík může býti příručím v obchodu, nebo hospodářským při statku, ale těžko by se kdo odhodlal učiniti jej samostatným obchodníkem nebo hospodářem. Ale mladý učitel není příručím, jak si to mnozí představují, nýbrž učitelem samostatným, byť byl i podřízen správci školy úředně anebo i duševně, maje v něm rádce, vzor i oporu. Šéf obchodu, byť měl příruční sebe lepší, přece jen sám obchod řídí, proniká a vede, ale správce školy neučí a nevychovává dětí mimo svou třídu, ostatních ani někdy neznaje a nemoha znáti. Nechť představí si čtenář, že by všickni obchodníci, řemeslníci atd. počínali samostatně závod svůj spravovati v 19. roce svého věku, a pochopí, že žádá se na mladíku učiteli více než může se žádati na mladíku téhož věku v jiných stavech! Bývávalo pravidlem, že mladičký „učitelský pomocník“ učil ve škole, často sám, neboť jeho principal strávil více času hraním u muzik, na pohřbech a v kostele než ve škole, a byl-li ve škole, psal tu noty; bylo pak i později možno, aby mladík osmnáctiletý neb devatenáctiletý byl učitelem čtení, psaní, počítání a a trošky realií (zeměpisu, přírodopisu atd.) a dovedností (kreslení); ale není možno, aby mladík devatenáctiletý stal se učitelem-vychovatelem, jak toho žádá nynější věda pedagogická, založená na hlubším studiu těla dětského (ústrojí) i duše dětské. Nic nevadí, že moderní věda pedagogická teprve vlastně se rodí a buduje; právě proto základy vlastního studia, jehož úkolem jest pozorovati dítě (jeho ústrojí, život a duši), mají býti upevněny a zajištěny řádným odborným vzděláním, jež není snadnější odborného studia lékařského, s nímž má nejvíce podobnosti a styčných bodů. A jako by nikdo nesvěřil tělo a zdraví svého dítěte studentu z prvního roku mediciny, neřku-li vojáku od zdravotního sboru nebo porodní bábě, tak by neměla se svěřovati výchova dětí mladíkům 19letým, vyšlým z ústavu, kde „věda“ pedagogická nemůže se pěstovati, jak toho doba žádá.

Věda pedagogická i pro nejnutnější své základy vyžaduje všeobecného vzdělání filosofického, jehož nepodává žádná z našich středních škol (ten drobet logiky a psychologie na gymnasiu nepostačuje), — a dovednost vyučovatelská vyžaduje vzdělání formálního a všeobecného, jakého nepodává ani realka ani gymnasium, ani ústav učitelský. Víme, že střední škola vyžaduje více oprav, než školy obecné; nikdo nechť však si nepředstavuje tuto reformu tak jednoduchou, jako mnozí lidé, že by totiž měly se mrtvé jazyky jednoduše vypustit a nahradit předměty jinými, aby tak vznikla jakási „jednotná“ škola střední. Reforma střední školy je oříšek tvrdší, než na pohled se zdá, ale zde není času a místa rozepisovati se o ní.

Nesmíme býti nespravedliví, abychom dětinsky odsuzovali ústavy učitelské a realky, přisuzujíce samospasitelnost gymnasiu, anebo zase naopak, abychom prohlašovali gymnasia za ústavy načisto zastaralé a ničemné. Taktéž nezapomínejme, že člověk je člověk a z každého dřeva že není fládr. Nyní se stalo modou žádati příliš mnoho od škol a příliš málo od žáků samých. Neptejme se: kde jsi se tomu učil, nýbrž zdali jsi se tomu naučil, umíš-li! Trochu Ameriky do nás! Do nás papírových lidí, již vážíme vzdělání závažím vysvědčení, diplomů a dekretů!

Z ankety J. K. vyšel zajímavý návrh našeho poctivého „Američana“, strážnického ředitele J. Úlehly, neodmítati od bran učitelského povolání schopných absolventů, ať

prošli kteroukoliv školu střední, anebo i odbornou (vyšší průmyslovou, obchodní, hospodářskou atd.), rovná-li se tato škola odborná průměrnou výší všeobecného vzdělání škole střední. A neškodilo by vytvořiti ještě novou střední školu národní (připojenou organicky ke škole měšťanské), na níž by národní jazyk, národní dějiny, „vlastivěda“, t. j. studium země, lidu a kultury národní, měly tolik místa, práva i významu, jako mají jazyky klasické a kultura řeckořímská na ideálním gymnasiu, a kde by nezanedbávaly se ani předměty matematicko-technické, ani umělecko-výchovné.

Úlehlova modifikace středoškolské přípravy k odbornému studiu učitelskému je po mém rozumu možna, správna a bez nebezpečí, jaké by mohlo vzejíti reformou radikální, nepřipravenou, jednostrannou a předpojatou.

Jsme u jádra věci: u odborného vzdělání učitelského. Kde se má podávati? Odpověď nesporná: Na škole vysoké! Na universitu! volají mnozí, zapomínajíce, že učitelství má dvě nezbytné složky: technickou a vědeckou. Učitel má věděti, ale také uměti. Ideální učitel měl by býti vědec-pedagog, ale také umělec-učitel, ba neváhám směle říci i řemeslník-učitel, nepokládaje tu řemeslnost za příhanu, ale za ctnost pohotové dovednosti, rychlosti voliti prostředky a cíle — zkrátka za obratnost. Co by byla platna na př. učiteli hudby všecka teorie a věda hudební, když by nedovedl nám zahráti ani stupnice? Mohl by zajisté takovýto teoretik přednášeti o hudbě na universitě, ale nemohl by učiti houslím hochy začátečníky. Ti by špatně hráli přese všecku učenost mistrovu! Dovedností vyučovatelskou nelze pohrdati. Malíř bez techniky není malířem; malířem je teprve tehdy, až barvy a štětce stanou se bezděčnými sluhy jeho představ a vůle, a kreslířská zručnost neodpouští se malíři nikdy, byť byl sebe genialnější. I jest oprávněna obava, že by na universitě nynějšího zřízení nedostalo se kandidátům řádného vzdělání prakticky odborného. Středoškolští kandidáti nenaučí se tu vyučovatelství a z pedagogiky poznají za jediný semestr málo, velmi málo. A co je pak platno, umí-li mladý profesor sebe více ze svého oboru, neumí-li to „podati“ žákům. Nahrazuje se to sice t. zv. cvičebným rokem, kde kandidát má nabýti praxe tím, že poslouchá výklady a vyučování staršího profesora, ale tento způsob není ani učitelů důstojný ani valně prospěšný! — A kdybychom poslouchali žaloby mediků a právníků, o něž je na universitě poměrně nejlépe postaráno, uslyšeli bychom, že ani tu není vše v pořádku. (Doporučuji čtenářům, aby přečtli si řezavé výtky vysokému učení z Tolstého Pedagogických statí, jež vyšly v Ruské bibliotéce.) University jsou ústavy zastaralé. Budova vysoká, starobylá, úctyhodná, ale vetchá. Vetché jsou zastaralé řády a zřízení. Vizmež na př. seznam přednášek české university. Na první pohled zarazí nás prosté jméno občanské, Jan Sobotka, mezi jmény ostatních profesorů doktorů. Profesor universitní má prý býti doktorem; jak tedy přišel tento nedoktor do sboru jako řádný profesor? Náhodou či protekcí? Nikoliv. Spisy jeho, vědomosti i zásluhy jeho dokazují, že právem — jako výtečný odborník. Ale k čemu je pak celý ten titul doktorský, vyrovná-li se vědec nedoktor vědci doktoru, a vynechávají-li i mnozí doktoři nejen titulární, ale skuteční učenci svůj doktorský predikát, podepisujíce se prostě svým jménem, jež nabylo tolik váhy, že netřeba mu písmenek Dr.?

A jakou cenu má profesionelní doktorát lékařů a právníků, může-li být titul doktorský spojen se jménem nejméně kvalifikovaného odborníka průměrného, jako se jménem nejvýtečnějšího odborníka? anebo může-li i vynikající soudce, notář, nebo profesor docela dobře obejíti se bez doktorátu? Jakou cenu má titul doktora filosofie, propadne-li kandidát učitelství gymnasijního i se svým doktorátem při zkouškách z téhož předmětu, z něhož byl na doktora promován? Přežilé, zpuchřelé řády! Akademický gradus pozbyl váhy i ceny, nejsa spravedlivým odhadem nadprůměrnosti duševní ani schopnosti specialní. Prázdné slovo, prázdný zvuk. Rovněž tak i mlhavý, neurčitý termin akademického vzdělání. Často mi tu připadá na mysl „akademický krejčí“, chlapík, jak by jej z Čechovy humoresky vystřihl, jenž chlubíval se, že absolvoval drážďanskou akademii krejčovskou, a přece zkazil mi pokaždé oblek! „Akademický malíř“ se již neříká, protože by to nepřidalo umělci skutečnému a neprospělo mazalu. Směšno je, přisvojuje-li si výsadu akademického vzdělání tuctový kaplan, jenž v semináři za čtyři léta zapomněl, čemu se na gymnasiu naučil nebo ani nenaučil, směšno je, chlubí-li se akademickým vzděláním technik, právník, filolog, medik, jenž ke svému čistě profesionalnímu odbornému „vyučení“ nepřidal ani stébla nad to, co žádá zkušební komise. Obchodník, živnostník nebo rolník může míti veliké nadprůměrné vzdělání odborné, aniž by mu napadlo stěžovati si, že toto jeho odborné vzdělání nemá cejchu. A čím pak označuje se nadprůměrné vzdělání odborné, jehož jednotlivec nabyl usilovnou prací vlastního studia na universitě Světa, Života?

Dvojím lidem společnost lidská vykazuje

místo za plotem: sebevrahům a „samoukům"; to však nevadí, neboť i tam se najdou. Česká technika našla mimo vyjeté koleje výtečného odborníka, chemika, česká universita našla v „nedoktoru" výtečného matematika! Staré hradby povolují, privileje pozbývají ceny! —

Je smutný úkaz, že v době socialního vyrovnání tříd a stavů dosud profesor právnické fakulty úkosem hledí na své kolegy z fakult ostatních, že profesor universitní platí víc než vynikající profesor techniky, že universitní posluchač nadnáší se nad technika a zase studující zemědělství na Bodenkulturce nad svého kolegu z akademie táborské! To jsou úkazy smutné a zajisté že jen přechodní.

Dojde k tomu, aby universita stala se opravdu universitou, t. j. středem, základem a vrcholem všech fakult odborných; fakultou filosofickou, obmezenou na teoretické studium vědecké — čistou vědu. „Všecky fakulty odborné budou (pak) udržovati organický styk s touto fakultou filosofickou, k níž pojiti se bude reform. škola náboženská místo fakulty teologické, fakulta školská, . . . právnická, fakulta věd politických, národohospodářských i fakulta lékařská, — dále fakulty odborně technické: zemědělská, lesnická, inženýrská, strojnická, chemicko-technologická" a pod. (Viz čl. prof. Drtiny v Ottově Slovníku Naučném.)

Universita budoucnosti nesmí však býti konglomerátem škol odborných a fakulty filosofické, nýbrž nejvyšším ústavem vědeckým, koncentrujícím a vyvrcholujícím; střediskem obcování duchů, centralou duševního pokroku národního a zároveň nejvyšší rozhlednou po vědeckém pokroku světovém. Její úkol jest nad úkolem vzdělání odborného. A jako technika — byť nebyla prosta vad — připravuje rozhodně lépe odborně k inženýrství, než fakulta filosofická k učitelství středoškolskému, tak mohla by zajisté akademie učitelská, zbudovaná na základech nastíněných v anketě Jednoty Komenského (uveřejněné v letošním ročníku Pedagogických Rozhledů), lépe vyhověti tužbám po nejlepším průpravném vzdělání učitelském, nežli jakékoliv modifikace nynější fakulty filosofické k témuž účelu. Odpůrci těchto názorů obávají se, že by akademie učitelské sklesly s pěkného ideálu na skutečnost nevalně žádoucí, a považují návrhy ankety za ústupek, za snížení požadavku akademického, t. j. universitního vzdělání učitelstva.

Jsou ovšem vážné obavy, aby akademie učitelské nedostaly se za nynější éry do rukou monsignorů, aneb studenokrevných byrokratů, a že by neměly opravdu rázu, povahy a práv škol vysokých; to však je již věcí cti národa, poslanců pokrokových a stran, jinak ani universita není spolehlivou ochranou od vlivů klerikálních (viz případ Wahrmundův), aniž od neblahých zjevů, jakými byli na př. profesoři Hatala, Kvíčala a j. m. —

Člen ankety, prof. Kádner, dokázal svou záslužnou studií srovnavací, že ani v nejpokročilejších zemích nebylo provedeno, oč usilují ti, již chtějí, aby učitelé vzdělávali se na fakultě filosofické, ukázav, že „university anglické a americké, na nichž učitelé sem tam studují, jsou ústavy nižší než university naše, v Basileji zavedeny raději kursy mimo universitu a i v Belgii se universita doporoučí jen pro vědy teoretické". Ač sám prof. Kádner je přesvědčen, že by bylo nejlépe, kdyby akademie učitelská byla „škola jedna v sídle university s universitou co nejúžeji spojená, jež by jednou splynula s fakultou školskou, k níž dojíti musí", přece, uváživ, že není možno na sedm set kandidátů ani teoreticky, tím méně prakticky zaměstnati a vzdělávati, doporučuje v souhlase s ostatními členy, aby roztříděny byly akademie do větších měst krajinských. Závažné důvody pro roztřídění akademií snesl člen Josef Kožíšek. Podstatné znaky těchto akademií jsou: 1. Svoboda vyučování, 2. učitelstvo s kvalifikací profesorů universitních, 3. řádné vystrojení pomůckami pro odborné studium, školami cvičnými i zkusnými, dílnami, laboratořemi a t. d.

Anketou Jednoty Komenského vyjasnily se mnohé názory sporné a upevnily body souhlasné, tak že bylo by možno vybudovati již dnes vysokou školu pedagogickou (dvouletou akademii učitelskou) dle plánu, jenž by sloučil podstatu návrhů J. Černého, F. Drtiny a J. Úlehly s případnými doplňky členů ostatních; a není pochyby, že akademie takto zřízené byly by pramenem netušeného pokroku vzdělání lidového.

Ovšem že od plánů ke stavbě ještě daleko! Němečtí učitelé spokojují se pouhým rozšířením nynějších ústavů učitelských o jeden až dva ročníky, a i u nás ředitel B. Cihař navrhuje reformu ústavův učitelských, která bude vládě zajisté milejší než nejlepší návrhy, při nichž se nepříštipkuje, ale staví ze základu.

A jakož bylo na počátku, nyní i vždycky: anketa míní, ministr mění a národ — spí!

Světem nevládne mravnost, nýbrž ztrnulý její tvar = mrav.

Nynější svět promine spíše porušení mravnosti, než porušení mravu. Auerbach.

KAREL V. TUČEK:

Volná škola východištěm volnosti lidské.

(Dokončení.)

Volná škola míti musí na zřeteli vyšší zájmy společenské, jimiž nutno život jedince určovati. Je to stálé zachovávání lidského rodu a jeho zdokonalování všemi prostředky, jež přítomná nejvyšší kultura lidská vytvořila a těmi způsoby, jež nejvyšší přítomná věda naznačuje. Proto musí ve volné škole místo míti jen volný učitel, řekněme přímo: učitel umělec, takový, který své žáky dovede učiniti samostatnými, šlechetnými, dobrými.

Volný učitel umělec umí ve své mládeži vzbuditi chuť ku práci, aby jí práce nikdy nebyla břemenem. „Pravé paedagogické umění“ — praví Davorin Trstenjak — „přibližuje duši ony předměty, o nichž mluví a vzbuzuje v mládeži k nim lásku a co člověk miluje a chce, po tom i dychtí a rád to činí.“

Volný učitel, učitel umělec šlechtí svou prací i své ethické city, stále se povznáší, stále roste a se zdokonaluje a vidí, že tomu estetickému postupu není nikde konce. A čím dále postoupí na té cestě, která je strmá a jde do veliké výše, tím otvírá se mu větší rozhled nové krásy a nový požitek. Učitel umělec jest citlivý člověk, jemuž všelico může překážeti. Opravdu ho uráží a všechnu práci mu zprotiví, dohlíží-li naň dozorce policejním okem, nepochopuje-li ho a nemá-li zájmu pro jeho uměleckou práci.

Velcí mudrci zápasí za svobodu mysli, moralisté za svobodu svědomí, umělci za svobodu svého uměleckého tvoření, stavy a národy za svobodu své práce a rozvoje. I učitel žádá, aby byl svobodný ve svém tvoření. Každý rozvoj má býti svobodný. Jako je umělci třeba svobody k uměleckému tvoření, tak jest učiteli nutnou svoboda při jeho práci. Co je proti vnitřním zákonům umění, to potírá jeho vlastní charakter, jeho jsoucnost a současně ničí jeho krásné dílo. Kde má vychovatel vyměřeny těsné hranice a kde ho v práci omezují tvrdé zákony a předpisy, tam nemůže se rozvíti svobodná osobnost. Již Sokrates i Plato žádali pro svobodné Řeky svobodu při nabývání vědy.

Volná škola nesnese žádných inspekcí, takových, jaké jsou nyní na školách zavedeny. Proto volá: „Pryč s každou školní policií, pryč s inspektory!“ Volná škola musí míti učitele dokonalé, charaktery, lidi práce, neunavné horlitele o pokrok — a těm není potřebí dozorců, zejména ne takových, jaké má škola nynější. Celá nynější soustava školská založena jest na spoustách papíru. Papírová nařízení, papírové pochvaly, papírové důtky a ten papír musí míti určitý počet milimetrů, spousta papíru ve školách, spousta ve školních radách, všude jen samý papír. Nikde, zejména ne u inspektorů nějaké přátelství, upřímnost, snaha o pokrok — vše to utonulo v papíru, vše zalklo se papírem.

Volná škola obejde se beze všech těchto papírových darů. Jí právě potřebí vzduchu, čistého, volného vzduchu. Jelikož volná škola věří v princip evoluční všeho tvorstva, tedy v neustálý vývoj tělesný i duševní také u člověka, nesmí znáti žádného konečného účelu člověka i lidstva; musí učiti víře v možnost nekonečného vývoje a podle minulé povahy tohoto vývoje musí uznati, že lidstvo ve svém vývoji sleduje ráz oduševňovací, t. j. že povahou stává se proti vnější své přirozenosti víc a více duchovým a tímto charakterem že působí na vnějšek své přirozenosti.*)

Volná škola musí tak výchovu svou zaříditi, aby se jí lidstvo ve styku hojném vzájemně přizpůsobovalo, aby v sobě každý vyvinouti dovedl potřebný společenský smysl, cit i rozum, aby se všichni lidé snesli, aby se dovedli střízlivě pozorovati, rozumně pochopiti a konečně aby se dovedli i srovnati ve svých zájmech i činnostech tak organicky, aby z toho získali pevný základ poměrné harmonie životní, oporu, ochranu, bezpečnost a klid v práci i požitcích.

Tudíž volná škola hledá v reformě vyučování opravdu pokrok a pídí se po vhodných prostředcích, které by přístupny byly každému učiteli a jež by vedly ku zdárným a žádoucím výsledkům.

Směry těmito, zde naznačenými ubírati se i příště bude náš list a kdožkoli s ním souhlasíte, přihlaste se k němu, poraďte, vytkněte, poučte — zkrátka: pracujte s námi pro pravdu, krásno a dobro!

DR. M. HORA:

Za svobodu bezkonfessních dětí.

Interkonfessijní zákon ze dne 25. května 1868, číslo 49. říšského zákonníka, ustanovuje v § 2. odstavci 2., že, změní-li rodiče své náboženské vyznání, mění se současně a stejně také náboženské vyznání dětí, které dosud nedosáhly věku sedmi let. K velikému překvapení občanstva vydal však správní soudní dvůr několik souhlasných rozhodnutí, podle kterých prohlášení se za bezkonfessního nemá býti považováno za změnu náboženského vyznání, a mají býti děti proti vůli rodičů zadržovány v církvi a donucovány mocí k účasti na náboženském vyučování. Opět o doklad víc, že

*) Josef Černý.

mrtvá litera zákona neplatí tam, kde arcibiskupové a po případě ještě jiní arcipáni si přejí, aby neplatila. Bylo by zbytečno proti zjevnému aktu byrokratické zvůle plýtvati argumenty. Proto spíš jen pro obveselenou měli bychom pro moudré pány hofráty tento oříšek: Není-li „změnou konfesse“ ve smyslu § 2. zák. interkonf., stane-li se příslušník některé uznané církve bezkonfessním, není zajisté pak „změnou“ ani to, když naopak osoba bezkonfessní vstoupí do některé státem uznané církve! A tudíž není ani „změna konfesse“, když člen uznané církve, stav se nejprve bezkonfessním, vstoupí do uznané církve jiné. Neboť podle „světské“ mathematiky $0 + 0 = 0$. Možná ovšem dost, že arcipáni počítají jinak (na př. $3 \times 1 = 1$). Pro nás jsou zmíněná rozhodnutí správního soudu jen novým dokladem, jak málo jest u nás v Rakousku spolehnutí na platné právo, neodvislost soudcovskou a jiné podobné pěkné věci. Nutno se však pomalu smířiti s tím faktem, že zákona používá se tu a tam příležitostně, že ale dokonce nelze počítati s nějakou trvalou právní bezpečností a spolehnouti naivně pouze na to, co zákon praví.

Za těchto okolností nastává otázka, jak má býti skutečně pomoženo dětem rodičů bezkonfessních, co mají v praxi činiti rodičové, kteří chtějí děti své uchrániti mrzačení klerikální výchovou. Jsou možny dvě cesty. Jednu nastoupili manželé S. v K., kteří na naše moudré byrokraty vyzráli následujícím způsobem: Poněvadž mezi církvemi státem uznanými uvádí se mezi jinými církev starokatolická (uznaná výnosem ministerstva kultu a vyučování ze dne 18. května r. 1877, číslo 99. říšského zákonníka), evangelická bratrská církev, t. zv. církev herrenhutská (uznaná ministerským nařízením ze dne 30. března r. 1880, číslo 40. říšského zákonníka), vedle ovšem staré a veliké, ale u nás velice málo rozšířené církve řecko-orientální, — přestoupili manželé tito dříve, nežli se officielně prohlásili za bezkonfessní, k posléz uvedené církvi řecko-orientální. Děti jejich, poněvadž v tomto případě se jedná skutečně o „církev státem uznanou“, musily býti úřadem uznány za příslušníky této u nás hodně exotické církve, a jest věcí správy školní, aby, chce-li jejich děti nutiti k účasti na „povinném vyučování náboženském“, dala pro jejich dvě školní dítky importovati odněkud z Macedonie řádného řecko-orientálního popa. Rodičové po této správním soudním dvorem uznané „změně náboženského vyznání“ prohlásili se docela obyčejným způsobem za bezkonfessní a poněvadž si správa školy i všechny školní rady dohromady asi rozmyslí k vůli dvěma dětem zvláštního popa vydržovati, jest prakticky dosažen výsledek, který rodičové chtěli: Děti jejich zůstanou klerikální výchovou nedotčeny. — To by tedy byl recept, jehož formule by zněla: Kdo je v církvi a chce za všech okolností zachrániti děti před klerikální výchovou, nechť dříve, než se prohlásí úplně bezkonfessním, volí jako jakousi průchodní církev některou z církví nekatolických, ale státem uznaných, a to, pokud možno, takovou, která v místě a v okolí nemá značnějšího počtu vyznavačů, a nechť teprve potom, až tento přechod bude proveden, vystoupí i s manželkou definitivně i z této církve a zůstane bezkonfessním.

Prostředku druhého mohli by užíti oni rodičové, jimž svrchu zmíněná konfessijní eskamotáž se nezamlouvá, zejména pak také oni, jichž školou povinné děti už sedmý rok věku překročily, a u nichž tedy změna konfesse přímo zákonem je vyloučena.

Konfiskováno.

Přinesli jsme v prosincovém čísle „Volné Školy“ na str. 110. zprávu přejatou z „Východočeského obzoru“, jak školní děti v Sebranicích jednomyslně zastali se památky Mistra Jana Husi proti urážkám katechetovým. Ze škol, kde působí pokrokový učitel, slyšeti ostatně velice často stesky katechetů, že se k nim děti chovají „chladně“. Dovede-li pokrokový učitel, vázaný spoustou všelijakých reakčních předpisů, pověděti tu a tam dětem zdravé zrnko pravdy, mohou tak tím spíše činiti rodičové, a kde se jen příležitost udá, paralysovati hned v zárodcích nezdravý vliv klerikální výchovy.

Lze dětem hned v útlém věku vpraviti představu, že se sice musí učiti těm neb oněm církevním naukám, ale že stačí nauky tyto znáti, aniž by jim věřilo. Pamatuji se také z gymnasia, že i ve vyšších třídách žáci naprosto nevěřící měli přece z náboženství známky výborné a že při odříkávání náboženských lekcí přece nikterak si nezadávali, jelikož každé odpovědi předesílali slova: „Církev katolická učí, že . . .“ Nebylo by ovšem paedagogicky zdravým nabádati dítě k nějakým rozpustilým schválnostem vůči učitelům náboženství,

Konfiskováno.

Konfiskováno.

Nějaké špatné známky z náboženství není třeba se obávati, poněvadž, aby dítě nepostoupilo do vyšší třídy, musilo by neprospívati v hlavních předmětech vyučovacích: náboženství, vyučovací jazyk a počty. Neprospěch pouze z náboženství postupu nevadí. Mimo to mají rodičové právo, aby, dostane-li dítě nedostatečnou známku z náboženství, žádali u okresní školní rady, aby dítě bylo světským učitelem přezkoušeno, poněvadž podle dnešního řádu i světský učitel musí míti způsobilost, aby náboženství vyučoval. Ať se tedy i této jeho způsobilosti využitkuje! Této methody ovšem lze užíti pouze u dětí duševně samostatných a vyspělých, ale jisto jest, že budou-li rodiče jí užívati, bude přítomnost dětí bezkonfessních rodičů při náboženském vyučování kněžím samým nanejvýš nepohodlnou. Důsledky umíněnosti jejich byrokratických pomahačů pocítí oni sami co nejnepříjemněji.

Otázka, jak paralysovati vliv klerikální výchovy školní v dětech, jest i v cizině dosti pilně diskutována, a budeme považovati za svou úlohu, abychom v nejbližší budoucnosti poskytli svým čtenářům v překladu názory vynikajících francouzských paedagogů o této věci.

Pomohou klerikálům mužské učitelské ústavy?

Výchova dívčího učitelského dorostu spočívá z většiny v rukou klerikálů, vlastně jeptišek, které z ní bohatnou. V Českých Budějovicích jsou ústavy dokonce dva, v Kutné Hoře, Chrudimi, Kladně, Praze u Sv. Anny, Řepčíně a monstrum utraquistický v Olomouci. Proti tomu jsou státní v Praze a Brně. městský v Plzni, spolkový ve Valašském Meziříčí a učitelského spolku Pokrokové dívčí paedagogium v Přerově. Tedy osm klerikálních, dva státní poloklerikální a pouze dva neklerikální, ale ještě mladé, v Meziříčí 5. rok, v Přerově 1. rok.

Dle toho by všechny učitelky měly státi v táboře klerikálním, zvláště proto, že jsou uzavírány v klerikálních pensionátech a duše ženy mystičtější, přístupnější vnadidlům klerikálním. A přece více než dvě třetiny učitelek nehlásí se ku klerikalismu, a to vlivem rodiny a organisace celoučitelské i ženské. Poměr byl by ještě větší, kdyby částečná řevnivost mezi učitelem a učitelkou a staré společenské názory neznemožňovaly užší styk. Klerikálům však se zdá, že tady vítězí a proto po neosvědčeném francouzském vzoru vydali heslo zřizovati soukromé klerikální ústavy mužské. Jako mnoho dobrých věcí mívá svůj popud z Oloumoce, tak i klerikální rozumy se trousí odtud a co hlavně i peníze. Arcibiskup Bauer, aby nebyl zahanben Kohnem, který uvedl jezovity na Velehrad a Hostýn, dal svým drabantům rozkaz, uvésti školské bratry na Moravu a jako vždy za peníze a na účet našeho lidu.

Starý spolek „Matice Cyrilometodějská", které kdysi as 60.000 K odkázal ohloupený hanácký muž, měla za Kohna stavěti utrakvistické klerikální školy, později usnula vůbec, až teď najednou má vydržovati soukromý učitelský ústav v Olomouci, a aby to dělalo lepší dojem, diktovali i katolíkům do Čech, aby se tam také o ústav postarali. Na pouhý příkaz klerikální žurnalistiky hrnou se stovky z far denně, takže mají klerikálové v Olomoci již značný obnos oproti titěrnému kapitálku, jaký klerikálové sehnali v Čechách.

Nejdéle za rok v Olomouci bude toto prvé monstrum české otevřeno. Jak je z jich dřívější taktiky známo, za kus chleba budou lákati chudé hochy a vynasnaží se je praeparovati na svůj materiál, pak budou přijímati odpadky ze škol středních a děti lidí fanaticky klerikálně založených.

Při barnumské své reklamě odvolávají se ještě na poměry ve Francii. Ano, tam měli klerikálové polovinu školství ve svých rukou, většinu učitelských ústavů, školy obsazeny pátery, a na konec padla církev a jedním z předních průkopníků proti klerikalismu bylo francouzské učitelstvo, z poloviny klerikálně vychované. A tak tomu bude i u nás.

Kdyby klerikálové nebyli stiženi tak hroznou stranickou slepotou, přišli by k tomu názoru sami. České mužské učitelské ústavy jsou dosud jen státní, což za nynější éry znamená vlastně skoro klerikální, vždyť na ústavě pražském, který má býti vzorem ostatním, dlouhá leta již je ředitelem kněz a jinde v menších městech vlastně ovládá ústav katecheta a také na chovance v tom úzkém prostředí vykonává morální vliv. V takové Poličce, Soběslavi, Příboře atd., kam se nechce profesorům, kteří utíkají se na ústavy ty jen z nedostatku jiných míst a při prvé příležitosti chvátají pryč, je obyčejně stabilním jen katecheta, zná všechny místní klepny a klepy, jeho styky jsou všestranné, a proto vládne ústavem, sborem i žáky. Ale to dnes klerikálům nestačí. Co vlastně bylo povinností ústavu, to vykonává v prvém roce života učitelská organisace. Uceluje a doplňuje mladého nadšence a odvádí jej od Říma. Kdyby snad někde ani nebylo této přitažlivé síly organisace, jsou tu sami kněží, zvláště ti mladí, nafoukaně sobecky hned ze seminářů proti učitelstvu poštvaní, kteří donutí učitele, aby je nenáviděl a šel do protivného tábora.

Jinak v každém stavu najde se několik mizerných povah, které za hrst výhod zradí rodinu i stav. Takové učitele měli klerikálové již dávno a tu trochu, co potřebují, najdou vždy. Tak 2 až 3% všeho učitelstva z prospěchářství vběhlo ve

spolky katolického učitelstva, a ty zvážila veřejnost i ostatní učitelstvo dávno a také tolik jim věří i páteři. Je to umělé pěstování a udržování duševních mrzáků.

Jestli tak dařilo se klerikálům dosud, pak nebude to lepším ani při existenci třeba dvaceti ústavů. Předně nejnenáviděnější personou sboru na ústavu bývá katecheta a každý druhý člověk řekne, že s nechutí naň vzpomíná; a zde mají býti všichni profesoři pátery, kolik to bude vzpomínek a nenávisti. Lidé, kteří z milosti musí jísti klerikální chléb, obyčejně poznají tu církevní blahovůli ze všech nejlépe a jakmile mohou samostatně jednati, odvrátí se od těch, jež jsou obílení hrobové. Je to psychologické. Klerikální ústav bude asi na Úřední Čtvrti u Olomouce. Zřídí pensionát, z kterého nepustí samostatně kandidáty ven, zakážou jim čísti pokrokové noviny a budou do nich cpáti svůj žurnalistický brak. Zakázané, zapovězené ovoce ode dávna svádí k ochutnání a tak nejčtenějším časopisem v tomto klerikálním ústavu bude Volná Škola, Volná Myšlenka, Havlíček, Pozor a jiné listy pokrokové, a aby jich tam dosti se propašovalo, to bude starostí pokrokových lidí. Absolventi klerikálního učitelského ústavu budou nejhorlivějšími organisovanými učiteli, až na nepatrné procento, které nachytati mohli z kteréhokoli jiného ústavu.

Po této stránce škod klerikální ústav nenadělá, ale jedná se o duševní úroveň chovanců a tu bude působení jeho nejzhoubnější. Školští bratři jako jezovité jsou přesvědčeni o tom, že největším nepřítelem církve je vědění a proto jich působení ponese se dle programu církve, starati se o to, aby chovanci co nejméně věděli.

Tedy snížení duševní úrovně budoucích generací učitelských je účelem klerikálních mužských ústavů.

Povede se nebo ne? —

Myslím, že způsobí se tím mnohá trpká chvíle, ale soukromou pílí budou nuceni dohoniti mladí učitelé, oč blahovůlí klerikální byli připraveni.

Pak ještě jeden cíl klerikálové sledují. Svým odchovancům chtějí vyprotežovati nejlepší místa a zastrašiti tak ostatní učitelstvo. Dělají to tak již dnes, podařily se jim některé pěkné produkce à la Konečný, ale šiky oduševnělých učitelských organisací se jen scelily k dalšímu boji.

Nemáme strachu z nových klerikálních ústavů, ale musíme proti nim bojovati, poněvadž jsou nemravností, farizejstvím. Nenávidí-li dnes kdo učitele, je to kněžstvo, jemu celý stav učitelský je solí v očích, proto štvou proti němu nevědomý lid, v nenávisti proti škole a učitelstvu vychovávají svůj dorost, tisíce jejich brožur, letáků zuří proti učitelstvu jako stavu, a najednou zřizují učitelský ústav z lásky k stavu učitelskému, vytahují z bezedných měšců farských groše vdov a sirotků, aby vychovali národu lepší učitele.

Na to jen jediná odpověď je možná. „Nenávidět“ — jako oni nenávidí pravdu, pokrok — tak nenávidět jejich lžikulturu, činy a skutky.

V Čechách byly již doby, kdy býti papežencem znamenalo ohyzdnost, opovrhování. K tomu je potřebí vychovávat budoucí pokolení, aby styděl se každý Čech býti papežencem a slovo klerikální bylo příhanou. Pak nenaplní svých škol, a nepustí jich do škol vůbec.

Klerikálové novými ústavy vlastně chtějí drážditi neklerikální veřejnost a ta odpoví, bude sbírati síly, aby jednoho dne provedla odluku církve od státu, což bude také odpovědí poslední a nejdůkladnější.

RŮZNÉ ZPRÁVY

Úsilí o vyšší vzdělání učitelstva nabylo docela konkretní formy zásluhou Jednoty Komenského spolku pro reformu školství. Jednota Komenského uspořádala totiž obsáhlou anketu, jejímž výsledkem bylo, že učitelstvo všech oborů, jakož i význační propagátoři reformy vyššího vzdělání učitelského dohodli se na jednotné resoluci, která byla přijata na valné hromadě Jednoty Komenského dne 5. dubna r. 1908 a také na manifestační schůzi učitelstva a občanstva v Praze dne 28. května. Poněvadž resoluce tato má nejen pro učitelskou, ale i pro nejširší občanskou veřejnost zásadní důležitost, uvádíme ji také my v doslovném znění:

Účastníci ankety o reformě učitelského vzdělání sešli se dne 21. března 1908 k závěrečné schůzi, jíž se súčastnili pp. Černý, Drtina, Kádner, Kožíšek, Švácha, Tittlbach, Tůma a za pražský „Komenský“ p. Jirák a po živé debatě přijali jednomyslně úhrnnou resoluci, jež pak definitivně stylisována na mimořádné valné hromadě J. K. dne 5. dubna 1908 takto:

1. Dosavadní vzdělání kandidátů učitelství na pedagogiích naprosto nedostačuje po stránce všeobecné i odborné; ústavy tyto jsou přeplněny počtem předmětů, věnují přílišnou pozornost předmětům všeobecně vzdělavacím i věcem vedlejším na újmu vlastního odborného vzdělání pedagogického, trpí vůbec přílišným mechanismem a metodikařením; konečně přijímají se žáci do nich ve věku, kdy nelze ještě rozhodnout, hodí-li se vůbec k tomu povolání.

2. Ústavů učitelských nelze reformovati ani přidáním přípravky, ani ve smyslu návrhu, jejž učinili zástupci učitelských ústavů moravských v Přerově (11. února 1906) a obnovil ředitel Čihař, aby totiž ústavy rozšířeny byly na pět ročníků a to tak, že by první čtyři podávaly asi tolik vzdělání vědeckého, kolik vyšší třídy středních škol, poslední ročník pak byl věnován pouze vzdělání odbornému. Nutno konstatovati naproti tomu, že by pak první 4 ročníky byly zbytečnou reduplikací nynějších středních škol a že jediný poslední ročník naprosto by nestačil k řádnému vzdělání odbornému, theoretickému i praktickému.

3. Učitelstvo má vzhledem k osvětové, politické a sociální důležitosti svého povolání právo jako kněží, právníci, lékaři a technikové na vzdělání akademické a povinnost dožadovat se ho stejně jako

o ně usilují stavy jiné (obchodní, hospodářský atd.), poněvadž učitelstvu jsou svěřeny stejně důležité zájmy veřejné, jako všem těmto stavům.

4. Odborné vzdělání nechť se oddělí místem i časem od vzdělání všeobecného. Toto ať poskytují úplné střední školy, gymnasia nebo reálky (v budoucnosti reformované školy střední), při čemž zvláštními kursy buď postaráno o to, aby také absolventi středních škol odborných a dívčích mohli doplniti své vědomosti na míru pro odborné vzdělání učitelské potřebnou.

5. Odborné vzdělání pedagogické ať se poskytuje na dvouletých koedukačních vysokých školách pedagogických s vlastní samosprávou, svobodou učení, knihovnou i vědeckými ústavy. Vedle dějin pedagogiky a filosofie budiž podrobně i důkladně vykládáno o všech oborech výchovy tělesné i duševní, o psychologii, pedopsychologii i pedopatologii, pedagogice všeobecné i didaktice jednotlivých předmětů, základních poznatcích biologických, právnických i národohospodářských, konečně o nauce o školské organisaci, zákonodárství i správě školní.

6. Pro praktický výcvik kandidátů buďtež s vysokými školami pedagogickými spojeny cvičné školy co možná různých kategorií s nepřebraným žactvem obého pohlaví, na nichž by působili pouze učitelé vynikající a kde by umožněno bylo i konati pokusy nových učebných method; mimo to buďtež konány pravidelné návštěvy a pokusy kandidátů na školách různých typů.

7. Tělesnému výcviku budiž věnována zvláštní péče: vedením zkušených odborníků ať se v tělocvičnách zimních i letních, hřištích a pod. pěstují všechny obory tělesné výchovy, tělocvik, hry, plování, koupání, bruslení, veslování a vycházky.

8. Učiteli na vysokých školách pedagogických buďtež jen vynikající odborníci s akademickým vzděláním, s doktorátem filosofickým, resp. medicinským a právnickým, znalí školství obecného a středního z vlastní praxe a vykazující odbornou činnost literární.

9. Pro učitele škol měšťanských nechť se zřídí vedle dvouletých vysokých škol pedagogických ještě roční kursy na fakultě filosofické, technice nebo akademii umění; kandidátky učitelství ručních prací i pěstounky vzdělávejtež se na samostatných kursech sloučených s vysokou školou pedagogickou.

10. Vysoké školy pedagogické buďtež zřizovány jen v místech university a techniky i velkých městech venkovských (v Čechách na př. v Plzni, Budějovicích, Hradci Králové, na Moravě v Olomouci, Ostravě atd.): v místech university ať učitelské vysoké školy tvoří samostatnou fakultu školskou, přiřaděnou k universitě.

Na manifestační schůzi ze dne 28. května bylo také usneseno, aby zahájena byla obsáhlá akce petiční, by snahy, citovanou resolucí tlumočené, byly také uskutečněny. Jest potřebí mnoho měniti na našem školství. Avšak v dnešní době návrhy na jinou změnu, na příklad na odstranění školní novely, vyloučení všeho církevního vlivu ze školy narazily by na nepřekonatelný odpor zpátečníků. Za to však vyšší vzdělání učitelské jest požadavek nejen stejně naléhavý, ale i docela samozřejmý a nepopíratelný a o jeho uskutečnění můžeme a budeme vším úsilím zasazovati se již nyní. Prozatím upozorňujeme pouze své přátele na tuto chystanou petiční akci, připomínajíce jim, aby jako vždy dosud tak i nyní v daném okamžiku stáli na svém místě.

V záležitosti profesora Wahrmunda prohlásilo se konečně české studentstvo všech pokrokových skupin na manifestační schůzi dne 8. června pro naprostou solidaritu ve stávce se studentstvem ostatních universit. Stanovisko toto jest jediné správné, a jest dobře, že české studentstvo nedalo se zmásti částí českého tisku, který z nepochopených důvodů nacionálních hleděl je svésti, aby porušilo slíbenou už solidaritu a tak vlastně postavilo se po bok luegrovským „dobyvatelům universit“.

Nařízený dozor učitelů k žákům při náboženských cvičeních neznamená cvičení náboženské také pro učitele. Tak ustanovuje výslovně minister. výnos z 11. června 1873. Je důležito to připomenout zejména v době dnešního rozmachu klerikálního terroru. Ustanovení citovaného výnosu je ostatně docela důvodné, poněvadž je známo, že nucená a hromadná docházka kostelní žádné zvláštní zbožnosti u dětí nevzbuzuje a že z dlouhé chvíle při dlouhých, nudných obřadech krátí si čas všelijakými rozpustilostmi. Zejména dlouhé klečení je k tomu jako stvořeno. A tu je možno jen dvojí: buď lze chtíti po učiteli účast na bohoslužbě a pak nemůže dozírat anebo je povinen dozorem a pak musí pozorovat neklidnou mládež a nelze mu zabývati se bohoslužbou. Obojí najednou dělat nelze. Pokud tedy učitel jde do kostela s žactvem, je pouhým dozorcem a žádným aktivním účastníkem bohoslužby. Nemusí proto klekat, ani se žehnat a p. Praktický případ dosvědčuje pravdu těchto slov. — Učitel R. F. v Klášteře, vykonávaje povinný kostelní dozor, neklekal, nežehnal se atd. To pohoršovalo několik klerikálních fanatiků, kteří ovšem patrně sami kromě mechanického rituálního tělocviku sotva mysl svou v kostele povznášeli k bohu, protože by jim jinak nezbylo času k „dobrovolnému dozoru“ na učitele. Fanatikům těmto nelíbilo se také, že učitel „po kostele špacíruje“ t. j., že, když některý žák slušně se nechoval, učitel došel k němu a ho napomenul. Došlo k denunciaci a učitel byl okresním soudem v Mn. Hradišti vyšetřován pro přečin § 303. tr. zák. Slyšení svědci (kollegové) potvrdili však učiteli, že chová se v kostele docela slušně a nepohoršlivě, že však občasná pochůzka po kostele a napomenutí několika rozpustilců je nezbytna, má-li pořádek u dětí býti vůbec udržen. Vyšetřování bylo po té na rozkaz státního zastupitelstva zastaveno. Za důležité považujeme tyto podrobnosti. Učitel doznal přímo, že neklekᴀ, poněvadž musí hledět na žáky, na něž má dozírat, že se nekřižuje a nebije v prsa, že v kostele nevšímá si ničeho jiného, že koná jen svoji povinnost, pro niž jedině do kostela jde, a odvolal se na ministerské nařízení z 11. června 1873. Ač někteří svědkové cítili se pouhou passivní účastí jeho „pohoršenými“, přece zastaveno trestní řízení; rozhodlo patrně ono zmíněné ministerské vynesení. To nechť si každý učitel vštípí v paměť a do kostela ať chodí ne na pobožnost, ale na dozor.

Volná Myšlenka o universitní stávce. Na schůzi Volné Myšlenky dne 5. června v kavárně „City“ v Praze přijat byl jednomyslně tento projev: Předsednictva české i německé sekce Volné Myšlenky sledují s upřímným obdivem a pravou sympatií hnutí svobodomyslného studentstva Rakouska a spatřuje v něm pokračování oněch krásných skutků, jimiž akademická legie z r. 1848 dokázala, že vzdělání a svoboda, čest a pokrok jsou jedno a ubezpečuje akademické bojovníky za neodvislost vědy svým nejvěrnějším souručenstvím.

K organisaci českých industriálních učitelek. Po delší dobu živě pociťovaná potřeba pevné a mohutné stavovské organisace industriál. učitelek stala se konečně skutkem. Podnět k organisaci vyšel ze zdařilé manifestační schůze v Praze dne 17. května. V důsledku této schůze přikročeno ihned k přípravným pracím a vydáno k českým industriálním učitelkám obšírné provolání, z něhož vyjímáme doslovně toto: Na základě našich zkušeností a ku přání venkovských ind. učitelek ustavila se organisace industriálních učitelek král. Českého následovně: Všechny ind. učitelky království Českého — pražské i venkovské — rozšíří dosavadní „Kroužek ind. učitelek" tím způsobem, že jako samostatná organisace přidruží se k organisaci literních učitelek, Jednotě učitelek, aby výhod jejich organisace byly účastny a tvořily s nimi jedno mohutné těleso učitelské. Přidružení se organisace industr. učitelek k organisaci literních učitelek stalo se na základě těchto výhod: „Jednota učitelek" kolegiálně pracovala již od svého vzniku a pracuje dosud ke zlepšení našeho stavu, což je pravdou, která potlačiti se nedá. Zvláště podala za nás petice o zvýšení platů, domáhala se defin. ustanovení našeho, zadala nám o 5letá zvýšení, podala žádost o zvýšení cestného, o upravení počtu hodin, starala se o přípravné vyšší vzdělání, ochotně udílí bezplatnou právní poradu ve věcech nás se týkajících, snížila roční předplatné „Časopisu učitelek" pro industriální učitelky se 6 K na 3 K, založila Podpůrný fond při J. U., jehož účelem je pomáhati v nezaviněné tísni peněžní poskytnutím půjček na mírný úrok všem členům. Přidružením k „Jednotě učitelek" docílíme mohutného sdružení, které má pro stavovské záležitosti naše veliký význam. Učiňte tudíž stavovskou svojí povinností, že k organisaci přistoupíte a přičiníte se k tomu, aby nebylo industriální učitelky jediné, jež by středisku svému nenáležela. Zevrubné zprávy o povinnostech seznáte ze stanov, které na požádání budou po schválení zaslány. Roční příspěvek organisační činí 3 K. Přistoupením za člena stáváte se členem „Organisace industriál. učitelek", jakožto samostatného odboru „Jednoty učitelek" a členem výše jmenovaného Podpůrného fondu J. U. Přihlášku svoji učiňte, prosíme, ihned na adresu: Luisa Klicperová, Praha-III., 366. — Vítáme novou organisaci jako novou vydatnou oporu samostatnosti učitelské a budeme sledovat její činnost s nejživějším zájmem.

Nebezpečí hromadné dětské účasti na církevních a j. parádách ukazují výmluvně vážné nehody při nedávném jubilejním holdovacím průvodu dětí ve Vídni. Dle časopiseckých zpráv bylo při holdovací slavnosti dětí v Schönbrunu zjištěno více než 900 případů lehčí mdloby i vážného onemocnění většinou následkem slunečního úpalu. Mariahilfská filiálka dobrovolné záchranné společnosti intervenovala v 63 případech. 25 dítek stižených slunečním úžehem, bylo ve vozech společnosti dopraveno domů. Dobrovolná záchranná společnost z Dol. Sv. Víta intervenovala ve více než 300 případech, při čemž u 6 dívek nastalo vážné onemocnění. Také městské zdravotní stanice měly mnoho práce. Během dopoledne stalo se několikráte, že baráky, které „Červený kříž" zřídil v zámeckém parku, byly plny omdlelých dětí. Charakteristická jest nesvědomitost, s jakou c. k. korespondenční kancelář v dlouhé zprávě o slavnosti o všem tom praví pouze: „Zpětná doprava dětí odbyla se mimo několik nepatrných úrazů beze vší vážnější příhody." Vzpomínáme při této příležitosti opětně hrozné předloňské katastrofy v kostele lerchenfeldském u Vídně, kde zase následkem náhle povstalého poplachu přes 20 dětí bylo dospělými účastníky bohoslužby ušlapáno. Oba případy zasluhují býti důkladně rodičům připamatovány, zejména v době t. zv. božítělových průvodů; klerikálům a byrokratům záleží ovšem vždy na dětském zdraví pramálo. Děti jsou jim tu pouhým dekoračním materialem asi jako ty květy, jež sypou se zpupným klerikálním despotům pod nohy; pramálo jim na tom záleží, když snad jako ty květy předčasně uvadnou nebo budou dokonce i rozšlapány. Jak málo naučení vzali si byrokrati naši z vídeňské holdovací katastrofy, o tom svědčí tento dokument:

C. k. okresní školní rada ve Strakonicích, dne 19. května 1908.

Správám škol.

K požádání biskupské konsistoře v Českých Budějovicích ze dne 30. dubna t. r. č. 4196 vyslovila se c. k. zemská školní rada, že ve příčině bohoslužby ve zvláštních svátcích osadních, pak průvodů ve svátek Božího Těla, v den sv. Marka, ve dnech prosebných jest tam, kde podle starobylého obyčeje konány a od církev. úřadů za náboženská cvičení pokládány byly, říditi se ustanoveními §§ 9. a 10. definitivního řádu školního a vyučovacího.

Čehož podle indorsátu c. k. zemské školní rady ze dne 19. t. m. čís. 24.427 dávám správám škol vědomost s vybídnutím, aby dle toho se zachovaly.

Předseda:
C. k. okresní hejtman Kendík.

Konfiskováno.

Jak se zbavit „povinné" zpovědi a přijímání školních dětí. Dostali jsme tento úřední šiml:

Dle § 63. řádu školního a vyučovacího mají dítky býti účastny ohlášených nábož. cvičení svého nábož. vyznání.

Jelikož zpověď a sv. přijímání náleží k náboženským cvičením, jest povinností Vaší poslati svou dceru Františku ke zpovědi a nejste naprosto oprávněn jí zakazovati, aby zpovědi se zúčastnila.

Z tohoto rozhodnutí můžete se odvolati u c. k. okresní školní rady do 14 dnů k c. k. zemské školní radě.

Otec, rozumí se, si stěžoval k nadřízeným úřadům školním a učinil docela správně. Nicméně za dnešní zásadní neochoty úřadů k provádění platných zákonů je takovéto papírkování se s nimi málo účinné. Je záhodno proto volit, kde to lze, prostředky trochu působivější. Víme na př. i v tomto případě o prostředku takovém. Školní děti nucené ke zpovědi nechť konečně, ale ovšem až tehdy, když už to bude pokutami snad vynucováno, ke zpovědi jdou a ve zpovědi přiznají se k jedinému jen hříchu, že totiž v boha a žádné náboženské představy vůbec nikdy nevěřili, nevěří a věřiti nebudou. Řeknou-li toto, kněz žádný rozhřešení dáti jim nemůže, protože je to církevně nepřípustno. Ale dějí se i nepřípustné věci a proto, kdyby jim ho dal přece, nechť druhý den se prostě doma důkladně nasnídají, po případě zbytek snídaně vezmou s sebou do školy a ukáží tak i tam docela zřetelně, že nepřicházejí k „stolu páně" nikterak lační. Najedenému člověku nemůže býti podle církevních zásad hostie podána, a že by podle školních předpisů mohli někomu zakázat, aby se najedl, to snad ani arcibiskupská zemská školní rada tvrditi nebude.

Školní zahrádky. Je to maličkost z naší ustrnulé prakse: školní obec musí sehnati zahrádku stůj co stůj, třeba na dluh, třeba úplně nezpůsobilou, ale: musí být! Nesejde na tom nikomu, kde ta zahrádka jest: třeba od školy kus cesty, třeba

velká málem jako dlaň, ale jen když je, aby se autoritě „zákonité“ litery učinilo zadost. O více se nikdo nikdy nestará, jen když ohradí se kus hliniště pěkným plotem a udělá několik záhonů, na kterých je — no, dejme tomu asi 100—200 stromků ku — šlechtění. Aby ale zahrádka byla „úplná“, musí tam být ještě místo na zeleninu, a třeba i jedovaté a léčivé byliny. Dobře! Přijde zahradník, všechnu práci od upravení půdy až po setí, pletí zelenin a šlechtění stromků dělá pěkně hezky sám. Aby se neřeklo, že děti z toho ničeho nemají, tu 7. a 8. školní rok sejde se ve třídě, učitel (obyč. řídící) namaluje roub (v rozměrech obyč. holí) a stromek k roubování (u velikosti bucļatého polena), zahradník okáže „žabku“, řekne, že se nesmí člověk při tom říznout, poněvadž to bolí a — národe plesej! tvá škola má za tvé peníze zahrádku, za tvé peníze ji spravuje zahradník, a děti, pro které vlastně ta zahrádka je, tam — nesmějí, a když i při vysoké benevolenci některého p. řídícího se tam dostanou, mohou vesele „koukat“, ani ne vlastně vesele, ale „pozorně a tiše“. Někdy i nějaký ten pan řídící odepře učiteli vydat klíč, anebo vydá-li jej, jistě s velkou porcí zlosti. Stane se na příklad, že učitel s dětmi na jeden záhon zaseje řetkvičku, děti rády si zmlsnou, když třeba jindy nanosí vody na zalévání; ale přijde pan zahradník, řetkvičku jakožto „hloupost a pitomost“ vám s vědomím řídícího vyhodí a dá tam pro kuchyň tohoto „kedlubny“. Ostatně není ani možno při nejlepší vůli v takové zahrádecce něčeho dělati, zelenina — no to ještě jde, není to těžká práce, tříleté dítě se naučí samo od vidění, ale se stromky pracovat nemůžete, neboť připadá-li na 8. šk. rok 20 chlapců, musíte míti **ročně** aspoň 400—600 stromů pro ně, aby se mohli něčemu naučiti z prakse, a nikoli nějakých 200 stromečků na celou řadu let! Ale nyní se ptám: je v tom rozum učit 13leté chlapce štěpovat? učit je to, co jinde koná pouze zahradník anebo jeho tovaryš? Nemohly by se pěstovat raději stromky divoké, nešlechtěné k ozdobě obcí? Nemohly by se pěstovat na chodbách a p. květiny do bytů? Nebylo by mnohem lépe zřídit divoký park u školy, anebo pěstovat po celém okolí obce obecní háje, lesíky, stromořadí — ovšem dle polohy, podnebí a ostatních podmínek? Nač staví se taková zbytečná monstra naší nevyspělosti? Jen proto, aby se popsalo více papíru v „kronikách školních“ a protokolech poradních o této „práci“? Tyto „zahrádky“ byly příčinou již mnohých a mnohých mrzutostí a budou dále, nebude záhodno, aby se v nich mohlo pracovati bez knuty úředních předpisů v tom směru, asi jak jsem naznačil? Vyzývám proto ony učitele, kteří v tomto oboru pracují, za laskavé úvahy — třeba jen dopisy (adr.: do redakce t. l.), abychom ze zahrádek mohli udělat východiště první hmotné práce školy pro obec! *Jar. Petrbok.*

Bible v laické škole. Anglická liga pro světské vyučování (Secular Education League) podala v časopisech anglické veřejnosti vysvětlení o tom, jak si představuje osud bible v laické, nekonfesijní škole. Otázka je, zdali, až všecek církevní vliv ze školy vymizí, bude také bible ze školy vyloučena a snad zakázána jakákoli zmínka o ní; ne-li, jedná se o to, jaká omezení budou uložena užívání bible ve škole. Liga světského vyučování, jejíž členové hlásí se k nejrozmanitějším názorům náboženským, odpověděla na otázky tyto takto: V laické škole nebude lze užívati bible než s těmito omezeními: I. Bible nesmí býti ve volné škole autoritativním zdrojem mravoučných nebo náboženských zásad. II. Nebude dávána dětem do rukou jako kniha četby. III. Kdykoli učitel zmíní se o bibli ve svých výkladech, musí pečlivě dbáti toho, by zmínce této nedal žádného zbarvení bohoslovného nebo náboženského.

Menšinové školství v Čechách před stávkou. Dle zprávy „Trutnovského Věstníku“ hrozí Rakousku nový kulturní skandál, jenž nemá tak hned sobě rovna v dějinách vzdělané Evropy. Zástupci menšin na českém severu usnesli se dne 11. května 1908 v Lomu, že počátkem školního roku zahájí všeobecnou stávku dětí na českých školách tamnějších, nebudou-li zlořády na nich se vyskytující odstraněny. Je opravdu přízračno pro náš stát, že v něm i k dobytí nejprimitivnějších potřeb školských sahati se musí k tak krajním prostředkům jako je stávka. „Známe dobře,“ praví T. V., „tu martyrologii českých škol: přeplněné, nedostatečné místnosti v chlévech a sklepech, sousedící s tančírnami a putykami, nevyhovující ani nejskromnějším požadavkům hygienickým, pařeniště dětských nemocí a mravní zkazy. K tomu nejdivočejší pronásledování při každém pokuse domoci se nápravy, stálé vyhrůžky a bezmocné, za to tím sprostší úsilí po zničení školy, nemravný nátlak na rodiče, chikanování úřední a pověstné průtahy ve všech možných instancích rekursních. My jsme na to zvykli, ale jsme zvědavi, co tomu řekne kulturní Evropa, až uzří tento rub své vzdělanosti.“

Škola v lese. Pro děti slabé a opuštěné zřízena za pomoci několika šlechetných dárců škola v lese přes léto a sice v Kostelci nad Orlicí, kde letní vzduch je zvláště zdravý. Komité, jež si vzalo na sebe starost o udržování této školy, obrací se na veřejnost o podporu. Takových škol by bylo potřebí mnohem více a měly by země v tom zakročiti a již jednou sanace svých financí od státu dosáhnouti, by se mohli věnovati svým humanně-kulturním, školským a zdravotnickým povinnostem cele.

„Odpusť nám naše viny“ modlí se klerikálové několikráte denně, ale docela dle naučení těchto slov nejednají. Odpuštěno chtějí míti od jiných, ale sami odpouštěti nechtějí. Kol. Vildomec v Boskovštýně zažaloval faráře Senze z Hostíma pro hrubé urážky. Když měl býti farář odsouzen, prosil a kolega mu odpustil. Za nedlouho však byl smířlivý kolega denuncován klerikály a udán státnímu návladnictví pro rušení náboženství (!), ale úřady soudní vyšetřování jako bezdůvodné zastavily, neboť udání bylo úplně lživé. Roztrpčen chikanováním a neustálými tahanicemi, vystoupil kolega z církve, aby měl pokoj od slídivých klerikálů, již každé jeho hnutí sledovali, zda-li jako katolík se do puntíku řídí různými předpisy církevními. Farář Senz, který jen laskavosti kolegy mohl děkovati, že nebyl řádně potrestán, ihned sedl a přípisem žádal obecní představenstva Boskovštýna a Jiřic, aby biskupské konsistoři nebo farnímu úřadu oznámila, „zda si přejí, aby odpadlý učitel katolických dětí i na dále vyučoval, anebo aby při nejmenším byl přesazen“. Ale tu se farář přepočetl. Občané měli více smyslu pro občanskou svobodu, než-li jich pastýř. Obecní zastupitelstvo Jiřic se usneslo, aby kol. Vildomec i na dále na škole působil a starosta Boskovštýna odpověděl, že věc ani výboru nepředložil, protože nepatří do jeho kompetence. — Kaplan Galusek byl žalován u okresního soudu v Kyjově a měl se tam zodpovídati. Poněvadž jest však „pomazanou“ osobou, tedy nepřišel. Možná, že se bál toho „dostavenîčka“, kde by nesměl lhát. A nebylo by mu to tak snadno. V rozsudku byla přijata tato forma smíru: Galusek se zavázal, že odvolá urážky ve třídě za přítomnosti předsedy místní školní rady. Urážky musel také odvolati před konferencí a prositi uč. Krupičku, jejž hrubě urazil, za odpuštění. Musil zaplatiti 20 K na Brněnskou Matici. Formule odvolací stanovena byla před soudem. Nevynasnaží se křesťanský pedagog, aby to platil i s úroky? Slibuje prý „pomstičku“. „Odpusť nám naše viny!“
„Věstník Ú. s. j. u. na Moravě.“

Koedukace na průmyslových školách pokračovacích zavedena je v Kouřimi a v Chudenicích u Klatov, a to se zdarem. Žákyně chovají se vzorně;

zvláštní péči věnují svému zevnějšku, a úprava písemných prací a výkresů u mnohých jest bezvadná. Mnohým žákům slouží za vzor, což na zušlechtění mravů a prospěch ve předmětech velmi příznivě působí. Ve druhé třídě školy kouřimské, kde je 65 žákův a žákyň, nikdo neobdržel z mravného chování 3. stupně. Dokud nebylo koedukace, byl třetí stupeň z mravů zjevem obyčejným, ba ani čtvrtý stupeň nebýval zvláštností. — A z Chuděnic píší: Co se mravného chování týče, nepostřehlo se letošního roku ani jediného hrubšího poklesku, ač je v I. ročníku i s dívkami 42 žáků. Lze zcela dobře tvrditi. že na to vliv mělo společné vyučování dívek s hochy; A proč by se měli od sebe vzdalovati? Mravnost se povznese zajisté více vyučováním společným než stálým oddělováním žáků různého pohlaví od sebe. (Škola měšťanská.)

Boykot záhřebské universitě. Pro pensionování professora Surmina a suspendování prof. Manojloviče opustilo 580 posluchačů záhřebskou universitu. Z nich 110 přesídlilo do Stýrského Hradce, 350 do Prahy a ostatní do Vídně, kdež budou pokračovati ve studiích. Ve středu 6. května přibyli zvláštním vlakem do Vídně a demonstrovali před parlamentem. Jihoslovanští poslanci slíbili podporu. Den na to byli skvěle uvítáni v Praze. V Chorvatsku konají se na podporu jejich četné sbírky.
Komenský ze 14. května 1908.

Účinný prostředek proti nucené zpovědi a přijímání ve škole. Žáci obchodní akademie v Hradci Králové jsou jako jejich kolegové na všech středních školách nuceni k povinné zpovědi a přijímání. Disciplinární řád jim to přikazuje. Podařilo se jim však najíti účinný prostředek proti takovémuto nemravnému nucení k náboženským výkonům a při tom neudělali nic jiného, než že povinnost svoji plnili úplně svědomitě, s takovou svědomitostí, jakou asi ani tvůrce disciplinárního řádu neočekával. Někteří z nich přiznali se jednoduše ve zpovědi k tomu, co se všeobecně ví, ale s čím pokrytecká dnešní společnost se tají, že totiž náboženské víry už dávno nemají. Tím nespáchali ovšem nic nedovoleného, poněvadž nevěra v boha a v učení církevní jest církevním hříchem a náleží tudíž ve zpovědi ze hříchu takového se vyznati. Vyznání takové mělo ovšem následek ten, že, poněvadž jedná se o církevní hřích zvláště těžký, obyčejný zpovědník nemohl jim uděliti rozřešení a následkem toho také nemohli býti připuštěni ku přijímání. Tím vyhnuli se zajisté také přijímání svatokrádežnému, ale také nedostali se do konfliktu s disciplinárním řádem kterým zajisté svatokrádežná zpověď a přijímání nařizována býti ani nemůže. Případ zasluhuje věru, aby byl sdělen širší veřejnosti a nepochybujeme, že najde hojných následovníků. Při májové pobožnosti využil případu známý jezovita Jemelka, vyzývaje zfanatisovaný lid, aby se šel podívat druhého dne do kaple, jak budou se dnešní nevěrečtí studenti chovat ku svému spasiteli. Patrně by tužbám tohoto jezovity lépe odpovídalo, kdyby studenti docela po jezovitsku byli náboženskou víru obvyklým způsobem pouze předstírali a zpovídali se i přijímali svatokrádežně.

O třeboňské záležitosti „křížů“. Profesor třeboňského gymnasia dr. Arnošt Dittrich, jemuž zemská školní rada uložila, aby se při bohoslužbě křižoval, uveřejňuje v „Čase“ ze dne 7. dubna t. r. toto zasláno: Obdržel jsem úřední rozkaz, že se musím při školní mši křižovat. Domnívaje se, že takový rozkaz lze člověku mého věku dáti jen, je-li trestancem, odvolávám se od instance k instanci. Nehodlaje se pak podříditi z ohledu na svou vážnost u žáků ani do vyřízení svých odvolání, stal jsem se protestantem. Se mnou přestoupila má rodina Následkem toho šíří se o mně tiskem i slovem tendenční zprávy. Tiskem: že jsem se nemodlil se žáky, že jsem se choval neslušně při mši. Ústně: že jsem při mši četl noviny, že proto i žáci četli noviny. Předstírá se pak, že rozkaz nahoře uvedený byl důsledkem tohoto jednání. Prohlašuji tyto zprávy za lež. Důkaz provedu v případě potřeby svědectvím žáků a kolegů. „Vina“ má záleží jen v tom, že jsem při mši tiše seděl, nesúčastně se jí. Prosím své přátele v Praze, aby mně — možno-li — přispěli, bych věc dostal před soud. Dr. Arnošt Dittrich, c. k. profesor.

Kámen moudrosti nalezl pardubický c. k. okr. školní inspektor prof. Michl, který po inspekci pravil ku kolegům v konferenci shromážděným: „Jste otráveni zdivočelým tiskem a organisační horečkou.“

Zajímavé doznání. Katolický kněz S. napsal do klerikální revue rajhradské „Hlídky“ zajímavý posudek o katolicismu, z něhož vyjímáme část, týkající se vyučování katechismu v dnešních školách: „Škola dnešní a katechismus její činí náboženství zrovna nenáviděným. Dítě odnáší si ze školy pojem o nějakém katolicismu suchém, těsném, malém, odporném, jenž jako můra tíží všechny, na každém kroku váže, stále peklem hrozí všude, kam se hneš, staví na stráž černou sutanu a sebe.“ Jak patrno, sami rozumnější kněží uznávají, že dnešní vyučování ve školách je zbytečné a že ubírá času jiným věcem důležitějším a pro praktický život potřebnějším. *„Věstník moravský.“*

Klerikalismus v pražských útulcích. Ve „Hlídce Času“ ze dne 13. května uvádí se řada výtek, kterých právem zasluhují pražské útulky. Výtek těch je však ještě mnohem více; zejména jest opomenuto, jak povážlivě bují v pražských útulcích klerikalismus. Článek sice uvádí a neschvaluje, že v útulcích se počíná a končí modlitbou. Ale informace jsou podrobnější a zajímavější. Děti často vypravují, co v útulcích dělaly a co jim slečna vyprávěla. Děti vykládají: Slečna nám vypravovala o sv. Alžbětě, o sv. Josefu, o sv. Bonifáci... Učili jsme se písni k sv. Anně, k sv. Josefu, ó Maria přemilostivá... Byli jsme ve 4 hodiny na požehnání a pak nám dal velebný pán koblihy... Slečna se nás vyptávala, zda-li se každý den doma modlíme...? — Pěkné ukázky, není-liž pravda? Máme jich více a máme v rukou i doklad, že si vychovatelka píše do záhlaví svých příprav: „Ve jménu Páně, ku cti a slávě Boží a Panny Marie“. To se děje v Praze, pod dozorem vrchního inspektora, svobodomyslného řed. Maděry, to se děje v době, kdy se vážně pomýšlí na to, aby se vyučování náboženství ze škol odstranilo. Což pak vychovatelky nemají tolik soudnosti, aby poznaly, že se tím pletou do práce katechetům, což pak opravdu nemají nic užitečnějšího v útulcích na práci? Také z uvedených faktů jest patrno, že jest nezbytně třeba, aby se pražské útulky důkladně reorganisovaly. (Učitelské Noviny.)

Buďte opatrni jako hadové. Ve zprávě o spolkové schůzi katechetů v král. Českém čteme toto usnesení: „V případech, kde některé korporace požadavkům moderní výchovy (!) hledí spíše z nedopatření než ze zlé vůle vyhověti způsobem, který nebezpečně poškozuje náboženské cítění dítek: poslouží se zájmům sv. náboženství i katechety (!) nejlépe, když působením pokud možno mimoúředním a soukromým (!) u vlivných osobností (!) se podaří cestou smírnou a benevolentní závady takové odstraniti.“ Jak vidět, církev dovede se velmi pružně přizpůsobovat okolnostem a poměrům. „Vlivné osobnosti“ nelze zpracovávat denunciacemi a kde nelze přeskočit ani přelomit, tam se po římsko-katolicku i podleze. (Učitelské Noviny.)

Upřímný denunciant. Učitel Jos. Haken v Dol. Bousově byl po celé dva roky pronásledován tamním farářem Fr. Kollatorem. A pro samé malichernosti, které ani za řeč nestojí: modlil prý se jednou s dětmi „Otčenáš“ bez „Zdrávas“, jindy „Zdrávas“

bez „Otčenáše", v kostele se nekřižuje, koná přednášky atd. Ale i to, co udal, byly pouhé klepy, dokázat nedovedl nic. A po čase vždy ty několikrát už marně udané hlouposti opakoval a vyšetřování začlo znovu. Zajímavý je tento obrázek: Farář podá proti učiteli stížnost k okresní školní radě. Inspektor přijede vyšetřovat. Zavolá faráře, řídícího i učitele. Začne: „Pane učiteli, pan farář si stěžoval na Vás. Pane faráři, opakujte svoji stížnost a podejte důkazy!" Farář koktá: „Já, já nechci nic dokazovat, dokázat já nic nemohu, o to mi zde nejde. Mně se jedná o pana učitele přesvědčení. To on musí změnit, abych já měl pokoj. Ale on přesvědčení svoje nezmění a tak je to všecko marné..." Dovídáme se, že okresní školní rada jičínská rozhodla, aby definitivní tento učitel z „příčin služebních" byl přesazen jinam. Patrně tedy proto, že na komando farářovo „nechtěl změnit své přesvědčení". Už tedy není ani potřebí, aby takový velebný denunciant svoji denunciaci dokázal. Stačí, když se faráři učitel „nelíbí"... Občanstvu se zase nelíbí takováto úřední praxe a energickému protestu se zajisté zdaří, aby i zde jako v četných případech předchozích odrazili takový bezpříkladně drzý útok na svědomí učitelovo.

Biblické příběhy krvavé a neuvěřitelné zdají se již i klerikálům samotným příliš silným tabákem pro útlé dětské duše. „Korrespondence katolického duchovenstva" stydlivě připouští: Ovšem tu bylo by k přání, aby při novém sestavování biblického dějepisu některý článek byl vynechán, některé rčení změněno. K čemu to „Ustanovení obřízky", to hledání nevěsty Izákovi, ty „Strašlivé zázraky v Egyptě", „Zboření a trest", „Balaamovo proroctví", „Davidova proroctví", „Rozdělení říše", „Proroci Joel a Micheáš", „Král Oziáš sahá do úřadu kněžského a malomocenstvím raněn jest", „Proroctví Isaiášova", „Nábožný král Ezechiáš", „Navrácení se ze zajetí babylonského", „Překlad Písma svatého do řeckého jazyka". — Kdyby některá nešťastná duše, umístěná náhodou v učitelském těle, dovolila si podobný úsudek, bude mít na krku rázem disciplinární vyšetřování „pro urážku náboženství". Případ Konečného jest i v tomto ohledu dokumentem krvavým! Ale potěšitelno jest, že i velební páni sami veřejně uznávají zbytečnost veliké části náboženského učiva, vtloukaného až dosud nemilosrdně do naší školní mládeže. Jest ovšem těžko vyhlašovat za svaté, co páchne krví a hnilobou a udržovat, co se udržeti nedá ani pomocí papežských anathemat. Zajímavo jest, že klerikálové jsou ochotni vykuchat biblickou dějepravu v téže době, kdy se divoce bijí za podpis katechetův na školních zprávách. Katechetské klikyháky jsou — dle toho — nesmírně důležitější, než „pravdivé" události z biblické dějepravy.

„Rovnost".

Modlitba před vyučováním a po vyučování není školními předpisy a zákony ustanovena a přece koná se téměř na všech školách, i tam, kde jsou žáci jiných vyznání než katolického. (Že modlení toto není nezbytným, ukazuje nejlépe příklad některých německých škol v Praze a předměstích, na př. na něm. realce v Karlíně, kde vzhledem k značnému procentu žáků židovského vyznání od jakýchkoli modliteb je vůbec upuštěno. Pozn. red.) Celé toto modlení opírá se tudíž o pouhý zvyk jako mnoho v našich školských věcech — pokud se náboženství týká. Zvyk je druhá přirozenost, a naši páteři patrně chtějí, aby si děti ve škole „zvykly" bezhlavému „modlení" čili bezmyšlenkovitému odříkávání určitých frásí a proseb. Osobují si dokonce i právo ustanovovati, které modlitby se mají kdy odříkávat a okresní školní rady ochotně je podporují. Taková ochotná okresní rada je v Mnich. Hradišti. Ustanovilať nedávno: „Nařizujeme, aby učitelé tamní školy modlili se se žáky „Otčenáš" a „Zdrávas" nikoli jen střídavě, nýbrž aby se modlili se žáky vždy obě modlitby. Současně připomínáme řídícímu učiteli § 34. a 35. ř. škol. a vyuč. podotýkajíce, že jest již na čase, aby učitelé nezavdávali příčiny ke stížnostem také v podobných záležitostech." My zas máme za to, že je už na čase, aby školní úřady už jednou naučily se respektovat platné právo, anebo aspoň, aby se chovaly jako sbory normálních intelligentních lidí a ne jako konventikle bigotních svíčkových bab, jimž se každý rozumný člověk jen vysměje.

K čemu jsou hodiny vyučování náboženství ve škole. Katecheta Jonák v Praze VII. zavádí na obecné škole chlapecké v Jablonského ul. do hodin náboženských „názorné" vyučování. Při výkladu o stavu manželském v třídě Vb. zavolal si několik žáků k tabuli. Jeden dělal ženicha, druhý nevěstu, třetí mládence a čtvrtý družičku. Svatba tato vyvolala přirozeně veselost mezi ostatními žáky. Za to je katecheta odměnil tím, že je prohlásil za „nejblbější třídu ze všech". Domníváme se, že takovými pitomostmi se nemusí proplýtvat čas ve škole, který by zasluhoval, aby byl jiným způsobem využitkován. Ovšem kněží toho nedovedou a nemohou také dovésti, proto by bylo již na čase, aby tyto hodiny náboženství ze škol vymizely.

Nábožensko-mravní výchova v praxi. (Z dopisu Růženy Neumannové, žákyně měšť. školy v Berouně). ... když vyšel první dětský pokrokový časopis „Jaro"... přinesla jsem onen časopis do školy na ukázku. Když se o tom dozvěděl velebný pán Šuler... prohlásil, že takový buřičský list do školy nepatří a že za ten list špatný jí opatří list užitečný „Anděla Strážce", „Sv. Vojtěcha", „Kříž" a „Marii". Od těch dob byla jsem od něho pronásledována stále, nadával mi „prašivá ovce". Dojata nad tou pohanou zakryla jsem si obličej a plakala jsem, takže jsem z toho rozčilení nevěděla, že velebný pán vyzval k modlení, za co pak musila celá škola být po škole... Když pak některé žákyně prosily, aby je pustil domů, posílal je na mě, aby si to se mnou vyřídily. (!!!) Po krátkém čase nastala nám zpověď a přijímání... Každá z mých spolužaček měla celý arch napsaných hříchů. jenom já jsem přišla s prázdnýma rukama. Na otázku mých spolužákyň, proč nemám napsané žádné hříchy prohlásila jsem, že nemám žádných hříchů, že jsem nikoho nezabila ani neokradla a jest-li jsem mamince smlsala kousek cukru nebo trochu mléka, to neuznávám za žádný hřích a k vůli tomu si nebudu nadávat „já bídná hříšnice!" Jedna žákyně šla na mě žalovat velebnému pánu Šulerovi, který vyskočí ze židle jak byl oblečen při zpovědi, obořil se na mě, kde mám hříchy a když jsem prohlásila, že žádných nemám, popad mě za límec a vlekl mě přes celou školní světnici a vyhodil mě ven ze dveří se slovy: „tady máš rozhřešení!" (Kdyby si takhle zahráli na zpověď nekněží, byla by to jistě urážka církve. Pozn. red.) Teď když je mě 14 let, nedostala jsem propouštěcí vysvědčení, až prý napřed půjdu ke zpovědi a přijímání. snad aby mě mohl ještě jednou pan katecheta Šuler dát rozhřešení ze dveří ven jako tenkrát. Toho se již ale nedočká; raději vystoupím z církve, než abych šla tam, odkud mě sluhové boží vyhodili."

Chraňte své děti před kněžskou surovostí hromadným vystupováním z církví. Dne 11. května na obecné chlapecké škole v Nuslích vyučoval v náboženské hodině katecheta Anselm Šírka z řádu mnichů Dominikánů. Za jeho přítomnosti se žák Josef Bláha něčemu zasmál, což rozdurdilo velebníčka do té míry, že zmíněného žáka stloukl školským ukazovátkem (kusem habrového dřeva) tak

důkladně, že mu zůstaly krevní podlitiny. Aby veřejnost mohla posoudit následek této brutality, stůjž zde lékařské vysvědčení, vystavené téhož dne lékařem MUDrem Vil. Husákem v Nuslích. Týž píše: Při ohledání žáka Josefa Bláhy jsem shledal: 1. Podlitinu krevní v podobě pruhu 12 cm. dlouhou a 2 cm. širokou, táhnoucí se od doleního úhlu levé lopatky směrem šikmo dolů až ku dvanáctému žebru pravé strany. Podlitina jest ostře ohraničena a znatelny i oděrky. 2. Těsně pod úhlem pravé lopatky rovněž podlitinu krevní, jdoucí rovnoběžným směrem s podlitinou první. Tato jest 5 cm. dlouhá a 2 cm. široká, téhož vzezření. 3. Uprostřed pravé podlitiny krevní, 4 cm. dlouhé a $1^1/_2$ cm. široké, méně jasných okrajů, Na surového kněžoura podáno trestní oznámení. (Matice Svobody.)

Ještě jeden posvěcený surovec. 20. května zodpovídal se před okresním soudem v Žižkově katecheta Roudnický pro trýznění 13leté žačky Anežky Černé. Po skončeném líčení postoupeny spisy státnímu návladnictví za účelem rozšíření žaloby pro jiné ještě delikty. Kdo nechceš míti ze svých dítek duševní i tělesné mrzáky, vystup z církve, abys nemusel své děti svěřovat posvěceným surovcům. (Matice svobody.)

Z klerikálního sjezdu brněnského. Poslanec Šilinger: „Ať si nehrají učitelé s ohněm. Kdyby lid katolický počal rozhodovati, zůstali by všichni bez chleba. Za katolickou školu bít se budeme do posledního dechu.“ Posl. Ševčík: „I my katolíci musíme provádět revoluci katolickou s heslem: Žádný, kdo je proti víře a náboženství, ať není ve škole. S tím ze školy pryč!“ (Časopis Komenský.)

Ukázka „náboženské výchovy“. Píše se nám z Kyjova na Moravě: „Učitel J. Krupička ve Vracově vykládal ve IV. třídě (4. a 5. školní rok) žákům o Mistru Janu Husovi. Místní kaplan Otto Galusek dověděl se, co učitel mluvil o Husovi a pustil se hned odpoledne téhož dne do učiva i do učitele. Chlapcům říkal, že mohou říci panu učiteli, že je hlúpý a osel. Odebírá prý nevěrecké noviny, ve kterých je o panáčcích, že pijí pivo a že sú bachratí. Vyčítal učiteli před hochy studia. Nic prý neví, protože studoval jen 4 roky a on 12. Naváděl hochy, aby mu řekli druhý den, že mu nevěří. Při kaplanově výkladu byl hrozný křik. Hoši byli při učiteli, ale jeden přece křičel „hanba mu! (učiteli); zítra půjdeme pana učitele sesadit!“ Kaplan mlčel, naopak se smál a měl radost, že má aspoň jednotlivce na své straně. Sliboval hochům, že jim přinese v pátek knížku, ve které si budou číst o Husovi. O Žižkovi vykládal, že to byl ďábelský a čertův bojovník. Kdyby nebylo Žižky, mohli jsme býti bohatí, on všechno vyloupil a popálil. Hus byl lajdák a oblékal se do oslí kůže. To jsou asi perličky jeho výkladu. Přirozeně následovala žaloba, a při stání u okresního soudu v Kyjově zrovna na „zelený čtvrtek“ uzavřen smír za těchto podmínek: Kaplan odvolá urážky před celou třídou za přítomnosti předsedy místní školní rady, odvolá urážky ty dále před učitelskou konferencí, bude žádati učitele za odpuštění a zaplatí 20 K na brněnskou Matici. Jak přirozeno, klerikální hrdina skutečně odvolal a požádal za odpuštění, za to ovšem zahájil proti učiteli boj tajný; vyzvídá od hochů, čemu je učitel učí, bere si je na faru, rozdává svaté obrázky...“ Tolik náš dopisovatel. — Kaplan bude patrně nyní štvát opatrněji, ale ve štvaní nepřestane. Proto každý soudní i jinaký smír s takovými lidmi je bezcenný. Nejlépe bude pro příště: Nic nedávat, nic nevěřit a také: nic neprominout!

Vysvědčení propouštěcí vydává správce školy s přiměřeným poučením, když se učitelská konference usnesla, že žák, dospěvší 14. roku, má vysvědčení dostati. Z tohoto práva vyvodil pan řídící učitel K. Hospodka na Klášteře ještě jiné právo. Zadržel vysvědčení propouštěcí žáku proto, že nebyl u „sv. zpovědi a sv. přijímání“, protože si toho prý duchovní správa přála. Zaznamenáváme tento případ jako dokument historický i jako příspěvek ku psychologii učitelské duše. Přeje-li si páter, udělá pan řídící všecko, třeba takový kotrmelec, ku jakému nemá nejmenšího práva a za který se musí stydět. Nejvíce se povolnost v těchto věcech vymstí na samotném řídícím; podal páteru prst a páter chce hned celou ruku. Už hrozil ve škole děvčatům, že prý si bude musit promluvit s panem řídícím, aby se modlily ve škole v poledne „Anděl Páně“. Za chvíli přijde zase s něčím jiným. Pan řídící i pan páter provozují positivní politiku. Ale jako vždy a všude, platí i zde: Si duo faciunt idem, non est idem. Neboť Francek a pantáta není totéž. Pantáta poroučí a Francek musí poslouchat. Ostatně — musí prý být ve světě kázeň a pořádek...

Nedostatek škol ve Španělsku. Jak sděluje časopis „El Pais“, je pouze v Madridě neméně než 15.000 dětí, které rostou úplně bez školského vzdělání. Nechť však nikdo nemyslí, že nedostatek ten pochází ze zlé vůle nebo nedbalosti rodičů. Když totiž otevřeny byly nové školy v předměstích Bailen a Vallehermoso, rodičové hrnuli se s dětmi do nich takovým počtem, že policie uznala nutným, zakročiti proti příliš velkému návalu, s jakým se tito lidé s dětmi svými hrnuli do škol. V Madridě je dosud škol velice málo, ty, které jsou, jsou málo prostranné, takže nestačí vlastně ani pro děti do nich zapsané. Také výmluvná ukázka, jak to se školstvím vypadá v zemi, kde domohou se vlády klerikálové.

Úředně zavedené vyučování Esperantu oznamuje „La Revuo“ (internacia monata literatura gazeto) ve 4. čísle letošním. Dle zprávy ředitele školy „Montesguiranovy“ v Lille (Francie) oznámil inspektor škol Minet ve schůzi ředitelů škol I. čtvrti města Lille, konané 9. října 1907, že od nynějška ustanovuje se zvláštní zkouška z Esperanta pro přijetí do vyšších škol obecných. Vyučování Esperantu v těchto školách upravuje se úředně a pro usnadnění další organisace budou mít učitelé znající Esperanto přednost před neznajícími. Zpráva o tomto rozhodnutí podána úředně i rektoru Lyonovi a Gasquetovi, správci vyučování (na školách obecných) v ministerstvu. Následkem toho 1100 žáků v městě Lille učí se dnes Esperantu. — Redakce „La Revuo“ dokládá, že i v Paříži ode dvou let jsou veřejné (úřední) kursy Esperanta ve vyšší škole obecné „Turgotově“ a ve Fontenaysous-Bois (u Paříže) v Institution Dalayrac a v Institution Silvestre. — Zase jsme tedy o krok pozadu. —

První mezinárodní sjezd pro morální pedagogiku bude se konati ve dnech 23. až 26. září v Londýně. Kromě otázek, týkajících se ethické výchovy, bude na sjezdu jednáno též o založení mezinárodního orgánu a mezinárodního výboru pro mravní výchovu. Jednati se bude v jazyku anglickém, francouzském nebo německém. Lístky, oprávňující ke vstupu do všech schůzí sjezdových, prodávají se po 12 K; každý účastník obdrží též protokol sjezdu zdarma. Presidenty sjezdového výboru, jehož členy jsou nejproslulejší pedagogové evropští, jsou: za Rakousko prof. dr. Jodl a T. G. Masaryk, za Uhry prof. Pikler, za Německo Paulsen a Kerschensteiner, za Francii F. Buisson a Estournelles de Comtent, za Skandinavii Harald Höffding, za Spojené Státy dr. F. Adler atd. Přihlášky přijímá sekretář pro Rakousko Vilhelm Börner ve Vídni III/2 Obere Viaduktgasse 32.

Učitelská záložna „Komenský“, zapsané společenstvo s ručením omezeným v Praze-II., Vojtěšská 5. (Dům Hlaholu), vykazuje za měsíc

květen 1908: Zůstatek závodních podílů K 103.400, zůstatek reservních fondů K 29.171·84. Vkladů uloženo K 58.173·07, vybráno K 42.754·71, zůstatek vkladů činí K 700.755·67. Na půjčky splaceno korun 202.837·35, nových půjček povoleno K 241.842·88, zůstatek půjček K 1,081.631·09. Úřaduje se denně 9—1; 3—6; o prázdninách jen dopoledne 8—1.

LITERATURA A UMĚNÍ

Břet. Jedlička-Brodský: **Stromové a květinové slavnosti.** Nákladem Svazu českých spolků okrašlovacích v Praze. Cena 1·2 K.

Stromové slavnosti, jež byly k nám z Ameriky přeneseny, uvázly u nás na povrchu a nestaly se v rukou Svazu okrašl. spolků tím, čím se státi měly: novým ethisujícím prvkem společnosti, sociálními svátky humanity k přírodě vůbec. Školská falešná moralistika vymrskána ze školských síní, zdá se, že pokouší se se zdarem o toto pole, aby stromové slavnosti sprostředníla a dala jim začasté charakter mravných kázání dětem i lidu, spojených s dětskými produkcemi. Stromové slavnosti staly se namnoze hračkou. Měly býti řešeny na lidovém a sociálním podkladě.

Strom, láska ke stromu a přírodě dotýká se příliš hospodářských poměrův života člověkova, nežli aby přes tento fakt mohlo se přejíti k povrchním výkladům o důležitosti stromů. Tím zdaleka není věc rozřešena. Je to ovšem úkol nesmírně těžký, ale vážné snahy byly by se i o něj pokusily.

Knížka p. Jedličkova je po bezvýznamné brožuře Rachotově druhá, jež dostává se mi do rukou. Učitelstvu byly doporučeny jubilejní stromové slavnosti a proto obě půjdou hojně na odbyt, ačkoli svůj ploše vyměřený úkol nepříliš stkvěle vykonaly.

Kniha p. Jedličkova je však rozhodně lepší a má-li se již voliti, tož knihu Jedličkovu.

Ale jinak zvláště ona její část, jež obsahuje proslovení a řeči, potřebovala by ještě mnoho změn, aby uspokojila. Řeči ty jsou namnoze právě jen suchým kázáním, jež neobešlo se dokonce ani bez náboženského balastu, andělíčků a měšťácké laciné morálky.

Výběr veršů lépe se zdařil, ačkoli i tu méně znamenalo by více. (Co na př. s verši Grossmanové-Brodské?) Přidaný návod o sázení stromův je vhodný.

Babor.

(Zasláno.)

Českému studentstvu a jeho přátelům!

Po celém vzdělaném světě šíří se mohutné hnutí za vymaněním od lihových nápojů, protože se poznává čím dále tím jasněji, že požívání lihovin ohrožuje tělesnou i duševní výkonnost národa, podlamuje mravní sebeurčování a sebekázeň, působí nesmírné škody sociální a ztráty hospodářské a je jedním z nejhorších činitelů degeneračních. Těmto zhoubným následkům možno čeliti jen úsilnou, systematickou prací.

Přesvědčení o důležitosti boje proti alkoholismu mělo by vyburcovat všechno uvědomělé studentstvo české, aby se hromadně přiklonilo k životu abstinentnímu a pracovalo pro ostřízlivění a obrození v českém národě.

Víme, že jsou celé řady studentů abstinentních. Ale nepostačí jen sám pro sebe býti zdrželivým, neboť abstinentismus jest důležitou otázkou sociální a všechna účinná práce sociální v nové době děje se nejlépe v určitých organisacích. Roku 1907 založen při Zemském spolku proti alkoholismu studentský odbor. Je potřeba, aby se řady tohoto odboru co nejvíce množily. Kdekoliv se chopilo abstinenční propagandy studentstvo, dodělalo se úspěchu. Proto vyzýváme všechny kolegy a kolegyně, uznávající z přesvědčení naši ideu, aby se hojně hlásili k studentskému odboru Zemského spolku proti alkoholismu. (Přihlášky přijímá: Ph. St. Stan. Kukla, Praha-II., Jenštejnská ul. č. 1, Hlávkova kolej. — K dotazům nutno připojiti známku na odpověď.)

Kolegy středoškolské žádáme, aby nám ohlašovali aspoň, jsou-li na které škole abstinenti, aby si jednotlivci brali za thema při řečnických cvičeních ve vyšších třídách otázku abstinence a aby pamatovali na náš agitační fond.

Přátele studentstva a celou českou veřejnost žádáme o podporu morální i hmotnou.

Přátelé, nezůstávejme pozadu za osvíceným studentstvem finským, norským, švédským a angloamerickým! Pracujme pro své i národa svého obrození! U národa malého má snaha po ostřízlivění, po čistém a jasném myšlení dvojnásobnou váhu! Budoucnost náleží jenom národům čistým a střízlivým!

Za Stud. sekci Zemského spolku proti alkoholismu:

MUC. Karel Hromada, MUC. Vladimír Taussig, Ph. St. Rud. Schams, Ph. St. Frant. Puš, JUSt. Jar. Dorazil, JUSt. Jos. Lázenský, Ing. St. Ot. Dorazil, Ing. C. Karel Šimon.

Doc. Dr. Břetislav Foustka. Prof. Dr. Gust. Kabrhel. Prof. Dr. T. G. Masaryk. Prof. Dr. Stan. Růžička. Doc. Dr. Václav Tille.

Pořadatelům oslav památky Mistra Jana Husa. Červencové číslo „Havlíčka“, dvouhaléřového měsíčníku, šířícího pravdu v lidu, věnováno bude celé památce M. J. Husa. Bude obsahovati velice pěkné a obsažné pojednání od bývalého kněze Ladislava Kunteho, v němž bude souhrnně vyznačen význam mučedníka kostnického pro český národ. Toto číslo „Havlíčka“ bude tudíž velice vhodné ku šíření při oslavách památky Husovy a doporučuje se k tomu všem pořadatelstvům těchto slavností. Vydavatelstvo „Havlíčka“, aby umožnilo rozšíření tohoto čísla po všech českých krajích, expedovati je bude vyjímečně levně a sice **60** výtisků za 1 korunu vyplaceně, **300** výtisků za **4 K** v pošt. balíku nevyplaceném, dále týmž způsobem expeduje se **500** výtisků za **6 K** a **1000** výtisků za **10 korun**. Je nutno, aby příslušný obnos byl poslán současně s objednávkou. Nechť pořadatelstva Husových oslav neopomenou všade „Havlíčka“ šířiti a tam, kde nelze přednášku o Husovi v červenci uspořádati, budiž v náhradu toho alespoň toto číslo „Havlíčka“ rozšířeno. — Aby všechny objednávky mohly býti při obrovském nákladu „Havlíčka“ v čas vyřízeny, buďtež tyto co nejdříve zaslány na adresu administrace „Havlíčka“, Kr. Vinohrady, Korunní tř. 6.

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba Praha-Vršovice.

ROČNÍK IV. 20. SRPNA 1908 SEŠIT 4.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

BABOR:

K sjezdu slovanského učitelstva v Praze ve dnech 9. až 14. srpna 1908.

Ideové zápasy evropských plemen, jež odehrávají se zvláště od veliké revoluce, nejsou přirozeně skončeny. V této době počíná další veliká etapa tohoto ideového vyrovnávání: duchovní vzrůst slovanského lidu, kterýž vyciťuje existenční nutnost takového duševního a životního zhodnocení.

V této přechodní době, jež přese vše je tak význačna uvědoměním si individuality národní, zachvátilo patrné reelní snažení všechen slovanský svět a vědomí o nutnosti společného ideového postupu — za zdemokratisováním života a jeho vnějších forem, za vlastním duševním vývojem, za vlastní slovanskou kulturou, za organisací hmotných hodnot i duševních sil — vystupuje určitěji a určitěji.

Máme-li v dějinách Evropy započíti kulturní fasi Slovanstva, musíme semknouti se k činorodé, obrodné práci, jež byla na rozdíl od minulého romantického tak dobře nazvána novým slovanstvím.

Nové slovanství, toť vědomá snaha o silnou slovanskou kulturu, nové slovanství, toť opravdová práce, založená na positivních a slučujících prvcích hmotného i duševně kulturního života u všech slovanských národův. Nové slovanství, toť vážné, systematické hnutí rozumové za své bytí hmotné i duševní.

Takovým krásným činem na této dráze nového slovanství zůstane uplynulý pracovní sjezd slovanského učitelstva, na jehož program položeno jednání o národní výchově.

Význam výchovy jest příliš patrný. Jako jest známo, že výchovou stoupají národové k moci, tak opět rozkladem činnosti výchovné upadají ve své síle. Výchovou nechtěl marně Komenský obroditi náš porobený národ. I jest zcela pochopitelno tedy, že otázka národní výchovy to jest, jež na poli budoucnosti slovanské vyorati má prvou brázdu.

A tu připomenouti dlužno: jediná jen může býti věda pedagogická! Ale ovšem, prostředí, duševní i tělesné vlastnosti rasy, poměry národní i politické, poměry hospodářského a duchovního života, to vše přizpůsobuje výchovu svým podmínkám nejpřízniněji a nejpřirozeněji a dává jí pevný ráz účelné výchovy národní.

U velikých národův západních, kteříž jsou vlastními tvůrci svých řádův, zákonův, pány rozvoje svého ducha i činu, tam i výchova jako podstatná část jejich životního projevu odpovídala jejich národní přirozenosti, jejich snahám i tužbám.

Ale nebylo tak doposud u národů slovanských.

Nehledě k tomu, že namnoze nebylo organické výchovy u některých národů slovanských vůbec, byla jinde pro politický útlak, pro útlak národní, pro útlak Říma služkou snah nenárodních a protinárodních. Jaká jest to výchova, jež neslouží lidu a národu?

V tom tedy vidíme význam sjezdu: zdůrazniti význam výchovy vůbec a dáti přirozený podklad a růst výchovy slovanské, aby sloužila lidu a národům. V tom pak smyslu musí to býti přirozeně i výchova volná — a proto Volná myšlenka ve sjezdu slovanského učitelstva cítila i žilobití vlastních tužeb a vlastní krve.

Účastenství na tomto sjezdu bylo ohromné. Svědectví to, že učitelstvo slovanské pochopilo dobu a pochopilo svůj úkol. Vzrušeně slavnostní zahájení, na němž slovanští hosté pronesli nadšené své zdravice, ukázalo i jinak opravdový svůj ráz. Přivítáním prof. Drtiny uchystalo ovaci muži, jenž nejen že službám české školy posvětil práci svého života, ale jenž jest i repre-

sentantem idei přinesších našemu životu nový, plnější, poctivý pojem pravého češství: češství práce a pravdy.

V přivítání, jehož dostalo se zástupci Volné myšlenky, nedalo pak učitelstvo na jevo jedině sympathie k Volné myšlence, ale před celým slovanským světem jasně dokumentovalo, že duch tohoto nového slovanství bude přísně demokratický a pokrokový.

Vedoucí roli zaujalo učitelstvo české, jež k vědeckému objasnění naznačeného problemu vyslalo své nejzdatnější pracovníky. Tito nemnozí snesli vše, co vytvořila vědecká práce všeho učitelstva českého bez rozdílu od dob našeho probuzení. Z této práce nikoho nelze vylučovati a nikomu nelze ji přivlastňovati. Na její stavbě pracovali všichni ti, kdož o českou školu, o českou výchovu, českého učitele měli zásluhy jakékoli. Tato práce nemůže a nesmí býti jednostranně přisuzována nikomu, všemu učitelstvu bez rozdílu náleží.

Thematický podklad, ražený předsedou Jos. Černým výstižně vyvážil vše, čím národní výchova jeviti se může. Litujeme jen, že průběh práce sjezdové vyzníval nedosti jednotně, že přílišná mnohost látky a bezprostřední její uvedení účastníkům způsobilo celkem nepatrné přímé účastenství učitelstva. Jednání sjezdové omezilo se většinou na vyslechnutí referátův.

Také i toho jest litovati, že ostatní slovanské učitelstvo neúčastnilo se vědecké práce sjezdové vlastními referáty.

Přes to vše vykonán byl krásný čin tímto sjezdem, jehož ovoce z porad sekcí odevzdáno bude co nejdříve slovanské veřejnosti. Korunu práce odnáší si sekce I., jednající o národnosti a jejím významu ve výchově; její referáty nesly pečeť hluboké znalosti i jednotnosti.

Nebylo by však dobré klamati se. Jako všecky, tak i tyto dny sjezdové opřádaly se nezbytným citovým vzrušením. A v kolika stech, ba snad i tisících duší nezbude ze všech těch slibných prací a dojmů jen ona vzpomínka vzrušeného sbratřování?

Také sám problem národní výchovy, problem hluboký a těžko pojatelný ve své šířce i obsahu, ve svých vztazích, způsobil zajisté, že dobré ujasnění si významu národní výchovy v širokých vrstvách — neřku lidu ,ale i učitelstva — je vzdálen snad i na celá desítiletí. Takovou práci sjezd vykonati nemohl, ale položil k ní základy.

Budeme uspokojeni, jestliže ne hned sta, ale desítky inteligentních duší učitelských naplnil vědomím o ohromném významu tohoto problemu, otevřel pro jeho řešení jejich duši, pro jeho sílu jejich srdce. Ony desítky přesvědčených a v šlépějích ideového snažení sjezdového pracujících ke konečnému a klidnému rozřešení po všech slovanských zemích — ty mohou býti zadostiučiněním za všechny oběti. Budoucnost ocení tuto výzvu, tento čin, tento duševní kvas!

Ovšem, my také víme, že to, co vysloveno bylo slovanským sjezdem učitelským, není neměnným evangeliem; ale že samo podrobeno vývoji, podmíní zdárněji i tento vývoj.

Pěkným okamžikem sjezdovým byl hold Tolstému. Nemohlo nic lépe příléhati k rázu sjezdovému, než ze srdce jdoucí hold jasnopoljanskému učiteli, jenž prvý z nás snad tak význačným způsobem výchovnou činnost nechal vyrůstati z přirozených hodnot slovanské duše a jejího prostředí.

My pak jako vyznavači Volné myšlenky nemůžeme mlčením pominouti ještě jeden krásný zjev, provázející všecko jednání sjezdové: Bylo již řečeno a na sjezdě tolikráte konstatováno, že národní výchova nemůže býti jiná než volná a naopak v nejkrásnějším a opravdovém smyslu.

Z tohoto základního vědomí vycházejíce všichni zástupci všech národův na slovanském sjezdu z hlubokého přesvědčení odsoudili útok a boj jednoho z největších nepřátel volnosti školy: boj klerikalismu o školu! Hájiti školu před klerikalismem jakýchkoli církví, chrániti ji zvláště před zběsilými útoky Říma, toť jeden z velikých úkolův — byť i negativních — všech, kdož jdou za národní a volnou výchovou.

Jsme přesvědčeni, že pražský sjezd slovanského učitelstva nebyl posledním. Nové slovanství práce zapustilo — doufáme — i v duších učitelstva slovanských národův pevné kořeny a ono tuto práci konati bude vždy a nezištně.

Svaz slovanského učitelstva v Praze založený, kterýž budoucí sjezd svůj položil do Krakova, vzal na sebe onen drahý úkol: ideály národní výchovy prohlubovati, uskutečňovati a nésti lepší budoucnosti všeho Slovanstva vstříc.

Klerikalismus v ženské výchově.

O sjezdu žen československých proslovil *K. V. Tuček.*

„Nad branou naší doby jest psáno: ‚Uplatni se!‘“

Tak praví Max Stirner a výrok jeho týká se muže i ženy. Jak často slýcháme okřídlené ono rčení: „Cherchez la femme!“ To znamená, že všude a ve všem cítíme a pozorujeme vliv ženy na události životní, ale hlavně vliv její na konání mužovo. Dokazují to i dějiny téměř na každé stránce, a přece při všem tomto vlivu ženy na vývoj událostí životních, a řekněme přímo světových, zaujímá dnes žena vedle muže postavení podřízené i v rodině, obci, vlasti, státu, hlavně však v životě politickém.

Nedovoleno ženě, aby se mohla uplatniti.

Tento nedostatek a protiva sociálního zřízení ve století XX. jest hanbou doby proto, že honosíce se zásluhami o pokrok všeobecný nevidíme, protože viděti nechceme, dosavadní otroctví ženy, její znehodnocování. Zavrhujeme náuky klerikalismu, nikdež jich nestrpíme, ale u ženy činíme výminku. Zde dosud platí: „Žena poddána buď muži svému a on budiž pánem jejím.“

Klerikalismus ať již katolický nebo evangelický nebo třeba židovský považuje ženu za tvora méně cenného.

Dle obecného zákonníku občanského provdáním přichází žena do poddanství mužova. Dle téhož zákona muž jest hlavou rodiny, rozhoduje o všem, i o výchově dětí. Žena má v rodině všechny povinnosti, ale její práva a zvláště poměr k dětem jsou skoro ničím. Nemá ani práva spoluurčovati osud svých dítek.

Čím tedy liší se žena století XX. od ženy spartánské? Skoro ničím, pokud se práva a svobody týče.

Tuto podřízenost, řeknu přímo porobu ženy, převzaly církve od národů orientálských, drželi se jí židé, a od nich přenesena i do křesťanství; aby se však žena v tomto neblahém stavu udržela, chopil se klerikalismus u nás výchovy ženské, zakládal a činí tak až podnes a zakládá i udržuje množství škol a ústavů klášterních, kde vychovává se do roka do tisíců našich dívek, většinou to dcer z rodin zámožnějších. A výchova ta má v těchto ústavech svůj určitý cíl. Výchova ta má za účel získati ženy podpoře snah klerikálních. Protož neučí se dívky mysliti v těchto klášterních školách, nýbrž učí se odříkávání modliteb a konání všelikých pobožností.

Výchovou touto přivykati má žena prázdnému obřadnictví, má slepě věřiti a vede se různými těmi růženci, škapulíři a podobnými trety nikoli ku pravé zbožnosti, leč k mysticismu, ba k fanatismu náboženskému. A protože zejména katolicismus vypočítavě dovede působiti na cit a obraznost lidu našeho, jemuž se nedostalo případného vzdělání, dovede týž získávati zejména srdce útlých dívek, jež vychovává na pobožnůstkářky.

Jest pravda, tu a tam vymkne se mnohá dívka nástrahám klerikálním, ale to právě jsou jen výminky a děje se ještě nejspíše tam, kde v rodině, kam se dívka z klášterní školy vrací, vládne duch svobodnější, nebo dostane-li se dívce, ovšem že se tak stává nejčastěji potají, četby, která vsugerované jí náhledy školou klášterní dovede vyvrátiti.

Mám za to, že právě výchova dívek, výchova po většině klášterní a pensionátní, tudíž klerikální, zavinila, že se dosud žena nedovedla uplatniti a významné jesti právě a potvrzuje domněnku mou, že po svobodě, volnosti a právu žen sáhají a jich se domáhají v prvé řadě ženy vrstev našeho lidu nejchudších, ženy dělnické, ty, jichž dětství nebylo nasáklo výchovou klerikální. Ovšem že ani tu nelze mluviti povšechně, neboť i na mnoha veřejných školách obecných ještě dnes vládne duch klerikální, a i mnohá žena dělníkova, aby dle svého domnění získala požehnání sobě a své rodině, dává na modlení, na světlo, zdobí sošky a oltáře a pevně věří, že koná skutky nejušlechtilejší. Činí to, k čemu byla vychována.

Pomněme však, že máme nejvíce klerikálních ústavů ku vzdělání učitelek, a že nám z těchto ústavů každoročně vychází dosti značný počet takových, které udržují a šíří výchovu klerikální i u mládeže škol veřejných. Proto také máme ještě dnes množství žen, které ani nedovedou pochopiti, že mají také nějaká práva, že se mohou uplatniti a že mají býti zbaveny jha otrockého. I takových žen ještě dnes dosti najdete, které právě proti tomu mluví a jednají, aby žena byla muži ve všem na roveň postavena ... Toť ovoce výchovy klerikální!

Protož, aby dobré věci, věci pokroku a volnosti ženy bylo poslouženo, dlužno odníti klášterům a klerikálním pensionátům dívčí výchovu. Řekne snad mnohý, ale jak toho docíliti? Jednoduše provedením koedukace na všech školách vůbec, počínajíc obecnými, postupujíc až k vysokým, dále snahou o uskutečnění volné školy ve všech směrech. Odníti školy církvím a nahraditi vyučování náboženské občanskou mravoukou.

Dnes, kdy možno jest, aby dívky navštěvovaly reálky a gymnasia, kdy není více zvláštností, aby naše dcery mohly býti posluchačkami fakult universitních, kdy zřizují se pro vzdělání dívčí případná lycea, je věru zbytečno, aby dívky svěřovány byly ústavům klášterním a pensionátům.

Avšak dívce nestačí jen to vzdělání, jehož dosahuje muž, který se hodlá věnovati jistému,

buď jednomu nebo snad několika odborům práce. Na dívku přece jenom také pohlížeti jest jako na příští ženu, matku, udržovatelku rodiny a zachovatelku lidstva a tu dlužno výchovu dívčí tak upraviti, aby žena byla s to dítky řádně vychovati a domácnost vkusně a mile vypraviti tak, aby byla všem členům rodiny rájem a nikoli peklem.

Vzpomínám tu výborné úvahy Rozy Mayrederové, která znamenitě vystihla veškery motivy ženského hnutí, mezi nimi zvláště motiv ethicko-psychologický. Dokázala na základě vývojové řady všeho tvorstva vůbec a vývoje lidského embrya zvlášť, že rozdíl mezi mužem a ženou není naprostý, nýbrž podružný, protože mnoho duševních schopností nevzniklo ve službě pohlaví a proto se na pohlaví neváže.

Mayrederová volá po individuelní svobodě. Žena právě tak jako muž má schopnost žíti vlastním, samostatným životem, proto má i plné právo, právo svobodné individuality zříci se i mateřství, kdyby bránilo jejímu duševnímu vývoji. Ale poněvadž do budoucna těžko předvídati, kterou dráhu životní zvolí sobě dívka, nutno uzpůsobiti její výchovu tak, aby byla s to dostáti úkolu volné, svobodné a všech práv plně požívající ženy.

Praktický život sám dosvědčuje a vyžaduje, aby žena, ne-li předčila, aspoň vzděláním i odborným aby se muži vyrovnala. Vizme ženu obchodníka, průmyslníka, továrníka, která jest matkou rodiny. Má snad při smrti svého muže zavříti závod, vzpomenouti, že jest ženou a uchýliti se do ústraní? — Nikoli! Jí káže povinnost, aby hleděla závod udržeti pro své děti, pro sebe jakožto nutný pramen výživy a tu jest jí nevyhnutelně potřebí, aby se dovedla vpraviti v poměry, aby uměla živnost i jako vdova s úspěchem říditi — jest jí potřebí odborné znalosti a případného vzdělání.

Toho přece nikdo neupře!

A jak důležito jest vzdělání ženy v oboru průmyslu uměleckého! Povím to zase jen slovy Zdenky Marvanové, protože jsou to slova nejpřípadněji volená (dle náhledů Agnes von der Mülbe).

Umění, dodati výrazu své osobnosti jemným, zladěným okolím, považujeme za nejvlastnější působnost ženy. Žena, jakmile vkročí v dům, vtiskne mu pečeť své individuality: proto není tak zcela vzdálena úvaha, že znalost uměleckého průmyslu náleží též do rámce pravé ženské kultury, zvláště pokud se týče užití jeho pro dům a domácnost. Ženy mají opravdu v rukou moc pomáhati uměleckému průmyslu ku zdařilému postupu jednak hospodářsky, jinak i krasocitem. Ale to vše není tak jednoduché. Náleží k tomu vkus a ten zjeví se teprve delším pěstěním. S tohoto stanoviska měla by znalost uměleckého průmyslu býti uznána za nutnou část ženského studia. Naše moderní dekorativní umění sleduje cíle umělecké. Na ženách jest učiti se mu rozuměti, aby je mohly milovati.

A tak probíraje jedno odvětví práce a vědění za druhým, nikde nemohu postrádati ženy. Žena všude se má uplatniti. Ale takového případného, pravého a nikoli jen povrchního pozlátkového vzdělání nabude dívka všude jinde dříve, nežli na učilištích klerikálních. Jak může vésti dívku k znalosti a obratnosti v praktickém životě řeholnice, která světu dala výhost, s veřejným životem není ve spojení, tudíž nemá ani jeho znalosti, ba nemůže ani platných rad a poučení dáti dívce v ohledu morálním, aby tato uměla vítěziti proti všem nástrahám a nebezpečím, jež hrozí mravní čistotě dívky, která prací vlastní v živnostech, obchodech a j. chléb svůj dobývati musí. Řeholnice unikla světu, zavřela se mezí čtyry stěny. Onavlastně neopustila hřích, spíše hřích opustil ji. Dívka potřebuje však vzdělání užitečného, vypěstění pevné mravní povahy, aby se dovedla uplatniti, aby ve víru života a v boji o existenci čestně obstála. A takové výchovy dostati se jí může jenom od učitelky zkušené, praktického života znalé a potřebám dívčím rozumějící, nikdy však od učitelky řeholnice, od světa odloučené.

Ano, vzdělání všestranné, úplné a důkladné vzdělání přísluší dívce, aby mohla zaujati místo v každém oboru práce, umění, vědy, v kruhu rodinném i v životě veřejném, politickém i národním. Tak to prohlašujeme a za to i pracovati a bojovati budeme my, kdož jsme věrnými vyznavači „volné myšlenky“. Chceme, aby se žena všude uplatnila rovně jako muž. Chceme často a stále slýchati: „Cherchez la femme!“ nikoli s příhanou, ale s chloubou hlásati chceme, že jsme učinili spravedlnosti a lidskosti zadost a uznali, že právě jako muže všude i ženy potřebí jest a že úkol života jejího právě tak čestným a důležitým jest, jako mužův. Žena nechť se všude uplatní, a k tomu poskytněme jí příležitost důkladným, účelným, případným vzděláním!

VOJBEN:

Česká čítanka.

(Pokračování.)

Smí čítanka mimo úkolův ostatních zastávati i úlohu reálných učebnic? Přidělíme špatnému dělníku dva úkoly, nezastane-li řádně ani jediného?

A zase ani věcně ani formálně tyto stati namnoze nevyhovují. Bývají to často dosti suchopárné, neorganicky snešené články, jež dokonce už nemohou býti studánkou četby.

Sleduje-li jimi škola cíl: podati dětem literární obrázky z věd reálných, což nemá literatura naše výborné knihy Kálalovy, Kořenského, Dolenského, Baušovy a j.? Otře-li se dětský zájem na čteném do omrzení článku Němcové vytrženém třebas i z Babičky, neotře se tím spíše na několikráte čtených a často nudných článcích poučných? Ale dejte českému dítěti do rukou celé dějiny Dolenského, Kálalovo Na krásném Slovensku s jeho mohutnými dojmy citovými, a dětský zájem od té knihy neodtrhnete. A co více. Na této reelní četbě budete tříbiti nejen jeho rozum, jeho ducha — ale zušlechtíte jeho srdce.

Ale jestliže je dětem třeba průvodců k reáliím, což je možno, aby byla čítanka také učebnicí přírodopisu, dějepisu atd.? Skládá-li se na ni tolik úkolův, je přirozeno, že všecky úkoly vykonává špatně. Ale to snad je jejím specielním úkolem, osudným úkolem: aby byla kniha špatnou. Uzná-li škola potřebu suchého, věcného komentáře z oboru reálií, nuže, ať opatří dítěti levné, dobré příručky. Nevím, co by tomu stálo v cestě. Ale tyto reálie nemají samy o sobě s čítankou ničeho společného.

Právě tyto stati poučné četby svědčí eminentně o tom, že naše čítanky nemají sloužiti českému dítěti. Ale zadržujíce vývoj, zatemňujíce pravdu (a byť i jen mlčením) — slouží reakci. Ony jsou pojistkou a policejním orgánem proti pravdě a výchovné volnosti. Ony dávají spiatému, nesvobodnému a konečně i nedostatečně vzdělanému učiteli přísnou direktivu, kterým směrem, duchem i výběrem v reáliích (zvláště v historii a v přírodovědě) počínati si má. Tento duch, směr i rozsah naučných článků čítanky „účelně“ prý vymezují. Ovšem, my pochopujeme tuto „účelnost“, jejíž charakter je více než podezřelý, a jež není ničím jiným než policejním opatřením proti pravdě v historii, proti vědeckým důsledkům ve vědách ostatních.

Není ani třeba příliš dokazovati uvedený úkol čítanek, jehož nelze dosti odsouditi. Při zkouškách způsobilosti pro školy obecné často jsou dávány takovéto otázky. Na čem založil byste, pane učiteli, vyučování dějepisu na škole obecné?

A rozumí se, že „jedině správná“ odpověď zní: Na čítankách!

Právě tak inspektor, shledá-li při svých návštěvách škol, že učitel v tom či onom předmětě (a zvláště zase v historii) překročil rozsah naučné čítankové četby, poukáže jej do těchto čítankových mezí. Odváží-li se konečně učitel nejen pozměniti úřední výběr, ale vtiskne-li tomuto svému výběru i ducha poctivosti, ducha vědecké a historické pravdy, vede to k případům, jež se řeší soudními spory a v důsledcích i disciplinárními tresty. A nejsou nijakou výjimkou. „Zrcadlo katechetů“ přináší výběr ukázek čítankové policie, soudní spor učit. Krupičky s kaplanem Galuskem a celá řada případův jiných, konečně i případ ze školy malenovické, to vše jest výmluvným svědkemo ušlechtilém úkolu našich úředních čítanek.

Uvedu zde onen případ ze školy malenovické, aby bylo patrno, jak nesmírně málo postačuje, aby český učitel směl býti stihán pro uchýlení se od otrockého reprodukování článků čítankových.

V denníku žákyně nalezli ti, kdož mají největší zájem, aby české dítě nepoznalo historické pravdy z úst učitelových, následující slova: „Za krále Václava IV. žil mistr Jan Hus, muž přísných mravův a Čech veliký, jenž šířil pravdu Páně mezi Čechy. Slova vřelá, ctný život jeho otvíral Čechům srdce, budil lásku ku pravdě. Nepřátelé jeho horšili se proto na něho a stíhali ho, v Kostnici odsoudili a pak na hranici upálili v r. 1415.“

Učitel byl udán školským úřadům.

V disciplinárním šetření, jež následovalo, dostalo se mu tohoto „napomenutí“ od zemské školní rady: „Napomínáte se, byste pro příště vystříhal se při vyučování reálií, zejména látky dějepisné, vštěpovati dětem vědomosti, které by byly v odporu s látkou předepsanou a s učením církevním“.

Látku učebnou předpisují čítanky.

Jest očividno, že mravním a ušlechtilým úkolem zvláště českých čítanek také jest, aby byly i policejním orgánem vnitřní školské práce učitelovy.*)

Není třeba co přičiňovati. Odsuzuje se samo.

Ovšem, nová škola připustila reálie do školy. Ale ti, kteříž i dnes ještě školou vládnou a chtějí vládnouti i životem, poznali jejich nebezpečí pro výchovu, nebezpečí jejímu podmaňovacímu smyslu. Pravda burcovala by proti nim lidský rozum (přírodověda), lidské svědomí (historie). Proto bylo třeba málo

*) O tom svědčí i neobyčejně obtížné schvalovací řízení, kteréž uvalila školská správa na knihy, jež snaží se dojíti schválení ministerského jako školské čítanky a učebnice. Toto schvalování je nejen věcně pro autora, nýbrž i pro nakladatele finančně povážlivé, proto, aby soukromá činnost spisovatelská i vydavatelská byla co nejvíce ztěžována. Neschválí-li ministerstvo knihu, již musí se předložiti hotový výtisk, vznikají značné hmotné ztráty. Tak bylo na př. s čít. pro 4. roč. měšť. škol od Klímy a Horčičky pro několik prací od Bezruče, Machara a p. Tím má býti dosaženo, aby čítanky a učebnice psali jen úřední autoři ve smyslu rakouské výchovy a vydávaly je úřední knihosklady.

vzdělaného učitelstva (statut učitel. ústavů z r. 1886. snižuje učitelské vzdělání na nejnižší míru), a tomuto učitelstvu přidělena „účelná“ rakouská čítanka. Že byla vydána v českém jazyce, nerozhoduje a nemělo to znamenati také žádnou českost.

Jalové bylo by tvrzení, že mladému a nezkušenému učiteli nutno dáti určitou direktivu, aby ve výběru látky nezašel k nemožnostem a malichernostem. Tato výmluva docela špatně zastírala by pravý, nepěkný úkol čítankové naučné četby. Chceme učitelstvo vzdělané a vyspělé a takové direktivy nebude třeba.

I tyto důvody mluví příliš zřetelně proti naučné četbě čítankové. Čítanka nemá nic společného s učebnicí a nesmí býti ani takovýmto orgánem.

Svalovati vinu nevývoje na nákladnost takového řešení četby, jaké my navrhujeme, aby totiž komentáře z realií pojaty byly do zvláštních příruček, bylo by zase nemístné. Ohromné náklady těchto školských publikací zaručovaly by neobyčejnou láci. A když by veřejné prostředky uzavíraly své fondy, aby tyto fondy mohly býti obětovány ať na vojenské knoflíky či voskové svíce a špatně pěstované štěpy, mám praktické zkušenosti, že právě děti z rodin nejchudších rády si na knihu (ne na čítanku, to bývá až nenáviděná kniha), je-li to v pravdě kniha — přinesou. Četl jsem v chudé dělnické obci mimo čítanku v jediném roce Babičku (Svět. knih.), Kytici a Alšovy pohádky, a všechny děti si po několika haléřích ochotně celý náklad (asi K 2·40) uhradily. A nelitovaly! Byl to nejkrásnější rok školského života tehdy: můj a trvám — i těch chudých dětí.

IV.

Po tomto úvodu, v němž pokusil jsem se o důkaz, že na čítanku není možno hleděti jako na pramen a prostředek četby, čtení a p., vysvítá jasně určité přesvědčení, že proti dnešní čítance jako takové nutno postaviti se vůbec.

Čítanka nesmí míti se čtením a četbou ničeho společného a naopak, neboť čísti a četbě pro život může se české dítě naučiti jedině na celých uměleckých dílech literatury, nikoli však na konglomerátech často pochybné ceny. I na našich školách obecných je konečně už nutno *čísti* autory a ne — čítanky. To musíme si již jednou plně uvědomiti!

Ovšem, čítanka dnešní má také *úkoly výchovné*. Její moralistické články z péra Raisova, Štechova, její články vybírané k tomuto morálnímu cíli z literatury vůbec o tom svědčí, její články a básně s náboženským podkladem k tomu ukazují.

Podotknouti dlužno předem, že *čítance přiznáváme právo existence ve škole obecné, české* čítance, ovšem jedině na tomto *specielně výchovném poli*, jako vůbec možno přiznati čítankám jedině specielní úkoly: sloužiti jednotným ideám, zvláštním *výchovným cílům*. I takové čítanky již máme. A je charakteristické, že jsou to obě čítanky z Moravy, jež presentují se v tomto smyslu jako ucelená a hodnotná *díla*. Je to poprvé „Domácí čítanka“ Bartošova pro lid moravský, jež obsahuje lidovou poesii a některý související material folkloristický. Je to ovšem práce jediného autora a jediné tendence a proto tato čítanka (přes to, že prostupují ji také tendence vyhraněně náboženské, a že vydalo ji kterési klerikální sdružení moravské) v celku svém je cenná, zanechává silné dojmy a je vítanou četbou lidovou.

Podobně jednotně vystupuje moravská čítanka ředitele Bílého, kteráž sice vyšla z péra několika dobrých autorův a pro inteligenci spíše, ale karakteru jednotného, za jednou myšlenkou se nesoucího *díla* nepostrádá. *Takové čítanky* postrádají naše školy obecné, ovšem *čítanky, jež by ve službách ideí výchovných snažila se o harmonický, ryzí vývoj karakteru a řekl bych světového názoru českého člověka*. Vysvětlím.

Ony nerozlévaly by se do šíře mnoha školských kategorií a různých tříd, ale prohlubovaly by se obsahem a ideově k hodnotě krásného, mocně sugestivního *díla výchovného*.

Ano, i nynější čítanky naše domnívají se býti ve službách výchovy. Ale je to jen zdánlivé. Neboť připustíme-li vůbec, že je to výchova, pak je to ta známá výchova specificky rakouská, nepřirozená, ona výchova služebná, lživě moralisující, podmaňující, ona smutná výchova k poslušnosti a nemyslivosti, v jejíž područí živoří od let česká škola.

My musíme žádati, aby čítanka, má-li oprávnění sloužiti výchově, nesloužila ani výchově rakouské, ani konečně t. zv. umělecké, ale aby postavila se do obětavých a účinných služeb svého národa, *do služeb české výchovy národní*. Není v této žádosti *stín* nerozumného a nekulturního chauvinismu, naopak, tento požadavek je nutným důsledkem zásady o přirozenosti každé výchovy a tedy požadavek eminentně kulturní. To jest také jediný významný úkol budoucí dobré čítanky i ve škole obecné.

Ale možno říci, že dosavadní čítanky (a podotýkám, že není to zcela vinou jejich původců!) neslouží ani výchově rakouské, ony jsou spíše nástrojem rakouských systemů školských a moralistiky, kteráž výchovou se ani zváti nemůže.

Česká škola připraviti má dítě učbou a výchovou pro život. Je známo, že však výchovná stránka byla dosud ve všem školství (nejen našem) více méně zapomínána a že vážné hlasy o výchovné zhodnocení školy se stále množí.

I vzhledem k obsahu učiva jsou předměty školních rozvrhů tak různé a mnohé a ke spojitosti a harmonickému jich souzvuku není dosud náležitě přihlíženo.

Má-li škola budoucí stoupati ve svém významu, musí i ona více a více přihlížeti právě k tomuto jednotnému a harmonickému vytvoření celé osobitosti dítěte. Úmyslnou a jednotnou koncentrací učiva i prvků výchovných musí dávati podklad k vytvoření této jednotné osobitosti, k vytvoření, abych řekl přímo a prostě — českého světového názoru.

Tento světový český názor musí si vytvořiti nejen český inteligent, ale i každý český člověk. Jednota myšlenkového podkladu a ušlechtilé myšlenky samy činí možnou jednotu kulturních skutkův, jednotu kulturně národní síly a vyspělosti. A je také jisto, že cesty k pochopení tohoto českého názoru najdeme, musíme najíti i pro své děti a ve škole obecné, na jejíž práci a účinnost spoléhá všecka naše budoucnost. Poskytnouti této činnosti výchovné v osnově a rámci školském dosti místa i času — to bude úkolem nás všech.

Současný život dosvědčuje znatelně, že naše moderní výchova trpí ještě touto neucelenosti, tímto rozrůzněním a touto konečně i mravní nehotovostí. Jednou z hlavních a těžkých překážek zvláště osudných u našeho národa je odpor a překážky toho reakčního tábora, kterýž přese vše ještě dnes udržuje své temné vlajky na sříceninách starého světového názoru.

Nové prvky národního a spravedlivého sociálního vývoje, jak jeví se už i ve výchově, nově se rodící a ucelující světový názor vůbec, musí svými železnými důsledky zabrati školu i výchovu. A právě školu a výchovu musí učiniti východištěm nových mravních hodnot, z nichž rodí se hodnoty další a další podmínky v pravdě sociálního života.

Komenského „dílna lidskosti“ bude škola budoucích let, a dnes už klademe základy k ní a k jejímu uskutečnění.

Na místě francouzského vyučování morálce, jež zdá se jaksi necelé, neúplné a jednostranné, měla by česká škola podávati svému dítěti koncentrovaný obraz všeho toho, co tvoří naši kulturu a českého člověka, obraz naší síly, naší slabosti i malosti, našeho usilování, našeho úkolu v dějinách lidstva. Světový názor českého člověka jako vyhraněný a určitě vymezený předmět svých osnov a své práce. V něm najde významné místo své i mravnost a mravní vztahy člověka, jeho úkoly lidské, sociální a národní, jeho práva i povinnosti místo tím významnější, že spojitost ideí těchto s životem a češstvím bude tak jasná a tak sugestivní.

A těmto úkolům, vychovávati pevné, sebevědomé a harmonicky vytvářené charaktery odleskem a odrazem vlastní kultury, silou jejích mravních hodnot — sloužiti bude česká čítanka, jak ji tuto pojatu předvádíme a jak jedině přiznati jí můžeme specielní důležitosti a oprávněnosti v národní škole obecné.

(Dokončení.)

Dr. EDVARD BENEŠ:

Školské problémy ve Francii.

Dne 30. června byl tomu rok, co slavili ve Francii zvláštní významné jubileum: 25. výročí zavedení světské školy, povinného, bezplatného a světského vyučování. Rád béřu věci střízlivě a hledím kriticky hlavně na to, co se děje ve Francii, kde se mnoho mluví — více než jedná — kde se mnoho přehání a kde lid tento se dá snadno unésti okamžitým enthusiasmem; ale kdo chce vědět, jak si dovedou vážit školy ve Francii, kdo chce vidět, jak dovedou oceniti školu v demokratické republice, ať si připomene toto 25. výročí laické školy francouzské.

Škola francouzská, národní obecná škola republikánská stvořila dnešní Francii, zachránila republiku, vytvořila dnešní poměrně vysokou kulturní úroveň v lidu, dala zemi dnešní její vysoce pokrokové zastupitelstvo, senát i sněmovnu poslaneckou, ona konečně na prvním místě umožnila a přímo přivedla rozluku církve a státu ve Francii. Tam pochopili, co je to škola a co dělá škola, pochopili, že v ní národ dneška vzdělává, připravuje a tvoří národ zítřka, že ze školy může vycházeti lék, který může léčiti dnešní společenské nemoci, který může pomoci řešiti těžké sociální problémy a celou otázku sociální vůbec, v ní že léčí se špatnosti a nemorálnosti, nepořádek společenský a z veliké části i pauperism a zaviněná chudoba. Dle slov jednoho z nejlepších a nejzasloužilejších pracovníků na poli školství francouzského, Ferdinanda Buissona, jenž také pomáhal tvořiti školu světskou před 25 léty, společnost může jen chtíti a může pomocí dnešní školy snížiti o tři čtvrti počet těch ubožáků, kteří z nedostatku vzdělání a pomoci intellektuelní a morální stávají se ži-

votním břemenem společnosti pro svou neschopnost k odporu a boji.

To všecko si připomínali ve Francii, když slavili loni 25. výročí své laické školy. A dlužno dáti důraz na to, že to byla škola laická, neboť jen ta dovede držeti generace na tak vysoké úrovni intelektuelní jako je tomu ve Francii a jen ta dovede také opravdu dítě učiti pozorovati a chápati život celý a skutečný. Škola konfesionelní nebyla by toho schopna a nebyla by přivedla Francii tam, kde je nyní, nebyla by ji rozhodně postavila v čelo pokrokového hnutí evropského, v němž Francie zaujímá skutečně místo přední.

V létech 1880., 1881. a 1882. odhlasovány dnešní školské zákony francouzské. Gambetta, Jules Ferry, Paul Bert a Ferdinand Buisson byli na prvním místě jejími tvůrci vedle celé řady jiných. Jules Ferry má tu zejména veliké zásluhy, a jemu hlavně platily loňské oslavy. V celé Francii nebylo obce, která by nebyla vzpomínala loni, co znamená pro národ toto jubileum. Paříž stála přirozeně v čele. Zde byla slavnost originelní. Vedle oficielních oslav, řečí a banketů, jež se konaly v obcích toho dne, jednalo se tu o odhalení pomníku Julesu Ferrymu. Pomník povstal z národní sbírky, ze sbírky dětí. Děti samy osvědčily vděčnost tvůrci laické školy francouzské; dva miliony dětí subskribovalo příspěvky, každý 5 haléřů. Na den 30. června roku minulého zvolen z každého volebního okresu jeden dětský delegát a tak asi pět set delegátů z celé Francie vložilo v den ten do základů pomníku všechny subskripční listiny francouzských dětí v počtu dvou milionů . . . Měla se tím vyvolávati úcta k bojovníkům za svobodu školy, úcta ke škole samé a úcta ku vzdělání, úcta na prvním místě ke škole světské.

Laická škola francouzská zbudována byla v letech 1880 až 1882, jak již uvedeno; bylo to v době prudkých bojů s reakcí, v době, kdy Francie nejvíce trpěla pod jhem církevním a kdy rvala se republika s monarchistickým i živly o existenci. Zkázu volali nepřátelé školy světské na zemi, zkázu Francie předpovídala celá reakce, která školu bez boha pokládala za ohavnost spuštění a vyučování morálky ve škole, morálky bez boha a náboženství, za šílenost, která národu zle se vyplatí.

Dnes, či vlastně loni při jubileu proti laické škole neodvážil se nikdo vážně zdvihnouti hlas. Byla respektována. A republikáni, když viděli její výsledky, když viděli, že ona umožnila odluku od církve, tím radostněji slavili jubileum. Správně totiž se ukazuje na souvislost dnešních politických poměrů s činností školy národní. Během své působnosti 25leté vytvořila mezi lidem náladu smířlivou a odstranila mnoho katolické nesnášelivosti, zasévané hlavně v duše dětí ve škole; vytvořila svým působením vnějším na rodiny zvláštní prostředí, v němž se odluka církve a státu přijímala zcela přirozeně a nevidělo se v ní nic hrozného, vytvořila prostředí, které se změnilo rázem v čistě antiklerikální hnutí, jakmile lid poznal hanebné jednání církve proti republice, její monarchistické pikle a nerozumné štvaní kněží a klerikálů proti republikánům.

A před dvěma léty dílo laické školy bylo dokonáno. Odluka církve a státu byla provedena na konci r. 1905. přes odpor reakce. Roku 1906. s jara byly nové volby, které měly ukázati, jak lid o dílu odluky smýšlí. V těchto volbách poprvé volila generace vyšlá přímo z laické školy. A volby byly triumfem pro pokrok, pro odluku, pro krajní strany levice; klerikálové, církev a jí příznivé strany byly rozdrceny.

To jsou fakta, která mluví, a na to si vzpomínali loni ti, kdož oslavovali jubileum laické školy francouzské. Ta mohou sloužiti také k poučení těm, kdož stojí v boji za školu laickou a školu volnou, kdož chtějí učiniti ze školy to, čím býti má, kdož chtějí školu dáti tomu, komu náleží — dítěti a ne těm, kteří chtějí ji využíti za rejdiště svých zištných a hamižných snah.

Dnes však nestojíme u konce vývoje francouzské školy. Jest pravda, zákony dané v letech 1880 až 1882, trvají dosud a jsou nedotknuty. Už to je důkazem, jak drahá stala se Francouzům škola světská a jak dovedou oceniti její působnost i výsledky. Ale škola světská byla založena a zbudována na základě určitých principů a ty principy nejen trvají, ale vyvíjí se dále na jiné pole. Jules Ferry chtěl zbudovati školu, která dle slov Buissonových měla býti „Foyer d'éducation libérale“ — střediskem liberální výchovy, a ten princip liberálnosti měl platiti i pro dítě i pro učitele.

Ten princip liberálnosti měl vésti prostě a také vedl ve skutečnosti přibližně k tomu, co si asi představujeme pod volnou školou. Ten vytvořil zvláštní situaci ve francouzském školství a mezi francouzským učitelstvem dneška. Působí teprve dnes, po 25 letech, když ovoce laické školy jeví se všude, vyvolává veliké a důležité problémy školské a dává tušiti, jakým asi směrem škola laická a škola republikánská bude postupovati ve svém vývoji. Odluka církve tu značně přispěla.

Ve francouzském učitelstvu dneška jeví se zvláštní duch nejistoty a nejasnosti. Uvědomuje si ten princip liberálnosti, který postavila škola světská, stojí na něm a jdouc logicky dále ptá se: Jaká jest skutečná naše úloha ve škole? Jaký je náš poměr k dítěti,

k jeho rodičům a k vládě, která nás platí? Na jakých principech stojí celé to ústrojí školské samo?

Čili jinými slovy: Jaký je poměr celého toho ústrojí školského k státu jako celku? Jsme otroky rodičů, kteří mohou žádati, abychom vyučovali děti v určitém smyslu, či otroky státu, který může dáti školám jediný svůj ráz? Či máme konečně býti pány sama sebe a učiti, jak svědomí nám káže? Kdo má právo vůbec zakládati a vydržovati nás, učitelstvo a školy? Jedním slovem jeví se tu první vážný problém školství francouzského, jenž co nejdříve bude ve sněmovně luštěn: otázka monopolu státního vyučování a svobody vyučování.

Ale tu jde se dále. Učitelstvo táže se, v jakém je poměru k jednotlivým třídám společenským, jaký je jeho poměr k demokracii, jak se má postaviti k dělnictvu. Měl jsem příležitost již dříve pojednati krátce o této otázce. Teď ukáži na tento druhý problém francouzského vyučování z jiné stránky. Jde tu o to věděti, pokud učitel jest učitelem, pokud je úředníkem — je-li skutečně úředníkem — a pokud jako takový má z právnické stránky právo bráti účast na civilním životě, sociálním, politickém atd., jaká jsou jeho práva a povinnosti v občanském životě. Jest to bod i pro nás jistě zajímavý. Ve Francii jedná se o to, jaké mají právo učitelé vzhledem k tvoření odborných sdružení, k prohlášení stávky, k spojení s dělnictvem čili jedním slovem jedná se o problém, jak veliká neodvislost náleží učiteli v občanském životě, pokud má právo vzepříti se vládě a civilním úřadům jako každý jiný občan, nehledě na to, že jest učitelem. O to bijí se již dvě léta francouzští učitelé a chtějí svobodu naprostou, říkajíce, že jsou svobodnými občany jako každý jiný, že nejsou vládními sluhy a pochopy, že mají právo shromažďovací, právo i na stávku dle některých atd. I tento problém má býti rozluštěn co nejdříve ve sněmovně. Je to ostatně jen logické pokračování na principech, položených založením laické školy.

Někteří konečně jdou ještě dál. Ve Francii totiž neexistují jen spolky učitelské, ale i tak zvané syndikáty učitelů, t. j. odborová sdružení učitelská. Vláda je pronásleduje. V posledních dvou měsících tyto syndikáty — aspoň někteří jejich členové — učinily poslední krok logický: prohlásily, že propuštění syndikalisté učitelští založí školu syndikalistickou, která bude vlastně školou — volnou. Měla to býti hrozba vládě, která pronásleduje syndikalisty, ale ve skutečnosti je to symptom doby a symptom vážný. Jde se tu zase jen logicky dále na cestě započaté r. 1882.

To jsou ty školské problémy francouzské, o nichž chci promluviti podrobněji a ukázati, jak se vyvíjí školství jinde. Přistupuje k tomu ještě mnoho jiného, na př. boj školy proti klerikalismu, úkol školy francouzské, který jí připadl po odluce a její zvláštní působení umělecké a kulturní, jež má nyní dle úmyslů mnohých vážných myslitelů ve Francii vyvinouti, aby nahradilo to, co prosté duše lidu ztratily provedením odluky atd. atd. O všech těch zajímavých věcech se postupně zmíním a zastavím se zvláště při věcech, které mohou nejlépe naznačovati, jakým vývojem bude se bráti škola i u nás a jakou tvářnost bude bráti všeobecně na sebe škola moderní, svobodnější nežli škola stará.

V. ELHOTA:

Návrh reformování výchovy v rodině.

Stále častější jsou hlasy, které žádají vymanění školy z vlivu a moci klerikálů, chráněných vytrvale „mocnými tohoto světa“, kteří v černém suknu vidí nejdůležitější sloup své moci a síly. Dejme tomu, a nelze o tom pochybovati, že časem rozhodující faktoři rakouští podlehnou častějším a častějším protiklerikálním projevům, které na příště zajisté vždy mocněji protestovati budou proti ujařmení školy duchem konfesijním, potlačujícím zdravý dětský rozum a smysl pro přirozený život. Připusťme, že v dohledné době nebude ve škole kněze, který boří, co učitel staví a jenž odvádí útlé duše z přímé cesty poznání, na kterou s námahou uvedeny byly. Představme si takovou školu a pochopíme, že nejdůležitější bolest ve výchově by byla zahojena. Ale mýlil by se, kdo by soudil, že pak již nutně porostou nám v dětech samé charaktery. Často se přehlíží neméně důležitý, ba mocnější činitel ve výchově dětí: rodina. Rodiče nezřídka cvičí své děti ve lži, v přetvářce, pokrytectví a jiných nectnostech charakterisujících (ovšem s výjimkami) dnešní společnost soukromou i oficiální. A co brutality a krutých trestů i bezohlednosti často je snášeti dětem, a to — což výslovně připomínáme — namnoze při dobrém úmyslu rodičů. Neobviňuji tím rodiče. Ti sami byli tak vychováváni a zapamatovali si na sobě „osvědčenou“ methodu. Jaký div, že jí užívají sami dále a třeba ve větší ještě míře. To snad i školní úřady pochopily. I doporučují styky rodičů s učiteli. Zajisté schůzky vychovatelů rodinných se školními jen prospějí již tím, že učitelé z hruba vytuší, v jakém prostředí vyrůstá svěřené dítě. Avšak často pro oboustrannou nechuť a častěji pro nepochopení významu takových schůzí rodiči nepřinášejí zmíněná opatření žádoucího vý-

sledku. I jeví se potřeba jiným, vhodnějším způsobem pozvednouti úroveň pedagogické schopnosti rodičův. Navrhuji k tomu konci zřízení povinných pedagogických kursů (nejlépe snad nedělních dopoledne nebo odpoledne), pro mádež snad od osmnácti*) let. Kursy by mohly býti tříleté při hodině**) týdně v každé vesnici, poněvadž přednášky by obstarali rádi učitelé, kdyby zvláště za ně byli honorováni. Zajisté by se příslušný honorář časem ušetřil na káznicích, a bídné finanční poměry učitelů poněkud by se zlepšily.

Takovým způsobem sblížila by se mládež s učiteli, a příští generace rodičův zcela jinak by chápala význam školy a jistě by vydatněji podporovala učitelstvo. Kromě toho je důležitou i ta okolnost, že by se týdně v kursu takovém stýkala spolu mládež obojího pohlaví, čímž vzájemný poměr obou stal by se přirozenější, kursy daly by účastníkům podnět k duševnímu zaměstknání na celý týden, čímž vším by se mládež vedla k ušlechtilosti a odváděla od materielních pochybných požitků hospodských. Úroveň hovorů děvčat s hochy jistě by se zvýšila.

Tak mi prolétla hlavou myšlenka: Nemělo by se v těch kursech, budou-li časem zřízeny, poučovati také o pohlaví, varovati před pohlavními zrůdnostmi a vésti k střízlivému životu pohlavnímu? Zajisté. Vážný učitel by taktně ukázal na pravý účel pohlavních styků v manželství: probuzení nového života a připomněl by nepřiměřenost, ba škodlivost zneužívání blažených chvil, které při stycích pohlavních obě bytosti uchvacují a znovu a znovu lákají.

Námitka, že by se navržené kursy potkaly s neporozuměním, by byla bezdůvodná, kdyby mladí lidé, kteří míní založit rodinu, byli povinni vykázat se vysvědčením, že kurs navštěvovali.

Apeluji na povolané činitele, aby návrhu se chopili, jej opravili, propracovali a ve skutek uvedli.

Uspořádejme roku 1915. v Praze kulturně školskou výstavu!

Rok 1915. nabude pro Čechy nesporně dějinného významu. Oslavíme půltisícileté výročí smrti Husovy, a sejde se toho roku do Prahy po druhé světový kongres volných myslitelů. Přípravy k tomuto sjezdu jsou už nyní v plném proudu, a jest jisto už dnes, že sejdou se k velikolepému onomu sjezdu do Prahy delegáti všech kulturních národů zeměkoule. Přirozeně neomezí se tato veliká světová manifestace na pouhá jednání sjezdová, bude třeba uspořádati zároveň i jiné, pokud možno, všemu lidu přístupné podniky, které by dokumentovaly naše úsilí o duševní svobodu, přispěly k sebepoznání nás samých a názorně seznámily i četné cizí hosty s naším vývojem i překážkami, jež nutno překonávat. Podnikem takovým je zajisté kulturní a školská výstava. Proto vítáme vřele návrh, který v brněnské „Snaze" č. 55. učinil pan redaktor F. Obrtel, z jehož článku doslovně citujeme:

„Jedna myšlenka pořád se mně vnucovala při pochůzce školskou výstavou v Kroměříži: sestoupit trochu od extensity k intensitě a předvésti našemu lidu tendenční výstavu, jaké tu ještě nebylo: živý obraz všeho našeho snažení kulturně školského a boje světla se tmou; historii a vývoj moderní školy, jakož i všechny boje pokroku se zpátečnictvím, hlavně ovšem s klerikalismem — chrám kultury a pokroku, který by dýchal pravdou a láskou ke svobodě svědomí a který by dovedl lidu také více říci než spousty naházených knih, výkresů, ručních prací a obvyklých ostatních předmětů školských výstav.

Matnou jen myšlenku vrhám na papír, jak se ve mně ohlásila. Ale čím více se jí obírám, tím lépe vidím význam jejího vtělení ve skutek. Bylo by to, doufám, účelné uvědomění všeho nebezpečí, jež číhá ze všech koutů na vývoj svobodné školy a lidský pokrok vůbec — jakož i vděčný přehled toho, co jsme již přinesli na oltář všelidského a národního pokroku. Tma a světlo — svoboda a zpátečnictví — toť by byl jediný a nejvyšší obsahový tón této tendenční výstavy.

Škola jako první nositel kultury v národě by tu měla co nejúplnější obraz svého vývoje — slovy, písmem, obrazy, přednáškami. Bylo-li by možno, předvésti ji i z dob našeho středověku a doby bratrské, tím úplnější by byl její historický obraz — který by nám nepřímo dokumentoval i celkovou smutnou tragédii národa našeho. Dokonalý by však musel býti alespoň od začátku XIX. století počínajíc, a hlavně od let čtyřicátých. Představte si, jak by musily „chytnout" již obrázky školních budov od nejstarších k nejmodernějším — snad i s obrázky pánů „kantorů" — jak by zajímaly učebné osnovy a jich vývoj za celé století, hlavně ovšem od let sedmdesátých — statistika žactva i učitelstva — výsledků vyučovacích a analfabetismu — zařízení školy, pomůcek vyučovacích, školních zahrad, hygieny — statistika práce učitelů také mimo školu, v literatuře, v životě veřejném na poli humanity — obraz organisace učitelstva — a kdo ví, co všechno ještě pěkného by se dalo tu předvésti a znázorniti.

Také „černý kabinet" bych tu rád viděl. Museum mrtvých i živých nepřátel školy a pokroku vůbec a všech systemů jejich. Galerii (nemyslím to

*) Děvče, které by se chtělo vdáti před 18 lety, soukromou přípravou by prokázalo způsobilost k povinnostem mateřským před komisí na každé škole ustanovenou.

**) Myslím tím jednu schůzku, která by mohla trvati déle než hodinu.

doslovně!) klerikálně-byrokratických inspektorů, kněžských denunciantů, tábor učitelský ve službách římské „cizí moci“, všechny atentáty na zdravý rozum a svobodu lidského ducha, po případě i těla (o doklady by nebyla nouze!) — slovem výstižný obraz celé činnosti těchto kulturních smrtonošů. —

Líc i rub této kulturní výstavy by mluvil jasnou řečí a učil by lidi ještě víc přemýšlet, co pro národ znamená duševní vyspělost, smysl pro svobodu svědomí a charakter — což všechno nám podkopávají sluhové „cizí moci“ a snaží se zavléci tam, kde nedaří se životu národa. My bez toho za ztrátu státní i národní svobody můžeme poděkovat jen těmto smutným hrdinům!

Myšlenku kulturně-školské výstavy jen rychle nadhazuji. V duchu vidím její posvátné síně a cítím sílu jejich řeči — — Za sedm let máme veliké jubileum Husovo s kongresem Volné Myšlenky. Nemohla by míněná výstava moravská býti podkladem k veliké všečeské výstavě kulturně-školské v Praze 1915?“

Potud návrh p. red. Obrtela. Zaslouží jistě, aby o něm nejen pořadatelé kongresu, nýbrž i povolané korporace ostatní co nejvážněji uvažovali a počali už hned nyní připravovat jeho realisaci.

Volné listy z Francie.

Píše učitel *Eugène Bonnier.* *)

Neutralita.

Kdyby učitel nehleděl si než svého hmotného zájmu a hledal pouze své pohodlí, bylo by mu spíše litovati, že kongregace a mnišské řády jsou vypuzeny, a že potlačeny jsou i jejich kongregační školy. Takový prospěchářský učitel mohl by důvodně býti odpůrcem vyučovacího monopolu. Ale francouzský učitel jest ideálnější, myslí vznešeněji, má na zřeteli daleko více cíle humanity než prospěch svůj vlastní. Jest, možno říci, apoštolem, ale jeho poslání, jeho cesta není bez trní.

Hle, co děje se u nás nyní! Někteří lidé, kteří chtějí uchovati si dobré oko vůči klerikálům, tváří se pojednou jako by litovali této černé chásky a volají do světa, že vlastně si rodiče činí jakési násilí, když posílají své děti do vnucených jim škol státních. Většinou ovšem ve svém nejhlubším nitru radují se i oni z osvobození, jehož se jim dostalo, avšak, což kdyby tak jednou nastal zase návrat? A potom — člověk nic neriskuje, když nadává na republiku. Jako důstojní žáci Tartuffovi vymáhají od škol a od učitelů samé ohledy a naprostou neutralitu, pokud jde o jejich víru, kterou však nicméně oni sami neostýchají se vnucovati svým dětem. Neutralita? Vyrozumívají jí podle hesel církevních ne respekt k víře, které přece nikdo nechce vnucovat jiné a jí cizí věroučné poučky, nýbrž naprostou nedotknutelnost všeho, co z blízka nebo z daleka dotýká se pověry, která jest jim zdrojem výživy. Nuže, rozum, zdravý smysl, soud historie, mravnost, věda, zkušenost, to vše a neustále potírá tradice náboženské a dogmata. A učitel měl by se neutralisovat a měl by zřejmým a hrubým způsobem zapírat a ničit svoje poslání a účel svého života? Což jiného byla by takováto neutralita než zničení vlastní učitelovy bytosti, zničení myšlenky i ducha?

Církev jest si důslednou. Učitel nepotřebuje se lekat ani slov ani věcí. Stačí mu, zůstane-li čist, bezohledný a přímý. Pamatujeme se na případ profesora Thalamase s „pannou orleánskou“ a na hluk, který jeho vystoupení způsobilo. Také se pamatujeme na výsledek. Laický profesor na naléhání Pravice byl disciplinován republikánským ministrem, poněvadž naučil aneb aspoň učil svoje žáky mysliti a usuzovati samostatně a nikoli věřiti. (Prof. Thalamas, historik, zbádal kriticky životopis legendární francouzské světice Jeanne d' Arc, začež z klerikálního popudu došlo k studentským demonstracím proti němu a posléz k disciplinování. Demonstracím dán s obvyklou klerikální chytrostí nátěr nacionalistický. — Thalamas prý frivolně ničí úctu k francouzské historii. a p. Jako u nás. Pozn. red.) Jest záhodno zmíniti se ještě o nedávném rozsudku apelačního soudu v Dijonu proti učiteli. Také zde poznáme odvěkého nepřítele — církev.

Všude tam, kde nemohla se udržeti škola kongregační, šli žáci její — jak se říkalo, ustupujíce násilí — do školy laické. Šly tam tyto děti, klerikály zkažené, jakoby se smutkem v duši, ba ještě více: s duchem pokryteckým a plným nenávisti. Tyto „křesťanské“ děti, zvláště k tomu účelu nacvičené, dostaly své „křesťanské“ instrukce. Jejich úkolem bylo bedlivě slíditi i po nejmenších narážkách učitelových, donésti je rodičům, kteří by je oznamovali zase jiným, číhati v pravém smyslu slova i na gesta učitele. Klerikální špehounství vybudováno tu v hotový systém, který měl svá pravidla i methodu. A na pomoc těmto šlechetným cílům, aby tedy byla uskutečněna obvinění už předem smyšlená, utvořila se — uhodneme snadno, na čí podnět — „liga otců rodin na obranu školské neutrality“. Pozorujete tu tichou vojnu proti laické škole? Jest jen novým dokladem klerikální slabosti a nestydatosti. Uvidíme tu křesťanskou morálku v plné činnosti. Pohledněme jen na ni hezky z blízka!

*) „Volná Škola“ uveřejňovala v prvém a druhém ročníku zprávy z francouzského školství, posílané jí stálým spolupracovníkem panem Eugènem Bonnierem. Spolupracovník náš byl po nějakou dobu jinak neodkladně zaměstknán; nastala tedy v spolupracovnictví jeho jakási mezera. Počínaje tímto sešitem, bude pan Bonnier opět do „Volné Školy“ přispívati.

Říká se, že dětství máme míti v úctě, dětství že jest posvátné, svaté, Zdaž jsou nějaké věci na zemi více úcty hodny, více svaty než nevinnost, prostota a naivnost dětská? Což jest cennějšího nežli mysl a srdce těchto dětských bytostí bez poznání dobrého a zlého? Nuže, toto dítě, k němuž obracejí se všecka přání do budoucna, všecka péče přítomnosti a naděje v pokrok generací příštích, toto dítě jest tak cvičeno k tomuto hanebnému řemeslu denunciantství a záští a ještě, což jest horší, k nevděčnosti! Kdo by si troufal vypočísti, kolik lží povstane ze mstivosti a hněvu, z několika bezvýznamných napomenutí nebo pokárání ve škole? A to by chtěl někdo mluviti o katolické morálce, která probouzí a živí tyto nejnižší instinkty? Toť podivná přednost! Co hanebností napáchá se tu v tak zvaném božím jménu pro domnělý zájem víry! Proto my to nechceme, nemůžeme s tím souhlasit a my pravíme: Neutralita není pravé slovo. Nemůže býti. Jest třeba probuditi mysli a říditi jejich vývoj. Jest třeba zápasiti otevřeně a odhodlaně proti pověrám, a kdykoliv jen se naskytne příležitost, a to bývá hodně často, popadnouti milou pověru bezohledně za rohy ohavné — v oboru morálky, dějepisu, zeměpisu, jakékoli vědy, všude ukázati dogmata, ať jsou jakákoli, v plné nahotě a dáti jim pak rozpadnouti se v směšno!

Už dosti o tom. Psi štěkají, karavana jde dál. Učitelé, moji bratři! Bude na Vás útočeno. Stěžují-li si na Vás, a jestliže vláda ustupuje nemužně klerikálnímu teroru, Vás pokutuje a přesazuje s místa na místo, i to jest konec konců výhodou. Dostanete se do nového prostředí, které bude tím pozorněji slyšeti Vaše slova — s tím větší zvědavostí. A — semper aliquid haeret (nějaký výsledek z toho bude vždy)! To platí ještě více o pravdě než o pomluvě. Kráčejte nebojácně a nedejte se zastrašit! Neměňte svého smýšlení! A když už i ochabujete, kryjte se nepopíratelnou autoritou klasických autorů pedagogických! Mohu Vám i na to dáti doklad s citátem, ale článek už jest trochu dlouhý. Podávám ho bez citátu:

Jeden výpomocný učitel byl nedávno disciplinárně napomenut, že nedbal neutrality školní a ve škole četl článek „Mohamed a věda". V článku mluví se o bohu, o hříchu, o ráji. V článku onom se vědění chválí a doporučuje, a učitel uznal za nutno zmíniti se o věci, aby ukázal dětem na rozpor katolicismu, který vědu odsuzuje, a islamu, který ji doporučuje a vychvaluje. Učitel — jsem jím já — odpověděl: „Inkriminovaný článek vzal jsem z historické knihy pana Arnošta Lavisse, akademika, napsané za spolupracovnictví M. Dupuya. Jest to kniha klasická, a užívá se jí na střední škole v Carpentras." Když spor šel do tuhého, učitel prohlásil, že napíše dopis Lavisseovi a dovolá se jeho autority. Disciplinární aféra byla rázem pohřbena. Bylo-li ve Francii zavedeno laické vyučování, mělo tím býti zamezeno agitovati ve škole pro to neb ono vyznání. Více nic. Rozum ponechá si vždy — i v laické škole — právo, citovat a poučovat o jednotlivých náboženských zjevech. Dáváme se vésti toliko rozumem.

Nedávno apelační dvůr v Dijonu dal učiteli důtku, že vykládal dětem podvratné myšlenky a znásilňoval prý tak mozek dětský! Rozhodnutí, které zůstane památným dokladem klerikálního sekretářství a právnické nestvůrnosti. Stalo se tak na žádost známé asociace otců rodin. Ale ministr Briand nezahálí. Ohlásil hned legislativní prostředky proti takovému zneužívání justice ku pronásledování učitelů pro jejich smýšlení a činnost ve škole. Jest nutno potříti také tyto asociace, jež zákonodárce roku 1901. nepředvídal, a jichž jediným cílem jest falšovati veřejné mínění.

RŮZNÉ ZPRÁVY

Z pathologie naší veřejnosti. Nové denunciace učitelů. Veřejnost naše zvykla si už na denunciace klerikální. Sloupce klerikálních listů hemží se denunciacemi takměř denně; nepřekvapí tedy nikoho nová denunciační aféra. Zabýváme-li se jimi přece, a protestuje-li občanstvo proti nim, děje se tak ne z nějakého zvláštního překvapení, ale aby se prostě pomohlo ohroženým jednotlivcům, jimž pomoci veřejné jest zapotřebí. Klerikální denunciační násilí má však nezdravý účinek i na celý náš veřejný život. Jistě náleží o to hlavní zásluha klerikálům, že denunciace v jistých vrstvách naší společnosti staly se zjevem tak obvyklým, že se už nyní nepovažují za něco nemravného a nedovoleného. Zejména mezi úředníky, ano někde i mezi učiteli řádí denunciační horečka takměř napořád. K úvaze o denunciační pathologii naší společnosti zavdávají podnět zejména denunciace dvou učitelů Cengra a Kubišty v Novém Hradci Králové. Podrobnosti známy jsou z denního tisku. Konstatujeme pouze, že udání obou učitelů stalo se písemným podáním na c. k. okresní hejtmanství v Hradci Králové, v němž učitelům se vytýká, že nesou vinu na tom, že „obcí zmítá prudký zápas stran politických", že doporučují ve škole k četbě „Právo Lidu", že učenníkům pokračovacích škol trpí nosení sociálně demokratických odznaků, že se směšňují jiné občany a že jsou v souvislosti s časopiseckými útoky na továrníka Petrofa. V písemné žádosti, podepsané plnými jmény dvanácti občanů z Nového Hradce Králové, žádá se, aby oba učitelé přesazeni byli na místa jiná. Pozornosti nejhodnější na této věci jest — a to pohnulo nás označiti aféru tuto jako pathologický zjev naší společnosti — že orgán národně sociální „České Slovo" bere podatele stížnosti snad proto, že někteří z nich jsou příslušníky strany národně sociální, v ochranu a ač celé jejich oznámení doslovně otiskuje a tedy faktum doznává, tvrdí, že v tom případě nemůže se jednati o denunciaci, že jest to pouhý akt sebeobrany, k jakému každý občan kdykoliv jest oprávněn. Právě tato okolnost, že může vyložená denunciace býti veřejně hájena jako skutek dovolený a čestný, ukazuje, jak si část našeho veřejného tisku už zvykla na denunciace, a jak hluboko za-

sáhla do naší společenské organisace denunciantská znemravnělost. Rozvážní a strannicky nezaujatí lidé odsoudí případ v Novém Hradci Králové zajisté co nejdůrazněji, a bude jejich povinností, by proti možnosti opakování takových zjevů co nejúsilovněji pracovali. Případ tento měl by také býti podnětem k systematické jednak výchovné a jednak obranné akci, kterou by denunciačnímu řádění byly už konečně položeny meze.

Opět klerikální a učitelská (!) denunciace. Výmluvným protějškem k právě předchozí úvaze je i tato další denunciační afféra: Učitel Bohdan Bayer v Míčově na Čáslavsku zbaven místa na denunciaci klerikálních sedlákův a „úřední stížnost“ řídícího učitele Křepelky, v níž se pronásledovanému učiteli kladou za vinu tyto „zločiny“: 1. že přijel jednou pozdě do školy (v zimě, kdy cestou se mu zlámaly saně); 2. že dvakrát v roce přišel do školy místo čtvrt hodiny jen 5 minut před vyučováním; 3. že učil neschválenou písničku; 4. že nezákonně vyplňoval rubriky v seznamu výpůjček ze žákovské knihovny; 5. že chodí hrát do Práchovic na housle (!) a vrací se odtamtud v noci domů (!!); 6. že v přestávkách mezi vyučováním děti Bayerovy třídy tropí před farou hřmot. Tedy opět typická klerikální denunciace, jako byly na př. denunciace Švehly a Konečného: aby byl ubit pokrokový učitel pro svoje protiklerikální smýšlení (učitel Bayer je soc. demokrat) sice nepohodlný, ale svých učitelských povinností potud dbalý, že mu vážné provinění vytknout nelze, vyhrabou se nějaké směšné titěrnosti, aby byla záminka k odklizení nepohodlného člověka. Charakteristické je ještě, že denunciaci podal kolega učitel a že ji patrně také za denunciaci nepovažoval: napsal přece „úřední stížnost“ a pak jde o — člověka protichůdných názorů.

Návrh disciplinárního řádu pro učitelstvo jest již připraven v zemském výboru. Zemský výbor z příkazu sněmu vyzval zemskou školní radu k iniciativnímu dobrozdání o obsahu a formulaci disciplinárního řádu. Zemská školní rada podle vzoru platných již řádů na Moravě a ve Štýrsku podala zemskému výboru své návrhy, pan kanovník Burian prozkoumal je svým drobnohledem, přizpůsobil je duchu nábožensko-mravní výchovy a dav jim své požehnání předložil je zemskému výboru ke schválení. Zemský výbor je vzal za své a v podzimním zasedání předloží je sněmu království českého. Jejich znění není nám ještě do podrobností známo, ale doufáme, že již brzy je budeme moci podrobiti svému posudku. Bude snad třeba zas rázné protestní akce protiklerikální české veřejnosti jako proti pověstným „prováděcím nařízením“? Buďme připraveni už nyní!

Na sjezdu slovanského učitelstva uspořádána byla v úterý dne 11. srpna ráno v 8 h. zvláštní schůze jihoslovanského učitelstva, na které pojem a cíle hnutí Volné školy vyložil známý chorvatský učitel a volný myslitel Davorin Trstenjak, načež o českém hnutí Volné školy referoval jihoslovanům Dr. Th. Bártošek. Výklady obou referentů přijaty byly neobyčejně sympathicky, což jest důkazem, jak velice i jihoslovanské učitelstvo proniknuto je stejnými snahami jako pokrokové učitelstvo české. Usneseno založiti časopis, který by, psán chorvatsky a česky, po případě ještě i jiným slovanským jazykem, pracoval o intimnější slovanské sblížení a zároveň seznamoval čtenáře se snahami a prací hnutí Volné myšlenky.

Výlety školních dětí na výstavu mívají se tak, jak se provádějí, aspoň velkou většinou úplně cíle. Viděli jsme několik takových výprav, kde děti ve dvoustupu nebo čtyřstupu projdou výstavou, nanejvýše učitel či učitelka řekne: „Tady jsou schody“ a vede procesí dále. Tak my si návštěvu dětí na výstavě rozhodně nepředstavujeme. Děti mají se rozděliti po skupinách po 10 nejvýše 15, má jim býti přidán za průvodce někdo, kdo aspoň trochu ve výstavě se vyzná, aby jim podal, když ne přesný, aspoň takový výklad, aby děti z výstavy skutečně něco měli.

Byrokraté stydí se za svou školu před kulturní cizinou. Ukázalo se tak u příležitosti návštěvy anglických žurnalistů, kteří přišli si prohlédnout naši jubilejní výstavu a na projížďce Čechami zavítali také do Poděbrad. Tam chtěli jim ukázati také českou národní školu; stala se však neuvěřitelná věc. Nejnovějším výnosem zemské školní rady bylo zapovězeno, voditi cizozemce do našich škol. Státi prý se tak může jen výminečně, a to se zvláštním svolením ministerstva vyučování. — Dobré jest na celé věci to, že pánové ukazují, že mají alespoň zlé svědomí.

Kdy je rozšiřování dětského časopisu beztrestno? Četnický závodčí Jan Rublič v Rakovníku v nedostatku lepšího zaměstknání vyslídil na své obchůzce, že pan Bohumil Franěk, 35letý učitel v Senci, kolportuje a prodává dětem časopis „Mládí“ a že prý hází do kamen časopisy „Kříž“, „Sv. Vojtěcha“ a „Marii“, jakož i obrázky svatých, které ve škole dětem rozdává pan farář. Učinil tedy na učitele trestní oznámení a ten byl vyšetřován pro § 303. tr. z. (přečin urážky církve) a pro přestupek § 23. tisk. zák. Obviněný učitel při svém výslechu udal, že obrázky svatých dětem nikdy nebral. Ale za to jim vzal farářem darovaný časopis „Sv. Vojtěch“ a hodil jej do kamen, poněvadž si s ním děti při vyučování hrály nebo ho četly. Pokládá tento list za politický a v ohledu výchovném za škodlivý, protože jsou v něm články, v nichž se štve proti učitelstvu a snižuje se jeho váha v očích dětí. Pokud se týče „Mládí“, uvedl učitel Franěk, že ho nakladatel Kočí v Praze žádal, aby dal tento časopis rodičům k nahlédnutí a zprostředkoval, kdyby jej chtěli pro své dítky odebírati. Nabyv přesvědčení, že jde o časopis dobrý, napsal rodičům objednací lístky, aby věděli, oč se jedná a poslal je pak podepsané nakladateli Kočímu. „Mládí“ objednal pro dítky hromadně, aby ušetřil porto. Poněvadž také svědci nevypověděli na učitele nic závažnějšího, než že kolportuje „Mládí“, bylo vyšetřování pro přečin zastaveno a na p. Fraňka podána žaloba pouze pro přestupek § 23. tisk. zák. Líčení konalo se u přestupkového soudu na Ovocném trhu a žalovaný se k činu úplně doznal. Soudce, tajemník p. Hubáček, uznal ho proto vinným a odsoudil ho k pokutě 10 K, po případě do vězení na 24 hodin. Odsouzený se odvolal a senát, jemuž předsedal rada z. s. pan Šabata, odvolání vyhověl a vynesl rozsudek osvobozující. V důvodech rozsudku klade se důraz na prospěšnost časopisu „Mládí“ ke vzdělání mládeže školní a uznává se jeho výchovná hodnota, takže, doporučoval-li učitel žákům odbírání časopisu toho a zprostředkoval-li na žádost rodičů opatření téhož, vykonal tím jedině povinnost jemu jako vychovateli mládeže uloženou a nepodnikl tím nic, čím by ohrožena nebo zasažena byla intence tiskového zákona, jímž zabrániti se má rozšiřování tiskopisů, jimiž by veřejný pořádek mohl býti ohrožen.

Zdařilou lidovou výstavku obrazů uspořádalo Místní sdružení Volné myšlenky v Rakovníce a vykonalo tak záslužný kus práce na poli lidové umělecké výchovy. O její důležitosti a nutnosti bylo již i v českých časopisech diskutováno tolik, že není třeba dokazovati potřebu podobných podniků na našem venkově, chceme dnes spíše přátelům v jiných sdruženích podati několik praktických pokynů. Na Rakovnicku byla výstavka prvým krokem za uměleckou výchovou, nebylo tedy zkušeností, jak bude podnik přijat. Proto pořadatelé hleděli usnadniti občanstvu návštěvu i užitek z výstavy

jednak nejnižším vstupným (10 kr. za osobu — děti zdarma), jednak vydáním obsáhlého katalogu (24 str.). kde úvodem vyložen kulturní význam podniku a populárně dán nejširším vrstvám návod, „jak se máme dívati na obraz"; v druhé části byl výklad k jednotlivým obrazům. Výběr obrazů (celkem as 300) bylo nutno omeziti vzhledem k finančním poměrům sotva vzniklého místního sdružení, takže nezcela mohla být provedena myšlenka výstavy, ukázati totiž vývoj českého malířství od J. Manesa až k Preissigovi. Velmi vhodnými se osvědčily výklady k obrazům vkusně upravené, umístěné pod jednotlivými obrazy Holárkovými a Kupkovými. Obrazy ochotně zapůjčilo Umělecko-průmyslové museum v Král. Hradci a místní příznivci. Pořadatelé byli si vědomi, že nestačí k chápání umění a k zjemnění vkusu projíti jedenkrát uměleckovýchovnou výstavkou; má-li se toho docíliti, musí být člověk ve stálém styku s uměleckými obrazy, musí mezi nimi žít, musí jimi zdobiti své příbytky. Proto pořadatelé zdůrazňovali požadavek, aby z našich bytů odstraněny byly jarmareční, cikorkové obrazy cizáckých firem a nahražovány byly uměleckými reprodukcemi obrazů našich malířů; proto také ve výstavce podány ukázky vkusně zdobené i nevkusně upravené stěny. Výstava přístupna byla 7. června hromadným návštěvám dětí (700); 8. a 9. června širšímu obecenstvu. Pořadatelé byli mile překvapeni pochopením, kterého se jim dostalo ohromnou návštěvou 2000 osob i peněžitou podporou Okresního výboru a Městské Spořitelny (celkem 80 K), proto odvděčili se návštěvníkům výstavy vhodným způsobem, kterým se docílilo toho, že skutečně umělecké obrazy vnikly i do nejchudších příbytků. Celého čistého zisku (300 K) bylo použito k zakoupení 250 uměleckých obrazů, které byly mezi návštěvníky výstavy pomocí podepsaných vstupenek slosovány. Mezi prvými výhrami byly nádherně rámované obrazy: Švabinského: „Splynutí duší", Maroldův: „U krbu", Bémův: „Návrat z práce", obrazy Úprkovy a j. Největším procentem návštěvníků výstavy byli dělníci. Kdo viděl je v němém obdivu procházeti sály výstavními a zastaviti se v myšlenkách před uměleckými obrazy našich mistrů, tomu maně v duši kreslí se náhrada chrámu budoucího člověka, po které touží F. V. Krejčí v „Snu nové kultury". Doporučujeme přátelům v jiných sdruženích použíti nynější doby prázdnin, kdy vhodné místnosti školních kreslíren a tělocvičen jsou volny, k pořádání podobné výstavky.

Výstava kreseb a karikatur francouzského malíře Jossota ukončena právě ve Slaném. Před tím vystaveny byly jeho práce v Praze (Rudolfinum), v Brně, v Rosicích a na Kladně. Poněvadž dalších přihlášek o výstavu, kterou disponuje česká sekce Volné Myšlenky spolu se společenským klubem „Slavia" v Praze, dosud není, obracíme se touto cestou k veřejnosti, zda by snad ještě někde výstava Jossotova uspořádána býti mohla, dříve než budou práce Jossotovy zpět do Paříže poslány. Své výstižné, někdy dost křičící a drastické, ale přes to krásné a jakoby dekorativní karikatury provází Jossot sám doprovodem slovním (který je ve výstavním katalogu věrně — až na 8 zabavených míst — českému publiku ztlumočen), takže působí současně obrazem i slovem. Jossot bičuje nelítostně nejrůznější pověry a předsudky lidské, nabádaje tak ke kritické revisi dnešních společenských hodnot. To činí ho zejména volnému mysliteli milým a sympatickým. Proto bylo by opravdu škoda, kdyby výstava ve Slaném měla být ukončením jeho umělecké pouti u nás. Redakce naše dá ochotně interesentům všecka potřebná bližší vysvětlení, je však žádoucno, aby event. přihlášky o výstavu dály se co nejrychleji, aby pořadatelé nebyli dlouho v nejistotě.

Přátelům umělecké výchovy. Zajisté nejeden pedagog a přítel mládeže zabývá se myšlenkou, kterak využitkovat k rozumnému účelu letošní jubilejní nálady. Nebude hned tak vhodné příležitosti jako nynější, rozpomenouti se na praktické provádění hesla o umělecké výchově! Zakládejme jubilejní lidové a školní galerie umělecké! Jest zajisté v každém okresu neb větší obci tolik umělecky cítících duší, že by seberouce, čeho mohou ze svých sbírek postrádati, mohli tak utvořiti základ (jejž mohou pozdější věkové stále doplňovati) takovéto galerie, přístupné v určité dny veškeré mládeži a obyvatelstvu. Galerie takové, jak známo, založením místodrž. rady Vojáčka jsou již zřízeny a po léta zdárně působí. Nyní pak čile zakládá se podobná v Hlinsku, působením řed. měst. úřadu Dr. Hlaváče, někdejšího kuratora první galerie Vojáčkovy. — Jistě, že přijdou i umělci a nakladatelé vstříc. Vedle zjemnění povahy, vkusu a ideového osvěžení mládeže i dospělých má totiž podnikání toto ještě další význam. Provede-li se myšlenka tato v širších rozměrech, prospěje to i umělecké tvorbě naší národní, která nemá tolik odbytišť, jako u národů velikých.

Máme skutečně osmiletou návštěvu školní? Nemáme. Školským zákonem ze dne 14. května 1869 byla principielní osmiletá návštěva školy ustanovena. Praví se v školském a vyučovacím řádu ze dne 29. září 1905 v § 20. toto: Zákonná doba pro návštěvu školy počíná ukončeným šestým rokem a sice nejbližším příštím rokem školním a končí dosaženým čtrnáctým rokem. Následkem tohoto nařízení navštěvují plně osm let školu pouze ty děti, které se narodily v měsících červenci a srpnu. Ostatní pak buď navštěvují školu buď déle, což by nebylo na škodu, nebo po dobu kratší, a to platí o většině žáků. Tříletý výtah větší dívčí školy dokazuje to číselně. Během tří let vstoupilo do školy 137 žákyň, z nichž 9 bylo šestiletých, 23 dívky dosud šesti let nedosáhly a 105 jich bylo přes šest let. To znamená, že 105 dívek t. j. 76·6% všech nebude plně po osm let choditi do školy. U chlapců, kde přece více se hledí na to, aby plně školu navštěvovali, je procento zkrácených poněkud menší, ale přece jest dosti velké. Ze 141 žáků dosáhlo III. třídy měšťanské školy pouze 51, t. j. 36%. Považíme-li ještě, že mnoho času zaberou všeobecné a individuelní úlevy od návštěvy školy, četné svátky a prázdně za účelem průvodů, zpovědí a j. církevních výkonů, nemůžeme naprosto mluviti dnes o osmileté návštěvě školní. Saský školní řád předpisuje: Každé dítě navštěvovati má plných osm let jednoduchou obecnou školu, a to obyčejně od dosaženého 6. roku až do dosaženého 14. roku svého věku. Osvobození nastati může pouze tenkráte, dokáže-li se, že dítě vzděláváno jest jiným způsobem plně a dostatečně. Takovýmto nařízením jest přesně předepsána plná osmiletá návštěva školy, která za dnešních dnů, kdy jen vyspělostí duševní se člověk může uplatniti, má velikou důležitost.

Klerikální ústav učitelský připravuje Spolek přátel katolických českých škol Bratrských a rozesílá za tím účelem provolání, které vedle profesorů theologických fakult a klerikálních poslanců podepisují různí feudálové, na příklad hraběnka ze Stadionu, kněžna z Lobkowiczů, Johanna hraběnka z Nostic, Vojtěch hrabě Schönborn, Ida hraběnka Lažanská a jiní. Správně praví se v provolání, že „kdo má školu, má vše". Klerikální pedagogium má býti „důležitým mezníkem v dějinách katolického hnutí a spolu mocnou jeho pákou". Klerikálové hodlají tímto způsobem chytře využiti letošní jubilejní nálady, a jak se u nich samo sebou rozumí, obracejí se, místo aby pedagogium, jehož pro sebe potřebují, sami si zaplatili, k nejširší veřejnosti o sbírky. K příznivcům

katolického pedagogia přihlásili se v první řadě všichni čtyři čeští biskupové i s biskupem brněnským a věnovali mu do vínku — svoje vrchnopastýřské požehnání. Pouze pražský arcibiskup nezapomněl také na pozemské věci a věnoval prý podniku tomuto celý jeden tisíc korun.

Zpátečnictví. Ve svém listě jsme již často ocenili význam veřejných čítáren. Ovšem i nejlepší zařízení pro blaho našeho lidu nalézá mezi klerikálními zpátečníky urputné škůdce a nepřátele, a musíme zde zaznamenati téměř neuvěřitelnou zprávu: Ředitelství c. a k. vyššího gymnasia v Novém Bydžově zakázalo před ukončením letošního školního roku svému žactvu návštěvu vzorně zařízené obecní čítárny, která jest umístěna v radnici novobydžovské. Podotknouti sluší, že v předsednictvu čítárny stojí učitelé měšťanské školy v Novém Bydžově. Tento vskutku reakcionářský čin ředitelství vzbudil ovšem mezi studující mládeží velké rozhořčení a vrhá na poměry na gymnasiu v Novém Bydžově významné světlo. *Polák.*

Z jičínského gymnasia dovídáme se dvě charakteristické události z poslední doby. U žáka X nalezeny byly (ve škole) protiklerikální časopisy; ačkoli bylo jeho chování jinak bezvadné, dostal z mravů známku zákonnou. — Žák Y šel po náměstí kolem nějaké pobožnosti před sochou, snad panenky Marie, a prohodil ironicky: „To je bohoslužba!" — Prof. sbor učinil návrh na vyloučení! Oba případy jsou neuvěřitelné, snad jen právě na tomto gymnasiu možné.

Ukázka učitelské servilnosti. Dostala se nám do rukou tato žádost, kterou beze změn otiskujeme: „Čís. 358. Správa obecné školy na Skalsku. Dne 17. července 1908. Žádost za povolení bezplatné prohlídky chrámového pokladu. Nejdůstojnější kanceláři vždy věrné metropolitní kapitoly u sv. Víta v Praze! V hluboké úctě podepsaná správa trojtřídní obecné školy na Skalsku dovoluje si oznámiti slušně, že ve čtvrtek dne 23. července 1908 podnikne s 15—20 žáky výpravu do Prahy. Za tou příčinou žádá **poníženě**, aby bylo dovoleno s uvedeným svrchu počtem žáků bezplatně shlédnouti chrámový poklad svatovítský. Za **dobrotivé** vyhovění žádosti již předem vzdáváme srdečné díky. Frant. Kotrba, řídící učitel." Brzo-li vymizí z našeho učitelstva takové šeredné zjevy?

Církev velkohubá. Dne 17. srpna v Düsseldorfu na sjezdu katolíků v Německu mluvil jménem rakouských katolíků známý dobyvatel pražského kongresu V. M., Pater hrabě Gallen z pražského kláštera v Emauzích a pochvaloval si vzrůst katolické moci a vlivu v Rakousku. Mimo jiné řekl: „První útok jsme odrazili a teď ať si přijdou volní myslitelé, páni z „Freie Schule" a páni studenti, kteří ve jménu svobodné vědy ukládali o život svým katolickým kolegům. Díky naší **nové** jednotě — my nebojíme se nikoho!" *—l.*

Z Přibyslavska. Nákladem Dědictví Komenského vydán byl pro mládež spis Vojty Beneše „Rok na vsi". Z tohoto díla napsal učitel školy modlíkovské říkadlo: Anděl Páně zlámal sáně, svatý David dal je spravit, svatá Eva dala dřeva, svatá Tereza dala železa, svatý Jakub dal je skut, svatý Jan vozil se na nich sám. Toto říkadlo rozšířil pan K., tkadlec a pořadatel katolických schůzí v Přibyslavi o veršík: „Svatý Job do nich kop" a takto „upravenou" básničku uveřejnil královéhradecký „Štít" s farizejským dotazem: Cíli podobné sesměšňování našich světců též k náboženskomravní výchově? Veršíky těmi prý se sešměšňují naši světci; to může tvrditi ovšem jen omezený hlupák anebo zavilý potměšilec, nikdy však člověk s normálním mozkem. Jsme p. K. tou upřímnou radou, aby si jako tkadlec hleděl více zukání a nepletl se učitelům do jejich pedagogické činnosti, které ani za mák nerozumí; učitelé se zajisté velmi dobře obejdou bez jeho umravňovacích pokynův a rad. Také nechť p. dopisovatel nestírá pel z lidového básnictva hrubými svými veršíky a podává referáty do novin věrně a poctivě. Ze vpašovaného verše o Jobovi do říkadla jest na bíledni, že p. K. šlo jen a jen o snížení a pošpinění učitele v očích lidu, což prý jest u spolku, k němuž p. K. náleží, vždy skutkem velice záslužným a bohumilým. Číháte na učitele jako kočka na myš a ze samé lásky křesťanské nejraději byste všecky učitele pověsili; aby se tak stalo, vynasnažte se, aby hrabě Sternberg byl jmenován ministrem a pak touha vaše se vyplní.

Kdo je nepříčetný? Zemská školní rada moravská usnesla se, aby učitel Vildomec v Boskovštýně, který svého času vystoupil z katolické církve, prohlédnut byl lékařsky, zdali jest příčetný. Stejně zachovaly se školní úřady v případě bezkonfesního učitele Laubeho. Naším názorem jest, že mají-li už v záležitosti takovéto intervenovati lékaři, měli by spíše zabývati se některými členy zemské školní rady, poněvadž vzhledem k jejich úředním přehmatům daleko spíše lze pochybovati o jejich příčetnosti.

První ženská poručnice v Čechách. Okresní soud pro hoření Nové Město pražské ustanovil poručnicí slečnu Marianu Tumovou z Waldkampfů, známou pracovnici v německém ženském hnutí v německé sekci Volné Myšlenky. Jest to první případ u nás, že jest povolána žena k této funkci, ze které ji dosud náš staletý občanský zákon neoprávněně vylučoval.

Z černého Tyrolska. „Reichenberger Zeitung" přináší v čísle ze dne 5. srpna zajímavou zprávu, která ilustruje markantním způsobem školské poměry tyrolské. Zmíněný list prohlašuje zprávu tu za úplně zaručenou. Uvádíme ji tuto v doslovném překladě: „Výpomocným učitelem nebo učitelkou státi se může v Tyrolsku každý bez potřebného k tomu vzdělání. Potřebuje-li se v obci pro výpomocnou školu (škola s méně než 40 žáky) učitel, vezme se k tomu, kdokoli se nabídne. V příznivém případě hospituje napřed tato vyvolená „učitelská síla" na některé škole a nastoupí pak své místo. Roční plat činí 300—400 K. Doba vyučovací trvá pouze v zimě. V létě nastoupí každý takový učitel (učitelka) vedlejší nějaké zaměstnání. Je-li otec rolníkem, zastává syn práce pacholka, dcera děvečky. Je-li otec hostinským, jest dcera buď sklepnicí nebo kuchařkou atd. Ti, kteří nemají přímého spojení ve vlastní rodině, přijmou zaměstnání, jaké se jim právě naskytne. Pracují buď jako nádenníci u některého rolníka nebo provozují řemeslo, jemuž se byli naučili, krátce, přijmou každou práci a nikdo se nad tím nepozastavuje, poněvadž jsou považováni za služebníky. Několik faktických případů: Holzmann v Riedu u Sterzingu, zemědělský dělník, Frant. Deugg ve Finkenbergu, tesař, Schett v Schottendorfu, selský syn, dělník u otce, Klotz v Perdoni, obec Eppau, nádenník. Holzknecht v Ritzenriedu, dřevorubec, Uršula Fankenhauserova, Sv. Jakub, sklepnice u otce."

Každý nyní pochopí, že lid takovými učiteli vychovávaný táhne ozbrojen motykami a kosami proti inšprucké universitě, aby bojoval proti řádným vychovatelům a učitelům. Dobrou noc!

Klerikální vliv na veřejné vyučování v Prusku. V Prusku až dosud církev, rozumí se, protestantská, vyučování veřejné úplně ovládá. To dokáží nám nejlépe statistické cifry. V Prusku jest celkem 1282 okresních inspektorů, z nichž 337 věnuje se povolání tomuto výhradně, kdežto pro 945 jest inspektorství zaměstknáním vedlejším. Ze skupiny

prvé jest jich 75% původu kněžského, kdežto skupinu druhou tvoří téměř výhradně zřízenci církevní — 93%.

Povinná účast školních dětí na bohoslužbě v Bavorsku stala se předmětem živých úvah i agitací mnichovského svobodomyslného kartelu. Prvá brožura korporací touto vydaná zabývá se právě povinností školních dětí k návštěvě výkonů církevních, nařízené dosud bavorskými zákony. Každé neděle bez výjimky školní dítky nuceny jsou súčastniti se náboženských výkonů své konfese. Svobodomyslný kartel pořádá také veliké schůze o této otázce.

Církev a škola v Belgii. Belgie jest ovládána stranou katolickou. Co činí církev pro školu v té zemi, v níž jest svrchovanou paní? Poslyšme odpověď statistiky. P o č e t a n a l f a b e t ů s e z v ý š i l; 200.000 dětí vůbec do školy nechodí; mladých lidí mezi 21. až 25. rokem jest 11.000 analfabetů. Z 10.000 mladých lidí dvacetipětiletých v Dánsku neumí čísti 20, v Německu 70, ve Švédsku 80, ve Švýcarsku 200, v Hollandsku 230, v Anglii 370, ve Francii 460, v B e l g i i **1130**. Za posledních dvacet let, kdy Francie zlaicisovala vyučování, počet analfabetů se zmenšil, ač procento analfabetů jest stále značné. Ale naopak v Belgii, v posledních 24 letech, v nichž klerikálové mají většinu, procento analfabetů se téměř z d v o j n á s o b i l o!

Bible nepatří do školy. V Chicagu nevykládá se bible ve škole; v ostatních městech amerických ovšem ano. Predikanti Chicagští protestovali u Otty Schneidera, předsedy školské komise. Ten postavil proti nim Rousseaua. „Věřím stejně jako Rousseau", pravil, „že nikdo nemá být vyučován náboženství, v žádné formě, dokud jeho duch nedosáhl své zralosti. Pokud jde o bibli v obecných školách, jsem úplným odpůrcem. Kniha ta nehodí se pro děti." *(La Raison.)*

Rádce katolíků ve věcech církevních. Tento spis, jehož vyjití bylo v brožuře „Výklad sazeb štolových" přislíbeno pro konec října 1908, se pilně připravuje pro říjen a bude znamenitou pomůckou všech uvědomělých občanů proti diktátu klerikálů. Brožura ta vyjde jako XII. svazek knihovny V. M. v rozměrech 60 až 80 stran a bude obsahovati vše, co věděti má každý pokrokový občan, kterému není možno dosud z církve katolické vystoupiti. V čísle příštím přineseme zprávu o rozdělení této chystané knížky s naznačením obsahu. Po vyjití „Rádce katolíků" přikročí se na podzim k vydání velice již potřebné brožury „R á d c e o s o b b e z v y z n á n í". Prozatím prosíme naše čtenáře, aby vzhledem k velikému návalu práce a korespondence a nepatrnému počtu pracovníků měli ještě nějaký čas strpení; obdržít za to později dílka tím pečlivěji zpracovaná. *V. B.*

Prospekty I. reformního dívčího gymnasia ve Val. Meziříčí vydal spolek D í v č í g y m n a s i u m ve Val. Meziříčí. V prospektu je stručně pojednáno o účelu školy, o výhodách studia na gymnasiu oproti lyceu atd., a podán obraz o prospěchu žaček v I. školním roce. Konečně uvedeny podmínky přijetí a zápis žákyň do II. třídy, jež po prázdninách ve Valaš. Meziříčí bude otevřena. Na požádání zašle prospekt ř i d i t e l s t v í d í v č í h o g y m n a s i a a s p r á v n í r a d a spolku „D í v č í g y m n a s i u m v e V a l. M e z i ř í č í".

Střední škola Dívčí Akademie ve Valašském Meziříčí. Z á p i s a p ř i j í m a c í z k o u š k a do II. tř. konati se bude 16. a 17. září 1908. Protože se na s t ř e d n í š k o l e d í v č í dle reformní osnovy latině v I. třídě nevyučuje, nýbrž až v II. třídě, nedělá přijímací zkouška do II. třídy pro žačky měšťanských škol zvláštních potíží při patřičné předběžné přípravě. Aby se však podle počtu přihlášených žaček přiměřené místnosti školní opatřiti mohly, jest žádoucno, aby přihlášky žaček již nyní se učinily ředitelství S t ř e d n í š k o l y D í v č í A k a d e m i e ve V a l. M e z i ř í č í.

Učitelská záložna „Komenský", zapsané společenstvo s ručením omezeným v Praze, Vojtěšská ul. 5., vykazuje za měsíc červenec 1908: Zůstatek závodních podílů K 105.180·—, zůstatek reservních fondů K 29.723·02. Vkladů uloženo K 68.558·44, vybráno K 37.760·61, zůstatek vkladů činí K 759.686·95. Na půjčky splaceno K 173.455·67, nových půjček povoleno K 216.649·84, zůstatek půjček K 1,145.414·20. Učitelská záložna „Komenský" jest prvým svépomocným ústavem všeho učitelstva československého. Závodní podíly členské jsou pouze 20 K a umožňují jak půjčky malé (ku př. 50 K) tak i veliké do tisíců jdoucí. Malými závodními podíly stává se úvěr členům přístupnějším a také levnějším. Členské podíly úrokovány v posledních letech 5%. Osobní úvěr vyměřen jest do výše 500 K na 1 závodní podíl; toho dosíci mohou učitelé, mající 1600 K služného. Při půjčkách vyšších vyžaduje se zaručení rukojmím nebo pojistkou, o čemž rozhoduje se vždy dle poměrů. Vklady se přijímají od členů i nečlenů a úrokují se dle doby výpovědní 4% až 4½%. Ukládati možno též složními listy pošt. spořitelny. Daň důchodovou platí záložna sama.

LITERATURA A UMĚNÍ

Redakce došlo:

Učitelský kalendář na rok 1908/9, jejž vydává Zemský ústřední spolek jednot učitelských v království Českém, právě vyšel. Každý, kdožkoli se o školství národní zajímá, nalezne v kalendáři tom cenná poučení, vylíčení důležitých právních případů ze života a prakse školské, nařízení, rozhodnutí a vynesení, jež se vztahují ke školství vůbec, výčet učitelských podniků svépomocných i schematismus veškerého českého učitelstva. Kalendáři připojena cenná příloha, spis Josefa Černého: Sociologie všeobecná. Výklad základních pojmů ze sociologie Dr. R. Eislera. Spis tento na 89 stránkách podává učitelstvu velmi užitečné vodítko pro jeho školskou i mimoškolní činnost. Obě knížky, kalendář pevně a vkusně v plátně vázaný a popsaná zde příloha k němu, prodávají se za 2 K ve všech knihkupectvích, na skladě pak jsou v Ústředním nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze-VII. (Bělského tř.).

Libretto k „Prodané nevěstě" ve Světové knihovně. Mezi posledními sešity sbírky populární četby vyšel text Smetanovy „Prodané nevěsty" (Světové knihovny svazky 665. až 667.); autorem jest Karel Sabina. Dílko velmi získalo přičiněním poznámek a výkladův i hudebním rozborem „Prodané nevěsty" Zdeňka Nejedlého. Cena 60 h. — Nákladem J. Otty v Praze. Doporučujeme pozornosti čtenářů.

„VOLNÁ ŠKOLA" vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Vydavatel (jménem vydavatelstva) J u l i u s M y s l í k. — Redaktor Dr. Th. B a r t o š e k. — Číslo poštovní spořitelny 70 352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba, Praha-Vršovice.

Po konfiskaci opravené vydání.

ROČNÍK IV. 15. ZÁŘÍ 1908 SEŠIT 5.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

Správa školy a svoboda školství.

(O sjezdu učitelském dne 10. srpna 1908 referoval *Karel V. Tuček.)*

Školství národní, veskrze autonomní, řízeno býti má tak, aby platně působilo jakožto důležitý článek v harmonickém vývoji vzdělanostním. Veškera správa školní tudíž musí založena býti v autonomii školské a nésti se duchem, který jest schopen, aby kulturu národní povznášel, ježto školství obecné jest orgánem národním a kulturním. Proto nesmí správa školská nésti na sobě známky tendence stavu, moci, anebo církve, ale musí míti na zřeteli jediný cíl: pořádek a úspěch školní.

I jest především o to dbáti, aby osobnosti, jimž svěřuje se správa školní, k tomuto postavení také náležitě prokázaly své schopnosti. Učitelé tak mohou učiniti jednak průkazem své způsobilosti stavovské a vedle té úspěšnou a horlivou činností školskou. Ti však, kdož vedle učitelů povoláni jsou, aby řídili a spravovali školství, vybíráni mají býti z kruhu vzdělanců, školství přejících, jimž rovněž na rozkvětu a úspěchu školství našeho národního záleží, o čemž nejbezpečnější svědectví podává jejich minulost.

Tudíž, protože dle přijatého roku 1903 kulturního programu našeho zůstává sněm nejvyšší instancí, která o školství národní po stránce administrativní pečuje, dlužno především toho dbáti, aby se volbami dostali do sněmu vesměs lidé pokrokoví, kteří by dbali, aby sněm jen o takových se usnášel zákonech, které by zaručovaly škole úplnou svobodu práce výchovné, aby ji zbavily všech vlivů jiných, nežli paedagogických. Záleží na pokrokovosti poslanců zemských všechno. Z plena sněmovního ať volí se členové zemské školní rady, která složena dílem ze živlů autonomních, dílem ze členů učitelstva, zvolených zemskou konferencí, má na péči vzdělavací plány a cíle obecného školství v zemi své národnosti a stanoví i doporučuje též výchovné a vyučovací prostředky, chová v evidenci školskou a paedagogickou literaturu a jest rozhodčí instancí ve sporných věcech administrativních i paedagogických po slyšení paedagogické komise, zvolené zemskou učitelskou konferencí.

Péči o školství v okresu má okresní školní rada. Tato starati se má o školství okresu jak po stránce administrativní, tak rovněž i paedagogické, ovšem že s náležitým zřením ku platným zákonným ustanovením, jakož i k návrhům a usnesením paedagogických komisí, jež voleny jsou z plena zemských a okresních konferencí. I tu musí učitelstvu na tom záležeti, aby do okresních rad se dostaly elementy pokrokové, školství přející a tu třeba zavčas vyvinovati horlivou činnost a použiti veškerého vlivu učitelstva k dosažení tohoto cíle. Stejně tak dbáti při volbě místní školní rady, kde členové stavu učitelského ve svorném a horlivém působení vzornou a příkladnou péčí o školu ostatní členy předcházeti mají.

Vlastní správa školy vložena buď v ruce celého sboru učitelského, v jehož čele má státi vzdělaný, pokrokový, duchem neodvislý, samostatně a volně myslící správce školy. Těžiště celého řízení školy položeno budiž v domácí konferenci, kde o veškerých důležitých, školství vůbec a místního zvláště se týkajících záležitostech rokováno a usnášeno budiž a to vždy a pokaždé jen ve smyslu osvětném, pokrokovém. Místní konference buďtež přátelskými schůzemi celého sboru, v nich obratným vedením správce školy rokováno a debatováno budiž o podstatných záležitostech školy, buďtež podávány zprávy o individualitě jednotlivých žáků a na základě tohoto studia povahy každého jednotlivého žáka budiž měřen jeho prospěch a vyhledávány prostředky ke vzpružení ochabujících a ku napravení pobloudilých. Správce školy budiž věrným vykonavatelem usnesení konferenčních a sprostředkovatelem mezi školou a úřady školními. Častými, případnými a dobře upravenými schůzemi učitelů s rodiči pěstována budiž shoda domova se školou a podnikáno vše, co škole a zdaru jejímu prospívá.

Ku zdárnému rozvoji našeho školství nutnou jest mu však především svoboda, to jest takové zřízení školní, kde by učitel pracoval svobodně na podkladě vědeckém

a dle vlastní zkušenosti a vychovával dítě k životu uvědomělému a dovednému, mravnímu a pravdivému, aby mohlo jednou býti na světě sobě i lidem k užitku a radosti a tak došlo svého určení. A ježto jest svobodné školství složkou našeho kulturního vývoje, dlužno domáhati se svobody té vší silou a veškerým vlivem ať vlastním, ať jinde v pokrokových vrstvách různých stavů získaným. Avšak svoboda školská musí býti založena v principech empirických, nikoli filosofických a dogmatických, jakou je po většině škola nynější, škola to herbartovská, zřízená u nás po vzoru německém. Učitel musí svoje zkušenosti školní studovati, zaznamenávati je, tříditi, srovnávati a konečně vyvozovati i z nich paedagogické zákony vědecké. Potřebuje k tomu svobody a ne šablony, jaká se mu namnoze v nynější škole předpisuje, jemu nesmí překážeti v promyšleném, připraveném a propracovaném úkolu žádný dozor, protože ten výchovnou práci učitelovu měří a oceňuje toliko náhledem vlastním, ne vždy správným. Jen svobodný učitel pracuje svědomitě, protože jest mravně samostatným a pracuje dobrovolně, z lásky pro vlastní, vnitřní uspokojení.

Ale vedle svobody učitelské dožadujeme se také svobody pro žáky. Tomu tak se rozuměti má, aby mezi učitelem a žákem panoval přátelský poměr, aby se žák mohl učitele svého tázati po různých, výchovy a učby se týkajících věcech, aby kázeň školská byla taková, která povzbuzuje k horlivosti v práci a nikoli taková, která hrůzou a strachem, jejž mezi dětmi šíří, otupuje smysly, chápavost, snaživost, dobrou vůli, ale taková, která učí zvykati pořádku, přesnému plnění povinností, kázeň přirozená, která má za podklad poslušnost žáků synovskou, nikoli otrockou.

Pokud však se účele výchovného týká, má a musí míti škola tolik svobody a volnosti, aby směla a mohla vyhovovati potřebám našeho lidu, aby byla v pravdě školou národní, která vychovává pro život a tudíž aby směla a mohla všímati si všeho, co se životem souvisí jak v užším kruhu, tak i všeobecně, pokud stačí to nejen pochopiti, ale také vhodně upotřebiti rozum dětský.

Rozeznávati a sbírati, co je pro vzdělání dětské potřebno a užitečno a odměšovati zbytečné, tudíž nevhodné, dovede jen paedagog, všestranně vzdělaný učitel a proto jest kardinálním požadavkem školy, aby byla sproštěna všech vlivů nepaedagogických. O věcech výhradně výchovy a učby se týkajících jednati a rozhodovati přísluší toliko komisím paedagogickým, složeným ze zkušených, náležitě vzdělaných a tudíž dobře připravených neodvislých paedagogů. Takto si představujeme autonomii ve školství, tak zajištěnu chceme míti svobodu ve škole na mravní a vědecké samostatnosti učitelově.

Chceme, aby učitel ve školské své práci nepodléhal nižádným, ať jakýmkoli vlivům nepaedagogickým, ani rodičům, ani církvím, ani úřadům, leč jenom jediné vlivy paedagogické aby respektoval a uznané správné methody, kterou si osvojil a o níž jest přesvědčen, že povede k úspěchu, aby bez překážky užíval. Předpokládáme ovšem, že národní škola bude zlaicizována, náboženské vyučování že prohlášeno bude za nepovinné a že bude odloučeno od vyučování školního, osnovy učebné že se obmezí na vyměření učiva pro jednotlivé doby věku dětského tak, aby cíl takto vytčený byl i za okolností méně příznivých dosažitelným a učiteli že se popřeje tolik volnosti, kolik mu potřebí, aby na základě daných okolností osnovu doplnil, rozšířil, podrobně upravil, vše s náležitým zřetelem k životním potřebám žáků a k žádoucímu dosažení nejvyššího cíle.

WILLIAM HEAFORD:

„Escuela Moderna“ a její methody.

(Z revue „The Literary Guide“ přeložil *Fr. Maštera.*)

Když r. 1901 Francisco Ferrer se vrátil do Španěl, obohacen skvělým odkazem, daným, aby založil rationalistické školy, skřípali duševní potomci Torquemadovi zuřivě svými zuby. Věděli, že Escuela Moderna, založená v Barceloně, bude hořčičným zrnem a že její větve se rozloží nad celou zemí. Před nimi stál tento nepodajný rationalista obklopen jakoby světelnou září muži, již ve Španělsku vynikali ve všech oborech vědeckých a filosofických. Věděli, že plamen jeho nadšení pro lidové vzdělání vnikne do srdce jeho soudruhů, a odtud do ušlechtilého srdce celého národa.

Ačkoliv zárodky jeho methody — methody Volné Školy — byly již vloženy do duchovní půdy Španělska, musel přece Ferrer prakticky začíti od začátku. Nový školní materiál, nové knihy, nové paedagogické zásady, nové vědomí, že první nutností jest vypracovati školní system pro celou zemi na zásadách rationalistických: to bylo účelem, jemuž Ferrer musel zasvětiti všechny síly své duše a na nějž se rozhodl věnovati všechen svůj majetek.

Ale nejen zakládati nové školy nebo přetvořovati staré, musel též založiti nakladatelství a tiskárnu školních učebnic, příruček grammatických, zeměpisných, dějepisných, početních, mravoučných, anthropologických, fysických, sociologických, přírodovědeckých

a jednajících o počátcích křesťanství. Cvičebnice tyto byly pojaty do plánu školního dle podivuhodné osnovy učební těchto jedinečných ústavů.

Když vybuchla osudná bomba v Madridě 31. května 1906 a vložila do těžké ruky Inkvisice záminku, vylíti si pomstu na školách barcelonských, křičeli pobožnůstkáři radostí a škodolibostí, že Pán vydal Ferrera v jejich ruce. Prozřetelnost, jež prý jest vždy na straně royalistů, postavila se tentokrát na stranu Jesuitů. Objevil se fanatický buřič Morral a přišel svou krutou bombou vhod zbabělým plánům jesuitským. Číhali a modlili se o příležitost, aby mohli zničiti dobrodějné hnutí lidového vzdělání, započaté Ferrerem, a chopili se velmi rádi příležitosti, kterou jim poskytla bomba Morralova, aby zničili Školu Moderní i jejího zakladatele.

Pobožnůstkářská šlechta, vedená Seňorem Siliem, vyla nyní o zrušení škol a kněží na kazatelně i v novinách svolávali síru a oheň. Na př. v Gijonu prohlásil Jesuita ve svém kázání proti Ferrerovi, „že jest tisíckrát větším hříchem čísti knihy, církví zakázané, než smilniti nebo cizoložiti". V Bilbau vycházející list „El Corazon de Jesus" (Srdce Ježíšovo!) napsal: „Morral jest žákem „Moderní Školy", jež jest jednou z tvrzí barcelonského atheismu. Co jest „Moderní Škola"? Jest to soustava vyučování bez boha, spočívající na zásadách Volné Myšlenky, složená ze světských škol, neslušných časopisů, špatných knih, rouhavých schůzí, špatných zábav a bezbožných rozmluv . . . Tyto surové zločiny (ona bomba Morralova) budou se díti tak dlouho, dokud Španělové budou dovolovati svobodu čtení, učení a myšlení, z níž pocházejí takové protispolečenské nestvůry."

Až se bude psáti historie moderního Španělska, historie duševního znovuzrození, způsobeného pracemi a obětmi hrdinných mužů, kteří po třináct těžkých měsíců snášeli smrtelnou úzkost své Gethsemany v Madridském žaláři Modelo, ohrožováni popravištěm jen proto, že chtěli vysvoboditi svůj národ z rukou zkaženého kněžstva a zlé víry, podáme nejkřiklavější kapitolu ve dlouhé zprávě o mučednictví Volné Myšlenky.

II.

Španělsko potřebovalo velice obnovovacího díla Ferrerova. Nevědomost v zemi byla všeobecná a pověra vládla všude. Ferrerův úmysl, odstraniti žalostnou situaci, která byla vytvořena staletími vládní nedbalosti a kněžské moci, byl odvážný a smělý.

V původním programu stanoví, že posláním Moderní Školy jest shromažďovati hochy a dívky, svěřené její péči, a vychovávati je v rozumné, pravdivé, dobré a pokrokové muže a ženy. Aby dosáhla tohoto účelu, nahrazuje škola dogmatické methody theologie methodami rozumovými, jež podává věda; cílem jejich jest určiti, rozvinovati a vychovávati osobní schopnosti všech žáků, tak aby žák mohl se státi nejen užitečným členem společnosti, nýbrž i nástrojem k zvýšení hodnoty veškerého lidstva.

Provedení bylo hodno úmyslu, jak bude zřejmo z plánů přijaté výchovy. V sekci první školy — pro děti — podávají se první základy literárních a vědeckých poznatků. V této sekci, i v druhých třech, přijaté a užívané knihy jsou vydány přímo nákladem školy. První čítanka jest zároveň i slabikářem i obrázkovou příručkou vývoje. Několika podivuhodnými exposičními črtami, jež by paedagogové jiných zemí mohli záviděti a kopírovati, vypravují se vznešené dějiny světového vývoje, od atomu až k mysliteli, jednoduchým jazykem, blízkým chápavosti dítěte. Nepřekvapuje, že první vydání o 10.000 exemplářích bylo najednou rozebráno, a vytisknuto vydání nové, stejně veliké. Jako illustraci vznešených ideálů a praktických method Moderní Školy citujeme úryvek z předmluvy k druhému vydání této čítanky:

„Vydávajíce toto nové vydání a přehlížejíce výsledky, jichž jsme dosáhli, jsme více než uspokojeni, poněvadž naše naděje byly více než uskutečněny. Učebná látka se osvědčila; děti, jak jsme předvídali, učí se současně mluviti, znáti a mysliti. Vrývají si do svých myslí, spojenými prostředky pozorování a slyšení, nejen obyčejné věci, jež zůstávají v paměti, ale i grafické znázornění ideí, jímž se vlévá život v mechanism jazyka."

Již v této sekci učí se děti pozorovati a přemýšleti o fysických předmětech, jež je obklopují, počítaje v to i obvyklé jevy denního života. Gramatika, zoologie, geometrie, zeměpis, chemie stýkají se s frančinou, hudbou, ručními pracemi a botanikou. Cvičebnice, jež tvoří základ učiva, jsou psány specielně pro tuto školu a s plným zřetelem k účelům racionalistickým, pro něž byla založena. Jména jejich autorů, v anthropologii dr. Engerrand, ve vývoji dr. Lluria, v sociologii čtyry svazky dr. Letourneau, v zeměpisu, fysice a mineralogii dr. Odón de Buen označují aspoň poněkud cenu a autoritu publikací, tvořících rozumový podklad školního učiva.

III.

Studium Moderní Školy a jejích method skýtá plno zajímavých a pobádavých bodů. Předně jest vyloučeno každé učení náboženství. Křesťanství dle Malvertových „Počátků křesťanství" se nevyučuje, nýbrž jen vysvětluje. Ukazuje se, že s nebe nepadala manna,

nýbrž pověrečné býlí, rostoucí spolu s ostatními podobnými škodlivinami v lidském srdci. Proti záludům theologickým byla napsána podivuhodná kniha — La substancia Universal — specielně pro školu společnou prací Alberta Mocha a Paraf-Javala. Dílo toto — malý svazeček o 170 str. — rozkládá tajemství existence v její fysické součástky, tak že všechny zázraky a kouzla jsou vědecky a bez obalu odmítnuty. Toto cenné dílo zaujímá, jak píše Ferrer v předmluvě, význačné místo mezi filosofickými publikacemi Moderní Školy. S druhé strany Moderní Škola, uznávajíc, že náboženství existuje jako společenský, politický a hospodářský fakt, jejž nutno znáti, dala i dítěti i jeho učiteli duševní výzbroj touto vhodnou knihou, aby mohli dobře čeliti všem útokům pověry. Dítě se učí současně i mysliti i vyvíjeti svou individuelní povahu a výraz. Veškerý učebný plán školy stojí na tomto základě. Ať již dítě sedí ve své školní lavici, nebo putuje po okolních lesích aneb po mořském břehu se svými druhy a učiteli, anebo navštěvuje s nimi některou městskou továrnu anebo technický ústav nebo přístupnou vědeckou laboratoř, appeluje se hlavně na jeho osobní pozorování, aby byl probuzen jeho osobní zájem o různé předměty kolem něho. Vědomosti nejsou ani tak přednášeny žákům, jako vyvíjeny z jejich vědomí a intelligence. Učení je tedy převedeno na společnou práci a kamarádství s učiteli. Takovými a podobnými methodami mysl dětská jest vzdělávána a vědomí činěno citlivým a zodpovědným ku všem dobrým výzvám k jeho citu a myšlení.

Bylo značnou zásluhou Ferrerovou, že určil školní methodu a vydal řadu klassických publikací, jež činí dítě nepřístupným pro nákazy ctihodného klamu. Jeho zločinem bylo, že dokázal, jak stejně snadno a pohodlno jest poučiti dítě, že jest myslící bytostí jako udělat z něho modlitební stroj. Jeho zdar v této Prometheovské snaze svolal ovšem na jeho hlavu hromy klerikálních denunciací a pronásledování bezzásadné vlády. Avšak vzdor trapným událostem, počítaje v to libovolné uzavření některých škol nebo uvěznění professorů, hnutí způsobené Ferrerem vzrostlo již příliš, než aby mohlo býti odstraněno. Školy, stále četnější, rozšířily se po celém okruhu Španěl. Tiskový podnik Nové Školy vydává stále nové publikace; v Barceloně byly zřízeny veliké ústřední úřadovny; a konečně škola vydává nyní zároveň v Barceloně a Brusselu novou měsíční Revui — La Escuela Renovada — ve dvou vydáních, španělském a francouzském; určena jest specielně technické a paedagogické stránce díla a diskussi problémů, souvisících s jeho různými obory.

VOJBEN:

Česká čítanka.

(Dokončení.)

V.

Čítanka pro českou svobodomyslnou školu americkou.

V květnovém čísle Volné Školy píše redaktor p. Karel Pelant o potřebě česko-americké čítanky a vyzývá povolané české kruhy pedagogické, aby pro české americké školy vhodnou čítanku sestavily.

Těžký je kulturně český život našich lidí za „velikou vodou". Jestliže si tam vystěhovalci ve svých sociálních a hospodářských poměrech polepšili, tím těžší podmínky nastávají jejich životu kulturnímu. Neboť český kmen v Americe, třeba se poangličtění a bezprostřednímu odnárodnění brání, přece podmínky a prameny svého života kulturního, zvláště pak spojitost a stálou vzájemnost s kulturním životem staré vlasti má neobyčejně stíženu. Jest tedy na snadě, že český emigrant v několikáté generaci zachovává si na své češství jedině vybledlou vzpomínku, vybledlou tradici.

Ti, kdož studovali život naší emigrace v Americe a jimž tato národnostní záchrana byla i životním úsilím, s bolestí pozorovali vždy, že snaze udržeti český kmen v Americe v jeho národní a rasové čistotě, zachovati mu český charakter, jazyk a vědomí vzájemnosti s mateřským kmenem v zemích českých, staví se tu v cestu ohromné překážky.

Je to jednak angloamerický imperialism, skvělý a oslňující mocí svou jak hospodářskou (přese všecky hanebnosti amerického kapitalismu) tak kulturní. A je to zvláště znamenitá, vším nadaná, ve stopách tohoto imperialismu amerického jdoucí škola.

Ona neodnárodňuje sice násilím, ale methodou, svobodným duchem, přirozenou vyspělostí, silou, bohatstvím kultury.

Jak malé, ubohé, chudé zdá se potom ovšem (musí se zdáti) vše české našemu emigrantovi u porovnání s touto americkou výší života, vyspělostí všech jeho forem! A český člověk, jehož úroveň duševní není nijak vynikající (nemůže ani jiná býti), přestane doufati ve vlastní sílu, a udržeti charakter a vlastní kulturní život český zdá se mu nemožno. Zdá-li se mu vůbec! Neboť vystěhovalectví zastihuje méně vzdělané, jak hospodářsky tak duševně slabší a nejslabší vrstvy národa. Od nás odchází do Ameriky hlavně proletář, malý český člověk, chudý řemeslník, dělník, kterýž ve shonu po chlebě tady byl pariou — a ovšem že i pariou ducha.

Vzdělanostní výše naší emigrace jistě není taková, aby mohla odolati nárazům, jež do její českosti učiní silný život americký.

Ovšem, osamocení českého člověka v cizím světě mezi neznámou rasou jiných zvyků, tradic, obyčejů, v životě tak cizí povahy má i pro zachování českosti a pospolitosti našich příslušníků vlivy blahodárné. Vede k semknutí, vede k solidaritě, koncentraci sil.

Je nutno, aby tato koncentrace byla soustředěním sil vývojných, životodárných, aktivních. Ale nejen soustředěním, i podnětem a východištěm těchto kulturně aktivních složek vlastního života.

Doposud jest to asi více koncentrace čistě společenská, t. j. směřující k hmotným výhodám, ke sdílnosti, zábavě, ke shromáždění duší blízkých si zvyky a p., a méně koncentrace kulturních a duchových složek.

Tento poměr nutno zvrátiti. Musíme všichni, kdož věříme v záchranu a vývoj k lepšímu, pracovati, aby změnila se v soustředění sil směřujících k solidaritě ideové, k seskupení, jež dalo by zdravý podklad českému kulturnímu životu.

Kdo má tento těžký úkol vykonati? Nesnadná odpověď. Kdo může však, ne-li vše, tedy ohromný kus práce vykonati?

Česká americká škola.

Ve výchově viděl spásu Komenský, ve výchově budoucích generací hledáme ji my, v této výchově nalézti ji musí i američtí Čechové. A věřím optimisticky, že ji alespoň dočasně naleznou — když — — když budou opravdově chtíti!

Výchova, jež nejmladší duše schopné vývoje, mládež lehce vznětlivou a krásným ideálům nakloněnou svede do kolejí české kultury, svede na dráhu vlastního rasového života, postaví tak protiváhu všemu tomu, co ohrožuje českost našeho člověka a v přílivu cizího ohromujícího světa uvádí jej v malomyslnost.

Úkol zajisté veliký. Ale nesmíme malomyslněti před jeho obtížemi, aby historie nezaznamenala americkou naši větev jako dav malých duší, malých cílů a ještě menší statečnosti. Jako odnož bídného, malého národa.

Česká americká škola, jež trpí — žel — neorganisovaností a čeká svého obroditele, má úkol sice ohromný, ale na štěstí úzce vymezený.

Její poctivá práce může býti jednolitá, harmonická, hluboce sugestivní.

Anglická škola naučí totiž dítě všemu, čeho mu pro život americký všeobecně třeba. Dá mu vědomosti a dovednosti, vychovává i jeho ušlechtilý charakter, jako chce se o to snažiti škola naše a jako by to v plné míře jistě i konala, kdyby směla.

České škole americké zbývá jediný úkol: dáti českému dítěti v Americe vědomí národní, zachovati mu ryzí jazyk. Naučit je česky čísti, psáti — mysliti a cítiti. Toť vše.

O to snaží se česká škola v Americe. Stačí na tyto úkoly?

Bez otálení přiznejme: nestačí. Není ovšem ani jinak možno.

Nespokojené hlasy ozývající se touhami po lepší organisaci, po lepších prostředcích k těmto dalekým cílům, svědčí o tom s dostatek.

Česká škola naučí — tak se domnívám — čísti a konečně i psáti. Ale snaží se také o české myšlení a cítění, o české přesvědčení (nemyslím nikterak na prázdný nacionalism!)?

Tento úkol má veliké potíže. Bylo by ke zdolání jeho třeba nadšených duší, nadšených učitelův vysoce inteligentních a žijících stále z naší mateřské kultury. A takových učitelův ani dnes a u nás není nadbytek.

To jest dle mého mínění, co ohrožuje zdar.

Český život v Americe nepociťuje dosud s dostatek tuto kulturní vzájemnost s námi. Tak i česká škola v Americe.

Pozornost amerického člověka obrácena byla doposud jen na momenty nacionální. Tedy na formy. Ale formy byly vždy a jsou i dnes velmi slabé argumenty k čemukoli. Výsledky českého snažení byly také vždy více formální.

Toho je třeba: české americké dítě musí býti chyceno, zaujato cenným obsahem, kterýž dosavadní formy naplní nejčistším vínem národního ducha a kultury, americké dítě musí si zamilovati, ctíti tuto — řekl bych — obsahovou českost.

Musí tu býti něco krásného, cenného, také velikého, čím by tyto formy, tento nacionalism slov změněn byl v sebevědomé poznání národního bohatství. Aby před očima českého amerického dítěte vstal nový sladěný svět krásných idei, skutků, velikých děl, aby vstal před ním celý náš český svět rovnocenný s kulturou, jíž mu podává americká škola i život.

Dáme-li mu to, předvedeme-li na oči jeho velikost našich dějin, lepší snahy i plody naší přítomnosti, její touhy, bolesti i úspěchy, jimiž ona se snaží, aby v harmonii národův nezazněla akkordem dissonančním, tato kultura podaná mu vřelým srdcem i slovem, psána láskou a pravdou bude mu bližší k jeho nazírání a jeho české přesvědčení postaví na jiné, pevnější základy.

Zmizí prázdné formy národního slovaření a sentimentálního toužení a nastoupí české cítění, přesvědčení, snahy, v srdcích mládeže ozve se i mužný cit povinnosti a zodpovědnosti, nezlehčovat tuto kulturu vlastním prázdným živořením, a dostaví se i podmínky vlastního, vnitřního života kulturního.

Ovšem, podati pomocnou ruku musíme i my. Jak? Bylo by zajisté několik možných cest a cestiček. Pokusím se také jednu z nich zde naznačiti.

Čítanka, ona vřelá, prostá, přístupná kniha, o níž psal jsem z kraje této úvahy, byla by prvou z těchto pomocí. Jsme-li přesvědčeni, že bylo by jí na výsost třeba škole naší, tím více třeba takové čítanky české škole v Americe. A tam možno ji uplatniti vůbec. Neboť tam nestojí nad školami naši censoři, a tam nejsou vládní systemy výchovné.

Systemy totiž výchovy podmiňovací a služebné.

Není ohledův náboženských, politických, národních a jiných, aby čítanka proplouti musila jejich úskalími, aby nemohla ihned počíti své blahodárné dílo. O hlubokém a dalekosáhlém významu četby všichni jsme přesvědčeni a jsme také zcela přesvědčeni o velikých výsledcích výchovy, již prosvětila láska, opravdovost a touha za lepším životem.

Věřím, že by tato čítanka vykonala svůj úkol poctivě a k útěše všech těch, kdož na větev amerických Čechův dívali se už zádumčivýma očima Bezručovýma: „mlčící národ a vyhaslý kmen“.

Volná Myšlenka dala podnět k této čítance. Družina tří přátel: říd. učitel Josef Kožíšek a učitelé Pavel Sula a Vojta Beneš o ní uvažovali, o jejím programu, duchu a obsahu. Možno říci, že plán těchto tří přátel šťastně pokouší se o to, co jest předmětem tohoto článku.

S jejich svolením otiskuji zde plán takovéto „české čítanky“ a odporučuji jej redakci českoamerické čítanky k úvaze. Bude zajisté jen radostí autorů tohoto plánu, pokusí-li se jej redakce čítanky realisovati.

Připomínám předem, že plán, jak jest tu předveden, psán jest ovšem v tom předpokladu, že mohl by býti vodítkem pořadatelům čítanky. Vše pak záleží na těchto pořadatelích, aby z rukou jejich vyšla kniha prostá, milá, přátelská, snadno přístupná a hluboce sugestivní. Na nich záležeti bude, aby české americké dítě našlo v této čítance jednu z nejtouženějších, nejradostnějších svých knih.

VI.

Plán čítanky.

Život nachází své podmínky a zdroje, prostředí v přírodě. Poměry přírodní utvářejí život individua v přírodě a chovají ve spojení s jinými příčinami a podmínkami organismu prvky vývoje sociálního, a to rasového, národního, jde-li tento vývoj přirozenými cestami.

Rasa, národ a jeho psychologické znaky, jeho kultura je důsledkem tohoto prostředí.

Život národa proudí v sociálních jakýchsi buňkách, jejichž centrickými útvary jsou kraj, obec, rodina a ty opět konkretního výrazu celkového nacházejí ve vývojném útvaru státním. Tu utvoří i své názory mravní, náboženské, sociální, jež jsou vlastně zákony tohoto vnějšího vývoje.

V přírodě, v jejím bohatství a síle plodivé nachází národ zdroje svého života hmotného a utříděných jeho výrazův, jimiž jsou: zemědělství, těžba, řemesla, obchod a průmysl.

Z hmotných podmínek a z psychologických hodnot individua i celku vyrůstá rasová, národní kultura, jež v historii má obraz svého vývoje, v umění, literatuře, filosofii a vědě své vrcholné body.

Politický, sociální, vědecký a populační vývoj mění v generacích nejen formy života, ale má často své blahé i neblahé důsledky v hospodářských a lokalisačních poměrech národa. Tak povstávají u národův mocných počtem i kulturou venkovské kolonie, osady, u národův malých emigrace hospodářsky, kulturně i politicky odvislé a poddané. Malý náš národ má emigraci, vystěhovalce.

Tato emigrace i mateřský kmen její mají k sobě mravní povinnosti, mají-li býti národy i vystěhovaleckými větvemi v pravdě kulturními.

Určití národové značí se v dějinách určitým snažením: mravní, národně filosofické idee, jež národové v theorii i v praksi životní hlásají, jež životním projevem těch národův dostávají karakteristický a průkopnický výraz — jsou nejen důležitou podmínkou jejich výsostného postavení, ale i důvodem jejich národní existence, úkolem jejich pak v dějinách. Český národ dějinný svůj úkol v dávnu již nalezl a jím měl by i dále žíti.

Z těchto idejí čerpala a žila minulost národů, z nich vyroste i jejich silná budoucnost.

Tyto myšlenky zde krátce jen načrtnuté daly podklad ke schematu české čítanky. Zde jest.

Bude obsahovati rozvedené kapitoly na tato stručná themata:

I. Příroda: přírodní prostředí geografické, v němž žijeme, t. j. zeměpis fysikální i politický.

a) Čechy: 1. Praha*), 2. Polabí, 3. Posázaví, 4. Turnovsko, 5. Domažlicko a Pl-

*) Začínáme velikým městem. Postup ten je i methodicky důvodný. Americko-české školy jsou jen ve velikých městech a jejich dětem je tedy Praha psychol. blíže. Každé jméno výše uvedené, na př. Poohří a p., bylo by záhlavím nedlouhého, výstižného článku, který by v karakteristických rysech podal ráz kraje a jeho důležité rozoruhodnosti. Jména při uvedených záhlavích jsou návrhy autorův.

zeňsko, 6. Český jih, 7. Poohří, 8. České hory.

b) Morava: 1. Hanácko, 2. Slovácko, 3. Valašsko, 4. Horácko.

c) Slezsko: 1. Těšínsko, 2. Opavsko.

d) Vídeň: (J. S. Machar).

e) Slovensko (p. ř. Kálal).

f) Druhá vlast (Amerika).

II. Člověk v přírodě:

1. tvoří rodinu (článek z Havlíčka),

2. žije prací a z jejích mravních hodnot, neboť práce je pramen národního života (ř. J. Úlehla),

3. společensky projevuje se v životě občanském (z Havlíčka) a stupňuje výhody životní spolčováním užším (ve spolcích),

4. tvoří pojem národa (vlast a cizina) (Machar, Masaryk, Herben).

5. Pilířem zdravého vývoje je dokonalý člověk:

a) Přirozený názor lidu dal touhám po dokonalosti výraz v lidovém mudrosloví (Čelakovský).

b) Ve spojení s kulturou svou vytvořil určité názory náboženské (red. Kunte, Dr. Bartošek).

c) Konečně ve vědě, jež postupem doby sama dala podmínky dokonalého života.

d) Ve vědecké filosofii a mravnosti (ethice) nachází pevnou půdu pro harmonický světový názor moderní.

III. Společnost, považujeme-li rodinu za jednotku v užším slova smyslu, tvoří

1. obec (Havlíček).

2. O její duševní úroveň stará se škola, „dílna lidskosti“ (prof. Dr. Drtina).

3. Obec je důležitým podkladem útvaru většího, složitějšího státu (Dr. Tobolka).

4. Stát podmínky sociálního života vtěluje v ústavu (Havlíček)

5. a politickým životem dále se vyvíjí (Dr. Herben).

IV. Člověk, společnost, národ zužitkuje své bohatství přírodní, a to:

a) v zemědělství,

b) v těžbě,

c) v řemeslech,

d) v obchodu a

e) průmyslu.

V. Kultura je ovocem minulosti, projevem přítomnosti, podkladem budoucnosti národa.

Proto se jeví:

1. v historii (Dr. Herben),

2. v lidovém (národním) umění a tradici,

3. žije uměním dneška vůbec (K. Pospíšil)

4. a vyspělou literaturou vážných hodnot,

5. ve filosofickém a vědeckém životě hledá zákony budoucna

6. a vytváří světový názor českého člověka (prof. Drtina).

VI. *a)* Čechové jsou národem veliké čeledi slovanské. Slované (Ad. Černý).

b) Následky populace a kulturního boje jeví se neblaze v emigraci, v živlu vystěhovaleckém, kterýž je však vždy poddaným živlem. Naše emigrace v Americe a její úkoly.

c) Naše větev ve Vídni, na Rusi.

VII. Smysl našeho národního života, úkol našeho národa v dějinách diktuje nám český světový názor.

Z něho čerpáme naději ve šťastnou svou budoucnost národní (J. Kožíšek). Vynikající mrtví i živí synové našeho národa věřili a věří v tuto budoucnost. Častokráte psali o tom krví srdce slova povzbuzující, slova prorocká. Hlasy těchto drahých srdcí a jasných duchův, novým tím evangeliem a vyznáním víry v šťastnou budoucnost skončí kniha. Za tím odkazem ať kráčejí nové generace.

Toť plán české čítanky. Jednotlivá hesla, jak jsou význačněji vytištěna, mají býti thematy přístupně a s láskou psaných článků, jež pojiti se budou nejen touto přístupnou formou, ale hlavně jednotným a harmonickým rázem, duchem v sladěný umělecký celek.

Čítanka tato musí býti dílem a bude dílem, jestliže ti, na jejichž bedra uložena bude povinnost, ujmou se krásné své práce s láskou a porozuměním.

Čítanka tato pak nezůstaň jedině knihou pro české školy v Americe. Nutno pracovati k osvobození a uvolnění české školy doma v tom směru, jak s kraje úvahy psáno, aby potom i tato čítanka v našich školách konala své vážné poslání.

Ale nejen do české školy — tento katechism, toto vyznání a poznání českosti nechať stane se obecným majetkem lidovým!

Ovšem, aby vyhověla všem těmto vážným úkolům, je třeba, aby byla knihou vynikající. Podávaje tu tedy plán uvedené družiny pánů Kožíška, Suly a Beneše veřejnosti naší, žádáme všecky ty, kdož chtěli by radou i pomocí ke zdokonalení české čítanky přispěti, aby neotáleli a laskavě své názory, rady, poukazy — zatím redakci „Volné Školy“ sdělili.

Prve však, nežli skončím, prosím, abyste ještě toto uvážili:

Četl jsem kdysi, tuším v Chèradamovi, o tom, kterak říšskoněmecký vychovatel dává

do rukou německému dítěti knihu, v níž hranice říše na mapách i v textu zabírají i ta území, jež součástmi státu německého dosud nejsou, ale na něž už dnes pomýšlí expanse německá a o jejichž annexi pokusí se v dohledné budoucnosti. Tak zakresleno bylo dávno před válkou r. 1870. Elsasko-Lotrinsko do map veliké Germanie a tak zakreslují se dnes země československé a snad i více a dále.

Považme, jak ohromné důsledky psychologické má tato vychovatelská nemravnost na mladé generace národa. Pojem vlasti v jejích očích nacionalismem zalitých je zcela jiný, než skutečnost a vědomí jakéhosi útisku cizího dává pak německému dítěti určité touhy a vyměřuje i cíle. Národ pak, který nachází se v onom rozvoji sil jako národ německý — za těmito cíly jde. Musí jíti, neboť v duších 20 až 30 milionů mládeže přestává býti takový výchovný experiment právě jen experimentem, tu vyrůstá v myšlenku v celé její hrůzné síle a snaze po uskutečnění.

Na něco takového pomýšlím i mimoděk zde. Ovšem, není jediného pomyšlení vsuggerovati mládeži naší něco takového.

Ale o analogii tu jde, o srovnání.

Je to jen poctivým naším právem, jemuž nevyrovná se v důležitosti ani deset historických práv, abychom žádali českost od své výchovy. Nemáme jí dosud.

Uvažujme zase: kdyby po oněch 50 roků, co máme českou školu, bylo v ní vychováváno české dítě i českým duchem, českou kulturou, kdyby z ní v následcích toho vycházely sebevědomé povahy a poctivé české charaktery, jak veliké mělo by to důsledky pro náš život!

Politický, hospodářský, sociální, kulturní atd. . . .

Neblahé mravní a povahové atd. následky protireformace, kteráž ducha českého ubíjela, charakter lámala, jejíž hrozné následky ještě dnes tak přetěžce pociťujeme na své národní existenci — byly by touto v pravdě českou výchovou dávno paralysovány, a český lid stál by tu jistě jiný a jinak, nežli dnes stojí pod vlivem 50leté rakouské výchovy.

Neměli jsme posud české výchovy. Je prvou povinností těch, kdož chápou dosah této strašné věty — všemi silami pracovati k lepším metám. Každý dle sil svých a schopností nechať podá hřivnu pomocnou. V této české čítance vidím také jednu z oněch hřiven.

Jest na nás, aby nebyla hřivnou zakopanou!

Princip nacionalismu a internacionalismu ve výchově.

Na sjezdu slovanského učitelstva v Praze r. 1908 v I. pracovní sekci předsednictva podal *H. Alferi.*

Motto: „Sdružení tvoří."

I.

Žijeme v období přerodu civilisace a života národa v harmonický život národů, v období, v němž „princip národnostní doprovází protiváhou novější princip mezinárodnostní", v periodě, v níž ucelováním menších a nižších útvarů sociálních tvoří se organisace širší a vyšší, všeobecné, v období vlády „centralisace světové", pod zákonem „přitažlivé moci mezinárodních institucí", pod vládou idey „systemu státu", spojených států evropských, spojených států Evropy a Ameriky, spojených států světa, tedy pod vládou idey tak zvané mezinárodní federace států a za vlády idey mezinárodního práva a spravedlnosti.

Počínáme také současně uvědomělejí žíti pod vlivem přirozeného zákona solidarity společenské, kterýžto zákon stává se hlavním principem vědecké morálky a vlivem tohoto učení, jejž nazval vynikající Francouz Leon Bourgeois pokračováním filosofie XVIII. století, a dovršením politické a sociální theorie, jejíž první výraz třemi abstraktními slovy svobody, rovnosti a bratrství dala světu francouzská revoluce, a splněním i jiných podmínek počíná se všeobecně utvářeti vědomý život mezinárodní.

Toto učení o společenské solidaritě, zdůraznění humanitních idei ve všeobecné morálce, celý vědecký, filosofický a společenský život vůbec podstatně proměnil pojem nacionalismu v obsahu i rozsahu a tuto změnu třeba předem sobě uvědomiti.

Zaměstnejme se tedy na chvíli pozorováním vývoje pojmu nacionalism, národnost, vlast, vlastenectví čili patriotism u nás.

Název „vlastenský" nebo „vlastenecký" ujímá se v naší literatuře dle literárních historiků asi r. 1870. V pojmu tom převažuje na počátku představa země, vlasti, později představa národa. Láska k vlasti jest láskou k národu a nejvlastnějším znakem národnosti jest řeč každého národa. U nás právě Nejedlý stotožňoval vlast s jazykem mateřským a s mravy. Pojetí to vyplynulo zajisté ze lhostejnosti ba i nevážnosti jednotlivců i celých vrstev (stavů) ku českému jazyku a z trvajícího úsilí germanisačního. Ale již v této době doléhá na naše buditele osvícenství, kosmopolitism a oni usilují objasniti poměr své národnosti k těmto směrům. Jungmann

vyjadřuje mínění, že láska k vlasti je v podobném poměru k lásce k ostatnímu světu jako láska k příbuzným k lásce k sousedům, a kdo svým vlastencům prospívá, světu nejlépe prospívá. „Ony výborné myšlenky o povšechné obci, o všeobecném jazyku, o pokoji věčném — zůstanou tedy . . . čímž byly na počátku — pěkným snem!“ Naši buditelé pociťují slabost sil probouzejícího se národa. Mladší generace buditelská pokouší se národní snažení opříti o šlechtu a panovníka, ale postřehuje také, že ve kmenové příbuznosti s ostatními Slovany kotví opora snah malého národa. Oblibuje si tedy studium slavistiky a pracuje o vzájemnosti slovanské. Slované pojímáni jsou jako celek. Aby uskutečněna býti mohla lépe idea „sjednocení všech Slovanů“, byli jednotlivci zaníceni myšlenkou jednotného slovanského jazyka spisovného; pojem této jednotné řeči zůstal jim však neujasněn.

Za vzniku, upevnění a vývoje konstitučního života našeho nastaly také příznivější poměry našemu národnímu vývoji. Působením vědeckých a filosofických náuk, které mohly býti u nás volněji šířeny, pod vlivem velikých ethických směrův a sociálních hnutí světových, v nichž oprávněně spatřovati můžeme obrození idejí našich demokratických předků, zvláště ideálů českobratrských, pojmu nacionalismu vtištěn jiný obsah a ráz lépe odpovídající výrazu novodobého úsilí vlasteneckého, jež formováno jest zvláště poměrem k národům ostatním dle zákona společenské solidarity.

Vlastenectví buditelův určeno bylo tehdejšími poměry a vyvěralo více z vnitřních vztahů a sil. Převažovala v něm stránka citová nad rozumovou. Nejnovější doba pojí ku vlastenectví citu větší míru vlastenectví rozumu, poněvadž snaží se daný stav společenský vědecky prozkoumati a z prozkoumání takového vyvoditi určité závěry pro pokrok života společenského vůbec, pro národní pokrok zvlášť. Dnes možno pozorovati, že hlavně názory volných myslitelů, vlivy pacifismu, esperantismu (částečně i homaranismu čili hillelismu), socialismu a svobodného zednářstva uplatňují se pozvolna, ale přece, prostřednictvím parlamentářů, poslanců a ministrů v samém ústrojí státním, čímž dávány jsou velmi časté podněty k otázce jednotné mezinárodní politiky, která stále více zaměstknává pozornost celého civilisovaného světa, zvláště moderní diplomacie.

Tedy vlivem těchto učení uznávají se bez výhrady práva národů, samosprávy, oprávnění netrpěti ve skutečném životě omezování podstatných těchto práv, nijakého omezení při požívání jiných svobod: osobní svobody, svobody svědomí, svobody shromažďovací a svobody tisku. Tyto svobody platí všem jednotlivcům, neboť svoboda národa jest nemožnou bez svobody individuí. Požaduje se svobodný člověk ve svobodném národě, svobodný národ ve svobodném lidstvu, neboť jen svobodný projev schopností v osobní činnosti a projev svobodné vůle národní může vésti k činorodému hnutí všeobecnému; a konečně „čím více roste a sílí tato prvotní svoboda každého jednotlivce zvětšením jeho činnosti fysické, psychické a mravní, čím mocnější je tato prvotní hybná síla každé činnosti sociální, tím více může a musí býti zvýšena zase činnost sociální“ (L. Bourgeois). Tato práva a svobody jsou omezeny toliko rovnými právy ostatních individuí a národů. Tyto osobní a národní práva a svobody byly by nejlépe ochráněny a nejvolněji by rozkvetly spojením těchto neodvislých otčin a států v mezinárodní federaci států a národů. Toto všeobecné souručenství politické stalo by se i souručenstvím kulturním. Státy řídily by se methodou vzájemné dohody a rozumného vyrovnání. Úkazem nastávajících změn jest uskutečňování tak zvané kompromisní klausule v mezistátních smlouvách (z obsahu smlouvy možné spory podmínečně řešití smírčím soudem), dále přijetí tak zvané všeobecné klausule kompromisní (souhlas států na základě všeobecných smluv, možné spory za jistého omezení rozhodnouti smírčím soudem), jež jsou předzvěstí stálého (povinného) soudu smírčího (Arbitracio konstanta). Uskutečnění ideálu mezinárodní federace státův a národův upravuje cestu mimo jiné i esperantism možností neutrálního základu, na němž „různá plemena nevnucujíce sobě vzájemně plemenných zvláštností mohla by v míru a bratrství se stýkati“.

Celý tento přirozený postup idei a faktů ubírá se pod tlakem zákona společenské solidarity bez omezení v prostoru a času.

Pocit vztahů vzájemné závislosti lidí a národů spojuje je (hlavně dělbou práce) ku záruce nejmožnějšího osobního rozvití a uplatnění ve společném úkolu národním a pro soulad a posílení všeobecného života společenského. Proto, že jedinec žijící ve společnosti mnoho přijímá od rodičů, rodiny, národu a společnosti, jest jejich dlužníkem a v tom kotví základ jeho i jejich vzájemných povinností, jejichž plnění jest podmínkou jeho i jejich svobody. Vyrovnání dluhu, jejž by měl z velké části splatiti vlastně praotcům, promění v povinnost výměny služby a splacení daně pokroku.

„Lidem připadá jeden úkol. Vycházejíce ze zjištěných pravd, jež jediná věda podává, musejí hledati, v čem tyto pravdy mohly

změniti zděděné mravní ideje, staré pojmy, práva a povinnosti v lidstvu, pak orgány sociálního života upraviti podle nových podmínek, jež vysvitnou z tohoto zkoumání. Krátce musejí „uvésti ve shodu svoje myšlenky, svoje city a svoje činy“. Jenom tehdy uskuteční se mír ve svědomí i ve společnosti“ (Leon Bourgeois). Zabraňuje-li zpátečnictví tomuto přizpůsobování starých institucí novodobým požadavkům (reformě jich) a vzniku potřebných nových, zaráží pohyb živoucích sil a hromadí je k explosi a revoltě; tím stává se samo, obviňujíc však živly pokroku milovné, činitelem protisociálním čili jinak rozvratným živlem společenským.

Těm, kdož by mínili podceňovati sílu těchto společenských idejí, třeba připomenouti, že ideje svojí hybností po znásobeném svém vzrůstu síly (propagandou) stávají se všeobecným míněním veřejným a vtělují se v životě společenském. Veliké organisace mezinárodní, representující soubor vyslovených idei, majíce výbornou široce rozvětvenou propagandu a mnoho oddaných proselytů, uchvacují proud veřejného mínění, jemuž brzy žádná síla neodolá. „Svobodná, volná myšlenka spříbuzňuje lidi více nežli krev a více než jazyk,“ vyřkl Leonid Andrejev v dopise zaslaném světovému kongresu Volné myšlenky v Praze r. 1907. Témuž kongresu sděluje profesor N. Karějev mínění, že myšlenka — toť to nejlidštější, co člověk má.

A vlivu těchto zdravých idejí, které se vlastně jen opakují v našem českém životě,*) ovšem v obnovené formě a obsahu, vystaven jest i náš národ. Však počíná již také svoje stanovisko k nim určovati.**) Zatím sice mimo snažení přívrženců Volné myšlenky, pacifismu, esperantismu, socialismu (kterážto ethická hnutí jsou sobě velice příbuzna a vzájemně se doplňují v soubor snah, uplatniti moderní pojetí člověka a jeho poslání) uplatňují některé z těchto idei jednotlivé politické strany pokrokové, měrou nemalou projevila se také ochota k solidaritě ve slovanském sblížení, jež se nově počíná uskutečňovati různými slovanskými sjezdy (sjezd pokrokového slovanského studentstva v Praze, 24.—30. VI., sjezd slovanského obchodnictva, 6.—8. VI., sjezd slovanských delegátů v Praze, 12. VII. 1908, sjezd slovanského učitelstva, 9.—14. VIII., a j.), po nichž mají nastati další kroky kulturního a vědeckého sblížení Slovanův a upevnění jejich solidarity hospodářské za uznání rovnoprávnosti a rovnocennosti veškerých kmenů slovanských. Slované vcházejí také ku souručenství sebeochrany proti ostatním plemenům se snahami čestně závoditi na jevišti světovém a uplatňovati se tam jako živel pokroku milovný a rovnocenný. Toto všeslovanské sbratření bylo úchvatným projevem rassové solidarity a odhaluje vábné perspektivy na příchod všeobecného sbratření lidstva. (Dokonč.)

*) Jednota Českých bratří: Irenikové a pacifisté. Jan Amos Komenský i jako průkopník idey mezinárodního soudu smírčího a idey pomocné řeči mezinárodní.

**) Nynější vlasteneckou povinností jest, aby vynikající čeští lidé dle své záliby a znalosti vstupovali do mezinárodních korporací a uplatňovali tam snahy svého národu. Tak na př. vybízíme, aby naši čeští vynikající politikové vstoupili do Meziparlamentární unie a p.

V. JORDÁN:

Je náboženský cit vrozen?

Mezi důkazy o jsoucnosti boží uvádí apologetika, obranná nauka náboženská, toto:

1. Sám svět se svými řády, jenž nemohl sám ze sebe povstat. 2. Svědectví boha samého, z jehož vnuknutí prý svatí a moudří mužové napsali písmo svaté Starého i Nového zákona. 3. Četné zázraky. 4. Život Ježíšův a 5. cit náboženský **vrozený, všem** národům a lidem společný, jenž člověka provází po všechny dny života jeho. — Proti tomuto poslednímu tvrzení uvádíme několik příkladů z nepřebratelného života dětí, jež začínají myslit. Každý z nás má nějakou podobnou zkušenost buď ze života svého, nebo nejbližšího svého okolí.

Klademe důraz na samorostlost uvedených příkladů, v nichž dětská povaha, dětský názor vyjadřuje se ještě způsobem nepokaženým našimi tradicemi, zvyky, cepováním a tresty.

My lidé dospělí spřátelili jsme se v řadě let se zvyky, obřady a krojem církevním, že nám na něm nic nepřipadá divným a neobyčejným. Lidovou pohádku o Honzovi v kostele považujeme mylně za satyru, posměšek, karikaturu. Je to vyjádření původního a prvotního dojmu podobných zjevů v životě dětí. Dítěti, jež uvyklo na otci, matce, dědovi a babičce, chůvě, sousedech viděti takový a takový kroj a úbor, rozhodně je překvapeno zjevem kněze v „posvátných“ rouších, jak je nazývá liturgika, nauka o obřadech.

Uvedeme zmíněnou pohádku, která původní názor dětský sice zkreslila, t. j. nezachovala v prvotním znění, ale je charakteristická. Uvádíme znění z pohádek Boženy Němcové.

Byl jeden táta a měl Honzu. Jednou řekl k němu: „Honzo, ty rosteš jako dříví v lese, jsi hrozný klacek, a posud jsi ani v kostele nebyl. Půjdeš dnes do kostela. Ale to ti povídám, ať mi tam ani hubou

neklápneš.“ Honza hodil hlavou, ustrojil se a šel do kostela. Za chvíli, když vešel do kostela, vstoupil kněz na kazatelnu a začal kázat. Honza koukal s otevřenou hubou, ale po chvilce se zamračil, podepřel boky a bručel: „Nu, rád bych věděl, proč ten košiláč na mne zevluje a se mnou se vadí, vždyť jsem mu nic neudělal, ale bude-li to dlouho trvat, popadnem se do křížku.“

„I mlčte, hloupý, a poslouchejte,“ okřikovali ho lidé.

„Ba to nebudu poslouchat, ani slova nechci již vědět.“ I vtlačil si klobouk na hlavu, oba palce vstrčil do uší a obrátil se ku knězi zády. To když udělal, vystrčili ho lidé z kostela.

„Ty už jdeš?“ ptal se táta.

„Jsem rád, že jsem doma, co mi to namáhání stálo. Vylezl vám tam košilatý do díže, a začal se naparovat a se mnou se vadil až hrůza. Jen trochu jsem hubou klápl a lidé mne okřikovali a když jsem si uši zacpal, vystrčili mne ven. Více tam nepůjdu . . . atd. —

Z nepochopení prvotních dojmů dětských vznikla karikatura lidová.

Ale dítě, jež počíná vnímat a rozlišovat, své nepřetvářené dojmy vyjadřuje přirozeně a jednoduše.

Dítě bezkonfesionelně vychované vidělo oknem kněze na ulici, an šel se svátostí. „Jejej, tatínku, tady jde nějaký člověk a má ženský šaty . . .“

Nebo pozorujte následující příklad. Děvčátko vrátilo se z kostela a vypravuje matce: „Ten pan páter (znala ho ze školy) tam tolik křičel, ale na koho se zlobil, to nevím, já jsem se bála, že z té díry vypadne.“ (Uvedly Besedy Času 4. srpna 1907.)

My lidé dospělí, odchovaní konfesně, máme při jméně „bůh“ představu, neboť ono slovo srostlo v nás během doby s jistým pojmem a pomyslem. Ale nikoli u dítěte, které bylo vychováno bezkonfesně. Jedno takové, vrátivši se ze školy, na otázku, co tam bylo nového, povídalo, že tam „přišel černý pán bez vousů a pořád něco povídal o nějakém bůchovi“.

Ani stopy po zbožném cítění, ani nejmenší představy — neboť nejsou vrozeny, nýbrž navoděny, vpraveny, vypěstovány, přejaty passivně od starších, jichž myšlení a představování neudrželo prvotní přirozenosti.

Dítě nemá mythů, nemá citů zbožnosti. Dítě se rodí bezkonfesně, rodí se pohanem, nevěrcem, řekli bychom podle slovníku dospělých redaktorů z Čecha, první projevy dětské o bohu jsou kacířské a rouhačské.

Dítě nabývá představ a citů návodem, sdělením, cvikem a zvykem, způsobem nedětským.

Jen zvykem vedeno, napomínáním a důsledným tvrzením navyká si dítě v dalmatice, v ornátě, v původním neohrabaném šatě, jenž býval zhotovován z jednoho kusu tuhého a nepodajného středověkého sukna, do něhož se zkrátka otvor pro hlavu vyřízl, vykrojil — viděti „posvátné“ roucho. Cingulum, bílá šňůra, kterou si kněz místo knoflíků přitahuje albu, dlouhý bílý šat, upomínající na obyčejnou košili, navykli jsme si rovněž považovati za část „posvátného“ oděvu kněžského.

Dítěti nedostává se pouze citů náboženských, ale citů nesobeckých vůbec. Dítě se rodí sobcem, ukrutníkem, zkrátka teprve výchovou, dobrými zvyky stává se altruistou, který cítí s bližním. Sobeckost vylučuje i bratry, ukrutnost a tvrdost všecky sourozence; uvádíme toto, aby se nezdálo, že popíráme výhradně a pouze náboženské city.

Teprve s jemností rozumovou vzniká a prohlubuje se jemnost citová. — Tudíž mohli bychom připustiti: i citovost, cit náboženský. Bezesporně! Vzdělaný upřímně věřící muž má dokonalejší vyjádřování citů náboženských, nežli na př. zfanatisované báby od Suchdolu.

Pro illustrování svého tvrzení uvádíme tři příběhy z dětského života.

V prvním při nedostatku citu rodinného, citu dětské lásky k rodičům, propuká sobeckost, v druhém při podobném objevuje se ješitnost, ve třetím strach.

Helence umřela maminka. Pěstounka rozdává svatojanský chléb a praví: „Tu máš, tobě umřela maminka, ty dostaneš větší.“ — Za chvíli se přišourá Josífek a povídá: „Slečno! Mně taky umřela maminka. Dáte mi ještě?“ . . . *B. Č. 20. června 1907.*

* * *

Malé Karolince na Slovácku umřela maminka. Houf dětí shromáždil se před chalupou a Karolinka jim pyšně vykládala: „Aha nám umřely maminka a Vám ne, a já budu mět na pohřeb nový fěrtůšek.“ *B. Č. 15. prosince 1907.*

* * *

Malý klučík na Slovácku se roztonal třídenní horečkou, že sotva mluvil. Třetího dne zeptá se z nemoci: „A přeperu ho?“ — Po několika otázkách vysvětlil si otec, že se synek roznemohl ze strachu, přepere-li svého bratránka z Prahy, jenž měl přijíti po prvé na návštěvu. —

* * *

My podle zvyku, důsledného tvrzení při vážné tváři vidíme v úkonu zvonění během mše úkon posvátný. Nikoli dítě. Dítě „nepoučované“ vidí ve zvonění pouhé upozornění k nějaké činnosti, neshledává v zazvonění nic posvátného.

Pekařka na Vinohradech zavedla jednou v neděli po prvé svoji dcerku do kostela. Když po prvé zazvonili, a matka zůstala klidnou, zatahala dcerka matku za sukně a polohlasitě ji upozorňovala: „Mami, do krámu. Mami, do krámu.“ —

Liturgika mluví o posvátných rouších, posvátných úkonech, posvátných osobách.

My dospělí po zvyku, po tradici, mnohokrát, když jsme ucítili dosud značnou moc kleriků na svých hmotných zájmech, opravdu máme při pohledu na kněze celou směsici pocitů, jež u mnohých nepřemýšlejících berou na sebe ráz posvátnosti.

Nikoli u dětí. Ony posuzují „posvátné" osoby docela podle obyčejných zjevů a zvyků.

Byl u nás kostelník Vynš s holou hlavou a holenou tváří. Matka dovedla kdysi malého chlapce na návštěvu do vedlejší farnosti. Docela podle zvyku šli do kostela. Chlapec se divil: „A jeje mami, tady mají divnýho Vynše — se zarostlou hlavou a tváří."

Děti bývají v podobných okolnostech cynickými, bezohlednými. Nepoznaly ještě úcty, bázně ani šetrnosti.

Potkala matka s čtyřletým chlapcem faráře, an šel s psíkem na procházku. Zbožná matka líbala faráři ruku, chlapec všímal si farářova jezevčíka. Farář, aby se zalichotil matce, ptá se klučíka: „Líbí se ti pejsek?" A hoch odpovídá: „Má brejle jako ty." —

Mnohé matky v nedočkavosti, aby děti jejich všeho záhy zkusily, nosívají a vodívají malé děti do kostela (také do hospod a na návštěvy). — Tu pak se osvědčí nejpádněji, že posvátnost úkonů, posvátnost budov, posvátnost obřadů, zpěvů a modliteb je pomysl lidí dospělých, kteří k náhledům takovým byli přivedeni návykem, kázní, zvykem a suggescí tvrzení. — Tomu však nejsou podrobeny děti. Capají mezi lavicemi, koukají přes roh, dojdou až k oltáři, jak to rozmarně zachytil obrázkem z dětského života Krušina ze Švamberka. A uplatňují svoje pronikavé „tata, mama, etě, čoto" na místě „posvátném". — —

Pro nepředpojaté děti není „posvátnosti". Tak jako Vinfrídovi, t. j. Bonifácovi, nebyl žádný dub posvátným, jako Vojtěchovi žádné pole posvěceným. Jako Mamelukům žádný hrob nebyl svatým. —

Není citů vrozených, než toliko navodě- ných. V návodu vězí umění bohoslužebníků.

Bible praví: I stvořil bůh člověka k obrazu svému. — Po dlouhých staletích odvážili se myslitelé vysloviti zásadu: Božství bylo lidmi utvořeno dle obrazu lidského. Jaký člověk, takové božství.

Táž moudrost známa bývá maličkým.

(Dokončení.)

Aforismy o národní škole a duchu válečnickém.*)

Často lze slýchati tvrzení: „Byly vždy války mezi národy a budou také vždy. Nasvědčují tomu dějiny dřívějších století, nasvědčují tomu i události každodenní. — Kdo mír miluje, připravuje se dříve k válce. — Jest to boj o život, o ženu, jejž lze pozorovati v celé přírodě: věčný boj; — proč lidstvo mělo by činiti výjimku? To znamená: Dávati pozor, býti prozřetelným. — Kupuj si zbraně! — Zřizuj vojsko! — Stav kasárny atd. atd."

Pokládám tyto výroky za nesprávné.

Jsem přesvědčen, že války národů přestanou, jakmile bude škola národní více spolupůsobiti než nyní.

Nebude lze nikdy přistoupiti k redukci sil vojenských, armád, dokud se nedorozumí současně ti, jimž svěřil stát úřad učitelský, o svém pojetí dosud nekontrolovaném a dosud také neschopném kontroly, totiž o lásce k vlasti (zvláště co se týče tělesného násilí).

Národové ještě nedospěli k takovému dorozumění, nedovedli toho, protože nedorozuměli se ještě učitelé, již musí také na př. konati povinnost vojenskou. Kéž by aspoň nyní vyšla iniciativa přímo ze stavu učitelského, z národní školy. —

Národní škola, národní učitel a učitelka musí v prvé řadě půdu připravovati. Není-li půda připravena, všecka potom starost a námaha zůstane bez výsledku. Bude-li však připravena, dostaví se všecko ostatní; tak přestanou války národů.

*

Učitel. „Jak se lesknou oči mých žáků, vypravuji-li jim sceny válečné ať již z vlastních ať z cizích dějin!"

Zdaž každý učitel také dovede si vysvětliti příčiny toho lesku oka?

I. Vypravoval-li učitel děje oněch výjevů takovým způsobem, jenž rozněcoval hnus dítěte před násilím tělesným — a leskla-li se při tom žáčkova očka — výborně, třikrát výborně tomu učiteli. Ten pak může se snadno mezi tím přesvědčiti, že dobré sémě jím zaseté velmi záhy může býti udušeno tam či onde za hranicemi vlasti, ba ve skutečnosti bývá udušeno nejen rodiči, nýbrž přímo jeho vlastními kolegy. — Tento učitel však s radostí uchopí se příležitosti, aby s domácími i cizími kolegy mohl tímto směrem mocněji působiti. — Neboť musí doznati, že jeho smýšlení dosud nebylo kontrolováno.

*) Podáváme tu několik aforismů z knihy H. Molkenboera: Geschichtsunterricht in Volksschulen und Soldatenwesen, v Lipsku 1883. Spisovatel zasazoval se tehdy o zřízení mezinárodní instituce pro dohled a organisaci pacifistické výchovy v národní škole. (K. P.)

II. Vyprávěl-li ale dějiny takovým způsobem, že podněcoval jen v děcku (a často rvavém děcku) sympathii pro násilnosti — bylo-li to příčinou onoho lesku oka, tedy o své újmě odročil konec vražed v massách. Žák bude si pamatovati po celý život nauky svého zákonitě určeného učitele, jinými slovy zapamatuje si nejasné pojmy o svých současnících, pojmy, které vídá stělesněny v organisaci vojenské.

Zdaž nebývá za dnešního zákonodárství onen druhý způsob lesku oka žákova častější?

*

Lze slyšeti námitku, že nejlepší jest, jestli-že národní **učitel**, jakož i v některých státech při svém nastoupení jest k tomu zavázán, zůstává při vyprávění událostí vojenských **neutrálním**.

Upozorňuji tedy na to, že jest to nemožné — protože (máme-li již pouze obor historický na mysli) učitel, který svých antipathií proti nemoralitě hromadných vražed (jak v minulosti, tak i pro budoucnost) nevysloví důrazně — že takový učitel dal již děcku (třeba mlčky jen následkem stávajícího zákonodárství) sympathii. Že jeho „poměr neutrality" ke stavu vojenskému byl tedy sebeklamem.

*

Kterýsi učitel vypravoval toto:

Otec jednoho mého žáka sdělil mi své rozhodnutí, že zvolil pro syna povolání vojenské a že jej (jakmile opustí školu) dá do ústavu pro vychování důstojníků. Učitel k tomu mlčel.

Za několik měsíců potom oznámil onen otec učiteli jinaké rozhodnutí: „Hoch bude inženýrem, nikoli důstojníkem".

A tu učitel uchopil se rukou otcových, aby mu k změněnému rozhodnutí srdečně blahopřál. Táži se: Co mohlo brániti učiteli než zákon, že poprve mlčel — místo aby s touže vřelostí jako později blahopřál, ihned, již poprve protestoval proti volbě vojenského povolání?

Které jiné důvody to byly, že nedaly mu ani podruhé vyslechnouti zprávu mlčky?

Avšak, výborně! přes to přese všecko tomuto učiteli — že blahopřál.

*

Učitel musí dosáhnouti naprosté, ale naprosté volnosti, aby své vyučování dějepisné uvedl ne snad částečně pouze, nýbrž **úplně v soulad s mravní výchovou mládeže; musí**, nejsa nijak zadržován ohledy politickými — **při vyučování dějepisném akcentovati více zájmy všeobecně lidské** než národnostně partikularistické. — Mládeži stane se tak **láska k vlasti čistší**, než dosud; — patriotismus bude ve všech svých částech tím harmoničtější a to pro svoji mírumilovnou povahu k cizincům.

RŮZNÉ ZPRÁVY

Opravdové stanovisko klerikálů k české menšinové škole. Vydávají se všude za vlastence, i časopisy svoje křtí na „Čecha", „Vlastence", „Vlasť", zpívají na svých na červenobílo vypentlených sjezdech „Kde domov můj", manifestují dokonce svorně s ostatním národem za české menšinové školství, takže naivní člověk, který neví, že podstatnou vlastností klerikála je právě prolhanost, málem by jim věřil i té jejich předstírané lásce k národu. Proto asi je také naivní representace města Prahy uvítala ke sjezdu i slavnostními prapory. A přece by dětskému věku už dávno odrostlí mužové měli vědět, že klerikál neřekne pravdu, leč když se zmýlí. A štěstí ještě pro naše vlastenecké nedovtipy, že se přes předstíranou assistenci svatého ducha přece ob čas klerikál zmýlí a pak stane se i ta neslýchaná věc — že řekne pravdu. Takové nedopatření stalo se poslanci Václavu Myslivcovi, význačnému účastníku „IV. sjezdu katolíků československých", jenž do „Meče" ze dne 3. září 1908 čís. 24., tedy bezprostředně po sjezdu, přijal tato pro pohostinnou pražskou radnici a pro všecky naše naivní vlastenecké blouznilky velice pozoruhodná slova (uklouzla pisateli u příležitosti obvyklé denunciace, jejímž terčem je tentokrát p. V. Hladký, učitel na matiční škole v Litoměřicích): **„Konečně dáváme výboru Ú. M. Š. na uváženou toto: Nebude řádný český otec, jemuž na vychování jeho dítěte záleží — a řádné vychování není možné bez náboženství — posílati své dítě raději do školy německé, kde učitel, třeba liberál, nechá aspoň náboženství na pokoji, než aby je posílal do školy české, kde z něho nějaký Hladký chce vychovati nevěrce?"** Rozumějme tedy dobře: nežli svěřit dítě pokrokovému českému učiteli, má je dát římský katolík raději do školy německé, protože tam smýšlení učitelovo i jeho eventuelní pokrokovost je dítěti neškodnou, kdyžtě výkladům učitelovým vůbec nerozumí! A tužbám klerikálů zajisté taková **německá škola pro české dítě** odpovídá úplně: snížení vzdělanostní úrovně, o které klerikálům hlavně jde, dosáhne se zde bezpečněji a jistěji než ve škole české při všech „úlevách", náboženských cvičeních i chystaném zkrácení školní docházky o rok. Němčina ve škole a latina v kostele plní tak jeden a týž „výchovný" úkol. Representace města Prahy, která s tak nebývalou benevolencí uvítala tyto římské „přátele" české školy, měla by svoji ochotu veřejnosti české trochu podrobněji motivovat, neboť jinak dalo by se logicky čekat, že by pohostinství svého neodepřela ani „Schulvereinu", kdyby jen přistoupil na — českou jednací řeč a červenobíle vydekoroval svou sjezdovou síň.

Nová denunciační drzost klerikální. „Meč" ze dne 3. září t. r., aby odůvodnil svoji katolicko-vlasteneckou výzvu, **by čeští rodičové posílali svoje děti do škol německých**, zaútočil si na učitele matiční školy v Litoměřicích p. V. Hladkého. Zajímavo, že tentokrát bezprostředním podnětem k tomuto „bohoslužebnému úkonu" byl náš časopis. Myslivcův „Meč" píše: „Volná Škola' uveřejnila v čís. 2. stať: „V boj o školu", v níž hemží se spousta útoků na katolické náboženství. Je to slovem snůška všeho, co až dosud v listech protináboženských od těch kterých „organisovaných" napsáno bylo. Pod článkem podepsán je V. Hladký, učitel na škole Ústřední Matice Školské v Litoměřicích. Učitel ten se **svou nevěrou nikterak se neskrývá, hlásá ji veřejně slovem i perem, a proto — jak praví „Křesť. Škola" — nebude nás viniti z denunciace, neboť kdo se podepíše a také ve schůzích veřejně vystupuje, denuncuje se sám.**" —

Ubezpečujeme hned předem zbožné nadháněče Schulvereinu, že českou pokrokovou veřejnost najdou připravenu! Tentokrát nespokojíme se však pouze odražením útoku, zde nutno využít řídké klerikální upřímnosti a dokázat důvěřivému našemu obecenstvu vlastním doznáním klerikálů, pro koho to vlastně svými „vlasteneckými“ Bonifaziusvereiny pracují. Budiž ukázáno při této příležitosti, že moderní českou společnost rozvádějí s Římem nejen důvody všeobecně kulturní, ale že Čech v latinisujícím Římanu má i svého národního odpůrce, tím horšího, že pravou podstatu svoji skrývá a důvěřivému člověku jeví se jiným než do opravdy jest.

Péče o náboženství na našich školách obecných jest nezměrná. Říše i země předstihují se a překonávají v tom, aby katechetům co nejpřízniveji upravily služné a remunerace, těm kdož v obcích vzdálenějších vyučují náboženství, vyměřují skvělé cestovné a upravují vůbec pánům páterům pohovku tak měkkou a pohodlnou, aby se jim v ní dobře odpočívalo. Vyučuje-li katecheta a jak vyučuje náboženství, toho si školní úřady nevšímají, neboť dle §§ 3. a 5. říšského zákona školního z r. 1869 a z roku 1883 „náboženství vyučovati, je říditi a náboženská cvičení opatřovati zůstaveno jest a přísluší každé církvi. Ale protože § 5. říšského zákona školského ze dne 14. května 1869 připouští, že, kde duchovní nemůže (rozumějme „nechce“) vyučovati náboženství, může tato povinnost přenesena býti na učitele, používají duchovní tohoto „dobrodiní zákona“ velmi často zejména tam, kde by to jich pohodlí rušilo a přenechávají tuto „apoštolskou práci“ učitelstvu. Ale což při tom nejlepšího, jest ustanovení zákona ze dne 16. května 1908, dle něhož (§ 7.) remunerace za jednu týdenní hodinu vyučovací vyměřena zvláštnímu učiteli náboženství škol obecných 70 K, zvláštnímu učiteli náboženství škol měšťanských 90 K, z a t o v š a k u č i t e l i s v ě t s k é m u p o u z e 40 K. Bůh a přikázání jeho, sdělované dětem ústy učitele světského, jest o 30 K za hodinu lacinější, než podává-li je „pomazaný Páně“. K tomu druží se i úleva v povinnosti pánů katechetů při vyučování náboženství. Učitel světský povinen jest vyučovati v týdnu až i 30 hodin, katecheta však dle § 2. výše uvedeného zákona jest povinen vyučovati jen do 22 hodin týdně a k tomu ještě se mu exhorta, kterou mívá ku žákům o nedělích a svátcích počítá tak, jako by byl 2 hodiny vyučoval náboženství. Ve skutečnosti se tedy scvrkává povinnost vyučovací u katechety, který je zřízen se stálým platem, vlastně na 20 hodin týdenních. Jako náhrada cestovní při takových školách přespolních, které nejméně 1·5 km. od řádného bydliště učitele náboženství jsou vzdáleny, povoleno 20 až 30 haléřů za každý kilometr uražené cesty tam i zpět. Mají tudíž „velební páni“ i své procházky dobře zaplacené, protože, je-li nepříznivé počasí, beztoho vyučovat nejdou. Učitel, který je nucen choditi na expositu i 3—4 km. vzdálenou, musí cesty konati zdarma. Všude tedy dvojí loket, ale tím delším měří se „velebným pánům“, kratším učitelům a laikům vůbec podle písma: „Na nemocné ruce klásti a dobře se míti budou.“ A kolikráte již znovu a znovu byly upravovány platy katechetům za vyučování náboženství! Tak zemský zákon ze dne 14. prosince 1888 stanoví, jakou odměnu platiti náleží za vyučování náboženství na veřejných školách obecných. Ale již r. 1903 změněny §§ 2. a 7. a zrušen § 6. zem. zákona ze 14. prosince 1888 a nahraženy zákonem ze dne 8. dubna 1903. Ale ani to nestačilo, ti, jimž Kristus přikázal: „Jdouce do celého světa, učte všecky národy!“ (ale zapomněl připojiti, aby si to učení dali dobře zaplatiti), vymohli si již zase nový zákon o úpravě svých platů a zemský sněm, k učitelstvu světskému velmi zdrželivý a zemský výbor vůči témuž učitelstvu nad míru spořivý a kapsy zapínající, jeví k pánům katechetům a pánům farářům nevýslovnou ochotu a vydává již zase dne 16. května 1908 nový zákon, kterým se mění zákon ze dne 8. dubna 1903 ve příčině odměn za vyučování náboženství na veřejných školách. Tak tedy ta „bezbožecká škola“, jak ji titulují z kazatelen, je přeci jenom dosud vydatným pramenem příjmů těch, kdož učiteli světskému stále vyčítají každý haléř i trpce zasloužený.

Caveant consules. Moravský „Komenský“ uveřejnil následující zprávu o rozvoji klerikálního školství: Klerikálové u vědomí, jak důležitým činitelem je škola ve veřejném životě, napínají veškery síly, aby ji dostali do své moci. Poněvadž na prosazení zákona, který by jim zaručil vládu ve škole, není pomyšlení, zakládají školy soukromé. Vedle obecných škol věnují velikou pozornost ústavům pro vzdělávání učitelů a učitelek. Chápou zcela dobře, když v těchto ústavech odchovávají se Kadlčáci, že to znamená právě tolik, jako míti zákonem školu přiřknutu. V letech 1880—1904 byla klerikály založena následující účiliště, vedle bezpočetné řady škol obecných a měšťanských (hlavně dívčích): Roku 1881 soukromý ústav ku vzdělávání učitelek sester sv. Kříže v Chebu. R. 1888 učitelský seminář školských bratří ve Feldkirchenu. R. 1889 ústav ku vzdělávání učitelek sester sv. Karla Borom. v Těšíně. R. 1891 učitelský seminář ve Vídni. R. 1892 ústav ku vzdělávání učitelek v Budějovicích, v Kremži a u Voršilek v Salzburku. R. 1894 ústav ku vzdělávání učitelek školních sester v Böcklabrucku. R. 1895 tentýž v Mariboru. R. 1899 tentýž u Voršilek v Celovci. R. 1901 tentýž u Voršilek ve Štyrském Hradci. R. 1902 tentýž sester chudých dětí ve Vídni. Roku 1903 tentýž dcer božského domova ve Vídni. Roku 1904 ústav ku vzdělávání učitelů v Linci. To jest ve 24 letech 14 ústavů ku vzdělání učitelů a učitelek. Z ústavů těchto budou vycházeti bigotní paedagogové, kteří svoji bigotnost budou přenášeti na dítky. Naproti tomu bylo zřízeno v téže době státem neb zeměmi jen devět ústavů pro vzdělávání učitelův a učitelek, tak že klerikální ústavy v letech těch mají převahu.

Může-li pokrokový učitel vyučovati náboženství? Docházejí nás stížnosti, že ten neb onen učitel nebo správce školy, vydávající se jinak za pokrokového člověka, přes to ochotně se nabízí k vyučování náboženství ve škole. Jednání takové nebylo by ovšem lze schvalovati, pokud by učitel prostě uvázal se ve funkci katechetskou a tak vlastně vypomáhal církvi v jejím díle, proti němuž jako pokrokový člověk má pracovati; byla by to zrada, které by nebylo lze odpustit. V určitém případě záleží ovšem na tom, jakým způsobem toto vyučování náboženství se vykonává. Není pochyby o tom, že právě při vyučování náboženství jest nejlepší příležitost pověděti žákům vhodným způsobem tak mnohou pravdu o církvi, o škodlivosti její nauky a jejího působení. Jest možno poukázati, z jakých příčin vlastně náboženství vznikalo, jak se vyvíjelo a zejména jak vlivem církevním bylo využito za prostředek násilného ovládání lidí. Dovedl-li by tedy učitel, jemuž někdy přímo se vnucuje, aby ve vyučování náboženské se uvázal, také v tom ohledu vésti si samostatně, poctivě a rozhodně dle svého pokrokového přesvědčení, nedalo by se proti takovému „vyučování náboženství“ zajisté namítati ničeho.

Kus nápravy. Obecní a farní úřadové a obvodní lékaři dostávají nyní následující výnos: Pěstounům se budou v budoucnosti vydávati nalezenci z nalezince v Praze pouze na vysvědčení, že řečení pěstouni jsou úplně způsobilí ku výchově nalezenců. Vysvědčení způsobilosti pěstounů musí býti n e j d ř í v e p o t v r z e n o o b e c n í m či o b v o d n í m l é k a ř e m, který může dáti nejkompetentnější po-

sudek o pěstounech a pak teprve obecním či farním úřadem. I žádají se obecní a farní úřadové, aby dříve způsobilost pěstounů na vysvědčení nepotvrzovali, dokud vysvědčení toto obecním neb obvodním lékařem stvrzeno nebude. Dále se připomíná, že potvrzení vysvědčení jak úřady obecní tak i farní i obecní neb obvodní lékaři jsou povinni vydati pěstounům ochotně bez odporu a bezplatně. — Následuje poučení o užívání příslušných tiskopisů. V čem vidíme kus nápravy? Předně, že se podávání vysvědčení podobných béře z první ruky farářovy, pak, že se farář dostává až poslední do řady a že se v první řadě žádá lékařský posudek. — Neboť dříve nebohé děti, jež stávajícími hospodářskými, sociálními a mravními nedostatky naší doby připraveny byly o teplo rodinného vlastního domova, byly hnány do rukou bigotních pěstounů, jimž dostávalo se nalezenců jen tenkrát, když se na faře líbili a zaplatili za vysvědčení. V jižních Čechách umisťováni jsou nalezenci z vídeňského nalezince. Byly vraceny děti nakažené. Tak solidní bývalo vysvědčení farních úřadů v jižních Čechách. Výše uvedený výnos měl by být rozšířen i na pěstouny, kteří se ucházejí o děti z Vídně. — A na farské ruce opět říci: Ruce pryč! — Neboť nejen celibát, ale i osud nalezenců nebývá na farách bedlivě vážen. Církev ovšem bude opět křičet, že je utiskována; ale ať si. — Přátele z jižních Čech žádáme o podávání zpráv, jak jsou nalezenci opatřeni.

„Boží slova" faráře Buchty. V obci Řitonicích pořádalo letos obecní zastupitelstvo se sborem dobrovolných hasičů oslavu M. J. Husa. Zdařilý výsledek pokrokové manifestace nedal spáti faráři Buchtovi. Příští neděle jal se z kazatelny láteřit; o učitelích řekl toto: „Těm vychovatelům mládeže, kteří byli na přednášce, projevuji svou hlubokou soustrast." To ještě jednou opakoval s dodatkem: „I těm jejich manželkám." (Přednášce byly přítomny paní dvou učitelů.) A aby míra drzosti byla dovršena, dodal: „Pomodleme se za tyto ubohé hříšníky." Přítomní na vyzvání farářovo poklekli k modlitbě, za niž tentokráte pan farář honoráře nežádal. — S kazatelny napadení a na cti uražení učitelé podali na faráře žalobu pro urážku na cti, která u soudu skončena smírem. Páter Buchta slíbil urážku příští neděle s kazatelny odvolati. Učinil tak nenápadně. Vyloživ zvlášť k příležitosti té hodící se thema, pravil: „A jako jsem po dobu svého pobytu ve zdejší obci nikoho neurazil, nechtěl jsem uraziti ani pány učitele." Tím odvolání odbyto. — Uražení učitelé byli by daleko lépe učinili, trvajíce na žalobě. Soud by se zde byl musil zabývat ještě jinou věcí. Chová-li se kdo neslušně a pohoršlivě při veřejném náboženském výkonu, dopouští se přečinu § 303. tr. z. Přečinu toho objevil by se vinným i farář, jemuž by se dokázalo, že se při náboženském výkonu choval nejen neslušně, ale přímo trestuhodně. A pak by farář buď musil býti potrestán i pro přečin § 303. tr. z., anebo (pravděpodobněji) by trestán nebyl a tu by pro příště nemohl být logicky trestán ani ten, kdo by nadávavý „bohoslužebný úkon" přímo v kostele přerušil a takovou klerikální buchtu několika klidnými slovy hlasitě odkázal do patřičných mezí.

„Přítel" Volné Myšlenky a pokroku vůbec Takovým příznivcem jest ředitel jičínského gymnasia p. Jan Sommer. Když mu jeden z letošních abiturientů přinesl příspěvek pro gymnasialní podpůrný spolek, pan ředitel, jako slušný pán, se mu poděkoval, ale přidal k poděkování notné levity pro abiturienty, že se opovážili dáti také několik korun na Volnou Myšlenku. Nu, tomu bychom se ani mnoho nedivili, poněvadž pro takového pána, který celý rok nic nečte a proto také sotva mnoho myslí, mimo to, co jako řádný c. k. středoškolský ředitel podle nařízení veleslavné arcibiskupské zemské školní rady mysliti má, jest Volná Myšlenka jako červená barva pro některá zvířátka. Ale na pováženou jest, když ubohý abiturient dostal hodně opepřenou hubnou polévku i proto, že titíž abiturienti vzpomněli také malým dárkem na jičínské dívčí lyceum! Co to znamená, p. řediteli? Vy příteli školství, vy příteli ženského vzdělání?! A to odůvodnění výtky! Abiturienti neměli na lyceum proto nic dáti, že v čele lycea stojí realisté! Ne tedy věc, ale osoba jest Vám směrodatná. Inu, nedivíme se. Klerikálové, jichž věrným stoupencem jste přes veškeré Vaše zapírání a dušování, přistoupili by i na státní němčinu, kdyby jim to něco vyneslo.

„Nechte maličkých přijíti ke mně." Z Ottakringu u Vídně dochází zpráva o bezpříkladně surovém ztýrání dítěte jeptiškou v mateřské klerikální školce. V dívčí opatrovně „U svat. Karla" stloukla jeptiška jménem Zentala malinkou dcerušku dělnice Bauerové pro malichernou příčinu. Zavlékla ji do tmavé komory a tam ji zbila tak, že na těle ubohého dítěte nezbylo místečka zdravého. Dítě bylo poseto modrými a krvavými pruhy na těle. Matka zavedla ztýrané dítko neprodleně k lékaři a udala věc soudu. Nebohá Pavla byla už delší dobu předmětem jeptiščiny necitelnosti. Byla ve škole políčkována, postřikována — prý ze žertu (!) — lysolem, a jedenkrát, když zvrátila jídlo, přinutila ji jeptiška Zentala, aby zvrácenou potravu opět snědla!!.... Případ budí přirozeně značnou sensaci a nejvíc asi žasnou lidé, uvyklí v církvi a její klášterech vidět vtělenou lásku k bližnímu. Ale žasnou neprávem. Protipřirozené stanovisko církve, ukládající knězi bezženství a vidoucí v plození dítek hřích, nedovoluje ani hledět na ty drobné, batolící se „plody hříchu" s trochou lásky neb aspoň soucitu. K tomu přistupuje ještě okolnost, že potlačení nebo nepřirozený úkoj vlastního pohlaví dráždí rovněž k surovostem ať si vůči zvířatům anebo lidem. Nepřirozený poměr kněze nebo jeptišky k dítěti je stálým zdrojem dětského utrpení a jedním z nejpádnějších důvodů pro naprosté vyloučení těchto nepřirozeně žijících lidí z výchovy dítek. Je nerozum veliký, svěřovat opatrování útlého, jemně se rozvíjejícího života dětského právě oněm drsným nepřátelům života a přírody, kteří chápou se dnes péče o jeho — „posmrtné" blaho.

Učitelské jubileum v Tyrolích. „Meraner Zeitung" sděluje z Innského údolí, že tam ve školní budově v Landecku konala se oslava několika učitelů, kteří „čtyřicet let věrně ve škole sloužili". Slavnosti súčastnilo se netoliko učitelstvo, nýbrž také hojným počtem duchovenstvo, katecheti a členové místních školních rad súčastněných obcí. Slavnost zahájena chorem: „To den, který učinil Pán", shromážděné pozdravil okresní školní inspektor, po té učitelský sbor zapěl chorál „Pobožnost v lese", načež okresní hejtman Schweiger připnul jubilantům pamětní medaili. Bíle oděné družičky pronášely slavnostní básničky, farář z Landecku promluvil o ceně dobrého vychování a připil papeži, provolávána sláva „nejvyššímu protektoru školství," zpívána rak. hymna a v takové zábavě setrvali účastníci až do večera. — Také u nás mívali jsme před lety takové idylky (našla by se místa, kde vyskytují se dosud) a ovšem i jejich stíny: také u nás býval kdysi učitel farářovým čeledínem. — Ale jako u nás tak zajisté i v Tyrolsku povede vývoj k uvědomění a rozrůznění zájmů a pak sotva sejdou se i tam: farář, hejtman a učitel tak, jako se scházejí dnes.

Francouzské dějiny ve škole klerikální. „L'Action" podává několik příkladů, jak klerikálové francouzští falšují dějiny, aby v dětech, přilákaných do jejich škol, udusili zdravý rozum a roznítili nenávist k republice, pokroku a demokracii. Na př. Abbé Godefroy ve svém „Elementárním kursu francouz-

ských dějin“ vykládá krveprolití v noci bartolomějské takto: Dějiny náboženské války. — Protestanté zapalovali kostely, zohavovali a bořili sochy, kradli poklady, rozbíjeli okna kathedrál. Katolíci, rozhořčeni takovou opovážlivostí, odpověděli krutými výtržnostmi. Došlo k pobíjení protestantů v Paříži, v noci Svato-Bartolomějské. — V jiné takové učebnici vykládají se takto příčiny a začátky Revoluce: Zlořády byly jednou z příčin Revoluce, ale ne hlavní. Falešná učení Rousseauova a záští, jež bezbožný Voltaire rozsel proti náboženství, měly více síly než zlořády, aby podnítily vzpouru. — Dobytí Bastilly. Zároveň co Třetí Stav odmítl poslušnost krále, podnítily tisíce tuláků, přiběhnuvších do Paříže, lid ku vzpouře. Zuřivý lid se ozbrojoval, drancoval sklady zbraně. Tlupy bídníků uťaly správci Bastilly hlavu, napíchly ji na hrot kopí a běhaly s ní po Paříži, vyjíce písně o vzpouře a smrti. Příručka: „Stručné dějiny Francie pro školy křesťanské“, sepsaná abbéem Vandepittem soptí na každé stránce záštím proti republikánské Francii. Na př.: — „Zdaž Svobodné Zednářstvo nepočíná již Reformací? — Toho času zamítal král kacířů, Faust Socin ze Sienny, všechna dogmata a založil proti církvi Ježíšově církev Satanovu. On jest skutečným otcem svobodného zednářství, onoho náboženství pekel, jež se pozvedlo ve stínu protestantismu a stalo se hroznou mocí v rukou Židů, osvobozených Revolucí.“ Ubohé děti! *F. M.*

Zde učitel — tam knéz! [**Celé zabaveno.**]

Jindy a — nyní! Myslím si právě na ty staré zlaté časy, kdy pokrok světa dusil strach před zbraněmi obávaných lupičů. A myslím také hned na ty dnešní zlaté časy, kdy také leckterý černý lotr může způsobiti, abych byl ze svého místa vyhozen. A srovnávám to tak mezi sebou: Tam žoldnéři zabili, okradli, tady sice přímo už zabít se nemůže, ale okradou tě ještě hůř než ti první: černý ničema svévolně a beztrestně zmaří tvoji existenci, zničí, sám jsa bezpečen, výsledek tvé celoživotní námahy! *S. P.*

Také „interkonfessionelní“ školní §. Je nařízeno učebnými osnovami pěstovati na škole obecné zpěv církevní! Dobrá! Máte ve třídě katolíky, evangelíky, židy (nevěrců nepočítejte) a zpívejte „církevně“! Jak přijdou k tomu děti nekatolické, aby poslouchaly čistě římské písničky à la „Syna porodila čistá panna“?! Je to ostatně velmi divné: v náboženství docela se smí mluvit slova, za která byl by učitel dnes vyhozen, kdyby jich užil v předmětě jiném na př.: v přírodopise. Ale tady to jde: „uvěřivši, povolivši, ihned počala“ a c. k. kníž. arcib. okresní školní rady mlčí . . . *S. P.*

Rádce ve věcech církevních a bezkonfesních. V srpnovém čísle „V. Školy“ slíbili jsme zprávu o rozdělení obsahu této chystané knížky. Bude se rozpadati na dva samostatné díly: „Rádce katolíků ve věcech církevních“ (sv. XII.) a „Rádce osob bez vyznání“ (sv. XIII.) a vyjde asi počátkem roku 1909. „Rádce katolíků“ (asi 80 stran) vyjde již koncem října a bude rozdělen na sedmero částí: I. Úvod. II. O poměru našeho národa, státu i školství k církvi římské. — III. Poměr jednotlivců k církvi při různých příležitostech (křest, oddavky, pohřby, věci matriční, civilní sňatky katolíků, sňatky smíšené, sňatky uherské, věci hřbitovní a kostelní). — IV. Boj protiklerikální. — Návod jak v různých případnostech vésti boj proti klerikálům. - V. Právní rádce; bude obsahovati as 50 právních dotazů s odpověďmi. — VI. Sbírka zákonných ustanovení, obsahující text proticírkevních zákonů i nařízení. — VII. Sbírka vzorců úředních podání. K tisku „Rádce katolíků“ přikročí se v říjnu a cena bude stanovena tak, aby brožura co největšího rozšíření došla.

V. Beránek.

Přátelé!

Na počátku školního roku upozorňujeme opětně a opětně všecky svoje známé, že **není žádné zákonité povinnosti, aby se děti školní musily súčastňovat výkonů t. zv. bohoslužebných.** Nutno rozeznávat mezi vyučováním náboženským a bohoslužbou. Vyučování náboženství je povinným předmětem vyučovacím a jest povinnosti této sproštěno pouze ono dítě, jež pro svoji osobu úřadem za bezkonfessijní jest uznáno. Naproti tomu výkony bohoslužebné (modlení, mše, zpověď, průvody atd.) **nejsou závazny pro nikoho.** Nikdo tudíž nemůže býti donucen, aby svoje děti na církevní obřady posílal. Pro správu školní jest ovšem nezbytno vědět, zda taková neúčast na církevních obřadech nastala z vůle rodičů (jedině oprávněných, aby zde rozhodovali) aneb snad z pouhé samovůle nebo i nedbalosti dítěte (toto samo nemá práva rozhodovat, podléhajíc kázni především rodinné a pak školní) a proto jest nutno, aby rodičové, kteří se rozhodli, dětí svých na náboženské obřady neposílati, učinili o tom správě školy písemné a nekolkované sdělení, jehož vzorný text níže uvádíme.

Kdo si tudíž nepřeje, aby jeho dítky musily se súčastniti „služeb božích“ i všech církevních obřadů, o jichž navštěvování nikde zákon nemluví, užije připojeného prohlášení, vyplní je a odevzdá správě školy a od toho dne, co prohlášení toto bylo správě školy odevzdáno, více svých dětí do kostela, na mši, ku zpovědi, přijímání atd. posílati nemusí a nebude.

Veškeré dotazy, přání, zprávy atd. v záležitosti této zasílány buďte na adressu: „Sekretariát české sekce Volné Myšlenky“, Král. Vinohrady, Korunní třída čís. 6.

Prohlášení.

Podepsaný vzhledem k ustanovení čl. XIV. zákl. stát. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142. ř. 7. prohlašuje, že si nepřeje, aby jeho dítě ....

....

súčastnilo se náboženských cvičení a obřadů (mši, zpovědi, přijímání atd.), že dnešním dnem počínaje přestává jmenované již svoje dítko na výkony a obřady takové posílati a žádá, aby jmenované dítě navštěvující českou obecnou školu v..............................

..............................nižádným nezákonným způsobem nebylo duchovní správou ani učitelem náboženství nuceno k náboženským výkonům těm.

Žádám, aby toto moje oznámení vzato bylo k úřednímu vědomí a aby se mi dostalo vyrozumění o tom, že se tak stalo.

V..............................dne..................190.....

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. — Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba, Praha-Vršovice.

ROČNÍK IV. 15. ŘÍJNA 1908 SEŠIT 6.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

ARTHUR SCHOPENHAUER:

O výchově.*)

Podle přirozenosti našeho intelektu mají se pojmy tvořiti abstrakcí z názorů a mají tudíž názory před pojmy předcházeti. Děje-li se tak, jako jest tomu u toho, komu jest učitelem a knihou pouze jeho vlastní zkušenost, ví zmíněný velmi dobře, které názory kryjí se s každým jeho pojmem, který je zastupuje, zná přesně názory i pojmy a pojednává tedy správně o všem, s čím přichází ve styk. Tento směr můžeme nazvat výchovou přirozenou.

Při výchově umělé přecpává se však hlava předříkáváním, učením a čtením pojmy dříve, nežli vůbec se získá nějaká širší znalost názorného světa.

Názory ke všem oněm pojmům má přinésti teprve zkušenost; do té doby se však pojmů nesprávně užívá, a v důsledcích toho se o věcech a o lidech nesprávně soudí, nesprávně se na ně nazírá a nesprávně se o nich pojednává. Tím se stává, že výchova vytváří křivé názory, že v mládí po dlouhém učení a čtení vstupujeme do života s názory překroucenými a že následkem toho brzy chováme se v životě stísněně, brzy zase směle, majíce hlavu plnou pojmů, jichž se snažíme užíti, ale jež téměř vždy převráceně umísťujeme. Tímto způsobem zcela proti přirozenému vývojovému pochodu dostává se nám dříve pojmů a teprve pak názorů; při tom se vychovatelé namáhají, aby přeplnili hlavu žákovu cizími, hotovými myšlenkami, místo, co by se měli snažiti poznati schopnosti žákovy a tyto pak v něm rozvíjeti tak, aby dovedl soudit a myslit. Pak teprve má dlouhá zkušenost opraviti všechny ony soudy, které vzniknou nesprávným užitím pojmů. To však zdaří se toliko zřídka. Proto má tak málo učených lidí zdravý lidský rozum, s jakým se setkáváme u lidí docela neučených.

Dle toho, co bylo řečeno, záleželo by ve výchově především na tom, aby známost světa, jejíž dosažení možno označiti za účel veškeré výchovy, brala se ze správného východiska. To však spočívá zase v tom, jak jsem ukázal, že u každé věci předchází před pojmem názor, širší pojem následuje po pojmu užším, čímž bere se celé poučování pořadem, jaký navzájem předpokládají pojmy věcí. Jakmile se však v tomto pořadu něco přeskočí, vzniká chyba, jež má za následek nesprávné pojmy a konečně individuelně zkřivený náhled o světě, jak téměř každý ho nosí v hlavě na dlouhou dobu, většina lidí na vždy. Kdo sám sebe zkouší, sezná, že v mnohých hodně jednoduchých věcech a poměrech nabyl správného a jasného porozumění teprve ve věku značně pokročilém a často náhodou.

Proto měli bychom se snažit vypátrat vlastní přirozenou stupnici poznání, bychom dle ní potom methodicky seznamovali děti s věcmi a poměry na světě bez obavy, že by se jim dostalo něčeho, co se dá pak těžko vymýtiti. Při tom předem dlužno střežit se toho, aby děti neužívaly slov, s nimiž nespojují zřetelného pojmu. (Neboť již u dětí vyskytá se neblahá náklonnost, že místo toho, aby snažily se věci porozuměti, spokojí se se slovy a těm se naučí zpaměti, aby si případně takto pomohly. Tato náklonnost potrvá a zaviňuje, že vědění mnohých učených lidí jest pouhý „Wortkram".) Hlavní věcí však zůstane, aby názory předcházely před pojmy a nikoli opačně. V době, kdy duch dětský jest vlastně ještě chudý na názory, vtiskují se mu už pojmy a soudy,

) Arthur Schopenhauer (22 února r 1788, † 21. září r. 1860) patří mezi největší duchy novověku, řadě se ke Kantovi, Spencerovi, Nietzschemu a Tolstojovi. Vychází z Kanta, jehož učení, jak sám výslovně uvádí, podstatně prohloubil. Díla jeho vynikají vzácnou u Němců srozumitelností a jasností, jsou psána neobyčejně poutavě a břitce, tak že čtenář najde v nich opravdové osvěžení. Tato stať vyňata jest z jeho posledního dvojsvazkového díla „Parerga und Paralipomena", jež vyšlo v r. 1851 a způsobilo obrat v životě autorově; neboť až dotud umlčován německými naturfilosofy a nevšímán kritikou, rázem stává se autorem hledaným. Parerga obsahují menší statě Schopenhauerovy, v nichž promlouvá o nejrůznějších myšlenkách; jimi životní dílo jeho se zaokrouhluje. Důkladného poučení o filosofii jeho dostane se čtenáři v neobyčejně poutavé a vzácné knize prof. Dra Krejčího „O filosofii přítomnosti", jež vydalo nakladatelství Laichterovo. *K.*

v plném smyslu slova předsudky; tento hotový aparát přináší pak sebou dítě k názoru a ke zkušenosti, místo aby se z těchto ono odvodilo.

Názor jest mnohostranný a bohatý a nelze ho tudíž na roveň stavěti abstraktnímu pojmu, který je se vším brzy hotov; proto názor opraví takto předem nabyté pojmy teprve pozdě nebo vůbec nikdy jich neopraví. Neboť ať by i vytýkal, že jest v odporu s oněmi pojmy, bude jeho výrok předem zavržen jako jednostranný, ano bude popřen a zavrou se před ním oči, jen aby tím neutrpěl pojem, který předem už byl vštípen. Tím se zaviňuje, že mnohý člověk po celý život zanáší se vrtochy, domněnkami a předsudky, jež přecházejí až ve fixní idey. Nikdy se nepokusil odvoditi si pro sebe sama důkladné pojmy z názorů a ze zkušenosti, jelikož vše dostal už hotové; a to právě činí jej, činí nesčetné lidi tak plochými a tak mělkými. Místo toho měl by se tedy v dětství podržeti přirozený pochod tvoření poznatků. Žádný pojem nebylo by potřebí uváděti jinak než pomoci názoru, nejméně pak by bylo záhodno, aby byl bez názoru pojem opravován. Dítěti by se pak dostalo pojmů málo, ale za to pojmy důkladné a správné; učilo by se hleděti na věci vlastníma očima a nikoli cizíma. Pak by se mu nikdy nedostalo spousty vrtochů a předsudků, k jich vyhlazení musí obrátit nejlepší část budoucí zkušenosti a životní školy; jeho duch navykl by si pro vždy důkladnosti, jasnosti, vlastnímu úsudku a nepředpojatosti.

Vůbec neměly by se děti učit poznávat život v kterémkoli ohledu dříve z kopií, pokud ho neznají z originálu. Místo abychom jim dali jen knihy do rukou, seznamujme je postupně s věcmi a lidskými poměry. Především mysleme na to, bychom je přivedli k čistému pojímání skutečnosti, k tomu, aby své pojmy čerpaly si vždy bezprostředně ze skutečného světa a tvořily je dle skutečnosti, aby je však nepřinášely nikterak z knih, z pohádek nebo z řečí jiných a aby nepřinášely takové už hotové pojmy ke skutečnosti, kterou potom, majíce hlavu plnou chimer, buď nesprávně chápou, nebo se ji i snaží dle nich marně přetvořiti a dostávají se tak na theoretická nebo dokonce praktická scestí. Neboť jest neuvěřitelno, jakou škodu přinášejí časně vštípené chimery a z nich prýštící předsudky; pozdější výchova, kterou nám skýtá svět a skutečný život, musí se hlavně obrátiti k tomu, aby je vymýtila. Na tom spočívá výrok Antisthenův, jejž uvádí Diogenes Laertský (VI. 7): Byv otázán, která disciplina jest nejdůležitější, „špatnému", vece, „odnaučiti".

Jelikož právě bludy, jež jsme záhy vsáli, nedají se v největším počtu případů vyhladiti, a ježto soudnost dozrává nejpozději, neměly by děti býti seznamovány do šestnáctého roku s naukami, v níž bludy jsou možny tedy především s filosofií, náboženstvím a vůbec se všeobecnými míněními každého druhu, a měly by prostě obírati se věcmi, v nichž bludy jsou buď vůbec nemožny jako na příklad v mathematice, nebo žádný z možných bludů není nebezpečný jako na př. v řečech, přírodovědě, dějepisu a podobně, vůbec by se měly pěstovat v každém věku pouze ty vědy, jež jsou dítěti v tomto věku přístupny a naprosto srozumitelny. Dětství a jinošství jest dobou, kdy se mají sbírat data a kdy dítě má se naučiti jednotlivým věcem důkladně; úsudek však musí býti ještě celkem ponechán stranou. Nechme soudnost, protože předpokládá zralosti a zkušenosti, ještě odpočívati a střezme se chtíti ji předejíti vštěpováním předsudků; tím ji na vždy ochromíme.

Naopak třeba v této době obrátiti hlavní zřetel k paměti, která je v mládí nejmohutnější. A jelikož na vždy podrží, co se v mládí naučíme, máme této cenné vlohy využiti pokud možno k největšímu výtěžku. Vzpomeneme-li si, jak hluboce tkví v naší paměti osoby, jež jsme seznali v prvních dvanácti letech, a jak nesmazatelně utkvěly v paměti i události z oné doby, především však největší část toho, co jsme tehdy zakusili, co jsme slyšeli a čemu jsme se naučili, jest velmi přirozena myšlenka budovati na těchto mohutnostech ducha výchovu mládeže, při čemž řídíme veškeré dojmy, jež na dítě působí, přesně methodicky a systematicky dle předpisů a pravidel.

Poněvadž však mladý věk jest poměrně krátký a poněvadž i mohutnost paměti vůbec a individuelní paměti zvlášť má přece určité meze, bylo by záhodno, aby tato data vyplnila se tím, co je nejpodstatnějším a nejdůležitějším v každém ohledu, a aby bylo vynecháno vše ostatní. Tento výběr měl by býti jednou učiněn lidmi nejschopnějšími a mistry v každém oboru při nejzralejší úvaze a resultat toho všeho přesně stanoven. Základem muselo by býti uspořádání toho, co pro člověka vůbec a v jednotlivých povoláních a oborech zvláště je nutno a důležito.

Poznatky prvního druhu musely by se pak zase roztříditi v postupně rozšířené kursy nebo encyklopedie a to vždy dle stupně všeobecného vzdělání, jímž každého jednotlivce obmýšlíme dle jeho vnějších poměrů: od obmezení na nutné vyučování primární až po souhrn veškerých učebných předmětů fak lty filosofické. Poznatky druhého druhu ponechaly by se k výběru oprav-

dovým mistrům v každém oboru. Celek tvořil by specielně propracovaný kanon intelektuelní výchovy; musil by však býti podroben v každém desítiletí potřebné revisi. Tak by bylo možno z mohutnosti paměti v mládí co možno nejvíce vytěžiti a předati soudnosti, která nastupuje teprve později, znamenitou látku.

Zralé poznání to jest dokonalost, k jaké může poznání v každém jedinci vyspěti, spočívá v tom, že dochází k přesnému spjetí mezi všemi abstraktními pojmy jedince s jeho názorovým pojetím, tak že pak každý pojem spočívá buď přímo nebo nepřímo na basi názorové, čímž se pojmu dostává reelní ceny, a obráceně zase, že jedinec dovede subsumovati každý názor, s nímž přichází ve styk, přiměřenému pojmu. Zralost jest jedině dílem zkušenosti a tudíž i dílem času. A jelikož získáváme své názorové a abstraktní poznatky nejčastěji odděleně — první cestou přirozenou, druhé dobrým a špatným poučením a sdělením od jiných — jest právě proto v mládí velmi málo souhlasu a spjetí mezi našimi pojmy, jež fixujeme pouhými slovy, a mezi naším reelním poznáním, jež jsme získali názorem. Oboje poznání ponenáhlu se sbližuje a vzájemně opravuje; zralé poznání nastupuje teprve tehdy, když oboje poznatky navzájem srostou. Tato zralost je naprosto nezávislá na ostatní větší nebo menší dokonalosti schopností jedincových.

Pro praktického člověka jest nejnutnějším studiem, aby získal přesnou a důkladnou znalost toho, jak se vlastně vše ve světě odehrává; než toto studium jest nejpovlovnější a potrvá až do pozdního stáří, aniž by se člověk vlastně vyučil, ač již v mládí se zmocní toho, co je ve vědách nejdůležitější.

V onom poznání má se hoch a jinoch učit první nejtěžší lekce jako nováček; ale často i zralý muž sám musí tu mnoho dohánět. Tato obtíž sama sebou už značná zdvojnásobuje se četbou románů, které kreslí průběh věcí a chování lidí jinak, než jak jest tomu ve skutečnosti. Tento průběh však mládež lehkomyslně přijímá a ukládá v duši a tím na místo neznalosti nastupuje celé pletivo klamných předpokladů jako positivní blud, jenž sám současně mate školu zkušenosti a zapříčiňuje, že její učení jeví se ve světle falešném. Pohyboval-li se před tím mladík ve tmě, jest potom klamně veden ještě bludičkami; děvče často ještě více. Čtením románů podvržen jim byl zcela falešný názor na život a tím vzbudila se očekávání, jež nikdy nedojdou splnění. Ve výhodě jsou proti těmto lidem ti, kdož neměli ve svém mládí buď vůbec času k četbě románů nebo neměli k ní příležitosti jako na př. řemeslníci atd. Málo románů je z uvedené výtky vyňato nebo působí ve směru protivném jako na příkl. Gil Blas a jiná díla Lesageova (nebo daleko více jejich španělské originály) a částečně i romány Waltera Scotta. Don Quijote sám může býti považován za satyrické zobrazení onoho scestí. *K.*

Princip nacionalismu a internacionalismu ve výchově.

Na sjezdu slovanského učitelstva v Praze r. 1908 v I. pracovní sekci předsednictva podal *H. Alferi.*

(Dokončení.)

Motto: „Jest v tomto okamžiku v celém civilisovaném světě známé podivu hodné úsilí, jehož škola je východištěm, ke shodě a fraternitě. Nejprostší obecná škola jest základem veřejného a všeobecného míru." *Leon Bourgeois.*

II.

Pod vlivem těchto ideí společenských stojí moderní škola národní a její učitelstvo, které, chápajíc svoje veliké činorodé poslání, jest povinno idee ty ve škole hlásati a objasňovati, srdce i mysl mládeže podmaňovati, aby vstoupila do služeb vlasti a lidstva a pracovala pro jejich bezpečnost a rozkvět. Nové pojetí nacionalismu, které stává se u všech osvícených národů pojetím jednotným, stejným, pod vlivem mezinárodní vědy a jeho vyvrcholení ve správně chápaném internacionalismu může uspíšiti uplatnění rovnováhy obou principů v národní výchově školní a ve vyučování. A právě ve všeobecnosti (závaznosti) prvopočátečného vyučování, zavedeného již ve mnoha státech, jest jeden ze hlavních základů, kde budovati jest novodobé pojetí poměru individua k národu, tohoto k lidstvu a poměry těmi objasniti práva a povinnosti jejich. „Škola jest v prvém pořadí povolána, aby veřejnému myšlení upravila směr k novým metám osvobozením od staletých předsudků," poznamenává ve svém oběžníku uherský ministr vyučování (zase důkaz „slovní" pokrokovosti) a tím předsudkem míní neslučitelnost lásky k vlasti s láskou k lidstvu.

Ano, bude ctí vychovatelovou, stane-li se škola vedoucí, tvůrčí v nových hodnotách a nebude-li učitel čekati na oficielní schválení propagandy ideí, které vtěleny v život, zajistí mír a štěstí jedincův i skupin společenských v míře největší.

Školská národní výchova, aby stála na výši doby, bude inspirována tedy těmito principy:

I. Osobní morálka shoduje se s morálkou národní a všeobecnou (laickou, vědeckou).

II. Hlavním principem vědecké morálky jest princip společenské solidarity. Na

této theorii budována buď theorie povinnosti sociální.

III. Ve vzájemném poměru jedince ku celku rodinnému, národnímu, všelidskému a vzájemném plnění povinností spatřovati dlužno vznik svobody a práv člověka, práv národů a práva mezinárodního. Individuelní svoboda uplatňovaná v praktickém komunismu omezena jest pouze svobodou a rovným právem jiných a jedincovou povinností účasti ve vyměňování služeb a účastí jeho na dani pokroku. Uznání platnosti mateřského jazyka v životě soukromém i veřejném, ve školách i úřadech buď pokládáno za minimum práv a ochrana těchto práv vyhlášena svatou povinností všech národních jednotek. Buďtež všeobecně prohlášena a uznána následující práva národů, jak stanovena byla všeobecnými kongresy mírovými:

1. Principy práv a morálky národů jsou totožny s principy morálky a práv individuí.

2. Jako nikomu není dovoleno souditi sebe sama, žádný národ není oprávněn prohlásiti válku.

3. Každý spor mezi národy bude rozřešen soudem.

4. Všichni národové jsou mezisolidární a jsou oprávněni obraňovati sebe proti násilí.

5. Neexistuje nijaké oprávnění válečné.

6. Národové mají nezadatelné a neutuchající právo svobodně o sobě rozhodovati.

7. Samospráva každého národa jest nedotknutelná. „Právní cit národa pěstovati je pěstovati zdraví a sílu státu v společnosti." „V boji svého práva vyhledávati budeš!" (Hering.) Touha po zveličení ovládaných území na úkor druhých porušuje city právní a spravedlnosti, a uskutečnění její nejhlouběji porušuje smírné soužití národů.

IV. Mír trvá normálně, když uplatňuje se vláda povinnosti a práva, spravedlnosti, volnosti, rovnosti a bratrství.

V. Pojmy osobní a národní cti nemohou se stotožňovati se snahami vyrovnávání sporů soubojem a válkou, ale odkazem ku řešení soudům čestným a smírčím (obsaženo již částečně v prohlášení práv národů). Principy ty nechť praktikují se ve škole a potom v životě při každé příležitosti a v každém prostředí.

VI. Veřejné mínění národní i světové veřejnosti buď tvořeno v souhlasu s těmito ideemi; mravně opodstatněno nabývá síly a vlivu. Národní lhostejnost k tomuto všeobecnému „hlasu lidu" rovná se mravní lhostejnosti.

VII. Velikost národa měří se nyní tím, aby umožnil v každém období nejvýše dosažitelné rozvinutí fysické, psychické a mravní činnosti národních jednotek, aby téhož dosáhl u sebe jako celku, dovedl sebe a svoje zřízení včasně přizpůsobovati novým podmínkám v harmonickém slučování idey pokroku s ideou pořádku, aby přičlenil se solidárně s nezadáním své svobody a rovnosti ku celku mezinárodnímu a dovedl sebe čestně uplatniti v mezinárodním závodění národů.

Těmito stručně a přehledně načrtnutými hlavními principy řízena buď současná činnost výchovná, aby stala se východištěm ze všeobecných zmatků a nejistoty a dnešní škola a učitelstvo aby uskutečnilo tak svoje kulturní a mravní poslání. Z takového pojetí národní výchovy vyplývá i další důsledek učitelstvu, aby principy tady uvedené uplatnily se ve veškerých plánech výchovných, tedy u učitelstva národův ostatních a tudíž uplatnily se tak všeobecně. Otázka národní výchovy — dle mého mínění — bude se velice často objevovati nejen na programech všeobecných učitelských sjezdů národních (jednotlivých plemen), ale také velmi často zaměstkná mysli všeobecně a řešiti se bude na mezinárodních kongresech školských, kdež zajisté uplatněna bude nejlépe harmonie principu nacionalismu a internacionalismu ve výchově.

Poněvadž pojem nacionalismu filosofickým a vědeckým učením a zvláště **učením o společenské solidaritě** a působením všeobecného stavu společenského od doby probuzení českého národa až po dnešní dobu **podstatně se změnil,** nechť pojmy národnost, vlastenectví v české školské výchově národní **odpovídají nyní nejvyššímu pojetí, jaké dáno jest právě učením o společenské solidaritě, vědeckým, filosofickým a sociálním stavem současným.** Na tomto učení budiž budována theorie společenských povinností a práv.

Doufám však pevně, že apel můj svědčí tomu učitelstvu, které se čestně dovede bíti s reakcí za pokrok, který ani nepřál klidu a oddechu našim milovaným světcům národním Husovi a Komenskému, průkopníkům našich nejlepších ideí a našeho radostnějšího života, a jejichž odkaz nejvěrněji vyplníme, uplatníme-li jako vychovatelé ve škole svoje národní povinnosti v souladu s povinnostmi k celkové všelidské rodině. —

Pátá zemská konference učitelská.

Sděluje *Karel V. Tuček.*

Za doby trvání nynějších zákonů školních sešlo se učitelstvo po páté ku zemské konferenci. Nazvali bychom takovou zemskou konferenci nemalou vymožeností nové doby, kdyby složení této konference založeno bylo v právu učitelstva, kdyby usnesení a návrhy této konference na místech povolaných docházely opravdu sluchu a pozornosti, kdyby — zkrátka řečeno — kdyby měla práce zemské porady vůbec nějakou platnost.

Ale jako samo nařízení c. k. ministra duchovních záležitostí a vyučování ze dne 8. května 1872 pro dnešní poměry se již nehodí a je zastaralé, tak nehodí se c. k. ministerstvu vyučování ani c. k. zemské školní radě material, podaný kteroukoli zemskou konferencí zase proto, že je snad místy poněkud pokrokový a u nás pokrok? — Kde pak!

Co se kdy vykonalo v našem školství dokonalého, vykonalo se jedinou snahou, pílí a prací učitelskou i jest věru pamětihodno, že pro tuto horlivost bývalo a je až dosud učitelstvo nejčastěji z kruhů vládních okřikováno a úřady školními persekvováno. Co však vyšlo z úředních kanceláří, co nese na sobě jakýkoli úřední cejch, přineslo vždy ještě zklamání, trpké zklamání.

A tak bylo též s ujednáními, usneseními a návrhy, náhledy a memorandy, jež vyšla dosud z našich zemských konferencí. Jen si všimněme, co z toho všeho uznala vláda dobrým a vhodným! — Jenom to a tolik, co již bylo nevyhnutelno, co již samo sebou se objevilo jako neodkladné.

I nebylo by divu, kdyby učitelstvo jevilo zjevnou nechuť k zemským konferencím, protože tyto až dosud zůstávaly bezvýslednými, neodpovídaly účeli, jejž zajisté na zřeteli měl říšský zákon ze 14. května 1869, když v § 46. ukládal, aby se v každé zemi konala vždy za tři léta konference učitelů vyslaných z konferencí okresních. Novella školská oklestila tento §tak, že se zemské konference mohou konati teprve po 6 letech, ale ani toto oddalování zemské konference ještě nestačilo, obětovala se i všechna práce a píle všech dosavadních zemských konferencí a vyjímaje některé zavedení několika bezvýznamných tiskopisů, skoro nic se neuskutečnilo.

Vzdor tomu všemu přece jen se chopilo učitelstvo chutě díla a po pět dní pilně, neunavně tenkráte pracovalo od ranního šera až do noci, dílem v sekcích, dílem ve schůzích plenárních a výborových. Co tu sneseno materialu cenného, kolik tu myšlenek skvostných, jaké to vyspělé náhledy a neocenitelné zkušenosti!

Jak mnoho dalo by se z toho všeho vyčerpati ku zdokonalení školství, jak případný to školský sněm, do něhož každý školní okres vyslal po jednom voleném zástupci, jak za to míti lze, zajisté jedním z nejlepších na okrese. Vedle delegátů volených dostavilo se i mnoho členů konference dobrovolných, totiž ředitelů měšťanských škol a okresních školních inspektorů. Z těchto vynikal zdatností, neúmornou pílí a věru obdivuhodnou znalostí a dovedností paedagogickou žamberecký okresní inspektor pan Pešek. Takových inspektorů aspoň deset kdyby bylo v Čechách! Ani jsme uvěřiti nemohli, že máme mezi sebou c. k. inspektora. Tohle je věru vzor inspektora! Až se mnozí o něho báli. Že prý si to nahoru pokazí, že prý se nahoře stane neoblíbeným!

A to právě je charakteristické pro naše školství. Myslíť mnozí, ba nedovedou si ani jinak inspektora představiti, nežli jako nevlídného škarohlída, který na podřízené učitelstvo hledí s patra, chová se k němu odměřeně, pánovitě — inu mnohaletá trpká zkušenost utvrdila je v tom předsudku. Proto poznají-li pojednou také inspektora přítele učitelstva, laskavého, vlídného kollegu, ochotného pracovníka a což při tom nejhlavnějším — důkladného znalce pedagogického — mají strach, aby si nahoře neuškodil . . .

Tentokráte těšila se konference zemská i větší volnosti, učitelstvo jevilo se tu jednomyslně jako živel pokrokový, který zavrhuje jakékoli zpátečnictví, odříká se varhanictví, ohražuje se proti špatnému tisku, který se i ve chrámech dětem rozdává a v němž se tupí škola i učitelstvo a proti oběma se popouzí dítě.

Týkalo se to zejména klerikálních tiskovin, jež nesou zneužívaná jména: „Sv. Vojtěch", „Kříž" a „Marie" a jež sám orgán katolického duchovenstva „Čech" v č. 273. nazval „několika potištěnými stránkami lidového katolického čtení". „Čech" to považuje za troufalost a tvrdí, že tyto listy obsahují „pěkné povídky". Do jisté míry souhlasíme. Jsou tam „pěkné povídky"! Líčívají se jimi „pěkně" zejména pokrokoví učitelé a škola.

V páté zemské konferenci věnována největší pozornost osnovám učebným, ochraně mládeže, právním poměrům učitelstva, tentokráte i učitelky vystoupily statečně za svá práva, dovolávajíce se ve všem rovnosti s učiteli a tužby jejich nalezly tu vřelého přijetí a ohlasu. Konference vykonala dílo ceny značné — to proto, že četní pracovníci jednotlivých organisací učitelských po

celý rok před konferencí pilně a svědomitě o všech otázkách školských uvažovali, rokovali, náhledy své vyměňovali a všecko tak důkladně připravovali, že byl zdar konference úplně zajištěn.

Jest nyní na zemské školní radě, jest i na ministerstvu vyučování, aby využily té obdivuhodné práce učitelské, aby vyslyšely vroucí přání učitelstva a nenechaly zase vše jenom konferenci samé a papíru. Učitelstvo naše dokázalo, že mu jde toliko o zdar školy, o výchovu a prospěch lidu, pro nějž obecná škola zřízena, že nesleduje žádných cílů sobeckých, jež se mu se strany nepřátelské bezdůvodně vytýkají, že poctivě a svědomitě plniti chce těžké povinnosti a přeje si jen trochu svobody a volnosti, aby nebylo odsouzeno k utonutí v šablonách a ku zalknutí ve spoustách úředních výnosů, jež vycházejí nejčastěji od lidí, kteří sami práci a lopotu školní nepoznali.

Měl bych ještě vytknouti, že se v zemské konferenci tísnilo přes 300 lidí v místnosti tmavé, těsné, jak jsme zprvu za to měli, že v kulně hasičské mezi žebříky. Zatím prý je to tělocvična c. k. českého ústavu ku vzdělání učitelů. Patrně dlela v těch dnech hygiena školní ještě někde na letním bytu!

Dr. EDVARD BENEŠ:

Školské problémy ve Francii.

II.

Dnes po 25 letech existence francouzské světské školy nastává v ní a kolem ní školská krise. Netýká se jen školy, nýbrž celého života veřejného, neboť škola dnes všude stojí na prahu tohoto života. V tom velikém boji církve katolické a francouzského státu, který dnes končí šťastně pro stát úplnou odlukou obou, boj o školu hrál hlavní roli.

Nežli se přistoupilo k opravdovému boji politickému mezi oběma, připravoval se napřed konflikt ve škole.

Laická škola přivedla nejen situaci takovou, že mohlo přijíti ministerstvo Waldeck-Rousseauovo, jež zadalo ránu kongregacím náboženským, ale i Combesovo, které přímo připravilo odluku, takže jeho následníci nemohli nežli ji uskutečniti.

Odluka jest koncem jedné epochy boje církve proti státu. Po jejím provedení nastává epocha nová. Církev politicky jest bezmocná, jest bez vlivu na lid, bez officielní podpory, bez vlivu ve škole. Začíná tudíž dnes se chápati prostředků, které ji do tohoto stavu přivedly a činí totéž, co činí církev u nás: začíná znovu boj o školu.

Zde však má boj těžký. Dvacet pět let už ve státních školách jest bez všech práv a vydržuje si jen své vlastní školy těžkými náklady a nedostatečnými silami učitelskými i materielními.

Dnes však přece vrhá se do boje proti školám státním a nespokojuje se s panstvím v těchto svých školách vlastních. A to jest první stránka dnešní školské krise ve Francii. Dosud klerikalism se vzpouzel všemu uznání světské školy a nazýval ji neznabožstvím, nemravností a útokem na náboženská. Dnes když ve Francii nemůže jinak, tož prohlašuje: „Ano, když světskou školu chcete, dobře; přijímáme ji také. Ale pak musí býti opravdu bez všeho vyznání, bez všeho nátěru, nesmí býti náboženská, ale nesmí býti také protináboženství a proticírkevní. Přijímáme ji, ale budeme ji kontrolovati, zda-li zásady hlásané se tu také provádějí. Škola nesmí útočiti na naše náboženství a na církev, nesmí býti místem, kde učitel šíří propagandu antimilitaristickou a kde se mluví proti vlasti.“ Náboženství, vlast a armáda, to jest heslo dnešního klerikalismu francouzského, za nímž se skrývá, když podniká nový útok na světskou školu a když se dovolává práva, kontrolovati dnešní školy francouzské.

Církev, jak řečeno, uchovala si své školy církevní. Za vlády Combesovy ovšem byla učiněna přítrž příliš velikému se rozšiřování škol klášterních; klášterní vyučování zakázáno a dovoleno jen zakládání soukromých škol s učiteli světskými, dle zákona již starého, pocházejícího z r. 1850 a známého pod jménem zákona Fallouxova. Tento zákon zaručuje úplnou svobodu vyučování a zakládání škol soukromých. Zákony Combesovy nechávají jej ovšem netknutý, ale zabraňují osobám z klášterních řádů, zakládati a vésti školy. Jinak volnost nechána. Církev toho použila, vydržuje dále své školy a dává je hlavně celé řadě sekularisovaných mnichů ve správu, obcházejíc tak zákon a dosahujíc nejlépe svého cíle. Stát pak, nemaje monopol vyučování, nemůže zadati církvi ránu rozhodující.

Tak stojí nyní v celé spoustě francouzských obcí proti sobě dvě školy: škola státní laická a škola církevní, vedená většinou sekularisovanými mnichy. Ty dvě školy tu bojují o každou duši, jako u nás se bojuje o dítě v území uzavřeném; za klerikální školou stojí celá armáda církevní a v každé obci kněz přirozeně silně pro ni pracuje. Dnes po odluce, když jest od státu neodvislý, jest mu to tím snazší.

Ale nejedná se tu jen o tento boj. Jedná se tu hlavně o výše uvedenou kontrolu nad světskou školou. Již dlouho tyto školy cír-

kevní osobovaly si jakési právo, dohlížeti na učitele škol státních a na nepříjemné učitele v různých obcích, a nebyly tak jenom vážnými jejich konkurenty, ale i hrozně nepohodlnými inspektory. Dnes najednou tento dohled stává se docela heslem celé jedné kasty lidí, kněží, a celé jedné strany politické, klerikální. Chce se organisovati zcela pravidelný dozor nad školami a při tom jeho organisátoři dovolávají se zásady demokratismu a tím ovšem dotýkají se také jedné velice choulostivé otázky: jaká má býti volnost učitelova při vyučování, jaké mají právo občané při rozhodování o směru a vedení školy se stránky vyučování, jaké tu je právo státu. Krátce otázka školy volné jest tu postavena v celé své šířce.

Francouzská laická škola není vlastně volná: jest tu stát, který na učitele dohlíží, vyučovací pomůcky, knihy atd. schvaluje, učitelům poroučí vyučovati v určitém duchu, zakazuje vyučovati tím nebo oním směrem. Jest sice škola „arreligieuse“ — jak řekl Aristide Briand — bez-náboženská a nikoli protináboženská; stát nechává tuto otázku stranou a nepronásleduje proto učitele, ježto sám jest laický, ale nedopustí vyučovati na př. zcela volně ve smyslu socialistickém nebo jiném; vtiskuje škole znamení své. A učitel jest stejně nesvobodný jako u nás, ve státě klerikálním. Na druhé straně jest tu menšina katolická, která proti tomuto autoritativnímu pojetí školy tvrdí, že každý občan má právo dohlížeti na vyučování svého dítěte a rozhodovati o směru tohoto vyučování. Zásady demokratismu tomu prý chtějí. A když učitel řekne něco proti jejich názorům, chtějí míti právo ho poháněti před soud. Chtějí za každou cenu prováděti kontrolu nad školou, kam musí posílati své děti; v mnohých obcích totiž klerikální rodiče musí nutně posílati děti do školy laické, poněvadž jiné není.

Pod vlivem těchto úvah pak organisuje se opravdu systematická kontrola světských škol ve Francii. Všude, kde to je možno, zakládají se pod vedením kněží tak zvané „asociace rodičů pro dohled na veřejnou školu“. Celou agendu vedou biskupové, místní associace se spojují ve federace a tyto federace soustředily se v „národní výchovnou a vyučovatelskou ligu“. Liga tato prohlásila přímo, že rodičové křesťanští žádají, aby ve všech obcích pořádány byly pravidelné ankety o vyučování, že musí býti dáno přísné upozornění těm školám, které nejsou dosti uctivy k náboženství a k idei vlasti, a konečně že musí přijíti na nejpřísnější index a do absolutního interdiktu ty, které by přes to otravovaly křesťanskou mládež; v tom případě hned založena musí býti škola soukromá a církevní v takovém místě a děti z nebezpečí zachráněny.

A skutečně věc se dnes provádí velice zhusta. Okamžitě nastalo po zařízení ligy soustavné pronásledování učitelů. Prováděla se kontrola, zdali škola jest opravdu světská, to jest nemluví-li proti církevním dogmatům a církvi samé. Každý ovšem pozná, že stát a církev mají zcela jiné ponětí o laicismu školy. Státní laicism jest kritické vyložení, co to jest protestantism, co katolicism, co budhism, co boje náboženské; církvi každý výklad, který není dle dogmat, přirozeně se zdá útokem na církev a náboženství. Kdyby bylo možno to zařídit dle názorů církve, musilo by se prostě mlčeti o největší části učebné látky: dějepis byl by ve škole nemožný rovněž jako mnoho jiných věcí. Církev rozumí světskosti školy v tom smyslu, že o sporných věcech se má mlčet; a poněvadž jest spor skoro ve všem mimo abecedu a násobilku, nemohlo by se vůbec na školách světských vyučovat.

A tak tato snaha po kontrole končí opravdovým terrorisováním světské školy a učitele. Jako u nás dnes učitelé pokrokoví tak i zde v zapadlejších centrech klerikálních musí vytrpěti učitelé pravé martyrium a pomoc úřadů nijak jim nepomáhá. Jsou dáni na index, bojkotováni, terrorisováni, vyháněni z bytů, život jim ztrpčován při všech možných věcech a příležitostech, právě jak to klerikální liga prohlásila. Kněz ve vsi pravidelně vede celou kampaň. Zorganisovány někde docela i procesy proti učitelům, a poněvadž soudci jsou dosud značně klerikální, podařilo se i dosíci odsouzení pokrokových učitelů pro výroky, učiněné ve škole o náboženských otázkách. Cílem jest tu jediná věc: zdiskreditovati co možno světskou školu, připraviti tak půdu k založení školy soukromé církevní a převésti konečně děti z jedné do druhé. Aby toho bylo dosaženo, pořádá se soustavný boykot knih republikánských. Rodičové zapovědí dítěti nositi a učiti se z knih, které biskup dal na index. Jinde zase děti odepírají odpovědi na otázky o církvi katolické, o inkvisici, o protestantismu, o bartolomějské noci, atd. Kněz jim to zakázal, a neposlechnou-li, bude jim odepřeno vyučování v náboženských hodinách, nebudou připuštěny k svátostem, atd. Jinde konečně se organisují zcela stávky školské, když se jedná o věcech, které neschvaluje církev, když učitel přednáší o věcech církvi nemilých; soustavně se stávkuje nebo též boykotuje na popud těchto associací hodina morálky, která ve světské škole nahradila vyučování náboženské.

Učitelské spolky začaly se brániti proti

těmto věcem. Alarmována veřejnost, politikové zakročili, připraven zákon o celé věci, jímž tyto intriky a boykoty měly býti učiněny nemožnými. Nejprve má býti potrestán kněz, který provokuje děti k neposlušnosti, pak se má zakročiti proti biskupům, kteří se odváží dávati na index knihy republikou uznané. Konečně za své vyučování učitel nemá býti osobně zodpověděn. Na příště žaloba se musí vésti proti státu, poněvadž tento kontroluje učitele a učitel, když učí, zastává úřad státní. Tím ovšem značně pomoženo škole laické a učiteli, ale nikdo nemůže říci, že jest tím také celý problém rozluštěn.

Uvažme jen situaci naši v Rakousku a situaci klerikálů ve Francii: my jsme dnes v témž postavení u nás, jako oni zde. Nás znásilňují ve škole, je ve skutečnosti znásilňují také.

A my nechceme vůbec žádného znásilňování, ani znásilňování klerikálů. Jistá věc jest, že vnucením laických forem státních, školských atd, se mnoho klerikálům béře, ale stát to béře svou moci, a to jest znásilňování.

A pak uvažme, že se tu děje více. Proti laické škole neprotestují jen klerikálové, ale také socialisté.

Se stránky sociální totiž škola zůstává tím, čím byla, socialisté nazývají ji školou třídní, buržoastickou, a mají pravdu. Jsou nuceni posílati sem své děti a škola ta jest vedena zcela jiným duchem, nežli by chtěli. Nemohou si pomoci, posílati sem děti musí, a tak by stejným právem mohli jako klerikálové organisovati po celé zemi své associace na terrorisování učitelů, kteří by učili dle nařízení státu.

Situace tu jest úplně stejná.

A v tom právě spočívá celá ta školská krise ve Francii. Nejedná se tu v podstatě jen o zabránění útoků na světskou školu se strany církve, ale rozhoduje se zde o hlubokém problému, jak učiniti zadost všem, kdož mají na veřejném vyučování zájem, jak uspokojiti učitele, dáti mu svobodu, a jak dáti současně rozhodování o výchově dětí do rukou jejich rodičů; a konečně se jedná tu o to, jak provésti organisaci školy v souhlase se všeobecným zájmem všech, to jest státu.

Jak tedy tento těžký problém jest možno rozřešiti?

Ve Francii vystoupilo se v posledním roce se dvěma sobě zcela protichůdnými návrhy. Jeden bych nazval socialistickým — socialistickým formou, ne duchem — druhý pak jest něčím zcela novým a pro nás zajímavým, ježto se tu v něm navrhuje organisování volné školy tak, jak přátelé její nejlepší ve Francii si toho přejí. První návrh prostě vychází ze všemohoucnosti státu, dává mu moc i při výchově dětí, odpírá právo na výchovu otci a dává naprostý monopol vyučování státu. Stát sám si určí, jak jest třeba děti učiti, stát nedovolí zakládání žádných škol soukromých a ty, které existují, odstraní.

Odstranil by se prostě zákon Fallouxův z r. 1850. Politická moc tu rozhodne. Když měli moc klerikálové, byla škola klerikální; dnes ji mají radikálové, jest tedy radikální. Budou-li ji míti zítra socialisté bude socialistická. Luštění to jest jednoduché, ale zakládá se prostě na znásilňování přesvědčení, ačkoli se zde, jak uvidíme, formulují jisté reservy. A proti tomu my stojíme v každém případě.

Druhý návrh pak organisuje školu volnou, opravdu volnou, protože je volnou pro všecky: ať si klerikálové zařídí školy své a dají si tam učitele své, radikálové, t. j. stát a vláda dnešní, ať si zřídí také své, hlavní a nejčetnější, a konečně i socialisté ať mají také své se svými učiteli. Uvidíme ještě, jak pak se celý návrh rozvádí, jakým způsobem po prvé pronikl na veřejnost a jaké dnes má naděje do budoucnosti.

Dr. OTAKAR KÁDNER:

Nové typy středních škol rakouských.

Od známé ankety středoškolské ve Vídni uplynulo o málo více než půl léta a již vydány nové učebné osnovy osmitřídního reálného gymnasia a osmitřídního reformního reálního gymnasia (pro tento typ zatím jen přehled hodin, věnovaných jednotlivým předmětům). Kdežto v Německu reálná gymnasia se ujala a vynutila si konečně rovnoprávnost s gymnasii, u nás ústavy toho druhu, zakládané kdysi s velikým nadšením v létech sedmdesátých po příkladě táborském, z mnohých příčin se neosvědčily a postupně měněny v pouhá gymnasia, tak že v roce 1908 byly v Čechách již jen v Chrudimi, Klatovech Kolíně, Novém Bydžově, v Praze v Křemencové ulici a na Smíchově (na Moravě není již reálných gymnasií vůbec).

Základní ideou dosavadního reálného gymnasia bylo, aby oddělení nižší podávajíc vědění do jisté míry ucelené, bylo spolu jednak přípravou k vyšším gymnasiím, jednak k vyšší reálce. Proto ve III. a IV. třídě žáci dle svobodné své volby navštěvovali buď vyučování řečtině neb francouzštině; jinak osnova byla úplně stejná i pro budoucí gymnasisty i realisty tak, že všichni se učili latině, měřictví

a rýsování, kreslení (v Dolních Rakousích gymnasisté v III. a IV. třídě mají kreslení pouze 2 hodiny, realisté 4). Předností nepochybnou jest, že se žák o volbě svého povolání nemusí rozhodovati hned, nýbrž až po dvou letech, když již se osobité sklonnosti a nadání objeví výrazněji; předběžná znalost latiny byla realistům stejně na prospěch, jako gymnasistům kreslení a rýsování. Za to vadou podstatnou jest, že počet hodin jest příliš značný, kdežto na českých gymnasiích bez kreslení je v I. tř. 25, v II. 26, v III. 28 a ve IV. 29, s povinným kreslením v I. 29, v II. 30, v III. i IV. 32, na reálných gymnasiích s povinným tělocvikem učí se v I. tř. 32, v II.—IV. 34 hodin týdně (bez tělocviku o 2 hod. v každé třídě méně), což je počet bez odporu veliký. Po třídě IV. následoval dosud definitivní rozchod: jedni ubírali se do vyššího gymnasia pokračujíce ve studiích řečtiny, druzí přestupovali do vyšší reálky (tedy bez latiny s francouzštinou).

Nová osnova reálného gymnasia nechává padnout dvojitost třídy III a IV. a po způsobu německém organisuje celé reálné gymnasium s latinou a bez řečtiny, za to však s francouzštinou od třídy III. Počet hodin věnovaných náboženství se nemění (16); latina z 48 hodin (na něm. ústavech 50) redukuje se na 45; vyučovací jazyk (na něm. úst. měl 23, na českých 22) má teď 26, tedy o 3, resp. o 4 hod. více; francouzštině přidává se v III. a V. třídě po hodině, takže na celém ústavu bude míti 22 (dosud reál. gymnasia měla 8, na vyšší reálce 12); zeměpis a dějepis měl dříve 27 (u nás jen 26) hodin, nyní 29, při čemž zeměpis jest předmětem zvláštním; matematice ubrána hodina, resp. dvě (má teď 23, dříve u nás 24, na německých ústavech 25); přírodní vědy mají teď 28 (měly dříve u nás 22, na něm. úst. 26), při čemž přírodopisu učí se až do VIII. třídy a na vyšší oddělení zavádí se chemie; klassická propedeutika omezena na 3 hodiny v VIII. (na gymnasiích učí se jí v VII. i VIII. po 2 hod.); kreslení redukováno z 16 hodin na 10, krasopis ze 2 hodin na 1; konečně zaveden všude obligátní tělocvik po 2 hodinách a deskriptiva do V. i VI. tř. rovněž po dvou hodinách. Celkem rozvrh předmětů na novém reálném gymnasiu s německou řečí vyučovací bude tento:

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Celkem
Náboženství .	2	2	2	2	2	2	2	2	16
jazyk vyučovací	4	4	3	3	3	3	3	3	26
latina	6	6	6	6	6	5	5	5	45
druhý živý jazyk (francouzština)	—	—	5	4	4	3	3	3	22
dějepis	—	2	2	2	3	3	3	3	18
zeměpis . . .	2	2	2	2	1	1	1	—	11
matematika . .	3	3	3	3	3	3	3	2	23
deskriptiva . .	—	—	—	—	2	2	—	—	4
přírodopis a geologie	2	2	—	—	2	2	2	2	12
chemie	—	—	—	3	—	2	2	—	4
fysika	—	—	2	—	—	—	3	4	12
filosofická propedeutika . .	—	—	—	—	—	—	—	3	3
kreslení	3	3	2	2	—	—	—	—	10
psaní	1	—	—	—	—	—	—	—	1
tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2	16
	25	26	29	29	28	28	29	29	223

Na českých ústavech přistoupí k tomu ještě 3—4 hodiny němčiny, takže počet hodin vyučovacích stoupl maximálně v některých třídách na 32, tedy zase na tolik, že nebude lze zavésti ve všech dnech a třídách jednoduchou frekvenci, předpokládající maximální počet 30. Bylo by proto třeba, aby počet hodin počínaje od III. tř. na ústavech českých byl redukován o 1—2 hod., tak aby i s relat. obligátní němčinou, jíž by připadlo po třech hodinách, bylo celkem týdně 30 hodin, což je přece dosti. Připomínáme, že dosud takové úpravy plánů dály se pouze cestou úřední a že by přece měly díti se po vyslechnutí odborných kruhů; výhradně nutno se ohraditi proti tomu, aby snad němčině nebylo zase přidáváno na újmu češtiny, jež měla nyní v III. a IV. třídě jen po dvou hodinách, kdežto němčina tři (v IV. třídě gymnasií s oblig. kreslením docela měla čeština jen dvě, ale němčina čtyři hodiny). Tím by zajisté docela zmařen byl záměr nové osnovy, jež jazyku vyučovacímu hodin přidává jistě ne bez úmyslu.

V podrobnostech vykazuje nová osnova leccos pozoruhodného. V jazyku vyučovacím hned od počátku akcentuje se moment esthetický („úvod do názorného pojetí a používání poetických článků") a ve vyšším oddělení se přímo za nejkrásnější úkol literárního studia pokládá „Anbahnung eines echten, warmen persönlichen Verhältnisses des Schülers zu den Werken der Dichtkunst". Kdežto v latině dříve se akcentovala zvlášť stránka formální a nanejvýše se ve vyšším oddělení mluví o znalosti římského státního zřízení, nyní stanoví se za cíl mimo jiné úvod k porozumění římského kulturního života. Zcela tak i ve francouzštině klade se důraz na moment kulturní a v methodě vyučovací doporoučí se indukce, ale opatrně a s výhradou. V dějepisu v VIII. nařizuje se učiti zeměpisu a dějepisu mocnářství a nově nauce občanské (Bürgerkunde) jakožto obecnému úvodu do funkcí státních po stránce politické, kulturní a národohospodářské, čímž stupňovitost dosud obvyklá, při níž se táž láska ovšem s jiného hlediska probírala v nižším i vyšším oddělení, zachovává se v dějepise i zeměpise i na dále. Naproti tomu osnova mathematiky po prvé rozeznává stupně tři: nejnižší (tříletý), v němž probírá

se element. arithmetika a geometrie, střední 2letý), věnovaný algebře, planiometrii a stereometrii, konečně nejvyšší, v němž v VI. tř. je trigonometrie, v VII. analytická geometrie, v VIII. opakování a „Rückblicke und Ausblicke nach geschichtlichen und philosophischen Gesichtspunkten"; reformní snahy jeví se tu též v tom, že se bude učiti i ponětí funkce i základům počtu pravděpodobnosti. V přírodních vědách v třídě I. a II. obírati se budou zoologií a botanikou, III. celý rok a IV. 1. semestr fysikou, IV. 2. semestr chemií a mineralogií, V. botanikou, VI. a VII. 1. semestr zoologií, 2. semestr mineralogií, VIII. všeobecnou zoologií, dále je experimentální chemie v VI. a VII. tř., konečně fysika v VII. a VIII. Ve třech hodinách propedeutiky má se probrati úvod do logiky a empirická psychologie (této budiž věnovány dvě třetiny času). Připomínáme, že zredukován i počet úloh (na př. u nás z češtiny v I. bylo 12—13 úloh, nyní jich bude jen 9, z nich 6 školních; z latiny bývaly v I. tř. komposice každý týden, teď budou jen za 14 dní atd.) a ve vyšším oddělení ve větší míře připuštěny úkoly z latiny do češtiny.

Pro druhý typus, jenž je v Rakousku docela novinkou a obsahovati má rovněž osm tříd s názvem „reformní reálné gymnasium", vydán pouze přehled hodin. Nižší oddělení bude úplně shodné s nižší reálkou, za to ve vyšším zase zavádí se latina a to s vydatným počtem hodin (30, rozvržených tak, že je v V. a VI. po 7, v VII. a VIII. po 8); náboženství učí se celkem 7 hodin (v VIII. pouze hodinu), jazyku vyučovacímu věnováno 12, druhému živému jazyku rovněž 12, dějepisu a zeměpisu celkem 15 (v VIII. 3, v ostatních třídách po 4), mathematice 11 (v VIII. 2, v ostatních po 3), přírodopisu v V. a VI. po 3, v VIII. 2; fysice a chemii v VII. a VIII. po 4, propedeutice v VII. 1, v VIII. 2, kreslení v V. a VI. po 2, tělocviku ve všech třídách po 2. Dle toho by byl celkový počet hodin v V. a VI. 29, v VII. a VIII. 30. Připočteme-li u nás ještě po 3 h. němčiny, vyplývá zase potřeba redukce, jež se asi provede na účet latiny, které by dle plánu úředního při jednoduché frekvenci připadlo v týdnu některý den až po 2 hodinách dopoledne, což je rozhodně zbytečné, neboť druhou hodinu za též dopoledne lze docela právem pokládati za zmařenou.

Vládní osnovy dle toho vyhovují volání po reformě střední školy rozhodně neúplně a jednostranně. Nedotýkajíce se vůbec ani gymnasií ani reálek — tyto i na dále snad zůstanou sedmiletými, nepohne-li vláda sněmy zemské k tomu, aby ústavům rozhodně přetíženým ulevilo se přidáním roku — vytvářejí vlastně jen jeden nový typus tím, že připouštějí možnost gymnasijního vzdělání bez řečtiny, za to s vydatnějším pěstováním realií; ovšem současně se restringuje tato reforma ustanovením, že absolventům reálných gymnasií bude zabráněn přístup do některých oborů universitního studia, které se dosud bez řečtiny neobejdou. Důležité je, že i na dále každý ústav zůstane sám pro sebe, kdežto v jiných zemích zavádějí se jednotné školy střední ve vyšších třídách rozrůzněné ve dvě i více sekcí. U nás tedy zase bude často záviseti jen na poloze místa, do jakého ústavu žák přijde a tak hoch třeba rozhodně k reálnému studiu nadaný bude chodit do gymnasia místního prostě proto, že jiné střední školy v místě nebude. Po této stránce jakoby vláda nechtěla viděti, že i u nás staly se náběhy k diferencované jednotné střední škole (ve Valašském Meziříčí a Děčíně).

A přece by byla možna aspoň částečná odpomoc. Reálky mohly by se snadno nyní kombinovati s reformním reálním gymnasiem, takže by po společném oddělení nižším následovala specialisace v oddělení s latinou a bez latiny (ovšem by se musilo studium reální dříve rozšířiti na osm let); podobně jistě by se nabyl modus, aby se na společném základě vybudovala kombinace gymnasia s reálným gymnasiem, zvláště kdyby řečtina posunuta byla až do V. tř. (ovšem za to s větším počtem hodin). Celkem — myslím — nové plány přinášejí daleko méně, než se čekalo.

V. JORDÁN:

Je náboženský cit vrozen?

(Dokončení.)

Že ne člověk k obrazu božímu, ale právě naopak představa boha k obrazu lidskému je vytvořena, tuto psychologickou pravdu vyciťuje a tuší i dítě. Několik dokladů:

Dvéře se rozlítly prudčeji než obyčejně a v nich se objevily dva rozčilené dětské obličeje. Oči chlapcům jiskří, tváře jsou zardělé. „On mne kopl," hlásí starší. Mladší, červený jako rak, mlčí. Je ho mamince líto. „Víš," praví staršímu, „odpusť mu to pro tentokrát." „Já mu to nikdá neodpustím," zní zlostná odpověď. „Tak ty že neodpustíš, jaký jsi to křesťan? Křesťané odpouštějí!" „Ano, ale kopance ne!" — „Hleď, a tobě Pán Bůh také odpouští, čím ho denně hněváš." — Kdybych já Pána Boha kopnul, taky by mi to neodpustil." *B. Č.*

Naše Nanka, služka, vykládává dětem z náboženství všecko možné. Hoši si to zpracují ve své hlavě po svém. Dítě snaží se vše zrealisovat. — Ve svých hadříčkách našel tříletý Vláďa hodně chlupatý hadřík z ostré vlny, smotal jej, svázal, vypadalo to jako nepodařená myš. Hodil to na zem a

volá: „Jiříčku, to, jak svatý duch skáče.“ Oba mají nesmírnou radost ze svého ducha, je vskutku podařený. *B. Č.*

Malá Mařenka sousedovic byla u nás na táči, či na besedě. Je jí půl čtvrta roku. Chlubila se, co všecko dostala od Ježíška.

— A jak jsi mohla dostat od Ježíška dárky, když se neumíš ještě ani modlit? divili jsme se.

— A já umím.

— Které pak modlitbičky umíš?

— Umím „Oce nás“, povídala Mařenka, umím „Andejíctu“ a „Na ty louce zelený“.

B. Č. 19. 1. 1908.

Ba stálým přecpáváním a upřílišněným vychovatelským chvatem vychovávají rodiče sami pochybovače, jak svědčí dětské otázky:

Jak mohl všemohoucí a vševědoucí pánbůh dovoliti, aby byla dětská výprava křížácká proti Turkům? *Besedy Času. 9. 6. 1907.*

Proč jindy nevysvobodil Bůh nějakým způsobem zbožné pějící a modlící se Čechy z krutého postavení, jako to učinil na Hostýně? Proč to neudělal na př. svatému Václavovi? *B. Č. 9. 6. 1907.*

Nanka vykládala Jiříkovi o Zvěstování P. Marie a povídá, že se P. Marie velice ulekla. Jiřík, který rád dělá hrdinu, praví: „Já bych se nelek.“ —

Děvčátko bralo zvěstování P. Marie zcela lidsky. Prohlížela v biblické dějepravě obrázky, červenou tužkou omalovala P. Marii obličej. Na otázku, proč to dělá, odvětila: „P. Maria se červená, že bude mít děťátko“. *Machar: Zvěstování P. Marie.*

O pádu v ráji uvažovaly děti následovně; jak zachyceno ze školy.

Vykládala jsem dětem v nedělní škole o pádu Adama a Evy v ráji. Malá Anička začala se mračit a hubovat: „To byla taky Eva jedna.“

„No, no, Aničko,“ pravím, „nevím, jestli bys taky nevzala, nevzala to jablíčko a nesnědla ho.“ „A šak já byšem tam ani nedošáhla,“ hbitě odpovídá malá diplomatka. *J. W—á.*

Besedy Času 2. č. 1907.

Nebo příklad z domova:

Jiříček se ptá: „Maminko, prosím tě, jak to vlastně bylo s tou Evou v ráji? Povídám mu o tom a Jiřík se zamyslí: Mamuško, poslouchej, pro jedno jedinké jablíčko vyhnat Evu z ráje, to přece Pánbíček neměl. Kdybych já byl Pánbíčkem, vyhnal bych toho hada a Evu bych nechal klečet v koutku a řekl bych jí, aby to už víckrát neudělala. Jistě by se velice styděla, viď?“ *B. Č. 1908.*

Že domněle náboženský cit nejen nechrání, ale i probouzí ješitnost, patrno z následujícího příkladu:

Universitní docent Tippmann vykládal na cvičné škole v Praze v pašijovém týdnu o utrpení Kristově. Tippmann umí pohnout dětskou duší. V první třídě seděl klučík, řezníkův synek od sv. Petra, neposeda, výtržníček. — Byl znám po celém ústavě pro svou pohotovost k řeči a v zadu zapínacími kalhotami, jež bývaly často s kormidélkem. — Milý klučík se při líčení Tippmannově rozplakal, usedavě rozplakal, až obrátil k sobě pozornost druhých i sama katechety, jenž svým úspěchem pohnut chlapce pochválil veřejně a hladil po tváři. — Po velikonocích bylo opakování z pašijového týdne. — Známý náš neposeda pojednou ruku nahoru a neodbytně se hlásí. Na otázku, co si přeje, odpověděl: „A prosím, pane katecheto, já dneska zase pláču.“ — Toužil po opětné pochvale. —

Z četných případů, jak neukázněná horlivost vyučovatelská sesměšňuje i nejvážnější snahy, vybíráme jediný:

Slova Tvůrce, stvořiti, Vykupitel, vykoupiti patří v první třídě k nejtěžším, leč vzdor tomu nejčastěj užívaným. Učitel jeden dobrovolnou úmluvou s přespolním farářem učil za tohoto náboženství za slíbenou odměnu: „Dám vám na boty, pane učitel, co bych já cestami sem roztrhal, jen týden před vikářskou visitací přijdu, abych si děti připravil.“

Při visitaci došlo na výklad: .... „Adam a Eva hřešili. Co zasloužili?“ „Trest“. „Jak je Pán Bůh potrestal?“ „Vyhnal je z ráje.“ „Jaký trest zasloužili?“ „Věčné zatracení.“ Trestal je tak Pán Bůh?“ „Pán Bůh je tak netrestal.“ „Koho jim slíbil, že jim pošle?“ — Ticho. Ani ruka vzhůru. — „Nu,“ pomáhá farář, „že jim pošle Vy...., — Vy....“ — Zvedla se ruka, farář na ni ukázal, „Vikáře,“ vyletělo Tuzarovi z huby. A všecko auditorium vypuklo v homerský smích. —

Které poučení vyplývá volným myslitelům z uvedených příkladů?

Následující:

Stále míti na paměti, že není ani vrozených představ, ani vrozených, zděděných, vnuknutých citů. Že se city nedají naučiti, sděliti. Citu lze toliko půdu připraviti, čili, cit lze jen navoditi. Nelze toho dokázati káráním, kázáním, vyhrůžkami a tresty. Není žádného jedině neomylného způsobu, jak si při návodu vésti. Děje se tak nejčastěji slovy, četbou, jindy i hudbou, zpěvem, obrazem, hlavně příkladem vlastním; není vyloučen ani příklad záporný. Zdali pak nelze varovati od výstředností pohlavních, upozorníme-li na jednotlivce nalézajícího se v postupném úpadku tělesném, mravním i rozumovém či v progresivní paralyse? Rozum a povaha hrubá nebývá schopna citů jemných a trvalých. Lze tudíž říci, že hrubí klerikálové opravdového citu náboženského nemají. Jest nutno stále dětí si všímati. Nutno však se vystříhati všeho vychovatelského chvatu. Nechtějte míti z dětí ranných mudrcův. — Citům nutno navykati, neboť vrozeny nejsou. Není vrozen ani cit náboženský.

SULA:

Lidovýchovné sdružení na Kutnohorsku.

Lidovýchovná kulturní práce na venkově se množí, musíme přiznati — a nese skutečně ovoce v dohledné době. Jednotlivci i kroužky inteligentů vycházejí z reservy, pořádají se dětské a lidové koncerty, divadla, recitace, vzdělávací přednášky a p. ve střediskách stále četnějších a podnikavějších. Mám na mysli vzdělávací kroužek na Rakovnicku, na Karlínsku hudební sdružení, pěvecký a divadelní kroužek na Kutnohorsku, na Českobrodsku zase orchestr diletantů a j. v. podobných.

Chci říci pár slov a zkušeností o Kutnohorském sdružení.

1. Co bylo účelem? Obecenstvo venkovské, primitivní mělo se naučit vyposlechnout dílo hudební neb literární (recitace a divadlo), mělo se naučit vytěžit z díla užitek, porozumět mu, naučit se chodit do vzdělávacích takových besed a mít potřebu vidět a slyšet opravdové dílo v malých venkovských poměrech. Mělo se i naučit chovat se v divadle, v besedě jak se sluší a patří.

2. Z tohoto cíle vyplynula i methoda naší drobné práce na venkově: po formální stránce snížili jsme se k úrovni lidových poznatků, chytili jsme jeho zájem nejprostšími výklady před dílem zpěvním nebo divadelním promluvenými, jež vystihovaly dílo věcně a srozumitelně. Výklady musí být předem napsány, připraveny, vypilovány — a pak přednášeny. Přihlíželi jsme ovšem k tomu, aby slovní doprovod — výklad nebo jen upozornění napínal obecenstvo na vlastní dílo, a aby stavěl na známém a blízkém. Výklady naše se vždy osvědčily a bylo zcela patrno, jak recitovanému nebo hudebnímu dílu se jinak a lépe s výkladem rozumí. Výkladem byl výstižný životopis, nebo malba prostředí, v jakém dílo vzniklo, jindy zas hlasy kritické nebo citové bezprostřední vyjádření dojmu.

3. Programy vybrány byly úzkostlivě, se stanoviska neústupně uměleckého. Měli jsme na mysli publikum venkovské, které neuslyší klasickou věc — a v podání výstižném. Nutno přiznat, že programy byly i tendenční, zejména recitační čísla, proto, aby zahýbala venkovským vzduchem. Byl to Machar („Vůně Moravy“ I.—II., Padlým u Sadové) vedle něho Havlíček, Neruda, Čech (Vladimír, Epigramy, král Lávra, Nerudovy Feuilletony, Písně otroka), jež působily na lid silným otřesem a vynutily si uznání a pochopení. Z hudebních čísel vytknu: Ant. Dvořáka: Z moravských dvojzpěvů, Smetanovu Polku z Prodané a Výstup 1. z Prodané (sbor smíšený), Fibichův melodram: Vodník, Malátovy Zpěvy lidu českého, národní písně české a slovenské, harmonisované lidově. To byl program dosti obsáhlý na večer, ale obecenstvo bylo by poslouchalo ještě déle. V místech, kde měli jeviště, nebo kde se dalo improvisovat, sehrál se Čechovův Medvěd. Před hrou ovšem byl obsáhlejší výklad o divadle, o hře, jak se v divadle chovat, co nevidět v díle a jak je pochopit.

Kde se dalo, zvlášť na odpoledne pro děti sehráli jsme také Princeznu Pampelišku s loutkami. V předaktech hrály se úryvky z Mozarta.

V programech nechyběl ani humor, který opatřil osvědčený Neruda. Přihlíželi jsme tedy vždy jak na pestrost programu, tak i z psychologické stránky na poutavost a věcnost.

4. Jakého přijetí se dostalo dílům: Nejšířeji působily národní písničky (harmonisované, ač lidový zpěv jest jednohlasý) — a po čase zpívala celá ves. Neruda přijat všude s otevřeným srdcem. Machar podněcoval nebo drtil. Čech okouzloval. Čechov rozesmával, Fibich napínal a děsil, Smetana budil bezděčný šťastný úsměv a Dvořák kolébal srdce radostí a rozkoší. Výklady leckde přijaty s nevolí, v Kutné Hoře výklad o divadle a jak se má obecenstvo v divadle chovat, pobouřil, totiž „urazil“ elitní část obecenstva, poněvadž se domnívalo, že ví, že se nesmí v divadle při hře smrkat a šustit papírem — a kritisovat jen a jen herečky. Ve vsích (ve Schořově) bylo přijetí srdečné a nejsrdečnější, tak že jsme musili slíbiti novou produkci.

Besedy naše byly zcela bezplatné nebo po 20 h nejvýše, aby lid přišel. Na městečkách (Malešov, Zbraslavice) přišla místo lidu většina inteligence, jež se při výkladech i při díle statně bavila, lid nikdy při díle nemluvil a jen hltal. Čím prostší ves, tím se nám líp zpívalo a hrálo — a tím účinek byl také na obecenstvu citelnější. Do jara 1908, za svého působení vykonali jsme patnáct koncertů a besed. V zimní saisoně začneme pracovat znovu a dále, obohaceni zkušeností. Besedy měly vliv zejména na mládež dorůstající a škole odrostlou, poněvadž se vytýkala v proslovech díla, jež nutno číst a mládež škole odrostlá i dospívající je nejplastičtější. Hlavně k této dorůstající venkovské generaci jsme mluvili a její zájem chytali.

5. Zkušenosti, jež jsme nasbírali, jsou cenné. Programy raději menší, aby vzbudily hlad po dalším poznání, aby jen namlsaly, ale nepřesytily. U lidu nedá se mnoho předpokládat, ať je to lid rolnický nebo dělnictvo — nutno tedy mluvit co nejprostěji, bez pathosu a cizích slov. Besedu radno určit nejlépe na odpoledne, kdy i mládež může přijít. Obejděte se v místnosti koncertní bez alkoholu, je-li koncert v šenkovně, řekli jsme hostinskému, aby roznášel až po číslech. V koncertní síni jsme rozvěsili obrazy a vyzdobili ji vkusně, poněvadž celkový dojem besedy má být sváteční.

Besedami vykonali jsme kus práce po venkově, kus práce pro zjemnění vkusu a zušlechtění povahy, pro zvýšení úrovně společenské a pro podnícení k sebevzdělávání.

Vznešenost světa je vždy úměrna se vznešenosti ducha, který jej pozoruje. Dobrý nalezne zde svůj ráj, špatný zakouší již zde své peklo.

Heine: Myšlenky a nápady.

RŮZNÉ ZPRÁVY

Letošní zemská konference učitelská vyznamenávala se skvělým průběhem. Jak po stránce výchovy a učby, tak zvláště po stránce školské politiky vykonala neohroženě velmi mnoho cenné práce. Chceme se dotknouti posledních a požadavků sem směřujících. Konference vyslovila se pro menšinové školské požadavky, pro zachování školských zákonův vzhledem k bezkonfesijnosti školy, proti sv. Vojtěchu ect. ve školách, zvláště důležitý úspěch způsobilo její zakročení o předložení disciplinárního řádu, který pro učitelstvo vypracoval kanovník a kterýž má co nejdříve k sněmovnímu schválení býti předložen. Hlas nejlepších hlav učitelstva celého království musí být v těchto vážných otázkách slyšen. Učitelstvo v prvé řadě jest povoláno, aby vyslovilo se o četbě žactva a jeho důvody proti klerikální tiskovině, jež ničím nezadá ani krvavé ba ani pornografické literatuře — spojujíc zároveň přednosti tisku zálesáckého — nechť uváží široká veřejnost. Krásným zjevem porady bylo neohrožené vystoupení volených delegátův na obhájení vnitřního náboženského přesvědčení učitelova. Zemská porada výslovně žádá, aby paragrafy rakouského zákona platily i pro učitelstvo a aby bezkonfesijnost učitelova nijak nesměla být podmínkou dravému kleru k pronásledování učitele a jeho rodiny. Úsilí o předložení disciplinárního řádu je s tím v přímé spojitosti a logickým důsledkem. Zásluhou neohroženého učitelstva je disciplinární řád Burianův veřejnosti znám. Jest tedy na naší pokrokové veřejnosti, aby dále spolupůsobila. Jen tak dostane se učitelstvu disciplinární ř á d a ne naopak n e ř á d. *Z.*

II. konference zástupců přátel menšinového školství na severu Čech konala se v neděli dne 27. září 1908 v Teplicích. Byla velmi četně obeslána spolky a korporacemi z Podrudohoří a Podřipska. Po dlouhé debatě usneseno ustaviti zvláštní š k o l s k o u k o m i s i pro české školství menšinové na severu Čech, která by vzala na se péči o organisaci práce ve prospěch školství tohoto. Komise tato ihned ustavena. Zasedají v ní zástupci politických stran dělnických, národních jednot, menšinoví advokáti a učitelé. Na konferenci této byly opětně podány přímo hrozné doklady o národnostních křivdách, kterých ve školství na severu dopouštějí se němečtí šovinisté na českých menšinách, při čemž konstatováno, že při zápisu školních dětí počet českých dítek opět o 1000 vzrostl. Mimo jiné usneseno, aby zvolená školská komise v případě, že by veškeré kroky o nápravu byly marné, vyhlásila v š e o b e c n o u s t á v k u š k o l n í c h d ě t í n a c e l é m s e v e r u. Konferenci řídil důvěrník Volné Myšlenky obč. D l a s k, který zvolen též z plena konference do školské komise. Ústřední výbor české sekce Volné Myšlenky súčastnil se konference č t y ř m i d e l e g á t y z P r a h y v y s l a n ý m i. Naproti tomu z k r u h ů p o s l a n e c k ý c h nedostavil se vůbec nikdo. Také politické strany, které svého času v Praze pořádaly známou menšinovou manifestaci z P r a h y své zástupce ž á d n é n e p o s l a l y, nýbrž pouze ze severu. Když se jednalo o skvělý manifestační projev v P r a z e, předstihovaly se všechny strany z politických zájmů v okázalé lásce ke školám menšinovým, když ale šlo o to, aby došly do vlastního území válečného a svým vlivem zde podepřely poslední rozhodný krok zástupců menšin, zůstaly doma. A přece je nesporno, že by právě hojné obeslání této konference delegáty všech příslušných korporací bylo mělo veliký význam a bylo by velmi znamenitě posílilo české menšinové školství. Z Prahy přijeli na konferenci pouze tito delegáti: za Národní radu 1, za Ústřední Matici Školskou 1, za Nár. Jednotu Severočeskou 1 a za českou stranu pokrokovou též 1. Tedy dohromady právě tolik, kolik jich vyslala Volná Myšlenka sama!

Křiklavá ukázka klerikální svévole ve škole. Na začátku roku 1907—8 byl zapsán do 1. třídy obecné školy v Berouně žák Karel Starý, jehož rodiče z církve katolické vystoupili a prohlásili se za bezvyznání. Správě školy byl žák ohlášen také bez vyznání, což bylo klidně vzato na vědomí a žák skutečně po celý rok na náboženství nechodil a nebyl také po celý rok z náboženství klasifikován. Budiž připomenuto, že Karel Starý byl v ý b o r n ý m ž á k e m, k t e r ý m ě l p o v š e c k a č t v r t l e t í z n á m k y n a v e s k r z p r v n í h o s t u p n ě, t u d í ž n e j l e p š í v ů b e c m o ž n é v y s v ě d č e n í. A slyšte co se stalo! Na konci roku, ke klassifikační konferenci zaslal katecheta P. Honický správě školy dopis, v němž žádal, by žák onen do druhé třídy nepostoupil, poněvadž nechodil na náboženství. Zasloužilo by podivu už to, že sbor učitelský, který přece chce být považován za vážnou korporaci, o tomto katolickém šaškovství vůbec vážně jednal. Ci je po rozumu berounských paedagogů — doporučujeme je zasloužené pozornosti ostatních kolegů — žák naveskrz dostatečný nebo sotva dostatečný způsobilejší k postupu než žák naveskrz velmi dobrý, ale nelíbící se katechetovi? P o d l e n á z o r u t ě c h t o p á n ů b y b e z k o n f e s i j n í d í t k o, k t e r é j e j i n a k n a d a n é a m á n e j l e p š í z n á m k y, m u s i l o c h o d i t i d o 14 l e t d o 1. t ř í d y a n e m o h l o b y v ů b e c b ý t i p ř i j a t o n a n ě j a k é v y š š í u č i l i š t ě v e ř e j n é. Obveselujícím přímo je způsob, jak se jednotliví přisluhovači reakce přes všecku svou ochotu chtěli vymknout osobní zodpovědnosti. Ukázka, jak zbabělost je podstatným rysem klerikálních zpátečníků. Pohleďme jen blíže! Sbor učitelský se usnesl, by rozhodla okresní školní rada. Po prázdninách dne 15. září v konferenci, řídící učitel pan Till přečetl přípis okresní školní rady, jímž se ukládá, by sbor sám rozhodl. Předseda dal tedy hlasovati, kdo jest pro to, by žák Karel Starý postoupil. Pro hlasovalo 5 členů. Předseda pravil, že většina rozhodla, aby žák postoupil. Po krátkém odmlčení vyvstal pan Poch a upozorňoval předsedu, že většina pro postup žáka nebyla. Charakteristické jest, že oba páteři nenamítali ničeho proti prohlášení předsedově, nýbrž jejich korteš pan Poch. Předseda dal tedy znovu hlasovati a konstatoval, že je 5 členů pro a 5 proti. Měl tedy rozhodnouti sám, což však neučinil s poukazem na to, že 1 člen sboru schází a prohlásil, že záležitost tu pošle znovu k okresní školní radě. Pánové, kteří byli proti postupu žáka do II. třídy a jejichž jména veřejně stavím na pranýř jsou: P. Honický, P. Hartman a učitelé: Č. Poch, T. Horký a J. Vyskočil. Jsme zvědavi jak rozhodnou kanovníci u zemské školní rady, ke které se otec z tohoto masopustního vtipu učitelské konference, schváleného již i okresní školní radou, odvolal. I příslovečná česká trpělivost má svoje meze!

Jak hloubětínský farář Toman vnucuje svoje nebeské zboží. K případu berounskému pěkně se druží případ hloubětínský. Obuvník Fr. Vetiška posílal svého syna Rudolfa řádně do školy, zejména též do hodin náboženských, odmítl však ho posílati do kostela, protože k tomu není povinen. Ale Toman na něho vyzrál. Odepřel hocha klasifikovat z náboženství, protože prý tomanovské kostelní produkce jsou „součástí náboženského vyučování“ a žák tedy, neúčastniv se kostelních výkonů, byl náboženského vyučování účasten jen neúplně. Farář úmyslně nedal mu z náboženství známku „špatnou“, protože ta by postupu do vyšší třídy nevadila, ale odepřel klasifikovati ho vůbec. Žák s neúplným vysvědčením byl pak skutečně správou měšťanské školy v Karlíně, kam ho chtěl otec dáti, odmítnut. Upozorňujeme bez žádání na

tento Tomanův vynález ostatní členy bojující církve a doporučujeme k hojnému následování. Čím více natropíte lidem mrzutostí, tím dříve budeme s Vámi hotovi. Rodičům pak znova důtklivě doporučujeme: Chcete-li ochránit svoje děti před neodbytnými obchodníky s nebeským zbožím, neotálejte s včasným výstupem z církve. Vystupte z církve ihned, nežli se vám vůbec děti narodí, protože jen v tom případě máte dle dnešní klerikálům nadržující úřední prakse od nich pokoj!

Ředitel, který udává své žáky státnímu návladnictví. Otevíráte oči, co to je? To že jest nemožné! I je to, je, vskutku. Je taková hlava středoškolská, která vidí ve výchově vojenský drill, kaprálskou hůl a konečně — řízení trestní! A tážete se, který že to byl ředitel, který se tak dalece zapomněl? Byl to již v novinách dosti známý pan J. Sommer, ředitel jičínského gymnasia, který nota bene byl do Jičína poslán, aby ústav snad nějak kleslý opět povznesl. A co se to stalo? Povím krátce. Žák šesté třídy, procházeje se po jičínském korsu, v jehož blízkosti konal se večerní oktavní zpěv a modlitby u sochy trojické, pronesl hlasitě výrok: „A to je bohoslužba!?" Někdo z těch pobožných to zaslechl, zavolal na policajta a věc — byla v proudu: rušení náboženství! Avšak úřadové jak městský policejní, tak i c. k. návladnictví nepodnikli proti studentovi ničeho. Tento sám se udal svému řediteli, který ho ovšem důkladně vyslechl a — vše odevzdal návladnictví, které mu však vše vrátilo s poznámkou, že se mu nevidí, aby zakročilo! Tak chápe tento pán svůj výchovný úkol při svých svěřencích! Zdali pak ten pán jen minutu uvažoval o možných následcích toho kroku? Co ho k tomu vedlo? Jeho zbožná mysl katolická! Jeho — klerikalismus! A že tomu tak jest, že jest klerikál a církevník zaslepený a že jen proto chtěl nepředloženého mladíka existenčně i mravně zničiti, toho nejlepším důkazem jest strach většiny učitelstva okresu jičínského, že tento pán se snad stane po odchodu prof. Štětiny z Jičína na jeho místě jednak místním dozorcem školním i přísedícím okresní školní rady. To přece jest nejpěknější vysvědčení pro něho. Ostatně záležitost zmíněného studenta charakterisuje nejen chefa jičínského gymnasia, nýbrž i slavnou expositúru pana Skrbenského — zemskou školní radu. Studentstvo jičínské bylo překvapeno, když se dotyčný student najednou skoro 10 dní po zápise objevil v městě a nastoupil do 7. třídy. Jak to? Jednoduše. Sl. zem. školní rada nedovedla za 2 měsíce jeho věc skoncovati. Protokol o jeho záležitosti leží dosud u ní, a protože student nedostal v Jičíně za druhý běh vysvědčení, nemohl ani býti přijat v N. Bydžově, kamž se hlásil, nýbrž sl. zemská rada ve své moudrosti vychovatelské mu nařídila, aby se vrátil na svůj starý ústav a tam vyčkal rozhodnutí! Jest jako ve vyšetřovací vazbě. Není to vzor paedagogiky? Není to zrovna podle Komenského! A těm lidem svěřena jest výchova mládeže, budoucnosti národa i státu!

Zbožné starosti místní školní rady. Jak mnoho vzdělávací práce ještě nám zbývá na našem českém venkově, toho dokladem je následující úřední projev:

Městský úřad ve Švihově, dne 25. listopadu 1907.
Čís. jedn. 57. m. šk. r.

Ctěné
správě obecné školy
ve Švihově!

Místní školní rada ve Švihově v zasedání dne 13. října 1907, konaném na základě došlých stížností, usnesla se jednomyslně na následovním: Správě obecné školy ve Švihově se ukládá, aby pánům členům sboru učitelského nařídila každého pátku dítky školní ku modlitbě ve 3 hodiny přidržovati. Ježto škola švihovská jest a byla křesťanskou, a obyčej ten se vždy zachovával, bylo usneseno od tohoto i na dále se neodchylovati a s dítkami modlitby páteční konati. — Dále při veřejných procesích v čase letním do polí, aby páni členové sboru učitelského vždy dobrým příkladem v pobožnosti mládeži předcházeli. Z místní školní rady ve Švihově, dne 25. listopadu 1907. Předseda: Jan Tyl.

*

Pro informaci dodáváme ještě: V protokole podrobně uvedeno, co všecko mají se učitelé s dětmi v pátek modliti: 5krát otčenáš a zdrávas, Věřím... a „Pro Kristovy drahé rány...!"

Divíme se jen učitelům švihovským, že pašovský tento výnos mlčky strávili. Což snad ani nevědí, že místní školní rada nemá práva učitelskému sboru něco podobného vůbec nařizovati? Ani pan řídící Švihovský Werner toho neví, který přece má 49letou praksi na roli školské?

Podzimní stromové slavnosti. Po dokonalých úspěších stromových slavností jarních, při nichž v letošním roce vysazeno bylo v Čechách a na Moravě několik set tisíc stromů a křovin, jest nemožno v této slibné práci ochabovati. Proto v oněch místech, kde z jara vysázeno býti nemohlo (ať z jakýchkoli příčin), dejme si všude heslo: Pořádejme podzimní stromové slavnosti! Mnozí zkušení odborníci dokazují, že možno na podzim právě tak s úspěchem vysazovati, jako z jara. — Všechny dotazy v té příčině zodpoví ochotně Svaz českých spolků okrašlovacích v Praze (Betlémské nám., „u Halánků"), jenž také vydal (již ve 3. vydání) Břet. Jedličky-Brodského: Stromové a květinové slavnosti, které obsahují podrobný návod k pořádání těchto oblíbených slavností. Knihu tu pošle Svaz poštou vyplacenou za 1·30 K.

Jak páter Rybák zpovídal učitele. (Důkaz o bezúčelnosti církevních obřadů.) V jednom pražském hostinci bavila se společnost mladých lidí o sjezdu katolíků československých. — „Jen, co je pravda," prohodil technik K., „tak tři čtvrtiny bab, jedenáct set Moravanů chudých duchem, trochu mrzáků, „česká" šlechta, která česky neumí — a to všechno dohromady dá sjezd československých katolíků." — „Tobě se to mluví," odpověděl učitel D. „Žij však mezi těmi lidmi, rvi se s kněžskou kutnou o každou dětskou duši — a při tom dělej toho katolíka, poněvadž — jsi učitel a nemáš, vlastně nesmíš, podle zákona vědět, co je charakter. — Pozítří se žením, zítra musím jít k zpovědi. — Věř nebo nevěř, jít musíš, vždyť jsi učitel!" — „Já půjdu za tebe." — „Platí!" — Ráno v sedm hodin vešel k Ignáci. — Byla mše. — Na levé straně vidí zpovědnici, zbudí jezovitu, jenž tam podřimoval: „Rád bych se vyzpovídal." — „Verstehe nicht böhmisch." — „Což tu není Čecha?" — „Gehen Sie in die Sakristei." — V sakristii konečně po německém uvítání našel Čecha. — „A — budete se ženit?" — „Ano." — „No, dobře!" — Odříkal několik hříchů. — „Čím jste?" — „Učitel." — „Vidíte, je to smutné, že české učitelstvo je tolik liberální a církvi tak nepřátelské. Podívejte se, co byste mohl dělat pro blaho dítek. Učitel má větší moc než kněz. U nás v Čechách kněží bohužel ztratili všechnu čest a vážnost. To mezi Němci je jinak. Tam je kněz vážen, a potom se dá už něco dělat! Vy máte děti celý den v ruce, vy byste mohl mnoho dělat, vy můžete být knězem. Ovšem nemusí se s tím chodit na buben! (Docela klerikální rada!) A zda-li pak jste ukájel též smyslné chtíče?" — „Ano." — „A kolikrát? Víte, to se musí říci. Jako, když někdo krade, nestačí říci: kradl jsem, musí se říci, kolikrát. Tedy zde také. Kněz musí všechno vědět. Tak, jak často asi?" — Jen aby odpověděl: „Asi jednou měsíčně." — „A ne-

mělo to následky?“ — „Ne.“ — „Vidíte, já jsem přesvědčen, že teď začnete jiný život. Dřív jste hřešil hlavně, že jste nechtěl či nemohl přemoci své chtíče, teď se přemáhati nemusíte, teď je to dovoleno! Zdali jste se postil?“ — „Ne.“ — „Vidíte, je to hanba pro nás křesťany, že to nemůžeme dokázat. Znáte přece tu židovskou pověru!! Takový žid nejí na dlouhý den vůbec! A vy byste neměl zachovávati přikázání církve? A pochyboval jste o církevním učení. Ano, mnoho je lidí jako vy, kteří o učení církve se poučují u nepřátel náboženství. Nečtěte nevěrecké časopisy a knihy, ani haléře jim nedejte a poučte se o svaté víře jedině u kněží a z katolických knih. Nevěsta je tady?“ — „Ne.“ — „Tak vám přeju štěstí.

Testimonium
peractae confessionis pro
sponso.
Pragae, 12./IX. 08. Jos. Rybák T. J.

Večeři páně dostanete za deset minut.“ — Vzal lístek a nečekal. „Tak už se můžeš ženit,“ odevzdával lístek učiteli, „a teď už nemusíš krotit své chtíče.“ — Celá řeč pátera Rybáka je zde věrně a doslovně podána.

Kněží a „svátost“ manželství. „Co bůh spojil, člověk nerozlučuj,“ povídají páteři při obřadech, ale přece oni jsou ti první, kteří ničí rodiny a to na prvém místě rodiny učitelské svými denunciacemi! Oni to jsou, kteří způsobují mnoho existenčních nesnází rodinám pokrokových učitelů, jenom oni! Všechny bědy, které kdy školu a učitelstvo postihly, způsobili kněží! To není zločinem způsobit přeložení ženatého učitele jenom proto, že netancuje tak, jak oni chtějí!? — Kdyby kněží opravdu v nějakého boha věřili, musili by všude jíti s láskou; ale jak chodí? — inu bozi nejsou vegetariány! z výparů lidské krve si je člověk smýšlel . . . *S. B.*

Učitelům na uváženou! Soudruzi společné idey upozorňuji vás na to, že můžeme své ženy úplně vyrvat církevnickým spárům, když poučíme je, aby do kostelů nechodily a všechny církevní parády ignorovaly! Jsme-li dnes ještě my muži, jakožto úředníci, vázáni zúčastňovat se církevních obřadů, mohou úplně bez nich být naše ženy! Netrpte, aby se vaše dítky doma modlily, netrpte ve svých domácnostech náboženských tretek, odlučte svou domácnost úplně od náboženství, ať do ní nepřijde ani toho nejmenšího, co s náboženstvím — třeba sebe méně — souvisí! Začněte každý: od osoby k osobě. *S. B.*

Chodí rádi kněží do škol? Tiskem již bylo častěji poukázáno k tomu, že vyučování náboženství jest páterům solí do očí, neboť zde musí přece „něco dělat“. Jenom si vzpomeňme, kolikrát do roka na venkově páter nepřijde! kolikrát přijde pozdě i o půl hodiny a potom ještě řvou, že chceme je vyhnat ze škol! Oni si toho vlastně sami přejí, neboť nemohou být slepí: vzdor násilnému konfesijnímu rázu dnešních škol a téže výchově, atheismus roste; co je všechna zpátečnická školní výchova platna, když v životě různé pokrokové korporace učí pravdě! Škola sebe zpátečnější už postup atheismu nezastaví; a naopak: čím dokonalejší budou naše školy, tím úsilněji budeme jejich vliv na mládež paralysovat, my všichni, učitelé i rodiče pokrokoví! *S. B.*

Učitelské varhanictví. „Kdo by hrál v kostele, když ne učitel?“ tak říkají kamarádi našich čarodějů; kdo? — přeci někdo: farské kuchařky; mohou-li zastávati různé jiné „povinnosti“, ať hrajou, bude to velmi interesantní. *S. P.*

Jak důkladně zklerikalisováno jest učitelstvo haličské, dokazuje lvovská „Szkola“, orgán „Polskiego Towarzystva Pedagogicznego“. Píšeť v r. XLI. č. 34. ze dne 22. srpna 1908, slibujíc podrobný referát příště, takto: „Na sjezdě slovanského učitelstva v Praze proneseno bylo ve příčině výchovy mládeže mnoho zdravých a významných myšlenek, s nimiž bez výhrady možno souhlasiti, avšak nescházelo také momentů takých, které v nás, Polácích, stojících na základě upřímně katolickém, probouzely smutné úvahy. Nejsme zpátečníky, dychtíme zdemokratisovati veřejnost, uznáváme pokrok a přejeme si ho v každém oboru veřejného života, ale jen ať není tento pokrok záporem všeho, co krásné a šlechetné, co minulost jako dědictví nám odkázala. Žádáme si rovněž odstraniti rozličné škodlivé vlivy na školu, ale nemůžeme přistoupiti na to, aby děti naše vychovávány byly bez náboženství. My učitelé Poláci milujeme svůj národ z celé duše, avšak láska tato nezaslepuje nás do té míry, abychom přijali heslo: „Bůh . . . toť národ!“ My učitelé Poláci nedáme se uchvátiti novomodními hesly a neuznáme potřeby boje s církví, byť i snad duchovenstvo zde onde nešlo škole na ruku . . . ve příčině vychování. Nezapomínejme také toho, že v dějinách našeho národa zapsány jsou zlatým písmem bohatýrské činy věrných služebníků církve, že mezi mučenníky národními jsou také osoby stavu duchovního. Prací a skutky chceme veřejnosti ukázati, že cílem naším jest jedině blaho národa a vroucím naším přáním jest: ne proti církvi, nýbrž vedle ní pracovati na roli národní... pro lepší budoucnost...“ Komentáře k tomu věru netřeba!

Krtčí práce klerikálů proti volné škole ve Francii. Klerikálové francouzští pokoušejí se po svém nezdařeném útoku na kongregační zákon uškoditi škole slovíčkařským využitkováváním a překrucováním zákona. Je to asi podobný manévr, jako když si u nás hrají klerikálové na vlastence nebo na ochránce menšinových škol. Počátek učiněn byl tím, že byl obžalován učitel pro domnělé „porušení neutrality“ vyučování, kterého se dopustil prý poznámkou o vlasteneckých a náboženských ideích. Ministerstvo vyučování vystihlo, že účelem této žaloby jest vlastně učiniti soudní úředníky (dosud klerikální) kompetentními ve věcech vyučování, a ohradilo se proti tomu. Správní soud odmítl námitku ministerstva vyučování. Tím vzrostla smělost a drzost klerikálů. V Paříži utvořilo se komité, vypracovavší vyzvědačský plán pro celou zem, při němž děti mají největší úlohu. Faráři svolávali jednou týdně školní dítka a vyptávali se jich na „protináboženské“ výroky, kterých snad učitel pronesl. Jiní opět ustanovili hodinu katechismu nebo ranní mše v tu hodinu, kdy mělo býti vyučování školní, přikazovali rodičům, by neposílali svoje dítka do určitých vyučovacích předmětů. Kazatelny ovšem silně pomáhaly. Kněží hrozili, že děti neposlušných rodičů vyloučeny budou z vyučování náboženství a účasti při svátostech; tím zaleklo se mnoho zbožných rodičů. Tak vznikl v mnohých školách dobře organisovaný pasivní odpor. Učitelé nedostali odpovědi při vyučování dějepisu a morálce. V mnohých krajích hrozila pravá desorganisace ve vyučování. Tím vidělo se minist. vyučování donuceno zasáhnouti. Právě předložený návrh zákona žádá potrestání oněch rodičů, kteří by překáželi svým dětem navštěvovati veřejné školy a používali školních knih, schválených příslušným departementem. Stejně potrestány budou ony osoby, které slovy nebo jiným způsobem k podobným přestupkům ponoukají.

Vhodná péče o české učitelstvo pro československé školy. Česká stolice státní university v Nebrasce vydala před prázdninami provolání

k českoamerickým osadám, aby se, chtějí-li vydržovati ve svém městě českou letní školu, obrátily na jmenovanou českou stolici státní university v Nebrasce o dobré učitelské síly. Několik studentů českých kursů na státní universitě prohlásilo totiž, že jsou ochotni přijmouti zaměstnání co učitelové českých škol, ovšem pouze po dobu prázdnin universitních.

Dotazníková akce. Všechny přátele kteří obdrželi od sekretariatu Volné Myšlenky dotazníky, žádáme snažně, aby je ihned vyplnili a sekretariatu zaslali!

Kdo z rodičů nechce posílati svých dětí na náboženské obřady, toho upozorňujeme, že Volná Myšlenka vydala právě jako 7. číslo svých formulářů podrobně propracovaný formulář oznámení o neposílání dětí na náboženské obřady s obšírným poučením i doslovným textem příslušných ustanovení zákonných i ministerských nařízení. Současně jako č. 8. vyšel formulář stížnosti proti zamítavému rozhodnutí o oznámení právě řečeném. Formuláře tyto lze už nyní v administraci naší si objednati. Zašleme je vyplacené každému, kdo zašle v pošt. známkách 10 hal. na formulář jeden nebo 20 hal. na oba dva.

Učitelská záložna „Komenský", zapsané společenstvo s ručením omezeným v Praze, Vojtěšská ulice č. 5, vykazuje za měsíc září 1908: Zůstatek závodních podílů K 107.080, zůstatek reservních fondů K 30.078·21. Vkladů uloženo K 87.751·30, vybráno K 40.073·85, zůstatek vkladů činí K 817.266·59. Na půjčky splaceno K 182.396·54, nových půjček povoleno K 213.457·50, zůstatek půjček povoleno kor. 1,192.573·96. Učitelská záložna „Komenský" jest prvým svépomocným ústavem všeho učitelstva československého. Závodní podíly členské jsou pouze 20 K a umožňují jak půjčky malé (ku př. 50 K), tak i velké do tisíců jdoucí. Malými závodními podíly stává se úvěr členům přístupnějším a také levnějším. Členské podíly úrokovány v posledních létech 5%. Osobní úvěr vyměřen jest do výše 500 kor. na 1 závodní podíl; toho dosíci mohou učitelé, mající 1600 K služného. Při půjčkách vyšších vyžaduje se zaručení rukojmím nebo pojistkou, o čemž rozhoduje se vždy dle poměrů. (Zvláštní výhody a po případě i slevy na úrocích docílí, kdo soustřeďují veškeré své dluhy na záložnu.) Vklady se přijímají od členů i nečlenů a úrokují se dle doby výpovědní 4% až 4½%. Ukládati možno též složními listy poštovní spořitelny. Daň důchodovou platí záložna sama.

LITERATURA A UMĚNÍ

„Průvodce vědou a uměním." Učitelské knihkupectví v Praze počalo vydávati českou populárně vědeckou knihovnu po způsobu podobných podniků cizojazyčných, z nichž u nás nejznámější jest něm. „Sammlung Göschen". Jako první svazek tohoto nového literárního podniku vydána „Ornithologie" prof. J. Jandy. Dá se očekávat, že tento literární podnik vyplní dobře svoji úlohu, neboť již jména redaktorů a spolupracovníků zaručují přesnost a vědeckou propracovanost každého díla. Redigujíť novou tuto knihovnu pp. univer. prof. Fr. Krejčí, prof. Jiří Janda, prof. R. Novotný, odborný učitel Jos. Müller a paedagogický spisovatel Josef Černý. Spolupracovníky pak jsou dosud Dr. Absolon, Dr. Bělohlávek, Dr. Bramberger, Dr. Demel, Dr. Frant. Drtina, Dr. Jakubec, Dr. J. Jeništa, Dr. O. Kádner, prof. Dr. Frant. Krejčí, Dr. T. G. Masaryk, Dr. Prusík, prof. Satranský, spis. F. X. Šalda, Dr. Teige. Pro další svazky uchystány jsou práce: Prof. R. Novotného „České dějiny politické od nejstarších dob až do období husitského" díl I.; Dra J. Jeništy „Elektřina" I. a II. díl; prof. Satranského „Česká poetika"; Jos. Černého „Slovník". Vzhledem k levné ceně a vkusné úpravě jednotlivých svazků lze doporučit každému, aby si „Průvodce vědou a uměním" opatřil. Novou sbírku vydává Zemský Ústřední Spolek Jednot Učitelských v království Českém a v komisi má učitelské knihkupectví Josef Rašín v Praze-VII.

Schválená kniha. Výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 14. května 1908 čís. 6013 schváleno bylo dílo: Josef Müller, Sloh v nových proudech vyučovacích, díl I., II. změněné a doplněné vydání. Cena K 3·80, váz. K 4·80 co kniha pomocná ku potřebě učitelstva škol obecných a měšťanských, jakož i ústavů učitelských.

Nakladatelství Jana Laichtera na Královských Vinohradech oznamuje, že začne počátkem školního roku 1908/9 vydávati Novou knihovnu pro mládež. Knihovna má v prospektu publikace pro mládež obecných škol i škol měšťanských i středních, chce čeliti nezdravé četbě a to krvavým a indiánským i detektivním románům u hochů, jakož a přesládlým smyšlenkám dívčí lektury. Knihovna bude zahájena spisem Tolstého „Učení Kristovo vyložené mládeži". Sbírka bude vycházeti v sešitech čtrnáctidenně; redakce je svěřena Marii Gebauerové, autorce Jurky.

Časopisy pro mládež vydaly svá prvá čísla:

„Česká dívka" presentuje se jako podnik praktického člověka. Tím je řečeno vše. Je dobrá. Otiskuje seriosní četbu, jak ji vynáší třeba oprávněný kult času; je vypravena vkusně, graficky i umělecky. Pravda, chce bavit a nabádat. Ale schází jí to, co neschází ku příkladu Vzkříšení: snaha zaujmout a vést.

Schází jí duch, který vane ze Vzkříšení, z Jara. Snaha po vzrůstu, po rozvoji, snaha vřele zachytit dětskou duši pro umění i život. A zvláště Vzkříšení stojí touto snahou v čele, učíc rozuměti životu. Vřelý článek K. Pospíšila o Tolstém, rubrika Co nového ve světě je těchto pěkných snah zase výrazem. Úprava je ovšem chudší — vinou neplatícího čtenářstva.

Jaro po umělecké stránce presentuje se velmi pěkně. Scheiner i Aleš udávají ton. I literárně, zdá se, že chce letos opět výše. Nevhodné rýmovačky z loňska snad ustoupí pracím rázu Sulova a Štorchova, jež věru budí laskominy. Přejeme Jaru, aby na té výši se udrželo trvale.

Hrnčířův Dětský Máj má také jisté snahy. Žel, vše je příliš krotké a průměrné i podprůměrné. Báseň Kalusova je slabá, povídky Hrnčířovy jsou literární nechutnosti. Obrázky jsou lepší. Hrnčíř vnadí premiemi jako Malý Čtenář, dokonce bezcennými.

Eliáškův časopis České mládeži má jediný důvod k existenci: je to český podnik ve Slezsku. Věcně bychom se bez něj výborně obešli. Je-li národnostně a snad hospodářsky důležitým, tedy radu: páni Eliáškové ať do svého listu naprosto nečeho nepíší. Neumějí toho.

Malý Čtenář je ubohý, jako vždy. Je mu to osudem dáno, aby byl pro malé tím, čím je pro velké Illustrovaný Kurýr anebo Národní Politika.

O listech klerikálních ani se nezmiňujeme. Máme-li svým přátelům věcně co doporučiti, tož Vzkříšení a Jaro. Jsou to i jinak listy, jež ideově stojí nám nejblíže. Šiřte je!

Z.

„VOLNÁ ŠKOLA" vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. — Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba, Praha-Vršovice.

ROČNÍK IV. 15. LISTOPADU 1908 SESIT 7.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

Dr. TH. BARTOŠEK:

Škola křesťanská a škola volná.

Dnešní dogmatické, ustrnulé a zaujaté náboženské vyučování na školách chceme nahraditi náboženskou výchovou křesťanskou nekonfesijní, opřenou o novodobý názor na život lidstva, jakož i o novodobé pokroky vědecké, teologické a filosofické. Křesťanství a moderní věda se nevylučují, nýbrž doplňují, věda zušlechuje rozum, náboženství křesťanské pak srdce, a právě církve tuto krásnou harmonii pro své sobecké zájmy rozrušily, když z křesťanství učinily nekřesťanské církevnictví. Kristus nepřinesl náboženská dogmata, nýbrž hlásal nový život. K němu se lidstvo vždy znova vrací. Vrátil se k němu Tolstoj, vrátil se k němu Rosegger, Masaryk, Drtina, vrací se k němu každý myslící člověk, jenž cítí náboženskou potřebu vnitřní, kterou nábožnost církevní nemůže uspokojiti.

Nám je evangelium Kristovo nejkrásnější, nejdokonalejší, nejvyšší mravoukou, jaká kdy lidstvu byla dána.

Našim cílem jest volná škola, nikoliv však beznáboženská nebo protináboženská, jak se rozhlašuje; žádáme, aby škola zbavena byla nenáležitého církevního vlivu a dnešní náboženské vyučování církevní nahraženo bylo náboženskou výchovou křesťanskou, vedenou učiteli, která by vnitřní nábožnost mládeže i lidstva opět obrodila, prohloubila a zvroucnila.

Em. Havelka v „Paedagogických Rozhledech“.

„Paedagogické Rozhledy“ otevřely novým ročníkem novou rubriku o „náboženské výchově“ a hned v 1. sešitě (říjnovém) napsal odborný redaktor této rubriky pan Emanuel Havelka programové „Úvodní slovo“, z něhož jsme shorauvedené věty doslovně citovali. Autor vyslovuje zde požadavek **křesťanské výchovy školní,** a okolnost, že stať pojata je do naší jediné vědecké paedagogické revue a jako úvodní a tedy programové slovo nově otevřené rubriky, napsané přímo jejím redaktorem, dodává projevu páně Havelkovu mimořádné důležitosti, neboť nejde tu jen o jeho názor soukromý, ale přímo **o náboženský program „Paedagogických Rozhledů“**. Proto neváháme hned s počátku prohlásit — a máme za to, že mluvíme zde z duše mnoha set pokrokových učitelů — že tyto požadavky křesťanské náboženské výchovy „Paedagogických Rozhledů“ jsou pro nás naveskrz nepřijatelny a my považujeme za svoji povinnost, aby všem zbytečným zmatkům se předešlo, vytknout ihned svoje stanovisko docela odlišné. Nebyli bychom vytýkali „Paedag. Rozhledům“ zvláštní rubriku o náboženství, vždyť právě projevy, jež „Paed. Rozhl.“ v rubrice „Náboženská výchova“ otiskují, a zejména okolnost, že citované názory p. Havelkovy mohly se státi programovým slovem naší jediné paedagogické vědecké revue, ukazují, jak velice je nutno naší inteligenci, aby si náboženský problém ujasnila. A tak mají pro nás stati „Paedag. Rozhledů“ o náboženské výchově také svůj paedagogický význam: ukazují kolik intensivní myšlenkové práce ještě zbývá, aby se naše inteligence už jednou vyprostila ze zajetí starých babylonsko-židovských bájí a naučila se i na fakta náboženského vývoje hledět klidným zrakem dospělého kulturního člověka.

Považujeme za nutno, ozvati se netoliko proto, že názory páně Havelkovy nalézáme věcně nesprávnými (nám není Ježíš vrcholem, nýbrž pouhým stupněm náboženského i mravního vývoje; nemyslíme, že by se vývoj někam vracel atd.), ale my vidíme v nich i přímé nebezpečí. Ozýváme se jistě právem proti dnešnímu klerikalismu ve škole; uskutečnění plánů páně Havelkových znamenalo by v praxi jen ještě další stupňování církevně náboženského vlivu ve školství. Uvažme nejprve klidně, oč se panu H. jedná. Jeho požadavek křesťanské výchovy omezuje jednak široký problém výchovy náboženské na kulturu jen jednoho určitého tradicí z minulosti nám dochovaného náboženského směru, jednak — poněvadž proti dosavadnímu vyučování ná-

boženskému žádá se výchova křesťanská — zamýšlí se tomuto určitému náboženskému směru podřídit (a to prosím i ve škole volné, kněžského a církevního vlivu už úplně zbavené!) nejen vyučování o náboženství, ale přímo celé školní vyučování a výchova vůbec.

Uvážíme-li, že autor „Úvodního slova" v „P. R." je sám protestant a to, jak z citovaných ukázek jeho stati viděti, protestant věřící, můžeme nazvat věci pravými jmény a říci, že „P. R." odmítají tu sice školu katolicky náboženskou (ten dnešní formalism církevnický ve škole, jeho kulturní suchopár a neživotnost jsou právě katolické, vždyť celý senilní katolicism dnes je takový), ale chtějí školu křesťanskou t. j. vlastně a v podstatě školu protestantsky náboženskou, třeba že bez officielního církevního vlivu, který ostatně ryzímu a čistému protestantismu, jenž stvořil princip svobodného výkladu bible a všeobecného kněžství (každý člověk svým knězem), není potřebným ba ani žádoucím.

Chceme nyní uvažovat, proč tento názor p. Havelkův pro nás není přijatelný. Požadavek, odcírkevnit školu, je důsledkem faktu, že v dnešní škole (a to je typické právě pro naši přechodní dobu, v níž potýká se minulost s rodící se teprve kulturou zítřka) dítěti podává se proti všem pravidlům zdravé a rozumné paedagogiky současně dvojí protichůdné vědění i výchova: církev učí tam pohádkám, pohrdání životem a servilní oddanosti autoritám, moderní učitel přesným poznatkům vědeckým, radosti ze života a samostatnosti. Odtud boj o školu, která v této dnešní podobě nevyhovuje žádné ze sporných stran: církev chce školu výlučně svoji, zbavenou všech vlivů novodobých, moderní lidé chtějí zase vymýtit z ní všecky pozůstatky mrtvé kultury středověké. Vývoj dává nepochybně za pravdu těmto moderním snahám, neboť minulost se nevrací, a jednotnost školní výchovy je požadavkem samozřejmým. Moderní volná škola znamená tedy školu, uvedenou v harmonický soulad s nejvyšší a nejčistší kulturou dnešní doby, s její poznáním, s jejími ideály o životu. Až potud by, myslím, mezi námi a p. Havelkou nebylo sporu. Jedná se však nyní o to, zda tato stále ještě se vyvíjející novodobá kultura může být nazývána křesťanskou, zda se novodobé lidstvo opravdu „vrací" ve svých kulturních ideálech o 2000 let nazpět, zda nám lidem 20tého věku je opravdu pořád „evangelium Kristovo nejkrásnější, nejdokonalejší a nejvyšší mravoukou". Nevíme, kolik mravoučných systémů p. autor studoval, aby byl oprávněn palmou vítězství vyznamenat právě mravouku „Kristovu". Také zasloužilo by bližšího vysvětlení, co ho k tomu vedlo, aby právě tuto mravouku stotožňoval s mravoukou „křesťanskou". Poněvadž legendarní „Kristus", morálka evangelií i historické (středověké) křesťanství (i reformované) jsou velmi různé věci, bylo by bývalo záhodno, vyslovit se určitěji. Především máme za to, že by se přesně myslící člověk měl zásadně vystříhat omylu, který omluvíme dnes už jen u neinformovaného venkovana, aby šmahem vše, co se jemu vidí býti dobrým, dokonalým, následování hodným atd. označoval za „křesťanské". Informovanému a nepředpojatému člověku dnešní doby je křesťanství právě jen jedním stupněm ve vývoji evropského lidstva, který z důvodů dějinami daných nutně nastoupil na troskách předcházející kultury antické, v leccems (ale ne ve všem!) byl i pokrokem oproti ní, měl jako každé lidské dílo svoje stránky světlé i stinné, vývoj kulturní se však křesťanstvím nijak nezastavuje, křesťanství v žádném směru nebylo jeho slovem posledním. Moderní vývoj kulturní jde tudíž právě nad křesťanství i nad Krista: ochotni uznat i přijat, co předchůdcové naší kultury stvořili trvale cenného (v tom smyslu „vracíme se" někdy nazpět nejen o 2000 let ale třeba, užívajíce ohně, až do pravěké doby neolithické), považujeme se za rovnoprávné jejich pokračovatele a za svoji povinnost, rozhojňovat jejich kulturní odkaz stále i vlastní činností tvůrčí.

Křesťanství tedy kriticky myslícímu člověku nedostižným idealem býti nemůže. Už proto, že nějaké abstraktní „křesťanství" nemá historické existence vůbec. Apoštol Pavel, Tertullian, František z Assisi, Tomáš Aquinus, Torquemada, Loyola, Luther, Pobědonoscev, Tolstoj — které z těchto různých křesťanství chceme bez výhrady přijat? A odkážete-li mě na legendárního „Krista" čili konkretněji pověděno na morálku čtyř mezi sebou sporných evangelií, i tam najdete výroky, jež moderní člověk sotva může upřímně podepsat. Na př.: „Nepečujte o to, co budete jísti a píti a čím se budete odívati . . . . Čiňte sobě přátele z mamonu nepravosti... Blahoslavení chudí duchem . . . . Já pravím vám, abyste neodpírali zlému" . . . . Nemůžeme tedy bez kritiky přijat ani morálku evangelií, o ostatním obsahu evangelií ani nemluvě. Popříti se nedá, že vedle zásad dnešnímu člověku nepřijatelných obsaženy jsou tam též zásady i pro nás cenné a správné, ty však často (na př. rozhodné odmítání zevní bohopocty, odpor proti kněžím a svěcení svátků) nebyly zase historickým křesťanstvím přejaty. Dosud nedotkli jsme se otázky původnosti a samostatnosti evangelií a křesťanství vůbec. Je dnes jisto, že, vyjímaje několik krkolomných dogmat, jimž nerozuměli ani jejich původcové, není v křesťan-

ství původního skoro nic a že bychom tedy, jako vzdělaní lidé, líbí-li se nám už na př. Ježíšův životopis, měli zaň býti vděčni ne evangelistům, ale neznámým autorům indických náboženských legend, katolík, jenž dochází duchovní útěchy ve mši, neměl by nevděčně zapomínat její p. vodců, kněží iranského božstva Mithry, protestantský pietista, jenž sílí se Davidovými žalmy a moudrostí židovských proroků, neměl by ani zříkat se jejich babylonských autorů ani kulturně vyvlastňovat dnešní soukmenovce svých židovských utěšovatelů a velebiti jednostranně svoji „křesťanskou“ kulturu.

Dnešním „křesťanům“ vytýkáme právě jejich kulturní i historickou neorientovanost. Ten je asi rozdíl mezi dnešním křesťanem a dnešním už ne křesťanským moderním intelligentem jako mezi nehybným starousedlíkem a člověkem zcestovalým nebo mezi obyvatelem horského údolí a tím kdo vystoupil až na temeno hory. Křesťan je jednostranný a zkresluje si osoby i věci. Nevýznamný Jerusalem je mu středem země (až do Koperníka i středem všehomíra), jeden nejméně známý z mnoha proroků nepatrného národa židovského středem světových dějin, dějiny a legendy Židy vytvořené neb odjinud přejaté dějinami člověčenstva. Z milionů knih, jež všecky obsahují i cenné myšlenky i omyly lidské, vybírá si namátkou jednu jedinou, jejíž každé slůvko je mu neomylným slovem božím. Podobně prostičkému venkovanu jsou středem světa zájmy jeho osady nebo blízkého okresního města a starý nějaký kalendář neomylnou pravdou. Moderní člověk liší se od obou (od křesťana i od toho venkovana) svým rozhledem. Ví, jak Židé souviseli národnostně (Feničané, Arabové) i zeměpisně a historicky (Babylon, Assyrie, Egypt) s jinými národy, ví jak se svými předchůdci (Židy, Řeky, Římany, Egypťany, Indy atd.) souvisí křesťanství, i zase jak s křesťanstvím souvisí civilisace novodobá. Pro něho je i křesťanství pojem pouze historický a ne nějaká první klassifikační známka na stupnici dokonalosti. Nebudu dnes obšírněji vykládat, že a proč moderní člověk není už křesťanem, a že nám také výchova křesťanská v době, kdy vedle křesťanů žijí nejen rovnoprávní občané jiných konfessí, ale i stále rostoucí zástupy lidí bezkonfessijních, není výchovou nekonfessijní a necírkevní, jak by tvrditi chtěl p. Em. Havelka. Byla by pouze — nekatolickou, a to už nám dnes nestačí.

Propagátory „křesťanské výchovy“ chci však hned předem upozornit na jedno velmi vážné kulturně politické nebezpečí, pro jaké — připouštím, že neúmyslně — pracují. Dnešní klerikální vliv ve škole opírá se o několik ustanovení zákonných, ve kterých se žádá „mravně-náboženská výchova“. A pouhý požadavek výchovy „mravně náboženské“ interpretovala praxe jako výchovu „katolicky-klerikální“. Co bychom teprv měli očekávat od uzákoněné „křesťanské“ výchovy v Rakousku z 95% katolickém! Upozornili jsme už shora, že požadavek páně Havelkův je podstatou požadavkem protestantským — pro nás je nepřijatelný ovšem už z tohoto důvodu — ale v rakouské školní praxi snadno by se „doplnil“ v požadavek klerikalně-konfessijní školy! Proto varujeme už předem!

Ale i odezírajíc od tohoto specielně rakouského nebezpečí, nelze srovnati požadavek školy „křesťanské“ se snahami o „volnou školu“. Vždyť jaká by to byla volnost školy už jen pro děti rodičů bezkonfessijních a židovských? Snadno dovedeme si představit, jak asi by „křesťanskou“ školu uvítali bezkonfessní horníci na českém severu, jak by se podivili kompaktně žijící haličští židé nebo nyní po annexi bosenští mohamedáni, kdyby najednou pod heslem „volné školy“ byli překvapeni — „pravou křesťanskou“ výchovou. A jak by dala se všeobecně závazná „křesťanská“ škola uvésti v souhlas s ústavou zaručenou svobodou svědomí? Co učiníte prosím právě na př. s dětmi židů a bezvěrců? Buď je budete nutit do takovéto křesťanské školy a pak není vaše škola volnou, anebo máte na mysli jen nějakou zvláštní školu pro děti křesťanské a pak není to škola nekonfessijní. Škola vaše nebyla by však volnou ani pro učitele. Pan Havelka žádá totiž „náboženskou výchovu křesťanskou vedenou **učiteli**“. Kolik, prosím, z dnešních učitelů je přesvědčením svým — křesťany? Volná škola žádá zásadně, aby učitel učil ve shodě se svým přesvědčením; připouští totéž — vzhledem k dnešnímu stavu náboženského smýšlení naší intelligence a tedy i učitelstva — i křesťanská škola páně Havelkova?

Dnes jedná se o to — a to je také náboženský problém dnešní školy — vyprostit školní výchovu z pout mrtvé minulosti a uvést ji v naprostou shodu s kulturními ideály dneška. Křesťanství stejně jako žádná jiná positivní náboženská soustava ideálem tímto není, proto také moderní volná škola křesťanskou být nemůže a nesmí.

„Nejvyšším, nejvznešenějším povoláním v rodící se demokracii je povolání učitele obecné školy, chudého, opovrhovaného, jehož úkolem jest vyučovati ponížené, vychovávati z nich budoucí šťastné občany, budovatele města spravedlnosti a míru...“

„Pravda“. *E. Zola.*

Š.:

Náboženství prostředkem výchovným.

V „Pedag. Rozhledech“ zahájena v 1. čísle náboženská hlídka. Hned po „Úvodním slově“, které napsal pořadatel hlídky pan Em. Havelka, následuje článek (nedokončený) St. Klímy: „Náboženství prostředkem výchovným.“ K tomuto článku připojím několik poznámek.

Náboženská snášelivost je nám požadavkem samozřejmým. Každý měj právo projevovati vlastní přesvědčení. Však neméně samozřejmé jest, že naše snášelivost nesmí sahati tak daleko, abychom trpně a bez odporu přihlíželi k šíření nauk škodlivých, takových, které naše svědomí uznati nemůže. Jsme povinni stavěti se proti hlasatelům falešného učení. Ve článku Klímově nalezl jsem stanovisko nepřijatelné, odporující všemu smýšlení našemu; proto upozorňuji v čas, aby slibná náboženská hlídka nezabředla do směru škodlivého pokroku a osvětě. Zároveň dokládám, že nemířím nikterak na osobu pisatelovu; jeť pan Klíma muž opravdový, hluboce cítící a skutečně nábožensky založený. Jen že pan Klíma nesmí se domnívati, že duševní uspokojení, kterého došel sám, lze připraviti snad i pro všecky lidi ostatní. Pan Klíma věří a je blažen, ale mnoho nás je skeptiků, které důvody jeho nepřesvědčují, nedostačují nám; ano, vidíme ho stanouti v půl cestě k cíli, zatím co myslí, že ho již dosáhl. Ano, i obáváme se pana Klímy (je redaktorem náboženské revue), že jen přívětivějšími slovy povídá nám totéž, co falešní pastýři, které od prahů svých odháníme!

Vítám odstavec ze článku Klímova, v němž praví, jak možno, že dočkáme se v budoucnosti toho, po čem dnes všichni pokrokumilovní lidé touží, totiž, že náboženství odstraněno bude ze školy a vyučování jeho docela připadne na starost církvím. S tím by ovšem musila býti spojena i rozluka církve od státu, jako se stala nedávno ve Francii. A pravému náboženství by to neuškodilo. Za nic by nestálo náboženství, kdyby se nedovedlo udržeti bez pomoci policie, a které náboženství by bez pomoci státu neobstálo, toho by nebylo škoda, kdyby zaniklo.

Po takovýchto slovech hnedle byste se domnívali, že pan Klíma je radikální proticírkevník, ale všimnete-li si ostatního článku, přesvědčíte se, že taková slova jsou u něho jen ideálním heslem theoretickým, kdežto v praksi vězí v církevnictví až po krk. Prozrazuje se mimoděk sám v článku svém.

Po četbě jeho článku mám dojem podobný, jako po farářském kázání. Věty, jednotlivě dobré a přijatelné, skupí se pojednou v řetězec nesprávný. Hřeší se proti logice, odpůrcům podkládají se these odstrašující, vlastní zásady zůstávají skryty a pod. Myslím, že ani p. Klíma sám není si vědom toho, jak napodobuje methodu chytrých církevníků.

Podívejme se jen zblízka na jeho vývody. Pan Klíma praví: „Dítky rodičů pobožnůstkářských ztrácejí v dospělosti obyčejně všechno náboženství a stávají se pravým opakem svých rodičů (tedy zbožnými?). Je to důkaz, že takové (povrchní) náboženství není pravé. To, co je pravé, není možno ztratit.“ — Abychom mohli panu K. věřit, musil by napřed nás přesvědčit, že existuje na světě někde pravé náboženství. Každé to o sobě tvrdí a každé možno — ztratit. Někdo ztratí šintoismus, někdo katolictví, jiný protestantství; jejich náboženství tedy nebylo pravé. Ale náboženství ztrácejí i lidé, kteří jsou skutečně nábožni a ponenáhlu vybavují se k nevěře. Synové opravdu zbožných rodičů bývají někdy nevěrci. Není žádného pravého náboženství ve smyslu Klímově, aby se totiž dalo jako takové prohlásit a z rodičů na děti dědit. Náboženství je útvarem osobního svědomí jednoho každého člověka. Každý člověk může míti pravé náboženství a při tom lišiti se od souseda. Mění se náboženské smýšlení člověka podle věku jeho; dětské názory tradiční mění se v mužné, samostatné. Tedy ani náboženství jediného člověka nezůstává stejné; jak možno pak prohlašovati některé náboženské názory za pravé pro mnoho lidí? Není trvalého náboženství. Za sto let bude jiné náboženství než nyní, a nyní je jiné než bylo ve středověku a za dob Ježíšových.

Pan K. dokládá sílu náboženství křesťanského tím příkladem, že o vánocích i lidé, kteří ztratili víru v boha a náboženství nepotřebují, cítí poesii dětství a křesťanství. O tomto vánočním příkladu několik slov připojíme, neboť bývá význačným trumfem klerikálním.

Vánoce nejsou slavností křesťanskou, nýbrž všelidskou. Jejich poesie oblažuje pohana stejně jako papeže. Ovšem, že vnější forma slavností vánočních u různých národů a církví vyvinula se rozmanitě. Počátek slavení vánoc vznikl v dávném starověku, když člověk pokročil ve zpytování hvězdné oblohy tak vysoko, že vypátral rok slunečný. Půl roku slunce stoupalo a půl roku klesalo ve dráze své. Kdyby klesalo dále, utopilo by se v moři a svět by byl bez největšího dobrodince svého. Proto lidé přikládali veliký význam dnům, ve kterých slunce stojí nejníže a započne opět stoupati. Dne 22. prosince slunce počíná vrcholiti výše, znovu vydává se na roční pout po obloze. Slunovrat zimní, opětné zrození slunce, lidé počali oslavovati. Radovali se z vítězství slunce a těšili se na jaro. Slavnosti zimního slunovratu bývaly největší a nejradostnější z celého roku a byly ovšem spojovány s obřady náboženskými, neboť slunce považováno bylo za boha nebo syna

božího. Znovuzrození syna božího a očekávání květů jarních (staré kulturní země měly jaro velmi záhy) naplnilo plesáním srdce každého člověka. Lid jásal, zpíval, přinášel oběti díků — ve starém Babyloně jako v městech a vsích našich nynějších.

Tradice udržela symbolické obřady déle než vědomí vlastní příčiny slavení vánoc. V církvi katolické jsou svátky vánoční velmi slavné, ale veskrze jen symbolické; oslavuje se znovuzrození syna božího. Pan Klíma vysmívá se nevěrcům, že ještě rádi spoluoslavují vánoce. Zpronevěřují se tím svému stanovisku protináboženskému?

Nevěrec může bez vnitřního násilí dobře slaviti „vánoce“, a vůbec každý přítel přírody, každý člověk radující se z života a z darů slunečních. O vánocích veškero lidstvo oslavuje vítězství slunce. Jsou to zajisté svátky poetické a prastará památka kultury pohanské, pomník vynalézavosti lidského rozumu.

O vánocích na jihu vyzdobují příbytek pučícími ratolestmi, já vystrojím dětem několik zelených větvic nebo smrkový stromeček; ať radují se nadějí jara! A vyjdu na vrch zasněžený a klaněti se budu dobrému, vítěznému, znovuzrozenému slunci!

Pan K. se domnívá, že „v srdcích nevěrců je chladno, jelikož v nich je snad místo jen pro výpočty, zábavy, mody“ a pod. Slov těchto by dokázati nemohl. Řady nevěrců oplývají přece lidmi nadšenými, vnímavými pro vědu i umění, lidmi, kteří mají srdce na pravém místě.

Odstrašujícím příkladem má býti „český básník protiklerikální, který křesťanství pokládá za jed a přece dítky své učil též katolickému katechismu!“ — Pane K., zde je nedorozumění! Jestli Machar učí děti katolickému náboženství, dobře činí, neboť připravuje dítky pro život mezi obyvatelstvem v ohromné většině katolickým. Jenom že Machar neopomene vše dobře vyložiti a dětské duše proti pověrám obrniti. A dodati mohu, že Machar učí své děti i pravdám židovským, budhistickým a mohamedánským a j. Ani si nedovedu představiti člověka, který by žil mezi sto miliony lidí a ani si nevšíml jejich projevů náboženských! Náboženství je vážná věc, proto připravujme se k jeho posuzování studiem všech důležitých směrů. Proč vytýká se tedy básníku, když kriticky vykládá učení některé církve?

Středověký názor projevuje pan K. slovy: „Dítě náboženské obřady konati **musí**, neboť k tomu bude **přinuceno** ve škole. Jestliže rodiče v církvi zůstávají, nemohou se pak diviti, že škola se jich pak neptá, chtějí-li, aby děti jejich chodily na bohoslužby církevní.“ — Dle toho je přípustno nutit lidi k vykonávání bohoslužby. Pěkně nábožný názor! Ani kdybych měl víru, že bych hory přenášel, nedal bych se od nikoho donucovat k pobožnosti! Ani dítě nemáme nutit a dohánět. Kdybychom přijali v této věci stanovisko pana K., záleželo by pak jen na stupňování moci donucovací, aby se nám vyvinula ve vší hrůze - inkvisice! Musíme hájiti svobodu náboženskou i lidí věřících, aby nesměli býti (ani děti!) donucováni k výkonům církevním. Či mají lidé vystupovati z církví jen proto, aby zbavili se takového nucení? Útěk před paží policajtskou není ještě duševním převratem náboženským. I kdyby lidé vystupovali k vůli donucování z církví, nezískali by tím skuteční nevěrci pranic, neboť oni lidé by uvnitř zůstali stejně církevními, jako byli dříve.

Pak ovšem nedivíme se dalším slovům pana Klímy: „Církve mají své zásluhy o školu jmenovitě ve středověku. Tenkráte byly církve jedinými pěstitelkami věd.“ — Považuje to pan Klíma skutečně za zásluhu církve? Dobu, ve které církve nikomu nedovolily otevříti školu, aby snad nešířilo se kacířství, kdy dovoleny byly jen přísně kontrolované školy klášterní, kdy zakázáno bylo badání vědecké, kdy církve upalovaly učence, kdy nesměl nikdo projevovati odchylné smýšlení vědecké, kdy každý samostatnější duch byl násilím odstraněn — tu dobu máme velebiti? Proč byly církve jedinými pěstitelkami věd? Protože srazily hlavu každému, kdo by opovážil se pěstovati vědu mimo jejich kruhy!

Nechci rozšiřovati rozbor svůj; uvedené ukázky dostačují. Chtěl jsem v čas upozorniti učitelstvo, aby opatrně přijímalo vývody nové hlídky Pedag. Rozhledů.

Th. B.:

Kdo vydržuje církevní semináře.

Klerikální listy zaútočí si každé chvíle na toho nebo onoho z nás protiklerikálních intelligentů, kteří jsme kdysi prožili nějaký rok v některém klerikálním konviktě a buď vytýká nám nevděčnost (klerikální morálka: čí chleba jíš toho píseň zpívej!) neb přímo chce, abychom klerikálům vrátili „jejich“ peníze. Svádí to k mnohým úvahám na př. o podstatě klerikální „dobročinnosti“, která místo aby prostě ze soucitu pomáhala potřebným, si dle všech pravidel prostituce chudé lidi kupuje a je, když zbožnou „trhovou smlouvu“ nedodrželi, aspoň na veřejnosti ostouzí (viz na př. úvodník „Čecha“ nadepsaný „Se stolu kněžského“ ze dne 30. října 1908); ukázali jsme také nejednou, že protiklerikální člověk nemůže a nesmí placením takových domnělých ‚dluhů‘ posilovat škodlivé klerikální instituce; dnes chceme se zabývati otázkou, do které míry jsou důchody klerikálních seminářů doopravdy „jejich“.

Při různých školách a zejména při universitách zřízeny jsou lidumilnými zakladateli četná stipendia a nadace, jejich účel zřejmý je z povahy věci i z vůle zakladatelů: podporovat ve studiích žáky nadané a

chudé. Je jisto, že mnoho talentů ano geniálních hlav následkem hloupé kapitalistické desorganisace dnešní společnosti hospodářská tíseň ubije a zahubí, šlechetní zakladatelé nadací chtějí čeliti tomuto nebezpečí a pomoci aspoň části talentovaných, ale chudých lidí, aby mohli ku prospěchu nejen svému, ale celé společnosti svoje schopnosti rozvinouti a uplatniti. Snaha jistě šlechetná, ale často míjí se cíle, protože — udělali kozla zahradníkem.

Opatrování nadací a péče o to, aby „vůle zakladatelova co nejvíce možno byla přesně splněna“ jest jedním z oborů politické správy zemské — místodržitelství. Myslícímu člověku neimponuje takové úřední abstractum; my si všimneme, jací lidé to jsou, jimž je zde rozhodovat: v čele úřadu téměř bez vyjimky klerikální šlechtic (jehož vlastní suverén, římský papež, proklel r. 1868 základní zákony rakouské), úředníci jiné provenience co nejpečlivěji přebraní — když toto si promyslíme do důsledků, nebudeme se divit, že se tam snahám zakladatelů nadací nedaří o nic lépe než — liberálním rakouským zákonům. Zajímavo je už to, že na př. pražské místodržitelství (jistě ne bezdůvodně) nevydalo dosud ani nijaký veřejnosti přístupný přehled nadací, neřku-li aby doslov nadačních textů byl veřejnosti přístupen. Teprve v nedávné době počali si nesprávného nakládání s nadacemi všímati studenti; výsledkem pátrání dosavadního jsou dvě interpelace na ministra vyučování, které soc demokratičtí poslanci dr. Winter, Němec, dr. Soukup a Tomášek podali na radě říšské a jichž doslovné znění naleznete v Právu Lidu z 21. července 1908. Interpelanti právem tepou vyloženě nesprávné zacházení nadačním jměním, ježto (dle statistiky uveřejňované ve studentských časopisech) udělují se stipendia z polovice studujícím, jichž rodiče jsou zámožní, asi 30 proc. stipendií uděluje se synům rodičů tak zv. středních vrstev a toliko 20 proc. studujícím, jichž rodiče json úplně chudí (z těch asi jen 5 proc. jsou syny dělníků a zřízenců).

Vytýkají dále, že při pražském místodržitelství nadržuje se při zadávání stipendií Němcům na úkor Čechů, šlechticům na úkor měšťanských tříd, theologům na úkor světských fakult, bohatým na úkor chudých.

Druhá ze zmíněných interpelací zabývá se obšírně nadací Petra Fuchse z Wramholzu, a ukazuje na tomto charakteristickém případu, jímž se také už Svaz Československého Studentstva před 2 lety zabýval, jakým způsobem vždy chudá církev za přispění svého vždy věrného světského ramene dovede sahat na to, co jí nepatří. Uvedeme z interpelace jmenovaných soc. dem. poslanců aspoň hlavní data o této nadaci:

„Petr Fuchs z Wramholzu, c. k. apelační rada a konfiskační komisař v Praze odkázal ve své závěti ze dne 20. září 1626 statek Sovinku v Čechách u Ml. Boleslavi, dům na Staroměstském náměstí a svá práva na slíbený jemu za prokázané služby císařem Ferdinandem II. statek v hrabství kladském magistrátu Starého Města pražského k věrnému a pořádnému spravování s tím nařízením, že z důchodů pozůstalosti té v domě zakladatelově 12 mladíků, kteří k literním studiím jsou způsobilí a z dobrých, rozšafných a nuzných rodičů pocházejí, živeno a vychováváno býti má.

V této podobě však nařízení zakladatelovo dosud nestalo se skutkem. Když arcibiskup pražský Arnošt hr. Harrach v témže čase na Starém Městě pražském zaříditi zamýšlel chlapecký seminář, přiměl r. 1628 neprozíravou radu Starého Města pražského k uzavření smlouvy, dle níž jmění nadační se všemi staroměstskému magistrátu příslušícími právy chlapeckému semináři s tou výjimkou přenecháno býti mělo, že do semináře na místě 12—18 městských synků neb sirotků ze Starého Města, kteréž by magistrát pražský presentoval, přede všemi jinými přijato bude, a že z těchto 18 stipendistů pouze 6 povinno bude do duchovního stavu vstoupiti, ostatních 12 však že svobodnou volbu povolání míti budou.

Pokud ze spisů patrno, nebyl doposud z čistého výnosu nadace Fuchsovské vychován ani jediný nekněz a jest tudíž pochopitelno, že již při prvním pokusu o soupis veškerých nadací za Marie Teresie byly uvedené okolnosti vyšetřující nadační komisi nápadny. Než náprava se nestala. Když císař Josef II. arcibiskupský seminář v Praze zrušil, přiřknuto bylo jmění nadace této nadačnímu fondu generálního semináře. Generální seminář byl sice r. 1790 zase zrušen, na jeho místě byl však nadační výnos dvorským dekretem ze dne 5. února 1805 č. 2029 přiřknut arcibiskupskému klerikálnímu semináři.

V příčině plnění povinností, úmluvou ustanovených, vznikaly již za nástupců arcibiskupa Harracha, zvláště však od r. 1824 mezi arcibiskupy pražskými a magistrátem Starého Města pražského — později městskou radou pražskou — spory, poněvadž arcibiskupové pražští vyživují z nadačního výnosu bez ohledu na praesentaci i svobodnou volbu povolání stipendistů výhradně alumny.

Již r. 1864—66 finanční prokuratura pražská vypracovala přesný návrh, jak nejlépe vyhověti poslední vůli zakladatelově — poněvadž na první pohled jest patrno, že nynější zřízení nadace jest se zakládající listinou v přímém odporu — ale nestalo se tak doposud pro zbytečnou starost pražského místodržitelství i ministra kultu a vyučování, jakou dáti arcibiskupskému semináři náhradu za peníze, neprávem osvojované.“

Tolik interpelace o nadaci Fuchse z Wramholzu. Případ tento však daleko není ojedinělý. Je, jak jsme uvedli, pouhým dokladem nadačního hospodaření. Informovali jsme se dle svých možností ještě o řadě jiných nadací a zjistili, že dle názorů znalců odvádí se zcela neprávem pokladně arcibiskupského semináře čistý výnos těchto nadací:

1. Nadace Jana Hřeblovského z Odebergu („Studijních nadání v král. Českém“ sv. I. č. 12.) Požívání bylo určeno pro katolické gymnasium a universitu. Nadání vyplácelo se původně v penězích, bylo však r. 1805 neprávem přiděleno arcibiskupskému semináři v Praze. Jmění nadační dosáhlo koncem r. 1885 výše 3550 korun a z výnosu jeho vyplácí se bezdůvodně pokladně jmenovaného semináře ročně 144 korun.

2. Nadace Bart. Blaehela (č. 14.) zřízena roku 1618 při jesuitské kolleji v Praze. Po zrušení jesuitských seminářů bylo nadání toto přeměněno v peněžní, roku 1805 však bezdůvodně přiděleno arcibiskupskému semináři v Praze. Jmění nadační dosáhlo koncem r. 1885 výše 2236 korun a z výnosu jeho vyplácí se zbytečně pokladně jmenovaného semináře 256 korun ročně.

3. Nadace Evy Švihovské z Rizemberku (č. 19.) zřízena roku 1624 při jesuitské kolleji v Praze. Po zrušení jesuitských seminářů bylo nadání toto přeměněno v peněžní, r. 1805 však bezdůvodně přiděleno arcibiskupskému semináři v Praze. Jmění nadační dosáhlo koncem r. 1885 výše 3258 korun a z výnosu jeho vyplácí se zbytečně pokladně jmenovaného semináře 136 korun ročně.

4. Nadace Albr. Václava z Waldsteina (č. 22.) zřízena roku 1626 při jesuitské kolleji v Praze. Po zrušení jesuitských kollejí bylo nadání toto přeměněno v peněžní, r. 1805 však bezdůvodně přiděleno arcibiskupskému semináři v Praze. Jmění nadační dosáhlo koncem r. 1885 výše 16904 K a z výnosu jeho vyplácí se zbytečně pokladně jmenovaného semináře 674 K ročně.

5. Nadace Jar. Boř. hr. z Martinic (č. 40.) určena pro 3 jinochy z panství Smečenského po dobu studií humanistických, filosofických po případě i bohosloveckých.

Roku 1805 bylo nadání to neprávem přiděleno arcibiskupskému semináři v Praze a od té doby vyplácí se čistý výnos jeho 234 korun ročně zbytečně pokladně tohoto semináře.

6. Nadace D. V. Nastoupila (č. 50.) zřízena r. 1665 při jesuitském semináři v Hradci Králové.

Po zrušení jesuitských seminářů bylo nadání toto přeměněno v peněžní, r. 1805 pak přiděleno neprávem arcibiskupskému semináři v Praze, jemuž se také od té doby odvádí zbytečně čistý výnos 165 korun ročně.

7. Nadace P. Ř. Widmana (č. 110.) určena pro jednoho mladíka po čas studií humanistických a filosofických při jesuitském konviktě v Praze.

Po zrušení jesuitských konviktů bylo nadání toto přeměněno v peněžní, r. 1805 pak přiděleno neprávem arcibiskupskému semináři v Praze, jemuž se také od té doby odvádí zbytečně čistý výnos 224 korun ročně.

8. Nadace M. M. ovd. hr. z Waldsteina roz. hr. Černinové z Chudenic (č. 118.) zřízena r. 1725 při jesuitském konviktu v Praze.

Po zrušení jesuitských seminářů bylo nadání toto přeměněno v peněžní, r. 1805 pak přiděleno neprávem arcibiskupskému semináři v Praze, jemuž se také od té doby odvádí zbytečně čistý výnos 440 korun ročně.

9. Nadace P. J. J. Průšy zřízena roku 1735 při pražském jesuitském semináři.

Po zrušení jesuitských seminářů bylo nadání toto přeměněno v peněžní, r. 1805 pak přiděleno neprávem arcibiskupskému semináři v Praze, jemuž se také od té doby odvádí zbytečně čistý výnos 415 korun ročně.

Pražský arcibiskupský seminář není ovšem jediný z církevních ústavů podporován neprávem cizími nadacemi; uvádíme ho zase jen jako doklad: jiné církevní semináře těží zase z jiných nadací.

Z Prahy ještě aspoň tento doklad: Lužickému semináři na Malé Straně odvádí se dle posudku našich znalců také neprávem čistý výnos nadací č. 25, 65, 81, 156, 175, 184 a státní správa nevykonává také žádný vliv na volnost povolání chovanců jeho, ačkoliv jest z nadačních listin zřejmo, že by chovanci všichni nemuseli býti kněžími (jsou také ve II. sv. „Stud. nadání“ otištěny doklady, že v lužickém semináři byli i právníci a medikové), ale za nynější správy v semináři tomto jsou již od nižšího gymnasia chovanci připravováni ke stavu kněžskému.

Ředitel lužického semináře P. Wuschanski vydal také r. 1893 brožurku o lužickém semináři, z níž asi budou zajímati čtenáře tato dvě místa: Když za Josefa II. přišli do semináře 2 stavitelové za příčinou odhadu budovy, přemlouval je rektor semináře, aby budovu ocenili hodně nízko (svádění k zneužití moci úřední — účel posvěcuje prostředky). P. Wuschanski také bezděky na str. 11. své brožury prozrazuje hlavní účel takovýchto seminářů: vyháněti chovancům z hlavy zvláště to, co dle schválených učebnic přednáší se na veřejných gymnasiích v Rakousku zvláště v hodinách o dějinách všeobecných a literárních: filosofické propedeutice a při četbě moderních klasiků.

Bylo by opravdu záhodno, by znalci podjali se i v jiných biskupských a universitních městech úkolu, prozkoumat tamní nadace a ukázat, jak se kde jinde jmění, určené pro chudé studenty, zneužívá k účelům klerikálním a to s plným vědomím a souhlasem dozírající státní byrokracie.

Zejména tvořící se právě svaz pokrokového studentstva rakouských universit, k němuž popud vyšel koncem lonského školního roku z university inspruckě, měl by zde důležitý úkol, pohnout studentstvo všech universit, aby věnovalo otázce nadační aspoň tolik pozornosti jako české studentstvo v Praze, ač ovšem i u nás ještě velmi mnoho zbývá vykonati. Otázka nadační měla by rok od roku býti stálým programem studentských i studenty pořádaných veřejných schůzí, jež by důrazně dovolávaly se odpomoci zejména u našich za svobodomyslné se vydávajících politiků. My aspoň neopomeneme tyto nadační nešváry ob čas veřejnosti naší připomenout a ukázat zároveň klerikálům, chlubícím se problematickou dobročinností seminářů, do které míry jsou používané k tomu hmotné prostředky doopravdy „jejich“.

Dr. HORECKÝ:

Reforma našich středních ústavů.

Po reformě maturit spadlo druhé jablko do klína toužebně čekající veřejnosti. Máme říci, že jest zralé? Myslím, že náhlé jeho spadnutí překvapilo všechny, že tedy spadlo asi předčasně a podle toho bude asi červivé. Proto se velice divím, že jest po něm tak veliká sháňka, že nejen naše časopisy je vřele městům doporučují, ale i města se oň ucházejí. Také jsem dosud našel velmi málo věcných o něm kritik a srovnání jeho zisku s ústavy starými. Ovšem na druhé straně se doznává, že celkový výtěžek z reformy není sice valný, ale přece jest v ní jakýsi krok ku předu — což kvituji —, a proto jest jim dáti přednost před starými.

Posoudil jsem v prvním čísle r. 1908, ovšem jen v hlavních rysech, cenu reformy maturit najmě maturity gymnasijní, a řekl jsem, že reforma jest vůbec pochybné ceny a že měla nastati až po reformě střední školy. Jestliže ministerstvo reformuje střední školu tak brzo po matuře, a reformujíc maturity mělo onu reformu aspoň na mysli, neřku-li již i na papíře, dává mi tento fakt za pravdu, tvrdil-li jsem, že i časově byla reforma maturit pochybena. A kdo se podívá na osnovy zreformovaných ústavů, pozná to na první pohled. Abych jen na jedno poukázal: v reformě gymnasialní jest ještě řeč o řečtině, a nové ústavy jí již nemají! Řekne-li se, že reforma maturity platí ještě pro staré gymnasium, poukazuji já na všeobecnou nechuť k řečtině, o které jistě ministerstvo ví, a na to, že již tato nechuť sama bude pro mnohé město pohnutkou, aby starý ústav změnilo v některý typ nový, z čehož však dále zřejmě vyplývá, že ministerstvo upravujíc zkoušky maturitní buď reformu škol nemělo ještě ani na mysli, nebo mělo-li, neznalo její rozsah, anebo pracuje, jak u nás nejčastěji bývá, byrokraticky, což znamená šimla ad hoc zhotoveného bez vyššího zřetele, bez souvislosti s jinými podobnými útvary, zkrátka bez systemu. A jestliže tomu tak, pak arci reformy u nás dopadají tak, jak opravdu se jeví: aby se vlk nažral, a koza zůstala celá. Z těch příčin bych si přál, aby

naši lidé na reformu střední školy trochu střízlivěji pohlíželi a teprve po rozvaze se rozhodovali. K tomuto varovnému hlasu pobádá mne i ta pohnutka, bude-li veřejnost s prohlášenými reformami spokojena, neb aspoň bude-li staré ústavy napořád měniti v nové, že tím rázem na dlouhá léta bude zatarasen další vývoj a reforma našeho školství vůbec; a s tou poskytnutou troškou přece nikdo nemůže býti spokojen ani vzhledem ke školám reformou přímo dotčeným ani co se školství vůbec týče; nestůníť jednotlivé naše školy marasmem, nýbrž stůně jím školství celé v principu i v systému.

Než aby se nezdálo, že jen paušalně kritisuji, abych odsuzoval, chci blíže k některým datům přihlédnouti a jimi na veliké nedostatky nových reforem ukázati. Napřed ukáži světlé jejich stránky.

Nové ústavy jsou oba osmitřídní; tedy dosavadni sedmitřídní reálka klesá tím aspoň ve svých vyšších třídách na váze, a uznává se nedostatečnou. Nové typy jsou i počtem ročníků bez rozdílu. Rozdíl mezi nimi setřen i tím, že v obou jsou úplně stejné předměty a stejný jejich počet, totiž 15 naproti 13 předmětům dosavadní reálky a docela 9 gymnasijním — po případě 10 až 11, rozlišujeme-li dějepis od zeměpisu a uznáme-li že na některých aspoň ústavech jest tělocvik obligatní —. Celkový vnější směr obou nových typů jeví pokrok i v tom, že svým základem se přibližují nynější reálce a nikoli gymnasiu, ano reformní realní gymnasium převzalo od ní docela všechny předměty i počet jejich hodin. Pokrok znamená dále na jedné straně naprosté vyloučení povinné řečtiny z obou ústavů, a na druhé straně, že se stávají předměty obligátními na obou jednak tělocvik a kreslení, pak deskriptiva, že odděleny jsou od sebe jako samostatné disciplíny jednak lučba a fysika, a jednak dějepis a zeměpis, a posléze že se shledáváme na obou ústavech s druhým moderním jazykem a s 3 hodinami filosofické propaedeutiky. Co se počtu hodin jednotlivých předmětů týká, srovnáme-li hlavně oba nové typy s dosavadním klassickým gymnasiem, tedy získává vyučovací jazyk v real. gymn. 2 hod. a v reform. real. gymn. docela 4 hod., dějepis se zeměpisem na real. gymn. 1 hod. a na reform. 2 hod., a přírodopis má na obou školách o hodinu více.

Srovnejme nyní oba nové ústavy mezi sebou co do předmětů a co do počtu jejich hodin. Co se tkne předmětů, jsme řekli, že mají oba typy předměty stejné. Jejich hodiny vypadají pak takto: Dějepis, mathematika, přírodopis s všeobecným zeměpisem, propaedeutika, tělocvik mají na obou ústavech týž počet hodin. O jednu týdenní hodinu se liší náboženství, druhý moderní jazyk, zeměpis a psaní a to tak, že reformní real. gymnasium má náboženství a druhého moderního jazyka o tu hodinu méně, zeměpisu pak a psaní o ni více. Vyučovací jazyk má na reform. real. gymn. o 2 hod. více. Řeknu-li ještě, že lučba a fysika mají dohromady na obou ústavech stejný počet hodin, totiž 16, že však na reform. real. gymn. v 7. a 8. tř. po čtyřech hod. jsou jaksi v jedno spojeny, zbývají tři předměty, jimiž nové typy se liší: latiny má reform. real. gymn. o 15 hodin méně než nové real. gymn., za to však měřictví o 4 hod. a kreslení docela o 20 hodin více. K tomu ještě dodávám předně, že se latině bude na tomto reformním real. gymn. učiti až od páté třídy, a že se již dávno ozývaly hlasy, aby na staré reálce se učilo latině a filosofické propaedeutice.

Ještě nesmím jedné novoty pominouti; mathematika totiž jest rozdělena na **3** stupně, kdežto ostatní předměty všechny, pokud se jim učí po celý ústav na dva stupně. To by tak byly zevnější výhody obou nových typů naproti starému gymnasiu a staré reálce a vzájemný jejich poměr.

Měl bych se nyní obrátiti k přednostem vnitřním; ale o těch bohužel nedá se dosud mnoho říci, poněvadž jednak dodnes jest úředně uveřejněna jen učební osnova nového real. gymnasia (Věstník c. k. minist. kultu a vyučov. ze dne 15. srpna 1908 p. 571. „Nařízení ministra kultu a vyučování ze dne 8. srpna 1908 č. 34180 strany zařízení 8 tř. real. gymnasia a reform. real. gymnasia. A. Normální učební osnova 8 tř. real. gymnasia") a jednak jest i ta hned v úvodním slově označena jako provisorní, ač ovšem u nás, najmě ve školství, jest těch provisorií úctyhodného stáří dost a dost. Než něco přece proniklo do veřejnosti a lze zároveň z vydané osnovy vyčísti. V první řadě se praví, že vzdělávání má budovati hlavně na jazyku mateřském, a proto má se tomuto věnovati zvláštní péče; vyučování jemu má se prohloubiti a rozšířiti najmě vzhledem k nové době.*) Další přednost týká se dějepisu, kde se výslovně na str. 582 praví, že se hlavně ve vyšších třídách mají dějiny vykládati nejen pragmaticky, nýbrž v jejich souvislosti i závislosti na poměrech přírodních, kulturních a hospodářských; a skoro s podivením naplňuje, že v dodatku jasně praveno, že vše vojenské, tedy války a bitvy jest jen na nejnutnější obmeziti. Ne méně pozoruhodné jsou pokyny osnovy strany přírodopisu. Tu se mluví již i v nižších třídách o biologických vztazích mezi tělem a způsobem života, a na vyšších stupních uvádí

*) Nemohu tu potlačiti zvláštní podívení: ministerstvo klade tu tak velikou váhu na význam mateřského jazyka pro vzdělání člověka, a přece brání české škole ve Vídni, české universitě na Moravě a vůbec všem jiným školám mimo německým. Či znamená mu jazyk mateřský tolik co německý?!

se za cíl vyučování přírodopisu: somatologie, nejdůležitější základy fysiologie a hygiena; a ve všeobecném zeměpise má se učiti o geologickém stáří světa, o vývojových fásích země, flory a fauny její. Tolik o přednostech nových útvarů středoškolských, a obrátím se nyní k jejich nedostatkům.

Začnu opačným směrem, aby příbuzné bylo sobě bližší. Má-li vyučování docházeti cíle, musí se bezpodmínečně opírati o pravdu; pravda v každém předmětě jest jen jedna, kterou člověk buď již zná zcela, nebo se jí méně nebo více přibližuje, nebo jí nezná naprosto; v tomto případě však řekne, že nic nevíme. A nyní se podívejme, jak se s tím snáší osnova 8. tř. real. gymnasia. Srovnejme to, co žádá osnova na přírodních vědách na str. 594—596 — kde se docela praví, že se má i o „Werdeprocessu“ vesmíra mluviti —, se rčením o náboženství str. 573, připustíme-li, že náboženství bere osnova ve smyslu positivního náboženství. Osnova praví, že pro náboženství dány budou speciální předpisy. Proč není osnova aspoň tak upřímná a neřekne, že speciální lidé dají osnovu náboženskou? Víme přece, kde se tyto osnovy fabrikují, že jsou to vysoké úřady hierarchické ať již katolické ať jiné církve; tedy není to, čemu se má na těchto ústavech učiti, náboženství v pravém slova smyslu, nýbrž náboženství určitých církví. A čemu tyto církve učí o vzniku celého světa i naší země, o původu rostlinstva, zvířeny a člověka vůbec, čemu učí, jak se tento člověk vyvíjel, to přece jest v přímém a naprostém odporu s veškerou vědou přírodní a veškerou historií. Proč ministerstvo aspoň na tolik se neodvážilo, aby sestavilo samo osnovu náboženskou? A tu nepřihlížím ani ku stránce mravní. Ministerstvo vydává často pokyny, že se má na školách pěstovati výchova. Co si myslí výchovou? Věříme, že mravnost. Ale na čem pak se zakládá mravnost? Na pravdě a toliko na pravdě; o tom se přesvědčí u opravdivých myslitelů jak světských, tak duchovních. A může tam býti řeč o pravdě, kde se zároveň hlásají pravdy dvě a to dvě pravdy o témže předmětě sobě odporující? Či snad správa vyučovací myslí, že tento rozpor není žákům patrný, že o něm neuvažují, že pak na ně zhoubně nepůsobí? Toť Achillova pata celé reformy, ale vada takového dosahu, že vyvažuje ona sama veškeré výhody z reforem snad vyplývající. A tato neupřímnost jeví se v osnově vůbec. Ministerstvo dává si nátěr modernosti a pokrokovosti ve slovech, ale skutek — utek. Tak mluví, jak svrchu podotčeno, v osnově přírodopisné o somatologii, fysiologii, hygieně, ba i o biologii, a počet hodin přírodopisných je rozmnožen o — jednu hodinu! K tomu ještě přidává k přírodopisu zvučné jméno všeobecného zeměpisu, tak že se zeměpisem budou budoucně zabývati dvě discipliny.

Člověk žasne nad smělostí reformatorovou! Ví on, co dnes znamená somatologie, co hygiena, nemluvíc ani o fysiologii a biologii, ač na obou buduje somatologie? A třebas by výslovně pravila osnova, že se má jen těch zabezpečených a nutných dat při vyučování užívati, přece znamená i to, má-li se vůbec o těch disciplinách mluviti, jako že má a nutně má, tolik látky, že jest pro přírodopisce fysicko — nemluvím o jiné — nemožnosti s 12 hod. vystačiti. A jako se tu na bedra přírodopiscova klade břímě, z něhož on ne relativně, nýbrž absolutně nemůže býti ani fysicky ani psychicky, tak podobně děje se s dějepiscem. I tu, aby reforma vypadala pokrokově, ale při tom aby se nezavadilo o nové samostatné discipliny, kterých vážní a zásadní reformatoři školství všeobecně již pro střední školy se dožadují, a které souborně se shrnují v název věd sociálních, mluví se o poměrech přirozených, kulturních a hospodářských, z nichž má učitel dějepisu děje lidstva vyvozovati a vykládati, mluví se o tom, že má žáky uváděti v poznání podstaty státu a jeho hlavních funkcí v směru politickém, kulturním i hospodářském o tak zv. „Bürgerkunde“. Nic to není, jen pouhá slova, poněvadž uvésti tyto požadavky v skutek jest nemožné. A co mám říci o filosofické propaedeutice? Všeobecně bylo stále žádáno za rozmnožení její hodin, by jednak ona byla důkladněji probírána, jednak aby se k ní přibralo buď něco z historie, filosofie nebo ze základních všeobecných její problémů; a zatím pokroková reforma škrtla ze 4 hod. jednu a rozvrhuje tyto 3 hod. tak, že dvě třetiny mají připadnouti na psychologii a třetina na logiku. Kdyby byla reforma řekla, že ty 3 hodiny jest zcela věnovati psychologii, snad bych se tím aspoň poněkud uspokojil, a tato psychologie byla by mohla navázati na somatologii lidskou; ale těch několik hodin logiky co ty znamenají? Vedle toho osnova často mluví při různých předmětech o tom, že na př. definicím jest se pokud možná vyhýbati, a dále zase vynáší systematiku, z čeho ze všeho nejlépe vychází nejen nelogičnost reformy, nýbrž i neznalost samé discipliny logiky. Kdo jen jednou učil logice — vážně, ten poznal zajisté, jak obtížno jest uváděti žáky v pochopování abstrakcí logických.

Ještě ke dvěma stránkám poukáži; jedna jest rázu všeobecného, a druhá jest bohemicum, nebo řekneme slavicum. Stránka všeobecná týká se latiny; řečtina, druhý klassický jazyk, jest překonán. Oba tyto jazyky jsou mrtvy, mají tudíž jako řeči cenu jen historicko-filologickou; literatury v nich sepsané liší se hlavně tím, že řecká literatura jest kvalitativně nepoměrně vyšší než latinská, za to latina byvší jazykem diplomacie a vědy až téměř do 19. století vyniká bohatstvím a žije dosud v terminologii práv-

nické a lékařské, užívá se jí v katolické církvi a na fakultách právnických v římském právu jako disciplině. Mimo to obrození společnosti lidské dálo se na podkladě těchto literatur, tedy jest snad jakási kontinuita nynějšího vývoje s životem řecko-římským. Uznáme-li však toto, pak neviděti, proč padla řečtina. Vždyť přednosti latiny před řečtinou rozplynou se střízlivému oku a rozumu v nic neb aspoň v takovou nepatrnost, že se ona nepatrnost nikterak nesrovná předně s časem, který se latině věnuje, ani s důležitostí, že by měla býti pokládána za mrtvý element vzdělání všeobecného. Terminologie jí neudrží, právnické studium volá beztoho stále po reformě v tom směru, aby ten římsko-právnický historism byl buď zcela vyloučen nebo na minimum uveden; zbývá církevní jazyk katolický; ten snad nemůže a nesmí žádati, aby proň se latině učil celý svět. Jestliže někdo poukáže na to, že potřebuje latiny skoro každý, kdo chce vědecky pracovati ve vědě kterékoliv obzvláště směrem historickým, pak jest to již odbornictví, a tím samým odkazuje se latina, ale zrovna tak s ní i řečtina do odbornictví, a tam nechť se dále pěstují a nechť se každému umožní, chce-li se v nich vzdělati, aby se také vzdělati mohl. Škoda, že není dosud vydána osnova pro reformní real. gymnasium, aby se vidělo, jaký cíl klade se latině ve 4 vyšších jeho třídách, kde toliko bude se učiti; bylo by poučno zvěděti, čeho chce v latině ministerstvo za ta 4 léta dosáhnouti.

A posléze to bohemicum, či slavicum. Co to jest? Němčina. Víme, že aspoň v Čechách na českých středních školách jest němčina předmětem nepovinným, že však tu na nich vládne anomalie, že ač jest neobligátní, přece se do ní žáci ženou od rodičů, ředitelů i od zemské školní rady, tak že se jí učí všichni žáci až na pranepatrné výjimky. Co bude s ní nyní? Zůstane při starém? Zůstane-li, budou naši žáci míti týdenních hodin od 26—33, připadnou-li němčině pouze 3 hod. týdně. Zavésti němčinu jako ten druhý moderní jazyk, byl by náš žák oloupen ať již o francouzštinu neb angličinu, na které se myslí. A což my Slované nemáme práva žádati, aby zavedena byla jako druhý moderní jazyk ruština, nikoliv s národnostního, nýbrž se stanoviska čisté prakse? Rusko a jih byly by nejlepší odbyt pro naši intelligenci. Otázka němčiny a otázka druhého moderního jazyka jest pro nás Čechy i pro Slovany rakouské otázkou veliké důležitosti, která rozřešena býti musí a to s našeho slovanského stanoviska, nikoliv se stanoviska německo-rakouského. Není pochyby, že žijíce v nejužším styku s Němci, jest nám vedle mateřského jazyka němčiny nejvíce potřebí; to si v první řadě musíme uvědomiti a podle toho otázku si položiti a pak o nejpraktičtější řešení se pokusiti, ale opakuji my Slované, nikoliv Vídeň.

Tolik o nových typech středních škol. Dopodrobna zacházeti vyžadovalo by mnoho místa; ale celkem jsem přesvědčen, že se žádná reforma střední školy nepodaří a bude kusá, nerozřeší-li se předem 1. otázka náboženská a 2. otázka staroklassických řečí.

LEDEČ:

Vyučování náboženství židovskému.

Chci zde krátce napsati o věci, která rozhodně v našem boji stojí za uváženou. Vím, že zvrhlé křesťanství, vtloukané násilně do nepoddajných mozkův od perversních vykladačů, špatně působí na inteligenci i srdce, ruší charaktery a demoralisuje, vím, že dnešní křesťanská modloslužba jest přetvářkou a nabubřelou pompou malých mozkův a špatných srdcí. Vím však také, že stejnou měrou působí i náboženství židovské.

Považte! Šestileté židovské děcko plné je radostí a snů. Ve škole se učilo psát a číst; učilo se říkat „Pochválen buď Ježíš Kristus“, naučilo se katolické modlitby. Nechápalo rozdílu katolictví a židovství. Přišlo k rabínovi, aby se učilo náboženství židovskému. Tam se mu řeklo: nesmíš říkat Ježíš Maria, nesmíš říkat Pochválen a modliti se Otčenáš! Musíš říkat „küstihand“, modlit se hamaloch a jiné hebrejské modlitby. A teď začla práce. Sotva se děťátko naučilo číst obyčejné i, u, a, učí se slabikovat po hebrejsku, učí se mechanicky opakovat hebrejské modlitby, jimž naprosto nerozumí (nerozumělo by jim ani po česku!), slyší takové divné, neznámé výrazy, pámbu se jmenuje Jehova, jest nesmírně přísný a má nejradši Židy.

Mozeček děcka jest horečně rozechvěn. Čelíčko pálí. Usedne do koutku a přemýšlí, dlouho a těžce přemýšlí, místo, aby běhalo po sluníčku. Všechno jest mu divné, tak divné. Proč se má modlit tak, jak nerozumí, proč se tak modlí tatínek, proč jest hříchem v sobotu něco dělat, psát, řezat, topit, proč pámbu jest tak zlý a podivný, že nařídil tolik věcí, o dlouhý den se postit, o velkonocích jíst macesy; a ono by přece tak rádo se sousedovic Pepíkem si poskočilo a ukouslo kus sladkého koláče. Nesmí, nesmí, bůh by se hněval a jistě něco zlého by mu udělal. Vždyť vyhnal Adama a Evu z ráje, seslal potopu, zničil Sodomu, tolik přísně a krvavě trestal ten, jenž jest nejmocnější, nejpřísnější a vševědoucí — — —

Ubohé židovské dítě, co ono zkusí duševních muk. Takové všelijaké věci musí dělati a se učiti, při tom snášeti pošklebky dětí ostatních, ano i bití, protože Židi ukřižovali p. Ježíše, jak vykládal p. katecheta.

Dítě stárne, vyspívá a zvyká si. Počíná tušiti rozdíl a vlivem rodičů a přísného rabína

se modlí a chodí do kostela. Jest hrdo na to, co vykonali jeho předkové, jest členem národa vyvoleného, bohem vyznamenaného, hebrejština jest svatá řeč, kterou mluvil bůh a lidé z ráje. Poslouchá napiatě všechny mythy a legendy, hrdinné eposy vytvořené orientálskou fantasií, tajně slzí nad útrapami a bědným osudem svého národa.

Netrvá to však dlouho. Vím to dobře.

Rabín se zprotiví jako katecheta a náboženské hodiny se stanou nejodpornější. Příčiny jsou stejné. Na gymnasiu jsme měli neděli otrávenou náboženstvím. A čemu se vyučovalo? Hlavně hebrejštině, ač nikdo neuměl ani pořádně číst. Škoda času v náboženství prosezeného. Trvalo to 5 let na obecné škole a 8 dlouhých roků na gymnasiu. A po maturitě bych se nedovedl hebrejsky podepsat. Vím, že hebrejština není účel, nýbrž prostředek, ale proč, kdo chce, by se nemohl pomodliti po česku? Co jsme se nalopotili na př. s překládáním. Rabín přeložil celou větu, my jsme si ji napsali po česku nad to a pak ji přeložili. Ovšem že nikdo nevěděl, co které slovo znamená. To byla nejprotivnější část náboženství; pak se začalo s dějinami židovskými, ale poněvadž pan učitel náboženství sám mnoho neuměl, studenti neznali docela nic. Já jsem si konečně jednou při historii ty mythologické figurky docela popletl. Abrahama, Jakuba, židovské kmeny i krále, že jsem dostal za to důtku, protože prý si dělám legraci.

Dnešní židovští studenti se brzo rozloučí s orthodoxními názory svých tatíků, kteří ostatně také mnoho nevěří. Opakují se známé výjevy. Rabín nutí do kostela, naříká nad zkázou a nevěrectvím, rýpne do volných myslitelů. Sám jest rozhodně protiklerikální, jak se chlubí studentům v náboženství, ale pokud jde jenom o náboženství jiné — než židovské. Nechápe, že i rabín může být (a málokdy nebývá) klerikální. Pokrokářem jest tak daleko, pokud to nestojí jeho kapsu a autoritu. Studenti se takového rabína rozhodně nemusí bát, nebude žalovat ani nedá špatnou známku, vždyť jest placen obcí a bohatí jejich tatíci jsou členy té obce. Zde náboženství jest opravdu jen řemeslem a kšeftem.

Dnešní Židé nedrží již ani polovičku náboženských příkazů. Jsou rozumní a jsou praktičtí. Sami do kostela nejdou, protože jest všední den a tu oni nemají času, a čas jsou peníze, avšak vystavěli nádherný, moderní kostel, všecko zlacené, koberce, elektrické osvětlení, plivátka, varhany, vydržují za drahé peníze rabína a kostelníka — inu proč ne, vždyť mají dosti peněz! Takový průměrný obchodník židovský jest pokrokový, jen když se neřekne nějaká nepříjemná pravda o židovstvu. Sám nevěří, někdy se ani nemodlí, ale o svátcích častokráte dodržuje všecky rituelní zvyklosti. Proč, to sám neví! Rovněž děti vychovává přísně nábožensky, vždyť si platí rabína! Kdyby celý rok byl kostel prázdný, o hlavních svátcích jest v něm nacpáno. Ne pro pobožnost, ze zvyku! A pak tam budou všichni! Chvíli se modlí, chvíli čte noviny pod lavicí, pobaví se se sousedem, uzavře se po případě nějaký ten obchod a jde domů pořádně se najíst! Dělal to děd, dělal to otec, dělá to syn. Tradicionelní setrvačnost v ritualitách a málo energie vyrvat se starým zlořádům. I sem se musí přinést trochu světla a povzbuzení. Znám Žida, který byl na kongressu V. M. Tleskal všem protináboženským vývodům, a sám ráno se modlí hodinu s řeménky na hlavě a na ruce!

Spoutaný mozek a spoutané srdce! Klerikalism židovský bují a jest horší jiného, protože **jest tajný**. A nikdo si ho nevšimne, nikdo proti němu nevystoupí. Ohlupuje a znemravňuje stejně jako jiný a nebezpečný jest svými penězi. Čeští pokrokoví židé mají pěknou práci před sebou. Ale ne jít za štítem Volné Myšlenky a jednou rukou dát desítku na protiklerikální akci a druhou padesátku na kostel třebas židovský! Školy se musí stavět a ne kostely! Taková obojakost jest ostatně osudná. Ženil se příbuzný, atheista, účetní. Čekal jsem civilní sňatek, a zatím docela obřadně dle židovského ritu se odbývala svatba. „Proč," ptal jsem se. „Rodičům by to nebylo vhod, chef by také divně se na to díval a pak musíme žít zde mezi ostatními a musíme se přece přizpůsobit." A ten atheista půjde se ženou do kostela o svátcích, kluky dá obřezat, jen proto, že to dělají jiní. Podotýkám, že židovská svatba stojí více než katolická. A kdyby některý chudý Žid se chtěl opravdu pomodliti a šel do kostela, musí stát pěkně v předsíni, protože za místa k sezení se musí platit, a moc platit, čím blíž k jevišti, tím dražší. A tak vidíme, že všechno jest jen faleš, lež a přetvářka, všechno za příčinou lesku a efektu, bez procítění a prožití.

Náboženství bylo obchodem, zůstalo a zůstane jím dále. A o tom si možná ještě něco povíme jindy.

LILA B. NOVÁKOVÁ:

Nechte maličkých . . .

Které jest tvé jediné potěšení v životě i smrti?

Že s tělem i s duší, buď že jsem živ, buď že umírám, nejsem sám svůj, ale věrného spasitele mého Jezukrista, jenž drahou krví svou za všechny hříchy mé dokonale zaplatil, mne ze vší moci ďáblovy vysvobodil a takto zachovává, že bez vůle Otce mého nebeského ani vlas s mé hlavy nemůž spadnouti, anobrž všecko k spasení mi musí napomáhati. Pročež svým svatým Duchem mne o životu věčném

ujišťuje a abych potom živ byl jemu, mne srdcem ochotného a hotového činí.

Tak! — A co pak jsi nám to tu ale, má zlatá, odříkávala? Prvou otázku a odpověď Heidelbergského katechismu, přátelé milí.

Ano!

Narodilo se dítě. Takové lidské kvítko, potřebující slunce, vzduchu, úsměvu, laskavého slova a volnosti, hlavně pravé čisté a jasné volnosti, aby kalíšek samostatně se rozvil, aby těšiti mohl okolí své a aby jednou, až dospěje, jasný a čistý názor na svět a lidi, dobudoval.

A toto dítě, dospěvši 10. roku svého květinového věku, sedí někde v koutku a učí se řádkům shora uvedeným, mučí se jimi. Zeptejte se tohoto dítěte: „Co jest tvým jediným potěšením v životě i smrti?“ — ale ne, řekněte jen „v životě“, protože té ‚smrti‘ si dítě nepovšimne, toť proň pojem stejně neznámý jako nepotřebný. A co myslíte, že vám to dítě asi odpoví? „O jé, já mám mnoho a mnoho potěšení! Mým potěšením je, mám-li hrst ovoce, dobrou buchtu, hraje-li si se mnou maminka, smím-li ke kamarádům, smím-li se zout a stavět rybníčky — a ještě mnoho krásných věcí!“ Jinému bude potěšením, že dostalo bratříčka, jinému opět, že se stěhovali, jinému opět, že tatínek staví stodolu a ono si může hrát s třískami a špalíčky dřeva. Ale žádné, ani 10, 12, 14leté nespustí vám: „Že s tělem i s duší“ atd. Dítěti jsou potěšením příjemné zjevy jeho nejbližšího okolí. Dítě šťastné nerozumí hříchu, smrti, bídě mravní, spasení, očistě — a dítě nešťastné, ztrativší otce, mající chorou matku, trpící bídou a nouzí, nenalezne svého potěšení v tom, „že s tělem i s duší . . atd.“, ale v tom, poskytnete-li mu okamžitou hmotnou pomoc.

Zkuste to, rodičové, kteří nikdy nevyslovili jste před dítětem slova „hřích“, kteří vychovali jste je ve smyslu slov Kristových: „Milovati budeš bližního svého jako sebe samého“, naučivše jej dříve milovati pouze dobro a krásno a napomáhati všemi silami k tomuto dobru a krásnu, zkuste to a přečtěte svému dítěti tuto krkolomnost od „Které jest“ — až po — „mne srdcem ochotného a hotového činí“. Přečtete mu dále „Výkladní poznámku“ (beztoho nebudete sami výkladu schopni!):

„První otázka, jednající o potěšení, obsahuje cíl a summu všeho katechismu a křesťanského vyučování. Potěšení předpokládá smutek. Jaký? Ten, který jest podle Boha. Podle Boha pak smuten jsem, seznávám-li, že hříšný jsem z přirození, proti Bohu a slovu jeho jednám a věčný trest zasluhuji, ale k Bohu hledě, na milostivou pomoc jeho v Kristu očekávám. V takovém smutku dává mi Bůh u víře v Krista potěšení. Neboť dostává se mi ujištění, že nyní jsem ne zpola, nýbrž celý Páně, ne na čas, nýbrž na věky. Ten jest cíl, potěšení a spasení naše. A kterak se to stalo? Tím, že mne Kristus vykoupil, s Bohem mne smířiv vlastní krví svou a z moci ďábla a hříchu mne vysvobodiv; také mne zachovává až do konce i ve všelikém soužení; Duchem pak svatým mi jisté svědectví dává o životu věčném, a mne nastrojuje, abych již nebyl služebníkem hřícha, ale ostříhal Boží slovo a stále a se srdečnou ochotností. Ta jest „suma křesťanského učení“. — — Ráda bych viděla jasný obličej dítěte, jak se utváří před účinkem těchto slov. Obličej dítěte, které o dobrých a zlých duších slyšelo leda náhodou ve starých pohádkách!

Toto dítě vaše je šťastno, neboť v zápětí povíte mu o tom, co jste mu četli, čeho třeba; jsteť moderními paedagogy dobré vůle. Ale co měli jsme tomu říkat my v dětství, a co tomu mají říkat děti dnes, které se tomu musí učit? A není to jen otázka jedna, nýbrž je jich jedno sto dvacet devět — a s výklady činí to jedno sto dvacet osm hustě tištěných stran! A jedna věta hroznější druhé! Pomyslete, že dítě, starým skrofulosním způsobem vychované, ve 12 letech dostane do rukou školní, posvátnou knihu, ve které na str. 104., 105. a 106. čte doslova:

„Který jest smysl sedmého přikázání? Že všeliká nečistota před Bohem jest zlořečena, a že jí proto z celého srdce nenáviděti a čistotně a poctivě živi býti máme, buďto ve svatém manželství aneb mimo ně. — — Smilstvo pak a všeliká nečistota neb lakomství aniž jmenováno buď mezi vámi, jakož sluší na svaté — — abyste se zdržovali od smilstva. — — Poctivéť jest u všech manželství a lože neposkvrněné; smilníky a cizoložníky souditi bude Bůh. — Utíkejte smilstva. Všeliký hřích, kterýž učinil by člověk, kromě těla jest; ale kdož smilní, proti svému vlastnímu tělu hřeší — — kteříž sobě za rozkoš položili, aby se na každý den v libostech svých kochali; — kteříž s vámi hodujíce, v svých lstech se kochají, oči majíce plné cizoložstva a bez přestání hřešící, přeluzujíce duše neustavičné“ — — Stránka 112. pak upozorňuje dítě, které případy v bibli pro cizoložství a smilstvo by si vyhledati mělo (Eva[!], Ezau, Abimelech a Sára, Israelští, Achab a Jezábel, Herodes).

A ti, kdož katechismus Heidelbergský dětem svým do rukou vkládají, — evangelíci čeští — hlásají, že oni i jako lidé náboženští podporují pokrok a jsou přístupni moderním směrům života.

A tohoto „vyučování náboženství“ požadují i pro volnou školu budoucnosti!

Zjevení sv. Jana, 5, 9.: „Hoden jsi vzíti tu knihu a otevříti pečetí její.“

Dr. EDVARD BENEŠ:

Školské problémy ve Francii.

III.

Jak vidíme, jedná se tu v podstatě o týž problém, který se jeví u nás; zde však jest položen ve své úplnosti a Francouzové jdou přirozeně mnohem dále. My se rveme o světskou školu, Francouzům už dnes nestačí a chtějí více. Všichni vidí, že státní škola dnešní, která dostává officielní znak vládní většiny buržoasní, nestačí, přijme-li se zásada, že za každou cenu jest se třeba vyvarovati ve škole znásilňování přesvědčení. Dnešní protesty i socialistů i klerikálů jasně ukazují, že krise tu je.

Proti části této školské krise francouzské jistě brzy přinesli pomoc ti, kdož žádají, aby stát dostal prostě monopol vyučování. Kdyby se to stalo, byl by rázem učiněn konec intrikám klerikálním, ale podstata problému zůstala by táž a stále nerozřešena. A o tu se tu hlavně jedná. V tomto případě se totiž prostě žádá odstranění zákona Fallouxova z r. 1850, jenž dává každému možnost založiti školství soukromé. Pedagogové a politikové, kteří toto chtějí, formulují celý ten problém školství francouzského tímto způsobem: Po revoluci francouzské založil později Napoleon nové školství a zařídil státní monopol: škola sloužila jen k vychování dobrých poddaných a služebníků císařových. Nad to vložena později, z části aspoň, do rukou církve. Tato však neměla na tom dosti, a když nemohla zavésti školy konfessionelní státní, žádala odstranění tohoto školského monopolu státního a možnost založení škol soukromých. Učiněno pak zadost těmto snahám zákonem Fallouxovým z r. 1850.

A tu pak se staví proti sobě tyto dvě snahy tímto způsobem: Monopol vyučování zabraňuje církvi, ale i jiným, na př. socialistům, zakládati školy své vlastní, soukromé. Svoboda vyučování dává naproti tomu každému volnost zakládati si škol, kolik chce a může. Přirozeně monopol zdál by se nám hned nespravedlivý na první pohled. Ale jeho přívrženci nás odzbrojují touto poznámkou: Jsme pro monopol vyučování, ale jsme současně pro svobodu vyučování; rozumíme však této svobodě jinak nežli církev. Chceme, aby jen stát měl právo zařizovati školy, ale aby zajistil v těchto školách svobodu vyučování, jsme ne pro svobodu vyučování, **nýbrž pro svobodu ve vyučování.**

A přívrženci monopolu hned pak vykládají, jak této svobodě ve vyučování rozumějí. Svoboda ta rozumí se tím způsobem, že jsou zařízeny školy státní, v nichž učitel bez podmínky má právo vyučovati tomu, co pokládá za správné. Právě jako vláda volí si soudce a platí je, ale zajišťuje jim neodvislost úplnou, aby soudili dle svého svědomí, právě tak dává v ruce učitelů děti, aby je vychovávali dle svého svědomí. Proto učitelé jsou a mají býti rekrutováni bez ohledu na přesvědčení své, nemá se od nich žádati ani nejmenší minimum nějakého loyalismu; zkoušky může konati každý, a poněvadž jest jmenován, jen na základě vědění svého, jest tu svoboda úplná. Škola pak jest neutrální, protože jest vedena zájmem vědeckým a věda jest jen jedna. Následkem toho nikdo nemůže prý mluviti o potlačování přesvědčení nebo nějaké tendenci školy. Monopol takto chápaný jest zařízení naprosté školy neutrální a opravdové svobody ve škole. Přívrženci církve, kteří proti tomu se dovolávají svobody vyučování, upadají do kontradikce: říkají, že chtějí svobodnou školu, a zatím ta jejich svobodná škola má býti vším, jen ne svobodnou. Má se tam vyučovati dle dogmat církevních nebo, jsou-li to socialisté, dle socialistických principů; škola ta má sloužiti zájmům strannickým a nikoli vědeckým. Jediná možná škola, opravdu svobodná jest tato škola státní, kde uplatněna jest svoboda ve vyučování, svoboda učitelova. Žádný zájem o vědu, nýbrž zájem strannický rozhoduje u protivníků této zásady.

Dnešní škola tedy, v níž by byly uplatněny tyto principy, by úplně vyhovovala ideálu vyučování a současně, ježto při monopolu vyučování by kongregační a církevní školy byly odstraněny, byla by odstraněna z každé obce škola církevní, která tu činí konkurenci světské, provokuje a vyvolává na svůj prospěch terrorisování, o němž mluvili jsme nahoře. Zavedením monopolu odstraněn byl by dnešní klerikální útok a tím část této krise školské ve Francii. Ale byla by tím odstraněna krise celá?

Ukázali jsme již nahoře, co na to odpovídají katolíci a i socialisté, a jak se tu soudí o této škole „nestranné“. Učitele jmenují prefekti, prefektové jsou nejoddanějším nástrojem vlády; přirozeně, že i ve Francii děje se totéž, co u nás: učitelé, vládě příjemní, jsou favorisováni a postupují, klerikálové a socialisté nebo syndikalisté jsou pronásledováni nebo propouštěni. Škola dostává a musí vždycky dostati určitý nátěr officielní; tomu nelze se vyhnouti. A pak ve škole nejedná se o vědu na prvním místě; ve škole první a převládající jest výchova. A výchova musí se díti v určitém smyslu a směru. Ti, kdo dovolávají se „vědeckého“ stanoviska, mohou míti na paměti university, kde se jedná o vědu, ale ne školy obecné, kde vedle nepatrné části vědy, jedná se o výchovu. Na tomto principu stojí odpůrci monopolu.

K tomu pak ještě se připojuje: Vědecká pravda jest v podstatě relativní a osobní. Jeden učenec pokládá to za správné, druhý zase ono. Jak možno, aby otec v tomto chaosu neměl

práva rozhodovat a říci, kterému tomu učenci chce svěřiti své dítě, zdali katolickému, či laickému, či socialistickému. Proč dáti za pravdu tomu, který dostane stvrzení státu a proč ne jinému? A pak právě v tom případě, kdy stát řekne, že má školu nestrannou — ve skutečnosti, jak jsme viděli, tato nestranná škola dnes ve Francii neexistuje — jest to pro rozvážné rodiče povážlivé: jak mají nechati každému, kdo přijde, právo vychovávati jejich děti, jak se tomuto člověku uzdá. Co lidí podivných za tohoto režímu může se vlouditi do školy a působiti tu zhoubně. Odpoví se na to, že stát tu zabraňuje excessům. Ale právě to jest zase nebezpečí jiné, t. j. stát dostává právo rozhodovati ve škole a dá jí pak svůj znak officielní. A tak se dostáváme z těžkostí do těžkostí.

Jedině správné jest, činí závěr katolíci a odpůrci monopolu a této svobody ve vyučování, nepřipustiti monopol, nechati každému volnost založiti si školy své. Mluviti o škole nestranné jest absurdní, my musíme míti školu svou. A socialisté i syndikalisté mluví v podstatě stejně. A myslím, že málokdo, kdo uzná právo otce na rozhodování o výchově dítěte, odváží se pak hájiti monopol vyučování. Někteří snad přece odvážili by se hájiti princip svobody ve vyučování, jak byl formulován nahoře. Ve Francii se tak zachovali. Zákonem z r. 1850 nepřipustili monopol, pozdějšími zákony o světské škole pak zavedli princip svobody ve vyučování a kombinovali tak oba dva systémy v jeden, celkem dnes nejsprávnější.

Ale viděli jsme, že tento princip jest jen formule, a dle jeho odpůrců, jen prázdné formule, poněvadž nestranná škola jest prostě nemožná, a jako všude jinde, tak i zde ve Francii skončila fiaskem: jest dnešní officielní školou radikální, protikatolickou, protisocialistickou a protisyndikalistickou. A tak padá i druhý princip, princip svobody ve vyučování. Ostatně stejně se to formuluje i v jiných státech. Ale kolik máme na př. u nás skutečných případů, že učitel jest pronásledován pro historicky správné vylíčení některých faktů, týkajících se církve! Ve Francii se to neděje v otázkách náboženských, za to však jsou nemile viděni ti, kdož mluví o třídních bojích. Tím problém, jak vidíme, a ať jím točíme, jak chceme, zůstává stále týž. Ti odpůrci dnešních klerikálních útoků na školu světskou ve Francii, kteří by chtěli zažehnati celou tu dnešní školskou krisi zavedením monopolu vyučování a podržením svobody ve vyučování, nerozřeší v podstatě nic. Učiní krisi jen akutnější a problém se zhorší, místo aby se zlepšil.

„Církev nemůže žíti ani vítěziti, leč nevědomostí.“

„Pravda“. E. Zola.

RŮZNÉ ZPRÁVY

Náboženství ze škol — a zemská porada učitelská! Poprve v Rakousku se stalo, aby na úředním shromáždění slyšen byl hlas, vymítající vyučování náboženství ze školy. Byl to ovšem ještě nesmělý pokus, ale stal se a odtud jeho význam. Na páté zemské poradě učitelské byl podán se vší opravdovostí návrh, aby vyučování náboženství bylo z nižších stupňů školních odstraněno. Řečník provázen byl souhlasem shromáždění, ale — jak vidíme ze správ o zemské poradě — výsledek nebyl žádný, jelikož předsedající c. k. zemský inspektor jednání o návrhu tom nepřipustil.

Když probrány byly na zemské poradě osnovy všech jednotlivých předmětů, přihlásil se ku slovu ještě kol. Ed. Štorch a upozornil před zakončením rozpravy o učebných předmětech, že zapomenuto bylo na jeden předmět, na — náboženství.

Radíme se — pravil Štorch — o osnovách do podrobností, aby vznikl úplný celkový soulad na škole, abychom učivo upravili dle chápavosti dětské rovnoměrně s rozvojem ducha dětského. Ale učebnice náboženské nevyhovují těmto požadavkům paedagogickým. Učitelstvo mělo by na místě tomto vysloviti přání, aby byly upraveny i učebnice náboženské. Osnova z náboženství nevyhovuje paedagogicky. V nejnižších třídách na obecné škole mluví se při vyučování náboženství o mnoha věcech zeměpisných, dějepisných, přírodovědeckých a j., kterým žáčkové rozuměti nemohou.

Učitel náboženství není v paedagogickém a didaktickém souhlasu s ostatní osnovou školní. Na obecné škole počíná se dějepisem, zeměpisem, přírodopisem až na vyšším stupni, až je duch žáků vyspělejší. Navrhuji proto ku přijetí tento projev: „Pátá zemská porada učitelská projevuje dobré zdání, aby učebnice náboženství byly upraveny dle zásad paedagogických, a jako zeměpisu, přírodopisu a jiným nesnadnějším předmětům vyučováno je až na středním stupni, nechť i vyučováním náboženství není již počínáno na nejnižším stupni školním. Toto dobré zdání předloženo buď ve smyslu § 5. odst. 3. říšského zák. 14. května 1869 církevním úřadům, aby je dále provedly.“

Sotva kol. Štorch domluvil, co jsme zde právě uvedli dle stenografických záznamů, vládní rada Sobička povstal a zamezil další rozhovor o věci, že prý dle zákona porada je zde nekompetentní a že církve samy rozhodují o vyučování náboženství.

Kol. Štorch chybil, že dal se odbýti tímto prohlášením. Škoda, že jeho návrh nebyl připraven, aby učitelstvo přítomné vědouc o návrhu tom, nedalo si debatu o něm vzíti. Takto byli všichni účastníci velmi překvapeni, ano mnozí i ohromeni neočekávaným návrhem. Sám kol. Štorch nehájil hned rázně práva konference k vyslovování „dobrých zdání“ o všech předmětech.

V § 5. říšského zákona se praví: „Jak se vyučování náboženství rozděliti má na jeden každý ročník, vyměří úřadové církevní.“ Na to odvolal se předseda porady. Ale kol. Štorch měl se ihned hájiti tím, že právě navrhuje, aby jeho projev byl předložen církevním úřadům ku provedení! Je přece rozdíl mezi paedagogickým dobrozdáním a skutečným provedením. A snad nikdo nebude zemské učit. konferenci upírati právo k paedagogickému posudku!

Kdyby se byl kol. Štorch takto opřel a byl účastníky podporován, mohl se jeho návrh dobře uskutečniti.

Význam projevu by byl ten, že české učitelstvo vyslovilo by se na foru nejvážnějším pro postupné odstraňování vyučování náboženství ze škol. Po příkladu zemské porady činily by podobně porady okresní a schůze jednot učitelských.

Že se tak nestalo, je vinno snad to, že kollega Štorch nedorozuměl se předem s učitelskými organisacemi, které by byly návrh zastávaly a zdůraznily.

Ale, třeba že věc hned se nepodařila, spokojíme se i s tímto pokusem, že aspoň se stal a že pohnuto bylo konečně stojatými vodami. Vybojování odluky vyučování náboženství od škol nebude skutkem, jestliže široké řady uvědomělého občanstva nebudou cítiti spoluzodpovědnost v tomto boji za pokrok lidské kultury. *Š.*

Nový případ persekuce učitelské udál se v druhé polovici října v Nýřanech. Klerikálové obou národností, zejména však radniční německá klerikální klika zahájila nejhrubší štvanici proti učitelce slč. Zdeňce Kadeřábkové, která už po řadu let na veřejné české škole v Nýřanech zdárně pracuje a zejména mezi českým hornictvem jako vytrvalá kulturní pracovnice je velice oblíbena. Přesvědčili jsme se o tom sami na schůzi, o jejím případu na neděli 1. listopadu do Nýřan svolané, kde každá zmínka o slč. K. provázena byla pravou bouří demonstrativního souhlasného potlesku. Dlouhá léta působila slč. Kadeřábková v Nýřanech klidně a nerušeně a pracovala radostně mezi naším hornictvem, jež jí láskou a uznáním splácelo její upřímnou snahu. Než ani ona neměla zůstati ušetřena obvyklého už u nás osudu pokrokového učitele. Počátkem školního roku letošního nastoupil místo ředitele české veřejné školy v Nýřanech klerikál Ernst. Nelze se divit, že brzy stala se mu slč. Kadeřábková nepohodlnou. Po několika nezdařených denunciacích odhodlali se, zbaviti se nepohodlné učitelky tím, že jí znemožní v Nýřanech bydlet. A skutečně řediteli české školy spolu s radničními německými klerikály (tu vidíme zas klerikální českou menšinovou práci!) podařilo se, pohnout jednak Nýřanskou záložnu k tomu, aby slečně Kadeřábkové a její staré matce vypověděla byt, kde už déle než 10 let bydleli, jednak zastrašit ostatní majitele bytů, aby z nich nikdo „vypovězence“ do bytu nepřijal. Marné bylo dovolávání se pomoci u okresní školní rady v Plzni (ta patrně zakročuje pouze proti učiteli, zakročit také někdy pro učitele vymyká se asi její kompetenci), za to ovšem neleňila, zavésti „příslušné úřední kroky“, když slč. Kadeřábková na klerikální výpověď z bytu odpověděla rovněž výpovědí — členství v církvi. K dosavadním bezkonfessijním učitelům přistoupila slč. Kadeřábková statečně jako první bezkonfessijní učitelka. Rázný její čin vzbudil ihned pozornost a také úřední šiml dal se už na pochod. Slečna byla obeslána na hejtmanství, aby tam státní znalci zkoumali její duševní stav (tento experiment se totiž dělá na všech z církve vystouplých učitelích!) Co dále se stane, nutno vyčkat. Prozatím zastali se své učitelky rázně čeští rodičové v Nýřanech, kteří na 1. listopad svolali protestní schůzi, na niž pozvali za referenty p. Šimsu, člena plzeňského sdružení V. M. a Dr. Th. Bartoška z Prahy. Schůze ukázala, jak nýřanské občanstvo svorně stojí za svojí oblíbenou učitelkou a je odhodláno, do krajnosti jí bránit. Klerikálním a německým radničním pašům, nepřístupným jakýmkoli výkladům etickým, pohrozeno zbraní, které rozumějí: hospodářským boykotem české nýřanské většiny, neustanou-li ve svém štvaní proti pokrokové učitelce. Události další očekávejme připraveni. Snad v brzku již bude třeba, aby česká protiklerikální veřejnost jednala a zastala se pronásledované české pokrokové učitelky se stejnou ano se zvýšenou ještě energií, než jakou dala na jevo v předešlých případech učitelských persekucí!

Škola bez svěcení. Otevření školy bez klerikálního svěcení stalo se 3. listopadu t. r. v Radlicích u Smíchova. Obec radlická vystavěla velikým nákladem školní budovu. Zastupitelstvo obecní se usneslo, aby otevření školy stalo se bez obvyklého svěcení, což bylo jednomyslně přijato. Škola byla odevzdána svému účelu za přítomnosti říšského poslance Svěceného. Poslanec Svěcený ujal se slova a vyslovil se ostře proti klerikalismu; v našich školách podobných slov neslýcháme. Usnesení zastupitelstva radlického, aby škola nebyla svěcena, zasluhuje následování všude tam, kde má býti škola otevřena.

Je náboženský cit dítěti vrozen? Nikde není dítěti tak dlouhá chvíle, jako v kostele; to přecházení kolem oltáře s případnými prostocviky nikdy jeho mysl zaujmouti nemůže; proto z dlouhé chvíle — a jenom z této — dělá v kostele věci všelijaké; a tu musí dnes ještě učitel dělat božího policajta, a děti auguřím okem pozorovat, co dělají — bez učitele by děti v kostele byly nemožny! Páter tu s nimi ničeho nesvede! Jinak je ve škole! Kreslím-li něco na tabuli, nebo dělám-li něco — třeba jsem od dětí obrácen — mám přece pořádek, protože to, co dělám, je pro ty děti zajímavé, pozorují to, baví je to, chápou, že toho někdy mohou potřebovat! A kdo si stěžuje na nekázeň dětí? — zase páteři! Oni nechápou, že různé ty výklady nemohou baviti, že dusí; a zejména dnes, kdy i dítě ví, co si má o pravdivosti kněžských výkladů mysliti. *S. B.*

Nemocní učitelé — těšte se! Zemský výbor v Čechách vyzval okresní školní rady, aby šetřily s poskytováním peněžních — podpor v nemoci. Týž samosprávný úřad vyzval také příslušné školní úřady, aby omezovaly dávání — dovolených. Stojíme tedy před pěkným faktem: zemskému schodku má býti pomáháno šetřením na — nemocných učitelích. To je kulturní škandál světový. Učitel musí platit lékaře i lékárnu sám, nemocenského pojištění nemá, a když nemůže platit ze svého, obrací se za podporu a ta má mu býti nyní — ubrána! Zeptejte se jen lékařů, kdo nejvíce zůstává dlužen! — jsou to učitelé! neboť i podpora — když přijde v nejlepším případě brzy — trvá to aspoň 2—3 měsíce ode dne podání; jindy i déle! a kolik se dává? — ¼, ⅓ celého účtu! Na nemocného si jistě učitel nehraje když nemusí, a právo na léčení má každý — tedy i učitel, jenž jistě onemocní v 99% ze 100 následkem své školské činnosti. Školní služba je příčinou učitelských nemocí, a za to, že se někdo ve škole zmrzačí, za to má mu býti ještě zmenšena, po případě odepřena podpora? Otázce této musíme věnovati plnou pozornost, a musíme se domáhati buď slušných podpor v nemoci anebo nemocenského pojištění! Toto bylo by výhodnější, neboť není ponižující jako — podpory — je částí moderní sociální organisace. *S. B*

Úmrtí. V Kožlanech u Rakovníka zemřel nedávno vřelý a oddaný stoupenec Volné Myšlenky učitel Vladimír Skalický. Zemřelý byl pilným lidovým pracovníkem. Spolupodepsal také loni provolání k světovému sjezdu V. M. v Praze. Zachovejme mu všichni čestnou vzpomínku.

Mezinárodní esperantský svaz učitelský (Internacia Asocio de Instruistoj) ustavil se definitivně v srpnu 1908 v Drážďanech. Svaz sdružuje učitelstvo všech kategorií a stupňů a předním jeho cílem jest usnadňovati sblížení učitelstva i žactva různých zemí a národů, dále pak mezinárodními styky napomáhati rozvoji a řešení otázek jak paedagogických tak i stavovských. Mimo to bude Svaz sám vydávati nebo spolupůsobiti při vydávání důležitých děl paedagogických. Vedle uvedeného je též úkolem Svazu organisace vzájemné korrespondence jak učitelské tak žákovské, organisace cestování učitelů i žáků do cizích zemí, zřizování mezinárodních kolonií v různých zemích, kde by učitelé a po případě i žáci mohli tráviti prázdniny. — V Drážďanech pořádány 4 schůze, jichž se zúčastnilo na 200 osob, mezi nimiž byli zástupci učitelstva anglického, belgického, českého (15 osob), francouzského, holland-

ského, maďarského, německého, norského, polského, rumunského, ruského, skotského, srbského, švédského a tunisského. Jednacím jazykem při schůzích bylo výhradně Esperanto. Po přijetí stanov zvolen výbor, jehož členy jsou: Dr. Boirac, rektor university z Dijonu ve Francii (čestný předseda), Théophile Cart, prof. university v Paříži (předseda), F. Maréchal, prof. z Leedsu v Anglii, sleč. de Chalnet z Haagu v Hollandsku a Roman Frenkl, inspektor gymnasia z Enisejska v Asijském Rusku (místopředsedové), F. Durieux, ředitel školy z Lillu ve Francii (jednatel), Th. Čejka, učitel z Bystřice pod Host. (pokladníkem), F. Avilov, ředitel reálky z Karsu v Rusku, Everardo Backheuser, prof. polytechniky z Rio de Janeira v Brasilli, Dr. W. Clark z Arborfieldu v Anglii, K. Schoenherr, učitel z Drážďan a Otto Simon, prof. gymnasia z Vídně. — Nákladem Svazu začne počátkem listopadu 1908 vycházeti časopis „Internacia Pedagogia Revuo“, oficiala organo de la „Internacia Asocio de Instruistoj“. Redakční sbor tvoří stálí spolupracovníci z nejrůznějších zemí a národů. Členové Svazu dostávají časopis „Internacia Pedagogia Revuo“ za členský příspěvek 2·50 K, nečlenové za roční předplatné 3·80 K. Zásilky pro redakci i administraci buďtež adresovány: Th. Čejka, učitel, Bystřice-Hostýn, Morava, kdež lze obdržeti i ukázková čísla „Internacia Pedagogia Revuo“ (za 50 h, zaslaných v pošt. známkách).

*

Volná škola. (Odpověď moravským Vychovatelským listům.) Zhřešil jsem, zhřešil velice, a pro těžké hříchy své po zásluze odsouzen jsem katechetou v Ivančicích, Karlem Tirayem — d o k á z n i c e. Rozsudek tento nade mnou vyhlášen ve Vychovatelských listech ročn. VIII. sešit 8. str. 315. Do káznice patřím — slyšte, proč! Proto že volám po volné škole „která bude vychovávati láskou, nikoli násilím, bude předváděti duši dětské jen obrazy dobra a šlechetnosti a bude chrániti, aby nevnikla v ni vášeň, zloba, nešlechetnost“. — Viztež vy, mnou svedení čtenáři Volné Školy, jak velice jsem zbloudil! Sluha boží, inkvisitor Tiray praktikuje tu zákon páně, jenž zní: „Miluj svého bližního, jako sebe sama“ a obléknuv se v roucho žalářníkovo, zarachotil klíči — a otevírá mi dvéře káznice. — Jak Vám děkuji, z celé duše děkuji, milosrdný pane Tirayi! Vím, že byste mne sice rád uvedl na hranici, abych se dýmem zalknul a zžíravý plamen aby ztrávil hříšné tělo mé, duši mou pak aby ďábel, jehož obraz byste mi zajisté ochotně vymaloval na papírovou čepici, již byste mi vstavil na nehodnou hlavu mou, ten ďábel aby ji odnesl do pekel. Ale poněvadž se mnou souhlasíte, že nejsem hoden, abych zemřel smrtí největšího muže středního věku, smrtí Mistra Jana Husa, proto jste vůči mně milosrdný a místo na hranici, vedete mne zatím jen — do káznice. Duše šlechetná! Přejete mi snad i toho, abych sdílel celu s P. Drozdem, jemuž bych pomáhal vypočítávati, kdo všechno s ním anebo snad i místo něho celu vězení sdíleti měli. Děkuji, děkuji, pane katecheto! Nejsemť hoden, abych „seděl“ vedle „mužů velkých“, ale z pomazané ruky Vaší přijímám za vděk i — káznici. Na shledanou!

Dle pana katechety Tiraye, redaktora „Vychovatelských listů“, spáchal jsem na sobě duševní samovraždu, proto že se dovolávám pro volnou školu zásad Komenského, ovšem toho Komenského, jehož obraz nestrpí klerikálové v učebnách, toho Komenského, pro jehož sochu, umístěnou na nové budově školní odepřeli katoličtí duchovní tuto budovu vysvětiti, toho Komenského, který proto, že byl zbožnější, nežli byli jezovité v době Ferdinanda II. a zajisté zbožnější nežli pan redaktor Vychovatelských listů, katecheta Tiray, musil se skrývati po jeskyních a posléze jako psanec i svou vlast musil opustiti — to vše přičiněním a zásluhou jezovitů . . .

Jsem tedy dle P. Tiraye samovrahem a dle církevní praxe zasluhuji, abych byl pohřben za hřbitovní zdí. A zatím Vy, pane milosrdný, konáte na mne zázrak a budíte mne k novému životu a nabízíte mi káznici. Dobrá duše, jak Vám nevýslovně děkuji!

Zbloudil jsem, kaji se tudíž a hledám toho, kdo by mne uvedl zas na pravou cestu. I kázání P. Jemelky jsem již několikráte vyslechl a několik ročníků Vychovatelských listů pozorně přečetl — ale přes to jsem až dosud zatvrzelý hříšník. Patrně se již ďábel zmocnil duše mé tak dalece, že na mne již ani nepůsobí kázání jezovitů, ani psané epištoly P. Tiraye. Jak jiným „lepším“ jsem býval druhdy! — Po několik desetiletí jako učitel jsem vyučoval mládež církevnímu zpěvu, přičinil jsem se o reformu zpěvu chrámového v obci, kde jsem působil, rorátní zpěvy staročeské, nešpory a kostelní písně dle kancionálu, rovněž případné pohřební zpěvy české jsem zavedl a plesnivou latinu z kůru chrámového vymýtil v blahém domnění, že bohu sloužím a na tom že je snad dosti. Mýlil jsem se ovšem. — Přijel kdysi na visitaci kardinál Schönborn se svou suitou a já, nechtěje následovati příkladu Jidáše Iškariotského, nepolíbil jsem pána, totiž jeho ruku. Byl jsem pro tento zločin volán úřadem k zodpovídání se a já vyznal, že dvěma pánům těžko sloužiti. Klaním-li se bohu, nemohu se klaněti člověku, nechtěje být modlářem. Vidíte, pane Tirayi, že jsem býval opravdu pravověřícím katolíkem. Ale poznal jsem, že jsem velice chybil. Kdybych nebyl oslavoval boha, ale kdybych byl raději oslavoval člověka v hávu purpurovém, byl bych na tomto světě snad lépe pochodil. Avšak přece jen jsem vděčen kardinálovi a jeho suitě, neboť ti mne uvedli na cestu jinou, nežli po které jsem do té doby kráčel. Otevřely se té chvíle oči mé a od té doby změnilo se i smýšlení mé. Poznalť jsem pravdu . . .

Napsal jsem článek do Volné Školy a v nadpisu užil jsem slov Husových: „Prosím vás, abyste se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli.“ Ale tím jsem chybil. Právě tím, že toužím po volné škole a domáhám se jí, takové, která učí pravdě a ničemu než pravdě, odsuzuji prý školu křesťanskou, která dle toho byla a je školou lži. Není sice podobného tvrzení v mém článku, ale veliký duch Tirayův by to přece jen rád měl v mém článku a proto v jezuitském svém zanícení volá: „O zahalte si tváře, vy nesčetní, znamenití paedagogové, vy jste životy své i životy dítek vám svěřených utratili ve lži. Slyšte to, vy učitelé, odchovanci mužů hluboké učenosti, povalte s Tučkem školu lži, otevřte síně pravdě Tučkově, ať je ten ráj již jednou zde!“

Bravo jezovito! Kdyby Vás slyšel Loyola, plakal by radostí nad Vámi, jako nad Vámi pláče pravda a logika. Kdybych věřil v převtělování duší, musil bych za to míti, že duše kardinála Richelieu, pověstného politického pletichář, vtělila se v pana Tiraye. A tak zatím se s Vámi, dobrý muži, loučím a děkuji Vám za všechnu pozornost a „lásku křesťanskou“, kterou jste mne obmyslil. Nezasloužil jsem si jich, ale přijímám je vděčně. Shledal jste, že jsem duševním sebevrahem, nuže, vezměte si z toho výstrahu a modlete se, aby aspoň Vás bůh při dobrém rozumu zachovati ráčil!

Karel V. Tuček,

dle neomylné moudrosti Vaší duševně nepříčetný volný myslitel s černými zednářskými brejlemi.

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. — Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba, Praha-Vršovice.

ROČNÍK IV. 15. PROSINCE 1908 SEŠIT 8.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

EKR:

K boji severočeských menšin.

Že Rakousko nemá dosud práva zváti se státem opravdu kulturním, ukázalo se již nejedenkráte, ale přece ještě nikdy tak přesvědčivě, jako právě v těchto dnech. Fakt, že k uplatnění 300 let staré paedagogické zásady, aby mládež vychovávána a vzdělávána byla v řeči mateřské, musila být státní správa donucována stávkou školních dětí, ten fakt je kulturním skandálem, jejž sotva který evropský stát rakouskému mocnářství závidí.

Jest jisto, že prostředek, k němuž sáhly české menšiny, vzbudí ve vzdělaném světě značné podivení. Nechozením do školy domáhat se dostatečných škol, jaká v tom logika? Ano, je to nelogické, ale ve státě, kde státní úřady, tedy kruhy, které v zachovávání a plnění zákonů mají býti ostatním občanům vzorem, zúmyslně zákony ignorují, tam čin severočeských menšin nevypadá nijak paradoxně.

České menšiny po důkazech obdivuhodné trpělivosti a umírněnosti vyslaly konečně do boje 15 tisíc malých bojovníčků s nadějí, že co snad nepodařilo se plnoprávným státním občanům, podaří se snad dětem. Dá se ovšem očekávat, že smutně proslulá rakouská byrokratie bude nyní vynalézat sta omluv, aby aspoň trochu „čestně" z této škaredé historie se dostala. Ale sotva tentokrát vyvázne se zdravou kůží. Státní základní zákony i školské zákony říšské a zemské mluví proti ní a usvědčují ji z činů přímo protizákonných.

§ 59. říš. zák. z r. 1869 a 1883 a § 1. zemsk. zákona z r. 1870 zřejmě stanoví, že škola na všechen způsob má býti založena všude, kde v obvodu jedné hodiny a podle pětiletého průměru víc jak 40 dětí se nachází. Úřadům školním ukládá § 9. posledního zákona nad tím dbáti, aby nutné školy obecné, kde jich ještě není, bez zbytečného protahování zřízeny byly. Tolik tedy zákon. Ale podívejme se nyní na praxi. V Litoměřicích, Podmoklí, Březnici, Pohledu, Běhánkách, Ervěnicích, Sobědruhách, Dol. Jiřetíně, Novosedlicích, Třebušicích, Chabařovicích a Komořanech všude jsou zákonnité podmínky pro zřízení českých škol. Vskutku také podány ve všech těchto místech žádosti o zřízení veřejných škol, ale ač nejméně od té doby uplynul rok a v Litoměřicích dokonce 5 roků, ani jedna z nich podnes nedočkala se vyřízení, protože docela po ruském vzoru zůstaly ležet buď u okresní, buď u zemské školní rady. A zatím, co akta o české škole odpočívají v šuplíku některého byrokrata, německé obecní úřady používají osvědčených prostředků k odvrácení českých rodičů od setrvání na podané žádosti. Vypovídání z bytů, z práce i tělesné trýznění jsou těmi ušlechtilými zbraněmi, jimiž hledí si zajistiti „německý ráz" svých měst a vesnic. A rakouské úřady? Hanba povídat! Místodržitelství, které na ochranu buršáckých bumlů mělo po ruce nejostřejší prostředky, je vůči německým násilnostem zcela bezmocné. Klasickým dokumentem ryzí spravedlnosti pražské centrály je historická odpověď, již loni dal vicepresident Dörfl ervěnické deputaci: „Je pravda, že Němci jednají nezákonně, avšak považte, že také není maličkost, chtít na nich školu."

Ovšem podaří se málo kdy odvrátiti české rodiče od domáhání se školy a tak konečně podivuhodným často způsobem objeví se žádost v plenární schůzi zemské školní rady a poněvadž nenalezne se proti ní ani věcných ani formálních námitek, dojde konečně schválení. Sklamal by se však každý, kdo by se domníval, že odysea minoritní školy tím končí. Postižená místní školní rada odvolá se k ministerstvu a pověstný šuplík uplatní se i tady. Teprve poslanecká intervence a dost často také až kabinetní krise vydobudou ji zase na světlo boží.

Právě takový osud stíhá i žádosti existujících již škol českých o třídy postupné nebo parallelní, jenže s tím rozdílem, že zemská školní rada se zemským výborem náklad na třídu povolí, že i učitel na ní je ustanoven, ale že místní školní rada neopatří potřebné třídy. V takovém případě zařídí se tak zv. polodenní střídavé či couravé vyučování. O tom, jak podobná kuriosita je v uzavřeném oblíbena, svědčí tyto případy: v Bílině uč

6 učitelů ve 4, v Břežánkách 3 uč. v 1, v Mostě 18 učitelů ve 13 třídách. Také Čouš, Duchcov, Kopisty, Ledvice, Horní Litvínov, Osek a Růžodol mají pro nedostatek místností polodenní vyučování.

A což teprve ty budovy českých škol! Vedle opravdových paláců, jakými jsou budovy obecných škol německých v Teplicích, Mostě, Duchcově a jinde, zvlášť strašlivě kontrastují se nečisté a nezdravé, spíše chlévům a kůlnám podobné útulky škol českých. Samy „nestranné“ úřady školní uznaly místnosti ty nezpůsobilými a jen zatímně užívání jejich povolily, ale o definitivní, zákonům vyhovující úpravu, dle všeho valně se nestarají, neboť nemohlo by přece takové provisorium trvati jedenáct let, jak je tomu v Teplicích, Bílině, Břežánkách, Hostomicích, Ledvicích, Mostu. Nejpovedenějšími pomníky, které světu hlásají kulturní vyspělost sudetských Němců a spravedlnost rakouských státních úřadů, jsou školy v Bílině, Břežánkách, Růžodole. Jen bestialita, které vyrovná se pouze řádění pruských hakatistů, mohla vymysliti, aby místnosti, napěchované českými dětmi, umístěny byly ve stodole plné obilí, nebo nad skladištěm hořlavin a dokonce nad sklepem, kde nalézá se stroj na výrobu acetylenu.

O nedostatku respektu vůči zákonům se strany úřadů státních svědčí konečně i upravení dozoru na školách menšinových. Proti výslovnému znění § 7. zem. zákona z roku 1870 o dozoru na školách skládají se místní školní rady výhradně z Němců rodilých, nebo aspoň z renegátů. Jak ty dovedou ve školách hospodařiti, nejlépe ukazuje fakt, že místa říd. učitelů na veřejných školách obsazena jsou po většině buď vlažnými Čechy, nebo dokonce Němci, jako na př. v Liberci, kde správcem školy je Němec Katzer. Naproti tomu svědomití učitelé vydáni jsou největším příkořím a znám jest případ, kdy učiteli, jenž účastnil se soukromého sčítání, odepřeno jmenování učitelem první třídy ad personam, poněvadž nepůsobil prý dle povinnosti. Tyto „české“ místní školní rady úřadují ovšem po německu a jsou vůbec nejúspěšnějšími institucemi germanisačního aparátu. Věrného a oddaného spojence mají zajisté i v okresních školních radách. Ač předsedy těchto jsou okresní hejtmani, kteří jako státní úředníci měli by býti objektivními, nebylo ještě slyšet, že by některá z nich oprávněnost českých požadavků uznala. Naopak jen hlasy nejostřejšího odporu ozývají se odtud proti českým školám.

Rovněž paedagogický dozor je pode vší kritiku. Celé uzavřené území nemá vlastního školního inspektora, nýbrž jednotlivé obvody přiděleny jsou nejbližším českým školním okresům. Přirozeně, že čeští inspektoři, jsouce přetíženi beztoho písařskými pracemi a inspekcemi ve svém škol. okrese, nemohou se pak menšinovým školám tak věnovati, jak by toho bylo třeba. Nejsmutnějším dokladem takového hospodářství je snad Mostecko. Tam do letoška inspektoroval známý lounský školní inspektor, místní děkan a ekonom, jenž jen zřídka kdy v uzavřeném se ukázal a o poměry na školách menšinových téměř naprosto se nestaral, ale který velmi ochotně dával místa německým denunciacím proti agilním českým učitelům.

Za takové povšechné situace zahájili čeští rodičové dne 1. prosince školní stávku, podporováni jsouce ve svém odporu všemi politickými stranami. Je zajímavo, že vláda hned tomuto prvnímu útoku podlehla.

Všecky rekursy německých obcí proti českým školám, jež dosud ležely v ministerstvu vyučování, byly jako bezpodstatné zamítnuty. Ale jen optimisté mohou se domnívati, že tím úplně odstraněny jsou vady a nedostatky, jimiž školství menšinové strádá. I kdyby na krásně vystavěny byly všecky školy, o něž Čechové žádali, přece ještě zbude toho velmi mnoho, co nás zavazuje, abychom i nadále nespouštěli osudů českých menšin s bedlivého zřetele. Jak vyhlížeti by měla programová a úspěchy přinášející akce menšinová, vyložíme svým čtenářům příště!

ANTONÍN KLIMT:

Pedagogické názory prof. Dr. Františka Krejčího.

Prof. Krejčí, jenž letos dovršil právě padesátku svého plodného života, jest nejen nejvýznamnějším současným naším filosofem vedle prof. Masaryka, nýbrž i pozoruhodným pedagogem, jemuž zejména v boji o volnou školu, o objasnění její podstaty a vytknutí jejího dosahu náleží místo přední. Kdo jen poněkud měl příležitost seznámit se s jeho dílem životním, pozoruje, že prof. Krejčí všímal si vždy a to se zvláštní zálibou právě otázek školských, jak o tom svědčí celá řada větších i menších příspěvků ve starých ročnících „Paedagogia“ a „Athenea“ vedle četných kritických drobností ve všech devíti ročnících „České Mysli“ a vedle vzácných studií v posledních ročnících „Pedagogických Rozhledů“ (Náboženství, mravnost a škola, Volná škola); samostatně vydalo „Dědictví Komenského“ nevelikou, ale důkladnou jeho práci „Positivism a výchova“, která sama

by stačila, abychom při současném luštění školských otázek promluvili o prof. Krejčím jako o pedagogu zrovna tak jako o něm mluvíme jako o hlubokém filosofu, psychologu, kritiku a pod.

Cíl výchovy, cíl školy tkví bezesporně v tom, že škola má vychovávat pro život; všechno jiné definování jest více méně nepřesné a nesprávné. Má-li však škola vychovávat pro život, musí duch školský a školská organisace býti výronem názoru na život. A ješto zase životní názor, jak známo, se vyvíjí, pozměňuje, zdokonaluje a uceluje harmonicky, musí se měnit i školská organisace, nemá-li státi v protivě s filosofickým názorem. Dnes šíří se a nabývá půdy názor positivistický, podstatně odlišný od názoru, v němž tkví ještě kořeny dnešní školské organisace; proto dlužno usilovati o to, aby i výchova hleděla býti positivistickou, to jest aby vyplývala z positivistického názoru.*) Všechny důsledky, jež plynou z positivismu, dlužno aplikovati na pedagogiku. S tohoto stanoviska přichází prof. Krejčí k závěru: pedagogika budiž vědou, ovšem vědou ve smyslu positivistickém to jest zakládej se na zkušenosti a budiž naprosto neodvislá od náboženství a filosofie nebo lépe řečeno od metafysiky jakožto soustavy hypothes o transcendentnu (nedomyslnu), krátce „výchova budiž postavena na vědecký základ bez předpokladů theologických a metafysických“.

Škola, jak řečeno, má tedy vychovávat pro život. Co však jest se stanoviska positivistického nezbytnou podmínkou života, tak že by bez ní vůbec nebyl život myslitelným a možným? Není to jistě poznání absolutna, jak prof. Krejčí dobře podotýká, nýbrž jest to požadavek, aby člověk žil mravně a to zase, aby žil mravně z přesvědčení, tedy nikoli proto, že bůh to poroučí nebo že má duši nesmrtelnou a že se bojí trestu po smrti; krátce člověk nemá žíti mravně z donucování odměnami a tresty. Je-li tudíž nezbytnou podmínkou života žíti mravně a má-li škola vychovávat pro život, spadá cíl výchovy v jedno s ideálem mravním; škola majíc vychovávat a pokud vychovává jest ve službách mravního vývoje.*) Ovšem mravního vývoje positivisticky osvětleného, kde mravnost není ničím jiným než uvědomováním si podmínek života blaženého a kdy ideál mravního života objevuje se na posledním a nejvyšším stupni jako ideál humanity, jak ji pochopili a hlásali nejvýtečnější duchové: Budha, Kristus, Konfucius, Sokrates, Komenský, Tolstoj. Vychovává-li v důsledcích toho positivista člověka k mravnosti, vychovává ho k charakteru, k lidství a tím ho připravuje co nejlépe k životu, jak má škola za cíl.

Podobného tvrzení jak jsme užili o mravnosti, nelze však užíti o náboženství, jak prof. Krejčí zdůvodňuje.**) Náboženství, jehož podstatou je přesvědčení o existenci nějaké nadpřirozené bytosti, boha, bohů, na jichž moci cítím se závislým svým osudem, bylo sice na jistém stupni zřídem mravního pokroku, ale bylo zase na druhé straně jeho překážkou. Proto není náboženství podmínkou, bez níž by mravnost nebyla možná, jak se často tvrdívá i od evangelických učitelů (Klíma). Mravní zásady musí platit pro všechny lidi; všichni lidé musí míti stejné mravní závazky a s nimi ovšem i stejná práva. Žádáme, aby mravní závazky plnil křesťan jako mohamedán, chceme, aby mravní byli i ti, kdož se nehlásí k žádnému náboženství, jsou-li dosti vzdělaní. A jestliže se tedy vývoj mravní a náboženský sice stýkají, ale nekryjí, jestliže náboženství jest prostředkem, pomůckou mravního vývoje, ale stojí-li mravnost výše než náboženství, plyne z toho samozřejmý důsledek, že škola majíc vychovávat pro život musí vychovávat k mravnosti a nikoli pro nějakou náboženskou konfesi. Ježto ale toliko škola volná může plně konat se zdarem své vznešené poslání, musí být odcírkevněna, jak to samozřejmě a neodvratně žádá vzájemný poměr náboženství, církve a mravnosti. To zase není jinak možno než odstraněním náboženství ze škol jako předmětu vyučovacího.

Odstranění náboženství ze škol jako předmětu vyučovacího neznamená však prof. Krejčímu odstranění náboženství z výchovy vůbec. Toliko z učebného plánu má náboženství zmizet jako zvláštní učební předmět a to z toho jednoduchého důvodu, že vychovati k náboženství a udržeti v něm lze pouze působením na cit prostředky sugesce, mezi nimiž ovšem není vyučování; vždyť vyučování není apel na srdce, nýbrž to je apel na rozum, a jestliže rozum seslabuje cit vždy, protože mu ubírá sílu instinktu, tedy vzhledem k citu náboženskému

*) Positivism je filosofování, které chce všechny záhady, jichž rozřešení jest třeba k celkovému, jednotnému názoru na svět, řešiti vědecky, totiž tou cestou, kterou se dobírají vědy svých výtěžků. Positivism volí tuto cestu z přesvědčení, že vědecká cesta je jediná, na které se může člověk dodělati pravdy, to jest myšlenek, o nichž nelze nikomu pochybovati, aspoň do té míry, do které člověk má vůbec schopnost poznat pravdu. A ješto platí za známku vědeckého myšlení: míti vše dokázáno, nic netvrditi, nic nepředpokládati, co dokázáno není, a vše zamítati, co dokázati se nedá, musí i filosof positivistický přijati všechny důsledky, které plynou ze stanoviska vědeckého postupu. (Bližší osvětlení ve spise „Positivism a výchova“ a „O filosofii přítomnosti“.)

*) Bližší rozbor této zajímavé otázky najde čtenář částečně ve „Volné Myšlence“, především však ve spisku prof. Krejčího „Svoboda vůle a mravnost“, který vyšel u Laichtera za 1·60 K.

**) Podrobnosti najde čtenář ve stati „Náboženství, mravnost a škola“ v Ped. Rozhledech r. 1905.

můžeme říci, že je přímo jeho nepřítelem. Náboženské představy rozumové kritiky nesnesou, jakmile si člověk uvědomí dosah své poznávací schopnosti. Vždyť jsou z oboru, dí dále prof. Krejčí, kam rozumový důvod nesahá, jdou nad rozum. Rozumovými důvody možno dospěti jen k tomu, že se dokázati nedají — vydati je kritice rozumové znamená vzíti jim citový základ, jinými slovy: zbaviti je všeho, čím mohou působiti na cit. A právě vyučováním náboženství vyvlékají se náboženské představy před forum rozumové kritiky, chovanec je nucen srovnávati, posuzovati, rozumovati o nich a záleží to nikoli na vyučovacím postupu, nýbrž na subjektivní (osobní) bystrosti, chápavosti, pokročilosti v usuzování a myšlenkové vycvičenosti jednotlivce, kdy počne pochybovati a viklati se ve víře a kdy ji — třeba jen na čas — ztratí.

Jak však dalo by se využíti umravňujícího vlivu náboženského citu pro cíl výchovy, aniž by se náboženství ve škole vyučovalo? Na tuto otázku odpověděl prof. Krejčí už v citované úvaze v Pedagogických Rozhledech z r. 1905, ale podává ji šířeji ve zmíněném už spisku „Positivism a výchova“ str. 37—39, odkud doslovné odpověď uvedu.

Škola, dí prof. Krejčí, přijímajíc chovance z náboženského ovzduší rodiny, musí se postaviti vůči němu tak neutrálně, aby skrze ni zárodky mravnosti živené citem náboženským ani v nejmenším neutrpěly a aby nemohla nastati neshoda mezi vlivem výchovy rodinné a školské. Poskytne tedy škola na prvním stupni možnost, aby cit náboženský mohl býti pěstován. K tomu cíli buďtež zavedena dvouhodinná cvičení náboženská, v nichž by duchovní měli volnou ruku působiti na srdce svých chovanců prostředky, které za dobré uznají, a v cvičeních těchto konaly by se pobožnosti, jak jsou v církvích obyčejny a jak by se přizpůsobily věku mladistvých žáčků. Nesmělo by se tam však vyučovati a dávati snad známky. Cvičení ta byla by docela mimo osnovu vyučovací, dála by se mimo školu v místech, které by určila duchovní správa, a byla by povinnými jen pro žáky rodičů, kteří by si toho výslovně přáli. Duchovní, jemuž by cvičení byla svěřena, neměl by se školou jako takovou nic co činiti a nenáležel by přirozeně do sboru. Všecken styk dál by se úřední cestou skrze správce školy. Všecken nátlak se strany školy na rodiče a žáky, aby se účastnili cvičení, by odpadl, ale ovšem také všeckna práva duchovního, aby se vměšoval do vnitřního života školy.

Neutrální stanovisko školy jevilo by se dále tím, že by se ve vyučování jednotlivým předmětům jen to podávalo, co by se ani z daleka nedotklo představ náboženských. Nežli se děti naučí čísti, psáti, počítati, než poznají základní poznatky přírodopisné, mluvnické a dějinné, tu věru není třeba ani slůvkem dotknouti se něčeno, co by nějak příčilo se náboženství. Na zušlechtění mravního cítění škola pracovala by duchem své organisace, svou kázní a vedením; četly by se, povídaly dítkám ušlechtilé příhody, z nichž by zářil jim vzor mravních ctností. Život školní, styk mnoha bytostí v prvním rozpuku individuality, poskytuje dosti příležitosti, aby mravní soud žáčků se cvičil a utvrzoval a aby jednání mravní ponenáhlu stávalo se zvykloslí, což je nejbezpečnějším podkladem mravního uvědomění. To učitelé umějí a konají nyní též, jenže by se to dálo soustavněji stálým zřením k dalšímu postupu na vyšším stupni, kde bude nutno také pravidla mravního jednání systematicky si uvědomovati.

Na druhém stupni, pokračuje prof. Krejčí, odpadla by cvičení náboženská a zbyly by pouze nepovinné, tudíž kontrole školy se vymykající bohoslužby pro žáky. Vyučování by bylo zproštěno všeho ohledu dalšího na náboženství. Ovšem by se chovala škola k nastávajícímu konfliktu vědeckých pravd s představami náboženskými pasivně nebo neutrálně — jakkoli to chceme nazvat. Její snaha by hlavně byla obrácena k tomu, aby mravní pravidla, jež chovanci hleděla dosud vštěpovati jaksi bezděčně, stávala se uvědomenými a aby chovanec počínal v mravním jednání viděti — nejprv snad jen tušiti — hodnotu člověka. Učil by se poznávati mravnostní vývoj lidstva, jak vede od hrubého egoismu k ideálu humanity; v dějinách kulturních, v ethnologii, mythologii starých národů zase bylo by dosti příležitosti vývoj ten stopovati, na jednotlivé zjevy poukázati a posuzováním jich uvědomování mravních zásad podporovati. Estetické vzdělávání, umělecká výchova šla by s touto ethickou tendencí ruku v ruce a pochopováním krásy v přírodě a dílech uměleckých kypřila by se stránka citová, aby v ní pevně zakotvila se láska a úcta k dobru.

Na třetím pak stupni, když by skrze psychologii a logiku (nauku o správném myšlení) obracován byl zrak chovanců na sebe sama, a když by schopným byl učiněn pochopiti problémy filosofické, přistoupila by k ostatnímu učivu mravověda jako samostatný předmět a s ní by byla mravní výchova dokonána. Dříve začíti s vyučováním mravovědě nebylo by dle mého názoru radno, dí dále prof. Krejčí, poněvadž pro vštípení mravních zásad rozhodující vliv mají nepřímo působící prostředky, sugestivní vliv autority školské, praktické důsledné provádění jich ve všem, co škola podniká a k čemu chovance nabádá, kdežto učení se pravidlům bez takovéto průpravy minulo by se účinkem na srdce chovanců, odkud prýští nejmocnější motivy jednání.

Tímto postupem dle názoru prof. Krejčího utvrdila by škola v chovancích svých základy mravnosti, že by nebyly otřeseny, nemohly by

býti otřeseny zjasněným poznáním vědeckých pravd, kterými podrývá se autorita představ náboženských. A chovanec takovéto moderní školy by byl způsobilý po případě subjektivní svoje touhy z náboženského citu vyplývající uspokojiti způsobem individualitě jeho odpovídajícím; neboť náboženský cit jeho zůstal by při takovémto postupu nedotčen.

Jen bych k tomu ještě s důrazem připojil to, čím končí prof. Krejčí zmíněnou už úvahu „Mravnost, náboženství a škola" řka: „Co se týče učitele, vyžaduje stanovisko tuto hájené naprostou volnost přesvědčení v ohledu náboženském, a sice tak, aby škola v žádném případě nevyžadovala a nemohla vyžadovati od učitele oběť toho přesvědčení ani vůči nadřízeným orgánům, ani ve vykonávání učitelských povinností. Musí se předpokládati při učiteli, že ani v nejmenším nedotkne se zuřivě náboženské stránky svých chovanců, že dovede pochopiti význam její pro mravní výchovu, že dovede k procesu skepse (pochybování), vznikající v mladých srdcích, státi neutrálně, mravní zušlechtění, mravní povznesení srdcí, jeho vedení svěřených a jeho vlivu podléhajících, bude jemu cílem, k němuž bude se snažiti, jsa sám mravně neúhonným, a vštěpuje chovancům ušlechtilé zásady mravní, k čemuž je dosti příležitosti, aniž by slovo náboženství pronesl. Musí se však předpokládati, že se také nikdo nedotkne přesvědčení jeho." (Dokončení.)

Dr. EDVARD BENEŠ:

Školské problémy ve Francii.

IV.

Tak konečně dospíváme k druhému návrhu o zavedení volné školy, jako jediného východiska ze všech těchto těžkých problémů. Mnozí z tábora přívrženců svobody ve vyučování vidí v tom už principy volné školy a říkávají, že škola, skutečně zařízená dle toho principu, odevzdaná samosprávě, kde by vliv vládní nějakým administrativním způsobem se zamezil a vláda byla skutečně přinucena respektovati zásadu „nestrannosti" školy, to že byl by vlastně ideál volné školy. Nikdy ještě učitel neměl tak vysoké poslání, jako by měl zde. Byl by to neodvislý muž, který by viděl, že síla a budoucnost národa spočívá v něm a v jeho práci. Stal by se v národě rozhodujícím činitelem a nejvyšší kulturní silou. Veliký cit zodpovědnosti, který by se v celém tělese učitelském vyvinul, by jen ohromnou jejich důstojnost v celém národě zvýšil. Myšlenka svůdná, hlavně pro učitele samé. Ale ve Francii se tážou: Odpovídá toto pojetí úlohy učitelovy skutečně dnešním našim zájmům a tendencím, jaké se vyvíjejí v moderním životě veřejném? Jest tento učitel skutečně učitelem budoucnosti?

A ti, kdo nejvíce mluví o svobodě vyučování a o volné škole, hned také odpovídají: „Nikoli! My máme jinou touhu do budoucnosti a my chceme jinou školu." A jakou? Odpověď zní jednoduše: „demokratickou. A tato škola by demokratická nebyla, a také ne ten učitel, o jehož veliké úloze zde se v tomto návrhu mluví. My chceme jinou volnou školu, volnou školu, sorganisovanou demokraticky."

A tu dospíváme k vlastnímu uzlu celého problému školského ve Francii. Rozluštění jeho pak se vidí ve škole volné, jinak pojaté nežli jest škola „nestranná" státní a žádána jest tato reorganisace školy od prvku v národě nejdemokratičtějšího: od dělníků a od francouzských učitelů-syndikalistů.

Psáno tu již bylo o francouzském syndikalismu učitelském *) a vyložena podstata tohoto hnutí. Opakuji jen, že učitelský syndikalism prostě vychází z moderní tendence spolčovací, z moderní syndikalistické horečky všeobecné; jest to hnutí, pro dnešní dobu na nejvýš charakteristické, ukazuje vysokou pokročilost demokratickou a ukazuje také na nové cíle školy moderní. Chce učiniti z učitelstva těleso jako jsou dělníci a hlavním jeho účelem jest opravdové sblížení národa vyučovaného s učitelem vyučujícím. Syndikalističtí učitelé prostě chtějí býti v úzkém spojení s dělnickou třídou a vyučovati skutečně dělníky pro dělnický život. Dnes připravují se doby, kdy demokracie, t. j. nejširší vrstvy dělnické, uchopí se effektivní moci politické. Učitelstvo připravuje děti dělnické na tuto úlohu. A může to činiti tím snáze, čím v užším styku bude s národem, s dělníky. Učitel zde už není ten vysoký aristokrat duševní s tím svým vysoce důstojným posláním, ale jeden z velikého toho národa dělnického, jeho otec duševní, jeho rádce, jeho druh, jeho přítel nejlepší a nejbližší. Jak vidno, jsou tu proti sobě dva zcela protichůdné pojmy a nazírání na školu a učitele.

A z tohoto syndikalistického hnutí dává se nyní návrh na rozluštění celé té dnešní školské krise francouzské. A syndikalisté formulují pak celý ten problém takto: Dnešní světská škola francouzská dožila se bankrotu. Měla přinésti znovuzrození a nepodařilo se jí nic jiného, nežli nahraditi principy vyučování klerikálního novými principy vyučování antiklerikálního. Užívá dnes téže methody, téže násilnické autority, téhož systému znásilňování a vnucování dětem různých pravd, které jsou pravdami jen pro jednu třídu lidí. Dnešní státní vyučování jest nutně odsouzeno k zahynutí. A pak syndikalisté ukazují na to, co již Marx o této věci řekl: „Vyučování lidu má býti totéž pro všecky?

*) Edvard Beneš: V. Š. r. III. č. 2.

Co tím máme rozuměti? Věří někdo, že v dnešní společnosti všechny třídy mohou dostávati stejné vyučování a vychování? Státní škola a státní vyučování jest věc, kterou jest třeba nutně zavrhnouti .... Nutno za každou cenu proskribovati stejně vyučování církevní jako státní a vládní . . ."

Žádá se v podstatě tedy totéž, co žádají klerikálové, ale zde se jde mnohem dále. Žádá se naprostá svoboda pro všecky zakládati si školy své. Každá třída lidí má právo založiti si své školy a v těchto školách zavésti princip demokratický, t. j. rozhodovati v nich. Kdežto církev chce školy konfessionelní, kdež by ovšem rozhodovala dogmata a chce tuto školu vnutiti všem a učiniti z ní zase jednotnou školu státní, chtějí syndikalisté pravý opak: prohlašují nemožnost jednoty vyučování. Vyučování nemůže a nesmí býti jednotné, má-li odpovídati moderním snahám našeho života. Nastává demokracie všude, nastane a musí nastati i zde, Rodičové nesvěří dítě škole, která z něho vytvoří co chce, ale rodičové sami založí si školy, povolají si do nich učitele, kteří budou jim vychovávati děti tak, jak si toho přejí. Žádná nestranná škola, nýbrž právě strannická, za určitým cílem jdoucí škola, v níž rozhoduje ten, o jehož dítě se jedná, to jest pro francouzské syndikalisty ideálem školy volné.

V budoucích dobách demokratismu bude triumfovati úplně. Jeho vlivu není možno zabrániti a zatarasiti mu vstup do školy. A sem právě snad dostane se dříve nežli jinam. Jako dělnictvo bude rozhodovati o správě státní, tak bude rozhodovati o školství a o vyučování. A syndikalism jde právě za tímto cílem, zříditi takovéto demokratické školství, zříditi školu dělnickou, zříditi školu, kde by otec přímo byl pomocníkem učitelovým, kde by učitel byl jeho rádcem a přítelem a kde by vychovával jeho děti po vzájemné dohodě v určitém směru. Tu pak dělník by ovšem měl právo a nutnost voliti si sám učitele; rodiny téhož přesvědčení krátce by si posílaly děti k tomu či onomu učiteli, rozhodovaly by o obsazení míst, vedly by školu, atd. Francouzští syndikalisté jsou prostě logičtější nežli u nás, kde se doporoučejí schůzky rodičů s učiteli, nebo také nežli v Německu, v Americe nebo i ve Francii samé, kde se doporoučí a dovoluje, aby rodičové assistovali při vyučování dětí ve škole.

Francouzští syndikalisté takto podávají zcela novou filosofii vyučování. Dnešní škola pro ně jest autoritářská, třídně zaujatá, nevyhovující všem třídám a hájící třídu jedinou. Nevyhovuje právě tak jim jako klerikálům. A antiklerikální škola státní, obligátorní a jednotná jest právě tak málo správná jako škola klerikální. Chtějí prostě vyučování, v němž by se odrážel celý život dělnický, konkretnější, životnější. Jest ovšem třeba jisté práce abstraktní, theoretické ve škole obecné; jest třeba učiti psaní, čtení, atd. Ale ježto každá společenská třída má jiné cíle a snahy, jest nesprávné jíti dále jednotně a společně. Dělník musí býti vychován pro svůj život a pro svůj životní boj, katolík a křesťan žádá totéž. A čím více dítě stárne, tím více nutno jest bráti na to ohled, tím se říditi a dle toho celou školu zaříditi. A specielně pro dělníka pak, jenž vstoupí do dílny, konečné a nejúplnější uplatnění takovéhoto vyučování se mu dostane ve škole řemeslnické, ovšem jen se stránky čistě technické. Co se týče theorie, názorů filosofických, náboženských, atd., tu právě byl by stejně uplatněn princip demokratismu v obecných školách dělnických, a učitel by mohl učiti jen tomu, co vlastně si přejí rodiče. To by nebylo znásilňování nebo zotročení učitele; ten by zde byl volný, ježto by vstoupil jen do škol, které odpovídají jeho názorům: dělnický do dělnických, klerikální do klerikálních atd.

A tak tu máme před očima celý plán v hrubých rysech. Žádá se volnost úplná pro zakládání všemožných škol. Každá sekta, každá strana měla by právo založiti si svou školu, kam by mohla posílati své děti a o osudu školy té rozhodovati. Syndikalisté jsou dnes státem pronásledováni, ale ukazují, jak by věc organisovali, kdyby byla jim vláda nakloněna. Mohly by se takové školy financovat soukromě od těch, kteří jich používají, ale mohl by se také zavést systém daňový. Dnes v různojazyčných státech jest stát zákonem nucen v obci založiti a vydržovati školu národní pro menšinu, když se tu najde určitý počet dětí té národnosti. Na tomže základě by se mohlo postupovati pak zde. Ostatně to jsou již detaily zcela vedlejší.

Takové mají učitelé-syndikalisté návrhy o rozřešení dnešní krise školské ve Francii. Takové žádají vyučování. Dne 16., 17. a 18. dubna 1908 konali syndikalističtí učitelé francouzští svůj třetí národní kongres. Zde jednalo se o celý tento jejich program, zde jej formulovali v úplné své šíři a ukazovali, že ten jedině může dáti zadostiučinění všem táborům, všem stranám, všem názorům. Resoluce, odhlasované na sjezdu, mluví jasně v tomto směru, a kongres sám prohlašuje, že užije dnešního zákona Fallouxova ku stvoření takovýchto škol volných. Učitelé přicházejí tu k dělníkům a vybízejí je, aby zakládali své školy dělnické, jako má stát své státní a církev své konfessionelní. To prý bude první krok a začátek, který brzo ukáže celému světu francouzskému, jakému vývoji kráčí vstříc dnešní francouzská škola. To prý je vývoj nutný, nevyhnutelný. Dnešní stav, škola jednotná, státní, officielní a „nestranná" naprosto se neudrží, a dělníci musí tu učiniti počátek s rozřešením problému. Proto kongres formálně vybízí dělnické organisace odborové, aby za-

kládaly své školy dělnické a že tato prakse za sebou přitáhne pak i ostatní kruhy společenské, vytvoří nové právo a přinutí stát dáti sankci tomuto vývoji.

Jest nesporné, že toto luštění učinilo by konec všem nesnázím, všem útokům na školu, ať klerikální, ať dělnickou nebo i na školu světskou a státní, která existuje dnes ve Francii, ať se strany klerikální nebo socialistické a syndikální. Všichni byli by volni a neměli by možnosti naříkati. Žádný otec rodiny nemusil by se báti, že dítě mu bude odcizeno; dal by je učiteli, kterého by si zvolil a se kterým by měl stejné názory, stejný život duševní, stejné cíle. Učitel na druhé straně byl by tak svobodným v ohledu přesvědčení, jako nikdy jindy. Mnozí ovšem by se zhrozili myšlenky, že by dělníci a lidé-laikové měli rozhodovati o věcech školství, zhrozili by se uskutečnění tohoto opravdového principu demokratismu. To však jsou věci čistě administrativní a není nemožné je dobře vyřídit. Předpokládá to však rozhodně značnou vyspělost a značnou úroveň i morální, i vzdělanostní u těch, kteří by opravdu chtěli založiti školu, takto organisovanou ve principu nejčistšího demokratismu.

Francouzští syndikalisté učitelští jsou dnes pronásledováni vládou. Učitelé jsou propouštěni, přesazováni, styk jejich s dělníky zakazován, jejich syndikáty vládně rozpouštěny a zakládání nových zakazováno. Pro příští zimu chystá vláda zákon, jímž má býti celý školský problém francouzský rozluštěn rázně a jednou ranou: Má se zrušiti zákon Falloux̊v, zavésti monopol vyučování a odstraniti všecky nestátní, soukromé školy. Ukázal jsem nahoře na nesmyslnost tohoto luštění. Problém se jen zhorší, luštění jeho oddálí a znesnadní. Antiklerikální vládě radikální jde jen o to, zbaviti se škol církevních a zmařiti nynější útok klerikálů na světskou školu. Co však si počne se syndikalisty mezi učiteli? I těm chce pomoci. Zakáže zákonem učitelům tvořiti syndikáty a postaví se tím přirozeně proti každému pokusu zavésti takové volné školy, jaké si přejí syndikalisté. Mimo to by monopolem odstranila i praktické pokusy syndikalistů o tyto volné školy. Že by problém zůstal v celé své šíři nerozřešen, jest ovšem každému patrno. To jest právo silnějšího, které by se tu praktikovalo, právo nepřijatelné, protože to znásilňuje přesvědčení.

Takový jest celý ten stav dnešní školské krise ve Francii. Tak se na věc dívá i známý volný myslitel a pracovník ve školství Ferdinand Buisson, jenž však ve své studii o věci té neodvážil se přijmouti závěry syndikalistů, obávaje se důležité jedné věci, kterou hlásají syndikalisté: odstranění jednoty v národním vyučování. Těžká věc jest říci dnes, zdali skutečně dojde francouzská škola v dohledné době k vylíčené škole volné, ale toto nebezpečí nejednotnosti bude ještě mnohého pokrokovce odstrašovat. A pak také ovšem nesnáze s administrací celého školství, s financováním atd. Byla by to krátce revoluce ve školství. Ale zdá se mi, že všecky symptomy moderního života našeho tomu nasvědčují, že tato revoluce také skutečně přijde.

Dr. A. BATĚK:

Kterak uplatňovati školou hnutí abstinentní.

Zdá se, že jest snadno článek takový napsati učiteli, který vytčený úkol prakticky provádí, ale ve skutečnosti jest to úlohou dosti obtížnou. Vždyť činnost abstinentní předpokládá, že učitelé ji uplatňovati **mohou** a **chtějí**. Obě tyto podmínky vyplniti, jest za dnešních dob dosti nesnadno, a jest skoro se diviti, že přes to vše hnutí abstinentní i do škol proniká. S jakými nesnázemi jest abstinentu učiteli ještě dnes zvláště na venkově zápasiti, o tom svědčí četné dopisy, které se všech stran dostávám, od té doby co shromáždil jsem kolem sebe Rodinu Abstinentní, která dnes již čítá nad 700 členů a má své důvěrníky ve všech krajích.

Aby učitel ve směru abstinentním působiti **chtěl**, to předpokládá, že sám jest abstinentem, což opět jen u nepatrné menšiny učitelstva jest splněno. Přece nemůžeme nutiti učitele k tomu, aby učil děti tomu, čemu sám nevěří. Tím by se v nejlepším případu dalo docíliti jen jakéhosi abstinentního „klerikalismu“, který dle nedávných článků Pelantových v Národním Obzoru řádí tam, kde prohibice má vrch. Ukázal jsem však ve své odpovědi v Zájmech Všelidských na rozdíl mezi abstinencí a prohibicí. Pověděl jsem, že prohibicionismu schází **motiv ethický,** který jest možný pouze při hnutí volném, jakým jest abstinentismus.

Ve školách, v nichž by bylo zavedeno vyučování abstinentní jako samostatný předmět, snadno se stává, že tento motiv volnosti odpadá, a následkem toho vyučování přijme ráz ideji abstinentní se příčící.

Vždyť vidíme to i v jiných předmětech, jak se šablonovitým učením dle osnovy stalo z učení bezduché dření, vzdálené cílů prvotních. Nejlépe se nám to jeví při vyučování jazykům klasickým, které ustrnulo většinou v bezduchém slovíčkářství a dření gramatiky, takže se maně člověku, který to prodělal, stáhnou rty k trpkému úsměvu, když hajitelé klasicismu mluví o ceně ethické a esthetické těchto čtených klasiků. Táž výtka platí však často i o jiných předmětech.

Podobného něco by se stalo s abstinentismem, kdybychom mu chtěli vyučovati dle předepsaných osnov a zvláště kdyby mu musili

učiti učitelé, kteří o jeho prospěšnosti nejsou přesvědčeni.

Leč na druhé straně vidíme, jak krásně se dá vykládati věcem těm již na prvním stupni školního vyučování z přednášky manželů Helleniových, když v ruce je má učitel přesvědčený o tom, čemu učí a životem svým dobrý příklad dávající.

Z výkladů předchozích je patrno, že učitelé abstinentismu musí býti abstinenti a vyučování má býti volné, osnovami nevázané. Jakožto hnutí ethické by se mělo přimknouti těm částem vyučování, které působí na cit, tedy k vyučování **mravouce**. Bohužel jest toto vyučování dosud na všech stupních svěřeno pouze jednotlivým církvím, a jest následkem toho více nebo méně stranické, ba i následkem obřadů v církvích těch zavedených (zbožňování chleba a **vína**), hnutí abstinentnímu nepříznivých, namnoze i nemožné. V tom ohledu není tudíž dlouho naděje na nápravu, a musíme vyčkati naprostého uvolnění školy od vlivů církevních.

Z předmětů přírodovědeckých se k vyučování abstinentnímu hodí nejlépe **zdravotnictví**. A skutečně také se obyčejně dnes k oboru tomu přičleňuje. Leč zdravotnictví na školách se teprve zavádí a přese všechnu blahovůli, která i v oficielních kruzích hnutí tomu se prokazuje, nabývá půdy jen pomalu a ztěžka.

I nezbývá abstinentu, než uplatňovati vliv svůj na žáky **příležitostně** ve svých předmětech, kterým vyučuje. Nebudu uváděti příležitosti, při nichž se učitel může o tomto hnutí žákům zmíniti. Bylo by dětinstvím připomínati, při kterých částech vyučování se může o abstinenci promluviti. Bylo by to tak, jako ve starých učebnicích se uvádí mezi příklady zbožnosti, že i to kuřátko i ten slon když se napijí, zvedají zobáček resp. chobot k nebesům. Takovým příležitostným poučováním bychom vyučování abstinentismu sesměšnili. Učitel, který nepokládá za svou povinnost co nejvíce vědomostí do žáků nacpati, nýbrž učiniti z nich rozumné a charakterní lidi, nalezne dost a dost příležitosti pověděti žákům vše, co jim pověděti chce. Takovéto chvíle, kdy učitel v nadšení, které se může dostaviti jen u lidí učících s láskou k předmětu a s láskou k žactvu, chvíle, kdy všichni žáci lpí na rtech učitelových a ssají z nich slova, jimiž k nim promlouvá, chvíle takové jsou pro učitele i pro žáky nezapomenutelnými. Tu jest učitel srdci svých svěřenců nejbližším, chvíle takové se nejlépe hodí k pěstování charakteru a k vyučování o každém hnutí ethickém, tedy i o abstinentismu.

Leč nejlepší poučení brzo se zapomene, když není provázeno stálým vlivem učitelovým. Jen ten učitel může učiti s úspěchem předmětům ethickým, který jest sám **řádným charakterem**. Takový učitel nejlépe bude učiti abstinentismu a ten nebude potřebovati direktiv, jak mu má učiti.

Poněvadž jest však takovýchto sil pořídku, třeba pomýšleti na to, jak by se dalo zavésti jinak vyučování abstinentismu, a to tak, aby osoby vyučující byly co nejméně závisly na místních veličinách vyučování tomu nepřejících a aby mu všude vyučovali abstinenti z přesvědčení.

Toho by se dalo dle mého úsudku docíliti tím, kdyby se zřídila **instituce učitelů kočujících**. Tito by jezdili od místa k místu v jednotlivých okresích a to asi tak, aby na př. na jednu školu se dostali jednou za týden. Přednášky své by konali v čas vyučování, ne tedy ve volných půldnech k zotavení žactva určených, a se všemi pomůckami, které by ssebou nosili a jimi vyučování zajímavým činili.

Přednáška by mohla trvati 2 hodiny, a žáci by jistě na ni se těšili a dlouho by na ni pamatovali. V blízkých vesnicích nebo v městech by mohl přednášeti dopoledne v jedné škole a odpoledne v jiné. Stačil by každoročně kurs šestinedělní, načež by se odebral přednášející na školy jiné.

Po roce by byl přednášející jiným vystřídán. Bylo by ovšem těžko pro první čas dostatečný počet sil sehnati, ale nepochybuji o tom, že by to nebylo neproveditelným. Vždyť pořádány jsou již podobné kursy živnostenské po venkově na podnět ministerstva.

Tolik chtěl jsem promluviti o vyučování abstinentismu. Tím ovšem není thema článku vyčerpáno. Vždyť nestačí abstinentismu učiti, abstinentism třeba žíti. Čím dále tím více se poznává, že úkoly školy jsou daleko větší, než pouhé vyučování mládeže. Proto již na obecných školách hledají se styky učitelů s rodiči dítek, ale i tu ještě se to děje pouze se zřením na dítky samé. Vše ostatní jest přenecháno jen obětavým jednotlivcům. Tak ode dávna jest škola východiskem různých proudů osvětových na venkově. Je-li ve škole obětavý učitel, chodí si často celá obec do školy vydlužovat knížky. Jinde jest učitel zakladatelem a tajemníkem Reifeisenovky, jinde shromažďuje kol sebe ve škole mládež ze školy vyšlou a vykládá jim o otázkách časových atd. Právě tak i školy střední a odborné, čím dále tím více vsahují mezi lid. Hnutí to počalo na universitách. Jsou u nás extense universitní, extense středoškolské, extense škol průmyslových, které ze škol činí semeniště kultury, a šiřitele osvěty mezi lidem. Nebudu na tomto místě rozebírat, jak tomuto svému úkolu dostojí, chci jen na to poukázati, že úkol školy není omezen na pouhé čtyry stěny učeben a sahá mnohem dále, až do samého středu praktického života. A proto může učitel abstinent uplatňovati vliv svůj ze školy i mimo školu.

Tedy napřed na žáky ze školy odcházející. Když odcházejí, jest dobře znovu jim připomenouti důležitost abstinentismu pro celý jejich život, pro jejich mladé síly, pro jejich všechny snahy. Kde jest hnutí abstinentnímu příznivá místní školní rada a vládne dostatečnými prostředky, jest snadno ji pohnouti, aby žákům ze školy vystupujícím darovala nějakou pěknou levnou brožurku protialkoholickou, jakých jest dnes u nás dost, jako jsou spis prof. Masaryka, Beneše, Herknera, Šimsy, Dr. Vozábové, Dr. Hortvíka*) a jiných více.

Když žáci vystoupí ze školy, neměli by se ztratiti učiteli úplně s očí. Jest možno přiměti je k tomu, aby tvořili kroužky abstinentní. K udržení takových kroužků dobře přispěje oběžník, který od jednoho k druhému putuje a do něhož každý myšlenky své zapisuje. Taková kniha i do okolních osad k sousedním kroužkům by mohla býti posílána. Kroužky by mohly starati se o ethické povznešení mládeže místní, o její vzdělání, hry a zábavy a tvořily by dorost pro organisace abstinentní místní a krajinské.

Tak by mohla uplatňovati škola hnutí abstinentní, kdyby — nu kdyby aspoň jeden učitel na každé škole byl abstinentem a ostatní kdyby hnutí abstinentnímu aspoň nepřekáželi. Jsme ještě daleko vzdáleni od toho předpokladu, ale není třeba proto skládati ruce v klín. Abstinenti mezi učitelstvem jsou, a ti, budou-li chtíti, dovedou využitkovati svého učitelského postavení k blahu národa a k blahu celého lidstva.

Bylo by možno ještě mnoho, mnoho vyčísti, jak možno ze školy pracovati. Stačí jediný pohled do knihy Čokovy, oběžníku, který mezi členy naší Abstinentní Rodiny koluje, a uvidíme tu, jak třeba při vstupu dítek poučovati matky o pití lihovin, jak ve všech předmětech, jak při diktátu, práci slohové, při větách k rozboru, v příkladech početních, v zeměpisu, při ukázkách z historie, ve statích přírodovědeckých, jest možno otázky sem spadající probírati, jak nesmí se upřílišňovat, jak nutno učit nenápadně, jak třeba pracovat k nápravě zákonodárství, jak třeba vymoci šíření příhodných spisů mezi mládeží, a odstraniti příslušné zákazy, jak třeba pracovati proti výdělečné práci dětí, pro zrušení úlev, proti mzdě placené alkoholem, o zastoupení ve spolkovém životu učitelském, jak působiti na dívky dospívající a nastávající matky a jiných otázek množství, z nichž každá sama by zasluhovala článku odborného.

Jak patrno, jest tu ještě velmi mnoho práce na všech stranách, ještě velmi mnoho role nezorané.

Možností uplatňovati abstinentismus školou jest právě tolik, kolik jest dáno škole možností uplatňovati se v životě veřejném vůbec.

Jen pracovníků jest třeba a ty možnosti se již najdou.

*) 100 výtisků za 5 K zasílá Administrace Illustrovaných Přednášek v Plzni.

VIL. APPELT:

Letošní reformy středoškolské.

Dávno se již uznává, že naše střední školy (gymnasia a reálky) nevyhovují moderním požadavkům ani po stránce vnější — učebný plán, příprava pro praktický život — ani po stránce vnitřní — život na střední škole, předpisy disciplinární, poměr žáků k učiteli, zkoušení, klassifikace atd. Gymnasium, útvar svého času velmi dobrý, je nyní institucí zastaralou, poněvadž nevidí proudů moderního života, založeného na mohutném rozvoji věd přírodních a technických. Však ani reálka, ústav v každém ohledu modernější, nemůže naše požadavky uspokojovati. Tato původně spíše odborná škola přetvářela se pozvolna na střední školu, mající úkol všeobecně vzdělávací; nejprve se upustilo od čistě odborných nauk (strojnictví, technologie), z reálky učiněna škola sedmitřídní, kde se stále více zdůrazňovaly předměty rázu humanistického na úkor předmětů reálních. Tak se stalo, že reálka dnes není všeobecně vzdělávacím ústavem na základě předmětů reálních, poněvadž nevěnuje přiměřenou péči vědám přírodním, neposkytuje však též hlubšího vzdělání v předmětech humanistických. Krom toho je učivem tak přeplněna, že jsou žáci oproti gymnasistům značně přetíženi.

Vnitřní stránkou se reálka od gymnasia neliší: oba ústavy mají zastaralý a duchu doby se příčící řád disciplinární, individualita učitelů je omezena složitým apparátem byrokratickým, třídy jsou velmi často přeplněny a učitel nucen k šílenému spěchu, aby probral předepsané učivo a všechny žáky vyzkoušel atd. — všechny tyto okolnosti jsou překážkou volnému rozvoji středního školství a volají důrazně po nápravě.

Snahy po reformě středních škol nedaly se více přezírati. Proto svolalo ministerstvo vyučování v lednu t. r. do Vídně anketu, jíž předložilo řadu otázek, týkajících se středních škol. Anketa zasedala od 21. do 25. ledna, pronesla sice mnohé pozoruhodné, ale také mnohé povrchní řeči, obsáhlý stenografický protokol její byl vydán tiskem, a v březnovém Věstníku ministerstva vyučování objevil se první zvěstovatel blížící se reformy: nové předpisy maturitní; červen přinesl nová nařízení o zkoušení a klassifikování na středních školách a nejbližší budoucnost posléze pozná, jak se osvědčí dlouho očekávaný nový typ střední školy. (Tím není ovšem řečeno, že by všechny tyto reformy byly přímým výsledkem středoškolské ankety.)

O prvních dvou z těchto reforem — nový typ střední školy vymyká se zatím bližšímu posudku — můžeme hned říci, že znamenají značný krok ku předu, šetří do jisté míry individuality učitelovy, žákovy, a závisí na středoškolském professorstvu, jakým duchem budou prováděny.

Nové předpisy o „zkouškách dospělosti“ — tak nazývají se nyní úředně někdejší „zkoušky maturitní“ — ustanovují v podstatě toto:

Písemní zkoušky jsou celkem tři; na gymnasiu úkol z řeči vyučovací, překlad z latiny a překlad z řečtiny do řeči vyučovací, na reálkách*) pak vedle úkolu z řeči vyučovací překlad z francouzštiny do řeči vyučovací a práce z deskriptivní geometrie.

Zkouška ústní**) koná se celkem ze čtyř předmětů; na gymnasiu: z řeči vyučovací, z rakouské vlastivědy, z latiny neb řečtiny a z mathematiky; na reálce: z řeči vyučovací neb z francouzštiny, z rakouské vlastivědy, z mathematiky a fysiky.

Jsou tudíž písemní zkoušky dospělosti proti dosavadním usnadněny těmito změnami:

1. na gymnasiu i na reálce odstraněna písemní práce z mathematiky;

2. na gymnasiu zrušen překlad z řeči vyučovací do latiny;

3. úkol z řeči vyučovací zvolí si abiturient ze tří různých themat.

Formální usnadnění zkoušky písemné z cizích řečí (klassických i francouzštiny) spočívá v tom, že je dovoleno používati slovníku.

Zkouška ústní zjednodušena tím,

1. že se zkouší jen rakouský dějepis,

2. že na gymnasiu odpadá zkouška z fysiky a na reálce ani nejslabší žáci nedělají více zkoušky ani z přírodopisu, ani z chemie,

3. že velká většina žáků koná na gymnasiu zkoušku toliko z jedné klassické řeči a na reálce z jednoho jazyka vůbec, a to z toho, ve kterém vykonal abiturient lepší písemní práci. Byly-li obě písemní práce stejné, volí si abiturient jazyk, ze kterého chce ústní zkoušku konati. Pouze byla-li písemní práce z jedné neb obou řečí nedostatečná, koná se ústní zkouška z každého jazyka, jehož písemní úkol měl nepříznivý výsledek.

Ustanovení o zkouškách ústních je také tak dalece spravedlivé, že počet jejich je pro všechny veřejné žáky stejný bez rozdílu prospěchu semestrálního; dosavadními předpisy byli v této příčině právě nejslabší žáci nejvíce postiženi.

Z jednotlivostí ulehčují značně zkoušku dospělosti tato nařízení:

*) Zde míní se vesměs reálky v království českém; v ostatních královstvích a zemích v říšské radě zastoupených jsou pro reálky jiná ustanovení.

**) Tím se rozumí ovšem ústní zkouška žáků veřejných, nikoli privatistů neb externistů.

Zkouška nechť se zbytečně neprodlužuje; abiturient má býti ze všech předmětů dohromady zkoušen průměrně nejdéle hodinu. Otázky mohou býti kandidátovi předloženy písemně nějakou dobu před tím, než má odpovídati, aby si je mohl promysliti. Působí-li abiturientovi předložený úryvek z latinského neb řeckého klassika přílišné obtíže, může mu býti předloženo místo jiné. Jest se varovati přílišných podrobností, jež předpokládají vědomosti, založené pouze na paměti. Zkouška pak se má vésti ve formě volného kollokvia, professor má se žákem rozprávěti a ne žádati, jako dosud při maturitách bylo pravidlem, aby odříkával, co si pracně do paměti napěchoval. Posuzovati se má duševní vyspělost abiturientova, celková úroveň jeho vzdělání, formální vyškolenost, a nikoli snad nahodilé mezery v positivních vědomostech.

Nejcennější ulehčení zkoušky spočívá ovšem v tom, že členové zkušební komise hlasují, zda je abiturient dospělým, a že je přípustno uznati jeho dospělost, i když v některém předmětě nebyly jeho vědomosti zcela uspokojivé. (Dosud rozhodoval, jak známo, obyčejně předseda.)

Že v intencích vyučovací správy je, aby se hlasovalo co možná benevolentně, plyne jednak z ustanovení, že předseda, účastní-li se hlasování, hlasuje poslední, zejména však, že při rovnosti hlasů platí úsudek pro kandidáta příznivější.

Tato okolnost je také asi hlavní příčinou, proč měly letošní zkoušky dospělosti většinou dobrý výsledek.

Poněvadž se nyní má posuzovati celková vyspělost abiturientova a jednotlivé předměty zkoušky dospělosti se vůbec neklassifikují, je přirozeno, že odpadají opravné zkoušky po prázdninách. Abiturient, jenž nevyhověl, reprobuje se na půl léta nebo na rok.

Vysvědčení maturitní z téhož důvodu nemá známek z jednotlivých předmětů. Obsahuje (kromě nationale žákova a postupu jeho studií) toliko posudek, že abiturient byl uznán ke studiu na universitě (na vysoké škole technické) „dospělým s vyznamenáním“, „dospělým všemi hlasy“ nebo „dospělým většinou hlasů“.

Takové jsou hlavní rysy nových předpisů maturitních. Viděli jsme, že znamenají pro abiturienty velikou úlevu, a dalo se tudíž očekávati, že výsledky zkoušek dospělosti dle nových předpisů budou skoro vesměs příznivé. Stále příznivými výsledky budou pak snad i největší přívrženci maturity konečně přesvědčeni, že je zkouška dospělosti zcela zbytečnou institucí.

Nynější maturitní vysvědčení svou málomluvností nikterak neposílí zkoušku dospělosti v její ohrožené existenci; hodí se sice za průkaz k immatrikulaci na vysoké škole, avšak sotva postačí těm, kteří hned po maturitě vstupují do

praktického života, poněvadž zaměstnavatel vždy se bude spíše ptáti po „známkách“ z konkrétních předmětů, než po jakési chimérické dospělosti. Přirozeně pak bude vysvědčení dospělosti ponenáhlu zatlačováno posledním vysvědčením semestrálním.

Možno tedy právem předpokládati, že nynější způsob zkoušky dospělosti je jen přechodním stadiem k úplnému odstranění; zajisté je jen otázkou času, že bude tato nepopulární instituce nahrazena zkouškami semestrálními, resp. celoročními. Nemá dnes také skutečně k své obraně důvodu, jenž by před střízlivou kritikou obstál; vše, co obhájci maturity na její prospěch uvádějí, plyne z jakéhosi úzkoprsého konservativismu, jenž si nedovede představiti, že by absolventi střední školy mohli eo ipso bez jakékoli prostředkující zkoušky studovati na vysokých školách.

Maturitu naprosto nelze nazývati zkouškou „dospělosti“. Okolnost, že se na gymnasiu nezkouší fysika, přírodopis a filosofická propaedeutika, na reálce pak přírodopis a chemie, že se zkouší jen zeměpis a dějepis rakousko-uherského mocnářství, že se v cizích jazycích nezkouší t. zv. reálie, je tak výmluvná, že i nezasvěcený zakroutí hlavou nad touto „dospělostí“. Dospělost se prokazuje tím, že abiturient gymnasia přeloží několik řádků z Demosthena neb z Cicerona, že abiturient reálky dovede říci francouzsky, kolik je hodin, čím je oblečen. Naproti tomu je abiturient dospělým i k studiu lékařství a přírodních věd, třeba že nevěděl ničeho o oběhu krve, o dýchání, zažívání a vyměšování, o rozdílu mezi obratlovci a členovci, o assimilaci rostlin, o zařízení telegrafu atd. Budoucí technik nemusí z přírodopisu a chemie znáti ničeho, za to však je třeba, aby dovedl utvořiti kondicional slovesa aller a p. Budoucí intelligent nemusí věděti o stěhování národů, o době Ludvíka XIV., o francouzské revoluci, kdy byla objevena Amerika a že vůbec Amerika existuje, netřeba mu věděti, co je Paříž, Londýn, Petrohrad atd.; do nekonečna bychom mohli tuto „dospělost“ rozbírati.

Zkouška „dospělosti“ je nepaedagogická z toho důvodu, že se jí zejména v nejvyšší třídě zdůrazňují některé předměty na úkor těch, z nichž se maturita nedělá.

Obhájci vidí důležitost zkoušky dospělosti v tom, že abiturienti jsou nuceni větší partie učiva najednou ovládnouti a tím se připravují k studiu na vysoké škole. Tento důvod je naprosto neoprávněný, poněvadž se na konci semestru beztoho opakuje vždy učivo celého semestru neb i celého roku, krom toho se příležitostně opakují větší oddíly, takže žáci jsou více než jednou nuceni obsáhlejší partie učiva v paměti podržeti. Nesmí se ostatně zapomínati na jeden důležitý rozdíl: na vysoké škole studuje žák určitý obor neb aspoň blízce příbuzné obory, jež si sám vyvolil a k nimž obyčejně má zvláštní nadání neb náklonnost; i je zajisté slušnou přípravou pro studium velkých partií na vysoké škole, prodělá-li na př. žák v 6. třídě reálky ke konci roku „opakování“ z češtiny, dějepisu, mathematiky, přírodopisu, chemie, fysiky a deskriptivní geometrie, z tolika různorodých předmětů bez ohledu k určité zvláštní náklonnosti.

Konečně se uvádí ještě jeden důvod: zkouška dospělosti je žákům i učiteli pobídkou k práci a je zároveň kontrolou, zda učitel svědomitě zužitkoval čas vyměřený! Důvod neuvěřitelný, a přece se často opakuje. Svědčí o zcela zvláštním rozlišování předmětů dle toho, dělá-li se z nich zkouška dospělosti neb ne; s hlediska řečeného důvodu je nutno předpokládati, že předměty, ze kterých se nedělá maturitní zkouška, jsou tak bezvýznamné, že je zcela lhostejno, zda z nich žáci něco znají a že je tudíž „kontrola“ zkouškou dospělosti zbytečna. A nebo snad jsou žáci pro tyto předměty tak nadšeni, že není třeba, jako o jiných předmětech, „strašiti“ maturitou; či snad konečně jsou jejich učitelé tak svědomití, že možno se na ně i bez kontroly spolehnouti? Lze zajisté pochybovati, že by školní úřady některý z těchto názorů sdílely. Ostatně je řečený důvod povážlivým také s jiné stránky; nedovede-li učitel bez maturitního strašáka docíliti přiměřených úspěchů, zdá se, že se minul s povoláním; a podobně bylo by velmi smutným svědectvím pro školní úřady, kdyby podle výsledků zkoušky dospělosti usuzovaly, zda učitel konal svoji povinnost.

Dokončení.

M. J. LADA:

Náboženské vědomí dětí.

Příspěvek ku pozorování dětí.

V minulém školním roce dával jsem dětem ku písemnému zodpovídání různé otázky, týkající se jejich duševního obzoru, jejich zaměstknání, her a zábav, vzájemného poměru a pod. Záleželo mi, abych obdržel odpovědi úplně správné. Připomenul jsem, aby odpovědi byly dle pravdy, a že vyberu si lístky nepodepsané, abych nevěděl, od koho jest.

Ovšem, že vybral jsem lístky dle určitého pořádku, abych věděl, jak který žák odpověděl.

Později mezi obyčejné otázky vsunul jsem otázky choulostivější, týkající se náboženských představ a pod.

Kterému předmětu nerad se učíš? byla jedna z otázek? Ze 37 dětí odpovědělo 5 chlapců a 7 děvčat, že neradi se učí náboženství, 1 chlapec a 3 dívky neodpověděli. Dva žáci vysvětlili svou nechuť k náboženství tím, „že je velebníček pere“. (Připomínám, že jsou to děti od 9—14 let.) „Praní“ jest asi všeobecná a nejoblíbenější methoda všech „velebných“. Při tom ten náš neučí ani katechismu,

ani bibli, nýbrž probírá s nimi kázání nedělní neb i články z „Kříže“ a „Marie“. Vyvolá dítě a to za ním výklad opakuje. Ostatní se baví, smějí, hovoří a pan farář neustále naříká na hroznou kázeň a pod.

Kolik dětí chodí rádo do kostela? Ze 37 dětí 17 dívek a 10 hochů chodí rádo do kostela, ale dvě z děvčat uvedly podmínku. Jedna jen v létě, druhá chodí ráda jen proto, aby nemusila býti doma u dítěte. Ze zkušeností však vím, že nechodí tyto každou neděli, nýbrž jen někdy v létě. 5 hochů a 2 dívky neodpověděli, báli se přiznati, že neradi. Jen 3 děvčata přiznala se poctivě, že chodí nerada a jsou to děvčata s dobrým prospěchem ve škole, nikoliv nějaké spustlice.

Zajímavo je věděti, vědí-li to děti, proč chodí do kostela. Odpovědi byly rozmanité, 8 hochů a 8 děvčat chodí do kostela, aby se tam modlili. Jeden hoch napsal, aby tam chválil boha, což se asi shoduje s předešlou odpovědí, 3 dívky chodí poslouchat slovo boží, 1 dívka proto, že se tam konají služby boží a 1 hoch proto, aby se naučil mši. 4 hoši a 4 dívky chodí se tam učiti náboženství. Odpovědi té se nemusíme diviti, neboť farář honí je po 5—6 neděl před přijímáním v neděli odpoledne do kostela „na přípravu“. Učí je klekat, ústa otevírat, v prsa se bíti, ruku (nikoliv štolu) mu líbati a pod. formálnosti a jen formálnosti. 1 dívka chodí proto, že je to od boha ustanoveno, 1, aby ji měl pánbůh rád. 2 hoši a 3 dívky nevěděli.

Kde si děti představují nebe? Všechny odpovědi ukazují. že je nebe kdesi nad námi, ač místo určitě neoznačily. Prostě slovy „na hoře“ odpovědělo 5 hochů a 6 dívek, slovy „nad námi“ 1 hoch a 6 dívek. V oblacích je nebe dle mínění 1 hocha a 6 dívek; k tomu připojuje se odpověď 1 dívky, že je nad mraky. 1 hoch má nebe na věčnosti, 2 na pravici, 1 hoch a 1 dívka nevědí, 2 hoši neodpověděli. Jedno děvče odpovědělo šalamounsky „nebe je tam, kde je pánbůh“.

Otázka tato způsobila dětem překvapení. Asi měsíc před tím měli žáci 11-14letí přednášku o hvězdách, obloze a o nekonečnu ve vesmíru, ale nezdá se mi, že by výklad ten měl vliv na jejich odpovědi. Od malička dítěti je ukazováno nebe místo oblohy a několik výkladů ze zeměpisu nevykoření starý zvyk brzy. —

Mnohem většího vlivu mají zeměpisné výklady na představu o umístění pekla. Způsobila-li otázka o nebi dětem rozpaky, uvedla je otázka „kde je peklo“ do rozpaků mnohem větších. Děti vědí, že země má polohu koule, vědí, že je kol do kola obklopena tělesy nebeskými, učí se o složení země a nemají tudíž místa pro peklo. Proto byly odpovědi velice různé. 2 hoši a 10 děvčat neví, kde je peklo, 2 hoši a 3 dívky neodpověděli, ač o nebi odpověděli. Na západní stranu položila peklo 1 dívka, do nebe 3 hoši, u nebe též 3 hoši a 1 dívka před nebe. Peklo je v zemi dle 1 dívky, pod námi dle 2 dívek, ve věčnosti u 1 hocha, na levici u 2 hochů, na 1 čtvrti nebe u 1 dívky a 1 dívka uznala, že peklo je na světě. Jedno děvče si pomohlo odpovědí, že peklo je tam, kde jsou zlí duchové.

Na otázku, jak si představují anděla, obdržel jsem různé odpovědi. Jen 3 hoši a 6 dívek odpovědělo, že je to pouhý duch, ale jedna z nich připsala, že má křídla. 2 hoši chytře se přímé odpovědi vyhnuli, napsali, jak ho vidí na obrázku, a 1 hoch neodpověděl. Jedno děvče nevědělo. Prostým slovem „litá“ odpovědělo 1 děvče. 3 hoši a 5 dívek napsalo, že má 2 křídla. Blíže označilo ho 1 děvče: má křídla a na hlavě korunku jako svatý. Do bílého roucha se 2 křídly na zádech obléklo ho 1 děvče. Ostatní přirovnali anděla ku podobě lidské. Jako malé dítě s křídly představují si ho dva hoši, jako holku s křídly 1 hoch, jako člověka s křídly 4 dívky, jako mládenečka s křídly 1 hoch a 1 dívka.

Z uvedených otázek vidno, jak asi kněz při náboženství jim anděla popisuje.

Na otázku, „jak si představují čerta“ odpověděli ještě různěji než při otázce předcházející. Jen 1 hoch a 2 dívky napsali, že neví a 3 dívky určily, že je pouhý duch. Ostatní ho popsali, někteří jen slovem, jiní podrobněji. S odpovědí „má rohy“ spokojil se 1 hoch a 2 dívky. 1 hoch a 1 dívka napsali, že je černý. K tomu připojili jiní 2 hoši a 3 dívky, že je nejen černý, ale má 2 rohy. Ocas má dle 1 dívky. Rohy, ocas a kopyta má dle 1 hocha a 2 dívek. Jedno děvče napsalo, že je jako zvíře, jiné, že má zvířecí kůži a vzadu ocas. Ku člověku přirovnal ho 1 hoch a 1 dívka, ale přidali mu vidle a rohy. Zajímavě odpověděli 2 hoši: „má rohy, kopyta a v ruce bidélko“, jeden z nich přidal ještě „a pometlo“. Jedna dívka poznamenává, že je v obličeji skoro zelený, má černý plášť a vidlici, 1 hoch a 1 děvče zase tvrdí, že má hlavu černou a na ní rohy, červený špičatý jazyk a ocas. Jiní 3 hoši popsali ho zase jinak; jeden z nich, že je duch a chodí po světě, aby sváděl lidi ke hříchu, druhý že má kopyta, ocas a rohy a uši jako kůň, třetí, že z pola je jako člověk, zpola jako zvíře a děvče jedno napsalo, že má netopýří křídla.

Proč uvádím tyto všecky odpovědi? Z odpovědí těch zeje tůň tmy, reakce, ohlupování, životní lži, pokrytectví, morální nepoctivosti, paskvil lidství. Jinými odpověďmi posloužíme jindy.

Ale ještě jednu otázku dětmi zodpověděnou uvádíme. Chtějí-li děti, aby byla válka. 10 hochů a 18 děvčat války si nepřejí. Důvody většinou stejné. Zabíjí se lidi nevinní, bojí se střelby, bojí se, aby je nezabily.

Ale našly se děti, které by si války přály. Jsou to 4 hoši a 3 dívky — přes 18% dětí súčastněných odpovědí (2 hoši a 1 děvče neodpověděli). A důvody? Uvádím je všechny. 2 dívky uvádějí, že by pobily všechny lakomce, 1 chlapec přál by si války proto, že by se šel podívati, jak bojují, jiné děvče jen proto, že by vidělo mnoho vojáků, 2 hoši proto, aby nebylo mnoho lidí a konečně jeden proto, aby naši vyhráli a nepřítel zkrotl.

Důvody zdají se býti snad naivními. Zamyslete se však nad nimi, pátrejte po příčinách, proč asi ty děti tak odpověděly a poznáte, že i mírové vyučování má ve školách obecných míti přední místo.

❧ ❧ ❧

V. JORDÁN:

Peněžité sbírky mezi školní mládeží.

Sbírky tyto mají svou historii. R. 1895 zakázal místodržitel Thun jako předseda zemské školní rady veškeré sbírky mezi školní mládeží. Zákaz týkal se i středních škol. Byla vyslovena domněnka, že zákaz namířen proti Ústřední Matici Školské. Leč přes zákaz byly samými řediteli pořádány sbírky přece. Sbíralo se — a jistě že se i sbírá dále, na př. na dostavění svatovítského chrámu. Místodržitel sám podepsal členský diplom žactvu učitelského ústavu mužského v Praze. Diplom visí na chodbě pod hodinami. Zemská školní rada potlačovala tudíž hlavně sbírky ve prospěch podniků laických. Klerikální podniky zákazem tím patrně postiženy nebyly. Po pravdě musíme poznamenati, že pro zákaz Thunův vzaly za své sbírky osobní, t. j. sbírky na kytice a dary u příležitosti jmenin ředitelům, katechetům, jednotlivým učitelům.

Před rokem byly zavedeny peněžité sbírky do škol znovu, a to pod ochranou a s vybídnutím — zemské školní rady. Sbírky jsou konány ve prospěch zpustlé chudé mládeže. (Svádí nás podškrtnouti slovo chudé. Neboť bohatým šlechtickým zpustlíkům jsou otevřeny kadetky a různé Vereiny, jež jsou přípravou často i pro úřad arcibiskupský.) Tedy pro chudou zpustlou mládež. Byl i činěn nátlak na učitele, aby i oni přispívali osobně, tím, že vydány dvojí tiskopisy o sbírkách: třídní seznam pro žactvo a jmenný seznam a výkaz pro učitele.

Proti těmto sbírkám zvedl se již několikrát odpor, neboť sbírky přestávají býti dobrovolnými. Sbírky vymáhají se na mládeži, jež nemůže dosud a neumí rozhodnouti a posouditi účel sbírek, který mládeži nebyl objasněn. Veřejné účty se neskládají a správa je v rukou centralistických byrokratů, k nimž my Češi po smutných zkušenostech z minulé doby nemůžeme míti plné důvěry. Tito úředníci podléhají až příliš klerikálním vlivům, a jak klerikálové umějí hospodařiti, toho dokladem jsou na př. jen bývalé diecésní fondy, na něž i učitelstvo z největší míry přispívalo.

Sbírky jsou tedy centralisovány. Dobročinnost nelze vykonávati na distanc. Péče o zpustlou a chudou mládež spadá do kompetence samosprávy, náleží obcím, okresům a pod. Teprve ve druhé řadě mohlo by dojíti na stát. Ale stát vlastně vymyká se této povinnosti a skládá ji na nejširší vrstvy, nejzatíženější poplatníky, nechávaje si dozor a rozhodování. Sbírkami těmi, o nichž rozhoduje byrokracie, má se překlenouti propast mezi byrokratickou správou a poplatnictvem; poplatnictvo má poznávati, že byrokracie není tak zlá, jak se o ní mluví; vždyť hle, stará se o naše děti. Tomu se říká: chlubiti se cizím peřím.

Mohli bychom sebrati celou další řadu výtek, jež mluví proti sbírkám. Leč chceme konstatovati, že sbírkami těmito, proti nimž tak vážně a zároveň rozhodně zvedla se letošní zemská porada učitelská, poráží klerikální byrokracie sama sebe. Od let mne si s potěšením ruce a konstatuje: Škola nevychovává. Škola kazí. Škola podrývá dobré mravy. Klerikální výchovu považují za jediné zdárnou. A hle, chápajíce se výchovy, začínají shromažďováním kapitálu. Vědí, že nedá se napravovati výchovou, kterou neprovází hmotné zlepšení sociálního prostředí. Ano, v tom se scházíme: Zlepšíme-li materielní postavení, vytrhneme mnohého jednotlivce z kruhu mravního úpadku. Kde je bída, tam umírá mravnost a humanita. Bída nesvědčí mravnosti, tak jako jí neprospívá kapitalism. Hladové, nahé, vystydlé a promrzlé nelze nadchnouti slovy a ideami výchovy. V tom se tedy sejdeme. Rozdíl je v tom, že my to říkáme veřejně a upřímně, kdežto zpátečníci užívají náboženských předpokladů a předstíraného mravního rozhořčení jako pláště, jímž přikrývají svoje cíle: Prokazováním dobrodiní působiti na dav pro své kastovní choutky. —

My v péči o zpustlou mládež nevidíme parádní filanthropism, ale sociální povinnost. Nechceme dávati almužnu, ale chceme zákonné upravení chudinství. Toho nelze provésti příštipkováním z dětských kapes. —

Zpátečníci, klerikálové a všichni jejich náhončí vidí, že náboženské fráze, fráze, mluvení, kázání o mravnosti, bohu, nebi, pekle nic nepomáhá, jest bezmocné a málomocné. Pustili se boha, duše, mravnosti, nebe, pekla a hříchu a budou pracovati prostředky hmotnými. Lijí však vína do měchů děravých. Neboť ke každé pomoci je třeba čistých cílů a dobrého srdce. A toho obojího klerikální byrokracii se nedostává.

❧ ❧ ❧

RŮZNÉ ZPRÁVY

Škola volná a škola křesťanská. Na náš článek v minulém sešitě t. l. odpovídá p. redaktor E. Havelka v „Čase" z 8.—10. prosince t. r. Cituje svůj článek z Paed. Rozhledů, naši odpověď ve Volné Myšlence a Volné Škole, kritiku jiných listů a — zlobí se. Na jeho zlobivé glossy, jako na př., že si myslíme o sobě mnoho a o něm málo, výtky inquisice, neomylnictví atd. nebudeme odpovídat vůbec, protože vzájemným škorpením nelze vyřizovat věci tak vážné, jako je otázka tato. K věcné části jeho odpovědi vrátíme se zcela klidnou úvahou v čísle příštím, neboť nás došla až po redakční uzávěrce listu.

Naděluje Ježíšek? Přicházejí vánoce. A již od této chvíle až do Štědrého dne lháti budou zbožní rodičové svým dětem: Ježíšek bude nadělovat. Žel, že na tento lživý balast dají často i rodiče rozumní, ba i ti, kdož jsou jinak lidé pokrokoví. Jest jim prý líto „oloupiti dítě o tu poesii Ježíškova nadělování", jiným zase je prý směšna tato naše snaha: nelhati dítěti nikdy, tedy ani „o Ježíškovi". Zdá se jim to „přepokrokové" a proto vánoce jako vánoce zavírají se před dětmi, strojí stromeček a hrají si na Ježíška. Potom blažený tatínek unyle zazvoní a šťastná maminka ukazuje užaslým zrakům svých malých světelnou záři, jež — díky bačkorám otcovým — neslyšně se ztrácí. To prý Ježíšek ujíždí dále. Kolik rozumných jinak rodin nedovede si odepříti této nesmyslné komedie. Vidí se v tom poesie...! a kdo ví, co ještě. Nám tyto protivné ceremonie jsou nejen komedií, ale lží zároveň, a lidé zásadního stanoviska nám dobře rozumějí. Nemusejí to býti ani paedagogické důvody, jež proti této lživýchově se rozhodně staví, je to pouhý, nezkažený vkus, kterýž nedopustí, aby tímto balastem bylo zatěžováno prosté srdce dětské. A stýská se po poesii štědrého večera? po čisté, krásné poesii hlubokého jeho smyslu? Tedy tuto poesii (!) katolické pseudomorálky a šlechtické filantropie možno nahraditi čistou, hlubokou poesií, jež je tohoto konvenčního zvyku krásnější o tolik, oč je pravdivější. Prastará lidová tradice krásně nám ukazuje, kde leží poesie štědrého večera a pod maskou katolického nadělování snadno lze najíti onen pravý kultus, jemuž od nepaměti, od dob pohanských vánoční čas byl zasvěcen: kult

dobra a pravého lidství. Kořeny jeho netkví ovšem v Ježíšovi, ale ve starém kultu nově se rodícího slunce. Je mrazivo a příroda je tak tvrda ke všemu živému kolem. Ale člověk cítí právě v této chvíli neskonalý vděk k dárci života, ke slunci a zemi. Neboť slunce obrací se na své dráze k nám, v nejhlubším spánku země vzchází naděje jara a nového života. I otvírá svou ruku a své srdce, aby daroval zemi, zvířeti, ptáku i člověku kus oné veliké lásky, již přinese mu mladé slunce. Je možno to vše, tu krásnou poesii vánoc cítiti bez konvenčního a lživě kresleného Ježíška, neboť nic není tak daleko katolické morálky a filantropie jako nazaretský Ukřižovaný. Vánoce je možno cítiti pravdivěji a poetičtěji. A také dítě tuto pravou, čistou poesii vánoc zplna pochopí. *XYZ*

Kniha bude nejvhodnějším dárkem rozumných rodičův. Ovšem, dobrá kniha. A tu z vlastního přesvědčení víme, že při koupi knihy pro dítě je třeba veliké opatrnosti. Přes to, že naše česká literatura pro mládež v posledním desetiletí na hony pokročila, přece jen mnoho braku zůstalo na literárním trhu. Proto výborně osvědčují se předvánoční výstavky literatury pro mládež, na nichž dostává se občanstvu dobré rady i výběru. Takové výstavky měli by naši přátelé (i neučitelé!) pořádati každoročně nejen v městech, ale i na vesnicích. Stačí 40 různých knih, ovšem přísně vybraných, aby se předešlo nákupu často bezcenného zboží od neinformovaných knihkupcův nebo dokonce agentův. Takovým dobrým výběrem mileráda poslouží naše redakce a zajisté také Učitelské knihkupectví v Praze, jež se těmito výstavkami mnoho obírá. Pro eventuelní potřebu připojujeme zde co nejstručnější seznam vhodných knih. a) Pro maličké dobře se hodí illustrované knihy: Preisig, Byl jeden domeček, za 2 K; Landa, Rodiče a děti, za K 1·20, nebo Radosti malých, za 6 K; Aleš-Beneš, Rok na vsi, za 1 K; Aleš-Říha, Pohádky, za 40 h; Petr, Jaro, za K 3·50. b) Pro střední věk: Nádherně illustrovaná kniha Schweigerova Hastrman, Panuškova Letní noc, obě po 6 K; Pohádky Erbenovy a Němcové; Jirásek, Z Čech až na konec světa, za 1 K; Krušina, Z prvních potyček, za 1 K; Herben, Bratr Jan Paleček, za 1 K; Filip, O zajíčkovi, za 80 h; Dančenko, Gavriljuškovo zajetí, za K 1·30. c) Pro starší mládež: Turgeněv, Běžin luh, za 40 h; Wilde, Šťastný princ, za 50 h; Kálal, Na krásném Slovensku, za K 2·40; Beneš, Črty a povídky, za 50 h; Štorch, Diluviální člověk, za 80 hal.; Promyk, Prvosenky, za 90 hal.; Jirásek, Psohlavci, za K 2·80; Kipling, Kniha džunglí, za K 4·80; Neruda, Výbor povídek ze Světové knihovny, za 80 hal.; Konr. Pospíšil, Rok v německé škole, za 50 hal. a j. v.

Nasledovali příkladu Radlických v Kostelci n. L. Nedávno dokončená školní přístavba měšť. školy v Kostelci n. L. byla 2. prosince (za purkmistrování „pokrokového“ mladočecha dr. Vorlíčka) slavnostně vysvěcena kterýmsi kanovníkem ze Staré Bolesla i k návrhu místního obstaravatele p h bů, „mladočecha“ Slavíka. Proti svěcení školy ozval se v sezení místní školní rady jediný člen — ag árník p. Urban z Rudče. Tak se časy mění. Mladočech, který na schůzích v Brandýse doporučuje demokratický postup, české činy — doma potom světí školu za asistence staroboleslavských kanovníků. *—ik.*

Znalec knihy pro dítě, který v nynějších předvánočních dnech prochází před knihkupeckými výklady — má věru smíšené pocity. Je t jednak potěšení nad tím, že tato literatura pro mládež vyro tla už z plenek a banalit a může se i s chloubou zváti literaturou. Je to kus umění! A kus stesku uchvátí pozorovatele zároveň. Neboť pro n e j m e n š í dítě, pro dítě do 6—7 let nemáme dosud dobrých, levných a uměleckých publikací. Dědictví Komenského učinilo tu ovšem výborný počátek svými Jeslemi. Ale to je kniha 96% naší mládeže pro značnou cenu nedostupná. Pr.isigův Domeček (domnívám se) není už tou knihou právě pro nejmenší. A tak nezbývá, než aby otcové rodin sáhli do zásobárny Hynkovy a z „osvědčených“ jeho „uměleckých“ publikací zakoupili dárek pro své nejmenší. Pan Hynek rozumí obchodu a ví, že na této literatuře lze mnoho získati. Žádný ošuntělý štoček německý není mu dost mizerný, aby k němu nedal „zhotovit“ skvělé verše à la

Jaroslávek slušně hledí
any kozy trávu jedí,
Marta ale tuto zase
hodná dívka husy pase.

Jeho „knihy“ o 6—8 listech lepenkového papíru, potištěné nevkusnými, cikorkovými „výjevy ze života“ a takovýmito úžasně hloupými verši, jdou v těchto dnech hojně na odbyt. Proto, že jsou levné a že — jiných není. Němci mají i pro tuto 3—6letou mládež hojnost takových publikací. Kdy konečně u nás na něco p o d o b n é h o dojde?

Na Kyjovsku ovládá školství známý inspektor Okoun, z afery uč. Krupičky pověstný. Poněvadž ani páter Galusek nemohl na učitele, naopak aféru soudní prohrál, mlčel inspektor a připravoval p o m s t u: Učiteli Krupičkovi nedovolila okr. šk. rada (inspektor) vykonat zkoušky způsobilosti, tím ho finančně značně poškodila. Úřední jezovitská maska se už odhalila, když o celé afeře se insp. Okoun informoval — na faře. Pan Okoun ví, odkud vane vítr. Páter Galusek pomstěn! Církev ve Vracově zachráněna. Spěme sladce! *S.*

Diety za cestu do kostela. Mnohé listy uveřejňují tuto historku: Jak známo, císařovna Marie Terezie nařídila, že každý úředník státní je povinen v neděli choditi do kostela. Dekret o tom je dosud v platnosti. Okolnosti té využitkoval onehdy čiperný finanční úředník, jenž v jedné obci u Olomouce dlel na služebních cestách. V neděli objednal povoz, dal se jím dovésti do sousední obce do kostela a zúčtoval do cestovních výloh povoz do kostela i diety, odvolávaje se na platnost dekretu císařovny Marie Terezie. Seznam výloh ostatních byl prý mu seškrtán, ale výlohy a diety za cestu do kostela byly mu vyplaceny prý v plné výši. — Nevíme, co je na historce pravdy, ale, i když je vymyšlena, je vymyšlena dobře: rakouskou kulturu ilustruje znamenitě!

Ukázka farářského úřadování. Píše se nám: Za svého pobytu o prázdninách dověděl jsem se o zvláštním způsobu najímání služby chrámové a o nevraživosti místního faráře oproti budoucí škole v Pohledě. Vyznačil to sám ve „Sdělení“, jehož doslovný, věrný opis zasílám. Dotyčný farář vyvěšuje totiž v předsíni kostelní různé výstřižky ze „sv. Vojtěcha“, „Čecha“ a t. p. a kromě toho i sám vlastními „úředními“ plody zdi předsíně chrámové „dekoruje“.

Zde jedna ukázka:

Čís. 150. 1908.

S d ě l e n í.

Všem, kdož se ucházeli, aby sami dostali řízení kůru, aneb někdo jiný za koho se oni přimlouvali, oznamuje se: že když žádný pan učitel nebude chtíti kůr dle potřeby žádané vésti, pak teprv bude svěřen některému hudebníku — ale opět jen do té doby, dokud nebude některý pan učitel, který by chtěl kůr vést.

Schyluje se k tomu, aby páni učitelé měli volnou školu od náboženství a od kněží a je snahou, aby alespoň školy blízko far nepadly jim za kořist — když se školy přes pole od fary vzdálené pánům

učitelům vydají. U nás by to byla budoucí škola v Pohledě.

Z farního úřadu
v Licibořicích, dne 1. září 1908.

(Razítko.) František Víša, farář.

K naší zprávě o klerikalismu haličského učitelstva v říjnovém sešitě V. Š. píše nám pan Ivan Herasymovyč, redaktor rusínského listu „Prapor": „Chci opravit Vaši zprávu v předposledním čísle V. Š. pod titulkem: „Jak důkladně zklerikalisováno je učitelstvo haličské". Je fakt, že zklerikalisováno není haličské učitelstvo všecko. Věc se má takto: Učitelstvo polské je klerikální většinou a jen malá část je přízniva Volné Myšlence. Učitelstvo ukrajinské je právě naopak většinou pokrokové a volnomyslitelské, jen nepatrná menšina je zpátečnická. O tom názorně lze se přesvědčit z časopisů ukrajinského učitelstva na př. „Promiň" (Paprsek) a „Prapor", jakož i z té okolnosti, že jen vlivem ukrajinského pokrokového učitelstva stalo se to, že ukrajinští poslanci na říšské radě Ilja Semaka a Jerotěj Pihuljak zavázali se hájiti v parlamentě zásady Volné Školy." Zpráva red. Herasymovyče naplní jistě všecky české přátele hnutí Volné Myšlenky upřímnou radostí. Bude však nutno pracovati k tomu, aby i učitelstvo polské vybavilo se z klerikálního zajetí co nejdříve, tak aby sjezd Svazu Slovanského Učitelstva, který se má r. 1910 v Krakově konati, našel už i mezi polským učitelstvem pevný kádr pokrokových lidí, ochotných bojovat za svobodu školy a svědomí stejně rozhodně, jako to už od let činí učitelstvo ostatních slovanských národů!

Jak důkladně jest zklerikalisováno polské učitelstvo haličské, o tom bylo již napsáno v říjnovém čísle „Volné Školy". Zde opět jeden nový a velice charakteristický doklad: Poslední číslo polského učitelského čas. „Rodzina i Szkoła (Lwów) přináší úvodník, nadepsaný: „Hołd Papeżowi Jubilatowi." Zde několik perel z oslavného toho článku. „Po 50 letech svého kněžského vysvěcení bude slavit Pius X. jubileum na stolici Petrově — jako Otec celého křesťanstva, který žehná ne již jedné vísce — jako tehda — ale Urbi et Orbi t. j. celému světu, veškeré zemi. Dnes s pahorku Vatikánu plyne Jeho svaté žehnání do celého světa — a do zoufalé duše našeho národa vlévá silnou víru, do rozbolněného křesťanského srdce pokoj a mír." — „Duch času, falešné nauky a do revoluce ženoucí proudy zadaly nynější společnosti bolestné rány. Léčit je, lidstvo ve jménu Kristově obnovit, instaurare omnia in Christo — vzal sobě za cíl, za heslo své vlády Svatý Otec Pius X. Za tím cílem šel již jako kaplan a biskup a k témuž cíli spěje jako Papež a Otec celého křesťanstva. Se Stolice Petrovy hlásá světu mír, zapomínaný kříž staví před oči trpícího lidstva, které ve zbytečném shonu po dočasném štěstí nalézá toliko bol, utrpení, úpadek ducha a zoufalství." Po chvalořečení tohoto „geniálního úmyslu" Svatého Otce končí jubilejní článek slovy: „Všichni lidé a zvlášť i celá věřící Polska skládá mu hold ze svých synovských citů: Ad multos annos!" Poznámek k tomu věru není třeba.

Reforma vyučování náboženství na školách v Sasku. Ve stejnou dobu, kdy na české zemské konferenci učitelské odmítnut byl návrh Štorchův na reformu vyučování náboženství, učitelstvo saské přijalo tuto reformu. Učitelské Noviny ze 4. t. m. (č. 8.) přinášejí o tom zprávu: Dne 27.—29. září t. r. měl saský učitelský spolek sjezd ve Cvikavě, jehož účastnilo se přes 3500 účastníků; mezi nimi byli zástupci ministerstva i jiných státních úřadů. Jedna z otázek, o nichž se na sjezdu rokovalo, byla úprava vyučování náboženství na obecných školách saských. V přijaté resoluci byly mimo jiné i tyto odstavce: Vyučování náboženství je věcí školy (tedy ne církví), proto také úprava vyučování toho je věcí školy. Vyučování náboženství je v podstatě vyučování dějepisné. Škole obecné nenáleží vyučování systematické a dogmatické. Lutherův Katechismus nemůže býti podkladem a východiskem při vyučování mládeže. Vyučování náboženství nemá býti samostatným předmětem školním před 3. rokem školním. Náboženské zkoušky mají přestati. Vyučování náboženství musí býti v souhlase se zajištěnými výsledky vědeckého bádání a s mravním citěním naší doby. Zásady tyto byly souhlasně přijaty, ačkoliv se na sjezdu ozvalo mnoho hlasů, aby vyučování náboženství bylo ze školy vůbec odstraněno.

Německá mládež v církevních spolcích. V Německu jsou církevní spolky mládeže počtem svých členů velmi silny, a to, na straně katolické stejně jako na straně evangelické. K ústřednímu katolickému svazu patří nyní celkem 1200 spolků, jichž členů jest asi 150.000; přidáme-li k tomu ostatní spolky, můžeme počítati, že katol. spolky mládeže mají celkem 200.000 členů. Evangelíci mají organisované mládeže 120.000 — dohromady tedy jest v Německu 320.000 organisované mládeže. Dosud měly tyto konfesijní spolky mládeže pro politický a sociální život nevalnou důležitost; ale v nové době snaží se církev, podporována jsouc občanským světem, přiblížiti své spolky mládeže těsněji ku křesťanskému dělnickému hnutí. Zároveň se církev úsilněji stará, aby mládež ze školy vyšlá byla získána pro její spolky a nepřecházela do tábora soc. demokratického.

Švýcarský pastor o náboženské výchově. V Anglii vydána právě tiskem (ve dvou svazcích) mezinárodní anketa o „Mravní výchově ve školách". G. Spiller, jenž podal v ní zprávu o Švýcarsku, vypravuje zajímavou věc: „V Lausannu slyšel jsem dobrou přednášku jednoho pastora v Kantonální Kolleji. Řekl mi, že nevěří v mravní výchovu, jež jest závislá na náboženství. On sám za učebnice užívá dvou knih Karla Wagnera: Sois un homme (Buď mužem!) a Manuel de bonne vie (Příručka dobrého života). Mládež v jeho školách je skutečně mravná; hlavně neznají lži v žádné formě — neznají prázdné ješitnosti, zbabělosti, neposlušnosti, pokrytectví a sobeckosti. Pastor řekl, že velmi dobré výsledky obdržel, navštěvovav se svými žáky nemocnice, chudobince, vězení a jiné ústavy.

Co koupiti dětem? Pro školní dítky nejlepším dárkem jest pěkná knížka. Mezi nejvhodnější z nich patří knížka „Črty a povídky" od známého učitele-spisovatele Vojty Beneše. Vydána je právě v těchto dnech a stojí pouhých 50 haléřů (poštou 60 hal.). „Črty a povídky" jsou plny vroucího soucitu se všemi trpícími, strádajícími a poníženými a jsou tedy též dobrým vodítkem pro mravní výchovu mládeže. Obsah knížky viz v insertu.

Sproštění školních dítek nucené návštěvy kostela. Kdo si přeje, aby jeho dítky zvláště nyní v mrazivém období byly sproštěny ranní návštěvy kostela, k níž dle zákonů školních povinny nejsou, jakož, aby zbaveny byly ostatních náboženských úkonů, jako zpovědi, přijímání, modliteb, procesí atd., tudíž všech těch úkonů, které do školy nepatří, nechť zakročí pomocí formulářů právě V. M. vydaných. K těmto formulářům připojen je obšírný návod a výklad a stačí jen vyplniti jména, podepsati se a odeslati. Formulář č. 7. obsahuje žádost o sproštění dítka nábož. cvičení a formulář č 8. jest rekursem k zemské školní radě. Obdrží je každý, kdo zašle 20 hal. ve známkách administraci „Volné Školy".

LITERATURA A UMĚNÍ

Dr. František Krejčí: **Psychologie.** Druhé přepracované vydání. Vyšla u Bursíka a Kohouta za K 1·90, vázaná za K 2·30.

Když psal náš milý jubilant prof. Dr. Fr. Krejčí před čtvrt stoletím v kritické revui „Atheneu“ o filosofické propedeutice na gymnasiích a končil svou úvahu, z níž vycítí čtenář, s jakou láskou bylo o věci psáno, přáním, aby i našim středním školám dostalo se brzy nových učebnic logiky a psychologie, jež opustíce zastaralé stanovisko Herbartovské byly by zpracovány s hlediska moderního, netušil asi, že se dočká v roce svého jubilea druhého vydání své psychologie určené právě studentstvu. Vždyť psychologie jako samostatná disciplina vědecká rýsovala se teprve na obzoru tehdy v neurčitých konturách v sousedním Německu, kdežto u nás nebylo ani stopy po obrodném hnutí; zastaralá psychologie Herbartovská měla právě v Rakousku a i u nás v Čechách nejčetnější a nejhouževnatější stoupence, kteří stavěli se proti každé obrodné snaze na poli psychologického bádání. Že dnes stojíme v psychologii v první řadě s jinými, to, že můžeme se před nimi pochlubiti psychologickým dílem nejlepších kvalit, je zásluhou prof. Krejčího. Jaký význam má učebnice Krejčího pro dospívající mládež středoškolskou a co učinila pro prohloubení myšlenkového světa budoucí inteligence, dovede ocenit jen ten, kdo měl příležitost srovnat učebnici tuto s učebnicemi staršími, na př. jen s Kaprasovou, která dokonce ze starších byla ještě nejlepší. Druhé vydání „Psychologie“ jest proti prvnímu v mnohých partiích přepracováno a značně přiblížilo se ideálu, jaký tanul spisovateli na mysli, který však nemohl býti v celé své podstatě do všech detailů uskutečněn právě z ohledů na to, aby se knize dostalo aprobace potřebné. Přes to však můžeme doporučiti „Psychologii“ Krejčího jako nejlepší úvod ve vlastní studium psychologie, jak ji vydává týž spisovatel v „Dědictví Komenského“. Kniha má všechny přednosti spisů prof. Krejčího: jest psána slohem prostým a jasným, jest vzorně učleněna a dýše z ní láska, jež čtenáře přímo okouzluje a strhuje. Nemohouce se na tomto místě pouštěti do podrobného rozboru a ocenění bohaté látky, končíme svou noticku přáním, aby především naše učitelstvo a pokrokové čtenářstvo vůbec hledělo se s uvedeným spisem seznámiti a zjednati si tak potřebný podklad pro studium podrobnější, jež jest nejenom neobyčejně poutavým, ale i vděčným. Neboť psychologie jest bezesporně vědou budoucnosti. *K.*

F. S. Procházka: **Lučina.** Hříčky a písničky. Obrázky od Jos. Weniga. Unie 1908.

Knížečka určena je drobné mládeži. Některé verše se pěkně čtou i pěkně poslouchají, ale jsou i takové, při nichž mladá duše zůstane úplně klidnou; nezahřejí, nepotěší (Malíř, Jiříčkovy starosti). Nepotěší, poněvadž jsou příliš uměle sestrojeny. Za to čísla, v nichž zní struna národní melodie, rozesmějí tváře a rozsvítí očka mladých čtenářů (Kalamajka, Já mám boty). Jsou zvláštní ty mladé duše. Čteš jim národní říkánku — a celým tělem hraje přirozená, svěží radost; čteš řadu umělých, zdánlivě vtipných veršů a chytí jen tu a tam slovo. Veliké umění jest býti básníkem nejmladších. Proč se do knížky dostala starosvětská o hvězdičce; či musí míti každá kniha k Vánocům kus přežilé lžipoesie? Obrázky jsou pěkné, někde velmi vtipné (Brundibál, Na lávce). Výprava knihy pěkná. Přibyla dětské literatuře umělecky vypravená obrázková knížka pro městské děti; těm se alespoň hodí téměř celý obsah. Venkovské dítě by chápalo jasně jen několik čísel. Nepoctivost s udáním léta vydání by měla již také přestati! *Promyk.*

V. Procházka: **Poučení o zkouškách dospělosti i způsobilosti učitelské pro školy obecné i měšťanské a o státních zkouškách, které učitel konati může.** V Praze 190? Nákladem Z. Ú. S. J. Učit. Str. 85; za 1 K. Třetí vydání.

Učitel ze zkoušek ani nevychází. Vedle zkoušek závazných učitelé hojně přihlašují se k rozličným zkouškám speciálním. Knížka Procházkova vykoná každému výbornou službu informační. Až doposud členové zkušebních komisí nestačovali odpovídat na dotazy o zkouškách, o požadavcích zkušebních, o studijní literatuře a pod. Proto jest tento spis velmi vítán; informuje úplně, dobře a prakticky. Při novém vydání doporučoval bych připojiti k jednotlivým odborům i seznam otázek k pracím písemním a důležitější otázky ústní z několika minulých let. Kdo připravuje se na dráhu učitelskou, najde v tomto dílku stálého průvodce. Zvlášť připomínám vítané informace o rozličných zkouškách doplňovacích a speciálních, jako ze hry na housle, z vyučování dětí slepých, slabomyslných atd. *Ed. Š.*

B. Němec: **Dějiny nejdůležitějších rostlin kulturních.** Část I. V Praze 1908. Nákl. Dědictví Komenského. Str. 138; za K 2·20 (pro členy spolku za polovic).

K této knížce nechť sáhnou professoři a učitelé, kteří při zeměpise a dějepise učili dle Baedeckra a panovnických rodokmenů! Dějiny rostlin jsou velmi zajímavým předmětem ve vývoji lidském; rostliny užitkové provázejí člověka od pravěku. Již obyvatelé kolových staveb jezerních sbírali plody lesní a semena. V mladší době kamenné člověk již pěstoval obilí. Zbytky rostlin nalézáme v Egyptě, v Řecku, v Pompejích, v hrobech a sídlištích předhistorických; proto je nám nyní možno sledovati rozšiřování a stěhování kulturních rostlin. V národních pověstech dějí se též zmínky o rostlinách. Pověsti, dle nichž nějaký druh kulturní rostliny vyššími bytostmi byl dán lidstvu, poukazují vždy na značné stáří pěstování dotčeného druhu. Tak Egypťané původ pšenice připisovali bohyni Isis, Číňané považovali pšenici za vzácný dar nebes. Také jazykozpyt poskytuje prameny k dějinám rostlin. O původu rostliny nějaké nejlépe rozhoduje důkaz, že v té či oné krajině roste sama divoce.

S dějinami kulturních rostlin souvisí nerozlučně též dějiny zemědělství samotného. Na zemědělství a jakost rostlinné produkce mají ovšem zevní, společenské a politické poměry veliký vliv. Války, mory, náboženské třenice atd. působily, že zemědělství v některých dobách značně klesalo a hynulo. Plevel se množila, dobrých odrůd obilných ubývalo. Slované od prvních počátků objevení se v dějinách zabývají se také zemědělstvím. Na západ uvedli snad některé důležité rostliny kulturní, tak snad Germáni obdrželi od nich žito. Jsou-li jisté výklady starých řeckých zpráv o Skytech oráčích pravdivy, provozovali obchod obilní již v době Herodotově, t. j. v V. stol. před Kr. Slované výhodnou polohou svých sídel měli možnost již v nejstarší době poznati kulturní rostliny z Asie pocházející; též ony, jež byly domovem ve Středomoří, záhy k nim se rozšířily. Žito bylo jim dříve známo, než národům západní a jižní Evropy, proso tolikéž znali od pradávna a přirozeně též nejstarší obilí, totiž ječmen a pšenici. Také zeleniny u nich dávno byly pěstovány; zelí snad oni vynalezli.

Spis Němcův je velmi poučný a je zajímavě psán. Na konec uvedu drobnost: „Ne nadarmo praví Zendavesta, že kdo dobré zrno zasadí, stejně dobře učiní, jako kdyby 10.000 modliteb přeříkal.“ *Ed. Š.*

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. — Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba, Praha-Vršovice.

Po konfiskaci druhé vydání.

ROČNÍK IV. 15. LEDNA 1909 SEŠIT 9.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

Lidé čeští, pozor!

Jde o velice vážnou věc, při níž drobné politické hádky a zápasy stran stávají se malichernými, neboť jde o budoucnost všech a všeho pokroku vůbec. Klerikálové osnují nový, katolicky promyšlený útok na svobodu školství, který, zdaří-li se, znamená zaražení vší kulturní práce na dlouhá desítiletí.

Učitelstvo jest dnes přece jen i přes velmi nedostatečnou svou výchovu v klerikálně spravovaných pedagogiích pokrokové. Klerikálové nemohou v něm zapustit kořenů a nemohou tudíž školu ovládnout. Proto připadli na jinou cestu. Založili **„Spolek Přátel katolických českých škol bratrských“**, v němž soustředěn vysoký klerus, šlechta a něco málo katolicky omezených a co je češství nevědoucích laiků. Tento S. P. rozhodl se založiti **katolické české pedagogium.**

Víte, co to znamená?

V pedagogiu tom, řízeném čistě klerikály, bude učitelský dorost známou jesuitskou výchovou zpreparován tak, že bude vycházet do světa fanatické, středověko-bigotní učitelstvo, otrok kutny a chocholu. Ale horší ještě bude, že za krátko z těchto lidí budou dosazováni všemocným klerikálním vlivem (kdož dosadili kanovníka Buriána do školského referátu zemského výboru, zasluhují, aby je voličstvo vyzvalo ke vzdání mandátů!) ředitelé škol, inspektoři atd. atd. Po patnácti letech takové činnosti bude školství české zklerikalisováno shora, zbytek pokrokový se umlčí násilně — ostatně on při pověstné měkkosti páteře české zmlkne sám — a ze škol pak bude vycházet generace, nad níž užasnou všichni pokrokoví lidé, generace, která bude plivat na vše moderní a chválit Bílou Horu a růženec.

Lidé čeští, lidé pokrokoví bez rozdílu barev, na stráž!

Všímejme si toho nebezpečí a přetrhávejme nitky jeho, dokud je čas! Zabraňme každému postupu klerikalismu, ucpávejme sebe nepatrnější jeho tok, neboť jeho drobné praménky se pak slévají ve velikou řeku! Každý český intelligent, jemuž jde vůbec o trochu rozvoje našeho národa, musí přispět svou hřivnou; kdo zde jest líným, sám přispívá ještě k rozbujnění klerikalismu.

Citujeme pro informaci schválně doslovně z „Čecha“ z 28. prosince 1908 zprávu o jednání valné hromady „Přátel kat. čes. škol bratrských“ — to bratrských jest na chytání vlasteneckých hejlů — jak se konala 23. prosince 1908 v Bubenči:

Předseda papežský prelát a c. k. dvorní rada dr. Fr. X. Kryštůfek zahájil schůzi vyjadřuje jménem spolku hlubokou soustrast nad úmrtím J. J. Jiřího Kr. knížete z Lobkovicz. Zesnulý byl se svou rodinou největším dobrodincem spolku. Usneseno zaslati J. J. paní kněžně a princezně Fanny z Lobkovicz, nejobětavější člence dámského výboru projev soustrasti. Vyslovena soustrast nad úmrtím J. O. Filipa říšského hrab. ze Stadionů, velikého dobrodince ústavu v Bubenči. Pan předseda vylíčil pak obšírněji, co vše podniknuto v záležitosti o povolení a založení katolického paedagogia a nastínil další postup. V příčině generální sbírky na paedagogium sdělil tajemník, že rozesláno provolání, podepsané katolickými poslanci z Čech a Moravy a doprovázené listinou úchvaly celého českomoravského nejd. episkopátu. Provolání rozesláno na duchovenstvo a šlechtu, a to na 10.000 adres; a dosud po době skoro půlroční zaslala dar asi devítina adresátů. Celý dosavadní výnos generální sbírky na paedagogium činí 15.000 korun, obnos, s kterým nelze pro tak velikolepé dílo ničeho podniknouti. Zpráva tato způsobila velmi nemilé překvapení — snad množství sbírek v roce jubilejním bylo vinou. — Konána volba obou výborů, revisorů a smírčího soudu. Zvoleni: předseda: J. M. dr. Fr. X. Kryštůfek, papež. prelát, c. k. dv. rada a univ. profesor; místopředseda: dr. Mat. Kovář, c. k. školní rada; tajemník: Šk. Br. Methodius Gardavský; pokladník: Václav Černý, c. k. profesor. — Živnostník Václav Dvorský, katecheta Fr. Halbich, k. a. notář a farář Jan Hlasivec, Ant. Herrmann, ředitel Šk. Br. Albert Horák, c. k. profesor Jan Kalivoda, děkan a k. a. notář Ant. Malec, c. k. profesor Dobroslav Orel, k. a. notář Frant. Pohunek, Suchoradský, c. k. univ. prof. a kanovník dr. Jan Sýkora, c. k. školní rada Josef Šauer z Augenburgu, kaplan Frant. Škarda, řídící učitel a redaktor Václav Špaček, papež. prelát, kapitular a člen zem. škol. rady dr. Josef Tumpach, kaplan Jan Vystrčil, c. k. profesor a k. a. komisař Eman. Žák, P. Frant. Žák S. J. — Dámský výbor: předsedkyně J. J. Kristina kněž. ze Schwarzenbergů, místopředsedkyně J. O. Marie hrab. Stadionová, tajemnice Mathylda Bližencová, choť c. k. místodrž. rady a obvod. hejtmana, pokladní J. O. Marketa hrab. z Clam-Martinitzů. — Mathylda Červinková, choť továrníka, Frant. Dvořáková, choť c. k. dvor. rady a vrchn. ředitele zem. nalezince, Anna Jiroutková, majitelka domu, Marie Kráslová, Aloisie Liegertová, J. J. Fanny kněžna z Lobkoviczů, J. O. Jo-

hanna hrab. z Nostitzů, Marie Řeháková. — Po zakončení zasedání přivítala valná hromada svého spolkového protektora J. Em. ndp. kardinála Leona bar. ze Skrbenských a zasedla s Jeho Eminencí v slavnostním sále, kdež uspořádali chovanci a bývalí chovanci pensionátu vánoční divadelní představení a koncert.

Připozdívá se; rychle zapalujte světla, aby tma neovládla.

ANTONÍN KLIMT:

Pedagogické názory prof. Dr. Františka Krejčího.

(Dokončení.)

Poměrem náboženství ke škole zabývá se obšírně prof. Krejčí i v úvaze „Volná škola", jež bezesporně zasluhovala by zvláštního vydání a rozšíření mezi nejširší vrstvy lidové, jsouc schopna osvětliti podstatu volné školy po této stránce nejlépe ze všeho, co dosud o volné škole bylo napsáno. Prof. Krejčí připouští, že — theoreticky vzato — dala by se otázka volné školy a tedy především otázka o poměru náboženství ke škole luštiti i tak — béřeme-li ohled na postulát, že rodiče mají právo, aby dítky jejich byly vychovávány v jejich náboženství, jak tvrdí odpůrci volné školy — že by totiž každá konfese měla svou školu a že by vedle toho existovala i škola bezkonfesijní, kterou by si zastanci volné školy, ana by zbavena byla veškerého tlaku, mohli upraviti dle svých zásad dále a vše ostatní mohli by přenechati klidně svému vývoji. Jen když by tu byla volná škola a když by bylo plně ponecháno na vůli rodičům, do které školy chtějí dítky posílati; zajisté, že by ponenáhlu nabyla volná škola převahy.

Než, kdo by se první s tímto rozluštěním nespokojil, byly by církve, ač dle důvodů jejich proti volné škole jenom toto rozluštění se dá myslit. A prof. Krejčí naznačiv stručně to, co šířeji rozvedl v „Positivism a výchova" a ve spisku „Svoboda vůle a mravnost", že totiž mravnost stojí výše než náboženství a že škola majíc vychovávati pro život musí nutně vychovávati k mravnosti, ukazuje znova, že není možno jinak rozluštit otázku o poměru náboženství ke škole, než „když se nebude náboženství vyučovati jako samostatnému předmětu, když se odstraní vyučování náboženství ze školy. Neboť vyučováním náboženství se konflikt víry a rozumu vyvolává a zbytečně přiostřuje, tak že autorita školy se tím seslabuje, vychovávací a umravňující vliv školy tím nezbytně trpí, kdežto vypustivši hodiny náboženské škola nikterak neutrpí. Naopak zbavena jsouc styků s církvemi bude moci užiti s větším účinkem těch prostředků, jež jsou v souhlase s vědeckým poznáním. Mravní duch bude prochvívat veškero vyučování, žáci ponenáhlu pochopí, že v mravnosti je cena člověka. Nebudou se ovšem mravní zásady vštěpovat jako příkazy boží, nýbrž jako něco, co se rozumí samo sebou, jako něco, bez čeho život není možný, jako život beze světla a tepla. Škola bude pokládati za svůj cíl vychovávati k mravnosti, škola taková bude povznešena nad podezření, že znemravňuje. Při tom se nikterak neomezí právo rodičů, určovat směr výchovy dětí nedospělých. Aby děti nebyly školou odcizeny náboženství, to právo zůstane, neboť je možno, aby se vyučování náboženství, pokud si toho rodiče přejí, dálo mimo školu způsobem, jakým církve za dobré uznají. Tu ovšem konflikt víry a rozumu nastane také, ale autorita školy tím otřesena nebude. Mravnost bude vyňata z tohoto konfliktu".

Tímto postupem dokazuje prof. Krejčí, že vůbec žádná konfese nemá práva na školu konfesijní, ježto žádná konfese není konečným stadiem kulturního vývoje lidstva, a obráceně vývoj žádné konfese není výlučným representantem vývoje lidstva vůbec. Škola musí sloužiti vývoji a nesmí býti nástrojem snah retardačních, konservativních. Konečně žádná konfese nezaručuje mravnost a nelze tudíž ani říci, že by společnost potřebovala lidí věřících — a v důsledcích toho nelze zase říci, že by škola měla vychovávat věřící; proto jen škola bezkonfesijní, z níž vyučování náboženství bude vyloučeno, poslouží nejlépe jak mravnímu zušlechtění mládeže, tak i pravému zájmu o náboženství.

Prof. Krejčí věnuje ve svých pedagogických studiích zcela pochopitelně největší pozornost právě poměru náboženství ke škole, ježto právě to jest jádrem, kolem něhož se otáčí otázka reformy školské a reformy výchovy vůbec, a současně pramenem největšího počtu nedorozumění a konfliktů. Než, při tom nezapomíná ani na další otázky, jež se zahrnují pod společný název požadavku volné školy.

Se stejnou vehemencí dovozuje, že škola nesmí být zbyrokratisována, nýbrž zautonomisována, ježto školský byrokratism je hlíza rdousící ji ve volném vývoji, tak že nemůže pracovat náležitě za cílem svým, jenž jest mravní zušlechtění člověka. Hlíza ta je živena právě nepositivními představami o výchovné práci, o methodě vychovávací, o prostředcích výchovy, o obsahu výchovy, z čehož pochodí nesprávná pochopení poměru školy k chovanci a společnosti. Byrokratism ubíjí učitele, maří jeho práci, protože odnímá mu chuť k práci a potlačuje všechen impuls k samostatnému tvoření; pod byrokratickou praxí mizí však netoliko individualita učitele, ale i individualita žákova, ač podporovati vývoj jedince směrem k mravnosti možno pouze způsobem jeho individualitě přiměřeným. Intelektuelním podkladem byrokratismu je ponětí starší pedagogiky o všemohoucnosti školy; to však odporuje positivistickému stano-

visku, dle něhož výchova není všemohoucí, to jest, žádnou sebe účelnější methodou nelze udělati z člověka cokoli se nám zachce. Výchova je sice úmyslné zasahování ve vývoj jednotlivce, aby mu byl dán určitý směr, ale nikoli zase směr libovolný; vždyť duševní vývoj člověka jest podmíněn okolnostmi, které se naprosto vymykají úmyslnému působení, jako na příklad organismem, v němž založeny jsou schopnosti a vlohy, pudy a náklonnosti, z nichž vyplývá individuální přirozenost tvořící základ charakteru, rodina a širší společnost, jež jsou vedle školy rovněž výchovnými činiteli, při čemž však není vždy zaručeno, že všichni tito výchovní činitelé působí směrem jedním. Neméně padá na váhu, že jednání lidské jest určeno vlivy vnějšími, jimž nijak nemůže se vymknouti tak zvaným svobodným rozhodnutím, svobodnou volbou, svobodným odhodláním, protože neznáme žádné absolutní svobody vůle,*) o jaké mluví starší směry; se stanoviska empirické psychologie není pochyby, že veškeré jednání jest determinováno, to jest, je určeno vlivy vnějšími a to přímo dojmy a představami, nepřímo pudy a přirozeností. Jsme ovšem také svobodni, ale jen potud, pokud dovedeme poznati svou závislost a pokud dovedeme nebo můžeme vyhnouti se vlivům; naše svoboda je krátce pouze relativní, ale stačí úplně, aby se vyvinul mravní život a aby člověk dospěl ideálu blaha.

Tím je tedy dostatečně ukázáno, jak může výchova úmyslně zasahovati v duševní vývoj jednotlivce, aby jej vedla k mravnosti. Vychovatel, dí prof. Krejčí, jakožto lépe vědomý a determinovanost lidského jednání prohlížející může dosíci svého cíle, jen dovede-li také vůli chovance determinovati to jest působiti na něj tak, aby stal se zprvu nevědomky závislým na vlivech, které jsou s to, určovati jeho jednání ve smyslu mravním, a potom, dovede-li jej vésti k sebepoznání a sebeovládání to jest k uvědomění si závislosti na vlivech (po případě na chybách) přirozenosti vlastní a tím učiniti jej svobodným, čili schopným odolati těmto vlivům. To první je nezbytné na stupni nižším, ale lze toho s úspěchem užiti v mnohých případech též na stupni vyšším — tedy při výchově vůbec. To druhé je možné a úspěšné jen na stupni vyšším; ale na nižším musí býti ta možnost připravována. Jinými slovy lze tu první zásadu vyjádřiti: výchova učiň vhodnými prostředky jednání dle mravních zásad chovancovou zvyklostí; navykneme-li chovance jednati mravně, je tím úkolu školské výchovy učiněno zadost, ježto, jak známo, jest zvyk druhou přirozeností.

Aby však zase bylo možno vštípiti chovanci mravní zásady, k tomu jest nutným zejména z počátku sugestivní tlak autority školy v jejím celku a sugestivní tlak autority každého jednotlivého učitele. Celé organisace školské dle prof. Krejčího, celý život školní, všechno, co ve škole se děje, čemu se učí, k čemu zavdává podnět poměr žáka k učiteli, rodičů ke škole, poměr žáků mezi sebou, musí se díti důsledně dle zásad mravních, čili ve škole musí vládnouti atmosféra mravní, má-li se dílo výchovné zdařit. K tomu ovšemu není třeba odměn ani trestů, ani moralisování — kárání a napomínání při všech možných příležitostech a učení se mravním pravidlům nazpaměť.

Má-li však učitel v tomto naznačeném smyslu působiti, musí míti příležitost uplatniti celou svou individualitu, musí býti volným. Nesmí se mu vnucovati šablona nesvědčící jeho povaze, musí směti zůstat svůj. Jakmile učitel je nucen býti před žáky jiným, než je mimo školu, jakmile by se tedy musil přemáhati a přetvařovati ve vykonávání svého úřadu, trpí tím výchovné působení ve směru mravním. Učitel je a má býti autoritou svým chovancům nejen ve škole, ale i mimo školu, neboť za dveřmi školy nepřestává duševní styk jejich s učitelem. Aby se uskutečnil tento požadavek, nesmí školská organisace vyžadovati oběť přesvědčení na učiteli; učitel musí býti nezávislý na měnlivých proudech citových a ideových veřejného mínění. Nezávislost na všechny strany zajistí mu toliko vzdělání — odtud správný požadavek vzdělání akademického — ježto jenom vzdělání propůjčuje sebevědomí, jehož jest nezbytně třeba především v zápase o lepší budoucnost společnosti.

Možno tudíž shrnouti hlavní názory profesora Krejčího na výchovu se stanoviska positivistického v následující obraz, který sám podává ku konci své práce „Positivism a výchova“; nejobecnější důsledek: postaviti pedagogiku na přesný základ vědecký, z čehož pak plyne předně, že pedagogika nemá býti odvislá od náboženských a metafysických předpokladů, za druhé, že cílem výchovy jest podporovati vývoj jednotlivce směrem k mravnosti způsobem individualitě jeho přiměřeným, za třetí, že jedinou methodou k tomu cíli jest sugestivní vliv autority, za čtvrté, že v zájmu výchovy škola nikdy nesmí vyžadovati od učitele oběť přesvědčení, za páté, že učitel musí býti prost také vlivů veřejného mínění a jemu odolati sebevzděláním, za šesté, že v didaktice nutno experimentální cestou odstraňovati vládu tradice a byrokratické autority.

Nezmiňuji se šířeji o experimentální didaktice (pokusné vyučovatelství) ani jiných podružnějších z předešlých samozřejmě vyplývajících otázkách školských, jež jsou sice na denním pořádku, o nichž se často a to mnohdy zbytečně hodně podrážděně debatuje, ale jež nemají toho významu pro širší kruhy čtenářstva jako otázky nadhozené. Že však ani tyto otázky

*) Podrobný rozbor a osvětlení otázky o svobodě vůle najde čtenář ve spisku Krejčího „Svoboda vůle a mravnost“, kam odkazuji.

— na příklad styk rodičů a školy — profesor Krejčí neignoruje, o tom svědčí výmluvně drobné zprávy v „České Mysli“ a často malá ale trefná poznámka při kritice o tom či onom díle ve zmíněné revui. Uváděl jsem, pokud vůbec bylo možno názory prof. Krejčího doslovně nechtěje z nich setříti pel originálu; podaří-li se mi získati zájem o publikace*) prof. Krejčího, zejména pokud se otázek školských týče i mezi čtenářstvem Volné Školy, vykonala tato stať plně své poslání.

Konfiskace.

Nenechavá modrá tužka sebrala nám zase celý dvoustránkový článek „Přísaha ve škole“ a zkomolila na dvou místech stať Ant. Klimta „Volná škola a náboženství“.

Nechtějíce čtenářům podávati svoje články ohlodané a zkažené, nahradili jsme je statí jinou a články dnes zabavené otiskneme ve formě parlamentární interpelace hned v čísle příštím.

Zatím tuto maličkou lekci heroům modré tužky:

„Pochybujeme velice, zda takovým vyloženě nezákonným konfiskováním autorita úřadův a státních zákonů získá, a zda taková konfiskační praxe, které se dnes už celá kulturní Evropa směje, je způsobilou, aby odčinila nepříliš dobrou pověst naší říše v cizině, pověst evropské Číny?

Ale nehledě ani k tomu všemu, je všecko toto konfiskační papírové hrdinství docela bezúčelné. Že by se konfiskováním několika článků nebo vět dal zastaviti postup veliké, světem hýbající myšlenky, toho názoru nebyl a nebude nikdo, kdo jen trochu zdravého rozumu si uchoval, to mysliti a čekati může dnes už jen nějaký takový titěrný pidimužík, takový světa a života neznalý duševní chuďas, o jaké ovšem v dnešním byrokratickém aparátu není nikdy nouze.“

(Z interpellace říšského posl. Austa a soudr. podané v parlamentě dne 17. června 1908.)

„Správní úřady docela nepokrytě dávají na jevo svoje přání, aby k vůli jejich osobní lenivosti a byrokratické pohodlnosti nekonaly se žádné schůze, netiskly se

žádné časopisy,

aby nebylo vůbec žádného veřejného života.“

„Uvážíme-li, že každá taková konfiskace způsobí vydavatelstvu několik set korun škody, vidíme, že tu pod ochranou úřední autority nezodpovědnými, byrokratickými svévolníky páchá se

vyložená loupež

(§ 190. trestního zákona) nejen duševního, ale i hmotného majetku, že nejfrivolnějším způsobem se zde zločinně poškozuje cizí majetek.“

(Z interpellace říšského posl. Austa a soudruhů podané v parlamentě 17. prosince 1908.)

Prozatím tedy tuto mal čkou lekci. Příště bude po případě pokračováno. Nestačíme ani dost často připomenout, že píšeme sami vždy mírně a věcně a ani v budoucnu nebudeme nikoho „tupiti ani popuzovati“ — avšak vždy po konfiskaci vyžádáme si poslaneckou interpelaci v parlamentě, kterou — immunní — otiskneme, i když nebude mírně a zdrženlivě psána a bude se třeba jen hemžiti všelijakými těmi vašimi papírovými paragrafy. My nepobuřujeme, je jen na Vás, sloupové pořádku, abyste nepobuřovali sami.

Redakce.

K. V. TUČEK:

Známka z náboženství na zprávě školní a na vysvědčení školním není nutnou!

V ordinariatním listu diecese litoměřické v čís. 37. ze dne 15. listopadu 1908. čís. 11.640 čteme toto pozoruhodné nařízení:

„Oznamuje se z různých osad biskupské konsistoři, že školou povinní žáci obecných a měšťanských tvrdošíjně se vyhýbají účastenství na cvičeních náboženských, nenavštěvují ani v nedělích a o svátcích kostel, tím méně pak přijímají svaté svátosti pokání a oltářní. Veškery laskavé domluvy velebných pp. katechetův dětem udílené zůstaly dosud bez výsledku. Ba odpor se stupňoval tak dalece, že i sami rodiče zakazovali dětem účastenství v modlitbách školních. Ježto zanedbávání cvičení náboženských nemá míti vlivu na známku z mravů a děti, které cvičení náboženská zanedbávají, přece i první známku z mravů dostati mohou, nezbývá církevnímu úřadu nic jiného k uhájení svého práva, nežli aby nařídil, aby vzpírajícím se žákům známka z náboženství vůbec byla odepřena.

Nařizuje se tudíž, aby žákům, kteří se neúčastní cvičení náboženských, v neděli a ve svátek do kostela nechodí a sv. svátosti nepřijímají i tehdy, nesou-li toho vinu sami rodiče, ani na zprávách školních, ani na vysvědčeních na propuštěnou ze

*) Dr. Fr. Krejčí „O filosofii přítomnosti“, za 6·40 K; „Svoboda vůle a mravnost“, za 1·60 K; „Česká Mysl“, ročně 6 sešitů za 8 K. Vesměs v našem předním nakladatelství J. Laichtera na Král. Vinohradech. Dr. Fr. Krejčí „Positivism a výchova“. Nákladem „Dědictví Komenského“ v Praze, za 1·20 K; tamtéž vyšla jeho „Psychologie“ (dosud tři díly).

školy známky z náboženství se vůbec nezapisovaly. Tímto nařízením říditi se mají nejen učitelé náboženství, kteří duchovní správu na péči mají, nýbrž i katecheti úřadem školním ustanovení. Zodpovědnost za toto opatření vůči školním úřadům béře na sebe církevní úřad diecesní."

K tomu podotýká časopis „Freie Schulzeitung": Jsme žádostivi zvěděti, jak zachová se k tomuto ordinariatnímu rozkazu c. k. zemská školní rada, neboť je nemyslitelno, aby vedle sebe působily dva školní úřady, z nichž by každý předpisoval něco jiného.

Tento klerikální trest, jejž nyní předpisuje konsistoř litoměřická, není novinkou. Stalo se již několikráte, že duchovní katolický odepřel žákovi známku na školní zprávu, nebo na vysvědčení propouštěcí. Tím uvedeni byli mnozí příliš horliví řídící učitelé-byrokrati a služebníci klerikální v rozpaky. Zbytečně!

Pravíme tuto na vysvětlenou: Lze-li známku z náboženství žáku odepříti vůbec, je tím naznačeno, že byla a je tato známka zbytečnou a nijak není kvalitě vysvědčení žákovu na úkor, není-li tam známka z náboženství, jen budou-li správy škol a konference učitelské pamětlivy ustanovení a nařízení zákonných. Praví se ve vynesení c. k. zemské školní rady ze dne 3. února 1892 čís. 28.636 v odstavci C) ad 1., že jest věcí místní učitelské konference „rozhodnouti o postupu dítek z třídy do třídy a v třídě z oddělení do oddělení". V definitivním řádu školním a vyučovacím a sice v § 92. se výslovně uvádí: „Zcela přesně stanovená míra vědomostí v povinných předmětech obecné školy nemůže ovšem při tom sama o sobě býti pokládána za rozhodující; tudíž ani známce „nedostatečné" z některého předmětu nebude podle okolností přikládán rozhodný význam. Spíše buď s plným zřetelem k poměrům, zejména k věku dítěte, toliko k tomu přihlédáno, má-li dítě náležitou duševní způsobilost, aby v příštím školním roce stačilo vyučování v nejblíže vyšší třídě neb oddělení."

Dle toho také nemůže býti přikládán rozhodný význam známce z náboženství, ať je již tato nedostatečná, nebo vůbec žádná a paragrafem 92. řádu školního a vyučovacího zrušen odst. 2. vynesení c. k. zemské školní rady ze dne 28. července 1887 č. 34.524., kdež se praví, že pro opakování třídy na škole obecné dlužno bráti zřetel také k vědomostem dětí z náboženství.

Ježto tedy výhradně školní konference rozhoduje o postupu a propuštění žáka ze školy a protože dle § 147. řádu školního a vyučovacího učitelská konference se usnáší prostou většinou hlasů, lze očekávati, že učitelské konference povedou si tak pokrokově a spravedlivě, že nebudou zdržovati žáka pro nedostatečnou anebo dokonce odepřenou známku z náboženství v postupu anebo v propuštění ze školy.

Pravomoc učitelské konference je těžce vydobytou vymožeností organisace učitelské a je tudíž naprostou povinností učitelstva, aby této vymoženosti ve prospěch pokroku a osvěty plně využilo. Pravidlem budiž: Nesloužiti klerikálům, těmto záludným nepřátelům školy a učitelstva.

POKLADNÍK:

Záložny Raifaisenovy a pokrokové učitelstvo.

Neobyčejně důležitým hospodářským činitelem našeho venkova jsou české Kampeličky. Jsou to záložní spolky Raifaisenovy, nazvané tak po českém nadšeném jejich propagátoru Cyr. Kampelíkovi.

Chci tu stručně, několika větami jen naznačiti hospodářský význam Raifaisenek. Jsou aktem svépomoci v životě malého člověka: chalupníka, rolníka, živnostníka, dělníka. Jejich úkolem jest posilovati hospodářskou zdatnost a podnikavost jeho, zachraňovati jej ve finančních tísních a učiti jej spořivosti počínající třeba haléřem.

Proto předem obstarávají levný úvěr. Tento úvěr poskytuje se vzájemnou důvěrou jednotlivcům důvěry hodným za malé procento. Dnes platí se v Kampeličkách $4^3/_4$—5% úrok z výpůjček. Úřední praxe lidových těchto záložen je velmi jednoduchá a zjednávání úvěru i peněz beze všech potíží a výdajů. Členům spolku otvírá Kampelička zaručený úvěr na t. zv. běžný účet do určité výše jdoucí (500, 1000, 2000—10.000 K). Výhody tohoto běžného účtu jsou nedocenitelny. Majitel běžného účtu kdykoli v úředních hodinách vyzdvihnouti může beze všeho shánění ručitelů sumu až do výše povoleného běžného účtu. Malé vklady pak od 1 K počínaje umožňují i chudšímu občanu, třeba i dítěti, aby zde po případě své úspory ukládal. Neméně důležitý je společný nákup osiva, krmiva a p. Pro učitele má tu význam nákup uhlí, látek a podobného zboží.

Příklad. Pisatel těchto řádků zakoupil na zimu v Kampeličce 50 q uhlí. Toto uhlí musel by u obchodníka v městě platiti hned o 20 až 60 hal. na 1 q dráže (nečítaje dovoz) a právě v takové době, když oděv na zimu a různé jiné okolnosti finančně učitele nejvice vyčerpávají. Ale u Raifaisenky obdržel uhlí výborné o 48 haléřů laciněji než u obchodníka a poněvadž má otevřený běžný účet do 500 K, bude uhlí při $4^3/_4\%$ úroku volně splácet dle možnosti v době, kdy není tolik výdajů. Takovým způsobem zakoupil pisatel látky na šaty sobě i celé rodině, kávu, petrolej v zásobách a j. v. Má tedy Raifaisenka nejen velikou obecně hospodářskou důležitost pro celé obce, ale i osobně pro učitele, je-li jejím členem.

Tato neobyčejná hospodářská důležitost podmiňuje další její veliký význam **kulturní**.

A upozorniti učitelstvo i pokrokovou veřejnost našeho venkova na tuto kulturní stránku Kampeliček považuji v této době za zvláště nutné a význačné. Předem pak tu povím několik slov, jež budou mi snad některými zazlívána, jež ale u v pravdě rozumných lidí dojdou souhlasu a snad i výsledků v positivní práci. Vedení spořitelen Raifaisenových a účelem jim podobných družstev nákupních je v rukou politické strany agrární, ačkoli - jak přirozeno — jsou tyto spořitelní ústavy formou naprosto nepolitickou. Neznamená to ovšem, že by neměly politického významu a nemohly býti tak podkladem i k politické práci. —

Tedy to je faktum: Spořitelní spolky jsou v rukou agrárníků, toliko slušná menšina klerikální dochází tu ne nejmenšího výrazu. Přes to nepřestávají nijak býti institucemi výbornými. V agrarismu spatřován byl v době poslední živel pokroku nebezpečný, ne-li dokonce protikulturní. Nechceme zde konstatovati, na kolik byly tyto obavy odůvodněny Jisto jest, že agrarism je výraz rozhodně konservativní a nebylo by ani snad zdrávo jeho — doufejme — lepší budoucnosti, kdyby měl sklony planě, česky radikální. Že s agrarismem zvláště po stránce kulturní spokojeni nejsme a jako pokrokoví učitelé v dohledné době snad nebudeme — leží na snadě. Pokrokové učitelstvo právě z těchto důvodů postavilo se proti agrarismu. Žel, že přenášelo svůj (často zdůvodněný!) odpor politický i na instituce, kamž přenášeti jej bylo nejméně zdrávo tomuto agrarismu, ale i věci pokroku a — samotnému učitelstvu.

A nepřenášelo-li přímo odpor — nevstoupilo do služeb dobré věci tak a v té míře, jak by si pro svůj význam zasloužila.

Do řad agrárních přece vstoupili učitelé; ti,

o nichž dobře napsáno bylo v Akademii, že přišli sloužiti, složiti vždy a bez výhrady tak, jak slouží naši ve Vídni.

Ti též snad působí v Raifaisenkách. Jsou to často povahy neaktivní, jež, nedovedou-li špatným snahám zabrániti, dokonce už nedovedou aktivně pracovati.

Je nutno, nejvýš nutno, aby pokrokové učitelstvo přišlo do Kampeliček ne sloužit, ale — pracovat, úsilně pracovat pro jiné, pro sebe, pro — pokrok.

Pokladnictví Raifaisenek mělo by býti v rukou inteligentních, poctivých a pokrokových učitelů.

*

Působím v krajině, kde v blízkosti jest několik Raifaisenek. Jsem pokladníkem takové v N., nedaleko v T. je pokladníkem místní — farář. Mohl jím býti pokrokový kolega, byl žádán, ale odmítl. Nechtěl pracovati pro — agrárníky. Nuž, dobře.

Raifaisenky mají, jsou-li několik let v chodu, slušné výtěžky, z nichž dávají různé dary. Když při jedné valné hromadě jednáno bylo o čistém zisku, navrhl pisatel, aby 45 K věnováno bylo na knihovnu místního spolku hasičů s podmínkou, že bude zveřejněna. Bylo zcela ochotně přijato. Knihovna už několik let veřejně půjčuje a každým rokem má 40—50 K subvence od Kampeličky. V obci T. v téže době odhlasováno k návrhu pokladníka-faráře, aby ze zisku věnováno bylo 50 K na opravu sochy Jana Nepom., druhým rokem věnován byl slušný obnos na nové barevné okno v místním kostele a p.

Členové Kampeličky svému pokladníkovi rádi vyhovují, je-li on vpravdě ochotným a dobrým úředníkem spolku, neboť prokazuje všem velmi cenné služby, jež oni dobře cítí a oceňují. Proto jeho význam a zvláště vliv je veliký a členové i občané velice si jej váží. Dovedou tu spíše oceniti z prakse jeho práci než práci jeho školskou. Ta jest bezprostředním jejich zájmům příliš vzdálena. Je-li učitel-pokladník člověkem skutečně inteligentním, vzdělaným, tím lépe je ceněn i dnes, kdy na učitele hledí se stále s větší a větší animositou.

Malá episodka z doby petic za reformu práva manželského. Všechno členstvo Raifaisenky v T. podepsalo faráři-pokladníku petice proti rozluce, v naší Kampeličce jediný člen. Náš spolek podal ochotně petici za vyšší vzdělání učitelské, v Kampeličce v T. vyjádřili se, že není to možno. Je prý to jen proto, aby mohli učitelové mít zase větší platy. Naše záložna uspořádala vážné schůze s přednáškami rázu hospodářského i politického atd.

Politické poměry donutily nedávno stranu agrární, aby se postavila do řad protiklerikálních. Dnes se poměry obrací a doba je zrovna těhotna touhou jisté frakce agrární strany spřáhnouti se v politické práci s klerikaly.

Učitelstvo, jež by takovým nerozvážným způsobem vzdalovalo se práce na uvedeném poli, připravovalo by tím více půdu tomuto klerikalismu na našem venkově. Neboť pole učitelstvem neosazené či opuštěné zaujmou ochotně klerikálové. Pomíjeti tuto práci je nepolitické a nejvýš škodlivé. Věříme-li, že drobná práce je zvláště nutná a cenná, pak tvrdím, že toto jest drobná práce par excellence hodná nejlepšího zájmu pokrokového učitelstva.

Bude-li těchto Kampeliček v našich osadách naseto, budou-li v nich činni pokrokoví učitelé a budou-li poctivě, pokrokově pracovati, pocítíme všichni brzy velmi dobré ovoce jejich práce jak v poměru venkova k učitelstvu, k jeho otázkám osobním, ale zvláště k otázkám kulturním.

Byl-li by pak někdo tak neprozíravý, aby chtěl nám ve zlé míti takovou spolupráci v institucích, v nichž tak velikého významu docházejí stranníci agrární, budiž. Nepůjdeme sloužit, ale pracovat.

V tomto smyslu je naším nejvřelejším přáním, aby pokrokové učitelstvo se k práci v Kampeličkách hlásilo co nejčetněji a nedávalo tak klerikálům příležitosti k novým výbojům.

Stručné, ale obsažné vylíčení významu Kampeliček obsahuje spisek Wagnerův o Raifaisenkách. U Rašína v Holešovicích za 20 hal. Obsažný spis vydala Ústřední jednota českých hospod. společenstev.

❧ ❧ ❧

VIL. APPELT:

Letošní reformy středoškolské.

(Dokončení.)

Letošní rok přinesl však středním školám ještě jinou reformu: nový předpis o zkoušení a klassifikaci. Předpis tento znamená vlastně úplný převrat dosavadních poměrů a jeví se tudíž reformou mnohem dalekosáhlejší, než zmíněná již reforma maturitní. Jím postavena vnitřní stránka středního školství částečně na zcela jiný základ a jest jen litovati, že změna tato nebyla provázena pronikavými opravami stránek ostatních, učebných osnov, řádu disciplinárního atd.

V podstatě nařizuje se novými předpisy toto:

Kdežto dosavadní zkoušení neslo se hlavně za cílem, aby žák v každém předmětě měl za semestr předepsaný počet známek, z čehož plynulo, že se velká většina všech odpovědí žákových klassifikovala a známky pečlivě do katalogu se zapisovaly, mají se nyní tyto „klassifikační zkoušky„ omeziti na nejnutnější míru a nahraditi pokud možno t. zv. „zkouškami orientačními“. Orientační zkoušky spočívají v tom, že na počátku hodiny bude se učivo minulých lekcí pomocí krátkých otázek se žáky opakovati, při čemž se zaměstná co nejvíce žáků, aniž se klassifikovali. „Notes“ — tento příslovečný strašák žáků — má se do třídy přinášeti co nejřídčeji. Orientačními zkouškami se učitel ponenáhlu přesvědčí o prospěchu jednotlivých žáků a zároveň se zdůrazní kostra učiva, jíž mají žáci trvale podržeti. Orientační zkoušky budou převládati při cizích řečech, částečně v mathematice a pak v předmětech, kde jde hlavně o to, aby se žáci učili pozorovat a popisovati, jako na př. v přírodopise v nižších třídách. Naproti tomu ve vyšších třídách budou zkoušky orientační omezeny, aby se zbytečně neplýtvalo časem, aby si žáci navykli, zpracovávati samostatně větší partie učiva. Zkoušky klassifikační budou se konati jen pokud je jich třeba a to vždy tenkráte, když byl určitý oddíl učiva propracován. Přirozeně bude tento oddíl ve vyšších třídách obsáhlejší. Poněvadž by se takovýmto způsobem mohlo státi, že by žáci byli přetěžováni, jsouce nuceni z několika předmětů současně ke klassifikačním zkouškám větší partie učiva studovati, klade se professorům za povinnost, dorozuměti se o zkouškách klassifikačních s třídním. Krom toho je přípustno,

že se žáci mohou ke zkouškám dobrovolně hlásiti.

Aby i při omezení zkoušek klassifikačních učitel měl dosti materiálu pro posouzení žáků, je dovoleno v četně navštívených třídách jednou za pololetí zkoušeti písemně. Krom toho může se upustiti od klassifikační zkoušky takových žáků, o nichž si učitel již na základě zkoušek orientačních učinil příznivý úsudek. Zkoušeti jest zejména ve vyšších třídách ve formě volného kolloquia, aniž tím žák trpěl na své samostatnosti.

„Známkování" každé jednotlivé zkoušky přestává, za každé období — každý semestr má tři období — napíše se v každém předmětě toliko výsledná známka, plynoucí jednak z prospěchu v období, které se právě končí, jednak ze známky příslušného předmětu v období předcházejícím. Tím stává se každá známka výslednicí za celou uplynulou část školního roku. O nedostatečném prospěchu žáků dvou nejvyšších tříd podávají se toliko ze zvláštních důvodů rodičům písemní zprávy (censury). Ostatně mají rodiče právo, zříci se vůbec písemných zpráv o prospěchu svých synů.

Po poradě za třetí období (t. j. na konci prvního pololetí) obdrží žáci výkaz (vysvědčení) o prospěchu v jednotlivých předmětech a o chování bez celkového úsudku o prospěchu (t. j. bez třídy vysvědčení). Přes toto zjednodušení zůstává však pololetní vysvědčení podkladem pro posouzení stipendistů a žáků, osvobozených od školního platu. Na konci školního roku obdrží pak žáci výroční vysvědčení, obsahující kromě známek z jednotlivých předmětů a z chování též počet zameškaných hodin a zejména úsudek o celkovém prospěchu, totiž, zdali a jak dalece jest žák způsobilým postoupiti do vyšší třídy. Při klassifikaci jest užívati čtyř stupňů známek; pro prospěch: velmi dobrý, dobrý, dostatečný, nedostatečný, a pro chování: velmi dobré, dobré, zákonné, nezákonné. Známka z pilnosti odpadá. — Na celkový posudek, zdali je žák „výborně" anebo prostě způsobilý postoupiti, má známka z povinného tělocviku jen příznivý vliv. Jinak platí celkem pro přiznání tohoto stupně způsobilosti obdobná pravidla, jako nyní pro přisouzení vysvědčení třídy první s vyznamenáním s tím rozdílem, že „dobré" známky z povinného kreslení a krasopisu, třeba že nebyly vyváženy stejným počtem „velmi dobrých", nejsou na gymnasiu překážkou, proč by „výborná" způsobilost nebyla přiřčena. Na reálce však může se totéž státi jen k zvláštnímu usnesení porady učitelské.

Obdržel-li žák nižšího oddělení na vysvědčení výroční z jednoho předmětu známku nedostatečnou, nemusí proto býti prohlášen bezpodmínečně nezpůsobilým, postoupiti do vyšší třídy. Týká-li se nedostatečná známka některého jazyka, mathematiky neb měřictví a rýsování a jeví-li žák jinak duševní zralost pro následující třídu, může jej professorský sbor uznati způsobilým k postupu do vyšší třídy s podmínkou, že, obdrží-li v následující třídě z téhož předmětu opět známku nedostatečnou, bude tuto třídu bezvýjimečně opakovati. Z ostatních předmětů nižšího oddělení, jakož i ze všech předmětů ve třídách vyšších mohou býti povolovány opravné zkoušky po prázdninách dle dosavadních předpisů. Není-li podmínek pro povolení zkoušky opravné, může býti žák i při jedné nedostatečné známce prohlášen nezpůsobilým k postupu do další třídy. Při více než jedné známce nedostatečné rozumí se tento posudek sám sebou.

Vodítkem pro posuzování má ovšem býti vedle snahy po naprosté spravedlnosti především blahovůle. K chování mimo školu jest při klassifikaci míti jen potud zřetel, pokud se k němu vztahují disciplinární předpisy.

Vylíčené předpisy znamenají zajisté značné ulehčení pro žáky. Již okolnost, že napínavé zkoušení „na známky", s notesem v ruce, má býti na nejnutnější míru omezeno a ustoupiti mnohem klidnějšímu opakování učiva bez klassifikace, je způsobilá přivésti do vyučovacích hodin více radosti a docíliti u žáků větší zájem o samotný předmět. Strach před „vyvoláním" nebude žáky rozčilovati daleko tou měrou, jako dosud, a bude ještě značně omezen tím, že se žáci mohou ku zkoušce klassifikační dobrovolně hlásiti. Aby pak kumulací klassifikačních zkoušek nebyli žáci přetíženi, zamezuje předpis, dle kterého se professoři mají o jejich době s třídním dorozuměti.

Ustanovení o „censurách" zajisté rodiče i žáci uvítají. Mnohdy býval censurní dopis příčinou značného porušení domácího klidu. Nyní aspoň z větší části odpadnou písemní zprávy o žácích dvou nejvyšších tříd a k přání rodičů může býti i od zpráv o žácích nižších tříd upuštěno. Ulehčením možno nazvati také okolnost, že není přípustno klásti na práce písemní větší váhu než na zkoušky ústní; většina žáků, zejména v nižších třídách, je při písemních pracích značně rozčilena a proto bývají často výsledky písemních prací i u lepších žáků dosti chatrné. Lze uvítati, že konečně byla zrušena známka z pilnosti, toto „imponderabile", jež se z větší části sice úsudku vymyká a na němž nic nezáleží, jež však dosud bylo důležitou součástí vysvědčení. Žáci i učitelé uvítají zrušení známky z pilnosti stejně, poněvadž při žádné známce nebyl tak snadný omyl jako zde. Ulehčením pro mnohé žáky bude ustanovení o příznivém vlivu dobré známky z tělocviku na celkový stupeň prospěchu, jakož i sem se vztahující ustanovení o vlivu „dobrých" známek z kreslení a krasopisu na přiznání prospěchu „výborného".

Jednou z největších úlev je ovšem možnost, postoupiti v nižším oddělení střední školy do vyšší třídy při jedné známce nedostatečné z předmětů, v nichž se ve vyšší třídě buduje na učivu roku předcházejícího, a kde tudíž učitel má dostatečnou příležitost, přesvědčiti se, zda nedostatky z minulé třídy byly odstraněny.

Vůbec jsou tyto předpisy proniknuty snahou, aby se studium na střední škole stalo i pro slabší žáky snadnějším a příjemnějším; na provádění jejich závisí, aby se předešlo extrémům a střední školy snad se nestaly útočištěm žáků sebe neschopnějších.

Od učitele vyžadují sice nové předpisy na jedné straně větší rozpětí sil, na druhé straně však zjednodušují úřední agendu a omezují aspoň částečně byrokratický formalismus, jímž se učitel svému vlastnímu úkolu vychovatelskému jen odcizuje. Nyní odpadá na př. zbytečné známkování a tvoření konečných známek je zjednodušeno tím, že každá známka eo ipso je výslednicí za uplynulou část roku. Tím odstraněno nechutné počítání průměru z řady známek jednotlivých. — T. zv. třídní porady uprostřed každého období, zbytečné již tím, že se jednalo o prospěchu žáků v době, kdy z nich polovice ještě nebyla vyzkoušena, nyní odpadají. Omezeno psaní censurních dopisů, zjednodušena vysvědčení vůbec tím, že je podpisuje pouze třídní s ředitelem, že zrušena známka z pilnosti, zrušena třída vysvědčení za první semestr, odpadá zápis známek za první semestr do hlavního katalogu atd.

Nová nařízení znamenají však částečně také větší volnost a větší samostatnost učitelovu, a každý sebe menší krok v tomto směru musíme s radostí vítati. Učitel má způsob zkoušení upraviti dle povahy předmětů, dle stáří a duševní vyspělosti žáků a konečně dle toho, jak četné jsou třídy. Podle těchto hledisek bude převládati buď zkoušení orientační, nebo bude (ve vyšších třídách) omezeno a teprve větší partie podrobeny zkoušení klassifikačnímu, bude se zkoušeti písemně, nebo se budou i některé partie procvičovati písemně, způsob, jak se mají se žáky opravovati písemní práce domácí — jež se, kromě prací z řeči vyučovací, nebudou klassifikovati — přenechává se učiteli atd. Aspoň v některých ohledech přestává suchá mluva čísel a paragrafů a učitelský sbor má právo posuzovati individualitu žákovu: žák nižších tříd může při jedné nedostatečné známce z jazyků, z mathematiky neb z měřictví postoupiti, může ale také na druhé straně z téhož předmětu obdržeti povolení ke zkoušce opravné anebo může i propadnouti. Podobně rozhoduje celkové vědění žákovo, zda může býti na reálce uznán k postupu „výborně“ způsobilým, maje z kreslení a krasopisu nekryté „dobré“. K individualitě žákově jest také míti zřetel při klassifikaci jeho chování a p. — Značnou míru samostatnosti a iniciativy zaručují učitelstvu středoškolskému tato slova:

„Tyto výhody*) mohou se však jen tehdy dostaviti, nespokojí-li se učitelstvo pouze s tím, že bude toto ustanovení a pokyny dle své povinnosti zachovávati, nýbrž bude-li na naznačené cestě pokračovati a snažiti se, doporučený postup z vlastního podnětu dále budovati.“ **)

* * *

Avšak na jednu věc se při těchto reformách zapomnělo, nebo lépe řečeno, vždy šetrné ministerstvo financí nedovolilo, aby se na tuto věc pamatovalo. A přece je to věc základní důležitosti, bez níž každá reforma středoškolská je z poloviny ztracena: malý počet žáků ve třídě. Již přes třicet žáků ve třídě je maximum, při kterém může učitel žáky skutečně poznati a k jejich individualitě hleděti. A nyní uvažme, že na českých středních školách v Praze a v předměstích je celkem 50 tříd (ze 177, tedy více než čtvrtina), kde je přes 40 žáků, z těchto pak ve 12 třídách je dokonce přes 50 žáků; naproti tomu máme v těchto školách jen 55 tříd (neúplnou třetinu), kde je méně než 30 žáků. Na německých středních školách v Praze a v předměstích je tomu ovšem jinak; z 89 tříd je v 8 (jedenáctina!) přes 40 žáků a v 59 (dvě třetiny!) méně než 30 žáků! Důsledek se vnucuje sám sebou: s jakým prospěchem lze prováděti nový řád zkušební a klassifikační na školách německých oproti středním školám českým!

A tím jsme se přiblížili k základnímu pravidlu vší reformy školské: Reforma škol je v první řadě otázkou finanční...

Mimoškolní kázeň.

§ 74. řádu školního a vyučovacího ukládá učitelstvu obecných škol, aby „pokud výchovná povinnost obecné školy vyžaduje, věnovali pozornost chování žactva i mimo školu“. — Theoreticky jest to požadavek, dojista svrchovaně oprávněný, ano ideální, neboť nemůžeme si ničeho urovnaněji přáti, než aby vliv školy zasahoval a měl právo zasahovati co nejdále a nejhlouběji. Jakmile však počneme prakticky jej prováděti, naskytají se netušené překážky, ano mohou nastati a nastávají i poměry takové, že tak zvaná „mimoškolní kázeň“ stává se otázkou nanejvýše choulostivou.

Přejděme hned ku konkretním případům: na venku jsou na školní mládež nekonečné žaloby pro polní pych. Skoro denně přistihne polní hlídač několik dětí, že kradly na poli vše, co jen s pole odnésti lze. Po-

*) t. j. zvýšený zájem žáků, jich vlastní činnost a samostatnost atd.

**) Podtrhl jsem.

znamená přistižené, udá je na obecním úřadě a děti, zřídka kdy jejich rodiče, jsou povolány k výslechu. Při výslechu sepisuje se protokol. Je často velmi zajímavo v těchto protokolech stopovati, jak týž polní hlídač vůči provinilcům z různých rodin si vede. O jednom krátce a dobře konstatuje, že kradl, a ukradl to a to, tolik a tolik. O jiném dítěti jest však jeho výpověď pravé orakulum. „Vytrháno bylo 60 bramborových sazenic. Obviněná ještě s jinou stály na mezi dotyčného pole s nůšemi a měly v nich brambory. Zdá se však že jich ze 60 sazenic nebylo. Z meze vedly „šlápoty“ k sazenicím, mohly to býti těch dívek, ale nemusily. Nejspíš brambory ukradl někdo jiný, obviněná, zejména jedna sebrala jen co tam zbylo. Atd. atd.“ — Z několika takových protokolů zcela snadno lze postihnouti system. — A celý balík takovýchto protokolů pošle se občas do školy, aby i škola věc vyšetřila a hlavní — děti potrestala! Učitelé vyšetřují, ale ovšem nevyšetří v pravdě, aniž mohou vyšetřiti, ničeho. Není svědků, není důkazů, vůbec není možno, aby učitel v takovýchto případech čeho vyšetřil. A kdyby vyšetřil? Pro koho děti kradly brambory, řepu, obilí, seno atd.? — Obyčejně se však béře za pravdu udání hlídačovo a děti se potrestají — ponechají se ve škole, domluví se jim a obdrží sníženou známku z mravů. Druhého nebo třetího dne dojde soukromý list, znějící obyčejně spíše jako rozkaz než jako žádost nebo dokonce prosba. Panu Xy otrhali ti a ti hoši všecky jahody. Učitel něco vyšetřuje a tu se objeví, že sice v pravdě hoši jahody otrhali, ale, nikoli pro sebe, nýbrž pro kohosi, kdo naprosto nemohl se odvážiti jahod natrhati si sám. Hoši jsou potrestáni, ale pravému vinníku nestane se ničeho. Škola přece nebude nikoho udávati?! — Jindy vytrhali hoši neb i dívky celý dřevěný plot — protože „neměla maminka čím topiti a poslala je“. — Dále ze tří, čtyř rodin chodí denně krásti uhlí na nádraží. — Pro koho? — A pak je celá řada případů, zejména krádeží, kdy děti nejednají z vlastní iniciativy, nýbrž jsou pouhým nástrojem. Jak si má v takovýchto případech škola vésti, zejména když všichni utíkají se o nápravu a pomoc k ní, jako jediné instanci, dobře vědouce, proč děti všech těchto krádeží se dopouštějí? — Ano, některé děti jsou tak ubohé, že nepřinesou-li určené věci, jsou bity, nesmí domů, nedostanou jísti a podobné. Kterýsi hoch, nepřinesl-li domů tolik a tolik bramborů, nedostal skutečně jísti a musil spáti v polích!

Lze si snad představiti, jak trapná a choulostivá jest situace učitelova v takovýchto případech. Má chtíti, aby mu dítě přímo řeklo, kdo je poslal krásti? Pak by je nemusil, ano nesměl ani trestati, neboť rodiče sluší poslouchati! — A nechce-li dopustiti, aby dítě, byť spravedlivě, obvinilo rodiče, musí dítě trestati nespravedlivě a dítěti nejen že se děje křivda, ale stavěno jest tu do dvojího ohně. Trest buď zde nebo tam, v každém případě nespravedlivý! — Netřeba líčiti, jak zhoubný mravní vliv mají takovéto poměry; dítě nejen jimi trpí, ale otupuje a přímo se vychovává k téže nespravedlivosti, jíž jest nyní bezbrannou obětí. — A mimo to: škola jest mu theorií, život doma praxí v nejvlastnějším slova smyslu. Neučí se tu od tak časného mládí dvojí morálce?

A dále: polní hlídač umí dobře se vyhnouti nepříjemným konfliktům se sousedy; škola však, která má tolik zapotřebí co nejhlubších a nejširších sympatií, má ve jménu velice problematické paedagogické činnosti vydávati se nepřízni obecenstva?! Neboť takový tatík, jehož dítě bylo pro nějaký podobný čin potrestáno, nikdy toho škole neodpouští, zejména, když po venkově všeobecně jest rozšířeno mínění, že polní pych není krádeží.

A konečně je-li školy důstojno, aby vykonávala v obci policii, odpovědnou za všecky zahrady, pole, louky, aleje, meze?

Nebylo by lépe volati ve všech takovýchto případech na patřičná místa k odpovědnosti rodiče? A nebylo by právě ve vychovatelském zájmu školy, jakož i v zájmu její popularity radno, aby škola tohoto druhu školní kázně byla sproštěna?

PROMYK:

Knižnice pro mládež.

Dědictví Komenského svolalo asi přede dvěma léty několik znalců literatury pro mládež, aby rozhodli o časopisech. Výsledkem bylo prohlášení: pro nejnižší stupně časopisu třeba není, spíše letáku s obrázkem, pro vyšší stupně jsou nejlepší Vzkříšení a Krásné čtení. Při té příležitosti usneseno, aby se také revidovaly knižnice pro mládež, ve kterých se udržuje stále nadbytek rozmanitého braku knižního. Nevím, zdali D. K. zaslal někdo z přítomných některé zkušenosti v tom oboru; nalezl jsem jen asi dvě stati Zacharovy v Rudých Květech.

Pročetl jsem některé knihy z naší školní knižnice. Zvolil jsem ty nejhorší, které by mohly nejvíc uškoditi duši dětské: jsou to spisy Krištofa Šmída, které se těší veliké oblibě klerikálních řídících učitelův a tím větší oblibě kněží. Spisy překládal Dr. Jos. Pečírka, překládal je řemeslně, chatrně, ale konečně v té době nebylo knih lepších. Mám po ruce výtisky z let šedesátých, vesměs tištěné před vydáním základních zákonů školských.

Typickým spisem Šmídovým jest kniha „Ludvík, malý vystěhovanec“ (Tiskem a nákladem Bedř. Rohlíčka v arcibiskupském semináři v Praze 1864). Základní myšlenka jest praobyčejná a celkem bezsmyslná. Ve francouzské revoluci utíká před těmi strašnými buřiči rodina vznešená, matka s tříletým synkem. V městečku Chlumu pustí se synek za motýlem a zbloudí v lese. Modlí se pod stromem: „Bože, Bože můj!“ Řízením božím jej najde Vávra a odvede ku své rodině do Březiny. Hledá jeho matku, ale ta utekla před francouzským vojskem. Vávra si nechá synka. Za čas má platiti nájemné z chalupy, nemá dosti peněz, řízením božím najde jeho žena zašité dukáty v Ludvíkově kabátě v knoflíkách. Oba manželé děkují na kolenou bohu za pomoc. Ludvík pomáhá celé Březině při jednání s francouzským vojskem; pan farář ho k sobě zve a má ho tuze rád. Náhodou či řízením božím se sejde matka Ludvíkova s hraběnkou, které má Vávra platiti nájemné z chalupy. Matka si přijede pro synka. Za všechno musí Vávra ovšem býti odměněn na tomto světě. Nechybí také smilování se nad raněným důstojníkem francouzským a konečně i nevinné podezření krádeže dukátů na Vávru. Všechno smírně urovnáno, odměněno — nejvíce ovšem pomohla víra, která bezpečně dovede do lepší, věčné slasti. —

Nejapný obsah nehne těmi, kteří by měli dbáti, aby knižnice pro mládež byly vyplněny pouze spisy cennými. Jim stačí, když hodné (sic) a zbožné (především) a nešťastné dítě se hojně modlí, k nebi volá, ruku panu faráři políbí — to je přece knížka k výchově nábožensko-mravní. Pro obsah nedostanete ani dnes Šmídových spisů z knižnic; musíte trpělivě čekat, až je moli sežerou nebo hodní žáci roztrhají. Ale to je doba dlouhá. Povím vám tedy kratší způsob.

Máte-li mnou označenou knihu ve své knihovně, vylučte ji pro tuto věc: Celý rok se namáháte s nešťastným českým pravopisem, valíte ten Sisyfův balvan, snažíte se, aby dítěti nepřišel na oči ani jediný chybný tvar, čítanka je zladěna s vaším úsilím,

ostatní knihy též, a pojednou dáte dítěti knihu Ludvík, malý vystěhovanec. Už ten název! Ale čtěte a najdete tyto pravopisné, mluvní a slohové perly: hnedky, ke kolenoum, zýskáte, s rodičema, šlo to velmi k srdci, ješto, měl velkou toužebnost, vzal ji do huby, hubu si opařil, ani slychu, francouzové, předc, Vávra byl z toho velice pohnutý, skrz veselé hry, prošoustaný knoflík, sepnul, táhnul, uleknul, zaslechnul, shrábnul, vyklouznul, ponavrhnul, souhlasili s díkami, jaké sorty dukáty byly, které měly naleznuty býti atd. Snad stačí tento stručný výpis; ostatní si doplňte sami, a kde nestačí důvod o nevhodném obsahu knihy, tam uveďte poklesky proti mluvě a nepovolte, pokud kniha nezmizí na zasloužený odpočinek. Od roku 1864 zatemnila dosti duší dětských a zkazila hodně zdravého vkusu. Ať nekazí ještě generací příštích!

V povídce „Kraslice“ (sv. 8. Veškerých spisů Krištofa Šmída, přel. Dr. J. Pečírka) jest známá a oblíbená zápletka Šmídova: paní s dětmi utíká do hor před nepřítelem, ubytuje se u prostých uhlířů, naučí je pěstovati slepice, podaruje děti kraslicemi, které se jí připisují za vlastní vynález; příchozímu poutníkovi dá také kraslici, ten zachrání nešťastně padlého panoše. dá mu kraslici — a podle té kraslice darované pozná manžel bydliště paní své, najde ji v přestrojení poutnickém a když se jí dá poznati, odvede ji na své hrady, které dříve již svému nepříteli z loupežívé ruky zpět vydobyl. Všechno se ovšem děje jen po úpěnlivých prosbách k bohu řízením božím, při každé příležitosti padají lidé v lese, v chatrči, na cestě na kolena, klaní se bohu, prosí o pomoc a se slzami v očích mu děkují. Za každým odstavcem vyčuhují farářské boty s bohulibým napomínáním a nábožnými radami. Paní vykládá uhlířským dětem celé z mrtvých vstání Kristovo a na konec jsou uváděna slova písem o duchu svatém. Povídka je oživena verši této hodnoty: „Spoléhej na Boha, On v nouzi spomohá. Poníženost pěkná je ctnost. Zdvořilost spanilost.“ Citujeme jen jedinou lacinou pravdu: „Každý klas, každá květina, každá travička volá k nám: „Já vstala z mrtvých, i ty vstaneš, člověče, jehož do hrobu dávají.“

Jiná také povídka pro mládež („Kanárek“, týž sv. 8. spisů K. Šmída) líčí „nešťastnou dobu první francouzské revoluce“, kdy bohabojní šlechticové, kteří celé dny na svých hradech učili děti katolickému katechismu, byli pronásledováni lupičskou, zlodějskou a hlavně neznabožskou bandou, až před nimi musili utíkati přes Rýn a trpěti nesmírné nesnáze daleko v Tyrolích, tomto „musterlandu“ pobožných a poctivých sedlákův a učených „pánů“ farářů. Ano, pan farář je pan farář — ale je ve Šmídovi učitel — to je jen učitel, ten pravý učitel — otrok — varhaník — kostelník, jakými se chlubí ještě dnes pobožné Tyroly! Také v téhle povídce všechno se děje po dojemných modlitbách k bohu, za každým povedeným činem — útěky jsou tuze oblíbeny u Šmída! — padají všichni k zemi, spínají ruce, oči zdvihají k nebi a nábožně filosofují o tom, co se stalo i nestalo. Nechybí „ušlechtilá“ rodina strašně hodná a nábožná — a sprostí sedláci, rybáři, věrní sluhové. Všechno smírně se končí a třeba filosofoval pán z Olšova (u Rýnu, prosím, měl hrad!) o blaženosti a míru i ctnosti bez majetku, přec s velikou ochotou béře opět své statky.

A vše se hemží hrubými chybami. Zvláště spadeno měl překladatel na instrumentál: s dětma, s sepnutýma rukama, s ohnutýma peříma, chvilkama, červenýma tvářema, mezi červenýma pyskama, roztaženýma křídlama a j. Slovesné tvary jsou důsledně nesprávné: přitrhnul, vyřknul, padnul, leknul, vrhnul se, sepnul, uprchnul a j. Také najde se: muži dělaly, kuřátka začínaly, dítky se radovali, kolena klesly. Naprosté kazimluvy jsou: flautička, štrykovala, hnedky, helm a j. Spojky ale důsledně užívá se nesprávně. Čteme též věty: Dítky, jenž byly doma; do městečka, jenž se nazývalo Emausy; dobrá paní, jenž štrykovala a pod. Jsou chyby, proti nimž denně učitel bojuje: sejra, vejskání. Celou řadu chyb najde pozornější čtenář. A to zemská školní rada z knihoven nevyloučí? Inu, jsou to pobožné knihy, mravoučné!

KAREL PERGLER:

Americké vysoké školy ve službách reakce.

Účelem universit by mělo být šíření pravdy ve všech oborech vědění. Každý průměrný čtenář novin ví, jak veliká většina evropských vysokých škol jest vzdálena tohoto ideálu. Případy jako byl Wahrmundův nám alespoň nedají zapomenouti, že na příklad v Rakousku na university obrovský vliv mají klerikálové. Za to však není známo, že ve „svobodné“ Americe není celkem lépe.

V Unii téměř každý z jednotlivých států zřídil svou universitu. Důležitější však než vysoké školy státní jsou učeliště zřízená a podporovaná jednotlivými kapitalisty. Tak na příklad stát Illinois má svou universitu v Champaigu, ale tato co do významu ani z daleka nemůže se rovnat univetsitě chicagské (stát Illinois), kterou podporuje nejbohatší muž světa, John D. Rockefeller. Nadace kapitalistů převyšují sumy povolované státy — — toť tajemství větší důležitosti škol soukromých. Mají více peněz a mohou tedy býti mnohem lépe vypraveny. Z téhož důvodu disponují lepšími učitelskými silami.

Nejdůležitější americké university (Yale, Harvard, Cornell, Brown, Columbia, Chicago, Northwestern, Leland Stanford, atd. atd.) jsou vydržovány z nadací soukromných kapitalistů — — je tedy zcela pochopitelno, že na takové školy kapitalisté mají zase rozhodující vliv. Nepopírám, že původně mnohý z těch amerických boháčů byl veden dobrým úmyslem: Chtěl podporovati vzdělavací ústavy. Naproti tomu dlužno však míti na mysli, že ve svém zájmu o vzdělání mládeže nejde žádný z nich tak daleko, aby na učelišti jím podporovaném snesl učení, odporující třídním jeho zájmům. V Americe, více než kde jinde, lze říci s Lafarguem: „Bylo by urážkou kapitalismu, přičítati mu zájmů prostou lásku k vědě, jež s jeho hlediska má jen jeden důvod k existenci: zužitkování přírodních sil k rozmnožení jeho bohatství. Nedbá nijak o pouhé uvažování a jest to jen k vůli sebeobraně, že dovoluje svým vědcům, aby věnovali duševní svou energii theoretickému badání místo využitkování téže k praktickým cílům.“ O naprosté svobodě vyučovací na amerických universitách nelze tedy mluvit.

Theoretisování jest dovoleno právě jen potud, pokud nedotýká se současného společenského pořádku. Mnohdy nesmí člen fakulty odporovati ani určitému přesvědčení „dobrodince“ university, ač třeba nejde ani o otázky, dotýkající se přímo jeho hospodářských zájmů.

Jak soukromé university musí učiti v souhlasu s tužbami podporujících je jednotlivců, vychází ovšem nejčastěji na jevo, jde-li o problémy sociální, hospodářské, finanční a pod. Zde opětně platí slova Lafargueova: „Národohospodáři, domnívajíce se, že k získání blahovůle kapitalistů nestačí falšování ekonomických faktů, potlačují ekonomickou vědu, která se stává nebezpečnou panství kapitálu.“ A tam, kde tak nečiní, dodáváme my, mají brzy na vybranou: Buď podřídí své vědecké přesvědčení zájmům pánů universit anebo jsou zbaveni existence. V nedávných létech nejzajímavější doklad k tomu poskytla aféra presidenta Andrewse, kdysi hlavy newyorské Brownovy university. Andrews se svého času vyslovil pro volné ražení stříbra, doporučovaného Bryanem. Stanovisko Bryanovo bylo ovšem pochybené, ale pokrokový člověk přece neupře žádnému právo hlásit se k jakémukoliv názoru. Východní kapitalisté, z jichž peněz Brownova universita je vydržována, na věci tak ale nehledí. Poněvadž byli a jsou stoupenci zlaté měny, donutili Andrewse k resignaci.

Aféra Andrewsova vzbudila velikou sensaci a po dlouhou dobu plnila sloupce všech časopisů. Marně bychom ale pátrali po vlivnějším listu, jenž by zaujímal stanovisko pokrokové. Dokonce i časopis takového rázu jako „New York Critic“ napsal: „Nemůže býti pochyby, že zástupce neobmezeného ražení stříbra v poměru 16 k 1 není vhodným presidentem pro východní kolej, která přirozeně musí záviseti na podpoře mužů, kteří věří v zachování zlata jako měřítka měny.“ Časopis „Globe Democrat“ napsal docela bez obalu: „Andrews byl jenom sluhou; a sluha musí jednati, jak si jeho zaměstnavatelé přejí, anebo vzdát se služby.“ List „Kansas City Star“ pravil: „Byla to jednoduchá obchodní otázka. Ředitelstvu sotva mohou býti činěny výtky, neboť hájilo finanční zájmy university.“ „New York Press“ poznamenala: „Jde pouze o otázku, zda Dr. Andrews, zřízenec, vyhovoval Brownově korporaci, zaměstnavateli.“ Výroky jistě dostatečně osvětlující odvislost amerického učitelstva.

S podobnými projevy setkáváme se ostatně nejen v časopisech. Znásilnění Andrewse došlo souhlasu i u jiných universitních autorit. Tak na př. James Henry Raymond, člen ředitel. university Northwestern v Evanston (Illinois) napsal, že ředitelstvo ústavu (funkce ponejvíce čestná, kterou obyčejně bývá pověřen některý boháč, od něhož se očekávají dary pro učeliště) jest na universitách rozhodujícím činitelem, z jehož výnosů není odvolání. Mimo jiné také pravil: „Bylo by v tom právě tolik vhodnosti, kdyby ředitelstvo dovolilo setrvání na učelišti, podporovaném některou křesťanskou církví, předsedovi nebo professorovi, užívajícímu každé veřejné příležitosti k hlásání atheismu nebo agnosticismu, jako kdyby ředitelstvo kterékoliv uznávané university dovolilo hlásání stříbrarské nauky Dra. Andrewse. Professor není pouhým papouškem, aby jen opakoval a vysvětlil poněkud svým studentům diametrálně si odporující předpoklady, argumenty a závěry spisovatelů a učitelů všech věků v daném oboru. Musí býti nezbytně obhájcem, ale jeho obhajování musí býti v souladu se závěry rozhodujících činitelů, s hybnými silami a hlavními cíli ústavu a s učením jeho spolupracovníků.“

Raymond nezůstal se svým projevem osamocen. Souhlas s ním dali na jevo členové ředitelstev těchto učelišť: Northwestern, Cornell, Columbia, Yale, Princeton, Chicago, Johns Hopkins a American. Z těch mnohé se těší zvučnému jménu i v Evropě.

Vyslovený Volný Myslitel by sotva byl trpěn na kterékoliv z nynějších amerických universit. Socialističtí profesoři byli na mnohých zbaveni míst. Prof. Geo. D. Herron, jeden z předních amerických socialistických literátů, byl vypuzen z koleje Grinnell (Iowa), protože se veřejně ku svým názorům hlásil. Oscar Lowell Triggs, spisovatel nevšedního nadání, jakých Amerika mnoho nemá, byl odstraněn z chicagské university, poněvadž jeho projevy o manželství, ženské otázce a pod. byly v rozporu s pokryteckou morálkou baptistické správy ústavu.

Právě chicagská universita snad nejčastěji podává ukázky smutného postavení amerických učenců, pokud jde o volnost badání a svobodného hlásání vědeckých poznatků. Bývá nazývána baptistickou, ježto její zakladatel a vydržovatel, Rockefeller, k baptistům se hlásí a tito také na její řízení mají největší vliv. Ještě v čerstvé paměti je jejich vystoupení proti prof. Fosterovi pro jeho knihu „The Finality of Christian Religions“, která v kruzích náboženských fanatiků vyvolala veliké pobouření. Smělý profesor málem přišel o své místo. Za trest byl také přeložen z filosofické fakulty na jednu pobočni universitní kolej.

Tak to tedy vypadá s akademickou svobodou na universitách, vydržovaných soukromníky. Je lépe na ústavech státních? Není!

Největší dvě politické strany americké slouží kapitalismu. Její příslušníci jsou u vesla

ve všech státech. A na nich také závisí učenci, na universitách státních působící. Jak se s nimi zachází, bylo nedávno vidět v Oklahome, kde právě nyní vládne t. zv. strana demokratická. Hned po volbách, při nichž dosáhla vítězství, byly z university vypuzeny všechny „demokratům“ nepohodlné živly. Z university státu Wisconsin, kde již po dlouhá léta vítězí vždy t. zv. strana republikánská, byl před časem vyštván mladý profesor biologie jenom proto, že podílel se na jednání klubu socialistických studentů. Na téže universitě působí přední americký národohospodář, prof. Ely. Týž není socialistou, ale počíná si vždy vůči socialismu velice objektivně a v mnohém s jeho zásadami souhlasí. Velmi cenné jsou jeho práce o americkém dělnickém hnutí. Právě proto byl ale Ely už několikrát volán sborem regentů k zodpovědnosti pro „socialistické rejdy“. Dokonce se také kdysi mluvilo o jeho odstranění.

Vidíme tedy, že ani vysoké školy Ameriky neslouží pokroku — alespoň ne v té míře, jak by bylo žádoucno. Jsou vydržovány kapitalistickou třídou a jejich učení zájmům této třídy nesmí odporovati. Tím si vysvětlíme, proč na př. v národohospodářství se na amerických universitách hlásají zásady, které vědecky už dávno byly odkázány do starého haraburdí. Vědecká pravda z mnohého studenta by učinila odpůrce současného společenského pořádku. A proto si přece Rockefellerové, Carnegieové a Morganové university nevydržují.

K. PELANT:

Rozšiřme si obzor!

(Slovo naší intelligenci a mládeži.)

Národ náš strávil minulé století svého vzkříšení po katolickém našem ubití zápasem za existenci národní; zapustil kořeny, a třeba by ještě nešlo vše tak, jak by jíti mělo, jisto jest, že na nějakou národní smrt není pomyšlení. Nyní běží o to, dáti do tohoto života též jakousi náplň, neboť jen pouhá jazyková existence nestačí. My musíme do národního života vnést všechny ty svěží síly myšlenkové a rozvoj všech oborů civilisace, jakou se chlubí míti přední národové světa, čili příští století má a musí také býti stoletím kulturního rozkvětu. Nemožné tyto věci nijak nejsou: pohleďme na Japonce, jak ti se za nějakých třicet roků vyšvihli z národa sice se svéráznou, ale primitivní kulturou k přední velmoci světa! Proč? Japonci zmocnili se všeho duševně nejlepšího, co existovalo ve světě: přeložili si do svého jazyka nejvyšší knihy, listy své zdokonalili dle vzoru anglické a americké žurnalistiky dosud nepřekonané, všechny vynálezy a pokroky Evropy i Ameriky přenesli ve svůj život; po léta celé legie japonských studentů probíhají celý svět a přinášejí odtud domů všechny nejvzácnější poklady lidského ducha, čímž kultura japonská vyrovnává se dnes naprosto všem ostatním vedoucím národům.

A toho, co dovedli Japonci, nemohli bychom my, národ tak příznivě položený ve středu Evropy, národ zdravý, plodný a čilý, s uvažujícím mozkem, jenž sice dosud jen vyčerpává se hračkami, malichernostmi a hádkami, ale jehož myslivá síla může býti zavedena na správnou cestu národní práce a energie, prospívající jednotlivci osobně a hned tím i celku?

Možno počíti ihned; každý jednotlivec intelligent může si otevříti bránu do paláců, kde sídlí nejlepší hlavy lidstva, změněné v knihy — naučením se některému cizímu jazyku. A tu možno doporučiti každému, aby vedle esperanta, praktické a směšně snadné řeči pomocné, která má být každému intelligentu známa tak jako znalost čtení map, teploměru, hodin a jízdních řádů, obeznámil se s řečí, která dnes poskytuje nejvíce možnosti k dospění na výšiny lidského poznání.

Je to angličina, které si musíme dnes všímati i hodně z ohledů evropsko-politických (Rakousko - Německo - Anglie), a ještě více z ohledů kulturních. Neboť jen kulturní národové budou v budoucnu zachováni, a opozdilí, duševně slabší budou rozdrceni pod přívalem silných; neboť zákon vývoje jest neúprosný a na živu uchová se jedině národ nejzdatnější, to jest ten, jenž bude míti co nejvíce zbraní k uhájení své existence, jenž bude moci podati hojně raisons d'être (důvodů k bytí).

A anglická řeč jest první z kulturních řečí světa. Stranou všechny výhody života Anglosasů, ať Albionců či Amerikánů — pozřete jen do literatury a vědy: největší počet nejlepších myslí světových podali v minulém století Anglosasové: Spencer, Franklin, Paine, Darwin, Stephenson (lokomotiva), Morse (telegraf), Edison, Henry George, Ruskin, Carlyle, Huxley, Whitman, Kippling, Lincoln, Kelvin, Lister (antisepse), Peabody, Emerson, Thorean, Tyndall, Taylor, Dickens, Gladstone, Fiske, Smiles, Burbank (čaroděj-zahradník), J. Stuart Mill, Macaulay, W. Morris, Shelley, Byron, Poë, Ingersoll, paní Anthony a paní Beecher-Stove, Davy, Wallace, Faraday, Ramsay (X-paprsky), Longfellow, Max Müller (orientalista), Draper — a to jsou jména, jen tak běžící hlavou, k nimž by se daly připojit tucty právě tak slavných a sta jiných,

které však jsou ještě vždy pravými drahokamy v čelence Humanity.

Národ anglosaský, pokud kulturně žije, jest odchován těmito myslemi, jež mu vtiskly ráz, a národ, jenž by se pomocí řeči a literatury stýkal s ním, vpustil by do svého národního myšlení to, čeho tolik potřebujeme: jasného a vrcholného zírání kol sebe na celý svět. Anglosaský duch přinášen našemu byl by asi tolik, jako železo v krvi nebo chlorofyll v květině; možno také bez něho existovat, ale žití jest pak jen živořením a bledým, vysilujícím skomíráním.

Tudíž krátce nastává naší intelligenci, naší studující mládeži a všem našim lidem, již chtějí čímsi vážným přispět pro štěstí příštích generací, úloha, aby sáhli ke klíči, který jim otevře veliké sklepy plné myšlenkových pokladů: aby se učili anglicky — a pak převáděli vše, co jest nejvznešenějšího a nejčistšího, odtud do našich oblastí.

Věnujte vy, kteří chcete v budoucnu vážně pracovat, trochu času angličině, rozšiřte obzory sobě i celému národu!*)

RŮZNÉ ZPRÁVY

Je nutno posílati školní dítky do kostela? Posílání školních dítek za nynějšího chladného počasí do kostela je netoliko jednáním zdravotně nesvědomitým, ale dokonce i dle školního řádu nepřípustným a samy školní úřady měly by návštěvu kostela mimo budovu školní ležícího obmezovati. Dítky povinny jsou choditi jen do školy, ale nikoli do kostela. Jestliže klerikálové chtějí, aby dítky súčastnily se t. zv. „náboženských cvičení", pak dle řádu školního (§ 63.) mohou samozřejmě tato cvičení konati jenom v učebně a mezi vyučováním náboženství, ale nikoli v nevyhřátém kostele a mimo hodin náboženských. Rozumní rodičové tedy pomocí nedávno vydaných formulářů č. 7, 8 a 9 žádají o sproštění dítek svých od nepovinné a jen vynucované návštěvy kostelních bohoslužeb. — Podrobnější návod obdrží každý, kdo zašle obnos 30 hal. v poštov. známkách admin. t. l. K tištěnému návodu přiloženy jsou i potřebné rekursy.

Z činnosti kanovníka Buriana v zem. školní radě. Zrada českých „také-protiklerikálních" poslanců, kteří umožnili aneb aspoň strpěli, aby klerikál Burian dostal se opětně do zemské školní rady, nese už své ovoce. O tom svědčí nejlépe tento příklad: V nedávné schůzi zemské školní rady byli potvrzeni všichni učitelé okresu královéhradeckého, kromě učitele Doležala z Černilova, který byl okr. školní radou jmenován řídícím učitelem v Bukovině, má potřebnou kvalifikaci a nemohlo býti proti němu žádných spravedlivých námitek. Pardubická „Osvěta Lidu" podává tento zajímavý výklad: Místní školní rada v Bukovině, inspirovaná černilovským děkanstvím, chtěla místo řídícího učitele obsaditi milcem klerikálů. Okresní školní rada jmenovala však pana Doležala jako nejzpůsobilejšího. To ovšem vzbudilo hněv černilovské fary. Ihned vyrozuměna konsistoř v Hradci Král. a ta dala opět direktivu kanovníku Burianovi, jako velice vlivnému členu zem. školní rady. Proto tedy nebyl učitel Doležal potvrzen.

Následujte příkladu Radlických! Slavnosti svěcení školy v K. n./L. použito bylo assistujícím kanovníkem staroboleslavským Smělým (dříve prý vikář v Pečkách) ku štvavému útoku na učitelstvo. Útok odsoudili i místní klerikálové. Sílu jeho pociťovaly dobře přítomné děti a obracely zraky rozpačitě po přítomných učitelích a učitelkách. Myšlenky slavnostní řeči nesly se takto: Ve škole má vládnouti duch náboženský. Výchova má býti náboženská. Je to přímo zákony školními nařízeno učitelstvu. Duchem náboženským mají býti prováni učitelé. Mají jít všude příkladem. Tedy i zde. Učitelé mají každou neděli a každý svátek všichni s dětmi býti v kostele a celou mši nábožně slyšeti. Dle možnosti i ve všední dny. Mají aspoň jednou do roka jíti k zpovědi a přijímání. Jinak nedávají příklad, dávají pohoršení maličkým a kdo dá malým pohoršení, lépe by mu bylo, aby mlýnský kámen na krk byl mu uvázán a on do hlubokosti mořské uvržen. Učitelé mají vychovávati svěřenou mládež nábožensky. Učitelé, kteří jsou bez náboženství, vychovají lidi, kteří třebas leccos umějí a kteří dovedou se ve společnosti uhlazeně chovati, ale jsou to zároveň lidé, jimž vražda, loupež, smilstvo, krádež nejsou hříchem, které naopak schvalují.

Tedy řeč čistě paličská. Poslouchali to rodiče i děti. A takové svěcení školy připravila kosteleckému občanstvu místní škol. rada tohoto města za purkmistrování „pokrokového" starosty Dra Vorlíčka. Takoví jsou mladočeši všude. Takovéhle „pokrokáře" mají boleslavští kanovníci velmi rádi. „Básník" Smělý přičiní se už o to, aby se panu starostovi dostalo nějakého toho papežského „pro eclesia et pontifice" — —

Jubilejní dar města Kr. Vinohrad vždy chudé církvi (městské zastupitelstvo usneslo se ve své slavnostní jubilejní schůzi 2. prosince 1908 věnovati pozemek na nám. krále Jiřího ke stavbě druhého katolického kostela na Kr. Vinohradech) všeobecně překvapil a vyvolal pravou spoustu stížností a protestů z řad poplatnictva. Při této příležitosti je velmi vhodno ukázat, jak na týchž Kr. Vinohradech je nedostatečně postaráno o školství.

Vinohradské školství není ani z daleka na stupni, na jakém by mělo býti školství města 80tisícového. Ve všech směrech se v poslední době zanedbává.

Není dost obecných škol. Měly by býti zřízeny nejméně dva nové školní obvody:

---

*) Angličině vyučují:

Pro venkovské občany velice jest vhodný systém korespondenční, jenž podává praktické a snadno pochopitelné úkoly; americký tento systém zavádí u nás mr. H. Steiner z Chicaga, jenž složil právě zkoušku z řeči a literatury angl. na universitě pražské. Bližší vysvětlení ochotně zašle H. Steiner, Kolín. K dotazům připojte známku na odpověď.

Karel Lošťák, spisovatel s dlouholetým pobytem v Londýně, Král. Vinohrady, Chocholouškova 3.

B. Eliášova, spisovatelka angl. učebnice, Praha, Vyšehradská tř. 49.

Jan Váňa, spisovatel, Praha, Karlovo nám. 18.

Sl. B. Ehrmannová v Praze I., Rybná ul. Zná Ameriku velmi dobře z několikaletého pobytu ve Spoj. Státech.

V. A. Jung, spisovatel angl. mluvnice a Ottova Anglicko-českého slovníku, s dvacítiletým pobytem v Americe, prof. obch. akademie a universitní lektor, Plzeň.

Poznámka. Oznámení toto není reklamou; nikdo z vypsaných nevyžádal si ničeho a redakce doplňuje tak jen prakticky z vlastního popudu Pelantův článek.

pod Nuselskými schody a v okolí náměstí krále Jiřího, aby děti neměly daleko do školy. Podvojné školy s 10 třídami na Purkyňově nám. a v Čelakovského ulici existují již 17 let a měly by býti rozděleny. Potom odpadlo by trapné, každý rok se opakující převádění žactva do cizích obvodů, které rodiče obtěžuje. Třídy na Vinohradech jsou namnoze přeplněny. Jsou tu ještě letos třídy o 67 i více žácích. Obec nepovolila letos zřízení **ani jediné pobočky.** (Na Žižkově přibylo letos 19 poboček, ačkoli obec je daleko chudší.)

Na Vinohradech není dodnes ani jediné třídy pomocné pro děti málo nadané, které v normální škole nemohou prospívati a prospěch ostatních žáků zdržují. (I Kladno zřídilo letos takovou pomocnou třídu.)

Není tu ani jediné třídy kárné, kde by byly účelně vychovávány děti mravně zanedbané. Dnes sedí děti takové pohromadě s dětmi nezkaženými a konají mezi nimi úkol jablek zkažených mezi dobrými.

Vinohrady nezřídily dosud ani jediný čtvrtý ročník při školách měšťanských a dopustily, že vinohradské děti jsou nuceny chodit do IV. třídy měšťanské až do Karlína. Měšťanské školy vinohradské jsou zanedbávány. Ani jediná nemá fysikální síně a jiných potřebných místností. Dotace na učebné pomůcky jsou směšně nepatrné a nemohou se vyrovnati ani z daleka dotacím, jaké uděluje na př. Smíchov. Také dotace na školní potřeby dětí nevyhovují. Letos dostali dokonce 2 ředitelové škol výtku, že přestoupili ve směru tomto vyměřený paušál.

Na Vinohradech není ještě dnes zřízeno ani jediné místo učitelů extra statum, kteří by zastupovali učitele a učitelky onemocnělé. V Praze i menším Karlíně tato instituce jest dávno již v proudu.

Ani jediná z vinohradských budov školních nevyhovuje plně požadavkům estetickým, ba ani hygienickým. Učitelstvo pořádalo tu před rokem výstavku umělecko-výchovnou, ale neučiněny dosud ani nejmenší kroky, aby obec mohla se pochlubiti jako Praha a Karlín budovou v uměl. ohledu plně vyhovující. Vše staví se tu dle známých šablon obecní stavební kanceláře. —

Pokračovací školství vinohradské je rovněž nedostatečně opatřeno. V posledních 5 až 7 letech nepřibylo tu **ani jediné pobočky** ačkoli počet učňů se rozmnožil o několik set. Třídy jsou namnoze přecpány. Učňové 14—18letí sedí skrčeně v lavičkách pro žáčky šestileté. Nemají dost místa pro svoje rýsovací prkna, která namnoze z poloviny přečnívají přes okraje lavic. Že při tom práci učňů se nedaří je samozřejmým.

Okresní vychovatelna s 25 chovanci nestačí ani potřebám místní obce, natož celého okresu. Během 25 let se téměř nerozšířila. Umístěna je v nedostatečné vile.

Střední vinohradské školství je rovněž nepostačitelné. Jediná reálka je co do počtu tříd i žactva největší v celém Rakousku. Neučiněn dosud ani první krok, aby byla rozdělena a zřízena druhá. Taktéž má se to s jediným gymnasiem. Žactvo středních škol je proto nuceno chodit do Prahy a nyní i do Vršovic.

Obec neucházela se dosud ani o zřízení nějaké odborné školy průmyslové, řemeslnické, obchodní, ač všechny podmínky pro to jsou.

Dívčí střední školství je rovněž nedostatečné. Obec dopustila, aby prosperovalo hospodářsky klerikální dívčí gymnasium. Starosti o lyceum dívčí zhostila se odhlasováním nízké subvence. Žákyně lycea jsou proto nuceny platit vysoké školné až 160 K, takže lyceum nemajetným třídám je úplně zavřeno. V obci mohlo by dobře prospívati i dívčí pedagogium. Mnoho vinohradských dívek je nuceno chodit až na Rejdiště nebo do klerikálního ústavu u sv. Anny. V obci není dále vyšší školy dívčí a jiných ústavů středních pro dívčí dorost.

Humanní instituce pro školní mládež nedostačují. Na obědy hlásí se několikanásobný počet žáků, než pro kolik se vaří. Odbor pro ošacování dětí nemůže vyhověti ani polovině podávaných žádostí. Útulky nemají vlastních místností. Děti tráví tu čas ve vzduchu od žáků před tím vyčerpaném. V obci není jediného sirotčince.

Obec nemá jediné nadace pro nadané chudé studenty. Žákovské knihovny obec nerozšiřuje; rovněž učitelské. Městská knihovna nevyhovuje ani požadavkům nejmírnějším.

Při těchto velikých nedostatcích školství zastupitelstvo obecní neostýchá se odhlasovat, aby jubileum panovníkovo ve smyslu jeho přání „Vše pro dítě" bylo oslaveno darováním pozemku pro jubilejní — kostel katolický!

Volná škola v Haliči. Učitelské i pedagogické listy polské vycházející v Haliči byly téměř všechny více méně klerikální. Učitelstvo polské, finančně až příliš bídně postavené, probouzí se pomalým tempem. Pokrokověji psával vždy časopis Szkolnictwo (red. J. Gutówski v N. Saczu). V posledních dvou číslech umístil tento časopis informační článek o hnutí Volné Školy a Volné Myšlenky v Čechách. V celku má pisatel článku dobré informace o našich poměrech. Vypisuje též některé hlavní zásady, k nimž směřuje hnutí za volnou školu v Čechách a vybízí, by též učitelstvo polské všímalo si školy volné a pracovalo pro ni. Správně uzavírá, že od českých poměrů jako nejbližších mohou se učitelé i občanstvo v Haliči mnohému učiti, ale nicméně bude míti boj za volnou školu v Haliči jistě mnohé odchylky. Článek Szkolnictwa nám připomíná, že bude třeba v boji za volnou školu také na ostatní kmeny slovanské pamatovati a styky záhy navazovati.

—yk.

Drobnosti z kongresu Morální Výchovy. Všeobecně uznávána a zdůrazňována nutnost, aby vyučování školské mělo mravní účel. „Bez mravní výchovy jest škola domem bez duše, a vyučování takové jest mechanickým processem bez společenského významu, bez ušlechtilosti a nadšení." Ale mravní tento účel není účelem náboženským; většina delegátů nepokládá ani za nutné, ani za vhodné, aby mravnost byla založena na náboženství anebo metafysice. „Jest možno milovati hrdinnost, pravdivost a ušlechtilost, a opovrhovati sobeckostí a ničemností, aniž bychom při tom byli vedeni nadpřirozenými pohnutkami, kterými myslící lidé jsou bohužel tolik mezi sebou znepřátelováni. Jest možno zabývati se nejdůležitějšími otázkami občanského života, které jsou součástí každé mravní výchovy — otázkami o zdraví, čistotě, společenském pořádku, pravdivosti a kráse — bez ohledu na náboženské vyznání nebo obřady." (Prof. Mackenzie.) — Bibli jest považovati za obyčejnou knihu; příkladů z ní možno užívati ve škole, chceme-li ukázati, jak názory o dobru a zlu se vyvíjely; někteří ji úplně zamítají, poněvadž jest to kniha náboženská, a proto

překáží, anebo bude překážeti, abychom se mohli sjednotiti s ostatními plemeny lidskými: Japonci, Indy, Číňany, která přece také jednou se připojí k duševní jednotě světové. — Mravní vyučování jest ovšem základním kamenem mravní výchovy. Ale ničím více. Těžiště mravní výchovy jest vždy v rodině. Školy, které vytrhují žáka z rodiny (semináře a pod.) škodí. F. J. Gould praví: Jsem přesvědčen, že budoucí lidstvo se vrátí k zanedbávanému zdroji mravní výchovy. Míním tím matku. Matka stane se hlavní pomocnicí školního vychovatele, a svět odkryje v mateřské moci jeden z nejušlechtilejších nástrojů, jimiž lze vychovávati občany. (Dle referátu v „Literary Guide".)

Volná škola v Anglii. Valná hromada Vychovatelské ligy pro severní hrabství, rokující v Manchesteru, s důrazem odsuzuje a odmítá připouštění sektářského učení do škol městskými radami vydržovaných, neb by to znamenalo ve skutečnosti podrobování učitelstva konfessionelním a sektářským zkouškám co do schopností a vyznání víry.

Cestopisné přednášky jihoamerického cestovatele Vojtěcha Friče. Cestovatel A. V. Frič, jenž po několik let konal výzkumné cesty Jižní Amerikou mezi tamějšími Indiány, rozhodl se vzhledem k mnoha dotazům uspořádati řadu přednášek po Čechách, Moravě a Slezsku v měsíci lednu-dubnu. Dosavadní přednášky jeho v Praze i ve venkovských městech českých, provázené světelnými obrazy, dodělaly se vždy plného úspěchu, dovedeť Frič své dlouholeté a zajímavé zkušenosti podati způsobem opravdu poutavým a každému snadno přístupným. Čím se Frič prospěšně liší od cestovatelů jiných je, že jako volný myslitel (byl naším zástupcem na světovém sjezdu V. M. r. 1906 v Buenos Aires v Argentině) věnuje zvláštní pozornost náboženským pověrám primitivních přírodních lidí, jež dovede vhodně srovnat s příbuznými přežitky naší kultury a že také zásady Volné Myšlenky neváhal uplatniti v praxi, zastav se neohroženě indianských domorodců, znásilňovaných a ubíjených evropskými kolonisty. Kdo by se zajímal o přednášky Fričovy blíže, nechť požádá o bližší informace pořadatelstvo přednášek A. V. Friče, Praha II., Náplavní ulice číslo 1.

LITERATURA A UMĚNÍ

Slobodna škola. Napisao Davorin Trstenjak. Spisovatel je znám českému učitelstvu z posledního slovanského sjezdu. Na schůzi jihoslovanského učitelstva zavedl rozpravu o volné škole. Tůto přednášku — valně rozšířenou vydal tiskem. Ač u nás máme „Svobodnou volnou školu" od Jos. Černého a „Volnou školu" od Em. Havelky, přec s chutí přečteme jadrnou a jasnou „Slobodnou školu" od Dav. Trstenjaka. V předmluvě odůvodňuje spisovatel, že vydává tento spis dle usnesení jihoslovanské schůze učitelské v Praze. V úvodě naznačuje, kterak ve starém věku byl člověk vychováván pro stát, ve středním pro církev a v novém pro — sebe, pro člověka. Rozdíl mezi výchovou ve středním a nynějším věku jest ohromný. Výchova nynější spočívati má na vědě, člověk vychovati se má tak, aby myslil svou hlavou, aby z něho byl svobodný člověk a šlechetný karakter. Spása lidstva nespočívá v policii, četnictvu ani ve vojsku, ale ve všeobecném blahobytu a všelidské kultuře. V odstavci „Svobodní duchové" (Volní myslitelé) vzpomíná duševních velikánů: Newtona, Darvina, Haeckla, Ježíše Krista, Brunona, Husa. Ukazuje, že každý z nich způsobil revoluci v myslích lidu své doby. V Charvatsku již od r. 1871 zápasí učitelstvo za volnou školu.

V článku „Učitel církevní sluha" líčí, jakým sluhou kostelním byl učitel v minulých dobách vůbec a jakým dosud jest v některých krajinách, v nichž opatřuje služby kostelnické a zvonické. Zajímavo jest, že v Pusterthalu dosud musí učitel zvoniti, hrozí-li nebezpečí mrazu v jarní době. V Kalsu na úpatí Velkého Zvonu musí učitel zvoniti každodenně v létě o 3. hodině ranní. Aby nezaspal, je přivázán na provaze provléknutém oknem. Soused, který každé noci bdí, tahá za provaz a budí učitele k vykonání jeho povinnosti. Známy jsou povinnosti učitelů tyrolských, kteří kostelničí, zametají nejen v kostele, ale i cestu od fary ku kostelu. Dokazuje, že i v Charvatsku přáli by si nadělati z učitelů kostelníky a varhaníky.

Učitelské kandidáty ze Záhřebu vodí každoročně jejich ředitel*) na delší výlety. Byli také kdysi ve Vídni. Tam voděni byli každodenně na mši od kostela ku kostelu. Přišli také do ústavu učitelského. Ředitel téhož vyzýval ředitele záhřebského, aby navštívil s kandidáty učebnu, aby titíž viděli, jak se učí ve Vídni. Ředitel záhřebského ústavu žertem řekl „Ruku líbám" a opustil s kandidáty učitelsky ústav. Právem divil se ředitel Dittes poměrům v Charvátsku. R. 1907 chodili kandidáti od kostela ku kostelu, z kláštera do kláštera po jižních zemích slovanských, avšak nenavštívili ani jediné školy, jediné hygienicky zařízené budovy, neviděli jediné písanky, jediného výkresu, učebné pomůcky — za to účastnili se všude mší a procesí. R. 1908 zavedl ředitel charvatské kandidáty do Říma, kde slyšeli od papeže, že jest náměstkem Krista, viděli všechen lesk církve, všechno bohatství, slávu a „vznešenost" církevních veličin. To odvrátiti má kandidáty od učitelských ideí a představiti jim jejich nepatrnost.

V odstavci „Hnutí pro volnou školu, učitelstvo a mládež" ukazuje, že i nejnižší vrstvy společnosti lidské pozorují, že největším nepřítelem jejich je nevědomost. Proto každý poctivec chce, aby škola sloužila obecné osvětě a svobodě. Ukazuje, jak dosud je škola nesvobodná a kterak potřebuje úplné svobody. Škola nesmí býti služkou nikoho, ale musí býti chrámem osvěty. Poctiví lidé poznali, že boj o volnou školu nemá býti jen bojem učitelstva o jeho stavovské zájmy, ale bojem všech o dobro a blaho lidstva. Proto do školy nepatří nic konfesijního, ani modlitby — tím méně kříž a „Zdrávas"!

Pěstováním nynějšího náboženství učí se dítě jen licoměrství, přetvářce, neboť klerikálové nejsou způsobilí vyučovati mravouce hlásané Ježíšem Kristem. Sami toho náboženství nemají, jejich chování tomu nasvědčuje.

K svobodě učitelstva patří nejprve jeho hmotné zaopatření a důkladné vzdělání. Školu s církví nelze sloučiti. Škola i církev mají jiné účely. Církev měla by se starati sama o odluku od státu, jestli jí záleží na zachování náboženství.

Inspektor má zastupovati učitelstvo, brániti jeho svobodu ve škole i ven. Netřeba se ptáti, kolik škol prošel, ale co umí.

Volná škola má býti též ve volné přírodě.

V odstavci „Víra, církev a škola" dokazuje, že volná škola nezamítá náboženství, ale klerikalismus. Kdyby záleželo klerikálům na víře, žádali by sami oddělené vyučování víře od školy. Zajímavé jest sdělení, že německým klerikálům nebylo lhostejno, když německý následník trůnu poslouchal na universitě v Bonu svobodomyslného profesora Oskara Jägera. Klerikálové chtějí míti (mnohde i mají) vliv i na výchovu následníků trůnů a chtějí

*) Ředitel Matija je knězem, jako v Praze Dr. Blanda. Jako tento, tak i onen je přítěží pro učitelský ústav. Smutno, že 70leté narozeniny takových lidí bez vědecké kvality oslavuje i město Praha a starosta Dr. Groš i učitel Schröter!!!

všecky předměty na školách podmaniti svému zpátečnickému duchu a směru.

V odstavci „Dětská svoboda“ ukazuje, že i dítky mají právo na svobodu, aby měly radost ze svého mládí. Největším nepřítelem dětské svobody jest výchova na středních školách. Veškerá výchova směřuje k pokornosti, poníženosti, otroctví, v němž jsme od svého narození do své smrti, v níž na znak našeho otroctví sepnou nám ruce na prsou. Policejní paedagogika vládne v našich školách!

V posledním odstavci „Kdo osvobodí školu?“ dokazuje, že nelze nám očekávati uvolnění školy od státu, nýbrž jen od učitelstva a pokrokových lidí.

O uvolnění školy nepostarají se tací lidé, jako bánové chorvatští, z nichž jeden řekl, že je třeba pověsiti vysoko jesle učitelské, a druhý, že jest učitelstvo tím lepší, čím menší má plat. Podobné výroky junkerů německých uveřejněny jsou v květnovém letošním čísle časopisu „Vorwärts“.

To jest obsah výborné té knihy, která zajisté vykoná svou missi šťastně v učitelstvu i intelligenci jihoslovanské. I my rádi přečteme tu knihy pro mnohé zajímavosti, kteréž nebyly dosud uveřejněny v našich publikacích o volné škole. Doporučuji vřele každému četbu této knihy. *Ad. Šustr.*

André Lalande: **Rukověť praktické morálky na rozumovém základě.** Přeložil a doslovem opatřil Gustav Tichý. „Otázky a názory“ XXV. 1·40.

Francie se osvobodila od myšlenkového i sociálního zla církve. Jest nucena zcela změniti mnoho svých řádů — mezi nimi i výchovu. Místo náboženského výkladu o mravnosti má nastoupiti nový systém, pokrokovější. Lalandův spisek je jedním z pokusů, postaviti mravní výchovu dětí na novou základnu mravnosti moderně-humanní. Náboženství — souhrn povinností k bohu — má být nahraženo mravoukou dvacátého století: výpočtem závazkův k sobě a lidstvu. — Náboženství mělo jeden zorný úhel, nepodléhající kritice a my nastolivše vládu individualit („osobitostí“), nepředstavujeme si všichni morálku souhlasně. Ale ovšem, morálku ve výchově chápeme skoro všichni stejně; víměť, že výchova je věc hodně „taktická“ a leckteré ideové minus (pro nás) musíme autorovi prominouti. A tak, ač bychom jinak řekli o morálce Lalandově, že je příliš buržoasně-státní, uznáváme, že vykonal autor dosti. Leckteré partie v tomto moderním katechismu byly vypuštěny, ale překladatel a výborný vysvětlovatel G. Tichý i zde uspokojuje rozumným výkladem. I takto, s těmi jistými nedostatky, je Lalandova „Rukověť“ velkým pokrokem a Rakušanu paedagogickým snem. Konstatuje kategoricky, že v moderní škole bude státi mravní výchova na vlastním podkladu a nemůže proto pro moderní výchovu existovati žádný paragraf o povinnostech k bohu. Lalandova morálka je moderní nauka beze všeho transcendentálního a „vyšší autoritou“ diktovaného. Doslov autorův je neméně cenný, než spis sám. Tichý je muž vědy moderní a nedostatek místa nás nutí živě litovati, že nemůžeme se touto výbornou vědeckou studií zaměstnávati. Doporučujeme! *Emil Czerski.*

Časopisecké. Ullmanovy „Přírodopisné Listy“, odborný časopis pro akvaristiku a příbuzné odvětví, vycházejí od nového roku 1909 v Miloticích n./B., kam byly přesídlily z Brna. Právě vyšlé číslo 1., roč. III., lze na požádání obdržeti na ukázku.

Vojta Beneš: **Črty a povídky.** Hnědka. Jak jsme bohati. Květy a stromy. Letem přes Slovácko. Slováci. Opilec. Pes. Našlo ho štěstí. Práže. Vzpomínka. Vzkříšení. — Nákladem „Volné Myšlenky“. Za 50 hal.

O knížce této, vydané naším nakladatelstvím, přinesly „Učitelské Noviny“ v čísle ze dne 23. prosince 1908 tento posudek:

Kniha plná citu a lásky; bude také lásce učiti. A nenaučí jen milovati bližního, ale jí jest bližním také strom, zvíře, všechno, čeho se dotýká. Všemu blíží se spisovatel duší milující, srdcem otevřeným. Jak milé a hřející jest spolužití Pícla s Hnědkou, ten společný, šedý život denní, pravidelný a přece milý. Jak hluboko do svědomí celé společnosti sáhá vylíčení osudu Prážete. A což ti Slováci a Opilec. Neučí se stejně zastavovati a hleděti na věci i činy lidské opět a opět, až konečně vyssajeme tajemnou podstatu jejich? Vojta Beneš znamenitě pokročil v nové této knížce jako dobrý povídkář, vypravovatel — ne snad jen pro děti. Ba, dal bych mnohé číslo knížky pročísti několikráte rodičům a potom též dětem. Knížka jest dobře vypravena — má výzdobu Preissigovu - a přece tak levná. Konečně i pěkný vánoční dárek vyděděným dětem chudiny. Není v něm povídání o Ježíškovi, ale je za to hodně pravé lásky! *Promyk.*

Nový týdenník Volné Myšlenky.

Nakladatelství Volné Myšlenky zřeklo se vydávání Pondělníka pro příliš veliké napínání sil administračních i redakčních, ale rozhodlo se vzhledem k tomu, že Volná Myšlenka nemá orgánu, kde by šířeji mohla uplatnit své ideje a stanoviska ke všem denním otázkám, na vydávání svého týdenníku. Redakce byla svěřena mně.

Protože chceme ze svého týdenníku udělat list, jakého jest nám Čechům potřebí — (který by byl každotýdenním duševním obohacením čtenáře, nechť zaměstnání jakéhokoliv, jakýsi doplněk vědomostí o všem velikém a světovém a otvírání očí na všechny zjevy přírody i společnosti, ve formě zábavy i vědění) — není možno, abychom jej počali vydávati ihned. K dobrému listu jako k dobré žni jest třeba delší také předběžné práce; a proto dnes jen oznamujeme úmysl Volné Myšlenky a činíme první kroky.

Vybízíme už dnes literáty, žurnalisty, korespondenty a vůbec všechny lidi, již ovládají péro a jejichž vůdčí ideou jest zlepšení lidské společnosti a více radosti v životě jedince, aby sdělili podepsanému, zdali by byli ochotni spolupracovati.

Duchem bude se list snažit přiblížit se Havlíčkovi, tomuto nedoceněnému a nedostiženému vzoru žurnalisty-učitele; jak dalece se tomu ideálu přiblíží, závisí ode všech, kteří přiloží pomocnou ruku. Redakčním sborem může být třeba celý národ, každý, kdo dovede něco správného neb osvěžného napsat. Zkuste to všichni, kdož chcete mít v českém světě trochu víc pravdy a trochu víc srdečnosti!

Prosím jen, by má odpověď, nedojde-li obratem pošty, nebyla urgována; pomalu se dohovoříme o druh přispívatelství a všech s tím souvisejících otázkách. Týdenník nevyjde ani za týden, ani za měsíc, a každý přispívatel může v tom čase se ozbrojit a všemožně se k soustavné práci připravit.

Tak tedy za krátko zase na shledanou!

Karel Pelant,
redaktor příštího týdenníku Volné Myšlenky.

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. — Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba, Praha-Vršovice.

ROČNIK IV. 15. ÚNORA 1909 SEŠIT 10.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

Úsilí o výchovu konfessijní.

Nadpisuji následující řádky takto všeobecně, ač mají se dotýkati přímého snažení na poli paedagogické theorie po výchově katolické, jak se u nás projevuje v různých odborných spolcích a sdruženích katolických, jež svým snahám chtějí dáti hlubší podklad „Paedagogickým svazem katolickým". Svaz tento konal 10. ledna t. r. valnou hromadu, na níž dle zpráv o schůzi té vydaných byli zástupcové ordinariátu pražského, litoměřického a budějovického, a na níž vyslaly delegáty i česká fakulta theologická, odbor středoškolských profesorů náboženských, spolek katolických učitelů a přátel výchovy, spolek katechetů v království Českém a dva řády. (Dle zprávy v „Čechu" ze dne 15. ledna; viz též „Vychovatele" 1909 čís. 2.)

Obšírnější zpráva o celém průběhu jednání je uveřejněna ve „Vychovateli" čís. 2., kde je také doslovně otisknut proslov prof. Fr. Kordače o úkolech paedagog. svazu katolického. Přihlédneme-li jen trochu kriticky k tomu, co tito usilovatelé o náboženskou výchovu sami prozrazují o své duševní potenci, můžeme, myslím, z toho čerpati nové posílení naší víry v lidský rozum a v moc vědění, které učí každého, kdo chce býti poučen, co jest pravda a co lež, které bude neustále vždy více a více lidí vzdalovati od katolického způsobu myšlení, cítění a jednání.

Několik dokladů stačí citovati, abychom nabyli přesvědčení, že naši katolíci jsou opravdu lidé ne velké potence v ohledu duševním, prostě proto, že se naučili slepě se zavírat před každou pravdou, před každým jasem, že se naučili jen lhát sobě a jiným. A na tento svůj hřích zemrou a musí zemříti, zatím co v nejširších vrstvách šířiti se bude vždy víc a více pravého poznání o významu náboženstev a církví pro povznesení osobního života individua, pro mravnost společnosti i pro její kulturní i politickou budoucnost.

Předseda „Paedagogického svazu katolického", univ. prof. dr. Jan Lad. Sýkora, promluvil zahajovací řeč takovéhoto obsahu a úrovně: Výchova „přihlížeti má k životu přirozenému, ale i k cíli života nadpřirozeného, k němuž jest člověk stvořen. Dle toho výchova musí býti náboženská, což uznávali již i staří pohané, a musí uznati i pohled na přítomnou společnost lidskou. Má-li obstáti, musí býti založena na ctnostech, jimiž jsou: vzájemná důvěra, spravedlnost a láska. Běda společnosti lidské, kdyby měla nastoupiti místo nich: lež, vykořisťování, zášť a zkaženost těch, v nichž náboženský cit potlačen. Obtíže se ovšem naskytají velké. Duch beznáboženský vnikl již do společnosti lidské dlouhým pěstováním idei bezbožských před revolucí francouzskou; nebudiž tedy divno, že náprava také jen ponenáhlu půjde ku předu, a to opětným vštěpováním křesťanských zásad". („Vychovatel" str. 23.) Stačí jen trochu pozorně čísti tato slova, analysovati jejich smysl a přirovnávati je ku skutkům těch, kdož je hlásají, abychom pochopili, k jakému znemravnění celé společnosti lidské vedla by výchova těch, jichž zájmy, zájmy to určité náboženské sekty, jsou různy od zájmů společnosti a zdravého vývoje národů i větších politických útvarů. Není třeba podrobně rozbírati myšlenku za myšlenkou — učinili to již dávno slavní myslitelé Francie, kteří připravili velikou revoluci, před níž dosud vstávají všem papežencům hrůzou vlasy na hlavě.

Všimněme si však blíže jednatelské zprávy, dle níž „všímal si Svaz zjevů na poli paedagogickém a ubíral se dvojím směrem. Především věnoval pozornost škodlivým směrům a proudům nepřátelským, které tou dobou se jevily na př. na zemské konferenci učitelské a zvláště vyvrcholily na slovanském učitelském sjezdu. Na druhé straně věnoval Svaz pozornost svým přátelům a potěšitelným zjevům na poli paedagogickém. Tak na př. zaslán pozdravný telegram sjezdu katolických učitelů moravských na Velehradě v době prázdnin za účelem navázání dalších přátelských styků s nimi; dále vyměněny přátelské dopisy mezi Svazem a proslulým curyšským univ. prof. dr. Fr. W. Förstrem, jemuž Svaz tlumočil vděčné uznání za úspěšnou křesťansko-paedagogickou literární jeho činnost, a ten opět odpověděl listem, z něhož vane duch filosofa-křesťana z přesvědčení. Posléze uvažována nutnost vejíti v bližší styk s našimi katol. poslanci". („Vychovatel" str. 23.) — To je asi nejdůležitější, co podává jednatelská zpráva, kterou následuje zpráva pokladní, konstatující obrat 281 K 12 h; vedle toho jest ve správě

Svazu jmění pro budoucí katol. paedagogium, činící 1993 K 60 h. A zase není potřeba hlubší kritiky této zprávy; je tak chudá a bezobsažná, napovídá sice, že Svaz věnoval svoji vzácnou „pozornost“ škodlivým směrům a proudům nepřátelským a přiznává se k allianci se známým docentem curyšským Förstrem, jenž z protestantismu svého se octl nyní docela v proudech katolického klerikalismu, třeba zůstával nadále protestantem. To všecko nepřekvapuje.

A také řeč prof. Kordače o úkolech paedagogického Svazu katolického, proslovená na této valné hromadě, nepřekvapí. Jsou to samé staré věci, staré důvody a otřelé nadávky, jimiž jsou tu častovány nové snahy a nové myšlenky, staré insinuace a staré fráze o katolictví národa československého, o samospasitelnosti katolické církve atd. atd. Je opravdu trpko z poznání, jak ubohá musí být úroveň těch posluchačů, kteří tomu všemu dovedou stále věřit. Bohudíky, není jich mnoho, jak svědčí zpráva a tím klidněji hledíme vstříc výsledkům boje za uvolnění lidského ducha a za uvolnění člověka a dílny jeho lidskosti, jeho školy.

Ještě jeden citát z řeči prof. Kordače uvedeme: „Ale jako pravá svoboda občanská nejen nevylučuje, ale přímo vyžaduje zákonité ochrany proti zlodějům a lupičům majetku hmotného, taktéž nevylučuje, ale přímo vyžaduje pravá svoboda školy zákonité ochrany dítek a jejich rodičů proti nesvědomitým ničitelům a lupičům nejdražšího majetku duševního, křesťanské víry a křesťanských mravů, jakožto základu pravého pokroku, blahobytu časného i věčného.“ K této perle, o níž si čtenářové a zejména učitelé pomyslí sami svůj úsudek, připojuje řečník ve „Vychovateli“ strana 22. tuto poznámku: „A o tuto ochranu zákona nepotřebují se křesťanští rodičové pro své dítky prosit jako o milost, nýbrž mohou a budou ji vyžadovat jakožto své právo a státní povinnost nejen slovem a tiskem, ale i volebním lístkem!“ Není tu třeba mluviti o štvaní, o volební agitaci, o úmyslném a vědomém lhaní. Je jasno každému: Z tohoto úsilí o výchovu konfessijní nemusíme se strachovati my, bojující za volnou, svobodnou školu, za volného učitele, a za svobodnou výchovu. Cesty i zbraně tohoto úsilí jsou plny lží a postup šířícího se vzdělání a zejména postup sociálního uvědomění, které nejlépe ozřejmí propast mezi úsilím katolicismu o školu a mezi sociálním úkolem školy, který musí být splněn v zájmu zdravého vývoje společenského, způsobí, že úsilí to zůstane jistě bez výsledku.

Ale ovšem jednoho je třeba se báti v Čechách: klerikalism je tu na postupu. Naše veřejnost a naše učitelstvo zůstávají tu hodně netečnými vůči vytrvalým příbojům klerikálních výbojů časopiseckých, organisačních a jiných. A mimo to naše samospráva i naše úřady jsou stále ještě v rukou lidí, kteří svým postupem v karieře nedovedou si zachovati činnou sílu svého přesvědčení národního i mravního, a nedovedou, zejména v otázkách školských, rozeznati oprávněné vlivy od neoprávněných, nedovedou zachovati nestrannost a nedovedou býti snášelivými k přesvědčení jiných. A proti tomu je třeba pracovati nejen ve spolcích učitelských a zejména ve spolcích usilujících o reformu vzdělání (upozorňujeme znovu na „Jednotu Komenského“ a její usilovnou reformní činnost), ale také snažením, aby lidé s přímými čely a jasnou hlavou obsazovali důležité posice v našich školských úřadech. I tu nejvíce pomůže sebevýchova.

A pak přistupuje třetí moment, jehož je třeba si všimnouti: Úsilí kléru o školství je proto tak chabé, zejména v theorii ovšem, že církev tu musí při výchově applikovat svou morálku na praksi; a tu ovšem můžeme nejsnadněji prokazovati její rozpory, zejména s celkovou tendencí socialní. Stačí vytknouti jasně mravní a společenská hlediska katolické morálky, a postaviti proti nim mravní a sociální principy nových hnutí, směřujících k nápravě společnosti, aby vynikl kontrast obou směrů, jenž musí získat každého pro nová úsilí. Tu, myslíme, je zbraň velmi účinná, jež dosud nebyla doceněna a které budeme věnovati více pozornosti.

Rakouské zákony a případ učitelky Zd. Kadeřábkové.

(O velké protestní schůzi Volné Myšlenky, konané dne 2. února 1909, přednesl *Karel V. Tuček.*)

Dříve nežli učitel či učitelka nastoupí své místo, přísahá v přítomnosti předsedy okresní školní rady, cís. kr. okresního hejtmana. Týž předčítá přísežní formuli následujícího znění: „. . . budete přísahati . . ., že budete státní základní zákony nezlomně zachovávati . . .“ Základní státní zákon, daný dne 21. prosince 1867 v čl. 14. praví: „Úplná svoboda víry a svědomí každému jest pojištěna. Požívání práv občanských a politických nezávisí na vyznání víry; však povinnostem občanským nemůže býti vyznání náboženské na ujmu. Nikdo nemůže přidržován býti k nějakému výkonu církevnímu, aneb k účastenství v nějaké slavnosti církevní, není-li postaven pod mocí někoho jiného, který dle zákona má k tomu právo.“ A ježto v čl. 3. téhož základního zákona státního se praví, že všichni občané státní mohou rovnou měrou veřejných úřadův dojíti, zřejmo, že i jinověrec, anebo i bezvěrec mohl vyučovati děti kteréhokoli vyznání. Vyučování náboženství bylo říšským zákonem z 25. května 1868 zůstaveno církvím a v § 2. tohoto zákona se výslovně praví: „Na vyučování v ji-

ných předmětech ve školách církev, neb společnost náboženská žádného působení nemá.“

Nuže, uvažme, je-li správné, by se dle těchto, dosud platných zákonů odpíralo učitelce právo ku zastávání veřejného úřadu jen proto, že táž vystoupila z církve! Spoléhalať na § 14. základního zákona státního, na nějž byla přísahala, že jej n e z l o m n ě bude zachovávati, opírala se o § 3. téhož zákona, jakož i o § 2. říšského zákona z 25. května 1868. Nelze tedy nijak tvrditi, že slečna Zdeňka Kadeřábková, učitelka v Nýřanech, vystoupivši z církve, porušila zákon.

Avšak, jak vidno, u nás méně záleží na znění zákonů, spíše na způsobu, kterým se zákony vykládají a provádějí.

Vydáním základních zákonů státních v Rakousku pobouřena byla druhdy nejvíce katolická hierarchie. Zrušen konkordát, který zaručoval církvi mnohá i zvláštní práva, církvi odňat dozor na školství obecné, obmezen vliv její na vyučování na míru nejmenší a tím vším rozhněvána, odsuzovala hierarchie základní zákony státní a nejvíce ovšem říšský zákon školský. Podnikla urputný boj proti moderní škole, založila proti ní časopis „Čech“, kterýž až podnes věren poslání svému, útočí na školu a učitelstvo jak možno nejúporněji. Ale přes to vše příslušníci církve a hodnostáři její ochotně přijímali i vysoké úřady ve školství a stali se vykonavateli zákonů školních. Tak hned r. 1870 stal se zemským školním inspektorem P. Hradil, piarista, ředitel paedagogia v Čes. Budějovicích. Byl to zajisté chytrý tah, jejž hierarchie učinila. Nemohla-li způsobiti odstranění zákonů školních, snažila se, aby účinky jejich znemožnila. Kam jen vliv její dosáhnul, všude dosadila do úřadů školních a zejména za okresní a zemské inspektory své věrné stoupence. V Čechách se akce tato dařila, neboť v době, kdy vydány zákony školní, byla u nás vedoucí stranou politickou strana tak zvaná staročeská, která byla klerikálnější, nežli sami biskupové a konservativnější, nežli sama šlechta.

Podařilo se vznítiti v Čechách tuhou opposici proti školním zákonům, nevoleno do školních rad a ponecháno vše úřadům. Tak to šlo tehdáž v Čechách. Čechové opponovali, ale při tom platili. Němci za to neopponovali, brali peníze a stavěli, rozšiřovali školy a zásobovali je všemožnými pomůckami. Teprve r. 1873 upuštěno v Čechách od opposice proti školním zákonům, ale bylo již pozdě. Rozněcovaná v lidu našem hořkost proti škole nedala se přes noc vypuditi a tak trpělo naše školství po r. 1873, jako před ním. Jen vliv církví neustával, zasadily se svými vlivnými zástupci v místních okresních radách a nejvíce v zemské školní radě. Jak se při tom vedlo ve školství živlům svobodomyslným a pokrokovým, jest s dostatek známo. Když tedy klerikálové byli pilně po 13 roků pracovali a byli sobě jisti výsledkem, vystoupili veřejně na říšské radě se svými návrhy na změny školství našeho ve školství konfessionelní a pomocí delegace české docílili na říšské radě přijetí novelly školské, pověstného to zákona ze 2. května 1883. Proti přijetí téže hlasovati měl odvahu jediný jen poslanec český, professor Tylšer. V novellu školskou vsunuto vše, čeho si duchovenstvo přálo a tak od té doby má u nás školství obecné zjevný ráz konfessionelní. Na základě školské novelly pak vydáno nařízení ministra duchovních záležitostí a vyučování dne 31. července 1886 čís. 6033, kdež v odstavci 7. předpisuje se: „Všem kandidátům jest vykonati zvláštní ústní zkoušku o způsobilosti k výpomocnému vyučování náboženství svého vyznání.“ Asi před 2 roky odřekl jeden učitel před jičínskou zkušební komisí konání zkoušky z náboženství. Ačkoli ve všech ostatních předmětech zcela dobře při zkoušce obstál, tož přece, protože neměl známku z náboženství, prohlásila zemská školní rada vysvědčení jeho neplatným a nezbývalo mu nic jiného, nežli aby se podjal zkoušky z náboženství. Jiný učitel opustil církev katolickou a prohlásil se býti vyznavačem víry helvetské. Ihned mu nařízeno úředně, aby vykonal zkoušku z náboženství helvetského.

Před novellou školskou zněl § 48. takto: „Služba na veřejných školách jest úřad veřejný, jehož dojíti mohou všichni občané rakouští rovnou měrou nehledíc k vyznání náboženskému.“

Po novelle však již vyznání náboženské určeno následujícím zněním téhož paragrafu: „Za odpovědného správce školního může ustanoven býti jen takový učitel, kterýž také prokáže, že má způsobilost vyučovati náboženství onoho vyznání, ku kterémuž přináleží většina žáků té školy, a to podle průměru pěti ročníků předchozích.“

Ale ani to ještě nestačilo. Stalo se totiž na pražské staroměstské měšťanské škole německé, že tam tvořili většinu počtu žáků židé a tudíž dle § 48. musil na této škole za ředitele dosazen býti žid. Aby se tomu pro příště předešlo, postarala se hierarchie vlivem svým u ministerstva vyučování, že do definitivního řádu školního vsunut § 112., kterým se ustanovuje, že učitelská osoba, která bude ustanovena, po případě náležeti musí k náboženskému vyznání menšiny a že má prokázati způsobilost výpomocně vyučovati příslušnému náboženství — o čemž rozhodne zemská školní rada.

Z toho všeho patrno, že církev hledí všude ve školství uplatniti svůj vliv a svou moc. Ježto je zastoupena v místní, okresní i zemské školní radě měrou svrchovanou, je znáti všude tento vliv její a v nejnovější době hlavně při ustanovování okresních školních inspektorů. Troufalost klerikální jde již tak daleko, že nařizuje

přímo inspektorům, co a jak činiti mají a nejsou-li tito ochotni říditi se povelem jejich, jakož jsme poznali na Král. Vinohradech, kde učitelstvo v okresní konferenci odhlasovalo sobě školní řád, který nebyl po chuti několika katechetům a několika klerikálním učitelkám, které proti řádu hlasovaly jedině zase k vůli katechetům a ježto tamní okresní školní inspektor si vedl přesně podle konferenčního řádu a nejevil ochotu poslouchati rozkazů katechetů, vyřítily se naň všechny klerikální tiskoviny a klerikální poslanci podali interpellaci k ministru vyučování a byli by nejraději viděli, kdyby školní úřady byly všechny učitele na okrese vinohradském suspendovaly.

Proto také vystoupili klerikálové na Nýřansku proti učitelce slečně Kadeřábkové, když tato vystoupila z církve. Ničím není jim záslužná její 22letá práce, nedbali, že tato učitelka má na péči 76letou matku. Vystoupla z církve, musí odstraněna býti ze školy. Měla na paměti § 14. základního zákona státního, ale nedbala rozkazů klerikálních — proto musila jíti.

Obyčejně se tvrdívá, že učiteli bezvěrci ohrožena jest nábožensko-mravní výchova. Mám za to, že mravnost jest jenom jediná, jako jest jenom jediná pravda. Nuže dle náboženství židovského jísti v pátek maso není nic nemravného, dle víry katolické je to nemravné. Katolický žák se učí, že mnohoženství jest nemravnost, žák mohamedánský dle koranu se učí věřiti, že mnohoženství není u moslemínů nemravností. Katolický žák se učí, že jeho víra jest jedině pravou, totéž učí se ale i žid i mohamedán. Jaká je tohle mravnost? Myslím, že přece jenom nejlepší výchovou je ta, která učí člověka mravnosti na základě poznání dobrého a zlého, na základě pravdy, že člověk tak má býti rozumově a citově veden, aby zlého se varoval a dobrého přidržel, aby jiným i sobě byl užitečným, aby nebyl překážkou, nýbrž podporou klidného a spokojeného soužití se všemi, s nimiž ve styk přichází. A kdyby byla již mravnost druhu tohoto mezi lidmi zavládla, nebylo by bývalo možno, aby slečna Zdeňka Kadeřábková jen proto byla suspendována, že chce býti učitelkou bez vyznání.

EGO:

Přísaha ve škole.

Interpelace posl. Austa a soudr. v říš. radě.

Noví supplenti i definitivně jmenovaní skládali nedávno přísahu služební. Přísahali při bohu věrnost císaři, poctivost ve službě, že nebudou nikdy patřit zahraničnímu politickému spolku, ale spolu také, že nikdy se neprovinί proti náboženství. Přísaha ta je formálně i věcně anachronism a měla by býti nahražena prostým složením slibu. Z důvodů věcných: náboženstvím myslí se zde církev státem uznávaná, její obřady, dogma i orgány. Pro člověka myslícího je zde mnoho příležitosti ke kritice, a tato nesmí býti zakázána, již proto, že náboženství je pro nás úkaz historický a kulturní jako kterýkoliv jiný a o nic světější; a tím, že formule přísežná žádá pro ně i jeho historické formy zvláštní úctu a činí je sacrosanctissimem, vyzývá přímo k odporu. Ale i z důvodů formálních: nutnost přísahat při bohu je další násilí na jednotlivci. Měla a má smysl, pokud je to skutečně ještě moc mravní; ale jí přestal právě být a je to pojem čistě náboženský. Jak může pak jednotlivec, ujasnivší si poněkud neurčitost, prázdnost a bezmocnost pojmu za tím slovem vězícího, bráti přísahu tu vážně?

Není nám náboženský podklad tak drahý, rozumíme svým učitelským povinnostem mnohem vážněji, bojujeme proti nábožensky církevnímu vlivu ve škole mnohem energičtěji, kde se dá, než abychom pro přísahu se vzdali paedagogické činnosti, jako jsme vojáky, ač antimilitaristé. Ale není na čase pomýšleti na to, že interkonfesijní škola s interkonfesijními učiteli by měla odstraniti nesmyslné přežitky, jež hned na počátku jeho dráhy učí nastávajícího paedagoga lži, lhostejnosti a smiřování se s tím, že v úřadě státním nutno se spřáteliti se zapíráním svého vlastního, byť sebe mravnějšího a vážnějšího názoru? Činí tak stát něco proti znemravňování učitelů, kteří, sami takto zvykajíce považovati všecky takové věci za irrelevantní, ztratí schopnost chránit svoji individualitu a tím i schopnost vésti k ní žáky, zkrátka vychovávat? Přísaha v této formě je nejen nesmyslná, nýbrž i nemravná! Nutí k mentální reservaci a zbavuje vědomí, že jednáme od počátku neupřímně.

Pravda, není naděje na upravení a odstranění této monstruosity, dokud nebude škola laickou, ale i stát laický — v dnešní škole kazí a znemravňuje se žák neupřímnou modlitbou, zpovědí, učitel nuceným mlčením ku věcem, o nichž jeho svědomí i přesvědčení mluví jinak. Řekl bych, že něco barbarského v přísaze, ponižujícího, násilnického, nedůstojného. Ne z poznání správnosti toho, co slibuji, ne z dobrovolného přesvědčení a upřímné snahy vyplniti svůj úkol, nespoléhaje jen na sebe, ale ze strachu před náboženskou mocí mám to činiti a onoho nečiniti — je něco dětského v přísaze. Tolstoj i Čeští Bratří chtěli odstraniti přísahu; ale z důvodů malicherných, dětských, člověka nedůstojných — protože prý člověk nemá vzývat za svědka vyšší moci, nemaje práva odvolávati se na ni a nemoha na ni uvaliti zodpovědnost za svoji eventuelní slabost; ne proto, ale z důvodu mnohem jednoduššího a lidštějšího. Znám-li svoji povinnost, chci jako muž ji plnit a mohu slíbit, jako čestný a své cti dbalý člověk, že chci to plnit — dávám zkrátka svoje čestné slovo, já sám, na nikoho nespoléhaje než na svoji dobrou vůli, upřímnost, čest a poctivost. Dítě se nezavazuje slibem, ježto nemá vědomí o cti ani tolik paměti a vůle koncentrované, muž se nezavazuje hrozbou před něčím mimo něj, nýbrž staví se na jeho nejvnitřnější mravní bytosti, muž nepřísahá, muž dává své slovo. Může přítomnost kříže a svíček míti na poctivého člo-

věka větší dojem, než podání ruky a slíbení před svědky?

Či jsme ještě tak málo mravně vyvinuti, že potřebujeme hrozby a tajemných symbolů, abychom slibovali upřímně? Jak nízké mravní vědomí v člověku předpokládá přísaha! Místo aby se obracela k jeho morálnímu vědomí lidskému, k jeho sebevědomí a lidské důstojnosti, zavazuje jej hrozbou — a přec s jak malým výsledkem! Pamatuji se na německý proces, kde obchodník spáchal přes 50 křivých přísah, docela vědomě — má, nehledě k logické absurdnosti celého aktu, hrozba ta nějaký vliv? A k tomu se ještě trestá, na vojně i jinde, kdo ve své poctivosti nechce přísahat!

Kolik nemravností vede sebou nynější škola, jež násilím vynucuje věci, jež ztratily pro většinu lidí význam! Nutí učitele i žáky k modlitbě, jež je oběma lhostejna, ke kostelu, jenž je všem protivný, ku zpovědi, již žáci odbývají s úžasnou blasfemií, k přísaze, již v té formě nemožno bráti vážně — to vše nejsou výmluvy, nýbrž poukazy k tomu, že naše škola tím, že se par force snaží býti náboženskou, náboženskost úplně znemožňuje. Mohli bychom, zdá se, býti ve věci té nepřímé methodě odnáboženšťovací vděčni; ale: pravil jsem, celý ten způsob znemravňuje osobnost, uče neupřímnosti, nevážnosti k vlastním slovům, licoměrnictví, otupuje individualitu, nedovoluje jí projeviti se svým způsobem; pak: cíl není beze všeho odhození náboženství, nevšímání si problému, nýbrž vědomé pochopení jeho a řešení dle moderního myšlení — tomu všemu naše škola neučí žáky ani učitele.

A přísaha skládaná nastupujícími novými učiteli je jen novým dokladem, proč nutno si přáti odstranění všeho ze školy, co z náboženství církevního se do ní tlačí! Není pro poctivého učitele dostačitelné upozorniti, že musí dbát těch a těch pravidel a zákonů, a není proň mnohem závažnější slib, dal-li jej z svědomí, že přejímá svou vůlí povinnosti a že je chce plnit?

Kdybychom byli již se svojí mravní socialní i individuelní výchovou dále, nebylo by pro muže žijícího ve společnosti mnohem větší trest, býti považovánu za člověka zrušivšího své slovo, za nečestného, nevážného, nepravdivého, nespolehlivého? Chápete tento socialní výchovný význam lidské morálky pro výchovu dětí, dovedete si představit, že vážněji by člověk dle té morálky vychovaný dával svůj slib čestného člověka, než když nyní přísahá formulí obsahem nemožnou a částečně nesmyslnou? To je cíl výchovy, aby každý spoléhal na sebe, cítil se souzen druhým, jednal k celkové harmonii, a to z vlastního přesvědčení a poznání — ne pod vlivem vnějším, jakési náboženské moci, jak se na nás žádá anachronicky ještě dnes.

❧ ❧ ❧

ANTONÍN KLIMT:

Volná škola a náboženství.

Poměr náboženství a náboženské morálky ku volné škole soustřeďoval na sebe největší zájem hned od počátku boje o volnou školu a byl také nejčastěji předmětem úvah. Ale jako při tak mnohých problemech i tu zaviňuje mnoho pojmová nejasnost která ztěžuje rozluštění a zaviňuje zbytečně přečetná nedorozumění; nepředpojatému a přesně uvažujícímu člověku vyplyne odpověď na nadhozenou otázku ihned, jakmile si uvědomí, co to jest volná škola a co jest cílem výchovy. Uvedu výslovně výměry páně Havelkovy, abych ukázal, kam by nutně dospěl i on, kdyby — nebyl zaujatým evangelíkem. Prav ve spise „Volná škola“: „Volnou školou rozumíme pedagogickou instituci vědeckou. kde by učitel pracoval svobodně na podkladě vědeckém a dle vlastní zkušenosti a vychovával dítě k životu uvědomělému a dovednému, mravnému a pravdivému, aby mohlo býti na světě sobě i lidem k užitku a radosti a tak došlo svého určení“ (str. 3.); výchovu pak definuje „Výchova školská a společenská musí z nás činit lidi mravně svobodné, samostatné, sebevědomé, vznešené“ (str. 5.).

Prohlásíme-li tedy za cíl výchovy vychovávat k mravnosti, vychovat lidi mravně svobodné a samostatné, a zdůrazníme-li při tom, že má se tak díti na podkladě vědeckém, jest jasno, že může se jednat toliko o mravnost laickou, mravnost positivistickou, která jeví se uvědomováním si podmínek životních t. j. podmínek, za kterých jest nerušený rozvoj individuality možný, čili jež jest krátce uvědomování si podmínek života blaženého. Vždyť jedině o této mravnosti můžeme mluvit stojíce na stanovisku vědeckém; každá mravnost náboženská a tudíž i mravnost křesťanská se této podmínce vymyká, jak ukážeme. Mravnost laická jest mravností vědeckou, není na ní nic nadpřirozeného, nic, co by se vymykalo našemu poznání. Ona jest výsledkem pudu sebezáchovy, vyvíjí se přirozeně z původního hrubého egoismu k ideálu humanity, jak je vyjádřen i v náboženství Budhově a Konfuciově, jak ho hlásal starověký filosof Sokrates a hlásají filosofové novověcí a jak tvoří princip i náboženství Kristova.

Srovnáváme-li tuto laickou mravnost s náboženstvím,*) shledáváme, že stojí výše než náboženství; doznáme při tom sice, že náboženství bylo na jistém stupni zřídlem mravního pokroku, ale nemůžeme neviděti, že zase na druhé staně bylo překážkou mravního pokroku a že tudíž znábo-

*) Náboženstvím rozumím „ctění (obřadné) nadpřirozených bytostí“. V definici naší je vzato náboženství se stránky kulturně historické a shodují se v ní většinou srovnávací mythologové a ethnologové. A přihlédneme-li k dnešním náboženstvím, hodí se tato definice na všechna až snad na budhismus, v němž vidí prof. Zubatý smělý pokus o vytvoření náboženství bez boha. Říká-li však p. Havelka, „náboženstvím rozumíme probuzené svědomí a čisté srdce tlukoucí pro všechno krásné, dobré a pravdivé“ (str. 77.), nepodává vlastně žádného výměru náboženství, ježto skutečně tomuto výměru žádné z dosavadních náboženstev neodpovídá a ježto přesně vzato jest to nutný požadavek laické mravnosti, kterou žádáme od každého bez rozdílu náboženství a tudíž i od lidí nenáboženských. Nazývati tento požadavek „náboženstvím“ nemá smyslu, ježto musíme počítat s danými útvary náboženskými, k nimž lidé přísluší, a stanoviti poměr volné školy k těmto útvarům. Co by snad někdo rád měl náboženstvím, co by si přál míti za náboženství uznáno, nepadá na váhu tam, kde nutno žíti ve světě reelním a nikoli ve světech vysněných.

ženštění idey mravní není zárukou její objektivní mravní výše. [Uvědomíme-li si dále, že mravní zásady musí platit pro lidi všechny, že všichni lidé musí dospěti k vědomí závaznosti plniti je, že všichni lidé musí míti stejné mravní závazky a s nimi stejná práva a že tento požadavek platí přes různost náboženství, vidíme, že výchova k mravnosti vylučuje přímo výchovu náboženskou. Důsledek toho? Že volná škola musí býti prosta náboženství, že ve výchově volné školy duch náboženský nesmí míti místa.]

Interpelace posl. Austa a soudr. v říš. radě.

Vychovávati k mravnosti, vychovávati lidi mravně svobodné a samostatné vylučuje už tím samým také výchovu nábožensko-mravní a tudíž i křesťanskou, ježto mravně svobodným a samostatným může býti toliko člověk vychovaný laickou morálkou positivistickou, pokud totiž o svobodě možno mluvit (svoboda relativní či poměrná). Neboť při každé morálce náboženské a tudíž i při morálce křesťanské jsou mravní zákony příkazy boží, vědomí mravní závaznosti t. j. vědomí, že mravní zásady jsem nucen plniti, vyplývá tu z víry v existenci boha, nesmrtelné duše, života záhrobního atd.; naproti tomu při morálce laické vědomí mravní závaznosti pramení z přesvědčení, že říditi se mravními zásadami v jednání jest nutno v zájmu blaha jednotlivce i celku. Nemá tudíž ani morálka křesťanská jiného důvodu pro svá pravidla, než autoritu boha; při morálce laické, positivistické, jest autoritou sobě člověk sám, autoritou, jíž se nemůže nikdy vymknouti, ježto je člověk mravním z vlastního přesvědčení.

Interpelace posl. Austa a soudr. v říš. radě.

[Z toho, co bylo řečeno o morálce náboženské a tedy i o křesťanské, plyne další poznatek: vírou v boha a ostatní metafysické představy, o nichž positivistická morálka ničeho neví, pozbývá pak člověk i mravnosti, s pádem nebo s otřesením víry padá nebo jest otřesena i mravnost, oslabení víry znemravňuje ty, u nichž mravní přesvědčení plynulo jen z víry. Není tedy možno vychovávati k mravnosti v duchu křesťanském či křesťanské, ježto nedává pevné záruky, že člověk takto vychovaný zůstane mravným i po odvrhnutí představ, o nichž ani věda ani positivistická mravnost ničeho neví a jež pro život člověka rozumně vychovávaného jsou zbytečnou přítěží na dráze životní.] Z toho zároveň plyne, že není možno říci, jak činí p. Havelka (na str. 79.): „Nám jest vážná morálka světská totožnou s morálkou křesťanskou, my známe pouze morálku, to jest návod, jak by měl člověk žíti šlechetně, mravně, lidsky", přes to, že i v křesťanském přikázání: miluj bližního... jest vyjádřen ideál humanity; morálka světská, positivistická, jak jsem se o ní zmínil, a morálka křesťanská, jsou přes vší podobnost morálkami naprosto odlišnými, jak ze srovnání jich patrno.

Neříkám nikterak, že by se ve volné škole nemělo vůbec mluvit o náboženstvech a o jejich morálkách; náboženstva jsou danými útvary kulturními, jsou součástkami kultury, a nemožno je přecházet mlčením; nutno však mluvit o jejich původu, jejich vývoji, jejich shodách a odchylkách, jako mluvíme o jednotlivých dějinných událostech a epochách. Také o mravnosti náboženské se promluví, ukáže se, jak ten který stupeň náboženského vývoje vyvolal v život takové a takové mravní normy, ukáže se, co jest různým morálkám náboženským společno, co jest v nich příměskem metafysickým, co zásadou všeobecně platnou; než ani tu nebude se o morálce náboženské mluvit jinak, než mluvím v dějepise o mravech starých Slovanů, o mravech germánských a podobně.

KAREL PELANT:

Dítě ubijcem dětí!

Byly to skutečně hrozné zvěsti, které ve dnech 7.—9. ledna 1909 došly z Radešovic, malé vísky u Říčan. Třinácti a půlletý hoch Skála zabil dvě holčičky a třetí poranil, náhodou ne smrtelně, vykonav na jedné z nich pohlavní akt.

Nad činem podobným nutno se zamyslit a to vážně; lacinými úvahami o „zpustlosti", která přece nemůže existovat u chlapce nedozralého, nebo zase jednoduchým konstatováním, že jest „perversním", bez ohledu na příčiny nevyjasní se věc a nepřispěje nijak k vážnému pochopení a pak po případě zábraně podobných strašlivých věcí.

Podrobme trochu rozboru osobu i čin, abychom nalezli stanoviska, z kterých možno soudit lidsky, vědomě a beze frází.

Hoch byl třinácti a půlletý, vyvinutý prý nad své stáří. Nacházel se tudíž ve stavu puberty, časového období vzrůstu, kdy z pouhého děcka stává se mladík plození schopný.

Doba tato jest vždy dobou nervové krise, horečky jednání. Proč, pochopí i laik, když si uvědomí, že tělo roste, to jest, že buňky, které dosud tvořily tělo dítěte, mění se v jiné, sesilují, ano zcela nové, dosud jen jaksi v plánu tělesném dřímající, počínají se tvořit. Plodicí ústroje vnitřní na př. dosud v latentním (ukryté, jaksi dřímající) stavu, dospívají k funkcím, přírodou jim stanoveným a tím přicházejí do mysle zcela nové pocity. Celé tělo jest v jediném nepřetržitém nervovém otřesu; co my dospělí rozechvíváme se na chvíli četbou, hudbou, dráždidly umělými (líh, tabák, káva atd.), vášněmi, což však zase ustupuje normálnímu stavu života a práce, děcko v pubertní době jest vydáno jedinému nepřetržitému toku nervového rozechvívání, způsobeného vzrůstem. Nic není na něm pevného; mění se obličej, celá struktura těla (dítě-děvčátko rozvije se během půl roku v pannu, bytost naprosto odlišnou od forem dřívějších) a s nimi nervy, nervové ústrojí, doznávají změny; nejmenší částečky jejich stávají se zcela jinými, a přerod ten, přetváření, neustálý pohyb při vnitřní, molekulární stavbě jejich má vliv pak na mysl — neboť dnes víme, že theorie o samostatné „duši" jest jen theologickou lží

a že mysl, myšlení, čili dříve tak zvaná „duše" jest celkový souhrn stavů jednotlivých buněk. Ve zdravém těle zdravý duch, říká se dosud naivně pod vlivem theologie, ač by se mělo správněji říkat: Zdravé tělo, zdravý duch, chorobné tělo, chorobný duch.*)

A tu stává se zcela snadno, že při trochu jen disposice (vloh) k degeneraci (úpadku) tělesné ona jemná tkaniva a spleteniny, z nichž sestávají se nervy, jich uzliny (ganglie) páteř a mozek odchýlí se při vzrůstu stranou od normálního průběhu vývoje, že vytvoří kdesi útvar abnormální, pathologický. Není ho třeba nikde spatřit, nelze ho ani při pitvě nalézt, neboť může existovati v některém závitu mozkovém, v některém uspořádání nervových nitek, ano možná, že jen v jakémsi neuspořádaném, zvrhlém postavení buněk nebo jich chemickém složení, kde i nejsilnější mikroskop stává se bezmocným a kde ještě ani dosavadní biologická (životozkumná) věda, která dosud není ještě na vrcholi, nemůže říci svůj soud. Ztrácí se taková nepatrná degenerovanost v nepřístupnosti lebky, v ochranném obratlovém sloupci páteře, ano snad vůbec v chemikální podstatě živé buňky — nemůžeme říci určitě, kde to místně vězí, ale můžeme soudit jen z výsledků, že stavba ústrojí není normální.

Jednou může taková anormální stavba těchto nám neznámých a nepřístupných mikrokosmů (svět v malém) vyvinouti se v geniálnost, to jest v myšlení tak skvělé, o sta let napřed jdoucí a všechno zcela jinak a lépe chápající, že normální mozky přímo nechápou tento způsob smýšlení a nositele odsuzují jakožto šílence a fantastika; příští generace teprve počíná uznávat jejich správnost. Komenský, Shakespeare, Goethe, Nietzsche mysleli pět set let před svou dobou — teprve část vysoce probudilých lidí počíná je obdivovat, většina, i kdyby je četla, jim nerozumí.

Po druhé však může se tato nepravidelná úprava zvrhnouti v opak velikosti, v nízkost činů a individuum (jedinec) tak zatížené páše činy, kterých se normální člověk vyvaruje a nad nimiž se děsí. Cítí chuť ku týrání jiného, ku bití, ano i vraždění a třeba hodně hrůznému; cítí zvrácené city pohlavní při pohledu na určité věci, ku muži, ke zvířeti, k mrtvole; někdy se tyto naprosto nepříčetné, jedině v chybné stavbě nervové původ mající pocity slučují a povstávají pak zločiny rázu tak výjimečného, že se člověk hrůzou otřásá. Mohou pak nastati tyto degenerované stavy později, po zničené soustavě nervové různými výstřednostmi, alkoholismem, pohlavním přepínáním, ale též třeba i nervovými poruchami vzniklými z myslové přepracovanosti — (nezapomínejme, že duševní práce nebo požitky rozrušují stejně tělo, neboť rozechvívávají a upotřebují celý organism!) — anebo právě v době, kdy tělo jest na přerodu, kdy jest měněno každodenním vzrůstem a otřásáno nezvyklými dosud pocity, krátce v pubertě.

V pubertě nejvíce natropí děti kousků, které častokráte mají vliv pak na celý jich život; hoši i děvčata stávají se zpurnými, hrubými (klackovitá léta!), neposlušnými, rozrušenými ano i rozvrácenými; útěky z domova, sebevraždy a zločiny dětí ponejvíce stávají se v této době.

Jak tomu zabránit?

L é k a ř e d o š k o l, u č e n í h y g i e n ě d o š k o l!

Na dítě musíme zírat jako na příštího člověka, jenž po nás vstoupí do života; co jsme my krvavými zkušenostmi zaplatili, to mu má být uspořeno. A nejdráže, zdravím, spokojeností, celou životní radostí ano i existencí platí se vždy zkušenosti sexuální, o nichž nikde není dáváno poučení, vážné, přátelské a lidské, které se ponechávají vždy jednotlivci, za‑e jen nezkušenému a nevědomému děcku, jež padne často do propasti!

Jednou již, přes odpor všech pokrytců, darebáků a klerikálů, kteří mají zájem na udržení tohoto stavu nevědomosti přes ohromné škody zdravotní, majetkové a myslové z toho vyplývající, musí se zvolati: H y g i e n a s t a n i ž s e s o u č á s t k o u v y u č o v a c í!

Co jsou platny všechny dějiny a rodokmeny Přemyslovců a Habsburgů, popisy velryb a tuleňů, kterých dítě třeba jakživo neuvidí, v přírodopisu, a celá taková školská učenost, když dítě béře škodu na celé své bytosti a poškozuje třeba pak dále celou společnost! Znát musí dítě nejprve tělo, svoje a tím i bližních, aby vědělo jasně, jak má žít normálně, jak se chovat, by neublížilo životu svému a cizímu a jak pod vlídnými a zajímavými radami jeho tělo vyvíjí se zdatně, tak aby překonalo krisi pubertní, kde setká se zase s přítelem ho vedoucím, školním lékařem.

Problém učení hygieny na obecných školách až i do poučení pohlavního není žádným strašlivým problémem; vzdělanější národové dávno již zavedli je do učení, poněvadž cítí tuto nutnost, aby rassa se uchovala zdatnou.

Mám po ruce školní americkou knížku „The Child's Book of Health" (Dětská kniha zdraví), Ginn & Co. Boston, kde jest postupováno tak znamenitě, že se člověk jen musí obdivovat důmyslu autorově. Počíná na př. ukázáním, jak tatínek pečlivě ráno natahuje hodiny, aby správně šly; vaše tělo jest také hodiny, musíte je ošetřovat; jaká jsou v něm kolečka, svaly a kosti; co dělají, jak tikají a zapadají v sebe; jak se jednotlivé součástky, mohou poškodit ale jak se

*) V oněch dnech psal referent „Venkova": „. . . vrah dokonal své dílo a čistá duše nevinného děcka u l é t l a d o n e z n á m a." (!!) Kde v tom těle nabrala křídla, o to se katolicko-poetický referent nestaral.

jim může prospět; rady hygienické jsou doprovázeny obrázky a tabulovými nápisy; ukáže se vliv alkoholu, a také zase tělesná cvičení.

A to jest knížka, kterou čtou děti osmileté, — ovšem americké, a není divu, když pak vyvstává silný národ, který překonává hračkou ve všem celý starý svět!

Avšak k této součástce vyučovací by musila přistoupit závazná instituce školního lékaře, nutného i v každé nejnepatrnější vesničce. Přece chceme děti vychovávat a výchova není jen čtení, psaní, počítání, ale vytvoření člověka! A jaké pak jeho tvoření, když nám ze školy vyjde tělesně poškozená bytost! Lékař by ihned rozpoznával mnohé, co učiteli jest skryto; tam kde učitel vidí třeba jen roztržitost, nedbalost, vzpurnost, lékař by rozpoznal zárodky nemocí, duševní poruchy, onanii a jiné vlivy, jež zhoubně působí v mysl — a zakročení v čas, mírné a přátelské (soukromá rozmluva s dítětem, jež nabude důvěru v dobrá slova a řídí se jimi, neboť i dítě má svou čestnost a gentlemanství!) zabránilo by často věcem takovým, jako jsme viděli v případu Skálově.

Slyším volat: Ale kde vzít na to vše čas a peníze?

Zcela jednoduše: odstraněním zbytečností ze škol, na př. přikázáním náboženství jednotlivým církvím, zase jako tomu jest v Americe. Náboženství do škol nepatří; to jest věcí církví, aby učily svá dogmata svým stoupencům, dogmata, která se navzájem vylučují a jež se příčí velmi často výchově, ano i zdravému rozumu. Platy za katechismy a katechety náboženské stokráte lépe by se vrátily lidstvu pro jeho štěstí, kdyby byly obráceny na katechismy zdraví a zpovědníky těl, jimiž v první řadě má být lékař a nikoliv kněz.

Ale jest též jeden důvod pro lékaře, jenž má nahradit kněze.

V těch zatemnělých chvílích, kdy nervově poškozené tělo rozhodne se pro zlý čin, hraje několik složek myšlenkových; mezi ně patří i náboženství. Náboženské šílenství, vraždy, extase, v nichž jest dopouštěno sebevražd neb jiných hrůzných činů jsou toho doklady — zase zcela pochopitelno pro člověka objektivního. Vše mystické, tajemné, záhadné útočí na mysl, která není normální a jež zabývá se a luští otázky, na něž nestačí svým vzděláním a které často pro svoji bezpodstatnost jsou vůbec neluštitelny; k tomu přistupují všeliké theologické theorie, které jsou nenormálnímu mozku jedem na př. theorie odpuštění hříchů.

Buddhism, jenž chápal, jak strašlivou ranou pro ethiku by bylo, kdyby se lidstvu dala naděje, že za páchání zla ničeho se nestane, má ve své soustavě základní větu: Co jsi zasil, sklidíš. Není trestu ani odplaty, vezmeš zpět jen, co jsi spáchal. Katolictví řeklo však: Budeš za zlo trestán nekonečně násobně (peklo); požádáš-li však, bude ti prominuto (modlitba, zpověď). A na tuto theologickou konstrukci upírají zločinci svůj anormální mozek: italský bandita se vroucně modlí dokonce již před činem, a Skála doznal, že se modlil po vraždě, aby nebyl vyzrazen a před tím v naději, že bůh mu čin odpustí. (Venkov, Hlas Národa, Nár. Listy a jiné.)*)

Nepřičítáme celý čin Skálův církvi; víme, že zde pracovaly složky, puberta, snad degenerace, snad též alkoholism předků, celé dnešní sociální prostředí, mizerné dnešní školství, ale konstatujeme též jako sociologický fakt, že zde náboženství hrálo též svou úlohu a přispělo k činu. Možná, že bylo prvním popudem, totiž vědomí beztrestnosti a odpuštění a pak že přišel čin, možná, že prvý byl převrácený pud po krvi a úkoji a náboženství bylo sekundárním (druhotným) dodatkem, jimiž se toužený zločin ulehčoval a svědomí přístupnějším činil — nerozhodujeme, ale faktem jest, že zde úlohu hrálo.

Škola jednou musí být věnována výchově a ne výrobě pathologických individuí; učení hygieně, povolání lékaře do škol a odstranění kněze z ní jest prvním krokem k této příští dílně duchové. Volná škola stává se sociologickou nutností.

M. J. LADA:

Děti-harfeníci.

Za posledních 13 let, totiž od září 1885 do září 1908, vystoupilo z jedné dvojtřídky v okrese nechanickém 159 dítek. U všech zjistil jsem jejich zaměstnání a shledal jsem, že do

*) Současně přišla mi americká pošta, z níž vyjímám tento případ, jenž se stal v Denville, Ky, Spojené Státy: „Elmer Hill, jenž obviněn byl ze znásilnění a zavraždění Marie Vomáčkové, 12leté školačky, kterýž hnusný zločin přihodil se minulého úterka, byl minulé noci vyvlečen z malého vězení v Monticelo zástupem asi padesáti zakuklených mužů a pověšen. Lotr na celém těle se třesa, prosil muže, aby darovali mu život, leč jeho slova neměla účinku. Jeden z mužů posadil si Hilla k sobě na koně a všichni odjeli ke Greasy Creek, kde se zastavili Zlosyn teprve, když měl oprátku na krku, přiznal se ku svému činu. Úplně zlomen na těle i duchu, vyprávěl jim celou historii, jež nenechá se opakovati a pak prosil mstitele, aby mu zazpívali jednu z písní, kterou prý v mládí svém slýchal při náboženských shromážděních Žádosti jeho bylo vyhověno a po té se ještě vůdce s odsouzencem pomodlil Týž jektal při tom zuby a dal se do úpěnlivého křiku, když mu mstitelé hodili druhý konec provazu, jejž měl již na krku, přes silnou větev stromu Leč v nejbližším okamžiku zadrhnuto mu bylo hrdlo a tělo vytaženo do vzduchu. Když se byli mstitelé přesvědčili, že lynčovaný jest mrtev, zanechali mrtvolu visící na osamělém místě. (Slavia.)

ciziny harfeníkům prodáno bylo 10 chlapců a 11 děvčat t. j. 13·21%. V posledních letech je toto procento nižší, ale před třinácti lety bylo značně vyšší.

Řekl jsem, že byly děti ty prodány. Ano, v pravém slova smyslu prodány na tři roky harfeníku-zaměstnavateli. Dostane otec za chlapce obyčejně 160 K, za děvče 240 K, z čehož polovičku dostane ihned, druhou později. Také cestu do Ruska neb Srbska i zpět po třech letech zaplatí zaměstnavatel.

Nebudeme líčiti v dnešní úvaze, co zkusí, kam jezdí atd., všimneme si rodinných poměrů uvedených dětí, abychom zjistili příčinu jich prodeje. (Neuvádíme jména jich ani počátečními písmeny, nýbrž jen písmeny abecedy a uvedeme nejprve chlapce, pak dívky.)

1. *A* — chlapec byl v Rusku. Když se vrátil, vstoupil do práce v panském dvoře. Píská flétnu a chodí s místními hudebníky hráti do hostinců o tanečních zábavách. — Otec je domkářem a byly čtyři děti, 2 hoši a 2 dívky. Starší bratr zde uvedeného byl též v Rusku a po návratu je dělníkem na dráze. Obě sestry jejich jsou vdány a dostaly věnem 1200 K. Nedohnala je tedy nouze.

2. *B* — chlapec, byl prodán do Ruska. Když po třech létech se vrátil, zůstal doma při polním hospodářství. Odbyl si vojenskou službu, kterou strávil při vojenské hudbě. Hraje s hudebníky na flétnu. — Otec je chalupníkem a byly jen dvě děti. Mimo uvedeného hocha ještě děvče, které vyučeno bylo šití šatů a provdala se. Věnem dostala 3000 K. O nouzi naprosto nemůžeme ničeho říci.

3. *C* — byl v Rusku. Tam ale dostal tuberkulosu plic a přijel domů zemříti. — Otec je domkářem a pracuje též v panském dvoře. Mimo uvedeného hocha jsou ještě dvě dívky. Jedna provdána s věnem asi 1200 K, druhá, posud svobodná má slíbeno 2000 K. Zase o nouzi nemůžeme se zmíniti.

4. *D* — byl v Rusku, kde zachvácen tuberkulosou plic a doma pak zemřel. — Matka vdovou a dělnicí. Děti byly tři, syn a dvě dcery. Obě již vdané a starší než námi uváděný mladík. Jedna z jeho sester byla též v Rusku, kde měla tři děti, které též zemřely. Nyní má pět dětí.

V tomto případě mohli bychom spíše připustiti snad nouzi, jakožto důvod k prodeji dětí, ale vhodná příležitost ku práci (ve dvoře) a nedostatek čeledi tomu odporuje. Nynější živobytí četné rodiny dosvědčuje, že by se lehčeji uživili dříve než dnes.

5. *E* — byl v Rusku. Nyní vojákuje. — Otec domkářem, jemuž polní hospodářství slušné živobytí poskytuje. Mají jen dva hochy. Starší bratr je dělníkem celý rok zaměstnaným v cukrovaru.

O nouzi se nemožno zmíniti.

6. *F* — byl v Rusku. Po odbytí vojenské povinnosti teprve se začal učiti tesařství. — Otec je domkářem a obecním zřízencem. Je totiž ponocným, polním hlídačem, strážníkem a listonošem. Uvedený mladík má dvě sestry, z nichž starší byla v Srbsku. Nyní je vdaná a chodí do tkalcovny. Mladší též chodí do tkalcovny. — Polní hospodářství i vedlejší slušný příjem poskytuje slušné živobytí. Otec rád se napije.

7. *G* — byl v Rusku. Po svém návratu je dělníkem. Do Ruska nechce již jíti. — Otec byl alkoholik, který svou celou mzdu propil. Domek připsán byl na matku. Oba jsou již mrtvi. Otec se v opilství oběsil, matka následkem ran do prsou měla chrlení krve. — Jsou čtyři děti. Mimo *G* ještě tři dcery, z nichž nejstarší je posud v Rusku a má jedno nemanželské dítě. Druhé dvě slouží. Po smrti matky byl přepsán domek na syna téměř bez dluhů a bez nepatrného zatížení způsobeného proplacením mírného věna děvčatům.

Zde můžeme přiznati nedostatek peněz, ale nedostatek tento zaviněn alkoholem.

8. *H* — byl v Dalmacii. Domů přišel v chatrném obleku, bez peněz i houslí, že otec zařekl se, že ho více nikam nepustí. Nyní slouží u hospodáře. — Otec alkoholik a domek je připsán na matku. Dětí je dosti. Celkem čtyři hoši a jedno děvče. Hoši slouží, jeden chodí do školy, děvče chodí do tkalcovny. Příčinou prodeje dítěte je alkoholismus.

9. *Ch* — je posud „ve světě“ se svým švagrem. — Otec byl chalupníkem a jeho chalupa patří k největším ve vsi. Když od svého pěstouna přejímal chalupu, byla bez dluhů a ještě peníze na hotovosti, když ji před krátkým časem předával synovi, byla obtížena značným dluhem a ještě si zajistil pro sebe i svou ženu veliký výměnek. Sám i jeho žena neradi dělali, také si pivečka popřál. Dětí bylo více, pět dcer a čtyři synové. Čtyři dcery provdal s nestejným věnem, první 4000 K., poslední jen 400 K., pátou prodal do Ruska (o té se ještě zmíníme). Jednomu synovi popustil chalupu, tři poslal do světa. Nejstarší byl v době války rusko-japonské v Port-Arturu, mladší na Kavkaze (domů se nehlásí) a nejmladší (výše uvedený) je v Rusku.

Bída a nouze to nebyly, které donutily by otce prodati tolik dětí do otroctví.

10. *I* — v posledních dnech vrátil se z Ruska. Otec vdovec a živí se nyní obuvnictvím. Pokud nebyl vdovcem, měl pronajatý hostinec. Jedna dcera sloužila a nyní chodí do práce, mladší syn slouží u hospodářů již od svého desátého roku.

V tomto případě mohli bychom připustiti jakousi výpomoc v nouzi penězi za syna obdrženými.

Zajímavější pozorování skýtají nám dívky o nichž se nyní zmiňujeme.

11. *J* — je v Srbsku. Za první tříletí ve světě „vysloužila si“ jedno nemanželské dítě. Byla nějaký čas doma, ale zase odjela, tvrdíc, že „ten její“ — nějaký to pán — si ji vezme. Záhadný ten pán je prý majitelem hostince. — Otec alkoholik, který o rodinu se nestará, časem s ní nežije, hodně vydělá (je kovářským pomocníkem), ale o výdělek nestojí a dlouho na témž místě nepracuje. Mimo uvedenou dívku jsou ještě tři děvčata a jeden chlapec, kteří všichni slouží u hospodářů.

Alkoholismus otcův přivedl dítě do otroctví harfeníků.

12. *K* byla v Srbsku a přinesla si nemanželské dítě, které zůstalo v zemské porodnici v Praze. Přátelé její tvrdili, že otcem jejího děcka je nějaký důstojník, který si ji vzíti chce (vynikala krásou), ale ona nechce o něm ani slyšeti. Několikráte jí poslal peníze. Nyní je kdesi „dámou z polosvěta“.

Matka zemřela na tuberkulosu plic, otec alkoholik, se oženil a po jeho smrti nevlastní matka se o zaopatření nejstarší dcery prodejem co nejdříve postarala. Mimo ni starala se ještě o jednu dceru a syna nevlastní a jednu dceru vlastní.

13. *L* — matka jednoho nevlastního dítka je posud v Rusku. Je starší sestrou jinocha uvedeného pod číslem 7. *G*.

14. *M* — je posud v Rusku. Provdala se za „pohlavára jedné čety harfeníků“. O rodinných poměrech promluveno při čísle 9. *Ch*.

15. *N* — byla v Rusku. Doma se pak provdala za hudebníka, a se svým mužem zajíždí do Ruska. — Matka, chudá vdova, sloužila. Dcera matce své odvykla a jí si nevšímala. Když onemocněla a dlouhý čas v nebohém stavu v nemocnici ponenáhlu život svůj dokonávala, dcera jí nenavštívila. Matka před smrtí v nemoci často říkala,

že by ani jedno dítě vícekráte „do světa“ nedala, kdyby jich měla třebas deset.

Třeba matka chudá byla, nemusila by dcerka do světa. Když matka ji uživila do čtrnácti let, byla by se dcerka uživila sama po vyjití ze školy kdyby chtěla pracovati.

16. *O* — byla prodána do Srbska, kdež však se jí špatně vedlo, od společnosti prchla a vstoupila do služby. Slouží posud. — Otec domkářem a dosti je oddán alkoholu. Mimo ní má dva hochy a děvče.

17. *P* — byla v Mandžurii. Tam prý měla známost se synem popovým, hostinským a s ním měla tři děti, všecky předčasně ve věku od 14—17 let. Před třetím porodem přijela domů, aby děcko přišlo na svět zdravé, neboť „ten její“ si ji bez dítěte nechce vzíti. Zpět posud neodjela. — Otec je dělníkem, podruhem. Je silně oddán alkoholu. Dětí je mnoho a všechny dosud ke škole patří. Tři chodí do školy, čtyři jsou ještě doma. Matka na zapřenou chodí do vzdálených krajin a vydává se za pohořelou.

18. *R* — jediné dítě chalupníka, byla se svým strýcem a tetou (viz čís. 14.) v Mandžurii. Tam byla zastřelena ruským státním policistou, který sebe také zastřelil. Jedna verse praví, že si ho nechtěla vzíti za muže, druhá, že na ni žárlil, že chtěla i jiné a třetí, že zpronevěřil státní peníze a s ní je utratil. — Otec pije mnoho piva a hraje rád v karty, matka je sestrou uvedených pod čís. 14. a 9.

19. *S* — je prý u sestry v Rusku, která je v Rusku provdána. Podrobných zpráv jsme se nedopátrali. — Mnoho dětí. Otec je alkoholik, který s rodinou dlouhý čas nežije a když žil, ženu svou surově trýznil. Matka i sourozenci navštěvují tkalcovnu.

20. *T* — byla od čtrnáctého roku svého věku v Rusku a do šestnáctého roku dvakráte potratila. Nyní žije doma u otce, který je pomocníkem soustružnickým a výdělek jeho je slušný. Matka její často opustila muže a s některým harfeníkem potulovala se po Rusku. Také nyní nežije se svým mužem, nýbrž sdílí domácnost s jiným pomocníkem soustružnickým.

21. *U* — je v Rusku a co nejdříve přijede domů. Starší její bratr slouží. Otec její je sadařem a alkoholikem.

Ukončujeme tento psychologický i sociální obrázek právě koncem občanského roku 1908 a víme, že není úplný. Prozatím nemůžeme více říci. Shrneme jenom svá pozorování a vyvodíme důsledky.

Život „ve světě“ je mnoho neváb1. Valná většina po třech letech (na která byli prodáni) vrací se do své domoviny a nikdy více nejdou do Ruska neb Srbska. Slouží buď u rolníků, chodí nádeničiti neb i v dospělém věku učí se řemeslu. Tolik u hochů. Jinak u děvčat. Doma práce se obyčejně nechopí, stydí se. Přijíždívaly domů „jako princezny“ a práci odvykly. Mnohé z domů odjely, jiné by rády jely, ale není peněz a zaměstnavatel bojí se je znovu najmouti, aby mu neutekly a nežily svým způsobem.

Jak žijí děvčata „ve světě“? Množství nemanželských porodů a potratů svědčí o jejich životě. Jinak ani hoši ani dívky rádi nevypravují o svém životě v cizině, zejména ne důvěrně a co vypravují, pravda asi není.

Co je příčinou, že rodiče děti prodávají? Na to není jednoduchá odpověď. Směle můžeme tvrditi, že to není ani nouze, ani bída a zdá li se v některém případě, že tomu tak jest, vzpomeňme si, že čtrnáctiletý mnohý chlapec a děvče musí si samo chléb vydělávati a jsou chudší rodiny, které dětí svých nezaprodávají.

Je to spíše jakási touha po penězích, touha po životě bez těžké práce a touha po brzkém zaopatření dětí. Penězi za děti utrženými zvýší se věno druhých dětí, o děti nemusí se rodiče starati a ještě děti přinesou domů někdy nějaký peníz. Tento bývá ale nepatrný a zřídka. Kdyby dali dítě na učení, musí dítě šatiti, někdy i mistrovi za vyučení zaplatiti. Větší měrou však má tu vliv zhoubný alkoholismus. Podaří-li se omeziti tento kořen zla, pominou ty nejrůznější jeho následky.

Otcům i dětem.

Otevřte kteroukoliv knihu, budiž i nejslavnější báseň světová, nenajdete v ní ničeho, co by se dalo srovnati se žvatláním šťastného dítěte, které myslí nahlas.

Zkoumejte pečlivě i každou z jeho nehorázných hloupostí, každou z jeho neobyčejných pošetilostí a naleznete v ní vždycky roztomilé snění, roztomilou myšlenku či nápad, zrno naivní poesie; skrývají se jako rosná kapka.

Pospěšte si tatíčkové, pospěšte si mladé maminky, abyste se potěšili svým drobátkem. Zítra — již bude míti knírky — ano, zítra již! A vy budete míti již sněhy na hlavách. — Zítra se již začervená, jestli mu budete povídat o jeho světlé hlavičce a růžových nožkách.

Pospíšíte si? Otcem býváme celý dlouhý věk, ale tatíčkem jen jediný den.

*

A ty, můj miláčku, dobře poslouchej, co ti nyní řeknu: „Když tě tatínek objímá, když ti čechrá vlásky a vzhlíží na tě dlouhým vlhkým pohledem; když tě večer béře na svůj klín, kde ti tak teplo bývá; když tě hýčká a vypráví dlouhé pohádky; když tvou ručku skrývá v dlani svojí, když se šepce zeptá: máš mne rád?; když tě kolem krku béře; když tě líbá dlouhým polibkem v růžové tvé tváři — tehdy si vzpomeň, miláčku můj, na děti, jež nemají ani otce, ani matky, ani lůžka, ani polibků; tehdy začni myslet na vděčnost; neboť nemáš jiného prostředku, jímž bys splatil dobrému otci, kterýž ti dává všecko a nežádá ničeho.“

Nepocítils ještě zachvění, jako potřebu splynouti s tatíčkem, tehdy, když jsi cítil, jak srdce jeho tluče na tvojí hrudi? Byl by to důkaz pro vás oba, dítě milé, že jste ještě jedna bytost. Máte totéž jméno, tentýž mrav. Jen si všimni! Podobáš se tatínkovi. Jeho život je tvoje žití, a mohlo by se říci, že se ochuzuje, aby tebe obohatil; kapku po kapce dělí se s tebou o svou

mladistvost, jsi z ruky jeho živ, miláčku. A dříve, neb později, až ty sesílíš, tvůj starý přítel začne slábnouti. A jestli tehdy nezlíbáš bílý jeho vlas a nepodepřeš jeho rameno, bídákem budeš, jenž odepřel zaplatit svůj dluh. —

Leč nejlépe jest, dítě milé, platiti denně, co jsme dlužni komu. Proto, uvidíš-li večer, an se otec k tobě na postýlce sklání, vezmi hlavu jeho do svých drobných ruček a tichounce, tak tichounce, aby to ani mušky neslyšely, řekni mu:

„Tatíčku, máš mne tolik rád, děkuji ti.“ —

A když ten dobrý přítel tvůj tím bude potěšen, obejmi jej z lehýnka, dej mu dobrou noc.

„Oh, malý čtenáři, kdybys byl na mých kolenou, však bych tě naučil objímati tatíčka.“

Z francouzského *V. Jordán.*

Případ inspektora Libického.

Že klerikální nepřátelé našeho školství neomezují se ve svých útocích a denunciacích jen na učitele ukazuje případ vinohradského okresního školního inspektora Libického:

Dne 30. listopadu konala se na Král. Vinohradech okresní porada učitelstva, v níž referent konferenčního výboru podával následující návrh školního řádu pro mládež:

„Milé dítě! Škola tě připravuje pro tvůj budoucí život. Važ si jí, rádo do ní choď, rádo se uč, neboť pro sebe se učíš! Škola dává základ tvému štěstí. Měj v úctě učitele, protože oni zastupují ve škole tvé rodiče! Měj k nim důvěru a lásku, neboť nemají většího přání, než aby z tebe vyrostl řádný, poctivý, a šťastný člověk.

Vše co dobré a prospěšné, vzešlo z práce, proto i ty pracuj pilně doma i ve škole. I učení je práce. Pamatuj, že touto prací nabýváš vzdělání pro život. Jen vzdělaní občané mohou prospěti svému národu.

Nezanedbávej vyučování bez vážné příčiny a do školy přicházej v čas, maje všechny věci k učení potřebné. Škoda každé marné ztracené chvíle! Dbej ve všem čistoty, neboť podporuje zdraví. Třebas chudobně, jen když čistotně.

Poslouchej bedlivě každého příkazu svých učitelů, šetři každého jich pokynu. Mluvíš-li s kým, čiň tak bez ostychu, skromně a slušně. Slušným chováním, pílí a pozorností získáš si lásky učitelovy a způsobíš radost svým rodičům.

Ke svým spolužákům buď vlídný a upřímný, úslužný. Pomáhej slabším a mladším dávej dobrý příhlad. Nechovej k žádnému zášti neb nenávist v srdci svém.

Přítele mezi spolužáky hledej mezi mravnými, pilnými. Neposmívej se nikomu pro vady tělesné neb duševní! Zakazuje se ti návštěva tanečních zábav, schůzí a společností, jež jsou pouze pro dospělé.

Pamatuj, že zdraví je největší poklad; proto šetři zdraví svého i bližního. Pohybuj se často na volném vzduchu. Chceš-li si zachovati zdraví tělesné i duševní, varuj se nestřídmosti, kouření a pití lihových nápojů. Buď opatrný při nemocech nakažlivých.

Miluj přírodu! Ona tě živí, dává ti zdraví a poskytuje všem lidem těch největších a nejčistších radostí. Nemuč zvířat! Šetři užitečného ptactva a jeho hnízd! Neškoď rostlinám, bez nichž by byl svět pouští. Proto netrhej jich bez potřeby, nelámej větví, neboť i rostliny žijí a umírají.

Miluj pravdu a jednej vždy dle pravdy. Největším škůdcem společnosti jest lež. — Šetři cizího majetku. Vystříhej se nepoctivosti! Konej vše tak, abys nikdy a před nikým za své jednání nemusel se stydět! Častá vzpomínka na rodiče i na osoby, k nimž lneš láskou a úctou, jistě tě ochrání činů, jimiž bys poskvrnil svoji čest, nejdražší statek každého člověka.

Po celý život si pamatuj, že nejlepším člověkem je ten, jenž užitečnou prací se srdcem čistým, nevinným svůj život prožije. Žij snášelivě s lidmi jiného přesvědčení.

Jsi Čech, dítě českého otce i české matky, potomek národa slavného! Až vyrosteš, vždycky a všude se k tomu hlas! Své vlasti české nejvíce prospěješ, stane-li se z tebe vzdělaný, pracovitý a poctivý člověk.

Úctu vzdej cizině — lásku vlasti! Šťastným být a jiné blažit, toť úkol tvého života, proto zdokonaluj se usilovně tělesně i duševně, abys mohl blahodárně působiti v rodině, obci ve státu!“

Katechetům se navržený školní řád nijak nezamlouval, protože v něm nemohli nalézti svého „boha“, ač, jak nás znalci katolického světového názoru ubezpečují, jest jejich bůh jednak „všudypřítomný“ a jednak „neviditelný“ a je proto „neviditelně“ přítomen i v onom školním řádu. Přes to však krátkozrací katecheti to tam nenašli a proto žádal jejich jménem p. Vítek, aby do školního řádu vložen byl odstavec „Zbožnost“ s těmito ustanoveními:

„Miluj boha a řiď se jeho přikázáními. — Plň příkazy boží a tím prokážeš pravou zbožnost.

Cti boha nejen modlitbou, ale i vzorným životem, užitečnou prací a čistým nevinným životem.“

Školní inspektor jako předseda schůze dal nejprve hlasovati o návrhu referentově, který měl ohromnou většinu, načež hlasovalo se o doplňku katechetů, pro nějž se zdvihlo jen 20 rukou. Již z toho je patrno, že školní inspektor jednal úplně korrektně a objektivně. Ve snaze, aby se mu nemohlo vyčítati stranické jednání, přiložil dokonce minoritní návrh k výpisu z konferenčního protokou a zaslal jej všem správám škol.

Výsledek hlasování ovšem pobouřil klerikální kohouty.

V denunciačních článcích v Čechu a interpelaci na radě říšské viní inspektora z volnomyšlenkářské agitace, z nezákonného jednání a žádají jeho odstranění. Soudný čtenář zajisté seznal, že všecky tyto delikty spadají v obor bájí, v jichž vymýšlení jsou klerikálové pravými virtuosy.

Může-li se zde vůbec o nějakém vinníku mluviti, zajisté není jím inspektor, nýbrž veškeré učitelstvo okresu. Ovšem orgán pražského arcbiskupa nemůže a nesmí uznati důvody, kterými učitelé při svém rozhodování se řídili. Že na veřejných školách jsou i děti bezkonfesijní, že projevy učitelstva opřeny

jsou předem o pravdu vědecky zjištěnou a nestojí v nijakém odporu k církevní morálce, a konečně, že školní řád, jakožto souhrn mravních zásad jest tak založen, že ani ztráta víry dítěte nemůže správnost jeho ustanovení zviklati, to vše Čech a jeho zuřivý průvodčí zúmyslně ignorují. Motivují svůj výpad, jako by byli uraženi na náboženském přesvědčení a zatím to není nic jiného, než zaslepená zášť proti pokroku vůbec.

Jest na vinohradské veřejnosti, aby dalším štvanicím proti školnímu inspektorovi a učitelstvu učinila přítrž. Městská rada, autonomní členové školní rady, všecky politické organisace, které boj proti klerikalismu mají ve svém programu i pokrokoví rodičové, měli by se nyní na příslušných místech důrazně ozvati. Tolik kulturního uvědomění předpokládáme u svých spoluobčanů, že za žádnou cenu nedopustí, aby naše školství ovládáno bylo diktátem několika fanatických páterů a Vinohradům vpáleno bylo ohavné znamení, že jsou démonem reakce.

Pokrokoví rodičové.

RŮZNÉ ZPRÁVY

Malá prosba v zájmu velké věci. Náš „Havlíček" se velice šíří. Jest už ho přes milion čísel mezi lidem, který jej má rád a s láskou jej čte. Lze říci, že koná velikou službu věci pokroku, což se později jistě ukáže zřetelně. Zejména líbí se lidu v „Havlíčku" úvahy psané ve formě rozmluv aneb ve způsobu povídky. — Redaktor „Havlíčka" v zájmu co nejlepšího obsahu svého listu obrací se tímto na přátele-učitele, kteří mezi lidem žijí a dovedou duši lidu porozuměti, a žádá je o přispívání do „Havlíčka" krátkými, co nejpopulárněji psanými článečky, a vedle toho: příběhy ze života lidu neb povídkami toho druhu, jako v dosud vyšlých číslech byly: Pantáta Sluka, Potulky krajem, Černá ves, Povídka o hrachu v botách a p. Redaktor nechce nějaká pracně vyšpekulírovaná říkání, ale prosí hlavně o popis skutečných příběhů, protože právě to, že obyčejně píše se o smyšlených dějích, píše se mnohé zbytečně. Přátelé-učitelé! Snad každý z Vás někdy v životě zažil příběh, který je charakteristickým pro povahu klerikalismu Nuže, popište jej a pošlete pak redakci „Havlíčka". Vykonáte tím dobrou věc. Sami vidíte jistě, jak práce naše na venkově začíná již působit, nuže, zde máte v uvedeném příležitost také svojí hřivnou přispěti...

Redaktor „Havlíčka" je přesvědčen, že v naší obci učitelské najde se dosti těch, kteří jeho prosbě vynasnaží se vyhověti a proto hned přidává ještě několik poznámek jaksi „technických". Prosí: aby psáno bylo klidně, jasně, prostě a bez rozčilování a zlobení se. Poučení, z napsaného pro čtenáře vyplývající, nechť není vtíravé, řvavé, ale takřka jen mimochodné. Při psaní mějtež, prosím, na paměti, že píšete pro dvě stě tisíc dobrých lidí*) a pomyšlení to řiď ruku Vaši, aby vážila dobře každé slovo. Budiž dále pravidlem, aby článeček, besídka neb povídka vešly se do jednoho čísla. Nelze-li to, budiž věc tak upravena, aby sestávala ze samostatných částí, z nichž každá asi jednu stranu „Havlíčka" obsáhne.**) — Redaktor „Havlíčka" doufá, že na toto vyzvání hodně mnoho dobrých věcí v brzku dostane a těší se již předem, jak to našemu „Havlíčku" prospěje a jaké z toho poroste na poli lidovýchovy zdárné a zdravé ovoce. Díky srdečné předem všem, kteří tak učiní! *J. M.*

*) „Havlíček" má 100 tisíc výtisků náklad a každé číslo jistě průměrně čtou dva lidé!

**) Kdo neví, mnoho-li jeho rukopis vydá řádek v sazbě, může to zjistiti takto: spočte si, kolik písmen v rukopise jeho čítá průměrně jeden řádek a srovnáním čísla toho s počtem písmen v jedné řádce „Havlíčka" — což činí asi 40 písmen — zjistí snadno, kolik celá jeho práce přibližně vydá řádek v sazbě.

Nedostatky našeho školství. Před nedávným časem pořádána byla v Praze významná schůze školská: O nedostatcích pražského a okolního školství. Ač nevíme právě, jakých měla tato schůze následků positivních, přece jen velice se nám tato myšlenka zamlouvala. Jest jistě na těch, jimž i dnes ještě zbylo kus zájmu o naše školství, aby nezůstalo na jediné té schůzi. Jest třeba stálou a účelnou akcí probíjeti kožené svědomí tak mnohých našich autonomistů, aby alespoň nepřekáželi, nechtějí-li už prospívati zdravému vývoji českého školství. Bylo by pak jistě radostným úkazem, kdyby takovéto kritické schůze o nedostatcích školství pořádalo učitelstvo všech školních okresů. Všude zajisté nalezne se tolik materiálu, že by ne na jedinou, ale na deset vážných schůzí dostačil. Dnes poukazujeme ve zvýšené míře na nezákonitosti v t. zv. uzavřeném území. Bude dobře poukázati na ně také u nás doma — jak bují pod ochranou naší autonomie. Ovšem, všude není učitelstva dosti odvážného, aby odvážilo se takové akce, jež autonomii a různým okresním veličinám příliš by zabíhala za nehty. Jsme však ochotni zavésti ve Volné Škole stálou a význačně umístěnou rubriku: Nedostatky našeho školství. Do této rubriky přijímati budeme oprávněné stesky a poukazy na zanedbané školství ve všech směrech. Prosíme tedy své čtenáře, aby takovéto účelně a bez kompromisů psané statistiky a články hojně nám zasílali. Neboť to jest důležitou jistě vlastností volné školy, aby její hospodářské úkoly byly zdárně plněny a obstarávány. Snad průběhem doby nastřádá se nám tolik zajímavého materialu, že poskytne základ k obsáhlejší studii o nedostatcích českého školství vůbec. Zprávy týkati se budou: přeplněných tříd, stavu budov, obsazování míst a vlivů stranických na školství, veřejné péče o mládež, klerikálního usilování i všech těch dalších otázek, jež pro vývoj školství mají plnou důležitost. Očekáváme, že tato rubrika, bude-li si jí učitelstvo hleděti, vykoná dobře svůj úkol.

Sebevědomí učitelské. Před dvaceti léty psal Janů svou knihu o sebevědomí učitelském. Bylo by dobré, vytisknouti ji v novém nákladu a zaslati mnohým sborům na Vinohradsku. Učitelstvo okresu vinohradského — jak všeobecně známo — přijalo na své okresní konferenci domácí a kázeňský řád pro mládež vycházející z laické morálky. Z toho ohromný poplach mezi velebníčky, denunciace učitelů i inspektorů a konečně i interpelace v parlamentě. To vše nebylo by tak zlé, tyto denunciace nemohou ublížiti. Ale slabiny usnesení konferenčního se ukazují jinak. V domácích konferencích po okresu vinohradském domáhají se kněží změny tohoto řádu ve svůj katolický smysl. Učitelstvo některých sborův, jež na okresní konferenci hlasovalo pro laický řád, hlasuje v těchto domácích konferencích pro řád — klerikální. Tak na př. v Michli a Nuslích. Toto nedůstojné a zbabělé jednání hodno je odsudku co nejpříkřejšího. Očekáváme ovšem, že veškero ostatní učitelstvo okresu vinohradského dá těmto „charakterním" lidem — náležitý díl.

Je učitel náboženství, jenž není katechetou z povolání, povinen dodržovat hodiny vyučovací? Stává se dost často, že farář nebo kaplan hodin vyučovacích ve škole řádně nedodržuje, maje za to, že, není-li katechetou, může do školy docházeti, kdy chce, a že mu po případě stačí prostá omluva, že pro ten neb onen kostelní výkon do školy v čas přijíti nemůže. Upozorňujeme v té příčině na vynesení zem. škol. rady ze dne 17. května r. 1870 č. 2994, v němž se doslovně praví: „Kde však duchovenstvo místní ve škole nauce o náboženství vyučuje, budou učiteli náboženství nezřídka jiné pilné práce povolání jeho na překážku, aby hodin nauce náboženství věnovaných přísně šetřil.

V případech takových zůstavuje se vlídnému dorozumění mezi správcem školy a správcem duchovním, aby nezbytné přerušení řádu vyučovacího co nejméně znáti bylo. Správce duchovní je zavázán, aby zaneprázdnění své správci školy v pravou dobu oznámil. Správce školy bude péči míti o to, by hodina vyučování náboženství určená vyplnila se případně vyučováním ostatním předmětům učebným, a shodne se se správcem duchovním o hodinu, kdy by tento zameškané vyučování náboženství mohl nahraditi. Nikdy však dovoliti se nemůže, aby místní správce duchovní v kteroukoli dobu, kdy mu libo, do školy vstoupil a počna zameškané vyučování náboženství, vyučování učitele přerušoval. O čemž nechť všichni učitelé tamního okresu školního případným způsobem známost obdrží." —

Profesor Arnošt Haeckel v Jeně slaví 14. února t. r. své 75. narozeniny. Volní myslitelé všech zemí vzpomenou v tento den vděčně obrovského životního díla tohoto nejpopulárnějšího vědeckého pracovníka současné doby, který svými přírodovědeckými studiemi zasadil přežitým středověkým mátohám nejednu nezhojitelnou ránu. Nejlepší oslavou velkých lidí jest, obeznámíme-li se s jejich myšlenkami a snahami; poukazujeme v té příčině své čtenáře na brožurku „Otcové Volné Myšlenky", kde obsažena jsou oslavencova hlavní životopisná data a tituly jeho nejvýznačnějších vědeckých prací, jež doporučujeme k studiu.

Předvánoční výstavu knih, obrazů a hraček uspořádal v Zásmukách místní sbor učitelský pod protektorátem městské rady. Výstavka malá, žel, že neúplná, než — chudí lidé vaří z vody — pořadatelstvo nelze obviňovati. Přičinilo se, že v krátké době čtrnácti dnů podalo pěkný přehled dobrých knih a obrazů. Obyvatelstvu města Zásmuk a okolí naskytla se příležitost, vybrati svým dítkám opravdu dobré knihy. Téměř všechny ty milé, pěkné knížky Boženy Němcové, Vojty Beneše, Raise atd., byly vyloženy, rodiče měli výběr pestrý, kdyby byli — chtěli kupovat. Velice pěkná byla exposice Tiskového výboru strany soc. dem., který výstavku obeslal vším, co až posud svým nákladem vydal. Také publikace „Volné Myšlenky" nalezla jsem všecky. Kdyby se dle těchto vzorů řídili i ostatní čeští nakladatelé, mohla být výstavka úplnější; někteří však, ač požádáni, neobeslali výstavku vůbec, neb zaslali jen tak namátkou, co měli právě u ruky a dokonce jeden český nakladatel požadoval předem 100 K zálohy(!). Za takových okolností jest ovšem práce velice těžkou. Učitelé společně s knihkupcem p. Mádlem dali si všemožnou práci, aby obecenstvu a zvláště dětem poskytli nejlepšího co měli. Není jejich vinou, že díla moderních autorů na př. i Machara a Svatopluka Čecha buď vůbec vyložena nebyla, nebo jen poskrovnu. Závod p. Lehmanna z Prahy obeslal výstavku pěknými reprodukcemi obrazů Úprkových, Brožíkových, J. R. Maxe a j. Hořickými hračkami byla obzvláště naše drobotina nadšena, zajisté, že v každém srdéčku vznikla touha po panence, koníkovi, nebo dokonce, kdyby tak tatínek koupil ten dlouhý vlak s tolika vozy osobními i nákladními, avšak — nekoupil nikdo. Málo porozumění — jinde zase, kde by již porozumění bylo, nedostatek peněz. Na krásné pohlaví bylo též několika modními listy pamatováno, jediná tiskovina, kterou náš dívčí svět se zájmem prohlížel, o obsahu dokonce i rozčileně debatoval, u ostatních knížek sotva že se některá zastavila. Výstavka, ač malá, jest dokumentem, co může učitel na venkově pro výchovu nejen dítek, ale i dorostlých učiniti.

Modlitba ve škole. V nasavrckém okresu je dosti značné procento evangelíků, z nichž posílají mnozí dítky své do soukromé evang. školy v Hradišti a ostatní navštěvují veřejné školy. V těch musí býti přítomny modlitbám na počátku a konci školního vyučování. Je známo, že obvyklou modlitbou bývá „Otčenáš" a „Zdrávas". „Zdrávas" pohoršuje evangelické dítky. Proto evangelický farář z Hradiště p. J. Marek podal stížnost k okresní šk. radě v Chrudimi, aby byla vynechána dotčená modlitba ze škol smíšených v ohledu náboženském. Okresní školní rada zamítla tu stížnost, proto stěžoval si do toho rozhodnutí p. farář k zemské školní radě. Ta zamítla jmenovanou stížnost výnosem ze dne 14. listopadu 1908, vzhledem na „skrovné procento nekatolických dětí". Výnos ten jest opět důkazem nestejného metru v Čechách. Pohoršete jediné dítko katolické, jste trestáni, ale pohoršení celé řady evangelických dítek, se schvaluje školními úřady. Nám jest lhostejno, kterak zní rozhodnutí, ale tvrdíme, že by evangelíci rázným, svorným a společným vystoupením dokázati mohli mnoho, aby škola naše přestala sloužiti straně jedné, aby přestala býti klerikálně katolická, aby stala se obecnou. Bohužel, toho nepřejí sobě ani vrchní úřady ostatních církví, neboť ztrátou moci jedné církve poškozeny by byly všechny.

Také bohověda. V V. tř. na c. k. vyšším gymnasiu v Plzni vykládá p. Hellebrant: „Ptal se mne jistý člověk, jak se dostali lidé do Ameriky. A víte, co jsem mu řekl? „No, víte, to ještě tehdy, když rostly stromy až do nebe, měli v moři kůl a k němu dlouhé prkno. První lidé přešli prkno, na kůlu je otočili a dostali se do Ameriky! Co jsem mu měl říci? Za vykládání to takovému hloupému člověku přeci nestojí!" Tak „vědecky" se odůvodňuje na gymnasiu rozšíření lidstva.

Pohlavní poučování. V litoměřické diecési je pro školní potřebu zavedena kniha: „Katolický Zpěvníček s dodavkem modliteb atd." Litoměřický biskup doporučil jej vřele všem německým obecným a měšťanským školám. V knížce té je také „zpovědní zrcadlo" s těmito otázkami ku školním dětem (str. 271): 1. Myslil jsem dobrovolně nečisté věci? Jak často? 2. Měl jsem dobrovolně žádost, spatřiti, slyšeti, činiti nečisté věci? Jak často? 3. Mluvil jsem nečisté věci nebo zpíval necudné písně? Jak často? 4. Naslouchal jsem s libostí nečistým řečem, četl nebo jiným čísti dával (nemravné knihy, nestoudné obrazy)? Jak často? 5. Díval jsem se u sebe nebo u jiných na obrazech se zlým úmyslem na nečisté věci? Jak často? 6. Dovolil jsem při oblékání a svlékání, při hraní, při koupání necudně na sebe jinému se dívat? 7. Činil jsem sám na sobě nečisté věci? Jak často? 8. Dotýkal jsem se se špatným úmyslem nečistých věcí na sobě nebo dovolil jiným se dotýkati? Jak často? 9. Obcoval jsem s nemravnými a necudnými soudruhy? Jak často? 10. Dovolil jsem jiným páchati na mně nečisté věci? — Také praktický doklad dnešní „náboženskomravní" výchovy ve škole.

Slovo boží neplyne z úst pátera M. Kloudy v Ronově nad Doubravkou, ale nadávky a hana na učitele a profesory nevěrecké, kteří kazí mládež rodiči jim svěřenou. Ondyno vypočítal, že jich je 90% a hrozil, že na věčném soudě budou za svou zhoubnou činnost pykat. Nejvíce mu leží na srdci osud „nešťastných" dětí na okrese žižkovském a vinohradském, pro které ti bezbožní, katolickými rodiči placení učitelé sestavili školní řád, v němž ke každému učí úctě jen ne k bohu. Má strach, že by se to mohlo stát i na okrese čáslavském a proto vybízí rodiče k bdělosti a opatrnosti, aniž by prý chtěl štváti... Kdež pak, on ani neumí štvát — jak ukázalo se v červnu, kdy chtěl „zbožný" lid jím popuzený chránit boha a svaté náboženství demolováním školy ...

Do skuhrovské školy přišel na inspekci čáslavský okresní inspektor. Vyučování bylo v nejlepším

proudu, když otevřely se dvéře a farář zakýval na inspektora, aby šel ven. Tomu se nechtělo. Vešel tedy farář do třídy a po malém přemlouvání vedl si inspektora na faru. Teprve po $^3/_4$hodinové konferenci se inspektor vrátil do školy. Co by se tak stalo učiteli, kdyby při vikářské visitační zkoušce vyvedl vikáře z kostela a odvedl jej do svého bytu? Ovšem, musel by dříve vikář chtíti jíti.

Klášterní výchova. Kláštery a řehole mají v rukou většinu učitelských ústavů ženských a ženských učelišť vůbec. Ač všemožně snaží se chovanky svých ústavů spracovat pro své cíle, nedaří se jim to v mnohých případech. Jako pěkný dokument výsledku klášterní výchovy stůjž zde úryvek z dopisu bývalé chovanky kláštera v Č. B. „Dnes dělaly jsme maturitu. Můžeš si představit, jak nám bylo; z většiny předmětů uměly jsme velmi málo, z vychovatelství téměř nic, protože nám nikdy nic nevyložili a jen sestřičky nás zkoušely, umíme-li vše z paměti odříkat. Tetelily jsme se strachy a těšily se navzájem. Měla jsem u sebe růženec, který jsem se večer modlila, obrázky, amulet a svaté ostatky, jež jsem líbala. Před maturitou byly jsme u zpovědi a po třikrát u svatého přijímání, aby nám Pán Bůh pomohl a my prošly při zkoušce. Ráno vzala jsem si vše sebou, ale vzala jsem i poznámky a knihu, kterou jsem uschovala ve velké kapse ve spodničce, kam jsem uschovávala v ústavě zábavné knihy, aby na ně sestřičky nepřišly. Nepotřebovala jsem však ničeho. Nevím, jestli nějakým vnuknutím božím nebo čím se stalo, že jsem uměla vše a prošla tedy." Ale kniha v kapse spodničky zdála se jistějším pomocníkem v nouzi, než růženec s obrázky a svatými ostatky; pro výsledek klášterní výchovy charakteristické.

Spravedlnost pláče . . . (Jubilejní vzpomínka.) Dne 23. ledna 1908 doručen byl německé obecní správě v Rudolfově právoplatný rozkaz c. k. zemské školní rady, aby postavila do dne a do roka novou budovu pro českou školu. Jest tomu tedy už víc než rok, co vypršela lhůta rozkazu zemskou školní radou daného obci Rudolfovské, a my dnes konstatujeme, že pro stavbu nové způsobilé školní budovy ani prstem nebylo hnuto a česká škola jako popelka umístěna jest v boudách nemožných pro obydlí lidské, natož pro školu. Německá „representace" této obce hází cynicky veškeré nařízení zdejšího hejtmanství, odůvodněné celou řadou §§, do koše, neboť ona jest si vědoma, že za dnešního vládního režimu platí „perštátský" starosta víc než zákon a úřední nařízení. Toto stalo se léta Páně 1908 (jubilejní rok) v konstitučním státě t. zv. Rakousko-Uhersko. („Stráž Lidu.")

Italské školství. „L'Asino" vypočítává: Všech italských škol jest 48.377; z nich patří 2455 k ústavům veřejným, 8157 k soukromým nenáboženským a 37.763 k církevním. Všeho žactva jest 59.171; z nich navštěvuje veřejné školy 6940, soukromé nenáboženské 6867 a školy církevní 46.372 žáků. Mnišských škol v Italii jest tedy 75% a chodí do nich 80% všeho italského žactva.

Výsledky náboženského vyučování. „L'Asino" uveřejňuje obsah článku z listu „Brescia Nuova", v němž spisovatel srovnává zločiny, spáchané v provincii Brescijské (Sev. Italie), v níž pracující třídy jsou většinou úplně pod vlivem kněží, se zločiny, spáchanými v provinciích Mantuánské a Reggijské, které jsou z celé Italie nejvíce protiklerikálními. Statistika dle officielních dokumentů jest takováto: Z 100.000 obyvatelů: Vrahové: Reggio 3, Mantua 3, Brescia 20. Násilníci, rváči: Reggio 47, Mantua 141, Brescia 22. Lupiči, zloději: Reggio 95, Mantua 131, Brescia 222.

Klerikálové a škola. Norimberský „Atheist" uveřejňuje sbírku výroků světských i církevních fanatiků, které ukazují klerikální duši v celé její nahotě: Bestie, pouhé bestie vychovává dnešní moderní škola. (Mohučský kanovník Haffner na katolickém Ambergském sjezdu.) —

Škola jest morovým vředem na těle státním (Fränk. Volksblatt). —

Kat Scheller žádal poslaneckou sněmovnu, aby mu zvýšila plat. Pomyslíme-li, že kat bude míti jistě brzy hojně práce s bestiemi, které právě dorůstají pod rukama liberálních učitelů, musíme uznati, že prosba katova je odůvodněna (Bayrischer Landbote 1880). —

Jest smutnou skutečností, že surovosti a zdivočilosti obrovsky přibývá. V první řadě jest za to zodpovědna naše moderní škola, stojící na bezbožeckých, zednářských zásadách. Nevrátíme-li se brzo od přepjatých požadavků moderního školství (t. j. osmiletá návštěva školy) ku střízlivým a křesťanským zásadám ve vyučování a výchově, pak běda jednotlivcům, běda státu, běda králi (Mnich. Fremdenblatt 1892). (Známe ty střízlivé a křesťanské zásady: školní návštěva pokud možno krátká, lid, hlavně venkovský, udržeti pokud možno nevědomým, aby se nechal osedlati. Pozn. red.) —

Děti nepotřebují se tak mnoho učiti. Můj bratr, farář v Hohenbudbergu, jenž jest také školním místním dozorcem, řekl výslovně: Nejhloupější křesťané jsou nejlepší. (Farář a místní školní inspektor Schmitz v Bochumu.) —

Vesnické děti vystačí úplně s náboženstvím, čtením a psaním; všechno, co nad to jest, od zlého jest. (Illustr. Bayer. Volkszeitung.) —

Chceme, aby děti se učily ve škole jen čísti, psáti a počítati, neboť mysliti se ve škole nenaučí. V sedmém školním roce potřebuje je otec na poli. Chceme tedy jen šestiletou návštěvu školy. (Posl. Dr. Kathrein 1869.)

Tuto květomluvu končíme slovy klerikálního vůdce nejzazší pravice v belgické sněmovně, Wölstea (Kölnische Zeitung z 22. listop. 1896): „Učitelé nechť hladovějí a scepení."

Nesnáze katolických francouzských škol. Francouzská katol. církev nemůže najíti dostatečného personálu nejen pro své kostely, ale ani pro své školy. Paní Damelou-ová, ředitelka vyšší církevní školy pařížské vyznává to upřímně v denníku „La Croix" (Kříž). „Katolíci", praví, „podstupují pro své školy nejpodivuhodnější oběti; sama mohla jsem se přesvědčiti, že svým učitelům a učitelkám dávají docela slušné příjmy; ale není osob, které by měly požadované schopnosti a vysvědčení." K čemuž „Journal de Charleroi", z něhož zprávu tuto cituji, přidává: Naši belgičtí čtenáři jistě se diví, že „Kříž" požaduje od učitelů schopnosti a vysvědčení. V Belgii jsou pro úřad učitelský dosti dobrými — pasáci.

Mladí zločinci. Všichni, kteří litují minulosti a nenávidějí moderní dobu a jejího ducha, tvrdí, že lidstvo stává se stále horším a zvláště že přibývá mladých zločinců. F. Dubief, bývalý ministr vnitra, v pařížské „Action" tvrzení tato vyvrací statistickými fakty. Po celé poslední desítiletí zločinné mládeže ve Francii ubývá: Kdežto r. 1890 počet obžalovaných, nedostoupivších ještě šestnácti let, obnášel 7.381, r. 1892 počet ten klesnul na 7.148, r. 1895 na 6.640, r. 1901 na 6.645, r. 1902 na 6551 a r. 1905 na 5.574. I počet provinilců mezi 16—20 rokem klesá. Mají-li tedy nevěrecké školy a zákony skutečně vliv na zločinnost dětí, jest zajisté vliv ten blahodárný.

Esperanto na gymnasiích. Dne 17. ledna 1909 ukončen první esperantský kurs na českém státním gymnasiu v Kroměříži, kdež s povolením zemské školní rady moravské učilo se 60 studujících vyššího gymnasia Esperantu za účasti p. prof. R. Sichy. Kurs vedl p. učitel Jos. Krumpholc z Bystřice p. Host.,

delegován k tomu Jazykovým odborem „Svazu českých esperantistů“ v Praze.

Učme se anglicky. Na redakční upozornění v minulém čísle, že p. Hugo Steiner z Kolína počíná učiti dle americké methody, sděluje nám pan Steiner, že není methoda tato americká, ale jeho vlastní, s docela osobitými přednostmi, která jen za amerického pobytu byla sestavena. Přejeme si v zájmu věci, aby nabyla u nás co nejvíce rozšíření. Kdo se o věc zajímá, ať dopíše p. H. Steinerovi v Kolíně a přiloží známku na odpověď.

Dr. Ph. N. Krišna z Bombaye, Ind rodem, který byl vynikajícím, ba možno říci hlavním řečníkem Indie a poslední dobou v Americe (při své poslední přednášce v New-Yorku mluvil k šesti tisícům lidí), navštívil také Čechy, aby studoval naše poměry: poněvadž zbývá mu volný čas, jest ochoten uspořádat přednášky o věcech Volné Myšlenky se týkajících, na příklad o náboženstvích asijských a pod. (možno uspořádat tak, že osoba angličiny znalá, překládá jeho zajímavé vývody) aneb vyučovati jazykům indickým (sanskrt, hindú) po případě angličině. Kdo by si přál zvědět něco bližšího, obrať se na sekretariát Volné Myšlenky, Vinohrady, Korunní třída čís. 6.

Každý má něco z annexe! O tom vás názorně přesvědčí nejnovější (únorové) číslo „Rašple“, jediného našeho listu politicko-humoristického, které přináší vedle deseti většinou barevných obrazů výtečnou ruskou humoresku „Zákonověda“, pokračování Heineovy satiry „Disputace“ a množství časových vtipů prosou i veršem. Zastoupeny jsou též dvě ukázky ruské karikatury a překlady z cizího humoru. Číslo stojí pouze 12 hal. a lze je obdržeti u všech kolportérů a v prodejnách novin, nebo přímo z administrace: Brno, Cejl 21.

LITERATURA A UMĚNÍ

Dr. František Krejčí: **Psychologie.** III. Elementární jevy duševní, část druhá. Nákladem „Dědictví Komenského“ 1907. Podnikavé nakladatelství „Dědictví Komenského“, jež vydává současně naši nejlepší vychovatelskou revui „Paedagogické Rozhledy“, které vynikají i nad podobné revue cizí, vydalo třetí svazek Krejčího „Psychologie“; během šesti let seznámilo se tak naše učitelstvo a veškerá naše inteligence, pokud totiž není inteligencí absolvování určitého počtu škol, nýbrž hluboké vědomosti, zdravá soudnost a vyhraněný charakter, se „Základy psychologie“ (r. 1902), jež tvoří obsáhlý, hluboce založený a kritický základ pro celé dílo, s „Elementárními jevy duševními“ (žitím a vnímáním) z r. 1904 a dnes s druhou částí „Elementárních jevů duševních“ (představováním paměti a obrazivostí). Ostatní části vzácného díla dostanou se snad čtenářstvu do rukou v brzku; doufejme, že dosavadní příliš veliká časová mezera mezi jednotlivými svazky se přiměřeně zkrátí už v zájmu díla samého. Vždyť dnešní psychologická literatura roste přímo pod rukama a bude nutno už zase některé starší údaje poněkud korigovat a doplňovat. Prof. Krejčí přistoupil k obsáhlému dílu o „Psychologii“ po dlouhých důkladných studiích, při nichž musil počínati od základu, ježto nebylo, na co by mohl navázat. Vždyť v Německu v té době, kdy u nás počíná prof. Krejčí uveřejňovat své první studie z oboru psychologie, není ještě o psychologii jako samostatné disciplině vědecké, opřené o empirii či zkušenost, ani stopy. Veškerá práce věnuje se více méně na neplodné úvahy o duši, o jejím poměru k organismu tělesnému; vycházíť se z falešného předpokladu, že není možno přistoupiti ke studiu jevů duševních potud, pokud nezná se dokonale podklad, na němž se odehrávají. Obrat nastává teprve překladem spisu Höffdingova do němčiny.

Stejně u nás vládne do té doby psychologie Herbartovská, jež má hlasatele na universitě a v jejímž duchu psány jsou i všechny starší učebnice psychologie pro střední školy. Ač tato theorie dává si název theorie empirické a přivádí v mnohém ohledu stanovisko empirické k platnosti, má přece jen základ metafysický. Herbert totiž pokládá jevy duševní za stavy zvláštní substance, duševního reálu, který jest jednoduchý a neprostorný, pouhý bod, ale representuje jednotu reálů v těle spojených. Proti tomu zdůrazňuje prof. Krejčí, kterého od směru Herbartova odvedla právě psychologie, že psychologie, chtějíc býti vědeckou, musí býti empirickou, totiž musí vycházeti ze zkušenosti, ježto zkušenost jest jediným možným pramenem našeho pozorování. A definuje psychologii jakožto „vědu o stavech vědomí“, po přesném a podrobném vymezení jevů duševních a hmotných ukazuje jasně, že psychologie, ukazujíc ke zkušenosti a o ni se opírajíc, o duši nic neví, že pojem tento pro ni neexistuje, že pojmu tohoto nepotřebuje pro svou vědeckou práci.

Naznačiv, že otázka: má člověk duši? je v této formulaci vědecky nepřípustná, přichází k tomu, že možno otázku tuto formulovati pouze: jaký jest poměr mezi jevy hmotnými a jich duševními průvodčími. A na otázku takto formulovanou dává uspokojivou odpověď t. zv. psychofysický paralletismus: duševní jest nám dáno jen v průvodu nervových pochodů, tak že máme dvě řady rovnoběžných jevů — vnitřních a vnějších. Z toho zase plyne, že mezi jevy duševními a mezi jejich korelaty není příčinné souvislosti, že duševní nemůžeme vysvětlovati z hmotného, že duševní nepůsobí na hmotné a obráceně zase hmotné na duševní, nýbrž že oba pochody jsou vzájemně toliko sdruženy. A jsou tudíž duševní jevy vysvětleny, je-li jejich časová souvislost uvedena ve vztah s kausální souvislostí nervových korelátů; k tomu ovšem není potřebí nějakého zvláštního podkladu, jejž bychom označovali nic neříkajícím pojmem „duše“.

Důsledky pak tohoto psychofysického parallelismu, o nějž svedl se i u nás zápas často dosti malicherně motivovaný a o bezvýznamné drobnosti se opírající, aplikuje na další rozluštění zajímavých otázek psychologických ve svém díle. Dosud ovšem mohl prof. Krejčí probrati toliko malý zlomek široce založeného díla, probrav mimo nutné kapitoly úvodní — vymezení psychologie jakožto vědy, pojem duševnosti, důsledky z pojmu duševnosti, psychofysický parallelismus, obsah pojmu vědomí, filosofický dosah psychofysického parallelismu a hypothesy o duši, důsledky z faktu parallelismu a třídění jevů duševních — toliko počátek, jeho obsah, stránku citovou a snahovou, dále vjem a druhy vjemů, pojem představy, vybavování, paměť, mysl a obrazivost; při těchto výkladech stala se též zmínka o přehledu nervstva, o smyslech a o psychofysice jakožto zvláštním neempirickém starším směru psychologickém. Ale už z uvedeného vycítí každý, jak důležitou vědeckou disciplinou je psychologie empirická, kterou právem nazývají vědou budoucnosti, a jak specielně pro volné myslitele důležito jest dílo prof. Krejčího, jež by bylo ozdobou psychologické literatury i národů cizích. Prof. Krejčí probírá bohatou látku poutavě, slohem plastickým a nejvýš prostým, má vše logicky přísně spjato, jak známe už z jiných jeho spisů na příklad „O filosofii přítomnosti“ a „Svoboda vůle a mravnost“ (obě knihy vyšly u Laichtera na Vinohradech) a podává bez zbytečného literárního balastu přesný obraz o psychologickém badání v cizině.

Nemohu si znova odepříti poznámku, aby „Psy-

chologie" prof. Krejšího stala se vodítkem spolu s jinými jeho spisy v myšlenkovém vývoji přítomnosti a především v dnešním tuhém zápase mezi vědou na jedné a vírou na straně druhé; tento způsob oslavy jubilea našeho předního filosofa vůbec a psychologa zvláště bude jistě nejdůstojnějším a pro jubilanta samého nejuspokojivějším.

Vládní anketa o reformě střední školy. Uspořádal Josef Šlegr. Nákladem „Časopisu Pokrokového Studentstva" za 1·30 K.

Studentstvo, stojící za „Časopisem Pokrokového Studentstva", jež vydalo své doby pěknou knížku Kramářovu „Úvahy o střední škole", poskytlo spiskem výše uvedeným vhodnou orientaci po obsažném jednání ankety, svolané rakouským ministerstvem o reformě střední školy ve dnech 21.—25. ledna za značné účasti zástupců všech vrstev a směrů. Kdo ovšem bude chtít studovat nadhozený problém v celé složitosti, sáhne k oficielní obsažné publikaci, kde jsou referáty uvedeny doslovně; ale pro seznání ducha ankety, hlavních směrů a podstatných základních myšlenek reformních stačí tato publikace úplně.

Nemalé ceny dodává spisku pěkná předmluva prof. Drtiny, který jako odborník na slovo vzatý stručně shrnul význam celého jednání a naznačil podmínky, za nichž možno očekávati od ankety obrat v dosavadních neutěšených školských poměrech. Že mnohé, co prof. Drtina uvedl v předmluvě jako přání, se už splnilo, jest zjevem potěšitelným. Přání, jímž prof. Drtina svou předmluvu končí, „aby škola střední, duchem česká, stala se nám skutečnou dílnou lidskosti, přispěla k mravnímu a kulturnímu obrození moderní společnoti, dovedla sdíleti mládeži tři velké odkazy z minulosti, z antiky lásku k přírodě, radost ze života a tvořivou sílu, z křesťanství lásku k bližnímu ve smyslu humanity jako sociální povinnosti, z osvícenství důvěru v sílu lidské myšlenky, v moc a dosah vědění, a tak aby se stala mládeži požehnáním, národu chloubou, lidstvu zárukou pokroku a lepší budoucnosti," podepisujeme úplně. *A. K.*

André Lalande: **Rukojeť praktické morálky na rozumovém základě.** Přeložil a doslovem opatřil Gustav Tichý. Nákladem Jana Laichtera v Praze za 1·40 K.

Snaha odcírkevniti školu a zlaicisovati celou společnost lidskou obsahuje už tím samým také povinnost postaviti na místa, která dosud reklamovala pro sebe náboženství, něco nového, zdravého, lepšího, ucelenějšího, než byly útvary dosavadní. Zejména ve výchově musí v důsledcích těchto snah zaujmouti místo dosavadní nábožensko-mravní výchovy, výchova mravní opírající se o novou morálku stojící jen a jen na podkladě života, o morálku umožňující individuu i celku život lepší, plnější a to především proto, že náboženství samo nestačí za základ pro mravní systém, že mravnost a náboženství nemají spolu v podstatě nic společného, že mravnost nejen nemusí, ale ani nesmí, nemůže spočívati a nespočívá na citech náboženských. Ve škole se dítě musí učit pokládat mravnost za něco přirozeného, zdravého, významného pro život, něco svrchovaně důležitého jak pro sebe sama, tak i pro celek, a právě proto musí také míti mravnost ve škole ráz naprosto beznáboženský. A tomuto účelu má právě sloužit přeložený spisek mající předvésti dítěti především řadu soudů o zvláštních případech jednání, aby dítě mělo pro sebe jisté vodítko; katechismus morálky přirozené má vnésti v myšlení žákovo o významu jednání jakousi ucelenost, jednotnost, stálost hlediska, s něhož pak nabývá jistoty posuzování jednání svého i jiných a vodítka v tomto jednání. Tichý přiznává, že i spisek Lalandův, ač ze spisů tohoto druhu nejpříhodnější, má své nedostatky, jimž musí odpomoci svým výkladem učitel, pro něhož je především určen obsáhlý doslov překladatelův. Názory v doslovu obsaženými přimyká se Tichý těsně k názorům hlásaným prof. Krejčím, od něhož liší se toliko ostřejší formulací tohoto kterého závěru. Proto také spisek Lelandův-Tichého tvoří se spiskem „Svoboda vůle a mravnost" prof. Krejčího jediný harmonický celek, vzornou a každému přístupnou učebnici praktické mravnosti; tedy knihy, které by se měly státi volnému mysliteli tím, čím je orthodoxnímu věřícímu katechismus nebo modlitební kniha. Cena spisu neobyčejně vkusné úpravy je nepatrná.

Přehled revuí. Redaktor Přem. O. Plaček, Vinohrady, Kollarova ul. č. 19. Čtrnáctidenně, 10 K půlročně. Upozorňujeme na tuto výtečnou revui a doporučujeme přátelům, aby se zasadili, by byla předplacena do knihoven, čítáren, veřejných místností a podobně. Není to žádným přeháněním, když tvrdíme, že jest nejobsažnější českou revuí, která přehledně v abecedním pořádku odborovém přináší výtažky myšlenkové skoro ze 120 revuí domácích i cizích. Redaktor Pelant, jenž prohlédl si revualistiku americkou, napsal, že podobná revue, skutečný to výtažek všech výborných prací literárních, není ani ve Spojených Státech; existují tam sice různé Reviews of reviews, snad sice tlustší a bohatěji vypravené (což však není vadou redaktora, ale čtenářstva samotného, jak uvidíme), ale aby byly tak soustavné, přehledné a vnitřně hutné, tomu tak není. Pan Plaček vykonává práci, k jaké jinde by se neodhodlaly celé veliké redakce a cenu jeho revue uvidí teprve ten, kdo po několika létech podívá se do ní znovu: uvidí přímo zrcadlo současnosti, všech v ní vířících ideji, krátce zhuštěnou kulturní historii naší doby. Přehled Revuí jest časopisem velmi cenným, a majetníci jeho jednou budou záviděni dnes jako majetníci Musejníků nebo Archaeologických památek, dvou podobných děl s obsahem nestárnoucím. Byla by to škoda, kdyby měl zaniknouti a o to snaží se nesprávní plátiči. Pan Plaček stýská si, že má 15.000 K. mezi „abonenty" — suma, která splacená by zabezpečila výborně existenci listu; neboť kde redaktor ničen jest takřka starostmi, tam duševní jeho síly, jež má věnovat časopisu, jsou mu na útraty listu odbírány. Jest to zlo, kterým trpí všechny listy a které ukazují, že ještě nejsme národem vyspělým, protože máme málo gentlemanů, kteří své dluhy platí, ale za to hodně těch, kteří cizí majetek běřou bez zaplacení. Probuďme se také ethicky také v tomto oboru! Zaplať každý listu své předplatné! Peníze předem zaslané by umožnily ještě větší zdokonalení listů a proto při zmínce o Přehledu Revuí možno uplatnit i toto mravní kázáníčko, které uposlechnuto by skutečně zlepšilo poměry v české žurnalistice a tím i v celém národě. Ještě jednou tedy: předplácejte (slovo to jest složeno z před a platiti) dobré listy, z nichž Přehled Revuí není na místě posledním.

Knihovny Slovanských Autorů vyšel II. svazek, přinášející překlad jedné z posledních dramatických prací Leonida Andrejeva: „Láska k bližnímu". V I. svazku vyšla povídka S. Čirikova „Pod dozorem". Cena svazku 40 h., poštou 45 h. Doporučujeme našemu čtenářstvu. Předplácí se 5 K. Bližší sdělí a ukázku zašle nakladatelství Knihovny Slovanských Autorů, Smíchov, Švédská ulice 30.

„VOLNÁ ŠKOLA" vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. — Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba, Praha-Vršovice.

ROČNÍK IV. 15. BŘEZNA 1909 SEŠIT 11.

VOLNÁ ŠKOLA

ŠKOLSKÁ REVUE PRO ŠIRŠÍ VRSTVY.

REDAKTOR Dr. TH. BARTOŠEK.

Případ vídeňské „Freie Schule".

Zase akt klerikálního násilí proti škole. Je dobré, předvádět důvěřivým aspoň ob čas takové křiklavé a přímo bravurní svévole, protože je nutno bořit a rušit v lidech jakékoli nečinné spoléhání na autoritu, je třeba boje proti dogmatům a pověrám nejen v oboru náboženském, ale i leckde jinde. Vždyť totéž, co je v náboženství lenivé spoléhání na boha nebo důvěra k jeho samozvaným zástupcům, totéž je v občanském životě spoléhání na Zákon, Spravedlnost, Stát atd. Co je v církevním klerikalism, je v státním byrokracie. A křiklavý rozpor theorie a praxe je v obou případech stejný. Ale nechme mluvit fakta.

Spolek „Freie Schule" ve Vídni vydržuje tam svoji soukromou školu, která jednak poskytuje pokrokovým rodičům možnost, dát vychovat své děti mimo klerikální vlivy, jednak má prakticky předvádět paedagogické i mravní úspěchy „Volné Školy". Klerikály dráždila tato škola hned od založení, a už několikráte bylo podniknuto křížové tažení proti ní. V květnu r. 1906 vyzkoumala pečlivá okresní školní rada, že prý spolek „Freie Schule" neprokázal potřebných podmínek pro zřízení soukromého vyučovacího ústavu, ale horlivcům tehdy sklaplo, poněvadž „Freie Schule" nezřídila nového ústavu, nýbrž přejala ve správu už zřízený a schválený soukromý vyučovací ústav Ensleinův. Ovšem že teprve ministerstvo vyučování dalo spolku za pravdu. Ale, stojí psáno: Hledejte a naleznete. A nalezlo se, že učitelům náboženství různých konfessí na oné nenáviděné škole chybí t. zv. missio canonica, t. j. že nejsou církevními úřady autorisováni, aby náboženství na oné škole učili. Ale i to byla rána do vody: missio canonica je nutnou jen pro veřejné školy. Tu už došla zbožným trpělivost. A tak vzali to hezky zhurta: Okresní školní rada nařídila okamžité zavření školy (po zákonu opatření takové může, ovšem jen z vážných důvodů a v patrném nebezpečí v prodlení, provésti jen zemská školní rada!) a vídeňský magistrát okamžitě jal se zbožné násilí uvádět ve skutek: do školy vnikli v době vyučování do tříd k nic netušícím učitelům magistrátní zřízenci a — zavírali školu. Sotva lze si představit větší byrokratickou svévoli: úřad naprosto nepříslušný vydá docela bezdůvodné rozhodnutí a nevyčkav ani uplynutí povinné odvolací lhůty dožádá jiný úřad za bezodkladnou exekuci, která se také provede, aniž by před tím ten, proti němuž se exekuce vede, byl i jen jediným slovem vyrozuměn!

Postižený spolek podnikl, jak samozřejmo, mohutnou protestní akci a umožnil ovšem také místodržitelství v čas podaným rekursem odčinit aspoň ex post tuto ostudu. Dnes, kdy zprávu tuto píšeme, také skutečně už sensační nález okresní školní rady vídeňské je zemskou školní radou zrušen, poněvadž okresní školní rada nebyla oprávněna nařídit zavření nějaké školy. Ani zemská školní rada nezkoumala tedy meritum nálezu. Jsme tak pochybovační, že věříme, že by nejraději byla nezkoumala vůbec nic, kdyby prudkými útoky pokrokové veřejnosti nebyla k zrušení zbožného násilí přímo donucena.

Vídeň je, myslím, dost rakouská, aby mohlo to, co se tam děje, být považováno za typické pro celý tento stát. Zákony (napsané pro ty naivní a důvěřivé lidi, zkrátka — pro věřící) hlásají svobodu vědy a vyučování (čl. 17. zákl. st. zák. z 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.) a mnoho jiných pěkných věcí, ale na tom hlásání to také zůstane — úřad je úřad a ten si dělá co chce. Zákony jsou jen k tomu, aby se na ně přísahalo a aby bylo co přestupovat. A přestupovat je věru snadno, je-li přestupník kryt maskou úřadu a je-li, jako u nás, občanstvu nezodpovědný: dokonce i nárok na náhradu naprosto vyložené a úředníkem svévolně způsobené škody je podle jakýchsi starých dekretů, které pamatují ještě Napoleona, výslovně vyloučen. Občané mají jen jedno jediné právo: platit, platit a zas platit. A věřící i rádi platí, domnívajíce se, že kupují si tak jako jakousi analogii nebeského království právní bezpečnost, že zajišťují nedotknutelnost a živoucnost oněm na papíře tak krásným paragrafům, ale což až prohlédnou!? Kostely nejsou jedinou obětí skepse: ti otalárovaní lidé tam uvnitř — vlastně jejich předchůdci —

zabíjeli kdysi, dnes jsou skoro víc komičtí než nebezpeční; ale jsou ještě jiní otalárovaní lidé, kteří dosud i dnes ohrožují naši bezpečnost a tu a tam i doslovně život. A předpoklad jejich autority je stejně pověrečný. „Všechna moc vychází z lidu“ říká moderní demokracie. Vyšla a jde jejich moc opravdu odtud? A tak ani oni nejsou jisti před skepsí dosud věřících, a Havlíčkovo „nic jim nevěřit a nedávat“ nemuselo by ani vůči této společnosti zůstat holou frásí. Občané mají dosud aspoň právo platit: život sestřízlivěl však naše nároky a my snad jednou velmi ochotně vzdáme se i tohoto práva...

- Ještě pár slov o tom, že jde o případ vídeňský a německý.

U nás sice také arcibiskup je vždy o trochu víc než místodržitel a proto také jeho posvátný telefon platí leckdy víc než ubohý rakouský paragraf, ale přece jen bývají to dosud nejčastěji vlivy zákulisní a po zlodějsku skryté, jimiž se u nás čarodějové a kouzelníci mohou ve správě státní uplatňovat. Nechci chválit naši samosprávu, ale Luegra s přísl. přece jen dosud nemáme. — Ve Vídni a v alpských zemích je situace potud jiná, že je méně maskovaná: tam klerikálové docela přímo, zjevně a nezakrytě mají v rukou jak správu úřadů, tak do značné míry i veřejné mínění. Přes 100 klerikálních poslanců německých proti našim „sedmi havranům“ výmluvně ukazuje, jak to u nás opravdu kulturně s „německou převahou“ vypadá a jak dlouholetá rakouská, domněle „německá“ politika byla vlastně jen a jen — klerikální: zaneprazdňovat veřejné mínění národnostními vášněmi a třenicemi, aby nezbylo času a síly ke kulturní práci a kulturnímu boji, aby v každém z „ohrožených“ národů Rakouska i jeho zpátečníci stali se cennou národní součástkou a aby tedy každý národ chránil si svoje klerikály a nedopustil k společnému mezinárodnímu boji pokroku a pravdy proti mezinárodním klerikálním škůdcům. (Ve Vídni zejména antisemitism a „české nebezpečí“ dělá takovouto — odborně řečeno — „zeď“ klerikálnímu zlodějovi. Chápeme teď dobře „vlastenectví“ německých křesťanských sociálů!) Můžeme říci, že to je vlastně inkorporace — rakouské stát. myšlenky: divide et impera (rozděl a opanuj)! — Takto se to dělá, kde má býti zájem několika málo osob — řekněme třeba nějaké jedné rodiny — nadřazen zájmům milionů. My ovšem chceme něco docela jiného: skutečnou svobodu a demokracii a tedy už ne starorakouské a klerikální „divide et impera“, ale „junge et libera“ (spoj a osvoboď)! A proto usilujeme jednak o společný boj všech pokrokových a moderních lidí v Rakousku bez rozdílu jazyka, stavu, pohlaví a individuelních názorů, jednak o boj proti všem nepřátelům pokroku a kultury bez výjimky, ať je nepřítelem tím kdokoliv!

VLADIMÍR BOROVANSKÝ:

Pohodlnická výchova.

I.

Nepopíratelna jest ubohost poměrů českého člověka v rodinách, ve školství, v samosprávě, v politice i celém životě. Kdo žije mezi lidem a s ním cítí, komu není lhostejno národní ujařmení naše, kdo vyprostil se ze jha předsudků středověké kultury a kdo zpřetrhal pouta dogmatičnosti, kdo dýše vzduch šťastné volnosti, seznal studiem všech vrstev lidu zdroj české bídy.

Dnes jedná se vším právem o reformu učitelského vzdělání, o prohloubení a zdůležitnění výchovy rodinné, školské i společenské. První je ubohá, druhá sešněrovaná, třetí kompromisní, a všechny — pohodlnické.

Černá, příšerná fakta, o nichž zmiňují se též „Učitelské Noviny“ v článku „Státní škola obecná“.

Realisticky založený positivista uvažuje a tíhne k nápravě: k součtu bídných poměrů připojuje Thunovy a Wolfovy výroky o české méněcennosti, hulvátství a lokajství, jež seznává v různých krajích, ve všech vrstvách, stavech i dobách, vzpomene plamenných slov zesnulého Sv. Čecha, kterýž marně psal „Písně otroka“. Český člověk čte je i přednáší, ale nevyvozuje z toho poznání a rozohnění důsledků. Přítomná doba jasně ukazuje, že jinde a jiní znají nás lépe než my sebe. Jsme bezradni a hořkost nespokojenosti plní hruď naši. Žalujeme, naříkáme, ale o nápravu se nepostaráme. Zpíváme: „Vévodo české země, nedej zahynouti nám ni budoucím!“ čekáme pohodlnicky na vybájené rytíře blanické, spoléháme na francouzskou alianci a ruské bratrství.

Trčíme v otrokářském pohodlnictví, ale nezmůžeme se na konstatování zahanbujících fakt, bojíme se nezbytné nápravy a nutného obratu ve výchově, protože bychom museli opustiti brloh pohodlnického dřepění, musili bychom se vytrhnouti ze sladkého nicdělání, života zvučných hesel, fulminantních řečí a všeho toho zkornatělého povrchu nad sanguinickým roztěkáním.

Kdo vinen naší národní ubohostí?

Pohodlnická výchova.

Nebýti té, byl by přemítavý duch českého člověka dospěl k prohloubení, zcitovění, zjemnění výchovy, k ucelení, zocelení a zcílnění celého života. Náboženské znevolnění národů, náboženská usurpace lidskosti a práv znemožnila

svobodným duchům přímou činnost reformační v názorech a výchovných reformách. Kdo sčítá všechny složky, jež působily ve vyhránění dnešního národního života, sezná, že byla tu nejen racová měkkost, sanguinická letora a různé chyby národní, ale hlavně intelektuální základ vývoje od pobělohorského polodivošství a — pohodlnická výchova. Ježto byla tehdejší výchova jen a jedině náboženská, je dnešní český člověk výtvorem této příšerné dílny, v níž zmrzačen celý duševní habitus hrdinů kulturních a sociálních zápasů českého národa.

Těžká, ale oprávněná to obžaloba samozvaných vůdců národa a tak zvaných vlasteneckých jeho vychovatelů.

Typ těchto pedagogů?

Panovačná pósa, slídivé oko detektivovo, tučná formace tělesná v komfortních palácích a pevnostech, při tom elastičnost kompromisního života mezi středověkým robotnictvím a moderní svobodou občanskou, mezi mnišskou vědou a praktickým využitím vymožeností vědeckých i dovedností uměleckých, dále to lepší než poplužní dvůr, pro všechno se hodící jazyk středověkých fanatiků, domovské právo Říma atd. atd.

A jejich dílo?

Ubohý, bezmocný, bezprávný, zotročený a ožebračený národ. Co nedokončilo loupeživé řádění pobělohorské, to dokonala pohodlnická vychova náboženská. Ona vyrvala dítě rodině, životu svěžesti a radosti, zbavila je pelu mládí a zakřikla, zarazila jeho nadějnou evoluci duševní a spoutala je. Dospělé odcizila rodině a účelnému životu v obci, státě a společnosti. Uzmula dětem i rodičům, starým i mladým, všemu občanstvu samostatnost osobní svobody a právo občanské zodpovědnosti.

V čem záležela a dosud záleží pohodlnická výchova náboženská?

Chce míti naprostý klid, klid mrtvolného rozkladu, klid otrocké poslušnosti, klid dokonalé víry v dogmatičnost. Nikde osvobození a vzletu, ve všem útlak a poroba, nikde radost, ale strach, nikde opravdová a vroucí láska, ale vykleštěné sobectví.

Za tím účelem musela býti veškerá výchova soustředěna v kruhy mimo existenci lidského cítění, mimo lidský život, a musela tíhnouti do neznáma, odkazováním na život záhrobní; naučila člověka pohrdati sebou, hleděti mimo sebe, mimo své okolí, následkem čehož znehodnostila ho; zpovrchnila nitro člověka, že vyrudlo a ošumělo; vrhla ho na koleje mělkého a pohodlnického života a nadiktovala mu sílu i meze duševní expanse.

Z ideálně demokratického národa vytvořila stupňovité řady různě cenných loutek a kastovnických automatů, jimž tituly a třpytné cetky jsou nad čest i dobré jméno, zvláště nad prospěchy národa.

Je to výchova zdánlivě mravná, ale vlastně znemravňující stálými kompromissy, povrchem, nepravdami, skrýváním a falešným studem; je to výchova dráždivá, výchova utajených obrazů a fantastických, neživotních představ; je to výchova, která sešněrovala moderní morálku starými mythy a zavedla úžasně mělké a povrchní pojímání života.

Hlavním rysem pohodlnické výchovy náboženské je brutální vedení, třebaže má ve štítě zlatým písmem psaná hesla: „Láska!“ a „Nechte maličkých přijíti ke mně!“ Pohodlnickou výchovou lid se sice pro okamžik dresuje, ale nevychovává, nýbrž sesurovuje. Barbarství.

Největším neštěstím národa našeho je, že tato barbarská výchova prolnula rodiny i život společenský, a výchova školská že má býti jako doplněk té výchovné bídy oktrojována. Je v tom systém zhoubně na nás působící, který musí býti zvrácen jako zvětralé modly a odstraněn jako bezprávný přežitek.

Stopujeme-li systém pohodlnické výchovy, vidíme, že lid český musel býti v pobělohorské době nejprve zbaven vší inteligence, musel býti zpracován v snadno formovatelnou massu, musel se státi poslušným stádem pro pohodlnickou dresuru. To podařilo se úplně všeobecně známým hrobařům českého národa. Vždyť nelišil se příliš český lid na mnoze ani od zvířat: tak byl zdivočelý a sesurovělý. Tehdejší život byl veskrze náboženský, ze kteréžto příčiny vedli lid v kostele kněží-Jesuité, mimo ně liechtenštejnští dragouni a zámečtí drábové. I osvojil si to, co vpravováno do něho násilně. A jak byl veden, tak počínal si i doma s dětmi až do dob úporného zápasu osvěty s tmou. —

II.

Co svrchu naznačeno kostrově a rámcově, má další dovoditi fakty, konkretními detaily.

Jak v důsledcích toho všeho české moudré, rozšafné a mravné ženy: matky s dcerami a báby i prabáby s vnučkami a pravnučkami vychovávaly v „zlatých, nezapomenutelných a poctivých časech“ své potomečky v tradicích ustálených řádů, je podnes v živé paměti, ba lze i dnes houfně zříti v českých rodinách.

Plačící děcko utišovaly (bohužel dosud utišují) házením, kolébáním, oslepováním (ukazováním ohně) a otravováním — místo aby pátraly po příčinách pláče, projevu nespokojenosti, nepříjemných pocitů neb bolesti. Bylo to pohodlnější.

Rozhýčkané kluky, na něž samy již nestačily, strašily kominíky a podobnou nejrozmanitější imaginací a symbolem svého ducha. A když se pak i v pozdějších letech třásli ti hoši před temnými kouty a hlubokou nocí, vysmívaly se jim a zvaly je hloupými. V obou případech bylo to hříšně, pohodlnické a bez zodpovědnosti.

V žádném případě nevedly děti k opatrnosti, nevarovaly jich, ale dávaly jim — anděla strážného. Poštěstilo li se něco, utvrzovaly víru v stráž andělskou; stalo-li se dítěti neštěstí, bylo nehodno. Tak smýkali se sebe rodiče odpovědnost za život i zdraví dětí. Jak pohodlnické to stanovisko!

Dítě se udeřilo. Matka nebo chůva (opatrovnice) místo aby poučila, jak třeba býti pozorným, aby měla klid a pokoj od pláče, jde, a „nabacá“ stolu, lavici a podobně. Anebo: zablýsklo-li se, bůh se hněval. Všechna škoda připisována ne nemotornosti a neopatrnosti, ale hněvu božímu.

Ve všem učily české ženy a dívky spoléhati na pomoc boha a svatých. Vypěstěná nemyslivost zašla u mladých lidí již tak daleko, že ještě nedávno chodili studenti denně do kostela odříkávati nekonečné řady nabiflovaných modlitbiček, prosili, aby nebyli toho dne vyvoláni, a kdyby snad přece, tož aby dostali lehkou otázku a aby uměli — ač se neučili.

Výchovné základy mužnosti vymezovány příslovími a říkadly: „Kdo si nechce hubu spálit, musí mlčet nebo chválit!“ — „Kdo chce kam, pomozme mu tam!“ — „Poslušni buďte vrchnosti světské i duchovní, jimž moc od boha dána jest!“

Mravnost, rozšířená až za meze pojmu, spoutala veškeru dětskou čilost, pohyblivost a životnost letorní; vše, co vyplývalo z bezpodmínečné nutnosti radosti ze života, považováno za nemrav. Pohodlnický názor, pohodlnická výchova. Rodiče naučili se sami nemysleti, a se vším jako děti obraceli se jen na kněze, který jim byl jedinou autoritou vedle zámku, úřadu a vojska. Mravným bylo českému člověku jediné to, co obsaženo v náboženském životě. Tak šněrován život dětí ve zvířecí dresuru a život dospělého lidu v klášterní puritánství.

Rodiče z pohodlí neodpovídali dětem k otázkám jejich zvídavosti, základu veškerého vědění lidského. Ve svém pohodlnictví zaměňovali zvídavost za zvědavost, a samozřejmou lenost a hrubé i sprosté odbývání dětí omlouvali péčí o mravnost jejich.

Děti vedeny k poslušnosti slepé a ne důvodně vědomé i příčinně založené. Rodiče, zděšení a ustrašení z kostela peklem a hrůznými tresty posmrtného života, vedli děti k dobru ne pro věc samu a pro zásadu, ale jen ze strachu před trestem. Z toho důvodu mívali pokoj, klid a pohodlí, neboť předem hrozili metlou, rákosem, řemenem, vařečkou a podobnými prostředky vojácké pedagogiky a přestupky zaháněli zase jen týmiž způsoby. Ne předem naučení a varování, po té domluva, rozebrání zošklivení činu a povzbuzení, ale jen surovosti pohodlnické kázně. Tedy: věčné ustrašení před trestem. Místo obsažné a správné výchovy citové a rozumové, místo slovního vedení lásky jen cirkusová dresura, surovost kaprálského despotismu a strach zotročenců. Kriteriem mravnosti je našemu lidu trestní zákonník.

Lid náš podnes nezná přirozených trestů, neboť jeho dosavadní vůdcové k „lepšímu“ životu mimoživotnímu nenaučili ho znáti jiných než pohodlnických trestů tělesných, které neodpovídají povaze činu, popudu a příčinnosti, za to však zatlačují děti do koutků smutného ticha, odříkání a umrtvování. Pohodlnická nepřemýšlivost, zlost a surovost chápala se vždy krajního prostředku: bití. Děti bývaly a jsou dosud zle a surově bity za všechno, někdy až do zmrzačení. Lidé (rodiče) nedali si práci, aby naučili sebe ovládati, nepřemýšleli o podstatě spáchaného a o vhodnosti trestu přirozeného. „Metla vyhání děti z pekla,“ říkali a říkají dosud pohodlničtí vychovatelé, jen aby omluvili své surové nakládání s dětmi.

Proto máme vedle dětí surových děti a lidi zakřiknuté a zotročilé. Nelze opravdu beze studu srovnati naše ubohé děti s německými, anglickými a americkými. Ty dají arciť ve výchově rodičům, učitelům a vůbec občanstvu mnohem více práce, ale jsou vychovány v občany, kteří mají váhu v obci a znamenají něco ve státě. To není povrchní a pohodlnický dav, nýbrž určitě vyhraněná a samostatná individua, myslící lidé.

S českou mládeží jedná se stále jako se zvířátky dokonale zdresovanými a ne jako s občany nebo alespoň s budoucími občany. „Mlč! do toho ti nic není! Kdo se tě ptal? Mluv, až budeš tázán!“ Tak a podobně odpovídá se dětem, jež v důsledcích toho vyspívají v občany otrockého ducha, neznající zřízení soudobých, nevědoucí ničeho o svých právech a tušící nejasně rozsah povinností. Kýž div, když snaha po vniknutí v ně a po pochopení jich byla pohodlnickou výchovou ubíjena, spalována a dušena. České dítě není vyvíjejícím se občanem, ale stále bezprávným tvorem.

Dle mravu náboženské výchovy může se za dobré nálady rodičů ptáti po výkladu neznámého, ale může se to týkati jen věcí „slušných“. Děti zakřiknuté a v myšlení zaražené mají věděti, vycítiti nebo usouditi co je mravným a přípustným, když není to dosti ujasněno často ani rodičům, ba když na mnoze stojí oni intelektuálně pod dětmi. Zde se chce na dětech něco nemožného, neboť neuváží se, že dítě vychovává se návykem, důsledností, postupně od případu k případu, od otázky k otázce, od pojmu k pojmu, postupnými zkušenostmi, přibývajícími představami a názory. Vší tou činností pak ať prolíná láskyplné odpouštění, povzbuzující napomenutí, povznášející zhodnocování a ne deprimující činnost katanská. Arciť dá toto všechno práci, velikou práci, zvláště je-li si vychovatel dokonale vědom své povinnosti v od-

straňování popudů k činům, zná-li, chce-li a dovede-li působiti proti vrozeným zděděným disposicím, které z pravidla jako nezcizitelné dědictví po rodičích a příbuzenstvu má v různých fásích dětského vývoje nepopíratelný vliv na myšlení, cítění a konání. Toho ovšem od pohodlnické výchovy žádati nemůžeme, tím méně aby pohodlničtí posuzovatelé dětské morálky viděli v činech mládeže odlesk chování a řečí rodičů, sourozenců, blízkého i vzdáleného okolí.

Běda dítěti, které by přemýšlelo anebo bylo okolnostmi, poměry a řečmi dospělých donuceno k otázce: odkud přišel bratříček?! Jako nemravné je surově bito, trestáno špatnou známkou z mravů, ježto pohodlnická pedagogika předpokládá vrozený cit mravní, vrozený cit náboženský atd.

Výchova je všestranná příprava pro život budoucí, jmenovitě pro šťastné a klidné žití i soužití ve společnosti. A tu pohodlnická výchova nepátrá, nepřemýšlí a neusuzuje, čím by dítě v této příčině pro budoucno lépe bylo vyzbrojeno, zda taktním šetrným a pravdivým poučením, vědeckým vzděláním a účelným varováním, anebo jen hrozbou, tresty a mlčelivým zhnusováním nejvznešenějšího a nejpodivuhodnějšího díla v přírodě.

Právě v tomto směru bere se pohodlnická výchova cestou opačnou, znemravňující, a ještě má tolik drzosti, že sestavuje neúnavně statistiku přečinů a zločinů mládeže. — Tartuferie pohodlnické výchovy. — — Dokončení.

KONRÁD POSPÍŠIL:

Známky z mravů a z pilnosti na zprávách a vysvědčeních.

Kdyby byl učitelský parlament a já poslancem, hrál bych tu nejraději úlohu, jako kdysi konsekventní odpůrce malé loterie Roser, při každé příležitosti bych hlásal svoje: Ceterum autem censeo, známky z mravů a z pilnosti buďtež zrušeny. I v poslední zemské konferenci učitelské chtěl jsem podati podobný návrh, ale odložil jsem jej s jinými ještě návrhy, vida, že nezbývá času na diskusi a že není zajištěno, že by jej většina účastníků přijala. —

Dlouhou řadu let — pololetí a čtvrtletí prožívám hazardní hru, jíž se říká klasifikace mravů a pilnosti v domácí konferenci; soudíme tu děti, odhadujeme, třídíme, vyznamenáváme a odsuzujeme. Způsob, jakým se to děje, je všude jiný, měřítko všude jiné. Záleží na tom, jaký duch vládne ve škole, zda moderní názor na dítě, založený na poznání duše dětské, na pochopení poměrů a ústředí, v němž dítě žije, založený na lásce k dítěti a na odpuštění, jež je přímým následkem pochopení, neboť pochopiti jest odpustiti; anebo zastaralý názor na dítě, jež třeba „metlou vyháněti z pekla“, jež třeba poutati stálou a tuhou kázní, ochočovati jako mladou šelmu, zbavovati radosti života a vůle, až konečně zkrotne na passivního tvora zvěřincové klece, na vychytralého svatouška — pokrytce anebo na znamenaného, cejchovaného zlosyna.

Záleží na tom, posuzuje-li žáka učitel zkušený, starší tatík, jenž zná a ví, co je dítě, protože dovedl nahlédnouti do jeho nitra v dobách radosti i žalu, v dobách hrdého vědomí zdaru své výchovy i v dobách zoufalé bezradnosti, anebo mladý učitel, jenž sám sotva opustil těsné mříže klece učitelského ústavu, kde jej „vychovávali“ Flachsmani, donašeči, malicherní a mstiví pedanti a jen výjimkou lidé rázu Lindnerova; záleží na tom, třídí-li učitelka z těch, které nesou se třídou jako tklivě měkká píseň čistého Ženství, dovedouce hedvábnou rukou vésti dětskou drobot radostnou květnou stezkou mládí, anebo třídí-li zlobivý, zatrpklý tvor, ženský pedant zlý a mstivý, jak jej známe z krutých výstřelků klášterní výchovy.

Záleží na tom, třídí-li učitel samostatný, t. j. „samoučitel“ jednotřídní školy, anebo „spoluučitel“ měšťanské a střední školy, jehož soud omezen jest — někdy na prospěch dobré věci, jindy na škodu — souhlasem neb odporem ostatních členů konference.

Záleží na tom, třídí-li se dítě, jež zná učitel blíže i ze styku mimoškolního, anebo dítě, jehož učitel nevidí leč ve škamnech a v tělocvičně; záleží na tom, třídí-li se dítě rodičů škole příznivých či nepříznivých, učiteli sympatických či protivných. Ba troufám si tvrditi, že i vnějšek žákův: obličej, ústroj, řeč a způsoby hrají při třídění úlohu větší než by měly a než sami učitelé tuší. Není sice nikde pravdou, čeho chudší rodiče rády se domýšlejí, že by ve škole s „bohatými“ (?!) dětmi lépe se jednalo, ale vnějšek svádí a to nejen u „bohatých“ ale i u „chudých“ dětí. Čistotné děvčátko chudých rodičů bývá vždy vyznamenáváno a hýčkáno přes rozumnou míru, synek-šlendrián zámožných rodičů bývá nezřídka trnem v očích svých učitelů a běda mu, není-li jeho otec dosti uctivým k učiteli staršího rázu z doby „privátů“. Nesmíme si namlouvati, že učitelé toho druhu již vymřeli, anebo že se již nerodí!

Hle, co tu podmínek, co tu vedlejších cest, jež křižujíce se s cestou střední, svádějí učitele, jenž často, stoje na křižovatce, neví si rady, jakou známku by napsal!

Polepší-li jednomu, aby polepšil všem ostatním, a děti mají výborný smysl pro spravedlnost. A dá-li z mravů „samé jedničky“, (což je konečně nejlepší cesta, aby známka z mravů konečně byla zrušena!), nevyhne se výtce nekolegiality k učitelům přísně klasifikujícím. Jak

hrozné je v době pedopsychologického a pedopatologického zkoumání dítěte, v době krásných hesel o radostné škole naslouchati takovému hovoru:

Učitel A. „Vy jste dal K . . .ovi z mravů dvojku? Mně se ten hoch hrozně líbí. Je to dobré, upřímné dítě. Znám ho blíž, hrává si s mým hochem!“

Učitel B.: „Jen kdybyste ho viděl ve škole jak se pořád vrtí! Neposedí chvíli, čerti jím šijou!“

Vidíme nový doklad k výše uvedeným bludným cestám: dítě „jako rtuť“ a dítě jako „hlína“. Ale kdo nám dává práva tříditi rtuť podle hlíny?

A kdo mne má právo nutiti, abych třídil to, čeho dostatečně neznám? Kdyby na mně někdo chtěl, abych taxoval zlato, drahokamy, víno, podivil bych se jeho pošetilosti a přece jsou tu pomůcky, zkoušky, dokumenty bezpečné a mechanické, jichž není, nemůže býti a nebude nikdy při tak složitém útvaru, živém organismu člověka, věčně tajemných hlubinách dětského nitra!

Ti, kdož se tak rádi zovou křesťany, nepochopili zajisté ani písmene z evangelického Krista, jenž propouští cizoložnici, hlásá podobenství o mrvě v oku a zakazuje souditi bližních. Oč dále jsme od nich a blíže Kristu my, již chápeme bližního (a tedy i dítě!) nejen v jasných chvílích harmonického souzvuku s vnějším řádem, ale i v trapných disonancích výšinu z rovnováhy společenských pravidel! Hahaha! Nesuďte, abyste nebyli souzeni! Mnozí z učitelů, kteří domáhají se humanního řádu disciplinárního, budou zajisté horlivě se zastávati známky z mravů, „jediného účinného prostředku disciplinárního, jenž nám zbyl!“

Jsem krajním odpůrcem rákosky, ale kdyby nebylo vyhnutí, raději bych obnovil bití než „tento jediný účinný prostředek“ učitelovy — msty! „Mně pomsta, i já odplatím,“ čtou fariseové v písmě! — — Nejvíce se hledí na chování se ve škole. Ale pohleďme na schůze voličské, spolkové, parlamentarní, jak se tu chovají lidé dospělí, vyznamenaní občanskými hodnostmi, jak se tu chová krém naší společnosti?

Ale za to ručím, že většina těch poslanců, kteří i mimo obstrukci počínají si v draze poplatnictvem vydržované aréně parlamentu jako nejhorší uličníci, (pravím ještě jednou: mimo obstrukci, kteráž bývá u nás jediným zoufalým protestem proti bestii většiny!) bude oběma rukama hlasovati, kdyby na to došlo, pro zachování dosavadních řádů školských, ba pro přitužení kázně a ostřejší klasifikaci mravů. Příklad, dobrý příklad byl by lepší! — Nemohu si odepříti dokumentů z vlastní zkušenosti, abych ukázal, jak křivě posuzuje se často dítě!

Slaboučký, desetiletý hošík, choulostivý, tělesně neotužilý, stále zamyšlený a tudíž roztržitý, hodně nadaný a ještě více nepořádný — zvyklý spoléhati se ve všem na pomoc matčinu, jíž jsem byl celým světem, přišel jsem do okresního města P. do hlavní školy. Učitel čtvrté třídy, tehdy vyššího stupně školy hlavní, slynul po celém okolí jako výtečný učitel. Pokud nyní chladně a objektivně posuzuji, byl pouze výborný sekáč; při tom neupírám mu snahu naučiti žáky své co nejvíce, ať již jakýmikoliv prostředky. Vtloukal učení do našich hlav masitou dlaní a tvrdými prsteny, krutými šlehy rákoskou, trhal uši, škubal vlasy, otloukal lebky o tabuli, a kdyby byl zapisoval rány, které rozdal, jako onen pověstný německý kantor, bylo by jich na miliony. O pedagogice neměl ani tušení; doma postrach rodiny a zas loutka nespořádaných poměrů finančních, ve společnosti despota, vymáhající si úcty arogancí a neomylnictvím (přel se před žáky do krve s inspektorem, že hodinář je umělec!) — mezi učiteli polobůh minulé éry, kdy venkovský kantor ani si netroufal osloviti svého pana bratra z města. A tento člověk mne trýznil po celý rok s ukrutností tygří a s ďábelskou rozkoší, nadával mi nejhnusnějších jmen, sesměšňoval nejen mne, ale i rodiče („žebrota písařská, milostpán z Rychnova, nafoukaná žebrota, kouká s patra, užírá almužnu hodnějším“ — dostával jsem v zámožných rodinách otcových známých obědy — atd. atd.) — nelze vypsati, nelze pověděti, co se se mnou ten rok dálo. Na konci roku přišel si otec pro vysvědčení; nedostal ho. Jsem prý takový vyvrhel, že není pro mne známky z mravů, ani ta nejhorší že by nestačila a té aby otec raději nechtěl. Nezbývalo, než opatřiti si vysvědčení z domácí dvoutřídky, abych mohl dostati se do gymnasia. A tam měl jsem z mravů rázem „musterhaft!“

Vím, že se mi namítne, že dnes nejsou již takoví učitelé ani poměry; dobrá, připouštím. Vždyť ani tehdy nebyli učitelé tohoto druhu pravidlem. Ale jsou až dosud mezi učiteli lidé krutí, ať již vědomky či nevědomky, ať již bouřliváci, vzplanoucí okamžitým hněvem anebo chladní odměření, studenokrevní (a zdánlivě dokonalí a spravedliví!) hadi, hypnotisující zraky svými a nezapomínající. Msta je jedinou solí nechutného pokrmu jejich duše.

A ti mají právo tříditi naše děti na vyvolené a zavržené — —

A jsou zase učitelé spravedliví a lidští a ti jsou donucováni, každého čtvrt roku zapříti své přesvědčení, potlačiti svou lásku, zapomenouti své zkušenosti, odvrátiti uší svých, aby neslyšely hlasu proroka jasnopoljanského, jenž probudil naše učitelské svědomí, a klasifikovat děti z mravného chování a pilnosti nejistě — nespravedlivě! —

Můj syn, na jehož ušlechtilou povahu mohu být právem hrd, po celou dobu středoškolských studií neměl chvalitebné známky z mravů. Ty byly reservovány pro vyvolené, z nichž nejeden docházel tajně na místa, kam jsem nikdy neodvážil se vkročiti, tím méně můj syn, jenž šel přímější cestou života než já. Co dělal můj hoch, že s ním nebyli spokojeni, ba že by byl málem v jednom semestru vyloučen? Nebyl pilný, nebyl pořádný, nedbal svého vnějšku a četl proti zákazu knihy z městské knihovny, protože mu ubohá knihovna žákovská nestačila. Devět let byl v témže bytě, kde doposud naň vzpomínají jako na vlastní dítě; od nejútlejšího mládí je mým přítelem a důvěrníkem, jenž neskryl přede mnou ani záhybu své duše, dnes je učitelem na škole téhož druhu, jaké byl „nehodným" a nedbalým žákem — a dnes má tříditi hochy z mravů, nepochopiv dosud, proč a nač jemu dávali běh co běh známky nevalné a nechvalné! Či ho tím napravovali? Snad; jednou bych byl málem přijel pozdě do místa, kde hoch studoval. Potkal jsem ho na ulici, právě když měl namířeno — k Vltavě! Žádná sentimentální povídačka, prosím! O tom ještě povím jindy v tomto listě, věnovaném rodičům i učitelům. Povím, jak může se mýliti i mladý, graduovaný učitel, jenž špatně zažil partie o mravních poruchách mládeže! —

Moje dcerka dostala trojku z mravů, protože se zastala své bývalé učitelky, již nástupkyně neprávem tupila. Zastala se jí, jsouc k tomu povzbuzena mnou. Neprotestoval jsem jsa v praxi stoupencem (v theorii odpůrcem!) zásady Tolstého: neodpírati zlému. Děvče do ústavu nepůjde a jinde vysvědčení neukáže. Schovám si je sám na památku, jak „zlé" jsem měl děti a jak dobré kolegy — přísné, spravedlivé, nehledící na osobu lidskou!

Praktického významu známka z mravů nemá mimo snad kruté následky, hlásí li se dítě s nepříznivou známkou někam, kde podle ní soudíce, je odmítají — pochybuji, že takovéto „Kainovo znamení" je ve shodě s mravními zásadami — aneb je-li vysvědčení přívažkem při rozsudku nad mladým zločincem. V prvém případě je vysvědčení hnusným dokumentem msty, ve druhém naprosto nedostatečnou a nespolehlivou známkou, nedostatečným dokladem pro úvahu soudcův. Zde by jediné bylo možno vzíti za doklad svědomitý popis žáka po stránce povahové i vnější, fysické, popis prostředí výchovy domácí, chorob atd. atd., jak k tomu směřují moderní snahy po pedopsychologickém katastru školní mládeže; ale i zde je ještě daleká cesta a nepřipravená všemi nutnými podmínkami objektivního pozorování — — ani zde neradil bych ukvapovati se, ani zde neradil bych, aby popisný arch stal se úředním aktem, nýbrž spíše jen příručním záznamem pro učitele a jeho studium dítěte. —

Rodiče, učitelé, občané! Přičiňte se, aby byla odstraněna známka z mravů ze školních vysvědčení! Ulevíte svědomí učitelskému, ulevíte svým dětem, zamezíte mnoho zla! O známce z pilnosti ani snad není třeba již psáti! Odstranili ji ze středoškolských vysvědčení, kde byla přece rozhodně omluvitelnější, než na škole obecné, moderní škole obecné, a to snad postačí! Či bude nyní obrácený kurs a střední škola bude volnější než škola obecná?

F. J.:

Konference učitelská na školách dvojtřídních.

Nový řád školní a vyučovací značně rozšířil právomoc učitelských konferencí. Tak schvalovati má konference rozvrh hodin, usnášeti se má o vyřízení úředních dopisů (zprávách, dobrých zdáních a výkazech, které školní správa podle školního a vyučovacího řádu vydávati má, o návrzích, které činiti má; v ní budiž také probráno, jak prováděti úřední výnosy školního správce došlé) atd.

Je to jistě krok ku předu, omezení byrokratismu, který byl (a leckde dosud je) na školách zakořeněn a teprve snad vlivem nového řádu školního a vyučovacího bude mizeti. Ovšem záležeti bude i nadále na kvalitě jednotlivých učitelů a na tom, jak dovedou svá práva přivésti k platnosti.

Jedna věc je mi však v tom řádě podivnou. Ta totiž, že docela bez rozmyslu bylo přejato ze starého řádu zařízení konferencí na školách dvojtřídních. Inu, říká se, že, jdou-li páni z rady, jsou vždy chytřejší, než když jdou na radu. A je to jistě pravda, ať už jsou to tatíci obecní, poslanci zemští nebo říšští, anebo jako v tomto případě, páni školní radové. Proto často uzákoní se něco, co by potom mnozí zase rádi poslali ke všem čertům.

Dobře by bylo, každému novému zákonu vyměřiti dobu zkušební — jak se osvědčí v praksi — a teprve po této určité době, v níž by ti, pro něž zákon vydán, byli oprávněni podati dobrá zdání nebo pozměňovací návrhy, měla by se zákonu, dle potřeby opravenému, přiznati definitivní platnost. (Mnohé mrzí „Lex Perek" a mnohé bude mrzeti zákon o volební povinnosti.) Tak mělo býti i s řádem. Před definitivním jeho prohlášením mělo býti ve lhůtě aspoň jednoho roku dovoleno učitelstvu řád vyzkoušeti a posouditi. Kdyby ti pánové, kteří řád skládali, byli působili na obecné škole dvojtřídní, nikdy by byli ten nesmysl, ustanovení konferencí na školách dvojtřídních, nepřehlédli.

Starý školní a vyučovací řád pojednával o konferenci ve třech paragrafech, totiž v § 37.

až 40., nový však ve dvanácti paragrafech, od 140. až do 151. O konferenci začínal starý řád takto: „Na školách, kde je několik učitelů...“ Dle toho se na dvojtřídních školách někde porada konala, někde nekonala, ale protokol se psal. (Jeden správce školy zval mne na poradu těmito slovy: „Dnes odpoledne máme psaní protokolu.“ Ten protokol jsem ovšem psal já.) Nový řád se však vyjádřil určitěji: „Na obecných školách o dvou a více třídách . . .“ Dle toho paragrafu musí se konati porada i na školách dvojtřídních a platí pro ni i všecky další paragrafy, protože výjimky pro dvojtřídní školu není. Hlasování, tento důležitý výkon, je však na dvojtřídce nemožné. Tím uzákoněn velký nesmysl, který ovšem není zřejmý tomu, kdo na škole dvojtřídné nevyučoval nebo snad vůbec poměrů školních nezná.

Na škole dvojtřídné bývají zpravidla učitelé čtyři, totiž naducitel, učitel II. třídy, učitelka industriální a učitel náboženství (ten je tam ovšem na překážku a neměl by tam býti); po případě i školní lékař má býti přítomen (brzo-li?). Úplné hlasovací právo mají však toliko první dva. Také tito dva budou asi na příště také přítomni pravidelně konferencím. (U nás industriální učitelka někdy přijde, někdy ne, kaplan nebyl přítomen ještě nikdy a není také oč státi.)

Dle § 147. usnáší se konference prostou většinou hlasů. Mysleme si tedy, že se naducitel s učitelem II. třídy mají o něčem usnésti. Aby se docílilo shody, nesmí míti nikdo z nich mínění odchylné, čili učitel musí přikývnouti naducíteli (nebo opačně). Co však se stane, když mínění jejich se rozcházejí? Pak správce školy udělá po svém a učitel musí mlčet, neboť kdyby postavil si hlavu, znepřátelí si správce školy a naivní by byl, kdo by myslil, že okresní školní rada, odvolá-li se k ní, dá mu za pravdu. Ta hájí vždy představeného. Správce školy je tu demagogem, trpícímu podřízenému patří naše sympatie.

Mysleme si však, že by mladší učitel chtěl prosaditi mínění svoje a dal zaslati protokol okresní školní radě. Tu se rázem situace stává zrovna převrácenou. Učitel mladý, třeba holobrádek, stává se tyranem svého představeného, třeba ve službě školní sešedivělého.

Jest tedy nynější stav na školách dvojtřídních, jak viděti, hodně nezdravý. Připomíná mi zcela dřívější zařízení školy konkordátní. Učitel vzal si pomocníka, jako si mistr přibírá tovaryše. I dřívější náš titul podučitel ten poměr připomínal. A mnozí naducitelé dosud dle toho jednají. Je-li jim mladší učitel nepohodlným, postarají se, aby šel. Ostatně teprve nedávno vyjádřil se ke mně naducitel, který se považuje za pokrokového, že prý učitelem je vlastně jen správce školy, ostatní prý jsou jeho pomocníci. (Že tomu již tak není, viděti i z řádu školního a vyučovacího, neboť dle něho je každý učitel zodpověden za svou třídu, což je ovšem zcela správné.)

Ještě se tak utváří (dle mého mínění) poměr na dvojtřídce příznivě, vezme-li si učitel za manželku dceru naducitele. Ani to však není zárukou dobré shody a je-li to vždy ku prospěchu školy, je nová otázka. Naopak zase dcera naducitelova bývá kamenem úrazu, když o ni učitel nestojí.

Bylo by však zbytečné všecko psaní o této věci, (které by se ostatně mohlo vléci do nekonečna), kdybychom nehledali zároveň odpomoc a nepokusili se alespoň načrtnouti poměr, který by byl přirozenějším. Užijme jednoho z hesel francouzské revoluce, totiž hesla „rovnost“, které však už dávno pozbylo revolučního rázu a zjednává si stále více přátel a oprávněnosti.

Způsobiti, aby dvojtřídky zmizely, když se na ně nehodí všechny paragrafy řádu školního a vyučovacího a ponechati jen jednotřídky, pak troj- a vícetřídky, to jistě nejde. Dvojtřídka je ve vývoji nutna. Na jednotřídce je učitel svým pánem. Pro trojtřídní a vícetřídní školy se žádá, aby učitelé byli rovnoprávni a správcové škol sborem voleni (Budeč Bytešská). Co je přirozenějšího, než aby i učitelé školy dvojtřídné byli sobě rovni úplně v právech i povinnostech a střídavě pověřeni byli řízením školy? Pro poradu na místě hlasování by platilo: „Neshodnou-li se v některé věci, rozhodne okresní školní rada.“

Z toho ovšem vyplývají další požadavky, totiž byt stejný pro oba, ne značný rozdíl ve stáří. Musili by se tedy na dvojtřídku dosazovati učitelé nikoli po vyjití z ústavu, nýbrž s delší praksí. A jistě že by to bylo na prospěch oběma učitelům. Správce školy, třeba starší, přece se někdy zmýlí neb je na rozpacích a potřebuje někoho, kdo by ho dovedl upozorniti neb mu poraditi.

Učitel mladý z ústavu přijde na vesnici, kde třeba kromě naducitele není studovaného člověka. Přirozeno, že v mnohých věcech jsou odkázáni na sebe. Duševní vývoj mladšího není však ukončen, musí se v životě teprve vykrystalovati. Má vtlučeny do hlavy různé zásady, jež sám ještě nevyzkoušel a mnohdy si také odporují. Jest mu potřebí dobrého vzoru a zároveň přítele upřímného, důvěrného a shovívavého. Je-li naducitel charakterním mužem a řádným učitelem, pak dobře s mladším, ne-li, pak hrozí mu nebezpečí. Jak často najdeme věrného přítele v představeném, o tom by bylo třeba veřejné diskuse a hlasování. Faktem však zůstane, že velmi často setká se mladý učitel s pokrytcem, sobcem, tarokářem, člověkem nervosním a pod. Odpouštím jim, neboť snad nevědomě oplácejí to, čeho jim bylo zakusiti. Máme však my trpěti proto, abychom zase svého času mohli trýzniti svoje podřízené? Není to znemravňování?

Učitel po vyjití z ústavu má přijíti na školu výše organisovanou, nejméně na trojtřídku, aby nikdy nezůstal osamocen, bez opory, bez přítele, jako se to stane na dvojtřídce, když rozkmotří se — třeba pro sukně — se správcem školy. Postavení takového učitele bývá přímo zoufalé, a není se co diviti, že si někdy i sáhne na život. Já sám nebyl jsem toho dalek a osud známého kolegy, který spáchal sebevraždu, velmi mne dojal. Snad by tak byl nejednal, kdyby se dostal na školu vícetřídní. V městě obcování se vzdělanými lidmi, společnost, prameny vzdělání blízké, zábavy; na vesnici samota, práce klopotná, život ne pro člověka, který by si přál žíti, ale pro moderního poustevníka, jenž mnoho si musí odepříti, mnoho nezdarů zakusiti, protože lid kněžími utvrzován je v hlouposti. Takový život nehodí se pro člověka 18—19letého. Teprve po několikaleté službě měl by se učitel dostati na dvojtřídku.

Také ještě tento důvod mluví pro změnu nynějšího zřízení. Přechod z velkého města, kde je ústav, na zastrčenou ves, kde je dvojtřídka, je příliš náhlý a vyvolává často krisi. Pamatuji se, že první čas, když jsem se dostal na dvojtřídku, zdálo se mi vše tak nepatrným, že bych byl odtud nejraději utekl. Jiným asi dělo se zrovna tak.

Tím, že by se učitel dostal do města na několik let a pak zase na vesnici, zlomena by byla nynější uzavřenost měst, která rovněž není učitelstvu na prospěch. Jak se jednou učitel (třeba protekcí) dostal do města, už kouká na kolegu vesnického s patra, třeba by se mu schopnostmi nevyrovnal. A také už obyčejně v městě navždy uvízne. Tak se stává, že učitel městský nezná života na venkově, učitel venkovský zase touží aspoň na čas po městě. Příliv i odliv, který by si nová formace dvojtřídek vyžádala, by i v této příčině prospěl.

Konečně i to padá na váhu, že učitel na venkově si vezme často za ženu dívku venkovskou, bigotní, bez jasného rozhledu a pak je vázán a od svobodomyslného vystupování zrážen — vlivem jejím i příbuzných — po celý život, nepodaří-li se mu vštípiti své manželce náhledy rozumnější.

Myslím, že uvedl jsem dosti důvodů pro požadavek, aby učitelé na dvojtřídce byli oba učitelé zkušení, sobě rovni a v řízení školy se střídali. Mám také za to, že přirozeným vývojem se k tomu dospěje. V tom, že nový řád školní a vyučovací omezuje kompetenci správce školy ve prospěch konference, ukládá též ostatním členům sboru ve správě školy spolupůsobiti, vidím k novému stavu tomu náběh.

Až se pak uskuteční tužby naše po akademickém vzdělání, pak nelze si jiné upravení poměru učitelů na škole dvojtřídní ani mysliti.

❧ ❧ ❧

A. L. FERI:

Hnutí mírové.

Od doby, kdy posledně referováno bylo ve V. Š. o pacifismu jako otázce školské, vyskytla se u nás řada příznivých zjevů, z nichž zvláště dva znamenají rozhodný a závažný pokrok v mírovém hnutí v Čechách. Jsme oprávněni poznamenati, že předejdeme brzy některé jiné pokročilé národy, poněvadž mírové hnutí jako otázka pedagogická nachází se za hranicemi vůbec ještě ve skrovných začátcích. My ve studiu této otázky pro praktický účel výchovy pronikáme stále hlouběji, počínáme pracovati zcela soustavně, přehlédajíce i celý soubor otázek nejblíže příbuzných a neomezujíce se tedy na pouhý jednostranný požadavek školské manifestace mírové, jaká jest již jinde zavedena (v Uhrách, Italii a ve Spojených státech).

Jednota Komenského, spolek pro reformu školství se sídlem v Praze, která přejala a soustřeďuje kulturní snahy reformní, zvláště školské záležitosti všech kategorií v Čechách,*) a představuje se řadou vynikajících odborníků pedagogických, projevila úplné pochopení pro reformní snahy pacifismu a hodlá nejvážněji usilovati, aby duch současného školství neodporoval novověkým ideálům humanitním. Pořádajíc tedy oslavu J. A. Komenského dne 5. dubna 1908 v zasedací síni staroměstské radnice v Praze, věnovala ji úplně ocenění úsilí J. A. Komenského pro zajištění míru mezi národy a jeho snah irenických. Po věcném úvodu p. prof. dr. Fr. Drtiny přednášel dále p. prof. dr. Jan Novák o irenických snahách J. A. Komenského. Tato vědecká práce objasnila i pojem pacifismu v rozšíření hlediskem historickým i na součást snah irenických, jimiž rozuměti jest harmonii, toleranci, mír církví a náboženských sekt. Konečná přednáška H. Alferiho objasňovala současný stav mírového hnutí. Těmito třemi představiteli-řečníky manifestovaly — můžeme-li tak říci — vlastně tři školské kategorie pro ideje mírové. Kéž stane se také úkaz tento předzvěstí nejplodnější spolupráce a propagandy mírové ve všech stupních všech druhů našich škol.

K této akci rázu manifestačního druží se utvoření sboru, který si vytknul pečlivé studium veškerých problemů všeobecného míru, zvláště však objasnění pacifismu jako otázky školské, aby připraveno bylo ztělesnění idejí mírových v praxi školské. Dne 4. dubna 1908 utvořil se mírový odbor Jednoty Komenského, který pokračoval

*) Její působnost vztahuje se však i na Moravu, Slezsko a Dolní Rakousy.

v započaté práci dne 28. června v místnostech pedag. semináře české university v Praze. Odbor jako sekce spolku pedagogického bude sice pacifism šířiti hlavně v kruzích pedagogických (v učit. všech stupňů škol), ale pokud se neustaví zvláštní česká společnost mírová,*) bude pacifism propagovati i mezi studentstvem, dělnictvem, ženami, u stran politických a j.

V prvé schůzi přijaty byly stanovy odboru navržené jeho předsedou a již dříve schválené spolkovou radou J. K. Poněvadž nově přistupující členové přejí si poznati jejich znění, budou jim po vytištění ihned zaslány. Zatím sdělujeme, že byly ve stručném výtahu otištěny ve 3. č. I. r. „Zájmů Všelidských“ (admin. v Plzni-Lochotíně) a ve 43. č. z 9./VII. 1908 v moravském týdenníku pedag. „Komenský“ (admin. v Zábřeze). Zatím snaží se těch několik jednotlivců, na jejichž bedrech spočívá zatím tíha propagačního úsilí, informovati veřejnost, zvláště učitelstvo o otázce té v listech a revuích a získati jejich pozornost. Po prvním veřejném vyzvání a soukromém pozvání jednotlivých osob přihlásilo se sice několik vynikajících pracovníků mírových, ale počet ten je příliš skrovný, abychom všichni dostáli všestranným úkolům propagačním. Jest tedy nezbytně potřebno uspořádati co nejdříve v Praze veřejný kurs o otázce mírové (asi o velikon. sv.) a hned potom o prázdninách uspořádati prvý manifestační sjezd českých pacifistů spojený s výstavou mírové literatury. Nejdříve třeba větší počet těch, kdož seznámili se s dějinami mírového hnutí a dnešního stavu a mohou státi se jeho hlasateli (rozřeší kurs), a potom třeba manifestace, aby ještě širší okruhy hnutí byly získány a akce spolkové podepíraly (sjezd). Vyjednává se, aby tento prvý sjezd pacifistů konal se společně s prvým sjezdem českých esperantistů, kteří se právě sdružují v ústředí spolků i jednotlivců zvaném Svaz českých esperantistů (Bohema Asocio**) Esperantista). I tento následný sjezd spojen byl by s výstavou literatury esperantské.***) V chystaném kursu probrala by se historie mír. hnutí, současný stav, organisace, české snahy mírové, otázka všeobecné propagandy, pacifism jako otázka školská: ve škole obecné a měšťanské, střední, ústavech učitelských, na universitě a j. škol; mírová literatura, slovník. Pro přednášky získáni byli by vynikající odborníci.

Ku stanovení data 1. sjezdu českých pacifistů na r. 1909 vede i ta okolnost, že stanovy odboru vytýkají pořádání takových sjezdů v období 3 let a tudíž konal by se druhý 1912 a třetí v památný rok 500leté památky upálení mistra Jana Husa 1915, když by nebylo dosaženo svolání všeobecného kongresu mírového do Prahy. Z. Ú. S. J. Uč. již vyjednává, aby v týž rok 1915 pořádán byl i III. mezinárodní kongres učitelstva škol obecných v Praze. Volná Myšlenka má již také stanoveno totožné pevné datum všeobecného kongresu V. M. a tak, kdyby bylo možno veškeré tyto veliké kongresy v Praze v téže době uskutečniti, stala by se naše země střediskem pozornosti celého civilisovaného světa. Jenom třeba ještě, aby ústřední organisace učitelské ve všech korunních zemích rozhodly se pro pořádání **české všeobecné výstavy školské nebo školské výstavy všeslovanské**, aby si „cizinci“ od nás odnesli bezprostřední znalost naší školské kultury.

V mírové sekci připravuje se dále znění podrobnějšího provolání, jež svědčiti má celé české veřejnosti a v němž úmysly sekce podrobněji budou vyloženy a zdůvodněny.

Dále sestavuje se po návrhu p. adjunkta H. Štěpánka z Klatov bibliografie české literatury mírové. Byli bychom zvláště povděčni těm, kdož by nám ze starších ročníků revuálních a časopisů vypsali příslušná data dle následující tabulky: Jméno autora článku (knihy, publikace), název, kde práce uveřejněna nebo vydána, ročník (rok), stránka, nakladatel, stručný obsah třeba jen jedinou větou. Tento seznam uplatníme v katalozích, v nichž uvedeny jsou příslušné bibliografie mimo českou. Pp. knihkupce a nakladatele žádáme o příslušné sdělení a oznámení nových děl mírových a zasílání red. výtisků pro odbornou knihovnu sekce, jejichž příjem ohlásí se v mírové hlídce Ped. Rozhledů. Literární pracovníky mírové o oznamování chystaných publikací, které články uveřejnili a kde. Kdož by si přáli zapůjčiti některé cizojazyčné publikace k studiu, nechť hlásí se u pana jednatele. Seznam právě sestavujeme. Usneseno, aby pro knihovnu zakoupeny byly předem veškeré české publikace mírové.

Dále připraví se znění petice určené ministeriu vyučování, v níž požádáno bude, aby školní učebnice a zvláště čítanky

*) Bylo by žádoucno, aby v Praze v započatých pracích bylo pokračováno.

**) Trvá totiž v Praze „ústřední“ sdružení esper. Bohema Unio Esperantisto; spojující však jenom kluby esp., jímž vládne pražský klub esp., který jednáním několika spříbuzněných a spřátelených osob způsobil, že byl klub opuštěn řadou vážných osob a ty utvořily Společnost českých esperantistů, která také založila ústředí Bohema Asocio Esp. a vydávati bude svůj vlastní časopis.

***) Nemohli by se i čeští Volní Myslitelé ku sjezdům těm přidružiti? Mohla by se objasniti vzájemná příbuznost těchto tří hnutí: pacifismu, esperantismu a Volné Myšlenky.

hověly idejím míru (revise učebnic svěřena odb. uč. E. Štorchovi).

Poslanci budou požádáni, aby vstupovali do Meziparlamentární unie a hleděli seznámiti se podrobněji s mírovým hnutím a aby ideje pacifismu vždy a všude uplatňovali. Jednotlivci vyžádali si již u odboru příslušné informace.

Sekce doporučuje pozornosti české veřejnosti, zvláště česk. učitelstva, spis svého předsedy Mezinárodní výchova a vyučování vydaný nákl. Z. ú. s. j. uč. v kom. knihk. J. Rašína (Praha VII.), který je prvým českým spisem pedagogickým, v němž jedná se o pacifismu jako otázce školské. Dále se vřele doporučí je brožurka H. Štěpánkova Mírové hnutí.. (překlad), H. Bouška: Slovakoj kaj Magiaroj (zaslali esper. do ciziny), F. Čejka: Esperanto. Pozornosti zasluhují velmi pečlivě redigované Všelidské Zájmy, Vzkříšení, Jaro, Mládí a j. č.

Pan H. Štěpánek chystá překlad spisu A. H. Fried: Handbuch der Friedensbewegung, k němuž připojen bude překlad: Otto Umfrid: Die verbündeten Staaten Europas. Kniha obsahovati bude kapitoly o myšlenkové podstatě hnutí, dějinách, bibliografii, organisaci mírového hnutí a bude k ní připojena bibliografie české literatury mírové. Celek tedy bude dílkem, jakého v české literatuře dosud nemáme.

Překladatel p. Fr. Pliška má již hotový překlad mírového spisku pro mládež A. Sève: La guerre et la paix (Válka a mír), který byl vyznamenán cenou 50 liber šterlinků. Spisek je znamenitým a dětem velmi srozumitelným, tak že hravě seznámí se se základními myšlenkami o pacifismu. Hledáme nakladatele (referát o spisku je obsažen v 10 seš. z července 1908 Ped. Rozhledů).

Funkcionáři sekce jsou: H. Alferi, správce školy v Zdislavicích (p. Humpolec), t. č. předsedou, Jos. Klečka, oficiál na Král. Vinohradech, 1024, t. č. místopředsedou, H. Bouška, kand. prof., Smíchov, 1097., t. č. jednatel. Vyřizují veškeré záležitosti, dotazy a pod. sekce se týkající.

V. JORDÁN:

Dětská přání.

Patřívalo k dobrému tonu našich rodin, aby v den otcových jmenin přišly děti vymydlené, nastrojené, s bledou tváří, s kyticí ve chvějící ruce a s pěknou poklonou a odříkaly přání, čím delší, tím lepší. I na těch nejmenších se žádalo, aby říkaly aspoň: „Já malý poupě, já stojím v koutě, já vynšovat neumím, já se za vás pomodlím."

Psáti a skládati „vynše" patřilo mezi důležité a výnosné práce učitelovy. Že mnohokrát poesie splakala nad takovým výrobkem, kdo by pochyboval. Býval i v rodině zvyk, že dítě oblíbené dostalo přání hezčí (delší) a kytici bohatší!! Zvyk tento stvořil i celou literaturu dětských přání, nakladatelé sbubnovali kde kterého spisovatele pro mládež, aby získali nová, zvláštní, umělecká přání, přání dětská literární ceny. —

Dětské přání je věc nepřirozená, falešná. Tudíž zavržení hodná. Známe případy, že otcové, pověstní svou tvrdostí a přísností (nedůslednosti), v den svých jmenin rozplývali se laskavostí, upadajíce tak z krajnosti do krajnosti. — Řídící učitel, rákosník, jenž býval ve „všední dny" postrachem všech dětí, na den svých jmenin vystrojil gratulantům hostinu, při níž málem se nerozplynul v slzách. Měl-li učitel více gratulantů, vzbudil hned řevnivost svého nadřízeného, na nějž žáci zapomněli. —

Pryč s gratulacemi!

Otec je veřejně indiferentní v otázkách náboženských, ale má nadané dítě, jež si sbor učitelek vyhlédl za gratulantku visitujícímu vikáři. Matka koupí nové šaty, kytici, jen aby se mohla dcerka osvědčit, že má dobrou vyřídilku. Pryč s gratulacemi ze života veřejného!

* * *

Blížil se tatínkův svátek. Slávka dostala dlouhé přání. Služka prala bílé šaty. Maminka zkoušela Slávku.

„Nu, tak vidíš, již umíš dva verše." (Maminka říkala verše místo slohy.) „Zítra budeš umět zase dva. Viď!"

Slávka mlčí. Za chvíli se ptá: „A maminko, co mi uchystal tatínek?"

„Ale, Slávko, ty jsi! Ty za to něco chceš? Ty nemáš tatínka ráda?"

„A vždyť ty's mi dala také piškoty," vyčítavě bránila se Slávka.

„Ale, to by nebylo od tebe hezké. Jdi a uč se dál."

A Slávka s knížkou v ruce chodí po kuchyni a říká:

„Ale více nežli ono zlato,...
ale více nežli ono zlato
přijmi moje přání...
za tvou lásku, otče drahý, za to...

„Slávko, ty se pleteš," s hrůzou upozorňovala maminka. „Pozítří bude tatínkův svátek a ty ještě nic neumíš."

„Ale víš, maminko, mně se to nelíbí. — A tatínkovi se to také nebude líbit. — Zeptej se ho, jestli se mu to líbí," vybízela Slávka.

„Ale jdi, vždyť tatínek o tom nesmí vědět. — Jdi do kuchyně a uč se, ať to pěkně umíš. Koukej, Jeník už to skoro umí."

„Když ty se učíš s ním, jo, to je něco jiného.“ —

„Jen běž do kuchyně a uč se, ať to pěkně umíš.“

„Jo, a tatínek půjde a uslyší mne, že se učím.“

„Jen běž, tatínek nepřijde, řekla jsem mu, že bude večeře až po šesté hodině.“

„A tak, ty's mu to řekla, že se učím přání“ — zklamána zvolala Slávka.

„Ne, a kdyby, jen běž a uč se. — Jdi, Slávko, dám ti piškot, budu je dělat.“ —

Po dlouhém hádání a kažení lží, přetvářkou, výmluvou, sliby a hrozbami šla Slávka do kuchyně a učila se přání. —

Matce bylo divné, že táhne šestá a Slávka nepřichází k přezkoušení.

Zanechá učení s Jeníkem — vejde do kuchyně — kuchyň prázdná, ze dvora se ozývají hlasy. Služka se tam hašteří se Slávkou, která plašila kozu, že nechtěla ani do chlívka.

„Slávko,“ rozhorleně volá matka, bouchá pěstí do okna. — Slávka sebou trhne, neztratí, „duchapřítomnost“ a volá plným hrdlem: „Mami, já už přání umím. Tatínek jde domů. Jde po návsi.“ —

Matka vykoukne oknem: „Pojď mi to honem teda odříkat, než tatínek přijde.“

Slávka říká. Říká půl slohy. — Bylo dobře, bez chyby. Odříká celou slohu — bez chyby. — Matka se diví.

Říká Slávka druhou slohu, vázne, mlčí, ohlíží se.

„Dítě,“ volá matka srdcelomně, „vždyť ty nic neumíš.“ — Příval výčitek, hrozeb.

V okamžiku nastalého ticha pronese Slávka klidně: „Ale mami, nezlob se, vždyť víš, že při druhém verši (Slávka říká také „verši“) budu plakat jako loni . . .“

* * *

Pryč s gratulacemi! —

K čemu jsou? Mají probouzeti vděčnost? Pah, té nevzbudí. —

Nad dítětem lze říci o starostech rodičovských s Nerudou: „Ty ještě neznáš, milý hochu blahý, ty ještě neznáš, poznáš teprve, až rozpracuješ ruce do krve, že život lidský jest až příliš drahý . . .“

Proto pryč s falešnými gratulacemi!

❧ ❧ ❧

VOJT. ELHOTA:

Odkud přišel bratříček?

V „Besedách Času“ roč. XIII. č. 41., 42. a 43. pojednává pan Karel Scheinpflug o nejobávanější otázce zvědavých dětí: „Odkud přišel bratříček?“ Ve svém obšírném článku seznamuje s literaturou, která se obírala tím thematem a resumé jeho úvahy o ní je právem hodně pessimistické.

Všichni, kteří se dosud obírali dětskou otázkou: „Odkud přišel bratříček?“ zapomínali skutečnosti a pustili uzdu fantasii. Však i pan Karel Scheinpflug zapomněl nakonec, že má vyvésti z labyrintu a napsal poetický článek, kterým přesvědčuje, že nejsme a nebudeme pro sexuelní bahno, kterým se brouzdáme, způsobilými odpověděti na prostou dětskou otázku: „Odkud přišel bratříček?“ dotud, dokud nevybředneme z pohlavní špíny.

Považte jen prosaičnost naší mužské mládeže! „Mladý muž v jaru života, kdy jsou mlhy dálek tak tajemně modré a každá skrývá báječný slib zítřku, kdy je vzduch přetížen vůní svěžích touh a kdy na každém záhonu snění vyrůstají nádherné květy ideálů, tento mladý muž se nebude více zachvívati mystickým blahem při šustu ženských šatů, nebude naslouchati u vytržení melodickému hlasu ženy, nebude si spřádati z měsíčních paprsků luzný přelud, který je zpola vílou, zpola světicí, zároveň touhou i nadějí, povzbuzením i povznesením, zpola horkou radostí a zpola sladkou mukou a celou představou štěstí“ — a bude-li takový snílek, sen jeho prchne čtrnáct dní po svatbě! A pak bude zoufat a se soužit, anebo sesuroví. Však jste se dočtli, že toho muži více schopni nejsou. Jsme chudí illusemi. Pan Scheinpflug se však dále zmiňuje o hnusném životě pohlavním před svatbou i po svatbě.

Muž „oblékne si šedý havelok, tiskne klobouk do čela a půjde do vykřičeného domu, aby si koupil za několik korun na chvíli tělo nevěstky, jehož užilo sto mužů před ním a užije sto mužů po něm“. Tak žijí mladí muži pohlavní svůj život. Nebo si „opatří milenku, svobodnou, jejíž povolnosti získá penězi, nebo slibem manželství, anebo vdanou, kterou mu bude vydržovati její muž z trestu za své šediny“. A takový muž se ožení se ženou, která mu prodá své jmění za titul „paní“, za společenské postavení, za spolumajetnictví zavedené živnosti nebo nárok na vdovskou pensi, za vládu ve vlastní domácnosti a právo roditi bez hanby děti. Není to hnusné? A takoví lidé mají děti, které přemýšlejí a docela nevinně se otážou zkažených rodičů: „Tatínku, (maminko,) jak se rodí děti?“ Představte si hanbu těch rodičů. Zrodili dítě třeba nechtíce, (stává se to zhusta,) jdouce jen a jen za požitkem a teď bezděčný plod pohlavní jejich křeči přijde s otázkou: „Odkud přišel bratříček?“ Nebude jim stydno? Nebude! Pan Scheinpflug mluví o rodičích illusorních. Veliká většina rodičů nevypravuje anekdotu o čápech ze studu, ale z vychovatelské nevědomosti. Slyšeli ji od své matky a otce, proč by ji neměli pověděti také svým dětem? Také většina rodičů není tak citově zkažená, jak je pan Scheinpflug líčí. Je sice pravda, že veliké procento mužů přechází

od nevěstky k favoritce a od té k legitimní ženě, ale nezaviňuje to pokažený cit. Erotismus mladých mužů chce se vybíti stůj co stůj! Kolik se jich může oženiti hned, v plné mužské zralosti? Mnoho-li je jich tak dobře situováno? Pro mnohé je ženění luxus, kterého si nemohou dopřáti. Proto tedy jdou mnozí a mnozí po těch stupních, které se zdají tak hnusné: nevěstka, milostnice a poslední žena, která nezřídka při nejlepší vůli fantasie a přemlouvání i ostýchavých očí nevypadá vílou. A často ani ne ku škodě. Měl-li muž illuse, jistě už je ztratil a dovede v ženě své ocenit ženu člověka, vůbec-li je schopen ocenit. V opáčném případě by ani přelud víly necenil dlouho. Proto není proč zoufat. Zvláště když víme, že mnoho mužů výborných, kteří založili rodiny šťastné, a vychovali děti rozšafné, žili hnusně jinošský svůj erotismus. Ta bolest není v mládeži, v lidech jako jednotlivcích, to tkví hlouběji — v sociálním zařízení. Až se to změní, (a to tak hned nebude, bude-li) nebude zbloudilého mládí a dítě neuvede rodiče do rozpaků prostou otázkou: „Odkud přišel bratříček?" protože i výchova bude přirozená. Na tu dobu ovšem čekati nelze. A pan Scheinpflug měl po svém rozboru ku konci vhodnou příležitost říci positivní své mínění, jak poučiti dítě o pohlavní stránce života lidského za nynějších poměrů společenských. Rodiče jsou k tomu neschopni ne pro svou nízkou ethickou nebo citovou hodnotu, ale pro nedostatek paedagogických schopností a vzdělání. Proto je na učiteli, aby vyvedl ze začarovaného kruhu, který způsobila dětská otázka: „Odkud přišel bratříček?"

Od začátku svého učitelského působení jsem přemýšlel o tomto zdánlivě obtížném thematě. Bylo mi jasno, že škola je nejvhodnějším místem k povědění pravdy na první pohled pro mladou duši tak nestravitelné. Činil jsem zkoušky a zdařilé. Při výkladu o slepicích pochlubí se klučík, že mají, nebo měli doma kuřata. (Třeba se také nepochlubí. Vedení je věc učitelova.)

„Odkud je máte?" „Maminka nasadila slepici." „Kolik dala pod ní vajec?" „Patnáct." „Vylíhla se ze všech kuřátka?" „Ne; tři vajíčka byla čistá." „Jak to maminka poznala?" „Dívala se na ně proti světlu."

Pak líčím dětem, jak se kuřátko ve vejci vyvíjí. Jak se v něm teplem z očka vyvine rudá žilka, která pomalounku ztravuje žloutek, potom bílek a přijímá zvolna tvar kuřátka. Když je kuřátko dosti velké, zasteskne se mu ve skořápce, proklove skořápku a vyleze.

„Kde vzala maminka vajíčka?" „Slepice je snesla." „Snášejí vejce také kohouti?" „Ne." „Proč tedy maminka živí kohouta?"

Děti často řeknou, že pro chutné maso. Ale snad povstane žák, který odhodlaně, zvláště na nejnižším stupni, prohlásí: „Prosím, von slepici pojímá." Na venkově se určitě takový žák najde. (Ve velkém městě by bylo třeba učitelova výkladu. Snad by byl obrázek nejvýmluvnější.) Nestalo se, že by se tomu děti smály.

„Proč kohout pojímá slepici?"

Mnozí se přihlásí: „Aby z vejce bylo kuře."

„Odkud se tedy vzalo ve vejci očko, které se promění slepičím teplem v krvavou žilku?" „To je z kohouta." „Koho mají hospodyně při slepicích, chtějí-li kuřátka?" „Kohouta." Proč pak asi ta tři vajíčka byla čistá?" „Protože než je slepice snesla, kohout ji nepojímal."

Podobně vykládám také o zvířatech čtvernohých. A podle těch o oplodňování květin. Obrácený postup je postup od násobení k sečítání, od nesrozumitelného k vyloženému a proto paedagogicky nemožný.

Nakonec sám se zeptám dětí:

„Tak odkud přišel bratříček?"

Myslíte, že děti tu otázku (ovšem jinak stylisovanou,) sami nezodpoví?

RŮZNÉ ZPRÁVY

Případ učitelky Zdeňky Kadeřábkové, nuceně pensionované pro pouhé vystoupení z církve, může se brzy opakovati. Klerikalism je stejně zbabělý jako je násilnický. A couvne konečně jako spráskaný pes před každým, kdo se ho nelekne. Ani klerikalism našich byrokratů není jiný. Proto nebojme se! Ukažme fakty, imposantní silou cifer, že učitel smí být bezkonfessní. Klerikálové vrhají se statečně (!?) na osamělou ženu, zdaž budou mít odvahu čeliti stům a stům bezkonfessních učitelů? A je nás dnes už vskutku na sta, kdo jsme s P. T. čaroději už dávno hotovi. Redakce V. Š. přijímá přihlášky učitelů, ochotných vystoupiti z církve, je-li zaručeno vystoupení aspoň 200 kollegů. Jakmile bude počtu toho dosaženo, vyzve přihlášené, aby přípověď splnili a zabezpečí, aby se tak opravdu stalo. Přihlášky dosud učiněné chováme v evidenci, za důvěrnost ručíme.

Možno postoupit do vyšší třídy bez známky z náboženství? Zajímavý příspěvek k tomuto hlavolamu našich byrokratů posílá nám přítel našeho listu. Píše: Chodí ke mně do školy A. V., vyznáním protestant. Chodí do školy již čtvrtým rokem a každý rok do vyšší třídy postoupil, ač neměl nikdy známky z náboženství. A nevadí mu to. Vzpomínám si při tom na pana redaktora Starého v Berouně (je bez vyznání), který dítě své na náboženství neposílal. Hoch jeho pak nepostoupil do třídy vyšší, ač v ostatních předmětech je žákem výborným. Tedy měří se dle potřeby. U někoho rozhoduje náboženství, my pak si toho i s katechetou nevšímáme. Připomínám, že A. V. i bez známky z náboženství je hochem velice hodným, a ministranti, kteří mají z katol. náboženství jedničku, jsou lumpové. Taková je praxe!

Pryč s vojáčky! Je to sice jenom hra, ale ta právě bývá příčinou, že mnozí hoši již od dětství zvykají si vidět vrchol vší lidské slávy v kabátě vojenském, a že zvykají si též posuzovati své jednání měřítkem surovosti bitevních dobrodružství! Celá

skutečná intelligence bojuje proti militarismu, ale mnohý i dobrý člověk, zastance protivojácké myšlenky ano i bojovník za ni, kupuje svým chlapcům ku hře vojáčky a nechá je i na vojáky si hráti, nevzpomena při tom, že vlastně bojuje sám proti své idei! I mnozí učitelé zejména bodří soudruzi farářů a kandidáti příštích záslužných křížků hrávají si se školními dětmi na vojáky; mnozí dokonce učí i některé žáky bubnovat a troubit vojanské pochody a cvičí vojanské písně, jimiž páchnou dosud všechny naše školní „úředně schválené“ zpěvníčky. A přece, chceme-li militarismus v dohledné době přemoci, musíme začíti již u dětí od nejútlejšího věku. Kollegové! Vezměte si tato slova k srdci, působte na dítky školní, aby nehrály si na vojáky, aby neměly doma vojáčky k hraní, poukažte jim na zábavu jinou, poukažte jim na tisíceré divy přírodní, hleďte je vhodně zaměstnat a působte k tomu, aby stále dovedly se i úplně samy ve svých hrách zaměstnat způsobem lidí civilisovaných . . . Pryč s vojáčky!

Nekažte vrozenou dětskou povahu! Vychovatelům, kteří chtějí všechny dětské povahy narazitj na jedno brdo, a zakřikují každý nápadnější projev dětské osobitosti, předkládáme k úvaze tato znamenitá slova Gurlittova: Potřebujeme vzdorné muže; v hodině národní nouze spínáme úpěnlivě k nim ruce, aby nás zachránili svou silnou vůlí. Potřebujeme také zvědavých dětí, aby se stali muži, toužícími po vědění; potřebujeme ostýchavých, nederoucích se v před, neboť tito samotáři nás duchově obohatí; potřebujeme dětí smělých a nebojácných, neboť oni povedou váhavce; potřebujeme hrubých, neotesaných; ti, až se stanou muži, strhnou pokrytcům masku s obličeje, vrhnou zbabělým patolízalům do obličeje své hlasité opovržení; potřebujeme také nerozumně odvážných a lehkovážných, ti obětují jednou směle svůj život pro blaho vlasti.

Neposílání školních dítek do kostela. K akci, kterou jsme vydáním formulářů č. 7, 8 a 9 zahájili, odpověděla litoměřická konsistoř tím, že dala všem katechetům rozkaz, aby školní dítky, které nebudou navštěvovati kostel, odepřeli dáti známky na vysvědčení. Tento předpis byl ovšem absurdním, neboť známka ta je známkou z náboženství, ne ovšem z docházky do kostela. Jak nyní v denních listech čteme, odvolala litoměřická konsistoř sama tento zákaz, nahlédnuvši asi jeho neudržitelnost. Jest žádoucno, aby všichni uvědomělí rodičové se k této akci přidružili a zbavili svoje dítky zbytečné a zdraví škodlivé návštěvy budov kostelních. Tištěné tři formuláře s obšírným poučením obdrží každý, kdo dopisem zašle 30 hal. administraci Volné Školy.

Příspěvek k náboženství dítěte. Professor Ludvík Gurlitt píše v „Heil. Garten“: Nejjednodušší a nejrozumnější věc najdou lidé vždy až na konec. Tak také museli teprve objeviti veřejnou pravdu, že o náboženství dítěte musíme se ptáti dítěte samého. Co dosud o něm víme, jest proto poněkud znetvořeno, protože rodiče přinášejí dětem pojmy Bůh, Kristus atd. již hotové. Co pak by se asi stalo, kdybychom děti ponechali sobě samým? Kdy a jak projevila by se pak náboženská potřeba? Já sám nemám vzpomínek na brzký náboženský život. Mne nechávali doma vesele vyrůstati, a večerní modlitba byla jediným, čeho ode mne vyžadovali. Vánoce byly zahaleny ve vonný závoj. Pak přišla školská bída, a náboženství bylo mukou: Strach před tresty a úžas nad bohem, kterého nazývali „milým“, který ale stále hrozil zlými tresty. Hlavně rčení: Jen se neklamte, bůh se nenechá urážeti, mně nevycházelo z mysli. Myslil jsem si: „Proč pak asi je ten mocný bůh tak mstivý? Potom v čase prvního přijímání nutí škola ku kostelní návštěvě. I na to mám jen bolestné vzpomínky: ledové nohy, studené prsty, studený nos, špatný zpěv a mnoho vyhrůžných slov, mně nesrozumitelných; k tomu ty různé úkony lidí, nezdajících se mně nijak poctivými, protože hned po kázání vesele a úplně světsky mluvili. To vše bylo mně ničím. „Náboženství jest Životem, Bytím, Podstatou . . .“ V tomto smyslu poznal jsem, jako malý hošíček, náboženský pocit. Byla neděle, nad slunečnou loukou bzučely nesčíslné včely, na každé travičce blýštěla se rosná krůpěj, kolem pravý sváteční klid. Srdce občerstvující, sluneční blaho pojalo i mne. K tomu přidružily se zvony vesnického kostelíčka svými zvuky, a cítil jsem, jak se mně duše šíří. Bylo mně, jak bych se rozplýval ve Veškerenstvu, cítil jsem se částí přírody uprostřed tohoto tak jednotného, klidného světa. Těchto několik minut náboženského vzrušení, při němž mi bylo současně k pláči i radostno, jest mně i v upomínce cennější, než celý poklad biblických průpovědí a náboženských písniček, kterými mně přeplnili hlavu.

Veřejné zkoušky z Esperanta v období jarním budou konány o velikonocích před zemskou zkušební komisí „Svazu Českých Esperantistů“ v Praze a v Brně (na základě stanov povolených c. k. ministerstvem). — Zkoušky lze konati dvojí: 1. o znalosti Esperanta a 2. o způsobilosti vyučovati Esperantu ve školách. — Zkušební řád zasílají (na požádání dvojitým koresp. lístkem) a přihlášky přijimají předsedové zkušebních komisí: Dr. Stan. Kamaryt, Praha VI., Chemický ústav pro Čechy a Th. Čejka, Bystřice-Hostýn pro Moravu.

Za úpravou českého pravopisu. Pod tímto nadpisem otiskla nedávno „Česká Škola“ zajímavý článek kol. Pátka, na nějž tuto své čtenáře upozorňujeme, ačkoli není ještě dotištěn. Oživují tu analogicky staré dobré snahy Joklovy, ba autor dochází v revoluci proti dnešnímu pravopisu ještě dále, žádaje si zjednodušení dalšího. Ač snad se všemi názory tam pronesenými nesouhlasíme v té formě, jak jsou navrženy a do posledního puntíku, přece jen jsme rozhodnými stoupenci nového pravopisu. Pravopisný konservatism našich jazykářův, kteříž žárlivě střeží své zbytečné tečky nad j atd. — je prostě směšný. O nic rozumnější onoho hospodáře, který ve své zášti proti novotě, železnici raději dva dny kluše pěšky, než by za dvě koruny dojel vlakem. Až bude celý článek otištěn, vrátíme se k němu.

Šaljapinova škola. O slavném ruském tenoristovi F. L. Šaljapinovi, který v Americe dostával desetitisícové gáže za večer a nedávno v milánské „La Scala“ dobyl neobyčejných úspěchů, píše dle zprávy „Národních Listů“ petrohradská „Řeč“, že ve vesnici Aleksandrovce (pouze 5 verst od Nižního Novgorodu) zařídil svým nákladem školu pro vesnické děti, pro niž po úradě s odborníky předepsal i zvláštní učebnou osnovu. Ve škole vzorně a se vším pohodlím, jaké možno účelně na ruské vsi opatřiti, zařízené, učí se chlapci i děvčata z celé vesnice nejenom předmětům literním, nýbrž i drobné práci rukodělné a praktické, aby se z nich stali řádní občané. Žáci této školy po celou zimu dostávají i teplou masitou snídani, pro jarní a letní vyučování zřízena je tu i školní zahrada, ovocná školka, skleníky atd., aby děti měly příležitost obeznámiti se i s prací polní a zahradnickou. Při škole zařízena jest i čítárna pro dospělé a knihovna s dobře vybraným obsahem četby pro děti i jejich rodiče, takže selská škola Šaljapinova znamená ideální instituci výchovnou, jež slibuje býti požehnáním pro vesnici i celé okolí. Skutečně vzácná výjimka mezi tenoristy!

Klerikalismus na rakouských německých gymnasiích. Jest dvojí druh „katolické středoškolské organisace v Rakousku“, a to: organisace hospodářské a čistě ideové, Marianské Kongregace — a katolické „Pennalie“. Organisace tyto jsou tak silné, že minulého roku měly svůj četně navštívený sjezd v Maria-Scheinu; ostatně tvoří jakousi část neškol-

ského „Svazu křesťanské mládeže“, jehož orgán „Arbeiterjugend“ podporuje své středoškolské členy morálně i hmotně. Ovšem, že rakouský gymnasiální řád nepřipouští žádných spolků vyjma „shromáždění za účelem literárním, anebo pro pěstování ducha společenského za účastenství professorova.“ Ustanovení tohoto dovede už gymn. katecheta využíti ve prospěch svého účelu; ale ostatně není třeba, aby si počínal nějak příliš opatrně: vždyť za ním stojí „Arbeiterjugend“ a ta už dovede promluviti a pomoci. Minulého roku (v březnu) napsala na př.: „Utiskovati jednotlivé žáky středních škol, nalézající se v organisaci křesťanské mládeže, bylo možno, pokud nebylo nijakého silného hnutí křesťanské mládeže. Ale hnutí takové dnes už jest sorganisováno, a myslíme, že školní úřady budou se střežiti, aby se s námi srazily. Jestliže se však k tomu snad odváží, pak jednoduše poznají, že mají před sebou silnějšího protivníka. Máme dobré plíce a k boji vycvičené pěstě, víme, jak máme použíti svého tisku a organisací; k svému volnému použití máme nejrůznější donucovací prostředky a dovedeme je nejbezohlednějším způsobem uvésti v činnost. O výsledek eventuelního boje nemáme žádného strachu.“ Která jiná strana, než klerikální, dovedla by a směla by tak sebevědomě a vyzývavě mluviti?

Spolek: Volná německá Škola zakládá se právě ve Vídni vedle staršího již spolku „Volná Škola“. Někteří jsou tím potěšeni, někteří ne, neboť to považují za zbytečné a škodlivé tříštění sil. Nový spolek odůvodňuje své založení hlavně tím, že chce státi vědoměji a důrazněji na základě národním. Kdo má pravdu, ukáže a rozhodne budoucnost.

Belgičtí biskupové proti nekonfessionelní škole. Belgickým biskupům šlo o to, aby zničili vliv zákona, vydaného dřívější liberální vládou, jímž závazné vyučování náboženské bylo nahrazeno nepovinným, a jímž biskupové ztratili právo dohlížeti na veřejné školy. I sešli se v městě Malines a „pozvedli hlasu svého“ proti zákonu, jenž „zavádí do škol vyučování, odpoutané od katolické víry a od dozoru církve“; a doporučujíce kněžstvu, aby se zdrželo příliš živých slov, „jimiž by se vystavovali nebezpečí, že budou soudně stíháni“, rozhodli se takto: biskupské dovolení bude dáno jen tomu učiteli, jenž se zaváže, že nebude nikterak činiti propagandu pro veřejnou školu v obci, kde je škola církevní a zaváže se, že sám nebude vyučovati katechismu; každému však učiteli, jenž bude působiti na veřejné škole bez biskupského dovolení, budou odepřeny církevní svátosti; zpovědní rozhřešení nebude také dáno rodičům, „kteří budou posílati své děti do školy veřejné, ač v místě jest škola církevní“; rozhřešení nebude dáno dokonce ani těm učitelům, kteří „budou užívati ve škole nebezpečných knih“, kteří „budou vyučovati katechismu bez missio canonica“; stejné církevní tresty byly vysloveny proti žákům, kteří přijímají „na školách středních nutné vyučování, aby mohli později vykonávati učitelský úřad ve státních školách obecných“, proti rodičům těchto žáků i proti jejich professorům.

Společenské poslání studentstva. O této otázce uvažuje M. Bellom ve franc. „Nové Revui“ takto: Studující mládež obrací se v poslední době neobyčejnou měrou k dělnictvu; má z toho dvojí prospěch: sděluje své vědomosti lidem, kteří dychtí po vědění, ale nemají hmotných prostředků, a za druhé: svým těsným stykem s dělnictvem získá student i pro sebe neocenitelné poznatky. — Studentstvo německé, „chodící mezi dělníky“, podporováno jest ve svých snahách značně „Společností Komenského“, jejímž úkolem jest šířiti lidové vzdělání. Společnost tato zavedla už od r. 1897 kursy dělnické, na nichž hned od začátku přednášeli hlavně studenti. Kursy tyto došly u něm. dělníka velmi značné obliby, tak že dnes kursy takové pořádají se téměř ve všech čelnějších městech německých. Ústředí jejich jest v Berlíně. — V Anglii jest jiný program. Student anglický považuje dle anglického zvyku život za jakýsi ušlechtilý sport a směšuje se tedy osobně a důkladně s dělnictvem. Ze styků těchto vzniklo originální zařízení „universitní osada“. University poskytují těmto „osadám“ studentský personál, knihy a potřeby; studenti dlí po celé měsíce mezi dělníky, kterým nepřinášejí jen spolupracovnictví duševní, jakožto učitelé, ale také pomoc mravní: navštěvují je v nemoci, pracují s nimi, hrají s nimi, učí se s nimi. Francouzské studentstvo snaží se oba tyto způsoby, německý i anglický, spojiti v jedno.

Ženské ředitele škol resp. inspektorky snaží se nyní založiti Spolek Učitelek v Christianii. Zdá se, že jejich snaha má naději na úspěch.

V Lisabonu založena byla před nedávnem sekce mezinárodní ligy pro rationelní výchovu dítěte. Nová sekce bude pracovati společně s již dříve zřízenými svazy, které chtějí podávati mládeži školské i ze školy už vyšlé výchovu skutečně rozumovou, prostou vši metafysiky náboženské. Současně začal vycházeti v Lisabonu orgán nové sekce, nazvaný „L'Escola Nova“.

Mezinárodní Liga pro racionální výchovu dítěte. Její zásady a cíle jsou:

1. Výchova dítěte má spočívati na základech vědeckých a rozumových; proto musí býti očištěna od všech pojmů mystických a nadpřirozených.

2. Školské vyučování jest částí oné výchovy a proto musí obsahovati nejen vytváření rozumu, ale také rozvoj povahy, pěstování vůle, aby vytvořena byla bytost mravně i tělesně dokonalá, jejíž schopnosti budou harmonicky sloučeny a vypěstovány k nejvyšší své potenci.

3. Výchova mravní, odpovídající velkému přírodnímu zákonu solidarity, bude logickým důsledkem této výchovy laické a nemůže tedy tvořiti část vyučování theoretického.

4. Jest nezbytno, aby programy a methody pro vyučování v prvním dětství se přizpůsobily dětské psychologii — dnes ve vyučování veřejném i soukromém jest tomu právě naopak.

Mezinárodní výbor, jenž zůstane v platnosti až do všeobecného sjezdu v r. 1913 jest složen z těchto mužů:

Fr. Ferrer, Španělsko, předseda; A. C. Laisant, Francie, místopředseda; J. F. Elsander, Belgie; Arnošt Haeckel, Německo; William Heaford, Anglie; Jos. Sergi, Italie; H. Roorda van Eysinga, Švýcarsko, Jindřiška Meyerova, sekretářka.

Dokud nemáme Lidovou Universitu, jako na př. v Brussellu, nebo dokavade nebude i dělnictvu přístupno vyučování na universitě jako v Americe, musíme si zaopatřiti vzdělání, jak se to dá. Volná Myšlenka pomýšlí v budoucnu podat v řadě knížek soustavný a ucelený názor světový, na přírodních vědách založený, ale to bude, až česká vědecká inteligence spadne (dobrovolně asi nepůjde) ze svého povzneseného žebříku učenosti a půjde mezi lidi také rozdat trochu peněz z hřivny svého vědění, jak to dělá jinde — čili až se naši vědci nebudou štítit popularisovat vědu, jako se to nebáli učinit nejslavnější vědecké hlavy Anglie (Geikie, Huxley, Wallace, Lubbock, atd. atd.). Víme, že je lehčí vystrkovat nos a pronášet kritiky, že Volná Myšlenka „nepracuje vědecky“, místo aby taková učeností nadutá žába napsala článeček — to je zase sprosté, věda zná jen knihy — cihly, které pak, jestli vůbec vyjdou, nikdo nečte — ale dokud to v Čechách bude, musí

si ti, kdož chtějí se poučit o tom, co škola jim nedala, zaopatřit si jinde. A tu dovolíme si upozornit na jednu z těch vzácných výjimek vědců, kteří popularisují, na dr. Alex. Baťka v Plzni, který vydává pěkné a levné přednášky (50 čísel 4 K 80 h!). Ty se mohou čísti samy o sobě, nebo přednášeti ostatním a třeba zpestřit pokusy atd. — ale hlavní, že podávají vždy dobrý kus poučení a vzdělání. Napište dopiskou o seznam a nejlépe, když si postupně zaopatříte všechny! Vyjasní se Vám mnoho a mnoho. Člověk tak ledacos viděl i zvěděl, ale přednášky ty přinesou pokaždé něco nového, neboť je píše muž se světovým přehledem a jsou mannou pro toho, komu život nedopřál škol. Na každý způsob zaopatřte je do knihoven veřejných a spolkových — tam jednoduše musí být. Upozorněte známé, aby je žádali a knihovníky, aby je opatřili — ale co více, udělejte jimi dobrý dárek dětem svým i svých přátel. Rozumnějšího daru nenajdete! *K. Pelant.*

České učitelky! Zveme k předplacení na „Časopis učitelek“, jediný list pro učitelky všech kategorií a vychovatelky vůbec, který jest majetkem Jednoty učitelek a vychází jako 14denník s Přílohou ručních prací a Škola mateřská. Hlavní list obsahuje část organisační, pedagogickou, feministickou, češtinu, vědy přírodní, zeměpis, dějepis, matematiku technickou, jest řízen 7 odbornými redaktorkami; přílohy jsou rovněž odbornicemi redigovány. Číslo na ukázku zdarma. — Předplatné pro členy Jednoty ročně 5 K, pro nečleny 6 K. Administrace i expedice v Čáslavi. Současně zveme, aby kolegyně se přihlašovaly za členy Jednoty učitelek, ústředního spolku učitelek v Čechách; roční příspěvek 3 K. Přihlášky starostce J. U. Bož. Zelinkové v Čáslavi. Výbor J. U.

Norský cestovatel a státník Dr. Fridtjov Nansen praví o účelu života: „Čím jest náš život proti životu naší soustavy planetarní, která jednou zanikne, čím jest náš život proti věčnosti? A přece jest náš život tak bohatý, krásný a plný možností. Hledáte účel života? Účel má organismus, nikoli však energie, jejíž jednou formou jest život. Ptáti se po účelu života nemá smyslu a proto na otázku tu nedává věda odpovědi. Buďme skromni. Hleďme co nejvíce udělati z tohoto svého života, hleďme v sobě rozvinouti všechna množství nám přírodou daná, hleďme býti tak šťastnými, jak jen je možno. Pochopme, že melancholie, pessimism jsou našimi hříchy a vedou k nečinnosti.“ — Vyňato z „Všelikých Zájmů“, kde naleznete řadu jiných hluboce založených článků, o základních problémech bytí jednotlivce i celku člověčenstva na zemi. „Zájmy“ vycházejí měsíčně redakcí p. Dr. Baťka v Plzni-Lochotíně. Ročně jen 4 K! Neopomiňte dopsati si o ukázkové číslo nového ročníku!

LITERATURA A UMĚNÍ

Dr. Octavian Wagner: **K reformě dívčího vzdělání.** Nákladem „Dědictví Komenského“ v Praze, r. 1908, stran 236 za 4 K.

Snaha po vyšším, všestrannějším a hlubším vzdělání jest všeobecným zjevem; neboť více a více se přichází k přesvědčení, že náprava dnešních poměrů v kterémkoli stavu jest podmíněna především zvýšením kulturní úrovně všech společenských vrstev. Jest tudíž samozřejmo, že hlásí se o lepší vzdělání i žena, jež dosud byla po této stránce přímo hříšně zanedbávána, ač důvody hospodářské, sociální, národní atd. mluví jasně pro požadavek, aby žena i svým vzděláním byla postavena na roveň muži, aby mohla spolu s ním účastniti se vydatně všech zápasů za lepší příští národní i lidské vůbec. A je-li dívčí školství v Rakousku stránkou velmi bolavou, jest v Čechách, na Moravě a ve Slezsku přímo kulturním skandálem. Neboť nejen to, že máme nepatrný počet vzdělávacích ústavů pro ženy v porovnání s národy jinými i v Rakousku, ale i z těchto málo ústavů většina je v rukou soukromých a to především zase v rukou různých řádů, jež ovládají tak ženský náš dorost ku veliké škodě národní a kulturní vůbec. Toto smutné faktum podepřel autor statistickými daty, jež výstižně charakterisují podstatu pokrokovosti a demokratismu národa, který rád říká si národ Husův, Chelčického, Komenského atd.

Spis Wagnerův dlužno vítati ze dvou příčin. Jest předně Wagner odborníkem na tomto poli na slovo vzatým a dovedl v přítomné publikaci snést tolik dobrých, jasných a snadno uskutečnitelných návrhů, dovedl propracovat otázku ženského vzdělání tak všestranně a podrobně, že může se stát jeho elaborát krokem ke kýžené nápravě jen při troše dobré vůle kruhů dosud lhostejných. Vedle toho poslouží spis Wagnerův velmi dobře k informaci o dosavadních poměrech tím, že roztroušený jinak materiál snesen byl v jediný celek a učiněn přístupným každému, kdo jeví o nadhozené otázky vůbec nějaký zájem. Pokrokovým pracovníkům jest spis Wagnerův nepostrádatelnou pomůckou. *A. K.*

John Ruskin: **Dvě stezky.** Přeložil A. V. Jung. Knihovny „Umění a řemesla“ dílo 1. — Pořadatel Zd. Wirth, nakladatel Jan Laichter. Cena K 4·30.

Nakladatelství Laichtrovo vešlo v život se smělým a bohatým programem: poskytnouti svému čtenáři studnici požitků a poučení ve všech směrech. Vydává všestranně volené vědecké spisy, knihy belletristické, literární a uměleckou historii a kritiku a nyní předkládá nový podnik: edici „Umění a řemesla“, knihovnu výchovných spisů o architektuře, malířství, sochařství a uměleckém řemesle. Počátek byl učiněn přednáškami proslulého bojovníka mravnosti a krásy Johna Ruskina. Žel, že podrobný referát nám jest nemožný, neb myšlenkový obsah knihy jest ještě bohatší, než illustrace ku knize přiložené. Jest to řada myšlenek o umění (mnohdy jednostranných) přednášených s úmyslem, aby vychovávaly. Ruskin všecek zanícen svou vášní umělce, nabádá své posluchače, aby hledali vždy krásné, nalézá spojitost mezi praktickým upotřebením a uměleckým spracováním. Se železným plotem se smíří tenkrát, je-li uměle vypraven. Krajina se mu líbí, je-li ovroubena architektonickými zázraky, vůbec stále hledá a ukazuje na kontakt mezi přírodou a uměním.

A na přírodu nehledí, jako vědec, rozkládající vše v prvky. Raduje se z přírody, pozoruje její hru barev a gest a tuto radostnou symfonii chce mít přelitu v umění. Jest zaujat pro vše dobré, ušlechtilé, neb to mu udává základní tony jeho stupnice života. Ač máte sto chutí s mnohým, co říká, polemisovati, přec odzbrojí vás jeho krásné, prostranné, barvité věty, které dodávají krásného akcentu i prostým předmětům, o kterých mluví.

U nás, kteří nemáme zrovna největšího výběru, musí být tento překlad radostně uvítán, zvláště když je kniha doprovázena řadou dobrých reprodukcí mistrů a ukázek uměleckého řemesla.

Schválená učebnice. Ministerským výnosem ze dne 26. ledna 1909 čís. 25.061 schválena byla Cvičebnice anglického jazyka od B. M. Eliášové. Kniha vyšla nákladem Bursíka a Kohouta v Praze.

„VOLNÁ ŠKOLA“ vychází 15. dne každého měsíce. — Předplácí se v Rakousku na rok 2 K 60 h, na půl roku 1 K 30 h, do Německa na rok 2 K 80 h, do ostatních států na rok 3 K 10 h. — Vydavatel (jménem vydavatelstva) Julius Myslík. — Redaktor Dr. Th. Bartošek. — Číslo poštovní spořitelny 70.352. — Knihtiskárna Dyk a Ryba, Praha-Vršovice.

